7975

భాషా ప్రశంస

1. భాషయనఁగా శబ్దరూపమై భాషించుటకు సాధనమైనది. ఆ శబ్దము ధ్వనిరూపముగాను వర్ణరూపముగాను ఉండును. అది యుచ్చరించునపుడు మొదట ధ్వనిరూపమై యాభ్యంతర ప్రయత్నములచే నుద్గమించి కంఠతాల్వాది స్థానములయం దుఁదగిలి కకారాది వర్ణరూపముగాఁ బరిణమించుచున్నది. ఆ వర్ణములు కొన్ని స్వతంత్రించియుం గొన్ని యనేకములు చేరియు నాయాయి యర్థములను బోధించుచున్నవి. భాషణము పరస్పరాభిప్రాయసూచకంబయి లోకప్రవర్తనమునకు మూలకారణముగా నున్నయది.

2. ఆ భాష సంస్కృతాది భేదంబులచే బహుభంగులం బ్రవర్తిల్లెడు.

సంస్కృతము దేవతలు భాషించెడు భాషగావున దేవభాషనాఁబడు. అపభ్రంశాది దోషంబులులేక సంస్కరింపఁబడిన దగుటంజేసి సంస్కృతంబని దానికభిధానంబుగలిగె. అది యనాదియగు వేదంబునకాధారమై భాషలన్నింటి కాది యగుటం బట్టి యాదిభాషయనంబడు. "ఆద్యామహోర్ఘ్యాసా మూలాసర్వస్యేతిని గద్యతే" అని వికృతి వివేకకారుఁడు. సంస్కృతభాష యిప్పుడు కావ్యనాటకాదులయం దుపయోగపడుచున్నది.

3. ఇట్టిభాషయే వివేకవర్ధనములగు విద్యలుగాను కళలుగాను తంత్రములుగాను మఱియు ననేకములుగాను నేర్పడియున్నది.

విద్యలు.—ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము, శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందము, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము, మీమాంసాశాస్త్రము, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము అని ఇవి పదునాలుగు.

కళలు. — ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యాలంకారనాటకములు, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్మము, వాచనము, అవధానము, సర్వశాస్త్రము, శాకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకౌశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్మము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, జలస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, వాచస్తంభము, వయస్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, ఐంద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిసిద్ధి, మంత్రసిద్ధి, ఔషధసిద్ధి, చోరకర్మము, చిత్రకర్మము, లోహకర్మము, అశ్మకర్మము, మృత్కర్మము, దారుకర్మము, వేణుకర్మము, చర్మకర్మము, వస్త్రకర్మము, లావకుక్కుటమేషాది యుద్ధకారక కౌశలము, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయావిధి, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసవకర్మము అని ఇవి యఱువదినాలుగు.

తంత్రములు.—ఆవ్యాజపాలినీతంత్రము, రాజ్యలక్ష్మిప్రసాదకతంత్రము, సర్వసామ్రాజ్యతంత్రము, అంగారగమనతంత్రము, రాజ్యోపాంగతంత్రము, స్త్రీబాలరాజతంత్రము, చామరద్వంద్వతంత్రము, ప్రహర్షరాజతంత్రము, ధీరతంత్రము, గ్రామపాలనతంత్రము, మిత్రలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, దుర్గపాలనతంత్రము, ప్రాణలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, ప్రభాలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, తోయలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, గంధలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, పుష్పలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, కామరూపతంత్రము, కలజీవనికాతంత్రము, కుంజకంబళతంత్రము, కనకప్రయోగతంత్రము, బోధినీ తంత్రము, సత్యలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, పాదుకాతంత్రము, ప్రజ్ఞాప్రయోగతంత్రము, ఖేటకతంత్రము, చాపతంత్రము, శేషతంత్రము, శల్యతంత్రము, భీమలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, మణిస్థానప్రయోగతంత్రము, పాతాళగమనతంత్రము, మర్దినీతంత్రము, స్ఫులింగలక్ష్మితంత్రము, శంఖమర్దళతంత్రము, చక్రాయుధ ప్రయోగతంత్రము, భైరవాదిప్రయోగతంత్రము, రూపతంత్రము, లేఖతంత్రము, పృథివీతంత్రము, అశ్వతంత్రము, గజతంత్రము, గోరక్షతంత్రము, ఐశ్వర్యలక్ష్మితంత్రము, కుల్యతంత్రము, మిశ్రలక్ష్మిప్రయోగతంత్రము, జీవనీతంత్రము, గిరితంత్రము,

వనతంత్రము, స్థానాపత్య ప్రయోగతంత్రము, శ్రీ సర్వదండినీతంత్రము, విష్ణువిచ్ఛేదతంత్రము, భరత తంత్రము, శృంగవాద్య ప్రయోగతంత్రము, నరవాహనతంత్రము, స్తంభినీతంత్రము, దాహినీతంత్రము, మారిణీతంత్రము, ద్వేషిణీతంత్రము, ఆకర్షణతంత్రము, ఉచ్చాటనతంత్రము, తోషిణీతంత్రము, మృతసంజీవనీతంత్రము, హరమేఖలికాతంత్రము అని ఇవి యఱువదినాలుగు. ఇవి చతుష్షష్టికళలకును విద్యలకును మూలభూతములయినవి.

4. సంస్కృతము తక్కఁ దక్కిన భాషలు స్వస్వజన్మదేశనామపూర్వకంబులుగ ఆంధ్రభాష, ద్రవిడభాష, కర్ణాటభాష, ఘూర్జరభాష, మహారాష్ట్రభాష, తురుష్కభాష అని యిట్లు పెక్కులు పేర్కొనఁబడుచున్నవి. అందుఁ గొన్ని ఆంధ్ర, ద్రావిడము, కన్నడము, తురకము, మహారాష్ట్రము అని యీరూపములుగాను బేర్కొనఁబడియెడి. కనుకనే యాంధ్రములోనగు భాషలు దేశభాషలనంబడు. అవి సాధారణములు అసాధారణములు అని ద్వివిధములుగా నేర్పడుచున్నవి. సాధారణములు జనులు వ్యవహారమునం దుపయోగించునవి. అసాధారణములు కవులు గ్రంథములయందుఁ దఱచుగఁ బ్రయోగించునవి. సాధారణము లశుద్ధములుగానుండును. అసాధారణములు శుద్ధములుగానుండును. సాధారణభాషలు అనేక నీచజాతుల నోళ్లఁబడి యశుద్ధములైనవి. వానినే గ్రామ్యమందురు. ఒక్కొక్క కారణంబున లోకంబులోని వానికన్నింటికిని రాజ్యవిభేదకారణంబున భాషలకును వృద్ధిక్షయంబులు సహజంబులని యూహింపవలయును

5. భాషలు ప్రపంచసృష్టికి వెంబడిన నానావిధ జనసహజ సంకేతితములై యేర్పడినవి. అవి తొలుదొల్తఁ గేవలము దోషయుక్తములై యల్పములై వ్యవహారమాత్రోపయుక్తములైయుండి యవులఁ గ్రమక్రమంబున వృద్ధిఁబొంది ఋషిప్రభృతులచేఁ బరిష్కృతంబులై కావ్యరచనలకును నుపయుక్తములయినట్లు తెలియబడుచున్నది. మొదట నేదేనియొకటి సామాన్యరూపముగా నేర్పడి మీఁదమీఁద నది యుక్తివిశేషముచేఁ జక్కఁబడుచు వచ్చునుగాని మొట్టమొదటనే యేదియు నిర్దుష్టముగా నేర్పడదు. అది యనుభవవేద్యము.

6. ఆ భాషలు లక్ష్యలక్షణరూపములుగానుండును. లక్ష్యములు కావ్యనాటకాదులు. లక్షణములు ఛందోవ్యాకరణాదులు. అన్ని భాషలయందును లక్ష్యములు ముందుగలిగి లక్షణములు వెనుకఁగలిగినవి. లక్ష్యమనఁగా లక్షణమునకు విషయమైనది. లక్ష్యానుభవముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానము లక్షణాభ్యాసముచేఁ గలుగు లక్షణజ్ఞానముకంటె దృఢముగానుండును. భాషబాల్యముఁదొట్టి జనులచే భాషింపఁబడునదిగాన భాషాముఖ్యమగు లక్ష్యము ముందు పుట్టినదనుటయు నట్లుకాని లక్షణము తదనుసారి యగుటచే వెనుకఁబుట్టిన దనుటయు నిర్వివాదము. ఇప్పటికిని గొన్నిభాషలు లక్షణములు లేకయే ప్రవర్తిల్లుచున్నవి. లక్షణాభ్యాసము లక్ష్యపరిజ్ఞానమునకు సాధనముగాని స్వతఃప్రయోజనము కాదు. అయిన నొక్కవిశేషము. కేవల లక్ష్యము నభ్యసించి పదిసంవత్సరములకు గట్టెక్కఁగలవాఁడు లక్షణాభ్యాసముతో లక్ష్యము నభ్యసించి యెనిమిది సంవత్సరములకుఁ గడతేఱఁగలఁడు. అనేకులు లక్షణములయందు విశేషపరిచితిగలిగి లక్ష్యములయందంతటి పరిచయములేకయున్నారు. అది నేత్రవిహీనమయిన సురూపతవంటిది. అట్టి లక్ష్యములయందుఁ బరిజ్ఞానము చిరకాలానుసేవము చేతఁ గలుగవలయుఁ గాని కేవల బుద్ధికౌశలముచే శీఘ్రకాలమునఁ గలుగునది కాదు. ఆ యనుభవము ప్రాచీనకావ్యాదుల పరిశీలనచేతను బ్రాజ్ఞులగోష్ఠీపరిచితిచేతనుం గలుగును. మనుష్యానందములలోపలఁ గావ్యామృతరసపానానందము ముఖ్యమని పెద్దలు చెప్పుచున్నారు గాన దాన నభిరుచి భాగ్యవంతులకుఁ గాక భాగ్యహీనులకుఁ గలుగఁబోదు.

7. దేవభాష యొకదేశభాష కాదు. "అమరోక్తులు సకలభూములందును వెలయుఁగాక." అన్నట్టులది యీయాదేశమనక సమస్తదేశములయందును వ్యాపించియుండుటవలన నందలిపదంబులు కొన్ని దేశములయందు స్వస్వరూప వికృతరూపములతోడను గొన్నిటఁ గేవల వికృతరూపములతోడను నయ్యాయి దేశభాషాపదంబులతోఁ దఱచుగఁ గూడిమాడి వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి.

ఉదాహరణము

"తగునిది తగదని యెదలోఁ
వగవక సాదులకుఁ బేదవారికి నెగ్గుల్,
మొగిఁ జేయు దుర్వినీతుల,
కగు ననిమిత్తాగమంబు లైనభయంబుల్."

"தவத்தனவேயாருமாங் தான்பெற்ற செல்வம்,
குலத்தனவே யாருங் குணம்."

"చిన్నదిరన్నవబిగిదడే,
సన్నుతభూషణమదక్కు."

ఈ క్రిందటి వాక్యములయందు 'సుర్విసీతులు' ఇత్యాదులు స్వస్వరూపయుక్తములు. 'ఎద' ఇత్యాదులు వికృతరూపయుక్తములు. ఇట్లితరభాషల యందు ఇతరంబు నెఱుంగవలయును. మఱియు నొక్క విశేషంబు దేశసన్నికృష్టత్వ హేతువుచే ఒక్క పదమే యుచ్చారణభేదంబించుక గలిగి యనేకభాషలయందు వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. చూడుఁడు క్రిందివాక్యములయందుఁ గల అకుజ్, అకుమ్, అక్కు అను నీ మూడును సమానార్థకమగు నొకపదము. ఇట్లనేకములు గలవు.

అన్న-அண்ணன்-అణ్ణ, ఒండు-ஒன்று-ఒందు, కన్ను-கண்-కణ్ణు, కాయ-காய்-కాయి, నాలిక-நாக்கு-నాలిగె, పాలు-பால்-పాలు, ముక్కు-மூக்கு-మూగు, వ్రేలు-விரல்-బెరళు, అది-அது-అదు, నీవు-நீ-నీను, నేను-நான்-నాను మొదలగునవి. ఇవి దిక్ప్రదర్శనములుగాఁ జూపఁబడినవి.

సంస్కృతపదంబులు వికారముం బొంది కొన్ని మొదలఁ బ్రాకృతముం జొచ్చి యందుండియుఁ గొన్ని ప్రాకృతముం జొరకయ సరిగాను నాంధ్రంబునం బ్రవేశించెడి.

సంస్కృతభాషను నాయాయి దేశప్రజలు దమ తమ దేశలిపులతో వ్రాసి చదివెదరు. అయినను దేవనాగరము లిపి దీని కసాధారణమైనదని చెప్పుచున్నారు. ఈ భాషయందుఁ గావ్యాలంకార నాటకకర్త లసంఖ్యాకులు వ్యాకరణకర్తలు ననేకు లుండినను వారిలోఁ బాణిని కాత్యాయన పతంజలులు ముగ్గురు ప్రశస్తులు. వారి లక్షణంబులకు లోపడని లౌకిక ప్రయోగములు మృగ్యములుగా నుండును.

8. ఇట్టి సంస్కృతభాషకు రెండవదిగాఁ బ్రాకృతమని యొకభాష కలదు.

ప్రాకృతము ప్రకృతియగు సంస్కృతము యొక్క వికృతియగుటంజేసి యీనామంబుంబడసె. ఇది తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యమునని త్రివిధము. రామో, హరీ, గురూ ఇత్యాదులు తత్సమములు. వచ్ఛో, వణం ఇత్యాదులు తద్భవములు. ఉరల్లీ, కండోట్టం ఇత్యాదులు దేశ్యములు. ఇయ్యది ప్రాకృతము, శౌరసేని, మాగధి, పైశాచి, చూళికాపైశాచి, అపభ్రంశము అని యాఱుభేదములుగలది. అందు మహారాష్ట్ర దేశమునందు వ్యవహరింపఁబడుచుండిన భాష ప్రాకృతము. శూరసేనదేశమునందుఁ బుట్టినది శౌరసేని. మగధదేశమునందుఁ గలిగినది మాగధి. పిశాచదేశంబులయందు వ్యాపించియుండినది పైశాచియుఁ జూళికాపైశాచియు. (పాండ్యము, కేకయము, నేపాళము, బాహ్లికము, కుంతులము, చోళము మొదలగు కొన్ని దేశంబులు పిశాచదేశంబులని చెప్పుదురు.) గొల్లలు మొదలగు వారిభాష యపభ్రంశము. షడ్విధంబగు నీభాషకు సంస్కృత నాటకాదులయం దాయాయి పాత్రముల కనురూపముగాఁ బ్రయోగములు చూపట్టెడు. పాత్రములనఁగా వేషములు. నాటకాదులయందు స్త్రీపాత్రములకును హాస్యకారులు మొదలగువారికిని బ్రాకృతభాష యుపయోగింపఁబడును. అధమపాత్రములకు శౌరసేని యుపయోగింపఁబడును. అత్యధమపా కు మాగధి వినియోగింపఁబడును. రాక్షసపిశాచాది నీచపాత్రములకుఁ బైశాచియుఁ జూళికాపైశాచియు వినియోగింపఁబడును. చండాలయవనాది పాత్రములకపభ్రంశమగును. ఈ పాత్రంబులకెల్ల నొక్కొక్క కారణమునుబట్టి భాషావ్యత్యాసంబును గలదు. ఇట్టి యీ భాషకు వాల్మీకివరరుచి మొదలగువారు వ్యాకరణములు చేసియున్నారు. ప్రాకృతభాషయందుఁ గాళిదాసుఁడు సేతుబంధమని యొక కావ్యము నొనర్చియున్నాఁడు. శాలివాహనుఁ డీభాషయందే సప్తశతియని యొక గ్రంథమును, వరరుచి పైశాచియందు బృహత్కథ యను నొక గొప్పగ్రంథమును జేసియున్నారనుట వినుకలకుమాత్రము విషయముగానున్నది. జైనుల వేదంబులు పురాణంబులు మొదలగునవి ప్రాకృతభాషయందేయున్నట్టును దెలియవచ్చుచున్నది.

ఈ భాష యిప్పటికిఁ బ్రస్తావానర్హమైయుండినను సంస్కృతంబట్లయ్యుదియు నాంధ్రభాషకు మూలముగా నుండుటంబట్టి యింత చెప్పవలసివచ్చెను. "ఆద్యప్రకృతిగ ప్రకృతిశ్చాద్యే" అని శబ్దశాసనుఁడు. కాఁబట్టి యాంధ్రభాషా పరిజ్ఞానము కోరువారికి సంస్కృత ప్రాకృతభాషాపరిజ్ఞానము నవ

శ్యము కావలయు. తుదకు సంస్కృతభాషాపరిజ్ఞానమేని పరిపాటిలేకున్నఁ గేవలాంధ్రభాషాపరిజ్ఞాన మంత శ్లాఘ్యముగనుండ నేరదు. ఆంధ్రభాషక కాదు. అన్నిభాషలకును దత్సాహాయ్య మత్యావశ్యకము.

9. ఇప్పటికిఁ బ్రస్తావార్హమైనది యాంధ్రభాష.

ఆంధ్రము గొప్పదిగాని క్రొలఁదిది కాదు. “భాషేయమమితాత్రత్ర దేశ్యాచిత్రస్వభావయుక్, తచ్చిత్రతాతు ద్రష్టవ్యా పూజ్యపాద సుభాషితే” అని వికృతి వివేకకారుఁడు. ఇది ఆంధ్రదేశ వ్యవహారసిద్ధమగుటంజేసి ఆంధ్రమనియు, త్రిలింగక్షేత్ర మధ్యవర్తియగుటంజేసి తెలుఁగు తెనుఁగు అనియు, తఱచుగ సంస్కృతప్రాకృతముల వికారమగుటంజేసి వికృతియనియుఁ జెప్పఁబడును. “ఏషాతయో ర్వికృతిః” అని శబ్దశాసనుఁడు శ్రీశైల దాక్షారామ కాళేశ్వరములనెడు త్రిలింగక్షేత్రముల మధ్యదేశము ఆంధ్రము. “క. శ్రీక్షితిధర కాళేశ్వర, దాక్షారామంబులనఁగఁ దనరారెడు నీ, త్రిక్షేత్రంబుల లింగము, లీక్షితిని త్రిలింగసంజ్ఞ నెన్నికకెక్కెన్” అని అప్పకవి. “శ్రీశైల దాక్షారామ కాళేశ్వర మధ్యవర్తిత్వే నాంధ్రదేశస్య త్రిలింగదేశ ఇతి ప్రసిద్ధిః” అని అహోబలపతి పండితుఁడు దాక్షారామమును ద్రాక్షారామమందురు. అది ప్రౌఢోక్తి. “దక్షస్యారామభూమిత్వా ద్దాక్షారామఇతీర్యతే” అని స్కాందమున భీమేశ్వరఖండమునందు. (శ్రీశైలము కర్నూలు జిల్లా ఆత్మకూరు తాలూకా ఆత్మకూరు హెడ్క్వార్టరుకు నీశాన్యపుదిక్కున నిరువదినాలుగు మైళ్లదూరముననున్నది. దాక్షారామము గోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురము తాలూకా రామచంద్రపురము హెడ్క్వార్టరుకు దక్షిణమున నాలుగు మైళ్లదూరముననున్నది. కాళేశ్వరము (అనఁగా కాళహస్తి.) చిత్తూరుజిల్లా కాళహస్తి జమీనులోఁదిరుమలకు నీశాన్యపుదిక్కునఁ పదునేను మైళ్లదూరమునన్నది.) ఈ భాషకును మొదట లక్షణము లేకయుండి పిదప హేమచంద్రుఁడు మొదలగు మునులచే లక్షణము కల్పింపఁబడినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. “శ్లో. హేమచన్ద్రాదిమునిభిః కథితఞ్చాన్ధ్రలక్షణమ్” అని త్రిలింగశబ్దానుశాసనమునందు.

ఈ యాంధ్రభాష తత్సమము, తద్భవము, దేశ్యము, గ్రామ్యము అని నాలుగు భేదములు గలది. ప్రకృతికి విశేషవికారములు లేక ప్రత్యయాది వికారములుగలిగి ప్రయోగింపఁబడునది తత్సమము. ప్రకృతియందు వర్ణలోపాగమాది వికారములనుబొంది వ్యవహరింపఁబడునది తద్భవము. దేశవ్యవహారసిద్ధమయినది దేశ్యము. దేశవ్యవహారసిద్ధమయి లక్షణవిరుద్ధమయినది గ్రామ్యము. అందు తత్సమము సంస్కృతసమము ప్రాకృతసమము అని ద్వివిధము. సంస్కృతసమము.—రాముఁడు, హరి, పోషించు, రంజించులోనగునది. ప్రాకృతసమము.—జేముఁడు, రాణిలోనగునది షడ్విధంబగు, ప్రాకృతము ప్రత్యేకము తత్సమ తద్భవదేశ్య భేదములచేఁద్రివిధమగుటవలనఁ బ్రాకృతసమము పదునెనిమిది భేదంబులు గలదియగు. ఎట్లనిన:— సంస్కృత సమ ప్రాకృతసమము, సంస్కృతభవ ప్రాకృతసమము, ప్రాకృత దేశ్యసమము, సంస్కృతసమ శౌరసేనసమము, సంస్కృతభవ శౌరసేనసమము, శౌరసేన దేశ్యసమము; సంస్కృతసమ మాగధసమము, సంస్కృతభవ మాగధసమము, మాగధదేశ్యసమము; సంస్కృతసమ పైశాచసమము, సంస్కృతభవపైశాచసమము, పైశాచదేశ్యసమము, సంస్కృతసమ చూళికాపైశాచసమము, సంస్కృతభవ చూళికాపైశాచసమము, చూళికా పైశాచదేశ్యసమము; సంస్కృతసమాపభ్రంశసమము, సంస్కృతభవాపభ్రంశసమము, అపభ్రంశదేశ్యసమము అని. తద్భవమును సంస్కృతభవము, ప్రాకృతభవమని ద్వివిధము సంస్కృతభవము:— చందురుఁడు, తామరలోనగునది ప్రాకృతభవము:— వెన్నుఁడు, లచ్చిలోనగునది. ప్రాకృతభవము ప్రాకృతసమముపలె పదునెనిమిది భేదంబులు గలదియగు ప్రాకృతసమంబులును సంస్కృత ప్రాకృతభవంబులునగు పదములను తద్విశేషంబులతోడ సప్రపంచముగ వైకృతదీపికయందుఁ దెలియునగు. దేశ్యము ఆంధ్రదేశ్యము, అన్యదేశ్యమని ద్వివిధము. ఆంధ్రదేశ్యము—తల్లి, తండ్రిలోనగునది. అన్యదేశ్యము.—తావి, మోవిలోనగునది గ్రామ్యము నింద్యగ్రామ్యము, అనింద్యగ్రామ్యమని ద్వివిధము. నింద్యగ్రామ్యము లక్షణవిరుద్ధమయిన పామరజన వ్యవహారము.—వస్తాఁడు, తెస్తాఁడులోనగునది. అనింద్యగ్రామ్యము లక్షణవిరుద్ధమయినపండితజన వ్యవహారము.—కఱకంఠుఁడు,

జీవగఱ్ఱలోనగునది. లక్షణములక్ష్యానుసారిగానుండ లక్షణవిరుద్ధమగు లక్ష్యము నింద్యమనుట యెట్లని శంకింపఁబనిలేదు. లక్ష్యములు పండితజన వ్యవహారములు గాని పామరజన వ్యవహారములు కావు. ఎక్కడనే నొక్కచో నసాధారణలక్షణ విరుద్ధంబగు పండితజన వ్యవహారంబు ప్రయోగరూఢంబై యనింద్యంబగు.

10. ఈ భాష ప్రయోగమే శరణముగాఁ గలది. ఆ ప్రయోగంబులకెల్లఁ గవిత్రయమువారి సమ్మతి యుండవలయును. వారు నన్నయభట్టు, తిక్కనసోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ అను వీరు మువ్వురు. వీరిప్పు డాంధ్రలక్ష్యములకెల్ల ముఖ్యముగా నుండు భారతమును తెనిఁగించినవారు. వ్యాకరణములయందుఁ గనఁబడని లక్షణంబు లందుఁ బెక్కులు గానఁబడుటంజేసి యది ముఖ్యలక్ష్యమగుటయేగాక లక్షణముగాను బరిగ్రహింపఁబడుచున్నది. అందు,

నన్నయభట్టారకుఁడు అను ప్రాథమిక కవి రాజరాజనరేంద్రుఁడు రాజ్యమేలుకాలంబున రాజమహేంద్రపురమునందు సర్వజనస్తుత్యముగ భారతమునఁ గొంతకొంతగా మొదటి మూడు పర్వములను తెనిఁగించి నన్నయభట్టారకుండనియు, సంస్కృతమునం దార్యాశ్లోకములతో నాంధ్రశబ్దచింతామణియను నొక తెనుఁగు వ్యాకరణమును వ్రాసి శబ్దశాసనుండనియు బిరుదు వహించెను. ఆంధ్రశబ్దచింతామణికి ప్రక్రియాకౌముది యని నామాంతరము. దీనిని నన్నయభట్టు రచించెఁగావున నిది నన్నయభట్టీయము శబ్దశాసనీయము అను పేళ్లం బ్రవర్తిల్లుచున్నది. ఈ యాంధ్రశబ్దచింతామణికి బాలసరస్వతియను పండితుఁడు టీకయొకటి వ్రాసెను. అది బాలసరస్వతీయమను పేరం బరఁగెడును. తరువాతి వాసుదేవుఁడను పండితుఁడు దానికి వృత్తి యొకటి వ్రాసెను. దానిని వాసుదేవవృత్తియందురు. తదనంతరము అప్పకవి దానిం దెనిఁగించెను. అది యప్పకవీయమను పేరనొప్పుచున్నది ఇటీవల అహోబలపతి పండితుఁడును, నృసింహపండితుఁడును విరివిగా దానికి వ్యాఖ్యానములు వ్రాసిరి. అవి క్రమంబుగ అహోబలపతి పండితీయము, నృసింహపండితీయము అను నామంబులం బ్రసిద్ధిఁ జెందియున్నవి. అహోబలపతి పండితునకు అభినవనన్నయభట్టు అనియు, తద్గ్రంథమునకుఁ గవిశిరోభూషణమనియు నామాంతరములు గలవు. మఱియు నన్నయభట్టు తెనుఁగు పద్యములతో నొక ఛందస్సును వ్రాసినట్టు తెలియఁబడుచున్నది. ఇట్లు నన్నయభట్టారకుని కాలము మొదలు తెనుఁగభివృద్ధికి వచ్చుటంజేసి తిక్కనాదులును వారికి వెనుకటి కవులందఱు నాతనినే యాదికవిగా స్తుతించుచు వచ్చెదరు. అయిన నింతమాత్రముచేతనే యతనికి ముందుగాని యతని కాలమందుఁగాని యితరకవులును నితరగ్రంథములును లేవనఁగూడదు. నన్నయభట్టారకుఁడే “టాదిః శిథిల్యానిర్ణేత్యేకే నామస్త్రేడుజేత్యన్యే, డుజతౌతు సప్లుతస్యాత్సమ్బుద్ధావిత్యతాం విదుర్గకేచిత్, కవిభల్లైస్త్యైర్గక్రియాణాం నామ్నా ఇచ్ఛల్లోప ఇష్యతే” అని యాంధ్రశబ్దచింతామణియందు సూత్రించెంగాద. అంతియకాదు. కాశీఖండంబున “సీ. వచియింతు వేములవాడభీమనభంగి నుద్దండలీల నొక్కొక్కమాటు, భాషింతు నన్నయభట్టు మార్గంబున నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్కమాటు. వాక్రుత్తు తిక్కయజ్వప్రకారము రసాభ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు, పరిఢవింతు ప్రబంధపరమేశ్వరుని తోవ సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు” అని కృతిపతియగు వీరభద్రభూపాలుఁడు శ్రీనాధునిఁజూచి చెప్పినట్టు చెప్పఁబడియున్నది అట్లు చెప్పఁబడిన క్రమముఁబట్టి యాలోచింప భీమన నన్నయభట్టుకు ముందటివాఁడని తోఁచుచున్నది. అట్లుగాక “భీమన రాఘవ పాండవీయమను కావ్యమును నొక ఛందస్సును వ్రాయ నన్నయభట్టు స్వగ్రంథప్రాశస్త్యముకై యా కావ్యమును నా ఛందస్సునందలి వ్యాకరణాంశమును మూలనడఁగఁద్రొక్కను. అట్లడఁగఁద్రొక్క నన్నయభట్టు వ్రాసిన యాంధ్రశబ్దచింతామణిని భీమన గోదావరిలోఁ గలిపి వేసెననియు, అది యట్లు గోదావరిలోఁ గలసిపోఁగా శబ్దశాసనుఁ డావ్యాకృతిని వ్రాయుతటి నాతనిలోఁడం దానిం బఠించిన సారంగధరుఁడు తాను సిద్ధుఁడయినపిమ్మట నా పాఠమును బాలసరస్వతి కుపదేశింప నా బ్రాహ్మణోత్తమునిచే నది భూమియందు వెలయంగలదనియు నారాయణమూర్తి చెప్పినట్లు కలగంటిని” అని అప్పకవి వ్రాసినది కలదేగాక నిజమయినపక్షమున భీమన నన్నయభట్టుకు సమకాలికుండయి కొంతముందు ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడుగానైన నుండవచ్చును. అదియునుంగాక తిక్కనచే నిర్వచనోత్తరరామాయణంబునఁ గవి

ఇతఁడు భాగవతమును దెనిఁగించినపిమ్మట వీరభద్ర విజయమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. చంద్రుని యందుఁ గళంకమువలె నీతిని కవిత్వమునందు లఘ్వలఘు రేఫములకు మైత్రి గలుగఁజెప్పుటయను నొక యొచ్చెంబు గానంబడియెడి. ఈ యొచ్చెము మఱికొందఱుకవుల కవిత్వములయందును జూపట్టెడి. లఘ్వలఘు రేఫములకు మైత్రి కలుగఁజెప్పుట తెలియక కాదు. అది యొక మతముగా వారు గ్రహించినారు. ద్రావిడమునందువలె నాంధ్రమునందును లఘ్వలఘు భేదంబుచే రేఫంబు ద్వివిధంబు. అవి పండిత ప్రయోగసంకేతితము లయినవి వానికి యతిప్రాసములయందు మైత్రి కలుగఁజెప్పుట యాదికవి సమ్మతము కాదు. "నాన్యేషాం వైధర్మ్యంఘ్వలఘూనాం రయోస్తు. నిత్యంస్యాత్" అని శబ్దానుశాసనుఁడు. "అనయోస్సంగతిం యస్తు కరోతికవితాకృతౌ, అస్యాఅత్యంతదోషత్వా ద్దుష్కవిస్సహి కథ్యతే" అని వికృతివివేకకారుఁడు. మఱియు నిందర్థాను స్వారంబొక్కండు విశేషంబుగఁ గలదు. అదియుఁ బండితప్రయోగ సంకేతితమే. అది ఈ భాషకు సహజమయిన లక్షణమనుట యాంధ్రదేశీయుల వ్యవహారములందుఁ దెల్లంబుగఁ దెలియఁబడు. ఈ రెంటిచేతనే యాంధ్రభాష మిగుల మహిమం బొంది యున్నది. వానిభేదంబులను గుర్తెఱుఁగుట పండితుల కత్యావశ్యకము.

శ్రీనాథుఁడు.—ఇతఁడొక ప్రశస్తకవి. ఇతఁడు బాల్యమున మరుత్తునిచరిత్రమును, పండితారాధ్య చరిత్రమును, ప్రథమయౌవనమున శాలివాహనసప్తశతిని, పూర్ణయౌవనమున నైషధమును, కౌమారదశయందు భీమేశ్వరపురాణమును, కౌమారదశకుఁ గడపట కాశీఖండమును రచియించెను. ఇతఁడు వ్రాసిన కావ్యములయందు నైషధము శృంగార ప్రధానమై యుండుటగాక యీతని యితరకావ్యములకంటె నిది సంస్కృతపదభూయిష్ఠమై ప్రౌఢమై యున్నయది. మఱియు నితఁడు వీధినాటకమను నొక గ్రంథమును వ్రాసినట్లు చెప్పుచున్నారు.

పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు.—ఇతఁడు గొప్పకవి. ఇతని కవిత్వము మిక్కిలి శ్లాఘ్యము గానే యున్నది. అయిన నితఁడు బమ్మెరపోతన మతము నవలంబించినవాఁడు.

కేతన.—ఇతనికి అభినవదండియని బిరుదు పేరు. ఇతఁడు విజ్ఞానేశ్వరీయమను ధర్మశాస్త్రమును దెనిఁగించి, ఆంధ్రభాషాభూషణమను నొక లక్షణ గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు.

అనంతామాత్యుఁడు.—ఇతం డొక లక్షణ గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. భోజరాజీయమను కావ్యమును వ్రాసినాతఁడు నితఁడని తోఁచు చున్నది. అది మంచికావ్యము. అందు వింత వింత కథలుగలవు.

తాతంభట్లు.—ఇతఁడు కవిచింతామణియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు.

ముద్దరాజురామన.—ఇతఁడు కవిలోకసంజీవినియను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను. రాఘవపాండవీయములో నగువాని వ్యాఖ్యానములచే నాంధ్రశబ్దచింతామణి బాలసరస్వతివలన బయటికి రాకముందు కేతనాదికవులు వ్రాసిన యాంధ్ర భాషాభూషణాది లక్షణ గ్రంథములే యుపయోగపడుచువచ్చినట్లు తెల్లమగుచున్నది.

పింగళిసూరన.—ఇతఁడు మిక్కిలి దొడ్డకవి. వెన్నెలగంటిసూరన యీయనకు ముంగలివాఁడు గనుక ఈయనకు పింగళిసూరనయని పేరువచ్చినది. ఇతఁడు క్రమముగా గరుడపురాణమును, రాఘవపాండవీయమును, కళాపూర్ణోదయమును, ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమును, మఱికొన్ని కావ్యములను రచించినవాఁడు. ఇందు రెండవది రాఘవపాండవుల చరిత్రములను శ్లేషభంగిం దెలుపుచు సులభశైలిచే శోభిల్లుచున్నది. మూడవది అతి విచిత్రమగు నొకానొక కల్పితకథచేఁ గొనియాడఁదగి మృదుశైలియుంగలిగి వఱలుచున్నది. కడపటిది మృదుశైలియుఁ జక్కని స్వభావోక్తులునుగలిగి విను వారి వీనులకుఁ దేనియ లొలుకుచున్నది భాషా శ్లేషగాఁ గావ్యము చెప్పు విధమునకు నితఁడు మార్గదర్శిగా నున్నాఁడు. వెనుకటికవులలోపల నితఁడు సర్వతోముఖచాతుర్యుఁడని చెప్పనొప్పును

అలసానిపెద్దన.—కృష్ణదేవరాయల కాలమందలి పండితులలో ముఖ్యుఁడుగానుండెను. ఇతఁడు స్వారోచిషమను సంభవమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. దానిని మనుచరిత్రమనియుం జెప్పుదురు. అది మృదుశైలియు "అల్లసానివాని యల్లిక

బిగియును" అన్నట్లు కవిత్వ గాంభీర్యమును గలిగి శృంగార రసప్రధానమై యున్నయది అందు నాలవ యాశ్వాసము కేవలాంధ్ర పదభూయిష్ఠమై యుండును. పూర్వ కవితాధోరణి ననుసరించి యుండుటంజేసి కొన్నియెడల నైషధమార్కండేయ పురాణములయందలి వాక్యములకును నిందలి వాక్యములకును నంతయేనియు భేదమగపడక యుండును. ఇతఁడే విష్ణుచిత్తీయమని ప్రసిద్ధిఁబొందిన ఆముక్తమాల్యదయను కావ్యమును వ్రాసినవాఁడని చెప్పుదురు. శైలిభేదిల్లి వ్యాకరణదోషయుక్తమయి యుండుటంజేసి యందుఁ జెప్పఁబడినయట్లు యది కృష్ణదేవరాయని చేతనో మఱియేకవిచేతనో వ్రాయఁబడినదిగాని పెద్దనచే వ్రాయఁబడినదికాదని తోఁచుచున్నది. స్వారోచిషమను సంభవములోని పద్యములు కొన్నియందుండుటచేతనే యట్టిదానిఁ బెద్దనరచితముగాఁ జెప్పుట యుక్తముకాదు. పెద్దన తదాస్థాన ముఖ్యపండితుఁ డగుటంజేసి స్వారోచిషమను సంభవమునందలి పద్యము లిందుండుటకుఁ గావలసియుండినఁ గారణాంతరములను వలసినన్ని కల్పించుకొనవచ్చును.

ముక్కుతిమ్మన.—ఇతనికి నందితిమ్మనయని నామాంతరము కలదు. ఇతఁడు పారిజాతాపహరణమను నొక కావ్యమును రచియించెను. అది "ముక్కు తిమ్మనార్యు ముద్దుఁబలుకు" అన్నది నిజముగా మృదుపదసందర్భము గలిగి మధురముగా నున్నయది.

తెనాలిరామకృష్ణుఁడు.—ఇతనిని మహాకవియని చెప్పవలెను. ఇతఁడు పాండురంగవిజయమను నొక కావ్యమును రచియించెను. దానిని పాండురంగమాహాత్మ్యమనియుం జెప్పుదురు. ఇతనికిఁ బదసందర్భము కుదిరినట్టు లేకవికిం గుదిరినదికాదు. ఇందు నిరర్థకపదము మందునకైన నొక్కండు దొరకదు. "పాండురంగగు కవి పద్యంబుహారువును" అన్నది సార్థకముగా వర్ణనావైలక్షణ్యము గలిగి శ్లాఘ్యతరమైన కవిత్వశైలిగలదై యున్నది. ఇతఁడు నిరోష్ఠ్యరామాయణాది చిత్రకావ్యములను గొన్ని చెప్పినట్లు వినఁబడుటయేకాని యవి కనఁబడవు.

రామభద్రుఁడు.—ఇతఁడొక దిట్టకవి. ఈతనిని రామకృష్ణకవికి రెండవవానిఁగా నుగ్గడింపవచ్చును. ఇతని కవిత్వమునందు యమకములును ప్రాసములును మెండుకొని పండితులకు హృదయంగమములయి యున్నయవి

భట్టుమూర్తి.—ఇతనికి రామరాజభూషణుఁడని నామాంతరము రామభూషణుఁడనియే గ్రంథనిబద్ధనామము. ఇతఁడు వసుచరిత్రమును, హరిశ్చంద్ర నళోపాఖ్యానమును వ్రాసినవాఁడు. వసుచరిత్రముతోఁ దులదూఁగఁదగిన శ్లేషకావ్యము తెనుఁగున మఱియొండు లేదు. అయిన నిందు నాదికవుల ననుసరింపని పదప్రయోగములు కొన్ని గలవు. ఈతఁడే కావ్యాలంకార సంగ్రహమును రచించినట్లు నానుడి కలదుగాని వసుచరిత్ర హరిశ్చంద్ర నళోపాఖ్యానముల యాశ్వాసాంతగద్యప్రవృత్తియును, కావ్యాలంకార సంగ్రహము యొక్క యాశ్వాసాంత గద్యప్రవృత్తియును భిన్నప్రకారములుగా నుండుటంజేసి యది సందిగ్ధంబుగా నున్నయది.

అడిదము సూరన.—ఇతఁడొక సుకుమారకవి. ఈతఁడు శుద్ధాంధ్రరామాయణమును, కవిజనరంజనమను నొకచిన్నకావ్యమును రచియించినవాఁడు. ఇం... మొదటిది వెనుకటికవులచే మూలనడఁగఁ ద్రొక్కఁబడి రెండవదిమాత్రము కనఁబడుచున్నది. దానిని పిల్లవసుచరిత్రమని చెప్పుదురు. అది తన పడసిననామము నన్వర్థము చేయుచున్నది. మఱియు నితఁడు కవిసంశయవిచ్ఛేదమని యొక చిన్న లక్షణగ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. అది తద్భవపదములు కలిగిన విధమును గొంత యెఱిఁగించుచున్నది.

పుష్పగిరి తిమ్మన.—ఇతఁడు సమీరకుమారవిజయమను నొక కావ్యమును వ్రాసెను. మఱియు నితఁడు కంకంటిపాపరాజు వ్రాసినట్టు ఉత్తరరామాయణ మొకటియు, కంకంటి నారసింహరాజు వ్రాసినట్టు విష్ణుమాయావిలాస ద్విపదకావ్య మొకటియు రచించినాఁడని చెప్పుచున్నారు. దశావతారచరిత్రంబును నితనిచే వ్రాయఁబడినదనియుఁ గొందఱు చెప్పెదరు. ఇతని కవిత్వమునందు లక్షణవిరుద్ధములగు ప్రయోగములు కొన్ని కానఁబడుచున్నవి.

తెలగనార్యుఁడు.—ఇతఁడు యయాతిచరిత్రమను నొకకావ్యమును అచ్చతెనుఁగుతో

వ్రాసినాఁడు. అది శ్రుతికటువుగాక మృదువుగాను పొందికగాను నున్నయది. ఇది యచ్చతెనుఁగు గ్రంథములలో మేలైనదని తోఁచెడి.

లింగముగుంట తిమ్మన సులక్షణ సారమను నొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను.

కూచిమంచి తిమ్మన రసికజనమనోభిరామమును, రాజశేఖరవిలాసమును, రుక్మిణీపరిణయమును, అచ్చ తెనుఁగు రామాయణమును, అచ్చ తెనుఁగు నీలాసుందరీపరిణయమును, లక్షణసారసంగ్రహమను నొక శబ్దలక్షణమును విరచించెను. ఈతని కవితా ధోరణి యనర్గళప్రవాహమువంటిదని తెలియవచ్చెడిని.

చెఱుకునూరి రామయ కువలయానందమను నలంకారగ్రంథమును దెనిఁగించినవాఁడు

అప్పకవి.—ఇతఁడు మిక్కిలి యోపికతో ననేక గ్రంథములను శోధించి యప్పకవీయమను గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. అంతటిశోధనము మఱియొక్కరి కుండదని తోఁచెడి. ఇతఁడు కవికల్పకమను లక్షణగ్రంథములోనుగాఁ గొన్నికృతులు చేసినట్లు చెప్పఁబడియున్నది అని గానఁబడవు.

అప్పయ వేంకటపతి.—ఇతఁడు ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసమను నొక పెద్దలక్షణగ్రంథమును వ్రాసినవాఁడు.

ప్రౌఢకవిమల్లన, మారన, జక్కన, వెన్నెలగంటి సూరన, కాకమానిమూర్తి. వీరు లాక్షణికులయిన గొప్పకవులు. వీరు రచించిన గ్రంథములు తొల్లింటికవుల గ్రంథములవలె మిక్కిలి కొనియాడదగినవిగా నుండును. ఆ గ్రంథముల నామములును, తదితరగ్రంథముల నామములును, వాని రచించినవారి నామములును నిందు గ్రంథసంకేతాది వివేచనపట్టికఁ జూడ విశదములు కాఁగలవు. ఇందుఁ బురాతనకృతులు పెక్కులు స్వకర్తలు తమ్ముంబాసి మేనుదొఱంగినం దాము పతివిహీనలునయి పరిపంథి పరిభవ పరిపీడనంబున మూలల నడంగిపోయె "బోద్ధారో మత్సరగ్రస్తాః" అన్న భర్తృహరి సుభాషితం బేల పొల్లపోవు.

12. మఱియుఁ జాటుప్రబంధకవులు లెక్కకు మీఱియున్నారు వారు.—బడబానలభట్టు, మేధావిభట్టు, కల్లూరి తిరుమలయ్య, ఎడపల్లి పర్వతన్న, పెద్దిరాజు రామరాజు, పింగళిరామరాజు, రంగరాజు లింగయ, రావిపాటి తిప్పరాజు, మైలము భీమన, పొట్టూరి గోపన, పలకలూరి గోపన, రా[illegible]పూడి వెంకయ్యలో నగువారు.

అందు, మేధావిభట్టు చాటుధార

"క. సాళువ పెదతిమ్మమహీ, పాలవరుఁ డుపేఁడె వచ్చెఁ బద్యము వ్రాయక్, గేలను లేదా కోటియుఁ, దాళమముత్తునియలగుచు ధరపైఁబడుమా."

13. ఇంకను లక్ష్యలక్షణ గ్రంథముల నామంబులనేకంబులుగనఁబడుచున్నవి కాని యా గ్రంథములును, అందుఁ గొన్నిగ్రంథములు వ్రాసినవారి నామంబులును గనఁబడవు.

అందు, లక్ష్యగ్రంథములు

అష్టమహిషీకల్యాణము, కూర్మపురాణము, చంద్రికాపరిణయము, చమత్కారరామాయణము, చారుదేష్ణచరిత్రము, చిత్రభారతము, త్రైశంకవోపాఖ్యానము, దేవీవిజయము, మధుసేవనము, రాజశేఖరచరిత్రము, వసంతవిలాసము, విజయసేనము, శశిబిందుచరిత్రము, శృంగారషష్ఠము, సాంబోపాఖ్యానము, సుదక్షిణాపరిణయములోనగునవి.

లక్షణగ్రంథములు

కవిభల్లటఘక్కి, అధోక్షజఘక్కి కవికంఠపాశము, కవిమూషకమార్జాలము, కవిగజాంకుశము, కవిజనాశ్రయము, కవికంఠాభరణము, కావ్యచింతామణి, కావ్యాలంకారచూడామణి, అథర్వణచ్ఛందము, గోకర్ణచ్ఛందము, శ్రీధరచ్ఛందము, ఛందోదర్పణము, అలంకారసంగ్రహము, అలంకారరత్నావళి, లక్షణవిలాసము, లక్షణదీపిక, శారదాదీపిక, శారదామకుటము, శారదాతిలకము, శారదాదర్పణము, వాగీంద్రచూడామణి, వైకృతచంద్రిక, (ఈ గ్రంథము కొంతమట్టుకు దొరకినదిగాని అందు దాని వ్రాసినవానిపేరు గనఁబడదు.) సర్వలక్షణసారసంగ్రహము మొదలగునవి.

14. ఈ కవులు భావవిస్ఫూర్తిగ రసంబులు చిప్పిలునట్లును, తత్తద్రసానుకూలంబుగఁ బదంబులు పొంకపడునట్లును, అకలంకమార్గంబుగ నలంకారంబులు విలసిల్లునట్లును ఏవిధమయిన లక్షణలోపం

లు లేకుండఁ గవితలో సర్వ న సదృశులైయున్నారు సంస్కృతభాషయందు పాండిత్యము లేక వీరి కింతటి నైపుణ్యము కలుగఁబోదు. అయినను వీరు కవిత్వంబుఁ జెప్పఁ బ్రారంభించుచో "గతానుగతికో లోకః" అన్నట్లు పలువు రొక్క మార్గం బవలంబించియున్నారు. అయ్యది హాస్యాస్పదంబుగ నున్నయది. అది యెట్లనఁగా స్వప్నంబుం గాంచుటలో నగునది. వారిభక్తితాత్పర్య మెట్టిదో యది యటుండనిండు. మఱియొక్క విశేషంబు వినుండు. వీరు వర్ణనలు సేయ మొదలుపెట్టిరా మీరు నమ్మినగో నమ్మరో తల్లి నేని కేశాది నఖపర్యంత మొక్కయంగ మైనఁ దక్కక సిగ్గుమాలినట్లు వర్ణింపక మానరు. అది యెట్టి పాపకార్యమో యెఱుఁగరాదు. మతస్థాపకుల మన యీ వాఙ్మయంలో యుండు నాచార్యులే. ఇది యిప్పుడు వచ్చినదికాదు. పూర్వము సంస్కృతభాషా మహాపండితుల సన్నిధానమునుండి వచ్చిన సంప్రదాయముగా నున్నయది.

వీరు మున్ను నియమములుగా వృత్తినిరత లై స్తోత్ర పరాయణుల యభేదబుద్ధితో నుండిరి. "తెల్లనివన్నియుఁ బాలు నల్లనివన్నియు నీళ్లు" అని యెంచియున్న యీ కాలమునందు శ్లాఘనీయం బయియుండెంగాని యిప్పటికాలమునం దది యట్లుండునని తోఁచినదికాదు.

15. ముత్తెలకవుల శైలికిని ఆధునికకవుల శైలికిని జాల నంతరములు. అదిగాక వారి కవిత్వముల యందు లేనియన్ని దోషములును, వైకృతములును నీ కవిత్వములయందు మెండుగాఁ గానఁబడుచున్నవి

ఆదికవికవిత్వము.

"సీ. లలితంబులగు పట్టుపుట్టములచప్పుడింపార సంగ కైవడినడనల్లనచ్చి, యెడ వేసినవెత్తావి మడిపాంగఁ బయ్యెద సగముదూలించిప్పై ముసుఁగుదిగిచి, సోలెడు నెలదీఁగ లీలఁ గ్రాలుచు వింతచెలువంబు దలకొనఁ జేర నిలిచి, తెలిగన్నుఁగవకు నెచ్చెలియైనలేఁతన వ్వొల యంగసరసంపుఁ బలుకుపలికి, మెఱయు రాగంపుఁ జెయ్యులు మేకొనంగ, నెడఁదసాగయించు మాటల నెలమిమిగుల, నిన్ను ననుఁ గిఁగొలు మనన్నెలఁతలుండ, నీరసాకారవైరం ధ్రిఁగోరఁడగునె."

మధ్యకవికవిత్వము.

"స్రగ్ధర. సేవించెన్ రంగధాముణ్ శ్రితనివహపయస్సింధుసంపూర్ణసోమున్, గావేరీమధ్యసీమున్ ఘనకలుషమహాకాల కూటోగ్రభీమున్, దేవారిశ్రీవిరామున్ దివిజవినుత సందీప్తితానంతనామున్, భిక్షునాభిరామున్ త్రిభువనవిలసద్వైభవా సార్వభౌమున్."

అంత్యకవికవిత్వము.

"శా. ఓ రండీ నాపనను గ్రహింపఁగ వైద్యంబంచుఁ బ్రార్థించినన్, గండ్రల్లానటులాడికక్క్రొ త్తులఁబోకార్చుటవోహామదిన్, దండ్రల్లిసవారి కేకఁబెట్టినన్ విగ్రాకింపుదునే, గుండ్రాడాఁచినఁ బెండ్లియేమిటికిఁ జిక్కంగ్రుమ్మిపటా."

ఆధునికకవికవిత్వము.

"మ. తలిరుంజొంపపుటాలు పూజపుర ద్రాక్షాలు బరేటిగం, టలచాలు న్వికితేనెపేలు తరులంటం గ్రాలులేఁడివచే, రాలనాలు జగాచొకాయలరు జాగామాటి లొప్పఁగా, వలరాచంతులకైవడిన్ వనము త్రోవంద్రిమ్మఁదమ్మెన్."

ఇవి దిక్ప్రదర్శనముగఁ జూపఁబడినవి.

16. "మ మహిమన్ వాగనుశాసనుండు సృజియింపంగుండలింద్రుండువు, న్మహనీయస్థితమూలమై కలువ శ్రీనాథుండు ప్రోవఁ మహా, మహులై సోముఁడు భాస్కరుండు వెలయింపన్ సొంపు వాటించనీ, బహుళాంధ్రోక్తిమయప్రపంచమునఁ దెల్పగల్భ మూహించెదన్" అన్నపద్యార్థము చొప్పున నన్నయభట్టారకునికాలముఁ బొట్టి క్రమక్రమంబున వృద్ధిఁబొంది సొంపుఁజెందియున్న యయ్యాంధ్రవాణి కృష్ణదేవరాయలవారికాలంబున నయ్యంబవలు సరసగోష్ఠివినోదక్రీడలం బ్రొద్దుపుచ్చి తిదనంతరంబాశ్రమంబు పరిహారంబుగాఁ గొంతకాలంబు సుఖనిద్రం జెందియుండి యిప్పుడు మహాప్రభువులగు నింగ్లీషువారి కొలతినంబున శ్రద్ధాళువులయిన విద్యార్థుల విద్యాపరిపక్వరూపంబుల మేల్కాంచి శుచిర్భూతియయి యుత్సాహంబులో మరల నలంకరణంబుచేసికొను నవసరంబున నున్నయది.

నియమవిధానక్రమము

1. నన్నయభట్టారకుఁ డాంధ్రవ్యాకరణంబునఁ బఠించిన వర్ణసమామ్నాయమందలి వర్ణక్రమము ననుసరించుటం జేసి యీ నిఘంటువునందు శకారయుక్త పదములు కడపట వ్రాయఁబడెను.

2. ఇందుఁ గ్రియాపదములకు ధాతురూపములు మాత్రమును, నామపదములకుఁ బ్రథమైకవచన రూపములుమాత్రమును వ్రాయఁబడును.

3 ఇందు సామాన్యములైన సమాసపదములు ప్రత్యేకముగా నెత్తి వ్రాయఁబడవు. అవి.— కట్టలుక, కట్టెంప, కెంగేలు, కెమ్మోవి, క్రొంజాయ, క్రొమ్ముడి, నెత్తావి, నెమ్మోము, పూఁదోఁట, పూరెమ్మ, ప్రాఁగెంపు, ప్రాయిల్లు, లేఁగొమ్మ, లేమావి మొ. (చూ. కడు, క, క్రొ, నె, పూ, ప్రా, లే మొ.)

4 సంస్కృతము, వైకృతము, దేశ్యము, గ్రామ్యము వీని కాయాయి సంజ్ఞ లిడఁబడును. అన్యదేశ్యము దేశ్యములోఁ జేర్పఁబడినది గాన దానికిఁ బ్రత్యేకముగా సంజ్ఞ యిడఁబడదు.

5. ద్వయమునకు అవయవములైన పదముల యొక్క సంజ్ఞలను అయ్యయి శబ్దముకడఁ జూచునది. అనఁగా "ఇంచుఁబోఁడి" అనుచో ఇంచు శబ్దముయొక్క సంజ్ఞను ఇంచుకడను, బోఁడిశబ్దము యొక్క సంజ్ఞను బోఁడికడను జూడవలయునని యర్థము. ఇట్లు తక్కినచోట్లను దెలియవలయును. (చూ. ద్వ. సంజ్ఞావివరణపట్టిక యందు.)

6. ఇందు సంస్కృతశబ్దమొకటి యర్థభేదముచే మూఁడు లింగములయందును వర్తించునపుడు ముందు స్త్రీలింగరూపార్థమును వెనుక నపుంసకలింగరూపార్థమును నావెనుక పుంలింగరూపార్థమును వ్రాయఁబడును. పుంలింగమయ్యును స్త్రీలింగతుల్యరూపమయ్యేనేని యా పుంలింగరూపార్థము నపుంసకలింగరూపార్థమునకు ముందు వ్రాయఁబడును. (చూ. నందన, బ్రహ్మ మొ.)

7. "మువర్ణాంతము" అనుచో నాపదమునకు మువర్ణమును చేర్పవలెనని యర్థము. చేర్చుచో నా పదము డువర్ణకాంతముగా నుండదేని యా డువర్ణకమును నాము [illegible] దొలఁగింపవలయును (చూ. అంగజ, మధుసూదనుఁడు మొ) (చూ. ము సంజ్ఞా... పట్టికయందు.)

8. "డువర్ణకాంతము" అనుచో నా పదమునకు డువర్ణకమును జేర్పవలయునని యర్థము. చేర్చుచో నా పదము ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. అది యితర ప్రత్యయాంతముగా నుండదేని యా ప్రత్యయమును దొలఁగించి పిమ్మట ఉదంతముగాఁ జేసికొనవలయును. (చూ. నంద, అంగారము మొ.) (చూ. డు సంజ్ఞా... పట్టికయందు)

9 ఒక్కొకచో నించుక రూపభేదముగల శబ్దము దాని మొదటిరూపము కడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును (చూ. అకటకటము మొ.)

10 ఒక్కొకచోటి ముకారాంతరూపము మువర్ణములేని శబ్దరూపము కడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అగ్గలిక మొ.)

11 కొన్నిచోట్ల తెనుఁగుపదముల ఇయాంతరూపము ఏదంతరూపము రెండును వ్రాయఁబడును. కొన్నియెడల ఇయాంతరూపముకడ ఏదంతరూపమును, ఏదంతరూపముకడ ఇయాంతరూపమును వ్రాయఁబడును. (చూ. ఉంపిలితము, మొక్కెము)

12 తెనుఁగున అయి అవులు మొదటఁగల పదములు వేఱువేఱుగా వ్రాయఁబడవు వానిని ఐకారౌకారాది పదములకడఁ జూచునది (చూ. అయితిని ఐతికడ, అవుఁగును ఔఁగుకడ మొ.)

13. ఉకారలోపముగల అల్గునగు వాడుకలోని పదములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు. ఆ మొదటిరూపముకడనే రూపాంతరమని వ్రాయఁబడును. (చూ. అలుగు మొ.)

14. తన ప్రత్యయాంతశబ్దములు వేఱుగా నెత్తఁబడవు. కాఁబట్టి మొదటిపదముఁగొని యా యర్థమును దెలిసికొనవలెను. అనఁగా అల్లఁదనములోని

వానికి అల్లశబ్దములోనగువానిఁగొని అర్థము నెఱుంగ వలెననుట.

15. దేశ్యక్రియలయందు ఇంచుక్కవచ్చెడు సామాన్య ప్రేరణరూపములు ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు. (అడఁగించు, ఇప్పించు మొ.)

16. తేటగాఁ దెలియఁదగువోట్ల తెలుఁగు దెనుఁగు పదములకు సంస్కృతపదములతోడను సంస్కృతపదములకుఁ దెనుఁగు పదములతోడను అర్థము వ్రాయఁబడును.

17. ఒకపదమున కర్థము స్పష్టముగాఁ దెలియనిచో అర్థముగా వ్రాయఁబడిన పదమునఁ జూచి ఆ యర్థమును చక్కఁగాఁ దెలిసికొన వలయును అక్కడ చూ. అని వ్రాయఁబడి యుండును.

18. ఒకపదము దేశ్యముగాను వైకృతముగాను సంస్కృతముగాను నున్నయెడ ముందు దేశ్యార్థమును వెనుక వైకృతార్థమును నా వెనుక సంస్కృతార్థమును గ్రమముగా వ్రాయఁబడును. (చూ కిలము, నారి మొ.)

19. ఒకపదము క్రియాద్యర్థభేదములచే ననేకవిధార్థక మగుటవలన అర్థము వ్రాయఁబడుచో ముందు క్రియార్థమును, వెనుక అపదార్థమును, అటువెనుక విశేష్యార్థమును, ఆవెనుక విశేషణార్థమును, దానివెనుక సర్వనామార్థమును, కడపట అవ్యయార్థమును వ్రాయఁబడును. ముందు ముందటి యర్థములు లేనివేని వెనుక వెనుకటియర్థములు మొదలుచేసి యావలియర్థములన్నియుఁ గ్రమముగా వ్రాయఁబడును. (చూ. ఎత్తు, ఒత్తు, అంచు, కయి, అలఁతి, ఈరు, అంతె, కోలె మొ.) (చూ. అపసంజ్ఞా. పట్టికయందు.) ఈ నియమ మొకానొకచో దీనికి ముందటి నియమముచే బాధింపఁబడును. (చూ. నీరు, నే, కరము మొ.) క్రియార్థము ముందు వ్రాయఁబడునను నియమాంశము మాత్రము బాధింపఁబడదు. (చూ. మెలపు)

20. ఒకక్రియ అకర్మకముగాను సకర్మకముగాను నున్నచో ముందు అకర్మకార్థమును వెనుక సకర్మకార్థమును వ్రాయఁబడును. (చూ. అగు మొ.)

21. వైకృతపదముల కర్థము వ్రాయఁబడుచో నక్షత్రచిహ్నములేనియర్థము ముందును అడిగలయర్థము వెనుకను వ్రాయఁబడును. (చూ. అంకియము) ఈ నియమ మొకానొకచో పందొమ్మిద ఇరువదవ నియమములచేత బాధింపఁబడును. (చూ. బంటు మొ.)

22. పదము లేకవచనాంతములైనప్పటి యర్థములు ముందు వ్రాయఁబడి బహువచనాంతములైనప్పటియర్థములు వెనుక వ్రాయఁబడును. ఈ నియమము పదునెనిమిదవ నియమముచే బాధము మున్నది. (చూ. మల్లె మొ.)

23. ఇంకఁ గొన్నిటికి గ్రంథవిస్తరభీతిచే ప్రయోగములు సంగ్రహముగా వ్రాయఁబడి యుండుటవలన అర్థములు విశదములు కానియెడ ఆ యుదాహరణములకు ముందు వెనుకలను ఆ గ్రంథములయందు విశదములుగాఁ జూచుకొనవలయును. కొన్నియెడల ముందు వెనుకలను జూడుమని వ్రాయఁబడియు నున్నది.

24. ప్రయోగములు కొన్నిటికియు లెస్సలుగా నుండుటవలన అవి కొన్నిపదముల కతి వ్రాయఁబడవు కొన్ని కొంతమట్టుకు వ్రాయఁబడును.

25. ఇందు వ్యాకరణవిషయములయిన విధులు కొన్ని అక్కడక్కడ వ్రాయఁబడియుండును. మఱియు నొకొక్కపదమునకడ నొకొక్కవిధి వ్రాయఁబడి ఆవిధికి విషయములయిన తక్కినపదములకడ విధి వ్రాయఁబడిన పదమును జూచునట్లు తెలుపఁబడియుండును. (చూ. అలుక్కట్లు, అలయఁగోఁడు, ఆరగింపు మొ.)

26. చదివెడివారికిఁ జక్కఁగాఁ దెలియుటకై యిందు అర్థములోనగునది తెలుఁగు సంధిలేక వ్రాయఁబడియుండును.

నియమబాహుళ్యముచే నీ క్రమము కొన్నియెడలఁ దప్పినను దప్పియుండును.

27 తెలుఁగున వాడుకలోనికి వచ్చిన యన్యదేశీయ శబ్దములు కొన్ని యీ క్రొత్త కూర్పునందుఁ జేర్పఁబడినవి. గ్రామ్యనిఘంటువులోనుండి యిట్టి శబ్దములు గొన్ని చేర్పఁబడినవి. ఇట్టి శబ్దములకు గ్రంథదృష్టాంతములు దొరకుట దుస్సాధ్యముగాన నట్టివాని నిందుఁ జేర్పలేదు.

సంజ్ఞావివరణపట్టిక

సంకేతములు.	వాని స్వరూపార్థములు.
అ.	అకారాంతము. (ఇట్లు ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఋ, ఎ, ఒ, ఔ, చ్, జ్, త్, ద్, ధ్, న్, ప్, భ్, ర్, వ్, శ్, ష్, స్, హ్ అను వర్ణములు కలచో ఆయా అంతములుగా చెప్పుకొనవలెను. ఉదా. ఆకారాంతము, ఇకారాంతము, ఈకారాంతము, చకారాంతము, జకారాంతము, తకారాంతము అని)
(అ ఆ, ఈ. అ)	(పుంలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము. (స్త్రీలింగవిశేషణమైనప్పుడు) ఆకారాంతము, లేక ఈకారాంతము (నపుంసకలింగవిశేషణమైనప్పుడు) అకారాంతము.
అం, ప్రే.	అంతర్భావితప్రేరణము.
అ. క్రి.	అకర్మకక్రియ.
అప	అ[illegible]ము (ప్రత్యయములోనగునది.)
అప్ర	అప్రసిద్ధము.
అర	అరవము
అవ్య	అవ్యయము
ఆం	ఆంగ్లేయభాష.
ఉప	(తెనుగుపదములకు ముందున్నచో) ఉపపదము. (ఉద్ద, ఎగ మొ) (సంస్కృతపదములకు ముందున్నచో) ఉపసర్గము. (ప్ర మొ)
ఉదా	ఉదాహరణము
ఉభ	ఉభయము. (కొన్ని యర్థములయందు అచ్చతెనుగును కొన్ని యర్థములయందు సంస్కృతమునైనపదము.)
ఏ.	ఏకవచనాంతము.
కన్న.	కన్నడము.
క్రి.	క్రియ.
క్రి, విశ.	క్రియావిశేషణము
గ్రా.	గ్రామ్యము. (అనింద్యము.)
చూ	చూడుము.
దు.	దువర్ణకాంతము.
త్రి	మూడు లింగములయందును వచ్చెడు విశేష్యపదము.
దే.	దేశ్యము
ద్రు	ద్రుతాంతావ్యయము.
ద్వ	ద్వయము. (వైకృతమును దేశ్యమును మిశ్రమైనపదము.)
ద్వి.	ద్వివచనాంతము.
న.	నపుంసకలింగము.
ని	నిపాతము
పుం.	పుంలింగము.
పుం, న	పుంనపుంసకలింగము
పుం, స్త్రీ.	పుంస్త్రీలింగము.
పై	పై[illegible].
ప్రా	ప్రాకృతము
ప్రే.	ప్రేరణము
బ	బహువచనాంతము
మి.	మిశ్రము (సంస్కృతాంధ్రములు కలిసినపదము)
ము.	మువర్ణకాంతము
మొ.	మొదలైనవి.
యౌ.	యౌగికము. (కొన్ని యర్థములయందు దేశ్యమును కొన్ని యర్థములయందు వైకృతమునైనపదము.)
వి.	విశేష్యము.
విశ	విశేషణము.
వు	వువర్ణకాంతము.
వై.	వైకృతము. (ప్రాకృతభవమును సంస్కృతప్రాకృతభవమునైనపదము)
సం.	సంస్కృతసమము.
స.	సర్వనామము
స. క్రి.	సకర్మకక్రియ.
స్త్రీ.	స్త్రీలింగము.
హిం	హిందుస్తానీభాష.
*.	ఇది పద్యోదాహృతార్థముకంటె భిన్నమగు నర్థమును దెలుపునది
†.	ఇది వృక్షలతాదివాచకమగుటను తెలియఁజేయునది
. . .	ఈ గురుతు నడుమ కొన్ని యక్షరములుండుటను దెలుపును.

గ్రంథసంకేతాదివివేచనపట్టిక

	గ్రంథసంకేతములు	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథము లందలి ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్తల నామములు	[illegible] (అం ౬)
1	అ. పా.	[illegible] పారిజాతము (తె[illegible] [illegible] ప్రతి [illegible])	కాం ౧	మల్లినాథుడు	౦
2	అధ్యా.	అధ్యా. తె. ([illegible] రామాయణము) ౧ [illegible] బాలకాండము ౨. అ[illegible] అయోధ్యాకాండము ౩. [illegible] అరణ్యకాండము ౪ కిష్కిం కిష్కింధాకాండము ౫ సుం. సుందరకాండము ౬. [illegible] యుద్ధకాండము	కాం ౬	[illegible]	౪
3	ఉ. రా.	ఉత్తర రామాయణము ౭ ఉత్తరకాండము ([illegible] రామాయణము [illegible] తో ఉత్తరకాండమును [illegible] [illegible] కాండములు)	కాం [illegible]	నాగయామాత్యుడు...	౫
4.	అని	అనిరుద్ధచరిత్రము	ఆ ౫	అబ్బయ..	౪
5	అప్ప	అప్పకవీయము. (లక్షణగ్రంథము)	ఆ ౫	అప్పకవి. ...	౦
6	అభి	అభిధానరత్నమాల. (తెలుగు [illegible] సంస్కృత నిఘంటువు) దీనికి ప్రత్యస నిఘంటువనియు పేరు)	స్కం ౬	(ఈ గ్రంథకర్త పేరు [లేదు])	౦
7	ఆం. స.	ఆంధ్రనామసంగ్రహము (నిఘంటువు.) ౧. దేవ. దేవవర్గు ౨ మాన. మానవవర్గు. ౩ స్థా. స్థావరవర్గు ౪ తి. తిర్యగ్వర్గు. ౫. నా. నానార్థవర్గు	వర్గులు ౫	పైడిపాటి లక్ష్మణకవి..	౦

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు	గ్రంథకర్తల శతకములు. (క్రీ. శ.)
8.	ఆం, భా.	ఆంధ్రభాషార్ణవము. (నిఘంటువు) ౧. ప్ర. ప్రథమకాండము. ౨. ద్వి. ద్వితీయకాండము. ౩. తృ తృతీయకాండము. (ఇందలి వర్గములను అంకములక్రింద తెలిసికొనునది.)	కాం ౩.	వెంకనార్యుఁడు	౦
9.	ఆం, శే.	ఆంధ్రనామశేషము. (నిఘంటువు.)	౦	అడిదముసూరన్న	౧
10	ఆము.	ఆముక్తమాల్యద. (విష్ణుచిత్తీయము.)	ఆ ౬.	కృష్ణరాయలు	౪
11.	ఉ, రా.	ఉత్తరరామాయణము.	ఆ. ౮.	పాపరాజు	౪
12.	ఉ, హరి	ఉత్తరహరివంశము	ఆ. ౫ (దొరకినవి)	సోమనాథుఁడు (నాచనసోమన)	౧.
13.	ఉ, హరిశ్చ.	ఉత్తరహరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౪	తెక్కళ్లపాటిలింగన .	౬
14	కవి.	కవిజనరంజనము.	ఆ ౩	అడిదముసూరన్న	౩.
15.	కవిక.	కవికర్ణరసాయనము. (మాంధాతచరిత్రము.)	ఆ ౬	నృసింహకవి	౩.
16.	కవిస	కవిసర్పగారుడము. (లక్షణగ్రంథము)	అధికారములు ౨.(దొరకినవి)	బసవన	
17.	కళా.	కళాపూర్ణోదయము.	ఆ. ౮	పింగళిసూరన్న	౨.
18.	కా.	కావ్యాలంకారసంగ్రహము. (నరసరాజీయము.)	ఆ. ౫	మూర్తి	౩.
19.	కాశీ.	కాశీఖండము	ఆ. ౭.	శ్రీనాథుఁడు	౨
20	కాళ.	కాళహస్తిమాహాత్మ్యము.	ఆ ౪	ధూర్జటి	౩
21.	కుచే.	కుచేలోపాఖ్యానము.	ఆ ౩	గట్టుప్రభు	౫.
22	కృష్ణ	కృష్ణరాయవిజయము	ఆ ౪.	కుమారధూర్జటి	౫
23.	కృష్ణా.	కృష్ణాభ్యుదయము.	ఆ. ౫.	గోణేటిమూరన్న	౫.
24.	చంద్ర	చంద్రభానుచరిత్రము	ఆ. ౫	మల్లన	౪.
25	చంద్రా.	చంద్రాంగదచరిత్రము	ఆ. ౬	వేంకటపతి	౪.
26	చమ.	చమత్కారమంజరి.	ఆ ౩	వేంకటకవి	౪
27	చెన్న	చెన్నబసవపురాణము.	ఆ ౫	పాపయామాత్యుఁడు	౫
28.	జైమి.	జైమినిభారతము అశ్వమేధపర్వము.	ఆ ౮	పినవీరభద్రుఁడు	౩
29	దశా.	దశావతారచరిత్రము.	ఆ. ౧౦.	ధరణిదేవులనాగయ . . .	౪.
30.	ద్వా	ద్వాత్రింశత్సాలభంజికాకథలు.	ఆ. ౧౨.	కొండమీఁది గోప్పరాజు	౪.

	గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు.	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల కాలములు ([illegible])
31.	నవ.	నవనాథోపాఖ్యానము ద్విపద.	భా. ౫	గౌరన...........	౫.
32.	నల	నలచరిత్రము. ద్విపద.	భా. ౫.	రాఘవార్యుఁడు.....	౬.
33.	నిర్వ.	నిర్వచనోత్తరరామాయణము.	ఆ ౧౦	తిక్కనసోమయాజి ..	౧
34	నీలా.	నీలాసుందరీపరిణయము.	ఆ. ౩	కూచిమంచితిమ్మకవి	౪.
35.	నై.	నైషధము.(శృంగారనైషధము)	ఆ ౮.	శ్రీనాథుఁడు......	౨.
36	పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫.	నారాయణకవి....	౪
37	పంచ.	పంచతంత్రము.	ఆ. ౫	వేంకటనాథుఁడు. .	౫
38.	పండి.	పండితారాధ్యచరిత్రము. ద్విపద.	ప్రకరణములు ౫.	పాలకురికిసోమన....	౫
39.	పద్మ.	పద్మపురాణము. ఉత్తరఖండము	ఆ ౧౧.	సింగనార్యుఁడు	౫.
40.	పర.	పరమయోగివిలాసము.	ఆ ౫.	[illegible]మ్మభూపాలుఁడు	౪.
41.	పా	పారిజాతాపహరణము.	ఆ. ౫	ముక్కుతిమ్మన......	౩.
42	పాంచా.	పాంచాలీపరిణయము	ఆ ౫.	కాకిమానిమూర్తి. ...	౪.
43	పాండు	పాండురంగమాహాత్మ్యము.	ఆ ౫	రామకృష్ణకవి ...	౨
44	పు	పురూరవశ్చరిత్రము (కవిరాజమనోరంజనము)	ఆ ౫	అప్పయ.........	౪.
45.	ప్రభా	ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము	ఆ ౫.	పింగళిసూరన్న. ...	౨.
46.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల.	ఆ. ౫.	బసవప్ప........	౫
47.	ప్రభు.	ప్రభులింగలీల ద్విపద	ఆ ౨౫.	పిడుపర్తిసోమన...	౫
48.	బస	బసవపురాణము. ద్విపద	ఆ ౭	పాలకురికిసోమన ...	౫.
49.	బహు.	బహులాశ్వచరిత్రము	ఆ ౫	వేంగళనాయకుఁడు .	౫.
50	బ్ర	బ్రహ్మోత్తరఖండము.	ఆ. ౫.	వేంకటరామార్యుఁడు.	౫.
51.	భ.	భర్తృహరి.(సుభాషితరత్నావళి)	శతకములు. ౩	ఏనుఁగులక్ష్మణకవి. ...	౪
52	భద్రా.	భద్రాపరిణయము. (ముకుందవిలాసము.)	ఆ. ౩.	పెద్దన..........	౫.
53.	భల్లా.	భల్లాణచరిత్రము.	ఆ ౫.	వాణేశ్వరుఁడు....	౪.
54	భాగ.	భాగవతము.	స్కం. ౧౨ స్కంధములు	బమ్మెరపోతన	
55	భాగ.	భాగవతము. ద్విపద.	స్కం. ౧౨ ప్రథమాదులు.	కోనేరునాథుఁడు ...	౫
56.	భాను.	భానుమతీపరిణయము.	ఆ. ౪.	చెట్టూరి రంగరాజు. .	౪
57.	భార.	భారతము. ౧. ఆది. ఆదిపర్వము. ఆ. ౮. ౨. సభా. సభాపర్వము. ఆ. ౨ ౩. ఆర. ఆరణ్యపర్వము ఆ. ౭ ౪. విరా. విరాటపర్వము ఆ ౫	పర్వములు. ౧౮.	నన్నయభట్టాదులు ...	౧.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల శతకములు. (అవి. ఈ.)
	౫. ఉద్యో. ఉద్యోగపర్వము. ఆ ౪.			
	౬ భీష్మ. భీష్మపర్వము. ఆ. ౩.			
	౭ ద్రో. ద్రోణపర్వము ఆ ౫.			
	౮. కర్ణ. కర్ణపర్వము. ఆ. ౩			
	౯ శల్య. శల్యపర్వము ఆ. ౨			
	౧౦ సౌ సౌప్తికపర్వము. ఆ. ౨			
	౧౧ స్త్రీ స్త్రీపర్వము ఆ ౨			
	౧౨ శాం శాంతిపర్వము ఆ ౬			
	౧౩. అను. ఆనుశాసనికపర్వము ఆ. ౫			
	౧౪. అశ్వ అశ్వమేధపర్వము ఆ. ౪.			
	౧౫. ఆశ్ర ఆశ్రమవాసపర్వము ఆ ౨			
	౧౬ మౌ. మౌసలపర్వము ఆ ౧			
	౧౭. మహా. మహాప్రస్థానికపర్వము. ఆ ౧			
	౧౮. స్వ. స్వర్గారోహణపర్వము. ఆ. ౧.			
58. భీ.	భీమేశ్వరపురాణము. (భీమఖండము.)	ఆ ౬	శ్రీనాథుఁడు	౨
59. భో.	భోజరాజీయము.	ఆ ౮	అనంతుఁడు	౩
60. మార్క.	మార్కండేయపురాణము.	ఆ. ౮	మారన.	౨
61. మై.	మైరావణచరిత్రము.	ఆ ౩.	మాదయ....... ..	౫.
62 యా.	యయాతిచరిత్రము.	ఆ ౫.	తెలగనార్యుఁడు ...	౪
63. రత్న.	రత్నపరీక్ష. (లక్షణగ్రంథము)	౧	భైరవుఁడు	౧
64. రస	రసమంజరి.	గుచ్ఛములు ౩	కోదండపతి	౫.
65 రసి.	రసికజనమనోభిరామము.	ఆ ౭	తిమ్మయ	౪
66. రా.	రామాయణము. (అచ్చ తెనుఁగు రామాయణము కడనున్నట్లు దీనికి కాండము తెలియంగవలది.)	కాం ౬	భాస్కరుఁడులోనగు వారు.	౩.
67. రా	రామాయణము ద్విపద. (అచ్చ తెనుఁగు రామాయణము	కాం. ౬.	రంగనాథుఁడు ...	౩.

	గ్రంథసంజ్ఞలు	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు.	గ్రంథకర్తల నామములు	గ్రంథకర్తల తరగతులు (అం. ౬.)
		కడనున్నట్లు దీనికిని కాండము లెఱుంగునది.)			
68.	రా, వి.	రాజవాహనవిజయము.	ఆ. ౫	కాకమాని మూర్తి	౪.
69.	రాఘ.	రాఘవపాండవీయము.	ఆ. ౪.	పింగళి సూరన్న.	౨
70.	రాజ.	రాజశేఖరవిలాసము.	ఆ. ౬	తిమ్మయ.	౪.
71.	రామా.	రామాభ్యుదయము	ఆ. ౮.	అయ్యలరాజు రామభ	౩.
72.	రుక్మాం	రుక్మాంగదచరిత్రము.	ఆ. ౫	మల్లన. ...... [ద్రుడు	౪
73	రుక్మి	రుక్మిణీపరిణయము.	ఆ. ౫	తిమ్మయ.	౪.
74.	లక్ష	లక్షణసారసంగ్రహము	ఆ. ౫.	కూచిమంచి తిమ్మయ. ...	౪
75.	లక్ష్మీ	లక్ష్మీనృసింహావతారము. (నృసింహపురాణము.)	ఆ. ౫	ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడ.	౧.
76	వసు	వసుచరిత్రము.	ఆ. ౬	రామరాజభూషణుడు (భట్టుమూర్తి)	౩
77.	వా.	వాసిష్ఠరామాయణము.	ఆ. ౫.	సింగనార్యుడు.	౫
78.	వి, పు.	విష్ణుపురాణము.	ఆ. ౮	వెన్నెలకంటిసూరన్న ...	౩.
79.	విక్ర	విక్రమార్కచరిత్రము	ఆ. ౮.	జక్కన	౩.
80	విజ	విజయవిలాసము (సుభద్రాపరిణయము)	ఆ. ౩	చేమకూర వేంకటనాథు-[డు.	౪
81	విజ్ఞా.	విజ్ఞానేశ్వరీయము. ౧. ఆ. ఆచారకాండము ౨. ప్రా. ప్రాయశ్చిత్తకాండము. ౩. వ్య. వ్యవహారకాండము.	కాం. ౩.	కేతన (అభినవదండి.) ...	౩.
82	విష్ణు	విష్ణుమాయావిలాసము. ద్విపద. ౧ పూ. పూర్వభాగము. ఆ. ౩ ౨ ఉ. ఉత్తరభాగము. ఆ ౫	భా. —	సంకంటి. నారసింహరాజు	౫
83.	వీర	వీరభద్రవిజయము.	ఆ. ౬.	బమ్మెరపోతన .. .	౨
84.	వేం.	వేంకటేశనిఘంటువు.	౬	(ఇందు గ్రంథకర్తపేరులేదు.)	౦
85	వై.	వైజయంతీవిలాసము. (విప్రనారాయణచరిత్రము)	౦	తమ్మయ.	౫
86.	శశాం	శశాంకవిజయము. (తారాశశాంకము)	ఆ. ౫.	శేషము వేంకటపతి	౫
87.	శివ.	శివయోగసారము. ఉత్తరార్ధము.	ఆ. ౪	గణపతిదేవుడు	౪
88	శుక.	శుకసప్తతి.	ఆ. ౨ (వారినవి)	కదిరీపతి	౫
89	శృం.	శృంగారరసాలవాలము.	ఆ. ౩.	ఒడ్డికవి.	౫

	గ్రంథసంకేతము	గ్రంథముల నామములు	గ్రంథములయందలి ఆశ్వాసాదులు	గ్రంథకర్తల నామములు.	గ్రంథకర్తల తరగతులు. (అ. ఉ.)
90	శేష.	శేషధర్మము.	ఆ. ౬	శ్రీనివాసకవి.	౮.
91.	షో.	షోడశకుమారచరిత్రము.	ఆ. ౭.	ఎల్లన.............	౮.
92.	సకల.	సకలకథాసారసంగ్రహము	ఆ ౯.	రామభద్రుఁడు.	౫.
93.	సత్య	సత్యభామాసాంత్వనము.	ఆ. ౮.	కామేశ్వరుఁడు.......	౫.
94.	సమీ.	సమీరకుమారవిజయము.	ఆ. ౨	పుష్పగిరితిమ్మన........	౮.
95	సా.	సారంగధరచరిత్రము.	ఆ ౩	* చేమకూర వేంకటనాయఁ	౮.
96.	సా.	సారంగధరచరిత్రము. ద్విపద	భా. ౨.	శంభుకవి. ......[డు	౬.
97.	సాం	సాంబనిఘంటువు (నానార్థసర్గాకసర్గులు. ౮)	సర్గులు. ౮.	రంగకవి...........	౦.
98.	సురా.	సురాభాండేశ్వరము.	ఆ ౧	గట్టుప్రభు	౫.
99.	స్వా.	స్వారోచిషమనుసంభవము. (మనుచరిత్రము.)	ఆ. ౬	అల్లసాని పెద్దన.... .	౩.
100.	హంస.	హంసవింశతి.	ఆ ౫.	అయ్యలరాజు, నారాయణామాత్యుఁడు...	౫.
101.	హ, న.	హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ఆ. ౫	రామరాజభూషణుఁడు (భట్టుమూర్తి)	౩
102	హరి	హరివంశము. పూర్వభాగము. ఆ. ౯. ఉత్తరభాగము ఆ. ౧౦	భా. ౨	ఎఱ్ఱాప్రగ్గడ	౧
103.	హరిశ్చ	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము.	ఆ. ౫	శంకరకవి...........	౮
104.	హరిశ్చ.	హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. ద్విపద.	భా. ౨.	గౌరన.............	౫.

(ఆ. ఆశ్వాసము. కాం. కాండము. భా. భాగము. స్కం. స్కంధము.)

నిఘంటువులయందును, లక్షణగ్రంథములయందును శైలిని కనిపట్ట ననువుగాదు గాన వానికి తరగతులు ఏర్పఱుపఁబడలేదు.

* చేమకూర వేంకటనాయఁడు విజయవిలాసరచన నైపుణ్యముఁబట్టి నాల్గవతరగతియందుఁ జేర్పఁబడెను. సారంగధరచరిత్రరచనను బట్టి అయిదవతరగతియందుఁ జేర్పఁబడవలసిన వాఁడు గానున్నాఁడు.

శబ్దరత్నాకరము

అ. ఒక యక్షరము. ఉభ. వై. అవ్య. 1. మఱియొకదాని లేమిని తెలిపెడిని, "కులప్రయుక్తమగుచున్న సనాతనధర్మమిష్టము, గ." భార. విరా. ౧, ఆ. ("గీ. ఎవ్వరికేనియుఁ గలదె ధరణియు నెల్లకులములకు, గౌరవమువారలందఱు గురువచ్చి." ఇక్కడ గురువచ్చి అనియుండుట యుక్తమని తోఁచెడి. చూ, ఎ. భార. భీష్మ. ౧, ఆ.)– 2 తనంతట అనుసర్థమును దెలిపెడి*, "ఉ. ఇమ్ముగ సర్వధర్మములు నీవయెఱుంగుదు." కళా. ౪, ఆ.–3. పొత్తిగా అనుసర్థమును దెలిపెడి*. "ఎ, గీ కులముపాడిసడపఁదలఁపఁడపతి" (తలఁపఁడె = తలఁచెనే యనుట.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.–సం. వి. పుం 1. విష్ణువు, 2. బ్రహ్మ, 3. శివుఁడు. (అ ఇత్యాద్యేకాక్షరశబ్దములు తెనుఁగున వ్యస్తములుగాఁ బ్రయోగింపఁబడవు. అధాము, అస్త్రము, ఇత్యాదులయందుండెడి అకారము అభావార్థకమైన నఞ్ సందు నకారము లోపింపఁగా శేషించినది) 4. కాలవికంబను నెఱిఁగి తెలిపెడి "కి వసిజల్లు దివిగ మొగను ముదావతములుఁ దోన రూపణేన యాధోరణులును." కై. ౫, ఆ.

అంకె. దే వి. 1. ప్రక్క, పార్శ్వము. "ఉ. అంతంతఁ బసివిడ్డ లడంబు మసిసిన జంకించి మిన్నంటఁ జొక్కెంచు" భో. ౬, ఆ - 2 అంకయొక్క రూపాంతరము.

అంకకాఁడు. దే విశే. (అంకము + కాఁడు.) బలముపట్టువాఁడు, బలపాటి. "గీ. ఎలమిఁ యేప్రొద్దుఁగనుగొంద నీకమరుఁడు, కలహమునకంకకాఁడయిగాలు ద్రవ్వ." అము. ౫, ఆ. (అంకశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తియందు బలమర్థమని యెఱుఁగవలెను. ఇది యొకానొకచో శ్లేషయందు గుఱుతుగలవాఁడనునర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. "చ. హిమకరుఁడంకకాఁడు మసివెన్నుడు జాతివిరోధి." కవి. 3, ఆ)

అంకణము. వై. వి. 1 నలుదరపుచోటు*; 2. తొట్టికట్టు, కక్ష్య. (అది యిన్నియంకణములయిల్లు?)

అంకపాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కవుఁగిలి; 2 తిన్నె, 3. దాది.

అంకపొంకములు. దే. వి. బ. (అంకము + పొంకములు) 1. కోపము; 2. విరోధము. విశే. ఉగ్రము. (చూ, అంకాపొంకములు.)

అంకము. ఉభ. దే. వి. అకేతము. "ఉ. పొంకపుఁ గావ్యలక్షణముపోక దెఱుంగక దిట్టకోళ్లై, కొంకక వంకరర్థములు కూర్చి సభాస్థలిఁ బ్రౌఢులట్లుని, క్రొంకఁజరించుచు కాముకవిసంఘములల్లుల మెచ్చుకారకే, యంకమునేయవచ్చునలయయ్యలమున్నగఁ బ్రస్తుతించెదన్." పై. ౧, అం.–సం. వి. పుం. 1. అంకె; 2. ఒడి, 3. గుఱుతు; 4. చోటు; 5 తప్పు; 6. నాటకపరిచ్ఛేదము; 7. నాటకభేదము; 8. భూషణము; 9. యుద్ధము; 10. సమీపము.

అంకమ్మ. దే. వి. (అంకు + అమ్మ.) ఒక గ్రామదేవత.

అంకవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. గణితము.

అంకాపొంకములు. దే. వి. బ. (అంకము + పొంకములు.) 1. కోపము; "క. కింకరులచేతనంతట, అంకువేగంబడివినన్ వినియుండా, పొంకాలుదరికొనంగని, రంకుకపాపనవసూర్యుఁడగుదళము, 'చున్." రామా. 2, ఆ.–2. విరోధము. "శ. చిడిదవా శృంగార బీభత్సములకునంకాపొంకములు" కవిస. ౧, ఆ –విశే. ఉగ్రము (బిడ్డకు జ్వరము అంకాపొంకములుగా కాయుచున్నది.)

అంకారింపు. హిం. క్రి. ఓడదాప యెత్తిపోఁకల.

అంకించు. ఉభ. దే. అ. క్రి. "క. ఉల్లసిల్లు. పంకజాక్షుఁడంది మంచిపంబు సంకుచేసి పొంకంబుసనంకించుచు." వసు ౪, ఆ –స. క్రి. 1 అడించు, కోపించు, "ఎ, గీ. ...దమంకింప వైష్ణవికరముఁబట్టి, ... తరము సనిన." కై ౫, ఆ.–2. త్రిప్పు, "సెమ్మెగమద్దమంకించి" పరవ ౫, ఆ "ఘన గదాదండమంకించి." కై ౩, ఆ –3 అపహరించు. "క. నంగ లంచబడ్డవారే, ముంకించురు కెడఁగాఢ్యమర్థము నమ్మల్." క్రీడా. ౩, ఆ.-సం. స్తుతించు. "వ అని మఱియు సముచితసంభావనంబుల సంకించుచున్న ..." భాగ. ౮, స్కం.

అంకితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 ఎంచబడినది, 2. గుఱుతు వేయఁబడినది (పుంలింగమై అకారాంతమైనప్పుడు మహార్థమందు అంకితుఁడు అనియు ఆకారాంతమైనప్పుడు అంకిత యనియు రూపములు. స్త్రీ తక్కినచోట్లను తెలియునది.)

అంకియ. వై. వి. 1. ఒకటిమొదలగు సంఖ్యలను తెలుపురేఖ, 2 వశము*. (చూ, అంకె.)

అంకియము. దే. వి ఎద్దు మొదలగువానిపై యొక పార్శ్వపు భాగము.

అంకిలి. దే. వి. 1. కలఁత; "క. ...నియూఅడిలఁగఁబలికిన, విని యంకిలిలేనిచిత్తవృత్తిగలుగుచుం, గనయేన్ను..." భార. ఉద్యో 3, ఆ - 2. అడ్డగింత, అడ్డి, "ఎ, గీ మహీధరముసేయు నంకిలియానులయున." కాశీ. 3, ఆ –3. ఆపద "క. ...ములుగలిగిన, యింకొక్కయగాధనదిని డిసంబాలున్, నంకోచింపకు సుమీ, యంకిలిఁబాపులకు నివయస్థ్యఁ..." ... నా. ౧, ఆ.

అంకిలిపడు. దే. అ క్రి. అడ్డపడు. "క. దైవకమై, యంకిలి పడియే పనులు, ..." భో. ౬, ఆ.

అంకిలిపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "వాఁ, దాయగాత్తి నన్ను నిట నంకిలిపెట్టినయప్పు." రా మం, కాం.

అంకిళ్లు. దే. వి. బ. (అంకిలి + కిళ్లు.) దవుడక్రిందికిళ్లు.

అంకు. దే. వి. అంకమ్మ గ్రామదేవత.

అంకుటము. సం. వి. అ. పుం. గడియప్రాకెడిపడి వంకర యినుపకడ్డి, బంచెకోల.

అంకుఁడు. దే. వి. దేవుఁడు. (నా. వియ్యంకుఁడు.)

అంకురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొలక; 2. నీళ్లు; 3. నెత్తురు, 4. వెంట్రుక.

అంకురించు. సం. అ. క్రి. మొలచు, మొలకెత్తు.

అంకురితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మొలకెత్తినది.

అంకుశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఏనుగులనదలించుటకు కొనయందు బొడిచెడియాయుధము, అంకుసము.

అంకుసంబుమాద్రి. దృ. వి. మూలానక్షత్రము.

అంకుసము. వై. వి. అంకుశము.

అంకూరము. సం వి అ. పుం. అంకురము, మొలక.

అంకె. వై. 1. ఒకటిమొదలగు సంఖ్యలను దెలుపుట్టిన రేఖ, అంకము, 2. వశము*. "ఉ. అంగనసమ్మూరుడు తనయంకెకుగాని మహాబలాఢ్యుఁడై, ధంకుడమాను [illegible] దలపెట్టు" భాస్కరశతకము.

అంకెగొను. దృ. స. క్రి. (అంకె+కొను) కప్పకొను "గీ. మబ్బు, లదరి స్రాలిక్కానిరవి మధ్యమంకెగొనఁగ, చక్కఁవదకుదిరిందు శకొక్కకంటి." రా, వి [illegible], అ

అంకెన. దే. వి. ఒకానొక ఫలవృక్షము.

అంకెము. దే వి. ఎద్దు మొదలగువానిపై యొకపార్శ్వపు భారము.

అంకెవన్నియ. దృ వి (అంకము+వన్నియ.) గుఱ్ఱము నెక్కుట కిరు ప్రక్కలనమర్చిన యినపమెట్టు. (అంక శబ్దమున కిక్కడ పార్శ్వము మాత్రమర్థము) ". గోమేధికంబులఁ గొమరొందఁ గ్రాలంబు వజ్రాలమేలంకెవన్నియలును." ఉ, రా 2, అ. (చూ అంకవన్నె)

అంకోలము. సం వి. అ. పుం. ఊడుగు చెట్టు. (చూ, అంకోడము.)

అంక్యము. సం వి. అ. పుం కరక్కాయవంటి మృదంగము విణ. ఎంచఁదగినది.

అంగ. దే. వి. కాలుచాఁచిపెట్టిన యడుగు

అంగజ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు. ఇ. వ. ము. నెత్తురు పుం 1. మదము, 2. పెంట్రుక. విణ దేహముఁబుట్టినది. (యువకాంతమైనప్పుడు అంగజము అని రూపము ఉపలక్షణముగా నుండును.)

అంగజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు, 2. మన్మథుఁడు.

అంగజాల. దే. వి రాజునాసపుకావలివాఁడు, సొవిదల్లుఁడు. "వ. పాదపాదమని సొవిదల్లులు హస్తపల్లవంబులు పట్టి తిరిచి సప్పంకజాక్షికంకణక్వణత్కారంబుగాఁ గంకెలుగుదిరిచి యిచ్చి కొని విరటకుటిల భ్రుకుటి నటన భీషణ ఫాల లకల్లోలంబుగఁ గటికినగళ్ళునగి కన్నలనిప్పులురుల పలుంగరంబునేసిన అంగజాలలు కాలుకాలఁ జెనఁచుకొని దాఁపకట్టు వడంగూలిన." కాశీ. ౬, అ.

అంగడి. దే. వి 1. వలువసరకులుంచుకొనియమ్ముచోటు, అంగడము, 2. ఉపాలలో నగుండు రుపని చేయుచోటు "మ. [illegible] న్నారి తెలుంగునందనకెవన్నావేకమిన్నంగడిన్." చంద్రా. ౪, ఆ.—3. కొలువుకూటము, సభ, "క. భవసజగదయునుభిగాం, శివమున నటఁబోయునంగడికిఁబోంచాంగ, దివిచిరాసివచ్చు నెడ." భాగ. ఉద్యో ౪, అ.—4. గ్రామములుచేరి వ్యవహారము చేయుచోటు, రచ్చ "గీ. గ్రామకార్యంబు దీర్పనంగడికివచ్చి." పాండు 3, అ. 5. న్యాయాధిపతి న్యాయముపలికించుచోటు, దివానము. "ఉ. అంగడి ముందుమాడలున నప్పుగదంపుక వానిపైఁబడుడ." విజ్ఞా. ప్రా, కాం

అంగణము. సం. వి. అ. న. అజిరము, ముంగిలి.

అంగద. ఉభ. దే. వి. 1. అంకిలి, "ద. అనుగునియుక్కంగుందు కనుసంగదమిఱంగిన." రా అర, కాం ౨, ఆ.–2. ఆపద, "ద్వి. అంగరు [illegible] రాజ్యమునందునవిచి, యంగదలేని సౌఖ్యములొందుమీ" రా. కిష్కిం, కాం.–3. ఉత్సాహము. "ఉ [illegible] అంగదఁదత్పదయంతరము హాముర నైషధశీలివాలికిన్, గ్రాంగనగంటపైఁగొడుపు వ్రాలుటయున్న మునాఁటనుండియున్, గంగరము గరంబు గనుసంబున ఖానసేయ శ్రీరియూ, ముంగళఁకార్యసిద్ధులయి మధ్యముకాకముగన్ మహీపతుల్." వై. 3, అ 4. ఉపద్రవము. "గీ అకుదోఁటలు నగ్గాడి యనఁటితోఁట, లరిమల్లడిగొనఁ [illegible] క్కి యుల్లికంద, పసుపుఁగొటలు జంగడకసపు బీళ్లు; చెఱకుఁదోఁటలు పండినచేలు విర్చె. "క ఓరాయఁడియాయంగద, కోరువలేకిటకువచ్చె [illegible] ల్లినియు." సలా. ౨, అ 5. కోపము, "క. [illegible] యన్నమినవాడు బట్టుకొని యంగదపుత్రు [illegible] మిం గి." సం "అపాత్యపేక్షీపదిప [illegible] త్రంకోపనమన్వితః." భార. ఉద్యో. ౧ అ 6. దుఃఖము. "ద. పాలకవాంపు చేసిన కఁ బూసఁగుబాల నటఁచమనేలతో, యగ్గలికంజేల్లుహాసుబడి యంగదతోఁచఁ చందమునయుఁ, [illegible] లంపుగ దిక్కుకుం మొగ్గఁ [illegible] గోయికోనమబ్బు [illegible] నకం, బులపగఁగ మ్రొగ్గి మ్రొగి పాఱపడిన సురగాముఁ పంపునన్" వ. కిష్కిం, కాం.—సం. ఆ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కునందలి [illegible] సం. [illegible] [illegible] భా [illegible].

అంగట్టము దే వి. (అంగము+పట్టము.) పావడ [illegible] విరించాభోగ ధనకోంతుకమునకుఁ యంగపట్టువులు రంగవలన, శకకాంతమునిఖితకాజావాలఁగ." పావ. ౨, అ. (దీని అర్థము పావడయని అర్థము [illegible] గుండె రూముగానున్నది;

అంగముఁడు. సం. వి [illegible] ఒకానొకకోతి

అంగన సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1 ఆఁడుది, 2. ఉత్తరదిక్కు ఏనుఁగు [illegible] దేవుఁడు అ న. ము. 1 పొడ, 2 ముంగిలి.

అంగిపిల్ల. దే వి. (అంగము+పిల్ల.) అంగపడుములు మొలవ కటకి [illegible] డెలంగావిములపిల్ల.

అంగముచ్చము దే. వి (అంగము మచ్చము.) ఆదిమానము [illegible] ఫ్లానము.

అంగమర్దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లుపిసికెడువాఁడు, సంవాహకుఁడు.

అంగము. ఉభ. దే. వి. 1. అందము, (చూ, అంగు.) 2. విధము. "[illegible] గము బాళి వాటపడిన మంగము." వి. ౧, అ. (దీని వ్యుత్పత్తి యుండ అంగ్యవర్గలోపము అంగదటము ఇత్యాదులు)—సం. వి. 1. అవయవము. 2. ఉపాయము, 3. దేహము, 4 [illegible] అప్రధానము పుం. ఒకానొకదేశము. విణ. 1, అవయవముగలది, 2. సమపించినది (చతురంగములు=రథము, గజము, తురగము, పదాతి.—పంచాంగములు=ఉపాయము, సహాయము, దేశకాలవిభజనము, అపదుకుఁ ప్రతిక్రియ, కార్యసిద్ధి.—పంచాంగములు=తిథి, వారము, నక్షత్రము, యోగము, కరణము—షడంగములు=శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము.—సప్తాంగములు=స్వామి, అమాత్యుఁడు, సుహృత్తు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము. (ఇవి ప్రకృతులనియుఁజెప్పఁబడును.)—అష్టాంగములు=యమము, నియమము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధ్యానము, ధారణ మననము, సమాధి.)

అంగిమొల. దే. వి. (అంగము మొల.) వస్త్రహీనమైన మొల. (ఇక్కడ అంగశబ్దమునకు వస్త్రలక్షణయని యూహింపఁబడెను.)

అంగిమొలవేల్పు. దే. వి. కుక్కుంటి, శివుడు.

అంగిరకా. హిం. వి. పైన ధరించు రొక్కాయి.

అంగరాగము. సం. వి. అ. పుం. చందనాది లభ్యాంగ.

అంగరుహము. సం. వి. అ. న. రోమము, కె రుక్మ.

అంగరేకు. వై. వి. రొక్కాయి. "పాటకవస్త్రంబులంగరేకులు ... " షో. 3, అ.

అంగిరొల్లెలు. దే. ఏ. బ. భక్ష్యవిశేషము. పాంక. ౧, అ.

అంగలారుచే. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. ప్రీతిచేయుట. (రూ, అంగలార్చు. "ఉ. ఆ, ... వాడువాలభగాని కని గండ్రనియంగలార్చుచుండ," అను. 3, అ.)

అంగలారుపు. దే. వి. దుఃఖము (రూ, అంగలార్పు.)

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరీయము.

అంగపించు. దే. అ. క్రి. ఉప్పొంగు "ఎ, గీ. సింగిరిలయం దాటింపనంగవించు, సరిది" వై. 2, అ.–స. క్రి. అంగీక రించు. "2. ఈశ్వరాతపద్మునితనికి క్రమమున నిమతపద్మములంగి కింపంజాలు" వై. ౫, అ. (అంగలించు అని కొన్ని ప్రతులయం దున్నది. ఆ పాఠము యతికి విరుద్ధము. అకారనకారములకు మైత్రి ప్రశస్తముకాదు. చింతనీయము.)

అంగహారము. సం. వి. అ. పుం. అవయవములుకదల్క.

అంగారకము. సం. వి. అ. పుం. 1 అంగకుడు, 2 సుంటాగలగడి.

అంగారకవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము.

అంగారకుడు. సం. వి. అ. పుం. అంగారక గ్రహము.

అంగారధానిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాసంతి, కుంపటి.

అంగారము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నిప్పు; 2. బొగ్గు. పుం. కు. అంగారకుడు (సువర్ణకాంతమైనప్పుడు అంగారుడు అని రూపము. ఇల్లంతట నిండుకునది)

అంగారవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిప్పుతన్నుగుత్తులుగానుగుతీ.

అంగారవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొంగితీ.

అంగారశకటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాసంతి, కుంపటి.

అంగారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చెఱుకుగడ, 2. మోదుగుమొగ్గ.

అంగారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి, 2. సూర్యుడువిడిచి పోయినదిక్కు.

అంగి. ఉభ. వై. వి. మొగాల్లదాక జాఱుగల రొక్కాయి*.–సం. విశ. (న. ఈ. న.) 1. అవయవములుగలది, 2. ముఖ్యము. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అంగీ అనిరూపము. ఇట్టి శబ్దనపోల్లను గ్రహించునది.)

అంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చోలము; అంగి; 2. రొక్కాయి.

అంగటిముల్లు. దే. వి. కుత్తుకలోపల గలిగెడు రోగవిశేషము గళాంకురము.

అంగిడి. దే. వి. లోకుత్తుక, అంతర్గళము.

అంగిలిగుంట. దే. వి. గళగర్తము, వాడి. "క. మింటికినిమ్మగ సంగిలి, గుంట దనరనోరుదెఱచికొని యున్నట్టుల్లై." (ఈ పద్యము మొదటి సగమునకు రూ. కుంటుపాడు చూడవలయుననుది.) గామా. ౧, అ.

అంగీ. వై. వి. మొగాల్లదాకజాఱుగల రొక్కాయి*.

అంగీకరించు. సం. స. క్రి. సమ్మతించు, ఇయ్యకొను.

అంగీకారము. సం వి. అ. పుం. సమ్మతి, ఇయ్యకోలు.

అంగీకృతము. సం విశ. (అ ఆ. అ) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

అంగు. దే. వి. 1. అందము, "క. బంగారుచీరె మెయినంటిలె, నంగ నదుగుపాలంటిమేన" య. ౪, అ.–2 విధము "అయుకిమునితో డనే, యుంగుసమూలులాడితి" శని, ౫, అ.

అంగుటము. వై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము. "వ తనయంగుటంబు వ్రేలంగీడిన." సం. "సుక్క గజాజేంద్రప్రాప్తంగుష్ఠ ప్రాదితోదక." భార. శల్య. ౨, అ.

అంగుడుదుడిపి. దే. విశ. ఇక్కడిమాటలు అక్కడ అక్కడి మాటలు ఇక్కడ చెప్పెడువాడు, తంటలమారి.

అంగుళము. సం. వి. అ. పుం. 1. అణువులవది ఎనిమిది ప్రమాణము, వ్రేలు, 2. బొటనవ్రేలు.

అంగుళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్రేలు, 2 ఏనుగుతొండము చివర.

అంగుళిత్రము. సం. వి. అ. న. హస్తకవచము, అత్తము.

అంగుళిత్రాణము. సం. వి. అ. న.——వై.——

అంగుళిముద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము.

అంగుళిమానము. సం. వి. అ. న. జేన మూర మొదలగు కొలత.

అంగుళీయకము. సం. వి. అ. న. ఊర్మిక, ఉంగరము.

అంగుష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొటనవ్రేలు, 2. అంగుష్ఠము.

అంగుళా. దే. వి. ద్రాక్షావిశేషము.

అంఘ్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కాలు, 2. వేరు.

అంఘ్రిపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోలపొన్నతీ.

అంచము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవము, కొంగ.

అంచించు. దే. అ. క్రి. ఫలపరిమితి నూహించు. "క. చంద న్యాకోకరి, పంచకోశాదిని విభాగక్షలిపై, పంచకస్థమొదలు జనక, రచించి యను గ్రహించుటయు ముమ్మటగా." భలా ౨, అ.

అంచితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) పూజింపఁబడినది.

అంచియ. దే. వి. పత్రికలలోపల నుండి మోయుకొనిపోయెడు వాని లను బండ్లులోపలనుండియును మార్చుకొని ఇక్కడిక్కడ నిలిచెడు బుట్టము.

అంచె. దే. వి 1. అంచియ "ఉ. అంచె లంచెలంచెలంచెనొపడితి దమర నృపుని కెడి పారిక రురుమహిమ నృపుని కొధికా కళ సితిఖుంఠంబు లాంకొండముచెప్పక్తుగా నాకు బొత్తలంకట్టి యు." పాన్ ౪ అ.–2. బ. వరుస "ఈ అంచెలుగట్టిరాల్ల తొడుపై తనసీనృగరము ప్రోదిరా, యంచలు." పాన్. ౫, అ.

అంచే. వై. వి. తూడుదుదిండి, తెలిపిట్ట, హంస.

అంచేన. దే. వి. ఫలపరిమితి నూహించుట.

అంచేనదారుడు. దే. వి. ఫలపరిమితి నూహించువాడు.

అంచేపదము. వై. వి. ప్రాంతయందునప్పుగలచోనుంచెడు హంస పాదాకారమైనగురుతు, హంసపాదము. "క. తెలియుటకొంటం వనము నిరసుగనిలిపెన." అను. ౫, అ.

అంచెయాన. వై. వి. హంసవంటి నడకగల ఆఁడుది. "మత్త అంచయానవరించువేళ." రుక్మాం. ౪, ఆ.

అంచెరవుతు. వై. వి. తమ్మిదూలి, నలువ, బ్రహ్మ.

అంచెల. దే. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము. "ద్వి. జాళువాగిండి యంచలదాల్చితుకఁడు." విష్ణు. ౯, ౪, ఆ.

అంచెలము. దే. వి. అచ్చలము, అగ్రహారము. "ద్వి. పంచెఁదా మెకుక పక్షులదివికి, నంచలంబున నేగియందుండిపలికి." నళ. 3, ఆ. (ఇది బిందుయుక్తముగా నీ గ్రంథమునందు మాత్రమే కనఁబడుచున్నది)

అంచే. యు. దే. ప్ర. 1 పుచ్చు. (చూ. అనుచు) 2. ఆజ్ఞాపించు. (అనుచుయొక్క రూపాంతరము) "పార్థసుం దగనంచి పుచ్చవే." భార. అశ్వ. ౧, ఆ. "త్రెంగుచె, పిన్ననిన ధర్మనందనుఁడు ప్రీతిగనందులకంచిపుచ్చె." భార. అశ్వ. 3, ఆ.—వి. విధము. "క. ంచు మరుత్తునికథవిని, పించినమునితోడ జనన భీరువులకునే, యంచునిహపరములు, సిద్ధించుననుచు నడుగనయ్యుధిష్ఠిరుతోడన్." జై. 3, ఆ.—వై. 1. ఓర*, 2. తుద*, "ఈయంచుము, టనిసింగారములేమి." హంసా. ౪, ఆ.—3. బండికంటియాకు*; "వ. బండ్రండంచులు నాలుకమ్ములు మూఁడుతొలులుంగలిగి." సం. "యస్మైకచక్రంద్వాదశారంషణ్ణమిత్రినాభి." భాగ. ౫, స్కం.—4. చూచుకము*. "అంచులఁజేతనవ్వించి." ౨ క్రియ.

అంచెలవాఁడు. దే. వి. చిత్రరుపుప్రాయువాఁడు, చిత్రకారుఁడు.

అంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. హనుమంతునితల్లి, 2. ఉత్తరపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు. అ. న. ము. 1. కాటుక, 2. రసాంజనము; 3. సౌవీరము. పుం. 1. పడమటిదిక్కునందలి యేనుఁగు; 2. బల్లి.

అంజనకేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నఖమను గంధద్రవ్యము.

అంజనావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఈశాన్యపుదిక్కునందలి యాఁడేనుఁగు.

అంజలి. సం. వి. అ. పుం. 1. చేమోడుపు, 2. దోసిలి, 3. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలువంచి చూపుడువ్రేలి మొదటఁగూర్చు తక్కిన వ్రేళ్లుబాఁచిన రెండుచేతులను గూర్చిపట్టినది)

అంజలికారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. లేప్యమయస్త్రీ.

అంజి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "క. వరిలేనియంజకాఁగా, లరుదగఁజాడంబునెత్తమచ్చనగండ్లున్, దిరముగనోమనగుంటలు, సరసతమెయి వాడుచున్న సతులం గనియెన్." భో. ౫, ఆ.

అంజిక. దే. వి. వెఱపు భయము. "ద్వి. అంజనేయుఁడభిక్షు కాకృతినిటకు, నంజికమీచందమరయవచ్చితిని." రా. కిష్కిం, కాం.

అంజె. దే. వి. 1 అడుగు, పాదము. "క. అటరొంపుమూడంజలకుగుప్పదకాళ్లఁ బంకజాక్షికిఁ దొట్రుపాటుగదిరె." పాం. 3, ఆ.

అంజెమెడపట్టు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

అంజెపిగుంజెలి. దే. విు. గాసినొందినది. "ద్వి. తొండంబు చేపట్టి త్రోచినాఁడిగిచి, యంజలిగుంజలియార్చిమైపెంచి, భంజించుమను." (అంజలిగుంజలియార్చి=అంజలిగుంజలిగా. నాడించియనియర్థము.) భాగ. ౪, స్కం.

అంజోయించు. దే. అ. క్రి. సందేహించు.

అంజో. దే. అ. క్రి. భయపడు. "రగడ. అంజదిదియులదేఁటికనేమఱచె మఱచెదమే మనంబున." పా. ౪, ఆ.

అంట. దేశ్య. వి. 1. అనుట, 2. అడ; "సీ. కలియంగనంటలు గట్టి మూఁపునవ్రేలు నిమురపిన్నిఱులుకెంజడలుగాఁగ." అచ్చ. సుం, కాం.—3. కుట్టుడాకు, 4. బ. గుంపు. "ఉ. అంటలుగట్టిచెల్కలకునాంద్రుని బిడ్డలు కూరగోయఁబోఁ, గంటకముల్ పదాలములఁ గాఁడనొదర్చిన నొప్పిఁగూయిడన్, గంటికినిద్రగాన కొదుఁగంబడి వే గద నిండనొక్కయూ, కంటయుఁగాడునీవు వదుఁగట్టియవస్థ వచింపశక్యమే." అను. 3, ఆ.

అంటగు. దే. అ. క్రి. బహిష్ఠయగు.

అంటసిల్లు. దే. అ. క్రి. చేరు. "క. నేలకునల్లెఁడుపొడవునఁ, గ్రాలుచునుచు మిఱుయుగురుని రథచక్రముల, కాలంబున నమరంపుం, గ్రోలపమువెలికినంటసిలఁబడియెన్నృపా." భార. ద్రో. ౫, ఆ. "వ. అరదంబు లడిదంబులతో నంటసిల నడుచుచు." ఉ. హ. ౪, ఆ.

అంటసె. దే. వి. కరటికటక* "సీ. లకులు, చేము లర్థింబు సుశీ రాజియొంకు సైకత మంటులనకఁగొనలు." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అంటించు. దే. స. క్రి. 1. (తెలు.) పెట్టు, 2. అంటుధాతువునకు ప్రేరణము, అంట జేయు.

అంటీస. దే. వి. 1 తృణవిశేషము, 2. తొడుసు.

అంటు. దే. స. క్రి. 1. తాఁకు, 2. (నూనె) రాచు. "సంపెంగనూనె యంటిరి." కళా. ౭, ఆ. వి. 1. స్పర్శము, "ద్వి. ఈనీచమతి నన్నునిటఁబట్టిచోట, నీయంటునకేను వేఁగుచుండుదును." రా. సుం, కాం. 2. అంటరానివస్తువుయొక్క స్పర్శము; 3. అడిక. "శిలతోడనంటువాపపాయంబు." జై. ౪, ఆ.—4. స్నేహము; "మఱియ్యటికో, ధనముక్తావకులన్నదనవాగ్జంబన్నకోరంతయుం, టునసొక్కింతము భానుగాగమును బూనన్." వసు 3, ఆ.—5. అశౌచము, 6. ముట్టు, 7. బ. చెట్లగుటకుఁ జెట్టునుండివంచి పాఁతుపెట్టి కొమ్మ, 8. చెట్టునుండి కొమ్మలొకటి నాని బంధి పాఁతి పైరుచేసినచెట్టు. "... నవకల్పలతికనగము పెకలఁగలయండ్లు త్రిపాటినయంటులొక్క." మార్క. ౧, ఆ.

అంటుకత్తెర. దేశ్య. వి. స్త్రీ. మురాలు. (రూ. అంటుకత్తె)

అంటుకాఁడు. దే. వి. ప్రియుఁడు. "అంటువలెనంటుకాఁడు దనసంత." శశాం. ౪, ఆ.

అంటుకొనిపోవు. దే. స. క్రి. వదరించికొనిపోవు.

అంటుజోడు. దే. వి. అంటుపోఁగులజత.

అంటుసూనె. దేశ్య. వి. తలంటుకొను మంచినూనె. (మొదటిరూపము అంటుసూనియ "క. పాదమస్తంబు నంటుసూనియఁగాచి నయముగా నుద్వర్తనంబొనర్చు." పాండు. ౨, ఆ.)

అంటుపడు. దే. అ. క్రి. ముడియగు.

అంటుపూస. దే. వి. ముప్పునకుప్పునందుంటిన ముత్తెము.

అంటుపేను. దే. వి. ఒకవిధము పేను.

అంటుపోఁగులు. దే. వి. బ. చెవినంటియుండెడి పురుషుల కర్ణభూషణము.

అంటుమెడ. దే. వి. పొట్టిగనమెడ.

అంటుమాయి. దే. వి. నూదంటుమాయి, భయపాకంతము. "ద్వి. పదమంటునాఁటికనిగసిన భంగి, ననయంబునాయది వారిఁగూర్చికదలు." భాగ. ౭, స్కం.

అంట్రింపు. దే. వి. గృహవిశేషము, అంటినకీ.

అంట్లు. దే వి. బ. 1. వండికడుగని పాత్రములు; 2 అంటు లు, 3. అంటుపేలు. (చూ. తూరుపెత్తు.)

అండ. దే వి. 1. సమీపము, "ఆ, య్యండవిల్చి యదల్చనట్టి శివాళి యూళల." పాన్ద. ౪, అ —2. ఆశ్రయము, "క. కుంటి యజల్లవమదిరా, నింపుగొనవభీతినావినిష్కలచిత్తం, దుండకసలు గడలకును, య్యండవిడిచి కలవదలంచునానమయమునకా.' శివ. ౨, అ.—3. పెరుక "సీ. దురమొనర్చు, చుండుము నేము నియండననుఅగెంచి యకూర్కొబోవీక యుక్కడించి." ఉద్భ కిష్కిం, ౫౦.

అండకోశము సం వి. అ పుం. ముష్కము.

అండగొట్టు. దే. అ. క్రి. (అండ+కొట్టు.) సడయు, అలస్యము చేయు. "వ. మృహాత్మునీ(దిలాయంశనవెఱచి యండగొట్టుచు నిలుచుటయు." పర. ౧, అ.

అండగొను. దే. అ. క్రి. (అండ + కొను.) అలస్యముచేయు "సీ. ఇర్చికోదురాచారుని పీనసత్య, వదనునిన్నిమిచెప్ప నాకి చితవృత్తి, నిచ్చిరాజ్యముక్రమ్మఱఁబుచ్చుకొనఁగ, దలఁచి సీవం డగొనియెదునిలిచియిరట." మార్క. ౧, అ. స క్రి. ఆశ్రయించు. "ఈ ననినాకభంగినండగొనితప్పుదు(ఁ వృసక." భార. ఉద్యో. ౪, అ.

అండజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కస్తూరి. అ పుం. ము. 1. పక్షి: 2. పాము, 3. చేఁప; 4. తొండ.

అండసము. సం. వి అ. స. చిత్తమురోగనుపానిచేఁ జేయఁబడిన పీడము, ఆక్షసము.

అండము. సం. వి. అ స 1. గ్రుడ్డు, 2 ముష్కము.

అండా. దే. వి లోహపా...హము, కొప్పెర

అండి దే. వి లోహపాత్రవిశేషము.

అండియ. దే. వి వసంగము లాడెదుక్రోవి, శృంగము (చూ. అండె)

అండియము. దే. వి ఎద్దు మొదలగువానిమీది యొక్క పార్శ్వపు భారము, ఒంకియము

అండీ. దే. వి. లోహపాత్రవిశేషము.

అండె. దే వి. వసంతము ... క్రోవి, శృంగము. "గీ. ఓవల యంబునబుట్టు కొమ్మనాఁగ, వండెయనఁగ వసంతంబు ... పట్టి, కొమ్మునఁబేర్లు" దేశ్యనామార్థకోశము.

అండెము. దే. వి. ఎద్దుమొదలగువానిపైఁది యొక్క పార్శ్వపు భారము ఒంకము.

అంత. వై. స 1. సర్వము, (అంతవృత్తాంతంబును విని.)— 2. అక్కాలఁదిᐩ; "ఎ, గీ. నిమోగరభర, మింతయంతనిపోగడనే నెంతదాన." కళా. ౨, అ.—3. అయుద్దేశ్యపుకాలఁది*. "శ తెగునే, యనుభావక్క మెంతయంతయు, పనుభవమునఁగాక." కళా. 3 అ. (అంత ఇంతశబ్దములు ప్రథమేతరవిభక్తితో నన్నప్పుడు గణము గా అ ఈ అనుశబ్దములయొక్క యర్థము నిచ్చుచున్నవి.), "అంతఁగడచినదుఃఖంబు లనుభవింపఁ, గలవె లోకంబునందుఁ గములనాథ." (అంతశబ్దముక్కడ ద్వితీయావచనము.) 'అంతతోడ నెల్లయూరదలునుదీఱు.' "క. అంతిపురముచుట్టుతిరం, బెంత యుఁగీరంతకంటె నెగ్గుకదియా, పొంతదరకుఙ్జవామన, కొంతొదుల తోడితాండు కలిమిభటులనకా." "వాసుదేవుఁడు రేఁకడ వచ్చు, అంగకుమున్న యంతయుఁ గాంచవలయు." ఇత్యాదులు.

మఱియు "క్రిల్లచేసెదనంతకు నీయంతయుఁండనిమ." "క. కను నండయుక్కనంతకు, నడుగక దావృవవసదచి యుగ్రాటవిలా, విడిచె." ఇత్యాదులయందు అంతకుఁ అనఁగా అంతకంటె అని యర్థము. "సీ. రాణివానపుఁబామరగ్రాహిణులుకూడ నరుగు దెంచి గమంత నరుగుచుండ." (ఇక్కడ గమంతకు అనఁగా గమంగట అని స్వేచ్ఛను తెలుపుచున్నది.)—వి. (దుర్వాంతము) ఎప్పడు* "వ. నలుండు .క్రమదావనంబున నుండునంత." భార అర. ౨, అ "ఎవ్వలుకుల్ చెవిం బడినయంతన దిగ్గున లేచి." కళా. ౨, అ. (అంతకంతకు = ఎప్పటప్పటికి.) ఇది ఎవ్వఁడును ఎల్లకు అను శబ్దములవంటిది.—క్రి. వి. కొలఁదిని దలి పెడి*. (ఎనుమంత, కానంత ఇత్యాదులు.)—క్రి. ఉనతతరము

అంతంత. వై. క్రి. (అంత + అంత.) కొంతదూరమున*. "నెచ్చె లిపింపుసం, తంతనిలువఁబనిచి." భార. విరా. ౧, అ "ఒక్క ప్రొద్దుకట్టి, వేరయంతంతనుండిరి గారవమున." భార ఉద్యో. 3, అ.

అంతఃకరణము. సం. వి. అ. స. లోపలి యింద్రియము. (అం తఃకరణచతుష్టయము = మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము.)

అంతఃపురము. సం. వి అ. స. రాణివానపు స్త్రీలుండెడుచోటు, అంతిపురము.

అంతఃపురి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. అంతఃపురము, అంతిప్పురి.

అంతకము. వై వి. అంతు, మొత్తము*.

అంతకుఁడు. సం. వి. అ పుం. యముఁడు, జముఁడు.

అంతట. వై. క్రి. అంత, అనంతరము.

అంతము. సం. వి. అ. స. స్వభావము. పుం, స. 1. తుద, 2. నిశ్చయము. పుం చావు. విణ. 1. రమ్యము, 2. సమీపము

అంతరంగము. సం. వి. అ స హృదయము, ఉల్లము.

అంతరదామర. మి గ్రా వి. (అంతరము + తామర.) నాఁచువగ, జలవల్లి.

అంతరపల్లటీ. మి. గ్రా వి. (అంతరము + పల్లటి) ఒకదినపు పాళ్ళరాయి.

అంతరము. సం. వి. అ. స. 1. భేదము. 2. తెఱపి. 3. నడిమి ... ము, 4. మఱుఁగు; 5. మేర, 6 వెలుపల, 7 నండు, 8 సమయము. పుం. 1. కట్టుఁగోక, 2 పరమాత్మ విణ. 1. తుది. 2. ...స్యము. 3 వెలుపలిది; 4. సమానము.

అంతరాయము. సం వి. అ పుం. విఘ్నము, పనిచెఱుపు.

అంతరాళము. సం వి అ. స 1 ఎన్మిదిక్కులకు నడిమిచోటు, 2. నడిమిచోటు.

అంతరించు. సం. అ. క్రి. 1. చచ్చు. "ఎ, గీ. ప్రాణసమ్మగ్న శీలమేనిచర, మదరువాఁడిదినెలలకు నంతరించు." శై, ౧, అ.—2. చెడు. "కన్యకాత్రతమంతరించినవెట్లును, జైనకి సంటికిఁ బోవనేర్తు." భార. ఆది. 3, అ.—స క్రి. చెఱచు. "బలుబరీక ములంతరించుచుకా.' శై. ౫, అ.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. స. ఆకాశము, మిన్ను (చూ. అంత రిక్షము.)

అంతరీపము. సం. వి. అ. స. నీటినడిమిదిబ్బ, ద్వీపము.

అంతరీయము. సం. వి. అ. స, పరిధానము, కట్టుఁగోక.

అంతరువు. వై. వి. 1. తారతమ్యము; "పెద్దపిన్నయం, తరుణల తెంగి" విజ. ౧, అ.-2. మఱుఁగుచోటు. "శా. అరుగునెడ నంతఃపురమున, నరులతిపొన్నపయినొరిగి యావలధర, ళ్లపరుఁ జూచు నివలనొయ్యం, తమృమునఁ జక్రాంగిచెలులుఁదామండెఁ గదా." పా. 3, అ.

అంతర్గతము సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. నడుమఁ బొందఁబడినది, 2. మఱవఁబడినది.

అంతర్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అంతర్ధానము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగుపాటు.

అంతర్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పిధానము, మఱుఁగు.

అంతర్భూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) లోపల నడఁగినది, అడఁగినది.

అంతర్మనుఁడు సం. విశే. న. దుఃఖముఁబొందిన మనస్సుగలవాఁడు, విమనుఁడు.

అంతర్ముఖుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) బయటికి సంసారివలెఁ గనఁబడుచుండియు లోపల బ్రహ్మజ్ఞానపరిపూర్ణుఁడైనవాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు రూపము అంతర్ముఖీ. ఇట్లంతట తెలియునది.)

అంతర్యాగము సం. వి. అ. పుం. మానసికపూజ.

అంతర్యామి. సం. వి. న్. పుం. 1. జీవాత్మ 2. పరమాత్మ, విశే. లోపలనుండువాఁడు

అంతర్లాపి. సం. వి. న్. పుం. ఉత్తరములోపల నణఁగియుండు ప్రశ్న అనుగునట్టి పద్యము. "క. శ్రీకాంతుని దేని మెచ్చెఁదు, రాకామునిసొద్ది ప్రియము రతితిథియొప్పు, లేకాలఁదిన్న మఱుఁగుగ, పీఁదతిఁగాను పద్మమేదేనఁడియుల్." ఇత్యాది.

అంతర్వంశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురమున కధికారి.

అంతర్వత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

అంతర్వాణి సం. విశే. ఇ. శాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు.

అంతరిక్షము. స. విశే. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగుపడినది

అంతలుపొంతలవాఁడు దే. వి. దూరస్థుఁడు. "క్రీ. వనిత యొకింపరా నుంగఁదియంతల పొంతలవార! కుంది పొందినట్టి వాఁడెనంగ" అం. భా. ద్వి. ము.

అంతవట్టు దే. న (అంత-పట్టు) 1. అంతయు, "గీ. భక్తి యంతవెన్నఁ బ్రోవగ చెల్లిరిఁ గడగి కదిగి యొక్క గనవచెర, సంతసిల్లు పిన్నరి." పారి. ప్ర. ౫, అ. (అంతవట్టువారు= అందఱు. "ధా. ర్పవకులదేదు, తెచ్చిరి పలుపుఁగ ఇచ్చిరంగ, వచ్చెవారును." భార. శల్య, ౨, అ.)-2. అంతమాత్రము "సీ. ధృతరాష్ట్ర పాండుసూనులును తమలోననేమి సమానమునకుఁ, బోరాటనేవచ పద్దెగితగఁ ఱొలు మానములగలిగియు మానలేక, వారిక్కలఁడిపయున్న శక్తిసమస్తగారుణ్యండనఁ జేర్చుచియును నుపేక్ష, సేసితకుమెరాజఁ బెఱుపడతిరిగితి, నిభల రాజులఁదలవములను, నామువఁదుఁబి తల్లపూముఁబోరయుక్త సంపట్టుంతలను వనధరింపు." భార. స్త్రీ. ౨, అ.

అంతశ్శయ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చావు; 2. భూశయ్య; 3. శ్మశానము.

అంతస్తు. వై. వి. 1. మఱుఁగుచోటు; "ఎ, గీ. ఎఱుఁగకలసిన యంతస్తులెల్లఁ జూచె. వ. ఇవిస్తరంబున నందుగొందు లొక్కొక్క పెరంబునం బరామర్శించిచూచుచు" పర ౫, అ.-2. కోటిక్కు, "ద్వి. అంతఃపురమువారియల్లనవలి, యంతస్తునకు వచ్చునంతటిలోన." విష్ణు. ఉ. ౪, అ.-3. నిలుకు*. (రెండంతస్తులయిల్లు) 4 పదవు*.

అంతస్స. వు. వి. రహస్యముగానిచ్చు లంచము.

అంతావసాయి. సం. వి. న్. పుం. 1. మంగలవాఁడు 2. మాలవాఁడు

అంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నాట్యమందు అక్క; 2. ? తలమనిటిమొదవు; 3. ప్రాయిక్క. విశే. సమీపము.

అంతికలు. దే. వి. బ. దాఁపలిన కనల్పడికలు.

అంతిపురము. వై. వి. రాణివాసము, అంతఃపురము.

అంతిపురి. వై. వి. అంతిపురము, అంతఃపురి

అంతిమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. కడపటిది; 2 సమీపించినది.

అంతియు. వై. న. అంతమాత్రము. "క. పడనొకింత వేల మొఱ నంబుల నేర్చున నంతిగపాఁడునఁగల మందరనగంబు" భార. ఆది ౨, అ.

అంతు. వై. వి. అంతము, మొత్తము*

అంతె. వై. న. అంతియు*, (ము) అంతే

అంతేవాసి. సం. వి. న్. పుం. 1. శిష్యుఁడు 2. మాలవాఁడు విశే. సమీపమున వసించువాఁడు.

అంత్యజుఁడు స. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు, మాల.

అంత్యము. సం. వి. అ. పుం. తుంగ. విశే. 1. అంతము 2. కడపటిది

అంత్రము. సం. వి. అ. న. ఆంత్రము. ప్రేగు

అందందు. వై. సర్వ. మరికొంచె. "వ. ముకుందుని నందఁగ మ్రొక్కుము" ? ౧, అ. "గీ. అందందు, పాదములోఁ బిన్నపోగొలపాగి." ? ౭, అ.

అందంబుగానగ్గొను క్రి. అ. (అందంబు+గాను) అలరించు. "క. పిఁడుఁగారభ్యంబుగలవాని పసంగాదనఁ గనఁగని సందంబుగాఁగొని నిరోధపడనపుండె." అను ౧, అ.

అందకత్తియ . విశే. (అందము+కత్తియ.) సౌందర్యవతి, (రూ) అందకత్తె

అందగాఁడు. దే. విశే. (అందము+గాఁడు) సౌందర్యము గలవాఁడు.

అందగించే. వై. అ. క్రి. అందపడు, రమ్యమగు.

అందదుడుపు. దే. విశే. (నర+అడుగు.) 1. మిక్కిలి గుడుగులది. "వు గాక్షపాం, గనచేనందదుడువసయయ్యోడలు ప్రక్క ల్లిపెదం గ్రమ్మఁగ" పారి. ఉ. ౧, అ.-2. సంపూర్ణము కానిది "క అందదుఁగ పాలపాడుము." చం. ద్ర.

అందనక. దే. క్రి. (అంత+తనుక.) అంతదాఁక.

అందపడు. వై. అ. క్రి. (అందము+పడు) రమ్యమగు (ప్రే. అందపఱుచు.)

అందము. వై. వి. చక్కఁదనము, సౌందర్యము.

అందఱు. వై. స. (అంత+వారు.) 1. అంతశబ్దమునకు మనుష్య వాచ్యర్థక బహువచనరూపము, ఎల్లవారు. సమస్తపురుషులు. సమస్తస్త్రీలు. సమస్తస్త్రీపురుషులు. 2. అంతసంఖ్యగలవారు.

అందెలము. వై. వి. 1. పాదభూషణములకుఁ గురివిపల్లి, అందో కము. "సీ. పొందుగానందెలంబులు పల్లెలుదక్షిణనాయిక... [illegible]" [illegible] 2. [illegible] "[illegible] విల్లిగల్లు దారదంగోల... బులు మఱి అందెలు." [illegible]

అందాఁక. వ్య. క్రి. (అంత + దాఁక.) అంతవఱకును.

అందిక. దే. విశే. సమీపము. "[illegible]" [illegible]

అందపొందినవాఁడు. దే. [illegible] "సీ. [illegible] సంబంధ [illegible] పొందిపొందినటి, [illegible]" అం, శా, ద్వి. ప.

అందియ. వై. [illegible] స్త్రీలు [illegible] భూష - విశేషము, అందుకము

అందు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" మొ.—అవ. ఒక ప్రత్యయము

అందుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

అందుకొను. దే. స. క్రి. [illegible]

అందుకోలు. దే. [illegible] అసమీపము

అందును. దే. [illegible] అందుప, [illegible]

అందుపాటు. దే. [illegible] సమీపము "ద్వి. [illegible] పాటు [illegible]" [illegible]

అందుబడి. దే. విశే. 1. ప్రాప్యము (అ [illegible]) 2. సమీపము.

అందుంకు. దే. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" భార. ఆది 2, ఆ—2 [illegible] "[illegible]" [illegible]

అందె్న ఉత్ప. దే. వి. అందుగుళి. సం. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

అందె. వై. వి. అందియ.

అందోలు. వై. న. [illegible] "[illegible]" భార. ఆది. [illegible]

అంధకరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. శివుఁడు, మృత్యుంజయి.

అంధకారము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] చీఁకటి.

అంధకుఁడు. సం. విశే. (అ. [illegible]) [illegible]

అంధకూపము. సం. వి. అ. పుం. పాడుబావి.

అంధతమసము. సం. వి. అ. న. [illegible] చీఁకటి, (రూ.) అంధాతమసము

అంధము. సం. వి. అ. న. చీఁకటి. విశే. గ్రుడ్డిది.

అంధస్సు. సం. వి. స. న. అన్నము, వంటకము.

అంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చీఁకటి, 2. [illegible]

అంధుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) [illegible]

అంగువు. సం. వి. ఉ. పుం. [illegible]

అంద్రము. సం. [illegible] పుం. [illegible]

అం[illegible]ము. దే. వి. [illegible]

అంపకాఁడు. వ్య. [illegible] (అమ్ము + కాఁడు) 1. [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

అంపకోల. వ్య. [illegible] (అమ్ము + కోల.) అమ్ము, బాణము.

అంపజ. వ్య. [illegible] (అమ్ము + [illegible]) [illegible] "[illegible]" (రూ. [illegible])

అంప[illegible]చారి. వై. [illegible] "[illegible]" [illegible]

అంపియ. దే. [illegible] పంపుకడ్డ, [illegible] (రూ. [illegible])

అంపు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] 2. పంపు. (రూ. [illegible]) [illegible] "[illegible]" అం. శా. ప్ర. నా.

అంపునోడు. దే. విశే. (అంపు + [illegible]) [illegible]

అంపె. దే. వి. అంపియ. "[illegible]" ద్వి. [illegible]

అంబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] ([illegible])

అంబకము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible] 2. [illegible]

అంబకోలు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible]

అంబటిపోరిగాఁడు. దే. వి. [illegible]

అంబరము. సం. వి. [illegible] 1. ఆకాశము. 2. వస్త్రము. 3. [illegible] 4. [illegible]

అంబరీషము. సం. వి. [illegible] 1. యుద్ధము. 2. [illegible] పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible]

అంబరీషుఁడు. సం. వి. [illegible] 1. [illegible] 2. శివుఁడు, 3. సూర్యుఁడు.

అంబలు. వై. వి. సుగంధద్రవ్యము. "[illegible]" [illegible]

అంబలి. దే. వి. 1. పిండియునూకలుచేర్చి [illegible] 2. అంబకము. [illegible] "[illegible]"

వల్లయుక్, వెలయఁగఁబెట్టుభోజనము వేసంగిఁదాండవరవ్వరియున్న గదా." ఆము. ౧, ౭.

అంబష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్లతీఁగె, 2. చిఱుబొద్దితీఁగె 3. పులిదిండతీఁగె; అ. పుం. ము. ఒకానొకదేశము. 4. బఱుబద్ది నరము తీఁగె.

అంబష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలవాఁడు.

అంబారము. దే. వి. ధాన్యరాశి, అంబారు.

అంబారి. దే. వి. ఏనుఁగుమీఁదిపీఁటము, చప్పడోలు.

అంబాను. దే. వి. ఉంబారము.

అంబాసుపిసుజో. దే. వి. పశువులమేనఁటంటికొని రక్తముపీల్చెడి జంతువిశేషము.

అంబాళము. వై. వి. ఆమ్రాతకముతీఁగె.

అంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి, 2. ధృతరాష్ట్రునితల్లి 3. తల్లి, 4. మేనత్త.

అంబు వై. వి. 1. అమ్ము, బాణము. (చూ. బుల్.) 2. పేడఁ వాని అమ్మువంటి యొక యినుపకోలమునుపు.

అంబుజము. సం. వి అ. న. తామర పుం. 1. ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు 2. వానకోయిల.

అంబుదము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము, మబ్బు.

అంబుభృత్తు. సం. వి. త్. పుం ——పై——

అంబువాహిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ ఎత్తునుండిపోయుటకై తొలిచి గాలుచమొదల నుంచెడు తాటిమ్రానుతోనకుండి, దోనె.

అంబువు సం. వి. ఉ. న. ఉదకము, నీరు.

అంబువేతసము. సం. వి. అ. పుం. నీరుప్రబ్బలి.

అంబూకృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ) తుంపురులతోడి. (వాక్కు.)

అంజే [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" భో. [illegible]

అంభేద. [illegible] (అంభేద) [illegible] "[illegible]" పద్మ. 3, అ.

అంభ సం. వి ఆ. స్త్రీ అప్రయోగ అంబే. "ఉ. గోవులెల్లసం, తాపముపీడిచిహుంకరము[illegible]." భాగ. ౧౦, పూర్వ. భా.

అంభస్సు. సం. వి. స్. న. జలము, నీరు.

అంభోజము. సం. వి. అ. న. కమలము, తామర.

అంభోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అంభోరుహము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

అంశకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాలివాఁడు, దాయ.

అంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు, 2. వంతు.

అంశుకము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. సన్నవస్త్రము; 3. వస్త్రము.

అంశుమంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. ఒకానొకరాజు. విశే. ధనవంతుఁడు.

అంశుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మయ్యాకుపొన్నచెట్టు.

అంశుమత్ఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కదళి, అరఁటిచెట్టు.

అంశుమాలి. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుఁడు, వెలుఁగుఱేఁడు.

అంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కాంతి, 2. కిరణము.

అంసకూటము. సం. వి అ. పుం. ఎద్దుమూఁపురము, కకుదము.

అంసము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. భుజశిరస్సు, మూఁపు 2. అంశము.

అంసలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బలిసినవాఁడు, మాంసలుఁడు.

అంహతి. సం వి ఇ స్త్రీ 1. ఈవి; 2. తెవులు, 3. విడుపు.

అంహస్సు. సం. వి. స్ న. పాపము, దోషము.

అఁట దే. అవ్య. 1. వృత్తాంతమును చెప్పుటను తెలుపును. "క. తామఁట [illegible]." భాగ. ౧౦, పూర్వ. భా.- 2. మహత్వమును తెలుపును. "క. [illegible]." [illegible]

అక. వై. వి. 1 అక్క; 2. పూజ్యస్త్రీ.

అకట దే. అవ్య. ఆశ్చర్య (చూ.) [illegible].

అకటవికటము. దే. విశే. [illegible] (చూ. [illegible] "క. [illegible]." [illegible] 3 [illegible].)

అకము. సం. వి. [illegible] న. 1. దుఃఖము, 2. పాపము

అకరణి సం. వి. ఇ. పుం. శాపము, తిట్టు.

అకారు. దే. వి. తామరదుస్తరోగమువానిముఖమందుండెడి, కంఠ[illegible]. "సీ. ప్రాసనవేద్యాదిబహులక్షణములు [illegible]." [illegible] 3, [illegible]. (చూ. [illegible] "సీ. [illegible]." [illegible] ౧, [illegible].)

అకర్మము. సం. విశే. ([illegible]) కర్మలేనిది. (క్రి. [illegible].)

అకస్మాత్తుగా. సం. క్రి. విశే. హఠాత్తుగా, ఉన్నటుండి. (అకస్మాత్తుగా.)

అకారణము. సం. క్రి. విశే. [illegible]. కారణములేక. విశే. కారణములేనిది.

అకారణముగా క్రి. విశే. కారణములేక

అకాలము. సం. వి. అ. పుం. వసికానికాలము.

అకించనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దరిద్రుఁడు.

అకుతోభయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దేనివలనను వెఱపులేనివాఁడు.

అకూపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రము; 2. అడి కూర్మము.

అకృష్టకర్ముఁడు. సం. విశే. న్. కుందికపడని[illegible]వాఁడు.

అక్క. అచ్చ. వై. వి. 1. పెద్దదియగు తోఁబుట్టినది; 2. పూజ్యస్త్రీ, "క. ఎక్కడికిఁ బోయెదో[illegible] [illegible] శ్రీప్రకటినో, యక్క." [illegible] 3, ఆ.—8. తంబలక్క.

"ఎ, గీ. దర్పవేటులఁదివిలని తఱులమైత్రి, నఁటిపిత్తళేవము [illegible] నక్కులతలనరకుల్లు [illegible] శేషరమొతులాక్రిష్ణమునగాఁ." అను, ఒ, అ. [illegible] "[illegible] యుదియము [illegible]." కు. ౧, అ.—సం. అ స్త్రీ. [illegible] (సంస్కృతమున నీ యర్థము కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

అక్కు జెపడు. దై. అ. క్రి. (అక్కుజేయు + పడు.) [illegible]

అక్కు జెము. దై. వి. 1. అధికము*. "క. అక్కుడు ముఖ్యు [illegible] నాడినక్కుటములైన, వచ్చిరు [illegible] పిన్నలించె" భార. భీష్మ. ౧, ఆ 2. అక్కుజము*, "[illegible] ఇది ఘనబృందములిక [illegible] లని విచారింపంగ [illegible] ఐ." భార. అర. 3, ఆ.—3. అశ్చర్యము*.

అక్కు జోఁడు. దై. వి. అధికుఁడు*. "సీ. [illegible] నత్త్వగారాసంఘ [illegible] మోర్చిన [illegible]." భార [illegible] ౧, ఆ

అక్కు జోరాలు. దై. వి (అక్కుజో + లు) అధికురాలు*.

అక్కుటు. దే. అవ్య. [illegible] (చూ.) [illegible]

అక్కు టిక. దే. వి. [illegible] "కి అవసరా [illegible] రవా [illegible] నక్కటికోడ, కుర్థించిరి." భార. ౪, [illegible] (చూ. [illegible])

అక్కుడు. దే. వి. (అ + కడ) 1. అచట. 2. అవల. "క. [illegible] మిముకం [illegible] హిమకూటంబు, [illegible]." రా యు. [illegible] (అక్కడ, [illegible])

అక్కు డిము. [illegible]

అక్కు ఱ. దే. వి. 1 అవసరి, "అ, [illegible]" భార. అర. 2, [illegible] "[illegible]." భార. అర [illegible] ఆ —3. [illegible]

అక్కు ఱకాఁడు. దే. వి. [illegible] యుండంద [illegible] [illegible]

అక్కు ఱపడు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." హరివ. ౨, భా.

అక్కు ఱుఁడు. దన్య. [illegible] క్రి. [illegible] "[illegible] వడి [illegible]." [illegible] అర. 2, ఆ.

అక్కు ఱపోఁ. దన్య. వి. అక్కఱకొను

అక్కు లకర. దే. వి [illegible] పోఁగొట్టునట్టి కూడి [illegible]

అక్కు లి. దే. వి. [illegible] "వ. [illegible] వడిన [illegible]." [illegible] ౨, అ.

అక్కు లించు. దే. న. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౧, అ.

అక్కు సము. దే. వి. సంతోషము. "ఉ, [illegible] ముక్కరుకుంటిరని, యుక్కసమేలతర్పుము." [illegible] 3, అ.

అక్కు సి. దే. వి. అక్కుసుగలవాఁడు, అగ్రహవంతుఁడు.

అక్కు సు. దే వి. అగ్రహము, [illegible].

అక్కు సుకాఁడు. దే వి. [illegible], అగ్రహవంతుఁడు.

అక్కు . దే. వి. [illegible]

అక్కు చి క్కుడంచి. దే. వి. [illegible] "[illegible] చిక్కుడంద." [illegible] 3, అ.

అక్కి [illegible]. దే. వి. [illegible], [illegible] "[illegible] మారయుచుండుడు." [illegible], అ.

అక్కి లిపడు దన్య. క్రి. [illegible] "[illegible] మోస్పున." భా. 2, [illegible]

అక్కు . దే వి. [illegible], పక్షిమ.

అక్కి [illegible]. దే. వి. వి. [illegible], [illegible]

అక్కము. సం. వి. (అ. ల. అ.) 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

అక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమములేమి.

అక్రోశము. సం. వి. అ. [illegible] వి. నొప్పించఁబడనిది.

అక్షతలు. సం. వి. అ. పుం. [illegible] (బియ్యము [illegible] బహువచనముగా చెప్పుచున్నారు.)

అక్షదర్శకుఁడు సం వి అ. పుం [illegible]

అక్షదేవి. సం వి. [illegible] పుం. [illegible], [illegible]

అక్షపాటకము. సం [illegible] [illegible] సరణి [illegible]

అక్షపాటలము సం. వి పుం. [illegible]

అక్షపాదుఁడు సం. వి. పుం. [illegible], [illegible]

అక్షమాల. సం వి. అ. స్త్రీ. 1 [illegible] 2 [illegible] 3 [illegible]

అక్షము. సం. వి. [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible] 3 [illegible] పుం 1. [illegible] 2 [illegible] 3. [illegible] 4 [illegible] 5 [illegible] 6. [illegible] 7. [illegible] 8. [illegible] 9. [illegible]

అక్షయము. సం. వి. పుం. [illegible] (చూ [illegible])

అక్ష[illegible]ఁడు సం [illegible] పుం [illegible]

అక్షరమంపు సం. వి. ఉ. పుం. క్షరించుఁడు.

అక్షరము. సం వి [illegible] 1 [illegible], [illegible], 2 [illegible] 3. [illegible]

అక్షయుఁడు. సం [illegible] పుం 1 [illegible] 2 [illegible]

అక్షపతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible], [illegible]

అక్షవాటము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

అక్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible], [illegible]

అక్షి. సం వి ఇ న [illegible], కన్ను.

అక్షింతలు. దై. వి. బ. [illegible] "[illegible] [illegible]"

నల్లపూసలు మెడలో బాపట్టు మొండంగమును, దరియ కంఠతల బొట్టు నం బసుపు మొదలైనవానితోఁ దగుచు." నుక్తా. ౪, ఆ.

అక్షిగతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible] కనఁబడినవాఁడు

అక్షీబము. సం. వి. [illegible] పుం. మునగ్రీ.

అక్షీబము. సం. వి. [illegible] సముద్రపు ఉప్పు. పుం. మునగ్రీ. విశే. [illegible]

అక్షోటము సం. వి. పుం. కొండగోఁగు గ్రీ.

అక్షోభము. సం. వి. పుం. 1. [illegible] 2. కలఁతలేమి.

అక్షౌహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (ఇరువదియొక్కవేలు నెనమన్నూటడెబ్బదిరథములు, [illegible]యేనుగులు, [illegible] ఉవదయిదు వేలు నార్నూటపదిగుఱ్ఱములు, లక్షయుఁ దొమ్మిదివేల [illegible] ము[illegible]లయేఁబది కాలుబంట్లునుగల) సేనావిశేషము.

అఖండము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. సమస్తము, 2. [illegible] గానిది.

అఖండుకము. సం. వి. పుం. పొట్టిబెండకాయ చెట్టు, చెన్నంగి.

అఖాతము సం. వి. పుం. మనుష్యులచేత త్రవ్వబడని కోనేటి మొదలగు నీటిచోటు.

అఖిలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible] సమస్తము.

అగంద్రపాకు. దే. వి. [illegible]

అగ[illegible]రము. సం. వి. పుం. [illegible], [illegible]

అగచాట్లపోతు. దే. వి. అపదలుపొందుటలో స్వభావముగాఁ గలవాఁడు.

అగచాట్లమారి. దే. విశే. [illegible]

అగచాట్లు. దే. వి. [illegible] (అగము + చాటులు.) [illegible], [illegible]

అగజాత. సం. వి. అ. స్త్రీ. పార్వతి, [illegible]

అగడిత వై. వి. [illegible] [illegible], [illegible]

అగడు. దే. వి. దూఱు, [illegible] [illegible]. "[illegible] [illegible]." పంచ. కా. ౪, అ.

అగడుపడు. దే. [illegible] క్రి. 1. [illegible], 2. [illegible] "[illegible]." [illegible]

అగడ్త. వై. వి. (చూ.) [illegible]

అగత్యము. వై. క్రి. [illegible] (వాడుకలోనిది.)

అగదంకారుఁడు. సం. వి. పుం. వైద్యుఁడు, [illegible]

అగదము. సం. వి. పుం. ఔషధము, మందు.

అగప. దే. వి. [illegible] [illegible], [illegible]

అగపడు. దే. [illegible] క్రి. (అగము + పడు.) 1. [illegible] "[illegible]." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]." భార. శాం. 3, ఆ.

అగపాటు. దే. వి. అగపడుట.

అగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు.

అగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ, 2. చెట్టు, 3. పాము.

అగరువు. సం. వి. ఉ. [illegible] చందనవిశేషము, అగరు.

అగలు. దే. [illegible] క్రి. 1. భేదిల్లు, 2. పెల్లగిల్లు. (చూ. అగలుచు.) వై. వి. అగరువు.

అగలుచు. దే. ప్రే. 1. భేదించు, 2. పెల్లగించు. (చూ. అగలు.)
(1) "[illegible]." [illegible], ఆ.
(2) "[illegible]." భార. స్త్రీ. [illegible], ఆ.)

అగలుసత్తు. వై. వి. గంధద్రవ్యవిశేషము.

అగలుసొంటి. వై. వి. పారసీ.

అగవాళ్లు. దే. వి. బ. (అగ్గము + వాళ్లు.) [illegible] చెప్పులు

అగవు. దే. వి. [illegible], [illegible] "[illegible]." దశా. [illegible], ఆ.

అగసాలె. దే. వి. (అగము + సాలె.) అగసాలెవాఁడు, స్వర్ణకారుఁడు. "[illegible]." పీఠా. 3, ఆ. (వీఁడు గ్రామములయందుఁ [illegible] స్వాధీనుఁడు.)

అగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. [illegible]; 2. అగస్త్యుఁడు.

అగస్త్యము సం. వి. అ. పుం. [illegible]

అగస్త్యుఁడు. సం. వి. [illegible] పుం. ఒక మునీంద్రుడు.

అగాడీ. హిం. క్రి. విశే. ముందర. వి. గుఱ్ఱము ముందుకాళ్లకు కట్టు త్రాడు.

అగాదు దే. వి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

అగాధము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] కలది.

అ[illegible]ము. సం. వి. [illegible] [illegible], [illegible]

అగావు. దే. వి. [illegible], [illegible]

అగిని. వై. వి. అగ్ని. "[illegible]." భాగ. [illegible]

అగిసియ. వై. వి. [illegible], [illegible]

అగిసె. వై. వి. [illegible]

అగు. దే. [illegible] క్రి. [illegible] క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.—[illegible] అంగీకారము తెలుపును. [illegible] "[illegible]." భార. విరా. ౧, ఆ.

అగుఁగదే. దే. అవ్య. (అగును + కదే.) [illegible] తెలుపును. (చూ.) [illegible]

అగుఁగాక. దే. అవ్య. (అగును + కాక.) అంగీకారమును తెలుపును.

అగుఁబొమ్ము. దే. అవ్య. (అగును + పొమ్ము.) సరే. "[illegible]." భార. విరా. ౧, ఆ.

అగుడెంచు. దే. అ. క్రి. (అగు+తెంచు.) అగు. "అంతకరోరు పొప్పుడుద, యంబగుదెంచె." విరా. ౬, అ.

అగురు. దే. అవ్య. (అగు. వ. రు.) అపుడు. (ఆమ్రేడితరుండు అగురగురు. "క. అగురగుర ముఖరముఖుఁడై, జగము వినం దనబలంబు చాటె సముద్రుం, డొగి విడుదు దలఁచియయ్యెఁ, సగరకుమారులుగదా ప్రశంసార్హతముల్." రామా. 2, అ.) (రూ. అగురా.)

అగురు. దే. వి. అపురుగడి, బిరుదము.

అగురువు. సం. వి. ఉ. న. ఇరుగుడు చెట్టు. పుం, న. అగలు. విన చిన్నది

అగులు. దే. అ. క్రి. ఊడు. "వ. శిరంబులనొగిలించియు పీన కంబులనగిలించియు." భాగ. ౬, స్కం.

అగౌకసము. సం. వి. స. పుం. 1. పక్షి. 2. సింహము, 3. శరభము.

అగపడు. దే. అ. క్రి. (అగ్గము పడు) అగపడు.

అగపాటు. దే. వి. అగపడుట.

అగము. దే. విశే. 1. అధికము, 2. కలిమిచేసినది, దృష్టము. "క. ఇదియుర్వి శ్రీనాగేశ్వరతరియించె నట్టి బ్రాహ్మణుమీకు నగ్గమైన." భా. 3, అ.

అగలము. దే. విశే. పగ్గలము, అధికము "క. బలువిద్య నాగులు నీక, గ్గలముగ లేకుండనిచ్చెనపుడు." భార. ఆది. ౫, అ.

అగలించు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు, 2. పూను, ఉప్పొంగు. "ఉ. అ, [illegible]లంబులం గడియు నేసె మార్కొన నగలించితే." భార. విరా. ౫, అ.

అగలిక. దే. వి. 1. అధిక్యము, "అచ్చెరువైన విక్రమము నగ్గలికన్." [illegible] ౪, అ.-2. పూనిక, ఉత్సాహము, "సీ. అనినగ్గలికగుని సర్వసేనాని, పద్యభారపట్టబంధమునకు, నియ్యకొనియె దిప్పుడయ్యగలికఁగాగ, నిట్టివిధుఁడు ప్రముదితాత్ముఁడగుచు." భార. ఉద్యో ౪, అ 8. గొప్పతనము. (దూ. [illegible]) (రూ. "గోపకు [illegible] గ్గలికంబున." భార కర్ణ ౨, అ.)

అగ్గి. వై. వి. నిప్పు, అగ్ని. "క. గ్గలికామునచే దరికొన, నగ్గి తెలంగమర." భార భీష ౨, అ

అగ్గిచే. వై. స. క్రి. పొగడు, స్తుతించు.

అగ్గికంటి. దే. వి. ముక్కంటి, శివుడు

అగ్గిచూలి. దే. వి. కుమారస్వామి, కుమారుడు

అగ్గువ. వై. వి. వెలతక్కువ, చౌక.

అగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం 1. నిప్పు, 2 చిత్రమూలము, (త్రేతాగ్నులు—ఆహవనీయము, దక్షిణాగ్ని, గార్హపత్యము. ఇవి క్రమముగా వేదికి యొక్క తూర్పు దక్షిణ పశ్చిమదిక్కులయందుండును. పంచాగ్నులు=పైమూడు, సభ్యము, ఆవసథ్యము. సభ్యావసథ్యములు ఈశాన్యదిక్కునందుండును. సామాన్యాగ్నిభేదములు=అనలము, వహ్నులము, పగలము, వహ్నలము, అనలము మొదలగువాని కర్త్రు అను అయాపదములకిఁబోలి వటసిగోవతరము. అగ్నిచయనాత్కారము సంస్కారము.)

అగ్నికణము. సం. వి. అ. పుం విస్ఫులింగము, మిణుగురులు

అగ్నిచిత్తు. సం. వి. త. పుం. అగ్నిచయనము చేసినవాఁడు.

అగ్నిజ్వాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. [illegible]; 2. నిప్పుమంట.

అగ్నిభువు. సం వి. ఉ పుం కుమారస్వామి, అగ్గిచూలి.

అగ్నిమంథము. సం. వి. అ. పుం. త్రిపర్ణము, నెల్లి చెట్టు.

అగ్నిముఖము. సం. వి. అ. పుం. న. చిత్రిచెట్టు.

అగ్నిముఖుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుడు. 2 వేల్పు.

అగ్నిశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టుచెట్టు. 2. వెన్నవెదురుచెట్టు. 3. నిప్పుమంట. అ. న. పు. 1. కుంకుమపువ్వు, 2. కుసుమపువ్వు.

అగ్నిష్టోమము. సం. వి. అ. పుం. పద తీగాలమంచు ఐదు దినములలో చేసికొనిపోవి యాగవిశేషము

అగ్నిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని, 2. అహితాగ్నులు ప్రతిదినము హోమము చేసెడి [illegible] 3. వాకస్పు.

అగ్రజన్ముఁడు. సం వి. అ. పుం 1. బ్రాహ్మణుఁడు, 2. అన్న, 3 [illegible].

అగ్రజుడు. సం. వి. అ పుం. అగ్రజన్ముఁడు, అన్న

అగ్రణి. సం. విశే. ఈ ముఖ్యము. గామిడి.

అగ్రతస్సరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచువాఁడు, 2. మొదటివాఁడు.

అగ్రబీజము. సం. వి. అ. పుం. మంగమామిడిచెట్టు.

అగ్రము. సం. వి. అ. న. 1. చివర; 2. ఎదురు, 3. సమూహము, 4. సమూహము; 5. నాలుగు [illegible] కొలఁదిగలభిక్ష. విశే. 1 మొదటిది 2. ముఖ్యము, 3. మిక్కుటము.

అగ్రసరుడు సం. విశే (అ. ఆ. అ.) 1. ముందునడచువాఁడు 2. మొదటివాఁడు.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుల యొద్దకు ఇచ్చిన నేల [illegible].

అగ్రిముఁడు సం విశే. (అ ఆ అ) మొదటివాఁడు.

అగ్రీయము సం విశే (అ. ఆ అ) ముఖ్యము, గామిడి

అగ్ర్యము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) అగ్రియము.

అగ్రేదిధిషువు. సం. వి. ఉ. పుం మారుమనువుదాని మొదటి మగఁడు.

అగ్రిముఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. ముందు నడచువాఁడు, 2. మొదటివాఁడు.

అగ్ర్యము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) అగ్రియము.

అఘమర్షణము. సం. వి. అ. న. సర్వపాపములను పోఁగొట్టు మంత్రము.

అఘము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము. 2. వ్యసనము 3 దుఃఖము.

అఘోరము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) అంతకంటె ఘోరము లేనిది.

అఘ్న్య. సం. వి. ఆ స్త్రీ పాంభోయి, ఆవు.

అచల. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నేల. అ. పుం. న. 1. కొండ, 2 మేకు విశే. కదలనిది.

అచిరద్యుతి. సం. వి - స్త్రీ. విద్యుత్తు, మెఱుపు.

అచేతనము. సం వి. అ. పుం. అప్రాణి.

అచ్చాదరము. అర వి. సంతోషము.

అచ్చి. దే. వి. దేశవిశేషము. (అచ్చిమట్టము)

అచ్చిక. దే. వి. కొంత. "ఉ. అక్కట నీకొఱకుఁ దలఁచి యచ్చిక లేక మెలంగకున్నదా, నెక్కుడు భక్తిగాఁగ నృపుఁడయి చెనఁటాఁడు." పాంచా. ౧, ఆ. (చూ. అచ్చికము. "వ. అచెప్పుదలఁచుకొన్నఁ బ్రకరములై చీరలు ధూపగానిదెం, పదలవెరాఁటికులు పాయునఁగూర్చిన యుగ్మమీలజొనుక, మదినలఁకీయుఁ యచ్చికరు." కళా. ౬, ఆ.)

అచ్చికబుచ్చిక. దే. వి. కలుపుకోలుతనము; అభేదము. "ఉ. అక్కట జాడవేటి కల యచ్చికబుచ్చికసేయునంతలన్." విజ. 3, ఆ.

అచ్చివచ్చు. దే. అ. క్రి. అయివచ్చు. (వారాయిల్లు అచ్చివచ్చినది.)

అచ్చు. సం. వి. ప్రాణాక్షరములు (అకారాదులు.)

అచ్చెరుపడు. వై. అ. క్రి. (అచ్చెరువు + పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరుపాటు. వై. వి. అచ్చెరువడుట.

అచ్చెరువు. వై. వి. వెఱఁగు, ఆశ్చర్యము.

అచ్చెరువుపడు. వై. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అచ్చెరువుపాటు. వై. వి. అచ్చెరువుపడుట.

అచ్యుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. విం. స్థిరుఁడు.

అచ్చోటు. దే. వి. ఆచోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచోటు. దే. వి. (అ + చోటు.) ఆ స్థానము.

అచ్చే. (చూ. అచ్చము.)

అచ్చెగుండ్లు. దే. వి. 1. ముత్యాలహారము; 2. స్ఫటికమాల

అచ్చోటు. దే. వి. అచ్చోటుయొక్క రూపాంతరము.

అచ్చనగండ్లు. దే. వి. బ. 1. బాలికాక్రీడావిశేషము; "మ. దిన ముల్ కొన్ని చనంగనంతఁగను పద్మింబొమ్మపెండ్లిండ్లును, జైనబాల్యవశగండ్లుపింపిసలుకుచ్చెక్కరసంగంబులో, మఱుఁగుంటల్ కన మూసికంతలు కంబాలాట లాస్తైన అనుల్ మింటఁగ బొల్లొ పంతె బాలారత్నమెల్లప్పుడున్." కళా. ౬, ఆ.—2. అచ్చనగండ్లాడను చిన్నచిన్నగుండ్రాళ్లు, గిరిజములు. "ఎ. గీ. కొండలచ్చనగండ్లయినిండుచెఱువు, లల్లనద్దంపు బిల్లలై యీర్ష ముత్తి, దొంపుకరులైయరణ్యంపు గుంపులెల్ల, నారుకైనేఁ యెఁ బొడవున నారులార." వసు. ౪, ఆ.

అచ్చనగాయలు. దే. వి. బ. (అచ్చన కాయలు.) బాలికాక్రీడావిశేషము, అచ్చనగండ్లు "సీ. కనకంబుగానవ్వుల్ గలు గ్గుమని యింపు గాలింప నచ్చనగాయలాడు." కుక్షి. ౧, ఆ.

అచ్చనగుండ్లు. దే. వి. బ. 1. అచ్చనలాడుగుండ్లు, గిరిజములు, "సీ. ముడుకువెన్నెలగాయు ముత్యాలదిన్నెపైఁ బైఁడి యచ్చనగుండ్లు పాఱజైచి." ౼. 3, ఆ.—2. అచ్చనగుండ్లాట.

అచ్చనలు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. "క. దీర్ఘతరంబై, మాచ్చినకోశమువదిలో, నచ్చనలాడంగ." జై. ౧, ఆ.

అచ్చము. వై. విం. 1. స్వచ్ఛము, "సీ. ఒండువిధంబులఁ, బది యుంగరానియొక్కడుమదంబు, అచ్చమైనతపంబునచ్చుఁబడయ." భార. అర. ౨, ఆ.—2 కేవలము*, "సీ. అచ్చతెల్పునఁగడు వభిరాముఁడగునొక్క యశ్వంబుఁగాంచితి మనవీనాటి, కేవలధనంబువానిని యుద్ధారకుండని సేనదెల్లఁదనముఁగవిచె, వెనుకదిశ నన్నవాదయ్యె." భార. అను. ౧, ఆ.—3. తెల్లనిది*; "తుయచ్చ గురిజపేరెండుఁగలిగె." య. ౧, ఆ.—4. తట్టము*. "సీ. అచ్చ వెన్నెలబాయ నవఘనింపఁగఁజాలునిద్దంపువెలిపట్టు నెఱికగట్టి." నై. ౬, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వైకల్పికముగను.)

అచ్చెర. వై. వి. అప్పరస్త్రీ.

అచ్చెలము. దే. వి. 1. ఆగ్రహము; "వ. దంతంబునం గ్రందుకొనునచ్చలంబున మచ్చరంబునుంబెచ్చు పెరుగ." జై. ౫, ఆ. 2. పూనిక, ఉత్సాహము "క. అందఱునన్నిముఖంబుల, నందంద గిరిద్రుమాదులచ్చలముననీ, నందుకొనుచలునియరుడుం, జంద మగనిమఱియు వృషభదనులు గడంకన్." రా. యు, కాం.

అచ్చెలించు. దే. అ. క్రి. ఆగ్రహించు.

అచ్చోరు. దే. విం. (అచ్చేము + అగు.) బంజాలములేనివాఁడు. "ద్వి. దారుశిలామయభుజలజలో వనలఁ, జేరికొలంపులఁ జెలులలక్షణమై, పగఱఁజొరగా బహుదురము ... మహిసి మహిమ్మపలిని, జేరిచి మునుము నిశ్చింగనెతెంచి, యారూఢ బల యుక్తిసదృశగాఁగ, ననికినన్నద్ధులై యుండమనల." పతివ్రతా మహాత్మ్యము. (అవి అన్యదేశ్యము.)

అచ్చు. ము. దే. అ. క్రి. అప్పగు "ద్వి. అచ్చినాయుడు బ్రహ్మకుఁబోవరాదు" పారిజా. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఇచ్చు; "సీ. కలఁబడినవారిఁ గయికొనిపోట్లపుం, దు మిమునుడుబుచ్చు ... మదుగమునుదబవరము ... సంపుమునువుగా, కింమకిస దానయెుఱు ... వ్వ." ఉ. హ. ౫, ఆ.—2. దంకనిచ్చు. "క. గిరికుల కృష్ణునిపై, నానిశముగలేని బ్రహ్మాహత్యాదిమహా, పాతకముపెట్టి తిట్టిన, నాతండేమాటనాలుగచ్చుబలంబుల్." దక్షి. ప్రా, కాం.—వై. వి. 1. ముద్ర*; 2. విధము*, "ఉ. మీ, మిమ్మునకింత వాఁడననుమీపదభక్తులలోనఁ గూర్చియా, యచ్చనవానతి చ్చు ధన దాదరణంబిది. 'టిసేయుకే." భో. ౭, ఆ.—3. పారిజాసపారిశదళికే షము*. విం. 1. శుద్ధము. "క. ముచ్చనపట్టినమాత్రన, చెచ్చెరదండింపకతని చేఁబలిగొనివాఁ, డచ్చునవిడుపునిక్కము, ముచ్చనదగినదండమునుగొనవలయున్" దక్షి. ప్రా, కాం. "వ. కరల కంరుఅకం దేలపెల్లంబుగా భాసనతులయచ్చుందనంబేర్పరించి పిమ్ముల నట్లుగ నలయునట్లుచేసెద." వర. 3, ఆ.

అచ్చుగాగితము. ద్వి. వి. (అచ్చు కాగితము.) ముద్రాక్షర కాల.

అచ్చుకట్టు. ద్వి. స. క్రి. 1. చేర్పఱచు, "గీ. అబ్జులసగిరులసదీవ, లఁగసేయు, లనఁగ నదులనఁగ నూరులనఁగ వరుస, నచ్చుకట్టి." లక్ష్మి. ౫, ఆ.—2. మదిమసిగాగవిముకియు. "గీ. అది మఱియు మెత్తగాదున్న యచ్చుకట్టి." జై. ౧, ఆ.

అచ్చుకుప్ప. దే. విం. ధనవంతుఁడు. "సీ. అధమ్యుఁడు విలసిల్లు వాక్తొఁడు, నాఁగఁగలవాఁడనంగను నచ్చుకుప్ప. యనఁగవిదిమడి కలవాఁడటన్న." ఆం. భా. తృ. వి.

అచ్చుకొను. దే. స. క్రి. తానియ్యవలసిన ధనాదికమును ఒప్పగొనియిచ్చు.

అచ్చుటెద్దు. ద్వి. వి. (అచ్చు + ఎద్దు.) అచ్చుపోసి స్వేచ్ఛగాఁ దిరుగవిడిచిన వృషభము, ఆఁబోతు.

అచ్చుపల. దే. వి. 1. అప్పు; 2. అచ్చివచ్చుట.

అచ్చుపడు. వై. అ. క్రి. ఏర్పడు. "క. నెచ్చెలులుదమ్ముఁగొలువఁగఁ, బచ్చవిలుతుకలిమియుల్లఁబట్టానవడ్డు, యచ్చుపడినట్లు మెలయుమ, నచ్చటికేతెంచె భూవరాత్మజనెమ్మిన్." భార. అర. ౭, ఆ.

అచ్చుపాటు. వై. వి. అచ్చుపడుట, ఏర్పాటు.

అచ్చోటు. దే. వి. ఏ. (అ + చోటు.) 1. ఆ స్థానము; 2. అచ్చట. "క. చేసియలమ్ముదురచ్చోటు." హరి. ఉ. ౯, అ. (రూ. అచ్చోటు.)

అచ్చొత్తు. ద్వి. స. క్రి. (అచ్చు + ఒత్తు.) అచ్చువేయు, ము

అచ్ఛభల్లము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుఁగుగొడ్డు.

అచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుఁగుగొడ్డు; 2. పటికపు రాయి. విణ. స్వచ్ఛము.

అజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 ప్రకృతి; 2. ఆఁడుమేఁక. అ. పుం. ము. మేఁకపోతు.

అజగంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాయింట.

అజగరము. సం. వి. అ. పుం. పెనఁబాము.

అజగర్దము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపాము.

అజగవము. సం. వి. అ. న. శివునివిల్లు.

అజన్యము. సం. వి. అ. న. లోకమునకు హానికరమగు ఉత్పాతము. విణ. జన్యముకానిది.

అజప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నగము మగపోఁక నగము ఆఁడు పోఁకయుఁగల ఆకృతి, 2. మంత్రవిశేషము.

అజప్రుఁడు సం. వి. అ. పుం. వైదికములుకాని గ్రంథములను చదువువాఁడు.

అజభక్షము. సం. వి. అ. పుం. బొబ్బిలి

అజమోద. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకదినుసు ఓమము.

అజశృంగి. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొమ్ముపుల్ల

అజస్రము సం. క్రి. విణ. అ. న. అనవరతము, ఎల్లప్పుడు.

అజా. సం. వి. అ. స్త్రీ దూలగొండి

అజాగ్రత్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. జాగ్రత్తలేమి.

అజాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ జీలకఱ్ఱ

అజాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేఁకలమేపువాఁడు.

అజాతశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ధర్మరాజు. విణ. శత్రువులు లేనివాఁడు.

అజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు. విణ. గెలువఁబడనివాఁడు.

అజినపత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. గబ్బిల, చర్మపక్షి.

అజినము. సం. వి. అ. న. చర్మము, తోలు.

అజిరము. సం. వి. అ. న. 1. ముంగిలి; 2. కప్ప, 3. గాలి, 4. శరీరము; 5. శబ్దాదివిషయము.

అజిహ్మగము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

అజిహ్మము. సం. వి. అ. పుం కప్ప. విణ. సరియైనది.

అజిహ్వము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప. విణ. నాలుకలేనిది.

అజీగవము. సం. వి. అ. న. అజగవము, (రూ. అజగావము.)

అజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు, 4 మన్మథుఁడు; 5. దశరథుని తండ్రి.

అజ్ఝటి. సం. వి. అ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక.

అజ్ఞత. సం. వి. అ. స్త్రీ. అజ్ఞత్వము, తెలివిలేనితనము.

అజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. తెలివిలేమి.

అజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. జడుఁడు, 2. మూర్ఖుఁడు.

అజ్మాయిషీ. హిం. వి. శోధన, పరీక్ష.

అజారము. దే. వి 1. మొగసాల, 2. ఆస్థానమండపము. "ఉ. యుగ్రుల్... సృప, పుంగవుఁ డజారమున కుం గదలి పచ్చెఁ." గా. వి. ౨, అ.

అజ్జ. యు. దే. వి. 1 అడుగు, పాదము, 2. నమస్కారముగ ... పాటించి మదిలో పుణ్యగించి." భార. శల్య. ౧, అ. —వైదికపర్య. బహు. "ద్వి. అజ్జగాఁడిలకొంబు ... ంచినదట." (ఉఁజీగ—అజ్జియను శల్యము పుట్టఁగా ఒకయనఁగానను) ఛత్రపాడు పుత్ర చరిత్రము. (రూ. అ. జో.)

అజ్జము. వై. వి. కొన్ని పనసలుగల వేదభాగము, అనువాకము. "ఉ. ఈ యజ్జములోన నాపనసయన్నదిపిష్టుఁ డీరు గ్రామము." పాండు. ర, అ.

అజ్జెర. ద్వి. అవ్య (అజ్జ + ఎర) బహు "ఉ. ...రెయనుచుం ... నమానిరిందరు వ్రేళ్ళు ముద్రవ్యదానిగల్." పాండు. ర అ (రూ. ...)

అజ్జవాలు. వ్య వి. కోపి, చరణాయుధము. "ఉ. ఇంక, ... లుపించిపేకరకుమం మనవెన్నెలలోని ... ండం, జా లైఁ సంగఁ ... గలిపఁజాగఁదులారపులజవాలముల్." ఆన్వే. అ, కాం.

అజ్ఞోరె. ద్వి. అవ్య. (అజ్జ + ఎరె.) అకెరె. (రూ. ఉజోరె ... అవాలిలాసంబుల, జాతీజవచ్చిమద్దిగావగలు మజ్జాతేతాణిజ్ఞమెఁ, బు." శకుం. ౨, అ.)

అట. దే. వి. ఏ, అక్కడ. "క. అంతనట నక్కడూరుం, జనిత యుఁగురుదగ్గరోఁ వ నేమ్ము చుండిర" హర్వి. ౨, ఆ. (అట ఇట శబ్దములకు వ్యుత్పత్తియందు అంత ఇంత అనునర్థములు కన్నది. అటమున్ను అంతకుముందు. ఇటమున్న ఇంతకుముందు.)—ద్రి. అవ్వల. "హిమాచలమున నావల సిముకూ, టంబున నట నివ ధంబునొప్పు." భార. భీష్మ. ౧, అ.

అటకట్టే. దే. వి నూనెజిడ్డు పోఁగొట్టెడివస్తువు, ఉత్సాదనము

అటకాయించు. హిం. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అటకావు. హిం. వి. అటంకము.

అటతోకము. సం. వి. అ. పుం. లోకభేదము. (గర అతి కాలము.)

అటని. సం. వి ఇ. ఈ స్త్రీ. వింటికొప్పు

అటమట. దే. వి. 1. వంచన, (చూ. అటమటించు.) 2. దుఃఖము. "ద. కటకట ... రంద్రయిటు కష్టమెనిప్పర కన్యకామణిం, దటుకునఘోరమారనిశిత దరంబులపాలుచేసియు, చ్చటికటుచేరి నీత్రను ... కంటతాపభరాలసుండవై, యటమటఁజెందదేల." ... ౫, అ.- విణ. 1. అసత్యము, 2. వ్యర్థము. (రూ. అటమటము. అసత్యమునకు— "క. ఇటుచూచినఁజెలిపైఁద, ప్పటుచూచినమతిని నేరమన్నఁగాదనఁగా, నెటువలెవచ్చునొకొ దల, నటమటమాలిక నినయు యదియుటకుముగా." ... ౨, అ.- వ్యర్థమునకు— "క. ఇటువలెపడికయుఁదమ త్రి, ప్పటుగురుదివిహితులుమంత్రి ... టుల, ట్లటమటమైపోఁజూచిన." రామ. ౬, అ.)

అటమటకాఁడు. దే. విణ. అటమటీఁడు, వంచకుఁడు.

అటమటించు. దే. అ. క్రి. దలించు. "వ. మెఱుఁగుతమ్మిద వన్నె పెన్నెలల నటమటించు నెన్నడుములకున్న వెన్నెలన్నీ." సావి. ౫, అ.—స. క్రి. 1. వంచించు, "గీ. యతివనుమేవ

రావలసటమటించి, పాంచిఅతివచికన్నియ గొంచువిగ." విజ. 3, ఆ.–2. అపహరించు. "క. వెఱ్ఱుడవనిదిన్నెగతి, నమ్మంగా వమ్ముచిట్టునాకొనఁగఁగర, తృష్ణులమటించుకొంటిరి, పాప్మిఁక నీ నోడిపాతుపారపాచ్చెమగుఁగా." వి, పు. ౬, ౮.

అటుమటీఁడు. దే. విశే. (అటమట+ఈఁడు.) మోసగాఁడు (చూ. [illegible].)

అటవీగాహము సం. వి. అ. పుం. అడ్డనరము [illegible].

అటవి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అరణ్యము, ఒడవి.

అట్టాల్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] తినుబట [illegible].

అటిటి. దే. విశే. అటి. "[illegible] దిండు [illegible]." సాప్ర 3, అ (ప్రయో [illegible])

అటీక. దే. వి. [illegible] ప్రము, [illegible]

అటీకమామిడి. దే. వి. మంచిజాతిమామిడి [illegible].

అ[illegible]. దే. అవ్య. అప్రకారము. "క. [illegible] కొరకర్షన." [illegible]. ౧, ౮ (చూ. అట్లు.)

అ[illegible]క. దే. వి. ఇంటికోపల గోడలమీఁద వరుసుగా పలకలు [illegible] మంచెవలె సమర్చినది, (చూ. అట్టుక.)

అటులు. దే. అవ్య. అప్రకారము. "[illegible] భక్తిమైనవు." భార. [illegible]. ౧, ౬ (చూ. అట్టు.)

అటువంటి. దే. విశే. అట్టి. "అటువంటి [illegible] తనమునుదివ్య మూర్తి [illegible]." [illegible], పు. 2, ౮.

అ[illegible]. దే. వి. [illegible] టుకలసంటుకాఁడు [illegible] ర, [illegible].

అటె. దే. అవ్య. 1. [illegible] తెలిపెడి. "క. [illegible] [illegible], [illegible] మాసఁగవచ్చుఁగా." భార. ఉద్యో. ౧. అ.–2. [illegible] తెలిపెడి. "సీ. ధర్మసుతుఁడు, [illegible] భార. [illegible]. [illegible],

అ[illegible]. దే. వి. 1. [illegible] 2. చెప్పులకొఱకుఁ [illegible] ప్రదండము.

అటవెమ్మ దే. వి. [illegible] దాయము వంటి [illegible].

అటడి. వై. వి. [illegible] [illegible] "[illegible], నట్టల్లి పెట్టించి." ఉ, హరి. ౨, [illegible].

అట్టము. సం. వి. అ. న. 1. వంటకము. 2. వంటచెఱకు. పుం. 1. [illegible], మేడపైకట్టియిల్లు. ([illegible].) 2. [illegible] ము.

అట్టహాసము సం. వి. అ. పుం. పెద్దనవ్వు.

అట్టాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోటబురుజు 2. [illegible].

అట్టి. దే. విశే. అటువంటి.

అట్టీఁడు. దే. విశే. (అట్టి+వాఁడు.) అటువంటివాఁడు "[illegible] వసుధాధినాథులఖయించినయట్టీఁడ." భార. ఆది. ౪, అ.

అటికె. దే. వి. అటిక.

అటియ. దే. వి. గుంపు, సమూహము. "క. [illegible]యుడుఁ [illegible] కత్తియు, అట్టియలుగఁగూడి చేడియంగని యసరి." నీలా. ౨, [illegible].

అటు. దే. వి. [illegible] అవ్య. అప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అటుక. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible] గడగడ వడఁకిన, గలఁగకు మని [illegible], [illegible], నెలమిని వాకిలిసడల్చి హితమలరారఁగా." పాంచ. 3. ౦.

అటుపెన్ల. దే. వి. (అట్టు+ఉవ్వ.) [illegible], పొత్యము.

అటులు. దే. అవ్య. అ ప్రకారము, (చూ. అట్లు.)

అటుక. దే. వి. [illegible].

అటువోలె. దే. క్రి. ([illegible]+పోలె.) [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]." భార. [illegible]. ౨, ౮

అ[illegible]. దే. అవ్య. 1. [illegible] తెలిపెడి. "[illegible] [illegible] [illegible]." భార. [illegible] ౨. –2 దుఃఖము [illegible], (చూ. [illegible])

అ[illegible]. దే. వి. 1. [illegible] 2 వెంటులు [illegible] 3. కాయధాన్యములయందలి [illegible] 4. [illegible].

అటము. [illegible]. గ్రా. వి. [illegible], [illegible].

అట్లు దే. అవ్య. అప్రకారము. "క. [illegible], [illegible] [illegible]." భార. [illegible]. ౨, ౮ (దీని [illegible] చేయుదురు. [illegible].)

అ[illegible]. దే. వి. 1. ముద్ద, [illegible] [illegible]." [illegible], 2 కృతి. "[illegible]." సాప్ర. 3, [illegible]

అ[illegible] దే. వి. [illegible], [illegible].

అ[illegible]. దే. అ. [illegible]. [illegible], ఉపకమిల్లు

అ[illegible] దే. అ. క్రి. 1 [illegible]. 2. ఉపకమిల్లు. 3. [illegible], [illegible], 5 [illegible].

అడంగు హిం. వి. ముచటిదోట [illegible].

అ[illegible]చే. దే. క్రి. [illegible]. ([illegible] ప్రయుక్తమైన [illegible] ధాతుప్రకృతను [illegible].)

అ[illegible]ము. దే. విశే. [illegible], [illegible]. "ద్వి. [illegible] [illegible]." విష్ణు. పూ. ౧, ౮.

అ[illegible]కించు. దే. స. క్రి. 1. [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]." ప్రభా. 3, అ.–2. వంచించు. "[illegible] [illegible]." [illegible]. ౬, ౮.

అడకొత్తు. దే. వి. (అడకాయ+ఒత్తు.) పోకత్తు, శంకుల. "ఓరన్నదుబంధుజాల మడకొత్తునన్నొత్తును మామగారు." శశాం. 3, ౪

అడుగుబొగ్గు. దే. వి. జేలుదారిలోపల [illegible] గోడయంమలయందు గిలి యేర్పఱచెడు బొద్దు.

అడిగోను. దే. అ. క్రి. (అడ+కొను.) [illegible]కట్టు, ముద్దకట్టు.

అడిగోలుకొను. దే. స. క్రి. (అడి+కోలుకొను.) అపహరించు. "ఉ. [illegible] వెళంకరాద్ధతి, హంబడిగోలుకొన్న నతియద్భుతరూపవిలాస [illegible]." హరి. ఉ. ౬, ౨. "ఇల్లడహాస్య, నడిగోలుకొ[illegible] త్రో [illegible] నదనిగతికి." భో. ౬, ౪

అడిజెడి. దే. వి. [illegible], దుఃఖము. (చూ. [illegible]జెడిపట్టు.)

అడిజెడిపట్టు. దే. స. క్రి. దుఃఖపడు. "చ. [illegible] వ్వడజెడి [illegible] యుటు [illegible] యాయకాంక్షముల్, [illegible]" మార్క. ౧,

అడిడి. దే. వి. [illegible]ధిత్వము (ప్ర.)

అడిపి. దే. వి. [illegible]పము[illegible]ంచు అడుసు. "చ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible]. 2, ౪.

అడిపికత్తె. ద్వ. ఓ. (అడిపము+కత్తె.) [illegible] మునది, (చూ.) దపకతియ.

అడిపకాడు. దే. వి. [illegible] వాడు.

అడిపకెం ద్వ. ఓ. పొలముల [illegible] [illegible] [illegible].

అడిపము. దే. వి. 1 [illegible] 2. [illegible]

అడిపో. దే. వి. [illegible] "[illegible] యామునేడ[illegible]పోయ" [illegible]. 2, ౪

అడిబోల వై. విం. వంటవాడు, వంటలక్క. "[illegible] బాలకొనిపోయెను [illegible]." భాగ. ౧౦, స్క౦.

అడిమి. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible] [illegible]." భార. విరా. ౧, ౪-2. [illegible], "చ, క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మనని[illegible] [illegible]." భో. ౫, ౪-3 [illegible], "[illegible] నడిరి." భార. అర. ౬, ౹-4. తన్నరపడు, "క. [illegible] పోరంబుగకవమును[illegible]." భార [illegible] 3, ౪.-5. వర్ధిల్లు, "క [illegible] [illegible]." రామా. ౧, ౪-6. విజృంభించు, "క. [illegible] రుము." హర. ౫, ౪.-7. వ్యాపించు. "క. [illegible] చేరువ[illegible] [illegible] యడరుట." భాగ. కృ. ౨, ౹-8. అధిక్షిము. "క. [illegible] యుత్తలం, [illegible]." [illegible], కాం.

అడిరించు. దే. ప్ర. [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]." మార్క. ౬, ౪.

అడిరుచు. దే. ప్ర. అడరించు. (చూ. అడర్చు. "[illegible] [illegible]." [illegible]. 2, ౪)

అడిరుదించు. దే. అ. క్రి. (అదరు+తించు) [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]." మార్క. ౫, ౹. ([illegible] సందర్భానుసారముగా అర్థములన్ని చెప్ప కొనవలెను.)

అడిలు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "క. [illegible] [illegible] [illegible]." సం. "[illegible]" భార. విరా. ౨, ౪-2. [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." ౬, ౹-3. [illegible] "క, [illegible] [illegible] [illegible] చెప్పు." భార. భీష్మ. ౧, ౹-4. బయపడు, "క. [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]. 3 ౹-వి. 1. శోకము. "వ. ధర్మనందనుండు [illegible] మగుడనిగుడుసడలున." సం "[illegible]" భార. శా. ౨, ౪-2. భయము. ([illegible] పెద్దదిగానున్నది.)

అడిలుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]." [illegible], కాం.

అడివి వై. ఓ. కాన, [illegible] [[illegible] [illegible] (బావనాయము), [illegible] ([illegible]), [illegible] (దేవ[illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] (కాంతారము), [illegible] ([illegible]); [illegible] ([illegible]) [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]) [illegible] (దంతి), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] (సముద్రము), [illegible] (భారద్వాజి), [illegible] (వనోపోదకి), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] (ప్రియాలము), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]), [illegible] ([illegible]). [illegible] ([illegible]) మొ]

అడివికుక్క. వై. వి. [illegible], [illegible]

అడివితిరుగుడు. ద్వ. ఓ. కోతి, వానరము

అడివిసొల్లు. ద్వ. వి. [illegible] తిరుగుడు. ([illegible]. మొ.)

అడిసొలి. వై. వి. [illegible], [illegible]

అడావుడి. హిం. వి. [illegible], [illegible].

అడీ. వై. ఉప 1 [illegible], "క. [illegible] [illegible]." మార్క. [illegible], ౪-2. వ్యర్థము. "క. [illegible] దులు[illegible]." [illegible]. ౫,

అడిగండ్లు. దే. వి. బ. (అడుగు+కండ్లు.) మలుపుగా అడుగున నిలిచిన జాడ్లు. "ఆ. అడిగండ్లు, మడిగండ్లు, తిరిపమిడుకుటికి దేవతెల్ల." వేమన.

అడిగము. దే. వి. భూమివిశేషము. "ప తిరగము లామకంల్ల ములు తొడిగముల్ సలకల్ దవెల్కుతూ, గనములు చేక్కు కుంపు లచించుబులు." హంస. ౫, ౧

అడిగట్టు. దే. వి. (అడుగు+కట్టు) పాద, పాదుక. "ద్వి. పార గంబులక్లె పడిగట్టునిని" ప్రభు. ౪, ౧. అడుగు, కట్టు ఈ రెండుపదములు చేయునపుడు గకారముమీఁది ఉకారమునకు ఇకారము వచ్చినది ఇట్లు అడిగొట్టు ఒడియాలము మొదలగునవి కలుగునది పదములో ఒకటికొకటి చేయునపుడు వర్ణలోప వర్ణాగమవర్ణవికారములు పెక్కులు పెక్కువిధములుగా వచ్చుచున్నవి ఉదా అకారాంత, నామరపాక, ఇవన్ని, ము.)

అడిగొట్టు. దే. విశే. (అడుగు+గొట్టు) కన్పినుండు. "ఎ. కిటికి దండిగొట్టు పలువ దేవరి రాము అంచు కూళ చెనటి కన్నిటుండు మొండి, కట్టు నాక సులునాథగ్రహించెలెను" [illegible] భా. స్త్రీ. వి.

అడిచిపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తమకించు, తప్పించు, "క జాతిభిందంబులిని, ముఖము పనిక నిప్పదేమి కూడదనిన్నే, నడిచిపరిత్తకీర్తి, యుడుకుకు మతిమించిరా ని ముహూర్తనాటి నో." భార. శాం. 3, ౧-2 మండిపడు. "ఆ. అడిచి పడు క్రమించు మంత్రవాదులకు." వై. ౧, ౧ "క పాలునెయ్యనేలపాలికిఁ జెడిమని, పరుమంచు మీఁద నడిచి పడు." క, పు ౭ ౧

అడిచిపాటు. ద్వ. వి. ప్ర. "సముద్రము మించి కాంతమై నుండెడ నడిచిపాటేటి" భార. భీష్మ. 3, ౧

అడితి దే. వి. ఒకవర్తకుఁడు మజీయొకఁడుంపెడు సరకులవిక్ర మరల వానికి సరకులుగొనిపంపుటకై వానివద్ద నూటికింతయని పుచ్చుకొనెడు తరుగు

అడితొలగుడు. దే. వి. (అడి+తొలగుడు.) తాలుపు, దుర్భి క్షము. "క. అడితొలగుడుపడునప్పటి, కడిదిరికినిమాంసమెం క్రొక్కంగొనిరం, జెడనేయకను లనిపిరఁ గడుపడిపలుభక్షించు లోకమానములోన." పంచ. వా. ౧ ౧

అడిపిప్పిమేకము ద్వ. వి. (అడిదము+మేకము.) మీఁగండ్ల మేకము, ఖడమృగము.

అడిదము. దే. వి. కత్తి, కరవాలు, ఖడ్గము.

అడియఁడు. దే. విశే. (అడుగు+వాఁడు) పాదసేవకుఁడు "సీ. దరంబుదర్పిణో ద్దండతో పార్థ కెడియండజాతరూపాం బరుని" రుక్మిం. ౧, ౧.

అడియరి. దే. వి. (అడుగు+అరి) కింకరుఁడు. "ఇంక, నడి యరిఁడమునపప్పెండ్ర పిల్లలా క్రయంపఁగఁజాల." హం. "కఫ మన్యథరిప్యామి ప్రేవ్యభూతోఽదరాన్కృత్." భార. శా. ౧, ౧-విశే. లోభి "క. యాగార్థమునీనిర్ధము, యాగముమఁడిచెట్ట వలయు నడియరియుతొ, భోగార్థముగా దాఁచిన, యాగమబా హ్యుంపు కాకియు భక్షించుతా." దక్షా ౧ , ౧౦

అడియాలము. దే. వి. (అడు+ఆలము.) గురుతు, చిహ్నము. (అలకర్ణము నకిక్కెడ ప్రాసమర్థము.)

అడియాస. వై. వి. (అడి+ఆశ.) నెలుగుననవియాశ ప్రత్యా శ. "పొమ్మయములఁగోరి పామరతనయేటికి." భార. అర. [illegible]

అడియొత్తు. దే. వి. (అడుగు+ఒత్తు.) అడిగట్టు. "ద్వి. అన్ని తంబులుచిక్కి జడలుకుదెట్టి, యడియొత్తుకుంచి." భాగ. ౫, స్కం.

అడిసాటా. దే వి (అడితి+పాటా.) తరుగుబేరము.

అడుకు. దే. స. క్రి. దొంతిగనిడు. వి. 1. దొంతి, 2. బ. వడ్లువాఁగబోసివేఁచికొట్టినవి, చిపిటము. "క. అడుకులుదిన్నట్ల గుకే, కడుపువఁగు ట్టిన్వ్రవు." భార. ద్రో. ౪, ౧.

అడుగంటు. దే. అ. క్రి. (అడుగు+అంటు.) పట్టు. విశే. వి. అడుగునకంటినది. "రత్నాకరరత్న రాముఁడడుగంట్లు" కవి. ౧ ౧

అడుగు. దే. స. క్రి. 1. ప్రశ్నముచేయు, 2. యాచించు. వి. 1 క్రింది, 2. పాదము, 3. పాదప్రమాణము, విశే. అధ మము. "ఆ. కొమ్మ, యడుగులకును అడుగులడుగులయ్యె" అని ౧

అడుగుకొను. దే. స. క్రి. 1 ప్రార్థించు, 2. యాచించు

అడుగుకోలు. దే. వి. 1. ప్రార్థన, 2 యాచన.

అడుగుపడు. ద్వ. అ. క్రి. అధమమగు "క. లోఁగొన్పి క్రొం చిలిమ ల పులకలదడుగుపడు చి పుష్పాస్త్రము, లలకుమనం దంబులురాఁ, పలుకుచిలుకల మాటలనిజముల్లో" చంద్ర

అడుచు. దే స క్రి కొట్టు, తాడించు "క. మదము నపెలుచన యొకగా, శిరకాదముగ లఁగొనియడిచె." భార [illegible] ౧, ౧

అడుసు. దే. వి. ఒకజాతిదేగ, డేగ.

అడుపు. దే వి (అడుగు పట్టినది.) పశువులకాళ్లయందఁగలి గెడు వ్యాధివిశేషము "సీ. పశువులదొడ్లబు పరఁగు నడుప యన" ఆం భా ద్వి మ

అడుప్పు. దే వి అటు కొట్టు, తాడనము.

అడుపు. దే విశే. (అడుగు+పట్టినది) ప్రాఁత, పురాతనము (అడుపవరకులు.)

అడువు దే స క్రి. [illegible] అప మడుచు[illegible] నడువ" (పలు యొండ అడుగఁగాననియు, హరిశ్చంద్రకథ యందు కొట్టఁగాననియు అర్థములు) పాన ౫. ౧-వి. పాదము.

అడువుఁబుట్టువు. దే. వి. (అడువు+పుట్టువు) కాఁపువాఁడు

అడుసు. దే వి. బురద, పంకము.

అడ్డు. దే స. క్రి 1. ప్రశ్నముచేయు, 2 యాచించు వి. 1 క్రిందు, 2 పాదము, 3 పాదప్రమాణము విశే. అధమము.

అడ్డె. యు దే వి గుంటకలోనగువానిదిందు వై. కుంచములో సగము.

అడ్డంకి దే వి. అడ్డి, నిరోధము.

అడ్డకట్ట. దే. వి. (అడ్డము+కట్ట) పంటలోనగువాని నీళ్లు పడిక పోక కట్టెడు కట్ట, ఆనకట్ట.

అడ్డకట్టు దే. స క్రి. (అడ్డము+కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు. "గీ. అవరకాలుఁదడ్డ, కట్టుకొనియున్నది పినమార్గమున." పర ౪, ౧.

అడ్డకత్తి దే వి (అడ్డము+కత్తి.) ఖుధవిశేషము, పట్టిసము.

అడ్డకమ్మి. ద్వ. వి. (అడ్డము+కమ్మి.) గడప యొందు త్రొక్కుడు కమ్మి కరిదిఁడగా అడ్డముగ నేర్పఱపఁబడిన దారువిశేషము, బా.

అడ్డకట్టి. దే. వి. (అడ్డము+కట్టు.) అడ్డి, విఘ్నము. (వీరు నామాటకు అడ్డకట్టువేయకుము.)

అడ్డకోడెము. దే. వి. (అడ్డము+కోడెము.) మత్స్యములఁబట్టు సాధనము. "గీ. కోడెమంబులడ్డకోడెము ద్రొబ్బుడుకటంబు." హంస. ౪, ఆ.

అడ్డగాలు. దే. వి. (అడ్డము+కాలు.) అడ్డకట్టు. "క. తలఁగలిగినఁ గుల్లాయలు, గలపేవగనైనవీరు గలిగినదాన్ని, కృ-ంతకములన్ని యైనం, గలిగినుఁబోకుమనియడ్డగాల్ వేయంగన్." సా. ౨, ఆ.

అడ్డగించు. దే. స. క్రి. అడ్డకట్టు, నిరోధించు.

అడ్డచాఁపు. దే. వి. (అడ్డము+చాఁపు.) అడ్డవానపుదూలము.

అడ్డనము. వై. వి. 1. ఖడ్గముదాఁగువానిచేతఁజేయఁబడిన కేడెము; (చూ. ఒడ్డనము.) 2 కేడెము. "వ. అంతఁ గ్రోధమందు గరవాలంబునడ్డనంబునుఁగొని." రా. యు, కాం.

అడ్డపట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పట్టు.) అడ్డముగాపట్టు "దివ్ అడ్డపట్టెదు బాలుఁ డటపయాయుమ్మ." సా.

అడ్డపట్టె. దన్. వి. (అడ్డము+పట్టె.) మడి చడునవలచెడి వలె. (రూ.) అడ్డపట్టియ.

అడ్డపడు. దన్. అ. క్రి. (అడ్డము+పడు.) అడ్డమువచ్చు.

అడ్డపాటు. దన్. వి. అడ్డపడుట, నిరోధము.

అడ్డపాప. దే. వి. 1. (అడ్డము+పాప.) అడ్డముగా పట్టఁదగిన శిశువు, 2. మాంద్యము లేనివాని కన్నులలోని పాప.

అడ్డపెట్టు. దే. స. క్రి. (అడ్డము+పెట్టు.) 1. అడ్డకట్టు, నిరోధించు; "గీ. అడ్డపెట్టెదఁగాక తివ్రాంసుకము." కాశీ. ౧, ఆ.—2. అడుపెట్టు. వి. అడ్డగింత, నిరోధము. "అడ్డపెట్టుధిపారి కాంగనలకు." చంద్ర.

అడ్డబాస. దే. వి. నానాభూవణవిశేషము. (దీనిని బులాకి అందురు.)

అడ్డమాను. దే. వి. (అడ్డము+మాను.) అడ్డపట్టె.

అడ్డము. దే. వి. 1. నిరోధము; 2. లోటు; 3. తాకట్టు, 4. పూఁట. విశే. నిరోధకము. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. అడ్డకట్టు, అడ్డగాలు, అడ్డవేదెము. మొ.)

అడ్డరికే. సం. వి అ. స్త్రీ. ఒకదినుసు పోకి.

అడ్డవాట్లు. దే. వి బ. (అడ్డము+వాట్లు.) అడ్డకట్టు. (వీనిలదానికి అడ్డవాట్లువేసెదరు.)

అడ్డవాతియమ్ము. దన్. వి. (అడ్డము+వాయి+అమ్ము.) ఒకదినుసుబాణము.

అడ్డవేడెము. దన్. వి. (అడ్డము+వేడెము.) పాముపడగవంటి గుబ్బనసర. "రవగాలునుబోదనయడ్డవేడెముల్, గొక్కుదువాలెలు నడలుంగనిపించుచు." సా. ౧, ఆ.

అడ్డసరము. వై. వి. అటరూషకము.

అడ్డసాళులు. దన్. వి. బ. (అడ్డము+సాళులు.) పాదికలు. "గీ. అరఁదుగాండీవముననడ్డసాళులు నైవఁ, దురుఅనంపవానగురియుఁగాని." సం. "సాచీకాకీవతి గాండీవమ్." భార. విరా. ౪, ఆ. (రూ. అడ్డసాళ్లు.)

అడ్డాదిడ్డి. దే. విశే. (అడ్డము+దిడ్డి.) అక్రమము. (వాఁడు అడ్డాదిడ్డిమాటలాడుచున్నాఁడు.)

అడ్డి. దే. వి. అడ్డంకి, అభ్యంతరము, నిరోధము

అడ్డిగలు. దే. వి. బ. ఆఁడువారు మెడనుంచుకొనెడు ఒకదినుసు సొమ్ము, గ్రైవేయకము.

అడ్డిపడు. దన్. అ. క్రి. అభ్యంతరమగు.

అడ్డీ. దే. వి. అసక్తినవస్తువులయొక్క-ప్రోఁత (అప్ర.)

అడ్డు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "జగమడ్డఁదగుదొడ్డసత్తియై" వీలా. ౧, ఆ.—వి. అడ్డగింత "పారనేత్రములకడ్డుపోరకమున్న." కాశీ. 3, ఆ.

అడ్డుగ. వై. వి రూకలోసగము, అర్ధపణము*.

అడ్డుగట్టు దే. వి. (అడ్డు+కట్టు.) 1 అడ్డకట్టు, 2. గడియమ్రాను. విశే. విపరీతము. "క. నీయడ్డుగట్టుమాటల, కీవుదఁబసియేమి." రుక్మాం. ౫, ఆ.

అడ్డుగొను. దే. అ. క్రి. (అడ్డు+కొను.) అడ్డపడు. "గీ. అడ్డు గానిపోఁకడోరకఁబ్రహస్తుఁడనియె." అచ్చ. యు, కాం.

అడ్వాన్సు అం. వి. ముందుగానిచ్చు రూకలు.

అణఁకువ దే. వి అడఁకువ, నమ్రత.

అణఁగారు. దే. అ. క్రి. అడఁగారు, ఉపశమిల్లు.

అణఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తగ్గు, 2 ఉపశమిల్లు; 3. నమ్రమగు 4. నశించు, 5 లోపడు.

అణఁచు దే. ప్రే. అడఁచు, అణఁగించు.

అణకే. దే. వి. మెడమీఁదనున్న కాఁడిమొదలగువానిని మెడక్రిందికి తెచ్చుకొనుట. "వీ వెగడొందిరవిలేరి నాగలిఁగట్టినఱట్టి వాహంబులణకలు వైచికొనియె." విక్ర. ౪, ఆ.

అణకించు దే. స. క్రి. అడకించు. "దివ్ అణకించు నాటకరం దదుగులవానిఁ, బ్రణుతవిఖ్యాతిసంపదపెంపుగలిగి." భాగ. ౧, స్కం.

అణకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అధముఁడు, కుత్సితుఁడు.

అణవీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) అణువులుపండునది. (పొలము.)

అణవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అణవీనము.

అణా. హిం. వి. మూపాయలో పదియాఱవవంతు.

అణి సం. వి ఇ పుం, స్త్రీ. 1. ఇరుసుతుదిచీల, 2 అంచు, 3. ఎల్ల.

అణిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. ఒకయైశ్వర్యము, (చూ. ఐశ్వర్యము) 2. అణుత్వము.

అణీయము. సం. విశే. (స్. ఈ. స్.) అల్పిష్ఠము, మిక్కిలియణువు. (తకారాంతమైనపుడు. అణీయసీ అని రూపము ఇల్లంతట నెఱుఁగునది.)

అణుకుఁడు సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అల్పుఁడు, 2. నేర్పరి.

అణుజో దే. వి. అడుజో. "గీ. పాగివముగిద్దుకడుజావేసవిముకురుజా, లాఁజెపెలకట్టె జాలియనైరియణుజా, నోరణంబునవాదిగాఁ జేరుపడిన, వేఁటడేగలగిఱికొఁనవిడిచికడిమి." పారిజా. ౨, ఆ.

అణువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. చిఱుకప్పు, 2. లేశము. విశే. అల్పము.

అతిఁడు దే. స. అశక్తునకు మహదర్థకథాత్మక్రియవరకము, అతఁడు.

అతికరించు. వై. స. క్రి. క్రిందుపఱుచు, అధఃకరించు.

"గీ. అధికులగుతాపసులనెల్ల నతిక్రమించి, తానయధికులతో గాదిపత్యంబునొందె." హరి. పూ. ౮, అ. 2 అతిక్రమించు.* "సీ. ఆరాధ్యులరు మిమ్మునతిక్రమించుట దోసమైనను నొకమాట యాడవలసె." ఉత్త. ౮, అ.

అతిగుఁడు. దే. విశే. దుర్బలుఁడు. "క. అతగులచే ద్రవదుష్టబల, హ్యాతుఁడైవట్టువడినంత యల్పుఁడె." కవి. ౬, అ "ద్వి. అతిగురులోఁ గలవాఁడువెట్టుకొన్న, యతగునీరీతి." ప్రభు ౫, అ.

అతినుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు విశే. గొప్పవాఁడు.

అతిర్కాణము. వై. వి. మట్టుమీరినకార్శ్యము*. (వాడుకలోనిది.)

అతలషు. హిం. వి. వస్త్రవిశేషము.

అతసి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూనెయగిసె.

అతిక్రమము సం వి. అ. పుం. అతిపాతము, మీఱుట.

అతిక్రమించు. సం క్రి. మీఱు.

అతిక్రాంతము సం. విశే. (అ. అ. అ.) అతీతము, మీఱినది.

అతిక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిక్రమము.

అతిగండము. సం. వి అ. పుం. ఒకయోగము (చూ. యోగము.) విశే. దొడ్డచెంపగలది.

అతిచర. సం. వి. అ. స్త్రీ. మెట్టదామరకీ.

అతిఛత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. సదాపకీ అం. పుం. మ కు కామంచికీ.

అతిథి. సం. వి. ఇ పుం, స్త్రీ విందు. పుం. కుశునికొడుకు.

అతిదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒకచోటఁజెప్పఁబడినదానిసామ్యముఁబట్టి మఱియొకచోట నరవోగవలయుట, 2. ఒదులు

అతిధృతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకఛందమ్ము విశే అత్యంతధృతిగలవాఁడు.

అతినువు సం. విశే. ఉ ఓడఁగడచినది

అతిపథము. సం. వి. న్. పుం సత్పథము, మంచిత్రోవ.

అతిపాతము సం. వి. అ. పుం. అతిక్రమము.

అతిబల సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ముత్తవపులగముదిసుసుకీ, 2 (విశ్వామిత్రుఁడుపదేశించిన) ఒకవిద్య. విశే. మిక్కిలి బలముగలది.

అతిభూమి. సం. వి. ఇ స్త్రీ అతిశయము.

అదిమాత్రము. సం క్రి. విశే అ న. పెల్లు విశే. అధికము.

అతిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. తివాసముకీ, 2. పుష్పవంగురివెందకీ. విశే. కాడిలేనిది

అతిరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెక్కురథికులతోఁ దనొక్కఁడ పోరెడి యోధుఁడు.

అతిరసము. సం. వి. అ పుం. భక్ష్యవిశేషము. "సీ. అతిరసనీచేతియతిరస రుచి గడ్డానందము యొసఁగవచ్చు." అని. ౧, అ.

అతిరిక్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సముచితము, హెచ్చినది.

అతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. అధిక్యము. హెచ్చు.

అతివ. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, వనిత.

అతివస. వై. వి. ఒకమందుదినుసు, అతివసకీ.

అతివాదము. సం. వి. అ. పుం. పరుసముగా మాటాడుట.

అతివాసము. వై వి. శ్రాద్ధదినమునకుముందుదినము.

అతివిష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అతివసకీ.

అతివ్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. లక్ష్యమునకు పోనికరమైన మిక్కిలివ్యాప్తి.

అతివేలము. సం. క్రి. విశే. అ. న. పెల్లు. విశే. అధికము.

అతిశయము. సం. వి. అ. పుం. ఆధిక్యము, ఎక్కుడు.

అతిశయిల్లు సం. అ. క్రి అగలించు.

అతిశాయి. సం. విశే. (న్. ఈ న్.) అతిశయించినది.

అతిసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి; 2. కొల.

అతిసారికి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అతిసారరోగముగలవాఁడు.

అతిసారము. సం. వి. అ. పుం రోగవిశేషము.

అతిహసితము. సం. వి. అ. న. శరీరకంపముతోఁ గూడినపుల్వు. (చూ. హాసము.) (ఇది అధమము.)

అతీంద్రియము. సం విశే (అ. అ. అ.) ప్రత్యక్షముకానిది.

అతీతము. సం విశే. (అ అ. అ) అతిక్రాంతము, కడచినది

అతుకు. దే. అ. క్రి అంటుకొను అం, ప్రే. అతికించు. వి. 1. అతుకుట, 2. అతికినతావు (రూ. అతుక.)

అతులము. సం. విశే (అ అ అ.) సరిలేనిది.

అతులితము. సం. విశే. (అ అ. అ)——పై.——

అత్త. ఊధ. దే. వి. 1. మగనియొక్కతల్లి, 2. భార్యయొక్కతల్లి. —సం అ స్త్రీ. 1 అక్క; 2. తల్లి, (సంస్కృతమునందీయర్థములు కొన్ని పుస్తకములయందు వ్రాయఁబడియున్నవి.)

అత్తడి. దే. వి. గోడిగబుతుకు (గోడిగ=ఆఁడుగుఱ్ఱము.)

అత్తపత్తి. దే వి. ఓషధివిశేషము, సోఁకుడుముడుఁగు

అత్తమిల్లు. వై. అ. క్రి 1. అస్తమించు. "సీ. ప్రాఁగయ కిరణబింబాలు వెళ్వఁబాఱి యస్తాచలంబుపైనస్తమిల్ల." కాశీ. ౧, అ.—2. ఒలకు*, "కాయలుత్తుంగ కుచపాళినత్తమిల్ల." హర ౨, అ —3. వ్యాపించు*, "వ. అంగళ్లమంగళ్ల నత్తమిల్లిన ముత్తియంపుఁరంగవల్లుల మీఁద." శ. ౨, అ.—4. శయనించు*. "శీ పెనుఁగుఱ్ఱాఁబనుఁ బానుపునఁదమ్మియింటి కొయ్యలియలొత్తంగనత్తమిలిన, పెన్నునకు." అచ్చ. బాల, కాం.

అత్తము. దే. వి అరఁటిపండ్లగెల.

అత్తరము. దే. వి అత్తరు. "వ. అర్బుదమితఁడు రెండుపెదందవారి రూతుల నతనికాళ్లు నత్తరించియయ్యత్తరముతో త్తరముకుబుచవులచిన." రామా. ౮, అ. (రూ. అత్రము)

అత్తరు. దే. వి. సుగంధతైలము, ప్రబోధనము. (రూ. అత్తరువు. "౨, గీ. కప్పువడిగను కుంచి గంధంపుఁగోర, కలుకబిడ్నారి యదినుత్తరుఖుకుప్పె, మొదలుగాఁగల వస్తునంపదలుపొదలు, నమలకుసేమయపటకుటీరాంతరములఁ." ౧వి. ౫, అ)

అత్తలము. దే. వి. 1. ఊఁటి, కుంతము. "క. పెనుఁగడఁకదొడ్డయత్తల, ములనైచిన." సం. "ప్రాసేన సహాదేవస్య శిరసి ప్రాహరత్పురుషం." భార. శల్య. ౧, అ. (రూ. అత్తళము) 2. బల్లెము. "ఊఁటుల డొంకెనలగ గటార్లబల్లెత్తుల పత్తలంబులను." శౌ. ౨, అ.

అత్తి. దే. వి. మేడి, ఉదుంబరముకీ.

అత్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ (నాట్యపరిభాషయందు) అక్క. (సంబుముగా నిఘంటుపులయందు అంతికయనియున్నది.)

అత్తు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. ఉత్తరమునఁ బోదమునుద్రిక్తోత్తరమగ్గరము లేక యుత్తరమునునే, యత్తినరుచృష్టివలనన్, విత్తులకుం బోదమిపట్టినత్తులపోలెన్." పంచ. నా. ౧, అ.—2. కూడు. "క. ఉత్తమమగు ద్రవ్యంబును, చిత్తంబునసగ్రాజనకు వింగాంగంబునన్, బొత్తుననిచ్చి నమిలాదరు, లత్తినమాంగంబు గొనుట యర్ధ్వెందున్." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

అత్తెము. వై. వి. హస్తకవచము. "గీ. కేల, తెగులఁదగనేర్పరించి యత్తెములఁగుంచి, కదలెన్నృపువెంబడిన యూడిగములగములు" ఉ. గా. 2, అ.

అత్తెసరు. దే వి. (అత్తు+ఎసరు.) గంజివారకుండ నన్నముతో నిమిడిపోవునట్లు పెట్టఁడియెసరు.

అత్యంతము. సం. క్రి. విశే. అ న. పెల్లు. విశే. అధికము.

అత్యంతీనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి నడచువాఁడు.

అత్యయము. సం. వి అ. పుం 1. అతిక్రమము, 2. చేటు 3. దండము, 4. దుఃఖము, 5 దోషము.

అత్యరాళము. సం. వి. అ. పుం. అరాళమనికి యెక్కుడుగుటంటె మిక్కిలి వక్రముగానుండునది. (ఇది సిందరము) విశే మిక్కిలివక్రము.

అత్యర్థము. సం. క్రి విశే. అ న పెల్లు విశే. అధికము.

అత్యాకారము సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము, తెగడిక.

అత్యాహితము. సం. వి. అ. న. 1 మిక్కిలి వెఱపు, 2. ప్రదముగోకనిపని. విశే కూడఁబడినది.

అదంత్రము. వై. విశే. స్వాతంత్ర్యము లేనిది "ఉ. మాతౌమహాయోగతంత్రమునదంత్రము లేని" కాశీ. 2, అ, (దీనిఁ అతంత్రమని సంస్కృతముగానే చెప్పవచ్చునని తోఁచుచున్నది అయినను గ్రంథములయందట్లు లేదు.)

అదక. దే. వి. ప్రాఁతచెప్పు.

అదటు. దే. వి. 1. గర్వము. "వ. అనిగర్వించివలికిన కాలరాత్రిఁ జూచి కలిరాత్రి రాచరేశ్వరుండు. సీ. అట్టహాసముచేసి యారాత్రితాపోత్తిలాఁడదానికి నింతయదటు వలదు." కాశీ. ౬, అ—2 మదము "వ, గీ. అదలబాలసదనమైనయదటుగలిగి" పాం. ౫ అ.

అదనము. వై. విశే. అగ్గలము, అధికము.

అదను. దే. వి. సమయము, (రూ.) పదను.

అదపు. హిం. వి. గద్దింపు, కాంచ్చరిక, భయము.

అదయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దయలేనివాఁడు.

అదరు. దే. అ. క్రి. చలించు. వి. 1. చలనము, "ద్వి. అదరుచు బెదరుచు నెయ్యంబుతియ్యంబు." భాగ. ౮, స్కం.—2. బెదురుఁగుబులు. "గీ. అసురవిభుకాల కుహోదలభ్యంగంబు, వెలిచి వైచెదమురవిభునిమిదిగోత్రవైరిఘోరకులికాభిహతిత్రయ్యు, నడిచెదానిఁ బదలనదరులెగయ." భార. అర ౫, అ. (వ్యుత్పత్తియందు సీకరణాంతము. అదరుటగ్గి. మొ.)

అదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. కలు; 2. చూడమి

అదలు. దే. అ. క్రి. బెదరు (చూ. అదలుచు.)

అదలుచు. దే. ప్రే అదలించు. (రూ. అదల్చు. "గీ. అతండు రాజు, ధర్మమూఁది చలింపకదల్చెనధిప." భార. కర్ణ ౨, అ.) కోపమున గద్దించు, తర్జించు. (చూ. గద్దించు.)

అదలుపు. దే. వి. అదలించుట, (రూ.) అదల్పు, తర్జనము.

అదవద. దే. వి. కలఁత. "గీ. కీలిఁగలిపించి యాతమ్మిదూలిమించి, కూలిఁగదలించి యుగ్రగ్రహాళిఁ బొంచి, యుండునన్నను దిక్తటీయందు వదన, నదన నసుఁజూడు మడవడల్ వదలియధిప." రామా. ౫, అ.—విశే. వ్యర్థకష్టము "చ అదవదలైనపయోదములనందమునప్పిన హారవల్లులన్." విక్ర. ౫, అ.

అదవదపడు. ద్వి. అ. క్రి. కలఁతపడు. "క. పదపదరాఘవనిలు నిలు, కుదవదవడవలదు దశరథాధిప." రామా. ౪, అ.

అదాటు. వై. అవ్య. ఉన్నట్టుండి. (ఇది వాడుకలోనిది)

అది. దే. స అకల్దమునకు అమహదర్థక ప్రథమైకవచనము. (అయాఁడుది అశ్వాది. అజడవస్తువు.) (చూ. అ.)

అదిగో. దే. గ్రా. చూపుటను తెలుపునది "గీ భూనికల్లాణ్యఁడు వృషసేనుఁడాత్మ, హాయమురాఁటించినట్టివాఁ గల్లయదిగో" కర్ణ. ౮, అ (రూ. అదిగొ "సీ. రామానుజుఁడదిగో మహాయతిరాజు వాయకుండసఁగనవ్వాఁడువెలది." వర. ౫, అ)

అదితినందనుఁడు. సం. వి అ. పుం. అమరుఁడు, వేల్పు

అదిర. దే. అవ్య. (అది+ర) బాగా. (రూ. అదిరా. "క మదిగాకీకీనేసురుమగ, అదిరా." పాంచా. ౫, అ.)

అదరిపడు. ద్వి. అ. క్రి. ఉలికిపడు.

అదిరిపాటు. ద్వి. అవ్య. ఉన్నటుండి, ఆకస్మాత్తుగా "సీ. అదిరిపాటెవ్వఁడీకీంచెవాఁడమున, పోటకవృంద్రగ్రపింగళుఁడైనప్పుడు మ, వారిని పత్సరద్వయంబవధిమావె, ప్రాణధారణము సకలల్లామురారి" సం. "అకస్మాద్వీక్ష్య కేయస్తు ప్రరుషం కృష్ణపింగళమ్, తస్మిన్నేవక్షణే రూపం సతివేద్వత్సరద్వయమ్" కాశీ. ౫, అ

అదుకు. దే. అ. క్రి. అతుకు. "మహాపలంబుతో, నదికిఁరీతినున్నదవనాళమ్ము." వై. ౪, అ.- అం, ప్రే. అతికించు వి. 1. అతుకుట, 2. అతికినచోటు.

అదుము. దే. స. క్రి. అణఁచు.

అదుముడు. దే. వి. అదుముట.

అదురు. దే. అ. క్రి. చలించు. "క అదురుదురుదు పాదాయకిఁ, బెదురుదురుదేశ్రాంగమెరిచిత్తవాంఛన్, మదురుదురుదేమాలలవరి, కదురుదురుదేగారుహూరు లెచ్చఁనయినన్" చంద్ర -వి. చలనము. (రూ. అదరు.)

అదురుఁగోవి. దే. వి (అదురు+కోవి) అదురుపాటు.

అదురుఁద్రిక్కు. దే. వి. (అదురు - త్రిక్కు) పరుగోగడిక వము. "గీ. వరిడిపువ్వు కప్పవాఫరుకముపూఁద, యదురుఁద్రిక్కుయనఁగఁదరి ముఱియుఁ, దెప్పె లెవ్వియేని తవిలియుంతయు మహా, గ్రంథులయ్యెఁ బమగినంబునందు." పారి. పూ. ౬, అ.

అదురుగడ. దే. వి. అదిరిపాటు "వ. అదురుగడన్ మరాళిభటు లాజమునంభరనంబు విమలన్, గదిసిన గుండెయుల్లుగులఁ గంపముతోఁదలలెత్తి." ఉ, రా ౨, అ.

అదురుగుండియ. దే. విశే. భయపడుస్వభావము గలవాఁడు, భీరువు.

అదురుచు. దే. అ క్రి. అదురుటొక్క రూపాంతరము (రూ. అదుర్చు. "మ. తరసివక్రము దిక్తటీదిరిగ మార్తాండుండు బింభీభవ తిక్కరణుండయ్యదికాదిచోనము వదంకెన్ మిన్నదిర్చెన్ మహీ, ధరసంతానము గ్రక్కనంగదల నుద్భ్రాంతయుక్తైయుంబు

ఘుల్, పొంగల్ గట్టుమీఁద విస్ఫురితముగ ప్రసెక్ కుపు దక్రగంగ." భార. ద్రో. ౫, ఆ.)

అదురువేటు. దే. వి. త్రాసియందు ఇనుపగొట్టములునాటించి వానియందు కుందుగట్టించి అదురుకట్ల వేసెడువేటు.

అదున. దే. విశే. అస్థిరము. "వ నదనంబులువిడిచి యదుకళ్లై యదుర్భలు పదుళ్లులుకదలి." భాగ. ౧౦, పూర్వ. ఘ. "అదున గాఁపురము." ఆము. ౬. ఆ

అదృక్కు. సం. విశే. శ. గ్రుడ్డివాఁడు.

అదృశ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) దృశ్యముకానిది (దృశ్యము = చూడఁదగినది.)

అదృష్టము. సం. వి. అ. న. 1 అగ్నిజలాదులవలన [illegible] 2. భాగ్యము. విశే. చూడఁబడనిది.

అదృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కోపముచేఁ [illegible] చూపు.

అద్ది. వై. వి 1. సగము, 2 [illegible] "[illegible] దద్దిమొప్ప." అ, హ ద్వి. వై.—3. [illegible] క్రిందిసగముభాగము*. (దీని సగము అర్థమునందు వర్ణనముగాఁ బ్రయోగము కానఁబడలేదు.)

అద్దకము. దే. వి. వస్త్రమునకు వేయురంగు.

అద్దగోడ. వై. వి. మఱుఁగుగోడ.

అద్దమరేయి. వై. వి. (అర్ధ + రేయి.) నడురాతిరి. [illegible]

అద్దము. వై. వి. ముఖముచూచుకొనెడు గాజుబిల్ల, దర్పణము.

అద్ది. దే. స (రూ.) ఇది (చూ. అయ్యది, [illegible].)

అద్దికము. దే. వి. కావలి, రక్షణము. "[illegible], గీ వాటివాటిలోనెంత [illegible] యద్దికముగ, [illegible]" పా. ౧, ఆ. (ఈ యుదాహరణమున దు వాటివాటి అనునది గ్రాహ్యము.)

అద్దియ. దే. వి. బాడుగ, భాటకము.

అద్దిరా. దే. అవ్య. (అద్ది + రా.) [illegible] "[illegible]" ౘ, ౧ ౬, ఆ, (దీని అన్వయ్యలు అను క్రమము [illegible]. "అద్దిరన్న," "అద్దిరయ్య." (చూ. అద్దిరా. "అద్దిరావకలు." కళా. 3, ఆ.)

అద్దిరపా[illegible] ద్వి. వి అద్దిరపడుట. "అద్దిరపాటునవానిఁజూచి." పా. 3, ఆ.

అద్దు. దే. స క్రి. 1 తోఁచు, 2. రంగువేయు.

అద్దురు. దే. విశే. (చూ. అదువ,) (రూ.)

అద్దె. దే. వి. అద్దియయొక్క రూపాంతరము.

అద్భుతము సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. విశే. ఆశ్చర్యకరము.

అద్మరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భక్షకుఁడు, తిండిపోతు.

అద్యత్వము. సం. వి. అ. న. ఇప్పుడు.

అద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. సూర్యుఁడు.

అద్రికాశము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], కొండగోగు.

అద్రుచు. దే. అ క్రి. అదురు, కంపించు. (అదురుచునియొక్క రూపాంతరము.)

అద్వయవాది. సం. వి. న. పుం. జైనులదేవర.

అద్వైతము. సం. వి. అ. న. 1. అభేదము; 2. జీవేశ్వరుల ఐక్యముచెప్పెడిమతము.

అధఃకరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందుపఱచుట, 2. తక్కువపఱచుట.

అధఃకరించు. సం. స. క్రి. 1. [illegible]; 2. తక్కువపఱచు

అధఃకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రిందుపఱచుట, 2. తక్కువపఱచుట

అధఃకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపఱుపఁబడినది. 2. తక్కువపఱుపఁబడినది.

అధమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నీచము, తక్కువైనది.

అధమర్ణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఋణగాఁడు.

అధరము సం. వి అ. పుం. పెదవి. విశే. 1. క్రిందిది, 2 తక్కువైనది.

అధరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రిందుపఱుపఁబడినది, తక్కువపఱుపఁబడినది.

అధర్మము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మముకానిది

అధర్వణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అథర్వవేదము నెఱిఁగిన బ్రాహ్మణుఁడు, 2. పురోహితుఁడు. (అథర్వణుఁడని యకారాంతముగాఁ గొందఱు.)

అధర్వము సం. వి. న. న. ఒకవేదము.

అధర్వుఁడు. సం. వి. న. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు.

అధికము. సం. వి. అ. పుం. ఒకయలంకారము. (చూ. [illegible] కారము.) విశే. అదనము.

అధికరణము. సం. వి. అ. న. ఆధారము.

అధికరించు. సం. స. క్రి. చదువు.

అధికాంగము. సం. వి. అ. న. సారసనము, నడికట్టు.

అధికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రక్రియ, 2. చెల్లుబడి.

అధికారి. సం. వి. న. పుం. అధికారముగలవాఁడు, అధ్యక్షుఁడు.

అధికృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి.

అధిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అధికారము.

అధిక్షిప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది; 2 దూఱఁబడినది; 3. బెదరింపఁబడినది.

అధిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱుట; 2. బెదరించుట.

అధిక్షేపించు. సం. స క్రి. 1. దూఱు; 2. బెదరించు.

అధిగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చదువఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

అధిగమము. సం. వి. అ. పుం. 1, చదువుట; 2. పొందుట, 3 లాభము.

అధిగమించు. సం. స క్రి. 1. చదువు, 2. తెలియు, 3. పొందు.

అధిజ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ఎక్కుపెట్టినది.

అధిత్యక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొండమీఁదినేల.

అధిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ప్రభువు, ఏలిక.

అధిపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రభువు, ఏలిక.
అధిభువు. సం. విణ. (ఉ. ఉ. ఉ.)——పై.——
అధిరోహణము. సం. వి. అ. న. ఆరోహణము, ఎక్కుట.
అధిరోహించు. సం. స. క్రి. ఆరోహించు, ఎక్కు.
అధిరోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిశ్రేణి, నిచ్చెన.
అధివసించు. సం. అ. క్రి. నివసించు, ఉండు.
అధివాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనికి, 2. వాసనకట్టుట.
అధివాసరము. సం. వి. అ. పుం, న. అధిమాసము.
అధివిన్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొదటి పెండ్లాము. సవతిగాని చేత దుఃఖించునది. (అనిగొందఱు.)
అధివేదనము. సం. వి. అ. న. భార్యయుండ మఱల పెండ్లియాడుట.
అధిశ్రయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంగిటి, పొయ్యి.
అధిష్ఠాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అధిష్ఠించువాఁడు. (ఈకారాంతమైనప్పుడు అధిష్ఠాత్రి అనిరూపము. ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)
అధిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. 1. ఆక్రమించుట, 2. బండికన్ను, 3. ప్రభావము, 4. ఒకానొకపట్టణము.
అధిష్ఠించు. సం. స. క్రి. ఆక్రమించియుండు.
అధీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధ్యయనింపఁబడినది.
అధీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అధ్యయనము. న. పుం. అధ్యయనము చేసినవాఁడు.
అధీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయత్తము, అగ్గము.
అధీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సమస్తసామంతులచేత సేవింపఁబడురాజు.
అధైర్యము. సం. వి. అ. న. ధైర్యములేమి.
అధోక్షజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుఁడు, విష్ణువు.
అధోగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తక్కువస్థితి.
అధోగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తక్కువస్థితిని పొందినవాఁడు.
అధోభువనము. సం. వి. అ. న. క్రిందిలోకము, పాతాళము.
అధోముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దిగువముఖముగలది.
అధ్యక్షించు. సం. స. క్రి. పరిపాలించు, ఏలు.
అధ్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధికారి. విణ. ప్రత్యక్షమైనవాఁడు.
అధ్యగ్నికృతము. సం. వి. అ. న. వివాహవేళ అగ్నిహోత్రుని సన్నిధియందు చదివింపఁబడు స్త్రీధనము.
అధ్యయనము. సం. వి. అ. న. గురుముఖమున అనుక్రమముగ వేదముఁజదువుట.
అధ్యయనించు. సం. స. క్రి. అధ్యయనము చేయు.
అధ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సాహము, పూనిక.
అధ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కల్లనగడము, అభ్యాఖ్యానము.
అధ్యాత్మము. స. అవ్య. జ్ఞానము.
అధ్యాపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముఁజదివించువాఁడు.

అధ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వేదముఁ జదివించుట.
అధ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. గ్రంథభాగవిశేషము.
అధ్యాసనము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట, అధిష్ఠానము.
అధ్యావాహనికము. సం. వి. అ. న. పుట్టినింటనుండి వచ్చి నింటికిపోవునపుడియ్యఁబడునట్టి స్త్రీధనము.
అధ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. లేనిపదములు కొన్నిటిని తెచ్చుకొనుట.
అధ్యూఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మొదటిపెండ్లాము సవతిగానిచేత దుఃఖించునది. (అనిగొందఱు.)
అధ్యూఢుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు.
అధ్యేత. సం. వి. ఋ. పుం. చదువువాఁడు.
అధ్యేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ్యులైన సత్కారపూర్వకముగ నొకకార్యమున నియోగించుట. ఉపదేశించుట (అనిగొందఱు)
అధ్వగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, మిన్నేఱు.
అధ్వగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దారినడచువాఁడు, తెరువరి, 2. సూర్యుఁడు.
అధ్వనీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధ్వగుఁడు, తెరువరి.
అధ్వన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ——పై——
అధ్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రోవ, 2. చదుకము; 3. కాలము 4. విరుదలోకసమయమునందు శత్రుపీడితులు.
అధ్వరము. సం. వి. అ. పుం. యాగము, జన్నము.
అధ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)
అధ్వర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు యజుర్వేదమంత్రములు చదువువాఁడు.
అధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. అమార్గము.
అన. దే. వి. 1. అనకట్ట, 2. అన్న; 3. దాఁగనట్టి [illegible] "[illegible]" [illegible]
అనంగము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము, 2. హృదయము.
అనంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. విణ. అంగములేనివాఁడు.
అనంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి, 2. పార్వతి, 3. [illegible], 4. [illegible], 5. గరిక, 6. [illegible], 7. [illegible], 8. [illegible], 9. [illegible], 10. [illegible]. అ. న. ము. ఆకాశము. విణ. మేరలేనిది.
అనంతరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పిమ్మట. విణ. వెనుకటిది.
అనంతవిజయము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మరాజుయొక్క శంఖము. విణ. ఎన్నికకుమిక్కిలి జయములుగలది.
అనంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శేషుఁడు; 2. విష్ణువు.
అనఁగు. దే. అ. క్రి. కలయు. "ఉ. మనో, మోదము సేయు విద్యలకు మున్నురుఁజాలఁబలెఁగియున్నది [illegible]." [illegible]
అనఁటి. దే. వి. అరఁటి, కదళి.
అనక్షరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁగూడనిది. (తిట్టు.) పైఁగాఁజెప్పనది (మాట) (అనిగొందఱు.)

అనఘము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నిర్దోషము; 2. నిర్మలము, 3. మనోజ్ఞము.

అనడ్వాహము సం. వి. హా. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

అనద. వై. విశే. 1. అరాక, 2. అల్పుఁడు*. "గీ పలుకు రోలనోలి పాయుల నల్లిమ, లకదచేఁతఁజేయుటయును మట్టిఁ." సం "సూనంగాపుకుపోరాంతి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

అనన్యజుఁడు. సం వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

అనన్యవృత్తి. సం. విశే ఇ ఒకఁడునను చెల్లినవాఁడు, ఏకాగ్రుఁడు.

అనన్యాదృశము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) మఱియొకటితో సమానముకానిది.

అనన్వయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక యర్థాలంకారము (చూ. అలంకారము) విశే. అన్వయములేనిది.

అనపత్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బిడ్డలులేనివాఁడు.

అనపరాధి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) అపరాధికానివాఁడు.

అనపాయము. సం. విశే (అ ఆ. అ.) అపాయములేనిది.

అనపాయి. సం విశే (న్ ఈ. న్) అపాయములేనిది.

అనయము ఉభ దే క్రి. 1. అత్యంతము "క. అనినవినియు నుచితంబున, కనయముశంకించియును" భార. విరా. ౨, ఆ. "క. మనమున నలిగినఁ బేః మహిమకునయం, —బున మెచ్చి." పర ౪, ఆ—2. అవశ్యము "చ కనక పుఁగుప్పలుగా మణిని కాయములుగా ఘనధాన్యరాసులుగా, వినుగజాశ్వసంఘములు విప్రతిగోమహిషాదికంబులుగా, దనకధికంబుగాఁగలిగి దాతయు భోక్తయునైన వాఁడునా, కనయము భర్తగాపలయుగం చౌరభామిని కోరినేమగా." భో. ౧, ఆ.—3. మిఱిమఱి, "సీ. అదియేమి యొకచేఁగింపుమని యాలతొంగిగన్నయంబు నమగ నిల్లనియె నతఁడు" కాశీ. 3, ఆ.—4. సతతము. "సీ. నయమ్మువాసిఁగన్న నయమ్మగలయించి ననయమ్ముఁదాల్చువానన్నఁజేసి." కా. ౪, అ (కవిత్రయము వారిప్రయోగములయందీపదము కత్యంతమనునర్థముతప్ప నేటొండుగానఁబడదు. కడపటియర్థము అధునిక గ్రంథములయందే తఱచుగాఁ గనఁబడుచున్నది)—సం. వి అ పుం. 1. అశుభము, 2 ఆపద, 3. దురదృష్టము; 4. ద్యూతాదివ్యసనము, 5 నీతికానిది.

అనరు. దే వి. 1. నాశము. "గీ కరనిభులమాఘ్యములుదీఱె మరునకిట్, యనరునకాయంతిమని." అమ. ౫, ఆ—2. వి. జీవస్థానము, మర్మము. "క తొడఁగి, యనలాస్త్రంబేసి ననరులంటఁగ నరిఁడుగా." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

అనర్గళము. సం విశే (అ ఆ. అ.) అడ్డంకిలేనిది.

అనర్ఘము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెలలేనిది.

అనర్ఘ్యము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) (అర్ఘ్యయోగ్యముకానిది. అర్ఘ్యము=వెలపెట్టఁదగినది, పూజకొఱకైనది.)

అనర్థకము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) వరస్పరాన్వయములేనిది. (దశదాడిమములు షడపూపములు లోనగు పదసముదాయము.)

అనర్థము. సం. వి అ. పుం కీడు. విశే అర్థములేనిది.

అనర్హము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) అర్హముకానిది.

అనలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. జఠరాగ్ని.

అనలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిదేవుఁడు; 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనవటీలు. దే. అ. క్రి.. అన్నమువకన్నమై వల్లాగు.

అనవరతము. సం. క్రి. విశే. అ. న ఎల్లప్పుడు. విశే. ఎడతెగనిది.

అనవరార్ధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, గామిడి.

అనవస్కరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కడుగుటలోనగువాని చేత నిరగరికైనది, శోధితము.

అనస్సు. సం. వి. స్. న శకటము, బండి

అనాకారము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) రూపములేనిది.

అనాచారము. సం. వి. అ పుం. ఆచారములేమి. విశే. ఆచారములేనిది.

అనాదరము. సం. వి. అ. పుం. ఆదరములేమి.

అనాది సం. విశే. ఇ ఆదిలేనిది. (ఆది=మొదలు)

అనాడీయము. సం. విశే మరి పురాగనపుది.

అనాథ. సం విశే. (అ. ఆ. అ) నాథుఁడులేనిది

అనామతు హిం. వి. 1. నమ్మకముమీఁద అల్పకాల మొకవస్తువు నిచ్చుట, 2 ఒక వస్తువును వాడుకొనక యూరక యుంచుట.

అనామధేయము. సం విశే. (అ. ఆ అ) పేరులేనిది.

అనామిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉంగరపువ్రేలు.

అనాయకము సం. విశే. అరాజకము.

అనాయాసము సం. వి. అ. పుం ఆయాసములేమి. విశే ఆయాసములేనిది.

అనారతము. సం. క్రి. విశే. అ. న. (చూ.) అనవరతము.

అనార్యతిక్తము సం. వి. అ. పుం. నేలవేము.

అనావృష్టి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. దేశమునకు హానికలుగునట్లు లోతిగా వానలేకపోవుట, కఱవు.

అనాస. దే. వి. మొగలిపండు.

అనాహతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) చలువచేయనిది, (క్రొత్తవస్త్రము) కోరిక.

అని. దే వి. 1. యుద్ధము, 2. అల్లిక మొదలు. స. ప. అన్నియొక్క రూపాంతరము. (చూ) "పురాణంబునిను నాకవిద్య." భార శాం. 3, ఆ—అవ్య. 1. ఈప్రకారము అను నర్థమును తెలుపును, "అసమందవదుమని కావలిచ్చిన."—2. ప్రకారమును తెలుపును, "బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యశూద్రు లని నాలుగువర్ణముల వారు కలరు"—3 తలఁచుటను తెలుపును; "ఇత్తువోత్తున కిఁగాంచితి, కృతార్థుండనైతినని మనంబున సంతసిల్లి."—4. కారణమును తెలుపును, "అశుచిభావంబునంగాకమియప్పరమపతివ్రత మదీయదృష్టిగోచరకాకున్నదయ్యెనని పూర్వాధిముఖుండై."—5 ప్రసిద్ధిని తెలుపును "ఉజ్జయిని యని యొక పట్టణముకలదు." (ఇంకను ప్రయోగములు విచారింపవలెను.)

అనికి. దే. వి. అల్లిక.

అనిక్షువు. సం. వి. అ. పుం. నల్లచెఱకు.

అనిత్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిత్యముకానిది. (నిత్యము=శాశ్వతము.

అనిదంపూర్వము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అపూర్వము, అపూర్వము.

అనిమిషము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేప.

అనిమిషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

అనిరుద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథునికొడుకు. విశే. అడ్డగింపఁబడనివాఁడు.

అనిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి, 2. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

అనివార్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నివార్యముకానిది. (నివార్యము=నివారింపఁదగినది.)

అనిశము. సం. క్రి. విశే. అ. న. (చూ.) అనవరతము.

అనిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టముకానిది.

అనీకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. యుద్ధము, 2. సేన.

అనీకస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుఱుతు, 2. వీరమద్దళము.

అనీకస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధమునందు నిలిచినవాఁడు, 2. ఏనుఁగులకు శిక్షనేర్పువాఁడు. 3. రాజరక్షకుఁడు.

అనీకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సేన, 2. (రెండువేల నూటయిరువదియేడు రథములు అన్నియేనుఁగులు, ఆఱువేలనూట యాఱువదియొక్క గుఱ్ఱములు, పదివేలు నొన్నూట ముప్పదియైదు కాల్బలములుగల) సేనావిశేషము.

అను. దే. స. క్రి. 1. చెప్పు, "ఇట్లనియె." 2. అనిచెప్పు, "వనజాక్షుఁడు ప్రియంబు సేయుమనిన." 3. అనియడుగు, "ఎవ్వనికిప్పంబుగా దూతనైయేమిసేయుదుననిన." భార. అర. ౨, అ.

అనుఁగు. దే. విశే. 1. ముఖ్యుఁడు. "క. అనుఁగులగు కమలాకరంబుల... నుతిచెందగా..." పారి. ఉ. ౬, అ. 2. మొదటిది "క. తనదంది పార్శ్వజనములుఁ దనుఁగొ... తనజేశనుఁగోడఁగ నగరి, యనుఁగు మొగసాలగవనితసంఘంబై." పారి. ఉ. 3, అ.—3. ఇంపు, మనోజ్ఞము "సీ. వనకాంగమములకనుఁగు టలుఁగు ...లాహ్వానంబుచేయుకైవల్యభాగము." లక్ష్మి. ౫, అ.

అనుఁగుఁగత్తియ. ద్వ. విశే. (అనుఁగు+కత్తియ) చెలికత్తె. "క. అనుగతికి... రతివనుంకుం... యలందలు నాలుగో, ముత్తముత్తియములచు మురి నరులంగనా." రసి. ౪, అ. (ఈయర్థము వికత్తియయనువారిసమ్మతము కాదనిరో, చెపి.)

అనుకంప. సం. వి. అ. స్త్రీ. కరుణ, కనికరము.

అనుకరణము. సం. వి. అ. న. అనుకృతి, అనుకరించుట.

అనుకరించు. సం. స. క్రి. అనుకరణముచేయు.

అనుకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. నొగవిరఁదధూమిని అనుక్రిందనెత్తుగా సంగ్రహించియుండు మ్రానిదుండు, కోడిపీట, 2. ఆకర్షణము.

అనుకల్పము. సం. వి. అ. పుం. ముఖ్యకల్పముకంటె నధమమైనవేదవిధానము.

అనుకామీనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఇచ్ఛవచ్చినట్లు నడచువాఁడు.

అనుకారము. సం. వి. అ. పుం. అనుహారము, పోలిక.

అనుకారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్) పోలునది. (కుకారాంతస్త్రీలింగమైనప్పుడు అనుకారిణీ అనిరూపము ఇట్లంతటనెఱుంగునది.)

అనుకు. దే. విశే. ముద్దుగాఁ బలువనైనది "అనుకుంబాపము." భీ. ౨, అ.

అనుకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

అనుకూలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనుకూల్యముగలది.

అనుకూలించు. సం. అ. క్రి. అనుకూలమగు, ఒదవు.

అనుకూలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక నాయకుఁడు (చూ. నాయకుఁడు.) విశే. అనుకూల్యముగలవాఁడు.

అనుకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుకారము, పోలిక.

అనుక్రమణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. విషయసూచిక.

అనుక్రమము. సం. వి. అ. పుం. ఒకటివెంబడి, ఒకటి, వరిస.

అనుక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. దయ, కనికరము.

అనుక్షణము. సం. క్రి. విశే. అ. న. ప్రతిక్షణము.

అనుగంత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) వెంబడించువాఁడు.

అనుగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది, 2. వెంబడింపఁబడినది.

అనుగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వెంబడించుట.

అనుగమనము. సం. వి. అ. న. అనుగతి.

అనుగమము. సం. వి. అ. పుం. ఒక లక్షణము పెక్కింటికి నరిపోవుట.

అనుగమించు. సం. స. క్రి. వెంబడించు.

అనుగము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెంబడించునది.

అనుగలము. వై. విశే. 1. అనుకూలము. "ఎ, సీ. అఖిలజగదీశ్వరునకింతయనుగలముగ, నేమితపమొనరించెనోయప్పయోధి" లక్ష్మి. 3, అ. 2. సమానము. "శా. పైనిగుడుకుంచుఁదుట్వర, వానంజేఁదడిసి కములవలక్ష్మిపారి, ధాన్యవదీపులితలోచన, యానల రాధావనాటికనుగలమయ్యెగా." పాండు ౪, అ.

అనుగుణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తగినది, అర్హము.

అనుగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ఏలుకొనుట.

అనుగ్రహించు. సం. స. క్రి. ఏలుకొను.

అనుచరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) సహాయుఁడు, తోడు.

అనుచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉచితముకానిది. (ఉచితము=తగినది.)

అనుచు. దే. ప్ర. 1. అనుఁగఁజేయు, పుచ్చు, "సీ. అభిపృఁడనిచిపుచ్చనకఁడుపోయి." నిర్వ. ౯, అ.—2 ఆజ్ఞాపించు. "వ. నేఁ, బనిచెన వస్త్రముగా ఐమునిపాలికి నన్నరపాలువేగమ, యనుచుటయు" భార. అర. ౧,—(అనుచు అనుదానికి ఆజ్ఞాపించు అనియు, పనుచు అనుదానికి పుచ్చు అనియు వేరర్థములుగా ప్రయోగములు వాడఁబడుచున్నవి. ఇది పెరుఁగుధాతువంటిది)

అనుజీవి. సం. వి. న్. పుం. సేవకుఁడు, కొలువుకాఁడు.

అనుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కనిష్ఠుఁడు, తమ్ముఁడు.

అనుజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ, సెలవు.

అనుజ్ఞాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

అనుజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అనుజ్ఞ. భార. సభా. ౨, అ.

అనుతర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ; 2. కోరిక, 3 కల్లు మీఁదియాశ, 4. కల్లుత్రాగుగిన్నె, 5. కల్లుత్రాగుట, 6. కల్లు వడ్డించుట.

అనుతాపము. సం. వి. అ. పుం పశ్చాత్తాపము, వగపు.

అనుత్తమము. సం విణ. (అ ఆ. అ.) ముఖ్యము, గమిడి.

అనుత్తరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉత్తరదేశముగానిది; 2. మాఱుమాటలేనిది, 3. మీఁదుగానిది; 4. శ్రేష్ఠముగానిది; 5. శ్రేష్ఠము.

అనుదాత్తము. సం. వి అ. పుం. వేదములందలి స్వరవిశేషము. (చూ. స్వరము.)

అనుదినము. సం. వి అ. న. నానాఁటు

అనునయము. సం వి. అ. పుం. ప్రశ్రయము, ఊఱట.

అనునయించు. సం స. క్రి. ఊఱడించు.

అనునీతుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినవాఁడు.

అనుపదము. సం. విణ. అ. న. వెంబడించునది. అవ్య. ఎడపదడప

అనుపదీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలికొలఁదియైన చెప్పులు.

అనుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపపత్తిలేమి. (ఉపపత్తి=కలిమి)

అనుపమ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నైరృతిమూలయందలి యాఁడేనుఁగు విణ. 1. చక్కనిది; 2 మేలైనది.

అనుపయుక్తము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ఉపయుక్తము కానిది (ఉపయుక్తము=ఉపయోగమైనది)

అనుపరి దే. వి. మంకముటియువాఁడు, సుంకరి.

అనుపల్లవము. సం. వి. అ. పుం. పల్లవివెంబడి చరణము.

అనుపసూది. దే. వి (అనుము+సూది.) గుండుసూది.

అనుపానము. సం. వి. అ న 1. మందుతోఁగూడఁ దీర్చిపుచ్చుకొనెడు వస్తువు. 2 అన్నముతోఁగూడ భుజింపఁదగిన కూరమొదలగు సాధనము.

అనుపు. దే. స. క్రి. 1 ఆజ్ఞాపించు, "ముఖప్రారంభమువేళ కనిపింపుఁడను' జై. ౨, ఆ.—2. పుచ్చు (చూ. అంచు.)— వి. 1. ప్రయాణమై పోవువారికితోడుపంపుట; "సీ. తక్కరబాధ నొందకయుండనెడరైనయుటకు స్థలంబున ననుపుఁబెట్టి." సం. "అనువ్రజతికాంతిరే ప్రాంతతోపధికాన్ సుధీ." కాశీ. ౪, ఆ—2. సుంకము. "ఎ. గీ. తెలవలటుఁగటునోయువందిరియచేరి, యవలఁగొలఁగానిమ్చుకుంటయియనంగు, దనుపుగొనఁజొచ్చెఁగల్లగుట్ట మరవారి, కధ్వగులులాఁటియిడు విడియములపేర." ఆము ౨,ఆ.

అనుప్రాసము. సం వి. అ. పుం. శబ్దసామ్యము గలిగియుండునట్లు చెప్పిన యొకశబ్దాలంకారము.

అనుప్లవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అనుచరుఁడు, తోడు.

అనుబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. జరుగుచున్నదాని ననువర్తించుట; 2. కట్టు, 3. తప్పుబయలుపఱచుట, 4. (వ్యాకరణమున) ప్రకృతిప్రత్యయాములచేఁజెడిడియక్షరము, 5 ప్రకృత్యాది.

అనుబంధించు. సం. స. క్రి. అనువర్తించు.

అనుబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లిదండ్రులు లోనగు పెద్దల ననుసరించినడుచు కొడుకులోనగువాఁడు.

అనుబోధము సం. వి. అ. పుం. ప్రబోధనము, అత్తరు.

అనుభవము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవించుట, కుడుపు.

అనుభవి. సం విణ (న. ఈ. న.) అనుభవముకలవాఁడు.

అనుభవించు. సం. స. క్రి. అనుభవముచేయు, కుడుచు.

అనుభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ప్రభావము; 3. భావమునుదెలిపెడిముఖవికారాది.

అనుభావ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది.

అనుభుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

అనుభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభవము, కుడుపు.

అనుభూతము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

అనుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుభుక్తి, కుడుపు

అనుభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభూతి, కుడుపు.

అనుమఁడు. వై. వి. హనుమంతుఁడు. "క. వినుమనుమఁడ వినుమనుమఁడ, వనఁదనరిపనికునెందు సద్దముగలదే." అచ్చ. యు, కాం.

అనుమంతిగాఁడు. వై. వి హనుమంతుని సామర్థ్యమువంటి సామర్థ్యము కలుగుటచేత కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

అనుమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమ్మతింపఁబడినది.

అనుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమ్మతి, 2. ఒక కళ తక్కువైన చంద్రుఁడుగల పున్నమ.

అనుమతించు. సం. స. క్రి. సమ్మతించు, ఒడఁబడు.

అనుమరణము. సం. వి అ న ఒకరిచావుననుసరించి చచ్చుచావు.

అనుమానము. సం వి. అ. న. 1. ఊహించుట, 2. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3 సందేహము. "మ. అనుమానాకులతంబదంబుమృదుశయ్యంగూర్పఁగాలేక." కవి. ౪, ఆ. (దీని నీయర్థమునఁ గొందఱు దేశ్యమని చెప్పియున్నారు.)

అనుమానించు. సం. అ. క్రి. 1. ఊహించు, 2. సందేహించు. (చూ. అనుమానము.)

అనుము దే. వి. 1. ఒప్పు, "క. అనుమానేసిన్నేలిన, యమ్ముద్దియగాను బుడమిననుముదలిర్పఁగ, ద్రిమ్మరుయయాతియుడిగపుఁ గొమ్మగ." యు. ౫, ఆ.—2. సస్యవిశేషము, 3. ల. ధాన్యవిశేషము.

అనుమేయము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ఊహింపఁదగినది.

అనుమోదము సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. సమ్మతి.

అనుమోదించు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; 2. సమ్మతించు;

అనుయాయి. సం. విణ. (న. ఈ న.) వెంబడించువాఁడు.

అనుయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడుగఁబడినది, పృష్టము.

అనుయోగము. సం. వి. అ. పుం. అడుగుట, ప్రశ్నము.

అనురక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనురాగముగలది.

అనురక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనురాగము, కూరిమి.

అనురాగము. సం. వి. అ. పుం. అనురక్తి, కూరిమి.

అనురాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము (దీనికే అనురాధ (అందురు.)

అనురూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుగుణము.

అనురోధము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరించినడచుట, అనువర్తనము.

అనులాపము. సం. వి. అ. పుం. మాటిమాటికిఁ జెప్పెడుమాట.

అనులేపనము. సం. వి. అ. న. పూఁత.

అనులోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆరోహణక్రమముగలది.

అనువదించు. సం. స. క్రి. ఒకరుచెప్పినదానిని మరలఁజెప్పు.

అనువయించు. సం. స. క్రి. (గుడ్డలులోనగువాని) నేయు.

అనువరి. దే. విణ. (అనువు+అరి) ఉపాయశాలి. "చ. అ, య్యనువరి మాపుఁగైవడియు నప్పయముం జరితంబుఁ జెప్పుమా." ఉ. హరి. ౫, అ.

అనువర్తనము. సం. వి. అ. న. అనురోధము.

అనువర్తించు. సం. స. క్రి. అనుసరించినడచు.

అనువాకము. సం. వి. అ. పుం. అష్టము.

అనువాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరుచెప్పినదాని మరలఁ జెప్పుట.

అనువిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంబంధించినది, కూడినది.

అనువు. దే. వి. 1 ఉపాయము; "క. తనువున వెలిఁగిన యమ్ముల, ననువునఁ బుచ్చంగవచ్చు నతినిష్ఠురతన్, మనమున నాటిన మాటలు, వినుమెన్నియుపాయములను వెడలునె యధిపా." భార. ఉద్యో. ౩, అ.—2. విధము; "క. మనవునిదనవుని దనపని, మనవని గాసడతు మనఁడు మనమనోకఁడుమో, చినమోపిద్దఱుమోచిన, యనువున నీతోడువడుట యతనికిఁగీడే." ఉ. హరి. ౫, అ.—3. అవకాశము. "వ. కలధౌతగిరి కంఠంబునకుఁ దనకంఠంబునఁ దగ్గంబు చేర్చి ప్రేటునకనుకైకదాని నిరుగేలం బొదవఁగఁబట్టుకొని." కా. 3, అ.—4. యుక్తము "క. విను వదియించిన యతఁడుగా, దనసంక్రియ నొక్కరూపు తలఁచఁగనరిగా, ఘనవీర్యనాకఁజెల్లెల, తనవగునా యిట్టిమాటలాడఁగనీకన్." య. 3, అ.

అనువుచేయు. దే. స. క్రి. సిద్ధపఱచు. "క. మరుపతిపడవాళ్లందరు, దొరలందరు నశ్వరముగదరమువకుభటు, తక్కరము వనువుచేయుటకై, బరవసముదలిర్పఁబనిచెఁ బార్థివముఖ్యా." సం. "అత్రవిత్తారకాస్పరావన్ సన్నహ్యన్తాం మహారథాః." భార. శల్య. ౧, అ.

అనువుపడు. దే. అ. క్రి. సరిపడు, యుక్తమగు.

అనువ్రతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒకరివ్రతము ననుసరించిచేయు వ్రతముగలవాఁడు.

అనుశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుబంధము, 2. ద్వేషము; 3. పశ్చాత్తాపము.

అనుశాయి. సం. వి. న్. పుం. పుణ్యపాపకర్మములకు ఫలభూతములైన స్వర్గనరకాదుల ననుభవించినపిమ్మట శేషించిన పుణ్యపాపములు జాననగలవాఁడు.

అనుశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞ, ఆనతి.

అనుశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తావవశమున ననుసరించిన యితరజనసంభాషణములు వినికి.

అనుషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేరిక; 2. తగులు.

అనుష్టుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. [illegible] 2. వాగ్వతి.

అనుష్ఠానము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడవడి.

అనుష్ఠించు. సం. స. క్రి. ఆచరించు, నడపు.

అనుష్ఠేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుష్ఠింపఁదగినది, నడపఁదగినది.

అనుష్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేఁడిమిలేనివాఁడు, 2. సోమరి.

అనుసంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్పు; 2. భక్తిగ్రంథముల పఠనము.

అనుసంధించు. సం. స. క్రి. 1. కూర్చు, 2. భక్తిగ్రంథములఁ బఠించు.

అనుసరణము. సం. వి. అ. న. అనుసరించుట, తొడరిక.

అనుసరించు. సం. స. క్రి. అనువర్తనముచేయు, తొడరు.

అనుసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రెండవసారణి.

అనుసారము. సం. వి. అ. పుం. అనుసరణము, తొడరిక.

అనుసారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అనుసరించువాఁడు.

అనుసు. దే. వి. గదాదండములులోనగువానికి వేసెడి యినుము లోనగువానికడియము. "ఎ, గీ. తళుకుఁబుత్తడి యనసు బెత్తంపుఁ గట్టెఁ, బట్టి సేనాధిపతి బరాబరులుసేయ." చంద్రా. ౧, అ.

అనుస్మరణము. సం. వి. అ. న. తలఁపు.

అనుస్యూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎడతెగనిది.

అనుస్వారము. సం. వి. అ. పుం. బిందువు, సున్న.

అనుహారము. సం. వి. అ. పుం. అనుకారము, పోలిక.

అనూకము. సం. వి. అ. న. 1. కులము, 2. శీలము. పుం. పూర్వజన్మము.

అనూచానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగములతోడ వేదాధ్యయనముచేసిన బ్రాహ్మణుఁడు. విణ. వినయముగలవాఁడు.

అనూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంతయు. 2. వెలితిలేనిది. (చూ. అన్యూనము.)

అనూపము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుబోతు. విణ. జవుకుగలది. (నేల.)

అనూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతునియన్న, అరుణుఁడు.

అనృజుఁడు. సం. విణ. ఉ. శఠుఁడు, మోసగాఁడు.

అనృతము. సం. వి. అ. న. కృషి. విణ. అసత్యము.

అనేకపము. సం. వి. అ. పుం. గజము, ఏనుఁగు.

అనేకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెక్కు.

అనేడమూకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెవిటిమూఁగ, 2. మోసగాఁడు.

అనేహస్సు. సం. వి. స్. పుం. సమయము, తఱి.

అనోకహము. సం. వి. అ. పుం. తరువు, చెట్టు.

అన్న. దే. వి. అగ్రజుఁడు. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకు మాఱుగాఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. అన్న యదిద్దయువనిమ్ము, యన్నను నన్నును దలిప్రియంబున నెదలా, [illegible] యమునని చినఁ, గ్రన్ననవాపము పునెయఁగఁడఁగుము బద్ధిగా." భార. ఆది. ౬, అ.—ప్రార్థనయందు వ్యతిరేకక్రియ

మీద అగునుముగావచ్చున. "ఉ. వెన్నుఁడు ప్రీతిఁజెప్పినవిస్తర వాక్ప్రపంచంబు త్రోవఁబోవన్న." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.)

అన్నగిలి. దే. వి. నపుంసకుఁడు. (అప్ర.)

అన్నన్న. దే. అవ్య. (అన్న + అన్న.) ఆశ్చర్యమును దెలుపునది. "క. అన్నన్న మొగము వెన్నుని, యన్నన్న జయించుఁగన్నులన్నన్న లినా, నన్నములునడుము మిక్కిలి, నన్నముకూటలుకుధాత్రి నన్నుతలెన్నఁగ." విజ. ౧, ఆ.

అన్నప్రాశనము సం. వి. అ. న. బిడ్డలకు మొట్టమొదట అన్నము తినిపించెడి యొక శుభకర్మము. (చూ. కర్మము.)

అన్నము సం. వి అ న. వంటకము విశే. తినఁబడ్డది.

అన్నా. దే అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. (చూ. నాడిక.)

అన్ని. దవ్. న. వి. (అంత శబ్దమునకు అమహదర్థక బహువచనాదేశము) 1. సమస్తము; 2. అంత సంఖ్యగలవి.

అన్ను. దే ప్రే. అనుమయొక్క రూపాంతరము. "పైఁబడిన తమ్ములనంతకు ప్రోలిన్ను" భార. ద్రో. ౧, ఆ. (చూ అనుచు.)

అన్ను. దే. ఓ. 1. ఒల్లమిఁగమి, పారవశ్యము; "ఉ. కన్నులనిద్రదేఱఁగ నకంపితుఁడైయతఁడెంతచేసినఁ, దన్ను నెఱుంగకొక్క మొగిఁదక్కపెపైన్య తయంబుఁబోరఁజే, రన్నన మ్రింగఁజొచ్చె." భార. ఆర. 2, ఆ.—8. అఁదుది.

అన్నుకొను. దే. అ క్రి. పరవశమగు. "క. నన్నపుఁ దలయేరునపై, యిన్నుకొనుచునాముదిన్నయుట్లైరాఁగా." పాన్. ౫, ఆ. (ప్రే. అన్నుకొలుపు.)

అన్నున. దే. విశే. అలఁతి, అల్పము. "క. వెడఁదయురంబును నన్నువ, కనుపున దృఢకటివతనువుఁగలయాతనికిన్." భార. ఆది. 2, ఆ.

అన్నువు. దే వి. అన్ను, పారవశ్యము. "సీ. నలువచెందొవలతేకులకునన్నువు వెట్టఁగోరికావించి నగుబికయనఁగ" భార. ద్రోణ. ౫, ఆ.

అన్నెకాఁడు దవ్. విశే. (అన్నెము+కాఁడు) అన్యాయకారి. "అన్నెకాఁడైవాఁడు వాదులపెల్లనారుదూఱుచేపనే." పేత్రయ

అన్నెకారి వై విశే అన్యాయకారిణి. "అన్నెకారిబాడిదిన్నాఁడు." పేత్రయ

అన్నెము. వై. వి. అన్యాయము. "ఉ. ముక్కోకనాదుసంగనలముద్దుల ముద్దులెఱుంగనట్టిదో, నన్నెమిఁకేల." శకాం. ౨, ఆ.— న ఇకరము "నన్నుఁగూడిన నాఁటనుండి యన్నెమెఱుఁగఁడు." పేత్రయ.

అన్యతరము. సం. న. (అ. ఆ అ.) 1. రెంటిలోనేదనియొకటి; 2. మఱియొకటి.

అన్యథాకరించే. సం. స. క్రి. వేఱుసేయు. "గీ. గురుఁడులోకఁబరమ గురుఁడుతల్లియయట్టి, తల్లివచనమునవిధాతికృతియు, నన్యథాకరింపఁగలదెయనిన." భార. ఆది. 2, ఆ.

అన్యము. సం. న. (అ ఆ అ) వేఱైనది; 2. సరిలేనిది

అన్యాదృశము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) మఱియొకటితో సరిపోనిది.

అన్యాయము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) న్యాయములేనిది.

అన్యోన్యము. సం. వి అ. న. 1. పరస్పరము, 2 ఒక యర్థాలంకారము (చూ. అలంకారము.)

అన్వక్కు సం. విశే. (చ్. ఈ. చ్.) వెంబడించువాఁడు.

అన్వక్షుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) అన్వక్కు.

అన్వయము. సం వి అ. పుం 1. కులము; 2. పొందిక.

అన్వయించే. సం. స క్రి. పొందికపఱచు.

అన్వర్థము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) పొసఁగిన యర్థముగలది.

అన్వవాయము సం. వి. అ పుం. వంశము, కులము.

అన్వాహార్యము. సం. వి. అ. న. నెలనెలకు చేయఁదగిన పిండ పితృయజ్ఞాదికము.

అన్వితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

అన్విష్టము. సం. విశే (అ. ఆ అ) అన్వేషితము, వెదకఁబడినది.

అన్వీక్షకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ తర్కవిద్య.

అన్వీక్షణము సం. వి అ న. మారణము, వెదకుట.

అన్వీతము. సం విశే (అ ఆ. అ.) అన్వితము.

అన్వేషణ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అనుమంత్రణార్థము వెదకుట 2. వెదకుట

అన్వేషించే సం స. క్రి. వెదకు.

అన్వేషితము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) అన్విష్టము

అప ఉభ. వై. వి 1. అమ్మ, "గీ. అనిశశివవాసమైన పుణ్యపురమునివ, ఘూవహ్నృతివనుచువాయపకలంక, కూనపోతక్కర్షయుక్తుల నూననుతులు, సేవియందఱుఁదప్పురప్తితిసిలరఁగ." రామ. ౨, ఆ.—2. తండ్రి, (చూ అప్ప.) 3. అవ్య. సం. ఉపసర్గము. విరుద్ధార్థమునిచ్చునది. (ఉదా. అపకీర్తి, అపజయము. మొ)

అపకర్షము. సం వి అ. పుం. 1. ఆకర్షణము, 2 తక్కువపాటు.

అపకారము. సం. వి. అ పుం. అపకృతి, కీడు.

అపకారి. సం. విశే (న్. ఈ న్.) అపకారము చేయువాఁడు,

అపకీర్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. చెడుపేరు, దుర్యశము.

అపకృతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. అపకారము, కీడు.

అపకృతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) అపకారముచేయఁబడినవాఁడు.

అపకృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అధమము.

అపకృష్టి. సం వి. ఇ స్త్రీ అపకర్షము, ఆకర్షణము.

అపక్రమము. సం. వి. అ పుం. యుద్ధమువలనఁబాఱుట ఉఁడఁబోక.

అపక్రమించే. సం. అ. క్రి. యుద్ధమువలనఁబాఱు. ఉఁడఁబోవు.

అపఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపకీర్తి.

అపగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) పోయినది.

అపగమము. సం. వి. అ. పుం. గమనము, పోక.

అపఘనము. సం. వి. అ పుం. 1. అవయవము; 2. శరీరము.

అపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగ్గుదల; 2. హాని.

అపచయించు. సం. స. క్రి. పుష్పములుకోయు, చిదుము.

అపచాయితుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ.) పూజింపఁబడిన వాఁడు, అపచితుఁడు.

అపచారము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దలయెడఁజేసినతప్పు.

అపచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పూజ, 2. ప్రాయశ్చిత్తము; 3. వ్యయము; 4. హాని.

అపచితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు, అర్చితుఁడు.

అపజయము. సం. వి. అ. పుం. పరాజయము, ఓటమి.

అపటువు. సం. వి. ఉ. పుం. బాలుఁడు. విశే. నేర్పులుగొంటు.

అపతోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఈఁచుకపోయినయావు.

అపత్నీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం భార్యపోయినవాఁడు.

అపత్యము. సం. వి. అ. న. బిడ్డ. (కొడుకుగాని కూఁతురుగాని.)

అపత్రప. సం. వి. ఆ స్త్రీ. పరులవలనఁగలిగినసిగ్గు.

అపత్రపిష్ణువు. సం. విశే. ఉ. లజ్జయే స్వభావముగాఁగలవాఁడు, సిగ్గరి.

అపథము. సం. వి. అ. న. & పుం. తప్పుత్రోవ.

అపథ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పథ్యముగానిది.

అపదాంతరము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కదిసినది

అపదానము. సం. వి. అ. న. 1. కడచినపని, 2 ఖండనము.

అపదిశము. సం. వి. అ. న. రెండుదిక్కులకు మధ్యభాగము, అయిమూల.

అపదూఱు. వి. గ్రా. వి. ఉరకమోపినదూఱు, అభిశాపము.

అపదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము, 2. నిమిత్తము; 3 ప్రసిద్ధి, 4. స్థానము.

అపధ్వస్తుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ) తిరస్కరింపఁబడిన వాఁడు. నిర్భర్త్సనముచేత బహిష్కారముచేయఁబడినవాఁడు (అనికొందఱు.)

అపనమ్మిక. వి. గ్రా. వి. అవిశ్వాసము. "క. సొమ్మొకచోనుం డఁగనవ, నమ్మికయొకచోటనుండు నరులకునెవ్వుడుఁగా." పారిజా. ౧, అ.

అపనయము. సం. వి. అ. పుం 1. కీడు. 2. తొలఁగించుట.

అపనయించు. సం. స. క్రి. తొలఁగించు.

అపనింద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అపదూఱు.

అపనీతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తొలఁగింపఁబడినది.

అపనుదము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తొలఁగించునది. "జయ జయశిల్పితాపనుద." ఉ, హరి. ౬, అ.

అపనెపము. వి. గ్రా. వి. అపదూఱు. "ద్వి. అటఁబోయినం దలానపనెపములును." పా. ౨, భా.

అపనేయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తొలఁగింపఁదగినది.

అపనోదము. సం. వి. అ. పుం. తొలఁగించుట.

అపనోది. సం. విశే. (ఇ. ఈ. ఇ.) తొలఁగించునది.

అపపాడి. వి. గ్రా. వి. అన్యాయము. "గీ. అవనిపతులుపలు కురపపాడినొక్కని, దన్నుఁబోడిమిగానిఁ జరచితిరి, పోటు లాడినాఁడ పొత్తుంపఁబడుటదా, స్థిరతరముగానిదిగాదు." మార్క. ౯, అ.

అపప్రథ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. చెడ్డపేరు.

అపభ్రంశము. సం వి. అ. పుం. 1. అపశబ్దము, 2. పడుట, 3. భాషావిశేషము.

అపమర్దము. సం వి. అ పుం. బాధ, నొగులు.

అపమృత్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ, కటాలున కలిగినచావు.

అపయశము. సం. వి. స. న. అపఖ్యాతి.

అపయానము. సం. వి. అ. న. ఉపక్రమము.

అపర. సం వి. ఆ. స్త్రీ. మావి. అ. న. ము. ఏనుఁగు వెనుకటి పిక్కలోనగుకాలు. విశే. 1. ఇతరము, 2. క్రిందిది, 3. పిదది.

అపరంజి. దే. వి. పదివన్నెబంగారు, ఉదిరి.

అపరక్రియ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. చచ్చినవానినిగుఱించి వెనుక చేయుకర్మము.

అపరభాగము సం. వి. అ పుం. వెనుకటిభాగము.

అపరస్వరము. సం. వి. అ న. తి. ఎడతెగనిక్రియ. విశే. ఎడ తెగనిక్రియగలది.

అపరాజిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. పార్వతి; 2. శెక్కలీ. 3. విష్ణుక్రాంతముతీ; 4 గోమిదముతీ.

అపరాజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు. విశే. గెలువఁబడనివాఁడు.

అపరాతిరి వి. గ్రా. వి. అర్ధమరేయి, అర్ధరాత్రము.

అపరాధము. సం. వి అ పుం. ఆగము, తప్పు.

అపరాధి సం. విశే (ఇ. ఈ. ఇ) తప్పుగలవాఁడు.

అపరాద్ధపృషత్కుఁడు సం. విశే. (అ. అ. అ.) గుఱితప్పిన బాణముగలవాఁడు.

అపరాద్ధము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తప్పినది

అపరాలు. దే. వి. బ. పయరధాన్యము.

అపరాహ్ణము. సం. వి. అ. పుం. దినము మూడుభాగములైనప్పుడు కడపటిభాగము. అయిదుభాగములైనప్పుడు నాలవభాగము. (చూ. కాలము.)

అపరిమితము. సం. విశే. (అ. అ. అ) పరిమితముకానిది. (పరిమితము = మితము.)

అపర్ణ. సం. వి అ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

అపలపించు. సం. స. క్రి. నిహ్నవించు, మఱుఁగుపుచ్చు.

అపలక్ష్మి. సం. వి. అ. స్త్రీ. బుద్ధిహీనము, మేధ.

అపలాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుమాట, 2. ప్రేమము.

అపవనము. సం. వి. అ. న. ఉపవనము, తోఁట.

అపవరకము. సం. వి. అ న. గర్భాగారము, లోగది.

అపవర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోక్షము; 2. ముగియుట, 3. ఈవి; 4. ఈడేరుట.

అపవర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. మోక్షము; 3. ఈవి.

అపవర్తనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి ఎక్కువవగులనుండి మరలుట.

అపవాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱు, 2. ఆజ్ఞ 3. నమ్మకము.

అపవారణము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అపవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిర్విషకి.

అపశదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నక్కువశీనవాఁడు. నీచుఁడు, (వా) అపసదుఁడు.

అపశబ్దము. సం. వి. అ. పుం. తొట్రుపుమాట, అపభ్రంశము.

అపష్ఠువు. సం. వి. ఉ. పుం. కాలము. విశే. ప్రతికూలము.

అపసథ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఔపాసనాగ్ని.

అపసరము. సం. వి. అ. పుం. తొలఁగుట.

అపసరిల్లు. సం. అ. క్రి. తొలఁగు.

అపసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు. 2. ఈవి; 3. వధము.

అపసర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అక్కడక్కడతిరిగి సమాచారము తెలిసికొనివచ్చి రాజునకు చెప్పువాఁడు, వేగరి.

అపసవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణము; 2. ప్రతికూలము.

అపసారము. సం. వి. అ. పుం. అపసరము.

అపస్కరము. సం. వి. అ. పుం. నొగకాఁడి బండికన్ను మొదలయిన రథావయవము.

అపస్నాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చావునిమిత్తము స్నానముచేసినవాఁడు.

అపస్నానము. సం. వి. అ. న. చావునిమిత్తపు స్నానము.

అపస్మారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మోహదుఃఖాదులచేఁగలిగెడి యావేశము 2. రోగవిశేషము.

అపస్మారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అపస్మారముకలవాఁడు.

అపస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపస్మారము.

అపస్వరము. సం. వి. అ. పుం. స్వరస్థానముతప్పఁ జెప్పిన స్వరము.

అపహము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చెఱుచునది.

అపహరణము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవుట

అపహరించు. సం. స. క్రి. మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవు.

అపహర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) మోసపుచ్చి తీసికొనిపోవువాఁడు.

అపహసించు. సం. అ. క్రి. దేహముదురఁగా కన్నీళ్లుగాఱఁగ నవ్వు.—స. క్రి. గేలిచేయు.

అపహసితము. సం. వి. అ. న. అపహాసము (ఇది అధమము.)

అపహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపహరించుట; 2. తగ్గుదల.

అపహాసము. సం. వి. అ. పుం. దేహముదురఁగా కన్నీళ్లుగాఱఁగ నవ్వెడునవ్వు, (రూ.) అపహసితము. (ఇది అధమము.)

అపహృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అపహరింపఁబడినది

అపహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపహరణము.

అపహ్నవము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుపఱచుట, 2. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము) 3. స్నేహము.

అపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను. 2. తిలకము విశే. అంగహీనము.

అపాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపాదానము. సం. వి. అ. న. ఎందుండిపాయునో అది.

అపాననము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి లోనికీడ్చియుట నిశ్వాసము.

అపానము. సం. వి. అ. న. మూడి. పుం. మూడిగాలి.

అపామార్గము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేణి.

అపాయము. సం. వి. అ. పుం. హాని, చెఱుపు.

అపారపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అపారము. సం. వి. అ. న. ఈవలివరి విశే. దరిలేనిది.

అపార్థము. సం. వి. అ. పుం. తప్పర్థము.

అపావృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కప్పఁబడనిది, 2. విప్పఁబడియున్నది

అపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 2. ఉబగదిండు విశే. ప్రాపు పోయినది.

అపాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

అపాస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నివర్తింపఁజేసినది.

అపిధానము. సం. వి. అ. న. తిరోధానము, మఱుఁగు.

అపినద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది. (వస్త్రము) 2. తొడుగఁబడినది. (కవచము.)

అప్పుడు. దే. వి. ప. అప్పటియొక్క రూపాంతరము. (చూ. అప్పుడు)

అపునర్భవము. సం. వి. అ. పుం. మోక్షము.

అపురూపము. వై. విశే. అపూర్వము. "ఉ. కనదమృతంబుటల్ మిగుల వింతలు పెంపుడుఁజిల్కబోదలో, రాణవలిర్పఁబల్కుల కరంబపురూప మపూర్వమెంతయున్, మానసహరహాస్యము లొప్పఁగియుఁ గ్రీడలుకానివారియా, యేణవిలోలలోచనకు పొచ్చినమన్మథ చేష్టనయ్యెడన్." కా. ౬, అ.

అపూపము. సం. వి. అ. పుం. పిండివంట.

అపూర్వము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అపురూపము.

అపూర్వవాది. సం. వి. న్. పుం. మీమాంసకుఁడు.

అపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాంక్ష, కోరిక.

అపేక్షించు. సం. స. క్రి. కాంక్షించు, కోరు.

అపేక్షితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

అపేక్ష్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది.

అపేతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగినది.

అపోగండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శిశువు. విశే. 1. చొట్టపోయిన శరీరముకలవాఁడు; 2. వణుకుగలవాఁడు.

అపోసనము. వై. వి. అపోశనము. "క. కాలియూడివసంబున నీనిన్నటియుల్లగాయమునఁగనపో, పానంబులువర్జించిరి, మానవతి జనులిల మహిదివిజాలుర్." భీ. ౨, అ.

అపోహము. సం. వి. అ. పుం. లేనిది ఊహించుట.

అప్పు. దే.వి.ప్ర.అప్పడుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. అప్పడు.)

అప్ప వై. వి. 1. తల్లి; 2. తండ్రి; "రగడ. అప్పయానతిచ్చెని కానల తరిశితమలు తెప్పించితిని, మప్పనాతను ముక్కుచెవు లుమసారిదిగోసి తొలంగజేసిచి." అచ్చ. యు. కాం.- 3. అక్క*. "క. అప్పయుం బరిజనములుం దనుఁ, దప్పకదుఁ గొనుచుమండె." భార. విరా. ౨, ఆ.-అవ్య. ఆశ్చర్యమును దెలుపునది.* (అమ్రేడితమందు అప్పప్ప. "ఉ. అ, ప్పప్ప భవత్ప్రభావవిభవాధ్భుత యే మనిచెప్పుదుం గదా." సా. ౧, ఆ. రూ. అప్పొ "ఉ. అప్పాయప్పరిజెప్ప నొప్పదురురూపా జీవితావన్నులల్." గా. వి. ౧, ఆ)

అప్పగించు. వై. స. క్రి. 1. ఒప్పించు, 2 పదిలముగా రక్షిం పుమనియొప్పగించు*. "క. నీకురతురమతినీకునిక్కన్నియు, నప్పగింపనేలయిమనవాఁడు, హృదయములరుదీనియెడఁగడుబార్ద్రమై, యుండుగానఁజెప్పకుండరాదు" భార. విరా. ౧, ఆ

అప్పగింత. వై. వి. ఒప్పగింత, అర్పణము.

అప్పచి. దే. వి. 1. అపూపము, 2. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "ఉ. అప్పచులాకుచక్కనగపులాకుచు." చంద్రా. ౨, ఆ. (చూ అప్పచ్చి)

అప్పటము. దే. విశే. కలుపడములేనిది, అచ్చము.

అప్పటి దే అవ్య. మరల "ద. అల్లరి, కనియలభీమునాపుకు నప్పటియుం బ్రమిల్లి నేసెఁ." రుక్మాం. ౧, ఆ.

అప్పడము. వై. వి భక్ష్యవిశేషము, అప్పలము.

అప్పతి సం. వి. ఇ. పుం. వరుణుఁడు, నీటితేఁడు.

అప్పన. వై. వి. అనుమతి, ఆజ్ఞ*. "క. ధనములజాలెలుకతనపుఁ, బనిదగుకొలువరుసపొమ్ముబనిచినగనా, ఘనకీర్తచ్చుగదాయిక యనకోమటికోమిరెవాని యప్పనగొనచుఁడ." కు. ౧, ఆ

అప్పనము. వై. వి. 1. అర్పణము, 2. రాజసూయాదిమహాయజ్ఞ ములయందు రాజులర్పించెడి యుపహారము, కానుక*; "ద్వి. దొరలుసామంతులుదుర్గాధిపతులు, సరియప్పనము లియ్యనని నిల్చుచుంచి." రా. ఆ, కాం.-3. అరి, కరము*.

అప్పనసేయు. వై. స. క్రి. (అప్పనము చేయు.) ఒప్పగించు. "పుత్రులకును, ధనరాజ్యమెల్ల నప్పనసేసి." భాగ. ౫, స్కం

అప్పము. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము, గుడాపూపము*.

అప్పళము. వై. వి. 1. అప్పడము; "ద. పలపులుగ్రమ్మగాఁబొరి చివండెనకారపుగాయుగారెల, ప్పళములు." ఉ, రా. ౫, ఆ.-2. అప్ఫాలనము; 3. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అల్లి)

అప్పళించు. వై. అ. క్రి. యన్నించు*. "ఎ, గీ. అనుమఁ జూచుజేరుసమ్ముద్ధపలుకులు, వినఁగఁగోరుఁగేలుతెనడు కేలఁ, గేలు గొలుపదలఁచుగేరఁధముఁడుసి, జానుక్తిదెలుపనప్పళించు." భార. విరా. ౨. ఆ.-స. క్రి. 1. అప్ఫాలనముచేయు, చఱచు, 2. అతిక్రమించు*; "వ. కదళ్లప్పళించె నిరదిరదినినంబోలుచు కలుకట్టలుంబోనిద్రిటంబులున." భార. విరా. ౨, ఆ.- 3. తప్పు*; "రేసగర్వబొల్లుకతెప్పలనప్పళించుచుఁ." సాహ ౫, ఆ.-4. గ్రహించు*; "వ. పనినికురంగికాపలలపాళి నిజాధర పల్లవంబుపైఁ, బసిగొనిచేరఁబట్టిమునివందులనాయ్యనవప్పళిం పఁగా." వై. ౬, ఆ.-5. తుడుచు*; "గీ. చేరఁజేసి, కన్ను లకుగ్రమ్మకన్నీరు కరతలమున, నప్పళించుచు." ఉ, రా. ౬, ఆ.-6. మెత్తు*; "గీ. అప్పళింపు మందారకయదుగులంచుఁ, జల్లఁగాఁ బుండరీకింజల్కధూళి." వై. ౨, ఆ.-7. నప్పళించు*. "సీ. కోరంపుటూరులఁదొడరియుద్ధతినితంబము అపై నాథ టంక్రారనాథు, అప్పళించి." హరి. పూ. ౫. ఆ.

అప్పళింత వై వి. చఱపు, అప్ఫాలనము. "ఉ. కించుఁదనంబు లేక వలకేలనొకించుక యప్పళింతగా, వించినబండ్లుబోడు." రామా. 2, ఆ.

అప్పసము. దే. అవ్య. 1. నిశ్చలు, నకతము "వ. పసిరిక పాముమంటిదని పల్కుడురీయలి నేణిచేసిన, ప్పసము." కు. ౧, ఆ.-2. వి చిన్నసెటికాలువ.

అప్పిత్తము. సం. వి. అ. న. పహ్నా, నిప్పు

అప్పీలు. ఇం. వి. పై. న్యాయసభవారి విచారణపై విన్నపము.

అప్పు. ఏ. క. దే వి. ఋణము. సం. వి. స్త్రీ. బ. నీళ్లు.

అప్పుడు. దే వి. ప్ర. (అ+ప్రొద్దు.) అకాలము (వృత్తియందు వకాలవాచకముగను. ఎల్లప్పుడు. మొ)

అప్పులకొట్టు దే. వి. అప్పుపుచ్చుకొన్నవాఁడు. అధమర్ణుఁడు.

అప్పులపోతు దే. వి. అప్పులకొట్టు

అప్పులవాఁడు దే వి. అప్పిచ్చినవాఁడు, ఉత్తమర్ణుఁడు.

అప్పుపడు దే అ. క్రి (అప్పు పడు.) ఋణపడు.

అప్రగుణము సం. విశే (అ. అ. అ.) ఆకులము, చెదిరినది

అప్రతిష్ఠ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిష్ఠకామి, అగౌరవము.

అప్రదక్షిణము సం వి. అ. న. ఎడమప్రక్కగా చుట్టివచ్చుట

అప్రమాణము సం. వి. అ న. తప్పుప్రమాణము.

అప్రమేయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మితియిడరానిది.

అప్రయోజకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ అ.) ప్రయోజకుఁడు కానివాఁడు.

అప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనములేమి.

అప్రశస్తము సం. విశే. (అ. అ. అ) ప్రశస్తముకానిది.

అప్రసిద్ధము. సం. విశే. (అ అ. అ.) ప్రసిద్ధముకానిది.

అప్రహతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఖిలము, దున్ననిది. (నేల.)

అప్రామాణికుఁడు సం. విశే (అ అ. అ.) ప్రామాణికుఁడు కానివాఁడు.

అప్రాప్యుఁడు. సం. విశే (అ అ అ.) పంక్తియందు భుజింప దగనివాఁడు.

అప్రియము సం. విశే (అ. అ. అ.) ప్రియముకానిది.

అప్సరస. సం. వి. స. స్త్రీ. అప్సరస్త్రీ, అచ్చెర.

అబందరి. వై. విశే. చక్కనచెడినది (అ యిల్లు మిక్కిలి అబం దరగానున్నది)

అబక. దే వి. అగడ

అబద్ధము. సం. విశే. (అ అ అ.) అసత్యము.

అబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుది, అతివ, ఇంతి

అబాధము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అడ్డిపాటులేనిది, నిరర్గళము.

అబిసీలు. దే. వి. బ. సిరారు, వాహ్యాళి. "సీ. ఇది గాద్పురాదాల నెక్కి క్రొవ్వి రితావియబిసీల్ దువాళించుచుసట్టిబయలు." చంద్ర.

అబ్జజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

అబ్జబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు, తామరచెలి.

అబ్జము. సం. వి. అ. న. 1 తామర; 2. ఉప్పు పుం, న. శంఖము. పుం ఎల్లుగన్నెరుక.

అబ్జయోని. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

అబ్జారి. సం. వి ఇ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

అబ్జుఁడు సం. వి. అ పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. ధన్వంతరి.

అబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఁడు; 2 అద్దము; 3. ఒక నాకకొండ; 4. తుంగకు; 5 మబ్బు

అబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము, 2. సరస్సు.

అబ్ధికఫము. సం. వి. అ. పుం. ఫేనము, నురుఁగు.

అబ్ధిమేఖల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

అబ్బ. వై. వి తండ్రి, జనకుఁడు, అవ్య. బాధను దెలుపునది*. (ఆమ్రేడితమందు అబ్బబ్బ "ఉ. అ, బ్బబ్బనితాంతకంతు విశిఖాగ్నిశిఖాపరితాపమాయనే," రసి 3, అ)

అబ్బకాఁడు. దృ. వి. మూఢుఁడు. "క. అనిచిందరేఁగినట్ల చ్చెనఁటిథరామరుఁడు చెంతఁజేపడినవిధిగా, మునిగాలఁదన్నిచన గతి, ఘనజఘనగాఁ బాసియబ్బకాడుగఁబోయెగా." పంచ. వేం 4, అ.

అబ్బరము. వై. గ అపారము. "చ. మెఱుంగుటమ్ముల, బ్బరముగఁబాన్పియయ్యుతియబంటులనిద్దపుమేనులెల్లవా, విరిసలియంగనేసి." అప్ప. యు, గాం.

అబ్బాటు. దే. వి. జనసమ్మర్దమువలనఁగలిగెనుగాఁక. "వ. ఇంపారుకలపంబులబ్బాటునం బేటులెత్తి యుండొరులయొత్తడిం బొడిపొడియై." పాన్. ౫, అ.

అబ్బాలాడు. దే. అ. క్రి (అబ్బాలు+ఆడు.) తడఁబడు, సంభ్రమించు.

అబ్బు. వై. అ క్రి. దొరకు, ప్రాప్తించు.

అబ్బురపడు. వై. అ. క్రి. (అబ్బురము+పడు.) వెఱఁగుపడు, ఆశ్చర్యపడు.

అబ్బురపాటు. వై. వి అబ్బురపడుట.

అబ్బురము. వై. వి విశే. ఆశ్చర్యము*. విశే. అపూర్వము. "సీ పావనులయింటఁబుట్టినబహిరబహిర, రాతివర్గజయంబకక్రమున గలిగి, వర్తిలుటయబ్బురముగాన" కాశీ. ౫, అ.

అబ్బెంద. దే. వి వృక్షవిశేషము. "రగడ. అబ్బెందలమాకబ్బెం దలఁజెలి." య. ౪, అ.

అబ్బెసము. వై. వి. అలవాటు, అభ్యాసము. "ఎ, సీ. మానమును శౌచమును యంత్రమంత్రములును, గారుకారణములుయోగకలన మునకు, నిశ్చయంబును సభివేరాగనిశ్చలతయుఁ, గడఁకయునుస బ్బెసముఁగానికలకజన్న." కాశీ. ౫, అ.

అబ్రపడు. వై అ. క్రి. (అబ్రము+పడు.) ఆశ్చర్యపడు.

అబ్రము. వై. విశే. అబ్బురముయొక్క రూపాంతరము.

అబ్రహ్మణ్యము. సం వి. అ న. వంపఁదగనిమాట.

అబ్రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీరుకుప్ప.

అభంగురము. సం. విశే (అ. ఆ అ.) భంగురముకానిది. (భంగురము=నశించునది.

అభయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కరక. అ. న. ము. వట్టివేరు, విశే భయములేనిది

అభవుఁడు. సం వి. అ. పుం. ఈశ్వరుఁడు. విశే పుట్టుకలేనివాఁడు.

అభాగ్యము. సం వి. అ. న. భాగ్యములేమి. విశే భాగ్యము లేనిది.

అభావము. సం. వి. అ పుం. 1. లేమి; 2 చావు.

అభాషణము. సం. వి. అ. న. మాటలేమి, మౌనము.

అభికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

అభిక్రమము. సం. వి. అ పుం. శత్రువులనుగూర్చి దండెత్తి పోవుట

అభిఖ్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 పేరు, 2 కీర్తి, 3. కాంతి.

అభిగతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) పొందఁబడినది.

అభిగమనము. సం. వి. అ. న. 1. పొందు, పొందిక.

అభిగమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

అభిగమ్యము సం విశే. (అ. ఆ అ.) 1. పొందఁదగినది.

అభిగ్రహము సం వి అ. పుం. 1. ఎదురుకానిపోయి యాక్రమించుట, 2. పగతెదిరించుట, 3. గౌరవము, 4. తెరువాటు.

అభిఘారించు. సం స. క్రి. (నెయ్యి) మిడుచు.

అభిఘాతము. సం. వి. అ పుం. 1. కొట్టు, 2. దెబ్బ.

అభిఘాతి. సం. వి న్ పుం శత్రువు, పగతుఁడు.

అభిఘారము. సం. వి. అ. పుం తిరుగఁబోఁత.

అభిచరించు. సం. అ క్రి. సంచరించు, తిరుగు.

అభిచరుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ) సహాయుఁడు, తోడు.

అభిచారము. సం. వి. అ. పుం. హింసార్థమైన హోమకర్మము, చంపు.

అభిజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుచోటు, 2. కులము; 3. కులాగతమయిన టెక్కెముకోనగు బిరుదు; 4. పోగడ్త.

అభిజాతుఁడు. సం విశే (అ ఆ అ) 1. మంచికులమునఁ బుట్టినవాఁడు, 2. చదువరి, 3. తగనది.

అభిజిత్తు. సం. వి త్. స్త్రీ. 1. పగటఁ బదునాలుగుగడియల మీఁద రెండుగడియల కాలము; 2. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.

అభిజ్ఞానము సం. వి. అ. న గుఱుతు; 2. తెలివి.

అభిజ్ఞుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) తెలివరి.

అభిదర్శించు. సం. స క్రి. చూచు

అభిధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక శబ్దవృత్తి. (సంకేతితములగు పద పదార్థములసంబంధము.) (చూ. వృత్తి.)

అభిధానము. సం. వి. అ. న. నామధేయము, పేరు.

అభిధేయము సం. వి. అ న 1. పేరు. 2. అర్థము.

అభిధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పరద్రవ్యమునందపేక్ష.

అభినందనము. సం. వి. అ. న. సంతోషించుట.

అభినందించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు. స. క్రి. పొగడు.

అభినయము. సం. వి. అ. పుం సూచింపఁదగిన యర్థమును సూచించుట, (ఇది చతుర్విధము — ఆహార్యము,) (భూషణాదులచే గలిగినది.) వాచికము, (వాక్కుచేతఁగలిగినది.) ఆంగికము, (అంగములచేతఁగలిగినది) సాత్త్వికము. (సత్త్వముచేతఁగలిగినది అని.)

అభినయించు. సం. స. క్రి. అంగన్యాసాదులచే అర్థమును సూచించు.

అభినవము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నవీనము, క్రొత్త.

అఫెని. వై. గ్రా. వి నల్లమందు, అహిఫేనము.

అభినిర్ముక్తుఁడు. సం వి. అ. పుం. సూర్యుఁడస్తమించుచోఁ నిద్రించువాఁడు

అభినిర్యాణము సం. వి అ. పుం బయలుదేఱుట, ప్రయాణము.

అభినివేశము సం వి. అ. పుం 1. పొరవ, 2. పట్టు.

అభినీతము సం. విశే. (అ. అ. అ) 1. న్యాయముతోఁగూడినది; 2 సంస్కరింపఁబడినది, 3. కోపముగలది.

అభినుతము. సం. విశే. (అ అ అ.) స్తుతింపఁబడినది, పొగడఁబడినది.

అభినుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ స్తుతి, పొగడ్త.

అభినుతించు. సం. స క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

అభిపన్నుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు, 2. ఆపదపొందినవాఁడు, 3. తప్పుచేసినవాఁడు, 4. దాక్షిణ్యముగలవాఁడు, 5 శత్రువుచేనాక్రమింపఁబడినవాఁడు, 6. శరణుచొచ్చినవాఁడు.

అభిప్రాయము. సం. వి. అ పుం. ఆశయము, తలఁపు.

అభిప్రేతము. సం విశే. (అ. అ. అ) అభిప్రాయముకొనఁబడినది, తలఁపఁబడినది.

అభిభవము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము, తెగడిక.

అభిభవించు సం. స క్రి. తిరస్కరించు, తెగడు.

అభిభూతము. సం. విశే (అ. అ. అ) తిరస్కరింపఁబడినది, తెగడఁబడినది.

అభిమంత్రణము సం. వి. అ న. 1 పిలుపు; 2. మంత్రముచే సంస్కరించుట.

అభిమంత్రించు. సం. స క్రి. 1. పిలుచు; 2. మంత్రముచే సంస్కరించు.

అభిమంత్రితము. సం విశే. (అ. అ. అ.) అభిమంత్రింపఁబడినది.

అభిమతము. సం. వి. అ. న. సమ్మతి. విశే. సమ్మతము.

అభిమరము. సం. వి. అ పుం. 1. చంపుట, 2. యుద్ధము, 3. కట్టుట.

అభిమర్దము. సం. వి. అ. పుం 1. యుద్ధము, 2. రాయిడి.

అభిమర్శనము. సం. వి. అ న. నిమురుట.

అభిమర్శించు. సం. స. క్రి. నిమురు.

అభిమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధనాదులచేఁ గలిగెడు గర్వము; 2. అజ్ఞానము; 3. ప్రేమము, 4. వధము.

అభిమాని సం. విశే. (న. ఈ. న.) అభిమానముగలవాఁడు.

అభిమానించు సం. స. క్రి. గొప్పపఱచు, గారవించు.

అభిముఖము సం విశే. (అ. అ. అ.) ఎదురుమొగమైనది

అభియాతి. సం. వి. ఇ. పుం వైరి, పగతుఁడు.

అభియానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొనిపోవుట.

అభియుక్తుఁడు. సం. విశే. (అ అ అ) 1. ఆసక్తుఁడు; 2 పగఁబూని యెదిరించినవాఁడు.

అభియోక్త. సం. వి. ఋ పుం. పగఁబూని యెదిరించువాఁడు.

అభియోగము. సం వి. అ. పుం 1. ఎదురుకొనిపోయి యాక్రమించుట, 2. పగఁబూని యెదిరించుట; 3. పూనిక

అభియోగి సం. వి. న. పుం. అభియోక్త.

అభియోగించు సం. స. క్రి. పగఁబూని యెదిరించు.

అభిరతి సం వి ఇ స్త్రీ అపేక్ష, ఇచ్ఛ.

అభిరామము సం. విశే. (అ. అ. అ.) మనోజ్ఞము, ఒప్పిదమైనది.

అభిరుచి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అత్యాసక్తి, 2. ఆస.

అభిరూపుఁడు సం విశే (అ. అ అ.) 1. ఒప్పిదముగలవాఁడు, 2. తెలివిగలవాఁడు.

అభిలషించు. సం. స క్రి వాంఛించు, కోరు.

అభిలాపము సం. వి. అ. పుం. శబ్దము.

అభిలావము. సం. వి. అ. పుం. లవనము, కోఁత

అభిలాష సం. వి అ. పుం. వాంఛ, కోరిక.

అభిలాషి సం. విశే. (న. ఈ న.) అభిలాషగలవాఁడు.

అభిలాషుకుఁడు సం. విశే. (అ అ. అ.) గర్ధనుఁడు, కోరికగలవాఁడు.

అభివందనము సం. వి. అ న నమస్కారము, మ్రొక్కు.

అభివాదకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వందారువు, మ్రొక్కువాఁడు.

అభివాదనము. సం. వి. అ. న. గోత్రనామములుచెప్పి పాదములకు మ్రొక్కుట, పటికోళ్లు.

అభివృద్ధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెంపు.

అభివ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిబింబము.

అభిశంసనము. సం. వి. అ. న. నింద, దూఱు.

అభిశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దూఱుట, 2. వేఁడుట.

అభిశస్తుఁడు సం విశే. (అ. అ అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు, అపోరితుఁడు.

అభిశాపము. సం. వి. అ పుం అపదూఱు.

అభిషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవమానము, 2 ఒట్టు, 3. తిట్టు.

అభిషవము. సం. వి అ. పుం. 1. కల్లుతేట, 2. యజ్ఞము, 3. సోమపానము, 4. స్నానము.

అభిషిక్తుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అభిషేకింపఁబడినవాఁడు.

అభిషుతము. సం. వి. అ. పుం. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు. (కుల్మాషాభిషుతమని యేకపదముగాఁ గొందఱు.)

అభిషేకము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునుక.

అభిషేకించు. సం. స. క్రి. మునిఁగించు.

అభిషేణనము. సం. వి. అ. న. సేనతో శత్రువు నెదుర్కొని పోవుట.

అభిష్టుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్తుతము, పొగడఁబడినది.

అభిష్యందము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంటితెవులు; 2. మిక్కిలి కారుట; 3. మిక్కిలివృద్ధి.

అభిష్వంగము. సం. వి. అ. పుం. అభిరుచి, ఆసక్తి.

అభిసంధము. సం. వి. అ. పుం. కంటితెవులు.

అభిసంధానము. సం. వి. అ. న. వ్యాపారము, మోసపుచ్చుట.

అభిసంపాతము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

అభిసరించు. సం. స. క్రి. ప్రియులకొఱకరి నుద్దేశించు. "గీ. రేయినిజనాథులనభిసరించిపోయి." కవి. ౪, అ.

అభిసారి. సం. విశే. (న. ఈ. న.) ఒకటి నుద్దేశించిపోవువాఁడు.

అభిసారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియునిఁగూర్చి సంకేతస్థలమునకుఁబోయెడి నాయిక (చూ. నాయిక.)

అభిహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగఁదిరించుట, 2. దొంగిలించుట, 3. ఆయుత్తపడుట.

అభిహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉక్తము, చెప్పఁబడినది.

అభీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కవి. విశే. 1. నిర్భయుఁడు, 2. ఇచ్ఛగలవాఁడు, 3. క్రూరుఁడు.

అభీప్సితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అభీష్టము, కోరఁబడినది.

అభీరుపత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీచరకొ.

అభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీచరకొ. విశే. భీరువుకానిది.

అభీషంగము. సం. వి. అ. పుం. ఆక్రోశము, తిట్టు.

అభీషువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిరణము, 2. పగ్గము.

అభీష్టము. సం. వి. అ. న. కోరిక. విశే. కోరఁబడినది.

అభూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జరగనిది.

అభేదము. సం. వి. అ. పుం. భేదములేమి.

అభేద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భేదింపఁదగనిది.

అభ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. తలంటు.

అభ్యంజనము. సం. వి. అ. న. అభ్యంగము.

అభ్యంతరము. సం. వి. అ. న. 1. ఎల్లదిక్కులకు నడిమిచోటు; 2. నడిమిచోటు, 3 అటంకము.

అభ్యక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చేరినది; 2. పోయినది; 3. స్పష్టమయినది.

అభ్యగ్రము. సం. వి. అ. న. దాపు. విశే. దాపైనది.

అభ్యనుజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అనుజ్ఞ, ఒప్పుదల.

అభ్యమితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆతురుఁడు, తెవులు గొంటు.

అభ్యమిత్రీణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శత్రువునెదుర్కొనిపోవువాఁడు.

అభ్యమిత్రీయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)——పై——

అభ్యమిత్ర్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)——పై——

అభ్యర్చన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్చన, పూజ.

అభ్యర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు.

అభ్యర్చితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు.

అభ్యర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు, 2. వేఁడు.

అభ్యర్థితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినవాఁడు; 2. వేఁడఁబడినవాఁడు.

అభ్యర్ణము. సం. వి. అ. న. దాపు. విశే. దాపైనది.

అభ్యర్హితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తగినవాఁడు.

అభ్యవకర్షణము. సం. వి. అ. న. నాటినములుకులోనగువాని నూడఁదీయుట, నిర్హారము. పైనను విఘాతమైన గాయముమొదలయినవానిఁ దెలుకుట, (అని కొందఱు.)

అభ్యవస్కందనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు, ముట్టడి. (అని కొందఱు.)

అభ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. ఆహారము, తిండి.

అభ్యవహరించు. సం. స. క్రి. ఆహరించు, తిను.

అభ్యవహృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది

అభ్యసనము. సం. వి. అ. న. అభ్యాసము, అలవాటు.

అభ్యసనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁదగినది.

అభ్యసించు. సం. స. క్రి. అలవాటుచేయు.

అభ్యస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అభ్యసింపఁబడినది.

అభ్యాంతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆమయావి, తెవులు గొంటు.

అభ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. మిథ్యాభియోగము, కల్లజగడము.

అభ్యాగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భోజనమువేళకు వచ్చిన యతిథి.

అభ్యాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదురుకొనిలేచుట; 2. కొట్టు; 3. దాపు, 4 పగ, 5. పోరు

అభ్యాగారికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు.

అభ్యాదానము. సం. వి. అ. న. ప్రారంభము, దొరఁకోలు.

అభ్యామర్దము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

అభ్యాశము. సం. వి. అ. న. దాపు. విశే. దాపైనది.

అభ్యాసము. సం. వి. అ. న. దాపు. పుం. అలవాటు. విశే. దాపైనది.

అభ్యాసాదనము. సం. వి. అ. న. దోఁపుడు ముట్టడి. (అని కొందఱు.)

అభ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. ఎదురుకొని లేచుట.

అభ్యుదయము. సం. వి. అ. పుం. శుభోదయము, మేలుకాన్పు.

అభ్యుదితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు ఉదయించెడు వేళ నిద్రించువాఁడు

అభ్యుద్ధరించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు, 2. మీఁదికెత్తు.

అభ్యుపగమము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము, ఒప్పుకోలు.

అభ్యుపగమించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు, ఒప్పుకొను.

అభ్యుపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుగ్రహము, పాలనము.

అభ్యూషము. సం. వి. అ. పుం. పొళి, కుడుము.

అభ్రకము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, బేగడ.

అభ్రగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పులుఁగు.

అభ్రపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. ప్రబ్బలి.

అభ్రమాతంగము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లయేనుఁగు, ఐరావతము.

అభ్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము, 2. మబ్బు, 3. బంగారు, 4. బేగడ

అభ్రముపు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. తూర్పుదిక్కునందుండెడి ఆఁడేనుఁగు.

అభ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొయ్యగుద్దలి.

అభ్రియము. సం. విశే. (అ. అ. న.) మబ్బునఁబుట్టినది.

అభ్రేషము. సం. వి. అ. పుం. న్యాయము, పాడి.

అమ. ఉభ. వై. వి. 1. అమ్మ, 2. పూజ్యస్త్రీ*. (అమ్మయొక్క రూపాంతరము.) సం. అ. స్త్రీ. అమావాస్య.

అమంగళము. సం. వి. అ. న. అశుభము. విశే. అశుభమైనది.

అమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

అమతిలు. వై. వి. బ. 1. పవిడ్డలు.*, 2. శృంగారవిశేషము*.

అమత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కంచుపాత్రము, 2. పాత్రము.

అమయు. సం. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు. "వ. సమస్తకములుం బునకమయుందగు." ఉ. హరి. ౪, అ.

అమరి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అమరావతి; 2. కంబము; 3. గతిక; 4. తిప్పతీఁగె 5. మావి. అ. పుం. ము. 1. పాదరసము; 2. పాగడ.

అమరకము. దే. వి. అమరమునకు రూపాంతరము.

అమరము. దే. వి. 1. పాశబట్టుదోరలుకయ్యఁబడుకోలఁదిమీద. "గీ. ధటులువేయుటకున్న నిరవ్వదియునాల్లు, వెలుగాలమయరవ్వది వేత్రములు, కెల్లునల్వదిలక్షలుజేతనునవు, యమరమేతెక్కదొర లకీ క్రముమెరుమ్మి. కృష్ణ. ౨, అ. 2. ఒక విపుంటుర్వ."

అమరావతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇంద్రునిపట్టణము.

అమరిక. దే. వి. 1. అందము; 2. విధము.

అమరు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు. "గీ. పురిరాకొమరులకిర్ద్యం, బరవాహినిధులగపురికిబలువిడిఁజనియం, దితర్వకొనవెడముదాలమి, మరలినతతులుగ్గలనమరుసోధంబుల్." పాండు. ౧, అ.- 2. కుదురు; 3. పొందికపడు; 4. సిద్ధమగు; "వ. సమరం బునకునమరుండెను అతనిరంబుగ." ఉ, హరి. ౬, అ.- 5. సిద్ధించు. "గీ. నిక్కముగనిపుడెల్లకోర్కులు, నమరెంగద మిమ్ముఁజూచినంతనిమాకుఁ." అచ్చ. బాల, కాలం.

అమరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేల్పు. విశే. చావనివాఁడు.

అమరుచు. దే. ప్రే. అమరఁజేయు.

అమర్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

అమర్యాద. సం. వి. అ. స్త్రీ. మర్యాదలేమి. విశే. మర్యాదలేనిది.

అమర్షణుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అమర్షముగలవాఁడు.

అమర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము, కినుక; 2. ఓర్వలేనితనము.

అమల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి, 2. బొడ్డుకాఁడ, 3. నేలయుసిరిక. అ. న. ము. ఉభ్రకము. విశే. నిర్మలము.

అమలు. హిం. వి. అధికారము, ప్రభుత్వము.

అమలుదారు. హిం. వి. తహశ్శిలుదారు.

అమవస. వై. వి. అమాస, అమావాస్య.

అమాంతగాఁడు. దే. వి. (అమాంతము+గాఁడు.) చిల్లరజేరగాఁడు.

అమాంతము. దే. వి. 1. చిల్లరజేరము, 2. అకస్మాత్తు.

అమాంసుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) బలములేనివాఁడు, దుర్బలుఁడు.

అమాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి, ప్రెగడ.

అమానస్యము. సం. వి. అ. న. దుఃఖము, నొగులు.

అమాని. దే. విశే. దొరతనమువారి స్వతంత్రవిచారణలోనిది.

అమానుదస్తా, హిం. వి. తాంబూలముదంచుకోలు రోఁకలి.

అమానుషము. సం. విశే. (అ. అ. న.) మనుష్యకృతముకానిది.

అమారు. దే. వి. ఓడలంగరుమోకు.

అమావసి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అమావాస్య, (రూ.) అమావాసి.

అమావాస్య. సం. వి. అ. స్త్రీ.—వై.—(రూ.) అమావస్య.

అమాస. వై. వి. అమవసయొక్క రూపాంతరము.

అమిజె. దే. వి. జాలిలేమి, వెట్టి.

అమీను. హిం. వి. చిన్నప్రదేశముమీఁద న్యాయాధిపతి.

అమూల్యము. సం. విశే. (అ. అ. న.) వెలలేనిది.

అమృణాళము. సం. వి. అ. న. 1. వీటివట్టివేరు; 2. వట్టివేరు.

అమృత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక, 2. కరక, 3. తిప్పతీఁగె; 4. పిప్పలిఁగె. అ. న. ము. 1. సుధ, 2. నీళ్లు; 3. నెయ్యి; 4. అయాచితవృత్తి. 5. మృత్యు, 6. యజ్ఞశేషము విశే. అందమైనది. (పంచామృతములు = ఉదకము, పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, తేనె.)

అమృతకలశము. సం. వి. అ. న. 1. అమృతపుకుండ, 2. భక్ష్యవిశేషము. "వ. అతిరసమ్ములుమణియమృతకలశమ్ములు." హంస. ౧, అ.

అమృతాంధసుఁడు. సం. వి. స. పుం. దేవుఁడు, వేల్పు.

అమృతాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు.

అమృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధన్వంతరి; 2. వేలుపు.

అమేధ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పవిత్రముకానిది.

అమేయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మితియెఱుఁగరానిది.

అమేషా, హమేషా. హిం. అవ్య. విశే. ఎల్లప్పుడు.

అమోఘ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కరకి. 2. పాదులుకొండపువులు. విశే. వ్యర్థము కానిది.

అమ్మ. వై. వి. 1. తల్లి, 2 పూజ్యస్త్రీ. ఒవ్య. గౌర. "ప్రఫు తంబులమ్మ యొక దినియదాలెక్క జల్లుపాలతో." ఉ, రా. ౬, అ. (అ మ్రే డితమందు అమ్మమ్మ)

అమ్మకచెల్ల. దే. అవ్య. (అమ్మ + ఒక + చెల్ల) గౌర. "ఉ. అమ్మకచెల్ల నాప్పాడెయు నమ్మకచెల్లదు కనితియ్యదల." విజ. ౧, అ

అమ్మకము. దే. వి. విక్రయము.

అమ్మక్క. దే. అవ్య. (అమ్మ + అక్క) గౌర. "దిక్కు అమ్మక్క యని కతులాక్కలంబంద" ర. రా, కాం.

అమ్మచెల్ల. దే. అవ్య. (అమ్మ చెల్లెలు) గౌర. "అమ్మచెల్లె ప్టె లకదిము" భాగ. కాం, 3, అ

అమ్మసెలు. దే. వి. బ. 1. చాటు గ్రుడ్డిపిలు. 2. అమ్మవారి మాదుపోటకములు (రూ. అమ్మసములు.)

అమ్మయము. సం. విశే. (అ. అ. న.) ఆమయము.

అమ్మరో. దే. అవ్య. (అమ్మ + ఓ) గౌర. "ఉ. అమ్మరో దర్గరాం కియాడంగఁజెల్లదె యల్లదికియుల్" పాం. ౫, అ (రూ. అమ్మరో.) (అమ్మను పిలుచుటయందు ఈ రూపములు వచ్చును)

అమ్మవారు. దే. వి. బ. 1. స్త్రీదేవత, 2. పూజ్యురాలగు బ్రాహ్మణస్త్రీ

అమ్మాయి. దే. వి. పసిది, బాల.

అమ్మి. దే. వి. అమ్మాయి

అమ్మిక. దే. వి. పాదపీఠి "... ... మిల్లాలు గొదరుసింగ మెక్కానిన్న ... సాములక్ల దండి యమ్మిడఁ, దునఁగక నెలంతయలరు ... ." ఆ, రా. ప్ర. దే

అమ్ము. దే. స. క్రి. విక్రయించు — వై. వి. బాణము (దీనికి ఏ పునందలి నఘటితియు అమ్ముచుఁ గొండఱికి చేత. ... బహువచనాంతము.)

అమ్ముడు. దే. వి. వెలకు ఇచ్చు వస్తువునిమ్ముట, విక్రయము.

అమ్ముడుపోవు. దే. అ. క్రి. (అమ్ముడు + పోవు.) వెలపోవు

అమ్మువేటునేల. దే. వి. బాణము పోవునంత దూరము కలభూమి "ఆ గ్రామంబునకు నిరృతిభాగంబున నమ్మువేటు నేలం బొడూరంబుగాఁ ..." ఐ, పు. ౪, అ.

అమ్లము. సం. వి. అ. పుం. పులుసు.

అమ్లానము. సం. వి. అ. పుం. ... ... గోరంట (అనిగొందఱు.) విశే. 1. వాడనిది, 2. మాయనిది.

అమ్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 చింతచెట్టు. 2 పులిచింత 3 పులుసు, 4 త్రేఁపు.

అయ. వై. వి. తండ్రి. విశే. పూజ్యుడు. (అయ్యశబ్దముయొక్క రూపాంతరము)

అయగారు. దే. వి. అయ్యగారు యొక్క రూపాంతరము (ఆచార్యుడు—చూ. ...)

అయత్నము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయత్నములేమి

అయథార్థవర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ, వేసగాడు.

అయనము. సం. వి. అ. న. 1. సూర్యునిదక్షిణోత్తరదిశలపోక, 2. త్రోవ.

అయము. సం. వి. అ. పుం. మేలుకలుగఁజేసెడి కర్మము, మేలు కలుగఁజేసెడి దైవము (అనిగొందఱు)

అయస్కాంతము. సం. వి. అ. పుం. సూదంటురాయి.

అయస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిక్కకుక్రింది చోటు.

అయస్కారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇనుముపనిచేయు వాఁడు, కమ్మరి.

అయస్సు. సం. వి. స. న. లోహము, ఇనుము

అయారె. దే. అవ్య. (అయా + రె) గౌర. (రూ. అయారే)

అయిమాయిషీ, అ మాయిషీ. హిం. వి. ఆదరా

అయినజా. హిం. వి. ...లు, మూలధనము, రాబడి

అయుక్తము. సం. విశే. (అ. అ. న.) యుక్తముకానిది. (యుక్తము = తగినది.)

అయుతము. సం. వి. అ. న. పదివేలు. విశే. కూడనిది.

అరో. దే. అవ్య. (... + ఓ.) ... (ఆమ్రేడితమందు అయోయో)

అయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఎడబాటు. 2. కూడిక లేమి 3. మానని ప్రయత్నము

అయోగ్యత. సం. వి. అ. స్త్రీ. అయోగ్యత్వము

అయోగ్యుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) యోగ్యుఁడుకాని వాఁడు.

అయోగ్రము. సం. వి. అ. న. ముసలము, రోకలి.

అయోనిజుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గర్భమునందు పుట్టనివాఁడు.

అయోమయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. ఇనుపది, 2 కఠినము.

అయ్య. వై. వి. తండ్రి. (ఇది వాల్పలక్షణంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దంబునకుమాఱుగాఁ ప్రయోగింపఁబడును. "వ. అరా జర్షిముఖ్యుండయ్యాయిట్లులనదనికనియడిగెఁ." భార. అర. 2, అ. మహితము కొమలుఁదను పిలువగను లడఁదను వచ్చునప్పుడు వ్యతిరేకమున బలుపున. "క. అఁ గొనఁగకుమిదెదినిఁ ప్రజ్వ లారు, కలుగునయ్య" భార ఉద్యో. అ. 3, "క. ఎఱుఁగి నతిఁగినన్న నీకార్థకమవేడుఁ, బాడియయ్యయిట్టిదనితెలనఁ." భార. అను. ౨, అ) విశే. పూజ్యుఁడు. "అప్పగా అయ్యకు మస్తకాఘ్రాణము..." కవి. 3, అ

అయ్యగారు. దే. వి. 1. ఆచార్యుఁడు, 2. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు. (రూ. అయగారు.)

అయ్యది. దే. స. (అ + అది.) అది.

అయ్యరె. దే. అవ్య. (అయ్య + రె) గౌర, (రూ. అయ్యరో)

అయ్యలు. దే. అవ్య. సంతోషమును దెలుపును. "అయ్యలు తాళిగవిరియాము ... ప్రేమతోడ, నియ్యనయుదమిఁ ... ..." ...

అయ్యవారు. దే. వి. బ. పూజ్యుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు

అయ్యారె. దృ. అవ్య. (అయ్యా + రె.) కారు (చూ అయ్యారే. "క. అయ్యారె చెలువెక్కుడ, నయ్యారే గలువఁజూలు సంగజ…" విజ. ౧, అ)

అయ్యో. దే. క్రి. (అయి. ఓ.) మీఁదవిరుద్ధధర్మముకలుగుటను తెలుపును. "గీ. ఉత్తమబ్రాహ్మణవృద్ధ వానుండినచేసి బాలుఁడయ్యెను బూర్యాండు బ్రాహ్మణుండు." భార. సభా. ౨, అ

అయ్యో. దృ. అవ్య (అయ్య + ఒ.) అయో "ఎ. … కటికి నేలఁగండ్లులోత్తనిద్రపోయెదునయ్యో" భార. ఆది. ౬, అ. - (చూ. అయ్యో. ఆమ్రేడితమందు అయ్యయ్యో. అయ్యయ్యో.)

అర. వై. వి. సగము, … ర్ధము

అరఁగు. దే. వి. తిన్నె, వేదిక "ఉ. … పుర, … గుపచ్చలు … " ఆము ౫, అ.

అరఁటి. దే. వి. అరఁటి, కదళీ.

అరక. దే. వి. … ఎద్దులఁగట్టియున్నట్టి సిద్ధపఱచిన నాఁగలి, ఏరు

అరకాసు. దే. వి. (అర + కాసు) … కాసు, …

అరక్షు. సం. వి. …

అరగడము. దే. వి. … పెల్లిదది, వృద్ధి

అరగడి. దే. వి. …

అరగన్ను. దృ. వి. (అర + కన్ను) … కన్ను.

అరగలి. దృ. వి. (అర + కలి.) సందేహము. "… బూసిపట్టుట … ద్భుతముగాతే, … " భార. … ౨, అ.

అరగలిగొను. దృ. అ. క్రి. (అరగలి + కొను) సందేహించు "ద్వి, … " … ౪, అ.

అరగుండు. దృ. వి. …

అరచు. దే. వి. … "… యుగ్మలు … , … చేయబడరాని … , యంబునందంబులకు … " … ౪, అ.

అరణము. వై. వి. … అరణము …

అరణి. సం. వి. … పుం, స్త్రీ. … అగ్నిపుట్టించెడుకొయ్య.

అరణ్యము. సం. వి. అ. న. … , వనము, …

అరణ్యశునకము. సం. వి. అ. పుం. వృకము, తోఁడేలు.

అరణ్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయడవి, పెండవి

అరతి. వై. క్రి. సమీపమునందు. "గీ. అనుజగలుపు, గాంచి మోదించెసరతకటించునక్రి". (రామాయణార్థమున నరతనరియు, భారతార్థమున అరతనరియుభేదము.) … ౪, అ. (కొందఱు ఉపకరణము అను సంస్కృతశబ్దమునుండి అర్థమునుబట్టి తెనుఁగు … సమీపమునందు అను … నరిత్రయోగించిరిగాని చూ. …)

అరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలహము, 2. … వ్యథావస్థ

అరత్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చిటికెనవ్రేలిమూర, 2. మోచెయి.

అరదండ. దే. వి. రెండుచేతులకుఁదగిలించెడు సంకెల.

అరదము. వై. వి. తేరు, రథము.

అరపు. దే. వి. మీఁదఁగూర్చుండుటకై యేర్పఱచిన చిన్నదప్పటము, మంచము

అరపది. వై. వి. పదిలోసగము, అయిదు.

అరమర. దృ. వి. (అర + మరలు) 1 సందేహము, 2. భేదము. (చూ. అరమరలు. "ఉ. తామడిమ్ముకిమ్మది … త్ర … దరచు … ఱిన … " వై. ౮, అ.)

అరమరిక. దృ. వి. (అరమరయొక్క రూపాంతరము.) 1. సందేహము, 2. భేదము. "… అరమరికలేనివచ్చలు" … .

అరమీసటు మొన. దృ. వి. మల్లెబంధవిశేషము.

అరము. సం. వి. అ. న. చండికంటియాకు. క్రి. … త్వరి … . … .

అరముచి. దే. క్రి. …

అరమొక. దే. వి. అరయుట, విచారణ.

అరయు. దే. స. క్రి. 1. విచారించు, 2. వెదకు.

అరరము. సం. వి. అ. న. 1. తలుపు, 2. …

అరరి. స. వి. పుం. స్త్రీ. … , తలుపు

అరలు. దే. వి. … . "క. … " … 2, అ.

అరవాయి. వై. వి. 1. … 2. … .

అరవాయిగొను. దృ. అ. క్రి. (అరవాయి + కొను) 1 … 2. సంకోచించు. "వ. … " భార. … 3, అ.

అరవిందము. సం. వి. అ. న. పద్మము, తామర.

అరవిరి. దృ. వి. కొంచెమువికసించిమొగ్గ, ముకుళము.

అరసాపు. దృ. వి. (అర + సాపు) మూర్ఛ "… కనుకు … " … ౫, అ.

అరరేము. సం. వి. … తలుపు "… " భాగ. ౧౦, …

అరలువు. సం. వి. ఉ. పుం. దుందుభి …

అరాజకము. సం. వి. (అ. అ. …) రాజులేనిది

అరాతి. సం. వి. ఇ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు

అరాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మదపుటేనుఁగు, (ఇదిసం …) 2. … , 3. … (…) … .

అరి. ఉ. …. దే. 1. కప్పము, 2. … "… " … .

2. శత్రువు. (అరిషడ్వర్గము.—కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము.)

అరిందముఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శత్రువు నడఁచువాఁడు.

అరికట్టు. దే. స. క్రి. 1. అడ్డగించు, "సీ. తెరువులఁ జరుగంగ నరికట్టి తంపి నాబాలవృద్ధంబుగా బహుజనముల." కాశీ. 3, అ.—2. పరివేష్టించు. "సీ. అనేకదీవపంబు నరికట్టుకొనియుండు నొనమిదిలక్షలమున్నూతాల్గి." భాగ. ౫, స్కం ౨, అ.—౩. దుప్పటి మెలిపెట్టి రెండుకొనలను లయందును పండుపువాఁడుగానైచి కట్టినకట్లు

అరిగె. దే. వి. 1. కడెము. "సీ. కడిదంపులరిగెలు బిలబిలఁ త్రిప్పుచు వడిఁబిల్లముఱుకులునైమవారు." కళా. ౫, అ.—2. ఒకచిరుదు. "సీ. కనుమిగమునఁ జెండ్లికొనుకు నిమ్ముగమున కరిగియద్దమువట్టెఁగరుడిధుండు." కళా. 2, అ.

అరిగాపు. దే. వి. (అరి + కాపు.) కట్టుకావలి (అరిగాపు దోఁట-కట్టుకావలిగలతోఁట మఱియు అరిగాఁపు అనఁగా కప్పముకట్టువాఁడు.)

అరిగాళ్లు దే. వి. బ. (అరి + కాళ్లు.) దాప్పరపుగుఱ్ఱపుడెక్కలక్రింద కట్టిభాగమున మొత్తగాఁ జేయుకమ్ములు.

అరిగొను. దే. అ. క్రి. (అరి + కొను.) అడ్డపడు "ద్వి. ఉరక బెట్టు యరిగొన్నయట్లు." పండితారాధ్య చరిత్రము.

అరిగోలు. దే. వి. (అరి + కోలు) ఏఱుదాఁటుటకు సాధనవిశేషము. (చూ. అరడ.)

అరిజ. దే. వి. ఎత్తుమడికిఁ బోయుటకై లోలిచి కాలువమొదలనుంచెడు తాటియాకుల గూడ, దోనె

అరితే. దే. వి. కూరిమి, ప్రేమము "ఎ, గీ. అరితి, దాఁ ప్రేమ చిచ్చు మనకుఁ గలయుఁ, త్రేమదోఁపను" అం, రా. ప్ర. నా.

అరిత్రము. సం. వి. అ. న. ఓడగడపెడు తెడ్డు, కడువుఁడెయి, చుక్కాని.

అరిడశేము. వై. వి. పరిడశము, పారిజాతము

అరిది. దే. విణ. 1 అపూర్వము. "ఉ. అరిదకమునసేఁదార్చ, నరి గరముఁగేంద్ర ధరుఁడ్డసంతసిపఁడే, యరిదిరమైనన్నయుగుట, యరిదిరమైనభిలాషలగున్పవతుఁటుకా." ఉ, హరి. ౪, అ. 2 దుర్లభము. "సీ. హిమాద్రికన్య వరముఁ బుట్టిన యరిదికాఁతురు" హరి. ఉ. 2, అ.—3 దుస్సాధము "చ. అరిదినిర్బంధవాఖ్యనిరయంబిది." మార్క. ౨, అ.

అరిపడు. దృ. అ. క్రి. అడ్డపడు. "చ. తద్భుజవాయుదారుణ, శ్వర మరిమాకునిప్పుడరిపడ్డురాత్ములనేఁడు గంటిరే" భాగ. 3, స్కం

అరిమి. దే. వి. చిడుముడుగాంతుసందుఁ గలిగెడు వ్యాధివిశేషము "ద్వి. పిలవటాల చెప్పదీయన్న సేటు, సరిమిచెపుగొనయాయంగిటీపుర్లో." పల్నా. 3, భా.

అరిమేదము సం. వి. అ పుం పిరితుమ్మి. (అనగొండయు.)

అరివాణము. వై. వి. గిన్నె. "క. కనకాల్కుఁటులతీయుప్పు, డకవిడోడుకట్టినవిఁడియరివాణముతో, దుశుదబ్బి పాలుపోసెదం, బలికలుకుడుత్తకటటొట్టుమనియుదిదయ దుక." అచ్చ బాల, కాం. (పారివాణికమ్మను సంకల్పనమనియు యాసికమను గుండిగయనియుఁ దెలియునది)

అరిష్టతాతి. సం. విణ. ఇ. క్షేమంకరుఁడు, మేలుచేయువాఁడు

అరిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. తేమ; 2. పురిటిల్లు; 3. మజ్జిగ; 4. దౌర్భాగ్యము, 5. కల్లు, 6. మేలు. పుం. 1. కాకి, 2. గాఁపులఁగు, 3. వెల్లుల్లి; 4. కుంకుడుచెట్టు, 5. వేముచెట్టు.

అరుంతుదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మర్మమునుదాఁకునది.

అరుంధతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వసిష్ఠునిభార్య, అరుంధతి.

అరుఁగు. దే. వి. తిన్నె. "అరుఁగు మఱుంగు మిట్టికల్ వసటికనిక్కుడు" పాండు. ౪, అ. (అరుఁగనియే తఱుచుగా వాడుక అరఁగని యొకానొకచోఁ గానఁబడుచున్నది.)

అరుగు. దే. అ. క్రి. పోవు, గమించు.

అరుగుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు + తెంచు.) 1. వచ్చు, "కాంచిరరుగుదెంచుమహాత్ముల" భార. ఆది. 2, అ.-2. పోవు. "ఎ, గీ. పాండవాతనపాలికేఁ డరుగుదెంచె." జై. ౬, అ. (అరుగుదెంచు ధాతువు పూర్వమునందు ఆగమార్థమునందే ప్రయుక్తమైనదని యుఱుంగవలయును. ఇట్లు వచ్చు దను క్రియలకును. ఇట్టి ప్రయోగము ఇతర గ్రంథములయందుఁ గానఁబడదు. పూర్వమందు చెంచు అను ప్రయుక్తమగుటకు పోవుటకు పోవడెంచుఁ అని ప్రయోగించిన ఆచార్య ప్రయోగమే ప్రమాణము. చూ. పోవుదెంచు.)

అరుచి సం. వి. ఇ. స్త్రీ రుచిలేమి

అరుజా దే. వి. మొప్పసెరివేము, గాలము. "సీ. జనుదానిల్లపుఁ బేరుపాడు జీల్లె" పాండు. ౪, అ. (సీసపుటెండు, కల్లరుల, పుల్లగజ్జ)

అరుణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 అతివసచెట్టు 2 తెల్లతెగడచెట్టు 3. మంజిష్ఠచెట్టు, 4. మామెనచెట్టు. పుం. ను. 1. ఎఱుపువర్ణము, 2. కపిలవర్ణము, 3 కుష్ఠభేదము. 4. సంధ్యారాగము. విణ. 1. ఎఱుపువర్ణముగలది. 2. కపిలవర్ణముగలది.

అరుణిమ. సం. వి. న్. పుం. ఎఱ్ఱఁదనము, ఎఱుపు.

అరుణుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1 సూర్యుని సారథి, 2. సూర్యుఁడు

అరుదు. దే. వి. విణ. ఆశ్చర్యము విణ. అపూర్వము

అరుదుపడు. దృ. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు.

అరుదెంచు. దే. అ. క్రి. (అరుగు + తెంచు.) 1. వచ్చు, 2. పోవు. "క. చంపకాపురంబునకరుదెంచువారు." జై. ౪, అ. (చూ. అరుగుదెంచు)

అరులు. దే. వి. వాత్సల్యము. "సీ. రతియందనువరులు సాంగత్యవాత్సల్యకంక్షయుఁ బరఁగుచుండు." అం, రా. ప్ర. నా.

అరులుమరులు. దే. వి. మదిమియందుఁ గలిగెడు మదిరబ్బిబ్బు. (చూ.) అల్లుమల్లు.

అరుషువు. సం. వి. ఉ. పుం గుండిగము

అరువు. దే. వి. ధ న్యాదులబులము.

అరువుఁద్రిక్కు. దే. వి. (అరువు + త్రిక్కు) పరుగెత్తువిశేషము.

అరువుఁబూఁటు. దే వి. (అరువు + పూఁటు) (రొక్కపుపూఁటు.) (అద్వైతము అరువాదేశము.)

అరుష్కరము. సం వి. అ. పుం. జీడిచెట్టు విణ. వ్రణములు కలుగఁజేయునది.

అరుసము. వై. వి. హర్షము. "చ. అరుసముఁ జెందివచ్చికఁట యందఱు కుందలీలలఁగుంపుల్లై." ఉ, రా. ౨, అ.

అరుసు. వై. వి. రాఁ. "క. చేపట్టిన భ్రుకులగుదురు, కోసించిన రంభఁగూడుకొండురుఁగగరిమ్, స్థాపింపఁబొడువఁజాలని, యాపందలుపాల్పడకోసమరుమునకనయే." అప్ప. 3, ఆ.

అరుస్సు. సం. వి. స్. న. వ్రణము, పుండు.

అరుహుఁడు. వై. విశే. అర్హుఁడు.

అరె. దే. అవ్య. త్వరింపఁజేయుటందు. (చూ. అరే. ఆమ్రేడితమందు అరరె, అరరే "వ సెం, లచిలికి పురే యరరె హావురె యంచునభినుతింపఁబేరుల్" చంద్రా. [illegible], ఆ. "అరరేదాంతి." చంద్రా. 3, ఆ.)

అర్క ప్రుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోంపాలి.

అర్కబంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. శాక్యసింహుఁడను బుద్ధుఁడు.

అర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. జిల్లేడు; 2. స్ఫటికము 3. రాగి.

అర్కారా. హిం. వి. దూత, పనివాఁడు. (చూ. హర్కారా.)

అర్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. అన్న; 3. ఇంద్రుఁడు.

అర్గళము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. గడియమ్రాను 2. పెద్ద యల. (ఇది మూఁడులింగములయందని మేదిని.)

అర్గు. దే. ఉ. క్రి. అనుగుయొక్క రూపాంతరము. "మత్త. ఎవ్వ డుగ మతియుష్టలరియ్యుంగన్." కళా. 3, ఆ.

అర్ఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల; (చూ. అర్ఘ్యము.) 2. పూజా మూల్యము.

అర్ఘ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పూజింపఁదగినది. 2. పూజకొఱకైనది. (అష్టార్ఘ్యములు.- పెరుగు, తేనె, నెయ్యి, అక్షతలు, గరిక, నువ్వులు, దర్భ, పువ్వులు.)

అర్చ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పూజ, 2. ప్రతిమ.

అర్చకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూజచేయువాఁడు, నంబివాఁడు.

అర్చన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ. (స్నానము, గంధము, అక్షతలు, పుష్పము, ధూపము, దీపము, ఉపహారము, తాంబూలము అనెడి ఎనిమిది విధములుగలది.)

అర్చి. సం. వి. స్. స్త్రీ. న. 1. మంట, 2. వెలుఁగు.

అర్చించు. సం. స. క్రి. పూజించు. (సమర్పించు అనియు.)

అర్చితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పూజితుఁడు.

అర్జకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగగెర.

అర్జీ. హిం. వి. వ్రాఁతపూర్వకమైన మనవి.

అర్జుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాట్యశాస్త్రభాషయందు వేశ్య.

అర్జునము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. బంగారు, 3. కంటి తెప్పలు. పుం. 1. ఏఱుమద్ది; 2. తెలుపు; 3. నెమలి. విశే. తెల్లనిది.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. బాణాసురునికూఁతురు. 3. బాహుదయనునది; 4. (ఒగాన్ఁతో) కుంటెనకత్తె.

అర్జునుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కృతవీర్యుని కొడుకు, 2. పాండురాజుకొడుకు; 3. ఒకతల్లికొక్కకొడుకు.

అర్ణము. సం. వి. స్. న. ఉదకము, నీరు.

అర్ణవము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

అర్ణోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీరుకుప్ప.

అర్దనము. సం. వి. అ. న. కోయుట, కోఁత.

అర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము; 2. వింటికొప్పు.

అర్థజాఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సెలవరి.

అర్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాచన, వేఁడికోలు.

అర్థనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వేఁడఁదగినది.

అర్థపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడిఱేఁడు.

అర్థప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. కుసీదము, వడ్డికిచ్చి బ్రదుకు.

అర్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దార్థము, 2. ఇంద్రియార్థము, 3. కారణము; 4. ధనము; 5. నివృత్తి, 6. న్యాయము, 7. ప్రయోజనము, 8. వస్తువు.

అర్థవంతుఁడు. సం. విశే. (డు. తి. ము.) అర్థముకలవాఁడు. (తకారాంతమైనప్పుడు అర్థవతి అని రూపము. ఇట్లంతట నెఱుఁగ నది.)

అర్థవాదము. సం. వి. అ. పుం. స్తుతి.

అర్థశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. నీతిశాస్త్రము.

అర్థాపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక అలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

అర్థి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేఁడువాఁడు, 2. వాది. 3. కొలువుకాఁడు; 4. (తెనుఁగున) కోరిక.

అర్థించు. సం. స. క్రి. 1. కోరు; 2. వేఁడు.

అర్థితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కోరఁబడినది, 2. వేఁడఁ బడినది.

అర్థ్యము. సం. వి. అ. న. శిలాజిత్తు. విశే. 1. తెలివిగలది 2. న్యాయమునుండి తొలఁగనిది, 3. వేఁడఁదగినది 4. అర్థమునుండి తొలఁగనిది.

అర్దన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థన, వేఁడికోలు.

అర్దితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. [illegible] 2. నొప్పింపఁబడినది

అర్ధచంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ. అ. పుం. 1. సగముచంద్రుడైన [illegible] 2. మెడపట్టి త్రోయుట కమర్చిన అర్ధ చంద్రాకారపుచేయి; 3. గోటినెలవంక; 4. అర్ధచంద్రాకారమైన బాణము. (పాపుడుత్రేలు మొదలయిన నాలుగు వ్రేళ్లను [illegible] సరిగాఁజేర్చి బొటనవ్రేలినెడముగాఁ జాఁచిపట్టినది.)

అర్ధతూర్యము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధారంభ వాద్యధ్వని.

అర్ధము. సం. వి. అ. న. అర. పుం. భాగము.

అర్ధరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కరథికునితో సరిగా నిలిచి పోరలేని యోధుఁడు.

అర్ధహారము. సం. వి. పుం. 1. అఱువదినాలుగుపేటలుగల హారము. పండ్రెండు పేటలుగల హారము. (అనికొందఱం దురు.)

అర్ధేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అర్ధచంద్రుఁడు; 2. కలయిక; 3. మెడపట్టి త్రోయుటకమర్చినచేయి; 4. గోటి నెలవంక.

అర్ధోరుకము. సం. వి. అ. న. చండాతకము, చల్లడము.

అర్పణము. సం. వి. అ. పుం. ఇచ్చుట.

అర్పణము. సం. వి. అ. న. అర్పించుట, అప్పగము.

అర్పించు. సం. స. క్రి. అప్పగించు.

అర్పితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అర్పింపఁబడినది.

అర్బుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దశకోటి, (కోటి పదిగుణ ములు.) 2. నేత్రరోగవిశేషము; 3 ఒకానొకకొండ.

అర్భకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలుఁడు. విణ. 1. కృశుఁడు, 2. మూర్ఖుఁడు.

అర్మము. సం. వి. న్. న. నేత్రపక్ష్మవ్యాధివిశేషము, కొం. నేత్రరోగము (ఎఱకొండము.)

అర్మిలి. దే. వి. 1. అపేక్ష; "వ. చూడఁగాని క్రీడి, ప్రీతి మఱిచేమ భోజనమునందు నపేక్ష యొకింతకనియుణ్." ఉత్త. ౨, ఆ.–2. ప్రేమము.

అర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోమటిది.

అర్యముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. పితృదేవతలలోనొకఁడు.

అర్యాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అర్య, కోమటిది.

అర్యీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోమటివానిపెండ్లాము.

అర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటివాఁడు, 2. ఒడయుఁడు.

అర్రు. దే. వి. అఱులుయొక్కరూపాంతరము (చూ.) అఱులు.

అర్వము. సం. వి. న్. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము. 2. తురక గుఱ్ఱము. విణ. అధమము, కుత్సితమైనది.

అర్వాచీనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) క్రొత్తదైనది.

అర్శము. సం. వి. స్. న. మూలరోగము.

అర్శసుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మూలరోగముగలవాఁడు.

అర్హణము. సం. వి. అ. న. మీఁగడపెరుఁగు. (మీఁగడతీసిన పెరుఁగు దధిమునకు.) పూజ, కందకి.

అర్హణీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నెలబాలికి.

అర్హా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్హ, పూజ.

అర్హతి. సం. వి. అ. స్త్రీ. యోగ్యత.

అర్హము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అనురూపము, తగినది.

అర్హితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అర్చితుఁడు.

అల. యు. దే. వి. 1 నది, 2 పెట్టెలోనున్నవాని రొమలి ఎముక, 3. హస్తాది తలము. "దిండేల అడుగోయి." సం. "పాణి పృష్ఠంపాణితలమ్." శా. ౫, ఆ. జై. 1. పగము; "అలకంచు దురుని క్రొత్త మెఱుఁగులు" పారి. ఉ. 2, ఆ.–2. కొలఁది, "క. పూర్ణరంజకనీ, శాంతిపశనిరూపదిపో. నలలేనిమనోజాళిపల రిసజెలమిణ్." రా. అర ౧, ఆ.–3 భేదము, "సీ. పిరధావ లకులపంచిర మ్రోఁతలకు రావములరేకతోడ్పడి మెలపెనేని." పారి. ఉ. 2, ఆ.–4. పంచన, "క. అనిపనతంబు నెమ్మనము సంకొరిమోవను భీదనుండెసం, గొనఁగఁబురోహితుండిరిచిరోమలిజల ఫలంబుతీనుఁడోఁ, చినకెలఁగంతయుంజిలియఁ జెప్పనుశిలి ఏరు నమ్మతిం, చిరనెటుల్తినలెచ్చయుంచేసినదోషము నమ్మనాళ్లునుణ్." భో. ౪, ఆ.–5 కీడు, "ఎ, సీ. దుర్గయయును శకుని కర్ణదుర్యాధనుల్, గలవఁరాండవులకు నలయదేయఁ, గడఁగఁబాండవులును

గడఁ భార్తికులుగానఁ బోరయుగ్రెరివారి దలిరదిపుల." భార. ఆది. 3, ఆ.–6. చింపి. "ద్వి. అలలదోవతిమొలసంటఁగాఁడిగిది, కులవగాళిఖలునిఁగొనిఁగూడుకలది." రా. ఆ, ౫౦.

అలక. దే. వి. మూఁపు, స్కంధము. "క. మోపులఁజనేపారకుఁడిగిలావరిపులుఁగొక్కడియది" పారి. ఉ. ౪, ఆ.

అలకడ. దే. వి. (అలక+కడ) స్కంధప్రదేశము "గీ. కడుఁ నిత్రగానమిఁదొడరుచుతనికొని పనులఁగనేంకడుకమన్న, నెఱిగిదెచ్చిరఁదల్లినలకడనిడి." భార. ఆది ౬. ఆ. (చూ. అలకడము. "గీ. వాయంబునేన, గొఱియలఁ దెట్టుకొనివత్తునలకడమున." జై. ౧, ఆ.) (కడిశబ్దము స్త్రీసమమైనను పోరాఁటము మాటాలమునోనసుండియ వృత్తియందు ము వర్ణకము వచ్చినదని తోఁచెడిని.)

అలకము. దే. వి. అలుకవ, –త్రి.

అలగొండెతనము. దే. వి. గుండెధైర్యము. "ద్వి. అల్లంతటకుడియలగొండెతనము" భల్లా. ౫, ఘా. (ఈ పదము ఇంకను విచారింపఁదగినది)

అలగొడ్డియము దే. వి. అకార్యము, దుండగము (చూ. అలగొడెము.)

అలగోడ్డెము. దే. వి. అలగొడ్డియముయొక్క రూపాంతరము. "క. ఎటిగియుతీఁగిరిముండల, నలగొడెముచేసిపోయిరి." ఉ, హరి ౪, ఆ.

అలగోఱు. దే. వి. నూన్నత. "వ. భీమనాయకుం, డలగోఱులేని వేల్పు నిఖలాభ్యుదయంబులు సేకుసయ్యెనుణ్." ఫి. ౨, ఆ.– విణ. నూన్నతము.

అలచు. దే. అ. క్రి. 1. కాయు. "క. పసిగొనచు వేయవచ్చిన పసిఁగొనుచుంగొలు పులులురలిపెణ్ నృపతీ, యడియాడునేని యచ్చెల, నపిరూడుండలచు వెలచునలచుంజుణ్." రామా. ౨, ఆ. 2. విలపించు. "క. నెపదర్పంబడిపెల్లుగ, నాలరకికావాఁడనులయులివధిమనస్యం, దలచుఁబడులకు నగమదిఁ, బటిగొన నలపెలు వనలమునంగఁజెలంగెణ్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

అలజాతి. దు. విణ. దుష్టుఁడు. "క. వలువానికదిలిదిక, గొలగామలువక్కడ్రోచికొనఁబోయదినం, బలుకునశిదనియెనివన. లలజాతిని నిన్న నేమియునకేగ్గ మతా" హరి. పూ. ౫, ఆ.

అలడా. దే. వి. 1. నడుమ్ము మీఁదిభూష. "అపరంజలంగాడు లలడాలు." భార. ౪, ఆ.–2. కర్ణాటకపువల్లకీ బొంగుకొనకు వేసెడి పిందెలాంటిభూషనము.

అలతి. క్రి. వి. అలంతియొక్కరూపాంతరము.

అలప్పు. దే. వి. కూఁత. (చూ. అలపు.)

అలమట. దే. వి. (అ+మరలు) 1. సందేహము; "క. మఱియు నోకకూలయువద్దకు, నెఱుఁగని యాదితకరధునుకునేకాంతమునం, దలమటలేకదృఢంబుగ, నెఱుకపడంజెప్పవింటిసేనోకరుండణ్." విర ౯, ఆ.–2. భేదము. "క. వెఱవకు నెమ్మదినుండుము, పెలవారలబుద్ధిరాఁదెట్టునెయనఘుం, డొలసిఁడి రాచూపనామది, నలమటలేదొండునమ్ముమునియునరేంద్రా." ఒ క్రి. 3, ఆ.

అలమరిక. దే. వి. (అలమరయొక్కరూపాంతరము.) 1. సందేహము; 2. భేదము.

అలవ. దే. వి. పాపకృగారియాకు, ఒజ్జియ. "అలవలనైనను సలప్పన వెరపునుట్టియుంటఁగఁబట్టి కట్టిరిదుకఁ, విదుళ్." భార. విరా. ౧, ఆ. (ఇది యిట్లు ప్రాఁగప్రకులపాఠము నవుకరించి

ప్రాయ బడినది. అచ్చుపుస్తకముల యందు నఱవగుసిపాఠము గనఁబడుచున్నది) విశే. నష్టము, దుష్టుఁడు. "అ. పంకులఅవల్లి కాలుచే, విఱిచి పాఘుజనములఁ దినాను" (ఇది ప్రాఁతప్రతుల యందలిపాఠము) భార. అను. ౫, అ.

అఱవము. దే. వి. నస్యవిశేషము. "క. ఆఱవముగం బెరవిందయు, నఱువదిదినములకుఁ బండునని బ్రదుగాక, దఱుమగనేతాల్తెఁగఁ, బచవఱియైయుఁ బయుమల్లెవడిచెడిపోయెఁ." కాశీ. 3, ఆ.

అఱవత. దే. వి. ద్రావిడస్త్రీ. "ఎ, సీ. కంచి యుఅవర అనమా స్తుఖస్థలలు." కాశీ. 3, ఆ.

అఱవము. వై. వి. (అఱ + వాయి.) ద్రావిడభాష.

అఱవఱలు. దే. వి. బ. సాత్త్విఖండములు. "ఆవఱలెసరఘం బులు, నెఱిదప్పఁబడినయశ్వవికంబులు, దఱుమగఁగూర్చి నకులుఁ, గిఱికొనియడ్డనముకమేదిధీశలమెల్లఁ." భార. భీష్మ. ౩, ఆ.

అఱవఱసేయు. దే. స. క్రి. (అలవఱు + చేయు) 1. ఖండించు; 2. ధ్వంసించు. "అరిసేనాధ్వంసంబుఅవఱసేయుంగ." పారి. ఉ. ౬, ఆ.

అఱవలు. వై. వి. గ. అఱవవారు ద్రావిడులు.

అఱిముఱి. దే. వి. 1. సంభ్రమము. "వ. యుధిష్ఠిరుండఱి ముఱిఁ బెరోలఁదవిష్టులుంబటుబాణపాతియై." సం. "నన్ యుధిష్ఠిరోరాజా త్వరమాణోమహారథః" భార. విరా. 3, ఆ.— 2. కలఁత. "క. వివిగిధవత్పుసనివహం, బఱిముఱిఁగనుకనిఁజనగ నవిలసుతుండు, క్షితిననిగడిపగచెవారం, దఱుఁదనచేఁతమ్ములపుడు నిప్పులకుఁగనుఁ." భార. భీష్మ. ౩, ఆ.

అఱిముఱిపడు. దే. అ. క్రి. కలఁగపడు. (చూ. అఱిముఱి.)

అఱిమెనకుంపలు. దే. వి. బ. ద్వైకపఁదేసిన పెండ్లికుండలు.

అఱిసెము. దే. వి. అఱిసె, అతిరసము.

అఱిసె. దే. వి. అఱిసియ యొక్క రూపాంతరము.

అఱు. దే. అ. క్రి. 1. తెగు. 2. తీ. సం. వి. 1. షట్కము. "సీ. ఇందువి యము జాతి చెం... వృఁగఁలుపోక నుఱు లక్షీనాకంగ నాదనరిగ." ... 3, ఆ. ... సమీపము.

అఱుఁగవులు. దే. వి. (అఱు + గవులు) ... "... దవలొన్నాగఁడు." భార. అను. 3, ఆ.

అఱుకువ. దే. వి. ...అఱకు. "... అఱుకువయైయుఱు." (... అఱుకువ అనఁగా అడకువమనియర్థము.) ఉ. హరి. ౪, ఆ.

అఱుక్రము. దే. అ. క్రి. కలయు. "ద్వి. భయమునత్తుకుచేర్లు పపలమాంసములతో, నఱు క్రముఘాతమ్ముల్ ...పెప్ప" ... ము., కాం.

అఱుగు. దే. అ. క్రి. 1. జీర్ణించు, 2. తెయించు.

అఱుగుఁదెవులు. దే. వి. (అఱుగు + తెవులు.) అఱుఁదెవులు.

అఱుగుర్లు. దే. విశే. బ. శిథిలము. "సీ. ...జీగరంబున నఱుగుఁడు నేఁబదందంబు." జై. ౭, ఆ. (వృత్తిగుండు ఏకవచనాంతమైనది. చూ. అఱువ్రల్లు.)

అఱుగుపడు. దే. అ. క్రి. (అఱుగు + పడు) 1. తెయించు; 2. నశించు, 3. హీనమగు. "క. అఱుగుపశిపనియాచీవనలు." పారి. తృ. ౫, ఆ. (చూ. అఱుగారి.)

అఱుతి. దే. క్రి. నమీపమునందు. "గీ. మహితకుచిజీవనావాస ముంగనుగ, మరకియడుగడలెల్లఁగుందియూవెలంతి." పారి. ... కంఠమందనియు, నలునికథయంద కఱు పమందనియు అర్థము.) హరి. ౫, ఆ. (చూ. ఆరుగు.)

అఱుప్పు. దే. స. క్రి. దళ్కించు.

అఱుము. దే. స. క్రి. 1. ఆక్రమించు, 2. ప్రకాశించు. "క. ఎయుఁగుమసేనుమయోధను, కొలగామియు నరసిలోదఁగూడెనస్పపు లం, దఱుఁబగమనము నసిడికొని, యుఱుములయును సంధిలొనఁ దనియుమహాత్మా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—వి. అఱము, అక్రమగమ "క. ఆగండఱుమెడలకమఱియు నేనానకథకరయమునఁ." భార. భీష్మ ౩, ఆ.

అఱువంద్రు. దే. స. అఱువదిమంది. (అఱువదిమనాస హాన్నర్థకరూపము.)

అఱువది. దే. స. (అఱు + పది.) అఱుపదులు.

అఱువు. దే. ... అఱుగుయొక్క రూపాంతరము.

అఱువుఁదెవులు. దే. వి. (అఱువు + తెవులు.) అఱుగుఁదెవులు "ఉ. పన హితంబుచెప్ప నటులేచి దురా చరణంబులిష్టెఁ, మానవకోగిరందయిన ముం దఱుపుఁదెవులంటఁదాఁకిరం, గాని యుఱుంగఁదపు ప్రతికారముగల్గునెయట్లుగారెనీ, దైవనిర్మితక్ర మం మంది నలంపెడుగానిమ్ముటన్" నిర్వ. ౪, ఆ.

అఱువ్రల్లు. దే. విశే. బ. శిథిలము. "క. అమెయిన విధికర్మ, గ్రామంబఱువ్రల్లునేసి." భార. విరా. ౫, ఆ. (అఱువ్రల్ల ఇత్యాది బహువచనాంతములు వృత్తియందు ఏకవచనాంతములగును. "అఱు. గఁగాని" ఉ. హరి. ౪, ఆ. "అఱువ్రమఁ... వ్వకంపుఁ బొరల్లె" లక్ష్మి. ౧, ఆ. ఇత్యాది.)

అఱ్ఱ. దే. వి. 1. గతి, 2. పెట్టెలోనున్నవాని, లోపలి ... భ. ప్రయాసమునఁ దిండఁదగినయాహ్ర, కరట.

అఱ్ఱము. దే. వి. ముండ్లమోపులోనగునది.

అఱ్ఱాడి. దే. వి. (అఱ్ఱ + ఆడి) 1. మిక్కిలిదర్పంధము. "క. అఱలిగావోధిం, దేఁకుపగలవాఁడఁగానొగినవేలక్యద్, పాఁకఁగ దేసన్నిపుడ, ...బలవాళనాడ్యఁడిప్పై." కాశీ. 3, ఆ. 2. మూకుఁడు "గా. ... దేవ్వఁగనెంగయేనిదడనోడ ప్ర... ...లధి, వాఁడోన్నాఁడిప భోజ తీరుముసం దాక్షాసమైయుండె, ...బట్లకచెప్పిరట కాలక్షేపాంతంబుగుచేలగా, కఁడాదే ...తిరుమించెఁ గుమురఁ విచ్చేయుయు గ్రక్కునన్." కాశీ. ౭, ఆ.

అఱ్ఱాడిలి. దే. వి. (అఱలి + అఱడి) మిక్కిలి మొత్తు "క. పాల యుయుమ్నంబిడుము, బలాధివావ్వయుడుకుల బాలవిద్యల్లాఁ, తలిసియకుమకకేల, పక్కిలినయమనగ నతికఁబలియుట్లనియెన్." "గా. అహాస్థితమైనముంమునిలో నయక్షిన్నదేశందు నర్లోన్న హారంబునమంచుబ్రహ్మఁడు." భో. ౬, ఆ.

అఱ్ఱాడు. దే. అ. క్రి. (అఱ్ఱ + ఆడు.) చేరుక చుట్టిమట్టితిరుగు. "గీ. విగుగులోంపములంద వగిలియఱ్ఱాడుచుఁ గెరలుకోయిలలమ నస్వరములతున." మార్క. ౫, ఆ.—"వ. ఆమమఁ దలంగవోఁ యుట్టునట్టుంనట్టుమిట్టడు చిట్టివడుగుల నానట్టువనగభ్రమంగోపం బుఁ గదురనవలించుమందనమీరగాంద్రి వారోలించి యుల్లాల కలు మనవాలకపుబొమ్మలందునేమినియుఁ దహరించుఁ కఱ్ఱాడు చున్నవాడు మీరల్ ముచ్చటలనెల్పరికిం నగపెటుకొనియుండు దనుటయు." ప్రభా. ౧, ఆ.

అఱ్ఱియము. దే. వి. అఱకము. "శీ. తఱమట్టె మనఁదత్తియక." అం. భా. ద్వి. ము.

అఱ్ఱు. దే. వి. 1. అఱు, కంఠము, 2. నమీపము.

అష్ట్రెము. దే. వి. అష్టియముయొక్క రూపాంతరము.

అల. యు దే. వి. తరంగము. విశే. ప్రసిద్ధిని తెలుపును. "అలనాఁ న్యుఁడు" శై. ౬ వ్య. సంబోధనమునకు తెలుపును. 'ఉ. అక్కట కన్నగాకవ్విమిటులా అకిసోవ నకారణంబులో, కక్కడి బాలువచ్చె." విర్వ్. ౨, ఆ. (రూ అలా. "క. సెలవుల లాలలుతోరఁగంగ నన్నలా యనిమోఁటక్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.)

అలంకరించు. సం. స క్రి. శృంగారించు, సింగారించు.

అలంకరిష్ణువు. సం. విశే. ఉ. 1. శృంగారముసేయువాఁడు, 2. శృంగారించుకొను స్వభావముగలవాఁడు.

అలంకర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ ఋ) శృంగారముసేయువాఁడు

అలంకర్మీణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పనియందు నేర్పరియైనవాఁడు, కర్మక్షముఁడు.

అలంకారము. సం. వి. అ. పుం 1. శృంగారము; 2 భూషణము, 3. ఉపమాది. (ఉపమాదులు.—ఉపమ, అనన్వయము, ఉపమేయోపమ, స్మృతి, రూపకము, పరిణామము, సందేహము, భ్రాంతి, అపహ్నవము, ఉల్లేఖము, ఉత్ప్రేక్ష, అతిశయోక్తి, సహోక్తి, వినోక్తి, సమాసోక్తి, వక్రోక్తి, స్వభావోక్తి, వ్యాజోక్తి, మీలనము, సామాన్యము, తద్గుణము, అతద్గుణము, విరోధము, విశేషము, అధికము, విభావన, విశేషోక్తి, అసంగతి, విచిత్రము, అన్యోన్యము, విషమము, సమము, తుల్యయోగిత, దీపకము, ప్రతివస్తూపమ, దృష్టాంతము, నిదర్శనము, వ్యతిరేకము, శ్లేషము, పరికరము, ఆక్షేపము, వ్యాజస్తుతి, అప్రస్తుతప్రశంస, పర్యాయోక్తము, ప్రతీపము, అనుమానము, కావ్యలింగము, అర్థాంతరన్యాసము, యథాసంఖ్యము, అర్థాపత్తి, పరిసంఖ్య, ఉత్తరము, వికల్పము, సముచ్చయము, సమాధి, భావికము, ప్రత్యనీకము, వ్యాఘాతము, పర్యాయము, సూక్ష్మము, ఉదాత్తము, పరివృత్తి, కారణమాల, ఏకావళి, మాలాదీపకము, సారము.)

అలంకృతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. అలంకారము, శృంగారము.

అలంకృతుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) అలంకరింపఁబడినవాఁడు

అలంక్రియ. సం. వి. అ స్త్రీ. అలంకృతి, శృంగారము.

అలంగము. దే. వి. కోట ప్రాకారపుగోడకు ఆధారముగా మట్టి చేతఁగాని రాళ్లచేతఁగాని యేర్పఱుపఁబడినకొండు, వప్రము, "సీ. అలంగంబునవలపరివారప్రముఖుఁడు." ఆం, భా. ద్వి. పుం.

అలంఘ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లంఘ్యముకానిది. (లంఘ్యము=దాఁటఁదగినది)

అలంజరము. సం. వి. అ. పుం మణికము, కాఁగు ముంత (అలిగాండము.)

అలంజాఁడు. సం. విశే. (అ ఆ అ.) నిరర్థకశబ్దము గలవాఁడు.

అలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వెడలు, "ఉ. పలికిననేమి పోకలఁపు వర్ధతిగాక చెడిపోయి, తిరిగిరాదు డింభకా నిను పఠింపఁగవచ్చెదనోయటంచునా, కలఁగుచు మారామూసుమని యావలు పెట్టఁగ." కళా ౬, ఆ.—2. కోపించు, "ఉ. బాలుక బాల్యకర్తములఁ బద్ధఁగలంగియలంగియోరువం, జాలకబాప్వలో యుగ జాలము చెక్కిలరాలనద్ది." భాగ. ౧, స్కం.—3. శ్రమపడు, "మ. మలఁగుచు మెల్లనిగా లింపటుపట్ల స్త్రదిగ్వరే షాలికా, దలఁగుచు గోయంతరోఁశకైయఁలఁగు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—4. సంకోచించు. "ద్వి. అంకిలి గలుపునిర్జర సతులే తుకాని, కలఁగూరకయుండి యటుంతరు వాడ." భాగ. ౧, స్కం.

అలఁచు. దే స. క్రి. అలఁగఁజేయు. శ్రమపఱచు. "అలిఁగడు దాసియునిటికలంచెదరిష్టముయనన్నరీళ్ళ." మార్క. ౫, ఆ.

అలఁత. దే. వి. 1 బాధ, "క. పడినదిఁక పుసవెడలినఁ, బడియుఁ బుడమినడ్డనుండు పదపడి త్రెళ్లం, గొడుకునుయున్న తెఁడపిన, చెడిదపు చేటులయలంతఁ బృథ్వీనాథా." భార. అశ్వ. ౪. ఆ.—2. శోకము; "సీ అమ్మునియాశిష్యరత్నుని చేరఁగఁ బిలిచి పేటికనలఁతఁ బొంది, దనినసతఁడు శిష్యులందఱుపైఁగల, కరుణముకఁ జెద్దరాలమేని, మునివరేణ్యనావలన లేదుదానిక, నమ్మింపకెట్టులుండ వచ్చు" భార. అశ్వ. 3, ఆ.—3. శ్రమము "వేఁకటియలంత" అని. 3, ఆ.

అలఁతి. దే. వి. తేలిక, అపాయము. "సీ. మున్నపమానపాటు, దుఃఖపాటుగలిగితొడరంగవచ్చిన, వారుగాన నలఁతిఁబోరు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—విశే. 1. అల్పము, 2. సూక్ష్మము "ఎ. సీ. అలఁతియలుఁకునిల్లనునాలతాంగి." భార. అను. ౧, ఆ.

అలఁదు. దే. స. క్రి. పూయు.

అలఁదురు. దే. అ. క్రి. ఉమ్మలించు, దుఃఖించు "క. కొలఁదికి మించినవెవ్వగ, నలఁదురి." విర్వ్. ౫, ఆ.—"చ. దీనినెవ్వరో ప్రాఁగట్టిచవినిశ్చయముండగఁజేసెద్దివము, మనఁగలదల్లకాయని యాత్మనలందురిమందచేష్టుఁడై." భార. విరా. ౧, ఆ.

అలక. ఉభ. దే. విశే. సూక్ష్మము. సం.వి.అ. స్త్రీ. కుబేరునిపట్టణము అ. పుం. ము. ముంగురులు.

అలకన. దే. వి. సూక్ష్మత. విశే. సూక్ష్మము. "అలకనతెల్వి." హరి. ఉ 2, ఆ. "అలకనిదేబు." సావి. ౬, ఆ. (విశేషణమైనప్పుడు సమాసమునందు కడపటి అకారమునకు ఇకారమువచ్చెడి.)

అలకి. శై. క. ముందు. "నాలుగే నలకులదొంతిడించి." హరి. పూ. ౫, ఆ

అలకువ. దే. వి. 1. ఆయాసము; "తెలుపనలకువదీరఁగ." భల్లా. ౪, ఆ.—2. శైథిల్యము "అలకువలేని నిష్ఠలన." మై. ౧, ఆ.

అలక్తము. సం. వి. అ. పుం. యావకము, లత్తుక.

అలక్ష్యము. సం విశే (అ. ఆ. అ.) లక్ష్యముకానిది.

అలక్ష్యముచేయు. మి. స. క్రి. అనాదరించు.

అలగర్దము. సం వి అ. పుం నీరుపాము, (రూ. అలగర్ధము, అలగర్దము.)

అలఘువు. సం. విశే. (ఉ. ఈ. ఉ.) లఘువుకానిది (లఘువు-ముఱుకన.)

అలజము. సం. వి. అ. పుం. కుక్కుభము, గండభేరుండము.

అలజడి. దే. వి. 1. అదర, "క. అలజడివచ్చుటకు మూలమదియయ్యెదియో" సం. 'నాతదాముస్థితమర్యాదా." భార, అర. ౭, ఆ —౪. క్లేశము. "చ. అలజడిలేదుచిత్తమునకంగములందుఁ బ్రయత్నమేమియుఁగా, వలదు." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

అలజడిదరి. దే. వి. వసివికేసము. (అప్ర.)

అలపద్మము. సం వి. అ. పుం. అధికయావృత్తవిశేషము. (అయిదు వ్రేళ్లనుగొనలుదాదకుండునట్లు బిల్లువలె వంచి చిటికనవ్రేలి వెంబడి వ్రేళ్లన్నియుదమగలుగఁద్రిప్పఁబడినది.)

అలవు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

అలబలము. దే. వి. కలకలము. "క. అలబలములసంఖ్యములై, అలబలములుసేయుచుండ." విజ. 3, ఆ.

అలభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లభ్యము కానిది. (లభ్యము - పొందఁదగినది)

అలమట. దే. వి. దుఃఖము. "గీ. ధర్మసుతుఁడు మాటలాడఁ బ్రువ్వధర్ములో మయుఁడు, శుచికిఁ జెనిదింతిల్లితినో పృదిభు, తెలియఁజెప్పి యాయల మటములుగఁ జేయ." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

అలమటపడు. దృ. అ. క్రి. చింతపడు.

అలమటించు. దే. అ. క్రి. చింతించు. "ద్వి. పాపాయక్క మునకు, నందు నెవ్వరికాన కలమటించుచును." కష్ట. ఉ ౫, ఆ.

అలమారు. దే. అ. క్రి. చింతించు. "ద్వి. తుదిదిగులమరియేక మదఁగను." పారిజా. ౧, ఆ.

అలమారుచు. దే. స. క్రి. బందియిడునమార్చికట్టు.

అలము. ఉభ. దే. అ. క్రి. కవియు. "ఉ. మలధిమెదుర్దధిం బాయనిచూచనెఱుంగఁగ కన్నదానిపై, నలముడు కామము." భార. శాం. ౪, ఆ.—స. క్రి. 1. ఆక్రమించు; "గీ. రక్కసులును గుంతఖడ్గ, గారుశ ప్రముఖాయుధములచే ధుజాలు, కవచ ధారులు నయి కోలఁగలయనలము" రా. యు, కాం — 2. కాఁగిలించు, "ఎ. గీ. ఒతివయుత్కంఠవివశయైయలముకొ్రి, తలచేనియటెలి దీటఁదెలిపిదమ్మ." హంస. 3, ఆ.—3. పరిగ్రహించు. "గీ. అతఁడు ముసుమునిసందరం శ్రీతియదర, నలమియాలింగనముచేసి." మార్క. ౯, ఆ.—వి. 1. అణుము, ఆక్రమణము; "ఉ. అలము సద్దుకైవృఁడు." భార. అర. ౫, ఆ —2. గాఢకోపము. "క. అలము అదుంపలునములును."అచ్చ. యుం, కాం.—సం. ఏ. న. 1. తేలుకొండి; 2. తేలుకొండిముల్లు.

అలముకొను. దే. ఉ. క్రి. 1. కవియు. "అలముకొనిన మూర్ఛ యుపరాగ్యయమునఁ బేటి." జై. 2, ఆ —2. వైచు; "వ. ప్రవిర్పలు లాలించినేసలముగాను టగాని, గ్రుచ్చివాఁడుగ కలించుకొను చున్నఁడు లేదు గా." మీ. త్రయ —8. వ్యాపించు. "గీ. రూపాదులు, నలముకొన్నగుణసరాదికములు" భార. శాం. ౪, ఆ.

అలయిక. దే వి. అలపు, అలసట, శ్రమము.

అలయు. దే. అ. క్రి 1 శ్రమపడు. 2. విసుగు. "క. అలయు నెడ డయ్యనెడనా, కలియుచుద్భవయునైన యెడలఁగడుఁ గొ ధరణీ, తలనాథపురుషుకుని, మ్ములధార్మ్యయపాముఁజేత్తము దుఃఖంబుల్." భార. అర. ౨, ఆ.—3. అలసముచేయు "క. కడుఁగొనివాతలఁచినపని, యనతృపరచిము అవిధ్యయయలయక నేగం, బుసవత్తు." ఉ, హరి ౨, ఆ.

అలరారు. దే. ఉ. క్రి. 1. ఒప్పు; 2. ప్రకాశించు.

అలరు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు, 2 సంతోషించు వి 1. పువ్వు; 2. సంతోషము "మిసుకులనలరొంది." అచ్చ యుం, కాం.

అలరుఁబోఁడి. దే. వి (అలరు+పోఁడి.) 1. పువ్వువంటి మనోజ్ఞరాలైన యింతి; 2 ఇంతి. (ఇట్టిశాబ్దములయందుఁ బోఁడి శబ్దము వరముగునపుడు ఎల్లతో నూగకుంబుగుని యెఱుంగునది.)

అలరుచు. దే. ప్రే. అలరఁజేయు. "క. అలాతంతుండని, యాదవ రుఁడు నాము కరణములరిచి యంతట." (అలరిచి అనఁగా ఇక్కడ చేసియనియర్థము.) విజ. ౧, ఆ.

అలరువిలుకాఁడు. దే. వి. పువ్వుధనసుఁడు, మన్మథుఁడు.

అలరువిలుతుఁడు. దే. వి. అలరువిలుకాఁడు "ఎ. గీ. అలరు విలుతుపూలుటమ్ములతో." భార. విరా. ౧, ఆ. (చూ. అలరు విల్తుఁడు.)

అలర్క్తము. సం. వి. అ. పుం 1. పిల్లకుక్క, 2. కుండ్ల యుచ్చికుక్క, 3. ముందుచేవలెత్తినకుక్క.

అలవ. దే. వి. గుండెలుచాటుకములురాగనుచున్న సర్పముగాఁజొప్పిం చినటెలు. "గీ. కందర్పుఁగూరముల్ పొందిచికురు పేక్షనలవగఁ గట్టిసయట్టిముహిము." రా, బా. 3, ఆ. "సీ. పీటిరొఁదజెడి పాతీనములకరిపెలుకులు పొచ్చి యాలవలితిఁబోల్ప, కోడలలవలు వ్ వాటుఁగ్రీడవోలె." పారి. పూ ౬, ఆ.

అలవడు. దృ. అ. క్రి. (అలవు+పడు.) 1. అభ్యాసపడు, వాడుకపడు; (చూ. మర్యాద.) 2. తగు, "క. తలవఁగఁబు ద్ధులకపరం, దలకొక్కక వారయనివిధంబున హరివా, రలకుకుల నిట్టి పేర్మి, నలవడిరిమి ధర్మశమలపైతిమి ధరణిక." హరి. ఉ. ౯, ఆ.—3. సిద్ధించు; "క. ఎందుమీరెవ్వరెవ్వ రెక్కడెక్కడ నెట్లెట్లు రూపంబులం జరియించు గోరినట్టిరూపంబులలవడి యెను." భార. అర. 2, ఆ.- 4 పొస్వీనపడు. "క. శుభికాను మందరలుమనో, హారిహారి శొక్కటోటలతడుచో లెఁ, బిరియుగాగోచుడిరుగుగ, దిరుగుచుగా దల రెండుదిశలగులు నొప్పుగ." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

అలవరి. దే. వి. అలంకము, వత్రము. "సీ అలంకాలన నలవరివాపత్రముకును." అం, శా. ద్వి. పు. (ప్రయోగములయందు అలివరియని కనఁబడుచున్నది)

అలవరించు. దృ. ప్రే. 1. అభ్యసించు; "గీ. శాస్త్రములనెల్లఁదగిన ధంగి నలవరించి." భార. అను. ౪, ఆ.- 2. అలంకరించు; "శ్రీవరితెనియఁలవరించి." మీ. త్రయ. 8. వహించు; "సీ. జవ హితాయుధాన సంపాదనభూరాకములా సద్వరవ్రతదీక్షయలవ రించి." జై. 3, ఆ.—4. సవరించు; "సీ. ఒక్కింతవడలిన యుత్తంవదానుకలంధినఁదంబుగమాధిపలవరించి." హరి. పూ, ౫, ఆ.—5. సిద్ధపఱచు. "గీ. అలవరించినతురిచ్చెదా హాంయుమునుమ, దఱిచేసి" ఉ, హరి. ౪, ఆ.- 6. పొస్వీనపఱచు. "క. ఒది రిరలు దిగ్విజయంబుచేసియులవరించికొన్న వదంబుగుటయు." భార. ఉద్యో. ౧ ఆ. (అలవడుధాతువు.)

అలవఱుచు. దృ ప్రే అలవడఁజేయు, అభ్యాసపఱచు. (చూ పాంతరము అలవరించు.) (ఒకానొక అలవర్చు అని మాటము కనఁబడుచున్నది.)

అలవాటు. దృ. వి 1. అభ్యాసము, 2. సిద్ధి. "ఎ. గీ అశ నిష్టయలవాటుగాంచించి" కాం. ౬, ఆ.—విణ. సిద్ధము. "తేరల వాటుగఁజేనెక్కి." ఉ, హరి. 3, ఆ (చూ. అలవడు)

అలవి. దే వి శాలది. "క. వృత్తముగాఁ బెంలలవిమెఱెను." భార ఉద్యో. ౧, ఆ విణ. శక్యము. "క. బలహీనుఁడైనవానికి, నలవియెమోపెట్టి తిరియనక్కరుకములుగ." భార. ఆది. 2, ఆ.

అలవు. దే వి 1. పరిశ్రమము; "గీ. మూవటికిదల్లకల్లనమదగ జంబు, నిర్వతోఁగూడ నోలబెదిమ్పునట్లు, యోగవిజ్ఞావరుం డును నాయ్యకొయ్య, నలవుతోఁగూడఁబవనంబునాఁగవలయు." మార్క. 3, ఆ.- 2. బలము; "క. బలభద్రు నిధరియింపఁగ, నలవుచెడిత్రిలంబిధిమ్మఁ దమ్ముదధరణీ, తలము నతువచ్చె." వి, పు. 2, ఆ.- 3. శ్రమము. "క. కురగముకునీరుజలజా, కరమునఁ ద్రావిందియాకి వపువ్వలతో, తక్కిరధరవిన్ముడూతాం, తరమున కరపేదినలవునంబవలెంచక." (అలవునక ఇక్కడ అలవునక అనియే యుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయందంతటపాఠము అలవునక అనియున్నది. ఊరుపరము పొడుచే.) జై. ౯, ఆ.

అలవోక. దృ వి. (అల్ల+పోక.) 1. స్వేచ్ఛ, యదృచ్ఛ; "సీ. అంతటనొకఁడు మునోదయుండమురగకినాయకుండుదూపామఖాలి

యమభార్యయును దాను వనము ... "(ఇది మతియొకచో చెప్పబడినది.) ... నకటపాలకీమాన్త్ర." కళా. 2. ... "సీ. ... కలిగె." కాశీ ౬. ౮.

అలస. స. వి. అ. స్త్రీ. ... పుం. ను. 1. ... 2. ... సోమరి

అలసందియలు. వై. వ. ... "అనుగముంగు నలసందియలు" మార్క. 3 ఆ

అలసందలు. వై. వి. బ. అలసందియలయొక్క రూపాంతరము.

అలసట. దే. వి. అలుపు, అయాసము.

అలసతి. సం. వి. అ. స్త్రీ. అలసభావము, అలసత్వము.

అలసాంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అలసందలు.

అలాతము. సం. వి. అ. న. కొఱవి.

అలాబువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. సొరకాయ.

అలాయిదా. హిం. విశే. ప్రత్యేకము.

అలికము. సం. వి. అ. న. లలాటము, నొసలు

అలికిడి. దే. వి. సవ్వడి, చప్పుడు

అలిపిరి. వై. విశే. అల్పశరీరముగలవాడు.*

అలివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తుమ్మెదవంటి వెండ్రుకలుగల యంతి, 2. ఇంతి.

అలుగు. దే. వి. 1. ... 2. చెఱువు నిండినప్పుడు నీళ్లు పోవుట కేర్పఱచినదారి, పరీవాహము. 3. ... యొక్క పులుకొక్కుటకు, ఫలము. (చూ. అలు)

అలుక. దే. వి. 1. కోపము, 2. ద్వేషించు. "... " అను. ౪. ఆ

క్రి. ధ. ... అల్లుకొను.

అలుకుజొట్టి. దే. వి. (అలుకు+చేట.) అలికెడు ప్రాంతము ...

అలుకుడు. దే. వి. ...

అలుకు. దే. వి. అలుగు, కోపము. "అలుకవకన్." చంద్ర.

అలుగు. దే. అ. క్రి. 1. కోపముచేయు, 2. ద్వేషించు. "క. తనయునిరంబెను నను ... మన్నించుమనుచు, ... కలుగననుగేవాడుక." మార్క. ౫, ఆ (చూ. అల్గు.)

అలుగుల. దే. వి. (చూ. అలుగులము.)

అలుగులపడు. దే. అ. క్రి. (అలుగులము + పడు) 1. సంకటపడు; "వ. ఒండొరుల యలుగులలుగులపడ వ్రేసియు." ఉ. హరి. 3, ఆ. 2. బాధపడు. "క. ... పానముసేయక, ... కలుగులకొంచిరయితెగుచ నలుగులపడుచుక" నిర్వ. ౧౦, ఆ.

అలుగులము. దే. వి. 1. సంకటము; 2. బాధ.

అలుచు. వై. విశే. మందము "క. అలుచైనవిలకనునిరికన, ... " సం. "... కాక్షిణో ... సూత్ర..." భాగ. విరా. 3, ఆ.

అలుపము. వై. విశే. అల్పము. "సీ. ఇంద్రుండులుపట్టి యుద్ధమునబయాచేయ ... ఇది." (... = అల్పాంశముల చేత.) గౌర. ఉద్యో. 3, ఆ

అలువు. దే. అ. క్రి. అలుకు "విరుకునలేంద్రప్రోవులువనిరి." ... ౧, ఆ.—వి. అలుకు, పరీవాహము.

అలేఖము. సం. వి. అ. ... యనిర్దేశము.

అల్గు. దే. క్రి. అలుగుయొక్క రూపాంతరము

అల్కా. హిం. విశే. తేలిక, తీసకట్టు.

అల్గోజా. హిం. వి. పిల్లఁగ్రోవి.

అల్పము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సూక్ష్మము, కొంచెము.

అల్పిష్ఠము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కడు నల్పము, ...

అల్పీయము. సం. విశే. (ప. ఈ. ప.) అల్పతరము.

అల్బారా. హిం. వి. ... (చూ. అల్బరు.)

అల్ల. ము. దే. విశే. ప్రసిద్ధినెలువు. "అల్లవాడు." వై. మం ... "అల్లనగు."

అల్లకము. దే. వి. అల్ల ...

అల్లకల్లోలము. దే. విశే. గాబరు, వ్యగ్రత.

అల్లటపెట్టు. దే. స. క్రి. (అల్లటము + పెట్టు.) శ్రమపఱచు "ద్వి. అల్లటమూరకే ... " పల్నా. ౧, భా.

అల్లన. వై. వి. 1. తిన్నన "అల్లనిసారె." (చూ. అలికిడి) 2. మెల్లన.* "సి. ... చెప్పెరక" రామా. ౬, ఆ

అల్లము. వై. వి. అర్ద్రకము.

అల్లరి. దే. విశే. దోషములయొక్క ప్రకటనము ... వలన ప్రకటనమైనది.

అల్లలనాడు. దే. అ. క్రి. (అల్లన + అల్లన + ఆడు) చలించు "... చదువుమల్లలనాడె." పావ. ౨, ఆ.

అల్లలాడు. దే. అ. క్రి. (అల్ల + అల్ల + ఆడు) చలించు, (చూ. అల్లాడు.)

అల్లాటము. దే. వి. అల్లాడుట, త్రిప్పట

అల్లాడు. దే. అ. క్రి. (అల్ల + ఆడు) 1. చలించు. "... చక్రము పాదఘాతమున నల్లాడంగ." భార. ఆది. ౬, ఆ— 2 గడగడ

అల్లారుచే. దే. ప్ర. అలాడుచేయు.

అల్లారుపు. దే. వి. అల్లార్పుట, ఓమీకరము. "బాలలుకల్లార్పులెగాడ్పులలోద" రామా. ౬, ఆ.

అల్లారుబెల్లము. దేశ్య. విణ. (అల్ల + అరు + బెల్లము.) మిక్కిలి ప్రియము. "గీ. ఎల్లబంధువులకు నల్లారుబెల్లమై." కళా. ౬, ౯.

అల్లారుముద్దు. దేశ్య. విణ. (అల్ల + అరు + ముద్దు.) మిక్కిలి మురిపెము. "మ. అనఁగుం గ్రీడలనల్లవారలకు నెల్లల్లారు ముద్దై ... వసుమ." వసు. 3, ఆ.

అల్లి. దే. వి. 1. కలువవంటి యొకానొక జలపుష్పము; 2. పచ్చిగ నుండునపుడే మంటవేయుటకుపయుక్తమైన యొకానొక చెట్టు 3. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. చిరుతగుజ్జనగూళ్లపోటి ... కటినబోదియల్లియున్నసుబటుగక్షులోలు." కా. 3, ఆ.

అల్లిక. దే. వి. అల్లుట, అనిక.

అల్లికబిల్లిక. దే. వి. అల్లిబిల్లియొక్క రూపాంతరము.

అల్లిత్రెమ్మ. దే. వి. వల్లగాలి.

అల్లిబిల్లి. దే. వి. 1. పెనఁకువ, 2. ఒక్క. "క. అరిగెనవుకారి వెలువ తో నల్లిబిల్లి, యగుచు నెవ్వ నియల్లనెయ్యను నను..." పర. 3, ఆ.

అల్లిబిల్లికొను. దే. అ. క్రి. పెనఁగొను. "మావల క్రొవ్వలు నల్లిబిల్లిగొనగాఁదొరఁలుచుండ." పాన్థ. ౨, ఆ.

అల్లియ. దే. వి. వాటివారి, సాహస్య.

అల్లియము. దే. వి. (చూ. అల్లెము.)

అలు. దే. అ. క్రి. (తెఁగి) వ్రాయు న క్రి. అల్లికచేయు.

అలుఁడు దే. వి. (అలు + వాఁడు.) కూఁతుమగఁడు, జామాత

అలుఁడుకొమారుఁడు. వ్య. వి. పు. (అల్లుఁడు + కొమారుఁడు.) కొంచెము ఇంచుమించుగా కొడుకువలె వేసముగా ... భోజన మునకు ... అంగీకరించుగా నుండువాఁడు.

అలుసు దే. వి. ఎల్లి.

అలుబచ్చెన. దే. వి. పినబచ్చలి.

అలువాఁడు. దే. వి. అల్లుఁడు. "క. అనఁదనయుఁగామదుర్యుని, మునివరమేశ్వనకిచ్చి మోదమునఁ దన, ... వనిధినిగ్రహ ... వారికి బోలఁగ." రామా. ౪, ఆ.

అల్లె. దే. వి. అల్లియొక్క రూపాంతరము

అల్లెదము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "ఎ, ళీ. అల్లెదముపట్టఁజేరఁగ యుగొల్లదొండ." రాంగ. ౪, ఆ.

అల్లెము. దే వి. పిండ్లియొకతోడికే యల్లునఁదిరిచి యత్తవారింటఁ దెచ్చికొందు. (అల్లియముయొక్క రూపాంతరము.)

అల్లోనేరడు. దే వి. 1. రాజజంబువృక్షము, 2. నంబువృక్షము, "ఉ. కోలాహలంబనల్లోనేరడుఁబండు మిడిమిండుఁడునగాక మ్రింగి నాఁడు." భీ. ౧, ఆ — 3 ... సంకేతవిశేషము. (చూ. అల్లోనేరేడు. సంకేతవిశేషము. "శా. దీశవచ్చునువారయు ఖవక ... యల్లోనేరేళ్లుగా, ... మలంచు." పాంచా. ౪, ఆ.)

అల్లోనేరేడు. దే వి. 1. రాజజంబువృక్షము; "క. ఎల్లెదయిుం జేఁకటిచే, నల్లనయయితోడిమపట్టునాఁడుర్వనఁలా, టెల్లిదు చిలుకంపుననధ, మల్లోనేరేడుఁబంటియాకృతిఁజూపెఁగ." కళా. ౪, ఆ.—2 జంబువృక్షము; 3. బా. బాలక్రీడావిశేషము. "క. ఎల్లరుఖంఖులఁజేకొనఁ, జెల్లుటయాదనముసంతచిక్కనముజేపా, టెల్లునిడెన్నెలదినముల, నల్లోనేరేళ్లుగా యాడలఁగలవే." రా. మం, కాం.

అలవ్వరించు. దే. క్రి. అలవరించుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ... త్రిగలుగ ఆవంగ ... నలవ్వరించిరో నోరఁజేసులు కుక్కినాల్లు నాఁడు." నిర్వ. ౧, ఆ.

అవ. ఉప. వై. వి. అవయొక్క రూపాంతరము. సం. (ఉప సర్గము.) చెడ్డ అనునర్థమును తెలుపునది. (ఉదా. అవగుణము, అవమానము. మొ.)

అవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పట్టణవిశేషము, 2. ఉజ్జయిని

అవంతిసోమము. సం. వి. అ. న. ధాన్యామ్లము, కలి

అవకటము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరుద్ధము.

అవకరము. సం. వి. అ. పుం. పారకత్తఁ జిమ్మిచేర్చిన కసపుకుప్ప.

అవకర్షణము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.

అవకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడము 2. తెఱపి.

అవకీర్ణము సం. విణ (అ ఆ అ) చల్లఁబడినది

అవకీర్ణి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) నశించిన బ్రహ్మచర్యాది వ్రతముగలవాఁడు.

అవకుంఠనము. సం. వి. అ. న. మొట్టుట.

అవకుంఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) ముట్టఁబడినది

అవక్లృప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిష్కర్షితము, వెడలింపఁబడినది

అవకేశి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) గొడ్డుపోయినది. (చెట్టు.)

అవక్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాడిగ, 2. వెల.

అవక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రవ్వపెట్టిత్రోయఁబడినది.

అవక్షేపము. సం వి. అ. పుం త్రవ్వపెట్టిత్రోయుట.

అవగండము సం. వి అ. పుం బొబ్బిము.

అవగడము. వై. వి. అగడము, అకార్యము.

అవగణన సం వి ఆ స్త్రీ. తిరస్కారము, తెగడిక.

అవగణితుఁడు సం. విణ (అ. ఆ అ) తిరస్కరింపఁబడినవాఁడు. పరిభూతుఁడు.

అవగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తెలియఁబడినది; 2. పొందఁబడినది.

అవగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బోధము, తెలివి

అవగాఢము. సం. వి. అ. పుం ప్రాతస్స్నానము.

అవగాహము. సం వి. అ పుం. 1. ఆలోచన; 2 మునుక

అవగాహించు సం అ క్రి. మునుఁగు. స. క్రి. ఆలోచించు.

అవగీతము సం. వి. అ. న మాఱు. విణ. 1. దూషింపఁబడినది. 2. చెప్పఁబడినది

అవగీర్ణము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) వ్రణితము, పొగడఁబడినది.

అవగుంఠనము. సం. వి. అ. న. ముసుఁగు.

అవగుంఠితము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) ముసుఁగిడఁబడినది.

అవగుణము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గుణము.

అవగ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. అడ్డపాటు. 2. అనాదరము.

అవగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. వఱపు, 2. అడ్డపాటు. 3. పట్టుకొనుటలు.

అవగాహము. దే. వి. 1. వ్యాపనము. "ఎ, క. [illegible] మాపులయందగినయంబు." పాండు ౧, ఆ—౫ సామర్థ్యము. "క. [illegible] దొరకక, [illegible] గణించెక." హరి 3, ఆ.-౧౧. హెచ్చు. "ద్వి. [illegible] కద్దు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

అవగాహించు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు, "సీ. కలయంగ నలఁదిన కస్తూరికెత్తావి యష్టదిక్కులయందు నవగాహించు" కాశీ. ౧, ఆ.-౨. నరియగు. "సీ. అవిముక్తదేశమునందుయ్యెనేఁటిలోతు [illegible] నైరావణముతోడ నవగాహించు." కాశీ. ౨, ఆ.-౫ క్రి. మీఁదు. "సి. [illegible] నవగాహించి." హర. 3, ఆ.

అవగాహకుఁడు. దే. విశే. వ్యాపకుఁడు. "సీ. [illegible]." హై. 3, ఆ

అవచూడము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒక్క పురుషుని [illegible] త్రిందికి [illegible], 2. [illegible].

అవచూర్ణము. సం. వి. అ. న. పొడిచేయుట అవధ్వంసనము

అవచూర్ణితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొడిచేయఁబడినది.

అవచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 భేదింపఁబడినది 2. వేఱుపఱుపఁబడినది

అవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. భాగము. 2 వేరుపాటు.

అవచాటము దై. క్రి. విశే. అకస్మాత్తు "క. [illegible] పంపున, [illegible] [illegible]." భా. ౧౦. స్కం. పూ. (ఇది [illegible] విచారింపఁదగినది.)

అవజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవమానము, తెగడిక.

అవజ్ఞాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిభూతము, తిరస్కరింపఁబడినది.

అవటము. సం. వి. అ. పుం. 1 బొక్క, 2. పల్లము 3. నూయి 4 [illegible]. విశే. మోదమున [illegible]నది.

అవటీట. సం. వి. అ. స్త్రీ. చీమిడిముక్కు. అ. న. ము. ముక్కు చప్పిడి. విశే. చప్పిడిముక్కుగలది

అవటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెడతల. పెడతలయందలి ముడ్డిపిక్కుంట. (అపికొందలు.) పుం. 1. నూయి, 2. పల్లము.

అవడు దే. వి. [illegible] రూపాంతరము. "[illegible] తొమ్మునందవడుఁబాముల మోదన." (ఇది [illegible]) భార. ఆది. ౨, ఆ. (దూ. పసి. [illegible] యర్థము.)

అవతంసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁగమ్మ, 2 [illegible].

అవతంసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అవతంసముగాఁజేయఁబడినది.

అవతమసము. సం. వి. అ. న. తగ్గినచీఁకటి, మసకచీకటి.

అవతరణము. సం. వి. అ. న. 1. దిగుట; 2. దాఁటుట.

అవతరించు. సం. అ. క్రి. 1. దిగు; 2. పుట్టు.

అవతరిల్లు. సం. అ. క్రి. పుట్టు.

అవతల. వ్య. వి (అవ + తల) 1. అవలిప్రదేశము, 2. పిమ్మట.

అవతారము. సం. వి. అ. పుం. 1. దిగుట, 2 రేవు 3. [illegible] తోనగునది.

అవతారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రంథముఖమున వ్రాయఁబడు తదుత్పత్తిక్రమము.

అవతీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దిగినది, 2. దాఁటఁబడినది.

అవదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]గాయ, 2. కల్లు త్రాగునపుడు నంజుకొనెడు వస్తువు.

అవదగాలి. దే. విశే. [illegible]. "[illegible] [illegible]." పంచ. నా ౧, ఆ

అవదాతము సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లన, 2 పచ్చన. విశే. 1. తెల్లనిది; 2. పచ్చనిది, 3. స్వచ్ఛము. 4. శ్రేష్ఠము. 5. [illegible]ండింపఁబడినది.

అవదానము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. నఱుకుట.

అవదాయము. మి. గ్రా. వి. తక్కువ దాయము.

అవదారణము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట. పుం. గుద్దలి.

అవదాహము. సం. వి. అ. న. వట్టివేరు.

అవదీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చీల్పఁబడినది.

అవద్యము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అధమము.

అవధరించు. సం. అ. క్రి. ఎచ్చరికపడు. (వినఁగ ధరింపుము. మొ.) స. క్రి. ధరించు.

అవధానము. సం. వి. అ. న. ఎచ్చరిక.

అవధాని. సం. విశే. (పుం. ఈ. స్త్రీ.) అవధానముగలవాఁడు.

అవధాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అవధానము చేయువాఁడు.

అవధారణము. సం. వి. అ. న. నిశ్చయము.

అవధారు. దై. గ్రా. వి. వినుము. (దీనిని స్వతంత్రముగ మధ్యమముగాఁ జెప్పవచ్చునుగాని ప్రయోగములయందంతట నిట్లే యున్నది.)

అవధి. సం. వి. అ. పుం. 1. మేర, 2. [illegible] 3. [illegible], 4. బొక్క.

అవధీరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కరించుట.

అవధీరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది.

అవధూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దిగంబరసన్న్యాసి. విశే. కదలింపఁబడినవాఁడు.

అవధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వధ్యముకానిది. (వధ్యము = చంపఁదగినది.)

అవధ్వంసము సం. వి. అ. పుం. 1. పొడిచేయుట; 2. విడుపు, 3. దూఱు.

అవధ్వస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడిచేయఁబడినది. 2. విడువఁబడినది; 3. దూఱఁబడినది.

అవనతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనతము. వంగినది.

అవనము. సం. వి. అ. న. 1. కాపాడుట; 2. తనివిపఱచుట.

అవనాట. సం. (చూ.) అవటీట.

అవనాయము. ఉభ. వై. విణ. న్యాయములేనిది. సం. వి. అ. పుం. పరద్రోహము.

అవని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

అపపథ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అపథ్యము.

అవపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగులోనగువానిపట్టుటకుపుడు అవి పడుటకై త్రవ్వి పైఁబలచని కఱ్ఱలను గడ్డిని పలుచగా కప్పి ఆపైని కొద్దిగా మట్టిచల్లి నేలమట్టుగాచేసినపల్లము, ఓదము.

అవబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలుకొనియుండుట, ఉపదేశము, 2. బోధించుట.

అవభృథము. సం. వి. అ. పుం. ముగిసినయజ్ఞపు న్యూనాతిరిక్త దోషపరిహారార్థము చేయుకర్మము.

అవభ్రట. సం. (చూ.) అవటీట.

అవమతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవజ్ఞాతము, అవమానింపఁబడినది.

అవమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అవమానము, బన్నము.

అవమము. సం. వి. అ. పుం. మూడుతిథులు కలిసినవారము. విణ. అధమము.

అవమర్దము. సం. వి. అ. పుం. పసులచేఁ గలుగురాయిడి.

అవమర్యాద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అమర్యాద.

అవమానన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అవజ్ఞ, తెగడిక.

అవమానపడు. మి. అ. క్రి. భంగపడు.

అవమానపెట్టు. మి. స. క్రి. భంగపఱచు.

అవమానము. సం. వి. అ. న. అవమతి, భంగము.

అవమానించు. సం. స. క్రి. అవమానపెట్టు.

అవమానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవమతము.

అవయవము. సం. వి. అ. పుం. కరచరణాది.

అవయవి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) అవయవములుగలది.

అవరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనుజుఁడు, తమ్ముఁడు.

అవరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విశ్రాంతి, ఉపశమన.

అవరము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగు వెనుకటికాళ్ళలోనగునవి. విణ. వెనుకటిది.

అవరవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రుఁడు.

అవరీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధిక్కరింపఁబడినది.

అవరుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపరుద్ధము, అడ్డగింపఁబడినది.

అవరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము. 2. అంతఃపురకాంత; 3. అడ్డగింత; 4. ముట్టడి.

అవరోధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

అవరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱ్ఱిలోనగువానియూడ; 2. చెట్టుమొదలనుండికొనకెగఁబ్రాఁకెడితీఁగ, 3. దిగుట; 4. ఇంద్రునిపట్టణము.

అవర్ణము. సం. వి. అ. పుం. అపవాదము, దూఱు.

అవల. దే. వి. అవ్వలయొక్క రూపాంతరము.

అవలంబము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, ఊఁత.

అవలంబించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు, ఊఁదు.

అవలంబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.

అవలక్షణము. సం. వి. అ. న. దుర్లక్షణము.

అవలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. నడుము. విణ. తగులుకొనినది.

అవలిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పూయఁబడినది, 2. గర్వమునొందినది.

అవలీఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాకఁబడినది.

అవలీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సులకన.

అవలుంఠనము. సం. వి. అ. న. పొరలిక.

అవలుంఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొర్లాడినది.

అవలేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁత, 2. గర్వము, 3. భూషణము.

అవలేహనము. సం. వి. అ. న. నాకుట.

అవలోకనము. సం. వి. అ. న. చూచుట, చూపు.

అవలోకించు. సం. స. క్రి. కాంచు, చూచు.

అవలోకితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది.

అవలోడనము. సం. వి. అ. న. పరామర్శము.

అవల్గుజము. సం. వి. అ. పుం. కారుగచ్చ.

అవశకునము. సం. వి. అ. న. దుశ్శకునము.

అవశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వశముగానిది.

అవశిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిగిలినది.

అవశేషము. సం. వి. అ. పుం. మిగులు, మిగత.

అవశేషించు. సం. అ. క్రి. మిగులు.

అవశ్యము. సం. క్రి. విణ. అ. న. నిశ్చయముగ, నెట్టన.

అవశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు, 2. గర్వము.

అవష్టంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవలంబము, 2. గర్వము 3. ప్రయత్నము. 4. బంగారు, 5. మొదలుపాటు.

అవష్టబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్రమింపఁబడినది, 2. ఆశ్రయింపఁబడినది, 3. కట్టఁబడినది, 4. సమీపించినది.

అవసడి. మి. గ్రా. వి. అపవాదము.

అవసథము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు.

అవసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కడముట్టినది; 2. నశించినది.

అవసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేళ; 2. కురియుట, 3. మంత్రాలోచనము.

అవసాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము, 2. కడ.

అవసానము. సం. వి. అ. న. 1. కడ. 2. ముగింపు.

అవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిశ్చయము; 2. ముగియుట, 3. శేషము.

అవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎల్లచేయఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది; 3. ముగిసినది.

అవస్కందము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] ములందు శత్రువులపైఁబడుట.

అవస్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. రహస్యావయవము; 3. [illegible]; 4. విష్ఠ.

అవస్త్యము. సం. వి. అ. న. ఆవసథము, ఇల్లు.

అవస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాలకృతమైన స్థితిభేదము (త్ర్యవస్థలు.—జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి —దశావస్థలు. —బాల్యము, యౌవనము, కౌమారము, వార్ధకము —దశావస్థలు. —దర్శనము, మనస్సంగము, సంకల్పము, జాగరము, కార్శ్యము, అరతి, అలజ్జ, ఉన్మాదము, మూర్ఛ, మరణోద్యమము. కొందఱు స్మరణము, సంతాపము, ఈ రెంటినిజేర్చి ద్వాదశావస్థలందురు. మఱికొందఱు దశావస్థలను వేఱొకవిధముగా పఠింతురు)

అవస్థానము. సం. వి. అ. న. ఉనికి.

అవహననము. సం. వి. అ. న. దంచుట.

అవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] యుద్ధము [illegible] వానియుండకయుండుట, 2. [illegible], 3. [illegible] చెప్పుటకు కొనిపోఁదగిన వస్తువు

అవహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible], దొంగ.

అవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవధానముఁ గొన్నది.

అవహిత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భయగౌరవకౌటిల్యాదులచేఁజేయు హర్షాద్యాకారములమఱుఁగుపాటు. అ. పుం. న. [illegible] భేదము

అవహేళనము. సం. వి. అ. న. అవమానన, [illegible]

అవాంతరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోపలిది

అవాక్పుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సదాపకి

అవాగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము, వంగినది.

అవాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్షిణదిక్కు

అవాచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దక్షిణదిక్కునందుఁ బుట్టినది. 2. వ్యత్యస్తముఖమైనది.

అవాచ్యము. సం. వి. అ. న. [illegible]మాట, విణ. చెప్పఁదగనిది.

అవాజా. హిం. వి. శబ్దము, వదంతి

అవానము. సం. వి. అ. పుం. నిశ్వాసము

అవాపము. సం. వి. అ. పుం. ఆలవాలము, పాదు.

అవాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందఁబడినది.

అవాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

అవాయి. దే. వి. ఆకాశబాణము.

అవారణము. సం. వి. అ. న. అడ్డులేమి

అవారము. సం. వి. అ. న. ఈవలిదరి.

అవారి. వై. విణ. అపరిమితము, (చూ. అవారి.)

అవారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడనిది.

అవాససుఁడు. సం. వి. స. పుం. జినదేవత. విణ. దిసమొల వాఁడు.

అవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ముట్టుది. పుం. 1. ఎలుక; 2. గొఱ్ఱె; 3. కొండ; 4. గోడ; 5. సూర్యుఁడు.

అవికలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికలముకానిది. (వికలము = తాఱుమాఱయినది)

అవిఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

అవిచ్ఛిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విచ్ఛిన్నముకానిది. (విచ్ఛిన్నము = విచ్ఛేదముఁ బొందినది.)

అవిటి. దే. విణ. అంగహీనుఁడు, పోఁగండుఁడు.

అవిత. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాపాడఁబడినది (ఋ. అ. ఋ.) కాచువాఁడు.

అవిద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహమతి, అజ్ఞానము

అవిధి. సం. వి. ఇ. పుం. దుఃఖము, సంకటము.

అవినీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సముద్ధతుఁడు, అడఁకువలేనివాఁడు.

అవిభక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభక్తముకానిది. (విభక్తము = భాగింపఁబడినది)

అవిముక్తము. సం. వి. అ. పుం. కాశి. విణ. విడువఁబడనిది.

అవి[illegible]ము. దే. అ. బ. 1. చెవు. ([illegible]) 2. పగులు. ([illegible])

అవిరతము. సం. క్రి. విణ. [illegible] ఎడతెగనిది.

అవిరళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరళముకానిది (విరళము = ఎడబడియుండునది).

అవి[illegible]. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]భేదము.

అవిలంబనము. సం. క్రి. విణ. అ. న. [illegible]

అవివేకము. సం. వి. అ. పుం. తెలివిలేమి

అవివేకి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్) తెలివిలేనివాఁడు

అవిసియ. వై. వి. అవిసెచెట్టు.

అవిసి. వై. వి. అవిసియొక్క రూపాంతరము.

అవి[illegible]ము. సం. వి. అ. న. [illegible].

అవీచి. సం. వి. ఇ. పుం. నరకభేదము. విణ. అలలులేనిది.

అవీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడును బిడ్డలును లేనిది. విణ. బలిమి లేనిది

అవు. దే. అ. క్రి. [illegible]

అవ్రుతుఖానా. హిం. వి. స్నానము చేయుచోటు

అవేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రవృత్తి. కాంచుట (అనికొందఱు)

అవ్యండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

అవ్యక్తము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ, 2. మహదాది తత్త్వము. విణ. తెల్లముకానిది

అవ్యక్తరాగము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుకయెఱుపు, అరుణము.

అవ్యక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు, 2. శివుఁడు.

అవ్యథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కరక్కాయ; 2. [illegible]. అ. పుం. ను. పాము. విణ. దుఃఖములేనిది.

అవ్యయము. సం. వి. అ. పుం, న. [illegible]శబ్దభేదము. పుం. [illegible] విణ. వ్యయములేనిది.

అవ్యయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

అవ్యవహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యవహితముకానిది, (వ్యవహితము వ్యవధానమైనది.) కదిసినది.

అవ్యాజ్యము. సం. వి. అ. పుం. కపటములేమి. విణ. కపటము లేనిది.

అవ్వ. దే. వి. 1. తల్లి, 2. తల్లితల్లి, 3. పూజ్యురాలు.

అవ్వలి. దే. వి. (అ + వల.) 1. అవతలి, 2. పిమ్మట.

అవ్వల్. పా. విణ. మొదటి, శ్రేష్ఠమైన.

అవ్వేరి. [illegible] వి. అవారియొక్క రూపాంతరము.

అశక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్తముకానిది. (శక్తము=ఓపినది.)

అశక్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శక్యముకానిది (శక్యము=తీరునది).

అశనము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నము, 2. భోజనము.

అశనాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుభుక్ష, ఆఁకలి.

అశనాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగొన్న ఆఁకలివాఁడు, బుభుక్షితుఁడు.

అశని. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పిడుగు, 2. మెఱుపు, 3. వజ్రాయుధము.

అ[illegible]. సం. వి. [illegible] [illegible]

అశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్షితము, తినఁబడినది.

అశిశ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బిడ్డలులేనిది, గొడ్రాలు.

అశీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఎనుబది.

అశుచి. సం. విణ. .. పరిశుద్ధముకానిది.

అశుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అశుచి.

అశుభము. సం. వి. అ. న. కీడు.

అశేషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అఖిలము, అంతయు.

అశోక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి. అ. న. ము. పాదరసము. పుం. కంకేళి. (దీనికి దోహదక్రియ పాదతాడనము.) విణ. శోకములేనిది.

అశోకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దశరథుని మంత్రులలో నొకఁడు. విణ. శోకములేనివాఁడు.

అశ్మంతము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రొయ్యి, 2. చావు, 3. కీడు. విణ. మేరలేనిది.

అశ్మకుట్టకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాతిపనివాఁడు.

అశ్మగర్భము. సం. వి. అ. పుం. మరకతము, పచ్చ.

అశ్మజము. సం. వి. అ. న. గిరిజము, శిలాజతు.

అశ్మపుష్పము. సం. వి. అ. న. రాపువ్వు.

అశ్మము. సం. వి. న్. పుం. ఉపలము, రాయి.

అశ్మరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీరుకట్టురోగము.

అశ్మసారము. సం. వి. అ. పుం. లోహము, ఇనుము.

అశ్రద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రద్ధలేమి, అనాస్థ.

అశ్రపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిరృతి, మూలఱేఁడు.

అశ్రము. సం. వి. అ. న. అశ్రువు, కన్నీరు.

అశ్రాంతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విణ. ఎడతెగనిది.

అశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కోటి, అంచు.

అశ్రువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రము, కన్నీరు.

అశ్లీలము. సం. వి. అ. న. 1. అర్థదోషవిశేషము, 2. శబ్దదోషవిశేషము. విణ. అసభ్యము (మాట.)

అశ్వకర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుమద్ది.

అశ్వఖుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లదింటెన.

అశ్వగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నేరు.

అశ్వతరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంచరగాడిద, 2. ఒకానొక పాము.

అశ్వత్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పున్నమ. అ. పుం. న. రావి.

అశ్వము. సం. వి. అ. పుం. తురగము, గుఱ్ఱము. (అశ్వవిశేషములు - ఉచ్చైశ్శ్రవము, మల్లికాక్షము, శోణము, శ్రీవృక్షకి, హారికము, హలాహలము, [illegible] ఇత్యాదు లనేకములు. [illegible] ఉత్పత్తి సప్తవిధము [illegible] శ్రీవృక్షకము. మెడమీది రోమావర్తము నిలువునుండి [illegible] దీని దౌర్భాగ్యము [illegible] ఖురము [illegible] విశ్రాంతి [illegible] ప్రకటన [illegible] పగము [illegible] పార్శ్వ [illegible].)

అశ్వయుక్కు. సం. వి. జ్. స్త్రీ. అశ్వినీనక్షత్రము.

అశ్వవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఱెల్లు.

అశ్వారోహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెన్నేరు.

అశ్వారోహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రౌతు.

అశ్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.

అశ్వీయము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱపుసమూహము. విణ. గుఱ్ఱమునకు హితమైనది.

అశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వజాతిపురుషుఁడు.

అశ్వులు. సం. వి. న్. పుం. ద్వి. అశ్వినీదేవతలు, అశ్వి దేవతలు.

అషడక్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇద్దఱుకంటె నధికు లెఱుఁగనిది. (మంత్రము మొ.)

అష్టక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శ్రాద్ధవిశేషము. అ. న. ము. 1. అట్టము, 2. ఎనిమిది.

అష్టపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగమల్లి.

అష్టమము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) ఎనిమిదవది

అష్టమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎనిమిదవతిథి

అష్టమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి (అష్టమూర్తులు=పంచభూతములు, సూర్యచంద్రులు, పురుషుఁడు.)

అష్టాదశము. సం. స. న్. పదునెనిమిదవది

అష్టాపదము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. నెత్తపలక, 2. బంగారు. పుం. 1. మీఁగండ్లమెకము, 2. వెండికొండ, 3. సాలెపురుగు.

అష్టీవత్తు. సం. వి. త్. పుం. జానువు, మోఁకాలు.

అసంగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూడనిది, 2. పొసఁగనిది.

అసంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. పొందికలేమి.

అసందర్భము. సం. వి. అ. పుం. సందర్భములేమి.

అసంభిన్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కలుగనిది.

అసంహతిము. సం. వి. అ. పుం. బలములు వేఱువేఱుగాఁ దీర్చిన వ్యూహవిశేషము.

అసడ్డ. వై. వి. అశ్రద్ధ.

అసతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులట, అంకుటాలు.

అసత్యము. సం. వి. అ. న. బొంకుమాట. విణ. బొంకు.

అసదు. వై. విణ. 1. అల్పము*. "అసదుఁగాన." పా. ౨, ఆ.- 2. స్పష్టము*. "సీ. గాంగేయకుంభకుచద్వయము గిలెదుఁ గాదేని సముదిసుఁగానిచో నదు, గాంచనంపఁగరాదు." శాకు. కల్య. ౧, ఆ.

అసదృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమముకానిది.

అసమర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సామిదమాక్.

అసనము. సం. వి. అ. న. విష్ణువు. పుం. వేగిస.

అసభ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సభకు యోగ్యముకానిది.

అసమంజసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బాగుకానిది

అసమగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూర్ణముకానిది.

అసమనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

అసమర్థము. సం. వి. అ. పుం. కావ్యదోషములలో నొకటి. విణ. సమర్థముకానిది.

అసమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, ఐదుతూపుల జోదు.

అసమాధానము. సం. వి. అ. న. అసమ్మతి

అసమీక్ష్యకారి. సం. విణ. (పు. ఈ. స్త్రీ.) చక్కఁగా యోచింపక తీవరిసేని చేయువాఁడు.

అసము. యు. దే. వి. 1. వసపు, 2. దర్పము. "చ. అసముసకీఁ దిఱుంగ కమహాగ్రహవృత్తిఁ గడంగి వచ్చె రణ్, బమలముఁ గూయిగాఁ జనియెదాఁపఁడు." భార. విరా. ౫, ఆ.- వై. యాతము. "ఉ. చెన్నకుమారికంబులును తెల్వగుగుజ్జము లేసుఁ గల్పదా, కన్నియపై డికోర్కి గడవంగను బాలికల్ బిప్పి యన్నియే, జన్నములన్నఁ జేయుచు సనంబున నింతదు వారుపాటియే, కన్నియయల్కలేక యొదింబుగ నుండెడు ప్రొదకయ్యదర్." య. 3, ఆ

అసరివేయు. దే. స. క్రి. అలక్ష్యముచేయు.

అసరు. దే. వి. ఆకురసరు. "సీ. ఒక్కనాఁడెత్తపటి వ్రేల్మాటి దర్ప, కంటిఁగూరయసరుగా జీవ పట్టించె." సం. "కేళీలకే రాజన్ స్తనస్థరసో ప్రవత్." భార. కల్య. ౨, ఆ.

అసలారు. దే. అ. క్రి. అతిశయిల్లు. "ప్రియ మసలారఁగ. భార. అను. ౨, ఆ.

అసలు. దే. వి. 1. అదురు; 2. మూలధనము.

అసలుఁబుట్టువు. దే. వి. (అసలు + పుట్టువు.) తామర, పంకజము.

అసలుకొను. దే. అ. క్రి. పంకిలమగు

అసహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు. విణ. ఓర్వనివాఁడు.

అసహాయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తోడులేనివాఁడు.

అసహిష్ణుఁడు. సం. విణ. ఉ. ఓర్వనివాఁడు.

అసహ్యపడు. మి. అ. క్రి. రోఁతపడు.

అసహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సహింపఁగూడనిది.

అసహ్యించు. సం. అ. క్రి. అసహ్యపడు.

అసాదు. దే. అవ్య. బళి. "క. ఉఘల్, సాధసశాత్రవులెల్లస, సాదనకెగసెల్లదొదరి సాదననేయుఁ జే." రామా. 3, ఆ

అసాధారణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధారణముకానిది

అసాధువు. సం. విణ. ఉ. సాధువుకానిది.

అసాధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సాధ్యముకానిది.

అసి. ఉభ. దే. ఉప. ఉల్లాసార్థకము. (అసికోఁత, అసిగయుము. మణికముని డియొకానొకచో ఇత్యర్థకము గాఁ గానఁబడియెడి.) చూ. అపానవము. సం. వి. ఇ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

అసిఁబోవు. దే. అ. క్రి. (అసి + పోవు.) తప్పిపోవు. "సీ. అసిఁబోవు బెట్టి వాయసిఁబోవు మోకములుఁ జేంతనాచేయమ్ము విలుకు టమ్ము." రామా. ౨, ఆ.

అసిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కఁగాయానముచే జీవనము చేయుచు అంతఃపురమునందు మెలఁగెడి ప్రాయపు ఆఁడుది. 2. ఒకానొక యేఱు.

అసితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపు. విణ. నల్లనిది

అసితాంగము. సం. వి. అ. పుం. కత్తి. విణ. నల్లనిదేహము గలది.

అసితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము. విణ. నల్లనివాఁడు

అసిధావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సానపెట్టువాఁడు.

అసిధేనుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అసిపుత్రి, చురకత్తి

అసిపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తియొఱ, 2. చెఱకు, 3. నరకవిశేషము.

అసిపుత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అసిధేనుక.

అసిమి. దే. వి. ఎద్దుమెడవేసెడు గోనపర కట్టినసంచి.

అసిమిగొల్లెన. దే. వి. ఇరుప్రక్కలవంపుగా కాలకర నేర్పఱచిన చిన్నగుడారము. "సీ. మునుపుగా నెగియ సిమిగొల్లెన లుపన్ని." కాశీ. ౭, ఆ

అసియాడు. దే. స. క్రి. (అసి + ఆడు.) చలించు.

అసిలేరు. వై. వి. అశ్లేషనక్షత్రము.

అసివాలు. దే. వి. (అసి + వాలు.) ఉరుమూలు, ఖడ్గము. "సీ. ఎవ్వఁడు నలువకెరెక్కయస్టుదళ దివ్య వాలసిపాలుదిరిగెం." కాశీ. ౪, ఆ

అసుక్షణము. సం. వి. అ. న. అనుపాలనము, (చూ. అనుగ్రహము.)

అసుధారణము. సం. వి. అ. న. జీవము, ప్రదుకు.

అసుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. వేశ్య. అ. పుం. 1. అసురుఁడు; 2. అసురకృత్యముచే ముక్కలియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి) ము ఏనుఁగు; 2. సూలకాంతి.

అసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లావాలు, 2. అసురునిభార్య.

అసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దైత్యుఁడు; 2. సూర్యుఁడు.

అసురుసురు. దే. వి. శ్రమమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. ము మురుకొను జరధరంబున, నసురుసురైయున్నమమ్ము నదలించితివి." పాఌ. ౪, అ.

అసువులు. సం. వి. ఉ. పుం. బ. ప్రాణములు, ఉసురు.

అసూక్షణము. సం. వి. అ. న. అసుక్షణము, (చూ. అసూర్క్షణము.)

అసూయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుణములయందు దోషము నారోపించుట, ఇసుకడ.

అసూర్యంపశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొరసాని. విశ. ఎండ కన్నెఱుఁగనిది.

అసృక్కు. సం. వి. చ. న. రక్తము, నెత్తురు.

అసృగ్ధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్వక్కు, తోలు.

అసృగ్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ——పై.——

అస్తమయము. సం. వి. అ. పుం. అస్తమించుట.

అస్తమించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు, 2. క్రుంకిపోవు.

అస్తమితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) అస్తమించిన.

అస్తము. సం. వి. అ. పుం. (సూర్యుఁడు.) అస్తమించుకొండ. విశ. 1. త్రోయఁబడినది, 2. ముగిసినది. గ్రా. వి. గెలరా నాశభాగము.

అస్తరు. హిం. వి. ఒక వస్త్రమునకు లోపల చేర్చి కుట్టెడు మఱియొకగుడ్డ*.

అస్తుంకారము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

అస్తోకము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) స్తోకముకానిది. (స్తోకము = అల్పము.)

అస్త్రజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యోధుఁడు, జోదు.

అస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము, 2. కత్తి, 3 విల్లు.

అస్త్రి. సం. వి. న్. ధానుష్కుఁడు, విలుకాఁడు.

అస్థి. సం. వి. ఇ. న. కీకసము, ఎముక.

అస్థిరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) స్థిరముకానిది.

అస్రప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. జలగ, 2. పిశాచి.

అస్రపుఁడు సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

అస్రము. సం. వి. అ. న. 1 కన్నీరు; 2. నెత్తురు. పుం. 1. మూల, 2 వెండ్రుక.

అస్రువు. సం. వి. ఉ. న. అశ్రువు, కన్నీరు.

అస్వప్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

అస్వరుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చెవికింపుగాని కంఠస్వరము కలవాఁడు.

అహంకరించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు.

అహంకారము. సం. వి. అ. పుం. గర్వము, అమిక.

అహంకారి. సం. విశ. (న్. ఈ. న్.) అహంకారముగలవాఁడు, అహంయువు

అహంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ అహంకారము.

అహంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అహంభావము.

అహంపూర్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు నేను ముందు నేనుముందని యొకరొకరిని మీఱుట.

అహంభావము. సం. వి. అ. పుం. నేననుట, గర్వము.

అహంయువు. సం. విశ. ఉ. అహంకారి

అహతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) చలువచేయని క్రొత్తది (వస్త్రము), కోరకము.

అహమహమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధాదులయందు ఒకరొకరికిఁగల అహంకారము.

అహమించు. సం. అ. క్రి. గర్వించు "దోర్బలోత్కట మిగిలిన నాకుఁడహమించికదించుటయు." వై. ౨, అ

అహము. సం. వి. న్. న. దినము, పగలు.

అహమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ అవిద్య, అజ్ఞానము.

అహరహము. సం. అవ్య. ప్రతిదినము.

అహర్దానము సం. వి. అ. న. మృతులకొఱకుఁ జేయఁబడు పిండ జలాదిదానము.

అహర్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు, పగలిటిదొర.

అహహ. ఉభ. అవ్య. కేక, (చూ. అహహా.)

అహా. వై. అవ్య. ఆహా. "భూతిరేఖవంచామ్యహా" పాం. దా. ౧, అ.

అహారె. దే. అవ్య (అహా-రె.) అహా, (చూ. అహారే)

అహార్యము. సం. వి. అ. పుం. కొండ. విశ. దొంగిలఁబడనిది.

అహి. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము, 2 వృత్రాసురుఁడు.

అహిచ్ఛత్రము సం. వి. అ. న. భూఛత్రము, పుట్టగొడుగు.

అహితుండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు.

అహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, పగతుఁడు.

అహిద్విషము. సం. వి. ష్. పుం. 1. నెమలి, 2. ముంగిస.

అహిద్విషుఁడు. సం. వి. ష్. పుం. 1 గరుత్మంతుఁడు, 2. ఇంద్రుఁడు.

అహిఫేనము. సం. వి. అ. న. 1. అభిని, 2. విషము.

అహిభయము. సం. వి. అ. న. రాజునకు పుత్ర దాయాదిప్రభృతి స్వపక్షజనకృతమైన భయము. (స్వపక్షమువారెవ్వరు.- మూలబలము, మిత్రబలము, సామంతుఁడు, సంబంధిజనుఁడు, కార్యసముద్భూతుఁడు, భృత్యుఁడు, ఉపదారగ్రహీతుఁడు.)

అహిభుక్కు. సం. వి. క్. పుం 1. గరుత్మంతుఁడు, 2. నెమలి.

అహిర్బుధ్న్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం, శివుఁడు, ముక్కంటి.

అహేరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీచర.

అహో. సం. అవ్య అహహా.

అహోపురుషిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గర్వముచే గలిగిన ఆత్మగౌరవము. (ఇట్లు ప్రాసాదిగాను పాఠము కలదు.)

అహోరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. అహస్సు రాత్రుల కాలము, రేపగలు.

అళిఁది. వై. వి. విశ, వారిద్రా సన్నము.

అళిము దే. వి. ఉప్పుపంటపెట్టెడిచోటు దిపాదుల కొలఁదికల ఉప్పుమడి. (అనిగొండరు.)

అళి. సం. వి. ఇన్. పుం. 1. తుమ్మెద 2. తేలు, 3. మద్యము.

అళిందము. సం. వి. అ. పుం. ఇంటివాకిటి ముంగిటనుండెడు చిన్నగది. (కొన్నిచోట్ల నడవగదియని యర్థమగుచున్నది.)

అళిగర్దము. సం. వి. న. పుం. అలగర్దము, నీరుపాము.

అళిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 ఆఁడుతుమ్మెద, 2 ఆఁడుతేలు.

అళీకము. సం. వి. అ. న. 1. అప్రియము; 2. నొసలు 3 [illegible]

అళుకరి దే. విశే. భయశీలుఁడు. "సీ. భయశీలుఁడౌ [illegible] [illegible]." అం, భా. కృ. వి.

అసెంపు. దే. వి. వణఁకు, భయము.

ఆ.

ఆ. ఒకయక్షరము. ఉప. దే. న. 1. ముందు చెప్పఁబడినదానిఁ దెలుపును, "ఆ. నరుఁడు."—2. ఎదుట లేనిదానిఁ దెలుపును (వానికన్నవలెఁ యేదియుఁ గలుగదు.)—3. ఉద్దేశింపఁబడినదానిఁ దెలుపును. "క. వికటంబైయుండ [illegible] శ్లోకము [illegible] చెప్పె బహునూతిజనుల చే, నాకశుని [illegible] [illegible], యాకర్ణింపుడు పెద్ద ఆతివార్ధిమున్." భాగ. ౧౦, స్కం.—అవ్య. 1 ఆఁ కారము [illegible] తెలుపును; "మ అంతాఁ [illegible] [illegible] నందుఁగాఁడాపెట్టును [illegible]" [illegible]. 2, అ.—2. ఆశ్చర్య మును దెలుపును. "చ. మదగజకైర [illegible] [illegible] మలంబుల వంటికన్నులా, [illegible] వంటి మొగము [illegible] వంటి చెక్కులా, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] సనయ్యనిరా." [illegible] 3, అ.—3. ప్రశ్నమును దెలుపును, "[illegible] విద్యా విపులుఁడు శ్రీనిమఖయా." భార ఉద్యో 3, అ.—4. [illegible] మును దెలుపును, "అసఘాని వలశఁ జెప్పవా." ఉ, హరి 3, అ.—5. వ్యతిరేకమును దెలుపును. "[illegible] యావమదేః [illegible] [illegible]." ఉ, హరి. 3, అ.—సం. ఉం. ఇది ఒక పదమునకు ముందుచేర్చఁబడును అనఁగా నిత్యముచున్నది. (ఆచంద్రతారకము = చంద్రతారకలున్నవఱకు ఆబాలగోపాలము = బాలగోపాలురవఱకు, ఇట్లు ఆకంఠము, ఆచందాలము, మొ.)

ఆంగారము. సం. వి. అ. న. అంగారముల సమూహము. (అంగారము=బొగ్గు)

ఆంగికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంగముచేఁ గలిగినది (కనుబొమలెగరవేయుట మొదలుగాఁ గలది)

ఆంగిరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పుగురు.

ఆంగీరస. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక సంవత్సరము, (చూ. సంవత్సరము.) 2. పుష్యమీనక్షత్రము. దీని బృహస్పతి.

ఆంతరిక్షము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంతరిక్షమువలనఁ గలిగినది. (అంతరిక్షము - ఆకాశము)

ఆంతర్యము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము, తలఁపు.

ఆంత్రము. సం. వి. అ. న. అంత్రము, ప్రేగు.

ఆందోళనము. సం. వి. అ. న. ఊఁగుట, ఉరియాట.

ఆందోళము. సం. వి. అ. పుం. అందలము.

ఆందోళించు. సం. అ. క్రి. ఊఁగు, ఉరియాడు.

ఆందోళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆందోళము

ఆందోళితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఊఁచఁబడినది.

ఆంధసికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వండినవాఁడు, వంట నీఁడు.

ఆంధ్యము. సం. వి. అ. న. అంధత్వము, గ్రుడ్డితనము.

ఆంధ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆంధ్రదేశమువాఁడు, తెనుఁగు వాఁడు.

ఆంత్స. [illegible] వి. వెలివేయుట.

ఆఁక. దే. వి. 1. అడ్డగింత, "సీ. [illegible] పుచ్చికొను [illegible] [illegible] [illegible]." పారి. 3, ఆ.—2. చెఱ, "హృదయంబున రోషము పట్టితేని వధ్యతకు బంధింపనేల యిత్తెఱఁగు కఁడుగ్రము." ఉ, హరి. ౫, అ.—3. నిషేధము. (చూ. ఆఁగు.)

ఆఁకట్టు. దే. స. క్రి. (ఆఁక + కట్టు.) అడ్డగించు, నిరోధించు "దం [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] ౨, అ

ఆఁకత్రాళ్లు దే. వి. బ. [illegible] [illegible] దుఁగట్టెడు త్రాళ్లు. "సీ. అహావప్రహ్లాదులకు [illegible] [illegible] [illegible] త్రాళ్లుగాఁగ" ధి. ౪, అ.

ఆఁకపడు. దే. అ. క్రి. అడ్డపడు. "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] [illegible]

ఆఁకపెట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. "క. మంత్రులతో, రద్దియును [illegible], పెద్దతడవు [illegible] పెట్టినఁ [illegible]." రా. యు, [illegible].

ఆఁకరము [illegible] వి. ఆగ్రము "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." భార ఆది. ౯, అ. (మఱి చూ. గా. యు, [illegible].)

ఆఁకి. దే. వి. [illegible], [illegible].

ఆఁకొను. దే. అ. క్రి. (ఆఁకలి కొను.) ఆఁకలిఁగొను.

ఆఁగాకరి. దే. వి. (ఆకు కాకర.) [illegible] [illegible]. (దీనికి [illegible] ఆకులుకలవు.)

ఆఁగు. దే. అ. క్రి. ఆఁగు. స. క్రి. 1. అడ్డగించు; "క. మ్రోఁగుముఁదూపులుదూపుల, నాఁగుచు." రామా ౮, అ.—2. నిషేధించు; "[illegible] ఆఁగఁబడినవానిఁ [illegible] [illegible], యుధముగతిక [illegible] బుధులు." భార ఆది. 3, అ.—3 మోచు, "[illegible]" భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—4. [illegible].

ఆఁచుకొను. దే. స. క్రి. అపహరించుకొను. "సీ. పురిలోనఁ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." హరి. ఉ. ౬, అ.

ఆఁచు. దే. క్రి. [illegible] "సీ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible]. ౧, అ

ఆఁటది. దే. వి. ఆఁడది. "క. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]." భాగ. ౯, స్కం.

ఆఁటు. దే. అ. క్రి. 1. తాఁకు; "[illegible] [illegible]." యు. ౧, అ.—2. తారు "[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible]." రామ. ౨, అ.—3. ఆఁడుతనము.

ఆడంగి. దే. వి. ఆడుదాని స్వభావముగల పురుషుడు. వి. ఆడువాడు.

ఆడది. దే. వి. ఆడుది, ఇంతి.

ఆడి. దే. అవ్య. కల అను నర్థమునందు వచ్చెడి యొక స్త్రీప్రత్యయము. (కులుకులాడి, వగలాడి. మొ.)

ఆడు. దే. అవ్య. కల అను నర్థమునందువచ్చెడి యొక పుంప్రత్యయము (ముద్దులాడు. మొ.)—వి. ఆడుతనము.

ఆడుకట్టు. దే. వి. ఆడుదానికట్టు. "కాల్లయుప్పిదమూడు కట్టకర్మలముచేయంగ." భార. విరా. ౧, ఆ (ఇక్కడ ఆడుకట్టనగా ఆడుదానికట్టువంటికట్టని అర్థము.)

ఆడుకూతురు. దే. వి. ఆడుది, ఇంతి.

ఆడుతోడు. దే. వి. తోడబుట్టినది, సహోదరి. "తోయజాయతాక్షి తోడునకుబుట్టెనె." సావి. ౪, ఆ

ఆడుది దే. వి ఆడది, ఇంతి.

ఆడుపడుచు. దే. వి. కూతురు. "సీ. ... యిల్లాలు భూకాంత ... " గా. వి. ౨, ఆ.

ఆడుపాప దే. వి. పడుచు, కన్యక.

ఆడుపుట్టువు దే. వి. ఆడుది "... బుట్టి ..." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఆడుబిడ్డ. దే. వి. 1. కూతురు "... రాజ్యరత్నమూ ... బిడ్డ" పాండు. 3, ఆ. 2. మగనితోడబుట్టినది (ఈ యర్థము వాడుకలోనిది)

ఆదోరిక దే. వి. (అడ + తోక) అప్పుతోకవరి మొదలు ఆఖరున ఆవల క్రమక్రమముగా సన్నమై సమాకృతి. (ఇక్కడ అడ అన్నది ఇతరమునకు ఉపలక్షణము.)

ఆడోరికపాటు దే. వి. అడుగోరవలెనగు, ఆడోరికనుల "గీ. ... పాటునకొప్పువిప్పి, మెలియుగోర్ముమ్ములు ..." ఆము ౫, ఆ.

ఆడ్పు. దే. ప్రే. ఆడగజేయు, ఆడు. వి. అడ్డగించి. "గీ. పట్టకానియాడ్పుసేయించెదా ..." ఆని. 3, ఆ. (ఆడ్పుప్రేరణ రూపమునకు తగిన ప్రయోగము గానబడలేదు)

ఆతబసి దే. వి. (అతి + పసి.) గోళ్ళ. "సీ. బలువాదులకుము బిబ్బులులబిడ్డలనిచ్చు నిమతకేపెంచునా ..." య. ౨, ఆ.

ఆతబోతు. దే. వి. (అతి + పోతు.) 1. అప్పుబెద్ద, 2. ఎద్దు. "ఆంకవెను నొకచో నాతబోతుల త్రిప్ప ..." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ఆతబోతురవుతు. దే. వి. ముక్కంటి, శివుడు.

ఆతబోతుసారము. దే. వి. సప్తస్వరములలోనొకటి, ఋషభము.

ఆకంపించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి కంపించు, వణకు.

ఆకంపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ) మిక్కిలి గదలింపబడినది.

ఆకట. దే. అవ్య. (హా.) అక్కట. "క. ఆకొంటిరిన్నిదినములు, పోకుంతయుభిక్షయు ..., ఆకలదూకలు ..., కేకలవాయంగ భిక్షలిడియెదరండీ." భీ. ౨, ఆ.

ఆకతాయి. వై. విణ. తుంట. "సీ. ఆకతాయిలు మూకలై ... మంతనముజేసి పుణ్యస్త్రీల జెలులుగొనిరి." వి. పు. ౨, ఆ.

ఆకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. రత్నములులోనగునవి పుట్టు నట్టిచోటు, గని, 2. సమూహము.

ఆకర్ణనము సం. వి. అ. న. శ్రవణము, వినికి.

ఆకర్ణించు. సం. స. క్రి. ఆకర్ణనము చేయు, విను.

ఆకర్ణితము సం. విణ. (అ. అ. అ) ఆకర్ణింపబడినది.

ఆకర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకర్షించుట, 2. ఇంద్రియము, 3. జూదము, 4. జూదమాడుపలక, 5. పాచిక, 6. ఇంటి సహ్యసించెడువస్తువు.

ఆకర్షించు. సం. స. క్రి. ఆకర్షణము చేయు, తిగుచు

ఆకర్షితము. సం. విణ. (అ. అ. అ) ఆకర్షింపబడినది, తిగువబడినది

ఆకలనము. సం. వి. అ. న. 1. అవగాహనము 2. ఎన్నిక. 3. కోరిక 4. బంధనము 5. సమూహము.

ఆకల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రాద్యలంకరణము. 2. కల్పనము, వస్నాది.

ఆకలము. వై. వి. విన్న, విన్న ఆకారము.

ఆకస్మికము సం. విణ. (అ. అ. అ.) అకస్మాత్తుగా కలిగినది.

ఆకళించు వై. స. క్రి. అవగాహనము చేసికొను. "ప్రధానపురుషాంతికమ్మున నాకళించుచును." రాఘ. ౧, ఆ.

ఆకళింత వై. వి. అవగాహనము.

ఆకాంక్ష సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరిక, 2. అన్వయమునకై ఒక పదము మఱియొక పదమును కోరుట (క్రియాపదమునుబట్టి కర్తృకర్మాదులకును వానికి విశేషణములకును చేసెడు ప్రశ్నము. (-ని వాక్యమునందు.)

ఆకాంక్షించు. సం. స. క్రి. వాంఛించు, కోరు.

ఆకాండికము. సం. విణ. (అ. అ. అ) అకాలమునందు కలిగినది.

ఆకారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆహ్వానము, పిలుపు.

ఆకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. రూపము; 2. బొమముడి, పాటులోనగు వికారము.

ఆకారితము. సం. విణ. (అ. అ. అ) పిలువబడినది.

ఆకాశము. సం. వి. అ. న. నభము, ఆకసము.

ఆకీర్ణము సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఒకటితోనొకటి కలసినది, సంకీర్ణము.

ఆకు. దే. వి. 1. చెట్లయందలియాకు, పత్రము. 2. తమలపాకు, 3. నాటాకు. "ఇందునీవుడు త్రావిదుమునియాకుగంటము ... కొనివచ్చె." పరి. ౫, ఆ. 4 విస్తరాకు. 5. చెవికమ్మ. "చ. వలపులబాలుండను ... పూవులార్చుచున్, ... కమ్మకర్చుమనోహరులు ... ప్రవ్యగనే" లక్ష్మీ. ౨, ఆ. 6. పత్తి మొక్కలు పత్రము. "క. అప్పుడప్పిడినయాకువ, ... ఆకునియాకున ... గంటో, నిప్పిప్పిగాను బొంకను, నివ్వెరగుడబెట్టి నతనియాకు

నిజముగుణా." విజ్ఞా. శక్తి, కాం.—7. చీటి, "సీ. రాళ్లలో నుండ వాతముచేతనాకుఁదెచ్చినవారుగలరె యీసృష్టియందు." భో. ౪, ఆ.—8. జాబు, "నన్నువలఁజదువరీకతాసాదిని యాయాకులిఁబుచ్చుకొని." ప్రభా. ౪, ఆ.—9 బంది కంటియాకు, 10. మిక్కిలిండ్లయందలిగువానికెలువుల కమర్చెడి ఆకు, 11. నాకు.

ఆకుంచనము. సం. వి. అ. న. ముడుచుట.

ఆకుంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముడువఁబడినది.

ఆకుచిలుతె. దృ. వి. ఒకవిధము చిలుకపురి

ఆకుచిలుక. దృ. వి. తెల్లబొట్లుగల పెద్ద ఱెక్కల పురుగువిధము.

ఆకుజెముడు. దృ. వి. పత్రిముష్టి.

ఆకుజెల్ల. దే. వి. మత్స్యభేదము. "...రుజాకిల్లెలు. జేఁపయాకు జెల్ల." హంస ౪, ఆ

ఆకుటిల్లు. దే. వి. (ఆకు ఇల్లు) ఆకులచే కప్పబడినయిల్లు, పర్ణశాల

ఆకుతేలు. దే. వి. ఒకవిధముతేలు.

ఆకుపచ్చ. దే. వి. విశే. హరితవర్ణము.

ఆకుపత్రి. దృ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

ఆకుపాఁచి. దే. వి. ఒకవిధముపాచి, [illegible]

ఆకుపోఁకెలు. దే. వి. బ. తాంబూలభేదము. హంస 3, ఆ.

ఆకుపురుగు. దృ. వి. ఆకులయందుండెడి ఒకవిధమ పచ్చపురుగు

ఆకుపోయు. దే. స. క్రి. నాఱుపోయు.

ఆకుప్పు. దే. వి. (ఆకు + ఉప్పు.) ఒకవిధము ఉప్పు.

ఆకుమిడుత. దే. వి. పచ్చఱెక్కలమిడుత.

ఆకుతాయి. దే. వి. ఇరుగుపొరుగువానిని తెగరాచెడి కొంటెముట్టు, వత్రకారుడు.

ఆకులపడు. మి. అ. క్రి. (ఆకులము + పడు.) ఆకులతనొందు చెదరు.

ఆకులపాటు. మి. వి. ఆకులపడుట.

ఆకులము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యస్తము, చెదరినది.

ఆకుల్యము. సం. వి. అ. న. నేలతంగేడు.

ఆకుసన్నములు. దే. వి. బ. ధాన్యభేదము.

ఆకూతము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము, తలంపు.

ఆకూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ——పై——

ఆకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. రూపము, 2. దేహము, 3. ఒక ఛందస్సు, (చూ. ఛందము) 4. రూపమునెఱిఁగించెడిసంజ్ఞ, 5. సామాన్యము.

ఆకృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ఆకర్షణము, తెగ.

ఆకె. దృ. స. ప. (అ + ఆకె.) ఆమె. "క. నాకంటెయాకటయెక్కువ, యాకెయగుటచెప్పవలయునా" ప్రభా. ౫, ఆ (ఆకె, ఈకె, ఏకె, ఎవతె ఒకతె ఇత్యాదులయందు ఎకారము ఆదేశముగా వచ్చెనని యూహింపఁగునది.)

ఆకేకర. సం. వి. అ. స్త్రీ దృష్టిభేదము.

ఆకొత్తు. దే. వి. ఆదికొత్తుయొక్క రూపాంతరము.

ఆక్టు. ఆం. వి. చట్టము.

ఆక్రందము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏడ్పు. 2. పిలుపు, 3. భయంకరయుద్ధము.

ఆక్రందించు. సం. అ. క్రి. ఏడ్చు

ఆక్రందితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది.

ఆక్రందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలికాఁడు, 2. తోడఁబుట్టినవాఁడు.

ఆక్రమణము. సం. వి. అ. న. ఆక్రమించుట.

ఆక్రమించు. సం. స. క్రి. ఆఱుము.

ఆక్రాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆక్రమింపఁబడినది, ఆఱుమఁబడినది

ఆక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆక్రమణము.

ఆక్రీడము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యానవనము.

ఆక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. తిట్టు, (చూ. ఆక్రోశనము.)

ఆక్రోశించు. సం. స. క్రి. తిట్టు.

ఆక్షారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అపవాదిఁగట్టుట.

ఆక్షారితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషములచే దూఱఁబడినవాఁడు.

ఆక్షిప్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆక్షేపింపఁబడినవాఁడు.

ఆక్షీబము. సం. వి. అ. పుం. మునగ.

ఆక్షేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిందకుఁడు, 2. త్రోయువాఁడు. విశే. ఆక్షేపించువాఁడు.

ఆక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డగి, 2. ఒక అర్థాలంకారము (చూ. అలంకారము.) 3. దూఱు, 4. ఆకర్షణము.

ఆక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. అడ్డగించు, 2. దూఱు, 3. ఆకర్షించు.

ఆక్షోటము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోగు.

ఆఖండలుఁడు సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుఱేఁడు.

ఆఖరు. హిం. విశే. చివర, అంత్యము.

ఆఖుభుక్కు. సం. వి. క. పుం. మార్జాలము, పిల్లి.

ఆఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఎలుక, 2. పందికొక్కు.

ఆఖేటకుఁడు సం. వి. అ. పుం. మృగయుఁడు, వేటకాఁడు.

ఆఖేటము. సం. వి. అ. పుం. మృగయ, వేఁట.

ఆఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఆహ్వానము, పేరు.

ఆఖ్యాత. సం. విశే. (ఋ. ఋ. ఋ.) చెప్పెడువాఁడు.

ఆఖ్యాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁబడినది. (వ్యాకరణమునందు ధాతువులమీఁద విధింపఁబడినవిభక్తులు.)

ఆఖ్యానము. సం. వి. అ. న. చెప్పుట.

ఆఖ్యాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరవార్త వినయముగ వివరించిచెప్పెడువాఁడు. (అకారాంతమైనప్పుడు ఆఖ్యాయకా అని రూపము ఇట్లుండవలె నెఱుఁగునది.)

ఆఖ్యాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాస్తవార్థముగల హర్షచరితాది గ్రంథము.

ఆఖ్యేయము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెప్పఁదగినది.

ఆగంతుకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కాలనియమములేక వచ్చునది.

ఆగంతువు. సం. వి. ఉ. అతిథి, విందు.

ఆగడకాఁడు. దేశ్య. వి. (ఆగడము + కాఁడు.) అకార్యముచేయువాఁడు.

ఆగడపలు. దే. వి. బ. దొంతిగా నేర్పడినమేఘపఙ్క్తి. "వ. ఆ దళలంగడియునైచి ఉచితోన్నతులఁ బొఱ్ఱొడి కురుకునారామరేఖ కాళింగల జాఁగువాఁపోపసంఘులం బ్రతిఘటించుత్రివర్ణభాగంబ లును." పాండు. 3, ఆ.

ఆగడము. వై. వి. అగడ్తయొక్కరూపాంతరము.

ఆగడీఁడు. దేశ్య. వి. (ఆగడము + ఈఁడు.) అకార్యముచేయువాఁడు "సీ. ఆగడీలగుక్రోధయుగ్రాలకు పోనిమ్ము భావంబు నెఱపి దుర్మార్గులాను." భల్లా. 3, ఆ.

ఆగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 వచ్చినది 2. పొందఁబడినది.

ఆగమనము. సం. వి. అ. న. వచ్చుట, రాక.

ఆగమము. సం. వి. అ. పుం. 1 రాక. 2. దేవపూజావిధానము మొదలగు తత్సంబంధివిషయములను తెలుపునట్టిశాస్త్రము, 3. (వ్యాకరణమున) అధికముగావచ్చెడు వర్ణము.

ఆగము. సం. వి. స్. న. 1. తప్పు 2. పాపము.

ఆగాడి. దే. వి. తేలికైనధాన్యము.

ఆగాల్యము. వై. వి. కొంచెమును గొప్పగాచేసి చూపించెడు అలుపు ఎద్దుపల్లొనగునది (ఇది వాడుకలోనిది)

ఆగామి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) రాఁగలది.

ఆగుబ్బతిలు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు "మదిలోని కోర్కెలాగుబ్బతిలంగ." పాన్వ. ౨, ఆ.

ఆగుబ్బు. దే. వి. అతిశయము, ఆధిక్యము "ఉ. గొబ్బునతిమ్మథు లభుని పూంతతరాసిని బ్రిల్లినైరులా గుబ్బునఁగేక." రాము. ౧ ఆ.—విశే. అధికము.

ఆగుబ్బుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "సీ. ఉక్కఁబడసా నడుమ్ముపుతిరుపు జాతఘుమఘుమామోదమాగుబ్బుకొనఁగ." శివ ౨, ఆ

ఆగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

ఆగ్నేయము. సం. వి. అ. న. దక్షిణపూర్వదిక్కు. (పూ. ప్రాగ్దక్షము.) విశే. అగ్నిదేవతాకము.

ఆగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము, 2. అనుగ్రహము 3 ఆక్రమణము; 4. ఆసక్తి, 5. గ్రహణము

ఆగ్రహాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మృగశిరోనక్షత్రము.

ఆగ్రహాయణికము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్షమాసము.

ఆగ్రహించు. సం. స. క్రి. 1 కోపించు; 2. చలపట్టు.

ఆఘాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొంది; 2. మేర.

ఆఘాతము. సం. వి. అ. పుం. వధస్థానము, చంపుడుగట్టు.

ఆఘాతించు. సం. స. క్రి. వధించు, చంపు.

ఆఘూర్ణనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.

ఆఘూర్ణితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడుపడినది

ఆఘోషించు. సం. అ. క్రి. 1 అఱచు, 2. మ్రోయు.

ఆఘ్రాణము. సం. వి. అ. పుం. మూచూచుట, మూర్కొనుట.

ఆఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. మూచూచు, మూర్కొను.

ఆఘ్రాతము. సం. వి. అ. న. భావగంధ్వని. విశే. మూర్కొనఁబడినది.

ఆచమనము. సం. వి. అ. న. ఉదకస్పర్శము, వార్చు.

ఆచమించు. సం. స. క్రి. చూపుడువ్రేలుపొడవుగా నిలిపి పుడిసిట జలము గ్రహించి మూడుమార్లు పుచ్చుకొను, వార్చు

ఆచరణము. సం. వి. అ. న. ఆచారము, నడత.

ఆచరణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నడవఁదగినది.

ఆచరించు. స. స. క్రి. నడపు.

ఆచరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నడపఁబడినది.

ఆచాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆచమింపఁబడినది.

ఆచాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆచమనము.

ఆచామము. సం. వి. అ. పుం. మాసరము, గంజి.

ఆచారము. సం. వి. అ. పుం. ఆచరణము, నడత.

ఆచార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వేదవ్యాఖ్యానముచేసెడు ఆఁడుది.

ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. ఉపాధ్యాయత్వము, ఒజ్జఁదనము.

ఆచార్యాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆచార్యునిపెండ్లాము.

ఆచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదవ్యాఖ్యానముచేయువాఁడు.

ఆచితము. సం. వి. అ. న. పదిబారువులబరువు. పుం. బండి బరువు. విశే. 1. కప్పఁబడినది. 2. గ్రహింపఁబడినది, 3. కూర్పఁబడినది.

ఆచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. 1 కప్పుట. 2. దోషమును గప్పుట, 3. వస్త్రము.

ఆచ్ఛురితకము. సం. వి. అ. న. 1. నఖక్షతవిశేషము, 2. పరిహాసపుమాటతోఁగూడినసవ్వడి.

ఆచ్ఛోదనము. సం. వి. అ. న. ఆఖేటము, వేఁట.

ఆచూకి. దే. వి. (ఆ + చోటి.) పొంది, జాడ.

ఆజకము. సం. వి. అ. న. అజసమూహము. (అజము = మేఁకపోతు.)

ఆజగవము. సం. వి. అ. న. అజగవముయొక్కరూపాంతరము.

ఆజవంజవము. సం. వి. అ. పుం. సంసారము.

ఆజానేయము. సం. వి. అ. పుం. మేలుజాతిగుఱ్ఱము.

ఆజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యుద్ధము; 2. సమభూమి. 3. క్షణకాలము.

ఆజీవము. సం. వి. అ. పుం. జీవిక, బ్రతుకుతెరువు.

ఆజూవు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. అమిల, వెట్టి.

ఆజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇది యిట్లుచేయవలసినదనెడి ఉత్తరువు.

ఆజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ.

ఆజ్ఞాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

ఆజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞాపించుట. ఆనతి

ఆజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞ [illegible] చేయు, ఇచ్చు.

ఆజ్ఞాపితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ఆజ్ఞాపింపబడినది.

ఆజ్యము. సం. వి. అ. న. ఘృతము, నెయ్యి.

ఆట. దే. వి. 1. క్రీడ, 2. నృత్యము, నింద. "సీ. ఇటల పసివిడ్డయాటలరై పంపజియొరులయాటల(బడనోగిరము గ." లక్ష్మీ ౨, అ.—4. నిశ్చయులగానగువాని గానగరాకివిరి త్రిప్పు. "ద వతే [illegible] ప్రుసంపదచేగ్రిందమీ, [illegible] పాటివద్దునని పెచ్చిన నాటకు(జెట్ట(గుందజే." భార ౨, అ

ఆటంకము. దే. వి. అడ్డంకి, నిరోధము.

ఆటకత్తియ. దేశ్య. వి. ఆటదియుండు, స్త్రీ (చూ. ఆటకత్తె.)

ఆటకాడు. దే. వి. నర్తకుడు "[illegible] పేరిటి యాట కాడు, మీటువాట్లవెరా [illegible] వడిసి, [illegible] లవారల, గొల్లలాడిన [illegible]" రామా. ౬, అ (ఇతరములైన ఆటలాడువానికిని నుపేరు చెల్లు " [illegible] ఓరియాట గాడ యూరీతి [illegible], పాగమలు [illegible] మిమ్ము [illegible]." (ఇక్కడ ఆటగానికి కొమ్మ [illegible] రక్షము.) ప్రభా ౧, అ ఇట్లు [illegible] దులు.)

ఆటగొఱ్ఱు. దే. వి. మూడుకొమ్ములుగల గొఱ్ఱు.

ఆటడిగ్గియ. దేశ్య. వి. క్రీడార్థము ఏర్పఱుపబడిన నడబావి

ఆటతెప్ప. దే. వి. క్రీడార్థమేర్పఱచినకోనేరు, కృతకాద్రి.

ఆటతోట. దే. వి. 1. ఉద్యానవనము "ఈ [illegible] చేడువనాడున [illegible] తోటిండువారాలతోట, మధువనంబు" భార అ. 2, అ 2. ప్రమదవనము "ఉ. [illegible] [illegible] ప్రపుల్లమున [illegible] [illegible] క్రీడియాధరాధిపతి చేడియ." రామా. 3, అ

ఆటపట్టు. దే. వి. 1. క్రీడాస్థానము, 2. నాట్యస్థానము. 3. వాసస్థానము

ఆటపాక. దే. వి. నాట్యస్థానము నృత్యశాల.

ఆటపిసిపు. దే. వి. అనుకూలపడక్షి విద్యార్థులను పడపెట్టుట

ఆటవెలది. దే. వి. 1. స్త్రీ. 2. పద్యభేదము, 3. వేశ్య

ఆటాడు. దే. అ. క్రి. (ఆట ఆడు.) క్రీడించు

ఆటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒకవిధమగుపక్షి, ఆడేలు.

ఆటు. దే. వి. అదను, సరి.

ఆటోపము. సం. వి. అ. పుం. సంభ్రమము, వేగిరపాటు.

ఆటోపించు. సం. అ. క్రి. సంభ్రమించు, వేగిరపడు.

ఆట్రగడలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము, అరికెలు

ఆడ. దే. వి. ఏ. అక్కడయొక్క రూపాంతరము. "[illegible] సమ [illegible] మూడ, [illegible] గంటకూడ." పాఙ. 3, అ.

ఆడంబరము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధవాద్యధ్వని, 2. వేగిర పాటు; 3. ఏనుగుయొక్క [illegible].

ఆడాలు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు

ఆడి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆటి, ఆడేలు. "[illegible] రాయము, [illegible]." కుమార

ఆడిక. దే. వి. దూఱు, నింద

ఆడికపడు. దే. అ. క్రి. దూఱుపడు. "ప్రజలచే [illegible] పడుదు [illegible]" [illegible], అ.

ఆడికోలు. దే. వి. దూఱు, నింద. "క. [illegible] దలంకమనకివా [illegible], దలకొనరు [illegible], [illegible] వారినమ్మగానెటువచ్చున్." హంస ౫, అ.

ఆడిపోసికొను. దే. స. క్రి. దూఱు, నిందించు.

ఆడు. దే. అ. క్రి. 1. క్రీడించు; 2. నర్తించు, 3. చలించు, (ఆ మాదిరిన్నదిమొదలు [illegible] లేదు)—4. ముసుగు, "[illegible]ంబులనవాడి." కాశీ. 2, అ. 5. నాటు, "క. [illegible], నాడగనిముట [illegible]." భార. [illegible] ౨, అ.—6 విహరించు, "[illegible] పనులెల్ల [illegible]." [illegible] ౧, అ.— 7 సంచరించు. "క. [illegible]." భార [illegible]. 3, అ స. క్రి. 1 నిందించు, "క. [illegible] సామలనాడకుండు." కా. ౧, అ—2 పలుకు, 3. పడపు, "[illegible] నాడ [illegible]" భార. [illegible] ౨, అ—4. నిశ్చయులగానగువాని గానగరాకివిరిత్రిప్పు.

ఆడుకొను దే. స. క్రి. దూఱు. నిందించు.

ఆడువరి దే. వి. ఆలంగిము, వస్త్రము

ఆడే దే. వి. [illegible] పక్షివిశేషము.

ఆడేలు. దై. వి. పక్షివిశేషము, [illegible].

ఆడేలు దై. వి. ఆడేలుయొక్క రూపాంతరము.

ఆఢకము. సం. వి. అ. పుం, న. [illegible].

ఆఢకి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కందికి, 2. [illegible], 3. [illegible].

ఆఢకీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible] (పొల.)

ఆఢ్యుడు సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంపన్నుడు.

ఆణి. [illegible] దే. వి. 1. ముక్కపుగుండ్రదనము, 2. మరియు.— సం. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఇరుసుకుదిచీల, 2. అంచు, 3. ఎల్ల.

ఆణికాడు. దే. విశే. ముఖ్యుడు.

ఆణిపూస దే. వి. ముత్యము. "సీ. వేయిబాగములైన యాణి పూసలసంతు [illegible]." కాశీ. ౧, అ.

ఆణిపోటు. దే. వి. జీవస్థానమునందు పొడిచినపోటు.

ఆణియ దే. వి. దద్రురోగము, (చూ. ఆణె)

ఆణియము. దే. వి. దేశము. (చూ. అణెము)

ఆణె. దే. వి. ఆణియయొక్క రూపాంతరము. "సీ. అనెయందన. [illegible], దద్రువెలయు." అం, భా. దశ. మ.

ఆణెము. దే. వి. ఆణియయొక్క రూపాంతరము. "సీ. అణె మందన [illegible]." అం, భా. దశ. ధూ.

ఆతంకము సం. వి. అ. పుం. 1. అరాటము; 2. చేమిరి; 3. మద్దెలమ్రోత, 4. వెఱపు; 5. వ్యాధి.

ఆతంచనము. సం. వి. అ. న. 1. చేమిరి, నిషేకము. (అని [illegible].) 2. తనుపుట, 3. వడి.

ఆతఁడు. దే. స. ప. (అ+ఁడు.) (రూ. అతఁడు.) (ఇక్కడ తవర్ణము ఆగమము. ఇట్లు ఈతఁడు ఏతఁడు వీనికి)

ఆతిగాఁడు. దే. స. ప. (అతఁడు+గాఁడు.) అతఁడు. (ఇక్కడ స్వార్థమున గాఁడు)

ఆతతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరివియైనది.

ఆతతాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) చంపుటకు యత్నించినవాఁడు. (ఇంటికి నిప్పిడువాఁడు, విషము పెట్టువాఁడు, శస్త్రపాణియై చంపవచ్చువాఁడు, ధనము దోఁచుకొనువాఁడు, నేల నపహరించువాఁడు, ఒకని భార్యను చెఱపట్టువాఁడు.)

ఆతపత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గొడుగు. 2. [illegible].

ఆతపము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము, ఎండ.

ఆతపవారణము. సం. వి. అ. న. ఆతపత్రము, గొడుగు.

ఆతరము. సం. వి. అ. పుం. ఓడకిచ్చెడు కూలి, [illegible]

ఆతర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. తృప్తి, 2. మంగళకరమైన పూఁత.

ఆతల. దే. వి. అపవిత్రదేశము.

ఆతాపి. సం. వి. న్. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]

ఆతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షివిశేషము, ఆడేలు.

ఆతిథేయము. సం. వి. అ. న. అతిథిసత్కారము. విశే. అతిథికి యోగ్యమైనది.

ఆతిథ్యము. సం. వి. అ. న. అతిథిసత్కారము. విశే. అతిథికి తగినది.

ఆతిథ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అతిథి, విందు.

ఆతురపడు. వి. అ. క్రి. (ఆతురము+పడు.) బాధపడు.

ఆతురుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యాధిగ్రస్తుఁడు, తెవులుగొంటు.

ఆతోద్యము. సం. వి. అ. న. తతము అవనద్ధము ఘనము సుషిరము అనెడు వాద్యచతుష్టయము, వాదిత్రము.

ఆత్తగంధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది. (పాఠాంతరము ఆత్తగర్వము)

ఆత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది. 2. స్వీకరింపఁబడినది.

ఆత్మ. సం. వి. న్. పుం. 1. జీవుఁడు, 2. బుద్ధి, 3. [illegible] 4. మనస్సు, 5. శరీరము, 6. స్వభావము, 7. ధైర్యము, 8. ప్రయత్నము.

ఆత్మంభరి. సం. విశే. త్రి. తన పొట్టపోసికొనువాఁడు, కుక్షింభరి.

ఆత్మగుప్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూలగొండి.

ఆత్మఘోషము. సం. వి. అ. పుం. కరటము, కాకి.

ఆత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుత్త్రి, కూఁతురు.

ఆత్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పుత్త్రుఁడు, కొడుకు.

ఆత్మదర్శము. సం. వి. అ. పుం. దర్పణము, అద్దము.

ఆత్మనేపదము. సం. వి. అ. న. క్రియాపదముయొక్క భేదము.

ఆత్మభువు. సం. వి. ఊ. పుం. 1. బ్రహ్మ, 2. మన్మథుఁడు.

ఆత్మాశి. సం. వి. న్. పుం. మత్స్యము, చేఁప.

ఆత్మీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తనది.

ఆత్రగాఁడు. దే. విశే. (ఆత్రము+గాఁడు.) ఆత్రపడువాఁడు.

ఆత్రము. దే. వి. ఆతురముయొక్క రూపాంతరము.

ఆత్రేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముట్టుది, 2. ఒకానొక నది.

ఆత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. వి. అత్రి వంశమునఁ బుట్టినవాఁడు.

ఆదట. దే. వి. ఉత్సాహము. "[illegible]" భార. శాం. ౧, ఆ. "క. [illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

ఆదట. దే. వి. ప్రేమము. "క. [illegible]" [illegible]

ఆదటపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆదట పోవు.) నశించు. "[illegible]" భార. ఆది. ౪, ఆ.

ఆదరణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆదరింపఁదగినది.

ఆదరాబాదరా. దే. క్రి. విశే. త్వరితముగా.

ఆదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాటింపు, 2. మన్నన.

ఆదరించు. స. క్రి. 1. పాటించు, 2. మన్నించు.

ఆదరువు. దే. వి. 1. ఆధారము, 2. ఆశ్రయము.

ఆదర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపుట, 2. అద్దము.

ఆదర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. అద్దము. 2. టీక. 3. ప్రతియైన పుస్తకము.

ఆదర్శితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూపఁబడినది.

ఆదా. హిం. వి. [illegible] ఆదాయము.

ఆదానము. సం. వి. అ. న. 1. పుచ్చుకొనుట, 2. గుఱ్ఱముయొక్క అలంకారమగు [illegible]. (రూ. [illegible].)

ఆదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. లాభము, 2. ధనము. "[illegible]" [illegible] ౪, ౧. (ఇది సంస్కృతమునఁ బుంలింగము [illegible] మఱియు నానార్థరత్నమాలయందు [illegible] చెప్పఁబడియున్నది [illegible])

ఆది. ఉభ. దే. వి. [illegible] సం. వి. ఇ. పుం. మొదలు. "[illegible]" భార. [illegible], సం. విశే. మొదటిది. "[illegible]" భార. సభా. ౨, ఆ.

ఆదికొను. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" భార. విరా. ౪, ఆ.

ఆదితాళము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (ఎనిమిది అక్షరముల కాలము.)

ఆదితేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆదిత్యుఁడు, వేల్పు.

ఆదిత్యవారము. సం. వి. అ. పుం. ఆదివారము. (ఇట్లు భానువారము. మొ.)

ఆదిత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేలుపు 2. సూర్యుఁడు. (ద్వాదశాదిత్యులు.—ఇంద్రుఁడు, ధాత, పర్జన్యుఁడు, త్వష్ట, పూషుఁడు, అర్యముఁడు, భగుఁడు, వివస్వంతుఁడు, విష్ణువు, అంశుమంతుఁడు, వరుణుఁడు, మిత్రుఁడు.)

ఆదిశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

ఆదిమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొదటిది.

ఆదివారము. సం. వి. అ. పుం. తొలివారము, ఆదిత్యవారము.

ఆదివెలమలు. రు. వి. బ. వెలమలలో ఒక తెగవారు.

ఆదిష్టము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి. విణ. 1. ఆజ్ఞాపింపఁబడినది. 2. ఉపదేశింపఁబడినది. 3. చెప్పఁబడినది.

ఆదీనవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, కలఁత.

ఆదుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." రామ. ౪, ఆ.—స. క్రి. [illegible] "క. దాడులు [illegible] దాడులకాదిపమునుకున [illegible] [illegible]" క్రి. ౧, ఆ.

ఆదుర్దా. అన్యదే. వి. తత్తరము, తొందర.

ఆదృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆదరింపఁబడినది. 2. మన్నింపఁబడినది.

ఆదృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆదరము, పాటింపు.

ఆదేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.

ఆదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ. 2. ఉపదేశము, 3. (వ్యాకరణమున) ఒకటిని తొలఁగించి వచ్చు మఱియొక వర్ణము లోనగునది.

ఆదేశించు. సం. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు 2. ఉపదేశించు.

ఆదేష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. 1. ఆజ్ఞాపించువాఁడు. 2. అన్యుల కుపదేశించువాఁడు.

ఆద్యమాషకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఆద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రథమము, మొదటిది.

ఆద్యూనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible] పెట్టఁగొనియుండువాఁడు, [illegible].

ఆథర్వణము. సం. వి. అ. న. అథర్వముల సమూహము. (అథర్వుఁడను ఋషిచే చెప్పఁబడిన వేదము అభేదోపచారమువలన అథర్వమనఁబడును.)

ఆధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట 2. కప్పుట; 3. ధరించుట.

ఆధారకుండము. సం. వి. అ. న. కుండలు లోనగునవి యుంచెడు కుదురు.

ఆధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆదరువు, 2. [illegible] 3. పాదు.

ఆధారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. జెట్టి.

ఆధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోవ్యథ, 2. కుదువ; 3. ప్రత్యాశ. 4. వ్యసనము, 5. ఉనికిపట్టు.

ఆధిక్యము. సం. వి. అ. న. అధికత్వము, గొప్పతనము.

ఆధిదైవికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దైవమువలనఁ గలిగినది.

ఆధిపత్యము. సం. వి. అ. న. అధిపతిత్వము, దొరతనము.

ఆధిభౌతికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భూతములవలనఁ గలిగినది. (భూతము-వ్యాఘ్రాదులు.)

ఆధివేదనికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధివేదనమునకు సంబంధించినది (స్త్రీధనము.)

ఆధీనత్వము. సం. వి. అ. న. అధీనత్వము, అగపాటు.

ఆధునికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇప్పటిది, 2. క్రొత్తది.

ఆఘూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపితము, కదలింపఁబడినది.

ఆధేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁదగినది.

ఆధోరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హస్తిపకుఁడు, మావటివాఁడు.

ఆధ్యాత్మికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆత్మవలనఁ గలిగినది.

ఆధ్యానము. సం. వి. అ. న. స్మృతి, తలఁపు.

ఆన. వై. వి. 1. ఒట్టు, ఆజ్ఞ, 2. అన్యదే. [illegible] నాణెము.

ఆనందః. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ఆనందథువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆనందము, సంతసము.

ఆనందనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములు మొదలగువారి రాకలోనగువాని చేత సంతోషపఱచుట.

ఆనందము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంతసము.

ఆనందించు. స. అ. క్రి. సంతోషించు, సంతసించు.

ఆనందితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంతోషము నొందినది, 2. సంతోషపెట్టఁబడినది.

ఆనకట్ట. అర. వి. ఏటియడ్డకట్ట.

ఆనకదుందుభి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణుని తండ్రి, వసుదేవుఁడు.

ఆనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పెట, 2. భేరి, 3. మద్దెల, 4. ఉఱుముచుమబ్బు.

ఆనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవనతము.

ఆనతి. ఉభ. వై. వి. ఆజ్ఞ. సం. ఇ. స్త్రీ. మ్రొక్కు.

ఆనతిచ్చు. రూ. స. క్రి. (ఆనతి + ఇచ్చు.) సెలవిచ్చు. "[illegible] [illegible]" [illegible] ౪, ఆ. (రూ. ఆనతియిచ్చు. "మోక్షము తెరువానతియీవే." భార. శాం. ౪, ఆ.)

ఆనద్ధము. సం. వి. అ. న. మద్దెలలోనగు చర్మవాద్యము. విణ. కట్టఁబడినది.

ఆననము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము, 2. నోరు.

ఆనమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంపఁబడినది.

ఆనము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఆనయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొందించుట; 2. తెచ్చుట.

ఆనయించు. సం. స. క్రి. తెచ్చు.

ఆనర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాటకశాల; 2. నీరు, 3. పోరు; 4. దేశవిశేషము. (ఇది పశ్చిమసముద్రతీరమున ద్వారకకు సమీపమునందున్నది)

ఆనవాలు. దే. వి. 1. ఆనవాలు, 2. (ఆవ + పాలు.) ఇత్తడి [illegible] పాలు, [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

ఆనాయము. సం. వి. అ. పుం. జాలము, వేఁటవల.

ఆనాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గార్హపత్యాగ్నినుండి తెచ్చి దక్షిణాగ్నియందుంచఁబడిన అగ్ని.

ఆనాలు. దే. వి. ఆనవాలుయొక్క రూపాంతరము. "ము. కొలనిన్నంబుపృథుంబుఁజాయతను కాశ్మీరమల్ పిండిచెం, దలుచాల్ లేనియెు జాలువెన్నయిడి యానాలుకర్పూరంబు, ఘనముల్ పాకకముల్ రసాయనము లొప్పారుఁ బిచ్చిందారుఁగా, దయలు బజ్జల్ దధపిండఖండములు సంధానించి..." గౌ. శేషాం. హరిశ్చ.

ఆనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిడుపు. 2. మలమూత్రబంధము.

ఆనిక. దే. వి. 1 ఆపేక్షయము 2 దాక్షిణ్యము

ఆనియ. దే వి. అనికచ, (చూ. ఆనె)

ఆనీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందింపఁబడినది 2. తేఁబడినది.

ఆను. దే. అ. క్రి. 1. అనుమతించు, "ఇంపుగాంపానఁగనాఁయాని." భార. అర. ౬, ఆ.-2. ఒఱగు.-స. క్రి. 1. అదుము, "మోఁగాల్లనత్తుక్పలంటునవాని." శర. 3, ఆ.-2. అణఁచు, "ఆనఁగరానికోపమున" శా. ౨, ఆ.-3. ధరించు "మోహాప్రభలనమూనితన్నిచిన." (హరిశ్చంద్రకథయందు మోహప్రభలనము అని ఆనియు నలకథయందు మోహప్రభలనమూనిగాననిచిన అనియు భేదము.) వస ౨, ఆ.-4. తిను; "శా. నేఁలు గ్రోలి క్రోలి కడుఁదియ్యని కమ్మనిపండు లింపుగాం, పాఁగనాఁనియాని." భార. ఆది ౬, ఆ.-5. త్రాగు "భావనామృతంబానఁగఁజేసెనాదెస్పల." భార. అను. ౧, ఆ.

ఆనుకట్టు. దే. వి. ఊఁతకోల

ఆనుకూల్యము. సం. వి. అ. న. అనుకూలభావము, ఒద్దిక

ఆనుగిము. దే. వి. పౌరు, ఆలాపునీ.

ఆనుగు. దే. వి. అనుగముయొక్క రూపాంతరము.

ఆనుగుణ్యము. సం. వి. అ. న. అనుగుణభావము, ఇష్టు.

ఆనుడుబిల్ల. దే. వి. ఒఱగుదిండు, గళ్లోగి.

ఆనుపూర్వి. సం. వి. ఇ. న. ఈ. స్త్రీ. అనుక్రమము, సారిది.

ఆనుపూర్వ్యము. సం. వి. అ న.——వై.——

ఆనువు. దే. వి. అనికి "క. జానువునానుపనదిమియుంగదిమియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ

ఆనృశంస్యము. సం. వి. అ. న. అక్రూరభావము.

ఆనె. దే. వి. అనియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. అనె.)

ఆనేత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. పొందించువాఁడు; 2. తెచ్చువాఁడు.

ఆనేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. పొందింపఁదగినది, 2. తేఁదగినది.

ఆన్వీక్షికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తైర్కశాదితర్కవిద్య, 2. రాజవిద్యలునాలుగింటిలో నొకటి. (చూ. విద్య.)

ఆపక్వము. సం. వి. అ న. అభ్యాగమము, నుగ్గిల్లు

ఆపగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ఆపణము. సం. వి. అ. పుం. విపణి, అంగడి.

ఆపణికుఁడు. సం. వి అ. పుం వణిజుఁడు, బేహారి.

ఆపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. ఇడుము; 2. పొందుట

ఆపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విపత్తు, ఇడుము.

ఆపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. ఇడుముగలది, 2. పొందఁబడినది.

ఆపన్నసత్త్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ గర్భిణి, చూలాలు.

ఆపమిత్యకము. సం. వి. అ. న. ఒకవస్తువునిచ్చి మాఱుగా పుచ్చుకొన్న మఱియొకవస్తువు.

ఆపము. అర. వి. అప్పము.

ఆపసోపాలుపడు. దేశ్య. అ. క్రి. ఉస్సురుస్సురను. (వాఁడు అలసి ఆపసోపాలుపడుచున్నాఁడు. వ్య.)

ఆపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడుట, 2. వేళ, 3. అప్పుడు.

ఆపాదకము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) కలిగించునది.

ఆపాదనము. సం. వి. అ. న. ఉత్పాదనము, కలిగించుట.

ఆపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) కలిగింపఁబడినది.

ఆపాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు (ప్రే. ఆపాదించు.)

ఆపానము. సం. వి. అ. న. అనేకులుగూడి కల్లుత్రాగెడిచోటు.

ఆపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పొందఁబడినది.

ఆపీడము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలఁపుట, 2. సిగనిడెడుపూలదండ; 3. కోడియటికవచ్చినగ్గావాదానుకోవము

ఆపీడితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) నలఁపఁబడినది.

ఆపీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) త్రాగఁబడినది.

ఆపీనము. సం. వి. అ. న. పొదుఁగు. విణ. మిక్కిలి బలిసినది.

ఆపుచేయుట. దే. క్రి. నిలుపుదలచేయుట

ఆపూపికము. సం. వి. అ. న. అపూపముల సమూహము.

ఆపూపికుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ) పిండివంటలవాఁడు.

ఆపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలినిండు.

ఆపృచ్ఛనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములులోనగువారికి అతిథిగా వారలచేత సంతోషపఱచుట. యాత్రాదులయందు బంధువులు లోనగువారియనుజ్ఞవడయుట. (అనికొందఱు)

ఆపె. దేశ్య. స. వి. (ఆ+అది.) ఆమె (చూ. అది.)

ఆపోసనము. వై. వి. ఆపోశనము. "ఉ. అనియఱచేతనాతఁడిటు లాపోసనంబున బట్టుకొన్నను, య్యమునకుదేశలంకకలిగియుండుట బియ్యము చేసివేడ్కతో, ననరులు నోలికంటి వెరవేర్పడనయ్య రసంబుభూదివా, కమలమూతిపోఁగఁగానిక్రమ్మనవాఁకలిరిలు నట్లుగను." భో. ౬, ఆ.

ఆపోక. దే. వి. ఆపోవుట, తనివి, తృప్తి.

ఆపోవు. దే. అ. క్రి. (ఆరట+పోవు) తనియు, తృప్తిపడు.

ఆపోశనము. సం. వి. అ. న. భోజనముచేయునపుడు ప్రతిదినాల ముందు పోసికొని మంత్రపూర్వకముగా పుచ్చుకొను జలము.

ఆపోశనించు. సం. స. క్రి. ఆపోశనముచేయు.

ఆప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. అర్థమైనది, 3. సత్యమైనది.

ఆప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి; 2. పొందు.

ఆప్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీటిమయము.

ఆప్యాయనము. సం. వి. అ. పుం. తృప్తి, తనివి. (చూ. అప్యాయనము, అ. న.)

ఆప్యాయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) తనియువాడు.

ఆప్యాయితుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనిసినవాడు.

ఆప్రపదీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీగాళ్లదాక జారుగలది. (అంగి, అంగుదానిపావడ మొ.)

ఆప్లవము. సం. వి. అ. పుం. స్నానము, మునక.

ఆప్లావము. సం. వి. అ. పుం. ——పై ——

ఆప్లుతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేదముచదివిన పిమ్మట ఆశ్రమాంతరము నుపొందని స్నాతకుడు. 2. మునిగినవాడు.

ఆఫీసు. ఆం. వి. కచ్చేరి.

ఆబ. దే. వి. కంటిపాప. (వాడుకయందు లేదు.)

ఆబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కట్టు. 2. బలుపు. 3. ప్రేమము. 4. ఆభరణము.

ఆబాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుఃఖము, నొప్పులు.

ఆబిడ. దే. స. (ఆ + బిడ.) ఆమె.

ఆబూతి. వై. వి. పెనతిండి. (దీని కాబూతి యనియు వేయుదురు.)

ఆబూతికాడు. వై. విణ. తిండిపోతు, భక్షకుడు.

ఆబ్దికము. సం. వి. అ. న. మృతిచెందినవారికి సంవత్సరాంతమున చేసెడికర్మము, పెద్దపండుగ.

ఆభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలికాంతి, ప్రభ.

ఆభరణము. సం. వి. అ. న. భూషణము, తొడవు.

ఆభాషణము. సం. వి. అ. న. ఆలాపము, పిలుపుమాట.

ఆభాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము. 2. ప్రతిబింబము.

ఆభిజాత్యము. సం. వి. అ. న. అభిజాతభావము.

ఆభిముఖ్యము. సం. వి. అ. న. అభిముఖభావము.

ఆభీరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

ఆభీరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది. 2. గొల్లవానిపెండ్లాము.

ఆభీరుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాడు; 2. చెంబడివాడు.

ఆభీలము. సం. వి. అ. న. బాధ. విణ. భయంకరము.

ఆభుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెనతిండి, ఆబూతి.

ఆభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిపూర్ణత, 2. ప్రయత్నము; 3. వరుణునిగొడుగు.

ఆమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

ఆమంత్రణము. సం. వి. అ. న. 1. పిలుపు; 2. మిత్రులు లోనగువారిని అలింగనాదులచే సంతోషపరచుట. యాత్రాదుల యందు బంధువులు లోనగువారి యనుజ్ఞపడయుట, పిడుకోలు (అనికొందఱు.)

ఆమంత్రించు. సం. స. క్రి. ఆమతించు, పిలుచు.

ఆమంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పిలువబడినది.

ఆమడ. దే. వి. నాలుగుకోసులదూరము, యోజనము.

ఆమతించు. వై. స. క్రి. 1. పిలుచు "రాజులఁబిల్వఁబంపుము ధరామరసంఘము నామతింపుము." భార. ఆర. ౬, ఆ.— 2. పూజించు*. (చూ. జంకపోక్కిలి.)

ఆమతింపు. వై. వి. ఆమతించుట. (చూ. ఆరగింపు.)

ఆమతిల్లు. వై. అ. క్రి. పుట్టు*. "ఇంపామతిలంగనిల్వ." య. ౧, ఆ.

ఆమనస్యము. సం. వి. అ. న. ప్రసవవేదన, బిడ్డపుట్టు.

ఆమని. దే. వి. 1. వసంతఋతువు; 2. ఫలసమృద్ధి, 3. సమృద్ధి.

ఆమము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోగము 2. రోగవిశేషము. విణ. అపక్వము.

ఆమయము. సం. వి. అ. పుం. రోగము, తెవులు.

ఆమయావి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఆతురుడు, తెవులుగొంటు.

ఆమలకము. సం. వి. అ. న. ఉసిరికాయ. పుం, న. ఉసిరికి.

ఆమలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉసిరికి.

ఆమసడి. వై. వి. మంగళపు లుములోనగువాని యుండు వానివేసినసది.

ఆమికె. వై. వి. అమి, మదము*.

ఆమిక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలవిఱుగుడు, కూడు.

ఆమిషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. మాంసము, 2. లంచము. 3. లోభము. 4. భోగము, 5. భోగింపఁదగినవస్తువు.

ఆమిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జటామాంసికి.

ఆము. వై. వి. అమి, మదము*.

ఆముకవిరియు. దే. అ. క్రి. (అలము + కవియు.) మిక్కిలి క్రమ్ముకొను (చూ. పెంటికల్గుము సర్వసు రెండవ యుదాహరణము.)

ఆముకొను. దే. అ. క్రి. (అలము + కొను) పైకొను. "ఆముకొన్న ప్రేమచే నమరుచున్నను" మీ. త్రయ.

ఆముక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ, అ.) కట్టఁబడినది. (వస్త్రము.) తొడుగఁబడినది (కవచము.) అనికొందఱు.)

ఆముత్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరలోకసంబంధమైనది.

ఆముదపుచెట్టు. దే. వి. ఏరండము.

ఆముదము. వై. వి. ఏరండతైలము*. బ. ఏరండబీజములు. (ఈ యర్థముండ. నయుచుగా ఆముదాలు అనియు వాడఁబడుచున్నది.)

ఆముష్మికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పరలోకసంబంధమైనది.

ఆముష్యాయణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధుఁడైన తండ్రికలనఁబుట్టినవాడు.

ఆమూలము. సం. క్రి. విణ. అవ్య. కడవేళ్ల, మూలముట్టుగ.

ఆమె. దే. స. ఏ. (ఆ + అమ.) అత్తలఁగారాలు. (చూ. ఆకె.)

ఆమెత. వై. వి. విందు*. "౨, ౯. మేటికుమ్మదగములగా మెతలు పెట్టు." రసి. ౪, ఆ.

ఆమోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూరముగా వ్యాపించెడు పరిమళము; 2. వాసన; 3. సంతోషము,

ఆమోదించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, సంగమించు

ఆమ్నాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము, 2. ఉపదేశము 3. సంప్రదాయము.

ఆమ్రము. సం. వి. అ. పుం. మామిడి, మామిడిచెట్టు.

ఆమ్రాతకము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళము చెట్టు.

ఆమ్రేడించు. సం. అ. క్రి. ద్విరుక్తముగు. "వ. సంతుష్టి... కలితంబులగు సమ్మానవచనంబులనామ్రేడించి విదముం... బలవలె." పా. ౫, అ.

ఆమ్రేడితము. సం. వి. అ. న. 1. రెండుమూడు మాఱులు చెప్పఁబడినమాట. 2. (వ్యాకరణమందు) ద్విరుక్తము యొక్క పరరూపము.

ఆమ్లము. సం. వి. అ. పుం. పులుసు, పులుపు

ఆమ్లలోణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పులిచింత.

ఆమ్లవేతసము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లప్రబ్బలి

ఆమ్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చింత.

ఆయకె. ద్వి. స. (ఆ+అకె.) అ. "ఆ... కటాక్ష... యాయకెలో..." ...

ఆయకట్టు. వి. గ్రా. వి. (ఆయము+కట్టు.) పంట పన్నులకై యుక్త... కట్టు

ఆయకము. దే. వి. సిద్ధము, తాకట్టు, ఆధి

ఆయకాండ్రు. వి. గ్రా. వి. (ఆయము+కాండ్రు) ...

ఆయపెట్టము. ... 1. ... 2. ...

ఆయత్తము. సం. విశే. (ఆ. అ. అ.) సిద్ధము, సన్నద్ధమైనది.

ఆయతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిడుపు, 2. ప్రభావము 3. రాఁబోవుకాలము; 4. సమృద్ధి.

ఆయతిసొండ్రు. వి. విశే. ... "... ఆయతి ... " ...

ఆయత్తము. సం. విశే. (ఆ. అ. అ.) అధీనము. ఆధీనము.

ఆయత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ... 2. ... 3. ... 4. దినము.

ఆయది. ద్వి. స. (ఆ+అది) అది

ఆయన. దే. స. (ఆ ...) ఆతఁడు.

ఆయప. ద్వి. స. (ఆ+అప.) అప.

ఆయపఱచు. దే. ప్ర. సాగులచేయు

ఆయమ. ద్వి. స. (ఆ+అమ.) ఆమె.

ఆయము. ఉభ. వై. వి. జీవస్థానము, మర్మము.–సం. అ. పుం. పన్నులవలని, పన్ను.

ఆయరె. దే. అవ్య. (ఆ+ఆ+రమ్మ) అనాదరమున తెలిపెడిది "వ. ... " అను. ౫, అ.

ఆయల్లకము. సం. వి. అ. న. విరహము, ఎడఁబాటు.

ఆయవారము. వై. వి. ధాన్యయాచన, యాయావరము.

ఆయసము. సం. వి. అ. న. ఇనుము. విశే. ఇనుపది

ఆయస్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. కొట్టఁబడ్డది, 2. కోపము పొందినది 3. తోలఁబడ్డది, 4. దుఃఖముపొందినది 5. ... చేయఁబడినది

ఆయా. హిం. వి. సేవకురాలు.

ఆయామము. సం. వి. అ. పుం. దైర్ఘ్యము, నిడుపు.

ఆయాసపడు. వి. అ. క్రి. (ఆయాసము+పడు.) శ్రమపడు.

ఆయాసపాటు. వి. వి. ఆయాసపడుట.

ఆయాసపెట్టు. వి. స. క్రి. (ఆయాసము+పెట్టు.) శ్రమపెట్టు.

ఆయాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రమము, 2. ఉత్సాహము

ఆయిటి. దే. వి. బూరుగుచెట్టు. "గీ. ... దూదియుండదపుడు ... యొక్క ... " అను. ౬, అ.

ఆయితపడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఆయితము+పడు.) సిద్ధమగు

ఆయితపాటు. ద్వి. వి. ఆయితపడుట, సిద్ధమగుట

ఆయితపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఆయితము+పెట్టు.) సిద్ధము చేయు. "సన్నరము నాయితపెట్టి" విజ. ౨, అ.

ఆయితము. దే. విశే. సిద్ధము. "క. ... చేసి" భార. విరా. ౨, అ.

ఆయిత్తపడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఆయిత్తము+పడు.) ఆయితపడు.

ఆయిత్తపాటు. ద్వి. వి. ఆయిత్తపడుట. "ఉ. ... " పర. ౨, అ.

ఆయిత్తము. దే. విశే. ఆయితము, సిద్ధము.

ఆయుధము. సం. వి. అ. న. శస్త్రము, పోటుముట్టు

ఆయుధజీవుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఆయుధముచేత బ్రదుకువాఁడు, శస్త్రజీవి.

ఆయుధీయుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.)——వై.——

ఆయుర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రము.

ఆయువు. సం. వి. ఉ. న. జీవితకాలము, ఈగము, (చూ. ఆయుష్షు.)

ఆయుష్కరము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఆయుష్షును వృద్ధి చేయునది

ఆయుష్కర్మము. సం. వి. ... న. సంస్కారము.

ఆయుష్మంతము. సం. వి. ... పుం. ... దీర్ఘకాలము బ్రదుకునది.

ఆయుష్యము. సం. వి. అ. న. ఆయువు. విశే. ఆయువుగలది.

ఆయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. గంధమాల్యములు గలది; 2. ... 3. వ్యాపారము.

ఆయోధనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. వధము.

ఆర. ఉభ. దే. అవ్య. సంబోధనమునందువచ్చెడి అగముము.–సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూడిగవానిసూది, ఆరె

ఆరంగపుపక్కి. దే. వి. ...

ఆరంజోతి. వై. వి. ఆరుంజోతి. "క. పింఛంబులు ముడిచి, కూరిమి చిటికెనలు వట్టి కొనఁగూరిచినా, గారంజోతిని గనుగొని, పారఁగ మ్రొక్కించిరవ్వు హరిని ముగ్ధల్." నీలా. 3, ఆ.

ఆరంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము. 2. గర్వము 3. త్వర; 4. వధము.

ఆరంభించు. సం. అ. క్రి. యత్నించు, మొదలిడు.

ఆరకాటి. దే. వి. ఓడనడుపువాఁడు, నావికుఁడు.

ఆరకూటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఇత్తడి

ఆరక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుకుంభముల క్రిందిభాగము కుంభములనడిమి. (అరికొండలు.)

ఆరక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తలారివాఁడు.

ఆరగింపు. వై. స. క్రి. 1 భుజించు; 2. త్రాగు "సీ. ఎవ్వరు జలధారలిలఁ బడనాడుచున్ మేలభూరములారగింపుచుండు" శివ 3, ఆ.

ఆరగింపు. వై. వి. ఆహారము. "సీ. ఇతఁడు పెక్కండ్రఁబట్టి మెయిందు వండ, వైష్ణవభక్తమునకు నన్నహము వార, గింపు సేయించి రావిధులుంపకొల్లఁ, దాత్తవతియును దాను సేమని సుఖించు." వర. ౪, ఆ (ఇంతసంతము ప్రాచీనకవి సమ్మతము గాదు.)

ఆరగ్వధము. సం. వి. అ. పుం. రేల, (చూ. ఆర్గ్వధము.)

ఆరఘట్టము. సం. వి. అ. పుం. నూతినుండి నీళ్లఁ జెలువరించి దిమ్ములకేర్పఱచిన యంత్రవిశేషము, ఏతము

ఆరజము. సం. వి అ పుం వాద్యవిశేషము "చ. కొలఁదికి మీఱఁ గాసమరుగోముఖ సింహికముఖ్యశంఖముల్, సారముకీరమ్ము దంగవణవానకదుందుభి ఢక్కకాంస్యము, ఝల్లరిజారి జాదిచరప్రధానహేరంబ్రవధూనధ్వానకరం, బు లెసెఁగఁ," భాగ ౧౦, స్కం ౯. (ఈ పదప్రయోగము పూర్వము. ఇంకను విచారింపఁదగినది.)

ఆరజేము. దే. వి. 1 ఇంపు; "ఎ, గీ. పుణ్యదివ్యాంబుల వస్త్రంబులఁ గట్టినవ, నిరువమగారికరుళకళరలబిశ, జాతమాన్యశోభిలముల్ నమతించు, నారజము మీఱఁ డియాడు రివ్వహారహారి" పాండు. 3, ఆ –2 కలవచి. "ఎ, గీ. పొత్తరము లారజము లుపలుకుచోట." పాడ్. 3, ఆ.–వి 1. కలము, "రగడ ఇంతిపాత్తరపురోదయేలబినెదారజము." పాడ్. 3, ఆ. 2. మఖ్యము "సీ. త్రైకనటల్లి యారజపుట్టైఁట మటించి సుడిమేటి యొదిమేలాయను మనమును." శరాం ౨, ఆ.

ఆరటపడు. ద్వ. అ. క్రి. (ఆరటము + పడు.) వెందు, పరితపించు.

ఆరటపాటు. ద్వ. వి ఆరటపడుట

ఆరటపెట్టు. దే. స క్రి. (ఆరటము + పెట్టు.) పరితపింపఁజేయు.

ఆరటము. దే. వి. వంత, పరితాపము. "క. పట్టణపు భక్తజన్యముననా, రటమునినీకురారి వేలురసికమ్మంపుంపుల్." పాండు ౪, ఆ.

ఆరటించు. దే అ. క్రి ఆరటపడు పరితపించు. "ఆవ్రాగిన వానికరణినారటించుచు" పా 3, ఆ.

ఆరట్టము. సం. వి. అ పుం. హిందూదేశముయొక్క పశ్చిమోత్తర ముననుండు దేశవిశేషము.

ఆరడము. దే. వి. ఘోసి, ఉత్పాతము "క. చెలివాడుకుగాలు రులను, కలుఁదెరలుదీయుముల నడించిరినడు, క్కలువారి గోలునురుం, దం క్రొత్తలువేఁటకారడంబులు పెనుపన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఆరతి. ఉభ. వై. వి. హారతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. విరతి, ఉపశమనము.

ఆరనాళకము. సం. వి అ న పులియఁబెట్టినగంజినీళ్లు, కలి.

ఆరబము. వై వి. వైరుధ్యము. "అకేనునకారల్లుకూనిదారబము లంవంటో" వి, పు. ౨, ఆ.

ఆరబ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆరంభింపఁబడినది.

ఆరభటము. సం. వి. అ. పుం. మోఁత.

ఆరభటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒక నాట్యవృత్తి. 2. క్రోధము; 3 మోఁత.

ఆరభి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ఒకరాగము.

ఆరయు. దే స. క్రి అరయుయొక్క రూపాంతరము.

ఆరవము. సం. వి. అ. పుం. నినదము, మోఁత.

ఆరాటము. దే. వి ఆరటము, పరితాపము. "ఆరాటముం బోరాటంబుమునంబుల్గ" కాశీ. ౪, ఆ.

ఆరాటించు. దే అ క్రి పరితపించు. "దావ్వభూరములోక్క మృదివన్నులం దొరఁగనారాటించుచున్." వి, పు ౧, ఆ.

ఆరాత్రికము. సం. వి. అ న. నీరాజనము, ఆరతి.

ఆరాధకుఁడు. సం విశే. (అ ఆ. అ.) ఆరాధించువాఁడు.

ఆరాధనము సం. వి అ న. 1. ఆరాధించుట; 2 ప్రాప్తి. 3. వంట.

ఆరాధనీయము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆరాధింపఁదగినది.

ఆరాధించు. సం. స క్రి సంతోషపఱచు.

ఆరాధితము. సం. విశే (అ. ఆ అ.) ఆరాధింపఁబడినది.

ఆరాధ్యము. సం. విశే (అ ఆ అ) ఆరాధింపఁదగినది

ఆరామము. సం. వి. అ పుం ఉపవనము, తోట (గ్రహోగామము నిష్కృటము)

ఆరాముఖము. సం వి. అ. న. బాణవిశేషము, ఆరెగోల

ఆరాళికుఁడు సం విశే (అ. ఆ అ) వంటవాఁడు, బానిసుఁడు.

ఆరావము. సం. వి అ. పుం ధ్వని, మోఁత.

ఆరిందా. హిం. వి. ఓడలు మోయువాఁడు. అధికారుఁడు

ఆరివేరపుఁదపసి. వై. వి. (ఆరివేరము + తపసి.) నారదుఁడు. "ఎ. గీ. దివాకాంతు లకాలచంద్రికలనీన, జడలుమోవ ద్రుల్లన కలశీదు, గగనమునను౦డి వచ్చెనారసిద్ధిరుగ, నారివేరపుఁదపసి దిక్కారిదక్క." పా. ౧, ఆ.

ఆరివేరము. వై. వి. 1. కలహము; 2 దేవము; (చూ. ఆర్వేరము.) 3. కలఁత. "ఎ, గీ. తల్లియన్నలతోడ, పాదకర్షుండు చెంతరభారమునను, వంతనాపాటవం బుసఁగొంచుఁ బోయి, యారివేరంబు దేనికారణము వ" కాశీ. ౪, ఆ.

ఆరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "ఉ కర్షుఁడా, భూరమునుగా నడిగా గదివిధూతికరంబులు మెసవించినా, వాద్రుటయుందొలంగ నకఁడు" భార. కర్ణ. 3, ఆ.–2. విందు. "వి క్రియవినాశరం బత్తాపాకృధూరావికపైత్తయుఁదృప్తిగాఁగమునపాకంబెట్టి." (మన పారణ–మునుపూర్తిగానగుట) భో 3, ఆ. (అరుఁగారు, ఒప్పారు, ఇత్యాదులయందివి దాన్యపారమార్త భోధకమును.)–3. రోరావి.

ఆరుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. అంగారకుఁడు; 2. శని.

ఆరుగ. దే వి. సస్యవిశేషము. "అరుగన్నువుత్తమువలరెను." (అరు కన్నఁ అని, అరుగ అన్నఁ అనియు భేదము.) రసి. ౧, అ.— బ. ధాన్యవిశేషము, అల్లు. (అరు: అనిగొందఱు.)

ఆరుచే. దే. ప్ర. 1. అడించు, (అరు ధాతువు అను ప్రయుక్తమై నిపుడును రూపము గ్లెఱుంగునది.) 2. విసరు. (చూ. రూ. అర్చు)

ఆరుమాటు. దే. వి. అల్లరి. "అరుదూటు చేసినన్నులయించిన ముంచిదే." క్షేత్రయ.

ఆరుదొండ. దన్య వి. తుజాలకము.

ఆరుద్రపురుగు. వై. వి. వానకురిసి నేల తడిగ నుండునప్పుడు కలుగునట్టి పట్టువంటి దేహముగల ఒకానొక పురుగు. ఆర్ద్రము అను పదము అరుద్ర అని అయినట్టు తోఁచుచున్నది.)

ఆరుపోరు. దే. వి. ఎడతెగని కలహము

ఆరురుక్షువు. సం. విశే. ఉ 1 ఎక్కనిచ్ఛ గలవాఁడు, 2. మోక్షమందిచ్ఛ గలవాఁడు.

ఆరూఢము. సం. విశే. (అ. అ. ఆ.) ఎక్కినది

ఆరె. యు. దే ఇ. ధాతువు. వై. 1. చెప్పులు కుట్టు సూది, 2. దానవిశేషము "ప. పేరెలమిందలపడినవిరుల వారెలా చేత నాటుటలోనిట్టు చేసియు." ఉ, హరి ౬, అ—3. ఇ.. మహారాష్ట్రదేశపు

ఆరెకుఁడు వై వి. తలారి, ఆరెమగఁడు.

ఆరెబొట్టె. దన్య వి. కోతికాలి త్రోక్కుడు వనునది సూదివలె మిక్కిలి వాఁడియైయుండెడు ఒంటిగోరు. "సీ. అరెబొట్టె మనఁదొంబ ప్రత్యక్షంబటంచు నిరీశ్వరాంగమ్మెప్పు." అం. భా. దన్య ని.

ఆరెము. యు. దే. వి. భాషావిశేషము "ఎ, ౯. అంబిపారసి కవ రాణియారెమున్న, అనుఁగు కన్నాటమొదలుగాఁ దెలిసి వ్రాయ, దాతిగన్నట్టివాఁడు." య ౧, అ - వై. అరాము. "ఆరెముఁ జొబ్బికొండవలి పర్వతమునంతయున్న." ఛ. ౪, అ.

ఆరెసద్దు. దన్య. ఇ. బ సూదులవంటి తోఁకలుగల ఒకవిధమసద్దు.

ఆరెసతెము. సం. వి. అ. పుం. తేలు.

ఆరోగణము వై. వి భోజనము. "క. పారితెలిరముమఱ, మారోగణమైన." పా ౨, అ.

ఆరోగ్యము. సం. వి. అ. న. ఆరోగభావము.

ఆరోపము సం. వి. అ. పుం. ఆరోపించుట, (చూ. ఆరోపణము.)

ఆరోపించే. సం స. క్రి. లేనిదిమోపు.

ఆరోపితము. సం విశే. (అ. అ. అ.) 1. ఆరోపింపఁబడినది. 2. ఎక్కింపఁబడినది.

ఆరోహకుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ.) ఎక్కెడువాఁడు.

ఆరోహణము సం వి. అ. న. 1. ఎక్కుట, 2. నిచ్చెన 3. మెట్టు.

ఆరోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కుట, 2. చెట్టుమొదలు నుండి కొమ్మలవఱకుఁ గలపొడవు, 3. నిడుపు, 4. ఉత్తమస్త్రీ పిఱుఁదు, 5. పొడవు.

ఆరోహుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. మావటివాఁడు, 2. గుఱ్ఱపు రౌతు

ఆర్చు. దే. అ. క్రి. (ఆఱు యొక్క రూపాంతరము.) 1. ఆర్పు, "ఆర్చునంటభంబులయిదుర్చుకొనెన్." భార అశ్వ. 3, అ.— 2 యెదుటను బొబ్బరించు, "గీ. అర్చినత్తురుల దుర్మదములఁ బట్టి, కొనియిరుశెంకుదాత్తఘోరభంగి, భ్రమరిపాటిఁదుర్వృపాలకు పర దంబు, నందుపైది యుట్టులనియుసభిప" భార ద్రో. ౫, అ.— 3. (అఱుధాతువునకు) ప్రే. అడించు, "క. నేర్పరి పెక్కువిధంబుల, నార్పఁగబొమ్మలు గడెంగియాడెడు దందం, బేర్పడ గార్వముకొలక, మర్పితకార్యకరులైన మానవులఁదిగన్." భార. శాం. ౧, అ. "విటు లార్చను కిరవుఁదాలిచ్చంతిముల్" అను ౨, అ. "నీపతులు మంత్రులు పాలలఁజాదమూర్చి." భా. ఉద్యో. 3, అ. "సీ. కంగేలు గెలిలోఁ గలించినెయ్యంపు మాటలందగు మఱుమాట లార్తు." భార. విరా. ౨, అ. (ఇక్కడి ఒక్కొక్క అర్థమునకు ఒక్కొక్క యుదాహరణముగా వ్రాయఁబడినది.) 4. (ఆఱు యొక్క రూపాంతరము,) ఆఱఁజేయు.

ఆర్జకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సంపాదించువాఁడు, గడించువాఁడు.

ఆర్జనము. సం. వి. అ న. సంపాదనము, గడన.

ఆర్జవము. సం. వి. అ న ఋజుభావము, చక్కన.

ఆర్జించే. సం స. క్రి. సంపాదించు, గడించు.

ఆర్జితము. సం. విశే (అ. అ. అ) సంపాదింపఁబడినది, గడింపఁ బడినది.

ఆర్డరు. ఆం. వి. క్రమము, ఆజ్ఞ.

ఆర్గిల్లి. ఆం. వి. తైలాలబంద్రము.

ఆర్తగళము సం. వి అ పుం. నల్లగోరంటి.

ఆర్తము. సం. విశే (అ అ. అ.) దుఃఖము నొందినది.

ఆర్తవము. సం ఇ. అ. న. 1. స్త్రీరజస్సు, 2. పుష్పము. విశే ఋతుసంబంధమైనది.

ఆర్తి. ఉప. వై. వి. హారతి. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. దుఃఖము, 2. వింటి కొన.

ఆర్త్విజ్యము. సం. వి. అ. న. ఋత్విజులభావము.

ఆర్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సద్యశాదిశబ్దవ్రయోగముగల శార్దోపమా భేదము.

ఆర్దుము. దన్య. వి. (అఱు+తూము.) అఱుతూములు.

ఆర్ద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ ఒకనక్షత్రము. విశే తడిసినది.

ఆర్ద్రకము. సం. వి న. న. శృంగబేరము, అల్లము.

ఆర్పు. దే. ప్రే. ఆఱుపుయొక్కరూపాంతరము.

ఆర్భటము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత.

ఆర్భటి సం. వి ఈ. స్త్రీ.——వై.——

ఆర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 ఐదునాలేండ్లప్రాయముగల యాఁ డది, 2. పార్వతి.

ఆర్యకము. సం వి అ. న. పితృకార్యము.

ఆర్యపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాటకపరిభాషయందు) పెనిమిటి.

ఆర్యావర్తము. సం. వి. అ. పుం వింధ్యహిమవంతముల నడుమనున్న దేశము.

ఆర్యుఁడు. సం వి. అ పుం. 1 (నాటకపరిభాషయందు) పెని మిటి, 2 పెద్దమనుజుఁడు, విశే. 1. పూజ్యుఁడు, 2. మంచివాఁడు.

ఆర్వేరము. వై. వి. ఆరివేరముయొక్క-రూపాంతరము. (ఆరా ముకు.—"గీ. విశ్రుతునిమకుంబుతో నిట్టనెంచినిగు, పోరుపెల్లన నట్టి యార్వేరమయ్యె." అని గ, ఆ.-వేవ్వనముకు.- "ఎ, గీ. వట్టియార్వేరముకంబలవంతుగోడి, పాటకిఁదిరంగుకెల్లినివ్వలును గాది." అని. గ, ఆ.—[illegible] —చూ. ఆరివేరము)

ఆర్షభ్యము. సం. వి అ పుం. [illegible]

ఆర్షము. సం వి. అ. పుం. ధర్మార్థము వరునివలన గోమిథునము పుచ్చుకొని కన్యకనిచ్చి యజాగ్నిరమగా జేయు వివాహము (చూ. వివాహము) వి. [illegible]

ఆఱడి. దే. వి [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఆఱడిపడు. వ్ర అ క్రి. 1. [illegible] 2. వన్నెమడు. "[illegible]" [illegible]

ఆఱడిపోవు దే. అ. క్రి 1 [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ —2. వన్నెమడు. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

ఆఱు. దే. అ క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

ఆఱుగుము దే స [illegible] (ఆఱు[illegible] [illegible] [illegible])

ఆఱుచు దే. క్రి. 1 [illegible] 2 [illegible] 3. [illegible]

ఆఱుపు. దే క్రి. [illegible] (ఆఱు[illegible]యొక్క-రూపాంతరము.) 1. [illegible], 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ ఉఱుము.)

ఆఱుమోముల వేలుపు. వ్ర వి [illegible], [illegible]

ఆఱువాళ్లు దే. వి. గ. (ఆఱు - వాసులు) [illegible]

ఆఱువ్రు. దే [illegible] యొక్క-రూపాంతరము.

ఆఱున వ్ర. వి. (ఆఱు+కంపు.) [illegible]. "[illegible]" [illegible] వై.

ఆలంకి. దే. వి 1. [illegible] 2 [illegible] (చూ పిల్లరిం.)

ఆలంగుడి. వ్ర వి [illegible] "[illegible]" గా. వి. ఎ, అ.

ఆలంపులు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" వి, పు 2, అ.

ఆలంబము. సం. వి అ పుం. అవలంబము, [illegible].

ఆలంబించు. సం. స. క్రి. అవలంబించు, [illegible].

ఆలంభము. సం. వి. అ పుం. వధము, [illegible].

ఆలకాపరి. దే. వి. 1 కృష్ణుడు; 2. గోపాలుడు.

ఆలకించు. వై. స. క్రి. 1 ఆదరించు*, "[illegible]" చంద్ర –2. విను*.

ఆలక్షించు. సం. స. క్రి. [illegible], చూచు.

ఆలగోడుబాలగోడు. దే. వి. [illegible]

ఆలతి. వై. వి. రాగాలాపము. "వ. [illegible] [illegible]" పా రి. [illegible], అ.

ఆలపించు. వై స క్రి. రాగములాపించు. "[illegible]" పాండు. 3, అ

ఆలపోతు. దే. వి [illegible], వృషభము

ఆలప్తి సం వి. ఇ స్త్రీ. రాగాలాపము, ఆలతి

ఆలము ఉప దే వి [illegible]. "[illegible]" [illegible] ఆ -వై. యుద్ధము. "[illegible]" భా. భీష్మ. గ, అ —సం. అ. [illegible] 1 [illegible]; 2. [illegible]

ఆలయము సం. వి. అ పుం గృహము, ఇల్లు.

ఆలరి దే. వి [illegible]. "[illegible]" భాగ. 3 స్కం.

ఆలఱేడు. దే. వి. [illegible], వృషభము

ఆలవట్టము. వై. వి. [illegible]

ఆలవాలము సం. వి. అ. న ఆవాలము, పాదు.

ఆలసించు వై. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు, తడయు.

ఆలస్యము. సం. వి. అ [illegible] 1 సోమరితనము. 2. [illegible] విశే. సోమరి. సం వి. అ. పుం [illegible].

ఆలాజ్యము. సం. వి. అ న. [illegible], [illegible].

ఆలానము. సం. వి. అ. పుం, న 1 [illegible], 2. [illegible].

ఆలాపము. సం వి అ పుం. 1 [illegible]; 2. రాగా. లాపము

ఆలాపించు. సం స. క్రి. రాగము దిద్దుకొనుట.

ఆలాబువు. సం. వి ఊ. స్త్రీ. అలాబువు, సొరకాయ.

ఆలాయము. వై. విం పాత్రము*.

ఆలావర్తము. సం. వి. అ. న. ఆలవట్టము.

ఆలి ఉప. దే. విం. (వాలియొక్క-రూపాంతరము.) పెండ్లము. "మ. [illegible]" సర్వ. ౫, అ. "[illegible]" భార. [illegible] అ.—సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. పఙ్క్తి; 2. చెలికత్తె.

ఆలింగనము. సం. వి. అ. న. కౌగిలించుకొనుట, కౌగిలింత.

ఆలింగితము. సం విశే. (అ. ఆ. న.) కౌగిలింపబడినది.

ఆలింగ్యము. సం. వి అ. పుం. గోపుచ్ఛము వంటి ఆకారముగల మృదంగము. విశే. కౌగిలింపదగినది.

ఆలించు. వై. స. క్రి ఆలకించుయొక్క-రూపాంతరము. (ఆదరించుటకు.—"గీ. [illegible]"

నాథ." భార. ఆర. ౩, అ. "ఎ, గీ. లిఖతుఁజెట్లనుకంఖు డాలించిరనఁగ." వై. ౪, అ.)

ఆలిగొను. దే. స. క్రి. (ఆలి+కొను.) 1. అపహరించు, "గీ. అట్టికృతానుగాంచియిట్టులనియె, నోసిరాటియాయిబ్బుతో సుస్నిన్నుఁ, గన్నార్తినిదూలకోలముచేగ, బేటీకంతవలపదిరాయేల వ. అని, క. కులిలతుబిత్రా మతుఁలిబిగుకొనఁగ." రా. అర, గం.—2. తక్కువపలుచు, "అమరు, నభోజ్ఞములల్లమిం౦గి మోపుగొనుచుమిమ్ములాలిగొనిపోయరి" రన్. ౫ అ

ఆలిచిప్ప. దే. వి. కప్పచిప్ప, కంబూక.

ఆలీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు కుడికాలు ముందటిదాఁచి నిలుచుట. (చూ. స్థానము.) విశే. నాకఁబడినది

ఆలు. దే. వి. భార్య. (దీనికి బహువచనము అఁగుటిన సమాస మర్థము. ఆవగాలు, ఏరుగాలు. మొ.)

ఆలుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గిండిచెంబు.

ఆలుకము. సం. వి. అ. పుం, గనుసు. చేమ. (అక కొందఱు.)

ఆలుగిడ్డ. హిం. వి. ఉరలగడ, బంగాళదుంప

ఆలుడి. దే. వి. మంచిపడిన, కిలము.

ఆలువు. సం. వి. అ. స్త్రీ. గిండి. 1 గనుగడ్డ 2. తెప్ప.

ఆలేగాడు. దే. అ. క్రి. ఒదిగొలుసునాఁడు.

ఆలుప్రాయ్య. దే. వి. ఒకసారి వాలుగ్గడ పాత్రములు వేయు వేఱుగాఁబెట్టపంపు పట్టెప్ప బడిపాయ్య.

ఆలేఖనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రాయుట 2. చిత్రమ్ము వ్రాయుట.

ఆలేఖ్యము. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరువు, 2. వ్రాత.

ఆలోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చూపు, (చూ. ఆలోకనము,) 2. వెలది, 3. బట్టువాఁడుచేయుస్తోత్రము.

ఆలోకించు. సం. స. క్రి. వీక్షించు, చూచు.

ఆలోకితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది

ఆలోచన. సం. వి. స్త్రీ. న. అ. యోచన.

ఆలోచించు. సం. స. క్రి. యోచించు, ఎంచుమాడు

ఆలోడనము. సం. వి. అ. న. కలఁత

ఆలోడించు. సం. స. క్రి. కలఁచు.

ఆలోడితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కలఁచబడినది.

ఆవ. దే. వి. సర్షపము? గ. సర్షపబీజములు. (ఈయర్థమందు తఱచుగా ఆవాలు అని వాడెదరు.)

ఆవజము. వై. వి. వాద్యవిశేషము. "వ. అ, య్యనుమతించి దండియ యుపాంగము మద్దెలతోకూనటం, బునుగొని" గామా. ౩, అ.

ఆవటము. దే. వి. పొందిక. విశే. పొందికైనది. "ఎ, గీ. వలయు సంపదలందనావటముపటము." భాగ. ౪, స్క౦.

ఆవటము చేయు. దే. స. క్రి. పొందికపఱచు. "సీ. మాచేతి గంపుగానుడిదిపట్టినకేల వరదాభియుంబులావటముచేసి." పాం డు. ౩, అ.

ఆవటిల్లు. దే. అ. క్రి. పొందుపడు. "గీ. అతఁడుఁ గొలప్రాణములనుండిపారుభద్రరుల. లావటిలఁడల్ప." రామ. ౫, అ.- (ప్రే. ఆవటించు.)

ఆవడ. దే. వి. చేఁడుగలబిలము.

ఆవడి. దే. వి. పోకడి, ఉపద్రవము. "క. మానుగజగములయావడి, మూసవుఁగాఁగోరి." అచ్చ. మం, కాం.

ఆవపనము. సం. వి. అ. న. (గాఁగుకంపమొదలైన) పాత్రము.

ఆవపాలు. దే. అ. క్రి. 1. క్షుప్తికచ్చు, 2. కోయు.

ఆవము. వై. వి. (కుమ్మరి కుండలులోనగనవి కాల్చుటకేర్పఱచిన కావ, అవాకము.

ఆవర్తనము. సం. వి. అ. న. అభ్యాసము, మురఁతి. (సప్తావర్తములు. — పుష్కలస్వైజంవాయావర్తకాహాంకారమహాత్రగ్ర్లము లు. ప్రభృతిలోఁడఁగూడి అష్టావర్తములగు.)

ఆవరించు. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను

ఆవర్జనము. సం. వి. అ. న. అర్జనము

ఆవర్గా. హిం. వి. దినచర్య, ప్రతిదినపుఠేక్క.

ఆవర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. మరలుట; 2 పాలుయొక్కవర్లి.

ఆవర్తనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మరలఁదగినది.. 2. వర్లించఁదగినది

ఆవర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1 సుడ్డుపుమడి. 2. కటిమడి 3 మరలుట. 4. పాలుయొక్కవర్లి.

ఆవర్తించు. సం. స. క్రి. పాలును వర్లించు.

ఆవర్తితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 మరలినది. 2. వర్లించఁబడినది

ఆవల. దే. వి. (ఆ - వలన.) 1 అవ్రక్క, 2. పిమ్మట.

ఆవలి. ఉభ. దే. వి. ఉపద్రవము. "పి మరిపాయక్రీవాంగ్రి మూఁఫేనావలినావలిడలఁగఁజేరికపంచె" ఉ, హరి. ౪, అ — సం. వి. స్త్రీ పఙ్క్తి.

ఆవశ్యకము. సం. వి. అ. న. అక్కఱ. విశే. అక్కఱైనది.

ఆవసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒఱిచినది. (ధాన్యము)

ఆవహము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

ఆవహిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఆవహించు)

ఆవళి. దే. వి. అవడియొక్కరూపాంతరము "అత్యంతఘనతరంగ సంపదలకావళిలాగరిలు" వసు ౧, అ

ఆవాపకము. సం. వి. అ. పుం. అఁపువాఁడేదే మట్టిగాజు, సూడిగము.

ఆవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదు 2. విత్తుట, 3. అవము 4. పరరాష్ట్రచింతన (స్వరాష్ట్రచింతన తంత్రమనఁబడును.)

ఆవాపకము. సం. వి. అ. పుం. ఆవాపకము

ఆవాలము. సం. వి. అ. న. ఆలవాలము, పాదు.

ఆవాసము. సం. వి. అ. పుం. సదనము, ఇల్లు.

ఆవాహనము. సం. వి. అ. న. ఆహ్వానము, పిలుపు.

ఆవాహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది

ఆవి. దే. వి. 1. శ్వాసము. "గీ. అనుయోధనముకుక్కనావిగలుగ, బుదమిరీఁడు." భార. ఉద్యో. 3, అ. 2. తాపము,ను. "విపా

రించుకొ మలయానిలంబవలదా వింజెల్క నెమ్మేనియా, విహరించుం బికవాదముల్ చెవికిఁ గావించుం గళల్ పోదమా." విజ. ౨, ఆ.

ఆవించు. దే. స. క్రి. వాసెనపెట్టి ఆవిరితోఁ బక్వముచేయు "వ. కీరతండులంబులు లంబించి గొట్టెలాడ్రులోఁ బోసియుప్పెగొప్పలు గాఁజేసి యావించిన కుడుములు బావలు." గౌ. 3, ఆ.

ఆవిగ్నము. సం. వి. అ. పుం. కలివికి చెట్టు. విణ. ఆవేగమునొందినది.

ఆవిధము. సం. వి. అ. పుం. తొలిచెడు సాధనము.

ఆవిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కగాఁ గొలుకఁబడినది, 2. వంకరయినది.

ఆవిరి. దే. వి. ఉష్ణము.

ఆవిరిల్లు. దే. అ. క్రి. చెమర్చు.

ఆవిర్భవించు. సం. అ. క్రి. ప్రభవించు, పుట్టు.

ఆవిర్భావము. సం. వి. అ. పుం. ప్రభవము, పుట్టుక.

ఆవిర్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రభూతము, పుట్టినది.

ఆవిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁకబాఱినది, కలుషము.

ఆవిలి. దే. వి. మాంత్రికుఁడు ఆవహింపఁజేయు కంచుపాత్రలోని వడము.

ఆవిష్కరణము. సం. వి. అ. న. ప్రకటనము, వెల్లడి.

ఆవిష్కరించు. సం. స. క్రి. ప్రకటించు, వెలయించు.

ఆవిష్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకటింపఁబడినది, వెలయింపఁబడినది.

ఆవిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆవిష్కరణము.

ఆవిష్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ——పై.——

ఆవిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆవేశముకొన్నది 2. చొచ్చినది.

ఆవు. దే. వి. గోవు (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము వికల్పముగ నగు. ఆఁగుదువు, ఆఁబడ్డ, ఆఁబెయ్య, ఆమాడ, మొ.)

ఆవుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) తండ్రి.

ఆవుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) బావ.

ఆవురు. దే. వి. రోదనార్తధ్వనులయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. దేవుఁడొమానియాయనిమదిందలపోఁతలునాటకానికిన్, వేవురువేయు చందములవిందయొనర్చెదరిప్పుడూఁగయున్, వావులనోకుచీముడి కుపాదతలంబునఁదన్నిల్లఁగా, నీయెయుంగయావురని యేడ్వఁగ దన్న కుమారరత్నము." పర. ౨, ఆ.

ఆవులించు. దే. అ. క్రి. ఆవులింతవిడుచు, జృంభించు.

ఆవులింత. దే. వి. ఆవులించుట, జృంభణము.

ఆవృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వలయితము, చుట్టుకొనఁబడినది.

ఆవృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడుపడినది.

ఆవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తడవ, 2. తిరుగుడు; 3. వల్లె.

ఆవృత్తు. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. స. అనుక్రమము, పోరిది.

ఆవేగము. సం. వి. అ. పుం. (ఇష్టానిష్టప్రాప్తిచేఁగలుగు) తొట్రుపాటు.

ఆవేగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొడ్డుకూరకి.

ఆవేదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలిపెడువాఁడు.

ఆవేదనము. సం. వి. అ. న. తెలుపుట.

ఆవేదించు. సం. స. క్రి. తెలుపు.

ఆవేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపఁబడినది.

ఆవేశనము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టడ; 2. ప్రవేశము; 3. ఒళ్లెఱుఁగమి.

ఆవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒళ్లెఱుఁగమి, మమకారము; 2. వేగిరపాటు.

ఆవేశించు. సం. అ. క్రి. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

ఆవేశికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అతిథి, విందు.

ఆవేష్టకము. సం. వి. అ. పుం. ముండ్లకంచె.

ఆశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆస, 2. దిక్కు. అ. పుం. ము. 1 అగ్ని, 2. వ్యాప్తి.

ఆశంసనము. సం. వి. అ. న. కోరుట.

ఆశంసిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కోరువాఁడు.

ఆశంసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

ఆశంసువు. సం. విణ. ఉ. ఆశంసిత.

ఆశపడు. మి. అ. క్రి. అపేక్షపడు.

ఆశయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము, 2. ఆధారము, 3 మనస్సు.

ఆశయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) తినిపించువాఁడు.

ఆశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. రాక్షసుఁడు.

ఆశాబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. నమ్మిక, 2. సాలెవల.

ఆశాసనము. సం. వి. అ. న. ఆశీర్వాదము.

ఆశాసించు. సం. స. క్రి. ఆశీర్వదించు.

ఆశాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వదింపఁదగినది, 2. ప్రార్థింపఁదగినది.

ఆశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముయొక్క కోఱ.

ఆశించు. సం. స. క్రి. అపేక్షించు, ఆసించు.

ఆశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తినఁబడినది, 2 అంతకు ముందు అన్నలను మేసినది. (పశువు.)

ఆశీర్వదించు. సం. స. క్రి. దీవించు.

ఆశీర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. దీవన.

ఆశీవిషము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఆశీస్సు. సం. వి. స. స్త్రీ. 1. హితముకోరుట, 2. పాముయొక్క కోఱ.

ఆశుగము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము, 2. గాలి.

ఆశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱవడ్లు. క్రి. విణ. వ. వేగ. విణ. వేగముగలది.

ఆశుశుక్షణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, వహ్ని, నిప్పు.

ఆశౌచము. సం. వి. అ. న. అశుచిత్వము, అంటు.

ఆశ్చర్యము. సం. వి. అ. న. అచ్చెరువు. విణ. అద్భుతమైనది.

ఆశ్రమము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పర్ణశాల, 2. బ్రహ్మచర్యాది, (ఇవి నాలుగు.—బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసము.) 3. మఠము; 4. అడవి.

ఆశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అండ; 2. బలవంతుని నాశ్రయించుట, (దూ. గుణము.) 3. ఇల్లు.

ఆశ్రయాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విణ. ప్రాపుచెఱచువాఁడు.

ఆశ్రయించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయముచేయు, అండగొను.

ఆశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము, 2. క్లేశము.

ఆశ్రవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాటదాఁటనివాఁడు, వినయము గలవాఁడు. (అనిగొండము.)

ఆశ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కత్తివాదర.

ఆశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.

ఆశ్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది సమాహితము.

ఆశ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆలింగితము, కౌఁగిలింపఁబడినది.

ఆశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలింగనము. 2. నక్షత్రవిశేషము.

ఆశ్లేషించు. సం. స. క్రి. కౌఁగిలించు.

ఆశ్వత్థము. సం. వి. అ. న. రావిపండు.

ఆశ్వము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱములగుంపు, అశ్వీయము.

ఆశ్వయుజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమాసము.

ఆశ్వసించు. సం. స. క్రి. ఆశ్వాసించు, ఊఱడించు.

ఆశ్వసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊఱడింపఁబడినది.

ఆశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊఱట, 2. అధ్యాయము పరిచ్ఛేదము; 3. పరిచ్ఛేదము.

ఆశ్వాసించు. సం. స. క్రి. ఆశ్వసించు.

ఆశ్వాసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్వసితము.

ఆశ్వికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపురౌతు.

ఆశ్వినము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము.

ఆశ్వినేయులు. సం. వి. అ. పుం. బహు. అశ్వులు.

ఆశ్వీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱ్ఱము ఒక దినము నడవ దగినది. (త్రోవ.)

ఆశ్వీయము. సం. వి. అ. న. అశ్వము.

ఆషాఢము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకమాసము, 2. బ్రహ్మచారి పట్టుకొనెడుమోదుగుకోల; 3. మలయపర్వతము.

ఆషూర్ఖానా. హిం. వి. సత్రము.

ఆస. వై. వి. ఇచ్ఛ, అపేక్ష.

ఆసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్రయము, 2. ఆసక్తి.

ఆసకప్పెరగాఁడు. దే. వి. పటిపిశాచము.

ఆసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అపేక్ష. ఆశ.

ఆసక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆసగొన్నవాఁడు.

ఆసచేయు. వై. స. క్రి. ఆశించు. "ఇంద్రపదంబుగోరఁడు దిగీశులరాజ్యములాసచేయఁడు." వి. పు. ౨, ఆ.

ఆసత్తి. ఉభ. వై. వి. ఆశ. సం. ఇ. స్త్రీ. 1. లాభము; 2. సంగమము.

ఆసనము. సం. వి. అ. స్త్రీ. కూర్చుండుట. అ. గ. దూ. 1. పీఁట, 2. స్వస్తికాది, (స్వస్తికాసనము, గోముఖాసనము, బద్ధాసనము, పద్మాసనము, వీరాసనము, సింహాసనము, భద్రాసనము, ముక్తాసనము, (వీనికి సిద్ధాసనమని, వజ్రాసనమని, గుప్తాసనమనియు నామాంతరములు గలవు) మయూరాసనము. మొ.) 3. బలాఢ్యపేక్షచే దండెత్తిపోకనిలుచుట, (దూ. గుణము.) (ఇది పంచవిధము.—సంధాయాసనము, ప్రసంగాసనము, విగృహ్యాసనము, సంభూయాసనము, ఉపేక్ష్యాసనము. వీనిక్రమము యానశబ్దమునకు వ్రాసినట్లుండునది.) 4. ఏనుగుమూఁపు. పుం. వేఁగిసచెట్టు.

ఆసన్నము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

ఆసపడు. వై. అ. క్రి. అపేక్షపడు.

ఆసపాటు. వై. వి. అపేక్షపడుట.

ఆసరా. వై. వి. ప్రాపు, ఆశ్రయము.

ఆసవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుష్పముకాని చెఱకురసమునఁ జేసిన కల్లు, చెఱకురసమునఁజేసినకల్లు, (అనిగొండము.) 2. కల్లుతే., 3. ఘూఁటిక.

ఆసాదనము. సం. వి. అ. న. ప్రాప్తి పొందు.

ఆసాది. దే. వి. మాదిగ. "చె అసాదిగోనగిమాదిగబాలురియన నంగనుఁడను" ఆం, భా. ద్వి. కా.

ఆసాదించు. సం. స. క్రి. ప్రాప్తించు, పొందు.

ఆసాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్తము, పొందఁబడినది.

ఆసాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాప్యము, పొందఁదగినది.

ఆసాను. హిం. వి. ఆధారము.

ఆసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. జడివాన, వడిగలవాన; (అనిగొండము) 2 మిత్రబలము, 3 అంతట సేన వ్యాపించుట.

ఆసించు. వై. స. క్రి. అపేక్షించు.

ఆసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గాయుధుఁడు.

ఆసితము. సం. వి. అ. న. ఉనికిపట్టు. విణ. కూర్చుండునది.

ఆసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినది; 2. కట్టాయితమైనది.

ఆసీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్చున్నవాఁడు.

ఆసుఁగ్రోవి. దే. వి. (ఆసు+గ్రోవి.) (పాలెవాఁడు అసుపోయుటకు) నూలుచొప్పించెడుగ్రోవి.

ఆసుమ్రాను. దే. వి. పాలెవాని ఒకకొయ్యముట్టు. (నూలుపోఁగు నంటించుటకై పనికి మూఁడుపంతులఁగాని అయిదుపంతులఁగాని నాలుగైదుపనికలుగా మొలలుగూర్చిన కొయ్యచట్టము.)

ఆసురము. సం. వి. అ. పుం. ధనమిచ్చికన్యకనుదీసి చేసికొనెడి ఒకవివాహము. (దూ. వివాహము.)

ఆసురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కృష్ణిక, నల్లావలు.

ఆసురీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నల్లావలుపండునది. (పొలము.)

ఆసురుడు. సం. వి. అ. పుం. నిరృతి, మూలతేజు.

ఆసువోయు. దే. స. క్రి. (అసు+పోయు.) (అనుత్రాని మొలకలనూలు) పోఁగువాఱించు.

ఆసేకము. సం. వి. అ. పుం. వల్లీక.

ఆసేచనకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎంతచూచినను తనివి తీఱనిది.

ఆసేచనము. సం. వి. అ. న. వల్లుల వీన కొఱఁబడినది.

ఆసేధము. సం. వి. అ. పుం. నిరోధము, అడ్డగింత.

ఆసేధించు. సం. స. క్రి. నిరోధించు, అడ్డగించు.

ఆసేధ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁదగినది.

ఆస్కందనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము. 2. ఎండుట, 3. తిరస్కారము.

ఆస్కందితము. సం. వి. అ. న. అతివేగమున అతిమందముగా నడిచెడుగుఱ్ఱపు నడక, (చూ. ధార) నడకలు.

ఆస్తరణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆసనము, 2. ఏనుఁగుమీఁదవేసే చిత్రకంబళి. 3. ఏనుఁగుమీఁదవలచెను మెత్తకంబళి. 4. పఱపు.

ఆస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పఱపు. 2. ఆసనము, 3. చిత్రకంబళి.

ఆస్తి. దే. వి. కూడఁబెట్టినధనము.

ఆస్తికాఁడు. దే. విణ. ధనవంతుఁడు. (చూ. అమ్ముకున్న.)

ఆస్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భగవంతుఁడున్నాఁడని నమ్మువాఁడు విణ. శ్రద్ధగలవాఁడు.

ఆస్తిక్యము. సం. వి. అ. న. ఆస్తికునిభావము.

ఆస్తీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పఱవఁబడినది.

ఆస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అపేక్ష, 2. ప్రయత్నము.

ఆస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. సభ, 2. రాజసభ.

ఆస్థాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.—–పై.—–

ఆస్పత్రి ఆం. వి. వైద్యశాల, (చూ. అస్పిటలు.)

ఆస్పదము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. పని.

ఆస్ఫాలనము. సం. వి. అ. న. చఱపు (చూ. ఆస్ఫాలము పుం.)

ఆస్ఫాలించు. సం. స. క్రి. ఆస్ఫోటించు చఱచు.

ఆస్ఫాలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చఱవఁబడినది.

ఆస్ఫోట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడవిమల్లె 2. దిరిసెన. 3. పుం. ...శ్రేష్ఠ.

ఆస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. 1. చఱపు 2. పొటు, 3. చీలిక.

ఆస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రత్నములకు బెజ్జము వేయుడు సాధనపిడిసాన.

ఆస్ఫోటించు. సం. స. క్రి. 1. చఱచు; "క. కూటీమునపై నఱచుకులు, దాటుమనోగోటులప్రేరణలుగోలుకనా, స్ఫోటించి, కేలఁగాలు, దాటించుమనుష్యవాఁడుదంబుఁడు కంటే." గా యు, కాం.-2. పొడుచు, 3 చీల్చు.

ఆస్ఫోటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చఱవఁబడినది. 2. పొడువఁబడినది; 3. చీల్పఁబడినది.

ఆస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉనికి, కూర్చుండుట. (అధికొండలు) అ. న. ము. 1. ముఖము, 2. నోరు.

ఆస్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్నీరు, 2. నెత్తురు. పుం. వెంట్రుక.

ఆస్రవము. సం. వి. అ. పుం. క్లేశము, అలసట.

ఆస్వదనము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవించుట, 2 రుచిచూచుట

ఆస్వదించు. సం. స. క్రి. 1. అనుభవించు, 2. రుచిచూచు "ఆదానికేలీరాస్వదించిన." కాశీ ౬, ఆ

ఆస్వాదనము సం. వి. అ. న. ఆస్వదనము

ఆస్వాదించు సం. స. క్రి. ఆస్వదించు.

ఆస్వాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 అనుభవింపఁబడినది, 2 రుచిచూడఁబడినది

ఆహాకము. ఉభ దే. వి. ఓదుక "దివ్య అహాకంబులువెట్టియుని దక్కుమితులు, పాపాళంబుసఁబట్టి పాముల్గట్టి" పారిజా ౨, ఆ. (ఆ రూపము అసనది పాఠాంతరముగా నిట్టిగ్రంథమునందు కనఁబడుచున్నది.) సం. అ. పుం. ముక్కునఁగలుగు రోగము

ఆహతము. సం. వి. అ. పుం. గొప్పల దెబ్బ. 1. కలుగఁజేసినది, (గొడ్రాలికొడుకుచూచుచున్నాఁడు. లోనగునవి.) 2. కొట్టఁబడినది. 3 క్రొత్తది (వస్త్రము.) 4 పాతది. (వస్త్రము.) 5. రటింపఁబడినది.

ఆహతలక్షణుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణములచేతఁ బ్రసిద్ధిఁజెందినవాఁడు, ప్రశంసితుఁడు.

ఆహరించు. సం. స. క్రి. 1 అపహరించు, "సీఁదల్లడముం దధూపనిభికోసమున్నగమునాహారించి." భా. ౮, ఆ -2 ఆర్జించు. "విజ్ఞానముననికి వివరయాదినిధనమ్మెనహారించి" (ఆర్జించి—ఆహరించి=సంపాదించి) ఆము. 3 ఆ—3. అరగించు. "... ప్రస్తావనముననెఱిఁగమాయుచపవాన, ములకుఁజెట్టిత్పుష్పకాలంబు, లాహరించియుసికోఫిరాళ్ళుపక్ష, భక్షకులు దినంబు నలముకొను." భా. అ. ౧, ఆ.

ఆహర్త సం. విణ. (బు. ఈ. బు.) ఆహరించువాఁడు.

ఆహవనము సం. వి. అ. న. యజ్ఞము, క్రతువు.

ఆహవనీయము. సం. వి. అ. పుం. ఒక త్రేతాగ్ని. (చూ త్రేతాగ్ని.) విణ. యజ్ఞమునందలియుద్యజ్ఞయోగ్యమైనది

ఆహవము సం. వి. అ. పుం. 1 యుద్ధము, 2. పిలుపు; 3. యజ్ఞము.

ఆహా. వై. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. "... లేచిరిచూపులకు." భార శల్య ౨, ఆ.

ఆహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. భోజనము; 2. సంటకము; 3. అపహరణము.

ఆహారించు. సం. స. క్రి. అరగించు. "సీ. గ్రాసపాళ్లయందు రాచలువాహరించినిస్పృహవిగాలునఁద్రెంచెనని." నై. ౨, ఆ.

ఆహార్యము. సం. వి. అ. పుం. పరాదిభూషణము అనేఁగలిగెడి అభినయవిశేషము (చూ. అభినయము.) విణ. తెప్పఁగొఁదగినది

ఆహావము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులు నీరుత్రాఁగుటకై నూతియొద్ద ఏర్పఱచిన తొట్టి; 2. యుద్ధము.

ఆహికము. సం. వి. అ పుం. 1. విడిచివిడిచి వంతుప్రకారము వచ్చెడు జ్వరము; 2. ముఖవాద్యవిశేషము.

ఆహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉంచఁబడినది, 2. చేయఁబడినది.

ఆహితాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్నిహోత్రము నుంచుకొని యుండువాఁడు.

ఆహుతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) వేల్వఁబడినది.

ఆహుతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. అగ్నియందువేల్చుట.

ఆహేయము. సం. విశే. (అ అ. అ.) పామది. (ఎముక, కవచము మొ.)

ఆహేయువు సం వి. ఉ స్త్రీ. పిల్లలేఁడరకి.

ఆహోపురుషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అహంపురుషిక.

ఆహ్నికము. సం. వి. అ. న. 1 పగలుచేయఁదగిన కర్మము, 2 ఆహారము, 3. ప్రకరణసమూహము. విశే. పగలుచేయఁదగినది.

ఆహ్లాదము. సం. వి అ. పుం. సంతోషము, ఎలమి.

ఆహ్వ సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పేరు, 2 పిలుపు.

ఆహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. అభిధానము, పేరు.

ఆహ్వానము. సం వి. అ. న ఆహూతి, పిలుపు.

ఆళి సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. పఙ్క్తి, 2. చెలికత్తె. 3. అడ్డకట్ట. వి. పుం. తేలు. విశే. ఇ. నిర్మలమయిన మనముగలది.

ఆళిందము. సం. వి అ. పుం. అలిందము.

ఆళుగ. దే. వి (చూ.) (రూ.) ఆళువ.

ఆళువ. దే. వి. ముత్తెపుఁజిప్పలవంటి ముండ్లచేఁ గప్పఁబడిన యొప్పు నంగములుగల యొకవిధమైన పంది, శల్యకము. 'ద్వి. కంచెలు వెసమునుగూర్చుచేఁదు, బంధియాళువములు భక్ష్యములుగాని, పంచనఖములనిప్ప నగంబుఁడిచెను.' సం "శల్యకశ్వావి ... ధార్తరాష్ట్రపంచమః." రా, కిష్కి-౦, ౧౦ (కొందఱు దీని నఖమృగమందురు.)

ఆళుపరి. దే. వి. అలంగము, (రూ ఆమువరి)

ఆళువాసి. దే. వి. పారిభక్తుఁడు 'క. అనిపమాళువలుకనీ యయ్యాళువా, రియ్యకొనియుఁబోక.' అము. ౨, ఆ.

ఆళ్లకోసు. దే. వి. ఒకదినుసుకత్తి.

ఆళ్లు దే. వి. బ. (ఆళుగ + లు.) ధాన్యవిశేషము, గోధుమ

ఆళ్వారు. దే. వి ఆళువారుయొక్క రూపాంతరము. "శా. అం చత్ప్రమువశంపడం దగుచు నాయాళ్వారిఁబెంచెంగర, మ్మంచం బిప్పుమురారి" వర. ౪, అ.

ఇ.

ఇ ఒకయక్షరము.

ఇక్స్పెక్టరు. ఆం. వి. పైవిచారణచేయువాఁడు.

ఇంకు. దే. అ. క్రి. ఇట్టు, కోటిల్లు.

ఇంకుడు. దే. వి. ఇంకుట. విశే. 1. ఇంకినది; 2. ఎండినది. 'సీ. ఇంకుడుచన్నులు వంకచేతులుఁగడువజిడ్డైనగాటుగవంటినదు ము.' పారిజ. ౪, అ.

ఇంగనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. ఆశ్చర్యము; 3. తెలివి. విశే. తిరుగునది.

ఇంగలము. వై. వి నిప్పు. "క. వంగడపు వెదురుఁగోలప్తు, బింగలమునఁ జొర్పి కనిసయాశిరి." పాండు. ౫, అ.

ఇంగాలము. ప్రా. వి. అ. పుం. బొగ్గు.

ఇంగితము. సం వి. అ. న. 1 అభిప్రాయము, 2. లోపలుండి దానగు వికారము.

ఇంగిలము. వై. వి ఇంగలము. "గీ. కరలువాఁ తేనిదూపుటింగిలమునందు" అచ్చ. ము, ౧౦.

ఇంగిలాయి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఇంగిలికము. వై. వి. రాగద్రవ్యవిశేషము, హింగుళము. "గీ. ప్రాగ్గిరికాంతనిండుగర్భంబుఁనందు, సూర్యుఁ డుదయించుఁ బ్రొద్దులు పొచ్చియుండ, మొదలఁదిం ద్రించు లేఁతగా మ్మెల్ల యుండ, నింగి యింగిలికవదఖ్యంగమూర్చె." కాశీ. ౧, ఆ.

ఇంగిలీకము. వై. వి. ఇంగిలికముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. తరుగాంగులిక్రాయ దంతపుఁదరకట్టు లింగిలీకపుఁ బంతరంగులీన," పాన. ౧, ఆ

ఇంగుది. సం. వి. ఈ స్త్రీ గార.

ఇంగువ. వై. వి. కూరలు మొదలగువానియందు వేయుదగుదద్రవ్యము. హింగువు.

ఇంచిమంచి. దే. వి. వి. రుచిగలభక్ష్యము. "గీ. తనకు వనకూల యగుకొఱకు దాసికి డ, మూలిమియొనర్చి కానియించిమంచిపెట్టి" కుమా. ౩, ఆ

ఇంచు. యు దే. అ. క్రి. 1. ఇంపగు; "క. నీ కర్ణములకునించు నెట్టులకార్యవచనములే." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.–2. మనోజ్ఞమగు. "ఎ, గీ. మెఱసితామేటివెన్నెలమిన్నయించె." (పారిజాత ప్రతియందు–ఎలమిఁగాఁనయించెననియు, నలకథయందు—మేటివెన్నెలమిన్న ఇంచెననియు భేదము.) పాన. ౩, ఆ.–స క్రి. కోరు. "క. వర్ణిలుఁజెప్పనెన్నికలను, బలిమిచేఁ దరించెదరిల భూవసుఁడిరలగా." (పారిజాతప్రతియందు–నించెననియు, నలకథయందు–ఇంచెననియు భేదము.) పాన. ౨, ఆ. వై. వి. చెఱకు.

ఇంచుఁబోఁడి. దే. వి. (ఇంచు+పోఁడి) 1 చెఱకువలె మనోజ్ఞరాంగు అఁడుది, 2. అఁడుది; (రూ. అలరుఁబోఁడి.)

ఇంచుక. దే. అవ్య. కించిత్తు. (అమ్రేడితమందు ఇంచించుక.)

ఇంచుసాలకడలి. దే. వి. ఇక్షుసముద్రము

ఇంచుసంచు. దే. వి. న్యూనాధిక్యము. "గీ. నలినదళనంచు నలినీదళమునించు, నించుమించులేని నించుమించు, లేమనగల చూపులు." విజ. ౧, ఆ.

ఇంచువిలుతుఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, ఇక్షుధన్వుఁడు. (రూ. ఇంచువిల్తుఁడు.) (ఇంచువిలుకాఁడనియు.)

ఇంజేటి. దే. వి. ఒకదినుసుకంద. (ఈఁజేటియొక్కరూపాంతరము.)

ఇంటరము. దే. వి. ఇరుకు, సంకటము. "ఇంటరమింటరములు గలుగుచుండెను." భార ఉద్యో. ౪, ఆ.

ఇంటికాఁపు. దే. వి. (ఇల్లు+కాఁపు.) గృహస్థుఁడు.

ఇంటిపట్టు. దే. వి. (ఇల్లు+పట్టు.) గృహాశ్రయము. "సీ. [illegible] నిగులుదేఱుపాఱ [illegible] బ్రముఖాధిపతియింటిపట్టెం గ." [illegible]

ఇంటిపాప. దే. వి. (ఇల్లు+పాప.) [illegible] దాసి.

ఇంటియాతఁడు. దే. వి. (ఇలు+అతఁడు) పెనిమిటి, [illegible], (రూ. [illegible].)

ఇంటిల్లిపాది. దే. [illegible] (ఇల్లు+ఇల్లు+పాది.) కుటుంబము వారందఱు.

ఇంత్రగాఁడు. [illegible] (ఇంద్రము+[illegible].) [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఇంత్రము. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఇండే. దే. వి. 1. [illegible], [illegible]. 2. [illegible].

ఇండేవారము. దే. [illegible] [illegible], [illegible].

ఇంతి. [illegible] (ఈ+అంత.) 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] భార. ఉద్యో. [illegible] ([illegible]) [illegible] ఇంతకాలమునకు అని యర్థము. [illegible])

ఇంతేసట్టు. [illegible] (ఇంత+పట్టు.) 1. [illegible] "[illegible]" భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible]

ఇంతి. [illegible] [illegible], [illegible].

ఇంతియు. [illegible] (ఈ [illegible].) [illegible] "[illegible]" భార. ఉద్యో. [illegible] (చూ. ఇంత.)

ఇంతే. దే. న. ఇంతియుయొక్కరూపాంతరము. (రూ. ఇంతే)

ఇందనుక. దే. క్రి. (ఇంత+దనుక.) ఇందాఁక.

ఇందము. దే. న. [illegible] వి. ఇదిగో తీసికొనుము. "[illegible]" రామా. [illegible] (దీనికి బహువచనము ఇందండి [illegible].)

ఇందఱు. దే. స. (ఇంత+వారు.) 1. [illegible] (ఈపురుషులందఱు. ఈ స్త్రీలందఱు. ఈస్త్రీపురుషులందఱు.) 2. ఇంతసంఖ్యగలవారు.

ఇందాఁక. దే. క్రి. (ఇంత+దాఁక.) ఇంతవఱ్ఱకును.

ఇంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇందిర, రమ, లక్ష్మి.

ఇందిందిరము. సం. వి. అ. పుం. భ్రమరము, తుమ్మెద.

ఇందిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రమ, లక్ష్మి.

ఇందీవరము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగలువ. 2. తామర.

ఇందీవరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచరకి.

ఇందు. దే. అ. [illegible] 1. అడుగు. "[illegible]" [illegible] 2. ఇనుదు. [illegible]

ఇందుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

ఇందుగు. దే. వి. చిల్లగింజ. [illegible] "[illegible]" [illegible] (దీనిగింజచేత నీళ్లు తేఱును.)

ఇందుప్పు. దే. వి. (ఇంద+ఉప్పు.) సైంధవలవణము.

ఇందులను. దే. [illegible] 1 [illegible] "[illegible]" భార. ఆది. [illegible], ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఇందువారము. సం. [illegible] పుం. సోమవారము.

ఇందువు. [illegible] దే. [illegible] 1. చిల్లచెట్టు. "[illegible]" [illegible] 2. చిల్లగింజ. "[illegible]" వాసి. 3, ఆ.— సం. ఉ. పుం. [illegible].

ఇంద్ర. సం. [illegible] ఆ. స్త్రీ. [illegible]. [illegible] పుం. [illegible] గ్రహయోగము.

ఇంద్రకీలము. సం. వి. అ. పుం. మందరపర్వతము.

ఇంద్రకోశము. సం. వి. అ. పుం. మంచె.

ఇంద్రగోపము. సం. వి. అ. పుం. ఆరుద్రపురుగు.

ఇంద్రజాలము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] విద్య.

ఇంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలము చేయువాఁడు.

ఇంద్రతూలము. సం. వి. అ. న. దూదిప్రోవు.

ఇంద్రద్రుమము. సం. వి. ఉ. పుం. [illegible].

ఇంద్రనీలము. సం. వి. అ. పుం. నీలమణి, నల్లరాయి.

ఇంద్రయవము. సం. వి. అ. న. [illegible].

ఇంద్రలుప్తకము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

ఇంద్రలుప్తకుఁడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) బట్టతలవాఁడు.

ఇంద్రవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పల్లిందరి.

ఇంద్రవారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపాపరకాయ.

ఇంద్రసురసము. సం. వి. అ. పుం. వావిలి.

ఇంద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునిభార్య, 2. ఒక మాతృక; (చూ. మాతృక.) 3. వావిలిచెట్టు.

ఇంద్రాయుధము. సం. వి. అ. న. మేఘములందు నానా వర్ణప్రతిఫలించుచు ధనురాకారముగాఁ గానఁబడెడి సూర్యకిరణము, రిచనవువిల్లు.

ఇంద్రారి. సం. వి. ఇ. పుం. అసురుఁడు, వేల్పుఁబాయ.

ఇంద్రావరజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుఁడు.

ఇంద్రియము. సం. వి. అ. న. 1. జ్ఞానాది, (ఇవి పది — త్వక్కు, చక్షువు, శ్రోత్రము, జిహ్వ, ఘ్రాణము, (ఇవి జ్ఞానేంద్రియములు.) వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థము (ఇవి కర్మేంద్రియములు.) మనస్సుతోఁగూడ పదునొకండింద్రియములనఁ బడు.) 2. రేతస్సు.

ఇంద్రియార్థము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రియవిషయము. (ఇవి యైదు — శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము.)

ఇంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేల్పుఱేఁడు. 2. ఒక ఆదిత్యుఁడు, (చూ. ఆదిత్యుఁడు.) 3. అంతరాత్మ.

ఇంధనము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. వంటచెఱకు.

ఇంతెము. దే. విశే. (ఇంపు + ఎము.) ఇంపైనది. (ఇది పోల తిరుమంటిది.)

ఇంపు. దే. వి. 1. ఆనందము, "అయుంపే పరబ్రహ్మము." పా. ౧, అ. 2. ఇచ్ఛ. "ఉ. ఓసితఁడి నిముగంధ పలాధరనాదిరం బనీ, నిమ్మనికించెనోయని సుమనీడయనం బరికించి రనా, నమ్మది యింపుగింపునని వీరతలోచనపల్కె నందియుఁ." వసు. 3, అ. విశే. ఇష్టము. "క. అనిందినచరితము లెముమ్మ వీనుదికింపుల్." కళా. 2, అ.

ఇంబు. దే. వి. ఇంపుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఇంబడరంగ నియ్యగానియుగళాజీరసుఁ జేసి రాగము, గాంబుకాంపి" ప్రభా. ౧, అ.

ఇఁకే. దే. క్రి. 1. ఇంకను 2. మఱియు "ఇఁకే నెవ్వరు వామ్మొగ్గుసిఁబెట్టెద." రా. అర. ౧, ఆ.

ఇఁకె. దే. క్రి. ఇఁకయొక్క రూపాంతరము.

ఇక్క. దే. వి. 1. స్థానము "క. ఎయ్యెడిమమ్మిదుకు నిక్క యుర్వడఁ జెప్పుము." భార. అర. 2, అ. — 2. ఇల్లు.

ఇక్కట్టు. దే. వి. (ఇక్క + కట్టు) ఇక్కపాటు, సంకటము. (ఇక్క యనునది యొక్కయాయుధముని తెలియవలెను)

ఇక్కడ. దే. వి. (ఈ + కడ.) ఈచోటు (చూ. అక్కడ)

ఇక్కము. దే. వి. ఇక్కముయొక్కరూపాంతరము "ఉ. ఎక్కడివాఁడవక్కఱమునిక్క వొంగాలవిరంజిఁగించెదు." ఉ. హరి. ౨, అ.

ఇక్కుపాటు. దే. వి. (ఇక్కు + పాటు) ఇక్కట్టు. "ఉద్వే. అక్కటా వుణ్య్యక్షుఁడైననీటి, యిక్కపాటున గల్గనంప్రియాన ము." రా. సు, కాం.

ఇక్కువ. దే. వి. 1. ఉనికి, "ఎచ్చటఁగంటికోడిజయునిక్కవనిక్కువనాని." విజ. ౨, అ. "క. దక్కనివిబుధాఁవొంఁదే, నొక్కఁడెఁదైన్యగుణము విమోగచక్రధరే, కక్కదనిపాలియుఁబోరి యుక, యిక్కవనిబచ్చెనీ యిక్కువఁబోయెఁయుఁ." (ఇక్కువ — ఇక్కడ జీవనముతోఁగనిదార్థము.) రామా. ౬, అ. 2. జాడ; "ద్వి. ఎటువెల్లుమాటలయిక్కువతెలిసి." రా. యు, కాం. — 3. మర్మస్థానము; "ఇక్కువలంటి." పీఠా. 3, అ — 4. స్థానము. "క. దిక్కులనెల్లఁబోగద్దక, నిక్కడయిక్కఁవెళ్ళఁగ డిమిసేపారెదుమీ, దిక్కడనుండి సురమీ, యిక్కువలకుఁజనుఁడు దాన వేశ్వరులారా." రా. యు, కాం.

ఇక్షుగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గోకిలమిడి, 2. నెల్లినేల గుమ్మడి; 3. వల్లీరు, 4. తెల్లు.

ఇక్షుధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. మన్మథుఁడు, ఇంచువిల్తుఁడు.

ఇక్షునాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లచెఱకు.

ఇక్షురము. సం. వి. అ. పుం. మలుగోలిమిడి.

ఇక్షువణము. సం. వి. అ. న. చెఱకుతోఁట.

ఇక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. చెంచు, చెఱకు. (దీనిభేదములు. — పుండ్రము, కాంతారము, శతపర్వము, బంగారము, నేపాళము మొ.)

ఇక్షుశాకటము. సం. వి. అ. న. చెఱకుపండెడు పొలము.

ఇక్షుసారము సం. వి. అ. పుం. చెఱకుసముద్రము.

ఇక్ష్వాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. చేదుసొరకాయ [illegible]

ఇగము. వై. వి. [illegible]

ఇగిరించు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు. 2. [illegible] "అరు మంచలిగిమొలకమొలకరించ." ఉ. 3, అ.

ఇగిరిక. దే. వి. పాపిమ్మ.

ఇగిరించు. దే. స. క్రి. వర్షము వెలిసియుండు.

ఇగిలింత. దే. వి. ఇగిరించుట.

ఇగురుఁబోఁడి. దే. వి. స్త్రీ. 1. చిగురువలెమృదువైన శరీరముగలది, 2. ఆఁడుది (చూ. చిగురుఁబోఁడి)

ఇగురు. దే. అ. క్రి. ఇంకు. వి. 1. చిగురు. 2. వండినకూర [illegible]

ఇగురుకొను. దే. అ. క్రి. చిగిరించు, పల్లవించు.

ఇగురుచు. దే. అ. క్రి. చిగిరించు, (చూ. ఇగుర్చు.)

ఇగురొత్తు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు. 2. అంకురించు. "ఏడెడలవ్వారియుచిగ్గెందిగ్గ" భార. అర. 2, అ.

ఇగులుచు. దే. స. క్రి. [illegible] (చూ. ఇగల్చు)

ఇగో. దే. క్రి. ఇదిగోయొక్కరూపాంతరము "[illegible]" ఉ. 3, అ.

ఇగ్గు. దే. [illegible] (ఈఁగుయొక్కరూపాంతరము, ఇగమ్ముగ్గేద్దిగ.) "ఉ. ఇగ్గునువెక్కుడుంటయిక్కిక్కిలఁ దైలుఁ దొలఁగఁజేయ [illegible]" (ఇక్కడ దీనికలుమాత్రము అర్థము.) విజ. ౨, అ.

ఇగ్గులాట. దే. వి. ఇగ్గులాడుట.

ఇగ్గులాడు. దే. స. క్రి. పెనఁకొను. "[illegible] వెరిగ" ఉత్త. 3, ఇత్యాదు.

ఇగ్రుచు. దే. అ. క్రి. ఇగురుచుయొక్కరూపాంతరము. "క. ఇగ్రుమగొన్నలఁదనరెండబడవలెంత." ఉత్త. 3, అ.

ఇచ్చిపుచ్చుకోలు. దే. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుట.

ఇచేటు. దే. వి. ఎ. ఇచ్చోటుయొక్కరూపాంతరము.

ఇచోటు. దే. వి. ఎ.-

ఇచ్చ. వై. వి. 1. ఇచ్ఛ, 2. చిత్తము*. "ఆసకుమారియచ్చ గాఁగన్నవినయుల్లంకిచ్చమిచ్చి." భార. విరా. ౧, అ.— 3. యిచ్చచ్చ*. "క. ఎచ్చటఁగన్నవాఁడితఁ, డిచ్చటికెట్లా వచ్చెనొకో, యిచ్చఁదెల్చియుఁదెల్పఁజాలక, యిచ్చఁబలుకఁగఁబోయిన యట్టులైతెరాఁగ." భా. దశ ౫, అ.—విశే. అధీనము*. "క. నన్నిచ్చఁబన్నిపోవుదు, పిన్నలఁగవిపొందుదుమ్ము నీవు. క్రియను, యచ్చన్నాదమ్మలఁగనిము, నిన్నఁగనేనరములిచ్చయిచ్చుంవారిఁ" హ. పారి. ౬, అ.

ఇచ్చకము. వై. వి. ప్రియవచనము* విశే. ప్రియము*. "ఎట్లిచ్చకమ్మొకిచిచిదిది" కళ. ౨, అ.

ఇచ్చకుఁడు. వై. విశే. ఇచ్చకములాడువాఁడు*. "క. అచ్చిత్తములకుచ ప్రాప్తములుగొందరు" ఆము. ౪, అ.

ఇచ్చగించు. వై. స. క్రి. 1. ఇచ్ఛయించు, 2. అంగీకరించు* "ఉ. నాతలచిచ్చగింపకమునకఁ బ్రథుఁడింపకయియ్యకోలు నగ." పారి. ఉ. ౭, అ.

ఇచ్చగింత. వై వి. ఇయ్యకోలు, అంగీకారము.

ఇచ్చగొండి. వై. విశే. ఇచ్చకములాడువాఁడు "సీ. ఇచ్చగొండులకిచ్చియుచ్చములిచ్చి వారికయిచ్చిందువారికిచ్చి." వి.క్రీ ౭, అ.

ఇచ్చటు. దే. వి. వి. ఇక్కటుయొక్కరూపాంతరము.

ఇచ్చు. దే. స క్రి. ఇడు, ఒసఁగు, దానముచేయు.

ఇచ్చోటు. దే. వి. వి. (ఈ+చోటు.) ఈస్థానము. (రూ. ఇక్కటు.)

ఇచ్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాంక్ష, వాంఛ, ఇచ్చ.

ఇచ్ఛావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ సంభోగము కక్క కక్కవనియందు మిక్కిలి ఇచ్ఛగలస్త్రీ, కాముకి.

ఇజాఫా. హిం. వి. వృద్ధి, ఎక్కువ.

ఇజారా. హిం. వి. గుత్త.

ఇజారు. హిం వి. కాళ్లకు తొడిగికొను లాగు

ఇజోకు. దే. వి. 1. క్రమము; 2 సంకటము.

ఇజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు.

ఇజ్య. సం వి అ. స్త్రీ. 1. పూజ; 2. ఆవు; 3. యజ్ఞము 4. సంగమము, 5. కుంటెనకత్తె.

ఇజ్యుఁడు. సం. వి అ. పుం. బృహస్పతి. విశే. గురువు.

ఇట. దే. వి. ఏ. ఇక్కడ. "వాఁడిటవచ్చువాఁడో యెవండులకోఁ దానన్." భార అర. ౨, అ. (రూ. ఇట.)—క్రి. విశే.

ఇటఁబట్టి. దే. అవ్య. ఇదిమొదలుగాని. "క. దినములుగానియుంక ధూర్తసంబులఁదిలుఁ, బట్టిరాత్రిలేని యటుగాఁగఁ, జేసినార్కవిధి." భార. విరా. ౨, అ.

ఇటిక. వై వి బంకమట్టితోఁజేసి కాలచినవాయి.

ఇటికపగడము వై. వి. మట్టిపగడము, తిక్కతీగ.

ఇటు దే. అవ్య. ఇట్లు "ఉ. మాకటయొనర్పరోయతికమూర్తుల, వర్ణనలెండసిట్టియు, వ్యాహాతిపిల్లసంమకొయిటాడిరిది." భా. ౧, అ

ఇటులు. దే అవ్య——వై ——

ఇటువంటి. దే. విశే. ఇట్టి. "కాకారిటువంటివల్కనకు." భా. 3, అ.

ఇటువలె. దే. క్రి. ఇట్లు "ఇటువలెనిలిచియు." రామా. ౬, అ. (రూ. అటువలె)

ఇట్వరము. సం. వి. అ పుం. వందము, అసోకము.

ఇట్టలము. దే విశే అగ్గలము, అధికము. "ఇట్టలపురయంబున సంరొదిరిదాన." భార. విరా. 3, అ. "క. ఇట్టలమగఁ జక్కినట్టి యట్టియువోలెగా." పార్వ. ౪, అ.

ఇట్టి. దే. విశే. ఇటువంటి.

ఇట్టిఁడు. దే. విశే. (ఇట్టి+వాఁడు.) ఇటువంటివాఁడు. "గీ. ఎఱుఁగమేమేర్పరము నతండిట్టిఁడనుచు." భార. శాం. ౧, అ. (బ=ఇట్టిరు)

ఇట్టిక. వై వి. ఇటికరాయి

ఇట్టు. దే. అవ్య. ఇట్లు.

ఇట్టులు. దే అవ్య.——వై.——

ఇట్టువోలె. దే. క్రి.——వై.—— [illegible] నవగనయొందు తనకంముపరిగ్గిలిదాయుపన్నది, మ నిగము దిట్టువోలెఁ గృపమొక్కలపై కరథంబుగాఁగఁజేయునో" భార, శాం. 3, అ

ఇట్లు. దే అవ్య 1. ఈప్రకారము, 2. ఇఁకమీఁదఁజెప్పఁబోవు ప్రకారము. "ధర్మదానకు రోముకుండిట్లనియె."

ఇడ. సం వి. అ స్త్రీ 1. ఒకనాడి, (రూ నాడి.) 2. నేల; 3. యజ్ఞమునందలి భక్షణపాత్రము; 4. బుధగ్రహముపెండ్లాము, 5. మాట; 6. ఆవు.

ఇడి. దే. వి ఒకతూరియాకునిని ఒకతూరితునకలను వండినదిండిని తామరనూలిపోఁగంత సన్నముగా యంత్రముచేఁబిండెడు భక్ష్యవిశేషము, సేవియ "వ బుదులుదుకులు సిడియుఁ జేసి యుడియును." కాశీ ౭, అ.

ఇడికుడక. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "క. పలుకాయలుపెన్నమెఱుంగులుసిడికుడకలుపిడిచడులు." హంస. ౧, అ

ఇడిక్కము. సం. వి. అ. పుం. ఏదకము, పొట్టేలు.

ఇడియు. దే అ క్రి. చీలు, ఛేదిల్లు. "సీ. మారుతాహతిగాలు నారికేళఫలాళి విడిచిచల్లించుపుండ్రేక్షురసము." పాండు. ౧, అ. "సీ. ఇదిచిక్కపోటులవిడియుదాడిమ ఫలములజాలు నముదాల్ పారలువాఁగ." చంద్ర.

ఇడు. దే. స. క్రి. 1. ఇమ్ము, 2 ఉంచు

ఇడుగడ. దే వి. 1. ఆధారము; "ఉ. గడయక మ్రొక్కియున్న నసురాసురసన్నుసాధియాత్మరో, విడుగడసేయుమా గడుద హింసకు." భార. ఆది. ౨, అ.—2. పీఠగర్భము. "ఉ. వెడలఁగఁ దీరిగొండిరిది చేయుచిరంబుల దంగపెట్టుచుఁ, జదకలుకట్ట విచ్చినిరులంచదకుంజొకపిచ్చలుం, గడియఁడుకూడుపెట్టుచును గాచియొసర్చుచు నేలతెంకిపై, నిడుగడసేయఁగావలయు నీయుపు మాలిపలంకులాంద్రులా." విజ్ఞా. ఆచా, కాం. (ఇది విచారింపఁదగినది.)

ఇడుపు. దే. వి. 1. చీలిక; "ఇడిసిన యిడుపులయిడలు." ఆము. ౬, అ.—2, కొండయిరుపార్శ్వములు పిండిచోటు. "గీ. దారుశకటభిత్తాంకుధనురిడుపు, కొరిగోపాలకాదివ్రోర్గ్గళకి, గాకిరవభాసములుమించి కానఁబడఁగ, దిర్చియిడుపులయందుఁ జత్రించినారు." వై. ౭, అ.

ఇడుమ. దే. వి. 1. అరద; "గీ మగువఁగోల్పోయి కడునిడుములఁగలంగు" అచ్చ. సుం, కాం.—2. అలసట, శ్రమము

"గీ. విప్రవరులు భోగములనువేద్క సేయ, రిపులిపాటుఁబడి కాంతురెలమిఁబరము, వండురు..." మార్క. ౪, ౮.

ఇదుమపాటు. దే. వి. ఇడుమపాటు.

ఇడ్డైన. దే. వి. వాసెనకుడుము.

ఇతఁడు. దే. స. పే. ఉత్తూకార్యము (ఈతఁడు యొక్క రూపాంతరము.)

ఇతిఃపరము. సం. క్రి. విశ. అ. స. ఇఁకమీఁద.

ఇతకరి. వై. విశ. హీనమైనది. "వ ఇతరగ్రామాల ముత్తెంబు వారలచిగ్గంబులున గలంచె." భార. అను ౧, ౫.

ఇతము. ఉభ. వై. విశ. హీనము "...పలుకులు... నాచెలులు... సేగుదెంచి ... రితమెయిఁగ." (ఇతము—ఇతరార్థ్యమని యర్థము.) ...౯. ౩, ౮ — స (అ. అ. అ.) 1 తలఁప బడినది. 2 పొందఁబడినది.

ఇతరుఁడు సం. స. (అ. అ. అ.) అన్యుడు విశ. అధముఁడు.

ఇతరేతము సం. స. (అ. అ. అ.) పరస్పరము, ఒండొంటి.

ఇతెవరి. వై. విశ. (ఇతర+అరి.) హీనము చెప్పువాఁడు.

ఇతెవు. వై. విశ. హీనము "... హీనపూజనమని యెవ్వరి... చేయుదురదీని..." భార. అను. ౫, ౮.

ఇతవుఁడు వై. విశ. హీనుఁడు. "... ఇతని... సుతులు..." భార. ఉద్యో. ౪, ౮.

ఇతికర్తవ్యత సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇట్లు చేయఁదగినదనుట.

ఇతిహాసము సం. వి. అ. పుం. తొల్లిటికథ.

ఇత్తడి. వై. వి. ఒకలోహము, (చూ. లోహము) (చూ. ఇత్త.)

ఇత్తిగ. దవ్య. వి. (ఇరు+తిగ) ...దుందుభి.

ఇత్రాలము. సం. వి. ... కరబుజము.

ఇత్వరము. సం. వి. అ. పుం. ఇట్టిదము, అధోము.

ఇత్వరి. సం. వి. అ. స్త్రీ. అసతి. ...

ఇత్వరుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. ... 2. నీచుఁడు, 3. ... బాటసారి.

ఇది. దే. స. ఈ ... ఇదిముఖము... (ఈ యాడుది. ఈ పశువది. ఈ వడవస్తువు) (చూ. ఈ.)

ఇదిగో. దే. వ్య. (ఇది గాము) చూపులకు తెలిపెడిది. (చూ. ఇదిగో. "గీ. ..." ...౯. ౧, ౮.)

ఇద్దఱు. దే. స. రెండుకెండ్రను... ఇరువురు.

ఇద్ది దే. స. ఇది యొక్క రూపాంతరము.

ఇద్దుగ. దవ్య. వి. (ఇరు+దుగ) పాదివుడి రెండుబొట్లలతం. "గీ. ఉక్కువంచిత్తిగదుగ, ... చేతిచిమ్మగ." ఉ, హరి. ౩, ౮.

ఇద్దుము. దే. వి. (ఇరు+తూము.) రెండుతూములు.

ఇద్ధము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము. విశ. 1. వెలుగుదగు; 2. ప్రకాశితము.

ఇధ్మము. సం. వి. అ. న. 1. చిదుగు; 2. కంటచెఱకు.

ఇనాం. ఈనాం. హిం. వి. బహుమతి, మాన్యము.

ఇని. దవ్య. స. ఏ ఇన్నియొక్కరూపాంతరము.

ఇను. ద. స ప్రత్తియందు వాల్మ్యపరమగు. రెంటికాదేశముగా వచ్చునది. (ఇనుముకె, ఇనుముము. ...)

ఇనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. రాజు, 3. మగఁడు.

ఇనుకు. దే. వి. లొంతుచేతఁ ద్రవ్వఁబడినయల్పవాస్యము. "ఎ, క. ...ములకు... అల్పవాస్యము... " ఆ, భా. దిన. వై.

ఇనుమడి. దే వి. (ఇను+మడుఁగు.) రెట్టి, ద్విగుణము.

ఇనుమడించు. దే స క్రి. రెట్టించు, ద్విగుణించు.

ఇనుముద్ది. దే వి (ఇనుము ముద్ది) కల్లముద్ది, అగ్నికిల్లము.

ఇనుమనుమఁడు. దే వి మనుమనికొడుకు, ప్రపౌత్రుఁడు.

ఇనుమిక్కిలి. దే విశ. అత్యధికము.

ఇనుము. దే వి ఒకలోహము, (చూ. లోహము.) ...

ఇన్ని దవ్య స ... (ఇంతకొలఁదులకు అనుదార్థక ... చేయు) 1 ఇంతయున్నవు; 2. ఇంతకంటుగాలు.

ఇన్నాలు. ... స (ఇరు+నాలు) రెండునాలుకలు.

ఇనుడి దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇనడించు దే స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇన్నాల్వోంటు అం వి దివాలాగయుట

ఇపుడు. దవ్య. ... ఇప్పుడుయొక్కరూపాంతరము.

ఇప్పు దవ్య వి ప. ఇప్పుడుయొక్కరూపాంతరము, (చూ. ఇప్పుడు.)

ఇప్ప. దే. వి. వృక్షవిశేషము

ఇప్పపూచెనము దే వి. ఒకధాన్యవిశేషము.

ఇప్పుడు. దే వి ... (ఈ ...) ఈకాలము.

ఇబ్బంది. దవ్య వి (ఇరు+బంది.) మిక్కిలి నిర్బంధము

ఇబ్బంది దే వి (ఇరు+బంది) ... (కవిలె ...)

ఇబ్బందిగాఁడు. దే వి (ఇబ్బంది+గాఁడు) ... పులిలో ...

ఇబ్బడి దవ్య. వి ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇబ్బడించు. దే. స క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇబ్బడు. దే. వి. వృక్షవిశేషము. (పాంక. ౪, ౮.)

ఇభనిమీలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చాతుర్యము, నేర్పు.

ఇభము. సం. వి. అ. పుం. దిగ్గజము, ఏనుఁగు.

ఇభ్య. సం. వి అ స్త్రీ. 1. ఆఁడుఏనుఁగు; 2 ...

ఇమిడిక. దే. వి. 1. అడఁకువ; 2. పొందిక.

ఇముడు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు. 2. పొందుపడు.

ఇముడుకొను. దే. అం, క్రి. ఇముడ్చుకొను. "గీ. [illegible]." భాగ. ౧, స్కం. "క. [illegible] నిముడుకొని [illegible]." [illegible] ౭, ఆ.

ఇముడుచే. దే. క్రి. ఇముడఁజేయు. (చూ. ఇముడ్చు)

ఇమ్మడి. దే. వి. ఇనుమడియొక్కరూపాంతరము.

ఇమ్మడించు. దే. స. క్రి. ఇనుమడించుయొక్కరూపాంతరము.

ఇమ్ము దే. వి. 1. స్థానము, "ఎ, గీ అతులధైర్యంబునకు నీవుచో టుఁడిమ్ము" కు. రా. ౪, ఆ.—2. విధి, "[illegible]." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—3. అనుకూల్యము. "[illegible]." భార. ఆది. ౬, ఆ.—4. ఇంపు [illegible]." భార. ఆది. ౧, ఆ.—5. ఉపాయము; "[illegible]." భార. ఉద్యో ౨, ఆ.—6 సుఖము. "ఇమ్ములనున్నవాఁడుహరి." భాగ. ౧౦, స్కం. చూ (ఈ యర్థమందు ఇది [illegible] ప్రయోగము [illegible])—విణ 1 అనుకూలము, "[illegible]." భార. శాం. ౧. ఆ.—2. అనూలము. "[illegible]." భార. అర. ౧, ఆ.—3. మనోజ్ఞము; "[illegible]." భార ఆది. ౭, ఆ.—4 యుక్తము; "[illegible]." భార ఆది ౬, ఆ—5. స్థానము. "[illegible]." భార. ఆది. ౫, ఆ.

ఇమ్ముకొను. దే. అ. క్రి. వసించు. "సీ. [illegible]." రామ. ౨, ఆ.

ఇమ్ముదప్పు. దే. వి. (ఇమ్ము+తప్పు.) ఇక్కట్టు, సంకటము.

ఇయత్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొలఁది.

ఇయ్య. వై. వి. ఈయయొక్కరూపాంతరము. (దీనికి ప్రత్యేకప్రయోగము కానఁబడదు. చూ. ఇయ్యకొను, ఇయ్యసేయు. మొ)

ఇయ్యకొను. తద్. స. క్రి. ఈయకొనుయొక్కరూపాంతరము.

ఇయ్యకోలు. తద్. వి. అంగీకారము. "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ. (ఈయకోలుయొక్క రూపాంతరము)

ఇయ్యది. దే. స. ఈయదియొక్కరూపాంతరము.

ఇయ్యసేయు. వై. అ. క్రి. (ఇయ్య+చేయు.) సమ్మతించు (రామా. ౩, ఆ.)

ఇర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 కల్లు, 2. నీళ్లు; 3. నేల, 4. మాట, 5. మేర.

ఇరమ్మదము. సం. వి. అ. పుం మేఘమునందలియగ్ని

ఇరవారు. దే. అ. క్రి. (ఇరవు+ఆరు.) స్థిరపడు.

ఇరవు దే. వి. స్థానము. విణ. స్థిరము. "క. ఇరవుగసిద్ధింపనసుఖయుతావరసుఖములన్." భార. అర ౪, ఆ. (ఇది అకారమధ్యముగాఁ జెప్పుటకు సరియైన ప్రయోగము కానఁబడలేదు. అయినను తెలుఁగువాడుకనుబట్టి యిట్లు వ్రాయఁబడియెను. చూ. ఇరువు)

ఇరవుకొను. దే. అ. క్రి. 1. నెలకొను, 2. స్థిరపడు.

ఇరవుపడు. తద్. అ. క్రి. ఇరవుకొను.

ఇరసాలు. ఇరుసాలు. హిం. వి. ప్రభుత్వమువారికి సొమ్ము పంపుట.

ఇరసాలునామా. హిం. వి. పంపఁబడిన సొమ్ముల పట్టీ.

ఇరాటము దే. వి. ఈరాటముయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. [illegible]." [illegible] ౧, ఆ (దీనికి ఇతరగ్రంథములందుఁ బ్రయోగము గానఁబడదు.)

ఇరింగిణము. సం. వి. అ. పుం [illegible]

ఇరిణము. సం. విణ (అ అ అ.) 1 చవిటి (నేల); 2. పాడు [illegible] (చూ ఈరిణము.)

ఇరిపిలి. దే. వి. [illegible] వస్త్రము

ఇరు. దే. స. [illegible] (చూ. [illegible] మొ.)

ఇరుకడపాము. దే. వి. (ఇరు+కడపాము.) రెండు ప్రక్కల తలలుగల [illegible].

ఇరుగలపులుఁగు దే. వి. (ఇరు+గలపులుఁగు,) రెండుతలలు గల పక్షివిశేషము, గండభేరుండము.

ఇరుబుట్టువు. దే. వి. (ఇరు+పుట్టువు) 1. పక్షి, 2. బ్రాహ్మణుఁడు. "[illegible]." [illegible] ౧౦.

ఇరుగు. దే. వి. 1 ప్రక్కయిల్లు, 2. ప్రక్క, (చూ. ఇరువు) ([illegible] "క. [illegible]." ఉ. హరి. ౪, ఆ)

ఇరుచు [illegible]

ఇరుగుడు. దే. స. రెంటికి మధ్యవర్తియైనవాఁడు [illegible]

ఇరులు దే. వి. చీఁకటి, అంధకారము. (ఇరులుకొను అని ప్రయోగములు.)

ఇరులుకొను. దే. అ. క్రి. చీఁకటిపడు.

ఇరులుగొంగ. దే. వి. వెలుఁగుఱేఁడు, సూర్యుఁడు.

ఇరుసంధ్య. తద్. స. (ఇరు+సంధ్య.) [illegible], ఇరువదియుంది

ఇరుపది తద్. స. (ఇరు+పది.) రెండుపదులు. ఇరువది.

ఇరువయి. తద్. స. ఇరువదియొక్కరూపాంతరము, "ఇరువై నాలుగుమూళ్లమేర." [illegible] ౧, ఆ.

ఇరువాయికట్టు. తద్. వి. [illegible].

ఇరువు. దే. వి. 1. పక్కయిల్లు; 2. పక్క; "క. [illegible]

[illegible] వనవంద్యోత్కృష్టుఁబద్మనాభుఁడు" [illegible] అ–3. స్థానము. "[illegible] మూళ్లు దరుసుగా మూళ్ల [illegible] కరుళ్లు." య. ౪, ఆ. "[illegible] సాళ్ళు [illegible]." [illegible] ౪, ఆ. (ఇట్లు. ఇరుళ్ళుకొన, ఇరుళ్ళుపడు మొ.)

ఇరువుడు దే. క. ఇరుగుడుయొక్క రూపాంతరము [illegible].

ఇరువురు. దే. వ. ఇరుగురుయొక్క రూపాంతరము.

ఇరుస దే. వి (ఇరు+కంచము.) రెండు కుంచములు, అరతూము. "[illegible] ప్రక్క [illegible] ఇరుసతాఁబలుకఁబడును" [illegible] ద్వి [illegible].

ఇరుసు [illegible] 1. బండియిరుసు. 2. [illegible]

ఇర్వది. ద్వి. వ. ఇరువదియొక్క రూపాంతరము.

ఇలి. దే [illegible] ఇలిపిరిది. (ఇలిగాఁకిలి, ఇలిగాను) (ఇట్లున చెప్పవచ్చును. అప్పుడిది [illegible] అయిన [illegible])

ఇల్[illegible]. దే వి [illegible]

ఇలియము దే [illegible] (చూ. [illegible])

ఇలుకటము దే [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ. (ఇలుకాలముయొక్క రూపాంతరము.)

ఇలుకాలము దే [illegible] (ఇల్లు+కాలు.) [illegible] (చూ. [illegible])

ఇలుకు. దే. అ క్రి. 1. [illegible]; "[illegible] [illegible]" [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2, అ–2 [illegible] "[illegible]" [illegible] 1. ఇలుకుడు, 2. [illegible]. "[illegible]" [illegible] 2, అ.

ఇలుకుపాటు. దే [illegible]

ఇలుము. దే వి. మలుపు. "[illegible] [illegible]ంబులు లేమందనండి." [illegible]

ఇలుముకొను. దే. అ. క్రి. మరుగుపడు "[illegible]" [illegible]

ఇల్లి. దే. వి. [illegible] "[illegible] [illegible] లేదిఁజూచి." భార ఆది. ౫, ఆ.

ఇల్లింకులు. దే. వి బ (ఇంకులు+ఇంకులు.) [illegible] "[illegible] [illegible]." [illegible] ౪, ఆ. (ఇక్కడ ఇల్లింకులింక [illegible]) ("[illegible] [illegible]ంచె." [illegible] 2, అ, [illegible] ఇల్లింకులుచేసి అనఁగా [illegible])

ఇల్లిగొలుచేము. ద్వి. వి. [illegible] "[illegible] [illegible]" [illegible] ౪, అ

ఇల్లియాలు. దే [illegible] ప్రక్క, పార్శ్వము

ఇల. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. నేల. 2 [illegible] 3. [illegible] 4 మాట.

ఇలాఅడే సం. వ 1 (ప్రా [illegible]) [illegible] "[illegible] [illegible]" [illegible] (ఇక్కడ [illegible])

ఇలుకోడు [illegible]

ఇలా[illegible] [illegible]

ఇలాము దే. క. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

ఇలారము. దే. వి ఇలుసరము యొక్క మారురూపము.

ఇలి. దే. వి. [illegible] (అనేకముమన్నది) ([illegible])

ఇలికము. సం వి ఆ. [illegible]

ఇలు దే. వి ఇల్లుయొక్క రూపాంతరము "[illegible]" భార. ఉద్యో. 3. ఆ. ([illegible] "[illegible]" భార. ఉద్యో. 3, [illegible] "[illegible]" [illegible])

ఇలుకిం దే క. [illegible] ([illegible])

ఇలుగు దే అ క్రి. (ఉలుకుయొక్క రూపాంతరము) [illegible] "[illegible]" భార [illegible] ౧, [illegible]

ఇలు[illegible]ము. దే వి. [illegible]

ఇలు[illegible] దే వి (చూ) [illegible]

ఇలువడి. దే [illegible] 1 [illegible] "[illegible]" [illegible] భా. [illegible] 3, అ–2. మంచితనము. "[illegible]" భాగ. ౧౦, [illegible]

ఇలువరము. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] "[illegible]"

గోలయులమించగనకక్కొనంద నైనంమునలుబోనునదితంబు" (ఇలువారమనిపాఠాంతరము) చం. ౧, అ.

ఇలువరుస. దే. వి. వంశానుక్రమము.

ఇలువారము. దే. వి. ఇలువరుసయొక్క రూపాంతరము.

ఇలువేలుపు. దే. వి. కులదేవత.

ఇల్కాఅడు. దే. స. క్రి. ఇలకలుచుయొక్క రూపాంతరము. "పడిపడి యూనిల్కాలబడుటు" రా. యు, కాం.

ఇల్లంట్రుసు. దే. వి. అల్లుడుమామగారియింటనే వాసముగాను దుట (ఇల్లటముయొక్క రూపాంతరము.) "ఇల్లంట్ర మునఁగనకిల్లట మాన్డుమునకు ప్రాపదివాతంబు దనను." అం. భా. ది. వ.

ఇల్లటము. దే. వి. (ఇల్లు+అటము) ఇల్లంట్రము. "కేదా నదుండు కాపివాహ్యుముం జిల్లటమ్ములల్లుండ్రయింట నవసించు" కళా. ౪, ౧.

ఇల్లడ. దే. వి. (ఇల్లు+అడకము) పదిలపఱచిపెట్టి అడిగినప్పుడు ఇమ్మని యేదేనియొకవస్తువు నొకరికప్పగించుట, న్యాసము. "క. నన్నెదనుఁ జేరియు, ల్లడముగఁ సుధీయున్నఁ దనలంపున్గలొయాడిగ్గలన నంబుఁగ" స. "ధీమతినారు గాకిపుత్రుం న్యాసనవకొత్రదయ చ్ఛమే." భార. కథా. ౧, అ.

ఇల్లము. మి. గ్రా. వి. (ఇను+వలము.) కొంనుపలములు. "ఇల్లమునంగనునెడ గుడిచ్చిటి." అం. భా. ది. వ.

ఇల్లరి. దే. వి. (ఇల్లు+అరి.) ఇంటికప్పు.

ఇల్లలికము. దే. వి. (ఇల్లు+అలికము.) ఇల్లటము

ఇల్లవ. దే. వి. ఒకదినముచేఁత

ఇల్లామల్లి. దే. వి. కొండెగాఁడు, పిసునుఁడు.

ఇలాలు. దే. వి. (ఇల్లు+ఆలు) గృహిణి, భార్య.

ఇలి. దే. వి. ఉపవాసము. "సీ. పస్తిల్లిమంకునివ్వమ్మని బ్రనఁగన నుపవాసనక్షాయియొప్పు మదము." అం, భా. ది. త్రి.

ఇల్లింద. వై. వి. ఇంద్రవల్లికి.

ఇల్లిగ్గులు. దే. వి. (ఇల్లు+ఉగులు.) మిక్కిలి వెనుకగాలుగులు. "క. అల్లి మగునగంతో కుక్కన, పిల్లిగులుగానవచ్చు వ్వారమెయుగానగ, మల్లమడిసి గమనమున, మెల్లనఁగూర్చుండెదాన్మినమిసకఁడగఁగ." ఉ, హరి. ౫, అ.

ఇల్లియుదు. దే. వి. పగిలి పెత్తుకుగాటిడి మిక్కిలోపలిదొంగ

ఇల్లు. దే. వి. ఉనికిపట్టు, ఇక్క, గృహము.

ఇల్లెము. వై. వి. మన్మథవిశేషము. (చూ. ఎకశిల్ల.)

ఇల్వడి. దే. వి. 1. ఇలుకడియొక్క రూపాంతరము, (చూ. ఇలువడి.) 2. మందిరదన. "రామునలక్కిడియిల్వడియుంచ దుర్గసర్భామునసిందనేదు." పద్మ. ౯, అ.

ఇల్వల. సం. వి. అ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. అ. పుం. ను. మన్య విశేషము డు. ఒకరాక్షసుఁడు.

ఇనక. వై. వి. శైత్యము*. "గీ. బలుబుటితిరతాళింపదలునయిదు, యునఁగుతింబు." అం, భా. ప్ర. డి.

ఇవతల. దే. వి. (ఇవల+తల) 1 ఈవలిప్రదేశము; 2. ఈపిమ్మట.

ఇవతలించు. దే. అ. క్రి. తల్లడిల్లు. "ఎ, గీ. ఇగ్రుమకోర్కులం దనడెందమివతాలించ" కళా. 3, అ. (ఇవతాళించుయొక్క రూపాంతరము)

ఇవతాళించు. దే. అ. క్రి. (ఇవక+తాళించు.) ఇవతలించు. "సీ. కమునివతాళించుత్రుంపులుడులవారతలబూవుబిప్పర మనన్ను." కళా. ౬, అ.

ఇవతాళింపు. దే. వి. శైత్యము. (చూ. ఇవక.) (చూ. అంత్యం.)

ఇవము. వై. వి. 1. మంచు, హిమము: 2. శైత్యము*.

ఇవముకొను. దే. అ. క్రి. కడియు... ఎండనెండితిమంచు నకవముకొంటి" కాశీ. 3, అ.

ఇవముమేపరి. దే. వి. వెలుఁగుఱేఁడు, సూర్యుఁడు. "ఎ. గీ. ... లివమునేపలోనిపుక్కవలహూమ, మణుఁగసేరి." ఉన్న, యు, కాం.

ఇవమునూడు. దే. వి. ఇవముమేవరి. "ఎ, గీ. ఇవము... ...పొడిచితిమని యంటున." అన్న, యూ, కాం.

ఇవలు. దే. వి. ఈవలయొక్క రూపాంతరము.

ఇవిరించు. దే. అ. క్రి. 1 చిక్కబడు, 2. ఎల్లనగు (ఇగిరించుయొక్క రూపాంతరము.)

ఇవు. దే. అ. క్రి. ఇచ్చు (వాల్లుపదముకడో వృత్తియందు కడపటి ఉకారమునకు లోపము నిత్యముగాగ, ఇవ్వకర్వంటకము.) వి. చిగురు (చిగురుయొక్క రూపాంతరము.)

ఇవ్రుసు. దే. అ. క్రి. ...యొక్క రూపాంతరము. (చూ వ్రుస్సు.)

ఇవులుసు. దే. స. క్రి. ...యొక్క రూపాంతరము. (చూ ఇవ్రుల్చు.)

ఇవ్వల. దే. వి. ఈవలయొక్క రూపాంతరము.

ఇషణము. సం. వి. అ. న. ఇర్ప్య. (ఏషణత్రయము.—పుత్రైషణము, విత్తైషణము, దారేషణము.)

ఇషము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్వయుజమాసము

ఇషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముంగ్లదుబ్బు.

ఇషీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చిత్తరువు వ్రాయుకుంచె, 2. ... కముగ్గు, ... (అనకొందరు) 3. ... దుబ్బు

ఇషుధి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. తూణీరము, అమ్ములపొది

ఇషువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. బాణము, అమ్ము

ఇష్టక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇటికరాయి.

ఇష్టకాపథము. సం. వి. అ. న. వీటివట్టివేరు

ఇష్టగంధము. సం. వి. అ. న. సూఁకుదోసకి. విణ. సువాసన కలది

ఇష్టము. సం. వి. అ. న. 1. యజ్ఞకర్మము, 2. సంస్కారము. పుం. ... 1 కోరఁబడినది, 2. ప్రియమైనది 3 పూజింపఁబడినది

ఇష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యజ్ఞము. 2. ఇచ్ఛ, 3 కోరిక, 4. సంగ్రహశ్లోకము.

ఇష్వాసము. సం. వి. అ. పుం. న. ధనస్సు, విల్లు.

ఇష్వాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విలుకాఁడు.

ఇసడిలు. దే. అ. క్రి. విసుగు. "క. ఇసడిలకయుతియుఁజనియ, వర్ణముఫేనుఁదుండకు నవర్తింపఁగఁదా, వనహింసాపరులకురా, తమలిరువరు సేనఁగూడిరిపటాకృతులన్." రా. అర. ౨, ఆ. (వ్రాఁతప్రతులయందీపాఠము గానఁబడుచున్నది.)

ఇసిరో. దే. అవ్య. (ఇసి+రో.) ఇసీ. "ఇసిరో యిది పోరిపాడి యే." భార. శా. ౧, ఆ.

ఇసితెంతెలు. దే. వి. బ. చలనము. "క. భూపాలమెఱుఁగుఁడో, పులి, చూపులకుందాయుదిడబొలగల్లసున్, మాపిన్నదియుసి తెంతల, చూపులసరగంటు [illegible]" సై. ౯, ఆ.

ఇసిటెంతెలువాటు. దే. అ. క్రి. (ఇసితెంతలు+పాటు) చలించు, అదరు. "క. [illegible] మంతనములఁ జెదవలసిసి, తెంతలు [illegible]" వి. క్రి. ౯, ఆ.

ఇసీ. దే. అవ్య. [illegible] "ఇసి ఇటువాపసీ చేసితి" భార. శాం. 3, ఆ.

ఇసుక. దే. వి. [illegible] పాడినూకలవంటి మట్టి [illegible], సికత.

ఇసుకదాసరి. దే. వి. [illegible] సైకతము.

ఇసుకదిన్నియ. దే. వి. (ఇసుక+తిన్నియ.) ఇసుకదిబ్బ, సైకతము, (చూ. ఇసుకదిన్న)

ఇసుకకొండ. దే. వి. మన్నుపుటీనము

ఇసుకపులకండము. దే. వి. కండచక్కెర, మిశ్రీ.

ఇసుకబేలు. దే. వి. ఒకానొకతీఁగ

ఇసుకమ్రాను. దే. వి. ఉదుమురి, వరుణము.

ఇసుము. దే. వి. బ. ఇసుక, వాలుక.

ఇసుల్లి. దే. వి. బ. తెక్కచెదలు, పక్షవల్మీకి

ఇష్టా. అం. వి. మరమేకు.

ఇస్తిరి. హిం. వి. చిన్నయినుపపెట్టె [illegible] బట్టలమడఁత లాది సవరించునది.

ఇస్తిహారు. హిం. వి. ప్రకటన.

ఇస్తిహారునామా. హిం. వి. ప్రకటనపత్రిక

ఇస్తువు. దే. వి. గొస్తు, స్వప్నము.

ఇస్పేటు. అం. వి. చీట్లాటయందలి యొక రకమునేరు. [స్పేడు.]

ఇస్సిరో. దే. అవ్య. ఇసిరోయొక్క రూపాంతరము. "శా. అంభో గర్భము [illegible] రంధంబో [illegible] దాఁగియుండెదనంటరా రాఁబిస్సిరో." భార. శల్య. ౨, ఆ.

ఇస్సీ. దే. అవ్య. ఇసీయొక్క రూపాంతరము. "క. అందఱుగన విలువలువఁగ, వింతచీరమున్న కచ్చిరిస్సీయని." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఇహము. సం. అవ్య. ఇహలోకము. "క. [illegible] [illegible] యారబిందుల [illegible]" భో. ౨, ఆ.

ఇహిహీ. దే. వి. నవ్వులయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఇహిహీ యనినవ్వుముదంబు పెంపునన్." రుక్మి. 3, ఆ.—అవ్య. ఇసీ. "క [illegible] యిహిహీ." రామా. ౫, ఆ.

ఇళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. బుధునిభార్య. 2 భూమి; 3. [illegible]

ఈ.

ఈ. ఒకయక్షరము. దే. స ఎదుటనుండుదానిఁ జెలుపును. "ఈ తరుము."

ఈండ్ర. దే. వి. తాటిచెట్టులోనగువానిఁ గీచి జీవించెడిజాతి. (ఈండ్రవాఁడు, ఈండ్రది.)

ఈండ్రము. దే. వి. కీచనము. "[illegible] సేయున్." భాగ. ౯, స్క-ం.

ఈండ్రవాఁడు. దే. వి. ఈండ్రజాతివాఁడు. (ఈండ్రజాతిది, ఈండ్రది.)

ఈండ్రించు. దే. స. క్రి. కీచించు. "[illegible] తమ్ముండ్రించి [illegible]" గౌ. ౪, ఆ.

ఈఁక. దే. వి. పక్షియుఈక.

ఈఁకు. దే. అ. క్రి. (చూ.) ఇంకు

ఈఁగ. దే. వి. మక్షిక.

ఈఁగపులి. దే. వి. సాలెపురుగు

ఈఁగు. దే. అ. క్రి. పొచ్చు, ప్రవేశించు. "క. [illegible] పాండు. ౧, ఆ.—స. క్రి. తొలఁగించు, [illegible] భాగ. ౬, స్కం. (ఈయర్థమందు ఇది [illegible] రూపాంతరము)

ఈఁజేటి. దే. వి. [illegible] "[illegible]" గౌ. 3, ఆ.

ఈఁటియ. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, కుంతము.

ఈఁటె. దే. వి. ఈఁటియయొక్క రూపాంతరము.

ఈఁటెకాఁడు. దే. వి. ఈఁటె ఆయుధముగాఁగలవాఁడు, కాంతికుండు.

ఈఁడు. దే. అవ్య. [illegible] అర్థమునందు వచ్చెడి ఒక ప్రత్యయము (అగడీఁడు, కమ్మరీఁడు మొ)

ఈఁతి. దే. వి. 1. ఈఁదుట, 2. (తాళ్వదులు) ఈదుట.

ఈఁతకాఁడు. దే. వి. ఈఁదెడువాఁడు

ఈఁతకొట్టు. దే. అ. క్రి. ఈఁదు.

ఈఁద. దే. వి. ఈఁదర, చలిగాలి.

ఈఁదరి. దే. వి ——

ఈఁదాడు. వై. వి. (ఈఁదు+తాడు.) గీతతాటిచెట్టు.

ఊదు. దే. స. క్రి. ఊదు [illegible] 1. ఊదు చెట్టు. (ఇది [illegible]) 2. వాయుస. "క. [illegible]" అచ్చ. ము, ౧౦.

ఊదులాడు. దే. అ. క్రి. (ఊదులు + ఆడు.) 1. [illegible], 2. [illegible]. "ఉ, గీ. [illegible]" పాం. ౪, అ.

ఊకువ. దే. [illegible] అడి, అగ్ర [illegible]

ఊకే. [illegible] (ఊ + [illegible].) [illegible]

ఊకొను [illegible] క్రి. [illegible]

ఊకోలు. [illegible]

ఊక్షణము. సం. [illegible] 1 [illegible]

ఊక్షణిక సం. [illegible] స్త్రీ [illegible]

ఊగడ. దే. [illegible] పోలిక "క. [illegible]" [illegible] 3, అ. "క. [illegible]" పం ౫, అ.

ఊగి [illegible]

ఊగికాడు [illegible]

ఊగ్మూను. [illegible]

ఊచు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" రా. యు, ౧౦.

ఊచే. దే. వి. (ఊచలేకుల) [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఊచేయు. దే. అ. క్రి. (ఊచలేయు.) [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, అ.

ఊచేబోవు దే. అ. క్రి. (ఊచే + పోవు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఊము. [illegible] అ. క్రి. (ఊచేయుటవాలు) [illegible]

ఊముకపోవు. దే. అ. క్రి. (ఊచ) [illegible]

ఊటు. దే. [illegible] 1 [illegible] 2. [illegible]

ఊడిపోవు దే. అ. క్రి. (ఊడు + పోవు.) 1 [illegible] 2 [illegible]

ఊడే [illegible] దే. వి. (ఊ + [illegible].) 1 [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, అ. సం. [illegible] స్త్రీ [illegible]

ఊడిపోవు. [illegible] అ. క్రి. (ఊడిరా + పోవు) [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, అ (ఊ [illegible])

ఊడాడు. దే. స. క్రి. (ఊడు + ఆడు) [illegible] "[illegible]" రా. అర, ౧౦

ఊడిక. దే. వి. 1 [illegible] పాదములోపము; "[illegible]" అం, రా. ౭౨. ౯ –2. [illegible]

తొడుగు. "తొడుగట్టుయూడికదుడుముఖంబు, యుగదడర్పుదు గంటలాదిభారము." అం, రా. ౭౨. వ

ఊడిగ దే. [illegible]

ఊడిగవాడు దే. వి. [illegible] (ఊడిగకాతిద, ఊడిగది.)

ఊడిగిలబడు. దే. అ. క్రి. (ఊడిగిలఁగ + పడు.) భయాదు [illegible] మొండివసిగొనిఱుర్చుండు. "వ. అన్నరింపారాతియు ముకుదవచ్చి [illegible] భయంబుఁబొంది [illegible] [illegible] ఊడిగిలంబడియున్న [illegible] [illegible]." రా. అర ౨, అ

ఊడిగిల్లు. దే అ. క్రి. ఊడిగిలబడు "క. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] పుడేవ్రదంగటఁ." [illegible] ౨, అ

ఊడితము. సం. [illegible] (అ అ ఆ.) [illegible]

ఊడు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], 2. [illegible]. "క. [illegible] [illegible] [illegible]." రా. అర ౧ అ స. క్రి. [illegible] "[illegible] [illegible] [illegible]" భా. ౧౦, ఉత్త [illegible] [illegible]

ఊడుచు. దే [illegible]

ఊడుపడు. దే అ. క్రి. [illegible]

ఊడుప్ప. దే [illegible] 1 [illegible], 2. [illegible] 3. [illegible]

ఊడుముం [illegible] దే. వి. [illegible]

ఊడే. దే. వి. [illegible] "[illegible]" భా. ౧౦, ఉత్త. పూ.

ఊడేలు [illegible] అ. క్రి. (ఊడు + ఏలు) 1 [illegible], "[illegible]" [illegible] ౨ అ –2. [illegible]

ఊడ్గిలబడు. దే. అ. క్రి. ఊడిగిలబడు [illegible]

ఊఢత్వము. సం వి. (అ అ ఆ.) [illegible]

ఊఢుడు. దే. స. వి. (ఊ + డు.) [illegible]

ఊణిగాడు. దే. వి (ఊణుడు + గాడు) [illegible] (పొస్ట్ [illegible])

ఊ [illegible] దే వి [illegible]

ఊతి సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. అతివృష్ట్యాది; (ఇది యాఱు.– [illegible], ఎలుక, చిలుక, మిడుత, [illegible].) 2. [illegible] 3. [illegible]

ఊ [illegible] శము. సం వి. (అ. ఊ. అ) [illegible]

ఊన. దే. వి. చీపురుపుల్ల. (ఇది ఊనపుడా, ఊనపుల్ల అనియు చెప్పఁబడును.)

ఈనిక. దే. వి. పశువులీనుట, ఈత.

ఈనియ. దే. వి. ఈనె.

ఈను. దే. స. క్రి. 1. (పశ్వాదులు) ప్రసవించు, 2. కలిగించు. "ఉ. అసమశంఖసందుభిమహారవముల్ దశదిక్కులం బ్రబలి, ధ్వనములీనఁగా." జై. ౨, ౮

ఈనె. దే. వి. ఆకులకరము, పర్ణరేఖము. (ఈనియయొక్క రూపాంతరము.)

ఈనెగాజోలు. దవ్. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

ఈపి. దే. వి. (తలయందుండెడు) ఈరు, లిక్ష.

ఈపె. దవ్. స. ప. (ఈ+అప.) ఈమె. (చూ. అ.)

ఈప్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

ఈప్సితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కోరఁబడినది.

ఈబరి. దే. వి. విప్రయోగము [illegible]

ఈబరిగొట్టు. దే. వి. ——పై ——

ఈబిడ. దే. స. ఈమె.

ఈమిరి. దే. వి. తడి, ఆర్ద్రత్వము.

ఈము. గ్రా. వి. ఇవమయొక్క రూపాంతరము.

ఈమె. దవ్. స. ప. (ఈ+అమ) గౌరవార్థకస్త్రీ. (చూ. అ.)

ఈయము. గ్రా. వి. అరక (దీని ప్రత్యేక ప్రయోగము కానరాదు. చూ. ఈయకోను ము.)

ఈయకోను. దవ్. స. క్రి. ఇయ్యకొను, అంగీకరించు.

ఈయకోలు. దవ్. వి. ఇయ్యకొనుట, అంగీకారము.

ఈయది. దే. స. (ఈ అది) (చూ.) ఇది.

ఈయన. దే. స. (క్రి+అన) [illegible]

ఈరము. దే. వి. [illegible], నికుంజము "ద్వి. [illegible] [illegible] దూఁడబరాని, [illegible]" గా. [illegible]

ఈరిక. గ్రా. వి. 1. [illegible] "చు. [illegible] [illegible] త్రెయుడచెను [illegible]" గా. యు, కాం.—2 కోపము*, 8. ద్వేషము* (చూ. ఈరసము. [illegible] "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" గా. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] గాం. 3, అ.

ఈరసించు. గ్రా. అ. క్రి. 1. అసూయపడు. 2. కోపించు*, 3 ద్వేషించు*

ఈరాలు. దే. స. (ఈరు+ఆలు) తంత్రులు.

ఈరికె. దే. వి. మొలక, అంకురము.

ఈరిణము. సం. విశే. ఇరిణముయొక్క రూపాంతరము.

ఈరితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) త్రోయఁబడినది.

ఈరు. దే. వి. పెరుగుట్ట, [illegible] విశే. అల్పము, [illegible]. (ఈరెండ, ఈరెలుఁగు ము.) (దీనికి స్వతంత్రముగా ప్రయోగము లేదు) స. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] రెంటికాదేశము. (ఈరాలు, ఈరేను ము.)

ఈరుచు. దే. స. క్రి. ([illegible]) ఈడ్చు. (చూ) ఈర్చు.

ఈరుపేన. దే. వి. [illegible] పేను.

ఈరువాలు. దే. వి. (ఈరు+వాలు) [illegible].

ఈరువు. దే. వి. ఎలిచి, [illegible].

ఈరె. దే. వి. [illegible]

ఈరెండ. దే. వి. (ఈరు ఎండ) కొంచెపాటియెండ.

ఈరెలుఁగు. దే. వి. (ఈరు ఎలుఁగు) హీనస్వరము.

ఈరేడు. దే. స. (ఈరు+ఏడు) పదునాలుగు.

ఈరేను. దే. స. (ఈరు+ఏను) పది.

ఈర్పెన. దే. వి. ఈరుపేనయొక్క రూపాంతరము.

ఈర్గ్యము. సం. వి. అ. న. [illegible], [illegible].

ఈర్ష్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధాన్యధనాదిసంపత్తులయందు కోరిన దానిని [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మొదలైనవానియందు యాతులు సమాధానము గలవారైయుండుట. (అసూయ.)

ఈర్ష్యా. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఓర్వలేనితనము, ఈర్ష్య.

ఈర్ష్యాళువు. సం. విశే. అ. ఈర్ష్యయను స్వభావముగలవాఁడు, ఓర్వలేనివాఁడు.

ఈలకోలు. దే. విశే. వ. 1 వక్రము, "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" భాగ. [illegible] ౧, అ.—2 వసుమతి. "ఎ, గీ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" భాగ. ౧, 3, అ. (చూ. అమ్మవృత్తి.)

ఈలము. దే. వి. [illegible], [illegible]. "క. [illegible] [illegible]" [illegible] ౧, అ—వి. [illegible] [illegible] (చూ. [illegible])

ఈలుము. దే. వి. [illegible], సాంద్రము "ఎ, [illegible] [illegible]" [illegible] [illegible] ౨, అ.

ఈల. దే. వి. 1 ఉదిదమూగూను, 2. చిమ్ముటయొత, 3 గోళకలు [illegible] [illegible] "వ [illegible] [illegible]" వి, పు 2, ఆ —4. ఓకు. "[illegible] [illegible]" పాండ 3, ఆ

ఈలకలచు. దే. స. క్రి. ఇలకలచు. "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" భాగ. ష్ణ. ౨ అ.

ఈలకూరలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము "ఎ, గీ. [illegible] [illegible]" [illegible] 2 అ

ఈలగద్ద. దవ్. వి. ఉదిదముకొక, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

నింపుగాత్రమానుమీదుద్దులు, కలహము లమొగంబులలియుగంబు." సై. 2, అ.

ఈలపురుగు. దే వి. ఇలకోడి, చిమ్మట. ఝిల్లి.

ఈలుగు. దే. అ. క్రి. చమ్రు, మరణించు. "క పవనసుతుచేత ... భారా. కర్ణ. ౨, అ. (ఏలుగుయొక్క రూపాంతరము.)

ఈలువు. దే వి పాతివ్రత్యము. "ద్వి కాంతకాంతక్రమము ... యీలువొక్కటియె ... వనితలకెందునాభరణములే కావు." రా. యు, కాం. "ఇలుదలి వ్రతలో నీలువు గలయట్టికల్లిం." కళా. ౪, అ.

ఈల్గు. దే. అ. క్రి. ఈలుగుయొక్కరూపాంతరము.

ఈవ దే. వి. ఈగయొక్కరూపాంతరము.

ఈవరి. దే. విం (ఈవి+అరి) ఈవిగాడు. "క. సిరిరాదవేల్పు ... పరితనముకవీటికొల్ప." య. ౫, అ.

ఈవల. దే. వి. (ఈ+వలను) 1. ఈ ప్రక్క; 2. ఇటుపిమ్మట.

ఈవి దే. వి. ఈగియొక్కరూపాంతరము.

ఈవికాడు. దే. విం. ఈగిగాడు, త్యాగశీలుడు.

ఈవు. దే వ. నీవ్వనుమాపాంతరము.

ఈవులమొదవు. దే. వి. (దేవలోకముసంబంధి) కామధేనువు.

ఈవులమ్రాను. దే. వి. (దేవలోకముసంబంధి) కల్పవృక్షము.

ఈవులదొనము. ద్వ వి. (దేవలోకముసంబంధి) చింతామణి.

ఈశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈశయొక్కరూపాంతరము.

ఈశానము. సం. అ. న. ప్రకాశము, వెలుతురు.

ఈశానుడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి.

ఈశిత. సం. విం. (బ అ. బ) ప్రభువు, ఒడయుడు.

ఈశుడు. సం వి. అ. పుం. 1. రాజు, 2. శివుడు.

ఈశ్వర. సం వి. అ పుం ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ఈశ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్టుచూలి.

ఈశ్వరుడు. సం. వి అ. పుం. 1. శివుడు, 2. మన్మథుడు. విం. 1. ఒడయుడు; 2. ధనవంతుడు.

ఈష. సం వి. అ. స్త్రీ. నాగటిమేడికోల.

ఈషిక సం వి. అ. స్త్రీ. పనుగుగునుర్రుడు.

ఈసడము. దే. వి. దూఱు, నింద.

ఈసడించు. దే అ. క్రి. 1. రోయువడు, "సీ. అంతఃపురాకాదు ... వైదిక ... పాం. రా. 3, అ - 2 రోసించు. "ఉ. అసురదంగనుంగొనితడంగ నయుర్వదు హెచ్చినట్టిపే, రీయుడసడించుచు." కళా. 3, ఆ.— స. క్రి. నిందించు. "సీ తండాలుడనివారెవారె ... డించుటపాటియేతలంప." పారిశ్చ. ౪, అ.

ఈసపిట్ట. దవ్ర. వి. ఒకదినముచేవ

ఈసు. సై. వి 1. ఈర్ష్య; 2 రోషము*. "వ. అంతటజక్కవర ... నుండు ... ముదనైరి మతియునుందరతరంబ ... బులు ... దోమరంబులు ... "

సం. "గతః ... భార. అర 2, అ.-3. సైరము*. "వాతువద్రవము ... మునరా." భార. సభా. ౧, అ.

ఈసుకాడు. సై. విం. ఉమ్మకిబోతు, ఈర్ష్యాళువు.

ఈహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కోరిక, 2. ఉద్యమ.

ఈహామృగము. సం. వి. అ పుం. 1. తోడేలు, 2. నాటకభేదము.

ఈహితము. సం. విం. (అ. అ. అ.) కోరబడినది.

ఈహీ. దే. అవ్య. ఇకి. "తక్కవలా ... ఈహీ." కళా. ౨, అ.

ఈళిక. సం. వి అ స్త్రీ 1. కత్తిపీట, 2 చురకత్తి

ఈళితము సం విం. (అ. అ. అ) పొగడబడినది.

ఉ.

ఉ. ఒకయక్షరము.

ఉంకించు. దే. అ క్రి. కదలు, యత్నించు. "గీ. ... బొరలుచు నూర్పులందందనంద, ... యందుంకించుచున్న ... ఫు." భాం. పా. ౧, అ

ఉంకువ దే. అ. క్రి. ఎరువు. "గీ. ... వేయుకొనచెల్లటిపీరవోల, ... దానుకొనివిడిచె." ఉ, హరి ౪, అ - వి. కన్యశుల్కము. "క. ఎక్కువ ... " బస్వా. ప్ర, కాం (చూ. ఉంకువంగ రము)

ఉంకువుంగరము. దే. వి (ఉంకు+ఉంగరము.) వధూవరులు వివాహముచేసికొనుటకు పరస్పరము సమ్మతించి మార్చుకొనెడి యుంగరము.)

ఉంకొను. దే. వి. అన్నుడు ... ప్రశ్నము, ... "భవదీయ ... " భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఉంగ. దే. వి. బిడ్డలు ... "క అంగములుమిగుల ... వేయుకొమ్ము, ... " వర. ౧, అ.

ఉంగరపువ్రేలు. దే వి. (ఉంగరము+వ్రేలు) చేతి చిటికెనవ్రేలికిముందువ్రేలు, అనామిక.

ఉంగరము దే. వి. చేతివ్రేలియాభరణము, అంగుళీయకము.

ఉంగిడి. దే. వి. నాముసు ... కలుగు పశురోగవిశేషము.

ఉంగుటము. సై. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము. "గీ. ... నుంగుటముననొరయుచున్నయెలాది." విర్వ. 3, అ.

ఉంగ్రము. దే. వి. ఉంగరము యొక్కరూపాంతరము.

ఉంచు. దే ప్రే. ఉండజేయు, ఉనుచు.

ఉంచుకొను. దే ప్రే. పెట్టుకొను.

ఉంఛము. సం. వి. అ. న. ధాన్యకణములనేరుకొనుట, ఏఱు బ్రదుకు.

ఉంట. దే. వి. 1. ఉండు, "సీ. కలశవారిధియందు పెలసికొమ్మ నగొట్టనంటివవ్విశనాదమట్టుంటపుడమి." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. ఉండుట. విట. సుం. ద్రము.

ఉంటగాలము. దే. వి. సీసపుకుంపులోనట్టిన యుండిదనపుగాలము.

ఉంచె. దే. వి. మన్నులోనను వానిచేతఁ జేయఁబడిన సుణు. "సీ. కపటక్కడలువాయఁగరనాళములఁ బందురుండురుపటింపు టుండయనఁగ." పా. ౨, ఆ.—విం. సుం. ద్రము.

ఉంచ్రోవి. దే. వి. చేతిబట్ట, లాతము.

ఉండసురియ. దృ. వి. అయుధవిశేషము. "వ కొండగుటిగల సుండసురియలఁ జెంపు చెండాడుమండ" రా. వి. 3, అ.

ఉండీ. దే. అవ్య. ఒక ప్రత్యయము. అక్క మొదలుగాగల పదముల మీఁద వచ్చునది. "క. పకాంటెపిన్నబంచెద, దానవు లమృతపెట్టఁబడుపునుండెం, లూనివిపింద కలవని, యూనోరదో విదామదనలయుఁదనుక" (ఉండిక్.—యుష్మర్థమున) ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ఉండు. దే. అ. క్రి. 1. వసించు; 2. వర్తించు; 3. తీరుట. "ప. ఉందుబిండారొక్కనాడొక్కడుస్తుడుయు, నయుముఖులువేరుబరియుంచినాల్టు, యొదిలకొన యన్నుడొక్కయున్నమునుకుక, కొలయావనసేయఁగాఁగాడఁడికు." హై. ౪, ఆ.

ఉండ్రి. దే. వి. నలిపంద్ర, కవరము.

ఉండ్రము. దే. వి. కుండ్రము, వర్తులము.

ఉండ్రములు. దే. వి. బ. ఉండ్రాలు, మోదకములు.

ఉండ్రు. దే. వి. ఉండ్రి.

ఉందురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక, 2. వంచకుడు.

ఉందురువు. సం. వి. ఉ. పుం. ——— వె ———

ఉంపుమెసు. దే. వి. కుప్పగాచేర్చినదంచికొనుట.

ఉంబ. హై. వి. గోధుమాంధారకము.

ఉంబళి. దే. వి. వన్నపంది. (ఉంబళిగా మన్యము).

ఉంభనము. సం. వి. అ. న. నింపుట.

ఉంభితము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నింపఁబడినది.

ఉక్కు. దే. వి. ఉమ్ము, ఊష్మము.

ఉక్కుఁబట్టు. దే. స. క్రి. వదలు. "క. నిక్షిప్తంబిదికాని, నాకాపాపాత్ముఁడెక్కొంచఁబడిలకుల్, చేమున్నదిదుత్తుద్రాణము, నీకుఁ నుక్కుబట్టివిల క్రవా." కాశీ. 3, ఆ.

ఉక్కడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు, "ఉక్కడఁగక మగనేను సైన్యముల్." భార. సభా. ౧, ఆ. 2. చచ్చు. (ప్రే. ఉక్కడఁచు.)

ఉక్కడము. హై. వి. గొప్ప "ఉ. ఉక్కడమైనమంచిపానసొప్పడుపానాయరత్న మెక్కినన్." పా. ౧, ఆ.

ఉక్కడీఁడు. హై. విం. (ఉక్కడము+ఈఁడు.) బంటు. శూరుఁడు.

ఉక్కణము. దే. వి. గావలి, రక్షణము. "త. కడిందిమగల్దను నుక్కణంబుగా, భయమును పేరుకొనిరపాయముగానిడియుంచు మజాకున, క్రియమగుభంగి నీన నడపించె." నిర్వ. ౫, ఆ.

ఉక్కరి. దే. విం. (ఉక్కు+అరి.) శౌర్యవంతుఁడు. "ఉ. ఉక్కరియై పొందినిక్కము వాఁకొలఁగూలనేకుఁక నవ్వుకొంగఁడు." అవ్వ. యు, గాం.

ఉక్కఱు. దే. అ. క్రి. ఉక్కడఁగు. "చ. చిఱునవ్వు పెదపుకమువెచ్చెరవద్దను చేసినేలలు, కక్కుఱదదంబుమైనవరఁగన్పడి ద్రొక్కయునిడఁబోకయ, ఊఁడంబుమంగ." భార. విరా. ౫, ఆ.

ఉక్కలుఁడు. హై. విం. ధురంధరుఁడు "మ. బలనిస్సుకదమన్యామైమనలదిస్త్సికన్గానేనవనో, జన్వలమైకిస్కుకడత్యంత్రి రయువిక్రాధవమై రేంపునే, లెలుగుల్ భూనిసకారంతనోన్పరథం బెసెక్కఁగానక్కియు, కక్కలుఁడైమేగమును యుండునని స్గుపనికా పొమ్మియుపాతండనఁగ." హరి. పూ. ౪, ఆ.

ఉక్కళము. యు. దే. వి. కొడు భలెత్తిన వ్యులు పెరికిగానుట్టై యుంపుకావలి, కొవడము. "వ అక్కారివృత్రణిత ప్రవేశంబుగా కక్కళంబున్నయటక్షిన్నరులు." ఉ, రా. 3, ఆ.—హై. పుగాళి ముఖమైనగామార్గము, "ఉపసిపక్కము ఉపసెక్కరింబనాకక్కళమున." ఆం. భా. దీవ్య. ధరా.

ఉక్కిరిబిక్కిరి. దే. విం. ఉక్కిరిబిక్కిరిగానది.

ఉక్కుపము. దే. వి. కపటము. "సీ. గాండీవమునాగఁగలయాయుధములశకిదెవుంబు నన్యనొకచెదకొనఁగ, మానినాఁడయుక్క" భార. అర. ౬౧, ఆ.

ఉక్కువుఁడు. దే. విం. కపటమొనరించువాఁడు. "వ. కనుగొనివిర్గొల్లియమ్మమువాని నేఁబోఁటఁజేయుచూకలునేమనేయుకొల్లఁ ఉక్కువ నిండుమోవరుకలపులు కలయుక్కుడిచిపికట్టునకుచేసిరి" హరి. పూ. 2, ఆ.

ఉక్కునెను. దే. వి. పాడిపొక. "క. ఉక్కునయుకదడుఁదిక్కట్టిర్లె" భాగ. ౬, శకుం.

ఉక్కెఁడు. దే. విం. (ఉక్కు+ఈఁడు.) మూర్ఖుండు "ఉక్కుఁడయనేన్కులేకమకించిపయుంబడినాన్ను వారు" నిర్వ. 3, ఆ.

ఉక్కు. దే. అ. క్రి. 1. ఉమ్ము, "లివ్య ఘాటారాగంబుఁగుండ్ కంఠా, గదురుయుపెక్కడంస్రు వివిచిక్రములు, ఉక్కడంబు విఘనుడొక్కడదిక్కు, నిక్కటికఘటాముఖకటేనము గలుసు." రా. యు, గాం.—2 నలఁగు. "దివ్య. కరుమలగామలక్షుమడిని అబ, గడయుక్కు బట్టిగాక్షుమనుక్కుడీకల్" రా. అర, గాం.—వి. 1. అయస్కారము; 2. శౌర్యము; "ఉ. అలవివంచినట బలముగాంతలులుక్కుడచెర్చియుపన్నం, బుడఁగలరైన్యకొటిలోరి పొచ్చుకారముబాధమానదం, మనరిరి." వి. పూ. 2, ఆ.—3. సైన్యము. "క. ఎఱకుంగలబిలకైలము, తెలఁగుమెఱుయవపుతుయిదికిసెగలిలి, ప్రాయుగం జలధరము క్రియను, కక్కుటిత ఛప్పమెల్లన్ద్రువనార్చుముఁగడిమిగ" భార. అర. ౬, ఆ. (ఈ పదము నకరము పరాక్రమము బలము అని చెప్పచున్నారు. గా. (" క. చక్కుకుమునిరక్కముఁ, దక్కడముగఁజెలిగివచ్చి యయ్యోలినీ, యుక్కుడిముఁజూచెద, అక్కుగనిఱ్ఱవు నిదును విస్సుంధించిపదిగ." భార. అది ౬, ఆ. "కి. ఇవ్విధం బున లోరెడునిం ద్రకయు నుక్కుటాప్రువుపంతకక్కడఁడక్కు." భార. విరా. ౫ ఆ.) ఇత్యాది ప్రయోగములనుబట్టి అది సరిగా నుండలేదు.)

ఉక్కుతీఁగె. దే. వి. (కింగాలానకువానికవెడు) ఉక్కుతంతి.

ఉక్కుతునియ. దే. వి. ఉక్కుతునుక. విం. శూరుఁడు. "క. ద్రొణదేయులుపాచుధిద్రాయతుంచె, నక్కుతునియలుగ లె" భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

ఉక్కుమడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కుచెడు, "చ. ఉభయ విరోధిసైన్యముల నుక్కుమడంగఁగనుల్లసదతిం, బలభి." భార. రా. ౫, ఆ.—౨. చవ్వు. ప్రే. ఉక్కుమడఁచు. "ఎ. గీ. అనినివాతకవచులమదానప్రలనాతి, దొ క్కుమండితాదియుక్కుమడఁచె" భార. అర. ౪ ఆ)

ఉక్కెఱ. దే. వి. [illegible]

ఉక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకఛందము. (చూ. ఛందము) విణ. చెప్పఁబడినది

ఉక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మాట; 2 వచశ్శక్తి.

ఉక్థము. సం. వి. అ. న. సామవేదము.

ఉక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఋషభము, ఎద్దు.

ఉఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వంటకుండ, ఓడు.

ఉఖ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉఖయందు వండఁబడినది, [illegible]

ఉగము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" రాఘ ౧, ఆ

ఉగాది. దే. వి. చాంద్రమాన సంవత్సరాది.

ఉగ్గడించు. దే. స. క్రి. పొగడు, కొనియాడు* "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఉగ్గడువు. దే. వి. ముక్కలి, ఆపద. "[illegible]" [illegible]

ఉగ్గము. దే. వి. [illegible]

ఉగ్గళించు. దే. అ. క్రి. పట్టువదలుకొలిపించు

ఉగ్గించు. దే. స. క్రి. (పసులుపేరలపోకులను) చేర్చు.

ఉగ్గు. దే. వి. 1. బిడ్డలకుఁ గలిపిపోసెడి ఔషధము, [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఉగ్గువు. దే. వి. మేర, మర్యాద "ఎ. గీ. [illegible] మర్యాద" [illegible]

ఉగ్గుపడు. దే. అ. క్రి. ముడుఁగుపడు "[illegible]" [illegible]

ఉగ్గులువాఱు. దే. అ. క్రి. (సొలిపోవు.) మిడుకు.

ఉగ్గలి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, మగువ, వనిత.

ఉగ్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వసకొమ్ము. విణ. భయంకరురాలు.

ఉగ్రంపశ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. క్రూరుఁడు; 2. భయంకరుఁడు.

ఉగ్రగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకవిధమగు ఓమము. 2. వసకొమ్ము.

ఉగ్రాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, వేఁడికంటివేలుపు.

ఉగ్రాణము. దే. వి. సామగ్రులుంచెడుగది, కోష్ఠము.

ఉగ్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 శివుఁడు; 2. శూద్రస్త్రీయందు క్షత్రియునికిఁ బుట్టి [illegible] వాఁడు. విణ. భయంకరుఁడు

ఉచిఁత. దే. వి. ఉస్తె, ఉండకి (చూ.) ఉచ్చిఁత.

ఉచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.). 1 తగినది. 2. ఉంచఁబడినది. 3. ఎఱుఁగఁబడినది; 4. కొలదిచేయఁబడినది

ఉచ్చండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆగ్రహముగలది, 2. వడిగలది

ఉచ్చంద్రము. సం. వి. అ. పుం. అపరరాత్రము

ఉచ్చాట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వట్రువతుంగ.

ఉచ్చము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉన్నతము, పొడవు

ఉచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము, 2. పోఁగుముడి

ఉచ్చరణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చారణము

ఉచ్చరించు. సం. స. క్రి. వాక్రుచ్చు, చెప్పు.

ఉచ్చరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉచ్చరింపఁబడినది.

ఉచ్చాటనము. సం. వి. అ. న. 1 ఒకవిద్య, (చూ. విద్య) 2 వెళ్లఁగొట్టుట.

ఉచ్చారణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చరించుట.

ఉచ్చారము. సం. వి. అ. పుం. పురీషము, పియ్య.

ఉచ్చావచము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బహుప్రకారములు గలది.

ఉచ్చి. దే. వి. నడు, బ్రహ్మరంధ్రము

ఉచ్చిఁత. దే. వి. ఉచ్చింతకి. "సీ. చెవులకెల్లయుచ్చిఁతలు గఱంచెడి." య ౧, ఆ

ఉచ్చుచ్చు. దే. వి. కుక్కనుపిలుచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము

ఉచ్చైఃశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునిగుఱ్ఱము, [illegible]

ఉచ్చైకరించు. దే. అ. క్రి. (అనాదరముచే) ఉమ్మక్కుమను.

ఉచేక్కు. దే. వి. ఉమ్మరించుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

ఉచ్చె. దే. వి. కాలుసరె, మూత్రము*.

ఉచ్చెబుడ్డ. దే. వి. సిరుతిత్తి, క్లోమము.

ఉచ్చెమల్లి. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఉచ్చు. దే. అ. క్రి. జాఱిపడు. "ఎ. గీ. [illegible]" భార. భీష్మ 3, ఆ.—వి. ఉరి, వాగుర.

ఉచ్ఛిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁగా మిగిలినది, ఎంగిలి.

ఉచ్ఛృంఖలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డపాటులేనిది

ఉచ్ఛ్వానము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) దట్టము.

ఉచ్ఛ్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నతము, పొడవు.

ఉచ్ఛ్రాయము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఉచ్ఛ్రితము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) 1. పెరిగినది; 2. పొడవైనది; 3. పుట్టినది

ఉచ్ఛ్వసితము. సం. వి. అ. న. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చుట, విగ. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చినది.

ఉచ్ఛ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరి వెలికిఁబుచ్చుట 2. ఊరట. 3. కలుఁగు, 4. ఆఖ్యాయికాపరిచ్ఛేదము.

ఉజాడు. హిం. విగ. పాడయిన.

ఉజ్జయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకపట్టణము

ఉజ్జాసనము. సం. వి. అ. న. వధము, [illegible].

ఉజ్జి. దే. విగ. ఉద్దియొక్క రూపాంతరము.

ఉజ్జీవనము. సం. వి. అ. న. జీవనము, బ్రదుకు

ఉజ్జీవించు. సం. అ. క్రి. జీవించు, బ్రదుకు.

ఉజ్జృంభితము. సం. వి. అ. న. చేష్ట. విగ. [illegible].

ఉజ్జ్వలము. సం. వి. అ. పుం. శృంగారము. విగ. 1. వెలుఁగునది, 2. తెల్లనిది 3. విరియునది

ఉజ్జె. దే. వి. ఊహ.

ఉజ్జగిల్లు. వై. అ. క్రి. తొలఁగు "మునుగాడ్పవరముజ్జగిల్లునటే." పాండు. 3. అ. (ప్ర. ఉజ్జగిలు.)

ఉజ్జగొను. దే. స. క్రి. (ఉజ్జె+కొను.) ఊహించు. "సీ. అక్షీణ[illegible]" రుక్మాం. ౫, ఆ.

ఉజ్జెనము. వై. వి. విడుపు. "గీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

ఉజ్జెనసేయు. వై. స. క్రి. (ఉజ్జెనము+చేయు.) విడుచు "[illegible]" కాశీ. ౮. ఆ.

ఉజ్జెని. వై. వి. ఉజ్జయిని. "మ. [illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

ఉజ్జాయించు. దే. స. క్రి. ఊహించు

ఉ[illegible]కల్లు. దే. వి. అగ్నిపర్వతమునుండి వెడలి కరఁగిన రాయి

ఉజ్ఝనము. సం. వి. అ. న. విడుపు, త్యజనము.

ఉజ్ఝితము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉటంకము. దే. వి. టూకీ, సంగ్రహము

ఉటంకి. దే. విగ. 1. [illegible]గలవాఁడు; 2. ధైర్యముగలవాఁడు

ఉటంకించు. దే. స. క్రి. సంగ్రహించు.

ఉటంపు. దే. విగ. ఉటంకియొక్క రూపాంతరము.

ఉటజము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఆకుటిల్లు, 2. ఇల్లు.

ఉట్టంకణము. సం. వి. అ. న. స్థాపనము.

ఉట్టంకితము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) స్థాపింపఁబడినది.

ఉట్టి. దే. వి. పిడతలు మొదలగువానియుంచుటకై దారములతో నల్లి త్రాళ్లఁగట్టిన యంత్రవిశేషము, శిక్యము.

ఉట్టిచీల. దే. వి. ఇరుప్రక్కల తలయేర్పడిన చీల.

ఉట్టిపడు. దే. అ. క్రి. 1. ఉన్నట్లుండి కలుగు; 2. అతిశయించు "ఆయతబంధురలంపుసోద్ధతిగా గూర్చినవేగముట్టిపడ." శివ ౨, ఆ.

ఉట్లు. దే. అ. క్రి. కాలు, [illegible]. "గీ. [illegible]" భార. ద్రో. ౫ ఆ.—ఇ [illegible].

ఉట్ర[illegible]యము. దే. వి. [illegible].

ఉట్ల[illegible]. దే. వి. [illegible]

ఉఠాణి. దే. విగ. గొప్ప, ఉన్నతము

ఉఠాయించు. హిం. క్రి. [illegible], తొలఁగు

ఉడికిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉడుకు, [illegible]

ఉడిగము. దే. వి. ఊడిగముయొక్క రూపాంతరము. "మత్త[illegible]"

ఉడిపోవు. దే. అ. క్రి. (ఉడిగి+పోవు) తొలఁగు. "గీ. [illegible]" మార్కం. ౫, ఆ.

ఉడుంబోతు. దే. విగ. (ఉడుకు+పోతు) ఉడుకువాఁడు, [illegible].

ఉడుంబోతుకుం[illegible]. దే. [illegible] ఉడికించిపిడుల చెల్లయించు [illegible]

ఉడు[illegible]. వై. వి. [illegible].

ఉడుకాటము. దే. వి. ఉడుకాట

ఉడుకాడు. దే. అ. క్రి. ఉడికిల్లు

ఉడుకు. దే. అ. క్రి. [illegible]. 2. తాపము

ఉడుకుబోతు. దే. విగ. (ఉడుకు+పోతు) ఈర్ష్యాళువు

ఉడుకు[illegible]. దే. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

ఉడుక్క. వై. వి. ఉడుకయొక్క రూపాంతరము.

ఉడుగర. దే. వి. 1. కానుక, "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

ఉడుగు. దే. అ. క్రి. [illegible] స. క్రి. మాను. "[illegible] నన్నడిగియుడ్లనలంపుము." భార. విరా. ౨, ఆ.

ఉడుత. దే. వి. వీపున మూడునల్లనిచారలుగల జంతువిశేషము, చిక్రోడము.

ఉడుపుకుక్క. దే. వి. (ఉడుము+కుక్క) ఉడుములను వానివేఁటాడను [illegible], [illegible]. "[illegible]" (ఇదిమరి

[illegible]

యొకచో చెప్పఁబడినవ్వదు.) "గీ. ముత్యములాగిలములఁగూడినదన్న యట్టి, యుడుపథముక్కలు కుంకుమునుందురుకుల, నుడుముల గ్రహించఁబుటలకదలఁబోదు. గినులజరియఁబడిజటిలిరుగు చోట." పాం. ౪, ౧.

ఉడుపము. సం. వి. అ. న. ప్లవము, తెప్పతూను.

ఉడుపు. దే. ప్రే. ఉడుగఁజేయు, ఉడిగించు.

ఉడుపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, చుక్కలఱేఁడు.

ఉడుపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. అశోకముకీ; 2. తామర, 3 వాసనముకీ.

ఉడుము. దే. వి. బల్లివంటిరూపముగల ఒక పెద్దజంతువు, గోధ.

ఉడువు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఉడుగు. "కం. వింతయొగాముక్తి నుడివింపఁగ శక్యమెయిట్టివారికిఁ." భార. ఆది. 2, అ.—సం. వి. ఉ. స్త్రీ, న. నక్షత్రము.

ఉడుపర. దే. వి. కాఁచి, వాయిచికీ.

ఉడ్కువ. దే. వి. ఉడుకువయొక్కరూపాంతరము. "చ. వల పడ కోయఁదాండకులవారికయుడ్కువలేని త్రిమ్ములఁ, బలమటి వన్యశస్త్రములపాల్పడివచ్చినచోటఁబూరియుఁ, మొలవరి" భార. విరా. 3, అ.

ఉడ్డ. దే. వి. 1. నాలుగు; 2. గాశి.

ఉడ్డకేలువేలుపు. ద్వి. వి. విష్ణువు, చతుర్భుజుఁడు.

ఉడ్డమోమువేలుపు. ద్వి. వి. బ్రహ్మ, చతుర్ముఖుఁడు.

ఉడ్డా. దే. వి. ఉద్దయొక్కరూపాంతరము.

ఉడ్డాడు. దే. అ. క్రి. కలఁగు. "ద్వి. తేగనందునిపల్లెవెలచి యుడ్డాడ, నలయశపర్షింపుఁదనిపల్కియనుచు." భాగ. ౧౦, స్కం. (ప్రే. ఉడ్డాడించు.)

ఉడ్డీనము. సం. వి. అ. న. పైకెగురుట, పెగయు.

ఉడ్డుగుడుచే. దే. అ. క్రి. చులిరితిర్పరేకదాదవను, తిశముక లాడు. "వ. ఉదవాశక్లేశంబున నడ్డుగుడిచివెలువలికఁబుల మెరయుచు." పాండు. 3, ఆ.

ఉడ్డుపల్లంచి. దే. వి. బాలిక్రీడావిశేషము.

ఊణుజా. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (అప్ర.)

ఉతక. దే. వి. ఉత్తరాసిలిరిగెడుగాయ్య.

ఉతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊతము, నేసినది.

ఉతుకు. దే. స. క్రి. ఉదుకు, గుంజు.

ఉత్కంఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇష్టవస్తుప్రాప్తియందలితొగిరపాటు, తహతహ.

ఉత్కంపించు. సం. అ. క్రి. అకంపించు, వణఁకు.

ఉత్కటము. సం. వి. అ. న. లవంగపుపట్ట. విణ. 1. అధికమైనది, 2. మదించినది.

ఉత్కము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్కంఠగలది.

ఉత్కరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. రాశి.

ఉత్కర్షము. సం. వి. అ. పుం. శ్రేష్ఠము, మేలు.

ఉత్కలము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.

ఉత్కలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్కంఠ; 2. పెద్ద అల; 3. హేల.

ఉత్కలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధురీణుఁడు, నిర్వాహకుఁడు.

ఉత్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధాన్యము తూర్పెత్తుట; 2. ప్రోగుచేయుట.

ఉత్కృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠము, మేలుచేయి.

ఉత్కోచము. సం. వి. అ. పుం. లంచము.

ఉత్క్రమణము. సం. వి. అ. న. మీఁదికిఁబోవుట.

ఉత్క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. లకుముకిపిట్ట; గోరువంక. (అని కొందఱు) పెన్నదపులుఁగు. (అనికొందఱు.)

ఉత్క్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎగఁజిమ్మఁబడినది.

ఉత్క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. ఎగఁజిమ్ముట.

ఉత్ఖాతము. సం. వి. అ. న. 1. గజక్రీడ, 2. విషమస్థలము. విణ. పెల్లగింపఁబడినది.

ఉత్త. దే. విణ. రిక్తము, శూన్యము.

ఉత్తండములు. దే. వి. బ. ఆఁడువారికంఠభూషావిశేషము.

ఉత్తంభనము. సం. వి. అ. న. 1. నిలుపుట; 2. పొడిగించుట.

ఉత్తంభించు. సం. స. క్రి. 1. నిలుపు 2. పొడిగించు.

ఉత్తంభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలుపఁబడినది, 2. పొడిగింపఁబడినది.

ఉత్తంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పూఁగమ్మ; 2. సిగబంతి.

ఉత్తప్తము. సం. వి. అ. న. ఎండినమాంసము. విణ. 1. కాచినది, 2. కాఁచఁబడినది.

ఉత్తమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉత్తమురాలు, 2. చిఱుపాలకీ. విణ. 1. ముఖ్యము, 2. (వ్యాకరణమునందు) కడపటిది.

ఉత్తమర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అప్పిచ్చినవాఁడు.

ఉత్తమాంగము. సం. వి. అ. న. శిరము, తల.

ఉత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్ద్రము, తడిసినది.

ఉత్తర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నక్షత్రవిశేషము; 2. ఉత్తరపుదిక్కు. 3. విరాటునికూఁతురు. అ. న. ము 1 ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. మాఱుమాట. విణ. 1. ఉత్తరపుదిక్కుది; 2. మీఁదిది.

ఉత్తరంగము. సం. వి. అ. న. కడపపైమీఁదిదిమ్మ. విణ. లేచినటి అలలుగలది.

ఉత్తరక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. (మృతునిగుఱించి చేసెడి) అపరకర్మము.

ఉత్తరడోక్కారము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఉత్తరణము. సం. వి. అ. న. దాటుట.

ఉత్తరదోకరము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరడొక్కారము. "శ్లో. క్రియాయాంర్పధుజాయాక్పపాదేనాక్రమతేయది, అన్యజానుస్థితం ధేనుర్యాదుత్తరడోకరమ్." అని శివతత్త్వరత్నాకరము వ. ౬.

ఉత్తరపక్షము. సం. వి. అ. పుం. సిద్ధాంతము.

ఉత్తరఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము, "ద్వి. ఉదరిపాటు

ఉత్తరభద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవి అ.—2. ఉరిపాటు. నరి, చదరిపదము

ఉత్తరవాసము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరీయము. "సీ. చంద్రాతపముతోడ సరిదైనవలిపట్టుపుట్టముత్తరవాసముగ ధరించి" నై. ౭. ఆ.

ఉత్తరసాక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. సాక్షులకుసాక్షి.

ఉత్తరాషాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము.

ఉత్తరాసంగము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరీయము.

ఉత్తరాసి. దే. వి. తలుపుక్రిందటిరిగడపకమ్మ.

ఉత్తరించు. ఉభ. దే. స. క్రి. ఖండించు. "ఉత్తరించు తముల పాయనిక్కడు క్రియ." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "ద్వి. గళలుత్తరించు" రా. అర. కాం. — సం. దాటు.

ఉత్తరీయము. సం. వి. అ. న. బయిరవాటము.

ఉత్తరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సామంతుని చేరువనున్నరాజు 2. విరాటునికొడుకు. విణ. ఉత్తముఁడు.

ఉత్తరువు. వై. వి. సెలవు, ఆజ్ఞ.

ఉత్తరేను. దే. వి. అపామార్గము. (దీనినే ఉత్తరేణియని వాడుదురు.)

ఉత్తరోత్తరము. సం. క్రి. విణ. న. పైపై.

ఉత్తలపడు. దే. అ. క్రి. (ఉత్తలము + పడు.) 1. తత్తఱపడు. "పచ్చిభుజావళి యాలింగనకేళి నుత్తలపడక." హరి. పూ. ౭, ఆ. — 2. పరితాపపడు, "అనవినుచుం గలంగుహృదయంబునఁ దాపమునివ్వటిల్ల" (అమఁద.) "అనుచునుత్తలపడుచు నయ్యవసరంబున." భార. విరా. ౫, ఆ. — 3. వ్యగ్రచిత్తముగు; "చ. కలఁగఁ బయోనిధుల్ గిరులు కంపమునొందఁ [illegible] కాగ్రహతారకంబులు త్తలపడఁ జొచ్చె." భో. ౪, ఆ. — 4. కలఁతపడు.

ఉత్తలపాటు. దే. వి. (ఉత్తలపడుట.) 1. తత్తఱపడుట; 2. పరితాపపడుట; 3. వ్యగ్రచిత్తముగుట; 4. కలఁతపడుట.

ఉత్తలపెట్టు. దే. స. క్రి. (ఉత్తలము + పెట్టు.) 1. తత్తఱపఱచు, 2. పరితాపపడఁజేయు; 3. వ్యగ్రచిత్తముగావించు, 4. కలఁతపఱచు.

ఉత్తలము. దే. వి. 1. తత్తర, 2. పరితాపము; "క. చిత్తంబున [illegible] నుత్తలమునఁ [illegible]" సం. "శరాధర్త్రాదానతేవ హృదయేన విదూయతా" భార. అర. ౭, ఆ. — 3. వ్యగ్రత్వము; 4. కలఁత "ఉ. అత్తతిఁ [illegible]" నిర్వ. ౨, ఆ.

ఉత్తానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లోఁతులేని; 2. వెలికిలినది.

[illegible]ఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెలికిలి పరుండుబిడ్డ, [illegible]

[illegible] విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటించువాఁడు.

[illegible] విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁదగినది.

"సీ. ఒంటా[illegible] గొనుచు." [illegible] విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. [illegible] 3. [illegible]; 4. [illegible]నది.

ఉత్తి. దే. వి. ఈడు, ప్రతివిధి. "చ. కమనతనూజమూర్తులు [illegible] యథ్వరతురంగ [illegible] ఇదియుంకను విచార్యము.)" నై. ౧, ఆ. (ఇదియుంకను విచార్యము.)

ఉత్తీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దాఁటఁబడినది.

ఉత్తుంగము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది.

ఉత్తుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గురుజకే.

ఉత్తుఁడు. వై. విణ. తగినవాఁడు. "గీ. ఎన్నియేఁడులు మనుజాని యొమ్ముగంగ, వారిలోనుండుమనన్నివేల్ వత్సరములు, నాకలోకమున [illegible], దుత్తుఁడైయుండు నిర్మలచిత్తవృత్తి." భార. అను. ౨. ఆ.

ఉత్తేజనము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రేరేఁచుట, 2. వాఁడిచేయుట, 3. నడుపుట; 4. పుచ్చుట.

ఉత్తేజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రేరేఁపఁబడినది; 2. వాఁడిచేయఁబడినది, 3 నడపఁబడినది; 4 పుచ్చఁబడినది.

ఉత్థము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 నిలిచినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్చుండిలేచుట; 2. పురుషప్రమాణము, 3. ప్రయత్నము, 4. ముంగిలి, 5 యుద్ధము; 6. మలముజాతెడి రోగవిశేషము, 7. సంతోషము; 8. సమాప్తి, 9. సైన్యము.

ఉత్థాపకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లేపునది.

ఉత్థాపనము. సం. వి. అ. న. లేపుట.

ఉత్థాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లేపఁబడినది.

ఉత్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. లేచినది; 2. పుట్టినది; 3. పెరిగినది, 4. యత్నించినది.

ఉత్పతనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎగయుట, 2. పుట్టుక.

ఉత్పతిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఎగిరెడిస్వభావముకలవాఁడు.

ఉత్పతితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎగిరినది; 2. పుట్టినది.

ఉత్పతిష్ణువు. సం. విణ. ఉ. ఎగిరెడుస్వభావముగలవాఁడు.

ఉత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జననము, పుట్టుక.

ఉత్పథము. సం. వి. అ. పుం. న కాని త్రోవ.

ఉత్పన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉత్థితము, పుట్టినది.

ఉత్పలపత్త్రము. సం. వి. అ. న. కలువరేకు. బ. స్త్రీల [illegible] నఖక్షతములు. "చ. [illegible] నుత్పలపత్త్రము [illegible]" భాను. ౨, ఆ.

ఉత్పలము. సం. వి. అ. న. 1. కలువ; 2. చెంగల్వకోష్ఠు.

ఉత్పలశారిబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూమెనకే.

ఉత్పశ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదుచూచువాఁడు.

ఉత్పాటనము. సం. వి. అ. న. పెఱుకుట.

ఉత్పాటించు. సం. స. క్రి. పెఱుకు.

ఉత్పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పెఱుకఁబడినది.

ఉత్పాతము. సం. వి. అ. పుం. అపశకునము (అనఁగా ఆబాల విద్వజ్జనప్రసిద్ధమై వస్తుస్వరూపమునకంటె భిన్నమైనవస్తుస్వరూపము. ఇది త్రివిధము—దివ్యము, అంతరిక్షము, భౌమము అని. దివ్యము—అపూర్వగ్రహనక్షత్రము లుద్భవించుట. అంతరిక్షము—పరివేషము ఇంద్రధనుస్సు మొదలగునవి కాననగుట. భౌమము—భూమియందు స్థావరజంగమవస్తువులు కలుగుట. ఇవి దుఃఖసూచకములు.)

ఉత్పాదకము. సం. వి. అ. పుం. శరభము. విశే. కలిగించునది.

ఉత్పాదనము. సం. వి. అ. న. ఆపాదనము, కలిగించుట.

ఉత్పాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆపాదితము, కలిగింపఁబడినది.

ఉత్పాదిల్లు. సం. అ. క్రి. కలుగు. (ప్రే. ఉత్పాదించు.)

ఉత్ప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁతమాటలాడి పరిహాసము.

ఉత్ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము. (పోలిక, అలంకారము) 2. పూర్వాలోచనలేమి.

ఉత్ప్రేక్షించు. సం. స. క్రి. ఉత్ప్రేక్ష కలుగఁజెప్పు.

ఉత్ఫుల్లము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 వికసించినది, 2 విరిసినది.

ఉత్సంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒడి, 2 తొడ, 3 అన్యోన్యహస్తవిశేషము (వ్రేళ్లుదాఁచిపట్టిన రెండు చేతులకు మణికట్లయందు గూర్చి లోఁపడునట్టిది)

ఉత్సన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పెల్లగింపఁబడినది 2 పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్సము. సం. వి. అ. పుం. ప్రస్రవణము ఊట.

ఉత్సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము. 2. దానము 3. న్యాయము, 4. విసర్జనము, 5. సామాన్యము.

ఉత్సర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. త్యాగము; 2. విడుపు.

ఉత్సర్జించు. సం. స. క్రి. విసర్జించు, విడుచు.

ఉత్సర్జితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

ఉత్సవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ, 2. కోరికలు కొనసాగుట, 3. గర్వము, 4. కోపము.

ఉత్సహించు. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఉత్సాదనము. సం. వి. అ. న. 1. నలుఁగు, 2 పెల్లగించుట, 3. పైకెత్తుట.

ఉత్సాదించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. పైకెత్తు.

ఉత్సాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నలుగుపెట్టఁబడినది, 2. పెల్లగింపఁబడినది, 3. పైకెత్తఁబడినది.

ఉత్సారణము. సం. వి. అ. న. కదలించుట.

ఉత్సారించు. సం. స. క్రి. కదలించు.

ఉత్సారితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది.

ఉత్సాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రయత్నము; 2. సూత్రము.

ఉత్సాహవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం. వీరరసము.

ఉత్సాహించు. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు. "గీ. కురుక్షత్రింబొల్పుపుటా కుటిలగుణుఁడుత్సాహించె సోదరుల తోడ." జై. ౬, ఆ.

ఉత్సిక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అతిశయించినది, 2. గర్వించినది, 3. పొంగినది, 4. ప్రోక్షింపఁబడినది.

ఉత్సుకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇష్టమైనకార్యమునందు ఉద్యోగించినవాఁడు.

ఉత్సృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. యిప్పఁబడినది, 2. విడువఁబడినది

ఉత్సేకము. సం. వి. అ. పుం. 1 అతిశయము. 2. గర్వము, 3. పొంగు. 4. ప్రోక్షణము.

ఉత్సేకించు. సం. అ. క్రి. 1 అతిశయించు, 2. గర్వించు 3 పొంగు స. క్రి. ప్రోక్షించు

ఉత్సేధము. సం. వి. అ. న. శరీరము. పుం. న. పొడవు.

ఉదంచనము. సం. వి. అ. న. 1. మూఁకుడు, 2. విజృంభించుట; 3 పైకెత్తుట

ఉదంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. విజృంభించినది 2 పైకెత్తఁబడినది

ఉదంతము. సం. వి. అ. పుం. వృత్తాంతము సుద్ది

ఉదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిమనుష్యుఁడు, 2. వరకుఁడు

ఉదకము. సం. వి. అ. న. జలము, నీరు

ఉదక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లేవఁబడినది

ఉదక్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట్టుది.

ఉదగ్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 పొడవైనది, 2 భయంకరమైనది

ఉదజము. సం. వి. అ. పుం. పసులఁద్రోలుట విశే. నీట బుట్టినది

ఉదధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

ఉదన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీళ్లుత్రాగనిచ్ఛ, నీరుపట్టు.

ఉదన్వంతము. సం. వి. త్. పుం. సముద్రము, కడలి

ఉదపానము. సం. వి. అ. పుం, న. కూపము, నుయ్యి.

ఉదయనీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమాప్తి

ఉదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక 2. ఉన్నతి, 3. తూర్పుకొండ; 4. పొడుపు,

ఉదరంభరి. సం. విశే. ఇ. కడుపుబట్టుపోషించువాఁడు.

ఉదరము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు, 2 యుద్ధము.

ఉదరిపడు. దే. అ. క్రి. అదరిపడు "గీ. ఉదరిపడిమేలుకని కన్నులువిదలిచ్చి, చూచికానఁడయట్టి యాపొంగుమనలు" ఉ. 2. అ.

ఉదరిపాటు. దే. వి. 1. అదరిపాటు ... నఁదదంకోపగినుండి" విష్ణు. పూ. ౧, "ఎ. గీ. అతనియాకారమురుజూచియదరిటె. ఉదరిపాటు కదఁబడకుదరిపాటు, గదుర." ఉ, రా. 3, బెదరిపాటు.

ఉదరు. దే. అ. క్రి. అదరు, చలించు. "సీ. ఉదరి శ్రీ[illegible] నుగ్రశేఖరులతో బిలగతాహులుకింక వెలికినిగయ." హరి. పూ 2, అ.

ఉదర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాఁగలకాలము, 2. రాఁగలఫలము, 3. ఉత్తరకాలము.

ఉదర్చి. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని. విణ. పైకెగయు మంటలు గలది.

ఉదవసితము. సం. వి. అ. పుం. న. గృహము, ఇల్లు.

ఉదశ్విత్తు. సం. వి. త. న. సగము నీళ్లు చేర్చిన మజ్జిగ.

ఉదస్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తొలఁగింపఁబడినవాఁడు.

ఉదాకరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

ఉదాత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమునందు చెప్పబడిన స్వరవిశేషము (చూ. స్వరము.) 2. ఒక యర్థాలంకారము (చూ. అలంకారము.)

ఉదాత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గొప్పవాఁడు 2. దయగలవాఁడు, 3. ఇచ్చువాఁడు 4. ఉచ్చస్వరము గలవాఁడు.

ఉదానము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంఠమందలి వాయువు. 2. పాము; 3. బొడ్డు.

ఉదారము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము, ఊదలు. "శ్లో. [illegible]" కన్నడ పురాణము [illegible].

ఉదారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఇచ్చువాఁడు 2. గొప్పవాఁడు, 3. [illegible]వాఁడు.

ఉదాసము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

ఉదాసించు. సం. స. క్రి. నిరాకరించు.

ఉదాసీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రుమిత్రులకంటె వేఱైనవాఁడు [illegible]. విణ. [illegible] ఉదాసీనపురుషుఁడు, ఉపేక్షకుఁడు.

ఉదాస్థితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వాకిటికావలివాఁడు 2. [illegible] 3. వేగులవాఁడు.

ఉదాహరణము. సం. వి. అ. న. చెప్పినదియర్థమునకు సరిపోవునట్లు ఎత్తిచూపెడు దృష్టాంతము, సాక్షి.

ఉదాహరించు. సం. స. క్రి. ఉదాహరణముచూపు.

ఉదాహారము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.

ఉదాహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదాహరింపఁబడినది.

ఉదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చెప్పఁబడినది. 2. పుట్టినది.

ఉదియ. వై. వి. (ఉద్విగ్నయొక్క రూపాంతరము.) యత్నము. "మ. వడిఁ జుట్టుంబతినిరూర్చు[illegible] ప్రవ్యుదీ, [illegible] దగక్ప్రేయుని, [illegible] బడంద్రో మబ, [illegible] ధంబునక." రా. అర. ౨, ఆ.

ఉదియగొను. దే. అ. క్రి. (ఉదియ + కొను.) యత్నించు. "సీ. ఒంటొరునొప్పింపనుడుగక పెనఁగంగనొదవసవద్బులనుదియ గొనుచు." రా. అర. ౨, ఆ.

ఉదిరి. దే. వి. ఆతురంబ. "ఉదిరియంబరమువాఁడు" చంద్రా. ౧, ఆ.—విణ గర్వము. "సీ. ఇదికోలమెఱుఁగుగాదుదిరిబంగారంపుఁబసిమిగ్రమ్మెడు వచ్చపట్టుగాని." పాండు. ౪, ఆ.

ఉదిరిగొను. దే. అ. క్రి. (ఉదిరి + కొను) వందు, తపించు. "వ. ఇట్లుహృదయంబునంగదిరినమదనానలంబుచేనుదిరిగొనియామురరిచిత్రరేఖకిల్లనియె." (ఇక్కడ ఉదిలగొనియనియుండవచ్చును. అయినను ప్రతులయందు పాఠము ఇల్లున్నది) ఉషా. ౫, ఆ.

ఉదిల. దే. వి. పరితాపము.

ఉదిలకొను. దే. అ. క్రి. ఉత్తలపడు, పరితపించు. "ఎ, సీ. [illegible] తూపుగముల[illegible] [illegible] ఇట్టుమదనాగ్నినుదిలకొనియగ్నిదేవుం [illegible]." భార. అను. ౧, ఆ.

ఉదీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరపుదిక్కు.

ఉదీచ్యము. సం. వి. అ. న. కురువేరు. పుం. శరావతీనది యెల్లగాఁగల పశ్చిమోత్తరములమధ్యదేశము. విణ. ఉత్తరపుదిక్కున పుట్టినది.

ఉదీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉదారము, గొప్పది.

ఉదుంబరపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దంతికే.

ఉదుంబరము. సం. వి. అ. న. రాగి. పుం. 1. మేడికే. 2. గడప 3. కుష్ఠభేదము.

ఉదుంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుఁడు, పేడి.

ఉదుకు. దే. స. క్రి. ఉతుకు చూ.

ఉదుటు. దే. వి. ఉద్ధతి. "మూర్ఖుతోలంగిఁ గన్నులిచ్చి పేరుదుటలేచెలఁగె[illegible]" ఉ. రా. 2. ఆ.—విణ ఉద్ధతము.

ఉదురు. దే. వి. ఉదుటు. "ఉ. చెదరక యుష్ములద్దనజశేఖరు [illegible] ఉ. రా. 3. ఆ. (ఉదురు మొదలగు ఇతోధికపదప్రయోగములవలన నిది ప్రయోగార్హముగా నుండెనని వ్రాయఁబడియెను.)

ఉదురుబెదురు. దే. విణ. 1. ఉద్ధతుఁడు 2. దుర్వినీతుఁడు.

ఉదూఖలము. సం. వి. అ. న. 1. రోలు. 2. గుగ్గిలపు చెట్టు.

ఉదూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెండ్లియయినది; 2. బలిసినది. 3. వహింపఁబడినది.

ఉద్గతము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) భేదించుకొని వెలికివచ్చినది.

ఉద్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎగపు. 2. పుట్టుక. "జగదుద్గతికిని [illegible]." అను. 3 ఆ.

ఉద్గమనీయము. సం. వి. అ. న. ఉతికినదోవతిజోడు. (కొందఱిది త్రిలింగముగ దీనికర్థము ఉతికినదోవతి అనియు నిర్ణయము [illegible] చెప్పుచున్నారు.) విణ. ఎగయఁదగినది.

ఉద్గమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగపు, 2. పుట్టుక.

ఉద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎగయు.

ఉద్గరణము. సం. వి. అ. న. 1. క్రక్కుడు. 2. త్రేఁపు.

ఉద్గాఢము. సం. క్రి. విణ. అ. వ. పెల్లు. విణ. అధికము.

ఉద్గాత. సం. వి. ఋ. పుం. యజ్ఞమునందుసామవేదమంత్రము నదువువాఁడు.

ఉద్గారము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రుక్కెడు; 2. త్రేఁపు. (చూ. అభిఘారము.)

ఉద్గారించు. సం. అ. క్రి. త్రేఁచు.

ఉద్గీథము. సం. వి. అ. పుం. సామవేదము. (సామవేదముయొక్క భాగమని ఒకఁడు.)

ఉద్గీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్రక్కఁబడినది

ఉద్గూర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది

ఉద్గ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. ఉగ్గము, ఎగఁబట్టుట. (అని కొందఱు)

ఉద్గ్రీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పైకెత్తఁబడిన మెడగలవాఁడు; 2. గర్వముగలవాఁడు.

ఉద్ఘనము. సం. వి. అ. పుం. చెక్కెడుద్రవ్యమునకు ఊఁతగా క్రిందనుంచుకొనెడి బల్లలోనగునది, దాయి.

ఉద్ఘము. సం. విణ. అ. పుం. ఇది వృత్తియందు ఉత్తరపదమై శ్రేష్ఠతను తెలుపును (ఉదా. గవోద్ఘము మొ.)

ఉద్ఘాటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏతము; 2. ఉగ్గడించుట. 3. భేదించుట.

ఉద్ఘాటించు. సం. స. క్రి. భేదించు, వ్రచ్చు.

ఉద్ఘాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉగ్గడింపఁబడినది 2. భేదింపఁబడినది.

ఉద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుపగుదియ; 2. కాలితొట్రుపాటు; 3. దెబ్బ, 4. ప్రారంభము.

ఉద్ఘుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ఘోషింపఁబడినది.

ఉద్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. మొఱ.

ఉద్ఘోషించు. సం. అ. క్రి. మొఱపెట్టు.

ఉద్ద. దే. ఉప. మిక్కిలి (ఉద్దవడి, ఉద్దబిడి ఇత్యాదులు.) ఉద్దవడికి —"ఉ. ఓమన చేంద్ర పీ వెనుకనుద్దవడింబఱతెంచుదానవీ వామహనీయవేగమునకంకిలిసేయకతూఁగదోపినన్, గామితసిద్ధి నొందు." భో. ౭, అ—ఉద్దబిడికి.—"క. బిడుబిడుకుఱరగము బట్టక, బిడువకమార్కొన్నవద్దబిడిఁబ్రాణంబుల్, బిడిపించికొ పొఱఁగ, బిడుపఁడకర్ణముతుఁడ నఁబ్రబరుఁడునగుచున్." జై. ౪, అ.

ఉద్దండము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది; 2. ఎక్కువైనది.

ఉద్దండించు. సం. అ. క్రి. 1. ఎక్కుడగు; 2. పొడవగు

ఉద్దంశము. సం. వి. అ. పుం. మక్కుణము, నల్లి.

ఉద్దరి. వ్య. వి. (ఉద్ద+దరి.) వాటమైమిక్కిలిపొడవైనగట్టు.

ఉద్దరువు. సై. వి. నేలలోనగునవి యుంచి తీసికొనెడి వద్దిలేని యప్పు.

ఉద్దానము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. మరుపుట.

ఉద్దాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు. విణ. 1. కట్టులేనివాఁడు; 2. స్వతంత్రుఁడు.

ఉద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. నిరిగి.

ఉద్దాలు. దే. వి. బ. చెప్పులు. "ఎ, గీ. పాదములఁగిఱ్ఱుకిఱ్ఱని పలుకుచుండు, కుచ్చుటుద్దాలుఁదొడిగెఁగోలచుమల." హంస. 3, అ.

ఉద్ది. దే. వి. 1. జత; 2. గూడలులోనగువానితోఁజల్లునీళ్లపొఱెడు గాలువ మొదట వచ్చిక పెళ్లలుమొదలగువానిచేనేర్పఱుపఁబడిన మిట్ట, 3. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము విణ. 4. సమానము.

ఉద్దించు. దే. స. క్రి. 1. జతపఱచు; "క. మనమిద్దఱము నుద్దించుకొనికొట్లాడినక్కటికయ్యంబుగాబించుముకొర్యంబుకొలఁది నెఱపుదము." కళా. ౭, అ.–2. పోలు. "సీ. ఉదయాద్రికట మునునుద్దించుననురమునఁగొమ్ముధంబనుదివాకరుఁడుదోఁచ." ఉ, హరి.

ఉద్దికాఁడు. దే. వి. 1. జతయైనవాఁడు; "ధాన్యంతునియుద్దికాఁడు." భల్లా. ౫, అ.–2. చెలికాఁడు. "ఎద్దుతత్తడిజోడు నుద్దికాఁడు." అర్వ. అర, గాం.

ఉద్దితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బద్ధము, కట్టఁబడినది

ఉద్దినము. సం. వి. అ. న. పట్టపగలు.

ఉద్దియ. సై. వి. యత్నము.

ఉద్దియసేయు. సై. అ. క్రి. (ఉద్దియ+చేయు.) యత్నించు. "ఉ. నిద్దురమేలుకొమ్మ రజనీచరపంకజపంకముంకుమం, బద్దినభంగి మింటనదియేమినిచెల్లెలుకొల్లసంధ్యరా, నుద్దియసేయుచున్నయది యుష్ణమయూఖునకప్రమాణికిన్, ద్రొద్దులుహెచ్చియున్నయవి ఘూర్ణదికానరసీరుహాకికిన్." సై. ౭, అ

ఉద్దిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్దేశింపఁబడినది

ఉద్దీఁడు దే. వి. ఉద్దికాఁడు. "సీ. పిల్లదీపాడుచుఁజెనఁగునుద్దీ లకె గ్రుద్దులఁబడికొందికుంది కుంది." శివ. 3, అ

ఉద్దీపకము. సం. వి. అ. పుం. కొండచీమ. విణ. వెలిఁగించునది.

ఉద్దీపనము. సం. వి. అ. న. 1. వెలుఁగుట; 2. విభావభేదము (అలంబనగుణాదికము.)

ఉద్దీపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలిఁగింపఁబడినది.

ఉద్దేశము సం. వి. అ. పుం. గుఱి.

ఉద్దేశించు. సం. స. క్రి. గుఱించు.

ఉద్దేశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుఱింపఁదగినది.

ఉద్ద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు, వెలుఁగు.

ఉద్ద్రావము. సం. వి. అ. పుం. ఈడఁబోక.

ఉద్ద్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఈడఁబోయినది.

ఉద్ధతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గర్వించినది.

ఉద్ధతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉదగ్రవృత్తి, గర్వము.

ఉద్ధరణము. సం. వి. అ. న. 1. పెకలించుట; 2. పైఁదిరెత్తుట; 3. వాంతియైనయన్నము.

ఉద్ధరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నీళ్లెత్తిచేతఁబోసికొనెడు లోహపాత్రవిశేషము.

ఉద్ధరించు. సం. స. క్రి. 1. పెల్లగించు; 2. పైఁదిరెత్తు.

ఉద్ధర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉద్ధరించువాఁడు.

ఉద్ధర్షము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సవము, పండుగ.

ఉద్ధవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పండుగ; 2. యజ్ఞవహ్ని; 3 డు. ఒక యాదవుఁడు.

ఉద్ధానము. సం. వి. అ. న. పొయ్యి.

ఉద్ధారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్ధరించువాఁడు.

ఉద్ధారణము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధరించుట.

ఉద్ధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉద్ధరువు; "శతవృద్ధిః ముద్ధారః" అనివైజయంతి. అప్పు. (అనిఘంటువు) 2. పైకెత్తుట, 3. లేవనెత్తుట.

ఉద్ధురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బరువైనది; 2. దట్టమైనది; 3. నిలుకడైనది.

ఉద్ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మీఁదికెగదలింపఁబడినది.

ఉద్ధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పయికెత్తఁబడినది, 2. చేఁదఁబడినది, 3. అనుభవించి విడువఁబడినది.

ఉద్ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గర్వము, 2. పైకెత్తుట.

ఉద్ధృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పొలిమేరవిధమును సామంతుల వలన విని దాని యనుభవాదులెఱిఁగి యాపొలిమేర నేర్పాటుచేసినవాఁడు. విణ. పైకెత్తఁబడినవాఁడు.

ఉద్బుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలఁపునకు వచ్చినది; 2. మేలుకొన్నది, 3. వికసించినది.

ఉద్బోధకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తలంపునకుఁదెచ్చువాఁడు; 2. మేలుకొలుపువాఁడు.

ఉద్బోధనము. సం. వి. అ. న. తలఁపునకుఁదెచ్చుట.

ఉద్బోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలఁపు; 2. మేలుకోలు; 3. వికాసము.

ఉద్భటము. సం. వి. అ. పుం. తాఁబేలు. విణ. అధికము.

ఉద్భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. విణ. అధికుఁడు.

ఉద్భవము. సం. వి. అ. పుం. జననము, పుట్టుక.

ఉద్భవించు. సం. అ. క్రి. జనించు, పుట్టు.

ఉద్భాసితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రకాశితము, వెలిఁగింపఁబడినది.

ఉద్భిజ్జము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భూమినిభేదించుకొనిపుట్టునది. (తరుగుల్మాది)

ఉద్భిదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——(ఇది దకారాంతముగాను కలదు

ఉద్భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) విరిసినది.

ఉద్భూతము. సం. విణ (అ ఆ అ.) 1. పుట్టినది; 2. పొడవైనది.

ఉద్భేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగద్రచ్చుట; 2. పుట్టుక.

ఉద్భ్రమము. సం. వి. అ. పుం. ఉబ్బించుట, ఊర్ధ్వభాగమును కదలించుట. (అనిఘంటువు) అవ్యవస్థితచిత్తత (అనిఘంటువు.) చమత్కారము. (అనిఘంటువు.)

ఉద్భ్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగుడుపడినది.

ఉద్యతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యత్నించినది; 2. పైకెత్తఁబడినది.

ఉద్యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యత్నము, కడఁక.

ఉద్యమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఉద్యమించు. సం. అ. క్రి. యత్నించు, కడఁగు.

ఉద్యానము. సం. వి. అ. న. 1. రాజయోగ్యసాధారణపు తోఁట; 2. ప్రయోజనము; 3. వెడలుట.

ఉద్యాపనము. సం. వి. అ. న. వెడలించుట.

ఉద్యుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్యోగించినది.

ఉద్యోగము. సం. వి. అ. పుం. యత్నము, కడఁక.

ఉద్యోగి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) ఉద్యోగముకలవాఁడు.

ఉద్యోగించు. సం. అ. క్రి. ఉద్యమించు, కడఁగు.

ఉద్యోతించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

ఉద్యోతితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.

ఉద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. అంతరమునశనిలుచువస్తువు.

ఉద్రము. సం. వి. అ. పుం. నీరుపిల్లి.

ఉద్రిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉద్రేకించినది.

ఉద్రేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. విజృంభణము; 2. అతిశయము.

ఉద్రేకించు. సం. అ. క్రి 1. విజృంభించు, 2. అతిశయించు.

ఉద్వర్తనము. సం. వి. అ. న 1. ఎగయుట; 2. నలుఁగు; 3. రాయిడి. విణ. అతిక్రమించిననడతగలది.

ఉద్వహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు.

ఉద్వహనము. సం. వి. అ. న. ఎగఁబట్టుట.

ఉద్వహించు. సం. స. క్రి. 1. ఎగఁబట్టు; 2. మోచు.

ఉద్వహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. విణ. పైకెత్తువాఁడు.

ఉద్వాంతము. సం. వి. అ. పుం. మదములేనియేనుఁగు. విణ. 1. ప్రక్కఁబడినది, 2. భేదించుకొని వెలికుబికినది.

ఉద్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1 తొలఁగించుట, 2. వధించుట.

ఉద్వాహనము. సం. వి. అ. న. 1 పెండ్లాడుట; 2. ఉత్కంఠ.

ఉద్వాహము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి.

ఉద్వాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ రజ్జువు, త్రాడు.

ఉద్విగ్నము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) 1. వ్యవస్థతప్పినది. 2. వెఱపునొందినది.

ఉద్వీక్షణము. సం. వి. అ. న. మీఁదుచూచుట.

ఉద్వృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గర్వించినది.

ఉద్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉద్ధతి, గర్వము.

ఉద్వేగము. సం. వి. అ. న. పోఁక. పుం. 1. ఉబ్బించుట; ఊర్ధ్వభాగమునుకదలించుట. (అనిఘంటువు.) అవ్యవస్థితచిత్తత (అనిఘంటువు.) చమత్కారము. (అనిఘంటువు.) 2. వెఱపు.

ఉద్వేగిల్లు. సం. అ. క్రి. భీతిల్లు, వెఱచు.

ఉద్వేజనము. సం. వి. అ. న. 1. వెఱపు; 2. కలఁత.

ఉద్వేజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెఱపింపఁబడినది, 2. కలఁతపెట్టఁబడినది.

ఉద్వేలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అగ్గలము.

ఉద్వేష్టనము. సం. వి. అ. న. చుట్టుకొనుట.

ఉద్వేష్టితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టుకోఁబడినది.

ఉద్ధ్యానము. సం. వి. అ. న. అధిశ్రయణి, పొయ్యి.

ఉనికి. దే. వి. 1. ఉండుట; "క. వేఱొకతెఱఁగున నొరులకు వాఱాడకయునికి లెస్స." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. స్థితి, "నరిక్రొ కారిన్పత్రినన్నయునికి" భార. ఆది. 3, ఆ.—3. స్థానము.

ఉనుకిని. దే. వి. ఉనికి, వాసము.

ఉనుచు. దే. ప్రే. ఉండఁజేయు, ఉంచు.

ఉన్నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడవైనది.

ఉన్నతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఔన్నత్యము. పొడవు.

ఉన్నమనము. సం. వి. అ. న. పైకెత్తుట.

ఉన్నమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పైకెత్తఁబడినది.

ఉన్నయము. సం. వి. అ. పుం. పైకెత్తుట.

ఉన్నమాఫ్ర. దే. వి. యథార్థము.

ఉన్నవాఁడు. దే. విణ. 1. ఉన్నవాఁడు, "మ. అతివాసిద్ధము నాటిబాలకునకీయాకాంక్ష వన్మాము, గతియీ పొనవిలోకనన్వరము లీగాంభీర్యమీకాంతిరా, దగఁజేకొఁదగునన్నవారలకునయ్యా త్మేశ పాదాబ్జపూజనం, గతిసిద్ధింపదు కీశియుండుమిగులంగొసూహాలంయుక్త డిగా" భాగ. ౧౦ స్కం. ఉ.—2. ఉన్నట్టివాఁడు.

ఉన్నాయము. సం. వి. అ. పుం. ఉన్నయము.

ఉన్నాహము. సం. వి. అ. న. పుల్లనీళ్లు.

ఉన్ని. దే. వి. గొఱ్ఱెబొచ్చు.

ఉన్నిద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మేలుకొన్నది, 2. వికసించినది.

ఉన్నె. దే. వి. ఉండునె, (రూ) ఉన్నే.

ఉన్మంథనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలించుట; 2. చంపుట.

ఉన్మంథము. సం. వి. అ. పుం. 1. చంపుట, 2. చిలుకుట.

ఉన్మంథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది.

ఉన్మత్తము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్తకాయ. విణ. వెఱ్ఱెత్తినది.

ఉన్మదిష్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉన్మాదము పట్టినవాఁడు.

ఉన్మదిష్ణువు. సం. విణ. ఉ.——పై——

ఉన్మనుఁడు. సం. విణ. ఉత్కంఠగలవాఁడు.

ఉన్మాథము. సం. వి. అ. పుం. 1. బోను, గాలము. (అనికొందఱు.) 2. వధము.

ఉన్మాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వధించువాఁడు.

ఉన్మాదకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఉన్మాదకుఁడు.

ఉన్మాదనము. సం. వి. అ. పుం. మన్మథునియొక్క యొకబాణము. (రూ. మన్మథుఁడు.)

ఉన్మాదము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మాదము (ప్రియవియోగవిభవభ్రంశాదులచే చేతనా చేతనములయందు సమానముగాఁ బ్రవర్తించుట.)

ఉన్మానము. సం. వి. అ. న. తులామానము, తూనిక.

ఉన్మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడ్డనడత; 2. కపటత్రోవ.

ఉన్మితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కొలువఁబడినది.

ఉన్మిషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికసించినది.

ఉన్మీలనము. సం. వి. అ. న. వికసించుట, విరియుట.

ఉన్మీలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికసించినది.

ఉన్ముఖము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎదురుచూచునది.

ఉన్ముద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికసించినది.

ఉన్మూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరుతెగినది. 2. అడుగుతోఁ జెఱచినది.

ఉన్మూలించు. సం. స. క్రి. పెల్లగించు.

ఉన్మూలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వేరుత్రెంపఁబడినది; 2. అడుగుతోఁ జెఱుపఁబడినది.

ఉన్మేషము. సం. వి. అ. పుం. వికాసము, కలిమి.

ఉపకంఠము. సం. వి. అ. న. దాపు. విణ. దాపైనది.

ఉపకరణము. సం. వి. అ. న. సాధనము, కొలముట్టు.

ఉపకరించు. సం. అ. క్రి. ఉపయుక్తమగు, ఒదవు.

ఉపకర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపకరించువాఁడు, మేలుచేయువాఁడు.

ఉపకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేలు, 2. చెదరిపుష్పశృంగారించినది.

ఉపకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఉపకర్త.

ఉపకారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉపకారముచేయు స్త్రీ; 2. ఉప్పరిగ, 3. ఉద్యానము.

ఉపకార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉప్పరిగ. విణ. ఉపకరింపదగినది.

ఉపకుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిట్టేలకి, 2. నల్లజీలకఱ్ఱ.

ఉపకుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి.

ఉపకృతము. సం. వి. అ. న. ప్రయోజనము. విణ. ఉపకరింపఁబడినది.

ఉపకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపకారము, మేలు.

ఉపక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపాయముచేతఁ బ్రారంభించుట, 2. చికిత్స 3. మంత్రులలోనగువారిని పరీక్షించుట, 4. విక్రమము.

ఉపక్రమించు. సం. అ. క్రి. స. క్రి. ప్రారంభించు. (పొగడఁ దొడఁగు, కథచెప్పనుపక్రమించెను) "అర్థవేదకర్తృకముపక్రమించె" రామా. ౪, ఆ.

ఉపక్రోశము. సం. వి. అ. పుం. నింద, దూఱు.

ఉపాత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది.

ఉపగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రాప్తి, పొందు.

ఉపగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము; 2. సమీపించుట.

ఉపగూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కౌఁగిలింపఁబడినది; 2. దాఁచఁబడినది.

ఉపగూహనము. సం. వి. అ. న. 1. కౌఁగిలింత, 2. దాఁచుట.

ఉపగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుకూలించుట; 2. ఉపయోగము; 3. చెఱఁబట్టినది, 4. చెఱ, 5. సూర్యాదిగ్రహములు.

ఉపగ్రాహ్యము. సం. వి. అ. న. ఉపహారము, కానుక.

ఉపఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. సమీపాశ్రయము, ప్రాపు.

ఉపచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొడవు; 2. వృద్ధి.

ఉపచరము. సం. వి. అ. పుం. గోమహిష్యాదిగర్భగ్రహణము వెద. గోమహిష్యాదిప్రథమగర్భము. (అనిగొందఱు.)

ఉపచరించు. సం. స. క్రి. 1. సన్మానించు; 2. సేవించు.

ఉపచరితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవింపబడినవాఁడు ఉపాసితుఁడు

ఉపచాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందు ఉపయోగింపఁదగినపేరు.

ఉపచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సన్మానము; 2. ఉపాయోగము, 3. లంచము; 4. వాడుక (పంచోపచారములు - స్నానము, పూజ, నైవేద్యము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము షోడశోపచారములు — ఆవాహనము, ఆసనము, పాద్యము అర్ఘ్యము, ఆచమనీయము, అభిషేకము, వస్త్రము, యజ్ఞోపవీతము, గంధము, పుష్పము, ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తాంబూలము, ప్రదక్షిణము, నమస్కారము)

ఉపచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూర్చినది, 2. కుప్పవెట్టినది, 3. వృద్ధిపొందినది.

ఉపచిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎలుకజెవిఱ్ఱి.

ఉపజాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భేదము పుట్టించువాఁడు.

ఉపజాపము సం. వి. అ. పుం. భేదోపాయము.

ఉపజిహ్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండనాలుక.

ఉపజీవి సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఒకరిననుసరించి జీవించువాఁడు.

ఉపజీవించు. సం. స. క్రి. ఒకరిననుసరించి జీవించు.

ఉపజీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జీవనోపాయము.

ఉపజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపదేశములేక తనంతట మొట్టమొదట పుట్టినజ్ఞానము (వాల్మీకియొక్కశ్లోకనిర్మాణజ్ఞానము వంటిది.)

ఉపతప్త సం. వి. ఋ. పుం. రోగము, తెవులు.

ఉపతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము, 2. రోగము, 3. తొందర.

ఉపతాయి. దే. వి. మల్లజ్ఞానము. "ఉపతాయితోఁదవకొదవెను దోరహస్తము చూపి." భార. విరా. ౨, ఆ. ప్రయోగములు వికల్పముగాదొరకమిచేతను దొరకిన రెండు ప్రయోగములును సందిగ్ధములుగానుండుటచేతను నీయర్థనిర్ణయము మాసువనకంత ప్రశస్తముగాఁ దోఁచలేదు.

ఉపత్యక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండచేరువనేల.

ఉపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉపగ్రాహ్యము, కానుక.

ఉపదంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరుఁగాయ, 2. కొఱుకురోగము

ఉపదర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తప్పొప్పులకు చూచుకొనువాఁడు.

ఉపదానము. సం. వి. అ. న. 1. అరణము; 2. కానుక.

ఉపదిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపదేశింపఁబడినది.

ఉపదేశము. సం. వి. అ. పుం. హితవచనము.

ఉపదేశించు. సం. స. క్రి. ఉపదేశముచేయు, నచ్చు.

ఉపదేష్ట. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపదేశించువాఁడు, ఉపదేశకుఁడు.

ఉపదేహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెదపురుగు.

ఉపద్రవము. సం. వి. అ. పుం. విప్లవము, హావడి.

ఉపద్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. కార్యములవిచారించుకొనువాఁడు.

ఉపధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధర్మార్థకామములచేత మంత్రులోనగువారిచిత్తమును పరీక్షించుట, 2. (వ్యాకరణమున) కడపటియక్షరమునకు ముందటి యక్షరము.

ఉపధర్మము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఉపధానము. సం. వి. అ. న. 1. తలగడ, 2. విషము. 3. స్నేహము.

ఉపధావించు. సం. అ. క్రి. ప్రధావించు, పాఱు.

ఉపధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కపటము, 2. బండికల్లు.

ఉపధూపితము సం. వి. అ. పుం. సమీపించినయస్తమయము. విణ. 1. చావుసమీపించినది, 2. పొగవేయఁబడినది.

ఉపనతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదిసినది.

ఉపనయనము. సం. వి. అ. న. వడుగు, (రూ.) ఉపనయము, ఉపనాయము.

ఉపనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. తంతిమెట్టుబిరడ, 2. పుంటిమీఁదపూసెడుమందు.

ఉపనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చెప్పకదాఁచియుంచినయిల్లడ, వాడిక.

ఉపనిషత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. వేదాంతము, 2. ధర్మము, 3. ఏకాంతము.

ఉపనిష్కారము. సం. వి. అ. న. ఉక్కారము, (రూ.) ఉపనిష్క్రమము

ఉపనీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వడుగైనవాఁడు, 2. సమీపమునకు తేఁబడినవాఁడు.

ఉపన్యసించు. సం. స. క్రి. 1. అనుచు, "వ. పురుషోత్తము నందుఁజిత్తముపన్యసించి." భాగ. ౨, స్కం.—2. ఉపన్యాసముచేయు.

ఉపన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. ఏదేనియొకవిషయమునెత్తి వివరించిచెప్పుట.

ఉపపతి. సం. వి. ఇ. పుం. జారుఁడు, ఉంపుడుగాఁడు.

ఉపపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలిమి. 2. అంతము; 3. అర్హత; 4. కారణము, 5. దృష్టాంతము. 6. పుట్టుక, 7. వృత్తాంతము

ఉపపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపపత్తికలది, 2. పుట్టినది.

ఉపపాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగించునది.

ఉపపాదనము. సం. వి. అ. న. కలిగించుట.

ఉపపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలిగింపఁబడినది.

ఉపప్లవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్పాతము; 2. ఉపద్రవము; 3. రాహువు.

ఉపబర్హము. సం. వి. అ. పుం. ఉపధానము, తలగడ.

ఉపబృంహణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా పెరుగుట, సంవృద్ధి.

ఉపబృంహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా పెరిగినది సంవర్ధితము.

ఉపభుక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁబడినది.

ఉపభృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. స్రుగ్భేదము.

ఉపభోగము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము

ఉపభోగ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనుభవింపఁదగినది

ఉపమ. ఉభ. వై. వి. ఉపాయము. "గీ. నృపవధూటి నవధియిం పనుపమయొకటి యాత్మలోపలయోచించియద్భుతముగ." "గీ. తక్షణంబయొక్కానక్కనుఁగల్పించి, యారక్షకులు శిలయైనయట్టి జనవరేణ్యు దేవినయుంచఁదగునుపా, యంబుగ నపినురుకుమతి సవాఁడు." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒక అర్థాలంకారము, (చూ. అలంకారము) 2. పోలిక 3. పోల్పఁదగిన చంద్రాది. విశే. ఉత్తరపదమైనచో సమానము.

ఉపమరి. వై. విశే. నేరవరి, ఉపాయశాలి.

ఉపమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. దాది విశే. ఉపమానము చెప్పినవాఁడు

ఉపమానము. సం. వి. అ. న. 1. పోలిక, 2. పోల్పఁదగిన చంద్రాది.

ఉపమించు. సం. స. క్రి. పోల్చు

ఉపమితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉపమింపఁబడినది, పోల్పఁబడినది

ఉపమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపమానము, పోలిక.

ఉపమేయము. సం. వి. అ. న. పోలికయందలి విషయము. విశే. పోల్పఁదగినది.

ఉపయమము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్వాహము, పెండ్లి.

ఉపయాచితకము. సం. వి. అ. న. అభీష్టసిద్ధికై దేవతలకిచ్చెడు ద్రవ్యము, మ్రొక్కుబడి

ఉపయామము. సం. వి. అ. పుం. ఉపయమము.

ఉపయుక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒదవుబడినది.

ఉపయోగము. సం. వి. అ. పుం. ఒదవుబడి

ఉపయోగించు. సం. అ. క్రి. ఒదవు

ఉపరంధ్రము. సం. వి. అ. న. తొఱ్ఱు

ఉపరక్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. రాహువుచేపట్టఁబడినవాఁడు; (చంద్రుఁడు లేక సూర్యుఁడు. 2 వ్యసనార్తుఁడు.)

ఉపరక్షణము. సం. వి. అ. న. సైనికులవారు సందడిలేక తొలఁగించుట. శిబిరరక్షణముకొఱకు చుట్టుఁబెట్టినవెలుగుకొసగునది. (అవిగొందము.)

ఉపరతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉడిగినది.

ఉపరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉడుగుట, 2. పురుషాయితము.

ఉపరథ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పనులుకొనగువారికొఱకు పోకలకేగ నేర్పడిన ఊరిముందటిదారి, పుంత.

ఉపరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాహువు సూర్యచంద్రుల నంటుట; 2. అన్యాయము; 3. గ్రహకల్లోలము; 4. వ్యసనము.

ఉపరామము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుగుట.

ఉపరుద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

ఉపరోధము. సం. వి. అ. పుం. అవరోధము, అడ్డగింత.

ఉపరోధించు. సం. స. క్రి. అవరోధించు, అడ్డగించు.

ఉపల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కల్వపుగుండు; 2. పాత్రము, 3. మొరపఱాయి అ. పుం. ము. 1. ఱాయి; 2. రత్నము.

ఉపలంభము. సం. వి. అ. పుం. అనుభవము.

ఉపలక్షణము. సం. వి. అ. న. ఒకటినుద్దేశించి చెప్పినది సామాన్యధర్మముచే తదితరస్థలములయందును ప్రవర్తించుట.

ఉపలబ్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది. 2 తెలియఁబడినది.

ఉపలబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 తెలివి, 2. పొందు.

ఉపలాలనము సం. వి. అ. న. బుజ్జగము

ఉపలాలించు. సం. స. క్రి. బుజ్జగించు.

ఉపలాలితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బుజ్జగింపఁబడినది.

ఉపలింగము. సం. వి. అ. న. ఉపద్రవము

ఉపలిప్తము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అలుకఁబడినది

ఉపలేపనము. సం. వి. అ. న. గోమయము, అలుకుట.

ఉపవడము దే. వి. మేలుకొనుట, అవబోధము. (ఉప్పవడము యొక్క రూపాంతరము.)

ఉపవనము. సం. వి. అ. న. ఆరామము, తోఁట.

ఉపవర్తనము. సం. వి. అ. న. దేశము, విలాతి.

ఉపవసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు

ఉపవసించు. సం. అ. క్రి. భుజింపకుండు, పస్తుండు.

ఉపవస్తము. సం. వి. అ. పుం, న. ఉపవాసము.

ఉపవాసము. సం. వి. అ. పుం. న. పస్తు.

ఉపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజెక్కెడి యేనుఁగు ఔపవాహ్యము.

ఉపవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస.

ఉపవిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కూర్చుండినవాఁడు.

ఉపవీతము. సం. వి. అ. న. ఎడమభుజముమీఁదుగా కుడిపార్శ్వమున వ్రేలెడు జందెము

ఉపవేశము. సం. వి. అ. పుం. ఆసన, కూర్చుండుట.

ఉపశమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడఁగుట, 2 ఓర్పు.

ఉపశమించు. సం. అ. క్రి. 1. అడఁగు; 2. ఓర్చు. (చూ. ఉపశమిల్లు.)

ఉపశయము. సం. వి. అ. పుం. వలయొడ్డియా చెంతతాకుదాఁగియుండుటకై త్రవ్వినపల్లము, కూటము.

ఉపశల్యము. సం. వి. అ. న. గ్రామముచేరువనేల.

ఉపశాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అడఁగుట; 2. ఓర్పు.

ఉపశాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావలివారు వరుసక్రమమున పండుకొనుట; 2. వరుస.

ఉపశోభితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించినది.

ఉపక్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నక్షుతింపఁబడినది, ఒడఁబడినది.

ఉపశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శకునార్థముగ విన్నట్టుదు దిక్కాటు వంగలిగడిశుభాశుభసూచకముగు అనృ్య శంభాషణశ్రవణము. 2. ఒడఁబాటు.

ఉపసంపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యజ్ఞార్థము చంపఁబడినది, (పశ్వాది.) 2. నీళ్లుపోసికొందినది.

ఉపసంవ్యానము. సం. వి. అ. న. పరిధానము, దోవతి.

ఉపసంహరించు. సం. స. క్రి. 1. మరలించు; 2. సంహరించు.

ఉపసంహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరలించుట, 2. సంహారము.

ఉపసరము. సం. వి. అ. పుం (దూ.) ఉపసరము.

ఉపసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. (క్రియాయోగములు.) ప్రాది, 2. ఉత్పాతము; 3. ఒకానొకరోగము.

ఉపసర్జనము. సం. వి. అ. న. అప్రధానము.

ఉపసర్పణము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయము, ప్రాపు.

ఉపసర్పించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు, ప్రాపుగొను.

ఉపసర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ తొలిచూలావు

ఉపసూర్యకము. సం. వి. అ. న. సూర్యపరివేషము.

ఉపస్కరము. సం. వి. అ. పుం సంబారము.

ఉపస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. చేరిక, 2 సేవ.

ఉపస్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేరినది.

ఉపస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక, 2. తోఁచుట

ఉపస్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఆచమనము; 2. స్పర్శము, 3. స్నానము.

ఉపహతము. సం విణ (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపద్రవమునొందినది; 2. నాశమునొందినది.

ఉపహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉపద్రవము; 2. నాశము.

ఉపహారము. సం. వి. అ. పుం. ఉపాయనము, కానుక.

ఉపహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁబడినది.

ఉపహ్వరము. సం. వి. అ. న. 1. ఏకాంతము; 2. సమీపము.

ఉపాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱిపోవడితిత్తి; 2. మీమాంసాది. (అవి. ౪.—మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణము, ధర్మశాస్త్రము.)

ఉపాంతము. సం. వి. అ. పుం 1. సమీపము; 2. మూల. విణ. సమీపించినది.

ఉపాంశు. సం. అవ్య. ఏకాంతము. "గంజాహోలఉపాంశుగ భుజించునతఁడుల." ఆము. ౪, అ.—వి. ఉ. పుం. ౘ. జపభేదము.

ఉపాకరణము. సం. వి. అ. న. సంస్కారపూర్వకముగా వేదమును గ్రహించుట.

ఉపాకర్మము. సం. వి. న. న ———పై.———

ఉపాకృతము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞమునందు అభిమంత్రించి చంపఁబడినపశువు. విణ. ఒడియుంచఁబడినది.

ఉపాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. ఇతిహాసము.

ఉపాగతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది, 2. వచ్చినది.

ఉపాత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందబడినది; 2. అపహరింపఁబడినది.

ఉపాత్యయము. సం వి. అ. పుం. అతిక్రమణము, కుటారము

ఉపాదానము. సం. వి అ. న. 1. కారణము; 2. విషయముల వలనపాఱెడు ఇంద్రియములను మరలించుట.

ఉపాదేయము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపఁదగినది.

ఉపాధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట, 2. ధరించుట, 3. కవ్వుల.

ఉపాధి. సం వి. ఇ. పుం. 1. ధర్మచింత; 2. కపటము; 3. కుటుంబమునందు మిక్కిలి యాసగలవాఁడు; 4 విశేషణము

ఉపాధ్యాయ. సం. వి. ఆ, స్త్రీ. ఉపాధ్యాయత్వము చేసెడు ఆఁడుది.

ఉపాధ్యాయాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపాధ్యాయునిపెండ్లాము

ఉపాధ్యాయి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉపాధ్యాయత్వముచేసెడి ఆఁడుది; 2 ఉపాధ్యాయుని పెండ్లాము.

ఉపాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదమును చదివించువాఁడు; 2. చదువుచెప్పువాఁడు.

ఉపానహము. సం. వి. హ. స్త్రీ. చెప్పులు.

ఉపాయనము. సం. వి. అ న. ఉపహారము, కానుక.

ఉపాయము. సం. వి అ పుం. 1. వెరవు; 2 పొందు. (చతురుపాయములు —సామము, భేదము, దానము, దండము. మాయ, ఉపేక్ష, ఇంద్రజాలము అనుమూటినిగూడఁజేర్చి సప్తోపాయములనికొందఱు నీతికోవిదులు చెప్పుదురు. మఱియు నాయకుఁడునాయికయొక్కకోపమును పోఁగొట్టునప్పుడు ఉపయోగించెడు ఉపాయములు ఆఱు —సామము, భేదము, దానము, నతి, ఉపేక్ష, రసాంతరము)

ఉపార్జనము. సం. వి. అ. న. సంపాదనము, గడన.

ఉపార్జించు. సం. స. క్రి. సంపాదించు; గడించు.

ఉపార్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గడింపఁబడినది.

ఉపాలంభము. సం. వి. అ. పుం. మర్మముదూఱిపాఱనాడుట.

ఉపాలంభించు. సం. స. క్రి. మర్మముదూఱిపాఱనాడు.

ఉపాలబ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మర్మముదూఱిపాఱనాడఁబడినది.

ఉపావృత్తము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) వలుమాఱుమీఁదఁబొర్లాడినది. (గుఱ్ఱము.)

ఉపాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాపు; 2. ఆనిక.

ఉపాశ్రితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపబడినది

ఉపాసంగము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ములపొది.

ఉపాసకుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవకుఁడు.

ఉపాసన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. సేవ. అ. న. ము. 1. శరాభ్యాసము; 2. సేఁట.

ఉపాసము. వై. వి. ఉపవాసము, "క. దినమొక్కొక్కటియొక్కఁగ వనజాక్షుండు వసించి వత్సరమెల్లం జనఁగానొక్కొకయెడయుపోసంబుండియుఁ ననర్గమునదల్పుగా." ఉ, హరి. ౨, అ.

ఉపాసించు. సం. స. క్రి. సేవించు, కొలుచు.

ఉపాసిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉపాసించువాఁడు.

ఉపాసితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపాసింపఁబడినవాఁడు, సేవితుఁడు.

ఉపాసీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమీపమునఁ గూర్చున్నవాఁడు.

ఉపాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉపాసనము, సేవ.

ఉపాస్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపాసింపఁదగినవాఁడు, సేవ్యుఁడు.

ఉపాహితము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]. విణ. ఆరోపితము.

ఉపాహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. [illegible]ంపఁబడినది 2. పట్టుపడినది.

ఉపేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హరి, వెన్నుఁడు.

ఉపేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అశ్రద్ధ, ఒప్పరికము.

ఉపేక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపేక్షించువాఁడు, ఒప్పరికించువాఁడు.

ఉపేక్షించు. సం. స. క్రి. అశ్రద్ధచేయు, ఒప్పరికించు.

ఉపేక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉపేక్షింపఁబడినవాఁడు, ఒప్పరికింపఁబడినవాఁడు.

ఉపేత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. ఉపాయములువన్నవాఁడు, 2. సమీపించువాఁడు.

ఉపేతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

ఉపోదక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దుంపబచ్చలితీఁగె. (రూ. ఉపోదకి. ఈ. స్త్రీ.)

ఉపోద్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. ఉదాహరణము.

ఉపోషణము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, పస్తు.

ఉపోషితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పస్తున్నవాఁడు.

ఉపోష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పస్తుండఁదగినది.

ఉప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విత్తఁబడినది. (నేల)

ఉప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విత్తుట, వెద.

ఉప్పతి. దే. వి. ఓర్వలేనితనముచేత అడిపోసికొనుట.

ఉప్పతించు. దే. అ. క్రి. ఓర్వలేనితనముచేత అడిపోసికొను. "ఉప్పతించెవాఁడు మరమరసెనేమో." [illegible]

ఉప్పతిల్లు. దే. అ. క్రి. పుట్టు, ఉత్పత్తియగు.

ఉప్పన. దే. వి. [illegible] (రూ. [illegible])

ఉప్పనబట్టలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. [illegible]" ఉ. హరి. ౫, అ.

ఉప్పర. దే. వి. త్రవ్వుట, గోడలుపెట్టుట మొదలగుపనిచేయుజాతి (ఉప్పరవాఁడు, ఉప్పరది)

ఉప్పరము. దే. వి. 1. ఆకాశము, 2. మీఁదు. "దోమతెరలు ఉప్పరమెత్తిరి." [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible] "[illegible] ఉప్పరదిరిదోలుగాని యుగ్రగతింబలమెంచి[illegible]." భార. విరా. 3, అ.)

ఉప్పరి. దే. వి. ఉప్పరవాఁడు, ఖనకుఁడు.

ఉప్పరించు. దే. అ. క్రి. మల్లయుద్ధక్రియావిశేషము. "వ. మదమల మెడిమలంచియు[illegible], [illegible] ఉప్పరించియు." ఉ. హరి. [illegible], అ.

ఉప్పరిగె. దే. వి. మిద్దిమీఁదికట్టడము, మేడ.

ఉప్పలవాయి. దే. వి. [illegible] "[illegible]" భార. అను. ౪, ౫.

ఉప్పలి. దే. వి. కీడు, ఆపద.

ఉప్పవడము. దే. వి. (రూ.) [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, అ.

ఉప్పళము. దే. వి. (ఉప్పు+అళము) ఉప్పువండుటకుపెట్టిననేల, ఉప్పుగాసుకుండెడుచోటు (అనిఘంటుగు.)

ఉప్పళించు. దే. అ. క్రి. ఉప్పరించు. "[illegible]" భార. విరా. ౨, అ. ([illegible])

ఉప్పి. దే. వి. [illegible]. (ఇది ద్వివిధము—తెల్లయుప్పి, నల్లయుప్పి)

ఉప్పిఁడి. దే. వి. (ఉప్పు+ఇఁడి.) ఉప్పుగోరి, [illegible]

ఉప్పిరింత. దే. వి. [illegible]

ఉప్పు. దే. అ. క్రి. [illegible] (చూ. [illegible]) వి. లవణము

ఉప్పుఁగండె. దే. వి. (ఉప్పు+[illegible].) ఉప్పుదమిరియుండఁ [illegible]

ఉప్పుఁగడలి. దే. వి. (ఉప్పు+కడలి.) లవణసముద్రము.

ఉప్పుఁగాయ. దే. వి. (ఉప్పు+కాయ) ఊరుఁగాయ, ఉపదంశము. "మ. [illegible]" [illegible] ౧, ౫.

ఉప్పుఁగుండము. దే. వి. (ఉప్పు+కుండము.) బాలక్రీడావిశేషము.

ఉప్పుఁజేఁప. దే. వి. (ఉప్పు+చేఁప.) ఉప్పుదమిరియుండఁ బెట్టిన మత్స్యము.

ఉప్పుఁబట్టి. దే. వి. (ఉప్పు+పట్టి) [illegible] ఉప్పుపండెడునేల

ఉప్పుడు. దే. వి. ఉబ్బుట ([illegible])

ఉప్పువాము. దే. వి. ఉప్పువండ పెట్టినచోటు

ఉప్పెన. దే. వి. 1. సముద్రోల్లంఘనము, 2. విజృంభణము. "[illegible]" [illegible] ౨, అ.

ఉప్పొంగు. దే. అ. క్రి. (ఉబ్బు+పొంగు.) 1. మిక్కిలి యుబుకు; 2. మిక్కిలి సంతోషించు; 3. విజృంభించు.

ఉబలాటము. దే. వి. జోలి. మిక్కిలి అభిలాషము. (అని గొందఱు.)

ఉబుకు. దే. అ. క్రి. పొంగు. వి. పొంగుట.

ఉబుసు. దే. వి. 1. పనిలేనికాలము; "క. కాపురవిపంచిఁగైకొని, నీవించుకగానపటిమ నెలుపఁగవలయున్, నావుడుసటులకాని యావిద్యం బ్రౌఢుఁడవు చెప్పవగనికిమిగులన్ వ. ఇవ్విధంబునంగల భాషిణిగాన విద్యాకౌశలంబునసకలనియుబుసుఁబుచ్చి" కళా. 3, ఆ.–2. వృత్తాంతము. "ఉ. ఇంచినప్రొద్దు పోకడకునెవ్వరితోన బుసేమిచెప్పదుగా." విక్ర. ౬, ఆ.

ఉబ్బ. వై. వి. ఉక్క, ఉష్ణము.

ఉబ్బకము. వై. వి. 1. ఆధిక్యము, 2. ఉత్సాహము "చ. వలఁబడిచిక్కి [illegible] వలపుమిక్కుటపోవుచుయొండెఁగాక [illegible] లఁగొంచు భారముసకుందుమకించుకయుబ్బక బునన్, వలగొని పాటుపెట్టు." పంచ. నా. ౨, ఆ.

ఉబ్బతిల్లు. వై. అ. క్రి. ఉబ్బు, పొంగు.

ఉబ్బనీరు. వై. వి. ఉమ్మనీరు.

ఉబ్బరపోవు. దృ. అ. క్రి. (ఉబ్బరము+పోవు.) చేష్టలుడిగియుడిగోఁడు అట్టేనిలుచు నివ్వెఱపడు. "ఉ. ఇనుపరుసీలదీర జనిఫేకిణలిం [illegible], స్వరమెదిరించికాంచసపులంతుఁ దవ్వసపాటులాడఁగా, ధరణిపుఁడద్భుతమైతనమంఁదద్భుతదండము దాఁకిమిటిలి, ట్టురవడిఁజింను క్రమ్మఱీసమబ్బరపోయిరిభామినీ జనుల్." వై. 3, ఆ.

ఉబ్బరము. వై. వి. 1. కడుపుబ్బుట, 2. అతిశయము. "ప్రత్తి సంపత్తి ముటొబ్బరయుబ్బొంబున." భీ. 3, ఆ.

ఉబ్బరించు. వై. అ. క్రి. 1. కడుపుబ్బు, 2. అతిశయించు. "ద్వి. ఉబ్బు మాన్పులతోడనొకకొంతసేపు ఉబ్బరింపకపటియూరకుండుమను" రా. యు, ౧౦ (ఇక్కడ ఉబ్బరింపక అంఁగా మీఱక అని యర్థము.)

ఉబ్బలి. దే. వి. బూది. "సి. [illegible]" గవి ౬, ఆ (చూ. ఉమ్మ'.)

ఉబ్బసము. వై. వి. ఊర్ధ్వశ్వాసరోగము

ఉబ్బు. వై. అ. క్రి. 1. ఉబ్బరించు; 2. పొంగు, 3. గేయు, "ద్వి. ఇదియేమిమునినాథయీగతి [illegible] యమున, సుదతంబులో మూడుబ్బుచున్నదియు" రా. అర. ౧౦.–4. సంతోషించు 5. స్ఫూర్తించు వి. సంతోషము

ఉభయము. సం. వి. ద్వి. 1. రెండవయవములుగలది. 2. కుడియుగ్రువదుట్టరి. (కుడిపాదమ్మనెత్తిఁడుడు. లోతులుకు జేరి వేయు మువ్వవను గరుక దీనికి ఉభయమని పేరుకలిగెను.)

ఉమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి. 2. సూనెయగిసె. 3. కాంతి; 4. పసుపు; 5. యశము.

ఉమాదము. వై. వి. ఉన్మాదముయొక్కరూపాంతరము.

ఉమాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ఉమి. వై. వి. ఉమ్మియొక్కరూపాంతరము.

ఉమియు. వై. స. క్రి. (ఎంగిలిరాఁపనువాని) ఉమిసేయు, ఉమ్మివేయుచు.

ఉముక. దే. వి. పొట్టు, ఊకము.

ఉమేదువారు. హిం. ఓ. ఉద్యోగమునకై కనిపెట్టియుండువాఁడు

ఉమ్మ. వై. వి. ఉబ్బ, ఉష్ణము

ఉమ్మగిల్లు. వై. అ. క్రి. ఆవిరిచే నుడుకు

ఉమ్మడి. దే. వి. 1. పొత్తు; "ఉ. ఉమ్మడిగొమ్ముగాసఁదసయొంపిన యంతయునన్నిపంకలన్, నెమ్మదిఁబొంఁజల్లుచును సీలెనుఁదాన ప్రదాతసంచని, కమ్మగవేఱుపడకుడిఁగాసఁగరాదె." భో. ౬, ఆ.–2. నిక్కపుఁగట్టడ. "శీ. శ్రీరంగవిభుఁ బ్రతిష్ఠించి యర్వది వేలమాడలద్దివ్యసమ్మడికినొసఁగె." జై. ౧. ఆ.–౩. ఏకకాలమున. "గీ. లేమవీతిగమాలాశిరీముఖములు, శంబరారాతి శితసుమశాయకములు, గాటముగ బర్విఁయుమ్మడిఁగాఁడులయును, వసుమతీ జానిపరవశ పొంత... (ఇక్కడనిదిక్రియావిశేషణ ప్రయోగము లందుండొక్కటిక్రియావిశేషణము గానే కానఁబడుచున్నది. "పెక్కుబలంబు లవ్వపొక్కమ్మడిఁ ద్రోచియుద్ధగమహారథితో" ... ద్రో. ౨. ఆ. ఇత్యాదులు.)

ఉమ్మవిము. వై. వి. ఉమ, ఉష్ణము.

ఉమ్మనీరు. వై. వి. ప్రసవజలము*.

ఉమ్మలము. దే. వి. 1. దుఃఖము, 2. శోకము. (చూ. ఉమ్మలించు.)

ఉమ్మలి. దే. వి. ఉబ్బలి "వ. కమ్మకస్తురియుమ్మలింబసిఁకరం మెదల లేనివీలాలకజాలంబులు" కళా. ౬, ఆ.

ఉమ్మలించు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు, "గీ. ఒక్కరేయిని పాఁ నాయుసికిగాఁగఁ, బదికికొన్నారమవిచెల్లెనలఘుచరిత, పోయి వచ్చెదనవిదపంబునకుఁలోఁవ, నన్నుహించెనమునిమదినుమ్మలింప." సం. "[illegible] శ్రీ [illegible]." భార. శల్య. ౨. ఆ.–2. శోకించు "చ. నీకునైనగపుత్త్రులడుబంధులుగాఁజేత్తులన్, దిరియుడురించవారిఁపగుదివతకోర్వకయుమ్మలించెదన్." సం. "దుఃకోర్యథఁసకోఁబాముతొవ్వుమహింపురుసద్విధి, పాతపుత్రు శోఁబామిగాంధారిఁసిఁకరించెతో. భీష్ముకాదినదేష్క్యనితోఁచనే వృష్ణి నిమిసమ్" భార. శా. ౧, ఆ.

ఉమ్మలిక. దే. వి. 1. దుఃఖము. "క. ఇమ్మహియెల్లనునిముసి, యుమ్మలికఁజెంలవొచ్చె." సం. "దుఃఖవైక్లబ్యక మహారాష్ట్రాణిసక్తే" భా. ఉద్యో. ౧, ఆ.–2. శోకము. (చూ. ఉమ్మలిక "ఉ. సమవమారఁగాముసుషుఁ జాలెదుఁడు క్రుంగిపోఁక, నమ్ముఖంబునించెఁగన్నెక్యముమాసఁగనెత్తు వేసునం, మాటకింబుకోఁబునుమ్మలగున్నల దీరునించెవాఁ క్రమ్ము, గోవంగఁజేనియులకైపవద్యాలరోసనెల్లెదన్." ఉ. ౮, ఆ.)

ఉమ్మలికించు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; 2. శోకించు. "చ. మునిరో మనిచిరవాఁడఁ బ్రాణములనుమ్మలికింపకుఁడించుకేని యున్." భా. భీష్మ 3, ఆ.

ఉమ్మాదము. వై. వి. చిత్తవిభ్రమము, (చూ.) ఉన్మాదము.

ఉమ్మాయముత్తియము. దృ. వి. క్షుద్రముక్తికము.

ఉమ్మి. వై. వి. ఉమియును ఎంగిలి, ఉత్తి.

ఉమ్మెత. వై. వి. ఉన్మత్తయొక్కరూపాంతరము

ఊమ్మెత్త. వై. వి. ఉమ్మెత్తమొక్క.

ఊమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఊములుగలది. (రూపము.)

ఊయాల. ద్వి. వి. ఉయ్యాల. "సీ. నిలువుటద్దములు గంటలయు యాలలుఁబాంపులుఁగ్రొవ్విరులు దోమతెరలు." ఉ. 3, ఆ. (ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.)

ఊయేల. ద్వి. వి.——పై.——

ఊయ్యల. ద్వి. వి.——పై.—— "క. ఉయ్యలనూఁచెదము చెవ్వఁదొడఁగనావంతిమృగక." శృం. ౬, ఆ.

ఊయ్యాల. ద్వి. వి. బిడ్డలను పండఁబెట్టి యూఁచెడుడోల. "సీ. కొదలఁజవలేటిరేఁదరఁగలుదాలుఁదగు చందమామనుయ్యాలయూఁచ." హరి. ఉ. ౬, ఆ. (ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.)

ఊయ్యాలతొట్టి. ద్వి. వి. తొట్ల. "సీ. ఉయ్యాలతొట్టిలోనునిచి చేతులుబట్టి యూఁచియాడెదుపాటలఁబ్రసేర్చి" వి. పు. 2, ఆ.

ఊయ్యాలపులుఁగు. ద్వి. వి. పారకపక్షి, (రూ.) ఉయ్యాల చేటుఁబులుఁగు.

ఊయ్యాలమంచము. ద్వి. వి. డోలామంచము. "ఎ, గీ. మించుదంతపుటుయ్యాలమంచమునను." (ఉయ్యెలమంచమని పాఠాంతరము.) శృం. ౨, ఆ.

ఊయ్యెల. ద్వి. వి. ఉయ్యాల. "వ. నగొంగతకారిత్రుంగయు, యుయ్యెలయుమలోలెమాలదోయంతయుఁ బ్రొద్దుఁగనిశ్చితాత్ముఁడై." భార. అర. ౨, ఆ. (ఊయేలయొక్క రూపాంతరము.)

ఊయ్యేల. దే. వి.——పై.——

ఊరక. దే. అవ్య. ఊరక. "సీ. పెక్కుసోకులచేఁ బెక్కుదెబ్బలు, గుల, సంచెదిట్టిపట్టికలుకారేల మునగవంబునెంచిజగడంబొసర్చు, ము, పోఁకుమేఁదయందు ప్రక్రియను" (ఇత్యాదిస్థలములయందు దీనికియర్థముచెప్పుటయే పాఠఁగియున్నదిగానియట్టి ప్రయోగము గ్రంథకర్తృకులయందుమాత్రముగానఁబడుచున్నది.) అచ్చ. యు, కాం.

ఊరగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ఊరడించు. దే. అ. క్రి. ఊరవడించుయొక్క రూపాంతరము. "క. జ్వరతరయుండఁగనే, కొరుఁదొరఁగఁదగునెరక్షయురడింపుముని, తరువెల్లఁబాపువారేఁ, దొరిఁదోయందుతెలఁగుకొయ్యఁ దొండెదుపితవక" హరి. ఉ. ౮, ఆ. (రూ. ఉరడించు.)

ఊరణము. సం. వి. అ. పుం. మేషము, పొట్టేలు.

ఊరణాక్షము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస?

ఊరణాఖ్యము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఊరభ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఉరణము, పొట్టేలు.

ఊరమరిక. దే. వి. రమారమి.

ఊరము. సం. వి. ప. వ. రొమ్ము. విణ. శ్రేష్ఠము.

ఊరరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

ఊరరీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగీకారము, ఇయ్యకోలు.

ఊరలఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఊరలన్+పడు.) దొర్లు. (స్వార్థముగపడు.) (రూ. ఉర్లఁబడు.)

ఊరలఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (ఊరలన్+పాఱు.) చలించు. "మ. పిలుచు, బురలంబాఱఁగఁభిన్నమైఁగవెరద్రోద్రేకముం జాచిమ, చరలోకంబును సంచలింపఁబాఱిసంధద్యావాపృథ్వీరో గృతిగ." భార. భీష్మ. 3, ఆ. (రూ. పాఱు.)

ఊరలు. దే. అ. క్రి. 1. దొర్లు; "ఉరలం ద్రోయుచునట్లు." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. గాఱు; "సీ. తోయజదళములతుదిదుంచు తొటఁగెడుగతిఁగన్నుఁగవవర్తుకములురల." భార. విరా. ౨, ఆ.—3. రాలు, "హస్తిరలమస్తకంబులురలించియుఁదొరలించియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—4. పడు. "క. పటునోర్పుటుఁ జైనపుడ, నటునిటలాజాలములురలినదొరఁగుమురు, తక్కటకఁదియుదియుచుఁజని, యటకనియుండుంగధ్రవభుమునుమిత్ర." పాండు. ౧, ఆ.

ఊరలుకొను. దే. అ. క్రి. పడు. (స్వార్థమునఁగొను.) "ఉన్నత శిఖరంబులురలుగొనఁగ." భాగ. ౨, స్కం.

ఊరవడి. ద్వి. వి. (ఉరవు+వడి.) అతివేగము. "గీ. రాఘవుని దండుపైవాఁడురవడినంత, వానఁగురిసిన." అచ్చ. యు, కాం. (ఈ గ్రంథమునందేయుగానొకచోనిదియలఘురేఫయుక్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. వ్యుత్పత్తివిచారముచేసినయెడనదిదుష్టముగాదు. "ఎ, గీ. ఉఱవడిగ త్రావిరాముని మలుపుసేరి." అచ్చ. యు, కాం.)

ఊరవడించు. ద్వి. అ. క్రి. 1. ఊరవడిగొను; 2. వేగిరపడు "ద్వి. ఉరవడింపకుఁడు [illegible], దరదిగార్గ్యము దాతుని బధివముఁడు" రా. యు, కాం. (రూ. ఉరవడించు. "గీ. పొరనంతమైనర్థుఁడైవస్త్రమురవ, గెంచుఁగొకమిదినిశిస్తృవత రేగ్య." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)

ఊరవు. వై. వి. కొంచెము. "వ. ఉరవునూఁకయువెరపుసఁ, దాఁకయు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—విణ. 1. అధికము; (రూ. ఉఱవు.) 2. ఉచితము. "క. దురమునదట మధురయుఁబు, కృపణుఁ బ్రయోగంబుఁదగినవలఁకులుకంపె, దుతవగునదిగానుమ వెహరి, యురవుగోవర్ధనంబుసేయుమఁగడఁగెర." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఊరశ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

ఊరసిలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశాలమైనఱొమ్ముగల వాఁడు, ఔరసుఁడు? తన్నుఁబొడిచి తవిలినను రక్షించుగాను వాఁడు. (అవిరోధము.)

ఊరసుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

ఊరస్త్రానము. సం. వి. అ. న. ఉరశ్ఛదము, బొందలము.

ఊరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధర్మపత్నియందుఁ దనకుఁబుట్టిన కొడుకు.

ఊరస్వంతుఁడు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) ఉరసిలుఁడు.

ఊరస్సూత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. రొమ్మున త్రాడు ముత్యాల పేరు.

ఊరలించు. దే. అ. క్రి. పెలుఁగు, ప్రకాశించు.

ఊరి. దే. వి. ఉచ్చు, వాగుర. "గీ. యోగబలములేనియట్టిదంతి యాగిలల్, క్రొవ్వులేనియునేర్పులేని, మృగము వలయునురియుఁ దగిలిపోవఁడుఁబోఁగ, లేనియట్లధరములోనడఁగు." భార. శాం. ౫, ఆ. (దీనిభేదములు రులిరి.)

ఊరిగోల. దే. వి. (ఉరి+కోల.) ఉదుములోనఁగుదానిఁబట్టుటకై చివరనురిఁబెట్టిబెట్టినకోల.

ఊరిడి. దే. వి. కుమ్మరపురుగు. "గీ. ఉరిడిపురుగుగల్లనీకలుపరచ రాక, దొరలుదుండెడుమంగళంబుఁదొండమున్ను, కానియును

వాఁడు సంసారసంగుఁడగుచు, నెందునేనియుఁ బొంకంబుఁ బొందఁ డతఁడు." రుక్మి. ౪, ఆ.

ఊరిపాట. దే. వి. 1. ఉరియాడుట, ఉరులాట; 2. సంకటము. "ఇట్టిదురువిశ్వంగసురియాటమేది." సం. "నరేభికంటె వరసంయదృక్షిపికపోధన." భార. శాం. ౧, ఆ.

ఊరియాడు. దే. అ. క్రి. (ఉరిపి+ఆడు.) 1. ఉరులాడు, 2. చలించు. "క. కలికసవతివరసంబుల, మరిఁజొచ్చుఁ బుండెంపు మానుమూనవెలచున, య్యరతిపనుపుసేయఁ గ్రో, చుకలంపలవలమఁ జేయఁ జూచుందలరున్." "గీ. ఇట్టులురియాడుచిత్తంబునిట్టి దవి, సాధుచెప్పినధర్మంబునకుఁ జొరంగ, నూలుకొల్పి." భార. అను. ౧, ఆ.

ఊరియు. దే. అ. క్రి. 1 చలించు; "ఎ, గీ. కొనలురియంగ విఱుఁదులు దవిమేఖ, లావరులఁ గదలింపఁ గ్రొంకులలరఁ, జెవులు ద్రిమ్మెచు" హరి. పూ. ౭, ఆ.—2 జాఱు, "ఉరిసిన వల్లె వంప్రసుకలుమాసివదాలిముఖుఁ." పాంచ. ౨, ఆ.—3. పక్వమగు; "క వెండియుఁ దనకవరించినకామంబులుగ్రమంబున దివ్యఫలంబులుఁ బ్రబలంబుసేయంగామంబులు సమసెఁగాని యారేఁగుఁ బండ్లురియవయ్య." సం "సవసతాసవ్యవదగ్గంగ" భార శల్య ౨, ఆ.—4. పరితపించు "గీ. ఉదరవహ్ని పేఁగులురియ మండియునేను, జాడఁగడఁగియుట్టిజాడుఁ గుడువ, నొల్లనవిన." భో. 3, ఆ

ఊరిపోయు. దే. స. క్రి. (ఉరి+పోయు.) ఉరిదీయు

ఊరీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉరరీకృతము.

ఊరు. వై అ. క్రి. 1. శ్రవించు; 2. తను* "నమ్మియురు రుఁగా." (ఊరవు అనుశబ్దంబవరప్రయోగమునట్టి ఊధానుశ ప్రశక్తికముగా వ్రాయఁబడెను.)

ఊరుజె. దే వి. మత్స్యవిశేషము.

ఊరుబూకము. సం. వి అ. పుం ఆముదపుఁజెట్టు.

ఊరుమ. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

ఊరుముంజె. దే. వి. దేవవిశేషము. "అగోదరంబాయురుముంజె ముత్తియపులన్న వచోరగండ్లయందము." హ. ౨, ఆ. (చూ పాలుముంజె.)

ఊరుముడు. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఊరుపడు. దవ్య అ క్రి (ఊరుపు+పడు.) నెలవేరు. "క సీపటూరుపడనొక్కనెఁ, జాపియుఁ దెగర్వమడఁచుచుఁ గవచమునఁ గలిగెన్, ప్రాపించవమ్ముభోగము, నీపుణ్యంబిలునుడించిసేడు ఫలించెన్." భో 3, ఆ.

ఊరువిడి. దవ్య వి. (ఉరువు+విడి.) వస్తుసమూహము. "వ పారునిసుతిం చిరత్నర సహస్రముహూరతవిందుచేసి, త్కాఁరుగాడు కాలాంతయురు దండముఁ బావలు రత్నపాత్రయుఁన్, వరముఁ గాంచెనుమరుఁదవారగ నైప్రబలాధిధానుఁడై, యురువిడిచేసి య్యడిత్ర యోజనమిల్లను శత్రుగించుఁడా." విక్ర. ౨, ఆ.

ఊరువు. ఉధ. దే. స. క్రి. పరిహరించు. "సీ. నాహాపుఁజూచిన గౌరియు నహితల్పమురివిపల్లవతయ్యఁ జొరలునని" ఆశ్వ. ౨, ఆ. "ద. లతాంగులారయ, నురుపుదునీవుఁ గంబయురుతొర్వఁ గాఁడియునునింతిపోటులన్." హరి. ఉ. 3, ఆ.—వై. వి. రూపము. "ద్వి. అరిగినఁ బిత్తుటనయ్యగ్గికన్య, యురువెదిలెంబునువ్వును దక్కి." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—సం. విణ. ఊ విరివియైనది.

ఊరోజము. సం. వి. అ. పుం. కుచము.

ఊర్జంబడు. దవ్య. అ. క్రి. ఉరలఁబడు. (పాపర్థముపడు.) "తరుబుర్జంబడివెల్లగిల్లిపడు." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఊర్లు. దే అ. క్రి. ఉరలుయొక్కరూపాంతరము. "ప్రస్ఫోడ క్రోడకటాహములుర్లిపడె." శై. ౪, ఆ.

ఊర్వర సం. వి. ఆ స్త్రీ 1. ఎల్లపైరులచేనిండిననేల, 2. నేల.

ఊర్వారువు. సం వి. ఉ. స్త్రీ. దోసకాయ.

ఊర్వి. సం వి. ఈ స్త్రీ. భూమి, నేల.

ఊఱువు. వై. వి. ఔచిత్యము* "ద్వి. నెఱిదగోరములకు నెల నెఱవంగ, యుఱవెదివిరహులనడిగించుమంట." రా. యు. కాం.—విణ. 1. అధికము, "క ఊఱవగునారుగపంటలు, గొఱియలపాఁడియుసురభులగుఁ బురుషులకున్, దిఱవలుచుటము లయ్యెడ, రెఱిచియధులయుంతురక్తినెల్లజనంబుల్." భార అర, ౪, ఆ.—2. ఉచితము*. "ఇత్తెఱఁగుచూడదుంకునుఱవకాదె." భార ఉద్యో. 3, ఆ.

ఊఱిడి. దే వి. 1 దార్ఢ్యము, "క వలమురిదగినకుమెడకలు, వలమురిపముఁ జూపుదాపు వనజాతముసా, వలమురియించుమొగ ముత్తై వలముఱిదిపాటించువేణి వసిఱుఁదనరున్." చంద్ర.—2. స్థైర్యము. విణ. 1 దృఢము, 2. స్థిరము.

ఊఱియ. దే. విణ దిట్టతనముగలవాఁడు, ధృష్టుఁడు. "గీ. ఊఱి దగునయ్యనివంటియుఱియతోరక" అన్వ. ఆర, కాం

ఊఱియు. దే. అ. క్రి ఇల్లురొగనువానిపైకివ్వచెడి యూదార్థ మున సిక్లపడు.

ఊఱు. యు వై. అ. క్రి. 1. శ్రవించు, 2. తను*. "వీయుఱు కడకిగిఱనుపనుమొదలునవ్వరికెవి." భార ఉద్యో. ౪, ఆ.—దే. స. క్రి. లక్ష్యపెట్టు. "ఊఱఁడుమురేంద్రునైన." భార. ఆది ౬, ఆ. (దీనికి వ్యతిరేకమునందె ప్రయోగము గానఁబడుచున్నది.)

ఊఱుద్రాళ్లు. దే వి. బ (ఉట్టు+త్రాడు.) ఉట్టుఁద్రాళ్లు, పాలుపిదుకునప్పుడు ఆవుకాళ్లుగట్టు త్రాడు. "గీ సీరశలశంబును ఊఁద్రాళ్ళుఁజేతఁబట్టి, యమరునోపాలకృష్ణువల్లంతఁగాంచె." శ, ఘ. ౭, ఆ. (ఉట్టుఁద్రాళ్లయొక్కరూపాంతరము)

ఊఱుకు. దే. అ. క్రి 1 దాఁటు, "క. ఊఱికిచో నిలువకవెల, నుఱికెఁగావకడ్డముపడెక." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. దుముకు, "ఘ. చిమ్ముఱుకంజెరొనదార్తధంగిమహనీయోత్సాహదీప్తుఁడై" భార. శా. ౧, ఆ. (ఇది అచ్చతెనుఁగు రామాయణమునందొక చోట ఉఘుకొంచయుక్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. అది పొరపాటు.)

ఊఱుకుడుఁగిన్నె. దే. వి. (ఊఱుకుడు+గిన్నె) ఒకదినుసుకిన్నె.

ఊఱుకుడుబొడ్డు. దే. వి. రోగముచేఁబెరిగినబొడ్డు, బొండి.

ఊఱుగొట్టు. దే. అ. క్రి (ఉట్టు+కొట్టు.) కొఁతి ఉఱుకుము.

ఊఱుటి. దే. వి ఉదుట, చిక్రోడము.

ఊఱుపు. దే. వి ఉఱియుట.

ఊఱుము. దే. అ. క్రి. గర్జించు. వి. 1. గర్జనము; "క. మెఱుముఘుర్గండెదుసుగ, మఱుము గదికెఘడరిఁగుఱియ." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. హరహుంకారము. "గీ ఊఱుములునార్పులునబొబ్బ లరవడినెగడెన్." భార ౨, ఆ.—3. ఉరుము. "వ. తొఱు క్రొక్కసంగుక్కఁజేఁ బఱపఱిచ్చిన యుఱుములును." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఉఱువు. దే. వి. ఉఱుగొట్టుట. "సీ. ఒండొరుఁగదుముచునుఱువులు నూల్చుచుఁ బాతరలాడుచుఁ బరువులిడుచు." అశ్వ. ౪, ౧౦౦.

ఉఱ్ఱటలూఁగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగు+ఊఁగు.) 1. మిక్కిలి యూఁగు, (ప్రే. ఉఱ్ఱటలూఁచు. "సీ. బలిమిఁగానవపత్రంపర లనుఱ్ఱటలూఁచిరివ చందిక్కలొఁదిరిగితిరి." చంద్ర. ౪, ౫.)–2. చలించు.

ఉఱ్ఱట్లూఁగు. దే. అ. క్రి. ఉఱ్ఱటలూఁగుయొక్క రూపాంతరము. (చలించుటకు "క ఎక్కటిఁబోరిరి, యుక్కున బ్రాహ్మణు... ముఱ్ఱట్లూఁగఁగ." ౪. ౫.)

ఉఱ్ఱు. దే. వి. కోఁతియొక్క విస్మయధ్వని.

ఉఱ్ఱుఁద్రాళ్లు. దే. వి. బ. ఉఱుఁద్రాళ్లు.

ఉఱ్ఱుకట్టు. దే. స. క్రి. పాలుపిండునప్పుడు ఆవుకాళ్లనుకట్టు.

ఉఱ్ఱూఁతలూఁగు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగు + ఊఁగు.) 1. మిక్కిలియూఁగు. "సీ. ఉఱ్ఱూఁతలాఁడెడు దయాన్వితులచే నాళులక్ష్మీ కోలాటమాడె." ఉ. హరి. ౪, ౫.–2. చలించు "సీ. యుగవిరామమున నుఱ్ఱూఁతలూఁగఁజాలుగాలి కొండల మించఁజాలదట్లు." నం. "కియంతో వ్యాకులాశ్చైలా అహో దావాగ్నినాపియే." కాశీ. ౩, ౫.

ఊలంగవము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దపల్లపుచీమ, చంద్ర.

ఊలక. దే. విశే. చులుక, లఘువు.

ఊలకన. దే. వి. చులుకన. లాఘవము.

ఊలగరము. దే. వి. ఊలవరమునకు మొదటిరూపము.

ఊలపము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒకటితోనొకటిపెనఁగొన్న ద్రాక్షలోనగునది. పుం. దర్భవిశేషము.

ఊలవ. దే. వి. సస్యవిశేషము ధాన్యవిశేషము.

ఊలవరము. దే. వి. ఉలవరించుట.

ఊలవరించు. దే. అ. క్రి. నడిచేటనేలయూఁగుట.

ఊసల. దే. వి. తృణవిశేషము.

ఉలి. దే. వి. వడ్లంగిసాధనవిశేషము, వృషాదనము. విశే. అల్పము. "క. గుఱుదరుజలనిధి గడచిరి, నోరులుడుగంబంగనాడు నడి కాలువలు." భార. ద్రో. ౪, ౫. (ఇది నలియొక్కరూపాంతరము.)

ఉలింద. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉలికిపడు. దే. అ. క్రి. అకస్మాత్తుగాఁగలిగినభయాదులచేఁగంపించు.

ఉలికిపాటు. దే. వి. ఉలికిపడుట. "సీ. ఎడనెడమిట్టించిపడుచు నిలు వెలుకలకుఁలికిపాటొదవంగనొరలుచు." కళా. ౬. ౫.

ఉలిపి. దే. విశే. తులువ, దుర్మార్గుఁడు.

ఉలిపిగొట్టు. దే. విశే ——వై.——

ఉలిమిడి. దే. వి. వరుణవృక్షము.

ఉలిమిరి. దే. వి. ఉలిమిడియొక్కరూపాంతరము.

ఉలివ్రాను. దే. వి. ఖదిరవృక్షము.

ఉలియు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "వెలఁదికాఁడెఁగదుంతయు నులియు" రా. యు, ౧౦. (ఈ యర్థమునందు ఇది ఉరియు యొక్కరూపాంతరము.)–2. వ్రీయు. "బోరుననులివెఁభేరులు." భార. ఆది. ౬, ౫.

ఉలివాఁడు. దే. అ. క్రి. (ఉలివు+ఆడు.) చలించు. "సీ. కామగొందునవవిలాసములకన్నామలులివాడుచోఁపుదుఁగోలలగ మెఁదనర." కళా. ౩, ౫.

ఉలివు. దే. వి. 1. మ్రోఁత, 2. చలనము. (చూ. ఉలివాడు.)

ఉలుకు. దే. అ. క్రి. భయపడు. వి. భయము.

ఉలుక్కు. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. "సీ. దనునులుక్కునఁగ తీరగతిపెను" ఆం. భా. ద్వి. ౫.

ఉలుచ. వై. వి. మిక్కిలిదావల్యముగలమత్స్యము.

ఉలుచు. దే. స. క్రి. ఊడఁదీయు. "నక్కలులఁద్రుప్పునుల్పు వడంతనేర." (ఇక్కడిశ్లేష) శై. ౧, ౫.

ఉలుప. వై. వి. 1. కానుక. "సీ. తలగాచముత్రైవాళులవ ష్టూక నకిమానవుల వందినేకము లులుపవెట్టి" చంద్ర. (రూ. ఉలుపా. చూ. లచ్చికొడ) 2. పలుచనాదూటిః పుల్లఱ్ఱగఁబిండి.

ఉలుపఁడు. దే. వి. (ఉలు + అఁడు.) శోకరోగముగలవాఁడు. "...పియునులుపియునల్ప ధనశోధి, శోధలు" ఆం. భా. ద్వి. ౫.

ఉలుపి. దే. విశే. (ఉలుపు+ఇ) ఉలుపఁడు.

ఉలుపు. దే. స. క్రి. ఉలుచు "...మోకములమీఁదగొలుసు, లుపిడాకలము...పుడు" పా. ౧, ౫.–వి. శోకరోగము.

ఉలుము. దే. వి. కష్టము (ఉలుసుయొక్కరూపాంతరము)

ఉలూకము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ

ఉలూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు, 2. విదగ వంశమునందలి యొకానొక యోధుఁడు.

ఉలూఖలకము. సం. వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు

ఉలూఖలము. సం. వి. అ. న. ఉదూఖలము, ఱోలు.

ఉలూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలుపియను ఈ స్త్రీ. ఒక నాగకన్య

ఉల్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంటలేనికొఱివి, దివము. (ఆది కొరవి)

ఉల్టా. హిం. వి. తారుమారు, అడుగుమీఁదు

ఉల్బణము. సం. వి. అ. న. 1. పొంగు, 2. అతిశయము. విశే. 1. అతిశయించినది, 2. వ్యక్తమైనది.

ఉల్బము. సం. వి. అ. న. గర్భపిండము, మావి (అనగా రాసి)

ఉల్ముకము. సం. వి. అ. న. అలాతము, కొఱవి

ఉల్లంకి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లంగి. దే. వి. దనియపిట్ట.

ఉల్లంఘనము. సం. వి. అ. న. అతిక్రమణము.

ఉల్లంఘించు. సం. స. క్రి. అతిక్రమించు, మీఱు.

ఉల్లంఘితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అతిక్రమింపఁబడినది.

ఉల్లంఘ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అతిక్రమింపఁదగినది.

ఉల్లకుట్టు. దే. వి. (ఉల్లము + కుట్టు.) (చూ.) ఉత్సాహము.

ఉల్లడ. వై. వి. పందిరిలోనగువానిలోపల మీఁదఁగట్టినమేలుకట్టు, ఉల్లాభము.

ఉల్లము. దే. వి. ఎద, హృదయము.

ఉల్లటము. దే. విశే. (ఉల్లము+అటు.) [illegible] "[illegible]" ఉ, హరి. ౪, ఆ.

ఉల్లల. దే. వి. [illegible] "[illegible]" భార. శాం. ౪, ఆ.

ఉల్లలము. సం. వి. అ. పుం. చలనము, కదలిక

ఉల్లలితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కదలినది.

ఉల్లసమాడు. దే. స. క్రి. (ఉల్లసము+ఆడు.) 1. [illegible] "[illegible]" కాశీ. ౪, ఆ.

ఉల్లసము. ఉప. దే. వి. 1. (చూ.) ఉత్సాహము. "[illegible]" భార. శాం. ౪, ఆ. "[illegible]" ప్ర. భా. ౫, ఆ. 2. (చూ.) ఉపాలంభము (చూ. ఉల్లసమాడు) సం. అ. పుం. 1. సంతోషము; 2. ప్రకాశము

ఉల్లసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము

ఉల్లసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. సంతోషించు, 2. ప్రకాశించు. 3. విలసించు

ఉల్లాకు. దే. వి. (ఉలి+ఆకు.) చీటి, ఖండపత్రిక

ఉల్లాకుఁజేఁప. దే. వి. (ఉల్లాకు+చేఁప) మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లాఘుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రోగముతీరినవాఁడు నిరామయుఁడు

ఉల్లాపము. సం. వి. అ. పుం. శోకభీత్యాదులచేఁ గలిగినట్టి వికారముతో, చెప్పఁబడినమాట.

ఉల్లాభము. సం. వి. అ. పుం. వితానము, మేలుకట్టు.

ఉల్లాము. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఉల్లారు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.

ఉల్లాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతోషము, 2. ప్రకాశము.

ఉల్లి. దే. వి. 1. తెల్లుల్లి, 2 నీరుల్లి. "[illegible]" వి, పు ౪, ఆ.

ఉల్లికుచ్చెడము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఉల్లిపాషాణము. మి. వి. [illegible]

ఉల్లుంఠనము. సం. వి. అ. న. ఉపాలంభము.

ఉల్లూనము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఉల్లేఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. [illegible]

ఉల్లోచము. సం. వి. అ. పుం. ఉల్లాభము, మేలుకట్టు.

ఉల్లోలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దయల. [illegible]

ఉవిద. వై. వి. [illegible], ఇంతి, మగువ.

ఉవ్వ. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

ఉవ్వకిట్టె. దే. వి. పక్షివిశేషము, [illegible]

ఉవ్వలపోటి. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

ఉవ్వాయి. దే. వి. [illegible] "[illegible]" ఉ, హరి. 3, ఆ. ([illegible])

ఉవ్విళులూరు. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళులు+ఊరు) తపించు. "[illegible]" భార. [illegible] ౪, ఆ. "[illegible]" ([illegible]) (చూ. ఉవ్విళ్లూరు. "[illegible]" హరి. ఉ. [illegible], ఆ) (ప్ర. ఉవ్విళులూర్చు. "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.)

ఉవ్విళ్లుగొను. దే. అ. క్రి. (ఉవ్విళ్లు+కొను) తపించు "[illegible]" [illegible], ఆ. (ప్రే. ఉవ్విళ్లుగొలుపు. "[illegible]" ప్ర. భా. 3, ఆ.)

ఉవ్వు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" వి, పు. 2, ఆ. "[illegible]" రా. యు, కాం. ([illegible])

ఉవ్వెత్తు. వై. అవ్య. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible], ఆ.

ఉశతి. సం. విశే. (ఈ. ఈ. ఈ.) అశుభమైనది. (వాక్కు.) (చూ. ఉపతి)

ఉశనుఁడు. సం. వి. స. పుం. భార్గవుఁడు, శుక్రుఁడు.

ఉశీరము. సం. వి. అ. పుం, న. నలదము, వట్టివేరు

ఉష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible]; 3. రేయి. అ. పుం. ము. [illegible].

ఉషస. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]. అ. న. ము. 1. మిరియము, 2. కాంతి.

ఉషర్బుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్వానరుఁడు, అగ్ని.

ఉషస్సు. సం. వి. స్. న. తెల్లవారుటకుముందు నాలుగుగడియల కాలము. ఐదుగడియలకాలము. (అరుణోదయము.)

ఉషాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. అనిరుద్ధుఁడు.

ఉషితము. సం. వి. అ. న. వసించిన [illegible], కాల్చఁబడినది.

ఉష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. క్రమేలకము, ఒంటె.

ఉష్ట్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడు ఒంటె, 2. [illegible].

ఉష్ణకము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము.

ఉష్ణకుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. చొరవగలవాఁడు. 2. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు.

ఉష్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ 2. వేసంగికాలము. వి. 1. వేఁడిమి గలది, 2. నేర్పుగలది

ఉష్ణరశ్మి. సం. వి. [illegible] పుం. సూర్యుఁడు, [illegible].

ఉష్ణవారణము. సం. వి. అ. న. ఆతపత్రము, గొడుగు.

ఉష్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యవాగువు, [illegible].

ఉష్ణీషము. సం. వి. అ. న. 1. తలపాగ, 2. కిరీటము, 3. [illegible]

ఉష్ణోపగమము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము.

ఉసి. దే. వి. 1. (కుక్క) [illegible]. 2. [illegible] "[illegible]." [illegible] (ఉసి [illegible])

ఉసిగొను. దే. అ. క్రి. (కుక్క) [illegible] ([illegible])

ఉసిరిక. దే. వి. ఆమలకి. ([illegible])

ఉసుక. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

ఉసుము. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.

ఉసురసురు. దే. వి. ఉస్సురస్సురు యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]

ఉసురు. దే. వి. ఉస్సురు యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible] 3 ఆ.

ఉసుఱు. [illegible] ప్రాణము

ఉసులు. దే. వి. [illegible]

ఉసుళ్లు. దే. వి. [illegible]

ఉసూరు. దే. వి. ఉస్సురు యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]

ఉస్ర. సం. [illegible] స్త్రీ. [illegible] 2. [illegible] పుం. ము. 1. ఎద్దు, 2. కిరణము.

ఉస్సు. దే. వి. ఉస్సురు. "[illegible]." [illegible]

ఉస్సురస్సురు. దే. వి. (ఉస్సురు+అస్సురు.) తాపము [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.

ఉస్సుసు. దే. వి.——[illegible]——"[illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

ఉహుహూ. దే. వి. (ఉహు [illegible]) [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible]." [illegible] ౧౦, [illegible]

ఉహ్హూ. దే. వి. 1. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible]." [illegible] 3, ఆ 2. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible]." [illegible] 3, ఆ

ఊ.

ఊ. [illegible]

ఊ. [illegible] ([illegible])

ఊఁక. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ-2 [illegible].

ఊఁకర. [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.

ఊఁకంచు. దే. అ. క్రి. [illegible] ([illegible]) ([illegible])

ఊఁచు. దే. అ. క్రి.——[illegible]——"[illegible]." [illegible] ౧౦ [illegible]

ఊఁకువ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

ఊఁకుకొను. దే. అ. క్రి. ([illegible]) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

ఊఁగొట్టు. [illegible] స. క్రి. [illegible]

ఊఁకొను. [illegible] స. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] 3, ఆ

ఊఁగాడు. దే. అ. క్రి. ([illegible]) "[illegible]." [illegible] ([illegible])

ఊఁగు. దే. అ. క్రి. ఊఁగాడు, అందోళించు.

ఊఁగులాట. దే. వి. ఊఁగులాడుట, అందోళనము.

ఊఁగులాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁగులు+ఆడు.) ఊఁగాడు.

ఊఁచే. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] 3. ముండ్లకుప్ప. "[illegible]" రామా. [illegible]

ఊఁచేపడు. దే. అ. క్రి. 1. ఊఁదపట్టు, 2. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] (ఇది రెండర్థములకు ఉదాహరణము)

ఊఁచేపోవు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] ([illegible])

ఊఁచేనియ్యము. దే. వి. [illegible]

ఊఁచేముట్టు. దే. క్రి. [illegible] "[illegible]" భా. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] 3, అ.

ఊఁచే. దే. ప్ర. [illegible]

ఊఁటు. దే. స. క్రి. మూయు, పొదువు. "[illegible]" భార. ద్విప. 3, అ. "[illegible]" రామా. [illegible] ([illegible])

ఊఁత. దే. వి. 1. అవలంబము, "[illegible]" శివ. [illegible] అ—2 [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఊఁతకొను. దే. స. క్రి. ఊఁదు, అవలంబించు. "[illegible]" భాగ. 2, [illegible]

ఊఁతకోల. దే. వి. ఊఁతకొనుకఱ్ఱ.

ఊఁతము. దే. వి. పట్టు, అవలంబము. "[illegible]" పా. 3, అ.

ఊఁద. దే. వి. 1. వాఁపు, 2. [illegible]

ఊఁదబొడ్డు. దే. వి. [illegible] (దూ [illegible])

ఊఁదర. దే. వి. ([illegible]) [illegible]

ఊఁదరపెట్టు. దే. స. క్రి. ([illegible]) తబిబ్బుచేయు.

ఊఁదు. దే. అ. క్రి. వాఁచు. స. క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] "[illegible]" భార. ఆది. [illegible] అ—4. [illegible] "[illegible]" [illegible] అ.—5. [illegible] "[illegible]" [illegible] 6. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] అ—7 ([illegible]) [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" భా. [illegible] 3, అ—2 [illegible]

ఊఁదుఁగోవి. దే. వి. (ఊఁదు–గోవి) [illegible] "[illegible]" [illegible] అ.

ఊఁదుపత్తి. దే. వి. [illegible]

ఊఁదువెండి. దే. వి. [illegible]

ఊఁపు. దే. ప్ర. [illegible] "[illegible]" [illegible] అ—2 [illegible]

ఊఁపురము. దే. వి. [illegible] ([illegible])

ఊకనబొడ్డు. దే. వి. [illegible]

ఊచే. దే. అ. క్రి. ([illegible]) [illegible]

ఊట. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] "[illegible]" భా. [illegible] అ—4. [illegible]

ఊటకలు. దే. వి. [illegible] ([illegible])

ఊటబుడ్డిచెక్క. దే. వి. [illegible]

ఊటాడు. దే. అ. క్రి. (ఊట+ఆడు) 1. [illegible] "[illegible]" (ఈ పద్యము [illegible]) ([illegible] అ—2 [illegible]) "[illegible]" [illegible] 3, అ.

ఊటి. దే. వి. [illegible]

ఊటించు. దే. స. క్రి. [illegible]

ఊటు. దే. వి. [illegible]

ఊపి. దే. వి. [illegible]

ఊపనిబోడు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible]

అ.—2. పాటు. "క. ఒకనాఁడు రాత్రిపడుపడు, కడుఁజెప్పక యిల్లువెడలి గాఢతరమైమో, నీరము తనతగుతోడుగ, నొకరుఁడుఁ బేరడవిత్రోవ నూడనిఁ జాడక." పాంచా. 3, ఆ.

ఊడి. దే. వి. ఒకవిధమగు కూరాకు.

ఊడిగము. దే. వి. ఉడిగము, పరిచర్య, సేవ.

ఊడిగీఁడు. దే. వి. (ఊడిగము+ఈఁడు.) పరిచారకుఁడు. "గీ. దొరలు ప్రెగడలుమన్నీలుబిరుదులౌజ, లూడిగీలునులోగవృఁజేడియలును, బట్టుబెట్లునునెఱజన్ని గట్లుబలసి, కొలువఁ గొలువుండి పెద్దలఁగూర్చిపలికె." అచ్చ. అ, కాం.

ఊడిత. దే. వి. (పాలవాఁడు పనుకు చేయునప్పుడు అది ప్రాలకుండఁ గ్రింద నూఁతగానిలువృనవిలిపెడు) కొయ్య "సీ. పరిపరి యచ్చులుచటికుండ యూశితచీమువల్చుబదండెవాడ క్రోవి." హంస. ౨, ఆ

ఊడియము. దే. వి. ఊడిగము.

ఊడు. దే. అ. క్రి. 1. రాలు, "ఉ. వీఁడెల బ్రహ్మచారియై బినులఁబెట్టఁగ లానిమాటలే, రాముమునన్నవాఁ డతిమదాంధుఁడు వీఁడు నమశ్శివాయయుం, దాడగదలువీని గడగాత్తకునివ్వల నుండుపీకడం, స్రూడఁగ వ్రేటిద్రొబ్బుఁడనియు గ్రనిఁ లిప్పఁగాం తలంపకుఁడ." ఉత. ౨, అ,—2. వదలు, "క. పెరిగినత్రిక్ర మోకొవ్వు, చరణతులాకోటియుతుఁడు నంబ్యాకదేవ, మ్మరఁడుఁడగ నప్పుడూడిన, కరణింబురికొలయుప్పఁగనకమయంబై." పాండు. ౧, అ.—3. జాఱు, "క. తెల్లముద్దుకొనెపోటుపిల్లయాడి పడ." భో. ర, అ—4. కాఱు, "చక్కెరలపానకమూడెమురాబిమోవి." రసి. ర, అ—5. తెగు, "అప్పుపాలిపైకుటిక చలంబు మీఁదలఁదలమూడఁగమొత్తెన." అచ్చ. సుం, కాం.—6. పాటు "ఎ, గీ. చాలమశివదితనుజఁడాళిలరౌద్ర, థంగిఁ బదివింద్లునెత్తియప్పకీఁబిధుని, నూడుకొనసెబితిరిగిపేలొక్క దిక్కు, తెమృగ నూడఁజూచినమరుఁగవీ." రా. అర. ౨, అ

ఊడుకొను. దే. అ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను. "ఊడుకొనఁగవైప్రఁడు రీప్వత్రములు." లక్ష్మి. ర, అ. (చూ. ఊడుకడపల)

ఊడుగు. దే. వి అంకోలముకి.

ఊడుచు. దే. స. క్రి. 1. చిమ్ము, శమ్మార్జించు; 2. వాటునాటు (ప్రే. ఊడఁజేయు.) (చూ. ఊడ్చు)

ఊడుపు. దే. వి. 1. ఊడ్చుట, 2. వాటునాటుట.

ఊడెము. దే. వి. ఊడియముయొక్క రూపాంతరము.

ఊఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెండ్లాము. వి. పెండ్లాడినది.

ఊతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కుట్టఁబడినది. (వస్త్రాది.)

ఊతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కుట్టు; 2. రక్షణము.

ఊదర. వై. వి. తృణవిశేషము. ఓ. ధాన్యవిశేషము.

ఊదా. హిం వి వర్ణవిశేషము

ఊధము. సం వి. ప్. న (ఆవుమొదలగువాని) పాలపొదుఁగు.

ఊధస్యము. సం. వి అ. న. క్షీరము, పాలు.

ఊనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) తక్కువైనది

ఊనిక. దే వి. 1. ఆని, 2 బలము.

ఊను. దే. స క్రి 1. అవలంబించు, "దే అదియుముంగాళ అనియుంచుట దిగఁగఁ, బయిఅగొనసపెరిఁగిన పాలమండు, వాని మాలిపటకుమున్నదగనంబు, నూనటదిడఁమూడుకొంపుఁగనించి." హరి. ఉ. 3, అ—2. పొందు, "క. పీనప్రజ్ఞఁదుగాగ్రము, లైఁపఁచేసిక దివగమినతుల ప్రజ్ఞ, పానుమదాహూపుఁడువగ, నూనఁడుద రిశముసవఱితి కోదకయునిక." భార కాం. 3, అ

3. వహించు, "సీ. నవరత్నకలితభూషణయమొప్పించుమైఁకరిమసంభత్రంబుభరకుఁడూన." హన. ౧, ఆ —4. (కొలుసు) మెత్తపఱచు.

ఊప. దే. వి. అడవిలోని చెట్లగుంపు. (అప్ర.)

ఊపిరి. దే. వి. ఊర్పు, శ్వాసము.

ఊపిరికుట్టు. దే. వి. ఊపిరిపుచ్చుకొనునొప్పించెడి వ్యాధివిశేషము, యాకము.

ఊబ. దే. వి. పేడి, నపుంసకుఁడు.

ఊబి దే. వి. బురద, పంకము.

ఊయల. దే. వి ఉయ్యలయొక్క రూపాంతరము.

ఊయాల. దే. వి.——పై ——

ఊయెల. దే. వి ——పై ——

ఊయేల దే వి (ఊఁచు+ఎల.) ఉయ్యెల

ఊరఁగొంది. దే. వి (ఊరన్+కొంది.) ఊరికొండ పైరుచేసెడు కొంది.

ఊరఁబంది దే. వి (ఊరన్ పంది.) ఊరియందు తిరుగు పంది, గ్రామసూకరము.

ఊరఁబిచ్చుక. దే. వి. (ఊరన్ పిచ్చుక.) ఇండ్లవద్దనుండెడి చిన్న ఒకదిన ముపిట్ట, కలవింకము.

ఊరఁబోవు. దే అ. క్రి (ఊరన్ పోవు.) తగ్గు. "సీ నలపోతతఁకువెగ్గలమయ్యభావంబునూఱట బొరిబొరి నూరఁబోవ." హరి. ఉ 2, అ (దీనికి యొకచోటనే ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.

ఊరక. దే అవ్య. ఏదియుకాకయనునర్థము దెలిపెడి. "రిత్త బవరంబునఁనాఁడి దాత్రపావనిట్లూరకయుంటి నెరె." భాగ. ఉద్యో. 3, అ. (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁ బ్రయత్నము లేకయని యర్థము.) "ద్వి. గాముఁడుసన్నమూరకయేలవంపు." గా. కిష్కింధ, కాం (ఇక్కడ ఊరకయనఁగాఁ గారణము లేకయని యర్థము. ఇట్లు ఇక్కడ చోట్లను సందర్భానుసారముగా అర్థము నూహింపవలయును)

ఊరగోఁగు దే. వి. (ఊరన్ గోఁగు.) గిట్టవృక్షముకి.

ఊరజోగ దే వి. (ఊరన్+జోగి) బిచ్చపుజోగి. "ద్వి. ఊరగరంగుడుతోడనూరజోగులను, వరిదేసియున్నిన దండాన" హరిద్వి. ౧ భా.

ఊరీబిఅ. దే వి. (ఊరన్+బిఅ.) ఆవడ, పూవకముకి.

ఊరవ్యుఁడు. సం. వి. అ పుం వైశ్యుఁడు, కోమటి

ఊరాటుచు. దే. స. క్రి. (ఊడుపు+ఆటుచు.) ఊటించు. (చూ. ఊరార్చు. "క. ఊరార్చియంకపదిలొ, దాదంబులనదిపులయయిదలగృత్యము." భార. కూ ౧, అ.)

ఊరీకరించు. సం. స క్రి. అంగీకరించు. "ద్వి. నిగ్రహణతత్వంబు, నూరీకరించిదెలో తద్దేశమున, పారదృష్టఁడపంబు కల్పుమండెదన." విష్ణు. పూ. 3, అ

ఊరీకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఒప్పుకొనఁబడినది.

ఊరు. దే. అ. క్రి 1. గోవలనుండి జలాదిముజెలిఁబోఁచు (చెమ్మూరును.)—2. నాను, (నిమ్మకాయ ఊరెను.)—3. తడిగలది

యగు, (నోరూరుచున్నది.)—4. పుట్టు. "ఆశలూరఁగా." మిత్రయ (ప్రే. ఊరించు.)—వి. 1. [illegible] 2. గ్రామము, 3. దేశము, "[illegible]" పా. ౨, ఆ.—4 దేశాంతరము. "[illegible]" శకుం. ౨, ఆ.

ఊరుఁగాయ. దే. వి. (ఊరు+కాయ.) ఉపదంశము

ఊరుఁబిండి. దే. వి. (ఊరు+పిండి.) వ్యంజనవిశేషము.

ఊరుకొను. దే. స. క్రి. (మూరుకొనుయొక్క రూపాంతరము) ఆఘ్రాణించు. "క. [illegible]" వసు. 3, ఆ.

ఊరుచే. యు. దే. స. క్రి. [illegible] (రూ. ఊర్చు.)

ఊరుజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

ఊరుపర్వము. సం. వి. న. న. జానువు, మోఁకాలు.

ఊరుపు. యు. దే. వి. వ్యంజనవిశేషము. వై. శ్వాసము. (రూ. ఊర్పు.)

ఊరువు. సం. వి. ఉ. పుం. సక్థి, తొడ.

ఊరేగు. దే. అ. క్రి. (ఊరు+ఏగు) మెరవడిపోవు.

ఊర్జము. సం. వి. అ. పుం. 1 కార్తికమాసము. 2. ప్రాణము. 3. బలము, 4. ఊపిరి వెడలించుట.

ఊర్జస్వలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యుత్సాహముకలవాఁడు, 2. మిక్కిలి బలముగలవాఁడు

ఊర్జస్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.)——పై——

ఊర్జితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దృఢము, గట్టి.

ఊర్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 గొఱ్ఱెలోనగువానిబొచ్చు, [illegible] 2. నూలు, 3 కనుబొమలనడిమిచిహ్నము (ఇది మహాపురుష లక్షణము.)

ఊర్ణనాభము. సం. వి. అ. పుం. 1 సాలెపురుగు; 2 [illegible] హస్తవిశేషము. ([illegible])

ఊర్ణనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. సాలెపురుగు.

ఊర్ణాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పొట్టేలు, 2. [illegible], 3. సాలెపురుగు.

ఊర్ధ్వకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] మృదంగము.

ఊర్ధ్వజ్ఞువు. సం. విణ. ఉ. 1. [illegible] 2. [illegible]

ఊర్ధ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొడవైనది, 2. మీఁది [illegible], 3. మీఁదిది

ఊర్ధ్వరేతసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]

ఊర్ధ్వలోచనము. సం. వి. అ. పుం. శరభము, మీఁగండ్ల మేకము.

ఊర్పోక. దే. వి. (ఊర్పు+పోక.) ఊపిరిపోక. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

ఊర్పోవు. దే. అ. క్రి. (ఊర్పు+పోవు.) ఊపిరివిడచు. "[illegible]" [illegible] 3. ఆ. (ప్రే. ఊర్పుచ్చు. "[illegible]" [illegible])

ఊర్మి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. అల, 2. పెద్దఅల. 3 [illegible] 4. తహతహ; 5. [illegible], 6. పరంపర, 7. వస్త్రపుముడుత. 8 ప్రకాశము, 9 ప్రవాహము, 10. వంకర (షడూర్ములు - ఆకలి దప్పి శోక మోహ జరా మరణములు.)

ఊర్మిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అల 2 ఉంగరము, 3. వస్త్రపు ముడుత.

ఊర్మిమాలి. సం. వి. న్. పుం. సముద్రము, కడలి

ఊర్మిళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 జనకమహారాజు కూతురు, 2. [illegible] స్త్రీ.

ఊఱట. దే. వి. 1 ఊఱడించుట, ఆశ్వాసము; "[illegible]" భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. [illegible], విరామము. "[illegible]" భార. విరా. ౨, ఆ.—విణ. [illegible] "[illegible]" భార. విరా. ౧, ఆ.

ఊఱడిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉపశమిల్లు. (ప్రే. ఊఱడించు.)

ఊఱడు. దే. అ. క్రి.——పై——"[illegible]" భార. ఆది ౪, ఆ.

ఊఱు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ

ఊలమాలగుడుచు. దే. అ. క్రి. (ఊలమాల+కుడుచు) తహతహపడు. "[illegible]" [illegible] 3, [illegible]

ఊవాడు. దే. అ. క్రి. (ఊఁ+ఆడు) [illegible] "[illegible]" పా. ౧, ఆ.

ఊవు. దే. అ. క్రి. ఊఁగుయొక్క రూపాంతరము.

ఊషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible] మిరియము.

ఊషము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

ఊషరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చవిటిది. (నేల).

ఊష్మకము. సం. వి. అ. పుం. నిదాఘము, వేసంగి.

ఊష్మము. సం. వి. న్. పుం. 1. ఉమ్మ, 2. వేసంగి, 3. ([illegible]) [illegible]

ఊష్మలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible]

ఊష్మాగమము. సం. వి. అ. పుం. గ్రీష్మము, వేసంగి.

ఊసరము. యు. వి. విణ. క్షారించినది. చై. చవిటిది. (నేల.)

ఊసరవెల్లి. దే. వి. మూడువన్నెలుగలతొండ, విలంకము "ప్ర. [illegible] వేసినసంచియూసరవెల్లితొండ, పాదములనుండితలదాఁక [illegible] కేని [illegible] యాముఁ మొగము" సం "[illegible] శ్రీవర్ణోయస్య [illegible], ప్రయాతి యాతి [illegible] పరిసంకయమ్." కాశీ ౫, అ

ఊసరిల్లు. దే. అ. క్రి. చిక్కు, కృశించు.

ఊసివాసము. వై. వి. [illegible]*.

ఊసు. దే. వి. ఉబుసుపోక్కుమాటపాంతేపు. "[illegible] [illegible] దిక్కునకు [illegible] [illegible] మాటలరఘువరా [illegible]." [illegible]. ౯, అ.

ఊహము సం. వి. అ. పుం. 1 అభూతార్థమునుత్ప్రేక్షించుట; 2. [illegible].

ఊర్జ. [illegible]

ఋ.

ఋ. ఒక యక్షరము.

ఋక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. ఋగ్వేదము, 2. వేదభాగవిశేషము.

ఋక్థము. సం. వి. అ. న. ధనము, విడిముడి.

ఋక్షగంధ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బొడ్డికూర.

ఋక్షగంధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్మడుతీ. పాలగుమ్మడుతీ. (అనేకార్థ)

ఋక్షము సం. వి. అ. న. నక్షత్రము. పుం. 1. ఎలుఁగుగొడ్డు; 2. ఒకానొకకొండ; 3. దుండిగముచెట్టు. విణ. గ్రుడ్డిపడినది.

ఋజీషము సం. వి. అ. న. పిండివంటచేయుపాత్రము, బూరెలమూకుడు. (అనేకార్థ)

ఋజువు. సం. విణ. ఉ. ప్రగుణము, చక్కనైనది.

ఋణము. సం. వి. అ. న. ప్రత్యర్పణీయధనము, అప్పు. (ఋణత్రయము. దేవఋణము, ఋషిఋణము, పితృఋణము.)

ఋణార్ణము సం. వి. అ. న. అప్పుతీర్చుటకై చేసిన అప్పు.

ఋణి సం. విణ. (న్ ఈ. న్) అప్పువాఁడు, అప్పులవాఁడు.

ఋణికుఁడు సం. విణ. (అ ఆ. ఆ.)——పై——

ఋతము సం. వి. అ. న. 1. శిలోంఛవృత్తి, 2. నీళ్లు. విణ. 1. సత్యమైనది, (మాట.) 2. పూజింపఁబడినది, 3. ప్రకాశమొందినది.

ఋతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 త్రోవ, 2. పోటి; 3. రోఁత, 4. శుభము.

ఋతీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జాగుప్స, రోఁత.

ఋతుమతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్పవతి, ముట్టుది.

ఋతువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. వసంతకాలాదికాలము, (అవి ఆఱు—వసంతము, గ్రీష్మము, వర్షము, శరత్తు, హేమంతము, శిశిరము.) 2. ఆర్తవము, 3 వెలుఁగు.

ఋత్విజుఁడు సం. వి. జ్. పుం. యజ్ఞకర్తచేత ధనముఁబుచ్చుకొని యజ్ఞముచేయించువాఁడు, ఋత్విక్కు. (వీరు పదియాఱుగురు—బ్రహ్మ, ఉద్గాత, హోత, అధ్వర్యుఁడు, బ్రాహ్మణాచ్ఛంసి, ప్రస్తోత, మైత్రావరుణుఁడు, ప్రతిప్రస్థాత, పోత, ప్రతిహర్త, అచ్ఛావాకుఁడు, నేష్ట, అగ్నీధ్రుఁడు, సుబ్రహ్మణ్యుఁడు, గ్రావస్తుతుఁడు, ఉన్నేత.)

ఋద్ధము సం. విణ. (అ ఆ ఆ.) 1 పండినది (ధాన్యము.); 2. పెరిగినది.

ఋద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమృద్ధి, 2. గంధద్రవ్యవిశేషము.

ఋభుక్షుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ఋభువు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవుఁడు, వేల్పు.

ఋశ్యకేతువు సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు

ఋశ్యప్రోక్త సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూలగొండితీఁగ, 2. పిల్లపీచరతీఁగ.

ఋశ్యము. సం. వి. అ. పుం. మనుబోతు, (సూ.) ఋష్యము.

ఋషభము సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఓషధివిశేషము 3 తిరుమల, 4 కర్ణరంధ్రము; 5. ఒక స్వరము, [illegible], 6. ఉత్తరపదమైన శ్రేష్ఠుఁడు

ఋషభి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దూలగొండితీఁగ, 2. మగవేషము, 3. ముండ.

ఋషి సం. వి. ఇ. పుం. 1 వసిష్ఠాది, 2 వేదము; 3. వెలుఁగు. (సప్తర్షులు.—మరీచి, అత్రి, అంగిరసుఁడు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, క్రతువు, వసిష్ఠుఁడు. (మతాంతరమున) కశ్యపుఁడు, అత్రి, భరద్వాజుఁడు, విశ్వామిత్రుఁడు, గౌతముఁడు, జమదగ్ని, వసిష్ఠుఁడు.)

ఋష్యప్రోక్త సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 దూలగొండితీఁగ; 2. పిల్లపీచరతీఁగ, 3 ఒకదినుసుచిట్టాముదపుచెట్టు.

ఎ.

ఎ. ఒక యక్షరము. యు దే. అవ్య. 1. ప్రశ్నమునుదెలిపెడి "మాతామహులు-దైత్యులు మీరు [illegible] ఎన్నఁడో" భాగ. ౧, స్కం. —2 వ్యతిరేకమునుదెలిపెడి, "ఈ [illegible] ఎక్కడను. [illegible] గలిగెనె." భార. [illegible], అ —3. మెచ్చుకొనుటనుదెలిపెడి, "నటించిచిటితనే జాగంబులే [illegible]." భార. విరా. ౧, అ.—4. ఆనందగుటనుదెలిపెడి. "[illegible] మిబోటి [illegible]." భాగ. ౧౦, స్కం. చూ. "[illegible] ప్రిదెకేగు [illegible] యంగడిలోనను కుబేరమునీలెము [illegible]" చంద్ర —వై 1 మతియొకదానితోనుదెలిపెడి "[illegible] మగుడ." [illegible], అ —2 మతిగుణదానికినిముదెలిపెడి*, "[illegible] ధనిని, దౌర్బల్యమెపొందె [illegible], దౌర్బల్యము వాయు." ఇక్కడ [illegible] మే [illegible] మాత్రమూ యని యర్థ . ఇట్టిచో స్థలమందు పెఱుంగనది. భార. ఉద్యో 3, అ - 8. చూ స్థలమందు [illegible] భార ఉద్యో 3, అ. 8. చూ ప్రశ్నతెలిపెడి*, "[illegible]" భార అర. ౫, అ. "అల్ల [illegible] ధర్మ [illegible]" భార. [illegible] ౨, అ. "[illegible] ఇదియొకపిన్నవాఁడనరియక్కుడు [illegible] గ్రంథ [illegible]" భార ద్రో. ౨ అ "ఇది [illegible] నియిదెను [illegible]." కాశీ. ౫, అ. "[illegible]" రా. ము, కాం. "వాఁడెత్భుంగీతుఁడు" కాశీ ౫, అ. "[illegible] ష్టుఁడు." హరి ఉ. ౨, అ "[illegible] విరివములు." భార. ఉద్యో ౪, అ.- 4 సంశయ అనునరమును దెలిపెడి*; (నీవడు గలేడు వాఁడెక ద్బియుచ్చిపోయెన.) — 5 ఎక్కు-వతక్కు-వలను

దలపడి*. "ఉ. [illegible] మల్లఁబూ, గమ్మగునీడ దర్శన [illegible] గియయాచితి [illegible] వచ్చి." [illegible] (వాఁడె [illegible])

ఎంగిలి. దే. వి. ఉచ్ఛిష్టము.

ఎంగెస. దే. వి. ఒకదినుసు అడవిచెట్టు.

ఎంచు. దే. స. క్రి. 1. గణించు 2. తలఁచు, 3. అదలించు; "ఉ. వింతలు భూమి నేమయు సదింటిని [illegible] గూర్చిన, దింపుగొయుంచరో" ఉ, రా. ౬, ఆ.-4. ప్రశంసించు. "మ. [illegible] చెప్పుడు [illegible], గ. సేనాధిపుఁడింద్ర [illegible] ప్రధానరికిఁ, గుణదేశం [illegible]" రామా. ౮, ఆ

ఎంచు. దే. [illegible] ప్రకాశము, [illegible]

ఎంచి [illegible]టు. దే. స. క్రి. ([illegible] + [illegible]) [illegible] ([illegible] ఎంచఁగట్టుము.)

ఎంచి [illegible]టు. దే. స. క్రి. ([illegible]) [illegible]. ([illegible] ఎంచఁబెట్టినాను.)

ఎంచిఁదట్టు. దే. స. క్రి. ([illegible] + పెట్టు.) [illegible] ([illegible])

ఎంచి [illegible]. [illegible] "ఉ. [illegible] సీమ, [illegible] మహాకృప [illegible]" శివ. ౨, ఆ. ([illegible])

ఎంచుమావులు. దే. [illegible] మిట్టమధ్యాహ్నవేళ [illegible] నీటివలెఁదోఁచెడి సూర్యకిరణములు. మృగతృష్ణ.

ఎండు. దే. అ. క్రి. 1. తడిపోవు. ([illegible], చెట్టు ఎండినది.) 2. [illegible], (చెఱువు ఎండిపోయెను.)-3. తపించు, (వాఁడు ఎండలో ఎండుచున్నాఁడు.)- 4. కృశించు. (అది అన్నములేక ఎండుచున్నది.)

ఎండుగులు. దే. వి. [illegible] ఎండఁబోసిన ధాన్యములు. "చ. [illegible] ఎండుగుల్ ద్రొక్కలు [illegible]" అము. ౧, ఆ.

ఎండుతెవులు. దే. వి. దేహము కృశించెడు వ్యాధివిశేషము.

ఎండుపట్టు. దే. వి. (ఎండు + తట్టు) [illegible] పెట్టుట [illegible] ప్రసేకము.

ఎండువులు. దే. వి. [illegible] ఎండుగులుయొక్క రూపాంతరము.

ఎండ్రకాయ. గ్రా. వి. [illegible]. (చూ. ఎండ్రి.)

ఎండ్రి. గ్రా. వి.——సై.——(చూ. ఎండ్రిక.)

ఎండ్రిక. గ్రా. వి.——సై.——"ఎ, కి. ఎండ్రి [illegible] యుంగవెండ్రకాయ, [illegible]" అం, భా. ప్ర. వారి

ఎంత. దన్. స. (ఏ + అంత.) 1. ఏకొలఁది, "ఎంతకాలము." 2. ఏయుద్దేశ్యపుకొలఁది. "కీ. [illegible] గల, దంతకంటెను [illegible] మోహాదనముమీరి [illegible] ది." వి. పు. 2, ఆ. (చూ. ఇంత) (యును, వీని, ఓ అనునవి [illegible] దీనికి [illegible] కలుగుచున్నది [illegible] "కీ. ఎంతయుఁ జయము [illegible]" భార. శల్య. ౨, ఆ. మొ. "[illegible]" [illegible]. 3, ఆ. "ఎంతో సంతోషించెను.")

ఎందనుక. దన్. క్రి. (ఎంత + వరకు.) ఎంతవఱకు

ఎం[illegible]లు. దన్. స. ([illegible]) ([illegible]) [illegible] (దనికి [illegible] అనేకులనడియర్థము కలుగ చున్నది. "క. [illegible] రణవాదము [illegible] పరివేష్టింపఁగ." [illegible]. ౨, ఆ. [illegible] "[illegible]" [illegible]. ౨, ఆ.

ఎం[illegible]. దన్. క్రి. (ఎంత + దాఁక.) [illegible]

ఎంకు. దే. క్రి. ఎప్పుడు.

ఎంకులకు. దే. క్రి. 1. ఎక్కటికి. "క. ఎందుంచి [illegible], [illegible]." భార. [illegible]. 3, ఆ. 2. దేనికి. "క. [illegible]." భా. [illegible]. ౨, ఆ.

ఎం[illegible]. దే. వి. (ఎంచు + [illegible].) [illegible]

ఎంసు. దే. అవ్య. [illegible]. "క. [illegible] [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.

ఎకరొట్టు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "[illegible]" [illegible]. ౫, ఆ.

ఎక[illegible]ము. అం. వి. 4,840 గజముల నేల.

ఎకరా. దే. వి. [illegible] మహోగ్రుఁడు. "[illegible]" [illegible]. ౧, ఆ

ఎకరాను. హిం. వి. ఒప్పుకొనుట

ఎకసకియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కియముయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎకసక్కెము.)

ఎకసకెము. దే. వి.——సై.——(చూ. ఎకసక్కెము.) ([illegible] "కీ. [illegible] " గౌ. ౨, ఆ.)

ఎకసక్కియము. దే. వి.——సై.——(చూ. ఎకసక్కెము.

ఎకసక్కెము. దే. వి.——సై.——1. పరిహాసము, "కీ. [illegible] కూడఁ, [illegible] ప్రతివెడి [illegible] [illegible]" సై. ౬, ఆ.-2. అవమానము, "క. మునిపతివచ్చి [illegible] విజయలక్ష్మి [illegible] చెప్పుము. క. [illegible] [illegible] ఫలంబు [illegible] మూలములు [illegible] పా. ౧ ఆ.-3. వంచన. "ద్వి. [illegible] ఎకసక్కెమెయొనర్చి [illegible] యుక్తుఁ [illegible]" విష్ణు. ౮, ఆ.—విశే. విశటము. "ఉ. [illegible] [illegible] ఎకసక్కెము [illegible] విజ. 3, ఆ. (దీనికి దీనిరూపాంతరములకును పరిహాస మర్థమని కొందఱు చెప్పుచున్నారుగాని కవిప్రయోగ [illegible] ఇది నిర్ధారణచేయఁగూడదు.)

ఎకసెకియము. దే. వి.——సై.——(చూ. ఎకసెక్కెము)

ఎకసెకెము. దే. వి.——సై.——(చూ. ఎకసెక్కెము)

ఎకసెక్కియము. దే. వి.——సై.——(చూ. ఎకసెక్కెము)

ఎకసెక్కెము. దే. వి. ఎక్కసెక్కెయము యొక్క రూపాంతరము (ఎగతాళి మాటలు. - "ఉ. [illegible] పాకుదురు [illegible] చెము [illegible] [illegible]" దశ. ౧. ఆ.)

ఎకాయెకీ. హిం. క్రి. వి. అకస్మాత్తు, అతివేగముగా.

ఎకిమీఁడు. దే. వి. అధిపతి, ఒడయఁడు, రాజు.

ఎకిరింత. దే. వి. ఎక్కిరింతయొక్క రూపాంతరము. "చి. [illegible] [illegible] మోముదిక్కు" రామా. ౨. [illegible]

ఎక్కటి. దే. వి. [illegible] "[illegible] నెక్కటి [illegible]" [illegible] ౨. ఆ.- విశే. ఒంటరి [illegible]. "ఉ. [illegible], నెక్కటి [illegible] [illegible]" భార. ఆ. ౪. ఆ. [illegible] (ఎక్కటికయ్యము చూ.)

ఎక్కటీఁడు. దే. వి. [illegible] "[illegible] [illegible]" చంద్ర. (ప్రాస్తమైన ఈఁడు)

ఎక్కసె. దే. వి. [illegible] (చూ. అక్కసె.)

ఎక్కసము. దే. వి. [illegible] [illegible] పరిహాసము, ఎగ్గులు

ఎక్కలి. దే. వి. [illegible]

ఎక్కసకియము. దే. వి. ఎక్కసెక్కెయము యొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎకసెక్కెము)

ఎక్కసకెము. దే. వి.——పై.——(చూ. ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కసక్కెయము. దే. వి.——పై.——(చూ. ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కసక్కెము. దే. వి.——పై——(చూ. ఎకసెక్కెము.) (ఎగతాళి మాటలు. - "[illegible]" [illegible] ౨. ఆ)

ఎక్కసెకియము. దే. వి.——పై——(చూ. ఎకసెక్కెము, ఎకసెక్కెము)

ఎక్కసెకెము. దే. వి.——పై.——(చూ. ఎకసెక్కెము. ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కసెక్కియము. దే. వి. (చూ. ఎకసెక్కెము, ఎకసెక్కెము)

ఎక్కసెక్కెము. దే. వి. ఎక్కసెక్కెయము యొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎకసెక్కెము, ఎకసెక్కెము.)

ఎక్కాడు. దే. స. క్రి. (ఎక్కు + ఆడు) పురికొలుపు. "[illegible] [illegible]" [illegible]. [illegible]. ౪, ఆ.

ఎక్కిడు. దే. స. క్రి. [illegible], మోపెట్టు "[illegible] [illegible]" భార. [illegible]. ౧, ఆ.

ఎక్కిరింత. దే. వి. పరిహాసము "[illegible] [illegible]" పై. ౧, ఆ.

ఎక్కిలి. దే. వి. [illegible], ఎక్కు.

ఎక్కు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "[illegible] [illegible]" భార. భీష్మ. ౨, ఆ.- 2. [illegible] "[illegible] [illegible]" భార. [illegible] ౨, ఆ.- 3 [illegible] (చూ. ఉపాకము) స. క్రి. ఆరోహించు. వి. 1. [illegible], "[illegible] [illegible]" [illegible]. "[illegible] గాండీవంబు [illegible]" భార. విరా. ౧, ఆ.-2. [illegible] ప్రవేశము.

ఎక్కుడించు. దే. స. క్రి. [illegible]. "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ఎక్కుడించు." [illegible]. ౯, ఆ.

ఎక్కుడు. దే. వి. 1. ఆరోహణము, "[illegible] [illegible]" రా. అర. కాం.-2. [illegible], "ఎక్కుడివారొ [illegible]" [illegible], [illegible] ౬, ఆ.- 3. [illegible] (చూ. ఎక్కుపెట్టు.) విశే. 1. అధికము; "[illegible]" [illegible].-2. [illegible]. "[illegible] [illegible]," [illegible] ౬, ఆ.

ఎక్కుడుదేఁడు. దే. వి. మానిసి, [illegible]

ఎక్కుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. ఎక్కుపెట్టు, మోపెట్టు. "[illegible] [illegible]" [illegible] ౬, ఆ.

ఎక్కుడుమేకము. [illegible] వి. [illegible], [illegible].

ఎక్కుపెట్టు. దే. స. క్రి. [illegible], మోపెట్టు. "[illegible] [illegible]" భార. భీష్మ. 3. ఆ. "[illegible] [illegible] [illegible]" [illegible] ౬, ఆ (చూ. ఎక్కుపెట్టు.)

ఎక్కురపెట్టు. దే. స. క్రి. పురికొలుపు. [illegible].

ఎక్కు. దే. వి. [illegible]. "[illegible] [illegible] [illegible]" [illegible]. ౧, ఆ.-2. [illegible]. "[illegible] [illegible]" భార. ఆర. ౫, ఆ.

ఎగ. దే. అవ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (చూ. ఎగ) ([illegible]) -ఎగ[illegible]. స. క్రి. [illegible]. "[illegible] [illegible]" దశ. ౧, ఆ- ఎగ[illegible]. స. క్రి. [illegible]. "[illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]. ౬, ఆ.-ఎగఁజల్లు. స. క్రి. [illegible], "[illegible] [illegible] [illegible]" [illegible], 3, ఆ- [illegible] అ. క్రి. [illegible] (అక. [illegible]) -ఎగఁదన్ను. అ. క్రి. ఎగుదన్ను ([illegible], ఎగఁదన్నుట) -ఎగ[illegible]. స. క్రి. [illegible]. "[illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.- ఎగఁబాఱు. దే. స. క్రి. ఎగఁబఱుచు. ఎగఁబోఁత. వి. 1. ఎగుదన్నులు, ([illegible] ఎగఁబోఁత [illegible].) 2. దుర్బోధచేయుట.-ఎగఁబోయు. అ. క్రి. 1. దుర్బోధచేయు, "ఉ. [illegible] [illegible]"

రించక దరింపయుడుండదిడాదితల్లికిం, తయునగఁబోసినవి దఁదార్పఁగఁజేసిన." ఉ, రా. ౬, అ. స. క్రి. సూచించు "సీ. మనుపదంబెగఁబోసి [illegible] క్రిదానవంగిశ్చంగ రకంబు." పా. ౬, అ —ఎగఁద్రాఁకు అ. క్రి. మీఁదికి ద్రాఁకు. "ద్వి. అరలంబుపైకుండకఁజెల్లక, [illegible] తోఁగిరకొటుకొనుచు, నెగఁద్రాఁకియుబ్బుచో." రా. [illegible] —ఎగదుపు. స. క్రి. మీఁదికిదుపు. "సీ. [illegible] గురు లెగదుపున్నైతరంబున గొమ్ముగంబుపై మోముఁజేర్చి." [illegible] ౩, అ.—ఎగనూఁదు. స. క్రి 1. పైకూఁదు; 2. అతిక్రమించు. "సీ. [illegible]." పరు ౫, అ —ఎగనెత్తు స క్రి మీఁదికెత్తు "ముసుఁగనెత్తినట్లుగా" [illegible] ౭, అ —ఎగగోఁకు. వి. సిట్టూర్పు (వాఁడు ఎగగోఁరాదిగోఁకాలుగా పరుగెత్తుచున్నాడు) (ఇట్లి ఎగరొప్పు)-ఎగబడు. స క్రి మీఁదబడు. "తెలిసెగిసి [illegible] పోయెదని." [illegible] ౩, అ —ఎగవేయు. స. క్రి. 1. అపహరించు, 2. చేసినదియీక హరించు. "ద్వి. ఎంత్రైనఁజేసి తానెగవేయఁగలుగు." పా ౭, భా. ఎగదైచు స. క్రి. ఎగురదైచు. "శైలముఁలెత్తికొండుకముదండముగానెగదైచి" రామా ౫. [illegible])

ఎగచు దే. ప్రే. ఎగయఁజేయు. "ఆ [illegible] దుహరంపు, [illegible] గాక [illegible]." భా. [illegible] ౨, అ. ([illegible] ఎగయు [illegible]) (ఇది పాకమునంటినది)—2. ఎత్తు "[illegible]." పరప ౩ అ. ([illegible] కలుగుచున్నది చూ. గాంచు)

ఎగతాళి. దే. వి గేలి, పరిహాసము.

ఎగదిగ. దే. క్రి ఎగదిగఁబడులుగా. "ప. ౬ [illegible] గారమెల్లఁజెక్కి, [illegible] ౭, అ.

ఎగపు. దే. వి. 1 గర్వము, 2. మందివరులు. "ద్వి [illegible] మొగపు, [illegible] కప్పు." భాగ ౧౦, పూ

ఎగయు దే. అ. క్రి. 1 ఎగురు, 2. పైకేగు. "[illegible]" జై. ౨, అ

ఎగవు. దే. వి ఎగురుట, ఉద్దీపనము.

ఎగసన. దే. క్రి. ఎగురగా. "సీ. [illegible] యుబొట్టురుపాలబట్టి నల్లపిల్ల." రా. అర. ౨, అ.

ఎగసిపడు. ఉప. అ క్రి. 1. ఎగిరిపడు, 2. గర్వించు, 3. మండిపడు.

ఎగసిపాటు. ఉప. వి. 1. ఎగిరిపడుట; 2. గర్వించుట; "[illegible] పాటుమిటిగ" రవి. ౪, అ. (ఇది మీఁది రెండర్థములకును దాహరణము.)—3. మండిపడుట.

ఎవసిల్లు. దే అ. క్రి. ఎగయు. (అప్ర.)

ఎగాదిగ. దే క్రి. ఎగదిగయొక్క రూపాంతరము. "[illegible] లిఁదిఁడియుసెగదిగఁజూచి." ఉ, రా. ౨, అ.

ఎగు. దే. వి. వృత్తియందు ఎగవశబ్దమునకును ఎగురుశబ్దమునకును అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఎగుబుజములు, ఎగుబోద మొ.)

ఎగుచు. దే. స క్రి. ఎత్తు. "క. [illegible] బ్రాతకవి [illegible]." పరప. ౩, అ

ఎగుడు. దే. వి. ఉన్నతము.

ఎగుడుదిగుడు దే. వి 1. ఎత్తుపల్లములు (ఎగుడుదిగుడునేల.) 2. అసంగతము (ఎగుడుదిగుడుమాటలు.)

ఎగుపిల. ఉప వి. (ఎగు + ఇల.) 1. పైభాగము; 2 వృద్ధి.

ఎగుబుజము ఉప. వి. ఉన్నతభుజము. "[illegible]." వ. ౩, అ

ఎగుబోద. ఉప. వి [illegible] పడిపిల్ల.

ఎగుమతి. దే. వి ఓడకు సరుకెక్కించుట.

ఎగుమతిచేయు. దే. స. క్రి. ఓడకు సరుకెక్కించు.

ఎగురు. దే అ. క్రి. ఎగయు.

ఎగురులాడు. దే. అ. క్రి. దుముకులాడు.

ఎగువ. దే. వి. 1. మీఁద, 2. అధికము. "[illegible]" రామా. ౫, అ.—విణ ఉన్నతము. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము)

ఎగ్గితము. దే. వి [illegible]. "[illegible]" భాగ అ క్రి. ౨, అ. "[illegible]." భాగ. ౧, అ.

ఎగ్గాడు. దే. స. క్రి (ఎగ్గు + ఆడు) దూషించు. "[illegible]." భాగ. ౧౦, పూ. ఉ.

ఎగ్గించు దే స క్రి అనాదరించు. "[illegible]" భాగ ౧౦, పూ, ఉ.

ఎగ్గు. దే. వి. 1. కీడు, "[illegible]." భాగ. [illegible] ౨, అ —2 అపరాధము "[illegible]" భా. ౩, అ - 3. కీడుమాట. "[illegible]." [illegible]—4. అవరాధము, "[illegible]" భా. ౩, అ —5 దోషము, "[illegible]" భాగ. [illegible] ౧, అ —6. అనాదరము "[illegible]." భాగ. ౧౦, పూ. ఉ.—7. దూషణము. "[illegible]." భాగ. [illegible] ౨, అ

ఎగ్గుటుకు. దే. వి. (ఎగవ + గుటుకు) [illegible]. (ఎగ్గుటుకులెక్కు.) (చూ. ఎక్కుడు)

ఎగ్గులాడు: దే. స. క్రి. (ఎగ్గులు + ఆడు.) నిందించు.

ఎచ్చిరిలు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ. ఎచ్చిల్లు [illegible])

ఎచ్చిలు. దే. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] —2 [illegible]

ఎచేల. [illegible] (చూ.) [illegible]

ఎచేరించు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3. [illegible] ([illegible])

ఎచో[illegible]. దే. [illegible] (చూ.) [illegible]

ఎచ్చె[illegible]. దే. [illegible] ——— [illegible] ———

ఎచ్చెరము. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎచ్చెరించు. దే. స. [illegible] ఎచ్చరిక చేయు.

ఎచ్చెరిక. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, [illegible]

ఎచ్చె[illegible]. దే. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2 [illegible]

ఎచ్చెరించు. దే. స. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎచ్చు. దే. అ. [illegible]

ఎచ్చ[illegible]. దే. [illegible] ([illegible]) [illegible], (చూ.) [illegible]

ఎ[illegible]. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎటవా[illegible]. దే. [illegible]

ఎటు. దే. అవ్య. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎటులు. దే. అవ్య. ——— [illegible] ——— "[illegible]" [illegible]

ఎటుకంటి. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, [illegible]

ఎటువలె. దే. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎట్టకు [illegible]. దే. అవ్య. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎట్టకేని. దే. అవ్య. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎట్టకేలకు. దే. [illegible] ——— [illegible] ——— "[illegible]" [illegible]

ఎట్టు. దే. అవ్య. (ఎ + అటు + [illegible]) [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ. [illegible])

ఎట్టపో[illegible]. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎ[illegible]. దే. [illegible] ([illegible]) [illegible]

ఎట్టి. దే. [illegible] ఎటువంటి.

ఎ[illegible]. [illegible] ([illegible]) [illegible] "[illegible]" [illegible] (ఎట్టిది.)

ఎట్టు. దే. అవ్య. [illegible]

ఎట్టులు. దే. అవ్య. ——— [illegible] ———

ఎ[illegible]. దే. క్రి. ——— [illegible]

ఎటూ. దే. అవ్య. [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible] ఎట్టుటూ, ఎట్టుటూ, "[illegible]" [illegible])

ఎట్లు. దే. అవ్య. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎ[illegible]. దే. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] —2. [illegible] "[illegible]" [illegible] —3. [illegible] "[illegible]" [illegible] —4. [illegible] "[illegible]" [illegible] —5. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, [illegible] —6. [illegible] "[illegible]" [illegible] —7 [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible] (ఎడదూఱ, ఎడవర్త.) [illegible]

ఎడఁచు. [illegible]

ఎడఁబాటు. [illegible]

ఎడబాపు. [illegible] ఎడఁబాయఁజేయు.

ఎడబాయు. [illegible] (ఎడ + పాయు.) [illegible]

ఎడపెట్టు. [illegible]

ఎడకత్తియ. [illegible]

ఎడకాఁడు. [illegible]

ఎడకారు. [illegible]

ఎడగడ్డ. [illegible]

ఎడగిల్లు. [illegible]

ఎడతొఁకు. [illegible]

ఎడతియు. [illegible]

ఎడతెగు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

ఎడతెంపి. [illegible] (చూ. ఎడతెరి.)

ఎడతెర్పు. [illegible]

ఎడత్రెచ్చు. [illegible]

ఎడదవ్వు. [illegible]

ఎడనీరు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

ఎడపడు. [illegible] 1. ఎడతెగు. [illegible] 2. [illegible]

[illegible]

ఎడపడపడపు. [illegible] అప్పుడప్పుడు. [illegible]

ఎడపు. [illegible]

ఎడపెట్టు. [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible]

ఎడపోవు. [illegible]

ఎడమ. [illegible] (ఎడమకాలు, ఎడమచేయి మొ.– [illegible])

ఎడమడుగు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

ఎడమడువు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

ఎడమొదువుపడు. [illegible]

ఎడమి. [illegible] 1 [illegible] 2. [illegible]

ఎడయిక. [illegible]

ఎడరు. [illegible]

ఎడసి. [illegible] 1. [illegible]

[illegible] భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.–8. [illegible] పాండు. 3, ఆ.–4. [illegible] అము. ౪, ౮

ఎపిలు. దే. ౮ [illegible] 1. [illegible] భార. [illegible] ఆ.–2. [illegible]

ఎవవాడు. దే. [illegible]

ఎవవు. దే. [illegible]

ఎపిసాలు [illegible]

ఎహాటము [illegible]

ఎడారి. దే. [illegible]

ఎడారే. [illegible]

ఎడ్డ. [illegible]

ఎడ్డెమి. దే. [illegible]

ఎడ్డెము. దే. [illegible]

ఎడ్డియ [illegible]

ఎడ్డె [illegible]

ఎడ్డెడు [illegible]

ఎడ్డెన. దే. [illegible]

ఎడ్లు. దే. [illegible]

ఎతడు. దే. [illegible]

[illegible]వాడు. దే. [illegible]

ఎత్తనగోల దే. [illegible] 1. [illegible] 2 [illegible]

ఎత్తనగోలు. దే. [illegible] 1 మొదలు, 2 ప్రారంభము.

ఎత్తరము. దే. [illegible] ఉన్నతము [illegible] పా. ౫, ౮

ఎత్తరవు. దే. [illegible] ఉన్నతము.

ఎత్తరి. దే. [illegible] పాధకము.

ఎత్తికొను. దే. [illegible] భార [illegible] ఆ.–2. [illegible] 1. అపహరించు, [illegible] 2. [illegible] 3. ఉద్ధరించు [illegible]

ఎత్తికోలు దే. [illegible] 1 [illegible] 2 [illegible]

ఎత్తిపొడుచు. దే. [illegible]

ఎత్తి[illegible]. దే. [illegible]

ఎత్తివేయు దే. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

ఎత్తు. దే. [illegible] 1 [illegible] ఆ.–2. [illegible] 1. అపహరించు, [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 5. [illegible] 6. [illegible] 7 [illegible] 8. [illegible] 9 [illegible] 1. [illegible] 2. ఉన్నతి, [illegible] 3. [illegible] 4 [illegible]

6. ప్రయత్నము. "వ. విలసితమోహదాహపరివేదనపాత్రుని యెత్తు పెట్టఁగా" హంస. ౧, ఆ.-7, పున్నరము; 8. బ. వ. క్రొత్తవలచినవానికి మృధనము. "సీ. వర్ణాశ్వపురిపణుధనముఁ కీఁ యెత్తులు పట్టుదనఁగిరావలెసెనిటకు. (ఇది పై యర్థమునకును ఉదాహరణము) అము. ౨, ఆ -౧౧ ఉన్నతము. "సీ. కొదలుకవదానము కుదాంపురిడిసింపఁగుడికరంబెత్తుగానిడిచెలంగి." శివ ౪, ఆ

ఎత్తుగడ. దే. వి (ఎత్తు+గడ.) 1. ఉపాయము, 2. యత్నము.

ఎత్తుగడ్డలు. దస్ వి బ. ఎత్తుడు ప్రాయ్యగడ్డలు

ఎత్తుగున్న. దస్. వి. లేఁతయేనుఁగుపిల్ల. 'ఎ, సీ. అడవిమదపు టేనుంగులకొదకొదటి, యెత్తుగున్న." చంద్రా. ౧, ఆ.

ఎత్తుదెంచు. దే అ క్రి. (ఎత్తు+దెంచు.) దండెత్తివచ్చు. "ఆ. కాలయవనుఁడనఁగఁగాల కల్పుఁడుక పుఁడు, చదివురఁటఁదనికదేఁ." పారి. ఉ ౨, ఆ.

ఎత్తుపెట్టు. దే. స క్రి. పురికొలుపు. "వ. విలసితమోహదాహపరివేదనపాత్రుని యెత్తుపెట్టఁగా" హంస. ౧, ఆ

ఎత్తుబరికాఁడు. దే. వి. దొంగ, దోఁపుఁడు

ఎత్తుభారము ని ౧౧ పాడు.

ఎత్తుచ్చే. దే అ. క్రి సరిపోలు "వ అకలిదాన నైపుణ్యము లభూపకుమారులకు. ... ప్రస్తవ సత్వమంచులిన" భాగ. ౧౦. పూర్వ. ఆ

ఎత్తువడు దస్. అ క్రి. (ఎత్తు+పడు) 1. చెడు. (వానిపేరు ఎత్తుపడిపోయినది)-2. లేవలేఁడు "సీ. ఎత్తుపత్తుమహాకళ్ళ త్తులనలిదప్పలిడిరికేళిక్రాఁగి భిరభటులు." వసు. ౨, ఆ

ఎత్తువేయు. దే. స క్రి నాఁడు.

ఎత్తువోవు దే అ క్రి. (ఎత్తు+పోవు.) 1 చెడు, "క బలి విదుకుఁబోఁడిడియు లిలకొలిపి, యెత్తుఁబోయినగొనను ల్లుని లిను." గామా. ౪, ఆ -2. కను. "క అవియునుకొఁటికోటిక, స్వాక్రవెఁగినమునమునుత్రిపురహరుల్, పవనిగతోఁమగుచుంగ, దిదిదిపేదరగంలు దిఁరిచుదింపఁగా" ఉ, హరి ౬, ఆ.

ఎత్తెల. దే. వి. లేఁదలఁబట్టిడి అత్తునల. "క ప్రస్తనముఁడుల వెత్తెలఁ గరములమున్పగ్గముఁ బట్టికపిరంధిసము, బోనయుమఁ ద్రాక్షంద్రుకన్వఁగఁ, గరమూహించిమరిఁద్రావ్యశాలలఁదనఁగా" భాగ. కాం. 3, ఆ

ఎద. యు. దే వి. పశుయుతువు, "వ. ఎదవదానవంటొదలుపెట్ట లకుంరాట్టంబుల్తి." హర్వ. ౪, ఆ.-వై. 1. హృదయము, 8. ధి యము°. "సీ. ఎదడిందిమదముందిగదకొంది దఁతిందిపావకం దిపెదవందిమెదుపునోక్కుఁడు.' చంద్రా. ౨, ఆ.

ఎదఁడు. వై. అ. క్రి. (ఎద+పడు) భయపడు. "క అవ్వేళ దివ్యబాణము, లివ్వియుఁబనిసేయకున్న నెదపడిమదిలోఁ, గవ్వడి కవ్వడిమూలఁగ, శర్వునిఁ జెంగదాతనయుఁ జిల్లనియె" వై. 2, ఆ

ఎదాపు. దే వి (ఎద+అపు) ఆఁబోతుచేత పదయ మైనయావు

ఎది. దే. స. ఎక్కుడునకు అనువాదర్గ ప్రథమైకవచనము (ఏయాఁ మది, ఏవాన్నది, ఏవిదవస్తువు.) (ఏదియొక్క రూపాంతరము.)

ఎదిరి. దే. వి విరోధి.

ఎదిరించే. దే స. క్రి. ఎదురు

ఎదుగు. వై. అ. క్రి. పెరుగు, వర్ధిల్లు.

ఎదురాడు. దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఆడు.) మాఱాడు.

ఎదురు. దే. స. క్రి ఎదిరించు.-వి. ప. 1. పురోభాగము, "క. ఒకమరికిరీటికి ట్టని, రికమటికి టాఁబోయెసేరెండకమాటి, యెక్కనకులకోర్వఁగ లేరయి, కొక్కుఁగురురాజసేనయోధులలోనన్." భార. విరా. ౫, ఆ.-2. ఎదుటివాఁడు. "ఎదురోర్వకయు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.-3. పల్లపుకెవ్వలచిన వానికి మృధనము. "క. ఇంటిలోనున్న వస్తువులెదురుపెట్టి." హంస. ౨, ఆ.-౬౧. అస్త్రము "పదపడిదుస్తరమగువీశరమునెదిరపఁడెనుఁగడవఁబడుబనిరిదిక, మైదురెఱుఁగడిక్రియాపద, రొదవిసపైరించిరిట్టియుఁకియుఁ గలదే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఎదురుకట్టుల. దే క్రి. ఎదుట. "క. అల్లంతనెదురుకట్టుల, మల్లమలరిఁగాంచి.' భో. ౫, ఆ. (రూ. ఎదురుకట్ల "సీ. గొల్లపడుచులు దసిగుంపుగూడిదూడ, యోలు దామెఁ త్రాడుమరలెలకోడ, కొక్కికొనివచ్చి నదుమంటియుదురుకట్లఁ, దనరుదవళాక వంటుల నడులఁబెట్టి." ఉ. ౨. 2, ఆ)

ఎదురుచుక్క దే. వి. అంకిక్కుపట్టుకానెడు వాక్యవిశేషము

ఎదురుకొను దే. అ క్రి. ఎదుగు, అభిముఖమగు.-స. క్రి. ఎదిరించు. (వాఁడుమన్నెదురుకొనలేఁడు) (రూ. ఎదుర్కొను)

ఎదురుకోలు. దే. వి. 1 వివాహమునందుఁ బెండ్లికొడుకువారు పెండ్లికొడుకునెదుర్కొనుట, 2. ఫలాదిద్రవ్యము వ్యయుపు ఎదురుగాఁ బోవుట (రూ. ఎదుర్కోలు "కి నవరత్నములుసారవిభవ్యతేలులు నుదుభాగముననెదుర్కోలు చేసి." కళా ౨, ఆ.)

ఎదురుగడ. దే. వి. (ఎదురు+గడ) మాఱు వాదియుండఁగాని కొనునది (ఎదురువాదియుండంగ, ఎదురుగడరొక్క మొ.)

ఎదురుచే. దే అ. క్రి. ప్రతికూలమగు. (రూ ఎదురు)-స. క్రి. ఎదిరించు. "ఉ. నిమ్ములఁగినంతయుఁ గన్నమునెదిర్చి యాస్పదము" భార. భీష్మ ౨, ఆ (రూ. ఎదుర్చు.)

ఎదురుచుక్క. దస్ ౧౧ నాద (ఒక్క అనఁగా శుక్రుడు శుక్రుఁడెదురుగ యాత్రచేయుట మంచిదికాదని పెద్దలు చెప్పుచున్నది.)

ఎదురుచూచే దే స క్రి వేచు ప్రతీక్షించు.

ఎదురుపడు. దస్ అ. క్రి. 1. ఎదురుగావచ్చు. (దారిలోవాఁడెదురుపడెను)-2 ఎదురుతిరుగు (రూ ఎదుర్పడు. "వ. యుద్ధమునానాతెఁ వారెదుర్పడిరి." భాగ 3, పూర్వ.)

ఎదురుపాటు. దస్. వి. ఎదురుకొనుట. (రూ. ఎదుర్పాటు.)

ఎదురుమోయు దస్. అ. క్రి. మాఱుచెలఁగు.

ఎదురుమోము. దస్. వి. ముమ్మునమిదిరాగము.

ఎదురేగు దే. అ. క్రి. (ఎదురు+ఏగు.) ఎదురుగాఁబోవు.

ఎదురొత్తు దే. అ. క్రి (ఎదురు+ఒత్తు.) మాఱొత్తు.-వి. బ. మాఱొత్తులు

ఎద్దడి. దే వి. దారిద్ర్యము. వి౧. 1. దరిద్రము, 2. కూన్యము "క. వరులకు మేపెద్దడియై" హరి. పూ. 2, ఆ.

ఎద్దడి నేల. దే. వి. నిర్జలభూమి మరుభూమి.

ఎద్దము. దే వి. పట్టుతీరినయంచు (ఎద్దపుచీర.)

ఎద్ది. దే. స ఏదియొక్క రూపాంతరము, (రూ.) ఎది

ఎద్దు. దే. వి వృషభము. (బ. ఎద్దులు)

ఎద్దునాలుక. దే. వి. [illegible]

ఎద్దుపట్టు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible] బట్టికట్టింపుము. [illegible]." [illegible]

ఎద్దుముట్టె. దే. వి. [illegible]

ఎద్దురాని. దృ. వి. [illegible]

ఎద్రుచు. దే. అ. క్రి. (ఎదుర్చు యొక్క రూపాంతరము) [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎన. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఎనమండ్రు. దే. [illegible] ఎనిమిదిమంది. ([illegible])

ఎనమండుము. దృ. [illegible] (ఎనిమిది+తూము.) [illegible]

ఎనమనూటు. దే. [illegible] (ఎనిమిది+నూటు.) [illegible] (చూ.) [illegible]

ఎనయిక. దే. [illegible] 1. పొందిక. "[illegible]." [illegible] -2. [illegible]

ఎనయు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] -స. క్రి. 1. పొం[illegible] "[illegible]" [illegible] -2 పోలు. "[illegible]" [illegible]

ఎని. దృ. [illegible] ఎన్ని యొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎన్ని.) ([illegible] "[illegible]")

ఎనిక. దే. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] ([illegible] రూపాంతరము.) -2 [illegible]

ఎనిమిది. దే. [illegible] (చూ.) [illegible]

ఎనిమిదికాళ్ళచేక్కు. దృ. [illegible]

ఎనిమిదికాళ్ళకిక్కుసెల. దృ. [illegible]

ఎనియు. దే. అ. క్రి. [illegible]

ఎనుచు. దే. క్రి. [illegible]

ఎనుపతేలు. దృ. [illegible] ([illegible]) [illegible]

ఎనుపపా[illegible]. దృ. [illegible]

ఎనుపపదను. దృ. [illegible] ([illegible] + పదను) [illegible]

ఎనుప్రు. దే. [illegible]

ఎనుప్రుడు. దే. [illegible]

ఎనుపెంటి. దృ. [illegible] ([illegible] + పెంటి) బఱ్ఱె.

ఎనుపోతు. దృ. [illegible] ([illegible] + పోతు) [illegible]

ఎనుబండ్రు. దృ. [illegible] ఎనుబదిమంది. ([illegible])

ఎనుబది. దృ. [illegible] (ఎనిమిది+పది) ఎనిమిదిపదులు, [illegible]

ఎనుము. [illegible] బఱ్ఱె, మహిషి. ([illegible] ఎనుపెంటి, ఎనుపోతు [illegible])

ఎన్నఁడు. దే. [illegible] (ఏ+నాఁడు.) 1 [illegible] 2 [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible])- 3. ఎల్లప్పుడు ([illegible])

ఎన్నాళ్లు. దే. వి. [illegible] (ఎన్ని+నాళ్లు.) [illegible]

ఎన్ని. దృ. [illegible] ([illegible]) 1. [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" ([illegible]) [illegible] (చూ. ఎన్నఁడు) [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ. [illegible])

ఎన్నిక. [illegible]

ఎన్నికచేయు. దృ. స. క్రి. [illegible]

ఎన్నికపెట్టు. దే. స. క్రి. —— [illegible] ——

ఎన్ను. దే. స. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] -2 [illegible] ([illegible])

ఎన్నుప. దే. [illegible]

ఎన్నెము. దే. [illegible] (అప్ర.)

ఎన్బది. దృ. [illegible] రూపాంతరము.

ఎప్రసు. దృ. [illegible] రూపాంతరము.

ఎప్రు. దృ. [illegible] రూపాంతరము

ఎప్పటి. దే. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఎప్పుడు. దృ. [illegible] ([illegible]) 1. [illegible], 2 ఎల్లప్పుడు. "[illegible]." [illegible] ([illegible] "[illegible]" [illegible])

ఎబ్బ. దే. [illegible]

ఎబ్బెట. దే. [illegible] (అప్ర.)

ఎబ్బెరంపి. దృ. [illegible] ([illegible]) [illegible] ([illegible])

ఎబ్బెటికము. దే. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఎముడికె. దే. వి. [illegible] పాముపంటి [illegible], ఎముడికె పాము.

ఎముక. దే. వి. ఎమ్ముకయొక్క రూపాంతరము.

ఎముకలసుట్టు. దే. విగ. [illegible] చే [illegible] (...) [illegible].

ఎమ్ము. దే. వి. ఎముక, అస్థి.

ఎమ్ముక. దే. వి.———పై.———

ఎమ్మూటు. దే. వి. (ఎమ్ము + ఊటు) మూలుగ. "[illegible] నెయ్యిగాఁగ." [illegible]

ఎమ్మె. దే. వి. 1. మనోహరత్వము. "[illegible] నెమొగంబు." [illegible] 3, ఆ.—2. విలాసము. "[illegible] వేలుపు [illegible] మెయ్యనగరి." [illegible]

ఎమ్మెకాఁడు. దే. విగ. విలాసపురుషుఁడు.

ఎమ్మెలాఁడి. దే. వి. (ఎమ్మె + ఆఁడి) విలాసముగల ఆఁడు—విలాసిని.

ఎయిను. దే. స. క్రి. 1. [illegible], అనుగమించు. "[illegible] పలుమలయును [illegible], యయిదలకి." [illegible] 2. పొందు. "[illegible] పొందిరి [illegible]." [illegible]

ఎయ్యము. దే. స. క్రి. [illegible] యొక్క రూపాంతరము. ([illegible] "[illegible]" [illegible] 3. ఆ.)

ఎయ్యది. దే. స. (ఎ + అది) [illegible], యెయ్యది [illegible], [illegible]." [illegible] ౮, ఆ

ఎర. దే. వి. 1. ఆహారము. "[illegible] యులరాక [illegible]." [illegible] —2. బలి. "[illegible] [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.—3. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౧, ఆ

ఎరఁగు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ. 2. నమస్కరించు. "[illegible] మరోత్తముఁడు, [illegible] నెఱుఁగత్తురు." [illegible] ౭, ఆ

ఎరఁగుడు. దే. వి. నమస్కారము. "[illegible] మొక్కువందము [illegible], [illegible]." [illegible]

ఎరగలి. దే. వి. [illegible] ఒకటిరెండు [illegible] అగ్ని, [illegible], దావము

ఎరగొను. దే. అ. క్రి. (ఎర + కొను) వరించు. "[illegible] [illegible]." [illegible] —స. క్రి. [illegible] "[illegible] [illegible]." [illegible]

ఎరపలి. దే. వి. ఎరగలియొక్క రూపాంతరము

ఎరవు. దే. వి. 1. ఒకటిరెండు దినములు [illegible], [illegible] "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

యుండడు [illegible], [illegible]." కం. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ —విగ. [illegible] "[illegible], [illegible], [illegible]." [illegible] 3, ఆ

ఎరియు. దే. అ. క్రి. 1. కాలు, మండు. "[illegible]." [illegible] —2. పరితపించు. "[illegible], [illegible], [illegible]." [illegible]

ఎరుపంటి. దే. వి. పంటచెట్టు.

ఎరువాలు. దే. వి. (ఎరువు + వాలు) [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ

ఎరువు. దే. వి. [illegible], పొలము. (ఎండచే [illegible])

ఎరుసు. దే. వి. అక్షము. "[illegible] [illegible]." [illegible] ౧, ఆ

ఎర్గు. దే. క్రి. [illegible] యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]

ఎల. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] —విగ. [illegible] "[illegible]." [illegible] (ఎల్లయొక్క రూపాంతరము)

ఎలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౧, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

ఎలకి. దే. వి. 1. [illegible], పక్షము, "[illegible]." [illegible] —2. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఎలనగవు. దే. వి. (ఎల + నగవు.) చిఱునవ్వు.

ఎలనవ్వు. దే. వి. (ఎల + నవ్వు) [illegible] యొక్క [illegible]. [illegible] ౭, ఆ.

ఎలనాగు. దే. అ. క్రి. (ఎల + నాగు) [illegible] "[illegible]." [illegible] "[illegible]." [illegible] (చూ. ఎల్లనాగు.)

ఎలవి. దే. వి. [illegible] "[illegible], [illegible], [illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

ఎలవిడింపి. దే. వి. (ఎలవి + విడింపి.) [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఎఱచిపిడుక. దే. వి. చోరపుష్పి.

ఎఱబలికము. దే. వి. రోగ. "ఉ. [illegible]" ఉ. రా. ౬, ఆ.

ఎఱసంజె. వై. వి. 1. సాయంసంధ్య. 2. ప్రాతస్సంధ్య. "సీ. [illegible]" రామా. ౫, ఆ. "సీ. [illegible]" [illegible]

ఎఱుగు. దే. స. క్రి. తెలియు.

ఎఱుక. దే. వి. 1. తెలివి, "క. [illegible]" [illegible] ౮, ఆ.–2. పరిచయము, "[illegible]" [illegible]–3. సోది, "సీ. [illegible]" [illegible]–4. [illegible], "సీ. [illegible]" [illegible]–5. [illegible]. "సీ. [illegible]" [illegible]

ఎఱుకత. దే. వి. (ఎఱుక+త) సోదిచెప్పునది, దైవజ్ఞ. "[illegible]" [illegible]

ఎఱుకచేయు. దన్వ. స. క్రి. తెలియఁజేయు, తెలుపు "[illegible]" [illegible]

ఎఱుకపడు. దన్వ. అ. క్రి. విదితమగు. "క. [illegible]" [illegible]

ఎఱుకసాని. దన్వ. వి. ఎఱుకత. "క. [illegible]" [illegible]

ఎఱుకు. దే. వి. 1. కొయవాడు, "[illegible]" (ఇది [illegible]) [illegible] ౧, ఆ.–2. వ్యాధుఁడు "చ. [illegible]" (ఇది [illegible]) [illegible] ౫, ఆ. "సీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ. (ఎఱుకు అనఁగా [illegible])

ఎఱుకువ. దే. వి. ఎఱుక, తెలివి, జ్ఞానము.

ఎఱుపు. వై. వి. ఎఱ్ఱన, [illegible]

ఎఱ్ఱ. వై. వి. 1. [illegible], [illegible]; 2. ఎఱుపు "[illegible]" రా. [illegible], "[illegible]" ([illegible]) [illegible]–విశే. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.–[ఎఱ్ఱ [illegible].–ఎఱ్ఱగంధము ([illegible].), ఎఱ్ఱగద్ద ([illegible].) ఎఱ్ఱగన్నేరు ([illegible].) ఎఱ్ఱగలిజేరు ([illegible].), ఎఱ్ఱగిస ([illegible]), ఎఱ్ఱగురిజ ([illegible].) ఎఱ్ఱగోరంట ([illegible]), ఎఱ్ఱచీమ ([illegible]), ఎఱ్ఱచేమంతి. ([illegible]), ఎఱ్ఱతుమ్మెద ([illegible].), ఎఱ్ఱతెగడ ([illegible].), ఎఱ్ఱపులుము ([illegible]), ఎఱ్ఱప్రత్తి ([illegible]), ఎఱ్ఱమన్ను ([illegible].), ఎఱ్ఱమల్లె ([illegible].), ఎఱ్ఱమీను ([illegible].), ఎఱ్ఱములుగ [illegible].), ఎఱ్ఱరొద్దు ([illegible].), ఎఱ్ఱాముదపుచెట్టు ([illegible].), ఇత్యాదులు.]

ఎఱ్ఱగొల్ల. దే. వి. ఒకానొకజాతి. బ. అదాతివారు.

ఎఱ్ఱన. వై. వి. ఎఱుపు, అరుణిమ. విశే. ఎఱ్ఱనిది. "[illegible]" రా. యు. కాం. (చూ. అలఁత)

ఎఱ్ఱనివేలుపు దన్వ. వి. [illegible], అగ్ని.

ఎఱ్ఱపోతమ్మ. దన్వ. వి. (ఎఱ్ఱపోతు+అమ్మ) ఒకానొక గ్రామదేవత.

ఎఱ్ఱవాలు. దన్వ. అ. క్రి. (ఎఱ్ఱ+పాఱు.) 1. [illegible] "సీ. [illegible]" (ఇది [illegible]) [illegible] ౫, ఆ.–2 [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]

ఎల. దే. విశే. 1 [illegible], "[illegible]" ([illegible]) "[illegible]" [illegible] 3, ఆ. 2. [illegible] "[illegible]" ([illegible])–3. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]–క్రి. విశే. [illegible].–"[illegible]" "[illegible]"

ఎలగోలు దే. వి. 1 [illegible], 2 [illegible], "ఉ. [illegible]" (ఇది [illegible]) [illegible]–3. మొదటి ప్రకరణము, "సీ. [illegible]" [illegible] ([illegible])–4 [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]–విశే. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ–2. మొదటిది. "[illegible]" [illegible]

ఎలదోఁట. దే. వి. ఆరామము "వ. [illegible]" ([illegible]) "ఉ. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

ఎలనాఁగ దే. వి. 1 [illegible] 2 [illegible].

ఎలసిరి. దన్వ. వి. [illegible] "[illegible]" రా. [illegible], కాం.

ఎలమి. దే. వి. 1. వికాసము; "సీ. ముదమునఁ జెలమిపొంపారఁ దనమ్మోముపైఁ దోఁచంగఁ బద్మసంక్రోధితో ది." భార. విరా. 3, ఆ. "పేరెలమిఁ దోల్పుంజెందెఁ సంభోజములే." భార. ఉద్యో. 2 ఆ.—2. సంతోషము.

ఎలమికాఁడు. దే. విశే. వికాసవంతుఁడు.

ఎలయు. దే. అ. క్రి. 1. చేరు, "సీ. ఏనుఁగుమదమునకెలయు తేఁటుల మొత్తముల నీలిగాడుకులు చెలువ్రమిగుల." భార, భీష్మ. ౧, ఆ.- 2 ప్రవేశించు, "సీ. వి. తొల్లిటద్వరకముల నాగ్యంబు లైనదానశ్రులుము గ్రహామ్మనరులయందెలసె." భార. శాం ౫, ఆ.—3 కలుగు, "అద్భుతంబెలయఁగ నుమ్మవ్యూహకరియిం చిరి." భార. అర. 2, ఆ.—4. అనక్తిపడు. "...ద్రియాగము లనెలసినపురుము..." అర. ౫, ఆ.—5 క్రి. పొం. "...తలసిపరమమునుపొందమిచ్ఛకృత్తిని." భార. శాం. ౪, ఆ.

ఎలరారు. దే. అ. క్రి. (ఎలసు + ఆరు) అతిశయించు.

ఎలసు. దే. వి 1. అతిశయము, 2 వికసనము.

ఎలసుచు. దే. అ. క్రి (చూ. ఎలసు. 1 అతిశయించు. "సీ. బలునకిష్టటేంటుకులలమెలచ్చి." హరి. ఉ. ౭, ఆ. 2 వి కసించు, "వేసుఁజామిప్పలెలచ్చుగాచ్చులక" ఆము. ౫, ఆ — 3 సంతోషించు. "క సుద్దుముద్పుడు నగాడగు, సుసలన మోదింపఁడాప్లికంచుమొదలుగాఁ, గురుజాతియుల్లసఁగన, స్వర పతిభీష్మధిపులసంతోషరించెఁ" భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.)

ఎలరుపు దే. వి. సంతోషము. (చూ ఎలర్పు. "వచ్చినసంద్ర ము లుకరుసంపు టలుచ్చునవల్లబిల్ల" భార. శాం. ౬. ఆ)

ఎలుఁగించు. దే. స. క్రి. పిలుచు. "సీ పనుఁచుమ్మినదండి యుఁగించుఁదొడఁగెఁబష్పలుమృగంబులుసరిపోరెదుకుల." భార ఆ౬, ఆ.(లక్షణ ప్రకారము ఎలిఁగించు అని యుండవలసియు న్నది. ప్రతులయందంతటపాఠ మిట్లున్నది కావున అలక్షణ ముక్కడ ప్రవర్తింపదని యెఱుఁగవలెను.)

ఎలుఁగు దే. వి. 1. కంఠస్వరము. 2. ఎలుఁగుగొడ్డు (చూ ఎల్గు)

ఎలుఁగుగొడ్డు. దే. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము

ఎలుఁగుబంటి. దే. వి.——పై——

ఎలుక. దే. వి. మూషకము. (దీనిభేదములు-కప్పెలుక, చిట్టెలుక, పందెలుక.)

ఎలుకచెవి. దవ్. వి. మూషకపర్ణి.

ఎలుకజెడి. దవ్. వి.——పై——

ఎలుకముక్కు. దే. వి. ఒకజాతిచెట్టు.

ఎలువు. దే. వి. ఎలుఁగుయొక్కరూపాంతరము.

ఎల్ల దే. వి. పాలిమేర క్రి. సమస్తము. (ఇదియాదర్శముననంద ప్రాంతమైన అవ్యయముగానుండియు ఎవ్వనికనప్పుడువలె ఎల్ల యందుఁగా అని విభక్తిగంతముగాను, ఎల్లలోఁటిలాలుఁను ఇత్యాది విధమున సముత్త పదముగాను ప్రయోగింపఁబడుచున్నది మఱియు ఎల్లనికఁగడ్, ఎల్లకణిముఖులను ఇత్యాదిప్రయోగంబులును గానఁ బడియెడి.)

ఎల్లమ్మ. దవ్. వి. (ఎల్ల + అమ్మ.) ఎల్లయందుండెడు నొకగ్రామ దేవత.

ఎల్లరు. దే. స. బ. (ఎల్ల + వారు.) అందఱు. (దీనికేకవచనము ఎల్లవాఁడు.

ఎల్లవాఁడు. దే. స. ఎవ్వఁడును. "సీ వెదలుట్టిరెలుఁగనియైంగలెకన ముని యెల్లవాఁడునుయెఱిఁగినట్టి, తెలుఁగునగిజగార్యదృష్టిఁగనుం గొనన." భార. శా ౧, ఆ

ఎల్లాఁపి దే వి. (ఎల్ల + ఆఁపి.) 1. అదివియందుఁలోటుచేసి గాని యెల్లయందుండి గాటిలోఁచెనుదొంగ, 2. దొంగ.

ఎల్లాఁపికత్తియ దవ్.వి.దొంగతనముగలస్త్రీ, (చూ.—ల్లాఁపికత్తె.)

ఎలి. దే. వి 1. గాడుపు, 2 వి. తేప్ప.

ఎల్గదము. దే. వి మొలుక దనము (చూ. ఎలిదము)-విశే. మొలు కనటి. "ఇంతవా ల్గదమెయాననికేసుయుర్మ" భార. అర్హ. ౧, ఆ. (ఇది ఎలిదముయొక్కరూపాంతరము)

ఎల్గుఁడు. దే. విశే. మొలకవాఁడు "ఇర ల్గుడులకవారికేటికి నఁటలహారములేచ్చు సేయుఁగఁ" నర్ప ౮, ఆ.

ఎల్లుండి. దే వి. మొటటికి అవలిదినము

ఎవఁడు దే స ఏవాఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఎవతె దే. స. ఏ ఎవరిఁయొక్కరూపాంతరము.

ఎవతి. దే స ఏ. ఎవతెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవతుక. దే స ఏ. (ఎవతె + క) స్త్రీ. (ఇక్కడ పాఠ్యముక కప్రత్యయము కపర్యాయముపరముగాఁపడును ఉకారముదచ్చున ఇట్లు ఇకారస్థముగాయుండును తెలియు-ది.)

ఎవతె. దే స ఏ. ఎవరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవరు. దే. అ క్రి ఎగయుయొక్కరూపాంతరము.

ఎవరిత దే. స. ఏ (ఎవరి + త) స్త్రీ. (చూ. ఎవ్వత)

ఎవరితి. దే స ఏ.(ఎవరి + తి)——పై.——(చూ. ఎవ్వతి.)

ఎవరితె. దే. స ఏ.(ఎవరి + తె.)——పై.——(చూ. ఎవ్వతె.)

ఎవర్తుక. దే స.ఏ.(ఎవర్తు + క.)——పై——(చూ ఎవతుక.)

ఎవుచు. దే స క్రి. ఎగుచుయొక్కరూపాంతరము. "మ వైరిమ సతిం ద్రక్రీడికిఁగాంగా, నవసించేడ్చిసియున్నయట్టిరణయ హ్మాస్థిస్వరుఁడు గాకిఁగా, నెవిచెఁడానోకమునసిద్ధియునిఁ బ్రాయేఁడు బ్రాహ్మణ్యగిరిఁ" నర్ప. ౧ ఆ.

ఎవ్వఁడు. దే స. ఏవాఁడుయొక్కరూపాంతరము (ఎల్లవాఁడను టకు.—"క. ఇమ్మహిఁ జంతుఁడనఁదయెవ్వరికం టెఁ." భార ఆర. ౨, ఆ)

ఎవ్వత. దే. స ఏ. ఎవ్వరియొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వతి. దే. స ఏ ఎవ్వరితియొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వతుక. దే స ఏ. (ఎవ్వత + క.) స్త్రీ (చూ. ఎవతు.)

ఎవ్వతె. దే. స ఏ ఎవ్వరితెయొక్కరూపాంతరము.

ఎవ్వరిత. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి + త.) స్త్రీ. (చూ. ఎవ్వత.)

ఎవ్వరితి. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి + తి)——పై——(చూ. ఎవ్వతి.)

ఎవ్వరితె. దే. స. ఏ. (ఎవ్వరి + తె.)——పై.——(చూ ఎవ్వతె

ఎవ్వర్తుక. దే. స. ఏ. (ఎవ్వర్తు + క.)——పై.——(చూ ఎవతుక.)

ఎవ్వల. దే. వి. ఏవలయొక్క రూపాంతరము. "క. ఇవిస్ఫటమునకు వర్ణము, నెవ్వలఁలోఁదరేఁపోవ." పారి. ఉ, ౯, ఆ.

ఎవ్వాఁడు. దే. స. (ఏ+వాఁడు) 1. ఏపురుషుఁడు; 2. ఎల్లవాఁడు. (చూ. ఎవ్వఁడు.)

ఎస. దే. వి. అధిక్యము. "వ. వనరుహపత్రనేత్రయిటువాగవదిక్కు నకోర్కులెల్లమనో, దానికనయిచ్చితిల్లవడఁజూచిఁజూచినవారు మెత్తురే." కవి. ౨, ఆ.–క్రి. విశే. అత్యంతము. "మ. అనమానస్థితిదానవైభవకళాహంకార సింహాసనా, గ్రనమాసీనుఁడుకౌంతేయుకులుగంగాసద్వీయాద్యారన, వ్యకనాభావలిహేలాధిపస్ఫులనరవ్యాజంబునఁదాన మై, యనసంక్రందనశౌర్యదైందమునయించిక్రూరముమందాకముగ." నై. ౫, ఆ.

ఎసఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తనరు, అతిశయించు; "మనముగ్రోక్షఖండింపఁగామోదమునఁగు." భార. అర. 2, ఆ. (చూ. ఎసలు.) 2. విజృంభించు "క. అప్పులుకుఁకలుకులమది, నప్పరవేయంగనెక్కగిసుల్లానముపై, నొప్పాఁగఁగలరిగోలల, నొప్పింపఁధర్మగజముమార్కొన్నగతిఁ." ఉ, పారి. ౫, ఆ.

ఎసకము. దే. వి. 1. అతిశయము, "క. అవల్లిలోఁనెవ్వఁడు, పతరుణులెల్లఁదనదుగోర్కిసలుపుటే. లాపాత్రములుగఁజేయుచు, శీపారఁగనున్పహించియొకపువేడ్కన్." పారి. ద్వి. 2, ఆ.–2. విజృంభణము; "సీ. అంగఁదికిరాముఁడతిఁకితోఁడఁ, గదయుపాయుతెంచునెనకమెకఁగ నప్రమేయశరములుడరింపఁబలినగ్నరమునేనుత్రిపాతములుచేసి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.–3. కదము. "కొండిగొండిపైఁగంధరఖండమున్నయునకంబున." కా. ౬, ఆ.

ఎసకొను. దే. అ. క్రి. పురికొను. ప్రేరేపింపు. "తనరనేంద్రముక్కటికులదరుఁడనెఁకొల్పఁ." భార. అర. ౬, ఆ.) దీనికి ప్రేరణమునందే ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి

ఎసటిపోఁతలు. దే. వి. ఒ. (ఎసరు+పోఁతలు.) ఎసటివేయఁ గిసలిమ్మము. "సీ. ఇరుమూఁతులుదిగమునెసటిపోఁతలలంచునొసల్ల యుడికిదుగానియుంచు." శర. ౬, ఆ.

ఎసరు. దే. అ. క్రి. మించు. "క. ఇమునుంతకానిలేఁదే, పటిదాలఁడుకుడుకగూడిప్రాపసమువాఁడే, శైలకరిబహుళక్ష్యగాముల, ముకపెనుపవుఁడు ధరుపిమేఁగఁడుగదే." పాండు. ౪, ఆ. (చూ. రూ. ఏసరు.)–వి. వంటకై కాఁగఁబెట్టిననీరు.

ఎసరేఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "గీ. ఎదపకసరేఁగినది యించెదిదలనకని." పారిజా. ౧, ఆ.

ఎసలారు. దే. అ. క్రి. (ఎసలు+ఆరు.) అతిశయించు. "సీ. అక్రమంబునవారలందఱ విందులుపెంపెసలార వేర్పఁడఁగాఁగఁదే" భార. ఆది. ౧, ఆ.

ఎసలిక. దే. వి. కీర్తి, అవకాశము.

ఎసలు. దే. వి. దొమ్మియుద్ధము. (ఇట్లు ఒకఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.)

ఎసవు. దే. అ. క్రి. ఎసఁగుయొక్క రూపాంతరము. "వ. అప్పుడు నదల్పులఁగొనకులుండెనదులంచెనవ్వనకోపమార్గరతంబు లంపులన." భార. కర్ణ. ౨, ఆ. కొన్ని యచ్చుపుస్తకములయందున, వ్రాఁతపుస్తకములందును ఈ పాఠమున్నది.)

ఎసవెట్టు. దే. స. క్రి. (ఎస+పెట్టు.) పురికొలుపు, ప్రేరించు. "లయగ్రాహి. కయ్యాల కొనవెటుముదువాళిఁజలపట్టుము మహాశుఁలఁగిల్చుచునరాటికలువేడ్కన్." శర. ౬, ఆ.

ఎళనీరు. దవ్వ. వి. ఎడనీరుయొక్క రూపాంతరము.

ఎళ్లము. దు. గ్రా. వి. (ఏడు+పలము.) ఏడుపలములు. "ఎ, గీ. ఉల్లసిలుసప్పలిపాదుమెళ్లమునఁగ." అం. భా. దవ్వ. నై.

ఎళ్లు. దే. వి. బ. ఎళ్లుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. లంఢ్లుమెట్టిం పుపై బరువులెక్కింపు కిఁదెళ్లనయాన్నకాళ్లననుపు." పారి. ద్వి. ౬, ఆ.

ఏ.

ఏ. ఒక యక్షరము. యు. దే. స. 1. ప్రశ్నమును దెలిపెడి, "ఏతలఁపు."–2. ఉద్దేశ్యమునదెలిపెడి, "ఏకాలయందు." (చూ. ఆ.)–అవ్య. 1. ప్రశ్నమునుదెలిపెడి, "మంగళవేదునమాతులు నక." భాగ. ౧, స్కం.–2. మెచ్చుకొనుటనుదెలిపెడి, "శ. నాయాశిఁమాలులకనయున్నశిష్టుడెందుపలికెనపుడనంబుటిసేయము ప్పకేయని యఁగించిన." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.–3 వ్యతిరేకము నుదెలిపెడి, "ఎ, గీ. కాళ్వముఁదయ్యనేన్పపాలుగా మ్మహీశ్వరుండు." భార. ద్రో. ౨, ఆ.–4. ఎక్కువను తెలుపుటకు, (చూ. మిక్కిలి) 5. దుఃఖమును దెలిపెడి, "ఎ, గీ. కందమూలంబులాహారములుగఁ, బొదలఁబుట్టలఁబడియుండియలు గుమెనము, లవిమంబుపుచుండికేయుక్కటకల." భార. ఉద్యో. 3. ఆ.–6. విదారమునుదెలిపెడి, "ఈదుర్యోధనుఁడింత గర్వయునే." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. 7. ప్రార్థనమునదెలిపెడి "క. ఉంగరయుం దయలంచునోఁవిమమునో, రంగాయవేసుకిన్నము." పర. ౧, ఆ.–8. అవధారణమునదెలిపెడి. (అనే, ఏమే మి)–నై. 1. మఱియును దెలిపెడి, "ఎన్నటి బోఁదిటిదుదగ." శర. ౪, ఆ.–2. చూపుటను దెలిపెడి. "ఇతఁడితపాలుఁడేడు దనాధ్రిక సనుఁడు." రామా. ౪, ఆ.–3. నిందాలు అవసరమును దెలిపెడి. "మ. దాననివేశ్యలు బుచిసోయనయకోటడఁ గ్రీడఁనగా దనమేనాక్కటిదాలనముఁ గదగా దైవయూక్ష్యమూరాల్గనో" శర. ౩, ఆ.

ఏఁకటు. దే. వి. 1. మిక్కిలియొప్పిక, 2. అపేక్ష. "ఏఁకటుఁ దప్పు." పాన్వ. 3, ఆ. "క. ఏఁకటుపాయంగధిక్కరించిమీదంబే." భీ. ౨, ఆ.

ఏఁకరి. దే. వి. కరాఘాతము. "ఎ, గీ. కోయచెంచు, పరికయాపాఠి యుఁకరిప్రయుయుక్త, వేఁకరియుసంగఁజెల్లికద్యములుగఁ, బోల్చు న." అ. భా. దవ్వ. మా.

ఏఁకరు. దే. అ. క్రి. వాఁడిపోవు. "క. అఁకటఁజెక్కుబలంబుల, కేఁకరిపెనుదప్పిఁజెదప్పలండఁగఁజేఁడే, ట్లకమురాఁడమారక, యాఁకటికినలయనలుమునురియగ." రుక్మాం. ౪, ఆ.

ఏఁకారు. దే. అ. క్రి. ఏఁకరుయొక్క రూపాంతరము "సీ. పాలను కేఁకరి ప్రేఁగులు మాఁడియున్న ప్రేతప్రాణముల విదళనము వాసె." శు. రా. ౫, ఆ.

ఏఁచు. దే. స. క్రి. కాఱించు, బాధించు. "ఉ. ఉగంతకృపాపిలినదుదిగాఁడునేమదియున్నదమ్ములఁగ." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

ఏఁజెల్ల. దే. అవ్య. (ఏమ+చెల్లి.) సంతాపము నుదెలిపెడిది. "దవ్వ. ఏఁజెల్లయూయుఘ్నయూదక్కెనన్న, రాజకీయముగఁలెన్నంబెట్టు." పారిజా. ౨, ఆ.

ఏఁడాది. దే. వి. (ఏఁడు+అది.) ఏఁడు, సంవత్సరము. "ఏఁడాది దలకానిలుపుము." ఉ, రా. 2, అ. (ఏఁడాది అనుచో అదిశబ్దము నిరర్థకము. ఇట్టిశబ్దములు మహాకవిప్రయోగములయందు ఇంకను గాన్పించును. వంచాది, పాడాది మొ.)

ఏఁడి. దే. వి. ఎక్కడనున్నాఁడు. (వాఁడేఁడి.) (గూ ఏఁడి "ఏఁడీనాలుమూఁకలుగాలూరు." అర్య. అ, గాం. బ. ఏరి, ఏది. (వాఁడేది.) "వాఁడేదిదిరిమూలకట్టుకొఁబోవంజాలిరే." భాగ. ద, స్కం.)

ఏఁడికోల. దే. వి. నాఁగటికొయ్య, ఈవ.

ఏఁడు. దే. వి. సంవత్సరము. స. 1. ఏడ్చుచున్నాఁడు; 2. ఎక్క వాఁడు.

ఏఁడుండి. దే. వి. (ఏఁడు + ఉండి) అల్లికము.

ఏఁదర. దే. వి. కుటుంబముతోఁగూడిన పుత్రపౌత్రు (వాఁడు గాంతరుఁడనిగా నున్నాఁడు)—విం. కుటుంబముతోఁగూడి వర్ధిల్లినది. (నాగాయూరిలో ఏఁదరకుమకుళంచు.)

ఏఁదుము. దే. వి. (ఏఁడు+దామ.) అయుదుదామలు.

ఏఁపు దే. వి. కాంతి, బాధ. "పురుషుఁయుకున్నేఁపులింకమొగ్గగా రేక." మార్క. 8, అ.

ఏఁబంట్రు. దన్. స. ఏఁబదిమంది. (ఏఁబదిమనుష్యులకన్న రూపము.)

ఏఁబది. దన్. స. (ఏను+పది.) అయిదుపదులు.

ఏఁబలము. మి. వి. (ఏను+పలము) అయిదుపలములు. "కి. బంధవిచ్ఛేదన గుణశ్వాసయుగములు" ఆం. భా. దన్. వై. (ఇప్పుటి వాడుకలో పదివలములు.)

ఏకకుండలుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. బలరాముఁడు; 2. కుబేరుఁడు.

ఏకకుఁడు. సం. విం. (అ. అ. అ.) అసహాయుఁడు, ఒక్కటి.

ఏకగురువు. సం. వి. ఉ. పుం. సహపాఠి, సబ్రహ్మచారి.

ఏకచరము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది, ఒంటిగాఁడు. విం. ఏకాంతమైనది.

ఏకతమాడు. దన్ అ. క్రి. ఆలోచించు. "మారిమిమంత్రితోడనలువురుఁజేరకమాడి." భాగ. ×, అ.

ఏకతము. వై. వి. 1. ఆలోచనకు తగినచోటు, 2. ఆలోచన.

ఏకతానుఁడు. సం. విం. (అ. అ. అ.) ఒకటిమనసు గల్గినవాఁడు, ఏకాగ్రుఁడు.

ఏకతాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకతోడితాళము, 2. తాళభేదము. (నాట్యశాస్త్రములలోనిది.)

ఏకదంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు, ఒంటికొమ్ము వేలుపు.

ఏకదృష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. గ. విం. ఒకకన్నుగలది.

ఏకదేశము. సం. వి. అ. పుం. అంశము, భాగము.

ఏకధురము. సం. వి. అ. పుం. నాఁగటిదైనను, బండిదైనను మోతదైనను ఒక్కటిని లాగుటకుద్దేశింపఁబడినది.

ఏకధురావహము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

ఏకధురీణము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

ఏకన. దే. వి. అంశ. (బ్రహ్మండమను పేరుగలయంశము.)

ఏకపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పతివ్రత, గ్రామ్యకడి.

ఏకపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మార్గము, త్రోవ.

ఏకపింగళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

ఏకము సం. స (అ. అ అ) 1. అద్వితీయము; 2. అసహాయము, 3 ముఖ్యము, 4. వి. ఒక్కటి.

ఏకలము సం. వి. అ. పుం. అడవిపంది (ఇదిదేశ్యపదముగా వాడఁబడుచున్నదిగాని పూర్వకవిప్రయోగము కనఁబడ లేదు.) "ఉ. చేరియూకుటిచోధుక్రియించేంటేదోపుచురాజ్యలో, సారెకద్దుగం బుమపిమ్మువదనేలకడ నాపిదే, క్రూరశరీరభాగములలిఁదలంపదలేవయోగలి, బాలుకం బుచేతఁగరుణ కిరుణ ముఖదర్పణటిఁగ" గారు గ, అ. విం. అసహాయుము.

ఏకలీఁడు వై ఒ అడవిపంది, కగాము "మ. అ ఏకలీంతనుం నరాట్, నవగాంబులనేకే లకమయించరేపాక" (కలిఖయాం డు అనేకిలిగా అని, ఏరికృంత్రికుడుడు ఏకలిగా అనియు భేదము.) పాద ౨, అ

ఏకసర్గుఁడు సం విం (అ. అ అ) ఏకాగ్రుఁడు.

ఏకహాయని. సం వి ఈ. స్త్రీ. ఒకయేఁడు ఈనుగల ఆవు పెయ్య (ఏర్పు అనియు)

ఏకాంగి. సం. వి. న్. పుం. బిడ్డలుగలభర్తకున్నది "ఉ శ్రీవలకే గాఁగుబుగా." ఆమ. ౨, అ.—విం ఒంటివాఁడు.

ఏకాండము. వై. విం. అఖండము "గీ మగిచిరకాండముగ నొక్కరు నిలువ, వేక్కనెరాసిరింపెదెక్కిన, ఆటికొంత రణముహర్తమూన్ను బిటిగపిటిమాముమారధీకి సగ" వై. ఉ, అ "ఏకాండవుదించినలు" ఖిల 3, అ.

ఏకాంతము. సం క్రి విం. అ. న. అన్యసాధ్యము విం. 1. ముక్కలి, 2 ఇద్దఱుంబు నొక్కడునులేనిది (చోటు)

ఏకాకి. సం. విం. (న్. అ. న్) ఒంటరి.

ఏకాక్షము. సం వి. అ. పుం. కాకి. విం. ఒకకన్నుగలది.

ఏకాగ్రుఁడు. సం. విం. (అ అ. అ.) 1. ఒకటిమనసుచెల్లిన వాఁడు, 2 కలఁతలేనివాఁడు.

ఏకాదశము. సం స న్. పదునొకండు. విం. (అ. అ. అ) పదునొకండవది.

ఏకాదశి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1 పదునొకండవతిథి; 2 పదునొకండుకంత్రుులకు వరిపాటిని యుకలం.

ఏకాయనగతుఁడు. సం విం. (అ అ. అ) ఏకాగ్రుఁడు.

ఏకాయనుఁడు. సం. విం. (అ. అ. అ.)——వై——

ఏకావళి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకయర్థాలంకారము, (అలంకారము.) 2. ఒంటిపేటహారము.

ఏకాష్టీల సం. వి అ. స్త్రీ. దిబ్బలొద్దికి. అ. పుం. ము. బ్రహ్మకి.

ఏకాహము. సం వి అ పుం. 1. ఒకదినము; 2. మృతిదినం దినవారికిపదునొకండవనాఁడుచేయు శ్రాద్ధము.

ఏకీభవించు. సం. అ క్రి. ఒక్కటియగు.

ఏకీభావము. సం. వి. అ. పుం. ఒక్కటియగుట ఐక్యము.

ఏకు. దే. స. క్రి. 1. మాదిరిపట్టించు; 2. మాలు (గడి విన్నవేగాకుఅనవేరుట.)—వి. ఏకుమాఁదిమొట్ట. "క తెలవాఁడి చేతియొప్పుతొంట్కాడు" పంత్రి.

ఎకుడు దే. వి. [illegible] అం, భా ద్వి. భూ.

ఎక. దే. క. వి (ఏ. అ.) ఏమి. (చూ. అకె.)

ఏకోద్దిష్టము. సం. వి. (అ. అ. అ.) [illegible] (శ్రాద్ధము.)

ఏకోను దే. వి. [illegible]

ఏగాని. దే. వి. దుగ్గాని.

ఏగు. దే. అ. క్రి. చను, పోవు గమించు.

ఏగుదెంచు దే. అ. క్రి. (ఏగు + తెంచు.) 1. వచ్చు, [illegible] (చూ. అరుగుదెంచు.)

ఏగుబెండ్లి. దే. వి. [illegible] 3, అ

ఏగురు దే. క. (ఏను + గురు.) [illegible]

ఏగుస. దే. వి. (ఏను + [illegible]) [illegible]

ఏచు. దే. వి. 1. [illegible] (చూ. [illegible])

ఏచకంకటిచేర్కి. దే. వి. [illegible]

ఏచు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు, [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

ఏటు. దే. వి. [illegible] (చూ. ఏటము.) [illegible]

ఏటవాలు. దే. వి. 1. వంపు, [illegible] 2 [illegible]

ఏటికవాము దే. క. (చూ. [illegible])

ఏటికోళ్లు. దే. వి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3, అ

ఏటిదింత. దే. క. [illegible]

ఏటితోడు. దే. వి. (ఏటు + తోడు.) [illegible] 3, అ.

ఏటు. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

ఏటులాడు. దే. అ. క్రి. (ఏటు + ఆడు.) [illegible]

ఏట్రింత. దే. వి. [illegible]

ఏడ. దే. వి. [illegible] భా. అ. ౨, అ.

ఏడక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

ఏడకజము సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఏడమూకుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. [illegible] 2 [illegible]

ఏడాకుపొన్న. దే. వి. (ఏడు + ఆకుపొన్న.) [illegible]

ఏడాకులరటి. దే. వి. (ఏడు + ఆకుల అరటి) [illegible]

ఏడాంగము. దే. వి. [illegible]

ఏడాడించు దే. క. క్రి. [illegible]

ఏడికి దే. వి. [illegible]

ఏడు. దే. క. [illegible]

ఏడుండు. సం. వి. (అ. అ. అ.) [illegible]

ఏడుగడ. దే. వి. (ఏడు + గడ) [illegible]

ఏడుగురు దే. క. [illegible]

ఏడుచు దే. అ. క్రి. [illegible]

ఏడుపు దే. వి. [illegible]

ఏడూకము. [illegible]

ఏడ్గడ దే. వి. [illegible]

ఏణం. దే. క. 1. అతిశయము. [illegible]

ఏడుము. దే. క. (ఏడు + [illegible]) [illegible]

ఏణము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఏణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

ఏతడు. దే. క. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

ఏతము. [illegible] చిత్రవర్ణము [illegible] 2 వచ్చినది.

ఏతకి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏతేము. [illegible] రూపాంతరము.

ఏను [illegible] ఉద్ధతి. "[illegible]" [illegible] ([illegible])

ఏదుల [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏదొంటి [illegible] (ఏ [illegible] రూపాంతరము, [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏది [illegible]

ఏదిటి [illegible] (అ [illegible])

ఏ[illegible] [illegible] "[illegible]"

ఏది [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ. ఏదు.)

ఏదు [illegible] "[illegible]" [illegible] ("[illegible]" "[illegible]") [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏగుము. [illegible] (ఏ [illegible])

ఏగుపేట [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏప. [illegible] 1 [illegible], 2. [illegible] ([illegible])

ఏప్రతిము. [illegible] (అ. అ. అ.) వృద్ధిపొందినది

ఏపున్ను [illegible] 1. అపరాధము; 2. పాపము.

ఏనాదము [illegible]

ఏనాటి [illegible]

ఏనాఁడు [illegible] (ఏను+నాఁడు.) 1. [illegible], 2. [illegible]

ఏని [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" ([illegible]) "[illegible]" ([illegible])

"[illegible]" ([illegible]) —2 [illegible] "[illegible]" —3. [illegible] "[illegible]" "[illegible]" [illegible] 3, అ. ([illegible])

ఏనిక. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, అ

ఏనికకొండి [illegible] "[illegible]" [illegible] 3 అ.

ఏనుఁగుపా [illegible]

ఏను [illegible] (ఏనుఁగు [illegible]) —2. [illegible] రూపాంతరము.

ఏనుఁగు [illegible] (ఏనుఁగు [illegible])

ఏనుఁగుకలు [illegible]

ఏనుఁగుకొమ్ములు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏనుఁగడుగులు. [illegible] (ఏనుఁగు+అడుగులు.) [illegible]

ఏనుఁగుగొంగ [illegible] (ఏనుఁగు [illegible])

ఏనుఁగుబల్లెము. [illegible]

ఏనుఁగుమామసామి. [illegible]

ఏనుఁగురాజసింగం. [illegible]

ఏనుఁగుసాము [illegible]

ఏనూలు. [illegible] (ఏను+నూలు) [illegible]

ఏపరింకే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏపారు. [illegible] (ఏపు+అరు.) 1 [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏపు. [illegible] 1 [illegible] "[illegible]" [illegible] —2. [illegible] (చూ. ఏపారు) ([illegible])

ఏపి. [illegible] (ఏ+అని.) ఏమి (చూ. [illegible])

ఏపిడి. [illegible] (ఏ+పిడి.) [illegible]

ఏమతిల్లు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

౧, ౮. (ప్ర. ఏమఱించు "వ. [illegible]" [illegible])

ఏమఱు. దే. అ. క్రి. ఏమఱిల్లు. స. క్రి. "[illegible]" [illegible]

ఏమఱుచే. దే. ప్ర. ఏమఱఁజేయు.

ఏమఱుపాటు. ద్వ. వి. 1. [illegible] "[illegible] ఏమఱుపాటు [illegible]" [illegible]

ఏమి. దే. స. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏమొ. ద్వ. స. [illegible]

ఏయది. దే. స. [illegible]

ఏయు. దే. స. క్రి. [illegible]

ఏరంపేము. [illegible]

ఏరకము. దే. వి. [illegible]

ఏరాడి. దే. వి. [illegible]

ఏరాలు. దే. వి. [illegible]

ఏరికము. [illegible]

ఏరు. దే. వి. 1. [illegible]

ఏఱు. దే. అ. క్రి. [illegible]

ఏఱుచేల. దే. వి. [illegible]

ఏఱుపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. [illegible]

ఏఱుపాటు. ద్వ. వి. [illegible]

ఏఱువాక. దే. వి. [illegible]

ఏర్చు. దే. అ. క్రి. [illegible] క్రి. 1. [illegible]

[illegible]." [illegible] ౧, అ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible] అ—8. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏర్పడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. తేలపడు; "[illegible]" భార. ద్రో. ౫, అ—2. బయలుపడు; "వ. [illegible]" భార. [illegible] అ.—8. పొడము; ([illegible])—4. [illegible] 5. [illegible] "[illegible]" పాండు. ౧. అ. ([illegible]) (ప్ర. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible])

ఏర్పాటు. ద్వ. వి. 1 [illegible] 2 [illegible], 8 [illegible] "[illegible]" ([illegible])

ఏర్పు. దే. వి. [illegible]

ఏలు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏలుకోలు. ద్వ. వి. [illegible]

ఏలుపిడిక. దే. వి. [illegible]

ఏలుబ్రత్తి. దే. వి. [illegible]

ఏలుమడి. దే. వి. [illegible]

ఏలుమల్లియ. ద్వ. వి. [illegible]

ఏలువ. దే. వి. [illegible]

ఏలువంగ. ద్వ. వి. [illegible]

ఏలువిరి. దే. వి. [illegible]

ఏల. [illegible] ఏలా. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏలకి. [illegible]

ఏలకులు. ద్వ. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏలపాటలు. ద్వ. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఏలసు. [illegible]

ఏలము. [illegible]

ఏలముపట్టు. ద్వ. వి. [illegible]

ఏలాపర్ణి. [illegible] స్త్రీ. [illegible]

ఏలాము. [illegible]

ఏలావాలుకము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోసకాయ. (రూ.) ఏలవాలుకము.

ఏలి. దే. విa. కృత్రిమము. "ఏలికూట." భార. ఉద్యో. 3, ఆ "ఏలికింగను" చంద్రా. ౨, ఆ.

ఏలిక. దే. వి. 1. రాజు; 2. ఒడయఁడు.

ఏలికసాని. దే. వి. దొరసాని, రాణి.

ఏలిదము. దే. వి. ములుకఁదనము. "క. [illegible]" భార. ఆది ౬, ఆ - విa. ములుకైనది. (రూ. ఎల్లిదము.)

ఏలినవాఁడు. దే. వి. ఏలిక, రాజు.

ఏలు. దే. స. క్రి. 1. పరిగ్రహించు, "క. [illegible]" భార. [illegible] [illegible]" ఉ, హరి. ४, ఆ - 2. పాలించు.

ఏలుకొను. దే. స. క్రి. ఏలు, పరిగ్రహించు.

ఏలుకోటి. దు. వి. ఏలు . [illegible], ప్రశస్తము.

ఏలుబడి. దే. వి. ఏలుట, పాలనము.

ఏవ. దే. వి. రోఁత. "[illegible]" [illegible] (రూ. ఏవము. "[illegible]" ఉ. హరి. 3, ఆ. "[illegible]" [illegible])

ఏవకాఁడు. దే. వి. 1. రోఁతగలవాఁడు; 2. [illegible] "[illegible]" రా. యు. [illegible].

ఏవగించు. దే. అ. క్రి. రోఁతపడు. "క. [illegible]" భా. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" హరి. ४, ఆ 2. [illegible] "[illegible]" [illegible].

ఏవపడు. దే. అ. క్రి. రోఁతపడు. "[illegible]" భా. [illegible] 3, ఆ.

ఏవల. దే. వి. (ఏ+వల.) ఏ ప్రక్క. (రూ. ఎవ్వల.)

ఏవాఁడు. దే. వి. 1. ఏ పురుషుఁడు, 2. ఎల్లవాఁడు. (రూ. ఎవ్వఁడు)

ఏవురు. దే. వి. ఏవురుయొక్క రూపాంతరము.

ఏషణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible].

ఏష్యము. సం. విa. (అ. అ. అ.) [illegible].

ఏస. దే. వి. విజృంభణము. (రూ. ఏసరేఁగు.) విa. 1. [illegible] "ఏసమున." — 2 [illegible] "[illegible]" [illegible]. ౨, ఆ.

ఏసరు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ४, ఆ.

ఏసరేఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "క. [illegible]" [illegible]. ౨, ఆ.

ఏసి. దే. అవ్య. 1. [illegible] (రెండేసి, మూఁడేసి మొ.) 2. [illegible] "[illegible]"

ఐ.

ఐ ఒక యక్షరము

ఐంగుదము. సం. వి. అ. న. గారపండు.

ఐందవము. సం. విa. (అ. ఆ. అ.) ఇందుసంబంధమైనది (ఇందుఁడు=చంద్రుఁడు)

ఐంద్రజాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలవిద్యనేర్చిన వాఁడు

ఐంద్రిము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible].

ఐంద్రియకము సం. విa. (అ. ఆ. అ.) చక్షురాదీంద్రియ గోచరమైనది, [illegible]

ఐకకంఠ్యము సం. వి. అ. న. ఏకకంఠత్వము, ఒక్కటి

ఐకమత్యము. సం. వి. అ. న. ఏకమతిత్వము, ఒక్కటి

ఐకాగారికుఁడు సం. వి. అ. పుం. దొంగ, దొంగ.

ఐక్ష్వాకుఁడు. సం. విa. (అ. ఆ. అ.) ఇక్ష్వాకుఁడు.

ఐక్యము సం. వి. అ. న. ఏకీభావము, ఒకటి.

ఐణము సం. విa. (అ. ఆ. అ.) ఏణముయొక్క చర్మము మొద లైనది (ఏణము=జింక)

ఐణేయము సం. విa. (అ. ఆ. అ.) ఏణియొక్క చర్మము మొద లైనది (ఏణి=ఆఁడుజింక)

ఐతి దే. విa. కల్ల, అసత్యము. (అయితియొక్క రూపాంతరము.)

ఐతిహాసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతిహాసములెఱిఁగినవాఁడు విa. ఇతిహాససంబంధమగువాఁడు.

ఐతిహ్యము. సం. అవ్య. పారంపర్యముచేసిన ఉపదేశము. (ఇది [illegible])

ఐదు. దే. వి. నాలుగుకొకటి (అయిదుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదుగురు. దే. వి. (ఐదుగురు మహాపాతకులకు [illegible]) ఐదు మంది. (అయిదుగురుయొక్క రూపాంతరము)

ఐదుపదిచేయు. దే. అ. క్రి. 1. నమస్కరించు; 2. [illegible] "[illegible]" ([illegible]) భా. ౨, ఆ. (అయిదుపదిచేయుయొక్క రూపాంతరము)

ఐదుమోములవేల్పు. దే. వి. శివుఁడు, పంచముఖుఁడు.

ఐదువ దే. వి. (ఐదు+కన్నెలుగలది.) ముత్తైదువ స్త్రీ. (కన్నెలనఁగా [illegible] అలంకారము. [illegible] —మంగళసూత్రము. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible].) (అయిదువయొక్క రూపాంతరము.)

ఐదువరాలు. దన్య. వి. (ఐదువ+అలు.) ఐదువ. (ఇక్కడ ఐదువతోబుట్టువు విశేషణము. చూ. అలు) (అయిదువరాలుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐద్దాయులు. దే. వి. బ. (ఐదు+దాయులు.) తల్లివాఁడు, కన్నవాఁడు, కంతరవాఁడు, అగపాలివాఁడు, కాపివాఁడు ఏది వరుసలు

ఐన. దే. క్రి. ముందుచెప్పఁబడినదానికి విరుద్ధమయినయర్థమును దెలుపును "క. నీవ్రంతుకమతిబిలిమికిక్కన్నియు, నవ్వగింపనే యైనను, హారయమలరుకీనియెడఁగను వా త్రీష్మ, యుండుఁగాక కొల్చుకొండరా." భార. విరా. ౧, అ. (ఇది ప్రత్యేకముగా వచ్చినప్పటియర్థము. మరియొకపదముతో చేరివచ్చినప్పుడు అనేకార్థములనిచ్చుచున్నది. 'అయినను కలిమియైన' ఇత్యాదిస్థలములయందు విశేషమును దెలుపుచున్నది. "అక్కటయిట్టి వేఁడికొనినను బోయెదరో" ఇత్యాదిస్థలములయందు మిక్కిలిగక్కువనె దెలుపుచున్నది 'ఇంకనైనన్న నేలయాలి పదు.' ఇత్యాది స్థలములయందు సమయమునుగూడ దెలుపుచున్నది. ఇట్లు ఇంకను అర్థాంతరములు) (అయినయొక్క రూపాంతరము)

ఐవిల్లు. దే. వి. వట్టిల్లు, అంతర్గృహము (అయివిల్లుయొక్క రూపాంతరము)

ఐపు. దే. వి. నెవ్వు, దోషము. (అయిపుయొక్క రూపాంతరము)

ఐపోవు. దే. అ. క్రి. 1. నెరవేరుట. (సంభారములన్నియు అయిపోయినది)-2. ముగియు (వాఁడు ఉద్యోగముచేసి అయిపోయినది) (అయిపోవుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐమూల. దే. విశే. మూలవాటు. (అయిల్లు ఐమూలగానున్నది) (అయిమూలయొక్క రూపాంతరము.)

ఐర. దే. వి. నేత్రరోగవిశేషము. "అక్షిరోగవిశేషమైరయనఁగ" ఆం. శా. దిన్య. ము (అయిరయొక్క రూపాంతరము)

ఐరిగొను. దే. అ. క్రి. తక్కఁబడు. "క. ధీవరవరమునయాయు, శ్వానవిశేషముల ... ." రంగ. వేం. ౧, అ. (అయిరిగొనుయొక్క రూపాంతరము)

ఐరావణము. స. వి. అ. న. ఇంద్రుని యేనుఁగు, ఐరావతము.

ఐరావతము. స. వి. అ. న. సంస్కృతమునకు పాఠియొంది తెనుఁగు. శ్రు. 1. ఇంద్రుని యేనుఁగు, 2. ఉత్తరాశాపాలము. 3. మబ్బులమీఁదవచ్చెడిమబ్బు. దీని రాజమేఘమందురు. 4. గరుడబ్బెకి, 5 సరుకి.

ఐరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మెఱుపు 2. కోలమెఱుపు.

ఐరేని. దే. వి. వి. లచ్చెవడునేరేడి పెండ్లికుండలు. "సీ. ఐరేనిఁగొనవచ్చి రోలవల్వలూలువాడుచు కుంచకోకెమునలర." విజ. 3 అ. (అయిరేనియొక్క రూపా తరము)

ఐలబిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైడిదేఁడు.

ఐలారము. దే. వి. మూలికావిశేషము. (అయిలారముయొక్క రూపాంతరము)

ఐలేయము. సం. వి. అ. న. నూఁగుదోసకి.

ఐవచ్చు. దే. అ. క్రి. అచ్చివచ్చు. (అయివచ్చుయొక్క రూపాంతరము.)

ఐశ్వర్యము. సం. వి. అ. న. 1. అణిమాది; (అణిమ, గరిమ, మహిమ, గరిమ, లఘిమ, ప్రాప్తి, ప్రాకామ్యము, ఈశత్వము, వశిత్వము.) 2 సంపద.

ఐహికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ఇహలోకసంబంధమయినది.

ఒ.

ఒ. ఒక అక్షరము. దే. అవ్య. సంబోధనమునుదెలుపును. "వృద్ధహితుఁడొహితుఁడొకచి, గృహమేధియొ." భార. విరా ౧, అ.

ఒంకియ. గ్రా. వి. ఒంకి.

ఒంకె. గ్రా. వి. పాగమొదలైనవి తగిలించెడు చిలుకకొయ్య. (ఒంకియొక్క రూపాంతరము)

ఒంజిలి. దే. వి. దుఃఖము. విశే. దుఃఖములవాఁడు (లేక) దుఃఖములది. (చూ. ఒంటిలి.)

ఒంటరము. దే. వి. విశేషము. "క. ఒంటమిలేనిరయమునందు మింటనములుపలుకుటుచితమే." భార. ఉద్యో. ౪, అ.

ఒంటరి. దన్య. వి. (ఒంటి+అరి) అసహాయుఁడైనవాఁడు. "మ. ధూర్తుఁడి, గగుదేదారగాదయొంటరిఁడుంగేరించుమంటమ్ము నఁగా" యు. ౫, అ. విశే. ౧.

ఒంటరికాఁడు. దన్య. వి. 1. పంది, ఏకచరము, "సీ. క్రమ్మి యొంటరికానిదొమ్మికొంముపాశంబుబయటవిత్తెలుగాల్పలేక." వంరా. ౧. అ.-2. అసహాయుఁడయినవాఁడు. "ఒంటరికాంద్రసేనలు, కామునకవ్యాదిప్రమునఁగాఁబడఁగుర్మిరి" ఉ, గా ౭, అ. విశే. (పాన్థముగ కాఁడు.)

ఒంటరిపాటు. దన్య. వి. ఒంటి, ఏకాకిత్వము

ఒంటరీఁడు. దన్య. వి. (ఒంటరి+ఈఁడు.) అసహాయుఁడైనవాఁడు "సీ. ఒంటరియొక్కటిఁడొంటరికొండ్రిన్నవాసిద్ధుకిలాముమునకు" ఆం. శా. దిన్య. ఈ. (పాన్థమున ఈఁడు.)

ఒంటి. గ్రా. వి. ఏకాకిత్వము. "క. ఒంటిమియునుండిఁగాను, కొంటికాన్పుపంచుగారుండుటం, గంటయాది" భార. అను. ౧, అ.

ఒంటింపు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము, 2. తనకు తనేమియాపదని తెగువమునకు తెంగువమునకు నేర్పాటు. (చూ. అరగింపు.)

ఒంటికంటిగాము. దన్య. వి. మర్కట, కుక్కుటము.

ఒంటికాఁడు. దన్య. వి. పంది, ఏకచరము. విశే. 1. ప్రియముగాకపడిఁబొరిపాఁడు, వియోగి, "సీ. అనురక్తిలేఁడు నూతనపాటపాటునము టెక్కొండ కడియుపొంకఁగునిపలు." (నారికేళంద్రకథ గొండు పందులకదియు, సతకథయందు వియోగులకదియు అర్థము) పాన. ౫, అ.-2. విశే.

ఒంటికొమ్ముచేలంపు. దన్య. వి. వినాయకుఁడు ఏకదంతుఁడు

ఒంటిపాటు. గ్రా. వి. ఏకాంతము "ఒంటిపాటుచేకూడినది."

ఒంటిపోఁగు. దన్య. వి. బరగాఁడు, ఏకకుండలుఁడు. (చూ. బలరాము)

ఒంటియ. గ్రా. వి. ఒంటి, లోటుట.

ఒంటియడుగుఁగత్తెర. దన్య. వి. మల్లబంధవిశేషము.

ఒంటు. దే. అ. క్రి. ఇముడు, అనుకూలించు. స. క్రి. చేరు. "కరడ కతుముటలయుముఁగలుపలనొంటుము." కళా. ౫, అ. -వి. 1. గ్రామకములను; 2. వి. పురుషులలోబద్ధభావనము.

ఒంటుకొను. దే. స. క్రి. చేరు. "గీ. ఒంటిపాటునసవాస్ లుఁగంటినంటి, యొంటుకొనఁజూచి యోహోయ యుక్తమనుము."

ఒంటె వై. వి. ఉష్ట్రము (ఒంటియ యొక్క రూపాంతరము.)

ఒంటెపులి. దేశ్య. వి. మృగవిశేషము. (అప్ర.)

ఒంట్రింపు దేశ్య. వి. అసహాయశూరుఁడైనవాఁడు. (చూ. ఒంటరీఁడు.)

ఒంట్లు. యు. దే. వి. బ. (ఒంటు + లు.) పురుషుల కర్ణభూషణము. వై. అంకెలు.

ఒండు. వై. స. 1. అన్యము; 2. ఒకటి. ఏకము

ఒండె. దే. క్రి. 1. అటుగాకపక్షమున. "వ. అప్పురుషవిశేషులు భూరిపాతకులమనం, బుఁగులుపించిరేనియుఁ దపోమహిమగాఁ సిద్ధిపొందిరొం, డెకుటిలాత్మకులని వక్కింపుఁడు మాకుఁదెలుపఁదగినదిగా," భార. అర. ౫, ఆ. (మీఁద ఎక్కువగా కవిపిదియు ప్రయోగింపఁబడును "కీ. ఆమడయు సంబుసయుండ నొండె, నొండకేని చతుర్థకసిందుర్తిఁ, బూజించుచి యెవ్వఁడు భామినుల, దర్శించి దురితంబులొలఁగుఁగా వు." ౯. ఆ.) 2. గావి. "క సమున్నతసైన్యంబు వైన్యంబులో నొం డెఁదొరలిమిమ్మువ్వరలోడసాఁజె, నిర్దళితోనాఁజె నెక్కటిమొక్కటితోనాండె తాఁకిచెదరొత్తులమున." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.

ఒండేని. దే అవ్య. (ఒండెగా + ఏని.) ఒండె. "మ. అసమంగంబుసనొండెనొండును విరోధిపక్షనొండెని ముద్రరాజంబు నొండెఁబీ ప్రథయనంత్రా పార్థముండేనియు, సద్ధవియోగంబుఁ దప్పఁదేమునకు గంగాపుత్రప్రవాహంబుఁగా, మనుఁడారిం మన ఖుండరీకయవాగా దించుమహాబాహుముల్." గాలి. ౫, ఆ.

ఒండొండ. దే అవ్య. (ఒండు + ఒండు + అ.) క్రమక్రముగా. "ఇద్దఱొండొండవొంగి కలయఁదాఁకుఁ బయోధులు గ్రమగా." భార. అర. ౪, ఆ.

ఒందిక. దే. వి ఒద్దిక. "సీ కలితపాకోరాలి కన్నగాండ్లంబు నొందికొఁజూడి యున్నవాని" వి. పు. ౫, ఆ (ఒద్దికయొక్క రూపాంతరము.)

ఒందిలి. దే. వి. దుఃఖము. కం దుఃఖములవాఁడు (లోక) దుఃఖములు. "వాఁడుధఃపీడుఁడగుచు నంతాపమొంద విసుకుచు బంధులవ్వరమునొందిలియొందుదరోఁ." భాగ. ౧౦, క్ష ఆ.

ఒందు దే. అ. క్రి. కలుగు. "కొంచిత్తములుత్సాహంబమొఁదంగ." భార అర. ౫, ఆ.—స. క్రి. పొందు.

ఒక. వై విణ. (వృత్తియందు ప్రత్యయములోపించినరూపము.) 1. ఒక్క; 2. ఒకానొక. (ఒకండు, ఒకింత ఇత్యాదులయందు ఇది యుల్పార్థమని తోఁచుచున్నది.)

ఒకఁడు. వై స. 1. అన్యుఁడు, 2. పు. ఏకుఁడు (లోక) అన్యము, ఏకము.

ఒకట, వై. క్రి. 1. ఏకకాలమున (చూ. ఒక్కట) 2. కూడ (చూ ఒక్కట)

ఒకటి. వై. స. వి. 1. ఏకము; 2. అన్యము.

ఒకత. వై. స. వి. ఒకతెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకతి. వై. స. వి. ఒకతియొక్కరూపాంతరము.

ఒకతుక. వై. స. వి. (ఒకత + క.) (చూ.) ఒకతె. (చూ. ఎక తుక.)

ఒకతె. వై. స. వి. ఒకతెయొక్కరూపాంతరము.

ఒకరిత. వై స. వి. (ఒకరి + త) 1 ఏకస్త్రీ, 2. అన్యస్త్రీ. (చూ.) ఒకర్తె.

ఒకరితి. వై. స వి. (ఒకరి + తి)——వై.——(చూ.) ఒకర్తి.

ఒకరితె. వై స వి. (ఒకరి + తె.)——వై.——(చూ.) ఒకర్తె.

ఒకరుఁడు. వై స. (చూ.) ఒకఁడు.

ఒకరువ్వుఁడు. వై. స ——వై ——

ఒకర్తు వై. స వి. (ఒకర్తు + ఉ.) (చూ.) ఒకరిత.

ఒకర్తుక వై. స. వి. (ఒకర్తు + క.)——వై.——(చూ. ఎక తుక.)

ఒకానొక వై విణ. (వృత్తియందు ప్రత్యయములోపించిన రూపము) ఒకవిధమైన (ఒకానొకపురుషుఁడు, ఒకానొకస్త్రీ. ఒకానొకమృగము మొ.) (దీనికి ప్రత్యయముతోఁ జేర్చి చెప్పనప్పుడు మహద్వాచకమున ఒకానొకఁడనియు, మహతీవాచకమున ఒకానొకతయనియు, అమహద్వాచకమున ఒకానొకటియనియు రూపములు.)

ఒకొ. దే. అవ్య. సందేహమును దెలుపును, (చూ) ఒకో. "క. ఈమేలు ప్రజలకున్, యామహిమకు నెవ్వఁగొందిదు గతనయుఁ డో, ధీమంతుం డొకొ, క్రమమునమవ్వరొ గాంచుఁదిగాఁ డెక్కఁ డింకన్." భార ద్రో ౨, ఆ.

ఒకొండు వై. స (చూ.) ఒకఁడు (చూ ఒక్కఁడు)

ఒకొట. వై. క్రి. (చూ) ఒకట

ఒకొటి. వై స. వి. (చూ) ఒకటి.

ఒకొత వై. స వి. ఒకతెయొక్క రూపాంతరము.

ఒకొతి వై. స వి. ఒకతియొక్కరూపాంతరము

ఒకొతుక. వై స. వి. (ఒకొత క) (చూ.) ఒకతె. (చూ. ఎకతుక.)

ఒకొతె వై స. వి. ఒకొతెయొక్క రూపాంతరము.

ఒకొరిత. వై. స వి. (ఒకొరి + త.) (చూ) ఒకరిత, (చూ) ఒకర్తె.

ఒకొరితి. వై స. వి. (ఒకొరి + తి)——వై ——(చూ) ఒకర్తి.

ఒకొరితె. వై. స వి. (ఒకరి + తె)——వై ——(చూ) ఒకర్తె.

ఒకొరుఁడు. వై. స (చూ) ఒకఁడు.

ఒకొరువ్వుఁడు వై. స ——వై.——

ఒకొర్తు. వై స వి (ఒకొర్తు + ఉ) (చూ. ఒకరిత)

ఒకొర్తుక. వై. స వి. (ఒకొర్తు + క.)——వై ——(చూ. ఎకతుక.)

ఒక్క. వై. విణ ఒకయొక్కరూపాంతరము (చూ. ఒక.)

ఒక్కఁడు. వై స. ఒకఁడుయొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కట. వై. క్రి. ఒకటయొక్కరూపాంతరము. (కూడ అనుటకు.—'అతనితోడనొక్కటఁబుట్టినవాఁడుకద్రువవ్వరా.' భార. ఆది ౭, ఆ. "నలుండుదమయంతి నాశ్రయించుచునొక్కటఁజని." భార. అర ౨, ఆ)

ఒక్కటి. వై. స. వి. ఒకటియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్కత. వై. స. వి. ఒక్కతియొక్కరూపాంతరము.

ఒక్రతి. వై. న. వి. ఒక్కతియొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రతుక. వై. న. వి. ఒకతుకయొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రతె. వై. న. వి. ఒక్కరితెయొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రపొద్దు. వై. వి. వ్రతాదులచేనియమముతోఁ జేయునట్టి యొక్కపూఁటభోజనము.

ఒక్రరితి. వై. న. వి. ఒకరితయొక్క రూపాంతరము (చూ. ఒక్రత్రి.)

ఒక్రరితి. వై. న. వి. ఒక్కరితియొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఒక్రత్రి.)

ఒక్రరితె. వై. న. వి. ఒకరితెయొక్క రూపాంతరము (చూ. ఒక్రత్రె.)

ఒక్రరుఁడు. వై. న. ఒకరుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రరువ్రుఁడు. వై. న. ఒకరువ్రుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రరు. వై. న. వి. ఒక్రరుయొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రరుక. వై. న. వి. ఒక్రరుకయొక్క రూపాంతరము.

ఒక్రలు. వై. వి. ఒక్కగాఁడు*. చ. "వలెనఁగరాముఁడుఁదనకు వచ్చెఁగనుకద్దు మహాప్రభావయు, యాలము [illegible] కృతాంతకోటికృతు వైతంత్రిక, [illegible] పరిశీవసాను దయు." భార. అర. 3, అ.—విశే. ఒక్కడు "క. [illegible], [illegible] భార. అవ. ౫, అ.

ఒకొ్ర. త్రి. అవ్య. ఒక. (చూ. ఒకొ్ర)

ఒకొ్రఁడు. వై. న. ఒకొ్రఁడుయొక్క రూపాంతరము "ద్రుగద. [illegible] కొఁడు" రామ. ౨, అ.

ఒకొ్రట. వై. త్రి. ఒకటయొక్క రూపాంతరము. (చూ.) ఒకట (కాలముననుట.—"క. [illegible]" భార. అవి ౫, అ.)

ఒకొ్రటి. వై. న. వి. ఒకొటియొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రతి. వై. న. వి. ఒకొ్రతియొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రతి. వై. న. వి. ఒక్రతియొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రతుక. వై. న. వి. ఒకొతుకయొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రతె. వై. న. వి. ఒకొ్రరితెయొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రరిత. వై. న. వి. ఒక[illegible]యొక్క రూపాంతరము (చూ. ఒకొ్ర[illegible])

ఒకొ్రరితి. వై. న. వి. ఒకొరితియొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఒకొ్రత్రి)

ఒకొ్రరితె. వై. న. వి. ఒకొరితెయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఒకొ్రత్రె.)

ఒకొ్రరుఁడు. వై. న. ఒకొరుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రరువ్రుఁడు. వై. న. ఒకొరువ్రుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ఒకొ్రరు. వై. న. వి. ఒకొరుయొక్క రూపాంతరము

ఒకొ్రరుక. వై. న. వి. ఒకొరుకయొక్క రూపాంతరము.

ఒగరు. వై. వి. [illegible] వగరు. (చూ. వగరు.) "సీ. [illegible]" వి. [illegible]. ౫, అ.

ఒగరుచు. వై. అ. క్రి. ఒగరగు. "సీ. [illegible]" ఆము. ౨, అ.

ఒగి. దే. క్రి. వి. విశే. క్రమముగా "[illegible]" (ఇక్కడ ఒగిన్ అనఁగా విధి క్రమముగానియర్థము) భార. అర. ౨, అ. (ఇట్టిచోట్ల సందర్భానుసారముగా అర్థము తెలుసుకొనది.)

ఒగిదగ. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]" దమ. ౧, అ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

ఒగుడు. దే. వి. [illegible].

ఒగుడుకలచే. దే. అ. క్రి. [illegible]

ఒగ్గము. దే. వి. (చూ.) అవమానము. "క. ఒగ్గములు [illegible]" భాగ. ౧, స్కం.

ఒగ్గు. దే. అ. క్రి. మొగ్గు. "ఉ. [illegible]" పాండు. ౨, అ.—స. క్రి. 1. (బల) పలుకు, ఒగ్గు. (చూ. ఒగ్గము) 2 [illegible]. "వ, [illegible]" కళా. 3, అ.

ఒగ్గుబల్లి. దే. వి. [illegible] బల్లి.

ఒచ్చెము. దే. వి. 1 [illegible]. "సీ. [illegible]." శ్రీ. ౭, అ.—2. అవమానము "ఉ. [illegible]" భార. ఉద్యో. ౧, అ.

ఒచ్చెల. దే. అవ్య. ఓ చెల్లయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" భో. ౫, అ. (చూ. ఒచ్చెల్ల. "క. [illegible]" భో. ౧, అ.)

ఒజ్జ. వై. వి. 1. ఉపాధ్యాయుఁడు, "క. [illegible]" పర. ౨, అ.—2. పురోహితుఁడు*, "సీ. [illegible]" వై. ర. అ.—3. యాజకుఁడు*. "సీ. [illegible]" భార. అది. ౨, అ.

ఒజ్జతనము. వై. వి. ఒజ్జతనము, ఉపాధ్యాయత్వము.

ఒజ్జబంతి. వై. వి. ఉపాధ్యాయుఁడు చూపినపద్ధతి, [illegible]. "సీ. [illegible]" పాండు. ౧, అ.

ఒజ్జసాని. వై. వి. ఉపాధ్యాయునిభార్య. "ద్వి. [illegible]" పారి. ౨, ఆ.

ఒట్టు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "ఉ. [illegible]" భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—స. క్రి. 1 ఉంచు, "ఉ. [illegible]"

[illegible] అంచు[illegible] అ[illegible]యింటఁ, చ్పట్టెరి." భార. శల్య. ౨, ఆ.—2. కసుల్పు. "ఒట్టిజముంబవోలె కడున [illegible] తెర్చి." శర్వ. ౪, ఆ. "క. పట్టుదురుగా అగ్రులకు వడిఁ, చెటు దురపిపుత్రికలను చినుముంబులయుం, దట్టుదరొడ్డలిదుగా మట్టుదు రవ్వాపదిత్తు దుత్తుంచిలుదగ" (ఇక్కడ ఒట్టులయు నఁగా గాల్పుటయని యర్థము.) భాగ. 3, స్కం. [illegible]

ఒడఁగూడు. దే. అ. క్రి. 1. సిద్ధించు, 2. చేరు "క అనుద [illegible] డఁగొలువఁగ[illegible]గమ్ములుఁదిక్కునం, ము [illegible] బ్రహ్మ, [illegible] దొడంగూడెంగా" భార. ఆది ౫, ఆ. (ప్ర. ఒడఁగూర్చు)

ఒడఁబడిక. దే. వి. 1. సమ్మతి, "౨, క. ఒడంబడికగా వఁబడకీ [illegible] భూమివల్లభున ల్లముఁగూడఁ, గొ [illegible] వాళ్లు." [illegible] 3, ఆ.—2. సమ్మతించి వ్రాసియిచ్చిన పా[illegible]

ఒడఁబడు. దే. అ. క్రి. 1. సమ్మతించు, 2. అంగీకరించు "వ [illegible] పురుష [illegible] పడెదఁగదా[illegible] మహోదకంబులఁ [illegible], నాడ బడి [illegible]." భార. శా. ౧, ఆ.—3. సంకోచించు "[illegible]" భార. ఆది ౮, ఆ. (ప్రే. ఒడఁబఱచు.)

ఒడఁబాటు. దే. వి. సమ్మతి [illegible] సమ్మతము. "క [illegible]" (ఇక్కడ ఒడఁబాటుగా ఒడఁబడ్డ ద్రవ్యమని తెలియవలెను) పర. ౫, ఆ.

ఒడగొలుకొను. దే. స. క్రి. అవగొలుగానుటు [illegible] రూపాంతరము. "వ మనుష్యుడు [illegible]" భా. 3, ఆ. (ఇక్కడ అవగొలుగానని యుండవచ్చును. అయిన [illegible] ఒరాదట గానఁబడుచున్నది)

ఒడపి. దే. వి. కంసి, కంధము "క [illegible]" ఆము. ౨, ఆ.

ఒడము. దే. వి. ధనము "వ [illegible]" హరి. ౬, ఆ. ([illegible] దుట యుక్తమని తోఁచుచున్నది. చూ. ఒడగొలుగాను.)

ఒడయఁడు. దే. వి. మగఁడు. "[illegible]" భా. 3, ఆ.—౧౧ పద్యము.

ఒడయుఁడు. దే. వి. మగఁడు. "గీ. [illegible]" రై. ౫, ఆ.—౧౧. పద్యము.

ఒడయురాలు. దే. వి. (ఒడయుఁడు + ఆలు.) పద్యము.

ఒడలిచూపాడయుఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు. ఆప్ప కవీయం. గాం.

ఒడలు. దే. వి. మే, మేను, దేహము.

ఒడి. దే. వి. 1. [illegible]గము, [illegible]గము; 2. ఒడుపు; "ఒడి [illegible]" ఉ. హరి. 3, ఆ.—3. [illegible]

ఒడిఁబ్రాలు. దే. వి. బ. [illegible] యందు స్త్రీల ఒడియందుఁబోసెడు బియ్యము.

ఒడికట్టు. దే. అ. క్రి. కడఁగు, యత్నించు. "[illegible] కట్టిరి." రామా. ౫, ఆ.—౨. ఒడ్డాణము.

ఒడికము. దే. వి. ఉపాయము. "చ. ఒడికముతోఁ బ్రయత్నము[illegible] [illegible], కడుఁగ భారము[illegible] క్రమన భూమి[illegible]దో[illegible], కడు [illegible]." పంచ. పా. ౧, ఆ.— ౯౧ 1 మనోజ్ఞము, "[illegible]" భార. అర ౫, ఆ.- 2. యుక్తము. "[illegible]" ఉ, హా. ౬, ఆ.

ఒడికాఁడము. దే. వి. ఉదేశము. "రగడ. [illegible]" య. ౪, ఆ. (ఇదియుంతయు విచార్యము.)

ఒడిత్రాను. దే. వి. [illegible]. గా. 3, ఆ. (చూ. [illegible])

ఒడిదాముర. అన్య. వి. (ఒడి+దాముర) వస్త్రవిశేషము

ఒడిదారము. దే. వి. స్త్రీలమొలనూలు. "ద్వి. [illegible]" భా. ౧౦, స్కం.

ఒడిపిలి. దే. వి. ఆహారవిశేషము. (అప్ర.)

ఒడియము. దే. అ. క్రి. 1. గొంచెముపట్టుకొను. "౨, క. ఒడిసి [illegible]" రా. వర. ౨, ఆ. "౨ ఓ [illegible]" రై. 3, ఆ.—స. క్రి. [illegible] "క [illegible]" పాండు. ౨, ఆ.

ఒడిసెయ. దే. వి. ఒడిసెనత్త

ఒడిసె. దే. వి. ఒడిసెయ[illegible]రూపాంతరము

ఒడిసెల. అన్య. వి. [illegible] ఒడి[illegible] "[illegible]" హరి. ఉ. ౨, ఆ.

ఒడిసెలకాఁడు. అన్య. వి. ఒడిసెలవేయువాఁడు "ఒడిసెలగా [illegible]." హరి. ఉ. ౧, ఆ.

ఒడిసె. దే. ప్ర. [illegible] హరి. ఉ. ర, ఆ.

ఒడుపరులు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" వరి ౨, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" పాం. ౪, ఆ.—౧౧. [illegible]

ఒడ్డెము. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" హరి. ౧, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" భా. ౪, ఆ.—8. [illegible]

ఒడ్డగ. దే. వి. [illegible] అయుధ విశేషము.

ఒడ్డగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] అగు, "ఉ. న [illegible] బుండ", [illegible] యో [illegible] వైవచ్చి [illegible] లవంతుల, [illegible] నసము [illegible] నెయుండెన్. 2. [illegible] లవంచవలయును [illegible] రామా. 2, ఆ.—2 అగి [illegible], "ఉ. అప్పుడు, వృలధి [illegible] [illegible] గలుపు [illegible]." రామా. ౯, ఆ.—3. చిప్పిల్లు. ఉప్పొంగు. "క. [illegible] మొ [illegible] ల, [illegible] నిచివన్నలతుదిఁదా, [illegible] శ్రేమ [illegible] వడందడి! [illegible]" భాగ. ౧, స్క౦.

ఒడ్డగెడవు. దే. వి. [illegible] గిమటియుక [illegible] [illegible] వాటు [illegible] యడ్డగెడవయ్యె [illegible]. ములు" భార. భీష్మ. ౨, ఆ. "క. మునువాంగారివరి [illegible] [illegible] దీనక్రి, సుఁదుత్తరస [illegible] [illegible] యొడ్డగెడ వైయుండఁడె." పర. ౧, ౧.

ఒడ్డనము. ను. దే. వి. 1. పంజెము "క. వాహనంబులు [illegible] [illegible], [illegible] నొడ్డనములు, [illegible] [illegible] ను." భాగ. ౬, స్క౦. 2. [illegible]. "క. [illegible] [illegible], డవములు ప్రమ్ము [illegible] బులుగా [illegible], [illegible] తెలంగ [illegible], యనిమొ [illegible]" భా. భీష్మ. ౨, ఆ. వై. 1. [illegible] "వ. [illegible] [illegible] డ్డనంబులను [illegible] నముల్, [illegible] [illegible]" ఉ. హరి. ౬, ఆ.—2 [illegible]* "ఉ. అనుభవన [illegible] బులకు [illegible] క్రమణంబుల [illegible] [illegible] [illegible] ఖడ్గము చే [illegible], త్రుపియులనేయ [illegible] [illegible] క్రచపేలమైకడం, [illegible] [illegible] నన్నిథ [illegible]." హరి. ఉ. 2, ఆ.

ఒడ్డాణము. వై. వి. 1. యోగపట్టె*. "సీ. [illegible] గంబులవడి [illegible] చినపాల [illegible]" పాండు. ౧, ఆ. 2. స్త్రీలు [illegible] [illegible] [illegible] డ*. "సీ. మొలనూలు [illegible] [illegible] యు [illegible] యు." [illegible] 2 ఆ.

ఒడ్డాది. వై. వి. [illegible] క్రదేశము.

ఒడ్డారము. దే. వి. 1. [illegible] [illegible] బిడ్డలకు [illegible] [illegible] ప్రదా [illegible] [illegible]" భాగ. ౯, స్క౦.—2. [illegible], [illegible]. "వ. [illegible] [illegible] [illegible]" రామా. ౬, ఆ.

ఒడ్డారించు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], "[illegible] [illegible] సరివశము." [illegible] ౧, ఆ.—2. [illegible] [illegible] [illegible]" భాగ. ౯, స్క౦.

ఒడ్డిమి. దే. వి. [illegible], వందెము. "క. [illegible] యుధిష్ఠిరుం [illegible] మొడ్డిమి [illegible] వచ్చె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

ఒడ్డియ. వై. వి. ఒడ్డె [illegible].

ఒడ్డీఁడు. వై. వి. 1. ఓఢ్ర దేశపురాజు. 2. ఉడీసాదేశపు రాయ*. "[illegible] [illegible] [illegible]" (శ్రీనాథ [illegible].) [illegible] ౧, ఆ.

ఒడ్డు. యు. దే. స. క్రి. 1. పంజెముచు. "వివిధవస్తువాహన [illegible] లొడ్డి." భార. [illegible] ౨, ఆ.—2. (వల) [illegible], [illegible]. "క. [illegible] చుటురులఁబడి." భార. [illegible] ౨, ఆ.—3. [illegible] "క. అనిననాఁడు [illegible] [illegible], [illegible] దేయొడ్డుకుండు, నటివానికివలసినే [illegible], [illegible]" భార. [illegible] ఆ. 4. మోఁపయు, "క. ఐత్తెఁలు, [illegible] [illegible]" భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. 5. అడఁగు. "[illegible] క్రీడఁ [illegible] [illegible]" భాగ. ౧, స్క౦. 6. [illegible] "[illegible]." భార. [illegible] 3, ఆ.—2. 1. [illegible], 2. [illegible] "[illegible] [illegible]" భార. ద్రో. ౨, ఆ.—3. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] ౨, ఆ.—4. [illegible] [illegible] బులువృత్తిలేటటుం [illegible]" పాండు. 3, ఆ.—5. [illegible] "క. [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] పేదలఁ" భాగ. ౧౦, స్క౦. పూ.—వి. 1. స్థాలము, ([illegible]).—2. పెద్ద, "[illegible]."— 3. అభిక్షము. "[illegible]." పాండు. 3, ఆ.—4. [illegible]. "క. [illegible] చెఱుకులచేసర" [illegible] ౧, ఆ.—వై. వ. అనర్గుఁడు. "[illegible] [illegible] వలనఁబుట్టుడగదా" భార. ఉద్యో. ౧. ఆ.—పు [illegible] డు.

ఒడ్డె. వై. వి. ఒడ్డియయొక్క రూపాంతరము.

ఒడ్డోలకము. దే. వి. (ఒడ్డు + ఒలకము.) ఎగుడుదిగుడైనది (భూమి)

ఒత్తగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], "గీ. ఒత్తగిలియుం[illegible]." [illegible] ౪ ఆ.—[illegible] [illegible], "[illegible] [illegible]" పాండు. ౫, ఆ.—3. అంటుకొను. "సీ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" [illegible] ౬, ఆ.

ఒత్తడము. దే. [illegible] [illegible]. [illegible]

ఒత్తడి. దే. వి. 1. [illegible], సమ్మర్దము. "[illegible] [illegible]" వసు. ౫, ఆ.—2. [illegible], "సీ. [illegible] [illegible]" దం [illegible] ౫, ఆ.—3. బాధ. (ఆక్రాంతము)

ఒత్తరము. దే. వి. సమ్మర్దము. ఉద్రేకము. (చూ. అత్తరము)

ఒత్తరించు. వై. స. క్రి. 1. మించు*. "సీ. [illegible] [illegible] చిత్తుల [illegible], [illegible]." భార. [illegible] ౨, ఆ.—2. [illegible]*. "క. యువమునో [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]" పాండు. 3, ఆ.

ఒత్తాఁడు. దే. వ. క్రి. (ఒత్తి + ఆడు.) [illegible] (చూ. [illegible], [illegible].)

ఒత్తిలి. దే. అవ్య. 1. గట్టిగా, "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]

[illegible]లమై, సొత్తిలి మ్రాయుచింపుదరు కొత్తుమనుండుముదాలదంపతు లే." వి. క్రి. ౧, అ—2. పట్టుగా. "క [illegible]నిదియం[illegible]యునడు[illegible] గుమ, [illegible]కశ్వ[illegible]కొలవస్మ్మగాలమికిని కి, మూనవ నయునఁ గ్రుప కలిమిఁ [illegible] నొత్తిలిదివగుహ్యగతియుఁ జెలిమిఁ." భార. స్త్రీ. ౧, అ

ఒత్తిల్లు క్రి. అ. క్రి. వక్కకొఱగు, ఒత్తగిల్లు. (రూ. ఒత్తిం "ఒత్తిలిస్తిపడ[illegible]."

ఒత్తు దే. అ. క్రి. 1. పొందుమగు, "వ, కి. కటికిలెంగప్ప [illegible] ద్రమెయుమగయ్య." భార. అ. ౬, అ-2 ఒలుగు. "వ గరుపు[illegible] ద్రుదింగలువ వ్వయుటించిన [illegible] ఒత్తి [illegible] నించిన జల్లుపారు." పాప్ర. ౫, అ-[illegible] సుమన "ఉల్లము ప్రక్కలకల గనొత్తి మూర్ఛవహించి [illegible], [illegible]" జై. 2, అ. (చిఱరొత్తు ఇత్యాదుల ఒత్తు ఇం[illegible] వంటిదనితెలియునది.) స. క్రి. 1 అదుము "[illegible] మద [illegible]కుడి బున [illegible]." [illegible] ౨, అ-2, (కొత్తు) పిసుకు "[illegible]" [illegible]. అను. ౨, అ-3. (శంఖ [illegible]) ఊదు "[illegible] శంఖమొత్తి [illegible]." భార. [illegible]. ౪, అ.— [illegible] "ఇమ్మెయినన్నగొత్తి [illegible]." [illegible]. ఉద్యో. ౨, అ-5 (వ లు) [illegible] "మోదిన [illegible]" [illegible]. ౧, అ-6 తుడుచు "క [illegible]." భార. [illegible]. ౧, అ-7. త్రొయు "వ [illegible] ఒతి, [illegible]." [illegible]. ౫, అ. ౬ [illegible] అన్నతోంపర[illegible], [illegible]." పాప్ర. ౪, అ-9. తిన్న. "వ. [illegible]." భార. ఉద్యో. 3, అ. 10. ఆక్రమించు, "క. [illegible] ధనుముచేతుండ [illegible] మార్తురం క్రమ [illegible]." భార. శాం. 3 అ-11. (ఉబ్బ) త్రొక్కు. "సీ. [illegible]" [illegible]. ౪, అ-వి. 1. అదుము. "సీ. [illegible]" [illegible]. ౨, అ-2 [illegible], "క. [illegible]" పాప్ర. ౪, అ-3. మెత్త, "సీ. [illegible]" వి, పు. 2, అ.—4 ఆక్రమణము. "వ [illegible]." భార. ఉద్యో. ౨, అ.-5. [illegible] "చ. [illegible]." పారిజా. ౧, అ

ఒత్తుకమ్మి. ద్వి. వి. లోద్దుంగ ప్రక్కలున్యొకటి నేర్పుఱుచెడు [illegible] వయవ[illegible]

ఒత్తుకాడు. దే. వి. నుదిపోయువాఁడు "క. [illegible] ధ్వనితంత్రిపాదంబుగా [illegible] గాండీవంబు [illegible] గావినోశంబు [illegible]." భార. విరా. ౫, అ.

ఒత్తుకొను. దే. అ. క్రి. పొడుముగాను. స. క్రి. ఆక్రమించు కొను "క. [illegible]" భార. ఉద్యో. ౨, అ

ఒత్తుడు. దే. వి. 1. అదుముడు. పీడనము, "ఉ. [illegible], [illegible] ఒత్తుడు [illegible]." [illegible]. ౯, అ.-2 [illegible] వ్రాయునపుడు మెత్తనిదైన [illegible] [illegible]

ఒత్తుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఒత్తు+పడు.) అదుముపడు. "వ, [illegible] ఒత్తువడి[illegible] కుచద్వయముల, రసముజొబ్బిలం." పారి పూ. 2, అ

ఒత్తెడవు. దే. వి. (ఒత్తు+ఎడవు.) మిక్కిలి దుడుకుడు, సంకట [illegible]. "[illegible] ప్రజ [illegible] పాలింపు [illegible]." వి. క్రి. ౮, అ

[illegible] దే. [illegible] క్రి. [illegible] "[illegible] లక్ష్మి. ౪, అ-2 [illegible] "[illegible]" రా. బాల, ౯౦.-స. క్రి. [illegible] [illegible]." భా. [illegible]. ౭, అ

ఒదమేచు [illegible] క్రి. ఊడఁదీయు (రూ. ఒదర్చు) (రూ. [illegible])

ఒదలు. దే. [illegible] క్రి. పర్ధిల్లు. "[illegible] మొదలఁగాదింపన్ [illegible] వెలిఁగ" భాగ. ౧౦ స్కం. ఉ. (పాదలు యొక్క రూపాంతరము)

ఒదవు. [illegible] క్రి. 1 [illegible], "క. పార్థునవము, [illegible]" జై. 2 అ-2. ఉపయోగించు*, "[illegible] క తుపున[illegible]." జై. 3. అ-3. యుక్తము*. "క. ఇదియంతయుఁ [illegible] ఒదవ్వదు, [illegible] మెట్లుఁ" లక్ష్మి. ౪, అ.

ఒదవుబడి. ద్వి. క. ఉపయోగము. విణ. ఉపయుక్తము.

ఒదిగిలు. క్రి. అ. క్రి. ప్రక్కకొఱగు, ఒత్తగిల్లు. "చ. ఒదిగిలి [illegible]." ఉ, పారి. ౫. అ.

ఒదిగిల్లు. క్రి. వి. లు. ఒదిగిలులు.

ఒదిరి[illegible] [illegible] "సీ. [illegible] ఒదిరి [illegible] పారి. పూ. ౬. అ.

ఒదుగఁబాటు. దే. అ. క్రి. (ఒదుఁగ+పాటు.) ఒదుఁగు. "[illegible]." భార. అను. 3, అ.

ఒదుఁగు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "గారిబలతొక్కునం [illegible] దిబింబ మలి[illegible]." లక్ష్మీ. 3, అ

ఒదుఁగుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఒదుఁగు+పడు.) తొలఁగు. "క. [illegible] మదమదించి." జై. ౫. అ.

ఒదుఁగుపాటు. ద్వి. వి. ఒదుఁగుపడుట, తొలఁగుట.

ఒదుగు. దే. అ. క్రి. సమృద్ధమగు. (రూ. ఒదువు.) వి. సమృద్ధి. విణ. సమృద్ధము. "క. [illegible] మొదుగుగఁగొను [illegible]." అను. ౪, అ.

ఒదుగుబడి దే. వి. [illegible]

ఒదువు. దే. [illegible] 1. [illegible] (భావార్థకము.)— 2. [illegible]

ఒద్ది దే. వి. [illegible] భార. ఆది 3, ఆ.

ఒద్ది. దే. వి. [illegible]

ఒద్దిక. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]

ఒద్దిము దే. వి. [illegible]

ఒద్దె దే. వి. ——— [illegible] ———

ఒనగూడు దే. అ. క్రి. [illegible] (భావార్థకము.)

ఒనరించు. దే. స. క్రి. [illegible]

ఒనరిక. దే. వి. [illegible]

ఒనరు దే. అ. క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible]

ఒనరుచు. దే. స. క్రి. [illegible]

ఒనరుపడు. య. అ. క్రి. [illegible]

ఒనవెట్టుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible]

ఒప్పందము. దే. వి. [illegible]

ఒప్పగించు. దే. స. క్రి. [illegible]

ఒప్పగింత దే. వి. [illegible]

ఒప్పనము. దే. వి. [illegible] (భావార్థకము.)

ఒప్పనచేయు. దే. స. క్రి. [illegible] (భావార్థకము.)

ఒప్పమి. దే. వి. 1. [illegible]

ఒప్పరము. దే. వి. [illegible]

ఒప్పరికము. దే. వి. [illegible]

ఒప్పరికించు. దే. స. క్రి. [illegible]

ఒప్పారు. దే. అ. క్రి. [illegible] భార. ఆది 8, ఆ.

ఒప్పించు దే. స. క్రి. [illegible]

ఒప్పిదము. దే. వి. [illegible] 2. [illegible]

ఒప్పు దే. అ. క్రి. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. [illegible]

ఒప్పుకొను. దే. స. క్రి. [illegible]

ఒప్పుదల. దే. వి. [illegible]

ఒప్పులాడి. దే. వి. [illegible] 1. [illegible]

ఒప్పులు. దే. వి. [illegible]

ఒప్పిడి దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]

ఒమ్మచ్చు య. వి. [illegible]

ఒమ్మి దే. వి. [illegible]

ఒమ్ము. దే. అ. క్రి. [illegible]

ఒయారము దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

ఒయారి. దే. వి. 1. [illegible] (భావార్థకము.)

[illegible]

విలుకఁడు జాలి, యొుఱగించాలభ్రు డించె నొగితి మేడలే." భార. ఉద్యో 3, ఆ. వి. 1. ఒఱగుదింపు; "ఒఱగుమీఁదఁ బెటి" కౌ. శ, ఆ.-2 కంపు. విం. కంపైనది.

ఒఱగుబిల్ల దే. వి. ఒఱగుదిండు, త్రగ్రిదము. (చూ. ఒరగు బిల్ల.)

ఒఱగుపోవు దే. అ. క్రి. (ఒఱగు+పోవు.) ఒఱగఁబడు "సీ. కాంక మెనయు . . . కొంతులోయి రొండియుఁబోక . . ." శాకు. శ, అ. (చూ. ఒరగుపోవు)

ఒఱగొడ్డెము. దేశ్య. వి. (ఒఱగొడ్డెయము యొుక్క రూపాంతరము) మనసుగాసింపఁజేయువంశరవాల "క. విత్తులకు ఖర్డిపెట్టిన, స్ను డికిఁ బిండము . . . కొనిపోఁడిబెడెఁ, బడ్డాదనిభియుండొ ఒ. గొడ్డ ములాదిక . . . చెరదచి పా" భార. ౧, శ్మం.

ఒఱటు దే. వి. దుర్బలుఁడు "గీ. ఉడుఁటివితియుఁడు నొల్లీ . . . అటువాని, యాచకపృదుకనిఁ . . . యుఁడటి, యిహవఁబులుతే యిట్లొర్వక్కు, కఁడుదైనేల . . . లేదు." పారి. ఖం, ఆ.

ఒఱపరి. దే. వి. (ఒఱపు+అరి.) సౌందర్యవంతుఁడు. "ఒఱ పరిగన్న . . ." శై. 3, ఆ.

ఒఱపిఁడి. దే. వి. (ఒఱపు+పిండి) ఆయనాస్కరము. "క. వెఱ పక సెమ్మె . . . యు, పెఱవారి . . . నయపము, దొఱపిఁడిచాప్పురామది, నఱమరగొండుననుఁ దుఁదియుఁకోం" శు. 3, ఆ.

ఒఱపు. దే. వి. 1. సౌందర్యము, 2. ఉపాయము, "గీ. తత్రత రైవకదియుంగఁ జాలువాఁడ, ఒఱపు చెప్పద కథికనేర్ముఁ గదేమ." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.-3. ధావము. "గీ. బాలకుఁ గాంతితో పాటితో అంగోరి, వృథివిఁవలప్రవేశంబుఁ చేయుచుఁ దూన్న, దేహియుఁడొఱపుఁ దెంగా . . . లొండుఁ జాల దయ్యెకాంబూవదంబు." రఘు. ౨, ఆ.-4. ప్రతాపము, "ఎ, గీ. ముడురుగోడల మెఱపువాల్ ము గలయింజపు" రఘు. ౧. ఆ.-5. యోగ్యత, (చూ. ఒందు యోగ్యమునదాహారము)-6. స్థైర్యము. "గీ. ఒఱపు రేడొలుగారు మెఱపుచేకవదల్పుఁగఁ . . . గీతూపులఁజేడంచు." భర. 3, ఆ. -విం. 1. దృఢము, "ద. ఒఱపుగఁదర్కి . . . పరముసొందియు గ్రపుధూతము." హ. శ, ఆ.-యోగ్యము. "ద. ఎఱుఁగరుగాఁ . . . దీతికైనన మేలుసేయఁగా, . . . యుంబన సముస్నత మైనగృహాంతరస్థముల్, బలఁగడ నైచి పెట్టి . . . డిపొల్ల కుమ్మరిల్లునే, . . . ప్రాంతటెకోలెంగ . . ." ఉ, పారి. ౫, ఆ.

ఒఱపులాఁడి. దే. వి. (ఒఱపులు+ఆఁడి.) సౌందర్యవతియైనస్త్రీ.

ఒఱపెంకు. దే. వి. రాచియుం.

ఒఱలు. దే. అ. క్రి. 1. ఓలు. విలపించు; "ఎ, గీ. అత్రి త్రిఱ లవలవ, భూరిరియమునఁ గూలు మహీరుహంబు, తెలఁగుడోఁగ మడమీఁద దొరలితడు." భార. ద్రో. 3, ఆ.-2. మ్రోఁగు "ద. తపగౌనియంతరాస మనుజైక్యవారుండు మహేంద్రుఁ డింటి పిం, . . . ఒఱనెలతాఘునం . . . తూరదరంబుగుభల్లముక్క టిన్, . . . దిట్టదముపాభుఁ కల్పిత మైన . . . యం; . . . ఒఱలుచు నోరుగాలిమొదలాడిఁగఁ గూలెదు క్రూరు మైనదిన్." పా. ౫, ఆ.

ఒఱవ. దే. వి. 1. చక్రము; "క. ఒఱపొఱలుమఁ ఒఱదేశిలు, నొఱవకకిరంబు." భార. అర. ౭, ఆ.-2. వర్షకవ్రము. "క. తెప్పించి తోడు . . . ముప్పించిన విట్టకట్టిన . . . అఁనఁగా . . . గిప్పెగొనియాల్బహస్నంల, ఇవ్వదుకనిగిం చెనచటియఱలాఱ" భార. విరా. శ, ఆ. 3. చిక్కతము.

ఒఱవఁబడు. దేశ్య. అ. క్రి. ఒఱగఁబడు. "ద. ప్రాణమర్దముల్, పదలిరాంగయఁబ్టినొఱఁబడి." శై. ౬, ఆ.

ఒఱవు దే. అ. క్రి. ఒఱగుయొుక్క రూపాంతరము. (చూ. ఒఱగఁబడు)

ఒఱుబీఁటము. వి. వి. (ఒఱు+బీటము.) ఒకత్రుక్క బీటమువాఁ చిన భాగ్యవిశేషము.

ఒఱ్ఱి దే. విం. కారమైనది, కటుత్వ "సీ. ఒకొన్ని ద్రవ్యరలో గొన్నితాలింపులోఁగొన్నిదవములయొఱ్ఱి దేసలు." పాండు. శ,ఆ.

ఒఱ్ఱికసింద దేశ్య. వి. కస్తూరి.

ఒఱ్ఱన. దే. వి. ఒఱ్ఱఁదనము, కారము

ఒఱ్ఱియ. దే. వి. పాముపూరానియొక్క ముకత. విం. చక్రము.

ఒఱ్ఱు. దే విం. గొప్పది. పెద్దది.

ఒఱ్ఱో. దే. వి. ఒఱ్ఱియయొుక్క రూపాంతరము

ఒలయు దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "పుష్పానిలములొలసె." శై. ౬, ఆ.-2 ప్రవేశించు. "నలిఁగెలిజిగొలసియుఁ గొలయు." విజ్ఞ. శ, ఆ.-3 కలుగు, "గీ. పొగ్గమూదింపఁబ్రవర్తమైన జతు, గృహాదిదురతయదషి కళతమ్ము, వక్షిఁబంతమునిముచ్చు మైనద వాఁక యుక్కబిదితరుకు లొలయుచండ్రు." భార. అన. శ, ఆ. 4. కలయు, చేరు. "అ. ఒలసిప్రపుత్రు లెల్లఁగొండొరులఁకోడ, నెల్లఁగొలదియుంచు దుర్లదేయ,కలయు." భార. శల. ౨, ఆ. -స. క్రి. 1. చుట్టుకొను; "గీ. ముకవిద్ధ, పొన్నైకన్యలట్టికఁఱులు గాక్క గొలసికన్నుఁగొలుచుమండఁగ" భార. అర. ౨, ఆ.-2. కదియు. "ద. తప్పిదారిలి, . . . యొలసిఁ కూఱుపెన్నెఱుఁగ సిండుఁ యుఁ ప్పెను పారిగొటించు." అను ౨, ఆ.

ఒలి. దే వి. ఒలుపు, దోఁపుడు, అపహరణము. "క. మొుఱకలు రాజకుమారులు, తలిదండ్రులులేనివారు దయకర్గులుభూ, గలయఁ దగఁ వలంతియు, నొలిఁ దినఁ . . . వాదొరుద మోఁదడు బారలే" శై. ౧, ఆ.

ఒలిక. దే. వి. పాదపెత్తేడుకోటు. "ఎ, గీ. తూరకుండినొల్లఁడొలు కులరొగాని." హిం. ౨, ఆ.

ఒలుకులమిట్టు దే. వి. (ఒలుకులు+మిట్ట) గాసు, శ్మశానము.

ఒలిదామరి. దేశ్య. వి. (ఒలి+తామర.) ఒకానొకచెట్టు.

ఒలియు దే. అ. క్రి. రోలుదోఁగు. "క. వదలక పెనఁగినఁదుం ద్రుఁ, బకియెుత్తనొక్క పెట్టఁబెటథరిత్రిన్, తెదరఁబడనైచినద నఁగ, నదయుండైతిఁపులొలియఁదఁబఱివిచ్చున్" భార. అది ౫. ఆ.

ఒలివదు దేశ్య. అ. క్రి. (ఒలి+వదు) దోఁపుడుపోవు. "సీ. ఒలివడ్డనెతమునఁగలలేనిదిరిచెప్పి మొులపైదాదిపెట్టువారు" అను. ౬, ఆ.

ఒలుకు. దే. అ. క్రి. 1. చిందు; "ద. కలశరసూజియొప్పెరుపు గాళియుండోకఁబుడులిఁగమున్, దిలలమునఁక్షతంబులమదిధియు క్కుఁడు భూజచేసితో, నొలికనవానినేయుటకునోలిఁ బ్రదక్షిణ మూదరించిచి, ఫ్లెలుకకిరముండొఱఁగుక్క టుతో రజతా ద్రిశూ లమున్." కాశీ. ౬, ఆ.-2. కాఱు అం. ప్ర. కార్పు. (చూ. మొుక్క-లిము మూడిదయర్థము మదాహారము) స. క్రి. 1. చల్లు, "గీ. తానుఅనిచి ప్పుఅను వనిశాణంబు, నేనలొలుకసింపోవలనో మదయ్యె." భార. విరా. ౫, ఆ.-2. పోయు "సీ. నెయ్యురం బస్మిటనింపఁటాడలునొక్క నెలఁగలివరిల్లురరమొలుకు." కరి. ౬, ఆ.

ఒలుచు. దే. స. క్రి. 1. ఒలియఁజేయు, తోలూడ్చు; 2. అపహరించు. (చూ. ఒలి.)

ఒలుపు దే వి ఒలుచుట. (ఒలుపుఁబప్పు మొ.)

ఒల్లి. దే. వి. (చూ) ఒల్లియ "క. పై దిరాకును చెల్లఁబడక పైఁ గుట్టుపెల్లకుఁ బాయుముసేయులెరకై మవారు" అను ౬, అ. (ల్లియొక్క రూపాంతరము.)

ఒల్ల. దై క్రి విగ అల్లయొక్క రూపాంతరము. (చూ ఒల్లన)

ఒల్లఁబోటు. దృ వి. (ఒల్లమి + పాటు) అపేక్షలేమి, ఒల్లమి. విగ. అపేక్షింపఁబడనిది "గీ. ప్రాణములు నర్థములు నొల్లఁబోటు సేసి." భార. భీష్మ. ౧, అ.

ఒల్లఁబోక. దే. వి (ఒల్లమి + పోక.) అనాదరము. "దివ్య మిల్లన గావచ్చిమెచ్చినాకీ; యొల్లఁబోకలు సేసినాళ్ళఁబోసిన్న" రా అర, కాం

ఒల్లఁబోవు దే. అ. క్రి (ఒల్లమి + పోవు) 1. మూర్ఛిల్లు. " అడ్డడిపడుంచు కొడ్డిదారిదముప, కుంటుదూరునేయదవక్క పాచి, యొల్లఁబోయిలిచిపిల్లసుడిక్రుంగి, జన్మమిడఁదనిలిపాయ కములు" భార ద్రో. 3, అ.—2. ఎండు. "గీ. మెండుమిండః పాటిబిడుదదాలి, యొల్లఁబోయినెలఁబొంసుమల్లెపాదల దతులఁ గప్పలర్థసమదొడ్డిలుకుముఁ, బొడమమొగిగములగ్గిపొట్టలటు." ౨, అ—3. అవరింపఁబడినదగు (చూ ఒల్లఁబోక.)

ఒల్లగలు. దే. అ క్రి. అతరింపఁబడినదగు "ము. పతిదాపుగా నహ దూష్కొముగా నముగలిగా బ్రహ్మితరాగంబుల్తి, ధృతివాయంబు ఇరాటయుల్లగిలనదేవ్యాంబులగా హృదా, మృతివాటిల్లఁబడ న్నాగంకుఁ ... పాడి... తాప్తదఁడ ఆలయూజా భోర్చునగాన్యగాలా" పారి. ఉ. 3, అ

ఒల్లన. దై. వి. తిన్నఁదనము, అల్లన. "క వల్లవకాంతలుపనికు, దల్లవదాడంగనీడుకుఁడంతగా, వల్లవలలనంయుతుఁడై యుల్లనప్తంబుదేరనరివ్వాథా." భాగ. ౧౦. స్క-౦. పూ.

ఒల్లమి. దే వి. కలతమి. (తలముధాతువుయొక్క వ్యతిరేక భావార్థకరూపము.)

ఒల్లియు. దే. వి. 1. వస్త్రము, "వెల్లతలయొల్లియుమారిదృఢంబుగా సమర్చెగా." భార. కర్ణ. 3. అ.—2 ఉత్తరీయము. "సి కింపాలలితితోడిపాలెదబుట్టవడి మెఱుఁగుటొల్లియతోడి మునివాని" భాగ. ౧౦, స్క-౦. పూ.

ఒల్లె. దే వి. ఒల్లియయొక్క రూపాంతరము. "ఒక్కవరికుర్తపుమైపుల్లెఁగటి." బ్ర. భా. ౪, అ

ఒల్లెంక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ఒల్లెవాటు. దే వి. అంగవస్త్రము కుచ్చిపెట్టి మెడచుట్టిరాధుజముల మీఁద వైచుకొనట

ఒవ్వు. దే. అ. క్రి. గిట్టు, నరిపడు. "క. ఒవ్వనివారల యొదరన, విఖ్యథమున భంగపడితినేను." భార. అర. ౯, అ.

ఒసంగు. దే. స క్రి. ఇచ్చు. వి. 1. ఈవి, త్యాగము; "మేయి నఁగుఁడప్పించకా." అను. ౬, అ.—2 బహుమానము "ఎ, గీ, చూచిపాతూజకులుతమసొమ్ములెల్ల, నొసఁగులుగనైన." బ్ర. భా. ౪, అ.

ఒసపరి. దే విగ. 1. సుందరుఁడు, "ఒసపరిఁగన్న."—2. ఉత్కృష్టము. "ఒసపరిబాగులాఁడి."

ఒసవు. దే. స. క్రి ఒసంగుయొక్క రూపాంతరము. (ఇచ్చుటకు.- "పిన్నబిడ్డలకా వెన్నఁదుమెచ్చి యొన్నఁడొసవకా నరమూర్. వి, పు. ౨, అ.)

ఓహో. దే. అవ్య. సంతోషసూచకము తప్పుట. "ఓహో కనుఁదయను మగా వ్యాకుండుచిరంక." భాగ. ౧, స్క-౦.

ఒళవరి దే. విగ. (ఒళవు + అరి.) మర్మజ్ఞుఁడు. (చూ. ఒళవు.)

ఒళవు. దే వి. 1. మర్మము, "వ. ఇయ్యొళవు పుట్టి యింతయింతెవ్వరు మనిరావిల్కుఁ బ్రియంబుపెప్పుము." విజ. ౨, అ.—2. రాజు; 3 వినాదండము, ప్రవాహము. "ఎ, గీ రాముమూర్ఛలేని దాపదండము నోజ, లిఁతంత్రిలేనియొళవుఁబోలె." రా. అర, కాం. ౨, అ.

ఒళ్లు. దే. వి. ఒడలుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఒళ్లోటము న్న పచ్చియొకయంగన చూచెనరేంద్ర చంద్రునిగా." కవి. 3, అ. (ఇది పెళ్లుపళ్లులవంటిది)

ఒళ్లుపెట్టు. దే అ. క్రి. బలియు.

ఓ.

ఓ. ఒక యక్షరము. దే అవ్య. 1. పిలిచినప్పుడు ఎచ్చరించుకొను టను తెలుపును; "కా ఓనాథేభవబంధములే చెఱపవేయోదేవకీనందనా." ఉ. పారి. ౨, అ.—2 సందేహమును తెలుపును, "ఈతఁడుండను పాలింపఁదలంచునోకాఁడో." భాగ. ౧౦, స్క-౦. పూ —3 ఊహను తెలుపును, "మేలుదొరకొనవిధిపెట్టె" భార. కాం 3, అ —4 ప్రార్థనాదులను దెలుపును "ఉ. రంభోరునవాములారవినరోమునులార యహాశవాక్యముల్." విర ౨, అ. "కటుంబకహితంబైచేరు డోనాకముగా." (ఇక్కడ నరిసెతెలిపెడి) కాశీ ౫, అ.—5. అర్థినితెలుపును. "గీ. ఒక్కదనుజాధము మెయ్యిట్టోయనంగ, నన్నుఁజెలిగానిపోయిమునున్నలార" భార. అర. ౫, అ.—6 అమ్మలను తెలుపును (దల్లోదల్ల)—7. ప్రశ్నమును తెలుపును "క. వారునెనలోత్తుకొనియుధ, రారాజ్యవిచ్చిపోయిరాపోరో." భార ఉద్యో. ౨, అ.

ఓంకారము. సం. వి. అ పుం. ప్రణవము.

ఓండ్ర. దే. వి గాడిదయొక్క కూఁత.

ఓండ్రించు. దే. అ. క్రి. ఓండ్రపెట్టు.

ఓఁక. దే. వి. పుల్లకలివెక.

ఓఁకలివె. దే. వి. (ఓక + కలివె)——వై.——

ఓకర. వై. వి. 1. పిత్తవ్యాధి మొదలగువానివలన దవ్యలాభ్యకముగా కడుపులోనిది నోటికివచ్చుట*, 2. రోఁత*.

ఓకరించు. వై. అ. క్రి. 1. ఓకరవచ్చి ఉమియు*, 2. రోఁతపడు*

ఓకరింత. వై వి. 1. ఓకరించుట*, 2. రోఁత*.

ఓకస్సు. సం. వి. స. న 1. ఇల్లు; 2. స్థానము. (ఈ శబ్దము అకారాంతపుంలింగమునగును.)

ఓకలి. వై. వి. (చూ.) ఓకర*.

ఓకిలించు. వై అ. క్రి 1. ఓకరించు*; 2. రోఁతపడు*. "ద. మనమున నోకిలించిమఱుమాటకుఁగింకిరిపాటుతో మగా." (మిఁదమతియొకచోట) "వ. అనుటయునమ్మునీంద్రుండునెమ్మనంబునందనిశనయొకంబున భాసంబునందాడమినరోషంబును మేలంబునందెలుపుచు." ఉ, పారి. 3, అ.

ఓకిలింత. వై. వి. 1 ఓకరింత*. 2 రోఁత*.

ఓకు. గ్రా. దుర్భిక్షయర్థము.

ఓగాత్యము వై. వి. అమంగళము*. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ఓగిరేము వై. వి. యోగ్యము "సీ. [illegible]" లక్ష్మీ. ౨. ఆ. "[illegible]" ఘో. ౫, ఆ.

ఓగిరము వై. వి. ఓరెము, అన్నము.

ఓకు దే. వి. [illegible] "ఓకుదాననమ్ము."—వి. 1. [illegible] (అది [illegible])—2 మూర్ఛ "ఓకునోకు మెమ్మ"

ఓకులాడుచే దే. అ. క్రి. దేవురించు.

ఓఘము సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము. 2. ప్రవాహము, 3. పరంపర, 4 నృత్యాది [illegible], 5 [illegible].

ఓచెల. దే. అవ్య. ఓచెల్లయొక్క రూపాంతరము "[illegible]" వై ౫, ఆ. ([illegible])

ఓచెల్ల. దే. అవ్య. (ఓ+చెల్ల.) [illegible] "ఓచెల్లజరిగినిచత, మేదకుంతకిు." పాన్థ 3, ఆ.

ఓజము. సం. వి. అ. పుం. (జ్యోతిశ్శాస్త్రమందు) బేసి

ఓజస్సు. సం. వి. స. న. 1. తేజము 2 బలము, 3 ఉత్సాహము; 4 వెలుగు, 5 [illegible]

ఓజె. యు. దే. వి. 1 క్రమము, "[illegible]" మార్క. 3, ఆ—2. విధము, "[illegible]" రామా ౫, ఆ.—3 నర్తనము. "[illegible]" ఆశ్వ. ము, ౧౦.—4. [illegible] "[illegible]" వై. 1. ఉత్సాహము "[illegible]" భార. అర. ౫, ఆ.—2. ఉపాధ్యాయుడు, (ఒజ్జయొక్క రూపాంతరము) "[illegible]" భార శ్రీ. ౨, ఆ.—3. భయము*. "[illegible]" రా. అర, ౧౦.

ఓజెపడు దే. అ. క్రి. క్రమపడు.

ఓజెబంతి వై వి ఒజ్జబంతియొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" ౧, ఆ

ఓటు దే. వి 1. భయము, "[illegible]" పాన్థ. ౨, ఆ.—2. నలో దము. "ఓటమియుంతయునియు [illegible]" భార. ఉద్యో 3, ఆ.

ఓటమి దే. వి. 1 భయము, "[illegible]" భాగ. ౧, స్కం.—2. భంగము. "[illegible]" ఉ. 2, ఆ.

ఓటము. దే. వి. అపజయము. "వ. [illegible]" ఉ. హరి. 3, ఆ. "[illegible]" ఆము. ౫, ఆ.

ఓటఱు. దే. అ. క్రి. నిష్ప్రభమగు. "సీ. [illegible]" హరి. పూ. ౬, ఆ.

ఓటాఱు. దే అ క్రి. ఓటఱుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" భార. ద్రో. ౫, ఆ. (చూ. ఓటఱు.)

ఓటిలు. దే. అ. క్రి. ఓడు, [illegible] "[illegible]" రా. యు, ౧౦.

ఓటిల్లుదిండు దే [illegible] "[illegible]" 3, ఆ.

ఓటు. దే. వి. 1. [illegible] 2. భంగము. అవ్య. [illegible] "[illegible]" ౧, ఆ.

ఓడపడు. దే. అ. క్రి. 1 [illegible] "[illegible]" భార. అర ౨, ఆ.—2 మోసపోవు. "వ. [illegible]" పంచ. ౫. ౪, ఆ ౫ క్రి [illegible] "[illegible]" భార. శల్య ౧ ఆ

ఓడనాటు దే వి ఓటుగము, "[illegible]" ఆశ్వ ము, ౧౦.

ఓడపోవు. దే. స క్రి (ఓడ పోవు) ఓటువడు "[illegible]" భార. క్రీ ౨, ఆ ([illegible]) (చూ. ఓటువడు)

ఓడసేయు దే స క్రి (ఓటు+చేయు.) భంగపఱచు "[illegible]" కలి ౬, ఆ.

ఓడ. వై వి. నావ, [illegible]

ఓడంగి. వై వి. 1. ఓడవాడు, 2. ఓడవాడు, 3. [illegible] [illegible]

ఓడిక. దే. వి [illegible] [illegible] ప్రవాహము. "[illegible]" హరి. పూ. ౭, ఆ. "[illegible]"

[illegible] (ఇక్కడ ఓడిలు ప్రవహించుచున్నదియని అర్థము) [illegible]

ఓడిగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు, [illegible] 2. వరుగగు, [illegible] 3. [illegible]

ఓడినక్క. దే. వి. పొట్టినక్క (అప్ర)

ఓడు దే. అ. క్రి. 1 అపజయపడు, [illegible] 2 పాఱు, [illegible] 3. భయపడు, [illegible] 4 సంకోచించు. [illegible] (ఓటికుండ చూ)

ఓడుబిల్ల దే. వి. [illegible]

[illegible]ము సం. వి. అ. న 1 [illegible] 2 [illegible]

2 [illegible]ము. సం. వి. [illegible]

[illegible]ము. సం. వి. అ. పుం 1. [illegible] 2 [illegible]

[illegible]డు. సం. వి. అ. పుం [illegible]

ఓతువు సం. వి. ఉ. పుం. [illegible], పిల్లి

ఓదనము సం. వి. అ. పుం, న. అన్నము. [illegible]

ఓ[illegible]ము. వై. వి (చూ.) [illegible]

ఓదారుచు. దే. స. క్రి. [illegible]

[illegible]

[illegible] దే. వి. [illegible] (ఓడి[illegible]రూపాంతరము.)

[illegible]. దే. వి. [illegible]

[illegible]. దే. వి. [illegible] (అప్ర)

[illegible]కట్టు. దే. వి [illegible]

[illegible]. దే. వి. 1. [illegible] 2 [illegible]

[illegible] భాగ. ౧, ౫౮౦.

ఓపు. దే అ. క్రి. [illegible] ఓపిక. [illegible]

ఓమటి. దే. వి. అన్నము. [illegible]

ఓమనగాయలు. దే వి. బ. (ఓమన + కాయలు.) ఓమనగుంట లాడు [illegible]

ఓమనగుంటలు. దే. వి. బ [illegible] (చూ. అచ్చనగండ్లు)

ఓమనపీట దే. వి. ఓమనగుంటలాడు పీట

ఓమము. దే. వి [illegible]

ఓము. దే. స. క్రి. కాచు, రక్షించు [illegible]

ఓయన. దే వి [illegible]

ఓయారము. దే. వి. ఒయ్యారము యొక్క రూపాంతరము

ఓయారి దే. వి ఒయ్యారి యొక్క రూపాంతరము

ఓయి. దే. అవ్య [illegible] (చూ. ఓయు.)

ఓయిరము. దే. వి. [illegible]

ఓర. యు దే. 1. [illegible] 2. [illegible]

ఓరంతిప్రొద్దు. వై వి. (ఓర + అంతి ప్రొద్దు.) 1. [illegible]

గానఁబడియెడి. "మ. బ్రహ్మమిత్రుండును, మన్మథుక గంటను వత్తిఁబెట్టుకొని యాపురోద్యమోత్కంఠప్రా, ద్ధులుఁజెప్పగా." హ్వా. ౫, ఆ.)

ఓరగచ్చే. దే. వి. (ఓర+కచ్చె.) ప్రక్కకొఁదిగించినకాసెకము. "సీ. చనిచనియోరగచ్చగఁజేసినిలుచుండికాళ్లదిక్కుచుఁజెక్కి చెలంగి." భల్లా. ౩, ఆ.

ఓరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఒరగు; 2. ఒదుఁగు. "సీ. ముంజా! నీకనయుఁదేవి, చేతిపాంచాలికయుఁగాదిగాఁగఁ, గజ్జథూపాలక టిమొగ్గరముల్లెల్లఁ, గలఁగఁ దిరుగుడుకడనోరగిలఁగఁజెల్లఁ, గిలఁగఁ దల్లడపడ రణక్రీడఁజల్పె." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

ఓరచ్చులు. వ్య. వి. బ. (ఓర+అచ్చులు.) గుదిగాఁనుంచెడుచోట ఎత్తుగా అట్టులువేసికట్టిన ఓరట్టుచెక్కలు. "క. మొలచిలికాసె యేమునబద, ముఖనోరచ్చులధరించి ముదముదలిర్పన్, పెలగోల యోములుబంతియుఁ, బలపముఁగత్తియును బూనిశఠుపాసిరి." పారిశ్చ. ౫, ఆ.

ఓరణము. దే. వి. ఒకదినుసుజేగ. "సీ. కాఁజాఁలరాఁజాలఁబోవఁగా నీకవానినోరణములఁ బలుపిక్రొంబత్తునిమి." రసి. ౧, ఆ.

ఓరపాక. దే. వి. పందను దూలములులేక పెలిప్రక్క వంచికట్టిన కా.

ఓరపాటు. వ్య. వి. ఒరగుట. "ఉ. అందునఁనొద్దిపట్టెకముఁ దల్లిగదాహతిమూర్ఛభద్రుఁడా, పింతిలించి కొట్టినఁబలించియతం డలుకాళి యోరపా, టొందెఁదదాదిగాఁరఘుకులోత్తము యాయన పార్శ్వపదాలినాఁ, జెందినధిక్కృ." ఉ. రా. ౩, ఆ.

ఓరవలి. దే. వి. వస్త్రకోశ. (అప్ర.)

ఓరవోవు. దే. అ. క్రి. (ఓర+పోవు.) 1. ఒరగు "గీ. అతనిఁ గాంచితిరవదతులదరవడలు, దూడ్కినామోము దక్కఁగాఁగా దకోర, వోవఁజూముచుదీపతవోందియునికి, గనిమనంబునకోరంబు గదురవేమ." భార. కల్య. ౨, ఆ.—2. వంగు. "పాంచాలికన్నా మతోరవోవింబ్లు" చంద్ర.

ఓరవింపు. వై. వి. ఓరసిల్లుట. "సీ. వడివడియుండడఁజాలవెడతాయు విగ్గుమె రోరవింపులయింపుకాకసింప." అని. ౩, ఆ. (చూ. అరగింపు.)

ఓరసిల్లు. వై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు, తొలఁగు. (రూ. ఓరసిలు. "చె యుపాఁచిననోరసిలుపయోజాసన." కవి. ౩, ఆ.)

ఓరిమి. దే. వి. ఓర్పు, క్షమ.

ఓరు. యు. దే. వి. ఇంటిలోనిగోడలయందుగునను ముంగలనుతీర్చె డు ఎఱ్ఱమట్టిపట్టె. వై. ఉత్త. పెద్ద. (ఓరుగాలి చూ.)

ఓరుగాలి. వ్య. వి. మిక్కిలి బలిమిగలవాయువు, ప్రభంజనము. (చూ. ఒఱలు.)

ఓరుచే. దే. అ. క్రి. 1. క్షమించు; 2. సహించు. ఓర్చుధాతు ప్రేరణము, ఓడించు: (చూ. ఓర్చు.)

ఓరుతీయు. దే, అ. క్రి. ఇంటిలోనిగోడలయందుగునను ముంగలను ఎఱ్ఱమట్టితో పట్టెలుతీర్చు.

ఓరుపరి. దే.వి. (ఓర్పు+అరి.) 1. క్షమించువాఁడు; 2. సహించువాఁడు. (రూ. ఓర్పరి.)

ఓరుపు. దే. వి. 1. క్షమ; 2. ధైర్యము; 3. సహనము. (రూ. ఓర్పు. క్షమావంతుఁడని.—"గీ. ఓర్పుగలవారలాడిఁకఁబెద్దవారలి, మొదర్పుగలవారు." పాండు. ౪, ఆ.)

ఓరెము. వై. వి. ఓయురముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. నీకల్లిలల్లు మనసేనంతటిలనోరెములు పెట్టుకొనదెనికెల్లలటనెల్ల." అశ్వ. శాం. కాం.

ఓర్త. వై. స. వి. ఒకర్తయొక్క రూపాంతరము.

ఓర్తి. వై. స. వి. ఒకర్తియొక్క రూపాంతరము.

ఓర్తు. వై. స. వి. ఒకర్తుయొక్క రూపాంతరము.

ఓర్తుక. వై. స. వి. ఒకర్తుకయొక్క రూపాంతరము.

ఓల. దే. వి. జలక్రీడాసమయమునందు ప్రవేశించుటకైయుండ యోగించునట్టికట్టడము. "లయగ్రాహి. ఓలయనుచుమాకావలదుకేలియ నుచున్." కళా. ౬, ఆ. "గీ. ఓలలాడిపట్టునరిగినవారెయ్యనీల, ముసుఁగిడల్పులరేకులుడిరలు." యు. ౩, ఆ.

ఓలగందము. వ్య. వి. భోగవస్తువు. "సీ. అనుదినంబును బ్రాత కాలంధవేళఓలగందంబుతోనుడుకమాడి." కాశీ. ౩, ఆ.

ఓలగము. దే. వి. 1. కొలువు; "ఉత్సాహ. కావలోమ్మిగంబు లోలగంబుసేయుచుండున, భూనిఘుండలేశ్వరుండు వనలఁగూడు లాడలేదు." రామా. ౨, ఆ.- 2. కొలువుకూటము. "క. ధ్రాజ కముదిఘూపాంబర, గాఢవలసముదిఛావిరాజితులగుటన్, భోజాని యోలగమునఁగవి, రాజులరాజులనుదెలియరాదెవ్వరికిన్." భో. ౨, ఆ.

ఓలగించు. దే. స. క్రి. కొలుచు, సేవించు, "సీ. యోగీంద్రవం ద్యుఁడయ్యును నుగ్రసేనుని నోలగించినవాఁడితఁడుచ్చెమొకటి." వై. ౧, ఆ.

ఓలచెంగనాలు. దే. వి. బ. అవజయము. "సీ. అవజయసంపత్తి యలరుచున్నమనముఁగోటమియోడుటయోలచెంగనాలుచేయుచును నోఁటునా." అం. భా. ద్వి. ౪.

ఓలమాసగొను. వ్య. అ. క్రి. (ఓలము+ఆస+కొను.) మునుఁగు పడు. "క. అతిథినిమఁగోరనేనియు, మతిఁగించిరివడియోలమాస గొనకని, పతనిక్రియంబుసల్పును, పతిఁబతివముపుసేయఁజను సెల్లదలన్." భార. అను, ౧, ఆ. "గీ. అనిచారించుచుండె నయ్యవనినాథుఁ, డంతకయమున్నవలునిఁగానకనినెఱిఁగి, యెదురుగద్దియచిక్కిపృథ్వీశవయ, యవనిగాంతరముననోలమాసగొనియె." వై. ౪, ఆ.

ఓలము. దే. వి. 1.వృక్షములలోనగువానిచే మఱుఁగగుచోటు; "క. పెనుమిడ్డీదిపల్లంబిది, యనఁబండఁగనోలమునుబయటనొక్కటిగాఁ, గనుపిచ్చులయుమోద్పుల, యుముసతిగాఁదమునుబరోప్ప నతిఁడోండోఁడా." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. దేహము. "ఓలము తోడినట్టి ప్రియోదర్పృత్తికాలవక్షముననప్రవేదుట్లుగ ప్రాణిమా టి." కవి. ౩, ఆ. "ఉ. ఓలమువంచియుయ్యనరఘూద్వహుఁ దత్తుతోడికల్లర,స్థాలముఁడాఁబరిచెదిరి." మొల్లరామాయణము. బాలకాండము.

ఓలలాడు. దే.అ.క్రి. (ఓలము+ఆడు.) 1. మునుఁగు; 2: తేలు. (ప్ర. ఓలలార్చు.)

ఓలాకు. దే. వి. అలయిక, శ్రమము.

ఓలాకుపడు. వ్య. అ. క్రి. అలయు, శ్రమపడు. "వ. నేఁగిరం బుబయనంబులయ్యెను మ్రానోలాకుపడనేల." భార. విరా. ౩, ఆ.

ఓలాడు. దే అ. క్రి. (ఓల+ఆడు.) 1. మునుఁగు; "వ. కర్ణ వాహినికనాలింబము. కాంతయంబునఁనోలాడుదుము." భీ.

౬, అ.-2. కేలు. "గీ. అమ్మహాత్ముఁడు నిత్యదయార్ద్రహృదయుఁ, దశలిశానందజలధిలోఁ దేలుఁగాత." లక్ష్మీ. ౧, అ.

ఓలి. యు. దే. వి. ఉంటన. సై. వరుస.

ఓలిమి. దే. వి. ఓలము, మణుగులుపోటు. ఆం, భా. ప్ర. వి.

ఓల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్లకపీ; 2. కంతపీ.

ఓవరి. సై. వి. 1. లోపలిగది, అంతరకము; "ఉ. ఓవరిలోనఁగొంది దెసనున్నవియన్నియుయన్నఁజెప్పఁగాం దాపలి." హరి. పూ. ౫, అ.-2. చంద్రశాల. "ఉ. అప్పురిమించుటోవరులపాడుమె ఱంతలగానమాధురిఁ, బ్రాకితజీవలయ్యుమదగ్రమునఁ ప్రతిమల్ విమానము, ద్రావలితాదినైశ్యకముఁ బాల్పలప్రాంతపరిభ్రమత్త్రి యా, మాత్రతిబింబనిర్గళదముందముధారసధారఁదోఁగుటన్." పాన. ౧, అ.

ఓవు. దే. అ. క్రి. ఒప్పు, సరిపడు. "ఉ. ఓవకనైశ్యసంకలితో దధిచారుహిమాంశురేఖలీ, వోవనివారిముందలనయోముగనింగడ కాలఁద్రోచి." కుమా. ౧, అ.

ఓషధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1 ఫలించినతోడనేనశించెడి యరఁటి లోనగునది; 2. మందుచెట్టు.

ఓషధీశుఁడు. సం. వి అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఓష్ఠము సం. వి. అ. పుం 1. కాలుట; 2. కాల్చుట.

ఓష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. అధరము, పెదవి.

ఓసరింత. సై. వి. ఓసరిల్లుట. "ఓసరింతలేకలరెనుకాఁగిలింతలు." ఉ, రా. ౬, అ.

ఓసరిల్లు. సై. అ. క్రి. తొలఁగు, అవసరిల్లు. "క. ఓసరిలిపలచు ము్గముల, నేసియు." భార. ఆది. ౪, అ. (ప్రే. ఓసరించు.)

ఓసరు. సై. అ. క్రి. ఓసరిల్లు. "వ. పుష్పంధరిత్వంబునకును మహై లెరిగి చిరిగి వేసరియోసరిలానరిగుంపు." అము. ౪, అ.

ఓహటము. దే. వి. వెనుదీయుట.

ఓహటిల్లు. దే. అ. క్రి. వెనుదీయు. "గీ. కంతుఁడునుపిధుండు నొక్కంతవారు, సఖ్యమియుద్ధముననొప్పునత్పరులగుట, మదిర యొక్కండు హరుని వెన్నుదుటికంట, నోఁడుకంపారికడకంట నోహటిలిరి." సై. ౮, అ. (ప్రే. ఓహటించు.)

ఓహరిసాహరి. దే క్రి. విశే. త్వ. ఒండొ తరండముగా "ఓహరిసాహరింబ్రథమ మొత్కొడుపారల." అము. ౪, అ.

ఓహో. యు. అవ్య. 1. సంబోధనమునందువచ్చును; "ఓహోతమ్ముఁడ కృష్ణుఁడా." భార. ఆది. ౨, అ. (ఓహోయొక్క రూపాంతరము.)-2. ఏమి. "సీ. పిలువఁబడిందఁగనైనఁబలుకుతో హోయనిబయలాఁకగొనఁగాచుతారపాఁచి." కళా. ౪, అ.- సై. బలి. "ఉద్ధీర్ణంబుగా హోయఁగన్." కళా. ౧, అ. (అచ్చతెలుఁగునందు ఓహోహో.)

ఓహోరి. సై. అవ్య. (ఓహో+రి.) బలి. "ముత్తకోల ధాటి నప్పుకడొప్పు సేరుత్రచారపాశ్చ్యమునకప్పుడో, హో. రేనాఁగఁబ్రబంకొ మొక్కటియొక్క నాటనె." సము. ౧, అ. (ప్రే. ఓహోరి.)

ఒలిక. హోలిక. కరోలి.

ఔ.

ఔ. ఒక యక్షరము. శ. 1. అను. త్వ. అంగీకారమునుదెలుపును; 2. ప్రశంసనుదెలుపును. (అచ్చతెలుఁగునందు ఔను.) (ఔలిక.)

ఔఁగదే. శ. అవ్య. (ఔను+కదే.) ఔరా. "సీ. ఔఁగదేలా కద్య మాఁగదేమాధుర్య మాఁగదేనతినవయౌవనంబు." సం. "అహో రూపమహో ధైర్యమహో అహో వీర్యమహో ..." భాగ. ౮, స్కం. (అచ్చతెలుఁగునందు ఔనౌఁగదే. "మ. అమరేంద్రాదులు మాళికంబులతో నానాఁటఁదాఁపురే, కమలాకోశరసంబుధూది కలనాకారంబున మో... ." భాగ. ౮, స్కం.) (అహ్గఁ గదేయొక్క రూపాంతరము.)

ఔఁగాక. దే. అవ్య. (ఔను+కాక.) అట్లగాని. "క. అనికేఁడి కొనియతింద్రుఁడు దసగ్రహామునవారగింపదాపొందరుఁడెం, పుసఁ బ్రార్థించిననేమియు, ననుమానములేకవారునౌఁగాకనియన్." ఉ, హరి. ౪, అ. (అహ్గఁగాకయొక్క రూపాంతరము.)

ఔఁగు. దే. వి. భక్షణీయము. "మ. ఇడిరత్యానిటుపాయసమ్ములు మనోభీష్టంబుగాఁ బూరియల్, వడలుం జక్కెరకాయలునుండ్లు క్కెరల్ భూర్ణపుం, గుడుముల్ గారెలుచెల్లమండెఁగలునౌఁగుల్ కమ్మదాఁబట్లుమా, టిడులుగాదోపెలునప్పముల్ మరియులున్ హారాకమైపన్పరన్." రామా. ౨, అ. (అవుఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔకాఁపు. దే వి. అర్ధకాఁపురము. (అవుకాఁపుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔక్షకము. సం. వి. అ. న. ఉక్షములసమూహము. (ఉక్షము= ఎద్దు.)

ఔగాములు. దే వి. బ. (ఔను+కాదు.) 1. కలిమిలేములు; "క. అనయయ్యంగనకౌశ, మునసోరున్నయదిమిరలనిసంతయుఁజే, ల్లుసమీగాములుదె, ల్పనుపాయంబొకటిగానఁబడునంచాఁకన్." కళా.3,అ.-2. యుక్తాయుక్తములు; "గీ. దీనియౌగాములన్నియుఁ దెలిసికొ, సేయదేకమేలెడుమహీనాయకునకుఁ, గానియాకరుఁ బెంచి తంబుగాదు." పర. 3, అ 3. మొలుగీల్లు. "క. చనుసేతగపఁగ నోకయిడ, ననయమునసునలుదకైనసౌగాములోఁగన్." య. 3, అ. (ఇదియొకానోకచో నేకవచనాంతముగాను గానఁబడియెడి.) (అవుగాములుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔచితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉచితత్వము, యోగ్యత.

ఔచిత్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఔచితి; 2. సత్యము.

ఔజ్జ్వల్యము. సం. వి. అ. న. ఉజ్జ్వలత్వము.

ఔజా. దే. వి. 1. కాలువ; 2. పనివాఁడు. "పనివానిపేరుగా భాషిలునౌజ." ఆం, భా. ద్వి. కూ. (అవుజయొక్క రూపాంతరము.)

ఔటుగుండు. తద్. వి. బట్టివిరంగిగుండు.

ఔడవము. సం. వి. అ. పుం. ఐదుస్వరములతోఁగూడినరాగము.

ఔడు. సై. వి. పెదవిక్రిందిచోటు. (అవుడుయొక్క రూపాంతరము.)

ఔత్కంఠ్యము. సం వి. అ. న. ఉత్కంఠ, తహతహ.

ఔత్కృష్ట్యము. సం వి. అ. న. ఉత్కృష్టము, మేలు.

ఔత్తానపాది. సం. వి. ఇ. పుం. ధ్రువుఁడు.

ఔత్సుక్యము. సం. వి. అ. న. ప్రియమైనకాముఁడుండనేఁగాలవిలం బము సోఁపలేమి, ఉత్సుకత్వము.

ఔదనికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వంటవాఁడు.

ఔదరికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పొట్టకోసరమువాఁడు.

ఔదల. దే. వి. (ఔ+తల.) 1. నడితల; "సీ. కౌదలఁ జదలేటి లేఁతకఁగలుబాలుఁడగు చందమామను యొప్పలల్లాడ." హరి. ఉ. ౬, అ.—2. తల. "అడుగులుగడుగుదు నియౌదలనిడి." సం. "మూర్ధ్ని శిఖాంశ్చ కేశపాశః" భార. శల్య. ౨, అ. (అవదల యొక్క రూపాంతరము.)

ఔదార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదారత్వము; 2. ఒక శబ్దగుణము. ఉదా. గుణము.

ఔదు. దే. వి. కౌదు యొక్క రూపాంతరము. "వ. నమించు బ్రమ్మించు కౌదులేదియూఁది." పాన్ఫ. 3, అ. (మొదటిరూపము అవుదు.)

ఔదుంబరము. సం. వి. అ. న. ఒక లోహము, రాగి.

ఔద్దాలకము. సం. వి. అ. న. పుట్టలోపెట్టిన తేనె.

ఔద్ధత్యము. సం. వి. అ. న. ఉద్ధతత్వము, పొగరు.

ఔపగవకము. సం. వి. అ. న. ఔపగవుల సమూహము. (ఔపగవులు = ఉపగువు యొక్క అపత్యములు.)

ఔపచారము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉపచారము తోడఁ గలిగినది. (ఇక్కడ ఉపచారమనఁగా ఒక దానియందుండు ధర్మమును మఱియొక దానియందారోపించుట.)

ఔపధర్మ్యము. సం. వి. అ. పుం. పాషండధర్మము.

ఔపనిషదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ఉపనిషత్తు తెలిసిన వాఁడు.

ఔపయికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) న్యాయముతోఁ గూడినది, యుక్తము.

ఔపవస్తము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసము, లంఘనము.

ఔపవాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. రాజెక్కెడి ఏనుఁగు.

ఔపాసనము. సం. వి. అ. న. గృహస్థుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు ప్రాతఃకాలమునందు చేయు అగ్నియుపాసన. విశే. ఉపాసనా విషయము అయినది.

ఔమీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉమలు పండెడు నది (పొలము.)

ఔర. దే. అవ్య. (ఔను+ర.) ఆశ్చర్యమును దెలుపును. (ఆమ్రేడితమందు ఔరౌర.) (రూ. ఔరా.) (అవురయొక్క రూపాంతరము.)

ఔరభ్రకము. సం. వి. అ. న. ఉరభ్రముల సమూహము. (ఉరభ్రము = గొఱ్ఱె.)

ఔరసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనధర్మపత్నియందుఁ బుట్టిన కొడుకు.

ఔరస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ఔరు. దే. వి. [illegible] అవురుయొక్క రూపాంతరము.

ఔర్ధ్వదైహికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible]

ఔర్వము. సం. వి. అ. పుం. బడబాగ్ని, [illegible]

ఔర్వ్వప్రతి. సం. వి. ఇ. పుం. [illegible]

ఔర్వశేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యముని.

ఔల. దే. వి. అవలయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. [illegible]" రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము అవుల.)

ఔలు. దే. అ. క్రి. అగులుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటి రూపము అవులు.)

ఔలెమ్మ. దే. అవ్య. (ఔను+లెమ్మ.) ఔనౌను. "మ. ఇదిభో జాత్యుజత్విసంగిను తోనేదుంచు సూహించెనో, మదిపాత్రాజతి దానికెవ్వడు ప్రేమంబంపిత కాదినిని, ల్లదుమ౦జేసినజాడతోఁచు నాగాయాలెమ్మిందునేనున్నక్కఁజె, ల్లదువోయేరికిఁ బంపఁగానవచు లింకారుత్తిలోంతకా." పా. ౧, అ. (అవులెమ్మయొక్క రూపాంతరము.)

ఔలే. దే. అవ్య. ఔలెమ్మయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవులే.)

ఔశీరము. సం. వి. అ. న. 1. చామరదండము; 2. శయనము; 3. ఆసనము. విశే. వట్టివేరువలనఁ బుట్టినది.

ఔషధము. సం. వి. అ. న. అగదము, మందు.

ఔష్ట్రకము. సం. వి. అ. న. ఉష్ట్రముల సమూహము. (ఉష్ట్రము = ఒంటె.)

ఔసు. దే. వి. వాసుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము అవుసు.)

క.

క. ఒక యక్షరము.

కంకటము. సం. వి. అ. పుం. కవచము, బొందలము.

కంకటి. పై. వి. మంచేము*. "సీ. కప్పఁగుత్తుక పెట్టకన్నుముట్టిన వాలుకంకటి కోడుచేజంకపిల్ల" అచ్చ. యు, కాం.

కంకణము. ఉభ. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. "చ. తలరిధరిత్రి పాఁచుగరుదాల్చివకేలనఁగంకణంపు మ్రోఁ, తలఁబులుదేలకందు వయిఁ దాల్చినదుల్ వడిఁ జొచ్చివారిధిక." ఆము. ౪, అ.—సం. వి. అ. న. 1. ముత్తెముల పగడములులోనగువానిఁ జేర్చి గ్రుచ్చఁబడినచేవరము; 2. చేతఁగట్టుకొనెడు తోరము; 3. నీటిబొట్టు.

కంకణాయి. దే. వి. జలపక్షివిశేషము, కంకణము.

కంకతము. సం. వి. అ. పుం, న. దువ్వెన.

కంకతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——పై.——

కంకపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, అమ్ము.

కంకము. సం. వి. అ. పుం. రాబందుఁగు.

కంకముఖము. సం. వి. అ. పుం. గాంచినలోపామునెత్తెడు సాధనము, పటకారు.

కంకర. పై. వి. విలాపవిశేషము. విశే. కఠినము. (కంకరగాడిద.)

కంకరగాడిద. పై. వి. కంచరగాడిద అపభ్రంశము.

కంకాళము. సం. వి. అ. పుం. చర్మమాంసరహితమయిన యొడలి యెముకలగూడు, డొక్క.

కంకి. దే. వి. (జొన్నలోనగువాని) వెన్ను.

కంకు. దే. స. క్రి. 1. గద్దించు; 2. తిట్టు.

కంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటబ్రాహ్మణుఁడు; 2. రాజులఁగులను జంపితిమెడుతోయ, "శ్లో. [illegible] అభీశంగాయ [illegible]" భాగ. [illegible]—3. యముఁడు; 4. యుధిష్ఠిరుఁడు.

కంగటి. వై. వి. కంకటియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. భృంగికలం బంగారు బరువున్నట్లు దినగ్ర సరళ్ బిగాదములు, కంకటికాయుసర్కు తగులైదుకు." వై. ౫, ఆ.

కంగాణము. దే. వి. కళ్లముకడలి కావలి.

కంగారు. దే. వి. యుద్ధము. "సీ. పోరాటపోట్లాటపోరుకయ్యము చివ్వకంగారు కంగిసకలను దురము" ఆం, భా. ద్వి. కా.

కంగాళీ. హిం. విశే. నీచమైన, అశక్తుడైన.

కంగిస. దే. వి. యుద్ధము.

కంగు. దే. వి. మూలపోఁగుల తంకగానేర ఆదిశబ్దము. "ద్వి. బంగారుసరిగగప్పడు కట్టుబడురు, కంగుబలవికలుగనుబట్టుదోడిగి." రా, బాల, కాం.

కంగునీపత్రము. సం. వి. అ. పుం. కుత్తిరికీ.

కంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ప్రియంగువు, గొఱ్ఱలు.

కంగేలి. వై. వి. అశోకముకీ. "సీ. పొగడముకంగేలిదగదుకుల్ కలిగించుకొన్నెల్లుబిక్కిరిన్నిఁయమునొక్కు." య. ౪, ఆ.

కంగోరు. దే. వి. విదురువురాను

కంచి. వై. వి. కాంచీపురము. "గీ. కాఁపురంబోడలు కంచంకగాపురంబు, చాలదంటిమలంబుఁగిడ్చుఅదియుతికి." పాండు 3, ఆ.— విశే. పెద్ద*.

కంచిమేఁక. ద్వి. వి. పెద్దపొదుగుగల యొకదిమునుమేఁక.

కంచియ. దే. వి. 1. పసుఅమేయుటకై దున్నకవిలిపిన పొలము, విలిరము; 2. తినుదుబలుచులోనగువానిచే నేర్పఱుపఁబడిన పెలుకు, వృతి.

కంచుకము. సం. వి అ. పుం. 1. అంగీ; 2. కవచము; 3. పాముయొక్క కుబుసము; 4. వసనము.

కంచుకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. న్. పుం. 1. అంతః పుర పురావలివాఁడు; 2. విటుఁడు; 3. పాము; 4. అగరు ద్రాను

కంచులిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కంచుకము, అంగీ.

కంచె. దే. వి. కంచియయొక్క రూపాంతరము.

కంచెకోట. ద్వి. వి. వెదురువేములోనగువానిచేఁ గోటకట్టు నేర్పఱుపఁబడిన అవరణము, ప్రాచీనము.

కంచెగోడ. ద్వి. వి. కంపపాఁతినగోడ.

కంచెల. వై. వి. అంగీ. "కంచెలతెగినట్లు." పాండు. ౫, ఆ.

కంచేము. వై. వి. 1. బంగారువెండిలోనగువానిచేఁ జేయఁబడిన పాత్రము*. "కనకశకంచఁగంచుమిడికాటుకదిర్చి." అము. ౨, ఆ.—2. బంగారువెండిలోనగువానిచేజేయఁబడినభోజన పాత్రము*.

కంచేర. వై. వి. కంచుపనిచేసే ప్రతిశిద జాతి*. (కంచరవాఁడు.)

కంచేరగాడిద. వై. వి. (కంచేరము+గాడిద.) కంచరవానిచేఁ బూన్పెడు ఒకవిధముగాడిద, అశ్వతరము.

కంచేరము. వై. వి. రథవిశేషము, గాడి*.

కంచేరి. వై. వి. కంచుపనిచేయువాఁడు, కాంస్యకారుఁడు.

కంజు. వై. వి. ఒకలోహము, కాంస్యము.

కంజుకంటు. దే. వి. చావిలి. "కంజుపుకొంటలంచుకంటుఁ గను." ఆం, భా. ద్వి. వై.

కంచుమించు. దే. విశే. అగోచరము. "గీ. కాఁకమించుమంచిసుపూ నికంపుఁజోడు, కుంచుగమించుగంచుమించుగామించుకరణి." "క. పటుభుజాశాఖలనంబుల భగంబులుపృగంబులుఁగంచుమించుటై పలుక." రాజా. ౫, ఆ.

కంజజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, కమలజుఁలి.

కంజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. అమృతము. పుం. వెం డ్రుక.

కంజాతము. సం. వి. అ. న. పద్మము, నీటిపుట్టుగు.

కంజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

కంజో. వై. వి. పక్షివిశేషము. (కాఁజయొక్క రూపాంతరము.)

కంట. దే. వి. 1. కసుట; "క. ఇంటందెవ్రులునఁజమ్మట, కంటెం బావంబులొందుగలపెన్పుపుటఁగ, బంటైకలనందొలియుట, కం టనిధానంబుకంటకాదేమనఁగ." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. 2. నాట్య బంధము. "సీ. కంటయందనఁగనుగట్టరమునఁగనునాట్యబంధం బొప్పు" ఆం, భా. ప్ర. నాట్య.

కంటక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఎఱ్ఱములైన; 2. కడుఁదురిఁగ.

కంటకపుంఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములువెంపలికీ.

కంటకఫలము. సం. వి. అ. పుం. పనసకీ.

కంటకము. ఉభ. దే. వి. విరోధోక్తి. "రగడ. అతిమిననునకురున కుసుమసకంటకమూర." పాన్ద. 3, ఆ.—విశే. విరుద్ధము. "కరల కఁదఁగిఖిద్దిలలంబుఁదద్దయుఁగంటకంబుగఁజేసి." భార. అర. ౬, ఆ.—సం. వి. అ. పుం, న. 1. ముల్లు; 2. చేఁపలోనగువాని యుముక; 3. గోకి; 4. రోమాంచము; 5. వెదురు; 6. సూదిమొన.

కంటకారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాఁకుడుకీ.

కంటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రశత్రువు.

కంటగించు. దే అ. క్రి. 1. విరోధించు. "గీ. కంటగించును పొంఖ్యమూకంబటన్న." కాశీ. ౫, ఆ. "గీ. ఒంటికురువకుపోఁ రేచుఁగంటగింపరైరి." అను. ౫, ఆ.—2. నొచ్చు. (చూ. అలు గుఁటడు.)

కంటగిల్లు. దే. అ. క్రి. నొచ్చు. "సీ. పదల క్రిందోడికుయుత్తి సఁగంటగిలుచుత్తంబిట్టుమొనెనోళులుకులు." పాండు. ౪, ఆ.

కంటలము. దే. వి. 1. చిల్లరపరువులంచియుద్దమొదలగువానికిఁడ పోవెడు సంచులు; "ఎ, గీ. పలయుము పెల్లదెన్నుకంటలపు పెట్ట, నాయితముచేయుము." పాలి. భూ. ౬, ఆ.—2. దూది మూట.

కంటసము. దే. వి. విరోధోక్తి, విప్రలాపము. "ఎ, గీ. కంటసమ్ము నాఁగనుబిప్రలాపమ్ముచెలఁగు." ఆం, భా. ప్ర. నాన్ద.

కంటసరి. వై. వి. మెడనధరించెడియొకానొకసొమ్ము.

కంటియ. వై. వి. కంటె.

కంటివాలు. ద్వి వి. (కల్లు+వాలు.) కడగంటిచూపు. "సీ. ఇవి గజాదుల్క్కైకుచనంచుకపకమ్మింటివాల్గెరల పొక్కగమూలయుద్య." ధర్మా. ౧, ఆ.

కంటు. దే. వి. పగ, విరోధము.

కంటె. ఉభ. దే. అవ్య. ఒకానొకపద్ధి- వై. వి. మెడనధరించెడి వర్ణాకారపు స్వర్ణాభరణవిశేషము. "గీ. పలుపదకమాలకంటెయు తులిపకను." అను. ౬, ఆ. (కంటియయొక్క రూపాం తరము.)

కంట్లము. తె. వి. కంటలమునుయొక్కపూర్వాంతము.

కంఠగుళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కల్లి, ఓలె.

కంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుత్తుక; 2. కుత్తుకయొక్క ధ్వని; 3. సమీపము; 4. మంగలి.

కంఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible]; "చ. కంఠ కంఠికాయుత గాంచి ముఖాధరణ్రతంబుతో." వై. ౬, ఆ.–2. పెండ్లి.

కంఠీరథము. సం. వి. అ. పుం. బాలకాదుల స్త్రీవాకిటము, దయనము.

కంఠీరవము. సం. వి. అ. పుం సింహము, సింగము.

కంఠేకాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, నీలకంఠుఁడు.

కంఠేరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) దరిద్రుఁడు, పేద.

కండ. వై. వి. 1. పులకండము; "సీ. చింపివక్కలులేమిచేపడి పనఁగాకు నెలపైనకండమండెఁగలుగాని." వై. ౭, ఆ.–2. మాంసఖండము*; "గీ. ఖండాగ్రాని కండమెండములుగా ఖండించి." రామా. ౧, ఆ.–3. మాంసము*. "క. ఇందుధవళ్తమృణుఁగల, కండలునిక్షురుమ చేఁగమియుంగానీ, యండ జబతీరానందము, ఖండంబుకుచుండుమ్మక్తులఁకలదంతట." సూర్య. ౧, ఆ.

కండచక్కెర. వై. వి. పులకండము.

కండచుక్క. వై. వి. కడుపులో మడిత్రొక్కనల్లనైయుండెడు మాంసవిశేషము. కాలఖండము. "సీ కండచుక్కయనంగఁగాల ఖండమలరును." అం. భా. ద్వి. ఉ.

కండనము. సం. వి. అ. న. కంబాళము, దంపుడు.

కండని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉలూఖలము, రోలు.

కండియ. వై. వి. పాలికండె*.

కండువా. తె. వి. 1. పెదట్పుగలయంగవస్త్రము; 2. అర్ధధూళము.

కండువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఖర్జువు, తీఁట.

కండూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.——పై——

కండూయ. సం. వి. అ స్త్రీ.——పై.——

కండూర. సం. వి. అ. స్త్రీ. దూలగొండి. అ. పుం. ము. కండకీ.

కండె. వై. వి. 1. రొన్నకండె*; 2. పేనినదూలిచుట్ట*; 3. పామునే చిక్కులిగట్టబడిన ధాన్యపుఖండము*. "సీ. గుండెలుఁగండెలుఁ గోట్లుకీళ్లుసందిలును పెడలుఁదుత్తుమురుగాఁగ." అధ్య. యు, ౫౦.

కండెము. వై. వి. పామునేచిక్కులిగట్టబడినధాన్యపుఖండము. "కండె పుఁడిపాలియురంబున." వి. ౧, అ

కండోలము. సం. వి. అ. పుం. పిటకము, గంప.

కండోలవీణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చాండాలి, కిన్నెర.

కంతి. వై. వి. 1. గడ్డవలె బొబ్బిడురోగవిశేషము; 2. గడ్డ*. "ద్వి. దుర్దుకమఁపుగంతులుగలపోఁడి." పారిజ. ౨, భా. (ఇక్కడదగ్గునవియుచెప్పవచ్చును. అయినను పాఠమిట్లున్నది.)

కంతు. తె. వి. గదుపు.

కంతుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు

కంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. గాదె.

కం[illegible]. [illegible]. వి. [illegible].

కంథ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చింపిగుడ్డలనుగూర్చికుట్టినబొంత; 2. చింపిగుడ్డ; 3. మట్టిగోడ.

కంథటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కంథ, బొంత.

కంథావాటము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాకారము.

కంద. సం. వి. అ. పుం. కందగడ్డ. (దీనిని గొందఱు వైకృతముగా వాడియున్నారు.)

కందకము. దే. వి. అగడిత పరిఖ.

కందణము. దే వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కన్నాకరాంగణకం దణంబులతించి." అం, భా. ద్వి. ఉ.

కందనగాయ. దే వి. గుండియ "మ. మునుమున్ దెచ్చినదూ ఁదూలమతికెంపున్ పెండియుందూలఁగం,దనగాయంగలఁ జల్పఁ దోఁపనఘోణ త్రెతిచేవ్రిమం,బునవాఁడు గ్రక్కఁగొన్నియట్టివిలస న్మూర్తి త్రయీతేజమున్, గొనలిలన్ విదళింపకేయమురవక్షోభిత్తిమ ధ్యస్థపారి." ఆము ౪, ఆ.

కందము. ఉభ వై. వి. పద్యజాతియందొకటి*. "ఉ. కందముతీరు వృత్తముల గౌరవముం బదసౌష్ఠవంబుపాం, పుందగిలక్షణస్థితులఁ బొల్పియలంక్రియనందమొందిపెం, పొందఁగనక్కవిం ద్రకృతి యుంబలెపాదులుసంస్తుతింపమిం; చెందరగంబుశబ్దవిశేష్యకోవి దరాళరీకపై." రామా. ౨, ఆ.–సం. వి. అ పుం. 1. గడ్డ; 2. ముల్లు; 3. పద్యవిశేషము, 4. కందగడ్డ; 5. తామరలోన గువాని దుంప.

కందరము. సం. వి. అ. పుం 1. గుహ; (ఇది యీయర్థమునందు అకారాంత స్త్రీలింగమునగును) 2. అంకుశము.

కందరాలము. సం. వి. అ. పుం. 1 గొండగోగుగు; 2. కల జువ్వి.

కందర్పుఁడు. సం. వి. అ. పుం మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కందళము. ఉభ. దే. వి. ఎద్దుమఁపుపైనేపెడుగంత. సం.అ త్రి. 1 క్రొత్తమొలక; 2 అవ్యక్తమధురధ్వని; 3. ఉపరాగము; 4. కపాలము.

కందళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మొక్క; 2. ఒకవిధమయినపాద; 3. ఇరువదియంగుళముల నిడివిగలలేడి. న. పుం. ఇరువదియం గుళముల నిడివిగల యిఱ్ఱి. (అనిగొందఱు.)

కందళించు. సం. అ క్రి. అంకురించు, మొలచు.

కందళికము. దే. వి. ఎద్దుమఁపుపైవేసెడుగంత. "సీ. కూటపుఁ దిరుగుళ్లఁగాలికి దామెనత్రాళ్లఁగందళికములఁగోల కందుకోల." పాండ. ౫, అ.

కందాయము. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరమునందు మూడవ భాగము.

కందారి. దే. వి. ఒకతోఁకచెట్టు, తిత్తికంటక.

కంది. దే. వి. సస్యవిశేషము, తువరి. బ. ధాన్యవిశేషము. (దీని భేదములు గొండకందులు, పొట్టికందులు.

కందు. దే. అ. క్రి. 1. కమించు; "క. కందుగలవసిఁడిగాఁచినఁ, గందివివర్ణమయినట్లు." భార. సభా. ౨, ఆ.–2. నలుగు, "ఎ, గీ. అతనికరతలపత్నవాకరితమ్ములై, కందియును మరామగందమును, కమలదొంటియట్లకమకంపుబడుకఁ దుందు" భార. అర. ౨, అ.–వి. 1. కాటుక; "ఉ. కలాభాగ్యుండు నిర్వ్యధలాబుపసస్య నిశలంతరంబుఁగందుగాని." కా. ౬, ఆ.–2, మలుపు; "వ. ఇందుబింబంబునందుఁ గందునుండలెఁ బాలధియందునాలంటు

లోఁగొన్న నీలంబులై యున్నయవి." కాశీ. ౬, అ.—3. బిడ్డ. "సీ. చిన్ని బిడ్డ కందువెన్నదన్నిమధార్థి నొందుమాత చెలువరోఁ బుట్టుఁగాక." పాన్డ. ౨, అ.

కందుఁడు. నై. వి. కుమారస్వామి.

కందుకము. సం. వి. అ. పుం. ఆడుబంతి. (రూ. కందూకము)

కందురు. నై. వి. కందురీఁగ.

కందువ. దే. వి. 1. జాడ; "వ. అక్కోటిపెద్దలతలంగందువ యెఱింగిరని తత్పురాభ్యంతరంబు ప్రవేశించిరి." కాశీ. ౨, అ. -2. సంకేతస్థలము; "క. కందువచోటికిఁగానిపో, కందాదరు సుటయు." భార. శా. ౧, అ.—3. ఋతువు; "సీ. వానకందువలందు దివారాత్రములుజలధారల బయలువడియుండి." నిర్వ. 3, అ.- 4. ఏకాంతము; "సీ. కోయలత్తైలంగునకలంబు నూహించి, కార్యగతితలంచి దుఁజలించి, యిందువదనయున్న కందువకేతెంచి, పొందినిలిచియాలకించినపుడు." వి.క్రు. ౧, అ. (మఱికముకందువమట్టము, కందువమందిరము ఇత్యాదులయందు నది.) 5. చమత్కారము; "చ నెలయుదయించునప్పుడలదీరఁ ముల్ కుముదంబులెనుకేల్, కలువలదాయరాకఁబగల్ కుముదంబులు నీరజంబులోఁ, దలఁపఁగనింతదింతగలదాయని కందువ మాటలాడుచుం, దనరెఁ గిరీటిపారిదప్రాభవిశారదుఁడున్న చుండఁగఁ." విజ. ౧, అ.- 6. ప్రదేశము; "క నీకడ దూచుచుండితిఁ, గాకుత్స్థాన్వయవరేణ్యుఁడునన్నుగను, లోకమువ నిట్టిరనితం, బేకందువనైనఁగలదెయిఁకఁ దరిశైనఁ." నిర్వ ౧౦, అ. —7. పాతుర్యము. "వ. పారతథ్యంబుసేయువాఁడు కేమికాదంబునొందిఁనీకందువ సైరంధ్రిచెప్పినంభ్రియంబంది నిన్నుఁ డోత్తేరనన్నుంబనిచిన." సం. "అదదక్షపాయజ్ఞానేసైరంధ్రికాళ అంతవ." భార. విరా. ౪, అ.—8. లెగ; "లయగ్రాహి. దితి నందనులతోడఁ, బొందువడసంధియుఁ దందములుఁజేసి రిపుకందు వలవారు నరవింథభవువాజ్ఞఁ." వి, పు. ౧, అ.

కందువాలు. దే. అ. స్త్రీ. (కందు+వాలు.) మలినముగు "అరవిందవిరోధియుఁగఁదువాలె." కా. ౨, అ

కందువు. ఉభ దే వి. బిడ్డ (ఇది ప్రాచీనకవిప్రయోగము లందు ఖ స్థాంతముగాఁ గనఁబడలేదు. సం. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెనము.)

కందెన. దే. వి. బండియిరుసునకుఁ బూసెడుమసి.

కందెల. దన్వ వి. (కన్ను+తెల) తెల్ప. "మ. మఱువాడంటు కృష్ణభోజయదుపాకుఁతాక్రనీకేవఁగం, దెలగాతపాత్యకిరాముఁడు ద్ధత్రుఁడుమార్థిక్యాండులాసైనకాం, దలమాత్యుల్ దశఁబట్టిగావమరి నాస్థానంబునంగ్యమ్ముఁడా, కలకంటుండువరీతపారిషదరేఖంబుఁ మదందంబునఁ." హ. హరి. ౨, అ.

కంధర. సం. వి. అ. స్త్రీ. మెడ. (రూ. కంధరము.) అ. పుం. మేఘము.

కంధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

కంప. దే. వి. ముండ్లకంప.

కంపకోట. దన్వ. వి. పెదురుపేములోనగువానిచేఁ గోటకుఁ జుట్టు వేర్పఱుపఁబడిన యాధారము, ప్రాచీనము.

కంపగోడ. దన్వ. వి. కంపపాఁతినగోడ.

కంపనము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధవిశేషము. "వ. కణయ కంపన ముసల ముద్గర పరిఘ పరశ్వధ భిందిపాల ప్రముఖ ప్రహరణంబులు." హ. హరి. ౪, అ.

కంపనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట; 2. వణఁకుట. విశే. 1. కదలునది; 2. వణఁకునది.

కంపము. సం. వి. అ. పుం. వేపథువు, వణఁకు.

కంపరము. దే. వి. పాడ, భ్రాంతి.

కంపింపు. సం. అ స్త్రీ. వణఁకు.

కంపితము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) వణఁకింపఁబడినది.

కంపిల్లము. నై. వి. కాంపిల్యము.

కంపు. దే. వి. గంధము. "దనదిటులంటకంపెలుఁగఁగాలదు వాని." భార. అశ్వ. ౨, అ. (వాడుకయందు దుర్గంధమును చెప్పుదురు.)

కంపుఁదుమ్మ. దే. వి. (కంపు+తుమ్మ.) పిట్టదిరము.

కంపుటిరుగుడు. దే. వి (కంపు+ఇరుగుడు) భస్మగర్భ.

కంపె. దే. వి. తాంబూలపాత్రము. "సీ. తాంబూలపాత్రంబు కంపెయనఁగన. గంపెయంచనఁగను గుంపెయనఁగ, జాలవల్లిక యనఁగను." అం, భా. ద్వి. ము

కంపెలుక. దే. వి. (కంపు+ఎలుక) చుంచు, గంధమూషిక.

కంప్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలునది; 2. వణఁకునది.

కంబడి. నై. వి. కంబళి, కంబళము.

కంబమయ్య. నై వి. (కంబము+అయ్య.) స్తంభోద్భవనృసింహస్వామి. "సీ. కంబమయ్యరొమేలుకలిగిన నీకొక్కగరుడాలకుం తునిఁ గానిత్తు." య. ౨, అ.

కంబము. నై. వి. 1. స్తంభము; 2. మల్లవరిక్రిదవిశేషము. "సీ. తత్ప్రధనంబులై తగుకంబముకొనత" అం. భా. ద్వి. ఆ.

కంబమురాయఁడు. నై. వి. కంబమయ్య "రాజాగాఁదప్పుకంబమురాయఁడు." య. ౧, అ.

కంబంత్రాఁడు. గ్రా. వి. కొబ్బరిపీచుతోఁ బల్లినత్రాఁడు.

కంబపల్లి. నై. వి. ఉపనయనమునందుఁగతపటిత్రినముచేయుస్తంభ పూజలోనగునది.

కంబళము. సం. వి. అ. న. నీరు. పుం. 1. కంబళి; 2. ఉత్తరీయము; 3. కంబళిపురుగు; 4. గంగడోలు; 5. పిడుఁగు వట్టుకొను. ఒక సర్పరాజు.

కంబళి. ఉభ. నై. వి. కంబళము. సం. న్ పుం ఎద్దు.

కంబళిపండు. దన్వ. వి. పట్టుపురుగుచెట్టుపండు.

కంబళిపురుగు. నై. వి. గొంగళి.

కంబాలాట. దన్వ. వి. (కంబాలు+ఆట.) బాలిక్రీడావిశేషము. (రూ. అచ్చనగండ్లు.)

కంబి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెదురుకమ్మి; 2. గరిటె.

కంబు. ఉభ. దే. వి. సజ్జపైరు. వి. సజ్జలు. సం అ. న. 1. నీరు; 2. తల; 3. సుఖము. పుం. 1. గాలి; 2. నెమలి. (ఇట్టి తెలుగుశబ్దములకు అకురాంతర్థమందుమాత్రము అధునిక ప్రయోగములయందు రూపము కానఁబడుచున్నవి.)

కంబుగ్రీవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూడు ముడుతలుగల మెడ.

కంబువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. శంఖము. పుం. 1. పిడుఁగు; 2. ఏనుఁగు; 3. నత్తగుల్ల.

కంబూకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], శబ్దము.

కంసము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కంచు; 2. కంచుగిన్నె; 3. మానవిశేషము. పుం. డు. ఒక రాక్షసుడు.

కంసారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. [illegible]డు, విష్ణుడు.

కకపాల. వై. వి. సస్యములు [illegible]లను పెట్టుకొనెడి చుట్ట దినుసు కంచి. "ఓ. కకపాలకొదారకటారము త్రికపాలికలుబుదలా కాముకొంగనూర్చిరట్టి." హ్వ. ౧, అ. (కక్కుపాలయొక్కరూపాంతరము.)

కకవికలు. వై. వి. బ. యథాయథలు*. "క. కకవికలుగఁదోట్లాడుచు, ఆకిల్లిడునాకడిందిసురులయందుగా." కౌ. ౫, అ.

కకావికలు. వై. వి. బ. కకవికలుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. ఉడికత్తె సంగజకదీశ్వరుబైనటులట్టు వెండువెం. దాడఁగ వాత్ర పైనికచయంబు కకావికలై కలంగియు, త్రిదశరాజకఁగోద్బుట యము." కౌ. ౫. అ.

కకుత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ. 1. ఎద్దుమూఁపురము; 2. రాజచిహ్నము. విణ. శ్రేష్ఠము.

కకుదము. సం. వి. అ. పుం, న.——వై.——

కకుద్మంతము. సం. వి, త. పుం. ఎద్దు. విణ. గొప్పమూఁపురము గలది.

కకుద్మతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శ్రోణి, పిఱుఁదు.

కకుప్పు. సం. వి, భ. స్త్రీ. 1. దిక్కు; 2. శోభ; 3. సంపెఁగ దండ; 4. అల్లినజడ.

కకుభము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. రాగభేదము.

కక్కుపాల. వై. వి. కకపాల. "ఎ, గీ. కక్కుపాలయుఁగఉభాగ ములఁబూని." వి. క్రీ. ౨, అ.

కక్కురము. వై. విణ. కఱకు "ద్వి. ఎక్కుడుందుమిగిల్చాయమ్ములు పొమ్ము, కక్కురంబుగుకోలు క్రొడువలువ." భాగ. ౪, స్కం.

కక్కుసపడు. వై. అ. క్రి. (కక్కుసము+పడు.) 1. బాధపడు; 2. సంకటపడు. (చూ. కక్కుసించు, కక్కుసము.)

కక్కుసపెట్టు. (కక్కుసము+పెట్టు.) ద్వి. స. క్రి. 1. బాధపెట్టు; "వ. ఇక్కుతనికక్కులుగక్కుసపెట్టి." రామా. ౫, అ.–2. సంకటపఱచు. (చూ. కక్కుసము.)

కక్కుసము. వై. వి. 1. కష. "కక్కుసంబులకొవడనగాఁగ త్రిపురము. వె. ౪. అ,–2. బాధ*; (చూ. కక్కుసించు.) –3. సంకటము*. "క. [illegible]" పర. ౧, అ.–విణ. 1. కఠినము; "ఉ. [illegible]." ఉ. రా. 2, అ.–2. కష్టము*. "క. [illegible]." అను. ౪, అ.

కక్కుసించు. వై. స. క్రి. 1. బాధించు*; "ఉ. [illegible]." రామా, ౫, అ.–2. సంకటపఱచు*. (చూ. కక్కుసము.)

కక్కు[illegible]. దే. విణ.

కక్కు. దే. స. క్రి. 1. కడుపులోనిది వెలిగ్రక్కు; 2. వెడలించు. "సీ. [illegible]." భార. భీష్మ. ౨, అ.–వి. [illegible]. ([illegible].)

కక్కుఁదెవులు. దే. వి. (కక్కు+తెవులు.) వ్యాధివిశేషము.

కక్కుడు. దే. వి. కక్కుట.

కక్కుఱితి. దే. వి. 1. అశ్రద్ధ; 2. లోభము. "ఉ. [illegible]." వై. ౬, అ.

కక్కుఱితికాఁడు. దే. విణ. 1. అశ్రద్ధగలవాఁడు; 2. లోభి. "ద్వి. [illegible] కక్కుఱితికాఁడితఁడు." పారిజా, ౨, భా.

కక్కువాయి. ద్వి. వి [illegible]విశేషము.

కక్కెర. వై. వి. పక్షివిశేషము. "గీ. గ్రద్దయును గాకియును గాను గక్కెరయును." పారిజా. ౨, అ. (క్రక్కెరయొక్కరూపాంతరము)

కక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కచ్చె; 2. పోటి. అ. పుం. ము. 1. దంక; 2. కసము; 3. గడ్డి; 4. పాద; 5. ఎండినయడవి.

కక్షపాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. కకపాల. "ఎ. గీ. అక్షమాలను వక్షంబకక్షపాల." పా. 3, అ.

కక్ష్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కొట్టికట్టు; 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible].

కగ్గము. వై. వి. కత్తి, ఖడ్గము.

కచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]. అ. పుం. ము 1. వెండ్రుక; 2. కట్టు; 3. ఎండినపుండు. డు. బృహస్పతికొడుకు.

కచంకనము. సం. వి. అ. న. [illegible] యంగళ్లవరుస, సంత.

కచంగల. సం. వి. అ. స్త్రీ. జంతువులు [illegible] నేల.

కచిక్కు. దే. వి. [illegible]. "ద్వి. [illegible]." విష్ణు. ఉ. ౪, అ.

కచేలము. సం. వి. అ. న. [illegible].

కచేరి, కచ్చేరి. హిం. వి. [illegible], ఉద్యోగశాల.

కచోలము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]విశేషము.

కచ్చరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible].

కచ్చా. హిం. విణ. పచ్చి. [illegible].

కచ్చి. దే. వి. ([illegible]) [illegible].

కచ్చించు. దే. స. క్రి. [illegible]. "క. [illegible]." పారి. ౨, అ.

కచ్చిక. దే. వి. కాలిన పిడకమసి.

కచ్చితము. వై. విణ. ఎచ్చుతక్కువలులేక సరిగానుండునది*.

కచ్చియ. వై. వి కలహము*.

కచ్చె. వై. వి. కచ్చియొక్క రూపాంతరము.

కచ్చపోతు. వ్య. విణ. కలహశీలుఁడు.

కచ్చెరి. వై. వి. 1. న్యాయవిచారణస్థలము; 2. వినోదగోష్ఠి*.

కచోరము. వై. వి. కచ్చూరకము. (దీనికే గంధకచోరమం దురు.)

కచ్చె. వై. వి. 1. పెనుఁజెక్కు-కొనెడు దోవతికొంగు; 2. గాసె*; "గీ. కచ్చ యెడఁబెట్టికొల్లెనచేతులు, క్రొంముత్తెపుఁబిల్లెముఱియ, ముద్దులబాలుఁడెల్లను కెక్కినజారకను, నెత్తురొంటిక మల్లసెత్తికైచె." భార. విరా. ౨, అ.–3. గోఁచి*. "ద్వి. మొలకచ్చకట్టుపైముఁ గిపవత్తువినసుఁగొంగుఁదిండుగాను విడికట్టె." హరి. ఖ. 2, అ.

కచ్చెడము. యు. దే. వి. దూడిదెలవెల్లిలోనగువానిఁదెచ్చెడుబండి. వై. గాతినము. "ఎ, గీ. ఇసుకకచ్చడాల్ కట్టుకొనుచునిమచ్చు లెల్ల." పాం. ౨, అ.

కచ్చె. యు. దే. స. క్రి. పాలెలులోనగువానికరచు. వి. 1. గర్వము, "సీ. వరుణకోనోవధిచల్లివుకల్లు ఆగాంతిపైధవలుత్తికచ్చవ దల." కాశీ. ౧, అ.–2. కోపము; "ఉ. మందకలితముంఖుఁడు కుది చానముకాజకెల్లగర్వియ, భక్ష్యందికపుష్పవృష్టిమునుజాకెవిం పఁగవివ్వడల్లుము, క్రించినజాడఁదెల్పునకీముపుంబువరిచ్చక చ్చటా, కంచుకిరోత్పలంబుకుదకచ్చుఁజక్కి యతంరజాంబుతిక." వసు. ౪, అ.–3. పీగఖంతి. "ఎ, గీ. భాసువింబంబుపాడిచెఁ బ్రభాతలక్ష్మి, కవరిభారంబుఁదిచెంగలుకచ్చు" కాశీ. ౭, అ.–4. పెద్దవాపాము, వై. అశ. "సీ. శ్రీరోదముద్వన్వలిరత్నినగముకో గర్భనివాసంబుకచ్చుకదలి." పాండు. ౨, అ.

కచ్చెకొను. దే. స. క్రి. అరించు. "వారిమీఁబంబల్ వదరించి కచ్చుకొనిరే." దశి. ౫, అ.

కచ్చ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చిక్కుల, 2. ఒకమూతృక. (ఘా. మూత్రక.) అ. పుం. ను. 1. పెరుకచుక్కకొనెడుదోవతికొంగు; 2. గోఁచి; 3. కసెము; 4. ఓడయంగము; 5. దరి; 6. భూ దోఁట; 7. ద్రాక్ష; 8 నందివృక్షము.

కచ్ఛటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గాతినము, గోఁచి.

కచ్ఛపము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాఁబేలు; 2. ఒకనిధి; 3. మల్లబంధవిశేషము.

కచ్ఛపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుతాబేలు; 2. సరస్వతి యొక్క-వీణె; 3. మొటిమ.

కచ్ఛుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గంట్లకచోరము*; 2. లేకడి దూలగొండి*; 3. జాజుడు*.

కచ్ఛురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారుఁడు. విణ. గజ్జిగల వాఁడు.

కచ్ఛువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. విదర్చిక, గజ్జి.

కచ్చూరకము. సం. వి. అ. పుం. గంధకచోరము*.

కచ్చూరము. సం. వి. అ. పుం. గంట్లకచోరము*.

కజ్జలము. సం. వి. అ. న. 1. కాటుక 2. మేఘము. పుం. మబ్బు.

కజ్యా, ఖజ్యా. హిం. వి. పోరు, జగడము.

కజ్జాయము. వై. వి. కజ్జాయము, భక్ష్యము. "వ. జాయంబులుఁ జిక్కినవ్యుని క్రొత్తలు." పాండు. ౪, అ. (కజ్జయముయొక్క-రూపాంతరము.)

కజ్జము. వై. వి. కజ్జాయము, భక్ష్యము. "కజ్జంబులుపబంధ్యగంధ మాల్యంబులు ధృతరాష్ట్రునకుబుచ్చెద." భార. ఉద్యో. 3, అ.

కజ్జాయము. వై. వి. (కజ్జముయొక్క-రూపాంతరము.)

కజ్జాకరము. వై. వి. అర్థాయము*. "వ. మురవొప్పకలిగొల్లు చందురులు కజ్జారంబు ... దలుగ." య. ౫, అ.

కట. దే. అవ్య. సం... దలుపును. "గీ. కటవియోగికోకం బులుకటకటఁబడ." పా. ౨, అ. (చూ. కటా. అ మ్రేడితమందు కటకట, కటకటా.)

కటంబకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కూరలువండెడువాఁడు.

కటంభర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అఁటేమఁగు; 2. కటుకరోహిణి*; 3. గొంతెమగోరు*.

కటకట. దే. వి. గాజులులోనగువానియందగుధ్వన్యనుకరణము. (పండ్లు కటకటకొఱికెను.) (చూ. గొంత్రించు.)

కటకటఁబడు. వ్య. అ. క్రి. (కటకట+పడు.) 1. గోపించు; "గీ. అనిఁగటకటఁగదియుట్టులాడుచెల్ల, పవనివిజయముపంతియ మనుటగాదె." సం. "ఇత్యుక్త్వా కపికోరాజా మత్స్యః పాండవ ముద్రికః." భార విరా, ౫, అ.–2. బాధపడు. "గ. వంది జనంబులుమాగధ, బృందంబులు సంస్తుతింపఁజెంపొందుచుమెరా, యందిరికను ద్రవ్యాదుల క్రందున దీనిని లిపుడు కటకటఁ బడక." భార. ద్రో. ౨, అ.

కటకటాలు. దే. వి. బ. ఇనుపకమ్ములులోనగువానిచే నేర్పఱచెడి యడ్డు, (రూ.) కటకటాకమ్ములు.

కటకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కడియము; 2. కొండనడుము; 3. ఏనుఁగుకొమ్మునకువేసెడుపొన్ను; 4. రాజధాని; 5. సముద్రమునందుఁగలిగెడి యుప్పు.

కటకరము. వై. వి. గంధకస్తూరిక. "సీ. గంధకస్తూరినుగడంతి కటకరమంచనఁగాను." ఆం. భా. దిక్. సిం.

కటకాముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (కొట్టిన నడిమివ్రేళ్లందుఁ బొటనవ్రేలుతోచ్చింది యుంచేతి చాయవ్రాల్చి యుంగరపువ్రేలిని జటినవ్రేలినింపుకంతవంచి పొడవుగాఁబట్టినది.)

కటకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చాఁపలల్లువాఁడు; 2. సు దరవాఁడు.

కటకోట. దే. వి. ఒకరయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "దిక్. కర సోరుకంత్తులుకటకెటనోకయ." భాగ. 2, స్కం.

కటభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాలెరుంబిఁగ; 2. ఒకానొక క్రిము.

కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగుచెక్కి-లి; 2. చాఁప; 3. అతిశయము; 4. పిఱుఁదు; 5. ప్రతిజ్ఞ; 6. మొల; 7. శ్మా నము.

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడకన్ను; 2. కనుఁగొంటి చూపు.

కటాక్షించు. సం. స క్రి. కడకంటఁజూచు.

కటాదము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, దున్నపోతు.

కటారి. వై. వి. 1. కత్తి. "క. కటకటనర్పుపుకావృతమోకుని దోమ్ముగలిబలులోనియు, ద్దారుపుమొలయలుదాయము ... మరికరమావిరుం, త్రుంబగనతూ ముష్టమునందున్నకంటి చంరుంబు." ఉ, రా. 2, అ.–2. చాఁకు. "... " శ్రీరాం. ౪, అ.

కటారికత్తియు. వై. విశే. కటారిగలది. (ఆడుది.) "బహ్వాడ వించుకుఁబోండ్లుకటారికత్తియల్." కళా. ౧, ఆ. (రూ. కటారికత్తె.)

కటారికాఁడు. వై. విశే. కటారిగలవాఁడు "విరుదుకటారికాండ్రు." కళా. ౮, ఆ.

కటారు. వై. వి. 1. కత్తి "చ. [illegible] శరము కేసి తీర్ణిర నెన్నికుదిరా నలికెంకటారునన్." "గీ. చొచ్చెఁగాలుకుసెలకు, మూరుపై మూరుఁ దనచు కటారుఁబోలి" శు, రా. ౭, ఆ. (ఈ గ్రంథకర్త ప్రయోగములయందు మాత్రమిది యుకారాంతముగాఁ గానఁబడుచున్నది.)- 2. బాఁకు.

కటాహము. సం. వి. అ పుం. 1. నూనెలోనగునవి కాఁచెడి కడవ; 2. కప్పెర; 3. తాఁబేటివెన్నుచిప్ప; 4. ఒకానొక దీవి. 5 అప్పుడే కొమ్ములు కలదూపెడి యెనుపదూడ.

కటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొల. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలికీ

కటిక. వై. వి. 1. మాంసమమ్మువాఁడు. "గీ. కటికవానిల్లునాటికిఁగన్నపెట్ట." భల్లా. ౧, ఆ.- 2. వెండిబెత్తమువాఁడు*. "వ. బంగారుబలపోకబెత్తంబులనటనఘటియిల్లఁగటికవారుపారెకు బరాబరిసేయుచునేగుదెర." కళా. ౭, ఆ (కట్టికయొక్క-రూపాంతరము.) (రూ. కట్టిక)

కటికమెకము. వై. వి. ఖడ్గమృగము.

కటికి దే విశే. 1. అధికము. "కటికవఱవు."-2. కఠినము. "కటికిసెల." 3. సాంద్రము. "కటికచీఁకటి"

కటినము. సం వి. అ న. పత్రఫలాదులుంచెడుబుట్ట.

కటిల్లకము. సం. వి. అ. పుం 1. కప్ప; 2. కాఁకరకీ; 3 నల్లగగ్గెరకీ.

కటీరము. సం. వి. అ. పుం. మొల. "సీ. పట్టుసూత్రముయాబు వసిఁడితొడ్డాగమేయుగురుఁబోఁడి కటీరమెక్కునొక్క." కాశీ ౪, ఆ.

కటుంభర. సం వి అ. స్త్రీ. కటుకరోహిణికీ.

కటుక. సం. వి. అ స్త్రీ. కటుకరోహిణికీ. అ. న. ము శొంటి పిప్పలి మిరియములు.

కటుకు-. దే. ఓ. కొఱుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

కటుతుంబి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁదుగల సొరకీ.

కటుమరలు. దే. వి. బ. చెక్కిళ్లమీఁదిభాగములు, పానుపు. "సీ. తరుణుఁజెక్కులుజెల్లఁదనము మెల్లనఁదాల్చెఁ గనరాని కటుమరల్ పెనుపునొంద." చంద్రా. ౧, ఆ.

కటురోహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణికీ.

కటువు. ఉభ. వై. వి. సాడ. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణికీ; 2. నల్లావ, 3. ప్రేంకణముకీ. న. గానిజని. పుం. 1. కారము; 2. వాసన; విశే. 1. ఇంపుగానిది; 2. కారముగలది. 3. మత్సరముగలది; 4. వాఁడిమిగలది, 5. వాసనగలది

కటోలవీణ. సం. వి. అ. స్త్రీ మాలకీనె, కిన్నెర.

కట్ట. దే వి. 1. పోఁపు; 2 చెఱువులోనగువానికట్ట. అశ్లీ. సం బావమునుదెలుపునది, (రూ.) కట్టా

కట్టకడ. దే. వి. (కడ+కడ.) అన్నిటికిఁగడ.

కట్టడ. దే. వి. 1. నియమము, "క. పేయాకట్టడలెన్నరి, కాయాకట్ట [illegible], కాయముఁ ద్రోవవలయుఁగ్గ, పాయము [illegible]." కళా. ౭, ఆ.-2. తీరు, "క. పిరలమునికీమంబుల, కారణమునఁగాకయుండరికట్టడయుడుచు, శ్రీరాముగీయకంబును,పికరుణనియట్లకాదియరుపకరయన్." నిర్వ. ౧౦, ఆ

కట్టడచేయు. దే. స. క్రి. అజ్ఞాపించు "మ. అనీభూతశిక్షనందమునియజ్ఞంబర్తిలింబాడఁగ్, దినసంగట్టడశేశంబట్టరు వారింగొంచుఁబొమ్మంచు." వై ౨, ఆ.

కట్టనము. దే. వి. 1. కానుక; "సీ. గాండీవికిని మేలుకట్నంబుల మర్చిపుష్పకపేటికలందు సంపుటించి." వై. ౭, ఆ.-2. బంధనము. "ఉక్కుటులుబరాకట్టనపుటెదల్ గ్లానినలకులు." పారి. ఉ. ౨ ఆ

కట్టరము. వై. వి. నాట్యబంధము, (రూ. కంట.)

కట్టిఁడి. దే. విశే. (కట్టు+ఇఁడి) క్రూరుఁడు. "శా. అనీమందోకాడువాఁడిమిఁజతుర్వ్యధావ్రతుండైపెనం, గానందరుష్టుఁ గట్టియుప్రజలంగట్టిండిఖ్యాదోఁచిచి, రానకారోయుచునుండ దప్పిగాదమధ్యాహ్నతపాపాశ, గ్లానింబ్రుమయాత్రాకరముఁబోలంబాలినర్థిక్కలన్" పాండు. ౫, ఆ.

కట్టిక. వై. వి వెండిబెత్తము వాఁడు* "దివ్య కోఁటికట్టికలుపాఁగు బళోయనంగ, సీతాముపలెఁదారుఁదేతెంచిరొక్క." రా. కిష్కిం, కాం.

కట్టియ. వై. వి. 1 కాష్ఠము 2. దండము, "క. కట్టియఁజేగానిడేగం, బట్టియుమురుపోఁబోలుఁబట్టిసఁజాలున్, దొట్టినప్రవ్వలుగలయవి, చెట్టడిచినఁజేటెఁజేమిచెప్పంబులుసుల్." పావ్వ. ౪, ఆ.- 3. బాణము* "ఈ కట్టియవైచెనెన్నుదురుగాఁదభవత్తనయుండుమాద్రిరేఁ, బటిని" భాగ. కల్య. ౧, ఆ.

కట్టు. దే. అ క్రి. 1 (అవులోనగునది) గర్భముధరించు, 2. నిబద్ధము. "కట్టువిఘ్నాత్రములు." కూర్మ. ౨, (అంచెలుగట్టు, అంటలుగట్టు, అట్టుకట్టు, కరుడుకట్టు, కాలువలుగట్టు, గెలలుగట్టు, ఇత్యాదులయందిది అనుధాతువ్యర్థకమని యెఱుంగవలయు.)-స క్రి. 1. బంధించు, 2. ఆరోపించు, "క. దోపరహితకన్యకవై, దోపంబులుగట్టిరిత్తదూటించిన." విజ్ఞా. అచా, కాం. 3. కూడఁబెట్టు; "క. కూడాకట్టినకర్తధనంబులు, నెట్టనభోగింపకుండనేర్తురెకునుకాల్." భార. ఆది. ౫, ఆ.-4 నిర్మించు; (ఇట్లుకట్టు లోనగునది.) 5. (వస్త్రము) ధరించు; "సీ. కట్టంగఁదొడఁగుటయ్యఁజెట్టఁగొంతలేకసందముండదుగట్టుండు." నిర్వ. ౧, ఆ.-వి. 1. బంధము; 2. కోటకట్టు; 3. వస్త్రధారణము, "కాళ్లయుప్పదమూఁడుకట్ట నుజ్జ్వలముచేయంగ." భార విరా. ౧, ఆ. 4. నిబంధనము; 5. నిర్బంధము; 6. ప్రకారము; "ఉ. ఓరులతాంగితేపదు,ల్కట్టునమంగిటంగనుల్గాంత్రయుఁబుచ్చుచుఁజేరిచీఁపురుం, గట్టయుఁదాను కొచ్చెఁగళకంతుని సోంపురినాదదేవునిన్." కాశీ. ౬, ఆ. (ఇట్లు దనకట్టులోనగునవి.)-7. మరి; "క. పిదకామికొలమింటన్, బాదము ముంగురుల్గూడుచుంగానమని, ట్లజేపికట్టుకప్పన, చేడియ నిఁకవైనఁజెండ్లిసేయందగదే." య. ౩, ఆ.-8. ఉడికినకందిపప్పులోనగువానిరసము, యూషము; 9. (పొల్లయొక్క-) సమూహము. "గీ. పాముకదిప్పషుభక్షరక్షపిరాళ, పుంజమునిధూపత్రప్రథంబకములు, పోఁకపెంఁడాలిఁగర్లానసపూర్వశాక,మట్టకంబదాలిపసుఁబొల్లకట్టుపోలె." ఆము. ౪, ఆ

కట్టుఁగంబము. దృ. వి (కట్టు+కంబము.) ఏనుఁగులోనగువానిఁగట్టునట్టిస్తంభము. "గీ. కట్టుఁగంబంబునిలుచుమగ్రంథగజము" పారి. పూ. ౯, ఆ. "క. వనపార్శ్వకట్టుఁగంబంబులతోం జాబ్బింధింధిన." (ఇక్కడ మిక్కుటముగట్టునట్టి స్తంభము.) శాన్వ. ౪, ఆ.

కట్టుఁగొంగు. దే. వి. (కట్టు+కొంగు.) కోకయొక్క కట్టుకొను చెఱఁగు.

కట్టుఁగొమ్మ. దే. వి. (కట్టు+కొమ్మ.) అనకట్ట.

కట్టుఁగొయ్య. దే. వి. (కట్టు+కొయ్య.) నాఁగటికొండి.

కట్టుఁగోక. దే. వి. (కట్టు+కోక.) మొలచుట్టుకొను వస్త్రము, అంతరీయము. (ఇట్లు కట్టుబట్ట యనఁబడును.)

కట్టుక. దే. వి. కర్పూరవనము.

కట్టుకడ. దే. విణ. చేర్చిపెట్టినది. (ధాన్యము.)

కట్టుగొఱ్ఱు. దే. వి. (కట్టు+కొఱ్ఱు.) పశువులను గట్టుటకు కర్రలనుఁ దాఁటినకుంజ, కంచె.

కట్టుదొన. దే. వి. కోనేటు. "సీ. తనదరిత్రావృతములనరుణ గములజనుల చేతులకట్టుదొనలుగాఁగ." చంద్రా. ౫, ఆ.

కట్టుపకాసి. దే. వి. రణోద్యుక్తుఁడైన వీరుఁడు. "ఉ. కట్టు పకాసిదీర్ఘభుజకాయుఁడు కత్తి దిపాకపాణియుండు." నిర్వ. ౪, ఆ.

కట్టుపకాసు. దే. విణ. అలఘుఁడు. "చ. కనుఁగొనిపార్థుండ ప్పుడు కట్టుపకాసయి డీకొనాఁడెనరన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కట్టుపడు. దే. అ. క్రి. బద్ధమగు.

కట్టుపాటు. దే. వి. 1. కట్టుపడుట, 2. నిబంధనము.

కట్టుబండి. దే. వి. సకలపరికరసహితమైన శకటము. "ఉ. మొన్న మేరుగిరిపాటినిశాతరివంతచేసెనే, దేవుఁడు గట్టుబండి నిదెయుంద యుఁజూడఁగనంతచేసె." వి. పు. ౭, ఆ.

కట్టుబడి. దే. వి. పంటునకిచ్చెడుమాన్యము. "సీ. ఇసుకకై తీరపుట్టుక్కటలు సుదారులఁ బుమానుడికట్టుబడిగఁజేసి." చంద్ర.

కట్టుమట్టు. దే. వి. 1. పశులనుగట్టుచోటు, (దీని నీ యర్థమందు కట్టుముట్టని వాడుచున్నారు.) 2. ఉనికిచోట్ల; "సీ. పాకారి ముఖ్య దిక్పాలకనిలయంబుగ్రహతారకంబులకట్టుమట్టు." భల్లా. 3, ఆ.—8. ఏర్పాటు. "వ. దుష్టనిగ్రహశిష్టపరిగ్రహంబుగాన ధర్మస్థాపనంబునకు శ్రీకాళ్ళనదితంగట్టుముట్టుచేసి." రామా. ౫, ఆ.

కట్టుమామిడి. దే. వి. చిలుకలుతోనలుపడి కొఱకకుండ పండ్లు మూసికట్టఁబడిన మామిడిచెట్టు.

కట్టుమ్రాను. దే. వి. తెప్ప, ప్లవము.

కట్టువ. దే. వి. పెఱుగు, వృత్తి. "సీ. అలతిప్పులుత్రచ్చిపాటలబం ధములుగూర్చికట్టువలన్నియుఁగాడుచేసి." ఆర్య. సుం, కాం.

కట్టె. గ్రా. వి. కట్టియయొక్క రూపాంతరము.

కట్టెడ. దే. వి. ఎడనెడ కట్లుగల సర్పవిశేషము.

కట్టెపాఁపర. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కట్టెబెబ్బుపులిమాట. దే. వి. పరుషవచనము, కఠినోక్తి.

కట్నము. దే. వి. కానుక. "క. నానాదేశంబులవార, లేనాఁటను గట్నమిచ్చిసేవించుచుండఁగా." పారి. పూ. ౧, ఆ. (కట్టనము యొక్క రూపాంతరము.)

కట్ఫలము. సం. వి, అ. పుం. పిసనుద్రుమము.

కట్ల. గ్రా. వి. ఒకానొకలిఁగ, భటకము.

కట్లంకి. దే. వి. నరముఖములైనమొలఁకలు గలపురుగు.

కట్లగుదియ. దే. వి. అయుధవిశేషము, దుడ్డుకఱ్ఱ.

కట్లచెట్టు. దే. వి. కట్లుగల పెద్దచెట్టు.

కట్లదండ. దే. వి. ఎడనెడ బంగారుకట్లు గ్రుచ్చిన నల్లపూసల సరము.

కట్లపురుగు. దే. వి. సర్పవిశేషము.

కట్లబల్ల. దే. వి. (కట్లు+బల్ల.) కత్తెరగాళ్లమడుపుబల్ల.

కట్లమారి. దే. విణ. కట్లుగలది "సీ. కన్నెరకాయలుపన్నె వారిని యుంచుఁ గట్లమారి [illegible] డుగుని." చంద్ర.

కట్లసంచి. దే. వి. (కట్లు+సంచి.) చుట్టు అరలేర్పఱచి కుట్టిన విడుపాటి గుండుసంచి.

కట్లి. గ్రా. వి మంచెపుడోలి*.

కట్టియ. దే. వి. బంగారు తూనికగుండు.

కట్టె. దే. వి. కట్లియయొక్క రూపాంతరము.

కట్వాంగము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము*.

కఠము. సం వి. అ. పుం. కంఠస్వరము. డు. 1. ఒకానొకఋషి, 2. ఆ ఋషిచెప్పిన యుక్కలను జదువువాఁడు, 3. ఆ యుక్కలను చదివినవాఁడు.

కఠారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; "క. ప్రతిఘటియింపఁగ వచ్చినఁ బ్రతిభటులకు నవమునమురథల్లునతో డన్, శతకోటిద్యుతి కార, ఘనకార్తతోడ లింగనదిభునితోడన్" భీ. ౧, ఆ. "క. ఘోరక్రోధంబునను, వీరోత్తమువాజినొక్కవెనుకన్మకం, దారిదేనవ్వ దవట్టిక, కారంబులనుమక్కఁజల్పురుదిగ్గఁఁగోయన్." నం. "ఉద్యోత్యఘటంచిచ్చేదకర్ణాకంమనోబలి." రా. అర. ౧, ఆ.— 2. బాకు. "వ. కఠార కుఠారగదాదండ భిండివాల కరవాల కొంతము కలములదరతోమరచక్రాదినానాయుధపరివృతలాభులుగం డుందురు." వీర. ౪, ఆ. "వ. కఠారంబులఁబొడిచియుఁ గుఠారంబులనడిచియు." రా. యు, కాం.

కఠింజరము. సం. వి. అ, పుం. నల్లగగెర*.

కఠిన. సం. వి. అ. స్త్రీ. బెల్లపుచక్కెర. అ. స. ము. వంటకుండ. విణ. గట్టి.

కఠిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఖటిక, బలపము.

కఠిల్లకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. కాఁకర*; 3. నల్ల గగ్గెర*.

కఠిల్లు. దే. వి. పాఠియందగుధ్వన్యనుకరణము. "వ. పఠియించిన కేశరపాఠానపాఠవంబులను విపాణపరిమంబులొంతొంటెంబా కఠిల్లు పెఠిల్లు మనంబోరు కారుబోతుల కోలాహలంబులం బ్రతి ధ్వానంబులిడుకొనఁబడు." పాన్డ. ౪, ఆ.

కఠోరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఠినము, గట్టి.

కడ. గ్రా. వి. 1. దిక్కు; "ఉ. ఠక్కురాయఁడుకవి మీఁదవెలింది, బెండ్లియనునవికడయను పేరఁటాలు, మొనసిదైరేవినీలకైటుంచవ సేడి, కుండయనఁ బొద్దుముప్పుటఁ గుంకెకంత." ఆర్య. అర, కాం.—2 అంతము*; "సీ. విడుపునఁదూరుపుఁబడమటను రెండు కడలుసంతోవిధిఁగదిసియుండు." భార. భీష్మ.౧, ఆ.—3.మూర ము*; "వ. ప్రాణవల్లభుండున్నవనంబునకరిగి కడనయుండి వరికించి." కళా. ౪, ఆ.-4. పార్శ్వము*, "సీ. పాయము క్రొత్తయబానోయని రెండుకడలందునాగవట్టిభిమత్స్యదర్పకముల." కళా. ౭,ఆ.—5. స్థానము*; "క. కడునడుఁకత్తియుదెచ్చుచు, గడిఁగ యుఁగలవారిపులకలవఁగడెను, నాటిపెడుపలుమాఱుచు, కడనుంచెదుఁకంతకంటెఁ గష్టముగలదే." ఉత్త. 3, ఆ.—6. స్థాన ము*. విణ. అంత్యము*. "వ. ఎయ్యెడలఁదాపివ్వఁద్రుంద నగుడు." భాగ. కాం. ౧, ఆ.

కడంగరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొట్టు; 2. పొట్టుకసవు.

కడంగరీయము. సం. వి. అ. పుం. పొట్టుకసవుమేసెడి యెద్దు.

కడంబము. సం. వి. అ. పుం. కలంబము, కూరకాడ.

కడఁక. దే. వి. యత్నము. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

కడకొఱవి. దే. వి. [illegible] "[illegible]" భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కడఁగు. దే. అ. క్రి. యత్నించు. "క. [illegible]" ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కడఁజా. దే. వి. గోకర్ణమృగము. "సీ. [illegible]" ఆం, భా. దిక్. ౭౦.

కడఁత. దే. వి. [illegible] "ఎ, గీ. [illegible]" ఆం, భా. దిక్. [illegible]

కడఁతి. దే. వి. గంధర్వమృగము. "[illegible]" కు. ౧, ఆ.

కడఁబడు. దృ. అ. క్రి. (కడకు+పడు.) తగ్గు. "క. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కడకుఁబోవు. దృ. అ. క్రి. (కడకు+పోవు.) [illegible]

కడకొఱవి. దే. వి. కాలఁగామిగిలినకట్టె. "ద్వి. [illegible]" హరిశ్చ. ౨, భా.

కడగండ్లమారి. దే. విశే. కష్టశీలుఁడు.

కడగండ్లు. దే. వి. బ. (కడ+కండ్లు.) కష్టము.

కడగట్టు. దృ. స. క్రి. (కడ+కట్టు.) విడుచు. "క. [illegible]" హరి. [illegible], ఆ.

కడగన్ను. దృ. వి. (కడ+కన్ను.) కటాక్షము.

కడగొట్టు. దృ. అ. క్రి. (కడ+కొట్టు.) తప్పు. "మ. [illegible]" పా. ౧, ఆ.—విశే. కడపటి. (కడగొట్టుకొడుకు, కడగొట్టుచెల్లెలు ఇ.)

కడచేయు. దృ. అ. క్రి. 1. తప్పు; "సీ. [illegible]" భార. [illegible] ౧, ఆ.—2. గతించు; "గీ. [illegible]" భార. [illegible] ౧, ఆ.—3. [illegible] "క. [illegible]" భార. ఆది. ౨, ఆ.—స. క్రి. దాటు. "క. [illegible]" రా. కిష్కిం, కాం.

కడచు. దే. అ. క్రి. 1. గతించు; "క. [illegible]" [illegible] "[illegible] ముసుఁదాదశరథసుతుండు కడచె నెయుకట." రా. కిష్కిం, కాం. —3. గతించు; "సీ. [illegible]" భాను. ౪, ఆ.—4. [illegible]; "ఎ, గీ. [illegible]" సూర్య. ౨, ఆ.—5. దాఁటు. "క. [illegible]" భో. ౫; ఆ.—స. క్రి. దాటు "సీ. [illegible]" రామా. ౫, ఆ.

కడచుక్క. వై. వి. రేవతీనక్షత్రము.

కడతెగు. దృ. అ. క్రి. సమాప్తము. "క. [illegible]" సై. ౨, ఆ.

కడతేరు. దృ. అ. క్రి. 1. తప్పు; "సీ. [illegible]" అచ్చ. సుం, కాం.—2 [illegible]; "[illegible]" భో. 3, ఆ.—3. సమాప్తము. "సీ. [illegible]" భార. శాం. ౬, ఆ.

కడప. యు దే. వి. ఇంటిగడప, దేహళి. (కొన్నిదేశములయందిట్లు పలుకుదురు)—వై. కడపలు.

కడపల. వై. వి. అంతము. "ఎ, గీ. [illegible]" వి. ౬, ఆ.

కడపు. దే. ప్ర. 1. [illegible]; "[illegible]" భో. 3, ఆ.—2. [illegible]; "సీ. [illegible]" హరిశ్చ. ౫, ఆ.—3. [illegible]; "[illegible]" ఉ, హరి. ౪, ఆ.—4. వదలు. "చ. [illegible]" భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

కడపుఁజేయు. దే. వి. (కడపు+చేయు.) [illegible] "సీ. [illegible]" పా. ౧, ఆ.

కడమ. దే. వి. 1. కొఱఁత; "క. [illegible]" హరి. ఉ. 3, ఆ.—2. శేషము. "క. [illegible]" వర. ౪, ఆ.

కడమపడు. దృ. అ. క్రి. కొఱఁతపడు.

కడముంత. దృ. వి. [illegible] చిన్నమట్టిపాత్రము.

కడముట్టు. దృ. అ. క్రి. 1. సమాప్తము; "సీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.—2. సిద్ధించు. "క. [illegible]" పాండు. ౧, ఆ.

కడమొత్తు. దృ. వి. (కడ+ఒత్తు.) [illegible]

కడలి. దే. వి. సముద్రము, సముద్రము.

కడలికూఁతురు. దే. వి. సిరి, లక్ష్మి.

కడలిఱేఁడు. దే. వి. [illegible], సముద్రుఁడు.

కడలివెన్న. దే. వి. చంద్రుఁడు. "[illegible]" అచ్చ. [illegible], కాం.

కడలు. దే. వి. బ. "సీ. [illegible] కడలు [illegible]." పారి. ప్ర. [illegible], ప.

కడలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "గ. [illegible] కడలు కొను." శివ. ౪, ఆ.—2. ఉత్సాహించు; "సీ. [illegible] కడలుకొనుచున్న [illegible]." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—3. వ్యాపించు. (చూ. కడల్కొను. "[illegible]." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.)

కడలొత్తు. దే. అ. క్రి. (కడలు+ఒత్తు.) వ్యాపించు. "సీ. [illegible]." పారి. ప్ర. [illegible], ఆ.

కడప. గ్రా. వి. పెద్దకుండ.

కడవఁబడు. దే. అ. క్రి. (కడవఁగ+పడు.) గతించు. "గీ. [illegible]." భార. ఆది. ౨, ఆ. (పాడ్గముపడు.)

కడవతీటు. దే. వి. [illegible].

కడవసము. దే. వి. [illegible]. "గ. [illegible]." భార. ఆది. ౭, ఆ.

కడవాఁడు. దే. విశే. 1. అన్యుఁడు; 2. [illegible]. "సీ. [illegible]." హ. ౫, ఆ.

కడవెళ్లు. దే. అ. క్రి. [illegible]. స. క్రి. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]." ప్ర. 3, ఆ.

కడపరము. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." దశ. ౧, ఆ.

కడాని. దే. వి. [illegible].

కడారము. సం. వి. అ. పుం. గోరోజనమువంటి వర్ణము. విశే. గోరోజనమువంటి వర్ణముగలది.

కడాసము. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." అం, ప్ర. [illegible].

కడి. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible] "సీ. [illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

కడిఁది. దే. వి. [illegible]. "గ. [illegible]." [illegible]. ౧, ఆ.—విశే. 1. [illegible]; "ఉ. [illegible]." భార. అర. 3, ఆ.—2. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]." భార. ఆది. ౬, ఆ.—3. [illegible]. "వ. [illegible]." [illegible]. ౭, ఆ.

కడికండలు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

కడిగొను. దే. అ. క్రి. (కడి+కొను.) [illegible]. "గ. [illegible] కడిగొనఁజనచ్చునె, [illegible]." భాగ. ౮. స్కం.

కడిదము. గ్రా. వి. [illegible]. "ఉ. [illegible]" [illegible]ండు. ౫, ఆ.

కడితి. దే. వి. [illegible]. "గ. [illegible]." హ. ౪, ఆ.

కడిమి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము, "ఎ, గీ. [illegible]." ఉ, రా ౫, ఆ. "గ. [illegible]." వసు. 3, ఆ.—2. అధిక్యము; "ఉ. [illegible]." య. ౨, ఆ.—3. పరాక్రమము. "గీ. [illegible]." [illegible]. (ఈ యర్థము ప్రశస్తముగాఁ దోఁచ లేదు.)—గ్రా. కడవే. ([illegible].)

కడిమిడి. దే. విశే. [illegible]. (సం.) "వ. [illegible]." సం. "[illegible]." రా. అర. ౨, ఆ.

కడియపుటట్టు. దే. వి. (కడియము+అట్టు.) [illegible]. "సీ. [illegible]." క్రౌ. ౭, ఆ.

కడియము. గ్రా. వి. [illegible], కటకము.

కడిమ. గ్రా. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కడివోవు. దే. అ. క్రి. (కడి+పోవు.) చెడు. "[illegible]." ఉ, హరి. ౫, ఆ. "ద్వి. [illegible]." పరిక్షి. ౧, ఆ.

కడు. దే. క్రి. అత్యంతము. (వ్యుత్పత్తియందు [illegible].) ఉదా. [illegible]. (చూ. కుడియ.)

కడుఁదురు. గ్రా. వి. [illegible].

కడుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "గ. [illegible]." శివ. ౪, ఆ.—2. ఉత్సహించు. "గ. [illegible]." భార. ఆది. ౬, ఆ.

కడుగు. దే. అ. క్రి. ప్రక్షాళించు. వి. [illegible].

కడుజు. దే. వి. [illegible]. (చూ. [illegible].)

కడుపు. గ్రా. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కడుపుమంట. దే. వి. [illegible].

కడుపూఁడ. దే. వి. (కడుపు+ఊఁడ.) 1. [illegible]; "గీ. [illegible]"

[illegible]." పారి. ప్రా. ౬, అ.—2. [illegible].

కడుపేడు. దే. వి. (కడుఁగా + పేడు.) [illegible] వెదురుపేడు.

కడువు. దే. అ. క్రి. కడు[illegible] రూపాంతరము.

కడెము. వై. వి. కడియము[illegible] రూపాంతరము.

కడ్గు. దే. అ. క్రి. ప్రయత్నించు "[illegible]." భార. [illegible] ౪, అ.—వి. [illegible]. (కడుఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

కడ్డాయము. దే. వి. జోరు, బలాత్కారము.

కడ్డి. వై. వి. 1. [illegible]; 2. పాళము*; 3. [illegible]. (రూ. కడ్డీ.)

కడ్పు. వై. వి. 1. ఆకలి; "[illegible] కడ్పునన్." పారి. ప్రా. ౫, అ.—2. గర్భము. (కడుపుయొక్క రూపాంతరము.)

కడ్మి. యు. దే. వి. 1. అతిశయము; 2. అధిక్యము; 3. పరాక్రమము. "[illegible]." రా. బాల, ౯౦.—వై. కడమ (కడిమియొక్క రూపాంతరము.)

కణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. పిప్పలి. అ. పుం. ము. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. లేశము.

కణక. దే. వి. కడఁకయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]". భాగ. ౫, స్కం. ౨, అ.

కణఁకు. దే. వి. ఉంగరము. "[illegible]." [illegible] ౧, అ.

కణఁగు. దే. అ. క్రి. కడఁగుయొక్క రూపాంతరము.

కణఁజము. వై. వి. 1. ధాన్యముంచెడు పాఁతర; "[illegible]." చంద్రా. ౧, అ.—2. ధాన్యముంచెడు గరిసె*. "సీ. [illegible]." ఉ, రా. ౧, అ. (ఇక్కడ [illegible])

కణఁజా. దే. వి. కడఁజాయొక్క రూపాంతరము.

కణఁత. దే. వి. కడఁతయొక్క రూపాంతరము.

కణఁతి. దే. వి. కడఁతియొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." కాశీ. 3, అ.

కణయము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]. "[illegible]." ఉ, హరి. ౪, అ.—[illegible]. ([illegible])

కణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. అత్యంతసూక్ష్మపదార్థము; 4. [illegible].

కణిఁతి. వై. వి. [illegible]; కంతి. (కణితియొక్క రూపాంతరము.)

కణిశము. సం. వి. అ. న. సస్యమంజరి, ఎన్ను.

కణిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుఁగొంచెము.

కణీయస్సు. సం. విణ (స. ఈ. స.)——పై.——

కణుఁదురు. వై. వి. [illegible].

కణుజు. దే. వి. కడుజుయొక్క రూపాంతరము.

కణ్వము. సం. వి. అ. న. పాపము. పుం. ము. ఒకానొకఋషి.

కత. వై. వి. 1. కథ; "గీ. [illegible]" [illegible] 3, అ.—2. వృత్తాంతము* "మ. [illegible]." రాఘ. ౫, అ.

కతకము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లి.

కతన. వై. క్రి. కారణముచేత

కతము. వై. వి. 1 కారణము; "[illegible]." భార. అర. ౪, అ.—2 [illegible] "[illegible]." రాఘ. ౪, అ.

కతుక్కు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౧, అ.

కత్తరి. దే. విణ. 1. నానావర్ణములుగలది, [illegible] ([illegible])—2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౯౦.

కత్తరిగలయు. దే. అ. క్రి. (కత్తరి + కలయు.) [illegible]. "[illegible]." వై. ౫, అ.

కత్తరిల్లు. దే. అ. క్రి. చలించు "[illegible]." వై. ౭, అ.

కత్తలాని. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౯౦. (రూ. కత్తలానము.)

కత్తళఁడు. వై. వి.——పై.——

కత్తళము. దే. వి. [illegible], కవచము. "[illegible]." [illegible]. ౨, అ.

కత్తళీఁడు. దే. విణ. (కత్తళము + ఈఁడు.) కవచము దాల్చినవాఁడు, [illegible].

కత్తి. వై. వి. 1. ఖడ్గము; 2. [illegible]; 3. [illegible]* "[illegible]." [illegible].

కత్తిగాయము. వై. వి. కత్తివలని అయినగాయము.

కత్తిపిడిక. వై. వి. [illegible] కత్తులబుట్ట.

కత్తిపీట. వై. వి. కూరలుతరుగుటకు పీటయందమర్చిన కత్తి, ఈలిక.

కత్తిమందు. వ్య. వి. 1. కత్తియుంటిని గాయమునకు [illegible]; 2. కత్తి [illegible] గాయమునకుమందు.

కత్తియ. వై. అవ. [illegible] క్రి ప్రత్యయము. (అంటుకత్తియ, [illegible] కత్తియ [illegible].)

కత్తియము. దే. వి. అంకెయద్దంబంతి.

కత్తిరించు. వై. త్రి. వస్త్రములోనగువానిఛేదించు. "ఎ. గీ. [illegible] కత్తిరించి, కత్తి, [illegible]" చం, ద్రా. ౨, అ.

కత్తిరిల్లు. వై. అ. క్రి. భిన్నమగు. "గీ. [illegible] కత్తిరిల్లగనవె [illegible]" కుశ. ౧, అ.

కత్తివాతియమ్ము. వై. వి. (కత్తివాయి+అమ్ము.) అర్ధచంద్రబాణము. "గీ. [illegible] కత్తివాతియమ్ము [illegible]" కం. "[illegible] అర్ధచంద్రబాణ." భార. అర. ౬, అ.

కత్తువ. దే. వి. 1. ముద్దుకత్తిగించెడు [illegible]; 2. గనిమ.

కత్తృణము. సం. వి. అ. న. 1. గాముందిగడ్డి; 2. [illegible].

కత్తె. వై. అవ. కత్తియయొక్క రూపాంతరము.

కత్తెము. దే. వి. కత్తియమునయొక్క రూపాంతరము.

కత్తెర. వై. వి. 1. కత్తిరించెడు ఆయుధము; 2. భరణి మూడు నాలుగుపాదములయందును కృత్తికయందును రోహిణి మొదటిపాదమందును సూర్యుడుండుకాలము; 3. కృత్తికానక్షత్రము. "సీ. [illegible] కత్తెరయొక్క [illegible]" కాశీ. ౧, అ. కత్తెరవలె మృగములను ఖండించుటచే మృగశీర్షకమునకైన పేరు. (చూ. గల్భి.)

కత్తెరకాలు. వ్య. వి. అందలపుగొళ్లెము అడుగున పోటిగానుండు [illegible] మూర్పుకాలు.

కత్తెరగాయము. వ్య. వి. గాయవిశేషము. "ము. కత్తెరగాయం [illegible]" ఉ, హరి. ౨, అ.

కత్తెరచీల. వ్య. వి. [illegible] చివర రంధ్రమున నడ్డముగా వేసెడు చీల.

కత్తెరబావిలి. వ్య. వి. స్త్రీ. కర్ణభూషావిశేషము.

కత్తెరవంగ. వై. వి. పెద్దవంగ.

కత్తెరవాసము. వ్య. వి. ఎదురెదురుగా గత్తెరవలెనుండెడు వాసము.

కత్రి. దే. వి. [illegible] ఓకయంగము. "సీ. [illegible]" ఉ, రా. ౬, అ.

కత్రించు. వై. స. క్రి. కత్తిరించుయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. కత్రించి [illegible]" రా. యు, కాం.

కథ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇంచుక సత్యమైన కల్పితప్రబంధము. (గ [illegible].)

కథకుడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. కథచెప్పెడువాడు. 2. చెప్పెడువాడు.

కథనము. సం. వి. అ. న. చెప్పుట.

కథించు. సం. స. క్రి. చెప్పు. "క. [illegible] కథించు [illegible]" హరి. ఉ. ౫, అ.

కథితము. సం. [illegible] అ.) చెప్పఁబడినది.

కద. యు. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధిని దెలిపెడి. "ఎ, గీ. [illegible]" ఉ, రా. ౪, అ. (చూ. కదా. చూ. కాదా.)—వై. వి. 2. కథ; 3. వృత్తాంతము*. "క. మొదలనోకవేకువానిం, [illegible]" రా. యు, కాం.

కదంబకము. ఉభ. వై. విశే. మిశ్రము. "ఉ [illegible] కదంబకంబుగా, [illegible]" పంచ. నా. ౨, అ.—సం. వి. అ. న. గుంపు. పుం. తెల్లావలు.

కదంబము. ఉభ. వై. విశే. మిశ్రము. "సీ. [illegible] కదంబము [illegible]" అను. ౨. అ. (స. [illegible] కదంబకాది.)—సం. వి. అ. న. గుంపు. పుం. 1. కడిమి; 2. తెల్లావలు.

కదంబించు. వై. అ. క్రి. మిశ్రమగు. "సీ. [illegible] కదంబించు [illegible]" వై. ౭, అ.—అం, ప్రే. మిశ్రముచేయు. "సీ. [illegible] కదంబించి [illegible]" భాస. ౨, అ.

కదధ్వము. సం. వి. న. పుం. కాపథము, చెడుత్రోవ.

కదనము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. యుద్ధము; 3. హింస.

కదను. హిం. వి. అశ్వగతివిశేషము.

కదన్నము. సం. వి. అ. న. చెడ్డకూడు.

కదము. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము, అడుగాదికము.

కదరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తెల్లచండ్రచెట్టు; 2. రోగవిశేషము; 3. అంకుశము.

కదరె. దే. అవ్య. (కద+రె.) సంబోధనను దెలిపెడి. "గీ. [illegible]" రుక్మి. ౪, అ. (చూ. కదరే, "[illegible] కదరే." రుక్మి. ౨, అ.)

కదర్యుడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పిసినిగొట్టు.

కదలాడు. దే. అ. క్రి. (కదలి+ఆడు.) చలించు. "[illegible] కదలాడఁగ [illegible]" వి. పు. ౨, అ. (చూ. [illegible].)

కదలిక. దే. వి. 1. చలనము; "ఎ. గీ. [illegible]" వర. ౪, అ.—2. యత్నము. "క. [illegible] కదలికయానెరుగ [illegible]" రామా. ౬, అ.

కదలు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; 2. ప్రయాణమగు; 3. యత్నించు. "గీ. [illegible]"

[illegible] శై. ౫, ఆ.—౨. 1. తలుపు; "సీ. [illegible]" భార. అర. ౭, ఆ.—2. యత్నము. "చ. [illegible]" ఉ. హరి. [illegible]

కదలుచు. దే. ప్రే. కదలించు. ([illegible])

కదలుడు. దే. వి. ప్రయాణము. "[illegible]" కా. ర, ఆ.

కదళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible] అ. పుం. ను. 1 అరటి, 2. [illegible].

కదళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అరటి; ([illegible]) 2. [illegible], 3. [illegible] (అమరకోశము.)

కదించు. దే. ప్రే. కదియించుటకు రూపాంతరము. "[illegible]" ౨, ఆ. ([illegible])

కదియఁబడు. ద్వ అ. క్రి. (కదియన్+పడు.) కదియు "[illegible]" ౨, ఆ. ([illegible])

కదియించు. దే. ప్రే. కదియఁజేయు

కదియు. దే. అ. క్రి. 1. దగ్గఱవచ్చు; "[illegible]" భార. శా. ౧, ఆ.—2. సమీపించు. "[illegible]" భార. అర. ౨, ఆ.—౩. క్రి. చేరు "[illegible]" శై. ౭, ఆ.

కదుకొను. దే. అ. క్రి. (కదుము+కొను.) అతిశయించు. "[illegible]" రా. [illegible] ([illegible])

కదుపు. శై. వి. 1. [illegible], (ఎనుపకదుపు, [illegible]కదుపు, పందికదుపు, లేటికదుపు, [illegible] కదుపు, [illegible]కదుపు, కోటికదుపు మొ)—2 గోసమూహము. "క. [illegible]" భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కదుము. దే. స. క్రి. అక్రమించు "[illegible]" ప్ర. ౫, ఆ.—౨ [illegible].

కదురు. దే. అ క్రి. 1. అతిశయించు; "[illegible]" భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. కలుగు; "సీ. [illegible]" భార. [illegible] ఆ.—3. [illegible]. "చ. [illegible]"

[illegible] [illegible] ౫, ఆ.—౨, [illegible]

కదుష్టము. సం. వి అ. న. ఇంచుకచేదు. విణ. ఇంచుకచేదు గలది.

కద్దు. దే. అవ్య. ప్రసిద్ధినిదెలుపునది. (రూ. కలదు. "[illegible]" శై. ౫, ఆ.) "చ. [illegible]" ([illegible]) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కద్దుము. దే. విణ దట్టము. "క. [illegible]" య. ౨, ఆ.

కద్రువ. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. పన్నగులతల్లి.

కద్రువు సం. వి ఉ. పుం. గోరోజనమువంటివర్ణము. విణ. గోరోజనమువంటివర్ణముగలది.

కద్వదుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిందింపఁదగుమాటలాడు వాఁడు.

కన. దే. ప్ర. ఇది వాక్యాలంకారముగఁ బ్రయోగింపఁబడును. "క. [illegible]" శై. ౪, ఆ

కనకచ్ఛద. సం. వి అ. స్త్రీ. గేదఁగి.

కనకతప్పెట. ద్వ. వి పటహము.

కనకన. దే. వి. నిప్పుకంటి యధికప్రకాశము.

కనకనమను. దే. అ. క్రి. (కనకన+అను.) (నిప్పు) మిక్కిలి ప్రకాశించు. "సీ. [illegible]" య. ౨. ఆ.

కనకనలాడు. దే. అ. క్రి. (కనకలు + ఆడు.)——పై.——

కనకము. సం వి. అ న. బంగారు పుం. 1. ఉమ్మెత్త, 2. సంపెఁగ; ([illegible]) 3. [illegible], 4. [illegible]; 5 నాగకేసరము; 6. మోదుగు.

కనకాక్షి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కనరు. దే. వి. 1. [illegible], 2. ఒగరు. "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.—విణ. [illegible]. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

కనలు. దే అ. క్రి. 1. కోపగించు; 2. మండు. "[illegible]" హరి. [illegible], ఆ.—వి. 1. కోపము; "[illegible]" హరి. [illegible], ఆ.—2. మంట. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

కనస్థెలి. [illegible]. వి. [illegible]

కనారు. దే. అ. క్రి. కోపగించు. "ఉ. [illegible]" [illegible], రా. 3, ఆ.

కనికరము. దే. వి. 1. కరుణ; 2. కోపము "క. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

కనికరించు. దే. అ క్రి. 1. కరుణించు. 2. కోపించు.

కనిపట్టు. దే. స. క్రి. కనిపెట్టు. "ఉ. [illegible] కనిపట్టి [illegible]." భార. శాం. 3, ఆ.

కనిపించు. దే. ప్రే. కనఁబడు. అ. క్రి. (కను+ఇంచు.) కనఁబడు, ప్రత్యక్షమగు. ([illegible] ఇంచు. [illegible])

కనిరు. దే. అ. క్రి. కూఁగు. "ఎట్టిదియ్యెదుం గనిరుఁగ [illegible] యుండు." భార. అర. 2, ఆ.

కనిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిటికెనవ్రేలు. అ. పుం. ము. [illegible] పెండ్లములలో [illegible]. విశే. డు. 1. తమ్ముఁడు 2. మిక్కిలి యల్పుఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కంటినల్లగ్రుడ్డు; 2. చిటికెనవ్రేలు.

కనీయసుఁడు. సం. విశే. (ప. ఈ. య.) 1. మిక్కిలియల్పుఁడు; 2. తమ్ముఁడు; 3. మిక్కిలి కొంచెమైన వయస్సుగలవాఁడు.

కనీసము. హై. విశే. అధమము*.

కను. దే. స. క్రి. 1. చూచు; 2. ప్రసవించు; 3. తెలియు; "క. [illegible]." భార. [illegible]. — 4. పొందు; "[illegible] కను [illegible]." భార. అర. 2, ఆ. — 5. భాగ్యముఁబొందు. "ఉ. [illegible]." "క. [illegible]." భాగ్వ. [illegible]. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. 3, ఆ. ([illegible])

కనుఁగొను. దే. స. క్రి. (కను+కొను.) 1. చూచు, వీక్షించు; 2. తెలిసికొను.

కనుఁదోటు. దే. వి. (కను+పాటు.) 1. దృష్టి. "గీ. [illegible]." [illegible]. — 2. దృష్టిదోషము. "సీ. [illegible]." భార. భీష్మ. [illegible], ఆ.

కనుఁబ్రామి. దే. స. క్రి. (కను+ప్రాము.) వంచించు. "క. [illegible]." రామా. [illegible], ఆ.

కనుక. దే. [illegible]. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "ఉ. [illegible]." [illegible].

కనుకట్టు. దే. వి. [illegible].

కనుకని. దే. వి. సంభ్రమము. "క. [illegible]." [illegible]. 2, ఆ.

కనుకలి. దే. వి. "[illegible]". "ఉ. [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

కనుకట్టు. దే. [illegible]. "[illegible]." [illegible], ఆ. 3, ఆ.

కనుకుట్టుఁదనము. [illegible] (కనుకుట్టు+తనము.) ఈర్ష్య. "క. [illegible]." భో. [illegible], ఆ.

కనుకూలి. దే. వి. [illegible] కూలి.

కనుగుఁజేప. దే. వి. [illegible].

కనుచీఁకటి. [illegible] సందలి చీఁచీఁకటి.

కను[illegible]టు. దే. అ. క్రి. [illegible]; [illegible].

కనుపాప. దే. వి. కంటిలోనిప్రతిమ.

కనుపాలవిత్తులు. దే. వి. బ. [illegible].

కనుప్రు. దే. వి. [illegible] (ఇట్లు [illegible] గొన్నిదేశములందు వ్యవహారము.)

కనుప్రుగొట్టు. దే. స. క్రి. (కనుప్రు+కొట్టు.) 1. ఖండించు; "క. [illegible]." భార. భీష్మ. 3, ఆ. — 2. భంగపఱచు. "క. [illegible] గనుప్రుగొట్టి." భార. భీష్మ. [illegible], ఆ.

కనుప్రులగుండ్లు. దే. వి. బ. (కనుప్రులు+గుండ్లు.) [illegible].

కనుపెట్టు. దే. అ. క్రి. ఎదురుచూచు; ప్రతీక్షించు. "[illegible]." [illegible], ఆ. (ఇది [illegible] కనిపెట్టు అని యున్నది.)

కనుపొట్టలు. దే. వి. బ. కంటిపైఁగ్రిందిరెప్పలు.

కనుబంటి. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible], ఆ.

కనుబడి. దే. వి. [illegible].

కనుమ. దే. వి. 1. సందు; "క. [illegible]." [illegible], ఆ. — 2. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible], ఆ.

కనుము. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కనుమూరు. దే. స. క్రి. వంచించు. "సీ. [illegible]." [illegible]. ([illegible])

కనుమూసిగంతలు. దే. వి. బ. [illegible]. "ఉ. [illegible]." [illegible], ఆ.

కనుమొఱఁగు. దే. స. క్రి. వంచించు. "ఉ. [illegible]." [illegible].

కనువిచ్చి. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

కనువెచ్చ. దే. [illegible]. [illegible].

కన్కాని. దే. వి. కనుకనియొక్క రూపాంతరము. (చూ. నగ్గిన మొగ్గిన.)

కన్గంట. దే. క్రి. (కంటన్ + కంటన్.) ప్రత్యక్షముగా. "శ్రీకాంతుని కన్గంటనయ్యుఁ బ్రాణేశ్వరుఁ జెల్లించుకొనుచు." భాగ. ౯, స్క-౦.

కన్గొను. దే. స. క్రి. కనుఁగొను యొక్క రూపాంతరము.

కన్న. దే. అవ్య. ఒకానొక ప్రత్యయము. "తరుణీమాలకన్న కంటె మిన్నయన్నివరము కన్నఁ దిన్ననయి." వసు. ౨, ఆ.

కన్నగాఁడు. వై. వి. (కన్నము + కాఁడు.) కన్నము పెట్టి దొంగి లించెడు దొంగ, ఖనకుఁడు.

కన్నడ. దే. వి. అలసు, ఉపేక్ష. "సీ. ఒకని కాలుసదైరి నుక్కడఁగించినవారు కొర్వ మెన్నఁ గన్నడ చేయు నర్పి." చంద్రా. ౧, ఆ.

కన్నడము. వై. వి. భాషా విశేషము*.

కన్నడి. వై. వి. ఒకానొక కర్ణాటదేశపుఁడు*.

కన్నడించు. దే. స. క్రి. ఉపేక్షించు.

కన్నడీఁడు. దే. విశే. (కన్నడ + ఈఁడు.) ఉపేక్ష చేయువాఁడు.

కన్నపెట్టు. ద్వి. స. క్రి. (కన్నము + పెట్టు.) కన్నము వేయు. "ఉ. నానాధనసంపదాఢ్యసదనంబులు నిత్యముఁ గన్న పెట్టఁగన్." పర. ౪, ఆ.

కన్నపోవు. ద్వి. అ. క్రి. (కన్నము + పోవు.) కన్నము వేయఁబడు. "వ. నాగపట్టణప్రసిద్ధబుద్ధాయతనంబు కన్నపోయె." పర. ౫, ఆ.

కన్నము. వై. వి. దొంగ లోపలికి పోవుటకై గోడయందుఁ జేసెడి రంధ్రము.

కన్నయ్య. వై. వి. (కన్నఁడు + అయ్య.) కృష్ణుఁడు. ద్వి. (కన్న + అయ్య.) కన్నతండ్రి.

కన్నఱ. దే. వి. దుఃఖము. "ఉ. కలిదండ్రుబు వారెలయన్న వారొయా, కన్నఱఁ జాదెఁ బాలయి తిఁగా విధి నేమని దూఱ నేరుతున్." రామా. ౨, ఆ.

కన్నఱి. దే. విశే. (కన్నఱ + ఇ.) దుఃఖితుఁడు. "వ. నిక్షేపులు అర్ధదూరులుగా మేఘంబులు మోఘంబులుగాఁ గిన్నరులు గన్నఱులుగా ధూమంబులు ధ్వజంబులుగా." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

కన్నలవు. దే. వి. కన్నడ, ఉపేక్ష. "ఎ, గీ. కన్నలవు సేయఁగ దృప్తాకారరితుఁ, గరిమురారి కయాసనీచరణము హేమ." వసు. ౪, ఆ.

కన్నవిటి. దే. విశే. (కన్ను + అవిటి.) చీకు, అంధుఁడు. "క. చెవిటికి శంఖధ్వని క, న్నవిటికి దీపంబు వండుఁ దగు పురుషునకున్, యువతి యుపభోగమును బ్రీతి, చవి యొసఁగు భావనము లఖగరిత్ర దయగున్." భల్లా. ౪, ఆ.

కన్నాకు. దే. వి. (కన్ను + ఆకు.) తమలపాకు కట్టయందు మొదటుండెడి యాకు. విశే. 1. అగ్రజుఁడు; "గనికి గన్నాకయి గాలియిరవము." పాఞ్చా. ౪, ఆ.–2. ముఖ్యుఁడు. "క కన్నాకు మునవస్థుఁడు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కన్నాకు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. ఒ మల్లవిద్యావిశేషము.

కన్నియ. వై. వి. 1. పెండ్లికాని కన్య; 2. కూఁతురు; (చూ. కన్య.) 3. ఒకానొకరాశి; 4. అడుది. "రాత్రియందు కన్నియఁ గూర్చి కన్నుఁ జూపఁగాఁ దెల్పి." ఆశ్వ. ౩, ఆ.–విశే. 1. క్రొత్త; (కన్నియ గేదఁగి పూరెకు, కన్నియ మెఱుంగు మొ.)–2. చిన్న. (చూ. కన్య.)

కన్నియరేడి. ద్వి. వి. కారంతకము. "ద్వి. కొక్కెరవెగ్గురు కొంగ రాపులుఁగు, కక్కెర యాడెలు కన్నియరేడి." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

కన్నీరు. ద్వి. వి. (కన్ను + నీరు). హర్షశోకములవలన కన్నులఁ గారెడు నీరు, అశ్రువు.

కన్ను. దే. వి. 1. నేత్రము; 1. చూపు; "గీ. తచ్చిరెండకన్ను వానకన్ను నవెఱుంగ, కని పురంధ్రులు." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ. (మరియు వాఁడు నాయందుఁ గరుణ లేక కన్నువేసినాఁడు. చూ. సిరి మూఁడవయర్థము.)–3. జాడ; "క. అనిచలంబున యన్నియుంగ దురదుషభావములు రోషించిన యప్పుడీ కన్నెఱింగి నలుఁడురు దక్కులు గ్రక్కున వాస్తిలికందనుం జొదిదపట్టిన." సం. "ఇంగితజ్ఞాతకోధర్మ కృతాన్వర్గంజనీచయా, దుర్గ సంగేమజ్జనా." భాగ. అర. ౭, ఆ.–4. ఎదురులోనగువానిగనుపుక్రిందిమంట; (కన్నులవిలుకాఁడు మొ.)–5. బండిచక్రము; "గీ కన్నులవి మానికము బండికన్న ఆగిలె, కాఁడునై." ఆశ్వ. ౧, ౫౦.–6. వంతెనద్వారము; 7. నెమలిపురికన్ను; 8. మృదంగాది వాద్యభాండముఁ గమసందర్భమున దడినవృత్తభిన్నముండలము; "వ. ఎండనియుఁ గన్నువేయుట మృదంగాదివాదిత్రంబులయంద." అను. ౪, ఆ.–9. వలయందలిరంధ్రము; "వ. త్రాఁడులయు నంతోలెఁ గన్నులు చెదరి." కవి. ౪, ఆ.–10. ప్రణాళిరంధ్రము.

కన్నునీరు. ద్వి. వి. కన్నీరు. (దీనికి పెక్కులు మహాకవి ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి.)

కన్నుమొఱఁగు. దే. స. క్రి. కనుమొఱఁగు, వంచించు.

కన్నులచ్రాను. దే. వి. చెఱకు, ఇక్షువు.

కన్నులవిలుకాఁడు. దే. వి మన్మథుఁడు. "ద్వి. కన్నులవిలుకాఁడు గ్రాఁచె ధైర్యంబు." విష్ణు. పూ. ౩, ఆ. (ఇట్లు కన్నులవిలుతుఁడు మొ.)

కన్నె. వై. వి. కన్నియయొక్క రూపాంతరము (కూఁతురని.–"ద్వి. కన్నెలమూర్ధ్వరఁ గడుదూరవరులఁ, గనిరి." రా. బాల, కాం.–క్రొత్తని.–కన్నెనెయ్యము, కన్నెకలువ, కన్నెతావి, కన్నెచెంగల్వ, కన్నెకమ్మి, కన్నెతావి, కన్నెయెండ మొ.–చిన్నని.–కన్నెమావి, కన్నెదుకబొన్న.)

కన్నెగోరుకొఁత. ద్వి. వి. కన్యకల గోళ్లుకోయువిధి.

కన్నెబావి. వై. వి. ఏర్పఱచినబావి, గోనెటివంటిపెద్దబావి. (అని కొందఱు.)

కన్నెము. దే. వి. కోడి గుండెకాయ.

కన్నెతికము. ద్వి. వి. 1. కన్యాత్వము, 2. వారకన్యా ప్రథమ సంగమము. "ఓ కన్నెతీకమునకుఁ గంటకరియిచ్చెనెమొక్క కాఁటక." కే. త్రయ.

కన్నెరేడి. ద్వి. వి. కన్నియరేడియొక్క రూపాంతరము. "సీ. కొక్కెర కూరేడు గోరువంక లాపులు కొన్నంగిగొంటె కన్నెరేడి." యు. ౨, ఆ.

కన్నోటు. దే. వి. (కన్ను + ఓటు.) బెదరు, భయము.

కన్పట్టు. దే. అ. క్రి. కనుపట్టుయొక్క రూపాంతరము.

కన్మొఱఁగు. దే. స. క్రి. కనుమొఱఁగుయొక్క రూపాంతరము.

కన్య. తత్స. వై. విశే. క్రొత్త*. "నెయ్యపుఁ గన్యకలననావుఁ దూపులమయింది." (రామాయణార్థమందు నెయ్యపుఁ గన్యకలనన వాఁడుదూపులనినియు, భారతార్థమందు నెయ్యపుఁ గన్యకలో నన

వాలుఁడూ ప్రియనిఘంటుభేదము.) రాఘ. ౧, అ. (ఇక్కడ రామాయణార్థమునందు పరోకము కన్యయను శబ్దము తప్పు ముగానేచెప్పి యర్థమును పరివర్తనచేయుననని కొందరు చెప్పుదురు. కన్యాశబ్దము వికృతినిజెందినప్పుడే స్త్రీయను నర్థముకలిగి తెనుఁగు ప్రయోగమునందు సాధారణముగా వాడఁబడుచున్నది. సంస్కృతమునందాయర్థముకలిగి వాడఁబడుచున్నంగానము సంస్కృతము నందులేనియర్థములు వికృతియందుఁ గలుగుట సహజము.)-సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానికడుచు; 2. కుఁతురు; 3. ఒకరాశి; 4. అఁడుది; 5. కలబంద; 6. పొట్ట.

కన్యక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెండ్లికానికడుచు; 2. చెల్లెలు; 3. పెద్దయేలకి.

కన్యాకుబ్జము. సం. వి. అ. న. పురవిశేషము. పుం. గొప్ప పొట్ల.

కపటము. సం. వి. అ. పుం, న. కైతవము, కల్లడు.

కపటించు. సం. అ. క్రి. కపటమెంచు. "ద్వి. కపటించెదవంబు కకలేయుంక." రా. అర, ౧౦.

కపర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. గవ్వ; 2. శివునిజడముడి.

కపర్ది. సం. వి. న. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కపాటము. సం. వి. కవాటముయొక్కరూపాంతరము.

కపాలభృత్తు. సం. వి. త. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కపాలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. తలపుఱ్ఱె; 2. కుండలో నగువానిపెంకి; 3. గుంపు.

కపాలి. సం. వి. న. పుం. శివుఁడు, పునుకలొలుపు.

కపి. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతి; 2. చిల్లమద్ది; 3. విష్ణువు

కపింజలము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కముఁజా.

కపికచ్ఛువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. ఎలుకచెవి; 2. దూల గొండి.

కపిచూతము. సం. వి. అ. పుం. అంబాళము.

కపిత్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలఁగ; 2. అభినయహస్తవిశే షము. (నడిమి వ్రేలుమొనకు మూటిని మడిఁచి బొటనవ్రేలిని, చూపుడువ్రేలిని గొనలుగూర్చి పట్టినది.)

కపిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అగ్నేయదిశయందలి యాఁడేనుఁగు; 2. పుల్లాకు; 3. ఇరుగుడు; 4. సంపుటికుగుడు; 5. రేణుకయను గ్రంథద్రవ్యము. అ. పుం ము. గోరోజనమువంటివర్ణము. విశే. గోరోజనమువంటి వర్ణముఁగలది.

కపిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకమునీశ్వరుఁడు; 2. విష్ణువు. 3. అగ్ని.

కపిలె. దే. వి. ఎద్దులుగట్టిబావినీరెత్తెడి యంత్రవిశేషము, మోట.

కపిలోహము. సం. వి. అ. న. అరకూటము, ఇత్తడి.

కపివల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కపిశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిన్నయిప్పచెట్టు. అ. పుం. ము. 1. చిల్ల మద్ది; 2. నలుపుతోఁగూడిన పసుపు. విశే. నలుపుతోఁగూడిన పసుపుగలది.

కపిశీర్షము. సం. వి. అ. న. 1. కోటకొమ్ము; 2. గోడమీఁదిపని.

కపీతనము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంబాళము; 2. గంగరావి; 3. మొగలిచెట్టు; 4. రావి.

కపురము. వై. వి. కర్పూరము. "[illegible] కపురపుఁగస్తూరి." వసు. ౨, అ.

కపోణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. మూర్పరము, మోఁచేయి.

కపోతపాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గోడగయందేర్పఱచిన పావు రపుగూఁడు.

కపోతము. సం. వి. అ. [illegible] 1. గువ్వ; 2. పావురము; 3. అభినయహస్తవిశేషము. (వ్రేళ్లుదాఁపఁబడిన రెండుచేతులను ప్రక్కలుగూర్చి జోడుగాఁ బట్టినది.)

కపోతాంఘ్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గువ్వగుత్తి.

కపోలము. సం. వి. అ. పుం. గండము, చెక్కిలి.

కప్ప. దే. వి. జలజంతువిశేషము, మండూకము.

కప్పకుట్టు. దే. వి. గాడిదచే అంగాలియందుఁలేచెడుగుల్ల.

కప్పచిప్ప. దే. వి నీటియందలిగుల్ల, శంబూక.

కప్పడము. వై. వి 1. చిఁగిననక్షత్రము; "క. కడవకములు కోం బుల, చ్ఛురదములు దీనలఘసంబు." భార. ఆది. 2, అ.-2. వస్త్రము. "సీ. కప్పఁగప్పడమున కస్తూరియున గాటుకయును వేదింతుము కొలిచిని." పా. ౨, అ.

కప్పతాళము. వి. వి. మృదంగము.

కప్పనావురు. దే. వి. చిఱుకప్పగాటుచేత మనుజునకుఁగలిగెడు పాదకపురోగము. "గీ. పరిడిపుర్వకప్పనాపురు కడుపారఁత, యదరుఁద్రొక్కియడఁగఁజదరి." పారి. ౘ. ౬, అ.

కప్పము. దే. వి. ప్రజలురాజునకిచ్చెడిధనము, కరము.

కప్పరపడు. దే. అ. క్రి. (కప్పరము+పడు.) సంభ్రమపడు, "క. అప్పకుమారుఁగనెనని, చెప్పినవార్తవిచ్చికాముకులం, గప్పరపడిచూచెదనం, బుల్పొంగి పురసతులగొన్ని పెూత్రిం దనుచుఁ." వై. ౬, అ.

కప్పరపాటు. దే. వి. కప్పరపడుట. "గీ. తెల్లతమ్మిపిరుఁదుఁగ దుకన్నులవాని, నవసుధాద్రవంబుననర్పవాని, గనియుదేల్పు పిండుకప్పరపాటుతోఁ, గన్నులందునన్నకలప్రవిం." భాగ. ౬, స్కం.

కప్పరము. దే. వి. తొట్రుపాటు, సంభ్రమము.

కప్పలి. వై. వి. ఓడ, నావ. "సీ. వివరంబులాకడాఁటె రథాంగ ములు లోఁగిలవిద్ద వచించికప్పలియనంగ." వర. 3, అ. "క. చెప్పడిచెదమిఁకనాకడ, చెప్పరమునునుక్కలనుదిగనైదినఁదె, కొన్న వ్వసఁగదలకయుండెడి, కప్పలివిధమునను దేరుకదలకనిలిచెన్." శుక. ౨, అ.

కప్పిరి. దే. వి. (కప్పు+ఇరులు.) కొంచెపాటిచీఁకటి.

కప్పు. దే. అ. క్రి. క్రమ్ము. "వివనుధ్యవల్లినద్దదలనుచిప్పులింగ ములుకప్పఁగబరిచ్చి." భార. ఆది. ౨, అ.-స. క్రి అచ్ఛాదించు; వి. 1. అచ్ఛాదనము; 2. ఇంటిపైకప్పు; 3. నలుపు; 4. చీఁకటి. "ఉ. కనవయిరాజురాపెనఁబలంగుఁడుమాలనవార్తిసేసుచో, మునుగొని కప్పుమూఁకయనుమట్లు." హన. ౪, అ.-5. దండకము. "ఉ. కామకలామరాలకమొనలియందలిపెరికెకప్పులన్నియుఁ." హన. ౪, అ

కప్పుఁగుత్తుకపుల్గు. దే. వి. (కప్పు+గుత్తుకపుల్గు.) నెమలి. "సీ. కప్పుఁగుత్తుక పుల్గుగముంబెల్లదోలంగొలిచిమించెడు లతల సత్త్వఁబెంగ." అచ్చ. కిష్కిం, ౧౦.

కప్పుఁదెరువరి. దే. వి. (కప్పు+తెరువు+అరి.) అగ్ని, కృష్ణవర్త్మ

కప్పాడు. దే. వి. [illegible].

కప్పాడెంచు. దే. అ. క్రి. (కప్పు+తెంచు) క్రమ్ము. "చ. [illegible] గప్పాడెంచు [illegible]." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

కప్పాబల్ల. దే. వి. [illegible] గోడుగుబల్లవన్నె[illegible] పడుచు నుండెడి వల.

కప్పామల. దే. వి. కాటుకకొండ, [illegible].

కప్పామేనిగాము. దుష్. వి. (కప్పుమేను+గాము.) శనిగ్రహము.

కప్పురగంధి. వై. గ్రా. వి. కర్పూరగంధమువంటి గంధముగల స్త్రీ. "ఉ. వేలుపుం గప్పురగంధు[illegible]." పా. 3, ఆ. (దీనిని కప్పురగంధియని [illegible] చెప్ప వచ్చును.)

కప్పురపుటనటి. దుష్. వి. (కప్పురము+అనటి.) కర్పూర కదళి.

కప్పురపుబెండ. దుష్. వి. (కప్పురము+బెండ.) ఒకానొకబెండ, గంధమూలము.

కప్పురపువంగ. వై. వి. (కప్పురము+వంగ.) ఒకానొకవంగ, [illegible].

కప్పురభోగి. వై. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. [illegible] కప్పురభోగినేఁగ" [illegible]. [illegible] 3, ఆ.—వి. ధాన్యవిశేషము. (వృత్తియందు [illegible].) "ఉ. కప్పురభోగివంటకము గమ్మని [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

కప్పురము. వై. వి. కర్పూరము. (వృత్తియందు [illegible] కప్పురపుబెడము [illegible].)

కప్పుతాయి. దే. వి. [illegible].

కప్పెర. వై. వి. 1. కపాలము; "చ. [illegible] కప్పెరయు[illegible] [illegible]." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—2. భిక్షాపాత్రము. "సీ. [illegible] గప్పెరయునంగ." వర. 3, ఆ. (దీనిఁ గొందఱు కటాహమనియు నర్థము చెప్పుచున్నారు. ఆ యర్థము [illegible] చెప్పుట [illegible].)

కప్రము. వై. వి. కప్పరమునకు [illegible] రూపాంతరము. (వృత్తియందుఁ గప్పురశబ్దమునకె [illegible]. "గీ. [illegible] [illegible]." [illegible] చరిత్రము.)

కప్రములక. దుష్. వి (కప్రము+[illegible].) కప్పురపువంగ[illegible].

కఫము. సం. వి. అ. పుం. శ్లేష్మము, తెమడ.

కఫి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ఇ.) కఫరోగముగలవాఁడు.

కబంధము. సం. వి. అ. న. నీరు. పుం, న. తల తెగిపడ్డ శరీరము. పుం. [illegible].

కబంధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక రాక్షసుఁడు; 2. [illegible].

[illegible]. సం. [illegible] (అ. ఆ. [illegible].) [illegible], [illegible].

కబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కొప్పు; 2. [illegible]; 3. [illegible].

కబళనము. సం. వి. అ. న. మ్రింగుట.

కబళము. సం. వి. అ. పుం. గ్రాసము, కడి.

కబళించు. సం. స. క్రి. మ్రింగు.

క[illegible]డము. దే. వి. [illegible].

కబాయి. దే. వి. అంగి. "సీ. [illegible]." [illegible], అ. (రూ. కబాయీ. "రగడ. [illegible]." [illegible], ఆ.)

కబురు. హిం. వి. సమాచారము.

కబ్బప్రఁగూరుపరి. దుష్. వి. (కబ్బము+కూరుపరి.) కావ్యము రచించువాఁడు, కవి. "క. [illegible]." [illegible], కాం.

కబ్బము. వై. వి 1. కావ్యము; 2. ప్రబంధము. "ఉ. [illegible]." [illegible], ఆ.

కబ్బిలి. దే వి కల్లుద్రావువాఁడు, కొండికుఁడు.

కబేలా. హిం. వి. [illegible].

కమండలువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. సన్న్యాసులుంచుకొనెడు గిండివంటి మట్టిపాత్రము. పుం. [illegible].

కమటము. దే. వి. [illegible]. "చ. కమటము [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

కమఠము. సం. వి. అ. న. భిక్షాపాత్రము. పుం. తాఁబేలు.

కమఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుతాఁబేలు, డులి.

కమతకాఁడు. దే. వి. (కమతము+కాఁడు.) కమతముచేయు వాఁడు.

కమతము. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

కమతీఁడు. దే. వి. (కమతము+ఈఁడు.) కమతగాఁడు. "సీ. [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

కమనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మనోహరము, ఇంపైనది.

కమనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్ఛగలవాఁడు, కాము కుఁడు.

కమరు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." సం. "[illegible]." భార. అర. 2, ఆ.—వి. 1. [illegible]; "క. [illegible]." [illegible], ఆ.—2. [illegible] రూపాంతరము. "ఎ. గీ. [illegible]." [illegible] 2, ఆ

కమురుకొను. దే. [illegible]. [illegible], [illegible], "[illegible]." [illegible]. (రూ. [illegible].)

కమల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. ఉత్తమురాలు. అ. న. ను. 1. తామర; 2. ఎఱ్ఱతామర; 3. నీరు; 4. మందు; 5. [illegible] [illegible] సంబడి [illegible]; 6. రాగి. పుం. [illegible]. దు. బ్రహ్మ.

కమలచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], రాజహంసము.

కమలవల్లభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible].

కమలాప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. బ్రహ్మ.

కమలాఫలము. సం. వి. [illegible], [illegible].

కమలాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, [illegible].

కమలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరతీఁగె; 2. తామరకొలను.

కమలు. దే. అ. క్రి. 1. కందు; "చ. [illegible] [illegible]." భార. ఆది ౯, అ.—2. కాలు "ము. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." రా. [illegible].

కమలోత్తరము. సం. వి. అ. న. [illegible].

కమసాలవాఁడు. వై. వి. [illegible].

కమాను. అన్యదే. వి. త్రాసు, విల్లు.

కమి. దే. వి. కమిలి. "సీ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." ఢి. 3, అ. (ఇది [illegible] [illegible] [illegible], ప్రయోగాంతరము గనఁబడలేదు.)

కమికిలి. దే. వి. [illegible] [illegible] [illegible].

కమిచీ. హిం. వి. [illegible].

కమిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాముకుఁడు.

కమియు. దే. అ. క్రి. 1. కమియు; "సీ. [illegible] [illegible]." భాను. ౧, అ. —2. [illegible]; "క. [illegible] [illegible] [illegible]." రా. [illegible] —3. [illegible]. "చ. [illegible] [illegible] [illegible]." పారి. [illegible], అ.

కమిషన్. ఇం. వి [illegible] [illegible].

కమీజు. ఇం. [illegible] [illegible].

కముఁజా. వై. వి. [illegible]. "ఉ. [illegible] [illegible]." [illegible]. 3, భా.

కముచు. దే. స. క్రి. 1. క్రమ్ము; "[illegible] [illegible]." వై. ౫, అ.—2. మ్రింగు. "సీ. [illegible] [illegible]." [illegible]. ౪, అ.

కమ్మ. దే. వి. 1. స్త్రీకర్ణభూషణము; 2. పత్రిక; "సీ. [illegible] [illegible], [illegible]." [illegible]. [illegible].—వి. 3. [illegible]. "చ. [illegible]." ఢి. ౧, అ.—విణ. 1. [illegible]; (కమ్మగాలి మొ.)—2. మధురము; (కమ్మనీరు మొ.)—3. [illegible]. (కమ్మనూనియ మొ.)

కమ్మగాడ్పు. దే. వి. [illegible]. "ఉ, సీ. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]." [illegible]. ౨, అ.

కమ్మచ్చు. వై. వి. (కమ్మ + అచ్చు.) [illegible] [illegible]. "ఉ. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]." [illegible]. ౪, అ.

కమ్మటము. దే. వి. [illegible]. "మ. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible]." చంద్రా. ౪, అ.

కమ్మటీఁడు. దే. వి. (కమ్మటము + ఈఁడు.) [illegible], [illegible].

కమ్మతము. దే. వి. [illegible], కృషి.

కమ్మతీఁడు. దే. వి. (కమ్మతము + ఈఁడు.) [illegible], కృషీవలుఁడు. "[illegible]." [illegible]. ౫, అ.

కమ్మన. దే. వి 1. కమ్మదనము; (చూ. కమ్మ.) 2. మాధుర్యము; 3. [illegible]. (ఇది విశేషణముగనే [illegible].) "[illegible] [illegible] [illegible]." భార. అర. ౬, అ.

కమ్మనిమ్మ. దే. వి. [illegible], [illegible].

కమ్మనీరు. దృ. వి. [illegible]. "మ. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]." [illegible]. ౫, అ.

కమ్మనూనియ. దృ. వి. [illegible]. "సీ. [illegible] [illegible]." భార. అను. ౨, అ. (రూ. కమ్మనూనె.)

కమ్మపంజాలు. దే. వి. బ. [illegible]. "వ. [illegible] [illegible]." [illegible]. 3, అ.

కమ్మపిలి. దృ. వి. [illegible], మార్జాలి.

కమ్మర. వై. వి. [illegible] [illegible]. (కమ్మరవాఁడు, కమ్మరది.)

కమ్మరి. వై. వి. (కమ్మర + ఇ.) 1. కమ్మరవాఁడు; 2. [illegible]. "సీ. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]." [illegible]. ౫, [illegible].

కమ్మరీఁడు. వై. వి. (కమ్మర + ఈఁడు.) 1. కమ్మరవాఁడు; 2. [illegible]. "చ. [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]. 3, అ.

కమ్మరు. దే. వి. [illegible], [illegible].

కమ్మరుబొందు. దే. వి. [illegible].

కమ్మరేను. దే. వి. [illegible].

కమ్మవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, [illegible]. "ఎ. సీ. [illegible], [illegible]." [illegible]. ౪ ౯, (కమ్మ [illegible] మొ.)

కమ్మి. వై. వి. 1. [illegible]నకుపానికమ్మి; 2. బంగారుతీగను పానికమ్మి*; 3. వస్త్రపుఁగమ్మి*. "సీ. నవరత్నమిన్నఁదోఁగానిదిద్దపుఁగమ్మి గట్టువసిఁడికమ్ములవట్టువద్దెంబు." ధీ. ౧, ఆ.—4. బండికంటికడకమ్మి*. "వ. ద్వాదశాంతరంబులునాయుతమ్ములగుకమ్ములతోఁ జుట్టంగలిగి." సం. [illegible]ద్వాదశారంపవచ్చె మిత్రవాధి సంవత్సరాత్మక[illegible]మనంతి." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ. 5. పేముటొద్దు.

కమ్మిబండి. ద్వి. వి. కమ్మివేసిన ప్రానిశకట[illegible].

కమ్మిరించు. దే. స. క్రి. మూయు. "క. ఇలుపాద్భికటంభాండం, బులుకోఁధింపంగనాక్రమూలదినమదోం, తులసంధిఁగమ్మిరించిన, నలనల మనుపేఁడిపాయసమ్ముఁగనుఁగొనెఁ." భో. 3, ఆ.

కమ్ము. వై. స. క్రి. కమ్మిగాదోఁకఁగొట్టు*. "గీ. మేటిజక్కుటియ నటఁగొ్రత్తిం మమింపుఁ, తొడివిరుదన ప్రతాపాగ్నిఁబులుమెట్టి, కమ్మిగద్దియ దాఁగలఁగమ్మియట్టి, కొమ్ముఁగావింపఁదోలుపెత్తమ్మితాలి." వసు. ౨, ఆ.

కమ్మెరాకు. దే. వి. (కమ్మెర+ఆకు.) కొరపు నల్లరచుంలపాకు.

క్రమ్రము. సం. విశ. 1. ఇంపైనది; 2. ఇచ్ఛకలది.

కయాహాము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుపదూడ.

కయిపు. హిం. వి. మత్తు.

కయివారము. యు. దే. వి. గనిమయంచు. వై. వి. స్తోత్రము*. "బయ గ్రాహి. రపొలముల వేద్యఁగయివారములుసేయుచుసుధీర మునిరాక్షర్." భాను. ౨, ఆ.

కయ్య. దే. వి. మడి. (చూ. క్రయ్య.)

కయ్యపుఁదిండి. దే. వి. (క్రయ్యము+తిండి.) కలహాశనుఁడు, నారదుఁడు "గీ. కూర్మిఁగయ్యంపుఁదిండి, తపసి కన్నాకు కత వినుతవఁజాచి, యిట్టులనియె." అచ్చ. యుం, కాం.

కయ్యము. దే. వి. జగడము, యుద్ధము.

కయ్యర. దే. వి. హీనజాతి పక్షికము.

కయ్యాలక్రచ్చే. దే. విశ. కలహాశీలుఁడు. "సీ. కయ్యాల క్రచ్చపుతిరాలుత్రత్రుపుచ్చ నదా మండువాఁడతిశాంతమహిమఁడయ్య." పాండు. ౪, ఆ.

కర. యు. దే. వి. తీరము. "క. వారిధ్వజిళమగాదు, తరపంపారాబ్ధిఁ గడచుపాధుజనులకుం, గరయి." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.—వై. విశ. తిక్ష్ణము. (కరపాన.)

కరంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. లోపల నెమియులేని బొండ్లపుఁచిప్ప; 2. బొక్క; 3. తల.

కరంజము. సం. వి. అ. న. పులిగోరుకీ. పుం. గానుగుకీ.

కరండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. తేనెపెర; 3. కరాటము. (ఇది యా యర్థమున మూఁడు లింగములందునను.)

కరంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంబళముకీ; 2. మిశ్రము.

కరంభము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుతోఁగలిపిన పేలపిండి.

కరఁగు. దే. అ. క్రి. ద్రవించు. "కమలంధుశా నితిమఁగరంగిన కాంతల." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—అం, ప్రే. కరఁగించు. "౨, గీ. [illegible] చాలమలోగూతవైదుఁ, గరఁగిపోయిమాయింపదిరుప్పుగట్టి, క్రొవ్వివెడ వైకల్య సంపుటము తగడు, తెంచిరోగామయిష్టమైమయి [illegible]." భార. విరా. ౨, ఆ.—వి. కరఁగుట. (చూ. కరఁగు[illegible].)

కరఁగుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (కరఁగు+పడు.) కరఁగు. "వ. గాంభీరంబు కరఁగుపడపెంచఁగుపడి." పాండు. ౬, ఆ.

కరఁచు. దే. ప్రే. కరఁగఁజేయు.

కరక. ఉభ. దే. వి. హరీతకీ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. వడగళ్లు. అ. స. ము. పుట్టగొడుగు. పుం, న. 1. గిండితంటెపాత్రము; 2. లోపల నేమియులేని బొండ్లపుఁచిప్ప. పుం. 1. దానిమ్మకీ; 2. పక్షివిశేషము.

కరకంచు. దే. వి. (కరక+అంచు.) కరక్కాయతోటితో ప్రాపియంచు.

కరకణి. దే. వి. వేఁటాడుటకు ఉపయుక్తమగు సాధనవిశేషము. "గొరక లక్షలకముల కరకణీలు." రుక్మాం. 3, ఆ.

కరకర. దే. వి. వ్రాయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

కరకరి. దే. వి. 1. క్రూరభావము; "కరకరిగూఁటఁగల్లయిదఁగా." పాం 3, ఆ—2. దేషము. "కళింగులంబులకుగంధగజంబులుఁ బంధరాజతోఁ గరకరిపుట్టఁగాఁగలదు." వై. ౫, ఆ.

కరకసా. వై. విశ. కఠిన. (కరకపాసేల.)

కరకాయ. దే. వి. (కరక+కాయ.) కరకచెట్టుకాయ.

కరగసము. వై. వి. అంటకము, క్రకచము.

కరగోడ. ద్వి. వి. (తెలుఁగునాటువై.) పాడిపుట్టతో నేర్పఱచిన గోడ.

కరజము. సం. వి. అ. న. పులిగోరుకీ; పుం. 1. గోరు; 2. గానుగుకీ.

కరట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రయాసముచేతఁ బిదుకఁదగిన యావు, ఆవు; 2. గాఁదికీ. అ. పుం. ము. 1. కాకి; 2. కుసుమపుత్తువ; 3. గోఁదురుఁగప్ప; 4. పనఁగుచెక్కిలి; 5. నింద్యజీవనము; 6. వాద్యవిశేషము; 7. పీనదశాహాదిశ్రాద్ధము.

కరటి. సం. వి. ఇ. పుం. గజము, ఏనుఁగు.

కరడము. దే. వి. అల. "సీ. కాంతాదిముఖముపైకరపడిగ్గుడి కందర్పవిక్రుతుల కరడములును." ధీ. ౫, ఆ.

కరడు. దే. వి. 1. అల; "సీ. గగనంబుతోరాయుకరడులుగలజలంబిబి పాదతిఁయఱ్ఱవము కరతి." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—2. పక్షివిశేషము.

కరణకమ్మలు. దే. వి. ద్రాక్షాజాతివిశేషము.

కరణము. సం. వి. అ. న. 1. లెక్కవ్రాయువాఁడు; 2. ఉపాధి; (ఇవి. ౧౧.—బవ, బాలవ, కౌలవ, తైతిల, గరజ, వణిక్కు, భద్ర, శకుని, చతుష్పాత్తు, నాగవము, కింస్తుఘ్నము.) 3. గామ[illegible]; 4. ఇంద్రియము; 5. కారణము; 6. క్రియాభేదము; 7. పని; 8. క్షేత్రము; 9. గీతభేదము; 10. నృత్యభేదము; 11. పూఁత; 12. రతిబంధము; 13. శరీరము. పుం. ము. శూద్రస్త్రీకిని వైశ్యునకును బుట్టినవాఁడు. (శ్రీకరణము.—మునసబు, వాక్య కర్తము.)

కరణి. దే. వి. విధము. "ఉ. లెక్కఁడి నట్టిగపెంపై, యెక్కుడు క్రియాపాలదక్షులిటఁజని పెద్దల్, తెలుక్కఁగనుండుమనా గ్రహముఁ, దక్కఁటితియనద్య మేటిలఁగైతిదులాక్షా." పారి ఉ. ౬, ఆ.

కరణికము. వై. వి. కరణముపానిని.

కరణీయము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) చేయఁదగినది.

కరతిత్తి. వై. వి. కత్తిపుట్టకంచి. "క. [illegible]కరతిత్తిగానిజానిత్రయు." పారిజా. ౩, ఆ.

కరతోయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గౌరీవివాహకాలమందు ఈశ్వరుని హస్తమువలనఁ బుట్టిన యేఱు.

కరదము. సం. వి. అ. పుం. ఉపహారము, కానుక.

కరదివియ. వై. వి. దివ్వటీ.

కరదివ్వియ. వై. వి.——వై.——

కరదివ్వె. వై. వి. కరదివ్వియయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. కరము సంబరానకఖడ్గపత్రాళి, మరుదుగాఁ గరదివ్వెలు ప్రోవులుగను." పారిజా. ౧, ఆ.

కరదీపిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దివ్వటీ.

కరపక్క. దే. వి. వర్ణహీనమైన కెంపుఱాయి.

కరపత్రము. సం. వి. అ. న. క్రకచము, అంపము.

కరపుచ్చె. దే. వి. పొడుగుకుటికీ.

కరఫలము. సం. వి. అ. పుం. సుబ్బుము దోసెడు గొలుసము.

కరభుజము. దే వి. ఇత్రాలముకీ.

కరబూజా. హిం. వి. ఒకపండు.

కరభము. సం. వి. అ. పుం. 1. మణికట్టుమొదలు చిటికెనవ్రేలి మొదలువఱకుఁగల చేతిపార్శ్వభాగము; 2. ఒంటెపిల్ల.

కరమర్దము. సం. వి. అ. పుం. కలివేకీ.

కరము. ఉభ. దే. అవ్య. అత్యంతము. (కృతియందు దీని పాఁడి శబ్దము పరముగునో మువర్ణలోపము మహాకవిప్రయోగములయందుఁ గానఁబడుచున్నది. "కరవాఁడిమాపులు." కరవాఁడినఖములు.)— సం. వి. అ. పుం. 1. చేయి; 2. కిరణము; 3. తొండము; 4. కప్పము; 5. వడగల్లు.

కరరుహము. సం. వి. అ. పుం. నఖము, గోరు.

కరవటము. వై. వి. బరణి*. "సీ. పాదలితముండొండదివియును ధూపయుతికలుఁ, దొడిగానియుడిచీఁకటి ప్రోవులవలన, దుక్కుటంబుగఁగాటుక గుక్కపట్టి, కరవటంబున అగపడదఖండి మునురె." ఆ. 3, ఆ.

కరవాఁక. దే. వి. [illegible] తోరముండెడి బరదనేల.

కరవాయి. దే. వి. లోహకారుఁడు సుత్తెతోఁ బాత్రములను బాఁ గఁగొట్టునప్పుడు ఒత్తడుగా వానిలోపలఁ బెట్టించెడి మొన కంపు [illegible].

కరవాలము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కరవాలు. వై. వి.——వై.——"క. [illegible], [illegible]." [illegible], గాం.

కరవాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కత్తిపీట; 2. చేకత్తి.

కరవీరము. సం వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. గన్నేరుకీ; 3. ఒక రాక్షసుఁడు.

కరశాఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అంగుళి, వ్రేలు.

కరసాన. వై. వి. [illegible] సానఁబెట్టుటకుఁ గావలసిన సాధనము. "క. [illegible]." భా. 3, ఆ.

కరహాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. తామరదుంప; 2. మంగకీ.

కరా. వై. విశ. తీక్ష్ణము. (కరా[illegible]. మొ.) కరయొక్క రూపాంతరము.

కరాచురకత్తి. వై. వి. ఖడ్గము. "దాకలంటునవిరాళికరాచురకత్తి" పాణ్డు. ౪, ఆ. (చురకత్తి, [illegible], చూరి ఈ శబ్దములు కరాశబ్దముతో చక్కకమైనప్పుడు ఖడ్గవాచకములుగాఁ బ్రయోగములం గానఁబడుచున్నవి.)

కరాచురి. వై. వి. (దూ.)——వై.——"క. [illegible] చేత కరాచురి [illegible]." పాణ్డు. ౫, ఆ.

కరాచూరి. వై. వి. (దూ.)——వై.——"గ. రాచూరితిత్తి విధుని, రాచూరించెగినిరంతరము సమరమ్మున్, దోడుఁజూచిన శాస్త్రా, లోరసలందలికత్తిలు దురధియాతుల్." రామా. ౧, ఆ.

కరాటము. వై. వి. బరణి*. "సీ. పద్మరాగంబుకరాటమ్ము[illegible] దుట్టుర్తిసంభృతలోదకీకలమ్ము." చంద్రా. ౧, ఆ. (కరవటము యొక్క రూపాంతరము.)

కరాపువు. వై. వి. లవంగము.

కరారు. హిం. వి. ఏర్పాటు, నిర్ణయము.

కరారునామా. హిం. వి. ఒడంబడికపత్రము.

కరాళము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లగగ్గెరకీ; 2. వెన్నముక. పుం. నక్షత్రములోని. విశ. 1. ఒడ్డుపొడుగుఁగలది; 2. భయంకరమైనది; 3. పెల్లుబుట్టించునది.

కరాళించు. దే. అ. క్రి. 1. బొబ్బరించు; "క. గిరిగహ్వరాసనంబుల[illegible] డింగతిని కరాళించె." పర. ౪, ఆ.—2. జరించు. "ద్వి. ఎక్కవనైతేయులిటునటువడిఁగ, లెక్కసేయక కరాళించుచుఁబుడముల." రా. యు, గాం.—స. క్రి. నిందించు. "ద్వి. తక్కుసేయనిలోకులాఁడిని సన్ను, వెక్కసేయకకరాళించెనిరాణ." పారిజా. ౨, భా.

కరి. ఉభ. దే. వి. 1. నిదర్శనము; "చ. [illegible]." అను. ౪, ఆ.—2. మేర. "క. ఖాండీరవటము కరిగా" పారి. భా. 2, ఆ.—విశ. సాక్షి. "దివాకరపావకాగ్నులు [illegible]." భార. ఆది. ౨, ఆ.- సం. వి. న. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. గొరె.

కరిఖలము. సం. వి. అ. పుం. నెఱుకగానాదిపాదము.

కరిగాలు. దే. వి. వ. పాతివారిలో నొకతెగవారు.

కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధేనుక, ఆఁడేనుఁగు.

కరిది. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. "ఎ, గీ. కరటి యనునదిని యనఁగను గరిడి యనఁగఁ, దప్పెట యనంగవాద్యభేదములు చెలఁగు." అం, భా. త్రి. వా.

కరిపిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కరిమాచలము. సం. వి. అ. పుం. సింహము.

కరివె. దే. వి. [illegible] గానియుండునట్లు [illegible] కరంగము, [illegible].

కరివెద. దే. వి. [illegible].

కరిసనము. వై. వి. కృషి. "గ. [illegible], [illegible], గరిసనమునకేమఁగఁజాడు [illegible]." భార. అశ. ౪, ఆ. (చూ. కర్షణము.)

కరిసించు. గ్రా. స. క్రి. [illegible]ించు. "సీ. కంఠీరవములైనఁ గరిసించు బయలాని తొంరటి వెర్చి నిర్భ[illegible]." బహులాశ్వచరిత్రము.

కరిసె. గ్రా. వి. గాబుకలుము*. "[illegible]యసంగనుగా[illegible]బోవ్య." అం, ధా. ద్వి. గ్రా.

కరీరము. సం. వి. అ. పుం, [illegible]. పుం. 1. కుండ. 2. వెదురుమొలక.

కరీరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఏనుఁగుకొమ్ముమొద[illegible]

కరీషము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఎరువు; 2. ఎండుపిడక. 3. పిడక.

కరుగు. దే. వి. 1. పోఁతపోసెడియచ్చు; "ద. కరుగునఁ బోయ మూడ్కొనాడికంబుగఁ జాతమంచుఁ బైపడిన్." చంద్రా. ౨, అ.— 2. కరిపొట్టకట్ల.

కరుడు. దే. వి. 1. గట్టిపడిన ముద్ద; "గీ. కలిమిఁ బ్లాశీతమునఁ గరుడుగట్టి, వినువుమేఘ్యమధ్యమునఁ బ్రవృద్ధిఁ బొంది, గాలవశత నభ్రపంఙ్తులంగంబుశిల్లఁ, గలిగె శిశువయిమూరుక గరియలవ్వ." భార. స్త్రీ. ౧, అ.— 2. దినదినము ప్రాఁకెడు పంక్తిపురెక్క.

కరుడుగట్టు. దే. అ. క్రి. (కరుడు+కట్టు.) గట్టి, ముద్దయగు. (చూ. రేంరేంక.)

కరుణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కనికరము. అ. పుం. ము. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. ఒకరసము. (చూ. రసము.)

కరుణించు. దే. అ. క్రి. కనికరించు.

కరుమల. గ్రా. వి. (చూ.) కమ్మర*. (కరుమలవాఁడు, కరుమలది.)

కరువ. గ్రా. వి. గొంది. "క. గట్టుమనుబ్బలియనంగఁ గరువయనంగా." అం, ధా. ద్వి. గ్రా.

కరువలి. దే. వి. గాలి, వాయువు.

కరువలిపట్టి. దే. వి. 1. భీముఁడు; 2. హనుమంతుఁడు (ఇట్లు గాడుపుపట్టి, గాలికొడుకు మొ.)

కరువలిరిక్క. దే. వి. స్వాతినక్షత్రము.

కరువలివిందు. దే. వి. అగ్ని, వాయుసఖుఁడు. "సీ. వచ్చఁ జోఁకుకరాజావారితోఁ గరువలివిందుకున్న[illegible]బొందునట్టె." రామా. ౬, అ.

కరువు. యు. దే. వి. కరుగుయొక్క రూపాంతరము. "ద. [illegible]యుగునిట్టివిట్టవిని[illegible] [illegible]సృష్టికై, [illegible] [illegible]గరువులవాండు[illegible]గుసటైనసం గనుచుటైవెర్చునత్, [illegible] [illegible]యూఁగఁగా." అను. ౨, అ.— గ్రా. కఱవు. "క. ధర. [illegible] [illegible]దంద్వడియు [illegible] తల్లి[illegible], [illegible] [illegible], గరువులుంఢక్తవ్రాలకలితములయ్యెన్." భార. అర. ౧, అ.

కరుసు. గ్రా. వి. పరుషోక్తి*. "సీ. [illegible]." అం, ధా. ద్వి. హాస్య.

కరూషము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కరేకరము. సం. వి. అ. న. పిడికిటిపోటు.

కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. పెద్దకొక్కెర.

కరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఆఁడేనుఁగు. పుం. 1. ఏనుఁగు; 2. కొండగోఁగు.

కరోటకము. సం. వి. అ. న. వస్త్రములుపెట్టెడుపెట్టె, పొక్కిలి.

కరోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తలయెముక, పుఱ్ఱె.

కర్కంధువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. 1. రేఁగుచెట్టు; 2. గంగరేఁగుచెట్టు.

కర్కటకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొడ్డుగాఁకరచెట్టు.

కర్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎండ్రి; 2. కొక్కెర; 3. చెట్టు; 4. నాఁగుదోసచెట్టు; 5. బూరుగుకాయ; 6. ఒకరాశి; (చూ. రాశి.) 7. అభినయహస్తవిశేషము. (రెండుచేతుల వ్రేళ్లను సొరఁటొరటిసందున నడికట్టుగాఁ గూర్చుకట్టినది.)

కర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దోసచెట్టు.

కర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. అందము; 2. అద్దము; 3. ఎండ్రి; 4. కుండ; 5. తెల్లగుఱ్ఱము; 6. నిప్పు. విణ. 1. తెల్లనిది; 2. మంచిది.

కర్కరము. సం. వి. అ. న. కంకరరాయి. పుం. అద్దము. విణ. కఠినమైనది.

కర్కరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 దోసచెట్టు; "ఉప్పుకపిందనిధకర్కరి ఖండములతోఁడ." అను. ౨, అ.— 2. గిండివంటి చిట్టిపాత్రము.

కర్కరేటువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. పెద్దకొక్కెర.

కర్కశము. సం. వి. అ. పుం, 1. కంపిల్లచెట్టు, 2. కసిందచెట్టు. 3. చెఱకు. విణ. 1 కనికరములేనిది; 2. కఠినమైనది; 3. గట్టిది; 4. తెగువగలది; 5. నొప్పించునది.

కర్కారువు. సం. వి. ఉ పుం. గుమ్మడిచెట్టు.

కర్కోటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకపాము; 2. మారేడుచెట్టు.

కర్కోటము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిగాఁకరచెట్టు.

కర్కోలకము. సం. వి. అ. న. తక్కోలపుచెట్టు (చూ. కక్కోలకము.)

కర్బూరము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. గంట్లకచోరము.

కర్జకాయ. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.

కర్జము. గ్రా. వి. పని, కార్యము.

కర్ణజలౌక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెవిజొఱుపాము.

కర్ణజలౌకము. సం. వి. ద. పుం.——స్త్రీ.——

కర్ణధారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాఁడు, అఱగాటి.

కర్ణపత్రము. సం. వి. అ. న. కమ్మి, చెవికమ్మ.

కర్ణపూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంకేలిచెట్టు; 2. కడిమిచెట్టు; 3. పుష్పాదులచేఁ జేయఁబడిన చెవికమ్మ; 4. దిరిసెనచెట్టు; 5. నల్లకలువ.

కర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెవి; 2. కన్నము; 3. చుక్కాని; 4 దు. కుంతి పెద్దకొడుకు.

కర్ణలత. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెవితమ్మె.

కర్ణవేష్టనము. సం. వి. అ. న. కుండలము, పోఁగులు.

కర్ణాకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కర్ణాటము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కర్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చెవికమ్మ; 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. చేతినడిమివ్రేలు; 5. [illegible].

కర్ణికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోఁగుచెట్టు; దీనికి రేచక ద్రుమము, పరివ్యాధము... 2. తెల్లచెట్టు.

కర్ణీరథము. సం. వి. అ. పుం. ధాలామె [illegible] పల్లకీ.

కర్ణేజపుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సూచకుఁడు, కొండెగాఁడు.

కర్త. సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మ. విణ. చేయువాఁడు.

కర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తిరించుట; 2. స్త్రీలు రాట్నమున వడకుట; 3. [illegible].

కర్తరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కత్తెర; 2. భరణి నక్షత్రము నాలుగు పాదములయందును, కృత్తికయందును, రోహిణి మొదటిపాదమునందును సూర్యుఁడుండుకాలము.

కర్తరీముఖము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటన వ్రేలినిఁ జూపుడు వ్రేలిమొదటఁ గూర్చి యుంగరపు వ్రేలిని జూపుడు వ్రేళ్లను గత్తెరవలెఁ బట్టినది.)

కర్తలాంగము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] కత్తెర... “శ్లో. [illegible] కర్తలాంగము...” అని [illegible]. “క. [illegible] కర్తలాంగ [illegible].” వై. ౬, అ. (అప్పకవీయమున దీని సరిఁ బోల్చి తెల్లని యని వ్రాయబడియుండుటచేత నిక్కడ నిది [illegible].)

కర్తవ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చేయఁదగినది.

కర్తారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కత్తెరవంటి [illegible].

కర్దమము. సం. వి. అ. పుం. బురద, అడుసు.

కర్పటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వస్త్రము; 2. చినిఁగినవస్త్రము, మాసినవస్త్రము. (అనికొందఱు.)

కర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. కొప్పెర, 3. శస్త్రభేదము.

కర్పరాలము. సం. వి. అ పుం. కొండగోగుచెట్టు.

కర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible] అంజనము.

కర్పూరగంధి. సం. వి. అ. స్త్రీ. కస్తూరగంధి.

కర్పూరభోగి. సం. వి. ఇ. న. (చూ. కప్పురభోగి.)

కర్పూరము. సం. వి. అ. పుం, న. ఘనసారము, కప్పురము.

కర్బుర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]. అ. న. ము. 1. నీరు; 2. బంగారు. పుం. 1. పాపము; 2. చిత్రవర్ణము. విణ. చిత్రవర్ణముగలది.

కర్బురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు.

కర్మంది. సం. వి. న్. పుం. పారాశరి, సన్న్యాసి.

కర్మకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పనివాఁడు.

కర్మకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరవాఁడు. విణ. [illegible] పని చేయువాఁడు.

కర్మఠుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) [illegible] పని చేయువాఁడు.

కర్మణ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కూలి; 2. [illegible].

కర్మము. సం. వి. న్. న. 1. [illegible]; 2. పని. (చూ. కర్మ.) (కర్మ—శాస్త్రమునందు [illegible]:—ఉత్క్షేపణము, అపక్షేపణము, ఆకుంచనము, ప్రసారణము, గమనము.) (స్మృతి—[illegible] యజనము, [illegible] అధ్యయనము, అధ్యాపనము, దానము, ప్రతిగ్రహము, [illegible]—గర్భాధానము, పుంసవనము, సీమంతము, జాతకర్మము, [illegible] అన్నప్రాశనము, చౌలము, ఉపనయనము, [illegible], [illegible] గోదానము, సమావర్తనము, వివాహము, [illegible])

కర్మయోగము. సం. వి. అ. న. కలియుగము.

కర్మసాక్షి. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుఁడు, చేయుపనులసాక్షి.

కర్మారము. సం. వి. అ. న. వెదురు.

కర్మారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరవాఁడు.

కర్మేంద్రియము. సం. వి. అ. న. పాయూపస్థపాణి పాదవాక్కులనెడి యైదు.

కర్వలి. దే. వి. కరువలియొక్క రూపాంతరము.

కర్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఈడ్చువాఁడు. 2. దున్నుకొనిబ్రదుకువాఁడు.

కర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. ఈడ్చుట; 2. దున్నుట; 3. ఒరయుట.

కర్షఫలము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్రచెట్టు.

కర్షము. సం. వి. అ. పుం, న. పదునారుమాసములయెత్తు. పుం. ఒరయుట.

కర్షితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఈడువఁబడినది; 2. దున్నఁబడినది; 3. ఒరయఁబడినది.

కర్షువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. యజ్ఞార్థమైనదుక్కి వంక. (అనికొందఱు.) పుం. పిడకనిప్పు.

కర్సనము. వై. వి. [illegible] రూపాంతరము. “[illegible].” భార. శా. ౧, అ. “[illegible].” భాగ. ౫, ౫౦.

కలి. వై. వి. 1. కలుపు; “ఉ. [illegible].” పారి. భా. ౧, అ.—2. ము[illegible]. “ఉ. [illegible].” పారి. భా. ౫, అ.

కలికంఠుఁడు. వై. గ్రా. వి. కోకిల, గరళకంఠుఁడు.

కలికరి. వై. విణ. (కలి+కరి.) [illegible]. “[illegible].” (కలికరి అనఁగా నిక్కడ సమర్థుఁడని యర్థము.) పాండు. ౪, అ.

కలికము. దే. వి. కందుట, ప్రొద్దుపోదుమాట, ఒరయుట, [illegible]. (కలికముగొండి, [illegible].)

కలికతె. దే. వి. బాధ. “ఉ. [illegible].” [illegible] ౫, అ.

కలుకు. వై. వి. 1. [illegible], [illegible]. "సీ. [illegible]" పారి. [illegible] — 2. బ. [illegible]. "ద్వి. [illegible]." రా. యు. కాం.—వి. 1. [illegible], 2. [illegible]. ([illegible])

కలుకుగిల. వై. అ. క్రి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]

కలుకుట్లు. దే. వి. బ. [illegible] అనియు, [illegible] అనియు ఉభయవిధముగా వాడు చున్నారు.)

కలుకుదుష్టు. తద్భ. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]" [illegible]

కలుచు. దే స క్రి. 1. అర్చించు; 2. కాటుచేయు. "క. [illegible]." [illegible]

కలుటి. దే. వి. [illegible]. "గీ. [illegible]." భార. [illegible] "సీ. [illegible]." పారి. [illegible]

కలుత. వై. వి. 1. చీవ్ప; 2. దుర్బుద్ధి. "క. [illegible]." [illegible]

కలుతలాడు. వై. వి. (కలుత + ఆడు.) దుర్బుద్ధుడు. "గీ. [illegible]." పారి. [illegible]

కలుద. వై. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible]

కలుదూపము. వై. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible]

కలునూనె. తద్భ వి. (కల్లు + నూనె.) [illegible].

కలుపు. దే. క్రి. [illegible]. వి. దుర్బుద్ధి. "సీ. [illegible]." భార. [illegible]

కలువ. దే. వి. [illegible].

కలువాడు. దే. వి. [illegible].

కలుషు. దే. వి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible]

[illegible]." రామా. [illegible]—2. [illegible]. "సీ. [illegible]." అచ్చ. [illegible]

కళి. వై వి. [illegible]. విణ. నల్లనిది.

కళిపక్కము. వై. వి. కృష్ణపక్షము.

[illegible]ము. వై. విణ. కృష్ణవర్ణము. "సీ. [illegible]." [illegible]

కళివేము. తద్భ. వి. [illegible], [illegible].

కళివేలుపు. తద్భ. వి. [illegible], కృష్ణుడు.

కళివేల్పురిక్క. తద్భ. వి. [illegible].

కలుకు. దే. స. క్రి. రాచు. "ఎ. గీ. [illegible]." [illegible]

కలుకుట్లు. దే. వి బ. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible]

కలుక్కు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

కలుగోల. దే. వి. (కల్లు + కోల.) [illegible].

కలుదు. వై. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible] "క. [illegible]." [illegible] "గీ. [illegible]." పారి. [illegible]

కలుదులాడు. వై. విణ. (కలుదులు + ఆడు.) [illegible]. "గీ. [illegible]." పారి. [illegible]

కల్ల. యు. దే. వి. [illegible]. వై. 1. [illegible]; "సీ. [illegible]." పారి. [illegible]—2. [illegible].

కల్లకుట్లు. దే వి. బ. [illegible].

కల్లమడ. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible]

కల్లి. వై. వి. [illegible]. విణ. నల్లనివాడు. "ఎ. గీ. [illegible]." పారి. [illegible]

కల్లు. దే. వి. [illegible].

కల్లుకుట్లు. దే. వి. బ. ([illegible].) [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible]

కల్లుగుద్దలి. తద్భ. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible]

కల. ఉత. దే. వి. స్వప్నము. సం. వి. స్త్రీ. 1. మున్నది గాక లగ్నమగునది; 2. చంద్రుని పదునాఱవభాగము; 3. భాగము; 4. స్త్రీ రజస్సు; 5. [illegible]; 6. శిల్పము. అ. న. ము. లేతప్పు. ఉం. 1. అవ్యక్తమధురము; (ధ్వని) 2. అజీర్ణము. (కలలు అఱువదినాలుగు.—ఇతిహాసము, ఆగమము, కావ్యము, అలంకారము, నాటకము, గాయకత్వము, కవిత్వము, కామశాస్త్రము, దురోదరము, దేశభాషాలిపిజ్ఞానము, లిపికర్మము, వాచకము, అవధానము, స్వరశాస్త్రము, శాకునము, సాముద్రికము, రత్నశాస్త్రము, రథాశ్వగజకౌశలము, మల్లశాస్త్రము, సూదకర్మము, దోహదము, గంధవాదము, ధాతువాదము, ఖనివాదము, రసవాదము, జలవాదము, అగ్నిస్తంభము, ఖడ్గస్తంభము, జలస్తంభము, వాక్స్తంభము, వయస్స్తంభము, వశ్యము, ఆకర్షణము, మోహనము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మారణము, కాలవంచనము, పరకాయప్రవేశము, పాదుకాసిద్ధి, వాక్సిద్ధి, ఘుటికాసిద్ధి, ఐంద్రజాలికము, అంజనము, దృష్టివంచనము, స్వరవంచనము, మణిమంత్రౌషధాదిసిద్ధి, చోరకర్మము, చిత్రక్రియ, లోహక్రియ, అశ్మక్రియ, మృత్క్రియ, దారుక్రియ, వేణుక్రియ, చర్మక్రియ, అంబరక్రియ, అదృశ్యకరణము, దూతీకరణము, మృగయ, వాణిజ్యము, పాశుపాల్యము, కృషి, ఆసవకర్మము, ప్రాణిద్యూతకౌశలము.)

కలంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మచ్చ; 2. ఇనుపదిట్టము; 3. మాట.

కలంకారి. దే. వి. వ్రాఁతపనితనము.

కలంజము. సం. వి. అ. పుం. గంజాయి.

కలందాను. హిం. వి. కలములుంచు పెట్టె.

కలంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూరనార; 2. బాణము.

కలంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీఁగబచ్చలి.

కలఁక. దే. వి. 1. కలఁగుట; 2. కంటిజెబ్బు.

కలఁకఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (కలఁక+పాఱు.) కలఁతపడు. "కలఁకంబాఱి మనంబుఁ జెల్లిపడ గర్వోద్ధతుం డై పట్టి." భాగ. ౧౦, పూ. ౦. భా.

కలఁకపాటు. దే. వి. కలఁతపడుట. "క. ఇక్కలఁకపాటు తక్కఁ దలఁపఁ గలుగంగాదు మంచు." భా. ౪, అ.

కలఁచు. వై. వి. 1. కర్ణము; 2. స్థానము; 3. యుద్ధము*. (కలను యొక్క రూపాంతరము. చూ. కలను.)

కలఁచువ. దే. వి. కలఁత. "పెక్కు కలంచువఁ దీఱ మదిం గూరి కనైన." పారి. ౫, అ.

కలెక్టరు. ఆం. వి. జిల్లాల అధికారి.

కలఁగఁబడు. దే. అ. క్రి. (కలఁగ+పడు.) కలఁగు, సంక్షోభించు. "క. పాత్రుఁడౌ, ద్రోణుఁ డస్త్రవిలయమున కలంగఁబడియెన్." భార. ద్రో. ౪, అ. (సాక్షరమునఁబడు.)

కలఁగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (కలఁగ+పాఱు.)——వై.——"కలఁగంబాఱి కోలంగ నాలుగులను డెందములో." పారి. ౬. ౫, అ.

కలఁగు. దే. అ. క్రి. కలఁగఁబాఱు, కలఁతపడు.

కలఁచియాడు. దే. స. క్రి. (కలఁచి+ఆడు.) కలఁచు. "క. ఇట్లు కొలను లేంచంద్రలఁ గలఁచి, యాడితిమ్మనిచెనోక." భార. విరా. ౫, అ.

కలఁతో. దే. క్రి. కలఁగఁజేయు.

కలఁత. దే. వి. క్షోభము.

కలఁతపడు. దే. అ. క్రి. కలఁగు, [illegible]పడు.

కలకంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]క్తము మధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. పావురము; 4. [illegible].

కలకల. దే. వి. నవ్వుటయందగు [illegible]కరణము.

కలకలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంపుగఁ బుట్టిన పెక్కుమ్రోఁతలు, అలజడి; 3. కలకలము.

కలకాలము. [illegible].

కలగల్పు. దే. వి. (కలపు+కలపు.) 1. కలుపుఁగోలుతనము; 2. కలుపుఁగూర. (రూ. కలగల్పు, కలుపుఁగూరలు.—"సీ. ఒక కొన్ని కలగల్పులొకకొన్ని బజ్జులొకకొన్ని రీతుల యుపూర్వపుఁగలు." పాండు. ౪, అ.)

కలగుండు. దే. వి. కలఁత, క్షోభము.

కలగుండుగొను. దే. అ. క్రి. (కలగుండు+కొను.) కలఁగు. "౧, సీ. చేదియుగధళ యాదిసేన, తెల్లఁబెదరఁదరలఁదల్లడపడఁగల గుండుగొనఁగఁజేసెఁగుంభజాండు." భార. ద్రో. ౧, అ.

కలగుండుపడు. దే. అ. క్రి. (కలగుండు+పడు.) కలఁగు.

కలగుండువెట్టు. దే. స. క్రి. (కలగుండు+పెట్టు.) కలఁచు. "క. పాత్యకియుఁ బి ధృష్టద్యుమ్నుఁడును దాఁకుడురు సైన్యము లఁగల గుండువెట్ట." భార. భీష్మ. ౩, అ.

కలగూర. దే. వి. (కలపు+కూర.) పెక్కు దినుసులు కలిసిన కూరాకు.

కలగొను. దే. అ. క్రి. (కలపు+కొను.) 1. కలఁగు; "సీ. తమ మృగజాతులెల్లను బ్రమసియుట్టు, గట్టుఁగలగొనిచెదరె." భార. విరా. ౪, అ.—2. వ్యాపించు. "ఎక్కువిశ్వజ్ఞతతోవలోచనంగల గొనెనారటంబు." శు, పారి. ౫, అ.

కలజావ్వి. దే. వి. కందరాటము?.

కలతెలుఁగు. దే. వి. యాథార్థ్యము.

కలధౌతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. బంగారు; 3. అవ్యక్తమధురధ్వని.

కలధ్వని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అవ్యక్తమధురధ్వని; 2. కోకిలము; 3. నెమలి; 4. పావురము.

కలన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఎఱుఁగుట; 2. పొందుట.

కలను. వై. వి. 1. కర్ణము; "క. పొలములు లోఁబగ్రాముము, కలను ద్రుమములు తోయుకూలములనకృపరాం, తలతోఁ సంగము చేసినఁ, గలయంబెరిమట్టినావిలాపుఁగనలయుగ్." సం. "క్షేత్ర నేత్రవగ్రా, మమిరథుల బాడాః, రాజసవృత్తిగామిదగ్ధవ్యాప్యాతుపాగ్నినా." విజ్ఞా, వ్య, కాం.—2. స్థానము; "౧, సీ, తీవలంబులుమనుమదుక్కడుగలిగిన, బ్బలము నెలపోరుకలనఁగాఁగ, విచుఁడునీతునాలి నెమక గామొనసరి, వించినదిన సంధించుముదము." భార. కాం. ౨, అ.—3. యుద్ధము*. "క. అప్పుడ, వృంభమన్కుఁ-అనవ్వమహ్వము భుక్కులతిం, గలనయ్యెఁ." రామా. ౭, అ.

కలప. దే. వి. 1. వాఁగడుంప; 2. ఇల్లుకట్టుటకు ఉపయోగించెడు క్రాను.

కలపకట్టియ. వై. వి. (కలప+కట్టియ.) వ్రాసెడుకలము.

కలపడము. దే. వి. ఒకటితోనొకటి కలయుట. "సకల. కలపడం బులుగలయుటచేఁ[illegible]." మను. ౧, అ.

కలపతాల్ప. దే. వి. 1. బంగారు[illegible]; 2. [illegible].

కలపనగంప. దే. [illegible] కలపోతలుఁడు. "ద. [illegible]" పారి. ౪, ౫.

కలపనఁబిండి. దే. వి. ([illegible] + పిండి.) [illegible]. "క. [illegible]" పారి. ౬, ౫.

కలపము. దే. వి. 1. కలవుట. "క. [illegible]" య. ౪, ౫.—2. [illegible]. "సీ. [illegible]" భార. విరా. ౧, ౫.

కలప్రు. దే. క్రి. కలయఁజేయు. "[illegible]" రాఘ. ౨, ౫. వి. కలయుట. "[illegible]" సూర్య. ౫, ౫.

కలబంద. దే. వి. ఒకానొక ముండ్లచెట్టు, కన్య. (దీనిభేదము పెద్ద కలబంద.) (ఒక నిఘంటువునందు ఇది కలబంద అని వ్రాయఁబడియున్నది.)

కలభము. సం. వి. అ. పుం. ముప్పదియేండ్ల ఏనుగుపిల్ల. (అనేకార్థ.) (తద్భవములు.—[illegible]. వికృతము.)

కలమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్రాసెడు కలము; 2. వరి పైరు; 3. [illegible].

కలమరి. దే. విశే. (కలము + అరి.) ఓడనడిపెడువాఁడు. "గీ. [illegible]" భార. శాం. ౫, ౫.

కలము. ఉభ. దే. వి. 1. ఓడ; "గీ. [illegible]" కాశి. 3, ౫.—2. [illegible]. "గీ. [illegible]" వర. 3, ౫.—సం. లేఖని. సం. అ. న. లేఖన్య.

కలముఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుఁడు, దొంగ.

కలయ. దే. క్రి. అంతట. "క. [illegible]" భార. ఉద్యో. ౨, ౫. (చూ. కలయఁగ.)

కలయంపి. దే. వి. [illegible]. ([illegible].)

కలయఁబడు. వ్య. అ. క్రి. (కలయక + పడు.) కలయు. "ఎ. గీ. [illegible]" పై. 3, ౫. ([illegible].)

కలయిక. దే. వి. సంగమము.

[illegible]. దే. న. క్రి. [illegible]. "[illegible]" ([illegible]) [illegible]. ౨, ౫.

కలవరము. సం. వి. అ. పుం. పారావతము, పావురము.

కలరూపు. వ్య. వి. యాథార్థ్యము.

కలలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. గర్భపిండము; 2. మావి.

కలవ. దే. వి. 1. కలయుట; 2. కలిసిన యుపకారము, మన్ననము. [illegible]. కలిసిన.

కలవంటకము. దే. వి. (కలవ + వంటకము.) [illegible]. చిత్రాన్నము.

కలవడు. వ్య. అ. క్రి. (కల + పడు.) కలయు. "క. [illegible]" రుక్మాం. ౧, ౫.

కలవరపడు. వ్య. అ. క్రి. (కలవరము + పడు.) [illegible].

కలవరపోవు. దే. అ. క్రి. (కలవరము + పోవు.) కలవరపడు.

కలవరము. దే. వి. 1. కలఁత; 2. చింత.

కలవరించు. దే. అ. క్రి. నిద్రలో పలవరించు. "సీ. [illegible]" [illegible] ౫, ౧౦.

కలవరింత. దే. వి. నిద్రలో పలుకుట. "వ. [illegible]" [illegible] ౫, ౫.

కలవాఁడు. దే. విశే. 1. అప్తుఁడు; "ఉ. [illegible]" భార. ఉద్యో. ౨, ౫.—2. ధనవంతుఁడు; "సీ. [illegible]" పై. ౪, ౫.—3. [illegible]. "[illegible]" భార. ఉద్యో. 3, ౫.

కలవింకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible] అను పక్షి.

కలశము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. ఘటము, కుండ.

కలశాబ్ధి. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.

కలశి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కలహంస. సం. వి. అ. పుం. 1 [illegible]; 2. రాజహంస; 3. రాజశ్రేష్ఠుఁడు. (చూ. కలహంసము.)

కలహము. సం. వి. అ. పుం, న. [illegible]. పుం. 1. యుద్ధము; 2. [illegible].

కలహాంతరిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]. (చూ. నాయిక.)

కలహాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నారదుఁడు, [illegible].

కలహించు. సం. అ. క్రి. జగడమాడు.

కలాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కలాధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. చంద్రుఁడు.

కలాపకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కలాపము. దే. వి. [illegible].

కలాపము. ఉ. ప్ర. [illegible] సం. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible].

కలాపి. దే. వి. (కలాప+అచ్చు.) [illegible]. ([illegible].) "[illegible]" [illegible]. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కలాయము. సం. వి. అ. పుం. సంత్రపు [illegible].

కలాయి. హిం. [illegible].

కలాలి. హిం. వి. కల్లు [illegible].

కలాలుఖానా. హిం. వి. కల్లు [illegible].

కలావరు. [illegible] వి. [illegible] పేరు.

కలాసి. హిం. వి. [illegible].

కలి. ఉ. ప్ర. దే. వి. [illegible]. సం. ఇ. స్త్రీ. [illegible]. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible].

కలింగలు. [illegible] వి. [illegible].

కలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మొగ్గ; 2. [illegible].

కలికము. దే. వి. [illegible].

కలికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible].

కలికి. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. [illegible]. "[illegible]." [illegible], 3, ఆ.

కలిగొట్టు. దే. వి. [illegible].

కలితనము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible], 4, ఆ.

కలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. [illegible]; 2. [illegible].

కలితి, కల్తి. హిం. వి. మిశ్రితము, [illegible].

కలిద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కలిమము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible], 3, ఆ.

కలిమారకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కలిమి. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] — 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] (చూ. కల్మి.)

కలిమిచెలి. దే. వి. లక్ష్మి.

కలిమిడందుగ. [illegible] వి. [illegible].

కలియు. దే. స. క్రి. [illegible]. ([illegible].)

కలియుగము. సం. విణ. (అ. [illegible]. అ.) 1. [illegible]; 2. [illegible].

కలిశె. దే. వి. [illegible].

కలీయము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కలు. దే. వి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 2. [illegible]. (చూ. కల్లు.)

కలుఁగాసుగు. దే. వి. (కలు+గాసుగు) [illegible].

కలుఁగు. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కలుఁజా. దే. వి. [illegible].

కలుకుు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible], 3, ఆ.

కలుక్రాంతి. దే. వి. [illegible].

కలుగచ్చు. దే. వి. [illegible].

కలుగానుగ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కలుగు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 2. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 3. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 4. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 5. [illegible]. "[illegible]." [illegible] స. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. "[illegible]." [illegible] (చూ. కల్గు).

కలుచే. [illegible] వి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] — 2. [illegible]; (చూ. [illegible].) 3. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కలుచపడు. [illegible] అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కలుపు. దే. [illegible]. [illegible] వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible], 3, ఆ.

కలుపుగోలు. [illegible] వి. (కలుపు+గోలు.) అధేకము. (రూ. కల్పుగోలు. [illegible] చం. 3, ఆ.)

కలుపుగోలుతనము. దే. [illegible] అభిన్నత్వము [illegible]

కలుము. దే. వి. కలువగంధము. [illegible] గంధమధప." అం, భా. త్రి. ధి.

కలువ. దై. వి. [illegible] ఉత్పలము*. [illegible] య. ౫, ఆ.

కలువకంటి. దే. వి. (కలువ+కన్ను.) 1. కలువరేకులవంటి కన్నులుగల యాఁడుది; 2. ఆఁడుది.

కలువడము. దై. వి. (కలువ+వడము) [illegible] "క [illegible] కలువడంబులును." కళా. ౨, ఆ. "క. [illegible] రా. ఆ, కాం.

కలువము. దే. వి. [illegible]

కలువరాయఁడు. దై. వి. చంద్రుఁడు. (ఇట్టు కలువలేఁడు [illegible])

కలువ కేకు. దే. వి. 1. కలువపూరేకు; వి. 2. [illegible]

కలువపలదాయ. దై. వి. సూర్యుఁడు. "[illegible]" అన్న. యు, కాం.

కలువవిందు. దే. వి. చంద్రుఁడు, [illegible] "గీ [illegible]" రామా. ౬, ఆ. (ఇట్టు కలువచెలి [illegible])

కలువు. దే. ఆ. స్త్రీ. [illegible] (పుట్టుటకు.— "ఉ [illegible] సంస్త్రీయుఁడు." కళు. ౫, ఆ —పొందుటకు.— "గ. [illegible]")

కలుషము. సం. వి. అ న పాపము. పుం. [illegible]

కలుషించు. సం. అ. క్రి. [illegible]

కలుసుగూర. దే. గ్రా. వి. (కలుసు+కూర) [illegible] "సీ. [illegible]" దై. 3, ఆ. ([illegible])

కల్కము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. [illegible]; 2. పాపము; 3. [illegible]; 4 [illegible]; 5. [illegible]; 6 [illegible]. విశే. దు. [illegible]

కల్కి. ఉది. దే వి విశే. [illegible] (రూ. కల్కి) సం. వి. ఇ. పుం. [illegible]

కల్పన. సం. వి. అ స్త్రీ. [illegible] విశే. అ. న. ము 1. [illegible], 2. రచన

కల్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మదినము; 2 [illegible]; 3. ప్రళయము; 4 [illegible]; 5. శాస్త్రము.

కల్పవృక్షము సం. వి అ. పుం. 1. [illegible] దేవవృక్షసామాన్యము, వేల్పుమ్రాను; 2. [illegible] (ఇవి ౫ —మందారము, పారిజాతము, సంతానము, కల్పవృక్షము, హరిచందనము.)

కల్పాంతము. సం వి. అ పుం. ప్రళయము, ప్రళయము.

కల్పించు సం స. క్రి. 1. కలిగించు, 2 రచించు.

కల్మషము. సం వి అ. న పాపము పుం 1. [illegible] 2 [illegible] విశే. [illegible]

కల్మాషము. సం వి అ పుం 1 చిత్రవర్ణము; 2 [illegible] రాక్షసుఁడు విశే 1. చిత్రవర్ణముగలది, 2 నల్లనిది.

కల్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. మద్యము. అ. న ము. [illegible] విశే. 1. [illegible], 2. [illegible], 3 ఉపాయముగలది, (రూఢ) 4 [illegible] (రూఢ.) 5 రోగములేనిది; 6. [illegible]

కల్యవర్తము సం. వి అ పుం ప్రాతర్భోజనము.

కల్యాణము. సం. వి అ న. 1. శుభము; 2. [illegible], గారు

కల్ల దే వి 1 అసత్యవచనము; "శా. [illegible]" [illegible] 3. ఆ. —2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.—3 [illegible] "గీ [illegible]" అన్న. యు, కాం.—4. [illegible] "శీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.—5. [illegible] "[illegible]" ఉ, హరి. ౪, ఆ.—విశే. 1. అసత్యము; 2. [illegible]

కల్లతనము. దే. వి. 1. [illegible] "గీ. [illegible]" సం. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.—2. వంచన. "ఉ. [illegible]" భాగ. ౬, స్కం.

కల్లము. దే వి. [illegible] (రూ. కల్లి.)

కల్లరి. దే. విశే. (కల్ల+అరి.) 1. అసత్యములాడువాఁడు; 2. కపట వేషధారి; "గీ. కల్లిదాఁడనుచుఁ జెలువకత్యమాటె, నటుమది శంకితంబుగ్రీవాదిమునిశ్చ, యంబుచేసెనట యాతఁగాదన్నఁ దోసె, యేరిననేల కల్లరియనకుడు." పా. ౨, ఆ.—3. దుష్టుఁడు (లేక) దుష్టురాలు; "క. అల్లరితోటయునియును, కల్లరిరాపిపోగరుగడుఁ కఁగవచ్చెఁ." అభ్యు. బా, కాం.—4. పందకాఁడు "క. కల్లరిలోలునేటఁ బుతోఁ, దల్లడవెఱపట్టుఁగొనుచునరుగుచు నున్నాఁడు." అభ్యు. అర, కాం.

కల్లరీఁడు. దే. విశే. (కల్లరి+ఈఁడు.) కల్లరి. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

కల్లరుజో. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "మిసికల్లరుజాలేలులును." హంస. ౪, ఆ. (చూ. అరుజా.)

కల్లు. యు. దే. వి. 1. కన్ను; "సీ. లీవెల్పుకలఁగంగనిన చంద్రుఁ డను బండికండ్లుగాఁగండ్లుగాభుజకఁజేసె." భల్లా. ౧, ఆ (ఈ యర్థమునకీ ప్రయోగమొక్కఁడె కానఁబడియెడి.)—2. బండికన్ను, "వ. చాపటికల్లు క్రుంగినందేరుఘూర్ణిల్లె." భార. కర్ణ. 3, ఆ. 3. రాయి. "గీ. గగనవారిసీలశైలశృంగమునకుండి, దొల్లిపడెఁ బ్రొద్దుటెగుఱుఁగల్లువోలె." నై. ౭, ఆ. నై. 1. మద్యము; "తే. ఉత్పలగంధినన్నుఁ గడిగియొద్దను బంధుము కల్లుతేర." భార విరా. ౨, ఆ.—2. మద్యవిశేషము*. "ద్వి. పారాయియొకయుఱుకరవనిచాటెఁ, దారెఁగల్లునుకొక్కపానకటివి." రా. అ. కాం.

కల్లుపెంట దృ. వి. కల్లమ్ముదుచోటు, కుండ.

కల్లుపడు. దృ. అ. క్రి. (కల్లు+పడు.) స్తంభించు. "వ. గుండె జల్లుమని కల్లుపడి మునికల్లజా పదపల్లవంబులుఁ దెళ్లియిట్లంటి." హంస. ౫ఁ ఆ. "క. బల్లంకొక్కటివింటను, మెల్లనసంధించినిలిచి మిసెంచికిటిం, జెల్లులిడఁగనేసెనఁ గల్లుపడణ లేచియంతఁగడు వడికోడఁ." (ఇందు కల్లుపడణ—దీనికి కర్త తన్నెరిఁగలోయ) ధర్మా. ౨, ఆ.

కల్లెలుక. దే. వి. (కల్ల+ఎలుక.) పొలములలోఁగలుగునటుయుం దుండెడి ఎలుక, "గీ. ఈదుమునఁగరిమడికొక్కు దొందడియువెల్ల, యొలుకకల్లెలుక యనుచునేమిచెప్పు" హంస. ౪, ఆ.

కల్లేడు. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. తొక్కిపెఁటన క్రొక్కుచెక్కు క్రొక్కులుకొక్కు సుఱుకల్లేటి కొక్కెరలును." హంస. ౪, ఆ.

కల్లేఱు. దే. వి. (కల్లు+ఏఱు.) పెరధ్రువత్రకపాదములు ఱువు చాటిడియుగనది. "సీ. పాటిసెల్లెలంబు పాటములుఱుకఁ గల్లేటి కోప్పడకంగవాని." కాశీ. 3, ఆ.

కల్లోలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దయల; 2. సంతోషము. శత్రువు.

కల్లోలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

కల్వ. వై. వి. కలువయొక్క రూపాంతరము.

కల్వము. వై. వి. కలువముయొక్క రూపాంతరము.

కల్హారము. సం. వి. అ. న. ఇంచుక యెఱుపుతెలుపుగలిగి యొక్కరి పరిమళముగలకలువ, సౌగంధికము.

కవ. దే. వి. 1. జోడు; (ఒక్కటికన్న మీఁద.)—2. యుగళము; (కన్నుఁగవ మొ.)—వి. 3. కవలపుట్టుక; "ఎ, గీ. కవలుగలిగెనొ వాని బ్రాహ్మణుఁ, మానవుని మాకవికవి, వారు రామాయణ మ్మొకటిగాఁ, దెలుపుచుండెను." ఉ, రా. 2, ఆ.—4. కవలు పుట్టినవారు. "ఉ. కవలైయుండి పుట్టిన గాఁడయున్నకయొక్కం ప్రకటము నిల్చుచున్." భార, శల్య. ౧, ఆ.

కవకవ. దే. వి. 1. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "వ. కవకవ నవ్వియట్టహాసంబు సేయుచు గడయయువిరయముఁ, అట్టహాసమునెల్పి." నై. ౬, ఆ.—2. పలుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "కవకవఁ బలికెదుగాక." ఉ, రా. 2, ఆ. (ఈయర్థము నకీప్రయోగ మొక్కటియె కానంబడియెడి)—3. ప్రాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. కవటంపుఁ బన్నుల గవకవ నగుచు, విభ్రుతేరమ్ముంతుల వెలికవాటి." పల్. 3, ఆ. (ఈ కృతికర్తకేవలము అధునికుఁడుగాఁ గానఁబడియెడి యీ కవి ప్రయోగము విచారింపఁదగినది).

కవచము. సం. వి. అ. పుం. 1. బొందలము; 2. తప్పెట; 3. కంఠాభరణము.

కవటు. దే. వి. పెద్దగొఱ్ఱు, స్కంధకాలు. "సీ. కవటకొండపొంటికోఁ గదియుచునెదములు క్రింగిత్రొక్కిగకాంపులుమిగులు దాని." భార. విరా. ౧. ఆ. విశే. లేక (కవటాకు.)

కవడె. దే. వి. వాద్యవిశేషము. "ఎ, గీ. కవడియుననురుమయునఁ గను గరిడియనఁగఁ, దప్పెటయనంగవాద్యభేదములు చెలఁగు." అం, భా. ప్ర. నాట్య.

కవణకాఁడు. దే. విశే. మల్లగమునను నుదిలిపినవాఁడు. "కవణ కాఁడనబులు గమునవెడి." అం, భా. ద్వి. క.

కవణము. వై. వి. గుజ్జుము మొదలగువానియొక్క తలకలలోను గాఁగలభక్ష్యము. "వ. ఇంటనకట్టిగడ్డియుఁ, గవణముఁటిరుచూపఁ బలికట్టడచేయఁగఁజోలుఁబాసరి." వై. ౨, ఆ "చేరుడులియాన్న కవణంపు టెనుఁగుగములుకడల." ఉ, హరి. 3, ఆ.

కవను. దే. వి. కనరు. "సీ గద్దగాదముగవతము కనరుకవను, పుల్లతారియనంగఁ జెల్లుదృగసంజ్ఞ." అం, భా. ద్వి. క.

కవరు. అం. వి. కాగితపుసంచి, పైకవ్వు.

కవలిలు. దే. వి. బ. పాచికలు. "ఎ. గీ. కవలులుంకించిపైకఁ గొప్పనియుసవలి, కరమునసమర్పు." ఆము. ౧, ఆ.

కవలు. దే. వి. వేదాదిపఠనమునందుఁగొంతపాఠ్యము చేయొకటిబిడఁ బడి మఱియొకటివచ్చి కలయుట. "సీ. ఎడనెడముగ తక్కఁబడఁ బడకుండంగమఱుతలు మడిఁదాదుగాలిబిదివి." కాశీ. ౪, ఆ.

కవలుకొను. దే. అ. క్రి. వేదాదిపఠనమునందుఁ గొంత పాఠ్యము కొంత విడఁబడి మఱియొకటివచ్చికలయు. "ఆ, గీ. కవులజనివేదపఠనంబు కవలుకొనియె." వి.క్రి. ౪, ఆ.

కవలువోవు. దే. అ. క్రి. (కవలు+పోవు) కవలుకొను. "గీ. పాఠమొనరించుచెడఁదోడుపడును గురుకఁ, గవలువోకుండఁ దఱుఁ దొలఁకింటి." పాండు. ౨, ఆ.

కవాటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఈ. స్త్రీ. తలుపు.

కవాడము. అర. వి. ఎద్దులమీఁది బరువు.

కవాతు. హిం. వి. దండువారుచేయు సాధకము.

కవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కళ్లెము. పుం. 1. కవిత్వముచెప్పువాఁడు; 2. పండితుఁడు; 3. శుక్రుఁడు; 4. వాల్మీకి.

కవింపు. దే. ప్ర. కవియుంచుయొక్క రూపాంతరము. "వ. భృత్య వాయువర్గ, కృపటసమూహపాత్రయుమునాకొనరించికవింపెరాజ తైఁ." భాగ. ౯, స్కం.

కవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఖలీనము, కళ్లెము.

కవిచేయు. దే. అ. క్రి. కవియు. "గీ. తొడఁగవిచేయుదురు వానికోపమంచు, గాంభీంగకము." (ఇక్కడ కవిచేయుదురు అనఁగా పరాగమునకుఁజేయుదురనియర్థము. రెండుమూఁడు ప్రతు

పొందును ఈ [illegible]యున్నది. ఉండినను త్రయోగాంతకము దొరకమిచే ఈ పదము[illegible]యుండవచ్చునను నిశ్చయము పుట్టినది కాదు.) శై. ౫, అ.

కవియు. దే. అ. క్రి. [illegible] "క. యువనకళాసైన్యములు పై, గవిసిన." భార. కర్ణ. [illegible]

కవయుదెంచు. దే. అ. క్రి. (కవియు+తెంచు.) కవియు. "సీ. హస్తిపురి పేరుగలపురహస్తినెక్కి [illegible] లుగా వలిముణ్యంబు [illegible] దేర, నక్రగజముపై బల్లసన్యదిననగనంత, [illegible] తాఁక." భార విరా. ౫, అ. (సార్థకమునతెంచు.)

కవిరి. శై. వి. తాంబూలముతోఁగూడ నమలుటకుఁ గాఁచుకొనును వస్తువులుచేర్చి చేసినముండ.

కవిల. శై. వి. కపిలవర్ణము. "ఉత్సా. అవశరక్షణయి పాన్యుఁడే తెంచెనంతనత్తఱి, కవిలగడ్డంబునుగవిలజడలుసుగవిలకన్నులును, దవిపయున్నవనల్లసైనదీర్ఘపుఁదనువుసుజాడి, యునిదకన్నులగవకు గిదితెలవకయుంచెదియయున." భార. ఆది. ౪, అ. (ఇక్కడ వగార ప్రాసముగనుక కవిలగడ్డమనియే చెప్పవలయును. అప్పుడు కవిలఅనునది శైశ్యకముగ మన్నది.)

కవిలియ దే. వి. కవిలె. "క. అనినలుమనసుహనుమితిఁ, గనిజముఁ డిల్లనియుపేదుకవిలియపీవ్రా, వినలిపిమున్నదొరేదో, కనుఁగొను మిపారిలెక్కగాఁగఁగవరా." పాండు. ౫, అ.

కవిలె. దే. వి. కుట్టించిన పీలపటపువర్ణులెక్కపుస్తకము. "సీ. కవిలెలోనున్న ప్రకారంబు ప్రజపాపపుణ్యముల్ చిత్రగుప్తుండు తెలుప" ఉ, రా. 3, అ. (కవిలియమొక్కరూపాంతరము.) (ఇప్పుడు దీనిని తాటాకుల లెక్కపుస్తకముగా వాడుచున్నారు.)

కవోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విం. ఇంచుక వేఁడి గలది.

కవ్యము. సం. వి. అ. న. పితృదేవతల కియ్యఁదగిన యన్నము.

కవ్వడి. దే. వి. (కవ+వడి.) రెండుచేతుల వడిగలవాఁడు, అర్జునుఁడు. "కదఁగి ద్రుపదానుజుఁడును, కవ్వడిఁగవ్వడిపెనుడాలు వాఁడిశరంబుల్, కడునలిగివానివిన్నియు, నడుమనతునియంగనేసె నరుఁడుద్దృప్తుల్." భార. ఆది. ౬, అ.

కవ్వపుఁగొండ. ద్వి. వి (కవ్వము+కొండ.) మంధాద్రి. "ద. కమలభవాదులాపనునఁ గవ్వపుఁగొండధరించిచేవచే, నమృతముఁ దెచ్చియాశ్రితజనావళికిచ్చితి." లక్ష్మీ. 3, అ. (ఇట్లు కవ్వపు మంలోనగునని.)

కవ్వము. దే. వి. పెరుగుచిలికెడు సాధనము, మంథానము.

కవ్వు. దే. స. క్రి. 1. కబళించు; 2. అపహరించు.

కశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుఱ్ఱములోనగువానిఁ గొట్టుకట్టె చబుకు. అ. పుం. ము. పూతిమార్జాలము.

కశిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అన్నము; 2. వస్త్రము; 3. అన్న వస్త్రము; 4. పఱుపు. "శ్లో. [illegible] కశిపోః [illegible] ర్వాహాప్యపిత్తవాన్యవంర్ణ్ణైకిమ్." భాగ. [illegible]

కశేరుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెన్నెముక. అ. న. ము. 1. కశ్శేరుకి; 2. గొట్టిగడ్డ.

కశ్మలము. సం. వి. అ. న. మూర్ఛ. విం. మలినము.

కశ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱ్ఱపుపరుగు; 2. మద్యము. [illegible]

కష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible] అ. పుం. ము. 1. [illegible] 2. [illegible]

చెడు సోఁకనిశ్చష్టపుజాతివాఁడు. "శ్లో. కిరాతహూణాంధ్రపు ళిందపుల్కసా ఆభీరకంకాయవనాఃఖశాదయః, యేన్యేచపాపా యదుపాశ్రయాశ్రయాశ్శుధ్యంతి తస్మై ప్రభవిష్ణవేనమః." భాగ. ౨, స్కం.

కషణము. సం. వి. అ. న. ఒరయుట.

కషాయము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఒగరు; 2. కొమ్మధరణ ము; 3. పూసికొనెడుచందనాది; 4. దండవాడుటపూఁత. విం. 1. ఎఱ్ఱనిది; 2. వాసనగలది.

కషాయిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పీకుడోదు

కష్టపడు. మి. అ. క్రి. (కష్టము+పడు.) దుఃఖపడు.

కష్టపాటు. మి. వి. కష్టపడుట.

కష్టము. సం. వి. అ. న. 1. దుఃఖము; 2. పాపము; విం. 1. దుఃఖముగలది; 2. పాపముగలది; 3. చొరరానిది; (అష్టకష్టములు—దేశాంతరగమనము, భార్యావియోగము, ఆపత్కాలమందు బంధుదర్శనము, ఉచ్ఛిష్టభక్షణము, శత్రుస్నేహము, పరాన్నప్రతీక్షణము, భంగము, దారిద్ర్యము)

కసటు. శై. వి. 1. పాపము; "సీ. దురితంబులెన్నఁడుఁ డొలయక వెలుఁగొందుకములార్తులఁమునఁగసటుకలిసి." భార. అర. ౬, అ — 2. మాలిన్యము*. "సీ. కసటువోదిలింఁదఁగఁదఁగిఱ్ఱుసంటి గరుగరువలచుచొక్కపుజవాజి." పాన్డ. ౨ అ.

కసమస. దే. వి. తొట్రుపాటు. "క. అంతటనిద్దఱుమునులు, కం దునిచనఁగలపెవింతకసమసలోలయుగా, మగతనముఁలఁ జెదపులనిసి, జంతలువాలుఁగనగఫుజెప్పుఁడుగోరగా." విక్రి. ౮, అ.

కసరతు. హిం. వి. సాధకము.

కసరు. దే. అ. క్రి. చలించు. "ద్వి. వడిఁదిశలాకుమపాదిమూర్తియము, కసరకసిలుచుక్రొక్కారుమెఱుంగు." భాగ. ౭, స్కం.— స. క్రి. కోపించు. "క. అంతఁదగువారిఁగసరుచునంచి." పాన్డ. ౫, అ.-వి. 1. కోపము; "ఎ, గీ. అలుఁదఁరౌడుపుపైఁజొరలాటఁ తెలుపఁ, దొరుకలోలోనవేసలన్నవగపుతెలుపఁ, గలఁగ మాటఁదిపని లేనికసరుతెలుపఁ, బొలఁతిరేఖవీయుచికియపులుసుగాదె." ఆము. ౫, అ.—2. పాపగాలి, ఝంఝ. "చ. పెల్లసరు నిట్టూర్పుగా డ్పుల విసరులం గసరెత్తి." పాన్డ. 3, అ. 3. పెచ్చు, లాభము.

కసవు. శై. వి. 1. గడ్డి; 2. ఇంటిపెంట*. "సీ. గల్లుగల్లునరత్న కంకణంబులు మ్రోయగంధవాహుని యాలుకసవులూడ్చు." ధీ. 3, అ.

కసవుఁగుప్ప. ద్వి. వి. (కసవు+కుప్ప.) 1. పాటకో మాడ్చి చేర్చిన పెంట, అవకరము; 2. గడ్డివామి.

కసాయి. దే. వి. కటికవాఁడు, ఘాతుకుఁడు.

కసి. దే. వి. 1. కోపము; (వానినికసితీఱఁగొట్టితిని.) 2. దురద; "క. చేతులకసిపోఁగయ్యదము, నీకువెదుకట్టి విధముచింతించువ నుం, త్రికునిఁగాఁగరుఁడంచుట యాకటికినకొల్పరానివానికి పాశా." హరి. ఉ. ౭, అ.—3. కోరిక. "ద్వి. గోఁచికట్టినవాఁ గోఁరఁచిమఁగుఱ, మొదిగడించిననూలధనంబు, కసితీఱగుల్లడించి గతిరాకపోక, పానఁగునాహారపాటుకొలెన్నితిని." పాల్కు. ౨, ఖా.—విం. వృత్తియందుఁ గసిగొన్నమునకు మిఁడికర్దము లోకుంచఁ గామిగలిగినవాతుము. (కసిగాటు మా.)

కసింద. శై. వి. గాహమర్దము? (చినఘేదము పెంచెనింద.)

కసిడి. దే. విం. అల్పము. "ఎ, గీ. అగునతనిదయుడుటునదలేదుగ నకోడు, గాయకముసీయు పతిఁజొక్క గతియునుకుచు, గడిసిగోఁకయు [illegible]

[illegible] తంత్రి [illegible]." పాం డు. ౪, ఆ.

కసిమసఁగు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "సీ. [illegible] కడఁగి [illegible]." భాగ. ఉద్యో. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. ఖండించు; "క. [illegible], [illegible]." రామా. ౫, ఆ.—2. చంపు. "క. [illegible], [illegible]." రామా. ౪, ఆ.

కసిమసి. దే. వి. తొట్రుపాటు. "క. [illegible], [illegible], [illegible]." భాగ. ౭, స్కం.

కసిమిరి. దే. వి. కీటు. "దానవులం [illegible]." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

కసీదా, కసీదు. హిం. వి. వస్త్రముమీఁద పూలుబుట్టాలు కుట్టుట.

కసీసము. వై. విశే. నల్లనిది*. "ఉ. ఇంగిలీకంబు [illegible], [illegible]." ఆము. ౪, ఆ.

కసు. దే. విశే. వృత్తియందుఁ గసురుకల్లుమును [illegible]. (కసుగాయ చూ.)

కసుఁగందు. దే. వి. (కసురు+కందు.) 1. లేఁతబిడ్డ; "[illegible]." పా. 3, ఆ.—2. పలువు. "ఉ. కసుఁగందో [illegible], [illegible]." (ఇందుఁ గసురుకల్లమని యర్థకము) వై. ౧, ఆ.

కసుగందు. దే. అ. క్రి. (కందు+కందు.) మిక్కిలివాడు. "క. [illegible], [illegible], [illegible]." వై. ౪, ఆ. "మ. [illegible], [illegible]." (ఇక్కడ వాడుట మాత్రమునందుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది.) ఉ. ౪, ఆ.—వి. ఐ. మిక్కిలి వాడుటలు. "క. [illegible], [illegible], [illegible]." కళా. ౪, ఆ.

కసుగు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. "ద్వి. [illegible], [illegible]." పాల్కు. ౨, భా.—అం. ప్రే. 1. నలఁచు; 2. పుణుకు; 3. బాధించు. "ద్వి. [illegible], [illegible], [illegible]." పర. ౨, భా.

కసుబా. హిం. విశే. అధికారులుండు గొప్ప గ్రామము.

కసుమాలము. వై. విశే. మలినము. "మ. [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]." కాశీ. ౭, ఆ. (ఇక్కడ మలినమనఁగా పాపమని యర్థము.)

కసురు. దే. వి. లేఁతగాయ; "[illegible]." రా. [illegible], కాం. ([illegible]

[illegible], కసుఁగందు, కసుగాయ, [illegible]

కసెము. వై. వి. [illegible]ంతరము.

కస్తి. దే. వి. దుఃఖము. "ఉ. [illegible], [illegible]." ఉ, రా. ౬, ఆ.

కస్తురి. వై. వి. [illegible]. కస్తురికలయం[illegible]." కళా. ౬, ఆ.

కస్తురిపట్టియలు. వై. వి. బ. 1. పువ్వువిశేషము; 2. ధాన్య విశేషము. "గీ. [illegible], [illegible], [illegible]." భాను. ఆ, ౧. (రూ. కస్తురిపట్టెలు.)

కస్తురిపసుపు. వ్య. వి. గంధహరిద్ర.

కస్తురిపిల్లి. వై. వి. గంధమృగము.

కస్తురివీణియ. వై. వి కస్తూరియుండెడి తిత్తి, మృగనాభి. "వ. కస్తురివీణియలును, బిల్లిగడ్డలును." భల్లా. 3, ఆ.

కస్తూరి. ఉభ. దే. వి. ఒక్కపేరు. "సీ. [illegible] కస్తూరిదొ[illegible]." శా. ౧, ఆ.—సం. ఉ. స్త్రీ. మృగమదము, కస్తురి.

కస్సెము. వై వి, నీళ్లు చిదచిదయనెడు నేల.

కహాకహా. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాక్షసహాసమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "మహోగ్ర. [illegible]." పార్వ. ౪, ఆ.

కహోరము. సం. వి. అ. పుం. గృహవిశేషముయొక్క నడిమికంబము, విటాడు.

కహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బకము, కక్కెరాయి.

కళ. ఉభ. దే. వి. 1. మూర్ఛ; "గీ. [illegible], [illegible], [illegible]." చంద్రా. ౧, ఆ.—2. రొమ్ము. "సీ. [illegible]." పర. 3, ఆ. (దీనియర్థము గ్రంథమునందే కనఁబడుచున్నది.)—సం. అ. స్త్రీ. 1. మూడుది[illegible]; 2. చంద్రుని [illegible]; 3. భాగము; 4. స్త్రీరజస్సు; 5. [illegible]; 6. శిల్పము.

కళత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పెండ్లాము; 2. [illegible]; 3. కోట.

కళపెళ. దే. వి. ఉడుకుచుండుటు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. [illegible]." రసి. 3, ఆ.

కళవరము. దే. వి. [illegible]. "గీ. [illegible]." ఉ, హరి. 3, ఆ.

కళవసము. దే. వి. కోలు. "[illegible]." ఆం. భా. వ్య. ప్ర.

కళవళపడు. వ్య. అ. క్రి. (కళవళము+పడు.) 1. [illegible]; "క. [illegible], [illegible], [illegible]." వై. ౬, ఆ.—2. తొట్రుపడు. "క. [illegible]

...మునుని, కరసంధి [illegible] సమునరవియుఖులై, పారిరాజును గనిపించెదు, కరిబృందము [illegible] కళవళపడుమట." భాగ. ౮, స్కం.

కళవళపాటు. ద్వి. వి. (కళవళపడుట.) 1. కలఁతపాటు, "ఉ. వంటలవెళ్ళ [illegible] నెత్తియు [illegible] మట, గళవళపాటుతోఁ [illegible] వెంది యుట." నీలా. 3, ఆ.—2. [illegible] పాటు. "శేఁదుము [illegible] రెంతయుంగళవళపాటుతో." ఉ, రా. [illegible]

కళవళము. దే. వి. 1. కలఁత, "ఉ. [illegible] నివెన్ను పాటుసుధారిజయయుట, గళగళము [illegible]." పారిజా. ౫, ఆ.—2. తొట్రుపాటు. "గ. [illegible] గళవళమునవిల్లు [illegible]." సం "త్వరాయాం సంభ్రమం వక్ష్యే" శాశ్వ ౫, అ

కళవళించు. దే. అ. క్రి. 1. కలఁతపడు, "వ. కళవళించుచుం [illegible] గోవిందుని [illegible] లోన." పారి. ౬, ఆ.-2. తొట్రుపడు. "ఎ, గీ. ముద్దుమోముల [illegible] గర్భభూమణ [illegible] కళవళించ." (ఇక్కడ కళవళించుట అనగా చలించుట అనియర్థము.) ఉ, పారి. ౫, ఆ

కళానిధి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు, చందమామ.

కళాయి. దే. వి. 1. [illegible] గంగాళము, 2. ఇత్తడి పాత్రలలోనగు వానికిఁబూసెడు సీసపుపూఁత.

కళావతి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. తుంబురునివీణ.

కళాసము. దే. వి. కళవళముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. [illegible] సంగ్రామ [illegible]." నై. ౬, ఆ.

కళాసించు. దే అ. క్రి. అలయు "ఎ, గీ. [illegible] వచ్చినదమమైనయుఁ, గొలను [illegible]." వి క్ర. ౫, అ.

కళింగ. సం. వి అ. స్త్రీ. అదుది. ఆ. స. ము. కొడిసెగాయ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము, 2 [illegible], 3. నెమలియడుగు.

కళుకు. దే. వి. 1. కాంతి, "ఎ, గీ. [illegible]." యం. ౫, ఆ.—2. పాడి; "[illegible]." కళా. ౧, ఆ.— 3. పకిలివేదము.

కళేబరము. సం. వి. అ. స. శరీరము, మేను.

కళ్యము. వై. వి. కల్లము. "సీ. [illegible]." భార. విరా. ౧, ఆ.

కళ్లి. దే. వి. కైశ్యముచే గట్టిపడినయుట్టు. "[illegible]." అన్న. [illegible], కాం. (ఇట్లు [illegible] [illegible] ప్రయోగము.)

కళ్లము. వై. వి. ధాన్యము [illegible] చోటు, ఖలము.

కళ్లాము. వై. వి. కళ్లముయొక్క రూపాంతరము.

కళ్లియము. వై. వి. కల్లము. "[illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

[illegible] వై. వి. [illegible] [illegible], ఖలము. ([illegible] రూపాంతరము.)

కా.

కా. ఉప. దే. అవ్య. కదా. "ఉ. [illegible] నాఁడుపాలో, [illegible] గడుగు [illegible] [illegible]." ([illegible] ఉదువతి. అవి [illegible]) వై. ౧, ఆ. దే. త్ర. ఇది అవధారణార్థకావ్య యము [illegible] వచ్చినప్పుడు ఇత్వర్థకము. "వ. [illegible]." భార. అర. ౨, ఆ.—సం. వి. ఆ స్త్రీ. [illegible]. "గ. [illegible], [illegible], [illegible] కారుణ్యమునట." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—విగ. [illegible] వృత్తియందు వచ్చెడి ఆదేశము. (కాపురుషుఁడు చూ.)

కాంక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

కాంక్షించు. సం. స. క్రి ఇచ్ఛించు, కోరు.

కాంక్షితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

కాంచనము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు, 2. తామర. పుం 1. ఉమ్మెత్త; 2. సంపెఁగ; (చూ. కనకము) 3. కాంచనము; 4. నాగకేసరము, 5. పొన్న, 6. [illegible].

కాంచనారము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనము.

కాంచని. సం వి ఈ. స్త్రీ. హరిద్ర, పసుపు.

కాంచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒంటిపేటగల అడుదాని [illegible]; 2 ఒకానొకపట్టణము.

కాంచేనము. వై. వి. గోవిదారము.

కాంచు. దే. స. క్రి. 1. చూచు, 2. పొందు; 3. [illegible]; 4. భాగ్యముఁబొందు. "గ. [illegible]" భార. అర. ౨, ఆ.

కాంజికము. సం. వి. అ. న. అరనాళము, కలి. (చూ. కాంజికము.)

కాండపటము. సం. వి. అ. పుం, [illegible], తెర.

కాండపృష్ఠుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ఆయుధముచేత బ్రదుకువాఁడు, శస్త్రజీవుఁడు.

కాండము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. గ్రంథపరిచ్ఛేదము; సమూహము. (అనేకార్థము.) 2. బాణము; 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible]; 6. [illegible]; 7 [illegible]; 8. [illegible], 9. చెట్టుబోదె, 10. [illegible]; [illegible]. (అనేకార్థము) 11. ఏకాంతము, 12. [illegible].

కాండీరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బాణము ధరించిన వాఁడు; దండము ధరించినవాఁడు (అనేకార్థము.)

కాండేక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. [illegible].

కాంద్ర. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible] ౫, ఆ.

కాంద్రు. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]. ౪, ఆ.

కాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కోరఁదగిన యాఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. ప్రియంగువృక్షము. — అ. పుం. వు. 1. ఇనుము; 2. (చంద్ర సూర్యాద్యుపసర్గలతో [illegible]) [illegible] (చంద్రకాంతము, సూర్యకాంతము, అయస్కాంతము [illegible])

కాంతలకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

కాంతారము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. పెద్దడవి; 2. [illegible] — వి. పుం. [illegible].

కాంతారపడు. అక. అ. క్రి. (కాంతారము + పడు.) [illegible] "[illegible]" చంద్ర.

కాంతారము. దే. వి. 1. [illegible]. "[illegible]" ఉ. రా. ౬, అ. "ద్వి. [illegible]" విష్ణు. పు. ౨, అ.—2. [illegible] "క. [illegible]" ప్ర. భా. 2, అ.

కాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఆశ; 1. 2. శోభ.

కాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడు. విణ. ఒప్పిదముగల వాఁడు

కాందవికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండివంటలుచేయు వాఁడు.

కాందిశీకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భయముచేఁబాఱెడు వాఁడు.

కాంపిల్యము. సం. వి. అ. పుం. కంపిల్లము.

కాంబవికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible] చేసియమ్మెడువాఁడు.

కాంబళము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) కంబళిచేఁ గప్పఁబడినది. (రథము)

కాంబోది. దే. వి. [illegible]. "ద్వి. [illegible]" విష్ణు. పు. 3, అ.

కాంభోజము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. కాంభోజదేశపుగుఱ్ఱము; 3. [illegible]. 4. పొన్న.

కాంభోజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకరాగము; 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible].

కాంస్యకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కంచరవాఁడు.

కాంస్యము. సం. వి. అ. న. 1. కంచు; 2. బంగారువెండి లోనగువానిచేఁ జేయఁబడిన పానపాత్రము.

కాఁక. దే. వి. 1. ఉష్ణము; 2. తాపము; 3. కోపము; "ఉ. [illegible]" వసు. ౨, అ.—4. కోరిక; "ఉ. [illegible]" వై. ౧, అ.—విణ. [illegible]. ([illegible] మొ.)

కాఁకర. వై. వి. [illegible]. ([illegible])

కాఁకరవల్లి. వై. వి. [illegible].

కాఁకవెలుఁగు. దే. వి. సూర్యుఁడు, [illegible]. "క. [illegible]" రామా. 3, అ.

కాఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తపించు; 2. [illegible]. "ద్వి. [illegible]" భాగ. [illegible].

కాఁగుడు. దే. వి. తపించుట, తపనము.

కాఁచర. వై. వి. [illegible]. "[illegible]" అం. భా. [illegible].

కాఁచి. వై. వి. కాకమాచి.

కాంచే. దే. క్రి. కాఁగఁజేయు. వి. ఒకానొక [illegible].

కాంచేపడియము. ద్వ. వి. [illegible]. (చూ. [illegible].)

కాఁడ. వై. వి. 1. [illegible]; 2. తొడిమ.

కాఁడి. దే. వి. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు; 2. ఎద్దుమెడలకు [illegible]. "[illegible]" భాగ. దశ. ౧౦, అ.

కాఁడికట్టు. ద్వ. వి. [illegible] కట్టు.

కాఁడు. దే. అక. ఒకానొకపుంప్రత్యయము. ([illegible])—అ. క్రి. నాటు. "[illegible]" వై. ౬, అ. "ఉ. [illegible]" పాండు. ౪, అ.

కాఁదారి. దే. వి. అర్ధరాత్రము. "మ. [illegible]" వి. ౧, అ.

కాఁదారిమాఁదారి. దే. ఏ.- ——వై.——"గీ. [illegible]" య. ౨, అ.

కాఁపడము. దే. వి. [illegible].

కాఁపు. దే. వి. 1. కాపురము; "మ. [illegible]" ఆము. ౧, అ.—2. గృహస్థుఁడు; "[illegible]" పాండు. ౧, అ.—3. పంటపెట్టువాఁడు. "గీ. [illegible]" భార. శా. ౧, అ.—4. శూద్రుఁడు. "శా. [illegible]" భో. ౪, అ.

కాఁపుడు. దే. వి. కాచుట.

కాఁపురము. దే. వి. 1. నివాసము; 2. సంసారము. "[illegible]" [illegible].

కాఁపురించు. దే. అ. క్రి. కాపురముచేయు, నివసించు.

కాఁబట్టి. దే. అవ్య. (కాఁగా + పట్టి.) [illegible].

కాఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (కాన+పట్టు.) గానవలసియుండు. (అది నాకు గాఁబట్టదు.)

కాఁబడు. దే. అ. క్రి. (కాన+పడు.) అగు. "[illegible]" [illegible] (పాపర్గమువదము.)

కాఁబోలు. దే. క్రి. (కాన+పోలు.) [illegible]

కాక. ఉప. దే. అవ్య. 1. అతిరిక్తార్థమును దెలుపును. (అట్లుగాక, ఉండదుగాక [illegible])—2. [illegible] దెలుపును. "[illegible]" [illegible]—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. కాకిదొండ[illegible], 3. [illegible], 4 [illegible], 5 [illegible]. అ. న. ము. కాకులసమూహము. పుం. 1. కాకి, 2. ఒకానొకచెట్టు.

కాకచించ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

కాకచించి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

కాకజంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాకిదొండ[illegible]; 2. [illegible]

కాకజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

కాకతాళీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కాకి [illegible] పండుపడిన విధముకంటిది.

కాకతిందుకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కాకతుండఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ[illegible].

కాకతుండము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగరు[illegible]; 2. [illegible] విశేషము; 3. [illegible]విశేషము.

కాకనాసిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిదొండ[illegible].

కాకపక్షము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], [illegible].

కాకపీలుకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కాకపుష్టము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల.

కాకమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమల్లె[illegible].

కాకమాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కాకము. సం. విశే. (అ.) అల్పము.

కాకముద్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాకిపెసర[illegible].

కాకరుహము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కాకలము. సం. వి. అ. పుం. కాకిలము.

కాకలీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సూక్ష్మమైన [illegible]ధ్వని.

కాకాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాకిదొండ[illegible].

కాకాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కాకాక్షిన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కాకి. ఉప. వై. వి. [illegible]. విశే. అల్పము. ([illegible])—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible].

కాకికలువ. వై. వి. [illegible], [illegible].

కాకిచిప్ప. తద్భ. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కాకిచెంగు. తద్భ. వి. [illegible] వృక్షవిశేషము, [illegible].

కాకిచేవ్రు. తద్భ. వి. [illegible].

కాకిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible], 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible].

కాకిరిము, కాఁగిరిము. హిం. వి. [illegible]విశేషము.

కాకితీపు. తద్భ. వి. [illegible]విశేషము.

కాకితుమ్మికి. తద్భ. వి. [illegible], [illegible].

కాకిదొండ. వై. వి. అడవిదొండ, [illegible].

కాకినేరడు. తద్భ. వి. [illegible], [illegible].

కాకిపెసర. తద్భ. వి. [illegible], [illegible].

కాకిబంగారు. తద్భ. వి. [illegible].

కాకిబాతు. తద్భ. వి. [illegible] అడవిబాతు.

కాకిమేడి. తద్భ. వి. [illegible], [illegible].

కాకిరెక్కలు. తద్భ. వి. బ. [illegible]విశేషము.

కాకిరెల్లు తద్భ. వి. తృణవిశేషము. ([illegible])

కాకివెదురు. తద్భ. వి. [illegible].

కాకిసొమ్ము వై. వి. [illegible].

కాకు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible]—2. [illegible] "[illegible]" [illegible]—విశే. 1. [illegible]. "[illegible]" [illegible]—2. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

కాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కాకుదము. సం. వి. అ. న. [illegible], [illegible].

కాకున్న. దే. అవ్య. (కాక+ఉన్న.) [illegible] దెలుపును. "[illegible]" ([illegible]) [illegible]

కాకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. [illegible] కలిగెడు ధ్వని వికారము.

కాకృత్యము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కాకేందువు. సం. వి. ఉ. పుం. [illegible].

కాకేమి. దే. అవ్య. (కాక+ఏమి.) [illegible] దెలుపును. "[illegible]" ([illegible]) [illegible]

కాకోత్పలము. సం. వి. అ. న. [illegible].

కాకోదరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

కాకోదుంబరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

కాకోలము. సం. వి. అ. న. [illegible]విశేషము. పుం, న. [illegible]. పుం. [illegible]. [illegible].

కాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కాంచీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible] 3. [illegible].

కాగడా. దే. వి. (కాఁక+గడ.) [illegible] "[illegible]." పాంచా. 3, ఆ.

కాగిస. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

కాచకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాజులవాఁడు.

కాచము. సం. వి. అ. న. [illegible] పుం. 1. గాజు, 2. [illegible], 3. [illegible], 4. [illegible] 5. [illegible]. "శ్లో. [illegible]."

కాచస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కాచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible] (కుండ [illegible])

కాచె. దే. అ. క్రి. 1. (కాచు) [illegible], 2. (ఎండ) [illegible] "[illegible]." [illegible] క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" హరి. ఉ. 2, ఆ. 2. [illegible], 3. [illegible] "[illegible]." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

కాజ. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible], ఆ. 2. [illegible].

కాటకము. దే. వి. [illegible].

కాటా. హిం. వి. పెద్దత్రాసు.

కాటిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

కాటిపాపఁడు. దే. వి. (కాడు+పాపఁడు.) [illegible] "[illegible]." భా. ద, స్క.

కాటిపాపలవాండ్రు. దే. వి. [illegible].

కాటివేఁడు. దే. వి. (కాడు+వేడు.) [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.

కాటు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] "[illegible]." [illegible] ద, ఆ.- 3. [illegible].

కాటుక. దే. వి. అంజనము.

కాటుకకొండ. దే. వి. [illegible] ([illegible])

కాటుకపట్టు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.

కాటుకపిట్ట. దే. వి. [illegible].

కాటుకరాయి. దే. వి. [illegible].

కాటుకోకులపాము. దే. వి. [illegible].

కాటులాడు. దే. అ. క్రి. (కాటులు+ఆడు.) [illegible] "[illegible]." భార. శాం. ౧, ఆ.

కాటుపోవు. దే. అ. క్రి. (కాటు+పోవు.) [illegible].

కాట్రగెడ. దే. వి. [illegible].

కాఁడ్రము. దే. వి. [illegible] "[illegible]." య. ౨, ఆ.

కాడు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." బిల్హ. ౧, ఆ.- 2. [illegible] 3. [illegible].

కాడుచేయు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ద, ఆ.

కాడుపడు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] "[illegible]." [illegible] ద, ఆ.- 2. [illegible] "[illegible]." సం. "[illegible]." భార. శాం. 3, ఆ. "[illegible]." [illegible] ద, ఆ. ([illegible].)

కాడ్పడు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ([illegible]) [illegible].

కాణము. [illegible] దే. వి. [illegible] "[illegible]." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.- సం. అ. పుం. [illegible].

కాణయాచి. దే. వి. [illegible] "[illegible]." రామా. ౬, ఆ.- విణ. [illegible]. ([illegible])

కాణాచి. దే. వి. [illegible]. ([illegible] "[illegible]." [illegible] ౧, ఆ.- [illegible] "[illegible]."

దిగఁగొట్టినఁగొట్టినవాతెఁగలేఁక, గుండిపోయిన నెప్రతకనా కాణాచియైనవలపులుఁ." కళా. 3, అ.)

కాణాదము. సం. వి. అ. పుం. కణాదముని ప్రోక్తశాస్త్రము.

కాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒంటికంటివాఁడు.

కాత. దే. త్రి. అతిరక్తమునందు కర్తల్లోని క్రియలకు ప్రయుక్తమగుశబ్దము. "అఖిలభూతము లకారానందముగుగాక." మా. మార్క. ౮, అ.

కాతరుఁడు. సం. విం. (అ. అ. అ.) అధీరుఁడు, భయశీలుఁడు (అనిగాఁడు).

కాతా, ఖాతా. హిం. వి. వ్యాపారములో సంబంధము, లెక్క.

కాతాళము. దే. వి. కోపము. "క. మాతంగరథభటాశ్వత, తీతు దగుమంత్రోక పుండరీకుంక చూపక, గాతాళంబునవినుకక, పాతాళంబునకనికరాజులచేయక." శై. 2, అ.

కాత్యాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి. 2. కాషాయవస్త్ర ధరించిన విధవ.

కాదంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. హంసవిశేషము. 2. బాణము.

కాదంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కల్లు. 2. ఆడుకోయిల, 3. గోరువంక, 4. సరస్వతి, 5. శారికాపక్షి.

కాదంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేఘపంక్తి.

కాదా. దే. అవ్య. (కాదు+ఆ.) కదా. (దీనియొక్క మారురూపములు —కద, కదా)

కాదాచిత్కము. సం. విం. (అ. అ. అ.) ఒకానొకప్పుడు కలుగునది.

కాదె. దే. అవ్య. (కాదు+ఎ.) కదా. "వడ్లకతిరాక్రమగొటిక వాడమూరాడెను." భార. శాం. ౧, అ. (కూ. కాదె. క. ఏమి తప్పుచేసితి, నేనలిచినగొక్కటినిమోగంబునఁగా, దేవాఁడుదలధి సంపదల, మానిరుబుల వద్దివాఁడె మరువఱుకాదాదకఁ." వి. పు. 2, అ.) (దీనియొక్క మారురూపములు. కదె, కదే)

కాద్రవేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కద్రువకొడుకు, పాము.

కాన. యు. దే. అవ్య. తెనుఁగునందు హేతువున అను ప్రయుక్తమగుశబ్దము. (తర్లిగాన, పామిగాన మొ.)- త్రి. ప్రభ. జై వి అడవి.

కానఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (కానఁగా+పట్టు) కనఁబడు. "ప్రీ అంతకయున గానంబులచెప్పకుకఁ." రా. యు. కా.

కాననము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి, 2. ఇల్లు; 3. బ్రహ్మముఖము.

కాననివాఁడు. దే. విం. అంధుఁడు "ఉ. కాననివానిఁగూఁగనొక యానఁడు...కువ్రక, కాననిదింక." భాగ. 2, స్కం.

కానరానిచేక్క. దే. వి. అధిక్షేపత్రము.

కాని. యు. దే. అవ్య. 1. కిప్పుడునదిట్లును, (నేనుగాని లేఖగాని వచ్చును. మా. రా.)—2. అక్కడనుండియునడిలుకుడు "ఉ. కోపించిచేదియున్న నదిచాలరిపై బ్రకరింపుమీ త్రదా, వాడులుకోలేరా త్రవదయంబుఁబయంగరదయుంచిచిప్పికంగాని." భార. ఉద్యో. ౨, అ —3. వి. పనికిరానిదిరాకము "క. కానక్షయంబిన్నఁడుకొ, గానియుఁజేయంగఁదగడుకాక్యముగలదో, మానకఁదంబుఁధృంబుగ, మానకపనిచేయుఁదనుకు గ్రహియించె." రుద్రం. 3, అ. ("క. పనుకలిగియుండఁగనె, వాక్యచేసిమ మధుసేయవాలాయమునుక, గానియుటుమీఁదనెవచ్చెడుఁ, గానిక గొగాక యంక్రగా జావుఁదాను." ఇత్యాది స్థలములయందు కానికొగాక అనఁగా అక్కరపెట్టక అని యర్థము)

కానిక. దే. వి. కానుక, ఉపహారము. "నృపునకుఁగానికయిచ్చిరిదువ అనిరుద్దలిచె" భార. అను. ౫, అ.

కానిపించు. దే. అ. క్రి. ప్రకటిక్షమగు. "క. కానిపించదియీమి కారులయుమనవరం, ఐచు కమునిద." కళా. ౨, అ. (కనిపించు అనునది సైతము నిఘంటువు కలదు.) ప్రే. కనఁజేయు.

కాని. దే. అవ్య. 1. అంగీకారముసచెలుపును. "కా. మానిక్రొ విహారపత్రమునకూ మానీకపత్రలీకా, కానిరండని." అను. ౨, అ —2. కానియొక్కరూపాంతరము "మ వినవద్దనన్నిక్కిత్ లోదనమగానిశంభుఁగాఁటకు, శ్వరుఁగాఁక యిడుఁంది." కాశీ. ౨, అ.

కానీనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కన్యకాపుత్రుఁడు, 2. వ్యాసుఁడు, 3 కర్ణుడు.

కాను. దే. వి. దేశ్యకలిగిదానిమజ్జన, మచ్చకము.

కానుక. దే. వి. కానిక "క. సాలాదీనిరుచిట్టిన, యాలంబునవ్వ సన్నాయదీవవక్షక, వ్రతంబులుమొదలుగా, గాలందుగొనక మున్నిందనే చయుచుంచెగ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

కానుగు. దే. వి. కరంజము. (దీనిభేదములు—గానుగ, గానుకు, నివ్వబన్నెకత్తుకారుకు.)

కానుపు. దే. వి. 1. ప్రసవము. 2. కరిగము. "అది కలలోని కానవయి." పారి. ౨, అ.

కాన్కు. దే. వి. కానుకయొక్కరూపాంతరము. "సీ. కుసుమముగాఁ బోలుమకరములఁజేకొన్నిందు భూగకుఅంగొన్నఁటిగానకరిచి." చంద్ర.

కాన్పించు. దే. కానిపించుయొక్కరూపాంతరము.

కాపంతెము. దే. వి. కుక్కనక్కెవిశేషము. "ఎ, కి. తప్పుకక కావ్యంబునలమనగాఁదంతరమునఁగ." అం. భా. దస. కూ.

కాపథము. సం. వి. అ. న. చెడుదారి. (నాముకింగానవాటము మనంబని ఇవ్వకరమని యుప్పటల్లభూలప్యకముగాఁ ఉపయోగింపబడి యున్నది ననుంటడ్డంతరములుఁబొట్టుటబిప్పొంరితముగాఁజెప్పఁబడి యున్నది) పుం. కుత్సితపురోత.

కాపరి. దే. వి. (కాపు+అరి.) రక్షకుఁడు. "ఉ. కాపరిలేనిగొత్త యలకైనదికంబుచోరకొట్టిచే, నేపఱియున్నభూవనముకుఁడు క్కడమఁడులేమి." భాగ. ౧, స్కం.

కాపాడు. దే. అ. క్రి. (కా+అడు.) బాధలు తొలఁగించి రక్షించు.

కాపి. అం. వి. బ్రాఁగక్కుటకు పైనపటు వంటది; కలు.

కాపిలము. సం. వి. అ. న. సాంఖ్యశాస్త్రము.

కాపిశాయనము. సం. వి. అ. న. మద్యము, కల్లు.

కాపిశేయము. సం. వి. అ. పుం. పిశాచము.

కాపు. దే. వి. 1. కాయలుకాయుట; 2. బాధలుతొలఁగించిరక్షించుట.

కాపుగడ. దే. వి. రక్షణము. "దిన్న. అగాస్త్యయముఁబంచెచియర్థము లేగాక. మాఁక్షణభ్రోమనవములీకాపుగడాల." శా. అ, కాం.

కాపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపురుషుఁడు.

కాపేయము. ఉపి. దే. వి. కృపణత. (అత్రి.) సం. వి. అ. న. కపి స్వభావము.

కాపోతము. సం. వి. అ. న. 1. కపోతముల సమూహము 2. అంజనభేదము.

కాప్యకారము. సం. వి. అ. పుం. తనతన పాపము చెప్పు కొనుట.

కాఫీ. ఆం. వి. ఒక పానకము.

కామ. దే. వి. 1. [illegible] "గీ. [illegible]" పారి. ప్ర. 2, అ–2 [illegible]; [illegible] "[illegible]." పారి. ప్ర. 2, అ. ([illegible] బంగారుకామునుంచి [illegible]) –3 [illegible], 4. [illegible]. (చూ [illegible].)

కామంచి. దే. వి. కత్తృణము.

కామంచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కామంచిగడ్డి.

కామకూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేశ్యాప్రియుడు. 2. వేశ్యాసంభ్రమము.

కామకేళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. సురతము.

కామధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కోరినవస్తువులిచ్చెడి వేల్పుటావు.

కామన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ. అ. పుం. న. అశోకవృక్షము. విశే. 1. ఇచ్ఛగలది, 2. కోరునది.

కామవంతుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1 ఇచ్ఛగలవాడు. 2. [illegible].

కామపాలుడు. సం. వి. అ. పుం. హలి, బలరాముడు.

కామము. సం. వి. అ. న. 1. కామ్యము. 2. రేతస్సు. [illegible]. విశే. అ. న. ఇచ్ఛవచ్చినటు.

కామయిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాముకుడు.

కామల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. కామలా. అ. పుం. ము. 1. [illegible]. 2. వసంతఋతువు. విశే. డు. కాముకుడు.

కామాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. నఖము, గోరు.

కామాటము. వై. వి. మోటతనము. "క. [illegible]." [illegible]

కామాటి. వై. విశే. (కామాటము + ఇ.) మోటపనిచేయువాడు.

కామాలు. వై. వి. రోగభేదము.

కామి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ. పుం. 1 కాముకుడు; 2. జక్కవ, 3. పావురము. విశే. కాముకుడు.

కామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియుసంగమమునందు మిక్కిలి యాసకలయాడుది; 2. ఆడుది; 3. ఆడుజక్కవ; 4. ఆడుపావురము; 5. బదనిక.

కాముడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుడు, మదనుడు.

కాముకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2 [illegible]. విశే. ఇచ్ఛగలది.

కాముకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సంభోగమునందిచ్ఛగల ఆడుది.

కాముకుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ఇచ్ఛగలవాడు.

కామ్యము. సం. వి. అ. న. అగ్నిహోత్రాది. "శ్లో. ఇష్టాపూర్తక్రియాకామ్యానాం త్రివర్గ[illegible]" [illegible]. విశే. కోరదగినది.

కాయ. దే. వి. 1 చెట్లకుగాచెడుకాయ; 2. కఠినస్పర్శముచే హస్తాదులయందుగాచెడుకాయ, కిణము, "ఉ. [illegible] బలుకాయలుగాచె[illegible]." సం "[illegible]." [illegible]–3. పిత్తరోగభేదము, 4. [illegible], (ఇట్లు పూర్వము కొన్ని నిఘంటువులయందు వ్రాయబడియున్నది) "సీ. [illegible] కాయధాన్యములు." [illegible]–5 [illegible]. 6. [illegible]. "సీ. [illegible]." పారిజా. ౨, అ.

కాయకంటి. దే. వి. (కాయ + కన్ను) కుబేరుడు.

కాయకన్ను. దే. వి. కాయగాచిన కన్ను.

కాయకము. దే. వి. జీవనము.

కాయజలము. సం. వి. అ. న. మూత్రము.

కాయజుడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుడు, మరుడు.

కాయపెండలము. దే. వి. పెండలముదినుసు.

కాయమానము. సం. వి. అ. న. పందిరి.

కాయము. ఉపి. దే. వి. [illegible], సం. వి. అ. పుం. 1. శరీరము; 2. సమూహము; 3. స్వభావము; 4. [illegible]. విశే. [illegible].

కాయస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక, 2. కరక.

కాయస్థుడు. సం. వి. అ. పుం. 1 కరణమువాడు. 2. పరమాత్ముడు.

కాయికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible] "శ్లో. కాయాదికో [illegible]." [illegible]. విశే. శరీరసంబంధమయినది.

కాయిదా, ఖాయిదా. హిం. వి. విధి, నిర్ణయము.

కాయిలా, ఖాయిలా. హిం. విశే. ఆరోగ్యములేని.

కాయు. వై. అ. క్రి. పండువెన్నెలలోనగునవి ప్రకాశించు. "సీ. [illegible]." [illegible]

కాయువు. దే. వి. అనురాగము. (చూ కాయువ్వు.)

కాయువ్వు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

కార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 చెఱ. 2. చెఱసాల, 3. దూతిక; 4. [illegible]; 5. [illegible] అ. పుం. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible], 3. [illegible]; 4 [illegible]; 5. [illegible].

కారండవము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కారంధమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

కారంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రియంగువు.

కారకము. సం. వి. అ. న. [illegible].

కారగ్గి. వ్య. వి. (కారు + అగ్గి) దావానలము. "[illegible]" భార. అర. ౨, ఆ.

కారడుగు. వ్య. వి. (కారు + అడుగు) 1. రెండవకారు; 2. [illegible].

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible] 1. హేతువు. 2. [illegible]; 3. వధము.

కారణికుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పరీక్షకుఁడు.

కారుఁజెక్కు. [illegible] వి. (కారము + చెక్కు) [illegible].

కారపుఁబడుగు. వ్య. వి. (కారము + పడుగు.) [illegible]. "[illegible]" హంస. ౨, ఆ.

కారము. [illegible] 1 [illegible] (చూ. [illegible]) 2 [illegible], "[illegible]" భార. శాం. 3, ఆ.— [illegible] 4. [illegible]. "[illegible]" [illegible]. ౧, ఆ

కారయిత. సం. విశే. (ఋ. [illegible]) చేయించువాఁడు.

కారవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఇంగువచెట్టు, 2. [illegible] 3. నల్ల జీలకఱ్ఱ, 4. [illegible].

కారవేల్లము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కారాకు. దే. వి. (కారు + ఆకు.) పండుటాకు. "[illegible]" భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

కారాకూరము. దే. విశే. [illegible]. "[illegible]" [illegible]. ౧, ఆ.

కారాటు. దే. వి. వ్యాకులము.

కారించు. సం. స. క్రి. బాధించు. "[illegible]" [illegible]. ౨, ఆ.

కారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సూత్రార్థవివరణశ్లోకము, 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible].

కారికము. దే. విశే. [illegible] (వస్త్రము) [illegible].

కారిజేము. [illegible] వి. [illegible]. "[illegible]." రుక్మాం. ౩, ఆ.

కారిలి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కారీషము. సం. వి. అ. న. [illegible]. (కరీషము = [illegible].)

కారు. [illegible] దే. వి. 1. అడవి; "కారుచిచ్చు."—2. [illegible] (కారువడ్లు)- 3 [illegible]; "[illegible]."—4. [illegible]; "[illegible]"—5. [illegible], "[illegible]." భార. శాం. ౧, ఆ [illegible]. 1 [illegible]; "[illegible]"—2. [illegible], "[illegible]." (చూ. [illegible])—3. [illegible]. "[illegible]"—4. [illegible]. "[illegible]."

కారుకొను. వ్య. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

కారుకొమ్ముమెకము. వ్య. వి. దుప్పి.

కారుకోళ్లు. [illegible] వి. [illegible].

కారుఖానా. [illegible] వి. [illegible].

కారుకొల్లి. [illegible] వి. [illegible].

కారుకోడి. వ్య. వి. అడవికోడి.

కారుచిచ్చు. వ్య. వి. [illegible].

కారుచిచ్చు. వ్య. వి. [illegible], దావానలము.

కారుచ్చు. దే. [illegible]. (చూ. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౬, ఆ.)

కారుజినుము. వ్య. వి [illegible].

కారుణికుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కనికరముగలవాఁడు, కృపాళువు.

కారుణ్యము. సం. వి. అ. న. దయ, కనికరము.

కారునూవు. దే. వి. [illegible].

కారుపెసర. దే. వి [illegible].

కారుపోఁక. వ్య వి [illegible].

కారుపోతు. దే. వి. [illegible].

కారుమానము. దే. వి. [illegible].

కారుమినుము. దే. వి. [illegible].

కారుమునగ. వ్య. వి. [illegible].

కారువు. సం. వి ఉ. పుం [illegible]. విశే. 1, శిల్పి; 2. చేయు వాఁడు.

కారూరు. దే. వి. (కారు + ఊరు) [illegible]. "[illegible]." పారి. ౧, ఆ.

కారె. [illegible] వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] వ్య. [illegible].

కారెము. దే. వి. [illegible].

కారేలి. వ్య. వి. (కారు + ఎలి) [illegible].

కార్తోత్తమము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుకోల.

కార్కారికము. సం. వి. అ. పుం. పాలసురుగు.

కార్కశ్యము. సం. వి. అ. న. కఱకుదనము.

కార్కొను. దే. అ. క్రి. 1 పల్లఁబాఱు; (కారుకొనుయొక్క రూపాంతరము.) 2. సంబడించు. "కార్కొన్నకోర్కుల్." యు. ౫, ఆ. (కాఱుకొనుయొక్క రూపాంతరము.)

కార్చిచ్చు. దే. వి. కారుచిచ్చుయొక్క రూపాంతరము.

కార్చు దే. ప్రే. 1. కారుచుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కారుచు.) 2. కాఱుచుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కాలఁతియ.)

కార్జము. వై. వి. కారిజముయొక్క రూపాంతరము.

కార్తస్వరము. సం వి అ. న. సువర్ణము, బంగారు. (చూ. కనకము)

కార్తాంతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్యోతిష్యుఁడు.

కార్తికము. సం. వి. అ. పుం ఒకానొక నెల

కార్తికికము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికము.

కార్తికేయుఁడు. సం. వి అ. పుం. కుమారస్వామి, స్కందుఁడు.

కార్తె. వై. వి. 1. కృత్తికానక్షత్రము; "కార్తెఁబాయునదుల్లగర్భవతారమానములు." భార. అను. ౫, ఆ.-2. సూర్యుఁడుండు నక్షత్రము. (చిత్తకార్తె, స్వాతికార్తె మొ.)

కార్పటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కోమటి; "దివ్యప్రాగ్వాటకం బ్రాహ్మణకార్పటికసత్తముః." కాశీ. 30, అధ్యా-2. [illegible] ముమోసికొనిపోయెడు బాటసారి.

కార్పణ్యము. సం. వి. అ. న. కృపణత్వము

కార్పాసము. సం. వి. అ. పుం. న. ప్రత్తి. విశే. (అ. తు. అ.) నూలిచేత నేయఁబడినది. (చీర.)

కార్పాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రత్తిచెట్టు.

కార్ముకము. సం. వి. అ. న. మూలిచేతఁజేసిన ధనుర్బాణాది క్రియ, ఉల్లి[illegible] నెఱవేఱునట్టి పనిచేయునది.

కార్ముఁడు. సం. విశే. (అ. తు. అ.) కర్మశీలుఁడు.

కార్ముకము. సం. వి అ. న. విల్లు. పుం. వెదురు. విశే. పని యందు నేర్పరి.

కార్యదర్శి. సం. విశే (ఇ. తు. ఇ.) పని విచారించువాఁడు

కార్యము. సం. వి. అ. న 1. పని, 2. హేతువు.

కార్షాపణము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పదియాఱువరహాల యెత్తు, 2. కర్షమెత్తు వెండిబంగారు.

కార్షికము. సం. వి అ. పుం. కర్షమెత్తు వెండిబంగారు.

కార్ష్ణుఁడు. సం. విశే. (అ. తు. అ) దున్నగాని బ్రదుకువాఁడు. కాపువాఁడు.

కార్ష్ణ్యము. సం. వి. అ. పుం. నల్లని.

కాలియ. వై. వి. యాత్ర. "క. కేలోరవిలుగొనివిలుకాఁడు, కేలఁగఱిబోకలో డోలిత్తదియత్తుల్, మాత్సుబడింటలోని వెఱ, గాలియగా నటియుంటవెనుకొనఁదూర్పుల్." భారి. ఉ ౧, ఆ.

కాలియపదము. వై. అ. క్రి. యాత్రపడు. "క. మనుజపతిండగ మనుజాం, గననుజాకనుతరించిరాలియపడున." గా. మం, ౯౦.

కాలియపెట్టు. ద్వి. స. క్రి. యాత్రపఱుచు. [illegible] పాలిననారని వెతుగ, పాలితికం ప్రార్థనా ప్రభావమున్గలో, జలీయులరియ మ్మనిమిషుఁ, గాలియపెట్టెఁగదలయక[illegible]న మదయ." భార. అను. ౫, అ

కాలు. దే అ. క్రి. 1. ప్రకించు, 2. రాలు. "ఉ. కోలలు దీటుమగ నయనకోరములగ దహనస్ఫులింగముల్, కాలఁగ." భారి. భూ. ౪, ఆ.—వి. 1. [illegible], "క. వేలుగఁగనిసం బ్రకృతిఁ, జాలనుదిదీకాలకోరడు మఱ్ఱగనుకు, గ్రాలఱనుదిదినిరనగం చేన, [illegible] మిగన్యమెయుంగనలయుగ." భార. అను. ౪, ఆ.—2. కల్లు, 3. ఉల్లుకాలు, (చూ. ఉల్లుగొను.) 4 ఏ అన్నకదనము, "క. ఇవముహూడు కాలపుటేరల్ మన్నింపఁగ, గాలులాకిరిసికరయయుంగను." అన్వే. అ, కాం. —5 దరువదరము; "క. తరవులఁబట్టియునాలో, విడునక పర్తింపఁగాను సమలిఁ, ఊరయుకయుతఁడిలేఁదెఁగఁగదురుదికి మదులకొన్నిగాలు కలికగ." పర. 3, ఆ 6. కన్నరదనము. "ఉ. అలశిపోకముగ భలములందులయుంగనిపల్క్రాగెదమగ, మాలనోరిదానసు మాలలుచిత్రమునందునిల్వగోఁ, గాలులు ప్రేరవగ." భార ఉద్యో. 3, ఆ —విశే. పాంత్రము. "క. గాలచేఁటులవమన్నగముల, నూలదికయతికిని" భార. ఆది ౪, ఆ.

కాలుకొను. దే. అ క్రి సంబడించు (చూ. కార్కొను.)

కాలుచు దే. ప్రే. కాలఁతియు.

కాలోద్దెము. దే. వి. పరుచు "సీ. కాలుకదమగాలుకాలోద్దెము పనిమురురుననయను [illegible] నిలువు" అం, భా. ప్ర. వా.

కాల. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. కరిగా[illegible]; 2. నల్లజీలకఱ్ఱ; 3. నల్ల తెగడ, 4. తిప్పతీగె; 5 మంజిష్ఠ అ. పుం. ము. 1. సమయము; 2. నలుపు, 3 దాశ. విశే. నల్లనిది (కాలత్రయము—భూతభవిష్యద్వర్తమానములు, కాలచతుష్టయము – ప్రాతస్సంగవ మధ్యాహ్నాపరాహ్ణాహ్ణసాయంకాలములు.)

కాలకంఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉల్లవిచ్చుక, 2. కాటుకపిట్ట, 3 జలకుక్కుటము. 4 నెమలి, 5 శివుఁడు.

కాలకంఠిక. సం. వి అ. స్త్రీ. లక్ష్మి, పెద్దమ్మ

కాలకంఠుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1 శివుఁడు. 2. యముఁడు.

కాలకము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుమచ్చ.

కాలకూటము. సం వి. అ. పుం విషభేదము.

కాలఖండము సం వి. అ న (శా.) కాలేయము.

కాలజము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి; 2 కోయిల.

కాలజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం జ్యోతిష్యుఁడు.

కాలటుక. దే. వి. (కాలు అటుక) కండలుంచుటకై రెండు మూలల ఇరువ్రక్కల గోడలయందుఁబోదిగ యాలకూడ గాళ్లు నుంచి యడ్డముగా నమర్చిన [illegible]

కాలధర్మము. సం. వి. అ. పుం. మరణము, చావు

కాలపత్రి. సం వి ఈ. స్త్రీ. గన్నేరు.

కాలపృష్ఠము. సం. వి అ. న 1. కర్ణునివిల్లు, 2. విల్లు. పుం. 1. ఒకదినుసు జింక; 2. రాబందుగుంపు.

కాలమేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కామంచెట్టు.

కాలమేషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నల్లతెగడ; 2. మంజిష్ఠ.

కాలరి. దే. వి. (కాలు+అరి.) 1. పదాతి. "కాలరిరౌతులనేల ఐవిరి." ఆశ్వ. మూ. కాం.—2. నడచువాఁడిచ్చెడుపన్ను 3. ఏమార్గమున దారిదొరికిపోయి చెప్పువాఁడు, దూత. "క మంముపైకాలరులవలనబుచ్చి కల్యాణయుతరాజకుంభకయుక్త్యాలేఖ ప్రవృత్తులయిన భూపతులకును వారివారిబంధుమిత్రజనంబులకు సెలవిగించుటకార్యంబు" శం. "ముఖాగతత్పంతురిత్రగాత్ర" భార. ఉద్యో. ౧, అ.

కాలయు. అం. వి. [illegible]

కాలశాకము. సం. వి. అ. పుం. కాశీశాకము.

కాలశేయము. సం. వి. అ. న. గోరసము, చల్ల.

కాలసూత్రము. సం. వి. అ. న. ఇరువదియొకటవ నరకవిశేషము.

కాలస్కంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చింతచెట్టు 2. తుమ్మి, 3. తెల్లగిరి.

కాలస్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కలిగొట్టు.

కాలానుసార్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఇనుగుడు, 2. నల్ల అగరు; 3 జాతిపుష్పము.

కాలాయసము. సం. వి. అ. న. అయస్సు, ఇనుము.

కాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి, 2. పార్వతీభేదము, 3. ద్రౌపది, 4 బొగ్గు; 5. నలుపు, 6. చీఁకటి, 7. ఆఁడు కాకి; 8. మాఁగాడు; 9. పొగమంచు, 10. బంగారమందలి దోషము, 11. మద్యము, 12. కొత్తమబ్బు; 13 మబ్బు గుంపు, 14 వైకల్యము, 15 నెలవడ్డి; 16. జటామాంసి 17. తెల్లగంధి, 18. పొల్లు.

కాలితెరువు. దే. వి. (కాలు+తెరువు) ఒక మనుజుఁడు నడచిపోవునట్టి మార్గము, పిక్కదారి.

కాలినడ. దే. వి. (కాలు+నడ.) పాదచారము.

కాలిపుట్టువు. దే. వి. (కాలు+పుట్టువు.) శూద్రుఁడు.

కాలిబంటు. దు. వి. (కాలు+బంటు.) పదాతి.

కాలిబోను. దే. వి. (కాలు+బోను.) మృగములకాళ్లుతగులునట్లు గాడియుంచుటయందలి సంకటము. "వ. వికటయంత్ర సంఘటించినకాలిబోనులందవి." పాఁ. ౪, అ.

కాలీయము. వై. వి. చిక్కరము. "ఉ. కాలియపట్టినట్టుకను ... రాత్రి, కాలుదవ్వుపతకమున ... చెప్పుచు పాయకులక్ష ... చెప్పుచుండిరి." మార్క. ౧, అ.

కాలీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యమునివిచారణస్థలము.

కాలీయము. సం. వి. అ. న. నల్ల అగరు. వి. కాలసంబంధి.

కాలు. దే. అ. క్రి. దగ్ధమగు. వి. 1. పాదము; 2. పాలి, 3. మంచముకోడులోనగునది. "కంకటికాలునకట్టఁడుదుష్టు." వై. ౫, అ.

కాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. శనైశ్చరుఁడు; 3. శివుఁడు.

కాలుకొను. దే. స. క్రి. కాలూఁదు. (ప్ర. కాలుగొలుపు. చూ. కాల్కొను.)

కాలుమో. దే. ప్ర. కాలఁజేయు, దహించు. (చూ. కాల్చు.)

కాలుదివియ దు. వి. కాగడా.

కాలుద్రవ్వు. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రవ్వు.) కాలుగాలుచేయు యుద్ధమునకు యత్నించు. (చూ. కాల్ద్రవ్వు.)

కాలుద్రొక్కు. దే. అ. క్రి. (కాలు+త్రొక్కు.) ఎదియు.

కాలుబలము. దు. వి. పదాతిసేన.

కాలుమడి. దే. వి. మూత్రము (చూ. కాల్మడి.)

కాలుమడుచు. దే. అ. క్రి. మూత్రవిసర్జనముచేయు.

కాలుమానిసి. దు. వి. పదాతి. "మొగ్గుసేనలకుఁబడు కాలుమానిసియును" భార. ద్రో. 3, అ.

కాలువ. దే. వి. 1. నీళ్లుపారుటకుత్రవ్విన మార్గము, కుల్య. "... కాలువగఁగాఁగ." అము. ౬, అ.—2 పరంపర "అరిగియుఁగ ... కాలువగాఁగ పరిగించుటయు." భార. భీష్మ. 3, అ.

కాలుష్యము. సం. వి. అ. న. కలఁక.

కాలేయకము సం. వి. అ. న. గంధద్రవ్యవిశేషము. పుం. కుక్క, పసుపు.

కాలేయము. సం. వి. అ. న. (గా.) కాలిజము.

కాలేయులు. సం. వి. అ. పుం. బ. కాలేయులనెడు రాక్షసులు.

కాల్కొను. దే. స. క్రి. కాలుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "క. ... ధరించినదూతను, ... కాల్కొని ... నిల్వఁగనికుఁజా, ద్రోణుఁడులుఁగచిత్తమానిసినిం" గా. శివ్యం, కాం.

కాల్ద్రవ్వు. దే. అ. క్రి. కాలుద్రవ్వుయొక్క రూపాంతరము. "క ముట్టినదానిపొంపుకదియుటయువ్వఁగ, విక్రయ్యగుణకుఁగాల్ద్రవ్వి, ... పెట్టించెఁగ నైనఁగ." భార. శాం. 3, అ.

కాల్నడ. దే. వి. కాలినడయొక్క రూపాంతరము. "సీ. ఏమెల్ల ... కాల్నడ ... " భార. భీష్మ. ౧, అ.

కాల్మడి. దే. వి. కాలుమడియొక్క రూపాంతరము. "సీ. దవిలిన ... కాల్మడిచుమ ... దెలంగి." భీష్మ. 3, అ. "మనుజులకు ... కాల్మడిఁబుట్టి" పారి. ౪, అ.

కాల్మడుచు. దే. అ. క్రి. కాలుమడుచుయొక్క రూపాంతరము.

కాల్యకము. సం. వి. అ. పుం. కచోరము.

కాల్యము. సం. వి. అ. న. వేకువ. పుం. కచోరము. విశే. కాలమునందు యోగ్యమయినది.

కాల్వ. దే. వి. కాలువయొక్క రూపాంతరము.

కాల్వురు. దే. వి. బ. పదాతి.

కావచికము. సం. వి. అ. న. కవచము దొడిగినవారి సమూహము.

కావటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కావడి.

కావడి. వై. వి. రెండుచివరలయందును బరువులుంచి మోయుటకు భుజముపై పెట్టుకొను కఱ్ఱ.

కావడించు. వై. స. క్రి. కావడియందిడు. "వ. వంటదును దేవడింత్రావడింత కావడించి ప్రాద్దత్తముం మనంతకుంబు కొంటునకుంబు తెండునప్పుడు." పాండు. 3, ఆ.

కావరము. దే. వి. గ్రొవ్వు, మదము.

కావరించు. దే. అ. క్రి. గ్రొవ్వు, మదించు.

కావరుడు. దే విం. దుర్మదుడు. "కావరుడగు దుష్టుని... " భార. అర. ౬, ఆ.

కావలము. దే. వి. పాతము. "ఎ, కి. దేవతూరులదోవిలోన కావలంబు, ... " వి, పు 3, ఆ.

కావలయు. దే. అ క్రి. (కా+వలయు.) 1 అగుట యావశ్యకము; (అ వని యావశ్యకమని భావము.) 2. అపేక్షించును. (1. నాకా పాము కావలయును, 2. అ యిల్లు కట్టుటకు మూలు మాపాయలు కావలయును.) 3. అగు. (వాడు తీరిమికావలయును.) (ఇక్కడ వినియాగ విధమైన ఒంధుత్వ అని యర్థము.) (రూ. కావలెను.)

కావలి. దే. వి. రక్షణము. "క. కాదనుచు ... కావుంచుకొంగనా." భా, పారి ౨, ఆ

కావలి కాడు. దే విం. రక్షకుడు

కావలిబోట్టు. వ్య. వి. బిడ్డలకు దృష్టి రానందునకు పెట్టు నల్లని తిలకము. (రూ. కావిబోటు.)

కావా. దే. వి. అశ్వమండలగతి. "క. అరసముల... కావాలి... " ధి, ౪, ఆ.

కావారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మొగలు... పడిన గొడుగు.

కావి. దే. వి. ఎఱుపు. వి. కాషాయవస్త్రము

కావించు. దే. ప్రే. చేయు.

కావిగొను. దే. అ. క్రి. (కావి+కొను) ఎఱ్ఱను "... కావిగొన." సావి. ౨, ఆ.

కావితాలువు. దే. వి జన్నిసకి, కాషాయధారి.

కావిరి. దే. వి. నలుపు "... కావిరివన్నె." ఆ, పారి. ౫, ఆ. "విష్ణు. కావిరి... " విష్ణు పూ. 3, ఆ.

కావిరిబోట్టు. వ్య. వి కావిబోట్టు. "సీ. ... కావిరిబోట్టు... " (పాఠాంతరము కావిబోట్టు.) భాగ. ౧౦, పూ. భా

కావిలాయి. దే. వి. ఎఱ్ఱని మద్దెలాయి.

కావు. దే. వి. 1. ... "సీ. కావుకానక ... " పాండు. ౧, ఆ.- 2 పాలేమిలోనగువాని నెర్వు; (కావుపాలు) "క. ఎవరు... " సావి. ౪, ఆ.- 3. కావడిబోట్టు. "సీ. ... " చంద్రా. ౨, ఆ.

కావుట. దే. వి. అటుట. "ఇది సిద్దముగాక ... " భార. అది. ౧, ఆ.

కావుతి. దే. క్రి (రూ.) కాక.

కావున. దే క్రి. కావుకన దెలుపును.

కావేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక యేఱు, 2. పసుపు. 3. వేశ్య.

కావేషము. గ్రా. వి. ద్వేషము, పగ.

కావ్యము. సం. వి. అ. పుం కబ్బము. (పంచకావ్యములు.- రఘువంశము, కుమారసంభవము, మేఘసందేశము, మాఘము, భారవి.)

కావ్యుడు. సం వి. అ. పుం. శుక్రుడు.

కాశము. సం వి. అ పుం, న. రెల్లు. పుం. ఒకానొక దేశము.

కాశి సం వి. ఈ స్త్రీ. 1 ఒకానొక పట్టణము, 2. క్రమము "అవళ్యకర్త... " శబ్దాది భార. అర

కాశిరి సం. వి. ఈ స్త్రీ. కమ్మని...

కాశ్మర్యము. సం. వి. అ. పుం.——పై——

కాశ్మీ జన్మము. సం వి. న. కుంకుమపువ్వు.

కాశ్మీరము. సం వి. అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు, 2. మెట్టతామర వి. వి. పుం. ఒకానొక దేశము.

కాశ్యపి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. భూమి వి పుం. అనూరుడు.

కాషాయము సం. వి. అ పుం. కావిచీర.

కాష్ఠ. సం వి. అ. స్త్రీ 1. పదునెనిమిది ఱెప్పపాటుల కాలము; 2 దిక్కు, 3. మేర, 4. మానిమిపు; 5. అతిశయము ఆ ... ము. కట్టె.

కాష్ఠతక్షుడు. సం. వి. వ. పుం. వడ్లవాడు

కాష్ఠపాటలి. సం వి ఈ స్త్రీ. తెల్లకలిగొట్టు.

కాష్ఠీల. సం వి. అ స్త్రీ. కదళి, అరటి.

కాస. వై. వి. కాసె. "...ల్లారంబులు... కాసకట్టి." ఆని. ౪, ఆ. (ఇది బహువచనముగనే వాడబడుచున్నది.)

కాసమర్దము. సం. వి అ పుం కసింద.

కాసము. సం. వి అ. పుం దగ్గు, వగ.

కాసరి. వై. వి. ఒకానొక చెట్టు.

కాసరము. సం. వి. అ. పుం. మహిషము, ఎనుపోతు.

కాసరివడ్లు. దే. వి బ. కాలిదారుల్లతోవము.

కాసా. దే. వి బాదిస్తుత్తుడు.

కాసారము. సం. వి. అ. పుం. చెఱువు, కొలను.

కాసించు. వై. స. క్రి. కాసెగట్టు. "వస్. కడుమైలవెలిగా సించి." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

కాసియ. వై వి. కాసె. "కట్టిరికయందకాసియ." రామా. ౬, ఆ.

కాసీడు. దే. వి. (కాసె+ఈడు.) జాతివినివాడు, సిలాకట్టు వాడు. "ఎ, కి. ఒక్కరావడుకాసీలట్టువునయమనుము." పం ౫, ఆ.

కాసీసము. సం. వి. అ. న. మయూరతుత్థము.

కాసు. వై. వి. 1. దుగ్గానిలో నాలవభాగము*; దుగ్గానిలో సగ యవభాగము. (అవిగ్రాంథికము) 2. ధనము*. "క. తీర్థయాత్రలు సేయంగఁ దిరిగితివి, కానివారింట్లకుఁగాఁగ నడయుదువు, యంతయుఁగా కాంచనాఙ్లనము, కాంతలమనియ్య మాచేతఁగాదు లేఁ." భల్లా. ౫, ఆ.

కాసెయు. దే. వి. జాయిలో అమరని. వై. దట్టి. (కాసియయు శబ్దభూపాంతరము) "మ. అగిమైడాంట్లు ... చేఁగల్వచేఁత్తియుఁగ్, సింగఖామిగ్గల తాయతుల్ లేకుండ కాసెం తెచ్చ సంజాలఁచో, ల్పగుం చేఁగిలోతునంపీయునజాతులే మెఱుఁ గాఁబూత్రుఁదీఁ, గరుడాందావలరావయుంటలరీకుంగేరించు మంజర్ష నట్" య. ౫, ఆ.

కాసెనిల్కాడ. దేశ్య. వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీ. కాసెనిల్కాడ ... సరబింగయునరిచిత్రరముల్లి." అం, ధా. భష. ౬.

కాసెయురి. దే. వి. (కాసె+ఉరి.) జాయిలోరిచెడి ఉరి, లంకము.

కాసెపోయు. దే. అ. క్రి. (కాసె+పోయు) (వస్త్రమున) గోఁచిపలె పెట్టుకొనుట.

కాహళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము; 2. ఒకానొక అవ్యక్తస్త్రీ. అ. పుం ను. 1. కోడి; 2. నద్దు. విశే. 1. అస భ్యము; (నూల.) 2. ఎండినది, 3 చెడ్డది. 4. పెల్లయినది. (తెలుఁగునవ్యము లందు వాద్యమునుఁ దర్థమందును తెలుపుగ నది పుంలింగముగాఁ గానఁబడుచున్నది. "సీ. పణవమృదంగశంఖపటహ కాహళపటహభేరీచ్వనులమిన్ను ముట్టెలఁగ." ధాగ. ౧౦, స్కం. పూ. భా.)

కాహళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాద్యవిశేషము, 2. యౌవనస్త్రీ.

కాహళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము.

కాహళికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాహళియూఁదువాఁడు. "శా. త్రికభృలఱఁజతుర్వక్తులకుఁ, ప్రకటంబుగ నెందుఁ బిసగాఁజనఁడుఁగా, తుకముసఁగాహళికుని పో, లీకఁదాఁదల్పినుడఁ కాహళిపూరించెన్." వర. ౫, ఆ.

కాళంజి. వై. వి. తమ్మపడిగము, పతద్గ్రహము. "సీ. తమ్మిగ్రాల్పసి గిండికొమ్మయొక్కతె కాల్పఁగఱతకాళంజియొక్కతె." చంద్ర.

కాళయుక్తి. సం. వి. ఇ. పుం ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

కాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. పార్వతీభేదము, 3. దుర్గ

కాళింగము. సం వి. అ. పుం. 1. ఏనుఁగు, 2. నేలగుమ్మడితీఁగ. ఒకానొకపాము.

కాళింగి. సం. వి. ఈ స్త్రీ పుచ్చతీఁగ.

కాళింది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ, ఒకానొకయేఱు, యమున.

కాళిందీభేదనుఁడు. సం వి అ పుం. బలరాముఁడు.

కాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ) కాళి.

కాళియ. వై. వి. వాద్యవిశేషము, కాహళి. "మత్త. సిరాళ, కాళియల్ బహుపణవత్రపూరిత గంధముల్ వాదింపఁగం, భోరిఁడిండిమ నాదు." మల్హణ. ౨, ఆ.

కాళియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సర్పవిశేషము.

కాళ్ళి. వై. వి. గాలియను శబ్దభూపాంతరము.

కి.

కి. వి.ఆర వష్ఠివిభక్తియందు వచ్చెడు ప్రత్యయము. (హరికి, గురికి, శ్రీకి, ప్రీకి మొ.)

కింక. దే. వి 1. కోపము. "ఉ. పంకజనాభుమాపతిసపాటుల రాజ్యముకోలుపోవయుఁగా, కింకమూలమై" భార ద్రో. 3, ఆ. (కినుకయనుశబ్దభూపాంతరము)-2 పములను మేఁకలను దం పెడు వాద్యవిశేషము.

కింకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరిచారకుఁడు.

కింకిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గజ్జె, 2. చిఱుగంట.

కింకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1 కోయిల; 2. చిలుక, 3. నన్నచెట్టు. (చూ. కింకిరాటము.)

కింకిరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. (చూ. కింకిరాటుఁడు.)

కింకిరి. దే. వి 1 కోపము. "మిముఁ దూర్పారఁ బలుకఁగావి కోఁక నూకింకిరిఁ జెలంగఁ" ఉ, హరి ౪, ఆ.-2 రోఁత. (చూ. కింకిరిపడు.)

కింకిరిపడు. దేశ్య అ క్రి. 1 కోపగిల్లు, "గీ. ఆతఁ డింతఁ గని రిత్తఁ, మదిఁ గింకిరిపడుచు నేమియు ననుమాడఁ దయ, నగరు కుమదస్వరి త్రస, యున సిగ్గి త్రిమతిగాఁగవార్తఁ దెలఁచు మదర్" మార్కం. ౨, ఆ. 2. రోఁతపడు. "ద్వి. ఆవిరుఁ దుర్గంధంబు కనుమూత్రమైనఁ, కింకిరిపడక." హరి. ౨, ధా.

కింకిరిపాటు. దేశ్య. వి. 1. కోపపడుట, "ఉ. మనమునసోకించి మఱి మాటకుఁ గింకిరిపాటు తోడుగా, మది విచింతిల్లనవ్వ" ఉ. హరి. 3, ఆ.-2. రోఁతపడుట. (చూ. కింకిరిపడుట)

కింగిరి. దే. వి. అల్లరి.

కించిత్తు. సం. అవ్య. ఇంచుక.

కించులికము. సం. వి. అ. పుం. మిన్నెఱ, ఎఱ్ఱ

కించులుకము. సం. వి. అ. పుం. మిడిచిలి.

కించు. వై. విశే. అల్పుఁడు. "క. మిరలాఙ్ఞాధంగముగాఁ దిరుగు నక్కులమునఁ గరుంకతయుఁడాఁరింపఁబట్టగాఁ బోయెదమంచుర్ హితులుడుంతంతలఁ చెట్లిరంతు." హ. ౪, ఆ.

కింజల్కము. సం. వి. అ. పుం. కేసరము, అరవిందు.

కింజుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ) దరిద్ర జననూతనవాఁడు.

కింపచానుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) లోభి, పిసినిగొట్టు.

కింపాకము. సం. వి అ. పుం. కొండతమ్మి. విశే. మూఢుఁడు.

కింపురుషము. సం. వి. అ. పుం. భారతాదివర్షములలో నొకటి, (చూ. వర్షము.)

కింపురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖమును నరశరీర మునుగల దేవయోనివిశేషము.

కింవదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జనులాడుకొనుమాట, వాడుక.

కింకారవు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బాణము; 2. చిలుకల్లు. 3. రాజులంగు.

కింశుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూసేరుకీ. అ. పుం. ము. మోదుగుకీ. (దీనిమొగ్గ అంగారికము.)

కింస్తుఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. ఒవాదికరణములలో నొకటి. (చూ. కరణము.)

కికకిక. దే. వి. నవ్వులయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. ఉక్కలుక ముక్తాంబు చిన్నలుం గ్రమిలోల్వ గఁబు ఘేఁడాఁకలఁ, కకకకమొను పోలిభవనంబుల నెంటనునెవ్వరెవ్వరేఁ, కికికవిన్వరివ్వనమఁ ... నెయుదవ్వఁగమోరిశిఖరోఁ, లికరుపాయు తెంమన్నదనత్తమయుమని విన్నవించెదర." భల్లా. ౨, అ.

కిక్కాకిక. దే. వి. కికికయొక్క రూపాంతరము. "మిసులగ దగఁ కిక్కికనుము." కళా. ౧, అ.

కికి. సం. వి. ఇ. పుం. చాషము, పాలపిట్ట.

కికిదివి. సం. వి. ఇ. పుం ——పై——

కకురించే. దే అ. క్రి. వంచించు. "కి కుంచించిరిచ్చి బుద్ధి గొనుచోటులవారలాడుటలోన గాకవ్వ ద్రోది." పాం. 3, అ.

కికురింత. దే. వి. మోసము, వంచన.

కికురు. దే. వి.——పై——

కికురుపెట్టు. దే. స. క్రి. (కికురు + పెట్టు.) వంచించు. "గీ. ఈ భక్కు మూఢబుద్ధిరుకవ్వులనుకు, బుద్ధిమఁదముఁదాలమొంచు రంచు, తన్నటులుకుండుముమనకత్తులఁగొంటి, బలిఁకికురువెట్టి యుబిబల్లపలికపుడు." రామా. 3, అ.

కికురుపోడుచే. దే. స. క్రి. (కికురు + పొడుచు.) వంచించు "గీ. పోరుదురుకికురుపొడుచుచుఁ దూఱుదురుదయలఁ బురిఁ కోరపుటికబల్, జాఱుడురుమునకిలాకటి, హిఱుదుపెన్నంగరాని మెలఁకువలన్నహో." భా. ౧౦, స్కం. పూ.

కిక్కస. దే వి. ద్రోణియంటి తృణవిశేషము, జలము.

కిక్కురించే. దే. స. క్రి కికురించుయొక్క రూపాంతరము "గీ. చేతిగొంతయుఁకి వెఁనివ్విఁతలమున్న గొందరొంటికుండుకు నకుర్చి, మునుదుకకుగవాఁదునగరుల గనవానిఁ, కిక్కురించిపోయిపెక్కురించు." రా. యు., ౪౦.

కిక్కురింతి. దే. ం కికురింతయొక్క రూపాంతరము.

కిక్కురు. దే. వి. కికురుయొక్క రూపాంతరము.

కిక్కురుపెట్టు. దే. స. క్రి. కికురుపెట్టుయొక్క రూపాంతరము. "వ్విటులఁ కిక్కురుపెట్టఁ జాలెదు." వసు. 3, అ.

కిక్కిస. దే. వి. మిక్కిలి కఠినము. "చంపకము. ధరప్రాంతము దొరతనంబుల నక్కిఁటము గంధముత్రిగాకిస్తరముకానియుగ్ర క్రియాకర్షతిం కిక్కిసకాగొంతు గ్రాన్నికిఁ." పా. 3, అ.

కిఖి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. చిన్ననక్క, గొంటనక్క.

కిగ్గాడి దై వి. అంకెడ. "శీ. తనవిడిచిరెంధినముదైవతకెకి కిగ్గాడియ మునుగేలుమోసిచి." ప్రభా. ౧, అ. "గీ. భూర్జాని క్షితిఁ కుమ్మనకేవఁదాత్త, హయముఁదాఁటెందిరట్టివాఁగ ల్లయటిగఁ, వాటిరియుబ్బురముగానిరిటిలాని, నటికిగాడినుజ్జాలుదాటుమం దు" కళా. ౮, అ.

కిచకిచే. దే. వి. పక్షులలోనసునాని కూఁతయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కిచోట్టు.)

కిచోట్టు. దే. అ. క్రి. కూయు, "ద్వి. కిరికియ్యనులలోఁగిచ గొట్టునుదే." రా. కిష్కిం, ౪౦.

కిచ్చడి, కిచిడీ. దే. వి. నానావస్తువులుచేర్చి...చిత్రాన్నంబగు వము. "సీ. సరోగ్నిచ్చిశంబులదక్కి...కరకలవన్నచ్చలకిల్లు పాయసములు." అ, రా. ౬, అ.

కిటకిట. దే, వి. ఒకమిదలగువాని ...త్రిప్పుటయందగు ధ్వన్యను కరణము. "సీ. కుగులుబిద్దోరిక...దంత్రి విఁకరాఁ బిడించి కిటకిట విరవత్రిప్ప." శై. ౧, అ.

కిటి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిటికి. దే. వి. గవాక్షము.

కిటుకు. దే. వి. 1 కపటము. "వ. కటకటమిప్పుడఁటకుదాయిన్నల పృథ్వులఁశెప్పరాడనం, కటమలఁ బెట్టియట్టిరాజాములు చేసితిఁ చెక్కునాకుట, కిటుకుచ మిమేలుకలిగెఁ." వి, పూ. 2 అ - 2, మర్మము. "కామిని యందిప్రదేమిగాంచియూకిటుకెఱింది పల్కుడు." కళా. ౫, అ.

కిట్టుము సం ఇ. అ. న. మలపామాన్యము.

కిట్కిగోల. దే. వి ఇరుకించుటకుఁగా నొకరి కాసలఁబెట్టిచిన్న గోలతో గట్టబడినసాధనము

కిట్టిమము. సం. వి. అ. న. ఉప్పుటిల్లు.

కిట్టు. దే. అ. క్రి. స క్రి. సమసించు. "ధీరా గ్రజుండాఁడకిట్టఁ బట్టఁ." భా. ద్రో. ౧, అ. "గీ. కొడుకుగుండనున, దాని కట్టుకొందాన వడట్టి." భా. అ. ౧, అ.

కిణము సం. ఇ. అ పుం. కారాయిణ్ణు వస్త్రధ్యముచే నాపుడుల మచ్చ ...

కిణిహి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణ, తెల్లగిరియకీ.

కిణ్వము సం. వి. అ. న 1. పాపము, 2 సురాబీజము.

కితి. దే ఇ. దేవతార్చనముకద్ది కల్లుఁ నొకదినకుడోపెడు మూడు నోకిల్లాకి.

కితవము సం. వి. అ పుం. ఉన్మత్తకీ.

కితవుఁడు. సం. వి. అ. పుం జూదరి. విం. మోసకాఁడు.

కితా. సం. ం. వి చినుదు.

కిత్తనార. దే. ఇ. రాఁకనార, మోటుకుత్తి

కిత్తళి. దే. వి. నారదిఁజాతిమము, నారియుకీ.

కిత్తి. దై. వి. అగ్ని. "గీ. అగ్నియయనంకిత్తనంగఁదవ్వనఁవెలయుఁ, జీకనాలిఖాగ్ని." అం, భా. ద్వి. స్వ.

కినుకు. దే. అ. క్రి. 1. విద్దులుక ద్రంమునుబడాలప్వడుచే నొక విధముగాదులుకు. "సీ. మేర్కున్న తెలుగుక మెల్లఁగవచ్చి శ్రంగంటుఁజాముము కిటికిల్లి." భా. ౧౦, స్కం. పూ.- 2. విద్దుటల్లింప్రుఁటురుగాని పారినికిదేకాపలసిరించుసప్పుడొక విధముగాదుకు. "ద్వి. వత్తుఁకునుమచ్చువతతటికిచి. యొత్తు గొత్తుకొమదెల్లినకుమనిన్నదునఁ, కిదుటుచు." పారిజా. ౧, భా.

కినియు. దే అ. క్రి. 1. కోపించు; 2. నమసించు. "గీ. కినిపాటనాకింటు పొసువుటయుసు, వంకలోయిడికియయుమోహ ప్ర క టన, మానికన్నవిదినయతిబోనకుంగ, తరువెనకిఁనౌక గ్రాణోదర వఁదోఁంగె." పాక. ౨, అ.

కినుక. దే. వి. అలుక, కోపము.

కినుక కాఁడు. దే. విం. కోపముగలవాఁడు.

కినుపు. దే. వి కోపము, "ఎ, గీ. అగ మ గ్రంకంటు...

కినుపడు. ద్వ[illegible] క్రి. (కినువు+పడు) కోపపడు. (చూ. కిప్పడు.)

కిన్క. దే. వి. కినుకయొక్క రూపాంతరము.

కిన్నర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వీణావిశేషము, కిన్నెర.

కిన్నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వముఖమును నరశరీరమును గలదేవయోనివిశేషము. "శ్లో. [illegible]" కాదంబరి.—నర [illegible] దేవయోనివిశేషమునకుఁ బేరు. [illegible]

కిన్నరేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడితేఁడు.

కిన్నెర. వై. వి. వీణావిశేషము. "సీ. [illegible]" సై. ౧, ఆ.

కిన్నడు. దే. అ. క్రి. కినుకనుటయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" పారి. ద్వి. ౯, ఆ.

కఫాయతు. హిం. వి. లాభము.

కిముడు. దే. విశే. అల్పము. "సీ. [illegible]" ఆం, భా. స్కం, వి.

కిమ్మతు. హిం. వి. వెల.

కిమ్మీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము, 2. నారదమ్మి. విశే. చిత్రవర్ణముగలది.

కిమ్మీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

కియ్య. దే. వి. (క్రింద-దా.) ఒకయంత్రము క్రిందియాకారము.

కియ్యపడి. దే. వి. ఒకయంత్రము క్రిందియగ్గముకీ.

కిరణము. సం. వి. అ. పుం. మయూఖము, వెలుఁగు.

కిరము. సం. వి. అ. పుం. పంది.

కిరాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైశ్యుఁడు, కోమటి.

కిరాతతిక్తము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేము.

కిరాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అల్పతనువు; 2. నేలవేము.

కిరాతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కిరాతస్త్రీ; 2. పార్వతి, 3. గంగ, 4. కుంటెనకత్తె.

కిరాతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నెమలిపింఛము ధరించి అడవియందు తిరిగెడు బోయ.

కిరాణా. హిం. వి. చిల్లరదినుసులు.

కిరాయి. హిం. వి. బాడుగ, కూలి.

కిరి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

కిరీటము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒకవిధమైన రాజాలంకారము, కొమ్ముటోపి.

కిరీటి. సం. వి. న. పుం. 1. అర్జునుఁడు, 2. కోడి.

కిరీటిపచ్చ. వై. వి. మరకతము "ఉ. [illegible]"

[illegible]." వసు. ౪, ఆ. "గ. [illegible]" విజ. 3, ఆ.

కిరుదెస. వై. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." ఆం, భా. ౬౯. వ.

కిరుకు. దే. వి. [illegible]. "చ. [illegible]." కళా. 2, ఆ.

కిర్రి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. [illegible].)

కిలకిల. దే. వి. రవసమూహధ్వని.

కిలుఁజెప్పు. దే. వి. కీలుఁజెప్పయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible] ౮, ఆ.

కిలుపు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.

కిలుకుపొడుచు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" శాస. ౧౦ స్కం ద్వి.

కిలుదు. దే. విశే. హీనము. (కిలుదునేల ము.)

కిల్లు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము.

కిల్లుఁజెప్పు. దే. వి. (కిల్లు+చెప్పు) కిల్లుమను చెప్పు. (చట్లు కిల్లుమనుట.)

కిలకిల. దే. వి. 1. [illegible]ధ్వన్యనుకరణము "చ. [illegible]" వసు. ౬, ఆ.— 2. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. "సీ. [illegible]" య. ౫, ఆ.

కిలకిలలాడు. దే. అ. క్రి. (కిలకిల+ఆడు.) కిలకిలధ్వని చేయు. "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

కిలకొట్టు. దే. అ. క్రి. మొ[illegible], చెలఁగు "సీ. [illegible]" రం, రా. ౨, ఆ.

కిలారము. దే. వి. గుబ్బము. "ఉ. [illegible]" ఉ. ౨, ఆ.

కిలారము. దే. వి. చమురుకుండ, పూటకు.

కిలారి. దే. వి. (కిలారము+ఇ.) గొల్లవాఁడు.

కిలారించు. దే. అ. క్రి. కిలకిలని మ్రోఁగు.

కిలారుచు. దే. అ. క్రి. 1. కిలకిలని మ్రోఁగు, 2. బొబ్బరించు (చూ. కిలార్చు బొబ్బరించుట) —"ఉ. [illegible]." రం, రా. ౬, ఆ.

కిలాసము. సం. వి. అ. న. సిబ్బెము. విణ. సిబ్బెముగలది.

కిలాసి. సం. విణ. (ఈ. ఈ. న.) సిబ్బెముగలవాఁడు, సిధ్మలుఁడు.

కిలింజకము. సం. వి. అ. పుం. కటము, చాఁప.

కిలికించితము. సం. వి. అ. న. రోషాశ్రుహర్షభీత్యాదులసంకర రూపమగు స్త్రీయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

కిల్బిషము. సం. వి. అ. న. 1. పాపము; 2. తప్పు, 3. రోగము, 4. చెడిపనము.

కిల్లాకు. దే. వి. (కిల్ల+ఆకు.) ఓటి. "ఉ. ఇదిమరి నూరకయుండక [illegible] కిల్లాకుపోక, [illegible] [illegible] ధూమిదళంపు [illegible]." [illegible]. ౭, ఆ.

కిసకిస. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము. "సీ. చెదిగూఁటసేఁ [illegible] [illegible] [illegible]" చం. ద్రా. 3, ఆ.

కివ్వు. దే. అ. క్రి. కుదియు.

కిశోరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపుపిల్ల, 2. సైంహికేయి.

కిశోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. విణ. యౌవనారంభకాలవాఁడు.

కిష్కువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. 1. చేయి; 2. మూరెడు, 3. [illegible]

కిసుకు. దే. వి. వ్యర్థ. "క. కుసుకుసలు పోయిన [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

కిసరు. దే. వి. 1. అంటుకొనుటవలన వచ్చిన [illegible] ము, 2. [illegible]. "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." ఆము. ౪, ఆ.

కిసలము. సం. వి. అ. న. కిసలయము యొక్క రూపాంతరము.

కిసలయము. సం. వి. అ. న. పల్లవము, చిగురు.

కిసుమీసు. దే. వి. [illegible]

కిస్తీ. హిం. వి. వంతు చొప్పున చెల్లించు ద్రవ్యము. వాయిదా

కిస్తీబంది. హిం. వి. వాయిదాల యేర్పాటు.

కిస్మసుపండుగ. ఆం. వి. క్రీస్తుజననదినోత్సవము

కీ.

కీఁచు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణవిశేషము "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]." భా. ౫, ఆ.

కీఁచుబిల్ల. దే. వి. అడవియందు కీఁచుకీఁచుమనుచు రాత్రులందు పెట్టి పురుగు [illegible].

కీఁచుటుల్లి. దే. వి. కీఁచుబిల్ల.

కీకటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. ఒకానొకదేశము. విణ. 1. దరిద్రుఁడు; 2. పేదవాఁడు.

కీకసము. సం. వి. అ. న. ఎముక. పుం. [illegible].

కీచకము. సం. వి. అ. పుం. గాలిచేఁ [illegible] [illegible]. [illegible] ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కీఁచట్లాడు. దే. అ. క్రి. (కీచు+అట్టు+ఆడు.) కలహించు.

కీటకము. సం. వి. అ. పుం. పాముదవ్వయగు పురుగు. విణ. [illegible] ము.

కీటమణి. సం. వి. ఇ. పుం. మిణుఁగుఱుపురుగు.

కీటు. దే. వి. [illegible] [illegible] [illegible].

కీడు. వై. వి. 1. అశుభము*; "[illegible] [illegible] [illegible]." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ-2. తప్పు*, "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." లక్ష్మీ. ౪, ఆ-3. రోగము*. "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." కూర్మ. 3, ఆ.-4. పాపము*. "క. అదిపాపము [illegible] [illegible] [illegible]." భార. ఆశ్ర. ౧, ఆ.-5. అపకారము. విణ. 1. అధమము; "[illegible] [illegible]." భార. ఆర్య. ౪, ఆ.-2. అశుభకరము*, "[illegible] [illegible]." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.-3. దుష్టము*. "[illegible] [illegible]." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. ([illegible] [illegible] అశుభము అను నర్థము నుదాహరణము.)

కీడుపడు. వై. అ. క్రి. తక్కువపడు. (చూ. కీడ్పడు.)

కీడుపాటు. వై. వి. తక్కువపాటు. "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible] కీడుపాటునకు [illegible]" భార. విరా. ౧, ఆ.

కీడ్పడు. వై. అ. క్రి. కీడుపడుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible]." భార. ఆర. ౪, ఆ.

కీడ్పాటు. వై. వి. కీడుపాటుయొక్క రూపాంతరము.

కీత. దే. విణ. తక్కువ, నీచము. (కీనెం మొ.)

కీదృశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎటువంటిది.

కీనాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు, 2. రాక్షసుఁడు. విణ. 1. ఒంటిగను [illegible] వాఁడు 2. దుష్టుఁడు, 3. పిసినివాఁడు; 4. పేదవాఁడు

కీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిలుక, 2. ఒకానొకదేశము.

కీరితి. వై. వి. యశము. "[illegible] [illegible] [illegible]" [illegible]. ౧, ఆ.

కీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యాపించినది; 2. చెదరినది, 3. [illegible].

కీర్తనము. సం. వి. అ. న. స్తుతి, పొగడిక.

కీర్తనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁదగినది.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. యశము; 2. [illegible]; 3. [illegible], 4. [illegible].

కీర్తించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

కీర్తితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

కీలక. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక సంవత్సరము. 2. [illegible] [illegible].

కీలకము. దే. వి. మర్మము.

కీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేకు; 2. చిల్లగోలు, 3. మంట; 4. మోఁచేయి; 5. లేశము. (ఇది కడపటి యర్థము తక్కతక్కిన యర్థములయందు అకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

కీలరి. వై. విశే. (కీలు + అరి.) కీలెఱిఁగినవాఁడు.

కీలారము. దే. వి. కీలారముయొక్క రూపాంతరము. "క. అరాళక నాఁడాకీ, లారమున కేఁగాఁడవచ్చిగా రవ్యక్తము, శ్రీరుచుమణిశోభి సింహాకీ, కోరము క్రియనున్న కీల్కు లాడిరి..." భో. ౬, ఆ.

కీలారి. దే. వి. కీలారియొక్క రూపాంతరము. "క. కీలారిపసులన కుసేఁతాలుడును." సం. "గోసంఘాశ్చతాధనిష్యామిరాలక్షమహి పతేః." భార. విరా. ౧, ఆ.

కీలాలము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు, 2. నీళ్లు.

కీలి. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కీలింహే. సం. న. స్త్రీ. తగులు.

కీలితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కట్టఁబడినది, బద్ధము.

కీలు. వై. వి. 1. ముఖ్యముగా ఇటునటువంగుటతిరుగుటలేనగు వాని కమకూలముగా నేర్పఱచినము (లేక) సూత్రము, "మ. ఒక యూతిక్కపుడాన్నయుటకీలోజారువాడాలన, ట్లిక బాగాల్ కపురంపుటాకుమడుపుల్ వెకిలిచ్చిరాజాన్నడా, యయసందియ్యనకం దుల్లేవకప్రోఁసవస్థీకనవాడ్కకే, వ్యాకకంగెలనొసంగఁగ్రాసిదా నయాబ్ధలంబునాటిల్లఁగన్." విజ. ౧, ఆ.–2. యంత్రములోనగు వానిపై త్రిప్పెడి యొకానొకద్రవద్రవ్యము*; (తాటిపట్టెలకీలు త్రావిరా?)–3. మర్మము*; "క. లోకంబుననాకీలు, లోకైబధి నైతిమల్లయాత్మలబుసఖి, షాకాంక్షయొక్కరందమ, యాకెఱుఁ గంగవలదెన్నాళ్ళమురోసన్." వై. 3, ఆ.–4. ఉపాయము*. "క. వివిన్నశకవాక్యరత్నము, తనమదిఁదలపోసిమాచిదానికిఁగాకీల్, గనిమారుబుద్ధిరతుర్గుఁ, మనుల నతులయందునిశ్చితార్థమసంగన్." భో. ౬, ఆ. (వాల్లభరమునుబో దీనికొక్కరూపమునకు వికల్పముగా రావచ్చును. కీల్పాక్తు మొ.)

కీలుకాఁడు. వై. వి. సూత్రధారి. "సీ. కీలుగాఁడెదలింపఁగనిషిన బొమ్మలైపడి బటుతురంగత్రజంబు." భార. ద్రో. 3, ఆ.

కీలుకోను. దన్య. అ. స్త్రీ. 1. తగులు, "ప్రేరుంబాత్తలోఁ గీలుకో." వై. 3, ఆ–2. నాటు. "గీ. శోకవారిధిపారంబు గానఁబోండ, నేలవచ్చుఁజిత్తంబునఁ గీలుకొనియ, సవ్యసాచిశ్రమకర యోపజవితమైన, పరిభవంబుకల్యసామకతఁజేయ." భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (ప్రే. కీలుకొలుపు.)

కీలుగంటు. దన్య. వి. జాఱుగామడిచిన వెంట్రుకలముడి, దమ్మిల్లము.

కీలుపడు. వై. అ. స్త్రీ. తగులు. (ప్రే. కీలుపఱచు. "ఉ, కి. యాదనవేలాబరాసనా, హేలనాడునఁజిత్తంబుగీలుపఱచి." భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ.)

కీశపర్ణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణి.

కీశము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి. విశే. దిగంబరుఁడు.

కీశవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణి.

కీస. దే. అవ్య. కొంచెము. "గీ. సంధ్యవార్చవిప్రా ద్దానుఁడు, కీసమున్నవారాడ్రుండుకీసంబు." శాకి. ౫, ఆ.

కీసర. దే. వి. తిత్తిరాకునుపావిరోపలితార. "ర. మందు రుతూలు గడ్డ భూమాణమును గతకంబుబోఁటు ద్రాఁ, తిత్తులును, దుర్న

టంబు మొలత్రావును గీసరయందుతిత్తిన, స్వదిసెలవంకవాచుదు విరాయటమునుంగర మంగుళంబునన్, తాడుకఁగ రత్నగుప్తుఁడు సముచ్చతి నింటికిరాఁ ద్రియంబునన్ " హంస. ౪, ఆ.–విశే. అల్పము. (కీసరపాటు మొ.)

కు.

కు. ఉభ. దే. అవ్య. వష్ఠివిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (రామునకు, పోమునకు మొ.)–సం. వి ఊ. స్త్రీ. భూమి. (ఇది తెనుఁగున వ్యస్తముగాఁ బ్రయోగింపఁబడదు. కుతలము, కుధరము ఇత్యాదిసమస్తపదములు ప్రయోగింపఁబడును. విశే.)వ్యర్థియందుఁ గుత్సిత శబ్దమునకు వ్యాదేశము (కుజనుఁడు, కుతర్కము మొ.)

కుంక. దే. వి. బాలవిధవ, రండ.

కుంకటి. వై. వి. (కూఁకటియొక్క రూపాంతరము.) 1. జుట్టు*, 2. పిల్లజుట్టు*. విశే. ప్రధానము*. (కుంకటివేరు.)

కుంకుడు. దే. వి. ఫేనిలము.

కుంకుడుఁబురుగు. దే. వి. ఒకానొక మొక్క పురుగు

కుంకుమపువ్వు. మి. గ్రా. వి. (కుంకుమము + పుష్పు.) ఒకా నొక అంగడిదినుసు, అగ్నిశిఖము.

కుంకుమము. సం. వి. అ న కుంకుమపుష్పు.

కుంకుము. వై. వి నుదుట బొట్టిగాను రాగద్రవ్యవిశేషము, చెంది రము*, "మ. పురసౌధోన్నతకేతుపుట్టనలంపోభాగారివరాప్తులం, దిరమైకవ్యకలిర్చఁబర్వపదనల్ హేలాగతిగా మిత్రుఁడం, మరిపించుం కుసుసింపఁగా నసునుఁడైదూవటుఁగాదేసిధా, నక్కరిదింబంబునఁ గందుచెందునొదాజారిల్లియందుంబలిన్." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచము. సం. వి. అ. పుం. కూసవిశేషము, కుంచెము.

కుంచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిగురుతొడుగుకంక ఇతువెదురు, కుంచె కోల. "సీ. చంట్టికారకిలోహితతరాగ్రకవాటకుంచికాయతతార తంమకంబు." చంద్రా. ౧, ఆ.

కుంచితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వక్రము, వంకరైనది.

కుంచియ. వై. వి 1. కుచ్చు, 2. చిత్రముగ్రాసెడుతూలిక, 3. చామరము*. "చ. అతులితభక్తిఁబూర్వదిశయందు నరుగ్రా యనవ్వతాటికాఁ, గుసుకముమ్ముఁగాఁబసిఁడికుంచియనైమమనగా బ్వసేయ." కళా. ౪, ఆ.–4 కుచ్చుయొడికక్రము*, 5. పాఠ వాఁడు వడుకుకరికేపెడుసాధనము * (చూ. కుంచె.)

కుంచె. వై. వి. 1. కుచ్చు; "సీ. కత్తురగాడాలకుసచ్చరఅకారిలిం ము సకుకేంత్రకాలఁచింపుఁగుంచె." హ. ౧, ఆ.–2. చిత్రము వ్రాసెడుతూలిక, 3 చామరము*, "సీ. కాంపాకముసంస్థిర గలిగింపఁగుపిలొద్దముధారిఁగుంచెరావనుగత్రైల." హాండు. ౨, ఆ.–4. కుచ్చుయొడిపక్షము*; "ఆ. పైకిబాసందడిచీఁకోలు కుంచె, మణీయూతరుమునకూర్చయంగ." విష్ణు. ౭, ౫, ఆ.–5. పాఠవాఁడు వడుకుకరికేపెడుసాధనము*. "సీ. కుంచెముగట్టు గుంత గాటంబువగ్గంబు వరిఁకెట్టఁకప్పడుకట్టెలతోఁడ." హంస. ౨, ఆ.–6. గోదకు మున్నముగా కొట్టుకట్టు*. (కుంచియ యొక్క రూపాంతరము.)

కుంచెకోల. దన్య. వి కుంచియ.

కుంచేము. వై. వి. నాలుగుమంతలు

కుంచే. దే. ప్రే. క్రుంగఁజేయు. "కాంచెముగానిలాఁగక్రుంగఁ గుంచి." కవి. ౨. ఆ.

కుంజము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పొదరిల్లు, 2. ఏనుఁగు [illegible], 3. ఏనుఁగుగొఱ్ఱు.

కుంజర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible] అ. పుం. ము. 1. ఏనుఁగు; 2. వెండ్రుక, 3. ఉత్తరపద [illegible] శ్రేష్ఠము.

కుంజరాశనము. సం. వి. అ. పుం. పిప్పలము, రావి.

కుంజలము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన [illegible].

కుంట. దే. వి. 1. గుంట; 2. చల్లము; 3. [illegible]*; 4. [illegible] *

కుంటదూలము. దే. వి. [illegible] (దీనిని కుంటమూలమనియు వాడుదురు.)

కుంటముక్కు. దే. వి. [illegible].

కుంటి. దే. విశే. 1. కాలు [illegible] వాఁడు, [illegible], "వ. [illegible]" భార. [illegible] ౧, అ.—2. [illegible] "సీ. [illegible]" భా. స్క, అ.

కుంటిగాము. దే. వి. [illegible]

కుంటు. దే. అ. క్రి. కాలు [illegible] విశే. కాలు లేనివాఁడు "క. [illegible]" భో. స్క, అ.

కుంటుగించు. దే. అ. క్రి. కుంటు.

కుంటుపడు. దే. అ. క్రి. 1. కుంటియగు, "క. [illegible]" భార. [illegible] అ.—2. చెడు, "మ. [illegible]" హ. ర, అ—3 [illegible] "క. [illegible]" రామా. ౯, అ.—4. తెలు. "సీ. [illegible]" రామ. ర, అ.

కుంటుపిచ్చుక. దే. విశే. కాలులేనివాఁడు, పిచ్చుకకుంటు. "సీ. [illegible]" పాండు. స్క, అ.

కుంటువాటు. దే. అ. క్రి. (కుంటు+పాటు.) [illegible] "సీ. [illegible]" అప్ప. రాఘ, గం.

కుంటెన. దే. వి. తార్పుడువాఁడు*. "సీ. కుంటెన [illegible]" రాఘ. ౨, అ.

కుంటెనకత్తె. దే. వి. తార్పుకత్తె స్త్రీ

కుంటెనకాఁడు. దే. వి. తార్పువాఁడు. "క. [illegible]" వి. క్రి. ౯, అ. (సాధ్వర్థమునకాఁడు.)

కుంటెనకుచ్చెలు. దే. వి. బ. [illegible] వము.

కుంటెనముడి. దే. వి. [illegible] దారము [illegible] డు ముడి.

కుంటెనీఁడు. దే. వి. (కుంటెన + ఈఁడు.) కుంటెనకాఁడు. "సీ. [illegible]" వి. క్రి. ౭, అ. (సాధ్వర్థమున ఈఁడు)

కుంఠనము. సం. వి. అ న. మొక్కపోవుట.

కుంఠితము. సం విశే. (అ. అ. అ.) మొక్కపోయినది.

కుంఠుఁడు సం విశే. (అ. అ అ.) 1. మూఢుఁడు, 2. సోమరి.

కుండ. దే వి. 1. మట్టిపాత్రము*, 2 [illegible]*, "మ [illegible]" య. ౧, అ.—3. [illegible]*, "వ [illegible]" భార. [illegible] 3, అ.—4 బ. [illegible]* "సీ. [illegible]" అప్ప. రాఘ, గం. (వ్యుత్పత్తియందుఁ పాత్రమాత్రపరము. [illegible]) ([illegible]) [illegible] గ్రహింపవలయును.)

కుండకుండఁడు. సం. ర. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]; 3. [illegible] వాఁడు.

కుండగోళకుఁడు. దే. విశే. (కుండగోళ+అకి) [illegible], [illegible]. "దే. [illegible]" [illegible]

కుండపోఁగులు. దే. వి. బ. [illegible] "సీ. కుండపోఁగులు [illegible]" [illegible]. 3, అ.

కుండమార్పు. దే. స. క్రి. [illegible]

కుండమార్పు. దే. వి. [illegible], [illegible]. "[illegible]" [illegible] స్క, అ.

కుండము. సం. వి. అ. న 1. [illegible], ([illegible]) 2. [illegible]; 3. [illegible] కుండము; 4. [illegible] పుం. [illegible].

కుండలము. సం వి. అ. న 1. పోఁగులు; 2. కుండ్రస; 3. [illegible]

కుండలి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible], [illegible]. "ప. [illegible]" భార. విరా. ౧, అ —న్. పుం. 1. పాము; 2. నెమలి, 3. వరుణుఁడు. విశే. పోఁగులుగలవాఁడు.

కుండలించు. సం. స. క్రి. [illegible] "క. [illegible]" చం. ౧, అ.

కుండలీకరణము. సం. వి. అ. న. [illegible].

కుండామురు. దే. వి (కుండ+[illegible]) [illegible] *

కుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కమండలువు, గిండి.

కుండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగఁడుండఁగ యంకుమగనికిఁ బుట్టిన కొడుకు.

కుంద్రుణాచి సం. వి ఈ. స్త్రీ. తెల్లబల్లి.

కుంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈఁటె, బల్లెము. (అనేకార్థము.) 2. అడవిగోదుమలు.

కుంతలము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుక; 2. నాఁగలి; 3. యవలు, 4. ఒకానొకదేశము.

కుంతాలము. సం. వి. అ. పుం. త్రితాళము?

కుంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాండురాజు పెండ్లాము, 2. పేయను గంధద్రవ్యము, 3. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

కుంథనము. సం. వి. అ. న. మూలుగు.

కుంద. వై. వి. స్తంభము*.

కుందకము. దే వి. 1. అభ్యంతరము, 2. లోపము.

కుందనము. దే. వి. అపరంజి.

కుందము సం. వి. అ. పుం, న. మొల్ల?. పుం. 1. ఒకనిధి, 2. బండికంటి తిరుగుడు.

కుందారము. సం. వి అ పుం. వరాహము, పంది

కుంది. దే. వి. జాయిదోనకువానిచేఁ జేయఁబడిన కుదురు.

కుందికాల్లు. దే. వి బ. రాంత్రిదావికము (చూ. అంద ము.)

కుందియున. దే. వి. కుంద. "సీ. పసిఁడికుందియునలో వలఁబట్టు పొత్తుల యొత్తున నొఱగికూర్చుండికొర్చి." వి, పు. 2, అ

కుందు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుంగు, "దిగజముల్ కుదములదికుంద" భార. అర. 4, అ.—2. తగ్గు; "వ. వెతకొండకవేగిరంపుఁబయ నంబులయ్యును బ్రజలోలాకువతివీర." భార. వి. 3. అ— 3. దుఃఖించు; 4. కాలువక్కఁగాఁ బొ నిందకవడు, 5 శో కించు. "గీ. బ్రహ్మదత్తమునఁదపుంబులనుత్తమ, జాసములనుఁబడ యఁదలఁచునట్లు, గతుంకం టెపొభ్యగారికి యుగుగతిఁ, బొందిక ముకుందుకుందనెం." భార. ద్రో. ౨, అ —వి 1. తక్కువ "హెచ్చుకుందాదియు." సై. 2, అ.—2 దుఃఖము, 3. శోకము

కుందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుఁడు.

కుందురుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందుగు?. (రూ. కుందురు)

కుందురువు. సం. వి. ఉ. పుం. కుందురువృక్షమునిదు. గంధ ద్రవ్యము (రూ. కుందరువు)

కుందుతెల్లు. దే. వి. ఇక్కట్టు?.

కుందువు. సం. వి. ఉ పుం. కుదురువృక్షము. గంధద్రవ్యము.

కుందెన. దే వి. 1. కుంది; 2. తోలుగుంట. "వ, మరుదిర గాజుకిపుబ్బుచుతోధికలిఁలొరత్నకుండలీ, ఘదితముగాంబలోత్సవం బు బస్సరమాతమునైపకుండినగా, ద్రుమకలివ్దధాన్యమిడిపొదుచు తంచిదికంక దర్వనుల్, రుచిరములై జనావలికిరాలతమిక్కిలి చేయుచుండగా." భల్లా. 4, అ 3. ఒకానొకచెట్టు. (కుంది యునయొక్కరూపాంతరము.)

కుందెనగిఱి. దే. వి. కుందెనగుడి అను రాంత్రిదావికము.

కుందెనగుడి. వ్య. వి. రాంత్రిదావికము. "సీ. చిల్లరాళ్ల గాయ సిరిసింగారత్తి గుడుగుడు గుంచాలుకుందెనగుడి." శా 3, అ.

కుందెన. దే. వి. కుందేలుయొక్కరూపాంతరము "వంటయిల్ కుందెన వ్వ." భా. ఆది. ౬, అ.

కుందేటికొమ్ము. దే వి. (కుందేలు+కొమ్ము.) గడ్డిదరుసు, శశ శృంగము. ఇది యసత్యము.

కుందేలు. దే. వి. చెవులపోతు, శశము.

కుంపటి దే. వి. ఒకరుయమగానులోనుపులోనకు నిప్పులుంచెడు పాత్రవిశేషము, వానటి.

కుంపె దే. వి. తాంబూలపాత్రము. (రూ. గంపె.)

కుంపెరుగు దే. వి. (కుంప + పెరుగు.) అడుగుపెరుగు, త్రప్పము. "..., సి. కుంపెరుగు...గత్రప్పముగుఱు." అం, రా. కిష్. సై.

కుంఫణి. అ వి అంగీయ ప్రధానవుఁవారు.

కుంబ. సం. వి అ. స్త్రీ యాగమునమ్ము... మిక్కిలి దుగ్గముగా నిడిననెలుగు యజ్ఞశాలకుఁజుట్టునిడినకెలుగు. (అనేకార్థము.)

కుంభకము. సం వి. అ. పుం. ఊపిరి బిగఁబట్టుట.

కుంభకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కులాలుఁడు, కుమ్మరి.

కుంభము. సం వి. అ. న. గుగ్గిలపుఁజెట్టు. పుం. 1. కుండ 2, ఏనుఁగు కుంభస్థలము. 3. ఒకరాశి.

కుంభసంభవుఁడు సం. వి అ. పుం. 1. అగస్త్యుఁడు. 2. ద్రోణుఁడు.

కుంభాండము. సం. వి. అ పుం గుమ్మడి? 2. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

కుంభాభిషేకము. సం వి అ పుం. క్రొత్తగా గుడికట్టించి అందు ప్రతిష్ఠచేసిన విగ్రహమునకు కుంభములందుదకముంచి మంత్రపూతమైన ఆ యుదకముచేత చేయించెడు స్నానము.

కుంభి. సం. వి ఈ. స్త్రీ 1. కలిగొట్టు?, 2. పినకుమ్మడు?, 3. కింగపాఁచి, 4. తంటకంది. 5 పుం. 1. ఏనుఁగు, 2. కుమరివాఁడు, 3. మొసలి

కుంభించు. సం. స క్రి. (ఊపిరి.) బిగఁబట్టు.

కుంభిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కింగపాఁచి

కుంభిని. సం వి. ఈ స్త్రీ భూమి, నేల.

కుంభీనసము. సం. వి. అ పుం. 1 విషజ్వాలలు గ్రక్కెడు పాము; 2. పాము.

కుంభీరము. సం. వి. అ పుం నక్రము, మొసలి.

కుంభుఁడు. సం. వి అ పుం 1. జైనుఁడు, 2. కుంభకర్ణుని కొడుకు.

కుకరుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ఊరఁబోయిన చేతులు గలవాఁడు.

కుకుందరము. సం. వి. అ. న. పిఱుఁదిమీఁదిగుంట.

కుకూలము. సం. వి. అ. న. పరిశాటికగుంట. పుం. ఊక. (రూ. అగ్ని.)

కుక్క. వై. వి. శని, శునకము. విశే. కుత్సితము*.

కుక్కగొడుగు. అన్య వి పుట్టగొడుగు, ఛత్రాకము.

కుక్కతోళసి. వై. వి. భూతులసి.

కుక్కపాల. దే. వి. ఒకతీగె.

కుక్కబూరుగు. దే. వి. బూరుగుదినుసు.

కుక్కముల్లు. దే. వి. ఒకవిధపుచెట్టు.

కుక్కమూతిపిందె. దే. వి. కాపుదిగకమునుపు రాలిపడు కుక్కమూతివంటి మూతికలపిందె.

కుక్కమేడి. దే. వి. కాకోదుంబరిక.

కుక్కవాయింట. దే. వి. శ్వేతబర్బరి.

కుక్కి. దే. వి. 1. పల్లము, 2. త్రొక్కుటచే పల్లముపడినచోటు. "ఉ. గోవులు [illegible] కుక్కిపడి [illegible]." భా. ౫, అ.—విశే. [illegible] దే. [illegible]

కుక్కిపడు. దే. అ. క్రి. (కుక్కి + పడు) పల్లముపడు. "[illegible] కుక్కిపడినమిసుల [illegible]." వి. పు. ౪, అ.

కుక్కుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోడి. 2. [illegible] 3. కుక్క, 4. మిణుగురుపురుగు.

కుక్కుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆడుకోడి, 2. [illegible]

కుక్కుభము. సం. వి. అ. పుం. అడవికోడి, గంధపుపులుగు.

కుక్కురము. సం. వి. అ. పుం. 1. గండితలము. 2. [illegible] పుం. కుక్క.

కుక్షి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉదరము, కడుపు.

కుక్షింభరి. సం. విశే. ఇ. పొట్టపోషకుడువాడు.

కుచందనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱచందనము. 2. కుంకుమపువ్వు. 3. [illegible]

కుచము. సం. వి. అ. పుం. స్తనము.

కుచరుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరులదోషములు చెప్పెడివాడు, నిషిద్ధపుపనులుచేయువాడు (దుశ్చరితుడు.)

కుచాననము. సం. వి. అ. న. [illegible]

కుచ్చితము. వై. విశే. నీచి, కుత్సితము.

కుచ్చితుడు. వై. విశే. చెనటి, కుత్సితుడు.

కుచ్చె. వై. వి. [illegible], [illegible].

కుచ్చెత్తియు. దే. స. క్రి. (కచ్చెయెత్తు) [illegible].

కుచ్చెల. దే. వి. 1. [illegible], "ఉ. [illegible] కుచ్చెల [illegible]." [illegible] ౧, అ.—2. [illegible]

కుచ్చెళ్లు. వై. వి. బ. (కుచ్చె + లు) 1. [illegible], 2. [illegible] (చూ. [illegible])

కుచ్చెలిగంత. వై. వి. [illegible] "ఉ. [illegible] కుచ్చెలిగంతయు." [illegible] ౧, అ.

కుచ్చెలిబొంత. వై. వి.——వై.——"సీ. [illegible] కుచ్చెలిబొంతగా." [illegible] 3, అ.

కుచ్చు. వై. వి. 1. [illegible], 2. వి. [illegible]; 3. [illegible]

కుచ్చుమీసు. వై. వి. [illegible], గండోలము.

కుచ్చులమొకము. వై. వి. (కుచ్చులు + మొకము) [illegible]

కుజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సీత; 2. పార్వతి. అ. పుం. కు. చెట్టు.

కుజంభరుడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కుజనుడు. సం. వి. అ. పుం. కుత్సితపురుషుడు.

కుజుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుడు; 2. నరకాసురుడు.

కుటజము. సం. వి. అ. పుం. కొండమల్లి. ([illegible])

కుటజుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగస్త్యుడు, 2. ద్రోణుడు.

కుటన్నటము. సం. వి. అ. న. [illegible]. పుం. [illegible]

కుటపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంటితోట, 2. [illegible]

కుటము. సం. వి. అ. పుం., న. [illegible] పుం. 1. గుడిసె; 2. చెట్టు.

కుటరము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుచిలుకుడు [illegible], కవ్వపుకంబము.

కుటాక. దే. వి. [illegible]

కుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible]. ఈ. స్త్రీ. 1. గుడిసె. 2. [illegible]; 3. [illegible] గంధద్రవ్యము.

కుటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడిసె.

కుటిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]. విశే. వంకరైనది.

కుటిలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

కుటీరము. సం. వి. అ. పుం. గుడిసె.

కుటుంబము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లాముబిడ్డలులోనగువారు.

కుటుంబి. సం. వి. న్. పుం. కుటుంబపోషకుడైనవాడు.

కుటుంబిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుటుంబపోషకురాలగు స్త్రీ.

కుటుడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కుట్టకుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భేదించువాడు.

కుట్టడము. దే. వి. కుట్టుపని. "సీ. [illegible]." కు. ౧, అ.

కుట్టనము. సం. వి. అ. న. ఛేదనము.

కుట్టని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తె.

కుట్టమితము. సం. వి. అ. న. [illegible]

కుట్టాకుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible]

కుట్టారము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, గుట్ట.

కుట్టారుగలు. దే. వి. బ. (కుట్టు+అరుగలు.) గోత్రవిశేషము.

కుట్టావలు. దే. వి. బ. (కుట్టు+అవలు.) సర్పవిశేషము.

కుట్టిమము. సం. వి. అ. పుం, న. గారకట్టినభూమి, రాతికట్టు; పుం. దానిమ్మ.

కుట్టియ. దే. వి. గుదస్థానము.

కుట్టు. దే. స. క్రి. 1. అతుకుకుట్టు, 2. సూదులుకుట్టు; 3. తేలులోనగునవికుట్టు "గీ. [illegible]." భార. అర. ౧, ఆ. (ఇట్లు చీమ కుట్టెను మొ.) వి. 1 కుట్టడము, 2. [illegible] 3. గొంతెపు కడుపునొప్పి.

కుట్టుకాఁడ. అన్య. వి. [illegible], కుట్టుపోఁగు.

కుట్టుడాకు. దే. వి. (కుట్టుడు+ఆకు.) పుల్లియ, విస్తర.

కుట్టుడు. దే. వి. కుట్టుట.

కుట్టుపోఁగులు. దే. వి. బ. ఉంగరములవంటి కట్టిపోఁగులు.

కుట్టుపోయు. దే. స. క్రి. కుట్టు.

కుట్టుసురు. దే. వి. (కుట్టు+ఉసురు) గొంతెమునుమిగిలియున్న ప్రాణము.

కుట్టె. దే. వి. కుట్టియ శబ్దముయొక్క రూపాంతరము.

కుట్మలము సం. వి. అ. న. నరకవిశేషము. పుం. అరవిరి మొగ్గ.

కుట్ర. దే. విశే. కుత్సితము. "[illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

కుట్రపువాఁడు. దే. వి. కుట్రచేయువాఁడు, [illegible].

కుఠరము. సం. వి. అ. పుం. (హా.) కుటకము.

కుఠారము. సం. వి. అ. పుం. పరశువు, గొడ్డలి.

కుఠేరకము. సం. వి. అ. పుం. నల్లగగెర.

కుడతా. హిం. వి. చొక్కాయి.

కుడపము. సం. వి. అ. పుం, ధాన్యమానవిశేషము, [illegible].

కుడి. దే. వి. కుడుపు. "[illegible] కుడి." పంచ. వా. ౪, ఆ -విశే. అపసవ్యము. (కుడికన్ను, కుడికాలు, కుడిచేయి, కుడిత్రక్క మొ.)

కుడితి. దే. వి. బియ్యముగడుగగావచ్చు కడుగునీరు, [illegible].

కుడినీరు. అన్య. వి. త్రాఁగఁదగినజలము. "కుడినీరు [illegible]" పరి. ౪, ఆ.

కుడిపి. హై. విశే. [illegible]. "[illegible]." భా. ౫, ఆ.

కుడిమివాఁడు. దే. వి. పాములవాఁడు, విషవైద్యుఁడు

కుడియడుగుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

కుడీశము. సం. వి. అ. పుం వృక్షవిశేషము.

కుడుంగము. సం. వి. అ పుం. 1. పొదరిల్లు; 2. [illegible].

కుడుక. దే. వి. కొబ్బరికట్టు. "గీ. [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

కుడుచు. దే. స. క్రి. 1. అనుభవించు; "[illegible]." భార. శల్య. ౧, ఆ. ([illegible]) 2. త్రాగు. (చన్నుగుడిచెను.) 3. భుజించు "[illegible]." భార. ఆది. ౫, ఆ.

కుడుపరి. దే. వి. (కుడుపు+అరి.) 1. అనుభవించువాఁడు, 2. భుజించువాఁడు. "సీ. [illegible]." ఆర్య. [illegible]

కుడుపు. దే. ప్రే. కుడుచఁజేయు. వి. 1. అనుభవము; "[illegible]." [illegible] 2. భోజనము. "గీ. [illegible]." భార. అను. ౨, ఆ.

కుడుము. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము, మోదకము.

కుడ్చు. దే. స. క్రి. కుడుచుయొక్క రూపాంతరము.

కుడ్యకారుఁడు సం. వి. అ. పుం. గోడపెట్టువాఁడు

కుడ్యమత్స్యీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బల్లి.

కుడ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గోడ, 2. పూఁత.

కుణకము సం. వి. అ. పుం. పిల్ల "[illegible]." భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ.

కుణపము. సం. వి. అ. పుం. 1. శవము, 2. దుర్గంధము.

కుణి. సం. వి. ఇ. పుం. నందివృక్షము. విశే. [illegible] చేయిగలవాఁడు.

కుణింజము. సం. వి. అ. పుం. పశువాస్తుకము, చెంచలికూర.

కుతకుత. దే. వి. ఉడుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. ([illegible])

కుతపము సం. వి. అ. పుం, న. 1. దినముయొక్క యెనిమిదవ భాగము; (చూ. దినము.) 2. వాద్యము; 3. మేఁకబొచ్చుకంబళి, 4. దర్భ.

కుతపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కూఁతుపుట్టినవానికొడుకు, 2. సూర్యుఁడు.

కుతస్త్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అసత్యము, (కూట.)

కుతిక. దే. వి. కుత్తుకయొక్కరూపాంతరము "ఉ. [illegible]." [illegible] (చూ. కుత్తుక.)

కుతికంటు. దే. వి. (కుతిక+అంటు.) [illegible] స్త్రీధారణవిశేషము. "సీ. [illegible]." హంస. ౨, ఆ.

కుటినీ. దే. వి. ఒకదినుసుపట్టు. "సీ. [illegible]." కవి. ౫, ఆ.

కుటిల. దే. వి. బాధ. "సీ. [illegible] కుటిలఁగుడిచి." పారిజా. ౪, ఆ. (చూ. కుటిలపెట్టు.)

కుటిలపడు. దృ. అ. క్రి. బాధపడు. "గ. [illegible] కుటిలపడుచు [illegible]." పాండు. 3, ఆ. (ప్ర. కుటిలపడుము.)

కుటిలపాటు. దృ. వి. కుటిలపడుట. "సీ. [illegible] కుటిలపాటు." [illegible] ౧, ఆ.

కుటిలపెట్టు. దే. స. క్రి. బాధించు. "ఎ, గీ. [illegible] కుటిలపెట్టఁ [illegible]." కం. "[illegible]." భార. శాం. ౨, ఆ.

కుటుక. దే. వి. కంకణు. "సీ. [illegible]." రాజ. 3, ఆ. ([illegible].)

కుటుంబము. సం. వి. అ. న. [illegible], కము.

కుటుపము. సం. వి. అ. పుం. చేతికిల్లి.

కుటువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. [illegible].

కుతూహలము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కుత్కాలము. సం. వి. అ. పుం. గొంతు. "[illegible]." శై. ౬, ఆ. ([illegible].)

కుత్తుక. దే. వి. గొంతు, కంఠము. "ఎ, గీ. [illegible]." చంద్రా. ౨, ఆ.

కుత్తుక. దే. వి. కత్తి. (చూ. [illegible].)

కుత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నింద, దూఱు.

కుత్సనము. సం. వి. అ. న.———శై.———

కుత్సించు. సం. అ. క్రి. రోఁతపడు. "సీ. [illegible]." భాగ. ౪, ఆ.—స. క్రి. దూఱు.

కుత్సితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిన్దితము, [illegible].

కుథము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]. ([illegible].) ([illegible].)

కుదప. దే. వి. [illegible].

కుదరము. సం. వి. అ. పుం. కుఱ్ఱు. "శ్లో. [illegible]." అ, పా. [illegible].

కుదించు. దే. క్రి. కుదియించు, కుదియఁజేయు. "[illegible] కుదించి." శై. ౬, ఆ.

కుదికిలఁబడు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "ద్వి. [illegible]." రంగ. యు. ([illegible].)

కుదికిలు. దే. అ. క్రి.———శై.———"క. [illegible]." [illegible], పారి. 3, ఆ.

కుదియు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; "సీ. [illegible]." భాం. విరా. ౨, ఆ.—2. [illegible], "ఎ, గీ. [illegible]." భార. ఆర. 3, ఆ.—3. [illegible]; "[illegible]." [illegible]. ౪, ఆ.—4 [illegible]. "[illegible]." కూర్మ. 3, ఆ.

కుదిర. శై. వి. కుఱ్ఱు. "సీ. [illegible]." [illegible]. ౧, ఆ.

కుదిరిక. దే. వి. 1. అమరిక; 2. [illegible]; 3. నెమ్మది.

కుదిలిక. దే. వి. [illegible].

కుదుకనగోలు. దే. వి. [illegible]. "ద్వి. [illegible]." "ద్వి. [illegible]." పారిజా. ౨, భా.

కుదుచు. దే. క్రి. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

కుదుప. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]. "చ. [illegible]." నిర్వ. ౭, ఆ.

కుదుపు. దే. విశే. [illegible]. "ఉ. [illegible]." భాగ. ౫, ఆ. "సీ. [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.

కుదురు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible]. వి. 1. అమరిక; 2. [illegible]; "సీ. [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.—3. [illegible]; 4. నెమ్మది, 5. [illegible]; "చ. [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.—6. పాదు; "చ. [illegible]

వస్త్రమూ, ... నగ." రామా. ౪, అ.-7. ప్రా.వ్యు. "క. ... ..." భార. విరా. ౨, అ.

కుదురుకొను. దే. అ. క్రి. కదలకనిలుచు, నెలకొను. "కుదురు కొనెగా కిరీంద్రములు." వి.క్రి. ౨, అ. (వ్రా. కుదురుకొలుపు)

కుదురుచే. దే. వ్రా. కుదుంచేయు, కుదిరించు. (హా. కుదుర్చు.)

కుదురుపడు. దన్వ. అ. క్రి. 1. నెలకొను, 2. స్థిరపడు. (హా. కుదుర్చను. "క. ... ..." జై. ౭, అ.) (వ్రా. కుదురుపఱచు)

కుదురుపాటు. దన్వ. వి. కుదురుపడుట.

కుదులు. దే. అ. క్రి. అదురు, చలించు.

కుదువ. దే. వి. తాకట్టు, అధి.

కుదువపెట్టు. దే. స. క్రి. తాకట్టుంచు.

కుద్దాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రవ్వుటకు ఉపయోగించు సాధనము, గద్దలి, 2 కాంచనము.

కుధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, కొండ.

కునటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మణిశిల. నేపాళదేశపు మణిశిల. (అ. కాండము.)

కునాశకము. సం. వి. అ. పుం. ...

కునికిపడు. దన్వ. అ. క్రి. తూగిపడు.

కునికిపాటు. దన్వ. వి. తూగిపడుట, ప్రమీల.

కునుకు. దే. అ. క్రి. తూగు.

కున్న. జై. వి. కూనయొక్క రూపాంతరము. (ఉదా.- "క. ... ..." ఆము. ౫, అ.)

కున్నడు. జై. వి. బాలుడు.

కున్ననము. సం. వి. అ. న. 1. గాలివిప్పు, 2. పెద్దకుండ.

కుపనము. జై. వి. (కుప్పనముయొక్క రూపాంతరము.) 1 అంచుల్లు; "సీ. ... ..." కళా. ౭, అ.-2. వికురలు, 3. అది 4 పాముయొక్క పైకోలు. "ద్వి. ... ..." రా. యు. కాం. (హా. కుప్ప నము.)

కుపితుడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కోపించినవాడు, క్రుద్ధుడు.

కుపూయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కుత్సితము.

కుప్ప. దే. వి. ధాన్యాదులరాశి. ...

కుప్పగూర. దే. వి. కుప్పవడుట. "... ... ..." భార. అశ్వ. ౧, అ. "కు. ... ..." ద్వి. ౫, అ.

కుప్పతిలు. దే. అ. క్రి. కుప్పవడు. "... ... ..." జై. ౫, అ.

కుప్పనగూర. దే. వి. కుప్పవడుట. "క. ... ..." భార. శల్య. ౨, అ. "... ... ..." భో. ౭, అ.

కుప్పము. దే. వి. 1. గ్రామము; 2. చెంటచిపాలిమల్లి.

కుప్పవడు. దన్వ. అ. క్రి. (కుప్ప+పడు) కుప్పగాకూరు.

కుప్పసము. జై. వి. 1. అంగరక్షు, "... ... ..." ఆము. ౬, అ.-2. వికురలు, "ద్వి. ... ..." రా. యు. కాం - 8 అది, "... ... ..." ఆము. ౫, అ. 4. పాముయొక్క పైకోలు. "క. ... ..." జై. ౬, అ.

కుప్పి. ... అనావృతపుష్పి.

కుప్పించు. జై. అ. క్రి. ఎగిరిపడు. "... ... ..." రామా. ౬, అ.

కుప్పించుకొను. దన్వ. అ. క్రి. ... "సీ. ... ..." భో. ౭, అ.

కుప్పిగంతులు. దన్వ. వి. బ. ... "... ... ..." ఉ. పు. ౭, అ.

కుప్పిలు. దే. వి. బ. ...

కుప్పె. జై. వి. 1 ... "క. ... ..." పా. ౨, అ.- 2. ... "ద్వి. ... ..." రా. యు. కాం -8. ... 4 స్త్రీల ... "సీ. ... ..." ... ౧, అ. ... "క. ... ..." ... 3, అ.

కుప్పెంట. దే. వి. ...

కుప్పెకోల. దన్వ. వి. ... "క. ... ..." సం. "... ... ..." భార. ద్రో. 3, అ.

కుప్యము. సం. వి. అ. న. వెండి బంగారులుకాక తక్కిన లోహము.

కుబుసము. దే. వి. ... కొంచము.

కుబేరకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

కుబేరాక్షము. సం. వి. అ. పుం. ... "... ... ..." పాండు. ౪, అ.

కుబేరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కుబేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధనదుఁడు, [illegible].

కుబ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]. అ. పుం. 1. [illegible] 2. ఒకానొకచెట్టు. విణ. [illegible].

కుబ్జిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుమారము. సం. వి. అ. న. [illegible]. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible], 3. [illegible].

కుమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible] 3. పార్వతి, 4. ఒకానొకపక్షి, 5. [illegible], 6 [illegible]; 7 [illegible]; 8. చేమంతి 9. [illegible]. (అనిగొండలు) 10. [illegible]

కుమారిలు. దే. అ. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుమారుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible] 3. [illegible]. 4. ([illegible]) [illegible].

కుమి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుముఖము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కుముటు దే. అ. [illegible]. [illegible].

కుముద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. [illegible]; 2. [illegible]. అ. న. 1. ఎఱ్ఱతామర, 2. తెల్లకలువ. పుం 1. [illegible], 2 ఒకానొకపాము.

కుముదబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం చంద్రుఁడు, [illegible].

కుముదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

కుముదిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లకలువతీఁగ.

కుముదుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1 ఒకానొక [illegible], 2. [illegible].

కుముద్వంతము. సం విణ. (అ. ఆ. ఈ.) తెల్లకలువలు [illegible] (దేశము)

కుముద్వతి. సం. వి ఈ. స్త్రీ 1. తెల్లకలువతీఁగ, 2 [illegible].

కుములు. దే. అ. [illegible]. "[illegible]." చంద్ర.

కుమ్మకు. హిం. వి [illegible].

కుమ్మర. వై. వి. [illegible] (కుమ్మరవాఁడు. కుమ్మరత.) విణ. [illegible]. (కుమ్మరగువ్వ కుమ్మరపాని మొ.)

కుమ్మరగువ్వ. దు. వి. [illegible].

కుమ్మరచెట్టు. దు. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కుమ్మరత. దు. వి. కుమ్మరతి.

కుమ్మరపురుగు. వై. వి. ఒకానొకపురుగు, [illegible].

కుమ్మరపానిక. దు. వి. [illegible].

కుమ్మరపోలికచెట్టు. దు. వి. ఒకానొకచెట్టు.

కుమ్మరసారచేక్క. దు. వి. [illegible].

కుమ్మరి వై. వి. (కుమ్మర. చూ.) కుమ్మరవాఁడు.

కుమ్మరించు. దే. [illegible]. [illegible].

కుమ్మరింపు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుమ్మరిలు దే. అ. [illegible] [illegible], 2 [illegible] "[illegible]." [illegible]

కుమ్మి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుమ్ము. దే. స. [illegible]. 1. [illegible], 2 [illegible]. వి. [illegible].

కుమ్ముసుద్ది. దు వి. [illegible].

కుమ్మె. దే వి [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుమ్మెలువోవు. దే అ. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

కుయి. దే. వి 1. మొఱ. "[illegible]." [illegible].—2. [illegible] "[illegible]." [illegible]. ([illegible])

కుయ్యి దే. వి. 1. మొఱ; "[illegible]." [illegible].—2. [illegible].

కురంగమము. సం. వి. అ పుం. [illegible].

కురంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible].

కురంటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ [illegible]. అ. పుం. న. 1. [illegible]; 2. [illegible]. [illegible]; [illegible]. (అనిగొండలు.)

కురండము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కురపము. సం. వి అ. పుం. [illegible]

కురము దే. వి [illegible].

కురరము. సం. వి. అ పుం. [illegible]. [illegible]. (అనిగొండలు) [illegible]. (అనిగొండలు.)

కురరి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible].

కురవకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; [illegible] 2. [illegible]. [illegible]; [illegible]. (అనిగొండలు.)

కురాళము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." చంద్రి.

కురాసాని. దే. వి. ఒకానొకదేశము.

కురిచీ. దే. వి. కూర్చుండుటకై యున్నతపీఠము. "[illegible]" [illegible]. ౧, అ.

కురిడీ. దే. వి. [illegible]

కురిమిడి. దే. వి. మడిమిట్టువేసికట్టు గనిమ.

కురియు. దే. స. క్రి. వర్షించు. అం, ప్రే. కురియించు. "ఎ, గీ. [illegible]" పారి. ప్రా. ౪, అ.

కురుంబము. సం. వి. అ. పుం. నమూనాము, కుంభు.

కురుంజా. దే. వి. 1. దూలము మీఁదినుఁజ, 2 మంచె. "[illegible]" [illegible]. ౨, అ.

కురుజీ. దే. వి. చిన్నకొల్లము.

కురుజు. దే. వి. 1. దాన్ను, "ఎ, గీ. [illegible]" [illegible]. 3, అ.—2. కోట్లవిశేషము, 3 రాంధృకంచుక. "క. [illegible]" పాండ. 3, అ.–4. [illegible].

కురుప. దే. వి. గొఱ్ఱెక్రువ్వులు కంబళిసేయు గొల్ల.

కురుపగొఱ్ఱె. దే. వి. దేహమునందు నిడుపుబొచ్చుగల గొఱ్ఱె

కురుమ. దే. వి. గొఱ్ఱెక్రువ్వులకంబళిసేయు గొల్లజాతి. (కురుమవాఁడు.)

కురుబిస్తము. సం. వి. అ. పుం. బంగారము యొక్క [illegible]. (రూ. కురువిస్తము.)

కురులు. దే. వి. 1. ముంగురులు, "సీ. [illegible]" భార. విరా. ౨, అ. "[illegible]" [illegible] ౧, అ.-2. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]. ౪, అ

కురువ. దే. వి. గొంతుమీఁది గాలిత్రోవ.

కురువిందము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాణిక్యవిశేషము; (ఇది కాలపురమునందు పుట్టినది, వసుపుదాళుకది, మధ్యముజాతి రత్నము.) (రూ. మాణిక్యము.) 2 అద్దము. 3. ఇంగిలీకము; 4. [illegible]; 5 [illegible]విశేషము.

కురువు. సం. వి. అ. న. ఒక వర్షము. (రూ. వర్షము.) పుం 1. ఒకానొకరాజు, 2. ఒకానొకదేశము, 3 అన్నము.

కురువేరు. దే. వి. (కురుజు+వేరు.) ఒకానొకవేరు, [illegible]

కురులము. సం. వి. అ. పుం. ముంగురులు. "[illegible]" [illegible].

కుర్కురము. సం. వి. అ. న. గండభేరుండము. పుం. కుక్క.

కుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ. (రూ. కూర్దనము.)

కుర్పరము. సం. వి. అ. పుం. కూర్పరము, మోఁచేయి.

కుర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం పనివాఁడు. విణ. చేయువాఁడు.

కుఱుగలి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]

[illegible]" [illegible]. ౧, అ.

కుఱుకుఱు. దే. విణ. అల్పము. "[illegible]" రామా. 2, అ.

కుఱినువ్వులు. దే. వి. బ. [illegible].

కుఱు. దే. విణ. [illegible] (ఉదా. కుఱుగడ్డము, కుఱుగవ్వు, కుఱుగటి, కుఱుగేలు, కుఱుమాపు మొ. [illegible] ఇటూరుగ, [illegible], కుట్టుమఱు, కుటూరిపి [illegible] మొ.)

కుఱుకు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible]. ౪, అ

కుఱుగడ. దే. వి. (కుఱుచ గడ.) [illegible]. "[illegible]" [illegible]. ౫, అ

కుఱుచ. దే. వి. 1. హ్రస్వస్వరము, 2. బ. [illegible]విశేషము. "[illegible]" [illegible]. ౫, అ - విణ. హ్రస్వము (కొన్నియెడల వృత్తియందుం [illegible]. రూ. కుఱు.)

కుఱుచేపడు. దే. అ. క్రి. [illegible].

కుఱుపు. దే. వి. వ్రణము.

కుఱుమట్టము. దే. విణ. [illegible]. "[illegible]" భార. [illegible]

కుఱుమాడు. దే. వి [illegible]

కుఱువు. దే. వి. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]" పాండు. ౫, అ.

కుఱ్ఱ. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]—3. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible]—4. బిడ్డఁడు.

కుఱ్ఱఁడు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. బిడ్డఁడు. "[illegible]" [illegible]. ౧, అ.

కుఱ్ఱి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" భార. [illegible] 2, అ.

కుఱ్ఱు. దే. అ. క్రి. [illegible].

కులకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒక క్రియతో ముగియు పద్యముల సమూహము, 2. చేదుపొట్ల. పుం. 1. [illegible], 2. పుట్ట.

కులకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ) [illegible].

కులట. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible], [illegible].

కులపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]. (ఇవి. 2. "[illegible]" [illegible].)

కులపాలిక. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తల్లిదండ్రులచేనిచ్చి పెండ్లిచేయఁబడిన స్త్రీ.

కులము. సం. వి. అ. న. 1. వంశము; 2. జాతి; 3. ఇల్లు 4. గుంపు; 5. శరీరము; 6. చేఁదుపొట్లతీఁగె.

కులసంభవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచివంశమునందుఁ బుట్టినవాఁడు.

కులస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కులపాలిక.

కులాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షిగూఁడు; 2. చోటు.

కులాలము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, గంపకోడి.

కులాయి. హిం. వి. తలమీఁదనుంచు టోపి.

కులాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కనుపాలవత్తులు.

కులాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరవాఁడు.

కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ వాఁకుడుతీఁగె. ఇ. పుం. చేయి. "కులిర్హస్తో భుజాదళః." త్రికాండశేషము.

కులికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకచెట్టు, 2. ఒకానొక పాము.

కులికుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) కులశ్రేష్ఠుఁడు

కులిశము. సం. వి. అ. పుం, న. వజ్రాయుధము. పుం. మత్స్యవిశేషము.

కులీనుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) మంచికులమునఁబుట్టినవాఁడు.

కులుకము. సం. వి. అ. న. వాలుక మంటి.

కులుకు. దే. అ. క్రి. శృంగారముగ నడచు. స. క్రి. 1. పూయు, "ఉ. [illegible]" వాసు. ౧, ఆ.–2. పోయు; "సీ. [illegible]" కాశీ. 3, ఆ. –8. వెదజల్లు, "[illegible]" పర. ౪, ఆ.–4. వేయు. "క. [illegible]" పా. ౨, ఆ.–అ. క్రి. ఒదిలించు. "ఎ, గీ. [illegible]" య. ౪, ఆ.–వి. 1. శృంగారపుచెలువు; (కులుకులాఁడి చూ.) 2. వణఁకులు. "సీ. [illegible]" పర. ౪, ఆ.

కులుకులాఁడి. దే. వి. (కులుకులు + ఆఁడి.) కులుకుగల స్త్రీ.

కులుప. దే. వి. కోఁత.

కుల్మాషము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన గంజి. (కుల్మాషాభిషుతము [illegible]) పుం. 1. ఉలవలు 2. గోధుమవిశేషము. యవవిశేషము. (అమరకోశము.)

కుల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. చిన్నయేఱు; 3. [illegible]. అ. న. ము. 1. ఎముక; 2. [illegible], 3. మాంసము; 4. [illegible]. విణ. 1. మంచికులమునఁ బుట్టినది; 2. కులమునకు హితమైనది.

కుల్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గౌరవింపఁదగిన మనుష్యుఁడు.

కువ. దే. వి. కువ్వయొక్క రూపాంతరము "క. [illegible]" భార. ఆది, ౬, ఆ.

కువలము. సం. వి. అ. న. 1 కలువ; 2. ముత్యము, 3. రేఁగుపండు. త్రి. రేఁగుచెట్టు.

కువలయము. సం. వి. అ న. ఉత్పలము, కలువ.

కువలాయికము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కువాడము. వై. వి. కువ్వాడము యొక్క రూపాంతరము.

కువాదుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ.) పరులదోషములు పలుకువాఁడు. నిందాపరుఁడు. (అమరకోశము.)

కువారము. యు. దే వి. [illegible] "సీ. [illegible]" అం, ఘా. ద్వి. ము.–వై. కవలము. (ఈ యర్థమునందిది కువాడము యొక్క రూపాంతరము)

కువిందుఁడు. సం. వి అ. పుం. తంతువాయుఁడు, సాలెవాఁడు.

కువేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁపలుబట్టివేయుబుట్ట.

కువేలము. సం. వి. అ. న. కువలము, కలువ.

కువ్వ. దే వి. కువ్వ, రాశి.

కువ్వాడము. వై. వి. కవలము.

కుశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్రాడు. అ. న. ము. నీళ్లు. పుం, న. దర్భ. పుం. 1. ఒక ద్వీపము; 2. [illegible].

కుశలము. సం. వి. అ. న. 1. క్షేమము; 2. తృప్తి; 3. పుణ్యము. విణ. నేర్పరి.

కుశాలు. హిం. వి. సంతోషము

కుశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కఱ్ఱు ఇనుముతోఁజేసినవస్తువు. (అమరకోశము.)

కుశికము. సం. వి అ. పుం. [illegible]

కుశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం విశ్వామిత్రునితండ్రి.

కుశీలవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నానాదేశసంచారకుఁడైన నట్టువుఁడు, 2. నానాదేశసంచారకుఁడైన ఆటవాఁడు; 3. వాల్మీకి.

కుశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాముని పెద్దకొడుకు. విణ. 1 పాపము చేసినవాఁడు; 2. మదించినవాఁడు.

కుశేశయము. సం. వి అ. న. పద్మము, తామర.

కుషీ, ఖుషీ. హిం. వి. సంతోషము.

కుష్ఠము. సం. వి అ. న. 1. వ్యాధివిశేషము, కుష్ఠు; 2. చెంగల్వకోష్టు. పుం. విషభేదము.

కుసి. దే వి. గండియందుఁ జొప్పించుటకుఁగాను చన్నఁగాఁజెక్కిన [illegible] "[illegible]"

కుసిగుంపులు. దే. వి. బ. [illegible], బాధ "సీ. [illegible]" చంద్ర.

కుసిలించు. దే. అ. క్రి. అతృప్తిచే దుఃఖించు.

కుసిలింత. దే వి. అతృప్తిచే దుఃఖించుట.

కుసిని. అవ్య. దే. వి. వంటయిల్లు.

కుసీదము. సం. వి. అ. న. వడ్డికిచ్చి జీవనము చేయుట. విణ. డు. వడ్డికిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు.

కుసీదకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వడ్డికిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు.

కుసుంభము. సం. వి. అ. న. 1. కుసుమపువ్వు; 2. బంగారు. పుం. కమండలువు.

కుసుంభరాగము. సం. వి. అ. పుం. బయటికి మాత్రము వికాసముగాఁ గనఁబడి లోపల లేని అనురాగము. (చూ. [illegible] రాగము.)

కుసుమ. యు. దే. వి. 1. ఒకానొక చెట్టు, 2. ధాన్యవిశేషము. వి. ధాన్యవిశేషము. "[illegible]" ఆము. ౧, ఆ.—వై. వి. 1. కుసుంభపువ్వు. "సీ. [illegible]" కాశీ. ౭, ఆ.—2. కుసుంభవర్ణము*. "[illegible]" వై. ౫, ఆ.

కుసుమము. [illegible] వై. వి. కుసుంభవర్ణము*. "[illegible]" వై. ౫, ఆ.—దే. వి. ధాన్యవిశేషము. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.—సం. వి. అ. న. 1. పుష్పము, 2. కంటిజబ్బు; 3. స్త్రీరజస్సు. 4 పండు.

కుసుమాంజనము. సం. వి. అ. న. పుష్పాంజనము.

కుసుమ. దే. వి. పుండునందలి మొలక.

కుసుమేషువు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

కుసులు. దే. అ. క్రి. [illegible].

కుసూలము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యము నించెడు గరిసె.

కుసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నికృతి, కుత్సిత భావము.

కుస్తరించు. దే. స. క్రి. 1. [illegible], "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.—2. [illegible], "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.—3. [illegible]; "[illegible]" కాశీ. ౭, ఆ.—4. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కుస్తుంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధాన్యాకము, కొత్తిమిరి.

కుస్తుంబురువు. సం. వి. ఉ. న.——వై.——

కుస్తుభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, సముద్రుఁడు. ([illegible])

కుహకము. సం. వి. అ. పుం. వంచన, మోసము.

కుహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారుఁడు, [illegible].

కుహన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్థాపేక్ష చేసిన కపటవర్తన. అ. పుం. [illegible] 1. ఎలుక; 2. పాము. విణ. [illegible].

కుహరము. సం. వి. అ. న. 1. గుహ; 2. బిలము. పుం. ఒకానొక పాము.

కుహళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

కుహలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible]. (చూ. [illegible])

కుహళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

కుహువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళ లేని అమావాస్య; 2. కోకిలధ్వని.

కుహేలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాయ, [illegible].

కుళ్లాయి. వై. వి. కుల్లాయియొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]

కుళింగము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపిచ్చుక.

కుళీరము. సం. వి. అ. పుం. కర్కటకము, ఎండ్రగాయ.

కుళుత్థము. సం. వి. అ. పుం. ఉలవలు.

కుళుత్థిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

కుఱుపు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కుళ్లా. వై. వి. కుల్లాయియొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]

కుళ్లాయి. వై. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

కుళ్లు. దే. అ. క్రి. [illegible]యొక్క రూపాంతరము.

కుళ్లుపోతు. దే. విణ. [illegible]యొక్క రూపాంతరము.

కూ.

కూ. దే. అవ్య. [illegible].

కూఁక. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కూఁకటి. వై. వి. 1. జుట్టు*; "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.— 2. [illegible]*; "[illegible]"

ముర్వముద్దు కూఁకట్లతోడ" కం. "కోయాష్ట్రకాశక ప్ర క్రమ." గాకి. ౪, అ.—విశ. ప్రధానము. "కూఁకటివేళలో యురముకూడ మున్న." శశ. ౧, అ. (ఇట్లు కూఁకటివేరు ము.)

కూఁకటికువ్వ. దే. వి. పక్షివిశేషము

కూఁకటిమూఁగ. దే. వి. పక్షివిశేషము, కేంగము.

కూఁకరించు. దే. అ. క్రి. కూఁకలువేయు, "కేఁచిదారిని కూఁకరించి పో." హర్య. ౪, అ.

కూఁత. దే. వి. కూయుట.

కూఁతకోదువ్వు. దే వి. శంఖము.

కూఁతనేల. దే వి గోమునేల, క్రోశము.

కూఁతపట్టు. దే. వి.——పై——

కూఁతవేటు. దే వి ——పై.—— "శ్రీ ... వేటు ... " పారిజ. 3, అ.

కూఁతురు. దే. వి గామూర్త, పుత్రిక.

కూఁతురుబుడమ. దే. వి. ...

కూఁకి. దే. వి. పారావతవిశేషము. (గుండెలు బా పావురముగాఁ బాడిమున్నాను.)

కూకు. దే. వి. వాలలునుకుడు, అడుగు. "సీ. ... యులు." అం, భా. ...

కూకుదుఁడు సం. విశ. (అ. అ. అ) వరుని సత్కరించి యలంకృతురాలగు కూఁతునిచ్చువాఁడు.

కూకురుగుండెగి. దే. వి. పక్షివిశేషము, దాత్యూహము.

కూచి. దే. విశ. 1 (యుద్ధయానకట్టునిటను ... బట్టి) యుద్ధవాద్యములగు వాయించుట. "వ. అట్టిసమయ ... పాండవ ... కూచిసేయించుట." ఉం, భా. 3, అ. ... "ఉ. ... " ఉం, భా. ౨, అ.

కూచిమూఁడు. సం. వి. అ. పుం. పురుషజాతులు నాల్గింటిలో నొక జాతివాఁడు.

కూచేము. దే వి. 1. కూటము, 2. స్కంధము.

కూజా. హిం వి. పాత్రవిశేషము.

కూటకము. సం. వి. అ. న. పెదిలోఁదిమావిడి, గాడిక, పుం. ఐంద్రజాలికుఁడు.

కూటమి. దే. వి. 1. కూడిక, 2. మిత్రము.

కూటము. ఉభ. దే. వి. 1 కొలుకూటము, "క. ... " భార. ఉద్యో. 3, అ.—2. రావడి. సం. వి. అ. పుం న. 1. అబద్ధ; 2. అగాధముకానిరుకది; 3 కపటము; 4. ఇల్లు; 5. గుండెగామ, 6. గుట్టు; 7. గాదము; 8. దుమ్ము; 9. ప్రాగు, 10. బోయి; 11. కోట; 12. కంటు. పుం. 1. ఇల్లు; 2. ఎద్దు కొమ్ముకొమ్ము

కూటశాల్మలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గొంటెముగుక్క

కూటస్థము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) ఎల్లకాలము నొక్కరూపము ముండెడు వది. (ఆకాశాదికము.)

కూటాగారము. సం. వి. అ. న. మేడమీఁది యిల్లు.

కూటాము. దే. వి కూటముయొక్క రూపాంతరము

కూటికొ. దే. వి. బ. పుల్లవీట్లు, అరపాకము.

కూటిముత్యము. దే. వి మనుష్యులచేఁ జేయఁబడునటి ఒక దినుసు ముత్యము

కూటు. దే. వి. ధాన్యముఁ బులుసు వెంటితో సేర్పించెడు కరివి.

కూటుండు. సం. వి అ. పుం. ... వాఁడు, కాఁడు.

కూడు. దే. వి. 1. కంపు, "క. ... " అష్టా. ఆ, కాం —2. ప్రాగు, "క. ... " దశి. 3, అ.

కూటువమూఁకి. దే. క్రి ప్రొద్దుపొడుచుటకు ... "ఉ. ... " భార. ఉద్యో. ౨, అ.

కూటువు. దే. వి. 1. కంపు, "సీ. ... " అష్టా. అర కాం.—2. ప్రాగు. (చూ. కాటక.)

కూడి. దే క్రి ... "వ. ... " భా. ౭, అ.

కూడంబడు. దే. అ క్రి. (కూడక + పడు.) చేయు. "క. ... " ఉ, హరి. ౪, అ. (పూర్వరూపము పడు.)

కూడిపట్టు. దే స. క్రి. (కూడక + పట్టు.) 1. చేర్చు, "క. ... " వి ౩ ౨, అ.—2. తార్చు.

కూడిముట్టు. దే స. క్రి. ...

కూడలి. దే. వి. రెంటిమూఁటికూడిక (కూడలి గో వ.)

కూడలిబాయి. దే. వి ఎల్లబాయి.

కూడలివాయి. దే. వి రెండుకంటలుచేరెడు మూలనేర్పడిన వీటివారి.

కూడిక. దే. వి. చేరిక, సంయోగము.

కూడు. దే. అ. క్రి. కలు. "కూడునెవరుయందు ..." భార. శాం. ౧, అ. స క్రి. పొందు. అం, ప్ర. కూర్చు. (తెల్ల కూడు, మరికూడు.)—వి. అన్నము.

కూడుదల. దే. వి. లాభము.

కూణి. సం. విశ. ఇ. కిడియొక్కరూపాంతరము.

కూన. దే. వి. 1. పిల్ల; 2. బిడ్డ. "... గానరుతుని." అష్టా. ఆ, కాం.

కూనగుంతి. వై. వి. మిటమొకలు అనెడు వల్లము. "క. ప్రాను మిట్టుగనెగయ గోమూయునప్పు, [illegible] కూనగుంతలోఁబడి [illegible]" పాండు ౧, ఆ.

కూని, ఖూని. హిం. వి. నరహత్య.

కూపకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఓడకంబము; 2. నీటిక్రిందిగుంత, 3. చెలమ, 4. చేతిసిద్దె.

కూపము. సం. వి. అ. పుం. 1 నుయ్యి, 2. చెలమ; 3. ఓడకంబము, 4. నీటిక్రిందిగుంత.

కూపారము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము. "అపారపారకూపారోరత్నాకారాధిధాకరః." ధనంజయనిఘంటువు.

కూపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుప్పె; 2. గాజుకుప్పె.

కూపెట్టు. దే. అ. క్రి. (కూయి+పెట్టు) 1. అఱచు, "క. [illegible] కూపెట్టఁగఁగాంచె [illegible]" కాశీ. ౭. ఆ.—2. మొఱయిడు "క. [illegible] కూపెట్టె [illegible]" ఆము. ౬, ఆ.

కూబరిము. సం వి. అ. పుం. ఎండిసొగ విం. మనోజ్ఞము.

కూయి. దే. వి. 1. మొఱ, "గీ. [illegible] కూయి [illegible] వారికిన్నసరయవలయునవిస." భార. విరా. ౨, ఆ—2. రక్షణము. "చ. [illegible] కూయిగాఁ [illegible]" భార. విరా ౫, ఆ.

కూయు. దే. అ. క్రి. 1. అఱచు; 2. మొఱపెట్టు.

కూర. వై. వి. 1. వ్యంజనము*; 2. తోఁటకూరవంగాయలోనగు నది*.

కూరటి. దే వి. పొరటు.

కూరపనుపు. దే వి. కూరలలోవేసెడు పసుపు.

కూరము. సం. వి. అ. న. అన్నము, వంటకము.

కూరాడు. దే. వి గాఁదిన కలి.

కూరిచి. దే. అవ్య. ఉద్దేశార్థమునందు ద్వితీయావిభక్తితో చేరునట్టి పది. (రామునిఁగూరిచి, సోమునిఁగూరిచి.) (రూ. కూర్చి.)

కూరిమి. దే వి. చెలిమి, స్నేహము, (రూ) కూర్మి.

కూరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. [illegible] గూరఁగద్దరి [illegible]" భార. భీష్మ. ౨, ఆ.-2. దుస్సరోఘ "[illegible] కూరఁగ [illegible]" భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "[illegible] వృద్ధిఁగూరుదురు." వారి. ౧, ౯, ఆ.

కూరుకు. దే. అ. క్రి. నిద్రించు. "ఉ. [illegible] కూరికూర్కుయా [illegible]" ఇక్కడ కూరుకులయుఁగా మందముగానుండుట అని యర్థము. (వై. 3, ఆ.)—వి. నిద్ర "కూరుకురాదు [illegible]" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (రూ కూర్కు.)

కూరుకొను. దే. అ. క్రి. పొమ్ము. అం, ప్ర. పొబ్బించు, త్రుక్కు. (రూ. కూర్కొను. పొమ్ముటకు—"కూర్కులకూర్కు [illegible]" రామా. 3, ఆ.—త్రుక్కుటకు—"సీ. [illegible] కూర్కొని కూర్కొని [illegible]" భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.)

కూరుచే. దే. అ. క్రి. ప్రియపడు. ప్ర. కూరుచెట్టు. (రూ. కూర్చు. ప్రియపడుటకు.—"[illegible] కూర్తురేని [illegible]" భార. సభా. ౨, ఆ.)

కూరుచేందు. దే. అ. క్రి. (కూరిచి+ఉందు.) అతిశయించు. "[illegible] గూరుచుందుమన." కాశీ. ౫, ఆ (రూ. కూర్చుండు.)

కూరుపరి. దే. విం. (కూరుపు+అరి.) కూర్పునట్టివాఁడు, మల కుఁడు. (రూ.) కూర్పరి.

కూరుపు. దే. వి. మలుచ, (రూ) కూర్పు.

కూర్చము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. బొమ్మలనడిమి, 2 కల కొంచెమువడము, 3. పరిశుభ్రకర్త్రములు, 4 మీసము, 5. మోసము

కూర్చశీర్షము. సం. వి. అ పుం. జీవకమనెడిగంధద్రవ్యము.*

కూర్చిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కుంచెకోల; 2. సన్న; (ఇది ద్విపదము—[illegible]) 3. చిత్రములువ్రాయు కుంచె, 4. మొగ్గ, 5 సూది.

కూర్చుండఁబడు. క్వ. అ. క్రి. (కూర్చుండఁగా+పడు.) కూర్చుండు. "క. [illegible] కూర్చుండఁబడి [illegible]" భార. భీష్మ. ౧, ఆ (వ్యర్థమున పడు.)

కూర్పరము. సం. వి. అ. పుం 1. మోఁచెయి, 2. మోఁకాలు.

కూర్పాసకము. సం. వి అ. పుం. న. 1. అఱరవిక; 2. అంగి.

కూర్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాఁబేలు, 2. ఒక యోగ వాయువు. (రూ. వాయువు.)

కూలంకష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఏఱు. అ. పుం. మ. సముద్రము.

కూలఁబడు. క్వ. అ. క్రి. (కూలఁగా+పడు.) కూలు,పడు. "కూలఁబడె [illegible]" రామా. ౯, ఆ. (వ్యర్థమున పడు.)

కూలము. సం. వి. అ. న. 1. దరి; 2. గుంట, 3. మిట్టగా నగువాని దిబ్బ; 4. దండుకెలకు.

కూలి. దే. వి. 1. పనిచేసినదానికిఁగానిచ్చెడు ధనము; "గీ. [illegible] కూలి [illegible]" విష్ణు. ప్రా. ౧.—2. పన్ను. "గీ. [illegible] కూలి [illegible]" కూర్మ. ౫, ఆ.

కూలు. దే. అ. క్రి. 1. పడు; (రూ. కూలుచు.) 2. చచ్చు; "ఉ. [illegible] కూలఁగ [illegible] కూలుదురు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కూలుచు. దే. ప్ర. 1. పడఁజేయు; 2. చంపు. (రూ. కూల్చు. పడఁజేయుటకు—"గీ. [illegible] కూర్చు." భార. సభా. ౨, ఆ.)

కూష్మాండము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుమ్మడికాయ; 2. పిండ భేదము, 3. భ్రూణభేదము. (రూ. కూష్మాండము.)

కూసము. వై. వి. [illegible]

కూళ. వై. విం. 1. క్రూరుఁడు; "[illegible]" అని. 3, ఆ —2. మూర్ఖుఁడు*. (రూ. కూళుఁడు.

కూర్చుండు. దే. విశే. 1. ఆశ్రితుడు*; "క. కందుకవల్ప్యంబైనను, గొందినిమిత్రముగాచునిసాకుగనిసీ, అందుచుదెలిసెం దోలుట, బందాటకుదినిత్యవనిరానివలెగా." భల్లా. ౫, ఆ.— 2. కూర్చుండు*. "ఉ. వాలికరూపయొావనవిలాసములోవారదు నీకర్పుసీ, వాలకనిద్రపోకగనియూరలంగొనిమి మేలుకొల్పఁగా, జాలకయూర్చఁదక్కిన విచారములాండగమూకకుండుమా, కూర్చుండు గామరాజ్యసుమవిల్లాడిగారెదు తలంచియూకెరఁగా." హ. ౨, ఆ.

కృ.

కృకణము. సం. వి. అ. పుం. పకిపకీపక్షము, కక్కెర

కృకము. సం. వి. అ. పుం. కంఠనాళము. గొంతుక.

కృకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యుపవాయువు, (దూ. వాయువు.) 2. కక్కెర.

కృకలాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊసరవెల్లి; 2. తొండ.

కృకవాకువు. సం. వి. ఉ. పుం 1 కోడి, 2. ముయూరము తొండ, 3, నెమలి.

కృకాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెడతల, పెడతలయందలి మున్నెమికంటు. (అనేకాంతము.)

కృచ్ఛ్రము. సం. వి. అ. న 1. పాపము, 2. బాధ, 3. సాంతపనాదివ్రతము.

కృతకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మనుష్యులచేఁజేయఁబడినది, కృత్రిమము.

కృతకర్మ్ముడు. సం. విశే. (న. ఈ. న) నేర్పరి

కృతకాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. క్రీడించుటకొరకు నిర్మించఁబడిన పర్వతము, చేఁతగట్టు.

కృతకృత్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) కృతార్థుఁడు.

కృతఘ్నుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) చేసినమేలు మఱచినవాఁడు.

కృతజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. శ్వానము, కుక్క

కృతజ్ఞుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ) చేసినమేలు తలఁచువాఁడు.

కృతపము. వి. అ. క్రి. (కృతము + వడు) 1. కడుపు, "క. దేవాలకనిదిం కృతపడినకార్యంబు బ్రహ్మంబలోదముకే." భా. కర్ణ. ౧, ఆ. 2. పడఁబడు. "సీ. మఱికుదే యద్రికాలయుం మనినకారముఁగృతపడ్డాడుమటాక్క." కూర్మ. ౧, ఆ.

కృతపుంఖుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) గురితప్పకయేయు వాఁడు, కృతహస్తుఁడు.

కృతమాలకము. సం. వి. అ. పుం. రేలచెట్టు.

కృతమాలము. సం. వి. అ. పుం. రేలు.

కృతము. సం. వి. అ. న. ఒక యుగము. క్రి. విశే. పెట్టు. విశే. 1. చేయఁబడినది; 2. సాధింపఁబడినది.

కృతముఖుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.

కృతలక్షణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గుణములచే ప్రసిద్ధిఁజెందినవాఁడు.

కృతసాపత్నిక. సం. వి అ. స్త్రీ. అధ్యూఢ, మొదటిపెండ్లాము.

కృతహస్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. గురితప్పకయేయు వాఁడు; 2. నేర్పరి.

కృతాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశుభకర్మము; 2. భాగ్యము; 3. సిద్ధాంతము.

కృతాంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు, శనుఁడు.

కృతార్థుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నెఱవేఱినపనిగలవాఁడు, ధన్యుఁడు.

కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ప్రబంధము; 3. ఒక ఛందస్సు; (దూ. ఛందస్సు.); 4. సాధించుట. 5. పుం. విదురుఁడు. విశే. 1. నెఱవేఱినపనిగలవాఁడు; 2. నేర్పరి.

కృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరిపాటివాఁడు.

కృత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁబడినది.

కృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తోలు; 2. ఒకానొకదేవత, 3. చెట్టుబెరడు, 4. [illegible].

కృత్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము (దూ. నక్షత్రము)

కృత్తివాసుడు. సం. వి. స. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

కృత్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేయుట; 2. ఒకానొకదేవత. అ. న. ము వని. విశే. ధనాదులచే భేదింపఁదగినది. (కత్తుగ్రపాడి.)

కృత్రిమధూపకము. సం. వి. అ. పుం. అనేక పరిమళవస్తువులు కూర్చిచేసిన ధూపము.

కృత్రిమము. సం. వి. అ న. ఉప్పువిశేషము పుం. చిల్లపుద్ది విశే. మనుష్యులచే చేయఁబడినది.

కృత్స్నము. సం. వి. అ. న. 1. కడుపు, 2. నీళ్లు. విశే. అంతయు.

కృప. సం వి. అ. స్త్రీ. దయ, కనికరము.

కృపాణము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము.

కృపణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. లోభి, 2. కుత్సితుఁడు.

కృపాణము. సం. వి. అ. పుం. కరవాలము, కత్తి.

కృపాణి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కత్తి; 2. కత్తెర.

కృపాళువు. సం. విశే. ఉ. కనికరముగలవాఁడు.

కృమీటము. సం. వి అ. న. 1 కడుపు, 2. నీళ్లు

కృపీటయోని. సం. వి. ఇ. పుం. అగ్ని, నిప్పు

కృముఁడు. సం. వి. అ. పుం ద్రోణుని మఱఁది.

కృమి. సం. వి. ఇ. పుం 1 పురుగు, 2 చెట్టుమీఁది వల్లపురుగు; 3. లక్క.

కృశము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. బక్క; 2. సన్నము.

కృశానువు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్ని, నిప్పు.

కృశానురేతసుఁడు. సం వి స. పుం శివుఁడు.

కృశాశ్వి. సం. వి. స. పుం. నటుఁడు, నట్టువుఁడు.

కృశించు. సం. అ. క్రి. 1 బక్కచిక్కు; 2. సన్నగిల్లు

కృషకము. సం వి. అ. పుం. కఱు, (దూ.) కృషీకము.

కృషాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేద్యగాఁడు.

కృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సేద్యము, కరిసనము.

కృషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేద్యగాఁడు, (దూ.) కృషీవలుఁడు.

కృషీవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

కృష్టము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. ఒకసారి దున్నఁబడినది; (నేల.) 2. ఈడ్వఁబడినది.

కృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దుక్కి. పుం. [illegible]

కృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయేఱు, 2. ద్రౌపది; 3. ద్రాక్షతీఁగ, 4. [illegible]. 5. పిప్పలితీఁగ. అ. న. పు. 1. ఇనుము; 2. మిరియము. పుం. 1. నలుపు, 2 కాకి. 3. కోకిలము; 4. విష్ణు. 5. కృష్ణపక్షము, 6. [illegible]. విశే. నల్లనిది.

కృష్ణకర్ముఁడు. సం. విశే. (న. అ. న.) దురాచారుఁడు.

కృష్ణాకాకఫలము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కృష్ణాకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లగురిగింజ.

కృష్ణఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

కృష్ణభేది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

కృష్ణల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గురిగింజ.

కృష్ణలోహితము. సం. వి. అ. పుం. నలుపుమిందఁగలయెఱుపు. విశే. నలుపుమిందఁగలయెఱుపుగలది.

కృష్ణవర్త్మ. సం. వి. న. పుం. 1. అగ్ని, 2. దురాచారుఁడు, 3. రాహువు.

కృష్ణవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible], నల్లతీఁగ.

కృష్ణవృంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible].

కృష్ణసారికము. సం. వి. అ. పుం. నల్లపెదుఱు.

కృష్ణసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లయిఱ్ఱి, 2. [illegible]. 3. [illegible] (రూ. కృష్ణసారము)

కృష్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. నల్లావాలు, 3. నల్లపిప్పలి.

కృష్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు. 2. అర్జునుఁడు, 3. వ్యాసుఁడు.

కృసరము. సం. వి. అ. న. 1. పులగము; 2. [illegible]

క్లృప్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఏర్పాటు చేయఁబడినది

క్లృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏర్పాటు.

కె.

కె. దే. విశే. వృత్తియందు [illegible] (దీనికి [illegible] [illegible] కెంపు, కెంజాయ, కెంగేలు, కెందమ్మి, [illegible] [illegible].)

కెందమ్మి. దే. వి. (కెంపు+తమ్మి) ఎఱ్ఱదామర.

కెంపు. దే. వి. 1. పద్మరాగమణి, 2. ఎఱుపు. "క. [illegible]" భార. విరా. ౧, ఆ.—విశే. ఎఱ్ఱనిది. "క. [illegible] దను. ౧, ఆ (ఈ యర్థమున వృత్తియందుఁ గొన్నియెడల సంస్కృతశబ్దములకు. చూ కెం.)

కెంపుకంటి. దే. వి. (కెంపు+కన్ను.) కోయిల.

కెంపుగాము. దే. వి. క్రూరపీడకుఁడు, అంగారకుఁడు.

కెంపుసవతు. దే. వి. నక్షత్రవిశేషము, [illegible].

కెడ. దే. వి. పార్శ్వము. "క. [illegible]" భార. ద్రో. ౪, ఆ.

కెరపు. దే. ప్ర. 1. పదఁతియు, "ఉ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.—2. క్రోధము, "క. [illegible]" రామా. ౪, ఆ.—3. [illegible]" [illegible] ౯, ఆ.

కెడయిక. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible].

కెదరము. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], "[illegible]" [illegible] 2 [illegible].

కెరవు. దే. వి. [illegible], [illegible]

కెరలుకొట్టు. దే. అ. క్రి. (కెరలు+కొట్టు.) [illegible].

కెరలియాడు. దే. అ. క్రి. (కెరలి+ఆడు.) [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ

కెరలు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు, "[illegible]" [illegible], ఆ.—2. అగ్గించు, "[illegible]" [illegible], ఆ. 3. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.—4. [illegible] "[illegible]" [illegible]—5. సంభ్రమించు. "[illegible]" [illegible]

కెరలుచే. దే. ప్ర. [illegible]

కెరలుపోడుము. దే. అ. క్రి. (కెరలు+పోడుము.) 1. [illegible]; "క. [illegible]" భాగ. [illegible].—2. [illegible] "క. [illegible]" భాగ. [illegible].

కెలకు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]; "[illegible]" [illegible].—2. [illegible]. "[illegible]" [illegible].—వి. 1. [illegible]; "[illegible]" భార. [illegible] 3, ఆ.—2. పార్శ్వము.

కెలను. దే. వి. 1 [illegible], 2. పార్శ్వము. (రూ.) కెలఁకు.

కెలయు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "ద్వి. [illegible]" [illegible]

కెలవు. దే. వి. అనురాగము "క. [illegible]" కా. 3, ఆ.

కెలసము. దే. వి. అక్కఱ. పని. "క. [illegible]" భార. అర. ౬, ఆ. "ఉ. [illegible]" భార. అర. ౫, ఆ.

కెల్లగించు. దే. స. క్రి. 1 పెల్లగించు; 2. [illegible]

కెళవులి. గ్రా. వి. [illegible]రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]

కెళవు. దే. వి. దూరము "[illegible]" [illegible] (["[illegible]" [illegible])

కెళాకులి. గ్రా. వి. [illegible]రూపాంతరము "[illegible]" ఉత్త. 3, ఆ.

కెళాకూలి. గ్రా. వి ——— ——

కే.

కే. దే. వి. [illegible] "క. [illegible]" పారి. ఘ. ౫, ఆ.

కేక. ఉం. దే. వి. [illegible]. సం. అ. స్త్రీ. [illegible]

కేకయము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము

కేకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. మెల్లకన్ను.

కేకరించు. అం. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], "ద్వి. [illegible]" [illegible] 3, [illegible]. [illegible]–సం. సం. క్రి. [illegible] "[illegible]" పారి. ఘ ౭, ఆ.

కేకరింత. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

కేకరుడు. సం. వి. (అ. ఉ. అ.) మెల్లకంటివాడు.

కేకి. సం. వి. ఇ. పుం. మయూరము, నెమలి.

కేకిసలు. దే. వి. బ. 1. [illegible], "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible]

కేటక్కాడు. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కేటాయించు, ఖేటాయించు. గ్రా. క్రి. [illegible]

కేడ. దే వి. [illegible]

కేడించు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. [illegible]రూపాంతరము.

కేడెము. గ్రా. వి. [illegible]

కేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible], [illegible]

కేతనము. సం. వి. అ. న. 1 [illegible], 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4 నిమంత్రణము.

కేతుమాలము. సం. వి. అ. న. ఒకవర్షము. (చూ. వర్షము.)

కేతువు. సం. వి ఉ. పుం. 1. ఒకగ్రహము, (చూ. గ్రహము.) 2. [illegible], 3. [illegible], 4. అగ్ని, 5. కాంతి; 6. [illegible]

కేదారము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]రూపాంతరము.

కేదారము. సం. [illegible] పుం, న. [illegible]. పుం. 1. [illegible], 2 [illegible], 3 [illegible]

కేదారుడు. సం వి. అ. పుం. [illegible]

కేనిపాతకము. స. వి. అ పుం. (చూ.) అరిత్రము.

కేమము. సం. వి. అ. న. [illegible]

కేయూరము. సం. వి అ న. అంగదము, బాహుపురి.

కేరమేము. గ్రా. వి. ఒకానొకపక్షి. "సీ. [illegible]" చంద్రా. ౨, ఆ. ([illegible] ప్రయోగించి [illegible])

కేరడము. దే. వి. 1 [illegible]; "సీ. [illegible]" పారి. ఘ. ౧, ఆ–౭. [illegible], "సీ. [illegible]" [illegible], పారి. ౫, ఆ –3 [illegible]; "ఉ. [illegible]" [illegible], [illegible] ౧, ఆ –౪. [illegible], "సీ. [illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

కేరడించు. దే. స. క్రి. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

కేరళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

కేరించు. దే అ. క్రి. విజృంభించు. "ఉ. [illegible]" [illegible] ౫. ఆ.

కేరు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; "క. [illegible]" [illegible] ౨, ఆ.–2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.–3. విజృంభించు "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.–స. క్రి. 1. [illegible]; "క. [illegible]"

[illegible] కంకరాజ [illegible]." ఉత్త. అర, ౧౦.- 2. పరిహసించు. "క [illegible]." పా. ౪, అ.

కేరుపు. దే. వి. విజృంభణము. "ఉ. [illegible]." పాండు. ౫, అ.

కేలు. వై. వి. ఉ. 1. చేయి; 2. తొండము. "[illegible]." భా. అర. ౬, అ.

కేలుమొగ్గ. వై. వి. చేమోడ్పు, అంజలిబంధము.

కేవడెము. వై. వి. కేడెముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. [illegible]." పాన్. ౪, అ.

కేవరి. దే. వి. (కేవ + అరి.) [illegible].

కేవలము. సం. వి. అ. న, [illegible]. విశే. 1. అంత; 2. ఒంటి.

కేవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరమాత్మ.

కేవు. దే. వి. ఓడకిచ్చెడుకూలి.

కేశకారము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కేశఘ్నము. సం. వి. అ. న. బట్టతల.

కేశపాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible], సిగ.

కేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుక; 2. కురువేరు.

కేశముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. [illegible].

కేశవము. సం. వి. అ. పుం. పొన్న.

కేశవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, విశే. మంచివెండ్రుకలు కలవాఁడు.

కేశవేశము. సం. వి. అ. పుం. కబరి, కొప్పు.

కేశాంబునామము. సం. వి. అ. న. కురువేరు.

కేశి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొకరాక్షసుఁడు. విశే. మంచివెండ్రుకలు కలవాఁడు.

కేశికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) మంచివెండ్రుకలుకలవాఁడు.

కేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible]. విశే. మంచివెండ్రుకలుగలది. (ఆఁడుది.)

కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు.

కేసరము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ. పుం, న. అగరువు. పుం. 1. సింహము మొదలగువాని మెడమీఁదివెండ్రుక, జూలు; 2. నాగకేసరము; 3. పొగడ; 4. పొన్న.

కేసరి. ఉభ. వై. వి. 1. ఒకానొకవృక్షము; "కేసరి [illegible]." ఆం, భా. ఆది. ౩౦ – 2. [illegible]. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సింహము; 2. గుఱ్ఱము; 3. నాగకేసరము; 4. పొన్న.

కేళకుళి. వై. వి. కేళాకూళియొక్క రూపాంతరము. "ఎ, సీ. [illegible]." [illegible]. ౨, అ.

కేళకూళి. వై. వి. కేళాకూళియొక్క రూపాంతరము. "ఎ, సీ. [illegible]." [illegible]. ౫, అ.

కేళాకూళి. వై. వి. క్రీడాసరస్సు. "క. [illegible]." [illegible]. ౧, అ.

కేళి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పురుషులు స్త్రీలతోను స్త్రీలు [illegible] మొదలుగాఁగలది; 2. ఆట; 3. [illegible].

కేళిక. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." రామా. ౨, అ.

కేళికిలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible].

కై.

కై. దే. అవ్య. [illegible]. వి. 1. చేయి. "[illegible]." [illegible]. ౬, అ.–2. తొండము. (కయియొక్క రూపాంతరము.)

కైంకర్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఊడిగము, 2. [illegible].

కైకు. వై. [illegible]. "[illegible]." ఉత్త. అ, ౧౦. (కయికుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకట్టు. దే. వి. [illegible]. (కయికట్టుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకానుక. దే. వి. [illegible]. "మ. [illegible]." రామా. ౨, అ (కయికానుకయొక్క రూపాంతరము.)

కైకేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

కైకొను. దే. స. క్రి. పూను. "[illegible]." [illegible]. ౪, అ –స. క్రి. 1. గ్రహించు; 2. [illegible]. "[illegible]." భార. శాం. ౩, అ. (కయికొనుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకొలుపు. దే. స. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౪, అ. (కయికొలుపుయొక్క రూపాంతరము.)

కైకోల. దే. వి. [illegible] (కైకోలవాఁడు, కైకోలది.) (కయికోలయొక్క రూపాంతరము.)

కైకోలు. దే. వి. 1. అంగీకారము; "[illegible]." [illegible].–2. [illegible]

గము. "శా. గంగం దాదార్ప్రితిత్రుత్తమాంగముపసర్గస్రోలుగాచింగ, గ్రాంకీరాదము." కా. ౧, ఆ. (కయిగోలుయొక్క రూపాంతరము.)

కైచాఁపులు. దే. వి. బ. నమస్కృతి. "ను. రగడ నిలిచక్కల నోవిలిచారార. సావ్యమీకమతింగ్రిబాంచ్చులోకంగుచు." పాంచ, ౪, ఆ (కయిదాఁపులయొక్క రూపాంతరము)

కైజీతము. దే. వి. బత్తెము. (కయిజీతముయొక్క రూపాంతరము.)

కైటో. దే. వి. వాగులపడుకకేప్పిట్టుట. "క అరోలాపాలమరుండి, యాకర్ణింపుమనిభుంపుదాయము దిగవుచా, కైకైచాచేసిమనా, నోకకలములనిలిచి కనుంగొనుచుండిరా." చంద్రా. ౨, ఆ (కయిటాయొక్క రూపాంతరము.)

కైజోటు దే. అ. క్రి. ఒంటు (కయిజోటుయొక్క రూపాంతరము. "వడలినవెంటయారకయిజోటిచుత్తెపుటలముక్కు" భాస. ౩,ఆ)

కైజో. దే. వి. పడిపలేకము. "ఎ, గీ. కటీక పకీక నలిగోరిమ్మే కముక బలుగ, బలిచెదడుగ్గిరాశాకపెద్దపేరడంబు," హ్వ. ౪, ఆ. (కయిజాయొక్క రూపాంతరము.)

కైటభారి సం. వి. ఇ. పుం. హరి, విష్ణుఁడు.

కైతవ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోవేము, 2. బేకుడ్డున్.

కైతి. వై. వి కతిక్రము "ఉ. ప్రాంచమితాంనుకులులుబలిచ బూచ చిదంగుబడయాప్పుకట్టినా, కైతల." పద్మపురాణాశ్వ్ర్వసము (కయితయొక్క రూపాంతరము)

కైతవము. సం వి. అ. న. కపటము, 2 జూదము

కైదండ. దే వి హస్తావలంబనము. (కయిదండయొక్క రూపాంతరము.)

కైదారికము. సం. వి అ. న కేదారములసమూహము. (కేదారము చూడుడి.)

కైదారికము. సం. వి అ. న ——వై.——

కైదార్యము. సం. వి. అ. న ——వై.——

కైగు. దే. వి. కైదయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. చూచుచుగాంగనేక కయిదుండికొటకుకోలుదించుకొనగా, దానుకదాచి." చంద్రా. ౨, ఆ. (మొదటిదూపము కయిదు.)

కైదువు. దే. వి. ఆయుధము. "ఉ. హారిమిదుఁడులుకైదువులలు పాడీగావలా." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ఆపుడిసికృతులుదీనినె అగాంతముగా ప్రయోగించెదరు. "డ. కరముకైదీపిముగుదిడ యుక్కకడీక ప్రుఁడో." పారిజా. ౪, ఆ. అశ్వసములు) (కయిదువుయొక్క రూపాంతరము.)

కైపదము. వై. వి. కవివరిజ్ఞానపరీక్షార్థముగా యిరించవిచ్చెడి పద్యాంశము, సమస్య. "ఉ. కైపదిమ్మజారిలుకు క్రస్తుతంబద్యముల రిత్తుబారలునా." భో. ౨, ఆ. (కయిపదముయొక్క రూపాంతరము.)

కైపు. దే. వి. 1. మాదిరి; (ఈ దూపము జాడుకయందుఁగనఁ బడుచున్నది. చూ. కైపు.) 2. అందము, "ఉ. ఎల్లరుసంత సీలుగాసియుండుచుఘులోచులుముక్కజాడికం, బల్లకదిర్చికైపుఁ దులాంబకముల్ దుగిధూచబాణకుల్, మల్లిశరంబులుంబరిమాఁ బలుదాచిరి." రాధా. ౨, ఆ.—3. విశ్వంభరము; "క దీవ దుదలఁగలెలసియును; కొడవులుఁగళాంతిసుగుణ గోల్కొనుకుచు, కైపుకవిశ్వంబకుకుపకుల, కైపుకదిలిర్చెంగారు లాలు దలమ్మె." పాండు. ౪, ఆ.—4. బలము. "సీ. రావణుని బల్ల బట్టిరాజ్యలక్ష్మి, కైపుకోబించుమంతరొంరబులుగాంచి." రాధా, ౬, ఆ. (కయిపుయొక్క రూపాంతరము.)

కైభీయతకు. హిం. వి. ఒకసంగతి వివరము.

కైముడి. దే. వి. వాద్యవిశేషము. (కయిముడియొక్క రూపాంతరము.)

కైమోడుపు. దే. వి. నమస్కృతి. "ను, రగడ. మూపులదుం డకమానక విడిచిక, గాంపుడుకుమగిమోడుపులని." పాంచ. ౪, ఆ (కయిమోడుపుయొక్క రూపాంతరము.)

కైరఁడు. దే. వి. ఈ పేరుగలకులము.(కయిరఁడుయొక్క రూపాంతరము.)

కైరపడి. వై. వి. తాఁబాలములోఁగూడ నుపయోగించుకొనుటకుఁ గాఁచుదోచు వస్తువులుచేర్చి చేసినయుండ, ఖాదిరము. (కయిర పడియొక్క రూపాంతరము)

కైరవము సం. వి. అ. న. తెల్లకలువ.

కైరవిణి సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. తెల్లకలువల సమూహము, 2. తెల్ల కలువయుండుకొలను.

కైరవుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. జూదరి, 2. పగవాఁడు.

కైలాగు. దే. వి. కైదండ. (కయిలాగుయొక్క రూపాంతరము.)

కైలాటకాఁడు. దే వి. (కైలాటము + కాఁడు.) మాయోపాయ ముగలవాఁడు. (కయిలాటకాఁడుయొక్క రూపాంతరము.)

కైలాటము. దే. వి. మాయోపాయము. "తానునుగజాధ్యక్షుఁడు లక్ష్మియుచేసిపట్టికైలాటముచేయపట్టెలనలాక్షము." కాశీ. ౬, ఆ. (కయిలాటముయొక్క రూపాంతరము.)

కైలాసము. సం. వి. అ. పుం. కుబేరునియునికిపట్టు, వెండి కొండ.

కైలు. హిం వి. నందిన ధాన్యపు కొలత.

కైవడి. దే. వి. 1. ప్రకారము "సీ. కమలఁద్రుంచెదువేకిరుల దుబ్బాములుంబ్రుంచినకైవడిగానవచ్చు." భార. శల్య. ౧, ఆ.—2 పోలిక. "సీ. అతని మేనుపుంతియట్ల కైవడియుండెయు." భార. శాం. ౧, ఆ. (కయివడియొక్క రూపాంతరము.)

కైవడిముస్తె. వై. వి. కుంకుమస్తె. (కయివడిముస్తెయొక్క రూపాంతరము.)

కైవర్తము. సం. వి. అ. న. కైవడిముస్తె

కైవర్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ——వై ——

కైవర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చేపలఁబట్టువాఁడు, జాలరి.

కైవల్యము. సం. వి. అ. న. అపవర్గము, మోక్షము.

కైవారము. ఉభ దే. వి నమస్కారము వై. స్తోత్రము. (చూ. కయివారము.)—సం. అ. న వందిస్తోత్రము "ఉత్తమారిదుర్మాపనంబులుంగాని యుగంపుపొగ్దుచు." వై ౭, ఆ.

కైవారి. సం. వి ఇ. పుం. వంది "ను. కమలాక్షుకతుపుస్థరాజ్య ధితలులగ్గారులు." పారి. ప్ర. ౧, ఆ.

కైవు. దే. వి. (కైపుయొక్క రూపాంతరము.) ఉత్సాహము. "క. కైకొల్పునవాని మేనుగనముఁనిపుటి." ఉ,హరి. ౨, ఆ. (మొదటి రూపము కయివు)

కైవ్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. ఒంటు; "బలుమొంగుముల రాయఁ డకర్పితండికైవ్రాలిచదాజకంబులలి." వి క్ర. ౪, ఆ.—2. పక్షు లుగానునవిక్రింటెదితు; "సీ. నభపాలిదియునూవ్యావిద్యమంను కుడుగ కైవ్రాలెవాక్యటకమాలిఁగా." ఉ, రా. ౩, ఆ. 3. జయ. "క. విదుత్తంబుబులంబోలికైవ్రాలుడాలవాద్యం

బులుకడిమిక." అను, ౪, ఆ. (కయిబ్రాలుయొక్కరూపాంతరము.)

కైబ్రాలుచు. క్రి. ప్ర. కైబ్రాలుకేయు. (కయిబ్రాలుచుయొక్క రూపాంతరము.)

కైశికము. సం. వి. అ. న. కేశసమూహము.

కైశికి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక కావ్యవృత్తి. (చూ. వృత్తి.)

కైశోరము. సం. వి. అ. న. వయోవిశేషము. "వ. బాల్యకౌమార కైశోరవయో [illegible]." భాగ. ౭, స్కం.

కైశ్యము. సం. వి. అ. న. కైశికము.

కైసాటిచుక్క. దే. వి. హస్తనక్షత్రము. (కయిసాటిచుక్కయొక్క రూపాంతరము.)

కైసేత. దే. వి. అలంకారము. (కయిసేతయొక్క రూపాంతరము.)

కైసేయు. దే. స. క్రి. 1. అలంకరించు; "క. అనసూయ [illegible] కైసేసి" [illegible] ౪, ఆ.—2. పూజించు. "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ. (కయిసేయుయొక్క రూపాంతరము.)

కొం.

కొంకనక్క. దే. వి. చిన్నజాతినక్క, [illegible] "ఉ. [illegible] కొంకనక్కలున్." భార. అర. ౨, ఆ.

కొంకర. దే. వి. సంజ్ఞ. (అక్షరములు వంకరటింకరగా నున్నవి.)

కొంకరలుపోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకరలు+పోవు) శైత్యాదులచే [illegible]. "చ. [illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

కొంకి. దే. వి. 1. వంపుచీల, 2. దోటి, 3. [illegible]; 4. [illegible]. ([illegible])

కొంకు. దే. అ. క్రి. 1. భయపడు; "క. [illegible] కొంకి." [illegible] ౭, ఆ.—2. వెనుదీయు; 3. సంకోచించు. వి. 1. భయము, 2. వెనుదీయుట, "గీ. [illegible]" [illegible] ౩, ఆ.—3. సం[illegible].

కొంకుపాటు. దే. వి. 1. భయపడుట; "సీ. [illegible] కొంకుపాటులేక." [illegible] ౪, ఆ.—2. సంకోచపడుట. "[illegible] కొంకుపాటులేక." [illegible] ౩, ఆ.

కొంకుపోవు. దే. అ. క్రి. (కొంకు+పోవు.) కొంకరలుపోవు. "ఉ. [illegible] కొంకు పోయెడున్." ([illegible]) [illegible] ౩, ఆ.

కొంగ. దే. వి. బకము.

కొంగకాళ్లవాడు. దే. వి. [illegible].

కొంగవాలు. దే. వి. [illegible] "ఉ. [illegible] కొంగవాలులన్, [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

కొంగు. దే. వి. వస్త్రపుచెఱగు.

కొంగుమాయు. దే. అ. క్రి. బహిష్టయగు.

కొంగోడుపడు. దే. అ. క్రి. (కొంగోడు+పడు) ఒచ్చిగిల్లు, ఓడు. "సీ. [illegible] కొంగోడువడియు" [illegible] ౨, ఆ.

కొంగోడుపోవు. దే. అ. క్రి. (కొంగోడు+పోవు)——[illegible] ——(చూ. [illegible].)

కొంచించు. దే. అ. క్రి. సంకోచించు "క. [illegible] క్రమతన్." [illegible] ౫, ఆ.

కొంచియము. దే. వి. స్వల్పము. (చూ. కొంచెము.) విశే. అల్పము. "గీ. [illegible] కొంచియంబు." [illegible] ౩, ఆ.

కొంచెకత్తె. దే. విశే. (కొంచెము+కత్తె.) 1. అల్పురాలు, 2. పామరురాలు.

కొంచెకాడు. దే. విశే. (కొంచెము+కాడు.) 1. అల్పుడు. 2. పామరుడు.

కొంచెతనము. దే. వి. (కొంచెము+తనము) [illegible], అల్పభావము. "[illegible] కొంచెతనము." [illegible]

కొంచెపడు. దే. అ. క్రి. (కొంచెము+పడు) 1. [illegible] "[illegible] కొంచెపడియుండునే." [illegible] ౬, ఆ.—2. [illegible]. "[illegible] కొంచెపడియుండె." [illegible] ౨, ఆ.

కొంచెము. దే. వి. స్వల్పము. "ఉ. [illegible] కొంచెము [illegible]." భాగ. ౧, స్కం.—విశే. అల్పము. (కొంచియముయొక్క రూపాంతరము.)

కొంచె. దే. వి. 1 [illegible], 2 [illegible] "ఉ. [illegible]." భార. [illegible] ౨, ఆ.

కొంచెదీవి. దే. వి. క్రౌంచద్వీపము.

కొంచెమల. దే. వి. క్రౌంచపర్వతము.

కొంచెమొగ్గరము. దే. వి. క్రౌంచవ్యూహము.

కొంచెసారము. దే. వి. [illegible].

కొంజు. [illegible] దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]—దే. అ. క్రి. సంకోచించు. "సీ. [illegible]." భార. ఆది ౫, ఆ.

కొంజె. దే. అ. క్రి. సంకోచించు. "క. [illegible]." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (కొంచుయొక్క రూపాంతరము)

కొంట. దే. వి. కొంటె. (అనుప్రయుక్తమైన కొంటె శబ్దము [illegible] ... కొంట, [illegible] కొంట, [illegible] కొంట మొ.)

కొంటె. దే. విశే. అగోచరుడు. "క. [illegible]" భా. ౫, ౪.

కొండ. వై. వి. మల, పర్వతము.

కొండకంది. దృ. వి సస్యవిశేషము. బ. అధాన్యము.

కొండకాకి. వై. వి. ఒకవిధమగు కాకి, [illegible].

కొండకొలువ. వై. వి. పెండ్లియందలి [illegible].

కొండగులుగు. దృ. వి. పాముపడగ [illegible].

కొండగోగు. దృ. వి. అశోకము.

కొండగొర్రె. వై. వి. గండశిలచేరు మృగవిశేషము. [illegible].

కొండగోగు. దృ. వి వృక్షవిశేషము.

కొండచిలువ. దృ. వి కొండపాము, అజగరము.

కొండచీమ. దృ. వి. ఒకవిధమగు చీమ, పెద్దచీమ.

కొండచేరాలి. దృ. వి. పాపవిధి "క. [illegible]" భాగ. ౯, ౧౯౦, (ఇట్లు కొండదాసాలి)

కొండతొన్న. వై. వి పక్షివిశేషము. బ. అధాన్యము.

కొండతంగేడు. దృ. వి ఒకవిధమగు తంగేడు.

కొండ తిప్పతీగె. దృ. వి [illegible]. (ఇట్లు తిప్పతీగె, మొ.)

కొండనాలుక. దృ. వి. చిరునాలుక, కొమ్మనాలుక.

కొండపగిలు డు. దృ. వి [illegible]. "క. [illegible]" భా. వి. ౨, ౪.

కొండపల్లవి. దృ. వి. పర్వతవిద్యుతుల [illegible]. "వ. [illegible]" [illegible] ౧. ౪

కొండపిండి. వై. వి. వృక్షవిశేషము. "క. [illegible]" అం, భా. ద్వి. ౬

కొండప్రత్తి. వై. వి ఒకవిధమగు ప్రత్తి.

కొండబూరుగు. దృ వి. [illegible].

కొండబెండ. దృ. వి. [illegible].

కొండమల్లె. వై. వి. [illegible].

కొండమామిడి. దృ. వి. [illegible].

కొండమారేడు. దృ. వి. [illegible].

కొండము. వై. వి. కుండము. "చ, క. [illegible]" అం, భా. ద్వి. వై.

కొండముచ్చు. దృ. వి. [illegible].

కొండముసువ. దృ. వి.——వై.——

కొండయల్లుడు. దృ. వి. (కొండ+అల్లుడు.) [illegible], శివుడు.

కొండవీడు. దృ. క. [illegible]. "ఆ. [illegible]" భా. ౫, ౪.

కొండల్లము. వై వి (కొండ+అల్లము.) ఒకవిధమగు అల్లము, [illegible].

కొండవాగు దృ వి. వి. కొండయందుండు వాగు.

కొండాటము. దే. వి. పంటోవము. "క. [illegible]" [illegible] ౧. ౪

కొండాడు. దే. స క్రి. పొగడు, స్తుతించు.

కొండి. దే. వి. 1. తేలుకొండి. 2. [illegible].

కొండిక. వై. విశే. 1. చిన్న, "క. [illegible]" భాగ. [illegible] ౧, ౪ "క [illegible]" య. ౪, ౪. "క [illegible]" పాండు. ౨, ౪.–2. బాలుడు. (ఇది [illegible]. చూ. కొండొ.)

కొండియ. దే. వి. కొండి

కొండియము. దే వి. కొండెము. "[illegible]" భాగ. అను. ౨, ౪.

కొండియ డు. దే. విశే. కొండెము చెప్పువాడు, పిశునుడు. "ఉ. [illegible]" భాగ. కాం. ౩, ౪.

కొండీడు. దే విశే.(కొండియము+ఈడు.)——వై.—— "క. [illegible]" మార్క. ౨, ౪

కొండె. దే వి [illegible]. (కొండియము [illegible])

కొండెంగ. వై వి కొండయందుండు [illegible]. "ద్వి. [illegible]" పారిజా ౨, ౪.

కొండెకత్తె. దృ. విశే (కొండెము+కత్తె) కొండెము చెప్పునది. (అడుది.)

కొండెకా డు. దే విశే (కొండెము+కాడు.) కొండెము చెప్పు వాడు.

కొండెము. దే వి. లోడి. "క. [illegible]" అర్జు. రామా, కాం. (కొండియము [illegible])

కొండెవల. దే. వి. [illegible].

కొండొక. దృ. విశే. 1. కొంచెము, (కొండొకచో.) 2. చిన్న. "[illegible]" రామా. ౧, ౪.–3. బాలుడు. "క. [illegible]" భాగ. [illegible] ౨, ౪.

కొండ్ర. దే. వి. మళ్లించియున్నచాలు. "క. ధరఁగొండ్రలు [illegible] పండుగ" కాశీ. ౪, ఆ.

కొండ్రకొదువు. దే. వి. నాఁగలి. "ఎ, గీ. కొండ్రకైదువులల్లిక [illegible]" రా, వి. ౧, ఆ.

కొంత. వై. వి. (కొంచెము+అంత.) ఇంచుకగొలఁది. "కొంత [illegible]" (చూ. ఇంత.)

కొంతము. వై. వి. [illegible] "క. కొంత [illegible]" ౧, ఆ

కొందఱు. వై. వి. (కొంత+వారు.) కొంతమంది [illegible]

కొందలపడు. దేశ్య. అ. క్రి. (కొందలము+పడు.) కలఁతపడు. సంక్షోభించు.

కొందలపాటు. దేశ్య. వి. కొందలపడుట.

కొందలము. దే. వి. కలఁత, క్షోభము. "మ. కలఁగిందోయధి [illegible] సంక్షోభించె [illegible]" భార. విరా. ౪. ఆ.

కొందలించు. దే అ. క్రి. కలఁచబడు. "వ. అప్పుడు [illegible] కొందలించి [illegible]" ఉ, హరి ౪, ఆ.

కొందు. దే. స. క్రి. [illegible]

కొంప. దే. వి ఇల్లు. (నింద మొదలగు సమయములయందే యిది ప్రయోగింపఁబడును.)

కొంపోవు. దే. స. క్రి. (కొని+పోవు) తీసికొనిపోవు. "క. [illegible] కొంపోయిందిసవాలు." ప్రభా 3, ఆ.

కొకిబికి. దే. విశే. [illegible] "సీ. [illegible]" పాండు. ౪, ఆ

కొక్కరాయి. వై. వి. [illegible]

కొక్కరించు. దే. అ. క్రి 1. (కోడి) కొక్కరించు; "దిక్కు [illegible] కొక్కరించుచును." రా. సుం, కాం.—2. పక్షులుకాళ్లతో [illegible] "గీ. [illegible] కొక్కరించి." పంచ. నా. 3, ఆ.

కొక్కరింత. దే. వి. కొక్కరించుట.

కొక్కిస. దే. వి [illegible]

కొక్కు. దే. వి. పందికొక్కు.

కొక్కురవుతు. దేశ్య. వి. [illegible]

కొక్కెర. వై వి. [illegible] "వ. [illegible] ఆ కొక్కెర [illegible]" భార. శాం. 3, ఆ.

కొక్కెస. దే. వి. [illegible]

కొక్కొరొకొ. దే. వి. వి. కొక్కొరోకోయొక్క రూపాంతరము. "కొక్కొరోకోయని [illegible]" కాశీ. 3, ఆ.

కొక్కొరోకో. దే.వి. కోడికూయుటయందు ధ్వన్యనుకరణము "కొక్కొరోకోయని [illegible]" వై. ౮, ఆ.

కొజ్జా. దే. వి. రాణివాసపు కావలివాఁడు "[illegible] కొజ్జా [illegible]" భో. ౪, ఆ.

కొటారము. దే. వి. ధాన్యాదిరాశులుంచెడుకోటు. "ఎ, గీ. [illegible] కొటారం [illegible]" హరి. ౨, ఆ.

కొటారి. దే. వి. ఉగ్రాణపువాఁడు.

కొటారు. దే. వి. 1. ధాన్యాదిరాశులుంచెడికోటు, "ఎ, గీ. [illegible]" ఆశ్వ. శాం. కాం. 2. ఉప్పుకొటారు.

కొటిక వై. వి. [illegible] "[illegible]" వై. ౧, ఆ.

కొటికాడు. దే. వి. కొట్టికాఁడుయొక్క రూపాంతరము "[illegible]" వై. ౮, ఆ.

కొట్టకొన దే. వి. (కొన+కొన) అన్నిటికొన.

కొట్టడి. వై. వి. పాము గ్రుడ్లుంచెడుగది, [illegible]

కొట్టము యు. దే. వి. [illegible] "సీ. [illegible]" ఆం, భా. ప్ర. నా.—వై. పసులుగాఁగువాని కొట్టుకోటు.

కొట్టరువు. దే. వి కొటారుయొక్క రూపాంతరము.

కొట్టాడు. దే అ. క్రి. (కొట్టు+ఆడు.) 1. [illegible] 2. [illegible] "క. [illegible]" భార [illegible]

కొట్టాము యు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" పాండు. ౧, ఆ.—వై. పసులుగాఁగువాని కట్టుకోటు. (ఈ యర్థమునందిది కొట్టముయొక్క రూపాంతరము)

కొట్టి. దే. వి. [illegible] (కోటియొక్క రూపాంతరము. చూ. కోటి కాఁడు)

కొట్టిక. వై వి. కోటికయొక్క రూపాంతరము.

కొట్టికాడు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" 3, ఆ. (పాఠాంతరము కోటికాఁడు)

కొట్టు యు. దే. స. క్రి. ప్రహరించు. వి ప్రహారము. వై. పాము గ్రుడ్లుంచెడుగది. "[illegible]" ఆశ్వ. శాం, కాం.

కొట్టుపడు. దేశ్య. అ. క్రి. [illegible]

కొట్టులాడు. దే అ. క్రి. (కొట్టు+ఆడు) పోట్లాడు.

కొట్టులాట. దే. వి. కొట్టులాడుట.

కొట్టె. దే. వి. [illegible] "ఎ, గీ. [illegible]" ఆం, భా. దిస్ వై.

కొట్నము. దే. వి. 1. వర్ణదంపతులు; 2. వివాహసంస్కారవిశేషము; 3. [illegible]. "శా. ఇట్టెట్టెందుకు [illegible] వృద్ధులు [illegible], పెట్టెం గొట్నము చేయ." య. ౨, ఆ.

కొట్రు. దే. వి. పిండికొట్టుచు వానిని దుర్గతిపట్టించునట్టి [illegible]. "క. [illegible] గొట్రు [illegible]." కాశీ. 3, ఆ.

కొట్లమారి. దే. విశే. (కొట్లు + మారి.) కొట్లాటయందు ప్రీతిగలవాడు. "సీ. [illegible] కొట్ల మారులు [illegible]." చంద్ర.

కొట్లాట. దే. వి. కొట్లాటయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. [illegible] గొట్లాటకు [illegible]." ధర్మా. 3, ఆ.

కొడెము. దే. వి. [illegible] (చూ. అర్ధకొడెము.)

కొడవలి. దే. వి. కోయుటకు సాధనము. లవిత్రము.

కొడి. వై. వి. [illegible] "సీ. [illegible]." హంస. ౨, ఆ.

కొడిగి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

కొడిదిలి. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible].

కొడిమె. దే. వి. 1. అవరూపు. "ఉ, కి. [illegible]." [illegible] ౫, ఆ.–2. పాపము; "క. [illegible], కొడిమెలు [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.–3. [illegible]. "సీ. [illegible] కొడిమె [illegible]." అం. రా. [illegible].

కొడిమెలాడు. దే. విశే. (కొడిమెలు + ఆడు) పాపాత్ముడు.

కొడిసె. వై. వి. కొడిసెచెట్టు, కుటజము. (దీని గాయ ఇంద్రయవము.)

కొడిసెపాల. దే. వి. కొడిసెచెట్టు.

కొడుగురు. దే. వి. [illegible].

కొడుకుడు. వై. వి. కొడుకు, పుత్రుడు.

కొడుకు. వై. వి.——పై——

కొడుపు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ. "[illegible]." రామా. ౬, ఆ. 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible].

కొడుము. దే. వి. [illegible].

కొడ్డ్రు. వై. వి. [illegible] రూపాంతరము.

కొడ్డి. దే. వి. కొడిదియొక్క రూపాంతరము. "సీ. [illegible]." [illegible] 3, ఆ.

కొణజో. దే. వి. [illegible].

కొణత. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "సీ. [illegible]." అం, రా. [illegible]. (చూ. కొణతము. [illegible] – "సీ. [illegible]." [illegible]–"[illegible]." [illegible])

కొణిజె. దే. వి. [illegible], [illegible]. "క. [illegible]." కృష్ణ. ౧, ఆ.

కొణిగ. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible] ౬, ఆ.

కొణిజ. దే. వి. [illegible].

కొణిదెలి. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

కొణుగురు. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

కొణజా. దే. వి. [illegible].

కొత్తిమిరి. వై. వి. కొత్తిమిరియొక్క రూపాంతరము.

కొతుకు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౫, ఆ.–వి. 1. [illegible]; "[illegible]." అం, రా. [illegible].–2. [illegible].

కొతుకుపడు. దే. అ. క్రి. 1. (మాట) [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

కొత్తిమిరి. వై. వి. ధనియాలపైరు. వి. ధనియాలు.

కొత్తెము. దే. వి. [illegible].

కొత్వాలు. హిం. వి. పోలీసు అధికారి.

కొద. దే. వి. కొదవయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible] ౫, ఆ.

కొదమ. దే. వి. 1. [illegible]; (సింగపుఁగొదమ, [illegible] మొ.)–2. [illegible] (కొదమసింగము [illegible] మొ.)–2. [illegible]. ([illegible] మొ.)

కొదరు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], "సీ. [illegible]." [illegible] 2, ఆ.–2. [illegible], 3 [illegible].

కొదవ. దే. వి. కొఱత. "[illegible]." రామా. 3, ఆ.

కొదుకి. దే. విశే. [illegible]. "ఉ, కి. [illegible]." అం, రా. [illegible].

కొదుకు. దే. అ. క్రి. కొదుకుయొక్క రూపాంతరము. ([illegible] "[illegible]." [illegible])

కొదుపు. దే. స. క్రి. [illegible].

కొద్ది. దే. వి. కొంచెమైనదియగుటమొదలైనది. "ద్వి. కొద్దిగాను తెంపు కొనలు ప్రాకంపు, మద్దికాయలబాలు మణగి..." రా. బాల, కాం. (ఈ రూపము ప్రాచీనకావ్యప్రయోగములందు కానబడలేదు.)

కొన. వై. వి. 1. చివర; 2. చెట్టుకొమ్మచివర. "చ. కొనల పోడిహరించెనాకులం, గొనలుకొమ్మల్ విను... సుకుం గ్రమంబున." భార. శాం. 3, అ.

కొనకొను. దస్ అ. క్రి. యత్నించు. "వ. అత్తెయింబలికుండు కానగాని... మకుండిల్లనియు. క. తనుకే యిట్టిప్రశాద్ధుని, నను... కొను, తగులా ప్రశమ్మ... తను టుఱుకే కొను... ద్రోహుడనై." భార. శాం 3, అ. (ఇది గ్రంథములయందు కొన్ని చోట్లకనబడ గానకనబడుచున్నది)

కొనటి. వై. విం. అంగహీనుడు. "గీ. హాతహీనులుదారుహాళ్ళు గలిగిరాలు... " భార. అను. ౫, అ.

కొనరిక్క. వై. వి. కేవలక్రమము. "క. కొనరిక్క పెరిపెటి తంట, ... ద్రగా, దవిమిపుదవిపడి... " అచ్చ. బాల, కాం.

కొనలిడు. దస్. అ. క్రి. (కొనలు+ఇడు.) వర్ధిల్లు. "క. ప్రియ్య చేయుచుంటిరి, ..." భాగ. ౯, స్కం.

కొనలొత్తు. దస్. అ. క్రి. (కొనలు+ఒత్తు.)—వై,— "ద్వి. కొనిపోయి... విచారుప్పా హాద్యది విపులబూరించి." రా. బాల, కాం.

కొనసాగు. దస్. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; "క. అరకము పొత్తుకే మోమునం, ... " ఉ. హరి. ౪, అ.—2. సిద్ధించు.

కొని. దస్. క. తే. కొన్నిరూపాంతరము. "క. మనుజపతి యుద్విధంబున, దనచెల యంటిని ... " నిర్వ. 2, అ. (హల్లుపరమగుచో బహువచనము. "కొన్ని కొడంగొన్నగుణుని" పాండు. ౪, అ) (చూ. కొన్ని)

కొనిపోవు. దే. స. క్రి. తీసికొనిపోవు.

కొనియాట. దే. వి. (కొనియాడు.) 1. స్తుతించుట, "మరు విజయోర సమం గొనియాడజేసియా, గదఃతీయ్యగాంటి." భార ద్రో. ౧, అ.—2. ఆదరించుట, 3. కాపాడుట; "సీ. గల పంకజాతప్ప... కొనియాటవారిచ్చిరటవని" భార. అర. ౫, అ—4. కొలుచుట. "క. కనుంగొ ... స్వయంప్రాంచ్చెడునీ, యను... " హరి ఉ, ౯, అ.

కొనియాడు. దే. స. క్రి. (కొని+ఆడు.) 1. స్తుతించు; 2. ఆదరించు; "క. ... కొనియాడరాదిరిచెటటు అధిపతి." మార్క. 2, ఆ.—3. కాపాడు. "ఎ. శ్రీ. అతని పుత్త్రులబాని, పెంగిలులపెట్టికొనియాడి... " భార. కర్ణ. ౨, అ.

కొనివచ్చు. దే. స. క్రి. తెచ్చు.

కొను. దే. అ. క్రి. 1. వాటు; "అనలాక్షుంటల్లు... కొనిన." మార్క. 2, అ—2. పరిదదు. "పటలబద్ధులిరుల కొనక్రు." భార. విరా. ౪, అ.—స. క్రి. 1. అపహరించు, "చ. హార్తిపేరగానిపచిరి... " మార్క. ౨, అ.—2 పెంపుటరియు, 3. గ్రహించు, "సుదియబురోదండ్లకొని... దియు." రా. యు, కాం.—4 తీసికొను; "ఎ, శ్రీ. అతిబలిందు, గరులుదు... యరుసుదించె." భార. సభా, ౧, అ—5. పట్టుకొను; "ఇందుద్రోహ్యతలోక... పడి... కొన్నిచుర." భార. ఆది. ౮, అ.—6. పరిగ్రహించు, "క. వినుమిచ్చెదవసియామియును, కొనియుదవిధలీ చిరుకొన బనీయుర, ఉన్నస్థంబులు." భార. శాం, ౪, అ.—7. అద్దె పెట్టు; "క. మిముసెల్లముకులుధూలగ, దప్పుడు... కానడరాతులవది పా." భార. ఉద్యో. ౪, అ.—8. త్రెయు. "భీమపార్థులును గోకాత్ముయనొక్కక్షుదిగాకయుర." భార. భీష్మ. 3, అ. "క మునుకదిస... కొనిరని, కను గ్రుద్ధుపెల్లి ... కొనిదిరిబియుండు, నడకముగాలించె నయ్యమాతిండు." య. ౨, అ.

కొనుగోలు. దే. వి 1 క్రయము; 2. పట్టుకొనుకాలిండిచుట.

కొనుజూ. దే. వి సిమురా "సీ. పరువృతిప్పులు కొని ... మల్లమంచ ముంగొను చిక్కుమొగులతోటు లో ... దియు" హరి. ఉ ౫, అ

కొనుబడి. దే. వి కొనుగోలు, క్రయము

కొనుమొదలు దే. వి. కొనుటకిచ్చినధనము.

కొన్నాళ్లు. దస్. వి బ. (కొన్ని+నాళ్లు) కొన్నిదినములు.

కొన్ని. దస్. క. వి. (కొంతకర్థముకు అనుపాదక బహువచన రూపము.) కొంతసంఖ్యగలవి (చూ. ఇన్ని)

కొప్పరు. వై. వి. 1. శిఖరము, "క. చాటుంటయుంగొండకొప్పరుబు, లీరుటలువాహెను." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.—2 ఉన్నతి. "గీ. గొటముంగొన, గొంచెకును వెండుదుంగొప్పరును కొప్పిలి, లోకులకెన్నవెకలుగులుయరిరి." అచ్చ అర, కాం (కొప్పరము యొక్కరూపాంతరము.)

కొప్పరము. వై. వి. 1. శిఖరము; 2. మూపు; "ఎ, శ్రీ. కొప్పరము మూపులందన నొప్పుచుండు." అం, భా ద్వి. ప. 3. విజృంభణము. "వ. కొప్పరంబుల దెప్పరంబులం దలిసియు నిలిచియు." ఉ, హరి. ౬, అ. విఱ. విజృంభితము. "రోకముల్ కొప్పరమ్మైనన్." బాలకవిలేకను.

కొప్పరించు. వై అ. క్రి. 1. అతిశయించు, "క. లేశిలం కుజా విప్పులంకప్పర ంపుగుప్పెలంగొప్పరించినపరకనుమగకం బులు ఎంచి." పా. ౨, అ.—2. విజృంభించు, "వ. రూప రూపరూపారంబులం దరియునకప్పర మర్దనొప్పారంబులం దనుపాలకారంబులన కొప్పరించికొంకకొప్పరించియు." ఉ, హరి ౪, అ. "సీ. కొప్పరింపుగలిపు గ్రాహ్యదిరోమముల్ హొచ్చిపెల్లతోలుల్ మక్కుసుంపు." చంద్రా. ౧ అ.

కొప్పరింత. వై. వి. 1 అతిశయించుట, 2. విజృంభణము.

కొప్పు. దే. వి. 1. కలయందదోపికలెండ్రుకలముడి; 2. ఇంటి కొన; "క. ఎలిగొప్పిక్కిరిచిలిమున, ఘలకములనుపడునుపపాడి ... దిరిచడయుండిర." చంద్ర.-3. ఇంటి వడికొప్పు, మొగుదు.

కొప్పెర. వై. వి. పెదమున్న నీళ్ళకాగు, కటాహము. "గీ. దానివారకుకప్పె, దరిదిరగడదను కొప్పెరలోన." వై. ౪, అ.

కొప్రము. సం. వి. శిఖరము*. "ఉ. [illegible]" శిలా. ౧, ఆ. (గోపురము యొక్క రూపాంతరము.)

కొబ్బెర. దే. వి. చిప్పనిఁడిన టెంకాయ.

కొబ్బెరకాయ. దే. వి. టెంకాయ.

కొబ్బెరపండు. దే. వి. కొబ్బెరకాయ. "[illegible]" శిలా. ౧, ఆ.

కొబ్బెరయుండ. దే. వి. (కొబ్బెర+ఉండ.) భక్ష్యవిశేషము. [illegible]

కొమ. దే. వి. 1. శాఖ, 2. అంచు. (కొమ్మయొక్క రూపాంతరము.)

కొమరసామి. సం. వి. కుమారస్వామి. "సీ. [illegible]" [illegible]

కొమరాలు. ద్వ. వి. (కొమరు+ఆలు.) 1. యౌవనవతి. 2. సౌందర్యవతి. "సీ. [illegible] కొమరాలు." భాగ. [illegible] (చూ. కొమరు.)

కొమరిత. సం. వి. కూఁతురు. "ఎ, గీ. [illegible]" పాంచా. ౨, ఆ.

కొమరు. సం. వి. 1. కృత్తియందు కొమ్మ శబ్దము వలె అర్థము, (కొమరాలు చూ.) 2. మనోజ్ఞత*. "సీ. [illegible]" భార. [illegible] ౧, ఆ.—౬౧. మనోజ్ఞము

కొమరుఁడు. సం. వి కొడుకు, పుత్రుఁడు.

కొమరు పెనము. సం. వి. (కొమరు+తనము.) యౌవనము "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ (చూ. కొమరు.)

కొమరు ప్రాయము. సం.వి (కొమరు+ప్రాయము.) యౌవనము "[illegible]" [illegible] ౪. ఆ (చూ. కొమరు.)

కొమలు. దే. వి. బ. [illegible]

కొమరేఁడు. ద్వ. వి. (కొమరు+ఏఁడు.) [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ

కొమారి. సం. వి. కూఁతురు. "[illegible]" చంద్ర.

కొమారిత. సం వి.——సం.——"[illegible]" పాంచా ౨, ఆ.

కొమారుఁడు. సం. వి కొడుకు, పుత్రుఁడు (గ. [illegible])

కొమార్తె. సం. వి. కొమారితయొక్క రూపాంతరము. "సీ. [illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

కొమిరె. సం. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

కొమ్మ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. అంచు; 3. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

కొమ్మత్రిమ్మరి. దే. వి. కోఁతి "కొమ్మత్రిమ్మరివాఁడు." అర్థ. [illegible]

కొమ్మనఁటి. దే. వి. (కొమ్మ+అనఁటి.) కదళీవిశేషము*. "ఎ, గీ. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కొమ్మనొగ్గిపిండిచెట్టు. ద్వ. వి. [illegible]

కొమ్మనొరిమిడి. దే వి. [illegible]

కొమ్మనగో. దే. వి వృక్షవిశేషము.

కొమ్మమెకము. ద్వ. వి. కోఁతి, శాఖామృగము. "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

కొమ్మి. దే వి. [illegible]

కొమ్ము. దే. వి. 1. [illegible]; 2. ఎద్దు [illegible]. 3. [illegible] పాత్రము, 4. [illegible]; 5 [illegible] చంద్ర. 6. [illegible] (వాక్యార్థ అంతము యొక్క వర్ణనము.) చంద్రా. 3, ఆ.—7. [illegible] భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—8. [illegible] ౧, ఆ.—9 [illegible] ౩, ఆ.—10. శాఖ, "సీ. [illegible]" [illegible] ఆ—11. శిఖరము. "[illegible]" [illegible]—12. [illegible] ౪, ఆ 13. [illegible] భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—14 [illegible] భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. 15. [illegible]

కొమ్ముకాకిరి. ద్వ. వి [illegible]

కొమ్ముకాఁడు. దే వి. 1. వరాహము, 2 అగపాలెవాఁడు. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.—3 [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]

కొమ్ముచేప. దే. వి. [illegible]

కొమ్ముటేనుఁగు. దే.వి.(కొమ్ము+ఏనుఁగు.) మగయేనుఁగు. "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

కొమ్ముపెసర. దే. వి. సస్యవిశేషము. ఒక ధాన్యము.

కొమ్ముమాచకమ్మ. దే. వి. కొమ్ములుగల మాచకమ్మ.

కొమ్మువాఁడు. దే. వి. కొమ్మూఁదెడు బూరగవాఁడు.

కోయుగూర. దే. వి. (కోయు+కూర) కోయఁదగిన పల్లకోఁకూర.

కొయ్య. దే. వి. 1. కఱ్ఱ, 2. క్రూసు.

కోయగాలు. దే. వి. (కోయు+గాలు.) కోఁతకోసినమోడు.

కొయ్యగూర. దే. వి. కోయుగూరయొక్క రూపాంతరము.

కొరడా. హిం. వి. చెబుకు, చాటి.

కొరడు. యు. దే. వి. వంకరగా పెరిగినకుంచెడి యంత్రభవము. వై. సుద్దకొల.

కొరద. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "సీ. కొరద దాసరికొయ్య కొఱ్ఱమ నలురే మత్స్యంబు [illegible]." హంస. ౪, ఆ.

కొరవంజి. దే. వి. 1. ఎఱుకువాఁడు. "క. ఒదయని [illegible] మతిమ, [illegible] కొరవంజులలో [illegible]." చం. ౭, ఆ.—2. ఎఱుకుది. "[illegible]." కు. ౧, ఆ.

కొరవి. వై. వి. ఎఱ్ఱగోరంటి. "చ. [illegible]." పా. ౪, ఆ.

కొరవాసిగండు. దే. వి. క్రూరవ్యాఘ్రవిశేషము.

కొరి. దే. వి. తెక్కునడిమిచెంద్రుక, అర్థము, "సీ. [illegible]." కాశీ. 3, ఆ.

కొర్నపగండు. దే. వి. కొరవాసిగండు. (చూ. [illegible].)

కొల. దే. వి. 1. కొలఁత, "క. [illegible]." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. ప్రమా [illegible]." భాగ. ౧, స్కం.—3. మత్స్యవిశేషము. (కొఱ్ఱయొక్క రూపాంతరము.)—4. శిల్పము "సీ. [illegible]." అచ్చ. ఆ, కాం.—౫. ప్రమాణము. "క. [illegible]." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

కొలఁకు. దే. వి. 1. వనములుమేయుటంచె, ఐదిసము; 2. పసి తెరయుతిరుగోటు. "ద్వి. కొలఁకులు [illegible]." పారిజా. ౧, భా. (కొలనుయొక్క రూపాంతరము.)

కొలఁతి. దే. వి. కన్నెడ. "క. [illegible]." అచ్చ. ము, కాం.

కొలఁతిసుఱుకు. దే. స. క్రి. (కొలఁతగా+ఉఱుకు.) ఆశ్చర్యము చేయు. "క. [illegible]." భార. శ్రీ. ౧, ఆ. "వ. [illegible]." హరి. పూ. 2, ఆ.—౨౦. ఆశ్చర్యముచేయు వాఁడు. "క. [illegible]." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొలకత్తె. దే. వి. కొలని, అలాటము. "చ. [illegible]." రామా. ౨, ఆ.

కొలకు. దే. అవ్య. చతుర్థీవిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. "సీ. [illegible]." కవి. ౨, ఆ.

కొలకొల. దే. వి. కోవదారము, "క. [illegible]." అచ్చ. బాల, కాం.

కొలకొలాను. దే. అ. క్రి. (కొలకొలలు+అను.) కోవగించు.

కొలగాము. దే. వి. (కొల+గాము) 1. ఆశ్చర్యము, "క. [illegible]." ఉ. హరి ౫, ఆ.—2. దుర్గమము, "క. [illegible]." హర ౪, ఆ.—3. దోషము. "క. [illegible]." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

కొలఁదు. దే. వి. 1. ఆయుధవిశేషము, "ఉ. [illegible]." కవి. ౫, ఆ.—2. క్రూరమోసు, ఘాతుక, "గీ. [illegible]." వా. ౨, ఆ.

కొలదుకోల. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "వ. [illegible]." చంద్రా. ౨, ఆ.

కొలదుపాటు. దే. అ. క్రి. తిమురుపట్టు.

కొలను. దే. వి. 1. వనములుమేయుటంచె, "క. [illegible]." విజ్ఞా. ప్రా. ౯౦. (చూ. [illegible].)—2. పశువులయటతిరిగెడుచోటు. (చూ. కొలఁకు)

కొలపము. వై. వి. [illegible] (ఇట్లు [illegible].)

కొలప్రాణము. వి. వి. [illegible]. "క. [illegible]." అను. 3, ఆ.

కొలముట్టు. దే. వి. పనిముట్టు, ఉపకరణము.

కొలలు. దే. అ. క్రి. 1. ఉండు, "క. [illegible]." భార. శ్రీ. ౨, ఆ. 2. ప్రకాశించు. "చ. [illegible]." య. 3, ఆ.—౫. క్రి. పొందు. "ప. సీ. [illegible]."

ముగవిల్చి." భార. అను. ౫, అ. (అచిరకృతప్రయోగము లీ యర్థమునందును ఈ యర్థమునందునే గానబడుచున్న)

కొఱవ. దే. వి. ఒకానొక తక్కువజాతి. (కొఱవవాడు, కొఱవది.)

కొఱవతి. దే. వి. కొఱవది.

కొఱవి. దే. వి. కొఱకమ్రు. "ఎ, గీ. కొఱవిఁద్రిప్పినయటులఁ మెఱపెఁబొరు, గాండివము." భార. అర. ౬, అ.

కొఱవిచీమ. దే. వి. పెద్ద యెఱ్ఱచీమ.

కొఱవిదయ్యము. దే. వి. పిశాచభేదము. "ఎ. గీ. గగనమున రుద్రభూమినీరములతిరుగు, నదరులుదిరుగుకొఱవిదయ్యాలు బెదరి." నై. ౨, అ.

కొఱవోవు. దే. అ. క్రి. (కొఱ+పోవు) మాఱుపడు. "క. కుసుమిస్తారున, ... మిసిలుచు కందిపడపడి, ... శ. అనఁ బ్రాప్తాదితితోఁ బ్రస్తాపించి కొఱవోయనవానిఁ ... " భార. ఆశ్వ. ౨, అ.

కొఱసంది. దన్య వి. అయుము, ఊరకోపము. "... మదముకి, ద్రోణపత్రిపుత్త్రయోజన్మరముగ, కొఱసంది కాలికి, కొఱకబింగం ... మురంగా." విరా. ౧౦, అ.

కొఱు. దే. వి. కొఱుకుయొక్కరూపాంతరము. "క. ... పటిన, ... " విజ్ఞా. ప్రా. ౧౦

కొఱుకు. దే. స. క్రి. కఱచు వి. మహారోగవిశేషము.

కొఱ్ఱ. దే. వి. 1. ధాన్యవిశేషము, పారిజము. 2. సస్యవిశేషము. ౩ అధాన్యము, ప్రియంగువు.

కొఱ్ఱు. దే. వి. మేకు, శూలము.

కొల. దే. వి. 1. హాని. 2. హింస.

కొలకు. నై. వి. కొలనుయొక్కరూపాంతరము.

కొలకువు. నై. వి.——నై.—— "... " భాగ. ...

కొలది. దే. వి. పరిమితి. విత కొద్దము. "క. ... " పారి. ౪, అ.

కొలకొల. నై. వి. కలకల. "ఉ. ... " నై. 3, అ.

కొలగాఁడు. దే. వి. (కొలత+గాఁడు.) ధాన్యము కొలుచువాఁడు.

కొలగారము. దే. వి. ధాన్యము కొలచినందుకు కూలి.

కొలత. దే. వి. 1. పరిమాణము. 2. ధాన్యము ... కొలుచుట.

కొలను. నై. వి. కుంట, సరస్సు. (ప్ర. కొలఁకు.)

కొలము. నై. వి. 1. వంశము; 2. జాతియ ప్రాతిపదిక ... "సీ. ... " ... ౪, అ.

కొలారికము. దే. వి. ధాన్యమును కొలుచుట. "ఎ, గీ. కొలకతి కొలారికము కొలుచుటను." శం.

కొలారము. దే. వి. కొల్లారమునకుయొక్కరూపాంతరము.

కొలారు. దే. వి.——నై.——

కొలారుబండి. దే. వి. కొల్లారుబండియొక్కరూపాంతరము. "సీ. ... కొలారుబండ్ల వాలి." కుమా. ౧, అ.

కొలి. దే. వి. ... పల్లము. "గీ. ... " ఉ, హరి. ౪, అ.

కొలికి దే. వి. 1. ... 2. ... 3. పరిహాసము. "క. ... " ఐర. 3, అ. "ద్వి. ... " పారిజ. ౨, ౧.

కొలికిపూస దే. వి. కొలికిగాఁ గ్రుచ్చెడు పూస. "ఉ. ... " చం. ద్ర.

కొలికిముడి. దే. వి. వడముడి.

కొలిపించు. దే. అ. క్రి. ... ప్ర ... కొలువఁజేయు.

కొలిమి. దే. వి. కమ్మరివస్త్రంచెడు వల్లము. "గీ. ... " మార్క. 3, అ.

కొలిమితిత్తి. దన్య. వి. కొలిమియూఁదెడుతిత్తి. భస్త్రి.

కొలుచు. దే. స. క్రి. 1. ఉపాసించు. "శా. ... " భార. శల్య. ౧, అ.- 2 ... 3. ధాన్యాదికము కొలతచేయు. వి. 1 ధాన్యము. "... " భార. శాం. ౧, అ.- 2. పరిధాన్యము "శ. ... " మార్క. ౨, అ.

కొలుపు. దే. అ. క్రి. 1. ... 2. సమర్పించు, "శ. ... " భార. భీష్మ. 3, అ.- 3. ... "శ. ... " భార. అను. ౧, అ. "గీ. ... " పంచ. ౧, అ. "... " భా. ౪, అ.-4. ... "ద్వి. ... " పారిజ. ౧, ౧౦. ప్ర. 1. ... "శ. ... " భార. భీష్మ. 3, అ.- 2. పుట్టించు, "సీ. ... " భై. 3, అ.- 3. (కను) ... చేయు. "శ. ... " ... ౧, అ.-4. ...

[illegible] ప్రకరణమునందువచ్చెడిరూపము. ([illegible]) —వి. గ్రామశక్తిదేవత యుత్సవము.

కొలువడి. దే. వి. (కొలువు + వడి) [illegible]. (చూ. [illegible].)

కొలువాసములు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము, రాశివలు.

కొలువు. దే. వి. 1. ఆస్థానము; "సీ. [illegible]" భార. విరా. ౧, అ.- 2 సేవ; 3 ఉత్సవవిశేషము. "ఎ, సీ. [illegible]" అం, రా. త్రి. నా.

కొలువుకాఁడు. దే వి. సేవకుఁడు.

కొలువుకూటము. దే. వి. ఆస్థానమంటపము.

కొలువుగొను. దే. స క్రి. (కొలువు+కొను.) సేవకునిగా పరిగ్రహించు. "క. [illegible]" భార. విరా. ౧, అ.

కొలువుకాఁడు. దే. వి. కొలువుగాఁడు, సేవకుఁడు.

కొలె. దే. త్రి. మొదలుకొని యనునర్థమునుదెలుపునది. "[illegible]" [illegible]. (కొలె యొక్క రూపాంతరము.)

కొల్ది. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]. 3, అ.

కొల్చు. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము. "ఉ. [illegible]" [illegible] 3, అ.

కొల్ల. దే. వి. దోఁపుడు, అధికసంఖ్యాంకము.

కొల్లకత్తె. తత్స. వి. కొల్లపెట్టునది. (ఆఁడుది)

కొల్లకాఁడు. దే వి. కొల్లపెట్టువాఁడు.

కొల్లకొట్టు. దే. స. క్రి. 1 కొల్లపెట్టు; 2. ([illegible]) సంపాదించు.

కొల్లగొను. దే. స. క్రి. (కొల్ల+కొను.) కొల్లపెట్టు.

కొల్లపెట్టు. దే. స. క్రి. అపహరించు.

కొల్లలాడు. దే. స. క్రి. (కొల్లలు+ఆడు.) దోఁచుకొను, అపహరించు.

కొల్లవోవు. దే. అ. క్రి. (కొల్ల+పోవు) దోఁపఁబోవు.

కొల్లాడు. దే. స. క్రి. (కొల్ల+ఆడు.) కొల్లపెట్టు. "క. [illegible]" [illegible].

కొల్లాంబడి. దే వి. గాడి.

కొల్లాయపంచె. దే. వి. [illegible].

కొల్లారము. దే. వి. [illegible].

కొల్లారు. దే. వి.——— దై.———

కొల్లారుబండి. దే. వి. కొల్లాబండి. (చూ. కొల్లారుబండి.)

కొల్లి. దే. వి. [illegible].

కొస. దే. వి. 1. కొన; "సీ. [illegible]" [illegible]. ౪, అ.—2. [illegible].

కొసరు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible], "ఉ [illegible]" [illegible], అ.—2. సంగోపించు "క. [illegible]" [illegible], అ.—స. క్రి. ప్రార్థించు, "సీ. [illegible]" ఉ, హరి. 3, అ.—వి. 1. [illegible]; "ఉ. [illegible]" [illegible], అ.—2 [illegible]. 3. ప్రార్థనము, "ఉ. [illegible]" [illegible]. 3, అ.—4. సంకోచము "ఎ, సీ. [illegible]" భార. [illegible], అ.

కో.

కో. దే వి. అంబుసంఘము [illegible].

కోంకణము. సం. వి. అ. న. [illegible], పుం. [illegible]. (చూ. [illegible].)

కోంగిరి, ఖోంగిరి. హిం వి. [illegible].

కోఁగు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" అం. రా [illegible].

కోఁచె దే. వి. పిల్లి, [illegible].

కోఁచెపాటు. దే. అ. క్రి. (కోఁచ+పాటు) [illegible]. "[illegible]" [illegible], అ.

కోఁడు. దే స క్రి. [illegible].

కోఁత. దే. వి [illegible], [illegible].

కోతపటు. దే. అ. క్రి. [illegible].

కోతపడు. తద్భ. అ. క్రి. ఖండితమగు. "క. [illegible]" [illegible].

కోఁతి. దే వి. [illegible], వానరము.

కోఁతిపుల్లలు. దే. వి. [illegible].

కోఁతిమామిడి. దే. వి. [illegible].

కోఁదాడు. వై. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible], అ.

కోక. దే. వి. వలువ, వస్త్రము. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కోకనదము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱ్ఱగలువ; 2. ఎఱ్ఱదామర.

కోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జక్కవ; 2. తోడేలు; 3. బల్లి; 4 కప్ప; 5. ఈదు[illegible].

కోకిలము. సం. వి. అ. పుం. నిప్పు, కొఱివి.

కోకిలాక్షము. సం. వి. అ. పుం. ముల్లుగోరింట.

కోగల. వై. వి. కోవెల, కోయిల.

కోట. వై. వి. 1. దుర్గము; "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ. 2. పట్టణము చుట్టుగల ప్రాకారము.

కోటండు. వై. వి. కుబ్జుండు.

కోటము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], [illegible] "[illegible]" త్రికాండశేషము.

కోటరము. [illegible] దే. వి. కోడంట్రము. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ. - సం. అ. పుం. న. చెట్టుతొఱ్ఱ.

కోటతీకము. దే. వి. కోడతీకము యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" రామా. ౧, ఆ.

కోటవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దిసమొలది, దిగంబరి.

కోటానుకోటులు. వి. వి. బ. (కోటులు + కోటులు.) అనంతములు. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

కోటి. [illegible] దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ. - సం. వి. స్త్రీ. 1. అంచు; 2. అతిశయము; 3 వింటికొన; 4. చివర; 5. సంఖ్యావిశేషము.

కోటికాఁడు. దే. వి. మేటివాఁడు. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ. (రూపాంతరము కొట్టిగాఁడు.)

కోటివర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible].

కోటీరము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] (రూ. కోటీరము.)

కోటీరము. సం. వి. అ. పుం. కిరీటము, జడముడి.

కోటు. అం. వి. చొక్కాయి.

కోటెరు. దే. వి. [illegible] "[illegible] [illegible]" వర. ౪, ఆ.

కోట్టము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గపురము.

కోట్టారము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కోట్రము. దే. వి. కోటరము యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" వి. పు. ౪, ఆ.

కోణము. సం. వి. అ. పుం. మండలాకారమైన [illegible].

కోర్టు. అం. వి. న్యాయసభ.

కోడంట్రము. దే. వి. కోటతీకము. "[illegible]" [illegible] ౭, ఆ.

కోడంట్రికము. దే. వి.——వై.——"[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

కోడతీకము. దే. వి. (కోడలు + తీకము.) కోడంట్రము.

కోడలు. దే. వి. (కొడుకు + ఆలు.) కొడుకుయొక్క పెండ్లాము, స్నుష. (పాల్కురికి సోమనాథుని [illegible]. "[illegible]" పాండు. 3, ఆ.) (సంధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు.)

కోడాడు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]" [illegible].

కోడి. వై. వి. అజావాలు, కుక్కుటము.

కోడిగ. దే. వి. తప్పుల యిరువదింటి సంఖ్య.

కోడిగము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

కోడిగీఁడు. దే. [illegible]. (కోడిగము + ఈఁడు.) కోడిగము చేయువాఁడు "[illegible]" [illegible] ౭, ఆ.

కోడిపేఁట. వై. వి. [illegible] మాట్లాడు [illegible], [illegible].

కోడిబడి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

కోడియ. దే. వి. [illegible], [illegible].

కోడీ. దే. వి, కోడిగ.

కోడు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible], [illegible].

కోడుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible].

కోడె. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ —వి. [illegible] "[illegible]" రామా. [illegible] (కొడుకు యొక్క రూపాంతరము.)

కోడెకాఁడు. దే. వి. విటుఁడు. "[illegible]" రామా. ౧, ఆ.

కోడెరవుతు. వ్య. వి. శిశువు, వృషభవాహనుఁడు.

కోణంగి. వై. వి. [illegible] "[illegible] కోణంగి యనుట." వై. ౧, ఆ.

కోణపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నైరృతుఁడు, [illegible].

కోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. అంచు; 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. వాద్యవిశేషము.

కోణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనైశ్చరుఁడు.

కోదండము. ఉభ. దే. వి. [illegible] సం. అ. న. 1. విల్లు, 2. [illegible]; 3. వెదురువిల్లు. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible].

కోద్రంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె "[illegible]" అ. పా. ద్వి. పు.

కోద్రవము. దే. వి. అ. పుం. [illegible], ఆర్ల.

కోన. యా. దే. వి. [illegible]. వై. 1. అడవి; "[illegible]" అర్వ. అర, గాం.—2. [illegible]; "[illegible]." హరి. ఉ 3, ఆ.—3. [illegible], "[illegible]." పా. 3, ఆ.—4. [illegible]; "[illegible]." వను. 3. ఆ.—5. [illegible]. "[illegible]." అము. ౧, ఆ.

కోనత్రిమ్మరి. వ్య. వి. [illegible], [illegible]. "[illegible]." అర్వ. యు., గాం.

కోనమనికి. వ్య. వి. [illegible]; "[illegible]." అర్వ. [illegible], గాం. ([illegible])

కోనవేఁడు. వ్య. వి. నైరృతుఁడు, [illegible]

కోనెటు. వ్య. వి. [illegible].

కోనేటు. వ్య. వి. (కోన+[illegible]) [illegible].

కోపకత్తె. వి. స్త్రీ. వి. (కోపము + కత్తె.) కోపముగలది. (అదుపి.)

కోపకాఁడు. వి. స్త్రీ. వి. (కోపము + కాఁడు.) కోపముగల వాఁడు.

కోపగించు. వై. స. క్రి. కోపించు.

కోపగిల్లు. వై. అ. క్రి. కోపడు.

కోపన. సం. వి. అ. స్త్రీ. కోపముగల [illegible]. వి. కోపము గలది.

కోపము. సం. వి. అ. పుం. క్రోధము, [illegible].

కోపి. సం. వి. (న. అ. న.) కోపముగలవాఁడు.

కోపించు. సం. స. క్రి. కోపించు.

కోపు. దే. వి. 1. [illegible], 2 [illegible]; 3. [illegible]; "[illegible]." [illegible]. "[illegible]." రసి. ౧, ఆ.—4. [illegible]; "[illegible]." భాగ. ౧, స్కం.—5. [illegible]; "[illegible]." వి, 3, ఆ.—6. [illegible]; "[illegible]." యు. ర, ఆ.—7. [illegible], "[illegible]." యు. 3, ఆ.—8. [illegible]; "[illegible]." [illegible]. ర, ఆ.—9. [illegible], "[illegible]." ఉ, రా. ౯, ఆ.—10. [illegible]; 11. [illegible]; 12 [illegible]. వేం.

కోపుదారుఁడు. దే. వి. [illegible] వాఁడు.

కోపువాటు దే. అ. క్రి. (కోపు+పాటు) [illegible].

కోమ. దే. వి 1. [illegible], "[illegible]." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—2. [illegible]. "[illegible]." అర్వ. ఆం, గాం.

కోమటి. వై. వి. వైశ్యుఁడు. "[illegible]." కాశ్రీ. ౭, ఆ.

కోమలము. సం. వి. అ. న. నీళ్లు. వి. మృదువు.

కోమలి. వై. వి. 1. [illegible], 2. [illegible].

కోమలికము. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." రా. అర. గాం. ౧, ఆ.

కోయ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." చం. ద్రు.

కోయష్టికము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కోయిల. యా. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." కాశి. ౫, ఆ.—2. [illegible]. "[illegible]." పార. [illegible]. ౯, ఆ.

కోరడు దే. న. క్రి. 1. [illegible], [illegible]; 2. [illegible].

కోర. దే. వి. 1. [illegible]; "[illegible]." వి. పు. ౭, ఆ.—2. [illegible]; "[illegible]." ఉత్త. 3, ఆ.—3. [illegible]. "[illegible]

[illegible] ." పా. ౫, ఆ.–వి. పెద్ద. (కోరమీసము, [illegible].)

కోరంగి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చిట్టేలకి.

కోరకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. మొగ్గ; 2. అరవిరిమొగ్గ, 3. తామరకాడ; 4. [illegible].

కోరకొండె. దే. వి. [illegible]

కోరగించు. క్రి. అ. [illegible]. 1. [illegible]; "ఉ. [illegible]" (గణము–కర్త.) పా. 3, ఆ.–2. [illegible]. "సీ. [illegible] కోరగించె" [illegible]. ౪, ఆ.

కోరటు, కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోరడి. దే. వి. [illegible]

కోరమాసము. [illegible]

కోరవాయి. వ్య. వి. [illegible]. "ఉ. [illegible]." ఆం. భా. వ్య. మ.

కోరవోవు. దే. అ. క్రి. (కోర + పోవు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౧, ఆ.

కోరవీగ. వ్య. వి. [illegible]. "క. [illegible]." రామా. ౨, ఆ.

కోరా. దే. వి. [illegible] (వస్త్రము)

కోరాడు. దే. స. క్రి. (కోరి + ఆడు.) 1. [illegible]; "చ. [illegible]." [illegible]. ౪, ఆ. "సీ. [illegible]." పారి. ఉ. ౬, ఆ.– 2. [illegible]; (చూ. కోరాడు) 3. [illegible]. "[illegible]." రామా. ౧, ఆ. ([illegible].)

కోరాబంగారు. దే. వి. [illegible].

కోరింద. దే. వి. [illegible]

కోరిక. దే. వి. 1. ఇచ్ఛ; "క. [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.–2. [illegible]; "[illegible]." [illegible]. ౬, ఆ. 3. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. "[illegible]." ఉ, రా. ౭, ఆ.

కోరికి. దే. వి. ఇచ్ఛ. "చ. [illegible]." [illegible]. ౧, ఆ. (చూ. కోరిక.)

కోరు. దే. స. క్రి. 1. ఇచ్ఛించు; 2. కోరాడు. ([illegible].) [illegible]. "[illegible]." రామా. ౫, ఆ.

కోర్టు. ఆం. వి. న్యాయసభ.

కోలు. [illegible]. దంష్ట్ర. "ఉ. [illegible]." పారి. [illegible]. ౪, ఆ.

కోలాటము. దే. వి. 1 [illegible]; "చ. [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.–2. [illegible] "చ. [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

కోల [illegible]. దే. వి. 1. దండము. "[illegible]." [illegible]. 3, ఆ.–2. బాణము; "సీ. [illegible]." పారి. ఉ. ౪, ఆ.– 3. [illegible], "సీ. [illegible]." [illegible]. ౧, ఆ.–4 [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible].–వి. [illegible] (కోలనెమ్మ మొ.)– సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 [illegible]. 2 [illegible].

కోలంబకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కోలకము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2. మిరియము.

కోలకోతులు. దే. వి. బ. [illegible] (చూ. [illegible])

కోలగట్టె. దే. వి. [illegible]. ("క. [illegible]." ([illegible].)

కోలజొన్న. దే. వి. [illegible].

కోలదబ్బ. దే. వి. [illegible].

కోలదలము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

కోలదివియ. వ్య. వి. [illegible]. "క. [illegible]." "సం. [illegible]". భా. [illegible]. ౨, ఆ. (చూ. కోలదివ్వె.)

కోలనిమ్మ. దే. [illegible]

కోలపాల. దే. వి. [illegible].

కోలపొన్న. వ్య. వి. [illegible].

కోలము. ఉం. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]. ౪, ఆ.–సం. అ. న. [illegible]. పుం. 1. పంది, 2. తెప్ప, 3. [illegible], 4. [illegible].

కోలమెలుగు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]

లలవారు. దే. వి. బ. వేత్రధరులు. "శ. సైనికులంతేకాని వానియొక్కంచిపురికొలువుకోలలవారియులుంగులున." ఉ,హరి. 3, ఆ.

కోలపల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గజపిప్పలి.

కోలవస. దే. వి. ఇటిక.

కోలాటకమ్మ. దే. వి. ఒకవిధమగునమ్మ "సీ. కడియాలు చెక్కపోకలయుంగరములు ముంగరయును కోలాటకమ్మలోడు." (పాఠాంతరము ముంగరయుఁగోలాటంపుఁగమ్మలోడు.) కళా. 2, ఆ.

కోలాటము. దే. వి. (కోల + ఆట.) చేతులఁగోలలుంచుకొని యాడెడియాట. (చూ. అలకడ.)

కోలాహలము. సం. వి. అ. పుం. కలకలము, అలజడి.

కోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేఁగుచెట్టు, 2. గంగరేఁగు.

కోలు. దే. వి. 1. అనుప్రయుక్తమైనగొనధాతువునకు భావార్థకరూపము; (ఎచ్చుకోలు, పుచ్చుకోలు మొ.)—2 కోల్ల. "క. మున్నుగనేఁగారణమునఁ, దన్నియుచుమలనుభవించినవాలువిరిగ కన్నారఁజాతుఁగానిడఁ, గన్నుతధిమ్మవకుఁగోలు గాదిఁదాలక." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—వి. పెద్ద. (కోలుపులి, కోలుమొసలి, కోలు మూఁపులు మొ.)-క్రి. వి. మిక్కిలి. (కోలుమసఁగు.)

కోలుకాఁడు. దే. వి. 1. నియమించెడియధికారి, "క. పురి కోలుకాఁడుగాఁవున, వలయుకరువెట్టిఁగివాని వసువుఁగనోకాఁ, కొలిచిమీకచెల్లంపోతుకుఁ, గలయఁగవీరుకయును మ్రక్కుడు చెప్పెన్." పంచ. వా. ౧, ఆ.—2. కావలివాఁడు; 3. ముంగిలి క్రిందివాఁడు.

కోలుకొను. దే. అ. క్రి. 1 ఉత్సహించు, 2. రేఁగు; 3. వర్ధిల్లు. (చూ. కోల్కొను. ఉత్సహించుటకు —"బంధువర్గముతో, ఘోరరణగానవధింపుటకుఁగోల్కొనుచున్నదిబుద్ధి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—రేఁగుటకు.—"క. కనుగొనుచుకొను వంగ... దిరుమాం దుకొలిమఖంబు తెరనించినవో, చ్చిరయించుఁగోల్కొనివా, వరదమూఁడుపెంట నకేతుహాయుఁహారముగన్." శై. 2, ఆ.—వర్ధిల్లుటకు.—"క. దీపముకఁగఁతేఁగటియును, కోపముపెఁగకాంతిగుణముఁ గోల్కొనుక్రియ." పాండు. ౪, ఆ.)

కోలులత. దే. వి. 1 ఎదుటనిలిచి యుద్ధముచేయుట, 2. (యుద్ధ) సన్నాహము. (చూ. కోల్తల. ఎదుటనిలిచి యుద్ధముచేయుటకు.—"వ. శకునిదంగియోధవరులతోమరు కోల్తలసేయుఁదేమ చిర ముట్టుకఁదాఁతిధర్మనందనాదులనమయించెదనంచునముద్ధరింగడిసె." సం. "యుద్ధ్యత్వమక్రోధ యోధాః వృష్ణకోనాగ్ని పాండవాన్." భార. శల్య. ౧, ఆ—యుద్ధసన్నాహమునకు.—"వ, మత్స్యనిష్టుండు సంగతంబుగాఁగోల్తలసేసి రథకుమారాంబుతో విరాటపుత్త్రాంబు నెదురుగాని." భార. విరా. 3, ఆ. "అతనికింగోల్తలసేయ." అధ్వ. యు, గాం.)

కోలుపడు. దే. అ. క్రి. 1. చెడు, నశించు; 2. అగపడు. స. క్రి. పోఁగొట్టుకొను. (చూ. కోల్పడు. చెడుటకు.—"క. ద్రోణాదార్యునియుగ్రత, బాణంబులఁగోల్పియుతఁడుబడుసంత మిన్నఁ, దద్భుతసమునకుర, పే డిదిలిదిర్గు చేతఁగోల్పడియుఁగదె." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—అగపడుటకు.—"ఉ. అదనఁగోల్పడుప్రాతియుక్తుదియుఁదేరాటోపమేపారక, చ్చెనుగండుగ తందఁ క్రమ్ముంబు రెబ్బలకత్రుంబయుతెంచె." హరి. పూ. ౮, ఆ.—పోఁగొట్టుకొనుటకు.—"మ. తన, అలసంగోల్పడిమునకఁడుంలక్ష్మరుచేన్." భార. అర. 3, ఆ. "ఉ. ధరదాత్రఁగోల్పడియమవయాత్రలోన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.) (ప్ర. కోలుపడుము.)

కోలుపాటు. దే. వి. 1. చేటు; 2. పోఁగొట్టుకొనుట. (చూ. కోల్పాటు. చేటునకు.—"శా. బందీకానిచేఁగర్ణునిఁదింగోల్పాటుపాటిల్లకే." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—పోఁగొట్టుకొనుటకు.—"సీ. ధరణిగాఞ్చముకోల్పాటుదండ్రిచావు, నిష్టబంధువియోగంబుదుష్టయాతు, సమరారణ్యవాసంబు వేఁదుడాడు, దేహదాహంబుసేసెనై దేహికిన." రా. అర, కాం. ౨, ఆ.)

కోలుపోక. దే. వి. పోఁగొట్టుకొనుట. "ఉ. వంశమాధియాదిన పాటులరాజ్యము కోలుపోకయున్." భార. ద్రో. 3, ఆ. (చూ. కోలుపోవు.)

కోలుపోవు. దే. అ. క్రి. చెడు. "గీ. ధృతి లకుటయుతేగియుల్ల భంగులరహా, న్యంబుకోలుపోనియట్లుగాఁగ, నదరుసిదుకోర్కినరూపమెట్టిదియుట్టిభోగభంగినవదివంపు." (ఇక్కడ చెడుట యునఁగా బయలువడుట.) భార. విరా. ౨, ఆ. స. క్రి. పోఁగొట్టుకొను "సీ. తాతలచేఁదాదిరంభైనముత్పురంబిటుకోలుపోడ నేహినక్షత్తి." మార్క. ౬, ఆ. (ప్ర. కోలుపుచ్చు.)

కోలె. దే. వి. పెన్నుకోసినగాఁడి. ద్రి. కొలి. "దాని నన్నంబునన్న టఁగోలెనుమునకయుఁమమునున్నయదియు." భార. ఆది. ౮, ఆ. "ఎ, పి. ఐతఁడు పుటికకోలనవెజమునఁగ, దర్పమునసవర్తిల్ల." భార. విరా ౧, ఆ.

కోలెమ్ము. దే ఇ. (కోల + ఎమ్ము) వీఁపువదుముఁ బూనకపూనగా కొలుమునరఁబెనఁమొనయుండెడి యెముక, కశేరుక. (ఇట్లు కొల ముక, కోలెముక.)

కోవ. దే వి. 1. బిడ్డలకు గొంతుకఁదుఁగలిగెడు వ్యాధివిశేషము. (చూ. అరిమి) 2 పుట్టకోవు.

కోవిదారము. సం వి అ. పుం కాంచనము.

కోవిదుండు. సం. వి. అ పుం. విద్వాంసుఁడు, పండితు.

కోవు. దే. వి. అప్పుపండకు దక్షిణమునకుండు. "కోవనదార్చిఁదక చెనలుంబరముల చెదరెన్." శ్రీ. ౨, ఆ.

కోవురము. దే. వి శత్రుభ్రుకుటులకైపొందెడుపొందు. "శ. ఉదయగిరిమీఁదఁగోపురంబుండినిసుడు, నహితశిబిరక్షేపడ్డుఁదికు మఁటోడి, బలఁగమైనటిముక్కంటకనేర్ప, జాడనేతించెనక వేసుఁజొక్కపాడిచె." హర. 3, ఆ.

కోవెల. యు. దే. వి. గుడి. "కోవెలపారువత్తమునకుంబలి పూనియు." ఉ రా. ౭, ఆ.-బై. కోటిలము. "శీ. మంటించు మూడవతోలిమక్కరంబగోవెలడఁబడుకొంక్కవింతనెలన." యు. ౨, ఆ.

కోశకారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధముచెఱకు.

కోశఫలము. సం. వి. అ. న. కక్కొలపుచెట్టు.

కోశము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కత్తియొఱ; 2. పుట్టు; 3. ధాన్యముచేరెడు; 4. ఒకవిధద్రవ్యము, (చూ. దివ్యము.) 5 పుస్తకము; 6. దొక్కుడు; 7. నిఘంటుపోటినెండిబంగారములు మొదలు; 8. ముడ్డుగు; 9. మొగ్గ. (శరీరమునందుఁ బంచకోశములు - అన్నమయము, ప్రాణమయము, మనోమయము, విజ్ఞానమయము, ఆనందమయము.) (చూ. కోశము.)

కోశాతకి. సం వి ఈ. స్త్రీ. 1. బీరకాయ; 2. ఉత్తరేణి; 3. పొట్లి.

కోశాగ్రము. సం. వి. అ. పుం. గొంటూలంది.

కోష్టు. వై. గ్రా. వి. ముందువిధము, చెంగల్వకోష్టు.

కోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు; 2. ధాన్య మ్రుంచెడు గట్టు, 3. గాదె.

కోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి గలది. ఇంచుకవేఁడిగలది.

కోసము. దే. అవ్య. నిమిత్తమును దెలుపునది. "ఉ. భూమికకోస [illegible] దొంగిలిపోయితివిద్దఱలము, [illegible] చెందకయిచ్చుటమా." ఉ. రా. ౨, ౧.

కోసలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక దేశము.

కోసు. వై. వి. రెండువేలబారలదవ్వుగాఁగలది, క్రోశము.

కోస్తా. ఇం. వి. సముద్రతీరము.

కోహకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కోహళము. సం. వి. అ. పుం. 1. గానోపకరణవాద్యము, 2. [illegible]

కోహలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాట్యశాస్త్రప్రవర్తకుఁడైన యొక ముని.

కోహో. దే. అవ్య. పరిహాసమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. [illegible]" [illegible] ౪, ౧.

కోళి. దే. వి. ఆశ్చర్యమునొందినవాఁడు, బిత్తరుఁడు. "[illegible]" [illegible]

కౌ.

కౌ. దే. వి. వ్యుత్పత్తియందు కొన్నిశబ్దములకు మొదటనున్న గా కింద నిలుచుచుండు (గా. చూ.) (కవయొక్క రూపాంతరము.)

కౌంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేణుకయను గంధద్రవ్యము.

కౌంతికుఁడు. సం. వి. (అ. ఈ. అ.) ఈటెకాఁడు.

కౌఁగిలి. వై. వి. ఆలింగనము, క్రోడము. (కవుఁగిలి యొక్క రూపాంతరము.)

కౌఁగిలించు. వై. స. క్రి. ఆలింగనముచేయు. (కవుఁగిలించు యొక్క రూపాంతరము.)

కౌంగిలింత. వై. వి. ఆలింగనము. (కవుఁగిలింత యొక్క రూపాంతరము.)

కౌఁగిలింపు. వై. వి. కౌఁగిలింత. (కవుఁగిలింపు యొక్క రూపాంతరము.) "[illegible] కౌఁగిలింపు" [illegible] (చూ. [illegible])

కౌఁజు. వై. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ౧. (కవుఁజు యొక్క రూపాంతరము.)

కౌకృత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అకార్యముచేయుట; 2. పశ్చాత్తాపము.

కౌక్కుటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటవేషము గలవాఁడు, 2. [illegible]

కౌక్షింభర్యము. సం. వి. అ. న. పొట్టపోసికొనుటకై పనిచేయుట.

కౌక్షేయకము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

కౌచు. దే. వి. [illegible] (కవుచు యొక్క రూపాంతరము.)

కౌటతక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వతంత్రముగా పనిచేయు వడ్రంగి.

కౌటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్షులను పట్టి బంధించి యమ్మి జీవించువాఁడు.

కౌటిల్యము. సం. వి. అ. న. వంకరతనము.

కౌడు. వై. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ౧. (కవుడు యొక్క రూపాంతరము.)

కౌణపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నైరృతుఁడు, రాక్షసుఁడు.

కౌతుకము. సం. వి. అ. న. 1. అనుభవించవలెనని కోరిక; 2. కోరిక, 3. పెండ్లికి ముందు చేతికి కట్టుకొను తోరము; 4. పండుగ; 5. స్త్రీపురుష సంభోగము, 6. [illegible] 7. సంతోషము; 8. పాటలోనగు సుఖము.

కౌతూహలము. సం. వి. అ. న. అనుభవించవలెనను కోరిక, తమి.

కౌద్రవీణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) అరికెలు పండునది. (పొలము.)

కౌను. దే. వి. 1. నడుము, 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ౧. ([illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ౧. [illegible] (కవను యొక్క రూపాంతరము.)

కౌపము. సం. వి. అ. న. నూతినీరు.

కౌపీనము. సం. వి. అ. న. 1. గోచి, 2. అకార్యము, 3. గుహ్యప్రదేశము.

కౌబేరము. సం. వి. అ. న. 1. చెంగల్వకోష్టు; 2. [illegible]

కౌమారము. సం. వి. అ. న. బాల్యమునకు అనంతరదశ.

కౌమారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక మాతృక.

కౌముదము. సం. వి. అ. పుం. కార్తికమాసము.

కౌముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చంద్రిక, వెన్నెల.

కౌమోదకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విష్ణువుయొక్క గద.

కౌరు. దే. వి. [illegible] (కవురు యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible] ౩, ౧.)

కౌలటినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భిక్షుకియైన పతివ్రత కొడుకు.

కౌలటేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భిక్షుకియైన పతివ్రత కొడుకు; 2. జారునికొడుకు.

కౌలటేరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జారునికొడుకు.

కౌలవ. సం. వి. అ. పుం. ఒకకరణము (చూ. కరణము.)

కౌలీనము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible] 2. [illegible], 3. [illegible], 4. [illegible] 5. [illegible]

కౌలు. దే. వి. [illegible] ... (కవులు...) [illegible]

కౌలేయకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కౌశలము. సం. వి. అ. న. [illegible]

కౌశలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

కౌశల్యము. సం. వి. అ. న. [illegible]

కౌశికము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. [illegible]

కౌశికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible]

కౌశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. [illegible], 4. [illegible]

కౌశేయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) [illegible] (వి.)

కౌసీద్యము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. [illegible]

కౌస్తుభము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

కౌక్షేయకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) [illegible] (వి.)

క్ర.

క్రంగు. దే. [illegible]

క్రంత. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

క్రందనము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2. [illegible] 3. [illegible]

క్రందితము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible]

క్రందిల్లు. క్రి. [illegible] క్రందిల్లె." [illegible]

క్రందు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] [illegible] ... 3. [illegible]

క్రందుకయ్యము. [illegible] "క. క్రందు [illegible]" [illegible]

క్రందుకొను. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] (చూ. క్రందుకొను)

క్రంపు. దే. [illegible]

క్రకచపత్రము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

క్రకచము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

క్రకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible], 3. [illegible]

[illegible]

[illegible]

క్రచ్చు. దే. [illegible] 1. [illegible]

క్రచ్చోను. దే. [illegible]

క్రతుధ్వంసి. సం. వి. ఇ. పుం. [illegible]

క్రతుభుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

క్రతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]

క్రథనము. సం. వి. అ. న. [illegible]

క్రన్ను. దే. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

క్రమణము. సం. వి. అ. న. [illegible]

క్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible] 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible]

క్రమించు. సం. స. క్రి. 1. అతిక్రమించు; "[illegible] క్రమించి [illegible]." [illegible] 3, ఆ.- 2. ఆక్రమించు "[illegible] ఆక్రమించుకొండు." భార. కూ. ౧, ఆ.

క్రముకము. సం. వి. అ. న. 1. పోఁక; 2. [illegible]. పుం. 1. పోఁకచెట్టు; 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible].

క్రమేలకము. సం. వి. అ. పుం. ఉష్ట్రము, ఒంటె.

క్రమ్మఱఁబడు. రూ. అ. క్రి. (క్రమ్మఱ+పడు.) క్రమ్మఱు. "[illegible] క్రమ్మఱంబడుటయు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ (ప్రాచీనము.)

క్రమ్మఱిల్లు. దే. అ. క్రి. ——పై.—— "[illegible] క్రమ్మఱిల్లి." పాండు. ౪, ఆ. (చూ. క్రమ్మఱిలు)

క్రమ్మఱు. దే. అ. క్రి. మరలు. "క్రమ్మఱి [illegible]" భార. అర. ౬, ఆ.

క్రమ్మఱుచు. దే. ప్రే. క్రమ్మఱఁజేయు. "[illegible] క్రమ్మఱిచె [illegible]." భార. అర. 3. ఆ.

క్రమ్ము. దే. అ. క్రి. 1 కవియు; "[illegible] క్రమ్మి." భార. అర 3, ఆ.- 2. పైకొను, "[illegible] క్రమ్మెను [illegible]." భార. [illegible] ౨, ఆ.- 3. వ్యాపించు "[illegible] క్రమ్మగ." రా. అర. ౨, ఆ.

క్రమ్మిల. దే. వి. క్రమ్మఱ.

క్రమ్మెదించు. దే. అ. క్రి. (క్రమ్ము+ఎదించు) పైకొను, "[illegible] క్రమ్మెదన." భార, విరా. ౨, ఆ (ప్రాచీనము.)

క్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1 వెల; 2. (వెలయిచ్చి) కొనుట.

క్రయవిక్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (వరకు) కొని యమ్మెడువాఁడు; బేహారి.

క్రయించు. సం. స. క్రి. (వరకు వెలయిచ్చి) కొను, విలుచు.

క్రయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (వరకు వెలయిచ్చి) కొనువాఁడు, విలుకాఁడు.

క్రయ్య. దే. వి. కాలువ. "క్రయ్యలుకట్టియున్న రుధిర[illegible]." [illegible]

క్రయ్యఁబడు. రూ. అ. క్రి. (క్రయ్యగా+పడు.) కలయు. "[illegible] క్రయ్యంబడి [illegible]." భాగ. ౯, స్కం. (ప్రాచీనము పడు.)

క్రయ్యము. సం. విన (అ. ఆ. అ.) కొనుటకు అంగడియందు పెట్టఁబడినది.) (సరకు.)

క్రయ్యు. దే. అ. క్రి. కలయు. (చూ.) క్రయ్యఁబడు.

క్రల్లపడు. రూ. అ. క్రి. ఎండు "[illegible] క్రల్లపడఁగా, [illegible]." హరి. పూ. ౬, ఆ.

క్రవ్యము. సం. వి. అ. న. మాంసము, పొల.

క్రవ్యాత్తు. సం. వి. ద. పుం. రాక్షసుఁడు. వి. మాంసము తినువాఁడు.

క్రవ్యాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు. వి. మాంసము తినువాఁడు.

క్రవ్యాశి. సం. వి. ఇ. పుం.——పై.——

క్రా.

క్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) క్రమణము.

క్రాఁకి. దే. వి. కాఁకయొక్క రూపాంతరము. (చూ. క్రాఁగు.)

క్రాఁగు. దే. అ. క్రి. కాఁగుయొక్క రూపాంతరము. ([illegible] "[illegible] క్రాఁగ" భార. [illegible] ౧, ఆ.)

క్రాఁగుడు. దే. వి. కాఁగుడుయొక్క రూపాంతరము.

క్రాఁచు. దే. ప్రే. కాఁచుయొక్క రూపాంతరము.

క్రాయికుఁడు. దే. వి. అ. పుం. (చూ.) క్రయికుఁడు.

క్రాయు. దే. స. క్రి. 1 [illegible] "[illegible] క్రాయుచుండు." [illegible] ౪, ఆ.- 2. [illegible] "[illegible] క్రాయు." [illegible] ఆ.- 3. [illegible] "[illegible] క్రాచె." [illegible] ౪, ఆ.

క్రారు. దే వి. (క్రమ్ము+ఆరు.) ([illegible]) [illegible]

క్రాలిపడి. దే. వి ——పై.—— (ప్రాచీనము పడి.)

క్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. (ఒప్పు) అల్లలాడు, "[illegible] క్రాలు [illegible]." [illegible] ఆ, కాం.- 2. [illegible] "[illegible] క్రాలు [illegible]" భా. [illegible] ౫, ఆ - 3. చెదరు; "[illegible] క్రాలఁ [illegible]" భాగ. [illegible] స్కం.- 4. సంచరించు; "[illegible] క్రాలు [illegible]." [illegible] ౫, ఆ.- 5. సంచలించు; "[illegible] క్రాలుచు [illegible]." [illegible] అర, కాం.- 6. సంక్రమించు, "[illegible] క్రాలుచు [illegible]." భార. ద్రో. ౪, ఆ - 7. వర్తిల్లు; "[illegible] క్రాలుచు [illegible]." [illegible] 2, ఆ.- 8. ప్రవర్తిల్లు. "[illegible] క్రా [illegible]." [illegible] ౬, ఆ.

క్రాలుగంటి. దే. వి. (క్రాలు+కన్ను.) 1. చలించునట్టి కన్నులు గల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (లక్షణ.)

క్రి.

క్రి. దే. విభ. [illegible] క్రిందుకొత్తువలె [illegible] మిగిలిన రూపము. ([illegible]) ఉదా. క్రిందట, క్రియ్యాలు మొ. ([illegible] చూ. క్రి..)

క్రించు. ప్రై. వి. అల్పుడు. "[illegible] క్రించుదనంబున [illegible]." భాగ. [illegible] (క్రించుకొన్కొ రూపాంతరము.)

క్రించేడు. ప్రై. వి. ——ప్రై.—— "[illegible]" ఉ. రా. [illegible], అ.

క్రిందల. దే. వి. (క్రింది + తల.) క్రిందుగల "[illegible] క్రిందలగా [illegible]." పాండు. [illegible], అ.

క్రిందు. దే. వి. 1. అధోభాగము, "[illegible] క్రిందనుండి." అను, 2, అ.—2. నరకము. (క్రింద [illegible]) (వ్యుత్పత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. క్రి. క్రీ.)

క్రిందుపడు. వ్య. అ. క్రి. అనుకువడు. "[illegible] క్రిందపడక." ఉ. రా. 3, అ. [illegible] (క్రిందుపడుట)

క్రిక్క. దే. వి. [illegible], పంది. "[illegible] క్రిక్క [illegible] రాగిల్లు." వేం

క్రిక్కిరించు. దే. అ. క్రి. క్రిక్కిరియు. "[illegible] క్రిక్కిరించు." ప్రై. [illegible], అ.

క్రిక్కిరియు. దే. అ. క్రి. (క్రిక్కు + ఇఱియు.) ఎడములేక వ్యాపించు. "[illegible] క్రిక్కిఱియగ [illegible]." భార, విరా. 3, అ. ([illegible] వ్యుత్పత్తియందు [illegible] వర్ణలోపము. క్రిక్కిఱియు [illegible].)

క్రిక్కు. దే. వి. క్రిక్కిరియుటకు [illegible] రూపాంతరము.

క్రిమి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పురుగు, 2. [illegible] పురుగు, 3. లక్క.

క్రిమిఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. వాయువిడంగము.

క్రిమిజము. సం. వి. అ. న. అగురుచెక్క, అగరు.

క్రిమినల్. ఆం. విశే. నేరముల సంబంధమైన.

క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధాత్వర్థము, 2. చేయుట, 3. చేష్ట. 4. పని, 5. ఆరంభము, 6. పూజ, 7. ఉపాయము, 8. చికిత్స, 9. ప్రాయశ్చిత్తము, 10. వ్యవహారమునందు నిశ్చయమును [illegible] సాక్ష్యములోనగునది, 11. శిక్ష, 12. విధము "[illegible]." భార. [illegible], అ. ([illegible])

క్రియాకారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రతిజ్ఞ.

క్రియాకారుడు. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్త శిష్యుడు.

క్రియావంతుడు. సం. విశే. (త్ ప్ర.) పనియందు ప్రావీణ్యము కలవాడు.

క్రియ్య. ప్రై. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." భాగ. [illegible]

క్రీ.

క్రీ. విశే. వ్యుత్పత్తియందు క్రిందు శబ్దమునకు మీది వర్ణము లోపించగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. క్రీగడుపు, క్రీదొడ, క్రీనీడ, క్రీయాలు [illegible], [illegible] దీర్ఘాంతముగాన [illegible] చూ, క్రి.)

క్రీగడుపు. వ్య. వి. (క్రిందు + కడుపు.) పొత్తికడుపు.

క్రీదొడ. దే. వి. (క్రిందు + తొడ.) తొడకు లోపలిభాగము

క్రీవాడ. వ్య. వి. (క్రిందు + వాడ.) [illegible]

క్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆట, 2. పరిహాసము, 3. [illegible].

క్రీడి. ప్రై. వి. కవ్వడి, అర్జునుడు.

క్రీడించు. [illegible]. అ. క్రి. ఆడు.

క్రు.

క్రుంకు. దే. అ. క్రి. 1. మునుగు, 2. అస్తమించు, 3. చచ్చు "[illegible]." [illegible] అ.—[illegible]

క్రుంకుడు. దే. వి. అస్తమయము. (చూ. క్రుంకుడుగట్టు.)

క్రుంకుడుగట్టు. వ్య. వి. అస్తపర్వతము. "[illegible] క్రుంకుడుగట్టు [illegible]." [illegible] 3, అ.

క్రుంకుమాల. వ్య. వి. ——పై.—— ([illegible])

క్రుంగబడు. వ్య. అ. క్రి. (క్రుంగన్ + పడు.) క్రుంగు, "[illegible] క్రుంగబడు [illegible]." రా. యు, [illegible] ([illegible])

క్రుంగలు. దే. అ. క్రి. ——పై.—— "[illegible]." [illegible], అ.

క్రుంగు. దే. అ. క్రి. 1. క్రిందికి అణగు, 2. దిగులొందు.

క్రుంచము. సం. వి. అ. పుం. క్రౌంచపక్షి, కొంగ.

క్రుక్కు. దే. స. క్రి. 1. [illegible], 2. అదుము, "[illegible] క్రుక్కి." [illegible].3, అ.—3. [illegible] "[illegible]." [illegible], అ.

క్రుక్కుడు. దే. వి. క్రుక్కుట.

క్రుధ్. సం. వి. ద. స్త్రీ. కోపము, [illegible] ([illegible])

క్రుద్ధుడు. సం. విశే. ([illegible]) కోపము పొందినవాడు.

క్రుమ్మరిల్లు. దే. అ. క్రి. [illegible] (చూ. క్రుమ్మరిలు)

క్రుమ్మరు. దే. అ. క్రి. సంచరించు, తిరుగు.

క్రుమ్ము. దే. స. క్రి. పొడుచు, "[illegible] క్రుమ్మి." [illegible], అ.—వి. (క్రుమ్ము) పొడుపు

క్రుమ్ముడు. దే. వి. (క్రుమ్ము) పొడుపు

క్రుమ్ముడుపడు. వ్య. అ. క్రి. (క్రుమ్ముడు + పడు.) పోటుపడు.

క్రుమ్ములాడు దే. అ. క్రి. (క్రుమ్ములు + ఆడు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రుయ్యపాటు దే. అ. క్రి. (క్రుయ్యక + పాటు.) క్రుయ్యక. "[illegible]" [illegible] (పాఠాంతరము [illegible] పాటు.)

క్రుయ్యు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రుష్టము. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

క్రుళ్లగించు [illegible] క్రి. ([illegible]) [illegible]

క్రుళ్లగింత. దే. వి. ([illegible]) [illegible]

క్రుళ్లు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుళ్లగించు. "[illegible]" [illegible] –2. [illegible] "[illegible]" [illegible] –3. ([illegible]) [illegible]

క్రుళ్లుపోతు దే. విశే. క్రుళ్లించునట్టివాఁడు [illegible]

క్రూ.

క్రూరము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. [illegible] 2. భయంకరమైనది, 3. కఠినము.

క్రూరుఁడు. సం. విశే. వాఁడు. "[illegible]" [illegible] (పాఠాంతరము [illegible])

క్రె.

క్రె. దే. విశే. వృత్తియందు [illegible] (ఉదా. క్రెగన్ను, క్రెగయి [illegible])

క్రేటు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] –2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేటుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] (పాఠాంతరము [illegible])

క్రేగన్ను. దే. వి. (క్రే + కన్ను.) [illegible]

క్రేగయి. దే. వి. (క్రే + కయి.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేడి. దే. వి. [illegible]

క్రేడించు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] –2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేడిసేయు. దే. స. క్రి. (క్రేడి + చేయు.) పరిహాసముచేయు. "[illegible]" [illegible]

క్రేణి. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] –2. పరిహాసము. "[illegible]" [illegible]

క్రేణించు దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] (క్రేణించుటకు [illegible] పాఠాంతరము)

క్రేణిసేయు దే. స. క్రి. (క్రేణి + చేయు.) పరిహాసముచేయు. "[illegible]" [illegible] (క్రేడిసేయుటకు [illegible] పాఠాంతరము.)

క్రేతొట్టు. దే. అ. క్రి. (క్రేక + తొట్టు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేపు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] –2. ([illegible]) [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ([illegible]) [illegible] ([illegible])

క్రేయా. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేవ. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible])

క్రేవు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేళ్లు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రేళ్లుదాటు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] –2. [illegible] "[illegible]

[illegible] క్రెళ్లువాఱు." [illegible]

క్రెళ్లుబ్బు. దే. అ. క్రి. (క్రెళ్లు+ఉబ్బు.) అతిశయించు. "క. [illegible] క్రెళ్లుబ్బు [illegible]" [illegible]

క్రెళ్లువాఱు. దే. అ. క్రి. (క్రెళ్లు+పాఱు.) గంతులిడు. "గీ. [illegible] క్రెళ్లువాఱు, [illegible]" భార. భీష్మ. [illegible]

క్రెళ్లుఱుకు. దే. అ. క్రి. (క్రెళ్లు+ఉఱుకు) 1. ఎగిరిపడు. "క. [illegible] క్రెళ్లుఱుకు [illegible]" భార. విరా. [illegible]—2. గంతులిడు; "క. [illegible] క్రెళ్లు [illegible]" [illegible]—3. దూఁకు. "క. క్రెళ్లు [illegible]" పారి. పూ. 2, అ.

క్రై.

క్రైలు. దే. వి. భాగ్యమునకిచ్చిన [illegible] (" [illegible] " [illegible]) క్రైలు [illegible]

క్రైలుదారి. దే. వి. క్రైలు [illegible] యధికారి.

క్రొ.

క్రొ. దే. విశే. కృత్తియందుఁ గ్రొత్తశబ్దమునకు [illegible] (దీనికి [illegible] క్రొక్కారు, క్రొగ్గండి, క్రొచ్చెలి, క్రొత్తరఁగ, క్రొత్తలిరు, క్రొన్నన, క్రొన్నలువు, క్రొన్నరుల, క్రొన్నతుగు, క్రొన్నెల, క్రొన్నేయి, క్రొమ్మంచు, క్రొమ్మనుఁగు, క్రొమ్ముడి, క్రొమ్మెరుఁగు, క్రొమ్మొగడ, క్రొమ్మొర, క్రొమ్మొలక, క్రొవ్విడి, క్రొవ్వెద, క్రొవ్వాఁడి మొ. [illegible] "[illegible]" [illegible] క్రొంజాయ, క్రొంజెమట, క్రొందమ్మి, క్రొందలిరు, క్రొంబంట, క్రొంబసరు, [illegible] మొ.) ([illegible] ఉదా. క్రొంబాలు మొ.)

క్రొంకి. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

క్రొంచె. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

క్రొక్కారము. దే. వి. [illegible] "[illegible] క్రొక్కారంపు [illegible]" [illegible]

క్రొత్త. దే. విశే. 1. నూతనము; "క. క్రొత్త [illegible]" [illegible]—2. అపూర్వము. "క. [illegible] క్రొత్త [illegible]" [illegible] (కృత్తియందు [illegible] క్రొ.)

క్రొత్తదనము. దే. వి. [illegible] "క. క్రొత్తదనం [illegible] క్రొత్తదనం [illegible]" [illegible]

క్రొత్తడి. దే. వి. [illegible] "క. [illegible] క్రొత్తడి [illegible]" భార. ఉద్యో. 3, అ.—పరిశ్రమ. ([illegible])

క్రొత్తముట్టు. దే. వి. [illegible] "క. [illegible] క్రొత్తముట్టు [illegible]" భార. [illegible]

క్రొత్తళి. దే. వి. క్రొత్తదనము యొక్క రూపాంతరము.

క్రొన్నె[illegible] దే. వి. [illegible]

క్రొమ్మి. దే. వి. [illegible] "క. [illegible] క్రొ [illegible]" [illegible]

క్రొవ్విడము. దే. వి. (క్రొవ్వు+ఇడము.) 1. [illegible] "[illegible] క్రొవ్వడంబు [illegible]" భార. ఉద్యో. [illegible]—2. [illegible] "క. [illegible] క్రొవ్వడపు [illegible]" [illegible] 3, అ.

క్రొవ్వు. దే. అ. క్రి. మదించు. వి. 1. మదము, 2. మెదడు.

క్రొవ్వుగోను. దే. అ. క్రి. (క్రొవ్వు+కొను.) మదించు. "క. [illegible] క్రొవ్వుగొని [illegible]" పారి. పూ. [illegible]

క్రో.

క్రోఁతి. దే. వి. కోఁతియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. [illegible] క్రోఁతుల [illegible]" [illegible]

క్రోడము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒడి, 2. రొమ్ము. అ. పుం. పంది.

క్రోడాడు. దే. స. క్రి. 1. ([illegible]) [illegible] "క. [illegible] క్రోడాడు [illegible]" పారి. పూ. 2, అ. "క. [illegible] క్రోడాడి [illegible]" ([illegible]) [illegible] 3, అ.—2. (పంది) [illegible] "క. [illegible] క్రోడాడం [illegible]" పారి. పూ. [illegible]—3. ([illegible]) [illegible]; 4. ([illegible]) ఎదిరించు. (చూ. కోరాడు.)

క్రోడీకరణము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible] "[illegible] క్రోడీకరణం [illegible]" [illegible]—2. క్రోడీకరించుట.

క్రోడీకరించు. సం. స. క్రి. [illegible]

క్రోడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శనిగ్రహము.

క్రోధన. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] అ. పుం. [illegible] సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము) [illegible]

క్రోధము. సం. వి. అ. పుం. కోపము, కినుక.

క్రోధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము.) 2. కోపముగలవాఁడు.

క్రోధంచే. సం. అ. [illegible]

క్రోయు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రోలు. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రోలుకసవు. [illegible]

క్రోలుచు. [illegible] (చూ. [illegible] "[illegible]" [illegible])

క్రోవ. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రోవి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

క్రోశము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

క్రోష్టము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

క్రోష్టుపుచ్ఛిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

క్రోష్టువిన్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

క్రోష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం. [illegible]

క్రోష్ట్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] ([illegible])

క్రౌ.

క్రౌంచదారణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారుఁడు, [illegible]

క్రౌంచము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] (చూ. [illegible]) 3. [illegible]

క్రౌర్యము. సం. వి. అ. న. క్రూరత్వము.

క్ల.

క్లమథము. సం. వి. అ. పుం. శ్రమము, [illegible]

క్లమము. సం. వి. అ. పుం. ——చూ.——

క్లా.

క్లాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బడలినది.

క్లాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శ్రమము, బడలిక.

క్లి.

క్లిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.

క్లిశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible]

క్లిష్టము. సం. వి. అ. న. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] ([illegible])

క్లీ.

క్లీతకము. సం. వి. అ. న. అతిమధురము.

క్లీతకి. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

క్లీబము. సం. వి. అ. న. [illegible]

క్లే.

క్లేదము. సం. వి. అ. న. ఆర్ద్రత, తడి

క్లేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుఃఖము, 2. కోపము, 3. కష్టము [illegible]

క్లో.

క్లోమము. సం. వి. న్. న. [illegible] ([illegible])

క్వ.

క్వణనము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

క్వణము. సం. వి. అ. పుం ——చూ.——

క్వథితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible]

క్వయిూ. [illegible]

క్వా.

క్వాణము. సం. వి. అ. పుం. క్వణనమునకు రూపాంతరము.

క్వాథము. సం. వి. అ. పుం. కాఁచ.

క్వాథోద్భవము. సం. వి. అ. న. తుత్థమువలనఁ బుట్టిన అంజనవిశేషము.

క్వి.

క్విట్రెంటు. ఇం. వి. మాన్యములమీఁద వేయఁబడు అల్పమైన పన్ను.

క్ష.

క్షంతృ. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) క్షమిత. ఓర్పరి.

క్షణద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి. ఆ. న. ఉ. నీళ్లు.

క్షణదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జోస్యుఁడు.

క్షణనము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

క్షణప్రభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తటిత్తు, మెఱపు.

క్షణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ముహూర్తమునందలి పాలు; 2. తిరునాళ్ల, 3. పండుగ; 4. వ్యాపారములేమి, 5. సమయము.

క్షణియించు. సం. స. క్రి. భోజనార్థము వరించు. "వ. అయ్యాహ్నికవిధివిధానంబు గృహభోజనుండై బ్రాహ్మణుం క్షణియించిన." భార. ఆది. ౧, ఆ. (రూ. క్షణించు.)

క్షతజము. సం. వి. అ. న. రక్తము, నెత్తురు.

క్షతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. గాయముపొందినది; 2. నాశముపొందినది.

క్షతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గాయము, 2. నాశము.

క్షత్త. సం. వి. ఋ. పుం. 1. శూద్రస్త్రీయందు క్షత్రియునికిఁ బుట్టినవాఁడు; (క్షత్రియస్త్రీయందు శూద్రునికిఁ బుట్టినవాఁడని పాఠాంతరము) 2. దాసీపుత్రుఁడు, 3. ద్వారపాలకుఁడు; 4. బ్రహ్మ; 5. సారథి.

క్షత్రబంధువు. సం. వి. ఉ. స్వధర్మములేని క్షత్రియుఁడు బంధుమాత్రుఁడైనవాఁడు. (ఇది నిందయందు వచ్చును.)

క్షత్రము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.

క్షత్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాచది.

క్షత్రియాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——ై——

క్షత్రియి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాచవాని పెండ్లాము.

క్షత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాచవాఁడు.

క్షత్త్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం ——ై——

క్షప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాత్రి, రేయి.

క్షపణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బౌద్ధభిక్షుకుఁడు.

క్షపణము. సం. వి. అ. న. అశుచిత్వము. విశే. సిగ్గులేనిది.

క్షపాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

క్షమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఓర్పు; 2. నేల. అ. న. ఋ. యుక్తము. విశే. చాలునది.

క్షమి. సం. విశే. (ఈ. ఈ. ఈ.) సహిష్ణువు, ఓర్పరి.

క్షమించు. సం. స. క్రి. ఓర్చు. (క్షమియించు అనియును.)

క్షమిత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) సహిష్ణువు, ఓర్పరి.

క్షముఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. శక్తుఁడు, 2. హితుఁడు.

క్షయము. సం. వి. అ. పుం. 1. అణఁగిపోవుట; 2. నష్టము; (ఇది త్రివర్గమునందొకటి. చూ. వర్గము.) 3. ప్రళయము; 4. ఇల్లు.

క్షయించు. సం. అ. క్రి. క్షీణించు, తఱుఁగు.

క్షయ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) క్షయింపఁదగినది.

క్షరము. సం. వి. అ. న. నీళ్లు. పుం. మబ్బు.

క్షవథువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. తుమ్ము, 2. దగ్గు.

క్షవము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్ము 2. నల్లావాలు.

క్షా.

క్షాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఓర్వఁబడినది.

క్షాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. క్షమ, ఓర్పు.

క్షాత్రము. సం. వి. అ. న. క్షత్రధర్మము.

క్షామము. సం. వి. అ. పుం. కఱవు. విశే. కృశము.

క్షారకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కసుగాయ; 2. (పక్షులు మత్స్యములు మొదలగువానిఁ బట్టేటివల) బుట్ట, 3. పసరుమొగ్గ, మొగ్గలగుమి. (అని కొందఱు)

క్షారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పు; 2. గాజు; 3. "త్రిక్షారం [illegible] క్షారత్రయమ్ [illegible]" అని అరక్షారత్రయము —3 గాజు, 4. బూడిద; 5. ఉప్పుకల్లు.

క్షారాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉప్పుసముద్రము.

క్షారితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కాఁచినది.

క్షారితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరస్త్రీగమనాదిదోషముచే దూషింపఁబడినవాఁడు.

క్షాళనము. సం. వి. అ. న. కడుగుట.

క్షాళితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కడుగఁబడినది.

క్షి.

క్షితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ఇల్లు; 3. ప్రళయకాలము. 4. నాశము.

క్షితిధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, కొండ.

క్షితిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు, నేలఱేఁడు.

క్షిప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విసరుట, ప్రేరేపించుట.

క్షిప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. త్రోయఁబడినది, 2. వైవఁబడినది.

క్షిప్నువు. సం. విశే. ఉ. తిరస్కరించువాఁడు.

క్షిప్రము. సం. క్రి. విశే. అ. న. శీఘ్రము. విశే. వడిగలది.

క్షిప్రశ్యేనము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, చిత్రెంక.

క్షియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షయము, నష్టము.

క్షీ.

క్షీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) క్షయించినది.
క్షీణించు. స. అ. క్రి. కృశించు.
క్షీబుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రాగినవాఁడు.
క్షీరకాకోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నపాలతీగె.
క్షీరము. సం. వి. అ. న. 1. పాలు; 2. నీళ్లు. (కుక్షీరము, దూధారము.)
క్షీరవల్లరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేగాఁడతీగె.
క్షీరవిదారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్ముడుతీగె.
క్షీరశుక్ల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లనేలగుమ్ముడుతీగె.
క్షీరాబ్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాలసముద్రము.
క్షీరావి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిరుపాలతీగె.
క్షీరోదము. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.
క్షీరిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలచెట్టు.
క్షీరోదకన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లును పాలును కలిసినట్లు ఏకీభవించి కలిసియుండు దర్శము.
క్షీరోదము. సం. వి. అ. పుం. పాలసముద్రము.

క్షు.

క్షుణ్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పొడిచేయఁబడినది.
క్షుణ్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అభ్యస్తుఁడు.
క్షుతము. సం. వి. అ. న. ఈ. స్త్రీ. తుమ్ము.
క్షుతాభిజననము. సం. వి. అ. పుం. నల్లావలు. (తుమ్మును జనకము గలది.)
క్షుత్తు. సం. వి. ... స్త్రీ. ఆఁకలి, బుభుక్ష.
క్షుద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁకలి, 2. తేనెటీఁగ; 3. వేశ్య, 4. అంగహీనురాలు అగుదాని, 5. వ్యంగ్యురాలైనది అగునది, 6. హింసించునది అగునది, 7. చిన్నమొక్కటి, 8. మాచికతీగె.
క్షుద్రకము. సం. వి. అ. పుం. రాగవిశేషము, ... "శ్లో. ... షడ్జం పంచమంశోన్యా క్షుద్రకాణాం సమాదినోన." ... "శ్లో. ... పాత్రస్థాః ... క్షుద్రకా ... " ... .
క్షుద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ. క్షుద్రుఁడు.)
క్షుద్రమూలకము. సం. వి. అ. న. చిన్నముల్లంగి.
క్షుద్రశంఖము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల.
క్షుద్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అధముఁడు, 2. అల్పుఁడు; 3. లోభి, 4. హింసకుఁడు.
క్షుధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. క్షుత్తు ఆఁకలి.
క్షుధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆఁకలిగొన్నది.
క్షుపము. సం. వి. అ. పుం. మొలకగొమ్మలును, చిన్నకొమ్మలును గల చెట్టు.
క్షుభితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కలఁతపెట్టఁబడినది.
క్షుభ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——
క్షుమా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీలిచెట్టు; 2. నూనెయవిసె.
క్షురకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోరింటచెట్టు, 2. పల్లేరు, 3. ...
క్షురప్రము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధచంద్రబాణము. "అర్ధచంద్రః క్షురప్రస్స్యాత్." అని హలాయుధనిఘంటువు.
క్షురము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగలికత్తి, 2. గోరింట. 3. పల్లేరు.
క్షురి. సం. వి. ఇ. పుం. మంగలి.
క్షురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంగలికత్తి.
క్షుల్లకము. సం. వి. అ. పుం. నత్తగుల్ల. విణ. 1. అల్పము, 2. నీచము, 3. ...

క్షే.

క్షేత్రజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జీవుఁడు. విణ. నిపుణుఁడు.
క్షేత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పొలము, 2. పుణ్యస్థానము, 3. పెండ్లాము, 4. శరీరము, 5. సిద్ధస్థానము. (... క్షేత్రములు ...)
క్షేత్రజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ... క్షేత్రమునెఱిఁగినవాఁడు.
క్షేత్రియము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మఱియొకచోటఁ బుట్టినది (రోగము).
క్షేత్రియుఁడు. సం. విణ. అ. పరదారగమనుఁడు.
క్షేపణము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపించుట.
క్షేపణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓడదెడ్డుగడ; 2. వలనాటి వల.
క్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. విసురుట, 2. త్రోపు, 3. కాలము, 4. గర్వము, 5. ప్రేరణము.
క్షేపిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి శీఘ్రము. (క్షిప్రము శబ్దము)
క్షేపీయము. సం. విణ. (ఈ. ఈ. ఈ.)——పై——
క్షేమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి.
క్షేమంకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మేలుచేయువాఁడు.
క్షేమాత్రింశులము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయాణములయందు కట్టి తెచ్చుకొని యుండునట్టి గోనెసంచి కట్టగూడదొడుచు ఔషధము.
క్షేమము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కలిగినది రక్షించుట; 2. విణ. పుం. బలుసువాసన.
క్షైత్రము. సం. వి. అ. న. క్షేత్రముల సమూహము (క్షేత్రము = పరిమితి.)

క్షౌ.

క్షౌణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. మంచుతప్పనిదానికి నిర్మించిన ప్రాకారము మెండుకొండు.
క్షౌదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నూనెలు; 2. నీరు.
క్షౌద్రిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి క్షుద్రము. (క్షుద్రము = అల్పము.)

క్షోదీయము. సం. విశే. (క్షుద్ర శ.) మిక్కిలి క్షుద్రము. (క్షుద్రము=అల్పము.)

క్షోభము. సం. వి. అ. పుం. 1. కలఁత. 2. [illegible].

క్షోభించు. సం. అ. క్రి. కలఁగుట.

క్షోభిత ము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కలఁతపెట్టఁబడినది.

క్షౌ.

క్షౌద్రము. సం. వి. అ. న. 1. తేనె, 2. [illegible].

క్షౌమము. సం. వి. అ. న. 1. నారచీర, 2. నూలిదియగు నారచీర. 3. పట్టుపుట్టచీర. పుం. న. 1. తెల్లచీర; 2. [illegible] యేర్పఱచినగది.

క్షౌరము. సం. వి. అ. న. మంగలపని.

క్షౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలి.

క్ష్ణు.

క్ష్ణుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వాఁడిచేయఁబడినది.

క్ష్మా.

క్ష్మా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల 2. [illegible] అ. న. ము. 1. [illegible]; 2. [illegible]

క్ష్మాజము. సం. వి. అ. పుం. చెట్టు.

క్ష్మాభృత్తు. సం. వి. త. పుం. 1. కొండ. 2. రాజు.

క్ష్వి.

క్ష్వింక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱని మొగముగల [illegible]. అ. పుం. ము. ఎఱ్ఱని మొగముగల [illegible]

క్ష్వే.

క్ష్వేడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సింహనాదము; 2. [illegible] అ. న. ము. 1. [illegible]; 2. [illegible]. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]; 3. విషము. విశే. 1. [illegible] 2. [illegible].

క్ష్వేడితము. సం. వి. అ. న. సింహనాదము.

క్ష్వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింహనాదము. అ. పుం. ము. విషము.

క్ష్వేళితము. సం. వి. అ. న. సింహనాదము.

ఖ.

ఖ. ఒక యక్షరము.

ఖంగుఖంగు. దే. వి. [illegible] గొంతుక [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible] ఖంగుఖంగుమని [illegible]." [illegible]

ఖంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఛందోవిశేషము. విశే. కుంటిది.

ఖంజనము. సం. వి. అ. పుం. కుంటెనపిట్ట. [illegible] (అగారండము.)

ఖంజపాదము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఖంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. "[illegible] ఖంజరీమృదంగభేరీ [illegible]." [illegible]

ఖంజరీటము. సం. వి. అ. పుం. కుంటెనపిట్ట. [illegible] (అగారండము.)

ఖండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఖండకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

ఖండనము. సం. వి. అ. న. నఱకుట.

ఖండపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. శివుఁడు, 2. [illegible], 3. [illegible]

ఖండము. సం. వి. అ. [illegible] పుం. 1. తునక [illegible],

ఖండశర్కర. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

ఖండా. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఖండించు. సం. స. క్రి. తునకలుచేయు, నఱకు.

ఖండిక, ఖండ్రిక. గ్రా. చిన్నపల్లె

ఖండికము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము.

ఖండిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాయకుఁడు రాత్రి మఱియొకతె యింటికిపోయి [illegible] కోపము కొండు నాయిక, (దే. నాయిక.)

ఖండితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నఱకఁబడినది

ఖండీ. హిం. వి. పుట్టి.

ఖండీరము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

ఖండువా. గ్రా. వి. పైవస్త్రము

ఖంబు. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము, 2. స్వర్గము; 3. [illegible]; 4. ఇంద్రియము; 5. [illegible]; 6. [illegible], 7. [illegible], 8. సుఖము, 9. సున్న. (దే. ఖంబు.)

ఖగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి, 2. బాణము, 3. గ్రహము.

ఖగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. [illegible].

ఖగేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు.

ఖచరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి, 2. మేఘము, 3. గాలి

ఖచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. సూర్యుఁడు.

ఖచించు. సం. స. క్రి. [illegible]. (ఖచియించు అని [illegible] "[illegible]." [illegible])

ఖచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible].

ఖజనము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

ఖజాక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గరిటె.

ఖజానా. హిం. వి. ధనాగారము.

ఖటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బలపము.

ఖటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ——ఖై ——

ఖట్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె.

ఖట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నట్టియ; 2. పాడె.

ఖట్టికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేఁటకాఁడు.

ఖట్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పర్యంకము, మంచము.

ఖడ్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. ఖడ్గమనెడు మృగము. 3. ఖడ్గమృగముకొమ్ము.

ఖడ్గి. సం. వి. ఇ. పుం. ఖడ్గమృగము. విణ. కత్తికలవాఁడు.

ఖతమాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొగ; 2. మబ్బు.

ఖతిలకము. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ఖత్తు. హిం. వి. చీటి, ఉత్తరము.

ఖదిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముడుఁగుఁదామర. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

ఖదిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

ఖద్ది. దే. వి. బలము. "[illegible]" పాం. ౪, అ.

ఖద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. మిణుఁగురుపురుగు.

ఖద్యోతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ఖనకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. కందిరీఁగు, (చూ. ఖానకము.)

ఖనకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రవ్వువాఁడు, 2. కన్నపుదొంగ. విణ. త్రవ్వెడువాఁడు.

ఖని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రత్నములుపుట్టెడుచోటు, గని, (చూ. ఖాని.)

ఖనిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. గడ్డపార; 2. గుద్దలి.

ఖనిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార.

ఖపుటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible] గలవాఁడు.

ఖపురము. సం. వి. అ. పుం. 1. పోఁకచెట్టు; 2. పోఁకముక్క, 3. మూఁపురము, 4. కాకముష్టి.

ఖర. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము) న. ము. 1. ఎండుపోఁక; 2. గాడిద, 3. కంచరగాడిద. విణ. 1. వాఁడిమిగలది, 2. వేఁడిమిగలది.

ఖరకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ఖరకుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంగలిసాల.

ఖరణసుఁడు. సం. విణ. (బ. వ్రీ. అ. అ.) వాఁడియైనముక్కుగలవాఁడు, గడ్డముముక్కువాఁడు.

ఖరపుష్ప. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాయింటి.

ఖరమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణి.

ఖరము. సం. వి. అ. పుం. గాడిద.

ఖరాగా. హిం. క్రి. విణ. ఖరీగా, [illegible]

ఖరాశ్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఓమము.

ఖరీదు. హిం. వి. వెల.

ఖరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక రాక్షసుఁడు. విణ. 1. వాఁడిమిగలవాఁడు, 2. వేఁడిమిగలవాఁడు.

ఖరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గర్వము, 2. గుఱ్ఱము; 3. పల్లు, 4. శివుఁడు. విణ. తెల్లనిది.

ఖర్చు. హిం. వి. వ్యయము

ఖర్జువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. దురద; 2. ఒకానొక పురుగు, 3. చిట్టీఁదు.

ఖర్జూరము. సం. వి. అ. న. వెండి. పుం. 1. తేలు; 2. పేరీఁదు, 3. వి. ఖర్జూరవిశేషము.

ఖర్జూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టీఁదు.

ఖర్పరము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. పుఱ్ఱె.

ఖర్పరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలతుత్తము.

ఖర్పరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ.

ఖర్వటము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] (అరణ్యము.) [illegible] (అరణ్యము.) [illegible]

ఖర్వము. సం. వి. అ. న. సంఖ్యావిశేషము. విణ. 1. అధమము, 2. పొట్టి.

ఖలతి. సం. విణ. ఇ. బట్టతలవాఁడు.

ఖలపువు. సం. విణ (ఉ. ఊ. ఉ) కళ్లము ఊడ్చువాఁడు

ఖలము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు; 2. నేల; 3. [illegible]. పుం. కల్కము. విణ. 1. అధమము, 2. క్రూరము, 3. నీచము.

ఖలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కళ్లముల సమూహము, 2. ఖలుల సమూహము; 3. [illegible] గంధద్రవ్యము.

ఖలీనము. సం. వి. అ. పుం, న. గుఱ్ఱపుకళ్లెము, (చూ. ఖలినము.)

ఖల్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కళ్లములసమూహము; 2. ఖలుల సమూహము.

ఖల్లము. సం. వి. అ. పుం. 1. రోలు, 2. పల్లము, 3. వస్త్రవిశేషము; 4. చాతకపక్షి.

ఖల్వాటుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బట్టతలవాఁడు.

ఖసూచి. సం. విణ. ఇ. ప్రతిభలేనివాఁడు.

ఖస్వసము. సం. వి. అ. పుం. గసగసాలు.

ఖపోరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible], గరిడి.

ఖా.

ఖాండవము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రునియొక్క ఒకానొకవనము.

ఖాటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాడె, (చూ. ఖాటిక.)

ఖాణము. హిం. గ్రా. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

ఖాతికము. సం. వి. అ. న. అగడ్త, (చూ. ఖాతి.)

ఖాతము. సం. వి. అ. న. త్రవ్వఁబడినది, కొలను.

ఖాతకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. త్రవ్వువాఁడు, 2. అప్పుతీసికొనువాఁడు.

ఖాదకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. తినువాఁడు, 2. అప్పుతీసికొనువాఁడు.

ఖాదనము. సం. వి. అ. న. 1. తినుట, 2. తిండి, 3. పల్లు.

ఖాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తినఁబడినది.

ఖాదిరము. సం. వి. అ. పుం. కాచుచుండ.

ఖాద్యము. సం. వి. అ. న. తినఁదగినవస్తువు. విశే. తినఁదగినది.

ఖామంను. హిం. వి. యజమాని, స్వామి.

ఖాముఖా. హిం. క్రి. విశే. అగత్యముగా, తప్పక.

ఖాయము. హిం. విశే. స్థిరము, నిశ్చయము, రూఢి.

ఖారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుట్టి, పద్దుము (అఱ్ఱాంకము.)

ఖారీకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పుట్టెడు విత్తులు విత్తఁదగినది (పొలము.)

ఖాలీ, ఖాళీ. హిం. విశే. అక్రమింపఁబడనిది, వట్టి.

ఖాసా. హిం. విశే. స్వంతము.

ఖి.

ఖిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఖేదముపొందినది.

ఖిలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దున్నబడని (నేల); 2. చెడినది. (దున్నని నేలయందు వర్షమువలన పుట్టునది గడ్డము.)

ఖిలీభవించు. సం. అ. క్రి. చెడు. "క. ఉరగవిశాత్కారమార్గం బగుచు ఖిలీభవించుచుండగను." భా. ౫, అ.

ఖు.

ఖుద్దున. హిం. క్రి. విశే. స్వయముగా.

ఖురణసుఁడు. సం. విశే. (క. అ. అ. అ.) చప్పిడిముక్కువాఁడు.

ఖురము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొరిజ, 2. పశువులకు గల ద్రవ్యము.

ఖురముఖము. సం. వి. అ. న. బాణభేదము.

ఖురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాము, (చూ. ఖురలీ.)

ఖురాకము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.

ఖురాలకము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము.

ఖుర్దనము. సం. వి. అ. న. క్రీడ, ఆట.

ఖులాసా. హిం. వి. సౌఖ్యము, విశ్రాంతి.

ఖుల్లకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్వల్పము, అల్పము.

ఖుల్లసు. హిం. వి. విడుదల.

ఖే.

ఖేంఖాణము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము.

ఖేచరము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము.

ఖేచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవుఁడు. విశే. ఆకాశమున సంచరించువాఁడు.

ఖేటకము. సం. వి. అ. న. 1. డాలుబాణము, 2. గ్రామవిశేషము.

ఖేటము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. వంటకాండ్రుండెడుపల్లె, బ్రాహ్మణులుండెడుపల్లె (అగ్రహారము.) 2. డాలుబాణము, 3. సం. విశే. అధమము.

ఖేదము. సం. వి. అ. పుం. శోకము.

ఖేయము. సం. వి. అ. న. అగడ్త. పూర్వ. తిట్లపాలుపడఁగట్టిన అగడ్త. "శ్లో. వేదికావలయస్ఫారీ ఖేయము ... ప్రతిష్ఠాపితమీదృశ్యం" అని వాచస్పత్యము. సం. విశే. త్రవ్వఁదగినది.

ఖేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. క్రీడ, ఆట.

ఖై.

ఖైదీ, ఖైది. హిం. వి. చెఱసాలయందుంచఁబడినవాఁడు.

ఖైదు, ఖైదు. హిం. వి. చెఱ, కారాగారము.

ఖో.

ఖోడుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కుంటివాఁడు.

ఖోలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. శిరస్త్రాణము, 2. పోఁకవిత్తు, 3. పుట.

ఖ్యా.

ఖ్యాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధికెక్కినది.

ఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి, వాసి.

గ.

గ. ఒక యక్షరము.

గంగ. తద్భ. వి. విశే. 1. గంగానది, (సంగా శ. చూ.) 2. పెద్ద (గంగరావి చూ.) సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు (పంపరగంగ, గంగకుల-కావేరి, తుంగభద్ర, కృష్ణవేణి, గోదావరి, భాగీరథి, భీమరథి, తుంగభద్ర, పాతాళగంగ గోదావరి.)

గంగడోలు. దే. వి. ఆవులకును, ఎద్దులకును మెడక్రిందవ్రేలాడెడు తోలు, తోక్క.

గంగమయిలాపు. తద్భ. వి. (గంగమయిలా + అప్పు.) ఆవులకు వచ్చుసర్వసాధారణముగ అప్పు.

గంగమ్మ. తద్భ. వి. (గంగ + అమ్మ.) ఒకానొక గ్రామదేవత, (చూ. గంగాదేవి.)

గంగరావి. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

గంగరేగు. దే. వి. పెద్దరేగు, రేగుచెట్టు.

గంగాజలము. సం. వి. అ. న. వి. భార్యతోటీలము. "క. అత్తఱి గ్రుచ్చగంగాజలంబుతో బట్టింపఁగంగాజలంబులు." భా. ౧, అ.

గంగాధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, మిన్నువాగు పాలుండు.

గంగాళము. దే. వి. ఇత్తడి రాగిలోనగు వానిచేసిన పెద్దపాత్ర.

గంగ... దే. వి. 1. [illegible]; (గంగడు.) 2. [illegible] [illegible]

గంగద్దు. దే. వి. (గంగ + ఎద్దు.) [illegible] (చూ. గంగిరెద్దు.)

గంజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible] [illegible]

గంజి. దే. వి. అన్నరసము.

గంజిగుల్ల. దే. వి. [illegible]

గంజిలోటిక. వ్య. వి. [illegible]

గంజె. దే. వి. [illegible]

గంజెనగాలు. వ్య. వి. [illegible]

గంజోయి. దే. వి. [illegible]

గంజౌ. దే. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

గంట. ము. దే. వి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

గంటకట్టు. దే. ఇ. క్రి. [illegible]

గంటము. దే. వి. [illegible]

గంటలమ్మ. దే. వి. (గంట + అమ్మ.) [illegible]

గంటవేటు. వ్య. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

గంటి. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గంటు. దే. స. క్రి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible]

గంటుపొరంగి. వ్య. వి. [illegible]

గంటువెట్టు. దే. స. క్రి. (గంటు + పెట్టు.) [illegible]

గంటె. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]

గంటెగామ. దే. వి. [illegible]

గంట్లకపోరము. వ్య. వి. [illegible]

గంటుకానుగ. దే. వి. [illegible]

గంట్లము. దే. వి. [illegible] [illegible]

గండ. దే. వి. [illegible] (గండడు, గండరీవము చూ.)

గండడు. దే. వి. [illegible]

గండకత్తెర. దే. వి. [illegible]

గండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible]

గండగొడ్డి. దే. వి. [illegible]

గండగొడ్డలితొలుపు. వ్య. వి. [illegible]

గండపెండరు. వ్య. ఇ. స్త్రీ. (గండ + పెండరు.) 1. [illegible] 2. [illegible]

గండపెడ. దే. వి. [illegible] (చూ. గండ.)

గండపెండెము. వ్య. వి. [illegible]

గండపెండారము. వ్య. వి. (గండము + పెండారము.) [illegible]

గండభేరుండము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గండమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

గండము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] (చూ. [illegible]) 4. [illegible] 5. [illegible] 6. [illegible] 7. [illegible] 8. [illegible] 9. [illegible] 10. [illegible]

గండరగండడు. దే. వి. [illegible]

గండరించు. దే. అ. క్రి. భూట్టు. "ఎ, గీ. [illegible] గండరించిన [illegible]" భార. విరా. ౨, ఆ.-అం. ప్ర. భుట్టించు. "సీ. [illegible] శ్రీనందనుడు గండరించినట్లు." కూర్మ. 3, ఆ.

గండరలు. వై. వి. బ. [illegible]

గండరువు. దే. వి. [illegible] "క. [illegible]" భార. అను. ౧, ఆ.

గండపడము. వై. వి. తెం. "క. [illegible] గండపడము [illegible]" పా. ౮, ఆ.

గండశైలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొండనుండి జారిపడిన పెద్దఱాయి; 2. కొండ; 3. నొసలు.

గండాడు. దే. అ. క్రి. (గండు+ఆడు.) [illegible] "[illegible]" పా. ౯, ౯౦.

గండాలు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" య. ౪, ఆ.

గండాళి. సం. వి. స్త్రీ. [illegible]

గండి. వై. వి. 1. [illegible]*, "[illegible]" భా. ౫, ఆ.-2. [illegible]* "[illegible]" కా. ౧, ఆ.- 3. గండు*; "గండిగా [illegible]" భార. [illegible]. 3, ఆ.-4. [illegible]*.

గండిక. వై. వి. [illegible]

గండిగొంగ. దే. వి. [illegible]

గండివనము. వై. వి. [illegible]

గండీరము. సం. వి. అ. [illegible]. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

గండీరి. సం. వి. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible]

గండు. వై. వి. 1. [illegible]*; 2. [illegible]*, 3. [illegible]* "క. [illegible]" పా. ౪, ఆ.

గండుండు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గండూపదము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], ఎఱ్ఱ

గండూపది. సం. వి. స్త్రీ. [illegible], [illegible]

గండూషము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible] 3. [illegible]

గండూషించు. సం. స. క్రి. [illegible]

గండె. వై. వి. [illegible] "గీ. [illegible] గండెయును [illegible]" అను. ౫, ఆ.

గండోలము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గండోలి. సం. వి. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible], (చూ. [illegible])

గండ్ర. యు. దే. వి. 1. [illegible], 2. పెద్దది. (గండ్రవిసము) 3. [illegible] "శా. [illegible]" పా. ౫, ఆ.-వై. వి. [illegible] "ఉ. [illegible]" ఆని. ౪, ఆ.

గండ్రగీము. దే. వి. పెద్ద [illegible]

గండ్రించు. దే. స. క్రి. [illegible] "క. [illegible]" కాశి. ౨, ఆ.

గండ్రకిలు. వై. వి. [illegible] "[illegible]" య. ౨, ఆ.

గంత. వై. వి. 1. [illegible] "ఉ. [illegible]" కవి. ౧, ఆ.-2. [illegible]*.-సం. విశే. (యు. అ. ఋ.) పోవునట్టిది.

గంతవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) [illegible]

గంతు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" రా. ము, ౯౦.

గంతులాడు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] "క. [illegible]" ౯౦.- 2. [illegible] "ఉ. [illegible]" పా. ౧, ఆ.

గంత్రి. సం. వి. స్త్రీ. [illegible]

గందపట్టె. వై. వి. [illegible] "ఉ. [illegible]" కవి. ౭, ఆ.

గందపుగొండె. వై. వి. (గందము+గొండె.) [illegible] (ఇట్లు గందపుమల మొ.)

గందపుమాను. దే. వి. (గందము+మ్రాను.) [illegible]

గందపొడి. దే. వి. (గందము+పొడి.) [illegible]

గందము. వై. వి. [illegible]*

గంధకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గంధకారి. సం. వి. స్త్రీ. [illegible]

గంధకుటి. సం. వి. స్త్రీ. [illegible]

గంధగజము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గంధగర్భము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గంధనము. సం. వి. అ. న. 1 ఎత్తిగించుట 2. సలుగడుట, 3. శాస్త్రించుట; 4. వెలిగించుట.

గంధనాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నర్వాకి ?.

గంధపిండీతకము. సం. వి. అ. పుం. వలి ?.

గంధఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రియంగువు ?; 2, సంపెగ మొగ్గ, (చూ. గంధఫలి.)

గంధమాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకకొండ; 2 ఒకానొక కోతి; 3. మగతుమ్మెద; 4. మదపుటేనుగు.

గంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాసన; 2. గంధకము; 3. గర్వము; 4. లేశము; 5 సంబంధము.

గంధమూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవిశతపుము ?. 2. గొండెరెంద ?.

గంధమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గచ్చకతోము ?.

గంధమూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చుంచు, చుచుందరి.

గంధమృగము. సం. వి. అ. పుం. పునుగుపిల్లి.

గంధరసము. సం. వి. అ. పుం. బోళము, గోరసము.

గంధరాజము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక గంధద్రవ్యము ?.

గంధర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. మృగవిశేషము, 2. గుఱ్ఱము. 3. అంతరభావదశ, 4. మగకోయిల

గంధర్వహస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

గంధర్వుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2 పాటపాడువాడు.

గంధవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కల్లు, 2. వ్యాసునితల్లి; 3. నేల; 4. ఒకానొక పట్టణము.

గంధవహ. సం. వి. అ. స్త్రీ నాసిక, ముక్కు.

గంధవహుడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి, (చూ గంధవాహుడు.)

గంధసారము. సం. వి. అ. పుం. చందనము, గంధము.

గంధాఖువు. సం. వి. ఉ. పుం. గంధమూషి, చుంచు.

గంధాశ్మము. సం. వి న్. పుం. గంధకము.

గంధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.——హై.——

గంధిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడి గంధద్రవ్యము. ?.

గంధిలము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దమానిపసుపు, చలువ, వంశాకమగునది.

గంధోత్తమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మద్యము, కల్లు.

గంప. దే. వి. వెదురుబద్దలతో నల్లినది; బుట్ట, కండోలము.

గంపపులుగు. దే. వి. కుక్కుటము.

గంబుగ. హై. వి. కర్పూరము. "సీ. గంబుగ మొదలగుసుగంధద్రవ్యములు గాడమగుచున్నవి, గాజుపాత్రలు మెండుగ నున్నవి, గాలిరావంతయు సోకకుండ మూయబడిన." శుక. ౧, అ. (చూ. గంబూరము.)

గంబురా. హై. వి.——హై——"సీ. గంబురాపుష్పనుమనోహరసుగంధ పరిమళముల నెల్లెడ నెరయజేయగా." భాను. ౧, అ.

గంబూర్. హై. వి. కర్పూరము. "క. గంబూరములలితముగా, గంబూరపుంబువల్లుర్గ్యాన్వితలగ్, చిందులెత్తియుండిన పాదా, బంగారు గింకలకు తినసియుండేదగా." పా. ౨, అ. (చూ. గంబూరము. "సీ. లాలగంబూరంపు దీవిమొగమొగ్గులు నాటుతులవారూ.." పరు. ౬. అ.)

గంభారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్ముడు ?.

గంభీరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోతుగలది.

గంభీరవేది. సం. వి. న్. పుం. తోలుతోలుగుచుట్టును చెక్కుటకు తోడ్పడునట్టి ఆంకుశము తోడను పొడిచి యదలించినను లెక్కగానక మదముగ మెలగు మదపుటేనుగు.

గంహ్వరము. సం. వి. న్. పుం. గంభీరభావము.

గగనము. అర్థ. హై. విశే. దుర్లభము. "సీ. గగనమంటాపై ముంచినగలకన్న మరియొక చాలనదదలు" పరు 3, అ.—సం. వి. అ. న. ఆకాశము

గగుర. దే. వి. భయమాశ్చర్యములచేత మేనిపై వెండ్రుకలు నిక్కపొడుచుట, రోమాంచము

గగురుపాటు. దే. వి. రోమాంచముకలుగుట.

గగుర్పు. దే వి. రోమాంచము. (చూ గగుర్పు. "గగుర్పు పొడుపు." చంద్ర.)

గగురుపొడుచు. దే అ. క్రి. రోమాంచితమగు.

గగురుపొడుపు. దే. వి గగురుపాటు. (చూ గగుర్పొడుపు "సీ. మొగలిపూవులవాసన మోహమునకు జేర్చుదినముల మాటిమాటికి గగుర్పొడుపుగాగ." అన్న ౧౨, గం.)

గగ్గు. ము దే. అ. క్రి సంతోషించు హై. వి. సంతోషమువలన గద్గదమగుచుండు, గడిబి. "సీ. గద్గదాభాషయునొగాడిసి." అం, భా ప్ర. ౧.

గగ్గరు. దే వి. గగురుపొడుపు హైపాంగిరము

గగ్గులకాడు. దే. వి. ధాన్యము సాధ్యమ సంతతమముకాడు. "సీ. సిగ్గువదిలిరి యుర్వీశులు, బగ్గుతో రిపుమృత్యువంత్రమ విధాతకా. పగ్గు లయియుగ్రమునద్దరియ్యగ్గుల కాడై రాకానీ యియుమగ్గురగ్." రాధి. ౭, అ (ఇక్కడ ప్రయోగమునందు గగ్గులకాడై అనగా గగ్గుల కాడవంతటిదైయుడు, బిడ్డాయి అని యర్థము.)

గగ్గులు. దే. వి. వి. గింజలురాల్చిన కంకులు. (గగ్గులు బల్లలో రాలి తినుదురు.)

గగ్గర. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (ఇది తెల్లగగ్గర, నల్లగగ్గర అని ద్వివిధము.)

గగ్గోలు. దే. వి. కలత, క్షోభము. "గా. అప్పుడుకొండలమృగ యులయ్యెదవి దూలి, వారలంతనెల్లటల గగ్గోలునొందు, తొటిలోపలయుచుక్కలు తెలియ, బయలుదెలసుంగొంచితి ప్పల్లైలందు." రసి. ౧, అ

గగ్గోలుపడు. దే అ. క్రి. (గగ్గోలు+పడు.) కలగు, క్షోభించు. "ద్వి. తిరోళ్ళుకుండునమ్ముటలచేతోలు, గాలకీలకుడల్ల జలుపాయమనుయబ నమగ్గోలువడి మారిబెలుము." బస. ఫా. 3, అ.

గచ్చ. దే. వి క్రచ్చుట మొదటిమొక్క.

గచ్చు. ము. దే. వి. 1. గారి, "గా. లెక్కు తెచ్చబట్టు నద గచ్చుం గొనసాన్సలవింత." రాధి. ఫా. ౬, అ.—2. భూతల, ఇట్లు, ఆవునుతోటకొమ్మచెక్కు గచ్చుతమువ్వ విశాలమ, లం

[illegible] అను. ౫, ఆ.—3. [illegible] అను. [illegible] (మాల.) [illegible] అం, [illegible]

గచ్చుకొను. దే. స. క్రి. [illegible] ఉ. [illegible]

గచ్చులాడి. దే వి. (గచ్చులు+ఆడి.) [illegible]

గచ్చువిచ్చు. దే. అ. క్రి. (గచ్చు+విచ్చు) [illegible] అం, [illegible]

గజకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గజత. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

గజదంతము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గజనిమీలనము. సం. వి. అ. న. [illegible]

గజభక్ష్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

గజము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఏనుగు. ([illegible]) —2. [illegible]; 3. [illegible]

గజయాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible]

గజపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గజాననుడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుడు, [illegible]

గజిబిజి. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గజిబిజించు. దే. అ. క్రి. [illegible] ఉ. హరి. 3, ఆ.

గజ్జ. [illegible]

గజ్జము. దే. వి. [illegible]

గజ్జి. దే. వి. [illegible]

గజ్జెలు. [illegible] స్త్రీ. [illegible]

గజ్జె. [illegible]

గజ్జెగజ్జె. దే. వి. [illegible] హరి. 3, ఆ.

గజ్జెనిమ్మ. [illegible]

గజ్జెము. దే. [illegible]

గజ్జు. దే. వి. [illegible]

గజ్జా. [illegible] 3, ఆ.

గజ్జారము. [illegible]

గటక. దే. వి. [illegible]

గట్ట. [illegible]

గటన. [illegible]

గట్టి. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

గట్టించు. [illegible] క్రి. [illegible]

గట్టనబోడ. దే. వి. [illegible] 3, ఆ.

గట్టిప. [illegible]

గట్టివా. [illegible] 1. [illegible] 3, ఆ.—2 [illegible] 3, ఆ. [illegible]

గట్టివాడు. [illegible]

[illegible]

గట్టు. వై. వి. 1. పర్వతము; 2. గండి*.

గట్టుఁద్రిమ్మరి. వ్య. వి. (గట్టు+ద్రిమ్మరి.) కోఁతి, [illegible]. "అగ్గట్టుఁద్రిమ్మరి [illegible]." [illegible]. (గట్టు తిప్పతిమ్మరి, [illegible] మొ.)

గట్టుతాలుపు. వ్య. వి. విష్ణువు, నగధరుఁడు.

గట్టుదాయ. వై. వి. ఇంద్రుఁడు, నగవైరి.

గట్టువాలు. వ్య. వి. సైరంధ్రి. ([illegible])

గట్టురాచూలి. వ్య. వి. పార్వతి, గిరిజ.

గట్టులఱేఁడు. వ్య. వి. హిమవంతుఁడు, నగాధిపుఁడు. (గట్టులరాయఁడు, గట్లరాయఁడు మొ.)

గట్టువాలు. దే. వి. [illegible] "[illegible]." [illegible].

గట్టువిలుకాఁడు. వ్య. వి. శివుఁడు, శైలధన్వుఁడు. (గట్టువిలుకాఁడు మొ.)

గట్టువిలుతుఁడు. వ్య. వి.——పై——(గట్టు [illegible] మొ.)

గట్ట్రాచూలి. వ్య. వి. [illegible]. "[illegible]." వై. [illegible].

గడ. వై. వి. 1. [illegible]; ([illegible], [illegible], [illegible] మొ.)—2. [illegible]; "[illegible]." [illegible].—3. [illegible]*; "[illegible]." [illegible].—4. [illegible]*. "[illegible]." ([illegible]) [illegible].

గడగడ. [illegible].

గడగడలు[illegible]. [illegible]. (గడగడలు+[illegible].) [illegible]. ([illegible].)

గడచీల. వ్య. [illegible].

గడన. వై. వి. 1. [illegible]. ([illegible] అని [illegible].) [illegible].—2. [illegible]. "[illegible]." [illegible].—3. సంపాదనము*. "[illegible]."

గడనకత్తె. వై. వి. [illegible].

గడనపడఁతి. వ్య. వి.——పై.——

గడప. దే. వి. వాకిటి క్రిందిభాగము, దేహళి, (రూ. గడపు.)

గడబడ, గడిబిడి. గ్రా. వి. అల్లరి, అతితొందర.

గడము. [illegible]. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].—సం. [illegible]. 1. [illegible], 2. [illegible].

గడసంచె, గడమంచె. హిం వి. [illegible].

గడసాదన. వై వి. పాము, వ్యాయామము.

గడసి. దే. వి. [illegible]. (అర్థ.)

గడి. దే. వి. ఎల్ల, [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గడించు. వై. స. క్రి. 1 సంపాదించు; ([illegible] అనియు.) 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గడికాళ్లువేయు. దే స. క్రి. (రెండు రెండు [illegible]) [illegible]. ([illegible].)

గడితపడు. వై. అ. క్రి. (గడితము+పడు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గడితము. వై. వి. 1. [illegible], "[illegible]." [illegible].—2. [illegible]. 1. [illegible]; 2. [illegible] "[illegible]." [illegible].

గడిత్రాడు. దే. వి. (రెండు రెండు [illegible]) [illegible].

గడిదేలు. దే. అ. క్రి. (గడి+తేలు.) [illegible]. ([illegible].)

గడిదొంగ. దే. వి. [illegible].

గడిపోటు. దే. [illegible].

గడియ. వై. వి. 1. [illegible]; 2. గడి [illegible].

గడియారము. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గడు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గడులుఁడు. సం. [illegible]. ([illegible].) [illegible].

గడువు. [illegible]. దే. వి. [illegible]. సం. [illegible].

గడుసరి. దే. [illegible]. (గడుసు+అరి.) 1. [illegible]; 2. [illegible]; ([illegible].) 3. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గడుసు. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. ([illegible] గడుసు [illegible].) [illegible]. 1. [illegible], 2. [illegible].

గడుసువడు. వ్య. అ. క్రి. (గడుసు+పడు.) ధిరుఁడగు. "క. వెడవెడమున్కృతహోరత, నడవడిగడిదిటి సురుజవముశీఘ్రంబన్, గడుసుపడి ప్రత్యయుఁడు, పడికోరిచిదంగపరత రాటుగా పూనెన్." పాండు. 3, అ.

గడె. వై. వి. గడియయొక్క రూపాంతరము.

గడెకాఁడు. అర. వి. బల్లెముగలవాఁడు, పోటరి.

గడ్డ. వై. వి. 1. ముంత, 2. వ్రణము; 3. మంటిపెల్ల*; "క. [illegible] గ్రీష్మకాలమున [illegible] పెను గా, [illegible] గడ్డయుఁ జారెన్." భా. అను. ౨, అ—4. దీవము.* "[illegible] నదిక సముత్కరతరిణాంతమైనవదుగడ్డ [illegible]." భో. ౫, అ.

గడ్డపలుగు. వ్య. వి. గుంటకపలుగు. (చూ. గుంటక, పలుగు.)

గడ్డపాఱ. వ్య. వి. నేలపెల్లగించెడు పాదవిశేషము, ఖనిత్రము. "సీ. వాఁడుకొల్యమురుంచిపవమునుఁబలరయు, కల్యహాదత [illegible] దప్పులలదనము, గడ్డపాఱలనైన దెఃగాదుమించి, పెద్దులకవిత్రి యుఁడునపెనుఁగడు." శా. ౬, అ.

గడ్డప్రాయ్య. వ్య. ఽ. గడ్డలుగా ఏర్పడిన ప్రాయ్య. (చూ. ప్రొయ్య.)

గడ్డము. వై. వి. 1. చిబుకము*, 2. శ్మశ్రువు*. "వ. అర్థ నారీశ్వరం బురుమందుగాఁడు గడ్డంబులెనిక్రీంబున యోవ గాదు." శారి 2, అ.

గడ్డి. దే. వి. తృణము, తృణము.

గడ్డిపాము. దే. వి. బారెడుమైన పాము.

గడ్డిపిట్ట. వ్య. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. పిలిపిట్టలు గడ్డిపిట్టలు కోటలు బంగరుపిచ్చుకల్ పసుపుముక్కలు." వసు. ౧, అ.

గడ్డిపోద్దు. దే. వి. పుట్టకుదురు.

గడ్డు. దే. విగ. 1. అసాధ్యము; 2. [illegible]. (గడ్డుపసులు, గడ్డుకాలము. మొ.)

గడ్డుకొను. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "క. యాదవపతిమీఁద రామ్యకంబులక్ష్యుఁడ గడ్డుకొనిన భూభారిత్యువదనంబున నుత్పతిల్లి తుగ్గులెఱుంగులు." ధి. ౫, అ.

గణకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జోస్యుఁడు; 2. కరణము వాఁడు. (మేదిన్యాదినిఘంటువులందుంబెడి ఇగారమధ్యమముగా నున్నది.)

గణగణ. దే. వి. ఘంటాధ్వనియందగుననుకరణము. (గంట గణగణ మ్రోగుచున్నది.)

గణన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. వ. ఎన్నిక.

గణనీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఎంచఁదగినది.

గణపతి. సం. వి. ఇ. పుం. వినాయకుఁడు.

గణము. సం. వి. పుం. 1. సమూహము; 2. ప్రమథుల సమూహము; 3. సేనావిశేషము. (ఇరువదియేడు రథములు అన్ని యేనుఁగులు ఎనుబదియొక్క గుఱ్ఱములు నూటముప్పదియైదు కాల్బంట్లును గలది.)

గణరాత్రము. సం. వి. అ. న. పెక్కురాత్రుల సమూహము.

గణరూపము. సం. వి. అ. పుం. జిల్లేడుచెట్టు.

గణహాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లకచోరము; 2. [illegible].

గణాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వినాయకుఁడు; 2. శివుఁడు.

గణి. సం. వి. ఇ. పుం. పొంకముగా వేదాధ్యయనము చేసిన వాఁడు.

గణించు. సం. స. క్రి. 1. ఎంచు; 2. లెక్కపెట్టు.

గణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వేశ్య; 2. ఆడేనుఁగు; 3. అడవి మొల్ల, 4. నల్లి.

గణికారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లి.

గణితము. సం. వి. అ. న. గణితశాస్త్రము, అంకవిద్య. విశే. ఎంచఁ బడినది.

గణితవ్యము. సం విశే. (అ. అ. అ.) ఎంచఁదగినది.

గణెలు. దే. వి. ఎద్దు అంకెవేయుటకొఱకువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము "ఎ, కి. గంధరోధానుబంధిభృశ్వంథయములు, ఘుం కృతులఁ జేసగిల్లఁబంకెలిడుచు, పరమకరుణఁ బెరుగన్నయుఱడిచిరనఁగ, [illegible] దరియించుచునప్పటఁజొరబడ్డ." [illegible] ౧, అ. (గంటలుగణెల్లని మ్రోఁగుచున్నవి. వాఁడు గణెల్లని కూలఁబడు చున్నాఁడు.)

గణుతి వై. వి. 1. ఎన్నిక, 2. స్తోత్రము*; 3. లెక్కము*. (చూ. గణుతించు.)

గణుతించు. వై. స. క్రి. 1. ఎంచు; "పు. తెచ్చినవస్తుకోటి గణుతింపఁగన్యాశక్యమొగాండి." పరవ. 2, అ.—2. స్తోత్రము చేయు*, 3. లెక్కముచేయు* "[illegible] గణుతిం చు." పరవ. 3, అ.

గణెము. దే వి. పెనుదారులు ధరించెడి అల్పరాము.

గణేయము సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఎంచఁదగినది.

గణ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఎంచఁదగినవాఁడు.

గతపడు. వి. అ. క్రి. (గతము+పడు.) 1. చెడు; 2. [illegible]. "వ్య. వారిశేషములురాశీభూతవించు, [illegible] దంఁడి." రా. యు, ౯౦

గతము. సం. ఽ. అ. న. [illegible]. విశే. 1. [illegible]; 2. తెలియఁబడినది.

గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పోక; ([illegible] భోగము, నాశము.) 2. త్రోవ 3. [illegible] త్రోవ, 4. తెలివి; 5. ఉపాయము; 6. [illegible] ఆధారము. (ఈ యర్థమునకు తెనుఁగున వాడుక.)

గతించు. సం. అ. క్రి. 1. చెడు; 2. [illegible].

గతుకు. దే. స. క్రి. ఎంగిలించు. [illegible] "[illegible] గతుకుచు." [illegible] ౨, అ.—2. ఎంగిలించుట.

గత్త. దే. వి. ఎరువు. (చూ. [illegible])

గత్తర. దే. వి. [illegible] గత్తరపడ్డాఁడు.)

గత్తు. దే. వి. [illegible].

గద. సం. వి. [illegible] గదయు. అ. పుం. ను. తెలుగు. డు. [illegible]

గద[illegible] [illegible] క్రి. గద్దించు.

[illegible]డు. సం. వి. అ. పుం. గదయున్నవాఁడు, విష్ణువు.

గదాధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గదనియస్త్ర, విష్ణువు.

గది. ఉర. దే వి. ఇంటిలోపలియఱ. సం. వి. ఇ. పుం. గదను ధరించినవాఁడు, విష్ణువు. వి. తెవులుగలవాఁడు.

గదుకు. దే. స. క్రి. ఎంగిలిచేయు. "ద. [illegible] గదుకుమనెట్టివారి [illegible]" పాం. ౧, అ.—వి. ఎంగిలిమెతుకు. (గతుకుయొక్క రూపాంతరము.)

గదుము. దే. స. క్రి. గద్దించు. "శా. [illegible]" భాస. 3, అ.

గదుముకొను. దే. స. క్రి.——పై.——"క. [illegible]" ఉ. ౫, అ. (పావ్వర్థమున కొను.)

గదురు. దే. వి. చెదుఱంపు, దుర్గంధము. "ద [illegible]" పాండు. ౨, అ.

గద్గదము. సం. విం. (అ. అ. అ.) దగుత్తిక పలికెడి (మాట.)

గద్గదస్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎనుబోతు; 2. దగుత్తిక [illegible].

గద్గదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దగుత్తిక.

గద్దె. వై. వి. పక్షివిశేషము, గృధ్రము.

గద్దగోరు. వై. వి. రోగవిశేషము. "క [illegible]" పం. ర, అ.

గద్దసుక్కువాఁడు. తద్. విం. (చూ.) [illegible]

గద్దరి. దే. విం. [illegible] "[illegible]" [illegible] గా. 2, అ.

గద్దరి[illegible] [illegible] "ఉ. [illegible]" [illegible] (పావ్వర్థమున వాఁడు.)

గద్దించు. [illegible] క్రి. [illegible] "మ. [illegible]" ౧, అ.

గద్దియ. వై. వి. 1. [illegible] 2. సింహాసనము. (చూ. గద్దె.)

గద్దువ. దే. వి. గడ్డము. "శీ. [illegible]" ౪, అ.

గద్దె. వై. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] "శీ. [illegible]" [illegible] ౨, అ. (గద్దియయొక్క రూపాంతరము.)—[illegible] 3, అ.—[illegible]

[గ]ద్దెపాంకము. తద్. వి. [illegible] "శీ. [illegible] గద్దెపాంకము చెప్పఁగలరు గా." చంద్రా. 3, అ.

[గ]ద్యము. సం. వి. అ. న. వచనము విం. చెప్పఁదగినది.

[గ]ద్యాణము. సం వి అ న. ఒక బంగారునాణెము, వరహా.

[గ]నగన. దే. వి. 1. [illegible] "శీ. [illegible]" [illegible] 3, అ.—2. [illegible] "క. [illegible]" [illegible] ర, అ. ([illegible])

గనప. దే. విం. [illegible] "[illegible]" పారి. [illegible], అ.

[గ]నయము. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" భాగ. స్త్రీ ౨, అ.—2. [illegible] "క. [illegible]" పా. ర, అ.

[గ]ని. వై. వి. 1. బంగారులోనగునవి పుట్టుచోటు, 2. [illegible] "ఉ. [illegible]" [illegible] 3, అ.

[గ]నిమ. దే. వి. [illegible]

[గ]నియ. వై. వి. ఖండము. "శీ. [illegible]" రా. యు, కాం.

[గ]నీము. దే. వి. [illegible] "ఉ. [illegible]" ఉ, రా. 2, అ.

[గ]నుపు. దే. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

[గ]నె. వై. వి. [illegible] "శీ. [illegible]" అను. ౨, అ.

గన్నరాకమ్ము. తద్. వి. (గన్నెర + ఆకు + అమ్ము.) [illegible] "శ. [illegible]" భాగ. [illegible] 3, అ.

గన్నెరు. దే. వి. గన్నేరుయొక్క రూపాంతరము.

గన్నేరు. దే వి. [illegible] (ఎఱ్ఱగన్నేరు, తెల్లగన్నేరు, పచ్చ గన్నేరు అని ఇది త్రివిధము.)

గపటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పరిగపైరు.

గప్పాలు. హిం. వి. బంధాలు, అతిశయపుమాటలు.

గబిలు. దే. వి. [illegible] (అ [illegible])

గబ్బాటు. దే. వి. [illegible] ([illegible])

గబ్బి. వై. వి. గాంధర్వ్యమునకుఁ బట్టిన [illegible] పేరు. "ఉ. పులియును బూదిగాఁడ [illegible] కుండా [illegible], గబ్బి [illegible] శైలమ్ములు [illegible] వాయువేగ [illegible] గబ్బి [illegible] గ్రహించి యుద్ధతిన్." పాన్ఢు. ౪ ఆ.—విశే. గర్వముగలవాఁడు. "[illegible] గబ్బితనం బెఱుంగఁడు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

గబ్బితాయి. దే. వి. గబ్బిలము, శైలపాయి.

గబ్బిలము. దే. వి.——వై.——

గబ్బిలాయి. దే. వి. గబ్బితాయి యొక్క రూపాంతరము.

గబ్బిలి. దే. క. [illegible] (గబ్బుచేయునది.)

గబ్బిస. దే. వి. ఒకానొక మూలిక.

గబ్బు. యు. దే. వి. దుర్గంధము. "[illegible] గబ్బు [illegible]." వై. 3, ఆ.—వై. 1. గర్వము, "క. [illegible] గబ్బు [illegible]." పాండు ౧, ఆ.- 2. మదము*.

గబ్బుచీఁకటి. దే. క. గాఢాంధకారము.

గబ్బు చెంకి మెకము. ద్వి. వి. పినుగు.

గబ్బులుఁగు. దే. వి. ఒకానొక [illegible], దానంతము. "క. [illegible] గబ్బులుఁగు [illegible]." [illegible] ౬, ఆ.

గభస్తి. సం. వి. ... స్త్రీ. అగ్నిపెండ్లాము. పుం. 1. సూర్యకిరణము, 2. సూర్యుఁడు.

గభీరము. సం. విశే. (అ. అ. గా.) గంభీరము యొక్క రూపాంతరము.

గభీరిమ. సం. వి. ఇ. పుం. గంభీరిమ యొక్క రూపాంతరము.

గభోళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఓలగుడిసె, [illegible].

గమకము. ఉథ దే. వి. యత్నము. "గమకము [illegible]." య. ౧, ఆ.—విశే. 1 అధికము; "శ. [illegible] గమకించి [illegible]." [illegible] ౫, ఆ.- 2. మనోజ్ఞము. "ద్వి. [illegible] గమకము [illegible]." రా, బాల, ౯౦.—సం. వి. అ. పుం. సంగీతశాస్త్రమునందు స్వరవిన్యాసభేదము. స. విశే. [illegible].

గమకించు. దే. అ. క్రి. యత్నించు. "ద్వి. చంద్రహాసం [illegible] గమకించు." రా. సుం, ౯౦.

గమగమ. దే. వి. వాసనగొట్టుటయందగు ఏకారుదము. "గమగమ [illegible]." పాన్ఢు. ౨, ఆ.

గమగమించు. దే. అ. క్రి. గమగమయని వాసనగొట్టు. "ఎ, [illegible] గమగమించ." [illegible] ౪, ఆ.

గమనము. సం. వి. అ. న. 1. పోక; 2. ప్రయాణము; 3. తలఁపు. "ఉ. [illegible] గమనం [illegible]." వై. 3, ఆ.

గమనించు. సం. అ. క్రి. 1. పోవు; 2. తలఁచు. "[illegible] గమనించు [illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

గమనిక. ఉథ. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]

"సీ. మంత్రివర్గము [illegible], గమని [illegible] సంస్తుతులయ్యె." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

గమము. సం. వి. అ. పుం. 1. పోక; 2. ప్రయాణము; 3. త్రోవ.

గమాయించు. దే. అ. క్రి. గమగమించు. "మ. [illegible] గమాయించు [illegible] ఘ్రాణము." [illegible] ౧, ఆ.

గమి. దే. వి. సమూహము. విశే. కలుచు. "గమి [illegible]." భార. కర్ణ. 3, ఆ.

గమించు. సం. అ. క్రి. పోవు. (గమియించు అనియు.)

గమికత్తె. ద్వి. వి. అంతఃపురమునందు కావలియుండెడు ఆఁడుది. "క. గమికత్తెలగోవపుఁడా, [illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

గమికాఁడు. దే. క. 1. అధిపతి, "సీ. [illegible]." య. 3, ఆ.— 2. సేనాధిపతి, "[illegible]." [illegible]—3.— [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౫, ఆ.

గమిగొను. దే. అ. క్రి. ప్రోగుపడు. "క. [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

గమ్మత్తు. హిం. క. వేడుక.

గమ్ము. దే. వి. వాసనగొట్టుటయందగు [illegible]. "ఎ, [illegible] గమ్ము [illegible]." వసు. ౫, ఆ.

గమ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పొందఁదగినది.

గయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తీర్థవిశేషము. అ. పుం. [illegible]. ఒక చక్రవర్తి.

గయాళము. దే. వి. గయ్యాళము యొక్క [illegible].

గయాళి. దే. విశే. గయ్యాళి యొక్క [illegible].

గయాళించు. దే. అ. క్రి. గయ్యాళించు యొక్క [illegible]రూపాంతరము.

గయాళు. దే. వి. [illegible].

గయ్యాళము. దే. వి. [illegible].

గయ్యాళి. దే. విశే. ([illegible]) [illegible] మాటా డునది.

గయ్యాళించు. దే. అ. [illegible] మాటాడు. "క. [illegible] గయ్యాళించు [illegible]." [illegible] 3, ఆ.

గర. దే. వి. [illegible].

గరగ్గు. [illegible] క్రి. గద్దించు. "[illegible]." [illegible] ౬, ఆ.

[illegible] అ. క్రి. గరగు, గద్దించు.

గరగ. వై. వి. 1. చిన్నకుండ*; "ద్వి. [illegible]" రా. యుం, [illegible].—2. [illegible] చిన్నపాత్రము. "గీ. [illegible]" భార. అను. [illegible]

గరగడ. దే. వి. (గరగ+గడ) [illegible] చిన్నపాత్ర [illegible] పాత్రములలో [illegible] చేసిన [illegible] పాత్రవిశేషము.

గరగర. దే. విశ. నిర్ఘోషము, నిర్మలము. "గీ. [illegible] గరగర [illegible]" భార. విరా. ౧. ఆ. ([illegible] గరగరని [illegible])

గరగరిక. దే. వి. 1. [illegible] "గీ. [illegible] గరగరికలు [illegible]" అను. ౧, ఆ.—2. అందము. "గీ. [illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

గరటి. సం. వి. [illegible] పుం. [illegible] (చూ. [illegible])

గరదుఁడు. సం. సం. (అ. అ. అ.) విషము పెట్టువాఁడు.

గరము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] (చూ [illegible]) 2. [illegible] "[illegible]" అ, పా. త్రి. భా.

గరపడు. వ్య. అ. క్రి. (గర+పడు.) [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible] ౭, ఆ.

గరళము. సం. వి. అ. అ. న. 1 విషము; 2. [illegible] 3. [illegible]

గరాగరి. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] (చూ. [illegible])

గరాయి. వై. విశ. దుష్టుఁడు*.

గరిఁటె. వై. వి. [illegible] (చూ. గంటె.)

గరిడి. [illegible] 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible]*; "[illegible]" (చూ. గరిడీ. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ)—3. [illegible]*; [illegible] "[illegible] గరిడి, [illegible]" [illegible]—4. [illegible] "[illegible] గరిడి [illegible]" [illegible], ఆ.

గరిడిముచ్చు. వ్య. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]. ౨, ఆ.

గరిడీయ. వై. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౭, ఆ

గరిత. వై. వి. 1. ఇల్లాలు; 2. పతివ్రత*. "[illegible]" [illegible]

గరిమ. సం. వి. న్. స్త్రీం. గొప్పతనము, (చూ. గరిమము.)

గరిమిడికొక్కు. దే. వి. పందికొక్కు, [illegible]. "గీ. [illegible] గరిమిడికొక్కు [illegible]" [illegible]. ౪, ఆ.

గరిడియము. వై. వి. పటాటోపము.

గరివించు. వై. అ. క్రి. గర్వించు. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

గరిష్ఠము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి గురువు.

గరిసె. వై. వి. 1 ధాన్యముంచెడుగాదె*. "గీ, [illegible]" [illegible]. ౧, ఆ.—2. [illegible]*.

గరిసెబావి. వై. వి. [illegible]

గరీబు. హిం. వి. బీదవాఁడు.

గరు. దే. వి. రోమాంచము "గీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

గరుజా. హిం. వి. అక్కర, అవసరము.

గరుటామంతుఁడు. వై. వి. గరుత్మంతుఁడు

గరుడాలమంతుఁడు. వై. వి. [illegible] "గీ. [illegible]" [illegible], ఆ.

గరుడకంబము. వై. వి. (గుడియెదుటి) గరుడస్తంభము. "గీ. [illegible]" [illegible], ఆ.

గరుడధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుఁడు.

గరుడపచ్చ. వై. వి. మరకతము "గీ. [illegible]" [illegible] ౭, ఆ

గరుడసరులు. వై. వి. బ. [illegible]

గరుడాగ్రజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుని యన్న, అనూరుఁడు.

గరుడి. వై. వి. గరుత్మంతుఁడు "గీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ

గరుడిరవుతు. వై. వి. విష్ణువు, గరుడవాహనుఁడు.

గరుడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, గరుడి.

గరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. పక్షము, ఱెక్క.

గరుత్మంతము. సం. వి. న్. పుం. పక్షి.

గరుత్మంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. గరుడుఁడు, గరుడి.

గరుపాటు. వ్య. వి. గగురుపాటు. "వ. [illegible]" [illegible], 3, ఆ.

గరుపాటుపొందిన. వ్య. వి. [illegible]

గరుపారు. దే. అ. క్రి. రోమాంచితమగు. "గీ. [illegible]" భార. విరా. ౪, ఆ.

గరుము. వై. విశ. [illegible] (గరువ[illegible]

గరువము. వై. వి. 1. గర్వము, "క. [illegible]" అర్జు. 2. గౌరవము, "ద. [illegible]" 3. బరువు. "ఉ. [illegible]" ...

గరువు. యు. దే. వి. చెంత. "ద. [illegible]" —వై. విశే. [illegible] (కేం) "క. [illegible]"

గరుసు. యు. దే. వి. 1. మర్యాద, తీరు; "క. [illegible]" భార. ద్రో. ౫, ౫. "క. [illegible]" —2. [illegible] —వై. విశే. [illegible] (కేం) "క. [illegible]"

గర్గరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెరుగుచిలుకుకుండ, తరికడవ.

గర్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. (మేఘములోనగువాని) ధ్వని, 2. సింహనాదము.

గర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. (మేఘములోనగువాని) ధ్వని, 2. ఘోషము.

గర్జించు. సం. అ. క్రి. 1. (మేఘములోనగునవి) ధ్వనించు, 2. ఘోషించు.

గర్జితము. సం. వి. అ. న. (మేఘములోనగువాని) ధ్వని. పుం. మదపుటేనుఁగు.

గర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. పల్లము, 2. [illegible], 3. త్రిగర్తదేశము.

గర్తాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక, 2. పందికొక్కు.

గర్దభము. సం. వి. అ. న. తెల్లకలువ. పుం. 1. గాడిద, 2. [illegible]

గర్దభాండము. సం. వి. అ. పుం. కలజువ్వి.

గర్ధనము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) [illegible]

గర్భకము. సం. వి. అ. న. [illegible] పూదండ.

గర్భము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు, 2. కడుపులోనిబిడ్డ; (గర్భసంస్కారములు మూఁడు. అధానము, పుంసవనము, సీమంతోన్నయనము.) 3. బిడ్డ; 4. ఒక నాటకసంధి. (చూ. సంధి.)

గర్భాగారము. సం. వి. అ. న. లోపలిగది, ఓవరి.

గర్భాశయము. సం. వి. అ. పుం. గర్భమును [illegible] సంచి, మావి.

గర్భిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చూలాలు, అంతర్వత్ని.

గర్ముత్తు. సం. వి. ఉ. న. [illegible], గంటె.

గర్వము. సం. వి. అ. పుం. 1. అహంకారము; 2. [illegible]

గర్వి. సం. విశే. (ఇ. ఈ. ఇ.) గర్వముగలవాఁడు.

గర్వించు. సం. అ. క్రి. గర్వపడు.

గర్వితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గర్వించినవాఁడు.

గర్హణము. సం. వి. అ. న. నింద దూఱు.

గర్హించు. సం. స. క్రి. నిందించు, దూఱు.

గర్హితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నిందింపఁబడినది.

గర్హ్యవాది. సం. విశే. (ఇ. ఈ. ఇ.) (చూ.) [illegible]

గర్హ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. అధముఁడు; 2. నిందింపఁదగినవాఁడు.

గలగల. దే. వి. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. ([illegible])

గలగలలాడు. దే. అ. క్రి. (గలగల + అడు.) గలగలయని మ్రోఁగు.

గలాగల. దే. వి. [illegible] "ఉ. [illegible]" భార. ద్రో. ౧, ౫.

గలి. వై. వి. 1 [illegible]; 2. [illegible] "ఉ. [illegible]" ..., [illegible] ౪, ౫.

గలిక. దే. వి. [illegible]

గలికచెక్క. దే. వి. [illegible] ([illegible])

గలికమ్మి. దే. వి. (గలుసు + కమ్మి.) [illegible] ([illegible])

గలికమూఁకులు. దే. వి. [illegible]

గచిటిప్ప. దే. వి. [illegible]

గటిబద్ధ. దే. వి. (గలుసు + బద్ధ.) [illegible] ([illegible])

గలుకు. దే. వి. [illegible] "[illegible]"

గలుగు. దే. వి. [illegible]

గలుప. వై. విశే. 1. [illegible] "క. [illegible]" భార. [illegible] "[illegible]"

గల్లు. దే. వి. [illegible] "ఎ, క. [illegible]" ..., ౪, ౫.

గల్లె. దే. వి. [illegible] ([illegible])

గలంతము. వై. వి. [illegible] "ఉ. [illegible]" వై. ౬, ౫.

గలగల. [illegible] "క. [illegible]" రామా. ౭, ౫.—2. [illegible]

[illegible] "[illegible]" [illegible]

గలతరించు. దే. స. క్రి. (పసు) [illegible]. ([illegible])

గలబ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

గలబరించు. దే. స. క్రి. [illegible]. ([illegible])

గలబా, గల్బా. హిం. వి. [illegible].

గలిబిరు. దే. వి. [illegible].

గలిబేరు. దే. వి. [illegible].

గలిబిలి. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గలీచా. హిం. వి. [illegible].

గల్ల. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గల్లము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గల్లు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" ([illegible])

గవదు. దే. వి. [illegible].

గవతము. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గవను. దే. వి. [illegible].

గవయము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గవరిన. [illegible]. "[illegible]"

గవర్నమెంటు. [illegible].

గవర్నరు. [illegible].

గవలము. సం. వి. అ. న. [illegible].

గవాక్షము. సం. వి. అ. పుం, న. [illegible].

గవా[illegible]. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గవా[illegible]. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; [illegible].

గవి. [illegible]. 1. [illegible]. "[illegible]"

గవిసెను. దే. వి. [illegible].

గవిదము. సం. వి. ([illegible]) [illegible].

గవుండ్లవాడు. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గవేధుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible].

గవేధువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. [illegible]

గవేషణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గవేషించు. సం. స. క్రి. [illegible].

గవేషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible].

గవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible]. 1. [illegible]; 2. [illegible]. ([illegible])

గవ్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible].

గవ్వ. దే. వి. [illegible].

గవ్వ[illegible]. [illegible] "[illegible]"

గశేరుము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గస. దే. వి. [illegible].

గసగసాలు. [illegible].

గసి. [illegible]. "[illegible]"

గసిక. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]"

గసిబిసి. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గస్తీలు. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గహనము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible].

గహ్వరము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible].

గహ్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

గాంగేయము. [illegible].

గాండివము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గాండ్రము. [illegible].

గాండ్రు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]"

గాణము. సం. వి. అ. న. [illegible].

గాత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గళకుండిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గొంతువాపు.

గళాంకురము. సం. వి. అ. పుం. అంగిటిముల్లు, గొంతువాపు. ([illegible])

గళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. జాఱినది, 2. కఱఁగినది.

గల్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంఠముల సమూహము, 2. [illegible] సమూహము.

గల్ల. దే. వి. (చూ.) కల్ల.

గల్లము. దే. వి. పాలముంచునటువంటి [illegible].

గా.

గాంగము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) గంగది.

గాంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భీష్ముఁడు; 2. కుమారస్వామి.

గాంగేయము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. ఒకజాతి చేప.

గాంగేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భీష్ముఁడు; 2. కుమారస్వామి.

గాంగేరుకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గాంగేరుకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

గాండీవము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. అర్జునుని విల్లు, 2. విల్లు. (చూ. గాండివము.)

గాండ్రించు. దే. అ. క్రి. ([illegible]) [illegible].

గాండ్ల. దే. వి. నూనె అమ్ము [illegible]జాతి. (గాండ్లవాఁడు, గాండ్లది)

గాంధర్వము. సం. వి. అ. న. పాల. పుం. 1. కన్యావరులు పరస్పరేచ్ఛచేతఁ జేసికొను వివాహము. (చూ. వివాహము.) 2. దివసముయొక్క [illegible]భాగము. (చూ. దివసము.)

గాంధర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గంధర్వుఁడు.

గాంధారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక స్వరము; (చూ. స్వరము.) 2. సిందూరము, 3. ఒకానొక దేశము.

గాంధారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంజాయి, 2. ధృతరాష్ట్రుని భార్య.

గాంభీర్యము. సం. వి. అ. న. గంభీరభావము.

గాఁజెర. దే. వి. ఒకానొకదుంప. "చ, కి. [illegible], గాఁజెరదుంప మొదలుగాఁ గలవు." [illegible]

గాఁడి. దే. వి. 1. [illegible], [illegible] పెట్టిన [illegible]; (గాడిపొయి [illegible].)—2. [illegible]; 3. [illegible] గాఁడిగా [illegible]. "చ, కి. [illegible] గాఁడిపట్టు." [illegible]

గాఁడిప్రొయ్యి. దే. వి. గాఁడి [illegible]పొయ్యి. (చూ. ప్రొయ్యి.)

గాడీ. హిం. వి. బండి.

గాఁడు. దే. వి. [illegible]

గాగర. దే. వి. (స్త్రీ[illegible]) [illegible].

గాజి. వై. వి. ధాన్యము పోయుటకు [illegible] [illegible], [illegible].

గాజోపయుజా? దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." అం, ధా. [illegible].

గాజు. వై. వి. 1. [illegible]. "గాజుగాఁడు." [illegible] 3, ఆ.—2. బ, గాజుపూసలతోఁ [illegible] వలయములు.

గాజుపిప్ప. దే. వి. (గాజు+పిప్ప.) ఒకానొక [illegible], [illegible].

గాజులవాండ్రు. దే. వి. బ. గాజులమ్మెడు బలిజెలు.

గాజువాఁటు. దే. అ. క్రి. (గాజు+వాటు.) [illegible]. "కి. [illegible]." [illegible] ౧, ఆ. "[illegible]." [illegible] 3, ఆ. "కి. [illegible]." [illegible] ౫, ఆ.

గాటము. వై. విణ. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

గాటు. వై. వి. [illegible]. ([illegible].)

గాఁడిగదుగు. దే. స. క్రి. (గాఁడి+[illegible].) [illegible].

గాడి. దే. వి. [illegible]. (చూ. గాడి. "[illegible]." [illegible])

గాడిద. వై. వి. గార్దభము, గాడిదఁడు? (చూ. గార్దభ?)

గాడిదకాళ్లవాఁడు. దే. విణ. [illegible].

గాడిదగడపర. దే. వి. [illegible].

గాడిదపులి. దే. వి. [illegible].

గాదుపు. దే. వి. గాలి, వాయువు. (చూ. [illegible].)

గాదుపుమారి. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గాదుపుపట్టి. దే. వి.——వై.——

గాదుపుమెపరి. దే. వి. [illegible].

గాదుపుసంగడీఁడు. దే. వి. అగ్ని.

గాథము. సం. క్రి. విణ. అ. న. [illegible].

గాద. వై. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible].—2. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible], ఆ.

గాధాపత్యము. [illegible] అ. న. ఒకపురము. (చూ. [illegible].)

గాధిక్యము. [illegible] అ. న. [illegible].

[illegible]. "క. [illegible]." [illegible], ఆ.

గాయుఁడు. వై. వి. పాటకాఁడు. "గా. [illegible]." పాని. ఉ. 2, అ.

గాణేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గణేశుయము.

గాత. ఉభ. వై. వి. దిర్చు. (హా. భక్తి.) సం. [illegible] పుం. పాట పాడువాఁడు.

గాతము. వై. వి. పల్లము°. "ఉ. [illegible]." వాని. 4, అ.

గాతి. వై. వి. తిండి, గ్రాసము. "ఎ, 1. [illegible]." భల్హ. 3, అ.

గాతుకలఁగు. దే. అ. క్రి. క్లేశపడు. "క. [illegible]." రామా. [illegible], అ.

గాత్రము. ఉభ. దే. విశే. స్థూలము. సం. వి. అ. న. 1. శరీరము; 2. అవయవము; 3. ఏనుఁగుముందఱికాళ్ల పైభాగము. (ఈ యర్థమునందిది అకారాంత స్త్రీలింగము.)

గాథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చరిత్రము; 2. పద్యము; 3. పాట; 4. ఆర్యావృత్తభేదము.

గాథకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాటకాఁడు.

గాద. దే. వి. చెఱుపఁగాయలతిత్తు.

గాదము. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "ఎ, 4. [illegible]." వి. [illegible]. 4, అ.

గాదిలి. దే. వి. ప్రియము. "[illegible]." భార. [illegible], అ.

గా[illegible]. వై. వి. [illegible].

గాధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిట్ట; 2. [illegible].

[illegible]ఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible], [illegible].

గా[illegible]. సం. వి. అ. న. గీతము, పాట.

గా[illegible]. [illegible]. [illegible].

గా[illegible]. [illegible].

గాబ[illegible]. [illegible] (ఱక్కడ గాబరిత [illegible] ఉన్నది.)

గాబము. ([illegible].)

గాబరా. [illegible], [illegible], కలవరము.

గా[illegible]. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." అం, భా. [illegible].

గాము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible], భా.

గామిడి. వై. విశే. త్రిమ్మరు. "[illegible]." [illegible]. 4, అ.

గాము. వై. వి. 1. [illegible] [illegible].

2. పిశాచము. "క. [illegible]." భార. పా. 1, అ.

గాములఁజేయు. రూ. ఱ్ఱి. వి. [illegible] గ్రావతి.

గాయకము. దే. వి. మద్యము. "అగాయకపూరంబు." పా. 3, అ.—విశే. [illegible]. "[illegible]." పా. 3, అ.

గాయకుఁడు. ఉభ. వై. విశే. గ్రాంథికలవాఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాటపాడువాఁడు.

గాయత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మంత్రవిశేషము, 2. [illegible], (హా. [illegible]) ఈ. స్త్రీ. [illegible] పుం. చంద్రికి.

గాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాటపాడునది.

గాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాటపాడువాఁడు.

గాయమానము. [illegible]. [illegible]. "ఎ, 1. [illegible]." అ, భా. [illegible].

గాయము. దే. వి. [illegible], [illegible].

గారి. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] 3. [illegible].

గారడము. వై. వి. 1. విషమంత్రము, 2. మాయ°. "క. [illegible]." అప్ప. యు, కాం.

గారడి. వై. వి. (గారడము + ఇ) పాములవాఁడు, అహితుండికుఁడు. "ఎ, 4. [illegible]." అం, భా. ద్వి. పా.

గారడీఁడు. వై. వి. (గారడము - ఈఁడు) — వై. —

గారము. వై. వి. గారవము యొక్క రూపాంతరము. (గొప్పతనము [illegible].—"క. [illegible]." అప్ప. బాల, కాం.—ప్రియముగ.—"[illegible]." భా. [illegible], అ.)

గారవము. వై. వి. 1. గొప్పతనము, 2. ప్రియము°. "క. [illegible]." [illegible]. 3, అ.

గారవించు. వై. స. క్రి. 1. గౌరవించు. 2. ఆదరించు. "క. [illegible]." ఉ. హరి. 4, అ.

గారవిలు. వై. అ. క్రి. గారవమొందు. (హా. గారవము. "క. [illegible]." [illegible]. 3, అ.)

గారాబము. వై. వి. 1. గొప్పతనము, "క. [illegible]." రామా. 3, అ.—2. ప్రియము°. "శా. [illegible]." [illegible]. 3, అ.

గారాబు. వై. వి. గారాబము యొక్క రూపాంతరము. (ఈ పదము [illegible] గ్రాంథిక గ్రంథములఁ [illegible].)

గారాము. వై. వి. గారవము యొక్క రూపాంతరము. (గారవము... [illegible] — "క. [illegible]" [illegible] ౨, అ. [illegible] ." భార. [illegible])

గారు. దే. అది పూజ్యత్వమును దెలుపునది. (అయ్యగారు, అమ్మగారు.)

గారుడము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible] ఇం. [illegible].

గారుడికుడు. సం. వి. అ. పుం. పాములవాడు.

గారుత్మతము. సం. వి. అ. న. పచ్చ, మరకతము.

గారె. వై. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

గార్దభము. సం. వి. అ. పుం. గాడిద, [illegible].

గార్భిణము. సం. వి. అ. న. గర్భిణుల సమూహము. ([illegible])

గార్హపత్యము. సం. వి. అ. పుం. ఒక త్రేతాగ్ని.

గార్హస్థ్యము. సం. వి. అ. న. గృహస్థధర్మము.

గాలకాడు. దే. వి. (గాలము + కాడు) చేపలను పట్టువాడు. "[illegible]." భార. అను. ౫, అ.

గాలము. దే. వి. చేపలను పట్టుటకు [illegible] సాధనము, బడిశము. ([illegible])

గాలవము. సం. వి. అ. పుం. లొద్దుగచెట్టు. [illegible].

గాలాము. దే. వి. గాలము యొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" పాండు. ౨, అ.

గాలి. దే. వి. 1. వాయువు; 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]. ౪, అ.–3. పిశాచము. (దీనికి [illegible].)

గాలించు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]; 2. వెదకు. "[illegible]" అర్థ. ము, ౧౦.

గాలికుంటు. దే. వి. పశువులకు [illegible] వ్యాధి.

గాలిగాడు. దే. వి. గాడిద. "[illegible]." వేం.

గాలిగుడి. అన్య. వి. సూర్యచంద్రుల చుట్టు [illegible] మండలము, పరివేషము.

గాలిగొను. దే. అ. క్రి. (గాలి + కొను.) [illegible]. (చూ. [illegible].)

గాలిగుద్దు. దే. వి. పేద. (అర్థ.)

గాలిచూలి. దే. వి. 1. అగ్ని; 2. భీముడు; 3. హనుమంతుడు. (ఇట్లు గాలిపట్టి, గాలిబిడ్డడు మొ.)

గాలిదిండి. దే. వి. (గాలి + తిండి.) సర్పము, [illegible]. "[illegible]." అర్థ. ము, ౧౦.

గాలినెచ్చెలి. దే. వి. అగ్ని, [illegible].

గాలిపంట. దే. వి. [illegible].

గాలిపటము. అన్య. వి. [illegible].

గాలిపడగ. అన్య. వి. గాలిపటము. "[illegible]" [illegible]. ౫, అ.

గాలిమాట. దే. వి. [illegible].

గాలిమేపరి. దే. వి. సర్పము. (ఇట్లు గాలిమేతరి మొ. చూ. గాలిదిండి.)

గాలివాన. దే. వి. గాలితో కూడిన వాన, [illegible].

గాలివేటు. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గావు. దే. వి. బలి. "[illegible]." [illegible]. ౧, అ.

గావుకోడి. అన్య. వి. [illegible].

గావుపట్టు. దే. స. క్రి. 1. [illegible], "[illegible]." [illegible]. ౧, అ.—2 [illegible] "[illegible]" [illegible].–వి. [illegible].

గాసటబీసట. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౧, అ.

గాసము. వై. వి. అశనము. "[illegible]." [illegible].

గాసి. దే. వి. శ్రమము. ([illegible])

గాసిబడు. అన్య. అ. క్రి. (గాసిన్ + పడు.) [illegible]. "[illegible]" భార. [illegible] ౪, అ.

గాసిబెట్టు. దే. స. క్రి. (గాసిన్ + పెట్టు.) [illegible]. "[illegible]" [illegible]. ౨, అ.

గాసిచేయు. అన్య. స. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౭, అ.

గాసియగు. దే. అ. క్రి. (గాసి + అగు) [illegible]. "[illegible]." భార. [illegible].

గాసిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] 2. శ్రమపడు; 3. [illegible]. (చూ. [illegible] —"[illegible]." భార. [illegible]. 3. [illegible] —"[illegible]." [illegible], ౨, అ.)([illegible].)

గాహనము. సం. వి. అ. న. స్నానము, మునుఁగు.

గాహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మునిఁగినది.

గాళికుఁడు. దే. విశే. 1. ధూర్తుఁడు; [illegible] ప్రౌఢుఁడు. [illegible]

గి.

గి. దే. [illegible]

గింగురు. దే. వి. [illegible]

గింజ. దే. వి. 1. విత్తు; 2. [illegible]

గింజకొను. దే. [illegible]

గింటెన. దే. వి. [illegible]

గింటెము. దే. వి. [illegible]

గిండి. దే. వి. [illegible]

గిజ్జ. దే. [illegible]

గిజిగాఁడు. దే. వి. [illegible]

గిజిగాఁడు. దే. వి. [illegible]

గిజిగిజి. దే. వి. [illegible]

[illegible]

గిజిగిజిలాడు. దే. అ. క్రి. (గిజిగిజి + ఆడు) [illegible]

గిజేరు. [illegible]

గిటక. దే. [illegible]

గిటగిట. దే. వి. [illegible]

గిటగిటన. దే. విశే. 1. [illegible]

గిటగిటమను. దే. అ. క్రి. (గిటగిట + అను) [illegible]

[illegible] ప్ర. ౨, అ.

గిట్ట. దే. వి. 1. పశువులకాలిగొరు, ఖురము; 2. [illegible] అర్చ. [illegible]

గిట్టించు. దే. అ. క్రి. గిట్టునట్లుచేయు. ప్రే. [illegible]

గిట్టింపు. దే. వి. 1. గిట్టుబడి; 2. [illegible]

గిట్టు. దే. అ. క్రి. 1. అనుకూలించు, 2. చచ్చు; 3. [illegible]

గిట్టుబడి. దే. వి. [illegible]

గిడస. దే. విశే. పొట్టి, గిటక, వామనము.

గిడిగిట్టు. దే. వి. [illegible]

గిడియ. దే. వి. [illegible]

గిడుగు. దే. వి. [illegible]

గిడ్డ. దే. విశే. పొట్టి, వామనుఁడు.

గిడ్డంగి. [illegible]

గిడ్డి. [illegible]

గిడ్డు. దే. వి. [illegible]

గిత్త. దే. వి. 1. [illegible], 2. వృషభము.

గిద్ద. దే. వి. [illegible]

గిద్దు. దే. వి. [illegible]

గినియ. [illegible]

గినుమాడు. దే. స. క్రి. [illegible]

గినుము. దే. వి. [illegible]

గిన్నియ. దే. వి. గిన్నె.

గిన్నె. దే. వి. [illegible]

గిబ్బ. దే. వి. 1. [illegible] 2. వృషభము. [illegible]

గిబ్బరాతు. [illegible]

గిరి. సం. వి. అ. [illegible]

గిరిక. దే. వి. [illegible]

గిరిగిర. దే. వి. [illegible]

గిరణము. సం. వి. అ. న. [illegible]

గిరదా. [illegible]

గిరవు. దే. వి. [illegible]

గిరస. దే. విశే. [illegible]

గిరాకీ. హిం. విశే. [illegible]

గిలాలుపోయు. దే. స. క్రి. (నాయు) [illegible]

గిరి. సం. వి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

గిరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. [illegible], 4. పార్వతి. 5. [illegible] 6. [illegible]

గిరికర్ణి. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

గిరిగీటలు. దే. వి. [illegible]

గిరిగీటలు. దే. వి. [illegible]

గిరిజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి. 2. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

గిరిధరుడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గిరిమల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

గిరియకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గిరిశుడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గిరిషము. [illegible]

గిరిస్థలి. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

గిరీశుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible], 3. [illegible]

గిలక. దే. విశే. [illegible]

గిలకతాడు. దే. వి. [illegible]

గిజి. దే. వి. [illegible]

గిజిగాడు. దే. స. క్రి. [illegible]

గిజిపిల్లాడు. దే. వి. [illegible]

గిలుపు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గిలుక్కు. దే. వి. [illegible]

గిలుపు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గిల్లు. దే. వి. [illegible]

గిల్లుపురుగు. దే. వి. [illegible]

గిలకి. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]

గిలకచెట్టు. దే. వి. [illegible]

గిలకబండి. దే. వి. [illegible]

గిలకరించు. దే. స. క్రి. 1. [illegible], 2. [illegible]

గిలగొట్టు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]

గిలగిలచెట్టు. దే. వి. [illegible]

గిలాబు. హిం. వి. [illegible]

గిలి. దే. వి. [illegible]

గిలించు. దే. స. క్రి. [illegible]

గిలిగింత. దే. వి. [illegible]

గిలిగించెట్టు. దే. వి. [illegible]

గిలిగిచ్చి. దే. వి. [illegible]

గిలిగిలి. దే. వి. [illegible]

గిలిగించు. దే. స. క్రి. (దా.) [illegible]

గిలిగింత. దే. వి. [illegible]

గిలుకు. దే. వి. [illegible]

గిలుపు. దే. స. క్రి. (క్రియ) [illegible]

గిలుగాడు. దే. స. క్రి. [illegible]

గిలు. దే. వి. [illegible]

గిలుగోడు. దే. స. క్రి. [illegible]

గిలుగుసేయు. దే. క్రి. [illegible]

గిల్లికజ్జ. దే. వి. [illegible]

గిల్లచూపు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గిల్లు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] చేయు; 2. [illegible] వి. [illegible]

గిల్లుడు. దే. వి. [illegible]

గివ్వఱు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గిళనము. సం. వి. అ. న. [illegible]

గిలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) [illegible]

గీ.

గీ. దే. [illegible] (ఊ. [illegible])

గీఁకు. దే. స. క్రి. [illegible]

గీఁటు. దే. స. క్రి. 1. (పండ్లు) [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ. [illegible])

గీఁతు. దే. వి. [illegible]

గీఁతగట్టు. దే. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

గీచు. దే. స. క్రి. [illegible]

గీటు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] (ప్ర. [illegible])

గీటు. [illegible]

గీటన. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గీటుబద్ద. దే. వి. [illegible]

గీతము. సం. వి. అ. న. [illegible]

గీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible]

గీపెట్టు. దే. అ. క్రి. (గీఁ + పెట్టు) [illegible] "[illegible]" [illegible]

"[illegible]" [illegible] (గీఁపెట్టు ఇది యట్టిందుల యర్థము.)

[illegible]ము. ప్రా. వి. ఇల్లు "[illegible]" [illegible]

గీయు. దే. స. క్రి. [illegible]

గీసంగిసాలు. దే. వి. బ. [illegible] (చూ. [illegible]) (చూ. [illegible]) "[illegible]" [illegible]

[illegible] సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible]

[illegible]ము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

[illegible] సం. వి. అ. పుం. [illegible]

[illegible] దే. వి. [illegible]

[illegible] దే. స. క్రి. 1. [illegible], 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible] దే. వి. [illegible]

[illegible] దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible]

[illegible]ము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible] దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గీవు. దే. వి. [illegible] (అప్ర.)

గీష్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. [illegible] (చూ. [illegible])

గు.

గుంజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible], 4. [illegible]

గుంజాటన. గ్రా. వి. [illegible]

గుంజలిపెట్టు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గుంజిళ్లు. దే. వి. [illegible]

గుంజు. ప్రా. వి. [illegible]

గుంజుకొను. దే. స. క్రి. [illegible] వి. [illegible]

గుంజు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] ("[illegible]" [illegible])—2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible]

గుంజాలాడు. [illegible] (గుంజలు + ఆడు) [illegible]

గుంట. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible], 4. [illegible] [illegible]

గుంటక. [illegible]

గుంటకోన. [illegible]

గుంటగిలగర. [illegible]

గుంటగలిజేరు. [illegible] ——— ———

గుంటచేళ్లు. [illegible]

గుంటదూలము. [illegible]

గుంటనక్క. [illegible]

గుంటప్రాయి. [illegible]

గుంటి. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible]

గుంఠితము. [illegible]

గుండ. [illegible]

గుండగి. [illegible]

గుండడు. [illegible]

గుండకము. [illegible] 1. [illegible], 2. [illegible]; 3. [illegible]

గుండగొయ్య. [illegible] (గుండ + గొయ్య.) [illegible]

గుండము. [illegible]

గుండా. [illegible]

గుండిగ. [illegible]

గుండియ. [illegible]

గుండిలము. [illegible]

గుండీ. [illegible]

గుండు. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible]; [illegible] 4. [illegible]; 5. [illegible] [illegible]

[illegible]

గుండుకొను. [illegible]

గుండుగిలు. [illegible]

గుండుగుత్త. [illegible]

గుండుజెల్ల. [illegible]

గుండుపునుగు. [illegible]

గుండుముల్లుపుగాడు. [illegible]

గుండె. [illegible] 1. [illegible], 2. [illegible] [illegible]

గుండెకాయ. [illegible]

గుంద్ర. [illegible]

గుంద్రటుంగ. [illegible]

గుంద్రన. [illegible]

గుంద్రము. [illegible]

గుంద్రలు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

గుంద్రలుగొలుపు. [illegible]

గుంద్రాయి. [illegible]

గుంద్రింపు. [illegible]

గుంద్రింపు. [illegible]

గుంభ. [illegible] 2. [illegible]

[illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible]

గుంధము. సం. వి. అ. పుం. గుంజ.

గుంఫించు. దే. స. క్రి. 1. కుప్పవేయు, "క. [illegible]" [illegible] 2. అతిక్రమించు. "క. [illegible]" భాగ. 2, స్కం.

గుంపు. దే. వి. ప్రాణిసమూహము.

గుంపెన. దే. వి. 1. [illegible] "ఎ, గీ. [illegible]" [illegible] 2. విశృంఖలము.

గుంఫనము. సం. వి. అ. న. పూలు మొదలగువాని కూర్పు.

గుంఫము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూలు మొదలగువానికూర్పు. 2. [illegible]

గుంఫించు. సం. అ. క్రి. గుంఫనముచేయు. "మ. [illegible]" ప్ర. ౪, అ.

గుంఫితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూర్పబడినది.

గుంబము. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

గుగ్గిలపుచెట్టు. యౌ. వి. గుగ్గిలవృక్షము.

గుగ్గిలము. వై. వి. గుగ్గులవృక్షపుబంక*.

గుగ్గి. దే. వి. [illegible]

గుగ్గులువు. సం. వి. అ. పుం. గుగ్గిలపుచెట్టు.

గుచ్ఛకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూగుత్తి; 2. [illegible] 3. [illegible]

గుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

గుజరి, గుజరీ. గ్రా. వి. [illegible]

గుజ[illegible] [illegible] వి. [illegible]

గుజ[illegible] [illegible] వి. [illegible]

గుజ[illegible] [illegible] "క. [illegible]" భాగ. ౬, స్కం.

గుజగుజ [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, అ.

గుజగుజలాడు. దే. [illegible] (గుజగుజ + ఆడు.) [illegible] "ద్వి. [illegible]" [illegible] ౧, అ.

గుజగుజపోవు. దే. అ. క్రి. (గుజగుజ + పోవు.) [illegible] "క. [illegible]" [illegible] (హా. [illegible] "క. [illegible]" భాగ. ౯, స్కం.)

గుజరాతి. వై. వి. 1. ఘూర్జరదేశము*, "సీ. గుజరాతిసంధ్యలు [illegible]" [illegible] 2. ఘూర్జరభాష* "ఎ, గీ. [illegible]" [illegible] ౧, అ. 3. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible]

గుజరు. వై. వి. ఘూర్జరదేశము. "[illegible]" [illegible] ౧, అ.

గుజిలీ. దే. విణ. [illegible]

గుజ్జారు. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము.

గుజ్జరాతి. వై. వి. ఘూర్జరదేశము*, 2. ఘూర్జరభాష*. (గుజరాతియొక్క రూపాంతరము.)

గుజ్జరి. వై. వి. ఘూర్జరదేశము. "[illegible]" [illegible] (హా.) [illegible] ([illegible] రూపాంతరము.)

గుజ్జు. యౌ. దే. వి. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible] 1. [illegible]*, "[illegible]" [illegible] 2. [illegible]*. "ఉ. [illegible]" [illegible] 3. [illegible]*, 4. [illegible]*, 5. [illegible]*, [illegible]* "గీ. [illegible]" భాగ. [illegible] ౫, అ.—6. [illegible]

గుజ్జుపొట్టి. వై. వి. పొట్టివాడు [illegible]

గుజ్జుమామిడి. యౌ. వి. [illegible]

గుజ్జువేలుపు. యౌ. వి. వినాయకుడు.

గుజ్జెనగూళ్లు. దే. వి. ఐ. 1. (గుజ్జు + [illegible] + కూళ్లు.) [illegible] (హా. [illegible]) 2. [illegible]

గుటక. దే. వి. [illegible]

గుటగుట. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] "క. [illegible]" [illegible] ౫, అ. ([illegible]) 3. [illegible] "క. [illegible]" [illegible] ౫, అ.

గుటుకు. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము. "క. [illegible]" ప్ర. ౪, అ. ([illegible] "[illegible]" భాగ. ౧౦, స్కం. [illegible])

గుటుక్కను. దే. అ. క్రి. (గుటుక్కు + అను.) [illegible]

గుటుక్కు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨, అ.

గుట్ట. దే. వి. 1. చిన్నకొండ, "క. వలుదంబిలిబిలిపువాసర [illegible] యందిమ్ముగటుగుట్టలం గట్టకట్టినవసరిశిట్టువను." రామా. 2, ఆ.–2 రాశి, "క. నెమ్ములరామలును, ప్రేతుల [illegible] ప్రోగులును, కంచెలతిప్పలును, శిరంబులగుట్టలుగుంగలిరి." నిర్వ, శవము. ౧౧, ఆ.–3. కొండ "క. వలిమెట్టువాటుగాపలి వట్టుదేవరిపామిగుట్టకునెన పామినాదయ." చంద్రా. ౨, ఆ.

గుట్టు. దే. వి. మర్మము.

గుట్టుచేము. దే. వి. (గుట్టు + చేము) రాజమంత్రము [illegible] [illegible] "వ [illegible] రార్థివుదాశ్రితుడార్భిగాక్షి మా, తలముగుట్టుచేముబవాలధారయుంచియుడించితరంచలా, [illegible] మెలంగుపురుషుండునవాలనిపింపుచుమేన్, మెలంగ [illegible]" [illegible] ౪, ఆ

గుట్టుసాకిరి. దే. వి. వాడి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

గుడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గుళిక, 2. [illegible], 3. ద్రాక్షి. అ పుం. ము. 1. బెల్లము, 2. కోటి, 3 [illegible]

గుడెక. దే. క. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "క. [illegible] [illegible] [illegible]" పారి. ద్వా. ౫. ఆ.

గుడత్వక్కు. సం. వి. [illegible]

గుడత్వచము. సం. వి. అ [illegible] — [illegible] —

గుడపుష్పము. సం. వి. అ పుం. ఇప్పి.

గుడఫలము. సం. వి. అ పుం. [illegible].

గుడాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిద్ర.

గుడాకు. వి. గ్రా. (గుడము + ఆకు) బెల్లముతోఁ జేర్చి మర్దించిన పొగాకు.

గుడాకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 అర్జునుఁడు, 2. శివుఁడు.

గుడారము. దే. వి. వస్త్రముచేత చేయఁబడిన యిల్లు, దూష్యము.

గుడారు. దే. క. గుడారము. "[illegible]" [illegible]. ౨, ఆ.

గుడి. యు. దే. క. 1. [illegible], 2. పరివేషము, "సీ. పరివేషవాసుండుభాసిల్లుచుండునుగుడి [illegible]" ఆం, భా. ద్రో. ౩.–3 వలయాకారపురేఖ. "సీ. పరి. గుడిపోలెదనమ్ముఁజేరియుండ." [illegible]. ౨, ఆ –[illegible] [illegible]

గుడిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుళిక.

గుడికట్టు. దే వి. గ్రామము వాలుగుడికట్టల యిల్లయేర్పాటు.

గుడిగొను. దే. అ క్రి. క్రమ్ము. "క [illegible] [illegible], [illegible] పట్టి [illegible], [illegible], గుడిగొని [illegible]." పాం డా. ౨, ఆ. "క. [illegible], గుడిగొని [illegible] [illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

గుడిగి. దే. వి. [illegible] వస్త్రవిశేషము.

గుడిగుడి. దే. విశే. అవ్యయము. "ద్వి. గుడిగుడియన్నరు గుర్రము." పారిజ. ౨, ఆ.

గుడిమెట్టు. దే. క. చంద్రసూర్యులకుఁ జుట్టు నేర్పడు మండలాకారము, పరివేషము.

గుడిసెల్ల. ద్వి. వి. [illegible].

గుడిదిరుగు. దే. అ. క్రి. (గుడి + తిరుగు) గుండ్రముగా తిరుగు. "క. [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.

గుడిసె. యు. దే. వి. [illegible]. [illegible] [illegible] చిన్నయిల్లు.

గుడుక్కు. దే. వి. గుటుక్కు యను శబ్దానుకరణము. (ఆ. [illegible] గుడుగుడుక్కు. "ద్వి. [illegible], గుడుగుడుక్కున [illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.)

గుడుగుడు. గ్రా. వి. 1. చిన్నహుక్కా; దే. వి. 2. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. (గుడుగుడుమని [illegible].)

గుడుగుడుగుంచేములు దే. వి. బ. [illegible]. (చూ. [illegible].)

గుడుగురావిలము. దే. వి. [illegible] "సీ. [illegible] [illegible]." చంద్రా. ౨, ఆ.

గుడుసరి దే. విశే. (గుడుసు + అరి.) [illegible].

గుడుసు. దే వి. పరివేషము. (చూ. గుడి.)–విశే. గుండ్రము. "సీ. [illegible] [illegible]" [illegible]. ౭, ఆ

గుడుసుకయిదువు. దే. వి. చక్రము. (ఇట్లు గుడుసు [illegible].)

గుడుసుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (గుడుసు + పడు.) గుండ్రము [illegible]. "క [illegible], [illegible]" పారి. ౪ ౬, ఆ.

గుడూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీగ.

గుడ్డ. దే. వి. వస్త్రము.

గుడ్డము దే. వి. చేడ. "క. [illegible], [illegible] [illegible]." పాండు. 3, ఆ.

గుడ్డాము. దే. వి. గుడ్డము యొక్క రూపాంతరము

గుడ్డి. దే. వి. [illegible].

గుణకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గుణపడు. దే. అ. క్రి. (గుణము + పడు.) [illegible].

గుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] ([illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]. [illegible].) 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible]; 5. [illegible]; 6. [illegible] ([illegible], [illegible].) 7. [illegible] ([illegible], [illegible], [illegible], గంధము. [illegible].) 8. [illegible]; 9. సంధ్యాది; ([illegible] — సంధి, [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible].) 10. [illegible] ([illegible] [illegible], [illegible]) 11. ఇంద్రియము; 12. [illegible]; 13. [illegible]. ([illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] అని [illegible].)

గుణవ్యత్యయము. సం. వి. అ. పుం. ఓడఁబాటు.

గుణాలయము. సం. వి. అ. పుం. గుణాకరము.

గుణి. సం. వి. న్. పుం. బహు. విణ. గుణములు గలవాఁడు.

గుణించు. సం. స. క్రి. గుణకారము చేయు.

గుణితము. సం. వి. అ. న. హల్లులతో అచ్చులను హల్లులను కూర్చి చెప్పుట. విణ. గుణింపఁబడినది.

గుణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధీమంతుఁడు. విణ. సం. వా. సి.

గుణ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గుణింపఁదగినది.

గుత్త. దే. వి. [illegible] కాలపరిమితమైన యొక గొత్తము [illegible] లో [illegible] తనకు ధనమిచ్చి తన యనుభవమున నుంచుకొనుట.

గుత్తకాఁడు. దే. వి. విణ. గుత్తయెత్తినవాఁడు.

గుత్తకొను. దే. స. క్రి. (గుత్త+కొను.) గుత్తయెత్తు. "గీ. [illegible] [illegible] గుత్తగొనఁగ, [illegible]." [illegible] 3, ఆ.

గుత్తము. [illegible] వి. 1. [illegible] (గుత్తరువంచెలు) 2. [illegible] [illegible] 3, ఆ.

గుత్తి. దే. వి. 1. పూవులు మొదలగువాని సమూహము, 2. పేరుమంద [illegible] [illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

గుత్తికగుచ్చు. దే. వి. [illegible]

గుత్తికవ్వము. దే. వి. [illegible] గట్టి యొత్తుబడిన కవ్వము.

గుత్తిపండ్లు. దే. వి. వి. గుత్తులుగుత్తులుగా పండెడు [illegible] పండ్లు.

గుత్తిమల్లెలు. దే. వి. వి. [illegible] "గీ. [illegible] గుత్తిమల్లెలు [illegible] [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

గుత్తివడు. దే. అ. క్రి. (గుత్తి+పడు) [illegible] "[illegible] గుత్తివడియు." [illegible] ౧, ఆ.

గుత్సము. సం. వి. అ. పుం. పూగుత్తి, గుచ్ఛము.

గు[illegible]. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible]

గుద[illegible]. దే. అ. క్రి. (గుదగుదలు+అడు) [illegible]

గుదము. సం. వి. అ. న. పాయువు, మూడి.

గుది. దే. వి. 1. [illegible] "గీ. [illegible] [illegible] [illegible] గుత్తి. "గీ. [illegible] [illegible]." [illegible] ౬, ఆ.

గుదికాలు. దే. వి. పిఱుందు [illegible] వెనుకటి భాగము, పార్ష్ణి.

గుదికూర్పు. దే. వి. (ప్రా.) సంధానము.

గుదిగ[illegible]. దే. వి. (గుది+[illegible]) [illegible] [illegible]

గుదిగొ[illegible]. దే. [illegible]

గుది. [illegible] (గుది+[illegible]) 1. అతిశయించు. [illegible] [illegible] 3, అ - 2. [illegible] ౧, ఆ.

[illegible]

గుదియ. దే. వి. 1. [illegible] [illegible] ౬, ఆ - 2. [illegible]

గుదియకోల. దే. వి. [illegible]

గు[illegible]. దే. వి. [illegible] [illegible] ౧, ౫౦.

గుదివడు. దే. అ. క్రి. (గుది+పడు) [illegible] "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.

గుదె. దే. వి. గుదియయను [illegible]

గుద్దలి. దే. వి. నేల మొదలగునవి త్రవ్వెడు సాధనము, గుద్దాలము.

గుద్దలించు. దే. స. క్రి. 1. గుద్దలితోఁ [illegible], 2. [illegible] "[illegible] గుద్దలించి." [illegible] ౨, ఆ.

గునగున. దే. వి. [illegible]

గునగునకోడి. దే. వి. [illegible]

గునపము. దే. వి. గడ్డపార, ఖనిత్రము. "ఎ, కి. [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible] ౬, ఆ.

గునామొలనూలు. దే. వి. [illegible] "ఉ. [illegible] గునామొలనూల్ [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

గునియు. దే. అ. క్రి. 1. వర్తించు. [illegible] వి, పు 2, అ.—2 [illegible] కు. ౧, అ.

గునిసాడు. దే. అ. క్రి. (గునిసి+ఆడు.) 1. వర్తించు, [illegible] బ్ర. ఆ. అ.—2. [illegible] (చూ. గుని యు.) [illegible] (చూ. [illegible])

గునుకు. దే. అ. క్రి. [illegible]

గునుపు. దే. వి. [illegible]

గున్న. దే. వి. పిల్ల. (ఏనుఁగుగున్న, పందిగున్న, [illegible])

గున్నంగి. దే. వి. [illegible]

గుప్తకేళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ [illegible]

గుప్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. [illegible], 2. [illegible]

గుప్తాగమము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible], 3. [illegible], 4. [illegible]

గుప్పరించు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గుప్పించు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]

గుప్పిలి. దే. వి. పిడికిలి. [illegible] 3, అ.

గుప్పు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]

గుప్పున. దే. క్రి. విశే. [illegible] రామా. ౬, అ.

గుబక. దే. వి. [illegible]

గుబగుబ. దే. వి. [illegible] అ.

గుబాలు. దే. వి. 1. [illegible] (చూ. గుబిలు.)

గుబాళించు. దే. అ. క్రి. [illegible] అ.

గుబిలి. దే. వి. 1. [illegible]

గుబుకు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]

గుబురు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] అ.

గుబులు. దే. వి. 1. [illegible] ౧, అ. 2. దయము, [illegible]

గుబులుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible] అ.

గుబుసు. దే. వి. [illegible]

గుబేలు. దే. వి. [illegible]

గుబ్బ. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]

గుబ్బటిల్లు. దే. అ. క్రి. [illegible]

గుబ్బతిల్లు. దే. అ. క్రి. [illegible]

[illegible]

గుబ్బలాఁడి. (గుబ్బలు + ఆఁడి.) [illegible] మతి, యువతి.

గుబ్బలి. దే. వి. కొండ, పర్వతము.

గుబ్బలివిలుకాఁడు. దే. వి. శివుఁడు. [illegible] "అబ్బటూరవాలు దాల్చు, గుబ్బలివిలుకాఁడు [illegible] దుర, [illegible]" అర్వ యు, ౫౦.

గుబ్బసరము. వై. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

గుబ్బిక. దే. వి. [illegible] "[illegible] గుబ్బిక." [illegible]

గుబ్బిరి. దే. వి. [illegible] చెట్టు

గుబ్బిలికాఁడు. దే. వి. [illegible] (దూ.) [illegible]

గుబ్బు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] (చూ. గుబ్బురు.)

గుబ్బుమను. దే. అ. క్రి. (గుబ్బు + అను.) [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

గుబ్బురను. దే. అ. క్రి. (గుబ్బు + అను.) —— వై —— "[illegible]" [illegible] (అ [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ)

గుబ్బెత. వై. వి. (గుబ్బ + ఎత.) గుబ్బలాఁడి, యువతి.

గుబుగుబు. దే. వి. 1. [illegible] (చూ. గుబులు.) 2. [illegible] "[illegible]"

[illegible]మాను. [illegible]

గుమా[illegible]. [illegible]

గుమి. [illegible]

గుమి[illegible]. [illegible]

గుమి[illegible]. [illegible] "[illegible]"

గుమిలి. దే. వి. [illegible]

గుముకు. దే. న. [illegible]

గుముడు. వై. వి. [illegible]

గుములు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" రా. యు, [illegible]

గుమ్మ. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గుమ్మడము. దే. వి. [illegible]

గుమ్మటము. దే. వి. [illegible]

గుమ్మడి. వై. వి. కూష్మాండము?

గుమ్మరీలు. దే. వి. బ. [illegible]

గుమ్మము. దే. వి. [illegible]

గుమ్మరి. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

గుమ్ము దే. న. క్రి. [illegible] 1 [illegible], 2 [illegible] "[illegible]" [illegible]

గుమ్మురు. వై. వి. క్రి [illegible] ([illegible])

గుమ్మెట. దే. వి. [illegible]

గుమ్మెత దే. వి. —— వై ——

గుమ్మెతకాఁడు దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

గురిగురి. వై. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

గురిగింజ [illegible] (చూ. [illegible])

గురిగి [illegible]

గురిగింజ. [illegible] (గురి + [illegible]) [illegible]

గురిజ వై. వి. [illegible] ([illegible])

గురివెంద. [illegible] (గురి + వెంద) [illegible]

గురు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

గురుగు [illegible] చెట్టు, [illegible]

గురుజె. [illegible] చెట్టు, [illegible]

గురువు. [illegible] (చూ. [illegible]) [illegible] 1 [illegible] 2. [illegible] 3 [illegible] 4 [illegible] 5. [illegible] 6. [illegible] 7 [illegible] 8. [illegible] 9 [illegible] 10. [illegible] 11. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 3 [illegible]

గురువుబేఁటు. దే. అ. క్రి. (గురువు + [illegible]) [illegible] "[illegible]" [illegible] యు, ౫౦.

గురువులువాఱు. దే. అ. క్రి. (గురువులు + వాఱు.) 1 [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

గురుతు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.—2 [illegible] "[illegible]" రా. యు, ౫౦

గుర్తించు. దే. స. క్రి. [illegible]

గుర్విణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గర్భిణి, చూలాలు.

గుర్వు. [illegible] "[illegible] గుర్వు [illegible]." [illegible] 3, ఆ.

గుఱ్ఱట్టు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౧౦, [illegible].

గుఱక. దే. వి. నిద్రయందలి ధ్వని.

గుఱగు. దే. వి. ఒకరకమైన [illegible].

గుఱి. దే. వి. 1. లక్ష్యము; "అమ్మహామునుల గుఱి [illegible]." [illegible] 3, ఆ.—2. గుఱుతు. "[illegible]." [illegible] 3. దృష్టాంతము, "[illegible] గుఱి [illegible]." [illegible] 3, ఆ.—4 [illegible] "[illegible] గుఱిచేసెన్." [illegible] ఆ.—5. మితి. "[illegible] గుఱిలేక [illegible]." పాండు. ౫, ఆ.

గుఱించు. దే. స. క్రి. 1. ఉద్దేశించు; "[illegible]." [illegible] ఆ.—2. [illegible] "[illegible] గుఱించి." రామా. ౨, ఆ.

గుఱికట్టు. దే. వి. 1 [illegible] 2 [illegible].

గుఱికాడు. [illegible] గుఱిచూచి [illegible].

గుఱిగొంపి. [illegible] జీవస్థానము.

గుఱిగొను. [illegible] "[illegible]." [illegible]

గుఱిచి. [illegible] "[illegible] గుఱిచి [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

గుఱుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." భార. ఆది. ౬, ఆ.

గుఱుగుఱు. [illegible] "[illegible]." [illegible] ఆ.

గుఱుతు. దే. వి. 1 చిహ్నము. "[illegible]." [illegible] ఆ.—2. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౫, ఆ.

గుఱుపాడంపు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible] గుఱుపాడుమనాడు." [illegible] ౫౦.

గుఱుములు. దే. వి. [illegible]

గుఱ్ఱుపెట్టు. దే. అ. క్రి. (గుఱ్ఱు + పెట్టు.) [illegible] "[illegible] గుఱుపెట్టుచు [illegible]." [illegible] ౫౦.

గుఱ్ఱపుజొక్క. వై. వి. (గుఱ్ఱము + జొక్క.) అశ్వశిక్షకుడు.

గుఱ్ఱపుడెక్క. వై. వి. (గుఱ్ఱము + డెక్క.) ద్వారబంధమునందు [illegible] గుఱ్ఱపుమూతివంటిది.

గుఱ్ఱపుమోమువేల్పు. వ్య. వి. (గుఱ్ఱము + మోమువేల్పు.) కింపురుషుడు.

గుఱ్ఱపుసారము. వై. వి. (గుఱ్ఱము + సారము.) [illegible] వంటి [illegible].

గుఱ్ఱము. వై. వి. అశ్వము (దీని [illegible]. "[illegible]." పాండు. ౨, ఆ.)

గుఱ్ఱు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౧, ఆ. 2. నిద్రయందలి ధ్వని [illegible] (గుఱక.) ([illegible])

గులక. [illegible]

గులకరించు. దే. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౫, ఆ.

గులగ. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible] ఆ.—2. వి. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౨, ఆ.—3. [illegible] "[illegible]." పాండు. ౪, ఆ.—4. [illegible] ([illegible].)

గులపు. దే. వి. గుల్లపురుగు.

గులాము. వై. వి. దాసుడు, దాసురాలు.

గులాబి. హిం. వి. పుష్పవిశేషము.

గులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గోలి; 2. [illegible]

గులిక. దే. వి. [illegible] ([illegible] దేశమునందు [illegible].)

గులిమి. దే. వి. [illegible]

గులిమికదురు. దే. వి. [illegible]

గుల్ఫము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గుల్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible] ([illegible].) 4. [illegible]; 5. [illegible] రాజమార్గము.

గుల్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible], పొదరు.

[illegible] 1 [illegible], 2. [illegible]. విణ. 1. [illegible] ([illegible].) 2. [illegible] ([illegible].)

గుల్లకాఁడు. దే. విశే. పనిలేనివాఁడు, అలింకవాఁడు. "[illegible] కాఁడైరుఁ యింటిగుఱుతులేదు గవచ్చిని." [illegible]

గుల్లపడు. దే. అ. క్రి. అవకాశపడు (దివికి బ్రహ్మో [illegible] మంటేగాఁబడు మన్నది. "ఉ. [illegible] [illegible] ము, గానిగుల్లపడునకా [illegible]." హరి. [illegible])

గుల్లాము. దే. వి. గులామునుయొక్క రూపాంతరము.

గువాకము. సం. వి. అ. పుం. పోఁకచెట్టు, (చూ. గువాకమ.)

గువ్వ. దే. వి. ఒకవిధపక్షిరము, కపోతము.

గువ్వకరిగోను. దే. స. క్రి. చుట్టుకొను. "క. అవ్వ [illegible] లు, తప్పితగునికఁ [illegible] [illegible] డాపు, [illegible] గువ్వకరిగొనితిల్లగా." [illegible]

గువ్వగుత్తుక. దే. వి. (అణఁగిపోయినగొంతు) [illegible] ([illegible])

గువ్వగుత్తుకపడు. దే. అ. క్రి. (అణఁగిపోవు.) [illegible] "ఉ. [illegible] [illegible]" హరి. [illegible]

గువ్వకోలుకోను. దే. [illegible] క్రి. [illegible] (చూ. గువ్వ [illegible]) "క. [illegible] [illegible]." కు. [illegible])

గువ్వగుత్తి. దే. వి. కపోతాంగ్రి.

గువ్వగుత్తుక. దే. వి.——చై.——

గుసగుస దే. వి. రహస్యపుమాటలవర్ణము.

గుసగుసలువోవు దే. అ. క్రి. గుసగుసమాటలాడు. "క. [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]

గుహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొండగుండు నొలుపబడిన [illegible] [illegible]; 2. పల్లము; 3. హృదయము [illegible].

గుహాశయము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, [illegible].

గుహ్యకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], [illegible].

గుహ్యకేశము. సం. వి. అ. పుం. దేవయోనివిశేషము.

గుహ్యకేశ్వరుడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుడు.

గుహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. రహస్యము, 2. స్త్రీపురుషుల [illegible]; [illegible]. [illegible]

గుళిక. సం. [illegible] స్త్రీ. [illegible].

గుళిక దే. వి.——చై.——

గుళుచ్ఛము. సం. [illegible] అ. పుం. [illegible]

గుళ్లు. దే. [illegible] [illegible] [illegible] "క. [illegible] [illegible]." [illegible]

గూ.

గూండ్రు. దే. వి. గుర్రుగూటుట.

గూండ్రించు. దే. అ. క్రి. (గుర్రుగూటు) [illegible]

గూటి. దే. వి. వంతి, [illegible].

గూటిగువ్వ. దే. వి. (గూడు+గువ్వ.) ఇంటిలుగాల్పువక్షి.

గూఁడు. దే. వి. 1. పక్షిగృహము, 2. గోడయందు దీపముంచుటకు [illegible], 3 (పెంపుడుపిట్టలలోనగువానియుండు) [illegible], 4 [illegible].

గూఁడుకొను. దే. [illegible] [illegible] "క. [illegible] [illegible]." [illegible]

గూటిబండి. దే. వి. [illegible]

గూ[illegible]ము చై. వి. 1. [illegible] 2. [illegible], 3 [illegible], 4. [illegible].

గూ[illegible]. చై. [illegible] [illegible] రూపాంతరము.

గూ[illegible] [illegible]. వి. 1. [illegible] 3 [illegible] 4 [illegible] 5 [illegible]. [illegible]." భా. 3, అ.

గూ[illegible] దే. వి. [illegible]

గూడపాల. దే. [illegible]

గూ[illegible] దే. [illegible] [illegible]

గూ[illegible]ము. చై. వి. [illegible] రూపాంతరము.

గూ[illegible]. చై. వి. [illegible] రూపాంతరము.

గూడెము దే. వి. [illegible]. "[illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]

గూఢపాత్తు సం. వి. [illegible] పుం. [illegible], పాము.

గూఢపురుషుఁడు సం. వి. అ. పుం. చారుఁడు, వేగువాఁడు.

గూఢ[illegible] సం. [illegible] స్త్రీ. [illegible].

గూ[illegible]ము. సం. వి. [illegible] 1 రహస్యము, 2. స్త్రీ [illegible] [illegible].

గూఢసాక్షి. [illegible] ([illegible]) ([illegible]) [illegible]. ([illegible].)

గూ[illegible]ము సం. వి. అ. [illegible].

గూ[illegible] దే. వి. [illegible]

గూనివాఁడు దే. విశే. (గూని+వాఁడు) [illegible].

గూను దే. వి. [illegible]

గూనుఁడు. [illegible] (అ [illegible]) [illegible].

గూ[illegible]లు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గూబ [illegible] దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]

గూబతేడు. దే. వి. మహాబలి.

గూబరి. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." [illegible]

గూవనాలు. దే. వి. [illegible]. (చూ. [illegible].)

గూహనము. సం. వి. అ. న. గోపనము, దాఁచుట.

గృ.

గృంజనము. సం. వి. అ. న. [illegible] పుం. [illegible].

గృత్నువు. సం. విశే. ఉ. ఆసక్తుఁడు, గర్ధనుఁడు.

గృధ్రము. సం. వి. అ. పుం. గద్ద. విశే. పిసినివాఁడు.

గృధ్రసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (వా.) [illegible]

గృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. [illegible].

గృహకచ్ఛపము. సం. వి. అ. పుం. (నూతిమ) [illegible]

గృహగోధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible], బల్లి.

గృహద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గృహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గృహస్థుఁడు. 2. [illegible], 3. [illegible].

గృహమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దీపము, దివ్వె.

గృహము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు, 2. పెండ్లాము. "[illegible] గృహిణీగృహ ము." [illegible] ([illegible])

గృహమృగము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గృహమేధి. సం. వి. న్. పుం. (వా.) గృహస్థుఁడు.

గృహస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యను పరిగ్రహించి [illegible] అతిథి [illegible] ప్రవర్తించువాఁడు, ఇంటివాఁడు, (వా. గృహస్థు)

గృహస్థాశ్రమము. సం. వి. అ. న. ఇంటిపనిమొదలు, [illegible].

గృహావగ్రహణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible], గడప.

గృహి. సం. వి. న్. పుం. (వా.) గృహస్థుఁడు.

గృహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇల్లాలు; 2. [illegible] 3. [illegible].

గృహీతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గ్రహింపఁబడినది.

గృహీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గ్రహింపఁజాలినబుద్ధి. "[illegible] గృహీతిర్గ్రహణక్షమా." అ, పా. ప్ర. ఫి.

గృహ్యకము. సం. వి. అ. పుం. పెంపుడుమృగము [illegible]. విశే. పరాధీనము.

గృహ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] అ. న. సు. [illegible] గ్రంథము. పుం. పెంపుడుమృగము [illegible]. విశే. 1. [illegible]; 2. పరాధీనము.

గె.

గెంటనము. దే. వి. [illegible]. "[illegible] గెంటనము [illegible]." [illegible]

గెంటించు. దే. స. క్రి. [illegible]. "[illegible] గెంటించి [illegible]." భాగ. ౧౦, [illegible].

గెంటు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; "[illegible]" [illegible]. 3, అ.—2. [illegible]

[illegible] గెంటుకయుండఁ [illegible]." [illegible] అ.—స. క్రి. 1. [illegible]; ([illegible] గెంటెవాఁడు)—2. [illegible]. "[illegible] గెంటె [illegible]." [illegible]—వి. [illegible] "[illegible] గెంటఁ [illegible]" [illegible]. 3, అ.

గెంటువడు. దే. అ. క్రి. (గెంటు+పడు.) [illegible] "[illegible] గెంటు [illegible]." [illegible]. 3, అ.

గెంటెము. దే. వి. [illegible]. విశే. [illegible]. "[illegible] గెం [illegible]." [illegible], అ.

గెగ్గలు. దే. వి. [illegible]. (అప్ర.)

గెడ. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible].—2. [illegible] (చూ. గొంటు.) "[illegible]." [illegible].—3. [illegible] "[illegible]." [illegible]. 3, అ.

గెదయు. దే. అ. క్రి. పుట్టియను. "[illegible] గెదయంగ [illegible]." [illegible], అ.

గెనసు. దే. వి. [illegible], [illegible].

గెబ్బు. దే. స. క్రి. 1. అపహరించు, "[illegible]" [illegible] ౧, అ.—2. గ్రహించు, "[illegible] ముగులు, [illegible]" [illegible], రా. 2, అ.

గెల. దే. వి. [illegible]. "[illegible] గెల [illegible]." భాగ. ౧, [illegible].

గెల. దే. వి. [illegible], [illegible].

గెలివి. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గెలివిడి. దే. వి. గెలివి [illegible].

గెలుచు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]." [illegible]—[illegible] "[illegible]." [illegible]. 2, అ.—స. క్రి. [illegible]

గెలుపు. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]." [illegible], అ.—2. [illegible].

గెలుపుకాఁడు. [illegible], జయశీలుఁడు.

గెలుపొందు. దే. స. క్రి. జయించు. (చూ గెల్వఁగను. "[illegible]" [illegible].)

గెలువము. దే. వి. గెలుపు, జయము.

గెల్లి. దే. వి. ఉత్సాహము.

గ్లా. వై. వి. [illegible]

గే.

గేందుకము. సం. వి. అ. పుం. బాలురు ఆడుకొనెడు చెండు, కందుకము.

గేడెకాళ్లవాఁడు. దే. విశే. గొంగకాళ్లవాఁడు.

గేదఁగి. వై. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] (ఇది [illegible].)

గేదె. దే. వి. 1. [illegible], 2. బఱ్ఱె.

గేదెచెలప. దే. వి. [illegible]

గేయము. సం. వి. అ. న. పాట. విశే. 1. పాడఁదగినది, 2 పాడునది.

గేరంజము. సం. వి. అ. పుం. (వా.) [illegible]

గేలి. వై. వి. పరిహాసము.

గేలిగొట్టు. క్రి. స. (క్రి.) పరిహసించు. "[illegible]" [illegible] 3, అ.

గేలిగొను. క్రి. స. (క్రి.) పరిహసించు. "[illegible]" [illegible]

గేస్తు. వై. వి. (వా.) గృహస్థుఁడు.

గేస్తుఁడు. వై. వి.——వై.—— "[illegible]" [illegible]

గేస్తురాలు. క్రి. వి. (గేస్తు+ఆలు.) ఇల్లాలు.

గేహము. సం. వి. అ. పుం, న. గృహము, ఇల్లు.

గేహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ([illegible])

గేహి. [illegible] పుం. గృహస్థుఁడు.

గేహిని. [illegible] స్త్రీ. ఇల్లాలు.

గై.

గైరికము. [illegible] అ. న. 1. [illegible] ధాతువిశేషము, 2. [illegible]

గ్రైవేయకము. సం. [illegible] పుం. [illegible]

గ్రైవేయము. సం. వి. [illegible]

గొ.

గొ. దే. అవ్య. [illegible] (అదిగో, ఇదిగో ఇ.)

గొంగ. దే. వి. [illegible]

గొంగడి. దే. వి. కంబళి. "[illegible]" [illegible]

గొంగడీఁడు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గొంగలి. దే. వి. గొంగడియొక్క రూపాంతరము.

గొంగలిపురుగు. క్రి. వి. (వా.) [illegible]

గొంజె. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గొంటరి. దే. విశే. (గొంటు+అరి.) 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] (సాధ్వర్థమున అరి.)

గొంటె. దే. విశే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గొంటు. యు. దే. విశే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గొంటుకాఁడు. క్రి. విశే. [illegible] "[illegible]" [illegible] (సాధ్వర్థమున కాఁడు.)

గొండిలి. వై. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible], 3. [illegible]

గొండ్లి. వై. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3. [illegible] "[illegible]" [illegible] (గొండిలియొక్క రూపాంతరము.)

గొండెము. దే. వి. గొల్లెము. (చూ. గొండెము.)

గొండ్లెము. దే. వి. [illegible]

గొంతి. వై. వి. [illegible]

గొంతు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] ([illegible]) 3. [illegible] ([illegible])

గొంతుక. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] (సాధ్వర్థము [illegible])

గొంతుకపోఁగు. క్రి. వి. గొంతుమండపము [illegible], గొంతుముడి.

గొంతుమాటు. దే. వి. [illegible]

గొంతుముడి. దే. వి. గొంతుకపోఁగు.

గొంతెమకోరిక. దే. వి. [illegible]

గొంతెమగోరు. దే. వి. (గొంతెమ+గోరు.) [illegible]

గొంది. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గోగి. దే. క్రి. [illegible] "(ము) [illegible]

గో[illegible]. నై. వి. [illegible] పాచ్చి 3, ఆ.

గో[illegible]. నై. వి. [illegible] ఉ, ఆ

గో[illegible] [illegible] 3, [illegible]

గోటము [illegible]

గో[illegible] [illegible]

గో[illegible]. దే. వి. 1 [illegible] 2. [illegible] 3 ఆ [illegible] 3 ఆ–3. [illegible]

గోట్టె. నై. వి. [illegible]

గోట్లె. నై. వి. [illegible].

గోడగు. దే. న. [illegible] 8, ఆ

గోడని. [illegible]

గోడగర. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

గోడగరి. దే. వి. (గోడగ + రి) [illegible]." [illegible]

గోడవ. దే. వి. 1 అవద; [illegible] 8, ఆ – 2. [illegible] ఆ–3. [illegible] "[illegible]." పాచ్చి. ౫, ఆ,–4. [illegible]

[illegible] దే. వి. [illegible]

గోడి[illegible]. [illegible] 3, ఆ

[illegible]

గో[illegible] దే. వి. 1. [illegible]

[illegible] నై. వి. [illegible]

గోదు. న. వి. 1. [illegible] ఆ –2. [illegible] ఆ –3. [illegible]

గో[illegible]. దే. వి. ([illegible]) [illegible]

గోద్దురాలు. దే. వి. (గోద్దు + ఆలు.) [illegible]

గోద్దుబోద్ధు. దే. [illegible] (గోద్దు + బోద్దు) [illegible]

[illegible] ఇత్యాది స్థలములయందు [illegible] అర్థము)

గొడ్డేలు. [illegible] (గొడ్డు + ఏలు.) [illegible] (చూ. గొడ్డు)

గొడ్రాలు. [illegible] పాండు. 3, ఆ.

[illegible]

గొడ్డలి [illegible]

గొద. [illegible]

[illegible]

గొనము. [illegible]

గొనయము [illegible]

గొనుగు. [illegible]

గొప్ప. [illegible]

[illegible] (గొప్పలు [illegible]) [illegible]

[illegible]

[illegible] పాం [illegible]

[illegible]

[illegible]

గొయ్యి. [illegible]

గొరక [illegible]

[illegible]

గొలుసు. [illegible]

గోటియ. వై. వి. గొట్టియయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]. అర. ౪, ఆ.

గొణుగు. దే. స. క్రి. [illegible].

గోటె. వై. వి. గొట్టెయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." పాండు. ౨, ఆ.

గోత్రియ. వై. వి. గొత్తె.

గొట్టు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible].

గోట్ల. వై. వి. [illegible] (గొట్టియయొక్క రూపాంతరము.)

గోలి. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." పా. ౨, ఆ.

గోలక. యు. వై. వి. [illegible]. దే. వి. [illegible].

గోలగోల. వై. వి. 1. [illegible], "[illegible]." [illegible] 3, ఆ - 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.

గొలిమిడి. దే. వి. [illegible].

గొలిసె. దే. వి. [illegible]. [illegible].

గొలుగు. దే. వి. గొడుగుయొక్క రూపాంతరము.

గొలుసు. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

గొలుసుపోడి. దే. వి. [illegible].

గొల్ల. యు. దే. వి. 1. [illegible], "[illegible]." [illegible]. 3, ఆ. -2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. (గొల్లవాడు, గొల్లది.)

గొల్లడు. వై. వి. గోపాలుడు.

గొల్లజిడ్డు. తద్. వి. [illegible].

గొల్లత. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౫, ఆ.

గొల్లదొంగ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౪, ఆ.

గొల్లము. వై. వి. [illegible]. (చూ. [illegible].)

గొల్లియన. దే. వి. గొల్లెన. "[illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

గొల్లు. వై. వి. [illegible].

గొల్లెన. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౪, ఆ. (గొల్లియనయొక్క రూపాంతరము.)

గొల్లెనబండి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

గోవరు. దే. వి. [illegible]. (చూ. గొవరువోవు.)

గోవరువోవు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౧, ఆ.

గోహాము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

గౌ.

గౌ. దే. అవ్య. [illegible]. ([illegible].)

గౌండుడు. [illegible]. వి. [illegible].

గౌండ్రించు. దే. అ. క్రి. 1. ([illegible]) [illegible]; (చూ. గౌండ్రిల్లు) 2. ([illegible]) [illegible]. "[illegible]." [illegible].

గౌండ్రిల్లు. దే. అ. క్రి. ([illegible]) [illegible]. (చూ. గౌండ్రించు) "[illegible]." [illegible]. 3, [illegible].)

గౌండ్రు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. 3, ఆ.

గౌసు. దే. స. క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

గౌసుపాలు. దే. వి. [illegible].

గౌను. దే. వి. [illegible]. ([illegible].)

గౌచి. దే. వి. [illegible].

గౌచిక్కు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." పాండు. ౫, ఆ.

గౌచిగాడు. దే. వి. [illegible]. [illegible]. ౫, ఆ.

గౌచిగాడుతనము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.

గోఁజోటి. దే. వి. గోఁజాడుల (ఇతరము [illegible]) [illegible]

గోఁజోడు. దే. స. క్రి. (గోఁజా+అగు.) [illegible] (శాస్త్రము [illegible]) ([illegible] గోఁజాడు [illegible])

గోఁజో. దే. స. క్రి. గోఁజాడు. ([illegible] గోఁజా [illegible]) వి. గోఁజాట. (ఇతరము పెద్ద గోఁజా [illegible])

గోఁటు. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible]

గోఁటుకత్తి. దే. వి. [illegible]

గోఁటుకాఁడు. దే. వి. [illegible]

గోఁదు. దే. వి. [illegible]

గోఁదురు. దే. వి. [illegible]

గోకంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పల్లేరు; 2. [illegible]

గోకర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible]

గోకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

గోకిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible]

గోకులము. సం. వి. అ. న. [illegible]

గోకులికము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గోక్షురకము. సం. వి. అ. పుం. పల్లేరు.

గోగంధనము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గోగ్రంథి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

గోచరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రియార్థము. ([illegible]) 2. [illegible]

గోచరించు. సం. అ. క్రి. [illegible] [illegible]

గోచారము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గోజిహ్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

గోటావలి. [illegible]

గోడ. దై. వి. [illegible]

గోడకాలు. దే. [illegible]

గోడగించు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గోడచేర్పు. దే. వి. [illegible]

గోడా. దై. వి. [illegible]

గోడాడు. దే. అ. క్రి. (గోడు+ఆడు.) [illegible]

గోడి. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గోడిగ. దై. వి. [illegible]

గోడిపట్టెలు. దే. వి. బ. [illegible]

గోడిపను. దే. అ. క్రి. (గోడి+పను.) 1. [illegible]

గోడిపెట్టు. దే. స. క్రి. (గోడి+పెట్టు.) [illegible]

గోడు. దే. వి. [illegible]

గోడెము. దే. వి. [illegible]

గోణము. దై. వి. [illegible]

గోణాము. దై. వి. [illegible]

గోణి. [illegible] దే. వి. [illegible] సం. ఈ. స్త్రీ. గోని.

గోతము. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

గోతాము. దే. వి. [illegible]

గోతి. దే. వి. [illegible]

గోతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]

గోత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భూమి, 2. గోసమూహము.

గోత్రభిదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

గోత్రము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible] 2. పేరు; 3. [illegible] 4. [illegible] 5. [illegible] 6. [illegible]

గోత్రుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) [illegible]

గోద. దే. వి. ఎద్దు.

గోదని. దే. వి. [illegible]

గోదారణము. సం. వి. అ. న. హలము నాఁగలి.

గోదారి. వి. వి. [illegible].

గోదావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదివిశేషము.

గోదుమ, గోందుమ. హిం. వి. [illegible].

గోదుమ. వై. వి. సస్యవిశేషము. లు. [illegible]సస్యవిశేషము.

గోదుమపూసలు. రూ. బ. వి. స్త్రీ. కంఠభూషావిశేషము.

గోధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉడుము. ఆ. స్త్రీ. అ. న. అల్లెత్రాటి [illegible]

[illegible]

గోధనము. సం. వి. అ. న. గోకులము.

గోధాపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

గోధి. సం. వి. ఇ. పుం. నొసలు, అలికము.

గోధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉడుము 2. [illegible]

గోదుహుఁడు. సం. వి. హ. పుం. గొల్లవాఁడు.

గోధూమము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోదుమలు, 2. [illegible]

గోనర్దము. సం. వి. అ. న. [illegible]. పుం. [illegible].

గోనసము. సం. వి. అ. పుం. [illegible] (చూ. గోనాసము.)

గోనియ. వై. వి. గోనె.

గోను. దే. వి. [illegible]

గోనె. వై. వి. [illegible] (గోనియ [illegible])

గోనెసంచి. రూ. వి. గోతము.

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఆంబోతు, 2. [illegible] 3. [illegible], 4. శివుఁడు, 5. సూర్యుఁడు.

గోపనము. సం. వి. అ. న. 1. దాఁచుట, 2. కాపాడుట.

గోపము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గోపానసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

గోపాయితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible].

గోపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు. 2. రాజు

గోపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది 2. [illegible]

గోపిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొల్లది, [illegible].

గోపీచందనము. సం. వి. అ. న. [illegible]. (చూ. [illegible])

గో[illegible]కము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గో[illegible]థము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గోపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గొల్లవాఁడు; 2. [illegible]; 3. [illegible], 4. అనేక గ్రామముల [illegible].

గోపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గోపురము. సం. వి. అ. న. 1. గవను, 2. వాకిలి; 3. [illegible]

గోప్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గోమాంతుఁడు. సం. వి. త. పుం. [illegible].

గోమయచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. న. [illegible].

గోమయము. సం. వి. అ. పుం, న. పేఁడ.

గోమాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. నక్క, [illegible].

గోమారి. వి. వి. (గో + మారి) [illegible]

గోమి. సం. వి. న. పుం. 1. [illegible], 2. నక్క. [illegible]

గోమింటె. [illegible] స్త్రీ. [illegible]. "క. [illegible]" [illegible]

గోము. [illegible] [illegible]

గోముఖము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible] 3. [illegible]. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

గో[illegible]కము. సం. వి. అ. న. [illegible] (అ[illegible])

గోర [illegible] "[illegible]" [illegible]

గోరంక. వై. వి.——వై.——(ఇది [illegible])

గోరంట్లు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible] 3 [illegible].

గోరట. వై. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

గోరగిం. వై. వి. [illegible].

గోరతనము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గోరప. దే. వి. [illegible]

గోరపడు. రూ. అ. క్రి. (గోరము + పడు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

గోరము. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]; "[illegible]" [illegible]

గోరసము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గోరి. హిం. వి. [illegible].

గోరింక. దే. అ. [illegible]. [illegible]

గోరింట. దే. అ. [illegible]. [illegible]

గో[illegible] [illegible], 2. [illegible]

గోళ్ళుపెం, [illegible] [illegible]." పా. ౫, ఆ - 8. అరఁటిపువ్వు [illegible] [illegible] [illegible]" అను. ౫, ఆ.—విం. [illegible] (గోరు చెర్వు చూ.)

గోరుకల్లు. దే. వి. (ముంగిగోళ్ళు [illegible]) [illegible] "[illegible] గోరు [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

గోరుగాలము. దే. వి. [illegible] గాలము [illegible].

గోరుగొండి. దే. వి. గోరుకల్లు. (రూ. గోర్గొండి) "[illegible] [illegible] [illegible]" ధే. ౬, ఆ.

గోరుచిక్కుడు. దే. వి. చిన్నదినసుచిక్కుడు.

గోరుచీరణము. దే. వి. గోటితో [illegible] గీఱుట.

గోరుమెట్టు. దే. వి. 1. గోటిమెట్టు [illegible], 2. [illegible] దిమ్మగడ్డ.

గోరుపడము. [illegible] "[illegible] [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

గోరుపులాడు. దే. వి. [illegible]. (గోరు [illegible] + ఆడు) 1. [illegible], 2. ఎకురేడు. "[illegible] గోరు [illegible]" చంద్రా. ౨, ఆ. ([illegible]) (రూ. [illegible], గోరువ్వాడు.)

గోరువంక. [illegible] వి. గోరింక.

గోరొత్తు. దే. వి. (గోరు + ఒత్తు.) [illegible] "[illegible] గోరొత్తు [illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

గోరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రోచనము.

[illegible]నము. [illegible] వి. [illegible]

[illegible] సం. వి. ఆ. [illegible] [illegible], ముష్టివృక్షము.

గోర్[illegible]ము. [illegible] వి. గోరుకడము [illegible]. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

గోర్వ్లాడు. దే. వి. [illegible]. (గోరు + పిల్ల + ఆడు.) 1. [illegible] "[illegible] గోర్వ్ల్లాడుము" [illegible] ౨, ఆ. 2. ఎకరేడు. చంద్రా. ౨, ఆ. (రూ. గోర్పుడి [illegible].)

గోర్వంక. [illegible] వి. [illegible]

గోలజేము. [illegible] వి. [illegible]. "[illegible]" పా. ౪, ఆ.

గోల. [illegible] సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. [illegible], 2. గోదావరి; 3. [illegible] (అవిగొండు.)

గోలకము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. [illegible]

గోలత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

గోలాంగూలము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కొండముచ్చు, 2. [illegible]

[illegible] [illegible] స్త్రీ. [illegible]

[illegible] సం. వి. [illegible] పుం. మొక్కపుచెట్టు.

[illegible] [illegible] [illegible] చిన్నజాతి [illegible].

[illegible] [illegible] వి. ఆ. పుం. మొక్కపుచెట్టు.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible]రించు. [illegible] (పుం.) [illegible]

[illegible]ము. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

[illegible] [illegible] స్త్రీ. 1. తెల్లగఱిక, 2. [illegible]; 3. [illegible], 4. [illegible]

[illegible] [illegible] వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

గోవ. [illegible] (రూ. [illegible]) [illegible] ([illegible])

[illegible] [illegible] స్త్రీ. [illegible]

గోవ[illegible]ము. [illegible] వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

గోవ మొలత్రాడు. దే. వి. [illegible]

గోవాపు. [illegible] (+ [illegible].) [illegible] "[illegible]" [illegible] 2, ఆ.

గోవాల్లు. దే. వి. బ. (గోవ + వారలు.) "[illegible]" పా. ౪, ఆ.

గోవిందుడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కృష్ణుడు. 2. [illegible] 3. [illegible]

గోవిట్టు. [illegible] స్త్రీ. [illegible]

గోవు. సం. వి. [illegible] స్త్రీ. 1. ఆవు. ([illegible]) 2. [illegible] 3. దిక్కు, 4. బాణము. 5. భూమి, 6. వాక్కు, 7. బ. [illegible] పుం. 1. ఎద్దు. 2. కిరణము, 3. స్వర్గము, 4. చంద్రుడు, 5. వజ్రాయుధము.

గో[illegible]ము సం. వి. ఆ. పుం. [illegible]

గోశీర్షము. సం. వి. ఆ. న. [illegible] చందనము, [illegible]

గో[illegible]ణి. సం. వి. ఆ. [illegible]

గోషా, ఘోషా. హిం. వి. అంతఃపురము, [illegible]

గోష్ఠము. సం. వి. ఆ. న. [illegible]

గోష్ఠశ్వుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తానుండెడుచోటనుండు గాని పరులను ద్వేషించువాఁడు.

గోష్ఠి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సభ, 2. సల్లాపము.

గోష్పదము. సం. వి. అ. న. 1. గోవులయొక్క అడుగుగాఁడి; 2. [illegible]. 3. [illegible].

గోసంఖ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాఁడు.

గోసంగి. దే. వి. మాలవాఁడు. "గీ. [illegible]" [illegible]

గోసడుచే. [illegible] (గోడు + అడచు.) [illegible] "మ. [illegible]" [illegible]

గోసన. దే. వి. [illegible].

గోసము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible].

గోసర్గము. సం. వి. అ. పుం. [illegible], వేకువ.

గోసు. దే. వి. 1. [illegible], "గీ. [illegible]" [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

గోస్తనము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గోస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష.

గోస్వామి. సం. వి. న. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]

గోహరి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గోహికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

గోహము. సం. వి. అ. న. [illegible].

గోళి. దే. వి. [illegible].

గోళ్లకుటికంటు. [illegible] స్త్రీ. [illegible].

గోళ్లగొండి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

గౌ.

గౌండ్లవాఁడు. దే. వి. [illegible].

గౌఁడు. దే. వి. 1. [illegible], 2. [illegible] (గౌఁడుయొక్క రూపాంతరము.)

గౌడము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గౌడసరము. [illegible] "[illegible]" [illegible] (గౌడసరముయొక్క రూపాంతరము)

గౌడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

గౌణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అముఖ్యము.

గౌణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

గౌతముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible].

గౌద. [illegible] (గవదయొక్క రూపాంతరము.)

గౌధారము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గౌధేయము. సం. వి. అ. పుం. ——— ———

గౌధేరము. సం. వి. అ. పుం. ——— ———

గౌర. [illegible] "[illegible]" [illegible] (గవరయొక్క రూపాంతరము.)

గౌరము. సం. వి. అ. [illegible] పుం. [illegible] 1. ఎఱ్ఱనిది, 2. తెల్లనిది, 3. పసుపుపచ్చనిది; 4. [illegible].

గౌరవము. సం. వి. అ. న. గొప్పతనము.

గౌరవించు. సం. స. క్రి. గొప్పచేయు.

గౌరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. [illegible].

గౌరు. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]" [illegible] (గవరుయొక్క రూపాంతరము.)

గౌరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గౌలు. దే. వి. 1. [illegible]; "[illegible]" [illegible] 2. [illegible]. "[illegible]" [illegible] (గవలుయొక్క రూపాంతరము.)

గౌశేయకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గౌష్ఠీనము. సం. వి. అ. న. [illegible].

గౌసెన. దే. వి. [illegible]." [illegible] (గవసెనయొక్క రూపాంతరము.)

గౌళి. దే. వి. [illegible] (గవళియొక్క రూపాంతరము)

గ్ర.

గ్రంథకుటి. సం. వి. ఈ. [illegible].

గ్రంథనము. సం. వి. అ. [illegible].

గ్రంథము. సం. వి. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible] [illegible].

గ్రంథి. సం. వి. [illegible] పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible]; [illegible].

గ్రంథిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible].

గ్రంథికుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2 [illegible].

గ్రంథితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible], గ్రథితము.

గ్రంథిపర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2 [illegible], 3. [illegible].

గ్రంథిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]. విశే. [illegible].

గ్రంటు. [illegible] [illegible]

గ్రక్కతిల్లు. దే. అ. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible].

గ్రక్కదల. దే. అ. క్రి. (గదలు + గదలు.) [illegible]

గ్రక్కన. దే. [illegible] క్రి. [illegible]. "[illegible]" [illegible].

గ్రక్కున. దే. [illegible] క్రి. [illegible] ———— చూ. ———— "[illegible]" [illegible]. "[illegible]" [illegible].

గ్రచ్చు. దే. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

గ్రచ్చుకాయలు. దే. వి. బ. [illegible]. "[illegible]" [illegible].

గ్రచ్చు. చూ. విశే. [illegible] (చూడు)

గ్రథనము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2 [illegible].

గ్రథితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. [illegible], 2 [illegible].

గ్రద్ది. [illegible]

గ్రద్దగద్ద. [illegible] (చూ. [illegible].)

గ్రద్దన. దే. [illegible] క్రి. [illegible].

గ్రమ్మన. దే. [illegible] క్రి. [illegible] ———— చూ. ———— "[illegible]" [illegible].

గ్రసించు. సం. స. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible]; 3. [illegible].

గ్రసిష్ణువు. సం. విశే. అ. [illegible]; 2. [illegible].

గ్రస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. [illegible]; 2. [illegible]; 3. [illegible] (చూడు.)

గ్రహణము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2. గ్రహించుట; 3. [illegible]; [illegible]; 5. [illegible]; 6. [illegible].

గ్రహణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. [illegible].

గ్రహపతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుడు.

గ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యాది; 2 గ్రహించుట, 3. అనుగ్రహము, 4. [illegible]; 5 రాహువు [illegible], 6. [illegible], 7. [illegible], 8 [illegible]; 9. రాహువు.

గ్రహయాలువు. సం. విశే. [illegible] గ్రహించువాడు.

గ్రహరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1 సూర్యుడు, 2. చంద్రుడు.

గ్రహించు. సం. స. క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible], 3 [illegible] (గ్రహింపు [illegible].)

గ్రహిలుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గ్రహించువాడు

గ్రహీత. సం. విశే. ([illegible]) ———— చూ. ————

గ్రహీనుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible].

గ్రా.

గ్రాంథికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గ్రంథమందలి.

గ్రాంజే. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible].

గ్రాద. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible].

గ్రామటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

గ్రామణి. సం. వి. ఈ. పుం. [illegible] 1. గ్రామాధిపతి, 2. ముఖ్యుడు.

గ్రామత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గ్రామముల సమూహము.

గ్రామతక్షుడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గ్రామము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊరు, 2. [illegible], 3. ([illegible]) సమూహము. ([illegible] గ్రామము, [illegible] గ్రామము.)

గ్రామసింహము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క, [illegible]

గ్రామీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 [illegible]. 2. [illegible].

గ్రామ్యధర్మము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

గ్రామ్యము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2 [illegible], 3. [illegible]. విశే. 1. [illegible], (చూడు) 2 [illegible].

గ్రావము. సం. వి. న. పుం. 1. రాయి, 2. [illegible].

గ్రాసము. సం. వి. అ. పుం. కబళము.

గ్రాహకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]. విశే. గ్రహించునది.

గ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రహించుట, 2. [illegible], 3. [illegible]. మొసలి. ([illegible].)

గ్రాహి. సం. వి. న. పుం. [illegible].

గ్రాహ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గ్రహింపదగినది.

ఘృతకోశాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేతిబీర.

ఘృతము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి, 2. నీరు. విణ. వెలిగినది.

ఘృతేలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱచీమ.

ఘృతోదము. సం. వి. అ. పుం. నేతిసముద్రము.

ఘృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పాదిరిచెట్టు, 2. పోటీ, 3. రాయిడి. పుం. 1. కిరణము, 2. పంది.

ఘో.

ఘోంట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పోకచెట్టు, 2. రేగుచెట్టు.

ఘోటకము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము, గుఱ్ఱము.

ఘోటజటి. సం. వి. న. పుం. గొట్టెచెట్టు.

ఘోటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆడుగుఱ్ఱము, గోడిగ.

ఘోట్టాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము, 2. ఒకానొక దేశము.

ఘోణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాసిక, ముక్కు.

ఘోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible] న. పుం. పంది.

ఘోరదర్శనము. సం. వి. అ. పుం. వ్యాఘ్రము, పులి.

ఘోరము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]. విణ. భయంకరము.

ఘోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. విణ. భయంకరుఁడు.

ఘోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకవిధముకూరాకు, గోళి.

ఘోష. సం. వి. అ. స్త్రీ. సదావరి. అ. పుం. ము. 1. గొల్లపల్లె, 2. అశ్వమంద. 3. ఉరుము, 4. కంచు, 5. చేఁతిబీర.

ఘోషకము. సం. వి. అ. పుం. చేఁతిబీర.

ఘోషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చాటించుట.

ఘోషవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణె.

ఘోషించు. సం. అ. క్రి. మ్రోయు.

ఘోషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాఁడు.

ఘ్రా.

ఘ్రాణతర్పణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మంచివాసనగలది.

ఘ్రాణము. సం. వి. అ. న. ముక్కు. విణ. మూర్కొనఁబడినది.

ఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. ఆఘ్రాణించు, మూర్కొను.

ఘ్రాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మూర్కొనఁబడినది.

చ.

చ. ఒకయక్షరము.

చంకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరు, 2. చెట్టు.

చంక్రమణము. సం. వి. అ. న. దాఁటుట.

చంగము. సం. విణ (అ. అ. అ.) 1. నేర్పరి, 2. చక్కనిది.

చంచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చాప, 2. [illegible].

చంచరీకము. సం. వి. అ. పుం. భృంగము, తుమ్మెద.

చంచల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱుపు, 2. లక్ష్మి. అ. పుం. ము. 1. గాలి, 2. మందబుద్ధి. విణ. చలించునది.

చంచలించు. సం. అ. క్రి. చలించు.

చంచలుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కాముకుఁడు.

చంచుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నేర్పువాఁడు.

చంచుపు. సం. వి. అ. స్త్రీ. పక్షిముక్కు. పుం. ఆముదం

చండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తెల్లగరికము? 2. బలుతి అ. పుం. ము. చింతచెట్టు.

చండకము. సం. వి. అ. పుం. వ్యాఘ్రము, పులి.

చండాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. సూర్యుఁడు, వేఁడి

చండాతకము. సం. వి. అ. పుం, న. [illegible].

చండాలము. సం. వి. అ. పుం. గన్నేరు.

చండాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాలవాఁడు (చం డాలుఁడు.)

చండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి, 2. కోపముగల 3. [illegible] ప్రేమగల ఆడుది, 4. చంపకట్టి ఆఁడు

చండించు. సం. అ. క్రి. [illegible].

చండిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పార్వతి, కత్రాదాని.

చండిమ. సం. వి. న్. పుం. వాఁడిమి.

చండిలము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవర్తమువంటివాడు.

చండిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగలి, 2. శివు

చండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకరాక్ష 2. యమకింకరుఁడు. విణ. 1. మిక్కిలి కోపముగల 2. వాఁడిమిగలవాఁడు.

చందన. సం. వి. అ. స్త్రీ. సూమెన? అ. న. ము. పుష్ప. పుం, న. గంధము.

చందిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. ఉదా. సంయమీశ్వర రాచన చకోరచందిరుఁడు మధార్థిమందిరు నై. ౧, అ.

చంద్రకము. సం. వి. అ. పుం. నెమలిపురినెన్ను.

చంద్రకాంతము. సం. వి. అ. న. కలువ. పుం. [illegible].

చంద్రకి. సం. వి. న్. పుం. 1. నెమలి, 2. [illegible].

చంద్రచ్ఛందము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

చంద్రజ్యోతి. సం. వి. ఇ. పుం. [illegible] "శా. [illegible] చంద్రజ్యోతులు [illegible] వెలుంగఁజేయ." [illegible]

చంద్రబాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దయేలకి.

చంద్రబీజము. సం. వి. అ. న. రజతము, వెండి.

చంద్రభాగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు.

చంద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కర్పూరము, 2. 3. బంగారు, 4. కంబిల్లకు?

చంద్రముఁడు. సం. వి. స్. పుం. చంద్రుఁడు.

చంద్రశాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మేడ, 2. వెన్నెల.

చంద్రశేఖరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, [illegible]

చంద్రసంజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము.

చంద్రహాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2 రావణునికత్తి.

చంద్రాతపము. సం. వి. అ. పుం. చంద్రిక, వెన్నెల.

చంద్రాపీడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రశేఖరుఁడు.

చంద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెన్నెల; 2. కుసుమపువ్వు.

చంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రేరాజు, నెల.

చంద్రోదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉల్లడ; 2. ఔషధవిశేషము.

చంపకము. సం. వి. అ. పుం. సంపెఁగ. (దీనికి దోహదక్రియ ముఖగాగమము. కర్పూరకమునకు కల్పాదమును, మదనకమునకు ఆలింగనము దోహదక్రియయని చెప్పఁబడినది. కొన్నిచోట్ల అడుగుకర్దమ మని వ్రాయఁబడియున్నది.)

చకితము. సం. వి. అ. న. 1. భయము; 2. నాయికకు దేశ చేసైనను ప్రియునియెడల కలిగెడు భయసంభ్రమము.

చకితుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) భయపడినవాఁడు.

చకోరకము. సం. వి. అ. పుం. వెన్నెలపులుఁగు, (రూ. చకోరము.)

చక్రకారకము. సం. వి. అ. పుం. పులిగోరు.

చక్రడోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉయ్యలరాట్నము.

చక్రధరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

చక్రధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వి. గ్రామపురక్షకుఁడు.

చక్రపక్షము. సం. వి. అ. పుం. హంస.

చక్రపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, చుట్టుకైదువుకలవాఁడు.

చక్రమర్దనము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస.

చక్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆయుధవిశేషము, 2. బండికల్లు 3. గుంపు; 4. దండు; 5. రాష్ట్రము, 6 గ్రామపుసమూహము, 7. కుమ్మరిసారె; 8. నీటిసుడి; 9. చిన్నరాగము. పుం జక్కవ. (దీని పర్యాయములన్నియు జక్కవకు.)

చక్రల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భద్రముస్తె.

చక్రవర్తి. సం. వి. న్. పుం. సార్వభౌముఁడు, రారాజు.

చక్రవర్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సార్వభౌమురాలు; 2. [illegible]రిందకి.

చక్రవాకము. సం. వి. అ. పుం. జక్కవపక్షి.

చక్రవాళము. సం. వి. అ. న. 1. గుంపు; 2. మండలము పుం. చుట్టుఁగొండ.

చక్రవృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వడ్డీకివడ్డీ. "శ్లో. వృద్ధేరపివృద్ధిశ్చక్రవృద్ధిరుదాహృతా." విజ్ఞా. వ్య. గాం.

చక్రాంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. జక్కవ; 2. హంస.

చక్రాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుహంస; 2. కటుకరోహిణి.

చక్రి. సం. వి. న్. పుం. 1. విష్ణువు; 2. జక్కవ; 3. పాము. 4. రారాజు; 5. కుమ్మరి.

చక్రీవంతము. సం. వి. త్. పుం. గార్దభము, గాడిద.

చక్షుశ్శ్రవము. సం. వి. స్. పుం. పాము, కనువినికి.

చక్షుష్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కనుపాప; 2. అందకత్తెయగు ఆఁడుది. అ. పుం. ము. 1. మొగలిరి; 2. పుండరీకమనుచెట్టు. వి. కంటికిహితమైనది.

చక్షువు. సం. వి. స్. న. నేత్రము, కన్ను.

చటక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుపిచ్చుక; 2. ఆఁడుపిచ్చుకపిల్ల, 3 పిప్పలిపేరు. అ. పుం. ము. పిచ్చుక.

చటకారి. అర. వి. ఈ దేశమునఁబుట్టిన ఆంగ్లేయసంతతివాఁడు.

చటకాశిరము. సం. వి. స్. న. పిప్పలిపేరు.

చటాకు. హిం. వి. సేరులో పదునారవవంతు.

చటులము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చలించునది.

చణకము. సం. వి. అ. పుం. సెనగలు.

చతురంగము. సం. వి. అ. న. చదరంగము.

చతురంగుళము. సం. వి. అ. పుం. రేల.

చతురంతయానము. సం. వి. అ. న. పల్లకి.

చతురము. సం. వి. అ. న. గజశాల. పుం. [illegible] ము. వి. నేర్పరి.

చతురస్రము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) చదరము.

చతురిక్రకము. సం. వి. అ. పుం ములువెలఁగ.

చతురాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

చతురిమ. సం. వి. న్. పుం. నేర్పరితనము.

చతురుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.

చతుర్గతి. సం. వి. ఇ. పుం. తాఁబేలు.

చతుర్థి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చవితి. వి. నాలుగవది.

చతుర్దంతము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రునియేనుఁగు, [illegible].

చతుర్దశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. పక్షమునందు పదునాలవతిథి, 2 పదునాలుగుతంతులుగల పరివాదినియనువీణ. వి. పదునాలుగవది.

చతుర్భద్రము. సం. వి. అ. న. సంయుక్తములైన ధర్మార్థకామమోక్షములు.

చతుర్భుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, ఉద్దకేలు వేలుపు.

చతుర్వర్గము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మార్థకామమోక్షములు.

చతుర్హాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నాలుగేండ్ల ఆవు.

చతుశ్శాలము. సం. వి. అ. న. నాలుగిండ్లవంతి.

చతుష్కము. సం. వి. అ. న. 1. చదుకము, 2. చవిక; 3. నాలుగు.

చతుష్కి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పెద్దకోనేరు; 2. దోమతెర; 3. నాలుగుపేటలుగలహారము.

చతుష్టయము. సం. వి. అ. న. నాలుగు.

చతుష్పథము. సం. వి. అ. న. చదుకము. పుం. మండపవిశేషము.

చతుష్పథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు.

చతుష్పదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక కరణము, (జ్యో. కరణము.) (రూ. చతుష్పాత్తు.) 2. నాలుగుకాళ్లజంతువు. (రూ. చతుష్పాదము.)

చతుష్షష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అఱువదినాలుగు, 2. అఱువదినాలుగుకళలు; (చూ. కళ.) 3. ఋగ్వేదము.

చత్వరము. సం. వి. అ. న. 1. ముంగిలి, 2. వ్రతముపూనినవానికి పండుకొనుటకు ఏర్పఱుపఁబడినభూమి. అగ్నిహోత్రము నుంచుటకై సంస్కరించినస్థానము. (అనిగొందఱు.)

చత్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రవణమైనబుద్ధి.

చత్వరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాలవిధవ.

చపల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱపు, 2. లక్ష్మి; 3. ఱంకులాలు; 4. పిప్పలి. పుం. ను. 1. గాలి, 2. చేప; 3. [illegible]; 4. పాదరసము. త్రి. వి. అ. న. త్వరితము. విశే. 1. కదలునది, 2. నిలుకడలేనిది, 3. వడిగలది.

చపలత. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాగద్వేషాదులచే విషయములయందుఁగలుగు తబ్బిబ్బు.

చపేటము. సం. వి. అ. పుం. చాఁచినవ్రేళ్లుగల అఱచేయి. (చూ. చపటము.)

చమత్కారము. సం. వి. అ. పుం. నేర్పు, చాతుర్య.

చమత్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ ——పై——

చమరము. సం. వి. అ. న. 1. వింజామరము; 2. చవరము. పుం. చమరపుమెకము.

చమరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుచమరపుమెకము; 2. చిగురుకొమ్మ.

చమరికము. సం. వి. అ. పుం. కాంచనము?.

చమసము. సం. వి. అ. పుం, న. చతురస్రమైన యజ్ఞపాత్రము. పుం. [illegible].

చమసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పప్పుపిండి.

చమువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. ఏడునూటయిరువదితొమ్మిదిరథములు అన్నియేనుఁగులు రెండువేలనూటయెనుబదియేడుగుఱ్ఱములు మూఁడువేలయాఱునూటనలువదియైదుకాల్బలముగలసేన; 2. సేన.

చమూరువు. సం. వి. ఉ. పుం. [illegible] కలిగితెల్లఁగానైనను, నల్లఁగానైనను, నానావర్ణములుకలదిగానైనను నుండెడు మృగవిశేషము. (దీనితోలు జనులుపయోగపఱచుకొందురు.)

చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. కోటగోడ; 3. సంగ్రహము.

చరకము. సం. వి. అ. పుం, న. వైద్యశాస్త్రము, కూర్చిన రెండు వస్త్రములు. (అనిగొందఱు.)

చరణము. సం. వి. అ. న. 1. తినుట; 2. తిరుగుట; 3. నడవడి. పుం, న. 1. పాదము; 2. వేరు; 3. ఋగ్వేదాది; 4. కులము.

చరణాయుధము. సం. వి. అ. పుం. కోడి, [illegible].

చరమక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అంత్యకర్మము.

చరమము. సం. విశే. 1. కడపటిది; 2. పడమటిది.

చరమాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. అస్తపర్వతము.

చరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకవారము. విశే. 1. కదలునది; 2. తిరుగునది.

చరాచరము. సం. వి. అ. న. జగత్తు. విశే. 1. తిరుగునది; 2. తిరుగునదియును దిరుగనిదియునైనది.

చరించు. సం. అ. క్రి. తిరుగు. స. క్రి. చేయు. "వ్రతముల్ చరించెనధికోత్కర్షగుణంధుర్యుండు." భార. అర. ౨, ౮.

చరితము. సం. వి. అ. న. నడవడి. (చూ. చరిత.)

చరిత్రము. సం. వి. అ. న.——పై——(చూ. చరిత్ర.)

చరిష్ణువు. సం. విశే. తిరుగునది, జంగమము.

చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగులవాఁడు; 2. అంగారకుఁడు.

చరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. హవ్యము; 2. హవ్యమువండెడు కుండ.

చర్చ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. విచారము; 2. చింత, 3. చేతనిడిన కుంకుమములోనగునది, కుంకుమములోనగువానిపూఁత. (అనిగొందఱు.)

చర్చరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చప్పట.

చర్చించు. సం. స. క్రి. విచారించు.

చర్చిక్యము. సం. వి. అ. న. చేతనిడినకుంకుమములోనగునది, కుంకుమములోనగువానిపూఁత. (అనిగొందఱు.)

చర్పటము. సం. వి. అ. పుం. 1. చాఁచినవ్రేళ్లుగల అఱచేయి; 2. ఒకానొకముండ్లచెట్టు.

చర్పటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒబ్బట్టు.

చర్మకష. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంబరేణు?.

చర్మకారము. సం. వి. అ. పుం.——పై——

చర్మకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాదిగవాఁడు.

చర్మచటక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పీనుఁగువాయి.

చర్మణ్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయేఱు; 2. అరఁటి?.

చర్మప్రసేవిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గాలితిత్తి, భస్త్ర.

చర్మభేదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆరెసూది.

చర్మము. సం. వి. అ. న. 1. తోలు; 2. కేడెము.

చర్మి. సం. వి. న్. పుం. 1. కేడెముధరించినవాఁడు; 2. భూర్జవృక్షము?.

చర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. నడచుట, నిలుచుట, కూర్చుండుట, పండుకొనుటయందు సమాహితుఁడగుట, [illegible]

చర్వణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible] అ. న. ము. నములుట.

చర్వితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నములఁబడినది.

చర్షణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఱంకులాలు.

చల. సం. వి. అ. స్త్రీ. లక్ష్మి. అ. పుం. ను. వణఁకు. విశే. వణఁకుగలది.

చలదళము. సం. వి. అ. పుం. రావి.

చలనము. సం. వి. అ. న. 1. కదలుట, 2. తిరుగుట; 3. [illegible]. విశే. కదలునది.

చలమంచము. సం. వి. అ. పుం. తూఁగుమంచము.

చలాకీ, చాలాకీ. హిం. వి. చురుకైన.

చలానా. హిం. వి. [illegible], [illegible].

చలాచలము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కదలునది.

చలామణి, చలావణి. హిం. విశే. వాడుకలోనుండు, చెల్లుబడియైన.

చలాయించు. హిం. క్రి. జరిగించు, పాలించు.

చలించు. సం. అ. క్రి. కదలు.

చలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదలింపఁబడినది.

చవిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. చవ్యయను తీ.

చవ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చవికె. అ. న. ఈ. మందుదినుసు.

చషకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1 కల్లుత్రాగుగిన్నె; 2. గిన్నె; 3. గిండి; 4. ఒకవిధమగుకల్లు.

చషాలము. సం. వి. అ. పుం. యూపస్తంభశిరోభాగమునందలి తాఁబేలువంటి కడియము, రాజసూయమునందు యూపస్తంభము నడుగునఁబెట్టెడి యినుపకడియము. (అధిగ్రంథము.)

చా.

చాంగేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పులిచింతకీ.

చాంచల్యము. సం. వి. అ. న. చపలత్వము

చాండాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కుంటెన, కిన్నెర.

చాంద్రమానము. సం. వి. అ. న. చంద్రునిగతిఁబట్టి యేర్పఱుపఁబడు కాలపరిమాణము

చాంద్రాయణము. సం. వి. అ. పుం. ధర్మశాస్త్రమునఁ జెప్పిన మువ్వదిరెండు కబళములలో చంద్రునియొక్క క్షయవృద్ధులననుసరించి క్రమముగ కృష్ణపక్షమందు ఒక్కొక్కటిగా తగ్గించుచు శుక్లపక్షమునందు ఒక్కొక్కటిగా హెచ్చించుచు భుజించి యాచరించెడి యొకానొక వ్రతము.

చాందిని. హిం. వి. మేలుకట్టు.

చాందీ. హిం. విణ. వెండియగునది.

చాంద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నెల, జొన్నకఱ్ఱ.

చాంపేయము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. 1. అనుక. 2. నాగకేసరము; 3. సంపెంగ.

చాకచక్యము. సం. వి. అ. న. తళతళభావము.

చాకిరి. హిం. వి. నీచమైన కొలువు.

చాకు. హిం. వి. కత్తి.

చాకోరము. సం. వి. అ. న. చకోరపక్షులగుంపు.

చాక్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేకువను రాజుల మేల్కొలిపెడువాఁడు; 2. గంటవాఁడు.

చాటకైరము. సం. వి. అ. పుం 1. పిచ్చుక; 2. పిచ్చుకపిల్ల.

చాటుకారము. సం. వి. అ. పుం. బంధుమిత్రాదుల ప్రసన్నులఁజేయునట్టి ప్రియమాటలు.

చాటువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. ప్రియమైనమాట.

చాతకము. సం. వి. అ. పుం. వానకోయిల.

చాతురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చతురత్వము, నేర్పు.

చాతుర్మాస్యము. సం. వి. అ. న. ప్రతిసంవత్సరము ఆషాఢశుద్ధఏకాదశి మొదలు కార్తికశుద్ధఏకాదశి వఱకు నాలుగునెలలు చేసెడి యొకానొక యజ్ఞము.

చాతుర్యము. సం. వి. అ. న. చాతురి, నేర్పు.

చాతుర్వర్ణ్యము. సం. వి. అ. న. బ్రాహ్మణాదిచతుర్వర్ణములు.

చాదస్తము. గ్రా. వి. వెఱ్ఱితనము.

చాదస్తుఁడు. గ్రా. వి. వెఱ్ఱివాఁడు.

చాపము. సం. వి. అ. పుం. ధనుస్సు, విల్లు.

చాపలము. సం. వి. అ. న. చాంచల్యము.

చాపల్యము. సం. వి. అ. న.——పై.——

చామరపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. 1. పోఁకచెట్టు; 2. మామిడి; 3. మొగలి; 4. రెల్లు.

చామరము. సం. వి. అ. న. వింజామరము. (దీని మవర్ణలోపముగాఁబడియుండి. "చామరలీలవలిదల." భార. శాం. ౧, అ)

చామీకరము. సం. వి. అ. న. బంగారు, కనకము.

చాముండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక మాతృక (చూ. మాతృక.)

చారటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ మెట్టదామర.

చారణుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. నానాదేశసంచారకుఁడైన నట్టువుఁడు; 2. నానాదేశసంచారకుఁడైన భట్టువాఁడు; 3. ఒకజాతి ఖేచరుఁడు.

చారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెర, 2. నడ; 3. రేఁగీ.

చారవాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. పడమటిగాలి.

చారిత్రము. సం. వి. అ. న. చరిత్రము.

చారిమము. సం. వి. న్. పుం. ఒప్పిదము.

చారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేగువాఁడు.

చారువు. సం. వి. ఉ. పుం. బృహస్పతి. విణ. ఒప్పిదమైనది.

చార్భిక్యము. సం. వి. అ. న. కేశవిడిన కంకము దువ్వుకొనుట, వెండ్రుకలు దువ్వుకొనువారివృత్తి. (అధిగ్రంథము.)

చార్వణము. సం. వి. అ. న. చర్వణము నమలుట.

చార్వాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. లోకాయతమతమువాఁడు; 2. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

చార్జి. ఇం. వి. నేరస్థాపన, ఒప్పగింత, అధికారము.

చార్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఊహాపోహాత్మకమైనబుద్ధి.

చాలనము. సం. వి. అ. న. 1. చలింపఁజేయుట. 2. జల్లెడ

చాలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జల్లించెడు జల్లెడ.

చాషము. సం. వి. అ. పుం. పాలపిట్ట, కికిదివి.

చి.

చింక. దే. వి. 1. చిన్నకాలువ; 2. బ. పెల్లలలోనుండు కొప్పులు.

చింకలిక్క. గ్రా. వి. ఎఱ్ఱని మొగముగల కోఁతి.

చింగోటి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము.

చించ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చింతకీ.

చించు. దే. స. క్రి. చిరుగఁజేయు.

చింత. ఉత్త. గ్రా. వి. చింతచెట్టు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తలఁపు; 2. వగపు.

చింతకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చింతించువాఁడు.

చింతగల్లు. వై. వి. ...

చింతన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ...

చింతనీయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) చింతింపఁదగినది.

చింతపండు. వ్య. వి. ఏ. ... చింతచెట్టు ఫలము.

చింతామణి. సం. వి. ఇ. పుం. కోరికలను ఇచ్చెడు దేవమణి.

చింతించు. సం. అ. క్రి. తలఁచు. (చూ. చింతిల్లు.)

చింతితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చింతింపఁబడినది.

చింత్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చింతింపఁదగినది.

చింద. వై. వి. చీపురుకట్ట. "సీ. ... చిందలున్న ... " యు. ౨, అ.

చిందము. దే. వి. శంఖము. "వ. ... చిందము ..." భార. విరా. ౪, అ.

చిందఱ. యు. దే. వి. విస్ఫోటనము. "ఉ. అంతట ... చిందఱ ..." యు. ౨, అ.—వై. 1. నుగ్గు; "ద్వి. ... చిందఱలు ..." హరిశ్చ. ౧, అ.—2. ఖండము. "సీ. ... చిందఱ ..." పా. ౨, అ.

చిందఱగొను. దే. అ. క్రి. (చిందఱ+గొను.) ... "సీ. ... చిందఱ ..." హరి. పూ. ౬, అ.

చిందఱరేఁగు. దే. అ. క్రి. అవేశమెత్తు. "వ. ... చిందఱరేఁగి." భార. ఆది. ౭, అ. (చూ. చిందఱరేఁగు.)

చిందఱవందఱ. దే. వి. 1. తునుక; "వ. ... చిందఱవందఱలు ..." కళా. ౫, అ.—2. కలగుండు. (చూ. చిల్లాకు.) విణ. కలగుండుపడినది. "గ. ... చిందఱ ..." ఉ. హరి. ౫, అ.

చిందఱవందఱచేయు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "సీ. ... చిందఱవందఱచేసి ..." భార. విరా. ౫, అ.

చిందఱవోవు. వ్య. అ. క్రి. (చిందఱ+పోవు.) ... "సీ. ... చిందఱవోవ ..." కళా. ౭, అ.

చిందఱసేయు. వ్య. స. క్రి. (చిందఱ+చేయు.) ఛేదించు. "ఉ. ... చిందఱసేయుచు ..." పా. ౧, అ. (చూ. చిందఱలుసేయు.)

చిందాడు. దే. అ. క్రి. (చిందు+ఆడు.) చిందులుద్రొక్కు.

చిందియ. దే. వి. (చూ.) చింది.

చిందిలి. దే. విణ. చలించినది. "ఉ. ... చిందిలి ..." ఉత్త. ౨, అ.

చిందిలిపడు. వ్య. అ. క్రి. కలవరపడు. "వ. ... చిందిలిపడ ..." కాశీ. ౨, అ.

చిందిలిపాటు. వ్య. వి. చిందిలిపడుట, కలవరపాటు. "ద్వి. ... చిందిలిపాటు ..." విష్ణు. ఉ. ౫, అ.

చిందిలు. దే. అ. క్రి. చలించు. "... చిందిలుచున్ ..." భార. శా. ౧, అ.

చిందు. దే. అ. క్రి. 1. నీళ్లు పాత్రమునందుండి తొలఁకుట; 2. రాలు, "... చిందఁగా." పాండు. ౨, అ.—3. వ్యాపించు. "... చిందు ..." పా. ౪, అ.—స. క్రి. వెదజల్లు. "... చిందిపడియ ..." ఆము. ౪, అ.—వి. 1. నీళ్ల ... "సీ. ... చిందులాడఁగా ..." వి. పు. ౭, అ.—విణ. చెదరినది. "... " ఉ. హరి. ౪, అ.

చిందుగ. దే. వి. వృక్షవిశేషము. "సీ. ... చిందుగ ..." కాళ. ౪, అ.

చిందుద్రొక్కు. దే. అ. క్రి. (చిందు+ద్రొక్కు.) నర్తనము చేయు. "ఉ. ... చిందు ద్రొక్కఁగ" ఉ. రా. ౩, అ. (చూ. చిందులు ద్రొక్కు. "సీ. ... చిందులు ద్రొక్క ..." పీఠా. ౩, అ.)

చిందుపరువు. దే. వి. రాక్రిడావిశేషము. "సీ. ... చిందుపరువు." కాళ. ౩, అ.

చిందువ. దే. వి. 1. చిన్నపెట్టె. "సీ. ... చిందువ ..." మురా.—2. వృక్షవిశేషము. (చూ. చిందుగ.)

చిందుపడు. దే. విణ. చెదరినది. "క. ... చిందఁ ..." పాండు. ౩, అ.

చిందువందుచేయు. దే. స. క్రి. చెదరఁగొట్టు. "వ. అంతట ... చిందువందు చేసి యును." కై. ౩, అ.

చింబి. దే. వి. ... (చింబియొక్క రూపాంతరము.)

చింపి. దే. విణ. చినిఁగినది. "వ. చింపుగుడ్డ ..." కై. ౫, అ.

చింపిటి. దే. వి. ... "... చింపిటిల ..." హరిశ్చ. ౪, అ.

చింపు. దే. ప్రే. చింపుటయొక్క రూపాంతరము.

చింబు. దే. వి. తుంట, ఆబ.

చింబోతు. దే. వి. (చింబు+పోతు.) మొగపోతు.

చికటారి. దే. వి. చిన్నకటారియొక్క రూపాంతరము. "సీ. ... చికటారి ..." కళా. ౨, అ.

చికమక. దే. వి. చిక్కు. "గ. ... చికమక ..." హరి. ౬, అ.

చికిచికి. అ. ఇ. చిక్కు. "క. [illegible]." హరి. పూ. ౫ ౹

చికిత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. (రోగమునకుఁ జేయు) ప్రతిక్రియ.

చికిత్సకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యుఁడు, వెజ్జ.

చికిత్సించు. సం. అ. క్రి. చికిత్సచేయు.

చికినము. వై. వి. చిక్కనిది.

చికిని. వై. వి. రేయి చిక్కు.

చికిలి. దే. వి. తుడిచి మెరుఁగుచేయుట.

చికిలికాఁడు. దే. వి. (కత్తులు మొదలైనవానికి) చికిలిచేయువాఁడు.

చికిలిచేయు. దే. స. క్రి. తుడిచి మెరుఁగుచేయు. "సీ. [illegible]." ౧, అ.

చికిలు. దే. అ. క్రి. చక్కఁజేయు. "సీ. [illegible]." శివ. 3, అ.

చికీర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేయనిచ్ఛ.

చికీర్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేయనిచ్ఛింపఁబడినది.

చికీర్షువు. సం. విణ. (ఉ) చేయనిచ్ఛగలవాఁడు.

చికురము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెండ్రుక, 2. కొండ; 3. పక్షివిశేషము; 4. పాము; 5. ముంగిస; 6. వృక్షవిశేషము. విణ. చంచలమైనది.

చిక్క. సం. వి. అ. స్త్రీ. పోఁక. అ. వ. ము. చిక్కపుపోఁక. పూ. మంచెలు.

చిక్కంటు. దే. వి. [illegible].

చిక్కటారి. దే. వి. (చిక్క+కటారి) చిన్నకటారి. "క. [illegible]." కవి. 3, అ.

చిక్కణము. సం. వి. అ. న. 1. చిక్కదనము; 2. [illegible]. పుం, న. పోఁక. విణ. 1. [illegible]; 2. మృదువైనది.

చిక్కన. వై. వి. 1. కలతే; (చిక్కనిపాలు.) 2. బలము*. "ఉ. [illegible]." భార. ఉద్యో. ౧. అ–3. దార్ఢ్యము*. "[illegible]." భార. ఆది ౧, అ. (చూ. [illegible].)

చిక్కనావిల్లులు. దే. వి. వి. [illegible]. (చూ. [illegible].)

చిక్కపట్టు. దే. వి. (చిక్కని+పట్టు.) నిగ్రహము.

చిక్కము. వై. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]*; 3. [illegible]*.

చిక్కసము. సం. వి. అ. న. యవపిండి.

చిక్కు. దే. అ. క్రి. 1. కృశించు; 2. తగులు; 3. దొరకు; 4. [illegible]; 5. [illegible]. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

చిక్కుఁడు. దే. వి. [illegible].

చిక్కుతాళము. [illegible].

చిక్కుపడు. దే. అ. క్రి. 1. చిక్కుకొను; 2. సంకటపడు.

చిక్కుపాటు. దే. వి. చిక్కుపడుట, సంకటపాటు. "ఉ. [illegible]." [illegible] ౨, అ.

చిక్కుపడు. దే. అ. క్రి. (చిక్కు+పడు.) 1. చిక్కుకొను; 2. సంకటపడు. "[illegible]." భార. భీష్మ. 3, అ.

చిక్కొట్టు. దే. స. క్రి. (చి+కొట్టు) [illegible]. "క. [illegible]." ఉ, హరి. ౫, అ.

చిక్కోల. దే. వి. (చిక్కు+కోల.) చిక్కంటు.

చిక్రోడము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుత.

చిగిరించు. దే. అ. క్రి. చిగురుచు, పల్లవించు.

చిగిరింత. దే. వి. పల్లవించుట.

చిగురాకుదిండి. దే. వి. (చిగురు+ఆకు+తిండి.) పికము. "సీ. [illegible]." చంద్ర.

చిగురాకువిలుకాఁడు. దే. వి. (చిగురు+ఆకువిలుకాఁడు) మన్మథుఁడు. "[illegible]." శకుం. 3, అ.

చిగురు. దే. వి. పల్లవము విణ. లేత. (చిగురుఁగొమ్మ) ([illegible] "చిగుర్చుకొమ్మ.")

చిగురుఁగొమ్మ. దే. వి. (చిగురు+కొమ్మ) చిగిరించినలేఁతకొమ్మ, [illegible]. (అనేకార్థము.)

చిగురుఁబోఁడి. దే. వి. (చిగురు+పోఁడి) 1. చిగురువలె మెత్తనైనశరీరముగలది, 2. ఆఁడుది. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

చిగురుకొను. దే. అ. క్రి. చిగిరించు. "క. [illegible]." ([illegible]) చంద్రా. 3, అ.

చిగురుచు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. ఎత్తును. (చూ. చిగుర్చు. "[illegible]." వై. ౪, అ.)

చిగురువిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు. ([illegible])

చిగుర్చు. దే. అ. క్రి. (చిగురు+చు.) 1. చిగురుచు; "క. [illegible]." ([illegible]) భార. ద్రో. ౧, అ–2. అనురక్తముగు. "[illegible]" (చూ. [illegible].)

చిచ్చఱ. వై. విణ. (చిచ్చు+అఱ.) అగ్నిమయము. "ఉ. [illegible]." భార. విరా. ౫, అ.

చిచ్చఱకంటి. దే. వి. (చిచ్చఱ+కన్ను) శివుఁడు.

చిచ్చి. దే. అవ్య. [illegible]. (చూ. చిచ్చి.)

చిచ్చు. వై. వి. 1. అగ్ని; 2. తాపము. "సీ. [illegible]"

[illegible] వినుచున్న[illegible] " భా. ఉద్యో. 3, ఆ.

చిమ్మెబుడ్లు. రూ. వి, [illegible]

చిమ్మెఱ. వై. విం (చిమ్ము + ఉఱ) అగ్నియుయము. "చ. [illegible] [illegible]" భార. విరా. ౪, ఆ.

చిటచిట. దే. వి. 1. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము, "సీ. [illegible]" ఆము ౫, ఆ —2 [illegible] ధ్వన్యనుకరణము; "[illegible]" [illegible] "ఇనుగంటనిప్పు[illegible]చిటచిటా." రా, వి ౫, ఆ — 3. మంటయందు ధ్వన్యనుకరణము.

చిటచిటమను. దే. అ. క్రి. (చిటచిట + అను) మండిపడు

చిటచిటలాడు. దే. అ. క్రి. (చిటచిటలు + ఆడు.) ——పై —— "చ [illegible]" పా. ౩, ఆ.

చిటపొట. దే. వి. 1. [illegible] క్రియయొక్క [illegible], "చ. [illegible]" వై. రా, ఆ —2 [illegible] ధ్వన్యనుకరణము; "క. [illegible]" ఆము. ౪, ఆ.—3. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము, "క. [illegible]" [illegible] ౪, ఆ —4. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. [illegible]" పారిజ. ౧, భా.

చిటాలు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణము. "క. [illegible]" అచ్చ. యు, కాం.

చిటి. దే. విం. 1. చిన్న; "చిటిపాప." 2. సన్నము. "చిటి [illegible]." (చిట్టియొక్క రూపాంతరము.)

చిటిక. వై. వి. 1. నడిమి వ్రేలిని పెద్ద వ్రేలితోఁగూర్చి ధ్వనింపఁ జేయునంతకాలము; 2. నడిమివ్రేలిని పెద్ద వ్రేలితోఁగూర్చి ధ్వనింపఁజేయుట.

చిటికరించు. వై. అ. క్రి. చిటికవేయు.

చిటికరింత. వై. వి. చిటిక.

చిటికాఁడు. దే. వి. [illegible] పేరు. (ఇది [illegible] పర్యాయము.) విం. చిన్న వాఁడు.

చిటికెన. దే. వి. చిన్నవ్రేలు, కనిష్ఠిక. "ఉ. [illegible]

[illegible]" భో. ౪, ఆ.

చిటికెనబొద్దులు. దే. వి. బ. [illegible] భూషావిశేషము.

చిటిగొట్టె. రూ. వి. చిన్నకాతిగొట్టె.

చిటితాగము. మ. వి. [illegible] విశేషము. "క. చిటి [illegible]" ఆము ౯, ఆ.

చిటిపొటి దే. విం. అల్పము. "క. చిటిపొటి [illegible]" పా. ౩, ఆ (పొట్టిశబ్దముయొక్క రూపాంతరము [illegible])

చిటిబొద్దులు. దే. వి. బ. చిటికెనబొద్దులు.

చిటిముత్తెములు. రూ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

చిటిసింగాడు. రూ. వి. చిన్నలింగము [illegible] (హ. గద్య.)

చిటివ్రేలు. దే. వి. చిటికెనవ్రేలు.

చిటుకను. దే. అ. క్రి. చిటుక్కుమనుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. [illegible]" హంస. ౪, ఆ.

చిటుకుపొటుకు. దే. వి. [illegible] ధ్వన్యనుకరణము

చిటుకుపొటుకుమను దే. అ. క్రి. (చిటుకుపొటుకు + అను.) పలుకు. (వాఁడు చిటుకుపొటుకుమనఁ డున్నాఁడు.)

చిటుకురను. రూ. అ. క్రి. (చిటుకు + అను) చిటుక్కుమను [illegible] "[illegible]" వంద. వెం. ౪, ఆ.

చిటుక్కుమను. దే. అ. క్రి. (చిటుక్కు + అను)——పై——

చిటులు. దే. అ. క్రి. చిట్లు. "చిటులుగంటకుఁబూఁత."

చిట్టి. దే. వి. 1. అల్పత్వము. "[illegible]" భార. అర. ౫, ఆ. "[illegible]" ద్విప. ౭, ఆ. "క. [illegible]" హరి. ఉ. ఆ —2. చిన్నబిడ్డ. "చ. [illegible]" హంస. ౪, ఆ. "[illegible]" వసు ౧, ఆ. విం.—అల్పము. (ఇది చిట్టిగానున్నది.)

చిట్టంటుచేఁతలు. దే. వి. బ. (చిట్టి + అంటుచేఁతలు.) [illegible] "ద్వి. [illegible], చిట్టంటుచేఁతలు[illegible]" రా. బాల, కాం.

చిట్టంటులు. దే. వి. బ. (చిట్టి + అంటులు.) [illegible] "ఎ, గీ. [illegible]" (అట్టి అంటియుండు [illegible]) హరి. ౫, ఆ. "సీ. చిట్టంటుచేఁత[illegible]" (అట్టి వృత్తి యందుండు [illegible]) భో. ౪, ఆ.

చిట్టికము. వై. వి. 1. శృంగారచేష్ట; "ఉ. [illegible]" [illegible]

చిట్టచివర. దే. విణ. (చివర+చివర.) అన్నిటికిచివర.

చిట్టతుముకి. దే. వి. రావణవృక్షము.

చిట్టమిడుచు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "సీ. [illegible]" [illegible]

చిట్టా. హిం. వి. [illegible].

చిట్టాడు. దే. అ. క్రి. (చిటి+ఆడు) 1. సంచరించు; "[illegible]" [illegible] 2. ప్రసరించు, "సీ. [illegible]" [illegible] 3. తప్పులడుగులిడు; "సీ. [illegible]" [illegible] 4. చలించు "[illegible]" [illegible] 5. క్రీడించు. "సీ. [illegible]" [illegible]

చిట్టాముదపుచెట్టు. దే. వి. (చిట్టాముదము+చెట్టు.) [illegible].

చిట్టాముదము. దే. వి. (చిట్టి+ఆముదము.) 1. చిట్టాముదాల నూనె; 2. వి. చిట్టాముదపుగింజలు.

చిట్టి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ([illegible])

చిట్టియ. దే. వి. (రూ.) చిట్టె.

చిట్టియము. దే. వి. (రూ.) చిట్టెము.

చిట్టీడు. (దే. వి. చిట్టి+ఈడు.) [illegible].

చిట్టీవ. దే. వి. (చిటి+ఈవ.) [illegible].

చిట్టు. దే. వి. [illegible].

చిట్టుడుకునీళ్లు. దే. వి. బ. (చిట్టి+ఉడుకునీళ్లు.) [illegible].

చిట్టుములు. దే. వి. బ. (చిట్టి+ఉములు.) [illegible].

చిట్టె. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. ([illegible])

చిట్టెము. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

చిట్టెలుక. దే. వి. (చిట్టి+ఎలుక.) [illegible].

చిట్టెలకి. దే. వి. (చిట్టి+ఏలకి.) [illegible].

చిట్లపోటకాయ. దే. వి. [illegible]. (రూ. [illegible])

చిట్లు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible] వి. వృత్తాంతము "[illegible]" [illegible] ([illegible])

చిట్లుకట్టియ. దే. వి. [illegible].

చిట్లుకట్టె. దే. వి. చిట్లుకట్టియయొక్క రూపాంతరము.

చిడిపి. దే. విణ. 1. అల్పము; "[illegible]" [illegible]

చిడిముడి. దే. వి. తొట్రు "[illegible]" [illegible]

చిడిముడిపడు. దే. అ. క్రి. తొట్రుపడు. "[illegible]" [illegible]

చిడిముడిపాటు. దే. వి. చిడిముడిపడుట, తొట్రుపాటు. "[illegible]" [illegible]

చిదుగు. దే. విణ. అల్పము "[illegible]" [illegible]

చిదుగుడు. దే. వి. [illegible]. (రూ. [illegible])

చిదుము. దే. వి. [illegible].

చితి. సం. వి. [illegible] 1 [illegible]; 2. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible].

చితి. సం. వి. [illegible] 1. [illegible], 2 [illegible].

చితుకు. దే. అ. క్రి. [illegible].

చిత్త. వై. వి. [illegible].

చిత్తగించు. వై. అ. క్రి. [illegible]. "సీ. [illegible]" [illegible] 1. [illegible]; "సీ. [illegible]" [illegible]

చిత్తడి. దే. వి. (చిత్త+తడి) [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చిత్తము. సం. వి. [illegible].

చిత్తర. దే. వి. [illegible].

చిత్తరువు. వై. వి. 1. ఆశ్చర్యము. "[illegible] చిత్తరువు [illegible]" [illegible] —2. పటమునందు రూపము వ్రాయుట. "[illegible]" [illegible] —3. పటమునందు వ్రాసిన రూపము. "[illegible] చిత్రము [illegible]" [illegible] 3, ఆ. [illegible] గా రోపించుట. చిత్తరులాయు చూ.)

చిత్తళి. [illegible] వి. (చిత్త+[illegible]) [illegible]

చిత్తిని. వై. వి. స్త్రీ [illegible]

చిత్తు. [illegible] దే. వి. 1 [illegible] మొదలు వ్రాసిన వ్రాత. 2. మొదట [illegible] సం. వి. స్త్రీ. జ్ఞానము.

చిత్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

చిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 ఒక నక్షత్రము, (చూ. నక్షత్రము.) 2. మాయ, 3. ఎలుకచెవి, 4 [illegible], 5. [illegible] 6. [illegible] ఆ. న. ము. 1. ఆశ్చర్యము; 2 చిత్తరువు, 3. నానావర్ణము; 4 బొట్టు. విశే. 1. ఆశ్చర్యకరమైనది, 2. నానావర్ణములుగలది

చిత్రకంఠము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

చిత్రకము. సం. వి. అ. న. బొట్టు. పుం. 1. చిఱుతపులి, 2. [illegible]చెట్టు, 3. [illegible]; 4 చిత్రమూలము.

చిత్రకాయము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుతపులి.

చిత్రకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చిత్తరువు వ్రాయువాఁడు, [illegible].

చిత్రకుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

చిత్రకృత్తు. సం. వి. [illegible] పుం. [illegible]

చిత్రగుప్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 యమునివద్దలెక్కవ్రాయువాఁడు; 2. యముఁడు.

చిత్రతండులు. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

చిత్రదండము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

చిత్రపక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

చిత్రపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

చిత్రబింబము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

చిత్రభాను. సం. వి. ఉ. పుం. ఒక సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము)

చిత్రభానువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అగ్ని; 2. సూర్యుఁడు.

చిత్రరథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొక గంధర్వుఁడు; 2. ఒకానొక విద్యాధరుఁడు; 3. సూర్యుఁడు.

చిత్రవాలము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]

చిత్రశిఖండిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి.

చిత్రశిఖండులు. సం. వి. [illegible] పుం. [illegible]

చిత్రించు. సం. క. క్రి. చిత్రము వ్రాయు.

చిత్రిక. దే. వి. [illegible]

చిత్రిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) చిత్తిని.

చిత్రితము. సం. విశే. (... అ. అ.) చిత్రింపఁబడినది.

చిదిక. దే. [illegible] (... [illegible] చూ.)

చిదిగొడి. దే. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చిదియు. [illegible] క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

చిదుకు. దే. [illegible] క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

[illegible]. దే. [illegible]

[illegible]. దే. [illegible]

చిదుము. దే. స. క్రి. 1 [illegible], "[illegible]" [illegible] —2. [illegible]; "[illegible]" [illegible] 3, ఆ —3. [illegible]; "[illegible]" [illegible] —4. [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] —5. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చిదురు. దే. వి. ఉ. 1. [illegible] "[illegible]" (అందు [illegible]) [illegible] 3, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" ([illegible]) [illegible]

చిదురుపలు. దే. వి. బ.——వై.—— "[illegible]" [illegible] (చూ. [illegible] "[illegible]" [illegible])

చిద్రుపలు. దే. వి. బ. చిదురుపలుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible] (చూ. [illegible])

చిన. దే. విశే. చిన్నయొక్క రూపాంతరము. "చినతల్లి." [illegible]

చిని. దే. విశే. 1. చిన్న; 2. [illegible] (చిన్నయొక్క రూపాంతరము)

చినుఁగు. దే. అ. క్రి. పక్షాదులు చినుఁగుట. "క. [illegible] ... దుశ్శాసనుండు ... " పాండు. ౫, అ.

చినుకు. దే. అ. క్రి. రాలు. "ఎ, గీ. వృష్టి కురుయుచుండి [illegible] ... చినుకు ... " ఉ, హరి. ౭ ఆ.—అం. వ్రే. కార్పు, మరియు "[illegible] ... చినుకఁగా." పాండు. ౫, అ. "వ. మేఘంబులు ... " రా. యు, కాం.—వి. వర్షబిందువు. (చూ. చినుకు.)

చినుఁబూస. దే. వి (చినుకు+పూస.) ముత్యము.

చిన్న. దే. విశే. 1. అల్పము; 2. కనిష్ఠము

చిన్నటనాఁడు. దే. వి. (చిన్న+నాఁడు) బాల్యకాలము

చిన్నది. దే. వి. (చిన్న+అది.) బాలిక లేక చిన్నదియైనది.

చిన్ననాఁడు. దే. వి. బాల్యకాలము

చిన్నము. దే. వి. 1 నాలుగు గురిగింజలయెత్తు; "ఎ, గీ. చిన్న నాఁడు ... చిన్నము ... " శశా ౪, అ—2 నాలుగుగురిగింజలయెత్తుగల బంగారు నాణెము. "క. [illegible] ... " హరిశ్చ. 3, అ.

చిన్నరిపొన్నరి. దే. విశే. చిన్నారిపొన్నారియొక్క రూపాంతరము

చిన్నతికము. దే. వి. చిన్నతనము.

చిన్నవాఁడు. దే. వి. బాలుఁడు. విశే. చిన్నదైనవాఁడు.

చిన్నవోవు. దే. అ. క్రి (చిన్న + పోవు.) ఖిన్నుఁడగు. (వ్రే చిన్నబుచ్చు.)

చిన్నారి. దే. విశే. మనోజ్ఞము. (చిన్నారిచిగురు, చిన్నారిచిల్లి, చిన్నారిమూఁకాళ్ళు, చిన్నారిమొగము మొ.)

చిన్నారిపొన్నారి. దే. విశే. మనోజ్ఞము. "సీ. చిన్నారిపొన్నారి ... " [illegible] 2, అ.

చిన్ని. దే. విశే. 1. చిన్న; 2. మనోజ్ఞము. "చిన్నిరామచంద్రు ... " రామ ౨, అ

చిన్నిదము. దే. వి. 1. చిన్నపుల్వ; 2. బంగారు.

చిన్నిపువ్వు. దస్. వి. 1. భూమిలోనిదము; "ఉత్సా. [illegible] ... చిన్నిపువ్వు ... " శశి. ౬, అ—2. వి. పసుప్పూతి. (చూ. చిన్నిపువ్వు. పసుప్పూతి.—"ఉ. [illegible] ... చిన్నిపువ్వులని." హంస ౪, అ.)

చిన్నిపూకోకు. దస్. వి.——వై.——

చిన్నియ. వై. వి. 1. సుదురు; (చూ. చిన్నె.) 2. విలాసము "[illegible] ... చిన్నియ ... " నీలా. ౨, అ.

చిన్నె. వై. వి. చిన్నియయొక్క రూపాంతరము. (సుదురు.—"సీ. [illegible] ... చిన్నెలే ... యుత్తరుఁడు." అచ్చ. యు, కాం—విలాసము.—"క. [illegible] ... " రుక్మి. ౧, అ.)

చిన్నెలాఁడి. దస్. విశే. (చిన్నెలు+ఆఁడి.) విలాసవతి.

చిన్నెలాఁడు. దస్. విశే (చిన్నెలు+ఆఁడు.) విలాసవంతుఁడు.

చిపిటము. సం. వి. అ. పుం. అటుకులు. విశే. చప్పిడిముక్కువాఁడు.

చిప్ప. దే. వి. 1. కప్పచిప్ప; "ద్వి. చిప్పలుగుల్లలు ... " రా. యు, కాం.—2. కల్లు త్రాగుచిప్ప; "క. [illegible] ... చిప్పలు ... " ఉ. [illegible] ... ఆదిప. 3, అ.—3. బిచ్చపుచిప్ప; 4 తామరదుంపచిప్ప; "సీ. [illegible] ... " అచ్చ. బాల. కాం.—5. భిక్షాపాత్రము, "ద్వి [illegible] ... చిప్ప ... " విష్ణు పు 3, అ —6 ముత్తెపుఁజిప్ప; "సీ. [illegible] ... " అను. ౨, అ —7. మోకాటిచిప్ప, 8. తునక, "ద్వి. [illegible] ... " రా. యు, కాం—9. కంచుపుత్తె, 10 రేఁగుడుదిహోలము. "గీ. [illegible] ... " పాండు 3, అ.—విశే. అల్పము.

చిప్పకత్తి. దే. వి. చెట్లుమొదలైనవి పెకలించు కాటుకత్తి

చిప్పకసవు. దస్. వి. ధూళ్ళగుడు. (ఇట్లు చిప్పగడ్డి)

చిప్పకూఁకటి. దస్. వి. పిల్లజుట్టు.

చిప్పగొడ్డలి. దస్. వి. చెట్లుకొట్టుగొడ్డలి. "సీ. [illegible] ... చిప్పగొడ్డండ్లు ... " నీలా. 3, అ.

చిప్పపెడక. దే. వి. ఇంటిపార్శ్వము [illegible].

చిప్పము. దే. వి పెద్దముల

చిప్పముత్తెము. దస్. వి. కృత్రిమముత్యము.

చిప్పమూతి. దే. వి. కోపించినవాని ముఖము.

చిప్పిల్లు. దే. అ. క్రి. నీటిబొట్టులోనగునవి లోపలనుండి పైకి లుబుకు. "ఉ. [illegible] ... చిప్పిల్ల ... " ఉ, హరి. ౪, అ. (చూ. చిప్పిలు.)

చిప్పవాఁడు. దే. వి. కుత్రపువాఁడు.

చిబుకము. సం. వి. అ న. గడ్డము. (చూ. చుబుకము.)

చిబుకు. దే. స. క్రి. చప్పరించు. "సీ. [illegible] ... చిబుకు ... " వై. ౧, అ.

చిమచిమ. దే. వి. గాయపుమంటయందగునుకరణము. "సీ. [illegible] ... చిమచిమ ... " అని. ౨, అ.

చిమట. దే. వి. చిమ్మటయొక్క రూపాంతరము.

చిమిడీక. దే. వి. చిమిడినయన్నము.

చిముటాలు. దే. వి. బ. కోరమువ్వాడు అందమునకు పెంద్రు [illegible]

చిముటు. దే. స. క్రి. పైకగటు [illegible].

చిముడు. దే. అ. క్రి. 1. అన్నము పాకము మించి [illegible]. 2. పాకము చెడు.

చిముడుచు. దే. ప్రే. చిముడఁజేయు "[illegible] [illegible]." రామా. ౬, ఆ. (రూ. చిముడ్చు.)

చిమ్మ. దే. వి. [illegible]. "మ. [illegible]." పాం. 3, ఆ

చిమ్మచీఁకటి. దే. వి. గాఢాంధకారము, అంధతమసము. "[illegible] చిమ్మచీఁకటి [illegible]." పారిజా. ౨, ఆ.

చిమ్మట. దే. వి. ఈలపురుగు, ఝిల్లి.

చిమ్మదిరుగు. దే. అ. క్రి. గిరగిరఁదిరుగు "ఎ. [illegible] చిమ్మదిరుగుచు [illegible]." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

చిమ్మనగ్రోవి. దే. వి. (చిమ్మనము + గ్రోవి.) [illegible] కొట్టుము, శృంగము.

చిమ్మనము. దే. వి. చిముట. "[illegible]." ప్ర. ౨, ఆ. ([illegible].)

చిమ్మి. అం. వి. పాకగూడు, పాకగొట్టము.

చిమ్మిరేఁగు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." రామా. ౬, ఆ.

చిమ్మిలి. దే. వి. నువ్వులును, బెల్లమును కొట్టిచేసినయుండ.

చిమ్ము. దే. స. క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible].

చిమ్ముడు. దే. వి. చిమ్ముట, [illegible].

చిమ్ముబిల్లలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. [illegible]." వి. పు. 2, ఆ

చిమ్ములాట. దే. వి. చిమ్ములాడుట, [illegible].

చిమ్ములాడు. దే. స. క్రి. (చిమ్ములు + ఆడు.) [illegible].

చియ్య. దే. వి. కంతి.

చిరంటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible].

చిరంతనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) [illegible], ప్రాఁతది.

చిరక్రియుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) [illegible] కార్యము చేయువాఁడు.

చిరజీవి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. [illegible], 2. విష్ణువు. విణ. చిరకాలము జీవించువాఁడు.

చిరత్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చిరంతనము.

చిరమరి. దే. వి. భేదము. "[illegible]." భా. [illegible]. ౧, ఆ.

చిరము. సం. అవ్య. బహుకాలము.

చిరరాత్రము. సం. వి. అ. న. 1. రాత్రులసమూహము; 2. పెక్కురాత్రులు.

చిరాకు. దే. వి. కోపము. "[illegible]." కృష్ణ. 3, ఆ.

చిరాయువు. సం. వి. ఉ. న. [illegible]. పుం. [illegible].

చిరి. సం. వి. ఇ. పుం. చిలుక

చిరికే. సం. వి. అ. స్త్రీ. పురాతనమగు [illegible].

చిరిపి. దే. వి. శైలభూర్జము.

చిరిబిల్వము. సం. వి. అ. పుం. గానుగ.

చిరిమిడి. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "క. [illegible]." పాంచ. ౧, ఆ.

చిరుఁగు. దే. అ. క్రి. చినుఁగు. "సీ. [illegible]." ఉ. హరి. ౪, ఆ "[illegible]." కాశీ. ౬, ఆ

చిరుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈలపురుగు, చిముట.

చిరుగడము. దే. వి. తియ్యగంటి. (రూ. చిరుజడము.)

చిరుగుడు. దే. వి. వ్యాధివిశేషము, [illegible].

చిరుతలుకవియు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "ద్వి. [illegible]." భాగ. ౬, స్కం. ([illegible].)

చిరుపాము. వై. వి. [illegible].

చిరువడము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." వై. ౬, ఆ.

చిర్రువ్వ. దే. వి. [illegible].

చిర్భటము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

చిలచిల. దే. వి. [illegible].

చిలచిలలాడు. దే. అ. క్రి. (చిలచిల + ఆడు.) [illegible].

చిలి. వై. వి. [illegible].

చిఱు. వై. విశే. వృత్తియందు చిఱుతశబ్దమునకు [illegible] పింపఁగా [illegible]. (ఉదా. చిఱుగజ్జె, చిఱుగవ్వ, చిఱుచెమట, చిఱుచెయ్వు, చిఱుతేఁప, చిఱుదోఁస, చిఱుపాఁప. మొ.)

చిఱుగాలి. దే. వి. (చిఱుత + గాలి.) మందమారుతము. "ఎ. [illegible] చిఱుగాలిపోఁకఁ [illegible]." భార. అను. ౧, ఆ.

చిఱుగూబ. వై. వి. (చిఱుత + గూబ.) [illegible]

చిఱుత. వై. వి. 1. చిన్నపులి; 2. పాముచేసెడి [illegible] చిన్నగోల. విశే. చిన్న. "[illegible] చిఱుతనై [illegible]." భార. ఆది. ౪, ఆ. "గీ. చిఱుత [illegible] కోల." శం. [illegible] భార. శల్య. ౨, ఆ. (చిఱుముగా వృత్తియందు [illegible] దా. చిఱు.)

చిఱుతనగోడు. దే. వి. (చిఱుత + గోడు.) బాల్యదుఃఖ వము. "[illegible] చిఱుతనగోడు [illegible] గనుపట్టె." [illegible] ౩, ఆ.

చిఱుతనబిల్లలు. దే. వి. బ. (చిఱుత + బిల్లలు.) బాల్య [illegible] విశేషము. "ఎ, గీ. [illegible] చిఱుతనబిల్లలాడు." [illegible] ౧, ఆ.

చిఱుతుక. వై. విశే. (చిఱుత + ఉక.) చిన్నదియున్నది*. (అరుది.)

చిఱుతేఁకు. దే. వి. (చిఱుత + తేఁకు.) [illegible]

చిఱుదిండి. దే. వి. (చిఱుత + తిండి.) భక్ష్యము. "సీ. చిఱుదిండి [illegible]." [illegible]

చిఱువోడ. దే. వి. (చిఱుత + ఓడ.) [illegible] (చూ. [illegible])

చిఱునవ్వు. దే. వి. (చిఱుత + నవ్వు.) స్మితము

చిఱునాలుక. దే. వి. (చిఱుత + నాలుక.) [illegible] విశేషము, [illegible]

చిఱుపాల. దే. వి. (చిఱుత + పాల) [illegible]

చిఱుపులి. దే. వి. (చిఱుత + పులి.) చిత్రకము.

చిఱుబంతిపసుపు. వై. వి. (చిఱుత + బంతిపసుపు.) [illegible] "సీ. [illegible] చిఱుబంతిపసుపు [illegible]." [illegible] "క. [illegible]." వై. ౨, ఆ. (ఇది బంతి [illegible] చిఱు [illegible] యున్నది.)

చిఱుబొద్ది. దే. వి. (చిఱుత + బొద్ది.) [illegible]

చిఱుము. దే. అ. క్రి. [illegible]. "ద్వి. [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.—స. క్రి. [illegible]. "[illegible] చిఱుము [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

చిఱువన్నె. దే. వి. బ. (చిఱుత + వన్నె.) [illegible] విశేషము, [illegible]

చిఱువాలు. వై. వి. (చిఱుత + వాలు) [illegible], [illegible] "మ. [illegible] చిఱువాలు [illegible]." అను. ౧, ఆ.

చిఱువేరు. దే. వి. (చిఱుత + వేరు.) [illegible] వేరు.

చిఱుసెనగలు. దే. వి. బ. (చిఱుత + సెనగలు.) చిన్నజాతి సెనగలు, [illegible]

చిల్లు. దే. వి. 1. కోపము, 2. [illegible] (చిల్లిక)

చిల్లుచిల్లు. దే. వి. [illegible] "వ. [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.

చిల్లులువోడుచు. దే. అ. క్రి. (చిల్లులు + పోడుచు.) [illegible] "వ. [illegible]." భార. విరా. ౪, ఆ.

చిత్తి. వై. వి. [illegible]

చిత్తిపట్టె. దే. వి. [illegible] విశేషము.

చిఱ్ఱు. దే. వి. కోపము.

చిఱ్ఱుద్ది. దే. వి. (చిఱుత + ఉద్ది.) చిన్నయుద్ది. "వ. [illegible]." భాగ. ౧౦, [illegible]

చిఱ్ఱుమను. దే. అ. క్రి. (చిఱ్ఱు అను.) 1. కోపించు, 2. [illegible]. "సీ. [illegible]." అచ్చ. [illegible]

చిఱ్ఱుముఱ్ఱాడు. దే. అ. క్రి. (చిఱుముఱు అను.) [illegible] "[illegible] చిఱ్ఱుముఱ్ఱాడె." భార. విరా. ౨, ఆ. "క. [illegible] చిఱ్ఱుముఱ్ఱాడుచు." భో. ౫, ఆ.—స. క్రి. భేదించు. "క. [illegible] చిఱ్ఱుముఱ్ఱాడు [illegible]." [illegible] ౪, ఆ. "ద్వి. [illegible] చిఱ్ఱుముఱ్ఱాడు, [illegible]." రా. [illegible]

చిలచిల. దే. వి. [illegible] "క, [illegible] చిలచిల [illegible]." [illegible]

చిలవ. దే. వి. [illegible]

చిలికించు. దే. స. క్రి. చల్లు.

చిలిచిమను. దే. వి. [illegible] [illegible]

చిలిపి. దే. విశే. 1. అల్పము; "మ. [illegible] చిలిపి [illegible]." [illegible] ౨, ఆ.—2. [illegible]. "సీ. [illegible]." [illegible] ౫, ఆ. ([illegible])

చిలిమిడి. దే. వి. [illegible]

చిలిబిలిపోవు. దే. అ. క్రి. (చిలిబిలి+పోవు.) [illegible] "[illegible]." విక్ర. ౪, ఆ.

చిలుక. వై. వి. శుకము. (చూ. [illegible])

చిలుకకూర. వై. వి. [illegible].

చిలుకకొయ్య. దే. వి. వస్త్రములు మొదలైనవి యుంచుటకుఁగాను గోడయందుకొట్టిన చిలుకవంటియాకారముగల కొయ్య, నాగదంతకము.

చిలుకడు. దే. వి. (చిలుక+కడు) [illegible] కొలికిముడి.

చిలుకతాళి. దే. వి. మీఁద చిరు ప్రక్కల చిలుకరూపేర్పఱచిన పతకము.

చిలుకత్తు దే. వి. (చిలుక+అత్తు.) [illegible].

చిలుకముక్కు. దే. వి. శుకనాసి.

చిలుకయారె. వై. వి. (చిలుక+ఆరె.) [illegible]

చిలుకరవుతు. వై. వి. మన్మథుఁడు

చిలుకరించు. దే. స. క్రి. చిలికించు. ([illegible] అని [illegible] ప్రయోగించియున్నాఁడు.)

చిలుకలకొలికి. దే. వి. 1. చిలుకకొలికివంటి కొలుకులుగల ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది.

చిలుకు. దే. అ. క్రి. 1 చిందు; "[illegible]." భార. [illegible] అ.—౪. ప్రసరించు; "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.—3. మఱియు "[illegible]." [illegible] 3, ఆ.—స. క్రి. 1. చల్లు; "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.—2 క్రమ్ము వి. 1 [illegible], "[illegible]." పాండు. ౫, ఆ—2. [illegible], 3. బాణము; "[illegible]." [illegible], కాం.—4. [illegible] "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.

చిలుకుడు. దే. వి. చిలుకుట.

చిలుగు. దే. వి. [illegible].

చిలుప. దే. వి. [illegible]. (చూ. చిప్ప.) [illegible] "[illegible]." [illegible]. (ఇది [illegible] అప్పుడు చిలువవి అని రూపము. "[illegible]." [illegible] ౪, ఆ.)

చిలుము. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible].

చిలుమువాలు. దే. విశే. [illegible], [illegible].

చిలువ. దే. వి. (చిలుకు+వా.) పాము, విషధరము.

చిలువతాలుపు. దే. వి. శివుఁడు. "[illegible]." [illegible], కాం.

చిలువతిండి. దే. వి. 1. గరుత్మంతుఁడు; "[illegible]." [illegible] ౫, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]." [illegible], కాం.

చిలువఱేఁడు. దే. వి. సర్పరాజు, శేషుఁడు.

చిలువాయనము. దే. విశే. చిల్లర, క్షుద్రము. "[illegible]." పాండు. ౨, ఆ.

చిలువాలు. దే. వి. ([illegible] యొక్క రూపాంతరము.) [illegible], అనవాలు. "[illegible]." రా. బాల, కాం.

చిల్ల. యు. దే. వి. [illegible]. వై. [illegible]. "[illegible]." భార. కాం. ౨, ఆ.

చిల్లకోల దే. వి. [illegible].

చిల్లగొండి. దే. విశే. [illegible].

చిల్లపెంకు. దే. వి. (చిల్లర+పెంకు) [illegible] చిన్న పెంకు.

చిల్లపెంచు. దే. వి. (చిల్లర+పెంచు)——వై.——

చిల్లమడ్డి. దే. వి. అందుగు [illegible].

చిల్లము. [illegible]. దే. వి. [illegible]. సం. అ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]. విశే. [illegible]. (చూ. చిల్లము)

చిల్లర. దే. వి. 1. [illegible]. "[illegible]." [illegible], ౨, ఆ.—2 [illegible]. (చిల్లరవేల్పులు.)

చిల్లరకాఁడు. దే. విశే. [illegible].

చిల్లాడము. దే. వి. [illegible]. (చూ. చిల్లాగము)

చిల్లాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

చిల్లి. [illegible]. దే. వి. [illegible]. సం. [illegible]. స్త్రీ. [illegible].

చిల్లింగి. దే. వి. [illegible], [illegible].

చిల్లు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ౨, ఆ. (అనుకరణము చిల్లుచిల్లు. "[illegible]." [illegible], ఆ.)

చిల్లుపాల్లు. దే. వి. [illegible]. (చూ. చిరాకు.)

చిల్లులువోవు. దే. అ. క్రి. (చిల్లులు+పోవు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible], 3, ఆ.

చిల్లోటి. దే. వి. [illegible].

చివఁగి. దే. వి. చివ్వఁగియొక్క రూపాంతరము. (చూ. చివ్వఁగి.)

చివక. దే. వి. [illegible].

చివచివ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible], ఆ. "[illegible]". [illegible] ౪, ఆ.

చివర. దే. వి. కొన, అగ్రము.

చివికివెలము. దే. వి. [illegible].

చివుక. దే. వి. కాలుదూపాయ.

చివుకపిట్ట. వై. వి. ఒకవిధమగు పక్షి, [illegible].

చివుకపిల్లి. వై. వి. ఒకవిధము [illegible].

చివుకు. దే. అ. క్రి. 1. వడియుటచే పాతబడు; [illegible] "[illegible]" పాండు. ౨, ఆ.—2. శిథిలమగు. "[illegible]" అర్వ. ౫, ౫౦.—వి. ఎగయుట లోనగువానియందగు [illegible]. ([illegible]) "[illegible]" విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—విశే. పాతము లేనిది. "గీ. [illegible] చిన్న [illegible]" అర్వ. ౪౦, ౫౦.

చివుక్కు. దే. వి. దాటుటలో నగువానియందగు నటుకరణము. "చివుక్కునదాటించి" [illegible] "చివుక్కునవెక్కి." [illegible] "చివుక్కునన్నగవి" చంద్రా. ౨, ఆ.

చివుక్కురుమను. దే. అ. క్రి. (చివుక్కురు+అను.) ([illegible]) మనమునలగు ([illegible] "[illegible]" ప్రభా. 3, ఆ. చూ. చెయుక్కు.)

చివురు. దే. వి. చిగురుయొక్కరు పాంతరము. "గీ. చివురుపట్టరు [illegible]" విజ. ౧, ఆ.

చివ్వ. దే. వి. 1 [illegible] "ఉ. [illegible]" ఉ, హరి. 3, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨ ఆ.—3. [illegible]. (చూ. చంద్రాలోకము.)

చివ్వంగి. దే. వి. చిరుతపులి. ([illegible])

చివ్వలాడి. దే. వి. (చివ్వలు+ఆడి.) [illegible] "గీ. [illegible] చివ్వలాడి." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

చివ్వు. దే. స. క్రి. చిమ్ము. "ఉ. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చివ్వున. దే. క్రి. విశే. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] ౧, ఆ.

చిహ్నము. సం. వి. అ. న. 1. గురుతు, 2. [illegible].

చీ.

చీ. దే. అవ్య. ధిక్కారము. "[illegible]" ఉ, హరి 3, ఆ.

చీఁకటి. దే. వి. (చీఁకు+కట్టు.) అంధకారము ([illegible] చీఁకటి [illegible] చీఁకటిలోనగా తెల్లగా తెల్లవారకముందని యర్థము.)

చీఁకటిగాము. అన్య. వి. [illegible].

చీఁకటిగొంగ. దే. వి. సూర్యుఁడు.

చీఁకటిచెట్టు. దే. వి. [illegible].

చీఁకటితప్పు. దే. వి. జారత్వము. "సీ. చీఁకటితప్పుచేసి [illegible]" కాశి. ౨, ఆ.

చీఁకటిమొటికిళ్లు. దే. వి. వి. [illegible]. "సీ. చీఁకటిమొటికిళ్లు [illegible]" వి, పు. ౭, ఆ.

చీఁకటియాఁగ. దే. వి. (చీఁకటి+ఈఁగ.) [illegible].

చీఁకిలి. దే. వి. చీఁపురుఁగట్ట, సమ్మార్జని.

చీఁకు. దే. స. క్రి. 1. చప్పరించు; "సీ. [illegible]" ఆము. ౬, ఆ.—2. [illegible] "పెదవులు చీఁకుచుఁ." రా. ౫౦, ౫౦.

చీఁకు. దే. వి. గ్రుడ్డితనము, అంధత్వము. (ఈ యర్థమునందిట్లు [illegible] చీఁకటిశబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి కల్పించుటకు అనుకూలముగానున్నది. ఇట్లు చెప్పుటచే ప్రయోగములకు విరోధము కనఁబడదు) విశే. అంధుఁడు. (ఇట్లు చీఁకుగొట్టు, చీఁకురించు, చీఁకువాలు అను పదములను సవిందువులుగా గ్రహింపవలెను)

చీఁద. వై. వి. [illegible]. "గీ. చీఁదమొదలుగాఁగఁ [illegible] [illegible]" ౧, ఆ.

చీఁదఱ. యు. దే. వి. ఉపద్రవము, "మ. [illegible]" పా. ౪, ఆ.—వై. రోఁత.

చీఁదఱగొను. యు. దే. అ. క్రి. (చీఁదఱ+కొను.) 1. ఉపద్రవము; 2. అసహ్యపడు. "సీ. చీఁదఱగొని [illegible]" భా. ౬, ఆ.—ద్వి. రోఁతపొందు. "గీ. [illegible] చీఁదఱగొనంగ, [illegible]" నిర. 3, ఆ.

చీఁదఱరేఁగు. దే. అ. క్రి. అసహ్యపడు. "ఉ. [illegible]" హరి. ఉ. ౧, ఆ.

చీఁదఱలువోవు. ద్వి. అ. క్రి. (చీఁదఱలు+పోవు.) రోఁతపోవు. "[illegible] చీఁదఱలువోవ" భా. ౬, ఆ.

చీఁదు. దే. స. క్రి. ([illegible]) [illegible].

చీఁపురు. దే. వి. చీఁపురుఁగట్ట, సమ్మార్జని.

చీకాకు. దే. వి. (చీకు+ఆకు) 1. చిరిగిన ఆకు; 2. క్షోభము, కలఁతవ. "[illegible] చీకాకుపడి [illegible]" భాగ. [illegible].—విశే. క్షోభముఁబొందినది, కలఁగినది. "[illegible]" యయా. ౨, ఆ.

చీకాకుపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. [illegible]; 2. క్షోభపడు.

చీకిరేను. దే. వి. ఒకజాతిచెట్టు.

చీకిలించు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "సీ. చీకిలించుచుండుఁ [illegible]" కాశి. 3, ఆ.

చికిలిమాకిలి. దే. విణ. [illegible] "క. [illegible] [illegible]" పా. ౧, అ

చీకు. దే. విణ. 1. అంధము, అంధుఁడు; "కన్నులచీకులై." భార. [illegible] ౧, అ. "[illegible]" భార. [illegible] అ.—2. విస్తారము. "గీ. [illegible]" అధ్యా. [illegible] (ఈ యర్థమునందిది చిక్కుయొక్క రూపాంతరము.)

చీకుకొక్కెర. దే. వి. [illegible]

చీకురించు. దే. అ. క్రి. అంటను. "సీ. [illegible]" ము.

చీకురువాయి. దే. వి. [illegible]

చీకువాలు దే వి. [illegible] "క. [illegible]" రా. యు, కాం.

చీకొట్టు. దే. స. క్రి. [illegible]

చీటకము. వై వి. చిటకము యొక్క రూపాంతరము. ([illegible] "గీ. [illegible]" కా [illegible], అ.)

చీటి. దే. వి. 1. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible] ౧, అ. "సీ. [illegible]" [illegible] ౭, అ.—2. పత్రిక. "వ. [illegible]" [illegible] ౮, అ.

చీటికిమాటికి. దే క్రి. [illegible] "ఉ. [illegible]" [illegible] ౪, అ.

చీడ. దే. వి. [illegible] "ఎ, [illegible]" పారి. [illegible] 2, అ.

చీడు. దే. వి. [illegible] ([illegible])

చీదుదబ్బ. దే. వి. [illegible] (దూ. [illegible])

చీనము. సం. వి. అ. న. బంగారు. పుం. 1. [illegible]; 2. ధాన్యవిశేషము, 3. [illegible]; 4. వస్త్రవిశేషము; 5. [illegible] (అని యొకఁడు.) 6. [illegible]

చీపర. దే. వి. [illegible]

చీపు. దే. వి. [illegible]

చీమ. దే. వి. [illegible]

చీమిడి. దే. వి. [illegible]

చీము. దే. వి. [illegible]

చీముంత. దే. వి. [illegible]

చీర. వై. వి. వస్త్రము. "[illegible]" పారి. [illegible] అ. ([illegible])

చీరచింపు. దే వి. [illegible]

చీరణము. దే వి [illegible]

చీరపిట్ట. వై వి. [illegible]

చీరపేను దే. వి. [illegible]

చీరపోతు. దే వి.———వై.———

చీరము. సం. వి. అ. న 1. [illegible] (అమరకోశము.) వస్త్రవిశేషము (అమరకోశము.) 2. రేఖ; 3. [illegible]; 4. [illegible]

చీరి. దే వి [illegible] "[illegible]" భార [illegible]. 3, అ. "ఉ. [illegible]" పారి. [illegible], అ. ([illegible])—స. [illegible] స్త్రీ [illegible]

చీరిక. దే. వి. [illegible]

చీరు దే స క్రి. 1 [illegible]; "ఉ [illegible]" భార. [illegible] అ.—2. [illegible] "శా. [illegible]" [illegible] పారి. ౪, అ.

చీరుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]

చీరుడు. దే. వి 1 [illegible], 2. [illegible]

చీర్ణము. దే. వి. [illegible] యొక్క రూపాంతరము.

చీలు. దే స క్రి. 1. [illegible]; 2. [illegible] ([illegible])

చీలుడు. దే. వి [illegible]

చీల. దే. వి. [illegible]

చీలమండ దే. వి [illegible]

చీలి. దే. వి [illegible]

చీలిక. దే వి [illegible]

చీలు. దే. అ. క్రి. [illegible]

చీలుచు. దే. ప్రే. [illegible] (దూ. [illegible])

చీవరము. సం. వి. అ. న. [illegible]

చీవాట్లు. దే. వి. బ. [illegible]

చు.

చుంబకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

చుంబకుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. [illegible]; 2. ముద్దుపెట్టుకొనువాఁడు; 3. [illegible]

చుంబనము. సం. వి. అ. న. ముద్దు.

చుంబించు. సం. స. క్రి. ముద్దుపెట్టుకొను.

చుక్రము. సం. వి. అ. న. [illegible] పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible]

చుక్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పులిచింత.

చుచుందరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెంచెలుక. (చూ. చుందరి.)

చుబుకము. సం. వి. అ. న. చిబుకము, గడ్డము.

చుళుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. పుడిసిలి; 3. ముంత; 4. [illegible].

చుల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పొయ్యి; 2. [illegible].

చూ.

చూచుకము. సం. వి. అ. పుం. న. స్తనాగ్రము, [illegible].

చూడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నెమలిజుట్టు; 2. జుట్టు, 3. [illegible]; 4. [illegible].

చూడామణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అలంకారార్థము తలయందు ముడుచుకొనెడు రత్నము; 2. గురిగింజ.

చూడాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భద్రముస్తె.

చూడాలుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జుట్టుగలవాఁడు.

చూతము. సం. వి. అ. ఆమ్రము, మామిడిచెట్టు.

చూర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. పేలపిండి.

చూర్ణకుంతలము. సం. వి. అ. పుం. అలకము, ముంగురులు.

చూర్ణము. సం. వి. అ. న. గంధపొడి. పుం, న. సున్నము. పుం. 1. దుమ్ము; 2. పొడి.

చూర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గద్యభేదము; 2. గ్రంథభేదము.

చూలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పిల్లజుట్టు; 2. ఏనుఁగుచెవిమొదలు; 3. నాటకాంగము.

చూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగునడుమునఁగట్టెడు తోలుపట్టెడ, దూష్య.

చూషకము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].

చూషణము. సం. వి. అ. న. పీల్చుట.

చె.

చె. దే. విభ. వృత్తియందు చెప్పఁబడు [illegible] (దీని [illegible] ఉదా. చెంగావి మొ.)

చెంత. దే. వి. చెంత, [illegible].

చెంగఁగొట్టు. దే. స. క్రి. (చెంగు + కొట్టు.) [illegible]. "[illegible]."

చెంగనాలు. దే. వి. ఉ. 1. [illegible]; 2. [illegible].

చెంగలి. దే. వి. విణ. [illegible].

చెంగలించు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] - 2. [illegible]; "[illegible]." [illegible] - 3. [illegible]; "[illegible]." [illegible] - 4. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెంగలింపు. దే. వి. చెంగలించుట. ([illegible] చూ. [illegible].)

చెంగలువ. దే. వి. (చెన్ను + కలువ.) 1. ఎఱ్ఱకలువ, [illegible]; 2. [illegible]. (చూ. [illegible].)

చెంగల్వకోష్టు. వై. గ్రా. వి. పారిభాష్యము?.

చెంగావి. దే. వి. (చెన్ను + కావి) [illegible]. ([illegible]) ఎఱ్ఱ[illegible] (చెంగావిచీర మొ.)

చెంగు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] - 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] వి. 1. [illegible], 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెంచెత. వై. వి. [illegible]. (చూ. చెంచు.) ("[illegible]." [illegible] [illegible].)

చెంచేడము. దే. వి. [illegible].

చెంచేలి. దే. వి. [illegible].

చెంచు. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెండాడు. దే. స. క్రి. (చెండి + ఆడు.) ఖండించు. "[illegible]." [illegible] (చూ. [illegible].)

చెండు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "[illegible]." [illegible] వి. 1. [illegible], 2. [illegible]; 3. [illegible]. (చూ. [illegible].)

చెండుదాసమ్మ. [illegible]. వి. [illegible].

చెండుచెండాడు. దే. స. క్రి. (చెండుచెండు + ఆడు.) ఖండించు. "[illegible]." రామ. 3, అ. ([illegible])

చెంత. దే. వి. [illegible].

చెందమ్మి. దే. వి. (చెన్ను + తమ్మి.) ఎఱ్ఱతామర, [illegible].

చెందిరము. వై. వి. [illegible].

చెందిరిక. యు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]"

చెమరు. దే. వి. 1. చెమట, "[illegible]." [illegible] —2. చెమరుగాఁలి. "[illegible]." [illegible]

చెమరుఁబోతు. దే. వి. మిక్కిలి చెమటగలవాఁడు.

చెమరుచు. దే. అ. క్రి. 1 చెమటపోయు; 2. చెమ్మగిల్లు. (చూ. చెమర్చు, చెమటపోయుట. — "[illegible]." [illegible])

చెమికలు. దే. వి. బ. [illegible] "ఎ, గీ. [illegible]." [illegible] (ఇక్కడి వృత్తియందే [illegible].)

చెముడు. వై. వి. [illegible]. (వాడుకయందు [illegible] పుస్తకములయందు [illegible].)

చెమ్మ. దే. వి. వి. తడి

చెమ్మగిలు. దే. అ. క్రి. తడిగలదియగు.

చెమ్మట. దే. వి. చెమటయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]

చెమ్మరిలుకు. దే. అ. క్రి. (చెమ్మ + ఉలుకు.) చెమ్మగిల్లు. "[illegible]." [illegible] 3, అ.

చెమ్మరించు. దే. అ. క్రి. చెమరించుటయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible] 3, అ.

చెయి. వై. వి. 1. హస్తము; 2. తొండము°, "[illegible]." [illegible] —3 [illegible]. (చెయియొక్క రూపాంతరము.)

చెయిదము. వై. వి. పని, కృత్యము, చేష్ట. "[illegible]." [illegible]

చెయిది. వై. వి.——వై.——(చూ. చెద్దు.)

చెయువు. వై.వి ——వై ——"[illegible]." [illegible] 3, అ.

చెయువులసాకిరి. వై. వి [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెద్దము. వై. వి. చెయిదముయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]

చెద్దు. వై. వి. చెయిదియొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]

చెయ్యి. వై. వి చెయియొక్క రూపాంతరము. (తొండము°.)— "[illegible]." [illegible]

చెయ్వు. వై.వి. చెయువుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]." [illegible]

చెర్వ. దే. వి. [illegible]

చెరచెర. దే. క్రి. క్రి. వి. [illegible] (చెరచెరన్.) ([illegible].)

చెరమ. దే. వి. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]." [illegible]

చెరలాటము. దన్. వి. చెరలాడుట, విహారము. "[illegible]." [illegible] (చూ. చెరలాడు.)

చెరలాడు దన్. అ. క్రి. (చెరు + ఆడు) 1. విహరించు; "[illegible]." [illegible] —2. వ్యాపించు, "[illegible]." [illegible] —3. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెరవము. వై [illegible]. (చూ. చెరవ.)

చెరికి. దే. వి. ధూర్తుడు

చెరుగు. దే. స. క్రి. [illegible].

చెరువు. దే. స. క్రి. 1. [illegible], "[illegible]." [illegible] —2 [illegible]. "[illegible]." [illegible] 3, అ.-వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] (చూ. దొరువు.)

చెలి. వై. వి. 1. [illegible]; "[illegible]." [illegible] —2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెలుఁగు. వై. వి 1 [illegible]°; "[illegible]." [illegible] —2 [illegible]°; "[illegible]." [illegible] —3. [illegible]°. "[illegible]." [illegible]

చెలుఁగుమాయు. దన్ అ క్రి. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]." [illegible]

చెలికిడము. దే. వి. [illegible] "[illegible]." [illegible]

చెలికు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెలికువిలుకాఁడు. దే. వి [illegible]. ([illegible].)

చెలిగోను. దన్. స. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెలువు. దే. [illegible] 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ([illegible].)

చెఱచెఱలాడు. దే. అ. క్రి. (చెఱచెఱ + ఆడు.) [illegible] (వాడుకలో [illegible] చెఱచెఱలాడుచున్నది.)

చెఱపట్టు. దే. స. క్రి. నిర్బంధముచేసిపట్టు. "[illegible]" భార. అర. ౭, ఆ.

చెఱపన చేటు. దే విణ. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చెఱపు. దే. ప్ర. (చూ.) చెఱచు. ని [illegible]

చెఱపోవు. దే. అ. క్రి. నిర్బంధముచేయఁబడు. "[illegible]" భార. అర. ౬, ఆ

చెఱము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

చెఱపడు. వై. అ క్రి. (చెఱ + పడు.) చెఱపోవు. "[illegible]" [illegible]

చెఱి. దే. అవ్య. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] ౧, ఆ.

చెఱుక. దే. అవ్య. చెఱి.

చెఱుచు. దే ప్ర. [illegible] "[illegible]" [illegible] (వ్యాప్తి [illegible])

చెఱుపరి. దే విణ. (చెఱుపు + అరి.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

చెఱుపు. దే. ప్ర. (చూ.) చెఱుచు. ని [illegible]

చెఱుము. దే స. క్రి. [illegible]

చెఱువు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" భార. [illegible] ౩, ఆ.

చెలఁగు. దే అ క్రి. 1. ఉత్సహించు; "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.— 2. ఒప్పు; "[illegible]" భార. [illegible] ఆ.— 3. [illegible] "[illegible]" భార. అర. ౭, ఆ.— 4. [illegible] (చూ. [illegible])— 5. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.— 6. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౭, ఆ.— 7. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

చెలఁది. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

చెలఁదికెర. త్స. వి [illegible] (చూ [illegible]).

చెలగము. వై. వి. [illegible]

చెలఁగు. దే. స. క్రి. [illegible] (చూ. [illegible])

చెలమ. దే. వి. [illegible]

చెలరేయు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. స. క్రి. [illegible] (చూ. [illegible])

చెలరేఁగు. దే. అ. క్రి. (చెలగి + రేఁగు,) మిక్కిలి విజృంభించు.

చెలవు. దే. స. క్రి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చెలి. దే. వి. 1. ఆఁడుది. విణ స్నేహితుఁడు, స్నేహితురాలు.

చెలిక. దే. వి. [illegible]

చెలికత్తియ. త్స. విణ. స్నేహితురాలు, (చూ.) చెలికత్తె. ([illegible])

చెలికవెలుఁగు. దే వి [illegible]

చెలికాఁడు. దే. విణ. స్నేహితుఁడు. ([illegible])

చెలికారము. దే. వి. స్నేహము. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చెలిది. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] (చూ. [illegible])

చెలిమరి. దే. విణ. (చెలిమి + అరి.) చెలిగాఁడు, చెలికత్తె.

చెలిమి. దే. వి. స్నేహము.

చెలిమికత్తియ. త్స. విణ. చెలికత్తియ, (చూ.) చెలిమికత్తె. "[illegible]" [illegible]

చెలిమికాఁడు. దే విణ. చెలిగాఁడు. "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చెలిమిచేక్కు. త్స. వి. [illegible]

చెలియ. దే. వి ఆఁడుది, ఇంతి, [illegible]

చెలియలికట్ట. దే వి. సముద్రప్రాంతము, "[illegible]" భార [illegible] ౪, ఆ. (చూ. [illegible])

చెలియలు. దే. వి. చెల్లెలు. "[illegible]" భార. [illegible] ౧ ఆ. ([illegible])

చెలువ. దే. వి. (చెలువు + అ) 1. అందముగల ఆఁడుది; 2 ఆఁడుది.

చెలువము. దే. వి అందము, సౌందర్యము.

చెలువు. దే. వి ——వై.——

చెలువుఁడు దే. వి 1 [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.— 2 [illegible] "[illegible]" [illegible] ౬, ఆ.— 3. [illegible]

చెల్కు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.

చెల్లు. దే. స. క్రి. [illegible] (చూ. [illegible])

చెల్ల. దే [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చెల్లఁబో. దే అవ్య. (చెల్లఁగా + బో.) ——వై.—— "[illegible]" [illegible]

"[illegible]" భో. ౫, ఆ.

చెల్లచెదరు. దే. విశే. (చెదరు+చెదరు.) మిక్కిలి చెదరినది. "గీ. [illegible] చెల్లచెదరయ్యె." పారి. ౨, ఆ.

చెల్లరే. దే అవ్య. చెల్లఁబో. "[illegible]" పారి. ఉ. ౨, ఆ. (చూ. చెల్లరే. "[illegible]" వసు. ౪, ఆ.)

చెల్లాచెదరు. దే. విశే. చెల్లచెదరుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible] చెల్లాచెదరై, [illegible]" పారి. ఉ. ౬, ఆ.

చెల్లియలు. దే. వి. చెలియలు, చెల్లెలు.

చెల్లు. దే అ. క్రి. 1. అయిపోవు, "[illegible]" భల్లా. 3, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" భార. అను. ౫, ఆ.—3. [illegible] "[illegible]" దై. ౬, ఆ.—4. [illegible] "[illegible]" భార. శల్య. ౧, ఆ.—5. [illegible] "[illegible]" రుక్మి. ౨, ఆ.—6. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.—7. [illegible] "[illegible]" ఉ. పారి. ౪, ఆ.—8. చేయు (వాని మాటలు చెల్లెను.) విశే. చేరినది. (చెల్లురూపాయలు మొదలైనవి.)

చెల్లుబడి. దే. వి. అధికారము. (చూ. చెలువుఁడు.) విశే. సిద్ధిఁ బొందినది. "[illegible] చెల్లుబడిగా [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

చెల్లెలు. దే. వి. చెల్లియలుయొక్క రూపాంతరము.

చెల్వ. దే. వి. చెలువయొక్క రూపాంతరము.

చెవి. దే. వి. 1. శ్రవణము; 2. [illegible]; 3. [illegible].

చెవిగోణి. త్య. వి. [illegible].

చెవిచోరుపాము. త్య. వి. [illegible].

చెవిటి. త్య. విశే. (చెవి+అవిటి.) చెవిటివాఁడు, బధిరుఁడు. (చూ. [illegible].)

చెవిటిమాలగ. త్య. విశే. [illegible].

చెవియాకు. త్య. వి. (చెవి+ఆకు) 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

చెవుడు. దే. వి. చెవులువినని రోగము, బాధిర్యము.

చెవుడుపడు. దే. అ. క్రి. చెవుడుకలదియగు. (ప్రే. చెవుడుపఱచు)

చెవుడుపాటు. దే. వి. చెవుడుపడుట, చెవిటితనము.

చెవుడ్పడు. దే. అ. క్రి. చెవుడుపడుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

చెవుడ్పాటు. దే. వి. చెవుడుపాటుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

చెవులపిల్లి. దే. వి. చెవులపోతు.

చెవులపూవులు. దే. వి. బ. కర్ణభూషణవిశేషము. "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

చెవులపోతు. త్య వి. కుందేలు, శశకము.

చెవ్వ. దే. వి. [illegible]

చెవ్వాకు త్య. వి. చెవియాకుయొక్క రూపాంతరము.

చే.

చే. దే అవ్య. తృతీయావిభక్తియందువచ్చు ప్రత్యయము. వి. 1 [illegible] "[illegible]" పారి. ఉ ౨, ఆ.—2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.

చేఁత. దే. వి. 1. చేయుట, "[illegible]" భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. కృత్యము "[illegible]" [illegible] ౩, ఆ.—౧౧. [illegible] (చేఁతకట్టు చూ.)

చేఁతకాఁడు. త్య. విశే. క్రియావంతుఁడు. "[illegible]" [illegible]

చేఁతకట్టు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

చేఁతరాని. దే. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

చేఁతలేకము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చేఁదిదొండ. త్య. వి. చేఁదుగలదొండ, [illegible].

చేఁదిదోస. దే. వి. చేఁదుగలదోస, [illegible].

చేఁదిపుచ్చ. దే. వి. చేఁదుగలపుచ్చ, [illegible].

చేఁదిపొట్ల. త్య. వి. చేఁదుగల పొట్ల, [illegible].

చేఁతిబీర. దే. వి. చేదుగలబీర, కటుకోశాతకీ.

చేఁతిసొర. దే. వి. చేదుగలసొర, కటుతుంబీ.

చేఁత్రాడు. దే. వి. (చేఁదు+త్రాడు.) నీళ్లుచేఁదుకట్టి త్రాడు.

చేఁద. దే. వి. (చేఁదు+అ.) నీళ్లుచేఁదుపాత్రము. "క. [illegible]." [illegible]

చేఁదు. దే. అ. క్రి. ఆకర్షించు. "[illegible]." [illegible] — వి. పత్రమునందలి [illegible], తిక్తము.

చేఁప. దే. వి. మత్స్యము.

చేఁపు. దే. అ. క్రి. పాలుత్రాగించు. క. పొంత్రాడు. (రూ. [illegible])

చేఁపుడు. దే. వి. చేఁపుట. "పాలచేఁపుడు [illegible]." [illegible]

చేకట్లు. దే. వి. బ. [illegible]. "సీ. [illegible]." ([illegible]) [illegible]

చేకత్తి. దే. వి. చిన్నకత్తి, కరవాలిక. "మ. [illegible]." రామా. [illegible]

చేకానుక. దే. వి. రాజులలోనగువారికిఁ [illegible] యుపహారము.

చేకొను. దే. అ. క్రి. 1. లభించు; "క. [illegible]." [illegible] — 2. సిద్ధించు. (చేకూరుయొక్క రూపాంతరము.)

చేకూడు. దే. అ. క్రి. హస్తగతమగు. (ప్ర. చేకూరుచు.)

చేకూరు. దే. అ. క్రి. చేకూడుయొక్క రూపాంతరము.

చేకోనవ. దే. వి. [illegible].

చేకోణకో. దే. వి. [illegible], [illegible].

చేకోలుడు. దే. వి. ——పై.—— "[illegible]." [illegible]

చేకొను. దే. స. క్రి. 1. గ్రహించు; "క. [illegible]." భార. ఆది. [illegible] 2. అంగీకరించు; "క. [illegible]." భార. ఆది. 3, ఆ.—3. [illegible]. "క. [illegible]." భార. ఆది. [illegible] (ప్ర. చేకొలుపు.)

చేగ. దే. వి. చేవ. "క. [illegible]." [illegible]

చేగలమేకము. దే. వి. (చే+గల మేకము.) [illegible]

చేగలవాఁడు. దే. వి. (చే+గలవాఁడు.) [illegible], [illegible].

చేగోడి దే. వి. (చే+గోడి.) [illegible], గోడిసర.

చేట. దే. వి. [illegible], శూర్పము.

చేటకొల్లారు. దే. వి. [illegible].

చేటగోళ్లబోటి. దే. వి. (చేటగోరు+బోటి.) శూర్పణఖ. "ఆ. [illegible]." [illegible]

చేటచేఱు. దే. వి. [illegible].

చేటుకిక్కు. దే. వి. [illegible].

చేటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దాసి. (రూ. చేటిక.)

చేటు. దే. వి. నాశము.

చేటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దాసుఁడు; 2. శృంగారనాయకునియొక్క [illegible]. [illegible]

చేట్లకోలవి. దే. వి. [illegible].

చేడియ. దే. స. [illegible], [illegible], [illegible].

చేడె. దే. వి. చేడియయొక్క రూపాంతరము.

చేడ్పడు. దే. అ. క్రి. 1. బాధపడు; "క. [illegible]." భార. ఆది. [illegible] — 2. [illegible]. "క. [illegible]." భార. [illegible]

చేడ్పాటు. దే. వి. చేడ్పడుట, బాధ. "[illegible]." భార. [illegible]

చేత. దే. అవ. తృతీయావిభక్తియందువచ్చు ప్రత్యయము.

చేతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible].

చేతన సం. వి. అ. స్త్రీ. తెలివి. వి. ప్రాణముగలది.

చేతముకు. దే. వి. [illegible].

చేతివులు. దే. అ. క్రి. 1. లభించు, "క. [illegible]." [illegible] — 2. [illegible].

చేతిస్సు. సం. వి. స. న. మానసము, మనసు, మది.

చేతాకు. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible]." సం. "[illegible]." భార. [illegible]

చేతిబిడ్డ. దే. వి. (చేయి+బిడ్డ) [illegible].

చేతివ్రాలు దే. వి. బ. (చేయి+వ్రాలు.) హస్తరేఖలు

చేతోభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

చేదండ. దే. వి. హస్తావలంబము.

చేవగ్నవము. దే. వి. [illegible]. "ఎ. [illegible]." [illegible]

చేదివియ. వై. వి దివ్వటీ.

చేదోడు. వ్య. విn. (చే+తోడు.) కార్యసహాయుడు, కార్యసహాయము. [illegible] సరు. 3, అ.

చేను. దే. వి. 1. పంటచేలు; [illegible] 2. [illegible] (దీనియుత్పన్నమగు ఒకానొక రూపము గానంబడియెడి. [illegible])

చేపట్టు. వ్య స క్రి. 1. అవలంబించు, 2. గ్రహించు, 3. పెండ్లియాడు [illegible] పారిజా. ౨, అ.—వి. 1. అవలంబము, [illegible] 3, అ.—4. అనుగ్రహము; [illegible] 3, అ.—3. [illegible] పాండు. 4, అ.

చేపట్టుకుంచేము. వ్య. విn. ఎవ్వరేలకొరినను దాని చెరచెప్పువాడు. [illegible] కుక. ౧, అ.

చేపడు. వై. అ క్రి. 1. చిక్కు; [illegible] 2. [illegible] భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

చేపిట్టె. వై. వి చిన్నపెట్టె, మంజూష.

చేబ. దే. వి. [illegible]

చేబదులు. దే. వి. [illegible]

చేబాడిస. వ్య వి. చిన్నబాడిస.

చేబోడి. వ్య. విn. [illegible] 4, అ.

చేమ. దే. ౬. [illegible]

చేమంతి. వై. వి. [illegible]

చేమంతిపువ్వు. వై. వి. [illegible]

చేమటియాపు. దే. వి. [illegible]

చేమపూరాశెనములు. వ్య. వి. వి. [illegible]

చేమిరి. దే. వి. [illegible]

చేమోడుచు. వ్య. అ. క్రి. [illegible] (చూ. [illegible])

చేమోడుపు. వ్య. వి. [illegible] (చూ. [illegible])

చేయమ్ము. వై. వి. (చేయి+అమ్ము.) [illegible] (చూ. [illegible])

చేయులంతి. వ్య. వి. విn. (చే+అంతి.) [illegible] రా. అర. కాం. ౨, అ. [illegible] భార. అర. ౬, అ.

చేయి వై వి 1. హస్తము, 2. [illegible] అశ్వ. అ, కాం. -3. [illegible] భార. [illegible] ౧, అ.—4. [illegible] (ఈ వ్యవహారమునందు వాడు ఎదుటివాని [illegible]) 5. [illegible] పారిజా ౨, అ —6. [illegible]

చేయివోడు. వ్య. విn. (చేయి+తోడు) చేదోడు. [illegible] ౧, అ.

చేరు. వై. స. క్రి. 1. ఒనర్చు, గావించు, 2 [illegible] పారి. పూ. 2, అ.

చేర. దే. వి. [illegible] ౧, అ.

చేరిక. దే. ౬. 1. కూడిక; 2. సమీపము.

చేరు. యు. దే. అ. క్రి. 1. ఒందు, 2. సమీపించు. [illegible] 2, అ —స. క్రి. పొందు. వి. 1. [illegible] 2 సమీపము. [illegible] య. ౨, అ.-వై. 1 [illegible] 2, అ.—2. [illegible] 3. [illegible] (ఉద్యోగంలో చెరు. [illegible])

చేరుడగి. దే. వి 1. సమీపము; 2. [illegible] 3, అ [illegible] భాగ. కాం. 4, అ —విn. సమీపస్థుడు.

చేరుగొండి. దే. వి. [illegible] విn. 1. [illegible] 2. [illegible] (ఇది చేరుగొండి అగు.)

చేరుచు. దే. ప్ర. [illegible]

చేరుచుక్క. వై. వి. [illegible] ౧, అ.

చేరుదులు. దే. వి. బ. [illegible] (రూ.) [illegible] (ప్రథమ [illegible] చేరుడు [illegible] మొ.)

చేరుపు. దే. వి. [illegible] (రూ. చేర్పు.)

చేరుబడి. దే. వి.——వై.——

చేరువ. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]; "సీ. [illegible] చేరువలును." [illegible] ఆ.—3. [illegible]

చేరువకాఁడు. దే. వి. 1. [illegible]; "ఎ, సీ. [illegible]" [illegible] ఆ—2. [illegible]; "సీ. [illegible]" [illegible] 2, ఆ.—3 [illegible] (ఇది [illegible])

చేరోఁకల. ద్వి. వి. [illegible] "ఎ, సీ. [illegible] చేరోఁకల [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

చేర్పుక్కు. వై. వి. [illegible] "సీ. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చేర్లకోల. ద్వి. వి. [illegible] (రూ. [illegible])

చేర్వ. దే. వి. [illegible] ([illegible])—"క. [illegible]" [illegible], 2, ఆ.

చేఱు. వై. వి. [illegible] (రూ. [illegible])

చేఱుకోల. ద్వి. వి. [illegible] "ఎ, సీ. [illegible]" [illegible] 3, ఆ. "క. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ (రూ. [illegible])

చేఱుబొందు ద్వి. వి. [illegible]

చేఱులకోల. ద్వి. వి. [illegible] (రూ. [illegible])

చేలని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

చేలము. సం. వి. అ. న. [illegible] (రూ.) చేల ([illegible]) [illegible]

చేవ. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible] "క. [illegible]" [illegible] 8, ఆ. ([illegible])

చేవలఁతి. ద్వి. వి. [illegible] "క. [illegible]" [illegible] 3, ఆ. "సీ. [illegible]" [illegible]

చేవాఁడికాఁడు. ద్వి. వి. [illegible]

చేవాటు. వై. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చేవిచ్చు. ద్వి. అ. క్రి. [illegible]

చేవిప్పు. ద్వి. వి. [illegible]

చేవెలుఁగు. ద్వి. వి. [illegible]

చేవ్రాలు. ద్వి. వి. బ. [illegible]

చేష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

చేష్టించు. సం. అ. క్రి. చేష్టలుచేయు.

చేష్టితము. సం. వి. అ. న. 1. గతి, 2. చేష్ట.

చేసి. దే. అవ్య. [illegible] ([illegible] మొ.)

చేసేత. వై. క్రి. (చేయి + చేత) 1. [illegible] "గా. [illegible]" [illegible] ౧, ఆ. ([illegible] "[illegible]" [illegible] ఆ.)—2. [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ

చై.

చైతన్యము. సం. వి. అ. న. 1. తెలివి, 2. ప్రాణము.

చైత్యము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible] ([illegible]) 3 [illegible]; 4. [illegible] ([illegible])

చైత్రము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible]; 2. [illegible] పుం. 1. [illegible] (రూ. [illegible]) 2. [illegible]

చైత్రరథము. సం. వి. అ. న. కుబేరునితోఁట.

చైత్రసఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

చైత్రసారథి. సం. వి. ఇ. పుం.——వై.——

చైత్రికము. సం. వి. అ. పుం. చైత్రమాసము.

చో.

చోక్షము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) [illegible], 2. [illegible]; 3. [illegible]; 4. [illegible]

చోచము. సం. వి. అ. న. 1. [illegible], 2. [illegible]; 3. [illegible]

చోదకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. [illegible]; 2. ప్రేరేపించువాఁడు.

చోదనము. సం. వి. అ. న. ప్రేరణ.

చోదిము. సం. వి. అ. న. [illegible]

చోద్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆశ్చర్యము; 2. ప్రశ్నము. విశే. ప్రేరేపింపఁదగినది.

చోరపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. [illegible]; 2. [illegible]

చోరము. సం. వి. అ. పుం. గంధద్రవ్యవిశేషము.

చోరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) దొంగిలింపఁబడినది

చోరీ. హిం. వి. దొంగతనము.

చోరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ, కన్నగాఁడు.
చోలము. సం. వి. అ. పుం. 1. [illegible]; 2. [illegible].
చోషము. సం. వి. అ. పుం. [illegible].
చోష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్పఁదగినది.

చౌ.

చౌరము. సం. వి. అ. పుం. చోరపుష్పి[illegible].
చౌరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చౌర్యము, దొంగతనము.
చౌరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కన్నగాఁడు, దొంగ.
చౌర్యము. సం. వి. అ. న. దొంగతనము.
చౌలము. సం. వి. అ. న. [illegible].

చ్యు.

చ్యుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జారినది, భ్రష్టము.
చ్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. జాఱుట; 2. [illegible].

చెం.

చెం. ఒక యక్షరము.
చెంక. వై. వి. [illegible]; [illegible].
చెంకతాళి. దే. వి. [illegible].
చెంకిలి. వై. వి. [illegible] (చూ. [illegible].)
చెంగలించు. దే. అ. క్రి. చలించు. "[illegible]." [illegible]
చెంగు. దే. వి. [illegible] "[illegible]." [illegible]
చెంటిపాప. దే. వి. (చన్ను + పాప.) [illegible].
చెండి. వై. వి. పార్వతి. విణ. 1. [illegible]. "[illegible]." [illegible] –2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]
చెండిపోతు. దే. విణ. [illegible].
చెంద్ర. దే. వి. [illegible]. ([illegible])
చెందమామ. వై. వి. చంద్రుఁడు.
చెందమామగుఱ్ఱళ్లు. దే. వి. బ. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ([illegible])
చెందమామపక్కి. దే. వి. [illegible].
చెందమామపులుఁగు. దే. వి. చకోరము.
చెందము. వై. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెందా. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]
చెందిరిక. వై. వి. వెన్నెల.
చెందు. వై. వి. 1. చంద్రుఁడు; "[illegible]." [illegible] –2. [illegible]; "[illegible]." [illegible] –3. [illegible]. విణ. 1. [illegible], 2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]
చెందుగు. [illegible]. "[illegible]." [illegible]
చెందుగుపెట్టె, చందుకాపెట్టె. దే. వి. [illegible].
చెందురకావి. దే. వి. (చెందురము + కావి.) సిందూరవర్ణము.
చెందురజోతి. వై. వి. [illegible].
చెందురపూవు. వై. వి. (చెందురము + పూవు.) [illegible].
చెందురమామ. వై. వి. చంద్రుఁడు. "[illegible]." [illegible]
చెందురము. వై. వి. సిందూరము. "[illegible]." [illegible] ([illegible].)
చెందురా. దే. వి. చంద్రకాంతము. "[illegible]." [illegible]
చెందురుఁడు. వై. వి. చందమామ, చంద్రుఁడు.
చెందురుకూనలు. వై. వి. బ. [illegible], ([illegible].)
చెందురువంకలు. వై. వి. బ. 1. [illegible]; 2. [illegible]. ([illegible])
చెందువ. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]
చెందువా. వై. వి. [illegible].
చెంద్రకావి. దే. వి. [illegible], "[illegible]." [illegible]
చెంద్రము. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] ([illegible].)

చేంపు. [illegible]

చేంపుడుగట్టు. [illegible]

చేకచేక. [illegible]

చెక్కు. [illegible]

చెక్కుచేయు. [illegible]

చెక్కుదనము. [illegible]

చెక్కుబడు. [illegible]

చెక్కుబెట్టు. [illegible]

చెక్కుటి. [illegible]

చెక్కుడుచే. [illegible]

చెక్కున. [illegible]

చెక్కునయ్య. [illegible]

చెక్కుడు. [illegible]

చెక్కు. [illegible]

చెక్కియ. [illegible]

చెక్కిలము. [illegible]

చెక్కిలి. [illegible]

చెక్కిలిగింత. [illegible]

చెక్కిలిగింతలువోవు. [illegible]

చెక్కిలిగిలి. [illegible]

చెక్కు. [illegible]

చెక్కుపంచేదార. [illegible]

చెక్కు. [illegible]

చెక్కుచేయు. [illegible]

చెక్కుర. [illegible]

చెక్కురతిండి. [illegible]

చెక్కురలుగడ. [illegible]

చెక్కురవిలుకాడు. [illegible]

చేగుడు. [illegible]

చేచ్చపుకము. [illegible]

చేచ్చు. [illegible]

చేచ్చేడి. [illegible]

చేచ్చుడు. [illegible]

చేటాలు. [illegible]

చేటిల్లు. [illegible]

చేటులుపడు. [illegible]

చెట్ట. [illegible]

చట్టన. క్రి. వి. శీఘ్రముగ. "[illegible]" భార. అర. ౫, ౧.

చట్టము. యు దే. వి. [illegible]. వై. 1 వ్యాయశాస్త్రము*; 2. [illegible]*.

చట్టులుచీరు. ఉ. స. క్రి. చరచు. "[illegible]" రామా. ౭. ౧.

చట్టులువాపు. ఉ. స. క్రి. (చట్టలు+వాపు.) [illegible]. "[illegible]" [illegible], పారి. ౪. ౧.

చట్టి. దే. వి. నోరువెడల్పుగల చిన్నమట్టిపాత్రము.

చట్టు. యు. దే. వి. 1. రోటిరాయి; 2. రాయి. "[illegible]" పా. ౩, ౧.—వై. [illegible]. "[illegible]" పాండు. ౫, ౧.

చట్టువ. దే. వి. తెడ్డు. "[illegible]" పాండు. ౫, ౧ (ఇది [illegible] గ్రంథములయందు [illegible] చట్టువ.)

చట్టువము. దే. వి. 1. గరిటె, 2. తెడ్డు.

చట్రాయి. దే. వి. (చట్టు+రాయి) రోటిరాయి.

చడికి. దే. వి. [illegible]

చతికిలు. దే. అ. క్రి. పిఱ్ఱలు నేలనాను.

చదర. వై. వి. 1. [illegible]*, 2 [illegible]*.

చదరంగము. వై. వి. ఒకయాట.

చదరము. వై. విశే. 1 [illegible], 2. [illegible]*; "[illegible]" పారి. ౩, ౧.—3. [illegible]*. "[illegible]" పారిజా. ౧, ౪ [illegible]

చదలము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]. ౩, ౧.

చదలు. దే. వి. ఆకాశము. మిన్ను.

చదలుకాపు. దే. వి. వేలుపు, దివౌకసుఁడు.

చదలుమానికము. ఉ. వి. సూర్యుఁడు, ద్యుమణి.

చదలేఱు. దే. వి. (చదలు+ఏఱు.) గంగ, మిన్నది.

చదికిలు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]" భార. [illegible], ౧

చదియు. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" పారిజా. ౧, ౪.

చదియు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. "[illegible]" భార. ఆది. ౭, ౧.

చదిరిక. వై. వి. [illegible]*.

చదివించు. దే. ప్రే. 1. చదువఁజేయు, 2. [illegible].

చదుకము. వై. వి. [illegible].

చదుకు. దే. వి. [illegible].

చదును. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]. ౫, ౧—విశే. [illegible]. (క్రి.) "[illegible]" ఆది. ౪, ౧.

చదుపు. దే. ప్రే. 1. చదియఁజేయు; 2. చంపు. "[illegible]" భార. ఆది. ౭, ౧.

చదుము. దే. స. క్రి. [illegible]. "[illegible]" ౧, ౪.

చదుర. వై. విశే. చతుర్ధుగాను. "[illegible]" [illegible]. ౧, ౧.

చదురడుచు. ఉ. అ. క్రి. (చదురు+అడుచు.) [illegible] (చూ. చక్కఁబడు.)

చదురాలు. ఉ. విశే. (చదుర+ఆలు.) చతురురాలు, "[illegible]" [illegible], రా. ౫, ౧.

చదురు. వై. వి. 1 సభ, "[illegible]" [illegible]. ౧, ౧.—2. [illegible]*, 3. [illegible]*. "[illegible]" భార [illegible]. ౧, ౧.

చదురుఁడు. వై. విశే. చతురుఁడు "[illegible]" పారి. [illegible], ౧.

చదువరి. దే. విశే. (చదువు+అరి.) విద్యావంతుఁడు.

చదువు. దే. స. క్రి. పఠించు. వి. 1. [illegible], 2. విద్య, 3. వి. వేదము "[illegible]" రా. యు, ౯౦.

చదువులపడఁతి. దే. వి. సరస్వతి.

చదువులపులుఁగు. దే. వి. చిలుక, [illegible].

చదువులముదుకఁడు. దే. వి. [illegible], బ్రహ్మ.

చదువులయ్య. ఉ. వి. (చదువుల+అయ్య.) ఉపాధ్యాయుఁడు.

చదువులవేలుపు. దే. వి. బ్రహ్మ. (ఇట్లు చదువులచెలువ.)

చనవరి. దే. విశే. (చనవు+అరి.) చనవుగలవాఁడు.

చనవు. దే. వి. 1. అధికారము; "[illegible]" [illegible]. ౯౦.—2. [illegible]; "[illegible]" పా. ౧, ౧.—3. [illegible]; "[illegible]" స. ౪, ౧. ([illegible])—4. [illegible]. "[illegible]" [illegible]. ౧, ౧. ([illegible])

చేనపురాలు. దే. వి. (చేన+ఆలు.) [illegible] ” [illegible]

చేను. యు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] (చూ. [illegible]) [illegible] ” [illegible]

చేనుఁగప్పు. [illegible] ” [illegible]

చేనుఁబాల. వై. వి. (చేను+పాల.) [illegible]

చేనుకట్టు. [illegible] ” [illegible]

చేనుదెంచు. దే. అ. క్రి. (చేను+తెంచు) 1. [illegible] ” [illegible]

చేనుప. దే. వి. [illegible] ” [illegible]

చేనుపకము. వై. వి. [illegible] ” [illegible]

చేనుమఱు. [illegible] ” [illegible]

చేనుమఱువు. [illegible]

చేనుముక్కు. [illegible]

చేనుమొన. [illegible] —— [illegible] ——

చేనుమోము. వై. వి. —— [illegible] ——

చేనువాఁడు. దే. వి. [illegible] ” [illegible]

చేన్కట్టు. [illegible]

చేన్నీళ్లు. దే. వి. బ. [illegible]

చేన్ను. వై. వి. 1. [illegible] ” [illegible]

చేన్నుఁగప్పు. [illegible]

చేన్నె. దే. [illegible]

చేప్పు. దే. వి. [illegible]

చేప్ప. దే. వి. [illegible]

చేప్పట. వై. వి. 1. [illegible] ” [illegible]

చేప్పటించు. వై. స. క్రి. [illegible] ” [illegible]

చేప్పు. దే. వి. [illegible]

చేప్పరమంచేము. [illegible]

చేప్పరము. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] ” [illegible]

చేప్పరించు. దే. స. క్రి. [illegible]

చేప్పి. దే. వి. [illegible]

చేప్పిడి. దే. వి. 1. [illegible] 2. [illegible]

చేప్పుడించు. దే. అ. క్రి. [illegible] ” [illegible]

చేప్పుడు. దే. వి. [illegible]

చేప్రము. దే. వి. [illegible]

చేబుకు. దే. వి. [illegible]

చేబుకుసేయు. దే. స. క్రి. [illegible] ” [illegible]

చేమరు. దే. స. క్రి. 1. [illegible] ” [illegible] —2. [illegible] ” [illegible]

చేమురు. దే. స. క్రి. [illegible] ” [illegible] ” [illegible]

చేయ్యన. దే. క్రి. వి. [illegible]

చేరలాట. దే. వి. [illegible] (చూ.) [illegible]

చేరలాటమాడు. దే. అ. క్రి. [illegible]

చెఱలాడు. [illegible] (చెఱలాటము + ఆడు.) [illegible] (చూ. [illegible])

చెఱచెఱ. [illegible]

చెఱికుండ. [illegible] (చూ. [illegible])

చెఱుక. [illegible]

చెఱుగుడు. [illegible] (దీని [illegible])

చెఱుము. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] (చూ. [illegible])

చెఱ్లాట. [illegible] 3, ౪. (చూ.) [illegible]

చెఱ్లాటమాడు. [illegible] 3, ౪. [illegible] 3, ౪.

చెఱఁగు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] ౪. [illegible] (చూ. [illegible])

చెఱఁపు. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible] 2, ౪.

చెఱఁపుఁబిడక. [illegible] (చెఱఁపు + [illegible]) [illegible]

చెఱి. [illegible]

చెఱియ. [illegible] ——౨.——

చెఱచెఱన. [illegible]

చెఱపకారము. [illegible] 2, ౪.

చెఱపకారి. [illegible] (చెఱపకారము + ఇ.) [illegible]

చెఱపట్టు. [illegible] (చెఱము + పట్టు.) [illegible] 3, ౪.

చెఱపాడి. [illegible]

చెఱపాడుచే. [illegible] (చెఱము + పాడుచు) [illegible] ౪.

చెఱపోరు. [illegible] (చెఱము + పోరు.) [illegible]

చెఱమఱి. [illegible] (చెఱము + అఱి) [illegible] 3, ౪.

చెఱము. [illegible]

చెఱముకొను. [illegible] ౪.

చెఱవాడి. [illegible]

చెఱాదము. [illegible] ౪.

చెఱి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

చెఱికాఁడు. [illegible]

చెఱిక. [illegible] (చూ. [illegible])

చెఱికరువు. [illegible]

చెఱికొండ. [illegible] (చెఱి + కొండ.) [illegible]

చెఱిచీమ. [illegible]

చెఱిడి. [illegible] (చెఱి + అడి.) [illegible]

చెఱిదిమాట. [illegible]

చెఱిపట్టు. [illegible]

చెఱిపాల. [illegible] 2, ౪.

చెఱిపందిరి. [illegible]

చెఱిపని. [illegible] ౪.

చెఱిపిడుగు. [illegible]

చెఱిమిడి. [illegible] 1. [illegible] 2. [illegible]

చెఱిమిరి. [illegible]

చలియుసుక. దే. వి. (చలి+ఉసుక.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

చలివాపు. దే. స. క్రి. (చలి+వాపు.) [illegible]

చలివాలు. దే. వి. (చలి+వాలు.) [illegible] "చలివాలు [illegible]" [illegible] ([illegible])

చలివెలుఁగు. దే. వి. చంద్రుఁడు, శీతకరుఁడు.

చలుప. దే. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible] ([illegible])

చలుపు. దే. ప్ర. 1. [illegible]; 2. [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible]) ([illegible])

చలువ. దే. వి. 1. శైత్యము, "[illegible]" [illegible] 2. [illegible] 3. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చలువగట్టు. దే. వి. హిమవత్పర్వతము.

చలువచేయు. దే. స. క్రి. [illegible]

చలువజోతి. దే. వి. చంద్రుఁడు, శీతకరుఁడు.

చలువపడి. దే. వి. (చలువ+పడి) శైత్యము. ([illegible])

చలువమిరియము. దే. వి. [illegible]

చలువరాయి. దే. వి. చంద్రకాంతము.

చలువఱేఁడు. దే. వి. చంద్రుఁడు.

చల్ది. దే. వి. చలిదియొక్క రూపాంతరము.

చల్లిడి. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము. [illegible]

చల్ల. దే. వి. మజ్జిగ. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్లకడి. దే. వి. [illegible]

చల్లకము. దే. వి. [illegible]

చల్లగడ్డ. దే. వి. [illegible]

చల్లచప్పుడు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్లజంపు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్లదము. దే. వి. [illegible]

చల్లన. దే. వి. శైత్యము. [illegible] "[illegible]" [illegible] ([illegible])

చల్లపడు. దే. అ. క్రి. [illegible]

చల్లపిట్ట. దే. వి. [illegible]

చల్లరాడు. దే. వి. [illegible]

చల్లవడియము. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్లసేయు. దే. స. క్రి. (చల్ల+చేయు) [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్లాడము. దే. వి. [illegible] రూపాంతరము. ([illegible])

చల్లాకు. దే. అ. క్రి. (చల్లు+ఆకు) [illegible]

చల్లు. దే. స. క్రి. [illegible]

చల్లుపోరు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్లులాడు. దే. అ. క్రి. (చల్లులు+ఆడు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

చల్వ. దే. వి. చలువయొక్క రూపాంతరము.

చవలము. దే. వి. [illegible]

చవి. దే. వి. 1. రుచి, 2. [illegible]

చవిక. దే. వి. [illegible] (చూ. చలువ)

చవిగొను. దే. స. క్రి. (చవి+గొను) [illegible]

చవిలె. దే. వి. [illegible]

చవ్వ. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చవ్వంచె. దే. వి. (చవ్వ+అంచ) [illegible]

చా.

చాంగా. దే. వి. [illegible]

చాఁగ. దే. వి. [illegible]

చాఁగము. దే. వి. [illegible]

చాఁగమొట్టు. దే. స. క్రి. (చాఁగము+కొట్టు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

చాఁగముగొను. దే. స. క్రి. (చాఁగము+గొను.) 1. [illegible] "[illegible]" [illegible] 2. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చాఁగములాడు. దే. స. క్రి. (చాఁగములు+ఆడు.) [illegible]

చాఁగిలింత. దే. వి. నవుష్మూర్తి. "...." ....

చాఁగిల్లు. దే. అ. క్రి. ... (చూ. చాఁగిలు. "....." రామా. ౫, ౪)

చాఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తిన్నగను; 2. ... "....." ... (చూ. చాఁగిల్లు.)—అవ్య. ... "....." ... ౨, ౪.

చాఁగురే. దే. అవ్య. ... "....." ... 3, ౪. (చూ. చాఁగురే.)

చాఁచే. దే. స్త్రీ. ...

చాతాని, సాతాని. దే. వి. ...

చాఁదు. దే. స. క్రి. (...) ... వి. 1. ... "....." ... ౨, ... —2. ... "....." ... ౫, ౪.

చాఁప. దే. వి. 1. ... 2. ... "....." ... ౪, ౪.—3. ... "....." ... ౨, ౪.

చాఁపకట్టు. దే. వి. ... "....." (...) ... ౪, ౪.

చాఁపకట్టుపడు. దే. అ. క్రి. (చాఁపకట్టు+పడు.) ... (...) "....." ... 3, ౪. "....." ... ౪, ౪.

చాఁపగద్దె. దే. వి. ...

చాఁపట్టు. దే. వి. (చాఁప+అట్టు.) ... "....." ... ౬, ౪.

చాఁపతాయి. దే. వి. ...

చాఁపలు. దే. వి. వి. ... (బ.)

చాఁపు. దే. స్త్రీ. ... వి. 1. ... "....." ... ౬, ౪.—2. ...

చాకల. దే. వి. ... (...)

చాకలపిట్ట. దే. వి. ...

చాకలి. దే. వి. (చాకు+అలి.) ...

చాకి. దే. వి ——పై——

చాకిరి. దే. వి. ...

చాకిబాన. దే. వి. 1. ... "....." ... 3, ౪.—2. ...

చాకు. దే. వి. ...

చాగకాఁడు. దే. వి. (చాగము+కాఁడు.) ...

చాగము. వై. వి. త్యాగము. "....." ... ౧, ౪.

చాగరతనము. వై. వి. (చాగము+రతనము.) ...

చాగరాడి. దే. వి. ...

చాగి. వై. వి. (చాగము+ఇ) త్యాగశీలుఁడు.

చాగు. దే. అ. క్రి. 1. ... "....." ... ౪, ౪.—2. ... "....." ... ౧, ౪.—3. ... "....." ... 3, ౪. (...)

చాగుబడిక. దే. వి. ... "....." ... ౪, ౪.

చాచి. దే. వి. ...

చాటింపు. దే. స. క్రి. ... "....." ... "....." ... ౫, ౪.

చాటు. దే. స. క్రి. 1. ... "....." ... ౫, ౪.—2. ... "....." ... ౭, ౪.—౩. ...

చాటుపడు. దే. అ. క్రి. ... "....." ... ౪, ౪.

చాటువ. దే. వి. ... "....." ... ౧, ౪.

చాడి. దే. వి. ...

[illegible]. దే. వి. చాడియుగ్గ్రూపాంతరము.

[illegible]గొట్టు. దే. వి. కొండెగాఁడు.

[illegible]. దే. వి. [illegible].

[illegible]. దే. వి. చాడుపుయుగ్గ్రూపాంతరము.

[illegible]. దే. వి. [illegible] గ్రంథము.

[illegible]. దే. స. క్రి. భరించు. "ఎ, గీ. [illegible]." [illegible].

చాన. దే. వి. అఁడుది, ఇంతి.

చానపి. దే. వి. (రూ.) [illegible].

చాపరువు. దే. వి. (చాపు+పరువు.) చమ్పుసంతటిపరువు. "క. [illegible]." [illegible].

చామ. యు. దే. వి. ఒకవిధమగు పైరు. వై. 1. యౌవనవతి స్త్రీ, 2. నలుపు; 3. [illegible]; 4. [illegible].

చామనము. వై. వి. నలుపు. [illegible]. "గీ. [illegible]." రామా. 3, ఆ. ([illegible].)

చాయ. వై. వి. 1 కాంతి. 2. సూర్యుని భార్య; "సీ. [illegible]." [illegible] 3, ఆ.—3 నీడ; 4. పోలిక, "మహా స్రగ్ధర. [illegible]." [illegible], ౧, ఆ.—5. వర్ణము; 6. [illegible], "క. [illegible]." [illegible] 2, ఆ.—7. జాడ; "క. [illegible]." [illegible], ఆ.—8. [illegible]; 9. [illegible]; "గీ. [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.—10 వి. [illegible].

చాయచెక్కచెట్టు. త్వ. వి. చాయ[illegible] చెక్కగల ఒకానొకచెట్టు.

చాయపట్టి. త్వ. వి. ఛాయాదేవిపుత్రుఁడు, శని. "వ. [illegible]." వై. 3, ఆ.

చాయమగఁడు. త్వ. వి. సూర్యుఁడు, [illegible].

చాయవాలు. త్వ. అ. క్రి. (చాయ+వాలు.) [illegible]. "మ. [illegible]." వై. 3, ఆ.

చారు. యు. దే. స. క్రి. [illegible]. వై. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. ([illegible].)

చాల. యు. దే. వి. 1. కేళి; 2. [illegible]. ([illegible].)—వై. [illegible]. "గీ. [illegible]." [illegible]. ౪, ఆ.

చాలకోండ. త్వ. వి. [illegible].

చాలపప్పు. త్వ. వి. [illegible].

చాలబియ్యము. త్వ. వి.——వై.——

చాలమెకము. త్వ. వి. పులి, వ్యాఘ్రము.

చాలిక. దే. వి. చాల, కేళి.

చాలమి. దే వి. [illegible]. "క. [illegible]" భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

చాలించు. దే. ప్రే. 1 [illegible], "[illegible]." భార. [illegible]. ౧, ఆ.—2 [illegible], "వ. [illegible]." రా. యు, ౧౦.

చాలిక. దే. వి. సామర్థ్యము.

చాలు. దే. అ. క్రి. 1. [illegible] పర్యాప్తమగు; "[illegible]." భా. ౨, ఆ.—2. ఓపు. "వ. [illegible]." వై. ౧, ఆ.—వి. 1. వరుస; (రూ. [illegible].)—2 [illegible]; 3. భార. "మ. [illegible]." [illegible]. ౨, ఆ.—4. పర్యాప్తి. (రూ. పర్యాప్తము అను అర్థము [illegible].)

చాలుపు. దే. వి. చాలు, వరుస. (రూ. చాల్పు.)

చాలుపేరింటిపూఁబోఁడి. త్వ. వి. [illegible]. "ఎ, గీ. [illegible]." య. 3, ఆ.

చాలుబడి. దే. వి. చాలి, సామర్థ్యము.

చాలుమానిసి. త్వ. వి. [illegible].

చాలువాఁడు. దే. వి. [illegible]. "వ. [illegible]." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

చాలువాలు. దే. అ. క్రి. (చాలు+వాలు.) [illegible]. "క. [illegible]." భాగ. ౧౦, [illegible].

చావఁజూచు. దే. స. క్రి. (చావఁగ+చూచు.) చంపు. "ఎ. గీ. [illegible]." భార. శాం. ౧, ఆ.

చావడి. దే. వి. 1. [illegible]; "క. [illegible]." పర. 3, ఆ.—2. [illegible].

చావు. దే. వి. మృతి, మరణము.

చాలియ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. ఉ, హరి. ४, ఆ.

చాళె. దే. వి. చాలియయొక్క రూపాంతరము.

చు.

చుంగుడు. దే. వి. నిలువయగువిల్లర ద్రవ్యము.

చుంగులు. దే. వి. బ. వస్త్రముకుచ్చెగానలు.

చుంచు. యు. దే. వి. పిల్లెలుక. "ఉ. అక్కట కోమటి తివరాక్షల కానక కన్నముద్దులే, చిక్కనిచుంచురాగా మరుదందురులిక్కడ." రామా. ४, ఆ. "క. చుంచొదవ్వఁదొలు ద్రావ్వుచు, దంచితముగ వనములఁ దొలు ద్రవ్విజనవితో చుంచొదవదమునెలిలా, చుంచుం డైయుతఁడు చుంచుమూపెనరేం ద్రా." (ఇందు చుంచు అను పదమునకు బలము అర్థమని తోఁచుచున్నది.) భాగ. ౧౦, స్కం. పూ — వై. కంపెలుక.

చుంచెలుక. రూ. వి. (చుంచు + ఎలుక.) చుంచు

చుంచుమిద్దె. రూ. వి. గోపురముపై పొదవుగాఁగట్టిన కట్టడము.

చుంచెతాయి. దే వి మెడలమీఁద కప్పెడు ఆరివలెవంటి యొకదినుసుతాయి

చుండు. దే. అ. క్రి. అకురోసనుపదివెగచేకుప్పించు. వి తలమీఁద ఉప్పువూదివట్టువూచెడువ్యాధివిశేషము.

చుండెలుక. దే వి. (చుండు + ఎలుక.) చుంచెలుక.

చుంయి. దే. వి. నిప్పుకల్లు చేసినప్పుడు ఎగడు ధ్వన్యనుకరణము. "మ. పురుఁడుండానవౌదనంబు మిరియం పుంజాలక్కట్టిముంయనఁదాఁచి కొరకుంచు." ఆము. ౨, ఆ.

చుండి. వై. వి. చూఁకుడి. (చూ. ముడి)

చుడు. వై. క్రి. చి. చూఁకుడు.

చుక్క. వై. వి. 1. శుక్రుఁడు, 2. నక్షత్రము*, 3 మండలాకారమైన తిలకము*, "సీ మఁపారదార్థమొక్కఁలతోఁగితెచ్చినదొల త్రెంపెనొక్కచోటంపెట్టె." (ఇక్కడ చుక్కశబ్దమునకు మండలాకారమునూ క్రమర్థము) పారి. 3. ఆ — 4. సీసులోనగువాని బొట్టు*.

చుక్కకాఁడ. వై వి. నూగాగసాలములయందు మొలచెడి యొకదినుసుచెట్టు

చుక్కకారా. రూ. వి. మత్స్యవిశేషము.

చుక్కకూర వై. వి. ఒకదినుసుకూరాకు.

చుక్కచేప వై వి. 1. మదుల త్రొలాడనుండుగానెడు భూషవిశేషము; 2. చుక్కలరాలు. "సీ. మనుకోవ్వనభంబుఁ దగదనిర్ధంపు చుక్కచేపలుగుటంచెదుడతిమార్తు." వసు ౫, ఆ.

చుక్కపిల్ల. వై. వి. మత్స్యవిశేషము.

చుక్కపిల్లి. వై. వి. మార్జాలవిశేషము. (అ త్రి.)

చుక్కయెదురు. రూ. వి. (చుక్క + ఎదురు.) ఎదురుచుక్క "గీ. ఇరుగుపొరుగువారి బిల్లఁ జొక్క, యెదురు నాయిల్లుచేయురు నేందాంక." పారిజా ४, ఆ

చుక్కలతెరువు. రూ. వి. ఆకాశము, మిన్ను

చుక్కలఱేఁడు. రూ. వి. చంద్రుఁడు, నక్షత్రేశుఁడు. (ఇట్లే చుక్కలతో, చుక్కలరాయఁడు మొ.)

చుక్కలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

చుక్కవాలు. రూ వి. చుక్కయెదురు. "ఉ. అమరులబోన ...ట్టి నరాన్నరుయరాలునిలోచులోదనం, తరుసముతీరు దిత్తుకుముదంబులదక్కలిగింత భూంళ్ళరి, మదిలికొక్కవాలు నవపాంసులక్ష్మికోలంగురాకకో, కయుతనుండెడిల్లదము వైరవమిత్రుఁ ముకోఁచెదూర్పునర్." పా. ౨, ఆ.

చుక్కాని. దే. వి. (చుక్క + ఆని.) అరిత్రము. "సీ. నీటిలోఁ జప్పనివి గిరి బియము మార్గానిఁ గతిగక్ర్వరముచుక్కానిగుత్త" పాండు. ౨, ఆ. (దీనిని చుక్కానియని వాడుచున్నారు.)

చుచ్చు దే. వి. 1 మేఱ, "సీ. వచ్చిత్తీపోర బత్తెముద్రాలమెట్టం దిగోఁడదానియూరెల్లగుత్తవటే." (వచ్చిదంకతో అను, బతెలమేఁకల అప్పల (గొల్ల) పాదాక్షులును దానముగ్రహించు తానికుత్తుయుత్తియని అర్థము.) ఆము. ౬, ఆ. — 2 సంతానమునందు ఎడిగెడు ధ్వన్యనుకరణము

చుచ్చుకొట్టు దే. అ. క్రి. సంతానము చేగ చుచ్చు అను.

చుచ్చులుసి. దే. వి. (ములుసు + ములుసు.) మొక్కలితిట్టు. "ముచ్చులుసిపలుకులు." రామా. ౫, ఆ

చుట్టు. దే. వి. 1. గుండ్రముగా చుట్టినచుట్టు, 2. పొవు క్రిందతలమీఁద నుంచుకొనెడుచుట్టు, 3 పాగచుట్టు.

చుట్టుకుదురు. దే. వి కుండలు ఒదిరిగానిలుచుటకై వాని క్రింద నుంచెడు వెంటిలోనగువానిచుట్ట, ఆధారకుండలము

చుట్టము. దే. వి 1. బంధువు 2 సంబంధి, "ఉ. తమితారాతి బలుండు వారలకుఁ బాంధువ్ర ధి. . . . . భుమితోనయ్య." భార. ఆది. ౯, ఆ. — 3. స్నేహితుడు; "క. రాజుండు స్వర్గమగవాఁడు చుట్టంబు, యూతు నాసగాఁడు పాశకుండు, దొంతులాఁడు ముచ్చు మండరి గొండెఁడు, కల్ల త్రాగువాఁడు గాఁడు పాపి." ఉం "త్రిరాలవృద్ధిగానమత్తుకర్తధికర్తగా, రంగావతోరిపావంచితాలుకృట్పికలేం ద్రియాగ, పరితాపార్థ కుంధికవారురి ప్రసక్తురా." నిర్వ నగ, కాం — 4. బంధుత్వము. "క. చుట్టము పంయమభేదం, బెటిపనులవలఁదగులదు." భార. శాం. ౫, ఆ (కృత్తికుండు పాల్లుపరిముకుతో అంగ్నదర్గము విల్పముగా రాసింమను. చుటరికము, చుట్టపక్కములు.)

చుట్టరికము దే. వి (చుట్టము + ఈరికము.) 1 బంధుత్వము, 2. సంబంధము. "గీ. పాండిల్లబరాబ్బు రావ్మబుల్లుండరీక, నీత చుట్టుతొంబునకడనొక్కదూర" సం "మహాభండ్రదయిలో విశ్వము భ హరికుమింబి" భార. ఉద్యో. 3, ఆ — 8. స్నేహము "క. అంతిపురము చుట్టఱికం, బెంతయుఁ దంగెంచుటెక్కులదియా, పాండరదరికరిబవారుగ, గాంతొదులతోడికొందులిముభుఁగిసక్." సం. "ఉవై యుండాదేమునరిచ్ఛ మై త్రిం బ్రాజ్ఞులదారక." భార. శాం ౧, ఆ

చుట్టలుఁగు. దే. వి. (చుట్టు + అలుఁగు.) చక్రాయుధము. "ఉ. పెనిమిటియైన వెన్నుఁడొగిఁ జేకొనితిప్పుచుఁ చుట్టు గ్రుంకగ, ప్లను తనరించు చేతుల సాయానముమంగ నింటాక్షుత, ద్వితునకుం పుఁగాలుఁగుఁ చంతమునఁ బలితోఁదాతనోప్పసం, తనదగఁ దూర్పునట్ విలునిఁదము లిందును ఇందమూతుయుట్." ఆ. ౫, ఆ. (చూ. చుటులు.)

చుట్టిల్లు. దే. వి (చుట్టు + ఇల్లు.) చుట్టును గుండ్రముగా గోడపెట్టి నడుమ నిట్రాడునాటి దూలములతో కట్టినయిల్లు.

చుట్టివచ్చు. దే. స. క్రి. 1. ప్రదక్షిణించు; 2. పరివేష్టించు. "[illegible]" ఉ, హరి. ౨, ఆ.

చుట్టు. దే. స. క్రి. 1. చుట్టగాఁజుట్టు; "[illegible] చుట్టియా" పాండు. 3, ఆ.—2. తిరిగిరాఁజేయు. వి. 1. చుట్టిరాఁజేయుట; "[illegible]" భార. విరా. ౧, ఆ.—2. [illegible] (పూర్ణము.) "[illegible]" —3. నాలుగు ప్రక్కలను. "[illegible]" భార. సభా. ౧, ఆ.

చుట్టుఁగైదువు. దే. వి. (చుట్టు + కైదువు) చక్రాయుధము. "చుట్టుంగైదువుజోదు." రామా. 3, ఆ.

చుట్టుఁగొండ. దే. వి. (చుట్టు + కొండ) చక్రవాళపర్వతము. (ఇట్లు చుట్టుగట్టు కొ.)

చుట్టుఁబట్టు. దే. వి. (చుట్టు + పట్టు) సమీపప్రక్క. "[illegible]" 3, ఆ.

చుట్టుఁబులుఁగు. దే. వి. (చుట్టు + పులుఁగు.) చక్రవాకపక్షి. (రూ. చుట్టుఁబుల్లు. "చుట్టుఁబులుఁగు [illegible]" 3, ఆ.)

చుట్టుకొను. దే. స. క్రి. పరివేష్టించు.

చుట్టుకొల్లారము. దే. వి. కొల్లారము.

చుట్టుకొల్లారు. దే. వి ——వై.—— "ద్వి. [illegible] చుట్టుకొల్లారు." [illegible] 3, ఆ.

చుట్టుగుల్ల. దే. వి. [illegible]

చుట్టుదల. దే. వి. చుట్టలు.

చుట్టుమాలియ. దే. వి. చుట్టుకొల్లారముకోఁచెడి. (రూ. చుట్టుమాలి "[illegible]" 3, ఆ.)

చుట్టువాఱు. దే. స. క్రి. (చుట్టు + పాఱు.) చుట్టుకొను. "[illegible] చుట్టువాఱు" [illegible] 3, ఆ. (రూ. చుట్టువాఱుకొను. "[illegible]" రామా. ౬, ఆ.)

చుట్టువాలు. దే. వి. చుట్టుఁగైదువు. (ఇట్లు చుట్టుఁగత్తి.)

చుట్టువాలుదారి. దే. వి విష్ణువు చక్రాయుధుఁడు. (ఇట్లు చుట్టువాలువాఁడు.)

చుట్టువేడెము. దే. వి. [illegible]

చుసాయించు. దే. స. క్రి. [illegible]

చుప్పనాతి. వై. వి. [illegible]

చుప్పనాతి. దే. వి.——వై.——

చుబ్బనచూలు. వై. వి. (చూలు + చూలు.) [illegible] "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ. ([illegible])

చుమి. వై. వి. చూడుము. (రూ. చుమీ.)

చుము. వై. వి. చూడుము. "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.

చుమ్మ. యు. దే. వి. వేదన. వై. వి. చూడుమా. (రూ. చుమ్మా.)

చుమ్మచుట్లు. దే. వి. బ. కడుపులోఁగలుగువేదన.

చుమ్మలుచుట్టు. దే. అ. క్రి. వేదనపడు, కలఁగు. "క. [illegible]" [illegible] 3, ఆ.

చుమ్మలువాఱు. దే. అ. క్రి. (చుమ్మలు + పాఱు) చుమ్మలుచుట్టు "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ.

చుమ్మి. వై. వి. చుమియొక్కరూపాంతరము. (రూ. చుమ్మీ.)

చుమ్ము. వై. వి. చుముయొక్కరూపాంతరము.

చుయ్యంకి. దే. వి. వారస్త్రీవేషము. ఆము. ౪, ఆ.

చురకత్తి. వై. వి. చిన్నకత్తి, చురియ.

చురచురపోవు. దే. అ. క్రి. (చురచుర + పోవు.) మండు. "[illegible]" [illegible] భార. [illegible] ౨, ఆ.

చురి. వై. వి. చురకత్తి.

చుఱచుఱ. దే. వి [illegible] ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible]" ఉ, హరి. ౪, ఆ.

చుఱుకరి. దే. విశే. (చుఱుకు + అరి.) [illegible]

చుఱుకు. దే. వి. 1. వాఁడి; "[illegible]" [illegible] ౧, ఆ—2. వాఁడిమి; "[illegible]" [illegible] ఆ.—3. వేఁడిమి; "[illegible]" [illegible] ౪, ఆ.—4. వేగము; "[illegible]" [illegible] ౨, ఆ—5. [illegible] "[illegible]" [illegible] 3, ఆ.—విశే. 1. వేఁడిమిగలది; "[illegible]" రామా. ౬, ఆ—2. వాఁడిగలది. "[illegible]" [illegible] ౫, ఆ.

చుఱుక్కు. దే. వి. [illegible] అనుకరణము. "[illegible]" ఆము. ౧, ఆ.

చుఱువుచ్చు. దే. స. క్రి. (చుఱు + పుచ్చు.) కాల్చు. "[illegible]" హరి. ఉ. ౨, ఆ.

చుఱ్ఱు. దే. వి. కాలుటమొదలగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "[illegible]" వి, పు. ౭, ఆ.

చుఱ్ఱుకొను. దే. స. క్రి. కాల్చు. "ద్వి. [illegible]" [illegible] ౨, ఆ.

చేలుక. దే. త్రి. క్రి. వి. 1. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చేలుకఁజేయు. దే. స. క్రి. (చెలుక + చేయు.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

చేలుకన. దే. వి. 1. [illegible]; 2. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చేలుకపాటు. దే. వి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

చేల్క. దే. త్రి. క్రి. వి. చెలుకయొక్క రూపాంతరము. ([illegible] "[illegible]" [illegible])

చేల్కన. దే. వి. చెలుకనయొక్క రూపాంతరము.

చేల్కపాటు. దే. వి. చెలుకపాటుయొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]

చేల్ల. దే. వి. చెల్లియొక్క రూపాంతరము.

చేల్లకాందు. దే. వి. [illegible] చిన్న [illegible].

చేల్లరము. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చేల్లి. దే. వి. [illegible].

చేవక. దే. వి. [illegible] చిన్న [illegible].

చేవ్వ. దే. వి. [illegible].

చేవ్వ. వై. వి. ([illegible]+ఎ.) [illegible]. ([illegible])

చూ.

చూ. వై. అవ్య. చూడుము, చూడుఁడు. "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible]

చూఁడి. దే. వి. [illegible]. ([illegible])

చూఁడు. దే. స. క్రి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చూఁడుఁగొడుపు. దే. వి. (చూఁడు+కొడుపు.) [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చూకురు. వై. వి. [illegible].

చూకురువడు. వై. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

[illegible] ([illegible]) [illegible]

చూచాయ. వై. వి. (చూపు+ఛాయ.) 1. [illegible]; 2. [illegible].

చూచు. వై. స. క్రి. [illegible]. వై. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చూడిక. వై. వి. [illegible].

చూడ్కి. వై. వి. చూడికయొక్క రూపాంతరము.

చూపట్టు. దే. అ. క్రి. (చూపు+పట్టు.) కనబడు.

చూపరి. దే. వి. (చూపు+అరి.) [illegible].

చూపఱు. దే. వి. (చూపు+వారు.) చూచువారు. "[illegible]" [illegible]

చూపు. వై. త్రి. చూచు. వి. 1. [illegible], "[illegible]" [illegible] 2. దృష్టి. "[illegible]" [illegible]

చూపుగుఱ్ఱము. వై. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ([illegible])

చూపుడుఁబోఁటి. దే. వి. ([illegible]) [illegible]. "[illegible]" [illegible]

చూపుడువ్రేలు. దే. వి. [illegible], ప్రదేశిని.

చూపెట్టు. దే. స. క్రి. (చూపు+పెట్టు) కనుపెట్టు, ప్రదర్శించు.

చూపోపమి. దే. వి. చూడసహింపమి.

చూపోపు. దే. అ. క్రి. (చూపు+ఓపు.) చూడసహించు. "[illegible]" [illegible] ([illegible])

చూరకత్తి. దే. వి. చురకత్తియొక్క రూపాంతరము.

చూరి. వై. వి. చురియొక్క రూపాంతరము. "[illegible]" [illegible]

చూరియావు. దే. వి. (చూరి+ఆవు.) [illegible]. ([illegible])

చూర్కి. వై. వి. చూరియొక్క రూపాంతరము.

చూరు. [illegible] దే. అ. క్రి. ([illegible]) [illegible]. వై. వి. 1. ఇంటి [illegible]; 2. [illegible].

చూరుకమ్మి. వై. వి. [illegible].

చూరుకట్టు. దే. వి. ఇంటి [illegible].

చూరుకట్టుదబ్బ. దే. వి. [illegible].

[illegible]. వై. వి. చూరుకత్తి.

చూరుబొఙ్గ. వై. వి. చూరుకప్పునందు [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూరె. వై. వి. (చూరరు + ఎ.) చూడుడు. "[illegible]" [illegible] (చూ. చూరె. "[illegible]." [illegible])

చూరెలుక. దృ. వి. [illegible].

చూర్పు. దే. వి. ఇంటికప్పు [illegible].

చూలము. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలకారుడు. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలకొను. దృ. స. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలకోలు. దృ. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలాడు. దృ. స. క్రి. (చూలు + అడు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలపోవు. దృ. అ. క్రి. (చూలు + పోవు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలాడు. దృ. స. క్రి. (చూలు + అడు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలాలు. దే. వి. (చూలు + ఆలు.) గర్భిణీస్త్రీ.

చూలి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలు. దే. వి. 1 గర్భము. "[illegible]." [illegible] —2. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలుకొను. దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చూలుపడు. దృ. అ. క్రి. (చూలు + పడు.) చూలుకొను.

చూవె. దృ. వి. (చూవర + ఎ.) చూడుము. (చూ. చూవె.)

చె.

చెం[illegible]. దే. వి. [illegible].

చె[illegible]. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెక్కాటము. వై. విం. [illegible]. "[illegible]." [illegible] (చూ. చెక్కాటము.)

చెక్కాయ. వై. వి. [illegible].

చెక్కారము. వై. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] 3, అ.

చెక్కు. వై. విం. [illegible]. (ఉదా. [illegible].)

చెక్కుటము. వై. విం. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెక్కుగా. దే. వి. [illegible].

చెక్కుతరము. వై. విం. [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెక్కుము. వై. విం. [illegible]. "[illegible]." [illegible] (వృత్తియందు [illegible].)

చెక్కు. వై. వి. [illegible]. (ఉదా. [illegible].)

చెక్కాకు. దృ. వి. (చెక్కు + ఆకు.) [illegible].

చెక్కాటము. వై. విం. [illegible]. "[illegible]." [illegible] 3, అ. (వృత్తియందు [illegible].)

చెక్కాయ. వై. వి. [illegible].

చెక్కారము. వై. వి. [illegible] (చూ. చెక్కారము.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెక్కుడు. దే. స. క్రి. (చెక్కు + అడు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెక్కిలి. దే. వి. [illegible] (చూ. [illegible].)

చెక్కిళ్లుపోవు. దే. అ. క్రి. ([illegible] + పోవు.) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

చెక్కు. [illegible] దే. అ. క్రి. [illegible]. "[illegible]." [illegible] —2. [illegible]. "[illegible]." [illegible] —3. [illegible]. "[illegible]." [illegible] —4. [illegible]. "[illegible]."

యయ్యెడమాయమ్ముం, జొక్కులునీరు నిక్కముగఁజూచి తుసంబున మోసపోయితి" భార. అర. ౬, ఆ.—వై. విశే. ఎండినది. (చొక్కు-ను.)

చొక్కునీరు. ద్వ. వి. కల్లు, మద్యము. "క. అడవిక్రిందిమి పనరము, బడిఁజనరక్కనులెఱింగిపట్టుకొనిక మఱి, వడిబూదిచేసి తనకాఁ, దొడిఁబడఁగాఁజొక్కునీటితోనిచ్చిరొగిఁ." య 3, ఆ.

చొక్కుపెట్టు. దే. స. క్రి. చొక్కించు. "వ. అక్కాయలాఁడి యక్కుమారునిఁజొక్కుపెట్టితెచ్చుతలంపునంజని." వి, పు. ౭, ఆ.

చొక్కుపొడి. దే. వి. మీఁదఁజల్లినచో వరవశముగఁజేయుధన విశేషము.

చొక్కుమందు. దే. వి. చొక్కుపొడి. "గీ. చొక్కుమందుల వఁగ భోయగుంబులగను, లనఁగ ముఖమునిక్కులనఁగఁజాలి, యను పమానమూర్తులైయుల్లసిల్లుదు, రంబుజాయతాక్షులప్పురమున." లక్ష్మి. ౧, ఆ.

చొగా. వై. వి. చొక్కాయ.

చొచ్చిల్లు. దే. వి. క్రి. చొచ్చు (రూ. చొచ్చిలు. "క. ముచ్చు లుతిక్కలిగొందుం, జొచ్చిలినొప్పింతురిప్పుడు జాడపునవి అందు" విజ్ఞా. ప్రా, ౯ం.)

చొచ్చె. దే. అ. క్రి. చొరఁబడు, ప్రవేశించు. ("ముకికిముఖుసేవం దతుపుశక్కఁగఁజొచ్చెన్." ఇత్యాదులయందు చొచ్చెన్ అనఁగా ఆరంభించెననియర్థము.)

చొచ్చొట. దే. వి. గాఱుట వడియుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము "చొటచొటఁగన్నీరుదొరఁగ," భో. ౫, ఆ.

చొట్ట. దే. వి. 1. చెంబులోనగునవి క్రిందఁబడుటలోనగువానిచే నగునొక్కు; 2. దేహమునందు వ్యాధిమొదలగువానిచేతఁ గలిగెడి పల్లము (లేక) వంకర. విశే. వ్యాధిమొదలగువానిచేత వంకరైనది "ప్రకంపనునకుఁగేలుచొట్ట" ౘె ౧, ఆ. (ఇది యిట్లు వరుసాదిగాదును, వ్రాఁతయందును, వాడుకయందును గానఁబడు చున్నది.)

చొదచొద. దే. వి. చిప్పిల్లుటయందగుధ్వన్యనుకరణము "చ. అడిదపువ్రేటునన్ బతిమఱైనశరీరమునందునెత్తురుల్, చొదచొదఁ గ్రమ్మ." హరి. ఉ. ౪, ఆ.

చొత్తెంచు. దే. అ. క్రి. (చొచ్చు+తెంచు) చొచ్చు, ప్రవేశించు. (స్వార్థమున తెంచు.)

చొదుగు. దే. వి. చిమ్ము; సడి. "మత్త. హస్తిందద్రహస్తాంచితస మఘంబకీలపెంద్రోవరెల్లన్ చొదుగొందన్." ఉ. రా ౪, ఆ.

చొదుము. దే వి. ఎండిన అరఁటిపట్ట.

చొనుపు. దే. ప్రే. చొరఁజేయు, చొప్పించు.

చొన్పు. దే. ప్రే. చొనుపుయొక్క రూపాంతరము.

చొప్ప. దే. వి జొన్నలోనగువానిదంటు.

చొప్పకాఁడి. దే వి. రెండెద్లనుకట్టితోలెడుదిండుకంటె చొప్ప మోపు.

చొప్పడు. ద్వ. వి. క్రి. (చొప్పు+పడు.) 1. కలిగడు; 2. కలుగు; "ఉ. పేరుక్కునఁజోరిశాముగతియుండెఁజయంబునుజొం పెఁజొప్పడున్." భార. శల్య. ౧, ఆ.—3. దొరకు. "గీ. అట బున నీరుపట్టున నగ్గలంపు, తప్పఁ బలుఁగును సొచ్చొంజొప్ప దమిని, దొంటిపగనునెట్టనఁగిరాకుండువాఁలెఁ, బంపియగ్గోపురక్త మాంసములుగొనియె." హరి. పూ. ౨, ఆ.

చొప్పరి. దే. విశే. (చొప్పు+అరి.) త్రోవతెలిసినవాఁడు, మార్గజ్ఞుఁడు.

చొప్పరించు. దే. ప్రే. చొప్పఱచుయొక్క రూపాంతరము.

చొప్పఱచు. దే. ప్రే. చొప్పడఁజేయు. (చూ. చొప్పడు.)

చొప్పించు. దే. ప్రే. చొరఁజేయు.

చొప్పిల్లు. దే. అ. క్రి. చొప్పడు, తగు.

చొప్పు. దే. వి. 1 జాడ; 2. మార్గము, 3 విధము.

చొబలము. దే. వి. గుజ్జము గర్భమునందుండుపిండము.

చొరఁబడు. ద్వ. అ. క్రి (చొరన్+పడు.) చొచ్చు. (స్వార్థమున పడు.)

చొరఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (చొరన్+పాఱు.) చొరఁబడు.

చొరపోఁత. దే. విశే. (చొరవ+పోఁత) ఎడములేనిది, నిరంతరము (వానికి అచ్చువారు చొరపోఁతగా పోసినది)

చొరవ దే. వి. 1. ప్రవేశము; "వ. కలియుగంబుచొరవయాన సంబయ్యె" భార. శల్య ౨, ఆ.—2 బుద్ధికుశలత; 3. అన్ను మమేఁదియర్చ. "వ. మట్టంబడిన రోగంబునందొకఁ చొరవ లేక." కవి. ౪, ఆ.

చొరవకత్తియ. ద్వ విశే. చొరవగలది. (రూ. చొరవకత్తె.)

చొరవకాఁడు. దే. విశే. చొరవగలవాఁడు.

చొరుగు. దే. వి. చొక్కుడు. "క మరగాలింపడినచొప్పచొరుగును దొలఁగ." వై. ౫, ఆ.

చొరువు. దే వి. చొరుగుయొక్క రూపాంతరము.

చొల. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. "అద్దిఁజెంజొలదళియంగఁ, జొచ్చుగతి చొప్పడ వానరసేనఁజొచ్చి," రా. యు, ౯ం.—విశే. చాలుఁడు. "ద్వి. చొరవీకుఁజొరరాదుచొరఁగనుద్వృత్తి, గొల గాదు." రా యుం, ౯ం

చొలచొల. దే. వి 1. వడియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. నెలఁకులుదాఁకినమ్ములు, చొలచొలనెత్తురులువడియ జొల్లిలిరి వా, రలసంబుకుఁదఁబర్విఁగ, గుత్తియయుంపొరలు క్రొక్కుధరములక్రియన్." హరి. ఉ. ౧ం, ఆ—2. జొల్లులుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము "చొలచొలడుర్వహనలము జొల్లులుచుండఁగ" భాగ. ౧ం. స్కం. పూ.

చొలిగాఁడు. దే. వి. బోయ, వ్యాధుఁడు. "వ. పిఱుంద కో వ్వచొలిగ లుకఁగొని వెంబడించిరము చెనిదఁ దెలిసినలేక జొఱు బ్రొక్కునంకుక్కలచేఁబట్టించియునటయందములును, ఉ. హరి, ౪, ఆ.

చొలయు. దే. అ. క్రి. 1. మూర్ఛపోవు; 2. వెనుదీయు; 3. వైముఖ్యముపొందు, 4. వైరస్యముపొందు (చూ. సొలయు.) (వ్రాఁతప్రతులయందిట్లు వరుసాదిగాఁ గనఁబడుచున్నది.)

చొల్లు. దే. వి. జొల్లు. (ఇట్లు వరుసాదిగా కొన్నిచోట్ల వాడుక.)

చొల్లియము. దే. వి. ఇదతోచుట్టినచుట్ట. "సీ. ఇదంల్లిచొల్లియంబి డియోకనికముగా లాలెందుశిలంబువదిలనుబుచు." కాశీ. ౨, ఆ.

చొల్లెము. దే. వి. చొల్లియముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ఇటు లుమంబిచొల్లెముగనన్నపుఁబాగనదంగఁజుట్టి." హంస. ౪, ఆ.

చ్నో.

చ్నోణ్. దే. వి. అచ్చోటన్, ఇచ్చోటన్, కానిచోటన్, లేనిచోటన్ ఇత్యాది సమాసపదములయందు, ఉత్తరపదమైనచోటు శబ్దముయొక్క సప్తమీ విభక్తిరూపమునందు టవర్గము లోపింపఁగా మిగిలినది. (ఉదా. అచ్చోణ్, ఇచ్చోణ్, కానిచోణ్, లేనిచోణ్ మొ.) (ఇది కొన్నియెడల అప్పుడు అనునర్థమునిచ్చుచున్నది. "ప్రాణహాని తప్పించుచో." ఇత్యాదులు.)

చోటు. దే. వి. తావు, ప్రదేశము.

చోడి. దే వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము. (చోళ్లు.)

చోదు. దే. వి పోటు, బ్రహ్మరంధ్రము "వ. దలముగువచ్చకప్ప రపుఁదాళ్ళు పైఁబయిఁ జోదుముట్ట." విక్ర. ౧, ఆ. (ఇది నటుమగ నకారాదిగానే వాడఁబడుచున్నది)

చోదుమ. దే వి. కోద, కష్టము.

చోద. దే. వి.——పై——

చోపు. వై స క్రి. 1. కలఁచు, 2 త్రోలు*; "ఎమ్మెయిఁ జో పినఁ బోవక మూఁగెనుఁ గీఁగనుల్." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.— 3. తరుము*. "దివ్య సమ్మదంబుగఁజోపిణయమెందుఁగాక." భాగ, ౧౦, స్కం —వి. కలఁత "పోఁకువాఱిందిగాబ్బునఁజోపు వెటించి." రామా. ౨, ఆ.

చోపుదు. వై. వి. కలఁక. "క. కలయఁజోపుదు వెటింపఁగరియుఁ గిరియుఁ, గాకరముఁగేసరియుదుష్ప్రకృతియిలుఁగుఁ, బులియుమొ దలగుమెకములు కలఁకదొలఁకఁ, జెదరినలుదిక్కులకుఁ బాఱెనదె చెదరి." ఉ. రా ౨, ఆ.

చోపుడుఁగోల. దృ. వి. (చోపుదు+కోల) చోపువెటుకోల "వ. అశ్వత్థదగ్ధంబునమొత్తంబైచోపుడుఁగోలలుగానికలంబుల పాలంబులబులు కలఁచోపుడు." పాన్వ. ౪, ఆ. (ఇటు చోపుడుఁగాఁ)

చోపుదారుఁడు. హిం వి. వేత్రధరుఁడు.

చోఱ. దే. వి మత్స్యవిశేషము. "సీ. చోఱనైవారాశిదూఱిచోరుఁ జిరుమురుచాయ విహారమేలుకొనము." ఉ, రా. ౫, ఆ.—విణ. బాలుఁడు.

చోఱబుడుత. దే. వి. 1. చోఱమునుపిల్ల; 2. చేఁపలవంటికన్నులుగలయాఁడుది. "సీ అనిమిషామీనుమంగుబాలలాదిదవేమి పడఁతుక నేఁ జోఱబుడుతఁగాన." చంద్ర.

చోఱవాఁడు. దే విణ. బాలుఁడు. "సీ. అరవంబుచోఱవాఁడదవాయ కదనెదమదిచినతెలవాటుమదుపులోనఁగ." ఉ, రా. ౬, ఆ.

చోలా. వై. వి. చొక్కాయ. (అప్ర.)

చోవి. దే. వి బూరెలమీఁదమూఁగాగాపెట్టెడుపిండి.

చోళ్లు. దే వి. బ. (చోడి+లు.) ఒకవిధపు తవిఁదెలు. "క. ఉలవలుకందులు కొఱ్ఱలు, ములు కంబులు రాజనాలుములు నను ములు చోళ్లులు తవిఁదెలు నూఁదరలును, గలవనియెడఁజనదుపై నృపమ్మునధిపా." వి, పు. ౪, ఆ.

చౌ.

చౌ. వై. స. నాలుగు. (చతుర్యొక్క రూపాంతరము.) విణ. వృత్తియందుచౌకమునకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (చౌకోలు మొ.)

చౌక. దే. విణ. 1. అగ్గువ 2. తక్కువ. "ఎ, గీ. నాటిప్రేమ, చౌకయైనట్టియిచ్చటఁజనదు నిలువ." అము. ౫, ఆ. (చతుష్కయొక్క రూపాంతరము.)

చౌకటులు. దృ. వి. బ. చౌకట్టులుయొక్క రూపాంతరము. (పోఁగులకు —"సీ. బలుముత్తియపుఁజౌకటులదాలునిద్దంపుబవిరి గడ్డముమీఁదఁజక్రకళింప" శిలా, ౨, ఆ.) (మొదటిరూపము చతుష్కటులు.)

చౌకట్టులు. దృ. వి. 1 నాలుగుముత్యములుచేర్చికట్టినపోఁగులు; (చతుష్కట్టులుయొక్క రూపాంతరము. "అయ ్గ్రాహి. బంగరు పచ్చెక్కులఁజెలంగుచప్రకట్టు లమెఱుంగుబలుచుక్కలవయాంగిపిల్లెంగల్, చెంగునఁగొనన్." రా, వి. ౨, ఆ.)—2. వోరణపుఁ లట్టమీఁద కపిలెబిల్లక ఆధారముగా ఐదు చెక్కలసమర్చెడు కుర్చీలు, 3. చేట్టము

చౌకము. వై. వి. 1. చవరము*, 2 నిడుపువెడల్పులుసరిగాఁ గలతుండుకుద్దు*, 3. అశ్వగతివిశేషము*. "చ. అవమున విరాళిగొనుచఁజౌకము నన్నదవైచ ధారలన్" రా. రాల, ౧౦ —వి. నాలుగు. "దిన్. అడిగిపథముఁ బరుద్దనఁజౌకమెన్ని." (చౌకమెన్ని అనఁగా చౌకముగా ఎన్నియనియర్థము. రూపాయలు నాలుగేసిగా ఎంచువాడు) పారిజా. ౨, ఖా. (చతుష్కము యొక్క రూపాంతరము.)

చౌకసేయు. దే స క్రి. (చౌక చేయు.) తక్కువపఱచు. "గీ పాంసులులనసభాసామృతంబుల, పొవలిరసిచెక్కులపొఁకనేవి, గొల్లసతులతోడికూరిమిసలపోవి, యితఁడుచౌకసేయకేలమాను." విపు. ౭, ఆ. (చతుష్కసేయుయొక్క రూపాంతరము.)

చౌకళి. దృ. వి. (చౌ+కళ్లు.) అఁడువారికొకలసేఁతయందు నాలిపోఁగులచేత సర్పసిన చచ్చౌకపుటిల్లు. "ఉ. మహాబలచౌకట్టుఁజౌకలి కట్టువరమున్, గదుఁద్రియమొప్పనిచ్చికుతూహలి నవ్యమగుంతునప్పడ, యొయ్యదయందుపంచ." కుక, ౧, ఆ (చతుష్కళియొక్క రూపాంతరము.)

చౌకళించు. దృ. అ. క్రి (చౌకళి+ఇంచు) నాలుగుకాళ్లపైకెత్తి దాఁటు. "క. అనగనువెదలియొకక, ఓకగాఁటా గమెక్కలిలాగతినం, ధానమునఁజౌకళించెన్, వానరులుండలోకవనిరాపలికెన్" రామా. ౬, ఆ. (చతుష్కళించుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. చెక్కలదు ద్రాక్షపోఁగులు చౌకళింప." పాన్వ ౧, ఆ.)

చౌకళింత. దృ. వి 1. చౌకళించుట, 2. అశ్వగతివిశేషము. (వ్యా.) వల్లితము. (చతుష్కళింతయొక్క రూపాంతరము)

చౌకాఁడిగుదియ దృ. వి. నాలుగుపక్కలుతీరిన యినుపదండము. "చౌకాఁడిగుదియలమోఁదిన" కవి. ౨, ఆ. (చతుష్కాఁడిగుదియయొక్క రూపాంతరము.)

చౌకారము. వై. వి. కమ్మి. (చతుష్కారముయొక్క రూపాంతరము.)

చౌకాలిపీఁట. దృ వి. నాలుగుకాళ్లుగల యెత్తుపీఁట. (చతుష్కాలిపీఁటయొక్క రూపాంతరము.)

చౌకి. వై. వి. మంచెరిమెట్టు*. (చతుష్కియొక్క రూపాంతరము)

చౌకు. దే. వి. చేతుకోల, కర. (చతుష్కుయొక్క రూపాంతరము)

చౌకుచెట్టు. దే. వి. ఒకానొక విదేశవృక్షము.

చౌగంటి. దృ. వి. (చౌ+కంటి.) 1. అగ్నిదేవుఁడు; 2. శరభమృగము. (చతుర్గంటియొక్క రూపాంతరము.)

చౌటుప్పు. దే. వి. (చౌటి+ఉప్పు.) రొమకము. (చవుటుప్పుయొక్క రూపాంతరము.)

చౌడు. దే. వి. 1. చౌటినేల; 2. చౌటియుప్పు. (చవుడుయొక్క రూపాంతరము.)

చౌడోలు. వ్యు. వి. (చౌ+డోలి.) ఏనుఁగువీఁపుమీఁద కూర్చుండుటకుఁ గూర్చినతొట్టి. (చవుడోలుయొక్క రూపాంతరము.)

చౌతా. వై. వి. డోలి. (చవుతాయొక్క రూపాంతరము.)

చౌతి. వై. వి. పక్షమందు నాలుగవతిథి. (చవుతియొక్క రూపాంతరము.)

చౌతు. దే. వి. ఒకవిధమైనకుళ్లాయి. "సీ. యాదిబ్రుంగినమొగంబునగాదకట్టుమైనపుమైలప్రాంతతాళునాపెలుంగ." ఆము. ౬, అ. (చవుతుయొక్క రూపాంతరము.)

చౌదంతి. వై. వి. ఇంద్రునియేనుఁగు. (చవుదంతియొక్క రూపాంతరము.)

చౌదరి. వై. వి. గ్రామమునకైనను పరగణాకైనను పెత్తనగాఁడగు కాఁపు. (చవుదరియొక్క రూపాంతరము.)

చౌపదము. వై. వి. నాలుగుమూలలు; "సీ. దంతిదంతప్పులాగి ముగఁద్రిప్పుచునాడుఁజౌపదమ్ములకుఁ బికాచమొకటి." వై. ౫, అ. (చవుపదముయొక్క రూపాంతరము.) (ఈ యర్థమింకను విచార్యము.)

చౌపుటము. వై. వి. (చౌ+పుటము.) నాలుగుకాళ్లుపైకెత్తి దాఁటెడుదాఁటు. "సీ. లేళ్లభంగిని కౌకళించిచౌపుటములొక్కమ్మడి పదునైదునుఱికియుఱికి" అని. ౪, అ. (చౌకళించి అని యుండుటచే ఇక్కడ దాఁటుమాత్రమర్థము.) (చవుపుటముయొక్క రూపాంతరము.)

చౌరు. దే. వి. తిపురోకలిసిన యించుక ఉప్పు. చవురుయొక్క రూపాంతరము.

చౌలు. వై. వి. వి. ముత్తైదుకాంతి. విజ. ౧, అ. (చవులుయొక్క రూపాంతరము.)

చౌషష్టి. వై. గా. న. అఱువదినాలుగు. "ఎ. గీ. ఖగముఖగములు చవుషష్టికళలుఁగళలు." రుక్మాం. ౫, అ. (చవుషష్టియొక్క రూపాంతరము.)

చౌసాల. వై. వి. చుట్టుకొల్లారు. (చవుసాలయొక్క రూపాంతరము.)

చౌసీతి. వై. న. ఎనుబదినాలుగు. (చౌసీతిబంధములు.) (చవుసీతియొక్క రూపాంతరము.)

ఛ.

ఛ. ఒక యక్షరము.

ఛందము. సం. వి. అ. పుం. 1. అభిప్రాయము; 2. వశము.

ఛందస్సు. సం. వి. స. న. 1. పద్యలక్షణముచెప్పెడు శాస్త్రము, (ఛందస్సులు ఇరువదియాఱు.—ఉక్త, అత్యుక్త, మధ్య, ప్రతిష్ఠ, సుప్రతిష్ఠ, గాయత్రి, ఉష్ణిక్కు, అనుష్టుప్పు, బృహతి, పఙ్క్తి, త్రిష్టుప్పు, జగతి, అతిజగతి, శక్వరి, అతిశక్వరి, అష్టి, అత్యష్టి, ధృతి, అతిధృతి, కృతి, ప్రకృతి, ఆకృతి, వికృతి, సంకృతి, అభికృతి, ఉత్కృతి.) 2. వేదము; 3. యథేచ్ఛమైన నడవడిక; 4. ఇచ్ఛ.

ఛగలం. సం. వి. అ. త్రి. తొద్దికీ. అ. న. ము. నీలిరంగు. పుం. 1. మేఁకపోతు; 2. పిడికనిప్పు.

ఛట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గుంపు; 2. వరుస.

ఛడాయించుట. గ్రా. క్రి. ఎచ్చుచేయుట.

ఛడీ. హిం. వి. చువడి, బెత్తము.

ఛత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సుద్దిగామంచికీ; 2. అడవికదానకీ; 3. కొత్తిమిరికీ; 4. పుట్టగొడుగు. అ. న. ము. గొడుగు. (కృదచ్ఛత్రము కావాలి.)

ఛత్రభంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజ్యనాశము; 2. స్వాతంత్ర్యము; 3 మందమోహితనము.

ఛత్త్రాకము. సం. వి. అ. న. పుట్టగొడుగు.

ఛత్త్రాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షికీ.

ఛత్త్రాతిఛత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. గడ్డిదుబ్బు.

ఛదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకు; 2. ఈఁక; 3. ఱెక్క; 4. కప్పు.

ఛదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకు; 2. ఈఁక; 3. ఱెక్క, 4. గండిపనముకీ; 5. చీఁకటిమ్రాను.

ఛది. సం. వి. స. న. ఇంటికప్పు, పటలము.

ఛద్మము. సం. వి. న. న. 1. నెపము; 2. మోసము.

ఛన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఏకాంతము; 2. కప్పఁబడినది.

ఛర్దనము. సం. వి. అ. న. వమనము. పుం. వేముకీ.

ఛర్ది. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఛర్దనము, వమనము.

ఛలము. సం. వి. అ. న. 1. నెపము; 2. నెనుడియుట; 3. ఒక యభిప్రాయముతో చెప్పిన పదమునకు మఱియొక యభిప్రాయము చేసికొని యుత్తరముచెప్పుట. (ఇది వాదదోషములలో నొకటి.)

ఛవి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాంతి; 2. కిరణము.

ఛా.

ఛాందసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముచదివినవాఁడు, శ్రోత్రియుఁడు.

ఛాందోగ్యము. సం. వి. అ. న. ఒకానొక ఉపనిషత్తు.

ఛాగము. సం. వి. అ. పుం. మేఁకపోతు, అజము.

ఛాగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మేఁక, అజ.

ఛాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నఱకఁబడినది, ఛిన్నము.

ఛాత్త్రము. సం. వి. అ. న. పెద్ద తేనెతెట్టె.

ఛాత్త్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శిష్యుఁడు, చట్టు.

ఛాదనము. సం. వి. అ. న. కప్పుట, ఛదనము.

ఛాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కప్పఁబడినది, ఛన్నము.

ఛాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నీడ; 2. కాంతి; 3. శోభ; 4. వర్ణము; 5. ప్రతిబింబము; 6. సూర్యునిభార్య; 7. రక్షణము; 8. లంచము; 9. వరుస; 10. ఇంచుక. (కాంతిశోభలకు భేదము అలంకారగ్రంథములందు చూచునది.)

ఛాయాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొడుగుపట్టువాఁడు. విశే. నీడనుగలుఁగఁజేయువాఁడు.

ఛాయాతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీడచేతనే మిక్కిలి ఉపయోగకరముగానుండెడు పెద్దచెట్టు.

ఛాయాపుత్త్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శని, ఛాయపట్టి.

ఛి.

ఛిద. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఛేదము, నఱకుడు.

ఛిదురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఛేదించునది, 2. భాగించునది.

ఛిద్రము. సం. వి. అ. న. 1. బెజ్జము; 2. తప్పు.

ఛిద్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బెజ్జమువేయబడినది, విద్ధము.

ఛిన్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిప్పతీఁగ. విణ. ఛేదింపఁబడినది.

ఛిన్నరుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిప్పతీఁగ.

ఛు.

ఛురిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చురకత్తి, కత్తి.

ఛుల్లి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చుల్లి, ప్రొయ్యి.

ఛే.

ఛేకము. సం. వి. అ. పుం. పెంపుడుమృగము (లేక) పెంపుడు పక్షి. విణ. నాగరికము

ఛేకానుప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. రెండేసివ్యంజనాక్షరములు జతజతగా ఎడనెడఁ జెప్పంబడు అనుప్రాసభేదము. "పంచ చామరము. స్ఫురత్కృపా బల ప్రతాప భూతి ధైర్య భూధరా, స్థిరంగ దాన బుద్ధినైఘరీ హరీ హరీ ముధా, శరుల్ హరుల్ గిరుల్ గిరుల్ మహోనలుల్ నలుల్ రమా, గురుల్ గురుల్ జయింతు వౌఁదగుల్ నృసింహభూవరా." కా. ౪, అ.

ఛేత్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఛేదించువాఁడు.

ఛేత్తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁదగినది.

ఛేదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఛేదించుట; 2. ఛేదము.

ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నఱకుడు; 2. తునుక; 3. భిన్నాంకమునందు క్రింది సంఖ్య.

ఛేదించు. సం, స. క్రి. 1. నఱకు; 2. త్రుంచు.

ఛేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁబడినది.

ఛేదితవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఛేదింపఁదగినది.

ఛేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

ఛో.

ఛోటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిటిక.

జ.

జ. ఒకయక్షరము.

జంగమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరుగునది, చరిష్ణువు.

జంగముఁడు. సం. వి. అ. పుం. జంగమువాఁడు.

జంగలము. సం. వి. అ. పుం, న. మాంసము. విణ. జనములేనిది. (లోటు.)

జంఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పట్టికాలిపెనుకటిభాగము, పిక్క.

జంఘాకరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దూరముగ జాగాదారము తిరిగిపోయి వచ్చిచెప్పి జీవించువాఁడు, పరుగెత్తువాఁడు. (అనిఘంటువు.)

జంఘాలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వడిగనడచు వాఁడు.

జండా. హిం. వి. టెక్కెము, ధ్వజము.

జంతుఫలము. సం. వి అ. పుం. మేడికి.

జంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. ప్రాణముకలది, చేతనము.

జంతె. దే. వి. కలుఁపుపోకునట్లు దున్ను పనిముట్టు, దంతె.

జంత్రము. సం. వి. అ. న. యంత్రము, "సీ. రహిఘట్టజంత్ర గాత్రములజాల్గరఁగించుబిరులగాంధరపంబుబద్యమూటు." పాండ్. ౨ అ.

జంపతులు. సం. వి. ఇ. పుం. ద్వి. ఆలుమగలు, దంపతులు.

జంబాలము. సం. వి. అ పుం. 1. అడుసు; 2. పాంచి.

జంబీరము. సం. వి అ. పుం. 1. నిమ్మకి; 2 మరువముకి. (రూ. జంభీరము.)

జంబుకము. సం. వి. అ. పుం. నక్క, ఫేరవము.

జంబుకుడు. సం. వి అ. పుం. 1. వరుణుఁడు; 2. నీచుఁడు

జంబువు. సం. వి. ఊ, స్త్రీ. ఉ. న. నేరెడుపండు. ఊ. స్త్రీ. 1. నేరెడుచెట్టు; 2. నేరెడుదీవి; 3. నేరెటేఱు.

జంభభేది. సం వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుఱేఁడు.

జంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిమ్మకి; 2. పల్లు; 3. తిండి. డు. ఒకనొకరాక్షసుఁడు.

జంభలము. సం. వి. అ పుం. నిమ్మకి. డు. జినదేవుఁడు,

జంభారి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. వజ్రాయుధము.

జగచ్చక్షువు. సం. వి. స్. పుం. సూర్యుఁడు, జగముకన్ను.

జగతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లోకము; 2. జనము; 3. భూమి; 4. ఒక ఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.)

జగత్తు. సం. వి. త్. న. జగము. పుం. గాలి. విణ. తిరుగునది.

జగత్ప్రాణుఁడు. సం. వి అ. పుం. వాయువు, గాలి.

జగము. సం. వి. త్. న. జగత్తుయొక్కరూపాంతరము.

జగలము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగకి; 2. మద్యపిష్టము. విణ. మోసకాఁడు.

జగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తినఁబడినది, భక్షితము.

జగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భోజనము, కుడుపు.

జఘనము సం. వి. అ. న. 1. మడిమట్టు; 2. మొల.

జఘనేఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. బమ్మమేడికి, కుక్కమేడికి. (అనిఘంటువు.)

జఘన్యజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రుఁడు. విణ. తమ్ముఁడు.

జఘన్యము. సం. వి. అ. న. 1. మగగుఱి; 2. తోఁక; 3. గారిబ. విణ. 1. వెనుకటిది; 2. దూఱఁదగినది.

జట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జెడ, 2. ఊడ; 3. మాంసికి.

జటాయువు. సం. వి. ఉ స్. పుం. 1. గుగ్గిలపుచెట్టు; 2. ఒక గృధ్రము, సంపాతితమ్ముఁడు.

జటాలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జెడలుగలది.

జటావల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రుద్రజెడకి.

జటి. సం. వి. న్. పుం. 1. జటావి; 2. జడలుగలసన్యాసి.

జటిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మాంసి. 2. పిప్పలి. అ. పుం. ము. సింహము. విణ. జడలుగలది.

జటులము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుమచ్చ, తిలకము.

జఠరము. సం. వి. అ. పుం. కడుపు. విణ. 1. ముదిసినది; 2. కఠినమైనది.

జడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. దురదగొండి. అ. న. ము. నీళ్లు. విణ. 1. చల్లనిది; 2. తెలివిలేనిది; 3. మూఁగది.

జడత. సం. వి అ. స్త్రీ. మనస్సును, అంగములను చేష్టలు ఉడిగి యుండుట

జడధి. సం. వి. ఇ. పుం. జలధి, సముద్రము.

జడిమ. సం. వి. న్. పుం. జడత్వము (రూ. జడిమము.)

జడులము సం వి అ. పుం. పుట్టుమచ్చ, జటులము.

జడ్జి. ఆం. వి. న్యాయాధిపతి.

జతుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిఱ్ఱకపిట్ట. అ న. ము. 1. లక్క; 2. ఇంగువ.

జతుకృత్తు. సం. వి త్. స్త్రీ. కొరింద.

జతువు. సం. వి. ఉ. న. లాక్ష, లక్క.

జతూక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కొరింద; 2. చిఱ్ఱకపిట్ట.

జత్రువు. సం. వి. ఉ. న. ద్వి. మూఁపులయొక్క సంధియెముకలు, కొంకులు.

జనంగముండు. సం వి. అ. పుం మాలవాఁడు.

జనకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తండ్రి; 2. ఒకానొకరాజు.

జనత. సం. వి. అ. స్త్రీ జనసమూహము

జననము. సం. వి. అ. న. 1. పుట్టుక; 2. వంశము.

జనని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. తల్లి; 2. దయ; 3. కొరింద.

జనపదము. సం. వి అ. పుం. 1. దేశము; 2. గ్రామము, గ్రామసమూహము. (అనేకొందఱు.)

జనపదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు.

జనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రజ; 2. ఒకానొక లోకము. విణ. పామరుఁడు.

జనయిత. సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి. జనకుఁడు.

జనయిత్రి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. తల్లి. జనని,

జనశ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జనులు చెప్పుకొనెడు వృత్తాంతము, వాడుక.

జనాంతము. సం. వి. అ. పుం. దేశము, జనపదము

జనాభా. హిం. వి. జనసంఖ్య.

జనార్దనుఁడు. సం వి. అ. పుం. హరి, విష్ణుఁడు.

జనాశ్రయము. సం. వి. అ. పుం, జనులుచేరియుండునట్టి చోటు. మండపము.

జని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉఁదుటి; 2. పెండ్లాము. ఈ. స్త్రీ. 1. కోడలు; 2. కొరింద. ఇ. పుం, స్త్రీ, పుట్టుక.

జనువు. సం, వి. ఉ. స్. న. పుట్టుక, జననము.

జనుషాంధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుట్టుగ్రుడ్డి.

జన్మము. సం. వి. అ. పుం, న. న్. న. పుట్టుక, ఉద్భవము.

జన్మి. సం వి. న్ పుం. జంతువు. మేతాలువు,

జన్య సం. వి. అ. స్త్రీ 1. తల్లి చెలికత్తె, 2. కోడిపెండ్లికూఁతురు; 3. సుఖము అ. న. ము. 1. యుద్ధము; 2. అంగడి; 3. దూఱు.

జన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తండ్రి; 2. కోడిపెండ్లికొడుకు. విణ. 1. పుట్టదగినవాఁడు, 2. పుట్టించువాఁడు.

జన్యువు. సం. వి ఉ. పుం. 1. జంతువు; 2. అగ్ని; 3. బ్రహ్మ.

జప. సం. వి. అ. స్త్రీ. దాసనము. అ. పుం. ము. 1. మంత్రావృత్తి; 2. వేదాధ్యయనము.

జపించు. సం. స. క్రి. జపముచేయు.

జప్యము. సం. వి. అ. న. గాయత్ర్యాదిమంత్రము విణ. జపింపఁదగినది.

జబరు, జబరుదస్తీ. హిం. వి. బలాత్కారము.

జమాదారు. హిం. వి. రౌతులపైయధికారి

జమాయించు. గ్రా క్రి. ఆడంబరముగానుండుట.

జయ. సం. వి. అ స్త్రీ. 1 పార్వతి, 2. పార్వతియొక్క చెలికత్తె; 3. తిథివిశేషము, (చూ తిథి) 4. కరక, 5. తక్కిలి. 6. నల్లి. అ. పుం. ము. 1. ఒక సంవత్సరము; (చూ. సంవత్సరము.) 2. గెలుపు.

జయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇంద్రునికూఁతురు; 2. పార్వతి, 3. జెక్కెము, 4. తక్కిలి.

జయంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రునికొడుకు, 2. భీముఁడు, 3. శివుఁడు.

జయఘంట. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఘంటావిశేషము, జేగంట.

జయనము. సం. వి. అ. న. 1. జయించుట; 2. గుఱ్ఱములోనగువాని కవచము.

జయపెట్టు. వి. అ. క్రి. జయజయ అని దీవించు. "క. ఉపేంద్రత్వం, బునకుండును సకలలోకములుజయపెట్టఁగ." వి, పు. 2, అ.

జయవారము. సం. వి. అ. పుం. మంగళవారము.

జయించు. సం. స. క్రి. గెలుచు.

జయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఇంద్రునికొడుకు; 2. యుధిష్ఠిరుఁడు.

జయ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గెలువశక్యమైనది.

జర. సం వి. అ. స్త్రీ. ముసలితనము, ముదిమి.

జరఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముదిసినది; 2. కఠినమైనది; 3. గట్టియైనది; 4. పసుపుకలిసిన తెలుపువర్ణముగలది.

జరద్గవము. సం. వి. అ. పుం. ముసలియెద్దు.

జరాభీరువు. సం. వి. ఉ. పుం మన్మథుఁడు.

జరాయుజము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) మావివలనఁబుట్టినది.

జరాయువు. సం. వి. ఉ. స్. పుం. 1. మావి; 2. జటాయువు.

జరుఁడు. సం. విణ. (డ. ఈ. డ.) ముసలివాఁడు. "క. ఉశనుఁ డతనికొఱకువచ్చి జరుఁడైయుండఁగ." వి, పు. ౩, అ.

జర్జరము. సం. వి. అ. న. 1. పాcచి; 2 ఇంద్రునిపెక్కcము. విణ. శిథిలమైనది.

జర్జరితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శిథిలమైనది. "క. గర్జద్ధుcరైపకుర, జర్జరితాంగులుగcజేసెపాయకజాల, స్ఫూర్జదదూపజు నాగదcగ, విరగళదనంతనుండునిమిషార్థములన్." భార. ఐరా ౫. ఆ.

జర్జరీకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెక్కుతూంట్లుగలది; 2. శిథిలమైనది.

జర్తిలము. సం. వి. అ. పుం. అడవినువ్వులు.

జలచరము. సం వి. అ. పుం. జలమునందు సంచరించెడు జంతువు.

జలజము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. శంఖము.

జలదము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు; 2. ముస్తెకీ.

జలధరము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము, నీటిశాలు.

జలధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. సక్క.

జలనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

జలనిర్గమము. సం. వి. అ. పుం నీళ్లు వెలికిcబోవుట కేర్పఱచిన తూములోనగునది, భ్రమము.

జలనీలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శైవాలము, పాcచి.

జలము. సం. వి. అ. న. 1. నీళ్లు, 2. కురువేరు; 3. ఎఱ్ఱతామర. విణ జడము.

జలముచము. సం. వి. చ్. పు. మబ్బు, మేఘము.

జలవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ నీరుగొలిమిడికీ.

జలశుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కప్పచిప్ప, శంబూకము.

జలాశయము. సం. వి అ. న నీటివట్టివేరు. పుం. నీటిపెంకి.

జలూక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జలగ, 2. అంతరదామర.

జలోచ్ఛ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. అలుcగు; పరీవాహము.

జలౌకసము. సం. వి అ. స్. స్త్రీ. 1. జలగ, 2. జలజంతువు. (జలగయను నర్థమందు సకారాంత స్త్రీలింగనిత్యబహువచనాంతమనకొందఱు.)

జల్దీ. హిం, విణ. త్వరయైన.

జల్పనము. సం. వి. అ న. ఉపయుక్తముకాని పెక్కుమాటలాడుట.

జల్పము. సం. వి. అ. పుం. ఊరకమాటలాడెడి యుపయుక్తముకానిమాట.

జల్పాకుcడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ) ఉపయుక్తముకాని పెక్కుమాటలాడువాcడు, ప్రేలరి.

జల్పితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉపయుక్తముకాక మిక్కిలి చెప్పcబడినది; 2. చెప్పcబడినది.

జవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దాసనముకీ. అ. పుం. ము. వడి. విణ. వడిగలది.

జవనము. సం. వి. అ. న. వడి. పుం. వడిగలగుఱ్ఱము. విణ. వడిగలది.

జవనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెరచీర, కాండపటము.

జవాది. సం. వి. ఇ. పుం. సంకుమదము, కేవాసి.

జవాను. హిం. వి. బంట్రోతు, బలశాలి.

జహ్నుతనయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంగ, మిన్నేఱు.

జహ్నువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకానొకరాజర్షి; 2. విష్ణువు.

జా.

జాంగలము. సం. వి. అ. న. ఆవడబీజకాయ. పుం. 1. కఱుcజు, 2. మెరకనేల

జాంగలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విషముcబోగొట్టువిద్య. ఈ. దూలగొండికీ.

జాంగలికుcడు. సం. వి. అ. పుం. విషవైద్యుcడు, గారడీcడు.

జాంఘికుcడు. సం. వి అ. పుం. (చూ) జంఘాకరికుcడు.

జాంబవము. సం. వి. అ న. 1. నేరెడుపండు; 2. బంగారు.

జాంబూనదము. సం వి. అ. న 1. బంగారు; 2. ఉమ్మెత్తకీ.

జాగర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం ము. జాగారము. అ. పుం కవచము.

జాగరితి. సం. విణ. (ఋ ఈ. ఋ.) మేలుకొనియుండువాcడు జాగరూకుcడు.

జాగరూకుcడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ)——పై.——

జాగర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేలుకొనియుండుట.

జాగా. హిం. వి. స్థలము; ఎడము

జాగీరు. హిం. వి. రాజు బహుమానముగానిచ్చుభూమి.

జాగ్రత్. సం. వి త్. స్త్రీ. ఒకయవస్థ. (చూ అవస్థ) విణ. మేలుకొనియుండువాcడు (దీనికి తెనుcగున స్వతంత్రముగా ప్రయోగములేదు.)

జాడీ. ఆం. వి. బుడ్డివంటి చెంబు.

జాడ్యము. సం. వి. అ న జడత, జడ్డు

జాతకర్మము. సం. వి. న్. న. పుట్టినప్పుడుచేయుక్రియ, (చూ కర్మము.)

జాతకుcడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టినవాcడు.

జాతము. సం. వి. అ న. 1. సమూహము, 2. సామాన్యము; 3 పుట్టుక. విణ. పుట్టినది

జాతరూపము. సం వి. అ. న 1. బంగారు, 2. ఉమ్మెత్తకీ, 3. పుట్టినరూపము. విణ. పుట్టినరూపముకలది

జాతవేదుcడు. సం. వి, స్. పుం.

జాతాపత్య సం. వి. ఆ స్త్రీ బాలెంతరాలు.

జాతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. కులము; 2. పుట్టుక; 3. సామాన్యము; 4. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 5. పద్య భేదము; 6. ప్రాయము; 7. జాజికాయ; 8. జాజికీ; 9. ఉసిరికకీ; 10; కంపిల్లముకీ. (పురుషజాతులునాలుగు.—భద్రుcడు, దత్తుcడు, కూచిమారుcడు, పాంచాలుcడు. స్త్రీజాతులు నాలుగు.—పద్మిని, హస్తిని, శంఖిని, చిత్రిణి, వదునెనిమిదిజాతులు.—బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, వ్యావహారిక, గోరక్షక, శిల్పక, పంచాణ, కుంభకార, తంతువాయ, క్షౌరక, రజక, వస్త్రచ్ఛేదక, చర్మకార, తిలఘాత, లుబ్ధక, చండాల, మాతంగజాతులు.)

జాతికోశము. సం. వి. అ. న. జాజికాయ.

జాతిపత్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ జాపత్రి.

జాతుషము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) జతువులచేఁ గలిగినది. (జతువు=లక్క.)

జాతోక్షము. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగా పుట్టినయెద్దు.

జాత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మంచికులమందుఁబుట్టినది; 2. చక్కనిది; 3. మేలైనది.

జానపదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేశము, 2. గ్రామము.

జానపదుఁడు. సం. వి. అ పుం. మనుష్యుఁడు.

జాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భార్య; 2. వృత్తియందు జాయా శబ్దమునకు ఆదేశముగావచ్చురూపము. ("జానకీజానికథల్." ము.)

జానువు. సం వి. ఉ. పుం, న. మోఁకాలు.

జాపకము. సం. వి. అ. న. గంధద్రవ్యవిశేషము, కాళేయకము.

జాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) జపము చేయువాఁడు.

జాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. జపము; 2. వేదాధ్యయనము

జాప్యము. గ్రా. వి. జాగు.

జాఫరా. హిం. వి. ఒకవర్ణము.

జాబాలుఁడు. సం. వి అ పుం. మేఁకలమేపువాఁడు, మరుపవాఁడు.

జాబితా. హిం. వి. పట్టి.

జామాత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. అల్లుఁడు; 2. పెనిమిటి, 3. ప్రొద్దుతిరుగుడుచెట్టు.

జామి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కులకాంత; 2. తోఁబుట్టినది. ఈ. జామీ. విణ. సోదరి.

జాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన) పెండ్లాము.

జాయమానము. సం. విణ. (అ ఆ. అ) కలుగుచున్నది

జాయా. హిం. వి. నష్టము; చెఱుపు.

జాయాజీవుఁడు. సం. వి. అ పుం. నట్టువుఁడు

జాయువు. సం. వి ఉ. స్త్రీ. ఔషధము, మందు.

జారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రంకులాలు, స్వైరిణి.

జారీ. హిం. వి. ఆజ్ఞయగుట, నెరవేఱుపు.

జారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రంకుమగఁడు, ఉపపతి.

జాలకము. సం. వి. అ. న. 1. మొగ్గ; పసరుమొగ్గ (అనికొందఱు.) మొగ్గలసమూహము. (అనికొందఱు.) కసుగాయ. (అనికొందఱు.) 2. వల. 3. పక్షిగూఁడు; 4. కపటము; 5. మునగకాయ. పుం, న. కిటికీ.

జాలపాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాతు; 2. హంస.

జాలము. సం. వి. అ. న. 1. కిటికీ; 2. వల; 3 సమూహము; 4. మొగ్గ; 5. కపటము. పుం. 1. మాయ; 2. కదంబీ.

జాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్ల, పటోలికీ.

జాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వలవంటినేఁతగల వస్త్రము; 2. ఇనుప కవచము; 3. విధవ; అ. న. ము. మురిపెము. పుం. సాలె పురుగు.

జాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బెంబడివాఁడు; 2. బోయవాఁడు. విణ. మోసకాఁడు.

జాల్మఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. విమర్శ లేక యోచింపక చేయువాఁడు; 2. క్రూరుఁడు; 3. పామరుఁడు.

జాస్తి. హిం. విణ ఎక్కువ, అధికము.

జాహ్నవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంగ, మిన్నేఱు.

జి.

జింక. దే. వి. ఇఱ్ఱి, హరిణము.

జింకతలచుక్క ద్వి. వి మృగశీర్షనక్షత్రము

జింకతలచుక్కనెల. ద్వి. వి. మార్గశీర్షమాసము.

జింకతాలుపరి. దే. వి (జంకతాలుపు + అరి.) 1. చంద్రుఁడు, 2. శివుఁడు. "సీ. జంకతాలుపరియు జంకతాలుపరియు మఱఁదియునన:గనైయొప్పునావ." అచ్చ. బాల, కాం. (షష్ఠ్యర్థమున అరి.)

జింకతాలుపు. దే. వి.——పై.——

జింకపొక్కిలి. దే. వి. 1. మృగనాభి; 2. కస్తూరి. "గీ. ఓలిఁ దగుచోట్ల వారిఁ గూర్చుండఁబెట్టి, తమ్ములమ్ములు మంచిగందములు జంక, పొక్కిలియుఁగప్పురము గందపొడిమొదలగు, మంచినరకులచే నామతించియంత." అచ్చ. బాల, కాం.

జింకరవుతు. ద్వి వి. వాయువు, మృగవాహనుఁడు.

జింగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిష్ఠకీ.

జింజిరి. దే. వి. గొలుసు.

జిగట. దే. వి. బంధన.

జిగమిష. సం వి. అ. స్త్రీ. పోవనిచ్ఛ.

జిగమిషువు. సం. విణ. ఉ. పోవనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిగి. దే. వి. తళ్లిపెలుఁగు, కాంతి.

జిగిని. హిం. వి. మెడనుధరించు నొక భూషణము.

జిగిమానము. గ్రా. వి. పిరివితనము.

జిగిలి. దే. విణ చిక్కనైనది.

జిగీష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గెలువనిచ్ఛ; 2. ప్రయత్నము. 3. అతిశయము

జిగీషువు. సం. విణ. ఉ. గెలువనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిగురు. దే. వి. 1. వస్తువులనుబట్టుటకై కోలకుఁగాని, దారమునకు, గాని చమిరెడుబంధన; "జిగురుగడ, జిగురుగండె."—2. జిగురు పూసినదారము. "సీ. జిగురంటినటులవెకాఁతగిలిపోనీకయా బింగారి మనుఁటోకుఁజెండినైచు." పా. ౧, అ.

జిగురుకోను. దే. అ. ట్రి. బంధనగోను. "గీ. జిగురుకొన్నరజ స్ఫూర్తిఁజెలఁగుచూసి. కాశీ. 3, అ.

జిఘత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆఁకలి, క్షుత్తు.

జిఘత్సువు. సం. విణ. ఉ. ఆఁకలిగొన్నవాఁడు, క్షుధితుఁడు.

జిఘాంస. సం. వి. అ. స్త్రీ. చంపనిచ్ఛ.

జిఘాంసువు. సం. వి. ఉ. పుం. శత్రువు. విణ. చంపనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిఘ్రుక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. గ్రహింపనిచ్ఛ.

జిఘ్రుక్షువు. సం. విణ.. ఉ. గ్రహింపనిచ్ఛగలవాఁడు

జిఘ్రుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూర్కొనువాఁడు.

జిజ్ఞాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెలియనిచ్ఛ.

జిజ్ఞాసువు. సం. విణ. ఉ. తెలియనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిట్ట. దే. వి. 1. వెదురుయొక్క యీన్ను; "చ. బలిమిఁగనేమిచెప్ప వినువందువెదుళ్ల వలిలమోరత్రో, పులఁబడఁజొప్పవంచుగొను పోలికవంచితదగ్ధాస్యములఁ, పెలవుల ఘనముట్టివడ జిట్టలతోఁ దన నప్పరించున, ప్పాలముకరావాపోతములు ధూపరతొండములేఁ యీనుఁగుల్." పాన్. ౪, అ.—2. ఒకదినుసు పక్షిజాతియొక్క సాధారణమైనపేరు; (ఇది యనేకభేదములు కలది.) 3. జీన.

జిడికిరింత. దే. వి. మోసపుమాట. పారిజ. ద్వి. ౨. భా.

జిడ్డుకడలి. దే. వి. జిడ్డుకడలియొక్క రూపాంతరము. "చ. అక్కన్నతిఁగన్న జిడ్డుకడలినుద్ధతమైవెలిదీవిచెన్నగుణ." పాండు. 3, ఆ.

జిడ్డం. దే. వి. కలఁత. (అప్ర.)

జిడ్డి. దే. వి. మోటుగుడ్డ. విణ. మోటైనది.

జిడ్డు. దే. వి. 1. నేయిలోనగువానియందలి మెఱుఁగు; 2. వృక్షవిశేషము. హంస. ౪, ఆ.

జిడ్డుకడలి. దే. వి. పాలసముద్రము. (ఇట్లు జిడ్డునీర్వామి.)

జిడ్డుకొను. దే. అ. క్రి. జిడ్డగు. "క. గాయద్యుతిజిడ్డుకొనఁగ." పాండు. ౪, అ.

జితకాశి. సం. విణ. (పు. ఈ. న.) యుద్ధమునందు జయించినవాఁడు.

జితపడు. వై. అ. క్రి. (జితము+పడు.) 1. స్థిరపడు; 2. వాడుకపడు*; 3. అనుకూలపడు*.

జితము. ఉభ. వై. విణ. స్థిరము. సం, (అ. ఆ. అ.) జయింపఁబడినది

జితించు. వై. అ. క్రి. జితపడు.

జితేంద్రియుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇంద్రియనిగ్రహముగలవాఁడు.

జిత్తు. వై. వి. మోసము, మాయ*. "గీ. జిత్తులకుపెంకియగునింద్రజిత్తుచేత." పా. 3, అ.

జిత్తులమారి. ద్వ. విణ. జిత్తులుచేయువాఁడు.

జిత్వరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జయశీలుఁడు.

జిద్దు. దే. వి. జగడము, కలహము.

జినుఁగు. వై. వి. విణ. జిలుఁగుయొక్క రూపాంతరము. (సూక్ష్మము నకు. "ద్వి. కనుఁగొనిమిముఁజెక్కుగలుఁజేరుచును, జినుఁగుఁబయ్యెదకొంగుఁజందిబంధించి." రా. కిష్కిం, కాం. "జినుంగు వచ్చడంబు." హంస. ౧, అ.)

జినుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధదేవుఁడు; 2. విష్ణువు. విణ. 1. ముసలివాఁడు; 2. జయశీలుఁడు

జిన్న. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

జిబిలిక. దే. వి. ఒకదినుసుచీమ, నిశాంతకీ.

జిబ్బటీ. దే. వి. గబ్బిలము.

జిబ్బడాయి. దే. వి.———వై.———

జిమ్మ. దే. విణ. మిక్కిలి, అధికము.

జిమ్ము. దే. అ. క్రి. (ద్రవవస్తువు) చిమ్ముబడియుండు. "ఉ. స్త్రీప్రమునకోడితంబుకరగట్టఁగ గంటులవెంటబెట్టుగా, జిమ్మఁగ." జై. ౬, అ.

జియ్య. వై. వి. 1. తండ్రి*; "ఎ, గీ. జియ్యయానతనైనఁ బ్రోవవేచిత్తగించి." య. ౨, అ.—2. రాజు*. "అపుడప్పుక్కమగండురక్కసులజియ్యందాఁకి." రామా. ౫, అ.

జియ్యరు. వై. వి వైష్ణవసన్న్యాసి*. "వ. అర్థివుని కోవెలకు సర్వంబునకుం గర్తయగుజియ్యరుకు విన్నవించిన." పర. 3, అ.

జిరా. దే. వి. 1. కవచము; (జిరాయొక్క రూపాంతరము.) "సింగిణీలకోరులకా జిరాగుజాలనేవి." కృష్ణ. 8, అ.—2. బాణము. "తలిరుజిరావశిరు బలుదాడికినోడి." నీలా. 3, అ.

జిరాయితి. దే. వి. దుక్కి, కృషి.

జిఱ. దే. వి. తిరుగుటత్రిప్పుటలయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. వడిజిఱఁదిరిగి మొగ్గడుముదావశములుఁదోన రూపతీనయాధోరణులును." జై. ౫. అ, (ఆమ్రేడితమునందు జిఱజిఱ, "ద్వి. జిఱజిఱఁ ద్రిప్పదశేషునినైన, వెలతన్వఁజేసెద విహగేంద్రునైన." రా. యు, కాం.)

జిఱకొట్టు. దే. అ. క్రి. జిఱ్ఱునఁదిరుగు. "ద్వి. చెరలాడుజిఱకొట్టుఁజెలఁగిపేరెంబు, దిరుగు." పారిజ. ౧, భా.

జిఱ్ఱు. దే. వి. జిఱయొక్క రూపాంతరము. "జిఱ్ఱుఁదిరుగు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (జిఱ్ఱునందిరిగి అనునపుడు జిఱ్ఱు అనునట్లుగా తిరిగి అని యర్థము.)

జిఱ్ఱుత్రాడు. దే. వి. పిరితిక్కించినత్రాడు. పారిజ. ద్వి. ౧, భా.

జిఱ్ఱు. దే. వి. 1. చిమ్మటకూఁత; "గీ. చీమచిటుకురన్నఁజిమ్మట జిఱ్ఱన్న, నెదురమూషకములు మెదలుకొనిన, నిదురలేకభూమినిర్జరుఁ డాలించు, నవ్వుడబలకాలిచప్పుడనుచు." పంచ. వేం. ౪, అ.—2. చీఁదుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "బిందుపిడుపచ్చినఁదలయంటఁగట్టుకొని జిఱ్ఱునఁజీఁదుచు." భో. ౪, అ.

జిఱ్ఱున. దే. క్రి. క్రి. విణ. తటాలున, శీఘ్రముగ. "చ. చిటికెన వ్రేలిగోరఁగొని జిఱ్ఱునఁదీసెమరోచనంబు." ఛీ. ౬, అ.

జిల. దే. వి. నస, దురద, కండూతి.

జిలకఱ. వై. వి. జీలకఱయొక్క రూపాంతరము.

జిలకఱ్ఱ. వై. వి.———వై.-

జిలమ. దే. వి. 1. ఒకదినుసు వరిపైరు; 2. బ. ఒకదినుసువడ్లు.

జిలిబిలి. దే. విణ. 1. అల్పము; "జిలిబిలిసిగ్గు."—2. మందము; "జిలిబిలిగాడ్పు."—3. సూక్ష్మమై అవ్యక్తమధురమైనది. "జిలిబిలి; పాట."—౪. శృంగారప్రయుక్తమైనది. "జిలిబిలిచెయ్వులు."

జిలిబిలిచీర. ద్వ. వి. చిన్నచిన్న మడ్లుగల సన్నిపట్టుచీర.

జిలిబిలిజెల్ల. దే. వి. పావటబొట్టు, లాలాటికము.

జిలుఁగు. వై. వి. సూక్ష్మవస్త్రము విణ. 1. అల్పము*; 2. మందము*; "ఎ, గీ. మొలకనగవులుమురిపంపుజిలుఁగునడలు." అచ్చ. బాల, కాం. (ఇట్లు జిలుఁగునవ్వు మొ.)—3. సూక్ష్మము.* (జిలుగు వెన్నెల మొ.) (రూ. జిల్గు. సూక్ష్మవస్త్రమునకు.—"జిల్గెక్కడను యావతమొత్తపటంచునన్యముల్." అను. ౧, అ.—అల్పమునకు.—"ఇంతవుజిల్గుంబనియంతనేని." అను. ౫, అ.—సూక్ష్మమునకు.—"సీ. కామినీమణిజిల్గుఁ గొనసంతముసేయుఁ గొమ్మకన్పొపుడోయి కోటిసేయు." రుక్మి. ౪, అ.)

జిలుగు. య. దే. వి. సన్నదుప్పటి. వై. అ. క్రి. గొలుసుమోడిగా స్రాయు. వి. 1. గొలుసుమోడి వ్రాఁత; 2. చిక్కు. "క. జిలుగులంచెట్టఁగా వెదకుచేఁకటిపోఁబడుఁచిల్లలోయనఁగ." య. ౨, ఆ.

జిలువు. వై. వి. జిలుఁగుయొక్క రూపాంతరము. య. ౪, ఆ.

జిలేబి. హిం. వి. భక్ష్యవిశేషము.

జిల్ల. దే. వి. బిల్లగోడాలయందలిబిల్ల.

జిల్లా. హిం. వి. కలెక్టరువంటి గొప్ప యుద్యోగస్థుని యధీనమున నుండు ప్రదేశము.

జిల్లి. హిం. వి. మాంసముపైనుండు సన్నని చర్మము.

జిల్లు. దే. వి. 1. శైత్యాధిక్యమును తెలుపుటయందగు నను కరణము; (నీళ్లుజిల్లనియున్నవి, చేతులుకాళ్లు జిల్లుమనియున్నవి.)—2. కాఱుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "క. తెల్లనిమేనును నమృతము, జిల్లున జిల్లించుపొదులయుకెత్తింగములుఁగ, చిల్లుగసర్గులకొర్కులు, వెల్లిగొఱపుమొదళ్లపాలవెల్లినిబట్టెఁగ." భాగ. ౧౦, స్క౦.

జిల్లెడు. దే. వి. అర్కవృక్షము.

జిల్లేడు. దే. వి. జిల్లెడుయొక్క రూపాంతరము.

జిల్లేడుకాయ. దే. వి. 1. భక్ష్యవిశేషము; 2. జిల్లేడుయొక్క కాయ.

జివ్వరు. దే. వి. జిగురుయొక్క రూపాంతరము.

జివ్వు. దే. వి. ఎండుటలోనగువానియందగు ననుకరణము. "హృదయమధ్యంబుజివ్వనియుండెనని." వై. ౧౦, ఆ.

జివ్వన. దే. క్రి. వి. విశే. శీఘ్రముగ. "చెట్టుచెట్టునబలిత్తువ జివ్వనదాఁటు." రామా. ౬, ఆ.

జివ్వరు. దే. వి. చిముడుటయందగు ననుకరణము. "ద్వి. కమరి పుళ్ళవలె మ్రుందఁగా జివ్వరనుచుఁ, జమిడికాయలునేఁజటపాటరాల." హరిశ్చ. ౧, భా.

జిష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. అర్జునుఁడు. విశే. జయశీలుఁడు.

జిహాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. విడువనిచ్ఛ.

జిహాసువు. సం. విశే. ఉ. విడువనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిహీర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. హరింపనిచ్ఛ.

జిహీర్షువు. సం. విశే. ఉ. హరింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిహ్మగము. సం. వి. అ. పుం. పాము. విశే. 1. వంకరగా పోవునది; 2. మెల్లఁగాఁబోవునది.

జిహ్మము. సం. వి. అ. న. తగరవృక్షము. విశే. 1. వంకరైనది; 2. చొరవలేనిది.

జిహ్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాలుక. (జిహ్వయందలి రుచులు ఆరు.) అ. న. ము. జిహ్వావృక్షముపేరు.

జిహ్వామూలీయము. సం. వి. అ. పుం. కకారమునకుముందఁ నర్ధవిసర్గముగా నుండెడు అర్ధచంద్రాకృతియగు విసర్గము.

జీ.

జీంద్రము. దే. వి. దురవస్థ.

జీగురు. దే. వి. జిగురుయొక్క రూపాంతరము. (బంధనము. "క. జలకేళులు జక్కులు, కలహంసలఁద్రాళ్లనురుజుంకాలురులు నుఁకి, గురుగండెలుతలముల్లుఁగ, గరిచిలుకులు విండ్లులోనుగాఁగొంచువెసఁగ." య. ౧, ఆ.)

జీడి. దే. వి. 1. భల్లాతకము; (దీనిభేదము ఎలుకజీడి.) 2. మంత మామిడి మామిడిమొదలగువాని తొడిమయందలిపాలు.

జీడిమామిడి. దే. వి. మొరటికి. (దీని కాయలయందలిది బాదము పప్పు.)

జీడియ. దే. వి. జీడి.

జీడె. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. (జీడియయొక్క రూపాంతరము.)

జీతగాఁడు. ద్వి. విశే. (జీతము+కాఁడు.) జీతముతీసికొని పని చేయువాఁడు.

జీతము. వై. వి. సంబళము, వేతనము.

జీనపటము. దే. వి. దటి. "ఉ. అతనిం, జీరఁగఁబోయి ముస్తుమునుటి పటంబునుగంతపొంక, యూరకులాదిగా వెదకియుఁగ." వి. పు. ౬, ఆ.

జీనము. వై. వి. గుఱ్ఱపుపల్లమునకు క్రిందవేసెడుమెత్త.

జీని. దే. విశే. నాణెమైనది ("జీనిచక్కెర, జీనిపని, జీనిపుష్టి జీనితల, జీనివ్రాఁతడిప్పటము" మొ.) వి. గుఱ్ఱపుపల్లము.

జీనిగిరివాఁడు. దే. వి. ముచ్చివాఁడు.

జీను. దే. వి. అంగరు. "క. చెప్పెదిదేమిఁకనొకచో, దప్పరమునమక్కజీనుదిగనైచినపెఁగ, నెప్పుడఁగదలకయుండెను, కప్పలిపి మునను దేరుకదలకనిలిచెఁగ." కుక. ౨, ఆ.

జీనుఁగ్రోవి. దే. వి. పాములవాఁడు ఊఁదెడు బుఱ్ఱ.

జీనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ముసలివాఁడు.

జీనువ. ద్వి. వి. (జీను+వాయి.) పక్షివిశేషము. "జీనువమును కోడఁబ్రతిసేయఁగవచ్చిన గొర." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

జీనువాయి. ద్వి. వి. జీనువపక్షి. కాం. ౨, ఆ.

జీబిలిక. దే. వి. జిబిలికయొక్క రూపాంతరము.

జీబు. దే. వి. 1. అఁడుదానికొప్పుఁగొప్పు, "కటింజందుఁకాబు ఒమర." అము. ౫, ఆ.—2. అకులుతీఁగలులోనగువానికట్టు. "సీ. చిత్రురుకొంపమునూనిజీబుమాయమునుదేరి పడిఁడియుప్పఁగఁదాఁప్రబలుచేము." విజ. ౧, ఆ.—3. కాడులోనగువాని పొత్తుమంది. విశే. అకులుతీఁగలులోనగువానిచేత దట్టమైనది.

జీబుకొను. దే. అ. క్రి. దట్టమగు "రగడ. తురియుకేనెలజీబుకొన్నదంతలవనము." హర్ష. 3, ఆ.

జీమూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు; 2. కొండ 3. దావరదంగికి.

జీర. వై. వి. గీఱ, రేఖ. "ఇవి సింగపుగోరిజీరలు." శా, వి. 3, ఆ.

జీరకము. సం. వి. అ. పుం. జిలకఱ్ఱ.

జీరణము. సం. వి. అ. పుం.—— వై.——

జీరా. దే. వి. కవచము, కవచవిశేషము. (అనికొందఱు.)

జీరాడు. దే. అ. క్రి. (అ+జీడు.) వస్త్రములోఁగులోనగునది నేలఁబడిపారలు. "ద్వి. వసుధపైజీరాడువలెవాటుతోడ." రామ, కాం. (మొదటిరూపము జీరియాడు. ఈ. ఉఁగాడు,

జీరు. దే. అ. క్రి. నేలనుగాయు. స. క్రి. గీఱు.

జీరుకాడు. దే. అ. క్రి. (జీరు+అడు.) జీరాడు.

జీరకు. దే. వి. 1. జరుగుడు; 2. బ. జరుగుటలు. (రూ. జీరుగు.) విణ. జరుగునది. "ఆ. మీఁటగరములఁగరములు, గారవ ములనూఁదిచారుగా మెట్టుకదుకఁగ, జీరుకుజతనంబనుచుఁగ, పికము కడఁగిస్త్రీనీవనిచొరఁగ." సూర్యకన్యాపరిణయము. 3, అ.

జీరకుబండ. దే. వి. 1. జీరుకులాడెడుబండ; 2. బ. జీరుకు బండలు. "సీ. కొగరాచలువమీదమగకూఁగిఁగిలోవపటకల జీరుకుబండలాడి." చం ద్రా. ౧, అ.

జీరులాడు. దే. అ. క్రి. (జీరులు+ఆడు.) జీరాడు. "దివ్య పట్టుదుప్పటిసెలపై జీరులాడ." పా. ౪, ఆ.

జీరువాఱు. దే. అ. క్రి. (జీరు+వాఱు.) 1. జరుగు, "వ. చిలువచిలువనెత్తురులు కొత్తిళ్లివనేలంగాఱుదనేరక జీరువాఱె యు." ఉ. హరి. 3, అ.—2. కోలఁగు, "జలుఁగుంబయ్యెదజీరు వాఱె." నై. ౬, అ.—3. వ్యాపించు. "సీ. మకరకుండలవజ్ర మాణిక్యదీప్తులు చెక్కుటద్దములపైజీరువాఱ." కాశీ. ౧, అ.

జీర్కు. దే. వి. జీరుకుయొక్క రూపాంతరము. (జీరుకు చూడు.— "సీ. చల్లనితలఁపుజాపట్లమీఁదట ఱల్లజీర్కులాడెడుశల్యుఁజీరు వలుకు." య. ౨, అ.)

జీర్కుబండ. దే. వి. జీరుకుబండయొక్క రూపాంతరము. (జీరుకు బండలకు.—"జతనంబుననాస్తములూఁదిజీర్కుబండలదిగజాఱి." పా. ౪, అ.)

జీర్ణము. సం. వి. అ. పుం. జిలకఱ్ఱ విణ. 1. అరిగినది; 2. చినిఁగి నది, 3. ప్రాఁతది.

జీర్ణవృంతము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగొడ్డుకూర.

జీర్ణించు. సం. అ. క్రి. జీర్ణమగు, అరుగు.

జీర్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముదిసినవాఁడు.

జీలకఱ్ఱ. వై. వి. జిలకఱ్ఱ, జీరకము.

జీలకఱ్ఱ. వై. వి. జీలకఱ్ఱయొక్క రూపాంతరము.

జీలుగు. దే. వి. బెండుచెండు, సితభిస్స.

జీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఏనెమొదలగువాని తంతి దగ్గఱగా మ్రోఁగుటకుఁగాను దానిక్రిందనుంచెడు కంబిబేఁడమలోనగునది, 2. పాలకూర; 3. బంటినారి; 4. వస; 5. భూమి; 6. భూషణ ధ్వని. అ. పుం, న. ము. 1. ప్రాణము; 2. తత్వము; 3. స్వరూపము; 4. పరమాత్మ; 5. జీవించినవృత్తము. పుం. 1. బ్రతుకుతెరువు; 2. జేఁగిచెట్టు.

జీవంజీవము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నెలపులుఁగు; 2. వన్నె పులుఁగు; 3. వృక్షవిశేషము.

జీవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జమ్మి; 2. తిప్పతీఁగ; 3. పాల కూర; 4. బదనిక.

జీవకము. సం. వి. అ. పుం. జేఁగిచెట్టు.

జీవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణి. విణ. 1. జీవించువాఁడు; 2. వడ్డిచేత బ్రతుకువాఁడు; 3. కొలువుడుకాఁడు; 4. పిసిని వాఁడు; 5. పాములవాఁడు.

జీవగఱ్ఱ. మి. వి. గ్రా. జీవనౌషధము, జీవాతువు.

జీవచ్ఛవము. సం. వి. అ. పుం, న. బ్రతికియుండుశవము, మనుపీనుఁగు.

జీవదంతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు జీవించియుండఁగా కోసియెత్తినదంతము (దీనికి కాంతియధికము.)

జీవదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైద్యుఁడు; 2. శత్రువు విణ. జీవమునిచ్చువాఁడు.

జీవధనము. సం. వి. అ. న. గోవులులోనగునది.

జీవన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకూర. [illegible] 1. బ్రతుకు; 2. బ్రతుకుతెరువు; 3. నీళ్లు.

జీవని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలకూర.

జీవనీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకూర [illegible] నీళ్లు.

జీవనౌషధము. సం. వి. అ. న. బ్రతుక[illegible]ము, జీవగఱ్ఱ.

జీవన్ముక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. [illegible], జీవించియుండియు జ్ఞానముఁగొని సమస్తబంధములను ఖండించి బ్రహ్మనిష్ఠుఁడై ముక్తిఁ బొందినవాఁడు.

జీవన్మృతుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జీవించియుండియు చచ్చినవాఁడు.

జీవరత్నము. సం. వి. అ. న. శ్రేష్ఠరత్నము.

జీవవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గోవులు, గుఱ్ఱములు మొదలగువానిని కాపాడి బ్రతికెడిబ్రతుకు.

జీవశాకము. సం. వి. అ. పుం. కోటకూర, మూరివము.

జీవసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. బ్రతికియున్నబిడ్డలుగల ఆఁడుది.

జీవాంతకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొయ్యకోటకూర; 2. చిత్రికూర.

జీవాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పిట్టవేఁటకాఁడు; 2. ఒక రాక్షసుఁడు.

జీవాతువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. 1. జీవగఱ్ఱ; 2. బ్రతుకు; 3. సంటకము.

జీవాత్మ. సం. వి. న్. పుం. దేహి, జీవుఁడు.

జీవి. సం. వి. న్. పుం. ప్రాణి. విణ. జీవించువాఁడు.

జీవించు. సం. అ. క్రి. బ్రతుకు.

జీవిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ్రతుకుతెరువు.

జీవితకాలము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుస్సు.

జీవితము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రాణము; 2. జీతము.

జీవితేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాణనాయకుఁడు; 2. యముఁడు.

జీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాణి; 2. బృహస్పతి.

జు.

జుంగము. సం. వి. అ. పుం. బోడ్డికూర, వృద్ధదారకము.

జుగుప్స. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రోఁత; 2. దూఱు; 3. దయ.

జుష్టము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి. విణ. సేవింపబడినది.

జుష్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సేవింపఁదగినది.

జూహురాణము. సం. వి. అ. పుం. సుమ్మ. (రూ. జుహూ రాణము.)

జూహువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. స్రుక్పాత్రము.

జెలుగు. యు. దే. వి. సర్పభుక్కు. వై. అ. క్రి. గోలుమోడిగా మ్రాయు. వి. 1. గోలుమోడి మ్రాఁత; 2. చిక్కు. "క. జెలుగుఁ జెట్టఁగా వెదకుచుఁ గటిపోఁడుదుఁ జిల్లరోయనన్." య. ౨, ఆ.

జెలువు. వై. వి. జెలుఁగుయొక్క రూపాంతరము. య. ౪, ఆ.

జెలేబి. హిం. వి. భక్ష్యవిశేషము.

జెల్ల. దే. వి. చిల్లగోడాటయందలి బిల్ల.

జెల్లా. హిం. వి. కలక్టరువంటి గొప్ప యుద్యోగస్థుని యధీనమున నుండు ప్రదేశము.

జెల్లి. హిం. వి. మూంగనుపైనుండు సన్నని చర్మము.

జెల్లు. దే. వి. 1. శైత్యాధిక్యమున తెలుపుటయందగు ననుకరణము; (నీళ్లు జల్లనియున్నవి, చేతులుకాళ్లు జెల్లుమనియున్నవి.)—2. కాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. తెల్లని మేనును నమృతము, జల్లున జల్లించు పాదుఁగు శితశృంగములున్, చిల్లుగ సర్పులకొర్కులు, వెల్లిగొలుపు మొదళ్లపాలవెల్లినిబుట్టెన్." భాగ. ౮, స్కం.

జెల్లెడు. దే. వి. అర్కవృక్షము.

జెల్లేడు. దే. వి. జెల్లెడుయొక్క రూపాంతరము.

జెల్లేడుకాయ. దే. వి. 1. భక్ష్యవిశేషము; 2. జెల్లేడుయొక్క కాయ.

జెవ్వరు. దే. వి. జిగురుయొక్క రూపాంతరము.

జెవ్వ. దే. వి. ఎండుటలోనగువానియందగు ననుకరణము. "హృదయమధ్యంబు జెవ్వనియుండెనేని." వై. ౮, ఆ.

జెవ్వన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. శీఘ్రముగ. "చెట్టుచెట్టున జెవ్వన జెవ్వన దాఁటు." రామా. ౬, ఆ.

జెవ్వరు. దే. వి. చిముడుటయందగు ననుకరణము. "ద్వి. కమరి పువ్వులు మ్రందఁగా జివ్వరుచుఁ, జమిడికాయలు నేలఁ జిటపొట రాల." పారిజా. ౧, భా.

జిష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. అర్జునుఁడు. విణ. జయశీలుఁడు.

జిహాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. విడువనిచ్ఛ.

జిహాసువు. సం. విణ. ఉ. విడువనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిహీర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. హరింపనిచ్ఛ.

జిహీర్షువు. సం. విణ. ఉ. హరింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

జిహ్మగము. సం. వి. అ. పుం. పాము. విణ. 1. వంకరగా బోవునది; 2. మెల్లఁగాఁబోవునది.

జిహ్మము. సం. వి. అ. న. తగరవృక్షము. విణ. 1. వంకరైనది; 2. చొరవలేనిది.

జిహ్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నాలుక. (జిహ్వయందలి ముఖ్య పులకము.) అ. న. ము. జిహ్వావృక్షము పేరు.

జిహ్వామూలీయము. సం. వి. అ. పుం. కకారమునకుముంద ఊర్ధ్వాధోముఖములుగానుంచెడు అర్ధచంద్రాకృతియగు విసర్గము.

జే.

జేంద్రము. దే. వి. దురవస్థ.

జేగురు. దే. వి. జిగురుయొక్క రూపాంతరము. (బంకమట్టి. "క. మంజేశలు ఐక్యములంకం, కరలోనుఁ మ్రాల్లనురులు కాలురుల నుత్, గురుగండెలుతలముల్గన్, గరిచిలుకలు బిండ్లలోనుగాఁ గొంచువెనన్." య. ౧, ఆ.)

జీడి. దే. వి. 1. భల్లాతకము; (దీనిభేదము ఎలుకజీడి.) 2. ముంత మామిడి మామిడిమొదలగువాని తొడిమయందలిపాలు.

జీడిమామిడి. దే. వి. మోరటి. (దీని కాయలయందలిది చాల పప్పు.)

జీడియ. దే. వి. జీడి.

జీడె. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. (జీడియయొక్క రూపాంతరము.)

జీతగాఁడు. ద్వ. విణ. (జీతము+కాఁడు.) జీతమునకొని పని చేయువాఁడు.

జీతము. వై. వి. సంబళము, వేతనము.

జీనపటము. దే. వి. దటి. "ఉ. అతనిం, జేరఁగఁబోయి ముస్తమును జీనపటంబును గంతపాంక, యూరములాదిగా వెదకియున్." వి, పు. ౬, ఆ.

జీనము. వై. వి. గుఱ్ఱపుపల్లమునకు క్రిందవేసెడుమెత్త.

జీని. దే. విణ. నాణెమైనది. ("జీనిచక్కెర, జీనివని, జీనిపుల్ల, జీనివల, జీని వ్రాఁతడుప్పటము" మొ.) వి. గుఱ్ఱపుపల్లము.

జీనిగిరివాఁడు. దే. వి. ముచ్చివాఁడు.

జీను. దే. వి. లంగరు. "క. చెప్పెడిదేమిఁక నోకచో, దిప్పరమగు నుక్కుజీనుదిగఁజాచినపెన్, నెప్పునఁగదలకయుండెదు, కప్పలిబిధమునను దెరుకదలకనిలిచెన్." శుక. ౨, ఆ.

జీనుఁగ్రోవి. దే. వి. పాములవాఁడు ఊఁదెడు బుఱ్ఱ.

జీనుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముసలివాఁడు.

జీనువ. ద్వ. వి. (జీను+వాయి.) పక్షివిశేషము. "జీనువముక్కు తోఁద్రిప్పిసేయఁగవచ్చిన గోర." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

జీనువాయి. ద్వ. వి. జీనువపక్షి. కళా. ౨, ఆ.

జీబిలిక. దే. వి. జిబిలికయొక్క రూపాంతరము.

జీబు. దే. వి. 1. ఆఁడుదానికట్లుఁగొను; "కటింజందురకాంతి బమర." అను. ౫, ఆ.—2. ఆకులుతీఁగలులోనగువానితఱుగు; "సీ. చిత్రరుచిరోంపనుమూనిజీబుమూయముచేసి పచిఁడియుప్పరిగఁదాఁద్రిబలుటేమి." విజ. ౧, ఆ.—3. జాడులోనగువాని మోపుమీఁదిబీఁచు. విణ. ఆకులుతీఁగలులోనగువానిచేత దట్టమైనది.

జీబుకొను. దే. అ. క్రి. దట్టగు "రగడ. కురియుచేనెలజీబు కొన్నదంతటవనము." పా. 3, ఆ.

జీమూతము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు; 2. కొండ. 3. దావరదంగి.

జీర. వై. వి. గీఱ, రేఖ. "ఇవి సింగపుగోరిజీరలు." రా, వి. 3, ఆ.

జీరకము. సం. వి. అ. పుం. జిలకఱ్ఱ.

జీరణము. సం. వి. అ. పుం.——వై;——

జీరా. దే. వి. కవచము, కవచవిశేషము. (అనికొందఱు.)

జీరాడు. దే. అ. క్రి. (అ+జీడు.) వస్త్రముకొంగులోనగునది. నేలఁబడిపారలు. "ద్వి. వసుధపైజీరాడువలెవాటుతోడ." రా. సుం, కాం. (మొదటిరూపము జీరియాడు. ఈ. ఊఁగాడు,

జీరు. దే. అ. క్రి. నేలబారు. స. క్రి. గీఱు.

జీరుకాడు. దే. అ. క్రి. (జీరు+అడు.) జీరాడు.

జీరుకు. దే. వి. 1 జరుగుడు; 2. బ. జరుగుడాలు. (చూ. జీర్కు.) విశే. జరుగునది. "క. మీఱుకరములఁగరములు, గారవములనూఁదిబారుగ మెట్లుకడుఁగ, జీరుకుజతనంబునుచుఁగ, నీకమకడడిగ్గినీళ్ళనీవనిచౌరఁగఁగ." సూర్యతనయాపరిణయము. 3, అ.

జీరుకుబండ. దే. వి. 1. జీరుకులాడెడుబండ; 2. బ. జీరుకబండాట. "సీ. తొగరాచలువమీదమగణాగాచేఁగెరోవపలకలజీరుకుబండలాడి." చంద్రా. ౧, అ.

జీరులాడు. దే. అ. క్రి. (జీరులు+అడు.) జీరాడు. "దివ్య పట్టుదుప్పటిచేలపైజీరులాడె." పా. ౪, ఆ.

జీరువాఱు. దే. అ. క్రి. (జీరు+పాఱు.) 1. జరుగు, "వ. చిలువచిలువవెత్తురులు తొత్తిల్లినవేలంగాయాఁదనేరక జీరువాఱియు." ఉ, హరి. 3, ఆ.—2. తొలఁగు, "జలుఁగుంబయ్యెదజీరువాఱె." నై. ౬, ఆ—3. వ్యాపించు. "సీ. మకరకుండలవజ్ర మాణిక్యదీప్తులు చెక్కుటద్దములపైజీరువాఱ." కాశీ. ౧, అ.

జీర్కు. దే. వి. జీరుకుయొక్కరూపాంతరము. (జీరుకు అటకు.—"సీ. చల్లనితలఁపుజావల్లమీఁదటఁ జల్లజీర్కులాడెడువేల్పుఁజేడు వలును." య. ౨, అ.)

జీర్కుబండ. దే. వి. జీరుకుబండయొక్కరూపాంతరము. (జీరుకు బండాటకు.—"జతనంబునహస్తములూఁదిజీర్కుబండలదిగజాఱిరి." పా. ౪, అ.)

జీర్ణము. సం. వి. అ. పుం. జిలకఱ్ఱ. విశే. 1. అఱిగినది; 2. చినిఁగినది, 3. ప్రాఁతది.

జీర్ణవృంతము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లలొద్దుగుకి.

జీర్ణించు. సం. అ. క్రి. జీర్ణమగు, అఱుగు.

జీర్ణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముదిసినవాఁడు.

జీలకఱ. వై. వి. జిలకఱ్ఱ, జీరకము.

జీలకఱ్ఱ. వై. వి. జీలకఱయొక్కరూపాంతరము.

జీలుగు. దే. వి. బొందుచెండు, నీరకిర్య.

జీవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వీణమొదలగువాని తంతి చక్కఁగా మ్రోఁగుటకుఁగాను దానిక్రిందనుంచెడు కంబళికఁచులోనగునది, 2. పాలకూర; 3. బంటినారి; 4. వస; 5. భూమి; 6. ధూమగర్వని. అ. పుం, న. ము. 1. ప్రాణము; 2. తత్వము, 3. స్వరూపము; 4. పరమాత్మ; 5. బలంబితవృత్యము. పుం. 1. బ్రతుకుతెరువు; 2. వేఁగిసకి.

జీవంజీవము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నెలపులుఁగు, 2. వన్నెపులుఁగు; 3. వృక్షవిశేషము.

జీవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జమ్మి; 2. తిప్పతీఁగ; 3. పాలకూర; 4. బదనిక.

జీవకము. సం. వి. అ. పుం. వేఁగిసకి.

జీవకుఁడు. సం. వి అ. పుం. ప్రాణి. విశే. 1. జీవించువాఁడు; 2. వడ్డిచేత బ్రతుకువాఁడు; 3. కొలువుడుకాఁడు; 4. పిసినివాఁడు; 5. పాములవాఁడు.

జీవగఱ్ఱ. మి. వి. గ్రా. జీవనౌషధము, జీవాతువు.

జీవచ్ఛవము. సం. వి. అ. పుం, న. బ్రతికియుండుశవము, మనుబోతుఁగు.

జీవదంతము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు జీవించియుండఁగా కోసియెత్తినదంతము (దీనికి కాంతియధికము.)

జీవదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వైద్యుఁడు; 2. శత్రువు. విశే. జీవమునిచ్చువాఁడు.

జీవధనము. సం. వి. అ. న. గోవులులోనగునది.

జీవన. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాలకూర. అ. న. ము. 1. బ్రతుకు; 2. బ్రతుకుతెరువు; 3. నీళ్లు.

జీవని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలకూర.

జీవనీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకూర. అ. న. ము. నీళ్లు.

జీవనౌషధము. సం. వి. అ. న. బ్రతుకఁజేసెడుమందు, జీవగఱ్ఱ.

జీవన్ముక్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జీవించియుండియు జ్ఞానముఁగొని సమస్తబంధములను ఖండించి బ్రహ్మనిష్ఠుఁడై ముక్తిఁ బొందినవాఁడు.

జీవన్మృతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జీవించియుండియు చచ్చినవాఁడు.

జీవరత్నము. సం. వి. అ. న. శ్రేష్ఠరత్నము.

జీవవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గోవులు, గుఱ్ఱములు మొదలగువానిని కాపాడి బ్రతికెడిబ్రతుకు.

జీవశాకము. సం. వి. అ. పుం. తోఁటకూర, కూరిమము.

జీవసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. బ్రతికియున్నబిడ్డలుగల ఆఁడుది.

జీవాంతకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొయ్యతోఁటకూర; 2. చిట్టికూర.

జీవాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పిట్టవేఁటకాఁడు; 2. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

జీవాతువు. సం. వి. ఉ. పుం, న. 1. జీవగఱ్ఱ; 2. బ్రతుకు, 3. వంటకము.

జీవాత్మ. సం. వి. న్. పుం. దేహి, జీవుఁడు.

జీవి. సం. వి. న్. పుం. ప్రాణి. విశే. జీవించువాఁడు

జీవించు. సం. అ. క్రి. బ్రతుకు.

జీవిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బ్రతుకుతెరువు.

జీవితకాలము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుర్వు.

జీవితము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రాణము; 2. జీతము.

జీవితేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాణనాయకుఁడు; 2. యముఁడు.

జీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాణి; 2. బృహస్పతి.

జు.

జుంగము. సం. వి. అ. పుం. బొడ్డికూర, వృద్ధదారకము.

జుగుప్స. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. రోఁత; 2. దూఱు; 3. దయ.

జుష్టము. సం. వి. అ. న. ఎంగిలి. విశే. సేవింపబడినది.

జుష్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సేవింపదగినది.

జుహురాణము. సం. వి. అ. పుం. సుట్టము. (రూ. జుహూరాణము.)

జుహువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. స్రుగ్భేదము.

జూ.

జూటము. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుని జడముడి; 2. జడముడి.

జూటా. హిం. విణ. అబద్ధమైన.

జూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వేగము, జవనము.

జూర్ణము. సం. వి. అ. పుం. జొన్నపైరు.

జూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జ్వరము, వేడి.

జృ.

జృంభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం, న. ము. 1. ఆవులింత; 2. ఒళ్లువిఱుచుకొనుట; 3. వికాసము.

జృంభణము. సం. వి. అ. న 1. ఆవులింత; 2. ఒళ్లువిఱుచుకొనుట; 3. అతిశయము; 4. వికాసము.

జృంభించు. సం. అ. క్రి. 1. విజృంభించు; 2. ఆవులించు.

జృంభితము. సం. వి. అ. న. ఆవులింత. విణ. 1. పెరిగినది; 2. వికసించినది.

జె.

జెండా. హిం. వి. టెక్కెము, ధ్వజము. "సీ. మధుభూమపైని మండలిలాలుజెండాలనందలిరాజు డాలునిగడె." కవి. ౨, అ.

జెట్టి. దే. వి. 1. మల్లుఁడు; 2. శూరుఁడు. "ఎ, గీ. తక్కు పెక్కెడలఁజెక్కెంద్రనేమిమి, నేపెవిన మెయట్టిజెట్టినిన్ని, దినము లిట్లుపొడరిపెనఁగియుచేత,నేఁడునినఁగవల పెవేఁడిపలుకు." భార. భీష్మ. 3, అ.—విణ. శ్రేష్ఠుఁడు. "యోగీశ్వరులుఁగానవట్టిజెట్టి." భాగ. ౧౦, స్కం.

జెన. దే. వి. క్రుద్ధులోనుండెడు పసుపువర్ణపునీరు.

జెముడు. గ్రా. వి. సింహలందముకే. (దీని భేదములు ముఱుజెముడు మొ.)

జెయిలు. అం వి. కారాగృహము.

జెఱ్ఱి. దే. వి. జెఱ్ఱియొక్క రూపాంతరము.

జెఱ్ఱిపోతు. దే. వి. జెఱ్ఱిపోతుయొక్క రూపాంతరము.

జెట్టి. దే. వి. పెక్కుకాళ్లుగల ఒకానొకపురుగు, అధారిక.

జెట్టిపోతు. దే. వి. సర్పవిశేషము.

జెల. గ్రా. వి. భూమిలోపలనుండి పైకుబికివచ్చు సంతతజలధార, ఊట*.

జెల్ల. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరద.)

జెష్ఠ. గ్రా. వి. గ్రా. పెద్దమ్మ. (ఇది వాడుకలోనిది.)

జే.

జే. గ్రా. అవ్య. 1. జయజయయనుదీవన; 2. నమస్కారము*. "క. శ్రీరిదేవతాలియలిని, స్థితుఁడైదేవోయిమోక్షిజేయనుచు నమస్కృతులురఁజేసిశివ్వగ, హితుఁడైతనయాక్రమముకీలించె నృపా." శివ. ౨, అ. (చూ. జేజే.)

జేంద్ర. దే. వి. నేఁతనేసి జీవించెడి యొకానొకజాతి. (జేంద్రవాఁడు, జేంద్రది.)

జేగంట. గ్రా. వి. గెలుపులోనగు సమయములందుకొట్టెడు పెద్ద ఘంట. "సీ. అరయసెన్నఁడెదేవతని వేల్పుగమిడాటఁగానెత్తుపైఁడి జేగంటయనంగ." యు. ౨, అ.

జేగురించు. దే. అ. క్రి. ఎఱ్ఱనగు. (చూ. జేగురు.)

జేగురు. దే. వి. ఎఱుపు. విణ. ఎఱ్ఱనిది. "ద్వి. గొనబుకురుల్ కొప్పుఁగూడకకప్పు, కొనినసెన్నడుట జేగురుబొట్టువెలయ." విష్ణు. పూ. 3, అ.

జేగురుఁబురువు. ద్వ. వి. ఇంద్రగోపము. (రూ. జేవురుఁబురువు.)

జేజె. గ్రా. వి. వేలుపు, దేవుఁడు*. "దండకము. జేజెలుంద్రాఁత జేజెలుఁదేజారఁగాఁజేరి." అచ్చ. యు, కాం.

జేజే. గ్రా. వి. 1. జయజయయనుదీవన; "క. జేజేయనిజగమెంచఁగ." ఉ, రా. ౧, అ.—2. నమస్కారము*; "సీ. జేజేదారాజాదిరా జీవభూజానమాజోచితాంఘ్రిపంకజమీకు." ఉ, రా. ౧, అ.—3. దేవుఁడు*. "సీ. వాలారుగోరుపెరగాలాడుచేసిన జేజేహిత న్యాకృతిశుకముకకు." పాండు. ౨, అ.

జేజేగట్టు. గ్రా. వి. మేరుపర్వతము.

జేజేపట్టు. ద్వ. వి. స్వర్గము, సురాలయము.

జేడియ. దే. వి. జేడ.

జేడె. దే. వి. బురదనేల. (జేడియయొక్క రూపాంతరము.)

జేత. సం. విణ. (బు. తృ. బు.) జయించువాఁడు.

జేతవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) జయింపఁదగినవాఁడు.

జేన. దే. వి. పంద్రెండు అంగుళములకొలఁది, వితస్తి.

జేపెట్టు. ద్వ స. క్రి. దీవించు. "ఎ, గీ. భూమిఁజరశాలములు మూపావమియనుచుఁ, బ్రజలుజేపెట్ట." ఉ, రా. ౮, అ.

జేబు. దే. వి. అఁడుదానికట్టుఁగోక. (జేబుయొక్క రూపాంతరము.) (కొన్ని గ్రంథములయందు పాఠమిట్లు కనఁబడుచున్నది.)

జేబు. హిం. వి. చొక్కాయిసంచి.

జేమనము. సం. వి అ. న. భోజనము, కుడుపు.

జేయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జయింపఁదగినవాఁడు.

జేరుబందు. హిం. వి. టంగువారు, తబుకు.

జేవురించు. దే. అ. క్రి. జేగురించుయొక్క రూపాంతరము. "అవి సంగన్నులుజేవురింప." పావ. ౫, అ.

జేవురు. దే. విణ. జేగురుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. జేగురుఁబురువు.)

జేవురుగండ్లు. దే. వి. బ. కోటలోనుండి తుపాకులు కాల్చెడు రంధ్రములు.

జై.

జైత్రుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) జయించువాఁడు.

జైనము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకమతము. (చూ. మతము.) పుం. డు. జైనశాస్త్రమును చదివినవాఁడు.

జైవాతృకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. పంటకాఁపు; 3. వైద్యుఁడు. విణ. దీర్ఘాయువుగలవాఁడు.

జో.

జోంగకము. సం. వి. అ. న. అగురుచందనము. పుం. అగురువృక్షము.

జోటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుప్పటి.

జోటింగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

జోనళము సం. వి. అ. పుం. 1. రక్తవర్ణాధికకృష్ణవర్ణము, 2. జొన్నపైరు. విశ. రక్తవర్ణాధికకృష్ణవర్ణముకలది

జోనాళము సం. వి అ పుం జొన్నపైరు.

జ్ఞ.

జ్ఞప్తితము సం. విశ (అ ఆ అ) చంపఁబడినది.

జ్ఞప్తము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపఁబడినది.

జ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెలివి; 2. తలఁపు

జ్ఞా.

జ్ఞాత. సం విశ. (ఋ. ఈ. ఋ.) తెలియువాఁడు,

జ్ఞాతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తెలియఁబడినది.

జ్ఞాతవ్యము. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) తెలియఁదగినది.

జ్ఞాతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. దాయాదుఁడు, 2, తండ్రి.

జ్ఞాతేయము సం. వి. అ. న. జ్ఞాతిత్వము.

జ్ఞానము. సం. వి. అ. న. మోక్షవిషయమైనబుద్ధి, తెలివి.

జ్ఞాని. సం. వి. న్. పుం. 1. జోస్యుఁడు; 2. కోడి. విశ. జ్ఞానముగలవాఁడు.

జ్ఞానేంద్రియము సం. వి. అ. న. తెలిసికొనెడి. యింద్రియము (చూ. ఇంద్రియము.)

జ్ఞాపకము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తెలియఁజేయునది.

జ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. తెలియఁజేయుట.

జ్ఞాపితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తెలుపఁబడినది.

జ్ఞే.

జ్ఞేయము సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) తెలియఁదగినది.

జ్యా.

జ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వింటినారి; 2. నేల; 3. తల్లి.

జ్యాని సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముదిమి; 2. హాని; 2. ఏఱు.

జ్యాయుఁడు. సం. విశ. (స్. ఈ. స్.) 1. మిక్కిలి వృద్ధుఁడు; 2. మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు, 3, అగ్రజుఁడు.

జ్యే.

జ్యేష్ఠ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకనక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. నాయకుఁడు మిక్కిలి ప్రేమయుంచినదాయిక; 3. పెద్దమ్మ, 4. బల్లి. అ. పుం. ము. 1. ఒకనెల; 2. హంస.

జ్యేష్ఠుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. అగ్రజుఁడు. 2. మిక్కిలి వృద్ధుఁడు; 3 మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు.

జ్యో.

జ్యోతి. సం. వి. స్. న. 1. వెలుఁగు; 2. నక్షత్రము; 3. కన్ను. పుం. 1. అగ్ని; 2. సూర్యుఁడు.

జ్యోతిరింగణము. సం. వి. అ. పుం. మిణుఁగుఱుఁబురువు, ఖద్యోతము.

జ్యోతిర్లత సం. వి ఆ. స్త్రీ. మాసేరుతీఁగ.

జ్యోతిశ్చక్రము సం. వి. అ. న. చంద్రసూర్యాదిగ్రహనక్షత్రమండలము.

జ్యోతిషము. సం వి అ. న. జోస్యము. (చూ. అంగము.)

జ్యోతిషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జోస్యుఁడు.

జ్యోతిషుఁడు సం వి. అ. పుం ——పై.——

జ్యోతిష్మతి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. (చూ) జ్యోతిర్లత.

జ్యోత్స్న సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వెన్నెల, 2. వెన్నెలరేయి.

జ్యోత్స్ని. సం వి ఈ స్త్రీ. 1. వెన్నెలరేయి, 2. పొట్లకాయ.

జ్యౌ.

జ్యౌతిషికుఁడు సం. వి. అ. పుం. జ్యోతిషికుఁడు.

జ్యౌత్స్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నెలరేయి.

జ్వ.

జ్వరము. సం. వి. అ. పుం. జొర్తి, వేఁకి.

జ్వరితుఁడు సం విశ. (అ. ఆ. అ.) జ్వరముగలవాఁడు, వేఁకిగలవాఁడు.

జ్వలనము. సం. వి. అ. న. మంట. పుం. అగ్ని.

జ్వలించు. సం. అ. క్రి. 1. మండు, 2. ప్రకాశించు.

జ్వలితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) 1. మండినది; 2. ప్రకాశించినది,

జ్వా.

జ్వాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. మంట, అర్చి.

జ్వాలాజిహ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. పార్వతియొక్కదూత.

ఝ.

ఝంకించు. దే. స. క్రి. బెదరించు. కాశీ. ౪, అ.

ఝంకు. వై. అ. క్రి. 1. భయపడు; 2. సంకోచపడు*. వి. 1. భయము; 2. సంకోచము*.

ఝంకె. వై. వి. ఝంకెనయొక్కరూపాంతరము. "క. హుంకారములు సదల్పులు, ఝంకెలుధిక్కారములును సంస్తుతులనుదీ, రాంకోక్తులు నిష్ఫలముగ, నంకృతులనుబెరసియుద్భటంబుగఁబెరిగెన్." భార. భీష్మ. ౨, అ.

ఝంకెన. వై. వి. బెదరింపు. "చ. ఝంకెననెఱిచూపుచూపివలికిం జలితాధరపల్లవాగ్రయై." పా. ౧. అ.

ఝంకెయొనర్చు. ద్వి. స. క్రి. (ఝంకె+ఒనర్చు) బెదరించు, "చప్పుడుచేయకుండుమని ఝంకెయొనర్చిన." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ

జెంగ. వై. వి. 1. పిక్క; "సీ. లలితదంతనఖేములలితమందతపశ్చి సాపానములజంగఁజూఁచియుక్క." పు. ౧, అ.—2. దాటు*. "జలధిలంఘనమునందుజంగయిడిఁగి." శా. ౫, అ.

జెంగగొను. దస. స. క్రి. (జెంగ+కొను.) దాటు. "గగనాం గణమహీతలథుజంగనిలయంబుల్ జంగగొనునేర్పరి." పా. ౩, అ.—దస. అ. క్రి. (జంగ+కొను.) దుముకు. ("జెంగల్ చెంగు నఁగొని." అని యొకచో భిన్నముగాఁ బ్రయోగము కనఁబడు చున్నది. చూ. చౌకట్టులు మొదటియర్థము నుదాహరణము.)

జెంగనడక. దస. వి. కాలుదాఁచిపెట్టినడచునడక. (జెంగనడపు అనియు.)

జెంగము. వై. వి. జెంగమువాఁడు. (జంగమువారిలో పూజ్యుఁడైన వానిని జంగమయ్య జంగముదేవర అని చెప్పుదురు.)

జెంగాళము. వై. విశ. నిడువాటు*. "వ. పొలిసినవచ్చియేని తొలువచ్చడంబుజంగాళంబుగానైచుకొని." ధీ. ౩, అ.

జెంగి. దే. వి. అగ్నిప్రసారణము.

జెంగియ. దే. వి. జెంగ.

జెంగిలి. దే. వి. 1. గోసమూహము; "వ. ముంగలిద్రుమజంగిలి వెలుచుగోపాలుపోలిక." ఉ, హరి. ౬, అ.—2. పశుసమూహము. "ఏనుంగుజంగిలి." య. ౧, అ. "సింగంపుజంగిలి." య. ౨, అ. (జంగిలి అనఁగా సస్వల్పసేనాధిపతి అని ఒక నిఘంటుకారుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు.)

జెంగుపిల్లి. వై. వి. అడవిపిల్లి.

జెంగె. దే. వి. ఒకదినుసుగజ్జె. "సీ. గండపెండెరములుగంటలు జంగెలుగిలుకపావాలుచెల్వలరఁదొడిగి." రాజ. ౨, అ. (జంగియయొక్క రూపాంతరము.)

జెంజెడ. దే. వి. చీల.

జెంజె. దే. వి. గుంపు, సమూహము.

జెంజోటము. దే. వి. తగులము. "క. ఓటమితోనెల్లప్పుడు పాటవమునఁబసులుసేసిబాలురతోన్ యాటలకుఁబోకయొకజం జాటంబునులేకభక్తిఁగలుపుదునవఘా." భాగ. ౧, స్కం.

జెంజోడి. వై. వి. జముదాడియొక్క రూపాంతరము. (దీనిని జంబాయనియు చెప్పుచున్నారు.)

జెంట. వై. వి. జత. ద. 1. వెంట*; "శా. జంటగావచ్చిన సారమేయములు నీసైన్యంబులకా మాయవే." ఉ, హరి. ౨, అ.—2. సమీపమునకు*. "క. వెంటఁబడిపోదు చుగోవుల, జంటఁ జనకు." భోజ. ౬, అ. (వెంటయొక్క రూపాంతరము.)

జెంటముక్కాలి. దస. వి. (జంటమూడు+కాలు.) తుమ్మెద, షట్పదము. "శా. కాలికఁగేలుఁజాఁచియుడిగంబున మ్రొక్కను రాదమిన్నయి, ల్లాలిక వాఁడెప్పైనజవరాలిక దోసపునీరుకొల్ప పెళా, గాలిక బోగిరాటువని గారవుచెందపు దమ్మిజంటము, క్కాలికమీరమీతెకు జగంబులమేలికనేలచులికా." అధ్య. యు, ౯౦.

జెంటమోముచేలుపు. దస. వి. అగ్నిదేవుఁడు.

జెంటి. దే. వి. వరిగపటె.

జెంటీ. దే వి జంటియొక్క రూపాంతరము. "సీ. అవికటుట్టడపు దోరపునిగ్గుజంటీలుతనులతొద్యుతికిఁగైదండయొనఁగ." శుక ౧, అ.

జెంటు. వై. అ. క్రి. జంటపడు. (అప్ర)

జెంత. దే. విశ. ధూర్తురాలు. "నతులెంతజంతలౌర." శశ ౪, అ.

జెంతపట్టు. దే. అ. క్రి. కలువుతెగి చక్కఁగా పండులకై పైరు పడుమదున్న.

జెంతిక. వై. వి. 1. భక్ష్యవిశేషము; 2. ఆ భక్ష్యమునుచేసెడు యంత్రవిశేషము*. "మ. పాలఁతిచూచితెలఁటితొక్కరవగా ద్పుం బోదలేఁదాఁకులో, కలచేజాతు మెఱుంగుపుప్పొడుల రేకల్ మీఱెనుత్తమ్ములై, యలరుండెజ్జపుమావిజంతికలఁజెన్నారఁగా వసిదేవతా, కలకంఠీ మణికొత్తునా నైలగరికా గనిన్దుగావించు చుకా." చంద్ర.

జెంతికపుండు. దస. వి. అనేకరంధ్రములుగల వ్రణము.

జెంత్రకాఁడు వై. వి. (జెంత్రము+కాఁడు.) సూత్రధారుఁడు. (చూ. జెంత్రము.)

జెంత్రము. వై. వి 1. సూత్రము*; "వ. వినుముదేహధారి స్వతంత్రుండుగాఁడు. జంత్రగానిచేతిజంత్రపుబొమ్మకైవడిపరస్వర తంత్రవరాధీనుండైముఖదుఃఖంబులందువర్తనంబులు గలుగు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2 సూత్రపుబొమ్మ*. (చూ. గంఢ్రించు.)

జెందియము. వై. వి జన్నిదముయొక్క రూపాంతరము.

జెందెము. వై. వి జందియముయొక్క రూపాంతరము.

జెంపము. దే. వి. అంకెవన్నె తగిలించెడుదారములోనగునది. "ముత్తియంపుజంపములు చొక్కంపుఁగెంపుటంకెవన్నెలు." రసి ౧, అ.

జెంపాడు. దే. అ. క్రి. (జంపు+ఆడు.) కదలు.

జెంపారు. దే. అ. క్రి. (జంపు+అరు.) మందమగు

జెంపాలు. దే. వి. జోలపాట.

జెంపు. దే. వి. 1. అలస్యము; "క. మీవారెఱుఁగుటయున్నఁదు, గావించుటయున్నఁడిఁకఁగల్యాణంబుకా, నీవేలజంపునడపెదు." విజ. ౨, అ.—2. మురస్యములలోనగువానికుచ్చు (లేక) జాలరు, "వ. తొరకలగుంపుజగజంపుగొకతపత్రశత్రుండాతపత్రతయం గీకరించ." (జగజంపు అనుచో జగ అనునది విశేషణము.) అను. ౬, అ. "ఎ, గీ, అక్కఁజేరిచిదన్నిచ్చిచొక్కటంపు, కెంపుదిడి కెంపుజంపునసొంపునింపు, జాతిమగఱాతితోట్లహర్షముసఁబెట్టి, రమణదాదులు పెనుపసారాదపట్టి." చంద్రా. ౨, అ.—౩. సన్నఁదనము. "క. కెంపారెడు సధరంబును, జంపారెడు నడుము." భాగ. ౮, స్కం.—విశ. నిడివైనది "జంపుకురులతోడ." ఇలా దేవియము.

జెంపులు. దస. వి. బ. (జెంపు+పూలు.) చెంపసరము.

జెంపె. వై. వి. తాళభేదము. (పదియక్షరములకాలము.)

జెంబు. యు. పే. వి. తృణవిశేషము, జమ్ము. వై. జంబుర్. (చూ. జెంబేలు.)

జెంబుగూడ. దే. వి. జెమ్ముతో గూడవతెనల్లినది.

జెంబేలు. దస. వి. (జెంబు+ఏఱు.) జంబూనది. "జంబేటి కాలువ." కాశీ. ౭, అ.

జెక్కర. దే. వి. నది. "సీ. కటివల్పుచూడిక్కజక్కరలుబ్బిపొంగ బలుగ్రమ్ముఁబైరులఁబండఁగలవె." నీలా. ౧, అ.

జెక్కరరాయుఁడు. దస. వి. సముద్రుఁడు, సరస్వతి.

జెక్కలించె. దే. స. క్రి. గెలిచేయు. (అప్ర.)

జక్కవ. సం. వి. చక్రవాకపక్షి. "కలువలవిందుజక్కవల గొంగ." సై. ౫, ఆ.

జక్కవగొంగ. ద్వ. వి. చంద్రుఁడు. (చూ. జక్కవ.)

జక్కవలరేఁడు. ద్వ. వి. సూర్యుఁడు.

జక్కి. దే. వి. 1. గుఱ్ఱము; 2. తిరుగలి. "ఎ, గీ. కడపమీఁదను వాకిటన్నీకంటిమీఁద, జక్కిమీఁదనుగూర్చుండఁజాదగాదు." సం. "నయంత్రకవదేహళ్యాంజాతిదోపవిశేత్క్వచిత్." కాశీ. ౨, ఆ.

జక్కించు. దే. అ. క్రి. కట్టుపడు. (అప్పుడు చేయుచున్నాఁడు ఇప్పుడు జక్కించుచు చేసిపోయినాఁడు.)

జక్కిణి. యు. దే. వి. ఒకవిధము ఆట. (చూ. కత్రి.) సై. జాతి విశేషము*.

జక్కిని. సై. వి. 1. కుబేరునిభార్య; 2. లోకాంతరముపొంది దేవత్వముపడసిన ముత్తయిదువ*.

జక్కినీఁడు. ద్వ. వి. (జక్కిని+ఈఁడు.) కుబేరుఁడు.

జక్కిమోరవేలుపు. దే. వి. కింపురుషుఁడు.

జక్కులరేఁడు. ద్వ. వి. కుబేరుఁడు, యక్షేశుఁడు.

జక్కులు. సై. వి. బ. 1. దేవతలలో నొకజాతివారు; 2. కామేశ్వరునిగొలిచెడి యొకజాతివారు*.

జక్కువ. సై. వి. జక్కవయొక్క రూపాంతరము. "క. ఎక్కువ లగుచుక్కవలను, జక్కవలను బోలియట్లువరజనెలనా, ళ్లిక్కవలఁగలపియుండఁగ, నక్కువజయగంధిగర్భమయ్యెడఁదాల్చెన్." అని. 3, ఆ.

జగ. సై. విశే. వృత్తియందు జగముశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపించఁగా మిగిలిన రూపము (ఉదా. జగజెంపు, జగజెట్టి, జగజెట్టి, జగవేలుపు, జగదాడేము మొ.)

జగడగొండి. ద్వ. విశే. (జగడము+గొండి.) కలహశీలురాలు, కలహశీలుఁడు.

జగడమాడు. ద్వ. అ. క్రి. (జగడము+ఆడు.) కలహించు.

జగడము. సై. వి. 1. కలహము; 2. యుద్ధము.

జగడాలమారి. ద్వ. విశే. (జగడాలు+మారి.) జగడగొండి.

జగడించు. సై. అ. క్రి. 1. కలహముచేయు; "శాంతియుడిగి మగుడవారుజగడింప." సై ౫, ఆ.—2. యుద్ధముచేయు.

జగతి. దే. వి. తిన్నె. "క. చనుదెంచియావటము గ్రమ్మెడు, చనుపక ములలోనిమావిచక్కిందగుర్రొ, న్ననచప్పరంబులోపలఁ, దన రెడుకప్పురపుజగతిఁదిమినున్నయెడన్." య. ౪, ఆ.

జగము. సై. వి. లోకము. విశే. గొప్ప, పెద్ద*. (వృత్తియందు విక ల్పముగా అంత్యవర్ణలోపము. చూ. జగ.)

జగముకన్ను. ద్వ. వి. సూర్యుఁడు, జగచ్చక్షువు. "గీ. ఇరులు గొంగతమ్మి విరిఁబోఁడిజగాఁడు, చదలుమానికంబుజగముకన్ను, వేఁడివేలుపితముపేఁటాడుపోటరి, ప్రొద్దు తూర్పుమలను బొడమె నప్పుడు." నీలా. ౩, ఆ.

జగముచుట్టము. ద్వ. వి. సూర్యుఁడు, లోకబాంధవుఁడు. "అజగముచుట్టముదాయఁగవచ్చె." అచ్చ. అ, కాం.

జగముతల్లి. ద్వ. వి. 1. లక్ష్మి, లోకమాత; 2. పార్వతి.

జగా. సై. విశే. జగయొక్క రూపాంతరము. (ఉదా. జగాచెంగల్వ, జగాజోగ, జగాజగి, జగాదంబు, జగానుబవట్టి, జగానిగారము, జగాజాలోకము మొ.)

జగిలె. దే. వి. తిన్నె. "సీ. వాఁకనీరుజలితియ్యవలిపావకములయ్యె విసుభ్రనంబులపైఁడి జగిలెలయ్యె." అచ్చ. అర, కాం.

జగిలెఁడు. దే. వి. తోడియల్లుఁడు.

జగిలెకాఁడు. దే. వి. (జగిలెఁడు+కాఁడు.) తోడియల్లుఁడు. "గీ. కన్నుఁదలమానికముబండికన్నుజగిలె, కాఁడునై." అచ్చ అ, (సాధ్వముసకాఁడు.)

జగ్గిలె. దే. వి. జగిలెయొక్క రూపాంతరము. "క. అంతటనొక నాడింతులు, సంతసముసఁగొలువఁబైఁడిజగ్గిలెపైఁజే, మంతుల మాడువులోపరి, కొంతపువేల్పసఁగరాజకొలువున్నయెడన్." య. ౫, ఆ.

జగ్గు. దే. వి. 1. తళతళ; "జగ్గుజగి." హంస ౧, ఆ.—2. ప్రకాశించుటయందగు ననుకరణము. (జగ్గుమని వెలిఁగెను)

జజ్జాయి. దే. వి. ఒకవిధము పిరంగి.

జజ్జర. దే. వి. వంచన. "ద్వి. వలదువసిష్ఠయావట్టిజజ్జరల, కలఁగుసేకాకిఁదల్పునిరీతి." పారిజా. ౧, భా. (జొజ్జరయొక్క రూపాంతరము.)

జజ్జరకత్తియ. ద్వ. విశే. వంచకురాలు. (రూ. జజ్జరకత్తె, జొరకత్తె.)

జజ్జరకాఁడు. దే. విశే. వంచకుఁడు. "ద్వి. జజ్జరకాఁడనీవను క్రొవఁజనుము." పారిజా. ౨, భా. (రూ. జొజ్జరకాఁడు.)

జజ్జు. యు. దే. వి. మిక్కిలి చంపి. విశే. మిక్కిలి చినిఁగినది. సై. వి. మణిదోషవిశేషము.

జజ్జుకొను. దే అ. క్రి. బలహీనతపొందు.

జట్టి. దే. వి. 1. వెల; "ఎ, గీ. మెలఁతఁగొనఁగఁ, జాలితవయేని హేమనిష్కములకోటి, జట్టిగానిచ్చిమత్పనప్తాపమెల్లఁ, బాపికొని పొమ్ము." పారిజా, ౪, ఆ.—2. అమ్మకము. "క. ఇట్లయ్యెరువురుఁ దమలో, జట్లువడసి," భో. 3, ఆ.—3. ఒకవిధము పావురాయి.

జట్టింగ. దే. వి. దొంగభేదము.

జట్టికత్తియ. ద్వ. విశే. 1. కొనియమ్మునది; 2. కొనునది. (రూ. జట్టికత్తె)

జట్టికాఁడు. దే. విశే. 1. కొనియమ్మువాఁడు; భార. అను. ౫, ఆ.—2. కొనువాఁడు. "ఎ, గీ. జటికాంద్రఁదమదుకరసుందర విలా, సములచేతఁదారజట్టికొనుచు." కవిక. ౧, ఆ.

జట్టికొను. దే. వి. వెలకుతీయు, క్రయించు.

జట్టియిచ్చు. దే. స. క్రి. (జట్టి+ఇచ్చు.) అమ్ము, విక్రయించు. "యజ్ఞమునకాదపంబు ననఘుఁజట్టియిత్తురు." హరి. ఉ. ౯, ఆ. (జట్టియిడు అనియు.)

జట్టు. దే. వి. జనసమూహము. (ఇది విచార్యము.)

జడ. సై. వి. 1. ఒకటితోనొకటి యంటుకొన్న వెండ్రుకలచుట్టు; 2. కింహము మొదలైనవాని మెడమీఁదివెండ్రుక; "సీ. పలికినవిని జడల్గల క్రొఁతిమిన్నమీపుట్టఁవిచ్చటికిప్డు ప్రొద్దుగాకురుఁ, రేటికి వచ్చునంచెదనెంచి." అచ్చ. యు, కాం.—3. వెండ్రుకల యల్లిక*.

జడక. దే. వి. బొంత. "మ. జడకల్గట్టినికృష్టయష్టికరుఁడై చండాలవేషంబుతోన్." మార్క. ౧, ఆ.

జడకట్టు. ద్వ. అ. క్రి. జడయగు.

జడగాఁజె. సై. వి. గంజాయిచెట్టు

ము, హరి. ౬, ఆ. ఇత్యాదిప్రయోగములనుబట్టి యిది అకార మధ్యకముగా వ్రాయఁబడియెను.)

జెరత. దృ. వి. జెలతారుయొక్క-రూపాంతరము. "జరతపావడ." క్షేత్రయ.

జెరపు. దే. ప్ర. జెరగఁజేయు. (చూ. జెరగు, జరపు.)

జెరబాజు. దే. విశే. వెండిజరిగతోనేసినది. "ద్వి. జరబాజుచీర యుజాలీలజిగి." పా. ౨, భా.

జెరబు. దే. వి. వెలపిండి.

జెరి. వై. వి 1. వెండిబంగారములతోమొలాము చేసినసూలిపోఁగు*, 2. వెండిబంగారములమొలాము*. "సీ. వెన్నెలజరియిద్దవెండి తీఁగలఁబోలు యజ్ఞోపవీతంబులజిగివమర." విక్ర. 2, ఆ.

జెరీ. వై. వి. జరియొక్క-రూపాంతరము "జరీకోకలు."

జెరీన. దే. క్ర. క్రి. విశే. శీఘ్రముగ. (చూ. గరీబు.)

జెరీలున. దే. క్ర క్రి. విశే.——వై.——"వన్నెపోఁకవటు పోయనివగఁగదలెఁజరీలునఁ." (ఇక్కడ వన్నె అనఁగా అంక వన్నె.) పా. ౧, ఆ.

జెరుగు. దే. అ. క్రి. జరుగుయొక్క-రూపాంతరము. "వ. పాగ దలజుజరుగుచుఁబోఁకపాళికలకుఁదిరుగుచు." కళా. ౬, ఆ.

జెరుగుఁబాటు. దృ. వి. (జరుగు+పాటు.) జీవనము.

జెరుగుడు. దే. వి. జాఱుడు, స్ఖలనము.

జెరుగుడాట. దే. వి. (జరుగుడు+ఆట.) జీరుడుబండాట.

జెరుగుబడి. దే. వి. జరుఁగుబాటు.

జెరుపు. దే. ప్రే. జరపుయొక్క-రూపాంతరము.

జెరుపుడు దే. వి. దినములను జరుపుట.

జెరూరు. హిం. విశే. అగత్యమైన.

జెఱజెఱ. దే. వి. ఈడ్చుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "జఱజఱ వీడ్చివైచెద." అచ్చ. కిష్కి-౦, కాం.

జెఱభి. దే. వి. అవతి. "ఈజఱభియాతనిసోదనదేఱుఁగాక." హం. "పావ్యకాం శీఘ్ర మనకియగక్కి-లేకీచకోపాతః." భార విరా.3, ఆ. "ద. ఒఱపుగఁదళ్క-పలరమునొందినయుగ్రపుఘాతమిప్పుడా, జఱభికికక్షసేయుగతిఁజయ్యనముక్తినపాముమోదుగాఁ గఱచిన." శా. ౪, ఆ.

జెఱ్ఱున. దే. క్ర. క్రి. విశే. శీఘ్రముగ.

జెలకట్టె. దే. వి. ఒకానొకజీగ. (అధునికకవులు కొందఱు ఇట్లు ప్రయోగించియున్నారుగాని పూర్వోచితమగు సంభవమందలి ప్రయోగములజూడ వెలకట్టె అనియుండుట యుక్తమనితోఁచెడి. చూ. వెలకట్టె) (మొదటిరూపము కెలకట్టియు.)

జెలకమాడు. దృ. అ. క్రి. (జెలకము+ఆడు.) స్నానము చేయు. "క. జన్నిటజలకమాడెను." వై. 3, ఆ. (ప్రే. జలకమార్చు. "జలకమార్చుచఘంపదన్వద్భజలములు." పాండు. ౨, ఆ.)

జెలకము. వై. వి. 1. ఉదకము; "జలకములందులేకను చనందియ మెప్పుఁగనూరకున్న." య. ౪, ఆ. (వృత్తియందు కొన్నిచోట్ల అంత్యవర్ణద్వయమునకు లోపంబగు. ఉదా. జలగడుగు మొ.)—2. స్నానము*. "క. కలిరాకుఁబోఁడియొక్క-తి, జలకములకు బోయనుచుకొరికరిగా, కలకలములఁగలకలనగు, పలుకుల మెలపొల ముద్దుగానుగాబించెఁగా." పా. ౨, ఆ.

జెలగ. వై. వి. నెత్తురుపీల్చెడి యొకానొకజంతువు. "క. జలగతీగిచి నట్లుగొనఁగఁజనువిలపొమ్ముల్." భార. శాం. ౨, ఆ.

జెలగడుగు. దే. స. క్రి. (జెలకము+కడుగు.) బంగారుకవలు మొదలగునవి వెదకియెత్తుటకుఁగాను ఇసుకను నీళ్లలోఁబోసిగాలించు.

జెలగరి. దే. వి. (జలగడుగు+అరి.) జలగడుగువాఁడు.

జెలజెల. దే. వి. ప్రవహించుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (ప్రవహించుటయందు. "అగజలజలప్రవహించువెల్లువ దవ్వుల్లు." పా. ౪, ఆ —రాలుటయందు. "క. జలజలనఁరులు రాలెను." వసు. 3, ఆ.—పడియుటయందు. "క. కలిరుల కుటఁ జినుకుజలజల, జలపడియఁగ." పా. ౫, ఆ.—దల్లుటయందు. "ద్వి. జలజలరత్నంబుదల్లెనోయనఁగ" పల. ౧, భా.—ఉరలుట యందు. "ద్వి. జలజలమని ఘర్మజలబిందులురల." పల. ౨, భా.—కాఱుటయందు, "ద్వి. కన్నులఁజలజలకాఱెడునీరు." పల. ౪, భా.)

జెలతారు. దృ. వి (జెలకము+తారు.) వెండిబంగారముల నీరు పూసిన నూలుపోఁగు, జరిగ.

జెలదరము. వై. వి. కంపము. "ద్వి. జలదరంబరిమానసంబులఁ బొడమ, జలజంబుఁబూరించెఁజక్రాయుధుండు." భాగ. ౮, స్కం.

జెలదరించు. వై. అ. క్రి కంపించు. "నన్నువుఁగాఁదీఁగెజల దరింప." కాశీ. ౧, ఆ.

జెలదారి. వై. వి. (జెలకము+దారి.) ఇంటిలోని మురికినీళ్లు పోయెడు సన్ననికట్టడపుకాలువ.

జెలపరించు. వై. అ క్రి. జలదరించు, కంపించు.

జెలపోఁత. దృ. వి. (జెలకము+పోఁత.) వెండిబంగారములనీటి మొలాము. "వ. అజాండకరండంబు వెండిజలపోఁతగావించిన తెఱంగునంగీకరించె." పా ౨, ఆ. "బంగారుజలపోఁతరంగారు నారతోడ." పర. 3, ఆ.

జెలపోసనము. దృ వి. (జెలకము+పోసనము.) జలపోఁత. "నిలువుటద్దము పైఁడిజలపోసనపుదిగె." రుక్మాం. ౪, ఆ

జెలుబు. వై. వి. శైత్యము.

జెలేరి. దే. వి. (జెలకము+ఏరి.) పానవట్టము.

జెల్ల. దే. వి 1. మోఁతబండిమీఁదిగూడు; (బండిజల్ల.) 2. పెద్ద గంప. (దీనిని గుండుజల్లయనియు చెప్పుదురు.)

జెల్లను. దే. అ. క్రి. (జల్లు+అను.) భయాదులచేత మనముజల్లు మను. "జల్లనిడెందంబు వెదర." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

జెల్లి. దే. వి. 1. చవరము; "సీ. ఇల్లుకప్పెడిచోట జల్లులుకమ్ము వంజాలసమానంబులుపోగిరమిం." గా, వి. 3, ఆ.—2. చామ రము; "సీ. పడగలుముత్యాలగొడుగులుజల్లులు సాలవట్టములు బొంపారిమెఱయ." అచ్చ. యు, కాం.—3. కుచ్చు; "సీ. జల్లుల తోడిపెఁబల్లెంబులెగవైచిపట్టుచుఁజేరెముల్ పాఱువారు." కళా. ౮, ఆ.—4. జాలరు; "మ. ఆత్తెల్లజల్లులఁగెంగుచ్చులునయిత్య ధారలునదల్లోలేంద్రగోపంబులుగా." ఆము. ౪, ఆ. (ఈ యర్థ మునందిది జాలియొక్క-రూపాంతరము.)—5. గొప్పవల; "గీ. భాగవతులారభాగ్యసంపన్నులార, యింతయుప్పెనయుడుటల్లా మెట్టయెదుర, గగనలక్ష్మి లతాంతనిప్పకబరిమీఁదు, సంతరించినముత్యాల జల్లిపోల." కాశీ. ౪, ఆ.—6. అసత్యవచనము. విశే. అసత్యము. "ద్వి. చాటుఁజాటునుపట్టిజగజల్లిమాట." రా. ఆ, కాం.

జల్లించు. దే. అ. క్రి. గాలు. "సీ. తూరుపుగాలికిదూలుపాటిలక ఛలాలినిడిచి జల్లించుచుండ్రక్షురకము." పాండు. ౧, అ.—స. క్రి. 1. ధాన్యమును జల్లెడలోపోసి కుంట్రముగాత్రిప్పు; 2. శోధించు, "గీ. కడుపుప్రచ్ఛిదయుండలుకలయంగజల్లించి." భార ద్రో. ౨, అ.

జల్లికాడు. దే. వి. అసత్యవంతుడు, కల్లరి.

జల్లిపెండెము. దే. వి. పాదభూషావిశేషము. "ద్వి. జల్లిపెండెములింతజాయలంగురియ, దల్లిరోపీంగదనువమ్మురియ." భాగ. ౧౦, స్కం.

జల్లిమూకుడు. దే. వి. కలుకంటి చిల్లులుగలమూకుడు.

జల్లిమెకము. ద్వ. వి. చమరీమృగము. "వ. జల్లిమెకంబుల వెల్లజల్లులతో వల్లిబిల్లిత్రా" ఉ, గా. ౪, అ.

జల్లివేరు. దే. వి. వేళ్లగొనకుకుచ్చువలెనుండెడువేరు.

జల్లు. యు. దే. వి. ఉమియుట రాలుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "జల్లునంబాఱంగానుమియు." కవి. ౪, అ.—వై. 1. వాన*; "మ. రవిదీప్తుల్ దివ్యగంగాంబువు, శ్ర్కుతోయంబులుచిల్చితెచ్చిరథముదగజల్లు గాజల్లిరా." వి, పు. 3. అ. —2. వానకురియునప్పుడుచెదరిపడునీళ్లు*. "వ. అట్లుకురియు వాన జల్లుపెల్లున" భాగ. ౨, స్కం.

జల్లుమను. దే. అ. క్రి. (మనను) జల్లను.

జల్లెడ. వై. వి జల్లించెడుసాధనము, చాలని.

జల్లెడె. దే. వి. చామరము. "ఎ, గీ. చొక్కములుం గొంతములు జల్లెడెలుమలంగ, ప్రమథదైశేయసైన్యంబులుబయలువెడలి." ఉ. హరి. ౬, అ.

జవ. దే. వి. కేదలిల్లలోనగువానికి చుట్టునేర్పఱచెడి అంచు.

జవజవ. దే. వి. వణంకుటయందగునుకరణము. "పేదకాదుగ జవజవకంపమొంద." కాశీ. ౫, అ

జవటు. దే. వి. కాటిమట్టకు అడుగుననుండెడివంగ.

జవదాటు. దే. స. క్రి. మీఱు, అతిక్రమించు. "అన్నమాట జవదాటక." రామా. ౧, అ.

జవనిక. వై. వి. తెరచీర.

జవర. దే. విశే. 1. మృదువు; (చూ. జవరన.) 2. యువతి; "ద్వి. దివిజలోకమునకేదెంచుతోడ, జవరగాజనసొక్క నవ నంబుమీర, అసురక్తిగావింపుడనముగాచేశ." రా. బాల, కాం.

జవరన. దే. వి. 1. మృదుత్వము; "క. మందవపుంగబ్బిదిగిచిన, యందంబున జవరదనమునఅరందేనెల్, చిందినగతిమాధుర్యము, పొందువడకిగౌముట్టిపాలతుకపాడ." కళా. ౨, అ.—2. యువభావము. (చూ. జవర.)

జవరము. దే. వి. తఱచుదనము. "జవరంపుజేతలబియు." ఆము. ౨, అ.

జవరాలు. ద్వ. వి. (జవ్వని+అలు.) యౌవనస్త్రీ.

జవలు. వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

జవళి. దే. వి. అమ్మదగిన క్రొత్తవస్త్రము.

జవాజి. వై. వి. జవ్వాజి.

జవాది. వై. వి. జవాజియొక్క రూపాంతరము.

జవాబు. హిం. వి. ప్రత్యుత్తరము.

జవాబుదారి. హిం. వి. ఉత్తరవాదము.

జవిలె. దే. వి. జగిలెయొక్క రూపాంతరము.

జవ్వనము. వై. వి. పదునాఱేండ్లమొదలు ముప్పదిప్రాయము, యౌవనము.

జవ్వని. వై. వి. (జవ్వనము+ఇ.) జవరాలు.

జవ్వాజి. వై. వి. కంకుమదము. (జవాజియొక్క రూపాంతరము.)

జవ్వాజిపిల్లి. వై. వి. కంకుళి.

జవ్వాడు. దే. అ. క్రి. (జవ+ఆడు.) చలించు. "చన్నుపసడుములుజవ్వాడ." భాగ. ౯, స్కం.

జవ్వాది. వై. వి. జవాదియొక్క రూపాంతరము.

జవ్వాదు. వై. వి. జవ్వాదియొక్క రూపాంతరము

జవ్వు. దే. వి. దుర్గదజలము.

జళిపించు. దే. ప్రే. జడియజేయు, ఆడించు. "ప్రచండ మండలాగ్రముజళిపించుచుక." కళా. ౬, అ.

జళుకు. దే. వి. బెదరు. ("సీ. జళుకులువాఱలెక్కగదంచిబెదురు బియ్యముసుబుర్వులకలెసలంతికాని, వార్చి." ఇక్కడ జళుకులు అనగా పొట్టు అని తోచెడి. పాండు. 3, అ.)

జా.

జాగా. వై. విశే. గొప్ప*. "మ. తలిరుంకొంపప్పుడాలు ప్రాక జవ్వనిద్దాజాలు బల్ కేటికం, బలరాలుకాటికెనెమలు తరు లంటప్రాలలేదీవచే, ర్కులకారిలు జగాచోకాయలరుజాగా మూతటిలొప్పగా, వలరాతంతులకైవడికావనము శ్రీచంద్రిమ్మరుకాదమ్మెరల్." చంద్ర. (జగయొక్క రూపాంతరము.)

జాగారము. వై. వి. రాత్రిమేలుకొనియుండుట.

జాగిలము. దే. వి. వందిలోనగువానిబట్టుకువేటకుక్క.

జాగు. దే. వి. ఆలస్యము, జంపు.

జాజెము. దే. వి. పాలికలయందుబోసిన నవధాన్యములపాలు, (చూ. జోజోము.)

జాజెర. దే. వి. జజ్జర, వంచన. (చూ. జజ్జెరగాడు, జర్జరకత్తె.)

జాజోము. దే. వి. జాజెముయొక్క రూపాంతరము. "గీ. శర్వరీ చంద్రపరిణయమునుచితాంకు, రార్పణక్రియయందు వియద్విభాగ, పాలికలదోచు క్రొత్తజాజాలమొలక, లనగదారకలొండొండ యంకురించె." కవి. ౪, అ.

జాజి. వై. వి. జాతీ.

జాజికాయ. ద్వ. వి. జాదిఫలము.

జాజో. వై. వి. ఎట్టుపు*. "నిదురలులేమిగన్గొనలనిండినజాజా తెలర్చుచుండ." య. ౫, అ.

జాజోపాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (జాజా+పాఱు.) ఎఱ్ఱను. "అంగదట్టపుకాలిరంగునవలన కకలంకమదికేలిజాజాపాఱంగ." పాన్వ. ౨, అ.

జాటి. దే. వి. బండికట్టనుబదుక్కయుద్ధములోనగువానిగొట్టెడు చేబుకోల. (కొన్ని ప్రాచీనప్రతులయందు జాటియని కనబడు చున్నది.)

జాడ. దే. వి. 1. అడుగులగుఱుతు; 2. సైగ; 3. పోలిక; 4. త్రోవ; "ద్వి. పాఱుతంబులుదేగవడుపునబ్బడు, దరిజాలదజాతిమిత్రుతుమండు, జావిసైత్రోవస్వత్రముతేగనేర్చు." రా.

కిష్కిం,కాం.—౮. విధము. "క. చూడఁగఁబిగానివమర, శ్రీధవర తంత్ర గరిమగిరికుని తోడఁ, జాడైయున్నాఁడితఁడే జాడం జిక్కఁబడుననిబిదారించివెనఁ." రామా. ౬, ఆ.

జాడకాఁడు. దే. వి. త్రోవకుర్తుఁజేసినవాఁడు.

జాడా. దే క్రి. విణ. నమూలము.

జాడాచేయు. ద్వి. స. క్రి. నాశముచేయు.

జాడి. దే. వి. ఒకదినుసుమట్టిపాత్రము.

జాడించు. దే స. క్రి. 1. కంపమొందఁజేయు; "సీ. ఒడలు జాడించినఁ బుడమిపైరాలినరోమజాలంబులుకుచిఁగాపరిక, వర్ణమై." భాగ. 3, స్కం.—2. గుడ్డలు నీళ్లలోవేసి అటునిటు పొర్లించియెత్తు

జాడీ. దే. వి. జాడియొక్కరూపాంతరము

జాడు. దే. వి. గింజపటని కొన్నకట్టె.

జాణ. వై విణ. నేర్పరి*.

జాణఁడు. వై విణ జాణయగువాఁడు*. "జాణండు నీభర్త." వై. ౯, ఆ. "పనివడియిక్కడియలనుబట్టఁగఁగలజాణనికిచ్చెద నీకన్నియ." నీలా. ౨, ఆ.

జాణత. వై. విణ. (జాణ+ఎత.) ధూర్తురాలు*. "క ఇరుసెవియుఁబొంగఁకయుండఁ, దరుణీముఖమనుభవింపఁదలఁచిసఁబదివే ల్వురకన్నులెదుటఁబడితిని, నరివారిల్లిదముసేయజాణెనవైతి" ఉ హరి. ౫, ఆ (పూర్వార్థమున ఎత.)

జాతర. వై. ఓ. 1. శక్తియుత్సవము*; "క. అతఁడెదన్నగరీపతి, జాతరచాటించెఁ బతుపిశర మనితరసా, ధ్యాతతవాతామయని ర్ఘాతాహతిఁదూలఁగాలిగంగలకెల్లన్." పాండు. 3, ఆ.—2. ఉత్సవము*. "ఉ. జాతరసేయఁగావలయు సర్వజనంబులునంబు రాశిన్." భార. శా. ౧, ఆ.

జాది. వై. వి. జాజియొక్కరూపాంతరము. "జాదులునెత్తికొప్పునన్ దుఱిమి త్రోవనెపోయిరిమేని." పా. ౨, ఆ.

జాదిలి. దే. వి. బుడుబుడుక్కలవాఁడు.

జాదు. వై. వి. జాజియొక్కరూపాంతరము.

జాదుకొను. దే. అ క్రి. తఱుచుకొను. "గీ. అనిఁబులకలుపై జాదుకొనఁగనప్పుడు." లక్ష్మీ. ౧, ఆ. "సకలాంగకంబులుజాదుకొనఁబులకించి." వై. ౫, ఆ.

జాదురజాదురంబు. వై. అవ్య. (జాదురంబు+జాదురంబు) మిక్కిలి చాతుర్యము. "ఉ. జాదురజాదురంబున్నపుడుతర్పరి గీదులువారునింపా, పాపతమవాతిరేకములఁజంద్రికగాయఁగదక వాటికా, వేదులపిక్కటలన్ గనకబిరుమీటుచుఁబాడిరచ్చరల్, మోదమెలర్పఁగాథుకసమోహాననిగ్రహభీమనాథునిన్." భీ. ౫, ఆ. (ఇది యింకను విచార్యము)

జానకి. దే. వి. కర్ణాటకపు తుపాకుల చెవియందుంచెడు నిప్పుముట్టించు త్రాడు.

జానము. దే. వి. గుఱ్ఱపువల్లముమీఁది మెత్త "ఎ, గీ. గ్రొత్తము త్తెంపుతెరలఁదళ్కొత్తుజానము." ఉ, రా. 2, ఆ

జాను. దే. వి. అందము, సౌందర్యము.

జానుగు. దే. వి. చెవి, కర్ణము.

జానువు. దే. వి. జానుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. నవ్వినవి పుడిముక్తవలుఁడీ మృగలాంఛనుఁడీ పురోత్తముల్, జానువడంగవీక్షణమతంవరికోపపరీతచిత్తులై." (ఇక్కడ జానువడం గన్ అని వ్యుత్పత్తిచెప్పఁదగదు.) భార, అర. ౨, ఆ.

జాపత్రిరి. (వై. వి. జాజి + పత్రిరి.) జాతిపత్రిక.

జాపిరము. దే. వి. జాగు, ఆలస్యము, "క. జాపిరములేక యిప్పుడు, శ్రీపురుతోగొల్లనుతుఁగృష్ణునిద్రోలన్, గీపెట్టఁగ మ్రింగెదనని, పాపపురక్కసుఁడు నేలఁ బడియుండన్నపా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

జాప్యము. దే వి.——పై ——(ఇది వాడుకలోనిది.)

జాబిలి. దే. వి. జాబిల్లియొక్కరూపాంతరము.

జాబిలితాలుపు. దే. వి. శివుఁడు, చంద్రధరుఁడు. (రూ. జాబిలితాల్పు. "సీ ఇనుమునఁగాలించి యురఁగిజాబిలితాల్పుఁ దగఁ గొల్పునాడదారితుటుము" య. ౨, ఆ.)

జాబిలిమేపరి. దే. వి. రాహువు, విధుంతుదుఁడు. "తరల. పలుదిఱంగులఁబోవుమందురుఁబట్టనన్నిటికన్నిటిన్,యలిగివేవెనువెంటనే గనుఁగట్టిజాబిలిమేపరుల్, బలెజడల్గడునీటఁదేలుచుఁదైవయింజనుదేరఁగా,నిలువ్రటీఁతలత మృగాక్షులనెమ్మొగంబులుపొల్పుగన్." య. 3, ఆ

జాబిలిఱాయి. దే. వి. చంద్రకాంతము.

జాబిలిరిక్క. ద్వి. వి. మృగశీర్షనక్షత్రము.

జాబిల్లి. దే. వి. (జాను బిల్లిక.) చంద్రుఁడు.

జాబిల్లు. దే వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము హంస ౫, ఆ.

జాబు. దే. వి. లేఖ, పత్రిక.

జాబుర. దే వి. ఒకానొకచెట్టు. (రూ. జాబురా.) (దీని విత్తులు వస్త్రములకు రంగువేయ నుపయోగించును. (దీనికి అర్థము గంధహాడి అని కొందఱు వ్రాసియున్నారు.)

జామ. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు. (దీని పండ్లను జామపండ్లందురు. అవి తినుటకు ఉపయోగించును)

జామారు. దే. వి. సెల్లా.

జామీను. హిం. వి. పూఁట.

జామీనుదారుఁడు. హిం. వి పూఁటపడువాఁడు.

జాము. వై. వి. ఏడున్నరగడియకాలము.

జారీ. దే. వి. 1. గిండి; "సీ. డాల్పంగనీఁడుకుందనపుజారి చివ్వఁటెనకవచ్చినచేటిచేతఁగాని." య. ౧, ఆ —2. కమండలువు. "క తనయిరువ్రఁబేరువరిగను, వనియునునెఱిఁగించిదప్పివాయఁగ నీరొస్ఁడినసక్కల్లరిజోగియుఁ, దనజారిలోనినీర్లు త్రాగ్రమటన్నన్." అచ్చ. యు, కాం.

జార్చు. దే. ప్రే. జాఱుచేయొక్కరూపాంతరము.

జాఱు. దే. అ. క్రి. 1. కరగు; (గాలుజాఱిపడ్డాఁడు.)—2. ఉఱుకు; "సీ. మనజాలవల్లికమఱచివచ్చితిఁగొంచుఁజాఱుదెంతునసియంచుజాఱెనొకతె." కళా. 2, ఆ.—౩. వదలు; "ఎ, గీ. జాఱుడిచిముకుఁజాఱంగననుసయ్య." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—4. స్రవించు; (కన్నులనీళ్లుజాఱుచున్నవి).—వి. జాఱుడు. (అధునికులు కొందఱు దీనిని లఘురేఫముగా వ్రాసియున్నారు. అది ఆదరణీయముకాదు.)

జాఱుచు. దే. ప్రే. జాఱఁజేయు, జాఱించు. (రూ. జార్చు.)

జాఱుడు. దే. వి. జాఱుట, గళనము. "ద్వి. చలియించుమదిచొప్పుజాఱుడుఁగొప్పు." పా. 3, భా.

జాలుపాటు. దే. వి. 1. స్ఖలనము; 2. స్ఖలితము. "ఉ. ఎయ్యెడ నేరదూసురు గ్రహింపరు జాలుపాటునన్." విజ. ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థములకును ఉదాహరణము.)

జాలువు. దే. వి. 1. జాలుడు; 2. కొండరాతి.

జాలువాఱు. దే. అ. క్రి. (జాలు+పాఱు.) జాఱు. "సీ. వాతోడనుదీదమైనను లిన్న పెద్దగ నవరించుచు లేతాళ్ళజాలువాఱి." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

జాల. వై. వి. 1. చేపలను పట్టువల; 2. కిటికీ. (చూ. జాలకము.)

జాలకట్టు దే. వి. నల్లజాతియందు వికేమ తేర్పఱచియుండు కిటికీ. "ద్వి. సారదిఁజేసిన పాలను స్నాంపుమిద్దె, జారువాఁబంగారు జాలకట్టులను." నిజలింగచిక్కయ్య చరిత్రము.

జాలకాఁడు. యు. దే. విం. (జాలము+కాఁడు.) అలక్ష్యము చేయువాఁడు వై. వి. చేపలఁబట్టువాఁడు.

జాలము. దే. వి. జాగు, అలక్ష్యము. "ఎ, సీ. కలికిరాయంచ బోదలకలికియలికి, యలికివలకూనవలకూనగలికమున, దళితమున నలినలనేందారిఁజాల, జాలమిదియేలలోలవిలోలనయన." శకుం. ౪, ఆ.

జాలరి. వై. వి. (జాల+అరి.) చేపలఁబట్టువాఁడు, ధీవరుఁడు. (దీనికి శెలగడుగువాఁడును అర్థమని కొందఱు చెప్పెదరు.)

జాలరు. వై. వి. గొడుగులోనగువాని కొనను చుట్టు త్రెంచు వెల్లిలా నగునది. "ద్వి. వైనొప్ప రందువాపటమునల్లదిలఁ, బానలునవ రించుజాలరుల్ మెఱయ." పా. 3, ఆ.

జాలవల్లిక. దే. (జాల! వల్లి.) చిత్రపుపనిచేసిన తములపాకుల నట. "క. అప్పుడుతాంబూలంబులఁ, గప్పరములు జాలవల్లికలఁ బడఁతులుదే, నిప్పించెబంధుకోటికి, నప్పద్మదళాయతాక్షుఁడు." పా. ౨, ఆ.

జాలారి. దే. వి. హింత్రి.

జాలి. దే. వి. 1. మనఃఖేదము, "క. చేదప్పికాఠ్యములకు, వేద నఁబొందుదు రె జాలిఁబడుటకు(?)మునకు, భేదమువిశేషింపంబు, గాఁదరమేటికివాఁడు గామినిచెపుమా." ఉ. రా. ౪, ఆ.—2. ఖేదము, 3. విచారము. "క. అజాలియేలనిరల, బిజావి నంత్రమేను త్రిదినారుర్యం, గాజకలితభాపునంకెడు, నేజన్నము విన్నపడునెయేటికిఁవగనన్." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

జాలిఁబడు. దే. అ. క్రి. (జాలి+పడు.) 1. దుఃఖపడు. 2. విచారపడు. "క. తీలధ్వినమనుజీడుము, జాలింబడిలోటఁ ద్రోచకరితూష్ణింభా, వాలంబిమనమ్ముడనై, యాలంబునఁజేవి నడతునయ్యరుదెఱుఁగున్." భార. శాం. ౪, ఆ. (చూ. జాలిఁ బెట్టు.)

జాలిఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (జాలి+పెట్టు.) దుఃఖపెట్టు. "నిన్న కడుజాలింబెట్టెడుంబాడవు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

జాలిగొను. దే. అ. క్రి. (జాలి+కొను) (చూ.) జాలిఁబడు.

జాలియ. దే. వి. 1. జాలెతేఁగ; (చూ. జాలె.)—2. జాల కంచి; 3. బొంగరపుత్రాడు. (చూ. జాలె.)

జాలియము. దే. వి. జాలెకంచి. (చూ. జాలెము.)

జాలీ. దే. వి. గొడుగులోనగువానికొనను త్రెంచుజాలరు. "చందు వాయుకొన్నలజాలిలు." రసి. ౧, ఆ.

జాలు. వై. వి. 1. ఏఱు*; "నరసిజపృత్తము. కప్పుకొలుకు గొప్పనజాలుకు గనువినుకులకొడికములకుకరులున్." య. ౨, ఆ.—2. అల్పప్రవాహము*. (చూ. చిప్ప.)

జాలుకొను. దే. అ. క్రి. ప్రవహించు.

జాలువా. దే. వి. జాలువాఱుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. కలువ దుండగపుకక్కనులఁద్రిప్పఁగఁజాలుజాలువాపిడి వాలువాలు వాని." చంద్రా. ౧, ఆ.

జాలువాఱు. దే. అ. క్రి. (జాలు+పాఱు.) ప్రవహించు. "సీ. కరుణారసము పొంగిపొరఁగడి చాఱ్పునళీకేఖనమృతంబు జాలువాఱ." భార. విరా. ౧, ఆ.

జాలువు. వై. వి. జాలుయొక్క రూపాంతరము. "వ. అమ్మహామ హుకందరమ్ము నాళ్లదంబునజాలువులను చామ్పుజలంబులందడియు ను." అథ్యా. అర, కాం.

జాలె. దే. వి. 1. ఒక జాతితేఁగ; 2. వరాలుపోసెడి యొక దినము కంచి; "క జాలెలఁబట్టింపుము పది, వేలునయిదువేలు రెండు వేలు నరయఁగా, నాలరికుంతలునకు మన, యేలిక తమంత్రియతనియింటికిఁబనుపన్." జై. ౯, ఆ.—3. బొంగరపుత్రాడు. "వ. కనకనరంబు బొంగరముగా భుజగేంద్రుఁడు జాలెగానము, కృష్ణ గిరి పుత్రికాంబియిబిరెండునదేవతంబులన్నవ, జననిహిరోపదేశ ముకతకవతిఁదాన బునఃప్రతిష్ఠచే, వినగణనాయకుఁడు కృపచేయుత సిద్ధనమంత్రికోరికల్." వి కు. ౧, ఆ. (జాలియయొక్క రూపాంతరము.)

జాలెత్రాడు. దే. వి. కెట్టియొక్క యుపకరణవిశేషము. "రాల యుంగరములు జాలెత్రాడుగాఁగ" పాంచా. ౫, ఆ.

జాలెము. దే. వి. జాలియము యొక్క రూపాంతరము. "గీ. తాను నిల్లాలుకొమ్మయుఁదనయయుగము, మొలలదీనారముల జాలెము లు వహించి, పాఁతుఁగూడినసంగడక్కరుఁడుతోఁకి, నలుగురనఁబట్టి ధనమెల్లనొలిచికొంద్రు." కాశీ. ౭, ఆ.

జావ. వై. వి. నూకలులోనగువానిఁజేర్చి పలుచగాఁగాచిన గంజి.

జావడము. దే. వి. 1. అపొరువము; "ఉ. నాభుఁడు నవ్వటాల కనిఁకన్ బకవాత్తజయింత యేటికిన్, గేవలమోధవేపరులిల్పిమ ముల్ తలపోయకిమ్మెయిన్, జావడిమైనఁజూచియిదిరండము గాదని యంటిఁగాకని, చేవయులాభ్యతీర్థమును చేసినభంగులు నే నెఱుంగనే." కం. "అహూనాళంకనేకించిప్పుం కుక్కిలిఖవాతని, గదకక్కిల యూవాదా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. విశేషణము; "బ్రాహ్మ ణజాతికివావడమునమతియుఁగొంకుదు." కళా. ౭, ఆ.—3. గుజ్జు పుకట్టు; "క లాభ్యగలయుద్ధిగుజ్జుపు, జావడిములమీఁదముత్రకం చులుదూలన్, గ్రేవలనేకాంగులురా, ఏకధములనతిపెలవనివిధున కుఁగొనుచున్." ఆము. ౨, ఆ.—4. ఒకజాతితేఁగ. "ద్వి. జాతి నేగలమంచిజావడంబులను, పాళువంబులమేలిజలకట్టియలను." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

జావడి. దే. వి. (జావడము+ఇ.) చాకలవాఁడు. "ద్వి. వరు నింటనుండియిప్పటియునునింటి, కరుగుదెంచినయంతి నలుగక యుల, వేవెఱ్ఱిరాముఁడనేయనియొక్క, జావడియనుమాటచారులు చెప్ప." భాగ. ౯, నక౦.

జావళము. దే. వి. గుజ్జుపుకట్టు. (జావడముయొక్క రూపాంతరము.)

జావళి. దే. వి. గీతవిశేషము.

జావాహిరి. దే. వి. తత్త్వపుసొమ్ము. (చూ. జవాహిరి.)

ఝాళింపు. దే. స. క్రి. జాడించుయొక్క రూపాంతరము. "క. ఒడలు ఝాళించిఝాళించిజాడించుచు." రామా. ౮, ఆ.

ఝాళియ. దే. వి. (చూ.) జాళెము. (చూ. ఝాళె.)

ఝాళియము. దే. వి. (చూ.) జాళెము.

ఝాళువా. దే. వి. అపరంజి

ఝాళె. దే. వి. ఝాళియయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. పారిజాత సంభవంబునదియమించి, కరిజాళె నేయించఁగఁ గడువాఁడు." రా. యు, కాం. (చూ. ఝాళెము.)

ఝాళెము. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. (చూ.) రేచితము. "క. అవనవ్యగతింజాళెంబునహయంబుఁబోనిచ్చుచు." పా. ౪, ఆ. "సీ. అట్లుఖండితబాహుఁడయ్యును శౌర్యంబువదలక దాళెలగదయమర్చి, తెగువజాళెంబులు త్రిప్పుచుఁ బఱతెంచి." (జాళెంబులు త్రిప్పుచు = గాజాళెములుగా త్రిప్పుచు అని యర్థము.) జై. ౫, ఆ.

ఝాళ్వా. దే. వి. ఝాళువాయొక్క రూపాంతరము.

ఝొ.

ఝొం. దే. వి. 1. తాళించుటమొదలగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము; "సీ. తరళాక్షి నీమేనితావిఝమ్మననాదుమనము ఝమ్మని రేఁగి మరలుఁజెందు." లావణ్యశతకము.—2. తుమ్మెదలు లోనగువని మ్రోయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. తొలుకుఝమ్మని తొలయుచుతీకల." హరిశ్చ. ౨, భా. (ఈ యర్థమునందు ఆమ్రేడితమున ఝంఝాం. "క. మదగజదానామోదముఁ, గలదని తమకముఁ ద్రావికడుపులనిండఁగ, బొదలుచుఁదుమ్మెదకొదమల, కదుపులుఝంఝమ్మటంచుగానము చేసెన్." భాగ. ౮, స్కం.) (అనుశబ్దము పరమైనప్పుడు ఝంశబ్దముయొక్క అనుస్వారమునకు మకారాదేశమువచ్చెడి.)

ఝొంజెము. దే. వి. దీపావళిపండుగనాటిరాత్రి బాలురు కాల్చి త్రిప్పెడుతెల్లునిడవలిలోనగువాని నిడుపాటి సన్నకట్ట, పంజ, దివ్వటీ. (అనికొందఱు.)

ఝొంఝెము. దే. వి. జొంజెముయొక్క రూపాంతరము.

ఝొంఝాటు. దే. వి. 1. చింపిటి, "సీ. కలుకులైనట్టిజొంజాటు వెండ్రుకలునిర్లుకవియు మేనులుఁ గంపుఁగన్నుఁగవయు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.—2. జొంజాటుకట్ట.

ఝొంఝాటుకట్ట. దే. వి. వెలుతురుపుల్లలులోనగువానితో నేర్పఱచినదివటీ.

ఝొంటితేనె. దే. వి. (జొన్న+తేనె.) జొంటెఁగలు కూర్చినతేనె, క్షౌద్రము.

ఝొంటెఁగ. దే. వి. (జొన్న+ఈఁగ.) తేనెటీఁగ, సరఘ.

ఝొఝాటు. దే. వి. కుబురు. (చూ. జజాటుకొను.)

ఝొఝాటుకొను. దే. అ. క్రి. కుబురుకొను. "ఎ, గీ, అక్షిదర్శాత శేషాతయవములందు, జాజాటుకొన్న కస్తూరుపాత్రోమములను." కాశీ. ౬, ఆ.

ఝొట్టనవ్రేలు. దే. వి. తర్జని.

ఝొట్టవ్రేలు. దే. వి. (జొట్టన+వ్రేలు.)——పై.—— "జొట్ట వ్రేలిమొదలుపిత్పతీర్థమునఁజెల్లు." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

ఝొట్టిలి. దే. వి. చేఁచఁబడినబొట్టనవ్రేలి మొదలునవ్రేలి నడిమి కొలఁత, ప్రాదేశము.

ఝొట్టు. వై. వి. శిగ, శిఖ.

ఝొట్టుఁబులుఁగు. ద్వ. వి. (జోటు+పులుఁగు.) నెమలి, శిఖావళము. (జొట్టుపిట్ట అనియు.)

ఝొట్టుపిట్టతాలుపు. ద్వ. వి. కుమారస్వామి. "సీ. జొమ్ము గాఁడిపాలనమ్ములనేసిన, పొమ్ముపోయుకుటీకొమ్ముమొకర్కి, విరుదు లొఁగిజట్టుపిట్టతాలుపువాలుఁ, గోలఁగొంచగటుఁజోత్రాత." అర్జు. యు, కాం.

ఝొట్టుపు. దే. వి. అఱల్యంగి?.

ఝొడుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. భయాదులచే ఒదుఁగు; "ఎ, గీ. బావుకాళాధరోష్ఠబింబకతకము, వదనజలజములభకమరుఁగుకర మరాళ, కుకవికిలీముఖాళీ జాడిఁగి జాడిఁగి, సఖులుపుష్పావచయ కేళినలిపిరపుడు." చంద్ర. "సీ. తొడికిక్రమ్మఁగాలువిడిచి త్రొక్కజాడెంకజాడిఁగియాయముపట్టిత్రుక్కఁజేయు." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. డాఁగు, (చూ. జోబుఁగు.)—3. వెనుదీయు. "క. కాదేవినుఁదొక్కటియుం, గాదేవినిగలదికలిగినట్టు తెలుపుఁడీ, వైదే నేరము జాడిఁగినఁ, గాదనియడుగుకునుఁడామెగట్టిఁదెలుపుఁడా." పా. ౨, ఆ.

ఝొణుఁగు. దే. అ. క్రి. జొదుఁగుయొక్క రూపాంతరము. (భయాదులచే ఒదుఁగుటకు.—"ద్వి. జాణిఁగియెలోకంబుచొచ్చినసైన, దృణముగాఁబట్టివధింతునిన్ననిన" రా. అర, కాం.—డాఁగుటకు.—"ఉ. వాఁడునుం, జాణిఁగిజాణింగి తూపదరుచోటెఱుఁగంబడనీక మాయలన్." రామా. ౮, ఆ.)

ఝొత్త. దే. వి. చేఁచఁబడిన బొటనవ్రేలి ఉంగరపువ్రేలి నడిమి కొలఁత, గోకర్ణము.

ఝొత్తనవ్రేలు. దే. వి జొట్టనవ్రేలుయొక్క రూపాంతరము.

ఝొత్తిలి. దే. వి. జొట్టిలియొక్క రూపాంతరము.

ఝొన్ను. దే. వి. 1. జొన్నుఁబాలు, 2. జొన్నుగడ్డ; 3. తేనెతెట్టు. "సీ. ఉన్నతతరుశాఖ జొన్నుదేఱఁగొనితేనియమానవివాదించి." భార. శాం. ౧, ఆ.

ఝొన్నుఁబాలు. ద్వ. వి (జొన్ను+పాలు.) ఈనిన అయిదాఱు దినములలోనిపాలు, పీయూషము.

ఝొన్నుగడ్డ. ద్వ. వి. కాఁగి గడ్డకట్టిన యీనిన అయిదాఱుదినములలోని పాలు.

ఝొబ్బ. వై. వి. బావులపురి*. (అప్ర.)

ఝొమాయించు. దే. స. క్రి. (వాగరు) ఉడ్చిపట్టు. "ఉ. ఇంచుక కెలవాగెఁగుదియించిన సంభ్రమము దాఁటుచు జాజూ, యించిన నేలగ్రక్కదలనిట్టుగావడిఁద్రొక్కుచుఁ గాదువా, పించినగట్టుకు ప్పసకలెక్కబుమిక్కిలిదక్ష్యవాటుచున్, మించినవారుతంబులయి మీఱుచుఁద్రిప్పురువెన్నియేనియున్." య. ౧, ఆ.

ఝొమికీలు. దే. వి. బ. 1. స్త్రీకర్ణభూషావిశేషము; (చూ. గుమ్మలూలు.) 2. పుష్పవిశేషము.

ఝొమ్ము. దే. వి. పక్షివిశేషము.

ఝొమ్ముఁడు. దే. వి. విటుఁడు. (చూ. జొమ్ముగాఁడు.)

ఝొమ్ముకాఁడు. దే. వి. (జొమ్ముఁడు+కాఁడు.)——పై.—— "జాదరులకునిచ్చిజొమ్ముకాంత్రకునిచ్చి." వి.క్రి. ౭, ఆ. (పాఠ్యము కాదు.)

జెఱుకు. దే.వి. నెత్తురులోనగునది లోపలనుండి పైకి వేగముగవచ్చు టయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (ఆమ్రేడితమునందు జెఱుజెఱుకు. "క. జెఱుజెఱుకనినెత్తురువెలి, కుఱుకుచు." అము. ౩, ఆ.)

జెట్టు. దే. స క్రి. కిల్బు. వి. 1. కిల్బుట; 2. కిల్బుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "జెట్టునంగ్రుక్కుఁడు గ్రుక్కఁజేయుదుఃప్రక్రోలుచు." శా. ౬, ఆ.

జెలుము. దే. వి. దుండగము. "ద్వి. జెలుములేటికినొండుయుద్ధ ఉఱూని, కొలఁగుము." హరిశ్చ. ౨, భా.

జెల్తావా. హిం. వి. అపరాధము.

జెవ్వ. దే. వి. ఉమ్మి. (అప్ర.)

జెవ్వరించు. దే. అ. క్రి. విశృంభించు. "ఉ. దివ్యజెవ్వరించునకు జెంతలఁగస్గొనుఁడందరుండగ౯. పాంచా. ౨, ఆ.

జెవ్వి. దే. వి. ప్లక్షము*.

జెవ్విదీవి. ద్వ. వి. ప్లక్షద్వీపము.

జెవ్వు. దే. వి. 1. నైచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "మహాప ధిలతల్ జెవ్వునసముహాంబునిధిలోపలనైచి." వి, పు. ౨, ఆ.— 2. ఇంకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఒకపాటివాహినుల్ జెవ్వునవింక." వర. ౪, ఆ.

జే.

జేఁక. దే. వి. తత్తరపాటు. "క. వీఁకలుదాఁకలు జేఁకలు కాఁకలు." భీ. ౪, ఆ.

జేఁకించు. దే. అ. క్రి. తత్తఱపడు. "వ. విసివి విసివాలి వేసటి యలసి యారటఁబొంది పొలసి జేఁకించి తూలి దూలు టలి యుల్లంబునఁ గ్రోధంబుదృవించిన." భీ. ౨, ఆ.

జేజేము. వై. వి. 1. జోదము; 2. మోసము*. "సోమునకున రేఖలుపూపంమఁగడుజాలమేచేసితివి." క్షేత్రయ. (రూ. జోద కత్తియ, జోదకాఁడు, జోదరి.) (జోదముయొక్క రూపాంతరము)

జేజి. వై. వి. దూతిక.

జేటాడు. ద్వ. స. క్రి. (జేటు+ఆడు.) మోసముచేయు "క. వేటాడదొరలనన్నిధి, మాటాడమదించుచెంచుమన్నిలకరం, బూటాడఁజేయునన్నిట, జేటాడనెయిందునకఁడుమాచెదరి కదా." రా, వి. ౩, ఆ.

జేటు. వై. వి. మోసము*.

జేటుఁదనము. వై. వి.———వై.——— "గీ. జేటుఁదనమున నథకిక్కుచౌరవకాంద్రు." అము. ౪, ఆ. (పావ్యర్థమున తనము.)

జేదకత్తియ. వై. విశే. (జేదము+కత్తియ.) జోదమాడెడి యాఁడుది. (రూ.) జోదకత్తె, జోకత్తియ.

జేదకాఁడు. వై. విశే. (జేదము+కాఁడు.) జోదమాడెడు వాఁడు. (రూ. జోకాఁడు.)

జేదము. వై. వి. ద్యూతము.

జేదరి. వై. విశే. (జేదము+అరి.) జేదకాఁడు. (రూ. జోకరి).

జేలు. దే. వి. 1. వింహాములోనగువాని మెడమీఁదివెండ్రుకలు; 2. పసులకుమీఁదఁబఱచెడి యుజ్జెంబలి. "సీ. పరిశుభ్రకీర్ణమై వఱచినట్లున్న నైవాలజాలము నీలిజాలుగాఁగ." రాము. ౬, ఆ.

జేవరము. వై. వి. సంతాపము*.

జొ.

జొంపము. దే. వి. 1. అకులు కొమ్మలులోనగువానిగుంపు, గుబురు; "క. పెనుజొదపుపఅశ్రుజొంపు, ముసుగులయది." భార విరా. ౧, ఆ.—2. రెమ్మ; "ర. తాఁడులవోని హరింబెజాలుం గొజలునజొంపముల్ నిడు దకామములరేయుగుడుం గ్రమంబున౯." భార. శాం. ౩, ఆ —3. నిరంతరధార. "క. ముంచుగొనివిరుల వానల, జొంపంబులుగురియ." భాగ. ౮, స్కం.—విశే. నిరంతరము.

జొంపు. దే. వి కొండయందలి యూటనీరు.

జొగ్గు. దే. వి. భిక్షము. (జోగుయొక్క రూపాంతరము.)

జొటజొట. దే. వి. పడియుట కురియుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "జొటజొటధారగాపడియుచు౯." పాండు. ౪, ఆ (గ్రంథములయందు కొన్నియెడల చొటచొట అనియు కానఁబడుచున్నది. ఇట్టిదియనిసిర్ధారణచేయుటకు అనువుపడలేదు.

జొత్తిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఎల్లపాటు; 2. రంజిల్లు. (రూ. జొత్తిలు. ఎల్లపాటులకు – "నెత్తుటంజొత్తిలమేనలాణములు పొన్ని." భార. ద్రో. ౪, ఆ.—రంజిల్లుటకు.—"క. చిత్రమూర్చ్యర్య రకమునజొత్తిలంగఁ, జేయుచీవ్రశ్నము." పాండు. ౧, ఆ. దీని వలె రెండర్థములకును సరియైన తప్పుక్రియరాగిల్లు.)

జొత్తు. దే. వి. ఎముపు. "పవడంపుజొత్తులఁజెవులరూపడఁ గంగ." భార. విరా. ౧, ఆ. కృత్రిమరక్తము (అని యొకఁడు)

జొత్తుపాప. దే. వి. మేననెత్తురుదేఱుచున్న లేఁతబిడ్డ. "వ తత్తలంబుననెత్తులండడిసిజొత్తుపావలవిధంబుల లాత్తొత్తులవలసి యమ్ములతిత్తులయిన రాహుత్తులును." జై. ౨, ఆ.

జొన్న. యు. దే వి. వృక్షవిశేషము. వై. 1. సస్యవిశేష 2. బ. ధాన్యవిశేషము.

జొబ్బిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. స్రవించు, 2. నిండారు; 3. ఉప్పతిల్లు. (రూ. జొబ్బిలు. స్రవించుటకు.–"జత్తెదరామునామమున జొబ్బిలుచున్నసుధారసంబు." దాశరథిశతకము.—నిండారుటకు.— "జొబ్బిలుకల్లి." హంస. ౧, ఆ.—ఉప్పతిల్లుటకు.—"చొఅచొఅ దురిప్పిపలము జొబ్బిలుచుండఁగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.)

జొత్తిఁగ. దే. వి. జోతిఁగయొక్క రూపాంతరము.

జొల్ల. దే. వి. చిన్నయెలు.

జొల్లు. దే. వి. చొంగ, లాల.

జొహారు. దే. వి. నమస్కారము. "కానికల్ నృపతినుండటనుంచి జొహారొనర్చిన౯." ఉ, రా. ౭, ఆ.

జొహారువు. దే వి.———వై.———

జో.

జోక. దే. వి. 1. పొమ్యము; "మున్నీటిజోకనెయంగఁజాలు చెలువుగ్రంటించె." య. ౧, ఆ.—2. బాగు; "సీ. తమ్మిపూవుల జోకలఁగఁజేయు విలోకనములు సన్ననికాక్రమునుంచి. —, రా. ౮, ఆ.—3. తీరు; "జోకయొప్పదుర౯ మానవిక్రమాక ముఖ." అని. ౫, ఆ.—4. విధము; "పాండవులజోక౯ పార్థివ్ కాన్నంబులత్యంతాభివృద్ధినారగించి." జై. ౨, ఆ.—5. ఉత్సాహము; "వయసంబుజోకమునిలింప సావ్యములోన ముఖ్యవిశా నాయకులేగి." చంద్రా. ౩, ఆ.—6. మొత్తము; "ఉ. ఘోర బలంబునతర్వమువజోకయువచ్చి యుదిర్చెనే." విశే. ౩, ఆ.–

7. స్వరూపము. "గీ. అన్నపాలునియమమునుపాయకరఁజూచి, వాని మహిమహితకార్యకర్త్వంబుఁ జూచి, మునుజాలవిధ్యముజోకమహారు జోల్తు, రతివిశౌందర్యముమనశౌర్యమటిదగుట." పు. ౧, అ.—విశ. 1 సమానము; "క. పెక్కువమపాటియుమగా, కెక్కువ మంగానజోకనీకనికంటెర్, దక్కువయాయిరానికనను, మక్కువ వీడ్కొలుపుమనినను గ్రవీరీణ." ఉ, రా. ౨, అ.—2. అధినము; "క. జోకైయుండుఁబదార్థము, చేకుఱునంతాఁకధనికుఁజేరి మహాత్మా." ౫, అ.—3. యుక్తము. "క. అకురుక్కరముమవేఁటకు, జోకై." భల్లా. ౨, అ.

జోకచేయు. దవ్. స. క్రి. 1. సంపాదించు; "నీవేవిధంబున మావిత్తముజోకచేసెదవు." పారిజ్ఞా. 3, అ.—2. సిద్ధపఱచు "సీ. శ్వేతకేతుఁడుజోకచేసితెచ్చినపదార్థమ్మెయంతయుమాయి వడిగ నెక్కి" ఉ, రా. ౨, అ. (ఇట్లు జోకగావించు.)

జోకపడు. దవ్. అ. క్రి. శేతపడు. (ప్రే. జోకపఱచు.) "ఎ, గీ. ఆమహాబాగుఁడచ్యుఁడాదరమున, మిమనసఘభృంఖ్యాతి జోకపఱచె" భాగ. ౭, స్కం.

జోకు. దే. స. క్రి. తిట్టు. వి. తిట్టుట

జోకొట్టు. దే. స. క్రి 1. బిడ్డలునిద్రపోవుటకుఁగాను జోజో యనిచేతవీఁపునమెల్లగాతట్టు; "క. లోకములునిదురవోవను, జోకొట్టుచు నిదురవోనిముభగుఁడురమణుల్, జోకొట్టిపాడనిదురర్, గైకొను క్రియనూరకుండెఁగను దేవకియుర్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2, తట్టు. "ఉ. పట్టిమఱుంగుఁబెట్టినుదువం బనిలేదిదియుల్లఁజేరిజో, కొట్టుటగాఁక." ప్రభా. 3, అ.

జోగపట్టియ. వై. వి. యోగపట్టము. (రూ.) జోగపట్టె. "గీ పులితోలుముకపాలబూదిపూఁత, జడలు పొత్తంబురుదురక్క పరులుగావి, పుటములులాతమున జోగపట్టియయును, దనరన య్యంతిఁజేరిదీవనలిడుటయు." అచ్చ. ౨౪, కాం.

జోగము. వై. వి. యోగము. "సీ. చరణగాముపుఁ దిండిచలువ పాన్పునఁబండిజోగంపునిదురలఁజొక్కజేఁడ." అచ్చ బాల, కాం.

జోగి. యు. దే. వి. (జోగు+ఇ) భిక్షుకుఁడు. వై. యోగి. "క. ఎక్కడదొరకెనో కోయీ, చొక్కపుగుబ్బెతవెదంగుజోగికి నవాహా." కళా. 3, అ.

జోగిణి. వై. వి. 1. ఒకానొక స్త్రీదేవత; "సీ. జోగిణిఁగొనరి దైయుకవెట్టిపలుకపైపారెలు వోయించిసరముచూచి." ఉ, హరి. 3, అ.—2. పోరితే*. "వ జ్వరకాంతియగుటముస్నాకజోగిణి చేయింటి." ఈ. ౮, అ.

జోగు. దే. వి. 1. భిక్షము; 2. జనులెక్కుపోయుడియోడ. "మ. ముఁగ్రంపుటకంటిబిన్నఁజోరయర్ జోగెక్కమాధ్వ మహా, వనధింబుప్పాడిదీవికర్ మధుకరవ్యాపారులేరిఁద, ద్వవకర్పూర పటంబులందుకొనిపెద్దర్ గోరకవ్యాప్యహామో, హనముక్తావళిఁదార్చి వీరఱుగుగాడ్పులాడితీటించిరే." వసు. 3, అ. "వ. మార్గాం ముందుకొండప్రక్కంజెక్కకదలి మొగయుక్కలిం దగులువడిన జోగునుంబోలెనెదురుపడవమరలంబఱవలేక చీకాకుపడియున్న వాఁడు." కాశీ. ౨, అ.

జోగురాలు. దే. వి. (జోగు+అలు.) భిక్షుకురాలు.

జోజో. దే అవ్య. పసిబిడ్డలనుజోకొట్టుమనెడు దీవన. "క. జోజోకమలదళేక్షణ, జోజోమృగరాజమధ్యజోజోకృష్ణా, జోజోపల్లవకరపద, జోజోపూర్ణేందువదనజోజోయనుచుర్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

జోటి. వై వి. ఆఁడుది, ఇంతి. "ఉ. చూడకచూచుమాటిక్కసతి జోటిదికేల్వరికింపనొక్కచే." పాంచా. 3, అ.

జోటిక. వై. వి ——వై.—— "ఉ. కాడిచరించుచున్న మానవుల్, జోటికశైరిశానునొకసుందరియయ్యెమహాద్భుతంబుగర్." ౨, అ. (స్వార్థమునకప్రత్యయము.)

జోటికత్తియ. వై. వి. చెలికత్తియ. (రూ జోటికత్తె.)

జోటిపని. దవ్. వి. (జోడు+పని.) మిథునకృత్యము.

జోడగి. దే వి. మిక్కిలి వేగముగా పరుగెత్తెడు వేఁటకుక్క. "క. దాడిమెయిదీనివెంబడిఁ, గూడకాదింజాగిలములుమిందర మేయా, జోడంగివేసిముందఱ, లేడియుగేడియుజనంగలేదదు సైనర్." పు ౨, అ.

జోడగించు. దే స క్రి జోడననడతో నడిపించు. "గీ ఎవ యుఁగడుజోడగించి క్రోలిసహయంబు, తనదువతంబునేలపైఁదాఁకి నటుల, నోరిలోఁగాల్లువెళ్లెడునోయనంగఁ, గంచుమించుగదరతి క్రిక్కదలఁగదల" పా ౧, అ.

జోడన. దే. వి అశ్వగతివిశేషము. (చూ.) ధోరితము. "సీ. జోడనలకొంకజోడుగానేరకవేల్పురాయనితేజివెల్లనయ్యె" ఉ, రా. ౧, అ.

జోడమ్ము. వై. వి. (జోడు+అమ్ము.) చేయమ్ము "సీ. దివెదారు కొమ్ముతోఁ లంకత్తియుజోడమ్ము మెడమీఁదిమొగలాకుగొడుగుఁదనర." అము. ౬, అ

జోడాలు. వై. వి బ. నతివిశేషము*.

జోడించు వై స. క్రి. జతచేయు, చేర్చు. "శా. దక్షుం డవ్వాఁడిలరామభారతకథల్ జోడింపభాభాకృతిర్." రాఘ. ౧, అ.

జోడింపు. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము*. (చూ. అరగింపు.)

జోడు. యు. దే వి. కవచము. "క ఓడకృతుగామరాదుల, కోడకృథివజలధఁగదివనొండెవ్వఁడుసీ, జోడుజగంబులమాటం, జోడుభవక్కరుణమనువఁజూడుమహాత్మా." రామా. 3, అ. (ఇదియు సమాసమునకు నుదాహరణము.)—వై జత*; "ఎ, గీ వారలిరువురుబాల్యభావము నఁజేసి, కయఁసపాన్నభోజన సమయములను, శాస్త్రపఠనాదివిద్యాప్రసంగములను,జోడువాయక యుండురువేడుకలర." బ్ర. ౫, అ. "కన్నఁగవతొమురజోడు తెలుంగుదార్చె." ఉ, హరి. ౫, అ.—చెప్పులజత. విశ. సమానము*.

జోడుకోడియ. దవ్. విశ. 1. సమానుఁడు, సమానము; "ఎ, గీ. జాలువాగట్టుతోడి, జోడుకోడియలెవ్వటిమేడగములు." రామా. ౧, అ.—2. సఖ. (రూ. జోడుకోడె. సమానుఁడనుటకు—"అతఁడు నీజోడుకోడె." వై. 3, అ—కేళయనుటకు—"సరాసమయమునజోడుకోడె." పా. ౨, అ)

జోడువేల్పులరిక్క. దవ్. వి. మిథునశక్రము.

జోణఁగి. దే. వి జోడంగియొక్కరూపాంతరము

జోత. దే. వి. నమస్కారము. "జోతలుసేటభాసురకర్వహారుసకు." రుక్మాం. ౧, అ. (రూ. జోతము.)

జోతాము. దే. వి.——వై.——(జోతముయొక్కరూపాంతరము)

జోతి. వై. వి. 1. కాంతి; "రాతిరియెమీఁదుజోతియుండెడు నాడు." కళాం. ౨, అ.—2. దీపము*. "ద. భవకాంబుజభాజన

రాజనాయకటిం, చిరకుసుమాస్త్రరాశియును(జక్కనిచెందొవజోరి నిల్పియు, నవ్వనితకు(జాల్గిరాబడినిన్నైది." కళా. 3, ఆ.

జోదు. వై. వి. యుద్ధముచేయువంటు, యోధుడు.

జోనంగి, జోగంగి. దే. వి. ఒక జాతిమనిషి.

జోనడ. దే. వి. జోదనయొక్క రూపాంతరము. (ఇందు వర్ణవ్యత్యయము.)

జోబిల్లి. దే. వి. వి. నమస్కారము. "రగడ. ఘనకనకపీఠాచల గురుదాద్రిహీర, గాఢమురవధునకునతిజోబిల్లి." (ఇక్కడ నతిశబ్దమునకు నమస్కారార్థము) పాండు. ౪, ఆ.

జోరావరి. దే వి. బలాత్కారము. (ఇది తెనుగుదేశముల యందును వాడబడుచున్నది.)

జోరు. దే. వి. 1. కురియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. జోరునదుందుభుల్ మొరసె(బువ్వులవానలుపర్షమంగలన్ జోరునవెల్లిగా(గురిసె." కళా 3, ఆ.—2. బలము, బలాత్కారము.

జోజోకుంగా. దే. వి. (జోజు + జోగా) ఒకదిక్కున ఉండ, పదుపుకు.

జోజు. దే. వి. ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. జోజోగా.)

జోల దే. వి బిడ్డల నిద్దురపుచ్చునప్పుడు పాడెడుపాట. "సీ. వేదాంతవేద్యు(డేయీశ్వరుండధరాధిపుడుద్ధాండకాంతలజోల(జొక్క." రామా. 3, అ

జోలి. దే. వి. 1. సంగతి, సంబంధము; (నాజోలికిరాకుము. జోలిమాలినపని.)—2. వృత్తాంతము. "గీ. అటులుజంబుమాలి దిటమంగయునదూలి, నరగ(జోర(గూలిజమునిప్రోలి, కేగినట్టి జోలియంచిమెపరుఠాలి(, దెలుపనాడుగ్రంచిదీవితేడు." అశ్వ. ము, కాం.

జోలియ. దే. వి. జోలి.

జోలె. దే. వి. చౌకపుగుడ్డ నాలుగంచులును కలకలగా(జేర్చి ముడివేసికట్టి దేనిని వ్రేలవేసికొనెదునది. (జోలియయొక్క రూపాంతరము.)

జోవ. దే వి. జోలయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. గానముల్, జోవలువాడ(జల్ల(దరుచున్ వడి(దర్పితరజ్జుపాణియై." పండి. వై. ౧, ఆ.

జోసి. వై. వి. జోస్యుడు.

జోస్యము. వై. వి. జ్యోతిశ్శాస్త్రము

జోస్యుడు. వై. వి. జోస్యమునెఱిగినవాడు, జ్యోతిషికుండు. "గీ. వలయు(బ్రాహ్మణకోటి దక్షుధూకల్పములనేకకోటి, తారకంబులుతిథులునువారములును, జోస్యతేగిందినవినేలును వ్రత్తైర, కీల ముంగలిపనికినిద్దిలమునకు." భార. అను. ౪, ఆ.

జోహారు. దే. వి. జోహారుయొక్క రూపాంతరము.

జోహారువు. దే. వి. జోహారుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. అత(డుమురలకు(జోహారువనుచు మ్రొక్క." వై. ౭, ఆ.

జౌ.

జౌకు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలి మెత్తగిల్లు. (కట్టుకట్టిగద్దజారినది.)— వి. బురద. (జొవుకుయొక్క రూపాంతరము.)

జౌజెవ్వు. దే. వి. 1. పాయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "శరసంధానముతోనెకాన్పియుదుముల్ జౌజవ్వునంటాలే." సాన. ౪, ఆ.—2. త్రెంపుటయందగు ననుకరణము. "ఉ. ఇవ్విధి(యాని సైనికసమృద్ధినహింద్రధరాగడంబుతో, జవ్వనగుర్గింగ." పర. ౪, ఆ. (జౌకెళవ్వుయొక్క రూపాంతరము.)

జౌరు. దే. స. క్రి. 1. కొట్టు; "ద్వి. వాల్లంటకెల్లంటువైచిరచ్చిన చెయ్వులదయల్లుకొనునాటి సౌరుజౌరు." విజ. 3, ఆ.—2. చేతులతో నుప్పచేసియిత్తు. (జేవురుయొక్క రూపాంతరము.)

ఝ.

ఝ. ఒక యక్షరము.

ఝంకరించు. సం. అ. క్రి. ఝంకారముచేయు.

ఝంకారము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెదరొద.

ఝంకృతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఝంకారము.

ఝంఝ. సం. వి అ. స్త్రీ 1. వానగాలి, 2. ధ్వని విశేషము.

ఝంప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 కెంపెతాళము, 2. దూకుడు.

ఝకటము. సం. వి. అ పుం. కేగడము.

ఝట. సం. వి. అ. స్త్రీ. నేలయుసిరికి.

ఝరము. సం. వి. అ. పుం. సెలయేఱు, నిర్ఘరము. (ఇది ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును)

ఝరసి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. చేతిరాసి.

ఝరి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. సెలయేఱు. (రూ. ఝూరి; 2. తేళ్లపుట్ట)

ఝర్ఝరము. సం. వి అ. పుం 1. కయిముడియనువాద్యవిశేషము; 2. మణిదోవవిశేషము; 3. నదవిశేషము, 4. కలియుగము.

ఝర్ఝరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఝర్ఝరము, కయిముడి.

ఝల్లరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉడుక; పెద్దడోలువంటి వాద్యవిశేషము. (అనిగొందఱు.) 2. జాలరు; 3. సీటిమడి. (రూ. ఝూల్లరి.)

ఝష. సం. వి. అ. స్త్రీ. టింకీ. అ. పుం. ము. 1. చేప; 2. మొసలి; 3. అడవి.

ఝషకేతుడు. సం. వి. ఉ. పుం. మన్మథుడు, మీనుకేతనము వేటి.

ఝా.

ఝాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. కాఱడవి 3. పొదరిల్లు; 4. చీపురుకట్ట.

ఝాటలము. సం. వి. అ. పుం. మొక్కపుచెట్టు.

ఝాటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మొక్కపుచెట్టు; 2. పొదరిల్లు.

ఝాబుకము సం. వి. అ. పుం. సన్నపు ఆకులచెక్కీ.

ఝి.

ఝింటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లగోరంటి; 2. తెల్లగోరంటి. ముళుగోరంటి. (అనిగొందఱు.)

ఝిల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఈలపురుగు; 2. ఈలపురుగుకూత; 3. ఎండతగిరి, 4. తుడిచెదుగుడ్డ.

ఝిల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.——పై.——.

క్షు.

క్షురక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈలపురుగు, ఝిల్లి.

ట.

ట. ఒక యక్షరము.

టంకకము. సం. వి. అ. పుం. వెండినాణెము.

టంకణము. సం. వి. అ. న. వెలిగారము.

టంకము. ఉభ. వై. వి. పదియారుడబ్బులబంగారునాణెము, దీనారము*. "మేలిగాకేమిటంకాలజాళేములెన్ని." కాశీ. ౭, అ.- సం. అ. పుం, న. 1. వెలిగారము; 2. గడ్డపార; 3. కల్లువెలఁగ. పుం. 1. కాసెయులి; 2. కత్తి; 3. కత్తియొఱ; 4. కోపము. (ఇది అకారాంత స్త్రీలింగమైనప్పుడు పిక్క- అర్థము.)

టంకరించు. సం. స. క్రి. టం అని నారిని మ్రోయించు. "క. హుంకరించుచు నహంకరించుచు ధనుర్గుణంబులు టంకరించుచు." భాగ. ౮, స్కం.

టంకవాటు. దృ. వి. (టంకము+వాటు.) ఒకానొక బంగారు నాణెము. "ద్వి. కీఁటలుతలగడల్ బిరుదులు టంక, వాటులకొప్పరల్ వాద్యఘోషములు." రా. కిష్కిం, కాం.

టంకసాల. వై. వి. (టంకము+శాల.) నాణెముల ముద్రించెడు చోటు.

టంకసాలవాటు. దృ. వి. టంకవాటు. "గీ. వాదమొనరించి గెలిచికవ్వంబుఁదెలుపు, వానినిబిఱుసుల్ల్వలుఁబోనిటంక, శాలవాటులునించియాస్థానిఁగట్టఁ, గాఱసర్పముగతి వ్రేలుజారెఁజూచి." ఆము. ౨, అ.

టంకారము. సం. వి. అ. పుం 1. వింటినారియొక్క-ధ్వని, 2. ఆశ్చర్యము, 3. ప్రసిద్ధి.

టంకు. దే. విశే. 1. నాగరికతకలవాఁడు, 2. డాంబికుఁడు. (చూ. పిరంగుఁడు.)

టంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వింటినారియొక్క-ధ్వని, టంకారము.

టంగు. దే. వి. టంగువాలు.

టంగువాలు. దే. వి. గుఱ్ఱములమీఁదిగంత జాలుక విగఁగట్టెడు వాలు.

టకటొంకు. దే. విశే. కుత్సితము. (చూ పిరంగుఁడు.)

టక్కరి. వై. విశే. (టక్కు+అరి.) మోసగాఁడు, మోసకత్తె.

టక్కరికాఁడు. వై. విశే. మోసగాఁడు. "గీ. ఓరిటక్కరికాఁడ యిటుయొక్కజలేని, కలదరేటికిమురనిక్కముగనిపుడు." అద్భు. ము. కాం. (స్వార్థముగలవాఁడు.)

టక్కియము. దే. వి. ధ్వజము, టక్కము. (ఇట్లుకొందఱు వ్రాసియున్నారు. (దీనికి తగిన ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

టక్కు. వై. వి. మోసము*.

టక్కుబాజీతనము. వై. వి. టక్కరితనము.

టక్కులాఁడి. దృ. విశే. (టక్కులు+ఆఁడి.) టక్కులుచేయునది. (ఆఁడుది.)

టక్కులాఁడు. దృ.విశే. (టక్కులు+ఆఁడు.) టక్కులుచేయువాఁడు.

టక్కెము. దే. వి. టక్కియముయొక్క-రూపాంతరము.

టపా, టపాలు. హిం. వి. అంచె.

టపాకాయ. దే. వి. బాణసంచాభేదము.

టలాయించు. దే. క్రి. అటునిటు తిరుఁగు. (చూ. తప్పు)

టస్సా. హిం. వి. కిరి, అచ్చు.

టా.

టాకనా, టంగనా. హిం. వి. మట్టసపుగుఱ్ఱము.

టాకు. దే. వి. 1. ఉంగరము మొదలగునది జారిరాకుండ బంగారులోనగువానితో చేసినదిగానెడు సన్నని పొదా ఉంగరము; 2. టీక. "ఉదిరి బంగరుబవ్రిటాకులసర్పులదంబుమీఁదుతిన్నెలు" శకుం. ౪, అ.

టాటోటు. దే. వి. మోసము, కపటము.

టాటోటుకాఁడు. దే. విశే మోసగాఁడు.

టాపు. అం. వి. పైభాగము.

టాలాటోలితనము. గ్రా. వి. టక్కరితనము.

టి.

టిక్కము. వై. వి. వెన్నముక క్రిందిచోటు, ముడ్డిపూస.

టికెట్టు. అం. వి. రైలు అధికారులు ప్రయాణమునకిచ్చు కట్టుచీటి.

టిట్టిభకము. సం. వి. అ. పుం. లకుముకిపిట్ట.

టిప్పణము సం వి. అ. పుం. టీకకు టీక.

టిడ్డి. దే వి. మొసెడు జంతువు.

టీ.

టీక. సం. వి అ. స్త్రీ. అర్థవివరణము.

టీకము. దే. వి. ఒరగల్లు. (చూ. ఊడుఁగ్రోవి.)

టీకా. దే. వి. 1. ఒకదినుసు పతకము; 2. స్ఫోటకము పొడిపించుట.

టీకు. దే. వి. నడచుటయందలి నిక్కు-.

టీచరు. అం. వి. ఉపాధ్యాయుఁడు.

టీపు. దే. వి. కుంచినదనడికకు పూలగాఁగట్టినధనము.

టూ.

టూకి. దే. వి. సంగ్రహము.

టూకించు. దే. స. క్రి. సంగ్రహించు.

టె.

టెంక. దే. వి. 1. ఎండినమామిడియారుగాయలోని విత్తు; 2. మామిడికాయలోని విత్తు.

టెంకణము. దే. వి. నమస్కృతి. "రగడ. ధామమ్ము-కరిఁదల గానుజగతి, కవ్వరునమఁజెట్టెదనరి టెంకణములు." హంస. ౪, అ.

టెంకాయ. దే. వి. (టెంక+కాయ.) నారికేళఫలము.

టెంకాయచెట్టు. దే. వి. నారికేళము*.

టెంకి. దే. ఽ. 1. స్థానము; 2. కాటుకలకు [illegible]

టెంకియ. దే. వి. టెంకి.

టెంకె. దే. వి. సూదిగవాఁడు బిళ్లమునకెనుము సూది. (టెంకియ యొక్క రూపాంతరము.)

టెక్కా. దే. వి. దొకరిబిల్లాయ. "గాజుకట్టునకువేరుల టెక్కాయు." అను. ౬, అ.

టెక్కియము. దే. వి. టెక్కము.

టెక్కు. దే. వి. యౌవనాదులవలనఁగలుగు గర్వచేష్ట. "ఎ, గీ. టెక్కువలుగేరఁగలుకల టెక్కుజార." చంద్ర.

టెక్కులాఁడి. దే. విణ. (టెక్కులు+ఆఁడి.) టెక్కులుగలది (ఆఁడుది.) ఉ, రా. ౪, అ.

టెక్కులాఁడు. దే. విణ. (టెక్కులు+అఁడు.) టెక్కు గల వాఁడు.

టెక్కువ. దే. వి. టెక్కు. "ఎ, గీ. అళులకెలందుదోడుసేద గుమమెలఁగు, నధిపునకుఁబాలుసున్నిటియాఁడులిడ్డ, యదిరి మక్కువఁదెక్కువనవిరతంబు, నురమునుండింప యతఁడుతన్నుతద రింప." కళా. ౭, అ.

టెక్కెపుగాము. దస్. వి. (టెక్కెము+గాము.) కేతుగ్రహము.

టెక్కెము. దే. వి. ధ్వజము. (టెక్కియముయొక్క రూపాంతరము.)

టే.

టేంకణము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

టేఁకి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

టేఁకు. దే. వి. తేఁకు, క్రకచపత్రము.

టేఁకుదీవి. దస్. వి. శాకద్వీపము.

టేపు. అం. వి. నాడా.

టేవు. దే. వి. మంచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. లాభ్యస నైరిదర్పముగెలాస్యకయాతలిగొన్నచేతులన్, భావభవారిపాతము అంటిపరాక్రమకేళిఁగోరిరిన్, టేవునమండియున్న మణిటెక్కె ముహాలినయట్లు సంగరం, బేవలనైనఁ గలుగనియన్ హరుఁడొం డొకమోదమంటిరి." ఉ, హరి. ౫, అ.

టై.

టైము. అం. వి. కాలము.

టైలరు. అం. వి కుట్టుపనివాఁడు, దర్జీ.

టో.

టోకు. దే. వి 1. మొత్తము; 2. కిట్టు భుజముతో భుజముతాఁకించుట. "మ. లేగాడ్పుపా, దనజోదులన్ తగపామువేయుటకుఁగాం తాకంటెటోకియ్యఁగన్." చంద్ర.

టోపి. దే. వి. పట్టుతోనగువానితో నేర్పఱచిన కిరీటము. "ఉ. జలుఁ గుమ్మెనాళతంతుర్ప్రచేలముతోఁజగురాజటోపితో." రా, వి. ౫, అ.

టోలా. హిం. వి. గుంపు.

టోలి. హిం. వి. సైనలో ఎనిమిదవ భాగము.

ఠ.

ఠ. ఒక యక్షరము.

ఠంగుఠంగు. దే. వి. అయుధము లొకటితో నొకటి తాఁకునప్పుడు కలిగెడు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. ఖంగుఖంగు.)

ఠక్కుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మోసకాఁడు.

ఠక్కురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

ఠలాయించు. హిం. క్రి. అటునిటు తిరుగు.

ఠవఠవ. దే. వి. క్రమము. "క. దివిజనరుహబాంధవపైం, భవ సం ఘంబెంతదప్పదగలేకరుగున్, భువనంతదప్పనేమును, దవఠవలే కరుగుమమపాటపాటిసదలన్." సా. ౧, అ.—అర్థాంతి. (అని కొందఱు.)

ఠవణించు. దే. ప్ర. ఠవణిల్లఁజేయు, కావించు, "క. ఠవణింతు నాకృశ్రీభా, గవతచరిత్రంబుపరమకల్యాణము, దృఢభవనం బుఁజతుర్థక, భువనమహారత్నసూత్రముగఁదగు ఠరణిన్." పాండు. ౧, అ.

ఠవణిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవర్తిల్లు, "సీ. ఎవ్వఁడుఠవణిల్లు నెల్లజీవులయందుఁబూనలలోనున్న బొందుపోలె." కాశీ. ౫, అ.—2. ఒప్పు. "సీ. శ్రీపాదములఁబైఁడిచిఱుగజ్జియలతోఁ ఠవణిల్లుగండపెండారములర" కాశీ. 3, అ.

ఠవర. దే. విణ నేర్పరి. "క. కొమ్మపయిఁబఁకిపాతము, నెమ్మెయివెలి పుదువిదలయేఁచెదవకటా, కమ్మఁగనవాతుచక్కెర, కమ్మగమాటాడు ఠవరకలకఁఠవరా." విజ. 3,

ఠవళి. దే. వి. మోసము, కపటము. "క. బంతిమొగంబులరక్కసుఁ, డెంతయువైరంబుఠవళియేఱుపడంగన్." అచ్చ. అర. కాం.

ఠవళికాఁడు. దే. విణ. మోసకాఁడు. "క. అటులున్నఠవళికానిన్, దటుకునఁబొడఁగాంచి." అచ్చ. యు, కాం.

ఠవిణ. దే వి. ఠవణయొక్క రూపాంతరము. "సీ. గ్రహరాజరథము ఘంగల జయాంకంబుగా డాకొల్పువప్రంపుఠవిణయనఁగ" భాను. 3, అ.

ఠా.

ఠాకురు. హై. వి. గ్రా. 1. దేవత; 2. అధిపతి*; 3. తంద్రి*; 4. గురువు*. (ఇది వాడుకలోనిది)

ఠాణా. హిం. వి. కావలితండు, కావలిస్థలము.

ఠాయము. హై. వి. గ్రా. ఠాయియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. ప్రమథయుక్తముహూర్తపునఁబాడవిపంచిధరించికేలనం, భ్రమమునఁ తంత్రిమీటుచుఁదిరంబుగఠాయము చేసియొక్కరా, గముతగవాల పించిముభగస్వరజాతులువేఱువేఱుగా, సమరఁగఁబాడెఁ దక్కరమ ణుఁడొనవదారుఖలంబరింపఁగన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ఠాయి. హై. వి. గ్రా. స్వరస్థాయి. "ఉ. ఠాయియు, స్థిరస్ఫురితంబుమమ్మయనఁదేనియ లొల్కెడిజిల్లుపాటలోఁ, దరుణిపవంచి మీటె." ఉ, రా. ౬, అ.

ఠావు. హై. వి. గ్రా. స్థానము*. "క. ఈవిధమునవాపోవము, గోవిందుఁడుజాచిరుణగొనఠాఁగంగా, గోవర్ధనాద్రిఁదొల్లిటి, ఠావున నిడి మహిమతో విడంబించుటయున్." వి. పు. 2, అ.

టి.

టింగణా. దే. విణ. 1. బాలుఁడు, "గీ. టంగరియొయ్యాయులు మంతటింగణాళ్ళు, తిత్వనిర్ణయావాదంబులరమెసిలు." అము. ౪, ఆ.—2. పాటివాఁడు.

టికానా. హిం. వి. ఆశ్రయము, గతి.

టీ.

టీవి. దే. వి. వైభవము. "సీ. టీవియుఁదేజఁబాడియుమగఁటిమిఁ దాల్మివడిఁగర్వనుడి వానికడిఁదిమేలు." అచ్చ. యు, కాం.

టే.

టేవ. దే. వి. 1. ఒప్పిదము; "మ. తనదుర్వారతరప్రతాపశిఖ చేతంబుటుపరాహితా, వనిరాట్పుటఘనపాళిఁ గానితేవణావన్నెగా వించుసొ, రనిజశ్రీకరకీర్తిదర్పణము శ్రీరంగక్షమానాథనం, దన తన్నంబగువేంకటాద్రి జయపద్మాదర్శనార్థంబుగన్." రామా. ౧, ఆ.—2. విధము. "మన్నగరియొప్పుబలభిన్నగరిటేవన్." సాన. ౫, ఆ.

టో.

టోలా. దే. వి. తెగ, సమూహము.

డ.

డ. ఒక యక్షరము.

డంక. దే. విణ. దిట. "గీ. కొంకులేనివెతలఁగుందెడిముగుదల, డంకతనముమీఱజంకులేక, బింకముసఁగలంచెదింకనెన్నఁడుమీకు, వంకగల్గదోటుడింకతొల్ల." నీలా. ౩, ఆ.

డంకా. వై. వి. డక్కయొక్క రూపాంతరము.

డంగు. దే. అ. క్రి. దంగుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. డంచే.)

డంగురము. దే వి. చర్మవాద్యవిశేషము

డంచే. దే. ప్ర. దంచేయొక్క రూపాంతరము. "డంచుదుమేకు ధృష్టరివృథంబుల." కాశీ. ౭, ఆ.

డంబము. వై. వి. 1. స్థితికిమించినవేషము*; 2. ప్రతిష్ఠ*. (చూ. డంబు.)

డంబరము. సం. వి. అ. పుం. విజృంభణము. "సీ. వాగ్డంబరము సఁగైవారంబుచేసితిరగుదువారధ్పతిరవ్వమునకీవు." కాశీ. ౪, ఆ.

డంబు. వై. వి. 1. కపటము; "పంచచామరము. నరాదుఁడీ ధృగంబు డంబునన్ వసంబులోనఁగ నరా." ఉ, రా. ౧, ఆ 2. స్థితికిమించినవేషము*; "ద్వి. తనడంబుతప్పకధనికులయిండ్ల, కనుపుచఁజనివారికనురాగమొదవ, తిత్తమ్రొక్కులు మ్రొక్క." హరిశ్చ. ౨, భా.—3. కాంతి*; (చూ. క్రొత్తదము.)—4. గర్వము*; "మ. మీరినాతమ్ముఁడుమీనుదిగ్విజయముల్ చేయంగడాయన్ గడిన్, బ్రతిపక్షప్రకరంబు డంబుమెయిఁగప్పంబొప్పనంపకయు, కతమూడంగలరే నరేశ్వరశిరోగర్వంబు సర్వంబుఁబో, పితృమీనాన వరప్రసాదమున మీపెంపెల్లెడన్ మెల్లఁగన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—5. ప్రతిష్ఠ*; "ద్వి. వరుఁడుడంబునకుజన్నముచేసెనని, వర నాథకైకసనముసదుఃఖించు." భాగ. ౬, స్కం.—6. విధము.* "సీ. తనదివ్యమకుటంబు తనడంబునసంత మణిసంతతద్యోతము హిమఁగాంచ." ఉ, రా. ౧, ఆ.—విణ, అధికము*. "క. డంబు గఁబంచమహాశ, బ్దంబులుమ్రోయఁగ." రా. ౮,కాం.

డక్కా. వై. వి. వాద్యవిశేషము, ఢక్కా.

డక్కీ. వై. వి. డక్క, డమరుకు. (అని కొందఱు.)

డక్కు. దే. అ. క్రి. డక్కుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. అక్కట మందభాగ్యనకునట్టికనూథివరత్నమెవ్విధిన్, డక్కెను." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

డక్కోను. దే. అ. క్రి. దక్కొనుయొక్క రూపాంతరము.

డగర. దే. వి. పిశాచము. "గీ. మగుతగాదురజుఱపెనుడగరగాని." కళా. ౩, ఆ.—విణ. గండు. 'ఎ, గీ. చొక్కముగఁబాటపాడు నాక్కొక్కచోట, డగరికోయిలలెల్లఁజొట్టతీకమయ." ఉ, రా. ౭, ఆ.

డగరము. దే. వి. కీడు. "గీ. కలనివారికినెంతటికీడువచ్చె నేనిఁదొలఁగించుచారితనకగుసేయు, పెదఁగుఁజెఱుపఁడజయుదిరి మదఁచువాఁడు, తనకుడగరఁబుచెఱుచుచెంతటిధరంబు." ఉ. హరి. ౫, ఆ. (చూ. దగరము.)

డగ్గర. దే. వి. దగరయొక్క రూపాంతరము.

డగ్గఱ. దే. వి. విణ. దగ్గఱయొక్క రూపాంతరము. "చ. అతినిష్ఠుర ఘోర విశాల దండతో, దనములుచేయుచున్ జనునిడగ్గఱకుంగొని పోయిదూత." భల్లా. ౩, ఆ.

డగ్గఱించే. దే. అ. క్రి. దగ్గఱించుయొక్క రూపాంతరము. "వాని కింగాలనుడగ్గఱించె." ఉ, రా ౩, ఆ.

డగ్గఱు. దే. అ. క్రి. దగ్గఱుయొక్క రూపాంతరము. "క. వెఱ చఱచివెగడుపడిని, వెవ్వఱఁగందుచుఁగురుబలంబువిరుఱకనిద, గఱ కంతసంతఁజూడఁగ, ముఱకనదీసుతుఁడు దాఁకినుద్భటభంగిన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. "సీ. యజ్ఞంబుఁజూడరమ్మనివేఁడుకొనివారిఁ గదలింపనేఁడుడగఱుటదలిచి." జై. ౮, ఆ. (చూ. దగ్గఱ.)

డగ్గు. దే. అ. క్రి. వి దగ్గుయొక్క రూపాంతరము.

డగ్గుత్తిక. దే వి. (డక్కు+ఉత్తిక) గద్గదస్వరము, గాద్గద్యము "మ. అనిడగుత్తికతో మహాభయముతోనాకంపితాంగంబుతో." భాగ. ౧౦, స్కం, పూ.

డజను. ఆం. వి. పండ్రెండు డజన్ బాకీ. చాలదిబ్బలు.

డప్పి. దే. వి. దప్పియొక్క రూపాంతరము. (క్రమమునకు —"వ. నీవ్రక్కడుడురంబువచ్చిడప్పిరి, ఇంకమరలుటలెస్స, అనిపలికిన నప్పతిత్రకయిట్లనియె. గీ. నాకుడప్పియొక్కడిదిమనంబుధర్మ చరణపంకజాసక్తమైకరము ధర్మి, నలరుచున్నదికతులకునన్యమెట్టి, దియునుధర్మమెధర్మకంశ్రయమెకా." భార. అర. ౭, ఆ.)

డప్పు. దే. వి. తప్పెట, తమ్మటము

డబడబ. దే. వి. అనుకృతి "సీ. పాలనాడురాముఁడైలూతంపుఁ దలక్కఁ గొట్టినడబడబల్ గట్టుపడియె." చమ. ౨, ఆ.

డబ్బఱ. దే. వి. దబ్బఱయొక్క రూపాంతరము. "గీ. డబ్బఱలు, పలుక్కవారికడ్డంబుకలదె." కాశీ. ౪, ఆ.

డబ్బా. దే. వి. ఉపాహిందులోనగునవి యుంచుకొనెడు లోలు పెట్టె.

డబ్బాటు. దే. క్రి. విణ. అవ్య. అకస్మాత్తుగా. "క. ఒకఁడాఁడ జండునీవీ, డబడబ్బాటరుగుదెంచుటయు." భార. శాం. ౩, ఆ. (ఒకానొకఁడు డబ్బాటుపైనని ప్రయోగించియున్నాఁడు. అది విచార్యము.)

డబ్బాటుసాకిరి. ద్వి. విణ. ప్రసంగవశమునవచ్చి యిల్లాలక్క ములు తెలిసికొనిన సాక్షి, యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు.

డబ్బి. దే. వి. బరణి.

డబ్బు. యు. దే. స. క్రి. బొంకాడు. (వాఁడొకడబ్బుడబ్బెను.) వి. 1. బొంకు; 2. రెండుదుగ్గానులరాగినాణెము; 3. ధనము; 4. ఒకానొకకుకవృచ్ఛేదము. (చూ. గబ్బులుఁడు.) విశే. బొంకు వది. "ఇవి మిక్కిలిడబ్బులునిలుకుడుచాలు." పర. ౫, అ.— గ్రా. దంబము*.

డబ్బుడుబ్బు. దే వి. అయుధము లోపటికోపొకటి తాఁకుచున్నపుడు కలిగెడు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. ఘంగుఖంగు.)

డబ్బర. దే. వి. 1. వెడల్పుపాటినోరుగల లోహపాత్రవిశేషము; 2. గిన్నె. (చూ. దబ్బర.)

డమరము. సం. వి. అ. పుం. కొల్లమొదలగు దేశోపద్రవము, పోరడి.

డమరుకము. సం. వి అ. పుం. డమరువుయొక్క రూపాంతరము.

డమరుగము. గ్రా. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

డమరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. డమరుగము; 2. చమత్కారము.

డమాయి. గ్రా. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

డమారము. గ్రా. వి. డమాయి.

డమాను. హిం. వి. తెలిధాప.

డమ్మను. దే. అ. క్రి. (డం+అను) దేప్పు.

డమ్మారము. గ్రా వి. డమారముయొక్క రూపాంతరము.

డయనము. సం. వి. అ. న. 1. దాలకాదుల క్రీడాశకటము; 2. పక్షిగతి.

డయ్యు. దే. అ. క్రి. 1. బలహీనమగు, బడలు. "ఇంచుకసేపు పోరులకాడయ్యుటతప్పె." భార. భీష్మ. 3, అ.—2. కృశించు "ఎ, గీ. వీమిగానంతయయ్యెనిట్లుడయ్యగుదను, ఛాయదబ్బి యుండ." సం. "అయం త్వాం శకునిః ప్రావివర్ణం హరి ణమ్ కృశమ్." భార సభా. ౨, అ.

డలాయతు. హిం. వి. విర్లబంద్రాతు.

డల్లి. హిం. వి. ముద్ద.

డవాలీ. హిం. వి బం టొ తు విర్లతగిలించుపట్ట.

డవిణ. దే. వి. డంకా.

డవువు. సం. వి. ఉ. పుం. గజేవిష్ణువ.

డా.

డా°. దే. విశే. ఎడమ, సవ్యము. (డాకడ, డాకన్ను, డామూఁపు ము.)

డాంబికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రజాలాదిమాయలు చేయువాఁడు.

డాఁకొను. దే. అ. క్రి దాఁకొనుయొక్క రూపాంతరము. (ప్ర. డాఁగాలు.)

డాఁగనమ్రుచ్చులు. దే. వి. బ. డాఁగురుమూఁతలు. "సీ. తన దాడికరి డాఁగుననుకిలికిలకొంత్ర కడనడాఁగనమ్రుచ్చులాడ నేర్చు." రా, వి. ౨, అ. (రూ. డాఁగనమ్రుచ్చిల్లు. "క. అచ్చిన్నిచెలువడాఁగన, మ్రుచ్చిల్లనుజాల్లు గంటములయాటలు మేల్, మచ్చులనుగచ్చకాయలు, నచ్చనగంబ్లాడుకరివయనల్గల కోడలా." పాంచా. ౧, అ.) (డాఁగనమ్రుచ్చులయొక్క రూపాంతరము.)

డాఁగిలిమూఁతలు. దే. వి. బ. డాఁగురుమూఁతలు. (డాఁగిలి మూఁతలుయొక్క రూపాంతరము.)

డాఁగిలిమ్రుచ్చులు. దే. వి. బ.——గ్రా.——"సీ. డాఁగిలి మ్రుచ్చులాటలు గచ్చకాయలు వెన్నెలకుప్పలు తన్నుబిళ్ల." కాశీ. 3, అ (డాఁగిలిమ్రుచ్చులుయొక్క రూపాంతరము.)

డాఁగు. దే. అ. క్రి. దాఁగుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. డాఁచు.)

డాఁగుడుమూఁతలు. దే. వి బ. (చూ. డాఁగురుమూఁతలు.) చమ. ౧, అ.

డాఁగురించు. దే. ప్రే. 1. దాఁచు; "ఉ. ఏమటుపోకారిమది నేర్పడమాగ డాఁగురించెనో, యిప్పటికిందుఁబోయిరొ నరేంద్ర యెఱుంగను." భార. సౌ. ౧, అ.—2. వంచించు. "గీ. అతివ మొఱఁగి మగఁడుఁబతిడాఁగురిఁచి భామయుఁదిరుగుదురు." హరి. ఉ. ౯, అ. (దాఁగురించుయొక్క రూపాంతరము)

డాఁగురింత. దే. వి. 1. డాఁగురించుట, 2. బ. డాఁగురు మూఁతలు. "చ. డాఁగురిం, తలువారితోడనాడుదురుతద్వన వీథులయందు గోపికల్." హరి. పూ. ౮, అ. (దాఁగురింత యొక్క రూపాంతరము.)

డాఁగురుమూఁతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. పైఁడిమెట్టిక లెక్క పైకెగిచేఁతగల్లంద డాఁగురుమూఁతలాడియాడి." య. 3, అ. (డాఁగురుమూఁతలుయొక్క రూపాంతరము.)

డాఁచు. దే. ప్రే. దాఁచుయొక్క రూపాంతరము. "వృకోదరుం డొకండతఱిఁజొచ్చి దోర్బలముడాఁపకపోరెను." భార. భీష్మ. ౨, అ.

డాఁపు. దే. ప్రే. దాఁపుయొక్క రూపాంతరము.

డాక. దే. వి. 1. విజృంభణము; "అత్తొలితొలిడాకవెలది." అము. ౪, అ.—2. శౌర్యము. "క. లగ్గలకునట్లుకోటకు, దగ్గఱు తనమొనలనెల్లడాకఁదఱిమి." ప్రభా. ౫, అ.

డాకడ. దవ్య. వి. 1. ఎడమపార్శ్వము; 2. ఉత్తరపుదిక్కు.

డాకలి. దే. వి. దాకలియొక్క రూపాంతరము.

డాకల్లు. దే. వి దాకల్లుయొక్క రూపాంతరము.

డాకిని. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పిశాచస్త్రీ.

డాకురు. దే. స. క్రి. (గాల్లు) తెలగిలవేయు.

డాకొను. దే. అ. క్రి. దాకొనుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. డాగనుచుఁబల్లజాండభాండంబునిండి." భాను. 3, అ. (ప్ర. డాగాలు.)

డాక్టరు. ఆం. వి. పెద్ద వైద్యుఁడు, పండితుఁడు.

డాగు. దే. వి. 1. మచ్చ; "సీ. గాఢవాలికసంగ్రహముఁ జైనేడును వీడాగువాఁడువాడివిలాసి." వసు. 3, అ.—2. వాఁత; "చ. విరహిజనమ్ములన్ మరుఁడుమేఁపులడాగులువేయఁబూనిని, వ్యాఘ్రుణ నిజప్రతాపశిఖఁగ్రాఁచ గఁగ్రాఁగు శలాకలోయనన్, ధరపయి నెల్లెడన్ దరులదట్టములై చిగురాకుకొంపముల్, నిరుపమలీలఁజొప్పేదరుతీరుఁగొంటెమిటారిపూపులన్." చంద్ర.—3. మలిన.

డాత్యూహము. సం వి. అ. పుం. చేఁదుఁగలచేప.

డాపల. దే. వి. ఎడమభాగము. "క. పటుకరములమీఁదిడా, పటిగావలపటికినరభాగమునకును, పటికఁజద లనద పెళను కృటతయుమునకిదనుఁగండుక క్రీడగతిన్." భార. ద్రో. ౪, అ.

డాపలించు. దే. అ. క్రి. ప్రదక్షిణముగు. "క. అరయుదము గానియిప్డో, హారమునకునుడాపలించియరదము(బోవి, క్షురశది." భార. విరా. ౪, ౨.

డాప్రు. దే. వి విగ. దాప్రుయొక్కరూపాంతరము. "కర్ణబిందుల రుచిధారాధళ్యముఁ డాప్రునసల్లవఁబొంచి." వసు. ౩, అ.

డాప్రురము. దే. వి. విగ. దాప్రురముయొక్కరూపాంతరము.

డాబ. దే వి 1. పక్షివిశేషము; "మూలనందులనుండిమూల్లుడా బలక్రందు" చంద్రా. ౨, అ.—2. కొందిమువలె పనికొనెడు కొలువట్టె.

డాబా. దే వి. బోడిమిద్దె.

డాబు. యు. దే. వి. దినుసులవట్టీ. వై. డంబము, అతిశయపు మాటలు.

డామరము. సం. వి. అ. పుం. 1. డమరముయొక్కరూపాంతరము; "వ. తదీయదేశముల్, తలఁకాయుందురోగభయతస్కర డామరవరిశంబులై." భార. ఆది. ౭, అ. (గ్రంథములయందు డాంబరమని కనఁబడుచున్నదిగాని దానికి అకరమేమియుఁ గానఁబడలేదు)—2. శివోక్తతంత్రవిశేషము.

డాయి. దే. వి. దాయియొక్క రూపాంతరము.

డాయు. దే. అ క్రి. దాయుయొక్కరూపాంతరము.

డాలించు. వై. స. క్రి. డాలువాలుపూను.

డాలు. యు. దే వి. 1. కాంతి; 2. టెక్కెము. వై. డాలు వాలు.

డాలుకాఁడు. దే. విగ. డాలువాలుచేతఁ బట్టినవాఁడు

డాలువాలు. దే. వి. డాలు, కేడెము.

డావరడంగి. దే వి. దేవతాకము?

డి.

డింకవేయు. దే. అ. క్రి. దెప్పు. "కడపెఁగాదుప్పులడింకవేసి నెలుఁగుల్ గట్టెఁగాబులుల్." శా. ౧, అ.—డింకకొట్టురూపాంతరము.

డింకీలు. దే. వి. బ మల్లవిద్యావిశేషము

డింకు. దే. అ. క్రి. దెప్పు.

డింగరీఁడు. వై వి. 1. సేవకుఁడు; 2. భక్తుఁడు*. "వ. కట కటాశైలధారికనుంగులగు డింగరీలు దయాళువులుగావలవదే." అము. ౬, అ.

డింగరుఁడు సం. వి. అ. పుం. సేవకుఁడు.

డింగిల్లు. దే. వి. బ. సముపాక్రవిశేషము.

డించు. దే. ప్రే. దించుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. డిగు.)

డిండిమము. సం. వి. అ పుం. రాయడిగిడిగిడియను వాద్యవిశేషము.

డిండీరము. సం. వి. అ. పుం. ఫేనము, నురుగు.

డిందు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "అపాకలంబిలువోళ్ళగావాడ అందుడిందుఁబోదముగా." భార. అర. ౬, అ.—2. ఇంకు; "క. తొలువానలుకురియఁగఁద, జ్జలనివహముద్రైక్యవిధుని సంతప్తాంగం, బులయందుడిందెనొక్క, జ్వలనశిఖలడిందుజలధికలి అముఁగోలెగా." లక్ష్మి. ౨, అ.—3. క్రుంగు; "సీ. అతిరథ సాంద్రీసిన్యాసవిర్భరధరంబునవేలపాతాళమునకుడింద." మార్క. ౬, అ.—4. మ్రొగ్గు. "వ. తనయంగనమునంగలమాంసమెల్లఁజెట్టినను గపోతభాగము గడిందిగ డిందుచమనుంటెనత్తులగా." భార అర. 3, అ.—౫. అడఁగుట.

డిందుపడు. దే. అ. క్రి. 1. అడలు, కదలించు; "క. అనఁడు నతఁడుతనచిత్తం, బునఁదోఁచినవిధము ధర్మపుత్రునితోని, ట్లనిచెప్పనాతనికిఁబు, ట్టినయుత్తలపాటుకొంతడిందుపడంగా." భార. విరా. ౧, అ.—2. సమాధానపడు. "గీ. తొడిగిపట్టితూపుడొన రొనపైచిన, దనుకడిందుపడదుమనమునాకు." రామా. ౭, అ. (ప్రే. డిందుపఱచు.)

డిందుపాటు. దే. వి. ఉపశాంతి. "వ. అయ్యవస్థారంబునకు ...విమలనుడిందుపాటులేకుండిన." విక్ర. 3, అ.

డింపు. దే. వి. దింపుయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. పెద్దలచాలని చెలయునానతులఁ, దద్దయుడింపునఁదరలించుకొనుము." (ఇక్కడ డింపునగా అనఁగా దీనత్వముతోనని యర్థము.) భాగ. ౧౧, సం.

డింబము. సం. వి అ. పుం. 1. కల్లమొదలగు దేశోపద్రవము, 2. భయము; 3. పక్షిగ్రుడ్డు; 4. ఊపిరితిత్తుల ప్రక్కనుండెడు మాంసగోళము; 5. కడుపు నెడమ ప్రక్కనుండెడు మలాశయము.

డింభము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్ల, 2. గ్రుడ్డు

డింభుఁడు. సం. విగ. (అ. అ. అ.) 1 పెదికెఁదిరిగి పరుండినవాఁడు; (బిడ్డ.) 2. మూర్ఖుఁడు

డిగఁద్రావు. దే. అ. క్రి దిగు. (చూ. దిగఁద్రావు.)—స. క్రి) విడుచు. (చూ. డిగఁద్రావు.) (దిగఁద్రావుయొక్కరూపాంతరము.)

డిగఁబడు. దే. అ. క్రి దిగఁబడుయొక్కరూపాంతరము.

డిగనాడు. దే. స. క్రి. దిగనాడుయొక్కరూపాంతరము.

డిగనుఱుకు. దే. అ. క్రి. (డిగగా + ఉఱుకు.) దిగునట్లు దుముకు

డిగియ. వై. వి. డిగ్గియయొక్కరూపాంతరము. "క. తిరుగోకము నూయిలోటయుఁ, జెఱువుమడువులొందుకుంటచెలమపడియగా సెలబుగ్గవాఁగుదొనలల, వరిగుండమువాలవడిగియబావిదొరుల్లగా." హంస ౪, అ.

డిగు. దే. అ. క్రి. 1. దిగ్గు; "డిగకుఁడువాహనంబులుకదింది మగంటిమికోలుపోవ." భార. ద్రో. ౫, అ.—2. తగ్గు. "ఎ, గీ. బలంబునుతలంచా,డిగకవలవ్రజైఁబోరినాడియుబకంబు." మార్క. ౨, అ. (దిగుయొక్కరూపాంతరము.)

డిగుడు. దే. వి. దిగుడుయొక్కరూపాంతరము.

డిగువ. దే. వి. విగ. దిగువయొక్కరూపాంతరము. (క్రిందునకు.—"ద్వి. డిగువనున్నాఁడు." రా. యు, కాం.)

డిగ్గఁద్రావు. దే. అ. క్రి. దిగు. (చూ. దిగఁద్రావు.)—స. క్రి విడుచు. "గీ. మర్మభేదనలైనమార్గణంబులకోప, టించినిలుఁగలను డిగ్గఁద్రావి." భార, కర్ణ. ౧, అ. (డిగఁద్రావుయొక్కరూపాంతరము.)

డిగ్గదాఁటు. దే. అ. క్రి. డిగనుఱుకు. "క. అతం, డదడిగ్గదాటి ధైర్యా, స్పదమతి నధిపున్యకేరి పైకొంజనియుగా." భార. భీష్మ. ౨, అ. (అది—దానినుండియని యర్థము.)

డిగ్గన. దే. క్రి. క్రి. విగ. దిగ్గనయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. గద్దియడిఁగడిగ్గనడిగ్గనుఱికి." రా. యు, కాం.

డిగ్గనాడు. దే. స. క్రి. డిగనాడుయొక్కరూపాంతరము.

డిగ్గనుఱుకు. దే. అ. క్రి. డిగనుఱుకుయొక్కరూపాంతరము.

డిగ్గి. దే. వి. అగ్ని. (అ. త్ర.)

డిగ్గియ జై. వి. నడబావి. "సీ. అలరుసెజ్జపువ్వులకలరిమిఁజెల్వగుడిగ్గియలకరథూమములసల్లకొంది." భార. శాం. 3, అ.

డిగ్గు. దే. అ. క్రి. దిగు. "శరీయోద ప్రత్యూరంబుజాలై డిగ్గిన." ఉ. ౧, అ —వి. తక్కువ. "ఎ, గీ. ఒక్కరూపకానియొక్కఁడు డిగ్గును, గానరాదుముఖవికాసముషకు." విర్వ. ౧, అ. (దిగుయొక్క రూపాంతరము)

డిగ్గుడు. దే. వి. దిగుడుయొక్క రూపాంతరము.

డిగ్గుపడు. దన్వి. అ. క్రి (దిగు+పడు.) తక్కువపడు. "ఉ. నీయనంబుచే, గాలిమెకంగుతేనియొడికంబునుజిక్కులపోయగంబును, గొంలచెడంగుడిగ్గుపడునట్లుగఁజేసినదాగపుంబలి." హ. ౪, అ.

డిమము. సం. వి. అ. పుం. నాటకభేదము. (చూ. నాటకము.)

డిమ్మరి. దే. వి దిమ్మరియొక్క రూపాంతరము. "క. వనితలపురుషులయిమ్మఁలు, ట్టినయదితొవెల్లివిరి సెడిమ్మరితనము" భార. శాం. ౬, అ.

డిమ్మి. అం. వి ఒకవిధమైన దట్టపుకాగితము.

డిల్లపడు. దన్వి. అ. క్రి. (డిల్లము+పడు.) (భయాదులచే)సత్వహీనమగు. "తనువృద్ధతమూర్తిజలంబుఁదాల్చుచుడిల్లపడంగ." భార. విరా. ౨, అ.

డిల్లపాటు. దన్వి వి డిల్లపడుట.

డిల్లపోవు. దన్వి. అ. క్రి. (డిల్లము+పోవు.) డిల్లపడు. "ద్వి. అనిపల్కుగుండెజల్లనిడిల్లపోయి." హ. ౪, భా.

డిల్లము. దే విశ (భయాదులచే) సత్వహీనమైనది. "గీ. భీమునంతనుదాశ్రమఁజేరుమిడించి, ధర్మతనయుండుతాప్పెంబుధారలదిర, మేనుడిల్లంబుగాఁదేరి మీఁదవిడకుఁ, దనుచుఁ జదికిలఁబడుటయునచ్చ్యతుండు." భార. ద్రో. ౫, అ. "వ. అత్తరోదరియుల్లంబుడిల్లంబుగాఁదొడంగిన." (ఇక్కడ డిల్లమునకు ఉత్సాహహీనమైఁదని యర్థము.) ఉ, హరి. ౫, అ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. ఉదా. డిల్లపడు మొ.)

డిస్ట్రిక్టు. అం. వి జిల్లా, కలెక్టరు క్రిందనుండు దేశము.

డీ.

డీ. దే. అవ్య. తలతో పొడుచుట.

డీకు. దే. వి. ప్రేరణ. (చూ. డీకు.)

డీకొను. దే. అ. క్రి. 1. పురికొను; 2. కవియు. స. క్రి. ఎదిరించు. "ద్వి. నన్నుడీకొనకవేమగుడిపొమ్ము." రా. యు, కాం.— (ప్ర. డీకొలుపు.—పురికొలుపుట—"ద్వి. కరుణడీకొలిపిరఁగరుణమైఁగవిని." రా. యు, కాం.—కవియించుటకు.—"క. ఆయనమదిడీకొలుపరేఁ బ్యాకులమతిత్రు." హ. ౨, అ)

డీకోలు. దే. వి. డీకొను.

డీనము. సం. వి. అ. న. పిట్టయెగురుట.

డీలించు. దే. ప్ర. డీలఁజేయు, నదలించు. "గీ. నగముడీలించి బాహులుదిగవిడకఁగ." విర్వ. ౪, అ.

డీలు. దే. అ. క్రి. డిల్లపడు. (చూ. డీలు.) విశ. డిల్లము. (వానిమది డీలైపోయినది.)

డీలుపడు. దన్వి. అ. క్రి. డిల్లపడు.

డీలుపాటు. దన్వి. వి. డీలుపడుట. "డీలుపాటుప్రకటదైన్యంబుఁదోఁప." జై. ౭, అ.

డు.

డు. దే. అవ. బిందుపూర్వకమైన ప్రథమైకవచనమునందువచ్చు ఒకానొక ప్రత్యయము. (ఉదా. రాముఁడు, భీముఁడు. మొ.) మఱియు నిద క్రియలయందునువచ్చును. (ఉదా. మ్రొక్కుచున్నాఁడు, మ్రొక్కెఁడు, మ్రొక్కెఁడు మొ) ద్ర. ఇది అనంతరార్థకమునందుఁవచ్చును. (ఉదా. కొట్టుడును, తిట్టుడును మొ.)

డుంకు. దే. అ. క్రి. తగ్గు.

డుండుకము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగముకీ. విశ. దు. 1 అల్పుఁడు; 2. క్రూరుఁడు.

డుండుభము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుదలపాము.

డుక్కు. దే. అ. క్రి. ముణుఁగుపడు. "ఉ. అక్కటదిక్కులేనిరజతాచలమొక్కఁడువెల్లగించె వే, యొక్కఁడుఖంచెమేరు మఱియొక్కఁడుబంధ్యమువేలజాచె నోం, డొక్కఁడుకూపునోగదపెనుక్కనఁగ్రాంథము నంచునప్పరిన్, డుక్కనగల్లయోజవెనకడుకానవరత్నవిఘాతపొధముల్" చంద్రా. ౧, అ. "వ. కాలవలసుతప్పికాలుకడనుడుక్కుకాలుకలంబులును." చంద్రా. ౬, అ.

డుబుడక్క. దన్వి. వి. డుబుడక్కవాదివాద్యము. "ఉ. దాకటబిర్రుముబ్బుడుబుడక్క మెఱుంగుమెఱుంగుపట్టునం, జోఁకబలాకికానమిలిచుక్కలవామపురేకపద్మిలల్, కేకనరోజభేకము లకేముసమేలనుదిల్పుకుఁగా, జోకముపాగకుంబురఁగొచ్చెపహీకడుబుడక్కవాఁడనగ." చంద్రా. ౪, అ.

డుబుడుక్కవాఁడు. దన్వి. వి. వేషమువేసికొని డుబుడక్కను వాయించుచు మేలుకొల్పు దరిపెడి యొక జాతివిచ్చపువాఁడు. "ఎ, గీ. వచ్చెనటకొకడుబుడక్కవాఁడొకండు." హంస. ౨, అ.

డుయ్యు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. 1. దుయ్యుయొక్కరూపాంతరము. (బాణాదికమువాఁటి వెడలుటకు.—"క. అదియొక్కఅదాఁడినుప్పిపాతిన." హ్వ. ౪, అ.)

డుల్టుచ్చి. దే. అవ్య. యుద్ధమునకు పిలుచుటయందుపయోగింపఁబడునది.

డులడుల. దే. వి. దుల్లుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. డులడులమొక్కలడుల్పుకైపడిని." రా. యు, కాం.

డులుచు. దే ప్ర. డుల్లఁజేయు. (చూ. డుల్పు.)

డుల్లు. దే. అ. క్రి. 1. పడు; "గీ. రత్నకేతనములురాజతోఖరం, బులనరుచిరమంటపలునుబార్లు, బాణనిహతిఁదునిడిపడెఁగొరత్రుల చేటు, తెలుపడుల్లుచుఁక్కముబనుబోలె." భార విరా. ౫, అ. —2. ఊడు. "వ. గాండివియనునొక్కతపస్విశాపంబునఁబక్షంబులుడుల్లియతని యనుగ్రహంబునంగ్రమ్మఱవచ్చిన." భార. ఉద్యో. 3, అ.

డూ.

డూయు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. డూయుయొక్కరూపాంతరము.

డె.

డెందము. దే. వి. ఉల్లము, హృదయము.

డెక్క. దే. వి. పశువుల కాలిగిట్ట, ఖురము. "సీ. కతిపయక్ష్మాలత్ర ములయ్యెనీజన్నమునుడెక్కలక్కందమూలములకు." పాండు. ౫, ఆ.

డెక్కు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు, నివారించు.

డెక్కొను. దే. అ. క్రి. (డెక్క+కొను.) వెలకొను.

డెప్ప. దే వి కొండమీఁదిసమమైనచోటు, నెత్తము.

డెప్పరము. దే. వి. ఆపద. "క. ముందటియుత్పాతములకు, డెం దంబులనోర్చియిప్పటికిఁబాయఁగలే, కిందుండఁగమనకిప్డు, డిక్కందనకఁగరానిడిఁదిడెప్పరమొందెన్." హరి. పూ. ౬, ఆ. "కొండమీఁదిచెండోవకు డెప్పరమేమియులేదు." (ఇక్కడ ఆపద లనఁగా చలనము అని యర్థము.) ఉ, హరి. ౫, ఆ.—విశే. 1. అశక్యము; "అతనిందెగఁజూచుటగోరకాఁచబట్టికానుటగోరితి విస్ఫధముడెప్పరమెంతయు." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. దుస్స హము "ఎ, గీ. డెప్పరంబుగాఁగడెబ్బదికరములు, నినిచెరామచం ద్రునకుదామేన." రా. యు, కాం. (దీనికి సందర్భానుసారముగా అసాధ్యము దుర్లభము మొదలగు అర్థములును గలుగును.) (దెప్ప రముయొక్కరూపాంతరము.)

డెప్పరించు. దే. అ. క్రి. అశక్యమగు.

డెప్పు. దే. స. క్రి. దెప్పుయొక్కరూపాంతరము.

డెబ్బండ్రు. తద్భ. స. డెబ్బదిమంది. (డెబ్బదికి మహద్వాచకస్యర్థక రూపము.)

డెబ్బది. తద్భ. స. (ఏడు+పది.) ఏడుపదులు, సప్తతి.

డే.

డేఁగుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. జయఘంటిక, జేగంట.

డేక్చా. హిం. వి. పెద్ద వంటపాత్ర.

డేగ. దే. వి సాధారణపు పక్షులను జిందెబులోనగు స్వల్పమృగ ములను వేఁటాడెడు ఒకదినుసుపక్షి, శ్యేనము. (దీని భేదములు అనేకములు, చూ. అబుజా.)

డేగాట. దే. వి. (డేగ+ఆట.) పెండ్లి అయిదవనాడు సమీపబం ధువులు పెండ్లికొడుకును, పెండ్లికూఁతును మూఁపులమీఁద నెత్తుకొని వారిచే పూలలు పూర్పించు డేగలవలె ఎగిరియాడెడు ఆట.

డేరా. దే. వి. గుడారము. "ఎ, గీ. అభినవశృంగారగౌరవమునఁ, జాలఁదవరారెజేరాపజారమునను." రసి. 3, ఆ.

డై.

డైరీ. ఇంగ్లి. అం. వి. దినచర్య.

డొ.

డొంక. దే. వి. 1. నడిచి పల్లముగానేర్పడినకాలిదారి; 2. పొద; "సీ. పాలచేరులుపట్టితూలింపలబిమిసీద్చుకానిడొంకలఁదూఁటి చుట్టఁబెట్టు." పాన్. ౪, ఆ.—3. కోన. "వ. కరిసరకరేణుతులు వంపుగుంపులెడి యట్టుటవడిరిట్టలగుచిట్టల సంకటంబులగుడొం కలును." పాన్. ౪, ఆ.

డొంకు. దే. అ. క్రి. 1. ఇంకు; "ఉ. వెల్లువమించిపడనీ, కెల్లనుపెనడొంకఁగొలనివెనఁగెడుదంద, ఫుల్లారవిందములశ్రీయు, పల్లవపదములతోఁచెనాశ్చర్యముగాన్." నిరన్. 3, ఆ.—2. ఎం ... సమీరకంఋబిలిఁదటిను బడొంకన్." శా. కిష్కిం, కాం.—3. అడఁగు "చరచిత్రవిలాసచుఁడంద్రికడొంకి." పాన్. 3, ఆ.—వి. వంకర. "ద్వి. గూనుడొంకులుదీఱ." రా. అ, కాం.

డొంకెన. దే. వి. వంకర అలుఁగుగల యీఁటె. "వ. అయ్యె ర్పుదరుగాంధారకుమారులు నయ్యలావంతుంబోదిని వెలికట్టెల వాట్ల డొంకెనలపోట్లనొప్పించిన." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "కుం టెలడొంకెనలంగటార్లబల్ కత్తులవత్తలంబులను." కళా. ౮, ఆ.

డొంగ. దే. వి. దొంగయొక్కరూపాంతరము. "గీ. డొంగవలె వచ్చియిక్కడడొంగిసావదేమయా." వైజయంతీవిలాసము.

డొంగు. దే. అ. క్రి దాఁగు (దొంగుయొక్కరూపాంతరము.) వి. చెట్టులోనితొఱ్ఱ.

డొకారము. దే. వి. లోను, అంతరాళము. (చూ. డొకారము సాచు.)

డొకారముసాచు. దే అ. క్రి. (డొకారము+చాచు.) లోనగు, లోపడు, "ద. వరబలభీకరంబగుచుపారకముద్ధతిఁగాంచి వజ్రియై, పురివరణంబుమూడుజగముల్ గయికొన్న మహాభయం బునన్, గరికరిమానియొక్కట డొకారముసాచ్చుకులాద్రులోయ నన్, నిరుపమశీలసాధములనేకములుల్లసిలున్ బురంబునన్." చంద్రా. ౧, ఆ.

డొక్క. దే. వి. 1. ఒడలిమొముకలచోఁడు, కంకాళము; కడుపు (అనికాందము.) 2. టెంకాయబొండ్లపుచెక్క

డొక్కబుఱ్ఱ. దే వి లేఁగపాటిపడిన తాటికాయ.

డొక్కరము వై వి మల్లబంధవిశేషము. "గీ. కరవరాసమఁజో చ్చిడొక్కరముపాత్తి." ఉ, హరి. 3, ఆ.

డొక్కు. దే. అ. క్రి. ముదియు. విశే. ముదిసినది.

డొగరు. దే వి 1. అపరాధము; 2. నింద

డొప్ప దే. వి. దొప్పయొక్కరూపాంతరము. "ఎ. గీ. డొప్ప చెళ్ళలునగోగివండులునుగలిగి." వై. ౭, ఆ.

డొలుచు. దే. ప్రే. డొల్లఁజేయు. (రూ. డొల్చు. "సీ. కల్పించి యాఁబండికలుడొల్చెనత్యరో కంబునను డియాకమలగర్భుఁ, దది డొల్లిగిరివిష్టపాంతరంబులుదాఁటి క్రమముతో భూమిదక్రమున ప్రాఁక." కాశీ. ౧, ఆ.)

డొల్ల. దే. వి. చేటవలె మూసుప్రక్కలయందు అడ్డుపలకగల బల్లలోనగునది బుట్ట. (అనికాందము.)

డొల్లు. దే. అ. క్రి. 1. పొర్లు, (దొర్లుయొక్కరూపాంతరము.) (రూ. డొలుచు.)—2. పడు. "క. విందునితలయిల, వైడొల్లఁగ నెబఁ దిత్రుధల్లత్రహారిన్." భార. ద్రో. 3, ఆ.

డో.

డోఁకు. దే. అ. క్రి. ఓకిలించు. స. క్రి. గడ్డిలోనగుదాని నెడు రుగాఁజెక్కు. (ఈ యర్థమందు ఇది దోఁకుయొక్కరూపాంత రము.) వి. ఓకిలింత.

డోఁగియాడు. దే. అ. క్రి. (డోఁగి+ఆడు.) దోఁగాడు. "సీ. కొమరొప్పఁదనఁదానకూర్పుండఁగానేర్పునాడకాడకడోఁగి యాడనేర్చు." చంద్రా. ౨, ఆ. (రూ. డోఁగాడు.)

డోఁగు. దే. అ. క్రి. దోఁగుయొక్కరూపాంతరము.

డోకడా. దే వి. నూలుకపోలు.

డోరము. సం. వి. అ. న. చేతఁగట్టుకొనెడు వ్రతసూత్రము తోరము.

డోరములు. దే. వి. బ. కత్తిమీఁదిధారలు.

డోరియా. హిం. వి దార.

డోల సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. డోలి; 2. తొట్ల; 3 పిలిచెట్టు అ పుం. ము. అభినయహస్తవిశేషము.

డోలనము. సం. వి. అ. న. ఊఁచుట, ఊఁపు.

డోలాబ్జము. సం. వి అ. న. కలువపువ్వు.

డోలి. వై వి ఉయ్యాలవంటి అందలము, డోల.

డోలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ.——వై ——

డోలు. వై వి. చర్మవాద్యవిశేషము. "సీ. భేరులుడోల్లుతప్పెటలు కాహళులుపిల్లఁగ్రోవులుతుడుములుతిమిలమెఱయ" అచ్చ. యు, కాం

డోసు అం. వి. ఔషధపరిమాణము, మద్యపానము.

డోసుగాఁడు. అం. వి. త్రాఁగుబోతు.

డౌ.

డౌలు, డవులు. దే వి. మదింపు, రీతి.

డ్రై.

డ్రెస్సరు. అం. వి. సహాయవైద్యుఁడు.

ఢ.

ఢ. ఒక యక్షరము.

ఢక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ యశఃపటహము, డంకా.

ఢక్కాముక్కి. హిం. వి. సంకటము, ఇబ్బంది

ఢమామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దమాయి.

ఢా.

ఢాలము. సం. వి. అ. న డాలువాలు, ఫలకము.

ఢు.

ఢుండి. సం. వి. ఇ. పుం. గణేశుఁడు

ఢులి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుతాఁబేలు, కమఠి (చూ. డులి.)

ఢో.

ఢోలము. సం వి. అ. పుం. డోలు

ణ.

ణ. ఒక యక్షరము.

త.

త. ఒక యక్షరము. దే. అవ కులవాచకముగు స్త్రీ ప్రత్యయము. (దాత, ప్రేత మొ.)

తంకర. దే. వి. తుచ్ఛధాన్యము.

తంగు. దే. వి. టంగుయొక్క రూపాంతరము.

తంగువాలు. దే. వి. టంగువాలుయొక్క రూపాంతరము.

తంగెడు. దే. వి. తంగేడుయొక్క రూపాంతరము.

తంగేడు. దే. వి. గోత్రణి.

తంట. దే. వి. 1. కలహము; 2. దాడి, 3. శ్రమము; 4. అబ్బ. 5. మోసము. "ఉ. ఒంటిగయాదిభూసురుల బట్టిరి ఠక్కులు తోలుభూమిని, క్రంటియునీవలెఁగాదవరు గ్రామణి చేయఁదొరలి బిచ్చవాఁడ, గంటికివచ్చునోక్క తలకంటికిమేను సగంబొసంగఁడే, తంటలకేమి సుచ్చుకడదారుణదారుణుఁ గొంతెఱుంగుదు గా." చంద్రా. 3, ఆ.

తంటా. దే. వి. తంటయొక్క రూపాంతరము.

తంటియము. దే. వి తంటెముకే

తంటెము. దే. వి. ప్రపున్నాటముకే (తంటియముయొక్క రూపాంతరము.)

తండకము. సం వి. అ. పుం. 1. మిద్దెటింటికి అడ్డముగావేసెడు దంతె; 2. వృత్తవిశేషము.

తండసము. ఉభ. దే. వి. మంగలవాఁడు వెంట్రుక తీయఁ బెట్టెడు పాధనము, కుటిలిక. (ఒకానొక నిఘంటువునందు తంటస మని వ్రాయఁబడియున్నది)—సం. వి. అ. పుం కమ్మరకొలిమి.

తండా. వై. క. 1. లంబాడీలసమూహము*; 2. తరలివింపిన గోనెలసమూహము*.

తండిరి. దే వి. తండ్రికి మొదటిరూపము. "ఎ, గీ అనిన వారలిట్లు అనిరితండిరి దాశ్ర, వినియుపెనుకచేసి చనఁగనుని." భో. ౬, ఆ.

తండు. దే. స. క్రి. (ఇయ్యవలసిన ధనమును) పోయి అడుగు.

తండుగోల. దే. వి. (తండు+కోల.) చేఁపలఁబొడిచెడు చిల్లకోల, మండము. "సీ. చుంగులల్లాడుగోఁచులుతండుగోలలు పెట్టికాల్పిసమీఁలపుట్టికలును." పంచ వేం. ౧, ఆ.

తండురీణము. సం. వి అ. పుం. 1. కడుగునీరు; 2. పురుగు; 3. బొబ్బరలు.

తండులము. సం. వి అ. పుం. 1. బియ్యము; 2. వాయువిడంగముకే.

తండులీయము. సం. వి. అ. పుం. 1 ధాన్యము; 2. చిఱ్ఱికూర.

తండువు. సం వి ఉ. పుం. ఊ. స్త్రీ. త్రెడ్డుకాయ్య. ఉ. పుం. నందికేశ్వరుఁడు.

తండెలు. దే. వి. ఓడపెత్తనగాఁడు.

తండేలు. దే. వి. తండెలుయొక్క రూపాంతరము.

తండ్రి. దే. వి. అబ్బ, జనకుఁడు. (చూ. తలిరుచుకద.)

తండ్రితండ్రి. దే. వి. తాత, పితామహుఁడు.

తంతి. వై. వి. పిదిలోనగువానికివేసెడు ఉక్కుకమ్మి.

తంతియలు. దే. వి. బ. మెట్లు. "చ. అనిమిషకోటిదైత్యతతి పూత్రసుకుర్వకయుండఁదెల్పఁగా, వెనుకొనికోటతంతియలవెంబడి గాడికివచ్చినందనం, దనుఁగనసన్నచోఁబిదపదానిసమున్నతిఁజెప్ప నేటికా." భద్రా. ౧, ఆ.

తంతు. యు. దే. క. ఉత్సవవిశేషము. వై. ఉభయార్థసాధకమైన ఉపాయము.

తంతుకాష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. సాలెవాని నాడె; 2. నూలు వడికెడు కదురు.

తంతుకీటము. సం. వి. అ. పుం. పట్టుపురుగు.

తంతునాగము. సం. వి. అ. పుం. సర్పాకారమైన జలజంతువిశేషము, నెగడు.

తంతుసాధనము. సం. వి. అ. పుం. సాలెపురుగు.

తంతుభము. సం. వి. అ. పుం. సర్షపము, ఆవాలు.

తంతువాయము. సం. వి. అ. పుం. తంతుసాధనము.

తంతువాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సాలెవాఁడు.

తంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నూలిపోఁగు; 2. తంతుసాగము

తంతెలు. దే. వి. బ. తంతియలుయొక్క రూపాంతరము.

తంత్రకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) క్రొత్తది. (వస్త్రము.)

తంత్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఉభయార్థసాధకమైన ఉపాయము; 2. స్వరాష్ట్రచింత, 3 వ్యాకరణశాస్త్రము; 4. కుటుంబవ్యాపారము; 5. ఉత్తమమైన ఔషధము; 6. సిద్ధాంతము, 7. ప్రధానము; 8. మగ్గము, నూలిపడుగు, (అసికాండము.) 9. పరివారము; 10. ఒకానొక వేదశాఖ; 11. హేతువు; 12. ఇట్లు చేయఁదగినదనుట.

తంత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తంతి; 2. తిప్పతీఁగ; 3 నరము.

తందనము వై. వి. మాటిమాటికి తానశబ్దపూర్వకముగాచేసెడు రాగాలాపము. "ద. జగడపుఁగూటికస్త్రసుకృపారెకుఁగోరుమవిరి వారికిన్, దగిలెడుతందనాలజడధారి" శశా. 3, ఆ.

తందర. వై. వి. తూఁగు, కునికిపాటు, తంద్ర.

తంద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ——వై.——

తంద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ——వై ——

తంపర. దే. వి. తామరగుంపు, మందము. "తామరతంపర."

తంపి. దే. వి. 1. దాలిగుంట; 2. కలహము.

తంబ దే. వి. ఒకానొకతీఁగ, తంబి.

తంబళ. దే. వి. శివార్చనచేసి బ్రతికెడుజాతి. (తంబళవాఁడు, తంబళది.)

తంబళి. దే. వి. (తంబళ+ఇ.) తంబళవాఁడు. "ఎ, గీ. పెల్లెమూపుదఁగాలెమోఁచి బిల్వపత్రి, మటిదూపార్తిదీపముఁబెట్టుచుండెఁ, బొందువలయేకమునిమాపుపూజసేయఁ, గ్రొత్తకాణాచితంబళివాత్తుగాని యు." హంస. ౧, ఆ.

తంబి. దే. వి. తమ్ముఁడు. (ఇది వాత్సల్యసంబోధనమునందు వాడఁబడును.)

తంబుగ. దే. వి. పెద్ద నిడుపుగానుండెడు చెంబు.

తంబురా. ద్వి. వి. (తంతి+బుర్ర) పాటపాడువారు శ్రుతికైయుంచుకొనెడు తంత్రీవాద్యవిశేషము. "ఉ. తంబురమీఁటి వేదోక్తె తానములెంతయువిస్తరించిరా, గంబుపరత్తఁగాలుగరఁగగాఁబలుమోడు బల్లవింపగ, యుద్దంబుజనీవునోవాకులా గ్రహింపఁదగదంబు పాడిరా, గ్రాంబులకెల్ల జనించెకథలన్ దలపాంచిరిపైగాగ్ర బుల్." ఉ, రా. ౬, ఆ (చూ. తంబురా.)

తకరారు. హిం. వి. వివాదము.

తకతక. దే. వి. తొకమునందగు ధ్వన్యనుకరణము.

తకపికలాడు. దే. అ. క్రి. (తకపికలు+ఆడు.) ఇట్టట్టుచలించు "వకరత్నపుఁబావలబొట్టుమెరుమునందకపికలాడ." శశాం. ४, ఆ.

తకావి. హిం. వి. సేద్యముచేయుటకై సహాయముగా నియ్యఁబడు సొమ్ము.

తక్కటి. దే. వి. మూఁడుముఖములుగల దీపారాత్రికపుతట్టు.

తక్కరి. వై. విశే. (తక్కు+అరి.) టక్కరి. "వ. కోకకంబు తక్కుతక్కరి క్రియంబునవస్లునియుల్లంబుపల్లవింపంజేసియని." వై. ౯, ఆ.

తక్కిడి. వై. వి. మోసము*. (చూ. తక్కిడిగాఁడు.)

తక్కిడికాఁడు. వై. విశే. మోసగాఁడు. "క. ఉక్కడఁగవలతేఁడు ఆఁ, దక్కుసఁగమఁ ద్రాయి నన్నిటకుఁదెచ్చినవల్, తక్కిడికాఁడెవ్వఁడికి, చిక్కనిమగతనముఁ దెల్పనిచ్చితిగాదే." అచ్చ. సుం, కాం.

తక్కిలి. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు.

తక్కు. యు. దే. అ. క్రి. తప్పు. "వ. ఉత్తరమందక్కఁబాండవేయవంశవధూజనంబులకు గర్భంబులేకయుండె." భార. సౌ. ౨, ఆ.—స. క్రి. విడుచు "ధర్మమందక్కటకోర్వఁజాలుదునె." భార. భీష్మ 3, ఆ.—వి. మిగులు. విశే. ఇతరము. "గీ. అట్టి గర్భంబునిలుపుతక్కిన్నిగర్భ, ములనుభవదస్త్రమునదగ్ధములుగఁ జేయుము." భార సౌ. ౨, ఆ.—వై అ. క్రి. టక్కుచేయు. (చూ. టక్కు అనుసర్గము నుదాహరణము.) ("ద్వి. పెద్దఁద యాళ్ళతెయున్నితక్కులుగాక." విష్ణు. ఉ. ४, ఆ. ఇక్కడ ఇది సకర్మకము)—వి టక్కు. "ద్వి. సక్క, తక్కులుదీవట్టితానంబులును, గొలుపత్రమాయెడ." పారిజా. ౧, భా. (ఈ యర్థమందు ఇది టక్కుయొక్క రూపాంతరము.)

తక్కుడు. దే. వి. తక్కుట. "విషయంబుతక్కుడస్థైర్యముఁదేత యున్న." విర్వ ४, అ (ఇక్కడ తక్కుట అనియె యుండ నొప్పును.) అయినను ప్రతులయందిట్లు కానఁబడుచున్నది.

తక్కులాఁడి. ద్వి. విశే. (తక్కులు+ఆఁడి.) టక్కులాఁడి.

తక్కులాఁడు. ద్వి. విశే. (తక్కులు+ఆఁడు) టక్కులాఁడు.

తక్కువపడు. ద్వి. అ. క్రి. కొఱఁతపడు.

తక్కువపాటు. ద్వి. వి. కొఱఁతపాటు. "ఉ. అట్టులైనన్, తక్కువపాటులేకప్రమదంబునదేవపదంబుఁగొందురున్." భార. అర. ౬, ఆ.

తక్కె. యు. దే. వి. రెండుచిప్పలయత్తు. వై. తక్కెడ.

తక్కెడ. వై. వి. 1. పేములకట్టలుగుచ్చి వ్రేలవేసినత్రాసు; (చూ. కుడక.) 2. తక్కిలి.

తక్కువ. దే. విశే. అల్పము.

తక్కల వై. వి. తక్కిలి.

తక్కెడ. వై. వి ——వై ——(తక్కడయొక్క రూపాంతరము.)

తక్కెల. వై వి.——వై ——(తక్కలయొక్క రూపాంతరము.)

తక్కొను. దే అ. క్రి. (తల+కొను.) పూనుకొను. "నరుఁడు తక్కొనసేర్చునె తమ్ముఁ ద్రుంచ్చులకు." భార. ఆది. ४, ఆ. (చూ. ఉంకు)

తక్కోలకము. సం. వి అ. న. తక్కోలపుచెట్టు, తక్కోలఫలము. (అపకాండము.)

తక్తు. హిం. వి. సింహాసనము.

తక్రము. సం. వి. అ. న. పాలికపాలునీళ్లుచేర్చినమజ్జిగ.

తక్రాటము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుచిలికెడుకవ్వము.

తక్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక సర్పరాజు; 2. వడ్లవాఁడు.

తక్షణము. సం. వి. అ. న. (మాను) చెక్కుట.

తక్షణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మానుచెక్కెడుసాధనము, బాడిస.

తక్షుఁడు. సం. వి. న. పుం. తక్షుఁడు, వడ్లవాఁడు.

తగటి. దే. విa. (తగటు+ఇ.) జరిగల. (చూ. తగటి.) "ఉ. చలి రుంగైదుపురాయఁడధ్వగులపై దండెత్తిలేగాలిచె, త్రులచేఁ బంపిన పందుటాకుతగటి బాబుల్కనుంగొంచుఁదం, తలుగావారికిఁజై త్రుఁ దిమ్మబురుపాదటీలు మత్కాలతా, వలయుల్ వాలెదగుం బగుల్లుఁ గలిగావారక్షులీరక్షులన్." చంద్ర (చూ. జరాకము.)

తగటు. దే. వి. జరిగ. "గీ. తగటుఁజీరలుతళతళంపుడుక్కుఁదోడ తులు." అచ్చ. బాల, కాం.

తగడు. దే. వి. బంగారులోఁజసువానితేకు. "శా. ఆలికాంగిపెన్న పటియు, తళతళమనుకుందనంపుఁదగడుండెగడున్." పాండు. 3, ఆ.

తగరము. ఉభ. వై. వి. లోహవిశేషము. సం. అ. పుం. 1. పొట్టేలు, 2. నందివర్ధనము *.

తగరు. వై. వి. పొట్టేలు

తగరురవుతు. వై వి అగ్ని.

తగవరి. దే. వి (తగవు+అరి.) న్యాయ ప్రాల. "శా. భగవంతుఁడు గోవిందుఁడు, జగతింబెడవానివసనశాబింపంగాఁ, దగవరులులేమి దుర్జను, లెంచియుపాపాఘుజనులనేఁచెదరకటా." భాగ ౧, స్కం.

తగవు. దే. వి. 1. తగుట, "శా. కమునమ్మియుదికియునవె, కొడుకు నమ్మిమును మతిలి వికళతకాదె, యెవ్వనైవనుబుద్ధిపొనిపి, తదవి కనుఁగొనఁగవలయుఁదగవుతగమియున్." భార. శాం. ౨, ఆ.—2. న్యాయము. "గీ చేటుగాలమైనఁ జెట్టమాటలునెత్తి, గాసి నెరువువటికర్తములున, దగవులల్లలోఁచుఁదగియేమినవియవి, నీవు నెఱునమనసిశ్చయించు." సం. "అనయోనయసంగాశః." భార. ఉద్యో. ౨, అ.—3. ధనాదినిమిత్తమైన జగడము; 4. పెండ్లప్పుడు పెండ్లికూఁతునకు తల్లిదండ్రులిచ్చెడు బహుమానము. విశే. తగినది, యుక్తము. "శా. ఆసుఁబగదీర్పులయిత్తోయిఁ, దగవగునీనెత్తుకతిత్రాళ్ళట." భార. స్త్రీ. ౨, అ. (చూ. ఇహిహి.)

తగవుగోరి. దే. విa. (తగవు+కోరి.) సంధిచేయువాఁడు. "వ. తగవుగోరియుంబోలెఁ బొడఁజెట్టుచు." కవి. ౪, అ.

తగాదా. హిం. వి. వ్యాజ్యము, తగవు.

తగిరిస. దే. వి. తంటము, త్రపుహ్మాటము *.

తగు. దే. అ. క్రి. యుక్తమగు.

తగుకత్తి. దన్వ. వి. పొదనకు ఉపయుక్తమైన ఆయుధవిశేషము.

తగులఁగట్టు. దే. స. క్రి. (తగులన్+కట్టు.) తగిలించు.

తగులఁబడు. దన్వ. అ. క్రి. (తగులన్+పడు.) తగులు, చిక్కు. (పావర్థమున పడు.)

తగులఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (తగులన్+పెట్టు.) 1. తగిలించు; 2. కాల్చు.

తగులము. దే వి. 1. ఆసక్తి; "శా. మగలదఁడువనుండుతతము, తగులముపాటింపరెట్టిగగులంభైనన్, మగుడలయుదఁదలనదఁగున్, తగవువిడిచియడిచివదరు ధైర్యముపేర్మిన్." భార. విరా. ౨, అ.—2. అడ్డపాటు. "చ. ఎదుటకమున్నమింటిపైఁజనేతగులం బునలేమిమూతన్, వెదలెడుబోఁగపోరటునల్పందముఅడ్డమునద్దవానిపై, యుడియుఁజవోప్పఁబాతెడురవిందులతట్టువులండితండ్లదప్పడుగతిప్రేమ్మొసరెవగలు భూరిభయంకరగర్జలత్తతిన్." అను. ౪, అ.

తగులాటకత్తె. దన్వ. వి. (తగులాటము+కత్తె.) తగులాటముగల ఆఁడుది.

తగులాటము. దే. వి. (తగులు+ఆట.) తగులు, బంధము. (ఇది పోరాటము మారాటమువంటిది.)

తగులు. దే. అ. క్రి. 1. చిక్కు; (పుస్తకమంతయు వెదకితిని అవదమొక్కడ నాకు తగులలేదు.)—2. పట్టు; (ఆ ఇల్లుకట్టుటకు ఖర్చు ఏమి తగిలెను?)—3. తాఁకు; (గడపతగిలి తల బొప్పికట్టినది.)—4. సక్తమగు; (అందు నాబుద్ధి తగులదు.)—5. అంటు; (నా కాలమున్న తగిలినది.)—6. పొసఁగు. (ఒక పనితగిలి ఊరికి వెళ్లితిని.) అం. ప్రే. తగుల్చు. (చూ. తందనము.)—స. క్రి. వెంబడించు. (వాఁడు నన్న తగిలినాఁడు విడువలేదు.)—వి. 1. ఆసక్తి; "గీ. ఎంతయోటువడిన సంతియఁజూడంబు, నందుఁదగులుఁజలమునతికయిల్లు." సం. "యథాయథాహి స్వ ప తిః పుమ్కాలేతైవజీయతే, తథాతథాస్య వైద్యాశేరాగో భూయోభి వర్ధతే." భార. అర. ౨, అ —2. అభిలాష, "ఒసిగెయుఁగవి తగులు." వి, పు. ౨, అ.—3. తగులాటము. "తల్లితగులాడి." కళా. ౪, అ.

తగులుకొను. దే. అ. క్రి. తగులుకొను. (ఆ సుడిసె తగులు కొన్నది)—స. క్రి. వలచు.

తగులుకోలు. దే. వి. తగులుకొనుట.

తగులుగొండి. దే విa. (విటుని) తగులుకొనునట్టిది.

తగులుచు. దే. ప్రే. తగులఁజేయు. (చూ. తగుల్చు.)

తగులుడు. దే. వి తగులుట. "శా. పానముజూదమువేఁటయు, మానినియును భూపతులకుమధురవినోదస్థానములనునైననగ, నైన విధమురక్కఁదగులుడావదదిచ్చున్." (తగులము అని అచ్చుప్రతులయందున్నది.) భార. శాం. 3, అ.

తగులుదల. దే. వి. తగులుడు.

తగులుబడి. దే. వి పట్టుబడి.

తగులువడు. దన్వ. అ. క్రి. (తగులు+పడు.) పట్టువడు, చిక్కు. "గీ. దశరథమహానరేంద్రనందనునిచేత, నతనువిక్రమధరుచేత మదిఁదలంచి, యామహీనాథనాగకన్యాలలామ, తగులువడెనవ్వ డేమిచోద్యంబొకలంద." రామా. ౪, అ.

తగులువాటు. దన్వ వి. తగులువడుట.

తగ్గు. దే. అ. క్రి. 1. తక్కువగు; 2. వెనుకకుఁదీయు; 3. తెగి పడు. "శా. తగ్గడుఁగారణముతేకవడఁబడితవసగల్." భార. ద్రో. ౪, అ —వి. 1. తక్కువ; 2. త్రివర్గమునందొకటియగుక్షయము. (చూ. త్రివర్గము)

తగ్గుదల. దే. వి. తక్కువ.

తచ్చన. దే. వి. 1. కపటము; "ద్వి. తచ్చనఁదయుయుంటఁదద్దినం బనుచు, మునుఅనునియమించిమదమెచ్చఁదెచ్చి." రా. అర, కాం.—2. పరిహాసము. (చూ. ఉబ్బురపోక.)

తచ్చనలాడు. దే. అ. క్రి. (తచ్చనలు+అడు.) పరిహాసము చేయు. "ద్వి. వరవస్త్రమండలోజ్జ్వలగళ్లరుచులు, దరహాసలక్ష్మితోఁదచ్చనలాడ." విష్ణు. పు. 3, అ.

తచ్చనసేయు. దన్వ. స. క్రి. (తచ్చన+చేయు.) పరిహసించు. "ఉ. వచ్చిపరయాలవక్రములబ్రాలెడుతుమ్మెదదొడ్డిమాడలన్ దచ్చనసేయుచున్." పాండు. ౧, అ.

తటకా. దే. వి. నిశ్చితత.

తటాకాపదం. వ్యు. అ. క్రి. శేషలుకళ్ళు. "ఉ. విక్షయాక్రాంత మనంబుతోడ ... తొలఁగానటెప్పుడయా, కాశింతముతో ధిలావడుటాపడియా చెఁగుమూరకేయరుగా." పా. ౨, ఆ.

తటాకాపాటు. వ్యు. వి. తటాకపుట.

తటతట. దే. వి. గుండెలదురుపాటలో నగువానియందవుగనుకరణము. "గ. తటతటగుండియలదరఁగ." వి.క్ర. ౭, ఆ. (మఱియు "తెక్కిలిలుతటతటగాటగానుమ." ప్ర.భా. 3, ఆ. "తటతట పెనుగాలివినరి." శేష. ౧, ఆ. తక్కినచోట్లను అర్థవిశేషములయం దిట్లేయుండునది.)

తటమట. దే. వి. మోసము. "గ. తప్పకనుచుంటివారికటమట లంతగా." ఇలాదేవియను. ౨, ఆ.—విం. 1. మోసముగలది, (చూ. తటపట)—2 అలఁగనొందినది. "గ. ఇటునేయకున్న నిలువఁ, దలముదయమురావ్వయంబుఁ దక్కినజనముగా, గుటి లుడుగువిధమూటఁ, దలమటగమనంబులూనిరప్పఁగనదముగా." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

తటమటించే. దే. స. క్రి. 1 మోసపుచ్చు; "ద్వి. తప్పనైగొను కూడఁబడినదిలేదు, తప్పనలవదరించితటమటించెదవా" పారిశ్వా ౨, భా—2. అలయు. "సీ తమ్మితేకులవిరిఁదటమటింపఁగఁజాలు మెఱుఁగుగన్నులుతలఁచిరిగిరాఁగ" భాగ. ౪, స్క౦.

తటము. సం. వి. అ. న. పరివుడి. పుం. స. 1. ఏటి ఒడ్డు, 2 ప్రదేశము. పుం. కొండచరియ

తటపట. దే. వి మోసము (చూ. తటమట.)—విం. 1. మోసము గలది; "ద్వి. తటతటమాటలు." పా. ౫, భా.—2. అలఁత నొందినది. (చూ. తటమట.) (తటమటయొక్కరూపాంతరము.)

తటపటచేయు. వ్యు. స. క్రి. మోసపుచ్చు. "ద్వి. తల్లి దండ్రులఁటాపితటపటచేసి." భర్గా. ౧, భా.

తటస్థము. సం. విం. (అ. అ. అ.) 1. సమీపమునందున్నది; 2. ఒనఁగూడినది.

తటస్థించే. సం. అ. క్రి. 1 సమీపించు; 2. ఒనఁగూడు

తటస్థుఁడు. సం విం. (అ అ అ.) వాహ్యయుత్థుఁడు.

తటాకము. సం. వి. అ. పుం, న. చెఱువు. (చూ. తటాగము.)

తటాన. దే. క్రి. క్రి. విం. తటాలునయొక్కరూపాంతరము. "అనిలజుఁడుతటానలేచెంది." రామా. ౮, ఆ.

తటాయించే. దే. స. క్రి. అడ్డగించు, నివారించు.

తటాలు. దే వి. గుండెయదరుటయందగునుకరణము. "గుండి యతటాలనఁగా." శై. ౬, ఆ.

తటాలున. దే. క్రి. క్రి. విం. అతిశీఘ్రముగా. "మునియటురాఁ దటాలునసముసన్నతకీమడిగ్గె." పరు. ౨, ఆ.

తటి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. ఏటి ఒడ్డు; 2. ప్రదేశము.

తటిత్తు సం. వి. త్. స్త్రీ. మెఱుపు, విద్యుత్తు.

తటిత్వంతము. సం. వి. త్. పుం. మేఘము, మబ్బు.

తటిని. సం. వి ఈ స్త్రీ. నది, ఏఱు.

తటుకున. దే. క్రి. క్రి. విం. తటుక్కునయొక్కరూపాంతరము. "వీనులపత్తురంగముటఁదటుకునఁటెచ్చరగా." శై. ౪, ఆ.

తటుక్కున. దే. క్రి. క్రి. విం. తటాలున. "విల్లుటుతటుక్కున ధారణినైచి." రామా. ౨, ఆ.

తట్టు. దే. వి. 1. ఎదురుదెబ్బలుతోగుటుచానితోకల్లినతట్టి, (ఎండుపు తట్టు, తక్కెడతట్టు ము.) "తట్టతోఁగూడఁదెచ్చింతలతిరచ్చె."—2. ఇత్తడిలోనగు లోహముతోచేసిన తబుకు; (పిల్లితట్టు, కళాయి తట్టు ము)—3. చిన్నగంప.

తట్టగిల్లు. దే. అ. క్రి. తట్టయగు.

తట్టము. దే. వి. టంగువాఱు. "పాట్లుతప్పెరగాఁగఁగట్టినపెనుఁ బాయతట్టంబులతోడ." అగా. 3, ఆ.

తట్టసు. వై. వి. ధైర్యము*. "వ అత్తరుణిదరాతలంబునందటన యుంబుచ్చి పెట్టువెరక్షను." ఉ. హరి. 3, ఆ.

తట్టాడు. దే స. క్రి. (తట్టు+అడు.) (అడుగులు) ఇట్టటు ఇడు. "సీ. రెండుమూడడుగు లొండొండఁదట్టాడునప్పుడు త్రివిక్రమలీలబద్దిఁజూపు." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

తట్టి దే. వి. 1. అంచెను; 2. వేఁటతెర. "సీ. తట్టికవచ్చియిట్టట్టు పోనరవిలేర్లవిధంబునఁలీలఁగూడిరి." విప్ర. ౫, ఆ.

తట్టు హిం. వి పొట్టిగుఱ్ఱము.

తట్టు యు. దే. అ క్రి. 1. తగులు; "ఒకవ్వడుగావెటుకట్టని విందుకునంబువాఁడు." భద్రా. ౧, ఆ.—2. తోఁచు. "గ. అట్టియుపాయమునీకుం, దట్టినవ్వుపుపొందుమాటఁ దలఁపుము." హంస. ౨, ఆ.—స క్రి. 1 తడుము "సీ. కేలఁదట్టినట్లఁ గోలఁగొట్టిఁయట్లుతిరాగరాదులు కలఁగినటు." రామా. ౬, ఆ—వి. తల్లడోపమలరానొకటి. "వ ఐవరఁదనంబు గలిమునతిల్లివి బొల్లుగుదట్టుటోకసం, దళులఁక." భల్లా. ౧, ఆ—వై 1. దరి; 2. పార్శ్వము*.

తట్టుచేయి. వ్యు. వి. కొటగామ్మమీది అవయవవిశేషము. (చూ. ద్వి. రా యు, ౯౦)

తట్టుపురుగు. వ్యు. వి. తట్టిమీత్తిన మీలైనపురుగు. "సీ. అంరు కస్తురికినెలిరివాశిండ్లచెంతలనైచిబోయినతట్టుపురుగు." యు.. ౧, ఆ.

తట్టుముట్టాడు. వ్యు. స. క్రి. (తట్టుముట్టి+అడు.) (తారి ద్రవ్యము) చుట్టుకొను. "తట్టుముట్టాడునిట్టిపేదతేము" భాగ. ౧౦, స్క౦. ఉ.

తట్టువ. వై. వి. 1. అల్పము; "సీ. కనలూనుకొనాకానరక్కువు తోలఁ గదిసితటువగుంపు జబరిజబరి." పార్వ. ౪, ఆ—2. కత్తి తాళ్ళము*. (చూ తట్టువము. కత్తితాళ్ళముగను.—"ఉ. అంతలి కత్తులనిడఁ అందఁగజాదువుతట్టువాలతోఁ, బందెమునైచి." అచ్చ. బాల, ౯౦.)

తట్టువడు. వ్యు. అ. క్రి. (తటు+పడు.) బాధపడు. "వ. చిక్కెనంగువాఁటుండట్టువడి." పార్వ. ౪, ఆ.

తట్ర. వై వి. బంగారుపనిచేసి బ్రతికెడుజాతి*. (తట్రవాఁడు, తట్రది)

తడ. తె. వి. 1. అడ్డి; 2. కడ; "అలిపోవనాదినొకనేరమైనఁగల దాయను." యు. ౫, ఆ.—3. ధనస్సుమీఁ. (లిపిభేదము గూటతడ.)

తడఁబడు. వ్యు. అ. క్రి. (తడ+పడు.) 1. తొట్రుపడు; 2 వ్యగ్రాక్షపడు; "ద. అకులుఁగదంబులుగాతలు నంగము లుగాబుబ్బుకుత్తులగాగురం, బులునతిగుబ్బుఁబాణులును బుప్ప విశాళముమందరోషముగా, గలిసితడంబడగా." అగా. 3, ఆ—3. తలించు. "ద. అధికవిధితిచేదుప్పాదయంలిటుమీఁదటధీను ధాముడం, దధరుణిరోషతంటఁదడంబడుసు." హంస. ౨, ఆ. (ప్రే. తడఁబఱచు.)

తడఁబాటు. తద్వి. వి. (తడఁబడుట.) 1. వ్యత్యస్తము; "చ. బరవసమొప్పఁగా లిరుదఁబాటు మెయిన్ గవిదూఱిమొక్క-తు, రుక్కర ముకమంబులో వెరఁదిరో యలచేఁగలపించి పొట్టపెం, శిరసుదు మంచుఁదిచ్చి కేశవరో ఙంగ త్రుంచివైచె." పాఞ్చా. ౪, అ.—2. వలననము. (చూ. తడఁబడు.)

తడక. దే. వి. 1. ఈఁతబద్దలలో నగువానితో నల్లి గుడిసెలకు నమర్చెడు తలుపు; 2. పక్షులఁబట్టువాఁడు మఱుఁగుగ నుంచుకొను సాధనము. "క. కటలుకఁదడకచాటునఁ, బిట్టలనరి గోలఁదిగిచిబిఱుదుసతెక్కల్, పట్టిబిచిదిక్కులఁ బెట్టుచు విహరించె లోకభీకరలీలన్." భాగ. ౭, స్కం. (ప్రయోగముల యందు తడకయనియు, వ్యవహారమునందు తడికయనియు గానఁబడుచున్నది. తడకయని యుండుటయే సాధువని తోఁచెడి.)

తడకట్టు. దే. స. క్రి. అడ్డగించు. వి. అడ్డగింత. "ఉ. దలుపఁ దప్పపట్టు జలజంబులకటుబిరాలిక్క్ ప్రో, గుబ్బకుబుటు జక్కవలగొట్టు దళోరులమేలియిట్టురే, పాలఁడు తాలిబోట్టు తమకుంద దకట్టు సరోజసౌధముల్, గలచెలి తోడఁబుట్టు తొలుగట్టువయింగవచ్చెనంతటన్." రా. వి 3, అ.

తడకాలు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

తడగము. దే. వి. తెనగము యొక్క మొదటిరూపము. "ద్వి. ఒడలి చీరనెఱుంగకుదరఁబు పెద్ద, తడగంబుగతిఁదోఁప." పారిజా. ౨, భా

తడప. దే వి. పటగానుండుదార.

తటపెట్టు. దే. స. క్రి. తడఁబఱచు. "శోర్కుల క్రిందుచేసితంబులఁదడపెట్ట" హరి ఉ. ౨, అ.

తడయు. దే. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు.

తడవ. దే. వి. సేవ, మాఱు, ఆవృత్తి.

తడవాడు. దే. అ. క్రి. (తడవి+ఆడు.) 1. దోఁగాడు; 2. తడఁబడు. "క. తడవాడిరి బలకృష్ణులు, నడవాడిరి వారిఁజూచి తగరంభాదుల్; తడవాడి రరులుభయమున, దడవాడిరి మంతనములఁ దపసులు వేడ్కన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ (మొదటిరూపము తడవియాడు. దోఁగాడుటకు.—"గీ. తడవియాడెవరుందరాన్దలము నందు, విశ్వపతితత్వమునుమతి వెదకురితి." కాశీ. 3, అ.)

తడవిల్లు. దే. వి. తడబద్దలతోఁ జేసినవిల్లు. (చూ. విల్లు.)

తడవు. దే. అ. క్రి. 1. చేతులతో అంటిముట్టుచు; "సీ. కను నిద్రగానమిఁదోదరుచువడిగొనిసడవఁగనేఁ తడవుచున్న." భార. ఆది. ౬, అ.—2. దోఁగాడు. "సీ. మత్తులు దోలఁగాడ మోఁగాలఁగేలను దడవుచు నెందుకు దారితారి." హరి. పూ. ౫, అ.—స. క్రి. 1. నిమురు; "ఎ, గీ. పినినీవివ్వుడబ్జులుబడిచితడవుడు." భార. ద్రో. 3, అ.—2. వెదకు; "క. ఎడయిచుడు నాగోలించుక తడవెదనాబుద్ధియందు." హరి. ఉ. ౭, అ.—3. ప్రస్తావించు; "వ. ద్వారకానగరంబునంగలభాటిగానంబుబిడుచున్న సిద్ధుండు తత్ప్రసంగ ప్రసంగంబునమునీంద్రునిమాటతడవుటయు." కళా. 3, అ.—4. విచారించు; "గీ. అతనిగుణముతెన్నఁగఁజతురాస్యుఁడయిన, నరతురాస్యుఁడు ధివణుండునధివణుండు, ధరనహీనుండు హీనుండుదక్షముఖుల, దక్షముఖులనమతీవతెలదవనేల." కళా. ౯, అ.—5. రక్షించు. "ఎ, గీ తల్లిగొనునన్న పానములఁ దన్నుఁదడివ." మార్క. ౨, అ.—వి. 1. ఆలస్యము; "ఉ. ఈహాయుపుత్రుఁడాడన్, ద్రావుదునేదుష్టునేసురక్తంబని యున్, ద్రావఁగశక్యంబేనిన్, ద్రావుమసంగాదెయింకఁ దడవేమిటికిన్." భార. ఉద్యో. ౪, అ.—2. చిరకాలము. (అంతముగలను కల్గుముల నుండునప్పుడు ఇది కేవలము కాలవాచకమగును. ఉదా. అంతతడవు, ఇంతతడవు, ఎంతతడవు, కొంతతడవు మొ.)

తడవుడు. దే. వి. వెదకుట, అన్వేషణము.

తడవులనిడుపఁడు. దే. వి. శేషుఁడు, అనంతుఁడు. "ఉ. కుడుపులకడఁకుఁ కొనన్, తడవులనిడుపనికిసైనఁదరమేయున్నన్." అచ్చ. యు, కాం.

తడి. దే. వి. 1 చెమ్మ; 2. నీరు. "తడితలడిగ్గిముంచు." ఆము. ౪, అ.—విశే. చెమ్మగలది, ఆర్ద్రము.

తడిక. దే వి. తడకయొక్క రూపాంతరము.

తడికద్రోపరి. దే. వి. (తడిక+త్రోపరి) తడికత్రోసివచ్చి లోపలఁదూరెడు దొంగ.

తడిపాడి. దే విశే. కొంచెము తడిగలిగి పాడిగానుండునది.

తడియు. దే. అ. క్రి. ఆర్ద్రమగు.

తడియొత్తు. దే. వి. (తడి+ఒత్తు.) తడితుడుచుకొనుగుడ్డ. "స్త్రీ వివమువైనిలుపుల వెరవుగాదనుచు నోతడియొత్తులనుమీనికట్లువిడిచి." చంద్ర

తడుకు. దే. వి. తోఁటలో నగువాని చుట్టునేర్పఱచెడు వెలుగు. "వ. మలలెత్తుకొని యొత్తుగలపొదరుటడవులు చొరఁబాఱు పిడికడితి కడువులు రవడికిడితిగిపడిన బిలపిబిలపంబులందదుకు వాడిచివగతి నొందునెడలును." పాఞ్చా ౪, అ.

తడుకున. దే. క్రి. క్రి. విశే. తటుకునయొక్క రూపాంతరము. "చ. ముడిఁగి ముదుంగుతో వెనుకముందుమజాడకవచ్చి లోనికిం, దడుకునఁబోయి." కవిక. ౪, అ.

తడుపు. దే. ప్రే. తడియఁజేయు. వి. 1. గోఁచి; "గీ. కిట్టు చెప్పులు తొడినున్న గట్టితడుపు, తెలిమితోఁగట్టి" హరి. పూ. ౫, అ.—2. చిన్నవస్త్రము. "ఎ, గీ. తడుపుగట్టి కీళ్లాడఁదగవుగాదు." సం. "ననగ్నస్నాని తత్వచిత్." కాశీ ౨, అ. "ఎ, గీ. దయనొక వదూటిమొలవన్నె తడుపుఁగొట్టు" శై. ౯, అ.—విశే. తడిసినది. (వస్త్రము) "గీ. వదఁగులయ్యెడఁదడుపుపావడలువిడిచి." భాను 3, అ.

తడుపువాలుపు. దే. వి. (తడుపు+వాలుపు.) బ్రహ్మచారి.

తడుము. దే అ. క్రి. ఆలోచించు "క. అడిగినన్నువమునగానవని, నాసివడినాకదే మనంబునాపన్నవిధుం, డుడురాజవదనదుగఁగఁ, దడుమనయీకొంత ప్రొద్దుకదఁలడఁ దెచ్చెన్." భాగ ౯, స్కం.—స క్రి. నిమురు. "పృథుభీమబాహులపాటుతంబులన్ దడిమికరల్పుచుంజనిరి." పాఞ్చా. ౪, అ.

తణగము. దే. వి. ఎద్దుమీఁదనీళ్లుతెచ్చెడు తోలుకంచి.

తణగాము. దే వి. తణగముయొక్క రూపాంతరము.

తతము. సం. వి. అ న. వీణలోనగువాద్యము. పుం. గాలి. విశే. 1. విరివియైనది; 2. వ్యాపించినది.

తతి. ఉభ. దే. వి సమయము. (చూ తతిలపడు.)—సం. ఇ. స్త్రీ. సమూహము.

తతిమ్మా. హిం. విశే. మిగిలిన.

తత్తడి. దే. వి. గుఱ్ఱము, అశ్వము, వాహనము.

తత్తబడ. దే. వి. పరివారము. "క. చిత్తంబూరకకలఁచెదు, నెత్తమువారోడనాడనేరుపుగలదే, తొత్తుగలవినీపునీ, తత్తబడులందు గలిచెదంబరువడితోన్." ఉ, హరి. 3, అ.

తత్తఱ. దే. వి. (తఱ+తఱ.) సంభ్రమము. "ద్వి. తరిఁజేరంగరాదు తత్తఱమున్నిరాదు." రా. అ, కాం. (రూ. తత్తఱము. "క. తత్తఱ మునసేగుదెఁ చిత్రమదంబునవిగాగనుఁగొంటినియ్యెడన్." రుక్మాం. ౫, ఆ.)

తత్తఱపడు. ద్వి. అ. క్రి. సంభ్రమించు.

తత్తఱపాటు. ద్వి. వి. తత్తఱపడుట.

తత్తఱపెట్టు. దే. స. క్రి. తత్తఱపడఁజేయు. "శా. మునిరాజేఁదిద్దఱబుద్ధి గుం, పెనుకానినవంబు చేపడింగనుఁగొనఁగన్, జనవ్రలుమాటలు వనువులఁ, దనుఖ్యనఁబుఁతలునుగలుగఁదత్తఱపెట్టెన్." వి.క్రి. ౭, ఆ.

తత్తరించు. దే. అ. క్రి. 1. సంభ్రమించు; 2. చలించు. (రూ. తత్తజిల్లు)

తత్తరిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. సంభ్రమించు; 2. చలించు. (రూ. తత్తజిలు. చలించుటకు—"సీ. కదుఁదీఁగపాఁగుచుబడుగువెన్న దుము మిక్కిలిక్కళంబుగ తత్తఱిలు మనిక్కి." కా. ౭, ఆ.)

తత్తెర. దే. వి. పారాయిపోపెడుతిత్తి.

తత్పరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) (ఒకట) ఆసక్తుఁడు.

తత్రత్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అక్కడ కలిగినది.

తత్వజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తత్వము తెలిసినవాఁడు.

తత్వము సం. వి. అ. న. 1. పరమార్థ; 2. స్వభావము; 3. పృథ్వ్యాది విలంబితమూనము. (పంచవింశతి తత్వములు—అవ్య క్రకృతులు పోడశవికారములు పురుషుఁడు.)

తథాగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

తథ్యము. సం. వి. అ. న. సత్యము. విశే. సత్యమైనది.

తదాత్వము. సం వి. అ న. ఆకాలము.

తదియ. వై. వి. పక్షమునందు మూడవతిథి

తదీయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) తత్సంబంధమైనది.

తద్గుణము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒక యర్థాలంకారము, (చూ. అలంకారము.) 2. అగుణము.

తద్ద. దే. అవ్య. అత్యంతము. "తద్దతగదు, తద్దనెమ్మి." భార. అది. ౪, ఆ. (ఇదియు నువర్ణాంతమునగును. "తద్దయురమ్యము." భార. అది. ౪, ఆ.)

తద్దినము. సం. వి. అ. న. అదినము. (వాడుకయందు మృతిపొం దినదినము.)

తద్దె. దే. వి. పండుగ. (అట్లతద్దె, ఉట్లతద్దె మొ.)

తనకలి. దే. వి. చిక్కు. (చూ. గొల్ల. దే. కదుపటి ఉదా.) విశే. 1. చిక్కుగలది; "చ. పెనిమిటిదండుదాడిదనిపెంపుసఁగ్రమ ఋదాఁకపిడియం, బునుపిగిఁగందముల్ విరులు ముట్టకయుండఁ దనుఁగాదొలంతిరే. దానఁగదుసొప్ప మట్టసపుచొమ్ములతోఁగుఱు మాపుచీరతోఁ, దనకలిగొప్పతో మిగులఁదార్కొనుము త్రిపుసేసబొట్టు తోన్." య. ౪, ఆ.—2 చిక్కులఁబెట్టువాఁడు. "శా. జాద రిది మమూలివిసెఱ, వాదిది తనకలిదిగలుపవచ్చునటేదా, మీదర నిను మూకనుటయు, నాదెసఁగనఁగొనకపిలుపుమసెజాంబవతిన్." ఉ, హరి. 3, ఆ.

తనఖా. హిం. వి. కౌకట్టు, దత్తపత్రము.

తనిఖీ, తనఖీ. హిం. వి. విచార్య.

తనము. ఉభ. వై. అవ. భావార్థమునందువచ్చెడు నొక ప్రత్య యము. (గొప్పతనము, చిన్నతనము మొ.)—సం. వి. అ. పుం. 1. చందనము; 2. చిత్తము.

తనయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పుత్రిక, కూఁతురు.

తనయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పుత్రుఁడు, కొడుకు.

తనరారు. ద్వి. అ. క్రి. (తనరి+ఆరు.) 1. ఉన్నతమగు; "సీ. సెగపినకానరేచి వింగియంతంతముసవ్రులఁద్రోయఁగఁదనరారుదాని." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. అతిశయించు.

తనరు. వై. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. అనువారుసందుఁ గొందఱు, ఘనఁదీతఁమకరికం బొఁగార్చుకవిద్యన్, దనరివవాఁడయి దీనికి, మొనపెంగాకవ్యఁడిట్లు మొనయంగలఁడే." భార. అది. ౭, ఆ.—2. విజృంభించు*; "చ. కనుఁగొనికోపవేగమునఁగన్నుల విప్పులురాలసంగముల్, తనరఁగపాంద్రమర్గలితంబులు గప్పు." భార. విరా. ౨, ఆ—3 ఒప్పు*. "క. పలుపగఁటోఁడు పొక్కిలి, పలుపగలధుఁంబులుందనరుసిరిపరేటున్, గలిమిదొర సీకుమారుఁడు, కలిమిహికామిహిరమూర్తిగాకన్యంటే." రామా. ౪, ఆ.

తనరుచే. వై. అ. క్రి. తనరుయొక్కరూపాంతరము. (రూ. తన ర్చు—అతిశయించుటకు.—"ఉమ్మలికతనర్చ." అచ్చ. యు, కాం.— విజృంభించుటకు.—"తనర్పన్ధుజాగ్రముఖు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.)—అం, ప్రే తనరఁజేయు. "చ. అనవిరిగుబ్బసంబొద మునల్కునెచ్చెలులకనుఁగవన్, గనరెదుదలకంపునుమొగంబు నఁబొక్కుఖర్మజాలకం, బునురిటలంబునందనరు భ్రూకుటియున్ భయము కొదనర్చ." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

తనరుపు. వై. వి. 1. పొడవు; 2. అతిశయము. (రూ. తనర్పు పొడవునకు —"చ. అది యు ను మూ ఱు యో జ నం బు ల వెడల్పును నూటయేఁబదియోజనంబులనిడుపునైదుయోజనంబులతనర్పునుం గలిగి" సం "పంచయోజనముచ్ఛ్రితా." భార. సభా. ౧, ఆ—అతిశయమునకు —"ధుజంగ్రప్రయాతము. వివేకుండనైతత్వవేది నన్బుద్ధిన్, దనర్పొందునీవు" భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.) (దీనికిఁ గొందఱు వెడలుపు అని అర్థము వ్రాసియున్నారు.)

తనాబి. దే. వి స్తంభములమీఁదిగోడకు క్రిందవేసెడు పెద్దపలక.

తని. వై. విశే. 1. అల్పము; "సీ. కాఁతీసనివిపకంటకములు మెత్త నఁబుచ్చినవిరెచ్చఁబాదపద్మములుగాఁచి." వై. ౬, ఆ.—2. సూక్ష్మము. "సి ప్రాల్గాలిమిగుల నార్పనికష్మ గ్రమ్మడిఁదనిమొగ్గవిర వాదిదండవిరియ." అను. ౨, ఆ.

తనిమము. సం. వి. ని. పుం. 1. కార్శ్యము; 2. విస్తారము; 3. శరీరత

తనియు. దే. అ. క్రి. ఆపోవు, తృప్తిపడు.

తనివి. దే. వి. ఆపోక, తృప్తి.

తనివు. దే వి. తనివి. (కొన్ని వ్రాఁతపుస్తకములయందును, అచ్చు పుస్తకములయందును ఈ పాఠము కనఁబడుచున్నది. దీనిని సాధువు గానే గ్రహింపవచ్చును. అప్పుడు ఇది ఉలిపరగానుపానికంటె దని తెలియవలెను.)

తనివోవు. దే. అ. క్రి. (తనివి+పోవు.) తనియు. "ఉ. ముదాపా ర్తమునిల్చినీమఘాం, ఘోరుదావిభ్రమంబుతనివోవఁగఁగ్రోలిమ దీయలోచనో, దార మనూత్రతావిముదమందిదుపట్టులుగానొన ర్పవే." మార్కం. ౧, ఆ.

తనిసను. దే. అ. క్రి. (తనివి+ఒను.) తనియు. "శా. తను గనకె ధైవతూయని, యను." రా. యు, ౫౦.

తను. దే. విశే. వృత్తియందు తనువుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. "క. అతఁడుఁ దొలఁగయుఁ జెల్లని, తనుగాలిం దేలె అజ్ఞితహ్వాంతుండై." విరా. ౪, ఆ.

తనుకు. దే. అ. క్రి. 1. కలఁగు; "శా. ధరణీశవ్యగ్రబాధయం బ దనుకకయుండఁగా." భార. సభా. ౨, ఆ.—2. అప్పళించు; "క. గానిత్రచ్చుడుకోపలన, ల్లని క్రియయితోఁచి మఱియుఁ జత్తుకను, దలం, బునఁడాపైఁబడఁదవ్వులు, తనుకఁగఁగురుబిరుఁగఁఅచితక్షుకుఁడరిగెన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.—3. ప్రకాశించు; "శా. మొగమునఁదనికినకింపుతోఁదమునిపలిగియుండెన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—4. తపించు. "ద్వి. అనుటయునెల్లఁదందంబుధిఁ ద్రచ్చఁ దనుక ముందరధరమెట్లుమోచె." భాగ. ౧౦, స్కం.—వి. తాపము. "సీ. కులవగములైన ప్రయ్యర్లజాలునట్లు, గానొనర్చెడికైదువాకరణిఁగవ, భాఁటమొంది క్రమఁబెవద్చి పాకగొన, నునికరమునేరనెంతయుఁదన కుపాద్చి." హరి. పూ. ౪, ఆ. (రూ. తనుకు.)

తనుత్రము. సం. వి. అ. న. కవచము, బొందలము.

తనుత్రాణము. సం. వి. అ. న.——పై.——(శిరస్త్రాణము శిరస్కము, ముఖత్రాణము దలపము, ఉదరత్రాణము వాగ్దము, జంఘాత్రాణము మంఘుణము, బాహుత్రాణము బాహులము, అంగుళిత్రాణము గోధ.)

తనుపారు. దే. అ. క్రి. (తనుపు+ఆరు) 1. తనియు; "ప్రమదములుల్లసిల్లఁ దనుపారంగ నిద్రలువోయి" హరి. పూ. ౧, ఆ.—2. చల్లనగు "క. కనియాపద్దారమునఁ, దనుపారెనుదీను ద్రావితమునేవలువా, రుగునిక్రమించిరానే, దనకములకుతరుల నీడపైకతములపై." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

తనుపు. దే. ప్రే. తనియఁజేయు. వి. 1. తనివి; "ఉ. కనుఁగొని గారవంబునమొగంబునఁగేలుఁ బురుప్రపారముల్, తనుపున న ప్రభావమునదంతిమరీచులపామినిర్మలం, బునదములోఁగదల్లనఁగ." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. శైత్యము; "సీ. మహితవర్షదానముహిమవాలుకవెల, లిలఁదనుపావర్పు నింద్రుకరణి." మార్క. 3, ఆ.—3. శైత్యోపచారము; "చ. కనుఁగొనినత్వభామమదిఁగంపమునొందఁ నాటియున్నయా, మునిశితబాణముల్ చెలి కోటితముల్ గరపల్లవప్రభా, రనమునసొయ్యఁబాపుమను జామరమారుతసంప్రయుక్తిచేఁ, దనుపొనరించిపల్లభుగతవ్యథఁజేసె ముహూర్తమాత్రలోన్." హరి. ఉ ౪, ఆ.—4. పితృయజ్ఞము; 5. తడి. పా. ౨, ఆ. (రూ. తన్పు.)

తనుమధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సన్ననినడుముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

తనుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (తనుపు+పడు.) చల్లఁబడు. "క. కనుఁగొనియించుకసేపునఁ, దనుపడునవిపలికెఁబిదపఁ దనుపడుటయు నున్." భార. శాం. ౬, ఆ.

తనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. దేహము; 2. తోలు. విశే. 1. చిన్న; 2. బక్క; 3. సన్నము.

తనూజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనయుఁడు, కొడుకు.

తనూనపాత్తు. సం. వి. త్ పుం. అగ్ని.

తనూభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తనూజుఁడు, కొడుకు.

తనూరుహము. సం. వి. అ. న. 1. వెండ్రుక; 2. ఱెక్క. (రూ. తనురుహము.)

తన్ను. దే. స. క్రి. 1. పాదములతో కొట్టుటచేయు; 2. ఒత్తయు. "చ. పెలఁతలుమిన్నుదన్ను పెలికొందలఁ గ్రీడలునల్పుచుండి." రామా. ౧, ఆ.—వి. పాదతాడనము.

తన్నుఁగోల. దే. వి. (తన్ను+కోల.) పలవాలుగా పోటిపెట్టిన కోల.

తన్నుబల్ల. దే. వి. దారముయొక్క అరిగాళ్లమీఁద వేసెడుపలక.

తన్నుబిల్ల. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. సాఁగిలిమ్రుచ్చులు.)

తన్నులాడు. దే. అ. క్రి. (తన్నులు+ఆడు.) ఒకరికొకరు తన్నుకొను.

తన్మయము. సం. వి. (అ ఈ. అ.) తత్స్వరూపమైనది.

తన్మాత్రము. సం. వి. అ. న. శబ్దాది. (పంచతన్మాత్రములు.—శబ్దము, స్పర్శము, రూపము, రసము, గంధము.)

తన్వి. ఉభ. దే. వి. తనివియొక్క రూపాంతరము. విజ. ౨, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. 1. కృశించినదేహముగల ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది.

తపతప. దే. వి. తెక్కలుకొట్టుకొనుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "సీ. కోడి తప తప తెక్కలుకొట్టుకొనుచుఁ, గూయుక్రమమొప్ప మింతె." శకా. ౧, ఆ.

తపనము. సం. వి. అ. న. 1. తాపము. (ఈ యర్థమునవితి తెనుఁగు ప్రయోగములయందు స్త్రీసమముగాఁ గానఁబడియుండి. "అక్రూర. వనమునఁబడియు రెండేఁడులుజ్ఞాతివానమొక్కఁడు, జనపదంబున నండితపనయ్యెండ్లునలిపి." భార. ఆది. 3, ఆ.) 2. వాయికల క్రియమయాగకాలమందు మస్తకావేశముచేసిలిగడు చేష్ట. పుం. 1. వేసంగికాలము; 2. నరకవిశేషము; 3. చిత్రకి.

తపనీయము. సం. వి. అ. న. స్వర్ణము, బంగారు.

తపనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

తపము. సం. వి. అ. పుం. వేసంగికాలము. స్. న. 1. తపస్సు, 2. ఒక లోకము, (చూ. లోకము.) 3. చాంద్రాయణాది పుణ్యకర్మము. పుం. 1. శిశిరఋతువు; 2. మాఘమాసము.

తపసి. వై. వి. 1. తపస్వి, 2. గారచెట్టు. "చ. అపరిమితానురాగమునసోలనయై చిగురాకుచేతులం, దపసిని గౌఁగిలించె వనితాయిదె రంభ తలంప రంభదా, నపరిమితానురాగమునసోలనయై చిగురాకుచేతులన్, దపసినిగౌఁగిలించు టుచితంబె కదాయనిసవ్వ రంభయున్." పాన్. 3, ఆ.

తపస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వ్రతచర్య. అ. పుం. ము. ఫాల్గునమాసము.

తపస్వి. సం. వి. న్. పుం. తపముచేయువాఁడు. విశే. కనికరింపఁదగినవాఁడు.

తపస్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తాపసురాలు; 2. కటుకరోహిణిక; 3. జటామాంసిక.

తపారము. దే. వి. ఒకదినుసు కుల్లాయ. "సీ. పాటలానిలములార్పఁగఁదపారపుమంగులలరుఁదాబికమూఁగునలుఁలబోవ." అము. ౨, ఆ.

తపారు. దే. వి. తపారముయొక్క రూపాంతరము.

తపించు. సం. అ. క్రి. 1. తాపమునొందు; 2. తపస్సుచేయు.

తపోధనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తపస్సేధనముగాఁగలవాఁడు తపసి.

తప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తపింపఁజేయఁబడినది, కాఁచఁబడినది.

తప్పకాయ. దే. వి. విత్తుపట్టనికాయ.

తప్ప. దే. వి. గింజపట్టని ధాన్యము.

తప్పిదము. దే. వి. (తప్పు+ఇదము.) దోషము. (తప్పుయొక్క రూపాంతరము.)

తప్పు. యు. దే. అ. క్రి. తక్కు. "బలిమిఁ జేకొనరాదు పాముము నఁదప్పక." వై. 2, ఆ.—వై. తప్పుచేయు. "పాపబద్ధులన్నదికఁ దప్పిరి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—స. క్రి. అతిక్రమించు*. "ధర్మువు నుచితంబుఁ గాదప్పనివారల." భార. ఆది. 3, ఆ.—వి. తప్పిదము.

తప్పుడు. వై. వి. తప్పుట.

తప్పుడుపడు. వై. అ. క్రి. (తప్పుడు+పడు.) 1. తప్పుపడు, 2. నరితప్పు.

తప్పుదల. దే. వి. తప్పుట.

తప్పుదారి. వై. వి. తప్పుత్రోవ, అపథము.

తప్పుదెబ్బలు. దే. వి. బళ్లయందు ప్రొద్దుపోయి వచ్చినందులకై తచ్చిన క్రమముఁబట్టి బాలురను ఉపాధ్యాయులు కొట్టెడు ఒకటి రెండు మొదలగు దెబ్బలు.

తప్పెట. వై. వి. 1. చర్మవాద్యవిశేషము; (చూ. తేరి.) 2. పనకు రుత్తము*కే.

తఫావతు. హిం. వి. భేదము, లోపము, తక్కువ.

తఫిసీలు. హిం. వి. వివరము.

తబము. వై. వి. తపము. "సీ. గాలియాగిరముగాఁగనుమీఁటిలోకఁదల ముల్లోనర్చెదుసిరాబారిగములు." య. ౨, ఆ.

తబుకు. దే. వి. తములపాకుతట్ట.

తబేలా. హిం. వి. గుఱ్ఱపులాయము.

తబ్బిబ్బు. దే. వి. తడఁబాటు, విపర్యయము. "వ. మంతనపువేళల మాటలతబ్బిబ్బునంబుట్టుపొలయలుకలందలఱుతంచి." సాన. 3, ఆ.

తబ్దీలు. హిం. వి. మార్పు.

తమంగము. సం. వి. అ. పుం. మంచె, తమగము.

తమకపడు. దే. అ. క్రి. (తమకము+పడు.) 1. త్వరపడు, "క. ఊరకరిచిపచ్చుతురగముఁ, దైగొనిపట్టంగఁదమకపడుపుత్రుని, నా,లోకించివలదుతేగము,నీకనివారించిమున మునింగనఁగొన్నక." వై. ౨, ఆ.—2. మోహపడు (చూ. తమకము.)

తమకము. దే. వి. 1. త్వర; "క. ఎత్తెడివేగమువిందులు, తత్తఱమునవిటుఁగనేయుతమకముసయినం, జిత్తము జక్కపాణరణా, యత్తములుగనిలుకునతిరొపిరవరుల్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. మోహము. "ద్వి. తమవిలాసంబులఁదమయుపాయములఁ దమకంబు పుట్టించి." రా. బాల, కాం.

తమకి. దే. విణ. (తమకము+ఇ.) 1. త్వరగలవాఁడు; "క వినుగర్భిణిప్రజ్ఞప్రదుకున, కనురూపములైనయటియాహారంబుల్, గొనుగతిఁబలిథరణీప్రజ, మనికిఁదగనదచునదితమకిగా కొదుఁగ." భార. శాం. ౨, ఆ.—2. మోహము గలవాఁడు. (చూ. తమకము.)

తమకించు. దే. అ. క్రి. 1. త్వరపడు; "ఉక్కళయియుట్లనృష్టి పనికిఁ తమకింపఁగఁజన్నె." హరి. పూ. ౧, ఆ—2. తలంచు.

"ఉ. తలఁబడిదిక్కులొంటిఁపరాక్రమ్యకపోల్లుటయుంటెఱఁగాకడ, మ్ములుతలఁగొంచుభారముఁబట్టుం తమకింపఁ యుట్టుకొంబునక్, గలిగొనిపొఱుపెట్టు." చంద. తా. ౨, ఆ.

తమకు. దే. అ. క్రి. తలంచు. "సీ. తమకమ్ములు మొకటికొలంచి పం దంబునఁ దెల్లుగాఁగల్వలు తల్లడిల్ల." యు. 3, ఆ—వి. విధము. "వ. తలరాజనేత్రవలతమకమునఁగనపట్టుటఁదృవనిపొరి." పాండు. 3. ఆ.

తమగము. ·. వి. మంచె. "క. తమగముపైదురుయుదుగ, తమగమ్యనిఁజూచి దధరుఁడైయుదిరెక్, తమగము వారలకుర్, తమగబధుఁడనఁగఁగంనథఃశీపతియుఁగ." భాగ. ౧౦, పూ. పూ.

తమటము. సం. వి. అ. పుం. తప్పెట. "సీ. తమటనిస్వానమ్ము దంగభేరీశం, రవములు లోరసరహిఁజెలంగ." రుక్మా. ౧, ఆ. (చూ. తమ్మటము.)

తమము. సం. వి. స. న. 1. చీఁకటి; 2. ఒక గుణము; (చూ. గుణము.) 3. శోకము. పుం, న. రాహుగ్రహము.

తమరము. సం. వి. అ. న. లోహవిశేషము, తగరము.

తమస్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రియామ, రాత్రి.

తమాము. హిం. విణ. అంత.

తమాయించు. దే. అ. క్రి. స్థిమితపడు, శమించు.

తమాలపత్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. బొట్టు, 2. మణికి పత్త్రము; 3. చీఁకటిమ్రాను.

తమాలము. సం. వి. అ. న. బొట్టు. పుం. 1. కత్తి; 2. ఉలిమిరికే; 3. చీఁకటిమ్రాను.

తమాషా. హిం. వి. వేడుక.

తమి. ఉత. దే. వి. 1. త్వర; "గీ. తమయభీష్టములనిమిషాలిరక్ష, గంతు, తనియు నముగఁజేంపకవ్యథముఁ, జెప్పఁగానఁగవింటి నప్పు డక్కలేమజా, వడుమఁగదలిపోవజడిసియుంటి." క. ౫, ఆ.—2. మోహాలము; "క. తనివినకయతరితయుఁదమిఁదుగుట యుఁగ." అచ్చ. అ, కాం.—3. అపేక్ష; "ద్వి. అందఱెప్పుడు పోదుతనిచెప్పసూర్పు, చెందుపైఁదమిలేక యేకాంతమరయు." విష్ణు, ఉ. ౪, ఆ.—4. వలపు. (చూ. తమికొను.)—సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. చీఁకటి.

తమిఁద. దే. వి. రాగిపైరు. బ. రాగులు. (చూ. తవిఁద.)

తమికొను. దే. అ. క్రి. 1. త్వరపడు; 2. మోహాలపడు; 3. అపేక్షపడు, 4. మోహపడు. (ప్ర. తమికొల్పు. మోహపఱచుట.—"సీ. వేల్పురాయని ప్రోలవెలయువాఁడెపుట ద్భరల నెల్లఁదమికొల్పికవిబాఁడ." అచ్చ. అర, కాం.)

తమిరె. దే. వి. కాఁడినడిమిచీల, శమ్య.

తమిస్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చీఁకటిరేయి; 2. చిమ్మచీఁకటి. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. చీఁకటి. న. కోపము.

తముకు. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము, డుడుము. "సీ. తరలిరమ్మనిచాటి తముకులొక్కటియౌనిపెర్కొనచెలఁగురుపెదదిరూయి." చంద్ర. ౧, ఆ.

తములపాకు. దే. వి. (తములము+ఆకు.) నాగవల్లీపత్త్రము. (చూ. తములపుటాకు.)

తములము. వై. వి. తమ్ములముయొక్క రూపాంతరము.

తమ్మ. దే. వి. 1. పరిష్కరించబడినది; 2. తంబి.

తమ్మంటు. దే. వి. (తమ్మి+అంటు.) పుప్పొడి. "సీ. పుష్ప తమ్మంటులంటోలు మధుపములవారునొప్పలుప్పిరి యొప్పుతేనియగుబారు." పాండు. ౧, ఆ.

తమ్మటము. సం. వి. అ. పుం. డమరుకము, తప్పెట. "వ. శంఖ కాహళభేరి పటహ ఝల్లరీ పణవ మర్దళ తమ్మట ప్రముఖవివిధ వాద్య నిర్ఘోషంబులును." కళా. ౭, ఆ. "తమ్మటభేరీముఖశబ్దములు చె లఁగె." రుక్మాం. ౪, ఆ. "వ. అతితుములతర ధణాధణిగా తమ్మట భేరికా పటహ మృదంగ కాహళాది వాదిత్ర గంభీర ఘోష సంరంభంబు." వసు. ౬, ఆ, "శ్లో. రాజకన్యావివాహేతు కేవలం తమ్మటధ్వనిః." అని చాటువు. (ప్రయోగము లిట్లున్నవి. కొందఱు తమటతమ్మట శబ్దము లను దేశ్యములుగా వ్రాసియున్నారు.)

తమ్మతసుకు. దే. వి. తమ్మపడిగము.

తమ్మళి. దే. వి. తంబళియొక్క రూపాంతరము. "క. అగ్రహారము లొసఁగ, దమ్మళి జోస్యములుప్పవిధమున." రుక్మాం. ౫, ఆ.

తమ్మలి. దే. వి. తంబళియొక్క రూపాంతరము.

తమ్మి. యు. దే. వి. వృక్షవిశేషము. వై. 1. పద్మము, 2. పద్మవ్యూహము. "సీ. తమిఁదాల్చినవానిఁ దమ్మిఁదొల్చినవానిఁ దమ్మిమొల్చినవానిఁ దారసించు." కా. ౧, ఆ.

తమ్మికంటి. దన్వ. వి. (తమి+కన్ను.) 1. కమలములవంటికన్నులుగల ఆఁడుది కమలాక్షి; 2. ఆఁడుది; 3. విష్ణువు, కమలాక్షుఁడు. (ఇట్లు తామరకంటి మొ.)

తమ్మికెంపు. దన్వ. వి. పద్మరాగమణి. "సీ. మగమానికముల క్రొన్నగవగల్దుల కెంపవలుతమ్మికెంపుమేల్పసలునింప." నీలా. ౨, ఆ. (ఇట్లు తామరకెంపు మొ.)

తమ్మిచూలి. దన్వ. వి. బ్రహ్మ, పద్మయోని. "గీ. భాగవతము తెలిసి పలుకుట చిత్రంబు, శూలికైనఁ దమ్మిచూలికైన." భాగ. ౧, స్కం. (ఇట్లు తామరచూలి మొ.)

తమ్మిదీవి. వై. వి. పుష్కరద్వీపము.

తమ్మిదొర. దన్వ. వి. సూర్యుఁడు, పద్మినీవల్లభుఁడు. "గీ. అట్లు కౌముసిదేవమధిగమించి, పంపకుఁ దమ్మిదొరచూలి పంపవచ్చి, గాచ్పుగాముఁడు రాముల శుభులఁ గాంచి, భక్తి భయభక్తియుక్తిలో నృపతఁగనిట్లు." రామా. ౫, ఆ

తమ్మిపగతుఁడు. దన్వ వి. చంద్రుఁడు అబ్జారి.

తమ్మిపుట్టు. దన్వ. వి. బ్రహ్మ, అబ్జయోని. "సీ. పుట్టుమాఁగను దమ్మిపుట్టుగాఁగైనది వరగుఁ బ్రసాదనైభవముమాఁడు." భాను. ౧. ఆ.

తమ్మియ. దే. వి. 1. చెవితమ్మి; 2. పలుపుతమ్మి.

తమ్మియింటిగరిత. దన్వ. వి. లక్ష్మి, పద్మాలయ.

తమ్ముఁడు. దే.వి. వెనుకఁబుట్టినవాఁడు, అనుజుఁడు. (వృత్తియందు తమ్ముగవ, తమ్ముగుఱ్ఱ, తముదోయి, తమ్ము బ్రోవు మొ.)

తమ్ములము. వై. వి. తాంబూలము. "చ. అతండదియాచిధీతిఁద మ్ములమిలపై దినక సగిరిమాఁగిసరాజకుమారులందఱుక." (ఈ యుదాహరణమునందలి తక్కినముందటిభాగమును అడపకత్తెఁ జూచునది.) శె. ౭, ఆ.

తమ్ములవిందు. దన్వ. వి. సూర్యుఁడు, పద్మబాంధవుఁడు. (చూ. చేట్టులుగు.)

తమ్మువాఁడు. దే. వి. తమ్ముఁడు. (చూ. తమ్ముఁడు.)

తమ్మె. దే. వి. 1. చెవియొక్క అడుగుభాగము; 2. పశుల మెడకు దగిలించెడు పలుపుయొక్క ముందుభాగము. (తమ్మియయొక్క రూపాంతరము.)

తయారు. హిం. విశే. సిద్ధమైన.

తయినాతి. హిం. వి. కాచికొనియుండుట.

తరంగము. సం. వి. అ. పుం. ఊర్మి, అల.

తరంగిణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ తటిని, నది, ఏఱు.

తరండము. సం వి. అ పుం, న. 1. ఓడ; 2. గాలపుదారము కట్టిన కొయ్యగాఁగునది; 3. పుట్టి,

తరఁగ. వై. వి. అల. "సీ. కుంభజుమీఁద మారొక్కనవచ్చు నంభోధి తరఁగలగమిఁ బోలుతురగచయము." భాస్క. అర, కాం.

తరకటించు. వై. అ. క్రి తర్కించు.

తరకటింపు. వై, వి. తర్కము. (చూ. అరగింపు.)

తరకసము దే. వి. అమ్ములపొది, తూణీరము. "సీ రాణవొప్పారు పైతాణంబు సింగిణి తరుకుల కోరీల తరకసంబు." పాన్వ. ౪, ఆ.

తరకసా. దే. వి తరకసముయొక్క రూపాంతరము.

తరక్షువు. సం, వి. ఉ. పుం. సివంగి, మృగాదనము.

తరగంపియు దే. వి. తరగంపె.

తరగంపె. దే. వి ఒకదినుసు అంపము. (తరగంపియయొక్క రూపాంతరము.)

తరగతి. మి. గ్రా. వి. (తరము+గతి.) తరమును దెలిపెడుభాగము.

తరగతిగుండ్లు. మి. గ్రా. వి. బ. స్త్రీలకంఠభూషావిశేషము.

తరణము. సం. వి. అ. న. దాఁటుట. పుం. ఓడ.

తరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఓడ; 2. దాఁటుటఁ 3. పిన్నగోరంటకీ, చేమంతికీ. (అనికొందఱు.) పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. సముద్రము.

తరతరము. దే. అవ్య. క్రి విశే. (తరము+తరము) 1. క్రమముగా; "వ. కద్రూగర్భాండంబులు తరతరంబవిసిన." భార. ఆది. ౧, ఆ—2. పరంపరగా. "మేము తరతరంబులయాశ్రితులము," భార. మహా. ౧, ఆ.

తరపణ్యము. సం. వి. అ. న ఓడనెక్కుడువానికిచ్చెడుకూలి, కేవు.

తరపు. దే. స. క్రి. పోఁగొట్టు, హరించు. "సీ. సత్యభామనునియ ముంబుజంపినాఁడు, నిత్యనైమిత్తికాదుల నెరపినాఁడు, దండిరోఁ భాది గుణములఁదరపినాఁడు, మంచిగుణములు తనయందు మరపినాఁడు." భాగ. ౬, స్కం

తరఫు. హిం. వి. పక్షము, దెసము.

తరబడి. దే. వి. (తరము+బడి.) తరము.

తరబియ్యతు. హిం. వి. నేర్పు.

తరము. ఉభ. దే. వి. 1. పురుషాంతరము; "క. నిరతంబు బ్రహ్మ మొదలుగ, వరుసనయుడతెగకయిట్లువచ్చినవంశం.. బురుభుజవిక్రందఁగవీ, తరమునవిచ్చిన్నముగుటధరు వెయవినక." భార. ఆది. ౪, ఆ.—2. సమానము; "క. నీయాలుఁగనియనియులేళ్ళురక్కపుఁదరముల్." (చూ. దీనివెనకటిపద్యము.) భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. —3. సామ్యము; "సీ. నరపుంగవులుగానినరపుంగవులుగారు తం మెన్నవరధర్మధర్మభృతులు." వసు. ౧, ఆ.—4. వరుస; "ఉ. అత్తెం తేఁటగాం డ్రుయమునాంబు తరంతరంగనరాకృతిగా, నుత్తరమైన

సాగరమునకు తరంగని." హ్వ. ४, ఆ.—౬. దినుసు. "కాల ముద్దుదలిదూపుడంగఁజనితూపులలోవలమేల్తరంబులు." విజ. ౧, ఆ.—విశ. 1. శ్రేష్ఠము, 2. శక్తము; "మీరుమద్ధ్యధుణశ్రేష్ఠ తరములగారు." ఉ, హరి. ४, ఆ.—8. సమూహము, "గీ. పాటి లంకెటిజంబాలకాలమునకుఁ, దాటిపూర్ణవారి ద్రావిధంగమునకుఁ, తరముపోదామినీదాముధామమునకుఁ, గరముపోలుపొందు దీనియం గములకాంతి." నై. 3, ఆ.—సం. వి. అ. పుం. దాటుట.

తరలు. దే. అ. క్రి, ప్రయాణముగు. (చూ. తరలు.)

తరవరి. వై. వి. పట్టాకత్తి. "వ. తరవరులవెరవరులకిచ్చియుమెచ్చియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. (రూ. తరవలి. "వ. తరవలికర్తులం దుత్తమురుగామొత్తి." ఉ, హరి. ४, ఆ.)

తరవాణి. దే. వి. పుల్లనీళ్లు.

తరవాయి. దే. వి. 1. సమయము; "ద్వి. దనుజేశనాకురాఁదర వాయిగాన, వచ్చితి." రా. యు, కాం.—2. ఉపక్రమము; "లాఁతులమూ నరవాయుడుగ." ఆము. 3, ఆ.—8. అనుక్రమము; "ఎ, గీ. పగఱలోననోకనిపాల్పెట్టుమెట్టివాఁ, దైవసమయముఁ జూచియరుగువాఁడ, నట్టిభంగిదాలదంటోనితరవాయి, గొనినధింతు శత్రుగోటినెల్ల." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—4. తడవ. "గీ. ఒక్కతర వాయిదోరఁకొనియొకటినోకటిఁ, బృథుభుజాదండముసఁబెట్టిపలు చనూఁచె." హరి. పూ. 2, ఆ.—౬. మిగిలినది.

తరవారి. సం. వి. ఇ. పుం. కత్తి, పట్టాకత్తి. (అసికొందఱు.)

తరసము. సం. వి. అ. న. మాంసము, పొల.

తరస్వి. సం. వి. న్. పుం. పులి. విశ. 1. బలిమిగలవాఁడు; 2. వడిగలవాఁడు.

తరస్సు. సం. వి స్.. న. 1. బలిమి; 2. వడి.

తరహా. హిం. వి. విధము, రీతి.

తరళము. సం. వి. అ. పుం. హారమధ్యరత్నము. విశ. 1. చలించునది; 2 అనురాగముగలది; 3. ప్రకాశించునది.

తరళితము సం. విశ, (అ. ఆ. అ.) చలించినది.

తరళేక్షణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చలించుకన్నులుగల అఁడుది; 2. అఁడుది. (దీనికి తెనుఁగున తరిద్యొవపదము గ్రాహ్యంగంటి.)

తరాజూ. దే. వి. త్రాసు. (రాజలుతరాజలు.)

తరాసు. దే. వి. తరాజూయొక్కరూపాంతరము.

తరి. ఉభ. వై. వి. త్రచ్చుల, మథనము*. "క. తరతరము తరువఁ దరువఁగ, తరియందుదయంబునొందెన౽ంతరిపా, గరమునఁగడు గరగరనై, కరమునఁగరము మరునమ్ముకలశముఁదానగ." ఫి. ४, ఆ—సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఓడ; 2. పాగ? 3. మబ్బు; 4. పూగాని.

తరించు. సం. స. క్రి. (సముద్రములోనగువానిని ఓడలోనగు సాధనములచే) దాఁటు.

తరికాఁడు. వై. విశ. త్రచ్చువాఁడు. "క. తరికాంద్రలోనవోఁ దట, తరిగడవఁకుఁగుదురునాఁక త్రాఁడఁటచేతుల్, తరిగవ్వంబును దానట, హరిహరిహరిచిత్రలీలహరియొయమునఁగుగ." భాగ. ద, స్కం.

తరిగంబము. వై. వి. (తరి+కంబము.) పెరుగుత్రచ్చెడు స్తంభము, కుటరము.

తరిగడవ. వై వి. (తరి+కడవ.) పెరుగుత్రచ్చెడు కుండ, మంథని.

తరిగొండ. వై. వి. (తరి+కొండ.) మంథాద్రి. "సీ. తరిగొండకు మ్రొక్కిఁత్రచ్చుకోఁసుడుకైనమాదుకకవ్వపు లుపూదుమదులు." కాశీ. ౬, ఆ.

తరిగొట్టు. ద్వ. వి. ఒకవినుసు పూరాకు, లాంగలి.

తరిగోల. ద్వ. వి. (తరి+కోల.) కవ్వము, మంథానము.

తరిచేట్టు. ద్వ.స. క్రి. (పెరుగుదేవదాదులకు) నివేదనముచేయు.

తరిటి. దే. వి. రెండు పెండెలు బిగించెడు గోనెపట్ట.(రూ. తరిటి.)

తరితీపు. ద్వ. వి. 1.ఉపేక్ష; "మ. సరసాలాపసుధారసంబయినఁ గాఢంగ్రోలఁగానియ్యవే, తరితీపేల." ఉ, రా. ౬, ఆ—2. ఉద్ధతి. "కులములోఁదరితీపుకతిగిమించినమేటి." (ఇక్కడ మధన మాధుర్యమర్థాంతరము.) హ్వ.౫, ఆ.—8. అపేక్ష, "క. తన, దండనువేదండయానతరితీపునగల్, మెండుకొననుండ." శశాం. ౨, ఆ.

తరితీపుసేయు. ద్వ. అ క్రి (తరితీపు+చేయు.) గర్వించు స. క్రి. ఉపేక్షించు. "క నిన్ననిటుతగిలినని, ల్లాలితవెల్లఁ బోయెనె, యేలాతరితీపుసేసియిట్లుండెదింతగా." భో. ४, ఆ.

తరిత్రాడు. ద్వ. వి. పెరుగుత్రచ్చెడుత్రాడు, మంథరజ్జువు.

తరిదాలుపు. ద్వ. వి. (తన+తాలుపు.) మంథపర్వతమునుతరి యించినవాఁడు, విష్ణువు. (రూ. తరిదాల్పు. "సీ తరిదాల్పుపా క్కటితమ్మికమ్మకెంతావియల్లనల్లనలనుజల్లిదల్లి." లక్ష్మి, ౧, ఆ.)

తరిపట్టు. దే. స. క్రి (తరి+పట్టు.) (దేవతలకర్పించి పెరుగును త్రచ్చుకనిలుపు, "ఉజన్మఁదరిపట్టుజాడగలది." ఉ, హరి. ४, ఆ.

తరుచు. వై. స క్రి, చిలుకు, మథించు*, "క. తరువఁబడునర్థి క్రియనేనతిరుగఁబడితి." భార భీష్మ. 3, ఆ.

తరుణము. ఉభ దే. వి. సమయము. సం. అ న. ఉత్తపుష్పము. పుం. అముదపుచెట్టు విశ. 1. యౌవనముగలది; 2. క్రొత్తది. (రూ. తలునము.)

తరుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. యౌవనముగల అఁడుది; 2. అఁడుది. (రూ. తలుని.)

తరుణిమ. సం. వి. న్. పుం. యౌవనము, జవ్వనము.

తరుణుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) యౌవనముగలవాఁడు.

తరుపడి. దే. వి. తజిమెన. "సీ. బంగారుగొలుసులుఁబవడంపుఁ దరుపడిగోళ్లనుబింతబాగులలోగదలు." కా. ౨, ఆ.

తరువాయి. దే. వి. అనంతరము. "గీ. వినుముతరువాతికథలునని స్తరముగ." నిర్వ. ४, ఆ.

తరువు. ఉభ. దే. వి. ఇయ్యవలసినధనాదికమునిమ్మనిచేయునిర్బంధము. "గీ. తరువునని చెనదనదకింకరులవారు, సేగిధనమునమ్ము లకునై యిట్టునట్టుఁ, బరుసఁదనములఁజూపితద్వరచితొవ, మాను షైత్రస్తుంగవచ్చిమనుజనతి." పర. ४, ఆ.—సం. ఉ. పుం. చెట్టు.

తరువుకత్తె. ద్వ. విశ. తరువువచ్చినది.

తరువుకాఁడు. దే. వి. తరువువచ్చినవాఁడు. "ఎ, గీ. తెరఁగు నొందుచుఁదనమెదితరువుగాంద్రఁజూచి." పర. ४, ఆ.

తర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊహ; 2. అధ్యాహారము; 3. కారణము; 4. కోరిక; ౬. ఒక శాస్త్రము. (చూ. శాస్త్రము.)

తర్కారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తక్కిలికె.

తర్కించు. సం. అ. క్రి. తర్కముచేయు.

తర్కుటము. సం. వి. అ. న. (నూలు) వడుకుట.

తర్కులాసకము. సం. వి. అ. పుం. నూలువడుకునపుడు కదురు క్రిందనుంచుకొనెడు చిప్ప.

తర్కువు. సం. వి. ఉ. పుం. (నూలువడికెడు) కదురు.

తర్చు. సై. స. క్రి. తరచుయొక్క రూపాంతరము. "మ. దేవాసురుల్, భరకారోర్వన్నతిఁ బేర్చి తర్చిరి మథాకల్లోలినీవల్లభున్." వీర. 3, అ. (అనేకగ్రంథములయందు పాఠమిట్లు కనఁబడుచున్నది.)

తర్జనము. సం. వి. అ. న. అదలుపు.

తర్జని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రదేశిని, చూపుడువ్రేలు.

తర్జించు. సం. స. క్రి. అదలించు.

తర్జుమా. హిం. వి. భాషాంతరము.

తర్ణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. మ్రానిగరిఁటె, త్రెడ్డు.

తర్ణకము. సం. వి. అ. పుం. అప్పుడు పుట్టినదూడ.

తర్దనికము. సం. వి. అ. పుం. కాకిగూఁడు.

తర్పణము. సం. వి. అ. న. తృప్తి, తనివి.

తర్మము. సం. వి. అ. న. యూపస్తంభపుకొన.

తర్లు. దే. అ. క్రి. ప్రయాణమగు. "ఇటఁదర్లిపోఁగదే." భాగ. ౧౦, స్కం. (తరలుయొక్క రూపాంతరము.)

తర్షణము. సం. వి. అ. న. దప్పిగొనుట.

తర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. దప్పి; 2. ఇచ్ఛ.

తర్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దప్పిగొన్నవాఁడు.

తఱక. దే. వి. గింజెవట్టనిధాన్యము. "క. తఱకలచొప్పయచాలున్, మఱచియుఁదలపోలముదికుమనలెడిపనికిన్, వెఱకువనిపిఱికితనమున, నెఱిబయుగుదుగాకనత్య నిష్ఠఁదలఁపుదే." భో. ౪, ఆ.

తఱచు. దే. వి. బాహుళ్యము. "క. అఱిముఱిసదరివరథికుల, ... చునకు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—విణ. 1. బహుళము, 2. అధికము. "క. పనిగొనుచుమేయవచ్చిన, పనిఁగొనుచుం గోలుపులులు బలిసెకాన్పునవి, యవియాదుననియచ్చట, నవియాడుం దఱచు వెఱచు నఱచుకాఁబఱచున్." గామా. ౨, ఆ. "రగడ. కలుగొట్లంప్రాఁకువేర్కొలెనీకుఁదఱచెదను, నలినాక్షి కడిమిగందమునకేవెఱచెదను." పాఞ్చ.3,ఆ. (ఈ ప్రయోగముల విధమునుజూడఁగా ఇది యిట్లు అకారమధ్యమముగానే యుండవలనని యేర్పడుచున్నది. కొందఱు ఉకారమధ్యమముగా వ్రాసియున్నారు. అది యట్లుండ వలెననుటకుఁ దగిన ప్రయోగము చిక్కినదికాదు.)

తఱటు. దే. స. క్రి. కకవోకాట్లు. వి. 1. కకు; "క వేమోకవికల్, మొఱఁగడుకకకులఁబదర్థ్యుఁ, దఱటుఁగొని త్రేయవలదితర్జాలునధిలన్." సన్నయభట్టీయఛందస్సు.—2. మూర్ఖ్యము. "సీ. కుఱుచచేతులుమిడి గ్రుడ్లునుగడుకొన్న తఱటుమఱిచెంచుఁదనముల మర." భార. అర. ౧, ఆ.—విణ. మూర్ఖము. (తఱటుపెట్టి.)

తఱటుగొను. దే. స. క్రి. (తఱటు+కొను.) కకవోకాట్లు.

తఱటుసేయు. ద్వి. స. క్రి. (తఱటు+చేయు.)——సై. ——"క. ... ధర, స్తుతుఁడై యాయచ్చరూపు ... ధారికల్పులరే, చిరవల్లిరగఱుఁదఱటుసేసిన నదియున్." పాండు. ౧, ఆ.

తఱతఱ. దే. వి. కష్టము. (వానికి తఱతఱ యెత్తినది.)

తఱతఱలాడు. దే. అ. క్రి. (తఱతఱ+ఆడు.) కష్టపడు (వాఁడు ఆ మాట విని తఱతఱలాడుచున్నాఁడు.)

తఱపి. దే. వి. 1. ఆరునెలలదూడ, బిడ్డయము; 2. తారుణ్యము. "సీ. వెఱపులోన ... లఱపులోకిరేఖతఱపులో యూవటూత్తమునికోలు." పాండు. ౪, ఆ.—విణ. తరుణము. "సీ. తఱపివెన్నెలలోనిధావళ్యమొకకొంతవనమధావళ్యముద్రవము గాఁగ." కాశి. ౧, ఆ.

తఱపియావు. దే. వి. (తఱపి+ఆవు) బహుకాలమునకుమొందీని నయావు, బక్కయఁడి.

తఱలు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "చ. ఒఱగెవసుంధరాస్థలిమహోరగనాథుఁడు క్రుంగెఁ గూర్మము, దఱలె." రా. యు. కాం.—2, సంభ్రమించు. "సీ. ద్వాదశాదిత్యులుతఱలివోవినసైనఁగల్పకాకంబులఁ గాఁగఁడు." వా. ౨, ఆ.—స. క్రి. విడుచు. "ద్వి. తఱలకుధైర్యంబుఁదలఁగకుమమ్ము, మఱవకునీనత్యమహిమంబుననుచు." పారిజ్ఞా. ౨, భా.

తఱలుచు. దే. ప్రే. తఱలఁజేయు. (రూ. తఱల్పు.—విడిపించుటకు.—"సీ. కల్పకాభనిగల్పికర్తుకీర్తిమకల్పిభదరువార్తఁదఱల్పిఘనునదల్పి." కళా. ౧, ఆ.)

తఱి. దే. వి. 1. సమయము; "క. విసుమతఱివేచిరిపుమూఁ, పున మోఱఁగవలయునమయముంగనుఁగొని గ్ర, క్కునఁగదవకీలాస్థలిసై. చినదాడ్పునసేర్పు మెఱయఁజెఱచుట యొప్పున్." భార. శాం. 3, ఆ.—2. సమీపము; "సీ. వసుఁగోరిపుండరీపుపఁజేరినదురేయుతఱినింటితఱిఁబొంచియఱచుటయును." అచ్చ. బాల, కాం.—3. క్రొడుపోసగువాని యొత్తుడురేఖ; "చ. తిఁగచుట్టునె, త్తఱులయియున్నపాఁపతరి క్రొటిమలంకల." కాశి. ౫, ఆ.—4. వృత్తియందు తఱిమెనశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములులోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (తఱిగోడు.)—5. వి. తళి. "తఱఁగలనిరపించుతఱులవారి." భాస. ౪, ఆ.

తఱిగొను. దే. అ. క్రి. (తఱి+కొను.) యత్నించు. "క. అఱువదికోటులుకపివరు, లుఱకఁజగత్తయముఁబెలుచ నువ్వెత్తుగొనన్, దఱిగొన్నయట్లునడుకఁగ, నెఱిసిమనుడుఁడురుగుడించిన్నవకరుఁగనియున్." భార. అర. 2, ఆ.

తఱిమెన. దే. స. ప్రాసచిలుకుట. (దీనికి వృత్తియందంత్యవర్ణములులోపింపును. చూ. తఱి.)

తఱిమెనఁబెట్టు. దే. స. క్రి. (తఱిమెనన్+పెట్టు.) ప్రాసచిలుకు.

తఱియఁబడు. సై. అ. క్రి. (తఱియన్+పడు.) తఱియు. "ఉ. అట్టిదిట్టయినవాఁడ తఱియంబడియూర్ధ్వనంబుసేయరే." భార. విరా. ౪, ఆ. (పావ్రజ్ఞమునపడు.)

తఱియు. యు. దే. అ. క్రి. సమీపించు. "గీ. మెఱుఁగుమెఱిసిన చాడ్పునఁ దఱియఁజొరుము." భార. విరా. ౫,ఆ.—సై. స. క్రి. 1. అతిక్రమించు; "చ. అమ్మహోనదినుదత్తుభూనాంబలవిల్లుఁదనస్సనం, బునుగొలనుఁగానదింద తఱిసిపోయి నగంబులతిక్రమించి." మార్క. ౪, ఆ.—2. దాఁటు. "సీ. ఉగ్రంబులైన యాయుధములమొనలపైనుఱుకుటయంభోధిఁదఱిసిచనుట." భార. అర. ౬, ఆ.

తఱిపడు. ద్వి. అ. క్రి. (తఱి+పడు.) ఒత్తుడుపడు. (చూ. గోడి.)

తఱుఁగు. దే. అ. క్రి. తగ్గు, క్షయించు. "క. వెఱఁగుపడివార్ధరాగము, తఱఁగిపఁగడువెల్లనైనదనమువ్రాలన్, బెఱఁగెడితెర్పువదిర, త్తఱిఁదొర్పరిజనములెల్లఁజక్కయుఁదంతన్." భార.అర.౩,ఆ.

"ఉ. మచ్చమెక్కియుక్కఱుపుదీనంకురించుమలతయుబ్బదఱుంగదె నీరుగానమిన్." విర్వ. ౫, ఆ. "సీ. మఱుఁగుఁబూఁబోఁద లఁ గ్రమ్ము ఱుగుచ్ఛపుదారి తఱుకుగైగొనుఁజల్లతఱుఁగుగాలి." చంద్ర.

తఱుగరి. దే. వి. (తఱుగు+అరి.) తఱుగుకేంకాఁడు.

తఱుగాకు. దే. వి. (తఱుగు+ఆకు.) కొయ్యుగూర.

తఱుగు. దే. స. క్రి. 1. ఖండించు; 2. చించు. "దానివస్త్రార్ధంబుతఱిగి." భార. అర. ౨, ఆ.—౬. ఆ మైమ్మను వానికివి, గొనెడు వానికివి నొక ఖరకును వెలకుదిర్చి ఓడియిచ్చి వారివద్ద నూటకింత యని దీసికొను ద్రవ్యము. (చూ. తఱుఁగు.)

తఱుచే. దే. వి. (చూ.) తఱచు.

తఱుపు. దే. వి. 1. ఏఁడాదివయసుచెల్లిన ఆఁడుదూడ, 2. మణి విశేషము.

తఱుము. దే. అ. క్రి. 1. కవియు; "క. తఱుమరునామీఁద నక్కుదగ్రతవారున్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. త్వరితపడు. "వ. విరాటునగరంబున కనతిదూరంబగు కాంతారంబునఁదఱిమి పోవ్రుసమయంబున." భార. విరా. ౧, ఆ.—స. క్రి. 1. వెంబడించిపరుగెత్తించు; "క. మనయోధావలి, బిచ్చపడియెవారి మొనదఱిమికొనివచ్చెన్." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—2. బలాత్కరించు; "ఎ, గీ. ఇయ్యకొనుమనితఱిమె నిట్లంగదఱిమినను." భార. అను. ౧, ఆ.—3. తఱిమెనఁబెట్టు.

తఱులమెకము. దృ. వి. తఱులమోరమెకముయొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. తఱుల, మెకములంటులపై హెచ్చరికలిడరె." అచ్చ. యు, కాం.

తఱులమోరమెకము. దృ. వి. కోఁతి, వలీముఖము. "గీ. అంతఁ బ్రొద్దుచాలియానతిఁగడలకుఁ,దఱులమోరమెకపుదాఁటులేగి." అచ్చ. యు, కాం.

తఱువు. దే. అ. క్రి. తగు. స. క్రి. ఖండించు.

తఱుసలి. దే. విఁ. ఉద్ధతుఁడు.

తట్టి. దే. విఁ. నీచుఁడు.

తట్టు. దే. విఁ ———సై.——"నట్టులతోడిపొత్తిడక." దాశరథిశతకము.

తల. యు. దే. వి. 1 శిరస్సు; 2. శిరసువెండ్రుకలు; "తలయుంజీరయుఁబిడ." హరి. పూ. ౫, ఆ.—3. కొన, "వ పొంతయుంజీరయుఁబిడ వల్లియకురయంబునంబవిభుల్లతలసంగతంబైసయింగలంబు. క. కొనవచ్చుపుల్లప్రోవులఁ, దనుకంగాఁజేసి." భార. శాం. 3, ఆ.—4. పూనిక; "క. తలచెడిపాఱకబావా, బలమొప్పఁగవాదుడ్పష్టిపథమునధృతితో, నిలిచినవిష్ణురవికథా, ర్పులయుంచి మడియనఖనిహూడిటఁదీర్తున్." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—5. ఎత్తు; "క. వారొకతలయైనొకతల." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—6. ముందుభాగము; "గీ. వాఁడునధనాడినంతయునేఁడునేయు, వట్టులు న్నాఁడుమొనతలనిలుచుఁవాఁడు." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—7. మొత్తము; "క. ఒకఁడొకఁడుపాండవులుఁదాఁ, కకనైన్యోపేతగాథగతినందఱునౌ, గ్రొక్కతలగాఁదలపడినా, రికదంకయుమనుదంగవలయుఁ గ్రీడయపోలెన్." శల్య. ౧, ఆ.—8. ఎద; "ద దోర్బలపరాక్రమధీరులైనదారిసుద్ధురగతినెట్లుమార్కొనియెదొకడు వింతలుపుట్టసేతలన్." మార్క. ఆ.—9. సమయము. "క. మెలఁకుదినమెలఁగి క్రమ్మఱు, తలనొకమగిడించుడించిదాడిమెయిండో, ర్బలములెల్లసైఁబడినా, చలమునెలుబిపోదుముమఁజాటితిఁజాండి." విర్వ. 2, ఆ.—౧౦. మొదలు. "గీ. అతిరథులెల్లఁదలకంత్రి

యట్టివాఁడు, అసురవిభుఁడుమహోక్కచుండు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—సై. వి. 1. చోటు. "ఉ. అతఁడత్తలదాఁటియెంతయుభయాతురుఁడైతొలఁగంగఁజూచెన్." హరి. ఉ. 3, ఆ—2. తంగము; "చ. అనితలఁదీవ్రపాండుతనయాతలికివ్వడుమేలుచేయుసా, తనయులకుంబరాక్రమముతక్కవయుం బ్రకటింపబడిందు.' భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—3. పక్షము*. "క. ఒకతలనమస్తజగము, నొకటజనార్దనుఁడునిలిచియొకతలయైనన్, ఖలముసపారమతం, బొకరుఁడపారంబుచాలనుతెక్కువమగున్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (ఇది శిరము, శిరసువెండ్రుకలు, కొన, పూనిక, అనునర్థములు తక్కగల్గిన యర్థములయందు నమస్తపదముగానే ప్రయోగముల యందు కానఁబడుచున్నది)

తలంటు. దే. అ. క్రి. వి తలయంటుయొక్కరూపాంతరము.

తలఁకించే. దే అ. క్రి. చలించు. "ఉ ఆ మదవతీరమణీయతనే మరుంచుదా, నప్పుడమేకపదనయనాంబుజగర్భులన్మిత్రలిడిన్, ద్రిప్పులఁబెట్టుసంచువిచలించి మదిఁ దలఁకించివెండియున్." విక్ర. ౫, ఆ—ప్రే తలఁకఁజేయు

తలఁకు. దే అ క్రి. 1. చలించు, "క. అప్పురుమునలాగా మరుఁ, దప్పుటికప్పుటికిఁదలఁకెనధికభయమునన్" ఉ, హరి. ౬, ఆ.—2. భయపడు. "చ శ్రీసతా, దులవలన భయంబు ద్రుపదుండెఱుఁగండునదీయదేశముల్, తలఁకకయుండురోగభయ తస్కరదామరివర్జితంబులై భార. ఆది ౫, ఆ.—వి. 1. చలనము; 2. భయము.

తలఁగు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "క నలుఁడునుధరణీరాజ్యము, తలఁగఁగఁగసర్వంబునపహృతంబైనఁగడున్, దలరి." భార. అర, ౨, ఆ.—అం, ప్రే. తొలఁగించు "సి. ఉత్తమక్షత్రియుం డొరులదుఃఖంబులు తలఁగంగఁబుట్టినధర్మశీలుఁడు. భార. ఆది. ౬, ఆ.

తలఁగుడు. దే. వి. తొలఁగుట.

తలఁచే. దే. స. క్రి 1. ఎంచు; 2. ధ్యానించు; 3. స్మరించు.

తలఁపు. దే. వి. 1. తలఁచుట; "మ. విపినావాసముగూఢచర్యయునుగావింపం దలంపొప్పదే. భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. అభిప్రాయము; "బాల్యమునఁ దలఁచుతలఁపుఁ గీడుసేసి భార. సా. ౧, ఆ—3. కోరిక; "క మునుదకునేమిటికివ, చ్చినొకోయిమ్ముహాతుచెప్పినపనులె, ల్లనుజేయువాఁడఁగోరిన, కనకాంబరముఱుతలఁపుగడవఁగనిత్తున్. భార. విరా. ౧, ఆ—4. చింత; "సీ. తలఁపులనందడిదంచడించినఁదాలిగదటశిరకంపగతులమెఱయ. భార. అర. 2, ఆ.—5. జ్ఞప్తి; "సీ. మునుపీవనుగ్రహించినమాటఁదలఁపుసేసినఁజాలు బోంకవవనుచుఁదలఁతు. కాశీ. 2, ఆ—6. హృదయము. "క. తలఁపునఁజూచినచూపును, వెలిఁజూచినచూపునొక్కవిధమయియున్నన్, వెలకొనిఘంటాకర్ణుఁడు, నలినాక్షునినామకీర్తనంబొనరించెన్. ఉ. హరి. ౨, ఆ.

తలఁపుచేయు. దే. అ. క్రి. ఎంచు, భావించు. "గీ. చెలువవనజనైరి శృంగారభాజంబు, కమ్మలారఁజూచికాంతకోడ, మదనబాణభిన్నహృదయయైయాతని, తలఁపుతెలిసితగులఁదలఁపుచేసె." వి, పు. ౫, ఆ.

తలఁపుమాలి. దే. వి. మూర్ఖుఁడు, భావజ్ఞుఁడు.

తలఁపుమిన్న. దృ. వి. చింతామణి. "ద్వి. తలఁపుమిన్నయుఁగామితములిచ్చుమొదళ్ళు, వెలిగారునలనిక్కుటినులకేక్క." విష్ణు. ౪, ఆ. (ఇట్లు తలఁపురతనము, తలఁపుకాయి.)

తలఁపుకాయి. దే. వి. చింతామణి. "ఉ. దానతలంపుకాయలవ చట్టులు వేలుపుఁ జెట్టుఁగమ్మపూఁ, దేనియకాల్వబట్టులు మదీయ

విశ్రాంతముగ నంతకుమున్ను." రామా. ౫, ఆ. (ఇట్లుం దలఁచూపు అనియును ఔ.)

తలఁప్రసాక్షి. ద్వ. విశే. ఈ కార్యము నీచేతఁగియుండునని పలుకుటకు వాదిచే తెలిపింపఁబడిన సాక్షి, స్మారితుఁడు.

తలఁబ్రాలు. దే. వి. (తలన్ + ప్రాలు) వివాహకాలమందు దంపతులు తలమీఁదఁబోయు నక్షతలు.

తలకట్టు. దే. వి. 1. అకారముయొక్క రూపాంతరమైనాకృతి; 2. పాగ కట్టుట; 3. పాగ. విశే. కన్నాకు ముఖ్యము. "గీ. నన్ను బ్రదికించుటయనీదునైపుణముల, కెల్లఁదలకట్టు." పారి ఉ. ౨, ఆ.

తలకడచు. దే. స. క్రి. తలమీఱు, అతిక్రమించు. "క. తలకడచి పడుచు ద్రోణుని, యలఘుఁబలంబు నుకసహింపక." భార. భీష్మ ౨, ఆ.

తలకాఁడి. దే. వి. బరువు అక్కమై రెండెడ్లకంటె హెచ్చుగా కట్టవలసినప్పుడు సంతనచేసి మొదటికాఁడికి ముందుకట్టెడు మఱియొకకాఁడి, ప్రాసంగము.

తలకాయ. దే. వి. తల, శిరము. "సీ. ప్రేవుల సరములఁ జెనచి వదలి తలకాయపేరులు గళముసఁ జెనఁగొనఁగ." పారిజ్. ౩, ఆ.

తలకూడు. దే. అ. క్రి. సిద్ధించు. "వాఁ డిచ్చిన కోర్కె నేఁడు తలకూడెను రేశ్వర," భార. అర ౭, ఆ. (ప్రే. తలకూర్చు. "సీ. అగినవహ్నియంబు తలకూర్పుకొనిపసాధింపవలయునుత్సాహాలిం." వంచ. నా. ౧, ఆ.)

తలకెడవు. దే. విశే. తలక్రిందు. "సీ ముసుమించి నిడుమోరముంచిదూఁటినమహాజదధిపూరము తలకెడవుగాఁగ" పారి. పూ ౪, ఆ.

తలకొట్టుమారి. దే. (విశే. తలకొట్టు + మారి.) 1. శిరచ్ఛేదనము పొందినవాఁడు; 2 అవినీతుఁడు.

తలకొను. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "చ. వెలకొనిసంగముంబున జనించుటయును కామవృద్ధిచేఁ, దలకొనుఁ గ్రోధ మట్టిపిదిదం బగు క్రోధమునం దనర్చుమోహా, హాలతిమోహావృత్తిన దయంబగు విస్మృతి విస్మరించునుఙ్, దలఁపఁగబుద్ధి బుద్ధిచవినక మతిగాఁ జెడు రూపవుండిలఙ్." శివ. ౧, ఆ.—2. యత్నించు. "నంతతిఁ బడయఁదలకొనుము." పారి. పూ ౪, ఆ.—స. క్రి. తాల్చు, వహించు. "క. ఇలమీఁకొన్న తెఱఁగు, తలపఁగధర్మంబొకాదొ దైవమెఱుంగుఙ్, వలవనిచింతయుడిగి ధృతిఁ, దలకొని పాలింపు యజ్ఞదక్షుఁ డనుమతఙ్." భార. శాం. ౧, ఆ.—(ప్రే. తలకొల్పు. "చ. సుకృతములందునుం బరముశోభనమైన మదర్పనాదిసద్ధిధరణీజనంబులకు దలకొల్పనకాదె యేఁ గృపాధికదశావతారసముదీర్ణవిహారము పూను టల్ దురా, త్మకులఁ దక్షహామహిమదర్పనముఙ్ వృథయేమిచేయుదుఙ్." కళా. ౭. ఆ.)

తలకొనుదెంచు. దే. అ. క్రి. (తలకొను + తెంచు.) తలకొను, కలుగు. "క. పగరును, దలయేరును నుక్కు నయమును దలకొనుదెంచెఙ్." భార. ఆది, ౩, ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

తలకొఱవి. దే. వి. అపకర్మము చేయువాఁడు శవము మోయునప్పుడు ముందు పట్టుకొనిపోవు నిప్పు. "ద్వి. కొంతదిక్కున దగ్గఱఁ దెచ్చి, బ్రాఁగు గానిడి కాదుకునందు నిచి, కొఱవినొక్కటఁ దలకొఱవిడంబూని." పారిజ్. ౨, ఆ.

తలకోల. దే. వి. సాహసులు కానియాలు పిడుకునప్పుడు కొనను త్రాఁకుకట్టి దాని కొమ్ములకు తగిలించి పట్టుకొనెడుకోల. "గీ. అప్పు పిడుకఁబోయియలిశిలియొక్కతె, దూడవెనుకకాళ్లతోడనాపు, పడఁగఁగట్టియుద్ది యాఁబోతుఁదలకోలఁ, బట్టియుబ్బుగట్టిబయలు పిడికె." వి. పు. ౭, ఆ.

తలకోలు. దే. వి. తలకొనుట.

తలక్రిందు. దే. విశే. 1. అధోముఖము; 2. విలోమము.

తలగడ ద్వ. వి. (తల + కడ.) 1. (పండుకొనునప్పుడు) తలయుంచుకొనెడుదిక్కు; "గీ. తూర్పు దక్షిణములలోన దొరకకట్టి, దిక్కు తలగడగాఁగ నిద్రించెనేని, మీఁదుతక్కినదిక్కులు మేదినీశ యధికరోగంబు గావించునని రిపులు." వి. పు. ౮, ఆ.—2. తలక్రింద ఎత్తుగా నుంచుకొనెడు నిడుపాటిదిండు, ఉపధానము.

తలగడుగు. దే. వి. (తల + కడుగు.) తలంటు, అభ్యంగము. "వ. తలగడుగంగ మర్దనము ధౌతపటావరణంబు సంస్కృతో, ష్ణజలకలమున్న భోజనము చందనచర్చ ప్రసూనదామకం, బులు గప్పురంపువీడ్యములు భూమగపట్టికలు గల్గి నిచ్చలుం, బులుకడుగంగఁ బడ్డను మత్స్యముఁ బోలుచువాలుచుం బురిఙ్." పాండు. ౩, ఆ.

తలగాము. ద్వ. వి. రాహువు "ద్వి. తలగాము మట్టినితరుణెందు రేఖ" భాగ. ౮, స్కం.

తలగుండె. ద్వ. వి. నిద్రాడు.

తలచీల. దే. వి. మేటకుము నకుకీర్చి బిగించెడుచీల.

తలచేమురు. దే. వి. కూనె.

తలచావడి. దే. వి. ఇంటిముందటి చావడి.

తలచుట్టు. దే. వి. 1. పాగకట్టుట; 2. పాగ, ఉష్ణీషము. "సీ. రారాజు ద్రోణ తనయుండుఁ జుట్టినతలచుట్లుగల్లనియన నాఁత, కృతవర్మశరోంబరంబు, వచ్చనియది కుంభభవకృపాచార్యుల యుష్ణీషములు వెలలు." భార. విరా, ౫, ఆ.

తలచూపు. దే అ. క్రి. పొడచూపు, తోఁచు. "చ. అతనితపోమహత్త్వమున కచ్యుతుఁడెంతయు మెచ్చి ముగ్ధుఁడై, వితతపయోధిమధ్యమునవీచులతోఁ దలచూపుదలఙ్." భోజ. ౧, ఆ.

తలడిల్లు దే. అ. క్రి. తల్లడిల్లుయొక్కరూపాంతరము. "విరక్తులు తల్లడిల్లువేఁలు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (చూ. తలడించు.)

తలతల. దే. అవ్య. మనుష్యనికి మనుష్యనికి "చ. తలతలపారు పత్తెములు తద్దయుమించెగిరీశుచెంగటఙ్." చంద్రా. ౧, ఆ.

తలత్రాడు. దే. వి. ఎద్దుకొమ్ములకుఁ గట్టెడు కుచ్చులతో త్రాడు.

తలదువారము. ద్వ. వి. తలవాకిలి. "సీ. తలదువారంపుఁబొంతినంటిలోఁదియ... నిందుఁగుండలునొవరనిలిచి." అచ్చ. కాం.

తలనట్టు. దే. వి. వేరుపురుగు కొటిమోత్పలించుట.

తలపడు. ద్వ. అ. క్రి. 1. ప్రారంభించు; "క. పాండవులతోన చ్చెలమునఁబోరఁగదొడఁగి దలపడితివి." జై. ౭, ఆ.—2. పెర్చు డు.—స. క్రి. 1. ఎదిరించు, "చ. కలభము వహ్నిమీఁదఁబడు చందమున గాదివృపాలుఁడర్జునం, దలపడఁబోక" భార. ద్రో, ౫, ఆ.—2. తాఁకు. "వ. నాకేశుండును నుచిందాఁకిన తెలుంగునరారాజాందఱ పడి." భార. కల్య. ౨, ఆ "ఉ. పలిచహానిఁగాంచి మొనలెల్లను నెంతయుదర్పమెక్కయా, ధీలవికాతహారిరుచిధీరలీలనెదిర్చి మత్స్యధూపాలకసైన్యరాజిఁదలపడ్డ." భార. విరా. ౩, ఆ.

తలపాటు. ద్వ. వి. (తలపడుట.) 1. ప్రారంభము; "ఉ. వాఁడుదునక్కఱుడుము నంబుంనెంతయురోసియుల్లనం, భావుఁడైన వానితలపాటరయకొనఁదాటుగాదె." నిర్వ. ౧౦, ఆ.—2. ఎదిరించుట. "వ. ఉగ్రసేనబలదేవపాత్యకికృతవర్మలు మున్నుగా వెడలి ప్రతివీరులం దలపడింపక తలపాటునపాయంబులదుఁడివారు హాహాకారంబులం జాలిపెనంగ." పారి. ఉ. ౬. ఆ.

తలపెట్టు. దే. అ. క్రి. ప్రారంభించు. అం, ప్ర. తలపడఁజేయు, ఎదిరింపఁజేయు. "క. బలమునుశౌర్యమునుదేజముఁ, గలఁదనికౌరవ్యులునమ్మికర్ణునిఁదోఁ, దలపెట్టిరిసంగ్రామం, బులఁగూలెదునతఁడునేఁగీర్తిఁబొందెదువిన్నా." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—స. క్రి. ప్రస్తావించు. "క. తలపెట్టకుండఁదనెన్నఁడుఁ, గలనైననుమత్ప్రసంగ కారణమునన, త్రిలిసట్టియాశ్రాద్ధిని, నిలనిట్టివిగోరఁదివియసేయి పాటుఁగా." కళా. ౫, ఆ.

తలపోలము. దే. వి. పొలిమేరవెంబడినున్న పొలము. "క. పాడు రేఁగనీనిఁక, విను తలపోలమునకానినిలువదు మెట్టు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (చూ. తలక.)

తలపోఁత. దే. వి. 1. చింత; "ఉ. దేశ్యుఁడోవానియోగాయని మదింతల పోఁతలునాళకానినిఁకా, వేశ్యలువేయిచందముల నిందయొ నర్చెదరు." పర. ౨, ఆ.—2. ఆలోచన, విచారము. "ఒండు తలపోఁతలులేఁకలు." ఉ. హరి. ౪, ఆ. "నన్నునెత్తెలఁగున సైనఁ బొందఁగమదిం దలపోఁతయొకర్గెనని." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

తలపోయు. దే. అ. క్రి. (తలఁపు+పోయు.) 1 చింతించు; 2. ఆలోచించు, విచారించు.

తలబీకనకాయ. దే. విశే. కలఁతనొందినది. "క. చిలువదళ వాయు లబ్బడు, తలబీకనకాయలైయుధాయథలైరూ, పలువత్తులునై మొనతల, నిలువకవీపొహీఁదకనాలిచెడిపాఱన్." జై. 2, ఆ. (దీనిని తలబీకరకాయ అని వాడుచున్నారు.)

తలమాటు. దే. వి. చేటు, నాశము. "క అలఘురఘువంశమున కున్, దలమాటించుకయులేమికతన్యమగాదీ, వలనసమస్తంబును నేఁ, దెలిసితివాదునమునకలఁకలేమెమహాత్మా. నిర్వ. ౯, ఆ.

తలమానికము. దే. వి. అలంకారార్థము శిరమునందుంచుకొనెడు రత్నము. విశే. శ్రేష్ఠము. "క. కన్నియతలమానికమగు, నన్నాఁ గటిరాజు పేరియతివన్." రామా. ౫, ఆ.

తలమించు. దే. అ. క్రి. ముందుమించు. "క. పెల్లుకొసఁగురికి రప్పాడు, తల్లిఁగఁదమదూడ్కినకును దలమించేఁగథా, పల్లపుసైఁ బురథామలు, గొల్లలుగాలాజమెలిత కుసుమాంజలులన్." కవి. 3, ఆ.

తలమిగులు. దే. అ. క్రి. ముందుమిగులు. "క. తలమిగిలివచ్చు బాహ్లీకు, నిలుపుని విశిఖముల నొంచె." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

తలమీఱు. దే. అ. క్రి. ముందుమీఱు. "క. మీరుసుగృహాన్త ధర్మము, మేరకుందలమీఱ చనక." పాండు. ౪, ఆ.

తలము. ఉభ. దే. వి. పీఠము. విశే. శక్యము. "తలమే ప్రస్తుతి సైన. స్వా. ౨, ఆ. (తరముయొక్క రూపాంతరము.)—సం. వి. అ. న. 1. వింటిదెబ్బతగులకుండ చేతికికొట్టుకొనెడి అత్తము; 2. అడవి; 3. కారణము; 4. పాతాళలోకము. పుం, న. 1. స్వరూపము; 2. క్రిందిభాగము; 3. కాళ్లచేతుల క్రింది భాగము. పుం. 1. తాటిచెట్టు; 2. చాఁచిన వ్రేళ్లగల అఱచేయి; 3. కత్తియొక్క పిడి 4. ఎడమచేతి తంతిమీటు.

తలముదప్పు. దే. అ. క్రి. (తలము+తప్పు.) అశక్యమగు. "గీ. తలముదప్పినమెలం, బునఁ గల్పులియ్యకొనుటతగునె. భార. విరా. ౧, ఆ. "సీ. తనరూపునకుఁడోడు తలముదప్పినగర్వ మురగంటఁ జూడఁజేయరిగినపుడు." కాశీ. 2, ఆ.

తలమునక. దే. వి. 1. శిరస్స్నానము; 2. శిరఃప్రమాణము, తలబంటి. (రూ. తలమున్క. "ఉ. అత్తరిరాయపేక్షణ కటాక్ష విలాసరసప్రవాహముల్, బిత్తరబంటిరాపులతలన్ దలమున్కలు గనుచుండరన్." విజ. 3, ఆ.)

తలముల్లు. దే. వి. బ. 1. వేఁటకానిసాధనము; (చూ. తీగురు.) 2. దొంగయొక్క సాధనము. (చూ. గడ్డగోరు.)

తలయంటు. దే. అ. క్రి. (తల+అంటు.) తలమీఁద (నూనెపెట్టి) రాచు. "ఉపాధ్యాయునకుఁ బ్రియమునఁ దలయంటుచుండ." పర. ౫, ఆ.—వి. తలమీఁద (నూనెపెట్టి) రాచుట, అభ్యంగము.

తలయంపి. దే. వి. 1. (పండుకొనునపుడు) తలయుంచుకొనెడు దిక్కు, తలగడ; "గీ. అతఁడువదలింపములు గౌరవాధినాథుఁ, దరిగితలయంపిదెసనున్నతొనమున, సుందెఁబతవడికాల్కడయొద్ద కల్లఁ, జనిదనమ్రుచ్చైనిలుచుండెనవ్యసాచి. సం. "తచ్ఛీర్షతల్ప కృష్ణస్యనిమపాదతరావనే. భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2. తల క్రిందనుంచుకొనెడు నిడుపాటిదిండు. (తలాఁడియొక్క రూపాంతరము.)

తలయెత్తు. దే. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; 2. మొలచు. "చ. తొలు పావిఁబయోధరధారఁదోఁగున, యిక్కలఁదలయెత్తు క్రొత్తపులునేపున పేపులకలేతనూలతన్, మొలవంగనున్నవవి." పాండు. ౨, ఆ.

తలరు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు; "ఉత్సా. అతులశౌర్యుఁడ నిలతనయుఁదమితవాహినీపదా, హతిధరిత్రి దలరనిట్టులరిగి." సం. "ఛలంచయన్నివమహీంబలేనచతురంగిణా." భార. కర్ణ. ౧ ఆ.—2. చింతించు; "అన్నాకపతియుదిగ్గదఁగదురన్. తలరి. సం. "సకూట్మంచింతయామాస రోదివరాజప్రతాపవాన్." భార, ఉద్యో. ౧, ఆ.—3 కలఁగు; "వ. లోకాపవాదభయంబునకుం దలరి. భార. అర. 2, ఆ.—4 సంభ్రమించు; "క. మలగొంగ మొదలుగలవే, ల్పులనందఱఁబొఁఱదఁడిబలొఁగని కడిమిన్, దల రుకొడుకు. అచ్చ. యు, కాం.—5. ఒప్పు. "క. లదినలరు గొమ్ములనువ, త్రిలితద్విజరాజసంగతిఁ దగుపర్ణో, త్పలమైనమనో ధిపుతిన్, దలరిపురముకోటకోఁటలనరుఘనశ్రీన్. కవి. ౧, ఆ. (ఈ యర్థమునకు నితరగ్రంథములయందు ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

తలవంపు. దే. వి. 1. తలవంచుట; 2. మానభంగము. "సీ. శేఁకువలేకపుత్తెంచినయప్పాండవకేశ్యమునకుఁదలవంపుగాఁగ." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

తలవరి. సై. వి. తలారివాఁడు. "చ. తలవరులింతయుందెలిపికల్లద మందుచుఁగుందుచున్నవా, రిలపయిలేనిదొంగనిపుడెచ్చటఁ దెచ్చెదమంచు." పర. 3, ఆ.

తలవాకిలి. దే. వి. ఇల్లులోనగువాని మొదటిద్వారము. "ద్వి. వాఁడెపోమునతలవాకిటనున్నవాఁడు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

తలవిడి. దే. వి. తలవలిన తాటిచెట్టులోనగు వృక్షములయొక్క తలతుండు. (తలవిడితుండు, తలవిడిప్రద్దలు.)

తలవీడు. దే వి. పురప్రదేశము, సమీపప్రదేశము. "క. కుల కన్యకలనువేదుక, దలవీడులఁబరులతోడితనుమాటలకున్. దలకొన దగునేగురుజన, ములుగాకతెలఁగువారుపురుషార్థనిధీ." భార. అను. ౧, ఆ.

తలవు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. "చ. పుత్ర్వేలారులఁగోయవీరతల పుండనితొవ్వవగజంకిసేయుచున్." నిర్వ. ౯, ఆ.—అం. ప్ర. తొలఁగించు. (తలఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

తలసాల. దే. వి. ఇంటితలవాకిలి. "ద్వి. తలసాలనెదలెదుదాఁక నాదిసతు, మలయుపాదమ్ములగలచుంచినీమోము, కన్నులఁగప్పిన కైవడిఁడోఁచు, చున్నది." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

తలా. దే. అవ్య. క్రి. విశే. చొప్పున. "ఉ. అందఱకుందలాయొకటి పొన్నకముగ్గులటఁదోఁచుఁబెట్కు." ప్రభా. ౫, ఆ.

తలాఁపి. దే. వి. (తల+అఁపి.) (హా.) 1. తలయంపి; (2. అర్థమునకు.—"వ. ఒదిలిపాన్పుపైఁబతికినాయ్యనఁగేలు తలాఁపిచేసి." ఉ, హరి. ౫, ఆ.)

తలాటము. దే. వి. (తల+అట.) పిల్లిపిట్టలొక్కలులోనగువానిచే నేర్పఱచి గుఱ్ఱమునెత్తిని నిలువ్రగానమర్చెడు తురాయి. "ఎ, గీ. పిల్లిఖంచెతలాటంబు పేరొజంబు, ముఖుఅమొగముట్టుఁబన్నిపాహితి యొక్కండు, కర్తయెదుటికిఁ గొనివచ్చెగంధవాహ, బాంధవంబగు నమ్మహాసైంధవంబు." పాన్డ. ౪, ఆ. (చూ. పోరాటము.)

తలాడ. దన్డ. వి. తలగడయొక్క రూపాంతరము. "పట్టుతలాడ యుఁగాహాళఁదిపచ్చనునుంబళ్ళు." పాంచా. ౫, ఆ.

తలారి. వై. వి. రాత్రులయందు దొంగతనముపోక కావలికాచు దొరతనపుబంటు. (తలవరియొక్క రూపాంతరము.)

తలారించు. దే. అ. క్రి. మరలు. "వ. కోమలఘనఖాదనకుతూహలంబులందెక్కుచుక్కవలం క్రొవ్వులందలంచితలారింపక." భాగ. ౧౦, స్క. పూ.

తలి. దే. వి. తల్లియొక్క రూపాంతరము.

తలికె. దే. అవ్య. ముందు. (ప్రొద్దుపొడువక తలికెవచ్చినాఁడు మొ.)

తలిమము. సం. వి. అ. న. 1. దూదిపఱుపు; 2. మేలుకట్టు; 3. జాతికట్టినపునేల; 4. కత్తి.

తలియ. వై. వి. భోజనపాత్రము. "గీ. తలియఁబెట్టిన యశనంబు. దలఁగఁద్రోసి, పిదపఁగుడిచెదననువాఁడుబేలగాఁడె." భో. ౪, ఆ.

తలిరు. దే. వి. చిగురు, పల్లవము. "క. కలయఁగఁగరములఁజరణం, బులమరముకోణితంబు బోరనఁదోఁగఁగా, దలిరొత్తఁగిననడుమొడి, చెలువుపఁబఱతెంచెభీమునేసుఁదదటికా." భార. భీష్మ 3, ఆ

తలిరుఁబోఁడి. దే. వి. (తలిరు+పోఁడి.) 1. చిగురువలె మనోజ్ఞురాలైన ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

తలిరుచు. దే. అ. క్రి. 1. చిగిరించు; 2. సంతోషించు, 3. అతిశయించు. (రూ. తలిర్చు. సంతోషించుటకు.—"క. నేఁడున్నదుఁడైనయోధుఁడుతం, డ్రిదలిర్పఁగనేఁగరిపురికిఁగొనియెలమిగా." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—అతిశయించుటకు.—"రూ. పునవాక్స్వనీయులనరియనఁదలిర్చు." భార. అర. ౭, ఆ.)

తలిరుదిండి. దే. వి. (తలిరు+తిండి.) కోయిల, పికము. "సీ. కలకంఠలిరుదిండులకుఁనందనమొనర్చి చిగురుటాకులుపొదయుగలిఁజేర్చి." విజ. 3, ఆ.

తలిరుపు. దే. వి. తలిరుచుట. (రూ. తలిర్పు. "క. మునివరనాదగు చిత్త, మ్మునఁగొతూహలమునుబాల మొలతెంచితలి, ర్పునలరారెడు." భార. అను. ౪, ఆ.)

తలిరువిలుతుఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు. (రూ.) తలిరువిల్తుఁడు · (ఇట్లు తలిరువిలుకాఁడు.)

తలివము. వై. వి. శయ్య. "క. తలివములెక్కడివెన్నెల, పులుఁగులఁగనితనదుకుదిలిబోదలువిరాళిగా." యు. ౨, ఆ.

తలుకు. దే. వి. తళుకుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. మొలకనవ్వులవాఁడుతలుకారుతొలుకారుబలుకార్మొగులఁగేరుపోలువువాఁడు." అచ్చ. ము, కాం.

తలుగు. దే. వి. పశువులఁగట్టెడుపలుపు, సందానము. "క. తలుగులుబాదియొంగెదనఁదె, యొల్లందామెనయొక్క వలనసునైయుండగా." భార. విరా. ౧, ఆ.

తలుపు. దే. వి. పనిచేసినవాకిటి మూఁతపలక, కవాటము.

తలోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది.

తల్లడ. దన్డ. వి. తలగడయొక్క రూపాంతరము.

తల్గు. దే. అ. క్రి. తలఁగుయొక్క రూపాంతరము. (తొలఁగించుటకు.—"ప్రద్యుమ్నమెలర్పఁగఁదాల్మియొఁదిదుస్తరశరమానసవ్యథలు తల్గుము." భార. అర. ౬, ఆ.) వి. తలుగుయొక్క రూపాంతరము.

తల్చు. దే. స. క్రి. తలఁచుయొక్క రూపాంతరము. "తద్భాషణములు చిత్తమునఁ దల్చుచుండుటఁజేసి." భాగ. ౪, స్కం.

తల్పము. సం. వి అ. న. 1. దూదిపఱుపు; 2. అట్టడి; 3. భార్య

తల్లఁపి. దే. వి తలాఁపియొక్క రూపాంతరము. (1. అర్థమునకు.—"కరపీఠపుఁజాయలదట్టిఁజాటివేతల్లఁపిదిక్కునందునిడి." రా, వి. 3, ఆ.)

తల్లకెడవు. దే. విఁ. తలకెడవుయొక్క రూపాంతరము.

తల్లక్రిందు. దే. విఁ. తలక్రిందుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. విటతాటనములుగావిఱిగిచక్రములతోఁదల్లక్రిందైనరథవ్రజములు." శై. ౨, ఆ.

తల్లజము. సం. వి. అ. పుం. వృత్తియందు ఉత్తరపదమై శ్రేష్ఠతనుదెలుపును. (ఉదా. కుమారీతల్లజము మొ.)

తల్లడకుడుచు. దే. అ. క్రి. (తల్లడము+కుడుచు.) తల్లడించు.

తల్లడపడు. వై. అ. క్రి (తల్లడము+పడు.) చలించు. "క. అనిమొనపాల్పడుద్రుద్యు, మ్ననిశాతశరాలివిద్ధమర్మండయిపె, ల్చనమూర్ఛవోయిపడియొగా, దనరథముపయిఁధరిత్రితల్లడపడఁగా." భార. అర. ౧, ఆ.

తల్లడపాటు. వై. అ. క్రి. తల్లడపడుట, చలనము.

తల్లడపెట్టు. దన్డ. స. క్రి. (తల్లడము+పెట్టు.) 1. చలింపఁజేయు; 2. బాధపెట్టు. "క. పెల్లుగఁదేళ్లుంగాకులుఁ, దల్లడపెట్టంగ నొంటెదరునోరెండక." మార్క. ౨, ఆ.

తల్లడము. వై. వి. చలనము. "ఉ. తామరపాకునీరువలెఁదల్లడమందిరి పౌరులందఱుఁ." ఉ, హరి. 3, ఆ.

తల్లడిల్లు. వై. అ. క్రి. చలించు. "ఎ, గీ. వచ్చెనటులుఁడమిత వాహినీపదహతిఁ, దల్లడిల్లు చుండధరణితలము." సం. "ఇంద్రప్రస్థంబివేళాతికంపయన్నివమేదినీమ్." భార. సభా. ౧, ఆ. (రూ. తల్లడిలు. "లతాంగినేత్రముల్ చటులతలజ్జఁదల్లడిలె." పాన్డ. ౫, ఆ.) (తల్లడించు అనియు.)

తల్లి. ఉభ. దే. వి. జనని. విఁ. 1. మొదటిది; 2. ముఖ్యము. (ఉదా. తల్లికాండ్ర, దల్లిగోడ మొ.) సం. ఈ. స్త్రీ. జీవరాలు.

తల్లికాండ్ర. దే. వి. మొదటికాండ్ర.

తల్లిగోడ. దన్డ. వి. ఇంటికి ముఖ్యమైన ప్రక్కగోడ.

తల్లితల్లి. దే. వి. 1. తల్లినిగన్నతల్లి; 2. లక్ష్మి.

తల్లిరొయిల. దే. వి. నూరిపైయిల.

తల్లివేరు. దే. వి. ముఖ్యమైనవేరు.

తవన. దే. వి. క్షుత్తాళము. "ఋతుపుతవనతప్పు పెంచి." వర. ౨, ఆ.

తవరము. వై. వి. ఒక రోహము, తగరము.

తవలి. దే. వి. తవలి, అసత్యము.

తవాయి. దే. వి. (హిం.) తట్టు, ఉపద్రవము, తప్పుగాలి.

తవిఁదె. దే. వి. రాగిపైరు. "క. అలవదుగం బెతవింతయు." (చూ. అలవదు.) బ. అధాన్యము. (చూ. తవ్వఁదె.)

తవు. దే. అ. క్రి. తగుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. తవుల.)

తవుటిపాము. దే. వి. (తవుడు+పాము.) మలుఁగుపాము.

తవుడు. దే. వి. బియ్యముమీఁది పొట్టు, కంబూకము.

తవులఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. తగులఁబడుయొక్క రూపాంతరము. "క. తవులంబడిరెండునత్యుదగ్రబలమునన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

తవులు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. తగులుయొక్క రూపాంతరము. (చిక్కుటకు —"క భవదాజ్ఞానిగళంబునఁ, దవిలి." భార. అర. ౧, ఆ.—సక్తుఁడగుటకు —"క. భవదీయదాసుభీతిన్, దవిలిన భూదేవి." కా. ౫, ఆ.—తగులముచేత.—"ద. ఎందునుండవ్వగా యింతలేక సతతంబుఁజరించుచున్నతఁడు." కాళ. ౨, ఆ.)

తవులుకొను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. తగులుకొనుయొక్క రూపాంతరము. (ప్రే. తవులుకొలుపు. తగులుకొలుపుటకు.—"సీ. చతురప్రకలితవిస్తృతహేలామకుండంబుఁ ద్రవ్వించి పావకుఁదవులుకొల్పి." జై. ౮, ఆ.)

తవులుచు. దే. ప్రే. తగులుచుయొక్క రూపాంతరము (చూ. తవులుపు.)

తవులువడు. ద్వి. అ. క్రి. తగులువడుయొక్క రూపాంతరము.

తవెల. దే. వి. నోరు వెడల్పుగానుండు కుండవంటిలోహపాత్రము. "క. కమ్మనితావులు దల్లఁగఁ, గమ్మవియాజ్యంబుపోలఁ గ్రుఁతవెలలఁదోం, కమ్మగవంచిరి." రా. వి. 3, ఆ.

తవ్వ. దే. వి. రెండు సోలలకొలఁదిగల మానవిశేషము.

తవ్వఁదె. దే. వి. తవిఁదెయొక్క రూపాంతరము. "క. ఊలవలు చామలుకొఱ్ఱలు, ములుఁగులుదులు రాజమాషములు నిష్పావం, బులు చణకంబులు దవ్వం, బులుజొన్నలుఁగాని కూర్పఁ దగుధాన్యంబుల్." జై. ౪, ఆ.

తష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వాడిసలోనగువానిచే చెక్కఁబడినది.

తసి. దే. వి. దట్టమగు నాఁచుపరుస, వడి.

తసిలీబు. హిం. వి. బహుమానము.

తసుకు. దే. అ. క్రి. ప్రకాశించినట్లు చేష్టించు వి. 1 ప్రమ గలిగినట్టుచేయు చేష్ట; 2. టక్కు.

తసుకులాఁడి. దే. విణ. (తసుకులు+ఆఁడి.) తసుకులుగలది.

తస్కరించు. సం. స. క్రి. దొంగిలించు.

తస్కరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ, చోరుఁడు.

తస్స. దే. వి. దుర్గాంతము.

తహాతహా. దే. వి. తమకము, వ్యసనము. (హిం.) ఆతురము. "క. ఉప్పరమెగసియజాండము, చిప్పలురాలంగమేరుశిఖరములపైఁ, గుప్పించిదాఁటుకొందునో, తప్పకనామనసులోని తహాతహాలన్." కాశీ. ౧, ఆ.

తహాతహాపడు. ద్వి. అ. క్రి. తమకపడు, వ్యసనపడు, ఆతురపడు.

తహాతహాపెట్టు. దే. స. క్రి. తమకపెట్టు, ఆతురపెట్టు. "క. తహాతహాపెట్టితిఁగానిఁ ..." రాధా. ౫, ఆ.

తహాశీలు. హిం. వి. పన్ను, శిస్తు.

తహాశీలుదారు. హిం. వి. శిస్తువసూలుచేయు ఉద్యోగస్థుఁడు.

తళతళ. దే. వి. 1. మిఱుమిట్లుగొలుపుకాంతి; "సీ. అరుణాంబుజంబులయంతర్గతంబులతళతళలుమిగిలెడుకాల్వ." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. మెఱయుటయందగు అనుకరణము. "క. పార్థునిపైన, గరికనదరెఁదాటిపిడము, తళతళమని మెఱయఁ గురుపితామహుఁ డధిపా." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

తళిగ. వై. వి. 1. భోజనపాత్రము; 2. భగవన్నివేదనార్థమైన యన్నము*.

తళియ. వై. వి. తళిగయొక్క రూపాంతరము. (భోజనపాత్రము నకు.—"ఎ. గీ. మీతళియపపాదంబుకల్గియుననఁ, పావనము గాదె." పర. 3, ఆ.)

తళుకు. దే. వి. మిక్కిలి ప్రకాశము.

తళుకొత్తు. దే. అ. క్రి. (తళుకు+ఒత్తు.) మిక్కిలి ప్రకాశించు. "క. చితంబునఁ జైకొనియును, మృత్తులమునఁ బిమ భవయోరుహము నఁద, క్కొత్తుమెడపర్వన." భార. అర. 2, ఆ. (చూ. ఒత్తు.)

తళుక్కు. దే. వి. మెఱయుటయందగు అనుకరణము. (ఆమ్రేడితమునందు తళుకుతళుక్కు. "సీ. ఫాలభాగమునవ్రాలపావలతో ట్టుతళుకుతళుక్కనితాండవింప." కళా. 3, ఆ.) (చూ. గఱు.)

తళ్లు. దే. వి. బ. చెఱువులోనగువానియందు గాలిచేత ఉబికి దరిని మోఁదెడు చిన్నచిన్న అలలు. "సీ. తరుమోఁదుకుతుల్కునగవ ..." య. 3, ఆ.

తా.

తా. దే. స. తాను అనుదానికి ప్రాతిపదికము.

తాండవము. సం. వి. అ. పుం, న. 1 ఉద్ధతమైన నృత్యము; 2. తృణవిశేషము.

తాండవించు. సం. అ. క్రి. ఉద్ధతముగా నృత్యముచేయు.

తాండ్ర. దే. వి. విధికము.

తాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బడలినది

తాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బడలిక.

తాంత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సిద్ధాంతమునెఱిఁగినవాఁడు; 2. విషవైద్యుఁడు

తాంబాళము. దే. వి. తాంబూలము మొదలగునవి యుంచుకొనుటకు ఉపయోగమగు ఇత్తడిలోనగువానితోఁజేసిన పెద్దపళ్లెము.

తాంబూలము సం. వి. అ. న. 1. వక్కాకు; 2. పోఁక.

తాంబూలవల్లి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తములపాకుతీఁగ

తాంబూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై ——

తాకత్తు. హిం. వి. శక్తి, బలము.

తాఁకించు. దే. స. క్రి. క్రమయించు. "క. ఆఁకొనివచ్చినవిత్రులఁ, దాఁకింపకయుకవమిదుమునతప్పరమతి." భో. ౬, ఆ.—ప్రే. తాఁకఁజేయు.

తాకీదు. హిం. వి. ఆజ్ఞాపత్రిక.

తాఁకు. దే. అ. క్రి. మూర్కొను. "గీ. మనబలంబులుపొంతు ..." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—స. క్రి.

1. అంటు, 2. (యుద్ధమున) ముట్టు. "క. తాఁకినమూకలుబవరుల గురుండును... తాఁకునఁదా గదందగియుడు..." భార. ద్రో. ౧, ఆ.—వి. తాఁకుట. "...భీష్ముతాఁకోర్వరు." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ

తాఁకుడు. దే. వి. తాఁకుట, స్పర్శము. "క. అరుదెంచియలిక యుండెడి, యరుదెంచివిశాఖ తాఁకుడై." పా. ౨, ఆ.

తాఁకుడువేఁడి. దే. వి. వరుసమీఁదవచ్చెడు జ్వరము.

తాఁకుదల. దే. వి. (తాఁకు+తల.) యుద్ధప్రారంభము. "సీ. బంటులుగ్రహించి పగఱపోయిరిపోయి, ...దగిలిపోబ్బల రుప్పతిలఁగ, పతిరయమువదరునట్లుగదోరణము, ధ్వతియుసర్వసేనయుఁదాఁకుదలల." భార. శాం. ౨, ఆ.

తాఁగలి. దే. వి. పల్లపుమడి.

తాఁచు. దే. స. క్రి. తన్ను. "ఎ, గీ. ఒడిసిపలపట్టితిగిచిమపలు ప్రవృత్తిఁ, గొంకుగానరించుటయులేక కూలఁదాఁచె." సం. "అక్షైనాంపస్యతో... పాతయిత్వాపదావధీత్." భార. విరా. ౨, ఆ

తాఁజా. హిం. వి. క్రొత్త, చేర్చిన.

తాఁట. దే. వి. 1. చెట్టు పైపట్ట, 2. మోసము. "ద్వి. ...తాఁటలు చేసిధనముఁ, ...వరగినవిధవ" పాండి. ౨, భా.

తాఁటకత్తి. దే. వి. మోసకత్తె. (చూ. తాఁట.)

తాఁటదమ్ముఁడు. దే. వి. జీవనార్థము సన్యాసివేషము ధరించినవాఁడు, లింగి.

తాఁడి. దే. వి. తాంత్ర, విభీతకము.

తాఁపు. దే. వి. తన్ను, పాదతాడనము. "చ. అనిమురలంగఁజూచు ...చండభానుసం, దనుఁడికాలికై యొడియఁ ...మునుపటితన్నుకుమ్మముచుమాములపైఁ ...గనిపియతంపుఁబైకుతికెఁగోవరికేకద మీఁదికొంబలెన్." రామా. ౭, ఆ.

తాఁబేలు. దే. వి. తామేలు, కూర్మము.

తాకట్టు. దే. వి. (తాకి+కట్టు) అప్పుతీసికొన్నవానియొద్దనుంచెడి యాడు.

తాకు. దే. వి. గాలిటాకు. "సీ. గారుమొదట్లవాకట్టుమందులుచర గాంగుళంబులఁదాకుటుంగరములు." పంచ. వేం. ౧, ఆ.

తాకడించు. దే. స. క్రి. (దాకు+గడించు.) నిర్బంధించు. "గీ. వారికి మూకునగుడు సటమీఁదక్రీడిని, తంత్రి మూరకేల తాగడింప." భాగ. ౯, స్కం.

తాగాఁడి. దే. వి. (తాకు+గాఁడి.) ...గాని త్రాడితోఁగాని రాంగపాదాకారముగా మూతిముఖమున నేర్పఱచెడు బంధనము, కీనాహము.

తాగాణి. దే. వి. తాగాఁడియొక్క రూపాంతరము.

తాగు. దే. స. క్రి. (నీళ్లులోనగునవి) త్రాగు.

తాగుఁబోతు. దే. విశే. నియతిలేక మద్యపానముచేయు స్వభావముగలవాఁడు.

తాచు. నై. స. క్రి. 1. చెక్కు, ఖచించు; "సీ. చెలఁగుచు మంచిపచ్చలుదెచ్చి మీఁదేర్చి కట్టంబుగాఁ దార్చి తాచితాచి." య. ౪, ఆ.—2 గాచు*; "సీ. పాథోధిజలయుక్తిఁదాఁచిపట్టినదిక గరులునాఁ ...గరుడితోండముచిక్కఁగలచి త్రింగినవారలునాఁ దొండమొప్పుగుదఁజక్క, వారుఁదాచిరి లమర." అము. ౧, ఆ.—3. అవలంబించు*. (చూ. అవలంబము.)

తాజు. దే. వి. కుళ్లాయి.

తాటంకము. సం. వి. అ. పుం. దాదరానగువానిచే జెబడిన చెవికమ్మ.

తాటామూటము. దే. విశే. దక్కనతప్పినది. "క. తోఁట లెప్పియున్నవి, తాటామూటములుగాను తావములుండఁగా, తేలలు" అప్ప. ౪, ఆ.

తాటించు. నై. స. క్రి. కొట్టు. (చూ. ఆస్ఫోటించు.)

తాటికబ్బెడ. దే. వి. తాటిగిటిపాము.

తాటిగిరిపాము. దే. వి. తాడిచెట్టు మీఁదనుండెడిపాము.

తాటిపడగవాఁడు. దే. వి. 1. బలరాముఁడు, 2. భీష్ముఁడు.

తాటిరిక్క. నై. వి. శ్రవణనక్షత్రము.

తాటిరిక్కనెల. దే. వి. శ్రావణమాసము.

తాటోటు. దే. వి. టక్కు, మోసము. "ద్వి. ...కరమునఁదుడిచి, తాటోటులెఱుఁగనిదానివంటమున." ప. ౪, భా

తాడకు. సం. వి. అ. క్రి. మత్తె.

తాడనము. సం. వి. అ. న. కొట్టుట.

తాడించు. సం. స. క్రి. తాటించు, కొట్టు.

తాడితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కొట్టఁబడినది.

తాడు. యు. దే. వి. త్రాడు. నై. తాటిచెట్టు. "గీ. తాళ్లనె రావణాదిశాత్రవులయాంత్ర, తాళ్లతెగునట్లయనెడుచందమున." రామా. ౫, ఆ

తాత. ఉభ. దే. వి. తండ్రికితండ్రి. నై. బ్రహ్మ. "క. సీతెఱుఁగ యఁగఁదెమ్మెర మీఁకఱవంగడపుతేఁడుమిన సీకవాఁడుగా, తాతయు నాతనివానియు, నీకురేయొక్కించుకైననిక్కనమొదవన్." అప్ప. యు, ౫ం.—సం. అ. పుం. తండ్రి. విశే. కనికరింపఁదగినవాఁడు. (సంస్కృతమైనపుడు దీనికి తెనుఁగునఁ బ్రయోగము కనఁబడదు.)

తాత్పర్యము. సం. వి. అ. న. అభిప్రాయము.

తాదృశ్యము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) అటువంటిది.

తానకము. నై. వి. 1. కెట్టు నిలుచుండుటయందలి భేదము. "వింతతానకంబులనిలిచికదిసినప్పుడు." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. స్థానము*. "అంచఁగాఁపులకుఁదానకమై కడలుల్లసిల్ల." హరి. ఉ. ౬, ఆ

తానము. ఉభ. నై. వి. 1. స్నానము; 2. స్థానము. "క. తానం బాడిమునీపిని, తానంబునకర్థమిచ్చి తానంతటనుం, తానంబునఁదగి మగనం, తానంబుననఁడుమునుతానంబయ్యెన్." రా, వి. ౨, ఆ.—సం. అ. పుం. కన్నగారముతో పాడెడుపాట.

తానవము. సం. వి. అ. న. తనుత్వము.

తాను. దే. స. తాళ్లమునకు ప్రథమైకవచనము.

తాప. దే. వి. 1. నిచ్చెన; "కవిలునింగలరుఁజూపువెలుంగలయు నానగరువంగడమువోవ్ త్తుంగమణిసోపానమనగా గడపుఁదావ." పా. ౨, ఆ.—2. మెట్టు. "వారిజేవతలోఁదొఁఉయఁగలఁదావనిడి తోమగఁగలకీఁగ్." అను. ౪, ఆ

తాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంతాపము; 2. బాధ. (తాప త్రయము.—ఆధ్యాత్మికము, ఆధిభౌతికము, ఆధిదైవికము.)

తాపసతరువు సం. వి. ఉ. పుం. గారచెట్టు.

తాపసుఁడు సం. వి. అ. పుం. తపస్సుచేయువాఁడు, తపసి.

తాపి. యు. టీ వి. 1. మర్దము, 2. జోడ. వై. 1. తేలుదారి*. 2. తేలుదారి గోడపెట్టునప్పుడు గారనుఅదుమను ఎత్తివేసి తాళ్లన పెట్టి సరిపఱిచెడు కొయ్యపిడివేసిన మట్టాకువంటి యినుపసాధన విశేషము*, 3. చెక్కతాపి.

తాపించు. వై. స. క్రి. 1. నెలకొలుపు, నిలుపు; "ద్వి. అధ్యామీధరంబు, వడిచక్కఁదేవతానగముఁదాపించి." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—2. చెక్కు; "క. మరచిరపల్లవరుచిరుం, దరతరువగు నీతఁగదిసినకముఖుఁ బొప్పెన్, బరఁగఁగఁగాంచనకాంచిన్, వెరపుగఁ దాపించియున్ననీలముఁబోలెన్." రా. అర, కాం.—3. మోఁదు*. "క. తాపించెదనదువదనముఁ, గూపెట్టఁగఁగాలకంపుకొడుకు." కాశీ. 2, ఆ.

తాపింఛము. సం. వి. అ. పుం. చీఁకటిమ్రాను.

తాపికత్తియ ద్వి. వి. సంధానముచేయునది. (రూ. తాపికత్తె, "చ. ఇలుగలనైనవెల్వడనియాలుభ్రటాంద్రకఁదాపికత్తెనై." అను. ౫, ఆ.)

తాపికాఁడు. దే వి. సంధానము చేయువాఁడు. "గీ. తానచోరులకును దాపికాఁడైవేద ధాలమిన్నకనితపముసేయు, చున్నయట్లుపలుకుచున్నవాఁడు." భార. ఆది. ౪, ఆ.

తాపిత. దే వి. మేలైన పట్టువస్త్రము. "సీ. పచ్చతాపితదట్టిఁబస మించు పచ్చరాచిలుకక్రొంబిడికంకియలవరించి." చంద్రా. ౨, ఆ (రూ. తాపితా.)

తాపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తపింపఁజేయఁబడినది.

తాపీ. యు. వి. తాపియొక్కరూపాంతరము

తాపు. వై. స. క్రి. చెక్కు. "పెనుదూనికములుదాపిసవెడందపలకమును" నీలా. ౧, ఆ—వి. అవలంబము*. "ఎ, గీ. పేదపాతాళములక్రిందియిటుకుగొంది, కరిగికోయాత్తయైయున్నధరణిఁజూచి, మొగముఁదాపుగనిచ్చిసర్వద్రక్తి, గరిమగదలొత్తఁగాసెత్తెఁ గరుణఁబ్రభుఁడు." పారి. పూ. ౪, ఆ

తాబందు. దే. వి. పావడ, గాగర.

తాబేదారు. హిం. వి. తక్కువపనివాఁడు.

తామర. వై. వి. తామరపుష్పవ్, కమలము. (చూ. తమ్మికంటి, తమ్మికంపు, తమ్మిచూలి.)

తామరచెలి. ద్వి. వి. సూర్యుఁడు, పద్మమిత్రుఁడు. "సీ. చలిమితోఁదామరచెలిపట్టియనిచివచిఱుసరంటియొక్క చెలువభూవ." య. ౧, ఆ.

తామరతంపము. ద్వి వి. తామరతంపరయొక్కరూపాంతరము.

తామరతంపర. ద్వి వి. 1. తామరతతులవాహము, కమలవందము; 2. అభివృద్ధి. "తామరతంపరైనచెలులుఁబట్టలుఁగలసి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

తామరతూపరి. ద్వి. వి. (తామరతూపు+అరి.) మన్మథుఁడు.

తామరపాకు, ద్వి. వి. (తామర+ఆకు.) పద్మపత్రము. (చూ. తమ్మరము.)

తామరసము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. బంగారు;

తామలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక.

తామసము. ఉభ. దే. వి. ఆలస్యము. "ఉ. నాథుడుపద్మభామనిజనాథునకిల్లను నేలతామసం, బిలుభాధినాయకమహీరుహాముం జాలించిలోకసం, భావితమైననీవలుకువంతముపెల్లమదీయగేహాళి, శీవనవాటివేడుకదలిర్పఁగనిల్పుముజీవితేశ్వరా." పా. ౪, ఆ—సం. అ పుం. పాము. విశే. తమోగుణముగలది.

తామసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చీఁకటి, 2. పార్వతి.

తామసించు. దే. అ. క్రి. ఆలస్యముచేయు. "గీ. చెల్లదొక్కింతయునుదామసింపనిచట." జై. 3, ఆ.

తామసుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) 1. తమోగుణముగలవాఁడు; 2 దుష్టుఁడు

తామిస్రము. సం. వి. అ. న. 1. చీఁకటి; 2. చీఁకటిమయమయిన నరకము.

తామేలు. దే. వి. తాఁబేలుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఇంచు.)

తామ్రకుట్టకుఁడు. సం వి అ పుం. రాగిపనివాఁడు, కాల్పికుఁడు

తామ్రచూడము. సం. వి అ పుం. 1. కోడి; 2. అభినయ హస్తవిశేషము.

తామ్రపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకయేఱు; 2. దక్షిణదిక్కునందుండెడు ఆఁడేనుఁగు

తామ్రము. సం. వి. అ. న. రాగి. పుం. ఎఱుపు. విశే. ఎఱ్ఱనిది.

తామ్రాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కోయిల. విశే. ఎఱ్ఱనికన్నులు గలది.

తాయము. దే. వి. అరుదగువస్తువు.

తాయి. వై. వి. తల్లి*. "సీ. కన్నబిడ్డలతేవఁగాంచితిమలఁ బ్రోవ బంగారుతాయిమారంగళాయి." పాంచా. ౧, ఆ.

తాయెతు. ద్వి. వి. తాయెత్తుయొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. ఇత్తుగామేల్పసిండితాయెతులుమొల్ల, విరిసరుల్దట్టముఁగఁజుట్టివేసి సటి, యోరసిగమీఁదఁదైదెంగులుచిఁటి, నట్టిబురుసారుమాల్ పోయలిబిటుదసర." రసి. ౧, ఆ.

తాయెత్తు. ద్వి. వి. (తాయి+ఎత్తు.) తల్లి బిడ్డలకుఁగట్టెడు రక్షాబంధము.

తార. ఉభ. దే. వి. సుషిరవాద్యవిశేషము. సం. అ. స్త్రీ. 1. బృహస్పతిభార్య; 2. వాలిభార్య అ. స్త్రీ. అ. న. పు. 1. కనుగ్రుడ్డు; 2. నక్షత్రము.

తారక. సం వి. అ. స్త్రీ. అ. న. పు. 1 కంటి నల్లగ్రుడ్డు, 2. నక్షత్రము. అ. న. పు. కన్ను.

తారకజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. తారకాసురుని జయించినవాఁడు, కుమారస్వామి.

తారకాణ. దే. వి. దృష్టాంతము. (రూ. తారకాణము.)

తారకాణించు. దే. స. క్రి. 1. దృష్టాంతపఱచు; 2. నిరూపించు. "గీ. అనఘులకులార నన్నుఁజక్రాంగిరించుట, మనిచి తారకాణించంగఁగనుకనిట్టి, కల్లనాపల్లగోరంతగలిగెనేని, యాజ్ఞకే నర్హుఁడనుబామీయనియమమునుడును." శా. ౨, ఆ.

తారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మాలిమిగాఁడు; 2. ఒకా

తారణ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. తరింపఁజేయునది.

తారతమ్యము. సం. వి. అ. న. తరతమభావము, న్యూనాధిక్యము.

తారము. ఉభ. దే. వి. నాలుగుకాళులజాగెము. "సీ. అమరశైలముఁజిన్నమంతగాఁదలపోసియాకాశతలముఁదార మెత్తఁజేసి." కా. ౫, ఆ.—సం. అ. న. వెండి. పుం. 1. వృత్తఁగడిగినముత్తెము; 2. ముత్తెముప్రతిఁగడుగుట. విణ. గట్టి. (మ్రోఁత.)

తారసము. దే. వి. 1. సమీపము; 2. తప్పాటు. "క. తరిరి నుభయబలములుఁ దారసమునఁబోరునెడ." జై. ౫, ఆ.—విణ. సమీపించినది. "చ. కటకవరంబుపోరుకలఁగఁగారమునింల్ వెరచీర వంచినఁగా, దటుకునరాజామోమెదుటఁ దారసమైన." పాం. ౫, ఆ.

తారసించు. దే. అ. క్రి. తారసిల్లు.

తారసిల్లు. దే. అ. క్రి. సమీపించు; 2. వ్యాపించు. (రూ. తారసిలు. సమీపించుటకు.—"ఉ. అత్తఱిరెండుసేనలుభయంబునఁ దారసిలెంగడంకమై, సుత్తరడమీగార్జవములొండొకటిఁగవడిఁదాఁకి నోయనఁగా." కళా. ౮, ఆ.—వ్యాపించుటకు.—"సీ. తనకరారు గరుచుల్ఘనతలతొడుఁదారసిలినవక్షికనయావరులనింప." ఉ. రా. ౧, ఆ.)

తారాడు. దే. అ. క్రి. (తారి+ఆడు.) 1. తిరుగులాడు; 2. తిరాడు. "మ. అలవిర్జన్యుఁడుకోశిపాత్రములగుంపాడించు చోమేఘమం, దలపుఁగామద్దెలగ్రుంగలేవసుమరుజ్ఝర్ధంగికుందర్పినె, త్తలికొసేలకుప్రాలుచుఁగా వెగయుచుందారాడుచత్తెల్లబి, ల్లులుఁ గెంగుచ్చులునయ్యెధారలుసుదల్లాలేంద్రగోపంబులుఁగా." అను. ౪, ఆ. చూ. తూఁగాడు.

తారాపథము. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశము, మిన్ను.

తారాపీఁట. దృ. వి. ఎద్దువెన్నుమీఁదవేయుడుపీట.

తారి. వై. వి. అటాడించెడు సూత్రధారి*.

తారీఖు. హిం. వి. ఆంగ్లేయమాసములో దినము.

తారు. దే. అ. క్రి. 1. సంచరించు; "సీ. కానలోఁదారుమృగంబులకైవడిఁగైకొనియసమాస్త్రకర్తకలన." రాఘు. ౧, ఆ.—2. పోవు, "అతనిజీవరేఖ సొదాకునిలోలెనెప్పటికిఁదారెడిసో." వా. ౨, ఆ.—3. కదియు. "సీ. ఏవిధంగముఁగన్న నెలుఁగులిచ్చుచుపారకునునైకతంబులఁగూడిఁదారు." పాం. ౩, ఆ.

తారుకొను. దే. స. క్రి. కదియు. (ప్రే. తారుకొలుపు. చూ. తార్కొను.)

తారుచు. దే. ప్రే. తారఁజేయు, కదియించు. (రూ. తార్చు.)

తారుపు. దే. వి. 1. తార్పుట; 2. బరణి. (రూ. తార్పు.)

తారుణ్యము. సం. వి. అ. న. యౌవనము, జవ్వనము.

తారేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగదుఁడు; 2. బుధుఁడు

తార్కాణ. దే. వి. తారకాణయొక్క రూపాంతరము. "నీకిచ్చినదేవివాక్యములనేఁ దార్కాణగానామత్సమలకాబింటిగదమ్మ." ప్రభా. ౩, ఆ. (రూ. తార్కాణము)

తార్కాణించు. దే. స. క్రి. తారకాణించుయొక్క రూపాంతరము. (దృష్టాంతపఱచుటకు.—"వ. తనతలంపుయథార్థంబగుట తార్కాణించె." ప్రభా. ౪, ఆ.)

తార్కికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తర్కశాస్త్రము తెలిసినవాఁడు.

తార్కొను. దే. స. క్రి. తారుకొనుయొక్క రూపాంతరము. (ప్రే. తార్కొలుపు. "తదీయమూర్తివిధవధ్యానంబుగావించిచిత్తము సర్వాంగవిమర్శనక్రియలకుఁ దార్కొల్పి." భాగ. ౪, స్కం.)

తార్క్ష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు; 2. అనూరుఁడు.

తార్పు. దే. వి. తారుపుయొక్క రూపాంతరము. (బరణికి.—"గీ. కలువచెలిదొంగరాయిడికలుగునింక, ననుచుమనుమనువ్వద్దినిలన వికాస, ధనమునిచినీటనిడురాగికార్పుఁబోలెఁ, బడిమఁబడమటి కడలిలోఁబద్మహితుఁడు." రామా. ౨, ఆ.)

తార్పులాడు. దే. అ. క్రి. (తార్పులు+ఆడు.) (పెంపుడు పొట్టేలు కోడి మొదలగునవి) జగడమాడు. "గొఱ్ఱెపోతులఁగా దిడఁగుగఁదార్పులాడఁగనుచిట్టు." భల్లా. ౩, ఆ.

తార్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తరింపఁదగినది.

తాలు. దే. అ. క్రి. 1 అడఁగు; "కలభప్రకరంబుమహీరుహంబుపైఁదాలుతెలంగునేపు." ఉ, హరి. ౩, ఆ.—2. మఱుఁగుపడు. "సీ. వడనేర్పలేదాయెననుచురాయంచకుఁ దడవయ్యె ననుచుఁదాఁదాలెనొకతె." య. ౫, ఆ.

తాలుమాలు. దే. వి. క్రమము తప్పుట, వ్యత్యాసము. విణ. క్రమముతప్పినది, వ్యత్యస్తము.

తాలుమాలువడు. దృ. అ. క్రి. (తాలుమాలు+పడు.) వ్యత్యస్తమగు.

తాలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తాటికల్లు.

తాలధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు. 2. భీష్ముఁడు.

తాలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మురయనెడు గ్రంథద్రవ్యము?.

తాలము. సం. వి. అ. న. హరిదళము. పుం. చాఁపఁబడినది పొటన వ్రేలి నడిమివ్రేలి నడిమికొలఁత.

తాలాంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

తాలి. ఉభ. దే. వి. మంగళసూత్రము. "తాలిబంధంబుగట్టిన మొదల్." పాండు. ౪, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక?.

తాలించు. దే. స. క్రి. (కూరమొదలగువాని) తిరుగఁబోయు.

తాలింపు. దే. వి. 1. తిరుగఁబోఁత; "వ. తాలింపులకమ్మని కంపు." కాశీ. ౨, ఆ.—2. తాలించినకూర. "మ. తిరుగువారాధనమిల్లావర్పిభరనీదేవావ్యయశ్రేష్ఠుఁడా; హరికర్పింపఁజేయునపుడు నంబులగుకాయన్నంబులుఁగాసేతులుఁగా, వరుగుల్ చేరులుపప్పులప్పుడములుఁగా దాలింపులుఁగా యూరముల్, పరమాన్నంబులుఁ దెట్టుపెట్టిన భుజింపఁగాదల్లికాడంఢ్రికఁగా." పాండు. ౨, ఆ. (చూ. అరగింపు.)

తాలిక. దే. వి. మెలిక. "సీ. నడినెత్తిమట్టిపాలిడితాలికలొనర్చి కదలఁగాల్పినగొప్ప జడలద్రిండు." శుక. ౨, ఆ.

తాలిబొట్టు. దృ. వి. మంగళసూత్రపుబొట్టు.

తాలిమి. దే. వి. 1. క్షమ; 2. ధైర్యము. "క. పడఁతియుట్టుప్రాణము, విడిచిటఁబెట్టుకొని నేడుప్రియుఁబోయె, వృడుబతిఁబలుకయించుక, తనక్రుంచుము మాకుఁగాను దాలిమిఁ దగఁగా." కళా. ౭, ఆ.

తాలిమికత్తె. దృ. విణ. క్షమావంతురాలు.

తాలిమికాఁడు. దే. విణ. క్షమావంతుఁడు.

తాలీశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నేలయుసిరిక?.

తాలీసపత్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. తాళిసపత్త్రి; 2. నేలయుసిరిక.

తాలు. దే. వి. ఎన్నుతోడి ఎండిపోయినపైరు.

తాలుచు. దే. స. క్రి. 1. ధరించు; 2. (నూలు) పిరిపెట్టు; 3. తిరికలుచేయు; 4. దారములోనగువానిపేను; 5. పిండిలోనగువానియందు మెలికలులోనగువానిని చేతితో కట్టియిచ్చు. (రూ. తాల్చు. తిరికలుచేయుటకు.—"సీ. అనుపమవెన్నెలఁ దాల్చి తునిచిసేవలుచేసి వెన్నెలపాలనుజాన్పొనర్చి." య. ౨, అ.—దారములోనగువానిని పేనుటకు.—"గీ. ఎనఁగుసంతానధరమున నిట్టునట్టుఁ, బొరలుకయ్యాగతంబునఁబుత్రవ్రేఁగోఁడి, తిప్పరుదిర పోసలంబునదివ్యయిత్తుఁ జిత్తజాతుండువత్తిఁ దాల్చినవిధమున." ఉ, హరి. ౫, అ.)

తాలువు. సం. వి. ఉ. న. దవుడ, కాకుదము.

తాలూకా. హిం. వి. జిల్లాలో నొకభాగము.

తాల్మి. దే. వి. తాలిమియొక్క రూపాంతరము.

తావకాల్లు. దే. వి. బ. (తావలము+కాల్లు) తలమెత్తువాఁడు కాల్లుంచుకొనుటకు నమర్చినపట్టెలు. (తావకోల్లు. అని కొంద ఱందురు)

తావకీనము. సం. విశ. (అ ఆ అ.) నీది, త్వదీయము.

తావడము. దే. వి. రుద్రాక్షలులోనగునవి గ్రుచ్చినహారము. "ముత్తియంబులఁ దావడముల్ గ్రుచ్చి చినవిధంబున." నై. ౮, ఆ.

తావరము. వై. విశ. స్థిరమైనది.

తావలము. దే. వి. 1. స్థానము; "సీ. తావలంబైయుర్వ నేర్పడు కల్పపాదపకామధేనుచింతామణులకు." పు. ౧, ఆ. "ఉ. వానిని యింక నేమియునిరాకరణోవిధిలేకపోతయుత్, దావలమెద్ది." (ఇక్కడ స్థానమనఁగా అవకాశమని యర్థము.) కళా. ౬, అ.— 2. ఆధారము. "క. క్రమమున శిష్టాచార, క్రమమెఱుఁగఁగ ధర్మమునకుఁ గడువాటంబై విమలంబగుచిత్తమున, తత్వమునుసహింపయును దనకుఁ దావలములగుచ్." భార. అర. ౫, అ.

తావళము. దే. వి. తావడముయొక్క రూపాంతరము. "మ. చైత్రుండిచ్చు బిరుసాదటక్ట్యలనుత్యాలతో, వళముల్ వోలెఁ దగుం జగుల్గఁగలికావారమ్ములిరమ్ములన్." చంద్ర.

తావి. దే. వి. పరిమళము.

తావిగట్టు. త్వ. వి. మలయపర్వతము. "తావిగట్టుకడ నంద్రము లోపలిదివి." య. ౨, అ. (ఇట్లు తావిగుబ్బలి మొ.)

తావినూనె. దే. వి. తావిగలనూనె, అత్తరు.

తావిమోపరి. దే. వి. గాలి, గంధవహుఁడు.

తావివిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు.

తావు. దే. వి. తావలము, స్థానము, గేహము.

తావుకొను. దే. అ. క్రి. నెలకొను, నిలుచు. "ఉ. ఇద్దరన్, దానుసహించియుం జగతిఁ దావుకొనన్ మెయిఁ బ్రాణమర్థునా." భార. శా. ౧, అ.

తావేలువేయుట. హిం. క్రి. పోల్చిచూచుట, సంప్రతించుట.

తాహతు. హిం. వి. శక్తి, బలము.

తాళకము. సం. వి. అ. న. 1. పర్వతధాతువిశేషము; 2. హరితాళము; 3. తొగరిమన్ను; 4. చిన్నబీగము.

తాళగించు. వై. అ. క్రి. తాళమువేయు. "గీ. ఓర్తుకతాళమిడ తిండ నోర్తునమద, గీతిఁ బరిరించుఁదాళగించుటోర్తు, మధుర మదిరారసోల్లాసమత్తయగుచు, నాడెనొక్క తెలితొంగి హారి గతుల." రసి. ౨, అ.

తాళగిరి. వై. వి. తాళమువేయువాఁడు.

తాళపత్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. తాటాకు, 2. చెవాకు.

తాళము. ఉభ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. "క. పెలుచునుతాళం బిడుదిఁ, దలఁచియనున్నగాక ధరణీతలముఁగరపులం, బులసప్పిం చెవాఁడ, క్కాలునాక్రఁగవిడిచిమెలఁగుకుంతి మతుఁడుగా" భార. విరా. ౨, అ.—సం. అ. న. బీగము. పుం. 1. పాడునపుడు చేతులతో చఱచెడి చఱపు, 2. తాటిచెట్టు, 3. పదుఁజా; 4. పాడునపుడు జరగదు కాలపరిమాణము; 5. తాళమువేసెడు కంచువాద్యము.

తాళమూలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నేలతాడి.

తాళవృంతము. సం. వి. అ. న. విసనకఱ్ఱ, వ్యజనము.

తాళి. ఉభ. దే. వి. 1. పతకము, "వ. హృదయసదనుండిగుమద నసకిఁబోదముభిధస్వరసంబురుచిరవక్షస్స్థలంబున దోఁచిన విధంబున నీలంపుతాళికముకుసంఘటించు" చంద్ర.—౪. హారవిశేషము. "మ. రఘురామపాదమునగ్రీవఁబో, యనినైజా ర్యపుఁదాళిగ్గానికదియఁగ్రీవసుంచెన్ గ్రపన్." ఉ, రా. ౫, అ. (రూ. తాళీ.)—సం. ఉ. స్త్రీ. శ్రీతాళముచెట్టు.

తాళించు. దే. స. క్రి. పోదమూడునపుడు క్రిందవేయుటకు పాచికలను కలకుంచమని యిటునటు త్రిప్పు. "వ. తాళించు పాచికలపోలిక." ఉ, హరి. 3, అ.

తాళిక. దే. వి. ఓర్పు, క్షమ. విశ. తాలినది, క్షమము.

తాళిసపత్తిరి. వై. వి. ఒకానొకమందుదినుసు. (రూ. తాళిసపత్త్రి)

తాళీ. దే. వి. తాళియొక్క రూపాంతరము. (హారవిశేషమునకు.—"సీ. పులుఁగురావచ్చుబల్ చిలుకతాళీయొక్కమదతి పేరుకమును గుదురుపఱప." రసి. ౧, అ. "ఎ, గీ. గొలుసులుం గడియలు మురుగులును బతకములు సదాళులుసేవకంబులును." అచ్చ. సుం. కాం.)

తాళీకుఁడు. దే. విశ. కార్యమును ముగించువాఁడు

తాళు. దే. అ. క్రి. 1. తాళికయగు; (అది నాకంటికి తాళియుండలేదు. ఆ సొమ్ము నూఱు రూపాయలు తాళును.) 2. సహించు "ద్వి. కరుణ, దాళిపోచుటయుచితమైయుండు." రా. కిష్కిం.; కాం.—3. విదానించు. (నీవు రెండు దినములు తాళిరా.)

తాళుకొను. దే. అ. క్రి. తాళు. (స్వార్థమున కొను.)

తి.

తింట. దే. వి. తినుట, భుజించుట. "తరల. కులగురుండు వసిష్ఠుఁ డంతవిభుకు శుభంబులుదింటలో, వలనొలింగె." భాగ. ౯, స్కం.

తిండి. దే. వి. 1. భోజనము; 2. ఆహారము. "సీ. ఉపవాసములఁ దద్దయునుగ్రతింపక మేనుతిండిచేఁ బోషించుచుండెనేని." నై. 3, ఆ.

తిండికత్తియ. త్వ. విశ. మిక్కిలి తినునట్టి స్వభావముగలది, భక్షకురాలు. (రూ. తిండికత్తె.)

తిండికాఁడు. దే. విశ. మిక్కిలి తినునట్టి స్వభావముగలవాఁడు, భక్షకుఁడు.

తిండిపోతు. దే. విశే. తిండిగాఁడు, తిండికత్తె.

తిండీఁడు. దే. విశే. (తిండి + ఈఁడు.) తిండిగాఁడు.

తింత్రిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చింతచెట్టు. (రూ. తింతిడి.)

తింత్రిణీకము. సం. వి. అ. న. చింతపండు. (రూ. తింతిడీకము.)

తిందుకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మికి.

తికమక. దే. వి. 1 కలత, "చ. తికమకగాఁగఁజేసిఁకలదిక్కుల నార్పటిసేయుపారమే, యికము లంజెల్లికొటికలుకూడుచునొక్క వరాహమేగె." పా. ౧, అ.–2. తొట్రుపాటు, (చూ. తికమ గొను.)–3 అంగములయొక్క అపస్వ్థితి. "ఎ, కి. ఉదరపిండ కొడవలిబుజము తోడఁ, దవడ విన్యతో దిధరణిఁ ద్రెళ్లి, తికిరేక లేకతిమ గుదువంక." భాగ ౬, స్క.౦.

తికమకగొను. దే అ. క్రి. (తికమక + కొను.) తొట్రుపడు "క. ఒకమొకటిదిడిలు, తికమకగొనిదైకులల్లకీలికలుకా జకపకగవకపట్టి, లుకలుకఁదరువెత్తికోడిరాఁగొనధీతిలా." భాగ ౬, స్క౦–8 (అగములయొక్క) అపస్వ్థీనగను పొందు. (చూ. తికమక)

తికమకలాడు. దే. అ క్రి. (తికమకలు : ఆడు.) 1 తొట్రు పడు. (చూ. తికమకగొను)–2. (అంగములయొక్క) అపస్వ్థీనతను పొందు. (చూ. తికమక.)

తిక్క. దే. వి. పిచ్చి, ఉన్మాదము. (త్రిక్కయొక్క రూపాంతరము.)

తిక్కగొను. దే. అ. క్రి. (తిక్క + కొను. పెత్తిత్తు.)

తిక్కటమక్కట. దే. వి. కలత, క్షోభము.

తిక్కడి. దే వి. నూలువడికెడు చిప్పకదురు.

తిక్కణిక. సం వి అ స్త్రీ. ఇటికపగడము.

తిక. సం వి. అ. స్త్రీ కటుకరోహిణికి అ. న. ము. చేఁదిపొట్లి. పుం. చేఁదు. విశే. చేఁదైనది.

తికశాకము సం. వి. అ. పుం. 1. ఉలిమిరికి, 2. వేంద్రకి

తిగ. వై. న. మూడు, త్రికము

తిగకంటి. వ్యు వి. (తిగ + కన్ను.) శివుఁడు, త్ర్యంబకుఁడు "సీ. పగలంటికడవాడుతిగకంటిమిూకిమినికడిరంపునిమువాలుజడ లసరం." ఆశ్వ. అ, కాం.

తిగనంచే. ద్వ్య న. వాలుగు, పతుమ్మముు.

తిగియు. దే. స క్రి. తివియు, ఆకర్షించు.

తిగుచే. దే న. క్రి.——వై.——"క. ప్రాకోపేగను చటులగతి, కిరిలలందిగుచునట్లునివయమువిధ్యుకా, తీకోపలనంభృతియో గాతిశయుఁడుగాఁకవానిసంచితచరితా." భార, శాం. ౫, అ.

తిగ్మము. సం. వి. అ. న. వేఁడిమి. విశే. వేఁడిమికలది

తిట్ట. దే. వి రాశి. "మ. తెలలంతికులఁగాఘ్నలకాదనుపులకా ధాత్రి స్థలికా దెక్కటితి, ట్లలుగావించి." భార. ద్రో. ౫, అ ("సీ. అవ్వరేపడంగియన్నిసేనలుభీమ, రథముపొంతికాదిగరొంద్రతనవి, నోదిద్దెంపయర్జునఁడు ధనుర్బాణవ, దీపమూర్తిమనుచుఁదిట్టబుతిక." (ఇక్కడ తిట్ట అనఁగా బలములు తిట్ట అని యిందుంగునది.) భార విరా. ౫, అ.)

తిట్టాట. దే. వి. తిట్టాడుట. "క. తిట్టాటలంపుమ్రుచ్చిమి, యిట్టి వివాదములచోటపెద్దరికైదికా, నెట్టనసాక్షిగఁగొనఁజను, దట్టియుడక సాక్షిసుగుణములరయరుపెద్దల్." విజ్ఞా. వక్షి, కాం

తిట్టాడు. దే. స. క్రి. (తిట్టు + ఆడు.) తిట్టు. (స్వార్థము ఆడు.) (చూ. తిట్టాట.)

తిట్టు. దే. స. క్రి. 1. శపించు; "ఉ. అవిధికుండుఁనంతటన వ్వడునిత్యమజూచుకోమణి, గ్రీష్మునిపేరుదోఁచె మదికిఁగా కంధర యేఁకదేశపు, మ్యావకునంబుచేసకనిపాతనియన్నను త చెట్లుగా, దైవతజానితిట్టినవిధంబుమనంబుకఁబాతెనంతటకా కవా. క, అ.–2. నిందించు. చుట్టంబులుంతెలుయుండిట్టెర. భార. ఉద్యో. 3, అ –వి. 1. శాపము; "సీ అతండు, తపస్వియత్నద వ్వమునకుచందనమొనర్చి, తపసితిట్టుసఁబ్లకమయ్యెఁదక్షణంబ. పాండు. ౫, అ.–2. నింద. "ఎ, సీ. జగము, రేతఁదిట్టు పడునట్లుచేసిపోయితేల." భార. ఉద్యో. ౧, అ.

తిట్టుపడు. వ్యు. అ. క్రి. (తిట్టు + పడు.) నిందింపఁబడు.

తిట్టువాటు. వ్యు. వి. (తిట్టుపడుట.) నింద. "ద్వి. అ గోల్పడిపోయియక్కటామగుడ, దేలేఁడితండనతిట్టువాటునవ వెఱతెచ్చితిఁగానివెలఁదిరొన్నాళ్ల." రా. యు, కాం.

తిడిమ్మి. దే. వి. రథముపాటునప్పటి మ్రోఁతయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (రూ. తిమిడి.) "క. పాదర్పలకునింగిచాలని, కదక బలెఁబదమిఁడిఁదిటంబడునెమ్మల్, పిడుగులు ద్రవ్వఁగఁపెడతెఁ దిడిమిఁతిడిములు పెలంగఁదేఱులువాఱకా." రామా. ౨, అ.

తితఉవు. సం. వి. ఉ. పుం., న. జల్లెడ.

తితిక్ష. సం. వి. అ స్త్రీ. శాంతి, ఓర్పు.

తితిక్షువు. సం. విశే. ఉ. క్షమించునట్టి స్వభావముగలవాఁడు ఓర్పరి.

తిత్తి. వై. వి. 1. ఒలిచిఁకొలిమియూఁదుటకు అనువుగా నేర్పఱచి మేఁకతోలు; (కొలిమితిత్తి.) 2. మృగములతోలు*; "వ. వాఁడ లకు కత్తులందిత్తులొలిచి." పా. క, అ.–3. ఒలిచినతిపోయిన కేర్పఱచినతోలు*. (తిత్తిపోయుము.) 4. ఒలిచిపొగాయిక్కా పోతలకు అనువుగానేర్పఱచిన మేఁకతోలు*; (పొగాయితిత్తి 5. తోలుసంచి*. (కత్తులతిత్తి) 6. సంచి*. (వక్కలతిత్తి.

తిత్తికాఁడు వై విశే. తిత్తిపోయువాఁడు.

తిత్తిరి. సం. వి. ఇ. పుం. కిఱుపిట్ట.

తిథి. సం. వి. ఇ. పుం. స్త్రీ. 1. పాడ్యమిలోనగునది, (శు పక్షము మొదలునుండి క్రమముగా ఐదేసి తిథులు నంద, భద్ర జయ, రిక్త, పూర్ణయను నామములు కలిగియుండును.) 2. ఏ దినము.

తినాసము. వై వి. నెమి, తినికముకి.

తినికము సం. వి. అ. తినాసముకి

తిను. దే. స. క్రి. భుజించు.

తినుకు. దే. అ. క్రి. ముక్కుముక్కు విక్కించు. వి. ముక్కుముక్కు విక్కించుట.

తిన్న. దే. విశే. 1. మనోజ్ఞము; "సీ. కస్తూరికాతిలకంబుసెన్నొ సిపై దిన్నగాఁ గొనకోట దిద్దిదిద్ది" శేవ. క, అ.–2. యుక్తము "అధరకట్టితిన్నగాయానువారు." పాండు. ౨, అ.–3. స మము, "ద్వి. కన్నులు తెలవకగ్రసమాధియీవి, తిన్ననౌకంబ వేలదివ్యతరములు, తపముగావించె." విష్ణు. పూ. 3, అ. 4. ఋజువు; (నీవు ఈ దారిని తిన్నగాపొమ్ము ఊరు అగపడును. 5. సామ్యము. "క. నావలుకఁదొట్టి యాగ్రహా, దీపితుఁడగుచు డిగిమదికిఁదిన్నఁదనముఁ, నాపాదింపుముదలఁను, గోమము ర్యంబువిధుపుగుణతన్నిధి." భార. సౌ. ౧, అ.

తిన్నన. దే. వి. 1 మనోజ్ఞత; 2. యుక్త; 3. స్వస్థత; 4. సాఫల్యత, 5. ఋజుభావము. (విశేషణముగా "తిన్నని యొల్లు." పాండు. 3, ఆ. "తిన్ననియుపాయము." భార. విరా. ౨, ఆ. మొ. చూ. తిన్న, అలకన.)

తిన్నియ. దే వి తిన్నె. "సీ. తిన్నియలలితముత్తియపు ముగ్గులు వెట్టి పసిఁడిగోడలఁ గంబములఁ బ్రాసి." అచ్చ. అ, కాం.

తిన్నె. దే. వి. అరుగు, వేదిక, (తిన్నియయొక్క రూపాంతరము.)

తిప్పఁగట్టు. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. "ద్వి. కాటుకవర్ణంపు ఘనాళిదర్శయులు, కోటచెక్కులఁ దిప్పఁగట్టఁగను." విష్ణు. ౪. ౪, ఆ.

తిప్ప. వై. వి. 1. చిన్నకొండ*; 2. కొండ*; "తిప్పలిడారుం ద్రిప్పనికేరుగా." య. ౨, ఆ.—3. దిబ్బ*. "బలుమ్రంపులు నంటికప్పరపుఁదిప్పల్." వసు. ౧, ఆ.

తిప్పకాయ. దే. విశే. ఆకాయ.

తిప్పఁతీగ. దే. వి గుడూచి*.

తిప్పత్రిమ్మరి. దృ. వి. కోఁతి, అగచరము. "గీ. తిప్పత్రిమ్మరి వాడల్లఁదిపరిప్రోక్షము." అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

తిప్పతెల్లు. దృ. వి. ఇక్షుకము*.

తిబిరి. దే. వి. మాటుపాటు. (వాఁడు ఈ పనిలో కొంచెము తిబిరి చేసినాఁడు.) విశే. అల్పము. "సీ. మత్స్యోదరశుక్తియు మూళ్ళపెన్నె అకఁగుట్టినయోటితిబిరిదండెయును మెఱయ." ఆము. ౬, ఆ.

తిబ్బి. దే. వి. ముందటికి కట్టుపోనిచ్చుచు వెనుకకు మరలించి మరలించికట్టెడు గట్టికట్టు. (దీనికి డిబ్బియనికూడ వాడుకకలదు.)

తిమి. సం. వి. ఇ. పుం. నూఱుయోజనముల పొడుగుగలచేప.

తిమింగిలము. సం. వి. అ. పుం. తిమిని మ్రింగెడుచేప.

తిమితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఆర్ద్రము, తడిసినది.

తిమిరము. సం. వి. అ. న. 1. చీఁకటి; 2. నేత్రరోగవిశేషము.

తిమిరి. దే. వి. తిమ్మిరియొక్క రూపాంతరము.

తిమిరిమీను. దృ. వి. ఒకదినుసుచేప.

తిమురు. దే. అ. క్రి. 1. తప్పరపడు; "క. రమణీజనంబుకల్యా,

[illegible]

యుల్లఁదీర్చికమ ప్రియ, తమ్ముఁదగురాజస్తమింపఁదతిఁగోవివచ్చెన్, దిమురునఁ జండప్రభుఁడని, కుముదంబులుమోముమోడ్చికుముదము లయ్యెన్." రసి. ౫, ఆ.

తిమురుకొను. దే. అ. క్రి. అగ్రహముతో పెనఁగులాడి వదలించుకొను. (నేను పట్టితిని వాఁడు తిమురుకొనిపోయినాఁడు.)

తిమ్మ. దే విశే స్వస్థము. (చూ. తిమ్మవడు.)

తిమ్మఁడు దే. వి. (తిరుమల+ఁడు.) కోఁతి, వానరము.

తిమ్మదియ్యము. దే. వి. (తిమ్మ+తియ్యము.) రత్యకృప్తి.

తిమ్మన. దే. వి. స్వస్థత. (చూ. తిమ్మవడు, అలకన.)

తిమ్మనము. వై. వి. మజ్జిగపులుసు.

తిమ్మప్పఁడు. దృ వి (తిరుమల+అప్పఁడు.) వెంకటేశ్వరస్వామి. "కొండమీఁదితిమ్మప్పనివంటికొడుకు పతియయ్యెటయయ్యె నను." గా. వి. ౧, ఆ. (చూ తిమ్మప్ప.)

తిమ్మవడు. దృ. అ క్రి. (తిమ్మ+పడు.) స్వస్థపడు, సేదదేఱు. "ద్వి. ఇనవంశమణితమ్ముఁడును దానఁ బడలికల్ దీఱఁ గూర్చుండిరి తిమ్మ వడియు, బలమెల్ల." రామా. ౮, ఆ.

తిమ్మిరి. దే. వి. స్పర్శమువిడియుని వ్యాధివిశేషము.

తిమ్ము. దే. స. క్రి. దీవించు. (నేను వానిని తిట్టలేదు, తిమ్మలేదు.) (దీనికి ప్రత్యేక ప్రయోగములేదు.)

తియ్య. దే విశే. మధురము. ("సీ. తమతియ్యపలుకులు మ్రుమ్మదరాగాంబుధిఁదవరారుమవ్వంపుఁదరఁగలనఁగ. (ఇక్కడ మధురము అనఁగా వినఁదగినది అని యర్థము.) లక్ష్మీ. ౧, ఆ. "సీ. కలికి పల్లులతియ్యకప్పురంపుఁబలుకులుపొలఁతితూపులనిల్చిపొదలు మెఱపులు." (ఇక్కడ మధురమనఁగా వాసనగలది అని యర్థము.) చంద్ర.)

తియ్యఁబోఁడి. దే. వి. (తియ్య+పోఁడి.) 1. చెఱుకువలెమనోజ్ఞాంగములు గలది; "శా. ద్రోవదగా, తియ్యంబోఁడివరింపఁగా వసుధకేఁజూమనాదిత్యులౌ." పాంచా 3, ఆ.—2. ఆఁడుది. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

తియ్యకంద. మి. వి. కసరులేనికంద*.

తియ్యగూర. దృ. వి (తియ్య+కూర) పులుసుచేరని కమ్మకూర. "క. చేరుచుఁదియ్యకూరలుఁ బచ్చడులు బజ్జులు." కాశీ. ౭, ఆ.

తియ్యదానిమ్మ. దృ. వి. తియ్యనివిత్తులుగల దానిమ్మ*.

తియ్యన. దే. వి. తియ్యఁదనము, మాధుర్యము. (విశేషణముగా తియ్యనిపలుకులు మొ. చూ. అలకన.)

తియ్యనిమ్మ. దే. వి. కమ్మనిమ్మ, శర్కరాంకము*.

తియ్యమామిడి. దే. వి. సహకారము*.

తియ్యము. దే. వి. 1. ప్రియవచనము, సాంత్వనము, "తియ్యములేనిదాగమును." హ. హరి. ౫, ఆ.—2. ప్రియము. "గీ. నా మనికి, దెలపనేలపలుకుఁ దియ్యములు." భార. అశ. ౬, ఆ.

తియ్యమునగ. దృ. వి. ఎఱ్ఱమునగ, మధుశిగ్రువు*.

తియ్యమ్రాను. దే. వి. చెఱకు, ఇక్షువు*.

[illegible]

[illegible] వై. అ. క్రి. [illegible]

...ను. "క. గరుడునిడిగ్గి ... దిరపడిదారకుంబనిచి దిరలపాటుగఁదిరనెక్కె." హ. హరి. 3, ఆ.

తిరము. వై. విశే. స్థిరము. "క. అతిగరిమనసేఁదాల్చిన, నతిగరిమన గెంత్రధిరుఁడైనంతఁడేఁ, యరిదిరమైనన్నడుగుల, యరిదిరమై కాభిలాషలగున్నవతులకున్." హ. హరి ౪, ఆ.

తిరశ్చీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అడ్డముగాఁ బోవునది.

తిరస్కరించు. సం. స. క్రి. అనాదరముచేయు, తెగడు.

తిరస్కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెరచీర, ప్రతిసీర.

తిరస్కారము. సం. వి. అ. పుం. అనాదరము, తెగడిక.

తిరస్కృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడినది, తెగడఁబడినది.

తిరస్క్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిరస్కారము.

తిరస్సు. త. వి. సప్తాంగములలో నొకటి, రాష్ట్రము.

తిరి. దే. వి. 1. జట; "ఉ. ఉలుపుమంబుకర్పూరపొంపూతిరివేసిన పట్టుచీరలే, యాచిరుప్లైనవల్కలము లీరనమిష్టమునో ల్గభోగమే." ఉ, రా. 3, ఆ.—2. మడి. "నిర్ఘనాథులతిరుఁ బయ్యె." కవిక. ర, ఆ.

తిరిక. దే. వి. మెలిక.

తిరిగివచ్చు. దే. అ. క్రి. ప్రదక్షిణముసు. "గీ. తంత్రిపనుపున నందఱుధరణియెల్లఁ, దిరిగిరాఁ బ్రవిష్ట." హరి. పూ. ౫, అ.—స. క్రి. పరివేష్టించు. "క. కనియక్కులానలం, బునపురుఁబు తనువిరూపములుడిగిజనా, ర్దనుఁదిరిగివచ్చిగొలువఁగఁ, గనువిచ్చె నతండునియమగతిపెల్లుటయుఁన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

తిరితీపులాడు. దే అ. క్రి. (తిరితీపులు+ఆడు.) పెనఁగులా డు. "ద్వి. తిట్టివారుకుదానుఁదిరితీపులాడి." హరిశ్చ. ౫, ఖా.

తిరిపగాఁడు. దే వి. (తిరిపము+కాఁడు.) భిక్షకుఁడు.

తిరిపగొట్టు. దే. విశే. (తిరిపము+గొట్టు.) విరక్తుఁడుగాక భిక్ష మెత్తువాఁడు.

తిరిపము. దే. వి. భిక్షము. "క. సరినెలఁతలెన్నియేనియుఁ, దిరు ఫలధనమునుగడించి తెచ్చుగావఁగనో, గరళాక్షియుక్కదాసరి, తిరిపపుబాఁపనికిపలదితిరుగఁటకుసే." పర. 3, ఆ.—విశే. భిక్షు కుఁడు. "సీ. కడఁదిరిపంబనైగాంతయునీభృకుటీశంబులందెల్లఁదిరిగి తిరిగి." కవిక. ౫, ఆ. (వృత్తియందు మువర్ణలోపము. "ఎ, గీ. తిరిపలోగిఁదగునెదేశ్వఁడునఁగ." శిర. ౧, ఆ. మొ.)

తిరిపరి. దే. విశే. (తిరిపము+అరి.) తిరిపగాఁడు. "క. ఇదిధర్మం బకులీనుల, కిదివిధిమాతాపితృప్రహీనులకవాహా, యిదిట్టడతిరి పరులకు, నెదిరిందకునెఱుఁగకునికికేలామాటల్." కాశీ. 2, ఆ.

తిరియు. దే. స. క్రి. భిక్షమెత్తు, భిక్షించు. "బంధులురాజాదేశ్రు లుగాదిరియుదురింక." సం "హతపుత్రాకుశోచామిగాంధారీం పితరంచతే, భిక్షుకావిచరిష్యతోచంతౌ పృథివీమిమామ్." భార. శా. ౧, ఆ.

తిరివడు. ద్వి. అ క్రి. (తిరి+పడు.) కలఁతపడు.

తిరివెట్టు. దే. స. క్రి. (తిరి+పెట్టు.) కలఁతపఱచు. "పనటతిరి వెట్టఁగా." భార. స్త్రీ. ౫, ఆ.

తిరిటము. సం. వి. అ. న. కిరీటము. పుం. లొద్దుగుచె.

తిరు. దే. విశే. శ్రీప్రదము. (తిరునామము, తిరుమేను మొ.)

తిరుఁడు. వై. విశే. స్థిరుఁడు.

తిరికాపు. దే. వి. భగవంతునియొక్క అలంకారము. "వ. రంగ నాయకునికమూరాధకులుతదారాధనంబునకువచ్చి తిరుకాపులుపుచ్చి క్రమంబునంబంధపాత్రవిమర్శనంబుసేయుచు." పర. 3, ఆ.

తిరుకోలను. దే. వి. పుష్కరిణి. "క. తిరుకోలనునాయిరోల యుఁ, జెలువుమడుపు." హంస. ర, ఆ.

తిరుగఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (తిరుగన్+పడు.) 1. ఎదిరించు, (వాఁడు వాఁడు తిరుగఁబడ్డాఁడు.) 2. తిరుగు; "క. కడుసంభ్రమ ముఁదిరుగం, బడియెదరిదియెఁడుదెలఁగుపండువు." హరి. పూ. 2, ఆ.—3. మరలు; "గీ. దానివినియుసనపుడువాధామకుండు, తిరుగఁబడనిమతంబుతోధీరవృత్తిఁ, బల్లెల్లను." భార.ఉద్యో.ర, ఆ.—4. విపరీతము. "క. ఏవిధిమభవమునుకుభవ, మైపెనదుఃభ వమునుభవమైతిరుగఁబడుఁన్." ఒక్కి.ర,ఆ. (శాబ్దమునందు.)

తిరుగఁబోఁత. త. వి. తిరుగఁబోయుట, తొలింపు. "క. క్రొం బోగపుఁగూరవగతిరు, గంబోఁతల." రా. వి. 3, ఆ.

తిరుగఁబోయు. దే. అ. క్రి. (తిరుగన్+పోయు.) తొలించు.

తిరుగడ. ద్వి. వి. (తిరుగు+గడ.) మలపెట్టినగొట్టము.

తిరుగలి. దే. వి. (తిరుగు+కలు.) 1. పిండిమొదలైనవి విసరెడు శిలాయంత్రము, ఘరట్టము; 2. (తిరుగు+కలి.) భ్రమము. "క. అనిగతదళంశంబున, వివిపించినఁ గుంభి తాను విశవినను మన్, గనుతిరుగలిగాగానతి, మునపెట్టినచోటలేక మతి యుండరి గన్." భో. ౫, ఆ. (ఈ యర్థమునందు 'కలి' భావార్థమునందు వచ్చిన ప్రత్యయము.

తిరుగాడు. దే. అ. క్రి. (తిరుగు+అడు.) తిరుగు, సంచరించు. "అనిలువరాట్పుతుంమతిరుగాడెదుసేవలతోడ." హై ర, ఆ. (రూ. తిరుగులాడు.)

తిరుగు. దే. అ. క్రి. 1. సంచరించు; "సీ. శివగణములితో సేవానికొర్యంబుమెచ్చుకతిరిగెదుమేటులార." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—2. పరిభ్రమించు; "నేలదిద్దిరందిరిగె." భార. అర. ర, ఆ.—3. వెనుకకుమరలు; "క. మతులునమరమునఁదిరుగక, మృతు లైనధ్రతికిఁజనిరమేలిమియక్క, నతిఁదలఁచివరముక్షత్ర, రితమని యమ్మునికవఁ బ్రతియాకలుగున్." భార. అశ్ర. ౧, ఆ.—4. మరలవచ్చు. "వ. తృతీయంబైనదావ్రరయుగంబు తిరుగు నమయంబున." భాగ. ౧, స్కం. (వానికి వయసుతిరిగినది.)—స. క్రి. పరివేష్టించు. "క. చుట్టంబులుఁజెలులుందఱుఁ, జుట్టుఁ దిరిగియుండ." హై. ౫, ఆ.—౫. తిరుగుట. "క. తలుచుచ్చు ట్టులుదిరిగినఁ, దలపోయఁగనోరిలోనిదయకదియున్న, జ్ఞలనేతిరు గుటతిరిగినఁ, గలుగదుగతివిష్ణుసేవఁగానించుకయున్." పాండు ర, ఆ.

తిరుగుఁబోతు. దే. విశే. (తిరుగు+పోతు.) తిరుగునట్టి స్వభా వముగలవాఁడు, తిరుగునట్టి స్వభావముగలది.

తిరుగుడు. దే. వి. 1. తిరుగుట, భ్రమణము; 2. మొలుపాటు; (అందులో ఒక తిరుగుడు ఉన్నది చూచినారా.) 3. మలు; 4. చక్రము. "ఎ, గీ. సరకుసేయదుతిరుగుళ్లఁజోమపిలుఁడు." హంస. ర, ఆ.

తిరుగుడుచీల. దే. వి. తిరుగుడుపొక్కలుగలచీల, మల.

తిరుగుడుత్రాడు. దే. వి. పశువులనుబట్టెడుసాధనవిశేషము. "ద్వి. తిరుగుడుత్రాళ్లనుదెలఁగొప్పఁగట్టి." పర. 3, ఖా.

తిరుగుడునొక్కు. దే. వి. తిరుగుడు, మల.

తిరుగుడుపడు. ద్వి. అ. క్రి. పరిభ్రమించు.

తిరుగుడుపాటు. ద్వి. వి. తిరుగుడుపడుట. "నాకమువెగ్గలం బునఁదిరుగుడుపాటుఁజెప్పిన." నిర్వ. 3, ఆ.

తిరుగుడుబిల్ల. దే. వి. స్త్రీల శిరోభూషణవిశేషము.

తిరుగుదల. దే. వి. మరలుట, నివర్తనము.

తిరుగుమొగము. ద్వి. విశే. 1. అభిముఖము; (వ్యాధికొంచెము తిరుగుమొగముగానున్నది.) 2. విముఖము. "గీ. ఉచితవేదుష్యము కలయుర్వురగవతులు, నిమ్నవిలవాలినులేప్పటిమిన్నులన్ని, పథిక సంకేతములుఁబలేరితిరిగియరిగి, తిరుగుమొగమైనదిక్కులతెరువులిడిరి." పాండు. ౫, ఆ.

తిరుగువాఱు. దే. స. క్రి. (తిరుగు+పాఱు.) పరివేష్టించు. "ఎ, గీ. నరభసంబునవాళ్లఁదిరుగువాఱి." పంచ. నా. ౧, ఆ.

తిరుచిన్నము. ద్వి. వి. చిన్నగాళె.

తిరుచూర్ణము. మి. వి. పసుపులోసున్నముచేర్చి చేసి వైష్ణవులు నామమునడుమఁబెట్టుకొను పొడి. "ధవళోర్ధ్వపుండ్రములయందుఁగ నడుమ దిరుచూర్ణమొప్ప." పర. 3, అ.

తిరుచే. దే. స. క్రి. తిరుగుమయొక్క రూపాంతరము.

తిరునాళ్ల. దే. వి. ఉత్సవము. "తెప్పతిరునాళ్లగా." అము. ౨, అ.

తిరునీఱు. దే. వి. శైవులు నొసట నుంచుకొనెడు గోమయపిండ భస్మము.

తిరుపగూడ. దే. వి. (తిరు + గూడ) వైష్ణవులు తిరుమణిపెట్టె మొదలైనవి యుంచి చంకను దగిలించుకొనెడు తాటాకుబుట్ట "ఒకచంకఁదిరుపగూడ." పాంచా. ౧, అ. (ఇది తామరపాకు వంటిది)

తిరుపతి. దే. వి. విష్ణుక్షేత్రము "గీ. వినుము తల్లి నూటయెనిమిదితిరుపతు, లందు నెన్న వేంకటాచలంబు, రంగధామము రుగిరింబు నన్న తిరుగాంచు, గ్రహములందు శశియుఁ బ్రియుఁబోలె." పర ౪, అ.

తిరుపు. దే. వి. తిరుగుట. (చూ. తిరుపులుగట్టు. ఇది విఱుపు వంటిది)

తిరుపులుగట్టు. దే. అ. క్రి. (తిరుపులు + కట్టు.) వ్యాపించు. "ఉ. మరువిరిదూపుపూపుపవమానపునాయరపుచూపునారెలన్, దిరుపులుగట్టు." పంచ. వేం. ౪, అ.

తిరుమజ్జనము. మి. వి. భగవంతుని యభిషేకము. "తనుఁబ్రత్యహమున్ దిరుమజ్జనంపుసేవనలరఁజేయువాని." పర 3, అ.

తిరుమణి. ద్వ. వి. (తిరు + మన్ను.) వైష్ణవులు నొసటనుంచుకొనెడు ధవళమృత్తిక. "క. నడుమున్కమోవఁదీర్చిన, కడుఁదోరపుఁదిరుమణియును గావిపలువ్రున్, వ్రేడఁగంఠంబునఁదిరుమణి, పడములుధరియించివైష్ణవపువేషమునన్." పర. 3, అ.

తిరుమణిపడము. మి. వి. తామరపూసలదండ (చూ. తిరుమణి)

తిరుమన్ను. ద్వ. వి. తిరుమణి "ఎ, గీ పరెతిరుమన్నదిదరుకంపుట్టుచూపు." అము. ౬, అ.

తిరుమల. ద్వ. వి. వేంకటాచలము. "క. ధరఁగలతిరుపతులొక్కెడ, వరుసగొనిముకుందమూర్తివర్గమునటఁడ, చ్చెరువుగనుతించెనెడ నెడఁ, దిరుమలదేవరనుదిరిగితిరిగిపొగడుచున్." పర. ౨, అ.

తిరుమాళిగ. ద్వ. వి. (వైష్ణవపరిభాషయందు) గృహము. "క. జనవాయకుఁడంతటనతి, వినతయుఁదిరుమాళిగలకు వేంచెసెదరో, యని శ్లాఘించుచువైష్ణవ, జనులన్ బిడ్డాలిపించనియెజలకంబునకున్." పర. 3, అ.

తిరుముడి. దే. వి. వైష్ణవుఁడు. "గీ. అట్లుపెండ్లియాడి యాత్మపురికినేగి, మామయిచ్చినటిమాటపట్టు, తప్పకనుదినంబుఁ దనిపె వైష్ణవతతి, క్రమనభీష్టభోజనములచేత. క. అనుదినమువేయ తిరుముడి, కినిమృష్టాన్నముల నారగింపులిడకయా, యనఘుడయిం పడుచునున్నగఁ, దనవనితయుఁ దానునెట్టి తాత్పర్యంబో." పర ౪, అ.

తిరువడికోల. దే. వి. దాసరివాని దీపస్తంభము. "వ. కేరంపుఁదిరువడికోలల రంధ్రగోళంబుల" అము. ౪, అ.

తిరువరంగములు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

తిరువారాధనము. మి. వి. (తిరు + ఆరాధనము.) (వైష్ణవపరిభాషయందు) దేవతార్చన. (చూ. తాలింపు.)

తిరువు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. వి. తిరుగుమయొక్క రూపాంతరము.

తిరోధానము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగుపాటు.

తిరోభావము. సం. వి. అ. పుం. మఱుఁగుపడుట.

తిరోహితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగుపడినవాఁడు.

తిర్గు. ద్వ. అ. క్రి. స. క్రి. వి. తిరుగుమయొక్క రూపాంతరము. (చూ. దిరదిర)

తిర్యక్కు. సం. విశే. (చ. స. చ.) అడ్డముగాఁబోవునది.

తిలికి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

తిట్టి. దే. వి. ఱెక్కల తాటియాకులతోఁగల్లిన మగ్గ్యమగవారి పాదరక్షవిశేషము. (చూ. అడ్డాకొడము)

తిట్టిగొట్టు. దే. విశే. (చూ.) తిరిపగాటు.

తిలకము. సం. వి. అ. న. 1. సౌవర్చలమనెడియుప్పు; 2. కనుబొమల నడిమి ప్రక్కనుఁడెడు ఎఱ్ఱనిచూర్ణము, బొట్టు (అగుకొండటు.) పుం, న బొట్టు. పుం. 1. నల్లగుఱ్ఱము, 2. పుట్టుమచ్చ, 3. బొట్టుగుచెట్టు, (దీనికి దోహదక్రియ వీక్షణము.) 4. పాట్లపూవు. విశే. శ్రేష్ఠము.

తిలకాలకము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుమచ్చ.

తిలకించు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; "వ. మరుచిరపానపాత్రమున సుందరిచూక్కతిలకింపడుచుఁ, దురుఁడు ప్రకటితొంగకముతోఁదిలకించెదదానవాఁబుజ, మృగీశవికాసవైభవము పాంపులదంతవర్ణముచ్చికింపఁగ, చ్చెరఁజనుదెంచిపట్టునడిచేడ్పదభిశతడంబుదాడ్వనన్." లక్ష్మి. 3, అ.—2. ప్రసన్నత నొందు. "క. అరిలకుమొక్కరక్కటి, క్రొత్తదులందఱకుఁ బ్రియముగానలునిగడుఁగా, నతఁడుఁ దిలకించె." హరి. ఉ. ౪, అ. "తిలకించిచూడడుతిలకతరుడ." విక్ర. ౧, అ.—స. క్రి. చూచు. "క. పొనఁగన్, బలుకఁగనేర్చుగదాయని, చిలుకందిలకించిప్రియముచిలుకఁబలికెన్." విక్ర. 2, అ. (ఈ యర్థము ఆధునికుల ప్రయోగమునందు కానఁబడదు.)

తిలఘాతుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గాండ్లవాఁడు.

తిలతండులన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. నువ్వులును, బియ్యమును గలసినవిధము.

తిలతండులము. సం. వి. అ. న, ఆలింగనవిశేషము.

తిలపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. న. పుం. రక్తచందనము.

తిలపేజము. సం. వి. అ. పుం. పొల్లునువ్వులు (రూ. తిలపింజము.)

తిలయంత్రము. సం. వి. అ. న. గానుఁగ.

తిలలు. సం. వి. అ. పుం. బ. నువ్వులు. (ఇది సంస్కృతముగ, నిత్యబహువచనాంతముకాదు.)

తిలిత్సము. సం. వి. అ. పుం. కొండచిలువ. (రూ. తిలిత్సము.)

తిల్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తిలలుపండునది. (పొలము.)

తిల్వము. సం. వి. అ. పుం. లొద్దుగు, లోధ్రముచెట్టు.

తివ. వై. న. తిగయొక్క రూపాంతరము. "క. తివిరికరవాలుసేకొని, అవలవలెనఁగంగనత్తైఅవపైఁబనుచోఁ, దివజదలరేయిద్రిమ్మరి, పుల్కఁబోఁడియొక్కర్తునెయ్యమునసద్దంబై." అశ్వ. ౯, ౫౦.

తివాసి. వై. న. మేలైన చిత్రాసనము. "వ. విరిలోగడందువాతెగల పేడుతయాడియంకనంబులోఁ బఱచినరత్నకంబళీని బాగగుమూరెపుటంపుగద్దియన్, వలలుమెఱుంగుబంగరపువన్నెలగాబరు పాతివాసిపై, ధరణిలోఁ నదించెఁబతిరుక్కతలాదలఁదివాలూను

చుఁడా." భా, రా. ౬, ఆ. (చూ. తివాసీ.) ("తగడ. గొప్పలకు చొక్కట్లనిచేకొంటిమి వెక్కాటితిప్పాకలు, చెప్పఁజూపఁగరాదుమక్కువసీమకుఁగుణకారితివాసులు." కు. ౧, ఆ. ఈ ప్రయోగముచేత తకారాంతముగాను నేర్పడుచున్నది.)

తివిరియు. దే. స. క్రి. తిగియుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. అలవి.)

తివుచు. దే. స. క్రి. తిగుచుయొక్కరూపాంతరము. "క. రవిసృజియించినవర్ణము, రవియనుగుడఁగిరణతతులఁ దనమంతయుఁదాఁ, దివుచును." భార. శాం. ౬, ఆ.

తివుట. దే. వి. కోరిక. "తాళలచేయుచుఁ లందివురులూరఁగ." పారి. ౩. ౭ ఆ.

తివురు. యు. దే. స. క్రి. కోరు "గీ. వీమికారణమునఁ నింద్రు ఖాండవమగ్ని, దీవుఁడట్లుకాల్పఁదివిరె." సం "కిమర్థంభగవానగ్నిఃఖాండవందగ్ధుమిచ్ఛతి" భార. ఆది. ౮, ఆ.—౭. అ. క్రి. 1. తత్తరపడు*, "క. తివిరియభోజ్యంబగుమా, సవరూంసము తోడభోజనముపెట్టినవాఁడతు." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. కుతూహలపడు*, "క తివిరిమతజన్మమెన్నం, దవునొకొదేవరునికరుణనుచుసనవప, ల్లవకోమలాంగియంబిక, ధవరేక్షణవిమలకియన తెలకునను న్నా" భార అది ౮, ఆ.—3. యత్నించు*, "సీ. తివిరిసరస్వతీతీరంబునందు నిశ్చింతుఁడైనవసువు ప్పఁజేయుచున్న, యాదధీచిఁదకుఁదరిగివేఁడుండు." భార. అర 3, ఆ.—4. మోఁగు*, "దేవదుందుభిమ్రాతింబుదివిరె" భా. ఉద్యో ౪, ఆ.—5. కోపపడు*. "తివిరితిత్తిక్రుల్లధూతనివహములు." పారిజ. 3, ఆ. (కడపటి యర్థమునకు ఆ ప్రయోగ మొక్కటే కానఁబడుచున్నది.)

తిష్యఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ఉసిరికీ.

తిష్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుష్యనక్షత్రము; 2. పుష్యమాసము; 3. కలియుగము.

తీ.

తీ. వై. వ. వృత్తియందు తిగశబ్దమునకగు ఆదేశము. (తీఁగ.)

తీంట్రము. దే. వి. తీఁట, దురద, కండూయ.

తీండ్ర. దే. వి. 1. ప్రకాశము; (చూ. తీండ్రించు.)—2. వేఁడిమి; "గీ. అతివఘ్రాణందుభీతిఁదదక్షకాలఁ, దండియుతడందు నిరుమడితీండ్రఁదోఁప, మింటిపైనుండకాదనియొంటిపైఁ, దెమ్ము గొంటినటంచుఁదగఁజివ్వవెడలు" అను. ౫, ఆ.—3. తేజము; "ఎ, గీ. అరుణకిరణసహస్రభద్రగంబు, వసుధమానంబుపై నెక్కనిగమతక్క, తీండ్రఁబుంకెత్తుకోదండుతండ్రిఁబోలి, వరవధామంబునకుఁబోవుపథమునందు." పాండు. 3, ఆ.—4. యుక్తి, చొరవ "నా మదిఁగాదిండ్రల్‌గల్గినవారికెకరణిసేనఁగాబిద్యరాసుందునే." పాన్ఫ. ౫, ఆ. "సీ. మురఖుబింతులుపాఁగిసుధమథనప్పువాఁద్రాతతీండ్రఁదేఁటులుబ్రూత్తదీసెలాన." పాండు. ౨, ఆ.

తీండ్రము. దే. విశే. తీక్ష్ణము, ప్రచండము. "క. తీండ్రముగు రోషమునమీ, తండ్రినిమిత్తమునఁబక్రీధారుణమూర్తిగా, తీండ్రము విడువఁడుమెల్లనఁ, దండ్రీశరఅంగఁజేసిదయసేయఁగదే." భాగ ౭, స్కం

తీండ్రించు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; "వ. తీండ్రించు తేజమండలంబునవెడలుతీవ్రకిరణప్రణాళికామిళదమృతరసగ్రాసంబునంతెవి." పాన్ఫ. ౬, ఆ.—2. జ్వలించు. "సీ. చంద్రునివల్లఁబోతేఁదీండ్రించుమకుమంచు తెలఁగనొండొంటిపైనెక్కఁబాఱు" పాన్ఫ. ౪, ఆ (తీఁడిరించుయొక్కరూపాంతరము.)

తీఁగ. వై. వి. 1. లత; "ఎ, గీ. కన్నెక్రొక్కారుమెఱుఁగు దీఁగయునఁబోతె" వై. 3, ఆ.—2. స్త్రీలుమెడనుధరించెడు బంగారుపట్టెడ*, "ఉ. క్షోణితలేంద్రుఁజూడ నొకకొమ్మవడింబుతెంచెనల్లన, దేవ్యశిధరంబుతోమొగపుతీఁగవజ్రమునందమర్చియు, ప్రాణముతీఁగఁగానిడి మెడఁగావలగో నదిచాలమిఁగాగొనల్, పాయులనండఁగొను మణిబాగుఁగఁగానుతపట్టుకొవడిఁగా." కళా. ౮, ఆ.—3. మొలనూలు*. "ఉ కటిరిసన్నపుందనుపుఁగానిఁ గటితటిమేటితీఁగపై, నొట్టిరి." విక్ర. ౪, ఆ.—4. విదముపలకు వానితంతి*.

తీఁగఁబోఁడి. దృ. వి. (తీఁగ+పోఁడి.) 1. తీఁగవలె మనోజ్ఞరాలగు ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది (చూ. తీవఁబోఁడి) (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

తీఁగకానుగు. దృ. వి. మర్కటికీ

తీఁగగలిక. దృ. వి. నిడుపుగలిక, గండాలికీ.

తీఁగజాజి. వై. వి. ఒకదినుసుజాజికీ.

తీఁగతుమడి. దృ. వి. దీర్ఘతుంబీ.

తీఁగపాల. దృ. వి. క్షీరాలికీ.

తీఁగబచ్చలి. దృ. వి. కలంబికీ.

తీఁగమల్లియ. వై. వి. 1. మల్లికావిశేషము; 2. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. కుసుమ.)

తీఁగమల్లె. వై. వి. తీఁగమల్లియయొక్కరూపాంతరము. (ధాన్యవిశేషమునకు.—"సీ. బలుతీఁగమల్లెలుపారించితిమి రాలఁగుములముల్ చులకగాఁగూర్పలేమె." కవి. ౧, ఆ.)

తీఁగమెఱుఁగు. దృ. వి. 1. ఉఱుములేని మెఱపు, 2. ప్రొద్దుతిరుగుడుచెట్టు

తీఁగమోడి. దృ. వి. బ్రాఁతవది

తీఁగయిల్లు. దృ. వి. (తీఁగ+ఇల్లు.) పొదరిల్లు, నికుంజము.

తీఁగయెలుఁగు. దృ. వి. (తీఁగ+ఎలుఁగు.) హీనస్వరము. "ద్వి. అనితీఁగయెలుఁగుననాకోమలాంగి, తనునాథుఁజేరొక్కనితానేడ్పు గొనుచు." నళ. ౪, భా.

తీఁగలువాఱు. దృ. అ. క్రి. (తీఁగలు+పాఱు.) వ్యాపించు "ఉ తీఁగలువాఱుపార్శ్వగతదృష్టిఁదగఁగాఁగలయంగఁజూచిరా." కవి. ౬, ఆ.

తీఁగవిలుకాఁడు. దృ. వి. మన్మథుఁడు (ఇట్లు తీఁగవిలుతుఁడు.)

తీఁగసరులు. వై. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. తీవసరులు. "ఎ, గీ. తెల్లనల్లచెన్నంగుబుఁదీవసరులు" హంస. ౪, ఆ.)

తీఁగసాఁగు. దృ. వి. (తీఁగ+సాఁగు.) వర్ధిల్లు. "తీఁగసాఁగ నవ్వు. (ఇక్కడ తీఁగసాఁగఁగా అనఁగా దీర్ఘముగాననుట.) వి. పు. ౬, ఆ.

తీఁగియ. వై. వి. 1. తీఁగయొక్కరూపాంతరము. (లతకు.—"ఎ, గీ. అలరుఁదీఁగియతోఁనుద్దియయినయట్టి, కొమ్మనెమ్మేనుతలపులుగొలుపులరుద." కవి. ౧, ఆ.) (చూ. తీఁగ.)

తీఁగె వై. వి. తీఁగియయొక్కరూపాంతరము. (లతకు.—"ద. కలువలపేరుపేరుకొనఁగాఁగుసుమదమ్ములు మన్మథాంబకం, బులుగను తీండఁగాఁగములములకమలంబులపుట్టుపూర్వములు, తెలియఁగఁ

బంకజాతములుకేళీకనుంగొనఁగామెఱుంగుఁదీఁ, గెలుతవలమ్ములిన్ని యుంకభేదములకన్నులఁబోలనేర్చునే." ఆని. ౫, ఆ.)

తీఁట. దే. వి. 1. ఒకవిధమైన గజ్జి; 2 దురద. "చేతులతీఁట వోవమైతీఁటలుతృచ్చి." రా. యు, కాం

తీఁటకసింద. దే. వి. తీఁటకసివెందయొక్క రూపాంతరము.

తీఁటకసివెంద. దే. వి కేఁగడిమూల, కచ్చురీ.

తీఁటకోవెల. దే. వి ——సై.——

తీఁడిరించు. దే. అ. క్రి. ప్రకాశించు. "ఎ, గీ. త్రిభువనస్థాన వతిర్దైవదివసకరుని, ప్రాక్ప్రతీహారపాలుండు ప్రాచినొంపలి, ఘుృణలీలాలలామంబు విపరుహాప్త, తేరిసారథియొప్పనైతీఁడిరించె." కాశీ. 3, అ. (చూ. తీద్రించు.)

తీఁపురము. దే. వి. అగడము. "క. దాఁపురముచేఁ నీక్రియఁ, గాఁపురములు సేయుచున్నగరితలలోనీ, తీఁపురములువా క్రుక్తురె, కాఁపులనీవంటివారిఁగానవెతులువా." పంచ. వేం. ర, అ.

తీక్ష్ణకంటక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కంథారికీ.

తీక్ష్ణగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఓమము; 2. నల్లావలు. అ. పుం. ము. 1. మునగకీ; 2. పెద్దతుమ్మికీ; 3 నెరవెందకీ.

తీక్ష్ణతుండము. సం. వి. అ. పుం. మశకము, దోమ.

తీక్ష్ణము. సం. వి. అ. న. 1. వేఁడిమి; 2. విషము; 3. పోరు; 4. ఇందుప్పు; 5. ఇనుము. పుం. గాజొప్పు. విశే. 1. చేవకలది; 2. వాఁడియైనది.

తీడు. దే. స. క్రి. వాఁడిచేయు. "గీ. బరుసుకరహానఁదీడినవంది పోట్లు, భూరి భుజపీఠములయందుఁ జొందుపఱచి." పంచ. వేం. ౨, అ.

తీతువు. వై. వి. తిత్తిరిపక్షి.

తీన్‌తేరగా. హిం. క్రి. విశే. తారుమారుగా, అరుమూడు.

తీనియ. దే. వి. తిన్నియయొక్క మొదటిరూపము. "సీ. ప్రాణి పాఁపజగంబు బోరియపొచ్చివెడందతీనియ యలవర్చిదానియందు." అర్హ. యు, కాం.

తీనె. దే. వి. తీనియయొక్క రూపాంతరము.

తీపారు. దే. అ. క్రి. (తీపు+అరు.) మనోజ్ఞమగు. "తెలి నల్లపూల్ వెలిదమ్మినెమ్మొగములజా దీపార." హరి. పూ. ౭, అ.

తీపి. దే. వి. 1. ఒక రసము, మాధుర్యము; (చూ. రసము.) 2. ఇచ్ఛ. "క. ముదియునివిరెండుదిక్కులను, బ్రదికెడి తీపియును విషయవిపత్సృహాయును." భాగ. ౯, స్కం —విశే. మధురము.

తీపు. దే. వి. 1. మాధుర్యము; 2. యాతన. "సీ. తెల్లగ్రుడ్డులు తేలగిల్లితీపులుపుట్టి దోషముల్ పొందుగఁదొట్టగిల్ల." కవిక. ౫, అ.—విశే. మధురము. (చూ. తీపి.)

తీపుఁద్రాడు. దే.వి.(తీపు+త్రాడు.) వేఁటాడుటకుఁదగినసాధన విశేషము. "వ. ఉరులునురిగోలలుజోనులుఁజిక్కంటులునగురుఁ గండెలుఁదీపుఁద్రాళ్లునాడిత్రాళ్లుఁ బలముల్లునుగొని." కాశీ.3,అ.

తీయ. దే. విశే. తియ్యయొక్క మొదటిరూపము.

తీయన. దే. వి. తియ్యనయొక్క మొదటిరూపము. "ఉ. అయమ రాచలంబుభుజమై విలసిల్లఁగ విష్ణువమ్ముగా, వేయువిధంబులంబరిధ విల్లెడుశింజినిఁగూర్చికట్టితా, లాయుధుఁడొక్కసూత్రమున సంగమువ్రయ్యఁగజేటిమించితో, దీయనివింటనేజనుఁ దీయనివిర మునకా మనోభవా." చిత్రభారతము. (చూ. తియ్యన.)

తీయము. దే. వి. తియ్యముయొక్క మొదటిరూపము. (ప్రియము నకు.— "క. ప్రియమువారికినిట్లును, ప్రియముగానుండి వచ్చువిపుల క్రమముల్, దీయమందంటొనరిచిరదుఁ, దీయముగనుతించఁగా యుధిష్ఠిరుఁడనియును." విజ. 3, ఆ.)

తీయు. దే. అ. క్రి. 1. తొలఁగు; (చూ. తీయము.) 2. స్రవించు (నొప్పిచేత వాని దేహము మిక్కిలి తీసినది) 3. తగ్గు. (చెఱువులో నీళ్లు తీసినవి.) స. క్రి. 1. ఈడ్చు; "సీ. కవిసితో మని గాలుగలచివెంబడిఁదీయుఁదీసితో డనెలేశఁదిరుఘట్టు." చంద్రా. ౨, అ.—2. కొను; (వానివద్ద కోఁడు లంచము తీసినాఁడు.) 3. వెలయిచ్చికొను; (ఈ గుఱ్ఱమును కోఁడు ఇన్నూఱురూపాయలకు తీసినాఁడు.) (ఇది తెనుఁగుదేశమునందీయర్థమున వాడఁబడదు.) 4. వేయు. "క. గాదిలియప్పలవారలు, తీసినగాలులునుగలరె." పారిజ. ౪, అ.

తీరము. సం. వి. అ. న. 1. దరి; 2. తగరము

తీరు. దే. అ. క్రి. 1. తెక్కఁబడు; "ఉ. తీరినతత్తడిన్ జవగతిన్ బటముల్ దుమికించుచాడ్పునన్, దీరనితత్తడిన్ జవగతిన్ బటముల్ దుమికించువాఁడెం, పారచించిపైకురికియుబ్బరమంది వయాళిఁవేళన, య్యారెబలంబుధాటిబళియాలివయంచువఁజేరులెంతఁగన్." చంద్రా. ౨, అ. ("దివ్వె. ఓరిసీగర్వోక్తులుబ్బున మదముఁ, దీరనేయనుదుగడ్డంచివాఁడపుడు." (ఇందు సకించు అనునర్థమున లఘురేఫముగాఁబడుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందు ప్రక్షిప్తవాక్యములు అనేకములుండుటవలన ఇదియా కవిప్రయుక్తమనియు, సాధువనియు నమ్ముటకు అవకాశములేదు.) రా. అర, కాం.) 2. శక్యమగు. "శా. ఆ, నాకేరప్రియనందనుంజెనకి మాన ప్రాణముల్ గావఁగా, నీకుండీరునె." నిర్వ. ౭, అ.—వి. 1. చక్కన; 2. విధము.

తీరుకు. దే. వి, నాట్యగతివిశేషము.

తీరుచు. దే. ప్రే. 1. తీర్పుచేయు; 2. చక్కఁబఱచు, దిద్దు; "తీరిచినట్టులున్నవికచీనలొత్తులు." విజ. ౧, అ.—3. నృత్తగీత వాద్యములు సమముగానించు. (చూ. తీర్చు.)

తీరుపరి. దే.వి.(తీరుపు+అరి.) 1. న్యాయాధిపతి, 2. చారుఁడు. విశే. 1. అధికారి; 2. కార్యనిర్వాహకుఁడు. (రూ. తీర్పరి. చారునకు. – "వంచినఁదీర్పరుల్ నచిత్రపాలికనేగిక్రుత్రన్యాములై." సై. ౮, అ.– అధికారికి.—"ఎ, గీ. తప్పుకంటుతీర్పరిఁ దనదుమర్నాటిపయన, మునకుఁదోడడిగె." పర. ౫, అ.—కార్యనిర్వాహకునకు.—"సీ. రాజగ్రసేనుఁడై రాజిల్లఁదాను దీర్పరితనంబెంతయుఁ బ్రభుతతోడ, నడపువాఁడయ్యె." హరి. ఉ. ౨, అ.)

తీరుపు. దే. వి. 1. న్యాయము; 2. చక్కఁబాటు; 3. నృత్తగీత వాద్యములు సమమగుట. "సీ. అభినయంబులకొప్పులరుదైనతీరుపుల్ వెలయఁగాఁబదచాలివిధమొకర్తు." ఉ, రా. ౬, అ. (రూ. తీర్పు. చక్కఁబాటునకు,—"ఉ. ఇత్తెఱఁగొకచాలువాని బలుతీర్పునఁగాకపోఁగంగనేర్చునే." భార. ఉద్యో. ౪, అ.)

తీరువ. దే. వి. కాఁపులు ధాన్యములోనగునవి పంటపెట్టి తీసికొనిపోవునపుడు నేలయొక్క స్వాతంత్ర్యమునుబట్టి రాజునకు చేరవలసిన భాగమునకిచ్చెడు ధనము.

తీర్చు. దే. ప్రే. (తీరుచుయొక్క రూపాంతరము.) 1. తీర్పుచేయు; 2. చక్కఁబఱచు, దిద్దు. "తెత్రులుగొంటులనైనఁదీర్చి." భార. విరా. ౧, అ.—3. నృత్తగీతవాద్యములు సమముగానించు. "సీ. తీవఁబోడము లుగ్గడించుచోఁదీర్చుచో వింత గాఁజెరగువిధమొకర్తు. ఉ, రా. ౬, అ.—(తీరుచుయొక్క రూపాంతరము.) 1. నాశము చేయు; "తీర్పవలయువానినెల్లఁదీర్చు." భార. ఉద్యో, ౨, అ.—

2. పాఱు. "ఎ, గీ. తీర్చుకునావద, గోర్పిభంగష్టాటుతీర్చిగాను ము." భార. విరా. ౧, అ.

తీర్ణము. సం. విణ. (త. ఆ. అ.) దాటఁబడినది.

తీర్థమాట. వి. వి. తీర్థమాడుట, స్నానము. "చ. తెరలుకాశికా నగరి దేవతరంగిణిఁ దీర్థమాటకైయరుగుచు." కాశీ. ౫, అ.

తీర్థమాడు. వి. అ. క్రి. (తీర్థము+ఆడు.) స్నానముచేయు (తీర్థములాడు అనియు. "గోదావరిందీర్థములాడి." భీ. ౪, అ.) (ప్రే. తీర్థమార్చు. ఉ. "సంధ్యకర్థిభావనఁద్రిసంధ్యములందుసు దాతరంగిణుల్, శంభుఁడ్రిప్ప వేశ్వరునిఁజంద్రశేఖరుఁదీర్థమార్చురి, బ్రంథముకాగరాంబురువాసంగతతుంగశీకరబంధురం, భోంధితగంధసారరసయోగసుగంధినవాంబు ధారలన్." కాశీ. ౬, అ.)

తీర్థము. సం. వి. అ. న. 1. మహర్షులుస్నానముచేసిన పుణ్యోదకము; 2 పుణ్యనది; 3. రేవు; 4. నూతియొద్దితొట్టి; 5. పుణ్యక్షేత్రము; 6. యజ్ఞము; 7. శాస్త్రము, 8. ఉపాయము; 9. పాత్రము; 10 స్త్రీరజస్సు; 11 ఉపాధ్యాయుఁడు; 12. మంత్రి.

తీర్థవాసి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ని.) తీర్థసేవచేయువాఁడు.

తీఱమి. దే. వి. అక్కఱ, పోరామి. "క. నేఁటికిఁదెలియఁగుననోరు ఱుకు, యూజాదకయునికిఁదెవ్వ మనుజేంద్రు నకున్, దీఱమిగలదోటు లేదా, తీఱినఁదఁగివచ్చి పెంపుమెయిఁగొనవలయున్." భార. విరా. ౧, అ.

తీఱిక. దే. వి. తీఱుబడి, అవకాశము.

తీఱు. దే. అ. క్రి. 1. నశించు; "అల్పకాలంబుననతఁడుఁ దీఱె." భార. ఉద్యో. ౪, అ.—2. పాయు. "క. ఎదఁబరితాపము, తీఱఁగఁజైరిచెనన్నదీపవనంబుల్." భార. ఆది. ౪, అ.—3. అవకాశపడు. (నాకు తెల్పు తీరుసుగాని నేఁడు తీఱదు.)—వి. సంధి. "రాజ్యముపాలురేఁ తీఱునకాదఁజాటుఁగల్గినసెఱ్ఱంగను పెట్టరె." భార. ఉద్యో. 3, అ.

తీఱుగడ. దే. వి. 1. ముగియుట; "నేఁడుసంగ్రామమునకుఁ దీఱుగడయగుఁగాకని." భార. భీష్మ. ౨, అ.—2. తీఱిక.

తీఱుచు. దే. ప్రే. 1. నశింపఁజేయు; 2. పాపు. (చూ. తీర్చు.)

తీఱుదల. దే. వి. ముగియుట. "ఎ, గీ. మోముమోమునఁగదియించి ముద్దుగొనుట, యదియమోహాంధునిచ్చి తీఱుదలయేమొ." ఉ, రా. ౬, అ.

తీఱుపడు. దే. అ. క్రి. నశించు. "గీ. దేశకాలాంతరంబుల దీఱుపడని, బుద్ధిసౌందర్యమెక్కుడద్భుతముగాఁగ." పంచ. వేం. ౧, అ. (ఈ పదప్రయోగ మీ గ్రంథమునందే కానఁబడుచున్నది.)

తీఱుపాటు. దే. వి. తీఱిక, అవకాశము.

తీఱుపు. దే. ప్రే. తీఱుచు. (రూ. తీర్పు "సీ. పెకరులబుణముఁ దీర్పుడుసూనుఁడెండనిదార్ఢ్యగత్యశీలుఁగోత్రమ్ము త్రమ్ము." రాఘ. ౧, అ.) (ఈ పదప్రయోగము విచారణీయము.)

తీఱుబడి. దే. వి. తీఱుపాటు, అవకాశము.

తీలగు దే. అ. క్రి. (తీలు+అగు.) అడఁగు. "ఉ. తీలగుకంతు వెంబడిని తెమ్మెరలన్ దక్షిణపల్కుపా, కోకిలములట్టుచుండి." అము. ౨, అ. (చూ. తీలపడు.)

తీలు. దే. వి. అడఁకువ. (చూ. తీలగు.)

తీలుపడు. దే. అ. క్రి. తీలగు. "గీ. ఇట్టులత్యుగ్రమగు గ్రీష్మ మునరేఁగి, కాలవశమునఁ దనుడానతీలుపడియుఁ, జెమ్మవెరిగట్టి దియు పొద్దుపేర్చువెళ్ల, ప్రస్ఫుటకొయనిలోకోత్తిదాటఁగాది." పాండు. ౪, అ.

తీవ. వై. వి. తీఁగయొక్కరూపాంతరము. "గీ. అవశితమ్ముయపుడుస యాసతీవఁ, బోఁడికూరిమిమదిలోనఁజూనివేగ, దానవారినిదెత్తు." రుక్మి. ౨, అ.

తీవంచ. ద్వ. స. (తిగ+వంచ.) వాలుగు.

తీవరపడు. వై. అ. క్రి. (తీవరము+పడు.) త్వరితపడు.

తీవరపాటు. వై. వి. తీవరపడుట.

తీవరము. వై. వి. త్వరితము*. "క. అవనజాక్షినిడగ్గఱి, తీవరమునఁ గొంగుఁబట్టి తిగిచెంగినుకన్." కళా. 3, అ.

తీవరించు. వై. స. క్రి. త్వరితపఱచు*. "చ. మేలొదవెడుఁబో యరమునుచు నొజ్జలువేమఱుఁదీవరింపఁగాన్." కాం. ౪, అ.

తీవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వేఁటలఁబట్టువాఁడు, కైవర్తుఁడు; 2. సముద్రుఁడు.

తీవియ. వై. వి. తీఁగియయొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. పారుశ్రు మెఱయంగఁబాతరలాడుగడన, వెలఁదుకలుపవడంపుఁదీవియలు గాఁగ." అచ్చ. బాల. కాం.

తీవిరము. దే. వి. ఈఁట, కండూయ.

తీవె. వై. వి. తీవియయొక్కరూపాంతరము

తీవ్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు, 2. కటుకరోహిణి; 3. పెఁగగఱికె.

తీవ్రగంధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఓమము. అ. పుం. ము. కారుబడుకు.

తీవ్రము. సం. క్రి. విణ. అ. న. వెల్లు. విణ. 1. అధికము; 2. మిక్కిలివేఁడిమిగలది; 3. కారముగలది.

తీసివేయు. దే. స. క్రి. 1. ఖండించు; (వీళ్ళ నా తల తీసివేయుదురు.) 2. ఎత్తివేయు. (వానిని ఉద్యోగమునుండి తీసివేసిరి.)

తు.

తుంగ. ఉభ. దే. వి. తృణవిశేషము, ముస్త. సం. అ. స్త్రీ. జమ్మి.

తుంగభద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. అ. పుం. ము. మదపుటేనుఁగు.

తుంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. పొన్న. విణ. పొడవైనది.

తుంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాయింటె.

తుంట. యు. దే. వి. 1. తునుక; 2. చెఱకు. "ఉ. గల్వవె మొత్తగంబును, దండెత నొక్కతుంటవిలుదాలిచియుంటివిఁగందుమాపులన్." వసు. 3, అ.—వై. విణ. దుష్టుఁడు.

తుంటరి ద్వ. విణ. (తుంట+అరి.) దుష్టుఁడు. "ద్వి. తుంటరి జోగి." హరిశ్చ. ౨, భా. (స్వార్థమున అరి.)

తుంటవిలుతుఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, ఇక్షుధన్వుఁడు. (రూ. తుంటవిల్తుఁడు. "గీ. చెలునపెండితుంటవిల్తునిచిందముకయు." య. ౪, అ) (ఇట్లు తుంటవిలుకాఁడు.)

తుంటి. దే. వి. కటిపార్శ్వభాగము, రొండి. "సీ. కండూతిఁగ్రోయుఁగర్కశలుగుతుంటీఁటిఁబెట్టిన మ్రాకుపెల్లగిల్ల." పాన్డ. ౪, అ.

తుంటికూర. ద్వ. వి. తూఁటికూరయొక్కరూపాంతరము. "గీ. తుంటికూరపొన్నగంటికూర." వి, పు. ౪, అ.

తుండము. ఉభ. వై. వి. ఖండము. "వ. పాంతవాగ్రఖండితని గోతండంబుతుండంబులుచేసిన" భార. ద్రో. ౨, ఆ.—సం. వి. న. 1. పక్షిముక్కు, 2. నోరు. 3. మొగము.

తుండి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉబుకుబొడ్డు. పుం 1. పక్షిముక్కు; 2 మొగము. 3 పక్షి.

తుండించు వై స. క్రి. ఖండించు, ఛేదించు. "వ. శరంబులు ఖండించియు శిరంబులుతుండించియు." ఉ. హరి. ౬, ఆ.

తుండికేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దొండతీగ; 2. ప్రత్తిచెట్టు.

తుండిభుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ) ఉబుకుబొడ్డువాఁడు.

తుండిలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ)——వై.——

తుండు వై. వి. తుండెము, ఖండము.

తుండెము. వై. వి.——వై.——(రూ.) తుండి.

తుంతుర్వము. సం. వి అ. పుం. తుంబురు

తుందపరిమృజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సోమరి

తుందము. సం. వి. అ. న. కడుపు, ఉదరము, కుక్షి.

తుంది. సం. వి. ఇ. న. కడుపు. పుం. ఉబుకుబొడ్డు, విశే. (ఇ. ఈ. ఇ.) బొజ్జకడుపువాఁడు.

తుందిభుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ) 1. బొజ్జకడుపువాఁడు, 2. ఉబుకుబొడ్డువాఁడు.

తుందిలుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ)——వై.——

తుందుడుకు. దే వి. (తుడుకు + తుడుకు) 1. సంతాపము; "వ. చెలువకనన్నుఁగన్నుమనముగా ఐయమందగఁజేసినన్నదుగా, గెలవఁగఁబూనియున్నమనికీటముల౯ విరవాదిమొగపే, దలఁగుల పాలుచేసి అయిమందుదుడుకుండ డుగాఅనట్లుగాఁ, గొలదగదీర్చు కొనిగాడుకుం గొడుకే మదిరాఁదలంపఁగ౯." చం ద్రా. 3, ఆ — 2. విచారము; "వ. బుద్ధిలేనిజనులానుకొనమడ్డుకొన్నికడ్డ యుఁడగపుతో వొద్దనున్నకములకెఱఁగించియుడ్డకరముని పెద్దగాడుకు తుందుడుకుమెంనుకొనపెండియులత్ముదుంగరుంగొని" ఉ. భా ౬. ఆ.—3. కలఁత, క్షోభము. "ద్వి. తమునిమాటలెంతేవింత లగుచుఁ, దోచుచున్నదియని తుందుడుకొంది." విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.—విశే. తొందింపకత్వరపడిచేయువాఁడు (ఇది ద్విరుక్తముగానే ప్రయోగములందుఁబడియెడు.)

తుందుడుకలు. దే. వి. బ (తునుకలు + తునుకలు.) చిన్నచిన్న ఖండములు. "వ. భరిభూఘూతంబులఁబలకలతోదనపునుకలు తుం దుడుకలైపూపుచెడిమడిసినవోట్లును." కవి. ౨, ఆ

తుందుభము. సం. వి. అ. పుం. వర్షము, అవలు.

తుంపర. వై వి. గాలిచేఁదచెదరినను నీరులొసగువానిబొట్టు. శీక రము. "ద్వి. ధవళపిచ్ఛములపరలఁదుంపరల." విష్ణు. ఉ ౪, ఆ.

తుంపిల్లు దే. వి. బ. కూరవాన.

తుంపురు వై. వి. తుంపర. "సీ. కరుకులైతమ్మిపైఁగ్రమ్ముమంచుతు బోలె మొగముపఁజెమటతుంపురులెలర్ప" య 3, ఆ.

తుంపెసలాడు దే. అ. క్రి. (తుంపెసలు + ఆడు.) 1. చలిం చు, "వ. కొలకొలనులబుగానొకలదుంపెసలాడెదుమంగరంపు పెం, దుర్యలునుశుద్ధిగాయులుగడుగా గడలాడఁగముద్దుగారుపాం, దిలఁగిపాలుత్రాగలును." ప్ర. ౨, ఆ - 2. తిఁగాడు; "సీ. విక థుశ్రీఁగ్రివ్వితుంపెసలాముగాయంచుకొదచుపెట్టినలెలి స్రుద్ధిసరిగ." చంద్రి.—3. నర్తించు. "పొరలతొనుకుత్సముల్ తుంపెసలాడ." పా. ౨, ఆ.

తుంపెసలు. దే. వి. చలనము. (రూ. తుంపెసలాడు.)

తుంపెసలుగునియు. దే. అ. క్రి. తుంపెసలాడు, చలించు. "సీ. కొలనిలపైఁదోఁచునిరులునాఁడెలుఁగొందినొనట్టిపైఁగురులు తుంపెసలుగునియ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ

తుంబకము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) (రూ.) సంగి.

తుంబి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1 తుమ్మిగ, 2. సొరకాయ

తుంబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 ఐండిరక్రము వడియుగంధము; తూము, 2. సొరకాయ.

తుకతుక దే. వి 1. సంతాపము; "ద్వి. తుకతుకలేకీర్దులుడిన్న కుట్ట, కనలరాజ్యమనోకసంయముకిచ్చి." పారిజా. ౧, భా - 2. కోపము; "ద్వి. తోచిపోనిమింతఁదుఃకతుకపూని." పారిజా. ౧, భా - 3. ఉడుకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము, "క. కనచేతన తనలబులుల౯ దునిమించుచుటకేంద్ర జత్తుతుకతుకదికగా." రామా. ౬, ఆ.—4. కాఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "తుకతుకగ్రాఁగ నటిక." చంద్రా. ౨, ఆ.

తుకము. దే. వి. విత్తనాలవల్లకపు కాఁచన.

తుకాటము. దే వి మిక్కిలి ప్రాఁకరి.

తుక్కు. దే. విశే. అల్పము (అది చెడిపో తుక్కు.)

తుక్కుడు దే. విశే. పనికిమాలినది.

తుక్ఖారము. సం వి. అ. పుం గుఱ్ఱము, ఘోటకము.

తుచ్ఛ. సం. వి. అ స్త్రీ. చిట్టిలిక.

తుచ్ఛము. సం. వి. అ. న. దుఃఖము. విశే. కూన్యము

తుజాలకము. సం. వి. అ. పుం. అరుదొండకాయ

తుజోగు. దే. విశే. త్వరపడువాఁడు.

తుటాయించు. దే. స. క్రి. అలక్ష్యపరచు.

తుటారము. దే. వి. 1. దిట్టతనము; "ఉ. మాటికిమాటికింజలము మానకజక్కవపెంట్లఁదమ్మిలే, దోటులఁజేచె దాఁకగను చుటుచు దాటఁగ వచ్చి నింగివై యూలలుడించి వేఁడినుమించునదెన్నెల తేటికత్తఁడగ౯, జాబునసంగగూఁడలిదుఁజాఁగెదుటారపుల్గాన్గ ముల్." అర్థ. అ, ౧౦.—2. పరుషపరసము. (రూ. గొడుసు.)

తుటారి. దే. విశే (తుటారము + ఇ.) 1. దిట్టతనముగలది; (రూ. తుటారికత్తియ.) 2. పారుపక్షముగలది. "కేవలముఁదుటారికొ రి." చంద్ర.

తుటారించు. దే. స. క్రి. తిరస్కరించు. "తూరుంటిగొప్ప దూఱుకంధరనుఁ విల్లాతుఁదుటారించు." కు ౧, ఆ.

తుటారికత్తియ ద్వి. విశే. 1. దిట్టతనముగలది; "ఉ. గాఁజలు గలుగల్లనా జాఱుచుఁజాపులచేఁదిరుపక్షలందముల్, కలఁపు దుకందుల౯ బొలముగాఁదరిగాఁపుదుటారికత్తియల్." నీలా. ౧, ఆ.—2. పారుపక్షముగలది. (రూ. తుటారికత్తె. పారుపక్షముగల దాని.—"ఉ. కంతుఁడురాచతొపవాతిఁగ్రాఁగుచునజ్జకవన్నెగాఁదుఁగ, న్నెంతతుటారికత్తెయవియాగులువల్కెనా." కవి. ౪, ఆ.) (ప్రాన్థ ము కత్తియ.)

తుటారికాఁడు. దే. విశే. 1. దిట్టతనముగలవాఁడు; 2 పారు పక్షముగలవాఁడు. (ప్రాన్థముకాఁడు.)

తుటుక్కు. దే. వి. సుందిలు అదురుటయందగు ధ్వన్యనుకర ణము. (ఆమ్రేడితమునందు తుటుకుతుటుక్కు. "వ. తటుకున సుంచెడిగ్గుడా తటిట్టిదింగఁతుగఁజూమరాజాడు, స్ఫుటకీటలగట్టుపారి

ఘుఁడు ప్రజ్ఞలువల్కుచుఁగార్ముకంబుచెం, గటకరుదించిరాంచి విలుత్రైఁగదలింపఁగనోడికుండియల్, తుటుముతుటుమ్ముకకాదిగులు దొట్టినభూభుజాఁదయ్యెనయ్యెడన్." పాంచా. ౨, అ) (చూ గల్లు.)

తుటుము. దే. వి. సమూహము. "క. అటులేగినతోలువేలుపుఁ, దుటుము లఁటొడగాంచి." అచ్చ యు, కాం.

తుట్టతుద. దే. వి. (తుద+తుద.) కేవలము తుద

తుట్టమర. దే. అవ్య. క్రి. విణ బొత్తిగా. (పిల్లవాఁడు తుట్టమర చదువఁడు.)

తుట్టియ. దే. వి. తుటె. (త్రుట్టియయొక్క రూపాంతరము.)

తుట్టు. దే వి నష్టి. (ఈ వ్యాపారములో నాచేతిసొమ్ముతుట్టుపెట్టు కొన్నాను.) విణ. నాశకుఁడు. "జలజంబులతుటు." గా, వి. 3, అ. (చూ. తడకట్టు.)

తుట్టె. దే వి. సమూహము. "సీ. దొవదోనమునుకేఁగతుట్టెలరూప ఋవదశ్రంవలనువ్రేలెపుగరుసుల" ఆము. ౬, అ. (తుటియ యొక్క రూపాంతరము)

తుట్టెగట్టు. దే అ. క్రి (తుట్టె+కట్టు) (పురుగులుపట్టి) ఉండగట్టు.

తుట్టెపురుగు. దృ. వి సామాన్యసర్పము "క. ఈతుట్టెపురుగు లేమగు, నీతేజీవచ్చినపుడు" రామా. ౯, అ.

తుట్ర. దే. వి. పంచెవంటిదూరవాన, తుద్పినకుప్ప. (అనికొం డలు.)

తుడుచే. దే స. క్రి. 1 తడిపోవనొత్తు; 2. తుడ్చు. "క. వర పుష్పఁగలపితనయిలు, పసువడేఁడుసువంగఁగ్నప్తఁబనుచువగదా, మరరాజ్యవిభవమొప్పుడి, దురుఁ జెచ్చెరఁబంచెదానిఁ దోడ్కొని తేరన్." సం. "అపహిత్య ద్రౌపదీమానయుక్త శ్రియాంభార్యాం సమతాంపాండవానామ్, నష్టారతాంపేశవరైతుశి ప్రుంతత్రుద్దానీ ధిరపుణ్యశీలా." భార. సభా. ౨, అ

తుడుపు. దే. వి 1. తుడుచుట, మార్జనము, 2. తప్పు వ్రాలను గలికివగియుట.

తుడుము. దే వి. 1. వాద్యవిశేషము, మద్దుళ్ళ, "సీ. శైదుశ్రుల్ విండ్లునుగత్తిగంబులుఁదీర్చి బూరలుఁదుడుములుబుగ్గఁగలిసి." అచ్చ. యుం, కాం. -2. తుటుముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. నదుమొందిమదియునతవితి, కదలికాసగమువడిమొనగంబిలఁబ దనం, దరిత్రుజుఁగొండలుఁగ్రోఁతుల, తుడుములుఁదొక్కుక్క పరియతుత్తుమురయ్యెన్." రామా. ౯, అ.

తుడ్చు. దే. స. క్రి. తుడుచేయొక్క రూపాంతరము. "తురమున నుంచుఁదుడ్చు." భో. ౫, అ.

తుత్తినాగము. దే. వి లోహవిశేషము

తుత్తి. దే. వి. తుత్తిరియొక్క రూపాంతరము.

తుత్తిరి. దే. వి. బంగునీవ్రకమ్మి.

తుత్తుంభిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. (చూ. తమ్మటము.)

తుత్తునియలు. దే. వి. బ. (తునియలు + తునియలు.) చిన్నచిన్న తునకలు.

తుత్తుమురు. దే. వి. (తుమురు + తుమురు.) మిక్కిలి తుమురు. (తుమురుజూడి.)

తుత్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చిట్టేలికి; 2. నీలిచెట్టు. అ. న. ము. తూనిపమువునవండిన అంజనవిశేషము. పుం. అగ్ని.

తుత్థాంజనము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము.

తుద. దే. వి. 1. చివర, అగ్రము; 2. కడ, అంతము.

తుది. దే. వి. కడ, అంతము

తుదిముట్టు. దే అ. క్రి. తీర్చు. "క. ఇదిమొదలువాలియిచటి కిఁ బదపడిదనుదించెననిభగ్నశిరుండై, తుదిముట్టును." అధ్యా. కిష్కిం, కాం.

తుదిరేయి. దే. వి. కల్పాంతము.

తుదివాఁడు. దే. విణ. కడపటివాఁడు, కనిష్ఠుఁడు. "తుదివాఁడు వలపిపెట్టఁగఁగొనువాఁడు." భార. అను. ౨, అ.

తునికోల. దే వి (తూనిక+కోల.) తూఁచుపట్టికోల "క. పున వెండికొండఁదూఁచిన, తునికోలగదామదీయదోర్దండము." రామా. ౯, అ.

తునికోలముద్దు దే. వి. గవ్వండ్లవాఁడు కల్లుబుడ్డి తగిలించుకొని పోయెడు తునికోలవంటి దుడ్డుకోల.

తునియ. దే వి. తునక, ఖండము.

తునియు. దే అ. క్రి. తునుఁగు, ఖండితమగు.

తునుఁగు. దే. అ క్రి ——పై—— "క. ప్రుక్కతునింగిన కాళ్లున, తెక్కలునైపక్షిపక్కతేఁగని." అచ్చ. అర, కాం.

తునుక. దే వి. తునిక, ఖండము.

తునుమాడు. దే స. క్రి. (తునుము+ఆడు.) 1. ఖండించే, "గీ. విరథుఁడయ్యెనమురఘుంపు విపులచాప, హస్తుఁడైతూణమున బాణమందుకొనఁగ, నలుకరెట్టింపనర్ధచంద్రాకుగమునఁ, గ్రీడితు నముడినతనిదక్షిణభుజంబు. అట్లుఖండితబాహుఁడయ్యెను." జై. ౫, అ.—2. చేంపు. (చూ. తునుము)

తునుము. దే స. క్రి. 1. ఖండించే; "క మూఘునిఁదొంద్రా, వనిబిధునివీళ్ళనూడఁగఁ, దునుముదునేఁడెల్లిరోనఁదుత్తునియలు గాన్." ఉ, హరి. 3, అ.—2. చేంపు (రూ. తున్ను. చేంపు. టక.- "మ. వినుఁడీ సర్వజనంబులుంగడఁగియా విప్రుకాదురా లాపుడు, ద్విజునికాదుసైదనమ్మదియాకమహాచాపాగ్రనిర్ముక్తరా, గని పాతచ్ఛిదుఁగాఁగరక్త జలశోణస్రోతనంసిక్తుఁగాఁ, గనుఁడీ యీదురి తాత్మునంచునతిక్రమ ప్రాప్తకోదండుఁడై" భార. ఉర, ౪, అ.)

తున్నకము. సం. వి. అ. పుం. నందివృక్షము.

తున్నవాయుఁడు. సం వి అ. పుం. కుట్రపువాఁడు, సాలి

తున్నాడు. దే. స క్రి తునుమాడుయొక్క రూపాంతరము.

తుపాకి. దే వి (సిపాయులు మందుగుండువేసి గట్టించికాల్చె డు) ఇనుపగ్రోవి. (చూ. జబరజంగి.)

తుపాను. దే. వి. గాలివాన.

తుపాసి. హై. వి. ఒక భాషను మఱియొక భాషతో చెప్పెడు వాఁడు.

తుప్పుక్కు. దే. వి. ఉమియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (తమ్మ తుప్పుక్కని యుమిసినాఁడు.)

తుప్ప. దే. వి చిన్నపొద. "క. తుమ్మెదనీత్రుప్పలపెద్దతుప్పలఁ బట్టన్." నీలా. 3, అ.

తుప్పటిల్లు. హై. అ. క్రి. తనియు. "ఎ, గీ. అప్పుటప్పటికినిజ హృత్తుప్పటిల్ల, నామెతలతెంగనీతుపారాద్రికతన." (వ్రాఁతప్రతులయందు ఆహ్వత్రుప్పడుల్ల అని యున్నది.) హాస్య. ౨, అ.

తుప్పర. వై. వి. తుంపర, శీకరము.

తుప్పలుదూలు. దే. అ. క్రి. (తూలు+తూలు.) మిక్కిలి చలించు. "గీ. అతఁడు వెఱచి చాల, దూరముగఁబోయి తుప్పలు దూలియుండె." భార. శాం. ౫, ఆ.

తుప్పు. దే. వి. ఉమియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఎ, గీ. ఉమిసెఁదుప్పన మొగము పైనొక్కరుఁడు." పారిజా. ౪, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందు తుప్పుతుప్పు. "వ. విలాసభ్రూలతాలోకంబైనా తెఱుచు వచ్చు నెత్తురు తుప్పుతుప్పున నుమియుచు." రామా. ౭, ఆ.)

తుభము. సం. వి. అ. పుం. మేఁకపోతు, ఛాగము.

తుమికి. దే. వి. తుమ్మికి, తిందుకము.

తుమురు. దే వి. సూక్ష్మఖండము. "వ. పలుదెఱఁగులైన గదాప్రహారంబులనియలు పటియలు తుమురులైనసీసకంబులు కర్ణంబులు ధరాతలంబునం దొరంగె." భార. శల్య. ౨, ఆ.

తుములము. సం. వి. అ. న. దొమ్మియుద్ధము, పుం. తాండ్రి.

తుమ్మ. దే. వి. అరిమేదము.

తుమ్మి. వై. వి. ఒకదినుసు కూరాకు.

తుమ్మికి. దే వి. తుమికియొక్క రూపాంతరము.

తుమ్ము. దే. అ. క్రి. క్షుతముచేయు. వి. క్షుతము.

తుమ్మెద. దే. వి. పూఁదేనెఁద్రావెడి యొకదినుసు నల్లటెక్కలపురుగు, భ్రమరము.

తుమ్మెదకంటు. దేశ్య. వి. సంపెఁగ. (చూ. మొగడ.)

తుమ్మెదమామిడి. దే. వి. కోశామ్రము.

తురంగమము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము, అశ్వము.

తురంగము. సం. వి. అ. పుం. ——పై.——

తురక. వై. వి. తురకవాఁడు, మ్లేచ్ఛుఁడు.

తురకదొగ్గలి. దేశ్య. వి. ఒకదినుసు దొగ్గలి.

తురకపికిలి. దేశ్య. వి. ఒకదినుసు పికిలిపిట్ట.

తురకజాయి. దేశ్య. వి. బొంతజాయి.

తురకవేము. దేశ్య. వి. తృణనింబము.

తురకాణ్యము. గ్రా. వి. తురకజనము, తురకప్రభుత్వము.

తురగము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. హృదయము.

తురా. దే. వి. తురాయియొక్క రూపాంతరము. "నిద్దా పెలుఁగుందు రాగులు." శశాం. ౫, ఆ.

తురాయి. దే. వి. 1. నిడుపుగాఁదపెట్టికట్టిన పూబంతి; 2. తల నుంచెడు భూషావిశేషము.

తురాషాహుఁడు. సం. వి. హ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

తురి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కండెలుంచి నేసెడు యంత్రము, నాడె.

తురికి. వై. వి. గుఱ్ఱము. (చూ. తట్టుసేయు.)

తురితము. వై. అవ్య. క్రి. విశే. శీఘ్రము.

తురీన. వై. ద్ర. క్రి. విశే. తటాలున. "తురీనలేచునట్టివాఁడ దోఁచ." య. 3, ఆ.

తురీయము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మము, విశే. నాలుగవది.

తురుంభము. సం. వి. అ. పుం. పూలదండలు మొదలగునవి చుట్టినకొప్పు.

తురుఖి. దే. వి. ఒకదినుసు కూరాకు, గండీరము.

తురుపు. ఆం. వి. గుఱ్ఱపుదండు.

తురుష్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిల్లమట్టి; 2. ఒకానొక దేశము.

తురుష్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తురకవాఁడు.

తుర్యతుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిండిదొండ.

తుర్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తురీయము.

తుఱఁగలి. దే వి. ప్రకాశము. "సీ. ధూమంబుపోదిపిసఁడుఁదుఱఁ గలిమెఱుఁగులునలఁగియూనినదీప కళికభంగి." భార. విరా. ౧, ఆ.

తుఱఁగలించు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు, "గీ. అవనిగంపింప లలితపీతాంబరంబు, చెఱఁగుదూలఁజక్రాంశువులుదుఱఁగలింప." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—2. అతిశయించు. "పంచచామరము. మెఱుంగుఁబోఁడికిట్టురల్ప్రమీఁదమీఁదఁజేసినన్, గుఱుంగటన్నిలంగరాకటార్థి వెచ్చపెచ్చఁగాఁ, దుఱంగలించుచింతతోడ దూటిపల్కరంతనే, మఱున్మరున్మరుస్వగాంకమత్తకోకిలాదులన్." విజ. 3, ఆ.

తుఱఁగలిగొను. దే. అ. క్రి. (తుఱఁగలి+కొను.) ——పై.——(ప్రకాశించుటకు.—"క. మఱునాఁడయగుటలెన్నక, నెఱిఁ గనినుండపురుషుపేఁడియుడలినదీప్తుల్, తుఱఁగలిగొనఁ బల్పెనుగిరి, చఱిసినదిదూరమున నిశదుఁడై తోఁచెన్." భార. [illegible] ౧, ఆ.—అతిశయించుటకు.—"చ. నెఱవకుమోకుమారవదివేలవిధంబుల నైననిన్ను నే, తుఱవమతేదకుంజనుటకూనిముఖంబునదక్షవాటికన్, దుఱఁగలిగొన్న నష్టదములోఁగమునింపుముభిముజాయకుం, డఱగొల లేనివెల్పునిఖలాభ్యుదయంబులునీకునయ్యెడున్." భీ. ౨, ఆ.)

తుఱుగు. దే. స. క్రి. (బలవంతముగ లోపలవేసి) క్రుక్కు. "తటిగీఁకండలు నోరఁదుఱిగిదరరె." మార్క. ౨, ఆ.

తుఱుతు. వై. వి. వేగిరపాటు*. "క. పితికీతనంబును జలమును, గొఱగాయియాలేని కొనముగుఱిసప్పటయున్, దుఱుతునుబిగియును గల్లయు, నెఱుఁగఁడుతండించుకయుననెల్లెదలందున్." నీలా. ౧, ఆ.—క్రి. విశే. శీఘ్రము. "నీవక్కడికిపోయితుఱుతుగరమ్ము"

తుఱుము. యు. దే. స. క్రి. తుఱుముకూటతో పొడిపొడిచేయు. వి. పొడి. వై. స. క్రి. 1. (కొప్పుగా) ముడుచు*; "క. తల వలిదిక్కునకించుక, మలఁగంగాఁదుఱిమి." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. (కొప్పున) చెరువు*. "రగడ. నీర్పుమైనల్లయది నెఱులఁదొలుపూఁదఱిమె." పాండ. 3, ఆ.—వి. కొప్పు*.

తుఱుముపీఁట. దేశ్య. వి. తుఱుముటకనువుగా చివరను పండ్లేర్పఱచిన వంకరయినుపకమ్మిచెక్కిన పీఁట.

తుఱ్ఱు. వై. వి. వేగిరపాటు*. క్రి. విశే. శీఘ్రము. (తుఱుతుయొక్క రూపాంతరము.)

తుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. త్రాసు; 2. దూలము; 3. నూఱు పలములకొలఁది; 4. పోలిక; 5. ఒకరాశి. (చూ. రాశి.) (తులాసూత్రము ప్రగ్రాహము.)

తులకించు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; "ద్వి. నలినబంధుఁడు పూర్వనగశిఖరముననఁ, దులకించెనరుణకాంతులుదిక్కులను." విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.—2. కుతూహలపడు. "ఉ. తుంబిరిబోఁడిఁ గ్లాసమిదటీకనదియముంచుఁగూరిమిన్, దేవరయానతిచ్చినసుదిం దులకించుచుఁబెండ్లియాడుమీ, రావలరాజనన్నునుదిరంబుగుపొంపు నెఱెంపు మీఁరఁగాఁ, గాపుఁగూఁతుఁగావలదె కాదనకింతటియఁగాఁ దగున్." య. ౪, ఆ.

తులకింపు. దే. వి. ప్రకాశము. "క. నాతెలిపనవ్వుకనుతుల, మెతులకింపుల నిపాళిమిసిమిఁ గ్రొమ్మిం, చేతులచేతులకల్లుము, లేతులలేతులవెలందులిచెలిమలయి." విజ. ౧, అ. (చూ. అర గింపు.)

తులము. దే. వి. పలమునందు మూఁడవభాగము (లేక) రూపాయ యెత్తు.

తులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తొలసి.

తులాకోటి. సం. వి. ఇ. పుం. అందె, నూపురము.

తులామానము. సం. వి. అ. న. త్రాసుచేఁ దూఁచెడుతూనిక.

తులితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సరిపోల్పఁబడినది, 2. తూఁచఁబడినది.

తులుచే. దే. విణ. వేగముగలది. (చూ. తులుచేన.)

తులుచేన. దే. వి. వేగము. (విశేషణమైనచో. "ద్వి. తులుచేఁ గాలిచేఁదొడిమలు వ్రిద్ధిలి, గలగలరవములఁగారాకుడుల్లె." భాగ. ౧౦, స్క-ం.) (చూ. అలుకన.)

తులువ. దే. విణ. కుత్సితుఁడు. "చెలువలొనరించుబలుచలువలకుఁ దైవలములలువలకుఁ దేటులను తులువలకు" య. ౫, అ.

తులువకత్తి. ద్వ. వి. వంపుచురకత్తి.

తుల్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సమము, సరి.

తువర. దే. వి. తువ్వరయొక్క రూపాంతరము

తువరము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరసము, ఒగరు. (చూ. రసము.) విణ. ఒగరైనది. (రూ. తూవరము)

తువరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తొగరి; 2. అడవితొగరిచెట్టు; 3. తొగరిమన్ను.

తువాల. అం. వి. చేతిగుడ్డ.

తువ్వర. దే. వి. తూర "క. ముల్ల్వరమీఁదమరందపుఁ, దువ్వరఁ జల్లుచు." శై. ౪, అ.

తుషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊక; 2. తాండ్రకి.

తుషారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచు; 2. తుంపర. విణ. చల్లనిది

తుషితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతావిశేషము. (వీరు ముప్పదియాఱుమంది.)

తుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంతోషము.

తుష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషము పొందినవాఁడు.

తుస్సి. దే. విణ. ఒకరైనది. (సీమ.)

తుస్సు. వై. విణ. నీరసము. (తుస్సుపెంకెర.)

తుస్సుపెంకర. ద్వ. వి. పెంకెరభేదము.

తుహినకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, చలివెలుఁగు.

తుహినము. సం. వి. అ. న. హిమము, మంచు.

తూ.

తూ. దే. వి. తూపొడుచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "తూయని పలుకులుడూఁపాడిచి." విక్ర. ౭, అ. (చూ. తూపొడుచు.)

తూఁగాడు. దే. అ. క్రి. (తూఁగి+ఆడు.) 1. ఊఁగు; "సీ. తూఁగాడుకొరవుల్క అదిత్తివెలవెల్లనగుదీవరుచుల నునకరించ." హరి. పూ. ౭, అ.- 2. చలించు. "గీ. రయమునమెలయంగవొక్క, వారసముపొల, దేశమునయందునాటించితి వ్రశక్తి, సురము నైచిసఁ దూఁగాడియుండఁగనూఁది, పట్టియక్కృతవ్రణుఁడు దేర్చెఁ బలరకు రాము" భార. ఉద్యో. ౪, అ (మొదటి రూపము తూఁగియాడు. "వ. పరిపవాపవనఝంపాకంపాతంబులందూఁగి యాడుకరుళ్ల రప్పళ్లు." నై. ౭, అ) (చూ. ఊఁగాడు.)

తూఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఊఁగు; (తూఁగుమంచము.) 2. కూరుకు; (వాఁడు తూఁగిపడుచున్నాఁడు.) 3. చలించు; "సీ. తూఁగెడునునుఁగురుల్ దోఁతెంచుఘర్మాంబువులఁదోఁగినుదుటిపైమ లఁగుచుండ." నిరవ. ౭, అ -4. తూనికపడు; "గీ. వినుముతు లనిడియొత్తుచో వేయునక్వ, మేధములకంటె సత్యంబుమిగులఁ దూఁగు, గానసత్యయుక్తుండవుగమ్ము సొమ్ము, దిమ్ము దుమ్ము రమ్మనకు నీదనకునింక." మార్క. ౧, అ -5. సరిపో. "ఉ. ఓమన కేంద్రనీవెనుక నుద్దవడింబఱతెంచుదాసని, వామపాదీయ వేగమున కంకిలిసేయక తూఁగనోపినఁ, గామితసిద్ధినొందు." భో. ౭, అ. "గీ అందుకగమునసియింతి కిందుఁదగిసఁ, జెలువునెవ్వనిఁగూర్చునో నలువయనుచు, వంతనున్నాఁడఁగాక యావాలుగంటి, పెండ్లిసేఁ గించుటదియింతపెద్దమాకు." భో 3, అ -వి. 1. ఊఁగుట; (తూఁగుటుయ్యల.) 2. కూరుకుపాటు, (నాకు తూఁగువచ్చు చున్నది.)

తూఁగుటుయ్యాల. ద్వ. వి. ఉయ్యాలమంచము. "సీ. తూఁగు టుయ్యాలఁదూఁగుచోఁగొంతచెదరినయరవిరిపన్నెదాగల్లయుండ." కళా. ౨, అ. (రూ. తూఁగుటుయ్యాల. "సీ. గుజ్జుమాత్రులనల్లు కొనిత్రేలునునుఁదీఁగతూఁగుటుయ్యాలలనూఁగి యూఁగి." పు. ౨, అ.)

తూఁగుపలక. ద్వ. వి. తావివాఁడు గోడలమట్టము చూచుటకై త్రాయిత్రేలఁగట్టిన విడుపాటిపలక.

తూఁగుమంచము. ద్వ. వి. ఉయ్యాలమంచము. "బంగారు కోళ్లతూఁగుమంచముపై." య. ౫, అ.

తూఁచు. దే. ప్ర. తూఁగఁజేయు, తూనికవేయు.

తూఁట. యు. దే. వి. తుంట, ఖండము. వై. విణ. దుష్టుఁడు. (చూ. తూఁటరి.)

తూఁటకట్టు. దే. అ. క్రి ఖండితమగు.

తూఁటరి. వై. విణ. (తూఁట+అరి.) దుష్టుఁడు. "ఈ తూఁటరి తోఁకరి పెనవోసి యజామిళుఁడు." భాగ. ౬, స్క-ం. (పాశ్చమున అరి.)

తూఁటాడు. దే. స. క్రి. (తూఁటు+ఆడు.) వేధించు, జర్జరి తముచేయు. "బలిమిఁగావేళ్లరుపార్శ్వరక్షకులెదుర్పఁగాదున్నితూఁటాడి." శై. ౭, అ.

తూఁటికూర. దే. వి. ఒకదినుసుకూరాకు, సవి. (చూ. తుఁటికూర.)

తూఁటు. దే. వి. చిల్లి, రంధ్రము.

తూఁటుకట్టు. దే. అ. క్రి. తూఁటుపడు, తూఁటుపోవు. "గీ. తమతమకిరకఖంబులెల్ల, దొరలునొత్తిరిదివి మోఁకఁతూఁటు కట్టు." భార. ఉద్యో. ౪, అ.

తూఁడరి. వై. విణ. తూఁటరియొక్క రూపాంతరము. "క. వాఁడెల్ల వారునీవూఁ, బోఁడిపలదుమానుమనఁగఁబుయిలాదకాఁ, దూఁ డరియైతరియఁబడిన, వాఁడితనికినేఁడుపగపవలదనువారుగా." భో. ౬, అ.

తూఁడు. దే. వి. తామరపువ్వులోపలనుండునవేరు, బిసము. "తమ్మి తేఁడూంకగ్లాబాపుటలు." విజ. ౧, అ.

తూఁడుదిండి. దే వి. (తూఁడు+తిండి.) హంస. "గీ. తూఁడు దిండిమాన్పదొరవంగడంబునఁబుట్టి." అచ్చ. యు, కాం.

తూఁతకొమ్ము. దే. వి. పిల్లంగ్రోవి, మురళి.

తూకము. దే. వి. త్రాసు. "శా. తూకంబుల్ పెడిపేరులాకన మునఁ దూలంబులై తూలఁగ" జై. 2, ఆ.

తూకు. దే వి. తూకముయొక్క రూపాంతరము. "క. వరుణుండు విప్రచిత్తియు, దురమొనరింపంగ సొక్కి తూకున." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.

తూకొను. దే. అ. క్రి. (తూకు+కొను) తూగు. "చ. అహి మరుచిత్రతాపుఁడగునాకుళనాథుఁడు త్రస్తదత్తుఁడై, దుహితృక తంబునీవతఁడుతూకొనివారిఁగ్రమంబునఁ గర, గ్రహణముసేయ." రా. బాల, కాం. (తూఱు+కొను.) చొచ్చు, "దుసికిలఁబాఱు చీఁకటులుదూకొనుచుండెడుకీలుగంటు." హంస. ౪, ఆ.

తూణము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ములపొది. (ఇది అకారాంత స్త్రీలింగముగాను, ఈకారాంత స్త్రీలింగముగాను గలదు.)

తూణీరము. సం. వి. అ పుం. తూణము, అమ్ములపొది

తూదము. సం. వి. అ. పుం గంగరావి.

తూనరతుక్కము. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

తూనిక. దే వి. (త్రాసుతో) తూఁచుట, ఉన్మానము.

తూనికకోల. దే. వి. త్రాసుదండె.

తూనికవేయు. దే. స. క్రి. తూఁచు.

తూనిఁగ. దే వి. తూనీఁగయొక్క రూపాంతరము. "సీ. తూనిఁగ లాడెఁదోయనిధిఁదోరపుమ్రోఁతజనించెఁబట్టులై, కాసఁబడె బాలాకములుకప్పయిలుంగులుమించెనిర్గల, స్థానమునందుఁ గుంజములు దట్టగృహాసనమునిల్చినంగిశై, యాసనమెత్తెభూమిరజమంగములన్ చెరణించెఁబిచ్చుకల్." వి క్ర. ౪, ఆ.

తూనీఁగ. దే వి. ఒకదినుసు ఈఁగ, పతంగిక.

తూపరము. దే. వి. చిల్లి, రంధ్రము.

తూపరాణ. దే. వి నీళ్లు బయటికివచ్చు తూము. (చూ. ఒప్పరము.) (రూ. తూపరాణము.)

తూపరాణి. దే. వి.——వై.——"వ. గుడిలాపరాతూప రాతికదఁలిచి." అము. ౬, ఆ.

తూపి. వై. వి. గుడిలో మూలవిగ్రహము ఉండెడుచోటికి మీఁద విమానము వలె ఎత్తుగాకట్టిన కట్టడము.

తూపు. దే. వి. బాణము.

తూపురిక్క. దన్. వి. శ్రవణనక్షత్రము

తూపురిక్కనెల. దన్. వి. శ్రావణమాసము.

తూపోడుచే. దే. స. క్రి. ఉమియు. (చూ. తూ.)

తూబరము. సం వి. అ. పుం. కాలమున కొమ్ములుమొలవని యెద్దు.

తూబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాయమున గడ్డము, మీస మురాని మగవాఁడు; 2. అంతఃపురపు కావలివాఁడు.

తూము. వై. వి. 1. బండిచక్రము నడిమిరంధ్రము; 2. నీళ్లు బయటికివచ్చునట్లు ద్వారమేర్పఱచికట్టినకట్టడము; "విలసత్సుగా కలావచ్ఛలంబుకఁ దూమేర్పడఁబెట్టి." వసు. ౫, ఆ.—8. నాలు గుమంచేములకొలఁది*; 4. నూదిచెవి*. "ఉ. ఇందుధరుండ నేను వరమిచ్చెదవేఁడుము మానిలోకనం, క్రందననాథుఁడు దవని కష్టవయల్లనవిచ్చి దూచినీ, ఇందుధరుండవేని వరమిచ్చెదవేనియు నూదితూములో, నందగదారకుం బోరఁగ నాకిపుడిమ్ము వరమ్ము నతిప్రపన్." పర. ౧, ఆ.—౬. నగలమోపునందలి రంధ్రము.

తూర. దే. వి. 1. వానబొట్టు; (తువరయొక్క రూపాంతరము.) 2. మత్స్యవిశేషము. (చూ. తూల,)

తూరనగోలలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.)

తూరనతుంకములు. దే. వి. బ.——వై.——"సీ. తూరన తుంకాలు గీరనగింజలు పిల్లదీపాలంకిబిల్లగోడు." కాశీ. 3, ఆ.

తూరి. దే. వి. తడవ, ఆవృత్తి. (ఇది ఏకాద్యర్థకశబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడును ఉదా. ఒకతూరి, ఈతూరి మొ.)

తూరు. దే. అ. క్రి. (సన్నగా) తూరపడు. (దీనిని చొచ్చు అను నర్థమందును కొందఱు లఘురేఫముగా ప్రయోగించియున్నారు. ప్రామాణిక ప్రయోగములయందట్లు కనఁబడలేదు.) వి. ధాన్య ముతోకలసియున్న గల్లపాటు మొదలైనది

తూరుపాఱఁబట్టు. దే. స. క్రి (తూరు. పాఱన్+పట్టు.) గల్లపాట్టులోనగునవి యెగిరిపోవునట్లుగా చేటలోనగువానితో ధాన్య ములోనగువాని పైకెత్తి క్రిందుగాఁబోయు. రూ. తూర్పాఱఁ బట్టు.)

తూరుపు. దే. వి. సూర్యుఁడుదయించెడు దిక్కు, ప్రాగ్దిశ. (రూ. తూర్పు.)

తూరుపుఁగొండ. దన్. వి. ఉదయాద్రి, పూర్వపర్వతము.

తూరుపుఱేఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, పూర్వదిక్పతి.

తూరుపెత్తు. దే. స. క్రి (తూరుపు+ఎత్తు.) 1. ధాన్యాదిక మును ఎత్తి తూరుపుగాలికివిడుచు; 2. ఏదేని గాలివాటముగా ఎత్తి విడుచు; "గీ. రట్టుగానన్ను మగనాలిఁబట్టిడాసి, తొరమొత్తో యనుచు దుమ్ముతూరుపెత్తు." శుక. ౨, ఆ.—8. వెంద్రుకలు పాయఁదీసి అడ్డముగా మీఁదికెత్తిపట్టు. "గీ. ఎలయుసిత్కారముల తోడనీళ్లుగ్రుక్కి, యంట్లునంట్లునులరికించియంట్లఁబోడిచి, గొరు ముక్కలడిగడువ్వితూరుపెత్తి, వెఱుఁగల్గినపేలనన్నింటిఁదిగిచి." పాండు. 3. ఆ.

తూర్చు. దే. ప్రే. తూరుచేయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. దుర్వా చికసూచికాంకుర పరంపరఁదూర్చెదుమాటిమాటికిన్, నాచెవు లందు." వై. ౪, ఆ.

తూర్ణము. సం. క్రి. విణ. అ. న. త్వరితము విణ. వడిగలది.

తూర్పిడి. దే వి. తూరుపాఱఁబట్టుట.

తూర్పెత్తు. దే. స. క్రి. తూరుపెత్తుయొక్క రూపాంతరము.

తూర్యము. సం వి అ న. వాద్యము. పుం. న. వాద్యపుఁ మ్రోఁత.

తూఱఁబడు. దన్. అ. క్రి. (తూఱన్+పడు.) తూఱు. "సీ. పాఱఁజాలకముట్టఁబడిజాడదప్పంగఁదోలఁగిపెన్గొందులఁదూఱఁ బడియు." నిరన్. ౪, ఆ. (సార్థమున పడు.)

తూఱు. దే. అ. క్రి. చొచ్చు. "పాములుపుట్టలోనికిన్ దూఱిన యట్లుగా." భార. భీష్మ ౨, ఆ. "ద్వి. నాతెల్లగరులబాణము లింద్రజిత్తు, వేతూఱిదవినేఁడువెనలంకఁబడును." రా. యు. కాం

తూఱుచే. ప్రే. తూఱఁజేయు.

తూల. దే. వి. పందుచేప, ఝషము.

తూలఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (తూలఁగ+పాఱు.) 1. తూలు, చలించు; 2. తొలఁగు. "తూలంబాఱియుబీఱువోక." భార. ౨, అ. (పావర్థమున పాఱు.)

తూలనాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దూదిచుట్ట, పేకు.

తూలపోవు. దే. అ. క్రి. (తూలగు+పోవు) చిన్నపోవు. "గీ. చిన్నవోయివీకొడుకులుసేయఁగలుగు, దొరలువిడిచిలకరిగిరిపరఁగ భీమ, సేనకొడుకునగ్గించుచుఁకొలఁగివారు, చెన్నుపొంపారఁజని గాక్షశిబిరములకు. వ. అని యిట్లు నాలవనాఁడు ధార్తరాష్ట్రులుతూలపోవుటచెప్పినవిని." భార. భీష్మ. ౨, అ. (ప్రే. తూలపుచ్చు "ఉ. తమ్ముఁడనీవునాకొలఁదితక్క మెఱుంగకవాడు నీచభా, వమున భంగిఁజేసితివి వారవయియ్యదితి ప్రసూతవం, శమ్మభిలమ్ముఁదాల్తు నొకచన్న పుటఁకనయట్టివన్నరీ వి మెయిఁదూలపుత్తెయని యాక్షిణ దోచులఁగించెలర్పఁగన్." భార. ఉద్యో. 3, అ.)

తూలము. సం. వి. అ. న. 1. గంగారావి. 2. ఆకాశము. పుం, న. దూది

తూలాడు దే. అ. క్రి. (తూలి+ఆడు.) తూలు, చలించు. "ఎ, గీ. అలసిమేనులుదూలాడనిలిచిరంత, నంతనయ్యోధముఖ్యులా హవముదక్కి." భార. విరా. ౫, అ. (దీని మొదటిరూపము తూలియాడు. "గీ. గగనమండలమునఁగాలాయనప్పుడేర, దూల కాళవడగతూలియాడ" నై. 2, అ. చూ. తూఁగాడు.)

తూలి ఉభ. దే. వి. (తూల+ఇ) చేఁపలనుబట్టి జీవించెడి యొకానొక జాతివాఁడు. సం. ఈ. స్త్రీ. తూలిక

తూలిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిన్నయీఁక, 2. వ్రాసెడు కలము; 3. చిత్రము వ్రాసెడు సాధనము.

తూలికాఁడు. దే వి. తూలి. (స్వార్థమున కాఁడు.)

తూలు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు, "గీ. వరరథాశ్వసుభటవర్గమెల్లనుగల్గి, చాలినంతభూమియేలఁగల్గి, తగినమంత్రిలేనిధరణీశురాజ్యంబు, గాలిఁదూలుదీపకళికఁబోలు" విక్ర. 3, అ.—2. తొలఁగు. "పయ్యెదకొనగము దూలించి." భార. విరా. ౨, అ.

తూలు. హిం. విశే. అనవగ్యముగా పెంచిచెప్పిన తూలుమాటలు, తిట్లు.

తూలుచు. దే. ప్రే. (తూలఁజేయు.) 1. చలింపఁజేయు, "ఉ. మనమ్ములనిశ్వసితానలంబులన్, దూలిచెదేవయానములఁదోరములైన భుజంగసంఘముల్." రా. యు. కాం.—2. తొలఁగించు. "ఋక్షసంఘములతేజముఁదూలిచె" పా. ౧, అ. (రూ. తూల్చు.)

తూష్ణీకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మాటలాడక ఊరకుండువాఁడు, తూష్ణీంశీలుఁడు.

తృ.

తృట్టు. సం. వి. ష. స్త్రీ. 1. దప్పి; "తృట్టిఁదొట్ట." పాండు. ౫, అ.—2. ఇచ్ఛ.

తృణగ్రాహి. సం. వి. న. పుం. పచ్చ, మరకతము.

తృణజలూక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తృణములయందు సంచరించెడు జలగవంటియొకవిధముపురుగు. "సీ. తనపూర్వభాగమెత్తి,వేఱొంటిపైఁబెట్టివెనుకభాగంబెత్తగమకించు తృణజలూకయునుబోలె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

తృణత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తృణభావము; 2. విల్లు.

తృణద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. తాటిచెట్టులోనగునది.

తృణధాన్యము. సం. వి. అ. న. విత్తకపండెడు నువ్వులు నివ్వరి దూసరిలోనగునది.

తృణధ్వజము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు, వేణువు.

తృణపుష్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొండయల్లమునేల.

తృణము. సం. వి. అ. న. 1. కిక్కసలోనగుగడ్డి; 2. గంటెచేమలోనగుపైరు.

తృణరాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాటిచెట్టు; 2. గిరికతాటిచెట్టు, 3. టెంకాయచెట్టు.

తృణశూన్యము. సం. వి. అ. న. మల్లె. (రూ. తృణశూన్య ము)లు. (ఇది అకారాంత స్త్రీలింగమునగును.) అ. పుం, న. అ. స్త్రీ. మొగలిపండు. విశే. తృణములేనిది.

తృణీకరించు. స. న. క్రి. తృణముగాఁజేయు, అలక్ష్యము చేయు.

తృణ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గడ్డిమోపు.

తృతీయము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మూడవది

తృతీయాకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మూడుసార్లు దున్నినది. (నేల.)

తృతీయాప్రకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నపుంసకుఁడు, పేడి. (రూ. తృతీయప్రకృతి.)

తృప్తము. సం. వి. అ. పుం. పురోడాశము. విశే. తృప్తిపొందినది.

తృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తనివి, తర్పణము

తృప్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తనివినొందినవాఁడు.

తృష. సం. వి. ఆ. ష. స్త్రీ. 1. దప్పి; 2. ఇచ్ఛ.

తృషితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దప్పిగొన్నవాఁడు 2. ఇచ్ఛగొన్నవాఁడు.

తృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇచ్ఛ; 2. దప్పి.

తృష్ణక్కు సం. విశే. క్ 1. ఇచ్ఛగొన్నవాఁడు; 2. దప్పిగొన్నవాఁడు.

తె.

తెంకాయ. దే. వి. టెంకాయయొక్క రూపాంతరము.

తెంకి. దే. వి. స్థానము. (టెంకియొక్క రూపాంతరము.)

తెంచు. దే. ప్రే. తెగఁజేయు. (త్రెంచుయొక్క రూపాంతరము.)

తెండు. దే. అ. క్రి. పరుండు, శయనించు. (చూ. తేఁడు)

తెందెప్పలు. దే. విశే. బ. (తెప్పలు+తెప్పలు.) అపారము. "క. అందలమందలలేకపు, దందలమందలయియున్నవయ్యమోకఁబుల్, చెందామరకొలనువలెన్, దెందెప్పలవేమిచెప్పదేర్పఁడఱుంగున్." పా. ౧, అ. (రూ. తెందెపలు. "ఎ, గీ. పోటుచెఱువు, నందుఁదెందెపలుగవిరుల్ క్రందుకొనఁగ." ఉ. ౧, అ.)

తెంపరి. దే. విశే. (తెంపు+అరి.) సాహసికుఁడు. "ఉ. సింహికొరకృత్తిగ, త్రింపు చనున్నవాఁడుమదిమృత్యుభయంబిసుమంతలేకయీ, తెంపరి." హై. ౨, అ.

తెంపి. దే. వి. 1. బిరుదు; 2. తెంపుయొక్క రూపాంతరము. "ఎడతెంపిగఁగొండయుఘాతవాలఁగన్." భార. విరా. ౫, అ.

తెంపు. దే. ప్ర. తెంచు. వి. 1. తెగుట; 2. తెగుట.

తెకతెక. దే వి ఉడుకుట, క్రాఁగుట, యుగయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "గీ. చిత్తముతెకతెకనుడికి మెత్తఁబడియె." వర ౧, అ. "తెకతెకక్రాఁగు తప్పిరి లేనియ" పా. ౪, అ "తెకతెక పెకలెగయ." రామా. ౫, అ.

తెకతేర. దే. విశే. (తేర+తేర.) బొత్తిగా సంబంధములేనిది. "తెకతేరయిదియేమియుఁ కరిహామై" పా. ౪, అ.—క్రి. విశే. మిక్కిలి వ్యర్థము. "ఎ, గీ. ప్రాణమెటికిఁదెకతేర పాపుకొనఁగ" వంచ వేం. 3, అ. "తెకతేరగనీకగవడిచిపోయెనని." కా. 3, అ.

తెక్కరము. దే వి. విలాసము.

తెక్కలి. వై. వి 1. దొంగతనము*; "తెక్కలిబందియెదిక్కులం దుఁదలవయ్యె." భార. శాం. ౨, అ.—2. వంచన*, "మహిళా స్నతవీతమలంకరించునిన్, తెక్కలిఁదాఁకి ధాతయుఁద్రెళ్లేడుపట్లు గఁజేసె." భార శల్య. ౨, అ.—3. ప్రమాదము*. "క అక్కట నాకుసుపుత్త్రుం, డెక్కలిఁగోల్పడితిని" భో. ౪, అ—విశే. వంచకము* "తెక్కలిమృత్యుభయంబు." భాగ. ౬, స్కం.

తెక్కలికాఁడు. ద్వ. వి దొంగ. (చూ. తెచ్చిల్లు) విశే వంచకుఁడు*. "క. హితమొనరించెదనంచున్, ధృతరాష్ట్రతనూభవుఁ డెక్కలికాఁడై, మృతియొనరించెందానును, మృతుఁడయ్యెను భ్రాతృపుత్త్రమిత్త్రయుతముగన్." భార. స్త్రీ. ౨, అ.

తెక్కలిపాటు. వై వి. విపత్తు. "ఉ ఎక్కడనెల్లలోకముల నెవ్వరుఁగోరనికోర్కి నేఁడుమా, తెక్కలిపాటుకై తిరిగి దేహము వేఁడఁగవచ్చి నారము." భాగ. ౬, స్కం.

తెక్కు. దే. వి. టెక్కుయొక్కరూపాంతరము. పా. ౫, అ.

తెగ. దే. వి. 1. సజాతీయసమూహము; "క. మిసుటెక్కుములును వేల్పులు, వనియెడుకీరెండుతెగలవారుద్భవిల్లున్, భుసుగదవడ పెడువారు." య. 3, అ.—2. సమూహము; "క. బలుగాలిఁదూ లుమబ్బుతె, గలచాడ్పున." అచ్చ. యు, కాం.—3. విధము, "ద్వి. అగలకమునిసాధునవ్వనగోకు, తెగసేయవలయునో దేవియ ట్లయిన." పారిజ్ఞ. ౨, భా.—4. పక్షము, "ఎ, గీ. బాలలు స్వపక్షమున సీతపక్షమునను, జల్లుపోరాడఁగనుఁగొంచు జనకుఁడరెక. తనతెగమగుపలురఘురా, మునితెగకామినులమించియుంచిన." ఉ, రా. ౬, అ—5. (ఎక్కుపెట్టిన) అల్లెత్రాడు; "ఎ గీ అతఁడు మూర్ఛ, తెలిసి యొకకోలఁదెగనిండఁదిగిచియేసె" ఉ, హరి. 3, అ—6. (అల్లెత్రాటిని) ఎక్కుపెట్టుట, "ద్వి నాతెగ కలపినాకివిలనిదియు." రా. బాల, కాం—7. విడుపు. "క. భాగరెక్కు సమూఁపురములుఁ, దెగగలవాలములుకైలదేహంబులు భూ, గగనములునిండఅంకెలు, మిగులమెఱయువృషభగణము మెల్లన నడచెన్." భాగ. ౧౦, స్కం. భూ.—క్రి. 1. నిశ్చయముగా; "క. తెగఁదీర్పకతెగటార్పక." భార. శాం. 3, అ.—2. ఖండితముగా. "తెగనాడకబదుకరథము."

తెగఁగొట్టు. దే. స. క్రి. (తెగన్+కొట్టు.) నఱకు. (వాని తల తెగఁగొట్టెను.)

తెగఁజూచు. దే. స. క్రి. (తెగన్+చూచు.) చెంపు. "క. మి మ్మిఁదెగఁజూచినట్లతి, కష్టయిఁతోఁదంగసేర్తునేను." భార. అను 3, అ. (ఇందుపూర్వపదమైన తెగ అనునది అంత్యావయవ మైనచూచుక్రియకు తెనుఁగుప్రయోగములయందుకానంబడియెడి.) "క. నీరమతినమ్మినెవ్వఁడు, చూచినవారాత్రిలోనఁజూతురుతెగఁ డా, రాదవలు." భార. విరా. ౧, అ.

తెగఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (తెగన్+పడు.) తెగించు. (సాహసము పడు.)

తెగఁబాటు. ద్వ. వి. (తెగన్+పాటు.) తెగఁబడుట. "ఉ. తగినతెఱంగుచేసినను దానినెఱుంగరుచెట్టగాంచినన్, దెగడుదు రెల్లభంగిజగతీజనముల్ వినుమట్లుగాకయున్, బగతునిసాహసంబుఁ దెగఁబాటునఁజైపడి గెల్వనేర్చినన్, మగఁటిమిదూలుచో దొ సఁగు మూలఁగ దానభుఁజంపుమెప్పియున్." నిర్వ. ౧౦, అ.

తెగఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (తెగన్+పాఱు.) తెగించు. "గీ. నీవుగల్పినదాస్యంబు నీవునేను, జేయఁగలదాననేను గల్పినను నీవు, నాకుఁజేయంగఁగలదానవై కడింది, వన్నెదముదయియునితెఁగఁబాతి వలికె" భార. అను. ౧, అ. (సాహసమున పాఱు.)

తెగచు. దే. అ. క్రి. కలఁగు. "ఎ, గీ. దేవయానఁగనుంగొనితెగచి వగచి." య. 3, అ.

తెగటాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (దెగటు+అఱు.) చేప్పు, నశించు. "క. రోగంబులుతెగటాఱఁగ." భార. అర. ౪, అ. "వేల్పురుగం కర్తకా క్రసరులుతెగటారి." భార. కర్ణ. ౨, అ.

తెగటాఱుచు. దే. ప్ర. తెగటాఱఁజేయు. (రూ. తెగటార్చు. "వ. అర్ధాసనుండెగటార్చిదానివరియించె." మార్క. ౭, అ.).

తెగటు. దే. అ. క్రి. త్రుళ్లు. "వ. అల్లయినసందలిబంధుమిత్ర సహాయజనంబులుగలిసి సత్త్వమం దెగటుచునునికి మనమునం బులుఁద్రియంబుసేయు." భార. ఉద్యో. ౧, అ.—వి. త్రుళ్లు

తెగడ. వై. వి త్రివృతి. (దీని భేదములు తెల్లతెగడ, నల్లతెగడ. ఇది. తెల్లతెగడ.)

తెగడు. దే. అ. క్రి ఉపేక్షింపఁబడు. "క. మిగులఁగడగండ్ల, బడియున్, దెగడకవారెల్లనిపుడునీమనల్లుం, డనుకతేసెలు పుణ్య మున, నొగినుముటులతోడనిల్చియుండిరిమున్ను." నీలా. ౧, అ.—స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; 2. ఉపేక్షించు; "గీ. త్రిల్లింపును పొలఁతియనుచుఁదెగడకదానిన్." అచ్చ. బాల, కాం—3. నిందించు. "ఉ. తగినతెఱంగుచేసినను దానినెఱుంగరు చెట్టగాంచినన్, దెగడుదు రెల్లభంగిజగతీజనముల్." నిర్వ. ౧౦, అ.—వి. నింద. "క. హితకా, రణ్యగతులఁజెప్పఁగఁదెగడకుఁ, బొగడకు." భార. కర్ణ. ౧, అ.

తెగవేయు. దే. స. క్రి. నఱకు. (దానితల తెగవేసెను.)

తెగించు. దే. అ. క్రి. సాహసించు.

తెగు. దే అ. క్రి. 1. ఖండితమగు; 2. ఛిన్నమగు, 3. చేప్పు. "నరసాయకులునుజచ్చిరికుమారులుఁగలయందఱుఁదెగిరి." భార. శల్య. ౧, అ.—4. తీర్పగు; "క. తెగదిప్పుడుమూన్నెల్లకుఁ, దగ వదుగఁగరండు." జై. ౮, అ. (త్రెగుయొక్కరూపాంతరము.) —5. సాహసించు. "ఉ. ఓరిదురాత్మనీకుఁదెగనొల్లకయుండుట నీపరాక్రమం, బారసిచూడరా." ఉ, హరి. ౪, అ.

తెగుడు. దే. వి. తెగుట, విచ్ఛేదము.

తెగుదల. దే. వి. 1. అంతము; "ఎ, గీ. ఈమునోగ్లానికిఁదెగుదలెద్ది చెప్పుము." నిర్వ. ౯, అ.—2. క్షయము. "గీ. రాత్రి తెగుదల దినమేలరాకయుండు." భార. అర. ౫, అ.

తెగుదారి. దే. విశే. (తెగన+దారి.) 1. సాహసికుఁడు, సాహసికురాలు; "ధృతిదెఁచాపినచ్చుతెగుదారికినాకఁగవంతయుం." ఉ, రా. ౬, అ.—2. దాత. "కడుపొంపులుగాఁబొగడించుగో' చాటుకలఁపునివ్వడింతతెగుదారులమైతిమి." ప్రభా. ౧, అ.

తెగుదెంపు. దే. వి. (తెగు+తెంపు.) తీర్పు. "కు. యమునా నందనుఁగృష్ణుఁజూచికదాల్భ్యవాక్యశాస్త్రవిధం, యముఁబుండం దెగుదెంపుచేయుటులేలావారిఁబొమ్మటి." జై. ౮, అ.

తెగుబడి. దే. వి. 1. తెగుట; 2. దుఃఖము; 3. అస్తమయము.

తెగులు. దే. వి. 1. వ్యాధి; 2. పీడ.

తెగులుగొంటు. దే. విశే. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు, వ్యాధిగ్రస్తురాలు, వ్యాధిగ్రస్తము.

తెగులుగొను. దే. అ. క్రి. (తెగులు+కొను.) వ్యాధిగ్రస్తమగు.

తెగువ. దే. వి. 1. సాహసము; 2. దాతృత్వము.

తెగువడు. ద్వి. అ. క్రి. (తెగుడు+పడు.) తెగబడు. "తెగువడికర్పరముపోక." పంచ. నా. ౨, ఆ.

తెచ్చు. దే. స. క్రి. తీసికొనివచ్చు, అనయించు.

తెట్టగిలంబడు. ద్వి. అ. క్రి. (తెట్టగిలన్+పడు.) తెట్టగిల్లు. (స్వార్థమున పడు.)

తెట్టగిల్లు. దే. అ. క్రి. నిస్సారమగు.

తెట్టతెరువు. దే. వి. (తెరువు+తెరువు.) నడివీధి. (ఇట్లు తెట్ట తెన్ను.)

తెట్టియ. గ్రా. వి. 1. తెట్టువ*; 2. తేనెపెర*; 3. తృణకాష్ఠాది భారము.*

తెట్టు. దే. వి. పట్టణమునకైనను, కోటకైనను బయట చేట్టు నేర్పఱచిన కంపకోట.

తెట్టువ. గ్రా. వి. 1. సమూహము; "వ. బట్టబయలనిలిచిచూచుటకు తెట్టులిక యిట్టలంబగుమొగుళ్లతెట్టువలలోమఱుఁగుపడి." ఉ, రా 3, ఆ.–2. నీటియందు గాలికొట్టుకొనిపోయి చేరిన తృణాదిసమూహము*. "గీ. వెల్లిదాంకి చనఁడోఁచునరుళ్లుతెట్టువలనంగ." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

తెట్టువగట్టు. ద్వి. అ. క్రి (తెట్టువ+కట్టు.) నీటియందు తృణాదికముగాలికొట్టుకొనిపోయి చేరు. "తీరములఁదెట్టువగట్టుకరోజరేణుపుల్." నిర్వ. ౧, ఆ. (రూ. తెట్టువలుగట్టు. "వ. చతురంగంబులయవయవంబులుఁజామరచ్ఛత్రకేతుకంబులుఁగోదండగదాదండాదిహేతిఖండంబులుం దిరసిపాఱునెత్తురుటేఱులఁదెట్టువలుగట్టె." భార. ద్రో. ౪, ఆ.)

తెట్టువలుగను. ద్వి. అ. క్రి. (తెట్టువలు+కను.) తెట్టువలుగట్టు. (రూ. తెట్టెలుగట్టు.)

తెట్టువు. దే. వి. తెట్టువయొక్క రూపాంతరము

తెట్టె. గ్రా. వి. తెట్టియయొక్క రూపాంతరము.

తెట్టెము. గ్రా వి. మొత్తము*.

తెట్టెలుగట్టు. ద్వి. అ. క్రి. (తెట్టెలు+కట్టు.) రాశిపడు. "వ. తెట్టువలుగొన్నమాంసంబులునుదెట్టెలుగట్టినయసికశకలంబులును." కళా. ౮, ఆ.

తెట్టెలుగొను. ద్వి. అ. క్రి. (తెట్టెలు+కొను.) తెట్టెలుగట్టు. "వ. తెట్టెలుగొనం గూలినకాలుబలంబులును." ఉ, హరి. 3, ఆ.

తెడ్డు. గ్రా. వి. 1. గొయ్యగరిటె; 2. పడవత్రోసెడు కఱ్ఱ (త్రెడ్డుయొక్క రూపాంతరము.)

తెడ్డుమాలికొంగ. ద్వి. వి. జలపక్షివిశేషము.

తెనమఱు. దే. అ. క్రి. శయనించు. "క. పాత్తుగానియొక్కకొండలు, నత్తెరువుంగట్టఁబనిచియందఱు క్రియఁదాఁ, దిత్తెఱటియుఁగొని తెనమణి, యుత్తరముత్తరమటంచు నొక్కప్రొద్దుకడన్ లేచి." (కొన్ని పుస్తకములయందు తెనమణి అని పాఠమున్నది.) అను. ౫, ఆ.

తెనుఁగు. గ్రా. వి. తెలుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

తెన్ను. దే. వి. దారి, మార్గము. "తెన్నునకేనుగాదనను." య. 3, ఆ.

తెన్నుఁడు. దే. అ. క్రి. పరుండు, శయనించు.

తెప్ప. దే. వి. 1. తెప్పకాయ్య, కట్టుమ్రాను; 2. ప్రోవు. "క. తెప్పలైసెత్తావికుప్పలైపుప్పొళ్లురులఁగందవాడి క్రొవ్వఁజలుకవలదు." విప. ౧, ఆ (రేపయొక్క రూపాంతరము.)

తెప్పదెరలఁగ. దే క్రి. విశే. అతివేగముగా. "గీ. తెప్పరలంగబంచులేతెంచుచున్న, యవిమహాశతన్నిబిజాశారసములగడఁగపెద్దనదబిబిబలొప్పెడునరాలి, యులికృవినియుల్లమునఁగదినులుకుపుట్టి." భార అను. ౪, ఆ.

తెప్పలఁదేలు. దే. అ. క్రి (తెప్పలన్+తేలు.) ఓలలాడు (ప్రే. తెప్పలఁదేల్చు "క. అప్పరుపొత్తముఁడుననుచట్టురకల్థిగా, దెప్పలఁదేలిచి" కళా. ౬, ఆ.)

తెప్పిర్లు దే. అ. క్రి. తెప్పిటిల్లుయొక్క రూపాంతరము. "దశక్త్రుండంతమూర్ఛిల్లియంతనితెప్పిర్లి." ఉ, రా. 3, ఆ.

తెప్పిఱిల్లు దే. అ క్రి అపాయమునుండి తేఱు. (రూ. తెప్పిఱిలు)

తెప్పిఱు. దే. అ. క్రి తెప్పిఱిలు. "క పెఱికితినలుఁగులుమేలు, నెఱిచకనెల్లెడలఁగలయనివిరితిహరులి, తఱివీరులు ద్రావకప్పలవెల్లాకొఁకత్రుసైవ్యభీషణమూర్తి" భార. ద్రో. 3, ఆ

తెప్పున. దే. క్రి. విశే. శీఘ్రముగా

తెబక. దే. వి. మొత్తము, సమూహము.

తెమడ దే. వి. శైత్యముచేఁగలిగెడు శ్లేష్మము

తెమలు. దే. అ. క్రి. చలించు. "క. జముదూతవోలెనచటికి, నదగలిగిన వేఁటకాఁడు చనుదేరంగా, దెమలకహిరణ్యకుండురి, దుఃఖరులుగాఁగొఱికిబొక్కదూఱంబాఱెన్." పంచ. నా. ౨, ఆ.

తెమలుచే. ద్వి. ప్రే. (తెమలఁజేయు.) ఉమియు. (రూ. తెమల్చు "రొంపివోవఁసీటఁదెమల్చి." భార. అను. 3, ఆ.)

తెమ్మ. గ్రా. వి. తేమయొక్క రూపాంతరము. "క. తెమ్మెరలువిమ్ముమగం, థమ్ములతెమ్మలకునమ్మదంబులఁజనిజాం, జమ్మునకుమ్మెదకొమ్మనిమ్మకుకరటమ్ములొమ్మునిధమములఁగొలుతున్." కవిక. ౧, ఆ.

తెమ్మెర. దే. వి. (తెమ్మ+ఎర) 1. చల్లగాలి, మలయమారుతము. "క. తెమ్మెరనీకంతెమ్మెర." విజ. 3, ఆ (ఎరశబ్దమునకు వ్రేయందుగాలి యర్థమని తెలియవలయును.) 2. గాలి. (రూ. తెమ్మ.)

తెర. గ్రా. వి 1. మఱుఁగుచీర*; "చ. తెరయునుమేలుకట్లుఁదగవీఁయలున్ బొలుపొంద." భార. సా. ౧, ఆ –2. అడ్డువలు*, "క. ఇటువలెవేఁటాడెనుతటి, దటుకునవొకయిట్టితెరలు దాఁటి వడింజెం, గటకటుకు నెఱకుదొరలా, ర్పుటయున్ రాజబయదానిచొప్పునఁజనఁగన్." య. ౨, ఆ.–3. అల*. "తెరలెత్తి సప్తసాగరములుఁబొరలంగ." ఉ, హరి. ౪. ఆ.–4. వి. పరంపర. "క. నరవరులయ్యయిదిక్కులు, కరిగిపుపీపతులచేతనరిగొనిధనములు, దెరలుగఁదెచ్చినమార్గము, పరువడినెఱిఁగింపుసాటిఁ బలుమరునీంద్రా." భార. సభా. ౧, ఆ.

తెరతెర. గ్రా. వి. పరంపర*. (వానికి దగ్గు తెరతెరగావచ్చుచున్నది.)

తెరల. దే వి. కవణము, కబళము.

తెరలఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (తెరలన్+పాఱు.) తొలఁగు "మ. తెరలంబాఱఁగలంగిగోత్రులుకడున్ దీనంబులై యోఘమన్." హరి. పూ. ౬, ఆ, (స్వార్థమున పాఱు.)

తెరలిక. దే. వి. సుంకు, కమూపాము.

తెరలు. దే. అ. క్రి. 1. తెర్లు, "క. ఖరకరకరహతి సలసలఁ, దెర లెడుమల్లీమరందదీర్ఘి మట్టుగ్గా" పాండు. ౧, అ - 2. బయలు దేఱు; "క. పురజనములెల్లముందటఁ, దెరలినసిమ్మటుపామదేశ్యుఁ డుగమన, మ్మురణముసంప్రీతిఁజెప్పఁగ, నరుడెంచిన మతునితోడ నకఁడిట్లనియెగ్గా." జై. 3, అ.- 3. కలఁగు; "క.అనిలోఁదెరలుట తొలఁగుట, యననివిరమఁగాక." భార. కర్ణ 3, అ. "ఉర్వు లకాదెరలిమహార్ణవోదకము త్రిప్పిరాదగ్గా." లక్ష్మీ. 3, అ.- 4. తొలఁగు*. "పురికొను మందెరలుచు." భార. భీష్మ. ౨, అ.

తెరలుచే. దే. ప్రే. తెరలఁజేయు. (తొలఁగించుటకు —"క. నరుఁ డొరథకునియనుమతిఁ, దొరఁదలఁచనెమ్ముసేనమరబలమైనగ్గా, దెరలిచికొనివిచ్చేలబడి, నరుసుందనవలయునెడకు." భార ద్రో. ౪. అ.) (రూ. తెరల్చు.)

తెరలుడు. దే. వి. బయలుదేఱుట, ప్రయాణము

తెరవాలు. దర్వ. అ క్రి. (తెర+పాఱు.) జడుచేఁపుతెరగట్టు. (తెర=అల.) "వ. ద్రవిడకుటుంబికుల్యమపురావిచరన్నుపుఁదాప క్రిందవం, బుత్రుతెరవాఱఁగా" ఆము. ౧, అ.

తెరవేఁట. దర్వ. వి. తెరయొత్తి ఆడెడు వేఁట. (రూ. పడువేఁట.)

తెరవేఁటకాఁడు. దర్వ వి. తెరయొత్తివేఁటాడెడు వేఁటకాఁడు. "ఉ. అత్తెరవేఁటకాం డ్రు యము.నాంబు తరంగపరంపరాకృతిగ్గా, ముత్తరహైనసూకరకమత్కరమంగని వేఁటకాం డ్రు విల్లెత్తకమున్నె రాజముడికిక్కడునట్లుగరినిమిత్తిం, బుత్రమటంచుఁబట్టెదలు బోరున దుయ్యథయంగరార్భటిగ్గా." (ఇక్కడ వేఁటకాం డ్రు అనఁగా విలువేఁటకాం డ్రు అని అర్థము.) పాన్. ౪, అ

తెరువరి. దే. విఁ. (తెరువు+అరి.) దారినడచువాఁడు, పథికుఁడు.

తెరువాటీఁడు. దే. విఁ. (తెరువాటు+ఈఁడు.) తెరువాటు కాఁడు.

తెరువాటు. దే. వి. (తెరువు+అటు.) (దొంగలు) దారిగట్టి కొట్టుట, అభిగ్రహము. "తెరువాటువలనఁదక్కరులచేతఁ జిట్టాంది ధనము వాంఛించెనతఁడు." భార. అను. ౨, అ. ("తెరు వాటుఁగట్టి, తెరువాటుకొట్టె." ఇత్యాది స్థలములయందు తెరు వాటుగా కొట్టుటయని తెలియవలెను. అప్పుడు తెరువాటునకు దారికట్టుటమాత్రమర్థము.)

తెరువాటుకాఁడు. దే. వి. దారికట్టికొట్టి దోఁచుకొనుదొంగ, పరిపంథి.

తెరువు. దే. వి. దారి, మార్గము. "క. ఇట్లువన్నగారినగారిపారుశు తెరువురంజనునవ్వాఁడు." ఉ, హరి. ౬, అ.

తెర్లు. దే వి వీర్లులోనగునవి కాఁగి కలకలపొంగు. వి. వీర్లులోనగు నవి కాఁగి కలకలపొంగుట (తెరలుయొక్క-రూపాంతరము.)

తెర్వు. దే. వి. తెరువుయొక్క-రూపాంతరము. (రూ కటిఁడి.)

తెఱ. దే. విఁ. తెఱవయైనది. (ఉదా. తెఱగంటి, తెఱఁవ మొ. (దీనికి స్వతంత్రముగా ప్రయోగము కనఁబడదు.)

తెఱఁగు. దే. వి. 1. విధము; "క. అఱిడెఁజెందుట నీకుమేలైతెం గెరలఁదగ్గా." అన్న. యు, కాం.- 2. క్రమము, "పౌరజనులు జారపడులుతెఱఁగుతో నిన్నునసుసరింతురి." భార. ఆశ్ర. ౨, అ.- 3. ఉపాయము; "క. తెఱఁగుసడిహర్షనాగము, దఱిఁగెరఁగడు తెల్లనైదదవములుప్రాఁతగ్గా, దెఱఁగెడిజీర్ణపడిరి." భార. అర. 2, అ.- 4. సంధి. "ఉ. కౌరవపాండవులతెఱఁగుగ్గానివారింతఁ బొందియుడిక్కెసె, బారయబాబునీకులుబంటుతనమ్ముకోటియిర్ష్యకా, బోరితమైన నింతకునుఋట్టుమతోపదకావ్యసక్తధరి, శ్రీరము గ్గాగ్రగన్యగజుతించి యవశ్యముఁబొందొనర్పవే." భార. ఉద్యో. 3, అ.

తెఱఁగువడు. దర్వ. అ. క్రి. (తెఱఁగు+పడు.) సంధియగు. "గీ. మాటపొందిబెంగియోటమైనల్లనఁ జెరికారవంద్రుచిత్తవృత్తి, కనుగుణంబుగాఁగనానకుండగుచుఁద్రా, ర్థించియడుగకున్నఁదెఱఁ గువడదు." భార. ఉద్యో. ౧, అ. (ప్రే. తెఱఁగుపఱచు.)

తెఱకువ. దే. వి. 1. వివేకము, "వ. ఎఱిఁగినవాఁడు కర్తదయ మెల్లనమూని హరిదర్శ్రీరూపముగ్గా, నెఱయనెఱుంగుఁదాన. మది నేరుపుతూపు సుగానుదక్షుఁడై, తెఱకువలేక్తుమ్మరుమదేహభా దర్ధభిలాపయుక్తుఁడై, యెఱుఁగనివానికిందెలియనిశ్వరిలితెఱుంగఁ జెప్పుమా." భాగ. ౧, స్కం. 2. ఉపాయము. "క. కనుఁగొని యిదిమునియొూత్రము, మనిశహతహావోదమియఁదటికిరిగినవాకుగ్గా, గననగుకొకతెఱకువయని" పాన్. ౨, అ

తెఱకొను దే. అ. క్రి (తెఱలు+కొను.) (రూ.) తెఱలు. (పాద్మ్రథమున కొను. ప్రే తెఱకొలుపు.)

తెఱగంటి. దే. వి. (తెఱ+కన్ను.) 1. అనిమిషుఁడు; "తెఱ గంటిమూఁకలఁగడింతిబలంబునహాసి." ఉ, రా. ౪, అ.—2. అని మిషస్త్రీ "గీ కలుకుఁబాయంపుముద్దులగుమ్మగలుగు, సొగసు కానికెఁదెఱగంటిచిగురుఁబోండ్లుఁ, బలుఁగురాచేడియలుసుఱుక్క- లవెలందు, కలుసువిసులకంటి చెలువలునికేల." నిలా. ౨, అ.- 3. దేవ, అనిమిషము.

తెఱగంటిఱేఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, దే. శ్రధుఁడు

తెఱచే. దే. స. క్రి. తెఱవచేయు. "ఎ, గీ. నీఱంబులుద్రోవక చీఁకటియును, తెఱమటకుపాలనేత్రంబుతెఱవవలెను." భార అను. ౪, అ.

తెఱనోటిమెకము. దర్వ. వి. (తెఱనోరు+మెకము.) సింహము, పంచాస్యము. "గీ. పంచముఖసంజ్ఞపార్వతీపతికిఁగాక, హరి యనుకుభాహ్వయంబుశ్రీహరికిఁగాక, యిట్టి తెఱనోటిమెకముల కెలయనుచు, గనలియుగ్రంబులైనసింగములఁగడకు." రామా. ౨, అ. (ఇట్లు తెఱవామెకము.)

తెఱప. దే. వి. 1. తెఱచుట, 2. ఉపశమనము విఁ. మఱుఁగు లేనిది. (తెఱపనేల.)

తెఱపి. దే వి. సందు, అవకాశము. "క. తెఱపికనిదానవేశ్వరుఁ, డుఱుకృపాణమునవాభగోత్రమునెఱకల్, నఱికిసఁగూలెనసందిల, నఱవఱలైపవనహతమహీధ్రముహోలెగ్గా." భార. అర. ౬, అ.

తెఱపుమఱపు. దర్వ. వి. (చిత్తస్వాస్థ్యము తప్పినప్పుడు కలుగు) తబ్బిబ్బు. (వాఁడు జెన్నిపుటి తెఱపుమఱపు మాటలాడు చున్నాఁడు.)

తెఱలు. దే. అ. క్రి. (వాకన) బయలువెడలు.

తెఱవ. దే. వి. (తెఱ+వా.) ఆఁడుది, ఇంతి. "క. ఉఱవగు నారుగవంటులు,గొఱియలపాఁడియుఁకుకఱదగుగ్గా బురుపులతుగ్గా, దెఱవలు చుట్టములయ్యెద, తెఱచియధుతయింతురర్థినెల్లజనం బుల్." భార. అర. ౪, అ.

తెఱవు. దే. అ. క్రి. తెఱఁగుయొక్క-రూపాంతరము "క. పిఱుతి వియఁ వాముండఁ, దెఱవాయిప్పగిదినాడఁదెఱవా." అన్న. అ, కాం.

తెఱ్ఱి. దే. విఁ. తెఱవయొక్క-రూపాంతరము. "సీ. బొక్కి-త్రొక్కురు నూఁకదొర్లుకుమిడిపండ్లు తెఱ్ఱిసోరునుబాఁచిదెఱిమొగము." భల్లా. ౪, అ.

తెల. వై. విశే. తెల్లయొక్క రూపాంతరము. (ఆమ్రేడితమునందు తెలతెల. "తెలతెలవేగినవు." (తెలతెల—తెలతెలగానని యర్థము.) భార. శా. ౧, ఆ "క. తలయుంజీరయునొడలునుతెలతెలగా" పంచ. నా. ४, ఆ.

తెలగా. వై. వి. 1. త్రిలింగదేశమునందలి యొక శూద్రజాతి, 2. బ. ఆజాతివారు. (వృత్తియందు దీర్ఘమునకు ప్రాసమ్ము కుదా. తెలగబలిజెలు.)

తెలచు. దే. స. క్రి. తెలుచుయొక్క రూపాంతరము (ఇట్లు అకార మధ్యముగా గ్రంథములయందు గానబడుచున్నది. అ పక్షమున ఇది వెలచుక్రియవంటిదిగా నుండవచ్చును.)

తెలతెలఁబోవు. ద్వి. అ. క్రి. (తెలతెల + పోవు.) వెలవెలఁబోవు.

తెలతెలవాఱు. ద్వి. అ. క్రి. (తెలతెల + వాఱు.) 1. తెలతెలఁబోవు, "క. తొలువేల్పుల మొగములు తెల, తెలవాఱఁగఁ దెల్లవాఱె దివిజవలమోముల్." అచ్చ. బాల, కాం.—2. తెల్లగాతెల్లవాఱు "క తెలతెలవాఱె శివరేన" భాగ. ౧౦, స్కం ఉ.

తెలనాకు ద్వి. వి. తెల్లనాకుయొక్క రూపాంతరము. "సీ అది పంబుతోయ్యలిమడిచియిచ్చిన తెలనాకుచిలుక చేతియందయుండ" కళా. ౧, ఆ

తెలవాఱు. ద్వి. అ. క్రి. తెల్లవాఱుయొక్క రూపాంతరము. "క తెలవాఱెనప్రమదీపవుఁ, గళికలతోఁదెల్లవాఱెఁగాఁదనమోముల్." హంస. ౨, ఆ

తెలి. వై విశే. 1. తెల్లనిది, "తెలివస్త్రమ్మ."—2. నిర్మలము. "ద్వి. తెలిడెందమున జలదేవత నిలిపి." రా. యు, కాం

తెలికపిండి. వై వి. గానుఁగపిండి, పిణ్యాకము.

తెలికలు. వై. వి. బ. నువ్వులు (వృత్తియందు పేకవచనాంతము. తెలికపిండి మొ.)

తెలికవాఁడు వై వి. గాండ్లవాఁడు.

తెలిగంటి. ద్వి వి (తెలి + కన్ను) ఆఁడుది, ధవళాక్షి. "సీ. దాహ్యతక్రిల్పు ధవళాంబుజముపోల్కిఁ దెలిగంటినెమ్మోము తెల్లనయ్యె." కు. రా. ౨, ఆ.

తెలిగాము. వై వి. గ్రహావిశేషము, శుక్రుఁడు.

తెలిగొను. ద్వి. అ. క్రి (తెలి + కొను.) ప్రమాణముచేయించు. "క మ్రుచ్చునుబట్టినమాత్రన, చెచ్చెరదండింపకతనిచేఁదెలిగొని." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

తెలిదమ్మి. వై వి (తెలి + తమ్మి.) తెల్లదామర, పుండరీకము.

తెలిదమ్మికంటి. ద్వి. వి. (తెలిదమ్మి + కన్ను.) విష్ణువు, పుండరీకాక్షుఁడు. "చ. అని తెలిదమ్మికంటి మదినంటివెనంగొనుమూర్తి నాడినన్." నీలా. ౨, ఆ.

తెలిపక్కము. వై వి. శుక్లపక్షము.

తెలిపిట్ట. వై. వి. హంస, శ్వేతగరుత్తు. "సీ. తెలిపిట్టగమిఁజేరఁ దీనితద్గతబుద్ధి దలిపి మెల్లనడల్ దీర్పరాద." నీలా. ౨, ఆ. (ఇట్లు తెలిపులుఁగు మొ.)

తెలిమెకము. వై వి. సింహము.

తెలిమొదవు. ద్వి. వి. కామధేనువు

తెలియ. వై. వి. తెర.

తెలియు దే. అ. క్రి. 1. విదితమగు; "వ. దేవతలకుందెలియ నట్టివి యారనికిందెలియు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. వికసమగు; "క. వివిందకుఁడాద్యంతమును దెలియుచునిపించెన్." వై. ౯, ఆ.—3. మేలుకొను; "తెలియకనిద్రించుమగువఁజూచి." పంచ. నా. 3, ఆ.—4. ప్రసన్నతనొందు. "క దలముకొని యొరులనుడుపుట, బలియుండైతెంపుసేసిబలవరమునకుఁదాఁ, దెలి యుటకాదేయనికురు, కులముఖ్యుఁడుపొంగియతనిఁగొనియాడెఁదగన్." భార. భీష్మ ౧, ఆ.—5. క్రి. ఎఱుఁగు. "సర్వముఁ దెలిసితిసంచుగర్వితమతిఁ విహరించితి" ధ. ౧, శతకము.

తెలియేఱు. ద్వి. వి. ఆకాశగంగ.

తెలివి. దే. వి. 1. దేహాత్మాదిభేదజ్ఞానము; 2. వివేకము; "ఇత్తెలివిమనంబునఁదోఁచు." భార. ద్రో. ౨, ఆ. 3. ప్రకాశము; "గీ. అగవిముఖవిగానమడఁగఁగాదిశలకుఁదెలివివచ్చె." రామా. ౯, ఆ.—4. కాంతి, "సీ. తేటవెలుపుటేటిపన్నిటిబొట్టు, లసఁగఁజొక్కులుకనుపట్టెసలరుతెలివి." యు. ౨. ఆ.—5. వికాసము; "క. అలంకరుముఖకమలంబు తెలివిగాంచిముదమునన్." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—6. ప్రసన్నత; "గీ సిడువిరళఁదీర్పుల నెఱియకాదె, సిద్ధమెవార్వరిఁదెలివొందఁజేయనేర్తు." భార ఉద్యో. 3, ఆ.—7. (సిద్ధి) తేటుట; "క. కలఁగిన పెద్దమనువునకు, తెలివిఁబొరయునల్లఁదాన." భార. శాం. 3, ఆ.—8 తెలుపు. "దిక్ముఖంబులనింతతెలివిసేరె." పాండు. 3, ఆ

తెలివికత్తె. ద్వి. విశే. వివేకముగలది, ప్రాజ్ఞ.

తెలివికాఁడు. దే విశే. వివేకముగలవాఁడు, ప్రాజ్ఞుఁడు

తెలివిడి. దే. వి. 1. దృష్టాంతము, 2. తెలియఁజేయుట.

తెలుఁగు. వై. వి తెనుఁగు, ఆంధ్రము,

తెలుచు. దే. స. క్రి 1. మ్రొక్కు, "క. దేవానాంప్రియుల మ్రొక్కితెలుచుఁగుకవులన్." (కుకవులన్- కుకవులనుగూర్చియనుట, కుకవులకుననియుప్రయోగము.) రాఘ ౧, ఆ.—2. తీర్చు; "క. ద్రోణులచిత్తముకాంతివొందఁజేయుట, మనుఁదెలుచుట." భార. విరా. ४, ఆ. "నీర్లకలఁకనిండుకురావితెలుచుభంగి." వాసి. 3, ఆ.—3. ప్రార్థించు. "క కోకిలములఁదెలిచినఁబలు, కాకుల పాదిఁబొదలుకట్టిశిష్టుఁబులుఁగుల్, నాకునవహ్యములనియా, పోకుఁడలు మానఁగలవె యభిప్రార్థనలన్." కళా. ౬, ఆ. (రూ. తెల్చు.—తేర్చుటకు.—"తెల్చుర్ త్రిలోకంబులన్." హరి. ఉ. ౯, ఆ.) (రూ. తెలియు, తెలుపు.)

తెలుపారు. ద్వి. అ. క్రి (తెలుపు + ఆరు) తెల్లవాఱు. (రూ. తెల్వారు. "సీ దుర్ధాసవంబునందువిశాలరమణీయమునునొక్క దీనితెల్వారియుండు." భార. శాం. ౬, ఆ.)

తెలుపు. యు. దే ప్ర. (తెలియఁజేయు.) 1. ఎఱిఁగించు; "క. ఈనారీరత్నమునూ, రానెవ్వరికర్థమునుదెలుపవేకరుణన్." భో. 2, ఆ.—2. మేలుకొలుపు, "క కడుఁదదవునిద్రవోయితిఁ, బదఁతినను దెలుపవలదె." భార. అర. 2, ఆ.—3. తీర్చు. (రూ. తియ్యము.)—వి. తెలుపు.—వై. 1. ధావళ్యము; 2. పరిశుద్ధి*; (రూ. తెలుపువాఱు.) 3. మేహరోగము*. విశే. ధవళము. (రూ. తెల్పు. తెలుపు.—"పాలయలుకలనుదెల్పులు నటించుచు." మార్క. ౧, ఆ.)

తెలుపుడు. దే. వి. ఎఱుక "తెలుపుడుదెల్పవద్దుడుగు." రామా. ౯, ఆ. (రూ. తెల్పుడు)

తెలుపుడుసేయు. ద్వి. స క్రి. (తెలుపుడు + చేయు.) ఎఱిఁగించు. "రాజానెదఁదప్పకయిప్పనియొప్పమింఁగాఁ, దెలుపుడు సేసి." రుక్మి. ౧, ఆ. (రూ. తెల్పుడుసేయు.)

తెలుపువాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (తెలుపు + పాఱు.) తెలుపారు. "సీ. కదుపులోనొప్పారుకాదుటుర్వులబుద్ధితెలుపువాఱఁగనుఁగన తెలుపువాఱె." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

తెలె. దై. వి. భోజనపాత్రము. "క. ఇనుపతెలెగ మంటితెలెగ, చినుచేతులవాకు పెంకఁటిఁటపయిగాలో, అనమొనరించుటకగదని, మునుచెప్పిరిజనులకాదిమునివరులెల్లన్" విజ్ఞా. అవా, కాం (తెలియయొక్క రూపాంతరము.)

తెల్ల. దై. విశే. 1. ధవళము; 2. స్పష్టము. (చూ. గాకటలీకట.) [తెల్ల అనువిశేషణముముందుగల సంజ్ఞావాచకశబ్దములు.—తెల్లకలిగొట్టు (శ్వేతపాటలీ), తెల్లకాకి (ధూంక్షము.), తెల్లకాక్కర (బలాక.), తెల్లకగ్గెర (అర్కకము.), తెల్లగద్ద (లకుచము.), తెల్లగన్నేరు (శ్వేతకరవీరము.), తెల్లగలిజ (శతపర్వ.), తెల్లకలిజేరు (దీర్ఘపత్రము.), తెల్లగిరియ (మహాధము), తెల్లగిరి (ముకంగి.), తెల్లగురిజ (మధుస్రవ.), తెల్లగురిగింజ (శ్వేతపాక.), తెల్లగోరంట (సైరేయకము.), తెల్లచెఱకు (తేజనకము), తెల్లజీవము (వృశ్చపర్ణి), తెల్లజలకట్ల (అజాజీ.), తెల్లజిల్లెడు (అలర్కము), తెల్లతెగడ (త్రివృత్త.), తెల్లదామర (పుండరీకము), తెల్లదింటెన (అశ్వఖురి.), తెల్లదీవ (శ్వేతద్వీపము.), తెల్లనేలగుమ్మడు (విదారి.), తెల్లపులుగుడు (శ్వేతవాతంగిని.), తెల్లములక (శ్వేతబృహతి.), తెల్లమరుగుడు (శ్వేతపత్రము), తెల్లయుప్పి (మాక్షికఫల.), తెల్లలొద్దుగు (శీర్ణవృంతము.), తెలవట్టివేరు (లామజకము.), తెల్లవస (హైమవతి.), తెల్లవావిలి (శ్వేతసురస.), తెల్లావలు (సిద్ధార్థము.) ఇత్యాదులు.]

తెల్లడాలుమెకము. ద్వ వి. సింహము. "క. ఓలిమెయిఁదెల్లడాలుమె, కాలిజులమీఁద నరకుకైవడి." అశ్వ యు, కాం.

తెల్లన. దై. వి. తెలుపు. విశే. తెల్లనిది. "క. అటులు మిక్కిలి తెల్లన." రామా. యు, కాం. (ముందువిశేషణముగుచో "క. తెల్లనితామరగద్దియ." అశ్వ. బాల, కాం) (చూ. అలకన.)

తెల్లనాకు. ద్వ. వి. (తెల్లని + ఆకు.) తెల్లని వన్నెపు తములపాకు (ఇక్కడ తెల్లన అనఁగా తెల్లదాకు అని యర్థము.)

తెల్లనార. ద్వ. వి. మత్స్యవిశేషము.

తెల్లనిదొర. ద్వ. వి. 1. చంద్రుడు; "క. పెల్లుపెకలిల్లువిసము, తెల్లనిదొరకుతోనమోవఁదివిఱ్ఱుకుటలీ, చల్లఁదనంబునఁగాదే, కల్లోలవతీమతల్లికంగాకటలీ" విజ. ౧, ఆ.—2. బలరాముఁడు.

తెల్లమి. దై. విశే. తెల్లనయొక్క రూపాంతరము.

తెల్లము. దై. విశే. స్పష్టము*. "క. ఇదియెమితెలిఁగుడీనీ, మొదలెయ్యదికాకుఁదెల్లము గఁజెప్పుఁడు." భార. ఆది. ౬, ఆ.

తెల్లయేనుఁగు. ద్వ. వి. (తెల్ల + ఏనుఁగు.) (ఇంద్రునితెల్లయేనుఁగు, ఐరావతము.)

తెల్లవాఱు. ద్వ అ. క్రి. (తెల్ల + పాఱు.) 1. ఉదయమగు; "గీ. తెల్లవాఱులగన్గొనియుల్లవారు." నీలా. 3, ఆ.—2. తెల్లనగు; "ఎ, గీ. తెల్లవాఱుచున్నదిచియులల్లార్చుచు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. పారహీనమగు (వానివనితెల్లవాఱెను.)

తెవ. దే. వి. జముదాము. "సీ. పొంపారుతెలిముత్తియంపుగొంపుపెల్లితెవలునిద్దంపుననుపులుగాఁగ." అశ్వ. బాల, కాం. (తెగయొక్క రూపాంతరము.)

తెవడు. దే. స. క్రి. తిరస్కరించు. "నతవద్దతిశయించెదవడు పెంపుదలగుడో." భార. అశ్వ. ౨, ఆ. (తెగడుయొక్క-

తెవులు. దే. వి. తెగులుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. కమఁగొని కృష్ణుఁడులంటే, బుసిల్లమరాయములఁదెవులుగడువెనస్మైఁ, జన నిచ్చుట కార్యవి. వనఘాగొనిరమ్ము రథమునల్లనవెనుకన్." పారి. ప్రా. 3. ఆ.

తెవులుగొంటు. దే. విశే. తెగులుగొంటుయొక్క రూపాంతరము, "సీ. తెవులుగొంటులనైనఁదీర్చి సంకటములకోర్చుముందటియట్లరాఘ నేయ" భార. విరా. ౧, ఆ.

తెవులుగొను. దే అ. క్రి తెగులుగొనుయొక్క రూపాంతరము.

తెవులువడు. ద్వ అ. క్రి. (తెవులు . పడు.) వ్యాధిగ్రస్తమగు "ఎ, గీ. వికసించినవిరుద్రావిసమునిద్ర, పోయినముఖాలుకొన్నమబోర్లు మన్నఁ, దెవులువడ్డనుగుంపైనదిట్టచెవిన, బంపఁదనుకంపనట్టిహింసప్రంబునైన." కాశీ. ౪, ఆ.

తెవ్లుగొంటు. దే వి తెవులుగొంటుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. త్రుఁకవిలండివానినిపుణినికాలతికానివాదికన్, త్రుఁకనిమోపువానినిపృద్ధునికన్గదుఁలన్నలిద్దుకన్, త్రుఁకటియాఁదుమానిదివేఁదుబువానిఁదెవ్లుగొంటుకున్, దేఁకువకోఁదొలంగునదితెల్లముగా నెదురేగుదెంచిరన్." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.

తే.

తేఁకు. దే. వి. టేఁకుయొక్క రూపాంతరము.

తేఁకువ. దే. వి. 1. ధైర్యము, "ఉ. తేఁకువయుఁబరఁగనీగరిఁ, దోకాదవిచదలరక్షకోరణవర్మ్మకల్, ప్రాఁకడుమనగ్రహములనుమ్మూఁకల విడియుంచెరాజములుగ్యండంతన్." భో. ౪, ఆ.—2. భయము. "క. తేఁకమెయిఁగ్రీడిగాడుకన్, దాఁకఁగనీడుకుడలఁచితవిడి కవెఁక, రాఁకటికొమన్నవారిన్, దేఁకువచెడిచేరుకరిగతింగురుముఖ్య" భార. ద్రో. ౨, ఆ. "ఉ. అల్లనయంతియుల్లనియు వారవివానప్రకల్మిలేదియున్, దల్లముగానెత్తింగికానిగేఁకువలేకటవచ్చుటొప్పునా, యుల్లమునఁ గలఁతంలుగుచుఁనుండఁగవేగిరపాటుమెఱె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ

తేఁజెట్టు. దే. వి. టెంకాయచెట్టు, నారికేళవృక్షము.

తేఁటి. దే. వి. తుమ్మెద, భ్రమరము. "గీ. పలప్రేలెడుతేఁటియింతేటికలుగ, నంత్రితలకన్నగాలియోనన్నగాలి, చెల్లునేరోపరసమింత చిలుకచిలుక, పారెకుందింపరాదమారాదమాను." రాము. ౬, ఆ.

తేఁడు. దే. అ. క్రి. సెండు, కయునిండే. "గీ. అతివపూర్ణేందు ధీతిఁదదగాలఁ, దేఁడియరఁదండునినుమదితింత్రఁదోఁప, మింటి పైనుంట కాదని యింటిపైఁ, దెమ్మకాంటివలంమఁదికావిత్పనెదలు." (కొన్ని ప్రతులయందు తెండి అని పాఠమున్నది.) ఆము. ౫, ఆ.

తేగ. దే. వి. తాటిమొలక.

తేగడ. దే. విశే. తేపినది. (నాసెము.)

తేగము. దై. వి. ఈవి, త్యాగము.

తేగాకత్తి. ద్వ. చేరకత్తి.

తేజనకము. సం. వి. అ. పుం. గాలివెదురు*.

తేజనము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు, వేణువు*.

తేజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చాఁగ*.

తేజస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ప్రకాశము; 2. ప్రభావము; 3. పరాక్రమము; 4. రేతస్సు. (చూ. తేజము.)

తేజస్వి. సం. విశే. (న్. ఈ. న.) తేజస్సుగలవాఁడు.

తేజీ. దే. వి. 1. మేలుజాతిగుఱ్ఱము, "ఉ. కోమటులెల్లనర్థపురు. గుఱ్ఱములెల్లను దేజులప్పురిన్." వి క్రి. ౧, ఆ.–2. గుఱ్ఱము.

తేజితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వాఁడిచేయఁబడినది, శాతము.

తేజీ. దే. వి. తేజియొక్క రూపాంతరము. (మేలుజాతిగుఱ్ఱమునకు. "క. అల్లునికినిచ్చెధాత్రి, వల్లభుఁడనురక్తినమరవల్లభువారితో. నల్లకమూడంజాలెను, తెల్లనియుక్తలానితేజీహయముల్." సై ౬, ఆ.)

తేజెరిల్లు. వై. అ. క్రి. ప్రకాశించు. (రూ.) తేజరిలు.

తేజో. వై. వి. 1 ప్రకాశము, "క. తేజోరారాజాశ్రీ, గాజగిరాగిరిగడినెగడఁగాఁజాలదుమేల్, తేజోనినుతుకుగల, తేజీకులముకులుదారిసిగతేజోకుల." అచ్చ. బాల, కాం.–2. కాంతి; "సీ. నీలయనువేఁడెజోనివవ్వటెల్లు, వింతిపెండిలిశతాఱుఁగల్లులవిన." సీలా. ౧, ఆ.–3. ప్రతాపము. "సీ. తేజాగలవారియందు శంకియను లేక." అచ్చ. బాల, కాం.

తేట. దే. వి. 1. నైర్మల్యము; 2. ప్రసన్నత; 3. తేటవమజ్జిగలో నగునది. విశే. 1. నిర్మలము; (నీళ్లు మిక్కిలి తేటగా ఉన్నవి) 2. ప్రసన్నము; (ఇప్పుడు వీని ముఖము తేటగా ఉన్నది) 3. విశదము. (తేటగా మాటాడుము)

తేటతెల్ల. ద్వి. విశే. 1. మిక్కిలి స్పష్టము, 2. స్పష్టము. "సీ. అవితేటతెల్లగానప్పుడువివరించిపల్కఁకతొడిఁబడఁబడఁలినతని, కమ్మిలిం." పారిజా. ౪, ఆ.

తేటపడు. ద్వి. అ. క్రి. విశదమగు. "ఇలనాజ్ఞప్రకారంబుతేటపడంగాంచెద." వసు. ౨, ఆ.

తేటిక. దే. వి. తెప్ప.

తేడా. వై. వి. పెచ్చు.

తేద. వై. వి. (సౌరమానమునందు) దినము*

తేనియ. దే. వి. తేనె.

తేనియతిండి. దే. వి. తుమ్మెద, మధుపము "సీ. ముఖమంబురుహమనిముమ్మరంబుగఁజూచి ఁచుతేనియతిండిలేఁకలనఁగ." పాండు 3, ఆ.

తేనె. దే. వి. మధువు. (పుట్టతేనె, పెరతేనె అని దీనిభేదములు అనేకములుకలవు.) (తేనియయొక్కరూపాంతరము)

తేనెగిద్ద. ద్వి. వి. పక్షివిశేషము.

తేనెగాజు. దే. వి. కాచవలయవిశేషము.

తేనెటీఁగ. దే వి. (తేనె+ఈఁగ.) తేనెకూర్చెడియీఁగ, సరఘ.

తేనెతిండి. దే. వి. తేనియతిండియొక్కరూపాంతరము.

తేనెతోల. దే. వి భక్ష్యవిశేషము

తేనెదానిమ్మ ద్వి. వి. తియ్యదానిమ్మ.

తేనెమామిడి. దే. వి. తియ్యమామిడి.

తేనెమ్రాను. దే. వి. తేనముష్టి.

తేనెయరఁటి. దే. వి. (తేనె+అరఁటి) బూడిదవర్ణపుపండ్లుగలయల్ల అరఁటి.

తేప. దే. వి. 1 తడవ; 2. తెప్ప. "ఉ. గోవమునంహరింపుయదుబంజరపాండవకోటిఁళ్లనుం, దేవర్లుగాదెనీవు." భార. భీష్మ ౨, ఆ.

తేమ. వై. వి. తడి. విశే. తడిగలది*. (నేల మిక్కిలి తేమ.) (సంస్కృతమునందువలెఁగాక కొంచెము అర్థభేదము కలిగియుండుటవల్లను కుంరమొదలగు దీనివంటి శబ్దములు కొన్ని వైకృతముగా వాడఁబడియుండుటవల్లను ఇదియు వైకృతముగా వ్రాయఁబడియెను.)

తేమగిల్లు. వై. అ. క్రి. చెమ్మగిల్లు, ఆర్ద్రమగు.

తేమనము. సం. వి. అ. న. 1. తడియుట; 2. మజ్జిగపులుసు.

తేమము. సం. వి. అ. పుం. స్తేమము, తడియుట.

తేమానము. దే వి. వర్ణి. (కొందఱు తేర అని యొకయర్థము వ్రాసియున్నారు. దానికి తెనుఁగునందు ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

తేమ్రాను. దే వి తేనెయ మ్రాను

తేయాకు. దే. వి. (తే+ఆకు.) తే అను ఒకదినుసు ఆకు (తే అనునది అన్యదేశ్యము.)

తేయు. దే. అ. క్రి. అఱుగు.

తేర. దే. వి 1. తేట; (చూ. తేరకాను.) 2. సంబంధములేమి. (చూ. తేరకాఁడు, తేరకత్తె.) విశే. సంబంధములేనిది. (తేరమాట, తేరసొమ్ము) (చూ. తెరతేర) క్రి. విశే. 1. వ్యర్థముగా; "శా. నానానుభో, పాత్రంబైనవయోనిధానమిది యయ్యో తేరయావచ్చునే." భాగ. ౯, స్కం. 2. అనాయాసముగా "తేరతురగతస్కరులఁబట్టి." కై. ౬, ఆ.

తేరకత్తియ. ద్వి. విశే. సంబంధములేనిది, అన్యరాలు. (రూ. తేరకత్తె "ఉ. మతిదారిబవత్న్యలైనఁటా, నెవ్వరినొల్లకొక్కటయి యింద్రుఁడు చంద్రుఁడటంచ్రుబోటిదా, నివ్వలఁదేరకత్తియను." అము. ౫, ఆ)

తేరకాఁడు. దే. విశే. సంబంధములేనివాఁడు, అన్యుఁడు. "క. ఉరుబాహుబలముగలియు, వెరవిఁడినై తేరకానివిధమున నకటా, కరుణయెదలోనఁదలఁపక, దురమునజముపాలనిన్నుఁద్రోచితిఁబుత్రా." రా. యు, కాం. (ఈ పదమునకు తేరకదనుండు అర్థములనుబట్టి ఇతరములైన అర్థముల నూహించునది)

తేరకు. దే. క్రి. విశే. 1. వ్యర్థముగా; "క. తేరకుమద్విధులఁదెగటార్చినయ, వైవరినిఁకందెగఁజూచెద." ఉ, రా. 3, ఆ.–2. అనాయాసముగా (వానికిసొత్తు తేరకువచ్చెను.)

తేరకుఁదేర. దే అవ్య. క్రి. విశే. (తేరకుఁ+తేర.) మిక్కిలి అనాయాసముగా. "బళిరాతేరకుఁదేరచిక్కెనిటులీబంగారుకుండ." పాండు. 3, ఆ.

తేరకొను. దే అ. క్రి. తేటపడు. "ఎ, గీ. మోముఁ, దేరకొనఁజూచినపుడెక్కన్నిరుకదిసె." (తేరకొనక = తేటపడక. ఇట్లంతట గ్రహించునది.) పాఞ్చ. 3, ఆ. (దీనికి క్రియావిశేషణమునందే ప్రయోగము కానఁబడియెడి.)

తేరు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "సీ. తవరుచొక్కపురాణమునితంపతులుదమకంబులుదేర నెయ్యంబుమీఱ." ౧, ఆ.–వి. 1. రథము; 2. బండి. "క. మిన్నువ, తన్నునను గుండుగాఁడుతల్పగతుండీ, చిన్నిమమా, విన్నవుఱుపనెగసెదినివిధమిట్టెదియో." భాగ. ౧౦,

తేరుకాఁడు. దే. వి. (రూ.) రథికుఁడు

తేరుపూన్పరి. దే. వి. (తేరుపూన్పు+అరి.) సారథి. "మాఱుతట్టబంగుదురను తేరుపూన్పరియు." అచ్చ. అ, కాం.

తేటి. దే. వి. గాఁచినతేటినెయ్యి.

తేటిచూపు. దే. వి. తేరకొనఁజూచుట. "అంకిలులేనితేటిచూపు లెః నక్కుములుగ" భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

తేలు. దే. అ. క్రి 1 తేలపడు. "కామినీగాంభీర్యలకలఁకదేటె." పావ. 3, ఆ.-2 ప్రసన్నతనొందు. "తేటపలదేవ్రఁడు." హరి. ఉ ౪, ఆ.-3. ఊఁడిల్లు, 4. తేటకొను; (వాఁడు ఇంకను తేల లేదు) 5 తెప్పిలు; "క. తేలుదురరిపులనిప్పుడ, మేలుదురని గడెద మూర్ఛమోయినిట్లునాన్న, రాజనితేజంబులతో, నీలుపయింగ వినియున్నవిస్పాకఁటోలెక్" రా యు, కాం.- 6 కలుగు; "ఉ పాయగంబుపైఁదేలఁగఁ బ్రాధనంపతులతీరునఁ దెంపెసలారిరిద్ద ఱుగ." హరి. ఉ 2, ఆ.- 7. ముగియు, (చూ. తేలుచే.) 8. తేరకొను. "క. ఓతేఁడసిఖమదివే, మాటునుగందంగనేలమావని కినుక్, దిటీకనుంగొనుచోమటి, మాటుపడఁగలరెయిట్టిమన్ని లయినక్." అర్చ, అర. కాం. (ఇట్లు తేటచూచు మొ.) (దీనికి ఈయర్థమున క్త్వార్థమునందే ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.)

తేటుకొను. దే. అ. క్రి. స్వస్థతనొందు.

తేలుగడ దే. వి. 1. ముగియుట; 2. తెలివిడి.

తేలుచే దే. ప్రే. (తేలఁజేయు) 1. ప్రసన్నతనొందించే, 2. తేంపు. (ఈ యర్థమునందు సిలుచు అనియే ఉండవచ్చును. అయినను వ్రాఁతప్రతులయందు పెక్కుచోట్ల తేలుచు అని కానఁబడుచున్నది.) (రూ. తేర్చు) ప్రసన్నతనొందించుటకు.- "గీ. కలఁకిటురుపతి తోను దాటలునుపొంబుఁ, దిటవతోఁదగఁగొనివచ్చి తేర్చుటయును, దేటెపలదేవ్రఁడు." హరి ఉ. ౪, ఆ.-తంపుటకు.-(చూ. గరువము.)

తేలగిలఁబడు. ద్వ. అ క్రి (తేలగిలక్+పడు.) తేలగిల్లు. "సీ. పరువంపుఁజనుకులపనఁ గ్రొవ్వుగొనితేలగిలఁబడువానకోయి లలమొప్పు" హరి. పూ ౯, ఆ. (షష్ఠ్యర్థమున పడు.)

తేలగిల్లు. దే అ క్రి. 1. పైకితేలు, (చూ. తేపు) 2. వరవశమగు. (రూ. తేలగిలు పరవశమగుటకు.- "ద్వి. మీటిన మదమునమెయితేలగిలఁగ." హరిశ్చ. ౨, భా.)

తేలవేయు. దే. స క్రి తేలంగ జేయు. (వాఁడు కన్నులు తేల వేసినాఁడు.)

తేలాడు. దే అ. క్రి. (తేలి+ఆడు.) తేలు. "గీ. చలుకనివి గానఁదేలాడెఁజూపులపుడు." రస. 3, గుచ్ఛము. (దీని మొదటి రూపము తేలియాడు. "ఎ, గీ అంబికానాయకధ్యానహర్షజలధి, మధ్యమునఁదేలియాడెడుమనమునను." ధీ. 3, ఆ.) (చూ తూఁగాడు.)

తేలిక. దే. వి. లఘుత్వము. విగ. లఘువు.

తేలిపోవు. దే. అ. క్రి. 1. హానిచేయకతొలఁగిపోవు; (వానికి వచ్చిన ఆపద తేలిపోయినది.) 2. తొలఁగిపోవు. "మత్తకోకిల. అసంఖ్యయాదవసేనకున్, దేలిపోవక చక్కనయ్యెడు ధీరులెవ్వరు పోరులన్" భార. ఆది. ౮, ఆ.

తేలు. దే. అ. క్రి. 1. నీళ్లలో మునుఁగక మీఁద సంచరించు. "వ. మునుంగ[illegible]చు." ధీ. ౫, ఆ.- 2. నీళ్లలో క్రీడించే; "శా. సంసారార్ణవపారమస్థమధాపారంబునందేలఁగన్." ఉ, హరి. ౨[illegible]. 3. స్నానముచేయు; "సీ. మంగళస్నానమంత్రిమమదెల్పెడు[illegible]ఁగిలఁగిందామరకొలనఁదేలి." విజ, ౧, ఆ.- 4. తేలగిల్లు; "తేలెడుకన్నుదోయి." పాండు. 3, ఆ.- 5. పొడచూపు. "పెళ్లలల్ పెనవాటుచుఁబో మా వృక్షమందలి కయితేలుచున్." ఆము. 3, ఆ-౨. వృశ్చికము.

తేలుకొండి. దే. వి వృశ్చికాలికి.

తేలుచే. దే. ప్రే. తేఁలజేయు. (రూ. తేల్చు)

తేలుమణి. మి వి. తేలుకొండికి.

తేలుమీను. ద్వ వి. (మా) చిలిచినము.

తేలుమొన. దే వి తేలుకొండికి.

తేలురాసి ద్వ. వి. వృశ్చికరాశి

తేలువాలు. దే అ క్రి. (తేలు + పాలు.) పుట్టు. "క. అని వినుతించుచున్న హృదయంబున సక్కృపతేలువాలఁగాఁ, గనుఁ గొని." రుక్మాం. ౧, ఆ

తేవ దే. వి. ఉత్సవవిశేషము.

తేవనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆటపాటలు, 2 ఆట.

తై.

తైజసము. సం వి అ న. బంగారు వెండి లోనగుధాతుద్రవ్యము. పుం. రాజసగుణము.

తైజసావర్తని. సం వి. ఈ స్త్రీ. బంగారులోనగునవి కరఁగు మూస

తైతిలము. సం వి అ న ఒక కరణము. (చూ కరణము.) పుం ఖడ్గము.

తైత్తిరము. సం. వి. అ న తిత్తిరిపక్షుల సమూహము.

తైరు. దే. వి. పెరుగు, దధి. పాండా. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము తయిరు.)

తైర్థికుఁడు సం విశే. (అ. ఆ. అ) తీర్థసేవ చేయువాఁడు.

తైలపర్ణి. సం వి. ఈ స్త్రీ 1. చిల్లమద్ది; (ఇది దేవదారు బంకచే చేయఁబడి సరళద్రవమను పేరుగలది.) 2. తీగచంద నము.

తైలపాయిక సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. గబ్బిలము, 2. ఎఱ్ఱతోఁట కూర.

తైలము. సం వి. అ. న. నూనె. (ఇది పనసాదికళ్లపూర్వకమైనప్పుడు తత్తద్భవద్రవ్యమును తెలియఁజేయును. పనసతైలము మొ.)

తైలికుఁడు. సం వి. అ. పుం. గాండ్లవాఁడు

తైలీనము. సం విశే (అ. ఆ అ) తిలలుపండునది.(పొలము.)

తైషము. సం. వి అ. పుం పుష్యమాసము, పౌషము

తొ.

తొంక. దే. వి. తోఁకయొక్కరూపాంతరము. "సీ. తొంకతోఁ జుట్టి కదంకమింటికిఁగైచి నిడునాల్కపాలదిండిఁ బిడమిఁగడిపి." అచ్చ. సుం, కాం.

తొంగలి. దే. విశే. 1. వాలునది; "తొంగలిరెప్పలందొలఁగఁ ద్రోయుచు" హంస. ౨, ఆ.-2. వ్రంగుచేసది. "ఉ. తొంగలి పుప్పొడి దేనియలదూఁగొనిమత్తిలి తుమ్మెదల్ వయిం, తొంగుచు వ్రాలె." య. ౫, ఆ.

తొంగలించే. దే. అ. క్రి. 1 అతిశయించే; "క. కనియును రాగవిరాగము, తనమునమునఁదొంగలింపఁదగజాధాలిం, గనమూఁద రించినయట్లం, బునఁగుశలప్రశ్నచేసిముదమునఁబలికెన్." భాగ.

3, స్క-౦.—2. ప్రకాశించు, "అనినమునాంతకుండుదరహాసము మోమునఁదొంగలింప." ఉ, హరి. ౨, అ.—8. వికసించు; "సీ. సితముఖాంబుజాతనిస్తుత్యహాసికథా, మృతముఁ ద్రావఁద్రావమీన నోదలి, వంతమూనినీరుదట్టునాఁటిరియును, దూరమయ్యెమనముఁ దొంగలించె." భాగ. ౧౦, స్క-౦. పూ.—4. వర్ధిల్లు; "ఉ. ధర్మమునకామనంబుసకలంబుఁబ్రవృద్ధముగా మనంబునకా, ధర్మము దొంగిలింప." మార్క. 3, అ.—5. స్ఫురించు; "నమ్ముదాహృ ఫులీకమఁగవఁదొంగలింప." విక్ర. ౨, అ.—6. నిక్కు. శై. ౧, అ

తొంగలిగొను. దే. అ. క్రి. (తొంగలి+కొను.) తొంగలించు. "క. తొంగలిరెప్పలమెఱుఁగుల, కొంగలిగొనుమేను." శో. ౨, అ

తొంగలిపాట్లు. దృ. వి. బ. వనుస్మృతి. "రగడ. కృష్ణకోటి యనుకోత్రములోని మధురిమషుసకుని తొంగలిపాట్లని" హంస ౪, అ

తొంగిళ్లు. దే. వి. బ. నీళ్లలోనగువానిలోట్లు. "ద్వి. తొంగిళ్లు గాళ్లనికోసలితిరుచు" (తొంగిళ్లు తొంగిళ్లుగా=లోట్టులోట్టుగా.) ఢిల్లా. 3, భా. "ద్వి. అనిశంబుబిజమహాదేవితోను, జననిత్తు ప్రాణమువదయుఁగాబించి, తొంగిళ్లువైబడిలింగమూర్తికి, యంగక గాలించె నర్ఘ్యంబునంబు." (తొంగిళ్లుపైనిడి ఇక్కడ తొంగిళ్లు అనఁగా నూనెలోట్టు) ఢిల్లా. 3, భా. (ఇక్కడ ప్రాశయతిగా నున్నది ఇది సంప్రదాయముకాదు.)

తొంగు. దే. అ. క్రి. 1. వాలు "క. అంగనయిన్నాళ్లునుమృగ చెంగటికింబాటిపాటి సేవలుగావిం, చంగాఁబోదుప్ర నేఁడటు, తొంగియుఁజూడవతఁడేమిదోసముచేసెనా." విజ. 3, అ—2. శయనించు. "ఎ, గీ. ఇందుకునిట్టివమ్మ మెఱుఁగుపడఁగఁ, దొడరియు లేఁబడితినితొంగియున్న, మంకరీకలమూటకుమంకమెంత, యనుట యిట్లమ్మచెలిమోసమగుఁజుమ్మ." నమ. ౨, అ. (ఈ యర్థమం దుక్తార్థకముమాత్రమే కానఁబడుచున్నది.)

తొంట. దే. వి. 1. చెట్టుపట్ట, తప్పక్క; 2. కత్తవెంటి.

తొంటచేతివాఁడు. దృ. క. (తొంటచేయి+వాఁడు.) ఈచేఁ తోయిన చేయికలవాఁడు, కుకరుఁడు.

తొంటచేయి. దృ. వి. ఈచేఁతోయినచేయి.

తొంటి. దే. విశే. తొల్లిటి. (తొంటిపుట్టువు.)

తొండ. దే. వి. కరటము.

తొండపుఁద్రాడు. దృ. వి. (తొండము+త్రాడు.) కవిలె లోక్కన తోఁకకు కైను త్రాడు. (దీనిని తొండపుఁద్రాడం దురు.)

తొండపుదోమ. దృ. వి. (తొండము+దోమ.) నిడుపుముక్కు గల యొకదిరమ పెద్దదోమ, ఘుణి. (ఇదే యేనుఁగుదోమ.)

తొండము. శై. వి. 1. గజహస్తము*, 2. కవిలెలోక్కనతోఁక*.

తొండరూపురిక్క. దృ. వి. పుష్యమీనక్షత్రము.

తొండాడు. దే. స. క్రి. నర్తనమౌ.

తొండి. దే. వి. దొండియొక్కరూపాంతరము.

తొండు. దే. విశే. ప్రాలుమాలినవాఁడు, సోమరి.

తొండొరు. దే. విశే.——శై——

తొండ్లి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. హంస. ౪, అ.

తొంద. శై. వి. తాక్షిణిట్టినవాఁడు, కుందిలుఁడు.

తొందర. శై. వి. (తొర+తొర.) 1. మిక్కిలి సంభ్రమము, 2. సంభ్రమము; 3. బాధ. (చూ. తొందరచేయు.)

తొందరచేయు. శై. స. క్రి. బాధించు. "చ. విలవిలనైరృతిక విగతదర్పునఁజేసితిరినార్థిసాధునికా, దొలుతజయించితికా బవనుఁ దొందరచేసితి." అని. ౫, అ.

తొందరపడు. శై. అ. క్రి. సంభ్రమించు.

తొందరపాటు. శై. వి. తొందరపడుట

తొందలము. దే. వి. రెండుమూడు దినములు కూరలుచేరిన దప్పళము.

తొందు. శై. విశే. (చూ.) తొంది

తొంబ. గ్రా. వి. గుంపు, మూఁక.

తొంబండ్రు. దృ. స. బ. తొంబదిమంది (తొంబదికి మహన్నవాచకరూపము.)

తొంబది. దృ. స. (తొమ్మిది+పది) తొమ్మిదిపదులు

తొంబనూఱు దృ. స (తొంబది+నూఱు.) తొంబదినూఱులు "గీ. తొంబదినూఱునుదొంబదితొమ్మిదియును, అలఘువులఁబూజ చేసెడు కార్యశాలి." ధి. ౬, అ.

తొకతొక దే విశే (చూ.) తొక్కు. (మాట.) (చూ. తుంపెన లాడు.)

తొక్క. శై. వి. చెట్టులోనగువానితోలు, పట్ట.

తొక్కటు. దే. వి. సంకటము. "సీ. తిక్కగాయఁడఁబాయఁ దొక్కటగలిసట్లొక్కటమై కాన్పన్నముక్కుటిల్ల." శశాం. ౫, అ. (రూ. తొక్కటము. "క. తొమరసనేత్రలునల, తొమొఁడసిజయించు లేతొక్కటముననెం, తోమలకలబడి మృక్కము, పేరుకు తమ్ముకులుక్రాఁగవఁగుమచుండెనా." వసి. ౨, అ) (తొక్కటయొక్కరూపాంతరము.)

తొక్కటపడు. దృ. అ. క్రి. సంకటపడు. "ఎ, గీ. దైవక మూకారమైన దండిముఖనున్న, వానిఁదమయన్నఁగనఁగొనివారు వెఱగు, పడిభయపడి తొక్కటపడికటకటఁ, బడిదిగుల్పడినడఁకుమర్తిఁజేసి." ఉ, రా. ౬, అ (తొక్కటపడుయొక్కరూపాంతరము.)

తొక్కటపాటు దృ. వి. సంకటపాటు. "ఉ. వలుదవీఱుందు భారమునవారని తొక్కటపాటుమీఱఁగా." ఉ, రా. ౭, అ. (తొక్కటపాటుయొక్కరూపాంతరము)

తొక్కిస. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

తొక్కు. దే స. క్రి. ఉప్పునుకారమును చేర్చిమామిడికాయలులో నగువానిని ఱోటిలోవేసి చిదియఁగొట్టు. వి. ఉప్పును కారమును చేర్చి ఱోటిలోవేసి చిదియఁగొట్టిన మామిడికాయలోనగువాని ముద్ద. విశే. అవ్యక్తము. (బిడ్డలమాట) "క. కలయమూలార్భఁ దనతొక్కుపలుకులొప్ప. వ. వానియవ్యక్తవచనంబులువినియుం దమునవ్వుడిగరి." భార అది. ౬, అ. "సీ. ముద్దియముల తొక్కుముద్దాలువలుకులునిఁగనుత్తలపడునేమకయును." (ఇక్కడ బిడ్డచేత తొక్కు అని యొఱుంగునది.) హరి. ఉ. 3, అ.

తొక్కుడు. దే. విశే. ఉప్పునుకారమునుచేర్చి ఱోటిలోవేసితొక్కినది. (మామిడికాయలోనగునది.)

తొగ. యు. దే. వి. 1. కలువ; 2 సమూహము; "తరళ. అగముతొక్కుచు మిన్నుముట్టుచుమహాంకరించుచులంబుతో, మృగ మతంబునదంగణేయుచుమేనికప్పు చెలంగఁగా, వగలుమీఱఁగఁ

బాంధకోటులబాధపెట్టుచునుండుని, తొగతొగల్ వెదుటింటిలోయ నుడోదుదవచ్చినవారలో." విజ. 3, ఆ.—3. విధము; "ఎ, గీ. తొగలగములబ్రదుకుతొగలురాజిల్లంగ, గదలుదియున్నమూట్టీకదలు కానగ, జాడిచెలికారుడు." భాగ. ౧౦, స్కం.—వై. వి. కష్టము. "ద్వి. తొగలుజానకియుంకదొలఁగంగనైచు." రా. యు, కాం.—విణ. కష్టుఁడు. (చూ. వదూహామును అర్థమునుదాహరణము.)

తొగకంటి. దే. వి (తొగ+కన్ను.) 1. తొగలవంటి కన్నులు గల ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది.

తొగచెలికాఁడు. దే వి. చంద్రుఁడు, కుముదబాంధవుఁడు.

తొగట. దే వి. సుద్దులనేసి బ్రదికెడు ఒకానొకజాతి. (తొగట వాఁడు, తొగటది.) "తొగటపెట్టి." విణ. (తొగటలేక మొ.)

తొగడు. దే వి. రావలికణఁగుట. "ద్వి తొగడించుకయులేక తొరములొగాక, మిగులవట్రువలునైమించుపెందొడలు." రా. యు, కాం.

తొగర. వై వి ఒగరు, తువరము.

తొగరి. వై వి. 1. కందిచెట్టు; 2. అడవికందిటఁగ, 3. మరాష్ట్ర దేశపు మన్ను.

తొగరు. దే వి. 1. ఎఱ్ఱనూలు; 2. ఎఱుపు. (చూ. కవిలము.) విణ. ఎఱ్ఱనిది. "క. అగలుంగుంకుమపుర్వును, దొగరుంజేలలును నీకుఁద్రోవంగలవే." పాండు. ౪, ఆ.

తొగరుకొను. దే. అ. క్రి. ఎఱ్ఱనగు. (ప్ర. తొగరుకొలుపు. అము. ౨, ఆ.)

తొగఱేఁడు. దే. వి. చంద్రుఁడు. (రూ.) తొగలఱేఁడు. (ఇట్లు తొగదొర.)

తొగవిందు. దే. వి. చంద్రుఁడు, కుముదబాంధవుఁడు. "సీ. తొగవిందురాచలోవలగరిమన్నియమిలమరపొన్న పుప్పొడికురియఁ దొడఁగ." భాను. ౨, ఆ (ఇట్లు తొగచుట్టము.)

తొగసూడు. దే. వి. సూర్యుఁడు. "క. తొగసూడుగ్రుంక దట్టం, బుగఁజీఁకటులొదవెరిక్కలుమొత్తముతోడవెంట." నీలా. 3, ఆ.

తొచ్చియము. వై. వి. (చూ.) తొచ్చెము.

తొచ్చెము. వై. వి. తుచ్ఛవచనము. "వ. రఘువరులనచ్చరితోచ్చ యంబులనుచ్చరించుచుఁదొచ్చెంబులజొచ్చుసేయుచు." రామా. ౫, ఆ. (తొచ్చియముయొక్కరూపాంతరము.)

తొటతొట. దే. వి. 1. తొరఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "క. తొటతొటబుర్వులదొలఁగఁగ." భల్లా. ౨, ఆ.—2. వడుట యందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. తొటతొటచినుకులువడివడిఁ, దటతటపెనుగాలివిసరిధారాళంబై, చిటచిటకురియఁగఁదొడఁగెన్, చిటపెటనుఱుముచునువానబిడుగులువడియెన్." శివ. ౧, ఆ. (వాడుకయందు టొటటొట అని కనఁబడుచున్నది.)

తొట్ట. దే. విణ. స్థూలము. (పెదవి.) "సీ. అత్యంతగాఢదంష్ట్ర కీదనమునఁ దొట్టవాతెలనెత్తురుట్టిపడఁగ." వై. 2, ఆ.

తొట్టగిలఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (తొట్టగిలన్+పడు.) తొట్రుపడు. "క. పెట్టకపోవనియామఁకటఁ, దొట్టగిలఁబడుచుఁబడుచుదు రదురఁబడిదె, పట్టింటఁగూరుచుండిన, నెట్టనకన్జాలజాహ్నవీశ్వర ధీరిన్." పాండు. ౪, ఆ.

తొట్టగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1 అతిశయించు; (చూ. తీపు.)—2. కలుగు. "దానినెమ్మోమున్దరలఁగఁ దీయలేకవగద్దమునా కుమిడొట్టగిల్లి." భాగ. ౧౦, స్కం. (రూ. తొట్టగిలు.)

తొట్టి. దే. వి. 1. నోరు వెడల్పును అడుగుభాగమునైనగంభమంటి మట్టిపాత్రము; 2. పసులు నీళ్లుత్రాగుటలోనగువాని నుపయుక్తముగ గాతితొట్టినకట్టడము; 3. గొవ్వెర. "చ. తవయకముండు తైలవరిశస్తకటాహములోలుదామరన్, దొడ్డికలిపట్టిదావాలత్ర విధం గటలించివరితిఁ జావఁగ్రో, మ్మడుఁగుమకేదుధద్రుకరిమూడిక్కుడుప స్నఁడుచొచ్చిలిట్టుంగా, నుడికెడుమానితొట్టిబలియుర్ చారిచా ములునశక్యమందదన్." వై. ౪, ఆ.

తొట్టికట్టు. దే. వి. రాఁగిలి. "సీ. దురమురోఁదిలగంటిదొరకు గల్పినవాటి కదలుప్రానిసితొట్టికట్టుదాఁటి." యు. ౫, ఆ.

తొట్టియ. దే. వి. నేయువాఁడు సూలుకండెనుంచుకొనెడు నాడె

తొట్టిల. దే. వి. తొట్ల "క్రొందరఁగల్ కదలించుకల్వతొట్టిలలఁ సుమారుఁగూఁతును ఘటించి." (పాఠాంతరము తొట్టెల.) వరు 3, ఆ.

తొట్టు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు, "ఎ, గీ. జనములానందము నఁదేలజగములెల్లఁ, దొటిసిందారువెన్నెలసట్లవాడిచె." విర్వ. ౬, ఆ.—2. ప్రవహించు; మహాప్రస్థర. రక్తప్రవాహ ప్రవాహంబుల్, దుసుమదారచ్ఛేటితంబుల్ దొరఁగినడుపులై తొట్టెనయుద్ధభూమిన్." భాం అర. ౫, ఆ.—3 స్రవించు; "కన్నులజావ్ప ముల్దొట్ట." భాగ. ౯, స్కం.—4. ఎగదట్టు, "క. ధరిత్రి విధుఁడువెయిచేతుల, నావాహినినీరుతొట్టునట్లుగఁబట్టెన్." వి, పు. ౬, ఆ.—5. నిండుకొను; "వ. వీరావేశంబునరాజద్వారంబు నందొట్టిరి." పా. ౪, ఆ—6. నాటు; "తొటినబాణముల్ తొలఁగఁద్రోచి." రా. యు, కాం.—7. జరగు. "పొట్టలుచీలిఁ దొట్టువారు." రా. యు, కాం.—స. క్రి. 1. వ్యాపించు, "సీ. గురువెుకంబులనట్లు కూల్చినకీడుదాఁదొలఁగునేరముల దొట్టు కొనక." పు. ౨, ఆ.—2. అవలంబించు; (చూ. తిన్నకల్లము కడ సొమ్మను అనునర్థమున.దాహరణము.)—3. మొదలుకొను. "క. వనకేళికాతుకమునఁ, జనియును శరిష్ఠఁదొట్టినఖులెల్లనుదం, బునఁగొలిచిరాఁగ." భార. ఆది. 3, ఆ.—(ఈ యర్థమునకు క్త్వార్థ మునందే ప్రయోగము.) వి. 1. చెఱుపురావలి పాలము, 2. పృథ్వి; "గీ. చాలుఁజాలునగవుఁగాలంబునాదిద్ద, లంక చేరిరాజ్యలక్ష్మిఁగలిగఁ గొలఁగనెల్లదీతెఁ గోర్కులునడుమాటెఁ, దొట్టువావెనింకదొసఁగులేదు." రా. యు, కాం.- ౩. పడుటయం దగు ధ్వన్యనుకరణము; "క. అట్టివారిపట్టికొలన్, దొట్టునయం త్రంబువడిన." పాంచా. ౨, ఆ.—4. తెట్టువ. (అనికొందఱు.)

తొట్టుకొను. దే. అ. క్రి. తొట్టు. (వ్యాపించుటకు.—"క. తొట్టు కొనినంబకెంప, వృట్టునరవిఁజానిసితగథస్తినెదురుకో, నట్టినిరివచ్చు టకెనై, పట్టనకెంబట్టుదిడ్డిపాలకిపోరిన్." రామా. ౨, ఆ.) (పూర్వార్థమున కొను.)

తొట్టువ. దే. వి. తెట్టువ. (దీనికియర్థము ఒకానొకచో వ్రాయ బడియున్నది.)

తొట్టె. దే. వి. తొట్టియయొక్కరూపాంతరము.

తొట్టెల. దే. వి. తొట్ల. (చూ. తొట్టిల.)

తొట్రు. దే. వి. తొట్టు.

తొట్రిలఁబడు. ద్వి. అ. క్రి (తొట్రిలన్+పడు.) తొట్రుపడు, సంభ్రమించు. "ఉ. మొగంబునశత్రులువెళ్లిగొల్పెదో, ట్రిలఁబడుఁజల్లనఁ జెదరుచెంతముఁగూడఁగఁ జెచ్చునమ్మఁగే, వల ను సుమట్టునెవ్వరికివచ్చునన్.భార." విరా. ౨, ఆ.

తొట్రిల్లు. దే. అ. క్రి 1. వడఁబడు; "ఎఱుంగుగద్దదిఁ దొట్రిల్లన్." వర. ౨, ఆ.—2. భేదిలు. "సీ. ధగదత్తగజము నై

భల్లునుంచేసిన పటుభల్లమునఁజేసిప్రహీసనిత, కడుపుడొ్ట్రిల్లిన." సూర్య. ౧, ఆ. (చూ. తొట్రిలు, తడఁబడుటకు.—"మ. అతని పక్షిగాడగఁదానునేఁ బడపక్షంబుల్ పొరిందొ్రిల్లెన్." భార. అర. ౭, ఆ. "ఉ. ఓయమునానదినీయం, దాయతమగుగవాటవల యుపవగాహంబున్, జేయఁగరావొకావ్, తోయములిబిలిచెని బుఁగుతొ్ట్రిలఁజెలరన్." హరి. ఉ. ౨, ఆ.)

తొట్రు. దే. వి. సంభ్రమము.

తొట్రుకొను. దే. అ. క్రి. తొట్రుపడు. "గీ. తొట్రుకొను నడిలును వెడదొక్కపటుబు, ఉల్లములబిగ్గమంగమియునుప్పటించి. జవ్వనులకును మరలశైశవముఁదెచ్చె, వారుణియునెట్టిసిద్ధౌషధీరసం బో." కళా. ౪, ఆ. (ప్ర. తొట్రుకొలుపు.)

తొట్రుపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. సంభ్రమించు; "తొట్రుపడుచునిల్లనియె." భార. విరా. ౪, ఆ.—2. తడఁబడు. "చరణయుగంబు తొట్రుపడ." భార. శల్య. ౧, ఆ.

తొట్రుపాటు. ద్వి. వి. తొట్రుపడుట, తడఁబాటు. "సీ. జగదంతకాంతకుమిగిలిననింతిఁబడములనటఁ తొట్రుపాటుదీరప" భార, విరా. ౨, ఆ.

తొట్ల. దే. వి. బిడ్డలువండుకొను ఉయ్యాలతొట్టి. "శా. బాలు లాస్యడియాడింతురా, లావణ్యాంబునిధుల్ వధూమణులుఁ తొట్లం బెట్టిరాజాత్మజన్." పాండు. ౧, ఆ. (తొట్టెయొక్క రూపాంతరము.)

తొట్లియ. దే. వి. తొట్ల. "వ. చుట్టునున్న నభోనదులయుగొండ అనుగట్టుమరకెండవదేవేంద్రుండునుంలోఁ నభోర్వశైథబంబునను న్నయొక్కరాదానునతనియగ్రభాగంబునఁబవిండి తొట్లియలో నున్నయొక్కదక్కనిబాలికనుంజూచి." కళా. ౫, ఆ.

తొట్లె. దే. వి. తొట్టియయొక్క రూపాంతరము.

తొడ. దే. వి. గజ్జకు మోకాలికి నడిమిభాగము, ఊరువు.

తొడఁకు. దే. అ. క్రి. తొనఁకు. "ఎ, గీ. విగుడువాయువుతొడఁకనినిండుకుండ." చం. ౧, ఆ.

తొడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రారంభించు, "అతఁడీకార్యంబు సేయంగ నెలతొడంగన్." భార. శాం. ౨, ఆ. "మేనతట్టపుఁ బులకల్ జనింపఁగఁదొడంగ." భో. ౭, ఆ.—2. మొదలుకొను. "వ. పాద్యమిదొడంగివదునాలుగుదివసంబులొక్కొక్కగింజయు గాఁదూపెఁడునట్లు నమేసూర్చి." భార. అర. ౬, ఆ. (ఈ యర్థమునకు ప్రయోగము స్వార్థమునందేయని యూహింపనగు.)

తొడపుట్టువు. దే. వి. వైశ్యుఁడు, ఊరుజుఁడు.

తొడబెల్లము. దే. వి. తొడగిల్లుట.

తొడయు. దే. స. క్రి. 1. తొడుగు; "సీ. మణికుడ్యములు బంగరుంబునఁజెలువొందఁదొడరిరి మెఱుఁగులుఁగలిగ." హరి. ఉ. 3, ఆ.—2. తొడుగు. "వ. పెండ్లిదొరలు సుగంధోదకంబులం జేసులుతొడరి." వై. ౭, ఆ.

తొడరిక. దే. వి. అనుసరణము.

తొడరు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "ఒకింతయుందొడరదు నొవ్వి." ఉత్త. ౪, ఆ.—2. యత్నించు; "ఉ. ఊరకయుండక బలుపుర, తోరపుమెఱుఁగంగబలుకఁదొడరకయుమదిన్, జేరువగల నాగరికులు, దారుఁగలిపలుకవలయు ధరణీశుకరన్." భార. విరా. ౧, ఆ.—3. కట్టుకొను; "క. అదయఁగవిషయములెంతయు, దురంతములువానియందుఁదొడరినఁజేటుం, బొరయుదు రుదొడర కున్నన్, బరమపదవి యక్షయసుఖాప్తులకునగున్." భార. శాం. ౪, ఆ.—4. తొట్రుపడు. "క. పీచినపాతలఁబడల్పడెఁ, బ్రోచు మునంతకునుపల్లెఁదొలఁగుటయుమదిమెద్క్, డూచు చుఁదొదరుచుఁద్రి ప్పుచు, లేచుచులేకాంగిసంచలించుచునరిగన్." భార. అర. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. అనుసరించు; "సీ. కడఁగిజన్నపుఁదిండ్లుదొడ రఁద్రిమ్మరు ద్రోదకుల్లలగమిలోఁదఁగూడియాడు." వీరా. ౧, ఆ.—2. ఎదిరించు; "సీ. బకదైత్యుఁదొడరియాభంగిరూపఱఁజేసిరక్షించె నేకచక్రపురంబు." భార. విరా. ౧, ఆ.—3. ప్రార్థించు; "వ. ఇప్పుగిదినసిచిరామఁడుకడలేనిసిరులఁదొడరికడలికడగాఁగలభ్రుడమి కడచెలె." య. 3, ఆ.—4. అనుకరించు. "దేవారుచి వైభవములోవనమల్లికారుచిన్ దొడర." పా. ౪, ఆ.—5. ఎదిరించు. "క. కడునధికుతోడఁదొడరకఁ, బోడిచినపొడిచినసుబురువపురుమసుగుంబె, ర్వడుఁగాక హీననొడుచుట, కడఁదియుపోరుదమును దానఁ గలుగుని చెప్పుదూ." భార. శాం. ౧, ఆ.

తొడరువు. దే. వి. యత్నము. "గీ. దైవమిప్పుడుకలఁచునెంతిరిమది మడి, నుండిపోరవైరయుద్ధమునకుఁ, దొడరవలయునట్టి తొడరువు గావించి, కానిరిపేకురాజుకొడుకులేచి," భార. శల్య. ౧, ఆ.—విణ. మొదటి. "ద్వి. తొడలపైనున్నయాతొడరువుకొడుకుఁ, దోఁడిబడఁగడఁబడఁద్రోచియగ్రమున." భాగ. ౭, స్కం.

తొడవు. దే. వి. భూషణము. "తొడవులుతొడువడఁతొడవుతొడవు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఇది తొడుధాతుకృదంతము. నగప్రలో నకువానివంటిది.)

తొడి. దే. వి. త్వర, సంభ్రమము. "శా. వాయింటంబు పైదవం ముఁగంముఁదుతొడిన్గాహింపించెనీయన్నలన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (ఆమ్రేడితమునందు తొడిఁదొడి. "వ. నడచిరావలెన్ దనుజనాథులమేనలుపించికొంచములల్, తొడిఁదొడిఁద్రుంచి." భాగ. ౮, స్కం.)

తొడిఁబడు. దే. అ. క్రి. (తొడిన్+పడు.) 1. చలించు, "ఉ. లోఁదొక్కచువేఁడియూర్పుఁదగఁబుచ్చి తొడింబడికొంకసేపువే, ల్పొక్కినభంగినుండిధృతినెట్టుకునేనియుఁబూని. రా. ఆ," కాం. "క. నం దనవనవాటమునకు, డెందముఁగుందింపఁగాఁదొడింబడితానన్, నం దనవనవాటమునిధుఁడొందెరఘూత్తమునిఁబాసియుండంగలఁడే." రామా. ౫, ఆ.—2. చెదరు; "క. వద్దింపఁగనెంగిలితొడిఁ, బడ్డ వెనకన్ వంటకంబుఁబాయనిడఁదగున్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.—3. తొట్రుపడు. "నేను నీతలఁపువద్ధతిగాకపుడేమి పుటితవర్తిలితిఁ దొడింబడన్." కళా. ౬, ఆ.

తొడికిలు. దే. స. క్రి. ఒడియు. (చూ. తొట్టికడకొప్పెర అను నర్థము నుదాహరణము.)

తొడితెచ్చు. దే. స. క్రి. కోడితెచ్చుయొక్క రూపాంతరము. "పుహార్ములం గదియఁబోయి నమస్కృతులాచరించిభక్తింగరముల్ మొగిడ్చితొడితెచ్చి." ఉ, రా. ౧, ఆ.

తొడిమ. దే. వి. ఆకు, పూవు మొదలగువానికలనుండెడుకాఁడ, వృంతము.

తొడు. దే. స. క్రి. 1. శాస్త్రులలోనగువాని తొడుగు; "ఉరిప్తకు తెల్లనొండొరులఁగడవఁగదువేడ్కఁదొడిపూనిరటి." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. బాణముతొడుగు. "వెండియునేడుబాణములువేతొడి ధర్మజానొవ్వనేయ." భార. భీష్మ. 3, ఆ. ("ఖడుచుఁగట్టుఁదొడుగ తనయిచ్చ నొక్కఁడుగ." "మించుతొడవులదొడినొ మించుఁబోఁడి." "తొడుమింటివాఁడు చక్రివఁబోవ." "తొడినకొంకటుముఁ దొడవులబిలనిల్లు, మణులప్పులబెనలకూలుపరియ." "కట్టుందొడంబుయ్యఁబెట్టఁగొంతలె కానండమండెను నర్థమందు." ఇత్యాది ప్రయోగంబులును కానందుటచే తొడు అనునది యుక ప్రత్యేక క్రియయనియే గ్రహింపవలెను.)

తోడుకు. దే. స. క్రి. 1. పట్టు; "సీ. కొడఁగాఁరుగా లాహీఁదోడుక నేనూగారు తొడుపొల్లఁగాకతాఁ దోడుకుమనిన." పాండు. ౫, ఆ.- 2. ఒడిసిపట్టు, కవి ౪, ఆ.- 3. ఒడియు; "గీ. పాలముతో సఁదోడికిపులిపట్టుకొనడి." దాశ. 2, ఆ.—4. గ్రహించు. "సీ. అంచంచన కోరుపాములుదింపులు వోవఁదోడుకనిచ్చుట యిట్లు దుర్ఘటము" కాశీ. ౪, ఆ.—వి. 1. అరు, "క. ఉడుకాపిడకున్న దిమడి, పసుకామిడుకంగనురకపటవంజకునే, కాడుకాపడుకావల కిటు, దుసుకానాపాలిపుడుకుఁ దోడుకానీకుఁడా." అర్చ. ఆ. కాం.—2 దొంగమేఁత. "క. తోడుకుదినఁబోవుపసరము, బడిఁ బోకుము." భో. ౬, ఆ.

తోడుకొను. దే. స. క్రి. 1. తోడుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. కనుపెరపేదినేఁ బ్రథమగర్భవతిఁ దనతిఁబుట్టినింటికిఁ, దోడుకొని వచ్చుచో." వి క్రి. ౯, ఆ. 2. తోడుకుకొను (చూ. పాక) (రూ. తోడికొను.)

తోడుగలు. దే. వి. తోడుగల్లుయొక్క రూపాంతరము. "క. తడికంటనెప్పుడఁ దఱుఁగక, కడిదఱిఁగిసవడియుఁదఱిఁగిగాదింబడమిం, బడిఁగవరాకమంచపుఁ, దోడుగలుల్లైరటి రుజలతో నేమందుఁడా" పాశ. 3, ఆ.

తోడుగల్లు. దే. వి. (తోడుగు + కల్లు.) ముండ్లకంపమోపు.

తోడుగు. దే. స. క్రి. 1. (భూషణాదులను) ధరించు, "సీ. మదనాహితునివామమంత్రంబు నడుగువాఁడొడికింపుఁబాములఁ దొడుగువాఁడు." భల్లా. ౨. ఆ.—2. (వింటబాణము) సంధించు. "ఎ, గీ. పొడుగుకుసుకునగాంచినయడుగువాఁడు, పిడుగు వడుగువరిపుసొంచునుడుగువాఁడు, చెడుగులుడుగునట్లుగనమ్ముఁ దొడుగువాఁడు, ఖడుగువడుగుహాపునబలిసడుగువాఁడు." చంద్రా. ౧, ఆ.—వి. 1. అభరణము; "క. ఉడురాజముఖుల కిల్లకు, దొడుగయ్యెడునాఁకుఁ దొడుకుఁ దొడుగఁగనేలా, తొడుగులు దొడిగిసఁగొఱఁతవి, యుడురాజోత్తంసుఁ జూడనొక్కటె వచ్చెఁ." పర. 3, ఆ.—2. కవచము; "సీ. తొడుగులునదివి కుత్తుకలెండిమిక్కిలి పెదరూపులైపడ్డపికభటులు." జై. ౨, ఆ.- 3. బాణము, 4 గవుసెన; 5 ముండ్లకంపమోపు. "గీ. కంప తొడు గిడ్డినట్లిడఁ గానఁజన్న, తెరువెఱుంగుచు." పాశ. ౪, ఆ.

తోడుపు. దే. వి. 1. (చూ.) అనుము; 2 కవచము; 3. చెప్పినది మరల చెప్పుట.

తోడువు. దే. స. క్రి. వి. తొడుగుయొక్క రూపాంతరము.

తోడుసు. దే. వి. సంబంధము.

తోడ్గు. దే. స. క్రి. వి. తొడుగుయొక్క రూపాంతరము. (భూషణముధరించుటకు.—"గురుపత్నినేఁదయక్కుండలంబులుదొడ్గుదిన నము." భార. ఆది. ౧. ఆ.)

తోత్తాటికము. దే. వి. (తొత్తు + అటికము.) తొత్తుఁదనము.

తోత్తు. దే. వి. 1. దాసిన, దాసి; 2. లంజెము.

తోత్తులమారి. దే విశే. తొత్తులయిండ్లకుఁబోవు స్వభావముకల వాఁడు.

తోన. దే. వి. తొల. విశే. రక్షకము. "గీ. తోడుదొనయైనచుట్టంబు దొరకుటెట్లు." జై. ౧, ఆ.

తోనఁకు. దే. అ. క్రి. తొలఁకు. "శేవియలితొనఁకనివాని." వసు 3, ఆ.—వి. తొట్రుపాటు. "క. ఉల్లంబులబలు, తొనకుపొరఁగనవికిఁ దొలఁగఁడోలిరితతముల్." భార. కర్ణ. ౬, ఆ.

తోన్నుండు. దే. అ. క్రి. తెన్నుండు, శయనించు.

తోపారము. దే వి తోపారముయొక్క రూపాంతరము. "క తోరములుదీసిచెంచులు, మోరలువేసినతొపారములు పిడిచిసు, న్వారఁగనుడుఁబ్వతెక్కలు, నారజముగదేగవేఁటలాడిరి పెద్దక్కఁ." భాస. మదివ్జయము. ౨, ఆ.

తోప్పదోఁగు. దే. అ. క్రి. (తోఁగు + తోఁగు.) మిక్కిలితోఁగు. "ఉత్సాహ. కుసుమబాణపటలవృష్టిఁదొప్పదోఁగిరిరువ్వరుఁ." భార. అర. 2, ఆ. (రూ తొప్పఁగఁదోఁగు. "నెత్తుటఁదొప్పఁగఁదోఁగియున్నసతితోయజనాభుని" పారి. పూ. ౯, ఆ. ప్రేఁ తొప్పదోఁచు, తొప్పఁగదోఁచు. "నిలింపులఁదొప్పదోఁచె." రా. యు, కాం. "ఉ. ధవదీయపచోమృతవారిధారచేఁ, దొప్పఁగ దోఁచినన్నుఁ బరితోషితమానసఁగా నొనర్పవే." భో. 3, ఆ (తొప్ప అనుదానికి ప్రత్యేకప్రయోగము కనఁబడదు)

తోప్పతిల్లు. దే. అ. క్రి. ఒఱగు (రూ. తొప్పచిలు.)

తోప్పలు. దే. అ. క్రి.——పై——"సు పాఱచిల్లంబుధి వాహనందములు దోర్విన్యాసంబు పాలించుచుం, దఱుఁబోఱంగ నిశాచరేంద్రుఁ డుజ్జమోహ్వానంబునఁ బెన్నడిఁ, దఱుమంగాఁ బ్రబఁజేయచుచునముద్యద్దివ్యగోత్రో, ప్పలఁజెప్పెఁ జాలముఁ బిఱుఁదఁగుప్పంగూరనాటించుచుఁ" నిరవ ౫, ఆ.

తోప్పలుదోరలు. దే విశే. బ కోటాసఁగోటులు "ఉ. గోతులవోలె దక్కడురుసొప్పలుదోరలుముత్తిపాయినల్." కాశీ ౨, ఆ.

తోప్పి. దే. వి తొపియొక్క మొదటిరూపము. "ఉ. పాగిపాగిరో రముల్లంతఁదోఁచిన, వరమునిమ్ముఁగావలఁతియుగునె, వెష్టెవారపిడుగు వేచినతలతొప్పి, యాఁగునేవిశేషమైనవలదే." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

తోబక. దే. విశే. విత్తులురాలినది. (మిరపకాయలోనగునది)

తోమ్మండ్రు. దే. స. సం. తొమ్మిదిమంది. (తొమ్మిదికి మహాన్మహగ్గథకరూపము.)

తోమ్మందుము. దవ. వి. (తొమ్మిది + తూము.) తొమ్మిది తూములు.

తోమ్మనూలు. దే. స. (తొమ్మిది + నూఱు.) తొమ్మిది నూఱులు వి, పు. ౨, ఆ. (రూ తొమ్మన్నూఱు.)

తోమ్మాదు. దే వి నాశము. (దానిని తొక్కి తొమ్మాదుచేసినారు.)

తోమ్మిది. దే. స. ఎనిమిదియు నొకటి.

తోయ్యలి. దే వి. ఆఁడుది, ఇంతి "సీ. మంచితొవులు గ్రమ్మ. మంచిగంధమ్మునవటకలియుడితమిఁ దొయ్యలియొకర్తు." యా. ౪, ఆ.

తోర. వై. వి. 1. తేగిరపాటు; "పండిలంచుమవిభ్రాంతివహించియాఁతటితోరఁ దరినైకగుఁ." ఉ, రా. ౫, ఆ.- 2. అవద. "ఉ. దానిసగాఁగ నీవికదపర్తదకృష్ణదారఁబోదిన, హ్యాసముడిలు నాగోనలుచుధవదీయకృతాపరాధముల్, పూనికసేసుగ్గైకాని ప్రథుత్వముగానఁబడంగ నిల్చియు, వావిరిరాఁగఁనింతతొరవచ్చినఁగాదదనిన్నుఁగూరిటుఁ." పారిశ్ప ౪, ఆ. (ఈ యర్థము విచారింపదగినది.)—క్రి. విశే. త్వరితము*. "దివ. తోదవ్వరుకులేక తోర తోడుపురు, విచ్చేయుమనపుడు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

తోరఁగు. దే అ. క్రి. 1. స్రవించు; "చాప్పముల్కంటఁదొరంగుచుండఁదిరుగందిరుగంగనుఁ గొంచు." విజ. ౧, ఆ.- 2. ప్రవహించు; "సీ. కరుణారసము పొంగితొరఁగుడుదాద్పుచ కలిరేఖ నమృతంబుజాలువాఱు." భార. విరా. ౧, ఆ.- 3. పడు "క. పిసులనుపొంవ్వయొంపుల, నారాచావళులఁగప్పినారథములయిఁ,

సారథిహీనమగు తురంగము, చారుధ్వజతతులవయి నతంభ్యాగము గల. వ. తొరఁగిన." భార. అర. ౧, ఆ.-4. వ్రా లు. పంర. నా. ౧, ఆ. (గ్రంథములయందు అంతట ఇది యిట్లు అకార మధ్యముగానే కనఁబడుచున్నది. అయినను ఒక మహాకవిమాత్రము ఉకారమధ్యముగా ప్రయోగించియున్నాఁడు.)

తొరపడు. వై. అ. క్రి. వేగిరపడు. "ద్వి. బంటిఁ, గూర్చున్న శశధరార్కులకమృతంబు, మార్చితొనిటగా మసలెనటంచుఁ, దొర పడుచున్నదైత్యులకు." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

తొరలు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "ద్వి. తొరలెడుజనదృష్టి దోషంబువాయ, సిరుమేలవారతులిచ్చుకట్లాలయ." భాగ. ౯, స్కం.-2. మారు. (చూ. తొరలుచు, తొర్లించు.)

తొరలుచే. దే. ప్రే. మార్చు, బదిలించు. (చూ. తొరల్చు. "ఉ. ఆయలిగాసికీకు మమరాలయము ఖన్గముతాఁకఁడర్థర్భ్య, స్థాయు తుఁడై నిజోరిద్వనగుసి.కిఁదద్ధముఁదొరల్చిరా, తాయునంబు లిచ్చుమజిష్టటిపక్షగముగాననొంటిగాఁ, జేయధికారికావలయు సంచులిన్నను వాఁడెరూపఱుఁగ." ఆము. ౪, ఆ.)

తొరితొరి. దే. అవ్య. క్రి. విశే. లన్నగా

తొరుఁగు. దే. అ. క్రి. తొరఁగుయొక్కరూపాంతరము. (పసు లు.-"వ. ...సంబులుఁ బంబులైనఫేనంబులులోరు ...లఁగదలు కర్ణబాములంబు ...మడింపక." ఉ. హరి. ౪, ఆ.)

తొరుపు. దే. స. క్రి. తొర్లించు.

తొర్లించే. దే. ప్రే. వెసిల్లిపల్లార్చు (తొరలించుయొక్కరూపాంతరము.)

తొఱ. దే. వి. తొఱ్ఱయొక్కరూపాంతరము. "క. తొఱలోపలనొక ...దినవాక, యుఱగానొనరించిచిగురుటాకులుడుగుచుఁ, బలచి నడికడుపిగ్గని, వఱపుగ నచ్చోటనాఁడుబట్టెఁగనియెన్." ప్ర. ౫, ఆ.

తొఱఁగు. దే. స. క్రి. విడుచు. "క. ధంగించియునరకాంతఁడు, అంకుటతప్పి...చి ...రుషులకున్." కళా. 2, ఆ.-౨. విడి పడుట. "..., గీ పర్వదాఁటులలోఁ దొఱఁగఁడుఁగఁబడుని." ఉ. హరి ౪, ఆ.

తొఱఁగువోచ్చు. దే. అ. క్రి. (పసులు) తప్పించుకొనిపోవు. విజ" ప్రా. కాం.

తొఱఁగుపోవు. దే. అ. క్రి. (తొఱఁగు+పోవు.)——వై. ——"సీ. తొఱఁగుపోకుండ మొకములుగఱపకుండఁ, దాఁచి తఱుఁగకయుండనాపాటిగొల్ల, లిచ్చమెచ్చఁగనిచ్చటికొల్లఁగడుపు, నరయనేర్తునన్నులుముద్ధఁగినాథ." భాగ. విరా ౧, ఆ.

తొఱట. దే. వి. తొఱ్ఱ, కోటరము.

తొఱటలువాఱు. దే. అ. క్రి. (తొఱటలు+పాఱు.) రంధ్రములుపడు "క. పిక్కటిల్లిమొలువెలువడితడిఁ, దొలిచెకి రాఘులిల్లఁదొఱటలువాఱెన్." వై. 2, ఆ.

తొఱతేనె. దే. వి. పుట్టతేనె.

తొఱవు. దే. స. క్రి. వి. తొఱఁగుయొక్కరూపాంతరము.

తొఱద్రొక్కు. దే. వి. (త్రొక్కు+త్రొక్కు.) గట్టిత్రొక్కుడు. (చూ. చొఱగాఁడు.)

తొఱ్ఱ. దే. వి. చెట్లయందేర్పడెడు పెద్దరంధ్రము, కోటరము.

తొఱ్ఱి. దే. వి. ముందటిపండ్లులేనినోరు. "తొఱ్ఱియక్కరంబు." ఆము. ౬, ఆ.

తొఱ్ఱివాఁడు. దే. విశే. తొఱ్ఱినోటివాఁడు.

తొఱ్ఱు. దే. వి. అళ్ళు, మొదళ్ళు, "సీ. అరణోద్వారణోద్ధతులయ్యె సేతొఱ్ఱుకంతపులంకృతులేణగర్భిణులకు." పాండు. ౫, ఆ.

తొఱ్ఱుపట్టు. దే వి అళ్ళలకుంద, పూవము. "గీ. ఘనధుజా దుసరుఁడు ఘనతొఱ్ఱుపట్టుల, విక్రమించిభువనవిశ్రుతుఁడు." భార అర. ౯, ఆ.

తొల. దే. వి పనసపండులోనగువాని తొల, తొన. "పనసతొల."

తొలఁకాఁడు. దే. అ. క్రి. (తొలఁకి+ఆడు.) 1. తొనఁకు "సీ. ప్రవహించునెచ్చోటఁబుర్పూర్ణకంపదఁదొలఁకాడుచుసహా దుగ్ధనదులు." కాశీ ౨, ఆ.-2 చలించు; (చూ. తొలఁకు.)- 3. అతిశయించు; "అనఘదుకమ్మసంబు దొలఁకాడఁగ." నిర్వ 2, ఆ.-4. ప్రకాశించు "వ. నీ ...చలంబులనలంతిపళ్ళు దొలఁకాడ." నై. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము తొలఁకియాడు. (చూ. ఉ. గా.)

తొలఁకు. దే. అ. క్రి. 1. తొనఁకు; "సీ. మిన్నేటిజలములుమట్టి తొలఁకకుండనిదాచేతములకమండలువానఁగి." పా. ౫, ఆ.- 2. చలించు, "చ, తొలఁకరిమించునట్లుగల తొఁగలతోయజతాక్షిరూపం, తులఁదగునట్లు కన్నులతోఁనతోరపుగుబ్బచన్నులన్ దొలఁకెడుకానచంచలతలతోఁదగుమేనితొకిన్, దులయ గొప్పతోదఁగులతోఁగులతోయదవేణిమించినన్." ఉ, గా. ౬, ఆ.- 3. అతిశయించు; "చ వెలవెలఁబాఱుమోముపయినిన్నఁదనంబు దొలంకుచుండఁగన్." య. ౪, ఆ.-4 ప్రకాశించు. "సీ. కుఱుమాపుదడిమంపుఁగొలఁదొలఁకెడు కంపమూనికంబు గాంతిపెంపు" కళా. ౪, ఆ.-వి. 1. చలనము; "ఉ. కడుఁ జెనుమంటలైనయుదకంబుతొలంకునవారిబిందువుల్, మిడిపికమీఁద ధూజములమీఁదపెనంబడిమండుచుండెని, క్కడుఁ రథనంబుతో దివియకోలఁకైడి థంగనంగతిన్, తొడమినఫేనముల్ మెఱపు బోఁననాల్లినవివ్వయాయన్" వి. పు. 2, ఆ-2 అల. "వారి దీపల్ తొలఁకులకలఁదావసడితోమఁగలఁకడఁగన్." ఆము. ౪, ఆ.

తొలఁగఁబాఱు. దే అ క్రి (తొలఁగన్ +పాఱు.) తొలఁగు. "క. బలమతిప్రధ్వంసిహితుఁడో, ప్పలకధిపమపైఁపలేకవరిథవ దైవాఖ్య కలనమునకొర్వితతులు, చలఁగఁదొలఁగఁబాఱెదేవసేనలు గలఁగన్" హరి. ఉ. ౧౦, ఆ (పాఠాంతరము నపాఱు.)

తొలఁగు. దే. అ. క్రి. ఒదుఁగు అపసరిల్లు. "క. ఏర్పడరోషగతునసవె, లార్పక లోకంబునకుఁ దొలఁగికడరై, నేర్పునమున వవనములు, గూర్పకయోగీశ్వరుఁడనిజాననయల్పంగన్." శివ. ౧, ఆ.

తొలఁగుడు. దే. వి తొలఁగుట, అపసరణము.

తొలఁగుబావ. దే. వి దాయ, శత్రువు. (చూ చొక్కవాలు.)

తొలఁచే. దే. ప్రే. తొలఁగఁజేయు. స. క్రి. 1. కడుగు; "చ. ముదమునసోమక మురుఁడుముచ్చియచ్చలమాఱఁగొన్నప్రాఁ, జనుళ్ళులుతెచ్చినట్లనవాంధ్రనిగాంత్రములంటకట్టుబల్, గుదుర్దొరంగఁ గీర్తియునగంగఁ దొలంచి వివాత్మ్యవిమ్ముర, ద్వదనసరోజగంధలలితంబులు చేసితిగాజగన్నిధీ" పాండు. ౨, ఆ.- 2. తొడయు. "క. తొలఁచినమనసాయకములు." భో. 3, ఆ.

తొలకరి. దే. వి. 1. (చైత్రవైశాఖమాసములయందు కురియు) వాన, "వ. వెలిచినకన్నులచిరుజడివర్పనిచన్నులమీఁదివేఁడియున్, దొలకరిమొత్తొయములతోఁగలసెన్ మయూరసుపాటులతో, నెలఁ గునరాలుపాటాదవె నెక్కువివర్ధితతోన లోవలన్, గళాసార టంబు పులకంబులతోఁబొదతెంచెఁగంబమున్." ఉ, హరి. ౫,

ఆ. (తొలకరివానయనియు కలదు.) 2. వర్షర్తువు. "సీ. ప్రబల తత్ప్రపలప్రాసాద భాగమై తొలకరినిదికుకూహాలను నిలుపు." (ఇక్కడ ఇదియనఁగా విమానము) వసు. 3, ఆ. (తొలఁకు+కారు.) (సంధిని వర్ణలోప వర్ణవికారములు.)

తొలకరించు. దే. అ. క్రి. 1. (చైత్రవైశాఖమాసములయందు) వానకురియు; 2. వానకురియు; (చూ. గిలకరించు.) 3. పుట్టు. "సీ. తొలకరించినటించు మొలకనిగులచేతనుడివడుదకొత్తుదూపు తోడ." విక్ర. ౭, ఆ.

తొలకరినూడు. దే. వి. కాఁక.

తొలకు. దే. వి. పృగముల వెనుకకాలిమూలమునకును, ప్రక్కకును నడిమిచోటు, ఉపరంధ్రము. "ద్వి. ముత్తియముల, తొలకుల కప్పబిందువులైనపాదలు." రా. అర, కాం.

తొలి. దే. వి. 1. ముంచు; (తొల్లియొక్క రూపాంతరము.) 2. మొదలు; (ఆమ్రేడితమునందు తొలితొలి. "తొలితొలితఁ జూపు తముఃప్రరోహాంతులు." లక్ష్మీ. 3, ఆ)—3. రంధ్రము, "సీ. కొప్పరింపఁగమింటఁగ్రొవ్వఁడిరోమముల్ చొచ్చివెళ్లిన తొలుల్ చుక్కగుంపు." చంద్రా. ౧, ఆ.—4. చక్రమధ్య రంధ్రము, పిండికె. (చూ. అంచు.)—విశే. 1. ముంతటిది, (తొలిజాము) 2. మొదటిది. (తొలిముద్ద మొ.)

తొలిక. దే. వి. తొలి, రంధ్రము. "క. పలుచనినెత్తురుమడుగులఁ దొలిచెకారథనేమివలయములువాతరణవీ, రులుదూఱఁగరబిలంబను, తొలికైరుచిదూలనీడదోఁచినమాత్కిన్." కవిక. ౨, ఆ. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

తొలు. దే. విశే. వృత్తియందు తొలుతశబ్దమునకును, తొలుకుశబ్దమునకును మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. తొలుచూలు, తొలిమబ్బు మొ.)

తొలుకారు. దే. వి. (తొలుకు+కారు.) 1. వర్షర్తువు; "సీ. కరటిఘటాకోటికలనిరక్నదాపారంబుతొలుకారుఁజేకఁబిలువ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2, (తొలుత+కారు.) ముక్కారుపంటలలో మొదటికారుపంట.

తొలుకు. దే. స. క్రి. కురియు, వర్షించు. (వృత్తియందు అంత్య వర్ణలోపము. తొలుకారు, తొలుమొగులు మొ.)

తొలుకుడుపు. దే. వి. (తొలుత+కుడుపు.) అన్నప్రాశనము.

తొలుగట్టు. దే. వి. (తొలుత+గట్టు.) ఉదయాద్రి, పూర్వ పర్వతము. "ఉ. రేగన్నియతేనిమేనతొలుగట్టుతుదన్ బొదరెక్రమంబునన్." వసు. ౬, ఆ. (తొలితొలుశబ్దములు సమానార్థకములుగాన తొలుపూర్వకములైన యట్టి శబ్దములను తొలిపూర్వకములుగాను వాడుకొనవచ్చును. అయినను తొలుకారు, మలుకారు, తొలుచూలు, మలుచూలు; తొలుసంజ, మలుసంజ అని ఇత్యాదులు వ్యవహారమునందును, ప్రయోగములందును గానఁబడుటచేతను, తొల్బదువులు, తొల్బాము, తొల్వేలుపు అను ఇత్యాది శబ్దములయందు ఇకారలోపసంపాదనముకంటె ఉకారలోపసంపాదనము సులభసాధ్యముగానుండుటచేతను ఇట్లు తొలుశబ్దపూర్వకముగా నుండుటయే యుక్తమని తోఁచెడి.)

తొలుచేదువులు. దే. వి. బ. (తొలుత+చదువులు.) వేదము. (రూ. తొల్బదువులు.) "ఉ. అలితకిరీటపుష్పపృదులంబులు వీచరణంబులొక్కటా, యిలయిదిరూక్షమిట్టులయిటచుటగాదని ప్రార్థనాపుడూ, స్తుతించెలఁగంగవేపాడిరితొల్బదువుల్ తగునిన్న పంబులన్, బలుమఱుఁజేయుచండమునబంగరుటందియలుగ్గడింపలన్." పాండు. ౨, ఆ. (ఇట్లు తొలుపలుకులు, తొలుమినుకులు,)

తొలుచు. దే. స. క్రి. 1. రంధ్రముచేయు; "క్రిములు దొలుచు." భార. అను. ౫, ఆ.—2. తోఁడు. "క. పులుఁగులుసుపోఁటులును, దొలిచితినిన." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. (రూ. తొల్చు.—తోఁడుటకు.—"ఖరతరవజ్రతుండములఁగన్నులు తొల్చఁగ." మార్క. ౨, ఆ.)

తొలుత. దే. వి. 1. ముందు; (చూ. ఏనికరిండి.) 2. మొదలు. విశే. మొదటిది. (1. "తొలుతటివారు." 2. "తొలుతపట్టి." "తొలుతటిపట్టి.") క్రి. మొదట, (ఆమ్రేడితమునందు తొలుదొలుత.) "ఎ. గీ. తొలుదొలుతఁ గృష్ణవర్తుఁ గరయుమంగి." వసు. ౪, ఆ. (రూ. తొలుదొల్త. "సీ. తొలుదొల్త నుదయాద్రిశిలఁ దాఁకి తింత్రింమునవిలోపాముతవెచ్చనైజనించె." శావ్య. ౧, ఆ.)

తొలుదీవి. దే. వి. (తొలుత+దీవి) జంబూద్వీపము. "కల్యాణపరంపరలతొలుదీవి." వసు. ౧, ఆ.

తొలునీటిరిక్క. దే. వి. (తొలుత+నీటిరిక్క.) పూర్వాషాఢానక్షత్రము.

తొలుపంది. దే. వి. (తొలుత+పంది.) ఆదివరాహము. (రూ. తొల్పంది. "తే. గీ. జాగువాకంటితొలువేల్పు నేలయెల్లఁ, గొంచు వినదారి బెంకితెంచుచున్నఁ, బూనితొల్పందిగున్ననైవానిఁజేటి, కొలకొనమున్నదాల్పవేకోరినిల్వ." అచ్చ. బాల, కాం.)

తొలుపక్కము. దే. వి. (తొలుత+పక్కము.) శుక్లపక్షము, పూర్వపక్షము.

తొలుఁబలుకులు. దే. వి. బ. (తొలుత+పలుకులు.) వేదము.

తొలుమినుకులు. దే. వి. బ. (తొలుత+మినుకులు) వేదము.

తొలుమొగులు. దే. వి. (తొలుకు+మొగులు.) వర్షించుచున్న మేఘము, ఘనాఘనము. "రగడ. తొలుమొగుల్ తెగఁడగడునెమ్మియతోరపుంజగిడలఁగప్పఁగ." అచ్చ. యు, కాం.

తొలురిక్క. దే. వి. (తొలుత+రిక్క) అశ్వినీనక్షత్రము.

తొలురిక్క నెల. దే. వి. ఆశ్వయుజమాసము.

తొలువేలుపు. దే. వి. (తొలుత+వేలుపు.) 1. బ్రహ్మ, సురజ్యేష్ఠుఁడు; 2. అసురుఁడు, పూర్వదేవుఁడు.

తొలుసంజె. దే. వి. (తొలుత+సంజె) ప్రాతస్సంధ్య. "సీ. ఒకదీవిఁదొలుసంజయుసేవకునఁ బొందునుదయించుమలుసంజయందుదీవి." కాశి. ౧, ఆ.

తొల్కరి. దే. వి. తొలకరియొక్క రూపాంతరము. ("చ. తరుణులు చంచలాలతలుతక్కరభాండనికాయమంబుదో, తక్కరములు పాలు దినెలుప్పృతింబులువానలఖండఖండరె, ర్కరలును ద్రాక్షపండ్లు వడగండులు శోభసభుక్తివేళతో, ల్కరినమయంబు పేరలమిఁగైకొన కుండునె భోక్తృజనవ్రజముల్." సై. ౬, ఆ.)

తొల్కరించు. దే. అ. క్రి. తొలకరించుయొక్క రూపాంతరము. (చైత్రవైశా. మాసములయందు వానకురియుటకు.—"చ. పొలఁకుఱుకాపనీవిప్పారిఁబుట్టినసేదలుతొల్కరించినన్." కవిక. ౪, ఆ.)

తొల్లి. దే. వి. 1. ముందు; 2. వెలుము. (చూ. వలుపు.) విశే. ముందటిది. ("తొల్లిఁటివారు" "తొల్లింటివారు.")

తొల్లించు. దే. ప్ర. తొల్లించుయొక్క రూపాంతరము.

తొల్లిక. దే. వి. క్రత్వపుటకురయుక్తమైన పాలవంటి చిన్నసాధనము. "భయమునతొల్లికకాడిమలభావముంధరఁజెల్లగించి." కాశి. ౪, ఆ.

తొవ. దే. వి. కలువ "వనజములుల్లసిల్లఁగఁదొవల్ మొగుడన్." మార్క. ౭, ఆ. (తొగయొక్క రూపాంతరము.)

తొవర. వై. వి. విశే. తొగరయొక్క రూపాంతరము.

తొవరి. వై. వి. తొగరియొక్క రూపాంతరము.

తొవరు. దే. వి. విశే. తొగరుయొక్క రూపాంతరము. (ఎఱ్ఱనిదను టకు.–"తొవరుపుట్టములుఁగెంబుళ్ళులుఁదాల్చి." అచ్చ. యు, కాం.)

తొస్స. దే. వి. ఉచ్చారణలోపము

తొస్సె. దే. విశే. బోసి, బొక్క.

తొళక. దే. విశే. పలుచనిది.

తొళసి. వై. వి. తులసి. "తొళసిపేరు." నీలా. ౧, ఆ.

తో.

తో. దే. అవ్య. తృతీయావిభక్తియందువచ్చు ఒకానొక ప్రత్యయము. ప్ర. 1 కూడ; "సీ. యోధవీరులుశ్రాతాళోగ్రవాక్యములఁ దోఁడనుఁజట్టిరాఁజేతౌవనిధుఁడు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.–2 వెంబడి. "సీ. వడిఁజుట్టిరిగి మ్రొగ్గడుమ దావళములఁదోవ రూపతినయాధోరణులును." వై. ౫, ఆ.

తోఁక. దే వి. జంతువులపుచ్ఛము. "క. వీఁకచెడిమునగదాహతిఁ దోఁకయుఁగదలింపలేకడు.నృపాహీడఁ, మోఁకరిలఁబడియునేలకు, పోఁకార్వకదిగ్గజంబుదుడిదుడిగొంచుఁ." శాక. ౮, స్క.౦.

తోఁకగుంజె. ద్వ. వి. అఁడోఁగగానేర్పఱచిన స్తంభము.

తోఁకచిచ్చు. ద్వ. వి. నిర్బూరగిలించిన పిడికలవరుస. పాన్వ. ౧, ఆ.

తోఁకచుక్క. ద్వ. వి. ధూమకేతువు.

తోఁకపురువు. ద్వ. వి. పుచ్ఛముగల క్రిమివిశేషము. (రూ. తోఁకపురువు.) "నోరచెల్లుగాఁదొరఁగనతోఁకపురువులు." పారి. ఉ. ౬, ఆ

తోఁకమిరియము. ద్వ. వి. చేలువమిరియము.

తోఁగు. దే. అ. క్రి. 1. మునుఁగు; "క. ఈగంగాదికతీర్థము. లీఁగంగానీళ్ళదమునమిద్ధాంబువులఁ, దోఁగడువారలగనగన, గ్రాఁ గడువంగారదింధుకల్లోలములఁ." పాండు. ౧, ఆ.–2. తడియు. "ఉ. లోఁగకవారలవ్వనములోవిహరించి రోకల్లోకల్లు, యొగుమఁగమ్మత్రాఁబొదరులీఁగుమఁదేనియతొనవాకఁ, దోఁగు, చుఁదూఁగుటుయ్యెలలఁదూఁగుచునొక్కతె కోయుగుత్తికఁ, మూఁగుమఁగంతుపిసాలన మ్రోఁగుమ నొండొరుచేతులాఁకుచుఁ." కళా. 3, ఆ.

తోఁచిగాఁడు. దే. వి. శ్వపచుఁడు. "సీ. పొదదూఱునొక మేటి పూరేటిపలికితోఁ దోలిక్రిగ వెనొక్క తోఁచిగాఁడు." పాన్వ. ౪, ఆ.

తోఁచే. దే. వి. మాదిగవాఁడు, మాతంగుఁడు.

తోఁచు. దే. అ. క్రి. 1. ఉదయించు; "క. పితంద్రికేనప్పుడ్ఫు, నైతోఁచినవాఁడ." భార. ద్రో. ౫, ఆ.–2. భావమునఁ దుంచు, (అది నాకు సరియని తోఁచెను.)–3. ప్రత్యక్షమగు, "ఉ. గోపికయొర్తుతొల్లిహరిఁగూర్చితపంబొనరింప దానిని, స్థాపరతఁజూపుదింగరఁగికాక్షియుఁదోఁచిన." పాండు. ౨, ఆ.–ప్రే. తోఁగఁజేయు.

తోఁట. దే.వి. 1. ఉపవనము; 2. గృహారామవనము. "గీ. అత్ర వడవినేతెంచియయ్యఖిలయన్న, తోఁటలోనికిడిగితు నచ్చుతను గాఁగ." కళా. ౨, ఆ.–3. ఆశ్రమము. "ఒక్కతపసి తోఁట గాంచి." య. ౨, ఆ.

తోఁటకాఁపు. దే. వి. తోఁటవాఁడు.

తోఁటకూర. ద్వ. వి. ఒకదినుసు కూరాకు, మారిషము. (దీని భేదము నల్లతోఁటకూర.)

తోఁటపోఁక. ద్వ. వి. ఒకదినుసుపోఁక, భూభాగము.

తోఁటమాలియ. ద్వ. వి. తోమాలియయొక్క మొదటిరూపము.

తోఁటమాలె. ద్వ. వి. తోఁటమాలియయొక్క రూపాంతరము.

తోఁటమొల్ల. ద్వ. వి. కుందముకి.

తోఁటవాఁడు. దే. వి. వనపాలకుండు. "గీ. కోరితోఁటవాఁడు కుసుమఫలంబులు, కోయుచున్నురావాగొనఁగవలయు, వవ్వకంబు నణఁకియంగారములుసేయు, భంగియైనభూమిపాడుగాద." భార. శాం ౨, ఆ.

తోటా. హిం. వి. ఒకవిధమైన మందుపామాను.

తోఁటీఁడు. దే. వి. (తోఁట+ఈఁడు.) తోఁటవాఁడు.

తోఁడు. దే. స. క్రి. 1. కల్లగించు; (చూ. గోరుగొండి.) 2. మారిపోఁగుతిరిచుట.

తోఁడుఁబోతు. దే.వి. పంపుచేయుట, కార్యానకు విశే. పంపు చేయువాఁడు, కార్యానికుఁడు. "తోఁడుఁబోసుగతిఁగిట్టినవానిఁ విపాడిఁజేసి." చంద్ర.

తోఁడెలు. దే. వి. తోఁడేలుయొక్క రూపాంతరము. "క. అధిపు కైపట్టిరిబ, బ్బులిమహిప మెఱుఁగుగిటిదోఁ, డెలుమొదలగువానిఁ గొన్నఁటిచేఁటకరుల్." పాన్వ. ౪, ఆ.

తోఁడేటికడుపుమేటి. ద్వ. వి. (తోఁడేలు+కడుపుమేటి.) భీముఁడు, వృకోదరుఁడు.

తోఁడేలు. దే. వి. అడవికుక్క, వృకము. (రూ. తోఁడేలు. ఇట్లు గ్రంథాంతముగా కొందఱు చెప్పుచున్నారు.)

తోఁతెంచు. దే. అ. క్రి. (తోఁచు+తెంచు.) 1. ఉదయించు; "క. ఈతెరువునఁజరియించుచు, నేతెఱఁగునసైనఁదప్పనేవియుఁ బురుషుం, డాతతనానుఖములఁగనుఁ,దోఁతెంచునుముగుదనద్భుతముల వంతములఁ." భార. శాం. ౫, ఆ.–2. కనఁబడు; "క. కేతన కపిధియదంష్ట్ర, తోఁతేరఁగఁజక్రధరచతురసారథ్య, ద్యోతితవల్గన చారు, శ్వేతవారులు మెఱయవచ్చిరునిఁగంటే." భార.కర్ణ.3, ఆ.–3. ప్రత్యక్షమగు; "మ. మరినైవనవ్వకుచేఁదలంపఁబడి యమ్మగ్నంబు దోఁతెంచె." భార. అర. ౪, ఆ.–4. వచ్చు. "క విపదూషితలమువారిఁగ, క్షమరహితునినంటవక మెరూకునను మని, రివ్వమయతఁవోఁలంగుగతిఁక దివ్యమూర్తులెరములబెంపెనఁ దోఁతెంచెఁ." పారి. ౪. 2, ఆ. సార్థకము తెంచు.

తోఁప. దే. వి. సంకటి.

తోఁపిక. దే. వి. తలఁపు.

తోఁపు. దే. వి. 1. పెంపుడువనము; 2. ఎఱుపు; "సీ. ప్రాక్త రంబులకెంపు గ్రాస్తదంబులరంగునింగిఁదోఁపువన్నియలునింప." య. ౧, ఆ.–3. తోఁచిక; "సీ. తోఁచుతోఁపులనెల్లఁదోడ్తోడ దుల్పినిరాలంబనుండైనయతఁడొకండు." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ.– 4. మకియలుతోఁనగుపానిమూఁతపిండి.

తోఁబుట్టు. దే. వి. (తోడ+పుట్టువు.) తోడఁబుట్టువు. "సీ. దుగతిగడొగమలజగనెట్టితోఁబుట్టుపొగడువారలునటుఁ పుడుమఁ బెట్టు." అచ్చ. బాల, కాం.

తోఁబుట్టుగు. దే. వి. (తోడ+పుట్టుగు) తోడఁబుట్టువు "గీ. సురుఁబితామహుఁడోఁబుట్టుగులవధించి." జై. 2, ఆ.

తోఁబుట్టువు. దే. వి. (తోడ+పుట్టువు.)——పై—— "తడిఁదోఁబుట్టువుతోడఁగూడి." చంద్రా. ౧, ఆ.

తోకము. సం. వి. అ. న. అపత్యము, బిడ్డ.

తోకొను. దే. స. క్రి. తోడుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "క. నాకారణమునబులిప్వరాఁ, జేకొంగనుమనరకముఁకుసేగెడువానిఁ, దోకొనిపోయెదననితుధ, రాకంబునకరిగెఁద్రిదశరాజసన్నిభుఁడై." భార. అర. 3, ఆ.

తోక్మము. సం. వి. అ. న. గులిమి. పుం. 1. పచ్చన, 2, పచ్చయవలు. వి. పచ్చనిది.

తోటి. దే. వి. మాల, చండాలుఁడు. "క. నాటికొయిదేఁడ్లవాఁడను, మాటవినికృతంబుదలఁచిమానకమునన, తోటులమీఁదనుండులు, గీఁటుకొనుచుదుష్టబుద్ధిక్రమబుద్ధిన్." జై. ౮, ఆ.

తోడ. దే. అవ. తృతీయావిభక్తియందువచ్చునొక ప్రత్యయము. క్రి. 1 కూడ; "వాఁడేమాపంబునసెందుఁ జొచ్చెనేఁబోయెం దోడఁదానేగి" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. దిండి "తోడ గీర్వాణవధూటికిన్." పా. ౨, ఆ.

తోడంటు దే. వి. (తోడు+అంటు) చేమిరి. "సీ మొదవుల నెన్నిఁబిటికిన పాలాఁబియొనరఁదోడంటుతోనటేఁబెట్టి." హం. ౧, ఆ.

తోడఁబుట్టు. దే. వి. (తోడ+పుట్టు) తోడఁబుట్టువు.

తోడఁబుట్టుగు. దే. వి. (తోడ+పుట్టుగు.)——పై—— (చూ. తోఁబుట్టుగు)

తోడఁబుట్టువు. దే. వి. (తోడ+పుట్టువు) సహోదరుఁడు, సహోదరి.

తోడనము. సం. వి. అ. న. ఖండనము.

తోడా. దే. వి. హస్తభూషావిశేషము.

తోడికోడలు. దే. వి. (తోడ+కోడలు.) మగనితోడఁబుట్టినవానిభార్య, యాత.

తోడిచూలు. దే. వి. (తోడ+చూలు.) తోడఁబుట్టువు.

తోడితెచ్చు. దే. స. క్రి. పిలుచుకొనివచ్చు. "ఎ, గీ. కన్నబిడ్డఁగరాత్రిఁగన్నదోమ్రుచ్చులఁ, దోడితెచ్చి కీలుత్రుంచివైచి, వాఁడిగోళ్లఁదిగిచివారిఁజంపుటరాజ, ధర్మమనుచుమనూత్మ దండి చెప్పె." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (ప్రే. తోడితెప్పించు. "ఎ, గీ. దేవయతనిఁదోడితెప్పింపుమన్నంత." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.)

తోడియల్లుఁడు. దే. వి. (తోడ+అల్లుఁడు.) షడ్డకుఁడు.

తోడివాఁడు. దే. వి. (తోడ+వాఁడు.) తోడనున్నవాఁడు.

తోడు. దే. వి. 1. అన; "క. నీతోడునీసమానులు, భూతావళిలోనసెందుఁబుట్టరుపురుషుల్." పారి. ఉ. ౮, ఆ.—2. తోడఁబుట్టువు "ఎ, గీ. కిలమఖలంబునిదిపిల్లికిలమనుచుఁ, జదువులిబియొల్లఁజలుకలచదువులనుచుఁ, దోడివారలుసహోదరయేల, కేల నైతివియీగుణంబేలనీకు." పాండు. 3, ఆ.—3. చేమిరి.—విశ. సహాయము.

తోడుఁబాలు. దే. వి. (తోడు+పాలు.) పాలుపిండఁబోవు నప్పుడు పాలత్రుత్తలోనుంచుకొనెడు నీళ్లు.

తోడుకొను. దే. అ. క్రి. (పాలు) పేరు. స. క్రి. పిలుచుకొను (చూ. తోడికొను.) (ఈ యర్థమందు దీనికి భూతార్థక అసమాపక క్రియగానే ప్రయోగము.)

తోడుచేల్ల. దే. వి. కేమిరిపెట్టుమజ్జిగ.

తోడుత. దే. క్రి. తోడ. "సీ. కౌరవాన్వయజాతులైగాంచముఁడ, జరిగినట్టియిరూండ్రుకొనరుబిఁగోలిచి, మసిఁపరిల్లిమానంకమానములకు, నోర్చియుపడుకువతోడుతనుసకియురిచి" భార. విరా. ౧, ఆ.

తోడుతో. దే. క్రి. వెంబడిని

తోడుతోడ. దే. క్రి. -

తోడునీడ. దే. వి. సహాయము సి "సీ. గడతోడునీడలై క్రిడించుచనచ్చాత్రు చింతకు నెంతచింతంతురోకో." పా. ౨ ఆ.

తోడుపడు. దే. అ. క్రి. సహాయపడు

తోడుపాటు. దే. వి. తోడుపడుట, సాహాయ్యము

తోడుపెట్టు. దే. స. క్రి. చేమిరిపెట్టు.

తోడువోవు దే. అ. క్రి. (తోడు+పోవు.) పరియించు. "క. పిడుగులకుఁదోడువోయిన, కడిఁదికరములు." ఉ, ౮, ౪, ఆ.

తోడెము. దే. వి. కొంచెము, లేశము.

తోడ్కొను. దే. స. క్రి. తోడుకొనయొక్క రూపాంతరము. (చూ తోడితెచ్చు.)

తోడ్తెచ్చు దే. స. క్రి. తోడితెచ్చుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. తోడితెచ్చు) "మ. నవనైరంధ్రికడంగిపేర్కొనినదానిన్ బెంపుమైఁబిల్చి, డనితోడ్తెచ్చితివి." భార. విరా. ౪, ఆ.

తోడ్తో. దే. క్రి. తోడుతోయొక్క రూపాంతరము. (చూ. త్రికొను.)

తోడ్తోడ. దే. క్రి. తోడుతోడయొక్క రూపాంతరము

తోడ్పడు. దే. అ. క్రి. తోడుపడుయొక్క రూపాంతరము.

తోడ్పాటు. దే. వి. తోడుపాటుయొక్క రూపాంతరము.

తోతెచ్చు. దే. స. క్రి. తోడితెచ్చుయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. ఈతఁడుమీకార్యమీడేరఁదలఁచి, తోతేర్పఁబనిచినదూతలవిభుఁడు." రా. కిష్కిం. కాం.

తోత్రము. సం. వి. అ. న. 1. (ఏనుఁగును పొడిచెడు) అరిగోల; 2. (పసులనదోలెడు) ములుకోల.

తోదనము. సం. వి. అ. న. 1. నొప్పించుట; 2. (పసులను దోలెడు) ములుకోల

తోఁగు. దే. వి. పరుసకట్టు.

తోనిగాఁడు. దే. వి. క్యాంవిశేషము

తోపరా హిం వి. ఉలవలసంచి

తోపాటు. దే. అవ్య. వలె. "సీ. తనపుత్రుతోపాటు దను బాణాసంగుముఁ గూరిమితోఁబెంచెఁగొన్నినాళ్లు." బ్ర. 3, ఆ.

తోపారము. దే. వి. దేగలముఖమునకుఁగట్టెడు తోలుగంత.

తోపి. దే. వి. టోపియొక్క రూపాంతరము. (చూ. టోపి.)

తోపు. హిం వి. ఒకవిధమైన ఎఱుపు

తోమకము. దే. వి. తోముట "వ. పిడుగుగొఱపంపుఁదోమకంబుసంబులపుటనై." అను. ౪, ఆ.

తోమరము. సం. వి. అ. పుం, న. చిల్లకోల, సర్వల.

తోమాలియ. దే. వి. (తోట+మాలియ.) తోమాలె. "సీ. వైచుచు దోమాలియనై జయంతీకాంతిచలయికవతు చేపాటుననున." పాండు ౨, అ.

తోమాలె. దే. వి. ఆకులు పుష్పములు కూర్చికట్టినదండ, వనమాల "సీ. బాహులమధ్యంబునఁ బవదంపుఁజాజులవర్ణలతోమాల యమ్మవతిచె." వై. ౮, అ (తోమాలియయొక్క రూపాంతరము.)

తోము. దే స. క్రి. (మణిశేకపోవ) రుద్దు

తోముడు. దే. వి. (మణిశేకపోవ) రుద్దుట.

తోయగాఁడు. దే. విశే. (తోడుము+కాఁడు.) విధను గలవాఁడు. "క. ఏయేతోయంబుల బాయులఁ, బలుతోయములందుమునుఁగి భాసిల్లి కినూ పాలదోయగాఁడనల్లవ, అలనాకరతోయములఁ జెలఁగుచుఁదవి చుఁడా." భాగ ౧౦. స్కం ఫూ.

తోయజము. సం. వి అ న తామర, నీటిపుట్టువు.

తోయజాక్షి. సం వి ఈ స్త్రీ 1. తామరలవంటి కన్నులుగల యువతి. 2. ఆఁడుది (ఏకాక్షరియైనపదము తెనుఁగున నిట్టి కంటి.)

తోయదము సం వి అ న నెయ్యి పుం. 1. మబ్బు. 2. తుంగకీ.

తోయధి. సం వి. ఇ. పుం సముద్రము, మున్నీరు

తోయపిప్పలి. సం వి. ఈ. స్త్రీ నీటిపిప్పలికీ

తోయము. ఉభ. దే వి. 1. విధము, "క తోయజసంభవనాకీ, తోయములవరింప్రరాలుదోఁచినసేనా, తోయము వారికిసన్నల, తోయములఁ జెందకుండఁ ద్రుచ మెఱఁగింతుఁడా" భాగ. ౨, స్కం.— 2. జెగ, "క. చెలరేఁగిరెంసుతోయం, బులసేరంటాంద్రు లగ్గి ములసంగెయువే, దిక్కులుమీఁఱఁబల్లులాడిరి, తలఁకయభిఁవబుఘాత్మకిత్వాత్మిముఁడా" కౌ. 2, అ —3 తడవ, "మాగఘుఁడు సేనలతోఁబదియేడుతోయముల్ దిక్కులఁదాఁటెఁ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ —4. పరివారము; "మ. సద్యోవస్తుమునాదోయము చేసియున్నముఖయివర్తించుచుండెఁబురిన్." భో ౫, అ.— 5. సమయము. "క. తోయములుదెప్పుమాకీ, తోయము వేఁటాడి వేఁడొల్లిపాపమది, తోయము క్రియజలదాహము, తోయమువారలున లేరుడుకృపామునను" భాగ. ౧, స్కం.—సం. అ. న ఉదకము.

తోయరుహము. సం. వి. అ న. తామర, నీటిపుట్టువు.

తోయలి. దే. వి తొయ్యలియొక్క మొదటిరూపము

తోరణము. సం. అ. పుం. న. 1. పువ్వు మావిడాకులుగట్టబడి గృహమునకు వెలుపల స్తంభద్వయముచే నేర్పఱుపఁబడిన ద్వారము; 2. మంగళార్థముగా ఆ తోరణమునకుఁ గట్టెడు మాఁ వాకులోనగువానిపేరు. (రూ. తోరణ "క. తమచూపుక్కలు తొలుతగనీలోత్పలములతోరణగట్టెన్ " కళా. 3, అ)

తోరమల్లి. దే. వి. వత్రముపలె తెల్లగానుండు అల్పమణివిశేషము

తోరము వై. వి. ప్రతిసూత్రము "సీ పసిఁడితోరముతోడిబాహు వల్లవనెత్తిపారకుఁ బొదలప్రైఁబాఁచిచాఁచి." పావ. 3, అ - విశే 1. స్థూలము; "తోరపుకుత్తియములు." భార. అశ్వ. 3, అ.- 2. అధికము*; "తోరపువేదనపైఁబలేక." విక్ర. ౨, అ — 3. బలిష్ఠము*. "క. అరెండుబలములఁదును, దోశంబైయున్నయట్లు తోఁచెంచాండు, ఘోరమగుదుకుబలమునర, నారాయణులు నిలిచిచిరాకుంబాడరా." భార. భీష్మ. ౧, అ.

తోరహత్తము. వై. వి. మల్లబంధవిశేషము. "తోరహత్తంబునను బొగ్గమూరి." ఉ, హరి. 3, అ.

తోరహత్తు. వై. విశే. సమృద్ధము*. "ఉచితంబుల్ ద్రవ్యముల్ తోరహత్తులుగాఁగూర్చి." రామా. 3, అ.

తోలు. దే స. క్రి. (పసులులోనగువాని) నడపించు. వి. చర్మము.

తోలుక. దే. వి. తోలు, చరమ (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

తోలుచే. దే. ప్రే. తోలఁజేయు, తోలించు "క. భగ్నరథులఁ దోలుపరేడును దిగ్గజములమీదన్." రుక్మాం. ౨, అ.

తోలుదాలుపు. దే వి. (తోలు+తాలుపు.) శివుఁడు, కృత్తివాసుఁడు. (రూ తోలుదాల్పు. "గీ. తోలుదాల్పు విల్లుదునిమిన నెపాంగఁ జూచి" అప్ప. బాల, కాం)

తోవ. దే. వి. కొంగ వంటి అం, భా.

తోలువాయిదము. దే. వి. తోలుకప్పినవాద్యము అవద్ధము

తోసిరాజు. మి. వి. తొలఁగఁదగినరాజు. "వ. కటికముఖారవిందమలకలస్సలగాయనిఁ దోసిరాజనన్ " విజ. ౧, అ (ఇది చదరంగమునందలి పరిభాష. దీనిని భాషాంతరమందు వహా అందురు)

తౌ.

తౌ. దే అ క్రి. తెగుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కదల.) (మొదటిరూపము తవ్వు.)

తౌటిపాము దే వి. (తౌడు+పాము.) మలుఁగుచేప (మొదటిరూపము తవుటిపాము.)

తౌడు దే. వి. బియ్యముమీఁదిముఱికి, కలుఁగము. (మొదటిరూపము తవుడు.)

తౌర్యత్రికము. సం. వి. అ. న. నృత్తగీతవాద్యములు

తౌలఁబడు. దే అ క్రి తొలఁగబడుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము తవులఁబడు. "క. తన అంబుదిఁదెఁడు నతఁడు దగ్గఱఁబలమున న్." భార. ఉద్యో ౨, అ.)

తౌలు దే. అ క్రి. తగులుయొక్క రూపాంతరము. (వెంబడించు ఇత్యాదులు.— "చ. ఋష్యరునికి మాపకిఁచెవమతిన్ వెనదొలెదమాదరంబునన్." రాఘ. 3, అ) (మొదటిరూపము తవులు. చిక్కుకొను.—"క. భవదాజ్ఞానిగళంబునఁ, దవిలీ." భార. అర. ౧, అ.—నష్టమగుట.—"భుజదీయ లావులు దీరెన్. దవిలిపడూదెం." శా. ౫, అ.—తగులము.—"చ. ఎదురునఁ, దవులోకయింతలేక సతతంబుఁజరించుచునుమల్లనద్దతిన్." మార్క ౨, అ)

తౌలుకొను. దే. అ క్రి స క్రి. తగులుకొనుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము తవులుకొను ప్రే. తౌలుకొలుపు. తగులుకొలుపుట.— సీ. చతురత్రకలితవిన్యతహిమామకుండంబుఁద్రవిషంచిపావకుఁడౌలుకొలిపి." వై. ౮, అ)

తౌలుచు. దే ప్రే. తగులుచుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము తవులుచు (రూ తవుల్చు) "వీనులఁజూచుపెంచెదముఁ దవిల్చెకం ము." ఉ, హరి. ౨, అ.)

తౌలుపడు దే. అ. క్రి. తగులుపడుయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము తవులుపడు.)

తౌల్యము. సం. వి. అ. న. సామ్యము.

త్య.

త్యక్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ) విడువఁబడినది.

త్యజనము. సం. వి. అ. న. వర్జనము, విడుపు.

త్యజించే. సం. స. క్రి. వర్జించు, విడుచు.

త్యాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈవి; 2. విడుపు.

త్యాగి. సం. విం (న్. ఈ. న్.) 1. ఈవిగాడు; 2. శూరుడు.

త్యాజ్యము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) విడువదగినది. (జ్యోతి శ్శాస్త్రమునందు దోషయుక్తమైన కొంతకాలము త్యాజ్యమని చెప్ప బడును.)

త్ర.

త్రంపి. దే. వి. దారి. "ఉ. ఆకలత్రంపి వెట్టి హృదయంబును గాఁగునయోగవాసనా, భ్యాసపురీసుగాఁ చులకువాగమపావకముగ దగిల్చియా, యానవిహారమక్కణగజైహ్వికయ్యకుఁదడ్డలంబుపైఁ, బోసిన నీకరీరమది పొందియుఁబొందని యట్లయూఖదుగ." ఉ. హరి ౪, ఆ.

త్రచ్చేన. వై. వి. 1. చిలుకుట, 2. చిక్కుట.

త్రచ్చే. వై. స క్రి. తరుచుయొక్క రూపాంతరము.

త్రప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సిగ్గు; 2. అంకుటాలు.

త్రపిష్ఠుఁడు. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి సిగ్గుగలవాఁడు.

త్రపువు. సం. వి. ఉ. న. 1. తగరము; 2. ఉ. ప. న. సీసము.

త్రపులము. సం. వి. అ. న. సీసము.

త్రపుస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చేదుగలదోసకాయ.

త్రమ్ము. దే. స. క్రి. దుమ్ముచేయు. వి. దుమ్ము. "సీ. పెతరుల ఋణముదీర్పదు మానుఁజెందనిదార్భాగ్యశీలుగో త్రమ్ము త్రమ్ము." రాఘ. ౧, ఆ.

త్రయము. సం. న. అ. మూఁటిసమూహము.

త్రయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మూఁడువేదములు; 2. మూఁటి సమూహము; 3. పీనుఁగుగాలిసంకెల, 4 కుటుంబముగల ఆఁడుది, 5. మంచిమనస్సుగల ఆఁడుది; 6. ఒక విద్య (చూ. విద్య.)

త్రయీతనువు. సం. వి. ఉ. పుం. సూర్యుఁడు.

త్రయీధర్మము. సం. వి. అ. పుం. వేదవిహితధర్మము.

త్రయోదశము. సం. న. (అ. ఈ అ.) పదుమూఁడవది.

త్రయోదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు పదుమూఁడవ తిథి; 2. పదుమూఁడుతంతులుగల పరివాదిని యను వీణ. విం. పదుమూఁడవది.

త్రవ్వు. దే. స. క్రి. త్రవ్వుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. పెంధూళి యుఁగనంతందగార్త్రళు నుద గ్రతమహీతలము గ్రక్కదలుచుండ." మార్క. ౬, ఆ.

త్రవ్వుకోల. దే. వి. త్రవ్వుకోలయొక్క రూపాంతరము.

త్రవ్వటము. దే. వి. త్రవ్వట. "సీ. త్రవ్వటంబులతోఁ ద్రవ్వ టంబులువెట్టఁదగినట్టి కట్టుగుద్దలిగడించి." (కట్టుగుద్దలి=కొల్లి) కాశీ. ౪, ఆ.

త్రవ్వటించు. దే. స. క్రి. త్రవ్వు.

త్రవ్వితండము. దే. విం. అసంఖ్యము. "సుమేరుతన్నంబు లన్నియుఁ ద్రవ్వితండమ్ములుగావి." హరి. ఉ. ౪, ఆ. "వ. కాదు మఱుఁగూడుబుంగలిగియుమ్ములేని పిండుఁబల్లకిల్, గోముగుల త్రవ్వితండముగఁ గూరిమితో మనుఁ జిక్కఁ జేర్చ్రాగిగ." ఉ. ౪, ఆ.

త్రవ్వు. దే. స. క్రి. 1. ఖననముచేయు, "దక్కప్రాఁతరాని తిప్పలుచొరఁ ద్రవ్వఁడు." హరి. ఉ. ౧, ఆ.-2. ఖండించు; "క. రుద్రానుచరులుతద్దయు, రౌద్రులయివిరోధివితతిఁ ద్రవ్వఁగ నరుతం, బద్రిక్షముఖ్య." హరి. ఉ. ౧౦. ఆ.-3. పుట్టు పూర్వోత్తరములనెత్తు "ఉ. పిరలుపెద్ద త్రవ్వకొటెంటనొడంబడి శేతీకాంతులై, కౌరవకోటిఁగూడిమనఁగామదిఁగోరుటపెంపుఁదాల్మి యుగ, గారుణికత్వముగ దగల్ఁగాద." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.- 4. ప్రస్తావముసకుఁదెచ్చు. "గీ. అనిసత్వచువారితో సవిధ్ధుండు, మీకునిన్ని త్రవ్వఁగనేలమిన్నకున్నఁ, బోద." హరి. పూ ౭, ఆ.

త్రవ్వుకోల. దే. వి. దుద్దలి, గుద్దాలము.

త్రసకము. సం. వి. అ. న. గడ్డిపరక.

త్రసము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) తిరుగునది, జంగమము.

త్రసరము. సం. వి. అ. పుం. వంటకొల్లు, నూలుచుట్టుట. (అని కొందఱు.)

త్రసరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సంజ్ఞాదేవి. పుం. ముప్పదివర మాణువులకొలఁది

త్రస్తము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) భయపడినది.

త్రస్తరి. దే. వి. పరిహాసము. "క. ఒకనాడు సకలయాదవ, నికరంబులతోడఁ గాందిసీమతుఁ లిలిపిం, చిఁదుం ద్రియపూర్వకముగఁ, ద్రికలవినోదములుసడిపెంబరిహాసములగ. వ. ఇవ్విధంబునవక్రూర చిత్తంబక్రూరంబుగాఁ ద్రస్తరులుచేసియిట్లనియె." వి, పు ౬, ఆ.

త్రస్తరించే. దే. అ. క్రి. పరిహాసమాడు. "తాపించరుచితోడఁ ద్రస్తరించెదుమేను." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

త్రస్నువు. సం. విం. ఉ. భయపడువాఁడు.

త్రిస్స. దే. వి. వేదాధ్యయనము చేయునపుడు నోటనుండిరాలెడు తుంపర, బ్రహ్మబిందువు. "సీ. భ్రమరవాదముపేరఁ గొమరుఁ దధ్యయనించుతఱిరాలిపెట్టినిత్రస్సలఁగ." చంద్ర.

త్రా.

త్రాఁచే. దే. వి. సర్పము. "సీ. స్ఫుటలమణుల్ మించుకాంతమై శ్వేతమైనట్టి త్రాఁచొక్కటిచుట్టుకుఁడు." అము. ౪, ఆ.

త్రాగు. దే. స. క్రి. పానముచేయు. (చూ. త్రావు.)

త్రాగుడు. దే. వి. పానము. "చిట్టకంపుఁద్రాగుడు." అము. ౨, ఆ.

త్రాడు. దే. వి. 1. పేనినదారము, పాశము; 2. కిరణము. (చూ. దాడే.)

త్రాడుదాలుపు. దే. వి. (త్రాడు+తాలుపు.) వరుణుఁడు, పాశి. "త్రాడుదాలుపుపురికనములగొనితెచ్చు." అచ్చ. సుం, కాం.

త్రాడుపడు. దే. అ. క్రి. (త్రాడు+పడు.) 1. గ్రహించు; 2. దారమగు. "సీ. పాథోధివల్లభుపాశవల్లిమతల్లిదర్పంబు దిగఁ ద్రావి త్రాడుపడియె." ధి, ౪, ఆ.

త్రాణ. వై. వి. బలము, శక్తి. "త్రాణల్ తప్పితపగ్గిమాత్రులగ చుగదైన్యంబుగొందగ." వి, పు. ౨, ఆ.

త్రాణము. సం. వి. అ. న. 1. కలుగానుగ కాయి; 2. కావు. విం. కాపాడినది.

త్రాత. సం. వి. ఋ. పుం. కాచువాఁడు.

త్రాతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కావఁబడినది.

త్రాపుషము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) త్రపువుచేత చేయఁబడినది.

త్రాయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కలుగాసుగు తీఁగె; 2. కలుగాంగి.

త్రాయమాణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలుగాసుగు తీఁగె. విశే. కావఁబడుచుండునది.

త్రావు. దే. స. క్రి. త్రాగుటయొక్క రూపాంతరము. "క. ఈ వాయువు త్రుంచాలక, ద్రావుదునేడు నృపునురక్తంబనియుఁ గా." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

త్రావుడు. దే. వి. త్రాగుడుయొక్క రూపాంతరము.

త్రాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. భయము; 2. మణిదోషవిశేషము.

త్రాసు. దే. వి. తూఁచెడుతుల. (తరాసుయొక్క రూపాంతరము)

త్రి.

త్రింశత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. ముప్పది.

త్రింశము. సం. స. (అ. అ. అ.) ముప్పదవది.

త్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నూతిగిరక. అ. న. ము. 1. మూటిసమూహము; 2. ముత్తిఘూస; 3 శొంటి పిప్పిలి మిరియాలు; 4. కరక తాడియుసిరికలు; 5 మూడుదారులు కలయుచోటు.

త్రికంటకము. సం. వి. అ. పుం 1. ములుబెండు తీఁగె, 2. పెద్ద పల్లేరుతీఁగె; 3. మత్స్యవిశేషము.

త్రికకుత్తు. సం. వి. ద్. పుం. 1. త్రికూటపర్వతము; 2. విష్ణువు; 3. అభినయహస్తవిశేషము.

త్రికటుకము. సం. వి. అ. న. శొంటి పిప్పిలి మిరియాలు. (రూ. ఉ. న. త్రికటువు.)

త్రికాష్ఠి. సం. వి. ఇ. న. (రూ.) త్రిక్కటి.

త్రికూటము. సం. వి. అ. న. ఇందుప్పు. పుం. ఒకానొక పర్వతము.

త్రికోణము. సం. వి. అ. న. మూఁడు మొనలుకలిగినరూపము.

త్రిక్క. దే. వి. తిక్కయొక్క రూపాంతరము.

త్రిక్కటి. వై. వి. ఆయుధవిశేషము.

త్రిక్కు. దే. అ. క్రి. తిక్కు. "ఉ. తిలయంత్రములన్వ్రవలఁ బిడసేయున, ట్లక్కటికంబుమాలి ప్రజవాలడి నొంపుదునొంపనైతినా, త్రిక్కఁగలంగిపోదురునరిత్తులకూరులువోవ్రక్కైవడిన్." వా. ౪, అ.—వి. చిక్కు, బాధ. "ఉ. ఒక్కఁడుతెమ్ముకొండ తలనుండఁగ మీఁదనయెత్తుకొంచునొం, డొక్కఁడు నింగికెన్నెగసి యుర్విదలింపఁగ దాఁటిక్రిందునన్, త్రిక్కులువెట్టనోల్లఁబన రేయనిక్రమ్మఁగఁజాలివాఁడువే, లోకనగంబుఘూసియరుదందఁగ నుందటవచ్చువానికిన్." రా. యు, కాం.

త్రిగర్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇంటిటాలు. అ. పుం. ము. ఒకదేశము.

త్రిగుణాకృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మూఁడుచాళ్లు దున్నినది. (పొలము.)

త్రితయము. సం. స. అ. న. మూఁడు.

త్రిదండము. సం. వి. అ. న. మనోదండము, వాగ్దండము, కర్మదండము అను మూఁడు దండములు. పుం. మనోదండము, వాగ్దండము, కర్మదండము అను మూఁడు దండములుగల సన్యాసపాత్రము.

త్రిదండి. సం. వి న్. పుం. మనోదండ, వాగ్దండ, కర్మదండము లను మూఁడు దండములుగల సన్యాసి.

త్రిదశాలయము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గము, వేల్పుఁబ్రోలు.

త్రిదశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేల్పు.

త్రిదివ. సం. వి అ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. అ. పుం. ను. స్వర్గము.

త్రిదివేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. త్రిదశుఁడు, వేల్పు.

త్రిదోషము. సం. వి. అ. న. వాతపిత్తశ్లేష్మములు

త్రిద్యుస్పృక్కు. సం. వి. శ్. పుం. స్త్రీ. మూఁడువారములు కూడిన తిథి. (రూ. అవమము.)

త్రిధాముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు; 4. యముఁడు.

త్రిపతాకము. సం వి. అ. న మూఁడురేఖలుగల నొసలు; పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (బొటనవ్రేలివివంచి చూపుడువ్రేలి మొదటఁగూర్చి యుంగరపువ్రేలివివంచి కడమవ్రేళ్లనుజాఁచిపట్టినది.)

త్రిపథగ. సం. వి. అ. స్త్రీ గంగానది, ముత్రోవద్రిమ్మరి.

త్రిపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏనుఁగుకాలిసంకెల.

త్రిపుండము. సం. వి. అ న నొసటనుంచిన విభూదిలోనగువాని మూఁడురేఖలు.

త్రిపుట. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చిట్టేలకీఁగె; 2. తెల్లతెగడతీఁగె; 3. మల్లెతీఁగె. అ. పుం. 1. ఒకతాళము; (ఏడక్షరములకాలము.) ము. 2. దరి, 3. సరము.

త్రిపురము. సం వి. అ. న మయునిచే నిర్మింపఁబడిన మూఁడు పురములు. పుం. బంగిచెట్టు.

త్రిపురాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. (ఇతనికి త్రిపురసంహారమప్పుడు తేరు భూమి, చక్రములు సూర్యచంద్రులు, గుఱ్ఱములు వేదములు, ధాపము మేరువు, సారథివిష్ణుఁడు, బాణము విష్ణువు.)

త్రిప్పట. దే. వి. తిరుగుట, పర్యటనము. "క. ఇటువలెవెదకి యుఁదమత్రి, ప్పటగురువిరహితులమంత్రవతనంటెటుల, ట్లటమటమైపోఁజూచినఁ, గటకటఁబడియుంగొకపుడుకపులడియాసన్." రామా. ౬, ఆ.

త్రిప్పరి. దే. విశే. (త్రిప్పు+అరి) త్రిమ్మరి.

త్రిప్పికొను. దే. అ. క్రి. తిరిగికొను. (ప్రే. త్రిప్పికొలుపు. "సీ. అల్లననాడెమునప్పుడకొక్కమ్మువాతెఱతావిశైత్యంబుత్రిప్పికొలుప." భార. అను. ౧, ఆ.)

త్రిప్పియాడు. దే. ప్రే. (త్రిప్పి+ఆడు.) త్రిప్పు. "గీ. ఎత్తి త్రిప్పియాడిరులతోడ వ్రేసిపొ, దముఁబదుపఁజూచి." భార. శల్య. ౧, ఆ. (సాపేక్షమున ఆడు)

త్రిప్పు. దే. ప్రే. తిరుగఁజేయు. "చ. అపుడుసుబుద్ధిసైన్యములన్నియు నొక్కమొగంబుగా నను, ర్విపురికిఁగానికల్మసుడిఁద్రిప్పి." వై. ౫, ఆ.—వి. తిరుగుడు. "చ. అనిశరశక్తివేలు తగునట్టిమహాత్ములుమాయచేయుత్రి, ప్పునఁబడిపోక." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

త్రిప్పుడుత్రాడు. దే. వి. (చూ.) తిరుగుడుత్రాడు. "ద్వి. తెగనీలిముబ్బులు త్రిప్పుడుత్రాళ్లు." నళ. 3, ఆ.

త్రిప్పుత్రాడు. దే. వి. (చూ.) ఉరిత్రాడు.

త్రిఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కరక్కాయ మొదలగునవి; 2. ద్రాక్ష ఖర్జూరముల ఫలములు; 3. జాజికాయ మొదలగు ఫలములు.

త్రిభండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ.

త్రిమూర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ, విష్ణువు, మహేశ్వరుఁడు అను పేర్లుగల మూడు శరీరములుగలవాఁడు.

త్రిమ్మట. దే. వి. 1. త్రిప్పట; 2. ఆపద (చూ. ఇడుము.)

త్రిమ్మటకాఁడు. దే. విణ. త్రిమ్మరి. "క. అతనిమతుఁడర్ధరథుఁడా, ధృతివర్ముఁడు పిన్నవాడు త్రిమ్మటకాఁడై, మతిహీనతశస్త్రాస్త్ర, ప్రతతి పరిశ్రమములేకపాలపుఁడగుఁగాక." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

త్రిమ్మరి. దే. విణ. ఇచ్చవచ్చినట్టు తిరుగువాఁడు. "క. నమునిది తగునుపాయము, పొమ్మనవృదునూరువెడలిపోయినజిచ్చుగా, దిగ్గ రుతెఱుఁగుపఁడన్నలి, త్రిమ్మరియనియాల్లవారుఁదిగజెప్పనటుగాక" భో. 3, ఆ.

త్రిమ్మరీఁడు. దే. విణ. (త్రిమ్మరి + ఈఁడు) త్రిమ్మరి "తుమ్మెద త్రిమ్మరీఁడు" వసు. 3, ఆ (పాన్థసున ఈఁడు.)

త్రిమ్మరు. దే. అ. క్రి. సంచరించు. "భక్తకోటులలోనిలం ద్రిమ్మరు వారిత్రి." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—స. క్రి. చుట్టివచ్చు. "క. అనవ రతముబిధియోగంబుననే ద్రిమ్మరుము సమరభూధరముఁ ద్రియ మ్మున" భార. అర. 3, ఆ

త్రియామ. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. రాతిరి, 2. పసుపు; 3. యమునానది

త్రిరాత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. మఁటుది. అ. న. ము. మూఁడు రాత్రులు. పుం. 1. యాగవిశేషము; 2. పట్టణమునందలి వెదురుపొద.

త్రిలింగము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీశైలదక్షారామకాళేశ్వరముల నెడు మూఁడు లింగస్థానములకు నడుమనుండు దేశవిశేషము. విణ. మూఁడు లింగములుగలది

త్రిలోచనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి. (ఇట్లు త్రినేత్రుఁడు మొ.)

త్రివత్సము. సం. వి. అ. పుం. మూఁడేండ్ల కోడదూడ.

త్రివర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధర్మార్థకామములు; 2. సత్వరజస్తమములు, 3 క్షయస్థానవృద్ధులు; 4. త్రికటుకము; 5. త్రిఫల.

త్రివిక్రముఁడు. సం. వి. అ. పుం. మూఁడులోకములను మూఁడడుగులుగా కొలిచిన విష్ణువు.

త్రివిష్టపము. సం. వి. అ. న. స్వర్గము, వేల్పుఁబ్రోలు.

త్రివృత. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ.

త్రివృత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ ——పై.——

త్రివేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ గంగానది.

త్రిశంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఒకానొకరాజు; 2. పిల్లి; 3. మిడుత.

త్రిశిఖము. సం. వి. అ. న. 1. త్రిశూలము; 2. కిరీటము. పుం. డు. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

త్రిశూలము. సం. వి. అ. న. ఆయుధవిశేషము, ముమ్మొనవాలు.

త్రిశృంగము. సం. వి. అ. పుం. వరికొండ.

త్రిషవణము. సం. వి. అ. న. 1. మూఁడు సవనములు; (ప్రాతస్సవనము, మధ్యందినసవనము, సాయంసవనము. చూ. సవనము.) 2. మూఁడుకాలములు.

త్రిష్టుప్పు సం. వి. భ్. స్త్రీ. ఒక ఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.)

త్రిసంధ్యము. సం. వి. అ. న. పూర్వాహ్ణ మధ్యాహ్నాపరాహ్ణ సంధ్యలు.

త్రిసీత్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మూఁడు సాళ్లుదున్నినది. (పొలము)

త్రిసూత్రము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మసూత్రము. పుం. వైద్యశాస్త్రవిశేషము.

త్రిస్రోత. సం. వి. స్. స్త్రీ. 1. గంగానది; 2. నదివిశేషము.

త్రిహల్యము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) త్రిసీత్యము.

త్రిహాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మూఁడేఁడ్లపెయ్య.

త్రు.

త్రుంగు. దే. అ. క్రి. 1. తునుకలగు; "తురగస్యందనవారణప్రకరముల్ త్రుంగఁగా." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—2 నశించు.

త్రుంగుడు. దే. వి. 1. నాశము, 2. ప్రాణము

త్రుంగుడువడు. దే. అ. క్రి. (త్రుంగుడు + పడు) నశించు. "క. ధూమధ్వజుఁడాజ్యవృష్టిఁ ద్రుంగుడుపడునే." భాగ. ౯, స్కం.

త్రుంచు. దే. స. క్రి. (త్రుంగఁజేయు) 1 తునకలుచేయు; 2. చంపు, "ద్వి. ఆయుధిష్ఠిరుఁడంతవార్తయుజనుల, లోయకయవిలోకఁ ద్రుంచినపని" భాగ. ౧, స్కం —3. ఉత్తరించు. "దుకూలముల్ త్రుంచిత్రుంచికట్టఁగిచ్చి" ఉ, హరి. ౪, ఆ

త్రుంపు దే. వి. ఖండము "త్రుంపులైనచామరములు." వై ౫, ఆ

త్రుంపుడు. దే. వి.——పై——

త్రుక్కు. దే. వి. త్రుళ్లు, గర్వము.

త్రుటనము సం. వి. అ. న. తెగుట.

త్రుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. లఘ్వక్షరముయొక్క చతుర్థభాగోచ్చారణము చేయునంతటి కాలము; 2. ఇంచుక; 3. సంశయము 4 చిటికె.

త్రుటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెగినది.

త్రుట్టియ. దే. వి. త్రుట్టె

త్రుట్టె. దే. వి. సమూహము. "ఉ. మట్టిపలిట్టుమిట్టిపడి మానిసమగతుఁదయ్యెమేనిపైఁ, దిటిసపుట్టబెట్టబిసిదీఁటలువాలఁ గ్రుక్కునుంతముల్, చట్టుపలెత్తిముందటి సొగఁదలంపఁజటాచ్ఛటాలవిల్. త్రుట్టెలుగట్టి ద్రిలుమరుద్భుగధీరకుఱంబు మేలుగన్." (త్రుట్టెలుగట్టి=గుమిగూడి.) పాండు. ౫, ఆ. (త్రుట్టియయొక్క రూపాంతరము.)

త్రుప్పు. దే. వి. 1. ఇనుమునందిపుంటిక; "గీ. పూర్వుఁడేనియు వడిచిటమాచిగురు, పెఁదనంటిదరించుతుమ్మెదదలిర్పు, సమయ మాటసునవిసేయదమిరిమరుఁడు, త్రుప్పుపోఁ దోముఖడ్గంబు తునుకయనఁగ." పాండు. ౧, ఆ.—2. అరుచి. "ఎ, గీ. అప్పటప్పటికినిజిహ్వత్రుప్పుడుల్ల." సావి. ౨, ఆ.

త్రుప్పుడు. దే. వి. తుమ్మెదలమీఁది రోమము. "తత్తరగరథ ధ్వజాది నౌ త్రుప్పుడు రాలదు." (రథధ్వజాదిని త్రుప్పుడు అనఁగా తుమ్మెదయని యర్థము.) భార. విరా. ౫, అ. "ఎ. గీ. నక్కలుల త్రుప్పుడులుప్పవసంతవేళ." జై. ౧, అ. "సీ. పల్లె చీమలవ తంత్రపల్లాతకీయుఁబోలె నెఱ్ఱ త్రుప్పుటనొప్పుకట్లైనాని." (అదికల్లము చేత మనుష్యునిమేని రోమము గ్రాహ్యమని తెలియనది.) అము. ౬, అ.

త్రుస్సు. దే. వి. నీళ్లు చిమ్ముటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. మెట్టగరూధ్ధతిగాఁ గరిముఖంబునఁ బిలిబిగౌతమునదిగా, బుట్టినరుగ్ప్రవాహాలపూరముఁ ద్రుస్సుసనూఁదఁ చుగా." ఫి. ౫, అ.

త్రుళ్లగించే. దే. అ. క్రి. ఎరుగు.

త్రుళ్లగింత. దే. వి. ఎగురుట. "వ. బలిష్ఠంబులగు తిరశ్చ్యాగ్రముల పైఁ ద్రుళ్లగింతలుపెట్టుచు." (త్రుళ్లగింతలుపెట్టు=ఎగురు.) భాగ. ౪, అ.

త్రుళ్లింత. దే. వి. 1. ఎగిరిపాటు, భాగ. ౪, అ.—2. గర్వము.

త్రుళ్లియాడు. దే. అ. క్రి. (త్రుళ్లి+ఆడు.) 1 ఎగిరిపడు. "సీ. ఇరుసంకలందున విరులతేనియ గ్రోలు తుమ్మెదలమోదంబునఁ ద్రుళ్లియాడ." పారి. ఉ. ౬, అ.—2. గర్వించు. (స్వర్గము అను.)

త్రుళ్లు. దే. అ. క్రి. 1 ఎగిరిపడు; 2 గర్వించు. వి. 1. ఎగిరిపాటు; 2 గర్వము

త్రుళ్లఁబోతు. దే. విశే. (త్రుళ్లు+పోతు.) త్రుళ్లునట్టి స్వభావముగలవాఁడు.

త్రుళ్లుపిండి. దే. వి. బొబ్బటము కనిపించినప్పుడు పోలేఁపునకు కొట్టిపెట్టుమపిండి.

త్రుళ్లుమింతి. దే. వి. త్రుళ్లుగింత. (గ్రంథములయందు రూపమిట్లు గానఁబడుచున్నది.)

త్రె.

త్రెంచే. దే. ప్ర. త్రెగఁజేయు.

త్రెంపు. దే. ప్ర. త్రెంచేయొక్క రూపాంతరము

త్రెక్కొట్టు. దే. అ. క్రి. ఎగఁదట్టు. "క. ఇక్కడఁదిరిగిలోఁదలేర్పడి, పెక్కువలగాఁబోఁదెరుగుపెనుఁజెవులమి, న్నెక్కినలపాకకన్నులఁ, ద్రెక్కొట్టినవిడకు అవనీతలగా మెక్కఁగా." రామా. ౭, అ.

త్రెక్కొను. దే. స. క్రి. 1. చెఱచు; "ఉపాయంబునఁగా ద్రెక్కొనఁగా." భార. అర. ౬, అ—2. చేంపు, "ఉ. అక్కట తంత్రిలేనిమునమ్మియుఁ దెంచితౌనని మ్మియుఁగా, ద్రెక్కొనఁగదు." భార. భీష్మ. 3, అ—3 కలఁచు, "ఉ. మ్రొక్కినవాఁదరింపక సరుండు వియన్నదికావుకూర్మముల్, త్రెక్కొనవాగ్రవాంబుదుపచేకువుని రునిఁదన్నె." జై. ౫, అ.—4. ద్రింగు; "వ. ప్రతివీరులు ప్రయోగించువివిధాస్త్రశస్త్ర వ్రాతంబులునోరుదెఱచి త్రెక్కొనుచు." కూర్మ. ౬, అ.—5. త్రాగు. "క. కేభాధమఁదగుసరుఁదు, ద్యాతగతిఁదుమమెఱసిబడబాగ్నితటం బైజల నిధిఁ ద్రెక్కొనియుఁడు, నోఁజంగురులులుకులము పెర్తియుడిపెకాదోక్తోఁగా." భార. విరా. ౫, అ.

త్రెక్కొలు. దే. వి. త్రెక్కొనుట.

త్రెక్కొలుకొను. దే. స. క్రి. చేంపు. "గీ. త్రుటమ్మగ సంరయంబుఁ ద్రెక్కొలుకొనియు." వి. పు. ౬. అ.

త్రెగు. దే. అ. క్రి. (చూ.) తెగు.

త్రెడ్డు. వై. వి. (చూ.) తెడ్డు.

త్రెయ్యు. దే. అ. క్రి. తెగు. "త్రెస్సినజంఘలుండొదలు." రా. యు, ౫౦.

త్రెప్పన. దే. వి. చేక్కన, సౌందర్యము.

త్రెవ్వు. దే. అ. క్రి. తెగు, ఖండితమగు. "సీ. మెర్పుకయిదువైన మృత్యువు మెడ ద్రొక్కి గ్రావ్వఁడికోలలు త్రెవ్వఁదాఁచి." పారి. పూ. ౪, అ.

త్రెళ్లు. దే. అ. క్రి. పడు. "ఉ. ప్రల్లదమేదియిట్లుకుపాలుఁడు తత్రభాశ్రిరుఁలుగ్గి, త్రెళ్లిన." సం. "సపపాతముపాతాపుల రక్షిగా నగడివాచలత." భార. సభా ౨, అ. (చూ. తొంపు కిందవయర్థము.)

త్రే.

త్రేంచే. దే. అ. క్రి. త్రేఁపువిడుచు, ఉదారించు. "క. విరహి బృందార్తికిఁ దేఁ, చెందేఁటులువానంతక, విందున." సా. ౬, అ (త్రేనుచుయొక్కరూపాంతరము.)

త్రేఁపు. దే.వి. త్రేంచుట, ఉద్గారము (త్రేనుపుయొక్కరూపాంతరము)

త్రేగుడు. దే. వి. జగలపాలైన యంగిలిరోగమునది. (చూ. త్రయ్యు, త్రేపుడు.)

త్రేజరి. ఆం. వి. ధనాగారము, ద్రవ్యసంబంధమైన.

త్రేత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒక యుగము; (చూ. యుగము.) 2. మూఁడగ్నులు. (గార్హపత్యము, దక్షిణాగ్ని, ఆహవనీయము.)

త్రేనుచే. దే. అ. క్రి. త్రేంచే.

త్రేనుపు. దే. వి. త్రేఁపు.

త్రేన్చు. దే. అ. క్రి. త్రేనుచేయొక్క రూపాంతరము.

త్రేన్పు. దే. వి. త్రేనపుయొక్క రూపాంతరము.

త్రేవుడు. దే. వి. త్రేగుడుయొక్క రూపాంతరము. "ఆత్మవయఃచేరిన నెత్తురుఁ ద్రేవుడుగా" ఉ, హరి. ౨, అ. "తెలనోరఁ ద్రేవుసుతిఁగపాఁగ." కాశి. ౬, అ

త్రై.

త్రైగుణ్యము. సం. వి. అ. న. 1 సత్వరజస్తమోగుణములు, 2 శైత్యసౌగంధ్యమాంద్యములు.

త్రైలోక్యము. సం. వి. అ. న. త్రిలోకముల సమాహారము.

త్రైవర్గికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ధర్మార్థకామములయందిచ్ఛ గలవాఁడు.

త్రైవిద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదము తెలిసినవాఁడు.

త్రొ.

త్రొక్కట. దే. వి. (చూ.) తొక్కట. (చూ.) త్రొక్కటము.

త్రొక్కటపడు. ద్వి. అ. క్రి. (చూ.) తొక్కటపడు.

త్రొక్కటపాటు. ద్వి. వి. (చూ.) తొక్కటపాటు.

త్రొక్కు. దే. స. క్రి. పాదములో నడుచు. "ఉ. తోరుసరంబుల మరిల్లుగొని త్రొక్కినచోటులఁ ద్రొక్కువారలై, బసుపడ వెక్కి." కావ్యా. ౨, ఆ.—వి. త్రొక్కుడు. "ఉ. గొరియల త్రొక్కు సంద్రిదిబిఖండలిధర్త్రియుండఁగ." ఆక్షి. 3, ఆ.

త్రొక్కుడు. దే. వి 1. త్రొక్కుట; 2. అదను; "ఉ. త్రొక్కుడు దాన మీకరుశరోయశవేఁడుదురే జగంబులన్." భాగ. ఉ, స్కం. 3. పక్షిరతము.

త్రొక్కుడుఁగమ్మి. దప. వి. (త్రొక్కుడు+కమ్మి.) కదప క్రిందిపలక, కం.

త్రొక్కుడుఁపట్టె. దప. వి. 1. త్రొక్కుడుగమ్మి; 2. వి. సాలెవాఁడునేయునప్పుడు త్రొక్కుడు చెక్క.

త్రొక్కుడుపలక. దప. వి. జాళ్లవనివాని కాళ్లక్రింది పలక.

త్రొక్కుడుబిల్ల. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

త్రొక్కుడుపడు. దప. అ. క్రి. (త్రొక్కుడు+పడు.) త్రొక్కుపడు. "త్రొక్కుడుపడ్డభోగిగతి మ్రోఁగి." కవి. ౨, ఆ.

త్రొక్కుపడు. దప. అ. క్రి. (త్రొక్కు+పడు.) త్రొక్కుడుపడు. "వ. అప్పుడు పుత్రులచేతం బోటుపడియును ప్రేటుపడియును త్రొక్కుపడియును చిక్కుపడియును." హరి. పూ. ౬, ఆ.

త్రో.

త్రోచు. దే. అ. క్రి. 1. పడిగొను; "క. అచటఁ గటినాక్కుండును, ద్రోచిరఁగరామికపతిదూరంబునవా, గ్గోచరముగాని యున్నతి, నేచినపలబిలపిపీడనెలమి పసించెన్" వి. క్రి. ౫, ఆ.— 2. త్రాను; "సహాయులై యార్యులు త్రోచిచెప్ప." విర్ప. ౪, ఆ.—3. పడమ, "చెఁడిద్రోచియుఁగ." హంస. ౫, ఆ.—4. కదియు; "త్రోచిరిఁకవానరులు తూలిరిరక్కసులు." రా. యు, కాం.—5. మీఱు. "ఉ. త్రోచినతోకవేదనతోఁదఁగుమూరకనీము భాలమున్, జూచినయప్పుడెల్లమదిచుబ్బరు." జై. ౧, ఆ.—స. క్రి. 1. త్రోయు; "ఎదపొచ్చినవిష్ణునికేవమున్ ధృతిన్ త్రోచుచు." భాగ. అను. ౫, ఆ.—2. ఉపేక్షించు; "గీ. బలిమిమున్నెల తెచ్చి తిప్పఁదలిచుగుడఁ, ద్రోచిపుచ్చంగఁదగునయ్య." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—3. తెంపు. "సీ. సాధువుమ్మతముగాహామణంబునిరండు గాచినాఁడీకండు త్రోచినాఁడు." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

త్రోటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పక్షిముక్కు; 2. చేఁపముక్కు; 3. చేంకి.

త్రోద్రోపు. దే. వి. (త్రోపు+త్రోపు.) మిక్కిలి త్రోపు.

త్రోద్రోపులాడు. దే. స. క్రి. (త్రోద్రోపులు+ఆడు.) మిక్కిలి త్రోయు. (బలాత్కారముచేసి త్రోయు అని యర్థము.) "గీ. దిగ్గువెనుకకుఁదిగియంగసగ్గలంపు, రాగరజాళ్ళుముంగలపొగఁదిరియ, నందులకుఁదోడు త్రోద్రోపులాడఁజెలులు, పడుమఁచిరునీఁకులయ్యె నప్పడఁతికప్పుడు." రామా. ౪, ఆ.

త్రోపడు. దప. అ. క్రి. (త్రోపు+పడు.) త్రోయఁబడు. "త్రోపడియిరుల పటాపంచలైపాతె." కావ్య. 3, ఆ.

త్రోపనంగోలవి. దే. విశే. (త్రోపు+గోలవి.) ఉభయభ్రష్టుఁడు, ఉభయభ్రష్టురాలు. "మ. పవిత్రాసీపతితోడఁగూడకలకె వారేలఖరేలఖీ, కనిన న్యాయనిరుద్ధుఁడున్న యెడకళ్లైనజాలార్తనిఁకో, ఆనవాతండునబాధిమానములకైయుయూరికత్రోవయం, దగుమానించినఁ త్రోపనంగోలవికియంబాదికక్రమ్మజన్." ఉ. హరి ౫, ఆ.

త్రోపరి. దే విశే (త్రోపు+అరి.) త్రోయువాఁడు.

త్రోపాటు. దప. వి. త్రోపుట.

త్రోపాడు. దే. స. క్రి. (త్రో+ఆడు.) త్రోయు. "మ. మగుడన్గేచకుఁబట్టవాఁడుమబలోపాతంబునన్ లాహాలుగ, రప్పగరిఘ్నందగునాహిడింబరిపుఁడిత త్రోవఁదైపటెడ, టుగఁ ద్రోపాడఁగ" భార. విరా. ౨, ఆ.

త్రోపు. దే. వి. 1. త్రోయుట, "సీ. శూరనాఘాతంబుఁజేరసితరమైనశకటంబు త్రోపుమబరగనిహాలి." భార. సభా. ౨, ఆ.— 2. నిరాకరణము, "క. విడిచిననెప్పటిచనియా, గదములుచేపెదళ్లు విస్మగాచుటమాబం, గదు ప్రేఁగుదురనువినిలఁ, దడయక యుణుక మెయిఁ త్రోపుకనుమనిరెందున్." హరి. పూ. ౫, ఆ.—3. నిషేధము. "క. ఈమాటకునోరమణీ, నామది మునమందెఁగాన నాలి పడియు, బాకెంటికలంపన ద్రో, పేమియులేదో పిలిననుపొతవ దనంబుల్." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.

త్రోపుడు. దే. వి. 1. త్రోపు; 2. (దూ.) చిత్రిక.

త్రోపుడుపెట్టు. దే. స. క్రి. త్రోపుడుతో త్రాను నునుపు పఱచు.

త్రోపువడు. దప. అ. క్రి. (త్రోపు+పడు.) త్రోపడు. "ఏయనుభ్రష్టుఁడ్రుష్ట త్రోపువడు." భార. శాం. ౫, ఆ.

త్రోపుసేయు. దప. స. క్రి. (త్రోపు+చేయు.) నిరాకరించు. "క. ఎవ్వరునుఁ జనితగనా, డినవరుఁడు త్రోపుసేయక, వసుగైకాను" భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

త్రోయు. దే. స. క్రి. తొలఁగఁజేయు. "క. నెరువునంబల్లేరులాద్చి త్రోయుచుఁజనుమన్." అను. ౬, ఆ.

త్రోలు. దే. స. క్రి. (దూ.) తోలు.

త్రోవ. దే. వి. దారి, మార్గము. "క. ఇంద్రియములగోచరముల, కుంద్రోవ పలుసేసి." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

త్రోవరి. దే. విశే. (త్రోవ+అరి.) మార్గము నెఱిఁగినవాఁడు.

త్ర్య.

త్ర్యంగటము. సం. వి. అ. స. ఒకవిధము చిక్కము. పుం. దు. శివుఁడు.

త్ర్యంబకసఖుఁడు. సం. వి. అ. పు. కుబేరుఁడు, ముక్కంటిచెలి.

త్ర్యంబకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

త్ర్యబ్ద. సం. వి. అ. స్త్రీ. మూఁడేండ్లపెయ్య.

త్రా్య.

త్రా్యమాణము. సం. వి. అ. స. పాంటి, పిప్పలి, మిరియాలు. (దూ. త్ర్యవణము.)

త్వ.

త్వక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. 1. తోలు; 2. చెట్టుపట్ట; 3. లవంగపుపట్ట; 4. నార.

త్వక్పత్రము. సం. వి. అ. స. 1. లవంగపుపట్ట; 2. ఆకునాకు.

త్వక్షీరము. సం. వి. అ. న. వంశక్షీరి. (ఇది ఆకారాంత స్త్రీ లింగ మగును, ఈకారాంత స్త్రీ లింగమునగును.)

త్వక్సారము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు.

త్వచము. సం. వి. అ. న. అవంగభ్రష్టు. పుం. 1. తోలు, 2. చెట్టుబట్ట.

త్వచిసారము. సం. వి. అ. పుం. త్వక్సారము, వెదురు.

త్వర. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంభ్రమము, వేగిరపాటు.

త్వరితము. సం. క్రి. విం. అ. న. శీఘ్రము. విం. వడిగలది.

త్వష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. 1. విశ్వకర్మ; 2. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు; (చూ. ఆదిత్యుఁడు) 3. వడ్లవాఁడు. (విం. అ. అ. అ.) చెక్కఁబడినది.

త్వా.

త్వాదృశము. సం. విం (అ. ఈ అ.) నీవంటిది.

త్వి.

త్విట్టు. సం. వి. ష. స్త్రీ. 1. ఆశ; 2. కాంతి, 3. వెలుఁగు. (ఇది త్విష అని అకారాంత స్త్రీ లింగమునగును.)

త్విషాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు, వెలుఁగుఱేఁడు

త్స.

త్సరువు. సం. వి. ఉ. పుం. కత్తిలోనగువాని పిడి.

ద.

ద. ఒక యక్షరము.

దంగు. దే. అ. క్రి. దియ్యములోనగునవి సైతకలదుపోవునట్లు మెదుగు.

దంగుడు. దే. విం. దంచినది. (దంగుడుబియ్యము.)

దంచేన. దే. వి. పెద్దపిరంగి. "ద్వి. దంచనగుండ్లచేఁ దాఁకించి కడిమి, ముంచినఅగ్గయిక్షులవిడిపించి." రా. యు, కాం. "ద్వి. కూలునేనుంగులుగుంభమధ్యములు, వ్రాలుకూవతులుఁసైన్యాలు దంచనలు" రా. యు, కాం. (గొ. దంచనము. "ఒకరుదంచనములనొడివెలలనుజాలఁగనెందును నతరించుట." పారి. ఉ. ౨, అ. చూ. కేబురుకేంగి.) (దించనమని తగ్రాదిగాను కానఁబడుచున్నది.)

దంచు. దే. క్రి. దంగఁజేయు, దంపు.

దంట. యు. దే. వి. కెంట. (చూ. దంటమోములదేవర.)—వై. విం. 1 దిట్టతనముగలవాఁడు; "తగదిదియంచుఁదెల్పఁగలదంటలు గల్గమిఁజేసి." అర్వ. ము, కాం.—2. నేర్పరి*. "సీ. ఉదంట మాలలునిట్టిభావంబులవిభునేనిచ్చినవిద్యలకట." కళా. ౫, అ

దంటమోములదేవర. ద్వ. వి. అగ్ని. "ఎ, గీ. దంటమోముల దేవరతనివిదీర, యగులుగానిమెక్కఁదక్షయుబ్బరముగాఁగ." అర్వ. యు, కాం.

దంటు. వై. వి. జొన్నలోనగువానికాఁడ.

దండ. యు. దే. వి. 1. సమీపము; "క. దండకముగానకుఁజని, ముందఁగరావలనిచెలియలోగిలయిశై, దండకరాజక్షతుఁడది, ముంతాడఁగముక్కు చెవులుమునుకవఁదూస్కెఁ." యు. 3, అ.—2. ప్రా.యు. "ఉ. కోదండనకీల...

దండపెం, పాదఁగలంబులనుజెలువొప్పిపరికవమనశ్శారదీ, భార ముఁబూనికీర్తిదముఁదాయనియాతనికిందుఁరాబ్దుగా, శీతముడుండు దీవగనసేవ్యుఁడుకంధుఁడుగాకమర్త్యుఁడే." పారిజ. ౪, అ. (చూ. దండగోల.)—3. ఎద్దుముద్దిమీఁద ముల్లుకోలతో పొడవగా నేర్పడిన తొరుసు.—వై. పారము*. "క. అదందితదిలదండను, వేదండగఁజెలఁగఁజెరివవేదండగలిగా, వేదండముచే మెలఁకుఁగ, నాదండధరారిఁబోలినాడుమకచ్చెగా." వి, పు. ౧, అ. (ఇది కుండకొణమువంటిది.)

దండకడియము. వై. వి. సందిదండ, కేయూరము.

దండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృత్తవిశేషము; 2. అరణ్య విశేషము; (ఈ యర్థమునందిది ఆకారాంత స్త్రీలింగమునగును.) 3. [illegible]విశేషము, చెట్టుబోదె విం. వంచకము.

దండ[illegible]లియ. ద్వ. వి. ప్రాఁతరెక్క పుస్తకపుకట్టు.

దండగోల. దే. వి (దండ+కోల.) ములుకోల, అవలంబము. "నీవ యుడరుదండగోలగుమనిల్చిరఁజాలు." వై. ౧, అ.

దండచేయి. వై. వి. సందిలి, త్రిగండము. (చూ. దండచే. "గీ. దండచేలాపుగలయట్టిదండఁ వెడురు" చంద్రా. ౨, అ.)

దండచేరు. ద్వ. వి. సందిటఁగట్టుకొనెడుతోరము. "సీ. అలుగు నేనుంగుపై యలుఁగుఁబూసఁగలలయందనీదండచేరుండెనని." చంద్రా. ౨, అ.

దండధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. రాజు.

దండనము. సం. వి, అ. న. దండించుట.

దండనాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేనాధిపతి.

దండనీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కామందకాద్యర్థశాస్త్రము.

దండపడు. ద్వ. అ. క్రి 1. నమస్కరించు; (చూ. దండపాటు.)—2. ఎద్దుముద్దిమీఁద ముల్లుకోలతో పొడుపుగా తొరుసుగానేర్పడు.

దండపాటు. ద్వ. వి. దండపడుట, నమస్కరించుట. "క. విల ములపాటురాయతలపాటునుజాచెడుదండపాటుకో; ల్లెలకొడఁ బాటుతెల్పయనిలక్ష్మణుఁడన్నయనుజ్ఞగాంచి." రామా. ౬, అ.

దండపాశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోరవధ్యమునకై పట్టి గముచు కాపాడెడి యధికారి.

దండము. ఉభ. దే. వి. నమస్కారము. "వ. పాండురంగానీకు దండంబు." భీ. 3, అ.—సం అ. పుం, న. దుష్టశిక్ష. పుం. 1. చతురుపాయములలో నొకటి; (ఇది వధించుట, ధనమువారించుట, పీడించుట అని మూడువిధములుగలది. చూ. ఉపాయము.) 2. రాజశిక్ష; 3. చెట్టుబోదె; 4. కాఁడ; 5. కవ్వము; 6. వాద్యమువాయించెడుగాడుపు; 7. దండు; 8. అడ్డముగా తిర్చినవ్యూహము; 9. గర్వము, 10. పీడనము; 11. ధనము; 12. బార; 13. గుఱ్ఱము; 14. కోఁతతెగినయెద్దు; 15. కోల మునందలివేట; 16. కొర్రము; 17. కేత, 18. సమూహము. (వేదండదండంబులు మొ.) వేదండదండంబులు అని దకారాదిగా గ్రంథములయందు కనఁబడుచున్నది. (దాని కాకరమేమియుఁ గాన రాదు.)

దండయాత్ర. సం. వి. అ స్త్రీ. 1. దిగ్విజయము; 2. యుద్ధ యాత్ర; 3. అశ్వరయాత్ర.

దండలాసకము. సం. వి. అ. పుం. నృత్యవిశేషము, కోలాటము. "సీ. కుండలిప్రకరశ్రీ దండలాసకముబ్బనృత్యంబుబచ్చరలోనెఱుపు చుండ." పు. ౧, అ.

దండసిల్లు. దే. అ. క్రి. 1 ఇఱుకుకొను; "చ. మసురకుఱదస్య యంబునడుమంబడి రాయిడి దండసిల్లియో." నై. 3, ఆ.— 2 అదుముదువడు, అగు. (రూ. దండసిలు. అదుముదువడుటు.—"సీ. దండనూర ఫేనుతలలు దండసిలంగఁదాటింతునేసాధర మహేశ." కాశీ. 2, ఆ.)

దండాట. దృ వి. (దండ+ఆట.) (చూ.) దేగాట.

దండాహతము. సం. వి. అ. న. మజ్జిగ, కాలశేయము.

దండి. ఉభ. దే. వి 1. ప్రతాపము; "ఉ. దండకరాజన్యయాంబు నిధిచం ద్రుఁడుభూరమణుండతండుజా, గుండియవాఁడువేలుపులఁగోటులసంఖ్యలభూసుధా త్రిపై, నుండఁగనేకకాశిపురినొక్కఁడు రాజ్యముసేయు టెట్టులీ, దండికి మెచ్చివారము ప్రతాపవిహీనుఁడు భూమిపాలుఁడే." కాశీ ౫, ఆ.—2. శౌర్యము. "సీ. కడఁగి హస్తంబులను రెండు కదలనన్న, రెండుకాలును వెనుఁబట్టీవండి మెఱయ, నడిమిశిరమెక్కికసుఁగఠినంబులైన, పాదఘట్టనములచేతఁబగులఁదన్నె" వి, పు. 2, ఆ.—విశే. 1 ప్రతాపవంతుఁడు 2. శౌర్యవంతుఁడు; "గీ. తగునెయరునయీపెంటికనుసీకు దండివైలెమ్ముమఃముపేదతేనిబడిచి." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.— 3 సమృద్ధము; "ద్వి రెండనుగులనెవరి త్రియుదిబియు దండిగాఁ గొలిచి." రా. బాల, కాం.—4. గొప్ప. "ద్వి. నిండుకొలంకి రోనిండారబిరిబి, దండియార్కసంధ్యకుపువ్వుమనఁగ." విష్ణు పు. ౨, ఆ.—సం వి న్ పుం. 1. ఒకానొకఋషి, 2. యముఁడు; 3. ద్వారపాలకుఁడు. విశే. దండముగలవాఁడు

దండించు. సం. స. క్రి. దండనముచేయు.

దండిక. సం వి. అ స్త్రీ. 1. కిన్నెర, 2. హారమునందలిపేట.

దండితుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ) దండింపఁబడినవాఁడు.

దండియ. నై. వి 1. కిన్నెర, 2. బిరా*; "గీ పిడపఁడెలిదండియయటుపెట్టికేలు, మొగిచిత్తశీరసంబాశముంచుకొనఁగ, సభలవేవాంఛిదాన్నరహస్యభావ్యఁ, గోరికీర్తించెఁబ్రభువునన్నారడుండు." హరి ఉ. 3, ఆ—3. తంబుర*, "సీ పెలసిహాహాహూహూవ్యల దండియలఁదంత్రి ద్రిజ్వసింగిఁబులుగాఁడిగిచితిగిచి" ఆము. ౧, ఆ.—4. పల్లకిబొంగు*. 5 త్రాసుకోల*, 6 పడుగునేలరాటకొనకుండమగ్గపుగుంతకెదుట అడ్డముగాపాఁతినకొయ్య*. (చూ క్రోవి) 7. పతపుకడవకుమీఁద నడ్డముగానుంచికట్టెడుకొయ్య*.

దండియము. నై వి 1. వస్త్రములు ఎండవేయుటకొఱకువాసిఁగాను అడ్డముగాకట్టెడు దారము (లేక) కొయ్య*, "వ. అచ్చట నిద్భందనయుర్భనుండెదండియంబుపై వ్రాలె." పాండు ౪ ఆ.—2. గరిడీసాధనలలో నొకవిధము*.

దండు. నై. వి. 1. సేన; 2. సమూహము. "గీ. తిరిరిజేజేలు మానిసిలిండికాండ్రు, దండుబుగఁగూడిపారేటుత్రచ్ఛుకతేని." అచ్చ. బాల, కాం.

దండుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. సూర్యుని ప్రక్కనుండువారలలో నొకఁడు; (దండుఁడు, పింగళుఁడు, మాఠరుఁడు అని వీరు మువ్వురు. సూర్యుఁడు దైత్యులకు వరమియ్యక విఘ్నముచేయుటకు రుద్రాగ్నియములు క్రమంబుగ పై మూఁడు నామములతో వర్తింతురు.) 2. యముఁడు.

దండుగ. నై. వి. 1. రాజు ధనవంతుని బలాత్కారముచేసి పుచ్చుకొనెడు ధనము; "ద్వి. కలవారిఁగనిదండుగలువెట్టెప్పుడు." విష్ణు. పు. 3, ఆ.—2. అధికారి యపరాధివలన నపరాధమునకుఁగాను పుచ్చుకొనెడు ధనము. (రూ. దండుగు.) 3. నష్టము.

దండుగు. నై. వి. దండుగయొక్కరూపాంతరము. (అధికారి యపరాధివలన నపరాధమునకుఁగాను పుచ్చుకొను ధనమునకు.—"క. ఆంకనిపుచ్చునర్భుని, బొంకినపంబునసెబోఁపిపుచ్చినకనిచే, అంకరాముఖ్యొను క్రియఁ, గొంకయేనూఱుదండుగుంగొనవలయుఁ" విజ్ఞా. ప్రా, కాం.)

దండుపనియ. నై. వి. వీరభ్రదపెమ్మి.

దండుబాట. దృ. వి. (చూ.) మంటాపథము. (ఇట్లు దండుదారి.)

దండులంజె. నై. వి. బజారి.

దండువ. నై. వి. దండుగయొక్కరూపాంతరము.

దండువు. నై. వి. దండుగయొక్కరూపాంతరము. "క కావఁగానిపోయియేమఱి, గోళ్ళఁదాఁచెతిచెనెగొల్లఁడు పలికెఁ, గోళ్ళ వెలయరువందగు, భూవరునకుఁ గొంగదండువును బెట్టఁడగుఁ." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

దండూరావేయు. హిం. క్రి. తప్పెటకొట్టిదాటించు.

దండె. నై. వి. దండియయొక్కరూపాంతరము (కిన్నెరము.—"ఉ. తిక్కలేతబాగిమెచ్చిదయసిద్ధ ప్రసాదముదండెపాడి శ్రీ, ధాతికాయుంబుగఁ బసతినంది." ఆము. ౬, ఆ.—పల్లకిబొంగునకు —"సీ. వలయింపఁబవ్వాగములకుఁజైవిడినయబ్బురపుదండెలువోలబొమలుదనర్." శృం. 2, ఆ.—పడుగునేలగామకొనకుండమగ్గపుగుంతకెదుట అడ్డముగాఁబాఁతిన కొయ్యకు.—"సీ పడపరియచ్చులుచరికుండయాడిసచీసుదబ్బులుదండెపాదక్రోవి." హంస. ౨,ఆ.)

దండెత్తు. దృ. అ. క్రి (దండు+ఎత్తు) యుద్ధప్రయత్నము చేయు "మ తనగోఁజొచ్చినకాంకరీస్వరుపైదండెత్తఁగల్పించెన, ధ్రుజాగాతిప్రతిజ్వరంబు." ఉ, హరి. ౬, ఆ

దండెపుఁబీటలు. నై. వి. బ. (దండెము+పీటలు.) గడచీలతగుల్చుటకు దండెకు నడుమగ్రుచ్చిన రంధ్రములుగల రెండు పీటలు.

దండెము. నై. వి. దండియముయొక్కరూపాంతరము. (గరిడీసాధనలలో నొకవిధమునకు.—"సీ దండెముల్ త్రోసిఁగండెముల్గల భుజాకాండములనసాసకస్తులమర" శశాం. 3, ఆ.)

దండ్యుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) దండింపఁదగినవాఁడు.

దంతధావనము సం. వి. అ న పలుదోముట. పుం చంద్రకి.

దంతభాగము సం. వి. అ పుం ఏనుఁగు ముందటిభాగము.

దంతము. సం. వి అ పుం 1. పల్లు, (దంతము లపాఁచి=బిప్పి.) 2. కొండనడుము; 3. పొదరిల్లు, 4. పొదక్రపాయి.

దంతశఠ. సం. వి. అ స్త్రీ. పులిచింతకి. అ. పుం. ము. 1. నిమ్మకి; 2. వెలఁగకి, 3. చింతకి; 4. నారదముకి.

దంతావళము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు సామాజము.

దంతి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ఒక చెట్టు. న్. పుం 1. ఏనుఁగు, 2. కొండ. విశే. కోఱపంటివాఁడు.

దంతియ. నై వి. 1. మిద్దెటింటికి అడ్డముగావేసెడుదట్టె; 2. అచ్చుకట్టుదంతె*.

దంతురము. సం. విశే. (అ. అ. అ) త్రక్కుఁబోవునట్లునుపొడవైనది.

దంతురుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) మిట్టపండ్లవాఁడు

దంతె. వై. వి. దంతియయొక్క రూపాంతరము. (మిద్దెటింటికి అడ్డముగా వేసెడు పెట్టెకు.—“సీ. దట్టమౌ జీవదంతంపు దంతెలమీఁదఁ బొందుపుఁగెంపు రావలకలమర.” భాను. ౪, ఆ.)

దంత్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దంతమునందు పుట్టినది.

దందడి. దే. వి. తటుకు. “నేత్రములఁ బ్రమోదబాష్పములు దందడిఁ గ్రందుకొనంగ.” మార్క. ౭, ఆ.—విశే. తటుకైనది. “సీ. కదిఁగ ధర్మంబు కేనదయచుమేమిట్లు దందడిదుఃఖంబుఁబొందుటయును.” భార. అర. ౪, ఆ.

దందడించు. దే. అ. క్రి. తటుకగు “సీ. తలఁపుల కందడిదందడించఁదార్కొదలు శిరఃకంపగతులమెఱయ.” భార. అర. ౭, ఆ.

దందడివెట్టు. దే. స. క్రి. (దందడి + పెట్టు). రాయిడిచేయు. “బలసులే గలయంబడి గోవఱంబుల న్ దందడివెట్టకుండ, విఱుగఁ గా నడపింపఁగఁ బంచి.” భార. విరా. ౪, ఆ.

దందన. వై. వి. మాయ, జాలము*

దందనకత్తియ. వై. విశే. జాలముచేయునది. (చూ.) దందనకత్తెకి.

దందనకాఁడు. దృ. విశే. జాలముచేయువాఁడు.

దందశూకము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము. ౨. రాక్షసుఁడు.

దంధనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కాకపోవునది. “ఎ. గీ. సర్వజ్ఞబ్దపదార్థంబు చందమునను, దలఁచి చూడఁగవట్టిదధనము ధనము.” పు. ౧, ఆ.

దంపకట్టె. దృ. వి. (దమ్ము + కట్టె.) (చూ.) దంపనాఁగలి.

దంపతులు. సం. వి. ఇ. పుం. ద్వి. ఆలుమగలు.

దంపనాఁగలి. వై. వి. (దమ్ము + నాఁగలి.) అడుసుదున్ను నాఁగలి.

దంపు. దే. క్రి. దంచుయొక్క రూపాంతరము. “వ. పొరఘులం జంపియు సైంధవంబులం దంపియు.” భాగ. ౬, స్కం.—వి. దంపుడు.

దంపుటిల్లు. దే. వి. (దంపు + ఇల్లు.) దంచునట్టి యిల్లు.

దంపుడు. దే. వి. దంచుట, దంపు.

దంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. కపటము; 2. తప్పు.

దంభోళి. సం. వి. ఇ. పుం. వజ్రాయుధము, వాతిపాలు

దంశనము. సం. వి. అ. న. 1. కాటు, 2. కవచము పుం. దల్లు. (రూ. దంశనము.)

దంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవియీఁగ; 2. కాటు, 3. కవచము

దంశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిదోమ.

దంశిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పటుకాయి.

దంశితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కాటుపడ్డవాఁడు; 2. కవచముతొడిగినవాఁడు.

దంష్ట్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోఱపల్లు.

దంష్ట్రాయుధము. సం. వి. అ. పుం. వరాహము, పంది

దంష్ట్రి. సం. వి. న్. పుం ———వై.———

దక్కనంపురాయఁడు. వై. వి. (దక్కనము + రాయఁడు.) దక్షిణదిక్కునకధిపతి, యముఁడు. “దక్కనంపురాయనిపడుచనకు.” అర్చ. యు, కాం. (ఇట్లు దక్కనపుతేఁడు ము.)

దక్కనము. వై. వి. దక్షిణపుదిక్కు.

దక్కు. దే. అ. క్రి. అనుభవయోగ్యమగు. విశే. అనుభవయోగ్యము “దివిజాగ్రణికిదీనినిచ్చెదక్కనిజకాంతకు.” పా. ౪, ఆ.

దక్కొను. దే. అ. క్రి. (దక్కు + కొను.) స్వతంత్రుఁడగు. “నరుఁడుదక్కొనసేర్పునెగన్నమ్రుచ్చిలక.” భాం. ఆది. ౪, ఆ. (“నెమ్మెయిదక్కొనదప్పిపెంపుచే.” (ఇక్కడ దక్కొను అనఁగా కలుగునట్టి అని యర్థము.) వి క్రి. ౨, ఆ.)

దక్కోలు. దే. వి. దక్కొనుట. విశే. స్వాధీనము. “సీ. ధనవాధు నిధులను దక్కోలుగాఁగొని కూరిఁగ అడవులపాలుచేసి.” రా. యు, కాం.

దక్కోలుపడు. దృ. అ. క్రి. (చూ.) దక్కొను.

దక్షనాశ్యము. సం. వి. అ. పుం గృధ్రము, గద్ద.

దక్షిణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. యజ్ఞములోనగువానియందు ఋత్విజులోనగువారికి ఇచ్చెడు ధనము; 2. కుడిదిక్కు.

దక్షిణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కుడి; 2. కుడిదిక్కుది.

దక్షిణస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తేరునడపువాఁడు.

దక్షిణాగ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక శ్రౌతాగ్ని. (చూ. అగ్ని.)

దక్షిణాపథము. సం. వి. అ. పుం. వింధ్యపర్వతము మొదలు కొని సేతువులకుఁగల దేశము.

దక్షిణీయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దక్షిణ యియ్యఁదగినవాఁడు.

దక్షిణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనేక నాయికలయందు సమముగా ప్రవర్తించు నాయకుఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.) విశే. 1. కుటిలముగాక చక్కనైనమనస్సుకలవాఁడు; 2. దాక్షిణ్యము కలవాఁడు, 3. నేర్పుగలవాఁడు.

దక్షిణ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దక్షిణకుఁ దగినవాఁడు.

దక్షిణేర్మము. సం. వి. న్. పుం. బోయవానిచేత కుడిప్రక్క గాయముచేయఁబడిన మృగము.

దక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక బ్రహ్మ. (చూ. బ్రహ్మ.) 2. ఒకానొక ముని. విశే. నేర్పరి.

దఖలు. హిం. వి. ప్రవేశము.

దగ. వై. వి. 1. తాపము: “క. ఏతంకమనమునీతా, దీవినిపెదకఁ దగునెవ్వనికాఘటునిదశ, గ్రీష్మవధింపుదమీఁదగ, యేవగమాన్పెదవా తెలుపుమిపుడిననయా.” రామా. ౫, ఆ.—2. దప్పి*. “సీ. పెనుదప్పదగదొట్టఁజని రెట్టవడఁ గొట్టెనముక్రిధిదేశగుపవ్వనొక్క యడాజ.” సా. ౪, ఆ.

దగదగ. దే. వి. మెఱయుటలోనగువానియందగునను కరణము. (కెంపు దగదగ మెఱయుచున్నది, ప్రొయ్యి దగదగ మండుచున్నది ము.)

దగదగమను. దే. అ. క్రి. దగదగయని ప్రకాశించు. “క. తగ దగమనియుడికెంపున.” య. ౨, ఆ.

దగర. దే. వి. విశే. డగరయొక్క రూపాంతరము

దగరము. దే వి. డగరముయొక్క రూపాంతరము.

దగరు. దే. వి. యుద్ధసాధనవిశేషము. “వ. కొంకిమున్నుదగరు మొదలుగాఁగల సాధనంబులచేఁ జీకాకుపఱిచియు.” ఉ, హరి. ౩, ఆ.

దగల్బాజీ. హిం. వి. దొంగ, మోసగాఁడు.

దగా. హిం. వి.

దగ్గఱ. దే. వి. సమీపము. (రూ. దగ్గఱ.)

దగ్గఱించు. దే. అ. క్రి. సమీపించు. (రూ. దగ్గఱించు.)

దగ్గఱు. దే. అ. క్రి. ———వై.——— "గీ. దగ్గఱెను వాల్తవేళ యొదకంతేంద్ర." రామా. ౪, ఆ. (రూ. దూ. దగ్గఱు.)

దగ్గు. దే. అ. క్రి. కాసముచేయు. వి. కాసము.

దగ్ధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సూర్యుఁడున్న దిక్కు. విణ. కాల్పఁబడినది.

దగ్ధిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాఁడినవంటకము, మాఁడు.

దచ్చవుక. వై. స. (దంట+చవుకము.) ఇరుకాలుగు, దచ్చి "దచ్చొకచౌకంబయిత్తిగలారాదుగయంచుఁదల్కొని కలుగ్ధించెను." కళా. 3, ఆ.

దచ్చి. దే. స. దచ్చొక, అష్టకము.

దచ్చికాళ్ల మెకము. దవ్. వి. శరభము, అష్టాపదము.

దటాయించు. హిం. క్రి. రొదగించు, అదయాయించు.

దట్టన. దే. వి. అదలుపు, తర్జనము. "గీ. ముష్టిఘట్టనంబులనద లించుదట్టనలను." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

దట్టము. దే. వి. పావడ. "సీ. దట్టంబుసీటటిచెంగావికొంగు గానిశీలఁదైఁటనిమిరి." హర్. ౬, ఆ.—విణ. 1. తఱచు, (వృత్తియందు హల్లుపరముచో అంత్యవర్ణము వికల్పముగాలోపించును. "దటకెంపు" మొ.)—2. దిరకము. "సీ. కట్టమైనయట్టి వ్రలుదట్టముల్గావించునవియును నెఱయునో నాడునదియు." భార. విరా. 3, ఆ.

దట్టా. దే. వి. చిద్దెమూలికివెపెడు మంటిమూఁత.

దటి. వై. వి. దిండు, గాసె.

దట్టించు. యు. దే. స. క్రి. అదలుచు, "క. దట్టించియెవ్వరే మని, దట్టించిరొలాలకులబరపతులంబల్." భాగ. 2, స్కం.—వై. దట్టికట్టు "సీ. అల్లలుదట్టించియుం మ్రుంకళ్లలు మొరయుఁ దన్నుదురోలిముప్పరముగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

దట్టీ. వై. వి. కట్టియొక్కరూపాంతరము. "గీ. అట్టియెడనుబచ్చ పట్టుదట్టిచేత, నొవ్వరతనచ్ఛత్రియునికుజ్జలంపు, లీలనెఱపు చెంద్ర కాంతదట్టిచేతఁ, బరునిగుణ తెలింగెనురవభూటి." కళా. 3, ఆ.

దట్టుఁడు. వై. విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు. "ఉ. పుట్టినయాలు వార్లను లొంపితిరోయి జగంబులన్నియుఁ, దట్టుఁడవైనయుం చితి." భార. అర. ౫, ఆ.

దడ. యు. దే. వి. భయము. వై. 1. కొయ్యత్రాడు; "కలయుం బలకోదఁగంగెలు దడఁజెట్టి." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. (రూ.) దాళ్.

దడకట్టు. దవ్. స. క్రి. నెయ్యి నూనె మొదలగునవి తీయుపాత్ర ములనుగాని అవి యుంచియున్న పాత్రములనుగాని) పరితప్తి జాలను దడకట్టనుంచితోఁచు.

దడదడ. దే. క్రి. విణ. వడిగా. (వాఁడు దడదడ చదువుచు న్నాఁడు, వీఁడు దడదడ వచ్చెను మొ.)

దడదడమను. దే. అ. క్రి. దడదడ కొట్టుకొను. "క. గడగడ వడఁకుచునుదురులు, దడఁబడ నిగ్గడరనెడఁల దడదడమనఁగా, జడుపుంజెమ్మటలోదలుం, దడియదశాస్యుఁగనిశంధరదయకవిలిశా." ఉ, రా. ౪, ఆ.

దడబడ. దే. వి. ఆటోపము, ఆవేశము.

దడము. యు. దే. విణ. దట్టము. "దడముగదుర్ఘరధ్వనులుఁదోరవంబులుఁలిక్కటిల్ల." ఉ, రా. ౬, ఆ. (దళముయొక్క మొదటి రూపము.)—వై. వి. 1. సేన; "క. దడఁబురపువెదలించిన, దడములపైనడువటితెగిశత్వరతగా, వ్రడిగొండఱలలనుఁ, పదఁగంజెదిపోయిరంత నదరిసధిరిగా." రా. బాల, కాం.—2. సమూహము. "క. గొడుగులుఁదానుముగుత్తలు, దడముల గరిఘటలథిటపరితత్తురగములగా, బడబడలింపఁగ్రుడుడుఁడు, కడువేడుకఁ దోడుకొనె గాంధేయులకుగా." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

దడి. దే. వి. వెదురుదాఁకవలోనసువానితో నేర్పఱచిన మఱుఁగు. "వట్టివేళ్లనుదడిగట్టి." కళా. ౬, ఆ.

దడిగ. దే. వి. (రూ.) అరిగ. "చ. వెదకెదునమ్ముహీంద్రునివదియుఁటింగిర్పొదరుండుఁగ, దవ్వడియును విన్నతమ్ములు నుప్పైరన మెఱుపులంకరించియు, ముక్కుడు మెఱయగ త్రిధానధలపూటకదంబ తతప్రతాపముల్, దడిగలుఁగుంచెలుంగొడుగుతండముల్గావిం చిల్లవచ్చినగా." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

దడిబము. వై. వి. పలుపు, పెత్త, తల్పము, శయ్య.

దడిమము. యు. దే. విణ. సన్నము. "వడిమంచుఁజేలలఁదడి యత్తి." కళా. 2, ఆ.—వై. వి. పలుపు.

దడియ. దే. వి. గొండచేరువనేల, ఉపత్యక. "గీ. కర్షకులకునెలత గ్రామసీమానరి, యిత్తలవడిల్లదిండులాటవికుల, కడళ్లలందుఁ గొండదడియలుమనజోంట్ల, కింతవట్టుఁదెలియనెఱుఁగవలయు." హరి. పూ. 2, ఆ.

దడియఁబడు. దవ్. అ. క్రి. (దడియగ+పడు.) దడియు. (రూ. దడియఁగఁబడు. "సీ. దండియలునుమీరుదడియంగఁ బడకయంతకయటుపాండుగంధర్వసుతులు." ఉత్త. ౧, ఆ.) (పూర్వరూపమునవడు. మహా కవిప్రయోగములయందు పదవ్సులంధ మువరముగుచుండఁగా అగుధాతువుయొక్క తుముస్నర్థకరూపము పూర్వాంగముగా గానఁబడుచున్నది.)

దడియము. దే. వి. పదిసేరులయెత్తు. అయిదుసేరులయెత్తు. (అవి గొంతము.)

దడియు. దే. అ. క్రి. వడఁకు.

దడెము. దే. వి. దడియముయొక్క రూపాంతరము.

దడ్డియము. దే. వి.———వై.———

దణా. వై. వి. సేన. "భుజంగప్రయాతము. దణాపెద్దయోళ్లగా మదాథుగ్వరోత్త, గ్రతినేసలగా మించెగంధిరధేరి, తంంధాల ముల్." ఉ, రా. ౨, ఆ.

దణాయఁడు. వై. వి. సేనానాయకుఁడు. "వంతచామరను. దణాయలగాదలారులుగామదంబనంగ్రమంబుగా, క్షణక్షణం బనుం గబుర్లుపారిపారిదెల్పఁగా." కృష్ణ. ౨, ఆ.

దణి. వై. వి. ప్రభువు, ఱేడు.

దత్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం దత్తపుత్త్రుఁడు.

దత్తము. సం. వి. అ. న. ఈవి, విణ. ఇయ్యఁబడినది.

దత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఈవి, దానము.

దత్తు. వై. వి. స్వీకారము.

దత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకరాజు; 2. దత్తాత్త్రేయుఁడు; 3. ఒకజాతి పురుషుఁడు. (రూ. పురుషుఁడు.) 4. ఇయ్యఁబడినవాఁడు.

దద్దడము. దే. వి. చిన్నకుడి, లోడిబిద్ది. "గీ. అట్టిపెనుజాతరలోన నరోభిధానుఁ, డొక్క-నిరేఁ బ్రియా సంబునవోడిఁగియుండఁ, జాలు నల్పాంతరానగాశంబులోఁడి, కదపగలయొక్క-జాతిదద్దడముఁదేర." పర. ౧, అ. "సీ. శంకరావరుఁడేరి వాఁటిదద్దడంబులుపెర్చి రాత్తులపొటునైచి." ఉ, హరి. 3, అ.

దద్దరిల్లు. దే. అ. క్రి. కల్బిబ్బుపడు. "సీ. ఇంతలోనసయాశ యున్ని కల్బిబ్బులు దద్దరిల్లుఁడించుతత్పునిర్ఁప్పు, దజిచి." కళా. ౫, అ.

దద్దఱు. దే. అ. క్రి.——సై.——

దద్దళము. దే. వి. దద్దడముయొక్క-రూపాంతరము.

దద్దిర్లు. దే. అ. క్రి. దద్దరిల్లుయొక్క-రూపాంతరము.

దద్దు. సై. వి. 1. రోగవిశేషము; 2. చీమకుట్టుటలోనగువానిచేఁ గలిగెడు బుడిపి*.

దద్దురు. సై. వి. రోగవిశేషము, దద్దు.

దద్రుఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిశ*.

దద్రురుఁడు. సం. విశే. (అ అ అ) దద్దుగలిగినవాఁడు.

దద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. రోగవిశేషము, దద్దు.

దధి. సం. వి. ఇ. న. 1. పెరుగు, (దీని భేదములు అర్యోష్మము, ప్రాగ్రటము, అమునము.) 2. సరళమను ధూపద్రవ్యము, 3. మద్ది*.

దధిగ్రము. సం. వి. అ. పుం. వెలఁగ*.

దధిఫలము. సం. వి. అ. పుం ——సై.——

దధిబుసము. సం. వి. అ. న. మీఁగడకలిసిన పెరుగు. (మీఁగడ పెరుగు అర్యోష్మము.)

దధ్యదము. సం. వి. అ. పుం. పెరుగుసముద్రము.

దనియాలు. సై. వి. బ. కొత్తిమిరివిత్తులు, ధాన్యాకము.

దనియు. దే. స. క్రి. కూడు, సంగమించు.

దనివు. దే. వి. కూడిక, సంగమము. "ఎ, గీ. దనివుమొదలైన చిగురొత్తునరసములను." భార. విరా. ౨, అ

దనుక. దే. ద్ర. వఱకు, పర్యంతము.

దనుకు. దే. స. క్రి. 1. తాఁకు, "వ. దీనపై, దనుకదుదీనఁబాదములు తాఁకదు నాదనువేఁడి మీమియుఁగా." భార. అను. 3, అ.–2. పొందు. "క. మనకిమ్మడిక్క-దనుకఁగరానికడిది డెప్పఁ మొందెఁగా." హరి. పూ. ౬, అ. (రూ. తన్కు-. "ఒల్లఁబాటు తనక్కఁడించుకెనియుఁగా." భార. స్త్రీ. ౧, అ.)

దనుజుఁడు. సం. వి. అ. పుం అసురుఁడు, తొలివేల్పు.

దఫా. హిం. వి. తడవ.

దప్పము. దే. విశే. దట్టము. "ఈవెలిదప్పపుగప్పరంపులర్చిపులు." భాను. 3, అ.

దప్పళము. దే. వి. పలుచగాఁజేసిన వ్యంజనవిశేషము, పులుసు

దప్పి. దే. వి. 1. నీరువట్టు; "వ. అర్కజాండుడప్పికోర్వశసీర్ల త్రాపుటకై సరోవరంబులోనికిదిగుటయు." భార. అర. ౭, అ.–2. శ్రమము. (రూ. దప్పి.)

దప్పిక. దే. వి. దప్పియొక్క-రూపాంతరము. (స్వార్థమున కప్రత్యయ ము.)

దబకాయించు. హిం. క్రి. అదు[illegible]ంచు.

దబదబ. దే. వి. కలుపులోనగుచు కట్టుట పరుగెత్తుట మొదలగు వానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (దబదబ కలుపుకట్టుచున్నాఁడు. దబదబ పరుగెత్తుచున్నాఁడు మొ.)

దబరా. హిం. వి. వెడల్పయిన గిన్నె, బోగిణి.

దబాయించు. హిం. క్రి. అదుము, నెట్టు.

దబ్బ. యు. దే. వి. నారంగవిశేషము*. "గీ. పనసపండులుదబ్బ పండ్లనంటిపండ్లు." నీలా. ౨, అ. (దీని భేదములు కోలదబ్బ, నారదబ్బ.)—సై. 1. దర్భ*; "సీ. చెంగల్వవిరిదయ్యగంగమొత్తు టకుబ్బ-విత్స్వారాశిగాదబ్బపాన్పు" పాండు. 3, అ.–2. బద్ద; 3. వెదురుబద్ద*.

దబ్బడ[illegible]. దే. వి. మూకుడు.

దబ్బడించు. దే. స. క్రి. 1. మూకుటితోమూయు; 2. దేకులతో చఱచు.

దబ్బనము. దే. వి. గోనెకుట్టెడు సూది.

దబ్బయుంగరము. తద్భ. వి. పవిత్రపుముడివలె బంగారుతో చేసిన యుంగరము. "కమలాక్షునియఁదుకిదబ్బయుంగరంబప్పర గాఁడెంతయును సారెబిదూచి" పర. ౪, అ.

దబ్బఱ. దే. వి. 1. బొంకు, 2. మోసము; "గీ. విని పుదమితేఁడు లెంతయు వెఱఁగుపడుచు, వద్దిరాకొండకద్దినిర్ఘాగా, యున్నది అదెచ్చియందఱబన్న మొంత, జేసెఁలోల్వఁడుదబ్బఱ చేసినాఁడు." అచ్చ. బాల. కాం.–3. విపత్తు. "ద్వి. వసమఁ డెజెఁగిదబ్బఱవచ్చెననుచు." రా. యు, కాం.–4. తప్పు. (రూ. జబే.) విశే. 1. బొంకువాఁడు; 2. మోసకాఁడు. "క. నెఱ యంగా నీఘండము, తెఱఁగుఱఁగఁబవితెప్పఁదిప్పరుసతఁడుద, బ్బఱపీకుపీకుగుజ్జములఁబలికినగతినిభలపొస్యవడనిరతుఁడగుగా." కవిజనాశ్రయము.

దబ్బఱకత్తియ. తద్భ.విశే.దబ్బఱలాడునది. (స్వార్థమున కత్తియ.)

దబ్బఱకాఁడు. తె. విశే. దబ్బఱలాడువాఁడు. (స్వార్థమున కాఁడు.)

దబ్బఱి. దే. విశే. (దబ్బఱ+ఇ) దబ్బఱకాఁడు, దబ్బఱకత్తియ. (స్వార్థమున ఇప్రత్యయము.)

దబ్బవాఁడు. తద్భ. వి. మేదరవాఁడు.

దబ్బవ్రేలు. తద్భ. వి. పవిత్రపువేలు, అనామిక.

దబ్బాటు. దే. క్రి. విశే. దబ్బాటుయొక్క-రూపాంతరము.

దబ్బిచిప్ప. దే. వి. తాటిచెట్టుబద్దలుచేసెడుసాధనము.

దబ్బు. దే. స. క్రి. చెప్పు. వి. 1. మాట; "ఉ. ఉల్లములోనచేసు నుచునుండువాయేనొదబ్బుదబ్బెదగా." సా. ౧, అ.–2. దబ్బ రము. – 3. చఱుపుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. గొబ్బునవలేవిధుణంబులు, దబ్బునఁబఱచుకొని." నీలా. 3, అ.

దబ్బుడు. దే. వి. మూఁత, దబ్బడము.

దబ్బున. దే.ద్ర.క్రి. విశే. శీఘ్రముగా. (నీవుపోయి దబ్బునరా.)

దబ్బుర. దే. వి. దబ్బురయొక్క-రూపాంతరము. (గిన్నెకు. రూ. రుక్మి. 3, అ)

దబ్బువెట్టు. దే. స. క్రి. (దబ్బు+పెట్టు.) మూయు. (రూ. గోడము.)

దభ్రము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) సూక్ష్మము, సన్నము.

దమథము. సం. వి. అ పుం. 1. క్లేశమునోర్చుటనము, 2. దండనము.

దమనము. సం వి. అ. న. అణఁచుట. పుం. దవనము.

దమనుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. ఒకానొక ముని; 2. శూరుఁడు. విణ. అణఁచువాఁడు.

దమము. సం. వి. అ. పుం. 1. దండోపాయము; 2. క్లేశము నోర్చుటనము; 3. ఇంద్రియనిగ్రహము; 4. అణఁచుట, 5. అడుసు.

దమి. సం విణ. (న. ఈ. న) అణఁచువాఁడు.

దమించు. సం. స. క్రి. అణఁగఁద్రొక్కు, అణఁచు. (దమియించు. అనియు.)

దమితుఁడు. సం విణ. (అ. అ. అ.) 1. అణఁపఁబడినవాఁడు; 2. తపఃక్లేశసహనముగలవాఁడు.

దమునసుఁడు. సం. వి. స. పుం. అగ్నిహోత్రుఁడు.

దమ్మఁడు. వై. విణ. కపటములేనివాఁడు*. "గీ. దమ్మఁడితఁడనెడు నాచేతఁ దగులువడియెఁ, గాకయునిఁ బ్రీతిఁ బొందింపఁ గలిగెనాకు" పారిజా. ౪, అ

దమ్మము. యు దే. వి. నాలుగుకాసులనాణెము. వై. ధర్మము.

దమ్మిడి. దే. వి. అయిదుకాసులనాణెము. రెండుకాసులనాణెము (అనికొందఱు)

దమ్ము. వై. వి. అడుసు, పంకము.

దమ్ముకొను. ద్వ. అ. క్రి. అడుసగు, పంకిలమగు.

దమ్యము. సం. వి. అ. పుం. మోయుటకును, దున్నుటకును బనుపఁదగిన వయసుగలకోడె.

దయ. సం వి. ఆ స్త్రీ. కృప, కనికరము.

దయచేయు. మి. అ. క్రి. కరుణించు. "దయచేసితత్ప్రీతము లైనవరములు నొసఁగి." పాండు. ౫, ఆ. స. క్రి. ఇచ్చు. "క. నిద్రదయచేయుమనియెను, భద్రోపాయుసమరవరుఖండనాంకురవం, భద్రుఁ చులునిగుడనల్పవిమ, భద్రిముమాఁదియ యునఁగఁబట్టఁడిచ్చెన్." విర్ప. 3, ఆ. (మఱియు నిది గొప్ప వారిని రండు పొండు అనుటయందును ఉపయోగింపఁబడును.) (రూ. దయసేయు.)

దయాళువు. సం. విణ. ఉ. కనికరముగలవాఁడు.

దయిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రియురాలు; 2. ఆఁడుది.

దయితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రియుఁడు. విణ. ఇష్టుఁడు.

దయ్యము. వై. వి. 1. దేవుఁడు; "సీ. పూనియరిగెదయ్యమా నెమ్మనంబులవేడుకలన్నియువృథదనఁగ." రాఘ. 3, ఆ.—2 వేల్పు; "దయ్యపుమూఁకలుపైఁడికొండపైపనయముఁగాఁబురంబులుగ." య. ౧, ఆ.—3. విధి, "క. అయ్యరుదెంచఁగుల కమ్వదు; కయ్యమునకుఁ బరముసాధకంబుగఁగలిగెన్, ముయ్యంచు తుంగ యచ్చట, దయ్యమునేర్పునుసెప్పెదంగురునాథా." భార. శా. ౧, ఆ.—4. పిశాచము*. "ఉ. భవత్తనూజకే, దయ్యము సోఁకనో మిగులఁదాపము నొందుచు నాఁడునాఁటికిన్, దయ్యఁదాకంగ." భో. ౫, ఆ.

దయ్యాలు. [illegible] అ. క్రి. దయ్యముసోఁకు రూపాంతరము.

దర. వై. వి. వెల, క్రయము*.

దరణము. దే. వి. ఎనిమిదిడబ్బులనాణెము.

దరము. సం వి. అ. పుం, న. 1. భయము; 2. శంఖము, 3. గొయ్యి. అవ్య. ఇంచుక (దరహాసము మొ.)

దరహాసము. సం. వి. అ. పుం. చిఱునవ్వు

దరాం. అం. వి. ఒక కొలఁత, మద్యపానము.

దర్ఖాస్తు. హిం. వి. విన్నపము.

దర్జా. హిం. వి. మెట్టు, స్థితి.

దరి. ఉభ. వై. వి. 1. గట్టు; "చ. గురుజనభక్తియుంగవటగోపకుమారపదాబ్జభక్తియున్, దరులుగ" పాండు. ౪, ఆ.—2. మేర*; "ఎ, గీ. మఱియుదరిలేనిభాగములేమెంచేసి." సిలా. 3, ఆ.—3. సమీపము*. "సీ. చల్లనిమరపొన్నచాయలఁబాయలసరుదారు తూఁగెక్కదరులదరుల." శా. 3, ఆ. సం. ఈ. స్త్రీ, గుహ.

దరికొను. దే. అ. క్రి. 1. మండు, "దరికొనఁగఁటల్ దయాబిదావానుపుట్టిన." భార. శాం. 3, ఆ—2 కాలు. "మ. ఆకేవనాబ్ఛరంగాడుగు, బ్బరియందొక్కఁడు జెందినం దరికొనన్ భస్మావశేషంబుగన్." ఉ, హరి ౬, ఆ. (ప్రే. దరికొలుపు)

దరితుఁడు. సం విణ (అ. అ అ.) భయపడినవాఁడు

దరిద్రుఁడు. సం విణ. (అ అ అ) బీదవాఁడు.

దరిజేసి. దే. వి దైన్యముగలవాఁడు, దీనుఁడు. "సీ. భుజమునఁ గూబరంబు ధరించుకొని పోలుదరిజేసియగుచుబేతాళుఁడొకఁడు" జై. ౫, ఆ.

దరిమిల. హిం. క్రి. విణ. తరువాత.

దరిసించు. వై స. క్రి. 1. చూచు, "క. మిమ్మున్, దరిసించువరిమతంబున, నరుదెంచితి మనుండి." వి క్రి. ౫, ఆ.—2. కానుకగానిచ్చు*. "ద్వి. తనదీవినితెచ్చిదరిసించుననుచు." భిల్హ. ౨, ఆ.

దరిసెనము. వై. వి. రాజులలోనగువారిని చూడఁబోవునపుడు నిడి కానిపోయి యిచ్చెడు కానుక*. "క. గిరిరాజాగ్నదరుగఁ, నరిచించిననుఁడగుచు నలినదళాక్షిన్, దరిసెనముపెట్టినిలిచినఁ, గరుణయుమోదంబుఁ బుట్టఁగఁ గలయఁజూచుచున్." కిర. ౧, ఆ.

దర్జీ. హిం. వి. కుట్టుపనిచేయువాఁడు

దరుజో. దే. వి గచ్చుపూతకై రాళ్లనుకలుపుట.

దరువు. వై. వి. 1 గీతవిశేషము; 2. తాళము*.

దరువుచేయు. వై అ. క్రి. తాళమువేయు.

దర్దుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. దుర్గ. అ. పుం. ము. 1. కప్ప; 2. మబ్బు.

దరోబస్తు. హిం విణ. అంత.

దర్పకుఁడు. సం. వి. అ పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

దర్పణము. సం. వి. అ పుం. అద్దము, ముకురము.

దర్పము. సం. వి. అ పుం. 1. గర్వము, 2. కస్తూరి.

దర్పించు. సం. అ. క్రి గర్వించు; క్రొవ్వు.

దర్బారు. హిం వి. కచ్చేరి, కొలువుకూటము, ఒక రాగము.

దర్భ. సం. వి. అ. పుం. తృణవిశేషము, కుశము.

దర్భముద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దర్భయుంగరము. "సీ. కోకఁ జుట్టుకొనినవృద్ధభూసురుఁడాత్తపవిత్రదర్భముద్రికయుఁ దాల్చి" పాండు. 3, ఆ.

దర్యాప్తు. హిం. వి. విచారణ.

దర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. బిల్లి; 2. గరిఁటె; 3. పాము యొక్క పడగ.

దర్వీకరము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

దర్శకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు. విణ. 1. చూపెడువాఁడు; 2. నేర్పరి.

దర్శనము. సం. వి. అ. న. 1. చూపు; 2. కన్ను; 3. అద్దము, 4. బుద్ధి, 5. తెలివి; 6. కల, 7. శాస్త్రము; 8. ధర్మము.

దర్శని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) అపరపక్ష.

దర్శనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూడఁదగినది.

దర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమావాస్య; 2. అమావాస్య నాఁడు చేయఁదగిన యిష్టి; 3. చూపు.

దర్శయితృ. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చూపువాఁడు.

దర్శించే. సం. స. క్రి. చూచె. వీక్షించె.

దర్శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చూపఁబడినది.

దర్సెనము. గ్రా. వి. దరిసెనముయొక్క రూపాంతరము (చూ. దేవ ర్సెనము.)

దలపము. సం. వి. అ. పుం. ముఖత్రాణము. (చూ. శిర త్రాణము.)

దలారి, దలాలి. హిం. వి. దరగరి.

దలిమము. దే. విణ. సన్నము. "క. ఎలనాగయోర్తుదలిమపు, వలిపంబులుగట్టి చెవడితకుఁగులఁబా, తలుదొడిగినాకతెయొ క్కతె, తలఁబావడయొగ్గితిగిచితలయార్చెఁదగన్." య. ౪, ఆ. (దడిమముయొక్క రూపాంతరము.)

దల్లు. గ్రా. వి. జల్లుయొక్క రూపాంతరము. (వానకు.)—"క. పెల్లు గానఁగురిసినప్పుడు, దల్లుగఁదమయూరుకాలకునుదలమించుచుభూ, వల్లభుపైఁబురభామలు, కొల్లలుగాలాజమిలితకుసుమాంజలులన్." కవి. 3, ఆ.

దవ. దే. వి. దుమ్ము, చెలుకొన (అనిరొందటు.)

దవంతి. దే. వి. అగడ్త, కందకము.

దవనము. గ్రా. వి. వాసనగల మూలికావిశేషము.

దవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కార్చిచ్చు; 2. అడవి.

దవసము. దే. వి. కొలుచు, ధాన్యము.

దవిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి దవ్వైనది.

దవీయము. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.)——పై——

దవ్వ. దే. వి. ముూనిపడిమి మెత్తనిభాగము.

దవ్వు. దే. విణ. దూరము, (ఇది ద్వితీయాబహువచనాంతమైనచో దూరదేశమర్థముగుచున్నది. "అక్కర. ఎదుఁరనుదవ్వులఁజూచిన పొడవులెల్లఁదక్కటను, కదియఁగా" భార. అర. ౨, ఆ.)

దశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవస్థ; 2. వత్తి; 3 బ. అద్దె.

దశకము. సం. స. అ. న. పది.

దశనము. సం. వి. అ. న. కవచము. [illegible] పల్లు; 2 శిఖరము.

దశనవాససు. సం. వి. స్. న. పెదవి, పలుకలుక.

దశబలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

దశమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షమునందు పదియవతిథి. విణ. పదియవది. స్. మిక్కిలి వృద్ధుఁడు.

దశమీస్థుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నష్టవీర్యుఁడు, 2. వృద్ధుఁడు.

దశాహము. సం. వి. అ. పుం. మృతిపొందినవానికి పదియవ నాఁడుచేయు శ్రాద్ధము.

దష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కఱవఁబడినది.

దసరా. గ్రా. వి. దశరాత్రిపండుగ.

దసిలీ. దే. వి. 1. ఒకదినుసుపట్టు, మొగపట్టు, "దసిలీనూలుపట్టె యల్లికచెరంగు." కళా. ౨, ఆ.—౨. వడలు.

దసుపండి. దే. వి. గ్రుడ్డలాటకై కెట్టెలను గూర్చువాఁడు.

దసెన. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. (అప్ర.)

దస్తకు. హిం. వి. చేవ్రాలు.

దస్త్రము, దస్త్రము. కాకితములకూట.

దస్తావేజు. హిం. వి. వ్రాతపూర్వకమైన సాధనము.

దస్తు. హిం. వి. పోగుచేసిన సొమ్ము.

దస్తూరి. హిం. వి. వ్రాఁత. "గీ. పారముగవ్రాసియున్న దస్తూరిఁ జూచి." కృష్ణ. 3, ఆ. (ఈ. యన్యదేశ్యము గ్రంథమునందు మాత్రము కనఁబడెడి.)

దస్యుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. శత్రువు; 2. దొంగ.

దస్రులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వినీదేవతలు.

దహనము. సం. వి. అ. న. కాల్చుట. పుం. 1. చిత్రమూలము; 2. జడికి.

దహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విణ. దుష్టుఁడు.

దహించె. సం. స. క్రి. కాల్చె.

దళకొను. దే. అ. క్రి. దళముకొనుయొక్క రూపాంతరము. "దళ కొనియున్నకొంటెపుస్మితంబు..." వి.క్రి. ౪, ఆ.

దళగించె. దే. అ. క్రి. దళముకొను, దట్టమగు.

దళనము. సం. వి. అ. న. 1. ఖండించుట; 2. భేదించుట.

దళము. ఉభ. దే. వి. ఆధిక్యము. "క. దంచువద్దానెక్కు...దళమునవెడువున్." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—విణ. 1. అధికము; "క. విలముఖపక్తి...దళముగమున్న ద్రావినసుధారసధారగుణంబునం జామి." సారం. ౫, ఆ.—2. దట్టము, 3. దట్టము.—సం. వి. అ. న. 1. ఆకు; 2. దండు; 3. పారిదళము; 4. భాగము.

దళముకొను. దే. అ. క్రి. అధికమగు. "క. దుర్యోధనునిష్టు దికిన్భయంబుదళముకొనంగన్." వేమ. ౧, ఆ. (ప్ర. దళము కొలుపు.)

దళవరి. యు. దే. వి. (దళము+వరి.) ధాన్యవిశేషము. గ్రా. సేనాధిపతి.

దళవాయి. 1. సేనాపతి. (చూ. దలవాయి.)— 2. మంత్రికి సహాయుఁడగు ఉద్యోగస్థుఁడు*.

దళసంచే. దే. వి. (దళము+సంచే.) దళముజాతి.

దళసరి. ద్వ. వి. (దళము+సరి.) ఘనత. "వ. సందయతో దండలైనగోపగోపికాజనంబులు హరిదళసరియయుండగ." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—విశే. 1. లావు. (పేఁపదళసరిగానున్నది.) 2. మందము. (ఈ రాగిరేకుగదు మిక్కిలి దళసరి.)

దళించే. సం. స. క్రి. 1. ఖండించు, 2. భేదించు.

దళితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. ఖండింపఁబడినది, 2. భేదింపఁబడినది, 3 వికసించినది

దా.

దా. దే. విశే. దాయొక్కరూపాంతరము. (చూ. దాపల.)

దాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బ్రహ్మచర్యాదినియమక్లేశము నోర్చుటనము.

దాంతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అడఁపఁబడినవాఁడు, 2. తపఃక్లేశమునోర్చువాఁడు.

దాంపత్యము. సం. వి. అ. న. దంపతిభావము.

దాంభికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) దంభముగలవాఁడు.

దాఁక. దే. ద్రు. దనుకయొక్కరూపాంతరము.

దాఁకొను. దే. అ. క్రి. (దాఁగు+కొను.) మఱుఁగుపడు. "ఉ. నించినయాముచ్చుగుల మీఁ దికిఁజంగునదాఁటియాదలల్, చించినగొల్లలోఁదవిలిచిందినమొత్తను లెల్లఁజల్లవె, మంచినఁజేరి దాఁకొనినమాటికినమ్మలఁ ద్రవ్వి త్రవ్వియు, చ్చెంచునెలంగరేఁటు దురుసీగపుజాడలెటింగియదృటగ." య. ౨ ఆ. (పూర్వము కాదు.)

దాఖలా. హిం. వి. ఋజువు, సాక్ష్యము.

దాఁగన ముచ్చెలు. దే. వి. బ. దాఁగిలిమూఁతలు.

దాఁగర. దే. వి. ఎండుపుడకలు, ప్రవేశము. "గీ. వరుగులో దాఁగరకుపెండవలసినట్లు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

దాఁగిలిమూఁతలు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము, గుప్తక్రీడ. "ఉ. నవ్వునసిగ్గుఁగూడినవదనంబున దాఁగిలిమూఁతలాడఁగన్." అని. 3, ఆ.

దాఁగిలిముచ్చెలు. దే. వి. బ ——— పై. ——— "ఉ. చేతులు త్రిప్పిపాటియుసంతిచ్చెరదాఁగిలిముచ్చులాడియున్." వి. పు. 2, ఆ.

దాఁగు. దే. అ. క్రి. మఱుఁగుపడు, తిరోహితమగు.

దాఁగురించే. దే. స. క్రి. 1. దాఁచు, 2. వంచించు. (చూ. దాఁగురించు.)

దాఁగురింత. దే. వి. 1. దాఁగురించుట; 2. బ. దాఁగురుమూఁతలు (చూ. దాఁగురింత.)

దాఁగురుమూఁతలు. దే. వి. బ. దాఁగిలిమూఁతలు.

దాఁచే. దే. ప్ర. దాఁగఁజేయు. "ఉ. మద్దసతరరాజ్యసంపదలు దాఁచక సర్వమునీకునిచ్చితిన్." పారిజ. 3, ఆ.

దాఁటడుగుపరువడి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

దాఁటడుగుమెన. దే. వి ——— పై.-

దాఁటు. యు. దే. అ. క్రి. లంఘించు (చూ. దుముకు.) స. క్రి. 1. తరించు; (వాఁడా[illegible]దాఁటివచ్చెను.) 2. ఉల్లంఘించు. (దాఁటుచు మోఁటలు దాఁటుట.) వి. లంఘనము.—పై. సమూహము. "సీ. రాముఁడదాఁటులు మ్రొయులేఁదేఁటులు గృహాసరోరుహముల ఁగోరికలుప." వి క. 3, ఆ.

దాఁటుకట్టు. ద్వ. అ. క్రి. గుంపుగూడు. "గీ. చినుకులోఁ బొడఁకలిగాలి పులఁగఁజూచి, దాఁటుకట్టుచు మృగములు దాఁటుచుండ." పంచ. నా. ౨, ఆ.

దాఁటుకొను దే. అ. క్రి. లంఘించు. "గీ. మొగ్గిదాఁటుకొనిసముద్రతిదిరిపట్టఁబట్టె." హరి. ఉ. ౯, ఆ. (పూర్వము కాదు.)

దాఁపన. దే. వి. దాఁచుట.

దాఁపరము. దే వి. కౌఁగిలించుట. (చూ. దాఁపరీఁడు.)

దాఁపరించే. దే. స. క్రి. కౌఁగిలించు "గీ. ముద్దులాఁడయి క్రొత్తలమొలఁగిపాలు, పెన్నలునదాఁపరింపఁగఁ దన్నఁబట్టి, తల్లి యొడిలో దాఁపెన త్రొటఁగట్టి నిసఁడకాఁడముద్దులఁగూల్చియున్ జూపె." హరి. ఉ. ౫, ఆ.

దాఁపరీఁడు. దే. వి. (దాఁపరము+ఈఁడు.) దొంగ "సీ. తెలియ దొమందలో పెన్న లుదొంగిలి తప్పించి మెక్కినదాఁపరీఁడు" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

దాఁపటికము. దే. వి (దాఁపట+ఇకము.) దాఁపురము, గోపనము.

దాఁపు. దే ప్ర. దాఁచు. "ద్వి. అపదవచ్చినయప్పుడేమున్న దాఁపినదానిచ్చినగుఁబత్నిఁగాన." పారిజ. ౨, ఆ.

దాఁపుడు. దే. వి. దాఁచుట, గోపనము.

దాఁపురము. దే వి 1. మఱుఁగుపచ్చట, గోపనము, "గీ. ఇంతిసిగ్గుగదాయనియంత దాఁకఁ, దలఁపుదాఁచిరోరోఁగుకూరిలఁగవచ్చు, నదియుంగాగొలఁదితెనియకునీకు, రమణివావట్టునఁ దఁపురంబువలదు." శ్రీ. ౭, ఆ.-2. దాఁచినసొమ్ము. "ము కావలయువేళవచ్చి కొంపోదునే,నిధిపెట్టియావాడు దాఁపురము గా సిందుండనిమ్మన్నయుగ." పా, ౨, ఆ.

దాక. యు. దే. వి. 1. వడలుపునోరుగల యుటిక, 2. బోగిణె. పై. దాకక.

దాకలి. దే. వి (దాయి+కలు) కాఁచిపాఁగొలోడు. ఇనుము బంగారుతోనగువానికి కూఁగా క్రిందన౦ చెందునపముద్దలోనగునది, నిఘంటు. "దాకటిమొదఁటిబెడిదంబుగనంపెటవేయ." రత్న

దాకల్లు. దే. వి. (దాపు+కల్లు) బండికంటి కడెము, నేమి.

దాకొను. దే. అ. క్రి. (దాపు+కొను.) సమీపించు. "లగనము దాకొనియె." అచ్చ. అ, కాం

దాక్షాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. రోహిణీనక్షత్రము, 3. అశ్విన్యాదినక్షత్రము; 4. భూమి.

దాక్షిణ్యము. సం. వి అ. న. మొగమోటము.

దాక్షిణ్యుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ అ) దక్షిణకు తగినవాఁడు. (చూ. దక్షిణ్యుఁడు.)

దాగలి. దే. వి. దాకలియొక్కరూపాంతరము.

దాడి. పై. వి. 1 శత్రువులయొద్దకుదండెత్తిపోవుట;(చూ.బోదఁగి.) 2. గద్దము.

దాడికాఁడు. పై. వి. వేగులకాఁడు. "వ. ఇదిదనుదించెదైత్యుఁడని యుల్లసనంబులకుం బ్రమోదముల్,పాదలఁగమేలిబార్తగొనిబోరనవచ్చినదాడికాఁడునగ, మృదువచనతౌముఖకమురమెదురొడ్డన

నల్లకిల్లనిం, పొదవఁగదప్రాణిలమకాసమనోహరఫలసంబు నఁగా." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

దాడిచేయు. వై. అ. క్రి. దండెత్తు.

దాడినిమ్మ. వై. వి. దానిమ్మకాయ. "మత్తకోకిల. భూచెనిమ్మలుదాడి నిమ్మలుఁకొన్నలుగ పురిపొన్నలుగా." య. ౪, ఆ.

దాడిమపుష్పకము. సం. వి. అ. పుం. ములుమోదుగుచెట్టు.

దాడిమము. సం. వి. అ. పుం, న. దానిమ్మ. (చూ.) దాడిమముచెట్టు. (ఇది ఈకారాంత స్త్రీలింగముగనుగూడ.) పుం. ఏలకి.

దాడిమ్మ. వై. వి. దానిమ్మచెట్టు.

దాడియాడు. దన్య. స. క్రి. (దాడి+ఆడు.) మార్కొను. "ద్వి. ఈడఁబోవఁగయుండు ద్రుఁడీమఁబడు, దాడియాడుచువచ్చుతతిఁగొల్ల విడిచి." భా. ౭, స్క.

దాఢ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 కోఱపల్లు; 2. కుమ్మాగానము.

దా[illegible]. వై. వి. ఉలవలులోనగు [illegible]. "[illegible]." [illegible]

[illegible]ము. దే. వి. సుంకము, శుల్కము.

దాతి. సం. విశే. (బు ఈ. బు.) ఇచ్చువాఁడు.

దాతికట్టు. దే. వి. (దాయి+కట్టు) (చూ.) ఉద్దనము.

దాత్యూహము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీరుకుండేఁగి, 2. వానకోయిల.

దాత్రము. సం. వి. అ. న. కొడవలి, లవిత్రము.

దాదాపు. దే. వి. (దాపు+దాపు.) మిక్కిలి సమీపము.

దాది. వై. వి. పాలిచ్చి పెంచుతల్లి.

దాదిలి. వై. వి.——వై.——

దాదుంగ. దే. వి. (దాయి+దుంగ.) (చూ.) ఉద్దనము.

దానము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి, (దశదానములు.—గోదానము, భూదానము, తిలదానము, హిరణ్యదానము, ఆజ్యదానము, వస్త్రదానము, ధాన్యదానము, గుడదానము, రౌప్యదానము, లవణదానము. —షోడశమహాదానములు.—గోదానము, భూదానము, తిలదానము, హిరణ్యదానము, రత్నదానము, విద్యాదానము, కన్యాదానము, దాసీదానము, శయ్యాదానము, గృహదానము, అగ్రహారదానము, రథదానము, గజదానము, అశ్వదానము, ఛాగదానము, మహిషీదానము.) 2. ఏనుఁగుకుపోలమదము; 3. పాలనము; 4. ఛేదనము; 5. శుద్ధి; 6. చతురుపాయములలో నొకటి. (ఇది పంచవిధము.—తనకుఁగల ధనమంతయునిచ్చుట, ఎక్కడనేని ధనముకిని కొన్నచో దానికిఁ దాననుకూలుఁడైయుండుట, అపూర్వవస్తువుల నిచ్చుట, ఒకని ధనముఁబుచ్చుకొనఁ బ్రవర్తింపఁజేయుట, అప్పతీర్చుట అని. చూ. ఉపాయము.)

దానవారి. సం. వి. ఇ. పుం. దేవత, వేల్పు.

దానవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దనుజుఁడు, తొలువేల్పు.

దానశౌండుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) మిక్కిలి యీవికాఁడు, వదాన్యుఁడు.

దానిమ్మ. వై. వి. దాడిమముచెట్టు.

దాపనము. సం. వి. అ. న. దండుగగొనుట.

దాపరము. దే. వి. ప్రాప్తి.

దాపరించు. దే. అ. క్రి. ప్రాప్తించు.

దాపల. దే. వి. దాపల, ఎడమభాగము, [illegible] "[illegible] గన్నమోద్చి[illegible]ప్పటికనిచ్చునప్పుడుడిభాగముఁగనొని[illegible]ండుదా, పటిదెసఁజాచియచ్చెరువుపాటు వహించుమనస్సరోజసం,పుటమునవాఁడులాగుమగపోఁడిమియుం గలజంతుజంతతుల్." కాశీ. 3, ఆ. (దాపలయొక్క రూపాంతరము.)

దాపలించు. దే. అ. క్రి. దాపలించుయొక్క రూపాంతరము. "వ. ఆకపైరిదాపలించితిరిగి." భార. శల్య. ౨, ఆ.

దాపించు. దే. అ. క్రి. సమీపించు.

దాపితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దండుగగొనఁబడినవాఁడు. సాధితుఁడు.

దాపు. [illegible] 1. సమీపము, 2. [illegible] "మత్తకోకిల. దాపు [illegible] సేటికిదాసనోత్తమచూడఁగన్." మై. ౧, ఆ.

దాపురమగు. దే. అ. క్రి. (దాపురము+అగు.) ప్రాప్తించు.

దాపురము. దే. వి. ప్రాప్తి. "వ. బుధులకునవనీపులదాపురంబునవిపులజయలక్ష్మీకిఁగాఁపురంబు." రామా. ౧, ఆ.

దాప్యము. సం. విశే. (అ ఆ అ.) దండుగగొనఁదగినది.

దామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పామెనత్రాడు.

దామము. సం. వి. న. పుం, న. (వసులఁగట్టెడు.) 1. తలుగు; 2. హారము.

దామర. దే. వి. 1 ఉరిత్రాడు. "చ. ఎలమిమనోజలుబ్ధుఁడెల యించిరజక్కవపనుపెంటిపసెరెలుఁగుగఁబిల్చిచూడ్కిఁగదియించి యెదుర్కొనిమేనమేనని, క్కిలగుణసంకలితాఁజిత్రముదామ తగెంకిఁజేర్పఁడ, న్గాఁకలశంకఁబోలెవిహగంబులుబిడెఁగులాయ కూలముల్." వసు. ౪, ఆ.—2. మండలాకారము.

దామెన. వై. వి. పెక్కుతలుగులుగల నిడివిత్రాడు.

దామోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుఁడు.

దాయ. దే. వి. 1. జ్ఞాతి; 2. శత్రువు; "దాయధనంబు." భార. అను. ౨, ఆ. "దాయగెల్వఁమనుజేంద్రా." ఉ. రా. ౨, ఆ.

దాయఁగట్టు. దే. స. క్రి. (దాయక+కట్టు.) (చూ.) ఉల్లు కట్టు.

దాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇచ్చువాఁడు.

దాయము. ఉభ. దే. వి. 1. పాచికలు గవ్వలుమొదలైనవాని యందలి పందెము; "ద్వి. ఇదియేమొయిప్పుడుదాయంబుపడనిశతంబని." విష్ణు. పు. ౨, ఆ.—2. గవ్వలాట; 3. విత్తు. "ద్వి. దాయంబుతెలసిట్టిదెల్లంబుతగనె." పారిజ. ౨, ఆ.— సం. అ. పుం. 1. పంచుకొనఁదగిన తండ్రిసొత్తు; 2. ఈవి; 3. అరణము; 4. కట్నము; 5. ఉల్లకుట్టుమాట.

దాయాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జ్ఞాతి; 2. పుత్రుఁడు.

దాయి. ఉభ. దే. వి. (చూ.) దాకలి. "చ. గరిమయుమర్దలోహమవగాఢమహాశనికోట్లు సమ్మెటల్, పరువుయనాగ్నిగొల్మి యురగాధిపుకోఱలుపటుకార్లు ది, క్కరటికిరంబుదాయి లయకాలుఁడు కమ్మరి వైరివీరసం, హరణగుణాధిరాముఁడగుమైలముభీమునఖడ్గ సృష్టికిన్." భీమఁచాటుధార.— సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) ఇచ్చువాఁడు.

దాయు. దే. అ. క్రి. డాయు, సమీపించు.

దార. ఉభ. వై. వి. 1. నీటిచాలు; "శగడ. తప్పిపుష్పములమీఁది,

"ద్వి. దార[illegible] నెతరుల్పలుపెట్టి, దారలసమ్మించిధనములు గానెడి, కఠినచిత్తులెరు" పారిజా. ౨, భా.—3. క్రమము* "ఎ, గీ. తప్పునాడకతొల్లింటిదారచెడక." ఉ, హరి. 3, ఆ.— సం. వి. అ. పుం. బ. అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము.

దారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బాలకుఁడు; 2. కృష్ణునిసారథి. విణ. చీల్చువాఁడు.

దారణ. వై. వి. వెల, క్రయము*. "దారణవానికిఁగాదల్ పెట్టుచు." అము. ౬, ఆ.

దారణము. సం. వి. అ. న. చీల్చుట.

దారదము. సం. వి. అ పుం. 1. విషభేదము; 2. పాదరసము, 3. ఇంగువ.

దారబందము. వై. వి. ద్వారబంధము.

దారము. దే. వి. నూలిత్రాడు.

దారి. వై. వి. 1. మార్గము*. విణ. ధరించువాఁడు (కెడదారి మొ.)

దారించే. సం. స. క్రి. చీల్చు.

దారితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చీల్పఁబడినది.

దారిద్ర్యము. సం. వి. అ న. బీదతనము.

దారుకీటము. సం. వి. అ. పుం. (యౌ.) ఘుణము.

దారుణము. సం. వి అ. పుం. భయానకరసము. విణ. భయంకరము.

దారున. దే. ద్ర. క్రి. విణ. తటాలున. "చ. దారునసెడ కైరి, వైభవనిరూఢిఁజెలంగెను కొండలంగసల్." కళా. 3, ఆ.

దారువు. సం. వి. ఉ. న. 1. కొయ్య; 2. దేవదారువృక్షము; 3. ఇత్తడి.

దారుహరిద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. మ్రానిపసుపు.

దారువాస్తకము. సం. వి. అ. పుం. కొయ్యతెడ్డు.

దారోగా. హిం. వి. పైయధికారి.

దార్ఢ్యము. సం. వి. అ. న. దిటవు.

దార్వాఘాటము. సం వి. అ. పుం. వడ్రంగిపిట్ట.

ద్వారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మ్రానిపసుపు; 2. దిండికే.

దార్వీక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దిండికే; 2. మ్రానిపసుపున వండిన అంజనవిశేషము.

దాలి. దే. వి. పాలుగాఁచుటకొనకుడానికిఁజేర్చినపిడకలప్రోగు.

దాల్చిని. హిం. వి. సుగంధద్రవ్యవిశేషము.

దావ. దే. వి. తగవు. "దావలఁజెనఁచి." ద్వి. పారిజా. ౧, భా. (ఇది వివాదార్థకము.)

దావంతము. దే. వి. దుఃఖము. "ద్వి. దైవమాయాదూఱు తప్పింపుమనుచు, దావంతమున మదిఁదలఁపోయుచుండె." పా. 3, భా.

దావము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడవి; 2. కారుచిచ్చు.

దావరడంగి. దే. వి. దావరడంగియొక్క రూపాంతరము.

దావరి. దే. విణ. పిరుఁడు. "క. దేవరఁగొలిచెదనత్రుడు, నీవిధ మునఁజీతముదుగఁజెవ్వఁడునగడుఁగా, దావరికాఁబోలుసుమీ, డీవి [illegible]." పా. ౫, ఆ.

దావరీఁడు. దే విణ (దావరి + ఈఁడు.) దావరి. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

దావా. హిం. వి వ్యాజ్యము.

దావికము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దేవికానదియందుఁబుట్టినది.

దాశపురము. సం వి. అ. న. కయివడిముస్తె.

దాశార్హుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హరి, వెన్నుఁడు.

దాసనము. దే. వి. జపా.

దాసరయ్య. వై. వి. (దాసరి + అయ్య.) తాఁబేలు. "క. వలఁ జిక్కకరసమ్మగమి, సవ్వలఁజిక్కను దాసరయ్యలవలనిజాలిన్, దలఁకంగనేలనేఁడీ, కొలఁదికిఁగూరయ్యెసని నొంగొనిపోకతతిన్." పంచ. వా. ౨, ఆ.

దాసరి. వై. వి. విష్ణుసేవకుఁడైన శూద్రుఁడు*. "క. వ్యా[illegible] లైనయాధర, నీమరపుంగవులనెల్లనిః పించికటా, యానవన[illegible] మీద, దాసరిఁగొనితచ్చియునఁగఁదగునెడరాతా.' పర. [illegible].

దాసరికొయ్య. వ్య. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరద[illegible])

దాసరిగాఁడు. వ్య. వి. (దాసరి + కాఁడు) తాఁబేలు

దాసరిపాము. వ్య వి సర్పవిశేషము

దాసి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1 వెలకుఁగొన్న పనికత్తె, 2. కారుదొండతీగె; 3 నల్లగోరంటతీగె.

దాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలకుఁగొన్న పనివాఁడు. 2. శూద్రుఁడు; 3. జ్ఞాని, 4. చేఁపలఁబట్టువాఁడు. (ఈయర్థమున నిది శకారోపధమునగు)

దాసేయుఁడు. సం. వి అ. పుం. పనివాఁడు. విణ దాసికిఁబుట్టినవాఁడు

దాసేరుఁడు. సం వి అ. పుం.——వై.——

దాస్యము. సం. వి. అ. న. సేవ, పని.

దాహకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కాల్చువాఁడు.

దాహము. సం. వి. అ పుం. 1. కాలుట; 2. దప్పి.

దాహరి. వై. వి. దాసరియొక్క రూపాంతరము. "వ. కహాకపసవ్వయద్దాహరికి మరద్రోహి యుల్లనియె." అము. ౬, ఆ.

దాళా. యు. దే. వి. వడియొక్క పొచ్చుతక్కువ. వై. (నెయ్యి, నూనె మొదలగునవి కొను పాత్రములనుగాని, అవి యుంచియున్న పాత్రములనుగాని) సరియెత్తుటాలను దడతట్టనుంచి తూఁచుట.

దాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెసగలుకొనకుదానిమ్మ.

దాళిమ్మ. వై. వి. దాడిమయొక్క రూపాంతరము.

దాళీకుఁడు. దే విణ. కార్యకర్త.

దాళు. దే. వి. వర్ణలేశము. "ద్వి. రసమొక్కయానెలురయమున బలిసెఁ, బసుపుదాళొక్కయేర్పడఁబల్చులకుచ." భాగ. ౧౦, స్కం.

దాళువ. వై. వి. దాడ.

దాళువా. దే. వి. శరద్ఋతువు మొదలుకొని నీరావరాసువండెడు వడ్లపుపంట.

ది.

ది. దే అవ్య. సంబంధమును దెలుపునది. (నాది, నీది, వానిది, ఏనిది మొ.)

దించు. దే. ప్రే. దిగఁజేయు. "ఎ, గీ. తెరువనా గ్రహబుద్ధియు దింపనైతి." రా. యు, కాం.

దింటెన. దే. వి. గిరికర్ణికి.

దిండీఁడు. దే. విణ. (దిండు+ఈఁడు.) కాపెట్టినవాఁడు.

దిండు. దే. వి. 1. పరుపాటి గుండ్రపు తలాడ, 2. పరుపాటి గుండ్రపు తలగడవలె చెక్కఁబడిన మ్రాను, (గుండుదిండు. గొర్తిదిండు, పావడపుదిండు మొ.) 3. మెఱుఁగులిల్లలోనగునట యుంటించెడు వాశ్లపనివాని పొడితిరుగుడుకొయ్య, 4. దట్టి "నునుపనుపచ్చపట్టునఁ గపుంగొనకొప్పగుదిండుగట్టి" పారి ప్రా. ౬, ఆ.

దిండిం. దే వి. డిండిమయొక్క రూపాంతరము.

దింపు. దే వి. త్రేలుట, లంబనము.

దింపులుపోవు. దే అ. క్రి. (దింపులు+పోవు.) త్రేలాడు. "శి. అందందన [illegible] రు పాము దింపులు వోవఁదొడుకవిచ్చుట [illegible] ల్లాద గ్ధరకము." కాశీ. ౪, ఆ.

దిక్కుమొగములు. జై. విణ. బ. [illegible] గారు గా పాతీసవారు. "గీ. ఒక్కమొగముగా [illegible] ల్, దిక్కుమొగము లగుచుఁ జక్కఁబోవలు, మ్రొక్కిరి [illegible] లుక్కఁ బడనైచి, యక్కటిటిమొడటాఁగఁగలరే." కళ. ౩ ఆ.

దిక్కాముగములు. జై. విణ. బ దిక్కుమొగములుయొక్క రూపాంతరము "సీ. పోయుసపోకలైపోయిరిదిగ్గులు దిక్కామొగములైరి దిగధిపతులు." పా. ౫, ఆ.

దిక్కు. సం. వి. శ. స్త్రీ. 1. దిశ, 2 శరణము.

దిగ. దే. అవ్య. దిగుధాతువునకు వృత్తియందు ఆదేశముగావచ్చిన రూపము. (వృత్తియందు ఇది అర్థవిశేషముల నిచ్చుచున్నది.—దిగఁబోఁగ. వి. దిగువకు వ్యాపించుట. (వానికి చెమట లగఁబోఁతలు దిగఁబోఁతలుగానున్నది)—దిగరోఁజు. వి. కట్టూపిరి. (వాఁడు ఎగరోఁజు దిగరోఁజులుగా పరుగెత్తుచున్నాఁడు.) ఇత్యాదులు.)

దిగంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. బైరవుఁడు విణ. దిశమొలవాఁడు.

దిగఁదీయు. దే స. క్రి. దిగఁదుడుచు.

దిగఁదుడుచు. దే. స. క్రి (దిగన్+దుడుచు.) (దృష్టిదోషము మొదలైనవానికి ఉప్పు మిరపకాయలోనగువాని) దిష్టితీయు.

దిగఁదుడుపు. దే. వి. దిగఁదుడుచుట. (చూ. దిగఁదుడుచు.)

దిగఁద్రావు. దే. అ క్రి (దిగన్+త్రావు.) దిగు. "క కన్నం గనకనయొనిక, దున్నదిగంద్రావి రథనదోలాయితవో, రోన్నతన త్ర్వయుఁడై, యున్నలినాక్షుపకువంచెనాత్మకిరణాన్." పారి. ప్రా. ౭, ఆ.—స. క్రి. పరుచు. "విశేషవృత్తి దిగఁద్రావియపాపున సంగనుండు." భా. అర ౭, ఆ.

దిగఁబడు. దన్య అ. క్రి. (దిగన్+పడు.) 1. దిగు, "గీ. వంశ ముగొరిజదిగంబడిపంచలేళ్ళు, దున్నలిన్నెళగోగటిమున్నలందు." పాన్ద. ౪, ఆ (పొన్దకుండ పడు.)—2. అడఁగు; "ధాత్రియుఁ దిగంబడు." లక్ష్మి. ౫, ఆ.—3. చేఁటు. "గీ. తోఁచిఁటి, పింద మెదలిన్తునఁటిదపదిగంబడవయ్య." శార. కర్ణ. ౩, ఆ.

దిగదిగ. దే. వి. దవ్వుట పోకుల వినరుట మెలయుటలోనగు వానియందగు నమకరణము. "నేలకుందిగదిగవింగిసుండియరుదెఁచిరి." "దిగదిగనరిగి." "దిగదిగవనరి." "గీ. అల్లరుచిఁదూరు దిగదిగయంచుమెలసి."

దిగనాడు. దే. స. క్రి. (దిగన్+ఆడు.) [illegible]

దిగవిడుచు. దే. స. క్రి. ([illegible] చు.) "మగనిదిగవిడిచి." విజ్ఞా. ఆదా, కాం.

దిగసన. దే. ద్ర. క్రి. విణ. దిగువగా "ఎగసనఁద్రోయుమన్న దిగసనఁద్రోపెడు."

దిగు. దే. అ. క్రి. 1. మీదనుండి క్రిందికివచ్చు; 2. దిగుబడి యగు; "క. వేలైనపరకులాతని, కాలునదిగు." కుక. ౧, ఆ.—3. ప్రయాణమైపోవునపుడు దారిలోవిడియు; 4. దిగఁబడు. "గీ. కడుపుదిగనంచుఁబొటులుకలఁగఁబడఁగ." భాగ. ౧౦, పూర్వ. ప్రా.

దిగుచు. దే. ప్రే. దించు. "క కాటులందిగివిచంపుటొప్పఁగువల [illegible]." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

దిగుడు. దే విణ. 1. అనతము; (నేల ఎగుడుదిగుడుగానున్నది.)—2. తక్కువ (చూ దిగువు)

దిగుదల. దన్య. వి (దిగుడు+తల.) క్రిందిభాగము.

దిగుమతి. దే. వి. (ఓడలోనున్న సరకును రేవునందు) దించుట.

దిగులు. దే. వి. గుండెయదరు.

దిగులుపడు. దన్య అ క్రి. దిగులొందు.

దిగులుపాటు. దన్య వి దిగులుపడుట.

దిగువ. దే. వి. క్రిందు. "గిరిదిగువ" విణ. క్రిందైనది. "దిగువ లోకములు."

దిగువాటు. దన్య. వి. (దిగుడు+పాటు.) దిగువ "క. మినుకు మినుకనెడిమింటన్, బొనపొనయులతెల్లమబ్బు పొంతనుదిగువా, టునఁదడి కలదోలేదో, యనుమాత్రముగాఁగఁగంటివా నృపతనయా." పా ౧, ఆ.

దిగువాయి. దే. విణ. తక్కువ.

దిగువాలు. దే అ. క్రి. (దిగుడు+వాలు.) 1. మీదనుండి క్రిందికిపడు; "ద్వి వెగటునవచ్చిరుల్ వెన్నవిమీఁద, దిగువాలఁ బోయించి." విష్ణు పూ. ౧, ఆ.—2. కాలు, "వ. దృక్కోణంబులదిగువాలుకన్నీరుచెన్నారుకర్ణద్వయ యీ గోళంబులువిండి." పాన్ద. ౩, ఆ.

దిగ్గన. దే. ద్ర. క్రి విణ. తటాలున. "ద్వి. కదుపొగలమిదిగ్గన లేచి, పడిచియు" గా యు. కాం.

దిగ్గనాడు. దే. స క్రి. దిగనాడుయొక్క రూపాంతరము.

దిగ్గియ. జై వి. దిగ్గియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. గడ రెండవ యర్థము. నుదాహరణము.)

దిగ్గు. దే. స. క్రి. దిగుయొక్క రూపాంతరము. "గీ. చేరియరదం బుఁదన్నపాదావరసీమ, దిగ్గియరుదెంచిత్రణమిల్లిదేవయిపుడు, నీకు మారులసౌభాగ్యనిఘులముఘల, దించివచ్చితి గంగాతటీవనతిని." రామా. ౫, ఆ.—వి. భయమునందగునమకరణము. "గీ. దేవతల మనంబుదిగనంగ." నిరన్ద. ౩, ఆ.

దిగ్గుడు. దే. విణ. దిగుడుయొక్క రూపాంతరము. (తక్కువది.—"అన్నధిరూపనెన్నధి[illegible] సిన నీడుగాఁగలఁడె దిగ్గుడురూపు." రామా. ౧, [illegible].)

దిగ్గున. దే. ద్ర. క్రి. విణ. దిగ్గనయొక్క రూపాంతరము.

దిగ్గురను. దే. అ. క్రి. (దిగ్గు+అను.) భయముచే హృదయము దిగులును. (సంధియందు వర్ణాధిక్యము.)

దిగ్గ[illegible]యురుసకు సుందువయిరు.

దిగ్ధము. సం. వి. అ. [illegible]ముపూసిన బాణము. విణ. పూయఁబడినది.

దిగ్భంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంత్రములచేఁ జేయు దిక్కులకట్టు; 2. పారిపోవుట.

దిగ్భ్రమము. సం. వి. అ. పుం. దిక్కుల తెలివిలేమి. (వాస్తవార్థము ఇదిగానుండినను వాడుకయందు భ్రమపర్యాయముగానే కానఁబడుచున్నది.)

దిచ్చరి. వై. వి. వ్యభిచారిణి "క. తెచ్చికుసూపములలోపలఁ, జొచ్చినబాలికఁ బిడియగసి చూడఁగనపుడా, దిచ్చరి కాత్యరి కంత్రియు, గ్రుచ్చి యెత్తి యలపాంపుగుబ్బకు మనం[illegible]." పంచ. వేం. ౧, ఆ.

దిచ్చెమొగము. ద్వ. విణ. అదృశ్యము.

దిటవు. వై. వి. దార్ఢ్యము, శక్తి*. "క. దిటచెడి లోఁబడెదైత్యుఁడు, కటికదంష్ట్రాభిన్నశత్రుమహోరి, స్ఫటికఖరఖురపుటిక, గటితటహాటకమణిజాండమటికాగటిక" భాగ. 3, స్కం.

దిటము. వై. వి. ధైర్యము*. "గ. అతిశనాభిప్సితావృషపాంతయుగముఁ, గొంత దిటమూని యున్నయనంతరమున" రసి. ౪, ఆ.—విణ. దృఢము "చాలదిటంబగుభక్తిపూని." రసి. ౬, ఆ.

దిటవు. వై. వి. దార్ఢ్యము. విణ. దృఢము.

దిట్ట వై. వి. దార్ఢ్యము, శక్తి*. (చూ. తప్పులువడు.)—విణ. 1. దార్ఢ్యముగలవాఁడు, "వ. అఖండలాయుఖండలాఘవాలాపంబులం గోపంబు పుట్టించితి. దిట్టవే నిగ్గితి సంబేర్పడ నిప్పరపతశిఖరంబుఁ బెఱుకుము." పాంచా. 3, ఆ.—2. ధైర్యముగలవాఁడు; "ఉ. దీనిబలాతమునంగనిమదింగడుసోలెరె మెట్టిదిట్టలున్." రసి. 3, ఆ.—2. సామర్థ్యముగలవాఁడు*. "క. ఈమనుజులఁగోటిగొనిరని, మీటులకనంబులెల్ల మెయఁగనిపుడో, గాదనకతోఁకఁగాలిచి, దనుజులదురపిల్పవిదప్పుడుకదఁగన్." అర్చ. సుం, కాం.

దిట్టఁడు. వై. విణ. ధైర్యముగలవాఁడు. "ఉ. నేదిట్టఁడనతినెల్లవియుఁ బిల్లముగా విసవోర్తు సంజయా." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

దిట్టము. వై. వి. నిర్ణయము, చిక్కుఁబట్టు*.

దిడ్డి. దే. వి. 1. గవనికోటగవాని ప్రక్కనుండు చిన్నవాకిలి, 2. చిన్నవాకిలి. "క. నుదుఁడైకె దిచేలుఁగులుఁ. బర పడితుడి దిడ్డితోడిపల్లి కొంటెన్." యు. ౪ ఆ.

దితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నఱుకఁబడినది.

దితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 అసురులతల్లి; 2. నఱుకుట.

దితిసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దితికొడుకు, దైత్యుఁడు.

దిద్దు. ద్వ. స. క్రి. 1. శిక్షించు, "గీ. మునితతులుమేలుకొదవ లేదింకనీ, యనఘుదరితు దిద్ది మనుమఁడనియె, జాంబవతియు నొక్కసంవత్సరముదాఁకఁ, బాలసేర్పుమనికఁ బాలవమున." కళా. ౨, ఆ.—2. సవరించు. "శా. అయిద్దకుంగేలిభి, న్నాలంకారములొక్కరొక్కరికినింపొనట్లుగా దిద్దుమన్." కళా. 3, ఆ. "క. నునువగుమృగమదపంకం, బున[illegible]దిద్ది." (ఇక్కడ సవరించుట అనఁగా అలుకుట. ఇట్లు సందర్భానుసార[illegible]గా అక్కడక్కడ నర్థము నూహించునది.) రసి ౪, ఆ.

దిద్దుగడ. దే. వి. దిద్దుపాటు.

దిద్దుడు [illegible].——పై.

దిద్దుపాటు. ద్వ. వి. 1. సంవరించుట; 2. శిక్షించుట.

దిద్దుబడి. దే. వి. దిద్దుపాటు.

దిదృక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. చూడనిచ్ఛ.

దిదృక్షువు. సం. విణ. ఉ. చూడనిచ్ఛగలవాఁడు.

దిధక్ష. వి. అ. స్త్రీ. కాలుపనిచ్ఛ. "లంకాపురీదిధక్షాదీక్షా దూత ప్రతాపు." రామా. ౭, ఆ.

దిధక్షువు. సం. విణ. ఉ. కాలుపనిచ్ఛగలవాఁడు.

దిధిషువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. [illegible]మనఃపతి. ఉ. పుం. [illegible]మన ప్రదానిమగఁడు.

దినకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

దినబత్తెము. మి. గ్రా. వి. (దినము + బత్తెము) దినదినమునిచ్చు బత్తెము. "[illegible]త్తెంబనేనుండిలదన్" పారి[illegible] ౪, ఆ.

దినము. సం. వి. అ. న. 1. దివసము, పగలు. (దినభాగ[illegible] పదునేను—రౌద్రము, శ్వేతము, మైత్రము, శారభటము, [illegible]త్రము, విజయము, గాంధర్వము, కుతపము, రోహిణీయము, విరించము, [illegible] నిర్ఋతి, మహేంద్రము, వరుణము, భటము.)

దినవెచ్చము. మి. గ్రా. వి. (దినము + వెచ్చము.) దినదినము జేరగను వెచ్చము. "సీ. దినవెచ్చమునకు నైతనమేనఁగలపొట్టుఁగొద[illegible] బచ్చింపఁగుడువనైన." పాండు. 3, ఆ.

దినసరి దే. వి. 1 నిత్యవిశేషము, "ద్వి. దినసరిసరియయ్యెఁ దితిజసంబాళ." పద్మ. పూ. 3, ఆ.—2. వి. ధాన్యవిశేషము.

దినాంతము. సం. వి. అ. పుం. సాయంకాలము, మాపు.

దినారి. వై. వి. (చూ.) దీనారము. ("ఒకాపాకకోలమువుద్ధిగా చెంబంపొందు దినారిటంకములనుందిన కొంతసకు ధము" (ఇక్కడ దినారికల్గుమనకు పైఁడిమాత్రమర్థము) పంచ. నా. ౧, ఆ.)

దినుసు. దే. వి. 1. ప్రకారము, 2. వస్తువు. (చూ. దినుస్సు.)

దినుస్సు దే. వి. దినుసుయొక్క రూపాంతరము. (వస్తువనుట—"గట్టిదినుస్సులాయినప్పుడు" కళా. ౬, ఆ.)

దిన్న. దే. వి. వృక్షవిశేషము. "సంపాలతాడియుకంధుండు దిన్నయుఁ బిలుందుమర్జితము." ఆము. యు, కాం. (దిన్నయొక్క రూపాంతరము.)

దిబ్బ. వై. వి. 1 ఉన్నతభూమి*, 2. కుప్ప*

దిబ్బడము. దే. వి. దిబ్బడముయొక్క రూపాంతరము.

దిబ్బెము. వై. వి. దీపము.

దిమాకు. హిం. వి. గర్వము, అధికారము.

దిమిదిమి. దే. వి. మద్దెల మ్రోఁతయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. దిమిదిమియనుచు మద్దెల మ్రోయ." రా. కిష్కిం. కాం.

దిమ్మ. వై. వి. 1. దిబ్బ, కుప్ప*, "గీ. తమ్మికొలఁకులనోలాడితమ్మి పూపుఁ, గొమ్మలు కదల్చి కుప్పరంపుదిమ్మలెక్కి." అర్చ. బాల, కాం.—2. భ్రమము*. "గీ. ఇట్లు వైచిదానవిలుమీఁదనుజుండు, దిమ్మదిరిగి పడుటఁ దెలిసియా ది." రామా. 3, ఆ.

దిమ్మరి వై. విణ. (దిమ్ము + అరి.) 1. భ్రమగలవాఁడు, భ్రమగలది; 2. మత్తుగలవాఁడు, మత్తుగలది. "ఉ. అమ్మ చెల్లెనేను వెలయాలనొ దిమ్మరినై పురంబునన్, ద్రిమ్మరఁజూచెనో." కుం

దిమ్మరీఁడు. వై. విశే. (దిమ్మరి + ఈఁడు.) మత్తుగలవాఁడు. "సీ. జక్కవకవహూదు చక్కనివగకాఁడు చిమ్మచీఁకటిఁజిమ్ము దిమ్మరీఁ డు." శకుం. ౨, ఆ. (షాష్ఠీకము ఈఁడు.)

దిమ్మిస. దే. వి. నేలచేదురు.

దిమ్ము. యు. దే. వి. సమూహము. "ఉ. ఉన్మైదదిమ్ముఁబొమ్మన చంద్రోదయనిగారభుపోగవెన్నెలల్." రవి. 3, ఆ.—వై. 1. భ్రమము; "అమఘవార్తజమ్మనోకయమ్మునదిమ్ముఁగూలనేసి." రామా ౫, ఆ. "వనచరేంద్రులకు దిమ్మునఁదలల్ దిరుగంగ." రామా. ౬, ఆ. "మానవిపెఁడిమ్మువెట్టుకిల్లి." పా. ౨, ఆ. "దివ్య తెలివాంది మదిలోనిదిమ్ము[illegible]." పారిజ. ౧, భా.— 2 మత్తు*. (చూ. దిమ్మరి.)

దిమ్మువట్టు. దన్వ. అ. క్రి. (దిమ్ము + పట్టు.) 1. భ్రమగొను; "క. మఱక్రొ నోరసునెత్తురు గ్రక్కుచుఁదలదిమ్మువట్టి కడుదైన్యముతో, నొక్కంత యారెలు[illegible], నక్కుచుఁజలకొ[illegible] యరఁ దిల్లనియెఁ." వి. పు. 2, ఆ.—2. మత్తుగొను. (ఏనికి తలదిమ్ము పట్టినది.)

దే. వి. 1. తొమ్మిపుత్రన్నలోని దుమ్ము; 2. కొయ్యవిరక; 3. రాళ్లలోనికుపానితో నేర్పఱచిన దిన్నదిమ్మ.

దిమ్మెస. దే. వి. సెలపాని ఒక కొలము[illegible].

దిరదిర. దే. వి. తిరుగులయందగు ననుకరణము. "సీ. దిరదిరనుదిద్ది ధరణిలోనొరగునపుడు." భల్లా. 3, ఆ.

దిరిసెనము. వై. వి. (చూ.) గిరిసెనము.

దిరిసెము. వై. వి. దిరిసెనముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. దిరిసెం పుఁబువ్వులఁదిగదుదోర్వల్లరీయుగమునఁగొఁగిటికొనఁజేర్చి." రా. యు. కాం.

దిర్దిర. దే. వి. దిరదిరయొక్క రూపాంతరము. "మూఁడులోకములు దిర్దిరందిరుగు." భార. అది. ౪, ఆ.

దిలాసా. హిం. వి. పెచ్చరిక. ధైర్యము.

దివటీ. వై. వి. ఇనుపకలాకు గుడ్డలుచుట్టి ముట్టించెడు దీపము. (చూ.) దివ్వటీ.

దివము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము, 2. స్వర్గము; 3. పగలు.

దివసము. సం. వి. అ. పుం, న. దినము, పగలు.

దివస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుతేఁడు.

దివాంధము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ, ఘూకము.

దివాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు, పగటివేల్పు.

దివాకీర్తి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మంగలవాఁడు, 2. మాలవాఁడు.

దివాణము. వై. వి. 1. రాజకొలువుకూటము*, "ఉ. పాండుఁడు దివాణముఁ జెలియనించిన శ్రీరెమఁదుష్టదాంధులఁ, బోఁడిమి మాల్చి." అను. ౨, ఆ.—2. కొలువుకూటము*. "పుణ్యలక్ష్మికిఁ మొదలిదివాణముల్." పాండు. ౧, ఆ.

దివాను. హిం. వి. మంత్రి.

దివాభీతము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుడ్లగూబ, 2. కలువకొలను.

దివాభీతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చోరుఁడు, దొంగ.

దివాలా. హిం. వి. వ్యవహారముచెడి కలుగు నష్టము.

దివి. సం. వి. న్. స్త్రీ. 1. ఆకాశము; 2. స్వర్గము. (అధునికకవులు కొందఱు దీనిని వైకృతముగా వాడియున్నారు.) ఇ. పుం. పాల పిట్ట.

దివిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, [illegible]

దివిదారికొమ్ము. దన్వ. వి. [illegible]మ్ములను ఇరుప్రక్క మొన లుగా చేరచబడి యుత్సవమున మల్లపాధనవిశేషము.

దివియ. వై. వి. 1. దీపము; "చ. వనవిశారీబదరుచిన వెన్నదు కన్నులబాయమొక్కలఁ, దివియలమాయఁజేయ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. దివటీ*. "క. చతురదంతివియన్నదిలో, వనగాహామొనర్చి చల్లునలవమధురోనా, దివియలచుక్కలుదోఁచగ, దివియఁఅపారిఁ గొని యపుడు తెరువఁదలారుల్." పా. 3, ఆ (దీవియయొక్క రూపాంతరము.)

దివియకంబము. వై. వి. దీవియకంబముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. బంగారు దివియకంబములపై నిరువంకదీపికాకాంతులుదేజరిల్ల." అని. ౩, ఆ.

దివియకో[illegible]ల. దన్వ. వి. దివటీ. (చూ. తొలఁకుకడ చలనము అను నర్థము ఉదాహరణము.)

దివిషదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. దేవత, వేల్పు.

దివు. దే. అ. క్రి. దిగుయొక్క రూపాంతరము. "క. మగలయిలు పరుసగలపెను, దగవరులోకఁదొకఁడొకొక్కతనయు రుచిరకొ, ర్యగతిమతిఁజెందమనకీ, గ్గిగ నలరంగలరు ద్రోవదివ ధర్మము తగ." రాఘ. ౨, ఆ.

దివె. వై. క. దివియయొక్క రూపాంతరము.

దివెకంబము. వై. వి. దివియకంబముయొక్క రూపాంతరము.

దివెదారికొమ్ము. దన్వ. వి. దానవుల దీపస్తంభము. (చూ. జోడమ్ము.)

దివౌకసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. చాతకపక్షి. (రూ. దివోకసము.)

దివౌకసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. దివిషదుఁడు, వేల్పు. (రూ. దివోకసుఁడు.)

దివ్య. ఉభ. వై. వి. దివియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. దివ్యాయుపుఁబ్రువ్వ.)—సం. ఆ. స్త్రీ. ఉసిరిక.

దివ్యచక్షువు. సం. వి. అ. పుం. సుగంధవిశేషము. విశే. 1. జ్ఞానదృష్టిగలవాఁడు, 2. మంచి కన్నులుగలవాఁడు, 3. గ్రుడ్డి

దివ్యము. సం. వి. అ. న. 1. మహా వ్యవహారములయందు జయింపఁదగిన శపథము, బాస, (ఇది పంచవిధము.—తులాదివ్యము, అగ్నిదివ్యము, జలదివ్యము, విషదివ్యము, కోశదివ్యము అని, చూ. సం. విజా. వ్య. కాం.)—2. లవంగము. పుం. ఉత్పాతవిశేషము. (చూ. ఉత్పాతము.)—విశే. 1. దివియందుఁబుట్టినది; 2. ఒప్పునది.

దివ్యాయుపుఁబ్రువ్వ. దన్వ. వి. (దివ్య + ఆయువు + ప్రువ్వ.) దివియునార్పునట్టి యొకానొక పురుగు. "గీ. సువర్ణగర్భ దివ్యాయుపుఁబ్రువ్వగూబ, యుల్లుపొచ్చినకాంతిసేయింపవలయు." భార. అను ౪, ఆ.

దివ్యోపపాదుకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. ఆ.) అయోనిసంభవదేవాది[illegible]

దివ్వటీ. వై. వి. దివటీయొక్క రూపాంతరము. "సీ. పృథుల ప్రదక్షిణార్చిర్దురములైన దివ్వటీలనమష్టినిర్వటిల్ల." విజ. 3, ఆ. (ఒకానొక నిఘంటుకారుఁడు దివ్వటీ అని ప్రాపాంతమునగాసును వ్రాసియున్నాఁడు.)

...యయొక్క రూపాంతరము. (చూ. దివ్వియకంబము)

దివ్వియకంబము. వై. వి. దివియకంబముయొక్క రూపాంతరము. "క. అయ్యనఘుత్రుఁగాక యెచుచున, దియ్యమెఱఁగరాజుఁజూచి దివ్వియకంబం, బియ్యకొని యత్తరువు పుఁగర, నెయ్యంబున చెప్పఁదలఁచి నెఱిఁ జెట్టనియెన్." ర్యు. ౬, ఆ.

దివ్వె. వై. వి. దివ్వియయొక్క రూపాంతరము. "క. నవ్వులు నల్లాపంబులు, నివ్వటిల్లఁ బంధుమిత్రనివహంబులతో, బువ్వంబులు భుజియించిరి, దివ్వెలు నలుదిక్కులందుఁ జేజములెసఁగన్." ఉ. ౫, ఆ.

దివ్వెకంబము. వై. వి. దివ్వియకంబముయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. కాంతిరేఖాశరన్నదీపకళికాదరరాజెను దివ్వెకంబముల్." వి. క. ౬, ఆ.

దివ్వెకోల. దే. వి. దివియకోలయొక్క రూపాంతరము. (చూ. గస్తు) (ఒకానొక నిఘంటుకారుఁడు దివ్వెకోల అని వ్రాసి యున్నాఁడు.)

దివ్వెసుడి. దన్య. వి. గోడయందు దీపముపెట్టుకొను చోటు.

దిశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. దిక్కు, ఆశ, దెస.

దిశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దిక్కునందుఁ బుట్టినది.

దిష్టము. సం. వి. అ. న. భాగ్యము. పుం. సమయము. విణ. ఉపదేశింపఁబడినది.

దిష్టాంతము. సం. వి. అ. పుం. మరణము, చావు.

దిసంతడుచు. దే. స. క్రి. (దిసంతు+అడుచు) (దూఱు.) "మ. అదిగోఁదల్లిగఁదుఁజూ దిసంతడిచియారాధ్యుంతమున్ శైవయోగ వెదకన్ బల్కెఁదుంచి" పర. 3, ఆ.

దిసంతు. దే. వి. దూఱు, నింద.

దిసంతుకొట్టు. దే. స. క్రి. దిసంతడుచు. "ఉ. పట్టఁగలేమి కొండొరులఁ బల్లటుఁజాల దిసంతుకొట్టుచున్." కళా. ౬, ఆ. (చూ. దిసంతులుకొట్టు. "చెలికాండ్రని దిసంతులుకొట్టెమేసఁ" పాండు. ?, ఆ)

దిసమొల. దన్య. వి. వస్త్రహీనమైనమొల. (వీఁడు దిసమొలచే నున్నాఁడు.)

దిసమొలవాఁడు. దన్య. విశే. వస్త్రహీనమైన మొలగలవాఁడు, దిగంబరుఁడు. (చూ. దిస్సమొలవాఁడు)

దిసమొలవేల్పు. దన్య. వి. 1. శివుఁడు, 2. కాలభైరవుఁడు. "దిసమొలవేల్పుపాహిమనుచేరలు." పు. ౨, ఆ.

దిస్సమొల. దన్య. వి. దిసమొలయొక్క రూపాంతరము.

దిస్సమొలవాఁడు. దన్య. విశే. దిసమొలవాఁడుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. దిస్సమొలవానిఁబట్టిగాఁ ద్రిప్పవాని." పాండు. ౧, ఆ.

దిస్సమొలవేల్పు. దన్య. వి. దిసమొలవేల్పుయొక్క రూపాంతరము. (కాలభైరవునకు—"దిస్సమొలవేల్పుండత్తఱల్." రామా. ౨, ఆ.)

దిస్సు. దే. వి. పాముబుసకొట్టుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "గీ. ఇల్లిపేరిటికుండలితాంగభోగి, దిస్సు దిస్సనపడగయెత్తినాయనంగ." కళా. ౪, ఆ.

దీ.

దీ. దే. అవ్య. దీయొక్క రూపాంతరము.

దీకు. దే. వి. దీకుయొక్క రూపాంతరము. "క. పినతండ్రుదుర్ధర్షుహా, ధీనుఁడనైకోపముననుదీకొనరింపం, గానేరకున్నముఱుమయిఁ, బోసయెన్గాయెఁకబోమాయిదటన్." (కోపమునకు దీకొనరింపగా నేరక న్న అనఁగా కోపింపకయుండఁగానని తాత్పర్యము.) భార. విరా. ౫, ఆ.

దీకొను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. దీకొనుయొక్క రూపాంతరము. (ఎదిరించుటకు — "ధృతిఁదను దేవదానవులుదీకొనలేరనియున్న." రామా. ౭, ఆ.)

దీకోలు. దే. వి. దీకోలుయొక్క రూపాంతరము.

దీక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞాదిక్రియారంభమునందు అనుష్ఠింపఁబూనకొనెడు ఆచారనియమము.

దీక్షించు. సం. అ. క్రి. దీక్షవహించు.

దీక్షితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సోమముగల యజ్ఞమునందు దీక్ష వహించినవాఁడు.

దీటు. దే. స. క్రి. సరిచేయు. "ఉ. తిలకముదిద్దుచున్ గురులు దీటుచు." ఆము. ౨, ఆ. "కొప్పుచుఁబయ్యదకొంగదీటు." పాండు. ౨, ఆ. "కం. కుర్లుకొప్పుననదీటి" ఉ. రా. ౬, ఆ. —విణ. సరి. "నీకీమునతైనదీటగుదురే." ఉ. రా. ౨, ఆ.

దీటుకట్టు. దే. అ. క్రి. దీటుకొను. "వ. దేవదుందుభిధ్వానంబులకోడిబెనుగురారంబునందీటుకట్టె." నై. ౬, ఆ.

దీటుకొను. దే. అ. క్రి. నిండుకొను. "దివిదీటుకొనఁగఁజెలంగి యార్చెన్." భార. కర్ణ. ౧, ఆ. "శస్త్రాస్త్రసంతతయమున నభంబు దీటుకొనునట్లుచేయు." భార. విరా. ౫, ఆ. "గీ. అర్థినులు సిభల, దిశలయందునుసభను నదీటుకొనియె." మార్క. ౬, ఆ. ("ఉ. అందుఁజనించియనేకదిక్కులే, దిక్కులఁదారయొకగను దీటుకొనన్ గదునిండఁబరిస్సకన్." (ఇక్కడ నిండన్ అనునది అతిశయార్థకము.) మార్క. ౬, ఆ.)—స. క్రి. 1. సవరించు. "వ. చందూపుటంబులదీటుకొనిదాటుకొనిననికోటి నఖనఖములు త్రెంచిపాటింప దంగంబు భంగంబుగాఁజేంచి చెండాడుచు." రాఘ. ౫, ఆ—"శే. గీ. మాటిమాటికి మీసముల్ దీటుకొనుచు" హరి. ౪, ఆ.—2. సరిపోలు. "గీ. ఒక్కరరుణిమీయప్పరో యువతిహోలెఁ, జూచెఁగనుతెప్పవెట్టరాదవాని, కేటికొక్కలకటి యమదీటుకొనఁగ." క్రి. ౬, ఆ.—(ప్ర. దీటుకొలుపు. "ఎ, గీ. దివ్యబాణజాలంబులు దీటుకొలిపి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

దీదివి. సం. వి. ఇ. పుం, న. అన్నము. పుం. బృహస్పతి.

దీధితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కిరణము, వెలుఁగు.

దీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎలుక. విణ. దీనురాలు.

దీనారము. సం. వి. అ. పుం. వైడినాణెము.

దీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దరిద్రుఁడు, 2. దర్పము దిగినవాఁడు; 3. భయపడినవాఁడు.

దీపకము. సం. వి. అ. న. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) పుం. 1. ఓమము; 2. దీపము; 3. (చూ.) దీపము. విణ. వెలిఁగించునది.

దీపము. సం. వి. అ. పుం. 1. దివియ; 2. కెంపు; 3. బయిరవాకము; 4. మయూరశిఖి.

దీపవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దీపపువత్తి.

దీపవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. దీపస్తంభము.

దీపావళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నరకచతుర్దశిమఱునాటిపండుగ.

దీపిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దీపము, దివ్వె.

దీప్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. వెలిఁగినది; 2. కాలినది 3. మండినది

దీప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాంతి, వెలుఁగు.

దీప్యకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఓమము; 2. యవానియ్యము, 3. నెమలిజొట్టు.

దీప్యము. సం. వి. అ. పుం. ఓమము.

దీమము. వై. వి. పక్షిమృగాదులను పట్టుటకై వేఁటకానిచేఁ బెంపఁబడినపక్షి మృగములోనగునది. (ఇక్కడ వేఁటకాఁడు అనుటకు ఉపలక్షణము) "ఎ, గీ. మకరికలయుంచుచు మరుని దీమంబులనఁగ." రుక్మాం. ౧, ఆ (దీనికి ఒక నిఘంటుకారుఁడు ఇల్లు అని యర్థము వ్రాసియున్నాడు.)

దీమసము. దే. వి. 1. ధైర్యము; "గీ. ఎట్టిలావట్టిదీమసమెట్టి తెగువ, యెట్టికడిమి." హరి. ఉ. 3, ఆ. "ద్వి. శంకయులేక యైన, మతిలేక పల్కు దీమసపు పెంపుననుం" హరిశ్చ. ౨, భా.—2. ఉపాయము "చిక్కి పావికాని దీమసమెట్టిదియొక్కొ." భార విరా. ౨, ఆ

దీము వై. వి. దీమసముయొక్క రూపాంతరము. [illegible] క్రోధమొదవ బండగుంపఁ బ్రాఁకు దీములఁ, గరఁకొాఁకి కాముటురులకదగిలి, వారి లేవఁడి ప్రకానికొనిపోవుఁ బోతరించి యిట్టిపోతు లరట." పాం ర, ఆ.

దీర్ఘకోశిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పనుఁగుజిలగ, దుర్నామ.

దీర్ఘజంఘము. సం. వి. అ. పుం. బెగురుపక్షి. విశే. నిడుపాటి పిక్కగలది.

దీర్ఘదర్శి. సం. వి. న్. పుం. 1. విద్వాంసుఁడు, 2. గద్ద. విశే. దూరపు యోచనగలవాఁడు.

దీర్ఘదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పందికొక్కు, మూషిక

దీర్ఘనిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చావు, పెద్దనిదుర.

దీర్ఘపత్రము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగలిజేరు*.

దీర్ఘపృష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

దీర్ఘము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిడుద, ఆయతము.

దీర్ఘమూల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సిఁగదుమడి*.

దీర్ఘవృంతము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము*.

దీర్ఘసూత్రుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) చిరక్రియుఁడు.

దీర్ఘాయువు. సం. వి. స్. పుం. 1. కాకి; 2. మార్కండేయుఁడు, 3. బూరుగు*; 4. జీవకమను గంధద్రవ్యము. విశే. పెక్కేండ్లు బ్రదుకువాఁడు.

దీర్ఘిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) దిగ్గియ

దీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చీల్పఁబడినది; 2 భయపడినది.

దీలు. దే. అ. క్రి. డిల్లపడు. "సీ. అతివమిక్కిలి దీలెనాలసింపఁగ నేలతల్లగాఁబన్నీరుచల్లరమ్ము." య ౫, ఆ —విశే. డిల్లము. "అరుణాంశుండుపొమర్తుపకారణనిదీర్లై." ఆము. ౫, ఆ. (డీలుయొక్క రూపాంతరము.)

దీలుపడు. దే. అ. క్రి. డీలుపడుయొక్క [illegible] రూపాంతరము. "త్రిపురదైత్యుల బాధదీలుపడి [illegible], ఆ.

దీవన. దే. వి. ఆశీర్వాదము. "క. అనుజులుఁదానును మునికిఁ, మనసవేడ్కదియొక్కనమస్కరించి, బునఁబొప్పి బ్రాహ్మణులది, వనరెదఁగఁగ ధర్మసుఁడు వాసవలీల." భార అర. 3, ఆ.

దీవనఁబ్రాలు. దే. వి. (దీవన+ప్రాలు) అక్షతలు, సేసలు "ఎ, గీ. జగపు గేస్వంగదండత్తుమగనిమీఁద, లీలరతి దల్లుదీవనఁ బ్రాలసంగ, వేఁడివెలుఁగొండఁ గ్రాఁగిన విన్నమేన, నెక్కొనుచెమట బొట్లునాఁజొక్కలమరె." పా. ౨, ఆ.

దీవసము. దే. వి. ధైర్యము. "క. గోవులకు వెనుకయైవెనుఁ బోవుచు నున్నారుగడవఁబోకయుండక, బోసలయుసద్దపడియొదు, దీవ[illegible] గనేఁదేర కడఁగ." భార విరా 3, ఆ. (దీమసము [illegible] రూపాంతరము.)

దీవి. వై. వి. కిటికిమిది[illegible].

దీవించే. దే. స. క్రి. ఆశీర్వదించే

దీవియ. వై. వి. దివ్వె, దీపము. "తెరయు నమేలుకట్టఁదగు దీవియలుఁగొలుపొంద." భార. శా. ౧ ఆ

దీవియకంబము. వై. వి. దీపస్తంభము. "క. దీవియకంబంబునకును జీవముగల్పించికథలు చెప్పింపంగాఁ, బ్రాతిగ్యముకలిగియుకి, కవిధమునఁదప్పఁజెప్పటిదిని పుణకయే" వి క్రి. ౬, ఆ.

దీవె. వై. వి. దీవియయొక్క రూపాంతరము. "సీ. వేయికూనికళ్ళు దివెలతో డిపడగలు మ్రాల్చునేదేవ్రనిమలఁకపాన్స." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

దీవెన. దే. వి. దీవనయొక్క రూపాంతరము "చ. దీవెనలొసరించి రత్నఘని వేయువిధంబుల సన్నుతించుచుఁ." కాశీ. ౫, ఆ. (ఆధునిక గ్రంథములయందే యీ రూపము కానఁబడుచున్నది.)

దీవెనకోల. దే. వి. నమస్కారము. "దగడ. వృద్ధపురకర్త లిందియునిపాత్రయు, దేవ్రనికిదిగో దీవెనకోలని" హంస. ర ఆ.

దు.

దుంకము. దే. వి. రంధ్రము.

దుంగ. దే వి మ్రానిమొద్దు.

దుండగము. వై. వి. 1. దౌష్ట్యము; "గీ. పెద్దతోలితోడ బిగుతుదామెనకోఁడ, బడిసముద్దిచెల్లనడుమమద్దు, లైనకొక్కెఁబలుకులానుమనిలుమన్న, కపటబాలుదుండగములుచూచి." వి, పు. ౭, ఆ.—2. కీడు*. "గీ. ద్రుపదసుతకిఁ గానదౌష్ట్యము లేఁచె, బనులఁబట్టిరటు పట్టణమున, మఱియు నెన్ని లేవ్రమూర్తాండితనయుండు, సొదరిమునకు జేయుదుండగములు." వై. ౧, ఆ.

దుండగీఁడు. వై. విశే. (దుండగము+ఈఁడు.) దుష్టుఁడు*. "గీ. వీఁడెకృష్ణుఁడు పెనుదుండగీఁడు మనకుఁ, జిక్కెఁబోనీకుఁడీ యంచుఁజేరవచ్చి." వి, పు. ౭, ఆ.

దుండజీకము. వై. వి. దుండగము*.

దుండి. దే వి. [illegible] (చూ. నరము.)

దుండు[illegible] [illegible], దుండుకము*.

దుండుబల్లి. [illegible] విశే. [illegible]

దుంత. దే. వి. దున్న, మహిషము.

దుంతరవు[illegible]. వ్య. వి. యముఁడు.

దుందిలము. [illegible] (చూ.) దుందిగము.

దుందుకము. వై. వి. [illegible]

దుందుభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పాచికయందలి ఇత్తిగ. పుం. 1. భేరి, 2. వరుణుడు; 3. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) 4. ఒకానొక రాక్షసుడు.

దుందుము. దే. వి. శబ్దానుకరణపుదిశటి. "వ. కదిసెదనుదుబాలుగ, దబుదుము...వానరకర్షకుచేతి భానుడిగా, బెడిదపుదుందుమార్పిసెను చేర్పుమరోదనిపెరిగింటచే, నుడుగక చొచ్చు కేయుమదోర్ధగావ్ర్తి మొగంబునందు నా, ప్పనుమదలిందు బృందమున దెంపెనగా గడకంట చూడ్కికిన్." కళా. ౭, ఆ.

దుందులు. దే. వి. జెంజెలుయొక్క రూపాంతరము.

దుంప. దే. వి. 1. గడ్డరూపమగు వానికడ్డ; 2. నాగలిక [illegible].

దుంపబచ్చలి. దే. వి. ఉపోదకి.

దుంపరాష్ట్రము. దే. వి. రాష్ట్రవిశేషము. (దీని భేదము నన్న రాష్ట్రము.)

దుంబాలా. హిం. వి. పన్నులేక యీనాముగా నిచ్చిన భూమి.

దుంబోడి. దే. వి. (దుమ్ము+పొడి.) (మెంతిజిలకఱచేర్చి చేసి.) నున్నని కూరపిండి. "క. క్రొంబొగపు గూరవగతిరు, గంబోగల మెంతిజీలకఱ్ఱలవలపుం, దుంబోడ్లితొవిపిగరుల, గంబూర జగంబు వొగడగా నటమడిపెన్." రా, వి. ౨, ఆ.

దుఃఖపడు. మి. అ. క్రి. (దుఃఖము+పడు.) నొగులు. (ప్రే. దుఃఖపఱుచు.)

దుఃఖపాటు. మి. వి. దుఃఖపడుట. "కులాచారము నిర్వహింపఁ బలుంరాములం దగ దుఃఖపాటు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

దుఃఖపెట్టు. మి. స. క్రి. (దుఃఖము+పెట్టు.) దుఃఖపఱుచు.

దుఃఖము. సం. వి. అ. న. బాధ, వ్యథ, నొగులు.

దుకాణము. దే. వి. అంగడి, పసారము.

దుకూలము. సం. వి. అ. న. 1. తెల్లవస్త్రము; 2. సన్నవస్త్రము.

దుక్కి. దే. వి. దున్నుట, కృషి. (దీని భేదములు రొంపిదుక్కి, వెలిదుక్కి.)

దుక్కిటెద్దు. దే. వి. (దుక్కి+ఎద్దు.) దున్నుటకుపయోగించెడి యెద్దు, హాలికము. (టుగాగమము సాధారణముగా ఉకారాంతపదములకు విధింపఁబడినదైనను దుక్కిటెద్దు, మిద్దిటిల్లు ఇత్యాదులయందును ప్రవర్తిల్లుచున్నది.)

దుక్కివాలు. దే. వి. నాఁగలి, హలము. "దండకము. దుక్కివాల్ పూనిపేరుక్కునకారేఁగవా." నీలా. ౨, ఆ.

దుక్కివాలుదాలుపు. దే. వి. (దుక్కివాలు+తాలుపు.) బలరాముఁడు, హలాయుధుఁడు.

దుగ. వై. స. రెండు, ద్వయము.

దుగమొగములపులుఁగు. దే. వి. గండభేరుండపక్షి. (రూ. దుగమొగంబులపుల్గు.—"సీ [illegible] కింపఁ [illegible] రులు గాపుదుగమొగంబులపుల్గులదిగ [illegible]

దుగమొగముల వేల్పు. దే. [illegible] అగ్ని. [illegible] "దుగమొగముల వేల్పుగు, బుక్కిదరికొనిగాల్పఁదొడఁగఁ బ్రొతెల్లిద [illegible]" అచ్చ. కాం.

దుగినుఁడు. వై. వి. [illegible]

దుగుణము. వై. స. దుగ* ఉ, హరి 3, ఆ.—విగ. రెండింతలు.

దుగులము. దే. వి. వరహాలో పదియాఱవభాగము.

దుగ్గ. వై. వి. 1. కాళి; "సీ. దుగ్గమ్మ గారుపోతులఁ దొనుచేయుము తొలుముద్దగా నిత్తుదుంతకొటి." య. ౨, ఆ.—2. పార్వతి.

దుగ్గాని. వై. వి. (దుగ+కాని.) రెండు దమ్మిడ్లు. (టంకమునకు పదియాఱుదమ్ములు నుడు ఆ లెక్క ప్రకారము ఇక్కడ కానియనఁగా దమ్మిడి.)

దుగ్గి. వై. దుగ్గ, పార్వతి.

దుగ్గు. దే. విగ. రూపము చెడినది. (గ్రామ్యము.)

దుగ్ధము. సం. వి. అ. న. పాలు. విగ. 1. పిడుకఁబడినది; 2. నింపఁబడినది.

దుగ్ధిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. [illegible]

దుట్టుప్ప. దే. వి. కొట్టుప్పుయొక్క రూపాంతరము.

దుడిదుడి. దే. వి. (చూ.) కుసకుస. "ద్వి. అడవియెనఁగులు సిరా [illegible], దుడిదుడి [illegible]" గా. అర. కాం.

దుడుకందు. వై. విగ. (దుడుకు+అందు.) దుష్టుఁడు "క. ఉడుగఁడు మధురిపుకథనము, విడువడు జనుపకిదిదిరుగుదికథనమునసే, నొడివిననొదుకప్రలుగొడువఁడు, దుడుకనిందిరింపమూక దుర్లభమధిపా" భాగ 2. స్కం. (ఇటీవ చెడుగఁడు, విను వఁడు. మొ.)

దుడుకు. వై. వి. 1. దౌష్ట్యము*; "అందఱుఁజూచి యింత దుడుకాయనిదూఱఁగ" వి, పు. 2 ఆ.—2 ఉద్ధతి*. "ద్వి. మనుజేంద్రసుతయొక్కమసవిగావింతు, వినఁదగు దుడుకుగావింపఁగరాదు" పా. ౨, భా.—విగ. 1. దుష్టము; "క. ఉడుదు కుఁగోఁతిఁగొనిచని" అచ్చ. సుం, కాం. 2. ఉద్ధతము*. (నీకు నోరు మిక్కిలి దుడుకు.)

దుడ్డు. యు. దే. వి. డబ్బు. వై 1. లావుకఱ్ఱ, దండము; (చూ. కంతి.) 2. గద*. విగ. మోటుకాఁడు*. "క. దుడ్డునకుఁ బోయునల్లగ క్రొత్తనుకుంబాయసంబుదచ్చియనదిచే, సిద్ధనది చివడిసలెదె, గ్రుడ్డులు తెలియఁగఁ జూచికోవికనుఁగొను దుడ్ల" భో. 3, ఆ.

దుడ్డుఁగఱ్ఱ. దే. వి. (దుడ్డు+కఱ్ఱ.) లావుకఱ్ఱ. దండము. (ఇక్కడ దుడ్డుశబ్దము స్థూలమాత్రపరము.)

దుడ్డుఁగోల. దే. వి. (దుడ్డు+కోల.) (చూ.)——పై.——

దుడ్డె. దే. విగ. 1. బాలకుఁడు; "క. దుడ్డెలురాకటుముకలిరి." కు. ౨, ఆ.—2. ధూర్తుఁడు, ధూర్తురాలు. "ఎ. గీ. దుడ్డెగఱ్ఱ మునఁదిరుగునా రెడ్డిసాని." హంస. ౪, ఆ.

దుత్త. దే. వి. చిన్నబుంగ. (చూ. బుంగ.)

దుత్తాయి. దే. వి. కుఱుచై అరచేట్ట.

దుత్తూరము. ఉభ. దే. వి. కపటము. సం. అ. పుం. ఉమ్మెత్త.

దుగ్ధతుంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాలానుగు.

దుద్దు. దే. వి. 1. తామరపుష్పవ్వాలోనిదిమ్మె, కర్ణిక; 2. తొటాకు తోఁజుఁది చెంద్రిక; "చ. అదియుఁనుగాక రాయనపుటార్వుల గంటలులా విదుద్దులున్, వదలకమోచిచూచి." హంస. ౪, ఆ.—3. బ. ఒకదినుసు చెవికమ్మలు. (దుద్దుఁగమ్మలు.) విగ. అవశ్యము.

దుద్దీక్కు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "ద్వి. పెద్దయుఁబ్రమదంబుధితియుక్తిఁ, దుద్దీక్కుచునరొనఁదొట్రుకొనఁగ." బస. ౧, అ.

దుద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చేరికుల్లి.

దును. దే. స. క్రి. దున్నుయొక్క రూపాంతరము. "క. దునుచును వెదపెట్టకయుఁ, దనరెనఖిలసస్యములను ధారుణి." హరి. పూ. ౧, అ.

దునుకు. వై. వి. బాధ. "మ. తనఘోరధ్వనికిఁగలంగుచు [illegible] స్యంబుద్దైనంబునన్, దునుకొందన్." ఉ. హరి. ౫, అ.

దునెదారి. వై. విఁ. 1 కత్తిచేత ధరించిన రౌతుఁడు* (చూ. దునేదారి.)—2. రౌతుఁడు*. "ద్వి. తొగరుపుడునెదారితోడఁ దట్టికొనఁగ" విష్ణు. ఉ. ౭, అ.

దునేదారి వై. విఁ. దునెదారియొక్క రూపాంతరము. (కత్తి చేత ధరించిన రౌతు — "వ. తదరుందత్తతిపాలు [illegible] తమ్ములేమాట క్రొం, బదిగొండలిరాజడాలీ [illegible] దారా [illegible] ముంగందురు, టిడుదారుల [illegible] ముఁబూఁచీనెనం, పదనొక్కంచు [illegible] పంబుఁ పరిరథులన్" చంద్ర.)

దున్న. దే. వి. 1. మహిషము, "ఉ. కాలికిదున్నకందనయ గంటలుదున్నకుమంటివామా, కాలునినందిదున్నయుఁగర్దమమగ్న గరేకమంటినా, హాలికులన్నఁదుండగనియూరులచేలునతోకను ద్రునుం, గాలిని నేరుపాగిరిలఁ గలువసింగొనిపేదమున్నగన్." అము. ౪, అ.—2 పురుషపశువు. (చూ. దిగఁద్రావు.)

దున్నపోతు. దే వి. దున్న, మహిషము. (దున్నకేదున్నపోతు అనియు వాడుదురు.)

దున్ను. దే. స. క్రి. దుక్కిచేయు, కృషిచేయు.

దుప్పటము. వై. వి. పలిగల వన్నెపాటి వెడల్పువస్త్రము*. "సీ. బంగరువన్నెదుప్పటముఁగప్పెదువాఁడుపక్కెరా తేజిపైనెక్కువాఁడు." బ్ర. ౧, అ.

దుప్పటి. వై. వి. 1. కప్పుకొనువస్త్రము, నిచోళము, 2 దుప్పటము*. "సీ. బంగారుసరిగటుదుప్పటిలిగ్గములఁజిటిగేలఁజొక్కు పుఁబిల్లఁగ్రోలువటి" వీలా ౧, అ.

దుప్పటీ. వై. వి. దుప్పటము*. "ఎ, గీ. మిసిమిబంగారుపసుమల మేచిదుప్ప, టీచెఱంగులు." ఉ, రా. ౬, అ. (దుప్పటియొక్క రూపాంతరము.)

దుప్పి. దే. వి. 1. మృగవిశేషము, చమూరువు, "వ. బూడిద పండుమబోరబూఁదుపా, రెమునొకదుప్పికింగవియఁద్రేలిథయ జ్వరతప్తచిత్తమై." పాండు. ౫, అ—౨. జింక, మృగము. "వ. అప్పుడప్పుడమితేడయ్యెటవీఁదుచో నొక్కపిడిదుప్పిచేరిన దానితోఁకఁబట్టుకొనితి." (మీఁద అమ్మృగి అని యున్నది.) మార్క. ౫, అ.

దుబారా. హిం. విఁ. రెట్టింపు, వ్యర్థవు.

దుబాసి. హిం. వి భాషాంతరము చేయువాఁడు, వ్యవహారము జరుపువాఁడు.

దుబ్బ. దే. వి. ఆఁడుకుటి.

దుబ్బు. వై. వి. గడ్డితోనగువాని గంట, తృణస్తంబము.

దుమగరికేతు. వై. వి. అరిష్టసూచకమైన నక్షత్రవిశేషము, ధూమకేతువు.

దుమదుమ. దే. విఁ. మిక్కిలి [illegible]. "[illegible] తమదగజదాన ధారల, దుమదుమలై [illegible] వలతోడన్, రమణీయమ ద్యక్షప్పరి, రమణుండు వచ్చినఁగరంగు రమణియుఁదోరెన్." [illegible] ౯, స్కం. "క. తమపాటచినుకుచినుకుల, దుమదుమగాఁ [illegible] డిసిరిటిడుత్వబలతో." కళా. 3, అ.

దుమా. దే. వి. క్రామటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "దుమాయ [illegible] విక్రాము." ఉ, హరి. ౨, అ.

దుమారము. దే. వి. దుమ్ము. "సీ. మలయానిలముచేదుమారమ్ము రేఁగుసౌగంధికముసరమ్ము కలకుడుము" పాన్థ. ౫, అ.

దుమాలు. దే. విఁ. సమూలము. "ద్వి. కొండొకసేపుఱొఁగొట్టె దుమాలు, దిండుగానాట్రబృందంబులలు" భాగ, ౬, స్కం.

దుము. దే. వి. దుమ్ముయొక్క రూపాంతరము (ఆమ్రేడితమునందు దుముదుము. "వనమువెలుకుడున్ దుముదుముగాన్." రామా. ౬, అ)

దుముకు. దే. అ. క్రి. 1. ఉలుకు, 2. గంతువేయు. వి. గంతు.

దుముకులాడు. దే. అ. క్రి. (దుముకులు + ఆడు.) గంతులు వేయు.

దుముక్కు. దే వి. ఉలుకులయందగుధ్వన్యనుకరణము. "గీ. ముక్కుకొటికొనిదుముక్కునఁదనసేన, నరసికటిరామచంద్రుఁ గాంచి." రామా. ౭, అ.

దుముదారు. దే. వి. (దుము + దారు.) దండు. "సీ. సకుటుంబముగనిఁగిరిదుర్గమ్ములఁజేరుతుహినాంతుదుముదారుదొరయనంగ." పాన్థ. 3. అ.

దుముదుములాడు. దే అ క్రి. (దుముదుములు + ఆడు.) దుమ్ములురేఁగు, నిప్పులురేఁగు. (ఇది ముఖము దుముదుములాడుచున్నది.)

దుమ్ము. దే. వి. దుమారము, ధూళి.

దుమ్ములగొండి. దే. వి. మృగవిశేషము, కొన్నెపగండు.

దుయ్యుముడి. దే. వి దూయుముడియొక్క రూపాంతరము.

దుయ్యు. దే. అ క్రి. దూయుయొక్క రూపాంతరము. (వెడలుట.—"వ నిన్నుశపింపనెమెంతవారమని యుపచారోక్తులుపలుకుచు దుర్విపోయిరి" భో. ౭, అ.)

దురంతము. సం. విఁ. (అ. ఆ. అ.) అంతములేనిది.

దురతిక్రమము. సం. విఁ. (అ. ఆ. అ) అతిక్రమింపఁగూడనిది.

దురత్యయము. సం. విఁ. (అ. ఆ. అ) చేటులేనిది.

దురద. దే. వి. 1. జిల; 2 కసరు.

దురదకంప. ద్వ వి. కసరుగలకంద, మహాకందము.

దురదగొండి. దే. వి. దూలగొండి, కండూరకి.

దురదగోవెల. దే. వి.——వై.——

దురదుర. వై. [illegible] క్రి. విఁ. శీఘ్రముగా "క. దురదుర మత [illegible], దు[illegible]నె దురదురరులనం, దటిదటి [illegible] దుబెదరిహరికసియన్." రుక్మి. ౫, అ.

దురదృ[illegible]ము. సం. వి. అ. న. [illegible].

దురధి[illegible]ము. సం. విఁ. (అ. ఆ. [illegible]) 1. [illegible] కష్టముచేతపొందఁదగినది; 2. కష్టముచేత చదువఁదగినది.

దురధ్వము. [illegible] అ. పుం. చెడ్డత్రోవ, కదధ్వము

దురపిల్లు. దే. అ. క్రి. [illegible]; "వ. నీచిత్తంబు నొప్పిం చితివనిధర్మజుండంత దురపిల్లి పునోయిటింగదుగాక." సం. "నక్ చిన్నరశార్దూలశాంతిం నైవాథగచ్ఛతి" భార. శల్య. ౨, అ.— 2. తపించు: "వ. అనుచుమదనవేదనాధిరంబుననందురపిల్లుచు" మార్క. ౪, అ.—3. కలఁగు. "నామనంబుచే పెట్టి కలంచినట్లు దురపిల్లెను." శై. ౬, అ.

దురభిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేణుకి. విణ. గ్రహింపఁగూడనిది

దురము. వై. వి 1. యుద్ధము; (చూ. ఎరవు.) 2. వేగము*. "చ. రమణిక్రమక్రమంబునదురంపువగగ్గటించుచూచింతగా." కాం. 3, అ.

దురవాపము. సం. విణ. (అ అ అ.) పొందఁగూడనిది.

దురా. దే వి. దురాయికొక్కరూపాంతరము. "క నదురాలికి క్రొన్నెలచె, న్నదుగాగతమునన దొల్లనదురావెట్టుగా, నదురా యనిపుంగురులె, న్నదుగానెతివేణిజీవనదురాజనముగా." కాం. 3, అ.

దురాకృతము. సం. వి. అ. న. అకృత్యము. క్రి. విణ. అకృత్యముగా.

దురాచారము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డనడవడి. విణ చెడ్డనడవడికలది.

దురాచారుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చెడ్డనడవడికల వాఁడు.

దురాడము. దే. వి. ఒలుగుదిండు. "ఇంద్రగోపపుంబట్టుదురాడముగా." పాంచా ౫, అ.

దురాత్ముఁడు. సం. విణ. (న.) చెడ్డమనస్సుగలవాఁడు.

దురాధర్షము. సం. వి అ. పుం. తెల్లావలు. విణ. తిరస్కరింపఁదగనిది.

దురాధర్షుఁడు. సం విణ. (అ. అ. అ.) తిరస్కరింపఁదగని వాఁడు.

దురాపము. సం. విణ. (అ. అ అ.) పొందఁగూడనిది

దురాయి. దే. వి. ఆజ్ఞ. "సీ. జగదధిష్ఠానభానవ్యజ్యోతియగువాఁడు బ్రహ్మాదులకునుదురాయివాఁడు" కృష్ణ. ౧, అ.

దురారోహ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఖర్జూరము. అ. పుం. ము. తొండ. విణ. ఎక్కఁగూడనిది.

దురాలభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిటుకపిందె. విణ. లభింపనిది.

దురాలాపము. సం. వి. అ. పుం. చెడుమాట.

దురాలోకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చూడఁగూడనిది.

దురాశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వ్యర్థమైన ఆశ.

దురాసదము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పొందఁగూడనిది.

దురితము. సం. వి. అ. న. పాపము, కీడు.

దురుసు. దే. వి. కాఠిన్యము. "[illegible] దురుసు [illegible] నీదోషంబుగాదు." విష్ణు. [illegible] దుర మదండనలతో దొరయులు దొరగొన్న హింసాపరుఁడనిన్నారేదకని." ఉ, రా. ౬; అ.— క్రి. విణ. కఠినము. "[illegible] దురుసు మాఱుఁడ [illegible]" ఉ, రా. ౫, అ.

దురోదరము. సం. వి. అ. న. 1. జూదము; 2. పందెము.

దురోదరుఁడు. సం వి. అ. పుం జూదరి.

దుర్గ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. నల్లవిత్తులు; 3. నీలిచెట్టు. అ. న ము. కోట. విణ. పోఁగూడనిది.

దుర్గంధము. సం. వి. అ. పుం. కంపు, విణ. కంపుగలది.

దుర్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నరకము, 2. దిద్రత్వము.

దుర్గతుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దరిద్రుఁడు, బీద.

దుర్గమము. సం. విణ. (అ. అ. అ) 1. పోఁగూడనిది; 2. పొందఁగూడనిది.

దుర్గి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దుర్గ, పార్వతి.

దుర్ఘటము. సం విణ. (అ. అ. అ.) ఘటింపనిది

దుర్జనుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దుష్టుఁడు.

దుర్జయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గెలువఁగూడనివాఁడు.

దుర్జాతి. సం. విణ. (ఇ.) దుర్జనుఁడు.

దుర్జ్ఞేయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఎఱుఁగఁగూడనిది.

దుర్దాంతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అణఁపఁబడనిది.

దుర్దినము. సం. వి. అ. న. మబ్బుకమ్మినదినము, ముసరుప్రొద్దు.

దుర్దురూటుఁడు. సం వి. అ. పుం. నాస్తికుఁడు.

దుర్ధరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ధరింపఁగూడనిది

దుర్ధర్ష. సం వి. అ. స్త్రీ. నల్లయుప్పి విణ తిరస్కరింపఁదగనిది.

దుర్ధర్షుఁడు. సం. విణ (అ. అ. అ.) తిరస్కరింపఁదగనివాఁడు.

దుర్నయము. సం. వి. అ. పుం అన్యాయము, దుర్నీతి.

దుర్నామ. సం. వి. న్. స్త్రీ. పసుఁగుశేలగ. అ. న. ము. మూలరోగము.

దుర్నిరీక్ష్యము. సం. విణ (అ అ. అ) చూడఁగూడనిది.

దుర్నివారము. సం. విణ. (అ. అ. అ) నివారింపఁగూడనిది

దుర్బలుఁడు. సం. విణ. (అ అ. అ.) బక్కవాఁడు.

దుర్బిణి. హిం. వి. దూరవస్తుదర్శనయంత్రము.

దుర్భగుఁడు. సం. విణ. (అ. అ అ.) ద్వేషింపఁదగినవాఁడు.

దుర్భరము. సం. విణ. (అ అ. అ) భరింపఁగూడనిది.

దుర్భాగ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దురదృష్టుఁడు.

దుర్భిక్షము. సం. వి. అ. న క్షామము, కఱవు.

దుర్మతి. సం. వి. ఇ పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. దుర్బుద్ధికలవాఁడు.

దుర్మరణము. సం. వి. అ. న. (విషభక్షణాదులచేత చచ్చుట) చెడ్డచావు.

దుర్ముఖి. సం వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

దుర్ముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక రాక్షసుఁడు. విణ. అసంబద్ధ వచనములాడువాఁడు.

దుర్వర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. సూలబోడకి విణ. చెడ్డవర్ణముగలది.

దుర్వహము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వహింపఁగూడనిది.

దుర్విధుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దరిద్రుఁడు, 2. దుర్జనుండు.

దుర్వినీతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వినయములేనివాఁడు. అవినీతుఁడు.

దుర్హృదుఁడు. సం. వి. న. పుం. పగవాఁడు. విశే. చెడ్డ మనసుకలవాఁడు.

దులదుల. దే. వి. సంభ్రమము. "క. దులదులఁడుమ్మెదలుతమ్మి తుటుములవెడలన్." హంస. ౧, ఆ.

దులాబి. హిం. వి. దూబరదిండి.

దులి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఆఁడుతాఁబేలు. పుం. ముని.

దులుపు. దే. స. క్రి. 1. (కప్పుకొనుటకో నియుండుగింజ లను) రాల్చు. "గీ. గాదెలందివ్యాదిగలవియన్నిమెయిం, దెగిన కందుఁజొచ్చితికుకువాఁ, దుడిచిదులిపిమొక్క(?)నదుండిపఁ దచ్చి .రిజాపీపండివారమెరకు." భో. ౬, ఆ.—2. విది లించే.

దువ. వై. వ. దుగయొక్కరూపాంతరము.

దువారము. వై. వి. వాకిలి "సీ. కదళికాస్తంభములకనకకుంభం బులఁ దలదువారంబులందగులుపరచి." ఐవి ౬, ఆ.

దువాళము. దే. వి. వేగమున అంతమేరయు సమముగాపారెడి యశ్వధార. (చూ. ధార.) ప్లుతము.

దువాళి. దే. వి. దువాళముయొక్కరూపాంతరము.

దువాళించు. దే. అ. క్రి. దువాళముచేయు. అం, ప్ర. దువా ళముచేయుంచే. (చూ. కొమాయించు.)

దువ్వ. దే. వి. దుమ్ము, ధూళి.

దువ్వటము. వై. వి. దుప్పటము. "ద్వి. దువ్వటంబులమీఁదఁ దోయజనేత్ర, యద్వయుబనికిరావిద్వరోఁదలియుము." భాగ. ౧౦, స్క౦.

దువ్వలువ. దే. వి. (దువ + వలువ.) 1. దుప్పటము; 2. కట్టు కోక.

దువ్వి. వై. వి. 1. పులి; "సీ. దుళ్వలుతేఁమలుచివ్వంగులడి దశ్రుమెకములునవరళ్రుమెకములిర్లు." రవి. ౧, ఆ.—2. చిఱుత పులి*. "ఎ, గీ. ఒకదువ్విపైరమెత్తి, కఱవవచ్చినమ్మునికడకుఁ బాఱు, తెంచెనాక్క." భాగ. కాం. 3, ఆ.

దువ్వు. దే. స. క్రి. 1 (ఉవెవ్వనితో నెల) చిక్కుదీయు; 2. నిమురు "ద్వి. కలికదమీఁణకరాగ్రమునదువ్వలయు." రా యు, కాం.—వై. వి. 1. పులి, "దువ్వఁజాచిదక్కయుదలు గాల్చుకొన్నవదువ్వన." ఉ, హరి ౪, ఆ.—2. చిఱుతపులి*. (చూ. దువ్వి.)

దువ్వెన. దే. వి. దువ్వుటకు ఉపయుక్తమైన సాధనము, కంకతి.

దుశ్చ్యవనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

దుష్కరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చేయఁగూడనిది.

దుష్కృతము. సం. వి. అ. న. పాపము విశే. దుష్టముగా చేయఁ బడినది.

దుష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెడ్డది.

దుష్పుత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లకసౌరము; 2. బలు రక్కసి.

దుష్ప్రధర్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. [illegible]

దుష్ప్రధ. సం. వి. [illegible] స్త్రీ. [illegible]చేయకొండ.

దుష్ప్రాపము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) దురాపము.

దుసికిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. జాఱు; 2. తప్పించుకొను. (చూ. ఉసికిలు జాఱుటకు.—"గీ. అట్టివేసవిచెడిదంపువెట్టకతన, వాక్త ముచెమర్చిపారెకలన్తకఁబు, దుసికిలఁగఁగాదెనవరింపవశముగాక, పువ్వరాఁణినిచెఱకువిల్ పుడమిఁబడియె." ఆము. ౨, ఆ.—తప్పించుకొనుటకు.—"చ. మోసపుచ్చెనే, దుసికిలిదాఁగిపోయి యొకతుచ్ఛ... దసచింతనొందుచున్." రామా. ౯, ఆ.)

దుస్తరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తరింపఁగూడనిది.

దు[illegible]. దే. వి. 1. వస్త్రము, "సీ. శుభశోభనములదుస్తులొసంగి వెనకానుంగలకు నద్దెలుసేయఁ గలరుగాక." చంద్రా. 3, ఆ.—2. అందము. "శా. అస్తారీక కుపెలామధామముల దాయల్ తిర్గకుండంబులన్, దుస్తైతోఁచఁగ" చంద్రా. 3, ఆ.

దుస్త్యజము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విడువఁగూడనిది.

దుస్స్పర్శ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాఁకుడుకి. అ. పుం. ను. తీఁట కసిందకి. విశే. తీక్ష్ణమైన స్పర్శముకలది.

దుస్సర. దే. వి. దూసరియొక్కరూపాంతరము.

దుస్సలహా. ద్రా. వి. చెడు ఆలోచన.

దుస్ససేనుఁడు. వై. వి. దుర్యోధనుని తమ్ముడు. "ఎ, గీ. భీముఁ డైనదుస్ససేనునివధియించి, వేఁడిరక్తమానువాఁడఁగడటె." భార. సభా. ౨, ఆ.

దుస్సహము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సహింపఁగూడనిది.

దుహిత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. కూఁతురు.

దుహ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దోహనముచేయఁదగినది (దోహనము=పాలుపిదుకుట)

దూ.

దూఁకలి. వై. వి. బాధ. (చూ. ఆకట.)

దూఁకు. దే. అ. క్రి. దుముకు. "సీ. అనిలంబురీతిశిల్పనదూఁకి ధరణిప్లైఁబదములు నిలువకపుఱచివఱచి" అని ౪, ఆ.

దూఁకుడు. దే. విశే. ఎగుడుదిగుడు.

దూఁకొను. దే. స. క్రి. (దూఁటు+కొను.) 1. అపాదించు "ఉ. తొంగలిపుల్వఁదేనియులదూఁకొనిమత్తిలితుమ్మెదల్ వయిగ్రొ లొంగుమద్రాల." య. ౪, ఆ.—2. పొందు. "క. అయుంగ రంబుగ్గకొని, తోయజముఖి మోహమూర్చ దూఁకొనియుండెన్." రామా. ౬, ఆ.

దూఁట. దే. వి. అరఁటియూఁచే

దూఁటు. దే. స. క్రి. పొడుచు. "వ. తల్లులందూఁటికుడుచ [illegible], న[illegible]; "సీ. ఎంత్రికాలి [illegible] దూఁటకరిపచు." ఆము. [illegible]

౨, [illegible]

దూ[illegible]

కొ[illegible]

లంబు [illegible] యు." సం. "తస్యంకాన్వసవాలీసరజ ఉద్ధాయతేమహాన్." [illegible] అర. ౪, ఆ.

దూఁబఱదిండి. దే. విం (దూయు+పఱ+తిండి.) మిగులఁ దిట్టక యొంతయున్నను అంతయు వెచ్చించితినువాఁడు

దూఁబడి. దే. వి. (దూయు + పిడి.) దూలుతోఁడునప్పుడు చేసు తగిలించుటకు నిలిపెడు తీఁగమద్దికకొయ్య.

దూగలి. దే. వి. (దూపము+కలి.) కలిదూపము.

దూడ. దే. వి. పసులపిల్ల. (అప్పుదూడ, ఎనుపదూడ,) "అలయక లేడిదూడగుమినాఁగెదు క్రొల్చు లుఁ గా వధించు." ఉ, రా ౭, ఆ. "అమ్మలకలురెంటికిం బొడమునూను గదూడలుబాలు." పంచ. నా. ౫ ఆ.

దూడపాల. దే వి. శారిలతే.

దూత. సం. వి అ. పుం. 1. రాయబారి, 2. కుం[illegible] (రూ. దూతఁడు.)

దూతి. సం వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ కుంటెత్తె. (రూ. దూతిక)

దూత్యము. సం. వి అ. న 1. దూతభావము; 2 దూతకర్మము; 3. దూతస్వభావము.

దూది. దే. వి. విత్తుతీసిన ప్రత్తి, తూలము.

దూదిదబ్బ. దే. వి. తోలుదళముగా నుండెడుదబ్బతే.

దూదినిమ్మ. దే. వి. మాతులుంగకముతే.

దూనము. సం. విం. (అ. ఆ అ.) తపింపఁజేయఁబడినది, సంతాపితము.

దూప. దే. వి. దప్పి. "సీ. వికటంపు టెండకలవిసరుసనుప్పొంగ తుప్పరడెందంబుదూపడంగ." వారి ఉ. ౫, ఆ.

దూపటిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. దప్పిగొను; 2. పరితపించు. పాన. 3, ఆ. (రూ. దూపటిలు. దప్పిగొనుటకు.—"ద్వి. కడుదూపటిలి యుదకంబులు గ్రోలఁ, దడయకయయ్యేటిదరికేగుదెంచి." నవ. 3, భా.)

దూపము. వై వి. వాసనగలపొగ, "సీ. ఘుమఘుమఁబుట్టినతావిదూపపుఁబొగల్ కుప్పలైమెలఁగుమొగుళ్లుగాఁగ." ("తావిదూపపుఁబొగల్." ఇది ప్రౌఢప్రయోగమని యెఱుంగునది య ౪, ఆ. వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. దూగలి, దూపార్తి,)

దూపార్తి. వై. వి. (దూపము+అర్తి) దూపమువేసెడు పాదము పెట్టినతట్ట.

దూపించు. దే. అ. క్రి. 1. దప్పిగొను, 2. పరితపించు. "క. క్రొవ్వుఁదలఁచివసిమేయుటఁ, జేఁపినపాల్గలయునెండచేఁ బాంథజనుల్, దూపింపమిక జఁడెంపిన, యాపొగాయసఁగ నదుల సంచలు మెలపెణ." అను. ౪, ఆ.

దూపిల్లు. దే. అ క్రి.——వై.——(పరితపించుటకు.—"వ. పార్వతీవల్లభుండుతనకుఁ జేసినయవమానంబునకుల్లంబునందుదూపిల్లుచుండె." భీ. [illegible]) (రూ. దూపిలు దప్పిగొనుటకు.— "ఉ. అనుయంబు[illegible] దము[illegible] దాన్యనమున, గు, లెనకరి[illegible] ండఁగ [illegible]

దూబూఁచి దన్య వి. (దూయు+బూచి.) 1. బాలక్రీడావిశేషము సందిగ సంకేతము. "ఎ, గీ. కనుమొఱంగిచెలుల్ మఱుంగున నడంగఁ దొంగిచూచి దూబూచియన్నంగికాక, కన్నగ." పా. ౧, ఆ-2 బ. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. పర్వరాజనఁ గుఁ గ్రొ వ్వలపోరగంగెడ్లబుడిబుడిఁ బొదలిదూబూచులాడి." చంద్రా. ౧, ఆ.

దూముడి. దే. వి దూయుముడియొక్క రూపాంతరము.

దూయు. దే. అ. క్రి. 1. పాఱు; "గీ. దూసిరిండ్లకాక దూసి న్లు." రుక్మి. ౫, ఆ.—2. బాణములాటివెడలు. (చూ. దుయ్యు.) - స. క్రి. 1. పిడికిటితో అరులతొసగువానినూడఁదీయు. (చిం తాకు దూసికొనిరమ్ము.)—2. తీయు. "సీ. తాతెం డ్రులనాటి ధనమెల్లఁబోకార్చితులుకయ్యుదూయఁజొచ్చె." శివ. ౪, ఆ.

దూయుతీఁగ. దన్య. విదూశరతే.

దూయుముడి. దే. వి. ముళ్లభాగాననూడఁదీయునట్లు మొనముడిఁ చిక్కినముడి. "సీ. త్రికోక్ష బంధంబుపట్టుఁదోరపుదూయుముడి[illegible] యొనరాయానకునకెనిదును." రామా. ౭, ఆ

దూరదర్శి. సం. వి. న. పుం 1. విద్వాంసుఁడు, 2 గద్ద. విం. దూరపుమోదనకలవాఁడు.

దూరము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) దవ్వు.

దూర్వ. సం. వి. అ స్త్రీ. గఱికతే.

దూఱు. దే. స. క్రి. నిందించు (చొచ్చు. అనునర్థమున దూఱు శబ్దముకడ చూచునది.) వి. నింద.

దూఱుదుంకెన. దే. వి బాలక్రీడావిశేషము.

దూఱుపడు. దన్య. అ. క్రి. (దూఱు+పడు.) నిందింపఁబడు.

దూల. దే. వి. దురద, జాల, నవ, కండూతి.

దూలగొండి. దే వి. దురదగొండితే.

దూలగోవెల. దే. వి. దురదగోవెలతే.

దూలపోతు. దే. వి. ఎప్పుడును దూలగలవాఁడు.

దూలము. వై. వి. ఇంటికురుఁజాలకాదమొప్పగానమర్చెడు మ్రాను.

దూషణము. సం వి. అ న. దూషించుట. పుం. డు. ఒకానొక రాక్షసుఁడు.

దూషించు. సం. స క్రి. నిందించు, దూఱు.

దూషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. కంటిపుసి; 2. వాగర; 3. పాలపురుగు.

దూష్య. సం. వి అ. స్త్రీ. ఏనుఁగు నడుమునఁగట్టెడు తోలుమోకు. అ. న. ము. 1. గుడారము; 2. వస్త్రము. విం. దూషింపఁదగినది.

దూసర. దే. వి. వత్సాదనితే.

దూసరి. దే వి. 1. తృణవిశేషము; 2. బ. తృణధాన్యవిశేషము.

దృ.

దృంభువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పాము. "శా. జంబూద్వీపము లోనెంతయుఁ బ్రశస్తమైనదీనిచానట, ద్రృంభూకుండలజూటకోటకుటీభృత్స్వర్ధునీవీచికా, లంబిన్విన్నన వేందుకంఠకమధలంకార వాగ్వైఖరికా, జంబూకావ్యముచేసెదఁ బుధజనశ్లాఘానిరాఘాటకా." జై. ౧, ఆ.

దృక్కు. సం. వి. శ. స్త్రీ. 1. కన్ను, 2. చూపు; 3 బుద్ధి. విణ. చూచేవాఁడు.

దృగ్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కూర్పఁబడినది.

దృఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. అత్యంతము. విణ. 1. అధికము. 2. బిలువుగలది; 3. గట్టిది; 4. బలిసినది.

దృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆదరింపఁబడినది.

దృతి. సం. వి. ఇ. పుం. తిత్తి, భస్త్ర.

దృప్తుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దర్పించినవాఁడు.

దృబ్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గ్రుచ్చఁబడినది.

దృశ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. దృక్కు, దృష్టి, చూపు.

దృశ్యము సం. విణ (అ. అ అ.) చూడఁదగినది.

దృషత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. రాయి; 2. సన్నికల్లు.

దృషత్పుత్రి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కల్వపుగుండు.

దృష్టము. సం వి అ. న. రాజులకు తన బలములవలనను, పరులవలన కలవను పుట్టిన భయము. విణ చూడఁబడినది.

దృష్టరజ. సం. వి ఆ స్త్రీ. సమర్తాడినపడుచు.

దృష్టాంతము సం. వి అ. పుం. 1. ఉదాహరణము, 2. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3 శాస్త్రము; 4. చోద్యము.

దృష్టాంతీకరించు సం. స. క్రి. ఉదాహరించు.

దృష్టి. సం వి ఇ స్త్రీ. 1. చూపు; 2. కన్ను; 3. బుద్ధి.

దృష్టించు. సం. స క్రి చూచు.

దె.

దెంచేనము దే. వి. దాంచేనము. "సీ. కప్ఫంగ తైలము లఁబకప్పను సేయఁబడువారు దెంచనంబుల త్రియంబ్రిర్లువారు." కవి. ౫, అ. (చూ. దంచేనము.)

దెంటము దే. వి దెందము యొక్క రూపాంతరము

దెప్పము. దే. వి. బాణాదులకిడుటవిలిపి కృత్రిమలక్ష్యము కాటలక్ష్యము. "చ. అలికులవేణిదెప్పయిడి సరపాలుఁడు సూచుచుండెని, శల్యలమతిఁగాము తూపులకుఁజాలఁగనిల్పినదెప్పమాయనన్." పా. ౮, అ.

దెప్పరము దే. వి. 1. అపద, 2. ఆ. దుస్సహవచనము. "దెప్పరములు వల్కఁగాదగును." సం. "స్త్రీయం సమాభావతదురిద్విణీతివిత్వతో ద్రావదీంధర్మవత్నీమ్." భార. సభా. ౨, అ.–విణ. 1. అశక్యము; 2. దుస్సహము (చూ. దెప్పరము.)

దెప్పరిల్లు. దే. అ. క్రి. అపదనొందు, (రూ. దెప్పరిలు) "క. అప్పుడు పొందీపుఁడు పాన, చొప్పరయుచు వచ్చివావగోఁకునను వలిన్, దెప్పరిలుటగనిభీదం, బుప్పతిలంబలికినకట యోవటులారా." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (ఇక్కడ అపదనొందుట అనఁగా బాధపడుట అని అర్థము.)

దెప్పలికము. దే. వి. (దెప్పరము+అలికము.) దుస్సహవాక్యము. (చూ. కొఱనంది.)

దెప్పు. దే. స. క్రి. (ఒకఁడు చేసిన కీడును మేలును) ఎదుట చెప్పు. "పాతకంబున దెప్పివలికి దండధరుఁడు" కాశీ. ౪, అ. ము.

దెప్పుడు. దే. వి. దెప్పుట.

దెబ్బ. దే. వి. గాయము, తాడనము.

దెబ్బలాఁడు. దే. వి. (దెబ్బ [illegible]) బలిష్ఠమైనవాఁడు.

దెస. వై. వి. 1. దిక్కు, "క. వెసరాధేయుఁడు లోఁగిన, దెసకుంజనుటయ సగందుఁధృతిచెడివిఱిగెన్." భార. ద్రో. ౨, అ.– 2. అవస్థ. "గీ కొనరఁగాఁబోతువాఁబోతుఁ గ్రుమ్ములాడ నడిమిలేఁడెయ్యదినవచ్చినాకుఁజూడ." కాశీ. ౨, అ.–3. దురవస్థ; "క. ఈదుస్స్వప్నము నెపమున, వీడుర్గశకంబు నెంకసేదెసయగునో." మార్క. ౨, అ.–4. పార్శ్వము*, "క. తెరువిమ్మనియటులడుగుము, సరథఁగతిసుదకమిరుదెసలఁబాయఁగడున్, విరువురఁబోవఁగనయ్యెడుఁ, దరుణీయురుగుములకాలుగడిగాకుండన్." భో. 3, అ.–5. కాపు*, (చూ. చెల్లచెదరు.)–6. ప్రాపు*. "దెసలేనివిఘ్నలు మానిసికిఁ బోలసక్కరు వృద్ధుసకటిదాపుపాటిల్లె." భార. [illegible]. ౨, అ.

దే.

దేంట్ర. దే వి. దెంత్ర యొక్క రూపాంతరము.

దేకిచా. హిం. వి. పెద్ద వంటపాత్ర.

దేఁకు. దే. స క్రి. ముడ్డికొరాచు

దేబె. దే. విణ. దేశ్రముగొట్టు, దీనుఁడు

దేయము. సం విణ. (అ. అ అ) ఇయ్యఁదగినది.

దేరిజె. దే. వి సుదారము. "మ. దలమొప్పన్ మఱుపాడుపాటిజగముల్ పాథంపదండెత్తిమ, త్రిలిబ్రహ్మాండపుఁగప్పుఁ దర్కుబురుపాదరీజయుతింపనం, దలియస్తాచలపూర్వశైలశిఖరస్తంభాగ్రభాగంబులన్, గలమాఁశిక్యపుబిల్లలో యనఁదగెన్ గంజాప్తచంద్రాకృతుల్." భాగ. ౪, అ.

దేవకము. సం. వి. అ. పుం. పాచిక, అక్షము

దేవకీనందనుఁడు. సం వి. అ. పుం. కృష్ణుఁడు.

దేవకుసుమము. సం. వి. అ. న. లవంగము.

దేవఖాతకము. సం. వి అ. న. (చూ.) అఖాతము.

దేవచ్ఛందము సం వి. అ. పుం నూఱుపేటలహారము.

దేవజగ్ధకము. సం. వి అ. న. కామంచిగడ్డి.

దేవత. సం. వి. అ స్త్రీ. వేలుపు, దేవుఁడు.

దేవతరువు. సం. వి. ఉ. పు కల్పవృక్షము; వేల్పుచెట్టు.

దేవతాడి. వై. వి. దేవతాళము.

దేవతాళము. సం. వి. అ. పుం. దావరదంగి.

దేవదత్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక ఉపవాయువు; (చూ. వాయువు.) 2. అర్జునుని శంఖము.

దేవదారి. వై. వి. దేవదారువు.

దేవదారువు. సం. వి. ఉ పుం. ఒకానొక వృక్షము.

దేవద్రయక్కు. సం. విణ. (చ్. ఈ. చ్.) 1. దేవతలనుగూర్చి [illegible]

దేవ[illegible] 3. గెలువ [illegible]

[illegible]

దేవ[illegible]

దేవభ[illegible]

దేవమణి. సం. [illegible] 1. కౌస్తుభము; 2. గుఱ్ఱము మెడ సుడి; 3. శివుఁడు.

దేవమాతృకము. సం. వి. అ. పుం. వానచేతనే పంటలు పండు భూమి గలదేశము.

దేవమాసము. సం. వి. అ. పుం. గర్భాష్టమమాసము.

దేవయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. హోమము, బలిని.

దేవర. వై. వి. 1. దేవుఁడు; 2. ప్రభువు. (బ. దేవరలు.)

దేవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మగనితోఁబుట్టువు.

దేవలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తంబళవాఁడు; 2. నంబివాఁడు.

దేవళము. వై. వి. గుడి, దేవాలయము.

దేవవల్లభము. సం. వి. అ. పుం పొన్నచెట్టు.

దేవసాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. (చూ.) దేవభూయము.

దేవాంగులు. సం. వి. న. పుం. బ. జేంద్రవారు.

దేవాజీవి. సం. వి. న. పుం. (చూ.) దేవలుఁడు.

దేవాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం ———వై.———

దేవానాంప్రియము. సం. వి. అ. పుం. మేఁక.

దేవానాంప్రియుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ.) మూర్ఖుఁడు. "క. ఈవిధినధీష్టసిద్ధికి, దైవతకవినుతియొనర్చితప్పొప్పు మదిగా, భావించిదిద్దకుండఁగ, దేవానాంప్రియుల మ్రొక్క తెలుపుఁగు కవులకా." రాఘ, ౧, అ.

దేవాలయము. సం వి. అ. న. గుడి, దేవళము.

దేవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. రాణి; 3. దొంగ; 4. పిక్కటి.

దేవిడీ. హిం వి. కోటవాకిలి, రాజనగరు.

దేవు. దే. స. క్రి. 1. నీళ్లలోనగువానియందుండినదానియెత్తు; 2. వెదకు. "మందసంబులుదేవి" అచ్చ. యు, కాం.

దేవుఁడు. సం వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు.

దేవురించు. దే. అ. క్రి. దైన్యమునొందు. "దేవురించుచువాకి దేతెడుమొగమును." పారిజా. ౪, అ.

దేవురింపు. దే వి. దేవురించుట. (చూ. అరగింపు.)

దేవురు. దే. వి. దైన్యము. "క. ఈవలదరుకనురోఁతల, దేవుళ్లం బడితి." పంచ. వెం. ౪, అ.

దేవురుగొట్టు. దే. విశే. దేవ, దీనుఁడు.

దేవులాడు. దే. స. క్రి. (దేవులు+ఆడు.) వెదకులాడు.

దేవృఁడు. సం. వి. ఋ. పుం. (చూ.) దేవరుఁడు.

దేవెరి. వై. వి. దేవేరియొక్కరూపాంతరము. "పొరులతిట్టయగ చార్వేరినాఁడెవుదేవెరింగొని." అచ్చ, యు, కాం.

దేవేరి. వై. వి. దొరసాని "కావేరిదేవేరిగానంగీకారమొనర్చునే." పాండు ౧, అ.

దేశము. సం. వి. అ. [illegible] గము, [illegible] కళిం [illegible] [illegible] [illegible] మును, [illegible] మరువు, అవంతి, పాండ్యదేశము, మత్స్యము, సింహళము, ఘూర్జరము, పారసీకము, మిథిలము, పాంచాలము, శూరసేని, గాంధారము, బాహ్లీకము, హైహయము, తౌళవము, సాల్వము, పుండ్రకము, ప్రాగ్జ్యోతిషము, మగధము, చేది, బర్బరము, నేపాళము, గౌళము, కాశ్మీరము, కర్ణాటకము, విదర్భము, ఖురసానము, మహారాష్ట్రము, కోసలము, కేకయము, అహిచ్ఛత్రము, త్రిలింగము, ప్రయాగము, కరహాటకము, కాంభోజము, భోజము, భోజము, బాహ్లికము, కాశి) (దేశములు మఱియు ననేకములు కలవు, అందు ఇవి ముఖ్యములు.)

దేశయాపనము. సం. వి. అ. న. న్యాయము, పాడి

దేశపాండ్య. కన్న. వి. చిన్నజమీదారుఁడు.

దేశి. సం. వి ఈ స్త్రీ. సంగీతవిశేషము. (చూ సంగీతము.)

దేశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గురువు, 2. దేశము తిరుగువాఁడు.

దేశ్యము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) దేశమునకుఁదగినది.

దేహము. సం. వి. అ. న. పుం, శరీరము, మేను.

దేహ[illegible]త్రి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తిండి, 2. చోటు.

దేహళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. (ఇఁటి.) గడప

దేహి. సం. విశే. (న. ఈ. న.) దేహముగలవాఁడు.

దై.

దైతేయుఁడు. సం వి. అ పుం. తొలువేల్పు.

దైత్యారి. సం. వి. ఇ పుం. 1. విష్ణువు; 2. వేలుపు.

దైత్యుఁడు. సం వి అ పుం. తొలువేల్పు.

దైన్యపడు. మి. అ. క్రి. (దైన్యము+పడు) దీనత్వమునొందు

దైన్యపాటు. మి. వి. దైన్యపడుట.

దైన్యము. సం వి అ. న. దారిద్ర్యాదులచేత కలుగు దురవస్థ. దీనత్వము.

దైర్ఘ్యము. సం. వి అ. న. నిడుపు.

దైవజ్ఞ. సం. వి. అ స్త్రీ 1. సోదకత్తె, 2 బల్లి.

దైవజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. జ్యోతిష్కుఁడు; 2. గణకుఁడు.

దైవతము. సం. వి. అ పుం, న. వేలుపు విశే. దేవతది.

దైవప్రశ్నము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) ఉపశ్రుతి.

దైవము. సం. అ. వి. న. అదృష్టము. పుం. జ్యోతిష్టోమాది యజ్ఞము ప్రారంభింపఁబడినప్పుడు యథావిధిగా తత్కర్మమునడిపిన ఋత్విజునినలంకరించి కన్యనిచ్చిచేయువివాహము. (చూ. వివాహము.)

దైవాఱు. దే. అ. క్రి. 1 అతిశయించు; "ఉ. కింకదైవాఱఁగ బటెలిట్టుదితిపటిస్ఫురింపుఁడనష్యాతిత్రగగా." లక్ష్మీ. ౫, అ.— 2. పొరలిపాఱు. "వ. దైన్యరసంబుమొగంబులనిండి దైవాఱ." రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము దయివాఱు.)

దైవికము. సం విశే. (అ. ఆ అ.) దైవమువలనఁగలిగినది

దొం.

దొంకెన. దవ్. వి. దొంకెనయొక్కరూపాంతరము. దవ్. పారిజా. ౧, ఆ.

దొంగ. దే. వి. 1. చోరుఁడు; 2. అరఁటిపువ్వులోని వత్తుని వము. విణ. వంచకము. (దొంగదెబ్బ, దొంగనిద్ర, దొంగభక్తి దొంగమాట మొ.) [ఇది విశేషణమైనప్పుడు మఱియు విశేషార్థ ముల నిచ్చుచున్నది. దొంగచూడు, (కన్నారులెఱుఁగకుండఁజోయు చూచుడు.) దొంగగొడ్డు, (దొంగమేఁతమేయు పసరము) దొంగ నేల, (మోసముచేసి యపహరించిననేల.) దొంగబీగము, (మాఱు బీగము.) దొంగమేఁత, (పసరము తప్పించుకొనిపోయి పొలములందు మేసెడు మేఁత.) దొంగయిసుక. (క్రిందినీళ్లు తెలియకుండ మీఁద వ్యాపించియుండెడి యిసుక.) దొంగరేయి, (దొంగలు దొంగి లించుటకు అనుకూలమైన యర్ధరాత్రము.) దొంగసొమ్ము. (దొంగి లించిన సొమ్ము.)]

దొంగపని. దే. వి. దొంగతనము.

దొంగతికము. దే. వి.——వై.——

దొంగిలించు. దే. స. క్రి. ఒకరిసొమ్ము నపహరించు.

దొంగిలు. దే. స. క్రి. దొంగిలించు. "చ. [illegible] ముతకా సౌభాగ్యలేశంబుదొంగిలి." చంద్ర.

దొంగు. దే. అ. క్రి. డాఁగు. (చూ. [illegible]గు.)

దొండ. వై. వి. తుండికేరీ. (దీని భేదములు—కాకిదొండ, చేఁదు దొండ, పాముదొండ.)

దొండి. దే. వి. తూఁటు, రంధ్రము.

దొంతర. ద్వి. వి. (దొంతి+తరఁగ.) 1. పరంపర; "క. సంతోష బాష్పధారలు, దొంతరగా." విజ. ౧, ఆ.—2. దొంతి. "ఉ. చక్కఁదనంబులెల్లనొకచక్కినిదొంతరగాఁగనిల్పెనో" విజ. 3, ఆ —విణ. పరంపరయైనది. "ఎ, గీ. ఆకస్త్రకీలితదివ్యచతురంగ, ఏరతను ఱులుదొంతరవెలుఁగొనర్చె." కళా. ౭, ఆ.

దొంతి. దే. వి. 1. ఒకటిమీఁద నొకటిగానుంచిన కుండలలోనగు వానివరుస; "సీ. సోలించియొకకూటుభుజనంబులన్నియుఁదన యింటిలోదొంతులనితలంచు." భాగ. ౭, స్కం. 2. వరుస. "తనచెన్నఁటిమాయలదొంతులు." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—విణ. దొంతి యైనది. "క. కరకరసీరుహాముసనొక, నరసీరుహమమరపదనసర సీరుహముల్, బరిమళవశమునమోపుచు, ధరణీధరతనయదొంతి దామరఁజూపెన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

దొందడి. ద్వి. వి. (దొందు+తడి.) సందడి, సమ్మర్దము. "ఇద్ద ఱుకాదుర్జయశత్రుసైన్యములదొందడి సేమయిరొక్క." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

దొందడించు. దే. అ. క్రి. సందడించు, సమ్మర్దమగు. "సీ. తెగి రాలు పొరపట్టికములునత్రుటి యందుపురేర్పుఱుచరాకదొందడింప." హరి. పూ. ౯, ఆ.

దొందము. వై. వి. ద్వంద్వరోగము*.

దొందు. వై. వి. జత.

దొంపు. దే. వి. 1. పుల్లవరుస; 2. (చూ.) తలసట్టు.

దొంబులిగొట్టు. ద్వి. వి. (దొందు+పులి+కొట్టు.) (వ్యతిరేక లక్షణచే) పిఱికి, భీరువు. (రెండు పులులను కొట్టువాఁడు అని శబ్దార్థము.)

దొగ్గలి. దే. వి. రక్తబాష్పము*.

దొడదొడ. దే. వి. కాఱుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. దొడదొడనేలపెత్తురు గ్రక్కుకొనుచు." గా. యు, కాం. "ఆ. పడియుఁగా దొడదొడలుగాఁగఁ బడిపడుటంబులే." రామా. ౬, ఆ.

దొడవ. దే. విణ. [illegible] "క. ముగలో[illegible] తనకుఁ, తనుకే కన్నియనొసంగథర[illegible]." షో. ౬, ఆ.

దొడ్డ. దే. విణ. గొప్ప. (దొడ్డవాఁడు, దొడ్డది.)

దొడ్డి. వై. వి. 1. పసులుమేయుకంచె; "వ. పలుదెసలందొడుకు గానమర్చిన బలితంపుమ్రుకులుబలువెదులంగరంబుజతనంబులైయుండు పెనుదొడ్లంగ్రమంబున త్రిమోతంబున వేకువంబోయి మేసి వచ్చి." హరి. పూ. ౫, ఆ.—2. పసులకొట్టము*; "దొడ్డిలో సంగలకామధేనువు." కాశీ. ౪, ఆ.—3. పెరడు*.

దొడ్డికట్టు. ద్వి. వి. (చూ.) చేట్టుకొల్లారు.

దొడ్డికాళ్లవాఁడు. ద్వి. విణ. వంగటికాళ్లవాఁడు.

దొడ్డికాళ్లు. ద్వి. వి. బ. వంగటికాళ్లు. (చూ. వంగటి.)

దొడ్డివల. ద్వి. వి. ఒకదినుసువల. "వ. దొడ్డివలలేటివల కుందేటి వల పందివల నవదండవల మకరివల యిలుకవల మొదలుగా వలయు వలలును." కాశీ. 3, ఆ.

దొడ్డు. దే. విణ. దొడ్డయొక్క రూపాంతరము.

దొడ్డువాఱు. దే. అ. క్రి. (దొడ్డు+పాఱు.) అధికమగు.

దొత్తి. దే. విణ. త్రుళ్లాడునది.

దొద్ద. దే. వి. కొల్ల. "సీ. తొలఁగిపొండడియానదొద్దకుఁజొచ్చి సఁదలలేటియురివ్వికలబిటియునర్తు." భార. శాం. ౧, ఆ.

దొద్దకత్తె. ద్వి. విణ. కొల్లపెట్టునది.

దొద్దకాఁడు. దే. విణ. కొల్లపెట్టువాఁడు. "ఎ, గీ. దొద్దకాండ్లచేఁ బటివోరుఁ దూర్పుదిక్కు." ఉ, హరి. 3, ఆ.

దొద్దగొను. దే. స. క్రి. (దొద్ద+కొను.) కొల్లగొను.

దొద్దవోవు. దే. అ. క్రి. (దొద్ద+పోవు.) కొల్లపోవు.

దొద్దు. వై. విణ. బొజ్జపెట్టినవాఁడు, తుందిలుఁడు.

దొన. వై. వి. 1. కొండమీఁది నీటిపల్లము; 2. అమ్ములపొది; "గీ. మరలదొనసొచ్చె రఘువరువరుశరంబు, శరముదొననేరువెండుపొ జంబకాదె." రామా. ౫, ఆ. (ఇది మీఁది రెండర్థములకు నుదాహర ణము.)—3. ఈంద్రవానికత్తిపిడి*. "క. మోకునవిచ్చినయు నుదా, టాకలబందంబుమెత్తనగునడదోలుకా, జోకగుకత్తులదొన యును, దూకంబుసఁబూనినిల్చెఁదొయ్యలియెదుటన్." మరా.

దొనదొనమను. దే. అ. క్రి. (దొనదొన+అను.) దొనదొనయని కూయు. "సీ. దొనదొనమనునీఁగతు బైలరూపెఱువడిక్రంవలను త్రుళ్లెడుగరుడుల." ఆము. ౬, ఆ.

దొనయుప్పు. ద్వి. వి. (దొన+ఉప్పు.) సంధరిదేశము నందలి రుమయనెడుగనియందుఁ బైలవలనఁగలుగు ఉప్పు, రోమకము. చవుటియుప్పు. (అనికొందఱు.)

దొన్నె. వై. వి. త్రాగుటకుపయోగమైన దొప్ప. (చూ. దొన్నియ..

దొప్ప. దే. వి. దొన్నె. (చూ. డొప్ప.)

దొప్పదొప్ప. దే. వి. అడిచికొనుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. త్రుళ్లెడు పెండ్రుకలిరుగడఁ, దూలఁగఁదలయూఁచు దొప్ప దొ[illegible]నరోదం, గేలనడిచికొనుచెలువలు, వాలుదొరలఁగంగనన్న లాయెనదియులున్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

దొబ్బ. [illegible]. 1. మాంసఖండము; "సీ. [illegible]లనుబ్బు పులుల[illegible]ఁగదలియుఁ బలుమ[illegible]." ఉ. ౧, ఆ.—2. ముద్ద. (మరుఁగుదొబ్బ, [illegible]దొబ్బ మొ.)

దొమ్మ. దే. [illegible] పశువులయొక్క దొమ్మరోగవ్యాధి; 2. అడ యవవిశేషము. "సీ. కొట్టలు చెట్లు దొమ్ములు దొమ్మలు మొక్కలు ప్రేళ్లు మొలలు తలలు." అచ్చ. యు. కాం.

దొమ్మడోలు. దే. వి. అశ్వగంధి.

దొమ్మర. దే. వి. గడకట్టియాడి జీవనము చేయు ఒకానొకజాతి. (దొమ్మరవాఁడు, దొమ్మరది.)

దొమ్మరి. దే. వి. (దొమ్మర+ఇ.) దొమ్మరవాఁడు.

దొమ్మి. వై. వి. 1. అందఱు కలియఁబడి చేయు యుద్ధము, "క. పాండవులోన, వృత్తముననెగడ దొమ్మిఁ, ద[illegible]." భై. 2, ఆ.—2. అందఱు కలియఁబడుట*; "సీ. వడి[illegible]లాడుచు వడి యకవిలుచుచు దొమ్మిఁబలువురొక్కర్తుఁ గ్రమ్ము[illegible]." పర. 4, ఆ.—3. సందడి*. "దొమ్మియార్పులఁ దావిఁ బ్రు[illegible]రించె." కవి. 4, ఆ.

దొమ్ములాడు. దృ. అ. క్రి. (దొమ్ములు+ఆడు.) 1. దొమ్మియుద్ధముచేయు, 2. పెనఁగులాడు. "రోషముతో బ్రాయసంబ్రమమునను మది దొమ్ములాడ." గ. 3, ఆ.

దొర. దే. వి. 1. రాజు; "తమకు దొరత్రికంటెఁ గనంగొనంగ." రామా. ౨, ఆ.—2. సేనానాయకుఁడు; "సీ. బలములు గడిపినఁ గలుగుండు పదుడు దొరల్ దొరలు ద్రిక్కొనఁబొవల్ దూఱుబలము." చంద్రా. ౬, ఆ.—3. యోధవరుఁడు. "క. బరవసముపైఁ ద్రిగర్తేశ్వరుఁడిట్లనటు చిత్రమింక జననాయకుఁడే, ప్పరుసునా నాతిబుచ్చెనా, దొరలేమనిరల్లచేయఁదుదిఁగార్యమునకున్." భార. విరా. 3, ఆ.—విశే. 1. గొప్పవాఁడు, "శ. నీవు దొరవుగాని తమ్ముండవుగావు." హరి. పూ. ౬, ఆ.—2. ఏ. సమానుఁడు "అశ్వత్థామదగ్ని కలితాస్త్రుండిద్ధతేజంబునన్ దొరసప్తార్చికి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.

దొరఁకుసన్నాసి. దృ. వి. నమ్మించి మోసపుచ్చి దొంగిలించుకొనిపోవుదు దొంగ. "గీ. యతిసనుచువేషభాషలనటమటించి. పొంచిపొంచి యిన్నియుఁ గొంచుసరిగ, దొరఁకుసన్నాసియనుమాట దిరముగాఁగ, సర్వసంగద్విరాయింతదుర్జనుండు." విజ. 3, ఆ. (ఇక్కడ దొరఁకు అనఁగా యత్నించు అని యర్థము)

దొరఁకొను. దే. అ. క్రి. యత్నించు. "శా. పుట్టంబుట్ట కరంబునన్ మొలవ సంభోగయోగ్య పాత్రంబునన్, నెట్టంగల్గనుగాలిఁ గొల్వనుబురాణింపన్ దొరంకొంటి." భాగ. ౧, స్కం.—స. క్రి. మొదలుకొను. "క. ఒకపంక్తిఁజక్కగావే, గకమున దొరఁకొని విశ్వోద్ఘటికలు దనుసఁ, గనుపచ్చుటపోవులలుడు, గకపైన్నవులునిక్క పుపగల్లెలంగె." పర. 3, ఆ.

దొరకు. దే. అ. క్రి. చిక్కు, లభించు. "క. అకలంకసవిల్లనఁగాం, చకయేమిముసమును సమరసము దారక్రి, దకునొందొరుమార్కొనుటదొ, రకుపవిశచ్చితిపెఱుంగరావాకిటికిల్." రాఘ. ౨. ఆ. (ప్రే. దొరకించు.)

దొరకుపడు. దృ. అ. క్రి. (దొరకు+పడు.) చిక్కుకొను. "క. అరుదెందునసికటంబున, కరిగినదధికర్ణుఁడం త్రిపాలిచారెంటన్, దొరకుపడఁబట్టుకొనికం, ధరవిరియంగొత్తిదంపితగదభీముండై." పంచ. వెం. 3, ఆ. (ఇతర గ్రంథములయందు దీనిప్రయోగము మృగ్యము.)

దొరకొను. దే. అ. క్రి. (దొరకు+కొను.) 1. లభించు; "అరదంబుతోగదపంగనిశ్వరుడు దొరకొనకున్న." భార. విరా. 4, ఆ.—2. సంభవించు; "భూసుతసేనముని[illegible]క్రుఁడు మందిగానమింకముతో ధయముతో దొరకొన్న." భార. శల్య. ౨, ఆ.—3, సిద్ధించు. "క. తనవగచినకార్యమిందొర, కొనుటవ్యర్థ రాష్ట్రపుత్రుఁడుపొంగిపుత్రో, ధనుఁడిదిపించిరహర్షం, బునమాని కఁగరముసెయ్యన్నమునసిల్లనియున్." భార. ఆది. ౬. ఆ.

దొరకోలు. దే. వి. 1. యత్నించుట; 2. లభించుట; "శు. నీ దగపై, దొరకోల్దునరిముఁదొంటిమున్ను ప్రాఁకుమర్దింపుము." భార. ద్రో. 3, ఆ.

దొరఁకొలుసన్నాసి. దృ. వి. (చూ.) దొరఁకుసన్నాసి.

దొరగడలు. తె. వి. (దొర+కడలు.) గొప్ప అల, కల్లోలము. "సీ. జలరాములేదుమునగలుగుండుగొనియెడి గర్జంబైదొరగడలు దొడర." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

దొరయు. దే. అ. క్రి. 1. అంటు; (చూ. పరిగించు.) 2. సమానమగు; "నూతనమూర్తియుదొరకాంతముతో దొరయఁడు వాడు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. కలుగు; కర్ణ. ౧, ఆ.—4. చేరు. "గంధిరాజు రీవ్యక్తులు దొరసెన్." విక్రమా. ౧, ఆ.—స. క్రి. పోలు. "తనుపావనవృత్తిఁజలగింపగొల్చు దొరయు." భార. అను. 4, ఆ.

దొరలు. దే. అ. క్రి. 1. దొర్లు; "క. నిరంతరసంసృతిచక్రంబున, [illegible]రుఁ[illegible]దు సర్వతోదుఃఖంబుల్." కాశీ. 4, ఆ.—2. పడు, "సీ. భానుమఖలిముకుపడినమొక్కలు భంగిదొరలి పేలువగాలిఁదరులమంచు." పాం. 4, ఆ.—3. కలయు; "గీ. ద్రోవలలకువేలుపులరోస దొరలియున్న, పదియునొక్కుం ద్రుద్రులఁబాయడిద." కాశీ 2, ఆ.—4. మాఱుకొను. "ద్వి. తరమెఱుంగక రాముధరణీసుతోడ, దొరలికిథసంపుత్రుంగడుగాక." రా. సుం. కాం.—స. క్రి. అనుభవించు. "క. ఇరువదియేఁడులు దఃపాల, మొనుఁదునుఁ చుచునీయిటిఁగియున్నెనియుఁదొ, దొరలకయున్నెనియుఁ, దత్పరిభోగముఁగుడిచినతనిపాలైపోవుల్." విజ్ఞా. వ్య. కాం.

దొరవి. దే. వి. కాలువ. "క. క్రిడిపెలఁగందికనఁగొనఁ, గడిం మమనొండుదొంవికింజనియతలన్, జాడధయంకరముసుమను, కొడిగ త్రుప్పుపముడిగి క్రొల్బువియయ్యన్." భై. 4, ఆ.

దొరసాని. దృ. వి. రాజభార్య, రాణి.

దొరుగండి. దే. వి. (దొరువు+గండి.) గండిపడ్డాను నీళ్లు వెలువడి పోవులకై యేర్పఱచిన దొరువుత్రోవ. "సీ. మడుపులు పములకాలఁడిఁ బుచ్చె దొరుగండి త్రంతలుపెనరొంపి త్రంతలయ్యె." హరి. పూ. 4, ఆ

దొరువు. దే. వి. 1. సదరారి, 2. కాలువ. "రగడ. ఎన్నికగ వాసించెనిరుపులునులోరువులు, జన్నిచెందొవల చేఁజెరువులు నను దొరువులును." రాఘ. ౨, ఆ.

దొరువుపట్టెడ. దే. వి. కంతయెద్దుల కోఁత్రిందఁదగిలించెడు పట్టెడ.

దొర్లు. దే. అ. క్రి. పొర్లు. (దొరలుయొక్క రూపాంతరము.)

దొలయు. దే. స. క్రి. పొందు. "చ. గోశ్వరూపతన్, దొల సిసరాక్షపొంగసలఁదొలెనఁదునిమేషమాత్రలోన్." హరి. పూ. ౬, ఆ.

దొలుపు. దే. ప్రే. దొర్లఁజేయు. పాంచా. 4, ఆ.

దొసఁగు. దే. వి. 1. అపద; "దండకము. దుంతబాధాపటీరుండు గారింపమిందొసంగుల్ వెసన్బొందవారిందగన్ జూచి." నీలా. ౨, ఆ.—2. విఘ్నము. "సీ. నేలతొలుపురాదమాలిగాదిలిరందు దొసఁగుఁజేఁకటిరాల్పుతొగలవిందు." అచ్చ. బాల. కాం.

దొసవు. దే. వి. దొసఁగుయొక్క రూపాంతరము.

దో.

దో. సం. వి. ష. పుం, న. బాహువు. "ఉ. తదియదంతములు దోలనమర్చినఁజూడనొప్పిరా, యెంగటఁగాలదండములు [illegible] యున్నయమద్వయంబనక." వి, పు. 2, అ.

దోఁకిస. దే. వి. దోఁకుట.

దోఁకు. దే. స. క్రి. నేలను ఎదురుగఁచెక్కు.

దోఁకుడు. దే. వి. దోఁకుట, దోఁకిస.

దోఁకుడుఁబాఱ. దే. వి. దోఁకుడుకత్తిపాఱ.

దోఁకుడుబార. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము, గూఢమణి.

దోఁగాడు. దే. అ. క్రి. (దోఁగి+ఆడు.) బిడ్డ నేలఁజేతులుమోఁది మోఁకాళ్లతోనడచుట (మొదటినడవడి. దోఁగియాడు. "గీ. దోఁగి యాడంగనేర్చుదైత్యులు కృశించి, తోలుతొడ మేదిమేదినిఁగుంటు వడఁగ." రామా. 3, అ.) (చూ. తొంగాడు.)

దోఁగు. దే. అ. క్రి. 1. మునితోలాడు; 2. దోఁగాడు.

దోఁగురు. దే. వి. దొంగతనము, చౌర్యము.

దోఁచు. దే. స. క్రి. 1. దొంగిలించు, 2. అపహరించు

దోఁటమ్ము. దస్. వి (దోఁటి+అమ్ము.) దోఁటివంటిపైన అలుఁగుగల బాణము, కర్ణికము.

దోఁటి. దే. వి. అందని పండ్లుకోయుటకు గోయుటకు ఉపయుక్తముగా కొనకొంకి గల దోఁటికోల.

దోఁటిముక్కర. దే. వి. దోఁటివంటిముంగర.

దోఁటు. దే. స. క్రి. ఇచ్చు. (ఇది వాడుకలోనిది.)

దోఁపరి. దే. వి. (దోఁపు+అరి) 1. దొంగ; 2. కొల్లగాండు.

దోఁపిడి. దే. వి. 1. దోఁచుకొనుట, 2. కొల్ల.

దోఁపిడికాఁడు. దే. వి. 1 దొంగ; 2. కొల్లకాఁడు.

దోఁపు. దే. స. క్రి. తోఁపించు. "ద్వి. జలుఁగుమమంగురోఁ జెంగల్వతేకు, లాపరిణాదోఁచియున్నకల్హార, కుసుమగంధంబు లాగుబ్బగానాలయ." పారిజా. ౧, భా.—వి. 1. దోఁచుకొనుట; 2. కొల్ల; 3. అలుకలదోఁపు. (చూ.) పూర్ణానకము.

దోఁపుకాఁడు. దే. వి. 1. దొంగ; 2. కొల్లకాఁడు

దోఁపుడు. దే. వి. 1. దోఁచుకొనుట; 2. కొల్ల.

దోఁపుడుకాఁడు. దే. వి 1. దొంగ; 2. కొల్లకాఁడు.

దోగ్ధ. సం. వి. ఋ పుం. 1. గొల్లవాఁడు; 2. దూడ; 3. కవిత్వముచెప్పి జీవించెడువాఁడు. విణ. పిదుకువాఁడు.

దోగ్ధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిదుకు ఆవు.

దోణము. దే. వి. 1. భుజములకు బలమువచ్చుటకై త్రిప్పెడు కట్టెవాని యుపకరణవిశేషము; 2. క్రూరమృగముగా చీలుటకై యుక్కడక్కడచెక్కినమేకులను తగఁగొట్టెడి యుపకరణవిశేషము.

దోణాము. దే. వి. దోణముయొక్కరూపాంతరము.

దోదసి. వై. వి. పక్షమునందు పండ్రెండవతిథి, ద్వాదశి.

దోదుమి. దే. వి. దోదుమ్మియొక్కరూపాంతరము.

దోదుముదారి. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "సీ. కలిమిమెచ్చులి [illegible] దోదుముదారి [illegible]." పం డ్రా. 3, అ.

దోదుమ్మి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]దోదుమ్మిఁగొంది." [illegible], రా. 2, అ.

దోనమ్ము. దస్. వి. (దోని+అమ్ము.) అల్పాస్త్రము.

దోని. యు. వై. వి. 1. దొన; "సీ. పటికంపుదోనులఁబరఁగు గొజ్జంగపూనీటిజల్ జక్కరల్ జాఁటిదాఁటి." రసి. ౨, అ.—2. అరిగ; "వ. అయ్యోకంబుమునంగినక్రూరకవిదురునకునంటఁ గట్టినవారుపరిమళింబా ఘ్రాణించిదోనింజడిచని." పాండు. ౧, అ.—3. కాలువతూము*. "తే. గీ. శైరవమలకువెన్నెలనీరుపరవఁ, బూనిచేర్చినపటికంపుదోనులనఁగ." పా. ౨, అ.—దే. విణ. అల్పము. (దోనమ్ము మొ.)

దోనె. వై. వి. 1. చిన్నయోడ; 2. జలగమునువాని పాదనము; 3. [illegible]; "సీ. పర్పులావలకలకరిదోనెలబడిఘుమఘుమధ్వని [illegible] చున్న, వన్నెటియిలబావి." భాన. 3, అ — 4. పాలెవాఁడు బాఁపుచుట్టెడుత్రాన. (చూ. ఉంచె)

దోము. దే. వి. మశకము.

దోమటి. దే. వి. అన్నము.

దోమతెర. దస్. వి. దోమలు చొరకుండ మంచముచుట్టువేయు వలగుడ్డ, చదుపిక్క.

దోము. దే. వి. ఆహారము దేహమునపట్టక పసులు పాలుకొనలకమువృద్ధియుగు. (అనిరొందటు.)

దోయి. వై. వి. జత. "క. సీయుపదేశముఁదనచే, దోయిబలుత్రుఁ దోడుగాఁగ." భార. ద్రో. ౨, అ. "క. ఈకరియుగముద్భుతియ యుగంబున, దోయియయినలువనివహాళి, సేయంగాలేరు." వై. 2, అ.

దోయికట్టు. దస్. అ. క్రి. జతకూడు. "వ. తక్కినవారునుండ మరాన దొరయుధంగిదోయికట్టిరి." హరి. పూ. 2, అ.

దోయిడి. దే. విణ. శూన్యము, రిత్త. "సీ. ఆనిసిన్నమకతముఁగను గొనియునిలుతుఁదు, పటికినారమఖగనంబంధమైన ప్రతిపలెన్నే నిధర్మకంధక్రునియెడ కమునము దోయిడిచేతులమగుడు పెట్టు." వై. ౨, అ.

దోయిలి. వై. వి. వంపఁబడిన రెండుచేరలచేరిక, అంజలి.

దోయిలించు. వై. స. క్రి. వంపఁబడిన రెండుచేరలను చేర్చు.

దోర. దే. వి. రాశి. "శా. దోంల్ వటీచంద్రఖండములుదొంతుల్ గొన్నవెన్నద్రుమల్." పాంచా. ౪, అ.—విణ. 1. ఎఱ్ఱపాఱినది; (దోరగాయ, దోరకాఁగినపాలు.)—2. ఒఱిగినది. (దోరగల్లు దోరపాక మొ.) (దోరపండులుఁ గమిదినపండులుఁ అనుచో దోరపండనఁగా ఎఱ్ఱపాఱినపండుగాని మాఁగినదికాదు.)

దోరగల్లు. దే. వి. (దోర+కల్లు.) (చూ.) ఒడ్డగడవు. "సీ. ఒక తట్టుదోరగల్లొ అగిపైఁబడుదునోతోలఁ గికమ్ములుమ్రోయనిలత. లింప." హరి. పూ. ౫, అ. (చూ. దోరగలు.)

దోరగల్లుపడు. దస్. అ. క్రి. (దోరగల్లు+పడు.) ఒడ్డగడవగు "గీ. పాంథ్యనటనవంతచండీశపదపాళిఁ, దరణిచక్రమొఱగికరధిఁ గ్రుంగ, దోరగల్లువడియెధూర్తభేరభాగ, చక్రమున గనవుడు తరియఁదోఁచె." పాప్. ౫, అ. (చూ. దోరగలుపడు. "శా. తగులుపడియవుడువడిచెడి, గగనమ్మునిరథంబు ద్రోరగలుపడి నిలిచెఁగాఁ, [illegible]గరుమొగకదలియక్కలిఁ, దగిలినిలువఁబడినయాన తరియుంబోలెఁ." కాశి. ౧, అ.)

దోరగించు. దే. క్రి. దోరగిల్లఁజేయు.

దోరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ఎఱ్ఱవాఱు; (కాయలు దోరగిల్లినవి. పరుగులు దోరగిల్లవేఁచుము.)—2. వ్రాలు. (చూ. దోరగిలు. వ్రాలుటకు.— "చ. తొలిపడిమూఁకం బుగాఁ దోరగిలెఁ నాఁగిలెఁ రథాంగములు." భార. ౪, ఆ.)

దోరణ. వై. వి. వాకిలి మొదలగు ప్రదేశములందుఁ గట్టెడు మామిడాకులతోరణము ప్రచ్ఛిన్నదండ. "క. ఇంటింటికిఁ గివేలుపుఁ, బొలఁతులుమణికంధరుని తపోవనమునకుం, దరఁగనిరి తమచూ ప్కులు, తొలఁకగనిరోత్పలములదోరణగట్టన్." కళా. 3, ఆ. (రూ. దోరణము. "చ. అలవలగాడాచేరియలరమ్మునగా మసు చేమచెల్వపుం, బొలఁతులమోముఁదామరలఁ బొలసి ... తిరిగెక్కురూ, పులఁజనివారి వాకిలులపొంతలఁ జేరసవిందు ... మలబలెమెఱెరంగులలమరఁ దొగదోరణముల్ చెదఁగుర్చై ... ౪, ఆ.)

దోరణపుఁగమ్మి. వై. వి. (దోరణము+కమ్మి.) ... యర్ధకమ్మి.

దోరణపుఁబట్టె. వై. వి (దోరణము+పట్టె.) కపిలెవిల్లక్రింది యర్ధపట్టె.

దోరణపుసాటిరిక్క. దవ్. వి. (దోరణము + సాటిరిక్క.) అనూరాధానక్షత్రము.

దోరపాక. దే. వి. (చూ.) ఓరపాక.

దోరము. వై. వి. దువారము, ద్వారము.

దోరు. దే. అ. క్రి. 1. రేచ్చు; "మనుఁబిడ్డగంతుగొనెఁ జెల్ బిడ్డదోరఁగిటుల్." పా. ౧, ఆ.—2. వ్రాలు. (చూ. దోరుచే.)

దోరుచే. దే. ప్ర. 1. రేంపు; 2. వ్రాల్చు. (రూ. దోర్చు. వ్రాల్చుటకు.—"క. ఇలఁజదిలఁబడిపలుమఱుఁ, దలదోర్చుచు విక్రమమునువదనమునఁ జాలా, జలములుతిఁగలుపొఁగఁగఁ, బలుక నతండాలిగుఱిదివరిచికరిఁగ." పాండు. 3, ఆ.)

దోరువా. దవ్. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. కంజాలుక్రౌరేళ్లు కన్నె రేళ్లు నెముళ్లు లావుకల్ దోరువాల్ లకుముకులును." రసి. ౧, ఆ.

దోరెము. దే. వి. ఉగలకుఁగట్టెడుత్రాడు. "వ. బర్బిలిర్బనిబద్ధాగ్రం బులైగొమరారు దోరెపుఁద్రాళ్లతోడఁ దిరుగుచుండఁ జెడంగు పడి." శావ. ౪, ఆ.

దోర్ధ్యము. సం. వి. అ. న. పిడికిటిపోటు.

దోల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. డోలయొక్కరూపాంతరము. (చూ. దిగఁ ద్రావు.)

దోవతి. దే. వి. మగవాని కట్టువస్త్రము, పరిధానము. (ఆఁడుదాని కట్టుకోక కాదు.)

దోష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. భుజము; 2. రాత్రి. అ. పుం, సు. 1. తప్పు; 2. పాపము. (కావ్యదోషములు త్రివిధములు.—పద దోషములు, వాక్యదోషములు, అర్థదోషములు. అందు పదదోష ములు ౧౭.—అప్రయుక్తము, అపుష్టార్థము, అసమర్థము, నిరర్థకము, నేయార్థము, చ్యుతసంస్కారము, సందిగ్ధము, అప్రయోజకము, క్లిష్టము, గూఢార్థకము, గ్రామ్యము, అనావ్యర్థము, అప్రతీతము, అవిమృష్టవిధేయాంశము, విరుద్ధమతికరము, అశ్లీలము, పరుషము. వాక్యదోషములు. ౨౪.—శబ్దహీనము, క్రమభ్రష్టము, విసంధి, పునరుక్తిమంతము, వ్యాకీర్ణము, వాక్యసంకీర్ణము, అపూర్ణము, వాక్యగర్భితము, భిన్నలింగము, భిన్నవచనము, న్యూనోపమము, అధికోపమము, భగ్నచ్ఛందము, యతిభ్రష్టము, అశరీరము, అరీతికము, విసర్గలుప్తము, అస్థానసమాసము, వాచ్య వర్జితము, సమాప్తపునరాత్తము, సంబంధవర్జితము, పతత్ప్రకర్షము, అధికపదము, ప్రక్రమభంగము. అర్థదోషములు ౧౭.—అపార్థము, వ్యర్థము, ఏకార్థము, ససంశయము, అపక్రమము, భిన్నము, అతిమాత్రము, పరుషము, విరసము, హీనోపమము, అధికోపమము, అసమోపమము, అప్రసిద్ధోపమము, హేతుశూన్యము, నిరలంకృతి, అశ్లీలము, విరుద్ధము నవాదంచ్యుతము.)

దోషకము. సం. వి. అ. పుం. దోసె.

దోషకారి. సం. విశే. (న్ ఈ. న్.) దోషముచేయువాఁడు.

దోషగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. ఇందుపుఁజెట్టు.

దోషజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. విద్వాంసుఁడు; 2. వైద్యుఁడు. విశే. దోషము తెలిసినవాఁడు.

దోషాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం చంద్రుఁడు, రేతేఁడు.

దోషాచరుఁడు. సం. వి అ. పుం 1. చంద్రుఁడు; 2. రాక్షసుఁడు.

దోషి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) దోషముగలవాఁడు.

దోషి... సం. అ. క్రి. దోషముపుట్టు.

దోస. దే. వి. కర్కటికి. (దీని భేదములు. చేఁదిదోస, నక్కదోస, ముళ్లుదోస.)

దోసకారి. వై. విశే. 1. దుష్టుఁడు, దుష్టురాలు; 2. కల్పితుఁడు, కల్పితురాలు. (చూ. తూఁటరి.)

దోసము. వై. వి. 1. పాపము, 2. తప్పు. "క. చేసినదానికి మాఱుగఁ, జేసినఁబగయుంతతోఁదఁదగుఁగాకగుణుల్, దానివసమ్మెలు విడిచి, దోసము పట్టుదు రెయెట్టితుమ్ములుఁజతురా." భార. శాం. 3, ఆ.

దోసి. వై. విశే. 1. తప్పుగలవాఁడు, తప్పుగలది; 2. పాపిష్ఠుఁడు, పాపిష్ఠురాలు. (చూ. తూఁటరి.)

దోసిలి. వై. వి. దోయిలియొక్కరూపాంతరము.

దోసిలించే. వై. స. క్రి. దోయిలించేయొక్కరూపాంతరము.

దోసె. వై. వి. ఒకదినుసు పిండివంట.

దోహదము. సం. వి. అ. న. 1. ఇచ్ఛ; 2. గర్భిణికిగలకోరిక; 3. ఎరువు; 4. తరుగుల్మలతాదులకు అకాలమునందు పుష్పాదులను బుట్టించెడు స్త్రీలపాదతాడనాదిక్రియ. (అశోకమునకు దోహదము పాదతాడనము, పొగడకు ముఖసీధువు, గోరంటకు ఆలింగనము, బొట్టుగునకు వీక్షణము, మామిడికి కరస్పర్శము, సంపెఁగకు మధురాగము, గోండగోఁగునకు నల్లాపము, వావిలికి ఊర్పు, మోరటికి పాట, మరపొన్నకు నవ్వు.)

దోహదవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేవిళ్లుగల ఆఁడుది.

దోహదలక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీలవయస్సంధి; 2. గర్భము.

దోహనము. సం. వి అ. న. పాలుపిదుకుట.

దోహలము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్సాహము. "సీ. అధిపపాలకులంకటంబుసఁగఁజనిన, నాటివారుపొలత్సుల్యనంగఁబరఁగు, నటి వారుకరమాసులనిక్కమరయ, కావలబలమునకాహవదోహలమున." విరా. 3, ఆ.

దౌ.

దౌ. దే. విశే. దూరము. (మొదటిరూపము దవు.)

దౌడ. దే. వి. ముక్కలోపలిభాగము, కాలువ. "సీ. అరేయింకలనెల్ల వారుసుగోఁ అడౌడలుసనల్లనిసుగలనెలంత(యొక్క)కంఠముపొదివి

యుపదలలీడిచిరానిపోవశస్త్రాస్త్రకోటిచేతు, దయమునుధూమమగనది రితము రాక్షసులపహరించఁగఁగనిరి." భార, ద్రో. ౧, ఆ. (మొదటిరూపము దవ్వది.)

దౌడు. వై. వి. 1. తోడన; (చూ. ధారితకము.) (మొదటిరూపము దవ్వడు.) 2. దండయాత్ర; 3. పరుగు.

దౌత్యము. సం. వి. అ. న. 1. దూతభావము; 2. దూతకర్మము; 3. దూతస్వభావము.

దౌరాత్మ్యము. సం. వి. అ. న. దురాత్మభావము, చెడ్డతనము.

దౌరు. దే. వి. కాంతి. (మొదటిరూపము దవ్వరు.) "సీ. తరుకాత్తు నడుదట్టి దవ్వురుదన్నెడియింద్రగోపంబుపాపోమరేపునా వ." రా, వి. ౫, ఆ.

దౌర్జన్యము. సం. వి. అ. న. దుర్జనభావము, చెడ్డతనము.

దౌర్భాగ్యము. సం. వి. అ. న. దుర్భగభావము, దురదృష్టము.

దౌవారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.

దౌవు. దే. విణ. దవ్వుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. దౌదౌవుల నిల్పిముష్టినగదాహతులన్ర్ మతాదనంబులన్, తేర్చియదంతు." వై. ౨, ఆ.

దౌష్ట్యము. సం. వి. అ. న. దుష్టస్వభావము, చెడ్డతనము.

దౌహిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దుహితకొడుకు, మనుమఁడు.

దౌహృదము. సం. వి. అ. న. దోహదము, వేవిళ్లు.

ద్యా.

ద్యావాపృథువులు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వి. మిన్నుమన్ను (ఇట్లు ద్యావాభూములు. ఇ. స్త్రీ.)

ద్యు.

ద్యుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాంతి; 2. వెలుఁగు.

ద్యుమణి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు, దేవలుమాణిక్యము.

ద్యుమ్నము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. బలము.

ద్యూ.

ద్యూతము. సం. వి. అ. పుం, న. జూదము. (ఇందలి పేగడము అక్షద్యూతికము.)

ద్యో.

ద్యోతకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రకాశింపఁజేయునది.

ద్యోతనము. సం. వి. అ. న. ప్రకాశించుట.

ద్యోతమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించుచున్నది.

ద్యోతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రకాశము, ఎండ.

ద్యోతించు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.

ద్యోతితము. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

ద్ర.

ద్రప్సము. సం. వి. అ. న. అడుగుపెరుగు. పిండిపెరుగు. (అని కొందఱు.) పలుచబడినపెరుగు. (అని కొందఱు.) పుం. నీటిబొట్టు.

ద్రబ్బెడ. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "క. ఇడియుఁజలిమిడియును ద్రబ్బెడయునువడయును." కాశీ. ౭, ఆ.

ద్రవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవికీ.

ద్రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. నడ; 2. పరిహాసము; 3. పరుగు; 4. యుద్ధమునకలనఁబాఱుట.

ద్రవించు. సం. అ. క్రి. కాఱు.

ద్రవిడము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేశము.

ద్రవిణము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. బంగారు; 3. బలము.

ద్రవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. పృథివ్యాది; (ఇవి తొమ్మిది: పృథివి, ఉదకము, తేజము, వాయువు, ఆకాశము, కాలము, దిక్కు, ఆత్మ, మనస్సు.) 3. ఇత్తడి; 4. పూఁత; 5. మందు; 6. అక్క. విణ. 1. భవ్యము, 2. ద్రుమవికారము.

ద్రా.

ద్రాక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొక తీఁగె, దాకీ.

ద్రాఘిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి దీర్ఘము.

ద్రాబ. దే. విణ. 1. అపారుఁడు, అపారము; "చ. దుష్కవితలు లక్షణంబెఱుఁగఁజాలక ద్రాబలు గూర్చియల్లుమట్." కవిస. ౧, ఆ.—2. అధమము, అధముఁడు. "క. గూబలచేనిల్లయితిమి, ద్రాబలమై." పంచ. నా. ౨, ఆ.

ద్రావకము. సం. వి. అ. పుం. 1. రసగంధకపాషాణాదుల యందు తీసెడు రసవిశేషము; 2. లరుసైనకాయి. విణ. 1. నేర్పరి; 2. మోసకాఁడు.

ద్రావిడము. సం వి. అ. న. ద్రవిడభాష. పుం. ద్రావిడకము; కచోరముకీ.

ద్రావిడుఁడు. సం. విణ (అ. ఈ. అ) ద్రవిడదేశమునందుఁ బుట్టినవాఁడు.

ద్రి.

ద్రిండు. దే. వి. దిండుయొక్క రూపాంతరము. (ప్రయోగముల యందు రేఫసహితముగా కానఁబడుచున్నది.)

ద్రు.

ద్రుఘణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇరుపసుడియ, 2. గండగొడ్డలి.

ద్రుడ్డు. వై. వి. దుడ్డుయొక్క రూపాంతరము. "గీ. ద్రుడ్డుగుది యలఁదిడికిళ్ల రోఁకటులను, మొత్తి." ఉత్త. యు, ౫౦.

ద్రుణము. సం. వి. అ. న. 1. కత్తి; 2. విల్లు. పుం. 1. ఒక దిరుసు తుమ్మెద; 2. తేలు.

ద్రుతము. సం. క్రి. విణ. అ. న. త్వరితము. విణ. 1. పడిగలది; 2. కరఁగినది; 3. చీలినది.

ద్రుపదము. సం. వి. అ. న. బొండకొయ్య.

ద్రుమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృక్షము; 2. పారిజాత వృక్షము. ద్రు. 1. కింపురుషుఁడు; 2. కుపాలునిస్నేహితుఁడు.

ద్రుమామయము. సం. వి. అ. పుం. అరఁగు, లాక్ష.

ద్రుమోత్పలము. సం. వి. అ. పుం. కొండగోఁగుచెట్టు.
ద్రువయము. సం. వి. అ. న. త్రాసు, కొలత కొలములోనగు కొలవము.
ద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. వృక్షము, చెట్టు.
ద్రుహిణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ. (రూ. ద్రుఘణుఁడు)

ద్రూ.

ద్రూణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱతేలు; 2. తేలు.

ద్రొ.

ద్రొబ్బు. దే. స. క్రి. పడఁద్రోయు.

ద్రో.

ద్రోణదుఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కుండెఁడుపాలు పిదికెడి ఆవు.
ద్రోణము. ఉభ. దే. వి. దోనము యొక్క రూపాంతరము "ద్రోణముల్ దివియుదోర్దండంబులం జేఁదియేసిరి" హర్వ. ౪, అ (ప్రయోగములయందిట్లు రేఫయుక్తముగా కానబడుచున్నది.) సం. అ. పుం, న. 1. కాకము; 2. పల్లము. పుం. 1. ఒకానొక కొండ; 2. తుమ్మికూర; ౩. తేలు; 4 ఎఱ్ఱతేలు; 5. మాలకాకి.
ద్రోణాము. దే. వి. దోణాము యొక్క రూపాంతరము.
ద్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చిన్నయోడ, 2. పసులుమేయు కంచె; 3. కొండపల్లము, 4. దొన్నె. 5. అరణి; 6 నీలుగడ గుజానిసాధనము, 7. దేశవిశేషము, 8. నీలి.
ద్రోణుఁడు. సం. వి. అ. పుం ద్రోణాచార్యుఁడు.
ద్రోవది. వై. వి. ద్రుపదరాజకూఁతురు, ద్రౌపది.
ద్రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెంపసిచ్చ, 2. కీడుతలఁచు.
ద్రోహి. సం. విశే. (న్ ఈ న్,) ద్రోహముగలవాఁడు.

ద్రౌ.

ద్రౌణికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పల్తుము విత్తులు విత్తఁదగినది. (పొలము.)

ద్వ.

ద్వంద్వము. సం. వి. అ. న. 1. స్త్రీపురుషులజత; 2. ఇద్దఱు ఒకరితో నొకరు చేయు యుద్ధము, 3 రహస్యము; 4. శీతోష్ణాదులు; 5. రెండు.
ద్వయము. సం. వి. అ. న. 1. జత, 2 రెండు.
ద్వయాతిగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రజస్తమోగుణరహితుఁడు.
ద్వయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జత, దోయి.

ద్వా.

ద్వాదశకము. సం. వి. అ. న. పండ్రెండు.
ద్వాదశము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పండ్రెండవది.
ద్వాదశాంగుళము. సం. వి. అ. పుం. జేన, వితస్తి.
ద్వాదశాత్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. సూర్యుఁడు.
ద్వాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షమునందు పండ్రెండవతిథి విశే. పండ్రెండవది.
ద్వాపరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యుగము; (రూ. ద్వాపరయుగము.) 2. సందేహము.
ద్వారపాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాకిటికావలివాఁడు, పడిహారి, గొల్ల.
ద్వారబంధము. సం. వి. అ. పుం. వాకిలి నిలువుపట్టెలను క్రిందుమీఁదుల నమర్చిన చట్రము.
ద్వారము. సం. వి. అ. న. 1 వాకిలి; 2. ఉపాయము.
ద్వార్స్థితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.
ద్వాస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం ——పై ——

ద్వి.

ద్వికము. సం. వి. అ. న. రెండు. వి. పుం. 1. కాకి; 2. జక్కవ.
ద్విగుణాకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రెండుసార్లు దున్నినది. (పొలము)
ద్విజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 బారఁగికి; 2. రేణుకయను గంధద్రవ్యము. అ. పుం. ము. 1. పక్షి, 2. పల్లు, 3. పాము.
ద్విజన్మము. సం. వి. న్. పుం. 1. పక్షి; 2. పల్లు.
ద్విజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు; 2 క్షత్రియుఁడు; 3. వైశ్యుఁడు.
ద్విజరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1. చంద్రుఁడు; 2. గరుత్మంతుఁడు; 3. శేషుఁడు.
ద్విజాతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 పక్షి, పాములోనగునది, 2. బ్రాహ్మణుఁడు.
ద్విజిహ్వము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.
ద్విజిహ్వుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కొండెగాఁడు.
ద్విజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు; 2. క్షత్రియుఁడు; 3. వైశ్యుఁడు.
ద్వితయము. సం. వి. అ. న. జత, రెండు.
ద్వితీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భార్య, 2. విదియ. విశే. రెండవది.
ద్వితీయాకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రెండుసార్లుదున్నినది. (పొలము.)
ద్వితీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. విశే. రెండవవాఁడు
ద్విపటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దుప్పటము; "ద్విపటీచ్ఛన్నపార్శ్వకా." సం. కాశీ. ౧౩, అధ్యాయము—2. కప్పుడుదుప్పటి.
ద్విపద. సం. వి. అ. న. పద్యభేదము.
ద్విపము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, రెంటఁద్రావుడు.
ద్విపాద్యము. సం. వి. అ. పుం. తగినదండుగకంటె ఇమ్మడి యగుదండుగ.
ద్విభాషి. సం. వి. న్. పుం. రెండుభాషలు తెలిసినవాఁడు దుబాసి.
ద్విరదము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, ద్విపము.

ద్విరసనము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

ద్విరేఫము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, భ్రమరము.

ద్విషత్తు. సం. వి. త్. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

ద్విషుఁడు. సం. వి. అ. ష్. పుం.——పై.——

ద్విసత్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) రెండుతోళ్లదున్నినది. (పొలము.)

ద్విహల్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ)——పై.——

ద్విహాయని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ రెండేండ్లప్రాయముగల పెయ్య. (ఇట్లే ద్విపర్ష. అ. స్త్రీ.)

ద్వీ.

ద్వీపము. సం. వి అ పుం. పులితోలు. పుం, న. దీవి. (సప్త ద్వీపములు.—జంబూ, ప్లక్షము, కుశము, క్రౌంచము, శాకము శాల్మలము, పుష్కరము)

ద్వీపవతి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ద్వీపి. సం. వి న్. పుం. 1. పులి, 2 చిఱుతపులి, 3. సముద్రము.

ద్వే.

ద్వేషణుఁడు. సం వి. అ. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

ద్వేషము. సం. వి. అ. పుం. శత్రుత్వము, పగ.

ద్వేషి. సం. విశే. (న్. ఈ న్.) ద్వేషముగలవాఁడు.

ద్వేషించే. సం. అ. క్రి. విరోధించే, పగగొను.

ద్వేష్ట. సం. విశే. (ఋ ఈ. ఋ) ద్వేషించేవాఁడు

ద్వేష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాఁడు. విశే. పగగొనఁదగినవాఁడు.

ద్వై.

ద్వైతము. సం వి అ. న. 1. జీవాత్మ పరమాత్మలకు భేదము చెప్పెడి యొక మతము; (చూ. మతము.) 2. ఒకానొక వనము.

ద్వైధము. సం. వి. అ. న. షడ్గుణములలో నొకటి. (చూ. గుణము ఇది త్రివిధము. బలవంతులగు నిద్దఱు శత్రువుల నడుమనుండెడువాఁడు వారిరువురతో ప్రత్యేకము నీవాఁడనని చెప్పుట అందొకనితో సంధిచేసికొనుట, ఒకనితో కలహించుట.)

ద్వైపము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ద్వీపిచర్మముచేత కప్పఁబడినది; (రథము) 2. ద్వీపిసంబంధమైనది; 3. ద్వీపసంబంధమైనది

ద్వైమాతురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వినాయకుఁడు; 2. జరాసంధుఁడు.

ద్వ్యశీ.

ద్వ్యష్టము. సం. వి. అ. న. తామ్రము, రాగి.

ధ.

ధ. ఒక యక్షరము.

ధగిడీ. హిం. వి. సీతక్షి.

ధట. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. కాయక్షేత్రము.

ధటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చట్టి; 2. గోఁచి.

ధటిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శూలిమొలత్రాడు.

ధట్టి. సం. వి. అ. స్త్రీ. సేన. అ. పుం. ము. నడుముదట్టము. "సీ. తురగదట్టభటీనదుకపేశతాళకావళీకరత్కాంచుపరుజుల జాల." హరి. ౪, అ.

ధనంజయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక ఉపవాయువు; (చూ. వాయువు) 2. సర్పవిశేషము; 3. మద్దిచెట్టు.

ధనంజయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు; 2. అగ్ని.

ధనదుఁడు. సం. వి. అ. పుం కుబేరుఁడు. విశే. దాత.

ధనము. సం. వి. అ. న. 1. విత్తము; 2. ఆవులమంద.

ధనహారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లచోరముచెట్టు; 2 బలురక్కెసచెట్టు.

ధనాధిపుఁడు సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పయిఁడితేఁడు.

ధని. సం. విశే (న్. ఈ. న్) ధనముగలవాఁడు.

ధనిక. సం వి. అ. స్త్రీ. 1 మంచి ఆఁడుది; 2. యౌవనముగల ఆఁడుది. అ. పుం ము ధనియాలు.

ధనికుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ అ) 1. ధనముగలవాఁడు; 2. మంచివాఁడు; 3. అప్పులవాఁడు.

ధనిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. (చూ నక్షత్రము.)

ధనుఃపటము. సం. వి. అ. పుం, మోరటిచెట్టు.

ధనుర్ధరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) విలుకాఁడు.

ధనువు. సం. వి. ఉ. న్. పుం. న. 1. విల్లు. 2. ఒకరాశి; (చూ. రాశి.) 3. నాలుగుమూరలకొలఁది. (మొదటిరూపము ధనుస్సు.) పుం. మోరటిచెట్టు. విశే. విలుకాఁడు.

ధనుశ్శ్రేణి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లేఁగచెట్టు.

ధనుష్మంతుఁడు. సం విశే (త్. ఈ. త్.) విలుకాఁడు.

ధన్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 ఉసిరికచెట్టు; 2. దాది. విశే. ధన్యురాలు.

ధన్యుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ అ.) పుణ్యవంతుఁడు.

ధన్వంతరము. సం. వి. అ. న. వింటిపట్టు.

ధన్వంతరి సం. వి. ఇ. పుం. 1. దేవవైద్యుఁడు, 2. సూర్యుఁడు; 3. మహేశ్వరుఁడు.

ధన్వము. సం. వి. న్. న. 1. మిట్టనేల. 2. విల్లు. పుం. నిర్జలభూమి.

ధన్వయాసము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లకసిందచెట్టు.

ధన్వి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఏఱుమద్దిచెట్టు; 2. అర్జునుఁడు. విశే. 1. విలుకాఁడు; 2. నేర్పరి.

ధమనము. సం. వి. అ. పుం. కిక్కిసకసవు.

ధమని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నరము; 2. నఖమనెడు గంధద్రవ్యము; 3. మెడ; 4. అగసాలెవానిగొట్టము; 5. పసుపుచెట్టు.

ధమనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విశే. 1. గాలినూఁదువాఁడు; 2. క్రూరుఁడు.

ధమ్మిల్లము. సం. వి. అ. పుం. కొప్పు.

ధర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల, 2. భూమి; 3. మెదడు. అ. పుం. ము. 1. కొండ; 2. తాఁబేటివీఁపు; 3. పత్తి; 4. నెల.

ధరణము. సం. వి. అ. న. 1. ధరించుట; 2. మానవిశేషము.

ధరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

ధరణీధరము. సం. వి. అ. పుం. కొండ, నేలతాల్పు.

ధరణీధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శేషుఁడు; 3. రాజు.

ధరణీశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజు; 2. శివుఁడు.

ధరాధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండ;

ధరామరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు, నేలవేల్పు.

ధరావత్తు. హిం. వి. నిలువవుంచు సొమ్ము.

ధరించు. సం. స. క్రి. తాల్చు.

ధరిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

ధర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) ధరించువాఁడు.

ధర్తవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ధరింపఁదగినది.

ధర్మజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ధర్మమునెఱిఁగినవాఁడు.

ధర్మధ్వజి. సం. వి. న్. పుం జీవనార్థము లింగజటాధర్మాదులను ధరించినవాఁడు, కాఁపటమ్ముఁడు.

ధర్మము. సం. వి అ. పుం, న. 1. పుణ్యము; (చూ. ధర్మువు.) 2. న్యాయము; 3. సామ్యము; 4. స్వభావము; 5. ఆచారము; 6. అహింస; 7. వేదోక్తవిధి; 8. ఉపనిషత్తు; 9 యజ్ఞము. పుం. విల్లు.

ధర్మరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1 యుధిష్ఠిరుఁడు; 2. యముఁడు; 3. బుద్ధదేవుఁడు.

ధర్మసంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మన్వాది ధర్మశాస్త్రము, స్మృతి.

ధర్మాత్ముఁడు. సం. విశే. (న్.) పుణ్యాత్ముఁడు.

ధర్మాధికరణము. సం. వి. అ. న న్యాయవిచారణస్థలము.

ధర్మాధికృతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. న్యాయము విచారించెడువాఁడు.

ధర్మాసనము. సం. వి. అ. న. ధర్మాధికారికూర్చుండుపీఠము.

ధర్మి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) ధర్మముగలది.

ధర్ముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2 సోమయాజి; 3. ఒక వసువు. (చూ. వసువు.)

[illegible]ము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ధర్మమువలనఁదొలఁగనిది.

ధర్షణము. సం. వి. అ. న. 1. తిరస్కరించుట; 2. దర్పించుట

ధర్షణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లంజెటాలు, పుంశ్చలి.

ధర్షించు. సం. స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; 2. ధర్షణముచేయు.

ధవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉమ్మెత్త; 2. చెంద్ర.

ధవళ. సం. వి, ఆ. స్త్రీ. ఆవు. అ. పుం. ము. 1. తెలుపు, 2. ఆఁబోతు. విశే. 1. తెల్లనిది; 2. చక్కనిది.

ధవళములు. దే. బ్రా. వి. బ. ఒకదినుసుపాట. "క. ఎదురేఁగుచు గరుడనుచున్, బడిబడిఁ బిలువంగ [illegible], గదలు గొనంగాసమ్మద, ముదమలరఁ ధవళములుఁ బెండ్లిపాటలుఁ బాడంగా." [illegible]

ధవలిమ. సం. వి న్. పుం. తెలుపు (చూ. ధవళిమము.)

ధవిత్రము. సం. వి. అ. న. యాగమునందు అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయుటకు కృష్ణాజినముతో చేయఁబడిన విసనకఱ్ఱ. యాగమునందు ఉపయుక్తపదార్థములందుఁగలయుపకరణములు వల్లార్పుటకొఱకు కృష్ణాజినముతో చేయఁబడిన విసనకఱ్ఱ. (అనిగొందము.)

ధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పెనిమిటి; 2. రాజు; 3. మనుష్యుఁడు.

ధా.

ధాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దండయాత్ర, దాడి.

ధాత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. ఒక ఆదిత్యుఁడు; (చూ. ఆదిత్యుఁడు.) 3. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విశే. 1. ధరించువాఁడు; 2. రక్షించువాఁడు.

ధాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆరె.

ధాతుపుష్పిక. సం, వి. ఆ. స్త్రీ.——వై.——

ధాతువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. వాతములోనగునది; (వాతము, పిత్తము, శ్లేష్మము అని ఇవి మూడు.) 2. రసలోనగునది; (రస, అసృక్కు, మాంసము, మేదస్సు, అస్థి, మజ్జ, శుక్లము అని ఇవి యేడు పదార్థంగరమున రోమత్వక్స్నాయుమజ్జాప్రాణములు.) 3. మణిశిలలోనగు శిలావికారము; 4. గైరికధాతువు; 5 పృథివిలోనగునది; (చూ. భూతము) 6. శబ్దములోనగునది; (చూ. గుణము.) 7. త్వక్కులోనగునది; (చూ. ఇంద్రియము.) 8 భూధాతువులోనగునది.

ధాత్రి. సం. వి. ఈ స్త్రీ 1. నేల; 2. దాది; 3. తల్లి, 4. ఉసిరిక. విశే. 1. ధరించునది; 2. ధరింపఁజేయునది.

ధాత్రేయి. సం. వి. ఈ స్త్రీ 1. మాతృకావిశేషము; 2. భూమి. "క. పోయెదుఁదోఁచినప్పుడు ధాత్రేయి." నై. ౨, అ.

ధాన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ధనియాలు; 2. మొలక; 3. బ. బొరుగులు. (ఈ యర్థమున నామలింగాను శాసనేతర నిఘంటువుల యందు ఇది నిత్యబహువచనాంతముగా పఠింపఁబడలేదు.)

ధానుష్కుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విలుకాఁడు.

ధాన్యము సం. వి. అ. న. 1. కొలుచు; (నవధాన్యములు.— గోదుములు, యవలు, పెసలు, సెనగలు, కందులు, బొబ్బెరలు, నువ్వులు, మినుములు, ఉలవలు.) 2. ధనియాలు.

ధాన్యాకము. సం. వి. అ. న. ధనియాలు.

ధాన్యామ్లము. సం. వి. అ. న. పులియఁబెట్టిన కడుగునీరు, కలి.

ధామనిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సూర్యుఁడు.

ధామము. సం. వి. న్. న. 1. ఇల్లు; 2. చోటు; 3. వెలుఁగు; 4. కాంతి; 5. ప్రభావము; 6. మేను; 7. పుట్టువు.

ధామార్గవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అవడి; 2. ఉత్తరేణి.

ధాయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యాగమునందు అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయునపుడు పఠించెడు ఋక్కు.

ధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పైనుండిపడు నీరులోనగువాని జాలు; 2. వానగాలు; 3. కత్తిలోనగువాని వాదర; 4. బండిలోనగువాని చిల్లి; 5. దండునుందటిభాగము; 6. అశ్వగతి; (ఇవి అయిదు.— అస్కందితము, ధౌరితకము, రేచితము, వల్గితము, ప్లుతము.) 7. ప్రవాహము; 8. పరంపర; 9. ఒకానొక పట్టణము. అ. పుం. ము. 1. అప్పు; 2. వర్షవిశేషము.

ధారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. భగవంతునియందు మనస్సును నిలుపుట (ఇది యోగాంగములలో నొకటి. చూ. అష్టాంగ.) 2. మేధ. అ. వి. ను.

ధారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. (ధరణియొక్క రూపాంతరము నిదరు.)

ధారపోయు. క్రి. స. క్రి. చేత నీళ్లుపోసి దానము చేయు.

ధారాకదంబము. సం. వి. అ. పుం. నీరుకడిమి.

ధారాటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. చాతకపక్షి.

ధారాధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేఘము; 2. ఖడ్గము.

ధారాళము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డుపాటులేనిది.

ధారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చెంబేరు పాము; 2. కత్తి.

ధార్తరాష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. నల్లని ముక్కు కాళ్లుగల హంస.

ధార్తరాష్ట్రుడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధృతరాష్ట్రుని కొడుకు; 2. సర్పవిశేషము.

ధార్మపత్తనము. సం. వి. అ. న. మిరియము.

ధార్మికుడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. పుణ్యాత్ముడు; 2. ధానుష్కుడు.

ధార్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. (చూ.) ధాయ్య; 2. గోరింటకీ. విణ. ధరింపఁదగినది.

ధార్ష్ట్యము. సం. వి. అ. న. దిట్టతనము.

ధావనము. సం. వి. అ. న. 1. పరుగు; 2. శుద్ధి.

ధావని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్కతోఁక పొన్న కీ.

ధావళ్యము. సం. వి. అ. న. ధవళిమము, తెలుపు.

ధి.

ధిక్కారము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము.

ధిక్కృతుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిరస్కరింపఁబడిన వాఁడు, వెలివేయఁబడినవాఁడు. (అని కొందఱు.)

ధిక్క్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధిక్కారము.

ధిషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. బుద్ధి, మనీష.

ధిషణుడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి.

ధిష్ణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గృహము; 2. స్థానము; 3. బలము; 4. నక్షత్రము.

ధీ.

ధీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధి, మతి.

ధీంద్రియము. సం. వి. అ. న. జ్ఞానేంద్రియము. (చూ. ఇంద్రియము.)

ధీమంతుడు. సం. వి. త్. పుం. 1. విద్వాంసుడు; 2. బృహస్పతి. విణ. బుద్ధిగలవాఁడు.

ధీర. సం. వి. అ. స్త్రీ. వ్యంగ్యముగా కోపప్రకాశము చేయునాయిక. (మధ్య (లేక) ప్రగల్భ.) అ. న. కుం. కుంకుమపువ్వు.

ధీరలలితుడు. సం. వి. అ. పుం. సాధారణ చతుర్విధనాయకు లలో నొకఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.)

ధీరశాంతుడు. సం. వి. అ. పుం. సాధారణ ... లలో నొకఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.)

ధీరాధీర. సం. వి. అ. స్త్రీ. వ్యంగ్యావ్యంగ్యములుగా కోపప్రకాశము చేయు నాయిక. (మధ్య (లేక) ప్రగల్భ.)

ధీరుడు. సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుడు. విణ. 1. ధైర్యము గలవాఁడు; 2. స్వతంత్ర్యము గలవాఁడు.

ధీరోదాత్తుడు. సం. వి. అ. పుం. సాధారణ చతుర్విధనాయకు లలో నొకఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.)

ధీరోద్ధతుడు. సం. వి. అ. పుం.———పై.———

ధీవరుడు. సం. వి. అ. పుం. జాలరి, కైవర్తుడు.

ధీసచివుడు. సం. వి. అ. పుం. కార్యాలోచనయందు సహాయుఁడగు మంత్రి.

ధు.

ధుంధుమారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రగోపము; 2. ... పురుగు.

ధుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలింపఁబడినది; 2. ... వఁబడినది.

ధుత్తూరము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్తకీ. (చూ. ధుస్తూరము)

ధుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, ఏఱు.

ధుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. బరువు, భారము.

ధురంధరము. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోసెడి యెద్దు ... బరువుమోయునది.

ధురంధరుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భారము వహించు వాఁడు.

ధురీణము. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోసెడి యెద్దు. ... బరువుమోయునది.

ధురీణుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భారము వహించువాఁ...

ధుర్యము. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోసెడి యెద్దు. విణ. బ... మోయునది.

ధుర్యుడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భారము వహించువాఁ...

ధూ.

ధూంక్షము. సం. వి. క్ష్. పుం. తెల్లకాకి.

ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధుతముయొక్క రూపాంతరము

ధూననము. సం. వి. అ. న. కదలించుట.

ధూపము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) దూపము.

ధూపాయితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తపింపఁజేయఁబడి నది, సంతప్తము.

ధూపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ధూపముచేయఁబడిన; 2. తపింపఁజేయఁబడినది.

ధూమకేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ఉత్పాతము; 2. అ...

ధూమధ్వజుడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని.

ధూమము. సం. వి. అ. పుం. పొగ.

ధూమయోని. సం. వి. ఇ. పుం. మేఘము, ముస్తె.

ధూమలము. సం. వి. అ. పుం. నలుపుమించేఁగలసిన యెఱుపు. విణ. నలుపుమించేఁగలసిన యెఱుపుగలది.
ధూమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూడమంచు.
ధూము. హిం. వి. కలత, జాడ్యము.
ధూమ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమములసమూహము.
ధూమ్యాటము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము, కాఁకిటి మూఁక.
ధూమ్రపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పొగచెట్టు.
ధూమ్రము. సం. వి. అ. పుం. నలుపుమించేఁగలసిన యెఱుపు. విణ. నలుపుమించేఁగలసిన యెఱుపుగలది.
ధూర్జటి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.
ధూర్తము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసు ఉప్పు. పుం. ఉమ్మెత్త.
ధూర్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జూదరి. విణ. మోసకాఁడు. (చూ. ధూర్తు.)
ధూర్వహము. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోసెడి యెద్దు. విణ. బరువుమోయునది.
ధూర్వహుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భారము వహించువాఁడు.
ధూళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. దుమ్ము, పరాగము.
ధూళికదంబము. సం. వి. అ. పుం. బట్టకడిమి.
ధూళిధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.
ధూసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. బూడిదవర్ణము, 2. గాడిద. విణ. బూడిదవర్ణముగలది.

ధృ.

ధృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధరింపఁబడినది.
ధృతరాష్ట్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దుర్యోధనునితండ్రి, 2. సర్పవిశేషము; 3. రాజు.
ధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ధరించుట; 2. ధైర్యము; 3. సంతోషము; 4. సౌఖ్యము; 5. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 6. ఒక ఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.) పుం. యజ్ఞము.
ధృవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మయ్యాకుపొన్న.
ధృష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చతుర్విధశృంగారనాయకులలో నొకఁడు. (చూ. నాయకుఁడు.) విణ. దిట్టతనముగలవాఁడు.
ధృష్ణువు. సం. విణ (ఉ.) దిట్టతనముగలవాఁడు.

ధే.

ధే. దే. వి. గుఱ్ఱమునకోలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "హయమునదల్చి ధేయనుచు నాతఁడోలుటయొందుడోఁచె." కళా. ౫, అ.
ధేనుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లేఁగటియావు; 2. ఆఁడేనుఁగు; 3. ఆఁడుగుఱ్ఱము; 4. చిన్నకత్తి; 5. పార్వతి. అ. పుం. ఈ. పేరుగలఁడు. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.
ధేనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. లేఁగటియావు, ధేనుక.
ధేనుష్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. బందెపట్టయావు, కుదువపెట్టినయావు. (అనిఘంటువు) బందెపట్టయెనుము. (అనిఘంటువు.) కుదువపెట్టినయెనుము. (అనిఘంటువు.)

ధై.

ధైనుకము. సం. వి. అ. న. ధేనుకలసమూహము.
ధైర్యము. సం. వి. అ. న. ధీరత్వము, దిటనము.
ధైవతము. సం. వి. అ. పుం. సప్తస్వరములలో నొకటి. (చూ. స్వరము.)

ధో.

ధోరణము. సం. వి. అ. న. ఎక్కఁదగిన యేనుఁగులోనగునది. వాహనము.
ధోరణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పద్ధతి; 2. పఙ్క్తి.

ధౌ.

ధౌతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగఁబడినది.
ధౌరంధర్యము. సం. వి. అ. న. ధురంధరత్వము.
ధౌరితకము. సం. వి. అ. న. అస్కందితముకంటె నధికమై చతురమైన యొక యశ్వధార (చూ. ధార) జోరన. (చూ. ధోరితకము.)
ధౌరేయము. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోసెడి యెద్దు. విణ. బరువుమోయునది.
ధౌరేయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) భారము వహించువాఁడు.
ధౌర్త్యము. సం. వి. అ. న. ధూర్తత్వము.

ధ్యా.

ధ్యాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ధ్యానించువాఁడు.
ధ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్యానింపఁబడినది.
ధ్యాతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్యానింపఁదగినది.
ధ్యానము. సం. వి. అ. న. చాంచల్యములేక భగవంతుని మనసునఁ దలఁచుట. (ఇది యోగాంగములలో నొకటి. చూ. అంగము.)
ధ్యానించు. సం. స. క్రి. ధ్యానముచేయు.
ధ్యామము. సం. వి. అ. న. 1. కామంచిగడ్డి; 2. దవనము. విణ. నల్లనిది.
ధ్యాయము. సం. వి. అ. న. కామంచిగడ్డి.

ధ్యే.

ధ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్యాతవ్యము.

ధ్రు.

ధ్రువ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గీతివిశేషము; 2. స్రుగ్భేదము; 3. గుఱ్ఱపుసుడి; 4. గుఱ్ఱపుసుడియుండుచోటు; 5. తొలఁగి;

6. మయ్యాకుపొన్నకీ అ. న. ము. 1. ఊహ; 2. నిశ్చయము పుం. 1. మఱ్ఱికీ; 2. మ్రోఁడు; 3. గణిక; 4. గ్రహయోగ విశేషము; (చూ. యోగము.) 5. తాళవిశేషము. (పదునాలుగు అక్షరముల కాలముగలది.) విణ. 1. ఎడతెగనిది; 2. కదలనిది, 3. నిలుకడగలది.

ధ్రువుఁడు. సం క. అ. పుం. 1. నక్షత్రవిశేషము; 2. ఒక వసువు; (చూ. వసువు.) 3. విష్ణువు; 4 శివుఁడు.

ధ్వ.

ధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం నాశము.

ధ్వంసితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) ధ్వంసముచేయఁబడినది.

ధ్వజము. సం. వి. అ. పుం, న 1. టెక్కెము; 2. టెక్కెపు కంబము; 3. గుఱుతు, 4. మగగుఱి; 5. గర్వము. పుం. డు కల్లమ్మెడువాఁడు

ధ్వజిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ 1. సేన; 2. సేనాభేదము.

ధ్వని. సం వి. ఇ. పుం. 1. శబ్దము; 2. వ్యంగ్యప్రధానశబ్దము.

ధ్వనించు. సం. అ. క్రి. శబ్దించు, మ్రోయు.

ధ్వనితము సం విణ (అ. ఆ అ.) మ్రోయునది

ధ్వస్తము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 నశించినది; 2 జాఱినది.

ధ్వా.

ధ్వాంక్షము సం. వి. అ. పుం. 1 కాకి, 2. కొక్కెర.

ధ్వాంతము సం వి. అ న. అంధకారము, చీఁకటి.

ధ్వానము. సం. వి అ పు. ధ్వని, మ్రోఁత

న.

న ఒక యక్షరము. దే. అవ్య. షష్ఠీసప్తమ్యేకవచనమునందువచ్చెడి యొకానొక ప్రత్యయము. (వనమున, మనమున మొ.)

నంకు. దే. స క్రి. నేలనకోరాడు.

నంగ. దే. విణ. నంగనాచి.

నంగనాచి. దే. వి. వర్ణదిలుక. విణ దిటవనమువలిగియు బయటికి ఏమియు తెలియనిదానివలెనుండునది పాఁ. 3, అ. (నంగనాచి తుంగముల్లు అని సామ్యము.)

నంగి. దే. విణ. ముక్కుతో మాటాడఁబడునది. (మాట.) ముంటకము

నంగు. దే. అ. క్రి. ముక్కుతోమాటాడు.

నంజ. అర. వి. మాగాని.

నంజె. దే. వి. నంజుకొనుపదార్థము, ఉపదంశము. పా. ౨, అ.

నంజు. దే. స. క్రి. (కూరలోనగు వ్యంజనములను) తిను. "సీ. దేవపితృతిథిపూజాదిఘులందిడిమటినంజాపురుషుఁడమాంసభోజి." భార, శాం. ౪, అ.-వి. 1. విషము; "నాలుకబంతి త్రేలఁబడినంజానదోఁగి." పాఁ. ౫, అ.-2. నెత్తురువచ్చితెల్లపాఱుట. (వానికి జ్వరమువచ్చి నంజుకనిపించినది.)

నంజేడు. దే. వి. మాంసము, ఎఱది.

నంజేడుదిండి. దే. వి. (నంజేడు+తిండి.) రాక్షసుఁడు. "క. కడయొందఁదలఁచెదునం, జాడుదిండులు బిమ్మటనుఁ జాకు రపోరక, గుడిమ్రింగెడువానికిలో, పదరెడువేల్పుత్రవదియ మగుఁగడతలఁచక." అర్హ. ముం, కాం.-విణ. మాంసముతిను వాఁడు.

నంజెపాలు. దే. అ. క్రి. (నంజె+పాలు.) నెత్తురువచ్చి తెల్లపాఱు.

నంటు. దే. వి. స్నేహము. "ఎ, గీ. తొలుదొలుతఁ గృష్ణవర్త్ముఁ గళవళించి, నంటుగావించు టెల్లన నాథయువతి, అనతనూదాహపాహాయ్యమునకుఁగాక, కానహావారిపెవ్వరిఁగములనైరి." వసు. ౪, అ.-విణ. స్నేహితుఁడు "తెలివిక్రొత్తచేనంటుఁగలుగకన్నియ నంటు." కళా ౧, అ.

నంటుకత్తె. దే. విణ. స్నేహితురాలు. (స్వార్థమునకత్తె.)

నంటుకాఁడు. దే విణ స్నేహితుఁడు. (స్వార్థమునకాఁడు)

నంద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 తిథివిశేషము; (చూ. తిథి.) 2. ముంత; 3. కలిమి. అ పుం. డు. ఒక గోపకుఁడు.

నందకము. సం వి. అ పుం విష్ణుఖడ్గము. విణ. సంతోషించునది.

నందన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూఁతురు అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) న. ము. 1. ఇంద్రుని యుద్యానవనము; 2. ఉద్యానవనము.

నందనుఁడు. సం. వి అ పుం. కొడుకు. విణ. సంతోషించువాఁడు.

నంది. సం. వి ఇ. న్. పుం. 1. శివుని వృషభము; 2. వృషభము. న్. పుం. 1 కలజావిక్కి; 2. మఱ్ఱికీ

నందిముఖి. సం. వి. ఈ. పుం. నక్కతోఁకబియ్యము.

నందివర్ధనము. ఉభ. వై. గ్రా. వి. ఒకానొక పూఁజెట్టు. "సీ. బొండుమల్లెలశోకములుమంకెనలునందివర్ధనంబులువిరవాదివిరులు." ఉ, రా. 3, అ.-సం అ. పుం. అమావాస్య (లేక) పున్నమ.

నందివృక్షము. సం వి అ. పుం. వృక్షవిశేషము.

నంద్యావర్తము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడమటఁదక్కఁదక్కిన మూఁడుదిక్కుల వాకిళ్లుగల రాజగృహము, 2. నందివర్ధనముకీ.

నంబరు. ఆం వి సంఖ్య, వ్యాజ్యము

నంబి. దే. వి. విష్ణుపూజకుఁడు.

నంబెరుమాళ్లు అర. దే. వి బ. (నమ్+పెరుమాళ్లు.) శ్రీరంగ నాథులు.

నకనకఁబడు. దే. అ. క్రి. (నకనక+పడు.) వాడు, కృశించు. "కడుపు మహాక్షుధ నకనకంబడ." ఆము ౬, అ.

నకనకలాడు. దే. అ. క్రి. (నకనకలు+ఆడు.) నకనకఁబడు. (ఆఁకటిచేఁ గడుపు నకనకలాడుచున్నది.)

నకనకలు. దే. వి. బ. కార్శ్యము "వ. కష్టపంజాలసక్రింపుం జికదకల నకనకల నేమికాని." పాఁ. 3, అ.

నకనకలుగడుచు. దే. అ. క్రి. (నకనకలు+కుడుచు.) నకనకఁబడు. (రూ. నకనకల్గుడుచు. "సీ. గరికంత్రమందును గడుపు కడంకుచు నకనకల్గుడుచుచున్నదిమిపాలుగు." కళా. ౪, అ.)

నకలు. హిం. వి. ఒకదానిచూచి వ్రాసినది.

నకాష్, నకాసి. హిం. వి. రంగుపనిచేయువాఁడు.

నకిషి. హిం. వి. అలంకారపుపని.

నకిబు. దే. వి. వెండిబిత్తరువాఁడు, చిత్రకరుఁడు. "ఆలాలుబలి యుంచు నకిబులు మ్రోయ." పాప. ౫, అ.

నకులము. సం. వి. అ. పుం. ముంగిస. డు. యుధిష్ఠిరుని తమ్ముఁడు.

నకులేష్ట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్పాక్షీ.

నక్క. వై. వి. జంబుకము*. (దీని భేదములు పలువు. గుంట నక్క.) విణ. క్షుద్రము*. (చూ. నక్కదోసె మొ.)

నక్కతోఁకకసవు. దే. వి. సింహపుచ్ఛి. (దీనిని గొందఱు నక్కతోఁకపొన్న అందురు.)

నక్కతోఁకపొన్న. దే. వి. క్రోష్టువిన్న. (దీనిని గొందఱు నక్కతోఁకకసవు అందురు.)

నక్కతోఁకబియ్యము. దే. వి. ధాన్యవిశేషము.

నక్కదోస. దే. వి. చిర్భటము.

నక్కనరము. దే. వి. ఒకదినుసు వేఱు.

నక్కనేరెడు. దే. వి. కాకినేరెడు.

నక్కవిరిగి. దే. వి. క్షుద్రశ్లేష్మాతకము.

నక్కి. హిం. వి. మోటుబేరి.

నక్కిల్లు. దే. వి. బ. (నక్క+కిల్లు.) నక్కబండ్లకిల్లు.

నక్కు. దే. అ. క్రి. ఒదుఁగు. "ఉ. నాలికనంబునేర్పుకొనినక్కుచు నక్కుచువాదవాదవే, లాలవలీలతావలికెలంకులనుండిటువచ్చి వచ్చితం, భోలియుఁబోలెమీఁదఁ బడిపోయెదుఁ బల్లఱఁ దిల్చి తెల్పవే, తాకుకొనంగ నీయనఁగుకంద్రికి ధన్యవిచారమారుతీ." రామా. 2, అ.–వి. 1. ఉన్నియతుకు; (ఇది నక్కుదూలము.) 2. బంగారపుబిల్ల; "గీ. నక్కుచెక్కుఁజెక్కునాకుచెక్కులు." చంద్ర.–3. బంగారు నఖరఁగా నడుమఁ గనుపట్టెడు నిగ్గు. 4. వాఁగటికట్టు

నక్కెర. దే. వి. కంది, తొగరి.

నక్కేఱు. దే. వి. (నక్క+ఏఱు.) ఒకానొకచెట్టు.

నక్తంచరము. సం. వి. అ. పుం. గుడ్లగూబ.

నక్తంచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు, రేత్రిమ్మరి.

నక్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చినిఁగినవస్త్రము; 2. మాసినవస్త్రము; 3. వస్త్రము; 4. నల్లగూబ.

నక్తమాలము. సం. వి. అ. పుం. కానుగు. (రూ. నక్తమాలకము.)

నక్తము. సం. వి. అ. న. రాత్రి. "గీ. సోమవారవ్రతంబలికుభద ముగుచు, సొనరనుపవాసయుక్తుఁడౌనఘుమతిక, నక్తమునసేభుక్తి యొనర్చెనేని, శివుఁడునుప్రీతుఁడగు నిజం బనినినాథ." శివ. ౬, అ.

నక్రము. సం. వి. అ. న. 1. అడ్డకమ్మి; 2. క్రొక్కుడుకమ్మి. పుం. మొసలి.

నక్షత్రమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇరువదియేడుముత్యములు గ్రుచ్చినయొంటిపేటహారము.

నక్షత్రము. సం. వి. అ. న. అశ్వినిమొదలగు రిక్క. (ఇవి యిరువదియేడు.–అశ్విని, భరణి, కృత్తిక, రోహిణి, మృగశిర, ఆర్ద్ర, పునర్వసు, పుష్యమి, ఆశ్లేష, మఖ, పుబ్బ, ఉత్తర, హస్త, చిత్త, స్వాతి, విశాఖ, అనురాధ, జ్యేష్ఠ, మూల, పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ, శ్రవణము, ధనిష్ఠ, శతభిషము, పూర్వాభాద్ర, ఉత్తరాభాద్ర, రేవతి అని అభిజిత్తు అని ఇరువదియెనిమిదవ నక్షత్రము ఒకటి కలదందురు.)

నక్షత్రేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, రిక్కరాయఁడు.

నఖము. సం. వి. అ. పుం, న. గోరు. పుం. గంధద్రవ్యవిశేషము.

నఖముఖాల. సం. క్రి. వి. అన్నిదిక్కుల.

నఖరము. సం. వి. అ. పుం, న. నఖము, గోరు. (దీనికి ఆయుధ విశేషమును అర్థమగుచున్నది.)

నఖరాయుధము. సం. వి. అ. పుం. కోడి.

నఖోత్పాటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) గోరుగల్లు.

నగ. దే. వి. 1. భూషణము; 2. రౌప్యపాత్రము; 3. పొగాకు మొదలగువాని కంట్లపుమూట; 4. బిడ్డలతోడు.

నగదు. హిం. వి. నాణెరూపమైన సొమ్ము.

నగధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, గట్టుతాలుపు

నగము. సం వి. అ. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు.

నగరము. సం. వి. అ. న. పట్టణము, పురము.

నగరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పట్టణము, పురము.

నగరు. దే. వి. 1. రాజగృహము; "వలుఁదనంగనీనగరకంటల వాఁడయునిల్చి." భార. విరా. ౫, అ. (చూ. దొరఁగోను.)– 2. దేవగృహము. (చూ. దేవతుకదగొట్టు అనునర్థము మవాహార ణము)

నగవరి. దే. విణ. (నగవు+అరి.) నవ్వుగలవాఁడు.

నగవు. దే. వి. నవ్వు, హాసము.

నగవైరి. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు, గట్టుదాయ.

నగాధిపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హిమవంతుఁడు, గట్టుల ఱేఁడు.

నగారా. హిం. వి. పెద్దఢంకా.

నగాసు. హిం. వి. చిత్రము.

నగు. దే. అ. క్రి. 1. హసించు; 2. అపహసించు. "వ. అయ్యా యుర్వీరవివర్యయెనిమిది నెలలభ్యసించిపార్థించి యతనిముందటి కరిగియుండదనగుచున్న." మార్క. ౫, అ.–వి. హాసము. "క. నగునగువెన్నెలనిగనిగ" అచ్చ. బాల, కాం.

నగుఁబాటు. దే. వి. (నగు+పాటు.) అపహాసము. "వ. నీకు లోకంబుచేతనగుఁబాటు పొందంగలవాఁడవనికర్ణుఁడుచెప్పిన." సం. "రాజ్ఞాంహాస్యత్వమివ్యాప్స్యసి." భార. అర. ౬, అ.

నగౌకసము. సం. వి. స్. పుం. 1. పక్షి; 2. సింహము; 3. శరభము.

నగ్గు. దే. వి. నుగ్గు. "సీ. రథ్యసంతతిశకుతటిగణనిర్గళప్రౌఢిఁ దేరులునగ్గుచేసి." మార్క. ౭, అ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

నగ్నహువు. సం. వి. ఉ. ఊ. పుం. నానాద్రవ్యములచేత చేయఁబడిన సురాబీజము, కిణ్వము.

నగ్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కన్యక; 2. దిసమొలయాఁడుది.

నగ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధశిష్యుఁడు; 2. బట్టువాఁడు. విణ. దిసమొలవాఁడు.

నచ్చిక. దే. వి. నమ్మిక. (చూ. నచ్చు.)

నచ్చిగ. దే. వి. నచ్చికయొక్క-రూపాంతరము. (చూ. నమ్మిగ.)

నచ్చు. దే. స. క్రి. నమ్ము. "క. ద్రోణభీష్ములలావుల్, నచ్చియు గర్జుండొక్కరుడు, యిచ్చుదనకు విజయమనియునెంతయుఁబొంగుకా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.-వి. 1. అలక్ష్యము; 2. బాధ.

నచ్చుకాఁడు. దే. విశే. 1. అలసుఁడు; 2. బాధకుఁడు.

నచ్చుకుప్ప. దే. విశే. నచ్చుగొట్టు.

నచ్చుగొట్టు. దే. విశే. నచ్చుపెట్టువాఁడు.

నచ్చుపెట్టు. దే. స. క్రి. తొందరపెట్టు, బాధించు.

నజరానా. హిం. వి. అపరాధము, రాజులకిచ్చు కానుక.

నజరు. హిం. వి. సముఖము, సౌందర్యము, కానుక.

నజ్జు. దే. వి. నజ్జుజాయొక్క-రూపాంతరము. "త. ఒకపెనుఁబాఁకు తేఁడుదలమొప్పరపాతలసిమకుకాఁజకో, రకములుభూతధాత్రికిన రల్దివికిఁబగిలినట్లుగా, మెకమెకపాటుతోఁదనినుమ్ర్గంగఁపోరి పుడుకాద్రిలోకము, టకుఁదద్రగాననీయు దెలునజ్జఁగఁజేసెను రంగ లాంఛనా." పాన్డు. 3, ఆ.-విశే. మిక్కిలి నలఁగినది.

నటనము. సం. వి. అ. న. 1. నాట్యము; 2. నటన, కపట ప్రవర్తనము.

నటము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇరుగుడుచెట్టు; 2. దుండిగముచెట్టు.

నటవాలు. దే. వి. అశ్వగతివిశేషము. (చూ.) రేచితము.

నటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వేశ్య; 2. నట్టువునిపెండ్లాము; 3. కాకిదొండచెట్టు; 4. సువర్ణగుత్తిచెట్టు.

నటించు. సం. అ. క్రి. 1. నర్తించు; 2. వర్తించు; 3. కపటముగా ప్రవర్తించు.

నటుఁడు. సం వి. అ. పుం. నట్టువుఁడు.

నటుపైడ్డు. ఆం. విశే. సొమ్ము చెల్లింపకుండ టప్పాద్వారా పంపఁబడిన.

నట్ట. దే. వి. పాదిక. "నట్టలురెండుఁదానజఠనంబునఁజేకొని." భో. 2, ఆ.

నట్టకనడుము. దే. వి. (నడుము+నడుము.) నరినడుము. "నట్టకనడురేయి." వేం. పంచ. ౧, ఆ.-(ఇతర గ్రంథములయందు దీనికి ప్రయోగము మృగ్యము.)

నట్టడవి. దన్. వి. (నడుము+అడవి.) అరణ్యమధ్యము. "క. నీపాదంబుల్, పట్టికొనఁగవచ్చినమము, నట్టడవినిడించిపోవన్యాయమెక్కస్టా." భాగ. ౧౦, స్క-ం. పూ.

నట్టనడుము. దే. వి. (నడుము+నడుము.) నరిమధ్యము. "మల చపువేణినట్టనడుమున దిగిచేతికిఁదున్క-చిక్కి-." ఉ, రా. 3, ఆ.

నట్టాడు. దన్. అ. క్రి. (నట్టువ+ఆడు.) 1. నర్తించు, 2. చలించు. "నట్టాడునడుము." భాగ. ౯, స్క-ం.

నట్టిల్లు. దే. వి. (నడుము+ఇల్లు.) 1. గృహమధ్యము; (చూ. తొట్టగిలఁబడు.) 2. గర్భగృహము. "సీ. మిలిపించెబంగారుమల దేవగృహములుకూర్చించెనట్టిండ్లుకుందనమున." ధీ. ౫, ఆ.

నట్టు. యు. దే. వి. 1. వాసస్థానము; "గీ. అప్పుడుగొల్లనాయఁ డెందంబుగాఁదన, నట్టులలరఁజేయునట్టుగాను, నేర్పుగల్లువారినేర్ప రించి." నీలా. 3, ఆ.-2. స్థానము; "గీ. వారిఁదర్జయుఁనర్మిలి గారవించి, బంతిసోమములడొరకబంతిఁగుడువఁ, కెట్టినేతెంబులిడి యొక్కనట్టునందు, నెమ్మిఁగూర్చున్న వోఁబినకమ్మఁడనియె." అచ్చ. యు, కాం.-3. అలక్ష్యము; (పేలనట్టుచేసెదవు, తేకపొమ్ము.) 4. ఆటంకము; (అ పనికి నట్టుపచ్చినది.) 5. నక్కురోగవిశేషము. వై. నట్టువుఁడు.

నట్టుకొట్టు. దే. అ. క్రి. అలక్ష్యముచేయు. "క. పలికినవిసుఁగా దనభీ, తిలియటుపటునట్టుఁగొట్టితెలవతెలుఁగుభూ, తలబిభుఁడు చూచి." కళా. 2, ఆ.

నట్టుకొను. దే. అ. క్రి. ఎదురుకొను, నెలకొను. "వ. నట్టుగల వటికంపుఁజాచట్టునేలలనట్టుకొని." పాన్డు. 3, ఆ.

నట్టుగుఁడు. వై. వి. నట్టువుఁడు.

నట్టుపులుఁగు. దన్. వి. నట్టువపులుఁగుయొక్క-రూపాంతరము. "శ్రీ. విమధరాగమునందచెవేఁడుచుఁగేకలుపెట్టుశిఖండు లీనట్టు పులుఁగులు." రుక్మి. 3, ఆ.

నట్టువ. వై. వి. 1. ఆట, నర్తనము; "వ. మతియువిరితేనియలాని భూనిమత్తిలిశత్తలంబులం దిరుగుచేటిమొత్తంబులయిటకలన్నగరు వలిగట్టువనట్టువగలవ." య. ౪, ఆ.-2. నట్టువుఁడు. (చూ. అజ్జాడు)

నట్టువకాఁడు. దన్. వి. నట్టువుఁడు.

నట్టువడు. దన్. అ. క్రి. (నట్టు+పడు.) అడ్డిపడు.

నట్టువపులుఁగు. దన్. వి. నెమలి, నర్తనప్రియము. (ఇట్లు నట్టువ పిట్ట.)

నట్టువాఁడు. దన్. వి. (నట్టువ+వాఁడు.) నట్టువుఁడు. (చూ. ఖాతు రెండవయర్థము నుదాహరణము.)

నట్టువుఁడు. వై. వి. (వేశ్యలకాటగఱపు) నటుఁడు. (నట్టుగుఁడు యొక్క-రూపాంతరము.)

నట్టువొజ్జ. వై. వి. (నట్టువ+ఒజ్జ.) నాట్యోపాధ్యాయుఁడు. "గీ. నట్టువొజ్జనైమెలఁగుదునగుటలందు." భార. విరా. ౧, ఆ.

నట్టేఱు. దే. వి. (నడుము+ఏఱు.) నదీమధ్యము.

నట్టొట్లు. దే. వి. బ. జలధారలులోనగునవి నిరంతరముగావడి యుడిగినపెనుక అచ్చోట నిలిచినిలిచిపడుడుబొట్లు. "నవమాలి కలకేనెనట్టొట్లుపడుచోట." పాన్డు. 3, ఆ.

నట్వాలు. దే. వి. నటవాలుయొక్క-రూపాంతరము.

నడ. దే. వి. నడక, గమనము.

నడక. దే. వి. 1. గమనము; 2. ప్రవర్తనము.

నడగఁడు. దే. వి. (నడ+కాఁడు.) గుఱ్ఱము; హయము. "క. ఆలోపలఁబంద్రపోటుఁడు, మేలుకనుమనపుడుకత్తుమీపదక్రు, ప్రాలితముఖుఁడైనడగని, బోలెమునఁగదల్చినగరముఁబ్రవేశించెన్." శై. ౮, ఆ.

నడగొట్టు. దే. అ. క్రి. (నడ+కొట్టు.) నిలుచు, ఉండు. "క. పోకనడగొట్టకేనియు, రాకింతుఁజామెముగంబురాదట్టువయుకా, శ్రీకాకినిందించిన, నీకింతటనేలపోవునీవదరిత్రా." ధీ. ౨, ఆ.

నడచు. దే అ. క్రి. 1. గమనించు; "వ. పతంగపతిపదముకిక సవతరించిపమునదేవముకునితలంపునకనుగుణంబుగనడచితడచి." ఉ, హరి. ౬, ఆ.-2. ప్రవర్తించు.

నడదోవు. దన్. వి. కాలిబంటు, పదాతి. "వ. అడిదంబులఁ బొడిపొడిగా నడుచునడదోవుభటులును" ఉ, హరి. ౪, ఆ.

నడత. దే. వి. నడవడి, ప్రవర్తనము.

నడతెంచు. దే. అ. క్రి. (నడచు+తెంచు.) నడచు, పోవు. "ఉ. పాండవకోటిసూతమహత్మైనడతెంచినదండనెట్టులా, ఖండిత

[illegible]కర్పములుఖాండములతోయనరూపుమానిపో, కంఠములయిట్లు కల్గి." భార. కర్ణ. ౧, అ. "ద్వి. మేదినీసుతను, నగళ్ళుపుట్టించియుచు నడతెంచునెడల." రా. అ, కాం. (సార్థకమున తెంచు.)

నడదివియ. ద్వ. వి. దివటీ. "సీ. నడదివియలు[illegible]కనుకుటములల్ పూనినమనుజపతుల." భార. విరా. [illegible], అ.

నడప్పు. దే. ప్రే. నడవఁజేయు. వి. 1. గమనము; "సీ. అల్లఁ దనఁయునయనుళ్లమైకొనఁజూచునడపుకాంతికి బంతితో తుకుగాఁగ." భార. విరా. ౧, అ.—2. ప్రవర్తనము.

నడబావి. ద్వ. వి. నడచిపోవుటకు మెట్లేర్పఱచిన బావి.

నడము. సం. వి. అ. పుం. కిక్కిశకన్య. (రూ. నళమ[illegible])

నడయాడు. దే. అ. క్రి. (నడ+ఆడు.) 1. సంచరించు. "[illegible] గడకట్టినయోడపగిది,నడయాడుఁగ్రియాభియుక్తుఁడటనిష్క్రియుఁడై, యొడిసెలజాయివడినకయి, నడిఁదత్వముఁగలయు బంధువర్గము తోడఁజ." శివ. ఉ. ౨, అ.–2. చలించు. "ద్వి. నరులు, నడయాడుచున్నకిన్నరసతుల్ నడవ." రా. మ, కాం.

నడవ. దే. వి. 1. తలవాకిటికిని, నడిమివాకిటికిని నడిమిచోటు, అళిందము; 2. సేతువు; "గీ. అవియునవలీలనందందయందు కొనుచు, నడవఁగావించుచున్నయన్నలునిసేతు, కర్ణకౌశలమీక్షించు గగనచరుల, కనిమిషత్వంబు చరితార్థమయ్యెనపుడు." రా. యు, కాం.–3. మార్గము. "వ. కూలినబావితెఱంగుననడవలేక." కవి. ౪, అ.

నడవడి. దే. వి. నడత, చరిత్రము.

నడవడిక. దే. వి. నడవడియొక్క–రూపాంతరము. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

నడి. దే. వి. నడుమునకు వృత్తియందుఁగలుగు నడిమి అను రూపము నందు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినది. (చూ. నటికట్టు, నడిప్రేలు మొ.)

నడికట్టు. దే. వి. (నడిమి+కట్టు.) మగవారు బిగువునకై నడుమునఁగట్టుకొనెడు కట్టు, పాశనము.

నడికట్టుత్రాడు. దే వి. ఏనుఁగు నడుమునఁగట్టెడుత్రాడు, కక్ష్య. "క. వెంఛియునిట్టటుకదలక, యుండనతండతులబలత యొద్దరిమహానీ, యుండగుచు వానిఁదద్వి,దండమునడికట్టుత్రాట్లఁ దగలబంధించెజ." కళా. ౮, అ.

నడికిరేయి. ద్వ. వి. (నడిమికిన్+రేయి.) అర్ధరాత్రము. "గీ. నడికిరేయివచ్చినతుసొవ్వఁబలికినఁ, గలుగునయ్యజయము." భార. భీష్మ. 3, అ. (రూ. నడికిరే. "రేవువత్తునని పోయినడికిరే యర్థితోఁజనుదెంచు." భార. అర. 2, అ.) (బ. నడికిరేలు. అను. ౫, అ.)

నడితి. దే. వి. నడతయొక్క–రూపాంతరము.

నడిప్రేలు. దే. వి. (నడిమి+ప్రేలు.) మధ్యమ.

నడు. దే. వి. వృత్తియందు నడుముశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. నడునెత్తి, నడుముక్కు, నడురేయి మొ. నడునెత్తిరోనగువానియందు పూర్వపదార్థమునకు ప్రాధాన్యమని యెఱుంగవలెను.)

నడుఁకు. దే. అ. క్రి. వడఁకు, కంపించు. 'ఉ. వాఁడుండగఁ బోయియల్లననడుంకుచుభూవిభుఁజేరినమ్రుఁకై." నిర్వ. ౨, అ.–వి. కంపము. (నన్నుఁజూచఁగానే వానికి నడుఁకుపుట్టెను.)

నడుకొను. దే. అ. క్రి. (నడుఁకు+కొను.) కంపించు. "ఆ. అనుచునాడఁబోటులేకు, న్ననునయ్యుత్తరునిపోగఁజడుకొనవి." భార. విరా. ౪. అ.

నడుగుంట. ద్వ. వి. (నడుము+గుంట.) తల నడిమిపల్లము, బ్రహ్మరంధ్రము. "సీ. దమురూతనడుగుంటనిమురుచుఁదల యంటి." చంద్రా. ౨, అ.

నడుచు. దే. అ. క్రి. నడుచుయొక్క–రూపాంతరము. "సీ. నగ జాఖునోనాథునగరికినడుచువారెడనక్రొన్నెలముడుచువారు." భల్లా. ౨, అ.

నడుచొచ్చు. దే. అ. క్రి. (నడుము+చొచ్చు.) నడుమ ప్రవేశించు. "ద్వి. ఎనసిసుగ్రీవుతో నేనుబోరాడ, ననుసేయఁదగునయ్యనడుచొచ్చితీవు." రా. కిష్కిం. కాం.

నడుదింపు. దే. వి. మాంసవిశేషము. "వ. మృగంబులనడుదింపు నంజుడు నమలినయుతం డంధుండునుబంగుండునునైయావిర్భవించు." మార్క. ౨, అ.

నడునడు. దే. వి. నడుఁకుటయందగు ననుకరణము. "నడునడు నడిఁకివారలభయంబువేఁడిన." భార. ద్రో. ౨, అ.

నడుపు. దే. ప్రే. వి. నడపుయొక్క–రూపాంతరము.

నడుమంతరము. మి వి. (నడుము+అంతరము.) 1. కౌను, 2. మధ్యకాలము. (చూ. నడుమంత్రము.) విశ. మధ్యకాలమునఁ గలిగినది. "గీ. వెలఁదినడుమింతయు నైనేవిజఁబోఁగ, సహజనడు మంతరపుఁగల్మికదినిజంబు." అని. 3, అ. (ఇది మొదటి విశేష్యార్థమునకును, విశేషణార్థమునకును ఉదాహరణము.) (చూ. నడుమంత్రము.) (సమానార్థకములైన రెండు పదములుచేరి ఒక పదముగా వాడఁబడుచున్నది ఇది దున్నపోతువంటిదనవచ్చును అయిన అవి రెండును తెనుఁగుపదములు, ఇందు ఒకటి తెనుఁగు, ఒకటి సంస్కృతము.)

నడుమంత్రము. మి గ్రా వి. 1. కౌను, (చూ విశేషణార్థము నుదాహరణము.) 2. మధ్యకాలము. "నడుమంత్రంబునబల్మిఁ దెచ్చుకొని." ఉ, రా. ౨, అ.–విశ మధ్యకాలమునఁ గలిగినది. "క. నడుమంత్రముకుచభారము, నడుమంత్రముపైఁపదు" శృం. ౨, అ. (నడుమంతరముయొక్క–రూపాంతరము.)

నడుము. దే. వి. 1. కౌను, 2. మధ్యభాగము. "దుశ్శాసనువిల్ నడిమికిఁద్రుంచి." భార, కర్ణ. ౧, అ. (వానికి నడుము వదలెను. ఇత్యాది స్థలములయందు అర్థవిశేషమని యెఱుంగునది.)

నడుముకట్టుకొను. దే. అ. క్రి. సిద్ధపడు (వాఁడు దేనికిని నడుముకట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు.)

నడురేయి. ద్వ. వి. (నడుము+రేయి.) నడికిరేయి. (రూ. నడురే. "అనిష్టానిధిగేహసీమనడురేయాలించినజ ప్రొయు." మొ. అను. ౧, అ.)

నడువడి. దే. వి నడవడియొక్క–రూపాంతరము.

నడ్డి. దే. వి. పూర్వకాయము వెనుకకు వంగియుండుట. (పూర్వకాయము ముందటికి వంగియుండుట గూను.) విశ. చప్పట. "ద్వి. నరసినగడ్డంబునడ్డినాసికయు." నళ. 3, ఆ.

నడ్డిగుంట. ద్వ. వి. (చూ.) కుకుందరము.

నడ్డిముక్కువాఁడు. దే. విశ. (చూ.) అవటీటుఁడు.

నడ్తి. దే. వి. నడితియొక్క–రూపాంతరము.

నడ్ము. దే వి. నడుముయొక్క–రూపాంతరము. "తే. గీ. వారలకు మునుకుఁ, బొనఁగునే నడ్మఁబెట్టిన పూరిగాలు." ఉ, హరి. ౫, అ.

నద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నదీసంబంధము.

నద్వంతము. సం. విణ. (త. ఈ. త.) నదీసమీపముగలది. (దేశము.)

నద్వలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

నతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వంగినది; 2. వంకరైనది. 3. లోఁతైనది. "నతనాభిరా." పాన్డ. ౨, ఆ.

నతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నమస్కారము, మ్రొక్కు.

నత్త. దే. వి. గుల్లయందుండు పురుగు.

నత్తగుల్ల. దన్డ. వి. క్షుద్రశంఖము.

నత్తి. దే. వి. తడఁబడుచుమాటాడెడు వాగ్ధోషము.

నత్తివాఁడు. దే. విణ. నత్తిగలవాఁడు, అస్పష్టవక్త.

నత్తు. దే. అ. క్రి. తడఁబడుచుమాటాడు. వి. ముక్కుపోఁగు. భద్రా. ౨, ఆ.

నదము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడమరగాఁబాఱెడియేఱు; 2. (నీటి) మడుగు; 3. సముద్రము; 4. మ్రోఁత.

నది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏఱు, 2. తూర్పునకు పాఱెడి యేఱు.

నదీమాతృకము. సం. వి. అ. పుం. ఏటినీళ్లచేత పండెడుపైరు గలదేశము.

నదీసర్జము. సం. వి. అ. పుం. ఏఱుమద్దికి.

నద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది; 2. వైకొఁబడినది, నిక్కినది. (అనికొందఱు.)

నధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లంగువాఱు, వరత్ర.

నన. దే. వి. 1. పువ్వు; "మ. వనితల్ నవ్వఁగఁగాఁగిలింపఁగన వికాసింప గానంబొన, ర్పనదల్పంబులుకానుఖానవము గూర్పఁగా దన్న నంటఁగా ననల్, మొనవుకాలొన్న కురంటకంబుఁ దిలకంబుకాసిందువారంబుఁ జ్రేం, కనముకా నంపెఁగగోఁగునుకా వకుళముకా గంకేలియుకా మాధియుకా." రామా. ౧, ఆ.— 2. మొగ్గ; "చ. కుసుమములెల్లఁగామినుల కొప్పులనుండ నటుం డలేనిని, గ్గనఁగఁగ వంగినట్లు జనియించె ననల్." ఆము. ౫, ఆ.- 3. చిగురు. (చూ. ననుచు.)

ననంద. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. మగనితోఁడఁబుట్టినది. (రూ. నవాంద.)

ననఁబోఁడి దే. వి. (నన+పోఁడి.) 1. పువ్వువలె మనోజ్ఞురాలైన ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. "పురుషుఁడవెంచిచూడననఁబోఁడివిగాళ్లు." త్రి. 3, ఆ. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

ననకారు. దన్డ. వి. ఋతువిశేషము, వసంతము.

ననసీరు. దన్డ. వి. పువ్వురసము, మకరందము. (చూ. దీఁటు.)

ననయు. దే. అ. క్రి. 1. పూచు; 2. చిగిరించు. (అప్ర.)

ననవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, పువ్వుధనుస్సుఁడు. "చ. ననవిలుకాఁడమన్మథయనాథవధూవధపాతకంబునికా, గొనిమునిఁగించె." నై. ౨, ఆ. (ఇట్లు ననవింటివాఁడు మొ.)

ననవిలుతుఁడు. దే. వి.———పై.———(రూ. ననవిల్తుఁడు. "విరహులగెల్వఁతప్ప ననవిల్తుఁడటంచు." భాను. ౨, ఆ.)

ననుఁబ్రాయి. దే. వి. (నాను+ప్రాయి.) చక్కగా ఉడుకని వియ్యము.

ననుఁబ్రాయివడు. దన్డ. అ. క్రి. (ననుఁబ్రాయి+వడు.) ననుఁబ్రాయియగు. "క. విరుచింతగాకవడిమికి, మరియాక ననుఁబ్రాయివడిచిముడఁబాఱకయే, కరికియునులేకమిక్కిలి, గరగర నగుసేఋప్రాలకలమాన్నంబుల్." హై. ౮, ఆ.

ననుచు. దే. అ. క్రి. 1. పూచు; (చూ. చోఁదుకల్లమునకు రెండవ యర్థము నుదాహరణము.) 2. చిగిరించు; "ఏచిననిచిపూచికాచి పండిన." య. ౧, ఆ.- 3. మొగ్గయొత్తు; (చూ. నన.) 4. అనురాగమొందు; "క. ననిచినప్రియుఁడవుభర్తవు." రా. కిష్కిం, కాం.—5. అతిశయించు; "ద్వి. ననిచినకడిమిమైనన్నుసాధించి." రా. సుం, కాం.-6. ఇంపగు. (చూ. ననుపు.) (ప్రే. ననిపించు.)

ననుపు. దే. వి. 1. అనురాగము; "క. ననుపునఁజనిరతనిశేలునాతంబునకుకా." వి. పు. 2, ఆ.—2. అతిశయము; "గీ. మనములోనిండియున్నదిననుపుఁగూర్మి." నై. 2, ఆ.—3. ఇంపు. "ననుపుగవినిలక్షణమొనర్తు." కా. ౨, ఆ. (చూ. ననుపుకాఁడు.)

ననుపుకత్తె. దన్డ. విణ. 1. ప్రియురాలు; 2. విటురాలు.

ననుపుకాఁడు. దే. విణ. 1. ప్రియుఁడు; "చుక్కలఱవరాం ద్రకుకాననుపుకాఁడు." రామా. ౨, ఆ.—2. విటుఁడు. "సీ. ననుపుకాఁడయివేల్పునాగవాకముఁగూడి మహిమగోల్పడియునేమాం డకర్ణి." పాన్డ. ౨, ఆ.

ననుపువడు. దన్డ. అ. క్రి. (ననుపు+వడు.) స్నేహపడు. "వ. పెక్కుదినంబులుననుపువడియును నెదరుగలిగిన సౌందర్యరునిం గూడుకొనఁటదిస్వభావగుణంబు." కవి. ౪, ఆ.

నన్న. దే. విణ. కుఱుచ.

నన్నూఱు. దే. స. (నాలుగు+నూఱు.) చతుశ్శతము.

నన్పుకాఁడు. దే. విణ. ననుపుకాఁడుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. చనిచూడఁగల్గినఁజాలుఁజేయుననన్పుకానిఁగాఁబూవిలుకానినైన." (ఇక్కడ శ్లేషగనుక మొదటియర్థము అనుపుకాఁడు అని తెలియవలెను.) య. ౧, ఆ.

నన్బ్రాయి. దే. వి. ననుఁబ్రాయియొక్కరూపాంతరము. "సీ. రాగిరోహండిననన్బ్రాయిలేకుండంగవండిడింపనిప్పురువంటకంబు." కాశీ. 3, ఆ.

నపుంసకుఁడు. సం. వి. అ. న. షండుఁడు, పేడి.

నప్త. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. మనుమరాలు. పుం. 1. మనుమఁడు, 2. మునుమనుమఁడు.

నప్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మనుమరాలు.

నఫా. హిం. వి. లాభము.

నభము. సం. వి స్. న. ఆకాశము. పుం. 1. శ్రావణమాసము; 2. మేఘము; 3. వర్షాకాలము; 4. బిసతంతువు; 5. తమ్మపడిగము; 6. ముక్కు.

నభసంగమము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పిట్ట.

నభస్యము. సం. వి. అ. పుం. భాద్రపదమాసము.

నభస్వంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.

నమనము. సం. వి. అ. న. వంగుట, నమ్రమగుట.

నమలు. దే. స. క్రి. తిను, భక్షించు. "నములఁమాంసంబు." భార. ఆర. ౫, ఆ.

నమసితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్చితుఁడు.

నమస్కరించు. సం. స. క్రి. దండమిడు.

నమస్కారము. సం. వి. అ. పుం. దండము.

నమస్కారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముడుగుదామరతీఁగ.

నమస్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నమస్కారము.

నమస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ, సపర్య.

నమస్యితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అర్చితుఁడు.

నమస్సు. సం. వి. స్. న. నమస్కారము. "ఎ, గీ. సకలభూదేవ కరుమనస్సునకు నమస్సు." అను. ౬, అ. (దీనికి ఇతర గ్రంథములయందు ప్రయోగము మృగ్యము.)

నమించు. సం. స. క్రి. నమస్కరించు. "వ్యాసుని..." కాశీ. ౧, అ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనఁబడదు.)

నమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంగినది, నమ్రమైనది.

నమిలి. దే. వి. నెమిలియొక్క రూపాంతరము. "సీ. ప్రణవాక్షర భావ్యత పరిపాటిఁబాటించుచు నానావిధంబుల నమిలి పిండు." భీ. 3, అ. (చూ. నెమిలి.)

నముచిసూదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

నమూదు, నమోదు. హిం. విణ. కనఁబడఁబడిన, వివరింపఁబడిన.

నమూనా. హిం. వి. మాదిరి.

నమేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. సురపొన్న. (దీనికి దోహదము పాడుట. చూ. దోహదము.)

నమ్మకము. దే. వి. నమ్మిక, విశ్వాసము.

నమ్మదుంప. దే. వి. గొట్టిగడ్డ, కసేరుకము.

నమ్మి. దే. వి. నెమిలి. "సీ. అయదవ్వుటుండ మెల్ల నెసోగపురి విచ్చి నమ్మిబోదలు పేరణములు త్రొక్క." చంద్ర. (నెమ్మియొక్క రూపాంతరము.)

నమ్మిక. దే. వి. నమ్మకముయొక్క రూపాంతరము.

నమ్మిగ. దే. వి. నమ్మికయొక్క రూపాంతరము. "క. తగుమాటలాంబికేయుం, డగునని కైకొనుమె యెన్నఁడైనను గొడుకుల్, మగఁటిమిగలఁడని యెడునమ్మిగఁజూచుచుండును విమనుఁ డింగినయేనిన్." భార. ఉద్యో. ౧, అ.

నమ్ము. దే. స. క్రి. నమ్మకము చేయు, విశ్వసించు.

నమ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంగినది, నతము.

నయ. దే. వి. అందము. "సీ. నయకలత్ర్వల మట్టియలుఁ బిల్లాండ్లిడి పాయవట్టము వెట్టెఁ బడఁతియొర్తు." అను. ౬, అ. (దీని మొదటిరూపము నయము.)

నయగారము. దే. వి. (నయము+కారము.) 1. మృదుత్వము; "క. ప్రియమైరమణీయమణీ, మయమైయతిచిత్రమంజు మంజీరములన్, నయమైనచిలుకపలుకుల, నయగారముసం తెలంగినయగారమునన్." పా. ౧, అ.-2. మృదువచనము. "సీ. పలుకుదీయములకు వెలిగొడుగులు గావె నయగారములకొనిన గర్వములు." రామా. ౨, అ. (కారము అనునది భావమునందువచ్చెడు ఒకానొక ప్రత్యయము. చూ. చెలికారము మొ.)

నయగారి. దే. విణ. (నయగారము+ఇ.) మృదుత్వముగలవాఁడు, మృదువచనముగలవాఁడు, "నయగారితనమున నాతఁడాశ్లేషింప." చంద్ర.

నయనము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. పొందించుట.

నయము. ఉభ. దే. వి. 1. లాభము; "గీ. నయముపేదకు నరిఁ గోరునను నొసంగి." అను. ౪, అ.-2. మనువు; "మ. మను శౌరభ్యమునిక్కటిల్లఁగ మనోమోదంబు సందీపుల, ల్లసనోలిన్ వెదలంగ తేకులు నముల్లాసంబు సంధింకమె, క్కనయంబెక్కుచుఁ గ్రందు పొందెదలిపిఁకన్ గేసరంబుల్ గద, లొక్కనఁ దోడ్తో మధు శుల్యెఁ బేరెలమిఁ బొల్పొందెను సంభోజముల్." భార. ఉద్యో. ౨, అ.-3. మృదుత్వము; "చ. మనుపులోకర్తు దేశఁగమటీయల కాంతములున్న నొక్కడన్, గనుఁగొనిముగ్ధ యొక్కతె వికాసిని యైనవకంపుఁదీఁగఁబో, వినయులగొమ్మగుత్తివవిచేరినయఁంబునఁబట్టి కోయఁజూ, చిన నదియిల్లనవ్వ నదిసిగ్గుపడన్ గనియార్చిరంద అన్." (నయమునన్=మృదుత్వమునన-అనఁగా లిన్నగానసులు.) విరప్.ర అ.-4. అందము. "ఎ, గీ. పొలపువలపులుగొలుచు నిచ్చలపుఁదెలుపు, నగవు మల్లెలకొకవింతనయముఁదెలుప." య. ౧, అ.-విణ. 1. చౌక; 2. నునుపైనది; 3. మేలైనది; "ద్వి. కల్తిబోటి యాట నయంబయి." విష్ణు. పూ. ౨, అ.-4. మృదువైనది; 5. అందమైనది. (చూ. నయగారముకద మృదుత్వము అను నర్థము సుదాహరణము.)—సం. వి. అ. పుం. 1. నీతి, 2. పొందించుట; 3. ద్యూతవిశేషము.

నయించు. సం. స. క్రి. పొందించు.

నర. దే. వి. 1. ముదిమిచే వెండ్రుకలయందుఁగలుగు తెలుపు, పలితము; 2. ముదిమిచేత తెల్లఁబాఱినవెండ్రుక. "క. అవిస్థు, తల నొకనరయున్నఁజూపి కరలాఘియనుచున్." మార్క. ౭, అ.

నరకఁడు. గ్రా. విణ. దుష్టుఁడు*. "నరకానీవాకతెఁక." పాండు. 3, అ.

నరకము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గతి. (నరకములు ౨౧.—తామిస్రము, లోహశంకువు, మహానిరయము, శాల్మలి, రౌరవము, కుంభలము, పూతిమృత్తికము, కాలసూత్రము, సంఘాతము, లోహితోదము, సవిషము, సంప్రపాతనము, మహానరకము, కాకోలము, సంజీవనము, మహాపథము, అవీచి, అంధతామిస్రము, కుంభీపాకము, అసిపత్రవనము, తాపనము.) డు. ఒక యమపురుఁడు.

నరకాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కృష్ణుఁడు.

నరగ. దే. వి. వాద్యవిశేషము, భేరి.

నరగజము. దే. వి. నరగయొక్క రూపాంతరము.

నరపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, ఱేఁడు.

నరపు. దే. వి. నర, పలితము. (నరపగడ్డము, నరపమీసము అని ప్రయోగములయందు కానఁబడుటంజేసి వృత్తియందు వర్ణవికారమని తెలియవలెను.)

నరము. ఉభ. దే. వి. నాడి. సం. అ. న. రామకర్పూరము కీ.

నరయు. దే. అ. క్రి. ముదిమిచే వెండ్రుకలు తెల్లనగు.

నరవ. దే. వి. గాండ్రిల్ప.

నరవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

నరసింగఁడు. గ్రా. వి. నృసింహుఁడు. "నరసింగయకృష్ణుఁడు." కళా. ౧, అ.

నరసింగము. గ్రా. వి. మల్లబంధవిశేషము*.

నరాజి. దే. వి. కత్తి, ఖడ్గము. "సీ. ఒక్కొక్కకొందలిరుడయుంచెఁదరురాజితోరమైనరిఁగంతునినరాజి." కృష్ణ. ౪, అ. (చూ. నరాచి. "సీ. తనసరాజి చిల్పకును మూర్తురాజెండ్లయొంటుటుగాడు పులింపులానటుచుండ." య. ౧, అ.

నరిగి. దే. వి. గొఱ్ఱెలకఱిరవర్ణవిశేషము. హంస. ౨, ఆ.

నరిడి. దే. వి. గుండెయుబ్బరవు పశురోగవిశేషము. (చూ. అడురు త్రిక్క.)

నరియఁడు. దే. వి. నక్క. "సీ. నరియఁడుతెరువాఁగగరుడియుఁ బొలయునెదమనుండియువచ్చికుడినిలిచె." ఉ, రా. ౬, ఆ.

నరియు. దే. అ. క్రి. నరయుటయొక్క రూపాంతరము. "క. మర కుంజరములకొమ్ములు, మురిసెఁ గోదండములువిరిసె మోముఁలునరి సెఁగ, బొరిఁబొరిసఖలాంగంబులు, నెరిసెంజత్రంబులురిసె నిరిసె జగంబుల్." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

నరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మనుష్యుఁడు; 2. అర్జునుఁడు. 3. ఒక ఋషి.

నరుపు. దే. వి. నరవుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. నరియు.)

నరేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాజు; 2. పాములవాఁడు.

నర్తకి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆటకత్తె; 2. ఆఁడేనుఁగు, 3. గువ్వ గుత్తిక.

నర్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 నట్టువుఁడు, 2. పాముల వాఁడు విణ. ఆడెడువాఁడు.

నర్తనప్రియము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలి, నట్టువపులుఁగు.

నర్తనము. సం. వి. అ. న. నటనము, ఆట.

నర్తించు. సం. అ. క్రి. నర్తనముచేయు, ఆడు.

నర్తిల్లు. సం. అ. క్రి.——పై.——(రూ. నర్తిలు "హారముల కృ‌నర్తిలంగ." రుక్మి. ౧, ఆ.)

నర్మద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకయేఱు. అ. పుం. డు. నర్మసచివుఁడు.

నర్మము. సం. వి. న్. న. పరిహాసము, మేలము.

నర్శిలి. దే. వి. అపేక్ష. "ఉ. ఏయపురాలనైతిగదవేయిపుడత్తవ తొంటివాఁవినో, తోయజనేత్రుఁగాంచినవధూమణిసీమకఁబెండ్లి యాడఁగా, నాయమనాకుమారునకునర్శిలిహత్తగనత్తవాఁవిచే, నాయుశ గల్గుపాఁడవ్రసటంద్రు శుభంబగు దీసనెంతయుఁన్." విజ. 3, ఆ. (ఇది అర్శిలియొక్క మొదటిరూపము.)

నఱకు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "క. నఱకెఁ దత్పైనఁబార్థనంద నుఁడువడిన్." భార. ద్రో. ౧, ఆ. "క. మత్రోమజ యాదుష్ట మతి నఱకఁబంపునెడన్." జై. ౯, ఆ.—వి. నఱకుడు.

నఱకుడు. దే. వి. ఖండనము.

నఱకుడుపడు. దస్. అ. క్రి. (నఱకుడు+పడు.) ఖండితమగు. "క. పడుతలలఁదఱచునఱకుడు, పడుచేతులుజడిసిబెండుపడు గుండెలుఁజ్; ద్పడుమేనులుఁగడుఁద్రొక్కుడు, పడునడుగులుఁ బఱ్ఱిక్కముఖుని భటులకుఁగలిగెన్." ఉ, రా. ౪, ఆ.

నఱప. దే. వి. అఱవకు మొదటిరూపము. "సీ. నఱవలనైనను నలుపైన వెరవున మట్టి యంటఁగఁబట్టికట్టివిడువ." (ఇట్లొకపాఠము.) భార. విరా. ౧, ఆ.

నఱుకు. దే. స. క్రి. నఱకుయొక్క రూపాంతరము. "వ. వాజుల కుఱికియువాలంబులనఱికియు." భాగ. ౬, స్కం.—వి. నఱుకుడు.

నఱుకుడు. దే. వి. నఱకుడుయొక్క రూపాంతరము.

నఱుకుపరువడి. దే. వి. శస్త్రవిద్యావిశేషము.

నఱుకుబియ్యము. దే. వి. (చూ.) నసుఁద్రాయి.

నఱుకులాడు. దే. స. క్రి. (నఱుకులు+ఆడు.) ఒకరినొకరు నఱుకుకొను.

నఱుక్కు. దే. వి. దిగులుపడుటయందగు ననుకరణము. "క. అవ్వాడుపురనాయకుఁడుక, కువ్వలియుతుఁడగుచుహరునిఁగొలువఁ గఁజనుచున్, ఘుక్కురిగొనియెదుపగతో, నప్పాఱునిఁ జూచెగుండి యనఱుక్కనఁగన్." చంద్రా. 3, ఆ.

నఱుజు. దే. వి. అణువు. "క. నఱుజు మెయిళ్ళూనియాడ, బ్బఱ పొలఁతుకలోనదూఱి." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

నఱుమాడు. దే. స. క్రి. (నఱుము+ఆడు.) పొడిచేయు. "క. పెఱవారలధికభీతిన్, విఱిగిరనిరిభీష్ముఁడేచిరథికులం, దఱఁ జూచిరాచకొడుకుల, నఱుమాడెడుభీముఁడిట్లునదుఁకందగునే." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

నఱుము. దే. స. క్రి. పొడిచేయు. వి. పొడి. "చ. భటులు లెక్కకు మిక్కిలిసేనపాంసుగా, నఱుముయురవ్వకృష్ణుఁడునినాదము భూగగనాంతరంబునన్, దఱచుగనొత్తెనిర్ఘాతధానవసైన్యముఁదాం చనిన్యమున్." భార. ద్రో. 3, ఆ.

నల్లి. దే. వి. 1. ప్రయాణముచేత పిదుకఁదగినయాళ్ళ. (చూ. అల్లి.) 2. ప్రయాణముచేత బండిలోనగువానికి పూన్పఁదగినయెద్దు. "క. గుజ్జులపరువమెచ్చని, నల్లులఁగట్టినరథముల నందప్రజముల్, కుజ్జలయార్పులుచెలఁగఁగ, దొజ్జులగమిపెంటనంటఁ దోలిరి లేశా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

నల. పై విణ. నల్లయొక్క రూపాంతరము. (చూ. నలమేనిదొర.)

నలఁక. దే. వి. నలఁకువ.

నలఁకువ. దే. వి. 1. వ్యాధి; 2. శ్రమము; 3. బాధ. "ఎ. గీ. నెమిఁదళ్కరములుమృణాళమ్మలనుచుఁ, బొడిచిపొడిచి నోటికిఁ దగుల్పడకయున్న, విడిచివిడిచినలంకువనడలుపట్టి, బడుగుటం చలఁగాంచియప్పార్థిపుండు." చంద్ర.

నలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. నలియగు; 2. పీడితమగు; "చ. పాది విసభోవిహారమునఁబూవునుబోలెనలంగకుండన, మదనమానుఁబట్టి కొని." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—3. చెడు, "సీ. తూపుకంటఁజెలంగ రూపుమంటనలంగఁబంచబాణుఁడుపిరిపాలఁగనియె." ఉ, హరి. ౨, ఆ.—4. శ్రమపడు. "చ. ఇడుమపాట్లకుఁజొచ్చి నలంగి తంచునె, కుడుతమకంబుతోడఁదల గ్రుచ్చికట్టంగిటఁగూర్చెనంతి టన్." కళా. ౪, ఆ.

నలఁగుడు. దే. వి. పీడనము.

నలఁగుడువడు. దస్. అ. క్రి. (నలఁగుడు+పడు.) పీడితమగు.

నలఁగుడువెట్టు. దే. స. క్రి. (నలఁగుడు+పెట్టు.) పీడించు. "అర్ధశకంధరుఁడూర్ధ్వలోకముల్ నఁగుడువెట్టనెంచి." ఉ, రా. ౫, ఆ.

నలఁచు. దే. ప్రే. నలఁగఁజేయు. "ఘనాలిచండకాండవృష్టిన్ నలంప వచ్చు." రాఘ. ౨, ఆ.

నలకూబరుఁడు. సం వి. అ. పుం. కుబేరునికొడుకు.

నలదము. సం. వి. అ. న. 1. వట్టివేరు; 2. పూఁదేనె.

నలమేనిదొర. దస్. వి. విష్ణువు, కృష్ణుఁడు. "సీ. లీలమైపూలం బుఁగేలఁబూనినవాఁడు నలమేనిదురతూపుగలుగువాఁడు." కృష్ణ. ౧, ఆ.

నలి. ఉభ. దే. వి. 1. రోగము; 2. పొడి. విణ. 1. నలఁగినది; "సీ. మఱికొండవిరెక్కఁడూర్కొనినలినైనయలకనవాపాత్రునంటి రాఁజ." సావి. ౧, ఆ. (అత్రుడితమునందునలినలి, "గీ. నలిన

లించుచునలినలిగావించు." విజ. ౧, ఆ.)—2. సన్నము. "గీ. నరులలావినలిగానుబలిసినిలువ." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—క్రి. అన్యోన్యము. "ద్వి. నలిరేఁగిచిత్రాంగిపగరికిఁబోయె." పా. ౨, భా.—క్రి. విశే. యోగ్యముగా. "గీ. నాదుప్రశ్నములకునలినుత్తరములిచ్చి, వారిగొనుమునీవుకలసినట్లు." భార. అర. 2, ఆ. "ఎ, గీ. పురుషులుఁగాంతలుఁగామహార్ష, లలితనఁగఁగ్రోధాదులు లేకరుజయు, జరయునెఱుఁగకనలిఁజరింతురుదివంబు, నందునంతతనిర్భరానందమొంద." భార. అను. ౫, ఆ.—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సువర్ణసుత్తికి.

నలికండ్లపాము. దే. వి. నలికేఁచు, రక్తపుచ్ఛిక.

నలికము. దే. వి. సన్నఁదనము, తనుత్వము.

నలికిరి. దే. వి. నలికండ్లపాము.

నలికించే. దే. వి.———పై.—

నలిగులి. దే. విశే. మిక్కిలి నలఁగినది. "సీ. లోరంపుగొరిజల త్రొక్కునఁబొడలెల్ల నలిగులియైనసర్పనాథుఁడోడుఁగ." హరి. పూ. ౪,

నలిగొట్టు. దే. విశే. సన్నమగునది. "ద్వి. నన్నురమ్మనిపిల్చునలి హరిశ్చ. ౨, భా.

నలితిండి. దే. వి. చిఱుదిండి.

నలినము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. నీరు.

నలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామర; 2. తామరకొలను, 3. తామరతీఁగ; 4. తామరతంపర, 5. మిన్నేఱు.

నలియు. దే. అ. క్రి. నలఁగు. "వ. ప్రక్కలునలిసియుడొక్కలు సులిసియు." ఉ. హరి. 3, ఆ.

నలు. దే. వి. వృత్తియందు హల్లుపరమగుచో నాలుగున కాదేశముగా వచ్చురూపము. (ఉదా. నలుగడ, నలుమూల మొ)

నలుఁగు. దే. అ. క్రి. నలియుగు (నలఁగుయొక్క రూపాంతరము.) వి. 1. స్నానమునకు మేనఁబూచుకొనుటకు కొన్నిగంధద్రవ్యములు చేర్చి నూఱెడుపిండి; ఉద్వర్తనము; "నన్నఁదనంబుగా నలుఁగు నూఱియు." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. స్నానమప్పుడు పెండ్లికూఁతునకును, పెండ్లికొడుకునకును మేనలుఁగుపిండిపెట్టినలఁగుట. "క. అంతటన్నపుఁడంతఃపుర, కాంతలుఁగుంకుమహిమాంబుకస్తూరికలన్, వింతగనలుంగులిడుదుని, కుంతీనందనులఁబెండ్లికొడుకులఁజేసిరి." పాంచా. ౪, ఆ.

నలుఁగుడు. దే. వి. నలఁగుడుయొక్క రూపాంతరము.

నలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక రాజు; 2. ఒక వానరుఁడు; 3. పితృదేవత.

నలుకువ. దే. వి. 1. రోగము; 2. బాధ, "వ. కావునవలుకనలుకువకునిలుకడయగుటందానివిడువవలయు." య. 3, ఆ.

నలుగురు. దే. స. నాలుగునకు మహన్మహతీవాచకబహువచనాంతాదేశము.

నలుచే. దే. ప్ర. నలియఁజేయు.

నలుతుము. ద్వ. వి. (నాలుగు+తూము) నాలుగుతూములు, ద్రోణము.

నలుపు. యు. దే. ప్ర. నలుచేయొక్క రూపాంతరము. వై. వి. నీలవర్ణము. విశే. నీలవర్ణముగలది. "గీ. జ్యోత్స్నగాఁగదమిశ్రనాముభయభాగ్య, బడుపతికందునలోలెలొప్పెద్దునలుపు." వై.

నలువ. ద్వ. వి. (నాలుగు+వా.) బ్రహ్మ, చతుర్ముఖుఁడు.

నలువంద్రు. ద్వ. స. నలువదిమంది. (నలువదికి మహన్మహతీవాచకరూపము.)

నలువది. ద్వ. స (నాలుగు+పది.) నాలుగుపదులు.

నలువు. దే. వి. 1. ఒప్పిదము; "ఎ, గీ. నకలవిధంబైనహరిభక్తి నలువుమెఱసి." (ఇక్కడ నలువుమెఱసి అనఁగా నలువై అని యర్థము.) పర. ౨, ఆ.—2. సామర్థ్యము. "వ. వలచుట్టునం జెట్టుడుండగొని నిలువనలువుగలపులింద్రులఁగొందఱనిలిపి." సా. ౪, ఆ.—విశే. ఒప్పిదమైనది.

నలువురు. దే. స. నలుగురుయొక్క రూపాంతరము.

నలుసాల. ద్వ. వి. (నాలుగు+సాల.) చుట్టుకొల్లారు.

నలుసు. దే. వి. తృణాదిలేశము, రేణువు. "చ. మరలకుగుండెరల్ల దము కూరులజెందములోని కొట్టు ఖీ, చరతలికంటిలోనలుసు సాధ్యులకొంగునన్నదిచ్చి భూ, మరులకునెల్లనాఁడుమెడఁ జట్టినపాము ముకుంద్రకోటపెఁ, బొరిఁబడనున్నయావిడుగుఁ బొల్పఱఁజేసితిసత్యరాఘవా." రా. యు, కాం.

నల్లురు. దే. స. నలుగురుయొక్క రూపాంతరము.

నల్తుము. ద్వ వి. నలుతుముయొక్క రూపాంతరము.

నల్ల. యు. దే. వి నెత్తురు. "నల్ల ద్రావుడుదోశ." అచ్చ. యుం, కాం.—వై. 1. నలుపు; "గీ. అమృతాశ్వంబుధవళదేహంబునందు నల్లగలిగినవిద్ఛునాకుచ సి, వగను." భార. ఆది. ౨, ఆ.—2. బాగు*. విశే. నలుపైనది. "ఈ నల్లతిరునామమిచటదొరక." వై. 3, ఆ.—[నల్ల అను విశేషణము ముందుగల సంజ్ఞావాచకశబ్దములు —నల్లకచోరము, (చోరము కీ.) నల్లగగ్గెర, (కరంజకము కీ.) నల్లగజిక, (బాలతృణము కీ.) నల్లగలువ, (ఇందసరము.) నల్లగింజెన, (నీలపుష్పి కీ.) నల్లగినియ, (గినియ కీ) (గినియనే నల్లగినియయందురు.) నల్లగినియ, (అతసి కీ.) నల్లగురిగింజ, (కృష్ణపాకి.) నల్లగురిజే, (కృష్ణగుంజ కీ.) నల్లగూబ, (కృతమాలకము.) నల్లగొలమిడి, (నీలదూర్వ కీ.) నల్లగోరంట, ఆర్తగళము కీ.) నల్లచీమ, (మర్కటపిపీలిక. నల్లచెఱకు, (అసిత్పుండ్ర కీ.) నల్లచేమ, (కృష్ణాలుకము కీ) నల్లజీలకఱ్ఱ, (కారవి.) నల్లతుమికి, (కాకతిందుకము కీ.) నల్లతెగడ, (కాలమేషిక కీ.) నల్లతోఁటకూర, (కాలమారిషము కీ.) నల్లదిరిసెనము, (ఇరుగుడు కీ.) నల్లదోమ, (తీక్ష్ణతుండము.) నల్లనేలగుమ్ముడు, (క్షీరవిదారి కీ) నల్లపిచ్చుక, (పోతకి.) నల్లపులుగుడు, (కృష్ణకాంభోజి కీ.) నల్లపెసలు, (శింబికము.) నల్లబుడుసర, (కాకమాచి కీ.) నల్లమద్ది, (అశ్వకర్ణము కీ.) నల్లయిరుగుడు, (కృష్ణశింశప కీ.) నల్లయుప్పి, (దుర్నామ కీ.) నల్లయుమ్మెత్త, (హిమిక కీ.) నల్లరఁటి, (కృష్ణరంభ కీ.) నల్లవావిలి, (శేఫాలి కీ.) నల్లవెదురు, (కృష్ణసారకము కీ.) నల్లావలు, (రాజిక.)]

నల్లగ్రుడ్డు. ద్వ. వి. కంటిలోని నల్లనిగ్రుడ్డు, కనీనిక.

నల్లచ్చిగాఁడు. ద్వ. వి. (నల్ల+అచ్చెనము+కాఁడు.) వతివిశేషము, భవద్వారము.

నల్లతీఁగ. వై. వి. కస్మిరాతీఁగ, కృష్ణవల్లి.

నల్లదాసరిగాఁడు. ద్వ. వి. (నల్లదాసరి+కాఁడు.) కాఁకిలు, కమతము. (చూ. గండె.)

నల్లద్రావుడు. దే. వి. (నల్ల+త్రావుడు.) రాక్షసుఁడు, అస్రపుఁడు. "ఎ, గీ. అల్లనల్లద్రావుడుమూఁకలఁద్రెళ్లఁజేసి." అచ్చ. అర, కాం.

నల్లన. వై. వి. నలుపు, కృష్ణవర్ణము. (విశేషణముగుంటో. "ఉ. నల్లనివాఁడు పద్మనయనంబులవాఁడు కృపారసంబుపైఁ, జల్లెడు వాఁడుమౌళిపరిసర్పితపింఛములవాఁడు నవ్వురా, జెల్లెడుమోమువాఁ డొకఁడు చెల్వలమానధనంబుఁదెచ్చెనో, మల్లియలారమీపొదల మాటున లేఁడుగదమ్మచెప్పరే." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. చూ. అలకన.)

నల్లనయ్య. వై. వి. (నల్లని+అయ్య) కటివేల్పు, కృష్ణుఁడు. "ద్వి. అన్న నీవిపుడునన్నడిగినవెల్ల, నన్నల్లనయ్యమాయాసాల కంబు." విష్ణు. పూ. ౧, అ.

నల్లపూస. దవ్. వి. కొందఱు ముత్తయిదువలు గ్రుచ్చిమెడను గట్టుకొనెడు చిన్న నల్లగాజుపూస.

నల్లమందు. దవ్. వి. అభిని.

నల్లమదుఁగు. దవ్. వి. మిక్కిలి లోతుఁగల మడువు.

నల్లవడు. వై. అ. క్రి. (నల్ల+పడు.) నల్లనగు.

నల్లవలువతాలుపు. దవ్. వి. బలరాముఁడు, నీలాంబరుఁడు.

నల్లవో. వే. అవ్య. ఔరా. "ఉ. నల్లవోసిక్కమాడెన్నృపసందన ముందట ద్రోణుఁడొక్కడుఁగా." భార. విరా. ౪, అ. (రూ. నల్లవో, "గీ. ఇంత ప్రౌఢకిరీటికెదురనిలువ, వెఱవకున్నప్డు ద్రోణుండవింటివాఁడు, నల్లవోకనయున్నసేనకునోకండ్ల, బలిమిఁ దలమిఱునేయట్లునిలువవలదె." భార. వి. ౫, అ.)

నల్లి. దే. వి. (నల్ల+ఇ.) పఱుపులయందుండి నెత్తురుత్రాగెడు పురుగు, మత్కుణాలు.

నల్లిండ్లు. దే. వి. బ. (నల్ల+ఇండ్లు.) అగ్రహారము. "క. మతుఁ డునుగుశినిధిచెఱువున, గృతియునునల్లిండ్లువనముకీఁ తిలోపల నం, తతులిందులోనన్నెనఁగఁ, గృతివలనఁగలుగుసంద్రు కీర్తియు గతియుఁగా." మై. ౧, అ. (హోమానధూమముచే నల్లనివని యిఱుంగునది.)

నల్లిక. దే. వి. నలికండ్లపాము.

నల్లె. దే. వి. జేన. (చూ. అంటసిల్లు.)

నల్లెరు. దే. వి. నల్లేరుయొక్కరూపాంతరము

నల్లేరు. దే. వి. ఒకదినుసు తీఁగ, వజ్రవల్లి.

నల్వది. దవ్. స. నలుబదియొక్కరూపాంతరము.

నల్వము. సం. వి. అ. పుం. నన్నూరుమూరలదూరము.

నల్వురు. దే. స. నలుపురుయొక్కరూపాంతరము.

నవ. దే. వి. జిల, దురద, కండూతి.

నవటాకు. హిం. వి. సేరులో ఎనిమిదవవంతు.

నవఁత. దే. వి. 1. నవయుట; "ద్వి. తెవులునుమదిమియుఁదీవ్ర వేదనయు, నవఁతయులేనిప్రాణంబులుగాన." రా. కిష్కిం, కాం.—2. దుఃఖము. "ద్వి. నారచీరజడల్ నవఁతమైఁదాల్చి, నారాకఁగోరుచున్నమహామహుఁడు." రా. అర, కాం. (అలఁత వంటిది.)

నవకము. ఉభ. దే. వి. మృదుత్వము. "గీ. నవకిరీటమంబుల నవకమునకు, నన్నదమ్ములువోనినీయడుగుఁదమ్ము లెంతదూరిమ్ము నడిపింపనిచ్చగించె, నొక్కనిర్దయమైననీయుల్లమిపుడు." వై. 3, అ.—సం. అ. స. తొమ్మిది.

నవక్షారము. సం. వి. అ. పుం. నవాసారము.

నవగోజె. దే. వి. పెద్దగుడారము.

నవతి. సం. స. ఇ. స్త్రీ. తొంబది.

నవనము. సం. వి. అ. న. స్తోత్రము, పొగడ్త.

నవనీతము. సం. వి. అ న. అప్పుడు చిలికియెత్తినవెన్న.

నవమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తొమ్మిదవది.

నవమాలిక సం వి. ఆ. స్త్రీ. విరజాజి.

నవమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షమునందు తొమ్మిదవతిథి. విశే. తొమ్మిదవది.

నవము. సం. వి. అ. పుం. స్తోత్రము. విశే. క్రొత్త.

నవయు. దే. అ. క్రి. 1. (రోగాదులచేత) కృశించు, "క. అనిల నందనుఁడు మహో, దేవగాత్రుఁడగుచుదప్పిన, నాగముక్రియ నుండకున్నె నవసివనముగఁగా." భార. అర. ౫, అ.— 2. కుపించు. "సీ. వెడలునిట్టూర్పులవేఁడిమినవసినయధర పల్లవముకారాకుఁబోల." భార. అర. 2, అ.

నవరంగము. సం. వి. అ. స. గృహవిశేషము. "మ. విదపదపద నాంతరాళనవరంగక్షోణిరాణించును, జ్వల వజ్ర ప్రజాళంఖసంఘ నిభ భాషామోవజిహ్వస్థలిన్." పాండు. ౫, అ.

నవరు. దే. వి నగరుయొక్కరూపాంతరము. "క. వివిధోత్సవంబు లతఁగా, నవర్లలోఁదోఁచుకీడనకుఁదోడ్తోఁగాం, తివిధానంబుననిర వన, మునుబురోహితుఁచేయనవరతంబుగా." భార. శాం. ౨,అ.

నవల. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి. "క. అన్నవలముద్దుమోమును, దిన్ననినెన్నడుము నగవు దేఱెడుకన్నల్" విక్ర. ౫, అ. (రూ. నవలా. "మ. నతనాభిగానవలానొకానోకమరున్నారీ శిరోరత్న ముగా." పాన్. ౨, అ.)

నవాతు. దే. వి. మిక్కిలి తెల్లనిగడ్డ చక్కెర. (చూ. కవర.)

నవారు. హిం. వి. మంచమునకల్లునూలుపట్టె.

నవాసారము. వై. వి. ఒకదినుసు ఉప్పు.

నవి. దే. వి. కరగోడపెట్టుటకు నిడుపున త్రవ్వియెత్తినమట్టిపల్లము.

నవీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నూతనము, క్రొత్త.

నవుకరి. హిం. వి. కొలువు.

నవుకరు హిం. వి. కొలువుకాఁడు.

నవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నవీనము; 2. నుతింపఁ దగినది.

నవ్వు. దే. అ. క్రి. 1. హసించు; 2. వికసించు. "ఎ, గీ. చూత పున్నాగకురవకాశోకతరులు, నసెన్నవ్వులు పువ్వులైనివ్వటిల్ల." రామా. ౨, అ. (ఇది పై రెండర్థములకు నుదాహరణము.)—స. క్రి. 1. పరిహసించు; "ఉ. అవ్వలనెన్నిలేవిట మహాగహనం బునఁగుంజవృక్షముల్, దవ్వులెయిప్పుడున్నయది దామనకుందగు కాణయాచియే, యివ్విధిమున్నయే నెఱిఁగి యెంతయుఁజెప్పననాద రంబుతో, నవ్వితిగానిపుడుమనంబునమీఁదటిహానిదీనిధి." పంచ. నా. ౧, అ.—2. అపహసించు. "గీ నువ్వుఁబువ్వునవ్వజవ్వని నాసిక." విజ. ౧, అ.—వి. 1. హాసము; 2. వికాసము; (చూ. హసించు, వికసించు అను నర్థముల యుదాహరణము) 3. పరి హాసము; "క. అస్మృతముపాతకముగునై, ననువనితలయెడను దెండ్లి నవ్వునమృతివ, చ్చినపరధనముచెడుచో, వినుమదిపాపంబుగాదు విమలచరిత్రా." సం. "ననర్మయుక్తమన్నృతంహినస్తి నస్త్రీషురాజన్న వివాహకాలే, సగురవ్యర్థేనాత్మనోజీవితార్థే పంచాన్నృతాన్యాహురపాతకాని." భార. శాం. 3, అ.—4. అపహాసము (వాని ప్రకృతి నవ్వులపాలైనది.)

నవ్వుఁబాటు. దు. వి. (నవ్వు+పాటు.) నగుఁబాటు, అవహాసము. "ఎ, గీ. నాకతంబునవచ్చిననవ్వుఁబాటు, మాటునడఁచినీకీర్తిచుగనిఁదత్తు." ఉ, హరి. ౫, అ.

నవ్వుటాల. దే. వి. నవ్వులాటయొక్క మాఱురూపము. "ఉ. నావుడునవ్వుటాలకనిన ల్బవవాత్మజయింతయేటికిఁ." భార. ఉద్యో. 3, అ. "రామసామిశానవ్వుటాలటులొక్కమ్మునఁదక్కరద్వయముప్రయ్యంజేసి." (నవ్వుటాల—నవ్వుటాలగా.) అధ్యా. అర, కాం.

నవ్వులబండి. దే. విణ. నవ్వుచు స్వభావముకలది.

నవ్వులాట. దే. వి. (నవ్వులు+ఆట) పరిహాసము.

నశించే. సం. అ. క్రి. నాశముగు.

నశ్వరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నశించునది.

నష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నాశమునొందినది; 2. మఱుఁగువడినది.

నష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నాశము.

నస. ఉభ. దే. వి. 1. దురద; 2. ఉపద్రవము. (ప్రొద్దున లేచిన నీ నస నాకు పెద్దదిగానున్నది.) సం. అ. స్త్రీ. నాసిక.

నసగూఁటి. దే. విణ. (నసగూఁడు+ఇ) కామోద్రేకముకలది, జారిణి, "సీ. వినవెఱ్ఱికనరెత్తియెనరేఁగునసగూఁటి పూఁబోండ్లు తమయిండ్లపొంతకరుగ." హంస. ౧, అ

నసగూఁడు. దే. వి. కామోద్రేకము. "నసగూఁటఁగదుర్ణి చపల స్వభావలై." పంచ. నా. ౨, అ.

నసిమిరి. దే. వి. దురద, కండూతి.

నసుకు. దే. వి. అసత్యపుమాట. విణ. అసత్యము.

నస్తితము. సం. వి. అ. పుం. ముక్కుత్రాడుకుట్టినయెద్దు.

నస్యోతము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

నళ. సం. వి. అ. పుం. సంవత్సరవిశేషము. (చూ. సంవత్సరము.)

నా.

నా. దే. స. నేను అనుదానికి ప్రాతిపదికము.

నాంచారు. అర. వి. ఒకదేవత

నాంది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దేవతలు బ్రాహ్మణులు లోనగువారు చేయునట్టి ఆశీర్వాదము; 2. నాటకప్రారంభమునందు జరపెడు మంగళము; 3. భేరి.

నాందీకరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆశీర్వాదము చేయువాఁడు; 2. భేరివాయించువాఁడు.

నాందీవాది. సం. విణ. (న. ఈ. న.)

నాఁగటిచాలుకూర. తద్భ. వి. కఱిగొట్టు, లాంగలికి.

నాఁగటిచాలు పేరియతివ. దు. వి. సీత. "క. కన్నియతల మానికముగు, నన్నాఁగటిచాలు పేరియతివను పిరికిం, దెన్నుద్దినిత్తు కానిదని, యిన్నీచుఁడురథముమీఁదనిడుకొనికడిమిన్." రామా. ౫, అ.

నాఁగటి-చిప్ప. దు. వి. (నాఁగలి+చిప్ప.) (నాఁగటి) పలక.

నాఁగటిజోదు. వై. వి. (నాఁగలి+జోదు.) బలరాముఁడు, హలాయుధుఁడు. "ఉ. లాలనరీగజాంతకుఁడులాతృననాఁగటిజోదు నైనఁగం, గెలనెగిటదంచిబలుగల్పుఁబయిండి నెలంతసేలుకోఁ, జాలినవాఁడు." య. ౧, అ.

నాఁగటిదుంప. దు. వి. (నాఁగలి+దుంప.) (చూ నాఁగటి చిప్ప.)

నాఁగలి. వై. వి. దున్నెడుపాధనము, లాంగలము. "గీ సక్రంధ పీఠంబుమీఁదనాఁగలిదగిల్చి." పారి. ఉ. ౧, అ.

నాఁగు. దే. వి. ధాన్యమునకు వడ్డిగానిచ్చు ధాన్యము. "సీ. అదటి రెడ్డికామాళ్ల నలపాలాయుధపాణినాఁగునకడుగుధాన్యంబుకొంత." పాండా. ౧, అ.

నాఁగురు. వై. వి. నాగిని కి.

నాఁగెలు. వై. వి. నాఁగలియొక్కరూపాంతరము.

నాఁగేలు. వై. వి. నాఁగెలుయొక్కరూపాంతరము.

నాఁచికోలు. దే. వి. (నాఁచికొనుట.) అపహరించుకొనుట. "ఉ. ఫల్గునుఁడందఱమీఱిసైంధవ, ప్రాణమునాఁచికోలునకపాలకలంపఁగమర్త్యకృత్యమే." భార. శల్య. ౧, అ.

నాఁచే. దే స క్రి అపహరించే. "ఉ. ఏఁచుగదమ్మునాహృదయవిత్తమునాఁచినవాఁడుచుగ్గలి." అని. ౨, అ.—వి. పిఁగపాఁచి, కుంభిక.

నాఁడు. దే. వి. 1 అకాలము, "ఉ. వేఁడినవేఁడిమాటన్పరు పిరుఁడుసైఁపకకర్ణరంధ్రముల్, చూఁడినభంగిఁదాఁకినటయుత్రుక్కి మనంబున నొచ్చినిన్ను నే, నాఁడునృపాలపుత్రివని నమ్మివరించితిఁగాకయిట్లయిన్, నేఁడొకకాలనప్పమయినీవిటుసేయుటనాకుఁదోఁచునే." రా. అ, కాం —2. ఆదినము. "క. నాఁటికయిదేండ్లవాఁడవ, మాటలనిక్కృలింబుదలఁచి మానసమునన, త్తోఁటులమీఁదనుబందులు, గీఁటుకొనచు దుష్టబుద్ధిక్కృత్రిమబుద్ధిన్." జై. ౭, అ. [నాఁడు అనుటకు అనాఁడు అనియు నొకానొకచోట ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది. "క. ఏనాఁడుబ్రహ్మసృష్టినో, యేనాఁడుప్రజానమృద్ధినిర్ధరగనెనో, యానాఁడెనిలువనీడని, యానీడముఁగటికిఁ నరేశ్వరయనిన్." ఉ, రా. 2, అ వృత్తియందు కేవల కాలవాచకమును దినావాచకమునగు. "చిన్ననాఁడు." "వానాఁడు" మొ. ప్రామాణిక కవిప్రయోగములందిది నిర్బంధపుగానునుగానంబడియెడి. "క. మీటుగలరథికులనుజొక, నాటికివేఫురవధింతునరుకరములునో, నాటిపడవైచునంతకు, వేఁటాడదఁబ్రతిబలంబు విరులనెల్లన్" ("మీటుగలరాజరథికుల, నాటికివేఫురవధిఁతు." అని వ్రాఁతప్రతులయందు పాఠము కనఁబడుచున్నది.) భార. ఉద్యో. ౪, అ. "ఉ. నాటికి నెట్టిదైవఘటనంబుననో నినునొల్లకింతయున్, గాటపుఁగోపమున్ వినుమఁగాఁదనునమ్మెయినంటిఁగాకభూఁ, దోఁటకుజీవకాంద్రుమునలొల్లిటివారలులేరేనీవిధుం, డేటికిఁబోవఁగావలయునీవటుపోవఁగనేలకూఁతురా." కాశీ. ౪, అ. మఱియు చూ. రెన్నాళ్లు, మూన్నాళ్లు మొ.] 3. కాలము. (అనాఁడు, ఏనాఁడు, ఎల్లనాఁడు.)

నాఁడెము. వై వి నాణెమునకు మొదటిరూపము. (చూ. నాణెకత్తె. నాణెకాఁడు.)

నాఁపతాయి. దే. వి. (నాఁము+తాయి.) విపశిల. (దీనిని త్రొక్కినను ఆ చోట నొప్పికలుగును.)

నాకబలి. సం. వి. ఇ. పుం. (చూ.) నాగబల్లి. "పొలుపుమీఱఁగనాకబలిక్కృత్యములుఁబల్లి." కాశీ. 2, అ.

నాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్వర్గము; 2. ఆకాశము.

నాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దేవతాస్త్రీ.

నాకు. దే. స. క్రి. లేహనముచేయు

నాకులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షీ.

నాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పుట్ట; 2. కొండ; 3. ముని.

నాకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

నాక్రము. సం. వి. అ. పుం. నక్రముయొక్క ముఖమువంటి ముఖముగల నక్క.

నాగ. వై. విశ. 1. పూజ్యము*; (నాగబెత్తము మొ.) 2. పెద్ద*. (నాగగన్నేరు మొ.)

నాగఁడు. వై. వి. శేషుఁడు

నాగకేసరము. సం. వి. అ పుం. ఒకానొకచెట్టు.

నాగకేసరులు. దన్. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

నాగగన్నేరు. దన్. వి. ఒకదినుసుగన్నేరు. "నాగగన్నేగులు మూనాళ్లశోభగు." భల్లా 3, ఆ

నాగజిహ్విక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. మణిశిల.

నాగదంతకము. సం. వి. అ. పుం. గొంజ్లనుతగిలించెడు నాగవాసము

నాగదాళి. దే. వి. ఒకదినుసు ముండ్లచెట్టు.

నాగనేరెడు. దన్. వి. ఒకదినుసు నేరెడుకే.

నాగపడగలదండ. మి గ్రా. వి స్త్రీకంఠభూషావిశేషము. "ద్వి. భామురంబగునాగపడగలదండ, యామహఁజేరె నయ్యగ్నిశిఖ నీదండ." భాగ. ౧౦, స్కం. (చూ. నాగపడగలు.)

నాగపడగలు. మి. గ్రా వి. బ పాఁవపడగవలె నేర్పడియుండు కర్ణభూషావిశేషము.

నాగపసాని. వై. వి నాగవల్లినడపెడు ముత్తయిదువ.

నాగపాశము. సం వి. అ పుం. 1. వరుణునియాయుధము; 2. రతబంధవిశేషము

నాగపెంజెర. దన్. వి ఒకదినుసు పెంజెర.

నాగప్పసాని. వై. వి నాగపసానియొక్క రూపాంతరము.

నాగబంధము. వై. వి. సర్పాకారరచన. (చూ. ఎగవు.)

నాగబల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ బిఱ*.

నాగబెత్తము. వై. వి. పొన్నుతోడి మంత్రపూతమైన చిన్నపేము. "ఉ. లలితవుబాదిపూఁతయును లాతపుఁగోలయుఁ గక్షపాలయుఁ, మలఁగొనుచిన్నికెంజడలు మంతులపొత్తము నాగబెత్తముఁ, బలిగనుపట్టుకన్నెరయు బాహిరిమోదము సింగినాదముఁ, జెలువలరంగనొవ్వనొకసిద్ధుఁడుడెంగపువారువంబుతోఁ." కళా. ౨, ఆ.

నాగమల్లె. వై. వి. ఒకదినుసు మల్లె, అప్పవత్రిక.

నాగము. సం. వి. అ. న. 1. తత్తు; 2, తగరము; 3. రతబంధ విశేషము. పుం. 1. పాము; 2. ఏనుఁగు; 3. కొండ; 4. గ్రహము; 5. గొంజ్లతగిలించెడునాగవాసము; 6. మబ్బు; 7. ఒక ఉపవాయువు; (చూ. వాయువు.) 8. ముస్తె; 9. నాగకేసరముకే; 10. పొన్నకే; 11. (ఉత్తరపదమైనపుడు) శ్రేష్ఠము. (అష్టనాగములు. అనంతుఁడు, వాసుకి, తక్షకుఁడు, శంఖపాలుఁడు, కులికుఁడు, పద్మఁడు, మహాపద్మఁడు, కర్కోటకుఁడు.)

నాగముస్తె. వై. వి. భద్రముస్తకముకే.

నాగరంగము. సం. వి. అ. పుం. నారంగము, నారింజకే.

నాగరము. సం. వి. అ. న. 1. శొంఠి; 2. ముస్తెకే; 3. నాగర దేశీయాక్షరము. పుం. గోరంటకే. విశ. నగరమునఁబుట్టినది.

నాగరికత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాగరము.

నాగరికము. సం. విశ (అ. ఆ. అ.) నాగరమైనది.

నాగలోకము. సం. వి. అ. పుం. పాతాళము.

నాగవము సం. వి అ. న. ఒక కరణము. (చూ. కరణము.)

నాగవలి. వై వి. నాగవల్లియొక్కరూపాంతరము.

నాగవల్లి. ఉభ. వై. వి. పెండ్లిలో నాలవనాఁడు జరుగు శుభ కార్యము. "సీ. నాగవల్లిమించెనానామనీషివు, న్నాగవల్లికర్ప బాగుదీర్చి, లొన్నాగమెల్లియను చుఁదక్కువారలొసఁగు, నాగవల్లి మాత్రనాఁడలంప." పాంచా. ర, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. తమలపాకుఁదీఁగ. (దీని తొడిమవ్యాధికరము.)

నాగవాసము. ఉభ. దే. వి. గొంజ్లముతగిలించెడు రెండు కొన లువంచిన యినుపకమ్మి. వై. 1. వేశ్యానర్తనము*; "సీ. ననుపుఁగాఁడయివేల్పునాగవాసముఁగూడిమహిమగోల్పడియనేమాం డజర్ల." పాన్. ౨, ఆ —2 ఆటమేళము*. "సీ. నాఁడెంపుఁ గోటలనాగవాసంబులఁగొమ్ములుఁగొమ్ములుగొనబునూప" అచ్చ. బాల, కాం —సం అ. పుం. నాగలోకము.

నాగసంభవము. సం. వి. అ న. సిందూరము.

నాగసరము. వై. వి. 1. పాములవాఁడు, ఊఁదెడుబుర్ర. 2. సన్నాయి*. "ద్వి. కంచుకొమ్ములుబూరగలునాగసరము, లంచితపటహకాహళములుసరుసు." నల. ౨, భా.

నాగసుగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్పాక్షీకే.

నాగస్వరము. సం. వి. అ. పుం. పాములవాఁడు ఊఁదెడుబుర్ర.

నాగా. హిం. వి. శూన్యము, సున్న, విడిచిపెట్టఁబడినది.

నాగాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు

నాగిని. ఉభ. వై. వి. లోకాంతరముపొంది దేవతాత్వమువహించిన ముత్తయిదువ. సం. ఈ స్త్రీ. గొల్లజిడ్డుకే.

నాగుఁబాము. దన్. వి. (నాగు+పాము.) నాగము.

నాగులు. వై. వి. బ. నాగుఁబాము. "నాగులచవితివ్రతము." క్షేత్రయ.

నాగువు. వై. వి. నాగుఁబాము "గీ. పాతకముచేసియైనను బరిత పించి, ధరణిదానంబుచేసినధన్యుఁడనుచు, నయ్యగుముఁదక్కమింది నిర్గరాధినాథ, ఋబునమూఢ్విచమేటినాగువునుబోలె." భీ. ౫, ఆ.

నాగోదము. సం. వి. అ. న. ఉదరత్రాణము.

నాజూకు. హిం. విశ సున్నితమైన, నాణ్యమైన.

నాటం. సం. వి అ. పుం. రాగవిశేషము.

నాటకము. ఉభ. వై. వి. 1. నర్తనము; "దండకము. పెన్నాట కంబైనగ్రాల్లన్నులజ." పాండు. ౪, ఆ.—2. ప్రవర్తనము*. "సీ. పుండరీకాక్షునకుకొరిపూజలిచ్చె, నయముమలుచూడబడరి కాత్రముమునందు, నాఁగవిందుమయ్యరుఁరుపనాటకంబుఁ, జెప్పి చెవులకుఁబండువుగనేయుమనఘ" ఉ. హరి. ౨, ఆ.—స. అ. న. నాట్యప్రధానమైనదృశ్యకావ్యభేదమైనగ్రంథవిశేషము (ఇవి.—౧౦. నాటకము, ప్రకరణము, భాణము, ప్రహసనము, డిమము వ్యాయోగము, సమవాకారము, వీథి, అంకము, ఈహామృగము,)' పుం, న. నాటకగ్రంథముయొక్క నాటక్రియ.

నాటకసాల. వై. వి. నాట్యశాల. "చ. చిలుకలకొల్కి-కల్కి-యొక చేడియనాటకసాలమేడపై, నిలుచునవాడుమండి." పాం. ౫, ఆ.

నాటు. దే. అ. క్రి. గ్రుచ్చుకొను. "క. మీటుగలరథికులను శౌర, నాటికి వేళ్ళురవధింతునరుశరములునో, నాటిపడనైచునంతకు, వేటా డదబ్రతిబలంబువిరులనెల్లన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—అం. ప్రే. గ్రుచ్చు. "శక్తిదళకంబకర్వరుపైనాటినన్." ఉ. హరి. 3 ఆ.—స. క్రి. (నేలను) నాటుకొనునట్లుగ్రుచ్చు. "ఎ, గీ. నాటె మందారతరువులతోటలందు." భీ. ౫, ఆ.—వి. 1. నాట్నము; (ఆచేనియందు నాటు ముగిసినది.) 2. నాటుట. "వఱ్ఱడినయ హార్యకూటములునాటినవాటులవెంబడిన్." చంద్రా. ౯, ఆ.

నాటుకొను. దే. అ. క్రి. నెలకొను. "గీ. నాటనుండియుఁగం మందునాటుకొన్న, దిగులుపెంపునవమదేవదేశకులను, దిగులఁ బదిలంబుగాఁబించిమెదలనీక, యొక్కకారాగృహంబునఁనునిచియుం డె." వి. పు 2, ఆ. (ప్రే. నాటుకొలుపు.) "క. అమూల మునిచెట్లకు, నామేఁదంగనికరంబు నాటుకొలుపుచున్, వేమొనలు తెచ్చిరక్కసి,గానిడిఁగడపుమనియతనికడఁగడుఁజెపుమా." అచ్చ. యు. కాం.

నాటుపురము. అర. వి. పల్లెటూరు

నాట్నము. దే. వి. నాటునట్లుగువాని నాటుట. (దీనికి మొదటి రూపము నాటనము)

నాట్యము. సం. వి. అ. న. 1. నృత్యము; 2. నృత్తగీతవాద్య ములకూడిక.

నాడా. హిం. వి. సన్ననినూలుపట్టె.

నాడి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నరము; 2. గడియకాలము; 3. నారి కుఱుపు; 4. ఈనె, 5. కాఁడ; 6. తెల్లగలిక; 7. మోసగాని వరిక. (ప్రాణాయామవిషయమున నాడులుమూఁడు. ఇడ, పింగళ, సుషుమ్న.)

నాడింధముఁడు. సం వి. అ. పుం. అగసాలెవాఁడు.

నాడిక. ఉభ. దే. వి. దేశము. "క. అన్నాతియునోడయఁడునటు, లన్నారనినీకృకోన కరుదెంచినదో, నన్నాయన్నాడికనా, యన్నా పొకిగొనఁజాలునట్టిదిచెపుమా." అచ్చ. అ, కాం. (నాడు యొక్క రూపాంతరము.)—సం. ఆ. స్త్రీ గడియకాలము.

నాడీవ్రణము. సం. వి. అ. పుం. నారికురుపు.

నాడు. దే. అ. క్రి. నాటు. "క. తోడనహాయనూతులనో, నాడఁగ నేయుటయు నకఁడునలిగికడఁకవిల్, క్రీడయపోలెఁగొనిమెయి, నాడఁగనిగిడించెఁద్రిదశ నారాచంబుల్." భార. కర్ణ ౨, ఆ.—వి. 1. దేశము; 2. జనపదము. "వ. ఇవ్విశ్వంభరనేద్వీపంబున నేదేశంబున నేనాటనేపలనేగ్రామనేక్షేత్రనేవేళనెవ్వండెద్దిసేయఁ దలంచె." అను. ౪, ఆ.

నాడె. దే. వి. పరుసునూలికండెనుంచి నేసెడు సాలెవాని సాధన విశేషము. (చూ. క్రొవిరి అనుపోసెడుగొట్టము అనునర్థము నుదాహరణము)

నాణకము. సం. వి. అ. న. రూపాయలోనగునాణెము.

నాణెకత్తె. వై. విశే. (నాణెము+కత్తె.) నాణెముగలది. (మొదటి రూపము నాఁడెకత్తె)

నాణెకాఁడు. వై. విశే.(నాణెము+కాఁడు.) నాణెముగలవాఁడు. (మొదటిరూపము నాఁడెకాఁడు.)

నాణెము. వై. వి. 1. ముద్రింపఁబడిన రాగి, వెండి, బంగారముల బిల్ల; 2. ఇచ్చిపుచ్చుకొనుటయందలి యోగ్యత*; 3. నాగరికత*. (నాఁడెముయొక్కరూపాంతరము.)

నాతము. దే. వి. బత్తెము. "ఉ. కొల్చిరవేదపాదలన్, దప్పని జీతనాతములఁదప్పట భూపగణ మ్ము యిత్రున్." రా, వి. ౨, ఆ.

నాతి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి

నాతుక. దే. వి. (నాతి+ఉక.) నాతియొక్కరూపాంతరము. (స్వార్థమున ఉక)

నాదము. సం. వి. అ పుం. ధ్వని, మ్రోఁత.

నాదారు. హిం. విశే లేమిడిగల, చిక్కిన.

నాదించు. సం. అ. క్రి మ్రోఁగు. "గీ. గంటనాదించిఁనితాన గంగ తేఁటి, మొరయుచుఁదనాసఁలధరముఱుమురీతి, నురుముగీచిన భాతి నయ్యుగ్గపులాప్త, నారిఁగమునఁ మ్రోసెనాదారకపుడు." శశాం. ౫, ఆ.

నాదు. వై వి. ధ్వని. "ఎ. గీ నాడమొలనూలిగంటలనాదువినక." పా. ౨, ఆ.

నాదేయము. సం. వి. అ. పుం. కైవడిముస్తె*. విశే. నదీసంబంధ మైనది.

నాదేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. కత్తలి*, 2. నారదము*; 3. తక్కలి*, 4. దాసనము*; 5 నీరుప్రల్ల*, 6. గాలి నేరేము*, 7. నేలనేరేడు*.

నాధము. సం. వి. అ. పుం. మఱుత్రాడు.

నాధవంతుఁడు. సం. విశే. (త్ ఈ త్.) పరాధీనుఁడు.

నాధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పెనిమిటి; 2. తేఁడు; 3. ఇంద్రుండు.

నాన. వై. వి. సిగ్గు*. "క. మాయయ్యకుఁబాయకవని, సేయుచు దీవించి ప్రియము సేయుచునుండెన్, మీయయ్యయేటిమహిమలు, నాయొద్దనెపలుకనీకుఁనయులేదె." భార. ఆది. 3, ఆ.

నానఁబ్రాలు దే. వి. (నానన్+ప్రాలు.) నానబియ్యము.

నానగఁడ. వై. విశే. సిగ్గుమాలినవాఁడు. "చ. చిలుకలు గప్పు దప్పిరలు కీలమయూఖుఁటు దేఁటులాదిగాఁ, గలసినవిల్తుపాధనని కాయములేలకుపటులంగనా, కిలముటఁగానదానివిడఁగొట్టుకల్పట్టక దొట్టసెగరా, గులమని యిట్టిఁగదరు కొండలు బోడలునానగం డర్రి." పాండు. ౫, ఆ.

నానబియ్యము దే. వి. (నానన్+బియ్యము.) నానఁబెట్టిన క్రొత్తచేరుసుబియ్యము, లాజము.

నానారూపము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పలుదెఱఁగులు గలది,

నాను. దే. అ. క్రి. ద్రవద్రవ్యముసోఁకుట బదులుగాఁడుండు, వి. నాను క్రొవి.

నానుక్రొవి. దే వి. కంఠాభరణవిశేషము.

నానుచు. దే. ప్రే. నానఁజేయు. "గీ. అలరుదేనియనానిచిమొలక గట్టి." పాండు 3, ఆ. (రూ. నాన్చు. చూ. కొరి.)

నానుడి. దే. వి. (నాను+నుడి.) 1. (రూ.) కింవదంతి; 2. సామెత. "చ. వింటలేదెయుం, టగరిచిరచ్చగఱువ్వనుసనానుడి నానుడి నిక్కమయ్యెంబగున్." శా. ౨, ఆ.

నానుడు. దే. విశే. తడిసినది. (నానుడుసేల.)

నానుడుపాన. దే. వి. విడువక పలికెడు పాడిపాడి చిలుక మాటల వర్ణము.

నానుపు. దే. క్రి. దేలునచేయు.

నానుబోర. దే. వి. మాంసముగల తొడ్డు.

నాన్తెల. దే. వి. ధాన్యవిశేషము. (చూ. కంటిక.)

నాపసాని. వై. వి. నాగవసానియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. అప్పుడు నాపసాని తరుగత్రికమండలి హేమకుంభికల్, మువ్వది మూటిఁ జాట్టుని డిమిత్తియము ల్ఘటియించి కంతులం, దొవ్వగఁజాట్ దేవతలిన తక్కట భక్తిని బాడుకొంచుఁదాఁ, జెప్పినరీతి దంపతుల జేయఁగఁజేసెఁ దదర్హకృత్యముల్." భిల్లా. ౪, ఆ.

నాపితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంగలవాఁడు.

నాభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కస్తూరి. పుం, స్త్రీ. బొడ్డు. పుం. 1. వసనాభి; 2. బండికంటినడిమి తూము; 3. తిలకము; 4. క్షత్రియుఁడు, 5. చక్రవర్తి.

నాభిజన్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. బ్రహ్మ, పొక్కిలిచూలి.

నామకరణము. సం. వి. అ. న. బిడ్డలకు పేరుపెట్టుట. (చూ. కర్మము.)

నామకా, నాముకా. గ్రా. క్రి. విశే. పేరుకు.

నామగుంట. దఏ. వి. (నామము+గుంట.) గళగర్తము

నామధేయము. సం. వి. అ. న. అభిధానము, పేరు.

నామమడఁచు. మి. స. క్రి. (నామము+అడఁచు.) చంపు. "క. జననియుఁ దండ్రియుఁ దొలుత, మునఁ జేసిన పాపకర్మమున గాక మయో, ధనుఁడు మొదలైన నూర్వుర, ననఘుఁడు ధర్మజుఁడు నామ మడఁపఁగఁ దగునే." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

నామము. ఉభ. దే. వి. నొసలపెట్టుకొనెడు బొట్టు. "ఎ, గీ. మంచికపురంపుఁగీఱునామములు దీర్చి." (ఇక్కడ స్త్రీ ప్రకరణ.) చంద్ర. "మ. నొసలన్ నామము లెంతదాల్చిన నుజాలున్ నీకు సేవాపరులై, వసుధాజ్యల్." (ఇక్కడ పురుషప్రకరణ.) మత్స. 3, ఆ.—సం. న్. న. నామధేయము.

నామరులు. దే. వి. (నాము+మరులు.) పాచికలు. "చ. బలిఁ పుఁ బద్మజాండ మనుపాళి ఘటించటమేఁ దలఁబడ్డజీ, ఫులనెడుపారలుంచి తహిపుట్టఁగ సమ్మిహిరేందు నామముల్, కలిగిన నామరుల్గా నియలోకచిత్రదురోదరంబుగా, నలరమితోడ నాడుకములాత్మఁడు మైకొనెఁగంటె జూదముల్." దమ. ౧, ఆ.

నామర్దా. హిం. విశే. పుంస్త్వములేనివాఁడు, పిరికివాఁడు.

నామా. హిం. వి. వ్రాఁతపూర్వకమైనది. (కరారునామా, రాజీనామా, వాకాలతునామా మొ.)

నాము. దే. వి. జొన్నలోనగువానికొయ్యగా ఱునచిగిరించిన మొలక. (దీనిని పశులుతిన్నను మృతినొందును.)

నాముషీ, నామూషీ. హిం. వి. అవమానము.

నాయంకరము. దఏ. వి. (నాయఁకుఁడు+కరము.) అధిపత్యము. "భళిరా యీనాయఁకరపుఁబట్టమునఁ నిలిచి." పాండు. ౧, ఆ.

నాయఁకవాడి. దఏ. వి. సేద్యపుపనులకు పరామరికచేసెడు తిరాణపుబంటు. (చూ. నాయఁకవాళి.)

నాయఁకుఁడు. వై. వి. 1. అధిపతి; "ఎ, గీ. ఎఱుకునాయఁకుఁ డొక్కరుఁడు వచ్చి, పుడమి రాచెల్వు రాయని కడనునిల్చి." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. పన్నిద్దఱు భటులకధిపతి*. "దివ్య పిలుపఁ, బిచ్చెనాయకులనప్పుడపుడవాళ్ల." రా. యు, ౪౦.

నాయఁడు. వై. వి. 1. ప్రభువు; "గొల్లలనాయఁడైపరఁగుచుం భకమండ." నీలా. ౨, ఆ.—2. బలిజెలులోనగువారి పట్టపుపేరు*.

నాయకము. సం. వి. అ. పుం. పతకమునడిమిరత్నము.

నాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అధిపతి; (సాధారణనాయకులు నలుగురు.—ధీరోదాత్తుఁడు, ధీరోద్ధతుఁడు, ధీరలలితుఁడు, ధీరశాంతుఁడు.)—2. శృంగారరసాలంబనపురుషుఁడు. (వీరు నలుగురు —అనుకూలుఁడు, దక్షిణుఁడు, ధృష్టుఁడు, శఠుఁడు.)—విశే. శ్రేష్ఠుఁడు.

నాయన. దే. వి. (నా+అన.) తండ్రి, జనకుఁడు (ఇది వాత్సల్య సంబోధనమునందు సంబోధ్యశబ్దము పకు మాఱుగాను ప్రయోగింపఁబడును.)

నాయము. ఉభ. వై. విశే. న్యాయయుక్తము. (ఇది నీకు నాయము కాదు)—సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాపణము; 2. నీతి.

నాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. శృంగారరసాలంబనస్త్రీ. (త్రివిధ నాయికలు.—స్వీయ, పరకీయ, సామాన్య. అష్టవిధనాయికలు.—స్వాధీనపతిక, వాసకసజ్జిక, విరహోత్కంఠిత, విప్రలబ్ధ, ఖండిత, కలహాంతరిత, ప్రోషితభర్తృక, అభిసారిక.)

నార. దే. వి. 1. చీల్చిన తాటిమట్టలోనగునది; 2. కేసములోనగువానిపీఁచే; 3. మాకమీఁదిపీఁచే, కదంబము; 4. తాడులోనగువానిపీఁచే, 5. బ. చెట్టుమీఁదిపట, వల్కలము "ఉ, నారలు గట్టికూతలకనంబుగను గ్రవనంబులోఁదపో, భారమునంగృశుండయిన త్రాణుఁడు." భార. అర. ౨, ఆ.

నారంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. నారింజ; 2. ఆముదపిచ్చి; 3. పిప్పలిరసము. దు. విటుఁడు.

నారకము. సం. వి. అ. పుం. నరకము, నిరయము.

నారట్టము. సం. వి. అ. పుం. పిటికనేల.

నారణపక్కి. వై. వి. నారాయణపక్షి.

నారదబ్బ. దే. వి. ఒకదినుసుదబ్బకాయ.

నారదము. సం. వి. అ. పుం. నారంగము, నారింజ.

నారదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకదేవముని.

నారమడి. దే. వి. ఒకదినుసునారతో నేసిన మడివస్త్రము.

నారము. సం. అ. వి. న. నరులసమూహము. పుం. 1. అప్పుడు పుట్టినదూడ; 2. బ. నీళ్లు.

నారసము. వై. వి. (చూ.) నారాచము. "క. చేరికర్ణునికరి నొక, నారసమునఁగూల్చి కదిసినరపతినొంచెన్." భార. విరా. ౫, ఆ.

నారాచము. సం. వి. అ. పుం. 1. అచ్చము ఇనుపబాణము; "సర్వలోహాస్తు యేబాణానారాచాస్తేప్రకీర్తితాః" అని ప్రమాణము.—2. నీటియేనుఁగు.

నారాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బంగారునఱకెడు కొలముట్టు, సానము. అగసాలెవాని యినుపత్రాసు (అనికొందఱు.)

నారాజి. దే. వి. నరాజియొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. రకపుఁ జిలిపిరాజనారాజిఁబన్ని." చంద్రా. ౨, ఆ. (చూ. నారాజీ.)

నారాయణపక్షి. సం. వి. న్. పుం. పక్షివిశేషము.

నారాయణము. సం. వి. అ. న. తైత్తిరీయమునుతేదభాగములం దొకపన్నము.

నారాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. లక్ష్మి; 3. పిల్లపీచేరకు.

నారాయణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. సూర్యుఁడు; 3. చంద్రుఁడు; 4. బ్రహ్మ; 5. శివుఁడు; 6. అగ్ని.

నారి. ఉభ. దే. వి. వింటియల్లెత్రాడు. "గీ. అప్పుడువిల్లెక్కపెట్టి వాలారుతూపు, నారిఁగూర్చినికాచరనారిఁగూర్చి, కాఁడనేసెఁదదీయ వక్షస్స్థలంబు, రాఘవుఁడమోఘ శరశరలాఘవుండు." రా. శ, అ.—వై. నరము (నారికుఱుపు.)–సం. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది.

నారింజ. వై. వి. నారంగముకు.

నారికడము. వై. వి. నారికేళముకు.

నారికాయ. దే. వి. అల్లెత్రాటితాఁకుడువలన చేతఁగలిగిన కిణము.

నారికుఱుపు ద్వి. వి. నెలపుండు, నాడీవ్రణము.

నారికేళము. సం. వి. అ. పుం. టెంకాయచెట్టు.

నారుచే. దే. ప్ర. నాడఁజేయు. (చూ. నార్చు. "మరుఁడువెద వెడననార్చ" ఆము. ౭, అ.)

నాఱు. దే. వి. నాట్లు మునకుఁగాను దట్టముగా విత్తులుపోసిమొలచిన మొలకలు.

నాలము. హిం. వి. గుఱ్ఱపుగిట్టలకువేయు ఇనుపబిళ్ల, లాడము.

నాలాయకు. హిం. విశే. తగని, లాయకుకాని.

నాలి. దే. వి. కుత్సితవృత్తి. (వాఁడు కూలినాలిచేసి జీవనము చేయుచున్నాఁడు.) విశే. 1. కుత్సితము; "క. నాలుకలురెండు నిన్నుం, గ్రోలనెకల్పించెనలువఘోరాహికిన, న్నాలిగ్రహమపు డుతెగఁదినఁ, జాలదమృదుపవనవిరహిజనదురితమునన్." పావ్వ. 3, అ.—2. మందము; "నాలిగాలి."—3. వంచకము. "వ. నాలియేఱ్పులేడ్చు ప్రియలననుసరింప." పావ్వ. 3, అ.

నాలిక. దే. వి. నాలుకయొక్క రూపాంతరము. "వ. నాలికలు పలికలవిధంబునందూల." జై. 2, అ.

నాలికచేఱు. ద్వి. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. నాలికచేర్లు తినుటవలన పసులకు నాలుకయందు ముండ్లవలెఁ గలిగెడు వ్యాధి విశేషము.

నాలికి. హిం. వి. పల్లకి. (నాలకి, నాల్కి. రూపాంతరములు.)

నాలిబూతము. ద్వి. విశే. కుత్సితుండు, కుత్సితురాలు.

నాలిముచ్చు. దే. విశే. కుత్సితుఁడు. "గీ. తెలివిగలుగువారికెలన నుండెదుమీకు, నాలిముచ్చునడకనడకగాదు." చంద్ర.

నాలుక. దే. వి. 1. జిహ్వ; "క. విశదముఖుఁడగుమహాత్రపు, లకు హితులగునట్టివారలంగని భూపా, లకుఁడెదకత్తెరయునునా, లుకబెల్లమునైకలయఁబలుకఁగావలయున్." భార. శాం. 3, అ.—2. బ. తర్పజిహ్వకలు; "గీ. అప్రమత్తుండవగుచుఁబద్మాక్ష నీవు, బ్రింగుదువుచాలనాఁకటమెఱసియపుడు, నాలుకలు గ్రోయుభూరిపన్నగమువాఁతఁ, బడినయెలుకను భక్షించుమగిదినతఁడు." భాగ. ౮, స్కం.—3. జ్వాలలు. "ఉ. అఘోరశక్తినాలుకలు గ్రోయుచుమిణుంగురుల్ప్రజ్వరిల్లఁగం, టాశమప్రవిధినిరుద్ధగ గడఁగేలసమర్చి." భార. ద్రో. ౫, అ. "నాలుకలొలిఁగ్రోయుచు." (ఈ ప్రయోగములవలన నాలుకలు గ్రోయు అని ఏకక్రియగా ఎక్కువగా అనుకుంటాడు.) రా. యు. కాం.

నాలుగు. దే. వ. మూడుమీఁదటి. (చూ. నాల్గు.) (వృత్తియందు హల్లుపరకముగుచో లువర్ణముమీఁది ఉకారములోపించును, గువర్ణంబులోపించు రొపంబగు. "నాల్గాలు, నాల్నాళ్లు" మొ.)

నాలువు. దే. వ. నాలుగుయొక్కరూపాంతరము.

నాల్క. దే. వి. నాలుకయొక్కరూపాంతరము. "గీ. నాసికాగ్రం బువంగుటలాల్కసల్ల, నగుటవదనంబుకదునెఱసనుటయుమ్మ, రాశ భంబులుభూనివరథమునెక్కి, యమునిదెసఁజనఁగలగంటయునాయు వదఁచు." కూర్మ. 3, అ.

నాల్గుకన్నులవేల్పు. దే. వి. అగ్ని. "సీ. నాలుకన్నులవేల్పు నకువేల్పులెన్నినిచేసిమేలేదియుఁ జెందకున్న." అర్థ. బాల. కాం.

నావ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఓడ, తరణి.

నావి దే. వి. సస్యరోగము.

నావికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాఁడు, కర్ణధారుఁడు.

నావురు. వై. వి. నాఁగురుయొక్కరూపాంతరము.

నావ్యము సం. విశే. (అ ఆ అ) నావచేదాఁటఁదగినది.

నాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేటు; 2. కనఁబడమి, 3. అనుభవములేమి.

నాశిల్లు. సం. అ. క్రి. నశియు. (చూ. నాశిలు. "క. ఈసరణిఁ గామతంత్రా, భ్యాసపరిశ్రాంతిమిగులఁబరవశమైనన్, నాశిలి ధాతుక్షయమై, మాసములోపలనవాఁడుమరణమునొందున్." శై. ౫, అ.)

నాస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ముక్కు; 2. (చూ. అడ్డకమ్మి.)

నాసత్యులు. సం. వి. అ. పుం. ద్వి. అశ్వినీదేవతలు.

నాసామణి. సం. వి. ఇ. పుం. ముక్కెర.

నాసి. దే. వి. పిల్లి, మార్జాలము

నాసిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముక్కు, ఘ్రాణము.

నాసిరిల్లు. వై. అ. క్రి. నశించే.

నాసీరము. సం. వి. అ. న. 1. సేనాముఖము; 2. దర్పము.

నాస్త. హిం. వి. చల్దిభోజనము, ఫలాహారము.

నాస్తికత. పుం. వి. అ. స్త్రీ. పరలోకములేదనెడుబుద్ధి.

నాస్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరలోకములేదనువాఁడు.

నాస్తిక్యము. సం. వి. అ. న. నాస్తికత.

నాళము. ఉభ. దే. వి. లాడము. సం. అ. పుం, న. 1. తామర లోపగువానికాఁడ, 2. గ్రోవి; 3. చిమ్మనఁగ్రోవి; 4. అగపాలి వాని తూఁడుఁగ్రోవి (ఇది అకారాంత స్త్రీలింగమునగును.)

నాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కూరయొక్క నార.

నాళికేరము. సం. వి. అ. పుం. నారికేళముయొక్క రూపాంతరము.

నాళీకము. సం. వి. అ. న. 1. తామర; 2. తామరతంపర. పుం. 1. బాణము; 2. బాణపుములికి.

నాళీకాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

ని.

ని. దే. అవ. ద్వితీయావిభక్తియందువచ్చెడు ఒక ప్రత్యయము. (రాముని, సోముని, హరిని, గిరిని మొ.)

నింకెల. దే. అవ్య. క్రి. విశే. శీఘ్రము.

నింగి. దే. వి. ఆకాశము. "క. నింగియుఁ బుడమియు మింటనుండుచు, సంగోయని యార్పఁ బెల్లు సంధానించి గాడ్పుల్ రింగని మ్రోయఁ గుజాగ్రము, గొంగలనోలసుడు దిగ్గజంబు లిల బడఁగ." పాం. ౪, ఆ.

నింగిచూలి. దే. వి. వాయువు, పవనపుత్రుఁడు.

నింగిమిరి. దే. వి. మువర్పులకి.

నింగిపడు. దృ. అ. క్రి. (నింగి+పడు.) అస్తమించు. "శా. అద్రి లేయతమాకనింగిపడంగా పార్శ్వంబుపైనొక్కఁ డా, లేదిటుక్కంబెలి పిండు మెండు కొనఁగా నేలాంతని ద్రాకలిచె, మోదింపఁగ." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

నింగిసిగ. దృ. వి. శివుఁడు, వ్యోమకేశుఁడు. "ఉ. క్రొన్నెలఁ దాల్చు నింగిసిగకుం గనుఁగొందని పూలదండయా, వెన్నెనిమించు గాలిబాట వ్రేలిఁ గూఁతురు" రామా. ౫, ఆ.

నించు. దే. ప్రే. నిను యొక్క రూపాంతరము. నిండఁజేయు, నిండించు.

నింట. దే. వి. జలపూరము "క. కంటిమిక్కన్నులపండువు, మంటి మనుచు దగ్గ నొప్పు మధువాహినిపై, న్నింటఁ దేలుచు నమ్మ, కంటిల తొంగులయి యేగిలాంచిరి వరుసన్" హరి. ఉ, ౬, ఆ.

నిండఁబడు. దృ. అ. క్రి. (నిండన్ + పడు.) నిండు. "గీ. ఎన్నఁ జిక్కులకుచు నెక్కడఁ జూచిన, నడచువారు నడవఁగడఁగు వారు, విడియువారు మఱియు విడత్తువారునై, నేలయీనినట్లు నిండఁ బడిరి." రా. యు, కాం. (పూర్వార్థమున పడు.)

నిండారు. దే. అ. క్రి. (నిండు+ఆరు.) నిండు. "క. అనిమిషని సింహాలము, ర్థమునవలోకించి ద్రుపదరాజతనయయు, ట్లనుదత మనమున నిండా, రిన సమ్మోదంబు వెలివిరిసి చెరయంగాన్." భార. విరా. ౨, ఆ.

నిండు. దే. అ. క్రి. పూర్ణమగు. వి. పూర్ణత. విశే. పూర్ణము. "ఉ. నిండుమనంబు నవ్యనవనీతసమానము." భార. ఆది. ౧, ఆ.

నిండుకొను. దే. అ. క్రి. నిండు. "క. గుండియ జల్లనమదిలో, నిండుకొనిన భీతి నాతని ర్లలచిత్తుం, డుండక నలుగడలకున, య్యండ విడిచి పఱవఁదలఁచు నానమయమునన్." శివ. ౨, ఆ. (ప్రే. నిండుకొలుపు. పూర్వార్థమున కొను.) (బియ్యము నిండుకొన్నవి, పప్పు నిండుకొన్నది; ఇట్టిచోట్ల నిండుకొనుట యనఁగా అయి పోయినవని యర్థము.)

నింద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దూఱు; 2. అపదూఱు.

నిందించు. సం. స. క్రి. దూఱు.

నిందితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దూఱఁబడినవాఁడు.

నింద్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దూఱఁదగినవాఁడు.

నింపాది. దే. విశే. (నింపు+అది.) సమృద్ధము. (కొలనిలో నీళ్లు నింపాదిగానున్నవి.)

నింపారు. దే. అ. క్రి. నిను పారుయొక్క రూపాంతరము

నింపిరి. దే. వి. మంజిరి, మలము.

నింపు. దే. ప్రే. నించుయొక్క రూపాంతరము వి. సమృద్ధి. "సిద్ధపుఁ జిక్కుటద్దముల నింపులుగాఁ బులకల్ జనింప." కళా. ౬, ఆ. (నినుపుయొక్క రూపాంతరము.)

నింబతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. పారిజేముచెట్టు.

నింబము. సం. వి. అ. పుం. వేముచెట్టు.

నికటము. ఉభ. దే. వి. నిర్బంధము. సం. అ. న. సమీపము. విశే. సమీపమైనది.

నికము. దే. వి. నిక్కము యొక్క రూపాంతరము. "గీ. శీతకంకల్పజాలుఁ డొకిఁ డొంద, నికము బ్రహ్మత్వమును." అధ్యా. ఉ, కాం.

నికరము. ఉభ. దే. విశే. తప్పుడుపోఁగా మిగిలినది.—సం. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. నిధి విశే. శ్రేష్ఠము.

నికర్షణము. సం. వి. అ. న. ఇల్లులోనగువానివెనుకటిభాగము. పట్టణముచుట్టు వాడెసలయందు. (అనికొందఱు.)

నికష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రాక్షసులతల్లి. అ. పుం. న. 1. ఒరగల్లు; 2. సాన

నికషాత్మజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నిరృతి.

నికామము. సం. క్రి. విశే. అ. న. యథేచ్ఛము.

నికాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు; 2. తెగ; 3. లక్ష్యము; 4. ప్రోగు; 5. పరమాత్మ.

నికాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. గృహము, ఇల్లు. (రూ. నికాయ్యము.)

నికారణము. సం. వి. అ. న. వధము, కొల.

నికారము. సం. వి. అ. పుం. 1. వంచన; 2. ధాన్యము ప్రోగు చేయుట; 3. దంతనిష్పీడనము వలనఁ గలిగిన ముఖవికారములో నగునది.

నికాశము. సం. వి. అ. పుం. నిశ్చయము. విశే. తుల్యము.

నికుంచకము. సం. వి. అ. పుం. పోల.

నికుంజము. సం. వి. అ. పుం, న. పొదరిల్లు.

నికుంభము. సం. వి. అ. పుం. దంతిచెట్టు. డు. కుంభకర్ణుని కొడుకు

నికురుంబము. సం. వి. అ. న. సమూహము, గుంపు.

నికృంతనము. సం. వి. అ. న. ఖండనము, నఱుకుడు.

నికృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. దూఱఁబడినది; 2. వంచింపఁబడినది; 3. త్రోపుడు చేయఁబడినది.

నికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చెదరుమాట; 2. వంచన; 3. త్రోపుడు

నికృత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నఱకఁబడినది.

నికృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. ఇ.) అధమము.

నికేతనము. సం. వి. అ. న. గృహము, ఇల్లు. (రూ. నికేతనము.)

నికోచకము. సం. వి. అ. పుం. ఊడుగచెట్టు

నిక్కచ్చి. దే. వి. నిర్బంధము, నికటము. (వాఁడాయప్పునకైనన్ను చాల నిక్కచ్చి చేయుచున్నాఁడు)

నిక్కము దే. వి. 1. నిశ్చయము; "క. మేనులకెల్లను జీవుఁడు, తానే గోవిందుఁడొకఁడు తంత్రీయన్నాఁ, డా నిక్కము తనకబ్బెను." లక్ష్మీ. ౪, ఆ.—2. యథార్థము; "వ. మానముఁ జలముందెగం దొలఁగ నామగుడంబురికొంటలేదని, నిక్కము సెప్పుము." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—3. సత్యము; "నిక్కము రూపగు వానిభక్తిగమ్యుఁ దలఁతున్." భార. శాం ౨, ఆ.- విశే. 1. సత్యమైనది; "గీ. ఒరునినింక నేను వరియింపనిది నిక్క, మనిన." మార్క. ౭, ఆ.—2. అసహ్యము. "వ. అతనిఁ బరజిత్తుని నిక్కంపు పేరి వాఁడు పుట్టె." హరి. పూ. 3, ఆ.

నిక్కాలు. దే. వి. (నిక్కు+కాలు.) కన్నది యనుభవమునకు తెచ్చెడు కాలు. "క. కాకులనిక్కాలయయ్యెడు, శోధింపకుమన్న." భార. అర. ౬, అ.

నిక్కువ్రుడు. వై. వి. నిష్కపటుడు.

నిక్కవోడుచు. దే. అ. క్రి. (నిక్క+అవపోడుచు.) నిక్కన నిలుచు. (మేనవెంద్రుకలు నిక్కవోడిచె.)

నిక్కాకు. దే. వి. (నిండు+కాకు.) ముక్కిరికాకు. (దేహము నిక్కాకగానున్నది.)

నిక్కు. దే. అ. క్రి. 1. ఉన్నతమగు; 2. గర్వించు; 3. అతిశయించు; "వ. అనేకంబు లనేకంబులు పాదపదంగిరినిక్కు... బునందక్కినదయంబు గలబలంబులుగశ్వసించిమిగిడినిగిడినగరం బుచొచ్చిన." ఉ, హరి. ౬, అ.-4. వర్ధిల్లు. "గీ. మింగి వృశ్చికాదిపంచమాసములనో, క్కొక్కకడియరాత్రినిక్కెడుచు." భాగ. ౫, స్కం. ౨, అ.-౫ 1. ఉన్నతి; "చ. ఎనిమిది కాళులందొడరియేపునెప్పుడునామువాలుఁగా, నెనయుచుఁగొంకు రేకలువయింబొలుపొందఁగనందునేనుఁగుల్, దనరుచుమింటనుకా నముఁదాఁకెడునిక్కునఁజూపరబ్బురం, బునపెలయేల్లకోర నీ యాడెడుకేకులుఁగొండలోయనన్." య, ౧, అ - 2. గర్వము.

నిక్కుఁబోతు. దే. వి. (నిక్కు+పోతు.) గర్వస్వభావముగలవాఁడు.

నిక్కుడు. దే. వి. ఉన్నతి. హరిశ్చ ౪, అ.

నిక్కువము. దే. వి. నిక్కముయొక్కరూపాంతరము. (యథార్థమునకు. — "ద్వి. నెఱయావానికిఁగలదీరికార్యములు, గాఱియాలి యుండు నిక్కువమిద్ధంబు." రా. యు, కాం.)

నిక్కువీనుల జెక్కు. దే. వి (చూ. ఉచ్చైశ్శ్రవము.) (చూ. తలఁపుమిన్న)

నిక్వణము. సం. వి. అ. పుం. వీణలోనగువానిమ్రోఁత.

నిక్వాణము. సం. వి. అ. పుం.——వై.——

నిక్షేపము. సం వి. అ. పుం. 1. చెప్పిదాఁపియుంచినయిల్లడ; 2. నిధి.

నిక్షేపించు. సం. స. క్రి. పాఁతు, పూడ్చు.

నిఖాతము. సం. విం. (అ. ఆ. అ) త్రవ్వఁబడినది.

నిఖిలము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) సర్వము, ఎల్ల.

నిగణము. సం. వి. అ. పుం. హోమధూమము.

నిగదము. సం. వి. అ. పుం. స్పష్టముగాచెప్పుట.

నిగదించు. సం. స. క్రి. స్పష్టముగాచెప్పు. "క. మానుషజన్మము నొందిన, మానవులకులభ్యమానమరణులకుమహా, జ్ఞానులకుఁజేయ వలయుని, ధానము నిగదింపఁబడియెధరణీనాథా." భాగ. ౨, స్కం.

నిగనిగ. దే. వి. మెఱయుటయందగు నను కరణము. "నిగనిగయను క్రొమ్మెఱుంగు" కళా. ౨, అ. (విశేషణముగుచో నిగనిగని=నిగనిగయను కాంతిగలది. "ఎ, గీ. నిగనిగనిసంజకెంజాయ పొంగ దుఁడెగడు." వసు. ౬, అ.)

నిగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేదము; 2. అంగడివాడ; 3. మార్గము; 4. పట్టణము.

నిగముఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేపారి, వర్తకుఁడు.

నిగరణము. సం. వి. అ. న. మ్రింగుట. పుం. కంఠము.

నిగరము. తద. వై. విం. శ్రేష్ఠము. "నిగరంపుఁబగడంపుఁబగ దొట్టుమొగముట్టు." ఉ, రా. 2, అ.—సం. వి. అ. పుం. మ్రింగుట.

నిగళము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఏనుఁగుకాలిసంకెల; 2. సంకెల. (చూ. నిగడము.)

నిగా. హిం. వి. దృష్టి, విచారణ. (చూ. నిఘా.)

నిగాదము. సం. వి. అ. పుం. నిగదముయొక్కరూపాంతరము.

నిగారము. తద. వై. విం. శ్రేష్ఠము. "ఉ. బంధనమొందుమం డౌతమొగ్గనిగారపు మేనిదాయకున్." నీలా. ౧, అ. "క. అట్టినిగారపుగొనములు, దిట్టలఁగనికరముమాలితిఁపొదవంగాఁ, గట్ట దప్రలబుంబసుమఁగఁ,గట్టాయిమ్ముదకఁడెంతకట్టేఁడిచెపుఁడా." అశ్వ. ౫, కాం. (నిగరముయొక్కరూపాంతరము.)-సం. వి. అ. పుం.. మ్రింగుట.

నిగాళము. సం. వి. అ. పుం, న. గుఱ్ఱపుమెడ నడిమిచోటు.

నిగిడారు. దే. అ. క్రి. (నిగిడి+ఆరు.) వ్యాపించు. "ఉ. నవ్వకనవ్వనెమ్మొగమునన్నిగిడారెడువింతకాంతియున్." ఉ,హరి. ౫, అ (చూ. తూఁగాడు.)

నిగుడు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "సీ. సమధికదర్పదుర్జయమత్తై నిగిడెడు నింద్రియంబులకుదియించితెచ్చి" భార. అర. ౪, అ.- 2. నిక్కు; "వ తోలూక్పుమహానాగంబునుంబోలెఁ గరవాలంబు తొడయొఱవెలికి నిగుడుచున్నయది." భార. ఉద్యో. ౨, అ.—3. చాఁచు, "క మొగిచినచేతులుమందట,నిగిడించి." భార విరా. 3, అ - 4. పఱచు, "వ. విచ్చలవిడిఁదనమయంబుగాగగనంబుననిగుడుచక్రంబుంగనుంగొని." ఉ, హరి 3. అ. "పాతక్కకడిథకుపైపాయకదశకంబునిగిడింప." ఉ, హరి. ౪, అ.—5. విజృంభించు, "సీ. నెత్తుటఁదోఁగియునిగిడిపోరెను విరులలరినవడమోదుగులవిధంబు" భార. శల్య. ౧, అ.— 6. వేగిరపడు; "ఉ. గరుడునిడిగ్గి విక్కలివి కంపవిరోధిపురంబులోపలన్, దిరపడిదారకుఁబనిచి తేరలవాటుగఁదేరనెక్కినం,గర కుశకంబుతో వెడలిగర్వితులెల్లనుతల్లడల్లని, మ్మరరథపాంచజన్యదుగుడున్ నిగిడన్ గనిపొంద్రుఁడత్తఱిన్." (చూ.దీవిసెను.) ఉ, హరి. 3, అ.—7. కవియు, "క. భగదత్తునినాకవ్వడి, నెగడొందఁగఁజేసిసుతనివెలియేనఁగుఁగొం, పుగఁజేసినవాఁడందఱు, నిగిడన్ దాంచాలమేదినీపతిమీఁదన్." భార. భీష్మ. 3, అ.— 8. దక్కఁబడు, "క. చెడిదముగఁగత్తిగొడ్డటఁ, బొడువఁదెగిన మ్రానఁజిగురు పొడమును బలుతులన్, జెడఁ దునిసినకార్యంబని, గుడునేరదుపిదపనెట్టుఁగుడువంకనిధీ." భార. ఉద్యో. ౨, అ.— 9. చిప్పిల్లు. (చూ. నిక్కుడు.)

నిగుడుచు. దే. ప్రే. నిగుడఁజేయు. (చూ. నిగుడ్చు.)

నిగుడుదెంచు. దే. అ. క్రి. (నిగుడు+తెంచు.) నిక్కు. ("గీ. నగవుమొలకమొగంబుననిగుడుదేర." ఇక్కడనిగుడుదేరన్ అనఁగా మొలవఁగానని యర్థము. రామా. ౭, అ.) (పార్శ్వమున తెంచు.)

నిగులు. దే. వి. కట్టెవిప్పమీఁదిభస్మము. "ఎ, గీ. నిగులులోనివిత్తు తరుపనీదరిత్రి, మెఱుఁగఁబడదు." ఉ, రా, ౫, అ.

నిగూఢము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) మఱుఁగుపుచ్చినది.

నిగూహనము. సం. వి. అ. న. మఱుఁగుపుచ్చుట.

నిగ్గడి. దే. విం. కఠినము. "అరయఁగనిగ్గడిపురుషుమునకుమనుజేయుదు." భార. స్త్రీ. ౨, అ.

నిగ్గు. దే. అ. క్రి. నిర్వహిల్లు. (నాతో సరిగా వాఁడు నిగ్గలేఁడు.)— వి. 1. ఉత్కృష్టకాంతి; 2. వర్ణలేపము. (చూ. ఇంటినిగ్గు.)— విశే. క్రొవ్వుడుపోఁగా మిగిలినది.

నిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రోపాటు; 2. ఎదురు కూటు; 3. చెఱ; 4. మేర.

నిగ్రహించు. సం. స. క్రి. క్రోపాడు.

నిఘంటువు. సం. వి. ఉ. పుం. పదపదార్థములను తెలియఁజేసెడు గ్రంథము.

నిఘము. సం. వి. అ. పుం. చదరపువస్తువు.

నిఘసము. సం. వి. అ. పుం. భోజనము, కుడుపు.

నిఘాతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇనుమును పెట్టికొట్టెడి యినుపముద్ద, దాఁగలి.

నిఘ్నుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లోఁకువైనవాఁడు, అధీనుఁడు.

నిచయము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము, కుప్ప.

నిచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కప్పఁబడినది.

నిచులము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు, 2. కప్పడు దుప్పటి.

నిచోళము. సం. వి. అ. పుం. 1. గవుసెన; 2. కప్పడు దుప్పటి.

నిచ్చెన. వై. వి. పైకెక్కఁదగినసాధనము, నిశ్రేణి.

నిచ్చెనపంజా. దే. వి. దివిటీలకమ్ములమర్చిన నిచ్చెనవంటిసాధనము. "నిచ్చెనపంజాలారతులు నగ్నిజ్యోతులు వెల్గఁగన్." పాండు. 3, అ. (నిచ్చెనదివ్వెపంజా అనియు. "ఉ. అప్పుడు శ్రేమమీఅధరకోంకుఁడుయామవతిన్ వరింపఁగా, వచ్చునటంచు మున్నెసలువంకలఁదర్పమయాధిరాదా, నెచ్చెలికాబవాప్రధిత నింపులుగుల్కఁగఁదీర్చినటియా, నిచ్చెనదివ్వెపంజాలన నిండెదవానలరేఖలద్రుతన్." భాస. 3, అ.)

నిచ్చ. వై. అవ్య. 1. సదా; "శా. అవర్మోద్భవనోలగంబునను దివ్యదీప్తిపిసల్ నిచ్చరా, రోపారో." వసు. ౨, అ.—2. ప్రతిదినము "సీ. నిచ్చయొక్కమృగంబు నీకుఁ గట్టడిగాఁగఁద్రిప్పి తినారంబు పెట్టఁగలము." పంచ. నా. ౧, అ. "మ. దివసంబుల్ పడిఁజొచ్చునిచ్చనిభదీప్తి శ్రేణిదంభంబునన్." చంద్ర.

నిచ్చయము. వై. వి. నిశ్చయము. "క. మెచ్చుగునేనరసానకు, వచ్చినఁదుదినంధి మనలవారలగోలఁదల్, నిచ్చయముచేసియుట వలెఁ జొచ్చితిమనిరింకనొండుచొప్పులుగలవే." రా. యు, కాం.

నిచ్చలము. వై. వి. నిశ్చలము*. "ఉ. నిచ్చలమమ్మహామహుఁ నేత్రములబ్దకులేలవానవా." కవి. ౬, అ (చూ. నిచ్చేలు.)— విశే. 1. నిశ్చలము; "క వచ్చినంగుబేరనూనుఁడు, వచ్చెలుపదెదురుగాఁగనరిగియతనికిన్, నిశ్చలమగుతొత్పోత్సవం, బచ్చపడఁ బ్రొక్కెరతఁడు నల్లనగుచున్." కళా 3, అ.—2. నిర్దోషము*. "ఉ. నిచ్చలమైనకెంపులున నీలముఁగుల్ పరకాత్తికంబులన్." కళాం. ౨, అ.—3. నిరంతరము*. "సీ. నిశ్చలంబైనతేనియ వానజడిపొంపులాలితదానధారాళిగాఁగ." రాఘ. ౨, అ.

నిచ్చలు. వై. వి. నిశ్చయము*. "ఎ. గీ నీకుఁజేయలంతిగానిచ్చలు చలియయిత్తు." పారి. ౪, 2, అ.—అవ్య. సదా. "ఉ. నిచ్చలు నిచ్చలోఁబొదలునీనిస్పృహత్వరక్షణాసక్తిన్, మెచ్చితి." పాండు ౨, అ. "మ. అమరద్విపవతియానివారణప్రాంతచ్ఛురత్త్రీలన, ప్రమదాభ్రమవమండపాగ్రములనిచ్చల్ శ్రీడాగావించుచ ప్రమదోదారసుదేవవేశ్యలను సర్వాంగారాధంచుగాదిక్కురా, అమృతపానీనదప్పిచూలి యనిమేషత్వంబుగావించుచున్." కవి. ౧, అ.

నిజము. సం. వి. అ. న. స్వభావము. విశే. 1. తనది; 2. సత్యమైనది.

నిజాయితీ. గ్రా. విశే. న్యాయమైన, సత్యమైన.

నిజేమరి. దే. విశే. (నిజేము+అరి) సత్యశీలుఁడు. "క. నానాకృతినిజమరినరెన్, బూనిపలికి." భో. ౬, అ.

నిజేము. వై. వి. 1. సత్యవచనము*; (నిజేము చెప్పను.)—2. నిశ్చయము*. "చ. మునుపునిజేమునర్థపతిముద్దుఁగుమారుఁడటంచు నానితం, బినిపలుకంగవింటిననుబేరకమూతనికింగరంబుమా, హీనియగుకాంతరతిభయనియాడుకొనంగ వినంబడుకొమనం, బునవిత్తుదెన్నవామెఱుఁగుఁ బోఁడియకావలయున్ నిజంబుగన్." "క. ఇప్పుడిదినిశ్చితంబుగ, నప్పరమమునీంద్రుఁడేరియడుగఁగవలయున్." కళా, ౧, అ—విశే. సత్యము*. "చ. ఒకటఁగొంతలేదుగురునోద్దనృపాలనయోపచారముల్, సకలమునభ్యసించితి నిజం బని మంచిరికాళ్ళ." (నిజేంబు+నిజేముగాననుట.) లక్ష్మీ. ౪, అ. "క. వినుమప్పలుకులపాటిఁగఁ, గొనిదుర్యోధనుని తోడఁ గొంటినిలగము, న్నవిజముగానెఱుఁగనఁటిఁ, దనరాధేయునకు తెలుపననియేసిన్నన్." భార. కర్ణ. 3, అ.

నిటలము. సం. వి. అ. పుం. న. నుదురు, ఫాలము.

నిటలాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

నిటాలము. సం. వి. అ. పుం, న నిటలముయొక్క రూపాంతరము.

నిట్ట. దే. వి. 1. ప్రవాహము; "సౌఖ్యంపునిట్ట." భార. విరా. ౨, అ.—2. స్తంభము; "అనఁటినిట్టలపైపొరలూడిరాలుకమ్మెరపుదీవి." కవి. 3, అ—3. స్థానము; "సీ. నిట్టలఁద్రోచుచునెలవులకలమేరలెల్లనడగియొక్కయేర్పడంగ." భార. విరా. ౧, అ. "ద్వి. మూడుమూర్తులనిట మొక్కులుగట్ట, వేడివేలుపుప్రభవించెదూర్పునను." హరిశ్చ. ౧, భా.—4. నిక్కు. "గీ. భక్తి సంయుక్తియనుపోఁతపాలనోయ్య, తెటుకట్టుచునునిగాభనిట్ట చూపి, నిజమునోమార్గసంగతిన్నిలవగ్గ, కైతవంబునరాఁజేగగలయనూరి." పాండు 3, అ.—విశే 1. నిక్కినది, "గీ. కన్నమూత్రనతఁడుకలషంబులఁబాసి, విమలచిత్తుఁడగుచు నెకదభక్తి, నిట్టరోమములకుఁబట్టగుచానంద, బాష్పనేత్రుఁడగుచు మ్రొక్కెనపు." భాగ. ౬, స్కం—2 పరిపూర్ణనది. "ఎ, గీ. నిటతొడసఁటోడిప్ప చేసిక్కినాఁడు." స్వా. ౪, అ. (చూ. నిట్టనిలుచు ము.)

నిట్టకనిలుచు. దే. అ. క్రి నిట్టనిలుచు. "క ఇలుగాలికాలినిట్టక, నిలిచిననిద్రాడుహోలెనిజరథమటులై, పాలియన్ నిలఁబడిరాకా, మలతేఁడుఁడులకునగుచుఁజూచిరివేల్పుల్." (ఇక్కడ స్వార్థమున కాగమమనియుఁజెప్పఁగనది) రామా. ౮, అ.

నిట్టకనిలువు. దే. వి సరినిలువు (రూ నిట్టకనిలువు.) "ఉ. నిట్టనిలువునంగలఁగినేత్రయుగంబున బాష్పపూరముల్, దొట్టఁగఖుర్తతోయములతోఁబులకాంకురజాలమెల్లెడన్, బిట్టుగఁదొల్లియుల్లమునఁ బూనియొనర్చినమంటిమద్దఁదాఁ, దిట్టెదరీయపాత్ర నదిభిక్షయుకాఁగొనిపోయెసిద్ధుఁడున్." హో. 3, అ. (చూ. నిట్టనిలుచు.)

నిట్టగ్రుచ్చు. దే. అ. క్రి. (నిట్ట+గ్రుచ్చు.) నిట్టపొడుచు. "సీ. దామలనకుమోముఁజందురుపోడుపునరాగాంబుధులనిట్టగ్రుచ్చునుట." లక్ష్మీ. ౨, అ.

నిట్టనిలుచు. దే. అ. క్రి. సరిగానిలుచు. "ఎ. గీ. ధనధనటనమొదలికంబమునుబోలె, ధవనములకెల్ల నీవాదిభూతుఁడనుచు, నిట్టనిలుచునిక్కదేఁగాదెనెట్టుకొనియు, గంటుగుంటునులేకలక్ష్మీకళత్ర." పాండు. ౨, అ.

నిట్టనిలుచుండు. దే. అ. క్రి. సరిగా నిలుచుండు "సీ. మొదిక ధరమిబ్బంగిమిన్నుముట్టి, నిటనిలుచుండిచూచి నిర్నిమిషదృష్టిఁ, ధనయుగ స్థానకాలంబుదప్పకుండు, బ్రాహ్మణుఁడురేపకడఁబోలె భానపాదుపు." కాశి ౧, ఆ.

నిట్టరాడు. దే వి దూలములేని యింటిపడిమి పొడుపుకంబము, కపోతము

నిట్టలము. దే. విశ ఐటలమునకు మొదటిరూపము. "నింగికినేలకుం బొడవునిట్టలమై." భాగ. ౬, స్కం

నిట్టవొడుచు. దే. అ. క్రి. (నిట్ట + పొడుచు.) 1 ఉప్పొంగు; 2 రోమాంచితమగు. 3. విజృంభించు "వ గీ. భూనభోంతర దిక్పరిపూరమైన, నిఖిలరూపులుతెల్లనైవిశ్వటిల్ల, నిండిగండోప కండమైనిట్టవొడిచెఁ, బండువెన్నెలకన్నులపండువగుచు" భాను, 3, ఆ.

నిట్టు. దే. వి. 1. ఉపవాసము. "శ్రీ కంటగుడారుక్రిందంటి వెల్లువనీరు ప్రాయిపోఁగఁదొట్టినపూఁటనిట్టు." రా, వి. ౨, ఆ – 2. క్షామము. "క. దున్నకవెదపెట్టకయు, వృష్ణములైనట్టివిపుల బహుసస్యంబుల్, నన్నశనఁబండుఁబ్రాణుల, కున్నిట్టనుమాటలేదు గోరంతైనన్." మార్క. ౪, ఆ – విశ కుపథ్యము (చూ నిట్టుపాసము.)

నిట్టుపాసము. దవ్. వి. (నిట్టు + ఉపాసము.) కుపథ్యవాసము. కాశి. ౭, ఆ.

నిట్టూరుచు. దే. అ. క్రి (నిడుద + ఉరుచు) నిట్టూర్పు విడుచు. (చూ. నిట్టూర్పు.)

నిట్టూరుపు. దవ్ వి. (నిడుద + ఊరుపు) దీర్ఘనిశ్వాసము, (చూ. నిట్టూర్పు.)

నిట్ర. దే. వి. నిలువు. (చూ నిట్రము. కలము అంతనిట్రముగా పట్టుకొనకుము.)

నిట్రాడు. దే వి. నిట్టరాడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. నిట్టనిలుచు)

నిట్రాయి. దే. వి. (నిట్ట + ఱాయి.) పాతుఱాయి. "వ. అయ్యవదగాక అంతటాలింగాలంగేలంబొడిచిపెదమరలందిగిచినిట్రాసనేఁతవర్గంబునబంధించికాలికుండనిద్రించె." వంచ. వేం ౧, ఆ

నిట్రించు. దే. స క్రి. నిలువుగానుంచు.

నిట్రిల్లు. దే. అ. క్రి. ఉపవాసముండు.

నిట్రు. దే. వి ఉపవాసము "సీ దశమినాఁడేకభుక్తమునేకియవశినాఁడొర్చి జాగరముతోనుండనిట్రు." అము. ౪, ఆ.–విశ. కుపథ్యము. (చూ. నిట్రుపాసము.) (నిట్టుయొక్కరూపాంతరము.)

నిట్రుపాసము. దవ్. వి. (నిట్రు + ఉపాసము.) కుపథ్యవాసము.

నిడివి. దే వి. దైర్ఘ్యము. విశ. దీర్ఘము. "గీ ఇట్లివేవవికటించఁగలిట్ట నిడివి, యైనమయిరించునేదివిజారియనుచు." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

నిడు. దే. విశ. వృత్తియందు నిడుదశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపించఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. నిడుమోము, నిడువాలు మొ.)

నిడుచేసు. దే. అ. క్రి. (నిడుద + చేసు.) చాఁచు. "క. పడి సాదుకలుచివలకోల్, నిడుచవఁగనయము సఁచెనఁచి గిల్లిబలంబే, కృపణల్లుకంప నోపక, యుడిగిరిన్నపడుకుఁబుకొండలోయ్యన్ల" భార. ఆది. ౭, ఆ.

నిడుంద. దే. విశ. నిడుపు, దీర్ఘము.

నిడుదవెన్ను. దే. వి సర్పము, దీర్ఘపృష్ఠము. "సీ. నిడుదవెన్నుగయాళితో బకుళలనో రయుంచుకుండుగందెనఁగైచెండుచేసి." అచ్చ. యుం, ౫ం

నిడుపఁడు. దే. వి (నిడుపు + అఁడు) సర్పము

నిడుపకమ్ములు. దవ్ వి. (నిడుపు + కమ్ములు.) కడపకునిరుప్రక్కలనుండు నిలువులు

నిడుపు. దే. వి. నిడివి. విశ. నిడివియైనది

నిడుముస్తె. దవ్. వి. (నిడుద + ముస్తె.) తుంగకి

నిడువెండ్రుక. దే. వి. (నిడుద + వెండ్రుక.) రోమాంచము. "క. జడనుండాపమునిద్రయు, నిడువెండ్రుకతోడనెగయునిట్టూర్పులుకం, దడిగానివడిగొన." ఉ, హరి ౬, ఆ.

నిడువెండ్రుకవెట్టు దే. అ. క్రి. (నిడువెండ్రుక + పెట్టు.) (చూ. నిట్టవొడుచు.) "చ నగపిజసాభబంధుజనసంతతిఁగయ్యపునేలఁజూడఁగా, విరవిరవోయిమేననిడు వెండ్రుకవెట్టుచుఁ గంపమొందె." భార. భీష్మ ౧, ఆ.

నితంబము. సం. వి అ పుం. 1. పిఱుఁదు; 2. మొల, 3 కొండనడుము, 4. మూఁపు. 5. దరి.

నితంబిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. గొప్పపిఱుఁదులుగల ఆఁడుది. 2. ఆఁడుది.

నితాంతము. సం. క్రి. విశ అ న. పెల్లు. విశ. అధికము.

నిత్తెమల్లె. వై వి. మల్లికావిశేషము. "సీ. నీలాంబరంబులునిత్తెమల్లెలుకొండగోఁగులుమల్లెలుగోరఁటలును" భల్లా. 3, ఆ.

నిత్యము. సం క్రి. విశ. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విశ. ఎడతెగనిది.

నిదర్శనము. సం. వి. అ. న. దృష్టాంతము. పుం ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము)

నిదాఘము. సం. వి అ. పుం 1. వేసఁగి; 2. వేఁడిమి, 3. చెమట

నిదానము. ఉభ. వై. వి. అత్రపడక విచారించుట*. (వానియోగ్యత నిదానముమీఁద తెలియును.)–సం అ. న. 1. ఆదికారణము; 2. పెయ్యపలుపు; 3. రోగనిర్ణయము (చూ. స్కంధము)

నిదానించు వై. అ. క్రి. అత్రపడకవిచారించు. (నిదానించక కాని గుణాగుణములుతెలియవు.)

నిదిగ్ధము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పెంపంబడినది.

నిదిగ్ధిక. సం. వి అ. స్త్రీ. వాఁకుడుకి.

నిదిధ్యాసనము. సం. వి. అ. న. మఱిమఱితలఁచుట.

నిదుర. వై. వి. నిద్ర. "క. పురరక్షణముదృఢంబుగ, నరవరుచే యంగవలయునమ్మఁగలుగున, తప్పరుషులయొడఁదగుఁగుడుపుని, డురమొదలగులోనివనులదోషంబులుగన్." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

నిదురపోతు. దవ్. విశ. నిదురపోవుస్వభావముకలవాఁడు, నిద్రాళువు. "క. వినియుమినపురణభీరుధ, మనుజాధమునిదురపోతు మందునిసకటా, నినుఁజక్రవర్తిఁజేసిన, వనజానసుకంటె వెఱ్ఱివాఁడునుగలఁడే." భాగ. ౯, స్కం.

నిదురవోవు. దవ్. అ. క్రి. (నిదుర + పోవు.) నిదురించు.

నిదురించు. వై. అ. క్రి. నిద్రించు. "క. నిదురించినశిశువాఁకాని, కదుకుచు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

నిదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పనుపు; 2. చెప్పుట; 3. దాపు

నిదేష్ట. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఆజ్ఞాపించువాఁడు.

నిద్దము. వై. విశే. 1. నునుపుగలది; "నిద్దపుఁజెక్కులు" కాశీ. ౨, ఆ.—2. స్నేహముగలది. "సీ. తల్లిదండ్రులకునిద్దపుభక్తితవ దిల్ల కుశూ్రషచేసినశుద్ధమతులు." కాశీ. ౨, ఆ.

నిద్దా. వై. విశే. నునుపుగలది. "మ. తళుకుం బ్రొద్దువెలుంగు క్రొంబసిఁడినిద్దాచో పుడుంగట్టియుఁ." చంద్రా. ౧, ఆ. (నిద్ద ముయొక్క రూపాంతరము.)

నిద్దుర. వై. వి. నిదురయొక్క రూపాంతరము. "ఏమిచెప్పనిద్దుర మునుముర్న్నగాఁదెలిపి." (రామాయణార్థమునందు ఇద్దుర మును మున్నగానవియు, భారతార్థమునందు ఇద్దురమును మున్నగానవియు భేదములు.) రాఘ ౪, ఆ.

నిద్దురపోతు. ద్వి. విశే. నిదురపోతుయొక్క రూపాంతరము. "సీ అతిధనాపేక్షచేసలఁకనిద్దురపోతునగాక పెంపుదునుగాక." భల్లా. ౪, ఆ.

నిద్దురవోవు. ద్వి. అ. క్రి. నిదురవోవుయొక్క రూపాంతరము.

నిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిదుర.

నిద్రపోవు. మి. అ క్రి. నిద్రచేయు

నిద్రాణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిదురపోతు.

నిద్రాళువు. సం. విశే. ఉ.——వై.——

నిద్రించు. సం అ. క్రి. నిద్రపోవు.

నిద్రిల్లు. సం. అ. క్రి. నిద్రించు. (రూ సిద్రిలు. చూ. త్రుళ్లు.)

నిఘనము. సం. వి. అ. న. కులము. పుం, న.1, దాపు; 2. దేటు.

నిధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట; 2. పాఁతర.

నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. పాఁతర. (నవనిధులు.—పద్మము, మహా పద్మము, శంఖము, మకరము, కచ్ఛపము, ముకుందము, కుందము, నీలము, వరము.)

నిధువనము. సం. వి. అ. న 1. కలయిక; 2. వడఁకు.

నిధ్యానము. సం. వి. అ. న. దర్శనము, చూపు.

నినదము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోఁత.

నినాదము. సం. వి అ. పుం. నినదముయొక్క రూపాంతరము.

నినుచు. దే. ప్రే నించుయొక్క రూపాంతరము. "క. అనుటయు రసలింగమునిడు, తనపత్రుకప్రేఁపనభేదంతపు లరణిఁ, నినిచిన యొకపసరిదియది, యనిచెప్పకయూనెఁదల్పదాంబుజయుగళిఁ." పా. ౧, ఆ.

నినుపారు. దే. అ. క్రి. (నినుపు + అరు.) పూర్ణమగు. "క. నిను పారెడిచూడ్కి వారినెమ్మొగములపైఁ, దనుపారుచుఁటొలయ." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

నినుపు. దే. వి. నింపుయొక్క రూపాంతరము. "కన్నులఁ నిను పులుగాఁగభాష్పములు నివ్వటిలంగ." భో. ౭, ఆ. (వృత్తి యందు అంత్యవర్ణమునకు లోపము. "నినువల్కు." య.౧,ఆ.)

నిన్న. దే. వి. (నిరు + నాడు.) కడచినదినము.

నిపతము. సం. వి. అ. పుం. పాతము, ఉదుటు.

నిపతించు. సం. స. క్రి. నిపాతముచేయు.

నిపము. సం. వి. అ. పుం. కుండ, కలశము.

నిపాతము. సం. వి. అ. పుం. నిపతముయొక్క రూపాంతరము.

నిపాతనము. సం. వి. అ. న. దిగద్రొబ్బుట.

నిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పడుట; 2. (వ్యాకరణము నందు) సాధారణవిధికిసంబంధింపకవిధింపఁబడినశబ్దము, 3.అవ్య యము.

నిపాతించు. సం. స. క్రి. పడఁద్రోయు.

నిపానము. సం. వి. అ న. పసులులోనగునవి నీళ్లుత్రాగుటకై నూతివద్ద తాయిలోనగువానితో నేర్పఱచినతొట్టి.

నిపుణుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి, కుశలుఁడు.

నిష్పచ్చ. ద్వి. వి. (నిఱు ! పచ్చ.) నాశము.

నిష్పచ్చరము. వై. వి. దారిద్ర్యము*. "ఎ, గీ. మెలఁతుకల మిన్ననిద్దంపుమేల్పసిండి, కలుగకుండిన మదిలోనగాటమగుచు, నిచ్చలునహెచ్చుకలఁకనిష్పచ్చరంబు, విడుచుకొఁ లింకఁబరికిం పఁబుడమివేల్ప." సిలా. ౨, ఆ —విశే. శూన్యము. "గీ. బోధ మల్పంబుగర్వమభ్యున్నతంబు, శాంతినిష్పచ్చరంబుమత్సరము ఘనము, కోపమండూకములుఁబోలెఁగొంచెమెఱిఁగి, పండితం మన్యలైనవేదండికులకు." భీ. ౧, ఆ.

నిప్పటి. దే. వి. నిప్పట్టుయొక్క రూపాంతరము. "భానుమండలము మూఁడి నిప్పటివోలెనుండు" రామా. ౭, ఆ.

నిప్పట్టు. దే. వి. (నిప్పు + అట్టు) అకులుమీఁదకప్పి నిప్పులోవసి కాల్చెడి భక్ష్యవిశేషము.

నిప్పస్తు. దే. వి. (నిఱు + పస్తు.) పుర్కొ్ఉపవాసము.

నిప్పు. దే వి. 1. అగ్ని; 2. బ. అగ్నికణము. "క అవ్వడుక్రోధ ముగన్నుల, నిప్పులురాల్పంగ." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

నిప్పుఁదిండి. దే. వి. (నిప్పు + తిండి.) పక్షివిశేషము.

నిప్పుక. దే. వి. 1. అగ్ని; "ద్వి. మఱువద్దనిప్పుకమాడ్కి నున్నాఁడు." హరిశ్చ. ౨, భా.—2. బ. అగ్నికణము. "క. కురిసెఁ, గనగనగనమనుచు నిప్పుకలుకుప్పలుగఁ." పాండు. ౫, ఆ.

నిప్పువన్నెగుత్తులకానుగు. ద్వి వి. అంగారవల్లరికీ.

నిబంధనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏర్పాటు; 2. బంధము; 3. (చూ.) ఉపనాహము; 4. హేతువు. విశే. కూర్పఁబడ్డది.

నిబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మలమూత్రబంధము. 2. బంధము; 3. వర్షాశనము మొదలైనది.

నిబంధించు. సం. స. క్రి. 1. బంధించు, 2. అడ్డగించు.

నిబద్ది. వై. విశే. నిజము, సత్యము*. (వానిమాటనిబద్దిగా ఎంచఁ గూడదు.)

నిబద్దించు. వై. స. క్రి. నిజపఱచు*. "క. లేదన్ననిబద్దించుచు జూడకున్నఁబరితాపించుఁ." రాధామాధవసంవాదము.

నిబద్దిలించు. వై. స. క్రి. నిబద్దించుయొక్క రూపాంతరము. "మ. పాండుగని మద్దినిబద్దిలించుజవభద్రుండాగ్రహంబందుచోఁ." ఉత్తరహరిశ్చంద్రకావ్యము.

నిబద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. బంధింపఁబడినది; 2. అడ్డ గింపఁబడినది.

నిబర్హణము. సం. వి. అ. న. వధము, చేంపుట.

నిబర్హితము సం. విశే. (అ. అ. అ.) చంపఁబడినది.

నిబిడము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సాంద్రము, దట్టము.

నిబిడీకరించు. సం. అ. క్రి. దట్టముచేయు.

నిబిడీకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిబిడముగాఁ జేయఁబడినది.

నిబిరీసము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిబిడము.

నిబోధనము. సం. వి. అ. న. చూపు, అలోకనము.

నిబ్బద్ది. వై. విణ. నిలద్దియొక్క రూపాంతరము.

నిబ్బరము. వై. వి. అశ్వగతివిశేషము. (చూ.) ధౌరితము*. "సీ. బలునిబ్బరమునకుఁ బ్రతిగాకగరుడియఁ బాముభేయునివాహనంబు[illegible] దగు." ఉ, రా ౧, ఆ.—క్రి. విణ. పెల్లు. "క. వారిదా[illegible] గుశదన, వ్వరుపత్రిహారణమువచ్చి వడి శచీంద్రునిని, బ్బరముగఁ దాఁకినవడఁకిఁక, బోరి వాఁడు సత్రిహిపాతభూధరము క్రియన్." పారి. పూ. ౪, ఆ.—విణ. అధికము. (చూ. గొబ.)

నిబ్బరించు. వై. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "ఉ. కుథాంబుజంబునఁ, గవ్వులు వ్రాలఁగాఁదిశ్రుకశైవడియుబ్బునఁ నిబ్బరించుచున్." చంద్ర.—2. నిదానించు*.

నిబ్బరికము. దే. వి. కరుణ. "గీ. నిబ్బరిక మేదియును మేదినీవరేణ్య, వనమునకు నీవు వేగఁ బోవంగఁ బ్రొద్దు, గడపలేనందు చేతఁ జిల్కఁగొని దాని, చేతఁగొంతయుఁ బుచ్చుపోఁకఁ జెలఁగు సంత." పా. ౨, ఆ.

నిబ్బరికించు. య దే. అ. క్రి. కరుణించు. "ఉ. విన్నవెనన్ని యున్నయెడ నిబ్బరికింపక చోరవృత్తి నా, కన్నియఁ దెచ్చుటింతయు న గానివిధంబని కాకుదూఱుటల్." పర. ౪, ఆ.—వై. ఉప్పొంగు. "వ. అగ్గుబ్బలిబోయ గంధుటుబ్బునకు మైనిబ్బరికింపనబ్బురపడియబ్బలియుండు తనలోన." య. ౨, ఆ.

నిభము. సం. వి. అ. పుం. నెపము. విణ. సమానము.

నిభాయించు. హిం. క్రి. సహించు, తాళు.

నిభృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తీర్పఁబడినది.

నిమంత్రణము. సం. వి. అ. న. శ్రాద్ధభోజనాదులయందు తగిన వారిని నియమించుట.

నిమంత్రించు. సం. స. క్రి. శ్రాద్ధభోజనాదులయందు తగిన వారిని నియమించు.

నిమంత్రితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిమంత్రింపఁబడిన వాఁడు.

నిమజ్జనము. సం. వి. అ. న. మజ్జనము, స్నానము.

నిమటాయి. దే. వి. ఒకదినుసుతీఁగె.

నిమాజు. హిం. వి. ప్రార్థన, పూజ. (రూ. నమాజు.)

నిమయము. సం. వి. అ. పుం. (వస్తువుల) మార్పు.

నిమితకాఁడు. వ్య. వి. (నిమితము+కాఁడు.) జరుగబోయెడు దనివాఁడు. (చూ. కామాటము.)

నిమితము. వై. వి. నియమనము. (చూ. నిమితకాఁడు.)

నిమిత్తము. సం. వి. అ. న. 1. కారణము; 2. శకునము; 3. గుఱి, 4. గుఱుతు.

నిమిషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఱెప్పవేయుట; 2. ఱెప్ప వేయునంతకాలము.

నిమీలనము. సం. వి. అ. న. 1. కనుమూయుట; 2. చావు.

నిముకళా. దే. వి. (నిముసు+కళ్లు.) 1. [illegible]; 2. [illegible].

నిముడు. దే. స. క్రి. వ్యాపనముచేయు, జడుచు. "ఉత్ప. నది గూడిచూచియక్కటదాదిరన్న నిముడిచిరనిచిన్ని చిత్తరువుగంటు." పారిజా. ౨, ఆ.

నిమురు. దే. స. క్రి. (ప్రేమమున శరీరమును) అల్లనతడవు. "గీ. నిద్రపోవంగ మెల్లన నిమిరియిత్తి." వి. పు. ౭, ఆ. "అక్కమూరు మైనిమిరి." రామా. ౪, ఆ.

నిముసము. వై. వి. (చూ.) నిమిషము.

నిమేషము. సం. వి. అ. పుం. నిమిషముయొక్క రూపాంతరము.

నిమ్నగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏఱు, నది.

నిమ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోఁతు, గభీరము.

నిమ్మ. దే. వి. జంబీరము ‡

నిమ్మళము. వై. విణ. 1. నిశ్చింతము*; 2. స్వస్థము*.

నిమ్మళించు. వై. అ. క్రి. 1. నిశ్చింతమగు*; 2. స్వస్థమగు*.

నియంత. సం. వి. ఋ. పుం. తేరునడపువాఁడు. విణ. నడపు వాఁడు.

నియంతవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁదగిన వాఁడు; 2. ఆజ్ఞాపింపఁదగినవాఁడు.

నియంత్రణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడ్డగింత.

నియంత్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది

నియతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నియమముగలది, 2. నిత్యమయినది.

నియతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నియమము; 2. భాగ్యము.

నియమనము. సం. వి. అ. న. నియమించుట, ఏర్పాటు.

నియమము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏర్పాటు; 2. కట్టు; 3. పనుపు, 4. ప్రతిజ్ఞ, 5 శరీరముకంటె భిన్నములైన మృత్తులాదులు సాధనముగాఁగలిగి నిత్యముగా నాచరింపఁదగిన యోగ యోగాంగము. (ఇది దశవిధము.—తపము, సంతోషము, ఆస్తిక్యము, దానము, భగవదర్చన, వేదాంతశ్రవణము, లజ్జ, మతి, జపము, వ్రతము. చూ. అంగము.)

నియమించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపించు, పనుచు.

నియమితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నియమింపఁబడినది; 2. కట్టఁబడినది.

నియమ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియమింపఁదగినది.

నియాతనము. సం. వి. అ. న. దిగద్రొబ్బుట.

నియామకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (చూ.) అరకాటి; 2 (చూ.) తండేలు. విణ. నియమించువాఁడు.

నియామము. సం. వి. అ. పుం. నియమముయొక్క రూపాంతరము.

నియుక్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియోగింపఁబడినవాఁడు.

నియుతము. సం. వి. అ. న. సంఖ్యావిశేషము, లక్ష.

నియుద్ధము. సం. వి. అ. న. బాహుయుద్ధము.

నియోక్తవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నియోగింపఁదగినది.

నియోగము. సం. వి. అ. పుం. ఆజ్ఞ, పనుపు.

నియోగి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ఇ.) నియోగముకలవాఁడు

నియోగించు. సం. స. క్రి. ఆజ్ఞాపించు, పనుచు.

నియోగ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నియోగింపఁదగినవాఁడు.

నియోజనము. సం. వి. అ. న. ఆజ్ఞాపనము, పనుపు.

నియోజ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పనివాఁడు, భృత్యుఁడు.

నియోద్ధ. సం. వి. ఋ. పుం. బాహుయుద్ధముచేయువాఁడు.

నియోగి. వై. వి. 1. మంత్రి; 2. ఒకతెగ బ్రాహ్మణుఁడు.*

నిరంకుశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జిలిబిలికీ. విణ. అడ్డములేనిది.

నిరంజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. పున్నమ. అ. పుం. ము. యజ్ఞమునకుఁదగిన చిత్రవర్ణహరిణము విణ. 1. కాటుకలేనిది; 2. దోషములేనిది.

నిరంతరము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. దట్టము; 2. ఎడతెగనిది.

నిరకు. హిం. వి. అంగడివెల.

నిరతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి ఆసక్తిగొన్నది.

నిరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ఆసక్తి.

నిరత్యయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నాశములేనిది.

నిరపరాధుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అపరాధములేనివాఁడు.

నిరపాయము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అపాయములేనిది.

నిరపేక్షము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అపేక్షలేనిది.

నిరయము. సం. వి. అ. పుం. దుర్గతి, నరకము.

నిరర్గళము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డములేనిది.

నిరర్థకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రయోజనములేనిది.

నిరవగ్రహుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అడ్డుపాటులేనివాఁడు, స్వతంత్రుఁడు.

నిరవధికము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మేరలేనిది.

నిరసనము. సం. వి. అ. న. 1. తిరస్కారము; 2. ఆక్షేపము; 3. వధము, 4. ఉమియుట.

నిరసించు. సం. స. క్రి. 1. తిరస్కరించు; 2. విడుచు.

నిరస్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. త్వరితముగాఁ జెప్పఁబడినది; (మాట.) 2. తిరస్కరింపఁబడినది; 3. వెడలఁగొట్టఁబడినది; 4. న్యాయముచే త్రోయఁబడినది; 5. ప్రయోగింపఁబడినది. (బాణము.)

నిరాకరణము. సం. వి. అ. న. తిరస్కారము.

నిరాకరిష్ణువు. సం. విణ. ఉ. తిరస్కరించువాఁడు.

నిరాకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిరస్కారము; 2. ఆకాశము.

నిరాకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు, 3. పరమాత్ముఁడు. విణ. ఆకారములేనివాఁడు.

నిరాకృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) న్యాయముచే త్రోయఁబడినది, నిరస్తము.

నిరాకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తిరస్కారము. విణ. 1. రూపములేనివాఁడు; 2. వేదముచదువనివాఁడు.

నిరాఘాటము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కొలఁదిలేనిది; 2. మేరలేనిది.

నిరాతంకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. భయములేనిది; 2. వ్యాధిలేనిది.

నిరాపనింద. మి. గ్రా. వి. అపదూఱు. "క. పినతల్లిని పెనుభ్రమగనో, పినతల్లి విగాసవచ్చి పిలిచిననయ్యో, గనికరములేకపావిం, గనికరమునిరాపనిందగల్గందగునే." పా. 3, ఆ.

నిరాబారి. వై. వి. ముని*. (చూ. తబసి.)

నిరామయము. సం. వి. అ. పుం. రోగములేమి. విణ. రోగములేనిది.

నిరాయాసము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆయాసములేనిది.

నిరాయుధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆయుధములేనిది.

నిరాలంబము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అవలంబములేనిది.

నిరాశము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆశలేనిది.

నిరాసకము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరసించునది.

నిరాసనము. సం. వి. అ. న. నిరసనముయొక్క రూపాంతరము.

నిరాహారము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఆహారములేనిది.

నిరీక్షణము. సం. వి. అ. న. దర్శనము, చూపు.

నిరీక్షించు. సం. స. క్రి. దర్శించు, చూచు.

నిరీక్షితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చూడఁబడినది.

నిరీషము. సం. వి. అ. న. (చూ.) గొడగ.

నిరు. వై. అవ్య. గతార్థకము. (నిరుడు, నిన్న, నివ్వర్ప మొ.)

నిరుకిడము. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

నిరుకిళము. వై. విణ. నిరర్గళము. "ఎ. గీ. నిగమమూర్ధకములు మ్రోయ నిరుకిళముగ." పాండు. ౨, ఆ.

నిరుకు. దే. వి. 1. నిర్ణయము; 2. నిర్ణయముచేసినవెల.

నిరుక్తము. సం. వి. అ. న. ఒక వేదాంగము. (చూ. అంగము.) విణ. చెప్పఁబడినది.

నిరుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అర్థనిర్వచనము; 2. అలంకారవిశేషము.

నిరుడిమూలియావు. దే. వి. (నిరుడిమూలి+ఆవు.) ఒకమారి యీనిన ఆవు, గృష్టి.

నిరుడు. దే. వి. (నిరు+ఏఁడు.) కడచినసంవత్సరము.

నిరుద్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరోధింపఁబడినది.

నిరుపద్రవము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉపద్రవములేనిది.

నిరుపమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉపమలేనిది.

నిరూఢము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రసిద్ధికెక్కినది.

నిరూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

నిరూపణము. సం. వి. అ. న. 1. అరయుట; 2. చూపు; 3. తార్కాణ.

నిరూపించు. సం. స. క్రి. నిరూపణముచేయు.

నిరూపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరూపింపఁబడినది.

నిరూప్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) నిరూపింపఁదగినది.

నిరూహము. సం. వి. అ. పుం. ముగిసినవాక్యము. విణ. 1. ఊహలేనిది; 2. నిశ్చయింపఁబడినది.

నిరృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పెద్దమ్మ. పుం. 1. దిక్పాలకవిశేషము; 2. దినముయొక్క పంద్రెండవభాగము. (చూ. దినము.) విణ. ఉపద్రవములేనిది

నిరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడ్డు; 2. చేటు.

నిరోధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు

నిర్గంధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గంధములేనిది.

నిర్గతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెడలఁబడినది.

నిర్గతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వెడలఁబాటు, నిర్గమనము

నిర్గమనము. సం. వి. అ. న.——పై.——

నిర్గమము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

నిర్గమించు. సం. అ. క్రి. వెడలఁబడు.

నిర్గళనము. సం. వి. అ. న. వెలికిజాఱుట

నిర్గళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెలికిజాఱినది.

నిర్గుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వావిలి, 2. నల్లవావిలి.

నిర్గుణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భగవంతుఁడు. విణ. గుణరహితుఁడు.

నిర్గ్రంథనము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిర్గ్రంథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దిగమొలవాఁడు, 2. బీదవాఁడు, 3. మూర్ఖుఁడు.

నిర్ఘట్టము. సం. వి. అ. న. బహుజనసమ్మర్దముగల అంగడి. విణ. ఘట్టములేనిది.

నిర్ఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిడుగు; 2. వజ్రము.

నిర్ఘృణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కనికరములేనివాఁడు.

నిర్ఘోషము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోఁత.

నిర్జనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జనములేనిది.

నిర్జర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తిప్పతీఁగ; 2. మురళి.

నిర్జరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవత, వేలుపు. విణ. ముదిమిలేనివాఁడు.

నిర్జలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జలములేనిది.

నిర్జించు. సం. స. క్రి. జయించు, గెలుచు.

నిర్జితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గెలువఁబడినవాఁడు.

నిర్జీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జీవములేనివాఁడు,

నిర్ఝరము. సం. వి. అ. పుం. సెలయేఱు, ఝరము.

నిర్ఝరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏఱు, నది, సరిత్తు.

నిర్ణయము. సం. వి. అ. పుం. ఏర్పాటు.

నిర్ణయించు. సం. స. క్రి. ఏర్పాటుచేయు.

నిర్ణాయకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయముచేయువాఁడు.

నిర్ణిక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కడుగుటలోనగువానిచేత గరగరికైనది, మృష్టము.

నిర్ణీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయింపఁబడినది.

నిర్ణేజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చాకలవాఁడు, రజకుఁడు.

నిర్ణేత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) నిర్ణయముచేయువాఁడు.

నిర్ణేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ణయముచేయఁదగినది.

నిర్దగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా కాలినది.

నిర్దయుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దయలేనివాఁడు.

నిర్దళనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా భేదించుట.

నిర్దళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా భేదింపఁబడినది.

నిర్దహనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా కాలుట.

నిర్దహించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగా కాలుచు.

నిర్దారణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా చీల్చుట

నిర్దారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా చీల్పఁబడినది.

నిర్దిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్దేశింపఁబడినది.

నిర్దేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ, 2. చెప్పుట, 3. సమీపము.

నిర్దేశించు. సం. అ. క్రి. ఆజ్ఞాపించు, వచించు.

నిర్దేశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్దేశింపఁదగినది

నిర్దేష్ట. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) నిర్దేశించువాఁడు.

నిర్దోషము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దోషములేనిది

నిర్ధనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ధనములేనివాఁడు

నిర్ధరించు. సం. స. క్రి. నిర్ధారణచేయు, కా. శే. ౫, అ.

నిర్ధారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. నిశ్చయము.

నిర్ధారణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధరింపఁదగినది.

నిర్ధారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధరింపఁబడినది.

నిర్ధార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్ధారణీయము.

నిర్ధార్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దుఃఖాదులు కలిగినను మనోవికారమునుచెందక పూనినపని విడువక చేయువాఁడు.

నిర్ధూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

నిర్నిద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నిద్రలేనిది; 2. జాగరూకతగలది.

నిర్బంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. బలాత్కారము; 2. కదలమెదలఁగూడనికట్టు.

నిర్బంధించు. సం. స. క్రి. నిర్బంధముచేయు.

నిర్భయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భయములేనిది.

నిర్భరము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. అధికము.

నిర్భర్త్సనము. సం. వి. అ. న. 1. అదలుపు; 2. లత్తుక.

నిర్భర్త్సించు. సం. స. క్రి. అదలించు.

నిర్భర్త్సితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిర్భర్త్సింపఁబడినది.

నిర్భాగ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భాగ్యములేనివాఁడు.

నిర్భిన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా భేదింపఁబడినది.

నిర్మదము. సం. వి. అ. పుం. మదము ఉడిగిన యేనుఁగు. విణ. మదములేనిది.

నిర్మలము. సం. వి. అ. న. 1. నిర్మాల్యము; 2. అభ్రకము. విణ. మయిలలేనిది.

నిర్మాణము. సం. వి. అ. న. 1. నిర్మితి; 2. యోగ్యత; 3. సారము.

నిర్మాత. సం. విశ. (బు. ఈ. బు.) నిర్మించువాఁడు.

నిర్మాయి. సం. విశ. (న. ఈ. న.) —పై—

నిర్మాల్యము. సం. వి. అ. న. ధరించి విడిచివేసినది.

నిర్మించు. సం. స. క్రి. నిర్మాణముచేయు, కలుగఁజేయు.

నిర్మితము. సం. విశ. (అ. అ, అ.) నిర్మింపఁబడినది.

నిర్మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిర్మించుట, నిర్మాణము.

నిర్మిమీష. సం. వి. అ. స్త్రీ. నిర్మింపనిచ్ఛ.

నిర్ముక్తము. సం. వి. అ. పుం. కుబుసము విడిచినపాము.

నిర్ముక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సంగము విడిచిన సన్యాసి. విశ. సంగము విడిచినవాఁడు.

నిర్మూలము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) వేరులేనిది.

నిర్మూలించు. సం. స. క్రి. 1. వేరులేనిదిగాఁజేయు, 2. నాశము చేయు.

నిర్మృష్టము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) తుడువఁబడినది.

నిర్మోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాముకుబుసము, 2. కుబుసము; 3. విడుపు; 4. ఆకాశము.

నిర్యంత్రణము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) అడ్డములేనిది.

నిర్యంత్రితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) అడ్డములేనిదిగా చేయఁబడినది.

నిర్యాణము. సం. వి. అ. న. 1. ఏనుఁగుకడకన్ను, 2. చావు 3. ముక్తి; 4. వెడలుబాటు.

నిర్యాతనము. సం. వి. అ. న. 1. పగతీర్చుట; 2. చంపుట 3. అప్పులోనగువానిఁదీర్చుట; 4. దాఁచఁబెట్టినసొమ్ము మరల నప్పగించుట; 5. ఈవి.

నిర్యాతము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) వెడలఁబడినది.

నిర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. మ్రానిబంక.

నిర్యూహము. సం. వి. అ. పుం. 1. శిగబంతి, 2. నాగవాసము, గృహదారువిశేషము; (అనేకాంధము.) 3. మ్రాఁబంక; 4. వాకిలి.

నిర్లజ్జము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) లజ్జలేనిది.

నిర్వచనము. సం. వి. అ. న. అర్థవివరణముచేసి చెప్పుట. విశ. మాటలేనిది.

నిర్వచనీయము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) నిర్వచింపఁదగినది.

నిర్వచించు. సం. స. క్రి. నిర్వచనముచేసి చెప్పు.

నిర్వపణము. సం. వి. అ. న. దానము, ఈవి.

నిర్వర్ణనము. సం. వి. అ. న. చూపు, ఆలోకనము

నిర్వర్తించు. సం. ప్రే. నిర్వర్తిల్లఁజేయు.

నిర్వర్తిల్లు. సం. అ. క్రి. నెఱవేఱు.

నిర్వహణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రస్తుతకథానంబారరూపమైన యొక నాటకసంధి; (చూ. సంధి.) 2. నిష్ఠ.

నిర్వహించు. సం. ప్రే. నిర్వహిల్లఁజేయు.

నిర్వహిల్లు. సం. స. క్రి. 1. జరగు; 2. నెఱవేఱు.

నిర్వాణము. సం. వి. అ. న. 1. ముక్తి; 2 నాశము; 3. సుఖము; 4 ఏనుఁగు నీళ్లలో మునుఁగుట. విశ. 1. చల్లారినది; (దీపము నిప్పులోనగునది) 2. నీళ్లమునిఁగినది. (ఏనుఁగు.)

నిర్వాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చనివాఁడు; 2. బరువు మోసెడివాఁడు విశ. 1. ముక్తినొందినవాఁడు; (ముని మొ.) 2. శాంతిఁబొందినది. (వహ్ని మొ.)

నిర్వాతము. సం. వి. అ. పుం. కదలింపనిగాలి. విశ. గాలిలేనిది (చోటు మొ.)

నిర్వాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపవాదము; 2. వాదము లేమి, 3. నిశ్చితవాదము.

నిర్వాపణము. సం. వి. అ. న. 1 కొల; 2 ఈవి.

నిర్వాసనము. సం. వి. అ. న. 1 చంపుట; 2. వెళ్లఁగొట్టుట.

నిర్వాసితము. సం. విశ. (అ. అ, అ.) వెళ్లగొట్టఁబడినది.

నిర్వాస్యము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) వెళ్లగొట్టఁదగినది.

నిర్వాహకుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) నిర్వహించువాఁడు

నిర్వాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. శక్తి, 2. జరగుబాటు.

నిర్వికారుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) వికారములేనివాఁడు.

నిర్విఘ్నము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) విఘ్నములేనిది

నిర్విణ్ణుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) నిర్వేదముపొందినవాఁడు

నిర్విశేషము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) విశేషములేనిది.

నిర్విష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అతివసకి. విశ. విషములేనిది.

నిర్విష్టము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. పొరఁబడినది; 2. పొందఁబడినది, 3. నిలిచినది.

నిర్వీర్యము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) వీర్యములేనిది.

నిర్వృతము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు. విశ. 1. సుఖించినది; 2 నశించినది.

నిర్వృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సుఖము, 2 చావు; 3. నాశము.

నిర్వృత్తము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) నెఱవేఱినది.

నిర్వృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంతోషము, 2. మోక్షము; 3 నెఱవేఱుట. విశ. వృత్తిలేనిది

నిర్వేదము. సం. వి. అ. పుం. తత్వజ్ఞానదుఃఖేర్ష్యాదులచేతఁ గలుగు హేయత్వబుద్ధి.

నిర్వేదించు. సం. అ. క్రి. నిర్వేదపడు.

నిర్వేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కూలి; 2. జీతము; 3. భోగము; 4. మూర్ఛపోవుట.

నిర్వైరము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) వైరములేనిది.

నిర్వ్యథనము. సం. వి. అ. న. రంధ్రము, బెజ్జము.

నిర్వ్యాజము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) నెపములేనిది.

నిర్హరణము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్శేషముగాహరించుట; 2. పీనుఁగును కాల్చుట.

నిర్హ్రాదము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోఁత

నిర్హారము. సం. వి. అ. పుం. నాటినములికలోనగువాని మూడిఁ బెఱుకుట. పైరునకు విఘాతమైనగాదము మొదలైనవానిఁబెఱుకుట. (అనేకాంధము.)

నిర్హారి. సం. విశే. (స. ఈ. స.) దూరము వ్యాపించునట్టిది. (పరిమళము.)

నిర్హ్రాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉడుకబెట్టినది. (నాటిన ముల్లులోనగునది.)

నిర్హ్రాతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) నిర్హారము.

నిఱు. వై. ఉప. మిక్కిలి. (నిఱుపేద, నిఱుపేదరాలు మొ.)

నిట్టనీలుగు. దే. అ. క్రి. (నీలుగు+నీలుగు.) 1. మిక్కిలి నీలుగు; 2. గర్వించు.

నిలఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. నిలువఁబడుయొక్క రూపాంతరము (చూ. నిట్టనిలుచు.)

నిలకడ. దే. వి. నిలుపు. (ఇది నాకు నిలకయయ్యలేదు.)

నిలయనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కనుమూసికంతలు.

నిలయము. సం. వి. అ. పుం. గృహము, ఇల్లు.

నిలింపుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. వేలుపు; 2. బోయ.

నిలీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి అడఁగినది.

నిలుకడ. దే. వి. 1. ఉనికి, 2. స్థైర్యము, 3 విరామము. "సీ. అందందఁగదిసి చెనకొందలపాటు దేదలఁకుచు పనికినిలుకడయును." భార. విరా. ౨, ఆ. (రూ. నిల్కడ.)

నిలుగు. దే. అ. క్రి. ఒళ్లువిఱుచుకొను. "చ. నిలుగు మనాపృలిం చుచు వదింపగోత్కర మెట్లువలుక్క, బ్బలుకు లెయఱ్ఱులెత్తి విని పల్కుమరింటి వెకిర గారికల్" పాన్థ. 3, అ.—వి. నిలుగుట (నిలుగుయొక్క రూపాంతరము)

నిలుచు. దే. అ. క్రి. 1. నిలఁబడు; 2. ప్రతిష్ఠితమగు. 3. ఉండు, 4. శేషించు; 5. అడ్డపడు (వచ్చెదరా నిలువకు.) (రూ. నిల్చు. చూ. నిలుపు.)

నిలుచుండు. దే. అ. క్రి. (నిలిచి+ఉండు) నిలఁబడియుండు. (రూ. నిల్చుండు.)

నిలుచేకొను. దే. అ. క్రి ——పై ——(స్వార్థమునకొను.)

నిలుపు. దే. ప్రే. (నిలువఁజేయు.) 1. నిలువఁబెట్టు; (వానిని పదిమందిలోనిలిపివిచారణచేసిరి.) 2. ప్రతిష్ఠించు, 3. అడ్డగించు; (నన్నుపోవలదని నిలిపినాఁడు.) 4. స్థిరపఱచు వి. 1. నిలుచుట, ఉండుట; "ఎ, గీ నిశనముంబొందు నొకొన్ని నిలుపులేక." శివ. 3, అ.—2. నిష్ఠ; "అక్షరతఁ నిలుపిచ్చు మోక్షముఁ." భార. శాం. ౪, అ.—3. నిలుపుట; ప్రతిష్ఠ; "క. తనప్రాణమునిలుపుకన్నధర్మముగలదే." పాండు. ౪, అ.— 4. స్థైర్యము "చ. నీనిలుపునకు బార్థుఁడాలుటయునేఁడు గదా ధువనంబెఱింగెడుఁ." భార. ద్రో. ౨, అ.—విశే. 1. నిలుపునది; "క. నీరక్షయనినిల్లనిలుపైయుండుఁ." భార. భీష్మ. ౨, అ.— 2. స్థిరమైనది. (రూ. నిల్పు. ప్రతిష్ఠించుటకు. "మ. మీరలెన మంద్రుఁ నిల్పినారంబికా, విధునిఁ తత్యమనేను జెప్పితివ భోవిధి నిలంకంబునఁ." భీ. ౪, అ.—స్థిరమునకు. "బలుభూనిక్కనిల్పార విప్రసూతి." హన. ౪, అ.)

నిలుపోపు. దే అ. క్రి. (నిలుపు+ఓపు.) ఓర్చు, సహించు. "క. నిలిచినకపివరుఁడోడుకొని, నిలుపోపక మొనలిపలికినేఁడు మిత్రుఁడ, బలముఁగొనితంపవలసెను, గలఁడేశనవంటిపాపకర్ముఁడు జగతిఁ." పంచ. నా. ౪, అ.

నిలువ. దే. వి. నిలిచినవస్తువు, శేషము. (రూ. నిల్వ.)

నిలువఁబడు. ద్వి. అ. క్రి (నిలువఁ+పడు.) 1. నిలుచు; 2. అడ్డపడు, "అటపిక్కటిందవిభులునిలువఁబడనోపు." కూర్మ. ౧, అ.—3. ప్రతిష్ఠితమగు. "క. మెరెట్టిదట్టిలోధన, కాలముకరి కడచెనెనికాదనికంలే, కాలుఁడుకారుణ్యమున, స్థితికమతిఁదనకుఁదానెనిలువఁబడియెఁ." భీ ౪, అ. (రూ. నిల్వఁబడు.—నిలుచుటకు.—"మూర్ఛావశుండైనిల్వంబడిలోచనంబులరమూయఁ." జై. ౭, అ. (స్వార్థమున పడు.)

నిలువరము. దే. విశే. స్థిరమైనది. (రూ. నిల్వరము.)

నిలువరించు. దే. అ. క్రి. చలింపకనిలుచు. "గీ. తఁడడవచ్చుచున్నవాఁడుపార్థుఁడుమన, మేదినీశులు వారిముందఱికి, నొకరు నిలువరింపనోపకువారలే, యొటలేకతాఁకియోర్వవలదె." భార. విరా. ౫, అ.—అం. ప్రే. 1. చలింపకనిలుపు; "వ. కలఁగి పాఱునిజబలంబులనిలువరించుచు." కళా. ౧, అ.—2. నిలుపు. (చూ. నిల్వరించు.)

నిలువు దే వి. 1. నిలుచుట, నిలుపు; "నిలిచిననిలువునను." రామా. ౧, అ. "నిలువుఁపుజాఁజాచి." కవి ౪, అ.— 2 చేయిమీఁదికెత్తుకొని నిలుచున్నపురుషునిచేయిపొడవుకొలఁది, (ఆ నూతిలోరెండునిలువులనీళ్లున్నవి.)—3. మీఁదియంతస్తు, "చ. ఇదికలయోజనోన్నతము హేమగిరిప్రతిమంబు పార్శ్వమీ, తది నిలువెక్కిచూచి దిగఁద్రోపుఁడు." లక్ష్మీ. ౪, అ.—4. ఆకృతి, "నిలువుదయామయంబు." రామా. ౧, అ.—5 చేనిలోనికంత కోసినతరువాతకోయఁగలభాగము; 6 బ. అరిగాళ్లు

నిలువుఁగొలువు దే వి. (నిలువు+కొలువు) నిలుచుండిచేయు సేవ.

నిలువుగాళ్లు. దే వి బ (నిలువు+కాళ్లు) తావళ్లకుపెట్టు టానుమొదలైనవాని కాధారముగానాటిన స్తంభములు.

నిలువుజీతము. ద్వి. వి. నిలుచుండి సేవచేయునట్లు ఏర్పాటుచేసికొనియిచ్చెడుజీతము.

నిలువోపు. దే. అ. క్రి. (నిలువు+ఓపు) నిలుపోపుయొక్క రూపాంతరము.

నిల్కడ. దే. వి. నిలుకడయొక్క రూపాంతరము.

నిల్వ దే. వి. నిలువయొక్క రూపాంతరము.

నిల్వరము. దే విశే నిలువరముయొక్క రూపాంతరము.

నిల్వరించు. దే. అ. క్రి. అం ప్రే నిలువరించుయొక్క రూపాంతరము (చలింపకనిలుచుటకు—"క. పాండవయోధులునిల్వరించుటకుఁజాలకటే, చ్చటడిన." భార. భీష. ౨, అ—నిలుపుటకు.—"విషాదాస్పదమైనసంసృతిపాయ గ్రక్కుండనైనిల్వరింతు." భో ౧, అ)

నివరి వై. వి. నివ్వరియొక్క రూపాంతరము

నివర్తనము. సం. వి. అ, న మరలఁబాటు.

నివర్తించు. సం. ప్రే. నివర్తిల్లఁజేయు.

నివర్తిల్లు. సం. అ. క్రి. మరలఁబడు. (రూ. నివర్తిలు)

నివసతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ గృహము, ఇల్లు.

నివసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

నివసనము. సం. వి. అ. న. నిలయము, ఇల్లు.

నివసించు. సం. అ. క్రి. వాసముచేయు, ఉండు.

నివహము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము, గుంపు

నివాకము. సం. వి. అ. పుం. జయఘంటమొదలగువానిగుండ ధాన్యాదులవెల ప్రసిద్ధపఱచుట. వ్యవహారాదులయందున్యూనాధిక్యములులేకకలిగియుండదీపలుకుట (అనికొందఱు.) మహార్ఘములైన ధాన్యాదులయందలి జనులయాదరాతిశయము. (అనికొందఱు.)

నివాతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రా. పు. విణ. 1. బాణములచే భేదింపరానిది; (కవచము) 2. గాలిలేనిది. (చోటు.)

నివాపము. సం. వి. అ. పుం. పితౄనుద్దేశించి నువ్వులునీళ్లువిడుచుటలోనుగాఁగల కర్మము.

నివారణము. సం. వి. అ. న. అడ్డగింత, నిరోధము.

నివారణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁదగినది.

నివారించు. సం. స. క్రి. నివారణచేయు, అడ్డగించు.

నివారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అడ్డగింపఁబడినది.

నివాసము. సం. వి. అ. పుం. ఇల్లు, నివసనము.

నివాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. ని.) వాసముచేయువాఁడు.

నివాళి. వై. వి. నివాళియొక్క రూపాంతరము. "నివాళిపళ్లెము." భాను. ౪, ఆ.

నివాళించు. వై. అ. క్రి. ఆరతి*. "సీ. పాండ్యకేరళ...బహువిధములఁ, బలుకుబడియ్యకొనిరత్నదర్పణము చూపి, శోభన...వాళించి మణిదీపసందరయమున, శేషశయనునిఁ బట్టాభిషేకవేళ." కాశీ. ౪, ఆ.

నివాళిక. వై. వి. నివాళియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. వనజలోచనలు నివాళికలొసఁగ." రా. బాల, కాం. (సాధ్వముకప్రయోగము)

నివాళితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టఁబడినది. "వ. ప్రతిగృహాంగణప్రకీర్ణనివాళితనీరాజనంబులుగైకొనుచు" ర్రు. ౫, ఆ.

నివిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కూర్చున్నవాఁడు, 2. ప్రవేశించినవాఁడు.

నివీతము. సం. వి. అ. న. మెడనుదండవలెవ్రేలఁ వేయబడిన జన్నిదము. విణ. కప్పఁబడినది. (వస్త్రము.)

నివీతి. సం. వి. న్. పుం. నివీతముగలవాఁడు.

నివుడు. దే. అ. క్రి. నిగుడుయొక్క రూపాంతరము. (చిప్పిలు టకు —"గీ. అనిమరంతశోకముకుఁబొందిపెజ్జపై, మేనువైచికన్నుఁగోనలందు, నివురునశ్రువారిచెప్పలకొలంకుల, నిండనిట్టులరవిభుండుమతియు." నిర్వ. ౯, ఆ.)

నివుడుచు. దే. ప్రే. నిగుడుయొక్క రూపాంతరము (చూ. నివ్వచ్చు.)

నివురు. దే. స. క్రి. నిమురు. "క. కరమునరక్తినిమోముసివరి." భాగ. ౪, స్కం.

నివులు. దే. వి. నిగులుయొక్క రూపాంతరము.

నివృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నలుప్రక్కల చుట్టఁబడినది, పరివేష్టితము.

నివృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నలుప్రక్కల చుట్టుట.

నివృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మరలఁబడినది.

నివృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మరలఁబాటు, అప్రవృత్తి.

నివేదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఎఱుక; 2. సమర్పణము.

నివేదించు. సం. స. క్రి. 1. ఎఱిఁగించు; 2. సమర్పించు.

నివేదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎఱిఁగింపఁబడినది; 2. సమర్పింపఁబడినది.

నివేద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎఱిఁగింపఁదగినది 2. సమర్పింపఁదగినది.

నివేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు, 2. డేరా, 3. ఎత్తిన దండుదిగిన పాళెము; 4. పెండ్లి, 5 ఇల్లరి.

నివ్వటించు. వై. ప్రే. నివ్వటిల్లఁజేయు.

నివ్వటిల్లు. వై. అ. క్రి. 1. నెలకొను, "ద్వి. అనఘునిచేతఁగార్యమునివ్వటిల్లు" రా. యు, కాం.—2 అతిశయించు; 3. కలుగు, 4 వ్యాపించు. (చూ. నివ్వటిలు అతిశయించుటకు.—"తద్వి యోగసంతాపములఁ దలఁకుమనంబునివ్వటిలఁగ." వి, పు. ౭, ఆ —కలుగుటకు — క. ఎవ్వఁడునవరాదఁగురుఁ, డెవ్వని నాభిసరోజమునెవిధాత, నివ్వటిలుజగములన్నియు, నెవ్వనిచే నున్కిఁ దనెవ్వఁడుగొలతుఁ." భార. శాం ౪, ఆ —వ్యాపించుటకు. "క. ఇవ్విధమునఁ జేసినిని, క్రొవ్వెఱిచి పాండుపుత్రకులబాణంబుల్, నివ్వటిలఁ గలుషరు, నఖ్వురుఁడు నొవ్వనేసి సద్యుతవిరించె." భార. శల్య ౧, ఆ.)

నివ్వతి వై. వి. తృణధాన్యవిశేషము (నివ్వరియొక్క రూపాంతరము.)

నివ్వళి. వై. వి. ఆరతి*. "నివ్వళిపళ్లెము." పల్నా. చ్వ. ౧, భా.

నివ్వళిక వై. వి. నివ్వళియొక్క రూపాంతరము. (సాధ్వముకప్రయోగము.)

నివ్వెర. దే. వి. నివ్వెఱయొక్క రూపాంతరము. "వెడందనెఱ తూపుల్ సింగిణిఁగూర్చి నివ్వెరఁ దోఁపఁగ నొడంగ లోకమరుపై వేచిమ్మి నొప్పింప" అచ్చ. యు, కాం (దీనికి మిక్కిలి భయము. అర్థమగునేమో)

నివ్వెఱ. దే. వి. 1. పారవశ్యము, "చ. పరవశమైన్యమూఁడుకొను ప్రాధఃగానదు ఘనవారిచేఁ గనఁగిపడిమ చిత్తరమునన దంద్యాత్మపాలలా, ధరమున మున్నుమఁటినకధఁబునుగాఁదు నప్పటాలకా, చిరనముగొన్న గాన దోకబాలప్రపాలునిఁజూచి నివ్వెఱఁ" పాం. ౫, ఆ —2. నిశ్చేష్టత; (చూ. నివ్వెఱపడు.) (నివ్వెఱఁగుయొక్క రూపాంతరము.) 3. భ్రాంతి, (చూ. నివ్వెఱఁగు) 4. (సంపు - వెఱ.) మిక్కిలి భయము (చూ. నివ్వెఱపడు.)

నివ్వెఱఁగు. దే. వి. (నిండు + వెఱఁగు.) 1. పారవశ్యము, "చ. పులిఁబొడ కన్నతోళ్లగమిఁబోలను బోధనగ్రసైనికుల్, దలఁకకలంకనివ్వెఱఁ గుదనక్కఁ జేష్టలు దక్కచిత్రమా, పులకితయుధం డిరి." భార. భీష్మ ౨, ఆ.—2. నిశ్చేష్టత, (చూ. నివ్వెఱపడు) 3. భ్రాంతి, "ద్వి. నలుకడనప్పు నివ్వెఱఁగంది." (చూ. మీఁది పద్యము) కష్ట. పూ. 3, ఆ.

నివ్వెఱపడు దే. అ. క్రి. 1. పరవశమగు; (చూ. నివ్వెఱ.) 2. చేష్టలుదక్కు, "గీ. తీవ్రముమ్ముఁబోధింపఁగానేర్చుగాక, యిట్టు పోనలమ్మఁగాంచునిట్టిదనఁగ, నేమునేర్తుమెయ్యదియో యొఱుఁగకునికి, గాదెనివ్వెఱపడితిమికమలనాభ." భార. అను. ౪, ఆ (చూ. నివ్వెఱపాటు)—3. భ్రాంతిపడు; (చూ. నివ్వెఱఁగు.) 4. మిక్కిలి భయపడు. "వ. కౌరవసైనికులకలంగినమనంబుల తోడనివ్వెఱపడియుండ." సం. "విత్రస్తమనసస్సర్వే ధనంజయకృతాద్భయాత్." భార. విరా. ౪, ఆ.

నివ్వెఱపాటు. దే. వి. 1. పారవశ్యము; "వ. ఒక్కింతదడవు నివ్వెఱపాటున నిశ్చలుండగుచునుండెదదనంతరంబ." కళా. ౫, ఆ.—2. నిశ్చేష్ట; "సీ. చిత్రరూపంబునఁ జెలువులవలోకింపఁ బలి

మూర్తినిశ్చేష్టపాటునొందె." నిర్వ. ౘ, అ.—3. భ్రాంతి. (చూ. నిశ్చేష్టగు) 4 మిక్కిలి భయము "గీ. ఇట్లుపాండవ సైన్యంబులెల్లఁగలిగి, యెక్కడక్కడఁబడుచుండనక్కజంబు కడి మిఁజెచ్చెరుపడితొక్కటకువచ్చి, పాండుసూనులునిశ్చేష్టపాటు నొంద." భార. భీష్మ. ౧, అ

నిశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రేయి; 2. పసుపు; 3. మ్రాని పసుపు.

నిశాంకుశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అరిబోకి.

నిశాంతము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు, 2. వేకువ. విశే. మిక్కిలి అడఁగినది.

నిశాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, రేయేఁడు

నిశాఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసుపు, హరిద్ర.

నిశాచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాక్షసి; 2. అంకుటాలు, 3. పయిఁడికంటి అను పక్షి.

నిశాచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు, రేద్రిమ్మరి.

నిశాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై ——

నిశాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వాఁడిచేయఁబడినది.

నిశాన్. హిం. వి. జెండా, గుఱుతు, చేవ్రాలు.

నిశానుదారు. హిం. వి. గుఱుతుమాత్రము పెట్టఁగలవాఁడు.

నిశాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చంద్రుఁడు, రేయేఁడు, 2. కర్పూరము.

నిశారణము. సం. వి. అ. న. మారణము, చంపుట.

నిశారము. సం. వి. అ. పుం. చలికప్పుకొనుదుప్పటి. (రూ. నీశారము.)

నిశితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి వాఁడిచేయఁబడినది, 2. సానఁబెట్టఁబడినది.

నిశీథము. సం. వి. అ. పుం. 1. నడురేయి, 2. రేయి.

నిశీథిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేయి, రాత్రి, నిశ.

నిశ్చయము. సం. వి. అ. పుం. నిర్ణయము.

నిశ్చయించు. సం. స. క్రి. నిర్ణయించు.

నిశ్చల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల. విశే. కదలనిది.

నిశ్చాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చయించువాఁడు.

నిశ్చింతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చింతలేనివాఁడు.

నిశ్చితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిశ్చయింపఁబడినది.

నిశ్చిష్టాకరణము. సం. వి. అ. న. మన్మథబాణములలోనొకటి (చూ. బాణము.)

నిశ్చేష్టితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చేష్టలు తక్కినవాఁడు

నిశ్శ్రేణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిచ్చెన; 2. ఈఁతచెట్టు.

నిశ్శ్రేయసము. సం. వి. అ. న. 1. ముక్తి; 2. మేలు. పుం. డు. శివుఁడు.

నిశ్వసనము. సం. వి. అ. న. నిట్టూర్చుట.

నిశ్వసించు. సం. అ. క్రి. నిట్టూర్పువిడుచు, నిట్టూర్చు.

నిశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. నిట్టూర్పు.

నిశ్వాసించు. సం. అ. క్రి. నిశ్వసించు. (చూ. నస.)

నిశ్శబ్దము. సం. వి. అ. పుం. తొలుకుసలఘురతుష్టయకాలము. విశే. శబ్దములేనిది. (అకారాంత స్త్రీలింగమైనప్పుడు రాత్రి అర్థము.)

నిశ్శలాకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఏకాంతము. (చోటు.)

నిశ్శేషము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సర్వము, అంతయు.

నిశ్శోధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కడుగుటలోనగువానిచేత గంగరిల్లినది, శోధితము.

నిషంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అమ్ములపొది, 2. మిక్కిలిసంగము

నిషంగి. సం. విశే. (న్ ఈ. న్.) విలుకాఁడు.

నిషణ్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉండినది, 2. కూర్చుండినది. "తీరనిషణ్ణయై." పాన్వ 3, అ.

నిషద్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అంగడి; 2. కూర్చుండుట.

నిషద్వర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రేయి. అ. పుం. ము అడుసు.

నిషధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకకొండ, 2. ఒకానొక దేశము. విశే. కఠినము.

నిషా. హిం. వి. మత్తు.

నిషాదము. సం. వి. అ. పుం. ఒక స్వరము. (రూ.) నిషధము (చూ. స్వరము.)

నిషాది. సం. వి. న్. పుం. మావటివాఁడు

నిషాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకతెగ బోయవాఁడు, 2. మాలవాఁడు.

నిషిద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిషేధింపఁబడినది

నిషూదనము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిషేకము. సం. వి. అ. పుం. గర్భాధానము.

నిషేధము. సం. వి. అ. పుం. త్రోపుడు.

నిషేధించు. సం. స. క్రి. త్రోపుడుచేయు.

నిషేవణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కఁగా సేవించుట; 2 పొను పానము.

నిషేవితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా సేవింపఁబడినది.

నిషేవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా సేవింపఁదగినది.

నిష్కము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. మాడ; 2. టంకము; నూటయెనిమిదిమాడలు; 4. పతకము; 5. పలము; 6. బంగారు; 7. వెండి

నిష్కర్ష. సం. వి. అ. పుం. నిశ్చయము.

నిష్కర్షించు. సం. స. క్రి. నిశ్చయించు.

నిష్కళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట్టుడిగిన ఆఁడుది. విశే. 1. కళ లేనిది; 2. అవయవములేనిది.

నిష్కాసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉనుపఁబడినది; 2. వెడలింపఁబడినది.

నిష్కుటము. సం. వి. అ. పుం. 1. తోఁట; (రూ. నిష్కూటము.) 2. అంతిపురము; 3. ఇంటితోఁట; 4. తలుపు; 5. మడి.

నిష్కుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దయేలకులు.

నిష్కుహము. సం. వి. అ. పుం. తొఱ్ఱ. (రూ. నిష్కూహము.)

నిష్కృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రాయశ్చిత్తము చేయఁబడినది, 2. చేయఁబడినది

నిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రాయశ్చిత్తము; 2. చేయుట.

నిష్క్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెడుకులము; 2. బుద్ధిసంపత్తి (శుశ్రూష, శ్రవణము, గ్రహణము, ధారణము, ఊహ, అపోహము, అర్థవిజ్ఞానము, తత్త్వజ్ఞానము అనునెనిమిది) 3. వెడలఁబాటు.

నిష్క్రాంతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బయలువెడలినది.

నిష్క్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బయలువెడలుట.

నిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. చేటు, 3. తుది, 4. మ[illegible]యిక, 5. వేఁడికోలు, 6. ప్రస్తావకథా సంహారరూపమయిన యొకనాటకసంధి. (చూ. సంధి.)

నిష్ఠానము. సం. వి. అ. న. మజ్జిగపులుసు, తేమనము.

నిష్ఠించు. సం. అ. క్రి. స్థిరపడు. "అనినిష్ఠించిపలుక." భా. అశ్వ. ౨, ౮

నిష్ఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా నుంచఁబడినది.

నిష్ఠీవనము. సం. వి. అ. న. ఉమియుట.

నిష్ఠురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కఠినము; 2. పరుషమైనది (మాట)

నిష్ఠూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) త్రోయఁబడినది

నిష్ఠేవము. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. ఉమియుట.

నిష్ఠ్యూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉమియఁబడినది, 2. త్రోయఁబడినది

నిష్ఠ్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఉమియుట, నిష్ఠీవనము.

నిష్ణాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేర్పరి.

నిష్పక్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగాఁగాఁగినది, క్వథితము.

నిష్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సిద్ధి, 2. పరిసమాప్తి

నిష్పన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధించినది.

నిష్పాదనము. సం. వి. అ. న. నిష్పత్తి, సిద్ధి

నిష్పాదించు. సం. స. క్రి. సిద్ధింపఁజేయు.

నిష్పాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధించినది.

నిష్పాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిద్ధింప దగినది.

నిష్పావము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనుములు; 2. చేటగాలి. 3. తూర్పెత్తుట, 4. పెసలులోనగువానిపొట్టు, 5. పొల్లు. విణ. నిర్మలమైనది.

నిష్పిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా నూరఁబడినది.

నిష్పేషణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా నూరుట.

నిష్ప్రయోజనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయోజనములేనిది.

నిష్ప్రవాణి. సం. విణ. ఇ. క్రొత్తది. (వస్త్రము)

నిష్ఫలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఫలములేనిది.

నిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. స్వభావము; 2. కలిగించుట, 3. ఈవి.

నిసి. వై. వి. 1. రాత్రి; 2. అర్ధరాత్రము*.

నిసిందా. హిం. వి. వ్రాయువాఁడు. (నిసిందాఁ వ్రాఁత.)

నిసివెలుఁగు. దశ్. వి. చంద్రుఁడు.

నిసుఁగు. వై. వి. శిశువు. "గీ. అందులకునాలకందియుంబందితేఁడు, ఎరిఁదిగటార్చిరండనివేగఁగాఁడు, బుధపథుఁడింగదుఁడీఁడ యత్తిలినిసుంగు, సలుఁదుమొదలగుబలియురఁబిలిచిబనిచె." అధ్యా. యు., కాం.

నిసువు. వై. వి. నిసుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

నిస్సృష్టము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దాఁచఁబెట్టినది; 2. మధ్యస్థము.

నిస్తంద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చొరవగలది.

నిస్తరణము. సం. వి. అ. న. 1 దాఁటుట; 2. వెడలఁబాటు; 3. తెఱువు.

నిస్తరించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగాదాఁటు

నిస్తర్హణము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిస్తలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలునది, 2. వర్తులమైనది.

నిస్తారకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నిస్తరింపఁజేయునది.

నిస్తారము. సం. వి. అ. పుం. నిస్తరణము, దాఁటుట.

నిస్తుషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తేలికగా చేయఁబడినది; 2. పొట్టుపోఁగొట్టినది, 3. విడువఁబడినది.

నిస్త్రింశము. సం. వి. అ. పుం. కత్తి విణ. కనికరములేనిది.

నిస్పందము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి చలనము.

నిస్పృహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశలేనిది.

నిస్రావము. సం. వి. అ. పుం. గంజి, ఆచామము

నిస్వనము. సం. వి. అ. పుం. ధ్వని, మ్రోఁత.

నిస్వానము. సం. వి. అ. పుం ——వై.——

నిస్సంతు. వై. విణ. సంతానములేనిది. (అనఁగ సంతు నిశ్శంకయై పోయినది.)

నిస్సత్త్వ. వై. వి. శక్తిలేమి, అశక్తి.

నిస్సరణము. సం. వి. అ. న. 1 ఇల్లుచొరఁగువాని ముందటి భాగము; 2. దోవ 3. ముక్తి; 4. వెడలఁబాటు; 5. వెరవు.

నిస్సాణము. వై. వి. భేరీవాద్యవిశేషము "ఉ. భేరులుఁదమ్మటంబులును నిస్సాణంబులుశంఖకాహళుల్." (ఇందు భకారము ద్రుతపూర్వము.) రుక్మాం. ౧, ౮.

నిస్సాణము. సం. వి. అ. పుం ——వై.—— "శంఖనాదనిస్సాణధణంధణల్ చెలఁగ." అని ౫, ౮.

నిస్సానము. వై. వి ——వై.—— ఉ. ౪, ౮. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

నిస్సారము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సారములేనిది.

నిస్స్యందము. సం. వి. అ. పుం. కాఱుట.

నిస్స్వుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) బీదవాఁడు.

నిహంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చంపువాఁడు.

నిహతము. సం. వి. అ. న. గుణకారము పుం. అనుదాత్తస్వరము. విణ. 1. చంపఁబడినది; 2. గుణింపఁబడినది.

నిహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చావు, మరణము

నిహననము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట.

నిహాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 ఉడుము; 2. నీటియుడుము.

నిహింసనము. సం. వి. అ. న. వధము; చంపుట.

నిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁబడినది.

నిహీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీచుఁడు.

నిహ్నవము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపనమ్మిక, 2. కపటము. 3. తిరస్కారము; 4 దాఁపఱికము; 5 నమ్మిక; 6. మఱుఁగుమాట.

నిహ్నవించు. సం. స. క్రి. మఱుఁగుపుచ్చు.

నిహ్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మఱుఁగుపుచ్చుట.

నీ.

నీ. దే. స. నీవు అనుదానికి ప్రాతిపదికము.

నీఁగు. దే. స. క్రి. నివర్తించు. "ఉ. ఇక్కతభక్తితోఁ బనిచి నవ్వసు కీర్తనచేసి కాజనుల్ నిక్కము నవ్వదోషముల నీఁగి ధరింతురు భద్రముల్." భార. అర. ౫, ఆ.

నీఁడు. వై. వి. కమ్మవారిబిరుదుపేరు. (అబ్బినీఁడు, పాపినీఁడు మొ.) (నాయఁడు యొక్క మాఱురూపము.)

నీకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రకాశము, 2 నిశ్చయము. విణ. తుల్యము.

నీచుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. అధముఁడు; (చూ. నీచ.) 2. వామనుఁడు.

నీటికానుపు. దృ. వి. (నీరు+కానుపు) అగ్ని, కృపీటయోని "ఎ, గీ. దారకునీటికానుపుపావకాఖ్య." అప్ప. బాల, ౫౦.

నీటికుప్ప. దృ. వి. (నీరు+కుప్ప) సముద్రము, జలరాశి. "సీ. తవకుందనపుఁజాయపెనునీటికుప్పకు ప్పొంగినవనుఁబవరక్కునఁగ." వసు. ౫, ఆ (మొదటిరూపము నీరుకుప్ప.)

నీటిచూలి. దృ. వి. (నీరు+చూలి) అగ్ని, కృపీటయోని

నీటితాత. దృ. వి (నీరు+తాత) వాయువు.

నీటిదయ్యము. వై. వి. (నీరు+దయ్యము) జలగ్రహము, నెగడు.

నీటిపుట్టుగు. దృ. వి. (నీరు+పుట్టుగు) తామర, అబ్జము. "సమస్తగోళ. నీటిపుట్టుగుపట్టియున్నఁడు నెమ్మిగాఁ గలేనియు, స్మితి "బఫురాయఁడామరుమేఘుకంటికిమామగా, నేటినీటు కబంబు చేసనౌయాపదంబులంచు." య. ౨, ఆ (మొదటిరూపము నీరుపుట్టుగు.)

నీటియిక్క. దృ. వి. (నీరు+ఇక్క.) విష్ణువక్షస్థలమునందలి మణి, కౌస్తుభము. "నీ తొలుకరిజడలిరోఁదిలకంచు సిరిగేస్తునకు కవదగునీటియిక్కయునఁగ." య. ౨, ఆ.

నీటిరిక్క. వై. వి (నీరు+రిక్క.) పూర్వాషాఢానక్షత్రము.

నీటిఱేఁడు. దృ. వి. (నీరు+ఱేఁడు) 1. వరుణుఁడు అప్పతి; "తెగినీటిఱేనిపెంపు కురఁజేసి." య. ౨. ఆ—2 సముద్రుఁడు, అపాంపతి. (ఇట్లు నీటిరాయఁడు.)

నీటిఱేనిరిక్క. దృ. వి శతభిషఙ్నక్షత్రము.

నీటు. దే. వి. శృంగారగర్వము, గారవము.

నీటుకత్తియ. దృ. విణ. నీటుగలది. (చూ నీటుకత్తె)

నీటుకాఁడు. దే. విణ. నీటుగలవాఁడు.

నీడ. దే. వి. 1. ఛాయ, 2 ఎండమఱుఁగు.

నీడము. సం. వి. అ. న. చోటు, పుం, న. పక్షిగూఁడు.

నీడోద్భవము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, గూఁడుకానుపు.

నీతకము. వై. వి. నీతమయొక్క రూపాంతరము.

నీతము. ఉభ. వై. వి. నియమము. శాం. 3, అ.—సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. ధాన్యము. విణ. 1. పొందింపఁబడినది, 2. శిక్షింపఁబడినది; 3. తేఁబడినది.

నీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. న్యాయము; 2 పొందించుట.

నీపము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడిమి; 2. మంకెన; 3. నల్లయిరుగుడు.

నీయంచు. దే. వి. కంకాఁడ.

నీరంధ్రము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము. విణ. సందులేనిది.

నీరజము. సం. వి. అ. న. 1 తామర; 2. ముత్యము; 3. చెంగల్వకోష్ఠు. విణ. నీటఁబుట్టినది.

నీరదము. సం. వి. అ. పుం. 1 మబ్బు; 2. తుంగ.

నీరధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

నీరము. సం. వి. అ. న. జలము, నీరు

నీరసము. సం. వి. అ. పుం. దానిమ్మ. విణ. రసములేనిది.

నీరాకు. దృ. వి. (నీరు+ఆకు) పాచి, వారిపర్ణి.

నీరాజనము. సం. వి. అ. న. ఆరతి.

నీరాట. దృ. వి. (నీరు+ఆట.) 1. స్నానము; 2. జలక్రీడ. "గీ. చల్లులాడంగ నవ్వాసుదదలనెగసి, ముగుదదలి నీటితుంపురుల్ దగిలియుండ, వారినీరాటకును మెచ్చి వలపు రాయఁ, దానికరిగించు పుష్పశరవాసయనఁగ." య. 3, ఆ. (రూ నీరాటము. స్నానమునకు.—"క. నీరాటమొనర్చియు శ్రీం, గారించిరి." బిల్హణీయము. 3, ఆ.)

నీరాటము. సం. వి. అ. పుం. నీళ్లయందు చరించు జంతువు. "క. నీరాటవనాటములకుఁ, బోరాటం బెట్లుకలిగె." భాగ. ౮, స్కం.

నీరాడు. దృ. అ. క్రి. (నీరు+ఆడు.) స్నానముచేయు, క్రుంకు. "నీరాడితనదుమందిరమునకేతెంచుగ్గడి." శివ. ౬, ఆ.—వి. మరాటిలోఁ బోసెడు పన్నీళ్లు.

నీరామని. దృ. వి. (నీరు+ఆమని) వర్షఋతువు. "క. ధారిణిఁ గలమేలెల్లను, ధారాకరాళపరుషధారలచేతన్, నీరామనిఁ గలదని, పూరాల్చినభంగి మురుమురు పాఱిఁబోఱిఁబోఱిఁగన్." విక్ర. ౪, ఆ.

నీరారుచు. దే. ప్రే. క్రి. నీరాడఁజేయు (రూ. నీరార్చు.)

నీరిజె. దే. వి. ఒకానొక అడవిచెట్టు.

నీరిప్ప. దృ. వి. (నీరు+ఇప్ప.) మధూలకము.

నీరు. యు. దే. విణ. అల్పము. (నీరుగావి మొ.) (సల్లుపరమునకు దీని ఉకారము వికల్పముగా లోపించును. నీర్కావి మొ.)—వై. వి. 1. ఉదకము, 2. కన్నీరు*, "నిరంతరశోకంబున నీరుగన్నులవిడన్." భాగ. ౧, స్కం.—3. మూత్రము*.

నీరుకట్టియ. వై. వి. నీరుకట్టె.

నీరుకట్టు. ద్వ వి మూత్రబంధరోగము, అశ్మరి.

నీరుకట్టె. వై వి నీరుపాము, అలగర్దము. (నీరుకట్టె యొక్క రూపాంతరము.) (చూ. వరుజ.)

నీరుకడిమి. ద్వ. వి. ధారాకదంబము.

నీరుకాకి. ద్వ. వి జలకాకము, మద్గువు.

నీరుకాయ. ద్వ. వి నీటిబుగ్గ, బుద్బుదము.

నీరుకాయవాఁడు. ద్వ వి నీటిమనుష్యుఁడు

నీరుకాలు. ద్వ వి కమఠాలివాని యొక్కదిగువు కాలమటు

నీరుకావి. దే వి. కాంచెమెఱుపు. (చూ. నీర్కావి)

నీరుకాళ్లు. ద్వ వి బ. కోఁగవారికవర్షము లైయుద్ధయసంధ్యలయందుఁదోఁచెడుసూర్యకిరణములు. "నమస్కరైతిలకించెనీరుకాళ్ల." హరి. పూ 2, అ. (ఇది వర్షసూచకము.)

నీరుకుక్క. వై వి జలశునకము

నీరుకుప్ప. ద్వ వి సముద్రము, జలరాశి

నీరుకోఁతి. ద్వ వి జలమర్కటము, శింశుమారము.

నీరుకోడి. ద్వ. వి. జలకుక్కుటము, పరిప్లవము.

నీరుగండి. ద్వ వి తూముకాలువ, వాహము.

నీరుగన్నేరు. ద్వ వి హింతాలము

నీరుగొబ్బి. ద్వ వి ఒకానొకచెట్టు, ఇక్షురము.

నీరుచిచ్చు వై వి. బడబాగ్ని, బాడబము.

నీరుచెంచలి ద్వ వి ఒకవిధముచెంచలి, వితున్నము.

నీరుచేటుకు. ద్వ వి నీరుదిగునపుడు వుంటయొత్తెడు రోగవిశేషము.

నీరుటెంకి. ద్వ. వి. జలాశయము.

నీరుడి. ద్వ. వి. (నీరు+ఊడు) నీరు అధికముగాదిగు రోగవిశేషము.

నీరుడుము. ద్వ వి. (నీరు+ఉడుము.) నీటియుడుము, గోధిక

నీరుతాలుపు. ద్వ వి. మబ్బు, జలధరము. "మించిరక్కసినీరుతాలుపులఁగాడ్పు." అచ్చ అ, కాం. (చూ. నీటితాల్పు.)

నీరుతిట్ట. ద్వ వి. సముద్రము, జలరాశి "నీరుతిట్టలక్ష్మికనఁజేరుబలిప్ఫులుదునిమినవేఁటరినొసల." అచ్చ. అ, కాం.

నీరుత్రిత్తి. వై. వి. మూత్రకోశము, క్లోమము.

నీరుతుట్ర. ద్వ. వి నీరుకట్టె, అలగర్దము.

నీరుదొత్త. ద్వ. వి ——వై ——"గీ. నిక్కమొకయాఁటదియు నొకనీరుదొత్త, యొక్కగాడిదయొకకోడియొక్కగుడ్డ, మనితలంపకు నను విలుప్తారిగంధుఁ, దగుజరాసంధునీఁగ నింక నరసికొనుము." హరి. ఉ. ౧, అ.

నీరుదోమ. ద్వ. వి. జలమశకము, కషాయిక.

నీరుద్రిమ్మరి. ద్వ. వి. (నీరు+ద్రిమ్మరి) జలజంతువు. "గీ. మీలు గప్పలుతాఁబేళ్లుగాలిదిండ్లు, మొసలులెండ్రులునెగడులుమొసలు గలుగు, నీరుద్రిమ్మరిపదువులు." అచ్చ. యు కాం.

నీరుపంది. ద్వ. వి. జలసూకరము, అలగర్దము.

నీరుపదును. దే. వి. కాంచెపుపదును. "సీ. ఘుమఘుమాధికరుతాటంకితాంభోరాశివిజృంభమాయకమునకునీరుపదును." చం. ద్రా. ౧, అ.

నీరుపాది. ద్వ వి ఒకానొకచెట్టు.

నీరుపాప. ద్వ. వి 1 అగ్ని; 2. నీటిమనుష్యుఁడు.

నీరుపాము ద్వ వి. జలసర్పము, నీరుకట్టె

నీరుపాయము ద్వ వి. జీవనము, యౌవనము.

నీరుపిప్పలి. వై. వి. పిప్పలివిశేషము, తోయపిప్పలి.

నీరుపిల్లి. వై. వి జలమార్జాలము, ఉద్రము.

నీరుపుట్టువు. ద్వ. వి. 1. తామర; 2. శంఖము, 3. కౌస్తుభము. (దీనికి సంస్కృతమునందు సరియైనపదము అబ్జము.) "సీ. నీరు పుట్టువయురనీరుపుట్టువయును బూరయుచోడకసై పొలుపు నెఱప." (ఇది పెనుకటి రెండర్థములకు నుదాహరణము.) అచ్చ. బాల, కాం.

నీరుప్రబ్బ ద్వ. వి. జలవేతసము, నిదులము.

నీరుబొద్ది. ద్వ వి వృద్ధదారువిశేషము.

నీరుమజ్జిగ. వై వి. మూడుపాళ్లు నీళ్లుగలసినమజ్జిగ. (ఇట్లు నీరుచల్ల, నీరుమోరు ను.)

నీరుమట్టము. ద్వ. వి జలవ్యాప్తిగల భూభాగము.

నీరుమానిసి. వై వి. నీటిమనుష్యుఁడు "క. వినుఁగులాగు పందికి, మానిసిదండంబునీరుమానిసికిఁగుక్క, గానిగుణంబులుగలుగవు" ఉ, హరి. 3, అ

నీరుముంపు. ద్వ. విశ జలప్రాయము, అనూపము.

నీరుముట్టు. ద్వ. అ క్రి జలస్పర్శముచేయు. "గీ. రచ్చతెను పురగృహావాటిమచ్చుమీఁద, నీటిచేరువఁ గాంగాదు నీరుముట్టు." వి, పు ౪, అ.

నీరుమోపరి. ద్వ వి. 1. కుంభము హన. ౪, అ—2. మేఘము. విశ. నీరుమోపునది.

నీరుల్లి. ద్వ. వి. (నీరు+ఉల్లి) ఎఱ్ఱగడ్డ, పలాండువు.

నీరువంగ. వై. వి. వార్తాకవిశేషము, వృంతాకము.

నీరువట్టివేరు. ద్వ వి. ఉశీరవిశేషము, లామజ్జకము.

నీరువట్టు. ద్వ. అ. క్రి. దప్పిగొను. "గీ. గాత్రితాగరణధర శ్రాంతులైవారు, నిద్రఁబొందియుండనీరువట్టి, ధారణీశ్వరుండు తన్మంత్రిలకోద, కంబులెల్లద్రావెఁగదుపునిండ." భార. అర. 3, అ.—వి దప్పి, పిపాస. "ఎ, గీ ఆఁకలియును, నీరువట్టును దగిమెడునెలిసడంచి, దేవతాతిథిశేషపవిత్రకమము." భార. శాం. ౬, అ.

నీరువత్తిగ. వై. వి ధత్తూరవిశేషము. హంస. ౧, అ.

నీరువరి. ద్వ. వి. నీవారధాన్యము.

నీరువామి. ద్వ. వి సముద్రము, జలరాశి "చ. కలువలదాయ వంగడపుగామిడిదాముసు దెచ్చివట్టిమొ, క్కలవ్రేలిపాలికక్కసుని గట్టిగలానిడుకొంటిదింకగా, నెలగడిమిగాఁగలంచుఁగదసిన్నను చూడ దమజేసికర్పడఁగా, దెలుపఁగనేగనాఁబలచెదెల్లగనేయులునీరువామిఁగా." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

నీరెత్తువంగ. ద్వ వి. నీరువంగ, వృంతాకము.

నీరేనుఁగు ద్వ. వి. (నీరు+ఏనుఁగు.) నీటిగుఱ్ఱ

నీరొట్టు. ద్వ. వి. ధత్తూరవిశేషము.

నీర్కావి. దే. వి. నీరుకావియొక్క రూపాంతరము. "సీ. కర్ల మైనవదుంగ నీర్కావికోవతిరకకమ్ముల కొదంగి తీరుటంచి." కాశీ ౧, ఆ.

నీర్చిచ్చు. వై. వి. నీరుచిచ్చుయొక్క రూపాంతరము.

నీర్వట్టు. దే. అ. క్రి. వి. నీరువట్టుయొక్క రూపాంతరము (దప్పికి.—"అలికిలియు నీర్వట్టుఁ గాగణింపక." పాండు. ౫. ఆ.)

నీర్వామి. దే వి నీరువామియొక్క రూపాంతరము. "గీ ముచ్చుఁదనమున రాకొమ్ముఁ దెచ్చినట్టి, యుజీయ తక్కుముఁడిడి దాఁగి యున్నవాఁడు, రండనుచుఁ దమ్ము నిమిఁజేరంగ విలుచు, కంఠి గడుత్రోయు నీర్వామిఁ గనిరి మోల." అన్న. కిష్కిం, కాం

నీఱు. వై. వి. భస్మము. "గీ. మాఱుగాన్నవారి నీఱుచేయును." భార. శాం. ౧. ఆ (నిగుఱుయొక్క రూపాంతరము)

నీలంగువు. సం. వి. ఉ స్త్రీ ఈఁగ. పుం. 1. పక్షి, 2 పురుగు.

నీలఁడు. వై. వి. నీలాద్రికము*.

నీలకంఠము. సం. వి. అ. న. ముల్లంగికి. పుం. 1. నెమలి 2 ఊరఁబిచ్చుక; 3. బంగారుపిచ్చుక, 4. కాటుకపిట్ట; 5. పాము.

నీలకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం శ్రీకంఠుఁడు.

నీలకము. సం. వి అ. పుం. నల్లకోఁతి, కొండెంగ.

నీలగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. మాణిక్యవిశేషము. (ఇది తుంబురమునఁ బుట్టినది, నల్లదాళుగలది, అధమజాతిరత్నము. చూ. మాణిక్యము.)

నీలదూర్వ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. నల్లగఱిమిడికి.

నీలపుష్పి. సం. వి ఈ స్త్రీ. నల్లగింటెన.

నీలము. సం. వి. అ. న. 1. నల్లకాయి, 2. నీలిచెట్టు. పుం 1. నలుపు, 2 ఒకకొండ, 3. ఒకనిధి. (చూ. నిధి) విశే. నల్లనిది.

నీలలోహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి

నీలాంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు; 2 నైరృతి; 3 శని

నీలాబ్జము సం. వి. అ. న. నల్లకలువ, నీలోత్పలము.

నీలాలి. దే. వి. రెండుముక్కులపొరాత్రికపుపిట్ట.

నీలి. ఉభ. దే. విశే. గారడముగలది. "జగనీలిపిపొంజితయమ్ముద్దియ." పాండు. 3, ఆ. (చూ. కోలము)—వై. వి. నల్లపూలు* విశే. నల్లనిది. (ఒకనాఁటిచో దీని ఇత్వమునకు లోపమువచ్చును "నీలట్టెలు." హరిశ్చ. ౨, ఆ.)—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నల్లగోరంటకు; 2. నీలిచెట్టు.

నీలిమ. సం. వి న్. పుం. నలుపు. (చూ. నీలిమము.)

నీలిమబ్బు. దే వి. వేఁటపాత్రవిశేషము "ద్వి. తొగనీలిమబ్బులు త్రిప్పుదు త్రాళ్లు." పల 3, భా. (ఇది విచార్యము)

నీలీరాగము. సం. వి. అ. పుం. బయటి విశేషముగా కనఁబడక లోపల నెప్పటికి చెడకుండెడుగాఢానురాగము. (చూ. పూర్వరాగము.)

నీలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక వానరుఁడు.

నీలుగు. దే అ. క్రి. 1. ఒళ్లువిఱుచుకొను, 2. చచ్చు. "క. బలి నవ్వుటలరిగాయుంబున, నిలుచుటయారక్తనేత్రనీలిగితుల్, తొలిచనిముఖులగుచుర, నవ్వలనెఱుఁగరు పడుదు రందు నవ్వదురా క్తుల్." భార. శాం. ౪, ఆ. (ఈలుగునకు మొదటిరూపము చూ. నీల్గు)

నీవరి. వై. వి. నివ్వరికి మొదటిరూపము.

నీవాకము. సం. వి. అ పుం అర్థోత్కర్షహేతువైన జనాదరము.

నీవారము. సం వి అ పుం విత్తకుండనే దుబ్బగా మొలచు తృణధాన్యము నివ్వరి

నీవి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కంచిముడి; 2. పోఁకముడి, 3. చెఱఁగు, 4. పండెపుసొమ్ము.

నీవు. దే స. నీశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము.

నీవృత్తు. సం. వి త్. పుం. 1 గ్రామము, 2. దేశము.

నీవము. సం. వి. అ. న. 1 చూరు, 2. బండికంటికమ్మి; 3 అడవి; 4 రేవతీనక్షత్రము.

నీహారము. సం వి అ పుం. మంచు (చూ. నిహారము.)

నీళి. సం వి. అ. స్త్రీ. విష్ణుభార్యలలో నొకతె (చూ పట్టికశిల.)

నీళ్లవరుగు. దే. వి. ఉప్పు, లవణము.

నీళ్లాడు. దే అ క్రి (నీళ్లు + ఆడు) 1. ప్రసవించు, 2. స్నానముచేయు "ఓర్తునికుపుగట్టకనీళ్లాడఁగా" భార శల్య. ౨ ఆ.

ను.

ను. దే అవ. 1. నాశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనముందు వచ్చెడు ప్రత్యయము, (నేను) 2 తుమ్మఁగ ఉకారాంతములైన శబ్దములకు ద్వితీయైకవచనముందువచ్చెడు ప్రత్యయము, (వనమును, గోవును, పనిను, రాజును మొ.) 3. క్రియలలో తద్ధర్మార్థక ప్రథమపురుషైకవచనమునందును, తద్ధర్మవర్తమానభవిష్యద్వ్యతిరేకార్థకోత్తమపురుషైకవచనములయందును వచ్చెడు ప్రత్యయము. (కొట్టును, కొట్టుదును, కొట్టుచున్నాను, కొట్టఁగలను, కొట్టను మొ.)—అవ్య. 1. సముచ్చయార్థమును తెలుపును. (ఇది ఉకారేతరముల మీఁద యుకారాగమముగావచ్చును.) "చ ఇదియెకా నతతంబు నాయుదఁ గరంబిష్టంబుల్లయన్ నా, యుష్మద్భూదేవకులాభితర్పణమహోయకీర్తియుఁ భారత, శ్రవణాసక్తియుఁ బాంగ్వశివపదధ్యానసద్భాజామహిమా, న్వయమున్ సంతతిదానశీలతయు శశ్వత్ప్రాప్తిం గాంచుటకున్." భార ఆది. ౧, ఆ. మొ. అయువర్ణము ఒకానొకచో లోపించును) "సీ, ఎంతయు సంయమవంతుఁడు నరాధీశ్వరుఁ దధ్యస్థతివిద్య నారాధ్యుఁడాని" భార. సభా. ౨, ఆ. "సీ సిమప్రాణదుర్వ్యను డమరనై రెండుదిక్కుల భోగించి యుండు." భార భీష్మ. ౧, ఆ "బలుమేరుకాపిడనించ లేఁడు గురుఁ గొమ్ముం జేవ గాముఁడునే" (కాముక్—కామమునని యర్థము. ఇక్కడ చేవయనఁగా చేవగలది యనుట. ఇట్లుగాక చేవయనునది ధర్మపరమని యభిప్రాయమేని "చేవలేకుఁడునే" అని ప్రయోగింపఁబడియుండును. "గీ. అచటఁ బుట్టినచిగురు గొమ్మయును జేవ." అని పెద్దనగారును ప్రయోగించియున్నారు) వసు. 3, ఆ. "వాలింగిలియు వాయుపుత్రుఁ గరియే." నిర్వ. 2, ఆ.—2. అవధారణార్థమును దెలుపును; "క. ఒకండును మధ్యరాత్రమునఁ గడుంగుతుకమునన్." హరి ఉ ౫, ఆ.—3. సహితార్థమును తెలుపును; "వ. మేనంబులకలివ్వడుఁ బొడమెడు" సావి. ౧, ఆ.—4. వ్యతిరేకార్థద్యోతకమైన ప్రశ్నమునందు నభీతార్థమును తెలుపును; "గీ. వాసుదేవునికృపగలవారికెందు, నరయ దుర్లభమైన కార్యమును గలదె." జై. ౧, ఆ.—5. ఏని, ఐనఁ అనువానివలె వ్యతిరేకార్థద్యోతకమైన ప్రశ్నమునందు వచ్చును; "ఇట్లు చేసినవారెవ్వరుఁ గలరె." భార. ఆది. 2, ఆ. "క. ధీయార్థు పరణము న,

నేమగలునుమ్రతియు." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. "క. గాంగేయు గెలువనెవ్వరి, కిం గోలఁదిను" (ఇకారముమీఁదిదిగాననిక్కడ వకార మువచ్చినది.) భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. "క. దినకరుని బాపి తత్ప్రభఁ, గొనిపచ్చెదననునెయిట్టికుమతియు." రా. అర, కాం ౨, ఆ.–6. ఎటులు, ఎట్లు, ఎట్లు అనుశబ్దములకడపటఁజేరి నప్పుడు వివిధముచేతనైన అవస్థను తెలుపును; "మదీయశక్తి యెటులుకాఁడిందుకా." భార. అను. ౭, ఆ "గీ పనుజెప్పితిఁ దొల్లియు నీచేత, నెట్టుఁగొరవులకునెగ్గు పుట్టుననియు" భార అర. ౧, ఆ. "క. పోవఁగనిత్తునెవిరోధిఁబోరిగొనకట్లుకా." పారి. ఉ ౦, ఆ –7. కొన్నిచోట్ల అర్థవిశేషములను తెలుపును; "చ. పాండవోత్తములవరిత్రవాక్యవగతంబువినంగనభీష్టమెంతయుకా." భార. ఆది ౧, ఆ.–8. వ్యతిరేక క్రియలమీఁదవికల్పార్థమున తెలుపును, "మున్నిట్టివిమాడనుకానిసరునెవ్వరుకా." భార ద్రో. 3, ఆ.–9 పాదపూరణమందు అంతలోనసుశబ్దముమీఁద వచ్చును. (అంతకును, అందఱును, ఎప్పుడును, తద్దయును, నిచ్చలును వాలాయమును, మఱియును, వెండియును మొ "ఇవియేనకా." అనుచో నసుశబ్దముమీఁదిద్వియు పాదపూరణమునకుఁ దుపచ్చినదని యెఱుంగునది ఇట్లు ఇతరస్థలములయందును తెలిసి కొనవలయును. ఇదియు ద్రుతమునుబసు. దీనియుపమునకు తఱు చుగలోపంబగు)

నుంకు. దే. వి. పను, ఉరవాతము

నుక్రిటు దే. వి చలనము. "ద్వి. నడుము, నుక్కటనొక్కంత నూఁగారుదోఁప" పారిశ్చ. ౨, భా.

నుగ్గాడు. దే. స. క్రి. (నుగ్గు+ఆడు.) ఖండించు. "ద్వి. నీత లల్ నుగ్గాడి నిను ఖంపారించి." రా. యుం, కాం.

నుగ్గు దే. అ. క్రి. నలఁగు. "తోలునునుగదేరియుకా." లక్ష్మీ ౪, ఆ (చూ. కాటు)–వి. 1. చూర్ణము, 2. ఖండము; 3. బం డితి.

నుగ్గులువాఱు. దే. అ. క్రి (నగులు+పాఱు.) నుగ్గు "ద్వి. కులగిరులైనను నుగ్గువాఱఁగాలు." పారిశ్చ ౨, భా.

నుచ్చిళ్లు. దే. వి. బ. నురుఁగు, ఫేనము.

నుచ్చు. దే. స క్రి. నుచ్చుపాఁతలుచుట్టు. వి. గొత్తెలమీఁదల పెంట్రుక (పెంట్రుకనేపింటకయందురు.) "వ నెల్లికాయ్యలు త్రచ్చినుచ్చులంటించినం దిచ్చువెరుగుచిచ్చు లాత్రంపులం దవిలించి" పాన్. ౪, ఆ.

నుచ్చుపాఁత. ద్వ. వి. గొత్తెలమీఁదిలచన్నులకుఁడాఁచెడు గుడ్డ.

నుజ్జు. దే. విశే. క్షతినొందినది. య. ౨, ఆ. ఉ, రా. ౭, ఆ

నుడి. దే. వి. 1. మాట; "దశకంఠుండనుఁదాతనీనుడియథార్థం బైనచో" ఉ, రా. ౨, ఆ –2. అపప్రథ. "క. పుడమినప్రథయగునెడఁ, బడఁతికిదేహంబువిడుపఁ బాడియకాదే, నుడి కంటెఁజావుమేలను, నడుపుపుగాననుగాదె నూతనపదమే." భో. ౭, ఆ.

నుడికారము. దే వి మాటచమత్కారము. "నుడికారముపొంప కలారథారకంబొప్పరచించితివి." కాశీ. ౭, ఆ.

నుడుగు దే. స. క్రి. చెప్పు "వ. అప్పులుకమునవరుండు నుడుగ." రామా. ౬, ఆ.–వి. మాట. (చూ. తొడుసు. చూ నుడువు.)

నుడుగుఱేఁడు. దే. వి. బృహస్పతి, గీష్పతి. "సీ. అరయ వేల్పులకెల్లనయగారనందగు నుడుగుఱేనికిఁగూర్మిగాడుబులుగు" య. ౩, ఆ.

నుడువరి. దే విశే. (నుడువు+అరి.) మాటలమారి, వాచాలుండు. "ద్వి సమనుచేసిన భక్తికట్టిపాటగుణ, నుడువరితనమునఁగడవనా దంపు" ఒన ౧, ఆ

నుడువు. దే. స క్రి వి. నుడుగుయొక్కరూపాంతరము.

నుతము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) నుతింపఁబడినది.

నుతి సం వి ఇ స్త్రీ స్తోత్రము, పొగడిక.

నుతించు. సం. స క్రి. స్తోత్రముచేయు, పొగడు.

నుతిక. దే. వి. తెగ, మొత్తము.

నుత్తము. సం. విశే (అ ఆ. అ) త్రోయఁబడినది.

నుదురు. దే. వి సొసలు, లలాటము. "సీ. తరుణులబద్దములపొక్క లసొక్క చెక్కులు హేమంపుఁబట్టికనెదురునుదురు." శివ. ౫, ఆ.

నును. దే. విశే వృత్తియందు నునుపుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపించఁగా మిగిలినరూపము (వృత్తియందిది అల్పార్థకమునగును. ఉదా. నునుఁజెక్కిలి, నునుసిగ్గు మొ) (హల్లుపరమగుచో కడపటి ఉకారము కల్పముగ లోపించును. నునులాడి మొ.)

నునుపరి. దే విశే. (నునుపు+అరి.) నునుపుగలది.

నునుపు. దే వి. నున్నన, స్నిగ్ధత విశే నున్న, స్నిగ్ధము. (చూ. దింపుకడ నాలుగవ అర్థము.)

నున్న దే వి నున్ననిఉముక విశే. నునుపైనది, స్నిగ్ధమైనది. (నున్నకాలి, నున్నకొఁగు, నున్నచేల, నున్నత్రొక్కింబట్లు, నున్న గఱితనుపులు, నున్నమెఱుఁగుగట్లు మొ.)

నున్నన. దే వి నున్నఁదనము, నునుపు. (విశేషణముగుచో నున్నని కవ్వ, నున్ననిపలుక్క మొ చూ అలక్ష.)

నున్నము. దే విశే (అ. ఆ. అ) త్రోయఁబడినది.

నుయి. దే. వి నుయ్యియొక్కరూపాంతరము. "శా అంతర్గ్వితు కోశయుద్ధమణిఁ లద్ధాష్కుకామదిరానిల్చెదు, గ్రాంతొసంకభవాం థకూప తరణప్రాఢికాదృఢస్థేమఁబా, టింతుర్పెద్దలుకద్దనమ్మిరు యిదాఁటేవానికాజంతయా, కంతైనంగదమేనియుకా గడుకదా యంచునూహించుచుకా." పాండు. ౪, ఆ.

నుయ్యి. దే. వి. నూయియొక్కరూపాంతరము. "గీ ఒకనిపాలకు లొసనొకఁడుధర్మార్థంబు, గొలనువానినుయ్యిగ్రచ్చుచోట నడిగి చేయవలయునాడయందుఁజేనికి, హనిఁజేయునన్నవాఁగఁదగదు." విజ్ఞా వ్య. కాం.

నురుఁగు. దే వి. ఫేనము. "సీ కలకంఠిలోచనంబులుగండుమీలు కుచములుగంధిపియులపోనమునురుంగు." రాజ. ౧, ఆ.

నురుఁగుదబ్బ. దే. వి. కొరివేము, కాలఖండము.

నురువు. దే. వి. నురుఁగుయొక్కరూపాంతరము.

నుఱిచియాడు. దే. స. క్రి. (నుఱిచి+ఆడు.) నాశముచేయు. "సీ. అమేటికనదుసైన్యము నుబద్ధప్రాగ్వాహ భంగిఁజాపట్టంగఁలన్నిహా తిక, రక్తపూరప్రవర్తనలచేఁ జేకాలుమచుచుఁగడుఁజొచ్చినుఱి చియాడు." రాఘ. ౪, ఆ.

నుఱిపిడి. దే వి. ధాన్యమును కాళ్లతో త్రొక్కనుఱుచుట. "వ. నుఱిపిడికింజొచ్చినప్రబలహాలికునిలీలనేలంబట్టికొలంబడిరి." భార, ద్రో. 3, ఆ.

నుఱుచు. దే. స. క్రి. ధాన్యాదికము కాళ్లతో త్రొక్కనలుపు. "గీ. కాఁచియుక్కనిఁజేరికోలైచియుకని, గ్రుద్దియుక్కనిమోఁదేతఁ

ప్రమియుకని, నుఱిచియుక్కఁ మెదకొక్కఁబిఱిచియుకని, నాతు నంబునఁదెగటార్పనాఱుగుఁన." రామా. ౬, ఆ.

నుఱుపు. దే. స. క్రి. 1. నుఱుచు; 2 చంపు. "తఱిమిపెయ్య లంబట్టినఱిపెనేదు." హరి. పూ, ౬, ఆ.

నుఱుమాడు. దే. స. క్రి. (నుఱుము+ఆడు.) 1. చూర్ణము చేయు; 2. చంపు. "క. తతిమితనను నుకుసైన్యము, నుఱుమం దఁగఁగనిపుయోధనుఁడుము న్నగనే, దైఱనీయోధులుమార్కొని, యఱిముఱినొప్పించిపట్ట నఱిపాడిరనా." భార. కర్ణ ౨, ఆ.

నూఱుము. దే స క్రి. 1. చూర్ణముచేయు; "దైత్యులఁ గొన నుఱుము." రా. యు, కాం - 2. చంపు. వి. చూర్ణము. "పదఘట్ట నంబులఁబడివిఱాలునఱుముగాఁగ." భార. ఆది. ౬, ఆ.

నుఱుముచేయు. దృ స. క్రి. 1. చూర్ణముచేయు; 2. చంపు

నులక. దే వి మంచములల్లెడునన్నపుదారము. (చూ. నుల్క.)

నులి. దే. వి 1 ప్రేగులలోనొప్పి, 2 చిక్కు. "సీ. కౌస్తుభ జ్వలదరంబునఁదనఁగొన్న దామహారముపులిచిక్కఁజేసి" హరి పూ. ౫, ఆ "ఎ, గీ ఈఁకసులిదీర్చికొంచునొక్కఁంతదడప" ప్రభా. ౨, ఆ. "ఎ, గీ. తలుకుఁగొనగొంచుసులసులియుదల్పు." కళా. ౫, ఆ.- విణ. అల్పము. (నలివెర్ప, నలివేఁడి మొ.)

నులించు. దే. ప్రే. నులియఁజేయు, నలుచు, "ఉ తానసురైన్య లాప్రసకుఁ దడయుమెచ్చుచుఁజేర్చిదేవకీ, నూనుఁడుకొమలూఁ మెడప్రుక్కఁగనెత్తినలించిత్రెంచివే,వేనెఱిదప్పఁద్రోచులయు" హరి. పూ. ౯, ఆ.

నులిగొను. దే. అ. క్రి. (నులి+కొను.) చిక్కుపడు. (చూ చెలఁది)

నులితప. దే. వి. మహాబలకీ.

నులిపురుగులు దృ. వి బ. కడుపులోని సన్నపుయిడికలు.

నులియు దే అ క్రి 1. ఏదైననొకటి తాఁకుటచే స్థానముతప్పి యిట్టటుతొలఁగు, "వ వెరళ్ళుసనంగముల్ నులియుప్రేటులఁబిస్పుఁగ దాఁకినప్పు." భార కల్య ౧, ఆ -2. పాడియగు (చూ నలియు)

నులివాల్గు. దే వి. బ. కొంచెమువాడుటలు. (చూ వసివాళ్లు.)

నులివాల్గువాడు. దే. అ క్రి కొంచెమువాడు "క నులి వాల్గువాడుచున్నవి, లలితమహాతరుణదివాలతికలు." విక్ర, ౫,ఆ

నులివు. దే వి నలిముట. (ఉలివువంటిది.)

నులిపెట్టు. దే. స క్రి (నులి+పెట్టు.) నులుచు

నులుచు. దే. ప్రే నలియఁజేయు "గీ. కోఁకనులు చుఁగదియఁ దొడఁగుఁదొలఁగు." పంచ నా ౨, ఆ.

నులుపు. దే. ప్రే నులుచుయొక్కరూపాంతరము

నులుము. దే. స క్రి 1. రెండుప్రేళ్లతోఁ బడఁగట్టిగాఁబట్టియటు నిటుత్రిప్పు; "సీ. నిజకేశిగా బుద్ధినిలకడనప్పరముబుఁసలికి బుగ్గలు నులిమినలిమి" కళా. ౪, ఆ.—2. ఉన్మూలించు, పెల్ల గించు "విభీషణుఁడు భీష్ముఁడనుశంకనులిమినైచి." రాఘ. ౪ ఆ. "సీ. బలిమివానకుచెట్టునులిమివాకిట, చెట్టుకలిమివాలుగకంటి చెలిమివాని" చంద్రా. ౧, ఆ.

నులుసు. దే వి. న్యూనత. "తరల నుఱుమలేకఫలించునోఁచిన నోములిల్లనునీవత్తు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

నుల్క. దే, వి. నులకయొక్కరూపాంతరము. "భద్రగజేంద్రము నులుకతో నచేనోమునివాఘకట్టుకడియుండునె." భో. ౪, ఆ.

నువు. దే. వి నువ్వుయొక్కరూపాంతరము. "నువ్వుగింజంతబోటి దదుకనుక్రు" గా, వి. 3, ఆ.

నువ్వు. దే. వి. నస్యవిశేషము బ. ధాన్యవిశేషము (దీనిభేదములు. అడవినువ్వు, వెఱ్ఱినువ్వు.)

నుసము. దే వి. "ద్వి. కమనీయ సగిసిబినముల నముఖ." హరిశ్చ. ౧, భా.

నుసలు. దే అ. క్రి. 1. ఆలస్యముచేయు, "గీ. నడిపినంత వ్యాపకుల కయిమ్పుచో, నెలకట్టుదిద్దుఁజేటికు ట." భాగ. ౯, స్కం ౧ —2. పూను "క. మగవలమగలనియెఱుఁగఁడ, మృగ ములకొనసిలఁజేవమిడిమేలవితఁ,దవపనిగలఁచితిమే,నుఁగుఁ గఁగంబునఁడివియ నవలిరిమినుమీ" రామా. ౨, ఆ.- స క్రి. (పల్లి) విఱుచుకొను. "ద్వి. వెవనిద్రనొంది, నసలిన వినటఁనొకిఁజెప్పినను" హరిశ్. ౨ భా. "మైనసలుచు." కళా౦ ౯, ఆ.

నుసి దే వి పుగకుఁతొలువఁగాలుమ్రాఁపపాకి "ఉ ముది వకముస్టి నూగు మగువాధ్యముగొనెలవఁకట్టిఁవఁ, గ్రుడఁకుక ప్రూఁగొధర ప్రకటిమనోచప్రఁజించనఁదియ గా. విమచనకాని దూఁగఁడిదిఁకక్కఁడును బ్బదికీటణాష్టమై, యుడుగఁకమ్మహాళినుబి యొలుక్కఁచునన్న పురాణదాకముగా" నై ౫, ఆ - విణ. అల్పము "ఈనసిపిల్లకపెద్దకొండగాఁజూచెదరెల్లవారు." రామా. ౪, ఆ

నుసిపురుగు. దృ వి మ్రానతొలిచి నసిరాల్చెడు పురుగు, ఘుణము

నుసుఁగు. దే. స క్రి. తిరస్కరించు. "ఎ. గీ. అన్యకంటుండును నఁగ నైపుణనుఁడ, వాడురాష్ట్రుండుశ్రోత్రియునవహించు, వాఘలుఁడు దమయాఁకిరాకరించు, నక్కరాతుఁడసుష్ఠాతథిక్కరించు." నై. 2 ఆ

నుసుమ. దే. వి. ఎండకాలమునకన్నులయందు మునరెడు చిన్న దోమ.

నుసుము దే స క్రి. ఆకర్షించు "వ. తనుఁదాసముడినడలు సిద్ధంపుకలుకలందరిపాటునంజరగాంగుఁయదంకికలబట్టినవి మిన" వసు. ౪, ఆ.

నుసులు దే. అ క్రి మెదలు. "ఎ, గీ. కదులపాఁతలఁరెండును మలనీయరు." పా. ౨, ఆ - వి లాఘవము "వ. ఆతఁడవి మేనినుముసుపదప్పంచ" నం. "తంత్రకారమునంత్రాంతో లాఘవేనమహాల, మోఘుండురోగ్యధనక్త్రీ" భార. కల్య. ౨, ఆ. "వ నుసులులేకమానంబుమసంబునకుధనంబుగా." ఉ, హరి 3, ఆ.

నూ.

నూ. దే. విణ వృత్తియందు నూతుశబ్దమునకు అంతస్థవర్ణములోవిం పఁగా మిగిలినరూపము (ఉదా. నూఁబిఁడి, నూఁబుడ్డి మొ.)

నూఁక. దే వి. కృతవిశేషము.

నూఁగు. దే. వి. 1 కొన్నియాకులమీఁదను, కాయలమీఁదను పర్పడి యుండు చినచిన్నముండ్లు. "నూఁగునూఁగులేఁగొమ్ములు." విర్ర. ౬, ఆ - 2. వక్షులోనగువానిరేణువు; 3, లేంతదనము. "సీ. వెదవెద నూఁగారివింతమైయుర్వడఁదారనిచకులలో నారునిగుడ." భార.విరా. ౧, ఆ.—విణ లేఁత. (నూఁగారు, నూఁగుమీసము మొ)

నూఁగుడు. దే. వి. వద్లులోనగువానిరేణువు. "క. త్రిదివదునంత కుఁబురుషుఁడు, త్రిదులకనిలువెల్లవగలఁబెనఁగొనియుండుగా,

కుదురుకొనియూదినూఁగుడు, పాదిఁగినకార్యాసక్తికమునమంత్రిత యై." కవి. ౫, ఆ.

నూఁగుదోస. దే. వి (చూ.) కూఁతురుబుడమకీ.

నూక. దే. వి. తండులకణము, తంబూకము.

నూకు. దే. స. క్రి. 1. త్రోచు, 2 త్రోలు. "పటులబికా వాహంబుసష్టంబునూకరపావల్లభుఁడేసె." పాఌ. ౫, ఆ.

నూకుడు దే. వి. త్రోపుడు.

నూగు. దే. వి. నూవునకు మొదటిరూపము

నూచే. దే. వి. పాడి. "ఉ. కొన్నిటిహస్తముల్ దవిఁ గొన్నిటి గొప్పలుదుముఖూళిగాఁ, గొన్నిటి కుంభముల్ పగులఁ గొన్నిటి గాత్రులునుగనూచగఁ, గొన్నిటిఁబార్శ్వముల్ నఱకఁ గొన్నిటిఁ బుచ్ఛ పిండిపిండిగా, నన్నిటిభీముఁడుద్భటగదాహతినేసెఁగువేఁటలాడఁగన్." భార. భీష్మ ౨, ఆ. (చూ. నూచము "క. అరదములుపాడిపాడియై, హరులగము ఖడ్గనూచమై మొత్తపుఁగా. ల్బవరుచిదురుపలైపడవి, ఘురగతివిహరించె వాయునూనుఁడు కడకన్." భార. భీష్మ ౨, ఆ.) నగ్గునూచ అని యొకానొకనిఘంటువునందు ఏకపదముగా వ్రాయఁబడియున్నది అట్లు చెప్పుచో నూచశబ్దము నిరర్థకమగును. నుగ్గుశబ్దము ప్రత్యేకముగాను ప్రయోగింపఁబడుచున్నది కనుక నుగునూచశబ్దములు రెండుచేరినప్పుడు మిక్కిలి పాడియనియర్థముచెప్పవచ్చును. దీనికి పైయుదాహరణమునందు దుమ్ముధూళిగా అని చెప్పియుండుటయే ప్రమాణముగా గ్రహింపవలెను.

నూతనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) క్రొత్త, నవీనము

నూత్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ——పై.——

నూదోస. దే. వి. నూఁగుదోసయొక్క రూపాంతరము.

నూనియ. దే. వి. నూనెయొక్క రూపాంతరము. "సీ. కమనీయగతిఁదిలోత్తమనేర్పుఁగాక నూనియయుంటనెవ్వరునేర్తురనఁగ" వసు. ౫, ఆ.

నూనె. దే. వి. (నూవు + నేయి) తైలము. (ఇది చముఱుకలుగఁజేయుచు విత్తులుగలచెట్లపేరులకు చేర్చినప్పుడు ఆయాయిచముఱు అర్థమగును ఉదా. ఇప్పనూనె, వేఁపనూనె మొ)

నూనెముంత. దే. వి. కుప్పెలకీ.

నూనెముడి. దే. వి. కీలుగంటు. "సీ. వికుడవేనలి నూనెముడి జాఱఁజగురాకుపాదఁదూఱుగాఁగ్రుచ్చుఁగదియకరణి." పాఌ. 3, ఆ

నూనెయగిసె. దే. వి. నల్లగిసె అవిసెకీ.

నూపురము. సం. వి. అ. పుం, న. అందె మంజీరము.

నూయి. దే. వి. చేఁదబావి, కూపము. (నుయ్యికి మొదటిరూపము.)

నూర్చు. దే. స. క్రి. నూఱుచుయొక్క రూపాంతరము. "క. కంటకంబులఁగాళ్లన్, వివరీతమనూర్చుచునే, రుపునంబల్లేఁగుఁ లూడ్చి త్రోయుచుఁజనుచున్." అను. ౬, ఆ.

నూడ్పిరి. దే. వి. నూలిపిడియొక్క రూపాంతరము.

నూర్పు. దే. వి. నూఱుపుయొక్క రూపాంతరము.

నూఱంచేలకైదువు. దే. వి. వజ్రాయుధము, శతకోటి. "ఉ. మించినపెద్దినీయుదలవిన్నుఁజుట్టి వెలుంగుచట్టినా, ఱంచులకైదువల్." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

నూఱిపిడి. దే. వి. నూలిపిడియొక్క రూపాంతరము.

నూఱు. దే. స. క్రి. 1. ఆయుధము వాఁడిచేయు; 2. సన్నకంట మర్దించు. వి. శతము. "దానవుల్ నూఱునకాఁచి." హరి. పూ. ౪, ఆ

నూఱుచు. దే. స. క్రి. నఱుచుయొక్క రూపాంతరము.

నూఱుపు. దే. వి, నలిపిడి.

నూలిగిరసు. దే. వి. బట్టతల.

నూలు. దే. వి. ప్రత్తిపడికినపోఁగు, తంతువు. "తానదీఁగలేనూలు ను" పా. ౨, ఆ

నూలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పుకొను; 2. కుదురుకొను; 3 చిక్కఁబడు, 4. పురికొను (చూ. నూల్కొను.) (ప్రే. నూలుకొలుపు, నూలుకొల్పు. ఒప్పుకొనఁజేయుటకు.—"ఉ. మిక్కిలి మిక్కుటంబుగ తమిన్ రతికిన్ నలినూలుకొల్పుచున్" కళా. 2. అ —కుదురుపఱచుటకు.— "మనములునూలుకొల్పి." భార. విరా. ౪, ఆ —చక్కఁబఱచుటకు.—"వ. అలికదేశంబునం గలయఁబడినయలకంబులునూలుకొలిపి."—ఉ, హరి. ౫, ఆ)

నూలుకోలు. దే. వి. నూలుకొనుట.

నూల్కొను. దే. అ. క్రి. నూలుకొనుయొక్క రూపాంతరము. (ఒప్పుకొనుటకు — "కనకకింపుభాగ్యబంధురవసుజారుణత్వముని నూల్కొనవాడితిఁ." కా ౨, ఆ.—కుదురుకొనుటకు —"పెద్దవడి కక్కటనీమదికార్యవృత్తినూల్కొనియె." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ —చిక్కఁబడుటకు.—"తత్తనువులు నూల్కొనన్ నిబిరి." భార. విరా. ౪, ఆ —పురికొనుటకు. — "క. అప్పలుకులకలుకలుమది, నుప్పరమెగయఁగనెవఁగనల్లానమై, నొప్పారఁగబరిగోలల, నొప్పించిసభద్రగజము నూల్కొన్నగతిన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.) (ప్రే నూల్కొలుపు, నూల్కొల్పు.—పురికొల్పుటకు.—"కావెలుఁగిచ్చిరీటికినూల్కొలిపెన్." భార. ద్రో. ౪, ఆ.)

నూవు. దే. వి. నువ్వునకు మొదటిరూపము. "క. నూవుంబువ్వును సంపెఁగ, పూవుగలిచి విరుదుముత్తెపుంజల్లికగన్, దానైచెనసఁగ ముంగర, తోవనరుహాక్షి త్రావు తులలేకొప్పున్." శశిబిందు చరిత్రము.

నృ.

నృత్తము. సం. వి. అ. న. నర్తనము. (చూ.) నృత్యము.

నృత్యము. సం. వి. అ. న. శరీరహస్తనేత్రాభినయములచేత భావమును తెలుపుచు ఆడు ఆట.

నృపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రాజు; 2. కుబేరుఁడు.

నృపలక్ష్మము. సం. వి. న్. న. రాజునకుఁబట్టుతెల్లగొడుగు.

నృపాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, ఱేఁడు.

నృపుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై ——

నృశంసుఁడు. సం. విశే (అ ఆ అ) క్రూరుఁడు

నృసింహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. నరశ్రేష్ఠుఁడు.

నృహరి. సం. వి. ఇ. పుం.——పై ——

నె.

నె. దే. విశే. నెఱనెఱిశబ్దములకువృత్తియందు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగామిగిలినరూపము. (వృత్తియందు దీనిమీఁదిహల్లునకు ద్విత్వము వచ్చుడి. ఉదా. నెఱశబ్దమునకు.—నెచ్చెలి, నెత్తమ్మి, నెత్తవి, నెత్తా

మున, నెత్తాలి, నెమ్మది, నెవ్వగ, నెవ్వడి మొ. నెటిశబ్దమునకు,— నెన్నడ, నెన్నడుము, నెన్నుదురు, నెన్నొసలు, నెమ్మేయి, నెమ్మేను, నెమ్మొగము, నెమ్మోము మొ. నెన్నడ, నెన్నడుము, నెమ్మేను ఇత్యాది స్థలము లయందు నెటిశబ్దపూర్వకమై అర్థము పొసగియుండుసట్లు నెఱశబ్దపూర్వకమైపొసగియుండదని యెఱుంగవలయును. కొన్ని యెడల తత్సమపదము పరమగునపుడును ద్విత్వముగానబడు చున్నది. "నీలనెమ్మనము నీరంత చిల్లుదు నమస్తజగంబులుగాంతిఁ బొందు" భార. అర. ౪, అ.)

నెంజలి. దే. వి. మనోవ్యధ, అధి. "క. అనిదొంగిలిచిఱ్ఱగాఁదొ చ్చినిఁదండనెంజలింగృతించు మఱచెత్తం, బునఁబట్టలేకగోల్లా, లునఁ జేప్పగ బావ్వకరను లగాదుపెదలగా." పర. ౪, అ.

నెక్కరు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

నెకొ్కను. దే. అ. క్రి. పాదుకొను. "అత్తలగా నెకొ్కనిమోము లం బొడము నెవ్వగతోడ." భార. ఉద్యో. ౧, అ. (ప్రే. నెక్కొలుపు, నెకొ్కల్పు. "క. అక్కటబదికము రాజ్యమునఁ, దక్కొనియ లిండనూఁజదోనమ్మంగా, నెకొ్కలిపి దరిత్రిం ద్రుపి, ఏక్కడఁగా ద్యుతిచెఱుగ సెకలింబోదుగా." మార్క. ౧, అ. "ఇంతులం దగిలినీక్తైఁ జూడ్కినెకొ్కల్పి నెమ్మనములీ బిక్షయముంచఁజూచె దరు." భార. విరా. ౧, అ.) (నెలకొనుయొక్కరూపాంతరము.)

నెకొ్కలు. దే. వి. నెక్కనట.

నెగడి. దే. వి. దుష్టమృగములు చెదరుటకును, చలికాఁచుకొనుటకును వేసెడుమంట. "సీ. నెగడికేఁబొదనమున, కింధనములిచ్చిధనమూ నెనరుమెఱఁగు." భార. అను. ౨, అ.

నెగడు. దే. అ. క్రి. 1 బయలుమెఱయు; "సీ. అవధ, నిక రించిపిదపనెగడవలయు." భార. విరా ౧, అ. 2. వర్ధిల్లు వి. (యా.) తంతువాదము. "ద్వి. ఒద్దనములునెగడ్లు." రా యణ, కాం. (కొందఱుజలగ్రహమని యర్థము వ్రాసియున్నారు.)

నెగపు. దే. వి. ఎగపునకు మొదటిరూపము.

నెగయు. దే. అ. క్రి. ఎగయునకు మొదటిరూపము. (ఎగురుటకు.—"క. నెఱకొనఁద్రోచియెత్తినెగయంగన్పా," భార. ఉద్యో 3, అ.—పయికిలేచుటకు.—"సీ. నెరిసికొలేచినిగియఁ తంతకు నక్షలఁద్రోపఁదరాయుదాని" భార. విరా. ౧, అ.)

నెగయుదెంచు. దే. అ. క్రి. (నెగయు+ఎంచు.) పైకిలేచు, నెగయు. "సీ. బంధనంబులెల్లఁబాయుడుఁధీసుడు, నీరిలొన నుండి నెగయుదెంచె." భార. ఆది. ౫, అ. (పాప్దథమున తెంచు)

నెగవు. దే. వి. ఎగవునకు మొదటిరూపము "సీ. నిపులాండములు నొక్కనెగవునదాటంగగల యదృశ్య గ్రహంబువాని." హరి. పూ. ౪, అ. (ఇది కెరటమంటిది.)

నెగులు. దే. వి. 1. బాధ; "గీ. నిజముచెప్పనీకునెనెగులు లేదు." కాశీ. ౪, అ—2. దుఃఖరూపమైనవికారము. "ఎ, గీ. అఁడఁగుఁజెలినిబో తెలరుదీటియగూడ, నిరిడిమనముత్రోవి నెగులు చేత, జప్పదేమిట్టఁగరగనాలింపుమ, నన్నదానినోక్క యుబిడఁ గాంచి." యు. 3, అ.

నెగ్గడము. వై. వి. త్రొక్కిడి, నమ్మర్దము.

నెగ్గు. దే. అ. క్రి. నిర్వహిల్లు (నిగ్గుయొక్క రూపాంతరము.)

నెగ్గురు. దే. వి. కుంచెయదరుటయందఁగునకుకరణము. "ఉ. అశ్నీర జకందిఁజూచి యెదనెగ్గురనగా గడుభన్నచిత్తుఁడై." కుమా. ౧, అ.

నెచ్చు. దే. వి. మిక్కిలిభన్నమైననూకలనుగూడము.

నెటిక. దే. వి. వ్రేళ్లుమొదలగువాని శీళ్లకదలికవచ్చుడు.

నెటుకురు. దే. వి. నెటిగుటయుగుటయందగు నసుకిరణము. "సీ. అపాసర శతవ్రణాద్యక్షుండగు రాజ పిటకునకు పేర్పునెటుకురని యె." జై. ౮, అ.

నెట్టన. దే. అవ్య. క్రి. విం. అనివార్యముగ. "క. ఎట్టిపిష్టకులం బునఁ, బుట్టిన నదనద్వేషములుగలియఁగా, గట్టికర్మఫలం బులు, నెటనభోగింపకుండ నెర్వరికమన జాల్." భార. ఆది. ౫, అ. (యా. నెట్టనము. "ఎ, గీ. పాత్రమెఱుఁగనిచెరఁటిధూపకుల యిండ్ల, నెట్టనియుతెత్తులనైననేఁజేయు, దావ నిలయులువారింప వారినదల, నిలువఁబెట్టుచునాముంబునెట్టనము." శివ. ఉ. ౨, అ.) (దీనిని ద్రుతప్రకృతికముగా వాడుచున్నారుగాని దానికి తగి యైనప్రయోగములేదు. అదిగాక యది దు లాంతమైనయవ్యయ మేం తరమున మున్గాంగవలదు)

నెట్టపంట. దే. అవ్య. క్రి. విం. నిష్కారణముగ.

నెట్టిక. దే. వి. నెటికయొక్క రూపాంతరము.

నెట్టికసీల వి. విం. సదాచారసంపన్నమగు స్వభావముగలవాఁడు, సదాచారసంపన్నమగు స్వభావముగలది. "పట్టినదఁ ముసనీతి. మటమూగెఁదెచ్చిబుద్ధిమూర్ఖుదలిరా, నెట్టికసీలలు మదిరాఁ, బుట్టిన ధ్యానము దమతపోవనములకుగా." జై. ౬, అ. "ఉ. నెట్టన యల్లఁబచ్చియఁల కెలఁగూనతియుఁ దనిర్నసి, నెటికసీలపై మునడు. నిల్పుటకేమనవచ్చు" ఆము. ౬, అ.

నెట్టియము. దే. వి. 1. చుటకుదురు; 2. గుండుపాగ. "క కంఠజడముడి బిగియించినెట్టియంబు చుట్టినజగజెట్టి." ధీ. ౫, అ.

నెట్టు. దే. స. క్రి. త్రోయు "క. పెటిరిఁజనిన్నముంటం, గటియుమనపాళము లనుగంగాసదిలో, నెటియు రాశ్యముపెదలం, గొట్టిరిద్దంబులడిచి కుటిలాత్మకులై." భాగ. 3, స్కం. [ద్వి. త్రోతిగంధంబులఁబొరలింతుడు గ్రైతరేనివనినెట్టి త్రోతురు" (ఇక్కడనెట్టియనఁగా త్రోయియనియర్థము.)నల ౪, భా.]— వి. 1. త్రోవి; "ఎ, గీ. అంజనాయాచేపమునొసనాగ్రదేశ, ముఖరధూరిద్విజావళి మ్రోలనెట్టు, గాలిలువనేరుపాగ్యముగఁబు దొలఁగి, వనదుగాకనితాల్పెరూను ప్రతిజ్ఞ" వసు. ౧, అ.—2 బ. బాలత్రిదాదికేపము. (యా. నెట్టు) (యా. చిమ్మబిల్లలు.)

నెట్టుకొను. దే అ. క్రి. 1. త్రోసుకొను; "వ. నేనును గాఢాతోత్తరీయంబు నడుమం జుటుక నినెట్టుకొ నియుంటిని." భో. 2, అ—2. నెలకొను; "ద్వి. నెటుకొనినతోలుకరిమించె." విష్ణు. ఉ. ౪, అ.—3. అతిశయించు. "గీ వటగూడనిదిమకుంబు నెట్టుకొనఁగ." శశాం. 3, అ.—స. క్రి. బలాత్కరించు. "గీ. నృప కులాధిదంద్రదీవింతనెట్టుగా, నంగఁ ద్రోచిపోవ నాకుఁదగదు." భో. 2, అ.

నెట్టె. దే. వి ఉద్ధి. "ద్వి. నిండారుప్రేమతోనెట్టెలుగట్టి, చెందు నదండంబుఁ జెలువొప్పఁబట్టి." రా. బాల, కాం.

నెట్టెము. దే. వి. నెట్టియముయొక్కరూపాంతరము. (గుండు పాగట, "సీ. తనయదుగుండచుట్టులనురాదనెట్టెంపుఁబులుదిండిగా తుప్పెదలుమెఱగ." యు. ౧, అ.)

నెడిమె. దే వి. ద్వీపము. (అప్ర.)

నెత్తకమ్మ. దే వి. (నెత్తము+కమ్మ.) పాచికలపందెము. "సీ. నిజ ముహిూతాలంగలనెత్తకమ్మయటం చుఁబుష్పులశ్కిదునొయ్యఁబల్కు మనుచు." శకు. ౬, అ.

నెత్తపలక. దన్య. వి. (నెత్తము+పలక.) నెత్తమాడుపలక, అష్టాపదము. (యా. కటుక.)

నెత్తము. దే. వి. 1. పాచికలాట; "శా. పాలాడొప్పియు నెత్తమున్ మొదలుగా జూదంబు నీవాడుచున్, దవ్వలన్." జై 3, ఆ.— 2. పందెము, "సీ. తనకులాగైన నెత్తంబు గైకొనకున్న పాచికల్ తాలించి పాటెఱింగి." ఉ, హరి. 3, ఆ.—3. కొండమీఁది విశాలమగు ప్రదేశము. "సీ. నెత్తమ్ములేకొండ నెత్తమ్ములందాడు విద్యాధరీకోటి విటులతోడ." కాశీ. ౪, ఆ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. నెత్తపలక మొ.)

నెత్తఱులు. దే. వి. బ. (నెఱ + తఱులు.) పెద్దయలలు, కల్లోలము. "చదలేటి నెటనెత్తఱులజనించు క్రొన్నురుపురందముల్లై." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

నెత్తి. దే. వి. తల, శిరము. "ఎ, గీ. కాకియైన గ్రద్దయైన నలుకమైన నెత్తిపొడిచి వాలకుండ నిలుపఁగడయు." జై. ౬, ఆ. (రూ నెత్తికాయ.)

నెత్తురు. దే. వి. రక్తము. (రూ. నెత్రు.)

నెత్తురుఁబ్రొద్దు. దే. వి (నెత్తురు + ప్రొద్దు.) సంధ్యాకాలము. "వ. అస్తమింపఁగడంగె నెత్తురుం బ్రొద్దగుట." కాశీ. ౪, ఆ.

నెత్తురుకందు దే. వి (చూ) జొత్తుపాప (రూ. నెత్రుకందు. "ఎ, గీ. నెత్రుము ... నెత్రుకందు." పాండు 3, ఆ)

నెత్తురుద్రావుఁడు. దే. వి. (నెత్తురు + త్రావుడు) రాక్షసుఁడు, అస్రపుఁడు. "క. కాల్పనమీరా నెత్తురు, ద్రావుడు ... వేవేగఁ బెంచి ... " అచ్చ యు, కాం.

నెత్తురుపాడ. దే. వి (చూ.) ముట్టుఁబాము.

నెత్తురుబంక. దే. వి. మలముతో నెత్తురు బంకయును పడు వ్యాధి విశేషము.

నెత్తురువాఱు. దే. అ. క్రి. (నెత్తురు + పాఱు.) ఎఱ్ఱవడు, కొత్తిల్లు. "... కదలు నెత్తురువాఱఁగ, దొడఁగెన్." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

నెత్రు. దే. వి. నెత్తురు యొక్క రూపాంతరము. 'నెత్రుటేర్లు' కా. 3, ఆ.

నెనడు. దే. వి. ఎముకలలోని క్రొవ్వు, మజ్జ. "వ నెత్తురున్ నెనడును క్రొలి ధాతువులు నిక్కుచుండఁగన్" భార. ద్రో. ౨, ఆ. "గీ. నెనడు మెదడు మేను నెత్తురు తుల్లంబు, మూత్రము ... మొదలుగాఁగ, కులిలి చెమట పురుగులు ... శ్లేష్మంబ త్రు, ... శరీరమలములయ్యె." విజ్ఞా. ఆచా, కాం

నెనరు. దే. వి 1. కృతజ్ఞత; 2. ప్రేమము. "గీ. వనితనాకన్న నెనరైనవారు నీకుఁ, గలుగ నేర్తురె." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

నెపము. వై. వి. 1. వ్యాజము; "వ. అక్షవతి నెపంబున." భార అర. ౧, ఆ —2. కారణము*, "క. విపరీతగతి నిటుండుం, దుప ... చిరొండొరులు ... నెపమున దృఢముష్టి ఘాతనిర్ఘాతముల్." భార ఆది. ౬, ఆ. — 3. తప్పు*. "చ. తిరిరిము ... నెపంబు ... " భార. అర ౫, ఆ

నెప్పరము. దే. వి. వేగము. "చ. అత్తఱిఁ దత్తఱంబునఁ దత్తఱులం బల్లించి ... నెప్పరంబున ... ." పా. ౪, ఆ. (రూ. నెప్పురము.)

నెప్పరి. దే విశే. (నెప్పు + అరి) ఉపాయమెఱిఁగినవాఁడు, ఉపాయమెఱిఁగినది. "క. అప్పరిఁగలయుప్పరిగల, నెప్పరులగు ... గొప్పల ... గొప్పమునుములేరి కోరికోయు దురదనన్." భద్రా. ౧, ఆ.

నెప్పరించు. దే. స క్రి. మూదలించు. (దానినాతడు నెప్పరించి పొమ్మ.)

నెప్పు. దే. వి. 1. స్థానము; 2 స్థైర్యము; (చూ. టెను.) 3. ఉపాయము. రస. 3, గుచ్ఛము.

నెప్పుకొను. దే అ. క్రి పాదుకొను. "సీ నెలనెప్పుకొనిరొప్పు పులిసైన ... " కాశీ. ౪, ఆ.

నెమకు. దే. స క్రి. వెదకు, అన్వేషించు. "సీ తనమణిపడిపోవ ధరణీతలంబున నెమకంగ వచ్చిన సింగియనఁగ." పా. ౪, ఆ.

నెమకుడు. దే. వి. నెమకుట, అన్వేషణము.

నెమరు. దే. వి. పశువులు కొంచెము నమలి తిన్నదాని నోటికి తెచ్చుకొని మరల చక్కఁగా నమలుట, రోమంథము.

నెమరుచే. దే. స. క్రి. నెమరువేయు (రూ నెమర్చు. "చ. ప్రమదము లుల్లసిల్లఁ ... నెమర్చిమేపఱుగఁగాఁ బోరిఁబెండలు వెట్టిలేచిన, తృణములఁదలంచి ... గోమురుగఁ జారు హుంకృతులఁ గోవులు చెన్నువహించె ముందలన్." హరి. భూ. ౬, ఆ.)

నెమిలి. దే. వి. 1. మయూరము, "ఎ, గీ. పక్షములు గప్పి పెఱుఁ బాఁపపాపలకును, మేఘరొమ్ముఁ గిరకించు నెమిళ్లు." జై. ౪, ఆ.— 2. నెమిలియడుగు చెట్టు. (నెమలి యనివాడుచున్నారుగాని దానికిఁ దగిన ప్రయోగము కనఁబడలేదు)

నెమిలియడుగు. దే. వి. 1 భూతికరజము?; 2. బ. కురనఖ క్షతములు.

నెమిలిసద్దు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము. "సీ. క్రొత్తగోసియ లబియ్యముట్లు నెమిలిసద్దు, నొడిపిరి ప్రాలు ... బాఁపలు మంచము ... " హరి. భూ. ౬, ఆ.

నెమ్మి. యు. దే. వి 1. ప్రేమము, 'క. నెమ్మిఁగలవాని నాచి, తమ్మిరి పెనుప నిసకలధర్మ ప్రియువా, తమ్మునిఁ ... ." సం. "భ్రాతా మమ ... ." భార. అర. ౧, ఆ.—2. నెమ్మది; "క. ఇమ్మణిమతి ... నెమ్మనిల్వ ... ." భార. అర. ౨, ఆ.— 3. సంతోషము; "క. త్రిణయన ... దనుజాధిపయానుజ ... నెమ్మిన్" ఉ, హరి. ౬, ఆ.— 4. క్షేమము, "గీ. అన్నగాదిలి చుట్టమవగుచు తేని, నెమ్మియొసఁగించియు ... బుడి నెదురెందుల నలేక ... ." అచ్చ. సుం, కాం.— 5. నెమిలి. "సీ. నెఱివేణి మెఱయించి నెమ్మిలో ... వేయించె కనితయొక తె." చంద్రా. 3, ఆ.—వై. కంజకము?. "రగడ. నెమ్మి యుండియు నెమ్మి కదరెదు, కొమ్మ ... కొమ్మా వదరెదు." య. ౪, ఆ.

నెమ్మిక. దే. వి నెమ్మి, ప్రేమము. "ఉ. నేయము ... నెమ్మిక ... ." రస 3, గుచ్ఛము. (సాహిత్యమున ప్రత్యయము)

నెమ్మిజుట్టు. ద్వి. వి. బర్హిచూడము*.

నెమ్మిరవుతు. ద్వి. వి. కుమారస్వామి, శిఖివాహనుఁడు.

నెమ్మిరేఁడు. దే. వి ——పై.——

నెమ్మిలి. దే. వి. నెమలియొక్క రూపాంతరము

నెమ్మిలిపురుఁజో. దే. వి. శక్తిపురుఁజా.

నెమ్ము. దే. వి. 1. తడి; 2. బ. పలకలులోనగునవి యంటవేయ రాపలఁజొప్పించెడుమేకులు బండిచక్రముల రంధ్రముల యందు చొప్పించెడు ఇరుసుగొట్టములు (అనిగొందరు.)

నెమ్ముకొను. దే. అ క్రి చెమ్మగిల్లు. (వానచేఁనేలనెమ్ముకొన్నది.)

నెయి. వై వి నెయ్యియొక్కరూపాంతరము.

నెయ్యపుటలుక. ద్వి. వి. (నెయ్యము+అలుక.) ప్రణయకోపము.

నెయ్యపుఱేఁడు ద్వి. వి (నెయ్యము+ఱేఁడు.) మన్మథుఁడు, రతిపతి.

నెయ్యమాడు. ద్వి. అ క్రి (నెయ్యము+ఆడు.) స్నేహించు.

నెయ్యమి. వై. వి. నెయ్యముయొక్కరూపాంతరము. (ఇ. వు నకు —“క. అయ్యాకలదోకవిన్నప, మియ్యెడవవనిమనిపఁ నెయ్యంగలిగ, నెయ్యమినొక్కఁడుపల్కె, మొయ్యనరచియించికొని నయమున్నజలధరంగిన్.” రసు. ౨, ఆ.)

నెయ్యము. వై. వి 1. స్నేహము, “క. రమణినిజభ్రాతృనిమి, గముందలఁపక యపుడు భీముఁగలసెఁబలిస్నే, హమునామినులకు బలవం, తముపెఱనెయ్యములువేయుఁదన్పనృశములే.” భార ఆది ౬, ఆ.—2. ఇంపు. “అమ్మహాస్వనమునెయ్యమునఁజూడంగ దివిరి.” భార, ఆది ౭, ఆ.

నెయ్యరి. ద్వి విశే (నెయ్యము+అరి.) స్నేహితుఁడు, స్నేహితురాలు, “సీ. నేస్తులేకచెడునిండవేగురుకుండియనసోఁకువారు నెయ్యరులుగారు.” రామా. ౭, ఆ.

నెయ్యి. వై. వి. 1. తైలము; (చూ. నేయి.) 2. ఘృతము*. (నేయియొక్కరూపాంతరము.)

నెయ్యుఁడు. వై విశే స్నేహితుఁడు “వానికినెయ్యుఁడై” భార. సభా. ౧, ఆ.

నెయ్యురాలు. ద్వి విశే (నెయ్యము+ఆలు.) స్నేహితురాలు.

నెర. దే. విశే. వృత్తియందు నెరపుశబ్దమునకుమీఁదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. “నెరవిల్కాఁడక్కటినెరామ.” రామా. ౭, ఆ.

నెరడు. దే. విశే గొగ్గి, విషమము. (అకోటునెరడుగానున్నది.)

నెరపు. దే. ప్రే. (నెరయఁజేయు.) 1. నించు; 2. నెఱవేర్చు. “వ. అప్పటినంతసమయంబునంబురందరాదేశంబునెరపంబూని చనుదెంచినపనజలోదరులు.” లక్ష్మీ. ౨, ఆ — 3. వఱచు; “విక్రయార్థమైనెరపినమాణిక్యంబులన.” భల్లా. ౫, ఆ. — 4. వ్యాపింపఁజేయు (చూ. నెఱపు.)—వి. వ్యాపనము “క. తోరపునెరపుల్, దుఃఖించునాటలమిచే.” య. ౪, ఆ—విశే. అధికము. “అలాపముల్ నెరపయ్యెన్.” ఉ, హరి. ౫, ఆ.

నెరయిక. దే. వి. నెరయుట. (చూ. నెరయు.)

నెరయు. దే. అ. క్రి. 1. నిండు; “క. తరళనయనాబ్జతతు, ములు, నెరయఁగనై కుమ్మ చల్లినృపసుతులుఁబూజించిరి.” భార. ఆది. 3, ఆ.—2. నెఱవేఱు; (చూ. నెఱవు.)—3. వ్యాపించు. “మ. ధరణిమండలినిందునుంబరఁగి పాతాళంబునంబర్విని, ధ్వర నాథప్రముఖామరాళిలనివాసక్షోణులందోలిమై, నెరసెన్.” లక్ష్మీ. 3, ఆ

నెరవంజి. దే. వి ఒకానొకచెట్టు. (దీనిని వైద్యనిఘంటువులయందు నెంచెందయని వాడుచున్నారు.)

నెరవు. దే. వి. 1. పూర్తి; 2. వ్యాపనము; “క. తమనాటి పెటికలాంగల, ధరుఁడుద్ధతిఁ బూఁచి పాయరథద్విపముభటో, త్కరముల మ్రగ్గఁగఁగ, నెరవులు విమ్ములయు మేదినీధరుఁ డలరెన్.” హరి ఉ. 3, ఆ—మార్గము; “ద్వి. ఆ నెరవున మిఱ్ఱుపల్లమెఱుఁగ, నాపైనిగారుడంబైనమార్గంబు” రా. కిష్కింధాకాం—4. ఒకానొకచెట్టు విశే. 1. పూర్ణము, 2. అధికము; 3. యుక్తము, . విశాలము; 5. వ్యాపకము; “నెరవకఁడుం డదగవలయునిందుఁడ.” ఆము ౪, ఆ.—6. వ్యాప్తము. “మహాప్రగ్రహరుచినిదామోదరీయావరకుహర దరీస్థానమునిశ్వధాత్రీ, శ్వసుకీర్తుల్ ముంచిపాఱంజటులగటిజగద్గోలముల్ దేలియాడన్, మురదమ్నాధిప్రణాశముకముక ధరణీభోజమున్ పేరువాఁడా, నెరవైనతూర్యగమంతర్నివిడమయి బహిర్నిగ్రమంబున్ ఘటించెన్.” వై ౫, ఆ. (చూ. నెఱవు.) (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ నెర.)

నెరవెంప. దే. వి. తిక్తగంధము*.

నెరసు. దే. వి. 1 తప్పు, “చ మకపులనూత్తలందు నరముల్ నరముల్ నెరసింగఁబోరు.” అని. ౧. ఆ.—2. కళంకము; “సీ. ని హారుచందురు నెరసుతొక్కపడఁబెలించు ముద్దుమోములచెదంగు” హరి ౭, ఆ.—3. దోషము, “మ. అసికారిపకించియూ దాక్ష్యయే, నెరసుపొందకయుండవచ్చునుముందునెమ్మిన్ మహా భాగ్యము, దరుఁడ కూర్గుఁడుచూపుఁగాక” హరి పూ. ౮, ఆ.—4. నలుసు, “సీ. అనిమిషులగుండెలోగాలమభిలారోక, నక్షత్రములనాటివేధించునెరసుగాలి, గాలిముల్లు ఉధృత్యాపాలి పిసుగు, రావణుఁడుదించెభువనముల్ రక్తి జెంద.” ఉ, రా. ౧, ఆ.—5. గర్భాంధ్లవాఁడుకత్తులుదూటనాపాటి

నెరి దే. వి వక్రత. “సీ. మొలకచీఁకటిబలఁజాఁదరాల్పఁగరాద నెరులుబుమించినపరిమళులయందు.” పాండు. ౧, ఆ

నెరుము. దే. స. క్రి. రాచు “ద్వి. నెరిమిడాకాలఁబెంకెంబుఁ జటి” పా ౨, భా.

నెఱ. దే. విశే వృత్తియందు నెఱపుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (నెఱగాఁడ, నెఱజాణ నెఱజోదు, నెఱతనము, నెఱవడి మొ) [“క కరువలికొమరు డుమదిన, బ్బుర మందుమఁగల్లకపసివుఁడుఁజనిసన్, గరమరుదందుచువాఁడున్, వెరపొప్పఁగఁ గొమ్మమెకపునెఱక్లనియున్.” (అని యాగ్రంథకర్త ప్రయోగించినాఁడు ఇతఁడుతప్ప దీని నిట్లు భిన్నముగాఁ బ్రయోగించినవారులేరు) అర్చ. యు, కాం.] (చూ. నెఱా, నేఱా.)

నెఱఁకు. దే. వి నెఱసుయొక్కరూపాంతరము (ఇది. తఱచుగా బహువచనాంతమయినప్పుడేకఁబడుచున్నది.)

నెఱిక. దే. వి. చెండ్రుక, కేశము.

నెఱకాఁడు. దే విశే. (నెఱపు+కాఁడు) పూర్ణుఁడు.

నెఱను. దే వి. 1. మర్మము; “క. మఱదిలిగాకలతొంగి, కఱకంటునితోదవాను కాత్యాయనినీ, నెఱనెఱిఁగినాడచెప్పిన, తెఱఁగిదెన ముకూలినిఁకదిగులేమిటికిన్.” ఉ, హరి. ౫, ఆ —2. జీవస్థానము. (చూ, దట్టము.)

నెఱపు. దే. ప్రే. (నెఱయఁజేయు.) 1. నించు; “నిండుమనంబుకోనెఱపుము చెలిమి.” అభిమన్యుదిగ్విజయ - 2. నెఱవేర్చు; “సీ.

ప్రతిన నెఱపుమవశ్యంబు పాత్రునొసంగి." మార్క. ౮, ఆ.—3. వలపు; 4. వ్యాపింపఁజేయు. "కర్మజవ్యాధివలపు నెఱపెడి మరంటిలగణులగాడ్పులు పోకే." కాశీ. 3, ఆ.—వి. వశ్యాసము. విణ. అధికము. (చూ. నెరపు)

నెఱయు. దే. అ. క్రి. 1 నిండు, 2. నెఱవేఱు, (చూ. నెఱపు.) 3. వ్యాపించు "ద్వి పాండవన్నవగరులు భుజశక్తిమంఱసి, నెఱసి బ్రహ్మాండంబునిండగర్జించి." రా. బాల, కాం.

నెఱవాది. దే. విణ. (నెఱవు+ఆది.) నేర్పరి. "క. అఱువదినాలు గువిద్యలు, నఱువదినాలుగుదినంబులంతనవారల్, నెఱవాదులైన కతమున, నెఱినొక్కొకవాటివిని నేర్చిరిలేశా" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

నెఱవిద్దె. ద్వ. వి. (నెఱవు+విద్దె.) హస్తలాఘవము గల బాణవిద్య

నెఱవు. దే. వి. 1. పూర్తి, "ద్వి. నెఱవారసందఱనిర్జించె." ర. యు, కాం.—2. వ్యాపకము, 3 మార్గము 1 విణ పూర్ణము, "ద్వి కఱకైనయాబంధుర్గునియందు, నెఱవైనకడిమికినిలువకపులు." రా. యు, కాం.—2. అధికము, సీ. పుడమితేజీతోఁ దోడరనీలవేణి, ఖరునికంటెను గల్లగల్లనూడు, కొడుకుకంటెనుగుఁ డ్రా గొడ్డలితాలుపు, నేలవేల్పుకంటెనెఱవచెప్రను." అచ్చ. యు కాం.—3. యుక్తము, "వ. అందుకుఁదుమ వేటకు నెఱయైన నేర్పుగించి తెచ్చుటకున దరుణకీర్తనిగనియమించి" హావ ౯, ఆ.—4. విశాలము, "క. ముడిముడిచీఁకటిలోనం, దఱుగాడ సమరముడికిగనెల్లిటికిన్, గొఱగల్లకనుసమ్ముఁడు, నెఱవ గోవర్ధనాద్రిసెలకునుమన్" ఉ, హరి. ౪, ఆ.—5 వ్యాకము; 6. వ్యాప్తము. (చూ. నెరవు.)

నెఱవేఱు. దే అ. క్రి ముగియు, సిద్ధించు.

నెఱసరి. ద్వ వి. శూరుఁడు. "క. చలిచండితోలఁగకుటికను, నెఱసరిసింగంబుఁబోలెనిబ్బరముగఁ గ్రొ, ళ్లుటికండోలఁగన్ లగమ యుటకుచండిభువిమీఁదికొల్పలియుంచెన్," హరి. పూ. ౭, ఆ

నెఱా. దే. విణ. నెఱయొక్కరూపాంతరము "నెఱాతెలి." ఆ పానిపెద్దవగారిశృంగమాలిక.

నెఱి. దే. వి. 1 అందము; "క. వసివాళ్లువాసియప్పుడు, వస నమయంపుటెండ వలవన్ నెఱివోఁ, గనుగొండుల కొండసవవ, కమలికవోలెమిగులఁగోమలియొప్పెన్." కళా. ౪, ఆ.—2. ఆచారము; "క. ఈనెఱి గైకొనియూద్రుం, డైననుగ్రమవృత్తిఁదక్కయు బగువవముగ్, గానఁగఁబడియుటకలును, వానికినియమములతోన వలవకయుండెన్" భార అను. 3, ఆ.—3 వక్రపుటిచ్చు; "2. నెఱిపెట్టికటిసనిండు చెంగావిపైఁగాంచికామఁటోకల్కవలంబ" పాండు. ౨, ఆ—4 క్రమము, "క నెఱిదప్పంబడిపెల్లు. సొలసిడిసరవాడకరులయులివభిమన్యుం, డఱెను ఘలుఁటులకు గదిఁ, బలిగొనలిలపెలువసఱమభంగిఁజిల గన్." భార. ద్రో ౨, ఆ—5 వకీయూఁకలచిక్క; "సీ అలంతఁజిఱిఁయిఱల నెఱిఁదిద్దుచక్కవలుచెండోవలోకటయొ-ర్ప." భార. ఉద్యో ౨, ఆ—6. న్యాయము; "క. నిఱివిలఁజెప్పుటనెఱియగాడ" భార. ఉద్యో 3, ఆ.—7. పరాక్రమము; "క. నెఱిచరకష్టైరి పిమల, నెఱకులుతూలంగనేయునృపపుంగవునం, బఱకొనఁ బిఱుఁదఁజనిరి, నెఱదివిదిగ్గులయినకలవిషయాధిపతుల్." భా. అది. ౪, ఆ—8. పూర్తి, "మీఁదఁబురోదనుకృతినెఱి నేర్పు నంతకును" భార. అది. ౬, ఆ.—9 తెక్క; "ఎ, గీ. కరుకు నెఱినెఱిఁగోలెమ్ముకయుకువిఱుగ, విఱిచె." హావ. ౪, ఆ.—10. వక్రత; "ఎ, గీ. ఇంతికరములునెఱిగలయింద్రకీలలు." చంద్ర. — 11. విధము; "మీరినెఱికిన్ సహాయపడుటిప్పిరమేఁ గడంగుఁడు." హరి. ఉ. 3, ఆ.—12. భ్రష్ట; "వ. అసక్కలు నరఁబులు ద్రవ్యంగఱచినెఱిదప్పిరయ్యుద్ధంబునిర్గతప్రాణం బయ్యె" భార. కాం. 3, ఆ.—13. బ. వెంద్రుకలు "ఎ, గీ. నెఱులునేర్పునఁదడియార్చినెలఁతయొర్చు." యు ౪, ఆ.—14. చట్టెంద్రుకలు. "సీ నెఱులనన్ననికప్పు తుఱఁగలిగొన, కూడి పొదలువెంద్రుకలు కొప్పునకనెఱుర" హరి. పూ. ౬, ఆ.—విణ. వక్రము. "నెఱులైన యుప్పవిసీలకేశములు." హరి. పూ. ౫, ఆ.

నెఱిక. దే వి. 1. కన్నపుకుచ్చు; "సీ బంగారుసరిగలపట్టంచువలి పంపు నెఱి మీఁగాళ్లపైనొఱసియాడ." మరా.—2. పైఁటపొవడ. "సీ. అచ్చవెన్నెలబాయనవఘంపఁగఁజాలునిద్దంపువెలిపట్టునెఱి కగట్టి" ౬, ఆ

నెఱిచెడు. ద్వ. అ. క్రి. అగు, సిద్ధించు. "క. కానియటులుండి నెఱిపను నైనతెఱఁగదోఁచిన యమకు." భాగ. కాం .3, ఆ.

నెఱియ దే వి. 1. చీలిక, 2 నెఱపగులు

నెఱె. దే వి నెఱియయొక్కరూపాంతరము

నెఱ్ఱియ. దే వి ——— .———

నెఱ్ఱె. దే. వి నెఱ్ఱియయొక్కరూపాంతరము.

నెల. దే వి. 1, మాసము, (బహువచనమునందు నెల్లు అని యొకానొకవి ప్రయోగించినాఁడు "నాటికిఁదొమ్మిది నెల్లునిండఁగన్." గౌ. ౫, ఆ.)—2. చంద్రుఁడు, "క. నెలలన్నియునిండఁగన, న్నెలఁతకుఁజనియించెనందునెలవున్నమకున్, నెలకొనియుదయించుపగిది, నెలమిఁగొమరునికలికివలయొబ్బాకునఁగ్రై." హరి. పూ. ౫, ఆ.—3. పున్నమ, "సీ. నెలచందురునికాంతినమోమునృళి యించియకలంకవిలసనంబలవరించి." శో ౬, ఆ —4. స్థానము, "క. అనిపలుకకలశిధవముఖ, మనిజనముల ప్రశ్నవాక్యములఁ కని పుడ్ధి, స్తనయుఁడుశత్రిరథమునొ, క్క నెలనగుమిగూడియునికి గనఁజాలనికిన్" (చూ. ముందుపద్యము.) పాండు. ౧, ఆ.—5 కప్పారము; (చూ. నెఃవత్తి) 6. ఆఁడుదానికిశోభాపాదకపము

నెలఁత. దే. వి ఆఁడుది, చెలిఁడి, వనిత.

నెలఁతుక. దే వి. (నెలఁత+ఉక.)——పై ——(స్వార్థమున ఉక)

నెలకట్టు. దే వి. జాతికట్టడపునేల, కిట్టిమము. "సీ. అనఁగులను నిఁగాంతినయ్యెడపద్మరాగంబులనెలకట్టుకరణిఁగొప్ప" భార, విరా. ౪, ఆ.

నెలకువ. దే వి. స్థానము. "క. వినను రావణుఁడుఁటగీపుఁ, డానెలకి వ.జొచ్చి పొదివిపేఁటకయ్యమునన్, దేనెత్తురుగాఁకుఁడిఁగ, వానిం జంపితఁటగదివత్తననేయన్." నిర్వ ౨, ఆ (ఇది పొలఁకువ వంటిదని తోఁచెడి)

నెలమూన. ద్వ. వి. 1 బాలచంద్రుఁడు, 2. నఖక్షతము వసు. ౬, ఆ.

నెలకొను. దే. అ. క్రి నెలవుకొనయొక్కరూపాంతరము (నిలుకడయగుటకు.—"క. మర్త్యులోకాంతికవృత్తిని, నెలకొనఁగానెట్లు వచ్చు." భాగ, కాం. ౬, ఆ.—నిలుచుండుటకు.—"గీ. నేరుపున నిఁజలుద్ధుల నెఱవఱచి, రామకృష్ణాదులొకట శ్రీదామముఖ్య, లొకటనెలకొని" భగవదవతారచరిత్రము ౬, ఆ.)

నెలగ. దే. వి. ధనము. "క. కలిమికినిదగినకొలఁదిని, నెలగలవెలి వినువకున్న నిలుపెక్కడిదా, కలయఁగనింకిసచెఱువున, కలుఁ గించుకవినుచున్నవాఁగనిభంగిన్," ద్వా ౨, ఆ.

నెలమౌళి. దే. వి. బుధుఁడు, సౌమ్యుఁడు.

నెలతాలుపు. దే. వి. శివుఁడు, చంద్రశేఖరుఁడు. (రూ. నెలతాల్పు. "సీ. నెలతాల్పుదేవరయలిగినఁబనిగాదు వెండికుబ్బలి దేఁయుండనిండు" య, 3, ఆ) (ఇట్లు జాబిలితాలుపు మొ.)

నెలత్రావడము. దే. వి. చకోరపక్షి. "తరుణిచూపులు నెలత్రావడంబులఁ బ్రోచు" పాన. ౪, ఆ.

నెలపట్టి. దే. వి. బుధుఁడు, సౌమ్యుఁడు.

నెలపాలు. దే. వి. చంద్రికా, వెన్నెల.

నెలపులుఁగు. దే. వి. చకోరపక్షి. (రూ. నెలపుల్గు "వాకట్టి నెల్లపుల్గుకూఁతకు." చంద్ర)

నెలమేపరి. దే. వి రావులు, విదంతుడుఁడు.

నెలటాయి. దే. వి. చంద్రకాంతపుశిల "సీ. నెలటాతిదాలు నిగ్గులకానిమిన్నేటి రాయంచగములయారభటికలన." రామా. ౧. ఆ. (రూ. నెలటా. "నెలటాదొక్కపుమేడలోన." చంద్రా, ౨, ఆ) (ఇట్లు నెలకేట్లు, నెలచేలువ మొ)

నెలవంక. దవ్. వి. 1. బాలచంద్రుఁడు, 2. నఖక్షతము. "సీ. బింకంపుపానులపంఁరాపడినెలవంక పైఁబూనినవానిమసి." వసు ౧, ఆ

నెలవంకకోల. దవ్. వి అర్ధచంద్రబాణము. "నెలవంకోలలఁ ద్రుంచివైచి." రా. యు, ౫౦.

నెలవత్తి దవ్ దే పచ్చకప్పురపుపలుకు "సీ. మంచివానసల వాటించినెలవత్తి బాగాలురాసులు పడఁగఁబోసి." కళా ౭, ఆ.

నెలవరి. వి విశే. నెళవరియొక్క రూపాంతరము. "క. తిలవరులకా నెలవరులకా, లోలపరులకా వచ్చి." పా. 3, ఆ.

నెలవీసము. దే. వి. చంద్రికా, నెలపాలు.

నెలవు. దే. వి. 1. వాసస్థానము, "వానినెలవుగంటి." భో. ౫, ఆ.–2. స్థానము, "ఈనెలవుకు బృందారకాధీనము." భాగ. స్క. ౧, ఆ –3. పరిచయము.

నెలవుకొను. దే. అ. క్రి. 1. నిలుకడయగు, 2 నిలుచుండు. (చూ. నెలకొను.)

నెలవెలుఁగు దే. వి. వెన్నెల, చంద్రిక.

నెల్లి. దే. వి ఒకదినుసు కూరాకుచెట్టు, అగ్నిమంథము.

నెవడు. దే. అ. క్రి. వి నెగడుయొక్క రూపాంతరము. (బయలు మెఱయుటకు. – "గీ. కువలయశ్రీతికాముఁడైనెవడురాజు, గాఢరూఢప్రసన్నతఁగానిపించిరుగ, పాకుబుద్ధిబిక్షాటైతీతంబరారి, వేమునకు జోయుపాలయ్యె వృద్ధసేవ." పంచ. వేం. ౪, ఆ.)

నెవము వై. వి. నెపముయొక్క రూపాంతరము. (కారణమునకు.– "గీ. చిపురు.గమోవి చిఱుగాటునెవముగాఁగఁ, దామరపకేత్రకోపింపఁదగదుకుమ్ము" వై. ౮, ఆ.)

నెవయు. దే. అ. క్రి. నెగయుయొక్క రూపాంతరము. (ఎగురుటకు.– "క. అవమానదుఃఖతుండయి, పొవయుచుఁగోపానలంబు పొడమివెలుంగన్, బవననఖుఁడగ్నికణములు, నెవయఁగఁదనపాదభుహూపెనిమధుని మ్రోలన్." కళా. ౧, ఆ.)

నెవిలి. దే. వి నెమిలియొక్క రూపాంతరము. (అప్ర)

నెవులు. దే వి నెగులుయొక్క రూపాంతరము.

నెవ్వ. దే వి. 1. దారిద్ర్యము; "వర్షంపునెవ్వన్." అను. ౪, ఆ. 2. అపద, "కా, నిన్నుంబొమ్మనుచేరనేమునిరికూనెవ్వల్ విచారింతురే." భాగ, ౧౦, పూ, ౫౦.—3. వలపు, వగ్రహము. "సీ. వానలురేఁ నెవ్వనుచైరులన్నియువాడఁదోడంగిన నోడిపజలు." అచ్చ. బాల, ౫౦.

నెళవరి. దే, విశే. 1. పరిచయముగలవాఁడు, 2. మర్మము నెఱిఁగినవాఁడు.

నెళవు. దే. వి. 1. పరిచయము, 2. మర్మము.

నెళినెళి. దే. వి. విఱుగుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. నిజచాపంబంతయు నెళినెళివిఱుగ." రా. యు, ౫౦.

నే.

నే దే. స. నాశబ్దప్రథమైకవచనమునకు సరేఫ్రిరవర్ణము లుపరములగుచో ద్రుతములోపించినరూపము. (నేగలిచితిని, నేవింటిని మొ)–వై. వి. నేయియొక్క రూపాంతరము. "ప్రజ్వలితాత్యుగ్రదవాగ్ని నేమిడిచినంజల్లారునే" ఉ, రా. ౨, ఆ.

నేఁజెల్ల. దే. అవ్య (నేను+చెల్లె.) సంతాపమును దెలుపును. "గీ. అకటనేఁజెల్ల నేఁజెల్లపోకుమార, పాతమూర్చనపోవత్సయనుచు ర్తిరిఁ దల్లిమును దండ్రియునువచ్చితనజఁబోదిరి." పారి. పూ. ౫, ఆ.

నేఁడు దే వి ఈదినము.

నేఁత. దే. వి. 1. నేయుట, వయనము; 2 వి. వస్త్రబారుపులు. కవి. 3, ఆ.

నేఁతకాఁడు. దే. వి. నేఁతనేయువాఁడు, తంతువాయుఁడు.

నేఁతపలక. దే. వి. నేఁతకాఁడు నేయునపుడు పడుగుపేకలను ఉగ్గించునట్టిపలక.

నేఁతపురుగు. దవ్. వి. సాలెపురుగు, తంతువాయము.

నేఁతరి. దే. వి. (నేఁత+అరి) నేఁతకాఁడు.

నేజ. దే. వి చిల్లకోల "సీ అనఁగుఁజాల్గంటైనయలపనంతునిరాకవిరవాజిబలునేజఁబుఱగఁజూచి." చంద్రా. 3, ఆ. (రూ. నేజము. "క. నేజముగొనియుప్పోటున, నేఁజము నించేరుసనుచునికచరబిరుల్, జెజెలిడపాహనముక, జెజెలగజంబుకుంభసీమంగ్రుమ్మెన్." శశాం. ౫, ఆ.)

నేజా. దే. వి. నేజయొక్క రూపాంతరము. "కల్వమొగ్గనేజానటు చిమ్మి" భాగు, 3. ఆ.

నేటించు. దే. అ. క్రి. దృఢపడు. "అ. నిన్నుఁబన్నతించినేటించిమ్రొక్కుదు, హరిము రారికొరియవధరింపు." భద్రరాజపుత్రచరిత్రము 3, ఆ.

నేటు. దే. వి. నిశ్చయము. "ద్వి. నేటుగానీకల్లనిజములురెండుఁ దేటగానివ్వడుతెలుపక్రయున్న" పా. ౭, భా.–విశే. దృఢము. "ఎ. గీ. మహిళాదరుతోడనేటుగనుపేఁడు, దునుమిహపాపుకోడరాముసియనుంగుఁ. దోడఁబుట్టువునేర్తుఁదోడరి" అచ్చ. యు, ౫౦.

నేటుకొను. దే అ. క్రి నేటించు. (చూ. గోటావన)

నేటుసేయు. దవ్, స. క్రి. (నేటు+చేయు.) నిశ్చయపఱచు. "ద్వి. పాటితప్పిలినయోపాపపుణ్యముల, నేటునేయఁగలేక." పా. ౭, భా (చూ. ఓటుసేయు.)

నేత. సం. విశే. (బు. ఈ. ఋ.) ప్రభువు, పలిక.

నేతిబీర. దవ్. వి. (నేయి+బీర.) ఒకదినుసుబీర, ఘృతకోశాతకి.

నేత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కన్ను; 2. కవ్వపుత్రాడు; 3. [illegible] 4. వలిపము; 5. వేరు. 6. వెరు, విణ. డు. ఒడయఁడు.

నేదిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి సమీపము.

నేను. దే. స. నాశబ్దమునకు ప్రథమైకవచనము.

నేపథ్యము. సం. వి. అ. న. 1. వస్త్రాద్యలంకారము; 2. నాట్యస్థానము. (కొన్ని నిఘంటువులయందిపాఠము.)

నేపాళము. ఉభ. వై. వి. వృక్షవిశేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేశవిశేషము; 2. ఇక్షువిశేషము.

నేపాళిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేపాళపుచెట్టు.

నేబు. దే. వి. చంద్రుండుగానుండునాగము.

నేమకము. వై. వి. నేమము, నియమము.

నేమము. ఉభ. వై. వి. నియమము. "ఉ. గట్టిగనిశ్చయించినా, భామలఁజెట్టియిచ్చి తనపట్టినయట్టికడింది నేమమున్, దామదిఁగొన్ని నాళ్లవిహారంబుగనిల్పికొనఁజూమనంబులోన్." కళా. ౬, అ.- సం. అ. పుం. 1. కాలము; 2. మేర, 3. ఖండము; 4. ప్రాకారము; 5. కపటము.

నేమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. బండికంటికమ్మి, 2. గిలక. పుం. తివాసము.

నేమించు. వై. స. క్రి. నియమించు. "ఎ, గీ. మతికముఁగమఁ బేరుగలిగినమఁ బనరసి, యున్నతావృలఁగదలింపకనిచిరంబు, మీరలంచును చెలిచినేమించిపనుప." య. 3, అ.

నేము. దే. స. క్రి. ధాన్యము చేటలోఁ బోసికొని యిటునటుఁ ద్రిప్పు. స. నాశబ్ద ప్రథమాబహువచనమునకు రూపాంతరము.

నేయము. వై. వి. 1. స్నేహము; (నెయ్యమునకు మొదటిరూపము. చూ. నెమ్మి.)-2. వ్యాయము. "నేయముగాదువద్దంటే నిలిచేది మేరగాదు." క్షేత్రయ.

నేయి. వై. వి. నెయ్యికి మొదటిరూపము. (శైలమునకు —"క. నేయి పాలువడినదియు, మాయుకరణిఁగ్రహసిద్ధిమలిగినహీన, శాఖయత్తం చైతాసును, మాయమనుదైవానకులమ్మునహిమమహీశా." భార. అను. ౧, అ.)

నేయు. దే. స. క్రి. 1. నేఁతచేయు; 2. చాఁపలులోనగువానిని అల్లు.

నేరఁబోతు. దే. విణ. (నేరమి+పోతు.) తెలియనివాఁడు, అనభిజ్ఞుఁడు.

నేరమి. దే. వి. 1. అజ్ఞానము "క. ఏనెఱుఁగమినిట్లడిగితి, నానేరమిసైంపవలయు." భార. అర. ౫, అ.-2. దోషము. "సీ. వరులచేవిడువంగఁబడివిధుండు, కడఁగక విముఖుండుగాఁజనదని కులధర్మంబులోకంబులందు, నిలిచెఁదానిదివతినేరమియు." భార. సభా. ౨, అ.

నేరము. దే. వి. తప్పు, అపరాధము. "చ. మిముమునువేటలాడి కడిమిగాఁగాఁగిలించు మహాపరాధముల్, రమణినికాశదీర్ఘతర రంగదపాంగములంచరించునే, రమునుసహించిచూపుఁదుమిరంగములార లతాంగిరన్నమూ, [illegible] మనుల్." రామా. ౫, అ.

నేరాజు. దే. విణ. సరిగతో నేసినది, జరబాఁ. (వస్త్రము.)

నేరిమి. దే. వి. నేరుపు, సామర్థ్యము.

నేరుచు. దే. అ. క్రి. ఓపు. స. క్రి. అభ్యసించు. (రూ. నేర్చు.) [illegible] "[illegible] నేర్తు [illegible]." (రూ. తెలియు.)

నేరుపరి. దే. విణ. (నేరుపు+అరి.) సామర్థ్యముకలవాఁడు సమర్థుఁడు. (రూ. నేర్పరి.)

నేరుపు. దే. ప్ర. నేరుచుఁజేయు. వి. సామర్థ్యము. (రూ. నేర్పు.)

నేరుపుకాఁడు. దే. విణ. నేర్పరి. (రూ. నేర్పుకాఁడు.)

నేరుపులాఁడు. దే, విణ. (నేరుపులు+ఆఁడు.) నేరుపుకాఁడు. "పెనుబొజ్జనిడ్డపల్ విడుచునేరుపులాఁడు." అచ్చ. బాల, కాం.

నేరెడు. దే. వి. నేరేడుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ అరయఁగనీయ జంబువనయందనికంబును భూరిసింధుర. స్ఫారధరంబులన్నగము పైఁబడి ప్రయ్యఁగఁద్రసంబుపొం, పారము పొంపవాహనదియై దివిజాద్రిఁ బ్రదక్షిణించియు, స్వైరమరూత్రానియూలము నెగ్గి నియుండు జగత్ప్రకీర్తయై." మార్క. 3, అ.

నేరేడు. దే. వి. జంబువృక్షము.

నేలా. దే. విణ. నెలాయొక్క రూపాంతరము. "మ. కవిఁదీప్త ద్యుతియంద్రు పావకునినేలాయంటమారంద్రువా, రివిధంబుల్ పెనువంకత్రిందిదివియల్ కేరాజనిన్నెన్నకో, నక్రసాఁజావకేల మోరక్రోచుమియద్రాక్షుఁదర్భిఁగాఁడుఁగా, భవనంబుల్ వడిఁజొచ్చు నిర్ఫళిత దీపశ్రేణిదంభంబునన్." చంద్ర,

నేల. దే. వి. 1. భూమి. "సీ. నేలనీరనలంబుగాలినభంబనునేనిటఁ బొడమైనయాశరీరము." మార్క. 3, అ.-2. ప్రదేశము; "క. భక్తకోటులలోన, అంద్రిమ్మరువాక్కర్మవిరవి, చంద్రవిలోచనవిశేషదైవ న్యసిధి." ఉ. హరి. ౨, అ. (ఈ. యుదాహరణమునకు ముందు భాగము త్రోవకడ ప్రాయఁబడియున్నది.)-3. దేశము. "అ. నేల ప్రాద్దిజులఁగిరాలులమానిసిరనో, ద్యమమొనర్చుఁగాక." సం. "దేశ కాలౌతునం ప్రత్యయోద్యమ్య మితిమేమతిః" భార విరా. ౪, అ.

నేలఁగలుపు. దే అ. క్రి. (నేలన్+కలుపు) చంపు.

నేలకడిమి. ద్వ. వి. భూకదంబము.

నేలకలిగొట్టు. దే. వి. భూపాటలి.

నేలకుఁగోలకుఁదెచ్చు. దే. స. క్రి. [illegible] దుమీఁదుచేయు.

నేలగుమ్మడి. దే వి. భూమికూశ్మాండము.

నేలగుమ్ముడు. ద్వ. వి. విదారి. (ఇది ద్వివిధము.-తెల్లనేలగుమ్మడు, నల్లనేలగుమ్ముడు అని. ఇదియె [illegible] నేలగుమ్ముడు.)

నేలగొలిమిడి. దే. వి. గోలోమి.

నేలచూలి. దే. వి సీత, భూమిజ. "ఆ. [illegible]చూలి జెడుగాలిలిద్దుఁ దులోను, గానుగలిగినట్టికడిఁదికొమ్మ, మేక[illegible]ముల ననుప విందియందఱలోన, ననుమఁదుచ్చగడలియువ[illegible]." య. 3, అ.

నేలజెమ్మి. ద్వ. వి. పిన్నజెమ్మి. [illegible]

నేలతంగెడు. దే. వి. చిన్నతంగెడు, అటల్యము.

నేలతాడు. ద్వ. వి. తాళమూలి.

నేలతామర. ద్వ. వి. మెట్టదామర, స్థలపద్మిని.

నేలతాలుపు. దే. వి. 1. పర్వతము, భూధరము; "నేలతాలుపు రాచచూలిగాదిలికొను." అచ్చ, బాల, కాం.-2. రాజు, భూధరుఁడు. "క. నలినపుమానినియనిన్, తలఁపునవిపుడల్ల నేలతాలుపు మిన్నక, చాలుగఁజూచెదవతనిన్. గెలువఁగనీకంటివారి[illegible] మగునే." అచ్చ. యు, కాం. (ఇట్లు పుడమితాలుపు, మనుతాలుపు మొ)

నేలతోఁగిని. ద్వ. వి. భూతులసి.

నేలనమిలి. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. నేలనమిల్లపైనేలాగు పొగలవిడిచి యేపునఁబేఁదమరఁచెఁజేసి." దశ. ౧, అ.

నేలనేరేడు. దే. వి. కాకినేరేడు, భూమిజంబూవృక్షము.

నేలపట్టి. దే. వి. 1. అంగారకుఁడు, భౌముఁడు; 2. నరకాసురుఁడు; 3. సీత భూపుత్రి.

నేలపల్లటీ. దే. వి. పారావతవిశేషము.

నేలపొన్న. దే. వి. కొండపొన్న, అంఘ్రిపర్ణి వృక్షము.

నేలమాలె. దే. వి భూమికోవరిచుల్లు. "క. అపాత్రకుండు నేలమాలెనున్నట్టికాలవేది పాలిశింఁజను చెంది." వి త్ర. 3, అ (మొదటిరూపము నేలమాలియ.)

నేలములక. దే. వి వాఁకుడు; వార్తాకీ.

నేలయునిరిక. దే. వి. (నేల+ఉసిరిక.) భూమ్యామలకీ.

నేలరేను. దే వి. భూబదరీ.

నేలఱేఁడు. దే. వి. రాజు, భూపతి, "శా. మనకోదనయన మాటమిథ్యగాక, యుండునప్లాగనొక్క వేదండయాన, దండదీయఁ నిలిచియుద్దండలీల, తెప్పవేయకయన్నేలఱేనిఁజూచె." దశ. ౧, అ.

నేలవేము దే. వి భూనింబము.

నేలవేలుపు. దే. వి. బ్రాహ్మణుఁడు, భూసురుఁడు "ఎ గీ. నేలవేలుపుమేలిటిసేమములకు, నెలవు." య. 3, అ.

నేలసంపెఁగ. దే. వి. భూమిచంపకము.

నేలాఁకు. దే. వి. (నేల+ఆఁకు.) శ్యామవిశేషము (చూ. నేలనమిలి.).

నేవడము. దే వి. నేవళము నకు మొదటిరూపము.

నేవము. వై వి. నెపముయొక్క రూపాంతరము.

నేవళము. దే. వి. మణులు గ్రుచ్చినహారము "సీ. మొలనూలు నొడ్డాణమును నేవళంబుఁ బంజాలదండ ముబన్న సరము మొగప, తీఁగయు." కళా. 2, అ

నేస్తకత్తె. వై. విణ. (నేస్తము+కత్తె) స్నేహితురాలు. (మొదటి రూపము. నేస్తకత్తియ).

నేస్తకాఁడు. వై. విణ. (స్నేహము+కాఁడు) స్నేహితుఁడు. "శే. కటకటీవేఁకటినెఱనేస్తకాఁడు: బోలె, ధృతి యతుఁ బంగఁగదానిమందిరము చేరి." కుమా. ౨, అ.

నేస్తము వై. వి. మైత్రి, చెలిమి, స్నేహము.

నేస్తురాలు. దే. విణ. (నేస్తము+ఆలు.) స్నేహితురాలు.

నేహారము. దే. వి. నేవళముయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. రాజాతతంబులైరాజిలుచుండు, నేహారంబులుగొన్నిరీలాలనమర" హరిశ్చ. ౨, భా. (దీని గ్రంథాంతరమందు ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

నైకభేదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనేకభేదములుకలది.

నైగనిగ్యము. సం. వి, అ. న. నిగనిగలాడుట.

నైగమము. సం. వి. అ. న. వేదాంతము విణ. పట్టణముది.

నైగముఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. నాగరుఁడు; 2. వణిజుఁడు.

నైచికము. సం. వి. అ. న. ఆవుయొక్క శిరఃప్రదేశము.

నైచికి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దక్కానికారకము, మంచిప్రాయము గలిగి సమృద్ధిగ పాలిచ్చెడియావు.

నైచ్యము. సం. వి. అ. న. (ధర్మ్యాదులచేఁగలుగు)అధమభావము.

నైజము సం. విణ (అ. ఈ. అ) 1. తనది; 2. స్వాభావికము.

నైపథ్యము. సం. వి. అ. న. 1. వస్త్రాద్యలంకారము; 2. నాట్యస్థానము.

నైపుణము. సం. వి. అ. న. నేర్పరితనము. నిపుణత్వము

నైపుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై——

నైపుణ్యము. సం. వి. అ న ——పై.——

నైమిత్తికము. సం. విణ (అ ఈ. అ.) నిమిత్తమువలనఁగలిగినది.

నైమేయము. సం. వి. అ. పుం. సరకులమాఱుపు, వినిమయము.

నైయగ్రోధము. సం వి అ. న. మఱ్ఱిపండు.

నైయాయికుఁడు సం వి. అ. పుం న్యాయశాస్త్రము తెలిసినవాఁడు.

ము సం. వి. అ న. అకలేనితనము.

నైరృతి. సం. వి ఇ స్త్రీ. పెద్దమ్మ పు. నైరృతుఁడు.

నైరృతుఁడు సం వి అ పుం. చతుర్థదిక్పాలకుఁడు, మూలకేఁడు

నైర్ఘృణ్యము సం వి అ న. దయలేనిదనము, నిర్ఘృణత్వము

నైశ్చల్యము. సం వి అ. న. నిశ్చలత, నిశ్చలత్వము

నైల్యము. సం వి. అ న నల్లదనము, నీలత్వము.

నైవేద్యము. సం. వి. అ. న నివేదింపఁదగినవస్తువు

నైష్కికుఁడు. సం. వి. అ పుం. టంకశాలాధికారి.

నైష్ఠికుఁడు. సం. విణ (అ ఈ అ.) నిష్ఠగలవాఁడు.

నైష్ఠుర్యము. సం. వి. అ. న. నిష్ఠురత, నిష్ఠురత్వము.

నైసర్గికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) స్వాభావికము

నైస్త్రింశికుఁడు. సం. విణ. (అ ఈ అ.) కత్తియాయుధముగాఁ గలవాఁడు.

నైస్పృహ్యము. సం. వి. అ న. ఇచ్ఛలేనితనము, నిస్పృహత, నిస్పృహత్వము.

నొ.

నొంచు. దే. ప్ర. నొవ్వఁజేయు. "ఎ, గీ. ధర్మనందనుండు, నొంచెనికతివిశిఖపంచకమ్మునమ్ము, హీకమురము దవ్వు మెసకమెసఁగ." భార. కర్ణ. ౧, అ.

నొక్కము. దే. వి. పెద్దనగారు, కఠారాప్రాయ.

నొక్కు. దే. స. క్రి. అదుము. వి. 1. అదుముటవలనఁగలిగిన పల్లము; 2. ముడుత. "ప్రతిదిక్కైరవదళ శ్రేణినొక్కుచెందెను." కావ్య. 3, అ.

నొక్కుడు. దే. వి. నొక్కు. "సీ. తలిరుపైఁగెంపులుదాఁచిన ఠంచాన మునిపండ్లనొక్కుల్ల మోముఅలర." యు. ౫, అ.

నొగ. దే. వి. గాఁడిమానికి ఆధారమై బండిలోనగువాని మొదట నుండెడు నిడుపాటిగ్రాను, కాడరము.

నొగులు. దే. అ. క్రి. 1. ఎడలు, దిగులుపడు; "క. మిక్కిలి నగిలిదమయంతీపులుసొగిలిదము." ఉ, హరి. 3, అ.—2. నొచ్చు.

వి. 1. విఱుగుట, 2. నొప్పి. "క. తనువునొగిలించుకొంచును మనమునొగుల్పుటయుహింసమదిఁదలఁచిరి, దనువునొగులుటపుడ తీఱును, మనమునొగులుటమునిఁదనుకరూనదు నర్మి."

నొగులుచు. దే. ప్ర. (నొగులఁజేయు.) 1. ఎదలించు, 2. నొప్పించు. (చూ. నొగుల్చు. ఎదలించుటకు.—"శేరుబది బాణములనొగిల్చె." ఉ, హరి. 8, ఆ.—నొప్పించుటకు.—"భోజ పరుకంటనొగిల్చిన." జై. 2. ఆ,)

నొచ్చిల్లు. దే. వి. బ. చొంగ.

నొచ్చు. దే. అ. క్రి. 1. నొప్పిఁగొందు; (నాకుగాలునొచ్చుచున్నది.)—2. దారిద్ర్యాదులచేబీడనొందు. (వాఁడిప్పుడు మిక్కిలి నొచ్చియున్నాఁడు.)

నొచ్చుకొను. దే. అ. క్రి. పశ్చాత్తాపపడు. (వాఁడు మాటమీఁది చెప్పినవాఁడుగాని అవలదాలనొచ్చుకొన్నాఁడు.)

నొచ్చుకోలు. దే. వి నొచ్చుకొనుట, పశ్చాత్తాపపడుట.

నొడలబొంతి. దే. వి. సంకటము. (అప్ర.)

నొడి. దే. వి. నుడియొక్కరూపాంతరము.

నొడికాఁడు. దే. విశే. మాటలకూరి. "ఇంకిందనుఁగన్న దివ్య నొడికాఁడనికాంతిఁగాని." భార. అశ్వ. 3, ఆ.

నొడికారము. దే వి. నుడికారముయొక్కరూపాంతరము. "వ. కలాపతిరీతినొడికారపుమాటలంబ్రోదిపఱచెను." జై. ౫, ఆ.

నొడికారి. దే. విశే. (నొడికారము+ఇ.) మాటనేర్పుకలవాఁడు. "ఉ. ఇప్పుడు పేరనేఁడునొడికారితనంబునమోహపుర్వుగా. నవ్వులునిత్తురే." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

నొడుగు. దే. స. క్రి. వి. నుడుగుయొక్కరూపాంతరము.

నొడుచు. దే. స. క్రి. తప్పులుపట్టు.

నొడుపు. దే. వి. తప్పులుపట్టుట.

నొడువు. దే. స. క్రి. వి. నుడువుయొక్కరూపాంతరము.

నొప్పి. దే. వి. 1. బాధ; 2. ఒప్పమి, అవద. "క. అప్పాండవ మధ్యమునకు, నొప్పిపుట్టఁగవలయుఁ గ్లమగలఁగెన్, దప్పుదు నాకలనీనఖు, నొప్పఁదరిచారించిదయఁగనుంగొనుమునిన." జై. 2, ఆ.

నొప్పిగుంటి దే. విశే. (నొప్పి+కుంటి.) వ్యాధిగ్రస్తుఁడు.

నొల్లు. దే. స. క్రి. ఇష్టములేక త్రోసివేయు. "సీ. త్రగులుకలవంగపెరవల్లరించిరోనోరఁజేతులుగ్రుక్కినొల్లు వాఁడ." నిరో. ౧, ఆ.

నొవ్వి. దే. వి. 1. వేదన: "క. ఎవ్వరులేనిదనొక్కఁడు, నొవ్వం గానడిచెనేనినొప్పిగాఁదియున్, జక్కనిమునరయందగు, నొవ్విగాఁదిగ్గులాడుమత్తమునయునన్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. 2. వ్యాధి. "క. ఎవ్వరునేటికినామెయిఁ, గ్రొవ్విసమాంసంబు గలదు కొనుమాఁదియున్, నొవ్వియునుదీఱినంతట, నవ్వల నారోగ్యము లప్పుగాధివరిన్." పంచ. నా. ౧, ఆ. (నొవ్వు యొక్కరూపాంతరము.)

నొవ్వు. దే. వి. 1. వేదన; "సీ. వాయువంగంబులందు దురావ్య త్తిఁగదిరి; నొవ్వుఁదేర్పులనుఁబుట్టించుఁగ్రొవ్వుచెఱుచు, నందు శిథిలించుఁగ్రముమునందుఁబరఁగి తనువు మ్రానుగఁజేసిశీర్ణుని జేయు." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.—2. వ్యాధి. (చూ. నొవ్వి.)

నొసలు. దే. వి. నుదురు, ఫాలము.

నొష్టు. గ్రా. వి. (నొసటి గ్రాసము.)

నో.

నోఁచు. దే. స. క్రి. వ్రతమాచరించు. "మహోగ్రవ్రతనోములు నోఁచుచున్నయయోగ్యకరేట్యనేమముల నల్లమువెన్నతలెం గరంగ." పాండు. ౨, ఆ.

నోఁత. దే. వి. నోఁచుట. "త. వెలిదవిఁగోరుదుండగనునేదుక కైతలనోమునోఁత." శశి. ౪, ఆ.

నోటిబీగము. దే. వి. దేవతాప్రార్థనకై దౌదయందుకట్టుకొనెడు చెక్కు లోహపుకమ్మి.

నోటు. ఆం. వి. చిన్నచీటి, విలువగలకాగితము. (బ్యాంకునోటు, ప్రామిసరీనోటు.)

నోము. దే. స. క్రి. 1 వ్రతముచేయు; "ఉ. మున్నెన్నిలనోమి కాంచిరో సమిద్ధతపఃఫలపారమ్మైనయు, దక్షిన్నయశీలునిన్నుఁగలిదం డ్రులు." రామా. ౨, ఆ.—2. పోఁగొట్టు. వి వ్రతము.

నోయు. దే. అ. క్రి నొచ్చు. "క. నోసినదెందమువగులఁగ." రా. మం, కాం.

నోరు. దే. వి. ముఖద్వారము, వక్త్రము.

నోరుమెంగ. దే. విశే. మూఁగ. "క తన్నుట్టువలికిఁద్రొబ్బఁగ, మిన్నకవదనంబునోరుమెంగయియుండియా, మున్నాడినమాటలఁబిరు, పెన్నఁగనిదికనియుయత.దు పేక్షయొనర్చెన్." శశా. 3, ఆ.

నోరూరు. దే. అ. క్రి. (నోరు+ఊరు.) 1. రుచిగలవస్తువులు తినఁగోరికచేనోటనీళ్లూరు, 2. అపేక్షించు. "సీ. సంపెంగపొద రింటి చక్కఁగోరఁటఁగాంచియుమురంచుమగఁడనోరూరునదియు." పా 3, ఆ.

నోరెత్తు. దే. అ. క్రి. (నోరు+ఎత్తు.) మాటాడయత్నించు.

నోవరి. దే. విశే. (నోవు+అరి.) వ్యాధిగలవాఁడు.

నోవి. దే. వి. నోవుయొక్కరూపాంతరము.

నోవు. దే. వి. నొవ్వుయొక్కరూపాంతరము. "క. కౌరవపాండవు లందె, వ్వారలకుంజాలునోవువచ్చినమేలు, దీర్ఘరమణచిత్తముకని, గ్లారయుమాసికుదుఃఖముగునబ్లైనన్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

నౌ.

నౌ. దే వి, నవ్వు. (మొదటిరూపము నవ్వు.)

నౌక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నావ, ఓడ.

నౌకాదండము. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపుగడ.

నౌకు. దే. వి. మొత్తి. "ద్వి. నల్లమల్పుకుఁగ్రిందనౌకదాఁపునను, దల్లనివాల్పుక్కతెగిపట్టరీతిఁ, గనిపించె." పా. ౨, భా. (మొదటి రూపము నవుకు.)

నౌడుకొట్టు. దే. అ. క్రి. మిణుకరించు. (మొదటిరూపము నవు డుకొట్టు. "ద్వి. అనియిట్లుపేవేంద్రుఁడాడినమాట, కనియును వినకట్లు విస్మయంబంది, చ్యవనుఁడూరకయుండె శార్గ్యత్యుండు, నవ్వడుకొట్టెనుతీర్థ్యసమలిఁగళ్యపుఁడు." హరిశ్చ. ౧, భా.)

నౌబతు. హిం. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

నౌరు. దే. విశే. మృదువు. (మొదటిరూపము నవురు.)

న్య.

న్యంకువు. సం వి. ఉ. పుం. 1. జింక; 2. ముని

న్యక్కారము. సం. వి. అ. పుం. తిరస్కారము.

న్యక్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. న్యక్కారము.

న్యక్షము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. అధమము; 2. సమస్తము.

న్యగ్రోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱ్ఱి; 2. జమ్మి; 3. బార.

న్యగ్రోధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవి.

న్యర్బుదము. సం. వి. అ. న. పదియర్బుదముల సంఖ్య. విణ. పదియర్బుదముల సంఖ్యగలది.

న్యస్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఉంచఁబడినది.

న్యా.

న్యాదము. సం. వి. అ. పుం. భోజనము, కుడుపు.

న్యాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగవు; 2. స్వధర్మమువలన చలింపకుండుట; 3. తర్కశాస్త్రము.

న్యాయ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) న్యాయముతోఁగూడినది.

న్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉంచుట; 2. ఇల్లడ. 3. పాడిక.

న్యు.

న్యుబ్జము. సం. వి. అ. న. కర్మరంగమను త్రానిపండు. పుం. దర్భతోఁజేసిన స్రుక్కు.

న్యుబ్జుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. క్రిందుమొగమువాఁడు; 2. నెవ్వులుచే వంకరైనవాఁడు.

న్యూ.

న్యూనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. తక్కువైనది; 2. నిందింపఁదగినది.

ప.

ప. ఒక యక్షరము.

పంకజము. సం. వి. అ. న. తామర, అసలుఁబుట్టువు.

పంకము. ఉభ. దే. వి. పాలు. "సీ. లేడిపిల్లలకురాలెంతచివ్వం గులుపంకంబులిచ్చుచుఁబంచితిల్లు." వై. ర, అ.—సం. అ. పుం, న. 1. బురద, 2. పాపము.

పంకరుహము. సం వి. అ. న. తామర, అసలుఁబుట్టువు.

పంకా. హిం. వి. పెద్ద విసరుఁగఱ్ఱ.

పంకి. వై. వి. బురద. "చ. పొగదలపాదరాచిలుకపుక్తడిపాపలు తావిదూపపుం, బోగలజనాదిపంకిలెలివుత్యపుఁజప్పదనిండిగిం డియుఁగా, బగదపుఁగోళ్లమందకు అపరోవణపుం గపురంపుఁ జన్నికెం, పుగములజాలవల్లికయుఁ బుష్పఁజమించుకనిలుప్వట ద్దసఁగా." య. ౫, అ.

పంకించు. ఉభ. దే. స. క్రి. పట్టించు. "సీ. కలదు. లేదనుపాటి గారనూనెయిుంకింత పంకించితలచిక్కవాపికుడిచి." వై. ౬, అ "క. చింకపుత్రకలవాతెల, ముంకెనపుఁదెనెకటమూనకపైకై, నింకఁగనిఁకఁగ బలుకుఁ, బంకించుటఁబోలెమోవిఁ బర్వన కూర్పుగా." పాండు. ౨, అ.—వై. అ. క్రి. చలించు. "సీ. బాంధవపితృమాతృభర్తృలెందినవాఁడు కిల్బిషంబులకుఁబంకించువాఁడు," వై. 3, అ.

పంకిలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బురదగలది. (దేశము.)

పంకెన. దే. వి. తడి, పదను. "సీ. పావటయుడినూనె పంకెనతో నున్నగా దువ్వనెఱులుగ్గ్లెంటునైది." హంస. ౨, అ.

పంకేజము. సం. వి. అ. న. పంకజముయొక్క రూపాంతరము.

పంకేరుహము. సం. వి. అ. న. పంకరుహముయొక్క రూపాంతరము.

పంగ. వై. వి ఎడముగాదాఁగినకాళ్లు*. "క. పొడచెదరిఊదిచలిచిన, యుదిక్కలోవాల్లురెండు కొలిచియుఁబంగల్, వెదలినకొమ్ముల బరువున, నడుగిడఁగాలేకపులిబియందుఁబడువ్వల్." పా. ౪, అ

పంగటి. వై. విణ. ఎడముగలది. (పంగటికాళ్లు.)

పంగటించు. వై. స. క్రి. ఎడముగాదాఁచు.

పంగటికాళ్లవాఁడు. దే. వి. దొడ్డికాళ్లవాఁడు, ప్రగతజానుకుఁడు.

పంగనామము. దే. వి. నడుమ ఎడముగలుగపంగపరితీర్చిన తిరుమణి. (ఎడములేకతీర్చిన తిరుమణియేకనామము.)

పంగము. వై. వి. దేవబ్రాహ్మణవృత్తులచేత దొరతనమువారు తీసెడు చతుర్థాంశమైన కప్పము.

పంగిడి. దే. వి ఓటము. (చూ.) అవపాతము

పంగు దే. వి. భయము.

పంగువు. సం. వి. ఉ. పుం. శని. విణ. ఊఁతఁబోయిన కాలుగలవాఁడు.

పంగెన. దే. వి (చూ.) పంగిడి.

పంచకము. సం. వి. అ. న. యుద్ధభూమి. వి. అయిదు

పంచగవ్యము. సం. వి. అ. న. అయిదువిధములైన గోసంబంధ వస్తువులు. (అవి ఆవుపేడ, పంచితము, పాలు, పెరుఁగు, నెయ్యి.)

పంచగూఢము. సం. వి. అ. పుం. తాఁబేలు. (ఇట్లు పంచగుప్తము.)

పంచజనుఁడు. సం వి. అ. పుం, మనుష్యుఁడు, మానిసి.

పంచత్వము. సం. వి. అ. న. 1. చావు, 2. పంచభావము.

పంచదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అమావాస్య; 2. పున్నమ.

పంచనఖము. సం వి. అ. పుం. పులి, వ్యాఘ్రము.

పంచనఖి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఉడుము.

పంచపాత్రము. సం. వి. అ న. పంచపాత్రముల సమాహారము. (వాడుకయందు లోహపాత్రవిశేషము.)

పంచభద్రము. సం. వి. అ. పుం. అయిదుచోట్లమంచిమచ్చలుగల గుఱ్ఱము.

పంచమంగళము. సం. వి. అ. పుం. స్తనశిరస్కంధచూళికా వక్షోమధ్యములయందు మంచిమచ్చలుగల గజము.

పంచమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల, 2. రాగవిశేషము; 3. ఒక. స్వరము. (చూ. స్వరము.) విణ. 1. అయిదవది; 2. ఇంపైనది.

పంచమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు అయిదవతిథి; 2. ద్రౌపది.

పంచముఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాలవాఁడు. విణ. [illegible]

పంచలక్షణము. సం. వి. అ. న. పురాణము. (పంచలక్షణములు.—సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశానుచరిత్రము.)

పంచవట్టె. వై. గ్రా. వి. అయిదువట్టెలు: "సీ. కన్నువ్వువిధుం వక్త్రముమజ్జనపులిందిపంచపాయకుమేను పంచవట్టె." రుక్మి. ౫, అ.

పంచవన్నియ. వై. గ్రా. వి. పంచవన్నె. "సీ. పంచవన్నియ కోడెత్రిశరవారామునివెలిదిచ్చుటకంటజాటినాఁడు." శ్రీ. ౧, అ.

పంచవన్నె. వై. గ్రా. వి. అయిదువర్ణములు.

పంచశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

పంచశాఖము. సం. వి. అ. పుం. చెయ్యి, కరము.

పంచసారము. సం. వి. అ. పుం. పంచదార.

పంచాంగము. సం. వి. అ. న. తిథివారనక్షత్రయోగకరణములను తెలియఁజేసెడు జ్యోతిషగ్రంథభాగము. పుం. 1. కూర్మము, 2. అశ్వవిశేషము, 3. ప్రణామవిశేషము.

పంచాంగులము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.

పంచాణుఁడు. సం. వి. అ. పుం శిల్పి.

పంచాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం శివుఁడు, అయిదుమోములవేలుపు. (ఇట్లు పంచాస్యుఁడు, పంచముఖుఁడు మొ.)

పంచాయతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. న్యాయముతీర్చుటకై మధ్యస్థముగా నేర్పడిన అయిదుగురికూటమి.

పంచాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గీతవిశేషము, పంకేశము.

పంచాస్యము. సం. వి. అ పుం. సింహము, తెలినోటిమెకము. (ఇట్లు పంచాననము, పంచముఖము మొ.)

పంచితము. దే. వి. గోమూత్రము.

పంచితిల్లు. దే. అ. క్రి. గోవుమూత్రమువిడుచు. (రూ. పంచితిలు.) (చూ. సెమర్చు.)

పంచివేఁత. దే. వి. ఒక్కొక్కఁడింతింతయుయ్యవలసినదని భాగములువేసికొనుట, చందా.

పంచె. దే. వి. 1. వడుచువాఁడును, వడుచుదియును కట్టుకొనెడు చిన్నవస్త్రము, 2. అంగవస్త్రము. (మొదటిరూపము పంచియ.)

పంచే. వై. వి. 1. గృహాదిపార్శ్వప్రదేశము; "క. వికలగతినున్న రాక్షసు, లాకనొకనిమొగంబుఁగానకూరకదనిరం, తరుదరుణకిరణకిరణము, లకుఁబడమటికొండపంచలంబడవలసెగా." ఉ, హరి. ౪, అ.—2. పంచేపాళ*. విణ. అధికము*. (చూ. పంచేకరపాటులు.)

పంచేకము. యు. వి. ది. అశ్వముయొక్క పశ్చాత్ప్రదేశము. "ఎ, గీ. పంచకముతోడ్తమిరివిద్యాపరిధవిల్ల." పా. ౧, అ.—వై. అయిదుకూరములు*.

పంచేకరపాటులు. ద్వ. వి. బ. (పంచే కరము+పాటులు.) అత్యధికదుఃఖములు. "వ. అప్పుడుహారివిరించులు నక్తంచరులచేతఁ బంచకరపాట్లుపడియుంతకరణంబులంటతించి." శ్రీ. ౪, అ. "పంచకరపాట్లుపడితన్నుఁజెంది." కాశీ. ౪, అ.

పంచేదార. వై వి. శర్కర.

పంచేపాళ. ద్వ. వి. ఇంటిప్రక్కపంచికట్టినకట్టడము.

పంచేబంగాళేము. వై. విణ. దూరము. "సీ. ప్రబలాంధకారధారాద్భుతావటలంబుపంచబంగాళమైపాటిపోవ." కాశీ. ౧, అ.

పంచోణము. వై. వి. శిల్పము*. (చూ. పంచోణంబువాఁడు.)

పంచోణంబువాఁడు. ద్వ. వి. శిల్పి. "వ. అచ్చటిపంచాణంబువారువిసునట్టుగా నప్పటప్పటికినాగిపట్టణప్రసిద్ధబుద్ధాయతనంబు కన్నపోయెనని వలుకుచుండ." పర. ౫, అ. (రూ. పంచోణమువాఁడు, పంచోణపువాఁడు, పంచోణంపువాఁడు.)

పంచోది. ద్వ. వి. (పంచే+అది.) 1. పంచే; 2. పంచేపాళ. "సీ పంచాదియరుఁగుపైఁబంచాస్త్రశాణమూకులమూనసుండగుచునుండె." పర. 3, అ. (చూ. పడాది.)

పంచోరము. వై. వి. 1. వ్యాపనము; 2. అతిశయము*. (చూ. పంచోరించే.)

పంచోరించే. వై. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు, "వ. కమలకోరకకనకకలశకరికుంభప్రముఖంబులగునప్రమాద్రవ్యంబులక్రొవ్వడంచి పంచారించిపిక్కటిల్లి." పాండు. 3, అ.—2, అతిశయించు* "నగడ. పంచారించిశైవల్యశుభ్రప్రచయంబులకునుఖనిమణికిగ్గి." కాశీ. ౬, అ.

పంచు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు, "వ. తనశిష్యులైనపైలజైమినిపాయనసుమంతవైమినులం బంచిక్రమంబునఁజతుర్వేదసూత్రంబులఁజేయించివేదవ్యాసుండై." భార. ఆది. ౧, అ.—2. పుచ్చు. "ఈతనిం బంచితిసైన్యయుక్తునిగ." భార. శాం. ౨, అ. (పనుచుయొక్క రూపాంతరము. చూ. పనుచు.)—3. భాగించు.

పంజరము. సం వి. అ. న. 1. పంజరము; 2. గత్రమెన. పుం. 1. శరీరము; 2 శరీరముయొక్క యెముకలగూడు.

పంజి. దే వి. కప్పము, కరము.

పంజె. వై వి. సారంగి*. (మొదటిరూపము పంజియ)

పంజె. వై. వి. అడవి*. "గీ. కొండలకునన్నలిడుభంగిఁగోపులాంగి, వయ్యెదమొరంగిచనదోయిఁబంజెఁదార్చె." రామా. ౪, అ. (ఇది విచార్యము.)

పంజెన. దే. వి. నిగనిగమైనది (అప్ర.)

పంజెరము. వై. వి. పక్షినిపెట్టి పెంచెడుగూఁడు. "పంజరంపుచిలుకాయను." అచ్చ. అ, కాం.

పంజెళము. వై. వి. (చూ.) పంచాలి. "శే. పాడిమెచ్చించెనాకయింతిపంజళమున." కాశీ. ౬, అ.

పంజోయి. దే. వి. ఒకదివియుదివటీ. "జగతిజ్యోతులుగాగడాలు

పంజో. దే. వి. 1. దివటీ, (చూ. సేవా.) 2. ఒకదివియుదివటీ; "దివటీయుఁదిరవ్విశలుం బంజాల్ మహాజ్యోతులుగా." హంస. 3, అ.—3. విడవలిలోనగువానికట్ల, (చూ. కల్లి.)—4. విడవలిలోనగువానికంట. "సీ పంజాజాడలనేనువడవిరోషించఁగల్గెఁబంజాజాడలనేగువడవియిరట." రామా. ౫, అ.

పంజోలకమ్మలు. దే. వి. బ. రత్నములుచెక్కినకమ్మలు. "ఉ. బంగరుకట్టుచెక్కులనుబంజాలకమ్మలడాలుచిందడ్రొక్కంగ." ఉ, రా. 3, అ.

పంట. దే. వి. 1. పండుట; 2. కృషి; 3. ఫలము. (చూ. పెరుఁగు మొదటియర్థము నుదాహరణము.)

పంటకాఁపు. దే. వి. 1. పంటచేయించువాఁడు, కృషీవలుఁడు; 2. రెడ్లలో ఒకతెగవాఁడు.

పంటరెడ్లు. దే. వి. బ. రెడ్లలో ఒకతెగవారు

పంటవలంతి. దే. వి. భూమి. "సీ. కాపులసొత్రితకె బరగు పంటవలంతికొయ్యలినిదుద కస్తూరిబొట్టు." పా. ౧, ఆ. (ఇట్లు పంటచెలి, పంటపొలంతి మొ.)

పంటసాల. ద్వ. వి. 1. ఉగ్రాణము; 2. కణజము.

పంటి. దే, వి. పనంటియొక్క రూపాంతరము. "సీ. వీటినీటికటం చుంబాటిపంటెత్తు పలుమాఱుదిరుగునిబ్బరముతోడ." శాంఖ. ౧, ఆ.

పంటించు. దే. అ. క్రి. 1. జోకుచేయు; "శా. మింటన్ ప్రోడి ప్రోంకతాలిమినితో మొండ్రింపమున్నిత్రునా, యింటంబెట్టెదనం చుంగంపుండుకొడిగా హింపించెనీయన్నలన్, గంటంగూరుకుదేడు నీయుదయ మీరాజానుల్ చెప్పంగా, బంటింపం దెదురేగుదెంచు వడినీపైనేడునన్నద్ధుండై." భాగ. ౧౦, స్క-౦. పూ.—2. వడం బడు. "అలంతనూర్పువలపుల్ పొలంగంబంటింపంగా." భాగ. ౪, అ

పంటె. దే. వి. పాలివాండు నూలుచుట్టెడు సాధనవిశేషము (మొదటిసూపము పంటియ. దీనినే పంటెకళ్లు, పంటెకోల అందురు.)

పంట్ర. దే. వి. చిల్లులుగల అలుంగులు మూడునాలుగుగలకఱ్ఱ. (దీనినేపంట్రకోల అందురు. "శే. కంపసొడుగీడ్చిపట్లేదుకానం జన్న, తెరువెఱుంగుచునొకంటేగిపరుపుగ్రన్న. సైడియడంగియుండం గాంచి పటపముంగ్లు, గాలింగదలుటగనిపంట్రకోలంబొడిచె" హంస. ౪, ఆ.)

పంట్రించు. దే. స. క్రి. పంట్రకోలంబొడుచు.

పండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యథార్థమునెఱింగెడుబుద్ధి.

పండావారు. వి. దే. బ. జగన్నాథాదిదేశములందుండుజనులు.

పండితుండు. సం. వి. అ. పుం. చదువరి.

పండు. దే. అ. క్రి. 1 ఫలించు; 2. శయనించు. "శే. స్నాన మొనరించునప్పుడుంపనుసేయు, నపుడుంగరపాత్రమునభిక్ష యడుగునపుడుం, బండునప్పుడు శాంతనైపండుమనను, లీద గలిచినబారెయుద్భిక్షుననెను." పంచ. తం. ౧, అ. — ౩. ఫలము. విశ. పండినది. (పండుటాకు మొ.)

పండుండు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుండు, పేడి.

పండుకొను. దే. అ. క్రి. శయనించు (స్వార్థమునకొను.)

పండుగ. దే. వి. 1. ఉత్సవము; "ద్వి. పొలికానిజపద్వసంబునం గన్నపండు, గలుసేయువానిచక్కందనంబెక్కు." విష్ణు. పూ. 3, అ.—2. సంక్రాంతిలోనగునది.

పండుగు. దే. వి. పండుగయొక్క రూపాంతరము. (ఇది దండుగు వంటిది.)

పండుచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పండువ. దే. వి. పండుగయొక్క రూపాంతరము.

పండువు. దే. వి. పండుగుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. దండుగు.)

పండువెన్నెల. ద్వ. వి. పూర్ణచంద్రిక.

పండేరము. సై. వి. భక్ష్యము: "ఉ. చేరిస్వపాలుంజిప్పలముచేరి సంజక్కరలుప్పతిల్లుపం, జేరములారగించుచుపటింపండొడంగ మహోత్సుండింపుచుర్." హా, ౧, ఆ.

పండ్రెండు. ద్వ. స (పది+రెండు.) ద్వాదశసంఖ్య. (చూ. పండ్రాటము.)

పండ్లమాను. దే. వి. చేలలో పైరులోనిగాదములపోవునట్లు దున్నెడు సాధనవిశేషము.

పంతకాండు. ద్వ. విశ. (పంతము+కాండు.) 1. పోటిచేయువాండు; 2. ప్రతిజ్ఞకలవాండు; 3. పౌరుషముకలవాండు.

పంతగించు. సై. అ. క్రి. 1. పోటిచేయు; 2. ప్రతిజ్ఞచేయు; "ద్వి. శూలాయుధుండనీశ్రుమాదిలివని, కాలుండుచక్కుడుపనిపంతగించితివి." విష్ణు. ఉ. ౪, అ.—3. విభించు*. "క. అనికలుప్రాకులయొక్కరి, కనిగాదనిపలికిపంతగించుచునంత, పనిచేతంగడుపుగోంగమ, ననుపుగంబ్రతికింపంజెలిపియుకండిల్లనియున్." య. 3, అ

పంతము. సై. వి. 1. పోటి; "మ. తమియుందీంగలతూంగుటుయ్యెలలంబంతాలాడుచుందూంగునా, కొమరుంబాయపుగల్పి గుర్చికలయంఘుల్ దక్కంగాంచాంగిమిం, టిమొగంబైచనదెంచు కీడిగనుంగొంటేదిపక్షమాదీంద్రులనా, కమ్మగిన్నెత్రలమీందం గయ్యకమునకున్ గాల్ సాంచులాగొప్పెదున్." కళా. ౧, ఆ.—2. ప్రతిజ్ఞ*; "మ పరితాపంబునంబొందునప్పాలంటిరిన్ బంతంబునే విచ్చితిరన్, దరుకీలెచ్చెదదీమనోరమణులంజంతాఘరమింకేలయంచు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—3. పౌరుషము*; "పదుమలతోడం బోరుటదిపంతమె." ఉ, హరి. 3, ఆ.—4 విధము*. "ద్వి. తటుకునందుష్టుపంతము చెప్పుమనిన." పారిజ. ౨. భా.

పంతు. దే. వి. మేలిమి. "ద్వి. అంతఃంతకులతాతాయుధకేలి, పంతువహించి యప్పద్మజుండు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.—విశ మేలు. "పరిజనకోపదంభమునంబంతుగంజూడక" రస. ౧, గుచ్ఛము.

పంతులు. దే వి. బ. 1. చదవ్రులయ్యవారు, 2. కొందఱు బ్రాహ్మణులలో గొప్పయుద్యోగస్థులకు పూజ్యవాచకము.

పంద. సై విశ. పిఱికి. "అ. ఓరోరియిం, కెందుంబోవకమ్ముం బందవిలుము." భార ఆర. ౬, అ

పంది. దే. వి. సూకరము (దీనిభేదములు. ఊరంబంది, అడవిపంది, ముండ్లపంది.)

పందికొక్కు. దే. వి. మూషిక.

పందిగడ్డ ద్వ వి. పరికెగడ్డ శృంగాటకము.

పందిగోరు. ద్వ వి. వేంటకానిసాధనవిశేషము, "శ, పడదోళ్లును ముప్పిళ్లును, సడిదంబులువెడందపాతియలుంగులపొదులున్, దది వింధ్లుపందిగోళ్లును, గజలున్ ధరియించి భటులుకొలంకులంగొల్వన్." భల్లా. 3, అ

పందిపీంట. ద్వ. వి. గాండీమొదలకు ఎక్కడుబండ్లచివరనుపంది మూతివలె ప్రూపుననగువానితోంజేసియమర్చిన పరికరవిశేషము.

పందిపోటు. దే వి పందీంటె. (చూ. ఈదు)

పందిముక్కు. దే వి పందిపీంట.

పందిమూతి. దే. వి ——పై ——

పందిరి. దే. వి. గుంజెలునాటి మీందకొయ్యలుకట్టి తీంగెయాకులు లోనగువానికిప్పినది, పందిలి. "సీ. శైత్యపాండిమలుతుమారాంత ముసంజేరెనిరులుకన్ ద్రాక్షపందిరులవిరుల." ఆము. ౫, ఆ.

పందిలి. దే. వి. పందిరియొక్క రూపాంతరము, ఛాయమాసము.

పందీంటె. దే వి. (పంది+ఈంటె.) పందిని పొడుచుకట్టియీంటె, పందిపోటు. (చూ. ఈట్టి)

పందుము. సై. వి. (పది+తూము) పదితూములు.

పందెకాఁడు. దే. వి. (పందెము+కాఁడు.) పందెముపెట్టికోడి పొట్టేళ్లు మొదలగువాని పోరాడించువాఁడు. "సీ. పందెకాండ్రకు నిచ్చి పరిపోషకులకిచ్చి కాడికయాడెడుధూర్తకోటికిచ్చి." వి క్ర. 2, అ.

పందెము. వై. వి. 1. జూదములోనగువానియందు ఓడెడువాఁడు గెలిచెడువానికిచ్చునట్లు ఒడఁబడి పెట్టెడు ధనాదికము; 2. దాయము. (మొదటిదానికి పందియము.)

పందేరము. దే. వి. ధనాదికము పంచిపెట్టుట.

పందొమ్మండుగు. దే. వి. (పందొమ్మిది+అడుగు.) పందొమ్మిది అడుగులు.

పందొమ్మిది. దే. స. (పది+తొమ్మిది.) ఏకోనవింశతి.

పంపకము. దే. వి. 1. పంచుట; 2. పంపుట.

పంపర. సం. వి. అ. స్త్రీ. పంపరపనస.

పంపరపనస. మి. వి. పంపరయను ఫలవృక్షము.

పంపించు. దే. స. క్రి. పంపు; పుచ్చు. (ప్రేరణార్థమున ఇంచు.)

పంపిణి. దే. వి. పంచిపెట్టుట.

పంపు. దే. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు. "క. పంపుసేయ కోయక్కటా, రింపఁదలంచునకా లఘుచరిత్రంబులకున్, బంపఁగడంగునాశకం, పంపఁడీకులకుఁ దురిత సరింపన్." నిర్వ. ౫, అ.–2. పంపించు. వి. 1. ఆజ్ఞ. "మీరలెల్లవారుపంపుననోర్చితిం బనుచుఁడు." వై. 2, అ. (చూ. అంపే.)–2. ఆజ్ఞాపింపఁబడిన పని. "ఉ. అత్తలకెల్లఁ గూరిమి యంచునఁబంపుదగఁగఁజేయుచున్, చిత్తములర్పవాథుపనిచేయుచు." నిర్వ. ౭, అ.–3. పంపకము; "పాలుపంపనియాశయే లిమాటలనముష్ములు కఁదిర్చెదరు." భార. ఉద్యో. 3, అ.–4. పరిమళ్లవరుస; "తక్కలమూంకూరపు పంపుమేయునెలదింకఁబారె వారించు." వసు. ౧, అ.–5. మూరణక్రమము. "ద. బాలలపయిఁబంపుపెట్టెవెతలంబఱవంతకునావమీరగా." చం ద్ర.–6. తులామానవిశేషము.

పంపువడు. దే. అ. క్రి. (పంపు+పడు.) ఆజ్ఞాపింపఁబడు. "క. మహాత్ర పాదంబనిపంపువడితంపరాపురంబునకరుదెంచువారు." వై. ౪, అ.

పంపువెట్టు. దే. స. క్రి. (పంపు+పెట్టు.) ఆజ్ఞాపించే. "ఉ. మీరిటనేఁటనుండియురుమేదినిలోఁగలపిన్న బిడ్డలన్, వారకపంపుతంచుబలవంతులఁదెంపునఁబంపువెట్టినన్." వి. పు. 2, అ.

పంబ. వై. వి. చర్మవాద్యవిశేషము.

పంబు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "పంబినవేడ్కలుల్లమునఁబైకొన." రా. బాల, కాం.–వి. ఎద్దుమీఁదవేసెడు పెద్దబిద్ద. రంగ. ౫, అ. (చూ. పఱ్ఱు)

పంబుదాళ్లు. దే. వి. (పంబు+తాళ్లు.) దేనినేని ఉద్ద్బికట్టెడు త్రాళ్లు. "బిగాదంతారుటోంబట్టుపంబుదాళ్లు." రవి. 3, అ.

పకపక. దే. వి. నవ్వుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. పకపక నవ్వుచునావి, ప్రకటోధరమూంఘమల్లపుచ్చిపునుకపా, త్రికరా నఁగడిగిపెట్టుచునవుటిలమతిఁ గృష్ణనీవు సరిపెతమనుచున్." ఉ. హరి, ౨, అ.

పకాపక. దే. వి. పకపకయొక్క రూపాంతరము. "వెందుదందురుఁలరాపకనవ్వుమొగంబు." శివ. ౧, అ.

పకీరు. హిం. వి. (చూ. ఫకీరు.)

పకెలు. దే. వి. వీయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఉ. కెరపునీడ్చుగొంతచొలిగానకెగాఱ్పునీడుమూటలన్, గిరపుప్పైఁ జెతికామమున కటకులేఁగయిగొన్న యూపెతం, గిరపుచేరిచేయురుతు కేళిఁజూర తిపుర్వగోపులాం, గిరముఁడుదు తారకపకెలనవన్ దఁట్రిపపసరి సన్." చంద్ర.

పకోడి. హిం. వి. భక్ష్యవిశేషము. (రూ. పగోడా.)

పక్క. యు. దే. వి. పదుకయొక్క రూపాంతరము. వై. 1. పార్శ్వము; 2. పక్షము.

పక్కణము. సం. వి. అ. పుం. బోయపల్లె.

పక్కణి. దే. వి. బరణి. "జవాదిపక్కణి." నీలా. 3, అ.

పక్కము. వై. వి. మాసార్ధము. విణ. తోడు. "తే. పీనమట్టంబుఁ బక్కంబు నీవచెలియు." భార. శాం. ౧, అ.

పక్కా. హిం. విణ. పక్వమైన, సిద్ధమైన, నిండు.

పక్కాలి. దే. వి. (చూ.) తగగము, నీళ్లుతెచ్చెడి తోలుసంచి. (రూ. పకాలి.)

పక్కి. వై. వి. పులుఁగు, పక్షి.

పక్కిడాల్వేలుపు. దే. వి. విష్ణువు, గరుడధ్వజుఁడు.

పక్కియ. యు. దే. వి. పక్కచెట్టు. వై. పార్శ్వము. "క. వారు శరమునువరుశరమును, పరివిరుపక్కియలఁదాఁకి జవమునశరనం, ధరముఁనఁదిరిగెవరాహము, శరనిధిమథనముఁనఁదిరుగు శైలముపోలెన్." భార. అర. ౧, అ.

పక్కిరౌదలివాఁడు. దే. వి. ఈశ్వరుఁడు.

పక్కిరాయఁడు. వై. వి. గరుత్మంతుఁడు, ఖగేశ్వరుఁడు.

పక్కు. దే వి. 1. ఎండినపట్టు; "చిల్లుగంపపుం బక్కులతోడి దేహములు." వి, పు. ౬, అ.–2. నవ్వుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (పక్కునవవ్వు, పక్కునఁబట్టు, పక్కునఁబిగులు, పక్కునఁబోడుచు మొ.) (ఆమ్రేడితమునందు పక్కుపక్కు. "పక్కుపక్కున నంఘ్రిపాశముల్ వెనఁద్రెంచి." పాం. ౪, అ. మొ.)

పక్కున. దే. క్రి. విశే. విణ. తటాలున. "పక్కునవేసరంబవదు." పాం. 8. అ.

పక్కె. దే.వి. 1. పిచులనుకే; (పక్కియయొక్క రూపాంతరము.) 2. మత్స్యవిశేషము. (దీని భేదములు. చేందమాపపక్కె, బుడ్డపక్కె, బొంతపక్కె, మంగలపక్కె, మాచెపపక్కె, మోరపక్కె.)

పక్కెర. వై. వి. గుఱ్ఱములోనగువాని అంగీ. (చూ. కదపటియుదారణము.) "సీ. పన్నగాశికినెదుర్పడవెండితొక్కలుధరియించెనవఁగఁబక్కెరపెలంగ." పా. ౪, అ. "సీ. అర్జునునకుఁ బ్రబలసింహమునకుఁ బక్కెరపెట్టినయట్లు దేవతలునెయ్యంబుతోడఁ, బరముఁదొట్టిపాతుపకమాదిగాదివ్య, శరములిచ్చిరి." భార. అర. ౧, అ. "క్రిడియెసుంగుపక్కెరచిఱుసుగ్గుసేయ." భార. ద్రో. ౧, అ. "క. ఘాఁబక్కెరగలుకతురగము, నెక్కెనపెదవింటిరౌతుకోఁగిలిమూర్తిన్." భో. 3, అ. "వ. మత్తయునేలినవానిపనిఁబూనిపోడుపక్కెర కైదువబిరుదులవణంబు మొదలైనపటరణంబు లంబాడ నక్కఱంబుగాఁగూడి." భార. విరా. 3, అ.

పక్కెరాలు. దే.వి. (పక్కెర+అలు.) అంతఃపురపుకావలికత్తె. "క. అనియచ్చటిప్రైకావలి, పెనుపక్కెరపక్కెరాండ్రఁ బిలిచితినుండి, వనితనిఁక రెండునెలలకు, దనుకంబాచియనిచెప్పెదైత్యుఁడుపోఁడున్." రామా, ౬, అ.

పక్రమము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పండినది; 2. పండఁబడినది.

పక్వము. సం. విశే. (అ. అ. అ) 1. పరిపాకముఁబొందినది; 2. చేటుమూఁడినది. "పక్వమానవ్రతద్ధిణామ్."

పక్షకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దిడ్డివాకిలి; 2. ప్రక్క.

పక్షచరము. సం. వి అ. పుం. తనకదుపునుబాసి యొంటిఁజరించెడియేనుఁగు.

పక్షచరుఁడు. సం వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు.

పక్షతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పాడ్యమి; 2. ఱెక్కమొదలు.

పక్షపాతము. సం. వి. అ. పుం. ఒకప్రక్కకొఱుగుట.

పక్షపాతి. సం వి న్ పుం. పక్షపాతముగలవాఁడు.

పక్షభాగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుయొక్కపార్శ్వభాగము.

పక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. నెలయందు పదియేనుదినములు; 2. ఱెక్క; 3. ప్రక్క; 4. ప్రక్కయిల్లు; 5. పగ; 6 బలము, 7. రాజెక్కుడియేనుఁగు; 8. ప్రాయశ్చిత్తము, 9. చెలికాఁడు, 10. సహాయుఁడు; 11. తర్కవిషయపాదము, 12. కేశతత్త్వ. ర్యాదులకు పరమైనచోసమూహము. (కేశపక్షము మొ.)

పక్షాంతము. సం వి. అ. పుం. 1. పున్నమ, 2. అమావాస్య

పక్షి. సం. వి. న్. పుం. చిలుకమొదలైనది, పులుఁగు.

పక్షిణి సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. రెండుపగళ్లకో నడుమిరాత్రి, 2. రాత్రి; 3. పున్నమ, 4. ఆఁడుపక్షి.

పక్షీకరించు. సం. అ. క్రి. పక్షముంచు.

పక్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1. ఱెప్పవెండ్రుక, 2. పక్షిత్రుప్పడు; 3. నూలులోనగువాని సన్నపుకొనలు; 4. అకురు.

పక్ష్మలము. సం. విశే (అ. అ. అ.) పక్ష్మముగలది.

పక్ష్మలించు. సం. అ. క్రి. ఱెప్పవేయు. "వ. శరదీరతంబుల పారతంబు పారవశ్యంబుపక్ష్మలింప" కాశి ౨, అ.

పగ. దే. వి. 1. విరోధము; 2, విరోధి "క. మనకుఁజ, పగయుం ద్రుఁడుఁగాఁడెమొల్లభంగులఁదలంచఁజ." నిర్వ ౫, అ.

పగఁబట్టు. దే. అ. క్రి. (పగన్+పట్టు) పగగొను. "ద్వి అతనిపైనామీఁదఁ, బగఁబట్టియుల భూపతిశపించెఁగంచు." పా. ౨, ఖా.

పగగొను. దే. అ. క్రి. (పగ+గొను.) విరోధపడు. "క. శకుని బిసునమరతుఁడుపాం, డుసుతులతోడనెప్పుడుంబగగొనివా, రికిఁడుఁడురోయు." భార. ఉద్యో. ౪, అ.

పగచాటు. దే. వి. దూషించుట. "క. శరరెత్తిమక్కడమున్నిన, పరరుసుకలిరేఁగి పరువవాభలనన్నుఁగా, పినునకవగచాటునఁబో, మ్రానముసననదండపాలుఁడట్లాపరించెఁగా." హంస. వేం. ౧, అ. "పాత్రవంతరముసఁబూనిపెంచుకుకాకలకుంబగఁబాటుదయ్యె." కళా. 3, అ.

పగటివేలుపు. దే. వి. (పగలు+వేలుపు) సూర్యుఁడు, అహస్కరుఁడు. (చూ. పగటివెల్పు. "అ. చాలఁదనము బూని పంయమలకోవనము, నిన్నుఁగాంచుటెక్కుడున్నవారు, దర్పణంబో మఁగడసురామయనిమేలు, గొల్పుగనఁగఁబగటివెల్పువాడిచె." అధ్యా. అ, కాం.)

పగటు. దే. న క్రి. ప్రకటించు "క. ధరనెవ్వరలుచేసిన, దురితంబులుసు ద్వరింపదో నమఁటవుకో, పురుషులకెగాదయొక చోఁ, తొరసినదిపగటునావనుఁజావ్యఘనమనె" కళా. ౭. అ. "సీ. తొమురసంబులఁదన్నుకాళులఁ బగటువాకంబులుభావు ఘలున." పారిజా. ౧, అ.–వి. 1. ప్రకాశము; "సీ. అవయవ సరససౌష్ఠవముల కెంపొందుమున్నుగదికాలేశతలల్పగటునావ." పాన, ౫, అ.–2. ఆడంబరము. "అ. పచ్చిమదిరి మెచ్చుపచ్చు పచ్చిలెరింత, పగటుఁజూచి." కుర. ౨, అ.

పగడ. దే. వి. పాదికలమీఁది ఒంటిమెక్క. స. ఒంటి.

పగడపుజెట్టు దే. వి. (పగడము+జెట్టు.) పవడపుతీగ.

పగడపురెక్క. దే. వి. (పగడము+రెక్క.) అగ్రానక్షత్రము.

పగడము. దే వి. మణివిశేషము, ప్రవాళము.

పగడసాల. దే. వి. (పగడ+సాల.) 1 పాచికలసారెలుగల పొగటాఁపలక; "ద్వి. పగడంబులపలకపై ధవళరత్నములు, జగడంబులకుఁబోకసారెలువన్ని, కనకరీతిసాకరములతోఁదెచ్చి, యునిచె వారలచెంతనోరదిపద్మకాంత, జగడికుఁడపుడు శ్రీకలితమూర్తుఁజూచి, పగడసాలఁదలెచ్చఁబడఁతిచిరెలియ, యాడెదనేయొకయాట నాతోడ." విష్ణు. పూ ౨, అ.–2. పొగటాల ఆట. "ద్వి. పగడసాలాడంగ బ్రమదంబునొంది, జగతీశయిదటికినదెంచి నపుడు, వినుఁడన్నపుచ్చుఁటిరిఁచెరింగ." నళ. 3, ఖా. (జంధిని దర్ఘధారము.)

పగతుఁడు. దే. వి. (పగ+అతఁడు.) శత్రువు.

పగరాలు. దే. వి. (పగతుఁడు+ఆలు.) శత్రురాలు.

పగదారి. దే. విశే. విరోధముపహించినవాఁడు.

పగఱు. దే. వి. బ. (పగ+వారు.) శత్రువులు. "క. శరకంఠ వరమునాకుబు, గఁబరిమూర్ధంగశక్తిఁలుగఁగనిమ్మీ." భార. సౌ. ౧, అ. "పగఱుపోయిరి పోయిరి." (చూ. కాఁపుడల.)

పగలింటిదొర. దే. వి. (పగలు+దొర.) సూర్యుఁడు, అహస్పతి

పగలు దే. వి. దినము. (రాలకపానంబులుపరమగుచో దీనియుత్వమునకు వికల్పముగాలోపంబగు. "పగల్పనెఁజనెఁబగల్.")

పగలువత్తి. దే. వి. ఒకదినమునకుచాలునంతపే, మత్తాబు.

పగవాఁడు. దే. వి. పగతుఁడు, శత్రువు.

పగిడి. దే వి. కలుమోము?.

పగిది. దే. వి. 1. విధము*; 2 కప్పము*. "అ. సందుఁడావి కాఁగఁగొండలుగొల్లలు, పగిదిపసుఁదీర్పఁ బాలుఁబనురు, పులుపు గొంచుఁగంపుడున్న చోటికిఁబోళ్లు, వారింగాంచెనఁతిదూరమున." భా. ఖ్య. 2, అ.

పగులఁగొట్టు. దే స. క్రి (పగులన్+కొట్టు) పగుల్చు.

పగులఁబాఱు. దే. అ. క్రి (పగులన్+పాఱు) పగులు, (చూ. పాఱు.)

పగులు. దే. అ. క్రి. భిన్నమగు వి చీలిక.

పగులుచు. దే. ప్రే. పగులఁజేయు. (చూ. పగుల్చు.)

పగుల్లువాఱు. దే. అ. క్రి. (పగుల్లు+పాఱు) చీలు.

పగ్గము. దే. వి. 1. గుఱ్ఱములోనగువానికళ్లెములోనగువానియందు తగిల్చి యాడ్చినపెడుత్రాడు; "క. అగ్గలికసఁదుహయములు, పగ్గంబులునదలించిపటురయములనాఁ, మొగ్గరముఁదజియఁబలము పిన, మ్రగ్గనుఖర్థభంతకము మహాస్త్రతిధురోఁగా." భార. విరా. 3, అ. "ఉ. మీఁదియసురముగా భుజముమీఁదధరించుమనే బోతు నెద్దులోఁ, గూడఁగనాఁడిఁబూన్చిమ నిరోలకంబునఁబట్టిపగ్గముం, బ్రాదుమమీవికాఁడెఁగయుఁజాలిచిమందటకెన్నఁడరిస్త్రీ, లాడఁ

గఁగాసెఁగట్టుకొనియక్కటికాత్తఁడేగఁజేసికా." శివ. ४, అ.—3 పాతివాఁడువదుకునీడ్చుకొట్టుడు త్రాడు*; (చూ. ఖంచె.) 3. కరిత్రాడు*; "ఉ. ఆదిమువ్యాకీము దీనిపగ్గముఁబట్టియవల్ల దలంతునెవ్వడుఁకా." పాండు. ౫, అ.—4. త్రాడు*. "సీ. కల పగ్గములుత్రెంచికొఁబడఁగొండకీటొ ఘలు త్రయక్షంగఁబొడిచి పొడిచి." సీలా. ౨, అ.

పగ్గించు. వై. అ. క్రి. ప్రజ్ఞలుపలుకు. "వ. చూపఁబగ్గింపఁబగ్గిం చియు నెగ్గించియు." ఉ, హరి. ౫, అ.

పగ్గె. వై వి. 1. సామర్థ్యముఁదెలుపుమాట; "ఎ, గీ. చెంత కేరిపతీవేమిచేయుదాన, వామకీపట్టిపగ్గెలేలమయనుచు." ఉ, గా. ౬, అ.—2. సామర్థ్యము*, "ఎ, గీ. కోఁతులెవ్వటఁగడంపుఁ కేఁతలెచటఁ, బగ్గెటువెట్టిదిగ్గునఁ దాటెదనుఁడు" అచ్చ యు, కాం. (మొదటిరూపము పగ్గియ.)

పంక్తి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1 వరుస; 2. ఒక ఛందస్సు, (చూ. ఛందస్సు) 3. పది.

పచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాకము, వంట.

పచంపచ. సం వి అ స్త్రీ. త్రూనివరుపు‡.

పచనము. సం. వి. అ. న. పాకము, వండుట.

పచారి హిం. వి చిల్లరదినుసులమ్మువాఁడు. (పచారిదినుసులు.)

పచేరము. వై. వి. విహారము. (ఇది నైఘంటికము.) (పచారు, వాడుకరూపము.)

పచేళిమము. సం. విశే. (అ. అ. అ) తనంతట పక్వమైనది

పచ్చి. దే. విశే. 1 తడిగలది; (పచ్చికసు మొ.) 2. ఉడుక నిది; (పచ్చిపులుసు మొ) 3. ఎండనిది; (పచ్చికసవు మొ.) 4. కాలనిది; (పచ్చికుండ మొ.) 5. తేలనిది; (పచ్చియుండలు మొ.) 6. మఱుఁగులేనిది, (పచ్చిమాట మొ) 7. ముదరనిది. (పచ్చికాయ మొ)

పచ్చిక. దే. వి. (పచ్చి+కలది.) పచ్చికసవు, శాకము.

పచ్చిదేఱు. దే అ క్రి. (పచ్చి+తేఱు.) పచ్చియగు.

పచ్చిబియ్యపుమామిడి. దే. వి. (పచ్చిబియ్యము+మామిడి.) నారలేక కండగలమామిడి‡.

పచ్చిబియ్యము. దే. వి. 1. నానఁబ్రాలు; 2. ఉడుకుచేయని బియ్యము.

పచ్చికాఁడు. దన్. విశే. (పచ్చెము+కాఁడు.) చూచుచుండఁగా దొంగిలించువాఁడు.

పచ్చెము. వై. వి. చూచుచుండఁగా దొంగిలించుట. (మొదటి రూపము పచ్చియము.)

పచేరణ. వై. వి. నటన*. "ద్వి. పచరణాదులుమీపాదంబులాన." హరిశ్చ. ౧, భా.

పచరించు. వై. అ. క్రి. ప్రవర్తించు, "ఎ, గీ. నేలపైనిల్చితను యేపునిల్పలేక, బెడిదమునఁబర్వుపిడుగులకడిమియంత, యనుచు గెలిగ దర్పలనాడుకొనుచు, నేచిపచరింతురచ్చటిరాచవారు." య. ౧, అ.—స. క్రి. 1. ప్రసరింపఁజేయు*, "సీ. తన్నుఁ గానంగరానికనుశ్రుదాఁచి, యూకనంబునకుండిపిరంగరాజు, భక్తి వెలకలీడనవ్వ ద్వనాధు, హుఁదఁబచరించెరీతెంచ మెలయుకుండ." హరి. పూ. ౭, అ.—2. (అంగడియందమ్ముటకు) సరకులసమర్పు*, "చ. వననిధిలోనిరత్నములువానికిమూర్ధకరత్నసంఘముల్, గొనఁ గనవశ్యముకాఁజనుటకా నముకాఁదుగానవెవ్వఁడుఁకా, గొనఁగఁ బరార్ఘ్యవస్తువులఁగోరికవానినయిచ్చునత్తెలంగం, గుమఁబచరించుకంగ ఘలఁగొనుటులబ్బెరిసిద్ధరత్నముల్." భార. ఆది. ౮, అ.—3. వలపఁజేయు*, "సీ. సాయంతనంబనుజాలరిజలధిలోఁబచరింప వలదిగ్గఁబాతెవట్లు." ఉ, హరి. ४, అ—4. ప్రయోగించు*, "సీ. అవలిరెండవయుపాయంబైనభేదముఁ బచరించుఁబుణ్యపాప ములయందు." భో. ౭, అ.—5. బాణముప్రయోగించు*; "అంబ కపంచకంబుగలయంబచరించుచు." వసు.౫, అ.—6. తాఁచు*, "సీ. చేతులుపచరించుచుకాదనుశ్రుధూళి మెయిఁదొరయంగవేలన, న్నెలమిని గాఁగిలించుకొనవు." మార్క. ౧, అ,—7. నడుపు*; "సీ. శుచివృత్తినెన్నాళ్లుపచరించెనోకీర్తనంవానమిదటిహఁసత్రజంబు." వసు. 3, అ.—8 సవరించు*, "క కనికనకనిఁదమ నైదుళ్లు, లనువుగఁబచరించికొనుచుసభిమఘులైయుం,తనకెత్తోజోహాత దశ, ఘనులగుటందల్లడిల్లి క్రమ్మతిరివెనకా." హరి. ఉ. ౬, అ.—9. ప్రకటించు*. "ద్వి. హరివర్ధనదెదిసయవార్తలెల్లఁ, బచ రించి" విష్ణు. ఉ. ౫, అ.

పచరింపు వై. వి. ప్రసరణము. "గొనబుంచపచరింపులసిగ్గుఁజ్రేమ యుండెడుగాని." పు ౨, అ. (చూ. అరగింపు.)

పచారము. వై. వి. అంగడి*. "ద్వి. మెఱుఁగుముత్తెపుజాలమిం చుపచారము." విష్ణు. ఉ ४, అ.

పచారించు. వై స. క్రి. 1. నడపు*, "ఊఁగలినిజక్రీడల్ పచా రించుచో." రామా. ౬, అ.—2. ప్రసరింపఁజేయు*. "క. నునుపొగవెన్నలంగలసిపాంచుచంచలదృగంచలప్రభలంబచా రించి." పాండు ౫, అ.

పచ్చ. వై. వి. 1. పసరువన్నె; 2. పసుపువన్నె*; 3. మరకత మణి*, 4 పచ్చఁజెట్టుమొదలైనది*, "పసినేదుదర్పించుఁదైరుఁ బచ్చ." పాండు. 3, అ. "ఉ. కోరికలెల్లఁజాలనొడఁగూర్చు ప్రియుండెడఁబాసినట్టిపం, కేరుహపత్రలోచనమొఁగీరముదైరము హారమెంతయుకా, భారముమించికప్పురపుఁబలుకులును జిక్కులు పచ్చవెచ్చకొపం, గారవనాఁతరాకకీకాంతపువేదులు నూరులార యకా." హరిశ్చ. 3, అ.—5. కరచరణాదులయందు పొడుచు కొనుటచేతనేర్పడెడుపసరువన్నెరేఖ* విశే. 1. పసరువన్నెగలది; 2. పసుపువన్నెగలది*. [పచ్చయను విశేషణముముందుగల సంజ్ఞా వాచకశబ్దములు—పచ్చగన్నేరు (పచ్చపూవులగన్నేరు‡.), పచ్చ గోరంట (కురంటకము‡), పచ్చచేమంతి (కురంటకము‡.), పచ్చకేసము (కణపుష్పి‡), పచ్చజొన్న (కలుజొన్న, కకి తనము‡), పచ్చనీరుల్లి (దర్దురము‡), పచ్చపెసలు (ఖండీ రము), పచ్చయరఁటి (మహాంభ‡.), పచ్చయిరుగుడు (పా రిణి‡.) ఇత్యాదులు.]

పచ్చఁబ్రాలు. దన్. వి. బ (పచ్చ+ప్రాలు.) శోధనాక్షతలు. "ఉ. అల్లనవెండిపళ్లెరములందును గందముఁబూలుఁబచ్చఁబ్రాల్, పెల్లుగనించి." య. ४, అ.

పచ్చకన్నులమేకము. దన్. వి. సింహము, హర్యక్షము. "రాచ పచ్చకన్నులమేకము." అచ్చ. యు, కాం.

పచ్చకన్నులవేల్పుసూను. దన్. వి. ఒకానొకరాక్షసుఁడు, పింగళాక్షుఁడు. "ఎ,గీ ప్రబిమిడిఁబచ్చకన్నులవేల్పుసూనుఁ డడమినైచిన." అచ్చ సుం, కాం.

పచ్చకప్పురము. వై వి చల్లఁదనముకు, మంచి పరిమళమునుగల యొకవిధమయిన కర్పూరము.

పచ్చగన్నేరు. దన్. వి. 1. పచ్చపూవులగన్నేరు‡; 2. ధాన్య విశేషము. "పచ్చగన్నేరు పూఁబోకలు." అను. ౧, అ. (చూ. కస్తురిపట్టియ)

పచ్చడము. వై. వి. 1. చలిపుట్టకుండఁ గప్పుకొను దుప్పటి; "వెన్నెలపచ్చడములిచ్చినయంతకశయ్యమీఁద." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—2. వస్త్రము*; "క. కడకడలివేఁడిచెలుఁగను, జడదారివడిగా యుడుం గఁజనికేగుచుఁ, బచ్చడమూడఁగఁ బెట్టదరివవఁ, బడమటపెల్లగంబ నిండెబలుభ్రుకుటియుఁ." య. ౨, ఆ.—3. కట్టువస్త్రము*; "శే. అమరవందితశూలాయుధముఁ దాల్చి, మొదలుతిత్తొల్చితోలు పచ్చడముచేసి, యుత్తరాసంగముగఁ జేసి యుండవలయు, నోడిగలి రక్తబిందువులుట్టిపడఁగ." కాశీ. ౬, ఆ.—4. అంగవస్త్రము*. "సీ. కటిమండలమునసిర్కావిదోవతి మీఁదమెలిపట్టుపచ్చడింబలక్ర మిగుల." రుక్మి ౧, ఆ.

పచ్చడి. దే. వి. 1. కూరగాయదినుసులు మొదలైనవాని నేదేనిఖండములుచేసిపేసి పలుచగాచేసిన వ్యంజనవిశేషము; "ఎ, గీ. ఊరుఁబిండులునొక్కొన్నియొక్కొన్ని, యూరుఁగాయలుఁ బచ్చళ్లునొక్కొన్ని." పాండు. ౪, ఆ.—2. ఖండము; "పెదఁదగొడ్డఁ డ్లఁబచ్చడిసేయఁబడువారు." కవి. ౫, ఆ.—3. ఊరుఁబిండి.

పచ్చతలపిచ్చుక. దన్వి. వి. పక్షివిశేషము, శీతముండము.

పచ్చన. వై వి. 1. పసరువన్నె; 2. పసుపువన్నె*. (విశేషణమైనచో. "పచ్చనిపూరుమంజవనివాగపక్కెర." పాన్. ౪, ఆ. ము.) (చూ. అలకన.)

పచ్చపచన. వై. వి. (పచ్చన+పచ్చన.) మిక్కిలి పచ్చన. "పచ్చపచనయినదళంబులు." చమ. ౧, ఆ.

పచ్చపిట్ట. వై. వి. పక్షివిశేషము, హరితము.

పచ్చపులుఁగు. దన్వి. వి ———వై.———

పచ్చముపాడు. దే. విణ. (పాడు+పాడు.) మిక్కిలిపాడ్వము. "నేలలన్నియుంబచ్చుపాడుగాబిలిగిపాఱె." వై. ౪, ఆ.

పచ్చవలువదారి. దన్వి. వి. విష్ణువు, పీతాంబరుఁడు.

పచ్చవారువపుజోదు. దన్వి. వి. (పచ్చవారువము+జోదు.) 1. సూర్యుఁడు, హరిదశ్వుఁడు; 2. మన్మథుఁడు, శుకవాహుఁడు (రూ. పచ్చవార్వపుజోదు. "సీ. పచ్చవార్వపుజోదుపచ్చవార్వపుజోదువలకన్నుఁగొడుకునైవలపుగులుక." అచ్చ. బాల, కాం.)

పచ్చవిలుతుఁడు. దన్వి. వి. మన్మథుఁడు, ఇక్షుధన్వుఁడు. "క. నెచ్చెలులుతన్నుఁగొలువఁగఁ, బచ్చవిలుతుకలిమియెల్లఁబద్మానయౌ, యచ్చుపడినట్లుమెఱయుచు, నచ్చటికేతెంచె భూవరాత్మజనెమ్మిన్." భార. అర. ౬, ఆ. (రూ. పచ్చవిల్తుఁడు. ఇట్లు పచ్చవిలుకాఁడు ము.)

పచ్చాకు. దన్వి. వి. (పచ్చ+ఆకు.) హరితపత్త్రిక వస్త్రము

పజె. వై. వి. జనము. "క. దేవరనీభిదజలను, ద్రోవఁగ." నీలా. ౨, ఆ.

పజ్జ. వై. వి. 1. వెనుక; "గీ. నాదురోదనంబువిన్న నెఱుంగఁగ, తలకుసేవిసమరపల్లభుండ, నావెనుందరమ్మునాథుడునవ్వుడు, వనిత పజ్జనరిగెవాసత్రుండు." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. సమీపము*. "శ. పలుచానవిలంబులతకపజ్జఁజనియెన్." ఉ, రా. 3, ఆ

పటకా. హిం. వి నడుముబిగించుపట్టె, నడికట్టు.

పటకారుఁడు. సం. వి అ. పుం. సాలెవాఁడు.

పటచ్చరము. సం. వి. అ. న. ప్రాఁతగుడ్డ

పటపట. దే. వి. కదలుటయందును, కాలుటయందును, విఱుగుటయందును నగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. చంత్రకోల.) "గీ పట పటఁగఁ గాలవంత్రులువిఱుగఁగొట్టె." పార్వ. ౪, ఆ. "ఉ. భుజమువంపఁగఁగొని పంక్తిముఖాసురభర్తభుజద్వయం, బటపటగ." ఉ, రా. 3, ఆ. "పటపటఁ జారితంబుడుపాయలుగా." పా. 3, ఆ.

పటము. ఉభ. వై. వి. పాఁవపటగ. సం. అ. పుం, న. 1. వస్త్రము; 2. చిత్రరుత్రవాయువస్త్రాదికము. పుం. మోరటిచెట్టు.

పటలము. సం. వి. అ. న. 1. ఇంటికప్పు; 2. సమూహము; 3. పరివారము; 4. గ్రంథభాగము; 5. నేత్రరోగవిశేషము; 6. నొసటిబొట్టు. పుం. రక్నదోషము.

పటలి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సమూహము.

పటవణి. దే. వి. వ్యాపనము. "అరిగలపటవణినలరుచోట్లు." కళా. ౮, ఆ.

పటవణించె. దే. అ క్రి. వ్యాపించె. "పటవణించినయరిగల కొఁజు." కవి. ౨, ఆ.

పటవాసకము. సం. వి. అ. పుం. వస్త్రములకు వాసనకట్టెడు బుక్కా.

పటహము. సం. వి. అ. పుం, న. తప్పెట. పుం. యుద్ధవాద్యభేరి మ్రోఁత.

పటా. వై. వి. గోసిపట్టలోనగునది*. "ఎ, గీ. పసిఁడికమరుపటాయొక్కకలయొప్పి, మెలసధరియించి." రవి. ౧, ఆ. (పట్టా యొక్క రూపాంతరము.)

పటాకి. హిం వి మందుసామానుజాతి. (టపాసు అని కొంద అందురు.)

పటాణి. దే. వి. గుజ్జు. "చిలుకపటాణిరౌతు." ఉ, రా. ౪, ఆ.

పటాపంచె. దే. విణ. అగోచరము. "పాపభూరుషఁబటాపంచ చేసి." పాండు. ౨, ఆ. (రూ. పటాపంచెము. "మిక్కుం బేర్కొన్నసూత్రంబటాపంచంబైదురితంబులెల్లజనఁగా." విజ. ౨, ఆ.)

పటాలము. వై. వి. దండు*.

పటిక. వై. వి పటికారము. "పటికసార్చిగమైఁడిప్రతిమపగిది." పర. ౨, ఆ.

పటికబెల్లము. దన్వి. వి. (పటికము+బెల్లము.) కండచెక్కెర.

పటికము. వై. వి. ఒకదినుసు తెల్లరాయి.

పటికారము. వై వి. (పటిక+కారము.) పెలిగారము.

పటికిరింత. దే వి. చేలము. "దిన్వ పటికిరింతలపిల్లిపట్టెనదొర్య." హరిశ్చ. ౨, భా.

పటితలించె. దే. స. క్రి. క్షేమించె. "గీ బావులుపెత్తితటిల్లఁగఁ బటితలించి." ఉ, హరి. ౬, ఆ

పటిమ. సం. వి న్. పుం. 1. నేర్పు; 2. ఓపిక.

పటిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పటువైనది.

పటీరము. సం. వి. అ. న. చందనము. పుం. చందనవృక్షము.

పటుకాలు. దే. వి. పట్టుకాలుయొక్క రూపాంతరము.

పటుకు. దే. వి. పదనైచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "పటుకునఁ బదనైచి." భీ. ౨, ఆ.

పటుక్కు. దే. వి. తెగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "కట్టుపటుక్కునఁదునిసి." అము. ౪, ఆ.

పటుపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బద్దివారిపాఁద్రాలకి.

పటువు. సం. వి. ఉ. న. ఇందువ్వ. పుం. చేఁతిపొల్లకీ. విశే. 1. నేరుపరిఁడు; 2. తెవులులేనివాఁడు; 3. నేర్పరి.

పటుసాలె. వై. వి. పట్టుసాలెయొక్క రూపాంతరము.

పటేలు. మహా. వి. గ్రామాధికారి.

పటోలము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేఁతిపొల్లకీ; 2. పొల్లకీ

పటోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్ల, పటోలికీ.

పట్ట. వై. వి. 1. చెట్టుమీఁదిరోలు; (చూ. నార) 2 గోనెపట్టలా నగునది. (కమ్మరపట్ట మొ.)

పట్టకము. సం. వి. అ. పుం. కమ్మపడిగము. "శ్లో. అదమాతురు శిరవాసితమ్, నిజతాంబూలరసేనరంజితమ్, రమణీయమయేహిపట్టకే ముఖగండూషజలంబధీయతామ్" దేవిమానసికపూజ.

పట్టడ. దే. వి. కమ్మరివడ్రంగిలోనగువారు పనులుచేయుచోటు. అవేశనము.

పట్టణము. సం. వి. అ. న. కోటచేతను, అగడ్తచేతను దుర్గమైన ప్రధాననగరము.

పట్టపగలు. దే. వి. (పగలు+పగలు). మట్టమధ్యాహ్నము. కుతపము.

పట్టపుటేనుఁగు. వై. వి. రాజెక్కెడియేనుఁగు, భద్రగజము.

పట్టపువాఁడు. దే. వి. (పట్టపు+వాఁడు) కూలివాఁడు (ఇక్కడ పట్టమనఁగ పట్టుట అర్థము. అప్పుడిది అడ్డముగట్టముగా నగువానివంటిది.)

పట్టభంగము. సం. వి. అ. పుం. మెట్టు, సోపానము. "రాజకీ మణిపట్టభంగపరణిక్ ధరణీయరుఁగేగి." పాఞ్చ. ౨, అ.

పట్టము. ఉభ. దే. వి. 1. బిరుదు; (పట్టపుపేరు) వై. రాజ్యము "రాజసిరిరాజపట్టంబేలెసఁడు." య. ౨, అ.—సం. అ. పుం. రాజ్యాధిషేకకాలమున నొసటఁగట్టెడుపట్టె; 2. పట్టుమూలు; 3. చెట్టుమీఁదిపట్ట; 4. (రాజరైతులకిచ్చెడు) పట్టా; 5. చదుకము; 6. (ప్రణమమొదలైనవానికి కట్టెడు) కట్టు; 7. సన్నకల్లు; 8. పీఁట.

పట్టసారాయి. వై. వి. మద్యవిశేషము.

పట్టా. వై. వి. 1. రాజరైతులకిచ్చెడు కవులు; 2. రెండువైపుల వాదరగల పెద్దకత్తి; 3. గోనెపట్టలానగునది*. (చూ. పట్టా.)

పట్టి. ఉభ. దే. అప వంచమీవిభక్తియందువచ్చెడి యొకానొక ప్రత్యయము. వి. అపత్యము. (కొడుకు, కూఁతురు.)—సం. ఈ. స్త్రీ. 1. పలక, "లలాటపట్టి."—2. రాజ్యాధిషేకకాలమునందు నొసటఁగట్టెడుపట్టము. ఈ. స్త్రీ. న. పుం. ఎఱ్ఱలొద్దుగుకీ.

పట్టించు. దే. ప్రే. 1. (విద్యార్థులకు నూతనపుస్తకపఠనమును) ప్రారంభముచేయించు; 2. ప్రారంభముచేయించు. (రేపు నీవని పట్టించెదను.)

పట్టింపు. దే వి 1. విద్యార్థులకు నూతనపుస్తకపఠనమును ప్రారంభముచేయించుట; 2 అక్కఱ. (వానికి చదువునందు పట్టింపు లేదు.) (చూ అరగింపు.)

పట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పలక; "ఫాలపట్టిక."—2. మంచముఁలోనగువానిపట్టము; 3 కమ్మరవానిదాఁగలి.

పట్టికాఖ్యము. సం. వి. అ పుం. ఎఱ్ఱలొద్దుగుకీ

పట్టికామంచము. సం. వి. అ. పుం. కట్టెమంచము.

పట్టిపట్టి. దే వి మగుమఁడు, మనుమరాలు.

పట్టియ. వై. వి. 1. పలక; (చూ. తగడు.) 2. రాజ్యాధిషేకకాలమునందు నొసటఁగట్టెడు పట్టము*; 3. మంచములోనగు వానిపట్టె*; "వ. కోళ్లయందమరించినహరినీలంపుఁబట్టియలు న." అని, ౧, అ. "సీ. పెద్దతామరకెంపులిగిపట్టియలచేతపాలిగైనమతొన్నలసోరణముల." య. ౧, అ.—4. మిద్దెటింద్లకుమీఁద నడ్డముగావులుచెడు మ్రానులోనగునది*; 5. వక్క*; 6. వట్టె వరితీర్చిన ద్రవద్రవ్యపురేఖ*; 7. బ. వట్టెలుతీర్చినదున్నపుపూఁతలోనగునది*. (చూ. పట్టె.)

పట్టియము. వై. వి. 1. పెద్దకత్తి, (చూ. చేకత్తి.) 2. కత్తి*. (చూ. పట్టెము.)

పట్టిలి. దే. వి. ఎడముగావంపఁబడినవ్రేళ్లుగలచేత.

పట్టిసము. సం. వి అ. పుం. ఆయుధవిశేషము, అడ్డకత్తి. "చ. ముసలగదాధనుర్విశిఖముద్గరతోమరభిండివాలప, ట్టిసపరిఘాదులొక్కరవడిగాఁగొనిమట్టుసుమట్టినోఁప." రా. యు, కాం.

పట్టీ. దే. వి. 1. వస్తువులనామములనువరుసగా వ్రాసినకాకితములో నగునది; 2. లోపలపక్కపెట్టిచుట్టినతమలపాకుచుట్ట; 3. ఇనుములోనగువానితీగె.

పట్టు. యు. దే అ. క్రి 1. చెల్లు; "క. అదియతివిస్తారముపె, క్కదినంబులుపట్టుఁజెప్ప." భార. అశ్వ 3, అ—2. పరూకాలముచెల్లు; "చ. చక్కనమొగంబువ్రేసిఁటులెౌవనయౌవ్వంబనింకియొంకిపో, యిఁకపలుపెంట్లుగోరఁగొనియొత్తవవట్టెనమాటిమాటికిఁ." అము ౫, అ—3. వద్దుపట్టు; "ఉ పట్టినకార్యమొక్కఁడుఁడుపట్టెపెనఁగినఁజేరనీ చే, పట్టుటగాజధర్మము." జై. ౪, అ—4. ఇంచు; "నాకెట్టుమసంబుపట్టు." భార విరా. ౨, అ—5. ప్రారంభించు; "పట్టుపెళ్ళముమురందు." అము. ౪, అ.—6. అంటు; (ఏదికి అక్షరమునోటపట్టదు, కుడ్డకుచాయపట్టలేదు.) 7. అక్కఱలుగు; (కావలసియుండినవీళ్ళుపోవాకెమిపట్టినది.) 8. పట్టుదలచేయు; "వ, అనిసదధర్మాచరణంబునకింతపట్టెపెనంగం దగునె." భార. ఉద్యో. ౪, అ.—9. కలుగు. (కొన్న వెన్న కిసిఁది ఇంకగింజపట్టలేదు, దీనికి క్రొవ్వపట్టినది)—స. క్రి. 1. గ్రహించు; "పడఁతినీకరములుపట్టంగఁదివిరి." భార. విరా. ౨, అ. (ఈయుంగరమునావ్రేలుపట్టదు, ఈగోనెయింతబియ్యమును పట్టును. ఇత్యాదిస్థలములయందుపట్టు అకర్మకక్రియగ్రహణార్థకమనియేయుకుంగునది.)—2. నిర్బంధముచేసిగ్రహించు; (కుఁజ్జమునుపట్టికట్టుము.)—3. అవలంబించు; "వ. మాపట్టినయరుత్రకంటవ్రేళ్లలంగాలుండు మూమకవాక్యజంబునంగొఱిన." భార. ఆది. ౨, అ.—4. ఊఁదు, "పట్టెశంఖము." భార. విరా. ౪, అ.—5 మూర్కొను; (వాసనపట్టు)—6. పిదుకు, (పాలుపిదుకును పట్టుము)—7. జట్టికిలెటిఁగికరచరణాద్యవయవములను ఇటునటు కదలకయదుము.—వి. 1. గ్రహణము; (చంద్రగ్రహణము నెలపట్టు, సూర్యగ్రహణముప్రొద్దుపట్టు.) 2. పద్దు; "క. కార్యపుమాటలిట్టివే, పతిదపఁగూర్తివా పులకఁబట్టుగనెక్కపరక్కసంచుమనృశులకుమేదినీశులకునానఁబల్కుటకా." భార. ఉద్యో. ౪, అ.—8. పూఁత; "నిదువాలికస్తురిపట్టువెట్టి." పా. ౧, అ "సీ. గరితలతొమ్మలగడితంపుగోడలఁబట్లునుబట్లునుబకపాకంగ." అచ్చ. బాల, కాం.—4. వాసస్థానము; "క వినుమంస్మృతిమృత్యుశ్రుత, టసమానిస్పంగవృత్తియమరస్పరాము." భార. శాం. ౪, అ.—5. స్థానము; "సీ అక్కడియుదయంబునక్షత్రయము, నసుపట్టుపాలిసేరలైన మహాక్షేత్రమంతయునొక్కండయనుభవించె." భార. ద్రో. ౨, అ.—6. అవకాశము; "వ, కాలక్రమంబునసప్పుడెదిరుగంబట్టుగానక." భార. అర. ౪, అ.—7. పెడలుపు; "వ. పట్టుగలపటకంపుజాదట్టునిలలనటు గాని." పాఞ్చ. 3, అ.—8. ధైర్యము; "క. మట్టణిడిదీక్షనూత్రం,

దిట్టతురుఁగఁగను పాయమ్మదియుఁగనిచేఁ, బట్టువదలఁదనదుదెంద ము, పట్టువదలి వికలభావేంద్రియుఁడై." భార. శాం. 3, ఆ.—9. విషయము; "క. చుట్టరికంబునఁగడుమా, పట్టుఁగని కరమునర్థిలయలువడంగా, నెట్టుగానివేల్పుటొజ్జల, పట్టీక చుండొరి మతోడఁబడులోఁగరింపగా." య. 3, ఆ.—10. కారణము. "పువ్వారంబు ప్రస్తావ నాదిగాఁ బట్టయ్యెనెట్లొగా." భార. శాం. ౪, ఆ.-11. అవలంబము; (వానికిపట్టుదొరకలేదు.)- 12. అక్కఱ, (నీకాకార్యమందుపట్టున్నదా?)—13. పట్టుదల; (అందేమియుపట్టుగానము.)- 14. ఘట్టము; (ఇది మంచిపట్టు ఇక్కడవదలకుము.)-15 కొట్టికొలిచేఁగికరచరణాద్యవయవములను ఇటునటుకదలకయుండుట; 16. బంధుత్వము. (కొన్నికఘంటు వులయందు ఈ యర్థము వ్రాయఁబడియున్నది.)—వై. ఒకజాతి పురుగులవల్లకలిగెడు ఒక దివుసుమేలుతర ప్రనూలు. (పట్టుచీర, పట్టుఅంచు మొ.)

పట్టుఁగొమ్మ. దే వి. (పట్టు+కొమ్మ.) ఊఁతకోల, ఆధారము. "కౌరవకోటికిఁబట్టుఁగొమ్మ." భార. శాం ౧, ఆ.

పట్టుకాలు. దే.వి విప్పునపొఁచినలోపాములన ఎత్తేమ ఒకయినుప కొలమొట్టు, సందంశము.

పట్టుకొను. దే. అ. క్రి. 1. సెలకొను. నిలుచు, "క. అనిమునే చెప్పెడక్కహృదయంబునఁబట్టుకొనఁగమైథిలీ, తనయు అదాని కియ్యకొని." నిర్వ. ౧౦, ఆ.—2. (వాయురోగము మొదలగువాని చేత) బిగిసికొను. (మెడపట్టుకొన్నది) (ప్రే పట్టుకొలుపు.)

పట్టుకోలు. దే. వి. నిలుపు. 'ఎ, గీ. వెగడుపడిన యుల్లంబు పట్టుకోల్పడఁపఁదనక, వశముగాకున్న." భార. విరా. ౨, ఆ.

పట్టుజేనువు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము "వ. పగడపుజిట్టలఁగా మునికిపట్టుగఁగట్టినపట్టుజేనువుల్." వసు. ౧, ఆ. (కొందఱు దీనికర్థము 'పిగిలిపిట్ట' అని వ్రాసియున్నారు)

పట్టుడు. దే. వి. పట్టుదల. (చూ. పగ్గిసముగ్గిసలు.)

పట్టుదల. దే. వి. వదలనిపట్టు, అభినివేశము.

పట్టుపురుగు. వై. వి. పట్టువంటివర్ణముగల ఒకదినుసుపురుగు, ఇంద్రగోపము.

పట్టుబడి. దే. వి. పదేనోకదానిక్రింద వచ్చుసామైజధనము.

పట్టువడు. ద్వ అ. క్రి. (పట్టు+పడు) 1. చిక్కు, "క. పట్టువడినముగ్రీవుని, గట్టెదుఁరంగాంచి." భార వన. 2, ఆ.—2. విధితమగు "సీ. నెఱిసిట్టిదనియింతినెమ్మనంబెన్నిధంగు లవరసినఁబట్టువడదు." భార విరా ౨.ఆ (ప్రే పట్టువఱుచు. విదితముగావించుటకు. "వ. అనియాశిశుపాలుంబట్టువఱుచు చున్న." భార. సభా. ౨, ఆ.)

పట్టుసారువ. దే. వి. మీటఁద్రొక్కవాఁడుపట్టుకొనుటకుగుంజతో చేర్చికట్టిన వంగలకొయ్య.

పట్టుసాలె. వై. వి పట్నూలవాఁడు. (మొదటిరూపము పట్టు సాలియ.)

పట్టె. వై. వి. 1. పలక; 2. మంచేములోనగువానిచట్టము*, 3. రాజ్యాభిషేకకాలమునందునొసఁట గట్టెడుపట్టము*; "నొస టఁబోఁగాపట్టెఁగట్టి." అచ్చ. యు, కాం -4. మిద్దెటింట్లమీఁదఁ బలుచెదుద్రాసులోనగునది*, 5. పక్క*; (అరవపట్టెలుతీర్చి నదా?) 6. పట్టెవలెఁదీర్చిన ద్రవద్రవ్యపురేఖ*; (పట్టెనా మము.) 7. బంచె*; 8. బ. పట్టెవలెఁదీర్చిన ముక్కుపుఫూఁతలోనగునది*; (నూలిక్కపట్టెలు, మున్నగుపట్టెలు మొ.) (పట్టియ యొక్కరూపాంతరము.)

పట్టెడ. దే. వి. 1. మంచేములోనగువానికవల్లెడుపలారు; "క. పట్టియలనలవరించియల్లిన పట్టెపట్టెడయును." అని. ౨, ఆ.— 2. ఎద్దుమొదలైనవానిమెడకుకట్టుటకు ఉపయోగకరముగానూలితోనేసిన పట్టె; 3. పట్టెవలెకోసినతోలు; ‹ విగినపట్టెళ్లమరించి." రామా. ౨, ఆ.—4. పట్టెవలెదాఁగఁగొట్టినతగడు; 5. పట్టెవలెనుండెడు స్త్రీకంఠాభరణవిశేషము; "ద్వి. బంగారుపట్టెడలన్నవతంబు." సా. ౨, భా.—6 కమసాలివానిదాఁగలి, (చూ. కముటము.)—7. వృక్ష విశేషము.

పట్టెడమ్రాను. దే. వి. పాఁదిందువ్రక్కకొయ్యల క్రింది దట్టము.

పట్టెమంచేము. వై వి నవారుపట్టెడ, అల్లినమంచేము.

పట్టెమాలుపు. ద్వ. వి. వస్త్రమునందలి చిత్రవర్ణవిశేషము.

పట్టెము. వై. వి. పట్టియము యొక్క రూపాంతరము. (కత్తి. "వ. విచిత్రవేగంబునఁగల భాటతికొప్పపట్టిపట్టెంబుతాలిపించి." దీని క్రింద "కత్తికత్తిచెయ్యత్తిమొక్క." అనియున్నది కళా. 3, ఆ.)

పట్టెవర్ధనము. వి వి. మగవారు మిక్కిలివెడల్పుగాను, దళము గాను పట్టెవలెతీర్చునొసటిబొట్టు. "ఎ, గీ. పెనఁగియొక్కఁడు పట్టెవర్ధనమునాక." హరిశ్చ ౪, ఆ.

పట్నము. వై వి. పటణము వాంత ౧, అ

పట్ర దే వి. కిరాతభేదము (పట్రవాఁడు, పట్రది.)

పతనము. సం. వి. అ న. పతించుట, పడుట.

పతించు. సం స. క్రి. పడుచు

పతిత. సం. విశే. (ఋ ఈ. ఋ.) పతించువాఁడు.

పతితము. సం విశే. (అ ఆ. అ.) పతింపఁబడినది.

పతితవ్యము. సం విశే (అ ఆ. అ.) పతింపఁదగినది

పడఁకు. దే. వి. 1 సందు; "చ. జడధిమథింపఁజిక్కుమధపారథ మానటఁజాళ్ళదక్కినా, పడఁకులనుండిదుగ్ధజపాండిమభాండుల సందమొందనిం, దదనిమిషాలతోఁగడుపులైచరియించుచుమేఁతకై బయల్, వెడలి దుడుకువీరకకులిముకీమువారిజంతువుల్." పాౕ. ౫, ఆ.—౨. గుహ. "అ. అపుడుపడఁకునుండియరుదెంచుసింగపుఁ, గొదమవోలె." అచ్చ. యు, కాం.

పడఁత. దే. వి. పానుపు. "సీ. భంగించినట్లుండుపడఁతమాటికి మాటికూర్ధ్వకంపంబుసేయుటకతమున." కాశి. ౬, అ.

పడఁతి. దే. వి ఆఁడుది, ఇంతి, తొయ్యలి, వనిత.

పడఁతుక. దే వి (పడఁతి+ఉక.)——వై.——(స్వార్థమున ఉక)

పడగ. వై. వి. 1. టెక్కెము; "శే. పడగలంతంతఁగ్రాలంగపడము లొప్పు." నిర్వ. ౬, ఆ.—2. సర్పఫణము; "క. సీపడగమీఁద నుండెడు, నాపదచిహ్నములుచూచినగరుడుఁడుని, న్నేపుడ థకింపఁడు." వి. పు. 2, ఆ.—8 స్త్రీకర్ణభూషావిశేషము*. "ఎ, గీ. పొగడమాఁకవాఁడెపెట్టెవిరపడగ, చుక్కబొట్టునఁ ఆటపాటి పాముగలిగి" వాచ. వెం. ౪, ఆ.

పడగదారి. వై. వి. పాము, ఫణి. అచ్చ. అ, కాం. (ఇట్లు పడగ కాలువు.)

పడచు. దే. స. క్రి. పడయుటయొక్కరూపాంతరము. (పొందు టకు.)—"క. ఎడపడమెందంగుడిచిన, పడుపుప్రసాదంబుగాదు కొన్నతెలంగుగా, బడచినతెలఁగుటవెలుపలున్నయయిపడకుపుణ్యాది

గలుగఁజేసెడి విధులఁ జొనుపు విభుండు." విజ్ఞా. కర్మ, కాం.-సంపాదించుట. (చూ. పడపు.)

పడత. దే. వి. పడతుక మొదటిరూపము.

పడపు. దే. వి. 1. అర్జనము; (చూ. పడపుఁగొమ్మ.) 2. అర్జిత విత్తము. "క. తనపడపు విభవాఢ్యుండగు, జనకుండిన యట్లుపోవఁ జగుఁబుత్రులకున్, దనతండ్రిపడపు గుడుచుట, తనకుఁదుర్యశంబు గలయు పరిపాటులుగన్." విజ్ఞా. కర్మ, కాం.

పడమటికొండ. దే. వి. (పడమర+కొండ.) పశ్చిమశైలము. అస్తపర్వతము.

పడమటిదొర. దే. వి. (పడమర+దొర.) వరుణుఁడు.

పడమర. దే. వి. పశ్చిమదిక్కు. "సీ. నిడుపునఁదూర్పును బడమరనై రెండుకడలను సంభోగవిధిఁ గదిసియుండు." భార. భీష్మ. ౧. అ.—వి. పశ్చిమము. "పడమటిదిశ." శౌ. ౨, అ.

పడపుఁగొమ్మ. దే. వి. (పడపు+కొమ్మ.) వెలయాలు, వేశ్య. చంద్రా. 3, అ. (ఇట్లు పడపుఁజెలి, పడపుఁబోడియ మొ.)

పడము. వై. వి. అందలమునక్రింద వలచెడు రత్నకంబళము*. "జిగిగులుక్కరేటూని చిగురుటాకుపడము." చంద్రా. 3, అ. "పయికప్పు మించినముసనాకుపడము." రా, వి. ౨, అ. (చూ. గొడియ, గొడ.)

పడయు. దే. స. క్రి. 1. పొందు; "ఆ పరమమంత్రములఁ బుత్రులయూపంబు, లందుఁగట్టఁబడి పశుపాశుచితవిధికమొందు విహితకలన క్రియమేను, విడిచిదివ్యసుఖముపడయుఁదొలఁగి." భార. అను. ౫, అ.—2. సంపాదించు, "సీ. పెండ్లియగువేడ్క భార్యఁబడప్పుడవరు గేంద్రుపాలికిఁ జనివానిఁబడసితెచ్చె." భార. అర. 3, అ.—3. (బిడ్డను) కను. "సీ. ఇట్టికంతతిగన్నయిముహపాతకంబునఁ బ్రాయశ్చిత్తమునఁగఁ జ్రీతిఁ, బడసె." నిర్వ. 3, అ.

పడలు. దే. వి. బ. రాసులు, (చూ. తొడరుశబ్దము నాలుగవ అర్థము.)

పడవ. యు. దే. వి. 1. యుద్ధము. "క. పడవకయివచ్చియుదుమటఁ, బడవకమా." శల్య. 3, అ.- 2. ప్రశయము, వై. చిన్న దోనె*.

పడవలము దే. వి. (పడలు+వలము) సేనాముఖము, నాసీరము.

పడవాలు. వై. వి. 1. సేనాధిపతి; ద్వి. రా. కిష్కి౦, కాం.- 2. స్వల్పసేనాధిపతి*. "వ. వారుసుందండనాయకులనుబడవాళ్లనుబిలిపించి." అని. ౪, అ.

పడసాల. దే. వి. (పడసు+సాల.) నాటకము. "సీ. త్రచ్చగోడలుగొప్ప పడసాలమేల్మచ్చుగారములంగిలిపింతగానిపోరుకు." కుక. ౨, అ.

పడాల. వై. వి. అందలముమీఁదిపన్నాగము "సీ. అరిదిపట్టుపడాలయంచులగతిఁ గ్రిందివక్షమాలికలుమూపట్టుచుండ." శౌ.౭, అ.

పడాలు. వై. వి. పడవాలుయొక్కరూపాంతరము. (స్వల్పసేనాధిపతి. "ద్వి. ఉచితాసనంబులనుండిపడాళు, లుచితంబులెంతేగింప." రా. యు, కాం.)

పడి. దే. వి. రెండుపాలంగొలది.

పడికట్టు. దే. వి. 1. తూనికఱాళ్లు; 2. మర్యాద; 3. సోపానము.

పడిగ. వై. వి. కప్పుయుమివెడిపాత్రము, (చూ. పడిగము.)

పడిగల్లు. దే. వి. (పడి+కల్లు,) తుపాకిగుండు. "ద్వి. గొబ్బునఁ బడిగంటఁగూలు చందమున." రా. సుం, కాం.

పడిగాపు. దే. వి.(పడి+కాపు.) పంచేసుకొనియుండుసేవకుఁడు. "క. పుడమివిభులెందఱెందఱొ, పొడగాన్పులు లేక ద్వారభూముల యందున్, బడిగాపులు పడియుండఁగ, బడుగులకెట్లబ్బఁగంత దర్శనసేవల్." కు. ౧, అ.

పడితరము. దే. వి. ఏర్పాటు, పేఁటేఁటవచ్చుమొత్తము.

పడిదియ. దే. వి. దోసలవాఁడు చేలువలు అద్దెకిచ్చేట. "క. పొడవాలోడయనివస్త్రము, కడఁబఱిచిన సమ్మికానినఁ దారోయిడినన్, బడిదియకట్టినఁగట్టిన, సదయఁబాత్రయమునందు వరుణఁగవలయున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం (రూపాంతరము పడిదె.)

పడిదెము. దే. వి. ద్రవరూపముగు వ్యంజనవిశేషము, చారు. "సీ. కప్పడంబులుపడియము లుఁదాలింపులుఁబులుసునలివెచ్చ పడిదెములును." శౌ. 3, అ. (మొదటిరూపము పడిదియము.)

పడియ. దే వి. నీళ్లునిలిచినచిన్నపల్లము. "తే. అబ్ధిలంఘింప నోపినయలఘుదావు, లలునిఁ దిరువక్రమెచొటిపడియదాఁట." పారిజా. ౨, అ.

పడియచ్చు. దే. వి. ఒత్తిరూపమేర్పడుచేయుటకైతొలిచినయచ్చు. "పాగుఁబగగొన్నవెల్లుఁబడియచ్చునఁదొత్తినలీల." చంద్రా. ౨, అ.

పడివాగె. దే. వి. ఎక్కుటకాయిత్తపడుచేసినపుడు సవరించెడు కళ్లెపుపగ్గము "సీ. నగవేలదూడఁగొత్తగవేలనంస్థలైపడివాగెఁబట్టెంచుఁ బ్రౌఢహరులు" హంస. ౫, అ.

పడిసెము. వై. వి. శైత్యరోగవిశేషము*.

పడిహారి. వై. వి. ప్రతిహారి. "ద్వి. హొరులవిల్వఁబంచియాక్షణమె, కడకతోఁగల్యాణకటకంబునందు." పండి. ౧. ప్ర.

పడు. వై. అ. క్రి. 1. పతనమగు; 2. క్రమమునొందు*; "ఉత్సాహ అగుఁదుముకురుములంబుతోడిపొం, దువకుఁబడఁడెఁగను మెచ్చుఁదొడఁగిపెక్కుభంగులన్." భార. స్త్రీ. ౧, అ.—3. రాలు*; 4. శయనించు*, (చూ. పడనిఁబాడు రెండవయర్థము.) 5. చేయు*; "ఆ. దంపెకేనిమస్సుకలుముకేనిదే, శమునఁబండవలయుఁగమలనాధ, నిక్కమింకపట్టునిచేతఁబడుటకు, దగుదు మనిపనుచు సంధమండు." భార. అర ౪, అ.—6. పొందు*; "క. జగతిఁపడుఁదుపడినధనం, బగపడినను బ్రాహ్మణులకునర్థముపెట్టం, దగుసటవి ప్రోత్రియుచే, నగపడినతండునుండు నర్పుండింతన్." సం. "రాజాలబ్ధావిధినదద్యాద్ద్విజేభ్యోర్ధందద్విజః పునః, విద్వాన్ శ్రోత్రియశ్చనద్యాత్సర్వస్వం భుంజీత." విజ్ఞా. వ్య. కాం.— 7. అస్తమించు*. "క. అకలంకయూపాయంబులు, పనుపగతింబఱచుంద్రోద్దుపడకుండఁగనే, దలదర్పకు." భార. అర. ౨, అ.— స. క్రి. 1. అనుభవించు; "ఇంతపడుదునె." భార. అర. ౨, అ.—2. పొందు. "క. ఇమ్మెయినవికృపుఁబరితో, కష్టసులఁదునాతు హృదయపద్మంబులరన్, దట్టిగొలంకలుమొగుడిన, సమ్ములుపోలం గదిస సనాథుఁడుగ్రుంకెన్" భాగ. విరా. ౨, అ.

పదుక. వై. వి. పాంపు. (చూ. పడు నాలుగవయర్థము.)

పదుకటిల్లు. దే. వి. (పదుక+ఇల్లు.) శయనగృహము.

పదుకు. దే. వి. జాయి, కీలు. (చూ. తొడుకు.)

పదుగాయ. దే. వి. (పదు+కాయ.) రాలినకాయ.

పదుగు. దే. వి. 1. వస్త్రములనేయునపుడు నిడుపునూలు; 2. వైకృతము కొలకొన్నదిచ్చులకరికొల్పలోసగునది.

పసుగొమ్మ. దృ. వి. (పసు+కొమ్మ.) క్రొత్తదయినపసుపుకొమ్మ, కొమ్ము.

పడుచే. దే. వి. 1. కన్యక; 2. కన్నెతనముగానివెలఁది; 3. బాలిక, "క. అంబయునటపొమ్మనిన, బంటోయనకఁదుభీష్ముగానిపోయి నదా, నిండుమంగళాంతర, త్రంకేకన్యకవెడలెనుకుమారీరుచిఁ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.-4. బాలుఁడు. "క. కడచఁగలచిన వాఁడీ, పడుచనుదుర్బుద్ధిటియల్లుపడచుకవెడలెఁ." కూర్మ. ౫, ఆ.

పడుచేఁడేఁత. దృ. వి. జారత్వము. "ద్వి. పడుచుఁడేఁతలుమాని పార్వతీశ్వరుఁడు." ధల్లా.

పడుచేది. దే. విశే. (పడుచు+అది.) యౌవనముగలది.

పడుచేరాసి. దృ. వి. కన్యారాశి.

పడుచేలతిండి. దే. విశే. శిశుభుక్తిని. "శే. కటకటాచిన్నచిత్తు రుఁగందురాద, పట్టింకొక్కనిపాపనిఁబట్టిచంప, నేఁచిమృత్యుస్వరూ పమైమెచటనుండి, వచ్చెనీపడుచులతిండియిచ్చిలోకిని." పాణ్డు. ౫. ఆ.

పడుచేవాఁడు. దే. విశే. యౌవనముగలవాఁడు.

పడుదల. దే. వి. పక్షివిశేషము, డాలు.

పడువ. దే. విశే. మిక్కిలి పల్లమైనది. (నెల్లూ.)

పడువరి. దృ. వి. కోఁతకోయునప్పుడు గింజలురాలి మొలచిన వరిపైరు.

పణఁ. దే వి. పనియయొక్కరూపాంతరము, "సీ. వీరజాగముపేఘ నిర్ణశ్చయఃపానదాశకం జేసునేచాటిపదము." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

పణ్ణ. వై వి. తొలిచూలియాత్ర (రేఖ) గెద

పణఁకు. దే. వి. పనఁకుయొక్కరూపాంతరము.

పణత. దే, వి. నాఁగేటిగొడగ.

పణము. ఉభ. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. సం. అ. పుం. 1. పందెము. 2. వెల, 3. కూలి; 4. ధనము; 5. జూదము; 6. గవ్వలు, 7. వ్యవహారము; 8. కర్షమెత్తురాగిటంకము; 9. గవ్వ యొత్తు; 10 అమ్మ దగినకూరలోనగువానిపిడికిలి.

పణవము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుక.

పణస. సం. వి. అ. పుం. పనస.

పణాయితము సం. విశే. (అ. అ. అ.) పొగడఁబడినది.

పణితము. సం. విశే. (అ. అ. అ) 1. పొగడఁబడినది; 2. పం దెముగాఁజేయఁబడినది.

పణితవ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. పొగడఁదగినది; 2. అమ్మఁదగినది.

పణిదియు. దే వి. పడితియయొక్కరూపాంతరము.

పణిహారి. వై వి. ద్వారపాలకుఁడు. "వ. పణిహారులచే ననఁదన రాయమంతింగించి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పణ్య. సం. వి అ స్త్రీ. మానేరుతెఁగ, విశే. 1. పొగడఁదగినది; 2. అమ్మఁదగినది.

పణవీధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగడివీధి.

పణ్యాంగన. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెలయాలు, వేశ్య.

పణ్యాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుఁడు, బేహారి.

పణ్యారము. వై. వి. 1. నానఁబెట్టిన, "ను. తేనెవారొత్తుకుమాం రించెనుసిరిష్ట వ్రాతముండానుగ, క్షుధితపణ్యారముతోడయూరెగమి తోఁముండెంగతండంబుతో, వను కుండాపెముతోఁడఁజాండుకలకూళ రంబుతోనేరితో, ఘనరంభాఫలఖంధకర్కరలతోఁగారుణ్యపాకో ధిక." భీ ౩, ఆ.-2. భక్ష్యము. "పణ్యారంపుఁ బుణ్యం పుకంపుల." అను, ౧, ఆ.

పతంగము. సం. వి. అ. న. పాదరసము. పుం. 1, పక్షి; 2. మిడుత; 3. బాణము; 4. పిల్లి; 5. శాలిధాన్యవిశేషము.

పతంగిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తేనెటీగ, పుత్తిక.

పతంగుఁడు. సం వి. అ. పుం సూర్యుఁడు, వేఁడివేల్పు.

పతకము. వై. వి. హారమునడుమనుండెడు రత్నపుబిళ్ల.

పతగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పతంగము.

పతత్తు. సం. వి త్. పుం.——వై.——

పతత్రము. సం. వి. అ న. ఱెక్క. పత్త్రము.

పతత్రి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. పక్షి, గరుత్మంతుఁడు.

పతద్గ్రహము. సం వి. అ. పుం. తమ్మపడిగము.

పతనము. సం. వి. అ. న. పడుట పాటు.

పతయాలువు. సం. విశే (ఉ.) పడెడుస్వభావముగలవాఁడు.

పతాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము; 2. టెక్కెపుఁగంబము; 3. సౌభాగ్యము. అ. పుం. ము. అభినయహస్తవిశేషము (బొటన వ్రేలినివంచి చూపుడువ్రేలి మొదలఁగూర్చి వ్రేళ్లన్ని దక్కఁగాఁ జాంచిపట్టినది)

పతాకి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) టెక్కెముగలవాఁడు.

పతాకిని. సం వి. ఈ. స్త్రీ సేన, ధ్వజిని.

పతి. సం. వి ఇ. పుం. మగఁడు. విశే ఏలిక.

పతింవర. సం. వి ఆ. స్త్రీ. తనంతట మగని వరింపనట్టి ఆఁడుది, కన్య.

పతితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పడినవాఁడు; 2. జాతి చెడినవాఁడు

పతిమ. వై. వి. ప్రతిమ "క. మనమునఁగల్గినతీరున, నిజముగనిక వ్రాసికొన్నవిలువ్రఁబతిమలకా, గనుఁగొనియుఁగళవలిన, జనఁ బోఁడిం గినియుఁదగునెనవలాగీకుకా." య. ౫, ఆ.

పతివత్ని. సం. వి. ఈ స్త్రీ మగనాలు. (రూ. పతిపత్ని)

పతివ్రత సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతిభక్తిగల యిల్లాలు, గ్రొత్తడి.

పత్తనము. సం. వి. అ. న. పట్టణము, ప్రోలు.

పత్తి. ఉభ. దే. వి ప్రత్తి. సం. ఇ. 1. స్త్రీ. గమనము; 2. సేనా విశేషము. (ఒకరథము, ఒక ఏనుఁగు, మూడు గుఱ్ఱములు, ఏవురు కాలువురునుగలది.) పుం. కాలిబంటు.

పత్తిరి వై. వి. భూజకుపయోగించెడు చెట్లాకులలోనగునది. "ఉ. తత్తఱపాటులేక నదిఁ జానమొనర్చిపిజాశపొదికి, పోత్తము విశ్వనాథుఁగరుఁణోదధిఁ గన్గొనిభూజగుత్తులకా, పత్తిరిఁబూజచేసి వఁబిపాతకములకా నవదించువారికా, దోఁకులుజోరిదక్కఁధుకు తోవ్వలు దోరలు ముక్తిభాజనుల్." కాశి. ౩, ఆ.

పత్తిరిబొట్టు. వై. వి. తిలకవిశేషము.

పత్రిరేకు. దే. వి. లోహాములనదికించునప్పుడు పత్రివలెఁగొట్టిపెట్టెడు, నగా యుమైనపాడిరేకు. "క. తనుమధ్యవలిభంగము, లనుకూర్ప గనవియఁదుక్కలములెయుగుటఁగం, తునియాడినపత్రిరేకను, జన నొద్ధాణమునరసుముదామకునసురుకా." ఆము. ౫, ఆ.

పత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిసాక్షిగాఁబెండ్లాడిన పెండ్లాము, భార్య.

పత్రపరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఆకురాయి.

పత్రపాళ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పారబలొట్టు.

పత్రభంగము. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీలయొక్క చెక్కిళ్లలోనగు వానియందు వ్రాయఁబడు మకరికాపత్రము.

పత్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకు. 2. వ్యవహారముయొక్క చెల్లుబడికై యొకరొకరు వ్రాసికొనెడు ఆకు; 3. ఱెక్క. 4. వాహనము; 5. బాణము; 6. చురకత్తి; 7 లవంగపుఁబట్ట.

పత్రరథము. సం వి. అ. పుం. పక్షి, పులుఁగు.

పత్రరేఖ సం వి. అ. స్త్రీ (చూ.) పత్రభంగము.

పత్రల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెద్దయేలకి, 2. త్రిశాఖము కి.

పత్రలత సం వి అ స్త్రీ. ఇక్కలి విడుపుమెరియ.

పత్రిరేఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) పత్రభంగము.

పత్రస్నుహి. సం. వి. ఈ స్త్రీ ఆకుజెముడుకి.

పత్రాంగము. సం. వి. అ. న. 1. రక్తచందనము; 2. భూర్జముకి; 3 పద్మకాష్ఠముకి

పత్రాంగుళి. సం వి ఈ. స్త్రీ. (చూ) పత్రభంగము.

పత్రి. ఉభ. వై. వి. పత్తిరియొక్కరూపాంతరము. భల్లా. 3, ఆ.— సం. వి. పుం. 1. తేరు; 2. పక్షి; 3. బాణము; 4. గండ్ర; 5. డేగ; 6. రథికుఁడు.

పత్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కాగితము, 2. వ్యవహారముయొక్క చెల్లుబడికై యొకరొకరు వ్రాసికొనెడుపత్రము.

పత్రోర్ణము. సం. వి అ. న. ముతకయుత్తినపట్టుచీర. పుఁడుండిగముకి.

పథము. సం. వి. అ. పుం. మార్గము, త్రోవ.

పథి. సం. వి. న్. పుం.———వై.———(దీనికి ఈ రూపము తెనుఁగునందు ప్రయోగములేదు.)

పథికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దారినడచువాఁడు.

పథ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ అ) హితము.

పదంపడి. దే. అవ్య. 1. వెనుక; "వ ముగ్నమూ, తరపిశ్వవంర సంబును బదంపడిమిత్రనహోభివాదనా, దనము." ఉ. హరి, ౪, ఆ.—2. మఱియు; "వ. మఱియుఁగొండయుయజ్ఞపాత్రంబుఁ గన్నులఁజులచిరి, వెండియుఁగొండలుహిరణ్మయ గృహలర్పిరి, పదం పడికొండలుహిరణ్మయంబులయందుమూత్రంబులువిడిచిరి." భాగ. ౪, స్కం.

పదకము. ఉభ వై. వి. పతకము. "క ఇవివారాకలరియిచ్చిన, పదకము కలరూపునిన్నపుచేదిలి, హృదయంబున గ్రానుమొం డుదంలపులుదక్కుమనప్రడుంకుపీకుంకై." విక్ర. ౪, ఆ.—సం. అ. పుం. పదకము.

పదగుఁడు. సం. వి అ. పుం. కాలిబంటు.

పదకోశి. వై. వి. వాటుక్కేతము, పెక్కుపడు. (చూ తిరుపు.)

పదటము. దే. వి. అత్రము, తత్తరము. "ద్వి. తట్టనంటించినపద టము." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

పదటు. దే వి. పదటముయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. పదటుగ లేచి" కృష్ణ. పూ. ౧, ఆ.

పదను. దే. వి. బూడిద, భస్మము "అ. పదయరాణియాయువొదిలికఁగలిగిన, దాపక్రతులదానిఁబదటఁగలుప, గనువెప్పుణ్యవిధిసమాచరణము లగ్గై,సేయఁ లయుఁగాక చెలువమిగుల." భార. శాం. ౫, ఆ. "ద్వి. పదను చేపట్టుడుఁబసిఁడియైదనరి." పండి. ౨, త్రి.

పదను. దే. వి 1. సమయము; "క. మనగలియా, పదనుసఁగడుఁ దాలుకఁదనము పట్టయితోఁచెగా." కంచ నా. ౨, అ.—2. తడి; "ఉ. పంటపలంటికింటోడమిభాపిలుసీతప్రగానేలలో, పంటిఁఘుర్త వారిఁబదనైపులకోదయసవ్యసంపదగా, గంటకయుంటసీకతసుసేడిల వాత్యసపాయమేప్పెడిగా, గంటినిరంతరానుభవగౌరవసౌఖ్య మువండెఁగోరికల్." రామా. ౪, ఆ.—3. వాఁడి; "తే. పరగ మిన్నదు కస్తురిపంజకొలిమి, చిట్టగాఁగాఁచిలఁగారుచుట్టువాలు, పదనుపెటఁగఁగొనిపోయిపట్టలేక, విడిచెనఁల్రొద్దుపదరుటకదలి మునిగె." య. ౨, ఆ—4. పరిపాకము. "క. ఇదిపోయిదుఁ గొఁక్కలుల, బదనిరాఁబలికిసంధిపాటించెద." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పదనుకోను. దే. అ. క్రి. తడియు. "సీ. అరదంద్రురాణి చిహ్నాంశంబునంతోలెనదుటఁగస్తురి లొట్టుపదనుకొనఁగ." పాండు. ౪, ఆ.

పదపడి. దే. అవ్య పదంపడియొక్కరూపాంతరము. (వెనుకను టకు —"సీ. పదియేమిపఁచిఁబదపడి చేసిరనుకత్తిబంధించియా షిఁలు, చేయుచు." భార. ఆది. 3, ఆ.—మఱియనుటకు — "క పదపదిముల్లైదు పొద్దులు, బదపడిరెన్నాళ్లకొక్కపగలుకా రేయుగా, మరుముఁగరముమొఁరించిరి." భార. ఆది. ౧, ఆ.) ["క. మదనునదారియున సరుడును, అదుకులుమునులాడిగాఁగ సకలజనంబుల్, మదనారిఁగొల్వవచ్చిరి, పదపడిసంత్రమును భయముభక్తియుఁగడరగా" (ఇక్కడపదపడి అనగా అత్యంతము అని యర్థముగుమన్నది.) హర ౧, ఆ.]

పదము. సం. వి అ. న. 1. పాదము, 2. పద్యపాదము; 3 ఇసుకనేలగుకాల్లగుఁబడు పాదచిహ్నము; 4. చిహ్నము; 5. శబ్దము, 6. వాక్యము, 7. ప్రయత్నము; 8. స్థానము 9 కపటము, 10. వస్తువు. పుం. కిరణము.

పదిరము. వై. వి. కములపాటలు పదిలముగానంచెడియడవము*.

పదరు. దే అ. క్రి. 1. త్వరపడు; "వ. కొంజకుల్లమిఁబదరుచుఁగెరలు లేంట్లుకెదరురు." శా. ౬, ఆ.—2. కోపించు. "క. నీమాటకుమాయశిష్య, క్షామదనము లకుసే పదరుదునె." భార ద్రో. 3, ఆ.—3. దలించు. "సీ. హైమిన్ను ప్రాలిన బదరనిథైర్యంబుఁ గటకటాకలఁచిచిరాకును." చంద్ర.—స. క్రి. అదలించు; "వ. అని గాంధారింబదరి." భార. ఆది. ౫, ఆ—వి. బ. తస్కి తపుకూట. "ఎ, గీ. అపిస్కకలకు, నసుపునెలవాడిబంటుపంకపుఁ బదరులు." పాండు. ౬, ఆ.

పదవి. ఉభ వై. వి. ఉన్నతస్థితి*. సం. ఈ. స్త్రీ. మార్గము.

పదాజి. సం. వి. ఇ. పుం. పదాతి.

పదాతి. సం. వి ఇ పుం. కాలిబంటు.

పదార్థము. సం వి అ. పుం. 1. వస్తువు; 2. శబ్దముయొక్క అభిధేయము. (షట్పదార్థములు – ద్రవ్యము, గుణము, కర్మము, సామాన్యము, విశేషము, సమవాయము, అభావము.)

పదాఱు. ద్వి. స. (పది+ఆఱు.) పదునాఱు.

పది. ఉభ. వై. స. తొమ్మిదియునొకటి, దశకము. (సమాసమున ఒకఁడులోనగునవిపరమగుచో ఉదంతంబగు. ఉదా. పదునొకండు, పదుమూడు, పదునాలుగు, పదునేను, పదునాఱు, పదునేడు, పదునెనిమిది. పదుగురు కూ.)—సం. వి. ద. పుం. పాదము "సీ. తూలింపవాయిద్దు త్రొచిసవిచ్చుకుంటుకుచ్చు పదులుపంగు నకుఁగూర్చి." రా. వి. ౧, ఆ.

పదింబదిగ. ద్వి. క్రి. విణ. (పదియును+పది+గాన్.) గట్టిగ, దక్కఁగా. "కవిరాజవిరాజితము. వీరుఁడుగాఁ డొకఁడుగాఁడు పదింబదిగాఁగనివచ్చినవాఁడుఁడున్." రాఘ. ౪, ఆ.

పదికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదాతి, కాలిబంటు.

పదియార్థము. ద్వి. వి. (పది+అర్థము.) పదునాఱుతూములు.

పదిలపడు. వై. అ. క్రి. 1. దృఢపడు*; "ఎ, గీ. పాకుపక ములమీఁదనుబదిలపడును." భీ. ౫, ఆ.—2. స్థిరపడు*. (చూ. పదిలించు.) (ప్రే. పదిలపఱుచు.)

పదిలము. వై. వి. స్థైర్యము*. "మ. యశ శ్రీవ్యాఁపొంకొక్కచోఁ, బదిలంబారఁగనిల్చిరిల్చెవనిశన్ బ్రక్కన్థిరక్కర్థితున్." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.—విణ. 1. జాగరూకము*; "తీవ్రపదిలంబుగఁగొదలఁ బట్టుకున్న." నీలా. ౨, ఆ.—2. దృఢము*. "అల్లనవరఁడొంటి యుండఁబదిలంబుగఁజూచి." భో. ౪, ఆ.

పదిలించు. వై. స. క్రి. పదిలపఱచు. (దృఢపఱచుటకు —"క. ఇది యొకరాక్షసకృత్యము, మదిపెంపకుమనుచునెన్నిమాటలు ధైర్యం, బొదవఁగఁగ నుబోధించిన, హృదయముపదిలింపలేకయుదయని చింతన్." రా. అర, కాం.—స్థిరపఱచుటకు. "ముకుందురాక్ర త్రయువందితున్ హృదయకంజమునన్ బదిలించి." వై. ౭, ఆ.)

పదిలుఁడు. వై. విణ. 1. జాగరూకుఁడు*; "క. ఇదియేటిదంద మేటిక, మదియుట్టిదియయ్యెననుచుమఱియుయ్యనసేఁ, బదిలుఁ డనై." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. స్థిరుఁడు*. "క. ఇదియునుగూడ వచ్చితిఁ, బదిలుఁడవైపోరుమింకబకమర్దన." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

పదుంద్రు. ద్వి. స. పదుగుంద్రుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. కౌరవభర్తనూఱులుపదుంద్రుననుద్భటసింహనాదులై." భార. కర్ణ. ౩, ఆ.

పదుగు. దే. వి. పదుళ్ళనకు మొదటిరూపము.

పదుగుంద్రు. ద్వి. స. పదుగురునకు మాఱురూపము.

పదుగురు. ద్వి. స. పదిమంది. (పదికి మహన్మహతీవాచకబహువచనాంతాదేశము.)

పదునల్దుము. ద్వి. వి. (పది+నల్దుము.) పదునాలుగుతూములు.

పదును. దే. వి. (పది+ఊను.) కదియంగుళములవఱకు నేలయందు తడిచొచ్చునంతటి కర్షకప్రమాణము.

పదునెనమందుము. ద్వి. వి. (పది+ఎనమందుము.) పదునెనిమిదితూములు.

పదునేద్దుము. ద్వి. వి. (పది+తీర్దుము.) పదునేడుతూములు.

పదునొకొల్దుము. ద్వి. వి. (పది+ఒకండు+తూము.) పదునొకండు తూములు.

పదుపు. దే. వి. పదుళ్ళు. "పాఁపపదుపు." కాశ్య. ౫, ఆ. "క. అచ్చుదగ్గ పన్నెకొలుకే, బుచ్చుకునెత్తినిమంటలుగదిందిగగా, దుప్పుతంత్రిఁ దొదుపఁగ్రోఁతిప, దుప్పునైపడఁదప్పురెప్పలఁబడ పుటయున్." అచ్చ. యు, కాం.

పదుముత్తుము. ద్వి. వి. (పది + ముత్తుము.) పదుమూడు తూములు.

పదురు. యు. దే. అ. క్రి. కస్వరపడు. వి. 1. బెదరు; "క. తుద మొదలెఱుఁగకపదుపుల, పదురెఱుఁగకతప్పని దుఃఖదురెఱుఁగని దు, ర్దరకృపుఁగుడియఁబడక్కపు, గుడియఁబడఁబంగకఁబదిగుటకుట బడఁగన్." కవిక. ౧, అధికారము.—2. వి. కస్వరికపుమాట. "ద్వి. బదురులుఁబదురులు." భాగ. ౮, స్కం.—వై. స. పదుగురునకుమాఱురూపము. "చ. పదురుసిడాక్షతిఁకరుణు పాణ్ణ వ యుగంబుసభక్తిఁగొల్చిరా." కాశీ. ౩, ఆ.

పదురుచు. దే. ప్రే. పదురఁజేయు. (చూ. పద్రుచు.)

పదువు. దే. వి సజాతియప్రాణిసమూహము. "చుట్టుపుంబదుపు." హరి ఉ. ౩, ఆ. (పదుగుయొక్క రూపాంతరము.)

పదువురు. ద్వి. స. పదుగురుయొక్క రూపాంతరము.

పద్గుఁడు. సం. వి. అ పుం. పదాతి, కాలిబంటు.

పద్దియము. వై. వి. పద్యము. "సీ. చిలుకబోదలకుచ్చికలుచేసి ముద్దుఅవిలుకఁబద్దియములు చెప్పరాద" నీలా. ౨, ఆ.

పద్దు. వై. వి. 1. పంగము*; 2. ప్రతిజ్ఞ*; 3. అంకితపత్రము*.

పద్దెము. వై వి. పద్యము. "ఉ అప్పతెఱంగుఁబద్దెముకైవడ గబ్బములోనుండిసన్, హెచ్చనియాడుచుందురు." య. ౧, ఆ.

పద్ధతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ; 2. వరుస; 3. అడుగు

పద్నాల్గు. ద్వి. స పదునాలుగుయొక్క రూపాంతరము. "పద్నాల్గవయేఁట." చంద్రా. ౩, ఆ.

పద్మ. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. భారంగి*; 3. మెట్టదామర*.
అ. పుం, న. ము. 1. తామర; 2. ఒకనిధి, (చూ. నిధి.) 3. వ్యూహవిశేషము; 4. సంఖ్యావిశేషము; 5. ఏనుఁగుమొగము నందలిబొట్లసమూహము పుం. పాము.

పద్మకము. సం. వి. అ. న. 1. ఏనుఁగుమొగమునందలి బొట్లసమూహము; 2. పద్మకాష్ఠము*.

పద్మకాష్ఠము. సం. వి. అ. న. ఓషధివిశేషము.

పద్మకోశము. సం. వి అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదు వ్రేళ్లను గలయకుండునట్లు విల్లువలెవంచి యుడుముగ నుంచినఁ గాఁబట్టినది)

పద్మచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టదామర*.

పద్మనాభుఁడు సం. వి. అ. పుం. హరి, విష్ణుఁడు.

పద్మనాయకులు. సం. వి. అ. పుం. బ. వెలమజాతిలో నొక తెగవారు.

పద్మపత్రము. సం. వి. అ. న. మెట్టదామరదుంప.

పద్మపుఁదీఁగ. మి. వి. (పద్మము+తీఁగ.) తొరపుప్పి*.

పద్మబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు, తామర చెలి.

పద్మరాగము. సం. వి. అ. పుం. మాణిక్యవిశేషము, తామర కెంపు. (ఇది సింహళమునపుట్టినది. రక్తవర్ణముగలది, ఉత్తమజాతి రత్నము.) (చూ. మాణిక్యము.)

పద్మవెలమలు. మి. వి. గ్రా. బ. (చూ.) పద్మనాయకులు.

పద్మాకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలను; 2. చెఱువు.

పద్మాటము. సం. వి. అ. పుం. తగిరిస*.

పద్మాలయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మి, తమ్మియింటిగరిత.

పద్మి. సం. వి. న్. పుం. ఏనుఁగు, గజము, ద్విపము.

పద్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరతీఁగ; 2. తామరకొలను 3. తామరతంపర; 4. స్త్రీజాతివిశేషము; 5. ఆఁడేనుఁగు 6. లక్ష్మి.

పద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. త్రోవ. అ. న. ము. ఛందోబద్ధమైన కావ్యము. పుం. డు. శూద్రుఁడు.

పద్రుచు. దే. ప్రే. పదురుచుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎద్రుచు.)

పన. దే. వి. చేలలో కోసివేసిన ఓదెలప్రోగు.

పనఁటి. దే. వి. 1. వంటకుండ, "చ. అదరుగ శక్రధారలు మహాముఖవాంతమువాంబుధారలుఁ, బొడుచుకువహ్నికీలములు పొంగుచుగాఁ బిఱదిగ్విభాటికిఁ, బికిచపుఁగినక్కతో నెంచుపెటిన పెద్దపనఁటిఁబోలనెక్కుడుపెనగాపాలుమస్తకముగన్న మదర్పపదేవ్రఁ గొర్పఁడ." అను. ౧, ఆ.- 2. కుండ.

పనవు వై. స. క్రి. ప్రలాపించు. "క. అనిపలికిమఱియుఁ గొడుకు, బనవుచు." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

పనస. వై. వి. 1. వేదభాగము; 2. వృక్షవిశేషము. (పెనఁగొందఱు కవులు వైకృతముగా వాడియున్నారు కనుక సంస్కృతమున పనస అని యపాఠము ఉండునని తోఁచెడి.)

పనసవాండ్రు. దే. వి. బ. కమసాలెవారిని యాచించి బ్రతుకువారు.

పనాయితము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) పనాయితము.

పని. దే. వి. 1. వ్యాపారము, "ఇంద్రియంబులపనులఁ జొచ్చి." వా. ౪, ఆ.—2. కర్మము; "క. విను కర్తవ్యతమంబులు, పని ప్రాప్యాగ్రూ జనంబు." భాగ. అను. ౨, ఆ—3. ప్రయోజనము, "ద్వి. వినుము కౌశికయింక నిపవితపము, పనిలేదు." రా బాల, కాం.— 4. శిల్పము; (ఇందుమంచిపనిచేసి యున్నారు.) -5. నియోగము "ఉ. ఆ కుశపక్షులు దిరాతి సక్రుల్లైములెల్ల నుకుగాఁ, జేయు మహాబలంబున ప్రసిద్ధియునుంగలవానికిపనిక, బాయకతొమ్మ సందపమఁ బాములమోవను వారికిఁ బనుల్, నేయనునేమికారణము సెప్పుము నాకుఁబయోదమోననా." భార. ఆది. ౨, ఆ.

పనిగొను. దే. స. క్రి. (పని + కొను.) నియోగించు. "క. వర్ణం బనిగొనఁదలఁచిచిలిచెద, ననుమానముగలిగినేని యరిగెదనధిపా." భార. విరా. ౧, ఆ.

పనితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొగడఁబడినది.

పనిముట్టు. దే. వి. కొలముట్టు, ఉపకరణము.

పనివంచు. దే. స. క్రి. (పని + పంచు.) పనిగొను, నియోగించు. "సీ. అన్యుఁబనివంచునప్పుడాముద్దియపలుకులకుపుకోర్కులఁ గరల్ప." భార. అను. ౧, ఆ.

పనిపడు. దే. అ. క్రి. (పని + పడు.) అక్కఱపడు. "క. పని పడియహింసవ్రతముగఁ, గొనివనమునసున్న మునులకుఁ దోడంది హిం, సనము." భార ఆర. ౫, ఆ.

పనివాఁడు. దే. వి. భృత్యుఁడు, కింకరుఁడు.

పనివిను. దే. అ. క్రి. ఆజ్ఞావశవర్తియగు. "క. వచ్చినపురుషుఁగ పాద్యము, లిచ్చియుచగ్గి కటికుడిముదివరము, రిచ్చొటికిం బడికప్పై, విచ్చేయుటయేమిఁ దెలుపవే పనివిందుఁ." రామా. ౪, ఆ (మఱి యు నిది కొద్దివారు గొప్పవారితో వచ్చెదను పోయెదను అనుటయందు ఉపయోగింపఁబడును. వచ్చెదననుటకు.—"క. క్రష్ణుఁ బనివినియెదఁ, ప్రమ్మథవల్ల్వకు." భో. ౬, ఆ.—పోయెదననుటకు.—"పని బనివినియెదఁ సన్నలఘుశ్రుత జూడుము." భార. అను. ౧, ఆ.)

పనుచు. దే అ. క్రి. ఆగ్రహించు. "క. అనుచుఁ గదలిపోవచ్చిక, పనుమానముమానివాంఛుఁడను నిఁజేప, ట్టిఁ దండమేమి సెప్పెదుఁ, బనికిఁ కాలాంతరంబు పట్టుఁదోఁచెఁ." ఉ. హరి ౪, ఆ.

పనుగొను. దే అ. క్రి. (పన్ను + కొను.) 1. గట్టిపడు, దృఢపడు, "గాంగసైకతభూములఁ, బనుగొనఁ దనుదర్భసించుచు." భార ఆది. ౪, ఆ.—2 కలుగు. "క దఁముననెధర్మసుదేవ, సవాదరముచేసెనేని నృపతికిన, ద్ధఁముననెహృదుర్మనమునఁ, బనుగొను దిడుగ్గతియును బాటిలునఘా." భార. శాం. ౨, ఆ

పనుచు. దే. స. క్రి. 1. నియోగించు, "తే. అయ్యపనియేమియని దండకరిగియరిగి, యనఁచుపనిచినపనుపుతో యన్నలియుఁ క్రె" పర. ౧, ఆ—2. పుచ్చు "నేఁబనిచెదవడ్రముఁ," భార. అశ్వ. ౧, ఆ. (చూ. అనుచు.)

పనుపడు. ద్వి. అ. క్రి. పన్నపడుయొక్క రూపాంతరము. (కలుగుటకు.—"క. తనువొప్పునసవిఁచూపన, మనమానసమిటిసెకుఁ బోలఁగసిమోగం, బునవింత హరవయిమ్మైనఁ, బనుపడియెఁ జెపుదు దాఁపఁబనిలేదింకఁ." భార అను. ౬, ఆ —ఆటుటకు - "క. అనుమదిన మేగుదుఁడనా, మనంబు శిష్యుఁడువిమలమానసపైఁ, బనపడిన శ్రీసిఁజెప్పితి,నశకములభాతికుచాల్యమగునిష్ఫథముఁ." భార. అశ్వ. ౨ ఆ.) (ప్రే. పనుపఱచు)

పనుపరి. దే. విశే. (పనుపు + అరి.) ఆజ్ఞకులోఁబడినవాఁడు.

పనుపు. దే. వి. నియోగము (చూ. పనుచు.)

పన్న. దే విశే, 1. అనాథుఁడు; "ఉ. పెన్నిధిఁగన్నవాఁడు మఱిపాపున రాగనమాని త్రుడై, యున్నమహాతుడింగదిని యియ్యఁజెప్పఁజెప్పఁగాకయు, పన్నకుఁడైనఁజెప్పఁదిపద్దననొందఁ డయుట్లుగానవి, దోర్న్నఁడైనపాత్రునకు మత్తముయోగముఁజెప్పటొప్పగుఁ." శివ ఉ. ౧, ఆ —2. వృద్ధుఁడు.

పన్నకము. దే వి. పన్నగడ, పన్నిక, రచన.

పన్నగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. పద్మకాష్ఠముకే.

పన్నగాశనుఁడు సం. వి అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, పాఁపమేపరి.

పన్నము. ఉక. వై. వి. వేదమునందలి అట్టమునకు అవయవము. సం. విశే (అ. అ. అ) జారినది.

పన్నా. గ్రా. వి. కాకితము, వస్త్రముమొదలగువానివెడల్పు.

పన్నాగము. దే. వి. అందలముమీఁదికప్పు. "పొన్నాకుమేల్పచ్చ వన్నియపన్నాగము." చంద్రా 3, ఆ.

పన్నారు. దే వి. చాలికలాడుకొనగుంగి. "సీ. పాఁపమేఁపరి పచ్చపన్నారులోతులఁ గులుకుగుత్తైనగూళ్లుకడుచుటుడిగి." య. 3, ఆ.

పన్నిక. దే. వి పన్నుగడ, పన్నకము, రచన.

పన్నిదము. వై. వి. 1. జూదమునందు ఒడ్డెడుధనాదికము; (చూ. పందెము) 2. పాదికలుగవ్వలు మొదలగువానిపాళ్లిక. "ద్వి. ప్రాణధని, యాటకొపన్నిదం యితనయాడు, నాటకుఁగూడిని యట్టులైయున్న, యాలెక్కలీక్షించియద్భుతంబఁది." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

పన్నిద్దఱు ద్వి. స (పది + ఇద్దఱు.) పండ్రెండుమంది (పండ్రెంటికి మహాన్మహాక్యర్థకబహువచనాంతాదేశము.)

పన్నిద్దుము. దే. వి. (పది+ఇద్దుము.) పంద్రెండుకూటములు.

పన్నిరుగురు. దే. వి. (పది+ఇరుగురు.) పన్నిద్దఱు.

పన్నిరువురు. దే. వి. పన్నిరుగురుయొక్క రూపాంతరము.

పన్నిల్లము. వి. వి. (పది+ఇల్లము.) పంద్రెండుపడములు.

పన్నీరము. సం. వి. అ. న. పన్నీరు. "శ్లో. కర్పూరరేణుభిరితా కమనీయగర్భే, పన్నీరశీతలశిలాతలపుష్పగర్భే, శీతాంశుకరశిల్పి కళాయుతానే, ధారాగృహేరఘుపతిర్విదధేనిదాఘే" సాహిత్య రత్నాకరమున రఘుతరంగము

పన్నీరు. హై. వి. హిమాంబువు.

పన్ను. దే. అ. క్రి. 1. యుద్ధమునకుసిద్ధపడు; "ఉ. పన్నినవాఁడ వింక నెడిపోఁజనుమీయని మూదలించి." ఉ, హరి. 3, అ.— 2. కలుగు. "గ. అన్నలినాక్షులవాలుం, గన్నుల కెదిరింపలేని కడమవఁగాదే, పన్నినభయమునకేడిన, తెన్నఁడు జలదుర్గములను నెడ లఁగవెలచుఁడా." పారిజా. 3, అ.—అం, ప్రే. 1. సిద్ధపఱచు; "మ. కరిఁ గంబన్నఁగనావరిచ్చెఁ జతురంగంబుల్ రణక్రీడకుఁడా, వెడలఁడా." ఉ, హరి. ४, అ.—2. కలుగఁజేయు. "సీ. బలభిదా. రామసంభవలతాంతశ్రేణిఁబన్నుమునాకొకచిన్నిశేరు." పాండు. ౫, అ.—స. క్రి. 1. పర్పుఱచు; "గ. భటురాదాదుర్యోధనులగఁబన్నినపద్మవ్యూహమోరులునేరరుచూర." భార. ద్రో. 3, అ.— ४. చేయు. "ద్వి. మీరునాసఖులుగామీయుద్దివ్య, నారులూడిగముఁబన్నఁగనుండవలయు." విష్ణు. పూ. 3, అ.—వి. కప్పము. విగ. ఒప్పు. "ఉ. మహీదేవకులావతంసరవిలేజవివాహముచేసి నాకుముఁడా, భావశక్తినైనయదిపన్నుగనన్నుఁబరిగ్రహింపు." భార. ఆది. 3, అ.

పన్నుండు. దే. అ. క్రి. శయనించు, పరుండు.

పన్నుగడ. దే. వి. 1. రచన; 2. వీరపురుడవవైదండెనుంచి త్రాళ్లతో బిగించుట.

పన్నుపడు. దే. అ. క్రి. 1. వాడుకపడు; 2. కలుగు; 3. నాటు. (చూ. పనుపడు.) (ప్రే. పన్నుపఱచు. "వ. అన్నులనిద్రం గ్రొన్ననవిలుకానిచిన్నెలంబన్నుపఱచియు." కృష్ణా. 3, అ)

పన్నె. దే. వి. 1. మగ్గమునందు పడుగునూలు వేఱువేఱు చొప్పించుటకై నడుమ దువ్వెనపండ్లవలె నిలువుగాఁ జేర్పడియుండునట్లు వెదురుబద్దలతో అడ్డముగాఁగట్టఁబడిన సాలెవాని సాధనవిశేషము, 2. అంకపన్నె వెనుకటియినుపములు. (మొదటిరూపము పన్నియ.)

పన్ను. దే. వి. పనుపుయొక్క రూపాంతరము. "పార్థివప్రాగ్రసరుండు ధర్మజుడుపన్నిది." భార. అర. ౫, అ.

పప్ప. దే. వి. భక్ష్యము.

పప్పణము. సం. వి. అ. పుం. పావుకీ.

పప్పర. దే. వి. కింకుకముకీ. (దీనిభేదము నీరుపప్పర.)

పప్పళి. దే. వి. 1. వస్త్రమునందలి చిత్రవర్ణవిశేషము; "పులితోలు చిరుతపప్పళివద్ద్రపడముతోడ." పాండా. 3, అ.—2. చిత్రవర్ణ వస్త్రవిశేషము. "సీ. చిఱుతపప్పళిరోవికరిగంచ పసరుపప్పళికుచ్చెల చెఱంగువాఁడఁగట్టి." శుక. ౧, అ.

పప్పు. దే. వి. 1. పొట్టుపోయి బ్రద్దలైనకాయధాన్యము; 2. నూకము.

పప్పుచేయు. దే. స. క్రి. నుఱుకుచేయు. "ఎ, గీ. పకకు పులఁద్రెంచిగదలచేఁబప్పుచేసి." కవి. ౨, అ.

పబువు. హై. విగ. ప్రభువు.

పబ్బము. హై. వి. 1. సంక్రాంతిలోనగునది, (చూ. పర్వము.) 2. ఉత్సవము*, "కన్నులపబ్బము." రా, వి. ४, అ.—3. అతిశయము*. "అ. నీళ్ళగోకయుం నెఱయంగనిరుఫ్రరఁ, దొడుకులచ్చి తేనెనాడికైన, భంగిముల్ల్పరకను బబ్బంబువెట్టెడ, గూర్చి తెమ్మె మ్రొక్కుదీర్చిగావఁగ." పంచ. నా. ౫, అ.

పబ్లిక. ఆం. విగ. అందఱికిచెందిన, బహిరంగమైన.

పముజా. దే. వి. పంటకుకు మొదటికాపకు.

పమ్మకము. దే. వి. అంచులుమడిచికుట్టెడుకుట్టు.

పమ్ము. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "పమ్మినశోకమ్ముదిమలఁబలఁగఁగ." కూర్మ. ౫, అ. (పంపుయొక్కరూపాంతరము.) స. క్రి. అంచులుమడిచికుట్టు.

పయఁట. హై. వి. స్త్రీలవక్షముమీఁదివస్త్రము. "పయంటయంటగను కించు." విజ. ౨, అ. (పయ్యఁటయొక్కరూపాంతరము.)

పయనము. హై. వి. ప్రయాణము.

పయనించు. హై అ. క్రి. ప్రయాణమగు.

పయర. దే. వి. 1. దక్షిణపుగాలి; 2. గాలి, 3. దక్షిణపుగాలిచేఁ బండెడు పెసలులోనగు కాయధాన్యము. (పయ్యరయొక్కరూపాంతరము.)

పయస్య. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. పాలకీ; 2 పిన్నపాలకీ; 3. రెడ్డివారినానఁబ్రాలుకీ. విగ 1. పాలకుహితమైనది, 2. పాలయందుఁబుట్టినది (పెరుగులోనగునది.)

పయస్విని. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు; 2. ఏఱు, 3. పాలగొలిమిడికీ.

పయస్సు. సం. వి. స. న. 1. పాలు; 2. నీరు.

పయోజము. సం. వి. అ. న. తామర, నీటిపుట్టుగు.

పయోధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలిండ్లు; 2. మబ్బు; 3. టెంకాయ; 4 కోశకారమునుచెఱకుకీ.

పయోధి. సం. వి. ఇ పుం. సముద్రము.

పయోరాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, నీటిమప్ప.

పయ్య. హై. వి పల్లవన్నె విగ. పల్లవన్నెగలది "పయ్యకెంపు." య. 3, అ.

పయ్యఁట. హై. వి పయఁట. "పయ్యంటదలింపఁగా మురఁటిసల్లవిచుచు." శకుం. ४, అ,

పయ్యద. దే. వి. పయ్యెదయొక్కరూపాంతరము. "యౌవనవేగమునఁబయ్యదకొంగుసడలిన." పా. ౯, అ. (సంధిని పర్ణవికారము.)

పయ్యర. దే. వి. 1. దక్షిణపుగాలి; "రగడ. విరువిందనడిగిలు బుకొనియుఁబయ్యరదొంగ, విరులఁగరికింధమదవెరఁజామయ్యరద్రుంగ." పాన్డ. 3, అ —2. గాలి. "సీ. ఆశపోల్వలుపుఁగూటువగాటంపులదళ్ళమేటిపయ్యరయునంగ." అష్ట. బాల, కాం.

పయ్యెద. దే. వి. (పయి+ఎద.) పైఁట. "జలుఁగుపయ్యెద." య. 3, అ.

పర. ఉభ. దే. వి. 1. కంటిపొర; "ఉ. అరదలకొన్నతేనియకగాతెవినంబడదయ్యమాటని, యక్షరుచిరభోజనంబువడిజప్పఁగనుంగవనెంతయునీయుం, బరలుదయించెకంతకుఅల్లి వగావకఁయ్యుఁదెల్లగా, సరసెకిరోజముల్ జనపలారతెఱంగునవిప్రమూర్తిగా." శివ. ౧, అ.—2. అరఁటిలోనగువానిపొర. "సీ. అఱరులేఁతనురు

కాష్ఠంబనంతగానితయుండెబరలెత్తెనరటకెంబములబాలు." భాను. ౪, ఆ.—వై. విశే. వృత్తియందు పరము శబ్దమునకు మీఁదివర్ణములో బిందువుగా మిగిలిన రూపము. (చూ. పరగడుపు.)—సం. వి. అ. స్త్రీ. వాగ్భేదము.

పరంగి. వై. వి. 1. శ్వేతముఖుఁడు; హంస. ౧, ఆ.—2. మూలికావిశేషము*.

పరంగీలాగి. దే. వి. కంపుజాతిబిసుము. "వ. దుష్టజనశిక్షణ శిష్టజనరక్షణంబులు నెఱపుటకువిన్నవంబులకుడగ్గఱరా బ్రకరణాకృతంబులకెంపునమెఱుఁగుపరంగీలాగికెంపులపోఁగులుదిడఁగు మూర." చంద్ర.

పరంజి. వై. వి. ఇల్లుకట్టునప్పుడు పనివారలకొఱకు కొయ్యలతోఁ గట్టిన కట్టడము, సారువ.

పరంజము. సం. వి. అ. పుం. 1. గానుఁగ; 2. చేరకత్తియలుఁగ. 3. నురుఁగు,

పరంపర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1 వరుస; 2. సంతానము; 3. హింస.

పరంపరాకము. సం. వి అ. న. యజ్ఞమునందలి పశువధ

పరంపరావాహనము. సం. వి. అ. న. శేరుమోఁకు అనేకులు మోయునట్టి యందలములోనగునది. (అనికొందఱు)

పరంపరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మునుమనుమఁడు.

పరఁగు. వై. అ క్రి. 1 ప్రయుక్తమగు, "వ అసూయనందకుండ మొదలగు నష్టేటిని గలకుంఠనమ్ము లమ్మనజవలి సైఁబరఁగుటయు.' భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—2. ప్రవర్తిల్లు, "క. ఎక్కడనడచుమనకృష్ణఁ డెక్కడధర్మంబుపరఁగ నెక్కడికలుగుం, జిక్కటివిలుచుంగృష్ణుఁ, డెక్కడనతఁడున్నకతననగు జయమధిపా." సం. "యతఃకృష్ణస్తతో ధర్మో యతో ధర్మస్తతో జయః" భార. ఉద్యో. ౨, ఆ —3. ప్రకాశించు*, "క. తిరిగిరిమిగాలిక్రైన, కొఁరఁబూడనిదోటులెల్లనూర్యమరీచుల్, పరఁగనినెలవులుసూచుట, యరుదే యనిరుద్ధుఁజూడనలకదదయ్యెన్." ఉ. హరి. ౫, ఆ —4. ప్రసిద్ధమగు*, "క ఉత్తమమగువంశంబున, నుత్తమకులమునవిశందినుత్తముచుదై, యుత్తమనృపతికిఁబుట్టుట, నుత్తముఁడనఁగంబరఁగుసురిన్వసరీయుసల్ చనిరి." మార్క. ౫. ఆ.—5 ప్రయాణమగు*; "క. ఆదివ్యోపధమున దన, పాదంబులయందుఁదాల్చి పరఁగిరియమునన్, భూదేవ్యఁడు దక్షుఁడై, మోదంబునహిమనగేంద్రునకుంజనియెన్ "మార్క. ౪, ఆ.—6. ప్రవహించు*; 'అస్త్రౌఘ వాహంబులైపరఁగెనొరకవదుల్." భార. ద్రో. ౧, ఆ —7. విహరించు*. "వ. యథేచ విహారణంబులనహరహంబు శంప్రవర్తిల్లుచున్న యేమునివన్నంగన్యకాంతఃపురంబున నొక్కనరోవరంబునందరఁగుతటి." ప్రభా. ౧, ఆ.

పరఁట దే. వి. ఏఱుఁబిడక, కరిషము.

పరఁటి. దే. వి. వసఁటియొక్కరూపాంతరము. (వంటకుందకు "బదాలువరంట్లవంటకము." భో. ౬, ఆ.)

పరఁటిపుట్టువు దే వి. అగస్త్యుఁడు, కుంభసంభవుఁడు, "సీ. ఎఱుఁగఁడుమృత్తిల్లిపరఁటిపుట్టువు గుర్కొగొనినయవ్వాడుగలకుతిల పాటు." య. ౧, ఆ.

పరఁటె. దే. వి. వంటెమొదటికూరము. (చూ. కుంచె.)

పరక. దే. వి. 1. రెండుకాసులు; 2. గడ్డిమొదలగువానిపోఁచ. "తే. ఒక్కఁడకుగత్తిపరకవేయుచునుదాఁచి, నట్టిరిగికెంకగనిపిఁకఁబట్టుటయును." పాం. ౪, ఆ.

పరకాకాబట్ట. వై. వి. తెల్లని నాజూకుబట్ట.

పరకీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. త్రివిధనాయికలలో నొకతె. (చూ. నాయిక) విశే. ఇతరునిది.

పరగడుపు. దే. వి. (పరము+కడుపు.) ఆహారము తేయని కడుపు.

పరగణా. హిం. వి జమీలోభాగము.

పరచి. దే. వి. (చూ.) ఎరవు, యాచితకము.

పరజాతుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) దాసినవాఁడు.

పరజె. దే. వి. పక్షివిశేషము. "పాలలుపరజలుపావురాలు." కవి. ౧, ఆ.

పరతంత్రుఁడు. సం. విశే. (అ. అ అ.) పరాధీనుఁడు.

పరదా. హిం. వి. తెర.

పరదేశి. సం. వి. న్. పుం. అన్యదేశమునందుండివచ్చినవాఁడు, అతిథి.

పరపత్తెము. వై. వి. ఇతరునియొద్దచేబదులుగా ద్రవ్యముపుచ్చుకొనుట (వానికి ఎక్కడను పరపత్తెముపుట్టలేదు. నేను పరపత్తెము చేసి ఆ వ్యాపారముచేసితిని)(దీనిని పరపతి అనియు వాడెదరు.)

పరపిండాదుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఒకరింటి కూడుతిను వాఁడు.

పరపు. వై. ప్రే. 1. బాణముప్రయోగించు; "క. పారులఁబరిమార్చిసారథిఁ, బోరిగొని కేతనము నఱకి మారికరంబుల్, పరపివరివధిదేహం, బరవ్రేలెఁడుదిఱపిలేవియట్లుగఁజేసెన్." హరి. ఉ. ౧౦ ఆ —2 ప్రవహింప జేయు* "దేవనదంగిఁ దెచ్చియురిన్ పైఁబరపి." హరి. పూ ౨, ఆ —3 పరచు*. "క సురపదికరంబునఁగముఁ, బరపగుతనదండువిడియఁబనుచుచు." నిర్వ. ౯, ఆ —విశే. విరివిగలది*.

పరభాగము. సం. వి. అ. పుం. గుణోత్కర్షము.

పరభృతము. సం. వి. అ. పుం కోయిల, పికము.

పరభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. కాకి, వాయసము.

పరమపదము. సం. వి. అ. న. వైకుంఠము.

పరమము. సం. వి. అ. పుం. పరమాత్మ. విశే. 1. ఆద్యము; 2. ఉత్కృష్టము; 3. ప్రధానము.

పరమహంస. సం. వి. అ. పుం ఉత్తమపదమునొందినసన్న్యాసి.

పరమాణువు. సం. వి ఉ. పుం. సూక్ష్మములకంటె సూక్ష్మమైన అణువు.

పరమాత్మ. సం. వి. న్. పుం. పరబ్రహ్మము. (రూ. పరమాత్ముఁడు)

పరమానా. హిం. వి. రాజాజ్ఞ, రాజాసన్నదు.

పరమాన్నము. సం. వి. అ. న. పాలుపోసి అనుకుగావండిన యన్నము, పాయసము.

పరము. ఉభ. దే వి. 1. కట్టెలంకెమీఁదిపలుపుత్రాడు; "సీ. కస్తూరినించినింగముఁగట్టినకవ్వరంపుటవంటిపరంపుబండ్లు." చంద్రా. ౨, ఆ —2. చదును. "సీ. దిటకినత్రెలియంతటిపరిణాహంబుఁబడిత్రెళ్లనిదుప్పులపరముఁగలిగి."సం. "ఆనిష్ఠాగ్రపరిణాహం సర్వదంని ప్రగుణంబునా." కాశీ. ౫, ఆ—వై. అనకన ప్రకటము, ప్రాణాధారము. (చూ. పరగడుపు) (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. పర)—సం. అ. న. 1. కేవలము; 2. మోక్షము. విశే. 1. అన్యము. 2. దూరము; 3. పిఁదిది; 4. శ్రేష్ఠము.

పరమువడు. వై. అ. క్రి. (పరము+పడు.) ప్రాణాధారము పడు. "వ. ఇందిరకుంబలకమున డియుస్నరాపాడవ." అము. ౬. అ.

పరమేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు, 2. విష్ణువు.

పరమేష్ఠి. సం. వి. న్. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

పరవంజు. దే. స. క్రి. కమ్ముకొను, ఆవరించు.

పరవంతుఁడు. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) పరాధీనుఁడు.

పరవశము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరాధీనము.

పరవాది. దే. విశే. అగ్రగొట్టు. "రగడ. మిరిలేనికేనివామెరఁజేసి విరవాది, యిటరలతిలమరగియేగనదివరవాది." పాన్. 3, అ.

పరవు. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. "సీ. పరవిలంఘించినప్రమధాగ్ని కంబులు విన్నందిపెనవెల్లి చరియకుండ." భీ 3, అ.—వి. వ్యాపనము. "వ. నేలపరవుగావాడు గరుడుఁడనం బాయుచు దాయుచు." పాన్. ర, అ. (పరఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

పరశువు. సం. వి. ఉ. పుం. గండగొడ్డలి.

పరశ్వధము. సం. వి. అ. పుం.——పై——

పరశ్శతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నూటికంటె నధికసంఖ్య గలది. (ఇట్లు పరస్సహస్రము మొ.)

పరస. దే. వి. ఉత్సవమునకు వచ్చుజనము.

పరస్పరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అన్యోన్యము.

పరస్మైపదము. సం. వి. అ. న. క్రియాపదముయొక్క భేదము.

పరాకు. దే. వి. 1. తత్పరత; "తే. రమణియొయ్యారము లపై పరాకుచేతఁ, జవియెఱుంగఁడువడ్డించునవియెఱుఁగఁడు." విజ. ౨, అ.—2. ప్రమాదము. "క. వసితనృసింహేంద్రుఁబరాకునఁ జేరొక్కనిశిరమువంచుకొను." కా. 3, అ.

పరాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుష్ఠికుఁడు.

పరాకుపడు. దన్. అ. క్రి. ప్రమాదపడు.

పరాక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వీర్యము; 2. శౌర్యము; 3. పౌరుషము; 4. ప్రారంభము.

పరాక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరాక్రమము.

పరాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుప్పొడి; 2. దుమ్ము; 3. నలుఁగుపిండి; 4. గ్రహణము సూర్యచంద్రులనబట్టుట; 5. చందనము; 6. ఖ్యాతి; 7. పర్వతవిశేషము.

పరాఙ్ముఖుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పెడమొగము పెట్టినవాఁడు.

పరాచకము. గ్రా. వి. పరిహాసము, ఎగసక్కెము.

పరాచితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దాసినవాఁడు.

పరాచీనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పెడమొగము పెట్టినవాఁడు. పరాఙ్ముఖుఁడు.

పరాజయము. సం. వి. అ. పుం. అపజయము, ఓటు.

పరాజితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఓడినవాడు.

పరాత్పరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠులకంటెను శ్రేష్ఠుఁడు.

పరాధీనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకరికిలోఁబడినవాఁడు.

పరాన్నుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకరింటికూడు తినువాఁడు.

పరాభవ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము) ము. 1. అవమానము; 2. నాశము.

పరాభవించు. సం. స. క్రి. అవమానించు.

పరాభూతి. సం. ఇ. స్త్రీ. పరాభవము.

పరాభూతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరాభవింపఁబడినవాఁడు.

పరామరిక. వై. వి. పరామర్శము. "సీ. పయిఁపరామరికచొప్పడ మీఁదికొమ్ములెప్పించఁబాటిన పాలమెండఁగాతె." పాన్. 3, అ.

పరామరిస. వై. వి.——పై.——వి, పు. ౭, అ.

పరామరిసించు. వై. స. క్రి. పరామర్శచేయు. "క. నేడొక భిక్షుకుండనఁగ, గుపితమతికిశిరంబవియఁగొట్టఁబరామరిసింపవేయనఁగ." ఉ, రా. ౬, అ.

పరామర్శము సం. వి. అ. పుం. చక్కగా విచారించుట.

పరామర్శించు. సం. స. క్రి. చక్కగా విచారించు.

పరాయణము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయము, ప్రాపు విశే. అభీష్టము.

పరాయణుఁడు. సం విశే (అ. ఆ. అ.) ఒకట ఆసక్తిగలవాఁడు.

పరాయి. వై. విశే. ఇతరము (ఁడు పరాయివాఁడు) (ఇది వాడుకలోనిది.)

పరారి. దే. విశే. ఎత్తుపడి ఊరువిడిచిపాఱిపోయినవాఁడు.

పరాసుఁడు. అన్య వి. ఫ్రెంచివాఁడు.

పరార్థవాది. సం. వి. న్. పుం. వకీలు.

పరార్థ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ముఖ్యము.

పరావృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పొర్లాడినది.

పరాసనము. సం. వి. అ. న. చంపుట, మారణము.

పరాసువు. సం. విశే. (ఉ) చచ్చినవాఁడు.

పరాస్కంది. సం. వి. న్. పుం. దొంగ, చోరుఁడు.

పరాస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. అపజయమొందినది. 2. నిరాకరింపఁబడినది.

పరి. దే. వి. 1. సేన; "చ. పరిరసదందిగొగణముఁబట్టినఁ విరివిస్నగానమిఁ, దరయకరాజనందనుఁడహంకృతిమైఁజనుదెంచి సైన్యవి, స్ఫురణముఁజూచిభీతిఁదనబుద్ధిగలంగిఁబాఱఁజొచ్చె." భార. విరా. ర, అ.—2. సమూహము; "క. మిడుతపరి నాలె దిక్కుల, యిడుములు దమమయమునఁగనేకాకృతితోఁ, గడఁదిగఁ బొడవిరి." పారి. ఉ. ౬, అ.—3 పద్ధతి; "వ. ఒకపరి యచిమపరియనంగవిని." పాన్. ర, అ—4. వేషము; "చ. పరిమెయిఁబాతివానిఁగనిపట్టిపెనఁగ దెడకేలుగట్టితెచ్చిరి." భార. శాం. 3, అ.—5. ఆవృత్తి. (పారియొక్కరూపాంతరము.) (ఈ యర్థమందిదియేకాక్షరపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడును. ఉదా. ఒకపరి, ఒక్కపరి, మొ.)

పరిఁజించు. వై. స. క్రి. పరుఁజతోఁబట్టు. "క. అనిశైదుగ్రఁ బరిఁజించుచు." భో. ౫, అ.

పరిక. దే, వి. మ్రుగ్గు. "చ. తినుమలకంచిపుష్పగిరిశృంగములం ఆసకొంగుమల్లెతో, పరములు తంపతుల్పడయకాలకాక్కలునైచి

యింతటఁ, బరికలు దృష్టిదీపములు దన్నెకగద్దెలఁ బెట్టియిమ్మటఁ, గరముగ పుత్త్రవాంఛకవిగానఁగలేకవిదారభిక్షుల్లై." హంస. ౨, అ.

పరికరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకయర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము) 2 ఉపకరణము; 3. సమూహము; 4. పరివారము; 5. నడికట్టు; 6. యోగపట్టె; 7. ప్రారంభము, 8 మంచము; 9. వివేకము.

పరికరించు. వై. స. క్రి. పరీక్షించు. "శ్రీ వరకవిగ్రక్షమునుగోళ్ళ పరికరించి." వై. ౧, అ. (ఈ రూపమున నీప్రయోగమొక్కటే కానఁబడుచున్నది.)

పరికర్మము. సం. వి. న. దేహమునందలి మురికిపోఁగొట్టుట.

పరికాఁడు. దే. వి. తెగకుముఖ్యమైనయేనుఁగు, యూథపము. "చ. దంతిమిటిఁ బరికాఁడు మొగ్గము వడిం బలతెంచినమాడ్కి నావగాఁ, దనయుఁడు ర్లోకనుగాఁ ధికదంబము బిట్టుచెరిగానముద్ధతిఁ." భార. భీష్మ. ౧, అ.

పరికి. దే. వి. కిరాతభేదము.

పరికించు. వై. స. క్రి. 1. పరీక్షించు; "గనదిగ్యమలిం బరికించి కాంచి" భార. శాం. ౧, అ.—2 విచారించు. "క. గురులకు శిష్యులు పుత్త్రులు, పరమార్థము లోకవిషయపని దీసేని, బరికి పరాయపలుకలు, తరుణీమణి పుత్త్రికలఁ గను వక్కర" భార. ఆది. 3, అ.

పరికిణీ. దే. వి. పావడ, గాగర

పరికూటము. సం. వి. అ. పుం. గవనివాకిటనుండెడు మట్టిదిబ్బ.

పరికె. దే. వి. ఒకదిసుగడ్డ, త్రిశృంగము.

పరిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. విహారము

పరిక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చుట్టుకొనివచ్చుట.

పరిక్షిప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నలుప్రక్కలఁ జుట్టఁబడినది.

పరిక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. చుట్టుకొనియుండుట; 2. విడుట.

పరిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగడ్త, ఖేయము

పరిగణనము. సం. వి. అ. న. ఎన్నిక.

పరిగణించు. సం. స. క్రి. ఎంచు, ఎన్ను

పరిగణితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఎన్నఁబడినది.

పరిగతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలిపోయినది 2. చుట్టఁబడినది; 3. తెలియఁబడినది, 4. పొందఁబడినది, 5. మఱవఁబడినది.

పరిగృహీతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రియముతో పుచ్చుకొనఁబడినది.

పరిగె. దే. వి. 1. వృక్షవిశేషము; 2. మత్స్యవిశేషము. (మొదటి రూపము పరిగియ.) క్రి. విశే. శీఘ్రము.

పరిగొను. దే. అ. క్రి. బారుకొను. "సైన్యముం బరిగొనివచ్చు రాజు కుకవస్తుకలచొప్పునకొప్ప." వసు. ౪, అ.—స. క్రి. చుట్టుకొను. "సీ. తిరిగినఁబో నీకపరిగొని యన్నింటి నదరంటఁ బొరిగొని యాఁగియాఁగి." హరి. పూ. ౬, అ.

పరిగ్రహణము. సం. వి. అ. న. ప్రియముతో పుచ్చుకొనుట.

పరిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రియముతో పుచ్చుకొనుట; 2. భార్య; 3. పరివారము; 4. సంచిమొదలు; 5. శాపము; 6. ఉపకరణము.

పరిగ్రహించు. సం. స. క్రి. ప్రియముతో పుచ్చుకొను.

పరిఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము) 2. ఇనుపకట్లగుదియ; 3 బాణము; 4. గడియమ్రాను; 5. కోటగవను; 6. గాజుకుండ; 7. కుండ; 8. దెబ్బ.

పరిఘూర్ణించు. దే. అ. క్రి. ఎదురాడు. "ద్వి. గగనంబుతోఁ బరిఘూర్ణించుననుము" పారిజా. ౨, భా (దీనికి ఇతరప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

పరిఘాతనము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపకట్లగుదియ, అరుడి.

పరిఘోషము సం. వి. అ. పుం. 1 ఉఱుము; 2. పైఁగవేఁదిలిపెడుమాట; 3. మ్రోఁత.

పరిచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱుక, 2. స్నేహము.

పరిచయించు. సం. అ. క్రి. స్నేహించు, మరగు. "పరిచయించునదిగంబరులతోడ" వై. 2, అ.

పరిచరించు. సం. అ. క్రి. పరిచర్యచేయు.

పరిచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాచియుండుభటుఁడు, సేవగామభటుఁడు. (అనికొండఱు)

పరిచర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సేవ, కొలువు

పరిచాయ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందుపయోగింపదగినపేరు, సమూహ్యము.

పరిచారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఊడిగపువాఁడు.

పరిచారము. సం. వి. అ. పుం. పరిచర్య.

పరిచారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఊడిగపుది.

పరిచార్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిచర్యచేయఁదగినవాఁడు.

పరిచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిచయముగలది.

పరిచితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిచయము.

పరిచ్యుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దక్కఁగా విడువఁబడినది

పరిచేలిక. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము ఉ. హరి. 3, అ.

పరిచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్పెడువస్త్రము; 2. పరిజనము.

పరిచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిశ్చయము.

పరిచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిచ్ఛేదము నొందినది.

పరిచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రంథభాగము; 2. మేర.

పరిజనము. సం. వి. అ. పుం. పరివారము, బలఁగము.

పరిఢవము. దే. వి. అతిశయము, విశేషము

పరిఢవించు. దే. ప్ర. 1. పరిఢవిల్లఁజేయు, నడపు; "వేదవిభాగముం బరిఢవించినపుణ్యుఁడు." భీ. ౨, అ.—2. అతిక్రమించు; "సీ. తపనీయమణిమంజీరకంకణరవములు దిగులింపపాదఁ బుఁబరిఢవింప" భాగ. ౬, స్కం.—3. ధరించు. "ఎ, గీ. పడిదెగలు కలచేకోఁ బరిఢవించి." కాశీ. 3, అ.

పరిఢవిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవర్తిల్లు, నడచు; "సీ. పరగు వాంఛనాపూర్తిఁ బరిఢవిల్లినమీరు మునవిరోధంబుఁ గైకొనకయున్న."

చం(ద్ర).—2. అతిశయిల్లు. "ఎ. గీ. భావజవికారములుకడుఁబరిఢ విల్లె." భాగ. ౬, స్కం.

పరిణతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పరిపాకముఁబొంది నది, 2 కొమ్ముతో నడ్డముగాఁబొడిచినది. (ఏనుఁగు.)

పరిణతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. పరిపాకము; 2. త్రివిధమైన యేనుఁగుక్రియలలో నొకటి.

పరిణద్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కట్టఁబడినది.

పరిణమించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు. "సీ. పరిణమించిరి భగామరపురంధ్రీరాసపుటికచేలాంచలగ్రంథికలన." పావ ౫, ౬ ["ఆ కపటమునులకింతకాలంబునకునైన, సంతరించుసీసుజలజ గర్భ, చిరతపస్వులచేఁజెందినకరేచ్ఛ. మెలఁగుచున్నఁబరిణమిం తుఁగాని." (ఇక్కడ సకర్మకముగాఁ గనఁబడుచున్నది.) భాగ. ౩, స్కం.]

పరిణయము. సం. వి. అ. పుం. వివాహము, పెండ్లి.

పరిణామము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక యర్థాలంకారము, (చూ. అలంకారము.) 2. క్షేమము; 3. అడ్డముగా విసరఁబడిన యేనుఁగుకొమ్ముదెబ్బ; 4. మాఱురూపు.

పరిణాయము. సం. వి. అ. పుం. పాచికలయొక్క సర్వతఃప్ర ప్రసారణము.

పరిణాహము. సం. వి. అ. పుం. వెడలుపు, వైశాల్యము.

పరిణేత. సం. వి. ఋ. పుం. మగఁడు, భర్త

పరితపించు. సం. అ. క్రి. సంతాపమునొందు.

పరితము. వై. వి. కోయిల, పికము. "సీ. వినఁగూడుమరునిదేవేరి పైఁబాటలుపాడురేఁబాయంపుఁబరితములును." య. ౫, ఆ.

పరితాపము. సం. వి. అ. పుం. 2. సంతాపము; 2. నరక విశేషము.

పరితుష్టి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. మిక్కిలి సంతోషము.

పరితోషము. సం. వి. అ. పుం ——పై.——

పరితోషించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి సంతోషించు.

పరిత్యక్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బొత్తిగాఁవిడువఁబడినది.

పరిత్యజించు. సం. స. క్రి. బొత్తిగావిడుచు.

పరిత్యాగము. సం. వి. అ. పుం. బొత్తిగావిడుచుట.

పరిత్యాజ్యము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బొత్తిగా విడువఁ దగినది.

పరిత్రాణము. సం. వి. అ. న. 1. రక్షణము; 2. రోలుసనెడి కలఁపు. చంపవచ్చినవాని నడ్డగించుట. (అనికొందఱు.)

పరిదానము. సం. వి. అ. న. వస్తువులమాఱుపు.

పరిది. వై. వి. సూర్యాదిపరివేషము.

పరిదేవనము. సం. వి. అ. న. దుఃఖముతోడిమాట.

పరిద్రోణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నారికేళపుపొత్తి.

పరిధానము. సం. వి. అ. న. దోవతి, అంతరీయము.

పరిధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సూర్యాదిపరివేషము; 2. యజ్ఞము నందు పశుబంధనార్థమునాటినపైపట్టగలకొయ్య.

పరిధిస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చుట్టుకొనికావియుండుభటుఁడు, సేవచుట్టును గాచువాఁడు. (అనికొందఱు.)

పరిపంథి. సం. వి. న. పుం. 1. శత్రువు; 2. తెరువాటదొంగ.

పరిపక్వము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పరిపాకముఁబొందినది.

పరిపణము. సం. వి. అ. న. మూలధనము, సంచిమొదలు.

పరిపరి. దే. విణ బహుప్రకారము, "నాహుకుల్ పరిపరిలాగులంగు దియుఁబల్కుచురా." జై. ౩, ఆ.

పరిపాకము. సం. వి. అ. పుం. పరువము.

పరిపాటి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. అనుక్రమము, పాడి.

పరిపాలకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చక్కగా కాపాడు వాఁడు.

పరిపాలనము. సం. వి. అ. న. చక్కగా కాపాడుట.

పరిపాలించు. సం. స. క్రి. చక్కగా కాపాడు.

పరిపాలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా కాపాడఁబడి నది.

పరిపూతము. సం విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా పవిత్రమైనది.

పరిపూర్ణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా నిండినది.

పరిపూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చక్కగా నిండుట.

పరిపేలవము. సం. వి. అ. న. కయివడిముస్తె.

పరిపోషకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) చక్కగా పోషించు వాఁడు.

పరిపోషణము. సం. వి. అ. న. చక్కగా పోషించుట.

పరిపోషించు. సం. స. క్రి. చక్కగాపోషించు.

పరిపోషితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కగా పోషింపఁ బడినవాఁడు.

పరిప్లవము. సం. వి. అ. పుం. నీరుకోడి. విణ. కదలునది.

పరిబర్హము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్వేతచ్ఛత్రాదిరాజార్హవస్తువులు; 2. పరివారము.

పరిభవము. సం. వి. అ. పుం. అవమానము.

పరిభవించు. సం. స. క్రి. అవమానించు.

పరిభావము. సం. వి. అ. పుం. పరిభవముయొక్కరూపాంతరము.

పరిభాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పదార్థవివేచకాచార్యులయొక్క యుక్తియుక్తవాక్య; 2. గ్రంథసంక్షేపార్థముగాఁ జేయు నట్టి సంకేతవిశేషము.

పరిభాషణము. సం. వి. అ. న. 1. నిందాసహితమైన యుపా లంభము; 2. ఆలాపము; 3. నియమము.

పరిభూతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అవమానింపఁబడినది.

పరిభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. అంతట తిరుగుట.

పరిభ్రమించు. సం. అ. క్రి. అంతట తిరుగు.

పరిమండలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అంతట గుండ్రమైనది.

పరిమళము. సం. వి. అ. పుం. 1. మెదుపుటవలనను, రాయిడి వలనను బుట్టిన యొప్పిదపుతావి; 2. మనసునుసలఁగినమేనివ్రాఁత లోనగువాని వలనఁబుట్టినతావి; 3. మెదపుట; 4. రాయిడి.

పరిమళించు. సం. అ. క్రి. తావిచ్చు.

పరిమాణము. సం. వి. అ. న. కొలఁదిలోనగువానికొలత, ప్రక్ష మానము,

పరిమార్జనము. సం. వి. అ. న. అంటతుడుచుట.

పరిమాఱుచు. దే. స. క్రి. (పరియ+మాఱుచు.) 1. ఖండించు; 2. చంపు. (రూ. పరిమార్చు. ఖండించుటకు.-"ఉర ములలాలుగుచిక్కం, బరిమార్చితి." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.- చంపుటకు.-"క. పరిభవకరుఁడగు కీచకుఁ, బరిమార్చుటకిపుడు కడవఁబడియెనె." భార. విరా. ౨, ఆ.)

పరిమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కొలఁదియిడఁబడినది; 2. చేర్పఁబడినది.

పరిమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొలఁది, పరిమాణము.

పరియ. దే. వి. పఱియయొక్క రూపాంతరము. (చూ. పరిమాఱుచు.)

పరియంకము. వై. వి. శయ్య. "సీ. అతని మజ్జనభోజనాదివిధి నలరించి మృదులపుఁబరియంకమునను నిచి." విశ్ర. ౬, ఆ.

పరియాచకము వై. వి. పరిహాసము. "ద్వి. పరియాచకములా డెఁబట్టనాథుండు" బస. పు. ౨, ఆ. విణ. పరిహాసయుక్తము*. (ఇది నికేమకాదు పరియాచకము.)

పరియాచకముసేయు. వై. స. క్రి. (పరియాచకము+చేయు.) పరిహసించు. "సీ. బ్రాహ్మణాచారంబు పరియాచకముసేయుసన్న్యాసి హెూత్రవిధానమున్న్యగలు." కాశీ. ౪, ఆ.

పరియు. దే. అ. క్రి. 1. తప్పు; "తే. అన్నదానంబుచేసినయత్ని పోత్తు, సకలబలములాలోకంబు ప్రకటలుధము, నైయరిష్టాత కము లైనయరులవలని, భయముసధిరాభృత్యము లేపరిసిపోవు." ని. పు. ౪, ఆ.-2. చెదు; "ఉ. సీరిరక మెత్తియాధనికినెటికివచ్చితి విందృతాకవీ, భూరుహమిచ్చినక బరిసిపోయెనుసేదవదియనంత దల్." ని. పు. ౫, ఆ.-3. మీఁదిభాగము పారపీఁగమై చెక్కలు వాసిరాలు. "ద. పరిసినవృక్షమూలములఁబట్టిసమున్ప్రుఁబుభ్రప్ దీఁగెలకా." భాగ. ౨, ఆ. "ద్వి. మురిసినకత్తులుమున్గరంబు లును, బరిసిన పరిఘలుఁబట్టిసంబులును." రా. యు, కాం.

పరిరంభము. సం. వి. అ. పుం. ఆలింగనము, కౌఁగిలింత.

పరివట్టము. వై. వి. విష్ణుప్రసాదముగా గ్రహించి తలఁజుట్టుకొను వటు.

పరివర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. బొత్తిగావిడుచుట; 2. చంపుట.

పరివర్జితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) బొత్తిగా విడువఁబడినది.

పరివర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. వస్తువులమాఱుపు; 2. చుట్టివచ్చుట; 3. వెనుకకు తిరుగుట. (రూ. పరివర్తము.)

పరివర్తించు. సం. అ. క్రి. చుట్టివచ్చు, తిరుగు.

పరివసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

పరివాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దూఱు; 2. వీణవాయించెడి కాడుపు.

పరివాదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడుతంతులుగలవీణ.

పరివాపనము. సం. వి. అ. న. గొఱుగుట, ముండనము.

పరివాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. విదపెట్టుట; 2. కొలఁకు; 3. పాదు; 4. తనిర.

పరివాపితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) గొఱుగఁబడినది, లక్షగా ఖేదింపఁబడినది. (అవిరొండము.)

పరివారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిజనము; 2. సేన; 3. కత్తియొఱ.

పరివాహము. సం. వి. అ. పుం. పరీవాహమునకుమొదటిరూపము.

పరివిగ్నము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) (రూ.) ఉద్విగ్నము.

పరివిత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. తమ్మునికిపెండ్లియయి తనకులేకుండెడి యన్న. (రూ. పరివిత్తుఁడు. అ. పుం.)

పరివృఢుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రభువు, పతి. (రూ. పరివృఢుఁడు.)

పరివృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చుట్టఁబడినది; 2. పొందఁబడినది; 3. తెలియఁబడినది.

పరివృత్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకయర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

పరివేత్త. సం. వి. ఋ. పుం. అన్నకన్నముందుపెండ్లాడినతమ్ముఁడు.

పరివేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలిగుడి; 2. పరివేష్టనము. (రూ. పరివేశము.)

పరివేష్టనము. సం. వి. అ. న. 1. చుట్టివచ్చుట; 2. పరివట్టము. "వ. భూజనులచేతఁబాదతీర్థ ప్రసాదపరివేష్టనంబులిప్పించి." ఆము. ౬, ఆ.

పరివేష్టించు. సం. స. క్రి. చుట్టివచ్చు.

పరివ్యాధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండగోఁగుచెట్టు; 2. నీరు ప్రబ్బలి.

పరివ్రాజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సన్న్యాసి.

పరివ్రాట్టు. సం. వి. జ్. పుం.——పై.——

పరిశిష్టము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కడపట మిగిలించినది.

పరిశీలనము. సం. వి. అ. న. శోధనము.

పరిశీలించు. సం. స. క్రి. శోధించు.

పరిశుద్ధము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి శుద్ధిపొందినది.

పరిశుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి నగనగ.

పరిశోధనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి శోధించుట.

పరిశోధించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి శోధనముచేయు.

పరిశ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలవాటు; 2. మిక్కిలి అలపు.

పరిశ్రాంతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి యాయాసఁ జెందినది.

పరిశ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి యాయాసము.

పరిషత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. సభ; 2. సమూహము.

పరిషేచనము. సం. వి. అ. న. భుజించుటకుముందు ఉదకముచే భోజన పాత్రచుట్టునీరుచల్లుట.

పరిష్కరించు. సం. స. క్రి. శుద్ధిచేయు.

పరిష్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. శుద్ధిచేయుట; 2. తొడవు.

పరిష్కృతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. శుద్ధిచేయఁబడి నది; 2. అలంకరింపఁబడినది.

పరిష్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పరిష్కారము.

పరిష్వంగము. సం. వి. అ. పుం. కౌఁగిలింత.

పరిసంఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము) 2. ఒక విధి. (చూ. విధి)
పరిసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమీపము; 2. చోటు.
పరిసర్పము. సం. వి. అ. పుం. చుట్టివచ్చుట.
పరిసర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొండరాజసభావాని సమీపమార్గమునను తిరిగిపోవుట. అంతట తిరుగుట. (—నిఘంటువు.)
పరిసారము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పరిసర్య.
పరిసెనము. దే. వి. గంతు. "న వడిసివ్వస్సట్ల త్రొక్కంగట్టుఁడి పాలలదరంగనిక్కి పరిసెనంబులు వేయుచుండు." పాం. ౪, అ. (దేగలకు అంటెత్తివేటయందు పోరవలుగుఁబక్షిమందిచ్చియుత్తిచెమవాంతి అనికొందరు టీకాకర్తలు చెప్పిరు. అపక్షమున పరిసెనంబులుసేయుచుండియని పాఠము.)
పరిస్కందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దాసివాఁడు.
పరిస్తరణము. సం. వి. అ. న. అగ్నిచుట్టు పఱచెడు దర్భ.
పరిస్తోమము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగుమీఁద పఱచెడి యుల్లి కంబళి, కుథము.
పరిస్పందము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాల్యాదినిర్మాణము 2. దర్పణాదిసంస్కారము.
పరిస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. 1. చీల్చుట, 2. ప్రకాశిత ము చేయుట.
పరిస్ఫోటించు. సం. స. క్రి. 1. చీల్చు; 2. ప్రకాశింపఁ జేయు.
పరిస్రుత. సం. వి. అ. స్త్రీ. కల్లు. విణ. కాఱినది.
పరిహరించు. సం. స. క్రి. విడుచు, నివర్తించు.
పరిహసనము. సం. వి. అ. న. పరిహాసము, నవ్వు.
పరిహసించు. సం. స. క్రి. పరిహాసముచేయు, నవ్వు.
పరిహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. విడుపు, 2. చేయి.
పరిహారి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) పరిహరించువాఁడు.
పరిహార్యము. సం. వి. అ. పుం. హస్తవలయము. విణ. విడువఁదగినది.
పరిహాసము. సం. వి. అ. పుం. పరియాచకము
పరిహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిహరింపఁబడినది.
పరిహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విడుపు, పరిహారము
పరీక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. పరిశీలనము.
పరీక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరీక్షించువాఁడు.
పరీక్షించు. సం. స. క్రి. పరిశీలించు, పరికించు.
పరీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చుట్టుకొనఁబడినది.
పరీతాపము. సం. వి. అ. పుం. సంతాపము. (పరితాపముయొక్క రూపాంతరము)
పరీధావి. సం. వి. న. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
పరీభావము. సం. వి. అ. పుం. పరిభావముయొక్క రూపాంతరము.
పరీరంభము. సం. వి. అ. పుం. పరిరంభముయొక్క రూపాంతరము.
పరీవర్తము. సం. వి. అ. పుం. వస్తువులమారుపు. (పరివర్తముయొక్క రూపాంతరము.)
పరీవాదము. సం. వి. అ. పుం. దూఱు. (పరివాదముయొక్క రూపాంతరము.)
పరీవాపము. సం. వి. అ. పుం. పరివాపముయొక్క రూపాంతరము.
పరీవారము. సం. వి. అ. పుం. 1 పరివారము; (పరివారముయొక్క రూపాంతరము) 2 కత్తియొఱ, 3 తిరిగెడు ప్రాణి.
పరీవాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలువ; 2. శ్వేతచ్ఛత్రాదిరాజార్హవస్తువు.
పరీవృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరివృతముయొక్క రూపాంతరము.
పరీష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అనుసంధానార్థము వెదకుట; 2. పరిచర్య; 3 ప్రాకామ్యమను ఒక ఐశ్వర్యము.
పరీసారము. సం. వి. అ. పుం. పరిసారముయొక్క రూపాంతరము
పరీహాసము. సం. వి. అ. పుం. పరిహాసముయొక్క రూపాంతరము
పరుఁచు. దే. అ. క్రి. (పడి+ఉంచు.) వ్యాపించు. (రేఫాదేశము.)
పరుఁజో. నై. వి. కత్తిపిడి, గ్వరువు. "మిహిపసిండిపరుంజు మి దాద." పాం. ౪, అ.
పరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువు, 2. పరమాత్ముఁడు. విణ. అన్యుఁడు.
పరుగు. దే. వి. 1. ప్రధావనము; 2. కోసుదూరము.
పరుగెత్తు. దే. అ. క్రి. (పరుగు+ఎత్తు.) ప్రధావించు. (చూ. పరువెత్తు)
పరువడి. దే. వి. ప. (పరువు+వడి.) 1. వర్త్యగుము; "పరువడి మైఁబోరయుఁగాక." భార. శాం. 3, అ (చూ. తగ్గడ)— 2. క్రమము. "కేళిఁ గదుఁ జాబాలునికా శిశుపాలుకా సరగడ లకాబవ వరించెఁడాశి" ఉ, హరి. ౨, అ. "వ పరువడినాకగంబుఁ బ్రథమదభూముల మండపంబులకా." సం. "క్రమమూణక్రమేణైవ దానమాకా మరుతౌత్తకా." గా. ము, కాం.
పరువము. నై. వి. 1 ప్రాయము*; "ఎ, గీ. ఇప్పుడు పూతనా ప్రాణపాయి తండలిర్చుఁ, బురిటిపాపఁడైయుప్పార పరువము నను." హరి. ఉ. ౫, అ.-యౌవనము. (అనికొందఱు)— 2 పరిపాకము*. "వ. కార్యంబు పరువంబుదప్పనఁగరంబు పరిపక్వంబైయున్నయది." ఉ, హరి. ౪, అ.
పరువిడు దే. అ. క్రి. (పరువు+ఇడు.) పరుగెత్తు. (మొదటి రూపు పరుగిడు.)
పరువు ఉభ. దే. వి. 1. ధావనము; 2. కోసుదూరము. (పరుగు యొక్క-రూపాంతరము.) నై 1. పరిపాకము*; "వ. అమని ప్రొన్నలుంబోలెఁబరువుమిగిలి." కవి. ౨, అ. — 2. గౌరవము*.—సం. ఉ పుం. ప. స. పెడుసుగవువు.
పరువుగొను. దే. అ. క్రి. (పరువు+కొను.) పరుగెత్తు. "సీ. ఒంటొరుఁగడచుమన ఉవ్వులు మాపుచుఁబోకరలాడుచుఁబరువు గొనుచు." అచ్చ. యు, కాం (మొదటిరూపము పరుగుగొను.)
పరువువాఱు. దే. అ. క్రి. (పరువు+పాఱు) పరుగెత్తు. (మొదటిరూపము పరుగువాఱు)
పరువుపెట్టు. దే. అ. క్రి. (పరువు+పెట్టు.)——పై.—— (మొదటిరూపము పరుగుపెట్టు)

పరుషము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. నిష్ఠురము; 2. నిష్ఠుర వాక్యము; 3. చిత్రవర్ణము.

పరుస. వై. వి. రాలపారులసమూహము*. "సీ. పరుసదో(వం గ నడ్డపడి దురాత్ములబిట్టు తెరలించివారిచేఁ దెగినవారు." రుక్మాం -, అ.-విణ. కఠినము. 'ఉ నీహొందినసేయవరుసనోపక యంతయుఁదీర్పునేర్పుగ." భార. ఉద్యో 3, అ.

పరుసన. వై. వి పాఱుదన్నము. "పరుసన ధరణి..." రా. యు, కాం. (విశేషముగునో.) "పరుసనవలుకుల." భార భీష్మ. ౧, అ (చూ. అటకన)

పరుసము. వై. వి. స్పర్శవేది*. "ఎ సీ. పరుసము నపాలలోహము బుపసిడి...." రుక్మాం. -, అ -విణ. పరుసము.

పరుసవేది. వై వి. స్పర్శవేది*. "సీ. పరుసవేదినో... బరునరాపా, మహిమక్కున్నమున్నమర్త్యునపోల్కి" పారి. ఉ. ౫, ౫.

పరుసు. దే. వి విధము. 'క ...ఖుపదుపురుశి, విప్పమను. నడలుటగను, నవ్వదు." భార. ద్రో. -, అ (ఇది అ, ఈ ప శబ్దములార్ధకములుగాని ప్రయోగములు కంపించగా బడుచున్నది)

పరూషము. సం. వి. అ. పుం. పేరీఁడుకాయ.

పరూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిట్టీఁడు కాయ.

పరేతరాట్టు. సం. వి. జ్. పుం. యముఁడు.

పరేతుఁడు. సం. వి అ. పుం. భూతవిశేషము. విణ. చచ్చిన వాఁడు.

పరేష్టుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెక్కుఁదూడలీనినయావు

పరైధితుఁడు. సం. వి అ. పుం. దాసినవాఁడు.

పరోక్షము. సం. విణ. (అ. అ అ.) ఇంద్రియగోచరముకానిది.

పరోఢ. సం వి. అ. స్త్రీ వరియాలోవను. (ఒకరిచేఁబెండ్లాడినది)

పరోష్ణి సం వి. ఈ. స్త్రీ. గబ్బిలము, తెలపాయి.

పర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 5. పుం 2. జువ్వి; 2. పోఁక మ్రానులోనఁగువాని క్రొత్తపంపు.

పర్జని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. మ్రానిపసుపు, పరంపర.

పర్జన్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉఱుము; 2. ఉఱిమెడు మేఘము.

పర్జన్యుఁడు. సం. వి అ. పుం. వర్షాధిదేవత, ఇంద్రుఁడు.

పర్ణము. సం. వి. అ. న. ఆకు. పుం. మోదుగుచెట్టు.

పర్ణశాల. సం. వి. అ స్త్రీ. ఆకుటిల్లు, ఉటజము.

పర్ణాసము. సం. వి అ. పుం. నల్లగగ్గెర చెట్టు.

పర్పటము. సం. వి. అ. పుం. పాపఁచెట్టు

పర్పాటకము. వై వి. తృణవిశేషము.

పర్యంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచము; 2. (చూ.) పర్యస్తిక.

పర్యంతము. సం. వి. అ. పుం. వఱకు, దనుక.

పర్యటనము. సం. వి. అ. న. భిక్షలోనగువానికొఱకు తిరుగుట.

పర్యటించు. సం. అ. క్రి. భిక్షలోనగువానికొఱకు తిరుగు.

పర్యయము. సం. వి అ పుం. క్రమముతప్పుట.

పర్యవసానము. సం. వి. అ. న. ముగియుట.

పర్యవసితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముగిసినది.

పర్యవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. విరోధించుట.

పర్యస్తము. సం విణ. (అ. అ. అ.) 1 పడినది; 2. కొట్టఁబడినది.

పర్యస్తిక. సం వి అ స్త్రీ (చూ.) యోగపట్టె.

పర్యాప్తము. సం వి. అ. న. 1. యథేష్టము, 2. తృప్తి; 3. శక్తి; 4. నివారణము.

పర్యాప్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. రేలుసనెడుబుద్ధి. దెబ్బతగిలినవాని నడ్డగించుట. (అనిరోడుట.)

పర్యాయము. సం వి అ. పుం. 1. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము) 2. అవసరము, 3. క్రమము, 4. ప్రకారము.

పర్యాయోక్తి. సం వి ఇ. స్త్రీ ఒకయర్థాలంకారము. (చూ అలంకారము)

పర్యాలోచనము. సం. వి. అ. న దక్కఁగా ఆలోచించుట.

పర్యాలోచించు. సం స క్రి దక్కఁగా ఆలోచించు.

పర్యుదంచనము. సం. వి అ. న. ఋణము, అప్పు.

పర్యుదస్తము. సం. విణ. (అ అ అ.) త్రోయఁబడినది.

పర్యుదాసము. సం. వి. అ. పుం. త్రోయుట.

పర్యుదాసించు. సం స. క్రి. త్రోయు.

పర్యుషితము సం. వి అ. న. చలిది విణ. బహుకాలము ఉండేటిది.

పర్యేషణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆమంత్రణార్థము వెదకుట.

పర్వతము. సం. వి. అ. పుం కొండ. దు. ఒకానొకదేవఋషి.

పర్వము. సం వి. న్. న. 1. గణుపు; 2. దాన్యప్రతిపత్సంధి, 3. పండుగ, 4. విషువవాది, 5. సమూహము, 6. ప్రస్తావము; 7. లక్షణాంతరము (పంచపర్వములు.-అష్టమి, చతుర్దశి, పున్నమ, పూర్ణిమ, రవిసంక్రాంతి)

పర్వరీణము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకులయీనె, 2. జూదమాడు కంబళి, 3. గణుపు, 4. ఆకుపచ్చినపసరు.

పర్వసంధి. సం. వి ఇ పుం. పున్నమకును పాడ్యమికిని, అమావాస్యకును పాడ్యమికిని మధ్యకాలము.

పర్వు. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. (పరవుయొక్కరూపాంతరము.) వి. ప్రవాహము "సీ. మొక్కుబడనన్నముప్రిపర్వుకడయ్యఁ రాజీ పట్టెనవిపాటిపాటి." రా. అర, కాం. (పరువుయొక్క రూపాంతరము.)

పర్శుక. సం. వి అ. స్త్రీ. ప్రక్కయెముక.

పలి. యు. దే వి. 1. ఉప్పుపండెడుబయలు; (ఉప్పుపలి.) 2. బయలు; (ఇనుపలి) 3. మన్నుమొదలగువానిఁగొలిచెడు మానవిశేషము, (పల్లయొక్కరూపాంతరము) 4. సమూహము, (అడపలి, (చూ) అంపలి)-వై. విణ.1. ఇతరము, (చూ. పలి గడ) 2. మిక్కిలి, "క. ముంగమునవిపరపలుగ, రక్షణమాధునిఁ గాంచముకన్న ప్రాధిపచోవెబ్బవనిరుబలిమొండెముగ, మునిప్రాయఁ గఁదేతులెట్టులాడినాధిధిక" భో. ౫, అ.-3. గొప్ప*. "క. గూపెరభోమణిక్కలు, గూపెంగలయంగదినలకుంబలుపాయలో. సేపెంపలిమొయిదులడిగి, మొ.సెందమయంతదూరక్కము పవస్ వలె." భార. విరా. ౪, అ. "క ఎఱుంగక ప్రకమునమోక్షము,

నెఱగాంచెదనంచుఁ బుత్రు నిందుకముదురేఁ పఱపుచు నిద్రించిన చెఱపుల నెల్లఁ జెప్పి చెనఁటియగుఁగదే." రుక్మా. ౫, అ.

పఱఁగు. సై. అ. క్రి. ప్రసరించు. "సీ. దీప్తమదద్యుతి ప్రభాతమునఁ బేడి పఱఁగెడు గ్రొత్తవన్నియలు చెలికియుతి." హరి. ఉ. ౭. అ. (పరంగు ధాతురూపమగుటఁ బఱఁగల మఱికొన్ని యర్థములును దీనికిఁ గలుగవచ్చును.)

పఱగడ. సై. వి. 1. ఇరుప్రక్కలను; "చ. ఎఱుఁగరు గాక లోకమున నెవ్వరికైనను మేలు సేయఁగా. నోఁపదు గాత్రమందున సమున్నతమైన సుపర్వపర్వముగ, బఱగడనైచి వెల్లిగొని పాఱెడు పాల్లకు కల్గుసే. పఱిగరియై సంగోలుచు పాఁతటిలంగలదే తలంపఁగన్." ఉ. హరి. ౪, అ (చూ. పఱగడము. "స్త్రీ పారిజాతపుష్పలతోడఁ బఱగడంబులు వచ్చియున్న వారలనెల్ల సోకరించి." వి. పు. ౭ అ.)—2. పార్శ్వము. "ఆ. వగఱు మెట్టినట్టి పఱగడనుండంగ, నెవ్వఁడుండు మూలనేనుదక్క." రామా. ౭, అ.

పఱచు. (ఉ). దే. అ. క్రి. పాఱు. "క. గగనపథిం, బఱచెడి యచ్చరవిమానపఙ్క్తులతోఁ." భార. ఆది. ౨, అ.—సై. ప్రే. 1. వెడలఁజేయు; "కదుదుర్భవముగ బఱపకుమయ్య." భార. అర. ౫, అ "క. ధంగించియితరకాంతఁడో, అంచు తప్పొనదం బఱచిపురుషులకున్." కళా. ౭, అ.—2. దువ్వటిపోసకువాని పఱచు; 3. పాటువడఁజేయు. "అకలములం బఱపంగఁ బాడియే." భార. ఉద్యో. ౧, అ. (ప్రేరణార్థకమైన పఱచు ఒక శాస్త్రయమునుబట్టి ఉకారమధ్యముగా నుండవలసియున్నను వ్రాఁతప్రతుల యందంతట పఱచుగా అకారమధ్యముగనుండుటవల్లను ఒక ప్రమాణికవి ప్రయోగమున యతియందుగానఁబడుటవల్లను ఇట్లకార మధ్యముగానును వ్రాయఁబడియెను.)

పఱత. దే. వి ప్రవాహము, వఱపు, వఱద.

పఱతి. దే. వి.——పై——

పఱతెంచు. దే. అ. క్రి. (పఱచు+తెంచు.) పాఱివచ్చు. "క. పఱతెంచి కుంభసంభవు, చిఱుదొడవడిఁబట్టుకొనియె." భార. ఆది. ౬, అ.

పఱద. దే. వి. పఱతయొక్క రూపాంతరము.

పఱపఱ. దే. వి. చింపుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

పఱపు. (ఉ) దే ప్రే. (పాఱఁజేయు.) 1. పోఁగొట్టు, "పఱపెదఁదప్పికాచకుల" భార. విరా ౪, అ.—2. త్రోలు, "క అచ్చేటరథములు, పఱపఁగరాదయ్యె సుభయబలయోధులకున్" భార. భీష్మ. 3, అ. — 3. ప్రయోగించు; "దివ్యశరంబులు ద్రోణుకేరిపైఁబఱపు కిరీటి" భార. ద్రో. ౧, అ.—4. వ్యాపించు. "శా పెంపారంగఁబసిండిపైఁబఱపిన్ శోభిల్లువల్లంతమై, సంపా వల్లికల్పిపాల్పుగతి భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొందు." విశ్వ. ౬, అ.—వి. 1. పడక; 2. వేగము; "క. భగదత్తునేనఁగదిసి, వెగ డుపఁబాందత్రులమొనలువిఱుగుటయుమహో, సగమేటిచేగమాఁగిన, పగిదిఘటోత్కచుఁడు దానిపఱపుడిగించెన్." భార. భీష్మ. 3 అ.—3. విరివి. "పఱపగు నారికేళవనపఙ్క్తులు." కళా. ౨, అ.—విశే. విరివిగలది.

పఱవ. దే. వి. ప్రవాహము, పఱత, వఱద.

పఱి. దే. వి. 1. విధము; "అ. పసవపాదుమిగిలిపఱిగపన్నము గన్న, నెఱిగ." అను. ౪, అ.—2. గాఁడిబరువు. (పఱిగయంపడి కట్టువేయుటను.)

పఱిక. దే. వి. ఒకచిఱుపిట్టఁ.

పఱిగ. దే. వి. కోయునప్పుడు చేనియందురాలినయన్న. (చూ. పఱిగరి.)

పఱిగపిట్ట. య. వి. పఱిగయేఱుకొనుపక్షివిశేషము.

పఱిగబ్రతుకు. య. వి. గింజలేఱుకొనినబ్రతికెడుబ్రదుకు, ఉంఛవృత్తి.

పఱిగరి. దే. విశే. (పఱిగ+అరి.) పఱిగయేఱువాఁడు. (చూ. పఱగరి.)

పఱిగవాఁడు. సం. విశే. పఱిగరి.

పఱిగొను. దే. స. క్రి. (పఱి+కొను.) అపహరించు. "క. సెటి దప్పంబడిపెల్లుగ, నాఱలెడిసరవాఁజకరుఁడయులిఁబ్రధిమ స్యం, దటి యాఱిఁబడుటకునగమదిఁ, బఱిగొనినిఱపెఱుదనఱుచుభంగిఁజెలం గన్." భార. ద్రో. ౨, అ (చూ. కొను.) (కృత్తియందె పఱికర్తృకమునకు కొల్లయనియర్థము.)

పఱిపఱి. దే. విశే. చీదరము. "ఉదగ్రయోధులం బఱిపఱిచేసి." "ఇంద్రుఁడుంబఱిపఱిగ కపోఁగఁగదె." హరి. ఉ. ౫, అ.

పఱియ. దే. వి. బ్రద్దు. "వ. గదాప్రహతులందు నిఱ పఱియలు తుమురుగ నైన సకంబులు కర్తంబులు ధరాతలంబులుండోరంగ." కల్య. ౨, అ. "దిక్కులావర్వులం బఱియలు సేయుచున్." రా. యు, కాం. (చూ. పఱియవాయు.) (ఒకానొకచోటఁ బఱుచేపకము గాఁగానఁబడుచున్నది. చూ. పరిమాఱుచు.)

పఱియవాయు. దే. అ. క్రి. (పఱియ+పాయు.) చీలు. (ప్రే. పఱియవాపు "పఱియలు వఁగఁదనియగాఁకఱవ" భార. విరా. ౧, అ.)

పఱివోవు దే. అ. క్రి. (పఱి+పోవు) 1. కొల్లపోవు, "ఎ, సీ. దొంగల్గచేఁబఱివోయెఁమారున్నదిక్కు." ఉ, హరి. 3, అ.—(చూ పఱిగొను.) 2. నశించు "క. మఱికొంతసేపునకుఁ బ్రేలిచి మఱుందమేనుపెద్దయుసుంబ్రా, ద్దిఱియంగఁగిలఁజేర్చెన్, బఱి వోయితాల్మిమూష్మదావ్పను అఱుఁగన్." భార. మా. ౧, అ.

పఱుచు దే, ప్రే. 1. పఱఁజేయు; "వ. పఱంబులు విఱిదియుఁ బాణంబులఁగఁజెఱిచియు, గజంబులఁబఱిదియుఁ గాత్రంబుల నఱిదియు," భాగ. ౬, స్కం—2. దువ్వటి పోసకువానిపఱచు; 3 పాటుపడఁజేయు (ఈ ప్రయుక్తమైన పఱుధాతువునకును రూప మిట్లెఱుఁగునది.)

పఱుపు. దే. ప్రే. 1. పఱఁజేయు; 2. పాటుపడఁజేయు. వి. పడక.

పఱ్ఱ. దే. వి. 1. ఉప్పురంజెదుబయలు; 2. బయలు; 3. మున్నెమలోనగువానిఁ గాలిచెడురూపవిశేషము. (చూ. బఱ.)

పఱ్ఱియ. దే. వి. పఱియకు మొదటి రూపము.

పఱ్ఱు. దే. వి. చినుఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (పఱ్ఱుచినిఁగెను, పఱ్ఱుమనిచించెను.)

పఱ్ఱె. దే. వి. పఱ్ఱియయొక్క రూపాంతరము.

పలంకష. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. పల్లేరుకాయ; 2. గుగ్గిలపుచెట్టు; 3. మోదుగుకాయ; 4. రాస్నకాయ 5. ముండీరవృక్షము. అ. పుం. డు. నైరృతి.

పలఁకు. దే. అ. క్రి. పండు, ఫలించు. (అప్ర.)

పలక. సై. వి. 1. వ్రాయఁదగినసాధనము; 2. కేడెము; "పల కయుబాలునుగాని." భార. భీష్మ ౨, అ.—3. తలుపులోనగు వానిఁబ్రయోగించుటకై కోయఁబడిన మ్రానిచెక్క; 4. బల్ల; 5. ఆతకూడుబల్ల; (చూ. పోగిడి.) ["వ. కంబునాలోకించి నెత్తంబో కదిలక యాడుదమనియును." (ఇక్కడ పలకయనఁగా అట యనియర్థము) భార. విరా. ౫, అ.]—6. పాలివాఁడు నేఁతనరి కట్టెడుసాధనవిశేషము. (చూ. కంచె.)

పలకము. వై. వి. చిన్నబండరాయి.

పలకసరి. వై. వి. పురుషకంఠాభరణవిశేషము.

పలగండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మున్నభుజాంతరమైనవాఁడు, శేవకుఁడు.

పలచేము. దే. వి. తప్పకుండ. "సీ. చేదిమండలమునాసికదేశికోశమ బకనియమ్య గొలువ దేవళ దమునను." నిర్వ. ౧, అ.

పలనాడు. దే. వి. దేశవిశేషము. ప్రభా. ౧, అ.

పలపల. దే. వి. 1. తొరఁగుటయందగు నసుకరణము; "పలపల కన్నులందొరఁగుభాష్పకణంబులతో." ఉ, రా. ౫, అ.–2. శేకు టయందగు ననుకరణము; "పలపలశేకరేపకడుఁబంకజదీర్ఘికఁ దీర్థమాడి." కాశి. ౫, అ.– విశ. 1. విరళము; "క. బలభిదమణాద్రి, మారొక, బఁదపలగాఁబొదుపుకుదురపలలు ఘనిటిక, లలితో త్తమాంగకరుమున, జలుగుండెలిగా శ్తవలిదిచిక్కుమదరక." పాండు. ౨, అ.–2. కృశము (చూ పలపలన.)

పలపలన. దే. వి. 1. వైరళ్యము; 2 కార్శ్యము. (విశేషణముగాచో. "క. పలపలనిమాఁగరాగెల్, నిలువగఁ బుంబుడిగ్గి కొదమకదా, కలితభుజాదిమనొక్కటుఁ, దొలఁగిదనియె" భార. శల్య. ౧, అ. "క. పలపలనినదుముదనగ౯." వా. ౨ అ.) (చూ అలకన.) విశ 1. విరళము; "తొరిగ్రవాక ములేపలపలనయ్యె." భి. ౨, అ.–2. కృశము.

పలము సం. వి అ. న. 1. నాలుగుకర్షములయెత్తు; (వెండి పలము=అరువు. బంగారుపలము=మినుఁపిత్తము.) 2. మాంసము

పలలము. సం. వి. అ. న. 1. మాంసము; 2. బురద; 3. నువ్వు పిండి. పుం. డు. రాక్షసుఁడు.

పలవ. దే. వి. రెండుకొమ్మలమొదలు.

పలవరము. వై. వి పలవరింత, ప్రలాపము.

పలవరించే. వై. అ. క్రి. ప్రలాపించే. "సీ. మునశైరిసీతన మూడులోకంబులు భ్రమకంగ మనకేలపలవరింప." ఉ, హరి. ౫, అ.

పలవరింత. వై. వి. పలవరించుట, ప్రలాపము.

పలవించే. వై అ. క్రి. పలవరించేయొక్క రూపాంతరము. "సీ. ఒక్క, బాలుఁడుమృగేంద్రైనబంధులు ప్రేతభూమికిఁగొనిపోయియు మీయశోక, విభవాతురులైపలవింప." భార శాం. 3, అ.

పలవు. వై. అ. క్రి. పలవించేయొక్క రూపాంతరము. "మహీజ లక్ష్మణుంబలవుచుఁజూచుచుండె." వై. ౬, అ.

పలాండువు. సం. వి. ఉ. పుం. నీరుల్లి (చూ. పలండువు.)

పలాములుచేయుట. దే. స. క్రి. పాడుచేయుట, దోపిడి చేయుట.

పలాయనము. సం. వి. అ. న. పాఱిపోవుట.

పలాయితుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) పాఱిపోయినవాఁడు.

పలాలము. సం. వి. అ. పుం. న. గింజలేనివరిపోఁచేలోఁగునది, మోడు.

పలాశము. సం. వి. అ. న. విశ. పుం. 1. ఆకుపచ్చ; 2. కంట్ల కచేరకము; 3. మోదుగు. విశ. ఆకుపచ్చనిది.

పలాశి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. చెట్టు; 2. కోరింతకు; 3. జాబిల్లి; 4. రాక్షసుఁడు.

పలాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు, పొలదిండి.

పలాన్ స్త్రీ. అం. వి. ప్రణమంటించు మలాముపట్టి.

పలిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ముదిపినయాఁడుది; 2. తొలిచూలి యావు.

పలితము. సం. వి. అ. న. 1. నర; 2. నరవెంట్రుక; 3. బురద; 4. జాతిభూతి.

పలు. దే. వి. పల్లుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. పలురోకముకు వచ్చిబాలువేలుప్రమున్నఁబండ్లులేకున్నదభాల్యఁదనియె." భాగ. ౯, స్కం.–విశ. అనేకము. (కృతియందు పల్లుపదముతో ఉత్తరాపదమునిత్యముగానగును. "పల్లునియలు." భార. ద్రో. ౪, అ దీనికియర్థమునందు పేకపదమునకృత్వముగా ప్రయోగము లేదు.)

పలుఁగు. వై. వి. స్ఫటికము. "పలుఁగుజాలుమిద్దెలు అరుగుల్." భార. శఖా. ౧, అ. "పలుంగుసెట్టెముగ." ఉ, హరి. ౨, అ.

పలుకే. వై. వి. వైశద్యము, తెల్లన. "సీ. పలుకనెంతయుఁ గుర్యయ్యఁబాతినఁజెక్కుటందండడిపెడుకఁబువారి." హరి. ఉ. 3, అ. (ఇది నల్లనంటిది.)

పలుకఁబాఱు. దే. అ క్రి. వివర్ణమగు, తెల్లనగు. "మ. తొటంకరన్నప్రభల్, పలుకంబాతినచెక్కుటద్దము లపైఁదైపైవిలం భించగా." కాశి. ౫, అ. "పలుకంబారెనిశాంతనిశాంతదీప ముల్." పా ౨, అ.

పలుకన. వై వి. పలుకయొక్క రూపాంతరము. (విశేషణముగాచో. "పలుకనిమోము" వి క్రి. ౨, అ చూ. అలకన.)

పలుకప్పు. దే. వి పెదవి, పలుతెర, దవనచ్ఛదము.

పలుకరించే. దే. అ. క్రి. మాటాడు. "మ. పొలయుగాజాడు నగుకబయల్ పలుకరించుం బల్కనూఁకొట్టు." చం ద్రా. 3. అ –అం ప్రే. మాటాడించే. (చూ. పల్కరించే)–స. క్రి. హెచ్చరించే.

పలుకరింత. దే వి. 1. మాటాడుట; 2. హెచ్చరించుట.

పలుకరింపు. దే. వి. పలుకరింత. అని. 3, అ. (చూ. అరగింపు.)

పలుకు. దే అ. క్రి. మాటాడు (శిథిలవాతోపలుకళ.)–స. క్రి. 1. అను; "ఘమలాంధపుఁడు కర్ణుఁబలికె." భార. అర ౭, అ.–2. నిందించే. "శే దూషపహీనులుదారుమూపు; గలికితొలు మేకఁ గొనటులఁ బలికినాడు." భార. అను. ౫, అ.– వి. 1. మాట; 2. నింద; "వచ్చికుద్దుఁడై పలుకులుమూర్ఖుభృత్యుఁ డనపాడిదలంచెదవు." భార. ఉద్యో. ౨, అ.–8 పక్షిధ్వని; 4 కీరాటకవ్వరము; 5. విద్య; 6. ఖండము; "సీ. పాడుచే వరివచ్చే పలుకులఁజెంగల్వదొరజాలఁదీరినదూఁదములను" య. ౧, అ.–7 వర్తులోపరిభాగము. (చూ. పుక్కు.–ఖండముకుట.– "ఁద్వ పలుకుపలుకునకుగర్భపుఁబల్కులాలుక." విష్ణు. పూ. 3, అ.)

పలుకుఁజెలి. దే. వి. (పలుకు+చెలి.) సరస్వతి. (చూ. పలుకుఁ జెలి. "మ. కలామోదకవోశర్ర తగమంటికాసంగీతసాహిత్యవా, ముకవిద్యాయుగళంబుపల్కుఁజెలికిరాలిండ్లలోప్రైసిరుల్, ప్రక టించరా." వసు ౧, అ.)

పలుకుఁదత్తడి. దే. వి. (పలుకు+తత్తడి) చిలుక. "చొక్కాట పుంబలుకుఁదత్తడిసెక్కి." చం ద్రా. 3, అ.

పలుకుఁదోడు. దే. విశ. (పలుకు+తోడు.) పలుకరించువాఁడు, మాటతోడు.

పలుకుబడి. దే. వి. 1. ఉచ్చారణము; 2. వచోనిబంధనము, ఒడంబడిక. "అప్పనంబు(బలుకుబడి నిప్పి కొనియెడు భంగియు" భార. అను. ౨ ఆ (చూ. పల్కుబడి – ఉచ్చారణమునకు.– "వాగములుగు పల్కుబడి." శకుం. 3, ఆ.)

పలుకుటాయి. దే వి. ప్రతిధ్వనియిచ్చెడు శిలావిశేషము.

పలుకెంపు. దే వి. దంతక్షతము.

పలుగఱ. దే వి (పలు + కఱ.) పండ్లపొడి. "కే పలుగఱసేయక పనుపున నలిపించుకొనక మొగంబు మజ్జనము లేక." ప్ర. భా. ౫ ఆ.

పలుగాఁడి. దే వి. 1 పశువుల దొడ్డిలో పశువు వానికి పెట్టెడు గలువు. "ప్రాఁకిలో పఁకొచ్చి పలుగాఁడిఁ దెంచిన" ఉ. హరి. 3, ఆ – 2. బందిపోటు. "పలుగాఁడి నైయొంటిమున్నొంటి నెదిరించి మీఁదలనేకఁ గడికి పెల్లుఁ బెడఁ ద్రోచియెడుకునో" హరి. పూ. ౫, ఆ – విశే. పెక్కు గాఁడులుగలది. "పలుగాఁడి ములుపులు." ఉ. హరి. ౨, ఆ "పలుగాఁడితూపులు." లక్ష్మీ ౨, ఆ.

పలుగాకి. దే. విశే. దుష్టుఁడు. "వ. అలరుబురాల్పుచుండలిరుటాకులు ద్రుంచుచుఁ గప్పమైన పల్లెము కోయుచుఁ బెంధపాద పశాఖలు పట్టిమూఁచి పక్షులఁ బెదరంగఁ దోలుచు విశుద్ధసోవర వారిపూరములఁ, గలఁచుచుఁ గాసిసేయు పలుగాకుల మొస్పతినీదు ధృత్యులక." హరిశ్చ. ౨, ఆ

పలుగు. దే. వి. గుంటకగులలకును, పాపటకుగోలకును తగిలించెడు, దళమైనయినపగుడు, విశే. దరిద్రుఁడు.

పలుగుండ్రు దే న. బ. పలుగురు యొక్క రూపాంతరము.

పలుగుగుంటక. దే. వి. పలుగు అమర్చినగుంటక. (చూ. గుంటక.)

పలుగుఁబాము. దే వి (పలుగును + పాము) సర్పవిశేషము.

పలుగుపిట్ట. దే వి గుడ్లగూబ, ఘూకము.

పలుగురు. దే. న బ అనేకులు (పలుశబ్దమునకు మహత్పాత్యర్థక బహువచనాంతాదేశము)

పలుగొమ్ములమెకము. దే వి. (పలు+కొమ్ములమెకము.) దుప్పి.

పలుఁగొట్టు. దే వి. పైరులోనిగాదము పెల్లగించుటకై పండ్లవలె చేసిన పరికరము.

పలుచే. దే. విశే. 1. దళసరికానిది; "సీ. ఇలధూళియంటని పలుచగాకుండంగా బిసతోడ పుల రసకుదోఁగు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ–2. వెలితియైనది; (పైరు పలుచగానున్నది.)–3. చిక్కనగానిది, (జావ పలుచగాఁ జేయుము)–4. మేలుక. "ద్వి. పలికిన వాకంబు పలుచగాకుండ." భల్లా. ౧, ఆ.

పలుచన. దే. వి 1. సన్నదనము, 2. వెలితితనము; 3. అనుకువదనము; 4. మేలుకదనము. "తే. అకులాహార్యసందనయలవ పవన, జాలములమూలగతిఁ జాలఁ మాఁదోడఁగ, గరిమఁ దానెంత యదలేంద్రకస్థయుఁ బలుచనగుఁగాదె ఘనవదు ప్రార్థనమున." కళా. 3, ఆ (విశేషణముగుదో) "పలుచని వాతెఱ." పాండు. ౪, ఆ "పలుచనిశాఖలు." ఉ. హరి. ౫, ఆ. "పలుచనియంబరుల్." ఆ. ము. ౧, ఆ

పలుచేపడు. దే. అ. క్రి. పలుచనగు (మర్దనపలుచపడినది)

పలుదెర. దే. వి. (పలు+తెర.) (చూ.) పలుకట్టు. "క పలుబలుసేస్పఁగఁగేటు, పలుదెరపాడనచుకొడిపిపలంగనెగయక్, కలకలఁదోలనులుక్, జలజంబని మొరయనపృవనిపెవ్వఁగై." కళాం. ౧, ఆ.

పలుపట్టెడ. దే. వి. కంకరజాతిజనము.

పలుపు. దే. వి. 1. పశువుల మెడఁ గట్టెడు తలుగు, అబంధము, 2. గుఱ్ఱము మెడఁ గట్టెడు త్రాడు. "క. పలుపులఁ గాఁడులఁ గ్గం, బులఁ దనర్త్రాంబుల దిపొడిసేసిపవి, ధృతి దిఁబాతెడు రథ్యం, బులనేయఁడు దివిజరాజపుత్రుఁడు క్రుధితోన్." భార. విరా. ౫, ఆ.

పలుమరు. దే. క్రి. విశే. పలుమఱుయొక్క రూపాంతరము. "క. పలుమరులభాలకు తండముఁ, బలుమరుసగుచుంగ పట్టెమఁ జాటిల్లుదుఁగా, సగుకు రాముతులుగా, పలుగురులతుల ప్రకౌశ నైపుణికతన." రామా 3, ఆ (చూ. పల్మరు)

పలుమఱు. దే క్రి. క్రి. విశే (పలు + మాఱు) మాటిమాటికి. "క. విఱుగుబవో మ్రుటమునఁ దనం, దఱమఁగఁ జెప్పదరుపాఁడుతనయులబలపై, త్రిభువఁ గపెఁగుఁ బలు, మఱునాఁడెదకలయిమి మాయయొగఁబరన్." భార. భీష్మ. 3, ఆ

పలుమాఱు. దే క్రి. క్రి. విశే.——పై.—— "మ. కద తోడన్ గదమెగ్గాఁడికమ చుట్టగండోవల్లఁ ఘీంచిమ్ము, అవెనన్ గైకొనచుననడంగి పలుమాఱున్ దాఁకుమన్." భార శల్య ౨, ఆ.

పలుము. వై అ. క్రి. ప్రలాపించు. వి ప్రలపము.

పలుమేరు. దే. వి వృక్షవిశేషము పాండు. ౪, ఆ

పలువ. దే. విశే. (పలు+వా) దుష్టుఁడు.

పలుపలువ దే. వి. పెదవి, దళసవాసన (చూ. పల్వలు)

పలువితు. దే. విశే. పలువ్రఁకుఁబుట్టినవాఁడు. "పలువితు రాఁడసయ్య" భల్లా. 3, ఆ

పలువ్రండ్రు. దే. న. బ పలుగుండ్రుయొక్క రూపాంతరము.

పలువురు. దే న బ. పలుగురుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. పలువ్రు)

పలుసము. వై. విశే. పరుసముయొక్క రూపాంతరము. "క. మొలనీరొంపెముసబడ, ములనోరచ్చులుధరించిమ దమదలిర్పన్. పెలగోలయుములబ తియుఁ, బలుసపుఁగత్తియును బూసపలుపాపపియై" హరిశ్చ. ౫, ఆ.

పల్కన. వై. వి. పలుకనయొక్క రూపాంతరము. (ఆమ్రేడితము నందుపలు పల్కన "సీ పలుపల్కనై ద్రూనపసివస్త్రము పెను పులు ముఁజెల్లను పేడఁ బోవరిల" య. ౧, ఆ)

పల్కరించు. దే అ. క్రి. మాటాడు. "కలయఁగఁ బల్కరించిరి" భార. ఆది. ౪, ఆ –అం ప్రే. మాటాడించు (చూఁ ఎకసెక్కము) "ఉ. వీకాంకముకందున్న జనరాంత్రనెవ్వానిడి పల్కరించుటా, గ్రంథియుగాక." (నెవ్వానిడికెవరాంత్రన పల్కరించులాగనియున్నది) పాండు. ౪, ఆ.-స. క్రి. హెచ్చరించు.

పల్కరింత దే. వి పలుకరింతయొక్క రూపాంతరము.

పల్గాకి. దే. విశే. పలుగాకియొక్క రూపాంతరము "తే. అతనుతర్పాంధకారమంతంతఁగమియఁ, గన్నుగానక, పాపవ్రాఘులకదం, బకకసన్నిజస్మాన్యఁజెసకవచ్చి, కన్నుగానక దనియెఁబల్గాకికాకి." రామా. ౫, ఆ.

పల్నాడు. దే వి పలనాడుయొక్క రూపాంతరము.

పల్పల. దే. వి. పలుపలయొక్క రూపాంతరము.

పల్వలన. దే. వి. విణ. పలపలనయొక్క-రూపాంతరము. (విరళము నకు.—"సీ. వాలికల్లనభూషణములుపల్వలనగాఁబెనఁగిభూషణ పక్కు-లెడలె." భాగ. ౧౦, స్క-ం. పూ.)

పల్మరు. దే. ద్ర. క్రి. విణ. పలుమరుయొక్క-రూపాంతరము. "చ. పిరిగొనితొల్పునెక్కెముగఁ శ్రీ ఋషిమట్టిశపాలపాత్రలో, విరియఁ గలంచఁగొ మ్మెసనువెండ్రుక లేశతొలంగనైచుఁబ, ల్మరుఁబుకి లించునెత్తురు" ఉ. హరి. ౨, ఆ.

పల్మాఱు. దే ద్ర. క్రి. విణ. పలుమాఱుయొక్క-రూపాంతరము. "పల్మఱుఁబొరుగిఁడ్లకేగు." జై. 3, ఆ.

పల్మఱు. దే ద్ర. క్రి. విణ. పలుమఱుయొక్క-రూపాంతరము (చూ. పలుమాఱు.)

పల్యంకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచము; 2. మంచె; 3. యతులుకూర్చుండువారియాసనము; 4. యోగపట్టె.

పల్యంకిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పల్లకి. "శృంగారపల్యంకికా వాసంబో." ఆము. ౨, ఆ.

పల్యయనము. సం. వి అ. న. గుఱ్ఱపుపల్లము.

పల్యాణము. సం. వి. అ న.————పై ————(ఇది కొన్నిచోట్ల ఏనుఁగుమీఁది అంబారీపర్యాయముగా ప్రయోగింపఁబడియున్న ది.) (చూ పల్లన)

పల్ల. వై. విణ. 1. పాటలవర్ణముకలది; 2. కపిలవర్ణముకలది*. "సీ. కుడికన్నుతారకాగోళంబుపల్లయయియుండుగాచనుకొనాఁ యుఁగాక." కాశీ. ౪, ఆ.—3 అరుణవర్ణముకలది*. "సీ వ చీమలకప్పల్లాకియుఁబోలె నెఱ్ఱతుప్పలనొప్పకత్తివాని." ఆము. ౬, ఆ.

పల్లకట్టు. ద్వి. విణ. పల్లవన్నెచేవచ్చునది.

పల్లకి. వై. వి. మనుష్యులు మోసికొనిపోయెడు వాహనము "ఉ. పల్లకులన్ మహాప్తములభద్రగజంబులనందలంబులన్, గొల్లన బంధువుల్నడవ." జై. ౨, ఆ.

పల్లకీ. వై వి పల్లకియొక్క-రూపాంతరము. "వ పల్లకీలునం దలములు వారువంబులునుదంతులునాదిగఁగలువాహనం, బులు దిగవచ్చి" కళా. ౨, ఆ.

పల్లగించు. వై స. క్రి. (చూ.) పల్లించు.

పల్లటి. దే. వి. 1. చలనము; 2. వ్యత్యాసము. (చూ. పల్లటము.)

పల్లటి. దే. వి. కొక్కు-తీపాధసవిశేషము. (చూ. కత్తి)

పల్లటిల్లు. య. దే. అ. క్రి 1. చలించు; "పల్లటిల్లినధృతితో." భార. విరా. ౨, ఆ.—2. వ్యత్యస్తమగు.—వై. 1. తెల్లఁబోవు*, "ఎ, గీ. అనసము పల్లటిలంగనఁబడుఁగలఁగ" భార. శాం. ౬, ఆ.—2. ఎఱ్ఱవాఱు*. "వ. అనసంబుపల్లటిల్లధర్మసయుంగనుం గొనిన" (ఇక్కడ కోపకమయము) భార. విరా. ౨, ఆ. — (చూ. పల్లటిలు —చలించుటకు —"క. ధృతి, ఖండితముగఁ బల్ల టిలిరిగంధర్వులన్." భార. అర. ౫, ఆ. — వ్యత్యస్తమగు టకు. — "వారలుముష్టికుల్పల్లటిల కయుండ." భార. అను. ౧, ఆ.)

పల్లటీ. దే. వి. 1. ఎగురు; 2. పారావతవిశేషము. "క. మేలైనల కొరిలా, ఢీలుం బవిలు పల్లటీల్పక్కు-వలున్, జిలుకాబుఁ దార్లునుగూ, కిలుసనెడుపేరులందగినపారువముల్." సా. ౧, ఆ

పల్లటీల్గొను. దే. అ. క్రి. (పల్లటీలు+గొను.) ఎగురు. "ఎ, గీ. పల్లటీల్గొనికవగూడిపాఱురంబు, లారజంబులుపక్కు-రాయంచ పనుల, పరిండిచిటికొమ్మపమువక్రొంబడిమితీట, మిడిమిడుకుర్క-డు ముత్యాలమేతరాన" భాను. ౪, ఆ. "ఉ. అవిస్వరవరుల్మిషో విశదకరంపోగ్రకటాక్షభావగం, ధీరతఁబల్లటీల్గొనఁచు.' కళా. ౮, ఆ.

పల్లటీల్దాఁటు. దే. అ. క్రి. (పల్లటీలు+దాఁటు.) పల్లటీల్గొను. "సి. తెగనిఁడఁదిగిచిఁక్లైవలకు బొట్టికోలలుదాపి పల్లటీల్దాఁటు వారు." కళా. ౮. ఆ.

పల్లటీల్వైచు దే. అ క్రి. (పల్లటీలు+వైచు)———పై.——— "ద్వి. తెల్లపావురమిదితెలిఁగల్గినది, పల్లటీల్వైచు." సా. ౨, భా

పల్లన. వై. వి. (చూ) 1. గుఱ్ఱపుపల్లము; "తే. హయముఁబల్లన కటితెండరిరయముల." పర. 3, ఆ—2 అంబారి. "కమురత్నం బేరమఁబనగతోభూమింబల్లనాట్టిరా." పా. ౪, ఆ. (రూ. పల్లి కము. — అంబారిక. — "వనిఁపల్లనంబిడినఁదేడికఁబడపకపేమహీశ్వరా." విక్ర. ౫, ఆ.)

పల్లపుఁబంట. ద్వి వి. (పల్లము+పంట) నీరావరానవండెడు పంట.

పల్లము. ఉభ. వై. వి. 1 పల్లపునేల*; 2 గడ్డముకొనసుగువాని నొక్కసపుడుక్రిందమొక్కానండుటకై కట్టిమీఁదవేసెడి బెను గంత. "పారసీపల్లంబు." హంస. ౪, ఆ. "క తెరుణీవేణవకపల్లపు, మగనిమ్మేనుఅకునాకుమర్యాదాఁ, శంగఁదైఁదిమాటల, పరాకుచే పనుచుఁ దనదు పారింద్రంబున్" కళా. 3, ఆ. "ప, గీ. తార శిఖరింగలించిఁమేమునుకల, మనఁగనవలొంగస్ఫ్రేమై పసిడి పల్ల మునరత్నకింకిణీపటికరంబు, సమరవృషభేంద్రుఁడాయితఁజైశవ ర్కి" హరి ఉ ౭, ఆ — విణ. పల్లు. (నేల.) — సం. వి అ. పుం. ధాన్యముపోసెడుపెద్దగరిసె.

పల్లఱపులు. ద్వి. వి. బ. (పలు+అఱపులు.) 1. వ్యర్థములైన పెక్కు-మాటలు, 2. (పలువ+అఱపులు.) అడరానిపెక్కు-మా టలు. "క. అనియీగతిఁబల్లఱపులు, గొనకొనియఱవఁగవిక్రమ జాపితోన, మ్రుకజేంద్రుఁడఢిక్రీధ్యం, బునసిల్లనిపల్క-ంకపాండక తెలిఁగా." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

పల్లవము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చిగురు; 2. చిగిరించిన కొమ్మ; 3. కోకచెఱఁగు; 4. లతకరంగు; 5. శృంగారము; 6. విరివి. పుం. వెనుకటిచరణములయందలియర్థమునననరించి సంగీతముమొదలచెప్పెడువాక్యము.

పల్లవించు. సం. అ. క్రి. చిగిరించు, చిగురుచు.

పల్లవితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) 1. చిగిరించినది; 2. లత్తుకచేనెఱ్ఱనైనది; 3. విరిఁయైనది.

పల్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విటుఁడు, పిద్గుఁడు

పల్లా. హిం. వి. మూఁటయిఱువదిపక్క-సేరులమానము; పందుము.

పల్లాయనంబువాఁడు. ద్వి. విణ. అస్తుఁడు. "వ. అలమున్న వారిలోపలంగలిపఁదిలుంగుఁపనులుసేయుచున్నగఁపల్లాయనం బుఁరిలో మఱువడియున్నకొరివేశ్వరుండమాటలువిని." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ (చూ. పల్లాయనము వాఁడు మొ)

పల్లాయనము. వై వి. ఆప్తత*. (చూ. పల్లాయనంబువాఁడు.)

పల్లి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. పల్లె; 2. గుడిసె; 3. బల్లి.

పల్లించు. వై స. క్రి. పల్లముకట్టు. "వ. అత్తఱిఁదత్తఱంబున దక్షిణులంబల్లించుకయనెప్పరంబునవెక్క-ంబోవువారును." పా. ౪, ఆ.

పల్లిక. వై. వి. వెదురుబద్దలతోనగువానితోఁకల్లినతట్ట.

పల్లియ. వై. వి. పల్లె. (గొల్లపల్లియ బోయపల్లియ, మొ.)

పల్లు. యు. దే. వి. దంతము. వై. విశే. పల్లము.

పల్లుడు. వై. విశే. పల్లము.

పల్లె. యు. దే. వి. 1. జాతివిశేషము; (పల్లెవాడు, పల్లెది.) 2. బడి వై. చిన్నయూరు. (పల్లియయొక్క రూపాంతరము.)

పల్లెకూటము. దే. వి. బాలురుచేయుపులడి, పాళకాలు.

పల్లెత. దే. వి. పల్లెజాతిది, పల్లెది.

పల్లెమాట. దే. వి. గ్రామ్యవచనము.

పల్లెరు. దే. వి. పల్లేరుయొక్క రూపాంతరము.

పల్లేరు. దే. వి. పలంకపి.

పల్లేరుఁగాయ. దే. వి. (పల్లేరు+కాయ.) ధూపవిశేషము.

పల్లేరుఁబూవు. ద్వ వి. (పల్లేరు+పూవు.) స్త్రీభూషావిశేషము.

పల్లొత్తు. దే. వి. (పల్లు+ఒత్తు.) దంతక్షతము. "సీ. కధలేని విద్యంబులన్వచందురకాని మోవిపల్లొత్తులనుమఁగుఁదన్న." పాండు. 3, ఆ.

పల్వరించే. వై. అ. క్రి. పలవరించేయొక్క రూపాంతరము. "సీ. చుక్కలన్నియుఁజేరి మరయిత్తుగానిపోయినంచునూరకపల్వరించె నాకతె." రుక్మి. 3, ఆ.

పల్వలము. సం. వి. అ. న. నీళ్లుగలచిన్నపల్లము, పడియ.

పల్వల్వ. దే. వి. పలువలువయొక్క రూపాంతరము. "చిత్రరే ఖారంపల్వల్వతోడ." అచ్చ. బాల, కాం.

పవడము. వై. వి. పగడముయొక్క రూపాంతరము.

పవడించే. దే. అ. క్రి. పవళించే. లక్ష్మి. 4, ఆ. (పవ్వడించే యొక్క రూపాంతరము)

పవతుఁడు. ద్వ. వి. పగతుఁడుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. యువతికిఁ బ్రాణంబయ్యెం, బవతుఁగరింబ్రోదిచేసె మలయకీలిత్తు, కృపమానుఁడు దూరితరై, పవమానుఁడుమోహదావపావకశిఖలకా." పంచ. వేం. 4, ఆ.

పవనతనయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. భీముఁడు; 2. హనుమంతుఁడు; 3. అగ్ని.

పవనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) అవనము. పుం. 1. గాలి; 2. తూర్పెత్తుట.

పవనాశనము. సం. వి. అ. పుం. సర్పము, పాము.

పవమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.

పవము. సం. వి. అ. పుం. తూర్పెత్తుట, పవనము.

పవలు. దే. వి. పగలుయొక్క రూపాంతరము. కళా. ౬, ఆ.

పవళించే. దే. అ. క్రి. శయనించు. (పవ్వళించేయొక్క రూపాంతరము).

పవళింత. దే. వి. పవళించుట, శయనము "సీ. పాపవళించుమ్రు వైఁబవళింతగన్నవాఁడతఁడియని ప్రోల్లాసంబైనవాఁడు." పాంచా. ౧, ఆ.

పవాడము. వై. వి. ఒకకార్యముకొఱకేయవలెనని దేవుని ప్రార్థించుకొనియాప్రార్థన నెఱవేఱినయెడ దేవునియెదుటచేయు ఆహార్యచేష్టావాదిపాపాకర్యత్యము*. (పావాడముయొక్క రూపాంతరము.)

పవి. సం. వి. ఇ. పుం. వజ్రాయుధము, కులిశము.

పవిత్రకము. సం. వి. అ. న. జేపదారాలతోఁజల్లిన యంత్రాడు పుం. 1. మెడికి; 2. రావి.

పవిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. జందెము; 2. దర్భ; 3. జలము; 4. గోమయము, 5. తామ్రము. విశే. పరిశుద్ధము.

పవిది. వై. వి. పగిదియొక్క రూపాంతరము. (విధము.సవి.—"ద్వి. భర్తఁజూడవానందబాష్పంబులొలుకఁ బవిది" బస ౧, ఆ.)

పవ్వడించే. దే. అ. క్రి. పవ్వళించే, శయనించే.

పవ్వళించే. దే అ. క్రి. పవ్వడించేయొక్క రూపాంతరము.

పశుపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పశుమక్షిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జోఁటీఁగ.

పశువు. సం వి. ఉ. పుం. 1. నాలుగుకాళ్లజంతువు; 2. గొడ్డు.

పశ్చాత్తాపము. సం. వి. అ. పుం. అనుతాపము, వగవు.

పశ్చిమము. సం. విశే (అ. ఆ. అ) 1. పడమటిది; 2. వెనుకటిది.

పశ్యతోహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కనుపాలెవాఁడు; 2. (చూ.) పచ్చెగాఁడు.

పశ్యత్ఫాలుఁడు. సం వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పస. దే. వి. 1. సారము, 2. సమృద్ధి. "చ. ఎవ్వరుపాటిచిత్రశౌర్యసం, పదపస నారసింహవిభుపటికినారన్నపాలకాలికి." కళా. ౧, ఆ.—3. చాతుర్యము. "సీ. తనవీతిపసయుగంధరభట్టి ధానక్యమఁదాతురికిఁదగ్నసముగాఁగ"——వై——

పసఁగు. దే అ. క్రి. వికసము. "క. తలపోయఁదల్లికడుపున. నాలుదినరుగాంతకాలముసికియులోకం, బులకెల్లదృష్టమత్తతిఁ, గలుగునిరోధంబుగాంతఁగనుఁగొనఁబసఁగున్." లక్ష్మి 4, ఆ.

పసందు. హిం. వి. బాగముదనము, అందము. (పసందుచేయు, మెచ్చుకొన.)

పసగరగొను. దే. స. క్రి. (పసగర+కొను.) భక్షించు. "క. పసుఁబునొడ్డినవలయై, మసఁగినయవపసవునమూజమునెల్లన్, బసగరగొనియంతటఁజో, కనుమత్తప్రాణిబాధకంబై పేర్చెన్." హరి. ఫూ. 2, ఆ.

పసదనము. వై. వి. తానుకోరినపనినెఱవేర్చినప్పుడు నెఱవేర్చుకొన్నవాఁడు సంతోషించి నెఱవేర్చినవానికి సంతోషముగా నిచ్చెడువస్త్రాభరణాది ద్రవ్యము, పారితోషికము. "సీ. పలుకుశోధిల్లనెపవఁబైన పిఁడియర్జునుఁడనివాకివృసూపెనేని, పసదనంబేనిచ్చెదంగియుండఁ గను వివరించిచెప్పెదవినుఁడుమీరు." భార. కర్ణ ౨, ఆ.

పసను. దే. వి. ఎఱుపుమించినపచ్చపువన్నె. (చూ. పసుపు.) విశే. 1. ఎఱుపుమించినపచ్చపువన్నెగలది; 2. బాగు. "ద్వి. పసదృపనిమ్ములగిరిశ్రేణుమపేరఁ,బసనుగానిర్మించెఁబట్టణంబొకటి." రా. బాల, కాం. "ద్వి. వాఁడీలకముచ్చె, మఁగలకెప్పించిముందుఁ బోయించి, పసనుగానొనరింపుప్రాణదానంబు." పారిజా. ౨, ఆ. (విశేషణముగులో కదవటి యుత్పత్తులను ఉదాహరించెడి.— ఎఱుపుమించినపచ్చపువన్నెకలదియనుట. "పసని ప్రపాపసి." కళా.3, ఆ —బాగైనదనుటకు.—"పసనిచేలవ." శాఁగ. 3, శుం.)

పసపస. దే. వి. వాసనయొక్కముకము.

పసరము. వై. వి గోమహిషాదిజాతి*.

పసరించే. వై. అ. క్రి. వ్యాపించే. "శ. అనమువిరక్తులయందుం, బసరింపుదురేలాకొకథలఁగొందఱుబా, రసమాత్మఁదాఁకఁడు దగ్గఁగఁ, గుమామాత్రుసకెత్తరిదుతగుదుమాహింపన్." శివ. ౫, ౨, ఆ.

పసరు. యు. దే. వి. 1. అంకురము; "శే. తరుణశైవాలజాలజపత్త్రములు వోదిరి, మరకతచ్ఛాయఁ బొల్పుఁబచ్చరిభూములను, కోటబంగారుగాఁ జేయుఁగాక నుమున్న, త్రస్థపడి దినమంటాక పసరసంగ." అము. ౨, ఆ.—2. ఆకుపచ్చని. "మ. పసరొందెడు దరి రాజిలఁగ మరకతప్రశస్య గ్రావాగ్రద్యుతిఁగ." ఉ, రా. ౬, ఆ.—విశే. ఆకుపచ్చనిది. వై. వి. వ్యాధివసము. "ఒకింతబుద్ధిలోఁ బసరిడి చూడుము." (ఇక్కడ పసరిడి అనఁగా ఆలోచించియనుట.) పారి. ౪. ౫, ఆ.

పసరుగాయ. దే. వి. (పసరు+కాయ.) ముదిరినపిందె. (చూ. కసిగాయ.)

పసరుమొగ్గ. దవ్. వి. లేఁతమొగ్గ, జాలకము.

పసలము. వై. వి. పసరముయొక్క రూపాంతరము.

పసాదము. వై. వి. వంటకము, అన్నము. "క. జాకుఁ ద్రియముయ్యెడుము, బంతిఁ బసాదముఁ గొనఁగా." భో. 3, ఆ.

పసాపడు. వై. స. క్రి. (పసాదము+పడు.) భుజించు. "క. తడయక తేఁడదిగొనితన, పచేఁతుకలకుఁ బంచియిడినఁ జాలొప్ప లపా, వడి పుష్పజుంగుఁ బోఁడులు, కడుపులతో నండి రెలమి గడలుకొనంగన్." అచ్చ. బాల, కాం.

పసారము. వై. వి. అంగడి*. "క. అప్పురవీథిని జనుచోఁ, గప్పరముజవాదియగు రుఁగస్తురియును దెసన్, గప్పలుగనించియమ్మెడు, గొప్పపసారములుగాంచె గురుఁడొకచోటన్." రాజ. ౨, ఆ.

పసారు. వై. వి. పసరముయొక్క రూపాంతరము. "ఎ. గీ. తేకులా కొమ్ము దేవుఁగు బారులావ, సారులా చొక్కటపు రాదదారులాగ, టారులాతిరులాగొనబారుసౌర, ప్రోలి యెయ్యెడ మేలికి బొంగడసరిది." అచ్చ. బాల, కాం.

పసి. యు. దే. వి. పశ్వాదులమీఁదిగాలి. "వ. కొనపోఁగిపోగలైమిం గిసమోరలంబో నిమోరలు పారిపారెకు నెత్తి బయలు పసివట్టుచు." (దీనికి వెనుకటి పద్యములు. "క. జాగిలములు మొఱగడములు, పోఁగలపి చాపముగ్గురగలిసందా, జాగిలముచెదిరెఁబందుల, కైగోధాదికముగాలిఁ దరెని తరముగ్." "శే. మున్ను జాగిలములఁ గూడి చన్న యట్టి, యుడుపకుక్కలు కుందేళ్లనుందురుపుల, నడుముల గ్రహింప బుట్టలకడలఁ బోదల, గిరుల నరియలఁ బసిఁ బట్టితిరుగుచోట.") పాస్. ౪, ఆ. (ఆదిపదము చేతఁ బువ్వుమీఁదిగాలియనుపర్థము. "చ. కుసుమపుగుత్తి దాచి యొక కోమలి దగ్గఱ కోయఁ బోయినన్, పసిపడినందు నున్న మధుపంబులు వచ్చి ముఖంబు తావికిన్, ముసరఁగఁ జోపి చోపి వెను మ్రోఁతలతో వదిపట్ట మైపవెక్కడవసి పాఱు తెంచెఁ జెలికత్తె యులిద్దఱు సూచి నవ్వఁగన్." భో. 3, ఆ.)—విశే. లేఁత. (పసిబిడ్డ మొ.)—వై. వి. 1. గోగణము; "క. వానిదిభవమునవలి, క్రీడనమొనరించియిట్లు శ్రీదులఁదలఁచెదా, వాణుపసినొసఁగ కూరక, ప్రాణత్రాణంబు నీకుఁ బడయఁగవశమే." పారి. ౪. ౫, ఆ.—2. బ. గోవులు. "పరుపుపాలనున్న విభాణువిపసులు." పారి. ౪. ౫, ఆ.

పసిఁడి. దే. వి. 1. బంగారు; "క. మండూకముకరకచ్ఛప, గండూపదములికుళీకలహంసకాగ, రండపలుములవెండిఁ బసిఁడిని గాబించిగంగఁ బదుపుదురుత్త్రతుల్." కాశీ. ౫, ఆ.—2. ధనము. "ఎ. గీ. చతురచతురవిలాసాంగసాధనముల బసిఁడి దానిచ్చినట్టి యప్పుడే లిమజెఁ, బతికిఁ గైదుపులందిచ్చె తలివిధమున, నిటువలెత్తురు మజివారువిరుబు పురిని." అము. ౨, ఆ.

పసిఁడికంటి. దే. వి. పైఁడికంటియొక్క రూపాంతరము.

పసిఁడికాయ. దే. వి. పొత్తినూలికాయ. "ఆ. కైటభారి భజనగలిగియుండనివాఁడు, గాలిలోనఁ బండికడలుకనము, కయలజాతివదముఁ గననివాని బ్రతుకు, పసిఁడికాయలోని ప్రత్తిబ్రతుకు." భాగ. ౨, స్కం.

పసిఁడిపురుగు. దవ్. వి. పొత్తినూలికాయపురుగు. "క. పొత్తిదీర గొనిపసిఁడిపురుగగు." కూర్మ. ౨, ఆ.

పసిఁడితేఁడు. దే. వి. పైఁడితేఁడుయొక్క రూపాంతరము.

పసిక. దే వి. పస. "సీ. వెగ్గలంబైపేర్చు వీరంబునకుఁగల పసిక యెల్ల వహించు వడపెనవఁగ." లక్ష్మి. ౨, ఆ. (సాధ్వర్థమున ఇక. ఆరముఱికవంటిది.)

పసిగాపు. దవ్. వి. (పసి+కాపు.) గోపకుఁడు. "అపసిగాపు భోవవయసాకి." పాండు. ౨, ఆ.

పసిగొను. దే. అ. క్రి. (పసి+కొను) గాలిపట్టు. (చూ. అంటె.)

పసితిండి. దవ్ వి. పులి, వ్యాఘ్రము. "సీ. పసితిండిమెకపులే బాలెంత లాఁకొన్న లంకకూనలకుఁ బాల్సేఁపియెయెనఁగు." అచ్చ. బాల, కాం.

పసిపాప. దే. వి. లేఁతబిడ్డ విశే. మిక్కిలి లేఁతయైనది. "క. పసిపాపయందకొనలును, మునమునకు నియురులుఁ గలపిమపములరించెన్, దిశలు నభిగడలగుంటన్, విశరంబులశరులు త్రెలవిడిచి విధంగిన్." వై. ౫, ఆ.

పసిమి. దే. వి. 1. ఆకుపచ్చ, "సీ. పసిమిపోసెండినకకవులకట్ల యుఁబోలె నరేంద్రులు పరుస్థిరముపలన." కళా. 3, ఆ.—2 ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నె; "సీ. బంగారుపసిమించుపసని పుప్పొడిజేఁథఁ జూపట్టుపాపలబాగము తోడ." కళా. 3, ఆ.—3. గోరోజనపువన్నె. "సీ. బాలారుణ ప్రభ పసిమి సూడ్పి బంగి నిండుకెంజాయల ద్రిండుకట్టి." పారి. ౪. 2, ఆ. (వృత్తియందు పాల్లుపదముచో అంత్యవర్ణమునకు వికల్పంబుగ లోపంబగు, (పసిమిడి మొ.) "మ. సరిగం చుంబసిపట్టునగ్గడి కపుల్ నయ్యాలపుల్ గవ్వలన్, దమగుణులాం దిరి సౌఖ్యమఁపవ." చంద్ర.)

పసిమిడి. దే. విశే. (పసిమి+మిడి.) పసిమిగలది. (చూ. గింటెము.) (ఇది చలిమిడిలోనగువానివంటిది.)

పసిరిక. దే. వి. (పసరు+ఇక.) పసరువన్నె. విశే. పసరువన్నెకలది (సాధ్వర్థమున ఇక. సంధివర్ణవికారము.)

పసిరికపాము. దే. వి. పచ్చపాము.

పసిరికపిట్ట. దవ్. వి. పచ్చపిట్ట, హారీతము.

పసిరికమొగ్గ. దవ్. వి. పసరుమొగ్గ.

పసుపాడు. దవ్. అ. క్రి. (పసుపు+ఆడు.) పసుపుపూసికొని జలకమాడు. "అనవలాయులంతిపసుపాడిదుకూలములు దాల్చి." అము. ౫, ఆ.

పసుపు. వై. వి. 1. హరిద్ర; (దీనిభేదములు.—కస్తూరిపసుపు, కూరపసుపు, కూనిపసుపు.) 2. హరిద్రావర్ణము. విశే. హరిద్రావర్ణముకలది.

పసుపుఁబిట్ట. వై. వి. (పసుపు+పిట్ట.) పసిరికపిట్ట.

పసుపుముద్ద. దవ్. వి.——వై.——(చూ. గోర.)

పసుపుమొల్ల. వై. వి. పచ్చపూమొల్ల, హేమపుష్పిక.

పసులపోలిగాఁడు. దవ్. వి. (చూ.) పిట్రింత.

పసులవాఁడు. దవ్. వి. (పసులు+వాఁడు.) గొల్లవాఁడు. "క. నలిభగదత్తుఁడు దుపులు, వెలుచ పసులవానియట్ల విలసిల్లెన, బ్బలమునెసుగ." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

పస్తాయించు. దే. అ. క్రి. పశ్చాత్తపించు.

పస్తు. వై. వి. ఉపవాసము, ఉపాసము, నిత్రా.

పస్సె. దే. వి. పాటలవర్ణము. విణ. పాటలవర్ణముకలది.

పళపళ. దే. వి. ప్రకాశించుటయందగు ననుకరణము.

పళ్యము. వై. వి పళ్లెముయొక్క రూపాంతరము. (భోజనపాత్రము నకు. – "ఉ. అంబుజబాంధవాన్వయనృపాగ్రణిలోకమునేడు మూర్ఖపా, కంబునవాయితంబయినకళ్లెము భోజనశాలలో నటు, ర్కంబడివారువాసవదళాక్షులు." కాశి. ౫, ఆ.)

పళ్లెము. వై. వి. 1. భోజనపాత్రము; (చూ. ఒడిన) 2. తాంబా ళము. "చ. ఘనతరరత్నదీపకళికాళితమానమనోహరంబులై, తన రుసివాళిపళ్లెములుతామరపాళ్లలో నంగ" భాను. ౪, ఆ.

పళ్లేము. వై వి. 1. భోజనపాత్రము, "సీ. లేమవీథికిపళ్లెరమునం గుడుకుడు విభికిపాలంబుమూ వీటలేదు" ఏక. 3. ఆ.–2. తాం బాళము. "దండకము. భయంకరదిదేదిషమూపల్లరుం దొంతమున్ ద్రుళ్లుంబ్రల్లదంబాడిః కాళ్లెంబుదిత్తిచిత్రంబుగాంచుద్భిరుకుర్రః రాధివర్తించి." పా. 3, ఆ.

పా.

పాంచజన్యము. సం వి. అ. పుం. విష్ణువుయొక్క శంఖము. డు. అగ్ని.

పాంచాలము. ం వి. అ. పుం. దేశవిశేషము.

పాంచాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ద్రౌపది, 2. బొమ్మ.

పాంచాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ వస్త్రదంతకాష్ఠాదులచేఁజేయ బడిన నరమృగాదిరూపము, బొమ్మ.

పాంచాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకజాతిపురుషుఁడు. (చూ. పురుషుడు.) విణ. పాంచాలదేశమునందు పుట్టినవాఁడు.

పాంజేబులు. వై వి. బ. కాలిక్రిందించు గొలుసులు.

పాండరము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. విణ. తెల్లనిది.

పాంషపబీడు. మి. గ్రా. వి. బహుకాలమునుండి దున్నని బీటినేల.

పాండితి. సం. వి. ఈ స్త్రీ పాండిత్యము.

పాండిత్యము. సం. వి. అ. న. పండితభావము.

పాండిమ. సం. వి. న్. పుం. తెలుపు. (చూ. పాండిమము)

పాండీఁడు. వై. వి. పాండ్యదేశపురాజు.

పాండుకంబళి. సం. వి. న్. పుం. తెల్లకంబళిచేత కప్పఁబడిన రథము. విణ. తెల్లకంబళిగలది.

పాండురము. సం వి అ. న. తెల్లపులుము. పుం. 1. తెలుపు; 2. తెలుపుమించినవన్నెగలది. విణ. 1. తెల్లనిది, 2. తెలుపుమించిన వన్నెగలది.

పాండువు. సం. వి ఉ. పుం. 1. ఒకరోగము; 2. పేరీఁడు; 3. తెలుపు; 4. తెలుపుమించినవన్నెగల. డు. ఒకరాజు. విణ. 1. తెల్లనిది, 2. తెలుపుమించిన వన్నెగలది

పాండ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేశము.

పాంథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పథికుఁడు, తెరువరి.

పాంశువు సం. వి. ఉ. పుం. 1. దుమ్ము; 2. ఎరువు.

పాంసనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ), దూషకుఁడు.

పాంసుల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అంకులాలు; 2. భూమి.

పాంసువు. సం. వి ఉ. పుం. ధూళి, దుమ్ము.

పాఁకుడు. దే. వి. పండ్లపాఁచిలోఁగనునది (ప్రాఁచియనుదానియొక్క రూపాంతరము.)

పాంగెము. వై. వి. సంబంధము*. "కాలము పాఁగెమునసప్పెలను ది డినినిల్పి." య. ౨, ఆ.

పాఁచి. వై. వి. 1. పళ్లముగలది*; (చూ. తెట్టు.) 2 నీటియందు కలిగెడు పచ్చనినాచు*; 3. నీటియందుకలిగెడు పచ్చనినాఁచు, శైవాలము*. విణ. ప్రాఁచి (పాఁచిపో.) (చూ. ప్రాఁచి)

పాఁచితీఁగె. వై. వి. మడుగవిశ్రాంతఁజేయు నొకానొకతీఁగె; బదర.

పాఁజేబులు. దే. వి. బ. గజ్జెగొలుసు.

పాఁడి. దే. వి. క్షీరము. "ఎ, గీ. పాఁడిసేఁపెయున్నపాలధరితం బులై, తెరువసంబులొప్పె." భార అది ౫, ఆ. "ఎ, గీ. ప్రణ వమునశ్రీపుత్తేఁగూడిపాఁడిఁబిదుకు, నవసమునలకుగాయత్రియ నెనునరధి." కాశి. 3, ఆ.

పాఁత. వై. వి. 1. వస్త్రము, "మాసినపాఁతగట్టి." వి, పు. 3, ఆ – 2. జీర్ణవస్త్రము*. (చూ. ప్రాఁత.) విణ. బహుదినములనాఁటిది. (పాఁతచిం) (ప్రాఁతయొక్కరూపాంతరము)

పాఁతగిల్లు. వై. అ. క్రి పాఁతదగు, (చూ. పాఁతగిలు.) (ప్రాఁతగిల్లుయొక్కరూపాంతరము)

పాఁతఱ. దే. వి. (పాఁతు+అఱ.) 1. ధాన్యముంచుటకైనేలత్ర వ్వినపల్లము; 2 నిధి. "తే తనకుదొప్పిదిపాఁతఱలర్థములగలద, టంచుమఱికలతేఁడ్చిగరిష్ఠముగాని." రసి ౧, ఆ.

పాఁతు. దే. స క్రి. పూడుచు. వి. భూమిలోనగువానిలోపాదిక నట్టివస్తువులోనగువాని యధోభాగము. "సీ. మఱియును దన్నేరు గిరి లక్ష్మియూజనోన్నగముకునుండియూనడిమినరము, విది, మైం.ది యాటువేయయోజనములు నటి యపాఁతునైయలిగొల్లు." సం. "మూలేపాదికనహస్రయోజనవితస్తావతాంతర్భూమ్యాంప్రవిష్టః" భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ. 'ధృతిపాఁతగల." భాం. విరా. ౨, ఆ. "తాలిమిపాఁతెడలి." విప్ర. ౮, ఆ.

పాఁపజెగము. దప్. వి (పాము+జగము.) నాగలోకము.

పాఁపజెన్నిగట్టు. దప్. వి. (పాము+జెన్నిగట్టు.) వినాయ కుఁడు.

పాఁపతూపు. దే. వి. (పాము+తూపు.) నాగాస్త్రము. "అప్పాఁ పతూపుయంబుగ్రముగాఁగబట్టదరి." భార. కర్ణ. 3, ఆ.

పాఁపమీను. దప్ వి. (పాము+మీను) ఒకజాతి అఁడుచేఁప, శృంగి.

పాఁపమేపరి. దే. వి. (పాము+మేపరి.) 1. గరుత్మంతుఁడు, (చూ పన్నారు) 2. నెమిలి.

పాఁపమేపుడు. దే. వి ——వై ——"సీ. కనిపైఁడికంటిరా కాసితేఁడిచ్చిన పాఁపమేపుడుపన్నపకములును." య. ౪, ఆ.

పాఁపర. దే. వి. గోతుంబిక.

పాఁపరమ్ము. దప్. వి. (పాము+అమ్ము.) నాగాస్త్రము. 'చ. పాఁప రమ్ము వాఁ, తనెగయుఘోరమూపనయన ప్రథమూలపొస్గిఖపిస్ఫుల్, దరికిఁబెల్పుమందుమునిలాస్థలిజొల్లెనను డ వచ్చినూం, బుకథిని తాంతదృక్కరుచిపొల్పెనఁగంబనుభంగిఁదోఁచఁగా." భార కర్ణ. 3, ఆ (ఇందు కర్ణాగమము.)

పాఁపఱేఁడు. దే వి. (పాము+ఱేఁడు.) నాగరాజు.

పాక. దే వి. దూలములుంచకకట్టినయిల్లు, కొంప.

పాకనాడు. దే. వి. దేశవిశేషము.

పాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిపాకము; 2. వంట; 3. వర; 4. పిల్ల. (కావ్యములందు పాకములు 3.—ద్రాక్షాపాకము, నారికేళపాకము, కదళీపాకము.)

పాకలము. సం. వి. అ. న. చెంగల్వకోష్టుకే. పుం. 1. కజ్జ్వరము; 2. గజములకుఁగలుగు పిత్తజ్వరము.

పాకశాసని. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రునికొడుకు, జయంతుఁడు.

పాకశాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పాకాన్నము. సం. వి. అ. న. పాకెన. "ఘనపాకాన్నముకన్న వారలకెడఁగన్నారె." పాంచా. ౪, అ. (చూ. ప్రాకెన్న.)

పాకారి. సం. వి. ఇ. పుం. పాకాసురారి, ఇంద్రుఁడు.

పాకి. దే. వి. మలముఁగుపెరటికిప్పయెత్తెడువాఁడు, పాకివాఁడు.

పాకీ. దే. వి. పాకియొక్కరూపాంతరము.

పాకెన. గ్రా. వి. పాకెన్నయొక్కరూపాంతరము.

పాకెన్న. గ్రా. వి. పెండ్లియందు మూడవనాటివిందు.

పాక్యము. సం. వి. అ. న. అట్టుప్పు. పుం యవక్షారము.

పాక్షికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పక్షముఁగలిగినది.

పాగ. యు. దే. వి. తలకట్టు గ్రా. వి. పావకోళ్లు. "క. పాగలు బోడికాని యొక్క యెల, వాఁగయుంఁడానునవభంబునంజనిరనిభూ, భాగంబునముగుడెంగని, వేగంబునవతరించిరినతుండయుండగ." పా. ౨, అ.

పాగడము. గ్రా. వి. పాదుగమునకు మాఱురూపము.

పాగా. యు. దే. వి 1. తలపాగయొక్కరూపాంతరము; 2. అశ్వశాల; "సీ యవనాధిపతియుపాయనముగానొసఁగినపాగాహయంబులు వాగెవచ్చు." కాశీ. ౧, అ.—3. అశ్వసమూహము. (చూ. దూపించు.)—గ్రా.వి. పావకోళ్లు. "సీ. ప్రక్షాళితము లైనపదయుగళంబున్నియకసకంపుఁగోడుఁబాగాలుదొడిగి." నై. ౮, అ.

పాగు. గ్రా. వి. చేక్కరలోనగునవిగాఁచుఁగానగుద్రవతిప్పము*.

పాచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. వంటవాఁడు; 2. అగ్ని.

పాచనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాయశ్చిత్తము; 2. పులుసు

పాచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరక, హరీతకీ.

పాచిక గ్రా వి. జూదమాడెడి అక్షపాళ్లు

పాచితము. గ్రా. వి. ప్రాచితముయొక్కరూపాంతరము. "శే. ధారణీవల్లభులకంటెఁదక్కఁబోట, నశ్వమేధంబునివ్వలంబగువిధమున, సర్వవంతంబుగాదుసత్యాగ్రకత్ర, సేకటులఁజూనిచేయఁపాచితముకతము." పాండు. ౫, అ.

పాచేనము. గ్రా. వి పాచనము*.

పాచు. దే. ప్ర. (పాయఁజేయు) 1. తొలఁగించు; "అ. వత్రధారములనివానిపన్నింటిని, బాచియున్ననన్నుఁజూచియపుడు." భార. అర. ౧, అ.—2. చిక్కదలించు. "వెంద్రుకలలవడఁగాఁబాచిముడిచె." భార. విరా. ౪, అ.

పాట యు. దే. వి 1. సంగీతము; 2. విధము. "ఉ భూధరాలగ జయింపుముబిభూతి సౌనర్పుము రాజనాయకులగ, సాధుజనవ్యవి క్రమముబంబులటగానుచున్నయాశను, ప్లాఘ్యముదివ్యబాణకథలాథముశోభితమైనయాకథా, లాభముపొందుపాటసకలజ్ఞనకాండములొకాకెక్కిరా." భార. సభా. ౧, అ. (ఇది ఈ యర్థమునందు అ, ఈ, ఏ శబ్దాదిపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.)—గ్రా. అగలుపాంటి.

పాటకము. ఉభ. గ్రా. వి. (చూ.) బోటకము.—సం. వి. అ. పుం. 1. పాడకము; 2. పట్టాకత్తి; 3. వాద్యము; 4. వద్యాదికరము; 5. అక్షాదిచాలనము; 6. సేనానివేశము.

పాటచ్చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తస్కరుఁడు, దొంగ.

పాటన. దే. వి. 1. అలంకారము; 2. సంస్కారము; "ఉ. పాటన సేయమింగురులు పైఁబడికీర్ణపటీరపంకలా, లాటికమైదరస్ఫితవిలాసపుఁజంద్రికడొంకివాడులం, దేలదొలంగిదిన్నినకునీ మొగమోయనమాసిచంద్రుఁడో, పాటలగంధిజాలెనిరిఖానురుచిగదనకందుముఁగ" పా. 3, అ. — 3. అదరణము. (చూ. పాటించు.)

పాటనము. సం వి అ. న. చీల్చుట, త్రుచ్చుట.

పాటపాట. దే. విణ. కొంచెముకొంచెము. "క. అలముస్నమొగులుబలిమిచెం, జటపాటమసిపాటపాటచినుకులువడఁగా, చ్చుటయాదిగాఁగఁదనపెని, మిటెకటియునొయనిముగాత్రిమిగులతక పుతోగ." కళా. ౪, అ

పాటపొలము. దే. వి చిఱువెకుపైరయ్యెడునేల.

పాటబండి. దే. వి రథవిశేషము, గాడీ. (చూ. గుక.)

పాటము. గ్రా వి. కింపులు నాణెముచూచుటకు తగినయొండ*.

పాటల. సం వి. అ. స్త్రీ. కలిగొట్టుకే. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. కలిగొట్టుపుష్పము. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱవర్ణము, 2. తెలుపుమించిన యెఱుపు. విణ. తెలుపుమించినయెఱుపుగలది.

పాటలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొక్కపుఁజెట్టు. పుం, స్త్రీ. కలిగొట్టుచెట్టు.

పాటవము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరోగ్యము; 2. నైపుణ్యము; 3. శక్తత; 4. తైక్ష్ణ్యము.

పాటి. దే వి. ఏ. 1. సామ్యము, "క. కోటయుమిన్నమదమరాఁ, బాటికి జగడింపసడ్డపడినిల్పినవా, బాటుఁరుచిఁదొరకములు, కూటువకైకోటకుదలఁగొమదారుఁబురిగా." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.- 2. ప్రమాణము. "సీ. మిన్నేటిపాటియుఁబిన్నయున్నతియుబిపాకవాహియుఁజంద్రభాగచేగయును." పాండు. ౧, ఆ.— విణ. 1; సమము. "సీ. బ్రహ్మదండంబుల పాటియై మర్మంబులిట్టునొనాటునేయిఁకనిచేత" భార. భీష. 3, అ.—2. సామాన్యము; "ఉ. నాభ్రకునేమియుంబలుకనాలుకలాడకపాటియైనకథా, త్రివరకోటియుండెనొకదిక్కున." ఉ, హరి. 3, అ —3. న్యాయ్యము; "వ. అనివిని యమ్మాటలు పాటిగాఁబట్టివిరాటుండు భయభక్తియుక్తంబుగా వేఁడికొనిన." భార. విరా. ౫, అ.— 4. కొలఁదిది. "శే బాదరాయణుభక్తియేపాటియదికొ." కాశీ. ౭, అ. (ఇది యీయర్థమునందు ఆ, ఈ, ఏ శబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.)

పాటించు. దే. స. క్రి. 1. ఆదరించు; "వ మూర్ఖాలంబులఁబాటించి సింహంబులనవాదరంబు సేయువిధంబున." భార. ఉద్యో ౨, అ.—2. విచారించు; (చూ. కోట.) 3. ప్రతీక్షించు; (చూ. అక్షు.) 4 భరించు; "వ. పల్లదముపట్టెమింటలైన పరికరంబులుపాటించి." భార. సౌ. ౧, అ.—5. పొందు. "నృపాలకుండుమదిఁబాటించెగా మహాత్ముకశ్యపుఁగ." నై. ౧, అ.

పాటిగొను. దే. స. క్రి. (పాటి+కొను.) సరిచేయు. "ఎ. గీ. జడసరులఁబాటిగొనవన్నుకొడలుకుచపు." వాన. ౪, అ.

పాటితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చీల్పఁబడినది.

పాటినేల. దే. వి. (పాడు+నేల.) ఊరెత్తుపడిపోయి పాడుపడిననేల.

పాటిరేవు. దే. వి. దిగినదవి దాఁటిపోఁదగినరేవు.

పాటిల్లు. వై. అ. క్రి. కలుగు. "శే. పాండుసుతులకన్నిపాటులు పాటిల్లె." భార. భీష్మ. ౧, అ. [చూ. పాటిలు. "ఉ. ఎక్కడఁ బోవవచ్చుఁ గిరులేనియుఁ గాననభూములేనిఁ దా, రెక్కడయుం జొచ్చి యుండఁ బగతుర్ పెట్టి చలంబున దండలల్, ద్రొక్కక త్రొక్కక రల్లయిన దుర్గతి వాటిలుఁ బోకనల్పవే, రుక్కఁ బోరిన," (మిగుల పద్యము. చూ. చొప్పడు,) భార. శల్య ౧, అ.]

పాటీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చందనము; 2. వెదురుచేను; 3. తెల్లెద; 4. వరిమడి; 5. మబ్బు; 6. ముల్లంగి*.

పాటీలు. దే. వి. బ. స్త్రీహస్తభూషావిశేషము.

పాటు. వై. వి. 1. పడుట; "ద. వార్ధిలో, వలఁబడియందుఁబడ్డ దియ పాటుగఁదీల మునింగిపోయిరే." కళా. ౬, అ.- 2. శ్రమము*; "శా. పాపాత్ముండగుదైత్యుచేఁబడినయీపాటంతయుం జెప్పఁగాఁ, గోవంబుక్కటపై మనంబునకు సంక్షోభంబు ప్రాప్తించె." హరి. ఉ. ౪, అ.-3. ఆపద*; (చూ. పాటిల్లు.) 4. సముద్రజలోత్పతనము*.

పాటునఁబడు. వై. అ. క్రి. యథాస్థితికివచ్చు.

పాటుపడు. వై. అ. క్రి. శ్రమపడు.

పాటుమానిసి. వై. వి. పాటుపడు మనుష్యుఁడు.

పాట్లమారి. దృ. విణ. (పాటులు+మారి.) మిక్కిలి శ్రమపడు స్వభావము గలవాఁడు.

పాఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చిఱుబొద్ది, 2. విసబొద్ది*. అ. పుం. ము. 1. పఠనము; 2. వేదపఠనము; 3. బ్రహ్మయజ్ఞము.

పాఠకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదపాఠము చదువువాఁడు. (తద్విశేషములు.- అజపుఁడు, శాఖారండుఁడు.)

పాఠశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలురు చదువుకొనుచోటు, బడి.

పాఠి. సం. వి. న్. పుం. 1. చిత్రమూలము*; 2. పాఠకుఁడు.

పాఠీనము. సం. వి. అ. పుం. వేయికోలచేప, కొఱ్ఱ.

పాఠ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పఠింపఁదగినది.

పాడగము. వై. వి. స్త్రీపాదభూషావిశేషము.

పాడఱు. దే. అ. క్రి. (పాడు+అఱు.) పాడుపడు. (చూ. కరడు.)

పాడి. దే. వి. 1. ధర్మము; "గదాసంగరమునఁ బాడిఁదొఱంగి యప్పాపకర్ముఁడు మైచెఁగాక." సం. "అధర్మేణ గదాయుద్ధే యద హం నిపాతితః." భార. శల్య. ౨, అ.- 2. వ్యవహారము; "ఎ, గీ. పాడికరిగినరునితోడ శిష్యుఁడుమంత్రి, కోడఁగొడుకు మగనిగోడనాలు, పెన్నింటోడఁ బంటుపట్టఁజెప్పఁజనదైన, నందుని పాపకము ఉనిందవచ్చు." సం. "గురోశ్శిష్యే పితుఃపుత్రే దంపత్యోస్స్వామిభృత్యయోః, విరోధేతు మిథస్తేషాం వ్యవహారో న సిద్ధ్యతి." విజ్ఞా. వ్య. కాం.-3. న్యాయము; "క. పదపంచాలనిపాతకుఁ, దదయ కనోఖంచి తెచ్చి ధరణీశుఁడు దాఁ, దదనేర్పనిశాస్త్రములకు, వెదనేయక పాడినిర్ణయఁ బరగవలయుఁగా." విజ్ఞా. వ్య. కాం.- 4. స్వభావము. "ద. అతివయపాయమందొదయయున్నపుడు కాకకల్గనేమియూ, పతివతియైతలంచ మగపాడియె లోకముపాడి యే." భార. విరా. ౩, అ.

పాడు. దే. అ. క్రి. పాటపాడు. వి. 1. పాటినేల; 2. పల్లె. (అడుదాలపాడు, దుత్తపాడు మొ.) విణ. శూన్యము.

పాడునుయ్యి. దే. వి. కసవులోనగువానిచేఁగప్పఁబడినముఖభాగము గలకూపము, అంధకూపము.

పాడుపడు. దృ. అ. క్రి. (పాడు+పడు.) పాడఱు, శూన్యమగు.

పాడువాఱు. దే. అ. క్రి. (పాడు+వాఱు.) పాడుపడు. "తే. పతులువోలియుటవిన్నవై పాడువాఱి, యున్నదాన." హరి. పూ. ౫, అ. (చూ. పాఱు.)

పాడె. దే. వి. శవవాహనము, ఖట్వక.

పాడ్యమి. వై. వి. పక్షమందు మొదటితిథి, ప్రథమ. (దీనిని నిఘంటుకారుఁడు సంస్కృతపదముగా వ్రాసియున్నాఁడు.)

పాణసి. దే. వి. మాల. "పాణసిపుత్రువఁబోఁడుమన." హరిశ్చ. ౨, అ.

పాణి. ఉభ. వై. వి. ముత్తెపుచీరు*. సం. ఇ. పుం. మణికట్టు మొదలుకొని వ్రేళ్లతోఁగూడినచేయి.

పాణింధమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొలిమితిత్తి; 2. చీఁకటి, 3. వాద్యవిశేషము.

పాణిగృహీతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము.

పాణిగ్రహణము. సం. వి. అ. న. వివాహము, పెండ్లి.

పాణిఘుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చేతులతో తాళము వేయువాఁడు.

పాణిపీడనము. సం. వి. అ. న. వివాహము, పెండ్లి.

పాణివడము. దే. వి. అమ్ములపొది, తూణీరము.

పాణివాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పాణిఘుఁడు.

పాణౌకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ పాణౌకరణము, పెండ్లి.

పాత సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) కాచేవాఁడు.

పాతకము. సం. వి. అ. పుం. మహాపాపము. (ఇవి అయిదు- స్వర్ణస్తేయము, సురాపానము, బ్రహ్మహత్య, గురుపత్నీగమనము, ఇవి చేయువారితోడి సహవాసము)

పాతము. సం. వి. అ. పుం 1. పతనము, పాటు; 2. రాహువు. విణ. కావఁబడినది.

పాతరలాడు. దృ. అ. క్రి. (పాతరలు+ఆడు.) నర్తించు. "క. త్రితిగాగోపకులందఱు, గీతంబులు వాడఁదరుల క్రీడనమునకు మఱి, చేతులు త్రిప్పుచు వెదవెద, పాతరలాడెను యశోదపాపం డదలన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పాతాళము. సం. వి. అ. న. 1. క్రిందిలోకము; 2. బడబాగ్ని.

పాతిక. వై. వి. ఒకటిలో నాలుగవభాగము*.

పాతివ్రత్యము. సం. వి. అ. న. పతివ్రతాత్వము.

పాతుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పడుపట్టిన స్వభావముగల వాఁడు.

పాత్రము. సం. వి. అ. న. 1. రెండుదరులనడుమను; 2. భూమింపాది; 3. మంత్రి; 4. యోగ్యము; 5. స్రువాది; 6. క్రి. భాజనము. (ఇది తెనుఁగున భాజనార్థమునందు కొందఱు మహాకవులచే పాత్ర యని త్ర యోగింపఁబడియున్నది. ఒకచో స్త్రీయ్యను

ములందు వైకృతముగా ప్రయోగింపఁబడియున్నది. "శివపాత్ర లకు." య. ౪, ఆ.)

పాత్రలాడు. ద్వి. అ. క్రి. పాతరలాడుయొక్క రూపాంతరము "సీ. రాజసాలో పాటిరాదురంభయటంచు వేడుకతోఁ బాత్రలాడ నౌకొ." రుక్మి. 3, ఆ.

పాథస్సు. సం. వి. స్. న. 1. జలము; 2. అన్నము.

పాథేయము. సం. వి. అ. న. అన్నముబియ్యములోనగు దారి బత్తెము.

పాథోధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము, కడలి.

పాథోనిధి. సం. వి. ఇ. పుం.——వై.——

పాదకటకము. సం. వి. అ. పుం. అందియ.

పాదగ్రహణము. సం వి. అ న. (చూ.) అభివాదనము.

పాదచారి. సం. వి. న్. పుం. కాలిబంటు. విశే. నడచిపోవు వాఁడు.

పాదజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శూద్రుఁడు, అడుగుఁబుట్టువు.

పాదట్టు. దే. వి. (పాదు+కట్టు.) ఇండ్లలోపలి వాకములకుపట్టె లకు పట్టెడుబూది.

పాదప. సం. వి. అ. స్త్రీ. పావకోళ్లు. అ. పుం. ము. 1. చెట్టు; 2. కాళ్లుంచుకొనెడుపీఁట.

పాదపట్టము. సం. వి. అ. పుం (చూ.) పాయవట్టము.

పాదబంధనము. సం. వి. అ. న. అవుగేదెలోనగునది.

పాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అడుగు; 2. కిరణము; 3. వేరు; 4. పద్యమునందలి యొకచరణము; 5. పాలి; 6. కొండ కతేరిప్ప.

పాదరసము. వై. వి. రసము, పారదము.

పాదలి. వై. వి. (చూ.) ఓకపాకి*. విశే. అధముఁడు*. "ద్వి. పావభూవిత్రునిపనికిఁగాముష్ను,తాపికాఁడైనపాదలిమందఁడీఁడు." నవ. 3, ఆ.

పాదసరము. సం. వి. అ. పుం. గజ్జెగొలుసు.

పాదస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లుపగుల్లపాఱెడు కుష్ఠ విశేషము.

పాదాంగదము. సం. వి. అ. న. అందియ.

పాదాగ్రము. సం. వి. అ. న. మీఁగాలు, ప్రపదము.

పాదాతము. సం. వి. అ. న. పదాతులసమూహము.

పాదాతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదాతి, కాలిబంటు.

పాది. యు. దే. వి. 1. ఏటిదాఁటెడి యొకానొకసాధనము; 2. పాదివేఁట. వై. పాదుయొక్క రూపాంతరము.

పాదిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిన్నకంబము. విశే. నాలుగవది.

పాదిగువ్వ. దే. వి. పాదివేఁటకుపయుక్తమైనపెంపుడుపిట్ట. "సీ. పాదిగువ్వలుమోటుపలకలుపోటుగింజలుచిక్కములునురుల్జాగిల ములు." శుక. ౧, ఆ.

పాదిరి. వై. వి. కలిగొట్టు, పాటలికి.

పాదిలి. వై. వి. ——వై.——

పాదివేఁట. దే. వి. చిక్కఁటకాఁటి గారుకోడిపూరేడులోనగు పెంపుడుపిట్టలనుపైవిడిచి పిట్టలనుపట్టెడు ఒకానొకవేఁట. "పాది వేఁటచూడఁబదరెదురాతేని, మదినెంచెంగి." యు. ౨, ఆ. (చూ. వేఁట.)

పాదు. వై. వి. 1. చెట్టులోనగువానికి నీళ్లుపోయుటకై క్రింద కుదురుగాఁజేసినపల్లము, ఆలవాలము*; "సీ. నీరెత్తువేళలనీరెత్తుఁ జాదుపాదునకుఁగాలువలుపొందుగనమర్చి." కళా. ౪, ఆ.—2. క్రింద*; "సీ. పాతాళలోకంబుపాదునశేషుండువెలయంగ మువ్వదివేలయోజ,నంబులవెడలువునఁదోఁకచుట్టుగాఁజుట్టుకయుం డు." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ.—3. నిలుకడ*. (చూ. కలవన గఁప.)

పాదుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పావకోళ్లు. అ. న. ము. ముచ్చె.

పాదుకొను. ద్వి. అ. క్రి. 1. నెలకొను; "పడకకఁడుపాదు కొని." రా. యు, కాం.—2. నిలుచు. "ఎ, గీ. భావమునధైర్య మింతైనఁబాదుకొనదు." అని. ౨, ఆ. (ప్రే. పాదుకొలుపు. చూ. కవలు.)

పాదునిలుచు. ద్వి. అ క్రి. పాదుకొను, నిలుకడయగు. "వ. నిలువకపాదునిలిచి యేలికకుంట్రియంబుగావించుటయు నిది ధర్మం బకాయనిన." హరి. ఉ. ౬, ఆ.

పాదువు. సం. వి. ఉ. ఊ. స్త్రీ. 1. పావకోళ్లు; 2. చెప్పులు.

పాదుసా. వై. వి. రాజు. "సే. అంతఃజభవాండమునుపాజారంబు లోన, నలరుఁగైదువపాదుసాయధివసింప, నయయభృత్యుఁడు పెట్టుకొం జాయపట్టు, బటువులిల్లనఁజంద్రబింబంబుదోఁచె." కవి. 3, ఆ. (పాదుషారూపాంతరము.)

పాదుసాహి. వై. వి.——వై.——"మ. చలమొప్పఁగామరు పాదుసాహిజగముల్ సాధింపదంటెత్తి." భాను. ౪, ఆ. (పాదుసా, పాదుసాహిశబ్దములకు మ్లేచ్ఛభాషయందు రాజనువాడుకగలదు.)

పాదూకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. మాదిగవాఁడు. (రూ. పాదు కృత్తు.)

పాదూవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పావకోళ్లను, చెప్పు లను తెచ్చువాఁడు.

పాదొట్టు. దే. వి. (పాదు+కొట్టు.) (చూ.) పాకట్టు. "సీ. భావజవిడిచినపాడింటిపై బొల్లిపాదొట్టుగతిమేనఁబలితమొదవ." కవిక. ౪, ఆ.

పాదొట్టుపురుగు. ద్వి. వి. సాలెపురుగు.

పాద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పాదముకొఱకైనది. (జలాది కము.)

పానకము. ఉభ. దే. వి. ఫలరసము. "బహుఫలంబులఁగలపాన కంబులతోడ." పంచ. నా. ౧, ఆ. "నలిమూలిపండుపానక ములదగమాన్చి." అచ్చ. అ, కాం.—సం. అ. పుం. బెల్లముతో నగువానిఁగలిపి యేలకులుమొదలైన సంబారువులుచేర్చి చేసెడు పానీయము.

పానగోష్ఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అనేకులుచేరి మద్యపానము చేసెడిచోటు.

పానము. సం. వి. అ. న. 1. త్రాగుడు; 2. త్రాగుడుగిన్నె; 3. కాపు. వై. వి. లింగపీఠము, పానవట్టము*. (చూ. గిరిగిటలు.)

పానలు. దే. వి. బ. సందేహము. "ద్వి. బనవాయనఁగవిన్నఁ బానలొండేల, పనిబాలలకునైనఁబ్రబలదెత్తి." భల్లా. ౨, ఆ.

పానవట్టము. దే. వి. లింగపీఠము. (పానము+పట్టము.)

పానారము. దే. వి. పండుపోఁక, పోకము.

పానీయము. సం. వి. అ. న. జలము. విణ. 1. త్రాఁగఁదగినది; 2. కాఁచఁదగినది.

పానీయశాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చలివేందిలి, ప్రప.

పానుపు. దే. వి. 1. మంచము; 2. పఱపు. "సీ. పరునిరాకకునికాహానసజ్జకఁబఱచినపెన్నులపానుపులఁ." అని. 3, ఆ. (రూ. పాన్పు. మంచమునకు. "సీ. పట్టెలఁగేలూనిపాన్పుమెల్ల నడిగిగిలుకఁబరిండెపావలుదొడుగక." రసి. ౪, ఆ.)

పాప. దే. వి. 1. శిశువు, "క. ఈపిన్నదిసాకూఁతురు, తావన జనములఖ్యమిస్సుఁ దాఁగొలువంగా, నోపుదునవిపూనెంబని, పాప మఁడీకుఁలేక పరిగొనవలయుక." భార. అర. ౭, ఆ.—2. కంటి నల్లగ్రుడ్డులోనిప్రతిబింబము. "కంటిపాప." చంద్ర.

పాపఁడు. దే వి. 1. బాలుఁడు; "క. అకటుకనుఁడెఱుంగక మహోగ్రప్రవృత్తిఁ గడంగిచెచ్చెరక, బవులకుఁగూయిగాఁజనియెఁ బాపఁడు." భార. విరా. ౫, ఆ. — 2. పురుషశిశువు. "క. ఈపాపఁడునలుమొగములయాపాపనిఁగన్నమేటియగునిర్భర్తిక." భాగ. ౧౦, పూ. స్కం.

పాపచేలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అగపాంటిక.

పాపట. యు. దే. వి. కేశవీథి. (ఇది పాయుధాతుకృదంతము.) వై. వృకధూమకము. "ఎ, గీ. పాపటఁబోసంగియామోదభరము నించె." (దీనికి కర్తవనలక్ష్మి.) కవి. ౨, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)

పాపటచేఱు. ద్వి. వి. పాపటబొట్టు.

పాపటబొట్టు. ద్వి. వి. పాపటకు సరిగా నుదుటఁబెట్టెడు చేఱు చుక్క, లాలాటిక.

పాపటము. దే. వి. గొఱ్ఱెపైరుమీఁదగాడను పోవదున్నెడుసాధనము. (ఇది పాయుధాతుకృదంతము.)

పాపటవుచ్చు. దే. ప్ర. (పాపటవోవఁజేయు.) దారివిడిచి తొలఁగించు. "ఎ, గీ. తచ్చమూమధ్యమునకురథంబుఁదూలి, సూతి పాపటవుచ్చి." రామా. ౭, ఆ.

పాపటవోవు. దే అ. క్రి. (పాపట+పోవు) దారివిడిచితొలఁగు. (రూ. పాపటవుచ్చు.)

పాపనము. దే. వి. పాపటముయొక్కరూపాంతరము.

పాపము. సం. వి. అ. న. దుష్కృతము. విణ. దుష్కృతముగలది.

పాపాత్ముఁడు. సం. వి. న్. పుం. పాపచిత్తుఁడు.

పాపి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పాపముగలవాఁడు.

పాపిష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలిపాపి.

పాపు. దే. ప్ర. 1. పాయఁజేయు; (అనుప్రయుక్తమైనపాయు ధాతువునకు రూపమిట్లుండుగునది. ఎడఁబాపు, వఱియపాపు మొ.)—2. దున్ను. "ఉ. ద్రౌపదియోమహర్షులనుచుకానమునయాయి నురాధినుముఖ్యకా, సాధ్వృతితీర్వరుండుయమనందనుఁడభ్వరభూమి శుద్ధిగాఁ, బావఁడొడంగిబాలపద్ధవుంబులఁబూనిపమేటివాఁగటక దాపకకోటిమంత్రపఠనంబులతోఁజనుదేరనత్తఱిక." జై. ౭, ఆ.

పాపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పాపి; 2. హింసకుఁడు; 3. అధముఁడు.

పాపోసు. వై. వి. కుచ్చె. (పాయపోసుయొక్కరూపాంతరము. రూ. దారు.)

పాప్మము. సం. వి. న్. పుం. పాపము, కలుషే.

పామ. సం. వి. అ. స్త్రీ. న్. పుం, న. కు. గజ్జి.

పామనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) గజ్జికలవాఁడు.

పామరుఁడు. సం విణ. (అ. ఈ అ.) 1. అజ్ఞుఁడు; 2. నీచుఁడు.

పాము. దే. న. క్రి. రుద్దు, రాచు. "ద్వి. పాములపుట్టలబావులు పులపాఁచి, పామినఁగఅవకుఫణుఁగదొలంగ." సర. ౪, భా. (ప్రాముయొక్కరూపాంతరము.)—వి. సర్పము.

పాముదొండ. ద్వి. వి. ఒకదినుసుదొండకే.

పాములనారిగాఁడు. దే వి. పక్షివిశేషము.

పాములవాఁడు. దే. వి పామునపట్టి ఆడించిజీవించువాఁడు, అహితుండికుఁడు. "తే. పుట్టలోపలిపాముఁగఘ్యద్ధరించు, వశ్య మంత్రుండుపాములవాఁడుఁబోలె, భర్తనభ్యద్ధరించుఁబాపంబు వలన, నగ్నినుఱికినయట్టిపద్మాయతాక్షి." సం. "వ్యాళగ్రాహీ యథావ్యాళం బిలాదుద్ధరతేబలాత్." కాశీ. ౨, ఆ.

పాయ. దే. వి. 1. చీలిక; "దండకము. తక్కోయముక రెండు పాయల్వడంజెంది." పా. 3, ఆ.—2. ఒక నదిలోనుండి చీలి పాఱెడునది; 3 ఖండము; "వ జిన్నిదంబుత్రెళ్లక బంధివిడిన కరికబాయలైపడిచయిదులును." కాశీ. ౨, ఆ.—4. దర్భములోన గువానిఖండము. "సీ పైఁ దీర్పికట్టినప్రాఁదోలుపాయయుఁ జేనున్నచీలయష్టియునుగలిగి." హరిశ్చ. ౪, ఆ.—5. కుసుమ. "ఉ ఎరగలిచిమ్మకాఅడవిమొల్లనుజెల్లుగనొక్కపాయగా, దరిజొని రూపడంచినవిధంబున." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

పాయఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (పాయక+పాఱు.) (అన్నము మొదలైనది.) పాయు. "తే. పదనుదివిసినకస్తూరిప్రాఁచియలరు, పాయఁబాఱినకూడునీర్వట్టుమడుఁగు, గళితమణియగుజొమ్మునై కాసఁబడియు, దుర్విదగ్ధుండుగొరవదూరుఁడగుచు." పాండు. 3, ఆ. (రూ. పాఱు.)

పాయకట్టు. దే వి. ఒక ముఖ్యగ్రామముతోఁజేరిన యుపగ్రామములసమూహము, జనపదము.

పాయకారి. దే. వి భాగప్రకారము భూస్వాతంత్ర్యములేనిరైతు.

పాయఖానా. హిం. వి. మరుగుపెరఁడు.

పాయగిల్లు. దే. అ. క్రి. తొలఁగు. (రూ. పాయగిలు. "ఉ. ఘోరణగండ్లమార్గమునఁదోచ్చినసన్నిభగాలియొక్కయుం, భోరుహ పత్రనేత్రమును పొంకపుఁజన్నులమీఁదినన్నపుం, జీరచెఱంగు పాయగిలఁజేసినదిక్వధరాతలేశ్వరుం, డోరయు నర్చెఁ బావభయ మొంది నిజాననచంద్రబింబముక." నై. 3, ఆ.)

పాయగొమ్ము. దే వి (పాయ+కొమ్ము.) పంగలకొమ్ము. "సీ. మడి గొన్నచిగురాకుకొంపంబుకంపారఁదలమీఁదముల్లిగా జాఱుముడఁచి, నిడుదకొమరతూఁడు నెట్టెంబుఁజాటిపైఁ బటికంపుఁగడియంపు భాగమదిమి, కోనరహాక్రివఁ గందొవజేసుహత్తించిమెడతిక్కఁ గస్తూరిమెదిచిపూసి, పాయగొమ్ముల నల్లపట్టు దగిల్చియకొక్కనయా కుపైవెండికోరవెట్టి, దవళకేలకదూలి గాత్రమునఁ జఱచి, మోకమామిడికొంతమొక్కనిలిచి, యుండలిలోఁజుక్కనగమునాకొనఁగు మునుడు, నద్రికన్యకతలవాంచెహరుఁడుమనవ్వ." ఉ, హరి. ౫, ఆ

పాయపోసు. వై వి (రూ.) పాపోసు

పాయము. వై. వి. వయసు. "ఉ. ఒకయోగివరుండువరంబొసం గిరి, భావమునకమదీయమునుపాయమునుపాయములేకపోధిలక." పర. ౨, ఆ.

పాయపట్టము. వై. వి. కాలియందె. (రూ. పయ.)

పాయపడు. దే. అ. క్రి. (పాయు+పడు.) 1. చీలు; "క. మిటమిటని కటికి యుండఁగ, బటపటపటఁబగిలిపాయపడినపెదురుంగ, బుటమెగయుచుముత్తియములు, చిటిలినగతినాడె లాల్గరి తూలంబుల్." చంద్ర. ౧, ఆ.–2. తొలఁగు; "క. సేనాగ్రచరుల్; పాయపడి విధునిబడిచిన, లాయకపరులైరి." హరి. ఉ. 3, ఆ.–3. దారిబడిచితొలఁగు; "క. పాయపడఁజొచ్చెగుంపులు, సేయును." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.–4. వెలిపడు. "తే. ఇంకఁ జాట్టలునన్నెమి యున్నవారొ, కులముకకుఁబాయపడియెనుకులట నైతి." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

పాయవాలు. దే. అ. క్రి. (పాయ+వాలు.) తొలఁగు. "ఎదతెంపిగఁగొందలుపాయవ లఁగఁగ." భార. విరా. ౫, ఆ.

పాయసము. సం. వి. అ. న. పరమాన్నము. పుం. దేవదారు బంకతోఁజేసినధూపము.

పాయి. ఉభ. వై. వి. పాలు. 'దివ్య కొడుకుఁ బాయనియక్కుఁ బట్టిపాలింద్ల, నార్తి." హరిశ్చ. ౨, ఆ. (ఇది తఱచుగా బహువచనాంతమైనను ఈవిధమైనదే నేఁటివచనాంతముగాఁ జెప్పఁబడియున్నది ఇట్లు వ్యవహారమందును కొన్నిచోట్లఁగానఁబడుచున్నది) సం. విశే. (వ. ఈ. న.) తొడుఁటోతు.

పాయు. దే. అ. క్రి. 1 తొలఁగు; "క. నీయవినియంబునెంపున, నీయు పదసంభవించెనింకవగచినఁగ, బాయునె." భార. ద్రో. ౪, ఆ.–2. చిక్కడలు; (చూ. పాచే.)–3. పాపపదార్థములాలోక్రమణముచేమెత్తఁబడిచెడు "పాపినపంటకంబు." –స. క్రి. విడుచు. "నతింబతివాయనోపఁడు" భార. అర. ౨, ఆ.

పాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుదము, మూడి.

పాయ్యము. సం. వి. అ. న. 1 త్రాసు, మూర, కొలలోనగుకొలతము; 2. జలము. విశే. నిందింపఁదగినది.

పారంగతుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ అ.) దరిఁజేరినవాఁడు

పారంపరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పారంపర్యము. "ఎ, గీ. వంశపారంపరీలబ్ధమైనవాంఛ, పరద సంస్కారవిధవవిభ్రాజమానుఁడు." వై. ౧, ఆ.

పారంపర్యము. సం. వి. అ. న. 1. కులక్రమము; (పుం. గురుక్రమము అనికొందఱు.) 2. పరంపరాభావము.

పారగుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పారంగతుఁడు.

పారడ. దే. వి. పాలడయొక్క రూపాంతరము.

పారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. ఉపవాసముండి మఱునాఁడుచేయుభోజనము. పుం మేఘము.

పారతంత్ర్యము. సం. వి అ. న. పరాధీనత.

పారత్రికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పరలోకసంబంధమైనది.

పారదము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము. (రూ. పారతము.)

పారదారికుఁడు. సం. వి అ పుం. పరదారరతుఁడు.

పారదేశికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ అ) 1. అన్యదేశస్థుఁడు; 2. దారిపడచువాఁడు.

పారమార్థికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. పరమార్థబుద్ధిగలవాఁడు; 2. ముఖ్యుఁడు.

పారము. సం. వి. అ. న. 1. అవలిదరి; 2. సమాప్తము.

పారలౌకికము. సం వి. అ. న. పరమాన్నము. విశే. పరలోకసంబంధముగలది.

పారవశ్యము. సం వి. అ. న. పరవశత్వము.

పారశీకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకానొకదేశము; 2. ఆదేశమునందుఁబుట్టినగుఱ్ఱము. (రూ. పారసీకము, పారసీకము.)

పారశ్వధికుఁడు. సం వి. అ. పుం. గండగొడ్డలియాయుధముగాఁగలవాఁడు (రూ. పారశ్వధుఁడు)

పారసి. వై. వి. పారసీకదేశపుభాష. (చూ. అరిము.) విశే. పారసీకదేశమునందుఁ గలిగినది. "పారసిపల్లంబు." హంస. ౪, ఆ.

పారస్త్రైణేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పరస్త్రీవలనఁబుట్టిన కొడుకు.

పారా. హిం. వి. కావలి (రూ పహారా.)

పారాణి. దే వి. కుంకుమములోనగువానితో పాదములకుచేయు నలంకారము.

పారాణించు. దే స క్రి. కుంకుమములోనగువానితో పాదముల నలంకరించు.

పారాయణము. సం వి. అ. న 1. అంతయు; 2. అంతయు చదువుట; 3. పారము నొందుట

పారావతము. సం వి. అ పుం. 1. పావురము; 2. కోఁతి కొమ్మి.

పారావతాంఘ్రి. సం వి ఇ. స్త్రీ. మానెరు.

పారావారము. సం. వి. అ. న. ఉభయతీరములు. పుం. సముద్రము.

పారాశరి. సం. వి. ఇ. పుం. వ్యాసముని. వి. సన్యాసి.

పారి. ఉభ. దే. వి. 1. తడవ. "ఎ, గీ. ఒక్కపరివాక్ప్రభుత్వమునప్పుడొక్కపారి, దంష్ట్రయైతోఁచు." ఉ, రా. 3, ఆ. (చూ. పరి.)–2. మున్ను. "సీ. చుట్టుకొంపయొగాని పెట్టఁగాపెలుతురు పట్టినకొలలుపారిమగులు." చంద్రా. ౧, ఆ. –సం. ఈ. స్త్రీ. 1. గిండి; 2. ఉదుముంత, 3. ఏనుఁగుఁగాలిగొలుసు; 4. ముల్లచిప్ప; 5. నీరుప్రబ్బ.

పారిక. దే. వి దాసురాలు, దాసిక అం, భా

పారికాంక్షి. సం వి ఇ. పుం. 1. ముని; 2. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదివ్రతశీలుఁడు.

పారికాఁపు. దే. వి. పరిచరుఁడు (చూ. పలుగడ, పారివాఁడు.)

పారిజాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పారిభద్రము; 2. కల్పవృక్షము; 3. బ. ధాన్యవిశేషము.

పారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చేయిరుగుడు.

పారితథ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. జడబిల్ల; 2. పిగతప్ప.

పారితోషికము. సం. వి. అ. న. (చూ.) బహుమానము.

పారిప్లవము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) చలించునది.

పారిభద్రము. సం. వి. అ. పుం 1. దేవదారువృక్షము; 2. పారిజాతము; 3. వేము.

పారిభాద్యము. సం. వి. అ న. చెంగల్వకోష్టు.

పారియాత్రకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకకొండ (రూ. పారియాత్రము.)

పారివాఁడు. దే. వి. పారికాఁపు, పరిచరుఁడు. అం, ధా.

పారిషదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రమథగణమునందలిచండీశ్వరాది.

పారిహారికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పరిహారముచేయువాఁడు.

పారిహార్యము. సం. వి. అ. పుం కడియము. (చూ.) అవాచకము విశే. పరిహారముచేయఁదగినది.

పారీంద్రము. సం. వి. అ. పుం. సింహము, కంఠీరవము.

పారీఖత్తు. హిం. వి. విభాగపత్త్రము.

పారీణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పారముముట్టినవాఁడు.

పారు. దే. అ. క్రి. 1. పరుగెత్తు; "శా. క్రేణుల్ గట్టినభోంతరాళమునఁబారెంబత్తులు." పాండు 3, అ. (ఇది లఘురేఫకముగుటకాది కవుల ప్రయోగము కనఁబడలేదు.) 2. పానముచేయు.

పారుకాడు. దే. అ. క్రి. (పారుట+ఆడు.) పరుగెత్తు. "ద్వి. పారావతముపెంటఁబడిపిఘులందు, పారుకాడెడుమృదుపదము లవలన." పా. 2, ఆ.

పారుడు. దే. వి. పానము.

పారుపత్తెకాఁడు. దే. విశే. 1. దొరతనమువారికియ్యవలసిన ధనమును జనులవలనరాఁబట్టెడి అధికారి; హంస. 3, ఆ-2. అధికారి.

పారుపత్తెము. దే. వి. 1. దొరతనమువారికియ్యవలసినధనమును ప్రజలవలనరాఁబట్టెడి అధికారము; 2. అధికారము. (చూ తలతల.)

పారువ. దే. వి. పోత. "సీ. కలికిజక్కవలునీవలిగుబ్బలకుమచ్చి పలికెంచెఁబారువపట్టైనేము." ఉ, రా. ౬, అ.

పారువము. వై. వి. పారావతము. "పారువమునొకంగుపోయెద సరోరుహలోచన." పా. ౨, అ.

పారుష్యము. సం. వి. అ. న. 1. పరుసఁదనము; 2. పరుసపుమాట.

పారేవతము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసు ఎఱ్ఱకిత్తలి, ఈదకీ.

పార్తెంచు. దే. అ. క్రి. పాఱుతెంచుయొక్కరూపాంతరము. (పరుగెత్తివచ్చుట. "సీ. సింహంబుదేసభీతిఁజెందిపార్తెంచిన ఘనసింహముఁగఁజేసిగర్వమిచ్చె." భార. శాం. 3, అ)

పార్థక్యము. సం. వి. అ. న. పృథగ్భావము, వేర్పాటు.

పార్థివ. సం వి. అ. పుం. 1. ఒక సంవత్సరము; (చూ సంవత్సరము.) ము. 2. గుజ్జము. విశే. పృథివీసంబంధమైనది.

పార్థివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, ఱేఁడు.

పార్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు; 2. రాజు.

పార్పత్తెము. దే. వి. పారుపత్తెముయొక్కరూపాంతరము.

పార్వణము. సం. వి. అ. పుం. మృగవిశేషము. పుం, న. 1. పిండప్రదానము; 2. పర్వ సంబంధమయినది.

పార్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గౌరి; 2. ద్రౌపది; 3. ఒక గోపిక; 4. అందుగుకీ; 5. పాలకూర.

పార్వతీనందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

పార్వతేయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రొద్దుతిరుగుడుచెట్టు. విశే. పర్వతమునందుపుట్టినది.

పార్వము. వై. వి. పారువముయొక్కరూపాంతరము. "ఉత. కొరకా, గ్రహములఁబంచుచుంగమిచి గ్రామములఁజిలింపఁబ్రోవిపార్వములన్." కవి. ౧, అ.

పార్శ్వము. సం. వి. అ. న. పక్కటెముకలసమూహము. పుం. ప్రక్క. త్రి. సమీపము.

పార్ష్ణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పేఁడ తెత్తినయాఁడుది. పుం, న. 1. కాలిమడమ; 2. దండువెనుక; 3. వెనుక.

పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దండెత్తిపోవురాజునకు వెనుకదిక్కునందుండు శత్రువు.

పార్ష్ణిత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. అశ్వాలుమీఁగాలుమడమలనుచూసి కొనియుండుముచ్చు. అ. న. ము. ముందటనుండి రక్షించెడుసేన.

పాఱ. దే వి. త్రవ్వనట్టియొకానొకసాధనము, ఖనిత్రి.

పాఱఁదోలు. దే స. క్రి. (పాఱఁగ+తోలు.) తఱుము.

పాఱఁజూచు. దే. స. క్రి. దృష్టించిచూచు. "తే. పాఱఁజూచినఁ బరసేన పాఱఁజూచు, వింటికోలగిరిపురారివింటికోలగు." విజ. ౧, అ.

పాఱఁబోఁత. దే. వి. పాఱఁబోయుట.

పాఱఁబోయు. దే. స. క్రి. (పాఱఁగ + పోయు.) కుమ్మరించు.

పాఱమ్ము. దే. వి. (పాఱ+అమ్ము) పాఱవాతియమ్ము.

పాఱవాతియమ్ము. దే. వి. (పాఱవాయి+అమ్ము.) పాఱయొక్క వాదరవంటివాదరగలబాణము. "అచ్చొట్టుబిడారుబొబ్బ మొకంబు పైసగ్గలంబుగఁబాఱవాతియమ్ములునిగుడ." ఆచ్చ. యుం, కాం.

పాఱవేయు. దే. స. క్రి. (పాఱఁగ+వేయు.) 1. విసరివేయు; 2. వదలివిడుచు (రొమ్ముపాఱవేసినాఁడు.)

పాఱవైచు. దే. స. క్రి. (పాఱఁగ+వైచు.) విసరివేయు. "ఎ. గీ. నిత్యంబులైన, కృత్యములఁబాసిదైవంబుకినుకనిట్లు, పాఱవైచునె మిన్నులుపడ్డచోట." పాం. ౨, అ.

పాఱాడు. దే. అ. క్రి. (పాఱి+ఆడు.) పాఱు, (మొదటిరూపము పాటియాడు. "ద. నడుచుచుఁగూరుచుండుచును నవ్వుచు నిల్చుచుఁబాటియాడుచున్." కాశీ. ౫, అ.)(చూ. తూఁగాడు.)

పాఱు. దే. అ. క్రి. 1. పరుగెత్తు; "ఉ. పాఱఁడురేచిదిక్కులకు బాహుబలోద్ధతుఁడుబంధురాజిలోఁ, దూఱఁడు ఘోరకృత్యమునిదూఱఁడు కంద్రినిమిత్రవర్గముల్, జాఱఁడుమాతృసంభువసహించుచుపర్వగృహంబులోనికిన్, దాఱఁడుకావరేయుఁడుకొంకుసొందఁడుకంటగింపఁడున్." భాగ. ౭, స్కం.—2. ప్రవహించు; (చూ. ఓటాఱు.) 3. ప్రసరించు. "ఉ. నేలోకబాణమెత్తిసినిరుఁడుజెబ్బదిరెండుబాణముల్, పుటికపొంత ప్రభావిధుని మేనికలంతబాటినట్లుడం, బాఁగసేసిరేనిలోధ్రప్రకరంబు మహీరుహంబుపైఁ, బాఱుతెంచుసేసె." ఉ, హరి. 3, అ. (ఇది కొన్ని క్రియలకు పూర్వమందును, కొన్నిటికి ఇంచుక్ప్రసమందును, మఱికొన్నిటికి ఆరంభార్థమునందును అనుప్రయుక్తమగుచున్నది. విరియఁబాఱు, తెల్లవాఱు, పండఁబాఱు మొ.)

పాఱుఁడు. దే. వి. (పాఱు+వాఁడు.) బ్రాహ్మణుఁడు.

పాఱుఁబోతు. దే. విశే. (పాఱు+పోతు.) పిఱికి.

పాఱుటక్క. దే. వి. (పాఱుఁడు+అక్క.) బ్రాహ్మణస్త్రీ. "సీ. పారసిపోనీదుపైనిత్రఁబాఱుటక్కలువాడుకుమ్మున్ ... ప్రోయు." అను. ౪, అ.

పాఱుటసుర. రూ. వి. (పాఱుఁడు+అసుర.) బ్రహ్మరాక్షసుఁడు. "సీ. అనిమిషదత్తసత్యములనెడు ప్రాణంబులరులఁ, బ్రాణదశలఁగా ద్రుంచె పాఱుటసుర." అము. ౬, ఆ.

పాఱుటాకులు. దే. వి. బ. (పాఱుఁడు+ఆకులు.) మునులు లోనగువారు వస్త్రము నకు మాఱుగా కట్టుకొనెడియాకు దిసను ఆకులు "పాఱుటాకులదికట్టునదిదప్ప." య. ౧, ఆ. (వృత్తియందే కకారాంతము. "పాఱుటాకుగుంపు." చంద్రా. ౨, ఆ.

పాఱుడు. దే. వి. పాఱుట, ప్రవాహము.

పాఱుతి. దే. వి. బ్రాహ్మణభార్య, బ్రాహ్మణి.

పాఱు తెంచు. దే. అ క్రి. 1. పరుగెత్తివచ్చు; "క. వారించు చుఁ బాఱుతెంచి పడికంధరుఁడల్." భార. అర. ౫, ఆ.–2. ప్రవహించు. (చూ. ఎగకను రెండవయర్థము.) (ఇందు సార్థకముగ తెంచు.)

పాఱుపోఁగు. దే. వి. దూరదూరముగాపోయు నూలిపోఁగు.

పాఱుపోఁగుపోయు. దే స క్రి. దూరదూరముగా నూలు పోఁగుపోయు.

పాఱువాఁడు. దే. వి. బ్రాహ్మణుఁడు. "మత్తకోకిల. రాజయోగ్యములైన యీహయరత్నముల్ జవసత్త్వవి, భ్రాజితంబులు వాని కేటికిఁ బాఱువానికినంచు." భార. అర. ౪, ఆ.

పాఱు వేఁట దే. వి. దేవోత్సవవిశేషము.

పాల. యు దే. వి. 1. ఒకానొకపిట్ట, దాసము; 2. క్షీరికి. (దీనిభేదము.–చిఱుపాల.) విశే. శ్వేతము. (చూ. పాలకొడిస.) (ఇది పాలుధాతుజ్యదంతము.)–గ్రై. పాటలము.

పాలంకర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ కుందురుష్కమనెడు గంధద్రవ్యముకి. (రూ. పాలుక్య.)

పాలకడలి. దస్. వి. (పాలు+కడలి.) క్షీరాబ్ధి.

పాలకడలి వెన్న. దస్ వి. చంద్రుఁడు, సముద్రనవనీతము.

పాలకన్ను. దే. వి. ధాన్యవిశేషము.

పాలకాయు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము.

పాలకి. గ్రై. వి. పల్లకియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. పాయుతోలంగు కుంచముభయపార్శ్వములఁ బగళంబు సేయుచుఁ, దోయజలోచనల్ గాలిదితోఁజనుదేరఁగఁజెండ్లికాఁడు, రత్నాయతనైభవస్ఫురణ సంతిపురంబు నకేగుదెంచెఁ దై, దాయఁ గదిద్దిసైచినకడానిముసుంగు పసిండిపాలకిన్." గ్రై. ౭, ఆ.

పాలకీ. గ్రై. వి. పాలకియొక్క రూపాంతరము.

పాలకీబొంగుచుక్క. దస్. వి. మఘానక్షత్రము.

పాలకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) రక్షకుఁడు.

పాలకుప్ప. దస్. వి. (పాలు+కుప్ప.) పయోరాశి. "అ. గొల్లలిరిఁ బాలకుప్పఁ ద్రచ్చి." భాగ. ౧౦, స్కం.

పాలకూర. గ్రై. వి. (పాలు+కూర.) మధుస్రవకి.

పాలకొడిస. దస్. వి. శ్వేతకుటజముకి.

పాలకోయ్య. దే. వి. (చూ.) యూపము.

పాలగచ్చె. దే. వి. సన్నమున్నగుపులుఁగు.

పాలగరువు. దస్. వి. మీఁద ఇసుకగలచౌరిపాఱునేల.

పాలగార. దే. వి. (చూ.) పాలగచ్చె.

పాలగుంజె. దస్. వి. (చూ.) యూపము.

పాలగుమ్మ. దే. వి. పాలపిట్ట, దాసము. అ, పా.

పాలగుమ్మడు. గ్రై వి. (పాలు+గుమ్మడు.) నల్లనిగుమ్మడు, క్షీరవిదారికి. (ఇక్కడ వ్యతిరేకలక్షణ.)

పాలగొలిమిడి. దస్. వి. (పాలు+గొలిమిడి.) పయస్విని.

పాలగోఁకుడు. దస్. వి. (పాలు+గోఁకుడు.) కోఁకయొత్తినపాలకుండలోనియడుగంటు.

పాలఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. కుక్కగొడుగు.

పాలచేఁప. దే. వి. ఒకవిధముతెల్లచేఁప.

పాలచేరులు. దస్. వి. బ. గళేసరము. "సీ. పాలచేరులుఁబట్టి సూలింపబలిమినీడ్చుకొనిపోంకలఁ దూఱిచుట్టఁబెట్టు." సాన్. ౪ ఆ. (రూ. పాలచేర్లు. "ఉ. పారెకుఁబాలచేర్లుబలుకాగిలముల్ కబళించియీడ్వఁగా." ఉ, రా. ౭, ఆ.)

పాలచోఱు. దే. వి సముద్రమునసుండి మనుష్యులను భక్షించెడు తెల్లనిచోఱుచేప.

పాలడ. దస్. వి. (పాలు+అడుగు.) బిడ్డలకుపాలుపోసెడు చిన్నగంధము.

పాలతుత్తము. దస్. వి. అంగడిమందువిశేషము, ఖర్పరి.

పాల తేఁకు. దే వి. తేఁకుడినుస, గృహద్రుమముకి.

పాలనము. సం వి. అ. న. రక్షణము (ఇది అకారాంత స్త్రీలింగము నగును.)

పాలపండ్లు. దస్. వి. బ. (పాలు+పండ్లు.) పుట్టుదంతములు. "తే కృతవయఃపానవమేఘపృథుకములకు, రాలెనొయ్యనపడగండ్లపాలపండ్లు." అము. ౪, ఆ.

పాలపాపఁడు. దస్. వి (పాలు+పాపఁడు.) పాలుత్రాగెడు బిడ్డఁడు.

పాలపూస. దే. వి. తెల్లనిగాజుపూస, చంద్ర.

పాలబుగ్గలు. దస్. వి. బ. (పాలు+బుగ్గలు.) పాలంటినబుగ్గలు. (చూ. కదలాడు.)

పాలమన్ను. దస్. వి. ధవళమృత్తిక, మట్టి.

పాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొయ్యపడిగము; 2. (చూ) మడ్డు.

పాలమున్నీటికూఁతురు. దస్ వి. (పాలమున్నీరు+కూఁతురు.) లక్ష్మీదేవి, క్షీరసాగరకన్యక.

పాలమున్నీటియల్లుఁడు. దస్ వి (పాలమున్నీరు+అల్లుఁడు) విష్ణువు. "ఎ, గీ. గంధవాహంబులేదునుగఱులుగాఁగ, విలయ కాలానలజ్వాలనులికిగాఁగ, లచ్చిచనదోయితుంకుము లచ్చినయుగఁ, బాలమున్నీటియల్లుండు బాణమయ్యె." భీ. ౪, ఆ.

పాలమున్నీరు. దస్ వి. (పాలు+మున్నీరు.) క్షీరసాగరము.

పాలవాఁగు. గ్రై. వి. (పాలు+వాఁగు.) క్షీరాబ్ధి. "క. ఇరుదెక్కమెసలూర్పులు, దొరకొలపుంబాలవాఁగుతోఁగలయనుం గై." అచ్చ. బాల, కాం.

పాలవిఱుగుడు. దస్. వి. (పాలు+విఱుగుడు) కాఁగినపాలు ఏదేనియొకదోషముచేత విఱిగిపోయి నీళ్లుగా వేర్పడినభాగముపోఁగా మిగిలిన చిన్నచిన్న తెల్లముద్దలు, ఆమిక్ష.

పాలవెల్లి. దస్. వి. (పాలు+వెల్లి.) క్షీరాబ్ధి. "క. వెల్లుగఁగర్ముల కొర్కులు, వెల్లిగొలుపుమెదపుపాలవెల్లినిబుట్టెన్." భాగ. ౧౦, స్కం.

పాలసుఁడు. వై. విశే. 1. మూర్ఖుఁడు, "మ. వసుధాధీశ్వరు లీపటుల్ పటుశిలావర్ణంబుచేఁ గొందఱు, గ్రహమోక్షతిఁ గొంద ఱుగా మశిసిరి గా వారిక్షింపిదా, లనునిందోలు." ఉ. రా. ౭, ఆ.—2. దుర్జనుఁడు*. "తే. పాలసుమేఁకరి గ్రన్నఁ దోఁడి తెగల, యాలువులు మొక్కపటిచియుమేలిశత్త, లావిపైనెక్కమోఁకి పాలసులవిల్లఁ, ఆదుమఁగలబల్లిదుఁ డిదినెగడవెకంద్రి." అచ్చ. బాల, కాం.

పాలసున్నము. దవ్య. వి. పాలగచ్చు. "సీ. పటుపీఠములె బాలుఁ బాలసున్నమొనర్పక గ్రక్షములెబాలుఁ జాఁడుభూయ." వసు. ౪, ఆ.

పాలాడు. దే. స. క్రి. (పాలు+ఆడు.) ఖండించు. "క. వలఁ బాతీనవానినిభఁబు, లలుఁగులఁ బాలాడిరి." హర్వి. ౪, ఆ.

పాలానుగు. దవ్య. వి. (పాలు+అనుగు.) దుగ్ధకుంభికి.

పాలారుచే. దే. స. క్రి. (పాలు+ఆరుచే.) ఉపేక్షించే. (చూ. పాలార్చు. "క. బాలుఁడు రమునను గ్ర, వ్యాళ్యసుధరి యుంచియాపువమేత్రుపరక్షక, పాలునిఁ ద్రుంచకయారక, పాలార్చులశీతికుభ ప్రదయింగా." (చూ. ముందుపద్యము.) భాగ. 3, స్కం) (దీనిని కవిత్రయమువారును ఇతరులును పటి చేపట్టి అనుభూఁవ్వకాలికానమాపక క్రియలకువెనుకఁ జేర్చి ప్రయోగించియున్నారు.)

పాలావు. దవ్య. వి. (పాలు+ఆవు.) మిగులపాలిచ్చెడియావు, పయస్విని.

పాలాశము. సం. వి. అ. పుం. ఆకుపచ్చని. విశే. ఆకుపచ్చనిది.

పాలాసత్రాళ్లు. దవ్య. వి. బ. గుజ్జుమంకాళ్లగట్టుత్రాళ్లు.

పాలించే. సం. స. క్రి. రక్షించే, కాపాడు.

పాలిండ్లు. దవ్య. వి. బ. (పాలు+ఇండ్లు.) స్త్రీ స్తనములు.

పాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వివాహకాలమునందు నవధాన్యములు నాటుపోసెడుకరావవిశేషము (చూ. జేజేము.) (ఇది సంస్కృత పదముగా అనేక గ్రంథములయందు ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి. ఒకానొకనిఘంటుకారుఁడు దీనిని తెనుఁగుగా వ్రాసియున్నాఁడు.)

పాలికాఁపు. దే. విశే. (పాలు+కాపు.) భాగస్థుఁడు.

పాలిచేట్టము. దే. వి. (పాలు+చేట్టము.) పాలివాఁడు.

పాలితము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దచేఁకుకి. విశే. 1. రక్షింపఁబడినది; 2. పెంచుకొనఁబడినది.

పాలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కల్లతెగడకి. విశే. పాలించునది.

పాలివాఁడు. దే. వి. (పాలు+వాఁడు) 1. జాతి; 2 పాలేరువాఁడు విశే. భాగస్థుఁడు.

పాలు. యు. దే. అ. క్రి. తెల్లవగు (వానిముఖము పాలిపోయినది.)—వి. 1. భాగము, (ఈసొమ్ము నాకిపాలికివచ్చినది.) 2. వంతు; (ఈపనిచేయుటనాపాలు.) 3. వశము, "క. నృపతన్త్రైశ్వర్యధర్మము, అపాపకర్మములుజీవనాభావముపా, లుపడిన బ్రాహ్మణుఁ డకుపర, కపాత్రముగుకూద్రకర్మకర్తృత్వమునకా." భార. శాం. ౫, ఆ —4. సమీపము; (వానిపాలికిపొమ్ము.) 5. బ. ప్రాలు యొక్కరూపాంతరము (చూ. పాలుమాలు)—వై. 1. క్షీరము; 2. మట్టికెంపులుచెట్లయందుకలిగెడు తెల్లనిరసము*

పాలుగొను. దే. స. క్రి. (పాలు+కొను.) పంచుకొను. (చూ. పాల్గొను.)

పాలుపడు. దవ్య. అ. క్రి. 1. భూనుకొను; "తే. భరమలేమలు పావంగఁ బాలుపడిన, యమరతరుత్రుల్ కొదవెఁ యన్నములరేము." వై. ౪, ఆ. — 2. స్వాధీనమగు. "ఆ. ఎదటనున్న నెదటికేగిన నీపాద,పద్మభక్తిమాకుఁ బాలుపడును,గాకమరలయగుచు." అధ్యా. బాల, కాం

పాలుపుచ్చే. దే. ప్ర. (పాలుపోఁకేయు.) 1. విభాగించే; 2. నిర్ణయించే. "ద్వి. పాలుమసిల్లు నేర్పుతోఁచియారెంటేఁ, బాలుపుచ్చిసమిఁదబాధింపుమనఁడి." పా. ౪, భా.

పాలుపోవు దే. అ. క్రి. 1. విభక్తమగు; 2. నిర్ణీతమగు. (నాకు అది యెటుచేయుటపాలుపోలేదు.)

పాలుబాన. దే వి. ఉభయరాశియైన అంబారములో కాఁపువానికి చేరవలసిన వర్తనధాన్యము.

పాలుమాలిక. దే. వి. ప్రాలుమాలికయొక్క రూపాంతరము. (చూ. పాలుమాలు)

పాలుమాలు. దే. అ క్రి. ప్రాలుమాలుయొక్కరూపాంతరము. "రగడ పాలుమాలికపాలుమకతనపాలురిదునఱపాలుడాఁచెను." చంద్ర.

పాలువెట్టు. దే. స. క్రి. (పాలు+పెట్టు.) 1. భాగించే; పంచ. నా. ౧, ఆ.—2. నిర్ణయించే.

పాలెలు. దే వి. బ. బిల్లలమొలత్రాటియందలి వెండిబంగారముల బిల్లలు. ["క. ఒక్కలగొదవలిపాలెం, ఒక్కఁగఁదొరియున్న క్రూర సర్పముకదనం, బొక్కటియుండఁగఁగనుఁగొని, యక్కజముగ వలికఁజూపియకఁడిట్లనియెఁ." (ఇందుపాలె అనునదివేఱుపదముగాక అదిజానీయున్నపక్షమందు దానికి వాదర అర్థమగుచున్నది.) భో. ౪, ఆ.]

పాలేరు. దే. వి. (పాలు+ఏరు.) మేఁడిపాలికిదున్నెడుమనుజుఁడు.

పాలేరువాఁడు. దే విశే. మేఁడిపాలికిదున్నెడుమనుజుఁడువాఁడు.

పాలేఱు. దవ్య. వి. (పాలు+ఏఱు.) 1. క్షీరనది; "క. ఎండపదచేరవాతెల, లెంద వడిగానదదిమారుతేరితలవారి, ముండల తొండవహిందన, పాండిత్యమ్మునఁదనర్చుపాలేటిఁడిరిగా." వర. ౪, ఆ.—2. క్షీరాబ్ధి "దండకము. పెంపురాణింపఁదోలేప్పులుఙా వేల్పులుగా గూడిపాలేఱువత్రమ్మచోమేటికామేటిమైయెత్తినపవ్వం పుఁగవ్వంపుగట్టైపుఁగారేఁపుసగాదాల్పవా." నీలా. ౨, ఆ.

పాల్కడలి. దవ్య. వి. పాలకడలియొక్కరూపాంతరము.

పాల్గొను. దే స. క్రి. పాలుగొనుయొక్కరూపాంతరము. "క. మనుమలుతొతధనముపా, ల్గొనయోగ్యతగల్గినంచుకొనుచోఁదముఁగా, జనకులుపెక్కండ్రైనను, జనకులయంశములుగొనుటసిద్ధ క్రమింగా." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

పాల్పడు. దవ్య. అ. క్రి. పాలుపడుయొక్కరూపాంతరము. (భూనుకొనుటకు. "ఉ. భల్లకరక్షుకింభాన్నగమిత్తుఁ క్రుంతఁ గఁగొందజాశ్తెం, భల్లిదులంగఁబాల్పడిరి." రామా. ౨, ఆ)

పాల్మాలిక. దే వి. పాలుమాలికయొక్కరూపాంతరము.

పాల్మాలు. దే. అ. క్రి. పాలుమాలుయొక్కరూపాంతరము.

పావంచే. దవ్య వి. మెట్టు, సోపానము

పావకము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రమూలము; 2. తడికి; 3. నల్లికి.

పావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. సూర్యుఁడు 3. మంచినడవడికలవాఁడు.

పావకోళ్లు. ద్వి. వి. బ. కొయ్యతోఁ జేసిన పాదరక్షలు, పాదుకలు.

పావటీలు. దే. వి. బ. మెట్లు, సోపానములు.

పావడ. దే. వి. 1. స్త్రీలు మొలఁగట్టుకొనెడు వస్త్రవిశేషము; "గ్రుమ్మి యుఁగుదురన్ బువలోకదవసిజల్లు పావడలొగిఁగట్టి." చంద్ర.– 2. ధౌతవస్త్రము; "సీ. గలవెంద్రుకలు పావడలనదియద్దికి ధ్రువ నడియార్పి పువ్వు ముడిచి." కళా. 2, అ. "మ అవనీ కన్యకఁగూడియుట్లు తమరాహారంబులందృప్తులై, యవనీకాగ్రణి కామినీరమణివాక్యకంగధృంగారకాం, బువులఁ ధౌతకరానవారుణ పవాళ్యుండైన దోభూమివు, త్రివెనఁబావడయిచ్చెఁ సైట, దడి యుత్తికాభర్తపాదాబ్జముల్." ఉ, రా. ౬, అ.–3 వస్త్రము. "వ. ఆక్షణంబ తెచ్చినచ్చెలియుందానుఁ పూలకుప్పఁ బావడయిడలించి." త్రిభా. ౧, అ.

పావడము. దే. వి. కానుక. "ఎ, గీ. అనుచునీవాల్గుమణులును సంబురాళి, పావడంబుగనాచేతఁబనిచెనీవు." విక్ర. ౫, అ.

పావనము. సం. వి. అ. న. 1. పాంతకవాదిప్రాయశ్చిత్తము; 2. జలము; 3. గోమయము; 4. రుద్రాక్షము, పుం. 1. అందుగుబంకతోఁ జేసినధూపద్రవ్యము; 2. పశ్చిముంటనిలిచేరుకీ. విణ. పవిత్రము.

పావని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆవు, 2. గంగ; 3. తులసికి ఇ పుం. 1. భీముఁడు; 2. హనుమంతుఁడు విణ. పవిత్రురాలు.

పావలి. దే. వి. చిన్నజాతిగోఁగురాకు, చిచిల్లిక.

పావలు. వై. వి. బ. పావకోళ్లు. (పాగలుయొక్క రూపాంతరము చూ. తలిమము.)

పావాడము. దే. వి. (చూ.) పవాడము.

పావాలు. వై. వి. బ. పాగాలుయొక్క రూపాంతరము.

పావి. వై. వి. పాపి. "ఉ. ఇప్పుడునూఁగయుఁగ, పావులనోరు నీయెడమపాదతలంబునఁ దన్నినట్లుగా, నీవొకయింతయావురని యేడ్వఁ గదన్నకుమారకన్నరూ." (ఈ పద్యము ముందుభాగమును చూ. తలపోఁతకడ.) పర. ౨, అ.

పావు. వై. వి. నాలవభాగము, వరాలో నాలవభాగము*.

పావురపుఁబలుకు. దవ్. వి. (పావురము + పలుకు.) మణితము.

పావురము. వై. వి. పావురాయి, పారావతము.

పావురాయి. వై. వి.——వై.——

పావులా. వై. వి. రూపాయలో నాలవభాగము*.

పాశకము సం. వి. అ. పుం. పాచిక, అక్షము.

పాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రాడు; 2. కేశవాచ్యయము లకుఁ బరమైనచో వానిసమూహము; (కేశపాశము మొ.) 3. కర్ణకర్ణ పూర్వకమైనప్పుడు మకర్ణము; 4. ఛత్ర పూర్వకమైనప్పుడు పరిప్రతచ్ఛత్రము

పాశి. సం. వి. న. పుం. 1. వరుణుఁడు, 2. యముఁడు; 3. వ్యాధుఁడు. విణ. పాశధరుఁడు.

పాశుపతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశుపతియధిదైవతముగాఁ గలయొకయస్త్రము; 2. పశుపతిమతము; 3. బకపుష్పముకీ. విణ. పశుపతియందానుగలది.

పాశుపాల్యము. సం. వి. అ. న. గోమహిష్యాదిపోషణ వృత్తి.

పాశ్చాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వరుణుఁడు. విణ. 1 పడమటివాఁడు; 2. వెనుకటివాఁడు.

పాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాశములసమూహము.

పాషండము. సం. వి. అ. పుం. ఒకమతము.

పాషండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదబాహ్యుఁడు. (చూ. పాషండి. న. పుం.)

పాషాణదారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాయికొలుచేసెడి వాఁడు, కాసీఁడు.

పాషాణదారణము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) కాసెయులి,

పాషాణము. సం. వి. అ. పుం. రాయి, శిల, గ్రావము

పాసఁగు. దే. వి. కాలిధాన్యవిశేషము. "సీ. పెఁటేటివరినీట, నిరుగారుచుంబఁడుఁ బాసంగు పరిచేలువపిఁడిబాయు." భీ. ౨, అ. (మొదటిరూపము ప్రాసఁగు.)

పాసనము వై. వి. కసువుపెట్టుట, విరేచనము.

పాసిక. వై. వి. పాచిక మొదటిరూపము.

పాసెము. వై. వి. పాయసము (చూ. వణ్యాగరము.)

పాళ. దే. వి. పోఁకలోనగువానిఁ ద్రుంచుకోడిమూగుత్తి, అడాకి. "రగడ. పాళకల్లదిపోఁకఁద్రాఁకబందముదెగియె." సావ. 3, అ.

పాళము. యు. దే. వి. 1. విధము; 2. సమయము. "రగడ. భామకోయకువేగపడి పూఁదోకఁబోళముగాదునేటికి." పా. ౪, అ.–వై. 1. బంగారులోనగువానికడ్డీ*; 2. కొలఁది*. "ఉ. పాళముమీఁఱఁ జెద్దపెద్దపాళములై బలితంపుఁగొఁగులఁ, మూలుగు మన్న ప్రాఁబడిమించి ధనార్థులిచ్చు." (ఇది యీ రెండర్థములకుదాహరణము.) పాండు. ౪, అ.

పాళా. వై. వి. బంగారులోనగువానికడ్డీ*. (పాళముయొక్క రూపాంతరము.)

పాళి. ఉభ. వై. వి. 1 జోడమూడెడువంతు*; 2. పాళెముపోఁత*. "గుర్తమనుజపాళులో." హన. 3, అ.–సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. అంచు. 2. గురుతు; 3. చోటు, 4. వరుస; 5. చెవితమ్మి; 6. కొండనెత్తము; 7. మీసములుగల ఆఁడుది; 8. పేను.

పాళియ. వై. వి. పాళె*.

పాళియము. వై. వి. పాళెమునకు మొదటిరూపము. (దండునకు– "ఉ. అవనిఁదిరోఁగలమృగావలిఁబక్షుల సంహరించితా, రావని ధృత్తలాటపులనాటకకుల్ మృగయావిహారముల్, చేవదలిర్పఁజేయు టకుతిప్ప మపాళియమెత్తి." కళ. 3, అ.)

పాళీ యు, దే. వి. వ్రాపెడియుపకరణముయొక్క మొన. వై. 1. జోడమూడెడువంతు*; 2. బ. జోడము. 'పాళులభిన్నంబులే." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (పాళియొక్క రూపాంతరము.)

పాళె. వై. వి. జోడమూడెడువంతు*. (పాళెయయొక్క రూపాంతరము.)

పాళెంబుదిగు. దవ్. అ. క్రి. (దండు.) ఒడియు. (చూ. పాళెము.) (ప్రే. పాళెంబుదించు. "సీ. పాళెంబుదించుచోఁబటు నంబుసేయుచోనెందులఁగ్రుడుకానినేర్పు." ఉ, రా. ౪, అ.)

పాళెగాఁడు. దవ్ వి. (పాళెము + కాఁడు.) పాళెముపట్టుదొర. "ర. భువనబంధుఁడులేనియరాజకంబుచే, తనరపరిపరిపరించి తమధామ్ములింతఁకటిపాళెగాఁడొగిఁ." అని. 3, అ.

పాళెము. వై. వి. 1. కావలి; "ఉ. సందిబిదాయకాదిగణనాథులు గూడిపృతాప్రతిప్రులై, యుండకుపాళెముందురుముకీకథలన్య ఇపావ

ధానులై, నందిరినాయక దిగణాధులుగూడిళ్ళశాస్త్రకర్తలై, యుండ యుంబాళెముండు రిమహాప్రభుపటిరక్షవాటికా." ఢి. 3, అ.- 2 పాళెగాడివట్టణము*; 3. చిన్నపట్టణము*; "సీ. కూడుపాళె ములుతెంపునగల్పిపాదలుజాబిల్లిశాలుపుకొల్పుటిరమెంత." య ౧, అ.-4. దండు*, "ఉ. దళ్ళవలం- బాళెముడించియుక్కు- దళ్ళబాణకృపాణధనుర్ధరుండవై, యాలవయుండు ప్రౌశ్వదళిదవ్వారకవ్వము గొవ్వతూపులన్." ఉ, రా. ౭, అ.- 5. దండువిడియు పోటు*. "వ. రాజన్యలుకొందరిగి దండునకుబాళెంబులుదిగం బాళెంబులెత్తింగి." రామా. 2, అ.

పాళెముపట్టు. దన్. వి. పాళెగానిరాజ్యము. "సీ. కముతాకర ములుపాళెముపట్టుకొనెగదనెం మంకీనాదినయందలారే." చంద్ర.

పి.

పింగ. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. గోరోజనము; 2. పార్వతి; 3. ఇంగువ, 4 కాడ. అ. న. ము. కుంకుమపువ్వు. పుం. గోరోజనపు వర్ణము, విణ. గోరోజనపువర్ణముగలది.

పింగలి. దే. విణ. వెరుకటిది, వెరుకటివాడు. "ఉ. మోదమునంద మాధవుని ముంగలిగానడపించితానుదు, శ్వేతబలానిష్ఠుండగుచుం బింగలియైచనదేవకోటికా, ర్యోద్యమయుల్లంగూడుకొనియుండొరుం బల్కు-చుశక్రమోక్షణా, హ్లాదముగోరిపెంపున రయంబెనంగన్ బలితెంచిరాయనన్." నిర్వ. ౬, అ.

పింగటించు. గ్రా. వి. అతిశయపు మాటలాడు. (రూ. పింగళించుట)

పింగళ. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. దక్షిణపుదిక్కు-నందలి ఆడేనుగు; 2. ఒకనాడి; 3. పైడికంటి; 4. ఒకానొకవేశ్య. అ. పుం. సంవత్సరవిశేషము. (రూ. సంవత్సరము.) ము. 1. గోరోజనము వంటివర్ణము; 2. కోతి; 3. ఒకపాము, 4. ముంగిస; 5. నిధి విశేషము. విణ గోరోజనమువంటివర్ణముకలది.

పింగళుడు. సం. వి అ. పుం. 1. సూర్యునిప్రక్క-నుండు వారిలోనొకడు; (రూ. దండుడు.) 2. అగ్ని; 3. శివుడు.

పింగాణి. దే.వి. ఒకవిధము తెల్లమట్టిపాత్రము. "గాజపింగాణి." రుక్మాం. ౪, అ.

పించియము. వై. వి. పించెము. "సీ. చిప్పమాటవానిచిన్నవళ్ళెలవానిఁ జేరిపించెమ్ముపించియమువాని." పాండు. ౧, అ.

పించెము. వై వి. నెమలిపురి. (పించియముయొక్క-రూపాంతరము.)

పించేము. వై. వి. మదము*.

పించను. ఆం. వి విరకాలము పనిచేసినందుకై యిచ్చుమనోవృత్తి.

పింఛము. సం. వి. అ. న. 1. నెమలిపురి; 2. కృష్ణునిశిరోభూషణము.

పింజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దూది; 2. పసుపు. అ. న. ము. 1. బలము; 2. హింస. విణ. కలతపాటుగలది.

పింజనము. సం. వి. అ. న. దూదేకువిల్లు.

పింజరము. సం. వి. అ న. 1. బంగారు; 2. హరిదళము. పుం. 1. ఎఱుపుమించిన పసుపువర్ణము; 2. శాత్రవము. విణ. 1. ఎఱుపుమించిన పసుపువర్ణముగలది; 2. కలతపాటుగలది.

పింజలము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కలతపాటుగల సేనలో కలహపడి.

పింజింజా. దే న. క్రి. 1. పింజెపోవు; "సీ. పింజించియట్టి నిగుళ్ళవద్భనిపబులతోలుగారుమెఱుగులుదు ఱఁగలింప." కవిక. ౬, అ.-2. పీల్చుబలుకరింజు. "మ. ఇభరాజేంద్రుడు హస్తరంధ్రములనీరొక్క-ంచిపూరించిదం, డభమార్గంబుననిక్కి-వడినుద్ధానించిపింజింప." భాగ. ౮, స్కం.

పింజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ నూలిచుట్ట, తూలనాళిక.

పింజూషము. సం. వి అ. పుం. కర్ణమలము, గులిమి.

పింజె. దే. వి. 1. ముందుచెక్కు-కొనెడివస్త్రపుకుచ్చు; "సీ. సరిలేని రాకట్టుజాళువామొలకట్టుబిదగారునీర్కా-విపింజెతోడ." పావ 3, అ.-2. వెనుకజెక్కు-కొనదోవతికొంగు. "మ. సింహపిడగాపెను చక్కి-పింజెవదలక జేవట్లుకుగా వచ్చెన్." ఉ, రా. ౬, అ.

పింజె. వై. వి. 1. దూదేకువిల్లు, పింజనము, (రూ. పింజారి.) 2. బాణముక్రిందిచివర, పుంఖము*. "శే. వాడలతిచిత్రకర రాఘవంబుపేర్చి, కేర్పియుండొరుకుయునేయఁబింజపింజ, గఱచు కొనిపాఱుతూపులొక్క-టియుఁబోలె, గానుపించుచుఁదఱఁపించె గడలపోరు." కళా. ౮, అ.

పింజెనగ్రోవి. దే. వి. (పింజెన+గ్రోవి.) చిమ్మనగ్రోవి. "ద. సరవలియుండువిలాసినులధవ్వనిచేసికుమారుపైఁదని, ర్భరకరిసేన నర్వదిశలంబులురంబునఁగాడనెత్తుగా, విరుసనుగంటుఁబొందోరఁగి పింజనగ్రోవులరీతిఁబాఱఁగా, నరుణమురీచిమాలిక్రియసర్కా-రపటి వెలింగనాజలోన్." వై. ౨, అ.

పింజారి. దన్. వి. (పింజ+అరి.) దూదేకువాఁడు. (సంధిని వర్ణవికారము.)

పింఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. విటజనసమాశ్రయము. (రూ. వేశము.)

పిండపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. మెట్టనూయి; 2. అశోకపుఁబువ్వు; 3. దాసనపుఁబువ్వు.

పిండము. సం. వి అ. న. 1. ప్రదుకుఁదెరువు, 2. ఇనుము పుం. 1 అన్నపుపిడుచె; 2. పితృదేవతలకిచ్చెడు అన్నపుముద్ద; 3. గర్భము; 4. శరీరము; 5. శరీరమునందు ఏకదేశము; 6. గృహమునందు ఏకదేశము; 7. చెండు; 8 గజకుంభము, 9. బోళము, 10 బలము; 11. సమూహము, 12. దట్టము; 13. చిల్లమద్ది; (రూ. పిండకము.) 14. దానవము*.

పిండలి. వై. వి. ముద్ద. "వ. కసిమసంగిసమారిపిసికిపిండలిచేసిన చందంబునంగొండలైనకండలలోఁగలసి." ఉ, హరి. ౪, అ.

పిండాభ్రము. సం. వి. అ. న. వానతూర.

పిండాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. చేమకంద*.

పిండి. ఉభ. వై: వి. బియ్యములోనగువాని పొడి, పిష్టము. సం. ఈ స్త్రీ. 1. సమూహము; 2. ఒకవిధము ఈఁదు*, 3. ముంగి*; 4. పారి*.

పిండిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. బండికంటినడిమిదూము; 2. మరువ్ఛ-దేశమునందు అందుగుబంకలోఁజేసెడు ధూపద్రవ్యము; 3. పిక్కయందలిమాంసము.

పిండికూడు. దన్. వి. సంకటి.

పిండికూర. వై. వి. ఒకవిధముకూరాకు. "అ. ఉల్లిపువ్వుగాయ ముల్లంగిపొరకాయ, పిండికూరకోతిబీరకాయ, చిట్టిమెడికాయ చెం దలివంకాయ, కానిమంచికూరగాయఁలును." వై. ౪, అ. (దీనినే పిండిదొడ్డికూర అందురు.)

పిండికొండ. వై. వి. వృక్షవిశేషము, కొండపిండి.

పిండితము. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) 1. దట్టము; 2. గుణింపఁబడినది; 3. ఎంచేఁబడినది; 4. చేర్పఁబడినది.

పిండిదొండ. వై. వి. కుర్కుటుఁడికీ.

పిండిపోఁకలు. వై. వి. బ. గుడపిండములు.

పిండిమిరియము. వై. వి. పులుసులేక పలుచేగానుండిన వ్యంజన విశేషము.

పిండిలము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) వంతెన.

పిండివంట. దృ. వి. 1. అప్పములోనగు అపూపము; 2. చెక్కలములోనగుభక్ష్యము.

పిండివడియము. వై. వి. పిండితోచేసినవడియము. "గుడిమ్రింగువానికినందిపిండివడియము." వి. కృ. ౨, అ.

పిండీకృతము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) ముద్దగాఁజేయఁబడినది.

పిండీతకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంగకీ; 2. మరువము కీ.

పిండు. ఉభ. దే. స. క్రి. 1. పాలుపిదుకు; 2. రసముపిడుచు. వై. వి. సమూహము, గుంపు. "అచ్చరలేడుపిండు." భార. శాం. 3, అ.—సం. అ. పుం. చెండు. "మాతిరాఁబడినకాంచనపిండుఁగొనంగలేక." (తెనుఁగునందు ఉత్వముపచ్చినది.) భార. ఆది. ౫, అ.

పిండుగట్టు. దృ. అ. క్రి. (పిండు+కట్టు.) గుంపుగూడు. "పాంశతిల్లఁబిండుగట్టితిరుగుచుండె." భార. అర. ౨, అ.

పిందియ. దే. వి. పిందె. "శే. నాథచిరులురంజిల్లినవలుమొలచె, నలరెవిరులెల్లఁబూవులుఫలలుదూచె, బవిమినిరవొందెఁబిందియల్ బలిసెనవల, లాటుళ్ళలుపాండ్రరుచులభలంబులెసఁగె." వసు. ౧, అ.

పిందె. దే. వి. 1. కాయయగుటకుముందటిది; (దీనికి ముందటిది పూఁబిందె.) 2. రత్నాలపోఁగులులోనగువానియందు కీలుచేట్టు నేర్పఱచెడుకడవయ విశేషము. (పిందియయొక్క-రూపాంతరము.)

పింపిణీ. దే. వి. శృంగిణీ శేషము. "మ. జడిగొనఁగోర్కు-లనీఠి తాను మగవేషంబూనినున్నింపిణీ, జడలక రావటరాశిలేఁజికి హార్పుకా గొప్పపొంతించి." నళ. 3, అ.

పింపిసలాడు. దే. అ. క్రి. (పింపిసలు+అడు.) 1. బాలికలు పెదవిమీఁదుగానొకవిధమైనధ్వనిగలిగించుచేనర్తించు; "శే. వేదుఁబుమించఁబింపిసలాడుకుచేయు." రుక్మి. ౧, అ. – 2. నర్తించు. "ఖరులుపొమ్మటమీఁదఁగులికిపింపిసలాడ." రసి. ౬, ఆ.

పింపిసలు. దే. వి. బ. పింపిళ్లనటు మొదటిరూపము.

పింపిళ్లాడు. దే. అ. క్రి. (పింపిళ్లు+అడు.) నర్తించు. "రగడ మణికూటకుట్లలిములయుమణిక్రథు, పెరుమాళ్లకుఁగడుఁబింపిళ్లాడుచు." పాండు. ర, అ.

పింపిళ్లు. దే వి. బ. (పింబిస+లు.) పెదవిమీఁదుగా నొకవిధమైన ధ్వనిగలిగించుచునర్తించెడు బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ.) పింపిసలు. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

పింపిళ్లుగూయు. దే. అ. క్రి. (పింపిళ్లు+గుయియు.) 1. బాలుకులుబాలికలును పెదవిమీఁదుగా నొకవిధమైన ధ్వనిగలిగించుచేనర్తించు; "ఎ, గీ. పిన్నబిడ్డలిమ్యతలఁబింపిళ్లుగూసిరి." పారి. భా.2, అ.-2. నర్తించు. "సీ. మాటిసైతమ్ము కుటుపుఁడఁబింపిళ్లుగూయుచుపెస్గరు రావకొత్తుగనులు." ఉ. 3, అ. ' మ. బిగిదకా. గుబ్బలుగుస్తుపుం బయటఁబాఁబింపిళ్లుగూయంగకి, ప్రాగలిక భాషయుఁగ్రుతపచ్చియుఁబడియాఁగంధర్వవీణొందెడి, భృంగుపాళంబు

తలంబుమీదరుసవారింగాభృశుంచుగాధగ, ధ్రగితాకాంతరమైన ఖడ్గమొటికా దత్పాణిచ్చెగాపెకగా." కా. ౬, అ.—(ఒకానొకచో "పింపిళ్లిగిలాయఁజొచ్చె" అని భిన్నముగా ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది చూ. పీడు. వి. మూడవయర్థము నుదాహరణము.)

పికపికలు. దే. విశ. బ. చెల్లాచెదరు "క. ఒకమరివితిఁకినయుకులు, పికపికలై పోవలావుఁబెంపేర్పడనే, నకుశెరుకైదనియిరులు, కకుదాఁవధిఁదుబాపులగర్వోద్ధతుఁడై." నిర్వ. ౬, అ.

పికము. సం వి. అ. పుం. కోకిలము, కోయిల.

పికవర్ధనము. సం. వి. అ. పుం కాకము, కాకి.

పికిలి. దే వి పక్షివిశేషము. (చూ. పిక్కిలి.)

పికిలిపువ్వు. దృ వి. పికిలిపిట్టతోఁక క్రిందటెర్ర-. (చూ. శైలకు.)

పిక్క-. వై. వి. 1 జంఘ, 2. ఒకానొకచెట్టు.

పిక్కటిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. నిండు, 2. అతిశయించు; "వ. పిక్కటిల్లినసంతోషంబుచేత." భాగ. ౬, స్కం.-3. వ్యాపించు, "వ. విమలథరస్థితామృతము వెల్లువచెక్కఁలఁబిక్కటిల్లకా." ప్రభా. ౧, అ.-4 పగులు, 5. వర్ధిల్లు. (రూ. పిక్కటిలు.—నిండుటకు.-"ఉ ఎక్కడికేనియుంజనియనేకవిధంబులజీవరాసులకా, పిక్కటిఁగానలోఁగడుపుపిక్కటిలకా దివిమాపుఁటికా, జక్కఁగనేసుచోఁదిరుపునయ్యనీవరికట్టుగొన్నవాఁ, డుక్కఁబుకూలమింటిఁకనన్నిఁనిరాయుధవృత్తినత్తఁటికా." నిర్వ. ౧౦, అ. పగులుటకు.—"శే. ఇట్టలపుఁబుఖ్యసుతులనట్టనడుమఁ, గలికిదులకించెదాడిమీఫలముగంబు, కంపెకింబట్టుఅబికిపిక్కటిలియుబ్బు నీటుట్రుగబ్బిగుబ్బలనీటుపూని." ఉ, రా. ౬, అ.-వర్ధిల్లుటకు. అను. ౫, అ.)

పిక్కారు. దృ. వి. (పిదప+కారు.) (చూ.) దాళువా.

పిక్కిలి. దే. వి. పికిలియొక్క-రూపాంతరము. "సీ. పెనుగొండకడ వ్రాలిపిక్కిళ్లమొదలైన ప్రతిపక్షులనుమాతాహతముచేసి." శై. ౧, అ.

పిక్కు-. దే. అ. క్రి. పెనుచీయు స. క్రి. వంచించు. వి. 1. మర్దము; 2. వంచన.

పిగులు. దే. అ. క్రి. వస్త్రములోనగునది చిగుళ్ళుచేచియుఁగు.

పిచండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు; 2. పలువు.

పిచండిలుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ అ.) పెద్దకడుపువాఁడు.

పిచిండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడుపు, 2. మృగముల కడుపు.

పిచుమందము. సం. వి. అ పుం. వేము, నింబము కీ.

పిచుమర్దము. సం. వి. అ పుం ———వై.———

పిచులము. సం. వి. అ. పుం. 1 నీరుకాకి; 2. గన్నేరు కీ; 3. చక్క-కీ.

పిచువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. దూది; 2. కుష్ఠభేదము; 3. మాదు; 4. ఒకానొకరాక్షసుఁడు.

పిచ్ఛటము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము; 2. నత్తు. పుం. కంటి తెవులు.

పిచ్చి. వై. వి. పిత్తవ్యాధి, ఉన్మాదము.

పిచ్చిక. దే. వి. ఊరఁబిచ్చిక, చటకము.

పిచ్చికకుంటు. దే. వి. అనూరుఁడు. విశ. గాడ్దులేనివాఁడు, (చూ. పిద్దెకకుంటు.)

పిచ్చికుంటు. దే. వి. (పిచ్చిక+కుంటు.) అసూరుఁడు. "సీ. త్రిదినంతమనేగుఁబిచ్చికుంటులకు, మొక్క-బడులసాధ్యా త్రుండు వినతపట్టి." వై. ౯, అ.—విణ. కాళ్లులేనివాఁడు. (చూ. పిచ్చె కుంటు)

పిచ్చిల్లు. దే. అ. క్రి. చిప్పిల్లునటుమాఱురూపము. (రూ. పిచ్చిలు. "శాప్పధారలు పిచ్చిల." వి, పు. ౭, అ.)

పిచ్చివాఁడు. ద్వి విణ. పిచ్చిపట్టినవాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు.

పిచ్చే. యు. దే. విణ. హీనము. "శే. బ్రహ్మాకంతరివాఁడవైవట్ట ణంబు, లంకగానుండికేలఁగైలాసమెత్తి, త్రలిరిఁదీపులక్ష్మా నవారు వముల, కొచ్చెనుగనేలచొచ్చితిపిచ్చవసికి." రామా. ౭, అ.—వై. వి. పిచ్చి.

పిచ్చెపట్టు. దే. వి. అల్పకోప్పము

పిచ్చెపెసలు. దే. వి. బ. ఒకదినుసుపెసలు.

పిచ్చెలించు. దే. వి. క్రి. 1. అతిశయించు. "అ. కారిఁబోరిఁ గదిరెను, భీతిమానసమునఁబిచ్చలింప." ఉ, హరి. ౬, అ,- 2. భయపడు. "క. ఒకరింపఁబిచ్చలింపక, మునుకొనియయ్యాడ బిమన్కి-మొనకాంద్రకనిశా, చెనపెనుఁజెట్లుగట్లును, చెనపాదపఁ గఁబఅపుటయునుచెగడకవాఁడుశా." అచ్చ. యు, కాం. (ఈయ ర్థమునకు ప్రాచీనప్రయోగము కనఁబడలేదు.)—స. క్రి. ప్రకం పించు. "ఉ. ఎట్టిలా, పెట్టిపరాక్రమస్ఫురణమెట్టిరయంబనిపిచ్చ లింపఁగశా." భార. భీష్మ. ౧, అ. "వ. అవ్విరాటునిదివిడిపించె దశా రణపటుత్వముసైరులుపిచ్చలింపఁగశా." భార. విరా. 3, అ.

పిచ్చె. యు. దే. వి. చింతపిత్తు. వై. అంతువులకడుపులోనిపిత్త కోశము.

పిచ్చెక. దే. వి. పిచ్చికయొక్క-రూపాంతరము.

పిచ్చెకకాలు. దే. వి. తృణవిశేషము, పర్పటము.

పిచ్చెకకుంటు. దే. వి. అసూరుఁడు. "సీ. ఉత్తారుఁడైపెన్క-గొఱగి పిచ్చుకకుంటువి ప్రతిపంబుగావినుతినేయ." కాశి. ౧, అ.—విణ. కాళ్లులేనివాఁడు. (చూ. కుజ్జ)

పిచ్చెకుంటు. దే. వి. (పిచ్చెక+కుంటు.) అసూరుఁడు. "సీ. చుట్టుతరువ్వలకునింపుకయుఁదీకొందలేకమహారుల్ పిచ్చుకుంటునకగ వడె." ఉ, రా. ౧, అ.—విణ. కాళ్లులేనివాఁడు. "ఎ, గీ. అవలఁ గొఆగానపిచ్చుకుంటయియవంగుఁ, దనుపుగొనఁజొచ్చె." అము. ౨, అ.

పిచ్చెగుంటిదాంద్రు. దే. వి. బ. కమ్మవారిని అడిగికొని జీవించు వారు. బిచ్చె మెత్తువారు. (అనిరొందఱు.)

పిచ్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. అరఁటిపీ; 2. ఒబ్బ; 3. గుఱ్ఱపుకాలి పుండు; 4. పోఁక; 5. సమూహము; 6. పాముయొక్క-కోల్లు; 7. బూరుగుబంక; 8. వరుస; 9. గంజిమీఁదిమీఁగడ. అ. న. ము. 1. నెమిలిపురి; 2. పిగ. పుం. తోఁక.

పిచ్ఛందకము. సం. వి. అ. పుం. రాజగృహారకన.

పిచ్ఛిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఇరుగుడుచెట్టు; 2. బూరుగుచెట్టు. విణ. 1. పేరినది; 2. మీఁగడకట్టినది.

పిటకము. సం. వి. అ. పుం, న. పుండు. పుం. 1. చిన్నపెట్టె; 2. చిన్నగంప.

పిటము. సం. వి. అ. పుం. గంప, కండోలము.

పిట్ట. వై. వి. పులుఁగు, పక్షి, ఖగము, విహంగము.

పిట్టపిడుగు. దే. క్రి. విణ. అనివార్యము. "శే. పిడుగుతెఱ్ఱిక గలిఁగూలుఁబిట్టపిడుగు." కవి. ౧, అధికారము. "అ. పిడుగు వైచిరంపుఁబిట్టపిడుగు." తంత్ర. (పిట్టపిడుగు—పిట్టపిడుగుగా నని యర్థము.)

పిట్టు. వై. వి. వాసెనమీఁదవక్కముచేసినపిండి*.

పిఠరము. సం. వి. అ. న. 1. కవ్వపుకోల; 2. ముస్తెకి. పుం, న. వంటకుండ.

పిడి. దే వి. 1. కత్తిపఱఁజలోనగునది; త్సరువు; "సీ. కలుకుదుండ గపుకరక్క-ములఁద్రెంపఁగఁ జాలుజాలువాపిడివాలువాలువాని." చంద్రా. ౧, అ.- 2 పిడికిలి; "ద్వి పడికక్క-ములపట్లువదలి సన్నట్లు, పిడిపట్లవదలిసఁజెటిలిపెడత్తి." రా బాల, కాం.- 3 ఆఁడుమృగము. "వ. తొడిగినయమ్ములన పడిపారలుపిడుల విడువకపిడిముడిపడుకడఁకులును." ఉ, హరి. ౪, అ. "శే చుట్టునతివలుగ్రాలఁదుమ, నమరుపిడిపిండులోనిమహాగజేంద్రు, కాంతిసఁలరుటమారుసంతసఁగనియె." హరి. ఉ. ౭, అ. "పిడియేనిక." "మసఁబిడి."

పిడికట్టు. దే వి. పింటెనదుము, అస్త్రకము.

పిడికిలి. దే. వి. ముడుచఁబడినవ్రేళ్లుగల అఱచేయి, ముష్టి.

పిడికిలించు. దే స క్రి. పిడికిటఁబట్టు. "వ. తూర్పునయుత్తరం బునంగలుగు వరనాయకులునానానేనానమువిత్తులైవచ్చిచిర్పుయుస నం బిడికిలింతుమనుచున్నవారు." భార. ఉద్యో. ౨, అ

పిడికోల. దే. వి. నాఁగేలులోనగువానిమేడి.

పిడిగంట. ద్వి. వి. నిడుపుపిడిగలగంట. "సీ. పిడిగంటలును గేపింధంపుఁగుంచెలుఛత్రముల్ పులిగోళ్లుచామరములు." రాజ. ౧, అ.

పిడిగుద్దులు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. కప్పిగం తులు.)

పిడిగొట్టు. దే. స. క్రి. (పిడి+కొట్టు.) ఎద్దువట్టు.

పిడిమూర దే. వి. ముడుచఁబడినవ్రేళ్లుగలమూర, రత్ని.

పిడియము. దే. వి. పిడెము. "ద. చల్లడములుపూనిమీఁదఁబదిలం బుగఁగట్టినపట్టెకాసెలశా, పిడియములంటదోఁపి." సా్వ. ౪, అ.

పిడివాటు. దే. స. 1. పసకట్టలను చేతికొలదినెత్తి గింజలురాలఁ గొట్టుట; 2. ఒడంబడిక. (పిడివాటుచీటి.)

పిడివాదము. అర. వి. మూర్ఖవాదము.

పిడివేయు. దే. అ. క్రి. పనులకతిలోచేయిడిత్రిప్పు.

పిడిసాన. ద్వి. వి. పట్టవాఁడును, తాళ్లవనివాఁడునుకొయ్యలకును, రత్నములకును చెజను తీసెడు సాధనము, అక్షోపలని.

పిడుఁజో. దే వి. పశువులదేహమందుచేరి రక్తము పీల్చెడు జంతు విశేషము.

పిడుఁదు. దే. వి. పిడుఁజోయొక్క-రూపాంతరము.

పిడుక. దే. వి. పిసికిపిడుచగాచేతితట్టియెండఁబెట్టినపేఁడ, కరీ షము. (పాడుక పిడకయని.)

పిడుకమొసలి. దే. వి. శింశుమారభేదము. హంస. ౪, అ.

పిడుగు దే. వి. అశని, నిర్ఘాతము.

పిడుగుకైదువు. దే. వి. వజ్రాయుధము. "సీ. పిడుగుకైదువు పెట్టుకడకట్టుఁగాఁబతొంధి మహాశనధిరసంబుచదిగొనసఁగ." వసు. ౫, అ.

పిదుచే. దే. వి. అన్నములోనగువానిముద్ద. (వాడుక పిదచయని.)

పిదుచేపాఁత. దన్య. వి. అలుకుచుట్ట.

పిదుచు. దే. స. క్రి. రసములోనగువానిపిండు.

పిదుత. దే. వి. మిక్కిలి చిన్నకుండ (వాడుక పిదతయని.)

పిడెము. దే. వి. బాఁకు. "పులికోల్ కాసెలకంటదోఁపినపిడెం బుల్." పా. ౧, ఆ. (పిడియముయొక్క రూపాంతరము.)

పిడ్గు. దే. వి. పిడుగుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. రాటివవిరోధి మండలము చిచ్చుపిడ్గుములోశనేదినకా, పేవఁదొడంగఁదెమ్మెరలు వెన్నెలమంటలుమీఁదఁజల్లుచుకా." ఈ. ౨, ఆ.

పిణ్యాకము. సం. వి అ పుం, న. 1. నెలికపిండి; 2. ఇంగువ; 3. చిల్లగింజ; 4. కుంకుమపువ్వు.

పిత. సం. వి. ఋ. పుం తండ్రి. (తండ్రులు అయిదుగురు.– కన్నవాఁడు, ఉపనయనముచేసినవాఁడు, చదువుచెప్పినవాఁడు, అన్నము పెట్టినవాఁడు, వెఱపుదీర్చి కాపాడినవాఁడు.) ద్వి. తల్లిదండ్రులు.

పితర, వై. వి. తండ్రి. "వ. పితరయుఁబితామహుండును బ్రపితామహుండును ననఁగఁబిండసంబంధులుమువ్వురు." మార్క. 3, ఆ.

పితరదొర. దన్య. వి. యముఁడు, పితృపతి (చూ కేటఁగాఁడు.) (ఇటుపితరులతేఁడు మొ.)

పితరుఁడు. వై. వి. 1. తండ్రి; "క. నలియుంబలియునునుడుకుఁదున, బితరుఁడుకొండొరులతోఁడఁబెనఁగడుచోపా, కూఁతఁగ్లాని మాన్పకయు, న్నతఁడువనత్రయము దండుపరువఁగవలయుకా." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.–2. బ. మృతిపొందినపితృవర్గమువారు, పితృదేవతలు. "క. కృతములిట్టియయేఁడులు, పాతకపామ్యుతమునను బ్రీతిపొందించినను ప్రతుఁడీరేడుతరంబుల, పితరులఁగొనిదివికి నేగుఁడెంపెసలారకా." భార. అర. ౪, ఆ.

పితరులచుక్క. వై. వి. మఘానక్షత్రము.

పితలాటము. దే. వి. మోసము. (రూ. పితలాటకము.)

పితామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తండ్రితల్లి.

పితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తండ్రితండ్రి; 2 తండ్రి; 3. బ్రహ్మ.

పితాళ్లు. వై. వి. బ. పితరులుయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. తగఁ బితాళ్లకుఁదిలోదకములునడపి, అగములనిటసత్యసంధుండవగుచు." రా. బాల, కాం.

పితుకు. దే. స. క్రి. పాలుపిండు. "ఎ, గీ. ఇద్ధరాధేనువు గ్రమ్ముల నెలమిఁబిత్కి, పితికికొనుఁడనిపనిచెనమ్మునులమిగుల." హరి. పూ. ౧, ఆ.

పితూరి. హిం. వి. రాజద్రోహము, కలహము, కుట్ర.

పితృపతి. సం. వి. ఇ. పుం. యముఁడు, పితరులతేఁడు.

పితృప్రసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. ప్రొద్దుపొడుపేటకు ముందైదు గడియలపట్టును, ప్రొద్దు గ్రుంకినవెనుకమూఁడుగడియలపట్టును గలకాలము.

పితృయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. పితృతర్పణము.

పితృవనము. సం. వి. అ. న. శ్మశానము, వల్లకాడు

[illegible]ఁడు. సం. వి. అ. పుం. తండ్రితోఁబుట్టినవాఁడు.

పిత్తము. సం. వి. అ. న. ధాతువిశేషము. (చూ. ధాతువు.)

పిత్తల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీరుపిప్పలికీ. అ. న. ము. ఇత్తడి. విశే. పిత్తుగలది. (రూ. పిత్తడి.)

పిత్తు. దే. అ. క్రి. అపానవాయువువిడుచు. వి. అపానవాయువు.

పిత్ర్యము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) తండ్రిది.

పిత్సంతము. సం. వి. త్. పుం. పక్షి. విశే. పడనిచ్ఛగలది.

పిదప. దే. వి. వెనుక. "ఇచ్చినపిదప." ఉ, హరి. ౨, ఆ.–విశే. 1. వెనుకటిది, "పిదపటికథ." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "పిదపటి పట్టి." భార కర్ణ. ౨, ఆ. "పిదపటిపత్రము." విజ్ఞా. పర్వ, కాం.–2 తక్కువ, నీచము. (పిదపచేను, పిదపపని మొ.)

పిదపిద. దే. విశే. 1. అనుకు; (రూ. పిదపిదన.) 2. మృదువు. "ద్వి. చెదరకయదరకచిడిముడిగొనక, బెదరకపదరకపిదపిదగాక, గ్రావ్వఁడినూపకగ్రుక్కతలేక." పండి. ౧, భా

పిదపిదన. దే. వి. 1. అనుకుఁదనము; 2. మృదుత్వము. విశే. 1. అనుకు; "వ. శీకరపరంపరలచొదుగులుముదుగులుగొనఁబిదపిదనగుచుఁ బిదుకుబిదుకుమనరొంపులును." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.–2. మృదువు. (చూ. పిదపిద.)

పిదుకు. దే. స క్రి. పితుకుయొక్క రూపాంతరము.

పిధానము. సం. వి. అ. న. ముసుఁగు, తిరోధానము.

పిన. దే. విశే. పిన్నయొక్క రూపాంతరము. (పినతల్లి, పినతండ్రి మొ.)

పినగుమ్ముడు. దన్య. వి. పేఁటకీ.

పినద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది; (వస్త్రము.) 2. తొడుగఁబడినది. (కవచము.)

పినాకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. శివుని విల్లు; 2. త్రిశూలము, 3. జడివాన.

పినాకి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పినాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నదీవిశేషము; 2. వీణావిశేషము.

పినుఁగు. దే. వి. లుబ్ధుఁడు. "ఆ. జవురుఁగండెలుగాలపుఁజవ్వెదురు, లాదియగుసాధనంబులఁగలవరించు, కొని పాటుపాటినది లతోఁబినుఁగులెల్ల, గదిసినదిచిరి యమ్మహీ కాంతునట." పా. ౧, ఆ.–విశే. లుబ్ధుఁడు. (చూ. పిలుఁగు.)

పిన్న. దే. విశే. చిన్న. (పిన్నవాఁడు, పిన్నది.) "పిన్నటినవ్వ." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

పిన్నకక్కెర. దన్య. వి. పక్షివిశేషము, కక్కెర.

పిన్నగొరఁటు. దన్య. వి. సహాకీ.

పిన్నగ్రద్ద. దన్య. వి. పక్షివిశేషము, చెంబ.

పిన్నతెమ్మి. దన్య. వి. నేలతెమ్మి, కమిరముకీ.

పిన్నటనాడు. దే. వి. పిన్ననాడుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. పిన్నటనాటనుండినను బెద్దగఁజూచినదంతవృద్ధులకా, మిన్నకచంపి చేసిన మేదినినాడియుల." హై. ౧, ఆ.

పిన్నతుమికి. దే. వి. కాకితుమికీ.

పిన్నదూలగొవెల. దే. వి. దూలగొవెల, కందూరకీ.

పిన్ననాడు. దే. వి. బాల్యదశ, చిన్ననాడు.

పిన్ననుదురు. దే. వి. పసురములకొనటిజబ్బు. వాతరంధము.

పిన్నసేరెడు. దే. వి. గాకినేరెడు, గాకజంబువృక్షము.

పిన్నపొంపర. దే. వి. పొంపర, గోకుంబి.

పిన్నపాప. దే. వి. కన్యక. "సీ. పిన్నపాపలనీతిపిత్రుపరాధీనత్వ కార్యనిర్ణయశక్తి కలదెనీకు." నై. ౨, ఆ.

పిన్నపాల. దే. వి. చిఱుపాల, క్షీరాది.

పిన్నములక. దే. వి. నేలములక, కంటకారి.

పిన్నముల్లంగి. దే. వి. క్షుద్రమూలకము.

పిన్నయిప్ప. దే. వి. మధూలిక.

పిన్నతెకము. దే. వి. పిన్నతనము.

పిన్నవరగోగు. దే. వి. కమలవల్లిక.

పిపాస. సం. వి. అ. స్త్రీ. నీరు త్రావవలెనను ఇచ్ఛ, నీరువట్టు.

పిపాసితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నీరుత్రావనిచ్ఛగొన్న వాఁడు

పిపాసువు. సం. విణ. (ఉ.) నీరుత్రావనిచ్ఛించువాఁడు.

పిపీలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చీమ. (రూ. పిపీలి. ఈ. స్త్రీ.)

పిప్పల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిప్పలి. అ. న. పు. జలము. పుం. 1. రావి; 2. పాతు.

పిప్పలాశనము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, గజము.

పిప్పలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపకణ. ఇ. పుం. రావి.

పిప్పి. దే. వి. పలిచిరసముపిండిన ఆకులోనగునది.

పిప్పిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పండ్లపాచి, దంతమలము.

పిప్పిరి. దే. వి. పిప్పి. "విరోధినేవలఁ బిప్పిరిచేసెదఁ." హై. ౬, ఆ.

పిప్లువు. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుమచ్చ, తిలకాలకము.

పిమ్మట. దే. వి. మనోవ్యథ. "క. అరితివంతిపురమున, నారితిల కంఋతభజనంబులఁగొలువం, జేరినపిమ్మటమదిలోఁ, గూరినపిమ్మట విరాళిగొనిపరుఁడుండెఁ." విజ. ౨, ఆ.—క్రి. 1. అనంతరము; 2. పరోక్షమందు. "సీ. తులువపిమ్మటనిన్ను దూషించునట్టి కులజాతునిజముగాఁగొనుట." భార. అను. ౪, ఆ.

పియ్యి. దే. వి. పీయుయొక్క-రూపాంతరము.

పిర. దే. వి. కానిలో నాలవభాగము.

పిరంగి. దే. వి. సిపాయులు యుద్ధమప్పుడు మందుగుండువేసి గట్టించికాల్చెడియినుపగొట్టి. (చూ. అగాదు.)

పిరంగీ. దే. వి. పిరంగియొక్క-రూపాంతరము.

పిరి. దే. వి. 1. మెలి; 2. పెంటి; "పిరిచుట్టుగఁజుట్టి." కళా. ౬, (అ. చూ. పిరిగొను.) 3. గోనెలులోనగునది కట్టెడుత్రాడు.

పిరిగొను. దే. అ. క్రి. (పిరి+కొను.) పెనఁగొను. "క. మురలచ్చ రుత్పుడుమెచ్చున, బిరిగొనుచిత్తములతోడ." భాస్క. కిష్కి. ౨, ఆ.—స. క్రి. మెలిపెట్టు. (చూ. వట్రు.)

పిరువీఁకు. దే. వి. (పీఁకు+పీఁకు.) 1. పీఁకులాట; "క. తరుణీ యుతిఁజెల్లునె, యతయుఁగనేమింతవారమునుకొనదిగోఁ, బిరుపీఁకుగ నున్నదిగాఁ, గరమద్భుతమైనవరిగయ్యముచేరఁగ." కళా. ౧, ఆ.–2. బాధ. "క. మురారాత్రియాకారణమున, జేరఁజనుగాణత్వ పిరుపీఁకునఁజో, వ్వారయభాగ్యవిహీనలు, లేరెవ్వరునఁటనిమ్మంత నిలిచెనుగోఁడ." ప్రభా. ౫, ఆ.

పిరుపీఁకులాడు. దే. అ. క్రి. (పిరుపీఁకులు+ఆడు.) పెనఁగు లాడు. "ఒండొంటితోఁబిరుపీఁకులాడు," అను. ౬, ఆ.

పిరువీఁకుసేయు. దే. స. క్రి. (పిరుపీఁకు+చేయు.) 1. పీఁకు లాడు; "క. కనిచుట్టువారుకొనియు, ట్టునటుంబిరుపీఁకుసేయు దు." వర. ౫, ఆ.–2. బాధించు. "వ. ఇట్లుబహువిధంబు లంబోదిన కాలకౌశికునిం బిరుపీఁకుసేయు బ్రహ్మచారులకుఁ బ్రియంబునఁదండనంబొనర్చి." హరిశ్చ. ౪, ఆ. (చూ. పెడకటి పద్యము.) (రూ. పిరుపీఁకులుసేయు.)

పిర్వీఁకు. దే వి. పిరుపీఁకుయొక్క-రూపాంతరము. (బాధ.—"అన హ్యావర్తనములఁ బిర్వీఁకులంబెట్టుదుర్గాతుఁడు." పాండు. ౪, ఆ.)

పిఱికి. వై. విణ. భయశీలుఁడు, భీరువు. "క. వెఱపెట్టెదియో యు న్నఁడు, నెఱుఁగనిపీయట్టివానికవ్వరొకోయా, పిఱికితనమింతయుల వడఁ, గఱపినవారనుచుకోరికలకలనెవ్వఁ." భార ఉద్యో.3, ఆ.

పిఱికికండ. వై. వి అధైర్యము. "ఎ, గీ. పిఱికికండయుకింతలే కటిమివెద్కఁ, జన్నుఋకఁబోతువిశదరాజీవనేత్ర, కళ్వమేధంబు ఫలముతథ్యంబుగలుగు." కాశీ. ౨, ఆ.

పిఱికిమెకము. వై. వి. జింక, హరిణము.

పిఱు. దే. వి. వృత్తియందు పిఱుఁదుశబ్దముకకు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (పిఱుతివియు మొ.)

పిఱుఁదు. దే. వి. 1. మొలకువెనుకటిభాగము, నితంబము; 2. వెనక. "శా. ద్రోణాచార్యుపిఱుందనొప్పిద్రుపద పుత్త్రుల్ బద్ధగోధాం గుళ, త్రాణుల్ మార్గణపూర్ణతూణులుమహా ధన్వుల్ కుమారుల్ తను, త్రాణోపేతులురంగమధ్యమున నంతఁ గానిల్చిరి." భార. ఆది. ౬, ఆ. "క. పిఱిఁదికెఁదోనిచ్చినది, లఱితికైయల్లదాఁవ." రా. అర. కాం. ౨, ఆ.

పిఱుఁదుకొను. దే. స. క్రి. వెంబడించు. "సీ. రథ్యావ్రధి పోకరమునేరికోటి పిడుగులవెఱవడిఁబిఱుఁదుకొనఁగ." ఉ, హరి. 3, ఆ.

పిఱుతివియు. దే. అ. క్రి. (పిఱుఁదు+తివియు.) వెనుదీయు, పరాఙ్ముఖమగు. "వ. ఇట్లుభయసైన్యంబులుఁబిఱుతివియకపూర్వ పశ్చిమసముద్రంబులతెఱంగునంగవిసి." శివ. ౫, ఆ.

పిఱుతిప్పుచు. దే.అ.క్రి.(పిఱుఁదు+తిప్పుచు.)——వై.—— "క. మునవాఁడైనంద్రుఁడుచె, ప్పినమాటలువింటిరింకఁబిఱుతి వకములల్, కానివచ్చికట్టఁగట్టుఁడు, చనవలయుంగదలిబాఁటినర గుననునటఁ." య. 3, ఆ.

పిఱుదీయు. దే.అ. క్రి. (పిఱుఁదు+తీయు.)——వై.—— "సీ. మొలనూలుబిగియించివెలఁదివెన్నెలఁజొచ్చుఁబిఱుదీయకటి లోనులులుకరతి." స్వా. 3, ఆ.

పిఱుము. దే. వి. పరుషభావము. "ఉ. కదుం, బిఱుములదూపు లుండఁజమటిలసరంబులఁగలుదూపవై." ఉ, హరి. ౨, ఆ.— విణ. పరుషము. "సీ. ద్వాదశరూపముల్ దాల్చియుగ్రమయూ ఖుఁ దేవేశుఁడరించునెండఁబిఱుము." హరిశ్చ. ౪, ఆ.

పిఱువడు. దే. అ. క్రి. (పిఱుఁదు+పడు.) 1. వెనుదీయు; 2. భయపడు. "క. "చారులచేగాండీవియు, సారథిమతోడవచ్చె ననివినికుంభెల్,నీకైసైంథవతనయుఁడు,వెరలగమెండిబిట్టుపిఱు వడివచ్చెఁ." జై. ౮, ఆ.

పిఱువెట్టు. దే. స. క్రి. (పిఱుఁదు+పెట్టు.) అనాదరించు." ఆ. దలనమేదిపుట్టుఁజాలునఁబిఱువెట్టి, యామిపార్థివులనవమానించు, నెలమితోడతేజంబిఱువాటించని, తమునునీయఁగత్రకంబు." భార. శాం. ౪, ఆ.

పిఱుపోవు. దే. అ. క్రి. (పిఱుఁదు+పోవు.) వెనుదీయు. "సీ. పిఱువోవనందంతటిడిఁగొమ్ములుపట్టికొదరనొండొంటిపైఁ ద్రోచి త్రోచి." పారి. ద్వి. ౬, అ.

పిఱుసను. దే. అ. క్రి. (పిఱుఁదు+చేను.)——వై.——"క. ముఱుకురేయాడినమాటలు, పిఱుసనిపోఁదగునెటుకు పెదరకయె దుర్గి, తఱుముఁదుభీష్మునిగిష్మని, నెఱుఁగరె మున్నెనుగలుగ నేలా వెఱవఁగ." భార. భీష్మ. ౨, అ.

పిఱ్ఱ. దే. వి. పిఱుఁదు, నితంబము.

పిలపిల. దే. వి. మూఁగుటయందును, వచ్చుటయందును, పోవుటయందును, చిక్కరించుటయందును నగునశుకరణము. "పిలపిల మూఁగ." పా. 3, అ. "పిలపిలనేలేర." విజ. ౨, అ. "పిలపిలనేఁగ." రసి. ౫, అ. "ద్వి. పిలపిలఁజెక్కలల్ల చిక్కరించుకొని" పల. 3, భా.

పిలుఁగు దే వి. విశే. పిసుఁగుయొక్కరూపాంతరము. (లుబ్ధుడు — "క. కలదానన్యాదికిబదులు, కలధౌతమువర్ణపూర్ణకుంభ సదాయ ప్పిలుఁగుయతిముఖవుమోనము, కలనేనియులేక దానిఁగని రక్షించుగ." పంచ. వేం. ౧, అ.)

పిలుక. వై. వి. పక్షిలోనగువానిపిల్ల. ("అంచెపిలుక." "సింగపుఁబిలుక." "లేఁటిపిలుక." "తెమ్మెరపిలుక." మొ.)

పిలుకు. దే. వి. గరస్వము. (చూ. పిలుకుమాలు.)

పిలుకుమారు. దే. అ. క్రి. 1. చెచ్చు; "ఉ. ఇంచుకయేనియుణ్ వనట నెన్నఁడుఁ బొందనితల్లినేడునా, మంచితనంబునణ్ బిలుకుమారినసాధునికుగ్రకుంఠుణ్, ముంచునిసుండుఁబోలెఁబరిమార్చు మహాబలుఁ జూచియట్లుదుః, ఖించుచునుండఁజూచితి నశిల్పవచిత్తున కింతపెద్దయే." భార. అశ్వ. ౪, అ.—2. నాశమొందు. (చూ. పిలుకుమాలు.) (రూ. పిల్కుమాఱు, పిలుకుమాలుయొక్కరూపాంతరము.)

పిలుకుమార్చు. దే ప్రే. (పిలుకుమారఁజేయు.) 1. చెంపు; "క. పట్టినదలమునసీగతి, ముట్టముగానేనఁ బిలుకుమార్చికదలిరా, నెట్టిపిలలుముదిరోఁ, బుట్టినవార్షమునఁదమితపోవనమునకుణ్." వై. ౬, అ.–2. నాశముచేయు. "సీ. సముచితంబైనలజ్జాభరంబునఁబోలెఁబ్రియసఖీసఖ్యంబుఁబిలుకుమార్చి." కవి. 3, అ. (మొదటిరూపము పిఱుకుమారుచే.)

పిలుకుమాలు. దే. అ. క్రి. 1. చెచ్చు; (చూ. పిలుకుమారు.) 2. నాశమొందు. "ఉ. సరకుగొనందుపాండుసుత సైన్యనికాయమునించుకేనియుణ్, గరులురథంబులుణ్ హరులుఁ గాల్బలముల్ దనచేఁకవిచ్చియుణ్, మరలియుఁ దూలియుంబిలుకుమాలియువల్లదఁబాటియుణ్ వియ, చ్చరులకువెక్కసేయ భుజసారము శౌర్యముఁజూపెనేర్పునణ్." భార. కర్ణ. ౧, అ. (రూ. పిల్కుమాలు.)

పిలుకుమాల్చు. దే. ప్రే. పిలుకుమాలఁజేయు. (మొదటిరూపము పిలుకుమాలుచే.)

పిలుచే. దే. స. క్రి. ఆహ్వానించే. (రూ. పిల్చు.)

పిలుపు. దే. వి. పిలుచేట, ఆహ్వానము.

పిలుపుడు. దే. వి.——వై.——

పిల్కు. వై. వి. పిలుకయొక్కరూపాంతరము. "తెమ్మెరపిల్కు." చంద్రా. ౨, ఆ.

పిల్ల. వై. వి. 1. పక్షిలోనగువానిసంతతి; (కోడిపిల్ల, మేఁకపిల్ల, ఎలుకపిల్ల, అరఁటిపిల్ల మొ.) 2. ఆఁడుబిడుచే*; 3. వి. బిడ్డలు*. విశే. చిన్న*. (పిల్లగాలుశ మొ.)

పిల్లఁగ్రోలు. ద్వ. వి. (పిల్ల+క్రోలు.) పిల్లనగ్రోవి, మురళి. "సీ. బంగారుతగటుదువ్వటిబిగ్గమొలఁజుట్టి కేలఁజొక్కపుఁబిల్లఁగ్రోలుపట్టి." నీలా. ౧, అ. "చానభ్రులు పిల్లంగ్రోల్లువట్టంగ." ధీ. ౪, అ (సంధియందు వర్ణాధిక్యము. ఇట్లు పిల్లఁగ్రోవియందును.)

పిల్లఁగ్రోవి. ద్వ. వి.——వై.——

పిల్లకాయ. ద్వ. వి. బాలుఁడు.

పిల్లగడ్డము. ద్వ. వి. సడుమమాత్రము కొంచెము వెండ్రుకలుగల గడ్డము. "సీ. పిల్లగడ్డముమించఁబెరిఁగినకలుకుసికి గోకంబుమీఁద నయ్యాకలూఁగ." ఆము. ౬, అ.

పిల్లగాఁడు ద్వ. వి. (పిల్ల+కాఁడు.) బాలుఁడు.

పిల్లగిఱులు. ద్వ. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము.

పిల్లజొట్టు. ద్వ. వి. బాలురముండటిపిగ.

పిల్లదీపు. ద్వ. వి. (పిల్ల+తీపు.) బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. తూరసతుంకములు.)

పిల్లదీవి. వై. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. తూరనతుంగాలుగేరవగింజలు పిల్లదీవాలంకి బిల్లగోడు." కాశి 3, అ.—బ. పిల్లదీవులు. (చూ. గుల్లు.)

పిల్లనగ్రోలు. ద్వ. వి. (పిల్ల+క్రోలు.) పిల్లనగ్రోవి.

పిల్లనగ్రోవి. ద్వ. వి. (పిల్ల+క్రోవి.) ఊఁదుటకనువుగా బెజ్జములు వేసినవెదురుగొట్టము, మురళి. (సంధియందువర్ణాధిక్యము. ఇట్లు పిల్లనగ్రోలునందును.)

పిల్లనూయి. ద్వ. వి. నూతిలోపలి చిన్ననూయి, కూపకము. (పిల్లబావియనుచో బావిలోపలిచిన్నబావి అని యర్థమెఱుంగునది.)

పిల్లపీఁచర. ద్వ. వి. పీఁచర, శతావరికి.

పిల్లపెసర. ద్వ. వి. కాకిపెసర, ముద్గపర్ణి. (ధాన్యవాచకమైనచో పిల్లపెసలు.)

పిల్లము. సం. వి. అ. పుం. తడికన్ను. విశే. తడికన్నుగలది.

పిల్లమెఱము. ద్వ. వి. 1. తలక్రిందుగావేపెడు లాఁగు; 2. లాఁగు. "తే. పిల్లమెఱములఁబోడుమప్పింతరాదు, దీనినేలాగు సఁదరింపఁదీరుమనకు." రామా. ౬, అ.

పిల్లవ్రేలు. ద్వ. వి చిటికెనవ్రేలు. "వలకాలిపిల్లవ్రేల్." వై. ౯, అ.

పిల్లాఁడి. దే.వి. పిల్లాణికిమొదటిరూపము. "ఉ. అకపిల్లాఁడికరంబు వ్రేలఁ బదిలంబుగఁదాల్చినవాఁడుచూడవె." కళా. ౭, అ.

పిల్లాకము. సం. వి. అ. పుం, పక్షిపిల్ల.

పిల్లాణి. దే. వి. ఆఁడుదానికాలినాలుగవవ్రేలియందలి ఆభరణము.

పిల్లి. వై. వి. మార్జాలము. (దీనిభేదములు.—జెంగుపిల్లి, నీరుపిల్లి, కేవాదిపిల్లి, పునుఁగుపిల్లి, బూతపిల్లి మొ.)

పిల్లికవ్రతము. ద్వ. వి. (పిల్లికము+వ్రతము.) వైడూర్యము. "పిల్లికవ్రతసంబుఁ బెద్దముందనుములు." అచ్చ. యుం, కాం.

పిల్లిగడ్డ. వై. వి. పునుఁగుచెట్టము. "సీ. పిల్లిగడ్డకుఁదానిపెల్లుగా నానఁగూర్చి కుందనంబునకేల కూర్పఁదయ్యె." నీలా. ౧, అ.

పిల్లు. దే. వి. పుల్లుయొక్కరూపాంతరము. "ఆ. పిల్లుగట్టువలకులె రుండుదానైన, నాయమునకుచెప్పవుధీమైన." విక్ర. ౨, అ.

పిల్లేరుగంతు. వ్య. వి. (పిల్ల+పరుగంతు.) కలక్రిందుగాకొట్టెడు లాగు.

పిశంగము సం. వి అ. పుం. కపిలవర్ణము. విశే. కపిలవర్ణము గలది.

పిశాచము. సం. వి అ. పుం 1. దేవయోనివిశేషము; 2. పిల్లి.

పిశాచి. సం వి ఇ. స్త్రీ. 1. స్త్రీపిశాచము; 2. జటామాంసి

పిశితి సం. వి ఇ. స్త్రీ. జటామాంసి. అ. న. ము. మాంసము.

పిశున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కృకలాసి; 2. కొండెకత్తె. అ. న. ము. కుంకుమపుష్పము. పుం. కాకి.

పిశునుఁడు. సం. వి. అ పుం. నారదుఁడు. విశే. 1. కొండెకాఁడు; 2. దుష్టుఁడు.

పిష్టకము సం. వి. అ. న. నూఁబోడి. పుం. 1. పిండివంట; 2. నేత్రరోగవిశేషము; 3. కించిజ్జఘనాధిక్యముకుత్తనాంతవిస్తృతియుఁగలగజవిశేషము.

పిష్టపచనము. సం. వి అ. న. పిండివంటచేసెడుపాత్రము. బూరెలమూకుడు. (అనికొందఱు.)

పిష్టము. సం. వి. అ. న. 1. పిండి; 2. సీసము. విశే. పొడి చేయఁబడినది.

పిష్టాతకము. సం. వి అ పుం. వస్త్రములకువాసనకైచెడుచూర్ణము, పటవాసకము.

పిస. దే. వి. అవివేకము. "ద రపిసుఁడుగానియర్థముఘనంబుగకావ్యగభీరభూరివా, గ్విసరమెఱుంగనేరఁడుదు వేకియుకానొకకారణంబునన్, వెసఁజనిరాజగేహమునవిద్రుమపంజరకీరిఁజూచితాఁ, బిన నెలకగ్గుడూడయని పిల్చును గొల్లఁడు జాతిభావలన్." దమ. ౧, అ.

పిసక. దే. వి. కలవెంద్రుకలయందు చెమటచే బందనగను మురికి

పిసరు. దే. వి. 1. కడిగినధాన్యములో క్రొవ్వుపడినది; "ద్వి. పిసరుగాఁచినకుండపేర్పువందమున, నెసఁగినబాఁకినోరెంతయుఁ దెఱచి." హరిశ్చ ౨, భా —2. లేశము; (పిసరంతపొడి.) 3. పిష్ఠ. (పిసరువెల్లగుద్దినాఁడు.)

పిసాచి. గ్రా. వి. పిశాచి, పిశాచము*.

పిసాళము. దే. వి. 1. వికాసము; "క. అంతవసంతమువితసీ, మంతముదీపించెమత్తమధుకరకలభా, క్రాంతముసుపుష్పరసవే, శంతముకమలద్రుమలఁబిసాళముచెలఁగన్." పాండు. ౪, అ.— 2. పరిహాసము; "శే. విప్రనారాయణునిఁజూచివెలఁదులపుడు, కడుఁబిసాళంపుఁబలుకులుపలుకుచుండఁ, బలుకవతనితోడిమూఁకలుబోలి, యిల్లురిలేకఁడీకింపవెలఁగుపడిరి." వర. 3, అ — 3. ప్రకాశము; 4. వ్యాపనము; 5. దొంగతనము. (చూ. పిసాళించే.)

పిసాళి. దే విశే. 1. ప్రకాశముకలది; "అలఁతిపిసాళిచల్ల." పాండు. ౪, అ —2. వ్యాపనముగలది; "ఉ. చందురకావిపావడపిసాళిరుచుల్ పరికించుచీరపైఁ, జిందుబడ్డక్క." విజ. ౨, అ. (చూ. ఉండ.)—3. దొంగతనముగలది. "బాలుండాలుఁబిసాళినేఁతలు." కా. ౨, అ.

పిసాళించే. దే. అ. క్రి. 1 ప్రకాశించే; (చూ. పచాళించే.) 2. పరిఢవిల్లే; "సీ. సదోవ్యవనిర్భిన్నపారంగసాధిరావ్యకసైకపాళించుమృగముదంబు." సాన్త్రి. ౨, అ —3. వ్యాపించే; "క. మలయజపూరములాజల, పరిమళపిసాళింప." శై. ౭, అ.—4. పరిహాసములాడు; "క. అనియాప్రకారంబునముకుందుండొరులతోనసమిధనంనసల్లాపంబులంబిసాళించుచు." కళా. ౧, అ.— 5. దొంగయిత్తువేయు. "ద్వి. గోడుకుకుచిలవించుకొనుచునీళ్ళన్న, నెడపకసవ్వరోనర్తురీపవచెల్లఁ, బాలులేకెత్తుపిసాళింపకవుచు." హరిశ్చ ౨, భా.-స. క్రి. పరిహసించే. "ద్వి. లేఁతదందురుఁబిసాళించునెన్నుదురు." హరిశ్చ. ౨, భా

పిసి. దే. వి. తొలియందుబిగఁగొట్టుటకై చెక్కినస్తంభము కట్టెలోనగువానిచివర.

పిసికిళ్లు దే. వి. బ. 1. జొన్నలులోనగువానియూఁచేలియ్యము; 2. పిడుకులు. (దూ.) అను. ౪, అ.

పిసిడి. దే. విశే. పిసిని. "సీ. పిసిడియర్థముఁగూడఁబెట్టినట్లావంకఁ బోనుటేఁగకుసైనఁబోలయరాదు." శై. ౧, అ.

పిసినారి. దే. విశే (పిసిని+అరి) పిసినిగొట్టు, లోభి. (స్వార్థమున అరి. సంధియందు వర్ణవికారము.)

పిసిని. దే. విశే. పిసినివాఁడు. (పిసిడియొక్క రూపాంతరము)

పిసినిగొట్టు. దే విశే. పిసినారి. (స్వార్థమున కొట్టు.)

పిసుకు. దే. స. క్రి. 1 పిండిలోనగువానిచేతమర్దించే; 2. పాదములులోనగువానినొత్తు

పిహితము. సం వి. అ. న. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ అలంకారప.) 2. కనుతెప్పమూఁత. విశే. కప్పఁబడినది.

పిళ్ల. అన. వి. కొన్ని జాతులపేరునకుఁజేర్చెడుపదము.

పిళ్లారి. దే. వి. వినాయకుఁడు అర్చ. కిష్కిం, కాం.

పిళ్లు. దే. వి. బ. దూడలనుకుడుపనీనియావులనుదూడలుచచ్చినయావులనుమరులుకొలుపుటకైరెండ్వనిదావ్వరమునఁ జొప్పించిలాగుటకొరకుపుఱుకఁదనవ్యవెంటి. "శ. క్రీవులంగొనియావులందొలంగంగట్టిపిళ్లువెట్టియు మందులుచల్లియుం జాలదు.కఘనటచేఁ పెఱింగించువారును." హరి. పూ ౫, అ.

పీ.

పీఁకు. దే. స క్రి. 1. పెఱుకు; 2. పిసివేయు.

పీఁకులాట. దే. వి. పీఁకులాడుట, పిరుపీఁకు.

పీఁకులాడు. దే. అ క్రి. (పీఁకులు+ఆడు.) పెనఁగులాడు. (వేలుతో పీఁకులాడెదవు)

పీఁకుపీఁకాడు. దే. స. క్రి. (పీఁకు + పీఁకు + ఆడు.) మిక్కిలి పెఱుకులాడు. "సీ. దీనిఁగంకకివాగ్విప్రకాశకులము, లాదిగాఁగలుగు ప్రత్యాదములే పీఁకుపీఁకాడు టనెంగిలియయ్యెనకట." భార. స్త్రీ. ౨, అ.

పీఁకె. దే. వి 1. నాగసరములోనగువాద్యములనునఁజొప్పించెడు క్రొంపుల్లి; 2. కాళీవలెఁజుట్టినచిన్నఆకుచుట్ట; "సీ. నిడుపుననాకులుమడిచిపీఁకెలుచుట్టి యూఁదుచునటియించుకొక్కెవేళ." వి. పు 2, అ —3. తాగుమిగిలినపొగచుట్ట.

పీఁకెవాఱు. దే. అ. క్రి. 1. చెప్పటయు; 2. కృశించు. "సీ. బలురాజనంపుఁబొట్టలుపీఁకెవాఱఁగొ మడ్డియపిక్కలుబడ్డిగాక." అర్చ. అర, కాం.

పీఁచేము. గ్రా. వి. పింఛేముయొక్క రూపాంతరము.

పీంచెర. దే. వి. శకాపరికే. (ఇది ద్వివిధము.—పిల్లపీఁచెర, పెద్దపీఁచెర, ఇవి పిల్లపీఁచెర.)

పీఁచే. దే. వి. గూఁడుకట్టెడుపట్టెనొకయండుగాత. (పెంకాయ పీఁచే, బీరకాయపీఁచే మొ.)

పీఁట. వై. వి. కూర్చుండెడుపలక, ఆసనము.

పీఁటవెట్టు. దే. అ. క్రి. (పీఁట+పెట్టు) లేవకయొకచోటనే పాదుకొనియుండు. "ఎ, కి. ఈఁటెపోటులబడిఁ బ్రేవులీఁదు లాడఁ, బోయిపోలేకదగద్దొట్టిపాదలుసాచ్చి, పెండువడియును లోరసీదుపీఁటవెట్టి, చూపులనెయిర్వ్వఁబ్రజనొక్కసూకరంబు." పాం. ౪, అ.

పీఁగ్రద్ద. దే. వి. పీతిరిగద్ద, అకాయి.

పీఠమర్దుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శృంగారనాయకసచివులలో నొకఁడు. (చూ. సచివుఁడు.) విణ. ధృష్టుఁడు.

పీఠము. సం. వి అ. పుం. ఆసనము, పీఁట.

పీఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ.——పై.——

పీఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గ్రంథము మొదట వ్రాసెడుదాని పుట్టుపూర్వోత్తరము; 2. ఉత్కృష్టపీఠము.

పీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బాధ; 2. కరుణ; 3. పిగదండ, 4. సరళవృక్షము.

పీడనము. సం. వి. అ. న. పరులచేఁగలుగుబాధ.

పీడించే. సం. స. క్రి. బాధించు, నొగులుచు.

పీడితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) 1. పీడింపఁబడినది; 2. పిసుకఁబడినది

పీడ్యమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పీడింపఁబడుచున్నది.

పీత. ఉభ. వై. వి. ఎండ్రకాయ. సం. ఆ. స్త్రీ. పసుపు. అ. పుం. ము. 1. ఎండ్రకాయ; 2. పసుపువర్ణము. విణ. 1. పసుపువర్ణము గలది; 2 త్రాగఁబడినది.

పీతదారువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. దేవదారువృక్షి.

పీతద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మ్రానిపసుపుకి; 2. సరళ వృక్షము.

పీతనము. సం. వి అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు, 2. హారిదళము; 3. దేవదారువృక్షి. పుం. అంబాళముకి.

పీతముండము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చతలచిచ్చుక.

పీతసాలకము. సం. వి. అ. పుం. వేఁగిచెక్కి.

పీతాంబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, పచ్చేవలువదారి. విణ. పీతవస్త్రముగలవాఁడు.

పీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పానము. పుం. గుఱ్ఱము.

పీతిగోరువంక. దే. వి. పక్షివిశేషము. పిట్ఫారిక.

పీతిరిగద్ద. దే. వి. (పీతి+గద్ద.) పీఁగ్రద్ద. (సంధియందు వర్ణాధిక్యము.)

పీతిరిగుంట. దే. వి. (పీతి+గుంట.) మురికిగుంట. (సంధియందు వర్ణాధిక్యము.)

పీతోలు. గ్రా. వి. పైనుండు సన్ననిచర్మము.

పీనము. సం. వి. అ. న. సంతోషము. పుం. చెముట. విణ. బలిసినది.

పీనసము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము, పడిసెము.

పీనాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇటికలోపలుండువానిచేత కట్టఁబడిన నూతివాతికట్టు, కొగాఁడి.

పీనుఁగు. దే. వి. ప్రాణముపోయినతొంది, శవము. "క. ప్రేవులు గట్టినగుబ్బపుఁ, బ్రేవులనేసుంగులుచుపీనుంగులురం, గ్రాలితవెల్ల చీరలుఁ, గాళులునైభటనికాయకాయంబులనై." భార. భీష్మ. ౨, అ

పీనుఁగుఁదిండి. దే. వి. (పీనుఁగు+తిండి.) పిశాచము.

పీనోధ్ని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపొదుఁగుగలయావు.

పీన్గు. దే. వి. పీనుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

పీయి. దే. వి. మలము, విష్ఠ, పురీషము.

పీయూషము. సం. వి. అ. న. 1. అమృతము; 2. జున్ను పాలు.

పీరు. దే అ. క్రి. పీలుయొక్క రూపాంతరము. వి. క్షీరధార, ౼మ్ము.

పీరుచు. దే స. క్రి. పీలుచుయొక్క రూపాంతరము. (రూ. పిర్చు.)

పీర్లు. హిం. వి. మహమ్మదీయుల భక్తుల జ్ఞాపకార్థమైన చిహ్నాలు.

పీల. దే. విణ. బక్క, కృశము.

పీలి. దే వి. 1. పక్షివిశేషము; "పీలిగములయంపకోలలు." పాం. ౪, అ. (పికిలియొక్క రూపాంతరము.)-2. ఓడకుదారిచూపెడు చుక్కాని.

పీలిక. దే. వి. వస్త్రములోనగువానిఖండము.

పీలికాఁడు. దే. వి. ఓడచుక్కానిత్రిప్పెడువాఁడు, కర్ణధారుఁడు.

పీలు. దే. అ. క్రి. పిగులుయొక్క రూపాంతరము.

పీలుకము. సం. వి. అ. పుం. పక్షిపిల్ల.

పీలుచు. దే. స. క్రి. 1. జుఱ్ఱు; 2. ముక్కుపట్టి పొడి ముక్కులోపలికిపుచ్చుకొను. (రూ. పీల్చు)

పీలుపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దొంగకి; 2. దొండకి.

పీలువాది. సం. వి. న్. పుం. ఒక మతమువాఁడు.

పీలువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. గోలుగుచెట్టు; 2. ఏనుఁగు; 3. పరమాణువు; 4. తాటిచెక్క; 5. పుష్పము; 6. బాణము.

పీవము. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పీనము, బలిసినది.

పీవరము. సం. వి. అ. పుం. తాఁబేలు. విణ. 1 బలిసినది; 2. గ్రొవ్వినది.

పీవరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెద్దపిఁడరకి.

పు.

పుంఖము. సం. వి. అ. పుం. బాణముక్రిందిచివర, పింజ.

పుంఖితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పుంఖానుపుంఖముగాఁ జేయఁబడినది.

పుంగవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఓషధివిశేషము.

పుంగవుఁడు. సం వి. అ. పుం. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠుఁడు.

పుంగుడు. దే. వి. తెల్లపొడలకుష్ఠము. పులిపులి. (అనికొందఱు.)

పుంజము. సం. వి. అ. పుం. రాశి, ప్రోగు.

పుంజి. వై. వి. సమృద్ధి*. "పుంజరీటంబులపుంజిఁదొలఁగ." శకా. ౧, అ.—విణ. సమృద్ధము*. (అగ్రాముబియ్యపుదు పుంజిగా నున్నది.)

పుంజికొను. ద్వ. అ. క్రి. గుబురుకొను. "వ. పుంజికొనిపెరిగి విడుదలైయుండుకలుగులునాపాలికంబులును." కాశి. ౫, అ.

పుంజీ. దే. వి. నాబుఁగు.

పుంజీభవించు. సం. అ. క్రి. రాశివడు, ప్రోగువడు.

పుంజేము. వై. వి. ముప్పదియైదికలనూలు*.

పుంజోలదండ. వై. వి. అడుదానికంఠాభరణవిశేషము. "సీ. దండకలి పెడఁబుంజాలదండవెట్టు." పాండు. 3, అ. (చూ. ఒడ్డాణము.)

పుంజో. దే. వి. పుంజకోడి, కుక్కుటము.

పుంజోదాలుపు. దే. వి. (పుంజు+దాలుపు.) కుమారస్వామి.

పుంట. దే. వి. గంభ్య. (పూఁటయొక్క రూపాంతరము.)

పుండరీకము. సం. వి. అ. న. 1. తెల్లదామర; 2. తెల్లగొడుగు; 3. తీర్థవిశేషము; 4. గ్రంథద్రవ్యవిశేషము. పుం. 1. అగ్నేయ పుదిక్కునందలియేనుఁగు; 2. బెబ్బులి; 3. కప్పు; 4. తియ్య మామిడికాయ; 5. తెల్లపాదలకుష్ఠము. డు. 1. ఒకానొకముని; 2. విముంటఫులుచేసినవారలలో నొకఁడు

పుండరీకాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, తెలిదమ్మికంటి.

పుండలించు. దే. అ క్రి. అధూకల్పనముచేయు.

పుండు. దే. వి. వ్రణము, పిటకము.

పుండ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలుపుగలచెఱకుగెడ; 2. తెల్లదామర; 3. నుదుటిబొట్టు; 4. పురుగు; 5. పుష్పించు గురివెంద, పుండ్రకము; 6. వంగదేశము. డు. ఒక రాక్షసుఁడు.

పుంత. దే. వి. (చూ.) ఉపరథ్య

పుంభావము. సం. వి. అ. పుం. ప్రౌఢిమము.

పుంశ్చలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు, కులట.

పుంసవనము. సం. వి. అ. న. 1. గర్భచిహ్నముతెలిసినతోడనే పురుషప్రజగాపుట్టవలెనని చేసెడియొకానొకశుభకర్మము; (చూ. కర్మము.) 2. క్షీరము.

పుకారు. హిం. వి. కేకలు, అల్లరి, వదంతి.

పుకిలించు. దే స. క్రి. పుక్కిలించుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. వల్లరు.)

పుకిలింత. దే. వి. పుక్కిలింతయొక్క రూపాంతరము.

పుక్క. దే. వి. బుగ్గయొక్క రూపాంతరము.

పుక్కిలి. దే. వి. బుగ్గలోపలిభాగము.

పుక్కిలించు. దే. స. క్రి. నీళ్లలోనగువానిగండూషించు.

పుక్కిలింత. దే. వి. పుక్కిలించుట, గండూషము.

పుచ్చ. దే. వి. 1. కలుపుత్తి; 2. టెంకాయలోపలనుండునది.

పుచ్చె. దే. వి. కాలింగికాయ. (దీనిభేదముచేఁదిపుచ్చె.)

పుచ్చెడీక. దే. వి. పిగ్గరి. "సీ. పుచ్చడీకతనంబుపోఁబెట్టికిరికన్య వతిఁగొల్వనాయాసపడినచోటు." పాన్చ. ౨, అ.

పుచ్చు. దే. అ. క్రి. పుచ్చిపట్టు. ప్రే. పోఁజేయు. "అ. భూరి భుజాదుడుతానెపోయెనో సెకట, కినుపుచ్చితోవనికల్ప." భార. అర. 3, అ.—స. క్రి. 1. గ్రహించు; "ఉ. కనకెండకోరుపూత్ర మీఁజాతుపుచ్చంతగిలించిగ్రక్కునకా, జనకజెత్తిఁగిజాయనుమూలంచు పుటంబునదానిఁబుచ్చి." వంత. నా. ౧, అ.—2. పెట్టు. "శా. విద్యుత్కల్పహిమ్నాకిభూషమునువృయరుచిఁజెల్గాందుటంతజ్జటకా, సద్యఃక్రోధముతోడఁబుచ్చివయిచేఁజొత్తఁద్రమధ్యంబునకా. వ. ఇట్లుపెటికిజైచినరుద్రునిజటయందు." భాగ. ౪, స్కం.—౩. అనుడపుమద్ది.

పుచ్చుకొను. దే. స. క్రి. గ్రహించు. "వ. దానింబుచ్చుకొని యభిమంత్రించిదండకొలకుండు బృహద్రథునకిచ్చి." భార. సభా. ౧, అ. (స్వార్థమునకొను.)

పుచ్చుకోలు. దే వి. పుచ్చుకొనుట, గ్రహణము.

పుచ్ఛటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెటికవిఱుచేట. (దీనిఁగొందఱు పుచ్ఛపుంలింగముగా వ్రాసియున్నారు.)

పుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. తోఁక; 2. వెనుకప్రక్క.

పుటపుట. దే. వి. అదురుటయందగు నమకరణము. "ద్వి. నాసిక యుఁ, బుటపుటఁగటములుఁ బొరిఁబొరినదుర." పారిజ్ఞ. ౧, భా.

పుటపుటన. దే. విశ. 1. అధికము, "వ. కొంతెటుకనగుమదము పుటపుటన." అను. ౧, అ.—2. ప్రవృద్ధము. "క. ఇటనధమిట భూవలయం, బిటబలిసద్మంబునుండునిరవులివియనకా బటువులగు వలులచెలువునఁ, బుటపుటనైనున్నచిన్నిబొజ్జగదలఁగకా." పాండు. ౨, అ.

పుటపుటనగు. దే. అ. క్రి. (పుటపుటన+అగు.) ప్రవృద్ధమగు. "వ. దేమంతిపూబంతులఁబుటపుటనై." పాన్చ. 3, అ.

పుటభేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. పట్టణము; (రూ పుటభేదనము. న.) 2. చతుర్విధవాద్యము; 3. వీటిపంపు.

పుటము. ఉభ. వై. వి. ఆకాగకలవిశేషము. (చూ.) పూతము. (పుటముల్దుమికించు అనుచోపుటములుగాదుమికించుననుట. దీనికి పీకవచనాంతముగా ప్రయోగము కనఁబడలేదు.) (చూ. పిరు.)- సం. అ. పుం, న. 1. పూలబుట్ట, 2. దొప్ప; 3. గుజ్జిపు గాలిగొరిక.

పుటముబ్బు. ద్వ. అ. క్రి. (పుటము+ఉబ్బు.) మీఁదికుబ్బు. "చ. అలికులవేణియారునవయావనమూవలరాచతోఁటలోఁ, బోలు మనితంబవేదికఁదొక్కిలిదిగ్గియచెంతనీలనం, కలితనవాంబుయంత్రముగఁగానియెడకారనగుంభనంబునం, థిలఁబుటముబ్బునే నడుమునిల్పుమనత్తనహానగుచ్ఛముల్." వసు. ౨, అ.

పుటమెగయు. ద్వ. అ. క్రి. (పుటము+ఎగయు.) 1. మీఁదికెగయు; "క. పుటమెగసితారవృక్షము, జటులోద్ధతిఁబూని పెటిలిపారధినవనికా, విటకటముగఁబడనైచెను, బటుభుజనర్వంబు మెఱయఁబవనజాఁదల్కకా." మై. 3, అ.—2. దాఁటు. "క. ఇటునిల్పయిందియపుఁడటు, నిటుదూఁచిమహేంద్రశైలమెక్కినలంగా, పుటభేదనంబుమీఁదికిఁ, బుటమెగయుమవాయుసూతిపొమ్మని కదలెకా." రామా. ౬, అ.

పుటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పూలబుట్ట; 2. దొప్ప.

పుటిక. వై. వి. చిన్నగంప. (రూ. పుట్టిక.)

పుటితము. సం. వి. అ. న. దొప్పవలెకూర్పఁబడినరెండుచేతులు, దోసిలి. విశ. 1. కుట్టఁబడినది; 2. దొప్పగాఁజేయఁబడినది.

పుటుక్కు. దే. వి. తెగుటయందగుశబ్దానుకరణము. (పుటుక్కున తెగెను.)

పుట్ట. దే. వి. 1. వల్మీకము; 2. చిన్నపాత; 3. జన్మస్థానము. (రోగములపుట్ట మెం.

పుట్టకొఁపు. దే. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము.

పుట్టకాలివాఁడు. దే. విశే. (పుట్టకాలు+వాఁడు.) పుట్టకాలు గలవాఁడు, శ్లీపదుఁడు.

పుట్టకాలు. దే. వి. పుట్టవలెదుర్మాంసము పెరిఁగినకాలు.

పుట్టకూడు. దే వి. చీమ క్రిమ్ములలోఁగలవిసపుట్టమట్టిముద్ద. "వ. పుట్టకూటికిండికిములకు నెలుంగులుగులుంబట్టలునిశితనిజనఖరకు లితకోటులం గోరాడ" పాండ. ౪, ఆ.

పుట్టకూడుదిండి. దే. వి. (పుట్టకూడు+తిండి.) ఎలుఁగు, భల్లూకము. (ఇట్లు పుట్టకూడుమేపరుడు.)

పుట్టకొక్కు. దే. వి. పుట్టయందు తెల్లగా మొగ్గవలెమొలచునది, భూచ్ఛత్రము. (ఇది మిక్కిలి మెత్తగానుండును.)

పుట్టకోట. ద్వ. వి. కోటకు బలముకొఱకు కోటచుట్టువేసిన మట్టి తిన్నె.

పుట్టగొడుగు. దే. వి. పుట్టయందు తెల్లగా గొడుగువలె మొలచునది, ఛత్రాకము. (దీని పుట్టంగొడుగని తిమ్మకవిగారు ప్రయోగించియున్నాఁడు.)

పుట్టగోఁచి. దే. వి. పెద్దకౌపీనము.

పుట్టచెండు. ద్వ. వి. (పుట్టము+చెండు.) 1. ఎగురఁగొట్టియాడుటకు వస్త్రముచేఁ జేయఁబడినబంతి; "వ. పుట్టచెండుకరణినెగసి." రామా. ౫, ఆ.—2. వి. బాణప్రయోగవిశేషము. (చూ. ఆలంకులు.)

పుట్టచేర్పు. దే. వి. (చూ.) పుట్టకొక్కు. "చలికొమలఁ బుట్ట చేర్పులమున్నించు." వాస. ౪, ఆ.

పుట్టతమ్మ. దే. వి. ఒకదినుసుతమ్మి.

పుట్టతేనె. దే. వి. పుట్టలోపెట్టిన పెరతేనె.

పుట్టతేలు. దే. వి. మండ్రగబ్బ.

పుట్టపుట్టువు. దే. వి. వాల్మీకిముని. "అత్రిచరితవిశ్వతత్త్వనిజభక్తిఁ దలంచెదఁబుట్టపుట్టువున్." విక్ర. ౧, ఆ.

పుట్టము. వై. వి. వస్త్రము.

పుట్టి. దే. వి. 1. కొలవిశేషము; (నాలుగు పేదుములకొలది.) 2. పేములతో పెద్దగంపవలె అల్లి మీఁదతోలుకప్పి కట్టఁబడినయేఱు దాఁటెడు సాధనవిశేషము. (వానిపుట్టిమునిఁగెను, వానిపుట్టిమునిచెను ఇత్యాదివక్యములయందు వాఁడెక్కిన పుట్టిమునిఁగెను, వాఁడెక్కినపుట్టిమునిచెను అని శబ్దార్థము. వాఁడు మునిఁగెను, వాని ముంచెను అని తాత్పర్యార్థము. అప్పుడు మునుఁగుటకును, ముంచుటకును చెడుటయు, చెఱచుటయు నర్థము.)

పుట్టిక. వై. వి. పుటికయొక్కరూపాంతరము. "పంక్తపుట్టికల్." కళా. ౬, ఆ.

పుట్టినిల్లు. దే. వి. (పుట్టిన+ఇల్లు.) మాతృగృహము, జన్మస్థానము.

పుట్టు. దే. అ. క్రి. జన్మించు. వి. జన్మము.

పుట్టుక. దే వి. జననము. (పుట్టు ధాతువునకు ప్రత్యయము.)

పుట్టుకల్లరి. దే. విశే. పుట్టుకమొదలు కల్లలాడువాఁడు. "తే. పుట్టుకల్లరిపాపములకునెల్లఁ, దిట్టయైనకర్ములచేతఁదిట్టువడిన, కట్టఁడిని తుష్టకష్టంబుగాఁగాంచి, తగవిధాతృఁడుచతురుఁడైనగదనేడు." భాగ. అర. ౫, ఆ.

పుట్టుగట్టు. ద్వ. వి. ఉదయాద్రి. "ఆ. ప్రతుఁడు ప్రోలయిట్లు వరలఁగేలిచిన్నఁ, గదుఁడుపదవిందుఁడు పుత్రచ్చి, పుట్టుగట్టు దరినిదొదములుమెండు, కరణిమునితెల్లగదలుఁగాఁగ." య. 3, ఆ.

పుట్టుగు. దే. వి. పుట్టుక, జన్మము. (చూ. పుట్టువు.)

పుట్టుగొడ్డు. దే. విశే. పుట్టుకమొదలుగొడ్డువనముగలది.

పుట్టుగ్రుడ్డి. దే. విశే. పుట్టుకమొదలుగుడ్డివాఁడైనవాఁడు, జాత్యంధుఁడు. (ఇట్లు పుట్టంధుడు. "ఆ. పుట్టంధుకవృద్ధుఁడాతి గంధారను, వేదజయునిఁబొందవెలఁదిరోసి." భాగ ఆది. ౪, ఆ.)

పుట్టుచెయువు. ద్వ. వి. జాతకర్మము.

పుట్టుపాప. దే. విశే వ్యాధిచే తెల్లఁబారిన దేహముగలవాఁడు.

పుట్టుబడి. దే. వి. పుట్టుక, ఉత్పత్తి.

పుట్టుమచ్చ. దే. వి. పుట్టుకమొదలు దేహమునందు కలిగినమచ్చ బొట్టు, తిలకాలకము.

పుట్టుమూఁగ. ద్వ. వి. పుట్టుకమొదలు మూఁగయైనవాఁడు. (చూ. తమ్మిపుట్టు.)

పుట్టువడుగు. ద్వ. వి (పుట్టుకమొదలు బ్రహ్మచారియైనవాఁడు.)

పుట్టువు. దే. వి. పుట్టుక. (చూ. కాటువు.) (పుట్టుగుయొక్కరూపాంతరము.)

పుట్టువెఱ్ఱి. దే. విశే. పుట్టుకమొదలు వెఱ్ఱివాఁడైనవాఁడు.

పుట్టిల్లు. దే. వి. పుట్టినిల్లుయొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. మూడుమూర్తులపుట్టిల్లుమొదలినెలవు." భాగ. ౮, స్కం.

పుడమి. వై. వి. నేల, భూమి.

పుడమితాలుపు. ద్వ. వి. 1. శేషుఁడు; 2. రాజు; 3. పర్వతము. "శే. అచటి, పుడమితాలుపుగమిపాపపోగడనరిది." అశ్వ చాల, కాం.

పుడమిపట్టి. ద్వ. వి. 1. అంగారకుఁడు; 2. నరకాసురుఁడు; 3. సీత, భూమిజ "శే. తపసిజాలిల్లినవరాంశ్ర దండమండఁ, బుడమిపట్టిమదిఁగోర్కిపుట్టుటయును." రామా. ౫, ఆ.

పుడమిపుట్టు. ద్వ. వి. 1. చెట్టు, భూజము, 2. సీత, భూమిజ "శే. పుడమిపుట్టగులతికూనకొమ్ముఁబోఁడి, కొమ్మపైదోడుమీఁదభూజములాత, తోడునీడయునగుచుఁగాపాడుఁడనని, యధిమతైతభలావార్తియగునిజంబు." రామా. ౫, ఆ.

పుడమిఱేఁడు. ద్వ. వి. రాజు, భూపతి.

పుడమివేలుపు. ద్వ. వి. బ్రాహ్మణుఁడు, భూదేవుఁడు. "శే. ఇప్పుడమితాగ్రహంబునవేసరేఁగి, యిప్పుడమివేల్పుఁగొలమువారింతిరేళ, వెలియుగిలియంచునున్నారు." పర. ౨, ఆ.

పుడమీశుఁడు. వై. వి. గ్రా. రాజు. "గ. పుడమీశసత్యవాక్యము, నడపుము," కళా. ౨, ఆ. (ఇట్లు పుడమీశ్వరుఁడు.)

పుడికిరించు. దే. స. క్రి. (చూ.) పుడిసిరించు.

పుడికిరింత. దే. వి. పుడికిరించుట. పుడిసిరింత.

పుడికిల్లు. దే. వి. బ. (చూ.) పుడిసిళ్లు.

పుడిసిలి. దే. వి. కదియఁబట్టినచేదోసగము, ప్రసృతి.

పుడిసిలించు. దే. స. క్రి. (జలములోనగువాని) పుడిసిటఁబట్టు. "వారిధుల్ పుడిసిలించుమె." రా. యు, కాం.

పుడిసిలింత. దే వి. పుడిసిటఁబట్టుట, పుడిసిలించుట.

పుడుఁకులు. దే. వి. బ. భక్ష్యవిశేషము. "వ. పుడుఁకులుఁ వడలు." కాశీ. 2, ఆ.

పుడుక. దే. వి 1. పుల్ల; 2. కట్టెపుల్ల. (వాడుకపుడకయని.)

పుడుకబావిలి. దే. వి. స్త్రీకర్ణభూషావిశేషము.

పుడుకు. దే. స. క్రి. 1. కొంచెముగా ఇచ్చు; "శే. పుట్టలిచు మంతయిదనిదఁబోదలు పెట్టేఁగి, పుడుకఁబుడుకంగఁగాటుకపోక చూచి, విత్తనముపార్థనవ్యయవృత్తులందుఁ, జెత్తమిడినవర్తకులకుఁ జెటులేదు." వి.క్రి. ౨, అ.–2. ఇచ్చు; "క. అడిగెడువారలు మునుమయి, పుడికెడువాఁడొకఁడులేక పురుషాల్పతమై, పడఁకులుతఱచైనలములు, పెడియన్నలు ప్రబలిజగముకీథితనొందుఁగా." హరి. ఉ. ౯, అ.–3. (అయిదువ్రేళ్లతో) గ్రహించు "మోము ప్రేకులంబుడుకుచు." ఉ, హరి ౫, అ.–౨. ఉవి. "పుడుకులకొలకు." అచ్చ. ఆ, కాం.

పుడుకుఁగల్లు. దే. వి. (పుడుకు+కల్లు.) చింతామణి. "ఎ, గీ. పుడుకుఁగల్లలజెట్టెకైపాదమినట్టి, పెట్టవాల్పిట్టరామునిదిట్టవేల్పు." అచ్చ. బాల, కాం.

పుడుకుఁదొడుకు. దే. వి. (పుడుకు+తొడుకు.) కామధేనువు. (చూ. తొడుకు ఇట్లు పుడుకుఁబడి.)

పుడుకుమ్రాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. "శే. కొండవిడేలు వేలుపుఁగూడిపాల, కడలినడుచక్కలలుమానికములదీవిఁ, బుడుకుమ్రాఁకులుమారేర్లుఁబొడలిపొదలు, కడిమిత్రాఁడోఁటలోనాడుగరితఁదలఁకు." అచ్చ. బాల, కాం.

పుణికిరించు. దే. స. క్రి. 1. కొంచెముగా ఇచ్చు, 2. (సన్నిపాతదోషముచేత వ్రేళ్లతో) గ్రహించు. (పుడికిరించుయొక్క రూపాంతరము.)

పుణికిరింత. దే. వి. పుడికిరింతయొక్క రూపాంతరము.

పుణికిళ్లు. దే. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (పుడికిళ్లుయొక్క రూపాంతరము.)

పుణుఁకులు. దే. వి. బ. పుడుఁకులుయొక్క రూపాంతరము.

పుణుకు. దే. స. క్రి. వి. పుడుకుయొక్క రూపాంతరము.

పుణ్యకము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసాదిరూపవ్రతము.

పుణ్యజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నైరృతి; 2. రాక్షసుఁడు; 3. యక్షుఁడు; 4. పుణ్యాత్ముఁడగుమనుష్యుఁడు.

పుణ్యజనేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

పుణ్యభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వింధ్యమునకును, హిమవంతమునకును మధ్యదేశము.

పుణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ధర్మము; 2. సుకృతము. విశే. 1. పవిత్రము; 2. మనోజ్ఞము.

పుణ్యవంతుఁడు. సం. విశే. (తే. ఈ. తే.) 1. ధార్మికుఁడు; 2. సుకృతి.

పుణ్యాత్ముఁడు. సం. విశే. (సే.) పుణ్యస్వరూపుఁడు.

పుణ్యాహము. సం. ౯. అ. న. పుణ్యదినము.

పుణ్యాహవాచనము. సం. వి. అ. న. వైవాహికర్మప్రారంభము నందు మంగళార్థము పుణ్యాహమనుశబ్దమును మూడుమారులు చెప్పెడు శుభకర్మము.

పుతపుత. దే. వి. చలమునందగు ననుకరణము. (అ మాట విన్నది మొదలు నా మనసు పుతపుతయనుచున్నది.)

పుతపుతపోవు. దే. అ. క్రి. వికలమగు. "శే. ధుమధుమబ్బతోఁ బుతపుతపోఁదగఁబడె." ఉ. హరి. ౬, అ.

పుత్త. వై. వి. పుష్పము.

పుత్తడి. యు. దే. వి. అపరంజి. "సీ. తరతరంబులనుండి తన యింటనలరుపుత్తడిపైఁడిబుట్టమున్తమునవెలయ." కుక. ౧, అ.–వై. (చూ.) పుత్తలిక. "మ. పురుషాకారముతోడనున్న తెఛయా పుంస్త్వంబులేదోయదే, తరువోపుత్తడిరూపచిత్తము నుజైతన్యంబు శూన్యంబుకో, విరసత్వంబులబ్రో వానిగ్రహకళో విజ్ఞానతత్వ స్వమో, యరుదీదంతమనంగనిల్చెధృతినిందన్పందమందస్మితిగా." లక్ష్మీ. ౨, అ.

పుత్తలి. ఉభ. దే వి పుత్తడియొక్క రూపాంతరము. సం. ఈ. స్త్రీ. పుత్తళిక.

పుత్తళిక. సం వి ఆ. స్త్రీ వస్త్రదంతకాష్ఠాదులచేత చేయఁబడిన బొమ్మ.

పుత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెరయీఁగ, పతంగిక.

పుత్తెంచు. దే. ప్రే. (పుచ్చు+తెంచు.) పుచ్చు (పొమ్మనుటకు సెంచు.)

పుత్రిక. సం వి. ఆ స్త్రీ. 1. కూఁతురు; 2. పుత్తళిక, 3 అక్కడూది.

పుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొడుకు. (పుత్రులు పన్నిద్దఱు. 1. ఔరసుఁడు,(భార్యయందు తనకుఁబుట్టినకొడుకు.) 2. క్షేత్రజుఁడు, (ఏదేనియొకకారణమున సంతానవిచ్ఛిత్తికలుగఁగా పెద్దలయనుజ్ఞచేతనభార్యయందుదేవరుఁడులోనగువారికిఁబుట్టిన కొడుకు.) 3 దత్తుఁడు, (దత్తతతీసికొన్నకొడుకు.) 4 కృత్రిముఁడు. గుణజ్ఞుఁడనియభిమానించిపెంచుకొన్నకొడుకు. (5. గూఢోత్పన్నుఁడు, (భార్యయందు తనకుతెలియకుండ అంకుమగనికిఁబుటినకొడుకు.) 6. అపవిద్ధుఁడు, (తల్లిచేతఁగాని, తండ్రిచేతఁగాని, యుభయులచేతనుగాని విడువఁబడఁగా తెచ్చి పెంచుకొన్నకొడుకు.) 7. కానీనుఁడు, (తనభార్యయందు కన్యాత్వమున రహస్యముగా నితరునికిఁబుట్టినకొడుకు.) 8. సహోఢజుఁడు, (గర్భిణిగానుండ తెలిసికాని, తెలియకకాని వివాహముచేసికొన్న భార్యయందుఁబుట్టిన యాకొడుకు.) 9. క్రీతుఁడు, (తల్లిదండ్రులవద్దవెలయిచ్చికొనుకొన్నకొడుకు)10. పౌనర్భవుఁడు (పునర్భువందుఁబుటినకొడుకు.) 11. స్వయందత్తుఁడు, (తల్లిదండ్రులులేకకానితల్లిదండ్రు లచేతనకారణముగవిడువఁబడికానితనంతటనేనునీకుఁబుత్రుఁడనయ్యెదనని వచ్చినకొడుకు.) 12. జ్ఞాతిరేతుఁడు. (జ్ఞాతికొడుకు.) వీరిలో మొదటియార్గురు బంధువులుదాయాదులునగుదురు. వెనుకటియార్గురుబంధువులగుదురుగాని దాయాదులుకారు. ఇదిభారతమునందు వ్రాయఁబడియున్న విధముననుసరించినది. జ్ఞాతిరేతుఁడునుదానికిమాఱుగా మనుస్మృతియందుపారశవుఁడు (లేక) శూద్రుఁడనియు విజ్ఞానేశ్వరీయమునందుపుత్రికాపుత్రుఁడనియు వ్రాయఁబడియున్నది.)

పుదియబొట్టు. దవ్. వి. ఊర్ధ్వపుండ్రము. "సీ. తుదిత్రెంపనిగనవద్రోచినపుదియబొట్టురుఫాలపట్టికనుల్లసిల్ల." రా. అర. ౨, అ.

పుదీనా. హిం. వి. సువాసనగల ఒక మొక్క.

పునర్నవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గలిజేరుకూ. అ. పుం. ను. గోరు.

పునర్భవ. సం వి. అ. స్త్రీ. చంద్రిక. అ. పుం. ను. 1. గోరు; 2. సంసారము. విశే. మరలఁబుట్టినది.

పునర్భువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. మాఱుమనువుది, దిధిషువు.

పునర్వసు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.) పు. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు; 3. కాత్యాయనముని.

పునశ్చరణము. సం. వి. అ. న. మంత్రముయొక్క పునఃపునర్జపము.

పునస్సంధానము. సం. వి. అ. న. విచ్ఛిన్నమైపోయిన యగ్నిని మరల పూర్వముగుండమునందుఁగూర్చుట.

పునస్సంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. ద్వితీయవారోపనయనాదిసంస్కారము.

పునాది. దే. వి. బలముకొఱకైగోడకడుగునభూమిలో లోఁతుగా త్రవ్వి పెట్టెడుగోడ, మూలబంధము.

పునాసలు. వై. వి. బ. పూర్వమేఁడు పునర్వసునక్షత్రమందు విత్తఁగా విత్తిన చేలలోని సస్యధాన్యములు*. అను. ర, అ.

పునీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పవిత్రుఁడు.

పునుఁగు. దే. వి. మార్జాలవిశేషమువలనఁగలుగు గంధద్రవ్యము.

పునుఁగుచెట్టు. దే. వి. పునుఁగుండునట్టికోశము, బిడాలకము

పునుఁగుపిల్లి. దు. వి. పునుఁగుకల పెద్దపిల్లి, మార్జాలిక.

పునుఁగురాజనాలు. దే. వి. బ. మిక్కిలి వాసనగల శాలిధాన్యవిశేషము.

పునుక. దే. వి. తలచిప్పయెముక, కపాలము

పునుకతాలుపు. దే. వి. శివుఁడు, కపాలభృత్తు. "సీ. ప్రోడ్ల కూల్పఁగడంగు పునుకతాలుపు మార్కొనఁగమడంచఁగఁబూను జముని కరణి." అచ్చ. యు, కాం.

పునెము. వై. వి. విణ. పున్నెముయొక్క రూపాంతరము. (సుకృతమునకు.—"క. వినతమ్ముభానుభీమణి, మనము సతీశరనంగము శ్రీయమైనఁ, మనుగొంతికములబాంధవు, నెనసియుఁబునెముఁగ నట్టులేవర్తిలుము." కుక. ౧, అ.)

పున్న. దే. విణ. పిన్న. (పున్నకేలు చూ.)

పున్నమ. వై. వి. శుక్లపక్షమునందు పదునేనవతిథి.

పున్నాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సురపొన్న; 2. ఇంద్రుని యేనుఁగు; 3 పురుషశ్రేష్ఠుఁడు; 4. తెల్లగలువ; 5. జాజికాయ.

పున్నియము. వై. వి. సుకృతము. "శే. ఎన్నఁడునునెగిలేనట్టియిష్టపాక్ష, కానమునయందుఁగా పున్నపంతులకు, నేటివాకంబు పున్నియంబిదలినప్పు, డొలకమునఁగూలవలయుఁగేలూడినట్లు." కాశీ. ౨, అ.—విణ. సుకృతముకలదికీ.

పున్నెము. వై. వి. విణ. పున్నియముయొక్క రూపాంతరము. (సుకృతమునకు.—"అన్నెముపున్నెమెఱుఁగనమ్మ." కుక. ౨, అ.)

పుప్పము. వై. వి. పుష్పమ్, పువ్వము. అం, సం.

పుప్పి. దే. వి. వ్యాధిచేతపురుగుపడిగోరులోనగునది పుచ్చుట.

పుప్పించు. దే. ప్రే. పుచ్చు. "శే. వాడుగుడిపాంతఁజాలయున్న తీఁదసర్చు, కోరణత్రాధమొక్కడు వ్రాయఁగ, కుండవిచ్చినఁ బుప్పించియుండుమువిధ, యట్టులైనమనేగిడవుర పుతిక." హ. ౩, అ. (ఇచ్చట ప్రేరణార్థకమైనపుచ్చునకుమీఁద ఇంచుక్కాని యుయుంగునది)

పుప్పిపురుగు. దు. వి. (చూ.) సవిపురుగు.

పుప్పొ. దే. వి. పశువులగోరికేలు వ్రప్పిపురుగులుపడెడువ్యాధి. (చూ. అదరుద్రిక్క.)

పుప్పొడి. దు. వి. (పూ+పొడి.) పువ్వులయందలిధూళి, పరాగము.

పుబ్బ. వై. వి. ఒకనక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.) (పాఠ్యమిని సంస్కృతపదముగా వ్రాసినవిఘంటుకారుఁడు దీనిని సంస్కృతపదముగా వ్రాసియున్నాఁడు.)

పుమాంసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

పుయిలోటు. దే. వి. (పుయిలోడుట.) వెనుదీయుట, సంకోచము. "శే. నీవ్రఁదమ్ములునొక్కడనిలిచిచూచు చుండుఁడనిపల్కుట యుఁబుయిలోటలోడఁ, గీచకారాతిఁదప్పక చూచుచుచు, నతనికెల్లని గెప్పదర్మాత్మజుండు." భార. విరా. ౩, అ. (రూ. పుయిలోటము. "సీ. జనులు గాంచినమానుషముదూలుఁదనకుపుయిలోటము మోముపుల్లసిలఁగ" భార. విరా. ౨, అ) (చూ. పుయిలోడు.)

పుయిలోడు. దే. అ. క్రి. (పుయిలు+ఓడు.) వెనుదీయు, సంకోచించు. "వ. ధర్మనందనుఁడలనియుద్ధతికింబుయిలోడి." భార. ఉద్యో. ౧, అ. (ఇందు పూర్వావయవము అన్యదేశము ఇది ఈదేఱు, నెఱవేఱు శబ్దములవంటిది.)

పురందరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పురంధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుటుంబముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది

పురఁటి. దే. వి. సంధ్య. (పూఁటకు మొదటిరూపము.) అం, భా.

పురడించు. వై. అ. క్రి. పురణించుయొక్క రూపాంతరము.

పురణించు. వై. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు, "వ. కృష్ణుండు జన్మించినది యాదిగా గోవులు ప్రతిసంవత్సరంబును ద్విగుణలై క్షీరములు పురణించివచ్చు" హరి. పూ. ౬, అ—2. విజృంభించు*. "క. కురుబలముదిపురణించెబడలుపడుతనుఁరమ్మా." భార. ద్రో. ౫. అ.

పురపుర. దే. వి. పొక్కుటయందగు వనుకరణము. "దానిఁజాచి యేఁబురపురఁబొక్కుడుఁగా." భార. విరా. ౨, అ.

పురపురలాడు. దే. అ. క్రి. (పురపురలు+ఆడు.) మిక్కిలి యపేక్షపడు.

పురము. సం. వి. అ. న. 1. పట్టణము; 2. పాటలీపుత్రమను పట్టణము; 3. శరీరము; 4. ఇల్లు; 5. మేడ; 6. మూడు. పుం. గుగ్గిలపుఁజెట్టు.

పురస్కరించు. సం. స. క్రి. 1. ముందిడుకొను; 2. పూజించు.

పురస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ముందిడుట; 2. పూజనము; 3. సన్మానము; 4. పరిగ్రహించుట; 5. తడుపుట 6. శత్రువాక్రమించుట; 7. అపదూఱువడుట.

పురస్కార్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పురస్కరింపఁదగినది.

పురస్కృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందిడఁబడినది; 2. పూజింపఁబడినది, 3. సన్మానింపఁబడినది, 4. పరిగ్రహింపఁబడినది; 5. తడుపఁబడినది; 6. శత్రువుచేనాక్రమింపఁబడినది, 7. అపదూఱుపడినది.

పురస్కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) పురస్కారము

పురస్త్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ.——వై.——

పురస్సరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముందునడచువాఁడు, పురోగముఁడు,

పురహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

పురాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) పూర్వజన్మమందుచేయఁబడినది. (శుభాశుభకర్మము.)

పురాణము. సం. వి. అ. న. 1 సర్గప్రతిసర్గాదిపంచలక్షణములతోఁగూడిన గ్రంథము, (అవి పదునెనిమిది — బ్రాహ్మము, పాద్మము, వైష్ణవము, శైవము, భాగవతము, నారదీయము, మార్కండేయము, ఆగ్నేయము, భవిష్యత్తు, బ్రహ్మవైవర్తము, లైంగము, వారాహము,

పుష్పాంజలము, నామకము, గోత్రము, మాత్సర్యము, గారుడము, బ్రహ్మాండము.)—2. పదునెనిమిది. పుం. కర్మమిత్తంటంకొపాంవాటు. విశే. పురాతనము.

పురాణించే. ఉభ. సై. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; "వ. నాలోకం గ్రొత్తలుపురాణించుటంకలిగొంచోకాలంబునీదువులంచెనుత." భార. విరా. ౧, ఆ. "దండకము. ఉల్లోకపొందర్యమర్యాదితిశ విశ్వకంబొ సురకిన్నమకేమూతమైహారవర్గోవం శ్రీరాగించుమిం చుకాబురాగింపుఁగాఁజేయ." పాండు. ౪, ఆ.—2. విజృంభించే*. (చూ. పురణించే.)—సం. స. క్రి. పురాణముచెప్పు (చూ. దొర.కొను.)

పురాతనము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) బహుదినములనాటిది.

పురాయించే. సై. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; 2 విజృంభించే*. "దండకము. శాశ్వరకృంధబంధురవ్రగంధంబుహావించుమూఁపుల్ పురాయింప." పాండు ౪, ఆ.

పురారి సం. వి. ఇ. పుం శివుఁడు, ముక్కంటి

పురావృత్తము. సం. వి. అ. న. తొల్లిటికథ.

పురి. ఉభ. దే. వి. 1. మెలి; 2. నెమలిపింఛము; "శే. మేఘ రాజాయుస్తరసకమ్ముఁదప్పఁ, దరళవిద్యుల్లతాదీర్ఘతరకటాక్ష, వితతగ కలాపములగారవింపవలరి, నెమ్మివర్తించుఁబురివిచ్చినెమ్మికములు." రామా. ౬, ఆ.—3. కవియుట, ఆక్రమణము; "అపురికిదురాప రోత్సవముంబైన యాపరియుందోడకె" భార. ఉద్యో ౪, ఆ.—4. ధాన్యముపోసియుంచుటకు గడ్డితోకట్టినకాటు.—సం. ఈ. స్త్రీ. పట్టణము, ప్రోలు.

పురికొను. దే అ. క్రి. కవియు, క్రమ్ము. "పురికొనుచుండిరలు చు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (చూ ప్రే.) "డెందంబునఁ బురి గొనుకొంకములోఁడ." పావ. ౨, ఆ. ప్రే (పురికొలుపు. "క. సైరింపకయుద్ధతుఁగురు, వీరాగ్రణియురువదీనువేలరంబులే, పోరి కిఁబురికొలిపినవి, స్ఫారగతింగూడికవివిఁబార్థునిమీఁదణ." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.)

పురిడిపిట్ట. దవ్. వి. పక్షివిశేషము, పూరేడు.

పురిపుంగుగు. దే. వి. నెమలి, బర్హిణము. (చూ. గొరగొర.) (ఇట్లు పురిపిట్ట)

పురివిచ్చు. దే. అ. క్రి. వెడలుపడు, పాయు.

పురీతత్తు. సం వి. త్. న. ప్రేగు, అంత్రము.

పురీషము. సం. వి. అ. న. మలము, విష్ఠ.

పురుగు. సై. వి. క్రిమి, కీటకము.

పురుటియాలు. దే. వి (పురుడు+ఆలు.) బాలెంతరాలు. "సీ. పొదివికేలాగకపాతులలోఁబట్టఁ బోనాడకొనిపలేఁబురుటియాం డ్రు" రామా ౬, ఆ (చూ. పురుటాలు. "క. పురుడీలోటికి నిండిర, పురుడుంబిగాక యేరులుపురుచేయనుచుణ, బురు టాలిఁబదిదివసములు, పురుడుప్రవర్తించిరెలమిఁబున్యపుగరితల్." భాగ. ౧౦, స్కం.)

పురుటిల్లు. దే. వి. (పురుడు+ఇల్లు.) ప్రసవగృహము, అరిష్టము.

పురుడించే. దే అ. క్రి. పోలికయగు "క. బద్దులుఁదొలివులుగు వెడ, బుద్దులనొండొంటితోడఁబురుడించినవె, స్పర్ధులవద్దుం ముద్దుం, ముద్దులబాలకుఁడు ద్రోచెక్కోటంబడఁగణ." వి, పు. ౬, ఆ.—స. క్రి. పోలు. "శా. సింగంబున్నగుహావికకములకుణ శిక్షింపంబునణవచ్చుచూ, శంగంబుంబురుడించుచుణ." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

పురుడు. దే. వి. 1. బాలెంతతనము; "సీ. పతిదినంబులుసన్న భూపాలునకికిఁ బురుడువెడలెఁబ్రజాగణమ్ముఁబుణ్యరాము, ములిసునవద్దయుదమధుప్రతములుఁగన్న, పుత్రున్నోఁడికిదగములఁ బురుడుగలది." రామా. 3, ఆ.—2. బాలెంతతనముయము. "క. ధరణిఁగడుఁజేదవారును, బురుటిమ్మృతిలభావ్య ములఁజెప్పిన ముం, దరసంగ్రహింతురనియన, కరుడుగ నతిదుర్లభంబులర్థములే మిణ." భార. అర, 3, ఆ.—విశే. పి. సమానము, సమానుఁడు. "క. పురుషోత్తముతోనెవ్వడుఁ, బురుడీతందంద్రు." పారి. ౧. ౫, ఆ.

పురుభువు. సం. విశే. (ఉ. ఊ. ఉ.) మిక్కుటము. (చూ పురుదాలు.)

పురులోము. దే. అ. క్రి (పురులు+ఓము.) సూత్రముపెల యుండే.

పురువు. ఉభ. సై. వి. పురుగుయొక్కరూపాంతరము (చూ. పుర్వు.)—సం. అ. పుం. 1. తిలు; 2. ఒకరాజు. విశే. మిక్కుటము.

పురుషకారము. సం. వి. అ. పుం. పురుషప్రయత్నము

పురుషము సం. వి. అ. పుం. 1. క్రియలమీఁదివిభక్తులసంజ్ఞ. (ఇవి. మూడు —ప్రథమపురుషము, మధ్యమపురుషము, ఉత్తమ పురుషము.) 2. గాత్రము, 3. పురపొన్న చెట్టు.

పురుషాయితము. సం. వి. అ. న. ఉపరతి.

పురుషార్థము సం. వి. అ. పుం. పురుషప్రయోజనము. (పురు షార్థములు నాలుగు.—ధర్మము, అర్థము కామము, మోక్షము.)

పురుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మనుష్యుఁడు; 2 సాంఖ్య శివుఁడు; 3. పరమాత్మ.

పురుషోత్తముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు.

పురుహూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పురె. దే. అవ్య. ప్రశంసార్థకము. (చూ. బాపురె.)

పురే. దే. అవ్య. పురెయొక్కరూపాంతరము. "బాలుఁబురే నరోత్తమ." భాగ. 3, స్కం.

పురోగముఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముందుసడచేవాఁడు.

పురోగామి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.)——పై.——

పురోగుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

పురోడాశము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞార్థమైన అపూ పము; 2. సోమలతరసము; 3. హుతశేషము.

పురోణి. సై. వి. చిన్నయుత్తరము, చీటి.

పురోధసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. పురోహితుఁడు. (చూ. పురోధ.)

పురోభాగి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) ఎప్పుడును తప్పులువెదకు వాఁడు.

పురోహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుభాశుభాదికర్మములను చేయించెడి ముహూర్తములను తెలుపుచుండెడి యాచార్యుఁడు, ఒజ్జ.

పుర్వు. సై. వి. పురువుయొక్కరూపాంతరము. "ఉ. పార్థుఁడాపి పుర్వులవిసగాఁబయంపుఁదఁబూణ యశస్కుఁడుబాణము ద్విపించె." భార. శాం. ౬, ఆ.

పుత్తియ. వై. వి. పుత్తి. "క. కంబిన చీకటుల్ నాటుకొన్నర యుల్ దోలఁ బచ్చితోల్లుగుం, బుత్తియం బేరుబుల్." ఉ, హరి. ౨, అ.

పుత్త్తి. దే. విశే. ఎదురు, వాదము. (పుట్టరేయు ను.)

పుత్త్తియ. వై. వి. పుత్తియను మొదటిరూపము.

పుత్తు. దే. వి. పలుదేనియలు.

పుస్తి. వై. వి. (చూ.) పుసుక.

పుల. దే. విశే. పసుపుపూసిన తెలుపుపచ్చనైనది. (పులకండము.) (పుల్లయొక్క రూపాంతరము.)

పులకండము. దేశ్య. వి. కండచక్కెర. "సీ. పలుకుచిల్కకు నెట్టు పులకండ మోయన ముంగరము త్రెంబుకుం రుత్సహాయ." చంద్రా. 3, అ.

పులకము. సం. వి అ పుం. 1. పులగము; 2. వీసుఁగుదలచ్చెడి యన్నపుకబళము; 3. పురుగు; 4. చెట్టుమీఁదినల్లపురుగు, 5. నలిపురుగు; 6. మణిదోషవిశేషము; (అనఁగా మణులయందలిచిలిక.) 7. వజ్రమణి; 8. హరిదళము; 9. కడవ*.

పులకరము. వై. వి. 1. గగుర్పాటు; 2. జ్వరము*.

పులకరించు. వై అ. క్రి. గగుర్పొడుచు.

పులకలు. సం. వి. అ. పుం. గగుర్పాటు. "క. అక్షంబుసంగల మణిప్రస్తరంబుల విక్రాంతిఁజెంతించినమేనంబులకలివ్వడుం బొదమెడు." పావ. ౧, అ. (తెనుఁగునందు స్త్రీ సమముగాను బహువచనాంతముగాను ప్రయోగములుండు బడుడు.)

పులకించు. సం. అ. క్రి. గగుర్పాటుగలదియగు.

పులగము. వై. వి. పెసరపప్పుచేర్చి వండినయన్నము.

పులపొడుచు. దే. అ. క్రి. తెప్పవేయఁజేయు. "క. చప్పుడు సేయకసజ్జుడు, జప్పట్లడుగాంచుఁగొండసరియలవెంటన్, జప్ప ళ్లకుఁబులపొడుచుచుఁ, గొప్పరయుచునీలవెట్టుచుసుశబరభటుల్." భల్లా. 3, అ.

పులము. సం. వి అ. పుం. గగుర్పాటు. విశే. విపులము.

పులసరము. దే వి. పాకము చెడుటవలనఁ గలిగిన పులుసు.

పులసరి. దే. విశే. గరిష్ఠుఁడు. "ద్వి. కలవానియట్లవిక్రాంతు నీవొక్క, పులసరితనముసఁబుచ్చితిగొలుచు." భల్లా. ౪, భా.

పులాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొల్లు; 2. మెతుకు; 3. సంక్షేపము.

పులావు. హిం. వి. ఒకవిధమైన వంటకము.

పులి. దే. వి వ్యాఘ్రము. విశే. పులిసినది. (పులికడుగు ను.)

పులికడుగు. దే. వి. పులిసినకడుగునీరు, ధాన్యామ్లము.

పులికూడు. దే. వి. 1. పులిసిన యన్నము; 2. భిక్షాన్నము. "చలిపులికూడుకూసుమని శ్రీదునిఁగాదని." వసు. ౧. అ.

పులిగోచే. దే. వి. పులిముఖమువంటి ముఖముగలిగిన పాలిపురుగు వంటి యొక పెద్దపురుగు.

పులిగంజి. దేశ్య. వి. పుల్లనీళ్లు, ఆరనాళము.

పులిగాయము. దే. వి. అతిసగంటినఱ్ఱె. "క. తిలకించితివన్న వసెం, గ్రాలముసురిచెంచుమోసఁగలుబులుగంటుల్, బలుసింగపు బలుగంట్లు, పులిగాయములెల్లఁజెక్కపులిగాయంబుల్." చంద్రా. ౨, అ.

పులిగోరు. దే. వి. 1. పడుచు వ్యాఘ్రనఖమును బంగరుమునకు తామరగాఁ గూర్చినసొమము; (చూ. మెడకట్టె.) 2. వ్యాఘ్రనఖము*.

పులిచించేలము. దేశ్య. వి. పులిచింత*.

పులిచింత. దేశ్య వి చుక్రిక*.

పులిచెంచలి. దే. వి.——పై.——

పులిచెవ్రులాకు. దేశ్య వి. (పులిచెవ్రలు + ఆకు) ఒకానొకమందు చెట్టు.

పులిజోదము. దేశ్య. వి. ఒకానొక ఆట.

పులిత్రేఁపు. దే. వి. అజీర్ణపుత్రేఁపు.

పులినము. సం. వి. అ. న. ఇసుకదిన్నె, సైకతము.

పులినీరు. దేశ్య. వి. రక్తముపిలిగిగాయములోనగువాని యందుండి కాఱెడునీరు. "క హరునవగాలంబోరఁబడి, శిరముసకుల్ వెడలె నీసుశిరఖండిముతం, దురయదిపెలవధినేఁడున్, దొరఁగడుపులినీరుగాంగతోయముపేరన్." చంద్ర.

పులిపిరి. దే. వి. దేహమునందు మిరియమువలెపెరిఁగెడు దుర్మాంస విశేషము, శిసుకము.

పులిపిరికాయ. దే వి ——పై.——

పులిపులి. దే. వి. పులిపిరికాయ. విశే. పీడితము, అవమర్దితము. "సీ. పులిసెరుచోఁబులిపులిసేయలావేల్వ త్రేలిమూలిక వెలపెనిని." చంద్రా. ౨, అ. "సీ. పులిఁగ్రమ్ముగాని పులిపులిగనీఁటెలఁ గ్రుమ్మియుఁపురోమగఁటిమిదాఁపువారు." రసి. ౧, అ.

పులిపులికాయ. దే. వి. పులిపిరికాయ, శిసుకము.

పులిపెంజెర. దే. వి. కాటుకరేకుపాము.

పులిమిపుచ్చు. దే. స. క్రి. (విషయమును) తేలికగాపోవిడుచు. "క. తెలుఁగుకవిత్వముచెప్పన్, దలఁచినకవియర్థమునకుఁదగియుండెడుమా, టలుగొనివడులుంద్రాసం, బులువిలువకయుగినిబులిమి పుచ్చుటచదుర్." నిరవ. ౧, అ.

పులిమెకము. దేశ్య. వి. మత్స్యవిశేషము.

పులిమెట్టు. దే. వి తేర్చినకడుగుయొక్కయడుగుది.

పులియ. దే. వి. విస్తరాకు. "శా. పెలనాళ్లమునియతుంత్రై, పలాశ పత్రములపులియఁబాయకద్విజుఁడై, మ్రులభోజనంబుచేసిన, ఫలమింలఁజాంద్రాయణంబుఫలముంగలుగున్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

పులియఁడు. దే. వి. పులివలెనుండుటచే యక్కియ్యబడినపేరు. (చూ. గద్వ.)

పులియఁబారు. దే. అ. క్రి. (పులియన్ + పారు.) పులియు. "సీ పూఁబోఁడికమ్మనిపులియఁబాఱనితేనెతిమోముకందనిచంద మాను." చంద్ర. (చూ. పారు.)

పులియు. దే. అ. క్రి. పుల్లనగు.

పులిహోర. అర. వి. పులుసుకలిపిన యన్నము. (రూ. పులిహోర.)

పులిరుసు. దే. వి. పుల్లిరుసుయొక్క రూపాంతరము.

పులివరగు. దే. వి. పులియఁబెట్టినవరుగు. కాశీ. ౭, అ.

పులిసరి. దే. వి. పులుగుడు, వాతఘ్నిక*.

పులు. దే. వి. 1. తన్నూలివస్త్రము; "పులుకదిగినవస్త్రకళిలం." వర. ౨, అ.–2. కసవు. "పులుపులుకొలిచినను మేయుం

మేయుచు." అము. 3, ఆ.—విశే. అల్పము. (పులుమానిసి చూ.) (వెనుకటి రెండర్థములయందిది పుల్లయొక్క రూపాంతరము.)

పులుఁగు. దే. వి. పక్షి, విహగము, పిట్ట.

పులుఁగుపిట్ట. ద్వి. వి. గుడ్లగూబ, ఘూకము.

పులుఁగుబొల్లఁడు. దే. వి. గరుత్మంతుఁడు.

పులుఁగుటాయి. దే. వి. పచ్చ, గారుత్మతము.

పులుఁగుఱేఁడు. దే. వి. గరుత్మంతుఁడు, ఖగేశ్వరుఁడు.

పులుకానిపురువు. ద్వి. వి. పచ్చెటెక్కపురుగు ("ద్వి. రాజులు వాటించు రాణివాసములు, నోజతోనూడికంబొనరింపఁదమకు, వరపుముగాఁజేసిశరువవర్తింపఁ, బురిలోనఁబులుకానిపురుగులంతరమె." (ఇక్కడ పులుకానిపురుగులనఁగా అల్పులనియర్థము) పారిజా. ౨, భా.)

పులుకానిపులుఁగు. దే. వి. చిలుక. "సీ. ఇన్నిదేవళ్లఁగొలిచి నేనేమిగంటిఁ, బోయిశర్వనిపులుకానిపులుఁగుచేత, మోసపోయితి ననికుందుమొనయుభేద, మారటమొనర్పవిధిరియయ్యెగిరిబసిని" హంస, 3, ఆ.

పులుకుపులుకు. దే. వి. తెప్పలుమూసిమూసితెఱచుచు చూచుట యందగునమకరణము. "సీ. పులుకుపులుకునఁజూచియక్కలికి కోడఁ, బలుకుపలుకునదైన్యంబుదొలుకఁబలికె." పా. ౨, ఆ. (రూ. పులుక్కుపులుక్కు. "సీ భోగించువారలఁబులుక్కుపులుక్కునఁ జూచి మెల్లనగుక్కిళ్లుమ్రింగువారు." వై. ౭, ఆ)

పులుగరి. దే. విశే. (పులుగు+అరి.) జాడయించేఁగినవాఁడు. "క. వినివారికడగీగడ, యనసేమియునేమెఱుంగమాచాతుర్యఖలం, బనువచ్చుచేసినీచె, ప్పినపులుగరిచెప్పమెల్లఁదక్కైదమనినన్." పర. ౫, ఆ.

పులుగాకు. దే. వి. (పులు+కాకు.) ఉపద్రవము. "ద్వి. పలుగాకులై బహుభంగులనిట్లు, పులుగాకులొనరింపఁబోలదేమాన్ను." పారిజా. ౧, భా.

పులుగు. దే. వి. 1. గుఱుతు; "ఎ. గీ. పాలఁతిరేఖనీయునికియ పులుగుగాద" అము. ౫, ఆ.—2. జాడ (చూ. పులుగరి)

పులుగుడు. దే. వి. పులిశరి, వాతప్మి. (ఇది ద్వివిధము నల్ల పులుగుడు, తెల్లపులుగుడు)

పులుదిండిటాయి దే. వి (పులు+తిండికాయి.) ఇంద్రనీలమణి. (చూ. నెట్టెము.) (ఇట్లు పులుదిండిబలుప.)

పులుప దే. వి పలుచేగానూతినపుల్లయూఁచుబిండి. కాశీ. ౭, ఆ.

పులుమానిసి. ద్వి. వి. అల్పమనుష్యుఁడు. (చూ. దిస.)

పులుఁము. దే. స. క్రి. 1. రుద్దు; 2. పులుపు; 3. ఊయుము. 4. కొట్టు వి. కుష్ఠరోగము.

పులుముడు. దే. వి. రుద్దుడు, మార్జనము.

పులుమ్రాను. దే. వి. కొళనారికేళాదితృణద్రుమము.

పులుసు. దే. వి. 1. ఒక రసము, అమ్లము; (చూ. రసము.) 2. వ్యంజనవిశేషము.

పులుసుఁగూర. ద్వి. వి. (పులుసు+కూర.) పులుసుపోసివండిన కూర.

పులోమజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇంద్రునిభార్య, శచి.

పులోమజిత్తు. సం. వి. త. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పుల్కసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు; 2. మాలవాఁడు; 3. అధముఁడు (రూ. పుల్కుసుఁడు.)

పుల్గము. వై. వి. పులఁగముయొక్క రూపాంతరము. "మాయక్క నీకుఁబుల్గంబిదెవండిచెన్నైనాము" ధల్లా. ౫, ఆ.

పుల్గరి. దే. విశే. పులుగరియొక్క రూపాంతరము. "మీరుమాపురమున కేగితెచ్చెదముపుల్గరిధనంబనిరి." పర. ౫, ఆ.

పుల్చిరి. దే. వి. పులిచిరియొక్క రూపాంతరము.

పుల్పొడుచు దే. అ. క్రి. పులపొడుచుయొక్క రూపాంతరము. "జరఠకౌదుదతెప్పలఁగన్నువిప్పిపుల్పొడుచుచు." అము. ౪, ఆ.

పుల్ల. దే. వి. 1. పుడక, 2. సమిధ; 3. పాయినిదుక్కెట్టు. విశే. 1. పుల్లనిది; (పుల్లదానిమ్మ చూ.) 2. పసుపుమించినతెలుపు వన్నెగలది. (పుల్లావు చూ)

పుల్లంటుటాయి. దే. వి. (పుల్ల+అంటుకాయి.) ఇంద్రనీలమణి.

పుల్లకంద. ద్వి. వి. ఒకదినుసుకంద.

పుల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. భయపడు. (రూ. పుల్లగిలు. "క. తన చేఁతప్పటిదుకుఁడితేఁ, గినఁజైవచ్చునవిపుల్లగిలిపోఁజూచున్, ఘన సత్వములక్యక్రంబున మెదలఁగఁజూచిపాటిపోవనుతెఱచున్." భో. ౫, ఆ.)

పుల్లగూర. ద్వి. వి. (పుల్ల+కూర.) (చూ.) పులుసుఁగూర.

పుల్లగొరక. దే. వి. నీరుకోడి, పరిప్లవము.

పుల్లతి. దే. వి. పాదసకాంద్రుగుతీనాటెదుకోల.

పుల్లతీఁగ. ద్వి. వి. పొములత. "సీ. కమలారినామంబుగ్గైన్నది యనిపుల్లతీఁగలుచూచిపుల్లసిల్లి." పాండు. ౫, ఆ.

పుల్లదానిమ్మ. ద్వి. వి. అమ్లదాడిమము.

పుల్లన. దే. వి. పులుసు. విశే. పులుసుగలది. (వృత్తియందు వికసనముగుచో పుల్లని. చూ. అలస.)

పుల్లనీళ్లు. ద్వి. వి. బ. కూటినీళ్లు, ఆరనాళము.

పుల్లప్రత్తి. దే. వి. ఒకదినుసుప్రత్తి.

పుల్లప్రబ్బ. దే. వి. అమ్లవేతసము.

పుల్లబచ్చలి. దే. వి. వల్లినూరణము.

పుల్లమామిడి. దే. వి. కొండమామిడి.

పుల్లయుసిరిక. దే. వి. (పుల్ల+ఉసిరిక.) కొండయుసిరిక. (దీని కాయలు పెద్దవి.)

పుల్లరి. దే. వి. (పుల్లు+అరి.) పసులు గసవుమేయుటకైయిచ్చెడు పన్ను, తృణభాగధేయము.

పుల్లరుజో. దే. వి. (పుల్లు+అరుజో.) మత్స్యవిశేషము. హంస. ౪, ఆ.

పుల్లవడు. ద్వి. అ. క్రి. (పుల్ల+పడు.) స్తంభించు. "క. పుల్ల పడిరలముకోపము, పొల్లపడిరసంగఁగొంతప్రొద్దుమొగములన్, వెల్లదనముగదురనిలిచి, యొల్లనుబలిమిఁగమఱియునిల్లనిపలికెన్." భార. అర. ౪, ఆ. "క. తల్లియుఁదండ్రియుమెలఁగుటఁ, బుల్లపడఁగవారిదటుఁబోయెదయఁగా, నొల్లకపయనముచిక్కె, బెల్లము దనయుద్యుఁదెల్పి యుల్లనిదుఁదగన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

పుల్లవావిలి. దే. వి. తెల్లవావిలి, శ్వేతసురస.

పుల్లవెలఁగ. దే. వి. ఒకదినుసువెలఁగ.

పుల్లసిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. వివర్ణమగు; (చూ. పుల్లశిల.) 2. కలఁగు. (చూ. పుల్లసిలు.—కలఁగుటకు.—"ఉ. మొల్లముగంధిసామునను మోహమునాఱడిపెట్టినీవున నొల్లక ... వారిచిత్తముల్, పుల్లసిలంగఁజేయఁబొరపొచ్చెములాడఁగనాఁడు వారికే, చెల్లును ... పెద్దముఖంబునుదక్కదయ్యెఁగా." వి, పు. ౫, ఆ.)

పుల్లావు. దే. వి. (పుల్ల+ఆవు.) కపిలధేనువు. "శార్దూలమందొ పుల్లావుశిరంబుఁద్రుంచె." భాగ. ౯, స్కం.

పుల్లియ. దే. వి. పుల్లి. "సీ. ఇదటికంగిలిపుల్లియరేలవచ్చె." కాశీ. 3, ఆ.

పుల్లిరుసు. దే. వి. (పుల్లు+ఇరుసు.) తొండాపుత్రాటికి అనుదలగానమర్చిన చిన్నయిరుసు.

పుల్లు. దే. వి. కసవు, తృణము. (చూ. పులు.) విశే. అల్పము. (పుల్లిరుసు మొ.)

పుల్లుడి. దే. వి. (పుల్లు+ఉడి.) ఒకానొకప్పుడు పాగుబడికుపయోగించెడుపాలము. (ఇట్టిది ఏఁడుడి, నీరుడి.)

పుల్లుటుకుపాము. దే. వి. (పుల్లు+ఉటుకుపాము.) సర్పవిశేషము.

పుల్లె. దే. వి. విస్తరాకు. (పుల్లియయొక్కరూపాంతరము.)

పుల్లెన దే. వి. ఒకానొకమందుచెట్టు.

పువు. వై. వి. పువ్వుయొక్కరూపాంతరము. "చ. ఇవ్విధిఁగ్రుంకి యందఱుం, బువులిఁకఁగోవితెందు శివపూజకటంచుదశాయ్యఁ దంచినన్." ఉ, రా. 3, ఆ.

పువుఁబోఁడి. దవ్. వి. పువ్వుఁబోఁడియొక్కరూపాంతరము. "పెల్పుంబువుంబోండ్లు." య. ౧, ఆ.

పువ్వాటు. దవ్. వి. (పువు+వాటు.) ముందువెనుకలకు సాఁగాదుట.

పువ్వార. దవ్. వి. (పువు+వార.) ఈఁదుతాడుతోనగువానివంటి చెట్లయొక్క పూఁత.

పువ్వారుఁబోఁడి. (పువ్వు+అరు+బోఁడి.) 1. పువ్వువలె మిక్కిలి మనోజ్ఞరాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. "క. నెవ్వడిఁ తెఱఁగంతయుఁ, బువ్వారుంబోఁడినాకుఁబొంకకచెప్పుమా." రసి. 3, ఆ.

పువ్విలుకాఁడు. దవ్. వి. (పువు+విలుకాఁడు.) మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వుఁడు. "ఉ. పువ్విలుకాఁడునాహృదయమున్ నాఁగిలించుచునున్నవాఁడు." ఉ, రా. 2, ఆ.

పువ్విలుతుఁడు. దవ్. వి. (పువు+విలుతుఁడు.) ——వై.—— "క. పువ్విలుతుతండ్రియద్భుట, ముద్వింకముతుగమురళిమొర యించెమనం, బువ్విల్తూరఁగ్రుతులకు, నవ్విధముఁదదీయపద యుగాంకము తెల్పన్." పాండు. ౪, ఆ.

పువ్వు. వై. వి. పుష్పము, పూవు, విరి, పుష్పము.

పుషితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పోషింపఁబడినది.

పుష్కర. సం. వి. అ. క్లీ. మెట్టతామర. అ. న. ము. 1. ఆకాశము; 2. ఉదకము; 3. తామర; 4. మెట్టతామరదుంప; 5. తొండముచివర; 6. వాద్యముఖము; 7. కత్తివాదర; 8. బాణము; 9. ఒకానొకయోషధి; 10. ఒకద్వీపము; (చూ. ద్వీపము.) 11. తీర్థవిశేషము. పుం. 1. బెగ్గురుపక్షి; 2. రోగవిశేషము; 3. సర్పవిశేషము. డు. 1. ఒకరాజు; 2. వరుణునికొడుకు.

పుష్కరాహ్వము. సం. వి. అ. పుం. బెగ్గురుపక్షి.

పుష్కరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కొలను; 2. తామరకొలను; 3. ఆఁడేనుఁగు. (మగయేనుఁగు—పుష్కరి. న్. పుం.)

పుష్కలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. శ్రేష్ఠము; 2. అధికము, సమృద్ధము.

పుష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పోషింపఁబడినది; 2. బలిసినది.

పుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పోషణము; 2. బలుపు; 3. సమృద్ధి.

పుష్పంధయము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద.

పుష్పకము. సం. వి. అ. న. 1. కుబేరునివిమానము; 2. కుసుమాంజనము; 3. రత్నకంకణము; 4. కుంపటి. పుం. కృష్ణునిరథగుఱ్ఱములలో నొకటి

పుష్పకేతువు. సం. వి. ఉ. న. కుసుమాంజనము. పుం. మన్మథుఁడు

పుష్పదంతము. సం. వి. అ. పుం. వాయువ్యదిక్కునందలి యేనుఁగు. డు. ఒక విద్యాధరుఁడు.

పుష్పధన్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. మన్మథుఁడు, పూవిలుతుఁడు.

పుష్పపుటము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

పుష్పఫలము. సం. వి. అ. పుం. కపిత్థము, వెలఁగ.

పుష్పమంజరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పూగుత్తి; 2. ఒ. ధాన్యవిశేషము.

పుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. పూవు; 2. స్త్రీరజస్సు; 3. కంటిపనముకీ; 4. మాచిపత్రికీ.

పుష్పరథము. సం. వి. అ. పుం. క్రీడాయోగ్యమగురథము. (చూ. పుష్యరథము.)

పుష్పరసము. సం. వి. అ. పుం. పూఁదేనె.

పుష్పలావిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూలబంతులు సరములులోనగునవి గ్రుచ్చియమ్మెడు ఆఁడుది.

పుష్పలిహము. సం. వి. హ. పుం. షట్పదము, తుమ్మెద.

పుష్పవంతులు. సం. వి. త్. పుం. ద్వి. సూర్యచంద్రులు

పుష్పవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రజస్వల, ముట్టుది

పుష్పశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

పుష్పసమయము. సం. వి. అ. పుం. వసంతఋతువు, పూఁదఱి.

పుష్పించు. సం. అ. క్రి. వికసించు, పూచు.

పుష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దంతమలము; 2. లింగమలము.

పుష్పిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) పుష్పవతి.

పుష్పితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పూచినది.

పుష్యమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

పుష్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుష్యమీనక్షత్రము; 2. పౌషమాసము; 3. పుష్యరాగము; 4. కలియుగము.

పుష్యరాగము. సం. వి. అ. పుం. రత్నవిశేషము.

పుసలాయించు. వై. స. క్రి. బుజ్జగించు.

పుసి. దే. వి. నేత్రమలము, దూషిక.

పుసుకు. దే. వి. కుప్పులోనగువానియందు శబ్దవిశేషము. (పుసుక్కనిపోయెను, పుసుకునచెప్పెను.)

పుస్తకము. సం. వి. అ. న. లిఖితపత్ర సంపుటము.

పుస్తము. సం. వి. అ. న. 1. అప్పుముచేయుటలోనగు శిల్పపని; 2. పుస్తకము; 3. మాంసపుచక్కలము.

పుస్తు. దే. వి. దుర్గంధము. "ద్వి. అనేకచ్చెవడకీసుగనుమసంకంకు, గదియుచునైపుస్తుకంపునకెదపి, తోలఁగుచుఁఋకబకుల్ తుప్పునముదియ." పారిజ. ౨, ఆ.

పుస్తె. దే. వి. మంగళసూత్రము. "తే. పుస్తెగట్టినయదిమొదల్ పొంతరాపు." రుక్మాం. ౪, ఆ.

పుస్తెముడుపు. దే. వి. కంటెబొట్టు.

పుళిందము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేశము. (చూ. దేశము.)

పుళిందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇతరభాష తెలియక అడవియందు వాసముచేయుచు మిక్కిలి జీవహింసాపరుఁడై తిరిగెడు ఒకజాతి బోయవాఁడు.

పూ.

పూ. దై. వి. పువ్వు. "ఎ, గీ. కాలకంఠునికిరమూపూగనగంగ." కాశీ. ౧, ఆ. (దీనికి వృత్తియందు ఊకారమునకుఁదెనుఁగుమాది కార్యములెయ్యంగవలెను ఉదా. పూఁగొమ్మ, పూఁటడిదము.)

పూంచే. దే. ప్ర. పూనుచేయుక్కరూపాంతరము. "క. కాంచన మాలాలంకృత, దంచత్తనులీలమెఱయుజవనాశ్వములన్, బూంచి రథంబునమణిమయ, పంచాననకేతువెత్తెబంధురథంగిన్." భార. విరా. ౪, ఆ.

పూఁచే. దే. అ. క్రి. పూను, ఉద్యమించే. "క. పూఁచిభదుని మీఁదనైన్యములతోఁజెడరెన్." శల్యం ౪, ఆ.

పూఁజేఁప. దే. వి. (పూ+చేఁప.) మత్స్యవిశేషము. (దీనిని అంబటమున వరాలందురు.)

పూఁట. దే. వి. 1. సంధ్య; "ఉ. రేపటిపూఁటవెన్నికానిత్రఁడు పసింగొనిపోయి మేమిశా, మాపటిపూఁటవెన్నివక్రముంబునసేఁదగు." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.—2. దినము; "సీ. ఈపూఁటదప్పించి యొల్లిదాఁచెదనన్నఁబలివెదక్కఁజెలఁచుటపాడిగాదు." భో. ౪,ఆ.—3. కాలము; (పగటిపూఁట, రాత్రిపూఁట.) (పొరఁటయొక్కరూపాంతరము.)—4. ఒకఁడు చేయవలసినపనిని నేను చేసెదనని మఱియొకఁడు పూనుట, ప్రతిభూత్వము విశ. (చూ. పూఁటగాఁపు.) "క. మీకునుధర్మవిరోధము, గాకుండుటకేనపూఁట." భార. శాం. ౬, ఆ.

పూఁటకాఁపు. దే. విశ. ఒకఁడు చేయవలసినపనిని నేను చేసెదనని పూనుకొనిన మఱియొకఁడు, ప్రతిభువు. "సీ. వినుమింతి యూ యర్థమునుఘటింపఁగఁజేయఁజాల్నపారామందుపూఁటగాఁపు." నై. ౨, ఆ.

పూఁటకూళ్లమ్మ. దే. వి. (పూఁటకూళ్లు+అమ్మ.) వెలతీసికొని వేళవేళకు అన్నముపండిపెట్టెడు వంటలక్క.

పూటకూళ్లయిల్లు. దే. వి. (పూఁటకూళ్లు+ఇల్లు.) పూఁటకూళ్లు వండిపెట్టెడు గృహము.

పూటకూళ్లు. దే. వి. బ. వెలతీసికొని వేళవేళకుపెట్టెడు అన్నము.

పూఁటపడు. దే. అ. క్రి. (పూఁట+పడు.) ఒకఁడుచేయవలసినపని నేను చేసెదనని మఱియొకఁడుపూనికొను. "ఉ. అతని యిచ్చినట్లుసరియాఁకఁజెప్పుచున్నప్రజన్నపాలితం, పూనఁగనేగిపూఁటపడియుంట్యగ నాతనియప్పుఁదీర్చెదన్, జాతిచిత్రనైభవముకల్ శతధాన్యపు రాసులెన్నియోఁ, గానఁబడంగఁజేసి సిరికాంతుననేకవిచిత్రమింతయున్." హర. ౪, ఆ.

పూఁటపాటు. దే. వి. పూఁటపడుట. "ఆ. అన్నదమ్ముఁడైన నాలుమగండైనఁ, గొడుకుఁదండ్రియైనఁగూఁతుయుండి, పొత్తుకాని సందుఁబూఁటపాటునవన్ను, పాత్యనుగ నహింపఁజనదుజగతి" విజ్ఞా. వ్య, కాం.

పూఁటపెట్టు. దే. స. క్రి. (పూఁట+పెట్టు.) ఒకఁడు తానుచేయవలసినపనిని మఱియొకనిని నీవు చేయుమని పూనికగొలుపు. "ఎ, గీ. ఒయ్యఁజేరికచేసిపొమ్మన్నఁజెప్పఁ, బూఁటపెట్టుమనవు." హర. ౪, ఆ.

పూఁడులు. దే. విశ. బ. అనేకములు. (సంవత్సరములు.) "ఇట్టి యొల్లఁజూపిరానెలకలుగట్టుకొన్నమఱియేఁడులుపూఁడుబుపట్టు." పాన్ద. ౧, ఆ. (చూ. పూండ్లు. "క. నాలుడుపుట్టినజగదం, చిశకనతిర్పవేనియుండ్లన్ బూండ్లన్, నీవుమిర్చిదీసుటయు." నై. ౪, ఆ. "క. అగణమణియొక్కనికేను, బాగాలేబాలుబవాలశపరిణయములకున్, బాగైనవలువలోకనిని, భోగింపఁగనీయకిండ్లపూండ్లకుఁజాలున్." పాంచా. ౪, ఆ.)

పూఁత. దే. వి. 1. దర్భ; 2. చందనము; "పువ్వులుపూఁత తమ్ములమర్థిఁబుచ్చుట." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.—3. మన్నుపుగచ్చు.

పూఁదటి. దే. వి. (పూ+తటి.) వసంతఋతువు, పువ్వులకాలము.

పూఁదేనియ. దే. వి. (పూ+తేనియ.) పుష్పరసము, మకరందము. "సీ. పూఁదేనియలఁజాలఁబొదలుకేఁటుల మ్రోఁతరహింపఁ చమచుకువులరవలిగాఁగ." య. ౪, ఆ. (చూ. పూఁజేనె.)

పూఁపు. దే. వి. పూనిక, ఉద్యమము. "ఒక్కపూఁపునయా ఘాతించినాతన్ మహాదారంభైన యుద్ధంబొనర్చెఁదు." హరి. పూ. ౯, ఆ.

పూఁబాళి. దే. వి. (పూ+పాళి.) 1. పువ్వులుగలపాళి; 2. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. కుసుమ.)

పూఁబిండె. దే. వి. (పూ+పిండె.) మిక్కిలి లేఁతపిండె, పూప. (మొదటిరూపము పూఁబిందియ.)

పూఁబోఁడి. దే. వి. (పూ+పోఁడి.) (చూ. పువ్వుఁబోఁడి.) "క. పూఁబోఁడులకుమనిటులకు, వేఁబోకలఁదలరుచాంపుచేడ్కలు పుఁబురిన్, లేఁబోఁకఁబోఁకబోఁటుల, పూఁబాళలకమ్మతావిఁబొదలిసగాడ్పుల్." ని. ౧, ఆ.

పూగము. సం. వి. అ. న. పోఁక. పుం. 1. ప్రోఁకు; 2. పోఁక మ్రాఁకు; 3. సంగరాశి.

పూచి. దే. వి. 1. కృమివిశేషము; 2. బాధ్యత, కార్యము.

పూచిక. దే. వి.——నై.——

పూచే. దై. అ. క్రి. 1. పుష్పించే; 2. తల్పముల్లురాదము*; "ఉ. పూచినమాత్రులన్ దవిలిపువ్వులుబోదుకసొమ్మునూతఱుంచేచిన తోట." అను. ౫, ఆ.—3. విస్ఫారమగు*. "హెచ్చరీఁగఁదుఁటు పూమత్రాఁతులబాలపుఁశ." భార. సభా. ౨, ఆ.

పూజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్చన, సపర్య, నమస్య.

పూజకుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) అర్చకుఁడు.

పూజనము. సం. వి. అ. న. పూజించుట, అర్చన.

పూజనీయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పూజింపఁదగిన వాఁడు.

పూజించు. ఉభ సై. సం. స. క్రి. పూజచేయు, అర్చించు. "సీ. నీతంత్రిగంగనవిశ్వనిశ్వలుమున్న బూజింపనవరంబపూజ చేత." అర్వ. బాల, గాం.

పూజితవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) పూజనీయుఁడు.

పూజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేలుపు. విణ. పూజింపఁబడిన వాఁడు.

పూజె. దే. వి. ఘటాదులమీఁదిచిత్రము. (కుండకుపూజెలు పెట్టిరి.)

పూజెకుండలు. దస్. వి. ఐరేనికుండలు. "వాల్గువంకలనుప్పొంగుచుఁ బూజెకుండలలరెఁ గన్గొంటె." య. ౪, అ.

పూజెగులు. దే. వి. బ. (పూజె+గాఁగులు.) ——సై—— అం, భా.

పూజెసేయు. దస్. స. క్రి. (పూజె+చేయు.) ఘటాదులను చిత్రించు. "సీ 'తురగఖురోద్ధూతధూళిదిక్కులఁ బ్రాతిభుజగారి తెక్కలఁబూజెసేయ" ఉ, హరి. ౬, అ.

పూజ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మామ. విణ. పూజింపఁదగిన వాఁడు.

పూజె. సై. వి. అర్చన. "ఎ, గీ. తమ్మిపూమిద్దిగద్దెపైఁగమ్మవిల్తు, నిమ్మగానిల్పియుప్పెనుగొమ్మలెల్లఁ, గ్రమ్మకొనిపెక్కుభాసులఁదొమ్మిగూడి, పూజలాచరించియిట్లనిపొగడిరపుడు." నీలా. 3, అ.

పూజెరి. దస్. వి. (పూజె+అరి.) అర్చకుఁడు. "సీ. పూజరి ప్రాప్తాదుపుత్రి యుంకర్తునుగాత్రిసాఁబరఁగెడుగాంతగలదు." కళా. ౪, అ.

పూజారి. దస్. వి. పూజెరియొక్కరూపాంతరము. "ఉ. పూజారి వధూటివచ్చిజలజాతవిలోచనఁజూచియిట్లనుఁ." విక్ర. ౬, అ.

పూటము. దే. వి. బరువు, భారము.

పూడ. దే. వి. మూడి, గుదము.

పూడిక. దే. వి. నూయిమొదలగువానియందు అడుగునపూడిన మన్ను.

పూడు. దే. అ. క్రి. 1. పల్లముమట్టిలోనగువానిచేనిండు; 2. నిండు. వి. పూడిక.

పూడుఁబాము. దే. వి (పూడు+పాము.) మట్టిలోపూడియుండు ఇరుదలపాము, "ఉ. శేషానిలభుగ్విభుం డురునవాస్త్ర శరంబుఁ దాల్చులోకముఁ, హీనపుబూడుఁ బాముధరియించెదనంచుఁదలంచుచాడ్పునఁ." వి, పు. ౧, అ.

పూడుచు. దే. ప్రే. 1. పూడఁజేయు; 2. పాఁతు. (చూ. పూడ్చు.)

పూడుపు. దే. వి. 1. పూడ్పుట; 2. నివేశము.

పూత. దే. వి. పూడేటు, విశసనము.

పూతన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకరాక్షసి; 2. కరక్కి. అ. పుం. ము. గణవిశేషము. (విహారిక్షయనతరణముల్లో నీడని నొక్కటినొకప్రక్కకుంగరముచేయుఁ ప్రక్కనమ్మియుఁ బెక్కుగాఁ గలిగి పేరుముకరి పల్లనై యుంటదినన్నిగణభరోతుములుగలిగినది. ఇది యుద్ధభాశకమండ్రు.)

పూతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పూర్ణ్యతిశుద్ధి; 2. పరిశుద్ధముచేయఁబడినది; 3. పవిత్రముచేసినది.

పూతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గొజ్జుఁగాకుసిండిచెట్టు. అ. పుం. ము. 1. నెమలిదుసుచెట్టు; 2. పూతియార్గణము.

పూతికరజము. సం. వి. అ. పుం. నెమలిదుసుచెట్టు.

పూతికాష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. దేవదారువృక్షి; 2. సరళ వృక్షము.

పూతిగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. దుర్గంధము, గదురు.

పూతిదారువు. సం. వి. ఉ. పుం. దేవదారువృక్షి.

పూతిఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గారుగర్వేక్షి.

పూత్యండము. సం. వి. అ. పుం. 1. కస్తూరిమెకము; 2. గదురు కంపుగల ఒకదిమిసు పురుగు.

పూదియ. దే. వి. పూదె. (చూ. గవస్చాకము.)

పూదె. దే. వి. బంగారుపూస. "ఉ. గాలకొండఁదెండయును గాంచనరేణువుఁ బ్రశస్త్యగాకనాఁ, గ్రాలెడుగ్రొవ్వఁగూర్చికరఁగంగఁ బ్రవర్ధనమొందఁజాలువా, మేలిమిపూదెవాఁడొలుపు మీఁత్తెనుం దదిగాఁకయోర్వఁగీ, లాలనిమజ్జితంబయినలాగునగుంటెనుబల్చి మూంబుధిఁ." కళా. ౮, అ.

పూదెగట్టు. దే. అ. క్రి. (పూదె+కట్టు.) బంగారుపూసగా నేర్పడు. "పూదెగట్టినతత్వబోధమునఁగ." ఆళా. 3, అ.

పూనిక. దే. వి. కడఁక, ఉద్యమము. "ఎ, గీ. నీయశోలక్ష్మిఁ బోలుపూనికలఁదనము,నేఁడునొనరించుచున్నాఁడు. నీలగళుఁడు." గా. ౨, అ.

పూనికి. దే. వి ——సై.——(చూ. పూన్కి.)

పూనిగొల్లలు దస్. వి. బ గొల్లలలో నొకతెగవారు.

పూనీరు. సై. వి. పన్నీరు.

పూను. దే. అ. క్రి. కడఁగు, ఉద్యమించు. "ఉ. త్రినేత్రసూనుఁ డొక్కరుఁడు పిరుద్ధవు గ్రుడఁబోలివచ్చినా, పూనినపూన్కియుం తయును బొంకుసనట్లుఁగఁజేసె." హరి. ఉ. 3, అ.—స. క్రి. 1. ధరించు, "జడల్పూనఁ." భార. శాం. ౨, అ. (ఈ. యర్థమునందు దీనికి అదిహల్లులిల్పునుగాలోపించును.చూ.ఉను.) అప్పకవి. "అ. పూనెనెగపెఁబోదవెఁబోనరెఁబొందెనటన్న, పలుకులందుమొదలఁగలుగునట్టి, పవ్గంబనంబుఅడఁగివానిపైస్వరములు, నిలుచువఅనిపుడు నీరజాక్ష." అని సామాన్యముగావిధించిన విధికిచిన్నయసూరిగారువ్యవస్థయేర్పఱుపక. "పూనుపాదవులాది లోపంబొకానొకండుపచియించెనదియవిచారమూలకంబు" అని వ్రాయుటవలనకారణమేమో తెలిసినదికాదు.—2. వహించు. "ఎ, గీ. రాజలేమన్న రాజ్యమురాజకమగు, పనిఁబలికియాజ్ఞ కిరణువనతఁడు పూని." ఉ, రా. ౭, అ.

పూనుచు. దే. ప్రే. పూనఁజేయు. (చూ. పూన్చు.)—వహింపఁజేయుట.—"మ. భువనేశస్థిరంబుఁ బూన్పఁదగుసేపూరుత్తముచన్యక్షితిజ." భార. ఆది. 3, అ. "క. అనిలజవాశ్వంబులఁబూ, న్చినరథములనెక్కి." భార. సభా. ౧, అ.

పూనూక. దస్. వి. మిక్కిలి సన్ననూక.

పూనూనె. దస్. వి. సంపెంగనూనె.

పూనె. దే. వి. బరణి. "గగడ. మిక్కుటపుఁగస్తూరివలపులమించుపునుఁగినిఁడగినపూనెలు." కుశ. ౧, అ.

పూన్కి. దే. వి. పూనికయొక్కరూపాంతరము. "శే. సందికొందరి కీడుకంటకమ్ము, విద్యాపూన్కియుడినతమ్మునఁగ." భార. ఆది. ౧, అ.

పూప. దే. వి. 1. పూఁబిందె; "క. పూలుదొలఁకించుచు నెలఁగొను గుత్తులమొగ్గలఁ బువ్వులు ద్రచ్చకం, బులఁబుల్లందే నెఁబుప్పొడులఁబూ పలఁబిందెలఁగాయలఁ బండ్లఁ, బులపెపుడుం గామక్రరిపూర్తికరిం చుచుఁ దద్వనత్రజం. బెలమినహించునందనకమ్ఱుద్ధిఁగోటి గుణాధికంబుగన్." కళా. ౧. అ. (చూ. పిందియ.)—2. శిశువు; "పూపయితండు." సృష్టి. 3, అ.–3. కంటిపాప. "బాణవాల్కనుపూప." య. ౧, అ.–విశే. లేత. "కముగాఁబూవపూపయును మిటారి." పాండు. 3, అ

పూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. భక్ష్యము; 2. పిండివంట.

పూపలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అపూపము, పిండివంట.

పూయము. సం. వి. అ. న. 1. చీము; 2. పూదము, 3. పిప్పుగు.

పూయు. దే. అ. క్రి. 1. దాదనము లోనగుదానిని అలఁదు; 2. సున్నలోనగుదానిని మెత్తు.

పూరకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరిఁబూరించుట; 2. మాదీఫలము.

పూరకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నింపేవాఁడు.

పూరగించే. వై. స. క్రి. 1. నెఱవేర్చు; "క. తను, మిగిలి ప్రతిన పూరిగింపమీకానిచనుచా, మగఁటిమియులాభ్రమున్నట, తగవాగురునకు." భార. ద్రో. ౨, అ.–2. గదువు. "రజనిఁబూరగింప." రా. యు, కాం

పూరణము. సం. వి. అ. న. 1. నింపుట; 2. గుణించుట; 3. కుడుములు మొదలగు పిండివంటలలోపల పెట్టెడు బెల్లము వేసి మాటిన పప్పుముద్దలోనగునది; 4. గలిజేరు. విశే. నింపేసది.

పూరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పేక; 2. బూరుగు.

పూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. జలప్రవాహము; 2. భక్ష్యము. 3. వ్రణసంశుద్ధి; 4. గలిజేరు.

పూరా. హిం. విశే. సంపూర్ణమయిన.

పూరి. దే. వి. 1. గడ్డి, తృణము; 2. మృగముల దసుపాలు. "సీ. భేరుండములు ద్రొక్కఁబెట్టిరన్నుల పూరిపాటించి కరభసింధుముల కిచ్చు." వై. ర, అ.

పూరించే. సం. స. క్రి. 1. పూరగించే; 2. నింపే.

పూరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. బూరె, 2. పూరీ*.

పూరితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నింపఁబడినది, 2. గుణింపఁబడినది.

పూరీ. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము*. (ఒకానొక అనువాదకుఁడు పూరీపోళీశబ్దములను సంస్కృతముగా వ్రాసియున్నాఁడు. అది విచార్యము.

పూరుదొన్నె. దన్. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పూరుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

పూరెడు. దే. వి. పూరేడు యొక్క రూపాంతరము.

పూరేకు. దన్. వి. 1. పువ్వుదళము; 2. వి. ధాన్యవిశేషము.

పూరేడు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

పూర్ణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తిథివిశేషము; (చూ. తిథి.) 2. పున్నమ.

పూర్ణపాత్రము. సం. వి. అ. న. 1. (చూ. పూర్ణానకము మొదటి యర్థము.); 2. వస్తుసంపూర్ణపాత్రము.

పూర్ణమాసము. సం. వి. అ. పుం. పున్నమనాటియాగము. (చూ. పౌర్ణమాసము)

పూర్ణము. సం. వి. అ. న. వంటనారిని చెవిదాఁకతీయుట. విశే. 1. నిండినది; 2. శక్తికలది; 3 సమస్తము.

పూర్ణానకము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్సవకాలములందు సంతోషముచే వస్త్రాభరణాదికము దోఁచుకొనుట, దోఁపు; 2. కప్పెర.

పూర్ణిమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పౌర్ణమాసి, పున్నమ.

పూర్ణీభవించే. సం. అ. క్రి. పూర్ణమగు, నిండు.

పూర్తము. సం. వి. అ. న. 1. నూతిని దాని చెఱువు నవ్రత్రవించుట, గుడికట్టించుట, తోఁటపెట్టించుట, అన్నము పెట్టుట, 2. పాలనము. విశే. 1. నింపఁబడినది; 2. కప్పఁబడినది.

పూర్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. పూరణము, నింపు.

పూర్న్నము. వై. వి. కుడుములు మొదలగు పిండివంటల లోపలఁ బెట్టెడు బెల్లము వేసి మాటిన పప్పుముద్దలోనగునది.

పూర్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తూర్పు, తొలిదిక్కు.

పూర్వగంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నర్మదానది.

పూర్వజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అక్క. విశే. మొదటఁ బుట్టినది.

పూర్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అన్న. విశే. మొదటఁ బుట్టినవాఁడు.

పూర్వదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తొలివేల్పు.

పూర్వపక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1 వాదము; 2. శుక్లపక్షము.

పూర్వపర్వతము. సం వి. అ. పుం. తూర్పుకొండ. (ఇట్లు పూర్వాద్రి మొ.)

పూర్వఫల్గుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము)

పూర్వభద్రపదము. సం. వి. అ. పుం. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

పూర్వము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. మొదటిది, 2. మొదటి దిక్కుది, 3. మొదటిచోటిది; 4. ముందటికాలముది.

పూర్వరాగము. సం. వి. అ. పుం. శ్రవణము వలనఁగాని, దర్శనము వలనఁగాని పరస్పరము వృద్ధిఁబొందిన యనురాగముగల నాయికా నాయకులకు అయోగమునందుఁ గలిగెడి దశావిశేషము. (ఇది త్రివిధము. నీలీరాగము, కుసుంభరాగము, మంజిష్ఠారాగము.)

పూర్వరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. ముందటిదినపురాత్రి.

పూర్వాషాఢ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

పూర్వాహ్ణము. సం. వి. అ. పుం. దినపూర్వభాగము, లేఁబగలు.

పూర్వులు. సం. వి. అ. పుం. బ. ముందటివారు.

పూర్వోత్తర. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈశాన్యదిగ్భాగము.

పూలగురివెంద. దన్. వి. వాసంతికి.

పూలమట్ట. దన్. వి. మత్స్యవిశేషము.

పూలము, సం. వి. అ. పుం, న. గడ్డికట్ట.

పూలముడుపు. దన్. వి. (పూలు+ముడుపు.) గర్భిణిని చేయించెడు పుష్పధారణము.

పూలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పూవత్తి. వై. వి. బాణసంచావిశేషము.

పూవింటి. దే. వి. (పూ + విల్లు.) మన్మథుఁడు పుష్పధన్వుఁడు. "ఎంతయువింతచెడంగుఁగన్నపూవింటిమెఱుంగుఁదూపుత్రియ." వర. ౨, అ.

పూవింటివాఁడు. దే. వి.——పై.——

పూవిలుకాఁడు. దే. వి. మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వుఁడు.

పూవిలుతుఁడు. దే. వి.——పై.——

పూవు. వై. వి. 1. పుష్పము; 2. కాఁకరత్తిలోనగువానియందలి పుల్ల*; 3. కంటియందుపడెడు పుల్ల*.

పూవుఁబోఁడి. దే. వి. (చూ. పువ్వుఁబోఁడి.) "అప్పూవుంబోఁడులుమున్నవ్వరతో." పాం. ౬, అ.

పూవుగట్టు. దే. అ. క్రి. (పూవు+కట్టు.) పూవుగలదియగు, "పూవుగట్టినగందవోడివోలెఁబరిమళభరితమైనెఱయ." రామా. ౭, అ.

పూషుఁడు. సం. వి. న్. పుం ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు (చూ. ఆదిత్యుఁడు.)

పూస. దే. వి. 1. పూదె; 2. మణి, 3. త్రేలులోనగువానికీలు

పూసకజ్జెము. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము, మనోహరము.

పూసకామంచి. దే. వి. తృణవిశేషము.

పూసరెయొముక. దే. వి. వెన్నుపూస, కశేరుక

పూసలగురివెంద. దే. వి. గుంజికి.

పూసలవాఁడు. దే. వి. రత్నములుసానపెట్టువాఁడు, మణికారకుఁడు.

పృ.

పృక్కా. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిక్కకి, శాకవిశేషము. (అని కొందఱు.

పృక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది.

పృక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్పర్శము, తాఁకుడు.

పృచ్ఛ. సం. వి, అ. స్త్రీ. ప్రశ్నము, అడుగుట.

పృచ్ఛించు. సం. స. క్రి. ప్రశ్నముచేయు, అడుగు.

పృతన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సేన; 2. సేనావిశేషము. (ఇన్నూట నలువదిమూఁడురథములు, అన్నియేనుఁగులు, పన్నూటయిరువది తొమ్మిది గుఱ్ఱములు, వేయిన్నూటపదునేవురుకాల్వరునుగలది.)

పృతనాషాట్టు. సం. వి హ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

పృథక్పర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపొన్నకి.

పృథగ్జనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నీచుఁడు; 2. మూర్ఖుఁడు; 3. పాపి.

పృథగ్విధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పెక్కువిధములుగలది.

పృథివి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి. (రూ. పృథివి.)

పృథివీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రాజు; 2. యముఁడు; 3. వృషభమనెడు ఓషధివిశేషము.

పృథుకము. సం. వి. అ. పు. 1. పిల్ల; 2. అడుకులు.

పృథురోమము. సం. వి. న్. పుం. చేఁప. విశే. పెద్దవెండ్రుకలుగలది.

పృథులము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరివియైనది.

పృథువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ నల్లజీలకఱ్ఱ; 2. ఇంగువత్రాకు. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఒకరాజు; విశే. 1. గొప్పది; 2. విరివియైనది.

పృథ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. ఇంగువత్రాకు, 3. నల్లజీలకఱ్ఱ. విశే. విరివియైనది.

పృథ్వీక. సం వి. అ. స్త్రీ. పెద్దయేలకులు.

పృదాకువు. సం వి. ఉ. పుం. 1. పాము; 2. తేలు; 3. పులి, 4. చిఱుతపులి.

పృశ్ని. సం. వి. ఇ. పుం 1. కిరణము; 2. బోయవాఁడు. విశే. (చూ. అల్పిరి.)

పృశ్నిపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోలపొన్నకి.

పృషతము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుప్పి; 2 నీటిబొట్టు. విశే. బ్రష్టాబిందువులతోఁగూడినది.

పృషత్కము. సం. వి. అ. పుం. బాణము, శరము, అమ్ము.

పృషత్తు. సం. వి. త్. న నీటిబొట్టు పుం. దుప్పి, విశే, బ్రష్టాబిందువులతోఁగూడినది.

పృషదంశకము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లి. (రూ. వృషదంశకము.)

పృషదశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.

పృషదాజ్యము. సం. వి. అ. న. పెరుఁగుతోఁగలపఁబడిననేయి.

పృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అడుగఁబడినది.

పృషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తాఁకుడు; 2. కిరణము.

పృష్ఠమాంసాదనము. సం. వి. అ. న. కడచినపనికిచింతించుట.

పృష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. మూడి; 2. వీఁపు; 3. వెనుకప్రక్క; 4. యజ్ఞసంబంధిస్తోత్రవిశేషము.

పృష్ఠ్యము. సం. వి. అ. న. పృష్ఠములనెడియజ్ఞసంబంధిస్తోత్రవిశేషములసమూహము. పుం. మోపుమోసెడుగుఱ్ఱము

పె.

పె. దే. విశే. వృత్తియందు పెనుశబ్దమునకుమీఁద వర్ణములులోపింపఁగా విగిలినరూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరములగునపుడుసుమాగమంబగును. పెంగురుకు, పెంజలువ, పెంజీఁకటి, పెంజెమట, పెంజో‌ల, పెందడి, పెందత్తఱము, పెందవని, పెందరఁగ, పెందీఁగ, పెందుఱుము, పెందెర, పెందెవ్వలు, పెంబులుఁగు, పెంబొంగ, పెంబ్రోద, పెంబ్రోవు, పెంగుబ్బ, పెంజెగలి, పెంజేడ, పెందరి మొ. ఇందలిద్రుతంబునకు బిందువునగు. పెంజీఁకటి మొ.) (ఒకానొకచో ద్విరుక్తపరమగునపుడును బిందువుగానంబడియెడి. "పీ. పెంధూళియొఱఁగ నందందకాల్ద్రవ్వుసుద్గ్రశమహీతలముగ్రక్కదలుచుండ." సూర్య. ౬, అ.)

పెంకి. దే. వి. ఒకానొక తీఁగ.

పెంకు. దే. వి. 1. ఇంటికికప్పెడు ఓడుబిల్ల, 2. కుండలోనగువానిపెంచిక. (కుండపెంకు, అద్దపుపెంకు, పుఱ్ఱెపెంకు మొ.)

పెంకె. దే. విశే. 1. మొండికట్టె; 2. మూర్ఖుఁడు.

పెంకెపురుగు. దే. వి. ధాన్యములకుఁబట్టెడు ఒకదినుసుపురుగు

పెంచిక. దే. వి. కుండలోనగువానిపెంకు. "సీ. దయమునకాలికిద బలమొక్కటివేయఁబెటిలిపెంచికలుకాల్పించెఁ బ్రజల." నై. ౪, ఆ. (పూర్తిపెంచిక.)

పెంచే. దే. క్రి. పెనుచేయుయొక్క రూపాంతరము. వి. పెంచిక. "క. భవదురుశరపురదాహా, ప్రకటంబునదంటివచ్చి బ్రహ్మాండభుటం, బవియించినపెంచునవీ, భువనములోనుదుకఁబెట్టిపోరఁబెదఁగపులకా." రామా, ౭, ఆ.

పెంచేకొను. దే. స. క్రి. దత్తుతీసికొను.

పెంజర. దే. వి. ఒకదినుసుకొండచిలువ. (దీని భేదములు- కుప్పపెంజెర, పొట్టపెంజెర, రక్తపెంజెర.)

పెంట. యు. దే. వి. 1. చేఁపురుకట్టచేత ఊడ్చియెత్తినచెత్తలోనగునది; 2. ఎరువుకుప్ప; "క. కోపించిచెండియంటిన, పెరఁబున నున్న పెంటపేఁరకాయైచెన." నై. ౪, ఆ.—౩. అవులమందయుండునచోటు. నై. పేటయొక్క రూపాంతరము. (పుంగలపెంటము)

పెంటగట్టు. దే. అ. క్రి. (పెంట+కట్టు.) పెంటయై మందగట్టు.

పెంటపట్టు దే. వి. పసులులోనగువానిదొడ్డి. "వ. పేఁతవెంబడిం గోలమువల్లంబులందిరిగితిరిగి పెంట్రికలువెట్టుపెంటపట్టు నకువచ్చి." "వ. ఉపరిప్రదేశంబులఁగారెనుప పెంటపట్ల నీరాజునేఱఁచిడకలదాల్లిడి." పావ. ౪, ఆ.

పెంటి. దవ్. వి. పశుపక్ష్యాదిస్త్రీజాతి. "శే. పంజరనోపకయున్న వైరుంబచిపెంటిఁ, బెనఁగియున్నమున్ద్రమవింపమొనపియున్నఁ, దెవ్వులఁగానియున్నమృగములఁదవిరియేయ, రెంచియాహారముగమును నెఱుఁగులయిన." భార. ఆది. ౫, ఆ. "శే. అంతఁబడమటనెలవంకయామునివిసె, నలినీకుసుమాపెదుమ్లానకలువకరిగెఁ, బలుఁగిరవ్రఁజేరిమెఱుఁగుడుఁబురువుపెలిఁగెఁ, బెంటినెదఁబాసిజక్కవయుంటఁదిరిగె." రామా. ౬, ఆ. (పెంటికాడు)

పెంటిక. దే. వి. ఉండ ఉండగావెడలు మేఁకలోనగువానిపేఁడ.

పెంటికరడు. దే. వి. చిన్న అల

పెంటిపడు. దవ్. అ. క్రి. కవగూడు. "ద్వి. మృగపక్షిపశువులు మేఁతలుపదలి, పగలురేయునుపెంటిపడిపాయవయ్యె." ప్రభు. ౩, ఆ.

పెంట్రిక. దే. వి. పెంటికకు మొదటిరూపము. (చూ. పెంటపట్టు.)

పెండ. దే. వి. పేఁడయొక్క రూపాంతరము.

పెండరము. దే. వి. పెండారముయొక్క రూపాంతరము.

పెండలము. దే. వి. ఒకదినుసుదుంప.

పెండారము. దే. వి. (చూ.) గండపెండారము.

పెండియము. దే. వి. 1. కాలధరించెడుపెండెము; "ఉ. వారి. మొదలైనవృత్తుల యొక్క పులకాదపరాదియున్నయా, విరుదులఁ గ్రాలుపెండియముఁబెంపగురిక్క ముయోధుదారుణా, పురమును కామపాదమునఁబొల్పువహింపఁగ." రా. యు, కాం.—2. దొడ్డి మొదలైనవానివాకిటఁ బెట్టెడుపెండెము.

పెండిలి. దే. వి. వివాహము. (చూ. పెండిలిసేయు.)

పెండిలియగు. దే. స. క్రి. (పెండిలి+అగు.) వివాహమగు. "పెండ్లిలియగుచుముయ్యంత." భార. ఆది. ౮, ఆ. (రూ. పెండ్లియగు. "ప్రమంబునసేవరఁబెండ్లియగుఁడుక్కన." భార. ఆది. ౭, ఆ.)

పెండిలియాడు. దే. స. క్రి. (పెండిలి+ఆడు.) వివాహమగు. "దానిఁద్రుణలిందుఁడుపెండిలియాడి." ఉ. పు. ౪, ఆ. (రూ. పెండ్లియాడు.) "పొగరవల్లభుఁబెండ్లియాడెదో." నై. ౪, ఆ.

పెండిలిచేయు. దవ్. స. క్రి. (పెండిలి+చేయు.) పెండ్లాడు. (రూ. పెండ్లిసేయు. "ఆ. మమ్ముఁబెండ్లిసేయుమాప్రాణవల్లభ, ప్రాణమిచ్చికావుభక్తవరద, నీవుసేయుపెండ్లినిక్కంబుభద్రంబు, పిన్ననాటిపెండ్లిపెండ్లికాదు." భాగ, ౧౦, పూ. ఉ.) అం. ప్రే. పెండ్లాడఁజేయు. "క పొలఁతులరూపవతులఁబెం, డిలిసేసిరి దొరలుపాంపడిభటులకు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

పెండె. దే. వి. 1. ఇంటివాకములమీఁద అడ్డముగావేసికట్టెడు కొయ్య, "సీ. పెండెఁగట్టుచుచోటఁబెనుఁబగడపుఁదీఁగలీఁతమెల్లిలతులక్కమెపుడున్నవతి." రా, వి. 3, ఆ.—2. పొగాకుమొదలైన వానినగయందునగము.

పెండెకట్లు. దే. వి. బ. పెండెలవలెపట్టెలుగాఁదీర్చినభూతిరేఖలు "విబూదిపెండెకట్లు." హంస. ౧, ఆ.

పెండెము. దే. వి. 1. గండపెండారము. "పెండెంబుడాకాలఁబెట్టి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. వలుగాఁడితలుపు. (పెండియము యొక్క రూపాంతరము.)

పెండెరము. దే. వి. పెంకెరముయొక్క రూపాంతరము.

పెండేరము. దే. వి. పెండారముయొక్క రూపాంతరము. (రూ. నెరుము.)

పెండ్లము. దే. వి. (పెండ్లి+అము.) వివాహమైనభార్య. "క. అడ్డము చెప్పకదపటి, బిడ్డఁడురాముండుమునులఁబెండ్లమునడుటకా, గొడ్డంటందెగనడిచిన, అడ్డనఁదలయూఁచిమెచ్చెజమదగ్నిసుదిక." భాగ. ౯, స్కం.

పెండ్లాడు. దే. స. క్రి. (పెండ్లి+అడు.) వివాహమగు (మొదటి రూపముపెండ్లియాడు.)

పెండ్లాము. దే. వి. పెండ్లముయొక్క రూపాంతరము.

పెండ్లి. దే. వి. పెండిలియొక్క రూపాంతరము. (బ. పెండ్లిండ్లు.) "క. పెనుమినుకుఁద్రోవఁబెండ్లిం డ్లొనరించి." అన్య. బాల, కాం.

పెండ్లికుండలు. దవ్. వి. బ. పూజలుపెట్టిపెండ్లియందుపయోగించెడుకుండలు, అరేని.

పెండ్లికూఁతురు. దే. వి. 1. వివాహదీక్షితురాలు, వధువు; (రూ. నలఁగు.) 2. కోడలు. (చూ. పెండ్లికొడుకు.)

పెండ్లికొడుకు. దవ్. వి. 1. వివాహదీక్షితుఁడు, వరుఁడు; "వ. అయ్యాదిమవరుండుదివ్యాభ్యరణలుహరిబ్రాదికపున్నీయప్రవ్యమందనంబొనర్న పెండ్లికొడుకై." అను. ౬, ఆ.—2. అల్లుఁడు. "శే. అర్థిలోనోవధీశ్వరుఁడాదియైన, పెండ్లికొడుకులనెల్లనుబిలువఁబంచె." భీ. ౨, ఆ.

పెండ్లిగుమ్మడి. దే. వి. వివాహాదిశుభదినములయందు ఉపయోగించెడుగుమ్మడి, బూడిదగుమ్మడికాయ.

పెండ్లినడక. దే. వి. పెండ్లియందువలెతిన్నగానడచునడక. "పెండ్లినడకలనడచెన." భాను. ౧, ఆ.

పెండ్లియరుఁగు. దే. వి. (పెండ్లి+అరుఁగు.) పెండ్లియందు వధూవరులు కూర్చుండుటకై త్రొక్కుడు ఎత్తున చేయబడెడు తిన్నె.

పెందలకడ. దే. అ. క్రి. విశే. (పెన్+తలకడ.) ప్రొద్దుపొడుపు.

పెందలాడ. దే. క్రి. వి. విశే. పెందలకడయొక్క రూపాంతరము.

పెందిరువడి. దే. వి. (పెన్+తిరువడి.) (వైష్ణవపరిభాషయందు) గరుత్మంతుఁడు. "పెందిరువడింగని." అము. ౪, ఆ.

పెందెరువు. దే. వి. (పెన్+తెరువు.) రాజమార్గము. "వ. కరి నగరంబు పెందెరువు గ్రాలని." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పెందోడ. దే. వి. (పెన్+తొడ.) ఊరుమూలము.

పెంద్రోవ. దే. వి. (పెన్+త్రోవ.) ముక్తి. "ఉ. ఏవిధుపాదపద్మరతులెన్నఁడు సెవ్వరుఁబొందలేనిపెం, ద్రోవఁజరింతురు." భాగ. ౧౦, స్కం. భా.

పెంపగు. దే. అ. క్రి. (పెంపు+అగు.) వర్ధిల్లు. "క. నీపేరసరోవర, మేపారన్ ఖ్యాతిగాంచు నిందు మునుంగన్, పాపములు వాయు పుణ్య, శ్రీపెంపగు మోక్షలక్ష్మి చేకూఱుఁదుదన్." శివ. ౫, ఆ.

పెంపారు. దే. అ. క్రి. (పెంపు+అరు.) గొప్పయగు. "ఉ. నీరజబద్ధమార్గము వివిక్తతరన్ దగనాడితేనియున్, వారలు దీనికియ్య కొనిరన్ విను మచ్యుత యట్టి సంధి పెం, పారఁగ నేర్చునే." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పెంపు. దే. ప్ర. నాశనముచేయు. "ఉ. తెంపరి వైపరింపరిని దేవకి బిడ్డలఁ జిన్నిబిడ్డలన్, జంపితివంతవైన మువకాంతి వహింపక నాల మీఁదనన్, చంపితివిప్పిరోయిదియు బీర మె నాకరనన్ జనించినన్, జంపెడి కీరుఁజొక్కదినసక్కృతినొందెదు వాయుదుర్మతీ." భాగ. ౧౦, స్కం. భా. "సీ. తనమహాపాపదీక్ష తనమహాపాపదీక్షవగిది నానావనీపకులఁబెంప." వసు. ౧, ఆ.—వి. 1. సమృద్ధి; 2. నాశము; "సీ. అనురక్తిరేఁచు మూతసపారసాటోపమొంటిగాం డ్రకుఁబెంపులొనఁగునెటు." హంస. ౨, ఆ. (ఇది వైరెండర్థములకు నుదాహరణము.)—3. అతిశయము; "సీ. మోహాంబునఁ బ్రైమములు లోభంబులో భావేశమునఁగాము మగ్గలించుం, గామంబు పెంపునఁగడఁగుఁ గ్రోధంబు గ్రోధంబునవైరమెంతయును బెనుఁగు." భార. అర. ౪, ఆ.—4. గౌరవము; "క. సంపదలేమికి మదిఁగో, కింపక శత్రులచేతికిని లోనగుటూ, హింపక పురీపూరకునికి, పెంపని పాటించెదట్టి బేలయుఁగలఁడే." భార. శాం. ౪, ఆ.—5. మహత్త్వము. "వ. సర్వలోకాధి గమ్యుండగు సర్వహానుభావుకు మనమధిగమ్యం బైతిమి, మనకింతకంటెను పెంపెయ్యది." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

పెంప్రుడు. దే. విశే. పెంపఁబడినది. (పెంప్రుడుచిలుక.)

పెంపుమీఱు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "సీ. ప్రతిదేశమును భోగభాగ్యసంపత్ప్రజాసంపూర్ణవిభవమై పెంపుమీఱుఁ, బ్రతిదేశతావానమును విశనికోన్నత వాడంబరంబులనతిశయిల్లు." ప్ర. ౧, ఆ.

పెకలు. దే. అ. క్రి. 1. పెల్లగిల్లు; "పెకలియజాండకర్పరము పిటలువాఱఁగమించు నెంచి." పా. 3, ఆ.—2. ప్రయాణముగు. "తే. నృపతి కనికష్టహీనదశము, కలిగినసుందనోర్కొంతగాని పెకలి, యంతయును రాదు దనుదెంచు హాయములడిని." వై. ౨, ఆ.

పెకలుచు. దే. ప్ర. (పెకలఁజేయు.) పెకలించు. "క. ఒకపాదవంబుఁగేలం, బెకలిచి కానిఱుదుర." రామా. ౮, ఆ. (రూ. పెకల్చు. "ఉ. జలరుహనాభుఁడిట్లురథసంబునసంభవపారిజాతమున్, బలిమిఁబెకల్చియుత్త." పా. ౪, ఆ.)

పెక్కండ్రు. వై. స. బ. అనేకులు. (పెక్కు శబ్దముకు మహద్వాచకద్రూపము.)

పెక్కణము. వై. వి. 1. అభినయముతో డి నృత్యము; "సీ. మొకములకాయములపై కంతముగనిల్పి కములసంభవుఁడుపెక్కణ ముసర్ప." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. మల్లరంగము*. (చూ. ప్రేక్కణము.)

పెక్కలి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పెక్కు. వై. స. అనేకము.

పెక్కురు! వై. స. బ. పెక్కండ్రుయొక్క రూపాంతరము. నీలా. ౨, ఆ.

పెక్కువ. దే. వి. 1. వర్ధనము; "వ. ఇట్లు పెరిఁగిన వింధ్యంబు నొద్దకు వచ్చి వేల్పులెల్లవాని వర్ధనంబు వారింపనోపక యగస్త్యుపాలికింజని వింధ్యంబు పెక్కువయుడిగించి యిట్లనిరి." భార. అర. 3, ఆ.—2. ఆధిక్యము. "ఉ. పెనంగిరి బాహుశౌర్యములఁ, బ్రాము నఁదూన్ప వచ్చునఁదక్కువ పెక్కువలేకయిద్దఱున్." వై. ౫, ఆ.

పెగడ. దే. వి. ప్రెగడయొక్క రూపాంతరము.

పెగలు. దే. అ. క్రి. పెకలుయొక్క రూపాంతరము. (పెల్లగిల్లుటకు. "ఆ. వగరుపుట్టెసంతఁబెగలెదంతంబులు." భాగ. ౬, స్కం.)

పెగలుచు. దే. ప్ర. పెకలుచుయొక్క రూపాంతరము.

పెగ్గుమ్మడు. వై. వి. (పెద్ద+గుమ్మడు.) శ్రీపర్ణి.

పెగ్గురు. వై. వి. బెగ్గురుపక్షి, సారసము. (ఇది యిట్లు వరుసాదిగాను గానఁబడుచున్నది.)

పెచ్చారి. దే. విశే. మూర్ఖుఁడు. "క. మచ్చరపువాఁడు దేవుఁడు, పెచ్చారితనంబు ద్రొక్కుపిల నిల్పనియున్." ఉ, హరి. 3, ఆ.

పెచ్చు. దే. వి. 1. అక్కఱనుబట్టి నాణెములమార్పులో నగువాని యందు అధికముగానిచ్చెడు ధనము; 2. వండులోనగువానిమీఁది తోలు. విశే. అధికము.

పెటపెట. దే. వి. పండ్లుకొఱుకుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (కొఱుకుటయందు.) "అ. పెదవులదరఁబండ్లుపెటపెట. గొఱుకుచు." భాగ. ౬, స్కం.—ఉఱుకుటయందు. (చూ. తొటతొట.)—వగులుటయందు. "దిక్కులు పెటపెటఁబగులంగ నార్చి." వై. 3, ఆ.—పెటులుటయందు. "ద్వి. పెటపెటఁ బెటిలి పెన్పిడుగులు పడియె." హరిశ్చ. ౧, భా.—ప్రేలుటయందు. "ద్వి. పటుతరంబైనదావాగ్నిశిఖలఁ, బెటపెటఁ బ్రేలక ప్రిదిలి పోఁగలరె." రా. యు, కాం.—విఱుగుటయందు. "ద్వి. పెళపెళ ధ్వనులును బెటపెటధ్వనులఁ, గలయదిక్కుల ద్రువఁగా విల్లువిఱిగె." రా. బాల, కాం.

పెటపెటమను. దే. అ. క్రి. (పెటపెట+అను.) పెటపెట అను ధ్వనికలదియగు. "ద్వి. పెటపెటమనివేఁగ ద్రిదిలికంబంబు, పటపట ద్రయ్యలై పగులనానడుమ." భాగ. ౭, స్కం.

పెటపెటలాడు. దే. అ. క్రి. (పెటపెటలు+ఆడు.) పెటపెటమను. "పెటపెటలాడుచున్ విఱిగె." రా. బాల, కాం.

పెటిలు. దే. అ. క్రి. పెట్లు. "క. అలరెండారలు సంధోర్వి, జ్జ్వలనశిఖాదహ్యమానతరమూర్ద్రినగా, పలిఁబెటిలుపంకపటలం, బులనెగడినగొప్పపెలఁదినుత్తెములనఁగన్." వర. 3, ఆ. (ఇది యిట్లు ఇకారమధ్యముగా ప్రకృతియందుఁ గానఁబడుచున్నది.)

పెటుకు. దే. విశే. విరసము. (పలపెటుకుమాటలాడెతడు.)

పెటులు. దే. అ. క్రి. పెట్లు. "సీ. బడబానలాహాతిజలనిధిలోనున్నకటువైలతతి ప్రేలిపెటిలెనొక్కొ." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.—వి. పెట్లుఁగ్రోవి. "సీ. పెటులుదప్పుడు లార్తధీరుగ్వ్యంగ్రావరిసంభోభగములభేదరులగొనఁగ." సాన్వ. ౫, ఆ.

పెట్ట. దే. వి. 1. పశుపక్షి స్త్రీజాతి; "క. అలేమయిల్లు వెదకెను, గోలయుబలె నొక్కపెట్టమక్కంగొనుచున్." శుక. ౨, ఆ. "వ. సంచారార్థంబుదిక్కులకువెడలునక్కలకసంబుల సుక్కుఁ దండసంబువోనిముక్కున సంకుశంబులంబోలుచరణనఖాంకురంబులఁబెట్టమంటోకునుంగలచియునితేకియుఁబట్టియుకాంత ప్రదేశంబున భక్షించుచున్నది." కాశీ ౬, ఆ.—2. ఆఁడుకోడి.

పెట్టమారి. దే. వి. ఆఁడుకోడివలెనుండుపుంజు.

పెట్టు. దే. అ. క్రి. కలుగు. "క. గడగడవడఁకెడుమేనన్, విడువెంద్రుకపెట్ట." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—స. క్రి. 1. ఉంచు; 2. (పక్షులలోనగునవి) గర్భమునందలి గ్రుడ్లనువెలిపుచ్చు; (కోడి గ్రుడ్లుపెట్టెను.)—3. గ్రుడ్లుపొదిఁగిపిల్లనుచేయు; "సీ. చతురభామినియొక్క కారికవర్తించుసదిపిల్లఁబెట్టియుంపారఁబండ్లు, తెచ్చి యిచ్చిలిదానికిచ్చుచో." భార. శాం. 3, ఆ.—4. ధరించు, "ఎ, గీ. రాజ్యమింతయునీసొమ్ము రాజవీవు, కుసుమఁగలచపెట్టనగొంగలేక, యేనుఁగులగుఱ్ఱములనెక్కియెల్లవారుఁ, గొల్వసొంపుసత్కుఁడవై కొలువుమింక." హరి పూ. ౯, ఆ.—5. ఇచ్చు; "క. కుడువకపెట్టకయూడ్చుఁడు, కడునెక్కుడుకూర్చినట్టికనకముఁగొలుచున్, బుడమిపతిదర్శకృతులకు, నిడఁదగునగముగొనిమేదినీశ్వరవర్గా." భార. శాం. 3, ఆ.—6. మోపు; (వాఁడుతానుచేసి అదినామీఁద పెట్టినాఁడు.) 7. గోడమొదలగువానిలేపు; "పెటసికోటనీకుహరి." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—8. నాటు, "క. సుగ్రీవుఁడయో, మీపెట్టుచెట్టుకాఁడా." రామా. ౬, ఆ.—(చెట్టుపెట్టినవాఁడునీళ్లుపోయును.)—9. కొట్టు (చెంపకురెండుపెట్లుపెట్టినాఁడు) (ఇది విడుచలోనగు ధాతువులకు అనుప్రయుక్తమయినపుడు బొత్తిగాను అర్థమునుదెలిపెడిని, ఉదా వాఁడుపాలకాలవిడిచిపెట్టెను.)—వి. 1. దెబ్బ "శే. ఎండనీరివిహీనుని ఱెండునట్టి, పిరివిదిట్టుదురెట్లు దాఁకరెనితని, వసుచ భూజనలంతయు వినుమఁగూడి, యున్నయగ్నికిఁబెట్టు రాకుండుపెట్టు." కళా. 2, ఆ.—"వింటి పెట్టు" విప. రా. సుం, కాం.—2. ఈవి; (పెట్టుపోఁతలు)—3. మాయ; "తమ్ముఁ బసవ్వధుఁడున్, వేవురపెట్టుగఁగంతలిల్లియు నీకుతినిల్పుము." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.—4. అవృత్తి "క. అరుహీను యుఱుఁగనేరని, పామరులాకారపూజఁబరఁగుదురొకపె, ట్టామదవసోవకయర, యామదచనినిల్చినట్టయాత్మవివేకి." వా. ౫, ఆ "చ. ఏచియు, గ్రుపుగలియాత్మ్యకేకయముఖంబగుపాండవసైన్యమెక్కపెట్టపరఁగినీబలంబులకడంక యదంచిమదించిపేర్చినన్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. (ఇది యీయర్థమునందు వీకార్థకశబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడును.)

పెట్టుఁజెట్టు. దే. వి. (పెట్టు+చెట్టు.) కల్పవృక్షము.

పెట్టుకొను. దే. స. క్రి. ఉంచుకొను. (సొమ్ములుపెట్టుకొను, పేరుపెట్టుకొను మొ.)

పెట్టుకోలు. దే వి పెట్టుకొనుట. "వైరముండామతిఁబెట్టుకోలు సుఖతంత్రముగాదు." భార. శాం. 3, ఆ.

పెట్టుడు. దే. వి. ఈవి. త్యాగము, దానము.

పెట్టుబడి. దే. వి. దేనికిని పెద్దమునకై మొదలపెట్టినధనము.

పెట్టుమందు. దే. వి. స్వవశకముగుటకుగాను పెట్టెడుమందు, వశ్యౌషధము. "పెట్టుమందు వీవతిలిదిపాలతోవిడుమంత్రవశకుండను." రుక్మాం 3, ఆ

పెట్టువడు. దృ. అ. క్రి. (పెట్టు+పడు.) దెబ్బతిను.

పెట్టె. వై. వి. 1. సొమ్ములలోనగునవియుంచెడుపేటిక; 2. వల్లి వతిబెట్టె*; "వల్లకులగదల్చిపెట్టెలకెంతులపొత్తకిఁబోవఁబంచి." జై. 3, ఆ.—3. బండిపరముమీఁదిపెట్టె*; 4. పాముచుట్టుకొనుమట్ట*. (మొదటిరూపము పెట్టియ.)

పెట్టెబండి. దృ. వి. పరముమీఁద పెట్టెవలె నమర్చినబండి.

పెట్టెపెట్టు. దృ అ. క్రి. (పెట్టె+పెట్టు.) (పాము) చుట్టుకొను. "సీ. కిరూపంబునఁబెట్టెపెట్టినశేషుపణరత్నఘృణులకుఁ బ్రాఁకుపెట్టు." పాండు. ౪, ఆ.

పెట్రకొలికికట్టు. దే. స. క్రి. పెడతెక్కలువిఱిచికట్టు.

పెట్లకంబము. దృ. వి (పెట్లు+కంబము) అదురువేటుగొట్టము.

పెట్లదిమ్మె. దే. వి. (పెట్లు+దిమ్మె.) 1. అదురువేటుగొట్టము; 2. చేలయందు పక్షులనుదోలుటకై సర్పాకారముగాపేనిపెట్టుకొనియుండెడుచేరు.

పెట్లమారి. దే. విశే. (పెట్లు+మారి.) దెబ్బలుతినుస్వభావముకలవాఁడు, దెబ్బలుతినుస్వభావముకలది. "సీ. కోరిబంతులఁజాలగుణవంతములటంచుఁబెట్లమారులనీడుపెట్టఁదగునె." చంద్ర.

పెట్లాఁగు దే. వి. (పెట్లు+లాఁగు.) మల్లబంధవిశేషము.

పెట్లు. దే. అ. క్రి. కాలిధ్వనిపూర్వకముగ బ్రద్దలగు. "పొగిపెదిక్కులుమెకంబులయంగము లుపెట్లె." చంద్రా. ౨, ఆ. (పెటులుయొక్కరూపాంతరము.)

పెట్లుగ్రోవి. దే. వి. (పెట్లు+గ్రోవి.) అదురువేటుగొట్టము. "సీ. వలలునుపెట్లుఁగ్రోవులుఁబెద్దయురులునుసెలలునుబోనులు దీమములును." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

పెట్లుప్పు. దే వి. (పెట్లు+ఉప్పు.) ఒకదినుసు ఉప్పు.

పెతిల్లు. దే. వి. 1. హాలియందగు ధ్వన్యనుకరణము; (చూ. కతిల్లు. 2. పిడుగుపడుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. (ఆమ్రేడితమునందు పెతిల్లుపెతిల్లు, పెతిల్లుపెతిలు. "క. ధళధళమెఱపులుమెఱవఁగఁ, జెళపెళమనుచుఁ బెతిల్లుపెతిలనఁబిడుగుల్, కలుగడఁబడబెడిదపుధా, రలుగలబలువానజలధరంబులుగురిసెన్." కళా. ౪, ఆ.)

పెడ. వై. విశే. 1. పెద్ద; "సీ. పదయభ్యసించినపెడగొండలును బోనియాభీలసత్వ మత్తేభములును." పర. ౪, ఆ.—2. వెనుకటిది; "పెడకచ్చవిడ." పంచ. 3, ఆ. "పెడముట్టు." భార. శల్య. ౧, ఆ.—3. అపరీతము*. "ఉ. ఈపెడబుద్ధినీకిఁబనియించెనొయెవ్వఁడుఁ దైవఁదల్పెనో." ఉ, రా. 2, ఆ.

పెడఁబాయు. దే. స. క్రి. ఎడఁబాయునకు మొదటిరూపము. "మ. మరసేవించినవాతవాఁడియయినన్ బొమ్మిల్లఁబోనాడినన్, బరువ ద్వేషిణియైనగొడ్డయిన నెవ్వంగూఁడుఁబంగన్నయై, పరపోరోగముగల్గెనేనియునువద్వార్యంచెదంబాసియ, వ్వరుపుండొండొకపెండ్లియాడినను నొవ్వన్ దప్పులేదేమియున్." సం. "మరాతివాగ్ధతాధూర్తా వంధ్యార్థఘ్నీ ప్రియంవదా, స్త్రీప్రసూశ్చాధివేత్తవ్యా పురుషద్వేషిణీతథా." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

పెడక. వై. వి. 1. కత్తియొక్కపృష్ఠభాగము*; 2. అడుగుయొక్కపృష్ఠభాగము*. (చూ. పెఱక.)

పెడకంటి. దే. వి. కాఁపువారిజాతివిశేషము. హంస. ౪, ఆ.

పెడకట్టె. వై. విశే. పెడసరకట్టెకు రూపాంతరము.

పెడకట్లు. దృ. వి. బ. చేతులనువెనుకకువిఱిచికట్టుట. "ద్వి. కలుగఁద్రాడుఁబెడకట్లుకట్టించె." పా. ౫, ఆ.

పెడకేలు. వై. వి. వెనుకకు త్రిప్పినభుజము.

పెడగాలి. దృ. వి. (పెడ+గాలి.) వెనుకకుడిచినగాలి.

పెడచెవి. వై. వి. చెవివెనుకటిభాగము. "తే. బహువిధంబులఁ బలుకునావలుకులెల్లఁ, జెవిటిపైఁబడిఁదనపెడచెవులఁబెట్టి, యూఱకాతఁడలుకమొగమునఁ జూపుచ్చియుఁ బెదవి సించెదురోర్యధనుఁడువేయుఁజెప్ప నేల." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

పెడచేయి. వై. వి. చేతివెనుకటిభాగము, మీఁజేయి.

పెడతల. ద్వ. వి. తలవెనుకటిభాగము, అవటువు. "సీ. పెడతలఁ జెంపలనడునెత్తిమీఁదట నైదుకూఁకటులుండునట్లుగాఁగ, దలబోడి గావించి." షో. ౩, ఆ.

పెడదారి. వై. వి. తప్పుత్రోవ, అపథము.

పెడనెల. ద్వ. వి. తిర్పరి. (అప్ర.)

పెడమరలు. ద్వ. అ. క్రి. వెనుకకుతిరుగు. "తే. పెడమరలియేపువానినవ్వాఁడమరుండు." నై. ౭, ఆ. — వి. వెనుకకుతిరుగుట. (చూ. పెడమర్లు)

పెడమర్లు. ద్వ. అ. క్రి. వెనుకకుతిరుగు. "ఉ. పందఁబెనుగ్రద్ధియుత్తేఁగనుహేర్పరికజ్జెపెడమర్లి గ్రక్కునన్." చంద్రా. ౨, ఆ.—వి. వెనుకకుతిరుగుట. "సీ. ఇలమీఁదఁదలతాఁకసీవ్రక్కనాద్రోక్కఁబెడమర్లుగాఁబొడపెట్టిపెట్టి." కాశీ. ౨, ఆ. (పెడమరలుయొక్కరూపాంతరము.)

పెడమటు. దే. అ. క్రి. వెనుకకుమరలు. "క. పటుతెంచికదియఁబడియు, దైలద్రవసిక్తమోముదాఁకితిరిగెగరుడియు, తతిఁజక్రంబునఁ హరిపెడటి, మఱిపైచెనుదనుజానమాపమస్తకముదెగన్." సరస్వ. ౩, ఆ. (ప్రే. పెడమరించే.)

పెడమల్లె. వై. వి. ఒకజాతిపెద్దమల్లె.

పెడము. వై. వి. పెడమోముయొక్కరూపాంతరము. "తే. పద్మజామాని కంబులవల్లెరములఁ, బక్కగంతనిబూరలేర్పడమిఁజూచి, పెట్టఁ రనిపెండ్లిపెద్దలుపెడముపెట్టఁ, దెట్టులకునంగవలకుసులబ్టేఁదదళ్ళ." నై. ౭, ఆ. "సీ. యానంబుమురిపంబునందెలమొరపంబువదుగుఁ దామరలకుఁబెడముసేయ." షో. ౨, ఆ.

పెడమోము. వై. వి. వెనుకకుతిరిగినమొగము.

పెడమోమువడు. వై. అ. క్రి. (పెడమోము+పడు.) వెనుకకుతిరిగినమొగముగు. "సీ. ప్రేల్పుచుఁబలితెంచుభిదురంబునని మొనఁబెడచేతఁబెడమోమువడఁగనడిచి." లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

పెడరేఁచే. వై. ప్రే. పురికొలుపు. "వ. ఇట్లాక్రమించినయాకలితత్వనిముఖవిదారుండై యమాయాద్భ్రుయంబువడింపెడరేఁచ." హంస. ౩, ఆ.

పెడలు. దే. వి. పెరడు. "ఆ. తమకసాధ్యమైనఁదమితోడఁగాంచెంతు, రారనాళముకుధరాధినాథ, తమకుమలభమైనవస్తువంబుఁ గైకొన, రెందుఁబెడలిచెట్టుమందుగాదు." కళా. ౨, ఆ. (ఇక్కడ పెరటియనియున్నఁబాధలేదు. అయినను పాఠమిట్లుకనఁబడుచున్నది.)

పెడసరకట్టె. ద్వ. విశే. (పెడసరము+కట్టె.) మూర్ఖుఁడు, మూర్ఖురాలు.

పెడసరము. దే. వి. మూర్ఖత్వము.

పెడిసె. దే. వి. పడింపేదము. (అప్ర.)

పెడులు. దే. అ. క్రి. పెట్లు. "చ. పెడిలిమునర్గళవన్యతముపెక్కుతెలంగుల క్రియ్యునట్టులు." భార. ఆది. ౨, ఆ. (పెటులుయొక్కరూపాంతరము.)

పెడ్డ. దే. వి. మట్టిపెళ్ల. (అమడిగడ్డపెడ్డలుగానున్నది.)

పెణక. యు. దే. వి. ఇంటియొక్క ఒకభాగపుకప్పు. వై. పెడకయొక్కరూపాంతరము. (అకుయొక్కపృష్ఠభాగమునకు. — చూ. తెర.)

పెత్తనగాఁడు. ద్వ. విశే. (పెత్తనము+కాఁడు.) అధికారి.

పెత్తనము వై వి (పెద్ద+తనము.) 1. అధికారము; 2 వార్ధకము.

పెద. వై. విశే. పెద్దయొక్కరూపాంతరము. (పెదతండ్రి మొ.)

పెదవి. దే. వి. మోవి, వాతెర, అధరము.

పెద్ద. వై. విశే. 1. వృద్ధుఁడు; 2. పెద్దవాఁడు, జ్యేష్ఠుఁడు*; 3. గొప్పవాఁడు*; "ఆ. హరిసహస్రశీర్షుఁబరముసహస్రాక్షు, వేదమయుసహస్రపాదునలఁతు, లైనవారిఁ బెనలఁతిపెద్దలకును; బాలఁబెద్దయగుదయాళుఁగొలుతు." భార. శాం. ౨, ఆ.—4. అధికము*, "పావనిమెయిలావుపెద్ద." భార. శల్య. ౨, ఆ. — 5. శ్రేష్ఠము*; "యజ్ఞవిధానములబహుతంబుపెద్ద" భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—6. దీర్ఘము*. "ఆ. ఎట్టిసాధ్వులకుసఁబుట్టినయిండ్లను, బెద్దకాలమునిలిచెద్దతగదు, పతులఁడనయుసితతులకు ధర్మువు, పతుల కెడగుదయుఁబతులదూవె." భార. ఆది. ౪, ఆ. — క్రి. విశే. అత్యంతము*. "పెద్దమెచ్చి." భార. ఆది. ౫, ఆ (కడపటి రెండర్థములయందునిదియుఁగర్ణాంతమునయ్యెడి. "పెద్దయుంబ్రొద్దు చింతించి." భార. అర. ౨, ఆ. "పెద్దయువిచారించి." మొ.)—[పెద్ద అను విశేషణమునుందుగలసంజ్ఞావాచకశబ్దములు.— పెద్దకక్కెర (కర్కోటువు.) పెద్దకాఁకర (మహాకారవెల్లము ౕ), పెద్దకాఁచి (కాకాదని ౕ.), పెద్దకూఁకటిమూగ (మాందిలవము.), పెద్దకొంగ (బలాకము.), పెద్దగజ్జి (గండాలి ౕ.), పెద్దగుమ్మడి (పెండ్లిగుమ్మడి ౕ.), పెద్దగుర్ముడు (శ్రీపర్ణి ౕ) పెద్దగోరంట (కురంటకము ౕ.), పెద్దచేఁతరాని (మహాఝరవి ౕ.), పెద్దచేమంతి (మహాసహా ౕ.), పెద్దజిల్లిమొక్క (వృమరము.), పెద్దతుమ్మి (మహాద్రోణము ౕ), పెద్దతవనము (మహాదమనము ౕ.), పెద్దదుప్పి (రామము.), పెద్దదూలగోవెల (మహాత్మగుప్త ౕ), పెద్దదోస (రాజకర్కటి ౕ.), పెద్దనువ్వ (మహాతిలము ౕ.), పెద్దనేరెడు (మహాజంబువు ౕ.), పెద్దపల్లేరు (మహాపలంకష ౕ.) పెద్దపాఁపర (ఇంద్రవారుణి ౕ.), పెద్దపెంచేర (శివరి ౕ.), పెద్దపెన్నేరు (మహాశ్వగంధ ౕ.), పెద్దబీర (రాజకోశాతకి ౕ.), పెద్దబోడతరము (మహాముండిని.), పెద్దమానేరు (మహాజ్యోతిష్మతి ౕ.), పెద్దముత్తవపులగము (అతిబల ౕ.), పెద్దములక (మహావార్తాకి ౕ.), పెద్దమల్లింగి (మహామూలకము ౕ.), పెద్దమ్రాను (దుంపకము ౕ.), పెద్దయూడ (సర్వగపారిజతము ౕ.) పెద్దములక (బృహతీ ౕ.), పెద్దవరగోఁగు (బృహత్పిలువు ౕ), పెద్దవిరి (మహావీలి ౕ.), పెద్దవేము (మహానింబము ౕ.), పెద్దారుగ (వరకము.) మొ.]

పెద్దకాఁపు. ద్వ. విశే. గ్రామాధికారి.

పెద్దతల ద్వ. విశే. పెద్దగానుండి కార్యములనునడపించువాఁడు. "క. పెద్దతలలేకపోరి, నిద్దపురూపములనిరతనిలిచినమునకున్, బెద్దతీకముచాలదుపెఱ,పుద్దులుగల్పింతురెండుమునులుగలరే." కళా. ౭, ఆ.

పెద్దనిదుర. వై. వి. పెద్దనిద్దురయొక్కరూపాంతరము. "తే. పెద్దనిదురకుఁద్రూఁగన్నుపెట్టుచున్న, మానవుఁడెచ్చిదశీఁగమస్తకంబు, గామహీతయ్యనునిదియుత్తాంతిదాన, మునిదేవోత్తమునకొక్కయానునిచ్చి." వి. పు. ౪, ఆ.

పెద్దనిదురవోవు. ద్వ. అ. క్రి. (పెద్దనిదుర+పోవు.) చచ్చు.

పెద్దనిద్దుర. వై. వి. చావు, దీర్ఘనిద్ర. "ఉ. కందఁడుఖేతిఁగుందండుత్రికంపితమొండఁడుపెద్దనిద్దురం, జెందఁడు." భాగ. ౭, స్కం.

పెద్దసెల. ద్వి. వి. జ్యేష్ఠమాసము.

పెద్దపులి. ద్వి. వి. బెబ్బులిక మొదటిరూపము.

పెద్దపులుఁగు. ద్వి. వి. గుడ్లగూబ, మహాపక్షి.

పెద్దపాల. వై. వి. గోమాంసము.

పెద్దమ్మ. వై. వి (పెద్ద+అమ్మ.) 1. జ్యేష్ఠాదేవి; 2. పెదతల్లి.

పెద్దరోగము. మి. వి. దేహముతెగడినెడు వ్యాధివిశేషము.

పెద్దఱికము. ద్వి. వి. పెద్దతనము.

పెద్దలు. వై వి. బ. తెలిసినవారు*.

పెద్దవాకిలి. ద్వి వి. గోపురద్వారము.

పెద్దవారము. మి. వి. బుధవారము.

పెద్దవిన్నపము. వై. వి. చెవుడు, బధిరత్వము.

పెద్దవిన్నపమువాఁడు. ద్వి. విఀ. చెవిటివాఁడు.

పెద్దవీది. వై. వి. రాజమార్గము.

పెద్దవేలుపు. ద్వి. వి. బ్రహ్మ, సురజ్యేష్ఠుఁడు.

పెద్దవ్రేలు. ద్వి. వి. బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

పెద్దాకుచెట్టు. ద్వి. వి. (పెద్ద+ఆకుచెట్టు.) ఒకానొక అడవి చెట్టు.

పెద్దాపురి. దే. వి. పెద్దాపురమునందు చేయఁబడు శర్కర.

పెద్దింటమ్మ. ద్వి. వి. (పెద్ద+ఇల్లు+అమ్మ) ఒక గ్రామదేవత. (గ్రామదేవతాభేదము లిట్టివనేకములు గలవు.)

పెన. దే వి. 1. మెలిక; "సీ. ఈసువర్ణంబునజాబునుదుప్రతతి భాతి మెడహారములపెన పుడమిఁదాక." పాండు. ౫, అ.– 2. బంధము; "క. అప్పుడుగరుడుఁడుతెక్కల, చప్పుడుదూరమున నెఱిఁగిపైరింపఁగలే, కప్పెనలువిడిచిరాఘవు, లొప్పఁగభుజగంబు లొక్కయురవడిఁబలుచెఁద నిట్లు బంధమోచనంబుసేయుచు." రా. యు, కాం. – 3. రెండుపసుపులనుజేర్చి బంధించెడు బంధము.

పెనఁకువ. దే. వి. 1. పెనఁగులాట; 2. చుట్టుకొనుట; (చూ పెనఁగు.) 3. మేళనము; "క. వినుతస్వరజన్యములు, పెనఁకువకవులపెలుఁగొందుపెంపుగలుగుతఁ, రక్తనిరంజనతత్వముపత, మనమాయదిభావనీయమనువేదంబుల్." భార. శాం. ౪, అ – 4. యుద్ధము; "పెనఁకువకర్ణుఁడేలుడుగు." భార. కర్ణ. 3, అ.– 5. వివాదము; "క. ఒక్కఁడుమానవమూఁదఁగ, నొక్కఁడు దైవంబునూఁదియొనఁబడకున్నన్, నిక్కపుమానుషమున్గొని, తక్కకపెనఁకువలుదీర్పఁ దగునధ్యులకున్." విజ్ఞా. వ్య, కాం.– 6. కలయిక. "చెడిదంపుఁబెనఁకువగోళ్లనొక్కుచున్." చంద్ర.

పెనఁకువలుగొను. దే. అ. క్రి. (పెనఁకువలు+కొను.) మెలిపడు. "క. అబుతినరులుకలయంబడుచుఁదిరుగుచుఁబెనఁకువలు గొన." భాగ. ౯, స్కం.

పెనఁగఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (పెనఁగన్+పడు.) పెనవేసికొను. "పెనఁగంబడుతత్వములన్ మరల్పఁగానొందువిధంబుగానక." వై. ౫, అ.

పెనఁగాడు. దే. అ. క్రి. 1. (పెనఁగి+ఆడు.) పెనఁగొను. "ఉ. పవనజాదాదులన్ వారులవర్గములన్ దునుమాడికాఁడితో, నతిపెనఁగాడఁగాపెడఁదయక్షునఁగేతువుఁగూల్చి." భార. ద్రో. ౪, అ. (మొదటిరూపము పెనఁగియాడు. చూ. ఊఁగాడు.)

పెనఁగు. దే. అ. క్రి. 1. పెనఁగొను; 2. చుట్టుకొను; "రోయు తీఁగకాళ్లంబెనఁగఁగదాయనుచు." భార. ఆది ౫, అ.–3. కలయు; "క. మనసిజరాగంబునఁబెనఁ, గినయిట్టినిలేడిఁజూచి." భార. ఆది. ౫, అ – 4. యుద్ధముచేయు; "నకులుఁడుసూతపుత్రుఁడుఁబెనఁగునెడన్." భార. కర్ణ. ౧, అ.–5. మూఁకొను. "ఉ. నాళ్ళుసూభామతోదనరనాథవరేణ్యుఁడుపల్కెనింకరా, జీవదళాక్షియాహితవుసెప్పుకమిప్పునిఁబూని బ్రహ్మయున్, దేవవిభుండునేఁడరుగుదెంచిపత్రతతి కూలురైనసే, నావిధమేల మానుదుఁబెనంగకతక్కమటంచుఁద్రోయుచున్." రుక్మాం. ౫, అ.–6. పెనఁకువ. "పెనఁగీకపెనఁగిన." అము. ౬, అ.

పెనఁగులాట. దే. వి. (పెనఁగులాడుట.) పెనఁగొనుట. (రూ. పెనిఁగులాటము. "తరులతలపెనఁగులాటము లు." రాఘ. ౨,అ.)

పెనఁగులాడు. దే. అ. క్రి. (పెనఁగులు+ఆడు.) మల్లాడు. "సీ. హేలారచితపుష్పములానిచితకేళిభృంగమల్లములతోఁబెనఁగులాడు." శృ. ౧, అ.

పెనఁగువడు. దే. అ. క్రి (పెనఁగు+పడు.) చేరు. "క తరుగాతికయంబుఁబ్రజా, పరిపాలనరతియుఁబెనఁగువడియుల్లములోఁ, దిరిగొన." నిర్వ. ౧, అ.

పెనఁగొను. దే అ క్రి. (పెన+కొను.) 1 మెలిగొను; "ఉ. అనుదుముదంబునెమ్మియునువార్తఁబెనంగొనసన్నతోడని, ల్లనువిదురుండు." భార. ఉద్యో ౨, అ –2. చేరు. "భూషణోత్కరముతోఁ బదహస్తతలంబులురివ్వపైఁబెనఁగొనిదారుభంగియునుధీవల రేఖయుఁదాల్చ" భార. ద్రో. ౨, అ.

పెనఁచే. దే. ప్ర. పెనఁగఁజేయు. "బలితపుశాఖయందుఁబదపద్మయుగంబుఁబెనంచి." భో. ౨, అ.

పెనపరి. దే. విఀ. (పెనవు+అరి.) 1. వివాదశీలుఁడు; "క. అవ్వగొనిపెట్టనొల్లక త్రిప్పియకారణమువరుమతిపతిసభమన్, జెప్పఁగవచ్చినపెనపరి, నప్పాతదండించి ధనమునరుపఁగవలయున్." (ఇందు అరువఁగన్ అనుపది అంతర్భావిత ప్రేరణముగానుండునని తోఁచెడి) విజ్ఞా. వ్య. కాం.– 2. భేదశీలుఁడు, "క. హారిపలికిన విధమెంతయు, నెరవైయున్నయదివింటియిట్టూటతెఱంగు, రయదమంతోలుతనీపెన, పరిచందంబెల్ల నెఱుకపడియెడుఁబిదపన్." భార. ఉద్యో. 3, అ.

పెనవు. దే. ప్ర. (పెనయఁజేయు.) 1. కలవు; 2. పెనఁచు. వి. 1. వివాదము; 2. భేదము.

పెనము. దే. వి. దోసెలుదోసెలుకాల్చెడుగుండ్రనియినుపతగడు, నేద్వదని.

పెనయు. దే. అ. క్రి. 1 కలయు; 2. పెనఁగు. "ఆ. రూపు పేరురెండురూఢితోఁగలిగినఁ, దీరుహాపు క్రియనుపెనఁపియుండు, నామరూపములును నాకమెుందుటచేలు"

పెనపెట్టు. దే. స. క్రి (పెన+పెట్టు.) మెలిపెట్టు. "సీ. విను మూతములుగాఁగవనతోఁడఁబెనపెట్టినెట్టెంబుగాఁ గ్రేవుజుట్టినాఁడు." పాండు. ౪, అ.

పెనవేయు. దే. స. క్రి. 1. మెలిపెట్టు; 2. వస్తువులను ఒకటితో నొకటిఁజేర్చి ముడివేయు.

పెనిమిటి. దే. వి. (పెనువు+మిటి.) మగఁడు, భర్త. (రూ. పాట పాట.) (ఇందు సంధివికల్పవికారము.)

పెను. దే. విఀ. వృత్తియందు పెనువుశబ్దమునకుఁబిదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (పెన్నిద్ది, పెన్మూఁక, పెనుఁగొమ్ము, పెను మంటి మొ. దీనికి అచ్చుపరమగునపుడు ద్విత్వమునియమముగునది.

దీనికిఁ బ్రథమవర్ణములు పరములగునపుడు ఉకారలోపంబు బహుళంబుగా నగు. పెన్నాటకము, పెన్నింట, పెన్నీరు, పెన్నెత్తురు, పెన్నెసరు, పెన్నెఱి, పెన్బుద్ధి, పెన్మరు, పెన్పెక మొ.)

పెనుఁగొమ్మ. దే. వి. (పెనుపు + కొమ్మ.) చెట్టుమొదటికొమ్మ, కవల, స్కంధశాఖ.

పెనుఁబాము. దే. వి. (పెనుపు + పాము.) కొండచిలువ, అజగరము. "వ. తనపట్టినమురియునప్పెనుఁబాముశరీరంబు వ్రయ్యం దఱిగిన." భార. అర. ౨, అ.

పెనుచు. దే. క్రి. పెరుఁగఁజేయు, వర్ధిల్లఁజేయు, పెంచు.

పెనుపడు. దే. అ. క్రి. (పెనుపు + పడు.) 1. అతిశయిల్లు; "సీ. చిరుదుగావాకములు పెనుపడఁదైమ్రోయ ఘనశస్త్రరోచులాకసముఁ బ్రాఁక." జై. ౨, అ. – 2. వర్ధిల్లు. "క. ఘనమైనకోపవహ్నియుఁ బెనుపడ." రా. అర, కాం. ౨, అ.

పెనుపరి. దే. విశే. (పెనుపు + అరి.) వృద్ధిఁబొందించువాఁడు.

పెనుపారు. దే. అ. క్రి. (పెనుపు + ఆరు.) పెంపారు.

పెనుపు. దే. వి. 1. పెంచుట; "ఆ. పరిజనములఁబెనుపుపతికి హితము." భార. శాం. ౨, అ. –2. వృద్ధి, 3. ఆధిక్యము; "పెనుపునకాశంబలిమియుబ్బుంబిహితములే." భార. శల్య. ౧, అ.– 4. మహత్త్వము. "క. వినుమునరేశ్వరార్జుని, పెనుపును హిందుద్రుపదుఁడు వచ్చి ప్రియమునఁ దనకిచ్చి, తనునర్థింపఁగనిచ్చెను, గొనుమనిరాకంబులెఱుఁగఁగుండలయుగముల్." భార. ఉద్యో. ౨, అ.

పెనుమసనము. ద్వ. వి. (పెనుపు + మసనము.) కాశి. "పెనుమసనంబునంగలవు పెక్కులుతీర్థములు." కాశీ. ౬, అ.

పెనుమినుకులు. దే. వి. బ. (పెనుపు + మినుకులు.) వేదము. (చూ. పేరిమిఁగాఁడు.)

పెనుమ్రాను. దే. వి. (పెనుపు + మ్రాను.) దుండిగము.

పెనువెల్లి. దే. వి. (పెనుపు + వెల్లి.) ప్రళయకాలమునందలి యేకార్ణవము. "వ. అప్పెనువెల్లియుల్లసదంగిపోవందొడంగునెడ." భార. అర. ౪, అ.

పెనువ్రేలు. దే. వి. (పెనుపు + వ్రేలు.) బొటనవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

పెన్న. వై. వి. పినాకినీనది.

పెన్నడపులుఁగు. దే. వి. (పెన్ + నడపులుఁగు.) కురరము.

పెన్నెరు. దే. వి. పెన్నేరుయొక్క రూపాంతరము.

పెన్నేరు. దే. వి. అశ్వగంధి.

పెన్నిటి. దే. వి. పెనిమిటియొక్క రూపాంతరము. "పెన్నిటివత్తము." కళా. ౭, అ.

పెన్మి. దే. వి. పెరిమెయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. జనకరాధను కూతురుఁడిట్టియెడలఁ, దెన్మిలువలుకునేపెర్చినక్తి, నమ్మదంబుగఁ జోకిలయుయెందుఁగాక." భాగ. ౧౦, స్కం.

పెయ్య. దే. వి. 1. పాలువిడిచిన ఆఁడుదూడ, (చూ. కలుగు.) 2. దూడ; "క. దయకుచిపిదుకఁగఁ బాత్రము, వినరుహముగఁ జిత్రరథుఁడు పెయ్యగఁగొనిరిం, పెనఁగఁగ గానము శరం, బనముసగం ధర్వతరులునమరాంగనలున్." హరి. పూ. ౧, అ.– 3. ఆవు. "సీ. వలయుకోరికలియ్యఁగలపెయ్యగలిగియుఁబుట్టింపచుల్ వరికుట్టిఁ జెందుచెల్ల." ఉ. రా. ౪, అ.

పెర. యు. దే. వి. కేసరికొట్టె. "సీ. సురిపెందర్భాఁదెనెపెరటికైదు జాఁజొత్తుపోటునారి పోరుఁగొన్ని." పాండు. ౧, అ.–వై. స. అన్యము. "క. పెరజనులయందువిభుఁడకు, సరయంగవినోదమాత్రముసురాగమెదం, బోఁడినయప్పుడు పలువురు, తరుణుల యెడరాగమొకఁడు తాల్పుటకరుణీ." మార్క. ౪, అ.

పెరక. దే. వి. పెంట, పెంటె.

పెరజు. దే. వి. సర్పవిశేషము. (అప్ర.)

పెరడు. దే. వి. ఇంటివెనుకటిదొడ్డి, నిష్కుటము.

పెరయీఁగ. దే. వి. ఒకదినుసుతేనెటీఁగ, పుత్తిక. "క. పెరయీఁగలగతిఁగవియుచు." భార. ద్రో. ౧, అ.

పెరరేచు. వై. స. క్రి. ప్రేరణచేయు. "క. భరతునిఁగనఁగొనినిఃశో, దరులుపడినచోటికి ప్రదుద్దైవమునిన్నున్, బెరరేచితెచ్చె నిపుడెం, దరిగెడకుశునెదురనసుచునాటోపమునన్." జై. ౯, అ.

పెరరేపు. వై. స. క్రి. పెరరేచుయొక్క రూపాంతరము.

పెరవణి. వై. వి. పేరణియాట. "ద్వి. అంగజారాతికానంద మొదవ, భృంగిముంచటిపంకఁ బెరవణిచూప." ప్రభు. ౨, అ. (ఈ రూపము ఈయొకచోటనే కనఁబడుచున్నది.)

పెరసు. దే. వి. పాల, మాంసము.

పెరిమ. వై. వి. ప్రేమ. "వ. రంగనాథునె, మ్మనమునఁనిల్పఁజొచ్చెఁ బెరిమంబులకించుచుఁ బోలపాటిలోన్." పర. 3, అ.

పెరిమె. దే. వి. పెద్దతనము. "రగడ. నేర్పుమైనల్లయదినెఱులఁ దొలుపూఁడుతిమె, దప్పికనర్పింపఁదలఁపదెంతటిపెరిమె." హ్వా. 3, అ.

పెరుఁగాకు. దే. వి. (పెరుఁగు + ఆకు.) పెరుఁగుతోఁటకూర, కాసిని.

పెరుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; "క. అనఘమదాలసకడుపున, జనియించియుమోగిమాతచనుగుడిచిపెరిం, గినతనయులితరవనితల, తనయులుచనుత్రావఁజనఁగఁదగియెడువారే." మార్క. 3, అ.– 2. ఎదుగు. "తే. వింధ్యమమరాద్రిమాద్రికివివిధతార, కములు మొలపూవలుగఁ బెరుంగ మదిఁదలఁచె." పాండు. ౪, అ.–వి. దధి. "ఉ. కమ్మనిజున్నుమంచినెయి గట్టిపెరుఁగడతోడఁ బెరుంగు." హంస. ౨, అ.–విశే. 1. పండ్లుచెల్లినవాఁడు, పండ్లుచెల్లినది; 2. వృద్ధిపొందినది. (చూ. పెరువు.)

పెరుఁగుడు. దే. వి. 1. వర్ధనము; 2. వృద్ధి.

పెరుఁగుతోఁటకూర. దే. వి. పెరుఁగాకు, కాసినీ. **పెరుఁగుసంద్రము.** ద్వ. వి. పెరుఁగుసముద్రము, దధ్యుదము.

పెరుగు. దే. అ. క్రి. తెగు. "పెరిగినహారరత్నములపెల్లునవొక్కఁడు డామ్రువర్తిల్లి." పా. ౪, అ.

పెరుమాళ్కోయిల. దే. వి. (పెరుమాళ్లు + కోయిల.) కాంచీపురము. (చూ. కోయిల.)

పెరుమాళ్లు. దే. వి. బ. విష్ణువు. "మనముకృతంబుపెంపుపెరుమాళ్లయిటుంగు." వక. ౨, అ.

పెరువు. దే. అ. క్రి. 1. వర్ధిల్లు; 2. ఎదుగు. (చూ. పెర్గు.) వి. దధి. "క. తరువంబెట్టినదానల, పెరువులుమునుగిలుకరించి పేర్చిన వెన్నల్, సురుళులెనఁగఁ గ్రోలిచిదవ, సురలంద్రోచుచునుతోవ నక్కవపుగతిన్." హరి. పూ. ౪, అ.–విశే. 1. పండ్లుచెల్లినది, పండ్లుచెల్లినవాఁడు; "పెద్దకాలమునాఁటిపెరువ." కాశీ. ౨, అ.– 2. వృద్ధిపొందినది. "వ. తెరువులంబెరువులయిపెరువులఁగఁ జూచిమురువులలరుకదంబతరువులను." రాజ. ౨, అ. (పెరుఁగు యొక్క రూపాంతరము.)

పెఱ్కు. దే. అ. క్రి. పెఱుకుయొక్క రూపాంతరము. (పీకుటకు. "ద్వి. విజయలోలుఁడైవానినాలుకపెఱ్కెదంచె." రా.యుం,కాం.)

పెర్గు. దే. అ. క్రి. వి. పెరుఁగుయొక్క రూపాంతరము. (వర్ధిల్లుటకు. "పలుకుందొయ్యలి చేతిరాచిలుకఁ బెంపంబెర్గి." వి.క్రి. 2, ఆ.)

పెర్వు. దే. అ. క్రి. వి. పెరువుయొక్క రూపాంతరము. (వధి.— "అంగనలకెన్నలు వేఁడుఁబెర్వదరువంగా." హరి. పూ. ౫, ఆ.)

పెల. వై. న. అవ్యయము. "క. చలచియుఁ జేతఁగూర్మము బెలచేత గజంబుఁబట్టిపెసఁబిఖగేంద్రుం, డిలఁగొనిగగనపథిఁ, బలచెవి యచ్చరవిమానపఙ్క్తులుదూలన్." భార. ఆది. ౨, ఆ. (ఇట్లు పెల, చెల ఇత్యాద్యనేకశబ్దములయందు శకటరేఫము కనఁబడుచుండఁగా చిన్నయసూరిగారు "శకటరేఫముతత్సమతద్భవములందు లేదు." అని చెప్పుటకు అభిప్రాయమేమో తెలిసినదికాదు.)

పెలగాయ. ద్వ. విశ. (పెల+కాయ.) కుత్సితుఁడు. "క. కట కటగురువులతోనే, కుటకుటలానేను గోరుకోరికవితగా, నటునిటుఁ ద్రొద్దులుపుచ్చుచు, నటమటఁ బెలగాయముద్దు లాడెదవౌరా." శకాం. 3, ఆ.

పెలమగఁడు. ద్వ. వి. జారుఁడు. "వ. పెలమగలచేసంపించు కానిమరలనవ్వుడు." చంద్ర.

పెలికి. దే. వి. ఎద్దులోనగువానిమీఁదవేసిమోయించెడుగోనెమూట. "చ. మలియును సన్నిధింగలనముంచితకాంచనరాశులందులం, బెలికలమోపులంగొలఁదిపెట్టఁగదిక్కులుబారుఫుల్జనుల్, పెలఁగు వరంగభేదరులువెక్కనమందఁగత్రుకోటికిన్, బెలపొసరించు జార్తవృథివిన్ బరఁగన్ సదపించెభూవరా." భార. ఆశ్వ. 3, ఆ.

పెలికాటము. దే. వి. ఎద్దులోనగువానిచే ధాన్యాదులమోయించుట.

పెలుకు. దే. స. క్రి. 1. పీఁకు; 2. పెల్లగించు. "చ. కులకొని నేలవ్రక్కలుగఁ గ్రొచ్చియుకున్నులుద్రుంగి కూలఁ గీలల్, పెలికియు." రా. బాల, కాం.—3. మోయు. "౨, గీ. బలిమిఁ గొనిన ధనముపదివేలయుం బెలు, పెలికిరాఁగ నైనికీరుఁడు, వచ్చెనకులుఁడు." భార. సభా. ౧, ఆ. (అం. ప్రే. మోయించు. "సీ. వలుదయేనుఁగుకుత్తుకలుబట్టి పులులపైఁ బెలికినయుత్తలోత్సేక గములు." చంద్రా. ౨, ఆ.)

పెలుగు. దే. అ. క్రి. 1. కదఁకు, ఉద్యమించు; "క. దక్క నగుకునికరక్కసుఁ, దక్కనముగఁ బెలిగివచ్చియయ్యనిలజుఁడు, యుక్కున భీరముఁజూచెదఁ, జక్కఁగనిలువ్వకునికడు విజృంభించి పడిన్." భార. ఆది. ౬, ఆ. "ఉత్సాహ. ఏలదీనినెదయుఁజేయ వీక్షణంబయగిపోం, చాలఁబట్టితెత్తమధిక శౌర్యలీలపెంపయఁగా, లోలునను చుఁబెలిగిరాజవుత్రులెల్లనరిగిపోం, చాలుపురముఁబుట్టి కానిరకంఖ్యబలసమేతులై." "సీ. వారణావతమునవారెల్లఁ బాండవాగమనంబువిని సంతసముసఁ బెలిగి, కరమొప్పఁగరితభరగణాలాధ్యులై యెదురువచ్చిరికడుముదముకొద." భార. ఆది. ౬, ఆ.— 2. విజృంభించు. "శలచుటమ్ములనేదుపెలిగినచందంబు దేశ." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.

పెలుకుఱు. దే. అ. క్రి. భయాదులచేత అంగములు విలవిలబోవు, విహ్వలించు. "ఉ. ఖలుఁడుబ్రహ్మాస్త్రధాత్రజుఁడుగర్వితుఁడై మహిఁ లోనిరాజులన్, బెలుకుఱఁబట్టితెచ్చి." భార. సభా. ౧, ఆ.

పెలుచే. దే. వి. 1. అతిశయము; "వడిచెలియున్నమునాఁటి పెలుచను." భార. ఆది. ౫, ఆ.—2. ఉగ్రహము; "క. అనుపలు బలుదయ్యంగన, ఘనకోపమునఁగదిరినీచు గాపున జంకిం, చినఁగానియొత్త్రఁ బడిపోఁ, దనిమనమునఁదలఁచి యిట్టులనియెన్ బెలుచన్." భార. విరా. ౨, ఆ. "క. కొట్టువడియటకుమునుపే, తిట్టఁబడియెద్దుపాదుదెసగనిమదిలోఁ, గట్టలుకవొడమనాతఁడు, లిట్టనిరిచునీంద్రు లోదనెత్తినపెలుచన్." హవ్. ౪, ఆ.—3. అధిక్యము; 4. కాఠిన్యము. (చూ. పెలుచన.)—విశ. అధికము. "పెలుచగుభూఁపుతో." య. 3, ఆ.—క్రి. ఉచ్చైరర్థకము, గట్టిగా. "పెలుచనోకర్ణయో కృపయోనుయోధన...అనిపలికి." భార. ద్రో. ౫, ఆ. "పాండవసైన్యంబుఁ బెలుచఁబూరించి." నిర్వ. 3, ఆ. (ఇది నల్లలోనగువానివంటిది.)

పెలుచేన. దే. వి. 1. అతిశయము; (చూ. పెలుచే.) 2. ఆటోపము, (చూ. పెల్చన.) 3. అగ్రహము, "క. జననియనకయిట్లే తయు, సరులంకించితటుగాఫునన్ బదము మహిన్, దునిసిపడుఁగాక యసపెలు, చనకపియించుటయుపెలచి జముఁడాతురుఁడై. వ. తండ్రిపాలికరిగి ప్రణతిచేసి యున్నతయవచారంబునదల్లి కోపించి యిచ్చిన శాపంబును నెఱింగించి." హరి. పూ. ౧, ఆ.— 2. అధిక్యము; (చూ. పెల్చన.) 5. కాఠిన్యము; (విశేషణముగుచో "బలితంపుజంఘులపెలుచనితాఁకున." హరి. ఉ. ౫, ఆ.)— 6. ఉచ్చైర్నాదము. (విశేషణముగుచో. "పెలుచనియుఱుఁగున." భార. శాం. 3, ఆ.) చూ. అలకన.

పెల్కుఱు. దే. అ. క్రి. పెలుకుఱుయొక్క రూపాంతరము. పెల్కుఱదిశాదంతావళశ్రేణిమ్రొగ్గ." మార్క. ౬, ఆ.

పెల్చే. దే. వి. విశ. పెలుచయొక్క రూపాంతరము.

పెల్చన. దే. వి. పెలుచనయొక్క రూపాంతరము. (ఆటోపమునకు.— "క. కృతహస్తుఁడుపె, ల్చననేవమ్ములనారెం, టినిద్రెళ్ళఁగనేసెఁగడుం గఠినహృదయుఁడై." భార. ఆది. ౫, ఆ. (ఈపద్యము ముందు భాగమును. చూ. పెసఁగుకద.)—అధిక్యమునకు.—"ఇంత పెల్చన నీవాడెదవంతతక్కవనెచెలా." భార. శాం. 3, ఆ.)

పెల్ల. దే. వి. ఎండిపెల్లగిలినపలుచని మంటిగడ్డ.

పెల్లగించే. దే. ప్రే. పెల్లగిలఁజేయు, ఉన్మూలించు.

పెల్లగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. పాదు ఊడిలేచు, ఉన్మూలితమగు; "సీ, పృథివితలంబెల్లఁబెల్లగిల్లగడంగనతి మలినంబయ్యెనంబరంబు." రామా. ౫, ఆ.—2. పాఱు. (రూ. పెల్లగిలు. పాఱుటకు. "రారాజుసైన్యంబులొక్కమొగిం బెల్లగిలంగ." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.)

పెల్లిదము. ద్వ. వి. (పెల్లు+ఇదము.) పెల్లు, అతిశయము. "క. ఒదవెడుకృప పెల్లిదమున, వదనముపయుపట్లువట్టె." భార. విరా. ౨, ఆ.

పెల్లు. వై. వి. 1. అతిశయము*; "సౌఖ్యపదాతిఖలపెల్లిది." భార. ఆది. ౨, ఆ. "భీకరబాణవర్షములపెల్లున." భార. విరా. 3, ఆ.—2. అధిక్యము*. "ఉ. పెల్లునఁబెద్దనేవురదధిపగలిలఁ జెమర్చెదప్పియున్." రా. యు, కాం.—క్రి. విశ. అత్యంతము*. "క. డొల్లెడుశలయుతుదునిసెడు, విల్లుసుభీకరనాంబుమేసుఁజెలఁగెడు పిడుగున్, బెల్లుదొరఁగునెత్తురునై, నల్లటిలందొఁడఁగెనపుడు పాండవబలముల్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ. "క. కరివాయఁతలిఁబె, ల్లుగనస్త్రులురులఁగొచ్చెను." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—విశ. అధికము*.

పెల్లుకొను. ద్వ. అ. క్రి. అతిశయిల్లు. (చూ. కల్లు.)

పెసర. దే. వి. సస్యవిశేషము.

పెసలు. దే. వి. బ. పెసరధాన్యము. (దీని భేదములు నల్లపెసలు, పచ్చపెసలు, చిర్రుపెసలు.)

పెళపెళ. దే. వి. 1. ధ్వనివిశేషము; "పెళపెళనిచీఱ." హంస ౫, ఆ.—2. విఱుగుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (విఱుగుటయందు; "ద్వి. పృథులశాఖలుగాలిఁబెళపెళవిఱిగి, పృథివిపై మ్రాఁకులుపెల్లుగాఁగూల." పారిజా. ౧, భా.—విఱుచుట యందు; "పెళపెళబల్లెముల్‌విఱిచి." ఉ, రా. ౭, ఆ. ఉఱుముట యందు; "పెళపెళమబ్బులిట్టుఱుము." ఆము. ౪, ఆ.—అర్చుట యందు. "సీ. నిగిడితెప్పరులగుండెలుజల్లురసఁజేర్చిపెళపెళనార్చు లోవెలఁదోడు." య. ౫, ఆ.)

పెళపెళయను. దే. అ. క్రి. (పెళపెళ + అను.) కోలురోనగునట్టి పెళపెళయనిధ్వనించు. "మృగకృత్తిపెళపెళయనఁగ." ఆము. ౪, ఆ. "సీ. కలకూన్నరుచితోడఁగలహించుజాడ దవ్వులువపించెలు పెళపెళయనంగ." పా. ౨, ఆ.

పెళుచు. దే. విణ. 1. మూర్ఖుఁడు; "ఎ, గీ. బాలకుండిననుగుఁ జెట్టబాలుఁడితఁడు, కొనరిగొంతెమకోరికల్‌గోరెనేని, యిడకపోఁ బోలదిఁబోలదిరుదియిఁ, జేసురాకున్నె తెర్లికుల్‌ పెళుచులం బ్రు." పాండు. ౪, ఆ.—2. విరసము. "పెళుచమాటలుకొన్ని పిమ్మటాడిననేమి."

పెళ్లమ్రాను. దే. వి. దన్నినపిమ్మట మిట్టువల్లములు నరిపడమీఁద నీడ్చెడుపలక.

పెళ్లు. దే. వి. విఱుగుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (విఱుగుటయందు; "సీ. నిక్కపెళ్లవికొమ్ములుక్కనవిఱుగంగఁ దిగిచిధారణిఁద్రోచిపగులఁద్రొక్కి." హరి. పూ. ౬, ఆ.—విఱుచుటయందు; "ద్వి. అసురులచేతిశస్త్రాస్త్రంబులోడిసి, వెసఁ బుచ్చిపెళ్లునవిఱుతురుకపులు." రా. యు, కాం.— దాఁటుట యందు. "ఉ. బెబ్బులిగొంతుక్రోల్‌గఱచిపెళ్లునమార్చిదబ్రక్క దాఁటుచుఁ." ఆము. 3, ఆ.)

పెళ్లెము. దే. వి. ఖుద్యముచేయుటకు అనేకవస్తువులు చేర్చిచేసిన పిండి, మేదకము.

పే.

పేఁట. వై. వి. 1. నగరము*; "క. ఎక్కడఁజూచినఁగాల్బల, మెక్కడఁజూచినరథంబు లిభతురగచయం, బెక్కడఁజూచినఁ దాప్తై, క్రిక్కిఱిసెఁబేఁటవాల్గుకొలఁకులనేవల్." కవి. 3, ఆ.—2. శాఖానగరము*. "పురములుకాల్చికూపములుపూడిచిపేఁటలు దోఁచి." బ్ర. ౫, ఆ.

పేఁటు. దే. వి. వేఁటిక. (చూ. పట్టు. దే. అ. క్రి. రెండవ యర్థము నుదాహరణము.)

పేఁడ. దే. వి. గోమయము. (చూ. పెండ.)

పేఁడగువ్వ. దే. వి. పారావతవిశేషము.

పేఁడపురుగు. ద్వ. వి. పేఁడయందుండు ఒకవిధము తెల్ల పురుగు.

పేఁడు. దే. స. క్రి. దారముపేను.

పేక. దే. వి. వస్త్రములనేఁతయందలి యడ్డనూలు.

పేగు. దే. వి. ప్రేగుయొక్క రూపాంతరము.

పేచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుడ్లగూబ; 2. ఏనుఁగుతోఁక మొదలు; 3. దానిమేఘము.

పేచి. కన్న. వి. భారము, తంటా.

పేచిక. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పేచీఖోరు. తంటాలమారి.

పేజీ. అం. వి. పుట.

పేట. ఉభ. దే. వి. హారములోని సరము, యష్టి. సం. అ. స్త్రీ పెట్టె. (రూ. పేటము, పేటకము. అ. పుం, న.)

పేటనఁబెట్టు. ద్వ. అ. క్రి. (పేటన్‌+పెట్టు.) యత్నించు "చ. పయిఁబయిఁబండుకొల్చువిరిపైఁడియుగట్టిదినుమ్ము ఱాయిలు, ప్రియమమతిబంటుబానిసలుఁదైరముఁదెయ్యయుఁ జేసుఁజెట్టులో, నయినసమస్తసంపదలునన్నవిరిగ్గిపెచ్చపెట్టికాఁ, ద్రియులధర్మించు సొమ్ములకుఁబేటనఁబెట్టెఁజలింపకంతట." కళా. ౬, ఆ.

పేటాడు. దే. అ. క్రి. (పేట+ఆడు.) ఛేదించు.

పేటి. ఉభ. దే. వి. సడికట్టు.—సం. అ. స్త్రీ. పెట్టె.

పేటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెట్టె, 2. సమూహము.

పేటీ. దే. వి. పేటియొక్క రూపాంతరము.

పేటు. దే. వి. 1. నరికలోనగువానితో సేసినదెబ్బ; 2. పర్వత శిఖరము.

పేడి. వై. వి. నపుంసకుఁడు. "క. చనఁజేసికొదారక్రియ, యును జెవిటికిమధురగీతియునుజీకునకు, తన్వనవమనురూపదర్శన, మును జేయుటఁబోలుఁగృష్ణుఁబూజించుటలు." భార. సభా. ౨, ఆ.

పేడు. దే. వి. సన్నచెక్క.

పేడె. వై. విణ. గడ్డముమీసములేనివాఁడు*. (గడ్డముమీసములేనిది. పేడమూతి.)

పేడెత్తు. దే. అ. క్రి. (పేడు+ఎత్తు.) విచ్చు, తొలఁగు. "మ. దీపించుపెద్దదత్తలం, బునఁబేడెత్తినలజ్జనంభ్రీకటకంబుల్‌మ్రోయు నడ్డంబుని, ల్చినయయ్యర్చరఁజూచి." హంస. ౨, ఆ.

పేణి. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము.

పేద. వై. వి. భటుఁడు. "క. చనుచోవాకిటిపేదలు, కనిద్గ్గనలేచి." పా. ౨, ఆ.—విణ. 1. పిఱికి; "ఉ. ఈదనుజాండుచిక్కభయ మేటికిలుబ్ధకులారయాత్మకుల్‌, పేదతనంబుమేలె." హంస. ౪, ఆ.—2. దరిద్రుఁడు*, "అ. పేదయైనధనదుపెన్నుద్ధియైనను, వాయ మునకువెచ్చమల్పమైన." విక్ర. ౨, ఆ.—3. అసుద్ధకుఁడు*; "తే. ఉద్ధతులమధ్యమునఁబేదకుండఁదగునె." కవిక. ౨, ఆ.—4. అశక్తుఁడు*. "పేదతాపసులు." భార. అర. ౭, ఆ. "వ. ఇప్పేద గుబ్బంబు లతిదూరంబెట్లు పోవనోపు." భార. అశ. ౨, ఆ.

పేదర్కి. ద్వ. వి. పేదఱిమియొక్క రూపాంతరము. (దారిద్ర్యము నకు. "సీ. కష్టంబుల్వలుఁబూఁతకలలోవలనులేక పేదర్కికతమునఁ బెండ్లిలేక." పంచ. నా. ౫, ఆ.)

పేదఱికము. ద్వ. వి. దారిద్ర్యము. "క. కడుఁబేదఱికంబు కంటెఁగష్టముగలదె." విక్ర. ౨, ఆ.

పేదఱిమి. ద్వ. వి. 1. దారిద్ర్యము; (చూ. పేదర్కి.)—2. పిఱికి తనము. "తే. దండిబైతిమ్ముమునను పేదఱిమిమిడిచి." భార. భీష్మ. ౧, ఆ

పేదపడు. వై. అ. క్రి. (పేద+పడు.) 1. దారిద్ర్యమునుపొందు; "తే. చల్లియుండియుపైరణసేయునతఁడుఁ, బేదపడియునునర్థికిఁ బ్రియముతోడ, దనకుఁగలభంగినిచ్చునతండుఁబుణ్య, పురుషులని చెప్పిరార్యులుబుధవరేణ్య." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. దైన్య మునుపొందు. "సీ. పేదపడ్డాఁడప్రియుజనంబునుబరివారంబు లేదియ్యవస్థకెంత, వగచెదవోదానవశ్రేష్ఠ." భార. శాం. ౪, ఆ.

పేనా. అం. వి. కలము.

పేను. దే. స. క్రి. దారమువేఁడు. వి. తలయందుపట్టెడుజంతు విశేషము, యూకము.

పేన్నీళ్లు. ద్వి. వి. బ. (పేఁడ+నీళ్లు.) కలయంపిచల్లెడుపేఁడ కలిపిననీళ్లు. "నిల్చినచోటఁజేనీళ్లుచల్లి."

పేపరు. దే. వి. పక్షివిశేషము. (అప్ర.)

పేము. దే. వి. ప్రేముయొక్క రూపాంతరము.

పేముబొద్దు. దే. వి. గోడయంచులయందు పేములతో వేర్పఱచెడు బొద్దు.

పేయ. దే. వి. పెయ్యమొదలగువానిరూపము.

పేయము. సం. వి. అ. న. 1. నీళ్లు; 2. పాలు. పుం. 1. అచ్చుపుఁడేలు; 2. వెలది. విణ. త్రావఁదగినది.

పేరంట్రము. దే. వి. పేరఁటముయొక్క రూపాంతరము. (మొదటియర్థమునకు. "తే. ఇతఁడుపిలువనిపేరంట్రమేఁగుదెంచి, పాటచెప్పెదననుచుదబ్బఱలువలికె." పారిజా. ౪, ఆ. పేరంట్రము పేరంట్రముగాసనియర్థము.)

పేరఁటము. దే. వి. 1. వివాహాదిశుభకార్యములునడచునపుడు ముత్తయిదువలు ఇరుగుపొరుగుముత్తయిదువలను రమ్మనిపిలుచుట "పెండ్లిన్నపాలునింటసనిపేరఁటముల్ ప్రియమొప్పఁజెప్ప." కళా. ౭, ఆ.–2. వివాహాదిశుభకార్యములయందు ఇరుగుపొరుగు ముత్తయిదువలు వచ్చిచేయు తత్సంబంధమైనకార్యము. "సీ. కైసేసికచిరోనుగాఁగలదేవపురంధ్రివర్గములు పేరఁటముసేయ." పారి. ఉ. ౯, ఆ.

పేరఁటాలికూర. ద్వి. వి. ఒకదినుసుకూరాకు.

పేరఁటాలు. దే. వి. 1. పేరఁటమునకువచ్చినముత్తయిదువ; "క. చెలరేఁగిరెండుదోయం, బులపేరంటాండ్రుఁజేత్తములనెంతయు వేడ్కలుమీఱఁజల్లులాడిరి, తలఁకకయధివదశుభాక్షతప్రాతములన్." కళా. ౭, ఆ.–2. మృతసువాసిని.

పేరడవి. ద్వి. వి. (పేరు+అడవి.) మహారణ్యము.

పేరణము. వై. వి. పేరణియొక్క రూపాంతరము. "సీ. వదుఁడు వన్నగరాజవడగలమీఁదనర్వంచహోకాంతపేరణమునాడ." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

పేరణి. యు. దే. వి. అంగీ. "తలకద్దాతగటీలుపేరణులుపైదట్లున్." రా. వి. ౨, ఆ.–వై. ఖాండోపరిస్పృత్యము. "మేరయాక్కరములసచ్చరలుపేరణిసటింప." ఉ, రా. ౨, ఆ.

పేరము. దే. వి. పేరెముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. కలరవంబులకంబులుపికంబులుగేరెరమణఁగేరములుపేరములువాతే." భద్రా. ౧, ఆ.

పేరాముదపుఁజెట్టు. ద్వి. వి. (పేరాముదము+చెట్టు.) రక్తైరండము.

పేరాముదము. ద్వి. వి. (పేరు+ఆముదము.) రక్తైరండతైలము.

పేరాముదాలు. ద్వి. వి. బ. పేరాముదపువిత్తులు.

పేరి. అం. వి. ఒకవిధమైన ఫలవృక్షము.

పేరిమి. దే. వి. (పేరు+ఇమి.) 1. గౌరవము; 2. అతిశయము. (చూ. పేర్మి.)

పేరిమికాఁడు. దే. విణ. గొప్పవాఁడు, ఘనుఁడు. "పెనుమిసుకుందెగలు పొగడుపేరిమికాఁడా." అచ్చ. ము, కాం.

పేరీఁదు. దే. వి. (పేరు+ఈఁదు.) ఖర్జూరము.

పేరు. దే. అ. క్రి. 1. ఘనీభవించు; 2. పాంద్రమగు; "చీఁకటుల్ పేరినయొక్కచోటుగని." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.–3. అతిశయించు, "పేరిన వేదన." చంద్రా. ౨, ఆ.–వి. 1. నామము; 2. కీర్తి, "క. పెనఁకువనుమనోర్చిగొనకముపేరునచెంపుగన్." హరి. ఉ. ౯, ఆ.–3. దండ. "సీ. అత్తగారిచ్చినహారిమతర్పనపుఁబేరునకును త్తయిడు వవనటఁబొంద." పాండు. 3, ఆ.–విణ. 1. పెద్ద; "పేరోలగము." "పేరుబలఁగము." ము.–2. అధికము. "ఎ, గీ. భీతివగలుమానాగ్రలోఁబేరుపెరిఁగె." రామా. 3, ఆ. (హల్లుపరమగుచో దీని యుకారమునకు వికల్పముగా లోపంబగు. "ధరణియందుఁబేర్కలవాఁడు." హరి. ఉ. ౬, ఆ.)

పేరుంగరము. దే. వి. (పేరు+ఉంగరము.) పేరుచెక్కిన ఉంగరము, ముద్రిక.

పేరుకొను. దే. స. క్రి. 1. పేరుపెట్టిపిలుచు; 2. పిలుచు, (చూ. పేర్కొను.) 3. ఉచ్చరించు, వచించు; "వ. అద్దేవుని సహస్రనామంబులఁబేరుకొని." ఉ, హరి. ౨, ఆ. "క. పేరు ప్రమాదవశంబునఁ, బేరుకొనటకల్లయయ్యె." నై. ౪, ఆ.–4. స్తుతించు. (చూ పేర్కొను.)

పేరుకోలు. దే. వి. పేరుకొనుట.

పేరుగ్రుచ్చు. దే. స. క్రి. (పేరు+గ్రుచ్చు.) 1. పేరుపెట్టి పిలుచు, "ఆ. అడవిచెలువసేద్యమడిపోయిన, ప్రజలపేరుగ్రుచ్చిచనవినవి." భార. స. ౧, ఆ.–2. చెప్పు. "నీకు పేరుగ్రుచ్చినయదియెల్లమేలు." భార. శాం. ౫, ఆ. (గ్రుచ్చు అనునది కూర్చుయొక్కరూపమనియెఱుంగునది. చూ. వాక్రుచ్చు.)

పేరుచు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు, 2. విజృంభించు. స. క్రి. 1. ఒకటిమీఁదనొకటిపెట్టు, (వాళ్లుపేర్చిపెట్టుము.) 2. ఒకటిమీఁద నొకటిగాపెట్టియేర్పఱచు. (చూ. పేర్చు.–అతిశయించుటకు.–"క. అనఘపాద్మహ్యమంగళంపకుఁబేర్చెన్." లక్ష్మి. ౨, ఆ.–విజృంభించుటకు.–"క. కార్చిచ్చుకవిసిన్యాగముల, నేర్చుగరణి నదుభీష్ముఁడేచిసఁదిరిగెన్, జేర్చి మనసేనఁలోదికొన, రార్చుల సవ్వరుఁగన్నులారంగంటిన్." భార. భీష్మ 3, ఆ.–ఒకటిమీఁద నొకటిగాఁబెట్టియేర్పఱచుటకు. – "వ. నరయూతలంబునపొదపేర్చి." రా. ఆ, కాం.)

పేరుడు. దే. వి. పేరుట, ఘనీభవించుట.

పేరుపు. దే. వి. 1. ఒకటిమీఁదనొకటిపెట్టుట, 2. ఖండపెంపు. (చూ. పేర్పు.)

పేరెము. దే. వి. 1. గుఱ్ఱపుపరుగు; 2 పరుగు.

పేరోజెము. వై. వి. మరకతమణివిశేషము. "పేరోజంబుకుఁబుల మొగమట్టు." హం. ౪, ఆ.

పేరోజము. సం. వి. అ. న. క్షుద్రమణివిశేషము.

పేరోడనము. వై. వి. పేరోజెముయొక్క రూపాంతరము.

పేర్కొను. దే. స. క్రి. పేరుకొనుయొక్క రూపాంతరము. (పేరు పెట్టిపిలుచుటకు,–"ద. అమితసహస్రవర్షవిశదాయువు సన్నిటు శివఁడొర్కొనా, విమలతపంబుఁగైకొనకవృద్ధతనూదిక బాలుగానట, క్షమిగులనిట్లుపేర్కొనియె." హరి. ఉ. ౯, ఆ.–పిలుచుటకు.–"వ. అక్కుమారంబుఁబేర్కొని." భార. అర. ౪, ఆ.–స్తుతించుటకు.–"సీ. శ్రీకంఠుకమనీయశృంగారలావణ్యకథలుపేర్కొనువారికగణంబు." లక్ష్మి. ౧, ఆ.)

పేర్కోలు. దే. వి. పేరుకోలుయొక్క రూపాంతరము.

పేర్పు. దే. వి. పేరుపుయొక్క రూపాంతరము. (ఒకటిమీఁదనొకటి పెట్టుటకు —"పేర్పుగ ధుజించి." శై. ౬, ఆ.- కుండపెంకునకు. చూ. పెనకు.)

పేర్మి దే. వి. పేరిమియొక్క రూపాంతరము. (గారవమునకు —"ఉ. ఇమ్మనుజేంద్రుఁడింద్రదనుజేంద్రులకంటె మహావిలాసులా, భక్ష్యములంబెద్దయిద్ధరణిఁగాశ్రసలీలనిపేర్మిఁ దగన్, నెమ్మినొనర్చెదన్ సభ." భార. సభా. ౧, ఆ.—అతిశయమునకు.- "ఆ. ఇమ్మెఁ, మంతుఁడిపుడుసదుముదముపేర్మి, నన్నునరయుకుమిపెనామీఁద." భార. అర. ౪, ఆ)

పేలపిండి. ద్వ. వి పేలాలుపిండిచేసినపిండి, సక్తువు.

పేలలు. దే. వి. బ లాజలు. (దీనిని అవాలవలెనే పేలాలనివాడదరు. వృత్తియందేకవచనాంతము. పేలగింజలు మొ.) (ప్రేలయొక్క రూపాంతరము)

పేలవము. సం. విణ (అ. అ అ.) పలుచనిది, విరళము.

పేలా. దే. వి. నీళ్లుత్రాగడు ఒకచినపుగిన్నె.

పేలిక. దే వి. చింపిగుడ్డ (చూ. పాలిక.)

పేలు. దే అ. క్రి. పెకచేతపేఁగియుబుకు (ప్రేలుయొక్క రూపాంతరము)

పేలుచే. దే. ప్ర పేల జేయు. (చూ. పేల్చు.)

పేవు. దే వి. పేగుయొక్క రూపాంతరము.

పేశలము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల, 2. రోఁకలి. విణ. 1. నేర్పుగలది; 2. చక్కనిది.

పేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గ్రుడ్డు; (ఇకారాంతమునకు.) 2. కత్తియొఱ; 3. మాంసపుముద్ద.

పేశీకోశము. సం. వి అ పుం. అండము, గ్రుడ్డు.

పేషణము. సం. వి. అ న. నూఱుట.

పేషణి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. నూతెనుఱాయి, సన్నెకల్లు.

పేష్కషు. హిం. వి. జమీఁదారులు ప్రభుత్వమువారికికట్టుపన్ను

పేష్కారు. హిం వి అముల్దారుక్రిందియుద్యోగస్థుఁడు.

పేసము. వై. వి. (చూ.) పేసము

పై.

పై. దే. వి. మీఁదు, ఉపరిభాగము. (పైక్రిందులు, పైకూట మొ.) (మొదటిరూపము. పయి.)

పైఁట. వై. వి. పయఁటయొక్క రూపాంతరము. "పైఁటకులాగలాడి." పాంచా. ౫, ఆ. (మొదటిరూపము పయఁట. "జిలుగుపయింటదూల." కవి. 3, ఆ.)

పైఁడి. దే. వి. 1. బంగారు; 2. ధనము. "క. అనిమ్ముటనేవచ్చెద, నాపైఁడిమహార్ఘమదలఁడిపించెద." భల్లా. ౫, ఆ.—3. (చూ.) ఉంటిక. (మొదటిరూపము. పయిఁడి)

పైఁడికంటి. దే. వి. (పైఁడి+కన్ను.) పక్షివిశేషము, కనకాక్షి. విణ బంగారు చాయకన్నులుగలది. (మొదటిరూపము. పయిఁడికంటి.)

పైఁడిచూలాలు. దే. వి. భూమి, వసుగర్భ. "తే. అమరిపుర్వాడికుప్పలైయుంతకంత, మిట్టదామరపాకులమీఁదఁజాఱిఁ, పైఁడిచూలాలివలిస్తుపాయుఁదోఁట, కలిమిచెలిపట్టుకల కంటకంబులనఁగ." య. ౪, ఆ.

పైఁడితామర. ద్వ. వి మెట్టతామర, స్థలపద్మిని. (మొదటిరూపము పయిండితామర.)

పైఁడినెలఁత. దే. వి లక్ష్మి, ఇందిర. "మ. గలుగ్గుంపైఁడినెలఁతఁగైకొనియెనగ్గింపంజగంబంతయున్." య ౬, ఆ. (మొదటిరూపము పయిఁడినెలఁత.)

పైఁడిప్రత్తి. ద్వ. వి. కార్పాసభేదము (మొదటిరూపము పయిఁడిప్రత్తి.)

పైఁడిముడుచే. దే. అ. క్రి నిశ్చితార్థముచేయు. (మొదటిరూపము పయిండిముడుచు.)

పైఁడిముడుపు. దే వి. నిశ్చితార్థము. (మొదటిరూపము పయిఁడిముడుపు.)

పైఁడిఱేఁడు. దే. వి. కుబేరుఁడు, ధనాధిపుఁడు. (ఇట్లు పైఁడిదొర, పైఁడిరాయఁడు మొ) (మొదటిరూపము పయిఁడిఱేఁడు.)

పైకము ఉభ. దే. వి 1. రెండుకాసులనాణెము; "క అరపైకంబుసచేయని, హరివాసరముకు నైనిబాల్తిజాఁదునమున్, గరవాలు చేతఁబూనిన, కరణియునవమొలకుమేదగాల్పుఁ నమ్మీ" రుక్మా ౫. ఆ —2 ధనము, "సీ. పరవర్తకులకెల్లవరకులిచ్చెదననితిరిరిపైకముఁగొనిత్రిప్పుచుండు." భల్లా. 3, ఆ —3. సమూహము, (మొదటిరూపము పయికము)- సం. అ. న పికములసమూహము.

పైకూటమి. దే.వి.ఉపరిమరకము (మొదటిరూపముపయికూటమి.)

పైకొను. దే. అ. క్రి. 1 మీఱు, 2. కదియు, "క. దానఁగడుదర్పితాలని, సేనయరాతులదియొదిఁగిచెచ్చెరబలము, తానముకోదండపైకొని, యానరపతిఁజేసదిరి" భార. అశ్వ. ౧, ఆ.— 3. యత్నించు; "క. ప్రాణములకుక్కడుగునా, ప్రాణేశ్వరిదోఁచుకొనియిఁబట్టిమదాప్త ప్రాణులబంధించెనమ, త్ప్రాణంబులు గావఁగనెవ్వఁడుఁ పైకొనియుండున్." రా. కిష్కిం. కాం.— 4. కలుగు. "క. వినుమత్పుత్రగ్రహావళి, మునదేశంబులకును శుభమునకుభమునపై, కొనుఁదప్పిదలుకఖుఫలు, గనికాంతియొనర్పవలయు గ్రహక్కనసఘా." మార్క. ౪, ఆ. (ప్రే. పైకొలుపు "సీ. అదరియంద్రుండుబ్రహ్మాస్త్రంబుఁ పైకొల్పవదిమురాంతకునాధియందుడించె." పా. ౫, ఆ) (మొదటిరూపము పయికొను. "చ. పయికొనినన్నునిప్పుడురుదారికిరోనుగఁజేయఁబూనియే, నియతియొనర్చినందియమనీకొనరింపఁగఁబోలుఁగాని." కళా. ౭, ఆ.)

పైజోలు. దే. వి. ముచ్చె. (మొదటిరూపము పయిజోలు.)

పైజోలుమట్ట. దే వి. ముచ్చెవిశేషము. (మొదటిరూపము పయిజోలుమట్ట.)

పైఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంకుపారిపైఁట. "శా. లంగావృరీ, పాదగ్రంథికులాంగవాసదశకీ పైఠాపలగ్రాహాబా, హాపాటచ్చర." మరుప్పుందనశేశము.

పైఠరము. సం. విణ (అ ఈ అ.) పిఠరమునందు వండఁబడినది. (పిండివంట.) (చూ పిఠరము.)

పైతామహము. సం. విణ. (అ ఈ. అ.) పితామహసంబంధమైనది.

పైతృకము. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) పితృసంబంధమైనది

పైతృష్వసేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనత్తకొడుకు.

పైతృష్వస్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

పైత్తము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) పిత్తమువలనఁగలిగినది (వ్యాధి.)

పైత్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పితృసంబంధమైనది.

పైద. దే. వి. పిల్లకాయ. "ఎ, గీ. పసుచుఁ బైదవెంటఁబడి సోవ్వ నడుచునో." భో. ౪, ఆ. "ఉ. హాళిమసంబు నంచెరుఁగవాఁ యిబిడ్డయిబంటుఁ బైదయై, మూఁఅధనార్జనంబు నిలుముంగిలి యైగళ దన్నుదర్పకా, వాలెనువారికిట్టులదవర్గము భగ్గముఁబందుఁడిచ్చెనిం, కెంకకొనమేలజడ లేలకమండలువేలదండముల్." పాండు. ౫, ఆ. (మొదటిరూపము పయిద.)

పైదలి. దే. వి. ఆఁడుది. (మొదటిరూపము పయిదలి.)

పైనము. వై. వి. పయనముయొక్క రూపాంతరము. "భసమురవెట్ట గాదృదురఁ బైనముపోగని వెల్లుతేఁడు." చంద్రా. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము పయినము.)

పైపడు. దన్. అ. క్రి. 1. మీఁదుబడు; 2. పైకొను, కవియు. "క. అపదశమస్తలోకులఁ బ్రాపించుఁదొలంగున పృథవవనముభంగిన్, బైపడునావద పైఁచిన, భూపాలాక్షణములోనఁ బొందు శుభంబుల్." రా అర. కాం ౨, ఆ. (మొదటిరూపము పయిపడు. మీఁదుబడు. "ద్వి భయమున్ర్యయమునపైపాటుసిగ్గుఁ, బయి పడుచుండనప్పుడఁ తుకయుండె" రా. యు, కాం.) (చూ. ప్రేపు.)

పైపాటు. దన్. వి. (పైపడుట.) కవియుట. (మొదటిరూపము పయిపాటు. "బాలకమీరణంబుపయిపాటునవించుకపోఁకిరన్." విజ. 3, ఆ.)

పైపైగ. దే. ద్ర. క్రి. విశే. (పైపై+గాన్.) మెలమెలగా. (అ కప్పు పైపైగ తేలిపోయినది.) (మొదటిరూపము పయిపయిగ.)

పైర. దే. వి. పయరయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము పయిర.)

పైరము. దే. వి. అరు. (చూ. పేటనఁబెట్టు.) (మొదటిరూపము పయిరము.)

పైరు. దే. వి. సస్యము. (మొదటిరూపము పయిరు.)

పైరులరేకిమీఁడు. దే. వి. చంద్రుఁడు, ఓషధీశుఁడు. (మొదటిరూపము పయిరులరేకిమీఁడు. "వారలాకోఁతిపయిరులరేకి మీనిఁ బొదివిపల్దెఱఁగులఁబొర." అర్హ. యు, కాం.)

పైలుమాను. హిం. వి. శెట్టివాఁడు.

పైశాచము. సం. వి. అ. పుం. నిద్రించియు తాగిమైమఱచియు ఉలము సంరక్షింపఁ బరాకుపడియున్నదానిని సంభోగేచ్ఛచే రహస్యముగాఁ జేసికొనువివాహము. (చూ. వివాహము.) (ఇది యధమము.) విశే. పిశాచసంబంధమైనది.

పైశున్యము. సం. వి. అ. న. కొండెకానితనము.

పైసరము. దే. వి. తరి. (మొదటిరూపము పయిసరము.)

పైసలా. హిం. వి. తీర్పు, పరిష్కారము.

పొ.

పొ. దే. విశే. వృత్తియందు పొన్ను శబ్దమునకు మీఁదివర్ణముతో కలియఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికి పరుషసరళములు పరమగునపుడు నూగమును బొంబట్టు, పొంబఁదటి, పొంగట్టు మొ.)—అవ్య. నిశ్చయమునుదెలుపును "అ. తొల్లిసత్యముసులుదుర్భిక్ష వేళ, నన్యగతిలేకుఁ బ్రాణధృతికి, శవముఁదినఁగనైన నక్షమించిరి గాని, యొల్లరైరి పొన్నపుఁదొనఁగుధనము." భర. ౪, ఆ.

పొంకపడు. దన్. అ. క్రి. (పొంకము+పడు.) పొందికపడు. (ప్ర. పొంకపడుచు. "ఇఁకఁగావ్యవిశేషములొప్పొంకపడును." గా. ౨, ఆ.)

పొంకము. దే. వి. పొందిక. "వంకజాతములపొంకమెదలి." పు. ౧, ఆ.

పొంకించు. దే. స. క్రి. పొంకపడుచు.

పొంగటినెల. దే. వి. (పొంగలి+నెల.) మార్గశీర్షమాసము.

పొంగటిపండుగ. దన్ వి. (పొంగలి+పండుగ.) మకర సంక్రాంతి.

పొంగట్టు. దన్. వి. (పొన్ను+గట్టు.) హేమాద్రి

పొంగరము. దే. వి. ఒకదినుసుపిండివంట.

పొంగలి. దే. వి. పాలుచేర్చిపొంగించునట్టి అన్నము (దీని భేదములు పప్పుపొంగలి, చక్కెరపొంగలి.)

పొంగలించు. దే అ. క్రి. నిక్కు. "అ. పులకలంగరుసను బొంగలింప." మై. ౨, ఆ.

పొంగారు. దే. అ. క్రి. (పొంగు+ఆరు.) 1. ఉబుకు; "సీ. ఉరవడిపర్థిల్లుచున్న జలంబుచేఁ బొంగారిదెసలెల్ల ముంగికొనుచు." భార. అర. ౪, ఆ.–2. సంతోషించు; "క. అనిశమువిని యాదవ, సేనలుపొంగారెనెదురుసేనలుపల్లెన్. మానవతీతతివందిజ, నానానస్తుతులుపెలఁగినచ్యుతు మ్రోలన్." ఉ, హరి. 2, ఆ.–3. అతిశయించు; "క. రంగగుతోఁడపులఁబూఁచల, సంగుఁగ్గనేడి యందునాడెదుకమిచేఁ, బొంగారెడుపేదుగలో, బింగారప్పుఁదోఁట కరిగిచెలువలుఁదాముల్." య. 3, ఆ.–4. విజృంభించు; "మత్తకోకిల అ, దిరుఁదుమ్గతఁబూర్ణిమంబుగత్రేసిహాసురభంగిఁ బొం, గారిదారుణవజ్రపాతరయంబునన్బటువార్చుఁడై." భార. అర. ౫, ఆ.–5. నిక్కు. "పాలిండ్లపొంగార." పావ. ౨, ఆ.

పొంగిలి. దే. వి. పక్షులయాహారము. "ఉ. పులుఁగులఁజూడ మాయొదలబోధముగల్గియుమోహమెట్టిదో, పొలయకయాఁకటన్నలియుచుం జనిపొంగిలి తెచ్చితెచ్చి దం, చులవెదలించుపిల్లలకుఁ గొన్నదుమక్కువనింతకంటెనే, తలఁపఁగబంధులందువసుధావర మోహము మర్త్యకోటికిన్." మార్క. ౬, ఆ.

పొంగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉబ్బుగిలు; 2. సంతోషించు; 3. గర్వించు. వి. 1. ఉబ్బు; "చ. అదరుగళాస్త్రధారలు మహోగ్రభవాంతసుధాంబుధారలున్, పొదవగుకన్నీటిలముఁ బొంగుసగా." అము. ౧, ఆ.–2. సంతోషము; "అ. వానిపొంగుప్రొంగవాఁడేలవచ్చెను."–3. గర్వము. (వీపొంగుప్రొంగ) "మ. మునునే చేతులఁగల్గి క్రొవ్వుదుముదో మోహాంధకన్ఖైదాయా, ర్జునుఁడన్ రాజసుదీర్ఘుఁడైభృగుకమాలాండాజలోనెవ్విధం, బునకున్ దిచ్చెనెఱుంగవేయటుల నీపొంగేసడంగింతు." హరి. ఉ. ౭, ఆ.

పొంగునీళ్లు. దన్. వి బ. చిట్టుడుకునీళ్లు.

పొంగుప్రాలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

పొంచిక. దే వి. పొంచు. "మ. సర్పంబేపుపైనిఁకఁబొం, చి సేతెంచుఁ బ్రమాతికలము మనచ్చన్ గార్యమెట్లుండునో." వంచ. నా. ౧, ఆ. (ఇది పెంచికవంటిది.)

పొంచు. దే. అ. క్రి. పరునుద్దేశించి మఱుఁగునఁబడి కనిపెట్టి యుండు. వి. పరునుద్దేశించి మఱుఁగునఁబడి కనుపెట్టియుండుట.

పొంజు. దే. స. క్రి. పోఁజుయొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. ద కనత్ఫలసస్యంబుగాఁ బొంజపొంజ, వినుతకయంతిచ్చు విశ్వాస మనము." ప్రభు. ౨, ఆ.

పొంటె. దే. ప్ర. కొఱకు అను ప్రత్యయార్థమునందు వచ్చునది "మధ్యాక్కర. పయోరుహాగర్భు, దురగవిమానేత జేతనంతక సోపదేశంబు, కరుణఁ గళ్యపునకు నిచ్చె నఖల లోక హితంబు పొంటె." భార. ఆది. ౨, ఆ.

పొంత. వై. వి. 1. సమీపము; "తే. పురుషుడు వెంతదృఢమైన బుద్ధిఁ బోఁడి, నిక్కృతి పైకొన్న సుగపొంత నెన్నఁగాదె." పు. ౨. ఆ.–2 తీరము*. "వ. హిరణ్వతియను నదిపొంత విడిదలగా నిరూపించి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

పొంతకడవ. వై. వి. ప్రొయ్యిదగ్గఱి నీళ్లకుండ.

పొంతకత్తె. దన్వ. వి. (పొంతము + కత్తె.) కుంటెనకత్తె.

పొంతనము. దన్వ. వి. (పొందు + తనము.) గ్రహమైత్రి. "తే. అతఁడు నుబొంతనము లెల్లనరసి లెన్న, యున్నదని పల్కి యారేయి యొక్క లగ్న, మేర్పఱచియిరుగుపొరుగు నెఱుఁగకుండఁ, దనతనూభవునకిచ్చె దారవోసి." కు. ౨, ఆ. (పూర్వార్థమున తనము.)

పొంతము. దే. వి. పొందు, స్నేహము. "ధర్మనూతితోఁ బొంతము మేలు." సం. "సాధుమన్యేపాండవైస్సహాసంగతమ్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

పొందిక. దే. వి. 1. పొంకము; (మాట పొందికగాలేదు.) 2. చేరిక. "సీతాకాంతము నిస్త్రీలపొందికలమరగి." రామా. ౫, ఆ - 3. కలయిక. "క. పొందికఁదగినయువతిని." రామా. ౫, ఆ.

పొందు. దే. అ. క్రి. (కన్ను) వాలు. "ఆ. కడుపు నిండఁ గుడువఁగానవియ రేయిల్లఁ, గన్ను వొందకున్నఁ గరము దప్పి, యున్నవాఁడ." భార. అది. ౬, ఆ.–స. క్రి. 1. ప్రాప్తించు; (చూ. తలపెట్టు.) 2. కలయు. వి. 1. పొందిక; "మాటపొందికలేంగి." భార ఉద్యో. ౧, ఆ –2. స్నేహము; "తే. ఎట్లు, భృదయితేని కీరుకుఁ బొందు చెరచె" అచ్చ. యు, కాం.– 3. సంధి; (చూ. పదు.) 4. ప్రాప్తి; "మ. జలదారిత్వధరోమశస్వకే, సరితల్ పొందఁగరాఁ దంభమున సాచ్ఛాదించుఁ దాఁ గ్రొధిమగ." అము. ౫, ఆ. – 5. అభేదము; "అపగొందటపొందెఱుంగరు." ఉ, హరి. ౨, ఆ.–6. అనుకూల్యము. "సీ. రాజనోజ్జలమంత్ర రక్షాబలంబున గాఁ బొందుగాదయ్య రాక్షసుండు." సై. ౬, ఆ –వి. స్నేహితుఁడు. "త. కలకునమ్ము పొమ్ము పెక్కంటికిమింటికిఁ జెన్ను వెన్నతో. య్యలికయిదోఁడు కూడు దివిజాలికి హీలి ఇంటకుంటవల్, గలదొఁ పొందువిందు కరికల్వకుఁ జల్వకు నిక్కరిక్కలే, వెలఁదులఁ బిలిచి రుచి పిదికిఁ గ్రాచి కచ్చెఁ దెచ్చెరగ." హంస. ౪, ఆ.

పొందుకాఁడు. దే. వి. స్నేహితుఁడు. "ఆ. ఎల్లకనుభులంద నిరవొందు తనతోడఁ, బొందు సేసినట్టి పొందుకాని, పొందువొంద లేఁడు పురుషుండు గుణముదా, గుణిని బొలుపట్టి గుణిభజంతు." భాగ. ౬, స్కం.

పొందుకొను. దే. అ. క్రి. చెలఁగు. "క. మందవిసర్పిణియనఁగా, నందముతోఁ జెలువేను సరభలికయ్యగ, బొందుకొనిపెద్దగాలం బెందుకుఁ బోకచొటకుండు నిష్టమెలర్పగ." పంచ. నా. ౧, ఆ.

పొందుపడు. దన్వ. అ. క్రి. సరిపడు, అనుకూలించు. "సంఖ్యలైనవారితో సపొందపడకు." రా. యు, కాం.

పొందుపాటు. దన్వ. వి. సరిపడుట, అనుకూలించుట.

పొంపిరి. దే. వి. పొంగ్రత. "చ. ఉరుతరమైన వేదనకు నోర్వక భీరమైనదగ్గ, పూర్యరమురయంబు నందెలవవాలిరిభీరనక్రకార్మద, గ్గుతనము పెరమైలయుడొట్టుచు వచ్చినవారనించెఁ బొం, పి రి ద గ వారము నందనుండు త్రిపుల క్రొత్తుల ముద్ర్చెచ్చెరగ." రా. యు, కాం.–వి. పొంగ్రము. "చ. అలతధరాంద మెఱుప్పెగలెంబు విధంబునఁ సందుఁ బోనము, జ్వలమగు చంద్రికావటలి నున్న తిరక్కబయః ప్రపూర్ణమై, ఎలితకలాకలాపతదలంకృత చారుసుధామరీచియుం, పులగనియైతనర్చెఁ బయిఁ బొంపిరిగట్టినమిగఁడోయనగ." (పొంపిరి–పొంపిరిగా నని యర్థము.) భో. ౪, ఆ.

పొంపిరివోవు. దే. అ. క్రి. (పొంపిరి+పోవు.) 1. అతిశయించు, "గాడ్పునకును నెక్కుడైజవము పొంపిరివోయెడు దాని." భార. అర. 2, ఆ – 2. వర్ధిల్లు; (చూ. దట్టుఁడు.)– 3. వ్యాపించు; "త్రిజగంబులం బొగడుపొంపిరివోవ." నిర్వ. 3, ఆ.–4. పుట్టు; "క. పొంపిరివోయెడు తనయను, కంపాతిశయమునఁ బత్తెకంధరునెట్లుం, జపఁగఁ జాలకరోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ బెట్టఁగఁ బనిచెగ." నిర్వ. 2, ఆ.–5. సంతోషించు, "క. మరలవిడిపిగలఁ పునఁ బొం, పిరివోవుచు జంకఁదలఁచి పెరపాసరఁ బమూ, వరులఁ బిలిపించిపోదమె, పురముసకనిచెప్పె దనుజపుంగవుఁ డెలమిగ." నిర్వ. ౫, ఆ.–6. విజృంభించు; "వ. వివిధదేశాధిపులునాతోడి మహాదుఃఖంబులకియ్యకొనియగ్గలికమైనగ్గినైన నుఱుకనునమ్రంతైన నీఁదను దాఁపుసేసి పొంపిరివోవుచున్నవారు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.–7. ప్రసిద్ధికెక్కు. "ఉ. భూరివియుద్ధకౌశలతఁ బొంపిరివోయి వెలుఁగుచున్నదా, ణూరుని ముష్టికుంబిలిచి." ౨, పు. 2, ఆ.

పొంపు. దే. వి. 1. మెడవెనుకటిభాగము; (మెడపొంపు.) 2. ఒప్పు. "ఆ. పాదలఁ దూఱువారుఁ బుట్టలమాటున, నీఁగువారుఁ బరుకలెత్తువారుఁ, బ్రిల్లువారు బొబ్బరించువారును నేలఁ, బొరలువారునైరి పొంపుదఱిఁగి." అచ్చ. యు, కాం. (దీనికి యర్థము నందీగ్రంథకర్త ప్రయోగములే కనఁబడుచున్నవి.)

పొంపెసలారు. దే. అ. క్రి. (పొంపు+ఎసలారు.) ఒప్పును. "క. కాటుక, పొక్కుడు దండమునవింగి పొంపెసలారెగ." పా. ౫, ఆ. (దీనికి ప్రయోగమొక్కటే కానఁబడుచున్నది.)

పొకారు. దే. అ. క్రి. నాశమగు. (పోకారుయొక్క రూపాంతరము.)

పొకారుచే. దే. ప్రే. పొకారఁజేయు, నాశముచేయు. "ఉ. గానకన్నమాను తుఁబొకారి చియున్నిమ మిథ్యచేసితే." రామా. ౨, ఆ. (పోకారుచేయొక్క రూపాంతరము.)

పొకాలు. దే. అ. క్రి. 1. వెడలు; "గా. ప్రాప్యమింకో పెలాదాలుఁ బొకాలిపోదురో పోరో నోటిగ్రక్కటికగ." (కింది "క. వారునురుమనివెడలిపోయిరి.") పాప. ౬, ఆ.–2. పోవు. "చ. కరినిభయానతోనిదె పొకాలెదమన్నులుపద్దచోటికగ." కాశీ. ౨, ఆ. "అనవరతకనం కనూర్ధ్వలోకమ్ములులేకపోయినఁ బొకాలఁగనిమ్ము." జై 2, ఆ (పోకాలుయొక్క రూపాంతరము.) (ఇది కోవదుకకాలములయందు ప్రయోగపడిచెడు మాట.)

పొక్కలి. దే. వి. 1. ఎత్తుడుప్రొయ్యి; 2. మూడురాళ్లు పెట్టిన ప్రొయ్యి.

పొక్కి. దే వి. 1. నుఱుకు; "సీ. ఏతెంతునని పొక్కియిడిపోయి మత్తాళి చూడనాకఁడఁ దొంగి చూడనైతి." పంచ. వెం. 3, ఆ – 2. ఉపాయము.

పొక్కిలి. దే. వి. 1. బొడ్డు; 2. గుంట. "చ. తనికమదాద్రు లంబొడమునాటపుఁ బొక్కిలినిండి యుబ్బికాల్, గొనకటిచక్రమూని మెఱుఁగుండొదలై నిరికాడివచ్చుచూ తనకిరణామృతౌఘముల దండహలాంకపదోక్తి తంబులై, మనుమడిపోనిగర్వకలయంబులుగా వెలితొంగి కంపుకల్." వసు. ౨, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు ఉదాహరణము.)

పొక్కిలిచూలి. దే. వి. బ్రహ్మ, నాభిజన్ముఁడు.

పొక్కు. దే. అ. క్రి. 1. దుఃఖించు; "ఉ. తొక్కులరాళ్ళపిల్లలక తేఁపటనుండియు మేఁతగానమిఁ, బొక్కెడుఁగూఁటిలో." భాగ. ౭, స్కం. - 2. బొబ్బలెత్తు, "వ్రేళులపుటంబులు పొక్కఁ దొడఁగె." భార. విరా. ౧, ఆ.-3. ఉలుకు. "క. కక్కుఱితి కాఁడుకార్యము, చక్కటియిటుఁగొండుసంధిజాముననటఁడుఁ. బొక్కెడుపడనీవుకోఁపల, నొక్కెడనసటమీఁదనుండనొప్పుగుఁజుమ్మీ." పంచ. నా. ౧, ఆ.-వి. 1. దుఃఖము; "అ. కడుపుపొక్కు మాన్పకావవయ్య." భాగ. ౮, స్కం.-2. బొబ్బ; 3. ఎండి లేచినపెల్ల; "వలకపొక్కు."-4. జనత్రులిదితోవము.

పొక్కుడు. దే. వి. ఎండిలేచినపెల్ల, పొక్కు. (చూ. పొం నలారు.)

పొగ. దే. వి. ధూమము.

పొగకన్ను. దే. వి. అగ్నిజనించినకిటికిఫాలనేత్రము. "సీ. పులి తోలుచిత్రంపువలిపదుప్పటిఁజేసి పొగకన్నుకస్తూరిబొట్టుఁజేసి." భల్లా. ౪, ఆ.

పొగకత్తి. దే. వి. ఇంటికప్పునందులయందు పొగచేతచుట్టఁబడి కత్తివలెఁగనఁబడెడు సూర్యకిరణము.

పొగగూఁడు. దే. వి. ఇంటికప్పునందు పొగపోవుటకేర్పఱచి నందు.

పొగచే. దే. ప్రే. (పొగయఁజేయు) 1. పొగయించు, "సీ. అగరుధూపము వెట్టియాభ్యంతరంబై నగగనావకాశంబుఁబొగచవారు." నై. ౬, ఆ.-2. సాతాళించు. "చ. వలపులుగ్రమ్మఁగఁ బొగచికండినకారపుఁగాయగూరలు." ఉ, రా. ౫, ఆ.

పొగచుట్ట. దే. వి. పొగాకుచుట్ట.

పొగచూరు. దే. అ. క్రి. పొగపట్టు. "సీ. కనకవర్ణుండైనకైట భాసురవైరిపొగచూరినల్లనై బొగ్గువడియు" భీ, ౪, ఆ.

పొగచెట్టు. దే. వి. పొగాకుచెట్టు, ధూమ్రపత్రిక.

పొగడ. వై. వి. (చూ. వకుళము.) (చూ. పొగడు)

పొగడిక. దే. వి. పొగడు, స్తుతి, స్తోత్రము.

పొగడికోలు. దే. వి. పొగడికొనుట. "తే. అన్యకీర్తనంబునన్యు నిందయుఁదన్నుఁ, బరఁగఁబొగడికోలుఁబ్రల్చికోలు, నావుగ నూజియార్యవృత్తములుగా, వనిరిపినిసారుస్యలైనమునులు." సం. "ఆత్మనిందాత్మపూజాచపరనిందాపర స్తవః." భార. సభా. ౨, ఆ.

పొగడిత. దే. వి. 1. స్తుతి; 2. కీర్తి. "క. జగములనెల్లనునిండిన, పొగడితఁగడువెలితిచేసిపొల్లయిడలికిన్, దగునేజన్మవ్రతములు, దిగవిడువఁగనేడునాకుఁద్రిభువనదీపా." సం. "నమేకీర్తిః ప్రశస్యత త్రిషులోకేషువిశ్రుతా." భార. అర. ౭, ఆ.

పొగడు. దే. స. క్రి. స్తుతించు. "తే. పొగడఁదగువానిఁగానక పొగడలార." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. - వి. స్తుతి. (చూ. తెగడు.)

పొగడ్త. దే. వి. 1. స్తుతించుట; "చ. దోర్బలవిదితుండ కుంభజుఁడు బాలునినొక్కరుఁజంపలాత్మువెం, గలిగఁడుఁబెద్దఁ జేయుచుఁ బొగడ్తకుఁజొచ్చె." భార. ద్రో. ౨, ఆ.-2. స్తుతి, "గరుడునిశాంతికై హరిపొగడ్తయొనర్చు." ఉ, హరి, ౬, ఆ. - 3. కీర్తి. "తే ధరణిఁబరఁగుఁబొగడ్తయెంతకాలమంత, కాల ముసుబుణ్యలోకంబుగల్గునండ్రు." సం. "యావత్కీర్తిర్మను ష్యస్య పుణ్యలోకేప్రగీయతే." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (పొగ డితయొక్కరూపాంతరము.)

పొగడ్తపడు. దన్వ. అ. క్రి. (పొగడ్త + పడు.) స్తుతింపఁబడు. "అఖండితకీర్యముననిర్యముఁధుజబలముఁ బొగడ్తపడ." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

పొగపు. దే. ప్రే. సాతాళించు. "వండినచొప్పనకుంబొగపువాటన యుఁ." భీ ౨, ఆ [“తేనియఁబొగపినపల్కులఁబొగడి.” (ఇక్కడ పొగపిన అనఁగా పక్వముచేసిన అని యర్థము) పాండు ౧, ఆ.]

పొగబాణము. వి. వి. ఒకదినుసుబాణపుగంచు.

పొగయు. దే. అ. క్రి. 1. పొగకలదియగు; 2. కుములు. "క జ్ఞాతులు తమలోఁబొందిన, జేతోమోదము నఁజెలఁగిచెలువొందు దుర, న్నీతింబాసినవిగతవి, ధూతింగడకొఱవులట్లపొగయుదురధిపా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

పొగరు. దే. వి. 1. గర్వము, 2 దైర్ఘ్యము; "అగరుధూపవుఁ బొగల్ పొగరారుకురులుగా." రామా. ౬, ఆ. - 3. తీక్ష్ణ గంధము

పొగరుఁబోతు. దే. విశే. (పొగరు + పోతు.) గర్వశీలుఁడు.

పొగాకు. దే. వి. (పొగ + ఆకు.) ధూమ్రపత్రము.

పొగులు. దే. అ. క్రి. 1 పరితపించు, "తే. పొరలుఁగెరలు వియోగాగ్నిఁబొగులునొగులు" రామా. ౫, ఆ.-2. కుములు. "ఆ. పొగిలిపొగిలికాలునగువదేహంబున, నగరువరిమళములు పొగలు వెడలె" భాగ ౧౦, స్కం. పూ.

పొచ్చెము. దే. వి. 1. న్యూనత; "దీనవే పొచ్చెమునొచ్చెముం జొరదు." పాండు. ౨, ఆ. - 2 కపటము "ఉ. పొచ్చెము లేనినెయ్యమునఁబూనిభవద్ధితనొందకుండఁగా, నెచ్చెలిఁగావఁజూచు మహనీయునికిట్టితలంపు." భార శల్య. ౧, ఆ "చ పురుష వరేణ్య యేలయిటుపొచ్చపుమాటలనన్నుఁగాంగెదు." హరి. పూ. ౨, ఆ. "చ ఉదరమునందు విశ్వము సుస్సది వెల్పులకూస్య మిమ్మెయిఁ, బొదలినమజ్జియాసుపయిఁబొచ్చెము బాలుఁడకైతనో దసం, పదవిలసిల్లెడు" హరి. ఉ. ౯ ఆ - విశే. న్యూనము. "క. ఇచ్చటిబంధులునీవును వచ్చెరువడివిరుచునుండనయిదూళ్లు నుమా, కిచ్చినజాలునంటిని, బొచ్చెముకాదింతవట్టుఁబూర్ణము సుమ్మీ." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.

పొట. వై. వి. దొప్ప. (అకుపోట.)

పొటకరించు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "అ. గంధకటి నూత్నకమలంబుఁబోలెన, వ్వరుషుఁడలకలీలఁబొటకరింపఁ, ద్రుం చెనవిస్ఫురించిపంచమవదనంబుఁ, బ్రఖరదీర్ఘహస్తనఖరధార." కాశీ. ౫, ఆ. - 2. వర్ధిల్లు. ' తే. విశ్వగర్భుఁడుకనకగర్భువిమరమందుఁ, బూఁటఫూఁటకుఁబూర్ణుఁడైపొటకరింప, వ్రేఁకఁజూలాలితనమున నెల్లుఁబెద్ద, పొలఁతికంతటనీల్గాడు ప్రొద్దులయ్యె." భాగ. ౮, స్కం.

పొటకలి. దే. వి. పొటకత్తియొక్కరూపాంతరము. "క. వనజదళా యతనవలో, చనచరణము లాత్మజాతకాలేయములో, టనోకోయప్పు ట్టులరా, జనవుంబొటకలులనెగడెజంఘులపేరకఁ." చంద్ర.

పొటకత్తి. దే. వి ——వై.—— "ఉ. కలకరిరాజనంపుఁబొట కత్తులనెల్లఁదృణీకరించుచుఁ." భాను. ౨, ఆ

పొటపొట. దే. వి రాలుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (రాలుటయందు. — "కనుఁగ్రేవనిప్పుకల్ పొటపొటరాల." భాగ. ౯, స్కం. — వడుటయందు. — "సీ. కనఁకతెల్లనుగాను కలఁగిడెక్కురు లనుఁబొటపొటఁగన్నీరు బొట్లువడిచియు." రామా. ౮, ఆ.- వణి

యుటయందు.—(చూ. లొటలొట.) పొడముటయందు. "ద్వి. పొటపొటఁజెమటప్పైఁబొడము." పరిక్షి. ౧, భా.)

పొటమరించు. దే. అ. క్రి. 1. బొబ్బలోనగునదిలేచు; 2. చిగురులోనగునది పుట్టు. (రూ. పొటమరిల్లు, పొటమరిలు.)

పొటము. యు. దే. అ. క్రి. పుటము. "క. నటనాహంకృతిఁదవలోఁ, జిఁపొటజగడంబులూర్వశిరంభలకుఁ, బొటమినమేలేర్పు అపఁగ, నిటమిమురప్పించెనిర్జరేశ్వరుఁడధిపా." విక్ర. ౨, ఆ. (పొడముయొక్క రూపాంతరము.) వై. నాపాపుటము. "ద్వి. పొటములతోముకుకొబోసిపోఁగఁజచి." రా. యు, కాం.

పొటి. వై. విశే. పొట్టియొక్క రూపాంతరము.

పొటిపొటి. వై. విశే. అల్పము. "క. అటులేనిముఁజెప్పెదనీ, పొటిపొటితలపోఁతలెల్లఁబోవసడుపుమా, కటముడుగునెమ్మనమునో, కూటిగానోరి చిగటిగావిరుమధిపా." పాండు. ౫, ఆ.

పొటుకు. దే. వి. 1. చెటుమీదనుండి వానచినుకులు పడుఁ యందగుధ్వన్యనుకరణము, 2. ప్రొద్దు పొడుచుటయందును, త్రుంకుటయందు నగు అనుకరణము (ప్రొద్దుపొడుచుటయందు.—(చూ. పొటుక్కు.) త్రుంకుటయందు. "అంతఁబ్రొద్దుపొటుకునఁగ్రుంకెన్." సా. 3, ఆ.)

పొటుక్కు. దే. వి. పొటుకుయొక్క రూపాంతరము. (ప్రొద్దు పొడుచుటయందు "ఉ. ప్రొద్దుపొటుక్కునంబొడువభూధకూటములెక్కెడిగుచున్." కాశీ. ౪, ఆ.)

పొటేలు. దే. వి. పొట్టేలుయొక్క రూపాంతరము. "చ. గొటియలమేఁకపోతులనుగొమ్ముపొటేళ్లనుగోడెపుంబాలన్." చాటుపద్యము.

పొట్ట. దే. వి. 1. కడుపు; 2. వరిపొట్ట

పొట్టకలి. దే. వి. పొట్టకళ్లయొక్క రూపాంతరము.

పొట్టకలుకు. దే. వి. ఎన్నుపొట్టపట్టుపరువము.

పొట్టకట్టి. దే. వి. బయటికిరాక లోపలబలిసియుండు ఎన్ను, కలమగర్భము.

పొట్టపట్టెడ. దే. వి. టంగుటము.

పొట్టపెంజెర. దే. వి. ఒకదినుసుపెంజెర.

పొట్టము. దే. వి. గోఁచి, కౌపీనము.

పొట్టకూటివాఁడు. దే. విశే. (పొట్టకూడు+వాఁడు.) కడుపుకూటికిపనిచేయువాఁడు.

పొట్టకూడు. దే. వి. జీతముమూలముగా పొట్టకుపెట్టెడు అన్నము, కడుపుకూడు.

పొట్టక్రొవ్వు. దే. వి. ఆహారమువలనఁగలిగినమదము.

పొట్టపోసికొను. దే. అ. క్రి. నానావిధములెందరు కడుపు నించుకొను.

పొట్టవాఁడు. దే. విశే. బొజ్జకడుపువాఁడు.

పొట్టి. వై. విశే. వామనుఁడు, వామనము.

పొట్టింపుచీరణము. దే. వి. ఒకదినుసుచిన్నచీరణము.

పొట్టికాఁకర. వై. వి. పొట్టికాయలుగలకాఁకర, కర్కోటకము.

పొట్టిపిట్ట. వై. వి. పక్షివిశేషము.

పొట్టియ దే. వి. తేలు, వృశ్చికము. "శే. అగ్గిఁబండఁబోలుపొట్టియుచపురఁబట్టి, తుసుకుఁబూనావనిఁగుట్టకుఁజూపఁగంద." అచ్చ. యు, కాం.

పొట్టు. దే. వి. 1. ఊక; 2. కాయధాన్యములమీఁదితోలు.

పొట్టుపొరలగు. దే. అ. క్రి. పీడితమగు. "వ. పుష్కరస్తంభకలదుశేదన నంకయంబుతోఁబొట్టుపొరలగుడురునరులు." భార. అను. ౫, ఆ.

పొట్టెలు దే. వి. పొట్టేలుయొక్క రూపాంతరము.

పొట్టేలు. దే. వి. గొఱ్ఱెపోతు, మేషము.

పొట్రేను. దే. వి. (పొట్టి+రేను.) ఒకదినుసుచెట్టు.

పొట్ల. వై. వి. ఒకానొకతీఁగ, పటోలిక. (దీనిభేదములు.—గుజ్జపొట్ల, చేఁదిపొట్ల.)

పొట్లపూరిక్క. వై. వి. పుష్యమీనక్షత్రము.

పొట్లపూరిక్కనెల దే. వి. పుష్యమాసము.

పొట్లము. వై. వి. 1. పువ్వులుమొదలగువానిని ఆకులులోనగువానియందుంచి మడిచినమడుపు; 2. గుంపు*. "ఆ. అట్లు పలుమవారిఁబొట్లముగామర, ఓంచి." అచ్చ. యు, కాం.—3. సేన*. "క. అతిమతిసపొట్లముతను, గిటికొనిగాలువంగనరిగి." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

పొట్లు. దే. అ. క్రి. పాఁచిపట్టు. (అప్ర.)

పొడ. దే. వి. 1. రూపు; "క. ఇవ్విధమునసేధర్మము, నెవ్వలఁబొడలేకపోవనేమనిచెప్పన్, బుభ్వులుపాములుమొదలుగఁ, గ్రొవ్వనఁగఁగ నెందుఁబరఁగికొనికాటించున్." హరి. ఉ. ౯, ఆ.—2. చూపు; "పొడలేకభూతములుపోలెన్." రా. యు, కాం.—3. దేహమునందుపెద్దబొట్టుగాఁగనఁబడురేఖ "ఉ. అడవికేఁటమైనరిగియాతఁడొకానొకనాఁడొకింతయున్, మెడమలఁగింపలేకతనమేపొడలొంపునరెండుకేకమై, పొడముఁగలిదకన్నవడిబూడిదపండునబోలెబూడుపా, రెడునొకదుష్పికింగవియఁబ్రేలిభయ ఋరతప్తచిత్తమై." పాండు. ౫, ఆ.

పొడక. దే. వి. పొడకు మొదటిరూపము.

పొడకట్టు. దే. అ. క్రి. 1. కనఁబడు, "పెన్నిధిగతిన్ ప్రతిన్ బొడకట్టెవేల్పుఁదొరయ్యలి." సావి. ౬, ఆ.—2. ప్రత్యక్షమగు. "ద్వి. ప్రాణేశాళమునకిభయపడిమిమ్ముఁ, బూనియుంచితిమీరు పొడకట్టినంత, నెప్పటియట్లరహించెలోకంబులు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

పొడగను. దే. స. క్రి. (పొడ+కను.) చూచు. "క. కడకంటి చూడ్కిచకముఖుఁ, బొడగని." నిర్వ. ౭, ఆ. (ప్రే. పొడగనిపించు. "క. నుడువులపడఁనుకమగనికిఁ, బొడచూపనితనదరూపుఁబొడగనిపించెన్, జడనిధికయనఁదుకొంగున, ముడిచినమణిగాదిభక్తముఖ్యులకెల్లన్." పాండు. ౨, ఆ.)

పొడగాంచు. దే. స. క్రి. (పొడ+కాంచు.)———వై.——— "వ. యశోదానందనులంబొడగాంచి." వి, పు. ౭, ఆ.

పొడగానుపు. దే. వి. పొడగనుట, దర్శనము. (రూ. పొడగాన్పు. "శే. కారవోత్తమయనఘశీతనమూకు, జలజలోచన పొడగాన్పునంధవించె, నన్నుగాకున్నమమబోంట్లకరుహోత్తు, దర్శనముకల్గుసేధరాత్మలిఁదలంప." శివ. 3, ఆ.)

పొడచూచు. దే. స. క్రి. పొడగాంచు. "క. వాలొడిత్రెముడింగదు, వాతురథుయిదురునూచునంబకుఁజేగ, శ్రీతిగఁజనియాయమఁబొడ, చూతుంబోనీఁగదేవకుద్ధదరిత్రా." భార. విరా. ౪, ఆ.

పొడచూపు. దే. అ. క్రి. 1. కనఁబడు; "శే. వన్నగాధీశభోగతల్పంబుమీఁదఁ, దత్పుణారత్నదీప్తిమైతళుకుఁజూపఁ బాలమున్న

టిలోనిద్రమేలుకొన్న, పాటిఁ బొడచూపనెంచెద రిపాయుండు." భీ. ౪, అ.—2. ప్రత్యక్షమగు. "సాక్షాత్కరింపఁ బొడచూపెఁ దాన గృహకోనాదంద." భార. ౪. అ.

పొడతెంచు. దే. అ. క్రి. 1. ఉదయించు, "సీ. లలితకాంతిఁ భవనమూలమనక్షత్ర, పాటలంబైననీరుఖాజ్జంబుతోడ, నారయఁగాక భవశ్రీకి యోగ్యమైన, పొడుపుగుబ్బలిఁ, బొడతెంచుపూర్ణ విధుఁడు." నై. ౫, అ.—2. పుట్టు. "పులకంబులతోఁ బొడ తెంచెఁగంపమున్." ఉ, హరి. ౫, అ.

పొడదామర. దే. వి. 1. మండలాకారకుష్ఠము; 2. ఒకదివసవరన్యాకు.

పొడనీడ. దే. వి. సందులగుండఁ బోవచ్చి పొడపొడగానేర్పడునీడ. "క. మిడుతగమికవియఁ తఱుచునఁ, బొడనీడలు నిండతునియప్రోవులుగలయం, బుడమిందిలతందులగతిఁ, బదఁగానుదువీథినుండి పఱచిరిపెలుచన్." రా. యు, కాం.

పొడపత్రి. ద్వ. వి. ఒకానొకచెట్టు.

పొడము. దే. అ. క్రి. పుట్టు, జనించు. (చూ. పొడమూడవ యర్థము.)

పొడయెండ. దే. వి. (పొడ+ఎండ.) సందులగుండఁ బోవచ్చి పొడ పొడగానేర్పడు ఎండ. "వ. పొడయెండయుఁ బొలయనీక కేత నంబులుగట్టించి." రా. యు, కాం.

పొడలమెకము. ద్వ. వి. దుప్పి, చమూరుశ.

పొడవడఁగు. దే. అ. క్రి. (పొడవు+అడఁగు.) 1. చెడు, "వ. పొడవడంగినపల్లంబులును." కాశీ. ౭, అ.—2. చేష్టు. "వ. అట్లు యమునమడుగునందలి నహంముండు పొడవడంగుట సకల గంధర్వులు హరినామకీర్తనంబునగీతంబులొనర్చిరి." ఉ, హరి. ౪, అ.

పొడవడఁచు. దే. ప్రే. (పొడవడఁగఁజేయు.) 1. చెఱుచు; "క. అవమానితులగుధరణీ, దివిజులు కోపాగ్నిశిఖలదీపించిమహా, ద్రివసదీప్తవంబులతో, నవనివయిఁ బొడవడంతుర ప్రతికారుల్." భార. అర. ౫, అ.—2. చంపు.

పొడవడు. ద్వ. అ. క్రి. (పొడ+పడు.) కనఁబడు. "సీ. అహూతులైనమహోమనీశ్వరులచేఁ బొడవడదయ్యెభూభువనతలము." పా. ౫, అ.

పొడవు. దే. వి. రూపు. "క. పదునాలుగు లోకంబులుఁ, బొడ లింపం ద్రుంపవలసి పొడవులు రెండై, తుదిఁదారోకఁటియగుదురు, వదరఁజేయుదురుభేదవాద లనెల్లన్." ఉ, హరి. ౨, అ.

పొడవుచూపు. ద్వ. అ. క్రి. (పొడవు+చూపు.) 1. ప్రత్యక్షమగు; (చూ. పొడువు.) 2. కనఁబడు.

పొడసుత్తె. దే. వి. చిన్నసుత్తె.

పొడి. దే. వి. చూర్ణము. విశే. ఎండినది. (పొడిగుడ్డ.)

పొడిగొట్టు. దే. స. క్రి. (పొడి+కొట్టు.) చేనియందలి పిట్లు కొట్టు.

పొడిచీఁకటి. దే. వి. మసకమసకనిచీఁకటి, అవరకుసము. "క. అట్లుపొడిచీఁకటిన, ట్పోవఁబడ సైంధవునిసరు, దాఁకఁబటిచిరి." భార. శల్య. ౨, అ.

పొడిసేయు. ద్వ. స. క్రి. (పొడి+చేయు.) చూర్ణముచేయు. "భీముండు కౌరవపూర్వదాంబుజ పొడిసేయుచుఁదేర్చెన్." భా. భీష్మ. ౨, అ.

పొడుగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉన్నతమగు; 2. వర్ధిల్లు. వి. 1. మీఁదు; (చూ. పొడుగుమడుగు.) 2. ఉన్నతి; 3. ఎత్తు. విశే. 1. ఉన్నతము; 2. ఉత్కృష్టము. (చూ. పొడఁగు.)

పొడుగుమడుఁగు. దే. వి. అగాధంగం. (చూ. తొడుగు.)

పొడుచు. దే. అ. క్రి. 1. పోట్లాడు; "సీ. నమిష్టిసైన్యంబు సైన్యంబుతో నొండఁ, దొదరిమీఁదఁ బ్రవరతోడ నొండ, సిద్ధులతో నొండ నెక్కటియొక్కఁడితో నొండఁ బొడిచెదరోర్వులమున." సం. "సైన్యేష సైన్యం వ్యూఢేన ఏక ఏకేన నాపునః, ద్వాభ్యాం త్రిభిర్వాయో ర్వ్యహాంయుగపత్పృథగేవవా." భార. సభా. ౧, అ. (ఇది కయ్యము, మేడము అనుశబ్దములతోఁ జేరివచ్చునపుడు చేయు అను నర్థము నిచ్చుచున్నది. "తే. అధిపనీతనయుఁడుగయ్యంబు వొడుచుఁ, దెంపువదలకవిభవంబు పెంపు మెఱయ." భార. భీష్మ. ౧ అ. "పొడుతునెట్లుఁ బాండుపుత్రులతోఁ గయ్యమేను." భార. శల్య. ౧, అ.)—2. ఉదయించు. "క. తరణివొడిచితమను చెఱుచు, కరణిని." సం. "ఉదయఙ్వా యథాసూర్యోనాశ యంత్యశుభంతమః." భార. శాం. ౨, అ. "సీ. పడియుండి వాఁడిలఁ బొడిచినచందురు క్రియఁదత్తలము లెలింగింపకున్నె." భార ద్రో. ౨, అ.—స. క్రి. 1. పిడికిలిలోనగువానితో గ్రుమ్ము; "సీ. తెగిగలిలేనిపోటుగనోడ్లనద్దలగిద్దలఁ బొడుచువేగిపలిగాడి." పంచ. వేం. ౧, అ.—2. బల్లెములోనగువానితో గ్రుచ్చు; 3. వ్రేయు; "అ. వానిమస్తకంబు వ్రయ్యఁగపడిగదఁ, బొడిచెరుధిరవారిపూరమొలుక." భార. అర. ౧, అ.—4. కుట్టు; "అ. మేలుకొలుపుచున్న మెల్లనవించుక, పొరలిచిన్నపల్లిపొడిచెనంచు." అశ్వ. యు, కాం.—5. (అన) పెట్టు. "క. పెడదెరువులిచటఁ జెల్లవు, పుడమినవాహదొంగలానవొడిచినఁగోకల్, విడుతుర." కాశీ. 3, అ.

పొడుపు. దే. వి. 1. పొడుచుట; (పొడుపుమాట.) 2. ఉదయము; "తే. ప్రొద్దు, పొడుపునకుమున్న వెడలించెఁబురమునకల, జనములనుజీవధనములనరకునతఁడు." భార. సౌ. ౧, అ. "ఎ, గీ. వినుము నీకీర్తినీధుజానిశ్వకృపాణి, నీరముసీరుచియ కానిసెలయఁగాదు, విధుపొడుపుగాదుపవిగాదువేల్పుత్రాను, కాదు రవిబింబమోబభూకాంతుసరణి." కా. ౫, అ.—3. పోటు.

పొడుపుఁగొండ. ద్వ. వి. (పొడుపు+కొండ.) ఉదయాద్రి. "ఉ. కోమలధాముఁడైపొడుపుఁగొండకిమందుకిరీటమయ్యె." రామా. ౭, అ.

పొడుము. దే. వి. పొడి, చూర్ణము.

పొడువ. దే. విశే. (పొడుచువాఁడు.) దుర్జనుఁడు. "అ. పొడువ యిల్లుపొరుగఁ బోలుఁ బొమ్మనియిట్టు, నట్టుఁజూచిమసమసపట్టలేక, దరిద్రయరసిమున్నుదాఁచిపోయినచోట, నన్నుసూరకుండెనుడుకుమాలి." భో. 3, అ.

పొడువఁడు. దే.విశే.(పొడువ+అఁడు.)——పై——"క. పెడపెడనార్చుచుఁ జెటికిన, పిడియముపలకలఁ గ్రాలబిఱబిఱవెంటం, బడియీపొడువఁడుముద్దుం, గొడుకుందిగఁజూచెనెందుకోసెనెఱుఁగన్." పంచ. వేం. ౧, అ. (స్వార్థమున అఁడు.)

పొడువు. దే. వి. 1. ఉన్నతి; "క. పొడువునఁ బ్రాయంబునఁ గడుఁ, గడిఁదిబలంబునను జూడఁగానసదృశునీ, కొడుకనియాతని నెంతయు, నెడమడుగకఁజూచెదలయుండములనగఁగాన్." భార. ఆది. ౪, అ.—2. ఎత్తు; "క. పుడమికవితస్తిమాత్రపుఁ బొడువున నాక్షేత్రరాజమువిరాజిల్లున్." పాండు. ౨, అ.—3. మీఁదు. "పొడువునందుండిపెనఁకలక్రిందుగాఁగడయించి." పాండు. ౪, అ.—విశే. 1. ఉన్నతము; "అగనంబుకంటెఁ బొడువుజనుఁడు." భార. అర. ౭, అ.—2. ఉత్కృష్టము. "ఎ, గీ.

పొదమి త్రొక్కనిముందఱఁ బొదలనూపెఁ, బొదుపులందెల్లఁ బొదు వైనబోటువేల్పు." ఉ, హరి. ౨, అ. (పొదుగుయొక్క రూపాంతరము.)

పొద్మ. దే. అ. క్రి. పొదలుయొక్క రూపాంతరము. "చోరన విస్ఫులింగములుపొద్మఁగ." భార. అర. ౬, అ.

పొణక. దే. వి. ఈఁతబద్దలులోనగువానితో నల్లినబొట్ట, కుసూల విశేషము

పొణకుకట్ట. దే. వి. లేలికైన యింకదినుసుకట్ట.

పొతక. దే. వి. పొత్తర.

పొతము. వై. వి. 1. పొట్లము; "చ. ఇరఁడొకనాఁటిరాతిరిరహిం దనవేశ్యకుఁబూవు జొంపముల్, పొతముగఁగొంచుఁబోవ్రతటిబోం ననంపోకపూవుజాతియు, ప్రతిహతమైనసర్పినయపాయపుదిక్కనఁబడ్డఁజూచియా, యతమగునట్టిభీతినికివార్పితమంచునుబల్కెనెమ్మదిన్." భల్లా. 3, అ. — 2. గుంపు*. "చ. అతఁడొకనాఁడు వేటకొఱకైతనునేలినవారువేడ్కతోఁ బొతముగఁదైనమాటఁగని." భల్లా. 3, అ.

పొతుకు. దే. వి. ధాన్యపురాశిచుట్టుఁగేఁచెదుగిటి.

పొత్తము. వై. వి 1. పుస్తకము; 2. కావ్యము*; "ఉ, అచ్చతెనుంగుఁబద్దెమొకటైనను గల్పము లోనరుండినన్, హెచ్చఁయాదుమందురదియెచ్చుచునేర్పునఁబొత్తమొల్లనిట్లచ్చతెనుంగునన్ నొడువనందులచంద మెఱుంగువారెదన్, మెచ్చరొయబ్బురంబనరొమేలనరోకాని యాడరోనినున్." య. ౧, అ.—3. గ్రంథము*. "ద్వి. ఆద్యులపొత్తములందెల్ల వెదకి." బస. ౧, అ.

పొత్తర. దే. వి. అటుకులోనగువానికట్ట.

పొత్తిరము. వై. వి నూతెడుగుంద్రాయి, ఊవల*.

పొత్తరముల్లు. దే. వి. ఒకదినుసుపచ్చిక.

పొత్తి. వై. వి. 1. మెత్తనిసన్ననిపాఁతవస్త్రము; (పొత్తిగుడ్డ) "క. అత్తటినరటిక్షలనా, పొత్తులలోశిశువుచిబుకముగళంబుపయిన్, పొత్తినదిచూచితెలిఁదలు, కొత్తుచలేఁజెక్కులదరనొయ్యన నగియెన్." కళా. ౫, అ.—2. చెట్టుమీఁదినార*; (పొత్తిచీర.) 3. పోఁకపూగుత్తిమీఁదిపట్ట, కుహాళి*; "సీ. నునుఁబోఁకపొత్తిఁగుట్టినదొప్పగమితోడరంభావిశాలపర్ణములుపఱచి." అము. ౧, అ.—4. విశల్య*.

పొత్తిక. వై. వి. మెత్తనిసన్ననిచిన్నవస్త్రము*. "క. కురుపిరుల గలిచితడం, బరములఁజిత్రవర్ణభాసురములుగాఁ, దరమెటిఁగి లోచనోత్సవ, కరములుగాబొమ్మపొత్తికలకుండెండీ." భార. విరా. ౪, అ. (స్వార్థమున క ప్రత్యయము.)

పొత్తికడుపు. వై. వి. క్రిఁగడుపు, వస్తి.

పొత్తిగడ్డ. వై. వి. పొత్తి, విశల్య*.

పొత్తిచీర. వై. వి. నారచీర*. (చూ. పసిఁడిపురుగు.)

పొత్తిదామర. వై. వి. (పొత్తి+తామర.) ముడుఁగుఁదామర, నమస్కారి*.

పొత్తినూలికాయ. ద్వి. వి. (పొత్తినూలు+కాయ.) పొత్తినూలి గూఁడు. "ఆ. తనకుఁదానబంధమొనరించుకొనియెడు, పొత్తినూలి కాయపురుపుభంగి, గుణమయ్యుగుణతోవాప్తిఁబొందున, ఉర ముప్రకృతిగుణముసంక్రమించి." భార. శాం. ౬, అ.

పొత్తినూలు. ద్వి. వి. పట్టుపురుగునేసెడు పట్టునూలు. (చూ. పురుషు.)

పొత్తు. దే. వి. 1. స్నేహము; "ఆనిపొత్తువెలివృత్తంబున్ జనస్తుత్యములకారింపందగునీకు." భార. ఉద్యో. 3, అ.—2. సంగతి; "క. జనకునిఁదెగటార్చిన పాపుసకుంబ్రాణంబుతోడిపొత్తునమనంగా, మనమునఁదాలిమిగలుగునె, చనుఁగాకయతండుచనిన సద్గతికగన్." భార. అశ్వ. ౪, అ. "అ. అనవసీకుతోడనాలితోఁబొత్తునఁ, గుడుపఁజెల్లు." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.—3. అవిభక్తత; "క. పొత్తునఁగుటుంబరక్షకుఁ, బొత్తులవారందఱవ్వాళ్ళచ్చిన చోటన్, బొత్తులవారందఱుబుణ, విత్తంబరువంగవలయువిధివంత ముగన్." సం "అవిభక్తకుటుంబార్థే యదృణం తుకృతం భవేత్, దద్యుస్తద్రిక్థినః ప్రేతే ప్రోషితేవాకుటుంబిని." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—4. ఉమ్మడి. "క. ఉత్తమమగుద్రవ్యంబును, విత్తంబునుగ్రాజనికింకాంశంబున్, బొత్తుసనిచ్చినహోదరు, లత్తిన మాంశంబుగొనుటయర్హంబెందున్." విజ్ఞా. వ్య, కాం, — విశే. 1. స్నేహితము; "కోపముపాపమునకుఁబొత్తు." కళా. 3, అ.—2. సంగతము. "ఉ. ఎత్తిలికావుకావురని యేడ్చితి దీయపయోధరాగ్రముల్, కుత్తుకదాఁకఁబిల్చికొనిక్రోలెఁగ్రమంబునఁజన్నపాలతో, నెత్తురుమున్నుగాఁగగణనీయములైచనుసప్తధాతువుల్, పొత్తుగఁబ్రాణముల్ చెనఁటిబొందియుత్రిక్కఁగనొక్కత్రేల్చెడిన్." హరి. పూ. ౫, అ.

పొత్తుకత్తె. ద్వి విశే. స్నేహితురాలు. "వ. తమతమపొత్తుకత్తెలుం దారును." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

పొత్తుకాఁడు. దే. విశే. స్నేహితుఁడు.

పొత్తుగుడుపు. దే. వి.(పొత్తు+కుడుపు.) సహభోజనము, సఙ్గ్ధి.

పొత్తువు. వై. వి. సరస్వతి*.

పొత్తుసేయు. ద్వి. అ. క్రి. (పొత్తు+చేయు.) స్నేహించు. "ఉ. గ్రుచ్చికవుంగిలించుకొనెఁగూర్మియుభక్తియుఁబొత్తుసేయఁగా." వై. ౧, అ.

పొత్తెము. దే. వి. గరిడీసాలయందు క్రిందవఱచెడి యెఱ్ఱమన్ను. "ను. గరిడిన్ బొత్తెపు మట్టిచల్లడము చెంగావిన్ గళల్ దేఱఁగా, పెరహిన్ మీఱఁగఁదొచ్చి." కనకరంజని. ౫, అ.

పొత్రము. వై. వి. పొత్తరముయొక్క రూపాంతరము.

పొద. దే. వి. ఒకటితోనొకటి పెనఁగొన్న బోదెలేని చిన్నచెట్లగుంపు, గుల్మిని.

పొదక. దే. వి. పెద్దయెలుఁగు, పెద్దగొంతు.

పొదడు. దే. విశే. పొట్టివాఁడు, వామనుఁడు.

పొదరిండ్లమేక. ద్వి. వి. పునర్వసునక్షత్రము.

పొదరిల్లు. దే. వి. (పొదరు+ఇల్లు.) ఇంటివలెనుండుపొద, నికుంజము. (రూ పొదరుటిల్లు.)

పొదరు. దే. వి. పొద. "శే. ఇట్లు ప్రార్థించి పాంచాలియిట్టకని, సింహబలుమందిరంబల్లచేరనరిగి, యుల్లఁబోవుచుబెబ్బులియున్నపొదరు, చొచ్చులేడిచందంబునఁజొచ్చుటయును." భార. విరా. ౨, అ.

పొదలాడు. దే అ. క్రి. (పొదలి+ఆడు.) పొదలు, వర్ధిల్లు. "ఎ, గీ. అద్భుతంబులుభయములునాదరములుఁ, గౌతుకంబులుఁ బొదలాడఁగా." హరి. ఉ. ౭, అ. (మొదటిరూపము పొదలియాడు. చూ. ఊఁగాఁడు.)

పొదలిక. దే. వి. పెంపు, వర్ధనము. "ద్వి. అమిగాకనీలోనవత్యంత దుష్ట, మదకారణములు తామసరాజసములు, పొదలుచున్నవి వాని

పొదలికవలన, నవనదివ్వేకంబు జనియింపఁబోదు." విష్ణు. పూ. ౬, అ.

పొదలు. దే. అ. క్రి. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు. "ఆ. అనఘునీవ్ర్యయత్న మున నాశరీరంబు, పొదలెవిందునాకుమెదలనెడము, చాలదు." భార. అర. ౪, ఆ.

పొదలుకొను. దే. అ. క్రి. 1. పెరుఁగు, 2. బలియు. "సీ. పెన్నిధిఁగాంచినపేదదందంబునఁ బొలఁతుకనీకానుపొదలు కొనియె." నిర. ౮, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

పొదవెట్టు. దే. స. క్రి. 1. సూచించు; "క. పరబలముమీఁద నేసలఁ, బురికొల్పెడువాఁడపోలెఁబొదవెట్టుచుఁ, మ్మురవైరితటము కొనిదనె, నరదముపుడుమోజనత్రయంబెడగలుగన్." జై. ౫, ఆ. – 2. ఆరోపించు "క. అధికారణముగనతనికి, నదృశంబగు గుణమునీకుఁ జాలదుభువిలోఁ, బొదలనిపెద్దతికంబులు, పొద వెట్టకలేచిపొమ్ము భోజనృపాలా." దాన. ౨, ఆ.

పొది. దే. వి. 1. పొదుఁగు; "సీ. పొట్టపొంగునఁదల్లిపొదిఁబాసి. విధిఁ బాటి క్రమ్మఱఁబెద్దవునుపుతోడ." భో. ౬, ఆ – 2. భారము; "తలుగులపొది." భార. విరా. ౧, ఆ. - 3. అమ్ముల పొది, తూణము, "సీ కలికిచూపులకు భీతిలిడాఁగినిలిచినకైవడిఁ బొదులకూర్గణములలర." జై. ౫, ఆ.–4 సమూహము; "ద. కలయఁజరించుకేటిపొదిఁగైకొనఁడాథవళాయతాక్షివే, నలిపయిఁ జూడ్కినిల్పు." నిర. ౮, ఆ. - 5. మంగలవాని అడపము.

పొదకట్టు. దే. వి. వాకిటిముందటిపంచెపాళ. "సీ ఒకవైష్ణవ గృహంబునకు నెఱుంగకయేగి పొదికట్టుమఱుఁగునఁబొంచి యుండ." పర. ౪, ఆ.

పొదిగిలి. దే. వి ప్రక్కకునందిటికినినడిమిభాగము. "క. పొది గిల్లలోనబిడ్డల, ముదముననిడియాదమఱచిమందటిరీతిన్, గొద కొనినిద్రింపఁగరా, దిదిమిగులఁబ్రమాదమయ్యె నిఁకనినివ్వటన్." హరిశ్చ. ౫, ఆ.

పొదిగొను. దే అ. క్రి. (పొది+కొను.) గుంపుగూడు. "ద్వి. పదివేలకోటులభాసితేజములు, పొదిగొనిలోకముల్ పొదివినయట్లు." రా. అర, కాం.–స. క్రి. (పొదిగి+కొను.) పరివేష్టించు. "అనేక రాక్షసుల్ పొదిగొనికావ." భార. అను. ౧, ఆ. "సీ. దనుజారి పారిజాతముఁజేరి పొదిగొన్నరాజన్య రాజకీరములలోన." ఉ, హరి. ౪, ఆ

పొదిటి. దే. విశ. పొదడు, పొట్టి.

పొదుఁగు. దే. వి. ఆవులోనగువానికిపాలుండెడుచోటు, ఊధము. "చతుస్తనంబులుంబలిసిపొదుంగుత్రేఁగుపఱవంగ." భో. ౬, ఆ.

పొదుఁగుచేయు. ద్వి. అ. క్రి (ఆవు లోనగునది యీనఁబోవు సమయమున) పెద్దపొదుఁగుగలదియగు. (ఆవు పొదుఁగు చేసినది.)

పొదుక. దే. వి. పొది, భారము. "శే. ఊడ్చిటొందులువచ్చి మేనురివినంజు, దంతయుమఱచ్చిపొదుకగానమరఁగట్టి, కొనుచు వేగుఁబోకగుటయుఁజనియెనట్టి, సమయమున మేలుకొని దనుజ ప్రభుండు." భార. శాం. 3, ఆ. (స్వార్థమున ఉక.)

పొదుగు. దే స. క్రి. 1. క్రమ్ము; "శే. పొదుగులజ్జాభయంబులనొదుఁగుమనము, ధైర్యకార్యనిరంకుశత్వమువహించె." శృ. ౨, ఆ.–2. (రత్నములులోనగువాని) చెక్కు, 3. కప్పు; (చూ. పొదుఁగుడు.) 4. పక్షులు గ్రుడ్లను రెక్కలతోకప్పు. వి. పొత్తి గుడ్డ. (అని ఒకకోశాయఁబడియున్నది.)

పొదుగుడు. దే. వి కప్పుటు, "క. ఉత్తానశయతఁబొదుగుడుఁ, బొత్తులలోనునివి దివ్యపురుషుఁడనితమో, మత్తుఁబునినుఁగానరు వన, నత్తెఱఁగునఁజూడకుమదయంత్రోవఁతగున్." పర. ౧, ఆ.

పొదుపు. దే. వి. వృద్ధి. "క. కరుఁదువఁబోసినవిధమున, నరుదుగ దనరూపమెట్టి దట్టిదకాఁద, త్పురథులుక్రిపులనీసఁగఁ, బొరిఁబొరి నేఁటేఁటఁగదుపు పొదుపగుదెంచెన్" భో. ౬, ఆ.

పొదురు. దే అ క్రి. పూచు. (ప్రే. పొదిరించు. "సీ. బొట్టు గులేమావిఁబొదిరించెనొక్కర్తు చూచియుఁజేనంటిపొబగుమీఱ." య. ౪, ఆ.)

పొదువు. దే. అ. క్రి. కవియు. "వ. ఓహారిపొహారించెనంగి విచ్చుచుంబొదువుచుండిరి." వా 3, ఆ.–స. క్రి 1. క్రమ్ము; "క. అదియట్లకాదెనివ్వనఁ, బెదలంటునెదేవదేవ శ్రీరమణీకున్, మదినునిచినయుత్తమమునిఁ, బొదవునెయాపదలుసూర్యుఁబొదవు నెసమముల్." లక్ష్మి ౪, ఆ – 2. (రత్నములులోనగువాని) చెక్కు, 3. కప్పు; "వ. పారిజాతంపుఁగ్రొన్ననమిన్నేటిపసిండి నెత్తమ్మిచిగురుటాకుసంపొదివియిచ్చిన." పా. ౧, ఆ – 4. (పక్షులు గ్రుడ్లపై రెక్కలతో) కప్పు. వి. 1. కప్పుడు; "వ పొదువుపువిరియందట్టికనఁగొని." భార. విరా. ౪, ఆ. (పొదుగు యొక్కరూపాంతరము) 2. ఊధము. (పొదుఁగుయొక్కరూపాం తరము.)

పొద్దు. వై. వి. ప్రొద్దుయొక్కరూపాంతరము. (కాలమునకు – "క. ఏపొద్దుభేదమునకనం, తాపించుచునఁడె." శృ. ౨, ఆ)

పొన. దే. విశ. దృగ్గోచరమైనది "రగడ. పొలఁతియదిచనపొగఁ బొనపొన్ననీడలకు." ఉ. రా. ౬, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందు పొనపొన. "క. అల్లదెకంటివెపొనపొన, తెల్లనిగట్టులతమబ్బుదేతె డుపాలమం, దల్లెడఁజూచిసధరణి, వల్లభనీరాముసేనవాలుమెకం బుల్." సా. ౪, ఆ.)

పొనరారు. దే. అ క్రి (పొనరు+అరు) ఒప్పు. "పునాద వృత్తము. దేశీరాయఁడుసిరిగేస్తుంపున్, దేవాల్మీఁగడిటమా బత్తిన్, వేళోహారులునెలిగాచింపన్, బూజంబెందుచుఁ బొనరా రేటి." అచ్చ. యు, కాం.

పొనరు. దే. అ. క్రి. 1 అగు; 2. పొనఁగు. "చ. అనఘుకు పూతవ్యమైనభవదాగమనంబు తలంపనొక్కచోఁ, బొనరినకయ్య మిప్పుడెగఁబోయఁగవచ్చినయట్లుతోఁచె." శశాం. ౪, ఆ –వి. 1. పొందిక; 2. ఇంపు (ఒనరునకు మొదటిరూపము. చూ. ఒనరు.)

పొనరుచు. దే. ప్రే. (పొనరఁజేయు.) 1. కావించు; (చూ. కైకొను.) 2. పొసఁగించు. "క. పొనరిచియాడెడుమాటలఁ, గొనఁ దలఁచకదురిత్వనీకకోటిధనంబుల్, తనకిక్కనట్టికప్పులఁ, గొనిరుజ నులకిగిన్పవలిగుణమండ్రుబుధుల్." భార. శాం. ౨, ఆ. (చూ. పొనర్చు.–కావించుటకు.–"చ. మనుజులుతన్నుఁజూచియవమాన పరాభవముల్ పొనర్చుచ, ర్తనమునునట్టివేమునుదాల్చి." మార్క. 3, ఆ.)

పొనరుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (పొనరు+పడు.) పొందుపడు.

పొనలు. దే. అ. క్రి. దగదగమండు. "ద్వి. వహ్ని, కనలుచు బొనలుచుగనగనయనుచు." పండితారాధ్యచరిత్రము.

పొనిక. దే. వి. ముంజిగడ్డి.

పొనుఁగు. దే. వి. తృణవిశేషము. విశ. 1. విస్తారము; "శే. పిత లజ్జఁవైవఱచెనోవిరవిధుఁడు, పొనుఁగుప్రజనేలయాఁడిదునిమి నైవ." భార. అర. ౬, ఆ.–2. పొట్టి.

పొనుఁగుచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పొనుఁగుపడు. దే. అ. క్రి. (పొనుఁగు+పడు.) 1. నిస్తేజమగు; "తే. అమరపతినందనుఁడు పొడవడఁగిపడిన, నసురమాయయు నుడిగెనుట్లకాదె, యదరిపరికొనిముందుమేవ్రాసలంబు, పుడుకులడగల్లవైచినఁబొనుఁగుపడదె." నిరవ. ౬, ఆ. "వ. తటరుహ విద్రుమ ద్రుమఖశాసములొప్పుఁబయోధికింకన, కర్కటదటులొత్తి పాదను లగరవమునఁ బెదలంగఁద్రోచినఁ, బటుతరభావమేది ...భుజంగవిశీర్ణనొండిక్రిందనచ్చటనడటఁబొనుంగుపడిత్రగ్గిన బాడబకీలలోయనఁ." లక్ష్మీ. ౧, ఆ- 2. నశించు; "క. బిన వాశీర్వజంగముల, బొనుఁగుపడిచె నీప్రభువనభూజనవృత్తిన్, బన వడితిగానఁదగుని, కనలవదనకండనాతిసలపడదింకన్." సం. "నష్టకీర్తిరహంలోకధవాత జాతోహంతౌళికి:." భార. ఆర. ౫, ఆ.-3. శూన్యమగు. "క. పసులకుమేపెద్దడిగ్గు, వనచెడిపొల మెల్లఁబొనుఁగుపడియు డఁగగోపసమేతంబుగవసుదే,వముతుఁడు చింతిఁపఁబ్రాధవల్లభులుదగన్." హరి. పూ. 2, ఆ. (ప్రే. పొనుఁగుపఱుచు "సీ. అబలనీవార్తవిస్నప్పుడనిజదేహజనిరదియొగగ్నిఁ బొనుఁగుపఱిచె." భో. 3, ఆ.)

పొనుపడు. దన్వ. అ. క్రి 1. నిస్తేజమగు, "క. క్షేత్రజుఁడా దిగఁగవెరిగ, పుత్రులు గ్రామములునబోలెఁబొనుపడుదురునన్, క్షేత్రమునసౌరముండను,పుత్రుఁడుగ్రహరాజుబోలెఁబొడచూపు టయున్" విజ్ఞా. ఆచా, కాం.-2. వ్యర్థమగు; "తే. అమర వర్యులమాయలనగ్నిదేవ, కడఁకపొనుపడఁదొడఁగుటగని." హరి. ఉ. ౧౦, ఆ.-3. ఉడుగు. "నీవునములో రణవాంచనలేంద్ర యిప్పుడుంబొనుపడదేని." హరి. ఉ. ౧, ఆ. (పొనుఁగుపడు యొక్క-రూపాంతరము.)

పొనుపు. దే. విం. పరాక్రమము. "వ. అవవృదుధారణీరమణుఁడొరనికాటకడించిబంటనై, పొనుపునసిల్పియొగడఫుఁబోకలఁబోయదు." రవి. ౬, ఆ. (రూ. పొంపు.)

పొన్న. యు. దే. విశే. దృగ్గోచరమైనది. "రసాలసాలపుంగమ్మాపున్నవఁదేనియలాలుపపొన్నది." రా. వి. 3, ఆ. (పొనయొక్క-రూపాంతరము.)—వై. వి. పున్నాగము.

పొన్నంగి. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. కొక్కెర పూరేడు, గోరువంక లావుకపొన్నంగి కోవెల కన్నెలేడి." య. ౨, ఆ.

పొన్నగంటి. దే. వి. ఒకదినుసుకూరాకు, మత్స్యాక్షి.

పొన్నట్టు. దే. వి. అలక, చట్టువము. "సీ. పొన్నట్టుఁదట్టుఁజిలాని యెన్నకువంచె పలకలలగవిరుల్వంచెనవఁగ." బసవ. ౪, ఆ

పొన్నరి. దే విశే. పొన్నారియొక్క-రూపాంతరము. "పొన్నరివేణియు." విక్ర. ౫, ఆ.

పొన్నాడ. దే. వి. ఒకదినుసు చిఱుతపులి.

పొన్నారి. దే. విశే. మనోజ్ఞము. "సీ. చిన్నారిపొన్నారిచిఱుతకూఁకటినాడు రచియించితికురుత్తరాట్పరిత్ర." కాశీ. ౧, ఆ. (చిన్నారి, పొన్నరి అనుపదములు వేఱువేఱుగా ప్రయోగింపఁబడియుండుటవలన ఇదియును వేఱుగా వ్రాయఁబడినది.)

పొన్ను. దే. వి. 1. బంగారు, 2. రోఁకలిమొదలగువానిమొనను వేసెడులోహవలయము, కంబరము.

పొన్నడు. దన్వ. అ. క్రి. పొనుపడుయొక్క-రూపాంతరము. (నిస్తేజమగుట. "భవరుజాబంధుమండలముఖాఁడిమిపొన్నడఁజొచ్చె." రా. సుం, కాం.)

పొము. దే. క్రి. నిశ్చయమును దెలుపునది. (రూ. పొదువ.)

పొయి. దే. వి. పొయ్యియొక్క-రూపాంతరము.

పొయ్యి. దే. వి. ప్రొయ్యియొక్క-రూపాంతరము.

పొర. దే. వి. 1. అరఁటిలోనగువానియావరణవిశేషము; "క. అరఁటియుఁబత్రంబులచేఁ, బొరలైనట్లు." వా. ౫, ఆ. "వ. పరమఃనీతిఁగాతివెలిపొవడచేఁదడిచియుటియొత్తిపై, పొరవడిమీన యుగ్దిగిరిపొంకముగాఁ గొనగోరఁద్రుంచివే, మరుభొటనప్రేలఁ దీసిగనుమ గ్రమమున్నము వెట్టియుండన, య్యొరుగఁడనోక్కియాకు మడుపిచ్చినఁ జందివిడెంబుసేయుచున్." పా. 3, ఆ.—2. నేత్ర రోగవిశేషము, 3. పాముయొక్క-కుబుసము; 4. కపటము; "సీ. పొరలూనిమేతాలుప్రలజఱ్ఱుమని పెటకొలుపుచురెండువాళ్ళలు దలిప్పి." అచ్చ. బాల, కాం. (ఇది పైరెండర్థములకు నుదాహరణము)- 5. మదత, 6. ప్రమాదము. "తే. అశనిపాతుఁడైనకూల విద్ధాంగుఁడైనఁ, బడకయొకపోటుఁబొరదప్పిబ్రదుకఁగాని, విప్రశాపాగ్నిదొడరినవిశ్చలిఁబొంద, ఖండుఁఖంతుప్రలెందులేర్పరిన్మీఁద." పంచ. నా. 3, ఆ.

పొరఁటు. ది. స. క్రి. కూరాకుపీల్లిగురపొర్లించివండు "వ. గురుగుంజెంచలికుమిరేఁదగిరిపొకుఁదింత్రిణీపల్లవో, కర్పూరముంగూడఁబొరఁటి." ఆము. ౪, ఆ.

పొరిక. దే. వి. 1. (గడ్డి) పోచ; "సీ. పొరకలుమొయినిండఁ బూరించుకొనిపచ్చచెట్టు చందంబునఁజేరిచేరి." రా, అర, కాం. ౨, ఆ—2. ఈనపుడుక; 3. చీఁపురుకట్ట.

పొరకచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పొరకటి. దే. వి. వాకిటిచేరువగోడ.

పొరికసుడి. దే. వి. ఎద్దులలోనగువానిమీఁది యొకదినుసుశుభసుడి.

పొరచి. దే. వి. చేబదులుగా అడిగితెచ్చుకొన్న ధనాదికము.

పొరట. వై. వి. పుస్తకపుపత్రముయొక్క- ఒక ప్రక్క.

పొరిపడు. దన్వ అ. క్రి. ప్రమాదపడు.

పొరపాటు. దన్వ. వి. పొరపడుట, ప్రమాదము.

పొరపు. దే. వి. భేదము. "సీ. పొరపుదట్టినరథంబులునమీపంబునఁజక్కనరథికవ్యపొరథులును." శై. ౫, ఆ.—విశే. భిన్నము. "పొరపయ్యెంబలుతొల్తి." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

పొరపోవు. దే. అ. క్రి. పొరదారినెక్కు- (నీరుత్రాగిరిని, పొరపోయినది.)

పొరయు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "పొరసెనానమ్మదమెల్లలోకములకున్." భీ. ౬, ఆ.—2. పొందు. "వ. మూవకంబునకుమార్గాలంబుపొరనియుండెడు భంగినాశ్రితుఁగాముక్రోధాదులుపరిపంథులైనమదయంబు నిరీక్షించుచుండు." అధ్యా. యు. కాం.— స క్రి. పొందు. "అపదంబొరయకయుండఁజేయుము." భార. శాం. 3, ఆ.

పొరలఁబడి. దన్వ. అ. క్రి. (పొరలన్+పడు.) పొరలు. "ఆ. అగ్నిచల్లనైన నబమిత్రుఁడుమైల, పర్వనరివిపొరలఁబడినమేరు, నగము కంచలించినను బొంకుపొరయునే, నాదుపలుకు నెత్తునమునమ్ము." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ. (సార్థకమున పడు.)

పొరలాట. దే. వి. పొరలాడుట "ఎ, గీ. అలతఁబొనుపు పైఁబొరలాటదెలుప." అము. ౫, ఆ.

పొరలాడు. దే. అ. క్రి. (పొరలి+ఆడు.) పొరలు. "వ. చెడిదవుటుఁటంబడలిబిడ్డలునచ్చినముంథరాస్థలిన్, బడిపొరలాడుచుబొడుపాటులుదాడలుబొప్పులూరుమూల్, బడిగొనసేద్పు

పోరుడుపశక్యముగాదిఁక నేమికార్యము, వసుచులఁ బ్రోదిసేయుట కుపాయమునాకెఱుఁగంగఁజెప్పుమా." శివ. ౧, అ. (మొదటి రూపము పొరలియాడు.) (చూ. తెరగు. ఊఁగాడు.)

పొరలిక. దే. వి. పొరలుట, లుఠనము. "ఎ, గీ. పొరలికఁబయో ధిఁజెందిరబుద్ధమండి, యొకలుజాఁశింపఁగడరాఁబడిసయొద్దు, పెల్లలబ్టానవాండను ల్వెంపుగాంచఁ, దావక మహాత్మ్యమననుమా యావరాహ." చంద్రా, ౧, అ.

పొరలు. దే. అ. క్రి. 1. పొర్లు; "వ. పోటువడిపొరలియుం గరలియు." ఉ, హరి. ౬, అ.—2. ప్రవర్తిల్లు. "చ. అనఁడీ ప్రతిశదప్పకయుండఁగఁదీర్పుకట్లుగాఁ, బొరలకయున్నదుర్దశలఁ బొందనెపాయనినిందఁగుందనే." భార. ద్రో. ౨, అ.—వి. పొరలిక. "ఎ,గీ. పొరిమోపునుబొరలునుశరమ్మైన." ఉ, హరి. 3, అ.

పొరలుచు. దే. ప్రే. (పొరలఁజేయు.) పొరలించు. (రూ. పొరల్చు. "చ. రజనీశరుయంబునఁబొంచియుప్పఁడో, మకుట ముఁదన్ని నాశిరముకూనికముంగొనిపోయెనం చుని, వ్యాకులఁబొరల్చి నట్లు మదిపొక్కెడు." ఉ, హరి. ౫, అ.)

పొరలుదండము. దే. వి. పొరలుచుపెట్టెడుదండము.

పొరలుపెట్టు. దే. అ. క్రి. (పొరలు + పెట్టు.) పొరలు. "సీ. నిద్రిత ద్రుచ్ఛాయనిలువఁజరగపెంబడి నెయథ్వగపఙ్క్తి పొరలు పెట్టె." ఆము. ౨, అ.

పారి. వై. వి. పాలియొక్క రూపాంతరము. (చూ.పారిగొను మొ.)—త్రి. క్రి. విశే. 1. అత్యంతము; "సీ. గొడుగులనీడనైనదర. జెన్నగుమోముపారిఁబరువ్వెండూళి బ్రుంగెనేడు." భార. ద్రో. ౨, అ.—2. దృఢముగా*; "భుజంగప్రయాతము. మూకుల్. పారింబల్కిరిట్లంచు భూపాలుతోడన్." రుక్మాం. ౧, అ.—3. క్రమముగా; "తరల. పారినివారలచేతియున్నత భూరుహ యుథముల్ వర, న్వరకతోరశిరస్థ్సలంబుపైబడింబడి." భార. అర. ౧, అ.—4. మాటికి*. (అమ్రేడితమునందుపారిఁబారి.—మాటికనుటకు.—"ఎర్రెత్తిపారింబారింబిలుచు." భో. ౭, అ.)

పారిగొను. దవి. స. క్రి. (పారి + కొను.) 1. చంపు; "ఇంత చెప్పనేలాపారిగొందునీతని." భార. ద్రో. 3, అ.—2. నాశము చేయు. "క. ఇరువేయుద్భటరథములఁ, బారిగొనుటయు."భార. ద్రో. ౧, అ.

పారిచూపు. దే. వి. 1. ఉగ్రదృష్టి; "మ. ఘనగర్వాంధమున న్మ్రొక్కైయిటులు దీక్షాభంగదోషంబులన్, జనకుండుండుపదో గతించఁదనకాచారంబుధర్మక్రమం, బనుమానింపకకచ్ఛపంబు పారిచూపుల్ చూచివేనంటకే, చినగర్వంబునసేగిరుద్ధతులుకున్ సిద్ధి చునేధర్మముల్." పా. ౫, అ.—2. భేదదృష్టి. "క. మనలోమమిటుపారిచూ, పునుండినసుంటిమీకముగనుండినఁగుం, భినియేమెయనిభృగురా, మునిఁదిట్టిరి శ్రోత్రియోత్తములుమంగోపుల్." పాంచా. ౨, అ.

పారిమారుచు. దే. ప్రే. చంపు. "క. మూరునియాకారము బలు, మూరుసునిరసించురాకుమూరులుఁబటన్, మూరుద్విరేకపడిఁ బొరి, మూరుతురరివరులఁద్రుణముమారుగనెపుడున్." రాఘ. ౧, అ. (రూ. పారిమార్చు. "క. పారిసేవకఁడఁగిదైత్యుల, బొరి మార్పఁగ,దొచ్చిముష్టిభూరుహాగిరులన్." రా. యు, కాం.) (పారిమాఱుచుయొక్క రూపాంతరము.)

పారిమాలు. దే. అ. క్రి. చేద్పు. "క. అరిమిగులఁగొనుట శ్రీపులు, పొరిమాలఁగఁబిడికిట్లభూవరకడుపున్, జెరపునఁజెసి చినయట్లను, నరపతిప్రజచేతనప్పనముఁదగఁగొనిరన్." భార. శాం. ౨, అ.

పారిమాలుచు. దే. ప్రే. పారిమాలఁజేయు. (రూ. పోరిమాల్చు. "క. మాల్చుచురథములనెత్తుటఁ, దేల్చుచుఁదురగములఁదఁకఁజేర్చు చుకరలన్, వేల్చుచుఁగాల్బలములఁబొరి, మాల్చుచురౌద్రముగ మూరిమునఁగినభంగిన్." భార. ద్రో. ౧, అ.)

పారివుచ్చు. దే. ప్రే. (పారిపోవఁజేయు.) చంపు. "మ. ధరణీ చక్రమునందు నీప్రసమరోత్సాహంబునన్ రాజులన్, బొరివుచ్చంగ నుఁగొంచు వించు మదినే ప్రొద్దున్ మదంబందుదున్." నిరవ. ౫, అ.

పారిపోవు. దే. అ. క్రి. (పారి + పోవు.) చేద్పు. "క. ఉరగాం గననలిఁబట్టెను, గరుడుని క్రియశక్తిపట్టి క్రమ్మఱనైచెన్, నరుఁ డుఁడుకల్యనాతుఁనిఁ, బొరిపోవఁగనార్చెఁబాండుపుత్రబలంబుల్." భార ద్రో. ౧, అ.

పారుగు. దే. వి. 1. ప్రక్క; (వీఁడు నాపొరుగున ఉన్నాఁడు.) 2. ఇరుగుపొరుగు ప్రక్క; "క. మెండియపు వ్రేలపెండియు, మెండినిఁబొరుగు వ్రేలమేలిమిపసిఁడిం, గొండొకవ్రేలజలంబును, నం దంగావలయుబ్రాహ్మణోత్తముచేతన్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.—3. సమీపము. "తే. ప్రియమునాకొందుగలుగదిత్రిభువనములఁ, గలదుప్రియమొక్కటియదాఁగాలకంఠ, విరుముకాశి పురిని నివాసంబు, కరుణసొంపారనిమ్ము. నీపొరుగునందు. వ. అనిశంభుం డొంగాక విశ్వంభరవాచేరుపనేయుండును...అనిశంభుండు విశ్వంభరు నకునావృత్తాంతంబానతిచ్చివిశ్వేశ్వరలింగంబుతోఁ సాంగత్యంబువహించెననిచెప్పబడు." కాశీ. ౭, అ.

పారువు. దే. వి. పొరుగుయొక్క రూపాంతరము. (సమీపమునకు. "వ. ఇట్లువచ్చగారినగారిపొరువుతెరువున ంజనునప్పుడు." ఉ, హరి. ౬, అ.)

పొర్గు. దే. వి.——వై.——"ఏయింటివారలుఁబొర్గింటికేని గుండఁగ." విక్ర. ౪, అ.

పొర్లాడు. దే. అ. క్రి. పొరలాడుటయొక్క రూపాంతరము.

పొర్లిక. దే. వి. పొరలికయొక్క రూపాంతరము.

పొర్లు. దే. అ. క్రి. 1. పొర్లాడు; 2. పకుమిథునముకూడు. (పొరలుయొక్క రూపాంతరము.)

పొర్లుకట్టు. దే. వి. వెల్లువపొరలిరాక అడ్డముగావేసెడుకట్టు.

పొర్లుగాడి. దే. వి. క్రోష్టుపుచ్ఛిక.

పొఱడు. దే. వి. గూను. "ద్వి. సెజిగూనిపొండ్యుఁదన్నిభలావ నీకు, పొఱడువోయినఁదెవుపొఱడుపోఁజేసి." పండి. ౫, ప్రకరణము.

పొఱడువోవు. దే. అ. క్రి. (పొఱడు + పోవు.) గూనువడు. (చూ. పొఱడు.)

పొఱయు. దే. స. క్రి. పొరయు, పొందు. "క. తన్నుఁగొన కుండెడువా, రెఱుకలకుఁ జేరువయ్యును, బొఱయఁగదవ్వఁగుడు నిఖిల భువనములందున్." లక్ష్మీ. ౫, అ.

పొఱిపుచ్చు. దే. ప్రే. (పొఱిపోవఁజేయు.) కలఁచు. "చ. వన గజముంబుజాకరమువారణఁజొచ్చికలంచియాడఁగా, మునమునఁ గొంపలేక కృపమాలినబోయలుముట్టిరంపుదా, ద్విపకథవదీయ నేనఁబొఱిపుచ్చఁగఁజట్టునముట్టిపార్థునం, దనుఁగలయించినిర్దయ విధంబునఁజంపిరసేరసైనికుల్." భార. ద్రో. ౨, అ. (చూ. పొఱిపోవు.)

పొఱిపోవు. దే. అ. క్రి. (పొఱి + పోవు.) కలఁగు. "క. మఱి యుముదుఁగుపడవేద్కలు, తెఱపులుగొనినీఁగుకొండు దొఱఁగుల

చేతఁ, బొటెవోవ్రునెత్తుటత్తుల, నెటెనిరువురునలవరింపనేరరు రతులఁ." నిర్వ. ౫, అ.

పాల. యు. దే. విశే. అల్ల. (చూ. దబదల.)—నై. వి. 1. మాంసము; "సీ. పాలయాద్భృతినటకోఁబోలయుపుల్గులఁ బోవన దలించు పలంకృతిఁజెదరె మంత్రము." పాండు. ౫, అ.– 2. మాంసపుదుర్గంధము*; "చ. పెనుబోలవల్పుచున్నయది తినుఁగుఁజూచినయట్టులయ్యెడుఁ, నినుఁగనుఁగొన్న." భార. శాం. 3, అ.–3. చేఁపమీఁది పొట్టు, పొలుసు*. "లేమకన్నులు పాలలేనిమీలు." చంద్ర.

పాలఁకు. దే. వి. కృపాత్రేణికి.

పాలఁతి. దే. వి. ఆఁడుది, ఇంతి.

పాలఁతుక. దే. వి.——నై.——(పార్థ్యమున ఈ.)

పాలకు. దే. వి. కలహంగఫలము. (అప్ర.)

పాలకువ. దే. వి. జోడ, పొంది. "సీ. పాలకువగనుఁగొన్నఁబోత్ర దయ్యాంబుల వికరముల్ ధీతిచే విస్తరిల్లి." హంస. 3, అ.

పాలదిండి. ద్వి. వి. (పాల+తిండి.) రాక్షసుఁడు, క్రవ్యాదుఁడు. "చ. మునిపాలదిండిచేటు తనమూఁకలకొందలపాటు వేల్పులు, స్నెదొరలగెల్పువీటు." ఉ, రా. ౪, అ. (ఇట్లు పాలమేఁతరి, పాలమేపరి.)

పాలపము. దే. వి. 1. వ్యాపనము; "క. తలిరులతుదఁజినుకులు జల, జలతడియఁగఁ దడిసి మెలఁగు చలికరువలినఁ, పాలపమున విరియుపరువపుఁ, దొలుమొగడలవలపుఁదెలుపుతోఁటలరోసఁ." పా. ౫, అ.–2. వాసన; "ద్వి. చాపురేమాయింటిపారిజాత మున, కిపాలపములేదిదెన్నఁడుదెచ్చి, యిచ్చెనోమాసత్యయిటుఁగక యుండ." విష్ణు. పూ. ౧, అ.–3. ప్రకాశము. "సీ. మెఱవ తండితనేమి మెఱుఁగులపాలపమేశస్త్రములె కావిధళధళములు." పాండు. ౪, అ.—విశే. వ్యాప్తము. "సీ. పాలపంబు మెఱసి దిక్కులఁ గాంతిపూరించు క్రొక్కారు మెఱుఁగుల నుక్కడంచి."[1] (పాలపంబు—పాలపముగానని యర్థము.) భార. విరా. ౨, అ. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము వికల్పముగాననగును. "పాలపవెల్లి." కళా. ౪, అ. చెు.)

పాలపరి. దే. విశే. (పాలము+అరి.) జోడతెలిసినవాఁడు. "ద్వి. గురుమెఱుంబులతోడఁగూడంగఁబాటి, శరములఁబడనేయనరినదు గత్త, నాయంతపాలపరినలినాయతాక్షి, బోయరాజాలలోనఁబోడ గానమెందు." నళ. ౪, భా. (సంధియందు వర్ణాగమవికల్పముని యుండుగునది.)

పాలపాల. దే. వి. పొక్కుటయందగు ననుకరణము. "ద్వి. ఐడిచి, పోయితేనన్నవిపాలపాలఁబొక్కు." ప్రభు. ౫, అ.

పాలమరి. దే. వి. (పాలము+అరి.) పాలముకాఁపు. "పాలమరు లందుఁగూఁతలిడ." అము. ౨, అ.—విశే. జోడతెలిసినవాఁడు.

పాలమారు. దే. అ. క్రి. ప్రమాదపడు. (చూ. పాలమార్చు.)

పాలమార్చు. దే. ప్రే. పాలమారఁజేయు. "ద్వి. కారతులఁ, బాలమార్చియంబరంబులుదోఁచుకొనిన, బలిమియాదేశుని ప్రాపునఁగాదె." భాగ. ౧, స్కం.

పాలము. దే. వి. 1. పైరుపెట్టునేల; (చూ. దొరలు.) 2. వరి పైరుపెట్టునేల; (చూ. కలను.) 3. పనులమేయుకంచె; "వానలు లేకయుండినఁ గాఁబోలుననెమ్మెయింబసరకుల్ చెడనెన్నఁడు." వి, పు. ౭, అ.–4. అడవి; "క. కంటిమెకంగంగం, బులనెత్తటినైననునే, పాలమునసేనియుమునక్కపోతుగలుకఁగఁ." భార. కర్ణ. ౨, అ.–5. ప్రదేశము; "సీ. కలుకవర్తనులున్నపాలముపొంతఁజనందు

కలిమిచిల్చుఁదురేమికలఁగఁదాక్షి." పాండు. ౨, అ.–6. ఊరు; "క. వీపాలములఁబాడయ్యనె, యూపల్లెనుదచ్చపెట్టియేగెదము." పారి. పూ. ౫, అ.–7. జాడ; "సీ. వినివారికదకుకుదనుజారి కర్వరునాదపాలమెఱుంగకయుండఁబోదుసాక్షి." మై. ౨, అ.– 8. విధము. "ఎ, గీ. ఈ పాలములగు మహాధికప్రకటములు దేహబాధకములు." భార. శాం. ౪, అ.

పాలముపాటు. ద్వి. వి పైరుపెట్టుట, కృషి.

పాలయలుక. దే. వి. (పొల్ల+అలుక.) (చూ. ప్రణయకోపము.)

పాలయిక. దే. వి. 1. సంచారము; 2. వ్యాపనము.

పాలయు. దే. అ. క్రి. 1. సంచరించు; "క. కనకమృగరూప మునఁజని, యునవంతుఁడునతియునున్నయెడఁబోలయుటయుఁ." భార అర. ౬, అ.–2 వ్యాపించు, "సీ. మదిరాక్షిచలిగాడ్పుఁ గొదమనెత్తావిసేఁబోలయుమన్ననుగానిపాలయవెలచు." రామా. ౫, అ.–3. వహించు; "ఎ, గీ. పాపిపిపనె యుట్టినరునైనఁ గులముఁదెలియ." ఆము ౧, అ –4. ప్రవేశించు. "అ. అంతి పురములోనికన్నులపేరిటి, పోతుటీఁగనైనఁబోలయకుండ, నాజ్ఞఁ బెట్టికారదానందగురునాజ్ఞ, పెట్టనేరనైతిబేలనైతి" వి క్రి. 3, అ.

పాలస. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (అప్ర.)

పాలసాడు. దే. అ. క్రి. (పాలసి+ఆడు.) సంచరించు. "సీ బొందుమల్లియలపైఁ బొలసాడుబొలపాడి పువ్వందయంబులఁ బోవఁజోపు." వి క్రి ౧, అ. (మొదటిరూపము పాలసియాడు. "సీ. తలయిత్తిచూచుచుఁ బలుమఱుఁ దనతల్లి పిలువంగనలనిటఁ బొలసియాడు." భో. ౭, అ. చూ. ఈఁగాడు.)

పాలసు. నై. వి. 1. మాంసము; 2. మాంసపుదుర్గంధము*; 3. చేఁపమీఁదిపొట్టు, పొలుసు*. "సీ. పాలసుదొర్లగఁ జూచు కలికి చూపులమీలు తెలిగన్నులగుట సందియముగలదె." ఆము. ౨, అ.

పాలసుదిండి. ద్వి. వి. (పాలసు+తిండి.) పాలదిండి, క్రవ్యాదుఁడు. "క. ఎదురైనపోరుదిండికిఁ, బదికరములపోరసుదిండి ప్రణతుండై." ఉ, రా. ౫, అ. (ఇట్లు పాలసుమేపరి చెు.)

పాలి యు. దే. వి. 1. లాభము; (పాలిగలుగు.) 2. నష్టి. (పాలివోవు.)—నై. అలి. (పాలిమేర.)

పాలికలను. ద్వి వి. యుద్ధభూమి. "క. వలకయుఁగరవాలముఁ గొని, పాలికలనంగెలనఁజదలఁబోదలమెఱుంగుల్, వలకొప్పరఁ ద్రిదారం, బులుముప్పదిరెండునిండమొనలకుఁజూపెఁ." ఉ, హరి ౫, అ.

పాలిమేర. నై. వి. గ్రామద్వయ మధ్యసీమ, ఎల్ల.

పాలియిక. దే. వి. 1. నాశము; 2. మరణము.

పాలియు. దే. అ. క్రి. 1. చెడు; "క. పలుకలలు ముఖవికాసము, బొలియుకపడియున్నసమరభూభాగము పె, ల్లలరినకొమరగలవిం, దలఁపించెఁగగనచరవితతిపులికఁ పఁ." భార. ద్రో. 3, అ.–2 చెచ్చు "సీ. వినుమిఁక్కడులును వేలుపులునుదొల్లి కలనిలోఁబోరాడిపాలియుచుండ." య. 3, అ.

పాలివుచ్చు. దే. ప్రే. పాలివోవఁజేయు. (చంపుట.—"ద్వి. మృగమని గొనిపత్తుమటేక్కడుల, తెగయునిపాలిపుత్తు." రా. అర, కాం.)

పాలివెట్టు. దే. వి. (పాలి+పెట్టు.) సుడికర్పఁబడినస్థితి.

పాలివోవు. దే. అ. క్రి. (పాలి+పోవు.) 1. చెచ్చు; 2. చెడు; "క. పాలివోని కొరవ్యరేఖం, జెలఁగుచు." భార. భీష్మ. ౨, అ –

3. వ్యర్థమగు; "క. తపమంతయుఁబొలిపోవఁగ." కాశీ. ౬, ఆ.—4. భంగపడు; "జేజేలుపొలిపోయి చేయునట్టిదిలేక తిక్కలా బ్రుంగి." య. 3, ఆ.—5. ఉడుగు. "క. అరిగిరురగముల నూతుం, బొరిగొనవిరథుఁడయిన్నృపతిపొలిపోవకయుద, ద్ధురగతిగద గొనిచనిత, త్తురగంబులసారథినిఁజదుర్వలునేసెన్." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

పొలుచు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రత్యక్షమగు; "ఎ, గీ. శిశువు గిరిరాజకన్యకాధవుఁడుపొలిచె. "వ. ఇట్లుధంబునఁ జంద్రశేఖరుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు." హరిశ్చ. ౫, ఆ.—2. కనఁబడు; "శే. అంబుధరజాలకుఖ్యంబులైనజల, గములుపాత్రాలికైశికముఁబొలిచె, గగనతలలక్ష్మి పొరచిగాఁగనిడినఁ, జాలనొప్పారుజాత్కకస్తులకముఁగ." పా. ౨, ఆ. (పొడుచుయొక్క-రూపాంతరము.) 3 ఒప్పు; 4. స్థిరమగు. (రూ. పొల్చు.)

పొలునోరు. దే. వి. (పొర్లు+నోరు.) వంకరనోరు.

పొలుపారు. దే. అ. క్రి. (పొలుపు+ఆరు.) ఒప్పారు. (రూ. పొల్పారు.) (ఇట్లు పొలుపొందు మొ.)

పొలుపు. దే. వి. 1. ఒప్పు, "శే. పొలుపుమీఱినవెలవంకబొమలు చూచి." రుక్మాం. ౨, ఆ.—2. విధము; "క. వెలివిరిసిన చ్చు జలనిధి, పొలుపున." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—8. స్థైర్యము. "క రేపడకరథమునగం, గాపు త్రుఁడునేనఁగూర్చిగరుడవ్యూహం, బేపారఁదీర్చిమింగలి, దైపొలుపురుబలుపుమెఱయునట్లుగనిలిచెన్." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—విశ. స్థిరము. "చ. పొలయక యుల్లకితములునూచిటివందుఁ బ్రసిద్ధులైనరా, జులచరిత్రసంపదలఁ జూచితివాద్రుపదేకుదేకముల్, పొలుపుగనొందుదేకముల పోల్పఁగనెవ్వియులేవు." భార. ఆది. ౬, ఆ. (రూ. పొల్పు.)

పొలువ. దే. విశ. పొడువయొక్క-రూపాంతరము. "సభకుద్రుపదపుత్రినీడిటితెచ్చి పోలువతనమ్మున." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. "క. ఏపాపమునిలేనిది, కాపురుషతనొకనిమీఁదఁగలిగించినన, ప్పాపముచేసినవాఁడగు, నాపొలువయనంగవిందుమార్యులచేతన్." భార. శాం. 3, ఆ.

పొలువడు. దే. అ. క్రి. తఱుఁగు, క్షయించు. (రూ. నేయి.) (పొల్లువడుయొక్క-రూపాంతరము.)

పొల్తి. దే. వి. పొలఁతియొక్క-రూపాంతరము. "విశ్వరూపంబుతో నున్న యాపొల్తిఁగని." మార్క. ౫, ఆ.

పొల్తుక. దే. వి. పొలఁతుకయొక్క-రూపాంతరము. "క. సకలొ కర్పాక్షోన్నతిఁబొ, యకయెయ్యదికీర్తివడయు సత్తీర్థముపో, ల్తుకయర్ధ్యభాగంబై, యకుటిలగతిఁ దీర్ఘమూర్తి యందువెలుంగున్." పాండు. ౨, ఆ.

పొల్ల. వై. వి. బొత్తిగాగింజపట్టనిధాన్యము*. విశ. 1. వ్యర్థము, వ్యర్థుఁడు*; (చూ. పొగడిక, పులుగడ.) 2. క్రొత్తదైనది*. "సీ. హరిమురోరత్నకీయతలంబుమణులపెగ్రొలుఅడపటి పొల్లయొక్క." మార్క. ౧, ఆ.

పొల్లవడు. వై. అ. క్రి. (పొల్ల+పడు.) 1. వ్యర్థమగు; "క. పుల్లవడిచలముకోపము, పొల్లవడితనంగఁగొంతప్రొద్దుమెలఁగము నన్, వెల్లఁదనముగదురనిలిచి, యుల్లజనులువినఁగపలికియునిట్లని పలికెన్." భార. అర. ౪, ఆ.—2. క్షయించు.

పొల్లవుచ్చు. దే. ప్రే. పొల్లపోఁజేయు.

పొల్లపోవు. దే. అ. క్రి. (పొల్ల+పోవు.) పొల్లవడు. "సీ. అఖలక్షరవిధిజ్ఞుఁడాత్మభార్యాతద్వయంబునకు విఘ్నములేమిఁబొల్ల [illegible]" [illegible]

పొల్లు. వై. వి. 1. బొత్తిగాగింజపట్టనిధాన్యము*; 2. నిరర్థకశబ్దము*. భల్లా. ౧, ఆ.—విశ. వ్యర్థము*.

పొల్లుఁదనము. వై. వి. (పొల్లు+తనము.) అపారుషము. "ఉ. నీవ్రునుదమ్ములుకానుకులునెయ్యురునైరులచే గృహీతులై, పోవఁగఁబాఱిపోయుఁగడుఁబొల్లుఁదనంబుననూతపుత్రుఁడు." భార.అర. ౬, ఆ.

పొల్లువడు. వై. అ. క్రి. 1. క్షయించు; (రూ. పొలువడు.) 2. వ్యర్థమగు.

పొవ. దే. వి. పొగయొక్క-రూపాంతరము.

పొవడ. వై. వి. పొగడయొక్క-రూపాంతరము.

పొవడు. దే. స. క్రి. వి. పొగడుయొక్క-రూపాంతరము.

పొవయు. దే. అ. క్రి. పొగయుయొక్క-రూపాంతరము. (రూ. నెవయు.)

పొవరు. దే. వి. పొగరుయొక్క-రూపాంతరము.

పొవులు. దే. అ. క్రి. పొగులుయొక్క-రూపాంతరము. (పరితపించుటకు. "క. కపవాసినకతముననొ, క్కవలంతను విరహదావపాలిత మనములన్, బవలింటికూర్తిఁదలఁచుచు, పొవులుచుఁగాపారకూల భూములనుండెన్" రా. యు, కాం.)

పొసఁగు. దే. అ. క్రి. 1 అనుకూలించు; "సంధిసేసిగార్యము పొసంగకున్నమనిరాకయున్." భార ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. లభించు; "వీరోకటద్వారామునకునెక్కుపొసంగవు." కాశీ. ౨, ఆ.—3. చేకూఁడు; "క. ఎదిరిందమయట్టులకా, మదిఁదలఁచినఁ బొసఁగుఁగాకమాకుంగుడుమిం, డిదెమీరు ద్రక్కఁగొనుఁడని, చదురడిచినకునుపొందుచక్కంబడునే." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—4. పొందుపడు; "చ. దపలతమాన్పియుట్లనుఁబొసంగఁబలంగ కులప్రధానము." హన. ౨, ఆ.—5. ఒప్పు. "చాటినవార్త దిక్కులఁ బొసంగవినంబడినన్." పాంచా. ౧, ఆ.

పొసఁగుడు. దే. వి. 1. అనుకూల్యము; 2. ప్రాప్తి.

పొసపొస. దే. క్రి. విశ. త్వరితముగా. (అప్ర.)

పొసరాకు. దే వి (పొసరు+ఆకు.) దగ్గుకైపూయూచు ఒకానొక ఆకు.

పో.

పో. శ క్రి. 1. నిశ్చయమును తెలుపునది; "సీ. జలజాక్షియిఁడుపోసకలయోగీంద్రులు భావసిద్ధులఁగాంచుపరమతత్త్వము." కాశీ. ౫, ఆ. "తెచ్చెదంబోవసుదేవసూను." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. అనాదరమును దెలుపునది. "సీ. పట్టెఁబోదొంగఁ బెల్లుట్టి నట్టవిడాఁచి గొంచుఁబోవక మెఱయించుట్లు." కళా. ౨, ఆ. (పొమ్ముయొక్క-రూపాంతరము.)

పోఁక. వై. వి. 1. క్రముకఫలము; (దీని భేదములు గారుపోఁక, తోఁటపోఁక మొ.) 2. క్రముకవృక్షము. (చూ. పోక.)

పోఁకగంజి. వై వి. (చూ.) గాఁజు.

పోఁకపేరు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "సీ. పోఁకపేరులొసంగఁ బొంకంబు జననూత్రపలయంబులని మెదనైచువారు." దశ,3,ఆ.

పోఁకబంతిపువ్వు. వై. వి. ఒకానొకపుష్పము.

పోఁకముడి. దే. వి. గామీకటివసన బంధనగ్రంథి,నీవి. "కరడ. పోఁకముడిపిడఁజెల్చిపొగడకటికిన్నెఁ, తేయమ్రాఁకుఅముద్ది [illegible]"

పోఁకు. దే. వి. ముందోకబిసినగడ్డి. "సీ. పెనువకడఁబోయి పోఁక మేయఁగఁ బాఁడియావులఁబొదవిచెండాడనేఁడు." హరి. పూ ౬, అ.

పోఁకొత్తు. ద్వి. వి. (పోఁక+ఒత్తు.) (చూ.) అడకొత్తు.

పోఁగు. దే. వి. 1. తంతువు; 2. పోఁగుఁద్రాడు; "ఎ, గీ. అనుచు వసుగత్తి మూఁగువారలనిపోఁగు, వాఱువారును దరలెత్తు వారుఁజోవు, వారు వడి సోదములు ద్రవ్వువారునగుచు, నాట విరసంభమవ్వడయ్యదబిఁబలసె." చంద్రా. ౨, అ. (పోఁగు వాఱు అని అనేక గ్రంథములయందు ప్రయోగములు కనఁబడు చున్నవి. అక్కడ పాఱు = పాఱించు. అని అర్థము. అప్పుడు పాఱుధాతువుకు అంతఃప్రేరణార్థకముగా నెఱుంగవలయును. కొన్ని గ్రంథములయందు పాఱించు అనియు ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి. ఇది కరఁగుధాతువువంటిది) 3 బ. పురుష కర్ణాభరణము.

పోఁగుఁద్రాడు. దే. వి (పోఁగు+త్రాడు) వేఁటాడుచోట చుట్టిరానేర్పఱచెడుత్రాడు. "క. ఉద్దవిడిఁగవియుకుక్కలు. గద్దలిపిక్కంగులిర్లగమనేవివమే, లెద్దులుమొదలుగవేఁటకు, దిద్దిన యవిపోఁగుఁద్రాళ్లఁదరచిరగముల్." య. ౧, అ.

పోఁగుపోఁత. దే. వి పోఁగుపోయుట. (చూ. పోఁగుపోయు.)

పోఁగుపోయు. దే. స. క్రి. సంతసకై తిన్నగా పోఁగుపాఱించు కట్టు.

పోఁగువాఱు. దే స క్రి. (పోఁగు+పాఱు.) 1 ఆవరించు కొను; "సీ. గొరగొరఁబరుగిడి మరలిమోరలఁదాఁచి పొదలఁదూఱు చుఁజొట్టి పోఁగువాఱి." రవి. ౧, అ–2. పోఁగువాఱించు. (చూ. పోఁగు.)

పోఁగొట్టు. దే స. క్రి. (పోక+కొట్టు.) పోకడపెట్టు.

పోఁచి. దే. వి. మనికట్టుమీఁదిచోటు.

పోఁచీ. దే వి. 1. పోఁచియొక్కరూపాంతరము; 2. బ. ఆఁడు వారి హస్తాభరణవిశేషము.

పోఁచే. దే. క్రి.గడ్డిలోనగువానిపరక. "తే. ఒంటిఱుఱువేరుపోఁచ కుఁగంటగింపరైరి." అము. ౫, అ.

పోఁజో. దే. స. క్రి. నారలోనగువాని నలుములువాయనన్నముగాఁ దీయు. (ప్రోఁజోయొక్కరూపాంతరము.)

పోఁడి. దే. వి. ఒప్పు "చచ్చియుంబోఁడి దొఱఁగకున్నవాఁడు." భార. స్త్రీ. ౨, అ.–విశ. ఒప్పిదము. "నిష్ఠమెయిఁదభవదగ్ని హోత్రముల్ పోఁడిగవేల్వఁగాఁ బడియె." భార. ఆది. 3, అ.

పోఁడిమి. దే. వి. 1. ఒప్పు; "నొచ్చియుఁబోఁడిమి చెడక." భార. కర్ణ. ౨, అ.–2. సంపద; "క. వేఁడికొనిక్ష్రపతులైరను, పోఁడిమియదియేల." భార. ఉద్యో. 3, అ–3. సౌఖ్యము; "ఉ. మూఁడనియేమియున్నయది మానకయొక్కవు డీకెఱంగుననా, మీఁపాడగాన్పుగల్గుటయుమిక్కిలినబ్బురమింతనుండిమీ, కీపరిపాటి నేవరచియుంచుటకేఁదగినట్టిదానసో, భూపవరేణ్యయేన బెఁబపోఁడుముతెంతటిదక్షవ్రమాకిఁకన్." కళా. ౭ అ.–4. విధము. "క. ఏఁడాయుల్లసాధ్యయవుఁ, బోఁడుములకుఁబూనిపట్టెవుణ్యుఁడుపూవి, లాక్కఁడోషల్లభయింతటి, వాఁడైననుగన్ వికంకవర్తనుఁడెందున్." కళా. 3, అ "చ. కటకటకాశికాపురిసోనానికనిద్దఁరఁగన్న హొద్దృయు, వృఁఁగనవిచ్ఛునభ్రమసిభాగముగ్గాని చోద్యముం డుదా, వటిదిఁఱాఁదియచ్చెరువుపాటువహించుమనన్పరోజనం, వుటమునసాఁడులాగుమగ పోఁడిమియుంగల జంతుసంతతుల్." కాశీ. 3, అ.

పోఁత. దే. వి. పోయుట. "సీ. కన్నీరుబోరనఁగ్రమ్మించుటలు పొరిఁబొరి నాజ్యధారఁబోఁతఁగాఁగ." విర్వ. ౫, అ. (అను ప్రయుక్తమయిన పోయుధాతువునకు రూపములెల్లఁ నెఱుంగునది ఉదా. పాఱఁబోఁత, పోఁగుపోఁత మొ.)

పోఁపు. దే. వి పోఁకుగడ్డి "సీ అంతటఁదద్దీనువటశ్లకలఁబునఁ బోఁపు మేయుచుఁజాలఁ జేఁపునచ్చి." చెన్న. ౪, అ.

పోక. దే. వి 1. గమనము, 2. బ. నడత. ప్రవర్తనము; 3. కపట ప్రవర్తనము. "తిరక్కరించిఁకాబోకలఁబోకనే మగిడిపోయెద." వి, పు. ౫, అ.

పోకడ. దే. వి. 1 గమనము; "ఎ, గీ. రాకడయుఁబోకడయుఁ గానగానియటి, పాదరసులు " భల్లా. ౧, అ.–2 గతి; "పోకడ మాలినవారమయ్యయుద్ధరిగికలీరముండిసఁగ." భార. శాం. 3, అ.–3. నడత, ప్రవర్తనము, "ఉ. ఈసలినాకీ చింతహరియింతు మొకింగవరాకుచేసిరు, న్నాసితోడవచ్చిమనపోకడలేమనిచెప్ప నాటలే, కానిన్పాతకందలవ గానము." కళా. ౬, అ.–4 నాశము "ఉ ఏకడఁజొచ్చునోమకృత మెచ్చుటఁగ్రాఁగునా స్పృష్టియిప్పుడో, పోకడకాఁతికెందడఁగిపోవునొసౌఖ్యము హూవ మేమియో, నోక్కవయిట్లుమాయమగునోయకమేగపాసంబుఁ దూఱునో, లోకముసం దఱుంగ మొకలోభమెదిర్చినమాత్రఁ జిత్రమై." కళా. ౫, అ.

పోకడపెట్టు. దే స. క్రి 1. పోఁగొట్టు; "చ. తెరలకకాశికా నగరిదేవరఁగిఁఁదీర్ఘముటకై, యరుగుచు నెక్కఁడేనిమృతుఁడౌ భవితవ్యకారణంబుగాఁ, దిమవునవామచమ్యఁడును దీర్ఘభలం బభలంబుగాంచియుం, బుహుపాదళాక్షి పాపముఁబోకడపెట్టుఁ బురారితంబులన్." కాశీ. ౫, అ.–2. విక్రయించే. "ఉ. మదీయభార్యనత్పుత్రవతిన్ ధనార్థినయిపోకడపెట్టిద రండు విల్వఁగన్." హరిశ్చ. ౪, అ.

పోకమాను. దే వి. రొంపిమాను.

పోకలాఁడి. దే. విశ (పోకలు+ఆఁడి.) కపటప్రవర్తనముకలది. "క. చూపట్టగోమయంబునఁ, జేపట్టొవరించిజడలఁజిక్కనలింగం, బాపోకలాఁడికైకొని, పేపికడన్ నిటపిభక్తిబకయుఁబోలెన్." కుమా. ౨, అ.

పోకలాఁడు. దే. విశ. (పోకలు+ఆఁడు) కపటప్రవర్తనముకల వాఁడు. "తే. త్రిపురకాంతలశీలంబులపహరింప, బుద్ధవేషంబుఁ గైకొన్నపోకలాఁడు, జలజనాభుండు మగతివేషముధరించెఁ, గాక క్రొవ్విజలకులధర్మగతిహరింప." కాశీ. ౬, అ.

పోకాడు. దే. అ క్రి. (పోక+ఆడు.) పోవు, నశించే. "ఎ, "గీ. మమహితజ్యోత్స్నకాలగామమగుచు, మనఁగనతిభూషర చ్ఛాయనల్లనైరి, చెలువుపోకాడిబింబావశిష్టుఁడగుచు, నల్లనల్లన వ్రాలెడునంబుజాక్షు." పా ౨, అ.

పోకారుచే. దే. ప్రే. (పోకాడఁజేయు) పోఁగొట్టు, పోఁగొట్టు కొను. (చూ. పోకార్చు.–పోఁగొట్టుంటకు.– "క. శోకమునుభయముం జెఱుచును, శోకముతేఁటఁబుఁదఁచు శోకముబుద్ధిం, బోకార్చుఁ గానఁదాలిమిఁ, గైకొనిశోకంబువిడువఁగావలయునృపా." రా. కిష్కిం, కాం.–పోఁగొట్టుకొనుటకు.–"క. నాకీసుదలఁబసేరక, శ్రీకైతగుపాడియింతసేయకపుత్రా, డీకమువ్వాద్యాంధవురన్ బోకార్చితిత్రిభువనటింకఁబొనఁగునెచెవుమా." భార. స్త్రీ. ౧, అ.)

పోకాలు. దే. అ. క్రి. పోవు. (చూ. గంత్రు.) (ఇది కోపదుఃఖ కాలములయం దుపయోగపఱచెడు మాట.)

పోకిరి. దే. విశ. దుర్మార్గప్రవర్తనముకలవాఁడు.

పోకిళ్లు. దే. వి. బ. దుర్మార్గప్రవర్తనము.

పోకు. దే. వి. 1. నడవడి; "శే. అనఘుకీవకర్తయుట్టిపోత్యంబు నిది, యథవునర్పించువేళ సమాధినుండి, కొడుకుకొనసైనయున్ని పోకలుసుజాడఁ, గడచెనూఱునునైదేండ్లు కర్దమునకు." కాశి. ౪, ఆ.—2. నష్టి.

పోగండుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వికలమైనశరీరముగల వాఁడు.

పోగర. దే. వి. కముసాలవాఁడు చిత్రించెడుపనిముట్టు.

పోగు. వై. వి. ప్రోగుయొక్క రూపాంతరము.

పోచిల్లు. వై. వి. బ. శకునముచూచుటకై యిరుగుపొరుగిండ్లమీఁద అక్షతలువీల్లచల్లుట*. "సీ. చెలువుంబొడుననునిరీక్షించువా ప్రియముతోనను చుఁబోచిల్లునిత్యమునుజల్లి." గుణ్మాం. 3, ఆ. (ఇరుగు పొరుగిండ్లమీఁద అక్షతలువీల్లుచల్లి ఆ యిండ్లవారాడుకొను శుభాశుభవాక్యములను పొంచుండివిని శుభాశుభశకునములు నిర్ణయింతురు.)

పోట. ఉభ. దే. విశే. పెద్ద. (చూ. పోటకత్తి, పోటముంజి.) సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మీసముగల ఆఁడుది, 2, దాసి.

పోటకందులు. దే. వి. బ. తెల్లకందులు.

పోటకత్తి. దన్య. వి. అడవినఱకెడుకత్తి.

పోటకము. వై. వి. దేహమంతయు బొబ్బలుబొబ్బలుగాలేచెడు వ్యాధివిశేషము, స్ఫోటకము.

పోటగళము. సం. వి. అ. పుం. 1 కిస్కసకసవు; 2. జెల్లుకీ; 3. చేఁప.

పోటనబంతి. దన్య. వి. (పోటు+బంతి.) పుట్టచెండు "పోటన బంతిమీటుగతి." వసు. ౨, ఆ. (సంధిని వర్ణాగమవిశేషమని యెఱుంగునది.)

పోటముంజి. దన్య. వి. పుట్టగోఁచి.

పోటరి. దే. విశే. (పోటు+అరి.) శూరుఁడు. "పోటరులైనభర్తలేవురుగలరంటి." భార. విరా. ౨, ఆ.

పోటి. దే. వి. 1. స్పర్ధ; "సీ. లోలార్కునకుఁదీటులోలానవేమనిఁ బోటిపుట్టదుగదామాటమాట." భీ. ౨, ఆ.—2. పోటుఁగంబము. విశే. సమాన. "సీ. ప్రవహించెనెందుశ్రీభాగీరథికిఁ బోటి యమృతప్రవాహ్వయమైనటెని." కాశి. ౬, ఆ.

పోటిగాఁడు. దే. విశే. (పోటి+కాఁడు.) పోటిగలవాఁడు.

పోటు. దే. వి. 1. పొడుపు; "అటుపోటుదాఁటనిఘనయోధకోటి." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. యుద్ధము; "చ. వెలితకుమున్న పోటుకురుపీరులకోడనశక్యమనియ, త్రైలఁగదియఁబనీవుడుగుకేరిసారథిగన్గొనాఁడఁ, చ్చులపిడుగట్టులట్టదరికూరు లమొత్తమునుగ్గ సేసెదఁగా." సం. "యదినోత్సహసేయోద్ధుం త్రుధిశ్చ త్రుకర్షణ, పీహిమేత్వంహయాకాయచ్ఛయుద్యమానస్య శత్రుధి." భార. విరా. ౪, ఆ.—3. సముద్రోత్సాహము; "సీ. పుష్పకత్తునకాదు పోటుసంధిల్లుల కలశపాగరతరంగములకెల్ల." హంస. ౪, ఆ.— 4. శౌర్యము. "పందకుఁబోటులోభగ్రస్తుకునీగి." పాండు. ౫, ఆ.

పోటుఁగంబము. దన్య. వి. (పోటు+కంబము.) ఊఁతగానిలిపిన స్తంభాదికము. "మ. రమమూతాసురయోధనాశకట విరక్షగానగం బములోనాలిలబిల్లు పోథము లజాత్తశమ్వర్గసంసర్గలా." చంద్రా. ౧, ఆ. (ఇట్లు పోటుఁగోల.)

పోటుఁగలువు. దే. వి. (పోటు+కలువు.) రెండవసారిలేయు కలువు.

పోటుకాఁడు. దే. విశే. శూరుఁడు. "అ. పాలదిండిరాయుఁడ, ప్పోటుకానిఁగయ్యమునకుఁబనిచె." అర్చు. యు, కాం.

పోటుబంటు. దన్య. విశే.——పై.——"ఉ. నీవొకపోటు బంటవై, మిన్నకవచ్చితేల పులిమీసలనుయ్యలలూఁగవచ్చునే." విక్ర. ౪, ఆ.

పోటుమగఁడు. దే. విశే.——పై.——"క. మాటలుపెక్కాడితివి,పోటుమగలువినఁగనింకఁబోవుటతగదె,ప్పాటనదిగాకత్తుని, పాటునుగన్నారఁగఁటిపాఱుమింక." భార. విరా. ౫, ఆ.

పోటుమానిసి. దన్య. విశే.——పై.——(చూ. చిక్కన.)

పోటుముట్టు. దే. వి. యుద్ధసాధనము, ఆయుధము. "సీ. రూపమొక్కటిరెండురూపులైచెలు వొందు ముమ్మొగముల పోటుముట్టు పట్టు." విక్ర. ౨, ఆ.

పోటులాడు. దే. అ. క్రి. (పోటులు+ఆడు.) యుద్ధముచేయు, పోరు. "ఆ. వెరవులావుగలుగునరనాథులింతకే, శంబుగలుగు మనకుఁ జాలువనరు, తండ్రిబిడయన్నదమ్ముఁడునకత్తి, పోయి పోటులాడిపుడమిఁగొంద్రు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

పోటొగ్గు. దే. అ. క్రి. (పోటు+ఒగ్గు) యుద్ధప్రయత్నము చేయు.

పోటొడ్డు. దే. అ. క్రి. (పోటు+ఒడ్డు)——పై.——

పోట్టలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొట్లము.

పోట్లాట. దే. వి. పోట్లాడుట, యుద్ధము.

పోట్లాడు. దే. అ. క్రి. పోటులాడుయొక్క రూపాంతరము.

పోట్లావు. దే. వి. (పోట్లు+ఆవు.) పొడిచెడిస్వభావముగల ఆవు, ఒట్టియ, మకత

పోడు. దే. వి. చిఱువెరుపైరగునేల. "శే. చేలుఁబోట్లునుబీట్లుఁజేరి చొచ్చి, పైరుపచ్చలు మేసియాపాటఁబోక, పల్లియలుచొచ్చి తోఁటలుపాడుచేసి,కావరంబునఁగదురులైగావిచేయు." య. ౧, ఆ.

పోఢము. సం. వి. అ. న. పందుపోఁక.

పోణి. దే. వి. విశే. పోఁడిమియొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. మేటి రతులకునురతానిమించుఁబోణి." శకుం. ౪, ఆ.

పోణిమి. దే. వి. పోఁడిమియొక్క రూపాంతరము. (సౌందర్యమునకు.— "సీ. పికవాణియగువాణివృషువేణిఁగలపోణిమినిజాణతన మునమించనాడి." రాజ. ౧, ఆ.—ఒప్పునకు.—"ఉ. ప్రాణము తోడనుండిబహుభంగులఁబుణ్యములాచరించియుం, బోణిమిగాఁగ మోక్షమునుబొందుటదుర్లభము." రుక్మాం. ౫, ఆ.—విధమునకు.— "క. ప్రాణేశ్వరుండుకడుని, ద్రాణతనన్నాఁడిదేమితనకున్న లకుఁగా, రాణింపనొయితనికిమగ, పోణిమియేలేదొయనుచుఁ బొక్కుచు మదిలోఁగా." కుర. ౧, ఆ.)

పోతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్ల; 2. పదేండ్లయేనుఁగు; 3. మనుజులెక్కిపోయెడు ఓడ; 4. ఇంటిచోటు; 5. వస్త్రము.

పోతరము. దే. వి. క్రొవ్వు, మదము. "శా. ఓరియుక్వఁదపిత్రు పోతరముతోనున్మాదివైయున్నాకే,నారింబట్టితిబెట్టుగాబెలుఁబెనఁగా." కళా. 3, ఆ. (చూ. పోతరించు.)

పోతరించు. దే. అ. క్రి. క్రొవ్వు, మదించు. "సీ. ఎండకాఁగెడుఁ బొరలాడు వేళంబుల, దమురుదేఱెడుదొరువులంబులఁ గ్రోలి, పోతరించినకారెనుఁబోతులంచట, వచ్చియుదపాత్రిరోఁగొబ్బిచ్చు నధిప." చంద్రా. ౨, అ.

పోతవణిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడబేరగాఁడు.

పోతవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడనడపువాఁడు, తండేలు.

పోతాధానము. సం. వి. అ. న. చేఁపపిల్లలగుంపు.

పోతు. దే. అవ. తాచ్ఛీల్యమునందువచ్చెడు ఒకానొకప్రత్యయము (తాగుఁబోతు, తిండిపోతు మొ.) వి 1. పశుపక్ష్యాదులలో పురుషజాతి; ("ఆఁబోతు." "ఎనుఁబోతు." "మేఁకపోతు." "నక్కపోతు." "పోతుటేనుఁగు" "పోతుపిల్లి." "పోతుటేఁగ." "పోతులాడు" మొ.)—2. మహిషము; "ఉ అర్భపుఁజీకటిప్రొద్దున, నొచ్చెమునేఁటిపోతునొక్కటియద్దుక త్రుచ్చిలిచేకొనిక్రమ్మఱ, వచ్చెందనదేశమునకువాఁడభయుండై." శుక. ౪, అ.—3. వృషభము. "ఒక్కపోతునుదటుకునఁబిడికటుకుబోడిచె." లీలా. 3, అ.

పోతుకరడు. దే. వి. పెద్ద అల, కల్లోలము.

పోతురాజు. మి. వి. ఒకానొక క్షుద్రపురుషదేవత.

పోతురాతు. దృ. వి. యముఁడు, మహిషవాహనుఁడు.

పోతులరాజు. మి. వి. పోతురాజువలెనుండుటచే కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

పోత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పందిమూతి; 2. నాఁగటిదుంపమొన; 3. వజ్రము.

పోత్రి. సం. వి. ఇ. పుం. వరాహము, పంది.

పోనాడు. దే. స. క్రి. (పోఁ+అడు.) 1. పోఁగొట్టు; (చూ. పెడఁబాయు.) 2. నిందించు. "క. కడునెందునుబోనాడుచుఁ, బుధమిపయింగన్నవారుపుడుకలఁజమ్మక, బడిబడివేసారితిని, ప్పుడునాకుముదిమిమీఁదు పుటవరమునఘా." వర. ౨, అ.

పోని. దే. విశే. పోలిన. "వ. అనన్యసాధారణరూపవిభవంబుఁ రెండవమన్మథుఁడునుంబోనివానినలుంగని." భార. అర. ౨, అ.

పోపడు. దృ. అ. క్రి. (పోవు+పడు.) పోవు. "క ఈపగ దీర్చెదనంచుక, గోపంబునరాజకొడుకుగ్రుద్ధులురెండుక, బోపడునట్లుంగగోల్లక, తపెటికరయమునగగనవీధికెగసెక." భార శాం. 3, అ. (ఈ పాఠము వ్రాఁతప్రతుల ననుసరించినది త్రోపడువంటిది.)

పోపిట్ట. దృ. వి. (పోట+పిట్ట.) పక్షివిశేషము.

పోబడి. దే వి. (పోవు+బడి.) జోరు. "సీ. పోయెఁబోయిఁ త్రోయాలిపోబడి పెడకపట్టుటయేల విహితమయ్యె." రామా. ౬. అ.

పోబెట్టు. దే.వి. (పోట+పెట్టు.)అనురాగమువలనఁబుట్టినధ్వని, త్రణాదము.

పోయు. దే. అ. క్రి. పుట్టు (చీముపోయు, చెముటపోయు మొ.) స. క్రి. 1. (జలాదికము) విడుచు; 2. (నాఱు) విడుచు; 3. తగుల్చు; (ఉరిఁబోయు.) 4. (బాణము) సంధించు. "ఉ గ్రుక్కైయత్నురిఁబోసినంగని." భాగ. ౪, స్కం.

పోరంబోకు. హిం. వి. సాగుబడికిరానినేల.

పోరచి. దే. వి. గామక. (చూ. పొయుచు.) విశే. 1. పర్వతము; 2. విస్తారము. "ఉ. కోరికకోర్కిపెందగఁగఁ గుంతిసుతత్రితయంబుఁగాంచెగాం, ధారియునక్కటక మశకతంబు ఘుదం బోసరంగఁగాంచెనేఁ, బోరచియాఁడుపుట్టుట్రకఁ బుట్టినిరర్థకతపనైతికం, పారముభావహంబయిన నత్పుతజన్మముఁగానఁబోలదిక." భార. ఆది. ౫, అ.

పోరాట. దే. వి. (పోరాడుట.) 1. కలహము; 2. యుద్ధము; "తే అవకీతుఁడైన, యానుయోధుతోడిపోరాటదక్కె." భార. ఉద్యో. 3, అ.—3. మల్లాడుట. (చూ. పోరాడు.) (చూ. పోరాటము.- యుద్ధమునకు . — "క. నీరాటవనాటములకుఁ, బోరాటంబెట్లుగలిగెఁబురుషోత్తముచే, నారాటమెట్లుమానెను, ఘోరాటవిలోని భద్రకుంజరమునకుక." భాగ. ౮, స్కం.—కలహమునకు. చూ. ఈంక్రించు.) (చూ. అంకద.)

పోరాడు. దే. అ. క్రి. (పోరు+అడు.) 1 కలహించు; 2 యుద్ధముచేయు; (చూ. పాలియు.) 3. మల్లాడు. "తే. చుట్టములలోననొక్కమిషపుట్టునప్పు, దద్దపడివారితోడఁబోరాడియైనఁ, బూనియుడుపంగఁజొరకున్నవానిఁగ్రూర, కర్ముఁడనిచెప్పుదురు కర్మకాండవిదులు" భార ఉద్యో 3, అ

పోరాని. దే. విశే. అప్తమైన "అ. ఈవుపో, గానిమట్టమునృపుపాసు భావుఁ, డవు" భార. ఉద్యో 3, అ. (ఇది పోవచ్చు అనుక్రియనుండికలిగినవ్యతిరేకార్థకవిశేషణము. వ్యతిరేకార్థకమైనప్పుడే దీనికి యర్థము కలుగుచున్నది)

పోరామి. దే. వి. 1. అప్తత; "పోరామిచెలి." విక్ర. 2, అ.—2. స్నేహము; (చూ చెడిప.) 3. సంకటము. "వ. నీపియులభ్యరత్నంబుడాఁపవలయు ప్రాణంబుపయినచ్చునంతటిపోరామియందును నెవ్వరికినెఱింగింపకుండునది." పారి. పూ. 3, అ. "క ఆరాముగారువలనం, బోరాములుపనుచు." విక్ర. 2, అ. (ఇదియు పోవచ్చు అనుక్రియనుండికలిగిన వ్యతిరేకభావార్థకరూపము. చూ. పోరాని.)

పోరితమాడు. దే. అ. క్రి. (పోరితము+అడు.) పోరాడు, మల్లాడు. "ఉ. ఏరుసుబాండుపుత్రులును వేరముదక్కిపొసంగి మన్కికై, పోరితమాడియేసటులుబుద్ధులుచెప్పినభంగియుక." భార ఉద్యో. 3, అ.

పోరితము. దే. వి. (పోరు+ఇతము.) 1. కలహము; "సీ. తనయులింకిభంగిధలవిభాగముచుక్కైపోరితంబులులేక పొసఁగియుందురు." కాశీ. 3, అ.—2. యుద్ధము; "ఉ. కయ్యమువదక్కిమన్కితగుకార్యముకాదొకొపోరితంబులే, కయ్యెడుకార్యసిద్ధిపెడఁగైనను నాల్లకయుండుసేయునే." సం. "అయుద్ధంవైతొతయుద్ధాద్గరీయః." భార. ఉద్యో. ౧, అ.—3. స్పర్థ. "ఈసుకలంకపోరితంబనునివిరుత్వరంబుగలయట్టిమనంబునఁబుట్టు." భార. శాం. ౫, అ. (పావ్ర్ధమున ఇతము.)

పోరు. దే. అ. క్రి. 1. కలహించు; 2. యుద్ధముచేయు. వి. 1. కలహము; 2. యుద్ధము.

పోరుదిండి. దే. వి. (పోరు+తిండి.)నారదుఁడు, కలహాశనుఁడు. (చూ. పాలసుదిండి.)

పోరుపెట్టు. దే. అ. క్రి. విడ్డ ఉడుగక గట్టిగాఏడ్చు. "క. భిక్షార్థమరుగుచోనొక, వృష్ణివసుపమునఁబోరు పెట్టుచునుండక, ఏడ్చించినంతయింతక, భిక్షునియోగమునఁ దెచ్చి పెనచితిఁ గరుణక." ప్ర. ౨, అ.

పోరువ. దే. వి. 1. పెల్లు; "సీ. వనమించుమరాదరపాకపోరువంబేఁదడియాలకొత్తిమంటలములార్చి." కాం. 3, అ, –

2. పార. "ఉ. వ్యాళవిధుఁడిటాబులుఁగీడ్చిన మాడ్కినీడ్చుచు, వ్యాళికుఁగాలభైరవుఁడుపైకొనుచుఁబోకపోవువెత్తఁగన్." పాండు. ౪, ఆ.

పోఱఁడు. దే. విశే. పసుమవాఁడు, బాలుఁడు.

పోఱి. దే. విశే. పసుమది, బాలిక.

పోఱిగాఁడు. దే. విశే. పోఱఁడు, బాలుఁడు.

పోలఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము, పోలిగాఁడు.

పోలక. ద్వి.వి.(పోలు+అక.) ఒకానొక గ్రామదేవత, పోలకమ్మ.

పోలానిగంటలు. ద్వి. వి. బ. ఏనుఁగు మెడను గట్టెడుగంటలు. "సీ. త్రేలు.గొప్పలుసల్లదిశపట్టుగద్దియల్ పోరమ్ములలఁతిపోలాని గంటలు." చంద్రా. ౧, ఆ.

పోలిక. ఉభ. దే. వి. సామ్యము. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పోళి. (రూ. పోలి. ఈ. స్త్రీ.)

పోలికి. దే. వి. పోలిక. "క. పెనఁబోలుపిరోపలనబ్రుం, గిన ధేనువు నెత్తుపోలికనిశలుస్యంద, మ్మోఁదఁధుజబలముఁగలఁ, గని యట్లుగఁ గలిపెశౌర్యగర్వము మెఱయన్." భార. శల్య. ౧, ఆ.

పోలిగాఁడు. దే. వి. పక్షివిశేషము, పోలఁడు.

పోలీసు. ఆం. వి. పురజనసంరక్షకభటులు.

పోలు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు, "శా. శీలంబున్గులమున్శమంబుఁదమమున్జెల్వాఱుతెఁ బ్రాయమున్, బోలంజూచి," పార్వ ౧, ఆ. — 2. యుక్తమగు; "మ. భవదీయంబైనరూపంబుదూ, చుకలంపెత్తెమఁబోలునేనిదయఁబత్మఁ బ్రీతిఁగావింపవే" భార. భీష్మ. ౧, ఆ.—3. శక్యమగు "చ. దుర్గతులారనమీకుమీఁకుఁజీ, వలవడఁబటవచ్చునెమహాద్రిఁగదల్పఁగఁ బోలునేరవా, వలుఁజమరంగశక్యమె." భార. ఉద్యో 3, ఆ —స. క్రి. సరిపోలు. "వ. సర్వగుణసౌందర్యంబుల నెవ్వరునలుంబోలరు" భార. అర. ౨, ఆ —వి. ఒప్పు. "క. కాళియమర్దనమునకున్, గాలాకృతిఁ గృష్ణుఁడుఱుకఁగన్గొఱఁగమహా, వ్యాళములు వెడలఁబాఱెను, పోలికఁ బోలయ్యెఁదరులఁ బొందుతరంగలన్." హరి. పూ. ౭, ఆ. (ఇతరప్రయోగము కనఁబడమిచే ఈ పదము సరియైనదని చెప్పుటకు ధైర్యము చాలదు.)

పోలుగ. దే. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. పట్టుఁజీనువకొంగపాటేరు పిచ్చుకపోలుగపిక్కిలిపుల మ్రుచ్చు." హంస. 3, ఆ.

పోలుగఱ్ఱ. దే. వి బండిక్రొగమీఁది తొట్టికి ఈవలావల అమర్చుకొయ్య.

పోలుచు. దే. ప్రే. పోలఁజేయు. (రూ. పోల్చు.)

పోలుపొందు. దే. వి. సంగతి, వృత్తాంతము. (ఆ పోలుపొంద నాకేమితెలియదు.)

పోలువ. దే. వి. పోలుగయొక్కరూపాంతరము.

పోలె. దే. ద్ర. వలె. "చంద్రరేఖయుంబోలె."

పోలేఱు. దే. వి. (ప్రోలు+ఏఱు.) పోలేఱమ్మ, ఒక గ్రామదేవత. (సంధివివర్ణలోపాదికము)

పోల్కి. దే. వి. పోలికయొక్కరూపాంతరము.

పోవడి దే. వి. పోబడియొక్కరూపాంతరము.

పోవు. దే. అ. క్రి. 1. సమీపమునుండి దూరమునకరుగు, 2. వెడలు; "క. వాఁడుదివిజాలచేతన్, బోవనిదైత్యులఁజంపఁడె." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—3. అరంభించు; "క. అన్నలుండు వివిధ వస్తుజాలాజనితపాంబు లొడ్డి పుష్కరునకోఁబోవుదంబో యుచు." భార. అర. ౨, ఆ.—4. కడచు; (పోయినదానికి చింతయేల.) 5. చెడు; (వానికన్నులుపోయినవి.) 6. కలుగు; (మిత్రద్రోహముచేసినవాఁడు మహాపాపమునఁ బోవును.) 7. అగు. (వానికి ముక్కుచొట్టపోయినది.)

పోవుదెంచు. దే. అ. క్రి. (పోవు+తెంచు.) పోవు, కడచు. "మునిశాపదినంబులుపోవుదెంచె." భార. ఆది. ౨, ఆ. (సార్థము కతెంచు.)

పోషకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ అ.) పోషించువాఁడు.

పోషణము. సం. వి. అ. న పోషించుట. (చూ. ప్రోచు.)

పోషించు. సం. స. క్రి. పోషణముచేయు. (చూ.) ప్రోచు.

పోష్ట. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) పోషించువాఁడు.

పోష్యము. సం విశే. (అ. అ. అ) పోషింపఁదగినది.

పోసనము. దే. వి 1 పాలు, క్షీరము; "భూప్రవరుంబోసనమిమ్మనంగవలనే." భాగ ౧౦, స్క౦. పూ.- 2. పైపూఁత; "ఎ, గీ. బాసపోసనములు పిడంబములుబ్రతుకులు." పాండు. 3. ఆ.—3. శ ంతి. "వ. శింపుపోసనంబులగు దానసంబులును." య. ౪, ఆ.

పోసరము. దే. వి. పోతరముయొక్కరూపాంతరము (చూ. పోసరించు.)

పోసరించు. ద. అ క్రి పోతగించుయొక్కరూపాంతరము. "వ. తెరువరులుతాలవృంతానిలంబులబలుపుకొలిపికొనుచున్నపరిశ్రీణంబులగుప్రాణపవనంబులఁబోసరింపంజేసిరి." పాండు. ౪, ఆ.

పోసఱెక్క. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

పోనూడు. దే వి. పాపోసు. (ఇది పాపోసుయొక్క వికారముగా నుండునని తోఁచుచున్నది.)

పోస్టకాయ. హిం. వి. గసగసకాయ పైదెరడు.

పోస్టు. ఆం. వి. టప్పా, అంచె.

పోహణ. వై. వి. 1. కూర్పు; 2. నేర్పు, ఇలా. 3, ఆ.

పోహణించు. వై. స. క్రి. కూర్చు "సీ పొసఁగముత్తెపుసరుల్ పోహణించినరీతిఁదమలోనదొరయుశబ్దములుగూర్చి." కళా. ౧, ఆ

పోళీ. వై. వి. ఒబ్బట్టు.

పౌ.

పౌండర్యము. సం. వి. అ. న. పుండరీకమను గంధద్రవ్యవిశేషము. (రూ. పుండర్యము.)

పౌఁజా. వై. వి. 1. బారు, వరుస; 2. దండు. (మొదటిరూపము వఫ్రఁజా.)

పౌఁజాలుఁతీరు. ద్వి. అ. క్రి. బారుతీరు. "ఉ. ముందిగుణాలు నేనుఁగులు మావుతులుం దొరలెన్నఁదెక్కలై, క్రిందుగఁగూర్తితో నెదురుగాఁజనిపౌఁజాలుదీర." య. ౪, ఆ. (రూ. పౌఁజాతీరు. చూ. పౌజాలుతీరుచు) (మొదటిరూపము వఫ్రఁజాలుతీరు.)

పౌఁజాలుతీరుచు. ద్వి. ప్రే. పౌఁజాలుతీరఁజేయు. (చూ. పౌఁజాలుతీర్చు, పౌఁజాతీర్చు. "కపిరాజులఁబౌఁజాలుతీర్చిచూచినన్." రామా. ౬, ఆ. "ఎనసిబలయవెడలి యింద్రజిత్ప్రముఖులు,పౌఁజాతీర్చిరొక్కయలవుడు." రామా. ౭, ఆ.) (మొదటిరూపము వఫ్రఁజాలుతీరుచు, వఫ్రఁజాతీర్చు.)

పౌఁజేలుసేయు. వై. స. క్రి. (పౌఁజులు+చేయు.) పౌఁజులు తీర్చు. "ఉ. పాలెము చుట్టుఁగాచుటకుఁబార్థునిఁబౌఁజులుసేయఁ బంచి." (కావలివారిననికర్త అధ్యాహార్యము.) జై. 3, ఆ. (మొదటిరూపము పవ్వఁజులుసేయు.)

పౌగండుఁడు. సం. వి. అ పుం. బాలుఁడు.

పౌతవము. సం. వి. అ. న త్రాసు, మూర, తూములోనగు మానము.

పౌత్తికము. సం. వి. అ. న. తేనెటీగలతేనె.

పౌత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (కొడుకుకూఁతురు, కూఁతుకూఁతురు.) మనుమరాలు.

పౌత్రుఁడు. సం. వి అ. పుం. కొడుకుకొడుకు, మనుమఁడు.

పౌనఃపున్యము. సం. వి. అ. న. మరలమరల చెప్పుట.

పౌరము. సం. వి. అ న. కామంచిగడ్డి. విశే. పురమునందుపుట్టినది.

పౌరస్త్యము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. మొదటిది; 2. మొదటిదిక్కుది.

పౌరాణికుఁడు. సం. వి. అ పుం. పురాణము తెలిసినవాఁడు.

పౌరుషము. సం. వి. అ. న. 1. పురుషభావము; 2. పురుష ప్రయత్నము; 3. పురుషవ్యాపారము, 4. పరాక్రమము. విశే. పురుషునిచేయెత్తుపొడుగు.

పౌరుషేయము. సం. వి. అ. న పురుషుఁడుచేసినపని. విశే. పురుషుఁడుచేసినది.

పౌరోగవుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వంటయింటి అధికారి.

పౌరోహిత్యము. సం. వి. అ. న. పురోహితునికర్మము.

పౌర్ణమాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పూర్ణిమ, పున్నమ.

పౌర్ణిమ. సం. వి. అ. స్త్రీ.———వై.———

పౌలస్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కుబేరుఁడు; 2 రావణుఁడు

పౌలు. దే. అ. క్రి. పవులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము పవులు. "కుంభముల్ పవులఁగ." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.)

పౌలోమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంద్రునిపెండ్లాము, శచి.

పౌషము. సం వి. అ. పుం. పుష్యనక్షత్రముతోఁగూడిన పున్నమగలనెల, పుష్యమాసము.

పౌషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్యమాసమందలిపున్నమ.

పౌష్కరము. సం. వి. అ. న. మెట్టదామరదుంప.

పౌష్పకము. సం. వి. అ. న. కుసుమాంజనము.

పౌష్పము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. పుష్పములచే చేయఁబడినది; 2. పుష్పసంబంధమైనది.

పౌళి. సం. వి. ఇ. పుం. సుగ్గళ్లు, అపూపము.

ప్ర.

ప్ర. సం. ఉప. ప్రకర్షార్థకము. (ఇది సంస్కృతపదములకుముందు నిలిచి మిక్కిలి యనునర్థమునిచ్చుచున్నది.) ఉదా. ప్రోక్తము, ప్రోక్షితము, ప్రోత్తుంగము, ప్రోల్లిఖితము, ప్రోత్సాహము, ప్రోద్దామము, ప్రోద్ధతము మొ. ఇట్టివి తఱచుగా ప్రత్యేకముగా వ్రాయఁబడవు.

ప్రంగ. వై. వి. ఎడముగావ్రాఁగినశాఖ*. (వంగకు మొదటిరూపము.)

ప్రకంపనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి బలముగల వాయువు.

ప్రకటనము. సం. వి. అ. న. ప్రకటించుట.

ప్రకటము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) ప్రసిద్ధము, వెల్లడి.

ప్రకటించు. సం స. క్రి. ప్రకాశపఱచు, వెల్లడిచేయు.

ప్రకటితము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ప్రకటింపఁబడినది.

ప్రకరణము. సం. వి. అ. న 1. ప్రస్తావము; 2. గ్రంథభాగము; 3. నాటకభేదము. (చూ. నాటకము.)

ప్రకరము. సం వి. అ న. అగరు. పుం 1 సమూహము; 2. చెదరినపుష్పాదులోనగునది.

ప్రకర్షము. సం. వి. అ పుం. అతిశయము, మేలు.

ప్రకాండము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చెట్టునడిమినిడుఁగొమ్మ; 2. చెట్టుబోదె. విశే. ప్రశస్తవాచకము. (ఇది వృత్తియందు ఉత్తరపదమై శ్రేష్ఠతను తెలుపును. ఉదా. గోప్రకాండము మొ.)

ప్రకామము. సం. క్రి. విశే. అ. న. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు.

ప్రకారము. సం వి. అ. పుం. 1. పోలిక; 2. భేదము.

ప్రకాశము. సం. వి. అ. పుం 1. ఎండ; 2. వెలుఁగు; 3. తలయాడించుచునవ్వెడునవ్వు. విశే. 1. మిక్కిలి ప్రసిద్ధము; 2. బయలుపడినది; 3 సమానము; 4. కాశరోగముగలది.

ప్రకాశించు. సం. అ. క్రి. 1. వెలుఁగు; 2. మెఱయు.

ప్రకీర్ణకము. సం. వి. అ. న. 1. వింజామరము; 2. విరివి. పుం. గుఱ్ఱము.

ప్రకీర్యము. సం. వి. అ. పుం. నెమలియడుగుచెట్టు. (పా. ప్రకీరము.) విశే. చెల్లాచెదరినది.

ప్రకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. చక్కఁగా చేయఁబడినది, 2. ప్రకరణమువలన పొందఁబడినది.

ప్రకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రత్యయములకుముందున్న శబ్దస్వరూపము; 2. ఉపాదానకారణము; 3. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు) 4. పౌరవర్గము; 5. సత్త్వాదిగుణసామ్యావస్థ; 6. స్వభావము; 7. స్వామ్యాది. (సప్తప్రకృతులు.-స్వామి, అమాత్యుఁడు, సుహృత్తు, కోశము, రాష్ట్రము, దుర్గము, బలము.) 8. అవ్యక్తము. (అష్టప్రకృతులు. అవ్యక్తము, బుద్ధి, అహంకారము, పంచతన్మాత్రలు.)

ప్రకృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రకర్షముగలది.

ప్రకోపము. సం. వి. అ. పుం. ముమ్మరము.

ప్రకోపించు. సం అ. క్రి. ముమ్మరించు.

ప్రకోష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొట్టికట్టు; 2. ముంజేయి.

ప్రక్క. వై. వి. 1. పార్శ్వము; "సీ. నిఖిలప్రపంచంబునిక్కమీకనిచొక్కప్రక్కకుమెతుకుమాత్రంబునుమ్ము." పాంచా. ౨, ఆ —2. పక్షము. (పక్కయొక్కరూపాంతరము.)

ప్రక్కి. దే. వి. ప్రక్కయొక్కరూపాంతరము.

ప్రక్కె. దే. వి. పిచులముగి. (పక్కెకు మొదటిరూపము.)

ప్రక్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రమము; 2. ఉపక్రమము; 3. అవసరము, తరవాయి.

ప్రక్రాంతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. ఆరంభింపఁబడినది; 2. అతిక్రమింపఁబడినది; 3. కదపఁబడినది.

ప్రక్రియ. సం వి. అ స్త్రీ. 1 అధికారము; 2. ప్రకరణము; 3. మేలైనకార్యము, 4. శబ్దరూపముకలిగినవిధము.

ప్రక్వణము. సం. వి. అ. పుం. వీణాధ్వని.

ప్రక్వాణము. సం. వి. అ. పుం ——— పై. ———

ప్రక్షాళకుఁడు. సం విణ. (అ. అ అ.) చక్కఁగా కడుగువాఁడు.

ప్రక్షాళనము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగాకడుగుట.

ప్రక్షాళించు. సం. స. క్రి. చక్కఁగాకడుగు.

ప్రక్షాళితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్కఁగాకడుగఁబడినది.

ప్రక్షిప్తము. సం విణ. (అ అ. అ) 1. చక్కఁగావిసరి వేయఁబడ్డది; 2 చేర్పఁబడ్డది.

ప్రక్షీణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి క్షయించినది.

ప్రక్షేపము. సం. వి అ. పుం. చక్కఁగా విసరివేయుట (రూ. ప్రక్షేపణము.)

ప్రక్షోభించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి కలఁతపడు.

ప్రక్ష్వేడనము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుపబాణము.

ప్రఖరము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱపు పక్కెర; 2. కంచెర గాడిద; 3. కుక్క. విణ మిక్కిలి కఱకైనది.

ప్రఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కినది.

ప్రఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి.

ప్రఖ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) (ఉత్తరపదమైనచో) తుల్యుఁడు.

ప్రగండము. సం. వి. అ. పుం. మోఁచేతిమీఁదిభాగము, సందిలి.

ప్రగతజానుకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) దొడ్డికాళ్లవాఁడు, ప్రజ్ఞు.

ప్రగతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. బొత్తిగాపోయినది. 2. ఎడముగలది.

ప్రగల్భ. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్వీయాంతర్భేదవిశేషనాయికా విశేషము.

ప్రగల్భుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ప్రతిభగలవాఁడు.

ప్రగాఢము. సం. క్రి. విణ. అ. న. పెల్లు. విణ. 1. అధికము. 2. దృఢము.

ప్రగుణము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఋజువు, సరియైనది.

ప్రగ్గ. వై. వి. ప్రెగ్గడయొక్కరూపాంతరము.

ప్రగ్గము. వై. వి. పగ్గమునకు మొదటిరూపము. (ప్రాచీ.) "ఉ. ఎక్కుడుమూలిమున్, ప్రగ్గము సందఁగాఁదరుము తండఁపరసవ్వరవింద గోష్ఠికిన్, పెగ్గలమూడుదేట్లు మరువింటికిఁబూనెగుణద్వయశ్రీన్ మున్." అము. ౫, అ. (ఈపద్యము ముందుభాగము గడకడ నున్నది.)

ప్రగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెఱ; 2. చెఱఁబడ్డది. 3. త్రాసుకూనికోలమొదలైనవానిత్రాడు; 4. పగ్గము; 5. గుఱ్ఱము లోనగువానికిఁగట్టుపగ్గము; 6. బంగారు; 7. నియమము 8. భుజము; 9. హరిద్రుతకి.

ప్రగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రాసుకూనికోల మొద లైనవానిత్రాడు; 2. గుఱ్ఱములోనగువానికిఁగట్టుపగ్గము.

ప్రగ్రీవము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కలకము; 2. ఓలగు దిండు; 3. మెద; 4. ప్రాసాదమునందలికిటికీ.

ప్రఘణము. సం. వి. అ. పుం. 1. తలవాకిటిప్రక్కనుండెడు చిన్నగది; 2. ఇనుపగదియ; 3. రాగిబిందె.

ప్రఘాణము. సం. వి. అ. పుం. తలవాకిటి ప్రక్కనుండెడు చిన్నగది.

ప్రఘారము. సం. వి. అ. పుం. జలాదిధార.

ప్రఘూర్ణము. సం విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలితిరుగుడు గలది

ప్రచండము. సం. వి. అ పుం. తెల్లగన్నేరు. విణ. 1. చేర రానిది; 2. వాఁడిమిగలది; 3. సాధ్యముగానిది.

ప్రచక్రము. సం. వి. అ. న. ప్రయాణమైన సేన.

ప్రచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. అనుదాత్త స్వరవిశేషము

ప్రచలాయితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) కునికిపాటుగల వాఁడు; ఘూర్ణితుఁడు.

ప్రచారము. సం. వి. అ పుం. 1. సంచారము; 2. కులా చారము; 3. వ్యవహారము; 4. ప్రవేశనిర్గమమార్గము.

ప్రచురము. సం విణ. (అ. అ. అ) అధికము, మిక్కుటము.

ప్రచేతసుఁడు. సం. వి. స. పుం. 1 వరుణుఁడు; 2. ఒక ముని. విణ. గొప్పమనస్సుగలవాఁడు. (రూ. ప్రచేతుఁడు.)

ప్రచోదనము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపించుట.

ప్రచోదని. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. వాఁకుడుకాయ; 2. సంగడితెడ్డు.

ప్రచోదితము. సం. విణ (అ. అ అ.) ప్రేరేపింపఁబడినది.

ప్రచ్ఛర్దిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వమనము, వాంతి.

ప్రచ్ఛదపటము. సం. వి. అ. పుం. 1. గలుసెన; 2. చలి చెడువస్త్రము.

ప్రచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. కప్పడు, ఆచ్ఛాదనము.

ప్రచ్ఛన్నము. సం. వి. అ. న. లోవాకిలి. విణ. కప్పఁబడినది.

ప్రచ్ఛాదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. ఆచ్ఛా దనము.

ప్రచ్ఛాదించు. సం. స. క్రి. కప్పు, ఆచ్ఛాదించు.

ప్రచ్ఛాదితము. సం. విణ (అ. అ. అ.) కప్పఁబడినది.

ప్రజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సంతతి; 2. జనము.

ప్రజనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆవు ఎనుములోనగువాని పొలి పోలు; 2. పోలు.

ప్రజవి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) వడిగలవాఁడు, తరస్వి.

ప్రజాత. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు, ప్రసూత.

ప్రజాపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. ఒక బ్రహ్మ. (చూ. బ్రహ్మ)

ప్రజావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోఁబుట్టినవానిపెండ్లాము. అన్న పెండ్లాము. (అనిఘంటుము.)

ప్రజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. బుద్ధి; 2. బ. సామర్థ్యమునుబట్టి పెడుమాటలు. (ఊరక ప్రజ్ఞలేలపలెక్కెదు.)

ప్రజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. బుద్ధి; 2. గుఱుతు.

ప్రజ్ఞాపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పుస్తకమునందు గుఱుతుగవేసిన కాగితము

ప్రజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పండితుఁడు. విణ. దొడ్డికాళ్ల వాఁడు.

ప్రజ్ఞువు. సం. విణ. (ఉ) దొడ్డికాళ్లవాఁడు.

ప్రజ్వలనము. సం. వి. అ. న. 1. మండుట; 2. ప్రకాశించుట.

ప్రజ్వలించు. సం. అ. క్రి. 1. మండు; 2. ప్రకాశించు.

ప్రజ్వలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1 మండినది, 2. ప్రకాశించినది.

ప్రడీనము. సం. వి. అ. న. మొదటియెగురు.

ప్రణతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నమ్రత; 2 నమస్కారము.

ప్రణతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి వంగిన వాఁడు; 2. నమస్కరించినవాఁడు; 3. శిక్షింపఁబడినవాఁడు.

ప్రణమిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రణామముచేయు, నమస్కరించు.

ప్రణయకోపము. సం. వి. అ పుం. ప్రేమముయొక్క కటీ ప్రచారమువలన కారణములేకయే నాయికానాయకులకుఁ గలిగెడు కోపము, పొలయలుక.

ప్రణయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రేమము; 2. ప్రార్థన; 3. వినయము; 4. విశ్వాసము, 5. పరిచయము

ప్రణయించు. సం. స. క్రి. జ్వలింపఁజేయు "చ. హిమకరుఁ డప్పుడొప్పెఁ బ్రణయించుచు మావృతిపద్మగర్భషట్పదము క్రియ." కళా.

ప్రణయిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియురాలు. విణ. ప్రేమగల ఆఁడుది.

ప్రణవము. సం. వి. అ. పుం. ఓంకారము.

ప్రణాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అనురాగమువలనఁ బుట్టిన ధ్వని; 2. గట్టి మ్రోఁత; 3. చెవుడు.

ప్రణామము. సం. వి. అ. పుం. నమస్కారము, ప్రణతి.

ప్రణాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నీళ్లుపోవుదారి; 2. నీళ్లుపోవుటకు భూమిలో పాఁతిన క్రోవి. (రూ. ప్రణాళిక, ఆ. స్త్రీ. ప్రణాళము. అ. పుం.)

ప్రణిధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వేగులవాఁడు; 2. ప్రార్థన.

ప్రణిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రణిపాతము.

ప్రణిపాతము. సం. వి. అ. పుం. (రూ.) అభివాదనము, వీటి కోళ్లు.

ప్రణిహితము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) 1. ఒప్పగింపఁబడినది; 2. ఉంచఁబడినది; 3. పొందఁబడినది.

ప్రణీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యజ్ఞపాత్రవిశేషము. అ. పుం. మంత్రముచేత సంస్కరింపఁబడిన అగ్ని. విణ. 1. చేయఁబడినది; 2. చొప్పింపఁబడినది; 3. త్రోయఁబడినది; 4. నీళ్లుపోసి వంపఁబడినది.

ప్రణుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి పొగడఁబడినది.

ప్రణుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి పొగడిక.

ప్రణుతించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి పొగడు.

ప్రణేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మందుమాటలచేత లోఁబడినది, వశ్యము.

ప్రతతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తీఁగ; 2. విరివి.

ప్రతనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పురాతనము, ప్రాఁత.

ప్రతలము. సం. వి. అ. న. పాతాళవిశేషము. పుం. (రూ.) చేప్పట.

ప్రతాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోశబలములవలనఁ గలిగిన తేజము; 2. వేఁడిమి.

ప్రతాపసము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజిల్లేడు.

ప్రతాపించు. సం. అ. క్రి. ప్రతాపముచూపు. "శిఖితో నెక్కటి కయ్యమునం దొడరి మెచ్చించెం బ్రతాపించి." జై. ౫, అ.

ప్రతారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మోసపుచ్చువాఁడు.

ప్రతారణము. సం. వి. అ. న. మోసపుచ్చుట.

ప్రతారించు. సం. స. క్రి. మోసపుచ్చు.

ప్రతారితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మోసపుచ్చఁబడిన వాఁడు.

ప్రతి. సం. అవ్య. 1. సమానము; "ఎవ్వరునీ ప్రతిలేరిభువనత్రయంబున." పారి. ౩, ౧౦, అ.—2. మాఱు. "వీనుకి ప్రతిగ నర్పనచేసెదఁగానికాంభవి." జై. ౭, అ. (సదాద్యవ్యయములవలె దీనికి ప్రయోగమని యెఱుంగునది.)

ప్రతికర్మము. సం. వి. న్. న. వస్త్రాద్యలంకరణము, కైసేఁత.

ప్రతికారము. సం. వి. అ. పుం. మాఱుచేఁత.

ప్రతికూలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అనుకూలముకానిది.

ప్రతికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మాఱుచేయఁబడినది.

ప్రతికృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రతిమ; 2. మాఱురూపు; 3. మాఱుచేఁత.

ప్రతికృష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆచారాదిహీనత్వముచేత నిందింపఁబడినవాఁడు.

ప్రతిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతికారము; 2. మందు.

ప్రతిక్షిప్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఆక్షేపింపఁబడినవాఁడు; 2. అడ్డగింపఁబడినవాఁడు; 3. పంపఁబడినవాఁడు.

ప్రతిగృహీత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) దానము పుచ్చుకొను వాఁడు.

ప్రతిగ్రహీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దానము పుచ్చుకొన్నవాఁడు.

ప్రతిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుచ్చుకొనుట; 2. దానము పుచ్చుకొనుట; 3. దానద్రవ్యము; 4. సేనకు వెనుకటి బలము; 5. తమ్మపడిగము; 6. గ్రహభేదము.

ప్రతిగ్రహించు. సం. స. క్రి. దానముపుచ్చుకొను.

ప్రతిగ్రాహము. సం. వి. అ. పుం. పతద్గ్రహము, తమ్మపడిగము.

ప్రతిగ్రాహ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుచ్చుకొనఁదగినది.

ప్రతిఘటనము. సం. వి. అ. న మాఱొడ్డుట.

ప్రతిఘటించు. సం. అ. క్రి. మాఱొడ్డు.

ప్రతిఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోపము; 2. మాఱుదెబ్బ; 3. ఎదిరింపుకొనుట; 4. మూర్ఛ.

ప్రతిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. మాఱుదెబ్బ; 2. ఎదిరింపుకొనుట.

ప్రతిఘాతనము. సం. వి. అ. న. చంపుట, వధము.

ప్రతిఘాతి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఎదిరింపుకొనువాఁడు.

ప్రతిచ్ఛాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రతిమానము, ప్రతిమ.

ప్రతిజాగరము. సం. వి. అ. పుం. ఎచ్చరిక, కాచుట. (అని కొందఱు.)

ప్రతిజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఇదేనొకపనిని తప్పకచేసెదనని దృఢముగా చెప్పుట, 2. అంగీకారము.

ప్రతిజ్ఞాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

ప్రతిజ్ఞాతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రతిజ్ఞచేయఁదగినది; 2. అంగీకరింపఁదగినది.

ప్రతిజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. అంగీకారము.

ప్రతిజ్ఞేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రతిజ్ఞచేయఁదగినది; 2. అంగీకరింపఁదగినది.

ప్రతిదానము. సం. వి. అ. న. 1. వస్తుపరిమార్పు; 2. దాఁచ నిచ్చినదానిని మరలనిచ్చుట.

ప్రతిదారణము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము, పోరు.

ప్రతిదినము. సం. వి. అ. న. దినదినము, ప్రత్యహము.

ప్రతిధ్వానము. సం. వి. అ. పుం. మాఱుమ్రోఁత.

ప్రతిన. వై. వి. పంతము, ప్రతిజ్ఞ. "క. ఈ ప్రతినయొట్టితెలుఁగున నప్రతిహతవృత్తినెగడునటితెలుఁగులో, కప్రభువలీవచేయుమ, తిప్రకటపరాక్రమప్రదీప్తుఁడనగుదుఁగా." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

ప్రతినిధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ప్రతిమ, 2. మాఱు.

ప్రతినివిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పట్టుపట్టఁబడినది.

ప్రతినివేశము. సం. వి. అ. పుం. అక్కఱ, పట్టు.

ప్రతిపక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువు, 2. ప్రతివాది.

ప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గౌరవము, 2. తెలివి; 3. నేర్పు. 4. ప్రవేశము; 5. ప్రాప్తి, 6. పదప్రాప్తి.

ప్రతిపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. పాడ్యమి; 2. బుద్ధి.

ప్రతిపన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అంగీకరింపఁబడినది, 2. తెలియఁబడినది.

ప్రతిపాదకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. ఇచ్చునది, 2. కలిగించునది, 3. తెలుపునది; 4. నిరూపించునది.

ప్రతిపాదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఇచ్చుట; 2. కలిగించుట; 3. తెలుపుట; 4. నిరూపించుట.

ప్రతిపాదించు. సం. స. క్రి. 1. కలిగించు; 2. తెలుపు; 3. నిరూపించు.

ప్రతిపాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిపాదింపఁబడినది

ప్రతిపాద్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిపాదింపఁదగినది

ప్రతిపాలకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) రక్షకుఁడు.

ప్రతిపాలనము. సం. వి. అ. న. రక్షణము.

ప్రతిపాలించు. సం. స. క్రి. రక్షించు.

ప్రతిఫలనము. సం. వి. అ. న. మాఱురూపముతోఁచుట.

ప్రతిఫలించు. సం. అ. క్రి. మాఱురూపముతోఁచు.

ప్రతిఫలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిఫలించినది.

ప్రతిబంధకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) అడ్డగించునది, ప్రతిరోధకము.

ప్రతిబంధము. సం. వి. అ. పుం. అడగింత.

ప్రతిబంధించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు.

ప్రతిబద్ధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినవాఁడు, 2. మనసుచెడినవాఁడు.

ప్రతిబింబము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రతిఫలనము; 2. ప్రతిమ.

ప్రతిబింబించు. సం. అ. క్రి. ప్రతిఫలించు.

ప్రతిబింబితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిఫలితము.

ప్రతిభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అప్పటప్పటికి వికసించెడుబుద్ధి.

ప్రతిభటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాఁడు, శత్రువు.

ప్రతిభయము. సం. వి. అ. న. భయానకరసము. విణ. భయానకరసముగలది.

ప్రతిభువు. సం. వి. ఊ. పుం. పూఁటకాఁపు.

ప్రతిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. శిలాదినిర్మితవిష్ణ్వాదిమూర్తి; 2. ఏనుఁగువాహిత్థముక్రిందికొమ్ములనడిమిచోటు; 3. పోలిక.

ప్రతిమానము. సం. వి. అ. న. 1. శిలాదినిర్మితవిష్ణ్వాదిమూర్తి, 2. ఏనుఁగువాహిత్థముక్రిందికొమ్ములనడిమిచోటు, 3. తడకట్టెడి ఒడ్డిక (చూ. ఒడ్డిక.)

ప్రతిమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అంతాదిగ్రంథము.

ప్రతిముక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కట్టఁబడినది, (వస్త్రము) 2. తొడగఁబడినది. (కవచము.)

ప్రతిముఖము. సం. వి. అ. న. ఒకనాటకసంధి. (చూ. సంధి.)

ప్రతియత్నము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇచ్ఛ; 2. అనుకూల్యము; 3. ప్రతీకారము, 4. సంస్కారము.

ప్రతియాతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతిమ; 2. తుల్యయాతన.

ప్రతియోగము. సం. వి. అ. పుం. విరోధము. పగ.

ప్రతియోగి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పగవాఁడు.

ప్రతిరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎదిరించుట, 2. దొంగతనము.

ప్రతిరోధి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఎదిరించువాఁడు; 2. దొంగ.

ప్రతిలోమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అవరోహణక్రమము కలదు.

ప్రతివసథము. సం. వి. అ. పుం. గ్రామము, ఊరు.

ప్రతివసించు. సం. అ. క్రి. వసించు, ఉండు.

ప్రతివాక్యము. సం. వి. అ. న. మాఱుమాట.

ప్రతివాది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) వాదికి ప్రతిపక్షమువాఁడు.

ప్రతివాదించు. సం. అ. క్రి. వాదికి ప్రతిపక్షముగామాటాడు.

ప్రతివాసి. సం. విణ. (ఇ. ఈ. ఇ.) ఇరుగుపొరుగులనుండు వాఁడు.

ప్రతివిధానము. సం. వి. అ. న. మాఱుసేఁత.

ప్రతివిష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అతివసకి.

ప్రతివేశము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుగుపొరుగు ఇల్లు.

ప్రతిశాసనము. సం. వి. అ. న. పిలిచి పనిపంచుట.

ప్రతిశీర్షకము. సం. వి. అ న. కుదువ, అధి.

ప్రతిశ్యాయము. సం. వి. అ. పుం. పడిసెము.

ప్రతిశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గృహము, 2. ప్రాపు 3. సభ; 4. సత్రము.

ప్రతిశ్రవము. సం. వి. అ పుం. అంగీకారము.

ప్రతిషిద్ధము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) నిషేధింపఁబడ్డది.

ప్రతిషేధకుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) నిషేధించేవాఁడు.

ప్రతిషేధము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డగింత, నిషేధము.

ప్రతిషేధించు. సం స. క్రి. అడ్డగించు, నిషేధించు.

ప్రతిష్టంభము. సం వి. అ. పుం. అడ్డగింత.

ప్రతిష్టబ్ధము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రతిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గౌరవము, 2. చోటు, 3. శాశ్వతముగ నిలుపుట; 4. నేల; 5. నాలుగవఛందస్సు. (చూ. ఛందస్సు.)

ప్రతిష్ఠించు. సం. స. క్రి. శాశ్వతముగ నిలుపు.

ప్రతిష్ఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శాశ్వతముగ నిలుపఁబడినది.

ప్రతిసరము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ఏనుఁగుకుంభముల క్రిందిచోటు; 2. చేతఁగట్టుకొనుతోరము; 3. భూషణము. పుం 1. కడియము; 2. పూదండ; 3. మంత్రవిశేషము; 4. సేన వెనుకటిదిక్కు; 5. వ్రణశుద్ధి విణ. నియోగింపఁదగినది.

ప్రతిసర్గము. సం. వి. అ. పుం. మన్వాదిసృష్టి. (పురాణలక్షణములలోనొకటి. చూ. లక్షణము.)

ప్రతిసీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెరచీర, యవనిక.

ప్రతిస్పర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. స్పర్ధ, పోటి.

ప్రతిస్పర్ధించు. సం. అ. క్రి స్పర్ధచేయు, పోటిచేయు. "వ. వింధ్యంబనుమహీధరంబువిబుధశైలంబుతోఁ బ్రతిస్పర్ధించి." కాశీ. ౨, ఆ.

ప్రతిహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విఘాతము, అడ్డగింత.

ప్రతిహతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినవాఁడు; 2. మనసుచెడినవాఁడు.

ప్రతిహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గారడివిద్యయందు నేర్పరియైనవాఁడు.

ప్రతిహారి. సం. వి. న. పుం. వాకిటికావలివాఁడు.

ప్రతిహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

ప్రతిహాసము. సం. వి. అ. పుం. గన్నేరుకి.

ప్రతీకము. సం. వి. అ. పుం. అవయవము. విణ. 1. ప్రతికూలము; 2. అనుకూలము.

ప్రతీకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రత్యపకారము; 2. చికిత్స.

ప్రతీకాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (ఉత్తరపదము) తుల్యము.

ప్రతీక్షణము. సం వి. అ. న. (ప్రత్యాశతో) ఎదురుచూచుట.

ప్రతీక్షించు. సం. అ. క్రి. (ప్రత్యాశతో) ఎదురుచూచు.

ప్రతీక్ష్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పూజ్యుఁడు.

ప్రతీచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పశ్చిమదిక్కు, పడమర.

ప్రతీచీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) పశ్చిమదిక్కునందు పుట్టినది.

ప్రతీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినది; 2. ఎఱుఁగఁబడినది; 3. ఆదరింపఁబడినది; 4. సంతోషము నొందినది.

ప్రతీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 ప్రసిద్ధి; 2. ఎఱుక, 3. ఆదరము; 4. సంతోషము.

ప్రతీపదర్శిని. సం. వి ఈ స్త్రీ. ఆఁడుది, అంగన.

ప్రతీపము. సం. వి. అ. న. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) విణ. ప్రతికూలము.

ప్రతీపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 పగవాఁడు; 2. చంద్రవంశజుఁడైన ఒకానొకరాజు.

ప్రతీరము. సం. వి. అ. న. (నద్యాది) తీరము, గట్టు.

ప్రతీవాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉపద్రవము; 2. నిషేధించుట; 3. రాలిసలోహపుపొడినిగాఁచి దాఁగఁగొట్టుట.

ప్రతీహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ద్వారము; 2. పూర్వము నేను వీనికి మేలుచేసితినిగాన నిప్పుడు వీఁడు నాకు మేలుచేయునని యెంచి చేయునట్టిసంధి.

ప్రతీహారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్వారపాలకురాలు. న. పుం. ద్వారపాలకుఁడు.

ప్రతీహారుఁడు. సం. వి అ. పుం. ప్రతిహారుఁడు.

ప్రతున్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వ్యథపెట్టఁబడినది.

ప్రతోదము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱములోనగువానిఁ గొట్టెడు మునికోల.

ప్రతోళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పెద్దవీధి, రథ్య.

ప్రత్తి. దే. వి. విత్తులతోనుండుదూది, కార్పాసము. (పత్తి కి మొదటి రూపము. దీని భేదములు. ఎఱ్ఱప్రత్తి, జడప్రత్తి, ఫుల్లప్రత్తి, పైఁడిప్రత్తి.)

ప్రత్నము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) పురాతనము.

ప్రత్యంతపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దకొండచేరువనుండు చిన్నకొండ, గుట్ట.

ప్రత్యక్శ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఎలుకచెవిచెట్టు; 2. దంతిచెట్టు.

ప్రత్యక్పర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్తరేణి.

ప్రత్యక్పుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ——పై.

ప్రత్యక్షము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) చక్షురాదీంద్రియగోచరమైనది, ఐంద్రియకము.

ప్రత్యక్షవాది. సం. వి. న్. పుం. జైనుఁడు, బౌద్ధుఁడు.

ప్రత్యగ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నూతనము; 2. పరిశుద్ధము.

ప్రత్యనీకము. సం. వి. అ. న. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

ప్రత్యనీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం శత్రువు, పగవాఁడు.

ప్రత్యయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుప్తిఙాది, 2. విశ్వాసము; 3. ప్రసిద్ధి; 4 జ్ఞానము; 5. ఆచారము; 6. శపథము; 7. అవకాశము; 8. వశము; 9. హేతువు.

ప్రత్యయితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నమ్మఁబడినవాఁడు, ఆప్తుఁడు.

ప్రత్యర్థి. సం. వి. న్. పుం. 1. శత్రువు; 2. ప్రతివాది

ప్రత్యవసానము. సం. వి. అ. న. భోజనము, కుడుపు.

ప్రత్యవసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భుజింపఁబడినది, కుడువఁబడినది.

ప్రత్యవాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాపము; 2. దుర్దృష్టము.

ప్రత్యహము. సం అవ్య. దినదినము, ప్రతిదినము.

ప్రత్యాకారము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గాదులయొఱ.

ప్రత్యాఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కూడదని నిరాకరింపఁబడినది.

ప్రత్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. కూడదని నిరాకరించుట.

ప్రత్యాదిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) ప్రత్యాఖ్యాతము.

ప్రత్యాదేశము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యాఖ్యానము.

ప్రత్యాబ్దికము. సం వి. అ. న. ప్రతి సంవత్సరముచేసెడు శ్రాద్ధము

ప్రత్యాలీఢము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు ఎడమకాలు ముందటికిచాఁచినిలుచుట (చూ. స్థానము.)

ప్రత్యాశ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలుగుననెడి ఆశ, అడియాస.

ప్రత్యాసత్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. సంగతి, చేరిక.

ప్రత్యాసన్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంగతము, చేరికయైనది.

ప్రత్యాసారము. సం. వి. అ. పుం. వ్యూహము వెనుకనుండు మఱియొక వ్యూహము.

ప్రత్యాహారము. సం వి. అ. పుం. 1. విషయములవలన నింద్రియముల మరలించుట; (ఇది యోగాంగములలో నొకటి.) 2. (వ్యాకరణమున) వర్ణసంగ్రహము.

ప్రత్యుత్క్రమము. సం. వి. అ. పుం. ప్రయోగము. యుద్ధముకొఱకైన భటులయుద్యమము. (అనికొండఱు.)

ప్రత్యుత్తరము. సం. వి. అ. న. మాఱుత్తరము.

ప్రత్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. (చూ.) అభ్యుత్థానము.

ప్రత్యుద్గతుఁడు. సం విణ. (అ. అ. అ.) ఎదురుకొని పిలిచినవాఁడు.

ప్రత్యుద్గమము. సం. వి. అ. పుం. ప్రత్యుత్థానము.

ప్రత్యుద్గమించు. సం. అ. క్రి. ఎదురుకొనిపోవు. "వ. అర్జునశిబిరంబు కొన్నిరాజులు ప్రత్యుద్గమించి." భా. ౨, అ.

ప్రత్యుషము. సం. వి. స్. న. అ. పుం. ప్రత్యూషము.

ప్రత్యూషము. సం. వి. అ. పుం, న. (చూ.) ప్రభాతము. పుం. డు. ఒకవసువు.

ప్రత్యూహము. సం. వి. అ. పుం. విఘ్నము, చెఱుపు.

ప్రత్యేకము సం. వి. అ. న. వేఱువేఱు.

ప్రత్యేకించు. సం. అ. క్రి. ప్రత్యేకమగు, వేఱువేఱగు.

ప్రథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రఖ్యాతి, పేరు.

ప్రథమము. సం. విణ. (అ.ఆ.అ.) 1. మొదటిది, 2. ముఖ్యము.

ప్రథితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రఖ్యాతి, ప్రథ.

ప్రథితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రఖ్యాతిఁబొందినవాఁడు, ప్రసిద్ధుఁడు.

ప్రథిమ. సం. వి. న్. పుం. విరివి. (రూ.) ప్రథిమము.

ప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. ప్రదక్షిణించుట.

ప్రదక్షిణించు. సం. అ. క్రి. దేవతాదులనుద్దేశించి కుడికిదిరిగి వచ్చు, వలగొను.

ప్రదరము. సం. వి. అ. పుం. 1 బాణము; 2. చీలుట, 3. విఱుచుట; 4. ఆఁడుదానికిఁగలుగు రక్తప్రదరరోగము.

ప్రదర్శకుఁడు. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) విశదపఱచి చూపువాఁడు.

ప్రదర్శనము సం వి. అ న. విశదపఱచి చూపుట.

ప్రదర్శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశదపఱచిచూపఁబడినది.

ప్రదానము. సం. వి అ. న. ప్రకృష్టదానము, గొప్పయీవి.

ప్రదీపనము. సం. వి. అ. పుం అంజనాద్రియందుఁబుట్టిన రక్తవర్ణముగల విషభేదము.

ప్రదీపము. సం. వి. అ. పుం. దీపము, దివ్వె.

ప్రదేశనము. సం. వి. అ న. కానుక, ఉపాయనము.

ప్రదేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చోటు; 2. దేశము; 3. (చూ.) జొట్టిలి; 4. బెత్తిలి.

ప్రదేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ జొట్టనవ్రేలు, తర్జని.

ప్రదోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. మునిమాపు; 2. మిక్కిలి దోషము.

ప్రద్యుమ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు.

ప్రద్యోతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

ప్రద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁబాఱుట, ఓడుట (రూ.) ప్రద్రవము.

ప్రధనము. సం. వి. అ. న. 1. యుద్ధము; 2. చీల్చుట.

ప్రధానము. సం. వి. అ. న. 1. పరమాత్మ; 2. ప్రకృతి; 3. బుద్ధి; 4. వి. ముఖ్యము.

ప్రధానుఁడు. సం. వి. అ. న. 1. కార్యసహాయుఁడు; 2. ముఖ్యమాధికారి; 3. వి. ముఖ్యుఁడు.

ప్రధారణము. సం. వి. అ. న. భలమపేక్షించియిచ్చుట.

ప్రధావించు. సం. అ. క్రి. పరుగెత్తు, పాఱు.

ప్రధి. సం. వి. ఇ. పుం. బండికంటికడకమ్మి, నేమి.

ప్రధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. నాశము, చేటు.

ప్రన్న. దే. విశే. మనోజ్ఞము.

ప్రన్నన. దే. వి. మనోజ్ఞత. (విశేషణముగుచో. "క. మున్నేరుమీఁద నందిన, ప్రన్ననిభసితంబునడఁచి క్రమవారికముల్, జెన్నెసఁగ మంచుమలకుం, చున్నాఁచికొని ప్రవహించుచునదివగిదిన్." పాండు. ౫, ఆ. చూ. అలకన.)

ప్రప. సం వి. అ. స్త్రీ. చలిపందిరి, పానీయశాలిక.

ప్రపంచము. సం. వి. అ. పుం. 1. భూలోకము; 2. సంసారము; 3. శబ్దవిస్తరము; 4. విరివి, 5. రచన; 6. వ్యత్యాసము, 7. మోసపుచ్చుట.

ప్రపంచించు. సం. స. క్రి. విరివిచేయు, విస్తరించు.

ప్రపంచితము. సం. విశే. (అ ఆ అ) విరివిచేయఁబడినది, విస్తరింపఁబడినది.

ప్రపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భక్తివరులుచేయు శరణాగతి.

ప్రపదము. సం. వి. అ. న. 1. మునుంగాలు; 2. మీఁగాలు. "ప్రపదములుదులులు." కవి. ౧, ఆ.

ప్రపన్నుడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రపత్తిచేసినవాఁడు.

ప్రపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొండచఱియ; 2. జనికిపాటు.

ప్రపితామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రపితామహునిభార్య.

ప్రపితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ముత్తాత; 2. బ్రహ్మ.

ప్రపున్నాటము. సం వి. అ. పుం. తగిరిసె. (చూ. ప్రపున్నటము.)

ప్రపౌండరీకము. సం. వి. అ. న. పుండరీకమనుగంధద్రవ్యము.

ప్రపౌత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పౌత్రునికూఁతురు, మునిమనుమరాలు.

ప్రపౌత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పౌత్రునికొడుకు, మునిమనుమఁడు.

ప్రప్రపితామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రపితామహునితండ్రి.

ప్రఫుల్లము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వికసించినది.

ప్రబంధము. సం. వి. అ. పుం. కావ్యము.

ప్రబర్హము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, మొదటిది.

ప్రబలము. సం. వి. అ. పుం. చిగురు. విశే. మిక్కిలి బలముగలది.

ప్రబలు. వై. అ. క్రి. 1. అతిశయిల్లు; "తే. కర్ణజానికీర్తిలోకవిఖ్యాతమగుచుఁ, బ్రబలుఁగాకనిదీవించి." వై. ౨, ఆ.— 2. వర్ధిల్లు. "సీ. గాలికూనలగర్వంబుసర్వంబు ప్రచ్ఛన్నతను లీలఁ బ్రబలెనసఁగ." పారి. పూ. ౬, ఆ.

ప్రబుద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) ప్రఫుల్లము.

ప్రబుద్ధుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మేలుకొన్నవాఁడు.

ప్రబోధనము. సం. వి. అ. న. ఉత్తరు, అనుబోధము.

ప్రబోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలి తెలివి; 2. మేలుకొలు.

ప్రబోధించు. సం. స. క్రి. 1. చక్కఁగా తెలుపు; 2. మేలుకొలుపు.

ప్రబ్బ. దే. వి. ప్రబ్బలియొక్కరూపాంతరము.

ప్రబ్బలి. దే. వి. ప్రబ్బలిఁగ, వేతనము. "సీ. పొగడుల దంతి నిందగజకఁజేయరే ప్రబ్బలారసుమంగుదబ్బలార." రసి, ౬, ఆ.

ప్రబ్బికోలు. దే. వి. ప్రబ్బికానట. (చూ. ప్రబ్బు, పొగడికోలు.)

ప్రబ్బు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "క. దంతురులరాగరసములు, పెంపోమన్మథతమంబుపెంపోయనఁగా, సొంపగుసంధ్యారాగము, రంపరయునలికువాలుఁ బ్రబ్బెఁబయిపయిన్." భో. ౪, ఆ. (చూ. కపట.) 2. వర్తిల్లు; "నివల్లంగములునెఱిజనించుఁ బ్రబ్బులేదగునంచుఁబలుకులతప్పగాదు." భాగ. ౧౦, స్కం, పూ.—3 అతిశయించు, "క. ప్రబ్బిఁభక్తినివారిపైఁ, గబ్బంబులు సెప్పికవులుకైవల్యశ్రీ, కబ్బుదురఁట." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ —4. వర్ధిల్లు. "అధర్మంబంతకంతకుఁ బ్రబ్బ." భార. శాం. 3, అ. స. క్రి. 1. నిందించు, (చూ పొగడికోలు.) 2. కలయు, "సీ. మెఱఁగింపుణాతాళినిడుకొనివనమాలి లిబ్బిగుబ్బతఁ బ్రబ్బియుబ్బుచెల్ల." ఉ, రా. ౫, ఆ.—వి. నింద. "ఉ. అతిన్యకం పతనింతులఁజేసినట్టియా, పంకజసూతిపైనెఱయఁ బ్రబ్బిడివేగమ యగ్నిఁజొచ్చెదన్." కాశి. ౫, ఆ.

ప్రభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వెలుఁగు; 2. కుబేరునిపట్టణము; 3. సూర్యునిభార్య; 4. దుర్గ.

ప్రభంజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు. విశే. చక్కఁగా విరుచువాఁడు.

ప్రభవ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. పుట్టుక; 2. పుట్టుకకు కారణము; 3. తెలిసి మొదటి చోటు; 4. పరాక్రమము.

ప్రభవించు. సం. అ. క్రి. పుట్టు, కలుగు, జనించు.

ప్రభాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. అగ్ని.

ప్రభాతము. సం. వి. అ. న. తెల్లవాఱుటకుముందు నాలుగుగడియలుగల కాలము, వేకువ. (ప్రభాతసంబంధమైనది ప్రాభాతికము.)

ప్రభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోశబలములవలనఁ గలిగిన తేజము; 2. శక్తి.

ప్రభిన్నము. సం. వి. అ. పుం. మదముపట్టినయేనుఁగు విశే. మిక్కిలి భేదపడినది.

ప్రభువు. సం. వి. ఉ. పుం. విష్ణువు. విశే. 1. అధిపుఁడు; 2. సమర్థుఁడు.

ప్రభూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అధికము; 2. ఉన్నతము; 3. సంభూతము.

ప్రభృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొదలు. (మునిప్రభృతిజనంబులు.)

ప్రభ్రష్టకము. సం. వి. అ. న. సిగనువ్రేలెడుదండ.

ప్రమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యథార్థజ్ఞానము, ప్రమితి.

ప్రమత్తుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రమాదపడిన వాఁడు; 2. మిక్కిలి మత్తుకొన్న వాఁడు.

ప్రమథనము. సం. వి. అ. న. చేంపుట, వధము.

ప్రమథాధిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ప్రమథితము. సం. వి. అ. న. నీళ్లుపోయక చిలికిన మజ్జిగ.

ప్రమథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభటుఁడు.

ప్రమద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. యౌవనాదిమదముగల ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది. అ. పుం. ము. సంతోషము విణ. మిక్కిలి మదము గలది.

ప్రమదావనము. సం. వి. అ. న. అంతఃపురస్త్రీలు విహరింపఁ దగిన యుద్యానవనము (చూ. ప్రమదవనము.)

ప్రమనుఁడు. సం. విణ. (స.) సంతోషముఁబొందిన మనస్సుగల వాఁడు.

ప్రమాణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రత్యక్షాదిజ్ఞానకారణము, 2. అంగుళీమానాదిమానము; 3. అంగుళిమానము; 4. సత్యము, 5. మేర, 6. శాస్త్రము; 7. వి. ఎఱుంగునది. (ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములు. ౘా.— ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శాబ్దము, అర్థాపత్తి, అనుపలబ్ధి, సంభవము, ఐతిహ్యము. ఇందు మొదటనుండి నాలుగు తార్కికులమతమునందు ఆఱువేదాంతుల మతమునందు ఎనిమిది పౌరాణికులమతమునందు సక్రమముగా నెఱుంగునది.)

ప్రమాణీకరించే. సం. స. క్రి. సత్యముగానెంచే. "వ. తద్వాక్యంబులు ప్రమాణీకరించునది." కాశి. ౬, ఆ.

ప్రమాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఎఱుఁగెడువాఁడు.

ప్రమాతామహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మాతామహునితండ్రిభార్య.

ప్రమాతామహుఁడు. సం వి అ. పుం. మాతామహునితండ్రి.

ప్రమాదము. సం. వి. అ. పుం. ఏమఱుపాటు.

ప్రమాది. సం. వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విణ. ప్రమాదముగలవాఁడు.

ప్రమాదీచ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ప్రమాపణము. సం. వి. అ. న. చంపుట, వధము.

ప్రమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యథార్థజ్ఞానము, ప్రమ.

ప్రమిద. దే. వి. దీపమువెలిఁగించెడుపాత్రము, మల్లకము.

ప్రమీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. యజ్ఞమునందు చంపఁబడినది; 2. చచ్చినది.

ప్రమీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కునికిపాటు, తంద్రి.

ప్రముఖము. సం. వి. అ. న. జరగుచున్నకాలము. పుం. పున్నాగము. విణ. ముఖ్యము.

ప్రముదితుఁడు. సం. విణ (అ. ఆ. అ) సంతోషించినవాఁడు, హృష్టుఁడు

ప్రమేయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) యథార్థముగా ఎఱుఁగఁ దగినది.

ప్రమోదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంతసము.

ప్రమోదించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించే, సంతసించే.

ప్రమోదూత. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

ప్రమ్మిద. దే. వి. ప్రమిదకు మొదటిరూపము. "ఉ. రెండవయోగి పుంగవుఁడుఁ బ్రేమసమాహ్వయమైన ప్రమ్మిదకా, నిండఁగభక్తియన్ చమురునించిహృదబ్జమువత్తిగాఁగను, దండతరప్రబోధనము దంచిత దీపమునర్వలోకసా, ధుండగుచక్రికిం బ్రియముతోడ సమర్పణ చేసె నయ్యెడన్." పర ౧, ఆ.

ప్రమ్ము. దే. స. క్రి. పరివేష్టించే.

ప్రయతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరిశుద్ధుఁడు.

ప్రయత్నము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి యత్నము.

ప్రయత్నించే. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి యత్నించే.

ప్రయస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నేయిసూనెలోనగువాని చేత పాకాళింపఁబడినది.

ప్రయాగము. సం. వి అ. పుం. 1. తీర్థవిశేషము; 2. ధాన్యవిశేషము; "సీ. అర్థిఁబ్రయాగంబులార్జింపనార్థింపఁగానోపమెట్లు గంగాజలంబులు." కల. ౧, ఆ.—3. యజ్ఞము; 4. గుఱ్ఱము. దు. ఇంద్రుఁడు

ప్రయాణము. సం. వి. అ. న. బయలుదేఱుట.

ప్రయాణించే. సం. అ. క్రి. ప్రయాణమగు. "బంగారువల్లికి యెక్కప్రయాణించునెడ." జై. ౭, ఆ.

ప్రయాతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) ప్రయాణమైపోయినది, ప్రస్థితము.

ప్రయామము. సం. వి. అ. పుం. జయఘంటలోనగువానిగుండ ధాన్యాదులవెలను ప్రసిద్ధపఱచుట. వ్యవహారాదులయందు న్యూనాధిక్యములులేక కలిగినది కలిగినట్లు చెప్పుట. (అనికొందఱు.) మహార్ఘములైన ధాన్యాదులయందలి జనులయాదరాతిశయము. (అని కొందఱు.)

ప్రయాసపడు. మి. అ క్రి. (ప్రయాసము+పడు.) శ్రమపడు, పాటుపడు.

ప్రయాసము. సం. వి. అ. పుం శ్రమము, పాటు.

ప్రయుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రయోగింపఁబడినది, 2. మిక్కిలి కూడుకొన్నది.

ప్రయుతము. సం. వి. అ న. 1. దశలక్షసంఖ్య; 2. దశలక్ష సంఖ్యగలది.

ప్రయోక్త. సం. విణ (ఋ. ఈ. ఋ.) ప్రయోగించేవాఁడు.

ప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. నడపుట; 2. మంత్రతంత్రాదులను నడపుట; 3. ప్రయత్నము; 4. కారకాదము; 5. కర్తృకర్మక్రియలకూడిక.

ప్రయోగించే. సం. అ. క్రి. 1. నడపు; 2. మంత్రతంత్రాదులను నడపు; 3. గ్రంథమునందు వాక్యము నుపయోగించే.

ప్రయోజకుఁడు. సం. విణ (అ. ఈ. అ.) 1. ప్రయోగించువాఁడు; 2. కార్యము నెఱవేర్చువాఁడు.

ప్రయోజనము. సం. వి. అ. న. 1. కార్యము; 2. హేతువు.

ప్రరోహము. సం. వి. అ. పుం. మొలక, అంకురము.

ప్రలంబఘ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

ప్రలంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలి లంబనము; 2. హారవిశేషము; 3. స్తనము; 4. కొమ్మ; 5. గిలకతాడు; 6. తగరము. డు ఒక రక్కసుఁడు.

ప్రలంభము. సం. వి. అ. పుం. వంచనము.

ప్రలాపము. సం. వి. అ. పుం. (వెఱ్ఱివాఁడు, రోగపువారి) అర్థశూన్యమయినమాట, పలవరము.

ప్రలాపించు. సం. అ. క్రి. అర్థశూన్యములైనమాటలాడు, పలవరించు.

ప్రలోభనము. సం. వి. అ. న. మృగములను పట్టుటకు పెట్టు మచ్చు.

ప్రలోభము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి లోభము.

ప్రలోభించు. సం. స. క్రి. ఆసగొనఁజేయు. "వ. నీవ్రుగత్న మయుతమూరుకాంతులుగలకనకమృగంబనై దనిజానకిం బ్రలోభింపవలయు." భార. అర. ౬, అ.

ప్రల్లఁదనము. దే. వి. (ప్రల్లద+తనము.) ప్రల్లదము.

ప్రల్లదకాఁడు. దే. విశే. (ప్రల్లదము+కాఁడు.) ప్రల్లదుఁడు భల్లా. 3, అ.

ప్రల్లదము. దే. వి. 1. పారుష్యము, "సీ. వెలఁదిజూదంబు పానంబు వేఁటలు కుఁ, బ్రల్లదంబును దండంబు పరుసఁదనము, సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ వమ్ము సేఁత, యనెడు సప్తవ్యసనములఁ జనదు తగుల." సం. "స్త్రియో క్షో మృగయా పానం వాక్పారుష్యంచ పంచమమ్, మహచ్చదండపారుష్య మర్థదూషణమేవచ." భార. ఉద్యో. ౨, అ.—2. దుర్భాషణము; "ఉ. ప్రల్లదమేదియుల్లో శిశుపాలుఁడు వజ్రపాతాద్రి కులుబ్ధుఁడై, త్రెళ్లిన." భార. సభా. ౨, అ. "క. గురుఁ దల్లి విదంద్రినిసో, దరునిన కారణము ప్రల్లదము వల్కినము, వ్యకరుశేతమాఱువణములు, ధరణీశుఁడుగొనుటనీతి దండువుపేరన్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. "ఉ. ప్రల్లదమాడిపెద్ద లకుబాధయొనర్చునతండ్రుఁతంద్రికిన్, దల్లికి మాఱుపల్కెడునతఁడును నాఁకొని వచ్చియుడ్లచే, సుల్ల మెలర్పమేయఁ జనుచున్న వృషంబు నదల్చునాతఁడున్, బ్రల్లెడునట్టిదుర్గతులఁ ద్రెళ్లుదునే నిటు రాకతక్కినన్." భోజ. ౬, అ.—3. దుష్కృత్యము. "ఆ. ఓరోరియం, కొందుఁ బోవవచ్చుఁ బందనిలుళ్ళు, మిట్టికడిమి సద్మియు ప్రల్లదంబులు, సేయఁదొడఁగితనుచుడాయుటయును." భార. అర. ౬, అ. "మత్తకోకి. ప్రల్లదంబున వేల్పులుద్ధతిఁ బాతిరాజనివాసముం, గొల్లవెట్టిసమస్తవిత్తముఁ గ్రూరతం గొనిపోవఁగా." భాగ. ౭, స్కం.

ప్రల్లదీఁడు. దే. విశే. (ప్రల్లదము+ఈఁడు.) ప్రల్లదుఁడు. "సీ. చిక్కని మానంబు చిక్కఁ బట్టదనన్నఁ దంత బాణుఁడు కడుఁ బ్రల్లదీఁడు." విక్ర. ౧, అ.

ప్రల్లదుఁడు. దే. విశే. దుష్టుఁడు. "ఉ. ప్రల్లదుఁడైన యొక్క కులపాంసను చేసిన దానఁ దక్కలం, బెల్లను దూషితంబగుటయేమి యపూర్వము." భార. ఆది. ౧, అ. "సీ. అతివదండవశీశిరావ పారకులను, సాధుహృదయప్రమోదనిషేధకులను, బరుల కుపతాప మొనరించు ప్రల్లదులను, కెండితపవాలుకలఁ ద్రెళ్ళెదరు చూడు." మార్క. ౨, అ.

ప్రల్లదురాలు. స్త్రీ. విశే. (ప్రల్లద+ఆలు.) దుష్టురాలు. "క. కో, పమునను రక్కసియుఁ గరము ప్రల్లదురాలై." నిర్వ. ౫, అ. (ఇక్కడ దుష్టురాలనఁగా దుర్భాషణములాడునదియని యర్థము.)

ప్రవక్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) చక్కఁగా మాటలాడువాఁడు.

ప్రవచనము. సం. వి. అ. న. 1. వేదము; 2. గొప్పమాట.

ప్రవచనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా మాటాడఁదగినది.

ప్రవణము. సం. వి. అ. పుం. చతుష్పథము. విశే. వాలుపల్లము.

ప్రవణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 ఆసక్తుఁడు; 2. నమ్రుఁడు; 3. సమర్థుఁడు.

ప్రవయుఁడు. సం. విశే. (స.) వృద్ధుఁడు, ముసలి.

ప్రవరము. సం. వి. అ. న. 1. పేరు; 2. కులము.

ప్రవరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శ్రేష్ఠుఁడు, మేటి.

ప్రవర్గ్యము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిష్టోమాదియాగములకు అంగభూతమైన యాగవిశేషము.

ప్రవర్తకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ప్రవర్తింపఁజేయువాఁడు, నడపువాఁడు.

ప్రవర్తనము. సం. వి. అ. న. ప్రవర్తిల్లుట, నడపు.

ప్రవర్తించు. సం. అ. క్రి. నడచు. (యా. ప్రవర్తిల్లు.)

ప్రవర్ధిల్లు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి వృద్ధిఁబొందు. (ప్రే. ప్రవర్ధించు.)

ప్రవల్హిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గూఢముగానుంచఁబడిన యర్థము గల కావ్యవిశేషము. "శ్లో. కశ్చను ష్ఠోసిమిషతి, కాచవేగేనవర్తతే, మత్స్య స్పృష్టోనిమిషతి, నదీవేగేనవర్తతే." ఇత్యాది.

ప్రవహణము. సం. వి. అ. న. 1. బాలకాదులక్రీడాశకటము; మనుష్యులుమోసెడువిమానము. (అనికొందఱు.) 2. యానపాత్రము.

ప్రవహము. సం. వి. అ. పుం. 1. బహిర్గమనము; 2. మహావాయువు; 3. వాయువు.

ప్రవహించు. సం. అ. క్రి. ప్రవాహము పాఱు.

ప్రవాణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సాలెవానిసాధనవిశేషము, లాకె.

ప్రవాదము. సం. వి. అ. పుం. కారణములేకయే కలిగి లోకము వందంతట వ్యాపించినమాట.

ప్రవారణము. సం. వి. అ. న. 1. ఫలముకుగోరి చేయుదానము. 2. నిషేధము.

ప్రవాసనము. సం. వి. అ. న. చంపుట, వధము.

ప్రవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరదేశవాసము; 2. పరదేశగమనము.

ప్రవాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల్లువ; 2. ప్రవృత్తి; 3. పరంపర.

ప్రవాహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతిసారరోగము.

ప్రవాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగడము; 2. వీణాదండము; ఒరగు; 3. చిగురు.

ప్రవిదారణము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము, పోరు.

ప్రవిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అతివస.

ప్రవిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రవేశించినవాఁడు.

ప్రవీణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిపుణుఁడు, తీర్పరి.

ప్రవృత్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రవర్తించినవాఁడు.

ప్రవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వర్తన; 2. ప్రవేశము; 3. ప్రకట తెరువు; 4. వృత్తాంతము.

ప్రవృద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెరిఁగినది; 2. కొన సాఁగిపెరిఁగినది.

ప్రవేకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ముఖ్యము, గొప్పది.

ప్రవేణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏనుఁగుమీఁదఁబఱచెడియుల్లి కంబళి; 2. సర్పాకారముగా అల్లిన జడ.

ప్రవేశము. సం. వి. అ. పుం. చొచ్చుట, చేరిక. (గృహప్రవేశము. వానికి శాస్త్రములయందు ప్రవేశము లేదు మొ.)

ప్రవేశించు. సం. అ. క్రి. చొచ్చు.

ప్రవేష్టము. సం. వి. అ. పుం. బాహువు, చేయి.

ప్రవ్యక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్పష్టము, వెల్లడి.

ప్రవ్రజితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సన్యాసి.

ప్రవ్రజ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సన్యాసాశ్రమము; 2. పరదేశ టనము, తిరుగుట.

ప్రవ్వ. దే. వి. కుండ, ఘటము. "క. ఎవ్వనికంతాసంబులు, నివ్వటిలెఁ జనుఁ దనెల్లనెఱిఁబాదక్షుం, డివ్వలనజగములన్నిటఁ, బ్రవ్వజలమునిలిపినట్లు ప్రజఁబుట్టించెఁన్." భాగ. ౬, స్క. ౦.

ప్రశంస. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్తోత్రము, పొగడిక.

ప్రశంసించు. సం. స. క్రి. స్తోత్రముచేయు, పొగడు.

ప్రశస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినది; 2. నేయిఁజూనెలోనగువానిచే పొగడఁబడినది.

ప్రశస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రసిద్ధి.

ప్రశస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధికెక్కఁదగినది.

ప్రశాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలిశాంతి.

ప్రశాంతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి శాంతినొందినవాఁడు.

ప్రశ్నము. సం. వి. అ. పుం. అడుగుట. (రూ. ప్రశ్న.)

ప్రశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) అనునయము.

ప్రశ్రితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) వినీతుఁడు.

ప్రష్ట. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) అడుగువాఁడు.

ప్రష్ఠవాహము. సం. వి. హ. పుం. పనువలచేటకు కాఁడిమోపెడియెద్దులదాపునఁగట్టెడికోడె.

ప్రష్ఠుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) (చూ.) అగ్రేసరుఁడు.

ప్రష్ఠౌహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తొలిచూలిపడ్డ. (రూ. పష్ఠౌహి.)

ప్రసంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. విషయవిస్తరము; 2. ప్రస్తావము.

ప్రసంగించు. సం. స. క్రి. 1. ఏదేనియొకవిషయమునువిస్తరించి చెప్పు; 2. ప్రస్తావించు. "వ. అనివలికినతోడికోడలిం బ్రసంగించి." భో. ౬, అ.

ప్రసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రస్తావము, ప్రసంగము.

ప్రసక్తించు. సం. అ. క్రి. ప్రస్తావమునకువచ్చు.

ప్రసన్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. కల్లు. విణ. 1. నిర్మలము; 2. సంతుష్టము.

ప్రసభము. సం. వి. అ. పుం, న. బలాత్కారము.

ప్రసరణము. సం. వి. అ. న. అంతటనేనవ్యాపించుట. (రూ. ప్రసరణి. ఇ. ఈ. స్త్రీ.)

ప్రసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాపనము; 2. వినయము; 3. వేగము.

ప్రసరించు. సం. అ. క్రి. వ్యాపించు. (రూ. ప్రసరిల్లు.)

ప్రసర్పణము. సం. వి. అ. న. వ్యాపనము, ప్రసరము.

ప్రసవబంధనము. సం. వి. అ. న. ఆకులోనగువాని తొడిమ; వృంతము.

ప్రసవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కానుపు; 2. పుష్పము; 3. పండు; 4. పుట్టుక; 5. బిడ్డ.

ప్రసవించు. సం. స. క్రి. (బిడ్డ.) కను.

ప్రసవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 కుడి, 2. ఎడమ; 3. అనుకూలము; 4. ప్రతికూలము.

ప్రసాదనము. సం. వి. అ. న. 1. తేర్చుట; 2. బహుమానము, 3. అన్నము.

ప్రసాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముూలుగుకి.

ప్రసాదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రసన్నత, (రూ. ప్రసత్తి, ఇ. స్త్రీ.) 2. కావ్యగుణములలోనొకటి; (చూ. గుణము.) 3. అనుగ్రహము, 4. స్వాస్థ్యము; 5. భగవంతుఁడులోనగువారిచే భుక్తశేషమైన అన్నము మొదలగునది.

ప్రసాదించు. సం. స. క్రి. అనుగ్రహించి యిచ్చు.

ప్రసాధనము. సం. వి. అ. న. 1. వస్త్రాద్యలంకరణము. 2. సిద్ధి.

ప్రసాధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దువ్వెన, కంకతిక.

ప్రసాధితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వస్త్రాదులచేత అలంకరింపఁబడినవాఁడు, సైయఁబడినవాఁడు.

ప్రసారణము. సం. వి. అ. న. 1. చాఁచుట; 2. తిరుచుట.

ప్రసారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొంతెమగోరుకి.

ప్రసారము. సం. వి. అ. పుం. వ్యాపనము.

ప్రసారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ప్రసరించునది.

ప్రసారితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చాఁచఁబడినది; 2. తిరుచఁబడినది.

ప్రసితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నిర్బంధము, కట్టెడుసాధనము. (అనికొందఱు)

ప్రసితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) తత్పరుఁడు.

ప్రసిద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినది, 2. అలంకరింపఁబడినది.

ప్రసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఖ్యాతి; 2. అలంకారము.

ప్రసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. అఁడుగుఱ్ఱము, 3. అరఁటికి; 4. ఒకటితోనొకటి పెనఁగొన్న ప్రాక్షతీఁగలోనగునది.

ప్రసూత. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాలింతరాలు. అ. స. ము. పుష్పవిణ. పుట్టినది.

ప్రసూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కానుపు; 2. పుట్టుక; 3. బిడ్డ.

ప్రసూతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు; ప్రసూత.

ప్రసూతిజము. సం. వి. అ. న. బాధ, దుఃఖము.

ప్రసూనము. సం. వి. అ. న. 1. పుష్పము; 2. ఫలము. విణ. పుట్టినది.

ప్రసృత. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాలిపిక్క. అ. పుం. ము చేర. విణ. 1. కొనసాఁగి పెరిఁగినది; 2 తీర్పఁబడినది.

ప్రసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేర; 2. పుడిసిలి.

ప్రసేకము. సం. వి. అ పుం. 1. చేల్లుట, 2. జాఱుట.

ప్రసేవకము. సం. వి. అ. పుం. వీణకరివె. (చూ. కరివె)

ప్రసేవము. సం. వి అ. పుం. 1 ఎండుపుగట్ట, 2. వీణకరివె

ప్రస్తరము. సం వి. అ. పుం. 1. ఱాయి, 2. రత్నము, 3. కుతము, 4. చిగుళ్లులోనగువానిచే ఏర్పఱచిన సెజ్జ

ప్రస్తరించు. సం. స. క్రి. 1. విస్తరించు, "సీ యజ్ఞశటాకంబు నందుఁ గ్రుంకులువెట్టి ప్రస్ఫారిపితృస్మృతిఁ బ్రస్తరించి" భీ. 3, అ —2. ఛందఃప్రస్తారముచేయు.

ప్రస్తవము. సం. వి అ పుం. విషయము, "క. అఘుఁడీప్రస్తవమున, సనిసిల్గినవీరభటులయనుపోష్యులనె, ల్లను బ్రోతెభోజనాచ్ఛా, దనములవారలకు నిమ్మిసకుఁగ యుండఁగ," భార. సభా. ౧, అ.

ప్రస్తారము. సం. వి. అ పుం. 1 ఛందశ్శాస్త్రమునందలి ప్రత్యయవిశేషము, 2. వృక్షవిస్తారము.

ప్రస్తావము. సం. వి. అ. పుం 1. అవసరము; 2. చెప్పుట.

ప్రస్తావించు. సం. స. క్రి. ప్రస్తావమునకు తెచ్చు.

ప్రస్తుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఈసంబోధనసమయమున) పాడుఁగు చేసిన ఆవు. విణ. (అ. అ అ.) 1. మిక్కిలి స్తుతింపఁబడినది, 2. చెప్పఁబడినది, 3. ప్రయత్నముచేయఁబడినది; 4. సిద్ధము చేయఁబడినది.

ప్రస్తుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి స్తోత్రము.

ప్రస్తుతించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి స్తుతించు.

ప్రస్థపుష్పము. సం. వి. అ. పుం. మరువముగ్రీ.

ప్రస్థమానము. సం. వి. అ. న. తూములోనగువానికొలత. (చూ. మానము.)

ప్రస్థము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రస్థమానము; 2. నాలుగు మానికలకొలఁది; 3. కొండనెత్తము.

ప్రస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయాణము; 2. శాస్త్రము.

ప్రస్థాపించు. సం. స. క్రి. చేక్కఁగా స్థాపనముచేయు.

ప్రస్థాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చేక్కఁగా స్థాపింపఁబడినది.

ప్రస్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయాణమైపోయినది, ప్రయాతము.

ప్రస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. 1. చేట; 2. ప్రకాశనము; 3. దెబ్బ.

ప్రస్రవణము. సం. వి. అ న. 1. సెలయూట; 2. చెమట.

ప్రస్రావము. సం. వి. అ. పుం. మూత్రము, ఉచ్చ.

ప్రహతము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టఁబడినది; 2. పాడి చేయఁబడినది; 3. విస్తరింపఁబడినది.

ప్రహరణము. సం వి. అ. న. ఆయుధము.

ప్రహరము. సం. వి. అ. పుం. 1. జాము; 2. దెబ్బ.

ప్రహరి. వై. వి. ప్రాకారము. "సీ. అలదేవమణికిఁగావలియొద్ద ప్రహరినాగళమున ఘంటికావలులుమొరయ." పా. ౪, అ.

ప్రహరించు. సం. స. క్రి. దెబ్బతీయు, కొట్టు.

ప్రహరిచరించు. మి అ. క్రి. ప్రహరిదిరుగు. "చ. ప్రహరి చరింతురెవ్వఁడును ధైర్యశ్రులర్ధనిశాగమంబులన్." భీ ౧, అ.

ప్రహరిచుట్టు. ద్వి. అ. క్రి ——వై.—— "మ. అని చింతించు మనోజ్ఞధామమునకున్ యశ్శాంగనల్ పుష్కరధ్వనితోఁ జారణకన్యకల్ చటులవాగ్వైచిత్రితోఁబన్నగాం, గనలుద్యన్మణి దీపమాలికలతోఁ గంధర్వకాంతల్ సుకం, ఠనినాదాతిశయంబుతోఁ బ్రహరిచుట్టంగంటిఁ జిత్రంబుగాన్." వసు. ౪, అ.

ప్రహరిదిరుగు. ద్వి. అ. క్రి. (ప్రహరి + తిరుగు.) ప్రదక్షిణించు, చుట్టివచ్చు. "శ్రీ. అడ్డపెట్టెదఁగాకతి వ్రాంపురథముఁ, బ్రహరిదిరుగకయుండంగ ధర్మగిరికి." కాశీ ౧, అ.

ప్రహసనము. సం. వి. అ. న. 1. నాటకభేదము, (చూ. నాటకము.) 2. పెద్దనవ్వు, 3. పరిహాసము.

ప్రహసించు. సం. అ. క్రి. పెద్దనవ్వునవ్వు.

ప్రహసితము. సం. వి. అ. స. శిరఃకంపముతోఁగూడినసవ్వు (ఇది మధ్యమము. చూ. హాసము.)

ప్రహస్తము. సం. వి. అ. పుం చేప్పట, చపేటము. డు. ఒక రాక్షసుఁడు.

ప్రహారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రహరించువాఁడు.

ప్రహారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రహరము, దెబ్బ.

ప్రహారి సం. విణ. (న్. ఈ. న్) ప్రహారకుఁడు.

ప్రహి. సం. వి. ఇ. పుం, న. నూయి, కూపము.

ప్రహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వింటనుండి విడువఁబడినది (బాణము)

ప్రహితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్యుక్తుప్పన్నుఁడు.

ప్రహేళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) ప్రవల్లిక.

ప్రహ్లన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంతోషించినవాఁడు. ప్రముదితుఁడు.

ప్రహ్లాదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము. (రూ. ప్రహ్లత్తి ఇ. స్త్రీ)

ప్రహ్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నమ్రము; 2. ఆసక్తము.

ప్రళయము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల్పాంతము; 2. అపాయము; 3. మృత్యువు; 4 మూర్ఛ.

ప్రా.

ప్రా. వై. విణ. వృత్తియందు ప్రాఁతశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. ప్రామట్టి, ప్రావేలుపు మొ) (దీనికి వృత్తియందు అచ్చుపరమగునపుడు యడాగమంబును, పరుషములు పరంబులగునపుడు నుగాగమంబును. ఉదా. ప్రాయిల్లు, ప్రాయేఱు, ప్రాఁగెంపు, ప్రాఁజోఁతు, ప్రాఁబల్కే, ప్రాఁబసిఁడి మొ)

ప్రాంగణము. సం. వి. అ. న. 1. ముంగిలి, 2. పణవవాద్యము.

ప్రాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. తీరము; 2. సమీపము

ప్రాంతరము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి, 2. తొఱ్ఱ; 3. దవ్వైన యుదారి త్రోవ; 4. చాలిచూర.

ప్రాంశువు. సం. విశ. (ఉ.) పొడుగైనది, ఉన్నతము.

ప్రాఁకు. దే. అ. క్రి. 1. ఎక్కు, "ఉ. ప్రాఁకుదుమా త్రికూట శిఖరంబులమీఁదికినెల్లవారు." రా. యు, కాం. 2. తొడ్డుకోలేరగు. "క. అందఱుగామిని యూఁకుపుఁ, బిందువలచ్చులానసాధిబిలముపెడలిచఁగ, గొండలనడుమను బ్రాఁకెడు, కుండలియోయనఁగనారుకొమరొప్పారెఁగ." ఆము. ౫, అ.–వి. 1. తీఁగయల్లుటకు కమీపమున నిడుకొయ్యలోనగునది. ఉపఘ్నము; "క. ఇంతకుమూలముత్పష్టా, తంతులతయవర్పవినుము దానికినదరం, గాంతాజనంబుతోలుప్రాఁ, కింతయుజేఁగిత్పష్టఁదొఁలఁగుటిచ్చవిముక్తిఁగ." భార. శాం. ౪, అ.–2. మాలిన్యము, పాఁచి. "సీ. కన్నీరుజడిగొని క్రమ్మఁ బ్రాఁకెక్కినకమ్రకపోలభాగములుగలిగి." భార. అర. 2, అ. "ద్వి. కందులఁ బ్రాఁకుపట్టిబలువుకప్పినగొగ్గికండ్లును." పల. 3, భా.

ప్రాఁకుడు. దే వి. 1. ప్రాఁకుట; 2. పాఁచి.

ప్రాఁకుదెంచు. దే. అ. క్రి. (ప్రాఁకు+తెంచు.) ప్రాఁకు. "ఎ, గీ. క్రమముతోశిశరమయాఖములుగగన, భాగముననఁగొన్నియల్లనఁ బ్రాఁకుదెంచ." పా. ౨, అ. (స్వార్థమున తెంచు.)

ప్రాఁకులాడు. దే. అ. క్రి. (ప్రాఁకులు+ఆడు.) ప్రాఁకియెక్కు. (నన్నుఁబట్టుకొని యేమి ప్రాఁకులాడెదవు.)

ప్రాఁకొను. దే. అ. క్రి. (ప్రాఁకు+కొను.) పాఁచిపట్టు. "క. ప్రాఁకొన్న నూతియుదకము, మేఁకలపాఁడియునురోఁత."

ప్రాఁగబ్బము. వై. వి. (ప్రాఁత+కబ్బము.) వేదము. "సీ. ప్రాఁగబ్బపుంబల్లుబడి చిక్కుదీర్పరిగారుడాదిపురాణకథనకర్త." పాంచా. 3, ఆ.

ప్రాఁచి. వై వి. విశ. పాఁచికి మొదటిరూపము. (ప్రాఁతదనుటకు. "పెరుఁగంతయును గ్రోలి పిదపబానలయందు సంపూర్ణముగఁ బ్రాఁచిచల్లలునుచు." హరి. పూ. ౫, అ.)

ప్రాఁచేదువులు. వ్య. వి. బ. (ప్రాఁత+చేదువులు.) వేదము. "శా. ఆనందోబ్రహ్మమటన్న ప్రాఁచేదువులంతర్బుద్ధిమాహింపుమా." స్వా. ౨. అ. (వృత్తియందేకవదనాంతము. చూ. ప్రాఁబలుకులు)

ప్రాఁత. వై. వి. 1. భృత్యుఁడు; "కొరవుల ప్రాఁతలముసేము." భార. విరా. ౧, అ. "ప్రాఁతలమేమునీకు." ఉ, హరి. ౪, అ –2 వస్త్రము; (చూ. పాఁత.) 3. జీర్ణవస్త్రము*. "సీ. పెనుమైలయగునీలిపేలికమొలఁగట్టిపైనొకయొల్లని ప్రాఁతదాల్చి." రా. బాల, కాం –విశ. 1. పురాతనము; "ప్రాఁతందలము." ఆము. ౨, అ.–2. పూర్వము*; ప్రాఁతవేలుపు." అచ్చ. అర, కాం –8. జీర్ణము*. (ప్రాఁతచీర.)

ప్రాఁతగిల్లు. వై అ. క్రి. ప్రాఁతపడు. (రూ. ప్రాఁతగిలు.)

ప్రాఁతవడు. వై. అ. క్రి. (ప్రాఁత+పడు.) ప్రాఁతదియగు. "ప్రాఁతవడ్డమాటలఁ దమనేర్పుచూపి." విర్వ. ౧, అ.

ప్రాఁపడు. వై. అ. క్రి. (ప్రాఁత+పడు.) 1. ప్రాఁతగిల్లు; 2. అలపడు. "ద. తొడవులుదీసి క్రొమ్ముడిఁగుదువ్వలువల్కదపేసిజల్లుపా, వడలొగిఁగట్టిమేలినిడువాలికొమ్ములుకట్టియుద్ధులే, ర్పడఁగవగూడియల్లవలరాయని క్రొవ్విరిఁ బోఁడికిని ప్రాఁ, బడమియె యారి దారికనుపట్టఁగొలంకునఁజేరి రెంతయుఁగ." చంద్ర.

ప్రాఁబలుకులు. వ్య. వి. బ. (ప్రాఁత+పలుకులు.) వేదము. రూ. ప్రాఁబ్బలు.) (వృత్తియందేకవదనాంతము. "సీ. ప్రాఁబ్బలుకుదుంతొ బ్రాణులింమనంయమి ప్రవరులనుతిఁచెదచెవులఁబెట్టి." ఉ, రా. ౨, అ)

ప్రాక. దే. వి. పాకకు మొదటిరూపము.

ప్రాకటము. సం. విశ (అ. ఈ. అ) ప్రసిద్ధము. (ప్రకటము యొక్క రూపాంతరము.)

ప్రాకామ్యము. సం. వి అ. న. ఒక ఐశ్వర్యము. (చూ. ఐశ్వర్యము.)

ప్రాకారము. సం. వి. అ. పుం. గుడిమొదలగువాని చుట్టుగోడ, ప్రహరి, వరణము.

ప్రాకృతము. సం. వి. అ. న. ఒకానొకభాష. (ఇది స్త్రీలు లోనగువారు భాషించుటకు నుపయుక్తముగానుండినది. ఇది షడ్విధము. ప్రాకృతము, శౌరసేని, మాగధి, పైశాచి, చూళికాపైశాచి, అపభ్రంశము.)

ప్రాకృతుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పామరుఁడు.

ప్రాకెన. వై. వి. పాకెనయొక్క రూపాంతరము, "క. తగఁ బ్రాకెనయునుదీటిచి, నగవులపసులైనవెనుకనాలవనాఁడో, పట్టగనాగవల్లి సేయఁగఁ, బగడపుటుప్పరిగలోనఁబడఁతుకలెల్లఁగ." య. ౪, అ.

ప్రాకెన్న. వై. వి. పాకెన్నయొక్క రూపాంతరము. "మ. ఘనపాకాన్నముగన్నవారలకడఁగన్నారేమీకన్ననా, కుముదోఁకన్ననొకన్నమున్నిటులుగోకొమ్మన్న చోటున్నదా, మన ప్రాకెన్నచెలంగఁగీర్తిలతికల్పాకారిలోకంబుపెం, బనె ప్రాఁకెన్నయమొప్పునంచు నరులాడం జొచ్చిరిచ్చారతిఁగ." పాంచా. ౪. అ.

ప్రాక్తనము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పురాతనము.

ప్రాగల్భ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రగల్భత్వము; 2. స్త్రీలయొక్క అయత్నజమైన శృంగారచేష్టావిశేషము.

ప్రాగ్భారము. సం. వి. అ పుం. 1. అతిశయము, 2. పర్వతములోనగువాని శిఖరము.

ప్రాగ్రసరుఁడు. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందునడచువాఁడు; 2. మొదటివాఁడు.

ప్రాగ్రహరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. ముందు నడచునది, 2. మొదటిది.

ప్రాగ్ర్యము. సం. విశ. (అ. అ. అ.)———వై.-

ప్రాగ్వంశము. సం. వి. అ. పుం. హవిర్గృహమునకుముందున్న సభాగృహము.

ప్రాఘారము. సం వి. అ. పుం. జలాదిధార. కాఱుట. (అనికొందఱు.)

ప్రాచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తూర్పు; 2. పచ్చపుచెట్టు.

ప్రాచితము. వై. వి. ప్రాయశ్చిత్తము. "సీ. అత్త, జనకునిమాఁకొన్నపెనఁబాతకము వాయఁ బ్రాచితంబుగఁదుమీరాచలంబు, దండఁదనమేనువిడువంగఁదమకుపడెదు." వై. 2, అ.

ప్రాచీన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱుబొద్దికే.

ప్రాచీనబర్హి. సం. వి. స. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. ఒకానొకరాజు.

ప్రాచీనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) కంచకోట. (రూ. ప్రాచీరము.) విశ. 1. పూర్వదిశయందుఁగలిగినది; 2. పూర్వకాలమునందుఁగలిగినది.

ప్రాచీనావీతము. సం. వి. అ. న. కుడిభుజముమీఁదుగా ఎడమ ప్రక్కకు వ్రేలెడు జందెము.

ప్రాచుర్యము. సం. వి. అ. న. ప్రచురత్వము.

ప్రాచేతసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాల్మీకిమహాముని.

ప్రాచ్యము. సం. వి. అ. పుం. శరావతియనునది యెల్లగాఁగల ప్రాగ్దక్షిణముల మధ్యదేశము. విణ. తూర్పుదిక్కునందలిది.

ప్రాజనము. సం. వి. అ. న. మునికోల, తోత్త్రము.

ప్రాజాపత్యము. సం. వి. అ. న. 1. అధికారము; 2. ఇష్టివిశేషము, 3. పంద్రెండుదినములలో ముగింపఁదగిన వ్రతవిశేషము. పుం. మీరిరువురుగూడి ధర్మముచేయుఁడని వరునితో పరిభాషించి కన్నెనిచ్చిచేయువివాహము. (చూ. వివాహము.)

ప్రాజితృ. సం. వి. ఋ. పుం. సారథి, తేరునూన్పరి.

ప్రాజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచిబుద్ధిగల ఆఁడుది, 2. బుద్ధి

ప్రాజ్ఞి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లౌకికవ్యవహారమునందు మిక్కిలి తెలివిగల ఆఁడుది, 2. పండితునిభార్య.

ప్రాజ్ఞుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పండితుఁడు, 2. సమర్థుఁడు.

ప్రాజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అధికము.

ప్రాడ్వివాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తగవరి (చూ.) అక్షదర్శకుఁడు.

ప్రాణగొడ్డము. వై. విణ. ప్రాణహింసకము. "చ. లోభవిరతిఁ బెద్దకాఁపడిపాడిదొలంగినఁ బ్రాణగొడ్డపుంబనులగు." భార. అను. ౪, అ.

ప్రాణనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రియుఁడు, 2. యముఁడు. (ఇట్లు ప్రాణేశుఁడు మొ.)

ప్రాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి; 2. హృదయమందలి గాలి, 3. కావ్యజీవము; 4. బలిమి; 5. బోళము; 6. బ. ఉసురు. విణ. నిండింపఁబడినది. (పంచప్రాణములు.—ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము.)

ప్రాణాచారము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాయోపవేశము.

ప్రాణాచారముపడు. మి. అ. క్రి. ప్రాయోపవేశముచేయు.

ప్రాణాయామము సం. వి. అ. పుం. నాసికాముఖములయందు సంచరించెడువాయువులను మంత్రపూర్వకముగా నిరోధించుట. (ఇది యోగాంగములలో నొకటి. చూ. అంగము.)

ప్రాణి. సం. వి. న్. పుం. మనుష్యాదిజంతువు. విణ. ప్రాణముగలది.

ప్రాణిద్యూతము. సం. వి. అ. న. కోడిపందెములోనగునది, సమాహ్వయము.

ప్రాతికూల్యము. సం. వి. అ. న. ప్రతికూలత్వము. (అనుకూల్యమునకు చూ.)

ప్రాతిపదికము. సం. వి. అ. న. ధాతుభిన్నంబును ప్రత్యయభిన్నంబును ప్రత్యయాంతభిన్నంబునగు అర్థవచ్ఛబ్దరూపము

ప్రాతిభావ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రతిభూత్వము

ప్రాతివేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూతికావిశేషము.

ప్రాతిహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గారడివిద్యయందునేర్పరియైనవాఁడు.

ప్రాథమకల్పికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్రొత్తగాఁజదువనారంభించిన శిష్యుఁడు, శైక్షుఁడు.

ప్రాథమికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రథముఁడు.

ప్రాథమ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రథమత్వము.

ప్రాధీయపడుట. సం. అ. క్రి. వేడుకొనుట.

ప్రాదుర్భవించు. సం. అ. క్రి. ఆవిర్భవించు, పుట్టు.

ప్రాదుర్భావము. సం. వి. అ. పుం. పుట్టుక.

ప్రాదుర్భూతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పుట్టినది.

ప్రాదేశనము. సం. వి. అ. న. త్యాగము, దానము.

ప్రాదేశము. సం. వి. అ. పుం. చూపుడువ్రేలిని బొటనవ్రేలిని చాఁచిపట్టినకొలత, జత్తిలి.

ప్రాధాన్యము. సం. వి. అ. న. ప్రధానత్వము.

ప్రాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాపించువాఁడు.

ప్రాపణము. సం. వి. అ. న. ప్రాప్తించుట.

ప్రాపణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రాపింపఁదగినది, పొందఁదగినది.

ప్రాపించు. సం. స. క్రి. పొందు. "క. గోమతినమృతరసోపమ, గోమతిఁదరుపుంజమును బాకుంజోరుశటీ, గోమతినలికలితవ్రతి, గోమతిఁ బ్రాపించి ప్రాద్భుక్రుంకినయంతన్." ఉ. రా. ౬, అ.

ప్రాపు. వై. వి. ఆశ్రయము. "సీ. సింహనాదమునకుఁ, బ్రాపులై దేవదత్తంబురవముగుణము, రావమునదిక్తటంబుల వ్రయ్యఁజేయ." భార. ద్రో. ౧, అ.

ప్రాప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది. 2. కూడుకొన్నది.

ప్రాప్తరూపుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కనివాఁడు; 2 తెలిసినవాఁడు.

ప్రాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 లాభము, పొందు, 2. శుభోదయము, 3. ఒక ఐశ్వర్యము. (చూ ఐశ్వర్యము.)

ప్రాప్తించు. సం. అ. క్రి. లభించు, కలుగు.

ప్రాప్యము. సం. విణ. (అ ఆ. అ.) పొందఁదగినది.

ప్రాబల్యము. సం. వి. అ. న. ప్రబలత్వము, బలిష్ఠత.

ప్రాభవము. సం. వి. అ. న. ప్రభుత్వము, దొరతనము.

ప్రాభృతము. సం. వి. అ. న. కానుక, ఉపహారము.

ప్రామాణికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. మేరమీఱనివాఁడు; 2. సత్యముతప్పనివాఁడు; 3. శాస్త్రమునెఱిఁగినవాఁడు.

ప్రామాణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. దృష్టాంతము; 2. సాక్ష్యము.

ప్రామిడి. దే. వి. క్రౌర్యము. "ఉ. ఏమనిచెప్పవచ్చుఁబరమేశ్వర మీఁదుధరాతలంబునన్, బ్రామిడిఁజేసినట్టిమనపాతకకోట్లకులెక్కలేదు." భల్లా. 3, అ.—విణ. క్రూరము, క్రూరుఁడు, క్రూరురాలు. "ఉ. రాయిడికత్తెలైనపెనఁ బ్రామిడియత్తలయిండ్లకోత్రముల్, సేయువిలాసినుల్ మొనపుఁజెందఁగ" విక్ర. ౬, అ.

ప్రామినుకులు. ద్వి. వి. బ. వేదము. (రూ. ప్రామిన్కులు. "సీ. బానవాల్గములెన్నుప్రామినుకులేవెల్పుచెలువంపుఁబావాలగిలుకురవలు" య. ౧, అ.) (వృత్తియందేకవచనాంతము. చూ. ప్రాఁబలుకులు.)

ప్రాము. దే. స. క్రి. 1. తాఁచు; "ద్వి. మునిమాయ, నావెంటఁ దరిగొనినదిచిపోనీక పట్టియాగతినేలపైనిడికాలఁ, బెట్టిప్రాముచు మనపెట్టుచుండఁగను." పారిజా. ౨, ఆ.—2. ప్రూయు; "సీ. మాటిమాటికిఁగోపసంభ్రమము పేర్మిఁ, గఱపాత్రంబులందున్న కమ్మఘూతి, వదనములఁ బ్రామికొనుచునిగ్వక్రలీల, హారహారాయని పల్కరియుబ్రమదిన." కాశీ. 2, ఆ.—3. మూయు; "ఆ. నీడఁ గడవఁబాఱునేలకుఁ బెలిగాఁగ, నడుగువెట్టితిరుగనాక్షమొలఁగి, యొకటిఁదలఁపనరులకొదవినకాడవదే, కఠినమృత్యుదేవికన్న ప్రాము." పాండు. ౪, ఆ.—4. తుడుచు, "ఉ. కోపముతోడనీబ్రదధికాంధము ధిన్నముసేయుచున్నచో, గోపికప్రాఁటఁగట్టినతకుంచితపాంజన బావ్వతోయధా, తాపరిపూర్ణవక్షముగరంబులఁ బ్రాముచు వెర్వ నూర్పుచుఁ, బావఁడనైనటించెలగ్నపాపనామదిఁ జోద్యమయ్యెడిన్." భాగ. ౧౦, స్కం—5. పులుము; "క. ఒకతె వడిన్, దలఁ బ్రామిపసిఁడికొప్పెర, జలములుచెలువందియుండఁగ జలకం బార్చెన్." ఉత్త. 3, ఆ.—6. పీడించు, "సీ. ప్రాముఁడరాగ్నిచే. గింకరోమి యనుచు, నడరువేదనచేఁగవ్వయాస్యమిమనుచు, విస్మయముమూర్ఛచేపాతిరోష్టిమనుచుఁ, బలవరించుఁగపాగి నట్టిక్రొన్నికే." హంస ౧, ఆ.—7. ఖండించు. "క. రయమునఁగాళ్లం జేతులుఁ, బొడిపాడిగాఁ బ్రామిచెలఁగిభూరిబలంబే, ద్రుడనక్కు క్రొక్కరక్కును, బెడిదంబుగనవయవములు పెటిల్లవధించెన్." మార్క. ౧, ఆ.

ప్రాముడు. దే. వి. పులుముడు, మార్జనము

ప్రాయము. సం. వి. అ. పుం. 1 వయస్సు, 2 మరణార్థము సర్వకర్మపరిత్యాగపూర్వకమైన ఉపవాసము, 3. చావు, 4. బాహుళ్యము; 5. వృత్తియందుత్తరపదమైనచో సమానము. (పఱుప్రాయము మొ.)

ప్రాయశ్చిత్తము. సం. వి. అ. న. పాపపరిహారార్థముచేసెడు కర్మము.

ప్రాయి దే. వి. 1. పౌరువము; "క. రేయిమురవైరిచెప్పెన్, బ్రాయముపౌరుషములేరుపాండవసేనన్, బ్రాయిగలమగలునరరా, ధేయముఖులుదక్కనఁచుఁదెలియఁగనాకున్." జై. 2, ఆ.—2. భాగ్యము, "శీ. పూనద్రావుడయ్యెనులేదుపాలఁతిమెడకుఁ, జెరుప్రఁబాలింటనేడ్చినబిడ్డకైన, మిడువలేదల్లదాసనుజెడితిమొల్లఁ, బోయితిమిప్రాయిగలపట్టి పుట్టఁబట్టి.' (ప్రాఁతప్రతులయందీ షాఠము.) పారి. పూ. ౫, ఆ.—3. సౌమంగల్యము. "సీ. ప్రాల్గలరతిదేవిభాగ్యసంపదఁగదాప్రసవసాయక వచ్చి బ్రతికి తెల్పు." జై. 3, ఆ

ప్రాయిఁడి. దే. విశే. (ప్రాయి+ఇఁడి.) 1. పౌరుషహీనుఁడు, దీనుఁడు; "క రోయిగొనిపెట్టఁజాలక, ప్రాయిఁడియైయరుగు నతఁడు బరదేశముదాఁ, బోయినతఁడుమూడునెలల్, పోయినఁ దుదివచ్చినహితముగఁ బెట్టఁదగున్." కళా. వ్య. కాం.—2. భాగ్యహీనము, దీనము. "ద్వి. ప్రాయిఁడిమోము." రా. యు, కాం.

ప్రాయికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సామాన్యము.

ప్రాయేఱు. ద్వ. వి. (ప్రాఁత+ఏఱు.) మున్నీరు, సముద్రము. (చూ. ఎఱుదే.)

ప్రారంభము. సం. వి అ పుం. ప్రయత్నము, కడఁక.

ప్రారంభించు. సం. అ. క్రి. ప్రయత్నించు, కడఁగు.

ప్రారబ్ధము. సం. వి. అ. పుం. శరీరమునెత్తించెడు కర్మవిశేషము. విశే. ప్రారంభింపఁబడినది

ప్రార్థకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగువాఁడు; 2. వేఁడువాఁడు.

ప్రార్థన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అడుగుట; 2. వేఁడుట. (రూ. ప్రార్థనము అ. న. ము.)

ప్రార్థనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అడుగఁదగినది, 2. వేఁడఁదగినది.

ప్రార్థించు. సం. స. క్రి. 1 అడుగు, 2. వేఁడు.

ప్రార్థితము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 అడుగఁబడినది, 2. వేఁడఁబడినది, 3. శత్రువుచే అడ్డగింపఁబడినది.

ప్రాలంబము. సం. వి. అ. న. మెడనుండి సరిగా నురమున వ్రేలెడు పూలదండలోనగునది.

ప్రాలంబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడనుండి సరిగా నురమున వ్రేలెడు బంగారుబొట్లదండలోనగునది.

ప్రాలు. దే. వి. ఉ. 1. బియ్యము, "ఆ. పూరిపంటప్రాలు నారికబియ్యంబు, జంబువుఫలంబు ప్రాద్భక్ష్యతతి, గావ్య." భార. అను. 3, ఆ. 2. తెలఁ ప్రాలు. "శా. లీలంబాంధవతిసేనఁ బ్రాలు శిఖమాలింబోసెఁదాఁగోరికల్, కేఁదోయిఁటఁబట్టికంకరునిపైఁగీలించెనోనాఁగన, వ్వేళన్ నత్కృపదోయిలించినతిపై విశ్వేశ్వరుండుం జెనాఁ, బోలన్ శంభుఁడు ప్రాలుపోసెఁదలపైఁబూర్ణేందుబింబాననన్." విర 3, ఆ. (ఏకవచనము ప్రాయి. చూ. సనఁబ్రాయి.)

ప్రాలుమాలిక. దే. వి. సోమరితనము.

ప్రాలుమాలు. దే. అ. క్రి. సోమరితనముపొందు

ప్రాలేయము. సం. వి. అ. న. మంచు, హిమము; నీహారము.

ప్రాల్మాలిక. దే. వి. ప్రాలుమాలికయొక్క రూపాంతరము.

ప్రాల్మాలు. దే. అ. క్రి. ప్రాలుమాలుయొక్క రూపాంతరము. "ధరమైతోఁచుకటుంబరక్షణకుఁగాఁ బ్రాల్మాలి" పాండు ౧, ఆ.

ప్రావ. యు. దే. వి. పద్ధతి. "సీ. త్రిజగజ్జనులకునతివలితస్యయమై నాగిన ప్రావయాచార్యసేవ." జై. ౨, ఆ.—విశే. 1. అనుకూలము, "క. మగఁడాతట్టింబునఁదలఁ, దగఁగొట్టినఁగొట్టుఁగాక తాఁతేరగవి, కగవిడిచిపోయెదనె ప్రా, వగనాగానాచియైనవలపుల వంటన్." కళా. 3, ఆ.—2. యుక్తము "క అవేళమహిసారపు, రీవామునైన మేదరియొకండుకడున్, బ్రావగవారిదామఁడసం, గావెలసినవాఁడు బంధుగణముం దాసన్." పర. ౧, ఆ.—జై. వి. దోషము. (నీకు వాని ప్రావగొట్టినది)

ప్రావరణము. సం. వి. అ. న 1. ఉత్తరీయము, 2. ముసుఁగు.

ప్రావారము. సం. వి. అ పుం. 1. ఉత్తరీయము; 2. కంబళి.

ప్రావీణ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రవీణత్వము, నేర్పు.

ప్రావు. జై. అ. క్రి. పరవుయొక్క రూపాంతరము.

ప్రావృట్టు. సం. వి. ష. స్త్రీ. వర్షర్తువు. (రూ. ప్రావృష. ఆ. స్త్రీ.)

ప్రావృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కప్పఁబడినది. (దుప్పటి.)

ప్రావృషాయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూలగొండి.

ప్రావృషేణ్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడిమి; 2. కొడిసె. విశే. ప్రావృట్కాలమునఁబుట్టినది.

ప్రావేలుపు. ద్వ. వి. (ప్రాఁత+వేలుపు.) అసురుఁడు, పూర్వదేవుఁడు. (రూ. ప్రావేల్పు. "వ. వేల్పులుం బ్రావేల్పులునన ల్పభావనావిశేషంబులనశేషవిధంబుల మావుకవావానునకుఁ బ్రదక్షిణంబులుఁ బ్రణామంబులుం జేసి." ధీ. ౪, ఆ.)

ప్రాశనము. సం. వి. అ. న. భోజనము, తినుట.

ప్రాశస్త్యము. సం. వి. అ. న. ప్రశస్తత్వము.

ప్రాశించు. సం. స. క్రి. 1. భుజించు. 2. పానముచేయు.

ప్రాశితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. భుజింపఁబడినది, 2. పానముచేయఁబడినది.

ప్రాశ్నికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సభ్యుఁడు. విణ. ప్రశ్న చేయువాఁడు.

ప్రాసంగము. సం. వి. అ. పుం. కాఁడికి ముందటికాఁడి, కాఁడికి వెనుకటికాఁడి. (అనికొందఱు.)

ప్రాసంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. కాఁడిమోసెడు ఎద్దు.

ప్రాసఁగు. దే. వి. సస్యవిశేషము. "ఉ. ప్రాసఁగుమిత్తువంటి నెలపాటకులంబులఁబుట్టి వేడుకల్, పోసినగాని శాస్త్రములు పుట్టిన యిల్లు కలాలాపముల్, దాసినదవ్వయం మతకలంబులదనంగొని యాడనొవ్వరు, ద్వ్యాపిశభాషిత స్వభావతినాశఁడాహితాగ్నియై." పాండు. 3, ఆ. "సీ. పావలల్లఁగార్కొనిపారిఁబోరిఁ బరిరించె బ్రాసంగువరిచేలఁగలుమించె." అచ్చ. కిష్కిం. కాం.

ప్రాసము. సం. వి. అ. పుం 1. పద్యపాదమున రెండవ అక్షరము, 2. ఈఁటె.

ప్రాసవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ప్రసవసంబంధమైనది. (ప్రసవము = పుష్పము.)

ప్రాసాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవళము; 2. నగరు.

ప్రాసికుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఈఁటెకాఁడు.

ప్రాహ్ణము. సం. వి. అ. పుం. ఉదయముమొదలు పదిగడియల వఱకుఁగలకాలము, లేఁబగలు.

ప్రి.

ప్రిదులు. వై. అ. క్రి. 1 విరియు, "సీ. ప్రిదిలిక్రొవ్వదళశ్రేణి నొక్కులుదీఱె శశికాంతపట్టికలజలములూరె." పాన్థ. 3, ఆ. 2. వదలు, "క. తెల్లమగుమకుటములవిని, జల్లనడెందంబుపెదరి సంఘులు ప్రిదుల౯." భార. ద్రో. ౨, ఆ. (చూ. గదయము) —3 తగ్గు*, ప్రిదులనికార్యసంపదల." కళా ౧, ఆ—4 ఊడు*, "ఉ. శ్యనముఖంబునం బ్రిదిలి చెచ్చెరమేదినిఁ బడ్డశారిక౯." మార్క. 2, ఆ.—5 జాఱు*, "ద్వి. ప్రిదిలిన పయ్యెదలిగియఁజేర్చుచును." రా. అర, కాం—6. తొలఁగు*. "తే. పగతుఁడిట్టులుతెవ్వరొఁబడియెననిఁ, బ్రిదిలి పోనీక యింకఁ జంపెదరయమున." హరి. పూ. 2, ఆ.

ప్రియ. ఉభ. దే. వి. పిరయొక్క రూపాంతరము. సం. ఆ. స్త్రీ. ప్రియురాలు.

ప్రియంగువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కొఱ్ఱలు; 2. నల్లావలు 3. పిప్పలికీ; 4. ప్రేంకణముకీ, న. కుంకుమము.

ప్రియంవదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకఖేచరుఁడు. విణ. ఇచ్చకమాడువాఁడు.

ప్రియకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుంకుమము; 2. చిత్రవర్ణముగలజింక; 3. తుమ్మెద, 4. కడపకీ; 5. ప్రేంకణముకీ. 6. వేంగిసకీ.

ప్రియత. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్నేహము, చెలిమి.

ప్రియపడు. మి. అ. క్రి. ప్రియంపడు, ఇష్టపడు.

ప్రియము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృద్ధియనెడు ఓషధి; 2. స్నేహము; 3. సంతోషము. (వెనుకటి రెండర్థములకును తెనుఁగున భారతాదిగ్రంథములయందు ప్రయోగము.) విణ. 1. ఇష్టము; 2. హెచ్చువెలగలది. (కఱవులో బియ్యము చాల ప్రియముగా నుండెను.)

ప్రియవాది. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఇచ్చకమాడువాఁడు, ప్రియంవదుఁడు.

ప్రియవాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వివాహాదిప్రయుక్తమంగళవాద్యము, 2. వివాహాదిప్రయుక్తమంగళవాద్యధ్వని.

ప్రియాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ద్రాక్షకీ. అ. పుం. ము. మోరటికీ.

ప్రియాళువు. సం. వి. ఉ. పుం. ప్రియాలము, మోరటికీ. (దీనికి దోహదక్రియ గీతి.)

ప్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రాణనాథుఁడు.

ప్రీ.

ప్రీణనము. సం. వి. అ. న. తృప్తిఁబుట్టించుట.

ప్రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంతోషము; 2. స్నేహము; 3. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 4. మన్మథునిభార్య.

ప్రీతిదత్తము. సం. వి. అ. న. అత్తగారిచేతఁగాని మామగారిచేతఁగాని ప్రేమచేనియ్యఁబడినదియు పాదవందనకాలమునం దియ్యఁబడినదియునైన స్త్రీధనము.

ప్రీతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రీతిఁబొందినవాఁడు, ముదితుఁడు.

ప్రు.

ప్రుంగుడు. దే. వి. తెల్లకుష్ఠము, శ్విత్రము.

ప్రుచ్చు. దే అ. క్రి. పుచ్చిపట్టు. "మ. హరిపాధింతుహరికి౯ వధింతుహరిఁ బ్రాణాంతంబు నొందింతుఁదా, హరికి౯ వైరినటంచు వీఁడుపటురోషాయత్తుఁడైయివ్విధి౯, దిరుగుం బ్రుచ్చుడు నోరు ప్రిదులదు౯ దేహంబుదాహంబుతో, సరకప్రాప్తియు నొంతఁడే క్రియ జగన్నాథుం బ్రవేశించెనో." భాగ. 2, స్కం. (పుచ్చె నకు మొదటిరూపము.)

ప్రుప్పి. దే వి. 1. పుప్పొడి; 2. మణిదోషవిశేషము. (పుప్పికి మొదటిరూపము.)

ప్రువ్వు. వై. వి. పురువుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. పాఠ.)

ప్రుష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాల్పఁబడినది, దగ్ధము.

ప్రె.

ప్రెక్కణము. వై. వి. 1. అభినయముతోడినృత్యము. (చూ.) పెక్కణము; 2. మల్లరంగము*. "వ. అని మెత్తనయియ్యకొనిగజాలస్యంబునం బ్రెక్కణంబుచొచ్చిభూపాలునిముందటభుజాస్ఫాలనంబుచేసిమ్రొక్కిమరలునెడ." సం. "ప్రుబవేశమహారంగమ్." భార. విరా. ౨, ఆ.

ప్రెగడ. ద్వ. వి. ప్రెగ్గడయొక్కరూపాంతరము. (మంత్రికి.— "క. ప్రెగడలమునపులు విరసము, లగుగతిఁదమరిపురాజ్యమరసి విభిన్నం, బుగఁజేసికలఁచినైకాని, జగతీపరకొనఁగవలయుసౌకర్యముగ౯." భార. అశ్వ. ౧, ఆ —ప్రధానపురుషునకు.—

"క. తగవీలోనూహింపుము, దిగవిడుమకుధర్మతనయుద్ధృతమతినైనాం, దగువందముకాడుకులకుఁగా, ఁ బ్రెగడలకుంజెప్పితీర్పు పెంపేర్పడఁగన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—యువరాజునకు చూ. ప్రెగ్గడ.)

ప్రెగ్గడ. ద్వి. వి. (పేరు+కడ.) 1. మంత్రి; "సుమంత్రుఁడనఁగఁబరఁగు ప్రెగ్గడయును." అచ్చ. అ, కాం.—2. ప్రధానపురుషుఁడు, (చూ. ప్రెగడ.) 3. యువరాజు. "ఉ. నాదునెయ్యపుం దమ్ముఁడు శైలభాంతకుఁడు దక్షిణ ప్రెగడయైనరుక్తభా, రమ్ము వహింపఁగాఁ ద్రిదశరాజ్యమునెమ్మది జేయుచుండుదున్." నై. 3, ఆ.

ప్రెబ్బొత్తి. ద్వి. క్రి. విశే. (పేరు+బొత్తి.) నిశ్చయముగా. "ద్వి. ప్రెబ్బొత్తిపెయ్యల పెద్దయొకండు." భల్లా. ౫, భా.

ప్రెవడ. ద్వి వి. ప్రెగడయొక్క రూపాంతరము.

ప్రేం.

ప్రేంకడము. వై. వి. (చూ.) ప్రియాకుపుకు. "తే. అంబుజాననయొకతెగాఁకంబుసేయఁ, గడునికాకంబునొందిప్రేంకడపుఁదరుల, మరితమొకంగెఁదీనప్రసూనవినర, లీనదలీకనంతానతాపములను." రుక్మి. 3, ఆ.

ప్రేంకణము. వై. వి. (చూ.)——వై.——"రగడ. పుడుకమల్లనగండపాశికిఁ బ్రేంకణము, దడయికలనీకిత్తుఁదగరత్నకంకణము." పాన్వ. 3, ఆ.

ప్రేంకనము. వై. వి. (చూ.)——వై.——(చూ. సన.)

ప్రేంఖ సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. డోల; 2. పర్యటనము; 3. నృత్యము; 4. అశ్వగతి.

ప్రేంఖణము. సం. వి. అ. న. 1. నృత్యవిశేషము; "తే. ఒండు పనులకు పెలపులేకునికిఁ జేసి, యభ్యసించితి శైశవమాదిగాఁగ, దండ లాసకవిధమునుకుండలియును, బ్రేంఖణంబు తెలంగును బ్రేరణియును." భార. విరా ౧, ఆ. (చూ. పెక్కణము)—2. పర్యటనము; 3. ప్రవేశము, 4. నాటకము.

ప్రేంఖితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఊఁచఁబడినది, 2. కదలింపఁబడినది.

ప్రేఁపుడు. దే. విశే. అధికుఁడు. "క. నన్నపువారలనధిపతి, మన్నించినఁ బ్రేఁపుడైనమంత్రికిబ్రతుకే, మున్నదిమునుమున్నయతఁడు, నన్నునన్నదటువాసిచనకున్నఁజెడున్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ప్రేఁబ్రాలు. దే. వి. బ. (ప్రేల+ప్రాలు.) ప్రేలగింజలు. "గీ. కుప్పఁదెచ్చిడిప్రేఁబ్రాలుగొలుకఁదిప్పరు." పాండు. ౪, ఆ.

ప్రేక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. బుద్ధి; 2. ఈక్షణము; 3. నృత్యేక్షణము.

ప్రేక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. నేత్రము; 2. ఈక్షణము; 3. నృత్యేక్షణము.

ప్రేక్షణికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూచేవాఁడు, దర్శకుఁడు.

ప్రేక్షణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూడఁదగినది, దర్శనీయము.

ప్రేక్షితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూడఁబడినది, దర్శితము.

ప్రేగు. దే. వి. కడుపులోనిపేగు, ఆంత్రము.

ప్రేచు. వై. స. క్రి. ప్రేరేచుయొక్క రూపాంతరము.

ప్రేతపురము. సం. వి. అ. న. యమపట్టణము.

ప్రేతము. సం. వి. అ. పుం. 1. నరకమందుండు జంతువు, 2. భూతవిశేషము. విశే. పీనుఁగు.

ప్రేతాసనము. సం వి. అ. న. ఒలికిమిట్ట, శ్మశానము.

ప్రేపు. వై. వి ఉషఃకాలము, వేకువ. "ఉ. ప్రేపులురేలుఁబెద్దయును బెల్పినమిపనగేంద్రచంద్రకాం, తోపలతోయదంబు నడలొక్కమొగింజనుదె చియాడటన్, దైవడఁదానుకుల్లసితభాతిఁదదీయనదాభిసారముల్, చీపినలారఁగ్రాఁగిమదించునదీపతికోర్కెఁ బెంచఁగన్." లక్ష్మీ. ౧, ఆ.

ప్రేమ. సం వి. న్. పుం న. 1. హర్షము; 2. స్నేహము. (చూ. ప్రేమము.)

ప్రేము. దే వి. బెత్తము, వేత్రము. (పేమునకు మొదటిరూపము.)

ప్రేముడి. వై. వి. స్నేహము (చూ. పాడచూచు.)

ప్రేముడించు. వై. అ. క్రి. 1. ప్రియపడు, "దప్పులకుఁ బ్రేముడించువనిశంబునునాలుక." భార. అర. ౬, ఆ.—2. శోకించు*; "ఆ. భీమనందనుచావునఁ బ్రేముడించి, ధర్మతనయుండు బాష్పాంబు ధారలడర, మేనుడిల్లంబుగాఁదేరిమీఁదవిదపుఁ, దగుమచ్చరితిలఁబడుటయునచ్యుతుండు." సం. "అత్ర భ్రాతృభిర్రాజానిశ్వసన్ పునఃపునః, కశ్మలం ప్రావిశద్ఘోరం దృష్ట్వా కర్ణసుతం హతమ్, తంతథావ్యథితం దృష్ట్వా కృష్ణో వచనమబ్రవీత్." భార. ద్రో. ౫, ఆ. 3. బాధపడు* "తే. దాశరథ్యమునకుదారమేల, పెక్కుదినములయాఁకటఁ బ్రేముడించు, వారికినిచ్చుటనేమియుదొరకదయ్య, నరయనంతయుదైవికంబట్లకాదె." పంచ. నా. ౧, ఆ.

ప్రేయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియురాలు.

ప్రేయసుఁడు. సం. వి. స్. పుం. ప్రియుఁడు.

ప్రేరకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రేరేపణచేయువాఁడు.

ప్రేరణము. సం. వి. అ. న. ప్రేరేపణ. (ఇది ఆకారాంత స్త్రీలింగముగాను కనఁబడుచున్నది.)

ప్రేరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నృత్యవిశేషము. "సీ. కుండలి ప్రేరణి దండలాసకముఖ్యనృత్యంబులచ్చరల్ నేర్పుచుండ." వు. ౧, ఆ. (చూ. పేరణి.)

ప్రేరణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రేరణచేయఁదగినది.

ప్రేరించు. సం. స. క్రి. ప్రేరేపణచేయు, ప్రేరేచు.

ప్రేరితము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) ప్రేరేపఁబడినది.

ప్రేరేచు. వై. స. క్రి. ప్రేరించు. "ఎవ్వరైనఁ బ్రేరేచిరో నీవు వేడ్కఁ గుఁజరించెదో." ఉ. రా. ౨, ఆ.

ప్రేరేపణ. వై వి. ప్రేరణము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ప్రేరేపించు. వై. స. క్రి. ప్రేరేపుయొక్క రూపాంతరము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

ప్రేరేపు. వై. స. క్రి. ప్రేరేచుయొక్క రూపాంతరము. "క. ఈరీతిమనకువిరహము, ప్రేరేపయకోడపట్టిఁదెడఁబాపినయా, క్రూరునిక్రూరుండని, యేరీతిందిలుపవచ్చునింతులువినరే." వి. పు. ౭, ఆ.

ప్రేలడము. దే. వి. ప్రేలుట. "ఆ. మనమురాదువారుకూనినీము లులార, ప్రేలడములుగట్టి పెట్టిరందు, కాకయున్నవన్నెఁగనలింపకూరకి, యుండుఁడనినవారలులుకువుట్టి." చంద్రా. ౨, ఆ. (దీనికి పురాతనగ్రంథములయందు ప్రయోగము కానఁబడదు.)

ప్రేలరి. దే. విశే. వదరుఁబోతు, జల్పాకుఁడు. "క. ప్రేలరులై పెదయలుపుల, నాలిగొనక పొందుకొలఁగియున్నవాఁడు." పారి. ౨, ఆ.

ప్రేలలు. దే. వి. పేలలుమొదలగురూపము. (వృత్తియందేకవచనాంతము. ప్రేలగింజలు.)

ప్రేలిక. దే. వి. పేలిక మొదలగురూపము.

ప్రేలు. దే. అ. క్రి. 1. వదరు; "క. కాలుఁగొని ప్రేలెదవుఁగనిటు, ప్రేలినయంతటనెనిన్నుఁబెద్దగఁదలఁతుం, బోలునెకూకును." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.–2. వేఁగు; (చూ. పొడ.) 3. వేఁగియుఁబుటు "సీ. వగిలిభద్రేభకుంభములముత్తెములుపెటిలిసల్లికుఁబ్రేలి పడఁగ." శై. ౪, ఆ.

ప్రేలుచు. దే. ప్రే. (ప్రేలఁజేయు.) వేఁచు. (చూ. ప్రేలు. "ఆ సప్తహాయుఁడుమూర్తిసప్తకంబుధరించి, కరము వేఁడిమిగులకరములొప్ప, నదనదీజలములునుదధిజలంబులుఁ దీర్చి జగములెల్లఁ బ్రేల్చుఁగడఁగి" భార. అర. ౪, ఆ.)

ప్రేలుడు. దే. వి. ప్రేలుట.

ప్రేవు. దే. వి. ప్రేగుయొక్కరూపాంతరము. "క. ప్రోవులుగట్టఁ గుఱ్ఱపుఁ, బ్రేవులు" భార. భీష్మ. ౨, ఆ.

ప్రేషకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పంపువాఁడు.

ప్రేషణము. సం. వి. అ. న. పంపుట.

ప్రేషణీయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పంపఁదగినవాఁడు.

ప్రేషితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పంపఁబడినవాఁడు.

ప్రేష్ఠము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రియమైనది.

ప్రేష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భృత్యుఁడు. విశే. పంపఁదగినవాఁడు.

ప్రై.

ప్రైషము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రేషణము; 2. మర్దనము. 3. క్లేశము, 4. ఉన్మాదము.

ప్రొ.

ప్రొద్దు. వై. వి. 1. సూర్యుఁడు; "వ. కందమూలఫలంబుల యాహారంబుగాఁ బ్రొద్దువడినచోటనివాసంబుగామృగంబులసహాయంబుగావనంబునంబరిభ్రమించితి." భార. అర. ౨, ఆ.–2. కాలము*, "క. ఏప్రొద్దుమాద్రమునివిగ, తప్రాణునిఁజేసి తిరుధర్మనిరతినా, విప్రశిశువుబ్రైగన్యం, బాప్రొద్దయనూనముగనమాహితముయ్యెన్." నిర్వ. ౧౦, ఆ. (చూ. నెల)–3. దినము* (చూ. పదపడి.) 4. పూఁట*; "సీ. అధ్యయనంబునుయజనంబు దానంబు నధ్యాపనంబునుయాజనముఁబ్రతిగ్రహంబును ద్రికాంతియుఁదపస్సత్యశౌచంబులువిప్రధర్మంబులావ,దలఁదక్కనతనికివలనదువాణిజ్యముగ్నిగార్హస్థ్యంబు శూద్రాన్నవర్జ, నముఁనిజదారసంగమునియమంబును నిరుప్రొద్దుగుడుపుగుహింపలేమి, యునునివాసశుద్ధియును నతిథిప్రియ, త్వంబుబ్రాహ్మణులకుపలయుఁదలపను, పేర్మిసాధనముగధర్మమూలముగనా, రలవృజించెఁగాదె నలినభవుఁడు." భార. అను. ౫, ఆ.–5. ఉపఃకాలము*; రము ణల్ ప్రొద్దునమేలుకాంచి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.–6. బ. ప్రసవదినము లు. "క. శుద్ధియమునిహృత్కమలము, బుద్ధామృతసమృద్ధినొందఁగఁగనియున్, బ్రొద్దులునిండుటఁజేసిల, సద్దీప్త నరాప్రభాసుతకోటినిధున్." రామా. ౩, ఆ.–(చూ. ఉద్ధియసేయు.) (ఉపఃకాలము అను నర్థమునందు కొందఱు అవ్యయముగా వ్రాసియున్నారు. అవశ్యమున ప్రొద్దిటిపూఁట, ప్రొద్దుపొంత ఇత్యాదిరూపములు సిద్ధింపవు.)

ప్రొద్దుఁగల్లు. దృ. వి. (ప్రొద్దు+కల్లు.) సూర్యకాంతశిల. "ప్రొద్దుఁగల్నాడెంపుమిద్దియలును." అప్ప. ము, కాం. (ఇట్లు ప్రొద్దుజాయి.)

ప్రొద్దుఁగొడుకు. వై. వి. (ప్రొద్దు+కొడుకు.) 1. యముఁడు; 2. శనైశ్చరుఁడు; 3. కర్ణుఁడు, 4. సుగ్రీవుఁడు. (ఇట్లు ప్రొద్దుఁబట్టి మొ.)

ప్రొద్దుచూలి. దృ. వి.——వై.——

ప్రొద్దుతిరుగుడు. దృ. వి. (ప్రొద్దు+తిరుగుడు.) సూర్యావర్తిని.

ప్రొద్దురిక్క. వై. వి. ఉత్తరఫల్గునీనక్షత్రము.

ప్రొద్దురిక్కనెల. దృ. వి. ఫాల్గునమాసము.

ప్రొద్దులనెల. దృ. వి. (ప్రొద్దులు+నెల) ప్రసవమాసము; సైజననము. "తే. నతికిఁబ్రొద్దులనెలచొచ్చె. నధికహెచ్చె." కళా. ౫, ఆ.

ప్రొయి. దే. వి. ప్రొయ్యియొక్కరూపాంతరము.

ప్రొయ్యి. దే. వి. వంటకు అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసెడు యంత్రవిశేషము, అధిశ్రయణి (ఇది త్రివిధము.–గడ్డప్రొయ్యి, గాఁడిప్రొయ్యి, గుంటప్రొయ్యి.)

ప్రో.

ప్రోఁగు. దే. వి. పోఁగునకు మొదటిరూపము.

ప్రోఁచు. దే. స. క్రి. (చూ.) పోఁచు. "ఉ. ప్రత్తినిఁ బ్రోఁచుచున్ వడిఁబ్రాప్పాయుఁడిచ్చునంత్రకంతువుల్, క్రొత్తగనేవింతతియుఁగూర్చి." ఉ, హరిశ్చ. ౪, ఆ.

ప్రోక. వై. వి. ప్రోగు, రాశి*. "క. అంకరముతోడనప్పెనుమూఁకలపైబలితకరితనుష్టినిహతులన్, మూఁకలకెల్లనుబిముఁగు, ప్రోకలుగావించిరప్పుడుపాదవడఁగవడిన్." రా. యు, కాం.

ప్రోక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. (నీళ్లు) చిలుకరించుట; 2. (యజ్ఞమునందు) పశువునువధించుట.

ప్రోక్షించు. సం. స. క్రి. 1. (నీళ్లు) చిలుకరించు; 2. (యజ్ఞమునందు) పశువునువధించు.

ప్రోక్షితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చిలుకరింపఁబడినది. 2. (యజ్ఞమునందు) వధింపఁబడినది.

ప్రోగు. వై. వి. ప్రోక, రాశి*. (చూ. ప్రోవు.)

ప్రోచికోలు. దే. వి. (బలహీనత్వముపొందినగవాదికములు.) కాపాడియనుభవించుకొనుట. (వానికి అయావును ప్రోచికోలుగా ఇచ్చినాఁడు.) విశే. తస్కరము. (గడ్డిపోఁచయు ప్రోచికోలు కాదనఁగా మనుష్యుని చెప్పనేల.) (దీనిని వాడుకయందు పోచికోలందురు.)

ప్రోచిళ్లు. వై. వి. బ. పోచిళ్లకు మొదటిరూపము.

ప్రోచు. వై. స. క్రి. అన్నపానాదులిడిపోషించు. "క. వేదమునగుటధర్మువు, గాదునరేంద్రునకుజగముగావన్ బ్రోవన్, గాదె స్వవృత్తిపాలాం, శోదితుఁడుగఁజేసెఁబక్షయోనిజతురతన్." భార. శాం. ౧, ఆ.

ప్రోడ. వై. విశే. 1. ప్రగల్భుఁడు, 2. నిపుణుఁడు; "క. మీఁకలు దువ్వి చనుడుగని, రోకంబున దేరు లెక్కి ప్రోడలయినరా, కాపిర జీరులఁ గొందఱు, బాకలఁ గొనిరల్దియఁగులపోఁజలుగొలువక." అచ్చ యు, కాం.–3. వివేకి*. "ఎ, గి బుద్ధి చెప్పవలసినయెడు ప్రోడగాఁడు." భార. స్త్రీ. ౧, అ.

ప్రోడఁడు. వై. విశే. ప్రోడయొక్క రూపాంతరము. (నిపుణుడు.–"క. పడసిమిడిపిపసులనీ, రేసుజగంబులను వ్రాసియిచ్చెద నీకున్, జూడుము చిత్రపటములోఁ బ్రోడండైనన్నఁ బోఁది పోయినవానిన్." వి, పు ౯, అ) (ఇది జోగఁడువంటిది)

ప్రోతము. సం. వి. అ. న. వస్త్రము. విశే. కుట్టఁబడినది

ప్రోథము. సం. వి. అ. పుం, న గుఱ్ఱపుముక్కు. పుం. 1. గర్భ పిండము, 2. పిఱుఁదు. 3. జీర్ణవస్త్రము. విశే. 1. తెలివరి. 2. ప్రసిద్ధికెక్కినది. 3. స్థాపింపఁబడినది.

ప్రోది. వై. వి 1 పోషణము. "వనుమనీచురవంశవతానమెల్ల వారు నివ్వటిలఁజెంపొనఁగఁ బ్రోదియొనర్చు మఁదల్లిఁదండ్రి." పాండు ౨, అ.–2. వైభవము*. "క. అడలనేనఁ గడిగితన, పైదలియుండాళ దైఁడిపల్లెరములను త్రైడవలారతుఁగాఁ, బ్రోదిం దననగరుపొచ్చె బూనికతోడన్" యా, ౪, అ.

ప్రోదిగొను. దే. స. క్రి. (ప్రోది+కొను.) పోషించే. "మ. అసిఁజెండాడిరిపక్షవృక్షములకౌగ్యాగ్నిచ్ఛటం బ్రోల్చెఁ, క్షతరచ్ఛదములన్ రణోగ్రసాలముఁ గాంచఁ గ్లుణ్ణముం జేసినై ర్యక్తపుగాగ్రంబొసరించి ప్రోదిగొనఁదక్కెక్కఁ గీర్తిసస్యములుల్, వెనసిద్ధించునెయుంచుఁ బలుక సరసోక్తినాథుమోధావరుల్." కా. 3, అ.

ప్రోదిసేయు. వై. స క్రి. (ప్రోది+చేయు) పోషించే. "సీ. ఆదిమన్పగతి మేదినీజనములఁ బ్రోదిసేయుచునొప్పు మాదవిభుని." కాశీ. ౧, అ.

ప్రోపడు. వై. అ. క్రి. (ప్రోపు+పడు.) పోషింపఁబడు. (ఇది ప్రోవనువంటిది)

ప్రోపరి. దే. విశే. (ప్రోపు+అరి.) 1. పోషకుఁడు, 2. రక్షకుఁడు. "ఉ. కల్లలకెల్లనిల్కడయగారెకనుంగొనవేల ప్రోపరుల్." అచ్చ. అ, కాం.

ప్రోపు. వై. వి. పోషణము. "అ. కాదుకనిన్నుఁగాంచుకొంటఁగ నోములెకాని, పెంచిగారవించిపేర్మినీడు, ప్రోపుకుడువఁగాంచు పుణ్యంబుతుదిముట్ట, నెలచేయనైతినేనుగల్గు." భార. ఆర 2, అ.

ప్రోయాలు. దే. వి. (ప్రోలు+ఆలు.) ఇల్లాలు, పురంధ్రి. "ఉ. పాలును నీరునేఱుపఱుపగలహూవులవేదపీథివా, హ్యాళియొనర్చునేయకీకులాలకదాసికవర్గయయ్యునే, బాలుపవర్గయొక్క మునభాసిలునావలుమోమువేల్పు ప్రో, యాలు ప్రవీణమాడుకమహా కృతినాథుఁ గృతార్థుఁ జేయుతన్." రామా. ౧, అ. (ఇక్కడ ప్రోలుశబ్దమునకు ఇల్లు అర్థమని గ్రహింపవలెను.)

ప్రోలు. వై. వి. పట్టణము. "ఆప్రోలు." ఉ, రా. 3, అ.

ప్రోల్లుడుపు. దే. స క్రి. ప్రేరేచు. (అప్ర.)

ప్రోవు. వై. వి. ప్రోగుయొక్క రూపాంతరము. 'సీ. రోమాంచలీలలప్రోవులైయొండొరులపుల మూర్తులాశ్లేషకళలఁ బొగియ." ఉ, హరి. 3, అ. 'ఉ. వేల్పురుచంద్రురోలిఁబడి వేల్పురుసూర్యులు లక్షపావకుల్, ప్రోవయియున్నయట్టిదగుభూరికరంబగుతేజము." హరి. ఉ. ౯, అ.

ప్రోవుకొను. దే. అ. క్రి. రాశిపడు. (ప్ర. ప్రోవుకొలుపు "ప్రోవుకొల్పెడుపుపాములకోవరుమాక్షికావలిన్." కాశీ. ౬, అ)

ప్రోషము. సం. వి. అ. పుం. కాల్పుట, ప్లోషము.

ప్రోషితభర్తృక. సం వి. అ. స్త్రీ. ప్రియుఁడు దేశాంతరగతుఁడై యుండ ఖేదము నొందియుండు నాయిక. (చూ. నాయిక.)

ప్రోషితుఁడు సం విశే (అ. ఆ అ.) దేశాంతరగతుఁడు

ప్రోష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱరిక్కిరిపడను మత్స్యవిశేషము.

ప్రోహము. సం. వి. అ పుం. 1. ఏనుఁగుకాలు; 2. ఏనుఁగు మాఁకాలు, 3. ముడుపు. 4. నేర్పు. విశే. 1. నేర్పరి, 2. డు. తార్కికుఁడు.

ప్రౌ.

ప్రౌగము. సం. వి. అ. త్రివయాంగిచ్ఛడదశకిపతాయకావిశేషము. (వడ నెనిమిదియేండ్లకు పైపడిన వయస్సుగలిగి సంభోగ్య యౌవనముగలది.)

ప్రౌఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రౌఢిమ, నేర్పు.

ప్రౌఢిమ. స. వి. న్. పుం. నేర్పు (రూ. ప్రౌఢిమము.)

ప్రౌఢుఁడు సం విశే. (అ. ఆ అ) 1. ప్రగల్భుఁడు, 2. నిపుణుఁడు 3 ప్రవృద్ధుఁడు.

ప్రౌష్ఠపద. సం. వి ఆ. స్త్రీ. పూర్వాభాద్రానక్షత్రము. అ పుం ను భాద్రపదమాసము (రూ ప్రోష్ఠపద, ప్రోష్ఠపదము)

ప్ల.

ప్లక్షము. సం. వి అ పుం. 1. జువ్వి, 2 కలుజువ్వి, 3. రావి, 4. ఒక ద్వీపము. (చూ. ద్వీపము.)

ప్లవ. సం వి. అ. పుం ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము) న. ము. 1. కయివడిముస్తె, 2. గంధతృణము. పుం. 1. తెప్ప, 2. కప్ప, 3. కోఁతి. 4 గొఱ్ఱె 5 చిరుగాలి. 6. నీరుకోడి. (కొందఱు కన్నెలేడి యందురు) 7 వాలుపఁల్లుసేల, 8 ప్లుతస్వరము; 9. దాఁటు, 10. కాకిముద్దికి. 11. జువ్వి డు. మాలవాఁడు.

ప్లవంగ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. కోఁతి, 2. కప్ప.

ప్లవంగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతి, 2. కప్ప.

ప్లవగము. సం వి. అ పుం. 1. కోఁతి, 2. కప్ప. డు. అనూరుఁడు.

ప్లా.

ప్లాక్షము. సం. వి. అ. న. ప్లక్షఫలము.

ప్లీ.

ప్లీహము. సం. వి. న్. పుం. హృదయమున ఎడమప్రక్కనుండెడు మాంసగోళము.

ప్లీహశత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ములుమోదుగు.

ప్లు.

ప్లుతము. సం. వి. అ. న. వేగమున అంతమీరయు నడుముగాఁ బోయెడు అశ్వధారావిశేషము, నిట్టూరము. (చూ. ధార.) పుం. మూడుమాత్రలకాలముగల స్వరము.

ప్లుష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కాల్పఁబడినది.

ప్లో.

ప్లోషము. సం. వి. అ. పుం కాల్చుట, ప్రోషము.

ఫ.

ఫ. ఒక అక్షరము.

ఫకీరు. హిం. వి. భిక్షుకుఁడు, మహమ్మదీయులలో వైరాగి.

ఫక్కి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రీతి, ప్రకారము.

ఫక్కిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పూర్వగ్రంథము.

ఫర్దు. హిం. స్త్రీ. విశే. మాత్రము, ఒకట, ఉత్త.

ఫణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ పుం. పాముయొక్క పడగ.

ఫణి. సం. వి. న్. పుం. పాము, సర్పము, భోగి.

ఫణిజ్జకము. సం. వి. అ. పుం. మరువము. (రూ. ఫణిర్జకము.)

ఫణితము. సం. వి. అ. న. వాక్కు. విశే. చెప్పఁబడినది.

ఫణితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వాక్కు.

ఫర్మానా. హిం. వి. రాజాజ్ఞ, శాసనము (రూ. ఫరమానా)

ఫర్మాయించు. హిం. వి. ఆజ్ఞాపించు.

ఫర్మాసు. హిం. వి. అభిప్రాయము.

ఫర్మాయిషి. హిం. వి. పెద్దల నొకరినిచేయ నాజ్ఞాయిచ్చుట.

ఫలకము. సం. వి. అ. పుం. పలక. పుం, న. కేడెము

ఫలపూరము. సం. వి. అ. పుం. మాదిఫలము

ఫలము. సం. వి. అ. న. 1. పండు; 2. పంట, 3. ప్రయోజనము; 4. లాభము, 5. జాజికాయ; 6. త్రిఫలము 7. కేడెము. 8. బాణముములికి, 9. నాఁగటికఱ్ఱు, 10. పండికోలచివర.

ఫలముపాటు. గ్రా. వి. లాభము, ప్రయోజనము.

ఫలవంతము. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) పండ్లుగలది. (వృక్షము)

ఫలసాయము. గ్రా. వి. పంట

ఫలాధ్యక్షము. సం. వి. అ న. క్షీరిక, పాలకి.

ఫలానా. హిం. విశే. అట్టి, ఒకానొక. (రూ. ఫలాని.)

ఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రేంకణముకి. విశే (న్) పండ్లుగలది (వృక్షము.)

ఫలించు. సం. అ. క్రి. 1 పండు, 2. నెఱవేరు.

ఫలితము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షము. విశే. ఫలించినది.

ఫలినము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) పండ్లుగలది. (వృక్షము.)

ఫలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తరిగొప్పచెట్టు; 2 ప్రేంకణముకి విశే పండ్లుగలది. (వృక్షము.)

ఫలేగ్రహి. సం విశే. (ఇ.) ఫలించునది (వృక్షము)

ఫలేరుహా. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలిగొట్టుకి.

ఫల్గునుఁడు. సం. వి. అ పుం అర్జునుఁడు.

ఫల్గువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. బొక్కమేడికి. విశే. సారములేనిది

ఫసలీ. హిం. వి. పంట, సంవత్సరము.

ఫా.

ఫాంటము. సం. వి. అ. పుం. అయాసములేక చేసిన కషాయము లోనగునది.

ఫాణితము. సం. వి. అ. న. కండచక్కెర.

ఫామేదా. హిం. విశే. అలవరిన, చేయితిరిగిన.

ఫాయిదా. హిం. వి లాభము.

ఫారం. ఆం. వి. లెక్కలచిట్టా.

ఫారసి. హిం. వి. ఒకభాష. (రూ. పారసి.)

ఫాలనేత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

ఫాలము. సం. వి. అ న. నెత్తి పుం నాఁగటికఱ్ఱు, డు. 1. బలరాముఁడు; 2. శివుఁడు. విశే. ము. నూలిచేసేయఁబడినది. (వస్త్రము.)

ఫాల్గునము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక మాసము; (రూ. మాసము) 2. ఏటిమద్దికి. డు అర్జునుఁడు.

ఫాల్గునికము. సం. వి. అ. పుం. ఫాల్గునమాసము.

ఫి.

ఫిరాయించు. హిం. స క్రి. మార్చు.

ఫిర్కా. హిం. వి ఒకభాగము.

ఫిర్యాది. హిం వి. వాది.

ఫిర్యాదు. హిం. వి. విన్నపము, మొఱ.

ఫీ.

ఫీజు. ఆం. వి ఇ ఇంత యిత్తుమని ఒడఁబడిన ద్రవ్యము, జీతము.

ఫు.

ఫురుసత్తు. హిం. వి. అవకాశము

ఫుల్లము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) వికసించినది, విరిసినది.

ఫుల్లరీకము. సం వి అ. పుం. పాము. సర్పము.

ఫే.

ఫేనము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రపునురుఁగు.

ఫేనిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. భక్ష్యవిశేషము, ఫేణి.

ఫేనిలము. సం. వి. అ. న రేఁగుఁబండు. పుం. కుంకుడుకి. విశే. నురుఁగుగలది.

ఫేరవము. సం వి. అ. పుం నక్క. డు. రాక్షసుఁడు

ఫేరువు. సం వి. ఉ. పుం. నక్క, జంబుకము

ఫేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఎంగిలి, ఉచ్ఛిష్టము.

ఫ్లా.

ఫ్లానెలు. ఆం. వి. ఉన్నివస్త్రము.

ఫ్సా.

ఫ్సాతము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) భక్షింపఁదగినది.

బ.

బ. ఒక అక్షరము.

బంక. దే. వి. 1. చెట్లయందుఁగలిగెడు జిగటగలవస్తువు, నిర్యాసము; 2. వ్యాధివిశేషము.

బంకమన్ను. దే. వి. జిగటగల ఒకవిధమగు మట్టి.

బంకముచ్చు. దే. విశే. పిసినారి, లోభి.

బంకు. దే. వి. సందుకోధి. విశే. 1. కూరుచుండి లేవనటించువాఁడు, "వ. అనుటయు వాఁడు నిట్లనుఁ జనార్దనుతో ముదితో దుర్యోధనుం, డనఁబని లేదు బాహ్లికుఁడు నాతని కంటెను బంకు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2 కావలివాఁడు.

బంకెల. దే. విశే. (బంక + ఎల.) ఉబ్బురాలు. "ద్వి. బంకెలల్ అంకెలల్ వచ్చిరక్కాంతలు." పండి. ౫, త్ర.

బంకోలు. వై. వి. జన్మభూమి విడిచి వేయఁబడినవారి నివసించు ద్వీపాంతరము.

బంగనబయలు. వై. వి. (బయలు + బయలు) బట్టబయలు.

బంగిరము వై. వి బంగారము యొక్క రూపాంతరము. (చూ. గవ్వ చౌకము.)

బంగరు. వై. వి. బంగారు యొక్క రూపాంతరము. "క. కరులేటికి గడితపు బంగరులేటికి మణియుమేల్మి గరులేటికిరా, సిరులేటికి బల్ రతనపు, నరులేటికి నిన్ను విడిచి చనునెడఁ దరుణీ." రవి. ౬, ఆ.

బంగరుకొండ. వై. వి హేమాద్రి. "బంగరుకొండ ధైర్యమున." త్రి. ౨, ఆ.—విశే మంచివాఁడు. (చూ. బంగారుకొండ.)

బంగరుపిచ్చిక. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. (చూ. గడ్డిపిట్ట)

బంగరువు. వై. వి బంగరు యొక్క రూపాంతరము "వదాన్యవర్యు బంగరువున." పాండు ౧, ఆ.

బంగల. దే. వి. కుంపటి, అంగారధాని

బంగారము. వై. వి. సువర్ణము. విశే. దుర్లభము*. "సీ. కన్య కోసల బంగారమా పుత్రబంధులవిను వర్గలతో దయములుదున్న." శృ. ౧, ఆ.

బంగారు. వై. వి. విశే బంగారము యొక్క రూపాంతరము.

బంగారుకుండ. వై. వి. సువర్ణఘటము. విశే. మనోజ్ఞ. (చూ. లేఁకుఁదేల.)

బంగారుకొండ. వై వి. హేమాద్రి. విశే. మంచివాఁడు*. (వీఁడు మా బంగారుకొండ.)

బంగారుతీఁగలు. వై. వి. వి. శాలిధాన్యవిశేషము. "సీ. కలమ ముల్ నిండ బంగారుతీఁగలు గూర్పఁ జాలమే మణిముత్తెసరులు గూర్ప." కవి ౧, ఆ.

బంగాళము. ఉభ. వై. వి. వంగదేశము. (ఇది వాడుకలోనిది.) సం అ. పుం. ఇక్షువిశేషము*.

బంగాళా. హిం. వి పెద్ద యిల్లు.

బంగాళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. కామ్మరఁటి*.

బంగి. వై. వి. గంజాయి, మదమత్తము

బంగి. హిం. వి. టప్పామీఁద వచ్చు వస్తువులకట్ట.

బంగిముచ్చు. ద్వ. విశే. బంగితాగువాఁడు.

బంజరు. హిం వి. బీడునేల.

బంజారి. హిం వి. ఒకజాతిజనులు, లంబాడివాండ్రు.

బంటి. దే. అప. నీళ్లలోఁదిగినదిలోతెడు ప్రత్యయము. (మోఁకాలిబంటి, మొలబంటి, పుక్కిటిబంటి, తలబంటి మొ.)

బంటు. వై. వి. 1. సేవకుఁడు*; 2. భక్తుఁడు*; "సీ. ముని మాపుల లింగంబమునఁ బుట్టి బంటునక్కంఁగా భిక్షసింగంబకేవ." పా. ౧, ఆ.—3. శిష్యుఁడు*. "వ గొనములప్రోక యంగిరసు కూరిమి మున్నఁడు వేల్పు వాలుపే, ర్తినిగనఁ గొన్న విద్దెములు వీనికిను బంటు." య. 3, ఆ.- విశే. శూరుఁడు. "క. ఇంటందిత్రులు నఁజమ్ములు, కంటను బావంబులొందుగల వెన్నపులకుఁ, బంటైకల సంబోలియుటఁ, గంటనిధానంబుఁ గంటకాదె మనకున్." భార భీష్మ. ౧, ఆ.

బండ. యు. దే. వి. 1. వెడల్పు రాయి, 2. పాట్టిరోఁకలి. విశే. ఆఱిగినది. వై వి. హీనకృత్యములచే బిచ్చమెత్తెడు ఒక నీచజాతి (బండవాఁడు, బండది.) విశే. ఆకతాయి*.

బండఁడు. వై. విశే. ఆకతాయి*. (బండ యొక్క రూపాంతరము. బిడ్డఁడు లోనగువాని వంటిది)

బండగు. వై. వి. బోను*. (చూ. దీము.)

బండగుఁడు. వై. విశే. బండ, ఆకతాయి*. "ఎ, గీ. జాలికాదుల చేత దూషకులచేతఁ, బ్రల్లదులచేత వంచనాపరులచేత, డాంబికులచేతఁ బచ్చిబండగులచేతఁ, గల్లరులచేత దర్పింపఁ గలియుగంబు." జై. ౮, ఆ

బండము. వై. వి. వస్తువు "క గొలుచాదిగఁ గలబండము, గొలుచ నడఁగా దూఁచుచోటఁ గుటిలతఁ దఱుఁగన్, గొలిచినఁ దూఁచినబండము, దశమున బేహారిమీఁద దండువుదగ లున్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

బండరువు. వై వి. బండారము. "సీ. అయోధికవ్యయానధికంబున బ్రజాళివిరుణంబుఁగాఁగ బండరువు గూర్చి." అను. ౪, ఆ.

బండవలము. వై. వి. 1. సంచిమొదలు*, 2. సామర్థ్యము*.

బండాట. ద్వ. వి. (బండ + ఆట.) ఆకతాయితనము. (రూ. బండాటము. "ఎ, గీ. తోడబండాటమునఁ గోకదోఁచుకొనుచు." కవిక. ౪, ఆ.) (చూ. అలిగర.)

బండారము. వై. వి. బొక్కసము. "సీ. బండారములయందుఁ బరమవిశ్వాసము భక్తులదక్షులఁ బంచితయ్య." భార. సభా. ౧, ఆ.

బండారి. ద్వ వి. (బండారము + ఇ.) బొక్కసమున కధికారి. "ఎ, గీ. తసరుచలమర్తిగండ ప్రతాపరుద్ర, మనుజవరునకు బండారియును మహాధి, కారియును నాప్తుఁడును నయిగణనకెక్క, మేరు గిరుండునాఁగ యమేచకారి." మార్క. ౧, ఆ.

బండారు. యు. దే. వి. (బండ + అరు.) జాలిమీఁద జాచిపూసి కొనెడువసువు. "ద్వి. బండారుకొమ్మని వట్టుపుసెట్టి, యిలుదూఱ నిచ్చునే." భిల్లా. ౧, భా.—వై వి. బండారము "బండారిలు." అను. ౪, ఆ.

బండారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బత్తెలముగాచువాఁడు.

బండారుపిచ్చిక. దే. వి. (చూ.) పికముండము.

బండాలము. వై వి సామగ్రి, సామర్థ్యము. (బండవలము యొక్క రూపాంతరము.)

బండి. దే. వి. 1. శకటము; 2 రథము "సీ ఎలుఁగులుఁబులులుఁగా రెనుఁబోతులును బూను బండిపై దేవాంతకుండు వచ్చె." రామా. ౮, ఆ.

బండిగిల్లు. దే. అ. క్రి. కదగండ్లుపడు.

బండిగురిగింజ. ద్వ. వి. బండిగురివెందగింజ.

బండిగురివెంద. ద్వ. వి. కాంభోజి*.

బండిమొగ్గరము. దే. వి. శకటవ్యూహము.

బండిరిక్క. ద్వ. వి. రోహిణీనక్షత్రము.

బండు. వై. వి. 1. అకతాయితనము*; "ఎ, గీ. వీరు తచ్చిరి మేలెయ్యనిదియు బాలు, నతఁడు రాకున్నఁగొదలేకపోయెనలేదు, తానుధిక్షా పాలంబుదాల్చివచ్చి, బండుసేయుటకుం బెరాకుండుటుఅశ్రు." కాశీ. ౭, అ.–2. అకతాయిమాట*. (వన్ను వాఁడు బండుమాటలు తిట్టినాఁడు.)

బంతి. యు. దే. వి. చెండు. వై. 1. పఙ్క్తి; (చూ. పసాదము.) 2. పది. (చూ. నట్టు.)

బంతికట్టు. దే. వి. విప్పనుకుచునప్పుడు ఎద్దులకరుసఁగ కట్టెడు పలుపు.

బంతికుడుపు. దే. వి. అనేకులుచేరి భుజించుట, సహపఙ్క్తి.

బంతిచెట్టు. దే. వి. ఒకదినుసు చేమంతిచెట్టు.

బందడము. దే. వి. దొంతికుండ.

బందన. వై. వి. 1. జగట*; 2. బంక*.

బందనగోను. దే. అ. క్రి. (బందన+కొను.) జగటగలదియగు. "వ. ఇందూపలసన్దంబులకువిందులగునిందీవరమకరందంబుఁ పెంపడించుబడిబందనగోను వలిమించు క్రొమ్మించులౌ దులీఁ యాడి." పాఞ్చా. 3, అ.

బందము. వై. వి. 1. దూలముపైగుజ్జులకులికునిమిత్తముఅంకెగా నమర్చినపట్టె*, 2. చెక్కువాఁడు కాలిక్రిందినిలుచుకొనెడు త్రాడు*; 3. పశువులకు రెండుకాళ్లుచేర్చికట్టెడుత్రాడు*.

బందలము. దే. వి. బందడముయొక్క రూపాంతరము.

బందా. వై. విశే. చెఱఁబడ్డవాఁడు*. "ఎ, గీ. భవనపర్ణంబు భక్షులైనవని యునవు, కర్పడాల్కట్టుకొనుమునియుచ్చులెల్లఁ, దామరసనేత్రలిండ్లబందాలుగారె." పాఞ్చా. ౨, అ.

బందాము. వై. వి. బందముయొక్క రూపాంతరము.

బందారు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

బంది. ఉభ. వై. వి. నిర్బంధము*. (చూ. నెక్కలి.) సం. ఈ. స్త్రీ. 1. చెఱ; 2. చెఱఁబడ్డది.

బందికాఁడు. దే. వి. బందిపోటుదొంగ. "చ. అలరువామిత్రుఁ డాత్మరుచిసంపదఁ జేకటి బందికానిగా, నలఁగుచుమీనిలోనవిడికై కొనసమ్మికాఁపులంచుఁ దా, కలదొరయుండవాడిపని గ్రక్కునఁదా మనుగాంచిపనిలో, వలనెలకొల్పెనాఁబలుకఁదాలెనికాంతనికాంతదీపముల్." పా. ౨, అ.

బందిఖానా. హిం. వి. చెఱసాల. (రూ. బందేఖానా.)

బందిగము. వై. వి. చెఱసాల. "ఎ, గీ. ధర్మమార్గంబు దప్పవితంత్రిను గ్ర, సేనుశృంఖలాబద్ధునిఁ జేసిబంది, గమునవిడిచెటిదైత్యుఁ డఁగాళ్లపెట్టెఁ, గఁడుఁడత్యంతభీకరాకారుఁడగుచు." వి, పు. ౭, అ.

బందిపోటు. దే. వి. నిర్బంధపఱిచికొట్టిదోఁచుట.

బందు. యు. దే. వి. బోరువపక్షి. వై. 1. అవరణము*, "దిఙ్గొనలైనయెలదీఁగగుమిగపొన్న, నునుపొన్నచెట్టుబందునవందమైన, చెందుఁజాలిన్నెపై." విష్ణు. ఉ. ౪, అ.–2. గోపనము*, 3. పెట్టెమొదలగువాని మూలలబిగించెడియినుపరేకు వానితగడు*; 4. నిరోధము*, కట్టివేత.

బందుకట్టు. దే. వి. జాలికట్టుపాటు.

బందుగుండు. వై. వి. దేట్టము. "క. తగరురవఁడఁ చుటయుఁ బలందుగులంగాపాడుటయుసుదోరంబరయఁగా, దిగ్గంటెనైనదికడుఁ దగిలినమేల్గాదయిపుడెదంబరికింపఁగా." నీలా. 3, అ.

బందువుఁడు. వై. వి. బందుగుండుయొక్క రూపాంతరము.

బందె. దే. వి. 1. పశువులచెఱ*; "సీ. కట్టఁగాపింపదక్షతలేమి నూరూరబందెలఁబడిపోయెఁ బశుగణంబు." పాఞ్చా. 3, అ.–2. పశువులదండుగ*; "క. ఎనుమునకుబందెపాలిక, గొనవకు మొదవునకుఁ బరకగొఱియకుఁ బీసం, బొనరనోరుచేసుమేసిన, వినుమడిగొనవలయు నొడయఁడెఱిఁగిపిడిచినఁగా." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.–3. నిర్బంధము*. "సీ. అదికాలమునాటియగ్రహారంబులు బందెలుకల్పించిపాడుసేయు." వి, పు. ౨, అ.

బందెకత్తె. వై. విశే. చెఱలోవేయునది. "సీ. మదనుకస్తూరాపమంత్రాధిదేవతల్ పంచశిలీముఖుబందెకత్తెలు." భాగ. ౬, స్కం.

బందెకాఁడు. దే. విశే. చెఱలోవేయువాఁడు.

బందెగోను. దే. స. క్రి. (బందె+కొను.) చెఱఁబట్టు. "శే. అర్కువెన్నాడిరాజశుద్ధాంతగణము, తారకలబందెగొని." కవి. ౪, అ.

బందెడ. దే. వి. తెల్లవావిలి, శ్వేతసురసకీ.

బందెలపోతు. దే. విశే. చెఱవేయుస్వభావముగలవాఁడు. "ద్వి. అచ్చినాయెదుట బ్రహ్మకుఁబోవరాదు, పురిలోనబందెలపోతుఁ డనఁగ." పారిజా. ౨, భా.

బందోబస్తు. హిం. వి. ఏర్పాటు, భద్రము, పరిష్కారము.

బంధకము. సం. వి. అ. న. 1. చెఱసాల; 2. మాఱుపు. త్రి. కుదువ.

బంధకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అంకుటాలు, 2. అటకత్తె; 3. ఆఁడేనుఁగు.

బంధనము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు; 2. కట్టుటకుఁదగినసాధనము; 3. కుదువ; 4. కాల, 5. చెఱ; 6. చెఱసాల; 7. తొడిమ.

బంధనాలయము. సం. వి. అ. పుం. చెఱసాల.

బంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కట్టు; 2. చెఱ, 3. కుదువ, 4. కావ్యరచనావిశేషము. 5. సంయోగవిశేషము.

బంధస్తంభము. సం. వి. అ. పుం (ఏనుఁగునుకట్టెడు) కట్టుఁగంబము.

బంధించు. సం. స. క్రి. బంధనముచేయు, కట్టు.

బంధుజీవకము. సం. వి. అ. పుం. మంకెనకీ.

బంధుత. సం. వి. అ. స్త్రీ. బంధుసమూహము.

బంధుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. వేశ్య. అ. న. ము. ముకుటము. పుం. 1. కలహంస; 2. పక్షి, 3. నూనెమడ్డి, 4. ఆఁడుగుజ్జి, 5. మంకెనకీ. విశే. 1. ఒప్పిదమైనది; 2. వంగినది; 3. మధ్యోన్నతమును పార్శ్వనతమునైనది. (రూ. బంధూరము.)

బంధులుఁడు. సం. వి. అ. పుం అంకుటాలికొడుకు, కాలటేరుఁడు.

బంధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చేట్టము, 1. జ్ఞాతి; 3. మిత్రుఁడు; 4. మంకెనకీ.

బంధూకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంకెనకీ; 2. వేఁగిసకీ.

బంపు. దే. వి. పండ్లపాఁచి, పాఁకుడు. "సీ. సన్నుతించుచుఁ జేరుఁ జటివరేణ్యులనోటి బంపుకంపునవెగఁ ద్రావుటెగటు." చంద్రా. ౧, అ.

బంబ. దే. విశే. స్థూలము. "ద్వి. భవ్యగాత్రములు, బంబలింగం బులఁ జూపనివారు." ప్రభు. 3, ఆ.

బంబోతు. దే. విశే (బంబ + పోతు.) మిక్కిలి బలిసినవాఁడు. "బంబోతద్దానవి." అము ౬, ఆ.

బంభరము. సం. వి. అ. పుం భ్రమరము, తుమ్మెద.

బంహిష్ఠము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బహుళ (బహుళ = తఱచు.)

బకదారి. దే. వి. పారావతవిశేషము.

బకము. సం వి. అ. పుం. 1 కొక్కెర; 2. బకపుష్పవృక్షము. డు. 1 ఒకరాక్షసుఁడు, 2. కుబేరుఁడు.

బకవైరి. సం వి న. పుం 1 కృష్ణుఁడు, 2. భీమసేనుఁడు.

బకాను. దే. వి. చిఱుతవృక్షము.

బకాయి. హిం వి. వెనుకటిబాకి, నిలువసొమ్ము.

బకాల్. హిం. వి. వైశ్యవృత్తిఁగొనువాఁడు, కోమటి.

బకోటము. సం. వి అ. పుం. కొక్కెర, బకము.

బక్క. దే విశే బక్కటిల్లినవాఁడు, బక్కటిల్లినది. బ. వి. కసి త్రిప్పువారు

బక్కటిల్లు. దే. అ క్రి. 1. కుచించు 2. కృశించు

బక్కమజ్జిగ. ద్వి. వి. నీళ్లు అధికముగాఁ జేర్చినమజ్జిగ.

బగబగ. దే. వి. మండుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "వ. పొద రుంబగగొనినాలిక్యలోభమునఁబట్టివధించినదుష్టకర్మునిఁ, బగబగ మండుమంటలనుబట్టియునెట్టఁగలేదు." రుక్మాం. ౨, ఆ.

బగళంబుసేయు. ద్వి. స. క్రి. (బగళంబు + చేయు.) తొలఁగించు. (చూ. పాలకి) (చూ. బంగళముసేయు, బగళమ్ముసేయు.)

బగళము దే. వి. తొలఁగుట, అపసరణము. "సీ. అవసరంబిప్పుడ యనుసంతదాఁకను బగళమైనిలుఁడుదిక్పాలవరులు." లక్ష్మీ ౧, ఆ "తే చెరసిభద్రమహాశిఖరిశిఖరిటులు, పాయుబగళంబుతోఁగు విచ్చెయుఁడనుచుఁ జార్వాకులయాదమికులనార్భటములేయ." భీ ౪, ఆ.

బగి. వై. వి. ప్రక్క, పార్శ్వము*.

బగిస దే. వి. వృక్షవిశేషము.

బగిసి. దే. వి. బగిసియొక్కరూపాంతరము.

బగీలు. దే వి. సంతాపమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. (ఆమాటవినఁగానే నా కడుపులో బగీలుమన్నది.)

బగ్గముపాడు. దే. విశే. (పాడు+పాడు.) మిక్కిలిపాడు. (చూ. క్రొవిమూడవయర్థము)

బగ్గరి. దే విశే. (బగ్గు+అరి.) బగ్గనిమండెడువాఁడు.

బగ్గి. దే. వి. బూడిద.

బగ్గు. దే. వి. మండుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.

బగ్గుండి. దే. వి. రక్తవర్ణచూర్ణము. "ఎ, గీ. త్రాడుఁదాలుపుఁజెలి వైఁడిమేడమీఁద, గొండ్లిసలుపుచునుఁగులఁగూడిరల్లు, లాడుబగ్గుండిపొడులవసంతరియపుడు, చదలఁగొదలేక సంజకెంజాయ లవురె." (ఇక్కడ బగ్గుండికి రక్తవర్ణచూర్ణ మర్థము.) అచ్చ ఆ, కాం.

బగ్గుమను. దే. అ. క్రి. (బగ్గు+అను.) బగ్గనమండు.

బచ్చెన. వై. వి. 1. భాఁతి*; "ఎ, గీ. గంధవాహాంబులేదుము గఱులుగాఁగ, విలయకాలానలజ్వాలములెగాఁగ, అచ్చిచనుదోయి కుంకుమ బచ్చెనయుగఁ, బాలమున్నీటియల్లుఁడు బాగమయ్యె." భీ. ౪, ఆ.–2. వర్ణము*. "శే. అమలకలికాంతకాంతశుద్ధాంత శాల, కానికాంతాంతరంబునఁగన్నుఁరనెదు, బచ్చుబచ్చెనచిత్తరు పనుల మించు, ప్రతిమసంఘటనలమండపంబులోన." పాంక. ౧, ఆ.

బచ్చలి. దే వి శాకవిశేషము. (దీని భేదములు తీఁగబచ్చలి, దుంప బచ్చలి. ఇది తీఁగబచ్చలి.)

బచ్చు. వై. వి. 1. వైశ్యుఁడు, "శే. బలయుతత్నాకరములునంచు లుగఁజేసి, పాదిరవిధులెల్లఁగొనినంచిమొదలు చేసి, తేరమాడెడు పాటియుదారలక్ష్మి, గచ్చులువ్వారలప్పురిఁజెచ్చువెరిఁగి." పాండు. ౧, ఆ.–2. బొక్కసమునకధికారి*, "ఉ లాలనఁ గొత్తబచ్చులి కోశమువెట్టిరి యాసనంబుగా, గోలయుసాధువైనయొకకోమటికిఁ సంధేంద్రు బచ్చుకుఁ." నై. ౬, ఆ. 3 వెండిబంగారములనాణెము చూచువాఁడు*. "ద మరునకుఁజైత్రమంత్రివసమండలగాత్యరత్నకాంతనో, తక్కరసుకరంబొనంగుటయుఁ దాళ్ళులబచ్చులు చేరితచ్చుదా, వరణముఁబాయవిప్పిపరుసంబుగనెన్నికకొక్కఁ జేయుచుఁ, దొరయఁగనీసుకంటుచెలిమ్రాఁతవసంతముకేమహాకులఁ." వసు 3, ఆ.

బజంత్రి. హిం. వి. మేళము, మేళగాఁడు. (బాజాబజంత్రీలు.)

బజీతు. వై విశే. భంగమునొందినది. "శే. అంటదాని జీతుసేయఁగ వలెనె." అము ౫, ఆ

బజ్జి. దే వి. ఎసిచిపలుదనగాఁజేసెడు వ్యంజనవిశేషము. (చూ. తియ్యఁగూర.)

బజారము. వై. వి. వ్యభిచారము*.

బజారి. వై. విశే. (బజారము + ఇ) వ్యభిచారిణి. "అగడాడెడు చిల్కయనంబజారి." చంద్ర. "పలుబజారతరంతులేవియనవ్వరు మెత్తురు." సా 3, ఆ.

బజారించు. వై. అ. క్రి. వ్యభిచరించు*.

బజారు. వై. వి. అంగడివీధి*.

బజారుమాట. వై. వి. కిములయందుఁ జెప్పుకొనమాట, కోలాహలము.

బజ్జెడి. దే. వి. పాదవిన్యాసవిశేషము. "ద్వి. ఒపులచిత్రగతులతోబజ్జెడ్లద్రొక్క." పల్నాటిచరిత్రము. ౨, భా.

బటాకబయలు. వై వి విశే. బటాబయలుయొక్కరూపాంతరము. "క. దయ్యదగొబ్బునబటాకబయలుగఁజేసెఁ." సా. 3, ఆ. (పూర్వార్థమున కకారాగమము. చూ. బట్టబయలు.)

బటాని. అన్య. వి. ఒకవిధమైన కాయధాన్యము.

బటాబయలు. వై. వి. విశే బట్టబయలుయొక్కరూపాంతరము "ద. అనఘుడునవ్వికాలతరళాక్షీకటాక్షములందుసంకురిం, చిన యలుకంబటాబయలుసేయక." సా. ౨, ఆ. (చూ. బట్టబయలు.)

బటాబూరము. వై. వి. (బటారము+బూరము.) పెద్దతీకము*. "తే కలనిదయ్య, మలబటాబూరమిందేమిమట్టఁగలదు." ఉ, హరి. 3, ఆ.

బటారము. వై. విశే. గొప్ప*. (లొలొటారము బయలుబటారము.)

బటువు. యు దే. వి. 1. గుండ్రన; చంద్ర.–2. గుండ్రని యుంగరము; "ఎ, గీ. తనుమజగికెంపుబటువుప్రత్యర్థిభిన్న, మత్య రుచితండమార్తాండమండలంబు, తనివులర్తికాంతకు" చంద్రా. ౧, ఆ.–3. బటువుబిల్ల. "ఆ. పసిఁడిమందకరణిఁబచ్చనికడెంబు. ఖాతినెఱ్ఱపట్టుబటువురీతి, గాథరక్తరుచులు గ్రమ్మనిమ్మగుప్రభల్,

తటిఁగియక్షమించెఁధరణియంత." మురా.-విశ. సుంద్రనిధి. వై. దృఢము.

బటువుఁగైదువు. దే. వి. (బటువు+కైదువు.) చక్రాయుధము. (ఇట్లు బటువువాలు.)

బటువుబిల్ల. దే. వి. బిల్లతలగడ. ఆము. ౧, ఆ.

బట్ట. యు. దే వి. శరీరమునందు తెలుపురోగమువానిరోగము. (బట్టావు మొ.) విశ. వెండ్రుకలూడినది (తల) వై. వి. వస్త్రము "ద్వి. తుదముగట్టినబట్టదోఁచుకపోయె." సౌ. 3, భా

బట్టకడిమి. ద్వి. వి. ధూళికదంబము.

బట్టగుత్తు. వై. విశ. సిగ్గుమాలినవాఁడు, నిర్లజ్జుఁడు "ద్వి. బట్ట గుత్తనినన్నుఁ బ్రలులికింపఁ, జట్టుమాయించెదనరవ్వదారూఁడ." పారిజా ౨, భా.

బట్టతల. దే వి. వెండ్రుకలూడినతల, ఇంద్రలుప్తకము.

బట్టతలవాఁడు. దే. విశ. బట్టతలగలవాఁడు, ఇంద్రలుప్తకుఁడు.

బట్టబయలు. వై. వి (బయలు+బయలు.) మిక్కిలి బయలు. "ఎ, గీ. మందుపేసనిఁబందాగ్నిమధ్యమమున, భయదశిలదాగ ముంబునబట్టబయట, గాటముగుచలివేళలనీటిలోన, భార్గవుఁడు, ఘోరమైనతపంబొనర్చె" పర. ౧, ఆ - విశ మిక్కిలి బయలైనది. (చూ. బటాబయలు, బటాకబయలు.)

బట్టమేఁక. ద్వి. వి. పక్షివిశేషము.

బట్టి. దే. వి. 1. వాగ్ధోరణి, (చూ. బట్టికాఁడు.) 2 ఆవము.

బట్టికాఁడు. దే వి. 1. చిలుక; 2. గోరువంక

బట్టినగోల. దే. వి. ఎద్దుమీఁద గోనెలెత్తివేసెడుకట్టె, ఎత్తనగోల.

బట్టు. వై. వి బట్టువాఁడు, వంది

బట్టె. దే. వి కాలువ, కుల్య

బట్లె. దే. వి. ఒకదినుసుమూకుడు.

బటా్వడా. హిం వి కూలిపంచియిచ్చుట.

బడ. దే. విశ. 1. పెద్ద, (చూ బడగొండ.) 2 మిక్కిలి. "బడ దానికోరు." భల్లా. ౨, ఆ.

బడగులు. అన్య. వి. నీలగిరులలోనుండు నొకజాతిజనులు (వడగరులు)

బడగొండ. ద్వి వి. (బడ+కొండ.) కొండవలె పెద్ద ఆకారము కలిగి నీళ్లుగలిగిన మేఘము.

బడప. దే. వి. ఇడుము, అవద.

బడబ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱ్ఱము, 2 బ్రాహ్మణస్త్రీ; 3. తార్చునట్టియాఁడుది.

బడబడ. దే. వి. పాఱుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. బడబడఁ బాఱుచుగడగడ, వణఁకుచు." పాండు. ౫, ఆ.

బడబానలము. సం. వి. అ. పుం. బడబాగ్ని, వార్ధిపుటగ్గి.

బడలిక. దే. వి. అలయిక, అలపు, శ్రమము.

బడలు. దే. అ. క్రి. శ్రమపడు. వి. శ్రమము. (చూ. బడలుపడు.)

బడలుపడు. ద్వి. అ. క్రి బడలు, శ్రమపడు. (రూ. బడల్పడు. "ఉ. తనగదచేతరాక్షసులదారుణశస్త్రచయంబునశ్రమం, బునతిపేరుఁజైనిలిపిపోవనివారలుబడల్పడఁగ, ఘనభుజదండ తండపాతిఁగ్రాఁచిన." భార. అర. 3, ఆ.)

బడవా. వై. వి. 1. తార్చునది; 2. తార్చువాఁడు*. (ఒక తిట్టుగా వాడఁబడును.)

బడాయి. హిం. వి. గర్వము, అతిశయము.

బడాయించు. హిం. అ. క్రి. అభివృద్ధియగు. స. క్రి. అభివృద్ధిచేయు

బడాయిఖోరు. హిం. వి. అతిశయముగా మాటలాఁడువాఁడు.

బడి. దే. అవ భావార్థమునందు వచ్చెడి యొకానొకప్రత్యయము. (పలుబడి, వచ్చుబడి మొ.)—వి 1. పాఠశాల; 2. దెబ్బము; "చ. ఎల్లిదండనిపురిఁజొటఁ౦చిదొరలందఱకుఁ బడిసేయుఁదెత్తుఁగ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ – 3 క్రమము. "క. తొడిఁ బడవిషయాతురునవి, విను మనియెడికంటెఁగలదెవేతేపగనే, ర్పడరఁగథాదులనొకటఁ,బడిదోఁపఁగఁ బలికెమైత్రివాపుటయుబ్బఁగ." ఆము. ౪, ఆ – ౫. వెంబడి. "సీ. ధుఁబఁగవితాకన్యఁబుట్టించె నెవ్వఁడు బడినాగములెల్లనడపెనెవ్వఁడు." వసు. ౧, ఆ.

బడికోడి. దే. వి కోడిబడియొక్క మాఱుపాటు. (చేక్కచేరు వంటిది)

బడికోలు. దే వి. పోలిక. ఆము. ౫, ఆ.

బడిత. దే. వి. ఇనపకట్లగుదియ, పరిఘము.

బడితపాఠము. వై. గ్రా. వి. చేదివినపాఠము. "ద్వి. ఒక్కలకు, బడితపాఠముదొంగవదరులన్నియును." పారిజా ౨, భా.

బడిద్రిప్పు. దే. స. క్రి. (బడిమి+త్రిప్పు) ఒడియు. "ఎ, గీ. దాపితెలితేకమూఁకులఁగేవరాన్న, పుంజముప్పాడుబడిద్రిప్పిపోపనొకతె." చము. ౨, ఆ.

బడిపెద్ద. ద్వి. వి. ఉపాధ్యాయులకు సహాయత్వమును వహింపఁగల ముఖ్యవిద్యార్థి.

బడిమి. దే. వి. 1. బడియుట; 2. చక్రాకారభ్రమణము; "ద్వి. పురిచుట్టుబడిమిగాఁద్రిప్పి." పా. ౭, భా.—3. భూతబలి.

బడియ. దే. వి. చిన్నదుడ్డుఁగట్టె. "సీ. అర్పుచుగోపాలులందఱు నంతంతబడియలఁజాలనుబడఁగనైచి." హరి. పూ. ౬, ఆ.

బడియు. దే. స. క్రి. (దృష్టిదోషపరిహారార్థము) దిగఁదీయు. నై. 3, ఆ

బడిలి. దే. వి. తూఁటు, బెజ్జము, రంధ్రము

బడివారడి. దే. వి. ప్రతిమనుష్యునకువేసెడుపన్ను.

బడిశము. సం. వి. అ. న. (చేఁపలనుపట్టెడు) గాలము.

బడిసివాటు. దే. వి దిగఁదీసివేయుట. విశ. దిగఁదీసివేసినది. "శే. బ్రహ్మలోకంబుకాశికిబడిసివాటు." కాశీ. ౭, ఆ.

బడుగు. దే. వి. శవము. విశ. 1. కృశము, "సీ. కడుఁగృశత్వంబునఁ బడికటిలోవలనడఁగడుబడుగునెన్నడుముతోడ." కాశీ. ౯, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందు బడుగుబడుగు. "వ. బడుగు బడుగగునడుముపసంగడునొచ్చికుచుగువాని." ఆము. ౬, ఆ.)— 2. అశక్తుఁడు. "మ. అడుగఁగానిన్ను వరంబువేగమయహాళ్యాదారవిచ్చేయునా, కుడురాజార్థవిభూషణుండుపరమీనున్నాఁడు యుష్మాదృశుల్, బడుగుల్ వాంఛితమీసమర్థులెవ్వధాలావస్త్రబంధంబులఁగ, జడివెట్టంబనిలేదుమిన్నకతపశ్చర్యావిరోధంబుగాఁగ." కాశీ ౪, ఆ.

బడువ. దే. విశ. బాడువయొక్కరూపాంతరము.

బడువు. దే. విశ. బడుగుయొక్కరూపాంతరము.

బడే. దే. వి. బడియయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. ఉడుము నడిఁకియున్నసడుఁబునెబడెపెట్టు." భో. ౪, అ.

బడ్డు. దే. వి. మగఁటి.

బణ్ణము. వై. వి. క్రొత్తయిత్తడిపాత్రముల సమూహము*.

బతము. వై. వి. వ్రతము. కళా. 3, అ.

బతినీ. దే. వి. ఒకదిరుసుపట్టువస్త్రము. "వ. వలిపంబులుఁబవ్వ కులుమాదావకులుజలుఁగులుకేబులునేఁతలుగింటెంబులుబతినీలు." కవి 3, అ.

బతిమాలిక. దే. వి. బతిమాలుట

బతిమాలు. దే. స. క్రి. దైన్యముతో వేఁడుకొను.

బతిమాలుచే. దే. ప్రే. బతిమాలఁజేయు "క. గతజీవుఁడువ్రేఁగనియెడి, కతయదిమునీ యమ్మెఁబత్తికింతునియెడఁదా, సతఁడు మునుబ్రతికి వ్రేఁగై, బతిమాలిచెజగముఁ జచ్చిభారమువాపెన్." రామా. ౭, అ.

బత్తడిక. దే. వి బత్తికకు మొదటిరూపము. లక్ష్మీ. ౨, అ.

బత్తిలి. దే. వి. (చూ.) బత్తళిక. (ఒక నిఘంటుకారుఁడు బత్తళి అని పదమెత్తియున్నాఁడు)

బత్తళిక. దే. వి అమ్ములపొది. "తే అరుణనుచిఁటొల్పునెలవాఁగయంఘ్రియుగము, లిఁబంకరుహ శ్రీలనేలలేదె, పద్మలోచనజంఘలుబత్తళికలఁ, జెలఁగిప్రదరాసకములుగాఁజేయలేవె." కవి ౧, అ.

బత్తాయి. అన్య. వి. బతావియయను ద్వీపమునుండివచ్చిన (నారింజపండు.)

బత్తి. వై. వి భక్తి. "అంగనయెంతటిపుణ్యమూర్తివో బత్తిజనింపనాదచెలఁజూపితి." శుక. 3, అ.

బత్తుఁడు. యు. దే వి. కమసాలెవారిపట్టపుఁబేరు. వై. భక్తుఁడు. "క. బత్తులునుసువాకత్తుల, మొత్తిరిపతుకమజముండములుదండములెౌ, నెత్తురుదారలుదారవి, పత్తిమిరవవారుణప్రభలఁబ్రబలంగన్." పాండు. 3, అ.

బత్తెము. వై వి. భోజనమునకైయిచ్చెడు ద్రవ్యము*.

బదనామి. హిం. వి. అవమానము, చెడుపేరు. (బదలాము అని వాడుకమాట.)

బదనిక. వై. వి. చెట్టుమీఁదమొలచునట్టి ఓషధివిశేషము.

బదర. ఉభ. దే. వి. వగులు. (అకుండబదరపోయినది.) సం. అ స్త్రీ. 1. కారేంకికి; 2. పాఁచిక; 3. ప్రత్తిచెట్టు. అ. న. ము. 1. రేఁగుపండు; 2. ప్రత్తికాయ. పుం. 1. ప్రత్తిచెట్టు, 2. ప్రత్తివిత్త.

బదరి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. రేఁగుచెట్టు; 2. గంగురేఁగుచెట్టు; 3. ప్రత్తిచెట్టు.

బదరికము. దే. వి. పెట్టె. "అ. మూడువగలవగిదియుడుభులు దెప్పించి, కలయనొక్కబదరికమునసుంచి, కాంతలేశ్వరునినగరి పురోహితుఁడైన, గాలభువకుఁగానుకముసఁబనిచె." వై. ౭, అ.

బదలాయించు. హిం. స. క్రి. మార్చు.

బదులు. దే. వి 1. మాఱు; కవి. 3, అ.—2. అప్పు; (చేబదులు.) 3 ప్రత్తి.

బద్ద. వై. వి. 1. కాయయొక్క ఖండము*, 2. వెదురులోనగువాని ఖండము*, 3. చీలి*. (అరకాలు బద్దలుబద్దలుగాచీలినది.) వి౯. పలుచనిది*. "ద్వి. బద్దపిక్కలునంటబలిసినతొడలు." పారిశ్చ. ౨, భా. (బ్రద్దయొక్కరూపాంతరము.)

బద్దకము. వై వి. పాలుమాలిక, ఆలస్యము*.

బద్దకించు. వై. అ క్రి. పాలుమాలు.

బద్దపరి. ద్వి. వి. బ్రద్దపరియొక్కరూపాంతరము.

బద్దించు. దే స. క్రి. (సరిగా ఉన్నదా లేదా అని) కొలిచినది తిరుగకొలుచు.

బద్దు. దే. వి. అసత్యవచనము, బొంకు. "క. ఇద్దఱుసుంజనియేటికిఁ, బొద్దుఁసఁదీర్ఘంబులాడితోరుసఁదిరుగన్, గ్రద్దిత్తుకొనియొసిమతు, బద్దులవలెచుండునసుమఁబలుకఁగవెఱతున్." పంచ. నా. ౧, అ.

బద్దుర. దే. వి.——పై ——

బద్దె. వై. వి. 1. వస్త్రముమొదలు; 2. అపరకర్మముచేయునపుడు జందెమువలెవేసికొనెడు వస్త్రఖండము.

బద్ర. వై. వి. పంద్రండు. "క. అస్తివంచిత్తిగదుగ. శత్తాదచ్చొకపంచచౌపంచీరై, దిత్తిగయద్దుగబద్రలు, చిత్తంబునఁదలఁచినట్లు చేతికిఁదెచ్చున్." ఉ, హరి. 3, అ (పాఁగటాలాటయందుపాచికలరెండు. అపాచికలొక్కొక్కటికి నాలుగుప్రక్కలు ఒక్కొక్కప్రక్కకు ఆఱునాఱును నాల్గునాల్గును మూడుమూడును ఒకటొకటియునుగా జతలు ఎనిమిదింటికి బొట్లు ఇరువదియెనిమిదియైయుండును. ఆపాచికలురెంటినితాళించివేయునపుడు వానిపొట్లభేదముచేతపంద్రెండు, పది, తొమ్మిది, ఎనిమిది, ఏడు, ఆఱు, అయిదు, నాలుగు, రెండునుగాపందెములుతొమ్మిదిపడును. కాన ఆపందెములు తొమ్మిదియునీపద్యమునందు చెప్పఁబడియున్నవి.)

బద్రము. వై. వి౯. పదిలముయొక్కరూపాంతరము.

బధిరితము. సం. వి౯. (అ. అ. అ.) బధిరముగాఁజేయఁబడినది "బధిరితదిక్సుఖుండు." భార భీష్మ. ౧, అ.

బధిరుఁడు. సం. వి౯. (అ. అ అ.) చెవిటివాఁడు.

బద్ధము. సం. వి౯. (అ. అ. అ) కట్టఁబడినది.

బధ్యము. సం. వి. అ. పుం. వీడ్లురాకుండకట్టినకట్టు. (చూ. భీయుము.)

బధ్యుఁడు. సం వి౯. (అ. అ. అ.) చంపఁదగినవాఁడు

బనాతు. హిం. వి. ఒకవిధమైన ఉన్నిబట్ట.

బనాయించు. హిం. స. క్రి. కల్పించు.

బనారసు. హిం. వి. కాశీపట్టణము. (బనారసుచీర మొ.)

బన్నపడు. వై. అ. క్రి. (బన్నము+పడు.) భంగమునొందు*. "ఎ, గీ. తక్కుగలయింతిగములనాదమ్ములదరి, పట్టికొనియేచి వీడెల్లబన్నపడఁగ, డొద్దగానిరథకుంజరతురగతతులు, తమతమవలన ననిదిగఁద్రావితనిరి." భార. ద్రో. ౧, అ.

బన్నము. వై. వి. 1. అవమానము*; "ఉ. సన్నిటులాదురాత్మ సదసంబునదుఁజనుమన్నజంతకి, బన్నముఅన్నియుందెలియఁబల్కఁదగానిపోదు." భార. విరా. ౨, అ.- 2. ఆపద*. "ఉ. క్రొన్నెలవెన్నెలల్ సరుదకోకిలకాకలికారవంబులన్, వెన్నతియున్ని బన్నములుచెందఁగఁగూడునా." రసి. 3, అ.

బన్నసరము. వై. వి. నానావిధములయినమణులుగ్రుచ్చినహారము. "సీ. జనియించె నొక్కొపచ్చనిమొలకయను బుద్ధిగ్రుచ్చినపచ్చల కామరువలన, నమకూడెనొక్క దాడిమఫలోద్భవబీజములనపద్మరాగసామగ్రివలనఁ, బొదకట్టె నొక్కజంబూఫలంబులను మునో

భ్రమమింద్రనీల విభ్రమమువలనఁ, దోఁచెం జనోత్కరముధూళి పుష్పములనునానావర్ణంబులుత్కరములవలన, దాఁకియటులెత్తిపరు పాడఁదలఁచినుడు, బరణిమూఁతటనెలకొన్న బన్నసరముఁ, గలఁచి కొనిపోయెఁదలఁప్రగల్భవిటుండు, బాలికామానసముఁగొనఁదగిది నపుడు." పాండు. ౪, ఆ. ("పగడంపుబన్నసరము." చంద్ర. ఇత్యాదిస్థలములయందు బన్నసరమునకు హారమాత్రమర్థము.)

బన్నసరి. వై. వి. బన్నసరముయొక్కరూపాంతరము. "ఎ, గీ. పరఁగవెలలేనిచౌకట్లుబన్నసరులుఁ, బసిఁడినొప్పారుపచ్చలపతకము లును, గండపెండారములురోమనుగాఁగఁగలుగు, సొమ్ములొకయింతి కైసెసెపొంపుమెఱయ." య. ౪, ఆ.

బభ్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కపిలగోవు. పుం. 1. (చూ.) వెంట్రువ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు; 4. అగ్ని. విశే. 1. పచ్చే నిది; 2. బట్టతలవాఁడు.

బమ్మ. వై. వి. బ్రహ్మ, నలువ. "క. తమ్ములకన్నునుగన్నులు, తొమ్మిది గుణములనువాచ్చు తోయ్యలికంచుక్, బమ్మకదతీయుగోపాం, తమ్మునవ్రాసినవాంకకందెలిపెఁజెవ్రల్." కవి. ౧, ఆ.

బమ్మరించు. వై. అ. క్రి. భ్రమించు. "కయానుండదయ్యవాలీనఁ దయ్యుఁబిత్ప్రత్రిగఁగని బమ్మరించెనేనియదిపిత్ప్రగ్రహము" భార అర. ౫, ఆ. (రూ. బమ్మరిల్లు. "సీ. పన్నగఁబులకెల్లభయము మిక్కుటముగాఁ బాతాళలోకంబు బమ్మరిల్లె." విక్ర. ౪, ఆ.)

బమ్మెర. వై. వి. భ్రమము, భ్రాంతి.

బమ్మెరపోక. ద్వ. వి. బమ్మెరపోవుట, భ్రమపడుట. "బమ్మెర పోకతో." వంశ. వేం. ౨, ఆ.

బమ్మెరపోవు. ద్వ. అ. క్రి. భ్రమపడు. "క. అదెడిదవుమ్రోఁ తకుఁగా, దేలమ్మెరపోయిదేవదేవరనగరన్, వేదెందుపడిరిమొగముల, పైదెగ్గలికంబుదేఁఱిజనులెల్లన్." హరి. పూ. ౯, ఆ.

బయకాఁడు. ద్వ. వి. (బయలు + కాఁడు.) రాగమును బయలు పఱచువాఁడు, గాయకుఁడు. "చ. అసఘయశూంన్యమైనభవదా గమనం బుతలఁచనొక్కచోఁ, బొనరిపకయ్యమిచ్చిడెగఁబోయఁగ వచ్చినయట్లుతోఁచెనీ, వనుపమదేవదానవ మహోహవనాటకసూత్ర ధారివై, ఘనముగఁజెమేటిబయకాఁడవనీయుకవేసెఱుంగనే." కళా. ౪, ఆ. "సీ. ఇంపుసొంపులఁబాడునెలతేఁటిబయకాఱు లకునన్నిమేటిబయలుమునిలములోనంగి" అని. ౨, ఆ. ("అలరాజనిధాన్య యాలుంగుగట్టివాకోయిలకంచుకుత్తికలకన్ బయకాఁడనవచ్చు." (ఇక్కడబయకాఁడనఁగాగానవిద్యోపాధ్యాయుఁడు అని యర్థము.) విజ. ౧, ఆ.)

బయకారము. ద్వ. వి. (బయలు + కారము.) యౌవనమునంద బయలువడుశృంగారచేష్ట. (దీనికిఅల్లసానిపెద్దనగారుచెప్పినచాటుపద్య మాలికావృత్తమునందు ప్రయోగము.)

బయకారి. ద్వ. విశే. (బయకారము + ఇ.) విలాసవతి. "సీ. మం తుఁడనవొప్పునెఱవింతపోంతకారి, సోగనుబయకారిచానసుజాడ దగ్గి, కేరించినవాఁడుకొలికాంచి, యఁదియువగలాఁడిరాయని కదియఁజనఁగ." హంస. ౫, ఆ.

బయలు. వై. వి. 1. బహిఃప్రదేశము; 2. చెట్టుచేమలేనిచోటు, "చ. అమరినలేఁతపచ్చిక బయళ్లనుదట్టములైనయింద్రగో, పములు నటింపఁగా." వి. పు. 2, ఆ.—3. ఆకాశము*. "ఇప్పుడీబయలు చెప్పినమాటలునమ్మవచ్చునే." వీర. ౨, ఆ.—విశే. శూన్యము* "వ, అక్కురురాజాకనమట్టునంబయలగుటచూచి." భార. శల్య. ౨, ఆ.

బయలుదామర. వై. వి. (బయలు + తామర.) మెట్టదామర స్థల పద్మము. "ద్వి. బయలుదామరలఁగేద్పులచుపాదములు." పారిజా. ౧, భా.

బయలుదేఱు ద్వ. అ. క్రి. (బయలు + తేఱు.) బయలువెడలు, నిర్గమించు.

బయలుపడు. వై. అ. క్రి. ప్రకాశితమగు. (రూ. బయల్పడు. 'సంగరోత్సాహోద్యమరభసాతిరేకములుబయల్పడుటించుక లేక." భార. విరా. ౨, ఆ.)

బయలుమెఱయు. ద్వ. అ. క్రి. బయలుపడు. "వ. తారం దఱువిరాటుకొలువుకూటంబునకుఁబోయి బయలుమెఱసియుండు వారుగా నిశ్చయించి" భార. విరా. ౫, ఆ.

బయలువెడలు. ద్వ. అ. క్రి. బయలుదేఱు, నిర్గమించు.

బయలువోవు. ద్వ. అ. క్రి. (బయలు + పోవు.) బయలుపడు. "ద్వి. నిన్నొక్క, తనిబంధవేఁడెదబయలువోకుండెఁ, జెపెదవేని యుఁజెప్పెద." పవ. 3, భా.

బయానా. హిం. వి. సంచేకరువు.

బయావాడి. హిం విశే. వివరమైన.

బయ్యంకలు. దే. వి. బ. వేళ్లు, దౌహృదము.

బయ్యఁడు. దే. విశే. మందుఁడు.

బరక. దే. విశే. కఱకైనది. (పిండిబరకగానున్నది.)

బరకము. దే. వి. దూదిబరువు.

బరగడ. దే. వి. ధాన్యపురాశిలోనగువానిమీఁదవేసెడు ముట్టిముద్ర.

బరగడము. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

బరడు. వై. వి. గుఱుకైనపట్టలోనగునది.

బరణి. వై. వి. కాటుకమొదలగునవియుంచుకొనెడు పాత్రము, కరా టము. "ఎ, గీ. మించుదీపెండనగ్గిఁబుట్టించునరణి, కలుష ఘోరతమోరాశిఁగడపుతరణి, తోఁచెఁబ్రాచీమహీధరోత్తుంగశరణి, ప్రాఁబడుప్రమానికంబులబరణితరణి." పా. ౪, ఆ

బరణిచుక్క. వై. వి భరణినక్షత్రము.

బరతరఫు. హిం. వి. ఉద్యోగమునుండితొలివేయుట.

బరతుపిట్ట. ద్వ వి. పక్షివిశేషము.

బరపట. దే. వి. 1. తృణవిశేషము; 2. బ. తృణధాన్యవిశేషము. (చూ. ఉఁడేటి.)

బరమా. దే. వి. (చూ.) పిడిపాన.

బరవసము. దే. వి. ధైర్యము. "క. శరగురుఁడెంటిఁ దఱిమిన, వెరవునచ్చుటికినెల్లవిక్రాంతిఘనం, బరుఁడగుదృష్టద్యుమ్నుఁడు, బరవసముదలిర్పనడ్డపడిపోరాడెన్." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

బరాతము. హిం. వి. లిఖితపూర్వకమైన ఆజ్ఞ.

బరాబరి. దే. వి. హెచ్చేరిక. "సీ. నవ్రత్నకవాటమైనమ్ముఖమ్మున బరాబరిగాఁగనర్వమువర్వులుండ." కాశి. ౨, ఆ.—విశే. సరియైన.

బరాబరిక. దే. వి. బరాబరియొక్కరూపాంతరము. "సీ. కనదు దండపుఁగోలయనుచెత్తముగఁ బట్టిప్రతిహారులనబరాబరికచేసి." చంద్రా. 3, ఆ. (సార్థమున కప్రత్యయము.)

బరావర్దు. హిం. వి. ఉజ్జాయింపు, మదింపు.

బరి. దే. వి. 1. పార్శ్వము; "వ. బరితోడబరియునరిపెరయ నొరయుచు." వై. ౨, ఆ—2. (చూ.) గిఱి; "ద్వి. వర్గకాల.

కంజాస్లు బరులేదు వ్రాసి." రా. అర, కాం.—8. (చూ.) బరిగోల; 4. దొంగ, "మ అవధీత్రిదశేంద్రుచూపుబరికాన్క గండపాలిద్వయీ, నవలావణ్యరసంబుఁగొల్లగొనియంతంతంత ఫాలం పురా, జాలోకించి వలించి కైకొనినయాపామ్లిప్తపుర్వాంబుకై, తలమొక్కుచు వెనడించితూ జెఁగబరీతావింభకుంభాంతముల్." హ్వ. ౫, ఆ.—5. శత్రు శ. 'ఎ, గీ. చిచ్చువాతను బరివాతఁ బట్టుపడక, తప్పిపోయినవారలేనిక్ష్లలంద్రు." కాశీ. ౬, అ —విణ వృత్తియందు బరిగిసశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగామిగిలిన రూపము. "బరిమేన." భార. కర్ణ. 3, అ. మొ

బరికట్టె. దవ్. వి (బరిగి+కట్టె.) అలుఁగులేనియీఁటె.

బరికాఁడు. దే వి మాఁటివాఁడు "మ. మతిశంకింపఁగనట్టి విక్రమదర్పోన్మాదంబునన్ భూవిభున్, గదవ్రేయంగవతండు పైఁబడిభుజాగర్వంబునంబట్టెనా, దదుఁడార్వన్ బరికాఁడునిర్భయతఁ జేరంజూచినంబట్టుచు, న్నదతుండాలమునే లక్ష్మిలితనామ త్రావణున్ రాఁడున్" నిర్వ. 2, అ

బరికె. దే. వి గణుపులుగలయుండెనతాటికులు. విణ చింపిజే. "సీ. సిడుదపాడవృకుమిశిగ్రుస్లుబడుపృటాడలు, గుంతమోమును గుణుకెలఁగుండుకనుపు, మిట్టపండ్లునచెంతయుదొట్టిదంపుఁ, బలుకులునదురాచారంబుబరికెతలయు" మార్క. ౫, అ

బరిగమ్మి. దవ్. వి. (బరిగి+కమ్మి.) బరికె. "ద్వి. గొడ్డలిబరిగమ్మి కూటికుండయును." ఛల్లా. 3, భా.

బరిగి దే. విణ. పనియులేనిది, శూన్యము.

బరిగిరౌతు. దవ్. వి పల్లమువేయనిగుఱ్ఱముమీఁదనెక్కెడుసారథి.

బరిగోల. దే. వి (బరి+కోల.) 1 ఏనుఁగుప్రక్కలుపొడిచిదిదవరించుటకై అర్ధచంద్రాకారముగా ఉక్కుతో చేసిన అలుఁగుగలవేడు దండము; "క. బరిగోలచేతమదసిం, ధురముంగనలిదించినట్లుకూపులసాథూ, వరుంగనలించు మఁగవచను, మురియలుగానేసివిల్లు ముట్టిఁద్రుంచెన్." రా. అర. కాం. ౧, అ.—2. బాణము. "రగడ. క్రొవ్విక్రొవ్విరిమొగ్గములబరిగోలగోలయిడలదాఁటితి." వసు. 3, అ.

బరిచి. దే. వి. ఈఁటె, కుంతము. (రూ. బరిచీ. "ద్వి. వరకుపట్టిసములబాఁకులవాఁడి, బరిచీలనురుగదాప్రముఖాయుధములు." పా. ౨, భా.)

బరిజోగి. దవ్. వి. (బరిగి+జోగి.) పాములవాఁడు. "క. పారిఁబోరినాడింతురుదరపోషణములకున్, బరిజోగులువెట్టెలనిడి." జై. 2, అ.

బరిడిగవ్వ. దవ్. వి. భక్ష్యవిశేషము హంస. ౧, అ

బరిడెపురుగు. దవ్. వి. బరిగెపురుగు.

బరిగెపురుగు. దవ్. వి. బొద్దిఁక.

బరివెంక. దే. వి. పక్కెచెట్టు.

బరిస. దే. వి. ఇనుపకట్లగుదియ, పరిఘము.

బరుకు. దే. స. క్రి. 1. తోలులేచునట్లుగీఱు; 2. గీఱు. "క. మరిగినవిభమునఁజేరుచఁ, దిరుగుంబసిగొనుచుఁగలయఁద్రుణములు వెదకున్, ఖురపుటమునఁగదుపాయ్యన, బరికొనుచుఁజక్కనిలుచుఁబలుకుఱునెదురన్." రా. అర, కాం. ౨, అ.

బరుజా. దే. వి. గడ్డి, కంకి.

బరువడి. దే. క్రి. వి. మరల. "క. ఒండొరులఁజూచియానన, మండలముల౯ దెలివిడియులయకూకన్నియున్, కొండునరుండనుబరువడి, కంఠనినాదోక్తి కెక్కైమకల్పిరిజానిన్." భో. 3, అ.

బరువు. జై. వి. 1. భారము, 2. నరకులునింపినకంట్లములోనను నది*.

బరుసద్దసరము జై. వి. (బరువు+అర్ధసరము.) అంబష్ఠి.

బరుసు. జై. విణ. 1. కఱకైనది, "ద్వి. బరుసుమీసముచెక్కపైఁ బులిపిరియు." పల. 3, భా.—2. గఱుకు*. (చూ. పిడు.)

బర్కురము. సం వి అ. పుం 1. ప్రాయపువసులు; 2. మేఁక, 3 పరిహాసము.

బర్బర. సం. వి. అ స్త్రీ. వాయింటి. పుం. ము. 1. చారంగి, 2. బొబ్బరలు, 3. ఒకదేశము. విణ. గఱుకులుగలది. "సీ. తన భుజావరిఘుచేధనణీవగారోహభరియించిబర్బరబాహుఁడయ్యె." జై. ౧, అ.

బర్బురము. సం. వి. అ పుం. బొబ్బలి.

బర్హిపుష్పము. సం. వి అ. న. 1. గండివనము; 2 పర్ప్పాకు; 3. మాచిపత్రి. (రూ బర్హిపువ్వము.)

బర్హము సం వి. అ. పుం, న. 1 నెమలిపురి. 2. ఆకు; 3. గండివనము; 4. పర్ప్పాకు, 5 మాచిపత్రి.

బర్హి. సం వి. న్. పుం. 1. నెమలి, 2. దర్భ.

బర్హిచూడము. సం. వి. అ. న. నెమలికోట్టుచెట్టు.

బర్హిణము. సం. వి అ. పుం 1. నెమలి, 2. దర్భ.

బర్హిర్ముఖుఁడు. సం వి అ. పుం. నిర్జరుఁడు, వేల్పు.

బర్హిశ్శుష్మ. సం. వి. న్. పుం. అగ్ని, అనలుఁడు.

బర్హిష్ఠము. సం. వి అ న. కురువేరు, హ్రీబేరము.

బర్హిస్సు. సం. వి. స్. పుం. అగ్ని, హుతాశనుఁడు. పుం, న. దర్భ.

బఱటు. దే. స. క్రి. 1. గోఁకు "అ మూఁగవానియుదుటముక్క బఱట, గానిచందమయ్యె." భో. ౬, అ 2. సైఁగగాఁకు. "తే బఱటికొనిపోయికృతివర్ణఁబన్నఁబనిచె." భార. ఉద్యో. 3, అ.

బఱబఱ. దే వి ఈడ్చుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (వానికాలు పట్టి బఱబఱయీడ్చెను)

బఱ్ఱె. దే. వి. ఎనుము, గేదె, మహిషి.

బల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ముత్తవపులగము; 2. విద్యావిశేషము.

బలఁగము. జై. వి. పరిజనము. "ఎ, గీ. పాండ్యుఁడతిరథుండు బలఁగంబుగలవాఁడు." భార. ఉద్యో. ౪, అ. "చ. అనుటయు లజ్జనజలరుహాననయించుకయోరగాఁగవం, చినమొగమొప్పనేను నుచుఁజెప్పెదదానవచేసికాదియో, యనఘచరిత్రనాకుఁగలయట్టి బలంగములెల్లఁజూసియా, ఘనగహనప్రవేశములఁగష్టపుఁజాటులఁ గుందితింగదున్." కళా. 3, అ.

బలకరము. దే. వి. కావలి. "శే. గాలికేతిమెకంబులుకోఱపులులు, కొదమసింగముల్ రెంటఁద్రాగుదుమెకంబు, జలధరధ్వానమునిరాజనిలయములకు, బలకరంబున్నఁబోదులపగిదిఁబొలిచె" రామా. ౫, అ.

బలకరించు. జై. అ. క్రి. వాక్యించు*. (చూ. గిలకరించు.)

బలకాయించు. దే. అ. క్రి. (బలము+ఇంచు.) అతిశయించు. (సంధియందు వర్ణవికారము.)

బలకొట్టు. దే. అ. క్రి అఁ అని త్రుళ్ళిపట్టు.

బలకొను. దే. అ. క్రి. (బలము+కొను.) అతిశయించు. "క. గేహములకుప్పదులకెపుడు, బలకొనికుతివారికంటెఁబాదద్వయ ముకా, గలమనుజాలలఘుతనులి, ఖలవారలయందు తర్తములు నాల్గరయకా." భాగ. 3, స్కం.

బలదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు; 2. వాయువు.

బలపడు. ద్వి. అ. క్రి. (బలము+పడు.) అధికమగు.

బలపము. దే. వి. 1. వలక వ్రాసెడుసాధనము; కఱవి; 2. చోర సాధనవిశేషము. (చూ. గడ్డగోరు.)

బలభద్రిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలుగ్రంతకి.

బలభద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

బలము. ఉభ. దే. విశ. అధికము. (వానివద్ద దుడ్డుబలముగానున్నది.) సం. వి. అ. న. 1. గంధము; 2. రసము; 3. రూపము, 4. సత్తువ; 5. బలుపు; 6. సైన్యము పుం. కాకి.

బలయు. వై. స. క్రి. పరివేష్టించు. "క. అద్రిచరసేనఁగొంచున, ముద్రముబంధించి దచిమువర్ణరుసద్రికూ, టాద్రిబలసియున్నా రది, ముద్రితలం కాకపాటముగ దాశరథుల్." రా. యు, కాం.

బలవంతము. ఉభ. వై. వి. బలాత్కారము*. "క. బలవంతము జూదమునకుఁ, బిలువంబడియుగుడనగునె పెద్దలకనితా, నఘుఁడు ధృతరాష్ట్రజాతో, వలయకధర్మజుఁడు జూదమాడఁగదంగకా." (బల వంతము-బలవంతముగాననియర్థము.) భార. సభా. ౨, ఆ.—సం. విశ. (త్రి. ఈ. త్రి.) బలముగలది

బలవిన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. వ్యూహము నొడ్డుట.

బలసూదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

బలా. దే. అవ్య. బళాయనుకాఱూపాంతరము. "వందదామరము. బలాబలాలితోడఁబాలఁబట్టిబిట్టుచుటిన, హలాహలిశాహలాహలా భయాబుధుత్పఁదీర్చదకా." హంస. ౪, ఆ.

బలాక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెద్దపెంటికొక్కెర, 2. పెంటి కొక్కెర. అ. పుం. ము. 1. పెద్దకొక్కెర; 2. కొక్కెర

బలాత్కరించు. సం. స. క్రి. బలాత్కారముచేయు.

బలాత్కారము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి నిర్బంధించుట, బలవంతము.

బలాదూరు. హిం. వి. దిగఁడుడుపు. (చేటును దూరవలచుటకు నిచ్చుబలి.)

బలారా. దే. అవ్య. బలాయనుకాఱూపాంతరము. "బలారాబలా రాతిప్రోద్భవుఁడెంతనేను." విజ. 3, ఆ. (ఇది కోరావంటిది.)

బలారాతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుతేఁడు.

బలాహకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేఘము; 2. విష్ణువుతేరి గుఱ్ఱములలోనొకటి; 3. సర్పవిశేషము.

బలి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కప్పము; 2. (పూజార్థమైన) కానుక; 3. చామరదండము; 4. ఒక అసురరాజు. విశ. (త్రి. ఈ. త్రి.) బలముగలవాఁడు.

బలిజె. దే. వి. శూద్రజాతివిశేషము. (బలిజవాఁడు, బలిజది.)

బలితము. వై. విశ. 1. బలిష్ఠము; "క. బలితపుటురిగాములబున, నిలుచుట కూరజ్జద్రిశక్తిలిగినుసుతుల్, పెలిచనినుఖులగుదుర, వ్వలనెఱుఁగరుపడుదురందువత్పదురాత్ముల్." భార. శాం. ౬, ఆ—2. స్థూలము*. "సీ. కృకదైత్యజాతిపర్థిలునిటులసురిలిఁగల కంఠిలేఁగానులబితముత్తు." ఉ. రా. ౨, ఆ.

బలిధ్వంసి. సం. వి. న్. పుం. విష్ణువు, హరి, వెన్నుఁడు.

బలిపుష్టము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాకి; 2. పక్కికొంగ.

బలిపెట్టు. మి. స. క్రి. చంపు.

బలిభుక్కు. సం. వి. జ్. పుం. 1. కాకి; 2. పిచ్చుక.

బలిమి. వై. వి. 1. దేహబలము; "లేతిమ్మరణంబులోబలిమి చూపుము." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—2. బలాత్కారము*. "శే. ప్మాతకులకేనిపూర్వలుఁజందసంబుఁ, జనుసెబలిమినిగానితాల్పు." భార. సభా. ౧, ఆ.

బలిమికాఁడు. ద్వి. విశ. బలవంతుఁడు. "సీ. అక్షౌహిణీత్రిత యంబుబలంబునఁ బరులనోడించినబలిమికాఁడు." భార. సభా. ౧, ఆ.

బలియు. వై. అ. క్రి. 1. స్థూలించు; 2 అధికమగు*. "క. పవనవివలఁకా, గొమరుమిగులబలియుసుగం, ధము." రాఘ. ౧, ఆ.

బలియుఁడు. వై. విశ. బలవంతుఁడు. "ఉఱఁడుసురేంద్రుసైన బలియుండుహిడింబుఁడు." భార. ఆది. ౬, ఆ.

బలివారు. మి. స. క్రి. చంపు. "క. దండింపఁదలఁచియప్పుడు, దండాలబటాలిఁబిలిచిసచిత్రుఁడుసిరి, గొండికపాపనిబలిశా, రుఁడనిపెలవొసఁగఁగింకరులుఁ రథకముఁకా." వై. ౫, ఆ.

బలిష్ఠము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి బలముగలది.

బలిసద్మము. సం. వి. న్. న. పాతాళలోకము.

బలీయము. సం. విశ. (స్. ఈ. స్.) మిక్కిలి బలముగలది, బలిష్ఠము.

బలీవర్దము. సం. వి. అ. పుం. వృషభము, ఎద్దు.

బలు. వై. విశ. వృత్తియందు బలుపుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపిం పఁగా మిగిలినరూపము. (ఉదా. బలుపడి, బలువిడి మొ. (చూ. విడి) హల్లుపరముగుచో ఉకారమునకు వికల్పముగాలోపమగు, ఉదా. బల్వింట మొ.)

బలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు; (ఇతని నాఁగలి సంవర్తకము, రోఁకలిసౌనందము.) 2. ఒక రాక్షసుఁడు. విశ. బలముగలవాఁడు.

బలుగుత్తి. వై. వి. (బలుపు+గుత్తి.) 1. సస్యవిశేషము; "ద్వి. పాలుపుగ్గికొసకకప్పురబోగిర్రేఁగ, బలుగుత్తిఁడుమెత్తఁబడి మొత్త ముడిగ" విష్ణు. పూ. 3, ఆ—2. ఒ. ధాన్యవిశేషము.

బలుపు. వై. వి. 1. పుష్టి; "వ. వర్షంబువలఁదృణవర్ధనంబు గావించిదుర్బలంబలివర్దంబులకుబలుపుగావించె." భార. అర ౧. ఆ.—2. బలము "అ. ఇంకసురలకైనశంకింతుసేధవ, ద్భాహువత్ర, గుత్తిబలుపులేక." భార. విరా. ౪, ఆ.

బలుపుకొను. ద్వి. అ. క్రి. అతిశయించు. (రూ. బల్పుకొను. "పరిభవచింతచిత్తమునబల్పుకొనకా." రా. యు, కాం.)

బలురక్కసి. వై. వి. (బలుపు+రక్కసి.) బృహద్భటముకి.

బలువిడి. దే. వి. విధము. "ఎ, గీ. కదిమసంగినమృత్యువృకరణి యంత, కాలరుద్రునిక్రైపడికాలదండె, ధరునిబలువిడియలతడు దురములోన." నిరవ. ౧, ఆ. (రూ. బల్విడి.)

బలువు. వై. వి. బలము. విశ. 1. అధికము, మిక్కుటము*; "పాండవకోటికవ్వడుం జేటుతలంచియుబలువునేనితిదైనము." భార. భీష్మ. 3, ఆ. "అందునొకనుకొగ్రాహమూనవిపాలకు

అంబు బలువుగాఁగఁ జదివిగుఁడ." జై. ౫, ఆ.—2. పెద్ద*. (చూ. బలు.)

బలువుఁడు. వై. విశే. బలియుఁడు, బలవంతుఁడు. (ఊరనిఘంటుకారుఁడు ఇట్లు వదమెత్తినాఁడు.)

బలుసు. దే. వి. గాంగేరుకము†.

బలువాజ్జమెకము. దృ. వి. (బలువు+వాజమెకము.) ఏనుఁగు, గజము.

బలె. దే. క్రి. ఇవార్థకము, వలె.

బలే. దే. అవ్య. 1. బళా; 2. మేలు. "చ. అతఁడు ప్రాలిన దెస ప్రాలకుండినబలేమనుచుఁ బోటులకుం బ్రియంబుగన్." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

బల్గము. వై. వి. బలఁగముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. నిజకుమారులనైననిందుబలము నైననిడుతురులోభంబునిడువలెక." శివ. ఉ. ౧, ఆ.

బల్పు. వై. వి. బలుపుయొక్క రూపాంతరము.

బల్బజము. సం. వి. అ. పుం. తృణవిశేషము, మొదవ.

బల్మి. వై. వి. బలిమియొక్క రూపాంతరము.

బల్ల. దే. వి. 1. కూర్చుండుటకైకాళ్లమర్చినయొత్తుపలక; 2. కడుపులోనిదుర్మాంసపుబిల్ల; (చూ. గిల్లదూవు.) 3. కుంచేము.

బల్లకట్టు. దే. వి. వెడల్పైన అడుగుగలపడవ

బల్లాడదట్టీ. దృ. వి. ఒకదినుసుకాసె. కళా. ౬, ఆ.

బల్లి. వై. వి. గౌళి, గృహగోధిక.

బల్లిదము. వై. విశే. మిక్కిలిబలముగలది. "బల్లిదమైనసాధనము." కవిక. 3, ఆ. (ఒకఁడు దీనిని విశేష్యముగా ప్రయోగించినాఁడు అదిచింత్యము.)

బల్లిదుఁడు. వై. విశే. మిక్కిలిబలముగలవాఁడు. "బల్లిదుఁడా యింద్రుని పారిజాతమిలకున్ లీలాగతిన్ దెచ్చి." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

బల్లు. దే. వి. 1. తెల్లవాఱుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "బల్లునఁ దెల్లవాఱిన." పా. ౧, ఆ.—2. విఱుగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. పాదంబులువెట్టుడుఁద, త్పాదపమునశాఖవిఱిగిబల్లనఁ ద్రచ్చె, న్నాదమునదిక్కులద్రువఁగ, భేదిల్లెవిహంగతతులుభీతింబలుచన్." భార, ఆది. ౨, ఆ.

బల్లెకోల. దృ. వి. (బల్లెము+కోల.) పొడిచెడియాయుధవిశేషము, బల్లెము. "సీ. వరుణుఁడుపైచనుశ్వవుబల్లెకోలవాఁడరఁగ నూరుపుగట్టుదాఁటనిగుడ." శుక. 3, ఆ.

బల్లెము. వై. వి. 1. కొడవాలువంటి అలుఁగుగలబాణము; "వ. వరేసుతూపులవంగదునెనిమిదిబల్లెంబుల వానుమంతునిరువదికట్టేయలగవాన్ను." అర్జు. యు, కాం.-2. పొడుచునట్టి ఒకానొక ఆయుధము, కుంతము*.

బవ. సం. వి. అ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కరణము.)

బవంతము. దే వి. మోసము, కపటము.

బవంతి. దే. వి. 1. నాలుగుప్రక్కలకలిపికట్టినకట్టడముగలతొట్టికట్టు; 2. చిత్రవర్ణము; 3. చిత్రవర్ణముగలచీర. ప్రభా. ౪, ఆ.

బవనిక. వై. వి. యవనికయొక్క రూపాంతరము.

బవరము. వై. వి. యుద్ధము*. "క. అదిభద్భువిధూరిత, బాలమునుమదుర్నివారశౌర్యములకలవి, వ్యాళవరూలతయునుబంధిత, నైలవరముచేసినట్టిరూఁడయిఱుంగున్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

బవిని. దే. వి. జాతరయందలి బవినీలనృత్యము.

బవినీఁడు. దే. వి. (బవిని+ఈఁడు.) జాతరయందు సుద్దులు చెప్పుచుబవినియాడువాఁడు. "సీ. ప్రణుతించునొక్కఁ డీరాదెవినొకవేళబవినీఁడయినమగ్రత్తిగరిమ." కాశీ. ౭, ఆ.

బవిర. దే. వి వర్తులాకారమైనకర్ణాభరణవిశేషము. "ఎ, గీ. రత్నతాటంకములుబవిరలునుబావి, లీలుముత్యాలసరములుకీలుకడెము. లాదియగుసొమ్ములంగంబులానియలరె, ననిభుఁడుసీతసింగారముభినుతించె." ఉ, రా. ౬, ఆ.

బవిరి. దే. విశే. గుండ్రము. "బవిరిగడ్డము" విజ. ౨, ఆ. "బవిరిటాకు." భాను. ౪, ఆ. "ముత్యాలబవిరికెంపులచట్టము" కస. ౧, ఆ. "బవిరికమ్మలు." హంస. ౨, ఆ. మొ. "ద్వి. తిరుపడఁజెక్కడంపు, గోమేధికంబులకొణిగెలుబవిరి, గామల్చి." రా. బాల, కాం. "సురగిరిచుట్టునుంబవిరిమట్టెదవేలదినేశ." (బవిరి—బవిరిగా) కా. ౨, ఆ. "తే. బవిరిదిద్దినచెంపలబాగుఁజూచి." (బవిరి—బవిరిగా.) విజ. 3, ఆ. (బవరియని అకారమధ్యముగా కొన్ని గ్రంథములయందు రూపము కానఁబడుచుండినను రూపాంతరము బవ్రియని కనఁబడుటచే బవిరియనురూపమే సాధువనితోఁచెడి.)

బవిసనము. దే. వి. (చూ.) బైసన.

బవిసి. వై. వి. 1. భాగ్యము; 2. గారవము*. (చూ. బైసి.)

బవ్రి. దే. విశే. బవిరియొక్క రూపాంతరము. (చూ. టాకు.)

బష్కయణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ (చూ.) తఱపియావు.

బష్కయము. సం. వి. అ. పుం. తఱపిదూడ.

బస. వై. వి. వాసస్థానము, ఉనికిపట్టు

బసవఁడు. వై. వి. వృషభము. "ఇంటియుఁబానునువచ్చెకూలిదా బసవనినెక్క." వీర. 3, ఆ.

బసవన. దృ. వి. (బసవఁడు+అన.)——వై ——"క. బసవనసుగుకవులనియెడి, వసిగొడెలఁజలపివలపులసవనను." కవిస. ౧, అధికారము. (రూ. బసవన్న)

బసివి. వై. వి. స్వైరిణి. "క. మూఁచాలుఁడుదన్నొల్లఁడు, నేలామువలోనినున్ బసివిఁజిలిచితిమా, యాపేరకేములుమానుము, వీటోఁటులకెల్లఁజెల్లునేయెల్లిదముల్." కృష్ణ. 3, ఆ.

బసుమము. వై. వి. భస్మము. (చూ. తిరి.)

బస్తకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) రోమకము.

బస్తము. సం. వి. అ. పుం. ఛాగము, మేఁకపోతు.

బస్తా. హిం. వి. కట్ట, మూట.

బస్తీ. హిం. వి. పట్టణము.

బహదరు. హిం. వి. ఘనశూరకమైన బిరుదు.

బహిత్రము. సం. వి. అ. న. యానపాత్రవిశేషము. (చూ.) ఓడు.

బహిరంగము. సం. వి. అ. న. వెలుపటి అవయవము. విశే. బయలుపడినది.

బహిర్ద్వారము. సం. వి. అ. న. తలవాకిలి.

బహిర్లాపి. సం. వి. ఈ. పుం. ఉత్తరము వెలుపలియందుండఁగ యుండునట్లు అడుగునట్టివిచిత్రమను కవిత. "సీ. రాజులకెటువంటి రత్నములౌ ప్రియము గుఁగాయలే చిల్లరకరులు మిర్రంగు." ఇత్యాది.

బహిఃపడు. మి. అ. క్రి. (బహి+పడు.) వెలివేయఁబడు. "సీ. బహిఃపడ్డదిద్విజనకల్పవృఁవాచితంబిడిపమీఁడికొత్తవాని లంతిఁ గుడిచి." ఆము. ౬, ఆ.

బహిఃపెట్టు. మి. స. క్రి. (బహి+పెట్టు.) వెలివేయు. "బహి వెట్టినతని యన్నమును...అభోజ్యమంద్రు." భార. శాం. ౧, ఆ.

బహిష్కరించు. సం. స క్రి. వెలివేయు, బహివెట్టు.

బహిష్కారము. సం. వి. అ. పుం. వెలివేయుట. (రూ. బహిష్కరణము.)

బహిష్కృతుఁడు. సం విశ. (అ. ఆ. అ) బహిష్కరింపఁబడినవాఁడు.

బహుకరుఁడు. సం. విశ. (అ ఈ. అ.) (చూ.) ఖలపువు.

బహుధా. సం. అవ్య. అనేకవిధములచేత. (చూ. గుట్టుఁజేడు.) (దీనికి ఇతరగ్రంథములయందు ప్రయోగముపృగ్యము)

బహుధాన్య. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము.)

బహుపాదము. సం. వి. అ. పుం. మఱ్ఱిచెట్టు. (దకారాంతమునగు.)

బహుప్రదుఁడు. సం. విశ (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి యీవి కాఁడు, దానశౌండుఁడు.

బహుమతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బహుమానము.

బహుమానము. సం. వి. అ. న. సన్మానము.

బహురూపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశ్వరవెల్లి. 2. సర్జరసము. డు. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు; 3. మన్మథుఁడు. విశ. పెక్కురూపములుగలవాఁడు.

బహువారకము. సం. వి. అ. పుం. విరిగిచెట్టు.

బహువిధము. సం. విశ. (అ. ఆ అ) పెక్కుతెఱఁగులుగలది, వివిధము.

బహువు. సం. విశ. (ఉ. ఉ, ఉ. ఉ.) 1. అధికము; 2. పెక్కు.

బహుసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచరచెట్టు. విశ. పెక్కండ్రు కొడుకులుగాని, కూఁతులుగాని కల ఆఁడుది.

బహుళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవు; 2. పెద్దయేలకి; 3. చిట్టేలకి; 4. నీలిచెట్టు; 5. బ. కృత్తికానక్షత్రము. అ. న. ము. ఆకాశము. పుం. కృష్ణపక్షము. డు. అగ్ని. విశ. అధికము తుంచే.

బహుళీకృతము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) తూర్పెత్తినది (ధాన్యము.)

బహూకరించు. సం. స. క్రి. సన్మానించు, గౌరవించు.

బహూకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బహూకరించుట. (రూ బహూకరణము.)

బళకరము. దే. వి. బలకరముయొక్కరూపాంతరము.

బళా. దే. అవ్య. మెచ్చుకొలుపునది. "ఎ, సీ. ఔబళాయనితను రాజులభినుతింప, సౌబళాధిపుఁడలరెవిఖ్యాతమహిమ." రామా ౧, ఆ.

బళాయి. వై. విశ. బలవంతుఁడు. "శే. ధనముహరాశమిచ్చి నీతఁడుబళాయి, నీఁడుప్రాణావసరిగినవెదకివెదకి, మనలనెవరూర్పుఁగాకలమనఁగనిచ్చు,నితనివధియింతమనినిశ్చయింతురచ్చుడు." కాశీ. 2, ఆ.

బళారె. దే. అవ్య. బళాయొక్కరూపాంతరము. "సుగ్రీవబళారె యింతపనికిఁ హనుమంతుఁడు దక్షుఁడు. రామా. ౬, ఆ. (రూ. బళారే)

బళి. దే. అవ్య. బళాయొక్కరూపాంతరము.

బళిర. దే. అవ్య. బళియొక్కరూపాంతరము. "తే. అహహాయియ్యందుపదఁయయ్యనమకరుని, భూరిపాత్రా జ్యలక్ష్మి కాఁదోఁ, బళిర" రసి. ౨, ఆ. (రూ. బళిరా. "క. బళిరాముదమ్మిల్లలు బళిరాచెలికదనపజ్జ్కి యభినవముక్తా, వళిరాయిభ్యచీనిధ, వళిరాతి గఁగల్గుమహిమళకమూపాగడకా." రుక్మి. ౫, ఆ.)

బళిరయ్య. దృ అవ్య. (బళిర+అయ్య.) బళిరా. "బళిరయ్య డాల్." ఉ, రా. ౬, ఆ.

బళిరె. దే. అవ్య. బళిరయొక్కరూపాంతరము. "అఖిలదుష్టుల నాక్రమించెబళిరె." రామా. ౧, ఆ. (రూ. బళిరే. చూ. అరె.)

బళీ. దే అవ్య. బళియొక్కరూపాంతరము. "బళీయిదికల్లయ." పర. 3, ఆ.

బళీరె. దే. అవ్య. బళిరెయొక్కరూపాంతరము. (చూ. బావురె.) (రూ. బళీరే.)

బా.

బాంకి. అం. వి. కోశ్, ధననిధి. (రూ. బ్యాంకు.)

బాండువ. వై. వి. కుండ, ఘటము.

బాండ్లి. గ్రా. వి. వంటచేయుటయందు వాడుకొను లోహపాత్ర.

బాంది. హిం. వి. పనికత్తె.

బాంధకినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంకుటాలికొడుకు, బంధులుఁడు.

బాంధవము. సం. వి. అ. న. చుట్టఱికము.

బాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చుట్టము; 2. జ్ఞాతి; 3. మిత్రుఁడు.

బాఁకు. దే. వి. కటారి. "కుందనపుఁజాయలగెడఁగితేలబాఁకు నణమూనినీఁజెరిచితి." భాను. 3, ఆ.

బాఁజే. జై. వి. శ్యశవిశేషము. (చూ. అజుజే.)

బాఁతి. దే. వి. విశ. భ్రాంతియొక్కరూపాంతరము. (ఇట్లు వ్రాతలేకయుఁ బ్రయోగములయందుఁ గనఁబడుచున్నదిగాని దానికిఁ సరియైన ప్రమాణము చిక్కినదికాదు.)

బాఁదు. వై. స. క్రి. కొట్టు. ప్రహరించు*.

బాఁదుకొను. దృ. స. క్రి. బాఁదు, కొట్టు. "క. ఎద్దొక్కకడ నుఁదీపిన, గ్రద్దతియనుఁబోతునొక్కకడకిచ్చుటయుఁగా, దెద్దనుని గొంచేఁకి, కొద్దిఁజపడియడరబాఁదుకొనుచుఁగాదున్నెఁగా." శివ. ౪, ఆ. (స్వార్థమున కొను.)

బాఁపఁడు. వై. వి. బ్రాహ్మణుఁడు, పాఱుఁడు.

బాఁపత. దృ. వి. (బాఁపన+త.) బ్రాహ్మణస్త్రీ.

బాఁపన. వై. వి. బ్రాహ్మణము*. (బాఁపనవాఁడు, బాఁపనది.)

బాఁపనక్క. వై. వి. (బాఁపన+అక్క.) బ్రాహ్మణస్త్రీ.

బాఁపనచీమ. దే. వి. వృక్షములయందుండు గోధుమవర్ణముగల ఒకవిధముపెద్దచీమ, బ్రాహ్మి.

బాఁపనయ్య. వై. వి. (బాఁపన+అయ్య.) బ్రాహ్మణుఁడు "అనుటయుబాఁపనయ్యకత.దర్శిలిసిల్లనికల్కి." శీలా. ౧, అ

బాఁపనఁడు. వై. వి. బాఁపనవాఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు.

బాఁపటీకము. దే. వి. (బాఁపన+టీకము.) బ్రాహ్మణత్వము

బాకా. హిం. వి. కాహళము, ఊదువాద్యవిశేషము.

బాకీ. దే. విశే. విస్తృతము. "దిక్ బాకీనోరు." భల్లా. ౨, ఫా. వి. అవ్వ.

బాకీనోటిమెకము. దే. వి. (బాకీనోరు+మెకము.) సింహము, పంచాస్యము.

బాగములు. వై. వి. బ. వక్కపొడి*. "శే. పండుటాకులఁ గప్పురంపుబాగములును, బరఁగఁజేసటి." రాజ. ౧, అ. (రూ. బాగలు, బాగాలు. "ఉ. కట్టెడుతెల్లనాకులునుగర్పూరబాగలు నిచ్చునిచ్చులన్." కళా. ౨, అ "క. క, ర్పూరంబుతోడి బాగా, లీరాదోయాకుమడిచియీరాదా చెలీ" కళా. ౪, అ)

బాగరి. దే. విశే. (బాగు+అరి.) అందగాఁడు, అందగత్తె "శే. నాగరికములద్రకలమంచిబాగరి యనఁట." వి. ౧, అ.

బాగు. వై. వి. 1. క్షేమము; 2. అందము*, "సీ. చందురు నునుఁగాంతికిందేర్చికూర్చి బాగుకకుఁదెచ్చినయట్లుగా మరుమిగిలి." భారా. విరా. ౨, అ—3. విధము*. "శే. మెల్లనెకళావతీసతి

బల్లి మేలుగాంచి, వ్రక్కవేటోక్కముగఁదున్న బాగుదెలిసి." కుః. ౧,

బల్లి. క్రి. —విశే. 1. క్షేమముగలది, ఆక్కడ అందముబాగా?) 2. అం

బల్లిదమూగలది*. (చూ. దట్టము.)

బాగుచేయు. వై. స. క్రి. చేకపలుచు.

బాగుదార. వై. వి. చిన్నకత్తి.

బల్లిబాగులాఁడి. దే. విశే. (బాగులు+ఆఁడి.) అందగత్తె. (చూ. ఒకపరి. పా. ౧, అ.)

బాగ్యము. వై. వి. సుకృతము. "వ. గీ. ఇతని, నూసినామెలు

బల్లు. బాగ్యముసేసినారము." య. ౧, అ.

బజంజా. హిం. వి. డోలు తప్పెట మొదలగు వాద్యవిశేషములు.

బాజోలు. వై. వి. బజోలుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. కూరగాయలుంచుఁగోరికాబాజాలుకున దుటిలు తీసికుఁగా మరుకోడ." హంస. ౧, అ

బాజే. వై. వి. 1. కాంతి*; "క. జిజిరాజాబాజాళి, గాజకిసోగిఁ దగడి వెగడఁగాఁజాలెడుమేల్, తేజానెడుకత్తులగల, జిజిబిజ్ మొగులుదారిబిజిజిబిజ్." అచ్చ. బాల, కాం.—2. వ్రక్క.

బాజుబందు. వై. వి. దండిటఁగట్టుకొనెడు భూషణవిశేషము. "సీ. కంకణంబులుసూడిగాల్ బాజుబందులు కేయూరహారముల్ కలికరులు." కృష్ణా. 3, అ.

బాట వై. వి. రాజమార్గము*.

బాటసారి. వై. విశే. దారినడచువాఁడు.

బాడబము. సం. వి. అ. న. బడబాగ్నిసమూహము. పుం. బడబానలము.

బాడబుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు.

బాడబ్యము. సం. వి. అ న. బాడబుల సమూహము. (రూ. బాడబకము.)

బాడాసువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. బాడిస.

బాడిగ. వై. వి. ఒకఁడొకనిసొత్తునుపయోగించుకొనుటకై ఆసొత్తుగలవానికిచ్చెడుధనము, అద్దె.

బాడిత. వై. వి. బాడిసయొక్కరూపాంతరము

బాడిదము. వై. వి పారిభద్రము**.

బాడిస. వై వి. వడ్లవాఁడు కొయ్యచెక్కెడు కొలముట్టు

బాడు దే. వి. మురుఁగు, ప్రాకరణము.

బాడుగోలు. దే. విశే. (బాడు+కోలు.) మానహీనుఁడు. "పెంజెము బాడుగోలునకు." హంస. ౫, అ.

బాడుదల దే. వి. (బాడు+తలఁగించుట) అవమానించుట "సీ. ధీతిఁబాతెడుపురుషులు తువెన్కనిబాడుదలఁబట్టి." లక్ష్మీ. ౨, అ. "క. బాడువలఁబట్టికొలుమునఁ, గూడనిచెడుగంపుఁదెచ్చు కొనఁజూచియుఁజీ, యాడకవిడిచిననాడనిఁ, బాడెంగొనపుఁడు దైశ్యపతిపతిపెనుకన్." కవి. ౨, అ. "శే. బాడుదలకొండఁ బట్టుముపాండుతనయ, మఖ్య." భార. కర్ణ. ౨, అ.

బాడువ. దే. వి వల్లపునేల.

బాడె. దే వి. బురద, అసుసు, పంకము.

బాధము. సం. వి. అ. న. త్రిలి. క్రి విశే. పెల్లు. విశే అధికము.

బాణ. సం వి అ స్త్రీ బాణమూలము. ఆ. స్త్రీ. అ పుం నల్లగోరంటకీ. అ పుం ము. 1 అమ్ము; (మన్మథునిపంచబాణములు—మోహనము, ఉన్మాదనము, సంతాపనము. శోషణము, నిశ్చేష్టీకరణము) 2. అశ్వపాదుఁగు. ము. ఒకరాక్షసుఁడు.

బాణపుంఖి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. వెంపలికీ.

బాణలి. దే. వి వేపుటలోనగువానికి ఉపయోగపడు లోహపాత్రవిశేషము.

బాణవిద్య. సం. వి. అ స్త్రీ బాణసంధానకళ కాల్పుట.

బాణసంచు. వి. గ్రా. ని. (బాణము+సంచు.) తుపాకిమందుతోచేసి వేడుకకుకాల్చెడు పగలువత్తులు భూలవత్తులు బిరుసులోనగునవి.

బాణా. దే. వి. దండాయుధము (చూ. సుబిలి.)

బాణాసనము. సం. వి. అ. న. ధనుస్సు, విల్లు.

బాతలించు. దే. అ. క్రి. కత్తలవడు. "ద్వి. గుండెలులిడిచిడిచి, వడఁగనెలుంగనిబాతలింపఁగను." పవ. 3, భా.

బాతాఖాని. హిం. వి. వదరుఁబోతు.

బాతిని. హిం. వి. రహస్యముగా పంచఁబడుదూత, వేఁగువాఁడు.

బాతు. దే. వి. జలపక్షివిశేషము. (చూ.) అరేలు.

బాతువు. దే. వి. బాతుయొక్కరూపాంతరము. "మ. తల పక్షచ్ఛటద్రుచ్చిబాతువులు కేడారంపుఁగుల్యాంతర, స్థలి నిద్రింపఁగఁజూచియారెకులపచ్చన్నత్రయాతద్విజా, వలిబెండ్యికకాటకల్ మలికదాపాసంబుఁజేర్పంగరే, తులదిగ్గజాపెనఁబాలువానిఁగని నల్వన్ కాలిగోబోగ్యముల్." అము. ౧, అ.

బాద. వై. వి. బాధ. (పీడు అదబాదపరుగత్తినచ్చివాఁడు.)

బాదము. వై. వి. ఫలవృక్షవిశేషము**. (దీని గింజలలోనిపప్పును భక్షింతురు.)

బాదరము. ఉభ. దే. వి. బాదరుకొమ్ముదటిరూపము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నూలిచేసియుంబడినది. (చీర.) ఫాలము.

బాదరాయణుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. వ్యాసమునిః (రూ. బాదరాయణి. ఇ. పుం.) 1. వెఱ్ఱివాఁడు 3. విప్రయోగ్యుఁడైన పురుషుఁడు

బాదరించు. దే. అ. క్రి. సహించు ''క్షే. ములుకులకంటె గ్రాలు ముత్యాలరాత్రిక భసితంపుబొట్టుతో బాదరించు" (చూ ముందు వెనుకటిదరణములు.) కళి. ౩, అ.

బాదరు. దే. వి. జోడుకైత్రాసుంచెడుకట్టాలకు పుసుపాకిచెం.

బాదామము. సం. వి. అ. న. బాదముకాయ.

బాదాము. వై. వి. బాదముయొక్క రూపాంతరము

బాధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 దుఃఖము, 2. నిషేధము.

బాధకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బాధించునది.

బాధించు. సం. స. క్రి. బాధపెట్టు, నొచ్చు.

బాధితము. సం. విశే (అ ఆ. అ) బాధింపఁబడినది.

బాధిర్యము. సం. వి. అ. న. బధిరత్వము, చెవుడు.

బాధ్యత. సం. వి. బాధ్యత్వము.

బాధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) బాధింపఁదగినది.

బాన. వై. వి. 1. కడవ*; 2. పతపుకడవ*.

బానగిల్లు. దే. అ. క్రి. బలాత్కృతమగు. (రూ. బానగిలు. ''ఉ. భూనదరీతిరాని బలఁపుల్వడి ప్రాణములుకఁ గాలంబునఁ గా, బానగిలంగనీడ్చియు కపద్మముఁగూర్పఁగవచ్చుఁగాకయా, భాగ్యవశంబునకు లమగఁగావ్యథుఁజెప్పవశంబె." ద్వా. ౧, అ.)

బానసము. వై. వి. 1. వంటః ''శా. దేవానాలవజాతివాఁడ నిను నర్థింగొల్వఁగావచ్చితిన్, సేవాదక్షతయుండుమైనెయుఁగవీచిత్తంబు నఁగామెచ్చువ, ప్లైవండఁగఁగడునేర్తుబానమునవందిచ్చోటనేరాదున, స్నేహించిమిగులంగనేవ్వఁడునులేఁడే భంగులఁజూచిన." భార. విరా. ౧, అ.—2 వంటపాల*. ''ఉ. తచ్చెదమెల్లినేడుమము దిక్కునివంచినియున్న దాకినుల్, మచ్చరికంబుపంజరపుమర్చుటకైదిభకుండునీళ్ళును, జొచ్చినదోలఁజొచ్చిరణశూరుఁడు శౌరి కరాపిధారడేఁ, బచ్చడిసేయఁగాజముని బానసముం బురుడించు చోటికిఁ." ఉ, హరి. ౪, అ.

బానసీఁడు. ద్వి. విశే (బానసము + ఈఁడు.) (వంటవాఁడు.) ''ఉ. వేత్రోకభంగిఁబాకములు విన్నవవొప్పఁగనంఘటించి నచ్చిఁగబానసీనికిని బురిఁగాననియుక్తిగాఁగమేఁ, గాటియపెట్టి తైనవాడికంబుగ వండుదు నెల్లకూరలు." భార. విరా. ౧, అ.

బానిస. దే. వి. దాసి ''క. పానిశకంజేలబానిశగనమ్ముమన." భల్లా. ౫, అ.

బానిసము. దే. వి. బానిసతనము, దాస్యము.

బానిసీఁడు. దే. వి. (బానిసము + ఈఁడు) దాసుఁడు. (ఒకానొకని దీనిని నేవకవాచ్యముగా ప్రయోగించియున్నాఁడు. ''భూఁడోలఁగావలిబానిసీలుపాటఁజచ్చిరి." అప్ప. యు, కాం.)

బాపు. దే. అవ్య. బళి. ''అ. లేమగతన్నదూపులేమననగుబాపు" విజ. ౧, అ.

బాపురే. దే. అవ్య. బాపుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. అరె) (రూ. బాపురే. ''ఉ. అరరేదాంతి బళిరెగాంతి సుజయ్యారే ప్రసాదంబునూ, యురె దాక్షిణ్యముబాపురేతెలివిసే రాహా తవం బారయా, తర మాహాత్మ్యమహిమం బహ్వాశిలితమేధాశక్తి మజ్జారేన, ఈ కరుణారోకన ముంచుగాతమునిరా ట్కాంతరత్నా మెచ్చుచున." చంద్రా. ౩, అ.)

బాబతు. హిం వి. విషయము, రీతి, పద్దు.

బాబా. వై వి గుజ్జము. ''సీ. పచ్చలదాయిరోవలి ప్రొద్దుబాబాల త్నకించితులయారదము వలన." రామ. ౧, అ.

బాబారౌతు. వై. వి కుబేరుఁడు

బాబు వై వి రాజ్యుఁడు*.

బాము. వై వి. 1. కష్టము; ''సీ. ఏబాములెఱుఁగకయేపారుమీటిక బసులకాపరియింటబాముగలిగె" భాగ ౧౦, స్కం. పూ.—2. దుఃఖము*. ''క. నాయున్నబాముఁదలఁపక." భార విరా. ౨, అ.

బార. యు. దే. వి. అడ్డముగాచాఁపఁబడిన రెండుచేతులకొన లమధ్యపొడవు, వ్యామము. వై. వంత్రెండు (చూ. నీటికాసుపు.)

బారంగి. వై. వి. ఒకానొకమందుచెట్టు.

బారకము. వై వి. ఒరుక.

బారకాఁడి. దే వి. కోడెలను ఎద్దులతోచేర్చి మరపుటకు కట్టెడు కాఁడి

బారకాసు. ఇం. వి సైనికులుండు నివాసములు.

బారకించు. వై. అ. క్రి. కారమగు. (నాకు గొంతుకు ఒక్క బారకించియున్నది.)

బారపట్టె. ద్వి. వి. స్తంభములమీఁద అడ్డముగా అమర్చెడు నిడుపాటిపట్టె.

బారపోయు. దే. స. క్రి. చేయిచాఁచునంతగా అందినూలుతడుకు.

బారబలావతిలు. హిం. వి. పన్నిద్దరు గ్రామసేవకులు:—వంటిరెడ్డి, కరణము, పురోహితుఁడు, తలారి, వడ్రంగి, కమ్మరి, కుమ్మరి, చాకలి, మంగలి, మాల, మాదిగ.

బారసాల. వై. వి. (చూ.) నామకరణము.

బారసి. వై. వి. ద్వాదశి. ''ద్వి. బారసిదాఁటెడుభయముననలిం, పారణగావించెఁబార్థివుండంత." భాగ. ౯, స్కం.

బారా. వై. వి. బారయొక్కరూపాంతరము. (చూ. దచ్చెక.)

బారాది. దే. విశే. (బార + ఆది.) 1. అధికము; ''వ. ఎగురుటపాలిమీఁదబారాదియగు దూరంబేగఁబోఁగువాటించి." పాణ్ఢ. ౪, అ. —2. అనేకము. ''క. బారాదిపొత్తులుండగ, పోరముఁగైకొనుచుఁ జనియెనంతజము ప్రియం, బారఁగభలకాముకులను, వారలుగుణ కట్ప్రవృత్తిఁదలఁచెదుతురే." పాండు. ౪, అ.

బారి. వై. వి. 1. ఏనుఁగుఁగాలుగట్టెడుగొలుసు; ''ఉ. అయుడివాక్యముగ్గ మదహస్తికరంబునఁగొట్టిలేదుబిం, కియనిదాఁటిమాటికిడు దిట్టతనంబునఁజొచ్చికచ్చిమేల్, రాయనదానిబారినిగళంబునఁజెట్టునకంటఁగట్టెరేఁ, ద్రాయపుఁజెంచొకండుతనుఁబట్టముబోయలు చూడనేడుగ." చంద్రా. ౨, అ.—2. నిర్బంధము*, ''తే. కాముఁడను బల్లిదపుఁజేఁటకానిబారిఁ, బడుటకెంతయునాడింబ బలుఁడుదలరి." భార. విరా. ౨, అ.—3. హింస*; ''క. నీరమునఁబట్టితిగుచుమ, దారుణముకలుమునఁబటఁగడాయక్షునిదు, రాత్రితబారినమరుంబలు, బారిగతకలేకముడిపెఁ బ్రతిభటబలముల్." హరి. ఉ. ౭, అ.—4. కరితెయుద్ధములకు నిర్బంధముగా నేర్పఱచిన దారి*.

బారిజేము. వై. వి. పారిభద్రముకే.

బారిదము. వై. వి. బారిజేముయొక్క రూపాంతరము.

బారిముద్ర. మి. వి. దీనారభేదము.

బారిసమరు. దే. స. క్రి. (బారి+సమరు.) హించించు. "శే. కాలవశత్వంబులైన లోకముల జముఁడు, బారిసమరెడుదాప్న స." భార విరా. ౫, అ.

బారిసము. దే. వి. వేసము, వాలకము.

బారిష్టరు. అం వి న్యాయవాదులలో ముఖ్యుఁడు.

బారీ. వై. వి. ఏనుఁగుకాలుగట్టెడుగొలుసు. "సీ. అలరుసంఘ్రుల వైఁడిగొలుసులుబారీలునెమ్మేని క్రొమ్మించుసిందుజాజ." చంద్రా. ౧, అ. (చూ. జోగ) (బారియొక్క రూపాంతరము)

బారు. వై. వి 1. సమూహము; "శే. మోటుఁబలకనిజాంగంబు మాటుగాఁగ, వెలయుబూవంతుఁడెనకొల్పమలయురుత్త, వారణేంద్రంబుద్వారంబుజేరిపెద్ద, బారిచేవైరిబారులబారిసమరె." రా, వి. ౫, అ - 2. వరుస*. "ప, గీ. మురపొన్నబారుచలువ, లీనునీడలజాడలనేగియేగి." పు. ౨, అ.

బారుచేపు. దే వి పెక్కుమూరలుగలతేప (చూ తేకువత్త పర్యాయము.)

బారుచేయు. గ్రా. స. క్రి. తుపాకిలో మందుగుండువేసి కూరుట.

బారుదూలము. వై. వి. నిడుపాటిదూలము. "చ. వగదపులోద కంబములపైపారినీలపు బారుదూలముల్." భాను. 3, అ.

బారువ. వై. వి. ఇరువదిమణుఁగులకొలఁది.

బార్హత్తము. సం. వి. అ. స. బృహతీఫలము. (బృహతి=ములక.)

బాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది; 2. నారికేళముకే, 3. పసుపుకే; 4. మల్లికావిశేషముకే, అ పుం. ను అయిదేండ్ల యీనుఁగుపిల్ల. పుం, స. కురువేరు. విశే 1. పదునాఱేండ్లకులోఁబడినపిల్ల; 2. మూర్ఖురాలు.

బాలకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదునాఱేండ్లకులోఁబడినపిల్ల వాఁడు.

బాలతనయము. సం వి. అ. పుం. చెంద్ర, ఖదిగముకే.

బాలతృణము. సం. వి. అ. స. లేఁతకసవు, పచ్చిక.

బాలబంధు. హిం. వి. దేవనాగరిలిపినిబోలు లిపివిశేషము.

బాలమూషిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిట్టెలుక, గిరిక.

బాలవ. సం. వి. అ. పుం. ఒకకరణము. (చూ. కరణము.)

బాలాజీ. వై వి తిరుపతివేంకటేశ్వరులకు బైరాగులువాడుపేరు.

బాలసంగడము. మి. గ్రా. వి. మల్లసాధనవిశేషము.

బాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పదునాఱేండ్లకులోఁబడినపిల్ల, 2. కన్యక; 3. ఆఁడుది; 4 కేఁక; 5. చెవిలోగడ.

బాలిశము. సం. వి. అ. స, తలగడ, ఉపధానము.

బాలిశుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) 1. మూర్ఖుఁడు; 2. బాలుఁడు.

బాలీసు. వై. వి. ఒఱుగుదిండు*. "సీ. మకమాలిబాలీసుమూలి నిగళ్ళుసెన అకబాళోదండుఖా పానశీఁట." నీలా, 3, అ.

బాలెంత. దే. వి. బాలింతరాలు, ప్రసూత. "తగద. ఏటవాలైన యదియాయరఁటిబాలెంత, చేటుపకయగుచూలుచేఁగలుగుపో లెంత." (ఎంతకా—ఎంతయు.) పాప, 3, అ.

బాలెంతబోళము. దన. వి. బాలెంతకిచ్చెడు ఔషధవిశేషము.

బాలేయము. సం. వి. అ. స. పిన్నములంగికే. పుం. గాడిద. విశే. 1. బాలునికిహితమైనది; 2. మెత్తనిది.

బాలేయశాకము. సం. వి. అ. పుం. బారంగికే.

బాల్యము. సం. వి. అ. స చిన్నతనము. (మొదటివయోవస్థ. చూ. అవస్థ.)

బావ. వై వి. 1 అక్కమగఁడు; 2. మగని అన్న*; 3. తన

బావంజీ. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు, వాగుజి.

బావి. వై. వి 1. దొరువు; "వ. విమలమణికిలాతలబద్ధసుదక పరిపూర్ణంబైన బావిచొచ్చి కట్టినపుట్టంబుదడియంద్రిక్కిన." సం. "వాపీంమశ్వాత్థలమితిశహసాః ప్రావతశలే" భార. సభా. ౨, అ —(డిగ్గియవేయు. "బావులు దీర్ఘికావళులుబెలయ." భార. సభా ౧, అ)—2. చెఱువు*. "శే కాంచియాబావియగుఁడు ంంగములునీరు, ద్రాక్షవది" (చూ. దీనిక్రిందు.) శై. ౨, అ —3. పల్లము*. "క. నీవారాజ్యముబిడిచినఁ, దాబిడుపక వెంటఁదగిలిగఁజెదప్పినిను కా, బావిఁబడద్రో చెరొఁబడఁ, దావడి నినుఁగట్టిమోహాతమును చలాత్మా." (చూ. ముందు.) వాసి. ౫, అ.

బావిడీ హిం. వి. బావి.

బావిలీ. దే. వి. ఆఁడుది కొనచెవినిధరించెడు భూషావిశేషము.

బావిలీగొలుసు. దే.వి. మగవాఁడు కొనచెవినిధరించెడు భూషావిశేషము

బావుకొను. దే. స. క్రి. 1, అన్నములోనగునది చేయినింద ఎత్తినోటనిడుకొను; "శే. పెద్ద, బావలందున్నపెన్నలుబావు కొనుచు." పారి. భూ. ౫, అ.—2. అనుభవించు. (ఎగతాళిగ చెప్పుమాట.)

బావుటా. హిం. వి. ధ్వజపటము.

బావురుఁబిల్లి. దే. వి. (బావురు+పిల్లి.) బావురనికూసెడుపెద్ద గండుపిల్లి. "క. కలభాషిణిఁజేరఁగవ, చ్చిలతాంగియుచటనుండి చేరితికటా, కలువపుబావురుఁబిల్లిని, జలుకయులలెనిద్దురాత్మ సిద్ధుండనుచున్." కళా. 3, అ. ("ఉ. పెంచినవారికిముద్దుగాక పెక్, బావురుఁబిల్లికింగలుగునామొగమోటయుకింతచిల్కపైన్." ఇత్యాదిస్థలములయందు బావురుఁబిల్లికిగండుపిల్లియనిమాత్రమర్థము. కళా. ౬, అ)

బావురుగడ్డము. దే. వి. పిల్లిగడ్డము, మేకగడ్డము.

బావురుగాఁడు. దే. వి. (బావురు+కాఁడు.) బావురుఁబిల్లి. "ఉ. బావురుగానిఁజూచిచెలపైకొనఁదల్లడమందుమూరుకే,జివరి." ఉ, రా ౪, అ.

బావురుమను. దే. అ. క్రి. (బావురు+అను.) (జనకూన్యమగుటచే) బావురుమని మూఁతమ్రోఁగలవియగు.

బాష్పము. సం. వి. అ. స. 1. కన్నీరు; 2. కొయ్యమూత. పుం. 1. అవిరి; 2. ఇనుము.

బాష్పిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇంగువత్రాను. ఇంగువత్రాని ఆకు. (అనిరొందటు.)

బాస. వై. వి. 1. సంస్కృతాదిభాష; 2. ప్రతిజ్ఞ*; "ఉ. నెట్టన నన్నుఁ జక్కఁగ రుణీకరణంబు విశిష్టయైన ధాత్రీ, బట్టముఁ గట్టి దేవియుఁ బాసవిభాషణ వ్యాకృతిసెగ్గు గాఁ, బట్టకవిత్స." (చూ. వెనుక.) కాశీ. ౫, ఆ.–3. ప్రమాణము*; "ఎ, గీ. పలిచిరాగాని ప్రోలున బిడ్డ పలుకులకుఁ దిరముగా నిచ్చి సెగ బాసఁ జేసి పెట్టి, చాలు పేరింటి మూఁకతో డిసోలిఁ గూడి, తానుఁ దమ్ముఁ డును దగనయోధ్యకును వచ్చె." య. 3, ఆ.–4. వ్రతము*; "ఉ. భూసురకోటి వేఁడుటయుఁ బోడిగఁ బ్రాణములైన నిత్తునా, బాసది సేతలోకము సఁ బ్రస్ఫుటమెంతయు." సం. "వ్రతం నైమమలోకోయం వేత్తి కృష్ణః భాషసే." భార. అర. 2, ఆ.–5. సంకేతము* "ఆ. పాండురాజసుతులు బాస పైనఁ దవడి, గడచియజ్ఞము నడుగాలు ద్రవ్వ, నున్నయట్టి వైన వివ్వ నాథుతో, సంధిసేయుట యొవ్వనము చితము గ." భార. విరా. 3, ఆ.

బాసట. దే. విశే. వి. సహాయము. "ఎ, గీ. బాసటై రథికులు బలసి కొలువ." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

బాసనము. వై. వి. వంటపాత్రము*.

బాసము. వై. వి. జాలె*. (చూ. ఒలె)

బాసవాలు. వై. వి. 1 దేవత; 2 ఋషి. (పల్లవరము గుదో ఉకారమునకు వికల్పరుగాలోపము "సీ. ముంగిళ్ల బాసవాల్ ముద్దియలిడిన ముగ్గులు పుష్పవలికి నిండు తెలివి నింప." య. ౨, ఆ.) (దీనికి సరియైన సంస్కృతపదము గీర్వాణుఁడు.)

బాసవాల్దొర. ద్వి. వి 1. ఇంద్రుఁడు; 2. ఋషీశ్వరుఁడు.

బాసాడు. ద్వి. అ. క్రి. (బాస+ఆడు) మాటాడు, భాషించు. "ఎ, గీ. ఎల్లనృపులు గొలువ నెఱుఁగ బాసాడి." ఆము. ౧, ఆ.

బాసికదండ ద్వి. వి. (బాసికము+దండ.) తలముందు ప్రక్కఁ గట్టఁబడిన పుష్పహారము.

బాసికపట్టు. దే. వి. (బాసికము+పట్టు.) పద్మాసనము.

బాసికము. దే. వి. వివాహకాలమునందు వధూవరులకు నొసటఁ గట్టెడు ముత్యము ప్రక్కలేర్పడిన ముత్తికాదిహార విశేషము, అలాముకము "మ. వమరాజన్యకిరీటరధినవమున్స్వర్లోకవాత్సల్యభ, వ్యశతీకల్పిత కల్పదామఘటితంబై ముత్తెపుం బాసికం, బెసఁగెంగా దనశైలరోహణముహోళ్యంగంబు పైనుద్భవిం, చు మురదీవ్య వతిత్రిరూపవిపుల ప్రోతో విశేషంబనఁగ. వసు. ౫, ఆ (మునుపటి వారర్థమిట్లు వ్రాసి యున్నారు. ఇప్పటివాడుకయందిది యర్ధచంద్రాకారము గాఁ గనఁబడుచున్నది.)

బాహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాహువు, భుజము, చేయి.

బాహాటము. వై. విశే. బయలుపడినది, బహిరంగము.

బాహిరపోవు. ద్వి. అ. క్రి. (బాహిరము+పోవు.) 1. బయలుపడు; "క. కావున వంచన బాహిర, పోవక యుండఁగ రిపులఁ బోరిఁ బరిమార్పం, గావచ్చునే? యట్టిద, నావలపటు గాక తక్కనసువలదు సుమీ." భార. విరా. ౨, ఆ.–2. మూర్ఛిల్లు. "ఆతండు సొలియు సుబాహిరపోవకయుంటే." (దీని ముందటిభాగము. చూ. కట్టియ కడ.) భార. శల్య. ౧, ఆ.

బాహిరము. వై. విశే. 1. బయలుపడినది; "ఆ. అపుడింతకుముందు పోనంబు నిక్కిన, సంబుగుప్తవర్తనములు గాఁగ, కలువవలయునప్పటి కాలమున్నయెడల బా, హిరములైనఁ గలని క్కుగులకుట." భార. విరా. ౧, ఆ.–2. వెలియైనది. "తే. వలయునన్న పానంబులు బలుదెఱఁగుల, నేర్పు విభము నసేమిడిఁ గూర్చి పెద్ద, నున్న నీవు తయోగింపనొల్లవనిక, బాంధవము నకు నీతి బాహిరంబు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

బాహుజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజేవాఁడు, బుజియము పుట్టువు. విశే. భుజమునందు పుట్టినవాఁడు.

బాహుద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకయేఱు. అ. న, ము. బాహుపురి.

బాహుపురి. వి. వి. సందికడియము, కేయూరము.

బాహుమూలము. సం. వి. అ. న. చంక, కక్షము.

బాహులము. సం. వి అ. న. బాహుత్రాణము. (చూ. తను త్రాణము) పుం. కార్తికమాసము.

బాహులేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

బాహుళ్యము సం. వి. అ న. బహుళభావము.

బాహువు. సం వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. భుజము. (రూ. బాహు.)

బాహ్యము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) వెలుపలిది, వెలియైనది.

బాహ్లికము. సం. వి. అ. న 1. ఇంగువ; 2. కుంకుమపువ్వు. పుం. 1. ఒకదేశము; 2. ఆదేశమునందు పుట్టినగుఱ్ఱము. డు. ఒకరాజు. (రూ బాహ్లీకము.)

బాళి. దే. వి. కాంక్ష. "సీ. శ్రీసూర్యకులసుధాసింధువాకాంక్షించి పాలముంచి ఇటిపైబాళిమాని." ఉ, రా. ౧, ఆ.

బి.

బింకము. దే వి. 1 బిగువు; "వాపుడుఁ జిత్రరేఖ వదనంబున బింకము మీఱఁ బల్కె." ఉ, హరి. ౫, ఆ.–2. గర్వము; "శే. కాలమును మాపటేఁడు బింకంబుతోడ, నరకుసేయుఁ ధీరతరతమిత్ర, వారణముఁ గూల్పఁ జూచు కటారికోల, వెండి బొట్టియ బలెఁ దోఁచె వేగుఁజుక్క." పర. 3, ఆ.–3. నిక్కు. (చూ. నయము రెండవ యర్థమునుదాహరణము.)

బిందము. వై. వి. సమూహము. "కోనమునికిబింతంబులు." అచ్చ. యు, కాం.

బిందియ. దే. వి. బిందె. భాను. ౪, ఆ.

బిందీ. వై. వి. చేఱుచుక్క*. కృష్ణా. 3, ఆ.

బిందుతంత్రము. సం. వి. అ. న. 1. చదరంగము; 2. నెత్తపలక.

బిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీటిబొట్టు; 2. చుక్క; 3. సున్న; 4. శుక్రము; 5. భ్రూమధ్యము; 6. దంతక్షత విశేషము.

బిందె. దే. వి. గొంతుసన్నముగానుండెడు లోహపాత్రవిశేషము. (పసిఁడిబిందె, మట్టిబిందె. ఇత్యాదిస్థలములయందు పాత్రము మాత్రమర్థము.)

బింబము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రతిబింబము; 2. దొండపండు; 3. ప్రతిమ; 4. సమూహము. పుం. తొండరవెల్లి. పుం, న. (చంద్రసూర్య) మండలము.

బింబిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. దొండ, తుండికేరి.

బింబితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రతిబింబించినది.

బింబోష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. దొండపండువంటిపెదవిగల యాఁడుది; 2. ఆఁడుది.

బికారి. వై. విశే. 1. భిక్షగాఁడు; 2. అప్రయోజకుఁడు*. "ఎ. గీ. ప్రయోగమునకు, బుద్ధిగాఁ గూర్పుటకుఁ బెట్టోడుకడఁగ, గడనుల బికారి యందిగ్రుద్ది." కవిత. ౧, అధికారము.

బికాసి. వై. విశే. భిక్షగాఁడు.

బిక్క. వై. విశే. భిన్నము, విరుపేద.

బికిరము. వై. వి. భిక్షము. "సీ. తొనన్న భూర్జాభిధానయయుక్తను మాన్ప దొకనాడుఁ జనతేఁడబికిరమెత్త." వసు. ౧, ఆ.

బికిరాలమారి. వ్య. విశే. భిక్షమెత్తునట్టి స్వభావముగలవాఁడు.

బిక్కి. దే. వి. అక్కోటకము.

బిక్కిరించే. దే. స. క్రి. ఉక్కిరించు. (చూ. బిలబిల.)

బిగ. దే. త్ర. క్రి. విశే. బిగియు (బిగఁగొట్టు, బిగఁబట్టు మొ.)

బిగాది. దే. విశే. ధూర్తుఁడు. "సీ. ఆకారాయబిగాదియడిబంద సుందరుఁడమొండికట్టుగుల ముమొప్పగోళ్ళ." పాండు. ౫, ఆ.

బిగి. దే. వి. బిగువు. (బిగివదలకున్నది.)

బిగించే. దే ప్రే. బిగియుంచుయొక్క రూపాంతరము. "అంక విలంబిఁబ్పచేతముఁ జదుముగా బిగించుచు." పా. 3, ఆ.

బిగితము. దే. విశే. (బిగి+ఇతము.) దృఢము. "సీ. బిగితంపు ముష్టిఁగంపితయైనయసిధారవిముక్తరాష్ట్రులవిలచిలచి." పారి. ఈ. 3, ఆ.

బిగిబద్ద. వ్య. వి. రెండుగాఁడికమ్ములకునడుమవేయుబిగువుబద్ద.

బిగియు. దే. అ క్రి. 1. బిగువగు, (బిగియఁగట్టుము.) 2. బిగువు చేయు. "క. పితృపైతామహమగుగూ, ఢితియంత్రయుఁజక్కఁగను చెచ్చరవాకి, ద్విత్తరునిఁగాననుఁజూడకు, ధృతిసీననవిరిసిరెని తెగిరత్ను నికిగా." మార్క. ౬, ఆ.

బిగుచే. దే. ప్రే. బిగియఁజేయు, బిగించు. "క. వదవదిచేతులు బిగిచిన." వి, పు. ౬, ఆ.

బిగుతు. దే. విశే. వదులుకానిది. (ఈరడియము చేతికి బిగుతుగా నున్నది.)

బిగువు. దే. వి. 1. బింకము; 2. బిగిబద్ద; 3. త్రాటికొలికిని ఒకదినుసుకొలత.

బిగువుకొను. దే. అ. క్రి. బిగువగు.

బిగ్గ. దే. త్ర. క్రి. విశే. బిగయొక్క రూపాంతరము. (చూ. పిల్లఁగ్రోలు)

బిగ్గర. దే. త్ర. క్రి. విశే. 1. గట్టిగా; (బిగ్గరమాటాడకుము.) 2. దృఢముగా. "సీ. మొలకట్టుకాసెకోమురిగానాంటంబుపేర్చి బిగ్గరదించునెనఁబెట్టి." రుక్మా. ౧, ఆ.

బిచానా. హిం. వి. పడక.

బిచ్చగాఁడు. వ్య. విశే. (బిచ్చము+గాడు.) భిక్షమెత్తువాఁడు, భిక్షుకుఁడు.

బిచ్చము. వై. వి. భిక్షము, తిరిపము.

బిజాగు. దే. స. క్రి. బొంకు. "క. బిజాగడిమాటలుచెవినిడి, విజయునిగుధర్మనిరతు విర్వలదరితుగా, సుజనుఁగుమారునిలీలాం, గజనింబోవాడుకొంటిఁగడనేదనుచుగా." పా. 3, ఆ.

బిటారము. దే వి. విలాసవిశేషము. "ద్వి. రాజకళైవాలరమణీయ రోమ, రాజీలతలబిటారముబజాటింప." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.

బిటారి దే. విశే. (బిటారము+ఇ.) బిటారముగలది.

బిట్టుబిట్టు. దే. వి. (బిట్టు+బిట్టు.) మిక్కిలిబిగువు. "క. అనభుడు నట్లూకాయని యానతివిభ్రునియంటికేగియ, ల్లనవఁటొంటియమ్మి వదిలంబుగఁజూచినమీఁఇదుండుని, బ్బిసఁగని బిట్టుబిట్టఁదనచిత్తము అల్లనమెటుఁజేరకోఁ, గనుఁగొని యుంతప్రొద్దిటుఁ గామినిరాఁగక నేమి నాథుడుగా." భో. ౪, ఆ.

బిట్టు. దే. అవ్య. 1. శీఘ్రము; "మ. వితథుండైకారలిందోనిబంటు చనముగా నేగంబుసొప్పుంగలి, ట్టరదంబుగాడికుదుర్త." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (చూ. బెట్టు.) 2. శీఘ్రముగా. (చూ. వడలు. మొదటియర్థము నుదాహరణము.)

బిట్టుబిట్టు. దే. అవ్య. (బిట్టు+బిట్టు.) తటాలున. "మ. అతనియే తెంచుటబిట్టుబిట్టునికాంతల్ విస్మయాక్రాంతలై." భో. ౫, ఆ.

బిడ. దే. వి. బిడ్డయొక్క రూపాంతరము. (ఇది అ, ఈ, ఏ శబ్దము లకు అనుప్రయుక్తమై స్త్రీవాచకమగును. ఉదా. అబిడ, ఈబిడ ఏబిడ. చూ. బిడారు.)

బిడము. సం. వి. అ. న. అట్టువ్వ.

బిడాయించు. హిం. వి. ఒకదానిలో మరియొకదానినుంచుట.

బిడారము. దే. వి. 1. వాసస్థానము, "అప్పటికీఁ బిడారమూ కడలి." చంద్రా. ౨, ఆ. 2. ఖడిది. "వ. మున్నాయితంబు చేయించిన బిడారంబు ఆసక్తుయాదవ్రులవిడియించి." జై. 3, ఆ.

బిడారు. దే. వి. 1. వాసస్థానము; "సీ. ఈసెలందియుఁదల్పైఁ డిలోసెలంది, యాసెలంత లతాంటులేసెలంత, యువుపొనిరద శ్రేణియెసుపాణి, యాబిడారుమృగీమదశ్రీబిడారు." విజ. ౧, ఆ.—2. చనువు, లంబాడితండ.

బిడాలకము. సం. వి. అ. న. హరితాళము. పుం. 1. పురుఁగు చట్టము; 2. నేత్రౌషధవిశేషము.

బిడాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్లి; 2. కనుగ్రుడ్డు, కంటి తెల్లు. (అనికొండలు.)

బిడాలవణము. అవ్య. వి. ఒక యుప్పు.

బిడియము. దే. వి. సిగ్గు. "ద్వి. మదివిడియంబువదలి." పా. ౫, భా.

బిడువు. దే. వి. అవకాశము. విశే. అవకాశముగలది.

బిడెము. దే. వి. బిడియముయొక్క రూపాంతరము. "త. మొగము బిడెంబునెన్నడటిమ ంగురులుగా గగుర్కొందుచూపులుగా." ఉ, రా. ౬, ఆ.

బిడౌజుఁడు. సం. వి. 5. పుం. ఇంద్రుఁడు.

బిడ్డ. దే. వి. 1. శిశువు; "త. తల్లిదం, డ్రులనిజాగ్రనూనుల నటుప్రచురోత్సుకంబెంచెన్నని, డ్డలనెడుకొమ్మఁబల్లులు దృఢం బగుముద్దులనీసకుండ.నే." భో. ౧, ఆ.—2. కొడుకు; 3. కూఁతురు.

బిడ్డఁడు. దే. వి. 1. కుమారుఁడు; 2. కొడుకు. "సీ. అంతఁ జూడాకర్మమాచరించిరి బిడ్డనికిగృహ్యోక్తంబప్రోక్షణియమునరత." కాశీ. ౪, ఆ.

బిడ్డకుట్టు. దే. వి. ప్రసవవేదన, అమసన్నము.

బిడ్డతల్లి. దే. వి. బాలెంతరాలు, ప్రసూత.

బిడ్డె. దే. వి. బిడ్డయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కైవాసుక.)

బిత్తరపోవు. దే. అ. క్రి. (బిత్తరము+పోవు.) చలించు.

బిత్తరము. దే. వి. 1. శృంగారచేష్ట; "త. కెన్నెలబ్బులుగులమొత్తం బులబిత్తరంబులుబుమెత్తవడి." నీలా. 3, ఆ.—2. ప్రకాశము. "ద్వి. కుల్లైన, బిత్తరంబులుమిన్నుచెదురబూలుఁ, గత్తులు." హరిశ్చ. ౨, భా.—విశే. 1. చంచలము; "అనిమేషమత్స్యములుహెచ్చి బిత్తరచూపులుగా." కాశ్. ౨, ఆ.—2. చరము. "వెలయుగంధి బిత్తరపుమాటలు." అని. ౨, ఆ. (చూ. బిత్తరి, బిత్తరించు.)

బిత్తరములాడు. దే. అ. క్రి. (బిత్తరములు+ఆడు.) శృంగారించు. "సీ. కరద భ్రుకుభ్ర విభ్రమలీలావిస్ఫురద్గాఢకౌక్షములు బిత్తరములాడ." వి, పు. 3, ఆ.

బిత్తరి. దే. వి. (బిత్తరము+ఇ.) 1. శృంగారచేష్టగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. "క. మురుఁజత్రలిభపుఁగవిచి, త్తరివెలుఁగులరాగ భూతిఁదగవిడిచిగురా, కరయఁదిగఁదుడిచియలుల, విరిబోనము వోయఁదలిసెవెలుఁపునృపింతో." కా. 3, ఆ.—విశే. శృంగారచేష్టగలది. "బిత్తరివాలుఁజూపులన్." రాజ 3, ఆ.

బిత్తరించు. దే. అ. క్రి. 1. వరవగూడు; "వ. రామకామోదంబుతో మంతకంబాడుమెఁతులనెత్తావులకు, మెఁతులనెత్తావులతో బిత్తరించుటీరకంబులసారభంబున." కాశీ. 2, ఆ.—2. శృంగారించు; "సీ. వేణీభరంబుపైవిహరించువిహరించిబింబాధరంబుపై బిత్తరించు." ధీ. ౪, ఆ.—3. చలించు; "కన్నులుబిత్తరింప." హై. ౧, ఆ.—4. ఊఁగాడు. "సీ. కదుమనోజ్ఞములైనకర్ణపార్శ్వంబులఁజెనుపాఁపపోఁగులుబిత్తరింప" ధీ.. 3, ఆ.

బిత్తల. దే. వి. (చూ.) దిసమొల.

బిత్తలి. దే. విశే. (బిత్తల+ఇ) దిసమొలవాఁడు, దిసమొలది, "అత్తిబిత్తలై." పాంచ. ౨, ఆ.

బిత్తెడ. దే. వి. చక్కిలములులోనగువాని చేర్చియుత్తెడు లోహసాధనవిశేషము.

బిద్దము వై. విశే. భిన్నము. "ఉ. గద్దియడిగ్గి కౌశికుఁడు గాదిలిసూనుఁడుగొండపట్టినన్, మద్దిమదద్భుకాఁతురుణిమూఢత రెండవపుత్రుడైననుం, దద్దయుపేద్కఁజూతునని తాలిమి లేకనఖాంకురంబునన్, బిద్దమునేపెమైనగమునిండనిగర్భముతోడియండమున్." కాశీ ౬, ఆ.

బిద్దు. దే. అ. క్రి. చేప్పు. (చూ. దోరు.)

బిద్ద. దే. వి. దుర్గతి, నరకము, బిత్త.

బిబ్బరించు. దే. అ. క్రి. (పులి) కూయు. (చూ. బిబ్బరింత.)

బిబ్బరింత. దే. వి. పులికూఁత. "ఉ. గబ్బునమృకోకంబయిమొగంబడుకన్నదరువర్ణముల్ వడం, బ్రొబ్బుమఁగార్హొగిల్లరొదతోఁజెరలాడను బిబ్బరింతగా, దుబ్బిబ్బిసంజ్ఞగాఁగఁజెవ్రలూఁదినవల్లపుఁడురివ్రాలఁగా, బెబ్బులిగొంతుక్రొలగఁజిపెల్లకమార్చెడ దెల్లడాఁటుమన్." ఆము. 3, ఆ. (వ్రాతప్రతులయందు పదమిట్లు కనఁబడుచున్నది.)

బిబ్బిలికాయ. దే. వి. ఆఁడుదానికాలిమూఁడవవ్రేలియాభరణము. "సీ. తరుఁబులిల్లాండ్లు బిబ్బిలికాయలును మట్టియలు సీరమద్దులు నందియలును." కళా. ౭, ఆ.

బిబ్బి. దే. వి. 1. తోరణము; "మ. జనన్వాదత్పురిసంభభిన్నగరమున్ సాధింపఁగాఁగోరియా, ప్సరసముల్ నేకులనెత్తులక్కరబిబ్బిలాయనన్గామించునట్లు, చిరకఁక్రొవలపొధజాలములపై జీమూతసంఘాతము, ద్ధరిమైనెత్తినయుత్తరాలగమిచందం బందిపెంపొందఁగన్." (మకరబిబ్బియనునది జీవగఱ్ఱలోనగువానివంటిదని యొంచుంగవలయు.) చంద్రా. ౧, ఆ.—2. తురుష్కులయంతఃపురస్త్రీ. "సీ. ఎడలపైఁబొదలుపయ్యెదలజాఱఁగఁజాఱబిబ్బిలకునుమున్ను గులబ్బఁజేసె." తను. ౧, ఆ.

బిబ్బోకము. సం. వి. అ. పుం. నాయికకు గర్వాతిశయముచేత ఇష్టవస్తువునందుఁజూపునియనాదరము. (మొదటిరూపము బిభ్బోకము.)

బిమ్మిటి. దే. వి. 1. వివశత; "ఉ. వెలఁదియొకర్తుచెలిపారిపోలుకలా ముయపాత్రిఁబూర్ణనం, వలితరంగములైవాదలుపాఱఁగఁదోఁచుసుధాంశుమండలం, బలయుఁగరాళరాహువదనాహితిక్రుక్కికరంబు బిమ్మిటిన్, గలఁగిపొరింటోరిమెవణఁకుకైవడిఁగాఁగనయిక్కనయ్యెడన్." లక్ష్మీ. 3, ఆ.—2. సంకోచము. "ఉ. కాంచివిరించిసందరుఁడుకన్నులుబిమ్మిటినొందడిందియు, క్కించుకకొంకుదెల్ తనియుమాదరుదగ్రమహోగ్రదీప్తిలోఁ, బంచముఖుకేళీశ్లాఘనిభాసిలలాటమురుజ్జ్వలరోధరున్, సంచితసత్కృపారసవశంబదు సాదికసిన్ వృషాకసిన్." పాండు. ౨, ఆ.—విశే. వివశము "క. కరికోటికబిమ్మిటియై, హరిసదితిక్రుద్ధకాంఁదియైరథతతికిన్, సరిద న్నిఁతొవలయిత, తక్కరవాటకరాళఘూకితిఁతచేర్పెన్." హరి. ఉ. ౭,

బిమ్మిటిగొను. దే. అ. క్రి. (బిమ్మిటి+కొను.) వివశత్వమునొందు. "ఎ, గీ. పేర్పుకల్లడమునఁబిమ్మిటిగొనియును, చిత్తము." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

బిమ్మిటిపోవు. దే. అ. క్రి. (బిమ్మిటి+పోవు.) 1. వివశత్వమునొందు; 2. మూర్ఛిల్లు. "అంగదునాప్రజంఘుఁడున్ బిడికిటబిట్టుగాఁబొడువ బిమ్మిటిపోవుచుఁజేతి." రా. యు, కాం.

బియ్యము. దే. వి. పొట్టూడదంచినధాన్యము, తండులము.

బిరడ. దే. వి. 1. తంబులలోనగువానికంఠిముట్టెడుతటిమెనగొయ్య; 2. కుంకాయబుఱ్ఱలోనగువాని మూతికిపెట్టెడుతటిమెనగొయ్యకుముకలోనైనది.

బిరబిర. దే. ద్ర. క్రి. విశే. అతిత్వరితముగా. "త. బిరబిరఁద్రిప్పనైమటయు బెట్టుగనెత్తురునోరఁగ్రక్కుచున్, ధరణీతలంబునం బడియె." వి, పు. ౭, ఆ.

బిరిక్. దే. వి. మెడనుధరించెడు భూషావిశేషము.

బిరుదము. సం. వి. అ. పుం. సామర్థ్యచిహ్నము.

బిరుదాయత్తు. వై. విశే. బిరుదుగలవాఁడు.

బిరుదు. వై. వి. 1. సామర్థ్యచిహ్నము; (వానికి విద్వత్సార్వభౌముఁడని బిరుదుపేరు)—2. శౌర్యచిహ్నము*; "సీ నవ్వెడు తలలనుగ్రవ్వరుచేతుల బిరుదులువెట్టినచరణములను." భార. కర్ణ. 3, ఆ.—3 ప్రతిజ్ఞ*. (వానికి బుద్ధిమంతులతోఁగాని ఇతరులతోఁజేరఁగూడదని బిరుదు.)-విశే. 1. సమర్థుఁడు, సమర్థము*, "సీ. భారంబునకుఁజాలిధూరీణత్వాధ్యమై బిరుదైనయోద్ధధూమురునిచ్చి, వరుఁడుధేనదళమిరవొందనిచ్చిన, భటుమువడయు." భార. అర. ౪, ఆ.—2. శూరుఁడు.* "బిరుదులైనను బిత్తికిఁవాంద్రముసైనఁకంఠుచోఁగడపఁడు జముఁడు." భార. స్త్రీ. ౧, ఆ

బిరుదులాడు. ద్వ. విశే. (బిరుదులు+ఆఁడు.) ప్రతిజ్ఞావంతుఁడు. "సీ. అర్థితోనోవధీశ్వరుఁడాదియైన, పెండ్లికొడుకుల నెల్లనుబిలువఁబంచి, గబ్బితనమునఁజగదీశుఁగాలకింతుఁ, బిలువఁబంపకమానెనబ్బిరుదులాఁడు." ధీ. ౨, ఆ.

బిరుసు. దే. వి. 1. కాఠిన్యము, "ఎ, గీ. తిరుగఁడొకమాత్రమునను వచ్చుబిరుసుచూడ." కళా. 3, ఆ.—2. బ. బిరుసుఁగ్రోవి. (చూ. చంద్రజ్యోతి.) (వృత్తియందేకవచనాంతము.)-విశే. కఠినము, "బిరుసుగనేటికిఁగాదలమ్రెలెదు." హై. ౭, ఆ.

బిరుసుఁగ్రోవి. దే. వి. (బిరుసు+క్రోవి.) ఒకదినుసు బాణసంచు. "బిరుసుంగ్రోవిముట్టించినతెలంగు." కళా. ౮, ఆ.

బిఱబిఱ. దే. ద్ర. క్రి. విశే. అతిత్వరితముగా. "ఉ. దంపతుల్, బిఱబిఱఁజొట్టుచున్బిరిబిట్టలకైవడిఁభోరిరింతయున్." చంద్ర.

బిజాన. దే. క్రి. విశే. త్వరితముగా.

బిజీన. దే. క్రి. విశే.——పై.——"క. కడుకఁడిదృష్టి కింకవెలిగాఁబోఁదరుండిబిజీనఁగ్రుదుచె, చెడల." చం. ౨, అ.

బిజీలున. దే. క్రి. విశే.——పై.——"క. అప్పలుకు లాలించిబిజీలునఁ జనుదెంచుకలకరులంజూచి." చంద్ర.

బిఱుబిఱ్ఱు. దే. వి. జాలులోనగునవిపడుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. అలచేతిత్రాలుగనున, త్రుటీబడినాక యంపకట్టె దానిఁదెరలఁగా, బిఱుబిఱ్ఱునఁజాలుంబడఁ, దెలిసియుఁగనలేమి పాకుతిరుగుడుపడియెఁగా." ఉత్త. ౬, అ.

బిఱుసు. దే. వి. 1. కాఠిన్యము; "క. ఉఱుకు చుసేకతినముష్టిఁగా, నెఱిచెదనడిరెఁవ్రాఁడిచినిజధుజములయు, క్షితిమెఱయువానిసంపులు బిఱుసునవెనుకకుఁగుదించిపెడకేల్గట్టెఁగా." కళా. ౭, అ.— 2. బ. బిరుసుఁగ్రో.వి. విశే. కఠినము.

బిఱ్ఱు. దే. వి. బిగువు (చూ. బిట్టబిఱ్ఱు)

బిఱ్ఱబిగియు. దే. అ. క్రి. (బిగియు+బిగియు.) మిక్కిలి బిగిసి కొను. "శీ. పెద్దలయ్యుఁదకడుబిఱ్ఱబిగిసియుండ్రు, కట్టియాధి మానములను గర్వముఁబట్టి." కాశీ. 2, అ.

బిఱ్ఱు. దే. అ. క్రి. బిరుసగు. "ఉ. క్రూరతుఁజావులుఁగానిసుర కోలలు నుగ్రతమోముసెత్తుటఁగా, చేరినకోరమీసములు బిఱ్ఱినవెం డ్రుకలుఁగాగృశత్వముం, గూరినదేహముఁగా వెడఁదకుక్షియుఘోరర దంబుఁగల్గియుఁ, పారినభ్రుకుటీముండురుగ్రబలుండొరఁడట్వసం బునఁగా." భో. ౪, అ.—వి. 1. కఠినబిగువుగానిఱుచుటకై దార ముగట్టియాడ్చియానించెడుకొయ్య; 2. ఉద్ధతి. విశే. ఉద్ధతము.

బిలకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) పల్లిక.

బిలము. సం. వి. అ. న. 1. రంధ్రము; 2. గుహ. పుం. ఉచ్చైశ్శ్రవము.

బిలేశయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉడుము. అ. పుం. ము. 1. పాము; 2. ఎలుక.

బిల్ల. దే. వి. 1. వలువనిగుండ్రనివస్తువు; (కోలుబిల్ల. మొ.) 2. గుండ్రపుతలగడ; "కుఱుగద్దెబిల్లఁద్రొక్కొనముదివి" అను. ౪, అ.—3. ఖండము; "ఎ, గీ. కల్లుబిల్లలుచేసివెగ్గలముదెప్ప." పారి. 3, అ.—4. వీరజాతివారికగ్గధూపాదివేషము; "ద్వి. బెడఁగొండువీరులబిల్లలుగట్టి" పల. 3, భా.—5. (సూర్యచంద్రుల) బింబము; 6. కపిలేరాల్పము; 7. జాళ్లవనివాఁడు దిండుగఁటించెడుకర్రము; 8. మెదలోనగుచోట్లయందు గుండ్రముగాలేచెడు సెత్తురుగడ్డ. విశే. గుండ్రనిది.

బిల్లకట్టు. దే. అ. క్రి. మెదలోనగుచోట్లయందు సెత్తురుగడ్డ కట్టు.

బిల్లకట్టలు. దే. వి. బ. తమలపాకులనుచెలకు ౙ్రందనుపీఁదర వంతనచేసి కట్టెడుకట్టలు.

బిల్లగోల్లు. దే. వి. బ. (బిల్ల+గోల్లు.) బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. అందలము.) (ఇది బిల్లగోడని ఏకవచనాంతముగాను గానఁబడుచున్నది.)

బిల్లచెప్పులు. దే. వి. బ. కోలుబిల్లలుచ్చులమర్చినచెప్పులు. "వ. కేకడలకోడిబిల్లచెప్పులుదొడిగి." వి. పు. 2, అ.

బిల్లవాలు. దే. వి. బ. క్రాయుతము.

బిల్లిక. దే. వి. (చంద్రసూర్యుల బింబము.) (బిల్లయొక్క అల్పార్థకము.)

బిల్లకా. హిం. వి. ముత్తెములనిచ్చుగుత్త.

బిల్వము. సం. వి. అ. న. మారేడుపండు. పుం. మారేడుచెట్టు.

బిల్లు. దే. వి. పొత్రకము.

బిస. దే. వి. 1. యంత్రపుకీలు; "వ. మృగయుండుబిసయొద్ది సంఘటించినకాలితోఁనులంబడి." పాన్వ. ౪, అ.—2. యంత్రము. "సీ. వంకులుగుదియలుకలత్రాళ్లుమోకులుబిసలుమారుఅమ్ములుపెద్ద బిండ్లు." కుర. ౧, అ.

బిసకంఠిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెద్దవెంటికొక్కెర; 2. వెంటికొక్కెర.

బిసప్రసూనము. సం. వి. అ. న. తామర, పద్మము.

బిసబిస. దే. వి. వేగము. "బిసబిసఁబోకయుయ్యనదిండ్లుఁడు." పాంచా. ౪, అ.

బిసము. సం. వి. అ. న 1. తామరతూఁడు; 2. తామరతీఁగ.

బిసరుహము. సం. వి. అ. న. తామర, పద్మము.

బిసాతు. హిం. వి. శక్తి, బలము.

బిసి. దే. వి. కఠినబిఱ్ఱు. (చూ. బిఱ్ఱు.)

బిసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామరతీఁగ; 2. తామరకొలను; 3. తామరదంపర.

బిసిబిసి. దే. విశే. లగువుబిగువుగలది. "సీ. విభుఁడుదండనెయిది బిసిబిసియన్నవాఁడెంతగబ్బివేయఁదిలగ్రమమెయనియు, నతఁడీదినరకునేయమిగభాదించినవుడేమియగుదురివలలయనియు, రతికేళు రుఁడుసర్వజ్ఞుఁడు ప్రియుఁడునీకొఁదినపదముభిలిలనుమనియు, వలిగొన్న మిసుభావాక్తిదినిబింతకడయుఁటొప్పమియిట్టుదలఁపవనియు, మఱియునెన్నేనిబిసిబిసిమాటలమరఁ, బ్రియమువెప్పియు నదరశైచియుహితాను, వృత్తిఁదెలిపియుశోకకొంతమెత్తపడఁగఁ,జేసి కేల్పట్టితిగిచెవాచెలువఁగదల." ప్రభా. ౫, అ.

బిసివోవు. దే. అ. క్రి. (బిసి+పోవు.) వట్టువడలు.

బిస్త. దే. వి. దుర్గతి, నరకము, బిద్దె.

బిస్తము. సం. వి. అ. పుం. కర్షమెత్తుబంగారు, మాడ.

బిస్తి. హిం. వి. తోలుసంచులతో నీళ్లుమోయువాఁడు, పకాలి.

బిస్సు. దే. వి. వేగమునందగుధ్వన్యనుకరణము. "బిస్సునపాకుసంబు తూటెడుప్రియ." పా. ౧, అ.

బీ.

బీఁట. దే. వి. బీటిక, పగులు. "క. దాఁటుటయుఁగొండగొప్పరులు, బీఁటలువాపెనుగడిందిబీతునకేకే, దాఁటునదంకంబాతెను, గాలపుఁబయ్యరలమొగులుగడలువాచెన్." అచ్చ. కిష్కిం, గం.

బీఁటగిల్లు. దే. అ. క్రి. పగులువాఱు. (చూ. బీఁటగిలు). "వ. చెండిశ్వరావీరుమురుకోదండంబునఁజండకీవాకాండంబుదొడిగి బండలిజ్వాలావల్లరీఝల్లరీ ఝంకారంబునఁ బంకరుహాభవాండం బుబీఁటగిలనికాలపుటభేకసంబులొక్కయిటునభటచ్ఛటనేసిరి." భీ. 3, అ.

బీఁటలువాఱు. దే. అ. క్రి. (బీఁటలు+వాఱు.) బీఁటగిల్లు. "సీ. బిటెండకాఁకనబీఁటలువాఱినవచ్చి గోడలకూడిక్కలిగి దిరుల." భాగ. ఉదో. ౪, అ.

బీఁటలువోవు. దే. అ. క్రి. (బీఁటలు+పోవు.) బీఁటగిల్లు. "సీ. ధరిత్రీరుహములవింగిబీఁటలువోవుండఁగరికరీకరోత్కరముదద్దు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

బీఁటిక. దే. వి. బీఁటయొక్కరూపాంతరము. "సీ. వనరీట గుబ్బలించెడుగళాకతి యొర్సుతగిమోవిబీఁటికలెగయుబండ." భాను. ౨, ఆ.

బీగము. దే. వి. తలుపులోనగువానికివేసెడుతాళము

బీజకోశము. సం. వి. అ. పుం. తామరపూస.

బీజపూరము. సం. వి. అ. పుం. మాదీఫలము.

బీజము. సం. వి, అ. న. 1. విత్తనము; 2. విత్తుట, 3 మూలము; 4. రేతస్సు; 5. హేతువు; 6. బలము.

బీజాకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విత్తియున్నది.(పొలము.)

బీజ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మంచికులమునందుపుట్టినవాఁడు

బీడు. దే. వి. 1. దున్ననిభూమి; (బీటినేల) 2. మట్టమైనయనుము. విశే. నిష్ఫలము.

బీతు. వై. వి. భయము. "చ. వికృతములైనమర్కటులవేసను లక్ష్మణనీవుచూచితి, తుకుడిదివచ్చినోరికాలఁదుల్ ప్రకటించెను." రా. యు, ౫౦.

బీతుకొను. దే అ. క్రి. భయపడు. (ప్ర.) బీతుకొలుపు. "వింతజనంబుల బీతుకొల్పునక్కసమగురక్కసుల్." పు ౨, ఆ.

బీద. వై. విశే. 1. భయమునొందినది; 2. దరిద్రుఁడు*.

బీభత్సము. సం. వి. అ. పుం. ఒకరసము (చూ. రసము.)

బీభత్సు. సం. విశే. చెడిపోయినది, అసహ్యకరమైనది.

బీభత్సుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అర్జునుఁడు. విశే. 1. వికారముగలవాఁడు; 2. క్రూరుఁడు; 3. కనికరముగలవాఁడు.

బీమా. హిం. వి. కాంత్రద్రవ్యమునిచ్చుట కొడఁబడుపద్ధతి. (ఆంగ్లయభాషలో ఇన్‌షుఅరెన్సు అందురు)

బీరము. వై వి. పరాక్రమము. "క. వేరమ్ముమైమఱుపుదొడి, శేరకుక్కమునవ్వఁగ్రుంకఁదీఱుదునీక్కుకా, పైరంధ్రిచెప్పెనీదగు, బీరమ్మునుదింపులాపువెరపునుమాకు." భార. విరా. ౪, ఆ.

బీరాఁజో. దే. స. క్రి. తుడిచిపుచ్చుచేయు.

బీరఁగు. ఆం. విశే. నటుపైద్దు

బీరి జెము. వై. వి. బీజము, అండకోశము. ముష్కము.

బీరు. ఆం. వి. ఒకవిధమైన సారాయము.

బీరువ. దే. వి అంతస్తు అంతస్తుగా అడ్డపలకనమర్చిన నిలువుపెట్టె.

బీలు. దే. వి. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. ఒకానొకతీఁగ. (దీనిభేదములు—ఊరబీలు, చేఁదిబీలు, నేతిబీలు.) విశే. పెద్ద. (బీలుతుండ, బీలుజడలు, బీలునరాలు.)

బీలు. దే. విశే. వ్యర్థము. (బీలుపడు చూ.)

బీలుపడు. వ్య. అ. క్రి. (బీలు+పడు.) వ్యర్థమగు. "తలఁపులుదిక్కు బీలుపడి కొల్పులుపెల్లగిలంగ." పారి. ఉ ౨, ఆ.

బీలువాఱు. దే. అ. క్రి. (బీలు+వాఱు.) బీలుపడు. "శ. వీలు, యాజిలోఁ బీలువాఱు." భార. అశ్వ. ౧, ఆ.

బీలువోవు. దే. అ. క్రి (బీలు+పోవు.) 1. వ్యర్థమగు; "ఆ, గీ. భవ్యతరత, పోటులంబునఁగడు బీలువోనిగోఁచి, వాఁడు." పారి. ౧, ఆ.—2. బలహీనమగు. "పొడిచినసతిబీలువోక యుండొరుసందండపాడుచుచు." భార విరా. 3, ఆ.

బు.

బుంగ. దే. వి. చిన్నమూతిగలకుండ. "కల్లుబుంగ." పారిజ్జా. ౪, ఆ.

బుంగనామము. దే. వి. నడుమ ఎడములేకతీర్చినతిరుమణి (చూ. పంగనామము.)

బుఁక్క. దే. వి. వస్త్రములకువాసనకైయుంచుగందపొడి, పటవాసకము.

బుక్కనము. సం. వి. అ. న కుక్కయొక్కమొఱుగు.

బుక్కము. సం. వి న్. న. అ. పుం. శ్రీశైలమునందు ప్రసిద్ధమైనమాంసము.

బుక్కా. దే. వి. బుక్కయొక్కరూపాంతరము. (చూ. గుబులు.)

బుక్కాపకీరు. హిం. వి. నిరుపేద, దిక్కులేనివాఁడు.

బుక్కాము. దే. వి. 1. పుప్పొడి; 2. బుక్క. "తరల. నెలఁత యొగేదంగినీబ్బబుక్కాము, చిలుకునీపుప్పొళ్లుచెంచెతబుక్కాము." పాన్. 3, ఆ.

బుక్కావాఁడు. దే వి. గందపొడిలోనగునవి యమ్మువాఁడు.

బుక్కు. ఆం. వి. పుస్తకము.

బుగడ. దే. వి. ఆఁడువారు చెవినిధరించెడు భూషణవిశేషము.

బుగిబుగి. దే వి. బుగులుకొనుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. దగదగయనుపదకంబున, నిగనిగయనుక్రొమ్మెఱుంగునేత్రపటము సర్, బుగబుగయనుమేఘ్రాఁతర్, బగబగయనిపించెనతఁడు నావ్యాదయంబుర్." కళా. ౨, ఆ.

బుగులు. దే. వి. గుబులునకు మాఱురూపము. (చూ. బుగులుకొను.)

బుగులుకొను. దే. అ. క్రి. 1. గుబులుకొనుటకు మాఱురూపము; "సీ. బుగులుకొంచుఁదనర్చుభూరిసౌరభముచే నాలవైనమేఘ్రాఁత యొప్పలోడ." వర. 3, ఆ.—2. (చూ.) చిప్పిలు; "ఉ. పిలికాలకల్పము పుగిరులుమున్నతకాకుగావాలికర్, మాలిరక్తధారలు బుగుల్కొనుతక్షణము ప్రొఅధాతుని, తెక్కలమునాల్గువంకలనలిత్స్వరమాణక్యమురవర్తనో, స్ఫాలితసంప్రఫుల్లముమనోభరకింతుకవాటిమైనదిర్." వై.. ౬, ఆ.—3. విజృంభించు; (చూ. దంటమోజులదేవర.)—4. వ్యాపించు "శా. ద్యావాపృథవ్యవకాశములఁ బుగులుకొనందండవింధ్యాద్రిమం, టాటిథిర్ తెలఁగర్ గతోరతరకంఠక్ష్వేళనాదంబులో, దేవదాఁవకోటిసమ్మరధుణాతిప్రౌఢనానాభయ, ద్యావల్లిభవభూరిభాంతృకు లురుప్రాపిమ్పదీర్ఘత్వనిర్." కాశీ. ౬, ఆ.

బుగులుపుచ్చు. దే. ప్ర. బయలుపఱచు. "ద్వి. ఇంకొక్కభయము, పుట్టుచున్నదిమాకుభూపాలపుత్రిఁ, బట్టియుజ్జలుగానివఱచెనటంచు, బుగులుపుత్తురోమీరుపురిలోననముచు." సవ. 3, భా.

బుగులుపోవు. దే. అ. క్రి. బయలుపడు. (చూ. బుగులుపుచ్చు.)

బుగులుబుగులు. దే. వి. క్రక్కుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. తెగనిండభాలనయనుఁడు, నగజాముఖముఁజికిచిపుడుమాగేం

ద్రుండ, బిగ్గుత్తునమొగంబులదరుటుఁ, బొగలెగయఁగాబెదను బుసబుసబుసలునఁగ్రక్కెఁ." భీ. ౪, ఆ.

బుగ్గ. దే. వి. 1. చెక్కిలి; 2. నీటిబుడ్డ; 3. పర్వతాదులయందుండి సంతతధారగా పైకిబికివచ్చెడునీరు.

బుగ్గి. దే. వి. బూడిద, భస్మము.

బుచ్చి. దే. విశ. చిన్న, అల్పము.

బుచ్చిగాఁడు. దే. విశ. (బుచ్చి+గాఁడు.) చిన్నవాఁడు.

బుచ్చివాఱు. దే. అ. క్రి. (బుచ్చి+వాఱు) చిన్నబోవు.

బుజ్జ. ము. దే. వి. కుండలీకరణము, సున్న. "క. వనజభవుఁడెవ యవమ్ములు, తనరారన్వ్రాయించిసావధానముతోడన్, గొనికానొక్కొ దల్చూ, యనిబుజయించుపగిదినాథియాంగసతలరుణ." చంద్రా.- వై. భుజము. "విసవల్లికమద్యతపోకుమారధ్యానదశములకంబు జీకీల బుజకీలు." చమ. ౧, ఆ.

బుజపత్తిరి. వై. వి. భుజపత్రముకీ.

బుజము. వై. వి. భుజము. (చూ. బుజముపుట్టువు.)

బుజముపుట్టువు. దవ్. వి. రాచవాఁడు, క్షత్రియుఁడు. "తే. అట్టికనయమ్మిక్కటుఁకతైతఁగున, బుజముపుట్టువుకుజ్జెబ్బులుల దచ్చి, తనియఁబూకీనొసంగియుత్తమబిరాయఁ, దంతఁదాజన్నమొన రించువకనుసందు" అర్వ. బాల, ౯౦.

బుజ్జగము. దే. వి. ఉపలాలనము. భాగ. 3, స్కం.

బుజ్జగించు. దే. స. క్రి. ఉపలాలించు.

బుజ్జగింత. దే. వి. బుజ్జగింపుట, ఉపలాలనము. "ద్వి. బుజ్జగిం తలుఁబొరితొంబుమాటలును, ముద్దాడులగువారిమాటలుగాళ్ళు." హరిశ్చ. ౨, భా.

బుజ్జవము. దే. వి. బుజ్జగముయొక్క రూపాంతరము. వి.క్రి. ౬, ఆ.

బుటా. హిం. వి. వస్త్రములమీఁదనేయు పుష్పవ్. (జరిబుటా)

బుటుకు. దే. వి. ముక్కఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. కమలాప్తుఁడుదయఁబోయమున్నబుటుకునమునుగుసంగమతీర్థమునకు నేగి." పాండు. ౫, ఆ. (రూ. బుటుక్కు.)

బుట్ట. వై. వి. పుష్పాదులుంచెడుకరండము.

బుట్టి. వై. వి. బుట్ట "సీ. గణనమీఱినశార్ఙ్గిగుణములుహృదయకుఁ పుట్టినింపమ్రక్రియబిరుల్ బుట్టిఁబెట్టి." పాండు. ౨, ఆ.

బుట్టిక. వై. వి. బుట్టియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. కలరవంబుల బుట్టికలఁజేకఁబట్టి." హా. ౨, భా. (స్వార్థమున కప్రత్యయము.)

బుడకోడి. దవ్. వి. నీరుకోడి, జలకుక్కుటము.

బుడగ. దే. వి. బుగ్గకు మొదటిరూపము.

బుడబుడ. దే. వి. నీళ్లనుండి వెడలుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (నీళ్లనుండివెడలుటయందు; "ఎ, గీ. బుడబుడధ్వని వెడలుబుద్బుదములందు." సావి. ౪, ఆ.-పొక్కుటయందు; "అడుగులెందబుడబుడఁబొక్కనివిష్టాంతరములనిలుచు." భార. అర. ౨, ఆ.-క్రక్కుటయందు. "క. బుడబుడనెత్తురుగ్రక్కుచు." భాగ. 3, స్కం.)

బుడమ. దే. వి. పృథ్వీలోన్నతరుకీ.

బుడమ. దే. వి. మొదలు. (వాఁడునాలుక బుడమునకువెదుకు కొనితెచ్చెను, నీచెట్లు బుడమఁఅంటఁదెగఁగొట్టెను.)

బుడికిస్సు. దే. వి. బాలక్రీడావిశేషము.

బుడిగ. దే. వి. 1. ఎద్దుమీఁదియొకవైకృతి; 2. పిడక. "పాల బుడిగలు." హంస. ౨, ఆ.

బుడిగి. దే. విశ. బుడుగుయొక్క రూపాంతరము.

బుడిపి. దే. వి. 1. పోటుచేత దేహమునందు ఉబ్బుగాలేచెడు బొప్పి; 2. చెంబులోనగువానికుబ్బు; 3. స్తనియందలి ముడి.

బుడిబుడి. దే. వి. తొట్రుపాటు. "సీ. రాగామాఱులయిండ్లకేగ సంబునఁదవాప్తులవెంట బుడిబుడిఁబోవువారు." వసు. ౪, ఆ. "బుడిబుడిమాటలాడుటయు." (ఇక్కడ బుడిబుడిమాటలు అనఁగా తొట్రుపాటుగలమాటలు అని యర్థము) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.-విశ. అల్పము. "బుడిబుడికన్నీరు." పావ్. 3, ఆ. "ద్వి. హరిగనంచుటయుబ్రహ్మాదిదేవతలఁ, బొరిబూర్పుటయు బుడిబుడిపేలుపులను, వంచుటబోద్దములే." భాగ. ౪, స్కం.

బుడివడు. దవ్. అ. క్రి. (బుడి+పడు.) తొట్రుపడు "క. తడఁబడుచునాడలునలుచు, వడిఁదూలుచువార్తలింతవచ్చిన పాలయుం, బుడివడుకాళులునిలువక, వడఁబోవఁగ బడగకాను పైఁబడియుండఁగ." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

బుడుక. దే. వి. ముసక, ప్యానము.

బుడుకు. దే. వి. 1. భక్ష్యవిశేషము. "వ. బడుకులుబడుకులు." కాశీ 2, ఆ.

బుడుగు. దే. విశ. పొట్టి. "ఎ, గీ. పొడుగుపుడుఁగునుగాంచిన యడుగువాఁడు, ఓసుగువడుగునరిపున్నాంచుమడుగువాఁడు, చెడుగులుడుగునట్లుగనమ్ముదొడుగువాఁడు, బుడుగువడుగురూపునబలిదమబావాఁడు." చంద్రా. ౧, ఆ.

బుడుత. దే. వి. 1. బిడ్డ; 2. బాలుఁడు (చూ. బుడుతఁడ.) విశ. పొట్టి.

బుడుతఁడు. దే. వి. బుడుతయొక్క రూపాంతరము. (బిడ్డడు.- "సీ. బుజముమాపుపయ్యగంటచెంగుఁగులోనెలకొన్నముద్దులపుల్కుల చిన్ని బుడుతఁడమర." కుకు. ౧, ఆ.-బాలునికి.-"సీ. జీరాడు దువ్వటిచెంఁగుచేఁబూని వెంబడిగెండిగొనివచ్చు బుడుతఁడొ దుఁడ." ఉ, రా ౬, ఆ.)

బుడుబుడుక్క. దే. వి. డ. బుడక్కమనుడుఁ మాబురావము.

బుడుబుడుక్కలవాఁడు. దే. వి. (చూ.) డ. బుడక్కవాఁడు.

బుడుమ. దే. వి. సర్పవిశేషము. "బుడుమపత్తిమిత్తినికూడా." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

బుడ్డ. దే. వి. 1. అండవృద్ధి; 2. నీరుబుగ్గ.

బుడ్డకాఁకెర. దవ్. వి. కర్కటవల్లికకీ.

బుడ్డగించు. దే. అ. క్రి. వుందిమొట్టికోరాడు. "ఒకపురిబుడ్డ గించు." అను ౪. ఆ.

బుడ్డగింపు. దే. వి. బుడ్డగించుట. (చూ. అకరింపు.)

బుడ్డపక్కి. దే. వి. పక్షి విశేషము.

బుడ్డపిడుఁదు. దే. వి. వకుళుంటువట్టెడు ఒకదినుసుపిడుఁదు.

బుడ్డబుడుసర. దే. వి. సర్పవిశేషము.

బుడ్డవాఁడు. దే. విశ. అండవృద్ధిగలవాఁడు.

దే. వి. చిన్నమూతిగల నిడుపాటి గాజపాత్రవిశేషము.

బుడ్డిగ. దే. వి. బుడ్డియొక్క రూపాంతరము.

బుడ్పి. దే. వి. బుడిపియొక్క రూపాంతరము.

బుత్తి. వై. వి. భోగము. "ఉ. మత్తగిల్లు సత్తుగిత్తతత్తడి నెక్కి, మిత్తి మెత్తినత్తినత్తిబత్తిఁ, బత్తిరిడినముత్తిబుత్తులు రెండును, నొత్తిగుత్తగట్టు చుండుజేఁడ." నీలా. ౧, ఆ.

బుద్ధి. వై. వి. మతి. "ఉ. అద్దిరపినీతివియునోయారమ దిట్టగనంబు చేవయుఁ, దద్దయుసబ్బురంబె దకుఁదార్కొనఁజేయఁదొడంగనిట్టి బల్, గద్దరికాఁడువాఁడిని జగంబులు గెల్చుటదేమి వింతమేల్, బుద్ధియొకింతలేక చెడిపోవఁదలంచెడెఁగాక యిత్తఱిన్." అప్ప. మం, ౯౦.

బుద్బుదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నీటిబుగ్గ; 2. గర్భమునందలి అవయవవిశేషము.

బుధవారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవారము. (చూ. వారము.) (ఇట్లు సౌమ్యవారము.)

బుధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తెలియఁబడినది.

బుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకగ్రహము; (చూ. గ్రహము.) 2 విద్వాంసుఁడు, 3. వేలుపు.

బుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మతి. (అంతఃకరణవృత్తులు నాలుగింటిలో నొకటి. ఇది పండ, మేధ, ధారిణి, గృహీతి, స్మృతి, చతురి అని ఆఱువిధములుగలది. బుద్ధిగుణములు. శా.—శుశ్రూష, శ్రవణము, గ్రహణము, ధారణము, ఊహము, అపోహము, అర్థవిజ్ఞానము. తత్త్వజ్ఞానము.)

బుద్ధిమంతుఁడు. సం. విణ. (ఉ. ఈ. ఉ.) బుద్ధిగలవాఁడు.

బుద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధదేవుఁడు; 2. విద్వాంసుఁడు విణ. తెలియఁబడినవాఁడు.

బుధ్నము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేరు; 2. ఊడ. దు. శివుఁడు.

బుభుక్ష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భుజింపనిచ్ఛ, ఆఁకలి.

బుభుక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆఁకలిగొన్నవాఁడు, క్షుధితుఁడు.

బుభుత్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బోధగొనవిచ్ఛ.

బుయ్య. దే. వి. అఁడుగుటి.

బుయ్యారము. దే. వి. చెఱసాల, కారాగృహము.

బురకా. హిం. వి. గవిసెన, ముఖముసుకప్పువస్త్రము.

బురజె. దే. వి. చిఱుగజ్జె. (అప్ర.)

బురద. దే. వి. అడుసు, కర్దమము, పంకము.

బురదకమ్మి. ద్వి. వి. కడపక్రిందికమ్మి.

బురదపాము. దే. వి. నీరుపాము.

బురుక. దే. వి. బిడ్డ. విణ. పొట్టి. (దీనికి ఒక నిఘంటువునందు గుజ్జుమొగలయందుండెడు తుగాయి అని ఒక యర్థము వ్రాయఁబడియున్నది.)

బురుకఁడు. దే. వి. 1. బిడ్డ; "సీ. బురుకఁడు తలకబంగరు బుట్టితగుజాతిబిరికొఁగొరవంజవిధము కర్తు." ఉ, రా. ౬, ఆ.— 2. వేఁటకుక్క. విణ. పొట్టి.

బురుజు. హిం. వి. కోటగోడయందుండుదిబ్బ, గడి.

బురుడా. దే. వి. అసత్యవచనము.

బురుడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేదరవాఁడు.

బురుమా. దే. వి. బరమాయొక్క రూపాంతరము.

బురుసా. దే. వి. 1. ఎల్లిపట్టు; (చూ. జగటి.) 2. పట్టు. (చూ. తివాచి.)

బురుసు. ఆం. వి. వెండ్రుకలకుంచె.

బుఱటకొమ్ము. దే. వి. బుఱ్ఱటకొమ్ముయొక్క రూపాంతరము. "కు. ముదితల్ కొందఱు కెంపులాబుఱటకొమ్ముల్ పూనియేతెర." చంద్ర.

బుఱ్ఱ. దే. వి. 1. కొబ్బరికాయ మొదలైనవానిగుల్ల; 2. ఎండినసొరకాయ; "తే. ఎన్నఁడును మున్నువారలయేపునోపుఁ, గానమెట్లు సముద్రంబులోనబుఱ్ఱ, వైచఁగొన్నంతకొనఁగాక వారిగెల్వ, నూరు శక్యంబె వరిగాదిమాటలేల." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—3. ఓడెలోనగువానికాయ; "వ. వెట్టిసొరకాయలబుఱ్ఱలంగట్టి నరకల్లోకస్నేరుల మెఱయమొరయించునేదపాటల తొసమూసంబులును." కాశీ. 3, ఆ.—4. పాములవానినాగసరము, 5. తలపుఱ్ఱె విణ. పెద్ద.

బుఱ్ఱకత్తి. ద్వి. వి. చెట్లకొమ్మలు నఱుకుమోటుకత్తి.

బుఱ్ఱకాయ. ద్వి. వి. సొరకాయకమండలువు. "ఆ. కావిచీర మునుఁగుకప్పుడంబునుజూచి, బోడతలయునిడుదబొట్టుఁజూచి, గోఁచితోడవెదురుగోలయుఁజొక్కెంబు, గటియున్న బుఱ్ఱకాయఁజూచి." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

బుఱ్ఱటకొమ్ము. దే. వి. (చూ.) చిమ్ముఁగ్రోవి. "క. అత్తఱివిట నాగరికులు, చిత్తమువసంతకేళిచిగురొత్తంగా, మొత్తములుగట్టి తెచ్చిరి, ముత్తెపుఝల్లరులతోడి బుఱ్ఱటకొముల్." వైజ.

బుఱ్ఱజింక. దే. వి. బుఱ్ఱముక్కుగలజింక.

బుఱ్ఱతెలము. దే. వి. బుఱ్ఱయేఁతము (చూ.) కారెము.

బుఱ్ఱపిట్ట. ద్వి. వి. పారావతవిశేషము.

బుఱ్ఱబాడిస. ద్వి. వి. వాడ్లుచెక్కెడుబాడిత.

బుఱ్ఱముక్కు. దే. వి. పెద్దరంధ్రములుగలముక్కు. "సీ. మూడి బొమ్మలును బుఱ్ఱముక్కు లిరుకుకాళ్లు లాకచేతులు వెట్టి లక్షణములు." ధల్లా. ౪, ఆ.

బుఱ్ఱముక్కువాఁడు. దే. విణ (చూ.) ఖురణసుఁడు.

బుఱ్ఱె. దే. వి. తలపాళ్ళ.

బుఱ్ఱు. దే. వి. పక్షియెగురుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. చెదరుఁజిత్తమునాకుఁబిట్టబుఱ్ఱనిన." పారిజా. ౧, ఆ.

బులాకి. హిం. వి. ముక్కుక్రిందనుంచుకొను ఆభరణము.

బులియు. దే. అ. క్రి. సుఖించు. "ఎ, గీ. అలరఁజేయుమకచ్చరలపించుముత్తికి, నవ్వలనుబెండ్లియాడిబులియుచున్న, క్రొత్తపెండ్లి కొడుకుఁగొమరులనయ్యాట, లాడుతద్విహారయన్యజనుఁగ." కళా. ౬, ఆ.

బులుపు. దే. వి. సుఖము. (చూ. బులియు.)

బుల్ల. దే. వి. మగగుటి.

బువ్వ. దే. వి. అన్నము, వంటకము.

బువ్వకుడుపు. దే. వి. (చూ.) అన్నప్రాశనము.

బువ్వము. దే. వి. వివాహమునందు బంధువులయినమగవారు ఆఁడువారు అందఱును ఒకటిగాఁగూర్చుండి వేడుకగా భుజించుట.

బువ్వముబంతి. ద్వి. వి. (చూ.) పారిబత్తము.

బుస. దే. వి. 1. పాముయొక్క ఫూత్కారము; 2. నిట్టూర్పు. "సీ. భూరిభుజంగికాధూర్తనిర్ముక్తులై వారక బుసకొట్టువానిఁ దెగడి." వసు. ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

బుసకొట్టు. దే. అ. క్రి. 1. (పాము.) బుస్సను; 2. నిట్టూర్చు "క. ఊర్పుల్, మిన్నందఁగ బుసకొట్టుచు." అను. ౬, ఆ.— 3. (పిసుఁగులొండములో) ఫూత్కారముచేయు; "పిల్లిక మూఁకతేలి వేముఱుబుసకొట్టఁగా." య. ౧, ఆ.—4. (సింహము) ఫూత్కారముచేయు. "సీ. పాటింపనోరి బొబ్బాటమే వడిగాని ఘోరాజిలో బుసకొట్టుచుంట." కా. ౫, ఆ.

బుసబుస. దే. వి. నీళ్లుపొంగుటలో నగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము.

బుసబుసలాడు. దే. అ. క్రి. (బుసబుసలు+ఆడు.) బుసకొట్టు.

బుసము. సం. వి. అ. న. 1. పొల్లు, 2 మీఁగడతీసినపెరుఁగు, 3. పిడక. (చూ. బుసుము.)

బుసి. ఉభ. దే వి. (దూ.) నిగుడు. సం. ఈ. స్త్రీ పశ్చిమసముద్రము నడుమనుండెడు వరుణోద్యాన నది.

బుసిపోవు. దే. అ. క్రి. (బుసి+పోవు.) చెడు.

బుసుకుజొన్న. వ్య. వి. ఒకదినుసుజొన్నకీ.

బుస్సు. దే. వి. పాము బుసకొట్టుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "కాలసర్పము నడుమన్నతిసాదఁగ వెఁటబుసు బుస్సుంచు భగాగ్రమెత్తి." పాంచ. ౫, ఆ. "కోటరవృత్తము. బుస్సున మ్రోఁగుచు వాఁడిక, మించినపాముల మెల్పిలుకొపెఁ." అచ్చ. యు, ౯౦.

బూ.

బూఁజు. దే. వి. ఎండపోఁకమిదే తడివస్తువులమీఁదఁగలుగు రం చెడువాసినతెలుపు.

బూఁజుపట్టు. దే. అ. క్రి. బూఁజుగలదియగు.

బూఁదు. దే. వి. బూఁజుయొక్క రూపాంతరము.

బూఁదుపారు. దే. అ. క్రి. బూఁజుపట్టు. "బూఁదుపారఁగ మేనబూదిఁ బూసినవారు." పాండు. ౧, ఆ. "బూడిదపండురు లొలిబూఁదుపారెడుసోఁకదుప్పికింగవియ." పాండు. ౫, ఆ.

బూకి. దే. విం. బూటకము, మాయ.

బూగర. దే. వి. 1. తమిఁదలుమొదలగుధాన్యములమీఁదిపొట్టు; 2. ఇండ్లవాకములమీఁదబెట్టెడుబూజి.

బూచి. వై. వి. భూతము. "ఆ. బూచివోలెనున్న బాదంయమునిఁ జూచి, బాలకులు చావలమునఁబట్టుటయును." పా. ౪, ఆ.

బూచిగాఁడు. వ్య. వి. (బూచి+గాఁడు.) బూచివలెనుండు ఒక పక్షికియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

బూచివాఁడు. వ్య. వి. బూచి, భూతము.

బూచోలకాఁడు. వ్య. వి. కిట్టఁడు, భూతకుఁడు.

బూటకము. దే. వి. 1. మాయ; "దండకము. నీబూటకం బెవ్వరుంగానేటుంగానారయఁ జేరుగా." నీలా. ౨, ఆ.—2. వంచన "ఉ. మాటలు నేయునేలయొకమర్మము సెప్పెద మోహ దాశర్థి, పాటిలు విష్ణుకింకరులభక్తిదృఢంబుగఁ గట్టినేనిబా, నాటికివానికన్నిదుగుదుమ్మునఁ దామెచ్చుటింతముష్టిఁడో, బూటకపుఁ గావిచారములఁ బోకఁగ మేటులంబుభూవరా." పు. ౧, ఆ.

బూటకీఁడు. దే. విం. (బూటకము+ఈఁడు) 1. మాయావి, 2. వంచకుఁడు. "ఆ. నన్ను కూలియిత రులెఱుఁగ, కుండఁదలఁచి వెడలిగానిపోవజనులెల్ల, బూటకీఁడుపాటిపోయనంద్రు." బస. ౧, ఆ.

బూటకుఁడు. దే. విం. మాయావి, బూటకీఁడు. "ద్వి. బూటకులన మాయపారిగొను మందు." ప్రభు. ౨౪, ఆ.

బూడిద. వై. వి. 1. గోమయభస్మము, బూది.

బూడిదగుమ్మడి. వై. వి. (దూ.) పెండ్లిగుమ్మడికీ.

బూడిదపండు. వ్య. వి. విభూతియుండ. (చూ. బూఁదుపాఱు.)

బూడిదపన్ను. వ్య. వి. శశానమునందు శవమునకాల్చుటకు యిచ్చెడుపన్ను.

బూడ్దె. వై. వి. బూడిదయొక్క రూపాంతరము. "సీ. చక్రంబు వనిసేయనడిసిన్న నిపెంపు బూడ్దెలొట్టయ్యె నే భూరికీర్తి." మార్క. ౧, ఆ.

బూతపిల్లి. వై. వి. (బూతము+పిల్లి.) (చూ.) పూతికము. "ఉ. మహిని బూతపిల్లి మచ్చికయునబోలె, రాదమూటనమ్మగా యుండు." భల్లా. ౪, ఆ.

బూతము. వై. వి. 1 పిశాచము; "క. అతటివెన్నెలదగును, జాతాజాబిల్లిపెజ్జాజగమునకిల్లఁ, రాతిరిపోఁకినచీఁకటి, బూతము విడిపింపఁజల్లుబూతియుఁ బోలెఁ." య. ౨, ఆ.—2. ప్రాణి (చూ. ఏకసక్కెము. విం.)

బూతాటము. దే. వి. (బూతు+అడుట.) బూతులాడుట. "బూతాటమాడితిట్టునతని." విజ్ఞా. ప్రా, ౯౦. (చూ. అంకెడ.)

బూతి. వై. వి. 1. బూది; 2. తిండి.

బూతు. దే. వి. 1. బచ్చితపుతిట్టు; 2. బచ్చితపుతిట్టుతిట్టు వాఁడు; "సీ. బండలు బూతులు వరిపోకటులు సట్టువారాదిగాఁగల విరుదక్క." విజ్ఞా. ప్రా, ౯౦.—3. బటువాఁడు. "అ. బూతు పొగడినట్లు పొగడెదు పొగడంగ, వలయునే సమకుణవంతులైన, కర్త కలుష్యలాదిగాఁగలవిరుఁగ, బొగడుచుండరాదె ప్రొద్దువోవ." సం. "యస్యసంస్తవవక్తారః వందినస్పతలోత్థితః." భార. సభా. ౨,ఆ.

బూద. దే. వి. పాఱుండ. "మ. ఉదయోలూఖలమెక్కసక్క. నవాడాంకోపేంద్ర సంయుక్తుఁడై, చదలన్ బూదకశాంకపిరి కర విస్తారంబులంబట్టెదె, టదుముల్ గాలెఁ జకోరగోపతతిపాలైచంద్రికాక్షీరముల్, పొదివెన్ ఘూర్ణితదుగ్ధధామవిబుధప్రోద్యూతసంరంభముల్." వసు. ౪, ఆ.

బూది. వై. వి. గోమయభస్మము, బూడిద.

బూదిచేయు. వ్య. అ. క్రి. బూఁజుపట్టు.

బూదె. వై. వి. చతుర్దశితిథి*.

బూబు. హిం. వి. తురకస్త్రీ.

బూమియ. వై. వి. 1. మాయవేషము; "ఉ. పనికమానుబూమి యవహించి చరించుచునుండుకావుధ, ద్దేశకు దుంత కాసిరిది తెల్లమువేలు పుగిద్దికానిబా, దీనుసెమొాకతర్కమునిచ్చు నెకాంచితదగ్ధ ధారదూ, రోవనవల్లవావములు నైదినమాత్రసధకోటికిఁ." కాశీ. ౬, ఆ.—2. మాయ*; 3. వంచన*. (చూ. బూమె.)

బూమె. వై. వి. బూమియయొక్క రూపాంతరము. (మాయవేషము. — "ఉ. నాత్రదుకయ్యయాతి మదినాటిన ప్రేముడిముజ్జగంబులన్, ప్రోవఁగఁ గావదిరముఁదోల్పను రాముఁడుసట్టెబూమెచే, సేవగమోసపోయ." య. ౨, ఆ.—మాయము. "సీ. మాయసభి

లావయిట్టిది మమజనాథ, కోర్కియీయాడేర్పఁడగుదేనిఁగొనుము భూతి, కాకయుండినఁ ద్రొద్దుకల్గంగనవువు, బోయినచ్చెదమింకేడిబూమె లేల." భల్లా. ౪, ఆ.- వంచనము. "తే. నన్నుఁగొనివచ్చునప్పుడు సాధనీళ్ళు, నీటఁగల్గు వ్రతంబులు నియమములును, దెలియఁజెప్పిన విన్నలకేటిదూతు, భూపతుల్ మునన్నింతబూమెనేయ." రుక్మాం. ౫, ఆ)

బూమెకత్తియ. వై. విణ. బూమెలుగలది. "సీ. పువ్వులాడి యోర్తుబూమెకత్తియయోర్తుగంధవాహినియోర్తుకర్తులంట." కాశీ ౫, ఆ. (చూ. బూమెకత్తె.)

బూమెకాఁడు. ద్వి. విణ. బూమెలుగలవాఁడు.

బూమెలాఁడి. ద్వి. విణ (బూమెలు+ఆఁడి.) బూమెకత్తె.

బూమెలాఁడు. ద్వి. విణ. (బూమెలు+ఆఁడు.) బూమెకాఁడు.

బూర. వై. వి. వాద్యవిశేషము*. (చూ. బూరగ.) "క. బో, రస బూరలుభేరులునుగరంబుచెలంగన్." అశ్వ. యు, కాం.—విణ. స్థూలము*.

బూరఁడు. దె. విణ. విజృంభించినవాఁడు*. "చెప్పినవద్దురాత్మకుఁడుసింగఁడుబూరఁడునై." పంచ తం. ౧, ఆ.

బూరకాలివాఁడు. ద్వి. విణ. పీనుఁగుకాలివాఁడు.

బూరకాలు. ద్వి వి. పీనుఁగుకాలు. "సీ. బూరకాళులునీరుఁ బోయిన చేతులుఁగోలుమూఁపులును డిగొన్నరొదలు." ఉ, హరి ౭, ఆ.

బూరగ. వై. వి. 1. నాగసరమునకుమతియిచ్చెడు వాద్యవిశేషము, బూర*. (చూ. నాగసరము,) 2. తార*. "ద్వి. బూరగల్ కంచుకొమ్ములు కాహళములు, బోరుకొల్పుటకు నంబుధు లెల్లఁ గలఁగ." పల. ౭, భా.

బూరగడ్డి. ద్వి. వి. తృణవిశేషము.

బూరగొమ్ము. ద్వి. వి. (బూర+కొమ్ము.) వంకరగానుండువాద్య విశేషము, కొమ్ము, శృంగము. "ఉ. తారలుబూరగొమ్ములునుడప్పటలుంబటహంబులుంబదుల్, నూఱులువేలు మ్రోయ." రామా. ౮, ఆ.

బూరట. వై. వి. ఉల్లాసము*.

బూరటించు. వై. ప్ర. బూరటిల్లఁజేయు.

బూరటిల్లు. వై. అ. క్రి. 1. నిండు; "తే. అంబరము దిశలు బూరటిల్లంగఁజెలఁగెఁదదారవంబు." భార. విరా. ౪, ఆ.— 2. ఉబ్బు*. "సీ. కలుములైగిలించిగాలికత్తినచాఁపఁబోలిమిన్నంతయుబూరటిల్లి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (రూ. బూరటిలు.)

బూరియ. వై. వి. బూరె. "ఎ. గీ. బూరియలులడ్డువంబులు పారిపాలు." వై. ౬, ఆ.

బూర్నీసు. గ్రా. వి. మెత్తనికంబళి.

బూరుగు. దే. వి. శాల్మలి*.

బూరుగుదీవి. ద్వి. వి. శాల్మలద్వీపము.

బూరువు. దే. వి. బూరుగుయొక్క రూపాంతరము.

బూరె. వై. వి. భక్ష్యవిశేషము. (బూరియయొక్క రూపాంతరము.)

బూల. దే. వి. లేఁతతాటిముంజెలోనిపేడు.

బూలి. దే. విణ. నిస్సారమైనది.

బూసము. దే. వి. ధాన్యము. (ఇది విచారణీయము.)

బూసి. దే. వి. ఇండ్లవాకిళులఁబూసెడుపాలిపట్టు.

బృ.

బృంద. సం. వి. అ. స్త్రీ. తొలసి*. అ. న. ము. సమూహము.

బృందారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేలుపు. విణ. 1. ముఖ్యుఁడు; 2. శ్రేష్ఠుఁడు.

బృందిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి మనోజ్ఞమయినది.

బృంహితము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క గీఁక.

బృహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వాఁకుడు*; 2. ములకి*; 3. ఒకఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 4. ఉత్తరీయము; 5. విశ్వావసుని వీణ. విణ. గొప్పదైనది.

బృహతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉత్తరీయము.

బృహత్కుక్షి. సం. విణ. (ఇ.) పెద్దకడుపువాఁడు.

బృహత్తు. సం. విణ. (త్. ఈ. త్.) గొప్పది.

బృహత్ప్లువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెద్దవరగోఁగు*.

బృహదేల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెద్దయేలకి*.

బృహద్బీజము. సం. వి అ. న. అండవృద్ధి పుం. అంబాళము*.

బృహద్భానువు. సం. వి. ఉ. పుం. అగ్ని, పావకుఁడు.

బృహన్నల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అర్జునుని వేషాంతరమునందలి నామము. అ. పుం. ము. పెద్దకిక్కస*.

బృహన్మరీచము. సం. వి. అ. న. మిరెపకాయ.

బృహస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. సురగురువు, వేల్పుటొజ్జ.

బృహస్పతివారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవారము. (చూ. వారము.) (ఇట్లు గురువారము.)

బె.

బెంగ. దే. వి. 1. విరహవ్యథ; "అన్నవబెంటిదంటచేవంతఁగలంగి బెంగగొని." రవి, ౫, ఆ —2. భీతి. "ఉ. బెంగలిడంగగంటి యటుపెంటినిగానకలేలిపోయి." పా. ౭, ఆ.

బెండ. దే. వి. ఎద్దునాలికచెట్టు. (దీనిభేదము కస్తురపుబెండ.)

బెండగిల్లు. దే. అ. క్రి. వెల్లగిల్లు, ప్రయాణమగు.

బెండు. దే. వి. బెలుగు*. విణ. నిస్సారము. "సీ. మండెదువటు కాలదండంబుచేతుల లిడికివేఁడిమియార్చిబెండ్లిచేసి." హరి. పూ. ౪, ఆ.

బెండుమానిసి. ద్వి. వి. బలహీనుఁడైన మనుష్యుఁడు. "వ. వారల గరుడకపిధ్వజంబులుంజక్రగాండీవంబులుబెండుమానిసులకుభీషణంబులుగానివానిఁబరికింపఁగణంబులు." భార. కర్ణ. ౭, ఆ.

బెండుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (బెండు+పడు.) బలహీనతనొందు. "ఎ, గీ. అధికకార్శ్యపారులగుకిరీటులచేతనొచ్చిదైత్యసేనఁభీతిఁ, బలిచెఁగొంతబెండుపడియుండెఁగొంతధూమ్రాక్షుకెనుకకొదిఁగ నంతఁగొంత." భార. అర. ౭, ఆ.

బెకబెకలాడు. దే. అ. క్రి. (బెకబెకలు+ఆడు.) (కప్పలు) కూయు.

బెక్కొట్టు. దే. అ. క్రి. (బెంగ+కొట్టు.) వాపోవు.

బెగడు. దే. అ. క్రి. భయపడు. వి. భయము.

బెగడుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (బెగడు+పడు.) భయపడు. (ప్ర. బెగడుపఱచు.)

బెగ్గడిల్లు. దే. అ. క్రి. భయపడు. "ఉ. ఒక్కటియున్నతప్పుటయున్న విరామికిబెగడిల్లుదుర్." మార్క. ౮, అ. (చూ. బెగ్గడిలు.)

బెగ్గడు. దే. అ. క్రి. బెగడుయొక్క రూపాంతరము.

బెగ్గలము. వై. వి. 1. విహ్వలత; "క. కడుభీతియు బెగ్గలమును, వడకఁగ." మార్క. ౧, అ.—2. భయము*. "క. బెగ్గలంబుగ లింపగ వాత్యక్షుండు రథంబుడోలుగా నియా క్రోశించుచుంబురం బునకరుదెంచి." శం. "గోపాధ్యక్షోద్యుత్రస్తోరథమూస్థాయ నలెవర." భార. విరా. ४, అ.

బెగ్గలించు. వై. అ. క్రి. 1. విహ్వలించు; "వ. ఆబెదిరసందను లు...వదాతులఁగూడికదంకి సెల్లుగా, బఅవిరివట్టణంబుదెసఁబోఁ బనంబులుబెగ్గలించఁగా." నిర్వ. ౫, అ.—2. భయపడు*. "వ. ఎరక్షైన ధ్వియిట్లతో చినతులు యూరెంటిబారిదప్పిపోవర మిదలంచి బెగ్గలించిధైర్యంబుకలిమిఁగాగ్రంబుగూహించి యుప్పు ల్లంగొండొకచేరంజనుచుదానికో నిట్లనియె." భార. శాం. 3, అ.

బెగ్గలికము. వై. వి. భయము*. "క. అబెదిదపుమ్రోఁతమఁగా, జెబమ్మైసపోయిదేవదేవరనకరా, వేదెంపునదెరిమొగములు, వైబెగ్గలికంబుదెఁబరిజనులెల్లఁగా." హరి. పూ. ౯, అ.

బెగ్గిలు. వై. అ. క్రి. 1. విహ్వలించు, 2. భయపడు*, 3. చలించు*; "శా. రక్షోనాయకులారసిర్దనర వ్రాతంబుచేశాసు దా, భిక్షాపాత్రముజోయుసంచుమదిలో బెగ్గిల్లుగానటిగా, రక్షంబుభజంపరాదెయభర్తగా దిర్లో క్కకుఃకింభరుగా, దాక్షారామ పురాధివాస నిరాధామూర్ధ దూదామణీ." భీ. ४, అ.—4. చలించు*; చి. బెదరు*. (చూ. బెగ్గిలు —విహ్వలించుటకు—"అ. కావారణ శ్రీబెగ్గిలిమ్రొగ్గంబడియెగా." హరి. ఉ. ४, అ.—భయపడుటకు.—"క. అమూరిమనస్ఫ్రుత్రిము, భీమువర్షము బెగ్గిలియం టే, రామనియార్తరావ్యము, నేమయ్యానోళిగమురుగవెవి ధుకడుగా." రా. అర. కాం. ౨, అ.—చలించుటకు.—"క. అవిరానటుగాఁగాని, యూతులువలనడిచిజక్కమురలనోవర్తుగా శ్రీఅం పునవిధ్రుకేమియు, భీముపకయునుపుమునఁబెగ్గిలియతఁడుగా." అచ్చ. రా. కాం.—బెదరుటకు.—"క. తోఁకఁగోఁకడంకబెదరృతి దూలెవికిఁదంగబుద్ధిబె, గ్గిలెనభిమాన మేగేద్రరగంబెనయంబ భయంబుకుంరెగా, సిరిబిగితాజెమేనకుబెళిటు గ్రుంగనుడింగౌ గారవం, బలుకుచక గ్గెవముకటాయిటఁబెచ్చునెయుమినచ్చసే." చంద్ర.)

బెగ్గురు. వై. వి. పారసపక్షి. (కొండఱు పెగ్గురందురు.)

బెజ్జము. దే. వి. తూటు, రంధ్రము.

బెట్ట. దే. విశే. తీవ్రము, తీక్ష్ణము.

బెట్టించు. దే. స. క్రి. (విర్యంధముసుండి.) మరలించు. "సీ. అప్పాటఁద్రబలుజటామురుషదరిదండితుఁజేసిమనలబెట్టించుకొని యు." భార. విరా. ౧, అ. "సీ. బవరములుగా బెదిరిగినవార పొఁపు,వచ్చుసేయుట్క రుండునివ్వచ్చుఁదెదరి,వమలబెట్టించునవు డునిబలములిలుగ, దయ్యెసేవిల్లఁగర్జుండుకరటలేర." భార. ఉద్యో. ౨, అ.

బెట్టిదము. దే. వి. (బెట్టు+ఇదము.) 1. ఉద్ధతి; 2. క్రొర్యము. "క. క్షమయుసుద్రియవాదిత్వము, శమముసూర్జవముదురిప్రచా రులంగడుజూ, అమిగాసూహింతురులో, కముపెలచుటబెట్టిదంబుకలుగుటఁజాక్షి." రా. యు. కాం.—విశే. 1. ఉద్ధతము; 2. క్రూరము; "క. భుజుబఁత్రస్నేహమును, వవజాతికొఁబేద నరనాయకుఁడు, దుబదారింపఁజేసితి, కఠినెఁగఁదానిబెట్టిదపుఁబొవముజాగా." భో. ౬, అ. "౨, శీ. బలములంబెట్లఁదిరాదలులుబాఁఅ, బెట్టిదంబు." భార. భీష్మ. ౧, అ.—3. కఠినము; "క. అది బెట్టిదంపువెరవున, మృదుభూతోపాయమునసమేకొనదుప్రబుగా, బోదుకవలయుఁజాక్షానం, వరగలపాఁగకముతోఁబెట్టియనెవితుఁ డై." భార. శాం. 3, అ.—4. బ. నిష్ఠురవచనము. "వ. ఇప్పాపాత్ముండు ప్రియవచనంబులఁబోవండు, బెట్టిదంబులంగాని లక్కంబడఁడు." భార. అర. ౬, అ.

బెట్టిదుఁడు. దే. విశే. (బెట్టు+ఇదుఁడు.) 1 ఉద్ధతుఁడు; "శౌర్యరసను గర్వదుబెట్టిదుఁడై." మార్క. ౮, అ.—2. క్రూరుఁడు, "వ. బె, ట్టిదుఁడుగుజాకు తూపులఁ దోడింపుడుఁదుఁగఁ గాఁచుమిత్తుడిగా." భార. విరా. ౨, అ.—3. కఠినుఁడు. "క. మృదుపూలకుఁజాలమృదుభూలు, విధితనుజాలుమను పొందపెయులుకుజెబె, ట్టిదులు బెడిదంపువరిని, నదలోభీత్వములలెక్కకుండక నైగా." భార. అశ్వ. ౧, అ.

బెట్టిదురాలు. దే. స్త్రీ. (బెట్టిద+ఆలు.) బెట్టిదమగలది. (చూ. బెట్టిదుఁడు.)

బెట్టు. దే. వి. 1. గౌరవము, 2 ఉన్నతి; "వట్టువెబెట్టు చూపిన బెట్టుకసైనఁదాసుదురె." ఉ. రా. ౨, అ.—3 అతిశయము. "వ. అనవిరుతవభూషితచంద్రముశిఖలఁబెట్టిమోహాముల్, పెకఁగొడెఁబిసిపాదహతిబెట్టుమెయిగాదివ్వశరాహరేవిక్షై, గొనదళంక్షమూధరముఁ గ్రూరచపాదవయోధిగ్రుంగఁగం, టినిగలయంగకాచుకమువెన్నెగఁజేయఁగఁజేసెను మీనడగా." హన. ౨, అ.—విశే. ఉద్ధతుఁడు. "వ. వవదతురంగనేఁబులశంబులుపెలుసుగోటులుగా భరగా, బెడఁగొనఁగూల్చెఁదుఃకడుబెట్టు." ఉ. హరి. ౬, అ.—క్రి. విశే. 1. అత్యంతము; "మ. అర్హిసుఁడువాలుమంబులు యుగాపూరాక్కృతించిగాం, మరయంబాఁగడంగబెట్టదరనం క్షోభించెనిప్పైన్యముల్." భార. భీష్మ. ౨, అ.—2. కట్టిగ; (చూ అల్లన.) "బెట్టుగవినిచెగాళివారుకుము." భార. ద్రో. ౧, అ.—3. దృఢముగా. "మ. కడింధిరవృపాధముఁడుగ్గలించుఁదెం, పుఅర్వగఁదాఁకఁగవ్వఁదకఁదొడ్డికకొమ్ములవట్టిబెట్టుగా." హరి. పూ. ౮, అ.

బెడఁకు. దే. అ. క్రి. 1. చలించు. "సీ. గతింతంత్రముంబున గరిమబెదంకుమనకక్లుడుమనెన్నడిమిపాలు" కళా. ४, అ.—2. తొలఁగు. "వ. కటకముగొందుగాత్రిజగంబువడంక బెదంకనిత్తునే." వసు. ४, అ.—వి. 1. చలనము; 2. తొలఁగుడు.

బెడఁగారు. దే. అ. క్రి. (బెడఁగు+ఆరు.) అందగించు. "సీ. నరిబేవిరాఖట్టుజాళువాలుగట్టుబెడఁగారునిర్యాఖపింజెతోడ." పాండ. 3, అ.

బెడఁగు. దే. అ. క్రి. అందగించు. "మహింబుమూడిక్కఁగొమ్ముల బెడంగి." భాను. ౧, అ.—వి. 1. అందము; "అ. ఏరసేవకుఁడుకుఁదుంకుండుహంసల, నడబెడంగుఁజూడిగను." భార. అర. ౨, అ.—2. విలాసము. "ఉ. కకంగనిబాడుగలుసే, యుయ్యెడ రంభదానుమెఱుంగుబెడంగులుంచుకప్పమగా." కళా.3,అ.—విశే. 1. అధికము; "మ. త్రజలాకారముతోఁగిరీశకిరణఁగాడాప్రింపఁబెడాఁగనాఁ, గబెడంగయ్యెఁ జానావాదము." వసు. ౫, అ. (దీనికి వేఱుప్రయోగము కనఁబడలేదు.)—2. మనోజ్ఞము. "క. ధరణిరత కొలమునరుకు, తరతతదాహాముల తోఁపింపుతైన వరాం, తరతరుతతిరాప్యాయన, కరమైవర్ణాగముంబుకుడుబెడఁగయ్యెక."

బెడఁద. దే. వి. 1. బాధ; "గా. చాలుంజాలుబెడందయేలదను మూషాధ్యక్షపుటోర్వికిగా." కవి. ౫, అ.—2. ఆపద. "వ. నాయుదహ్నదయంబులోఁగ్రవరహింపఁదిబోవరదక్షుసెరిబగా, బెడఁ దలుమట్టియవ్వళయఁబెట్టుఁజుంకటఁ దృష్టిఁబొందఁడే." హరిశ్చ. 3, అ.

బెడక. దే. వి. ఉత్తగోని.

బెడద. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "క. కజ్జాయలు బెడదలు లడ్వ లు." హంస. ౧, ఆ.

బెడిదము. వై. వి. 1. భయంకరత్వము*; "ద్వి. కాలదండముక న్నలరెడు బెడిదంబు." హరిశ్చ. ౧, భా.—2. కఠినత్వము*. విశే. 1. భయంకరము; (చూ. బెగ్గలికము)—2. అధికము*; "సీ. వెన్నెదఱాదలు వలబెడిదంపుఁగఠినతనరయుసేయ నియురత్న ప్రలముతో డ." వర. ౨, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.) 3. కఠినము*; 4. బ. పరుషవచనము*. "గాఢబెడిదంబులు పల్కిన యంశపైపుము." భార. ఉద్యో. 3, ఆ (బెడిదము యొక్క రూపాంతరము.)

బెడిసుఁడు. వై. విశే. 1. భయంకరుఁడు*; "ద్వి. బెడిదుండు వీఁడనఁబృథివిఁజేర్పడితి." రా. యు, ౧౦—2. కఠినుఁడు (చూ. బెటిదుఁడు*.)

బెడిదురాలు. ద్వ. విశే. (బెడిదము + అలు.) బెడిదము గలది. (చూ. బెడిదుఁడు.)

బెడియు. దే. అ. క్రి. 1. తప్పు; 2. వికలము. (చూ. హస గుంత.)

బెణఁకు. దే. అ. క్రి. వి. బెదఁకు యొక్క రూపాంతరము.

బెత్త. వై వి (చూ.) బెత్తిలి*.

బెత్తము. వై. వి. పేము, వేత్రము.

బెత్తిక. దే. వి. ఎండిలేచిన మట్టిపెళ్ల.

బెత్తిలి. వై. వి. గడ్డనిమొదలైనవానికు ప్రేళ్ల అడ్డకొలత*. "వ. కలఁక దొలంకవేదవతి గ్రక్కున బెత్తిలిమాత్రి ప్రేయుడుణ, మలతవ్రేణి నట్టనడుము ణడిగిచేతికిఁదుస్క చిక్క." ఉ, రా. 3, ఆ.

బెత్తు. యు. దే వి. 1. (చూ.) బెత్తిక, "సర్వదిగ్వలయాంతర క్షితిభాగముల్ బెత్తులెత్త" కళా. ౫, ఆ.—2. గౌరవము వై. బెత్త ము. "సీ. వాయునుకోలెమ్మనన్ని బెత్తుగఁజేసి భగిహారము లుయోగ పట్టి జేసి." ధల్లా. ౪, ఆ.

బెదరింపు. దే. వి. బెదరించుట. "పోహాండమ్మోపోతుట్లంబెద రింపుల్ మానఁడిచ్చోట." చంద్రా. ౨, ఆ. (చూ అదరింపు.)

బెదరు. దే. అ. క్రి. భయపడు. (చూ. వదరు.) వి. భయము.

బెదరుపడు. ద్వ. అ. క్రి. భయపడు, బెదరు. "ఎ, గీ అను చుఁజెలులాడుదురుబాలకాంతరాళ, విలసితార్ధందుఃఖుఁజల్కవట్లు లకును, గన్నులిరిలేనెఖునగందుతుమ్మెదకను, బెదరువడునటికర దించుపదనఁజూచి." భాను. 3, ఆ.

బెదరుపోతు. దే. విశే. భయశీలుఁడు, భయశీలురాలు

బెబ్బులి. ద్వ. వి (పెద్ద+పులి.) వ్యాఘ్రము.

బెరయు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "వ. నీ, వరయనియట్టియర్థ మొకటైనను గల్గునె యైన నామదిణ, బెరసినకోర్కి దేవ నిపింత దయామతిఁజిత్తగింపవే." భాగ. ౨, స్కం.—2. వ్యాపించు. "క. కురిసెమరపుష్పవర్షము, హరిపై సప్పరనలాడిరాతోద్యంబుల్, మొరసెసుఖస్పర్శంబై, బెరబెాలపవనంబు దెసలువెలసెఁగల యణ." హరి. పూ. ౬, ఆ.—3. చేరు. "సీ. విసుమయోగ్యదాది వేదముల్ నాలుగుఁగల్పాదులైనయంగంబులాఱు, బెరసినద్యలు వని." భార. శాం. 3, ఆ. "క. పెరుఁగుటప్రస్గఁగఁజలులం, బోరపుటయురుభంబుగాఁగఁబుట్టుటపాపం, బెరయుటపాయ," భార. స్త్రీ. ౧, ఆ.—స. క్రి. పొందు. "క. వారివారవరబిలసం భవ, వరాంకజాలయుతటీసుతులంబెసెముదంబ్రుం, దడుదుగ నమ్మోదముసం, బెరసెను బెన్నిధులఁగన్న పేదయుఁబోలెణ." కళా. ౨, ఆ.

బెరసు. వై. విశే. క్రూరము*; "బెరసునల్లద్రాపుడుపడఁతి." నీలా. ౧, ఆ.—2 మిశ్ర*. "బెరసుపర్వదము." నీలా. 3, ఆ

బెరికి. దే. వి. కొలఁత, సూక్ష్మత (చూ. పసఁద్రాయిపదు.)

బెరుకు. దే వి. 1. భేదము; "తే. సందకోపకోపిణీనందనుండు, పెరుఁగుచున్నాఁడుబియ్యద్ధగరిమతోడ, నీకుమారునిఁబెంచినట్లాకు మారు, సరపిరక్షింపుమదిబెరుకులేక." వి, పు. 2, ఆ—2. ప్రయోజనము "తే. చెక్కుమీటినవనగాఱుకీడుభక్తి, సుగ్ర తపమొనరించుచునున్నదని, యతులతపము విఘ్నంబుసేయంగ బూని, పెక్కుమాయలుపన్ని నబెరుకులేదు." వి, పు ౨, ఆ.

బెలంచి. దే. వి. పక్షివిశేషము (అప్ర.)

బెలము. వై వి. బొక్క, కలుగు

బెలయు. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు. "నల్వనిండారమొగంబునణ బెలయనవ్వరమేశ్వరుఁడొప్పె." లక్ష్మీ. ౫, ఆ.

బెల్లము. దే. వి. చెఱకుపాలుకాఁచఁగానైనముద్ద, గుడము.

బెల్లి. దే. విశే. వంచకము. "బెల్లిమాటలు." అచ్చ. ఆ, కాం.—వంచకుఁడు, వంచకురాలు "ఓసిబెల్లి" కళా. 3, ఆ.

బెల్లించు. దే. స. క్రి. వంచించు. "ద్వి. బెల్లించియతని." రా. బాల, కాం.

బెల్లింపు. దే వి. బెల్లించుట, వంచనము, "క. అల్లందుఁకందుకొ నినీ, బెల్లింపులఁబడినమొదలు పెనుబాములకే, యుల్లెతి." ఇలా ౪, ఆ. (చూ. అరగింపు.)

బెసుకు. దే. అ. క్రి. (చూ.) బెడియు.

బెస్త. దే. వి చేఁపలనుపట్టుటచేతను, పల్లకీలోనగువానిమోసికానిపోవు టచేతను జీవించెడు ఒకజాతివాఁడు, బోయి. "ఆ. మీఁలిద్వ డిఁపటఁజేరిమిక్కిలి ప్రియ,మ్మంబుతోఁడఁదగిలినడుచుచుండ, నివ మతుకుచుగమనవేగంబుననుబాధ, పెట్టుచున్న దనిబెస్తలనిరి." భాగ. ౫, స్కం. ౧, ఆ (చూ. కగటి.)

బెహారము. వై వి. బేహారము యొక్క రూపాంతరము. "క. పెక్కం డ్రొక్కటిధైతో, రొక్కబెహారంబెయాడు చుండఁగదానం, దక్షిన యొక్కపదగిలిఁ, నొక్కటిగాననుభవించుటఁచితంబెందుణ." విజ్ఞా ప్రా. కాం.

బెహారి. వై. వి. బేహారి యొక్క రూపాంతరము. "అందఱకొక్క బెహారిచేరహాస్యనియతిమూల్యమందుకొనియప్పటికింగానిపోము." కళా. ౬, ఆ.

బెళఁకు. దే. అ. క్రి 1. చలించు; 2. ఒరయు. "సీ. జలుఁగు దువ్వలుదింకబెళఁకిన గరుదాల్పుతనువెట్టుతార్పసోదాతువక్త్ర, ధరణమునకు." పాండు. ౪, ఆ.—వి. చలనము. "సీ. కంతహా రంబులగంతులతగూడిపడికిఁదునడుము తాబెళఁకుఁజూప." అని. ౫, ఆ. (బెదఁకు యొక్క రూపాంతరము.)

బెళఁగు. దే. వి. బెదఁగు యొక్క రూపాంతరము. "వ. బెళఁగు దలిర్పఁగానధరబింబముఁదంచెదుబోటఁజల్కడి." పాంచా ౫, ఆ.

బెళగువ్వ. దే. వి. (బెళక+గువ్వ.) (చూ.) బెళక, "సీ. పెను దళ్ళదగడొట్టఁజనిరెట్టపఁ గొట్టైనుఁడుఃపథిబెళగువ్వకొక్కయము దా" పాన్. ౪, ఆ.

బెళప. దే. వి. పక్షివిశేషము.

బెళుకు. దే. అ. క్రి. తళతళమని ప్రకాశించు. య. ౫, ఆ.— "సీ. చిన్నట నాఁడు కార్చిచ్చువేఁడిమిఁ గాఁచేర్చినబింకముల్ బెళుక వయ్యె." పరు. ౨, ఆ.—వి. తళతళమను ప్రకాశము. "చ. బెళుకులు చిమ్ము చెంగలికిబిత్తరి చూపులు రత్నకుండలాం, చలకవణోత్కల తత్వము పసల్ నెలవఁగ." కళా. ౧, ఆ.

బే.

బే. వై. వి. అంబేయొక్క మాఱురూపము. "బేయను." భో. ౬, ఆ.

బేఁటు. దే వి. 1. ఎండిన యడుసులోనగువానిపెల్ల; "చ. తన యూర్పులనింకియుంకిపో, యినపటుబేంట్లుగోరఁగొనియెత్తనవట్టిన మాటిమాటికిఁ." అను. ౫, ఆ.—2. కొండలోనగువానియందలి చీలిక. (గ్రంథములయందిట్లు నరళాదిగాఁ గనఁబడుచున్నది. వాడుకలో పరుషాదిగాఁ గానఁబడియెడి.)

బేగడ. దే. వి. కాకిబంగారు, అభ్రకము (చూ. బిల్ల.)

బేగి. వై. క్రి వి. వేగముగ.

బేజారూరు. హిం. వి. అసహ్యమైన.

బేజోరు. హిం వి. అలయిక.

బేడ. దే. వి. 1. పరకరూపాయ; 2. బ. కాయధాన్యములపప్పు.

బేడిగ. దే వి. పన్ను, భాగధేయము.

బేడిజేము. దే వి. మాయ, టక్కు.

బేడిదము. వై. వి. బెడిదమునకు మొదటిరూపము. (భయంకరమునకు —"క. బేడిదమగునాదెబ్బకు, నోడక విల్లెక్కుడించియు గ్రుఁడువై చెఁగ, గ్రీడించువేడ్కవనిలోఁ, గ్రీడించుక బెగడువడఁబరిష్ఫుటశక్తిఁ." కళా. ౪, ఆ)

బేడిస. దే. వి. కఱలము అను మత్స్యము. పాఠీనము. అను మత్స్యము. (అనికొండయు.) కవరి అను మత్స్యము. (అనికొండయు.)

బేడాలు. హిం. వి. వికారమైన.

బేతాళము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిశాచము, 2. భూతావిష్టమృతశరీరము. డు. యదుకింకరుఁడు.

బేది. దే వి. పాకనము, విరేచనము.

బేపరవా. హిం. వి లక్ష్యములేని.

బేమరమ్మతు. హిం. వి. చెడిపోయిన, శిథిలమైన.

బేరకత్తె. వై. వి. (బేరము + కత్తె.) బేరమాడునది. (మొదటి రూపము బేరకత్తియ.)

బేరకాఁడు. దస్. వి. (బేరము + కాఁడు.) బేరమాడు వాఁడు.

బేరజేము. దే. వి. 1. బత్తెకపుపనిక; "రగడ. ఇంతిపాపురపు రొదయులవినెదారజము, వింతయైవిరహిణులవెరచెట్టుబేరజము." సాన్. 3, ఆ.—2. బ. వరుసవరసము "ఎ, గీ. కాంతుఁడువరాతిదైత్యకులములబేరఁ, గెరదములా మధ్యసంఘముగెలుకొనిన, బేరజములా మధ్యరాదిభేదవశత, నదితానతద్విధమెట్లన్నననువదింతు." శృం. ౨, ఆ —వి. బత్తెకుఁడు, బత్తెకురాలు. "అమ్మదిబేరజమిట్లనియె." శుక. ౨, ఆ.

బేరము. ఉభ. వై. వి. 1. వర్తకవ్యాపారము; (చూ. బచ్చు.) 2. వెలకువస్తువునిచ్చుకొలఁదినడుగుట.—సం. అ. స. ప్రతిపు. "జంగములోని క్రామబేరము." పర. ౫, ఆ.

బేరి. వై. వి. 1. వాద్యవిశేషము; "సీ. బేరులుఢోల్లతప్పెటలు కాళెలుపిల్లఁగ్రోవులు డుడుములులీవిమొఱయ." అర్వ. యు. కాం - 2. (బేరము + ఇ.) వైశ్యుఁడు.

బేరీజో. పి ం. వి. 1. రాజుకిచ్చు పన్నుమొత్తము; 2. లెక్కవివరము.

బేల. వై. వి. మూఢుఁడు. (చూ. బలియ.)

బేలరి దే. వి. (బేలు + అరి.) మోసకాఁడు, వంచకుఁడు. "బేలరివైతి." (దీని ముందుభాగము. చూ. అలరి.) భాగ. 3, స్కం,

బేలాయఖు. హిం వి తగియుండని.

బేలు దే. వి మోసము. వంచన. (చూ బేలుపడు, బేలుపోవు.)

బేలుపడు. దస్ అ. క్రి మోసపోవు. "దానిచేత నసురులు బేలుపడిరి." సం. "నయారాజానోవిప్రలబ్ధాః" భార. అర. ౪, ఆ. (ప్రే. బేలుపఱుచు.) (రూ బేల్పడు. "మాటపసబేల్పడి క్రుష్ణుఁడెరుటొవ్వనే" భార. శాం. 3, ఆ.)

బేలుపోవు. దే. అ క్రి. ——వై.——(ఈ విషయమునందు వాఁడు బేలుపోయినాఁడు.) (ప్రే బేలుపుచ్చు.)

బేలువెట్టు. దే. స. క్రి. (బేలు + పెట్టు.) మోసపుచ్చు. "క. తానఁటమాంసముఁదినదఁట, యానక్కయుబేలువెట్టెనిన్నాళ్లును." భార. శాం. 3, ఆ.

బేనారసు. హిం వి. నాథుఁడులేని, హక్కుదారులేని.

బేసము. వై. వి. (చూ.) వేసము. "వ. శియనిబంధ్లముఁగదియంబడి కయ్యంబునేసియుఁ నరేఁగిబేసంబులుగానంబులుగొని" భాగ. ౮, స్కం.

బేసరి. దే. వి. ఒకదినుసుముక్కెర.

బేసి. దే. వి. సమముకానిది, విషమము.

బేసికంటి. దే. వి. (బేసి + కన్ను.) శివుఁడు, విరూపాక్షుఁడు. "సీ. వగఁగల్గిననుతాలుమొగసాలవాకిలిగాపించునబ్బేసికంటినైన." య. ౧, ఆ.

బేసికైదువుజోదు. దస్ వి మన్మథుఁడు, అసమశరుఁడు.

బేహారము. వై. వి. బేహారముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. బేహారమాడింపఁబెరిఁగినధనమును." పంచ. నా. ౫, ఆ.

బేహారి. వై. వి. బేహారియొక్కరూపాంతరము. "మ. మీకలి, ట్లతికష్టస్థితినోడబేహారులపాలై పోవనాచెట్టవట్టితిరేయంచు." కళా. ౬, ఆ.

బేహారము. వై. వి. వర్తకవ్యాపారము, వాణిజ్యము. "ఎ, గీ. అధిపగ్ఫిసేయుటయును బేహారమాడు, టయునుగోరక్షణావించుటయును మొదలు, గాఁగ త్రిదివేదుతెరువులుగానిగావె." భార. శాం. ౨, ఆ.

బేహారి. వై. వి. (బేహారము + ఇ.) వర్తకవ్యాపారముచేయువాఁడు, వణిజుఁడు "క. వరకమ్మెడుబేహారులు, నరపతియంకరులలెక్కసమ్మికతోడఁ, వరకమ్మినపొమ్మునఁబో, రిరుపదియగు పాలుసుంకమీదగుఁద్రిరిఁ." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

బై.

బైజే. దే. వి. అజ్ఞానము. "ఉ. కల్లలుబేరములే వ్రతములుగల్లలుకల్లలు యజ్ఞకర్మములే, కల్లలుహైత్యక్రియలు కల్లలు ఘోరతపఃప్రభావములే, కల్లలుదేవకార్యములు కాళ్ళువైజలుమానిమానుతం, వెల్లవిధం

బులఁగా నదవుఁడిమ్మలనుక్కిఁబోతఁ గోరినఁగా." వి, పు. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము బయిడా.)

బైడాలము. దే. వి. గోవము. కిసుక. (మొదటిరూపము బయిడాలము.)

బైరవాసము. వై. వి. ఉత్తరీయము. (మొదటిరూపము బయిరవాసము.)

బైరాగి. వై. వి. విరక్తుఁడైనతీర్థవాసి*. "సీ. అన్నపాలుండునతతము ధ్యాగతులకు, యోగులకుసిద్ధులకునుబైరాగులకును, బైర్థికులకును గోరినయర్థవితతి, నిండువేడుకనొసఁగుచునుండునంత" ప్ర. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము బయిరాగి.)

బైరి. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. (చూ. అలుగు.) (మొదటిరూపము బయిరి.)

బైలగు. దన్. అ. క్రి. (బైలు+అగు.) బయలుపడు. "సీ. గర్భగార్భకనమాకాంతిబైలగులీలవిమలాంగినూఁగారువిభులమయ్యె" ఉ, రా. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము బయలగు.)

బైలు. వై. వి. బయలుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. బైలగు.) (మొదటిరూపము బయిలు.)

బైసణ. దే. వి. ఏకౌశాలకాయయొక్క బంధనము (మొదటిరూపము బయిసణ.)

బైసి. వై. వి 1. భాగ్యము; "ఉ. సీ, బైసిదొలంగఁదొత్తువలెఁ బాపెడఁగూటికిఁజేరబుంతెడఁగా." పంచ. నా. ౧, ఆ.- 2. గౌరవము*. "ఎ, గీ. చేసియుంటులేకలమ్ములబైసిగోనియె." చంద్రా. ౨, ఆ, (బవిసియొక్క రూపాంతరము. మొదటిరూపము బయిసి.)

బైసుక. దే. వి. నియమనము, ప్రతిజ్ఞ. "ఎ, గీ. వలకదయుమక బైసుకపల్లటిలక." ఉ, హరి. 3, ఆ. "అ. ప్రాణమిత్తునంచు బైసుకపెట్టంగ, వలదుపొమ్ముభూపవరకుమార." రుక్మాం. ౫, ఆ. (చూ. గొసరు.) (మొదటిరూపము బయిసుక.)

బొ.

బొంకణము. వై. వి. బొక్కణముయొక్క రూపాంతరము. "అ. కటికటంబునందుఁగట్టినగోఁచియు, నొలువఁబడితివిట్టులొంటిఁ దిరిగి, చంకబొంకణమునునడలినదిఁకనైనఁ, గొండలందుఁదిరుగకుండుదేత." బస. 3, ఆ.

బొంకప్ప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

బొంకరి. దే. విశే. (బొంకు+అరి.) అసత్యవాది. (చూ. కొండియుఁడు.)

బొంకి. దే. వి. బోఁకియొక్క రూపాంతరము.

బొంకించు. దే. స. క్రి. మోసపుచ్చు. "ద్వి. చేతిలోఁజెయివేసి చీకాకుపఱచి, పోతిబిబొంకించి భూపాలతనయ." పా. 3, భా.- ప్రే. బొంకఁజేయు.

బొంకు. దే స. క్రి. అసత్యమాడు. వి. అసత్యవచనము. విశే. అసత్యము.

బొంకులాఁడి. దే. విశే. (బొంకులు+ఆఁడి.) అసత్యములాడునది.

బొంకులాఁడు. దే. విశే. (బొంకులు+ఆఁడు.) అసత్యములాడువాఁడు. "అ. బాలుఁడువృద్ధుఁడగవాఁడుచుట్టంబు, బూతుకూతవాఁడుపాతకుండు, బొంకులాఁడుక్రుచ్చుకుండిరికొండీఁడు, కల్ల ద్రాగువాఁడుగాఁడుసాక్షి." విజ్ఞా. వ్య, కాం.

బొంగరము. వై. వి. బాలురాడుకొను బొమ్మరము. "ద్వి. బొంగరాలాడుచుబోడికల్దాను, సంగతిఁబాయకచరియించుచున్న." పా. ౧, భా.

బొంగు. దే. వి. ఎండిన లావుబోలువెదురు.

బొంగువెదురు. దన్. వి. 1. గాలిసోఁకునమ్రోఁగెడు బోలువెదురు; 2. బోలువెదురు.

బొండ. దే.వి. తప్పుచేసినవారికాలుసేతులకుతగిల్చెడుదారుయంత్రవిశేషము, ద్రుపదము. (ఇది బొండకొయ్య, బొండమ్రాను అనియు చెప్పఁబడును.)

బొండము. దే. వి. బొండలమునకు మాఱురూపము. "క. అనాలుగుభూతంబులు, మానుగనొక్కొకటియేడుమాఱులుపాడుకఁగా, లోనమెరెనుబొండములోఁ, గానంబడునారికదపుఁ గాయయుఁ బోలెఁగా." వి, పు. ౧, ఆ.

బొండలము. దే. వి. టెంకాయముందిబొడిక. "సీ. ఎళనీటిబొండలంబులుపోలెమెదడెల్ల జాఱిరైదివడొల్లుపుత్తెగములు." (ఇట్లుకపాఠము. చూ. ఎడనీరు.) ఆము. ౬, ఆ.

బొండాము. దే వి. బొండముయొక్క రూపాంతరము.

బొండిగ. దే. వి. ఉసెమొదలు, తొడిమ.

బొండు. దే. విశే. గుండ్రమైనది. (బొండుగంటలు.)

బొండుగ. దే. వి. కంఠనాళము. "కొండలబొండుగల్వగుల గ్రుద్దియు." అచ్చ. యు, కాం.

బొండుమల్లె. దన్. వి. మల్లికావిశేషము, గుండుమల్లెక.

బొండువ. దే. వి. బొండుగయొక్క రూపాంతరము. భార. శాం. 3, ఆ.

బొండెము. దే. వి. ముండ్లకంపతో అల్లి తెట్టునకమర్చెడు తడుకు.

బొండ్లము. దే. వి. బొండలముయొక్క రూపాంతరము. "అరుణంపుబొండ్లముల." ఆము. ౧, ఆ.

బొండ్లాము. దే. వి బొండ్లముయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఎడనీరు).

బొంత. యు. దే. విశే. పెద్ద. (చూ. బొంతరఁటి మొ.) వై. వి. చలికప్పనకును, పఱపునకును ఉపయోగముగా దూదిలోనగువానిఁ జేర్చి దట్టముగాకుట్టినగంత*.

బొంతకాకి. దన్. వి. మాలకాకి, కాకోలము.

బొంతజెముడు. దన్. వి. ఒకదినుసుజెముడుకి.

బొంతరఁటి. దే. వి. (బొంత+అరఁటి.) పెద్దకాయలుగల ఒకదినుసు అరఁటి, మహేంద్రికి.

బొంతలాయి. దే. వి. శిలాభేదము.

బొంతు. దే. వి. జొన్నలులోనగువాని గింజలయడుగునయుండు కుదురుకంటిపాటు.

బొంద. దే. వి. 1. రంధ్రము; 2. తాడులోనగు చిన్నచెట్టు (తాటిబొంద, ఈఁతబొంద.)

బొందకోల. దే. వి. మల్లసాధనాయుధవిశేషము.

బొందడము. దన్. వి. (బొంత+దడము.)బొందకమునకు మొదటిరూపము. వై. ౭, ఆ.

బొందడీఁడు. దన్. విశే. (బొందడము+ఈఁడు.) బొందడము తొడిగినవాఁడు, వర్మితుఁడు.

బొందపక్కి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

బొందపువ్వు. దే. వి. తాటిమోవునపట్టియుండెడు నూఁగు పూవు.

బొందలము. దే. వి. (బొంద+దళము.) శవదళము. "కొందఱు బొందళపుఁ గోఁతను ద్రావిడ పెట్టి పదిలింతుర్." ఉ, రా. ౪, అ.

బొంది. దే. వి. మేను, శరీరము (చూ పిడప్పడు.)

బొందిలి. దే. వి. ఒకజాతి.

బొందు. దే. వి. 1. దారము, (చూ. శవణిల్లు.) 2. చొక్కాయ ముడివేసెడి సన్ననాడా; 3. పువ్వుసరము, "సీ. నియమమునఁ బువ్వులుగోసినేర్పుమీఱఁ, బలుదెఱంగులవింతవింతలుగమాలి, కలుకుబొందులుఁగందుకంబులురచించి." శకు. ౪, అ.— 4. వెన్నుదీయుటకు యోగ్యము గాని వరిలోనగునది

బొందుపోవు. దే. అ క్రి. వరిలోనగునది వెన్నుదీయయోగ్యము గాకపోవు.

బొందె. దే. వి. అరఁటి ఊఁచే.

బొక్క. యు దే. వి. నోరునిండినపాడియగు తినబండము. (వాఁడు అపుడు రెండుబొక్కలు బొక్కిపోయినాఁడు.)— వై. 1. బిలము, 2. రంధ్రము*, 3. శవమునకుండెడు వల్లము*. "ద్వి. ఎదనెదబొక్కబనిడిసబాలకుల, వెదలించి భక్షించుబేతాళతతులు." పారిజ. ౨, భా.

బొక్కణము. వై. వి. బిబూదిసంచి*. "ద్వి. పాదలకొనంబొబూదిబొక్కణము." పారిజ. ౧, భా.

బొక్కనియ. వై. వి. గుఱ్ఱమునకు ఉలవలుపెట్టెడు బొక్కన. "సీ. మోదంబుతోసకల ముఖులలాయంబులఁగట్టిబొక్కనియలఁ గవణమెత్తు." లక్ష్మీ. ౨, అ. (బొక్కనయొక్కరూపాంతరము.) దీనికి ప్రయోగాంతరము కనఁబడలేదు.)

బొక్కబెరడు. దే. వి. సర్పవిశేషము.

బొక్కలాఁడు. దే. వి. (బొక్కలు+ఆఁడు) 1. సర్పము; 2. సన్నగాఁడు. "ద్వి; త్రుతిబాహ్యుఁడిలఁబుట్టుగ్రుడ్డుతామ సుఁడు, గతిచెడ్డచెడుగుతెక్కలిబొక్కలాఁడు, పదవిహీనుఁడు జగత్ప్రాణభక్షకుఁడు, వెదకియావిసపాలవిత్తునేమందు, సనిపాము నిందించి." పారిజ. ౨, భా. (ఇది రెండర్థములకును దాహర ణము.)

బొక్కసము. దే. వి. 1. అర్థభారము; "శే. అర్థిగర్భితతామ్ర పేట్యసిప్పకమగు, బొక్కసంబెత్తుకొనిపోయిబోయియనుచు." (దీనికివెనుక. "ఎ, గీ. పావకర్తుండుబెంగర్థభారమనుచు, వంచనా పాటవంబునఁగొంచుఁబోయి.") కాశీ. ౫, అ.— 2. సప్తాంగము లలోనొకటి, కోశము; 3, భాండాగారము.

బొక్క. దే. విశే. 1. పండ్లులేనిది; (బొక్కనోరు.) 2. మాంసములేనిది. (బొక్కతొమ్ము.) (చూ. తెల్ల.)

బొక్కిస. దే. వి. వస్త్రములు, పెట్టెడు, పెట్టెరోటకము.

బొక్కిసా. దే. వి. చిన్నమూట, అల్పభారము.

బొక్కు. దే. స. క్రి. ఏదేని నోరునిండవలెకొనితిను. వి. నిండిన నోరు, బొక్క.

బొక్కులాడు. దే. స. క్రి. (బొక్కులు+అడు.) (చూ.) బొక్కు.

బొక్కెన. యు. దే వి. నీరుచేదుపాత్ర. వై. 1. గుఱ్ఱమునకు ఉలవలుపెట్టెడు తోలుసంచి; 2. నీళ్లుత్రిప్పోసెడు తోలుసంచి; 3. నీళ్లు చేఁదెడి యినుపపాత్రము*.

బొగడ. దే. వి. 1. బుగడ; 2. దూమరము; శకు. ౧, అ.— 3. మంచేపుఁగోడుశిఖరము, (చూ. కరువలి.) 4. గండపట్టె మీఁదిగుబ్బ; 5. చెఱుకుగట్టలోనగువానియందు నీళ్లుపూటించెడు రంధ్రము.

బొగ్గు. దే. వి. మండిచల్లారిన కట్టెముక్క, కాలిక.

బొచ్చె. దే వి. 1. కుండలోనగువానిపెంకు; 2. తలపుర్రె, 3. మత్స్యవిశేషము.

బొచ్చు. దే వి కేశము, రోమము.

బొజెంగు. వై. వి. విటుఁడు "క. నిరులచెలిమిగనియదుగునఁ, గరమురుదుగఁబొడమిముజ్జగంబులయందుర్, సరసరిక నెఱపు జక్కర, విరిఁబోఁడిబొంగ ప్రాఁకవేల్పులగొంగా." అచ్చ. అర, కాం.

బొజ్జ. దే. వి. కడుపు, కుక్షి, ఉదరము.

బొజ్జవాఁడు. దే విశే. పెద్దకడుపువాఁడు, పిచండిలుఁడు.

బొటనవ్రేలు. దే. వి. పెద్దవ్రేలు, అంగుష్ఠము.

బొటమనవ్రేలు. దే. వి.——పై——"క. గల్లనియందెలు మొరసినఁ, గొల్లకొల్లనుచుఁజనిరికోమలులపుడే, యల్లనుబొటమన వ్రేలిని, మెల్లనపారిపంటనంటమెఱయుచుసొక్కర్." సత్య. ౪, అ.

బొటవ్రేలు. దే.వి.——పై——"సీ.ఘనసారచూర్ణమొక్కల తొంగితెచ్చినబొటవ్రేలనేచుక్కబొట్టుపెట్టి." పాన్ప. 3, అ. (చూ. నింగినిగ.)

బొటిమ. దే వి. (చూ.) మొటిమ, అవగండము.

బొట్ట. దే. వి. వెదురుబద్దలులోనగువానిచేనల్లినగాది.

బొట్టడి. దే. వి. దొర్లించెడు నల్లకాయి.

బొట్టనగోళలు. దే వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. చిమ్ము బిల్లలు.)

బొట్టనవ్రేలు. దే. వి బొటనవ్రేలుయొక్కరూపాంతరము పాండు. ౫, అ

బొట్టము. దే. వి. గోఁచి, కౌపీనము.

బొట్టవ్రేలు. దే. వి. బొటనవ్రేలుయొక్కరూపాంతరము.

బొట్టియ. యు. దే. వి. బాణములోనగువానిచివరనేర్పఱచెడు తామరమొగ్గవంటిములికి (చూ. బింకము రెండవయర్థము. (బొట్టె కోల.)— వై. 1. కొనము; "వెల్పుగొంగతోలుబొట్టియ." అచ్చ. యు, కాం.— 2. కూఁకురు "పుడమిబొట్టియ." అచ్చ యు, కాం.)

బొట్టియఁడు. వై. వి. కొడుకు. "గాడుపుబొట్టియఁడు." (ఇక్కడ బొట్టియ అనియుండినదుండవచ్చును. అయినను పాఠమిట్లుండుట వల్లను బొట్టెడు అని ప్రయోగముండుటవల్లను ఈ పాఠము గ్రహింపఁబడెను.) అచ్చ. యు. కాం.

బొట్టు. వై. వి. 1. తిలకము; 2. అనుస్వారము; 3. అలాదిబిందువు*; 4. మంగళసూత్రమునందు గ్రుచ్చెడు సవర్ణాభరణవిశేషము*.

బొట్టుగు. వై. వి. తిలకవృక్షము*.

బొట్టుదారము. య్వ. వి. బొట్టును గ్రుచ్చెడు మంగళసూత్రము.

బొట్టువు. వై. వి. బొట్టుగు యొక్క రూపాంతరము.

బొట్టె. వై. వి. 1. కొడుకు; 2. కూఁతురు. (బొట్టియ యొక్క రూపాంతరము.)

బొట్టెఁడు. వై వి. 1. బాలుఁడు*. "క. ఎట్టిమొనగాండ్రు లేనియు, గట్టిగనాయొడుటదిటముగ సాగవుటతురా, నెట్టుకొని నేఁడు మిగుల౯ బొట్టెఁడవై నిల్చినిలిచిపోరెదు చెపుమా." అచ్చ. బాల, కాం. (బొట్టియఁడు యొక్క రూపాంతరము.)

బొట్టెకోల. దే వి. తామరమొగవంటి ములికిగల బాణవిశేషము "ఎ, గీ. గాములికిబొట్టెకోలలుగా వెనాళ, ముల్ల్రికాకించుతామర మొగ్గలరయ." కళా. ౭, ఆ.

బొడబొడ దే వి. 1. కాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "నోటనుంబొడబొడరక్తముండొరఁగ." అధ్యా. అర, కాం.— 2. మ్రోయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. ఘుటియ మూఁగలు బొడబొడమని మ్రోయ." పారిజా. ౧, ఆ.

బొడిగ. వై వి. బాలుఁడు*.

బొడిప. దే వి చెట్లయందలి బుడిపి

బొడిమ. దే వి పాతకోల్లబిండ

బొడియ. దే వి. రెండుబిడ్డలుకవెపెడు పెస.

బొడ్డ. దే వి. అత్తి; ఉదుంబరము†

బొడ్డనబావి. య్వ. వి. నడుమ పిల్లనూయిగలకోనేఱు. "క. వజ్ర పురంబున గలకొలంకులం దటాకంబులం గేళీకాకులబొడ్డనబావు లనడ్డపెట్టులేక విహారించుటకు వజ్రవాధునుదలయుడిగి." ప్ర. భా. ౧, ఆ.

బొడ్డసరము. దే వి. పైరులో మొలచు ఒకదినుసు చిన్నచెట్టు.

బొడ్డు. దే. వి. 1. నాభి; 2. నూతిచుట్టు ఎత్తుగాపెట్టినగోడ.

బొడ్డుఁజేవిక. య్వ వి. (బొడ్డు+చేవిక) చుట్టుకొల్లారము. నడిమిదోవడి.

బొడ్డుపుడక. దే. వి. ఒకదినుసు మ్రానికొలమట్టు.

బొణిగ. దే. వి 1. నరకుతోనున్న చేతిబిడ్డ; 2. బ. పొట్టుబడి బద్దలుకాని సాయధాన్యము; 3. బొంకుబడని జొన్నలోనగునవి; 4. ధాన్యవిశేషము; 5. కొయ్యగంట.

బొత్త. దే. వి. తామ్రాదిపాత్రములబొంద.

బొత్తాము. అం. వి. గుండి. (చూ. బొత్తాను.)

బొత్తిగ. వై. క్రి. వి. విశ. మొదలంట, ఆమూలము.

బొద. దే. వి. తృణవిశేషము, బల్బజము.

బొది. దే. వి. ఓడలుచేసెడుచోటు.

బొద్ది. దే. వి. ఒకదినుసుకూరాకు, వృద్ధదారకము.

బొద్దీఁక. దే వి. బరిదెపురుగు.

బొద్దు. దే వి. 1. గోడలలోనగువాని అంచులయందేర్పఱచెడు కడక యనవిశేషము, టాకు. (దీనిభేదములు అడ్డఁగుబొద్దు, పేము బొద్దు.)— 2. బ. వాస్తాభరణవిశేషము.

బొద్దుకట్టు. దే. వి. గోడమీఁద బొద్దేర్పఱచిపెట్టెడుకట్టు.

బొనము. దే. వి. మొఱఁగు. "మిడికాయబొనము."

బొప్పఁడు. దే. విశ. మూఢుఁడు. "క. నెడనడిచి బొప్పఁడిప్పడు జడుఁడైయాకిన్నరయక్షసన్నిధిఁబలికె౯." బస. ౫, ఆ.

బొప్పాయపండు. వై. వి. ఒకజాతిఫలము.

బొప్పి దే. వి. పోటుచేత దేహమునందు ఉబ్బుగాలేచెడు బుడిపి.

బొబ్బ. దే. వి. 1. పొక్కు; 2. సింహనాదము; "అదిసబొబ్బలు నార్పులుబహుతూర్యకోటియుఁ జెలఁగె." భార. భీష్మ. 3.* ఆ.— 3. పెద్ద అఱపు. "బొబ్బలునార్పులెసఁగ సింహనాదములు నుత్పాదింప" భీ. ౪, ఆ.

బొబ్బమెకము. య్వ వి. సింహము, కేసరి.

బొబ్బర. వై వి. 1. చెట్టుమీఁదిబరడు; 2. సస్యవిశేషము; "క. ప్రత్తిసంపత్తియు బొబ్బగయూబ్బరంబును." భీ 3, ఆ.— 3. బ. ధాన్యవిశేషము (ఇవి నల్ల అలసందలు.)

బొబ్బరించు. దే. అ. క్రి. బొబ్బవేయు.

బొబ్బరింత. దే. వి. బొబ్బరించుట

బొబ్బలి. వై. వి. ఒగనొకచెట్టు బర్బురము.

బొబ్బాటము. దే. వి. బొబ్బరింత. (చూ. బుసకొట్టు.)

బొమ. దే. వి. బొమ్మయొక్క రూపాంతరము. (కనుబొమ.— "బొమలల్ల కొముడిపడ్డ." భార ఉద్యో. ౨, ఆ.— ప్రతిమ.— "ప్రాదినచిత్రపుంబొమకుఁ బ్రాణమువచ్చినభంగిలేచి." విక్ర. ౭, ఆ)

బొమముడి. దే. వి. కోపముచేతకలిగెడు బొమలముడి, భ్రుకుటి.

బొమముడిపాటు. య్వ. వి. బొమముడిపడుట. "చ. బొమ ముడిపాటు గాంచినయుఁబూనిపురంధ్రులుపావరాధులౌ, తమయుల పేడుకొన్ననురాగము దాల్పుదురట్లుగాదుమ, త్తమమధరాధలేశ మునుదాల్పని నీవిపుడెంత మ్రొక్కిన౯, దమలదుకాంతిఁబొందదు మదీయమనం బిఁకఁజాలుఁబ్రార్థనల్." కా. ౨, ఆ.

బొమిక. దే. వి. ఎముక. "సీ. ముంగాళ్లపైఁజాఁగిమ్రుచ్చుపూ పులువరవ్బొమికలెత్తుకపాటిపోవుకునులు." అము. ౬, ఆ.

బొమికము. దే. వి. బొమ్మికముయొక్క రూపాంతరము.

బొమిడిక. దే. వి కిరీటము. "సీ. దట్టంపుమల్లెలలబొమిడిక పెట్టిసొంపారుపుల్లెలబోడుదోడిగి." విర. ౨, ఆ. (చూ. బొమిడికము "సీ. తిమిరామనునిగల్వకమయక్రిధరించు చికిలి సింపుఁలబొమిడికముగంగ." భాను. 3, ఆ.)

బొమిడీకము. దే. వి. బొమిడికముయొక్క రూపాంతరము. (చూ. బొమిడిక.)

బొమ్మ. యు. దే. వి. 1 కనుబొమ, భ్రూలు; 2. ప్రతిమ. (చూ. బొమ.) 3. బిరుదచిహ్నము; "వ సితికలంటుమంటోత నిలువకబొమ్మలువదలి." కవి. ౪, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)— 4. అవమానచిహ్నము. "ద్వి. కట్టెఁడిమురుపకుగట్టి గబొమ్మ, గట్టితివని." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ. "చ. ఆ, కృష్ణకోర వంశవేదములఁ గేళికల్పిరిదేవతానటీ, మణులకు బొమ్మపెట్టుక్రియ." రామ. ౨, ఆ.— విశ. అల్పము —వై. భ్రష్ట. (చూ. అగపాలె.)

బొమ్మంచు. య్వ. వి. (బొమ్మ+అంచు) 1. ఎఱుపు; 2. బ. ఎఱుపువన్నె వస్త్రము. విశ. ఎఱ్ఱనిది. "క. మంచిదియటునలెన బొ, మ్మంచుచుబొమ్మంచుమోవిపాకసాంకురముల్, మించఁగనిచ్చిన తంచినఁ, అంధులలో ధనలుగొల్వఁబూనెనియనుచు౯." ఉ. ౭, ఆ.

బొమ్మఁడు. వై. వి. బ్రాహ్మణుఁడు, "క. ఎదురగుటఁ దెలిసిపాఱుం, బొడుకఁడుకొని చనియె మాఱుభూమికిఁ జటనం, దడిబొమ్మఁడు. పెండ్లాడెడు, వడుకులఁగముగాఁ బుట్టువయసుమిటారిక." పాండు. 3, అ.

బొమ్మచారి. వై. వి. బ్రహ్మచారి, వడుగు.

బొమ్మచుక్క. వై. వి. అభిజిన్నక్షత్రము.

బొమ్మజెముడు. వై. వి. సింహుండముకీ.

బొమ్మడాయ. దే. వి. నేలనడఁగియుండు మత్స్యము, మద్గురము.

బొమ్మపెండ్లిండ్లు. దే. వి. బ. బాలికాక్రీడావిశేషము. (చూ. అచ్చనగండ్లు.)

బొమ్మముడి. దే. వి. బొమముడియొక్క రూపాంతరము.

బొమ్మమేడి. దే వి (చూ) కాకిమేడికీ.

బొమ్మరము. వై వి. 1. బాలురాడుకొనబొంగరము, "క. అబ్జా ధవార్జునులఁ జెరు, దుమ్ముపాదుఁగరథము తిరుగఁడొడఁగఁ దడపుగా, బొమ్మరము తిరుగుకరవడిఁ, గుమ్మరిసారెగుడిదిరుగుకొనెడువిధము నన్." జై. ౫, అ.–2. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. చిమ్ము బిల్లలు.)

బొమ్మరవోవు. దన్వ. అ. క్రి. (బొమ్మరము+పోవు) భ్రమించు. "భుజంగవశిబొమ్మరవోయె." రా. బాల, కాం.

బొమ్మరాకాసి. వై.వి. బ్రహ్మరాక్షసి, బ్రహ్మరాక్షసుఁడు. "ద్వి. బొమ్మరాకాసుల భోజనమ్ములకు, దమ్మని ప్రార్థింపరాఁడొక్కరుండు." హరిశ్చ. ౨, భా.

బొమ్మరిల్లు. దే. వి. (బొమ్మ+ఇల్లు.) బాలికలు బొమ్మలనుంచి ఆడుకొనెడు చిన్నయిల్లు.

బొమ్మఱాయి. దే. వి. శిలావిశేషము.

బొమ్మికము. దే. వి. బొమ్మిడికముయొక్క మాఱురూపము.

బొమ్మిడికము. దే వి. బొమిడికముయొక్క రూపాంతరము (చూ. బొమిడిక.)

బొమ్మిడీకము. దే. వి. బొమ్మిడికముయొక్క రూపాంతరము.

బొరిగ. దే. వి గడ్డిపెల్లగించెడు కుద్దలి.

బొరుగులు. దే. వి. బ. పేలగింజ.

బొరువులు. దే. వి. బ. బొరుగుయొక్క రూపాంతరము. కా. ౬, అ.

బొరుసు. దే వి. 1. కఱఁతి; "తే. బొరుసునొవలకుజెంద్రంపు బొట్టుపెట్టి." రాజ. 3, అ.–2. వేఁపుడుదెట్టి.

బొఱియ. దే. వి. 1. బిలము; "తే నఱుచురూపునకుక్కబొఱి యఁజొచ్చి." అచ్చ. యు, కాం.–2. పర్వతబిలము; "సీ పటు చిరాఁడొక్కరుబ్బలిపెకుబొఱియలోఁదూఱినకఁడునదొసెరూఱి." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.–3. గొయ్యి; "భూదారములుసేబబొఱి యలలోడాఁగు." భాగ. ౧, స్కం.–4. లోపలిసీరింకిపోయియుండినసారికడపుబొండము. "భారస్యక హాగసారకుండసారికడ పుంబొఱియల్ పలిలించి." ఆము. ౧, అ.

బొఱియచోలి. దే వి. జ్వాలి. "క. అనిసెనరొదవఁగనిటుల, యున్నదియారిపుఁదిండిదాకరయ్యకెలిపికన్, నివిబొఱియ చూలియ వలోఁ, దనివినకయనవలికథయుఁకవిచుసుకుటయున్." అచ్చ. ఆ, కాం.

బొల్లి. దే. వి. బొక్కడుపు. "సీ. పలపగ్గపుములఁ ద్రెంచికాలనఁడఁ గొండజిబుట్టలుత్రయ్యంగఁ బొడిచిపొడిచి." నీలా. ౨, ఆ.

బొల్లిజిట్ట. దే. వి. పక్షివిశేషము.

బొల్లె. దే. వి. బొఱియయొక్క రూపాంతరము. (మొదటిరూపము బొఱియ.)

బొల్లఁడు. దే. వి. బొల్లిగుఱ్ఱము. "ఉ. నల్లనిమేనునిల్వతిరునా మము పచ్చని పట్టువాభిపెఁ, దెల్లనిసమ్మియుంగలుగుదేవఁడుకుంకు ముపన్నెపుల్లురా, బొల్లనిసెక్కినల్వతెలుపుఁగల పుణ్యలదండ దచ్చియుగ్వల్లనిజాంబలిం జిగురుఁబోఁడి కొనంగవెనన్గృపా మతిన్." వైజ. ౧, అ. "క. ఒసరించినసీలనినద, గనిబొల్లనిఁ గత్తలాని." దావ్. 3, అ.

బొల్లి. దే. విణ. తెల్లనిది, తెల్లనివాఁడు. "సీ. పరికింపమేతెగపక్ష పాతకురీణముకయంగనెలబొల్లులకటమీరు." చంద్ర.

బొల్లికోడి. దన్వ. వి. జలకుక్కుటము.

బొల్లిగ్రద్ద. దన్వ. వి. గరుత్మంతుఁడు.

బొల్లిపూస. దే. వి. ఇంద్రవల్లికీ.

బొల్లిమోరమెకము. దన్వ. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము.

బొల్లు. దే. అ. క్రి. అసత్యమాడు. వి. అసత్యము.

బొసబొస. దే. వి. వెడలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము "వ. కడుపులనుండిబొసబొసవెడలు ప్రేవుల ప్రోవులదిమి." ఉ,రా. ౪, అ.

బొసిక. దే. వి. టెంకాయమొదలగువాని పైతోలు.

బొసుక. దే. విణ. బలిసినది, బలిసినవాఁడు. "సీ. పనిలేనివని బక్కబలిసినబొసుకదిక్కనవాఁడుదిగునెలలెనిమిదింట." జై. ౯, అ

బొళుకుబొళుకు. దే. వి. క్రుక్కులోనగువానియందగు ధ్వన్యను కరణము. "శే. వచ్చి శ్రీరాముసడుగుల వ్రాలెవర్థి, కేలుగవపట్టి నిజపతుల్ వ్రాలవంప, నవనిసురమానవిఁ చుననమ్మ లెక్క, బొళుకు బొళుకునఁ గ్రన్నెతురొలుకనపుడు." రామా. ౭, అ.

బో.

బోఁకి. దే. వి. 1. కుర్పితపాత్రము; 2. కెలగడుగుడోని.

బోఁకె. దే. వి. ఎమ్ము, ఎముక, అస్థి.

బోఁటి. దే. విణ. వంటి, వంటివాఁడు. "మత్తకోకిల. నాఁటనుం డియుపాపమాలిన పామనంబునపాటునిం, కోటిబేపనపుంచునీరప మిట్లుపన్నితిఁగాకయే, నాఁటనేనియతత్రతక్షుఁడపన్నెటెంగియునిట్టి నా, భోఁటిభీతునిరీకుఁడోపనఁబోలునేదకకంధరా." రా.అర,కాం. "బోఁటుఁదనాలుచన్నెమిమ బోంట్లకు." కా. ౭, అ.

బోక్కాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱమునకు ఉలవలు పెట్టెడు బొక్కన; 2. నీళ్లత్రిపోసెడు బొక్కన.

బోగమాట. దే. వి. (బోగము+ఆట.) బోగముదాని నృత్యము.

బోగము. వై. వి. 1. లంజెతెగ; (బోగముది.) 2. వెల. "మేల్ బోగపుఁరేఁ బెముత్." యు. ౪, అ.

బోగముది. దన్వ. వి. (బోగము+అది.) వెలయాలు.

బోగి. యు. దే. వి. సంక్రాంతిపండుగకు తొలిదినము. వై. విణ. భోగముగలవాఁడు. భోగముగలది, "ఇది పుట్టుభోగి." యు. ౪, అ.

బోగు. దే. వి. ధ్వని. "క. కదురు విడువక నుండఁబడిశారి, త్వరమును వటినెలత్రుఁదలి బోగుమిగులఁగఁ, దొడుకులు నుబ్బందయనియిందు, నడవిఁగాఁదృశమువచ్చి రటఁజడిమిడిఁ." నీలా. ౧. అ

బోగుబడి. దే. విశే. (చూ.) దూఁబఱఁదిండి.

బోటి. దే వి. 1 ఆఁడుది; "క. కేఁటియుఁ కటియురుభ్రుకుటిసు, మాటికిమాటికిని వాగమదజలగంధం, బేటికిననిశమఁబొందెదు, బోటికిఁబది మ్మునఁడు బోటుఁదనమునఁ." భాగ. ౧౦, స్కం.– 2. చెలికత్తె "ఎ, గీ. అంగవతిగాంతమన్నించుమనుఁగుబోటి, యగుచకోరికయును చకోరాక్షి వచ్చి" విక్ర. ౪, అ.

బోటికత్తియ. ద్వి. వి చెలికత్తె. "ఉ. అత్తటిబిత్తరిగ వెతిగ్గ వాంఛనఁగాఁక బోటికత్తియల్, కత్తఱమంది." వసు. 3, అ.(రూ. బోటికత్తె.)

బోటు. వై. వి. కొండమొదలగువానియందు ఉబ్బుగానుండు చోటు* విశే 1 ప్రౌఢుఁడు, "ఎ, గీ. పాడుపుట్లందెల్లఁ బొడునైఁబోటువేల్పు." ఉ, హరి. ౨, అ – 2. ధూర్తుఁడు*. "ఉ పాటలగల్పనట్టినటివల్కులుపల్కులుగాకయిన్నిసేఁ,డోటమి నున్నమాపలుకు శాస్పపయేటికిసేకువట్టియో, మాటలకేమిపోదుమది మక్కువవేళలొకచోటనుండఁగా, బోటుఁదనాలు చన్నెమిమబోఁట్ల కుఁదక్కినవారికిఁగావలెఁ" కళా. 2, అ

బోటు. ఆం వి. పడవ.

బోడ. దే. వి. 1. సన్యాసి; (చూ. నానగండ.) 2. ప్రోడు. "సన్యాసిబోడలపైనెక్కి తపంబుటింధనముఁగొంటఁ." చంద్రా. 3, అ.–విశే. బోడిది, బోడివాఁడు. (చూ. బుఱ్ఱకాయ.)

బోడఁడు. దే. విశే. బోడివాఁడు, ముండితుఁడు.

బోడతరము. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, ముండిని.

బోడరసము. దే. వి. బొద్దవరముకు మొదటిరూపము.

బోడి. దే. విశే. ముండితము, ముండితుఁడు.

బోడించు దే స క్రి. బోడిచేయు.

బోడింపు. దే వి. బోడించుట. (చూ. అరగింపు.)

బోడిక. దే. వి. 1. సేవకుఁడు; "బోడికల్ సఖుల్ హితులును బంధువర్గములు నిష్టముతోడుతఁబట్టికొల్వ." భల్లా. 3, అ.– 2. బాలకుఁడు "ద్వి. రావిరేకలుగలరాచబోడికలు." పా. ౨, అ.

బోడు. దే. విశే బోడియైనది, బోడ.

బోణి. దే. వి. మొట్టమొదట సరకు అమ్మఁగా వచ్చినసొమ్ము.

బోద. వై. వి. పక్షిలోనగువానిపిల్ల. (ఉదా. అంచెబోద, లేటిబోద, ఎలుకబోద) ["పెందలుఁబోఁకబోదలు." (ఇక్కడపోఁకబోద అనఁగా లేఁతపోఁకయని యర్థము.) ఉ, హరి. ౫, అ.]

బోదన. వై. వి. దుర్భోధనము*. "ఉ. వేదనమించునీబిరబావేదనఁదాళఁగఁజాలఁగఁతునిఁ, సాధనరాదుగాఁదనదుసాదసచూతఁదోడంగగాడ్పుఁదా, నీఁదనవచ్చునేమొదలనీ తనలాకృతిచేఁడిచూపుమఁ, బోధనచెల్లునాకదమఁబోదినయంబుకుఁకుంబు ప్రేలుచుఁ." పా. ౨, అ. (చూ. బోధాయనము.)

బోదియ. దే. వి. 1. అడుగునుండి గొమ్ములమొదళ్ల పర్యంతముగల వృక్షభాగము, ప్రకాండము; "భూచినయొక్కపోఁకనున బోదియఁకరి." పాండు. ౨, అ.–2. స్తంభముమీఁది అవయవవిశేషము. "మిద్దెలో బోదియపుఁడనున్నతుల." హంస. ౨, అ.

బోదు. దే. వి. 1. సాగరముమోసెడి యొద్దుగంత; 2. గోము "క. ఏదియునేరదు ప్రౌఢిం, బోదునఁదెరిఁగిఁకదిరాజమొక్కటిరిమహిం,పైదలి నేరముగలిగినఁ, గాదని తెల్పెదుభ్రగానికడునల్లకుమీ." య. ౪, అ.

బోదె. దే వి 1. బోదియ, ప్రకాండము; 2. స్తంభముమీఁది అవయవవిశేషము; (బోదియయొక్కరూపాంతరము.) 3. మిరెప చేనులోనగువానియందు ఉదకలాభల కాలువలేర్పఱచినకట్టు.

బోదెకొయ్య. దే. వి. కదవక్రిందికఱ్ఱ.

బోధకరుఁడు. సం. వి.అ.పుం. వేకువను రాజులనిద్రమేల్కొలిపెడువాఁడు, వైతాళికుఁడు.

బోధకుఁడు. సం. వి. అ పుం. ఉపాధ్యాయుఁడు. విశే. బోధించువాఁడు.

బోధచేయు. మి. స క్రి బోధించు.

బోధనము. సం. వి. అ. న. బోధించుట, కలుపుట.

బోధనీయము సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బోధింపఁదగినది.

బోధపడు. మి. అ. క్రి. ఆకళింపవచ్చు.

బోధము. సం. వి. అ పుం. తెలివి, జ్ఞానము.

బోధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. రావి; 2. సమాధివిశేషము.

బోధించు. సం స క్రి. తెలియఁజేయు, కలుపు.

బోధితుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ.) బోధింపఁబడినవాఁడు.

బోధ్యము. సం విశే (అ. ఆ. అ.) బోధనీయము.

బోనకత్తియ. వై. వి. (బోనము+కత్తియ.) అన్నముచేసిపెట్టునది. (రూ. బోనకత్తె.)

బోనకాఁడు. ద్వి వి. (బోనము+కాఁడు.) అన్నముచేసిపెట్టువాఁడు.

బోనము. వై. వి. 1. భోజనము, "ఎల్లవంటకములుసేర్పడబోనాలు పెట్టింప" భార. ఉద్యో. 3, అ.–2. అన్నము*. "క. బోనఁబు దెచ్చియిటనిజ, సూనుఁడుతెగియున్నఁజూచి మూర్ఛగతుఁడవ, గ్లానయ్యునేలంబడి, పానందనయనుచుదుఃఖశోకయగుచుఁ." రా. అర. కాం. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. ఉదా. బోనకావడి, బోనపుట్టిక. మొ.)

బోనముకత్తె. వై. వి బోనకత్తె. "తనినుభ్రబోనముకత్తెలకైనఁబట్టగాముట్టఁగనీను." కృష్ణా. 3, అ.

బోనముపెట్టె. వై. వి. తోలుకప్పిన గుండ్రనిపెట్టె.

బోను. దే. వి. 1. మృగములులోనగువానినిపట్టెడు కపటయంత్రము; 2. పెంపుడుమృగములుండుటకై చుట్టుకమ్ములమర్చి చేసిన ఒకవిధమైన పెట్టెలోనగునది. "ఉ. బోనునఁనున్న మత్తహరి పోలిక బ్రాహ్మణశాపయుక్తిసెం, శేనియుఁగాంతిఁజెఁదనితఁడు." ఉ, రా. ౫, అ.

బోనుపాయ్య దే. వి. అటునిటు తిరిగానిపోఁడగిన మంటిపాయ్య.

బోము. దే. వి. బలవంతము, బలాత్కారము.

బోయ. దే. వి. 1. కిరాతుఁడు; "సీ. దివిలేనియఁత్రాదినమావపులకు, అరయురుజయునదప్పియఁజాళ్ళఁగళ్ళ, వనఁగఁగొంటలు బోయలు విరిదంగి, యుఱకమొనకులైరఁజేబడసుతీరభూము." సం. "లిఖకిరాహస్తదృష్టాన్" భార. ఉద్యో. ౨, అ.–2. వైర

ర్తుఁడు. "క. తలదసరి వెలతనఁగఁబో, యతికలదయ్యె యనిన." భార. అను. ౨, ఆ.

బోయఁడు. దే. వి. బోయవాఁడు. (బోయయొక్క రూపాంతరము)

బోయత. దే. వి బోయది. (కిరాతస్త్రీ. "ద్వి. తనువుబిజ్జుమన బోయతవలెట్టుగదిసి, కనకననిఁదమునించిరాఁగిటఁజేర్చి." విష్ణు. పూ 3, ఆ)

బోయి. దే. వి. బోయియొక్క రూపాంతరము.

బోయీ. దే. వి. పల్లకి మోచువాఁడు, బెస్త.

బోయీఁడు. దే. వి బోయి. (స్వార్థమున ఈఁడు.)

బోయెత. దే. వి. బోయతయొక్క రూపాంతరము. "చ. అలికవ పల్లవోజ్జ్వలతరాంబర యాలోలుఁడుంజగల్చిబో, యెతతీవచిరింటఁ గదియించివలికురుఁజొక్కయుంటను, ద్ధగతిఁదద్విజాధిపతిదాఁటఁద మింగడపఁడదండనం, వాతిక్రియఁదాఁకల్ పెదరన దజకోటిక్రమించెనల్లడఁ." పాన. ౪, ఆ.

బోర. దే. వి. రొమ్ము, అక్కు ఎద, వక్షము.

బోరగించు. దే. ప్రే. బోరగిల్లఁజేయు.

బోరగిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. రొమ్ము భూమిపైన; 2. రొమ్ము భూమిపైఁబరుఁడు. (రూ. బోరగిలు. రొమ్ము భూమిపై నుండుట – "ర. క్షతమునమున్కనొందిరుఁ గన్నులనొక్కెడు రక్తమంగమూ, ప్లుతముగఁజేయఁగావతఁడు బోరగిలంబడియుండెధరన్." భార. శల్య. ౧, ఆ.–రొమ్ముభూమిపైఁబడియుండుటకు.–"సీ. పాలు పారఁగాబోరగిలి పాన్పునాలుమూలలకుకువచ్చును మెలఁగిమెలఁగి." (ఇక్కడ భూమియనుట వఱపురోనగువానికిని ఉపలక్షణము.) పారి పూ, ౫, ఆ.)

బోరన. దే. ద్రు. క్రి. విణ. శీఘ్రముగా. "క. మనుజేశ్వరుశెల్లను బో, రనదమయంతీస్వయంవరమునకునొప్పన్, జనుదెంచిరిపై నన్యస్యం, దనముట్టనవనితలముకల్లడపడఁగన్." భార. అర. ౨, ఆ. "క. ఈరథికులుతనునిత్తియుఁ, బోరికిందఱుమంగఁదానుఁబరికొనకిరటన్, గాండవపతిదాఁగినగతి, బోరనఁజనిచెప్పవలయు భూనాథునకున్" భార శల్య. ౨, ఆ.

బోరప్రాఁకుడు. దే వి పాము, ఉరగము "ఎ, గీ. దోతపుగయాళి, బోర ప్రాఁకుడుఁగోలములపుల్గుతేఁడ." అర్చ. బాల, ౫౦.

బోరు. దే. వి. వానకురియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; (వాన బోరున కురియుచున్నది) విణ. పెద్ద. (ఉదా. బోరుతలుపులు మొ.)

బోరుకలఁగు. దే అ. క్రి. మ్రోఁగు, ధ్వనించు. "కటకరవంబు బోరుకలఁగన్." స్వా. ౫, ఆ. "వాద్యములు బోరుకలంగ" విజ. 3, ఆ (ఒకానొకగ్రంథమునందు బోరుకల్లు అని ప్రయోగింపఁబడియున్నది.)

బోరుకాడించు. దే. ప్రే. బోరుకాడఁజేయు. "శే. పావని నూతెతలయంటివడుపుఁజూచి, బోరుకాడించి వారిరక్షపొమ్ముటంచు, జలముఁలోకాన్నిచుట్టిరాఁదలెదుతొల్ల. ననిచిదిసించి పాడిరయ్యు విదశెల్ల." భాగ, ౧౦, పూ. (చూ. బోర్కాడించు.)

బోరుకాడు. దే. అ. క్రి. (బోరు+ఆడు) (బిడ్డలు) స్నానముచేయు.

బోరుకొను. దే. అ. క్రి. బోరుకలఁగు, మ్రోఁగు. "శే. కరి ఘీంకారములశబ్దములు బోరుకొనఁగ." ఇలా. ౧, ఆ. (ప్రే. బోరుకొలుపు. "ద్వి. బూరగలకంచుకొమ్ములుకాహళములు, బోరుకొల్పుటయునంబుధులెల్లగలఁగ." నవ. ౨, భా.)

బోరుతలుపులు. దే. వి. బ. నగరులోనగువాని వాకిటిపెద్దతక్కలుపులు "ఎ, గీ. బిగములువ్రచ్చిగడియలుపెకలఁజేసి, బోరుతలుపులుదలవిగొబ్బునఁబుఱంబు, వెడలెనాగదుందుభివిష్ణుమూయ, యఖిలమునగప్పితనకుఁదోడ్చెటింప" వి, పు. 2, ఆ.

బోరువ. దే. వి (బోరు+వా.) ఒకదినము పెద్దగద్ద.

బోరెము. దే. వి. దూదిలోనగువానిమూట. "గంపెపుబోరెములు." హంస. ౫, ఆ.

బోరంపోతు. దే. వి. తిండిపోతు, గర్వమువాఁడు.

బోర్కాడించు దే. ప్రే బోరుకాడించుయొక్క రూపాంతరము. "శా ఆకేవాతోలు దూలిబిడ్డనికిబోర్కాడించినేసూతికా, గాలామధ్యవిశాలతల్పగతనైవచ్చిచ్చినిద్రింప" భాగ. ౧౦, పూ. ఉ.

బోర్కాడు. దే. అ. క్రి బోరుకాడుయొక్క రూపాంతరము.

బోర్డు. ఆం. వి. 1. కార్యనిర్వాహకసభ; 2. పెద్దకొయ్యపలక

బోర్తలుపులు. దే. వి. బ. బోరుతలుపులుయొక్క రూపాంతరము. "బలుకంచుగుబ్బబోర్తలుపులు." హంస ౨, ఆ.

బోలము. సం. వి. అ. పుం. బాలెంతబోళము

బోలు. దే. విణ. లోపల ఏమియులేనిది. "ద్వి. బోలుకొమ్ములు" పారిజ, ౨, భా.

బోలె. దే. వి. 1 ఓటికుండ; 2. కుండపెచ్చు.

బోలెము. దే వి. వేగము. (చూ. నడగఁడు.)

బోసి. దే. వి. పండ్లులేనిది, బొక్క. "బోసినోరు." రాజ. 3, ఆ

బోసివడు. దే. అ. క్రి. (బోసి+పడు.) బోసిపోవు. "సీ ఎదొప్పటనులివేఁడియుండఁబండులురాలిపూపారుకవదనంబుబోసి వడియె." భీ 3, ఆ.

బోసిపోవు. దే. అ. క్రి. (బోసి+పోవు) బోసియగు. (చూ. పాటము.) (ప్రే. బోసిపుచ్చు. "సీ. పటుదపేటంబుననఁబండ్లు డుల్లఁగమొత్తిపూపారుకవదనంబుపోసిపుచ్చె." కాశీ. 2, ఆ.)

బోసేయు వై. స. క్రి. (బోగము+చేయు.) భుజించు. "ఎ, గీ. అలిదన్నంబునంకటియంబలియును, జేయునవరేయువేళబోసేసిపోవు" హంస. ౪, ఆ.

బోళము. వై. వి. గంధరసము.

బోళా. వై. విణ. కపటములేని, దాపరములేని.

బ్ర.

బ్రక్క. దే. విణ దీనుఁడు. 'ఈబ్రక్కనద్విజుఁడాదరయ్యెనధవారు." ఆము. ౬, ఆ. (బక్కకు మొదటిరూపము)

బ్రతుకు. దే. అ. క్రి. జీవించు. "క. జీవికనైనఁబ్రియపడి, రావించునుదానివలన బ్రతికితిఁజుమ్మీ." భో. ౫, ఆ.–వి. 1. జీవనము; "క. నీ, బ్రతుకుబయల్గానువాలిబయ్యఁకుజ్జా." సీతా 3, ఆ.–2. స్థితి. "ద. ఈ, జగముబుట్టుచుంబ్రతుకుచుఁజావును నీవలనన్ స్వభావమై, నెగడినరాజసాదికములీయగుణత్రయిచేష్టితంబులు." వి, పు ౨, ఆ. బ్రతుకుఁదెరువు. దే వి. (బ్రతుకు+తెరువు.) జీవనోపాయము.

బ్రదిమి. దే. వి. జీవనము. "శే. అరయఁగారణమించుకద్దునలేక, వలముగలవాఁడుబడుగైనవలములేని, వాఁడుతలప్రాణఁబ్రదిమియుంగ

వలయువాని, బ్రదిమియునిమిదినెలఁగౌలభవ్యమతులు." శివ. ఉ. ౨, అ.

బ్రదుకు. దే. అ. క్రి. వి. బ్రతుకుయొక్క రూపాంతరము. [జీవించుట.–(చూ. ఎదరు. రెండవ అర్థము కద.) జీవనము కు.–"ఎ, గీ. ఉట్టివెడిదంబునకు నోర్వక మరవరులు, మునులు నజాఁడును నన్నగ నుపోమూర్తి విష్ణు, నుదరదేశంబు సొత్తురు బ్రదుకఁగోరి." హరి. పూ. ౧, అ.]

బ్రద్ది. యు. దే. వి. 1. తునుక; 2. చీలిక. పై. పేడు. (చూ. కుప్పసము రెండవ అర్థము కద.)

బ్రద్దపరి. దవ్. వి. పేముతో నల్లిన కిడెము. "దవ్ కుంచము యుఁడకేనంబుఁ జేరిచి వచ్చి, కతలవిపులవక్షంబేయుట మును, నరవతుండై ముప్పుశకలక్ బ్రద్ద, పరిఁదప్పునొడ్డికృపానో గ్రధ...ల ముసఁ నగ వ్రేసె శతమాయులోడలు." రా. యు, ౫౦.

బ్రద్దర. దవ్. వి. (బ్రద్ద + అర.) 1. తునుక, 2. చీలిక

బ్రద్దలవారు. దవ్. వి. బ. వేత్రధరులు. "దవ్ క్రిందుగఁ బుడఁగ బ్రద్దలవారు, కందడిఁబడియ." రా. యు, ౯౦.

బ్రధ్నము. సం. వి అ పుం. వేరు, బుధ్నము.

బ్రధ్నుఁడు. సం వి అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2 శివుఁడు.

బ్రమయు. పై. అ. క్రి. భ్రమించు, బమ్మెరవోవు.

బ్రమరిదిరుగు. దవ్. అ. క్రి. (బ్రమరి + తిరుగు.) చుట్టివచ్చు. "క. ఎత్తినగదఁ బంకించియు, వార్తియునుం బ్రమరిదిరిగియు డించియుఁ దైపై, నొత్తియుఁ దట్టియుఁ బట్టియు, మత్తగజద్వయముఁబోలె మలసిరి రుష్టరుల." ఉ, హరి ౩, అ.

బ్రమరివాఱు. దే. అ. క్రి. (బ్రమరి + పాఱు) బ్రమరి దిరుగు. "ఎ. గీ. మల్లకలచమనార్చుచు మలసి బ్రమరి, వాఱు చును జెక్కుడిరుదులు వడిఁ బడిఁ, మెలఁగియాఁడోతులుఁ జెడ పాలములరిసి, అంకపటుకనుంగొనిబింక మెసఁగ." హరి. పూ ౬, అ (ఒకానొకచోట బ్రమరులు వాఱు అని ప్రయోగింపఁబడియున్నది.)

బ్రమ్మి పై. వి సోమెదచెట్టు.

బల్లు. దే. వి. కూలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. 'ఉ ఈ, గావిఁగ జేందికొమ్మొకటి బ్రల్లనఁగూల్చెదనేను బోవుమన్." వర. ౫, అ (అల్లుయొక్క మొదటిరూపము.)

బ్రహ్మ. సం. వి. న్. పుం. 1. నలువ; (నవబ్రహ్మలు.—భృగువు, పులస్త్యుఁడు, పులహుఁడు, అంగిరసుఁడు, అత్రి, క్రతువు, దక్షుఁడు, వసిష్ఠుఁడు, మరీచి.) 2. విష్ణువు, 3. బ్రాహ్మణుఁడు, 4. ఒక ఋత్విజుఁడు. (చూ, ఋత్విజుఁడు.) న. ము 1 పరమాత్మ; 2. వేదము; 3. తపము. పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ యోగము.)

బ్రహ్మచర్యము. సం. వి. అ. న ఆశ్రమవిశేషము. (చూ. ఆశ్రమము.)

బ్రహ్మచారి. సం. వి న్. పుం. ముంజిత్రాడు లోనగువానిధరించి వేదము చదివి బ్రహ్మచర్యవ్రతమునందుండువాఁడు.

బ్రహ్మణ్యము. సం. వి. అ. పుం. గంగరావి. విణ. బ్రాహ్మణహితము.

బ్రహ్మదర్భ. సం. వి. అ స్త్రీ. ఒకవిధము ఓమము.

బ్రహ్మదారువు. సం. వి. ఉ. న. గంగరావి.

బ్రహ్మపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. వదమురపొఱడి యొక యేఱు; 2. విషభేదము.

బ్రహ్మబంధువు. సం. విణ (ఉ) 1. నుతింపఁబడువాఁడు; 2. దూఱఁబడువాఁడు.

బ్రహ్మబిందువు. సం. వి. ఉ. పుం. వేదపాఠమునందలి నోటి తుంపర

బ్రహ్మభూయము. సం వి. అ. న. బ్రహ్మత్వము.

బ్రహ్మమేఖలము. సం వి. అ. పుం. బ్రహ్మచారుల్లకు మొలత్రాడుగా ఉపయోగింపఁబడు తృణవిశేషము.

బ్రహ్మయజ్ఞము. సం వి. అ. పుం. వేదపాఠము.

బ్రహ్మరంధ్రము. సం వి. అ న నడునెత్తి, మాడపట్టు.

బ్రహ్మరథము. సం. వి అ. పుం. మృతిపొందిన సన్యాసులను పెట్టికొనిపోయెడు వాహనము.

బ్రహ్మవర్చసము. సం. వి. అ. న సదాచారాధ్యయనసమృద్ధి.

బ్రహ్మవాది. సం. వి. న్. పుం వేదాంతి.

బ్రహ్మసాయుజ్యము. సం. వి అ. న బ్రహ్మత్వము

బ్రహ్మసువు. సం వి. ఉ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు

బ్రహ్మసూత్రము. సం. వి అ. న. యజ్ఞోపవీతము

బ్రహ్మాంజలి. సం. వి. ఇ. పుం. వేదాధ్యయనకాలమునందలి మ్రొక్కు.

బ్రహ్మారణ్యము. సం. వి. అ. న. వేదపాఠభూమి.

బ్రహ్మావర్తము. సం. వి అ పుం. ఢిల్లీకి వాయవ్యభాగమునను౦డెడు దేశవిశేషము.

బ్రహ్మాసనము. సం. వి. అ. న. ధ్యానోపాయభూతమైన పద్మస్వస్తికదండాద్యాసనము.

బ్రా.

బ్రాఁతి. దే. వి. ప్రేమ. "ఉ. కోరియుముట్టుటల్ మిగులదింతలు పెంపుడుచిల్కబోదతో, గాడదిర్పఁబలుకుట గరంబపురూపము పూర్వమెంతయున్, బ్రాణసఖీనిహానములు బ్రాఁతియుఁ గ్రీడలు గానివావియా, యేణదలోచనకు హెచ్చినమన్మథచేష్టనయ్యెడన్." కళా. ౬, అ. "వ. పలువురియందు నొక్కనికి బ్రాఁతియు నొక్కనియందుఁ జూడన, గ్గలమగు ప్రేమవలుసర్కుఁగల్గుట యుద్భవము" పాంచా. ౬, అ.—విణ. 1. అధికము; "ఉ. భూమరకోటికేఁదుల యముఁబోఁడిగఁ బ్రాణయులైననిత్తువా, భానదినేశలోకము నఁబ్రమ్మల మెంతయునట్లు గావునన్, వానవ్వఁదెట్టెనన్న డుఁగవచ్చుఁ బ్రియంబడినాకు నొక్క బ్రాఁ, తేమరలోకవందితమదింగవచంబును గుండలంబులున్." భార. ఆర. ౭, అ.—2 దుర్లభము; "ధర్మతనూరులకుఁగల్గు బ్రాఁతి." భార. శల్య ౧, అ. "అ. ఇమ్మెయిమ్ముత్తి, బ్రాఁతె బ్రాహ్మణులకుఁగాజాలకున." భార. అశ్వ. ౧, అ.—3. ప్రియము. "శే. ఇచటమన్ప్రతిచేసినన్నలికొనుము, భక్తిగాని నీకేమియు బ్రాఁతిగాదు.' ఉ, హరి. ౨, అ. "శే. పగకు లెంతోఁట నీడలు బ్రాఁతియయ్యెఁ, బసురులను రేలుఁదనుగాలి బ్రాఁతియయ్యె, రేలువెన్నెలబయళులు ప్రియములయ్యె, రేలుఁ బగళులునిద్రలు ప్రియములయ్యె." లక్ష్మి. ౩, అ

బ్రాందీ. అం. వి. ఒకవిధమైన మద్యము.

బ్రాహ్మణబ్రువుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాతిమాత్రోపజీవియైన బ్రాహ్మణుఁడు.

బ్రాహ్మణము. సం. వి. అ. న. 1. బ్రాహ్మణసమూహము 2. వేదభాగము.

బ్రాహ్మణాయనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుఁడును, సత్కర్మపరుఁడునైన వంశకర్తవలనఁబుట్టిన విప్రుఁడు.

బ్రాహ్మణార్థము. సం. వి. పితృకార్యములయందు భోజనమునకుఁబోవుట.

బ్రాహ్మణి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. బ్రాహ్మణునిభార్య; 2. నలికండ్లపాము; 3. చిఱుతేఁకుచెట్టు.

బ్రాహ్మణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పాఱుఁడు.

బ్రాహ్మణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. బ్రాహ్మణసమూహము; 2. బ్రాహ్మణభావము; 3. బ్రాహ్మణకర్మము. పుం. డు. శని.

బ్రాహ్మము. సం. వి అ న. పెద్దవ్రేలిమొదటనుండెడు బ్రహ్మతీర్థము. పుం. విద్యయునాచారముఁగల వరునిఁదానేపిలిచి వధూసహితముగవస్త్రాదులచేనలంకరించి పూజించికన్యనిచ్చిచేయువివాహము. (చూ. వివాహము.) విణ. బ్రహ్మసంబంధమైనది.

బ్రాహ్మణయష్టిక. సం. వి అ. స్త్రీ. చిఱుతేఁకు, బారంగిచెట్టు.

బ్రాహ్మి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక మాతృక; (చూ మాతృక.) 2. సరస్వతి; 3. బాఁపనచీమ; 4. పొన్నగంటికూర; 5. బారంగిచెట్టు; 6. పోమెందకూర.

బ్రు.

బ్రుంగు. దే. అ. క్రి. 1. మ్రాఁడు; "ఆ. అశ్వసుభటకరులయంగఖండంబులు, రుధిరకర్దమమున బ్రుంగియున్న, పెల్లుదూఁదరోద్రభీభత్సకరుణాధ, యానకాకహేతువయ్యెనధిప" భార. ద్రో. ౧, ఆ.- 2. మణుఁగు; 3. ముసుఁగు.

బ్రుఁగుడు. దే. విణ. 1. మణిఁగినది; "ఉ. విస్మయమొప్పఁగాదనుజవీరులకూయలచేత బ్రుంగుడై, భస్మమురోమలక్ష్మెఱయు పావకమూర్తియుఁబోలెవామదే, వస్మరణప్రభావమునవర్ధితుఁడైవెలుఁగొందుచుండె." వి. పు. ౨, ఆ.- 2. మునిఁగినది. "ఉ. భూవరయిట్లునాసికముపోయినరక్తముచేత బ్రుంగుడై, దీర్ఘుఁగొండవందమునఁజెయ్యలుదక్కినిశాచరుండుపా, పోవుచుఱోవసిగ్గుదలపోయుచువచ్చినతోవనేగిమై, రావణుఁగాంచిమ్రొక్కెకడుఁగ్రమ్మినభీతినిబల్కె నెంతయున్." మై. ౨, ఆ.

బ్రుంగుడుపడు. ద్వి. అ. క్రి. (బ్రుఁగుడు + పడు) మణుఁగపడు "కంద్రిపద్మనమురయము బ్రుంగడుపడమెఱుఁగు పుత్రుఁడుపీనుఁడు." మార్క. ౨, ఆ. (ప్రే. బ్రుంగుడుపఱుచు. "కే. కర్ణుఁడొలఁదూలుగానేలకంటికల్లి, నీదుమంత్రంబుపరమువిషాదకారి, యయ్యెఁగమాకెల్లనట్టిబలైకగద్యఁ. గర్ణుబ్రుంగుడుపఱుచుటకారణమున." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.)

బ్రుంగుడుపాటు. ద్వి. వి. బ్రుంగుడుపడుట "ఉ. పేరుమం, బుట్టునమాలియిప్పుడిటుబ్రుంగుడుపాటునఁబొందఁజూచినా, కిట్టుమసంబుపట్టు." భార. విరా. ౨, ఆ.

బ్రుంగువడు. ద్వి. అ. క్రి. మగ్నమగు. "కే. మకరకర్ణాదిసకలవస్తుభృతమగల, బ్రుంగువడనిమగ్నంబుసేయంగఁజాలక." కవి. ౫, ఆ. (బ్రుంగుడుపడుమొక్కరూపాంతరము.)

బ్రుంచు. దే. ప్రే. బ్రుంగఁజేయు.

బ్రుయ్యు. దే అ. క్రి. నశించు. "ఆ. దానఁజేసిమీరునేనును బ్రుయ్యఁగా, వంబులేకపెడలఁబడితిమి." భార. శా. ౧, ఆ.

బ్రుసీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రతుల ఆసనము. (చూ. బ్రుషి.)

బ్లా.

బ్లాంకెటు. ఆం. వి. ఉన్నికంబళ్ళదుప్పటము.

భ.

భ. ఒక అక్షరము.

భంగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. గోగుచెట్టులు. అ. పుం. ము. 1. విఱుపు; 2. అల; 3. అవమానము; 4. రోగము; 5. రోగవిశేషము.

భంగపడు. ద్వి. అ. క్రి. (భంగము + పడు) అవమానపడు.

భంగపాటు. ద్వి. వి. భంగపడుట. "ఎ, గీ. సీవుమునాపద, గార్చిభంగపాటుదీర్చుకొనుము." భార, విరా. ౧, ఆ.

భంగపెట్టు. ద్వి. స క్రి. (భంగము + పెట్టు.) భంగపఱుచు. "సభఁ ద్రుపదాత్మజభంగపెట్టరే" భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

భంగి. సం. వి. ఇ. ఈ స్త్రీ. విధము. ఈ. స్త్రీ. 1. భంగము. 2. గంజాయి.

భంగించు. సం. స. క్రి. భంగపఱుచు.

భంగురము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. నశించునది; 2. వంకరైనది.

భంగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భంగలుపండునది. (పొలము.)

భంజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విఱుచునది.

భంజనము. సం. వి. అ. న. విఱుపు.

భంజలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాముపలె వంకరగాపోయెడి అశ్వగతివిశేషము. (రూ. భంజలిక. అ. స్త్రీ.) (చూ. మురళి.)

భంజించు. సం. స. క్రి. విరుచు.

భంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చిఱుతేఁకుచెట్టు.

భంటాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములకచెట్టు.

భండనము. సం. వి. అ. న 1. యుద్ధము; 2. కపటము; 3. దుశ్చేష్ట.

భండారము. సం. వి అ. పుం. బొక్కసము.

భండించు. సం. అ. క్రి. బండాటలాడు. "క. భండించుచుము మకుటముగా, ఖండితవ్రతమైనమానియుండకుమీవి, యొంటైనఁజేయకూరక, భండించినఁగలదెపరమపదవిన్నృపాలా." రుక్మాం. ౫, ఆ

భండీరము. సం. వి. అ. పుం. 1. దిరిసెనముచెట్టు; 2. చిత్రికూర.

భండీరి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిటిచెట్టు.

భండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దుశ్చేష్టుఁడు, అకాయి.

భంబు. సం. వి. అ. న. 1. నక్షత్రము; 2. ఆకాశము. పుం. కిరణము (చూ. కంబు.)

భక్తము. సం. వి. అ. న. అన్నము. విణ. భాగింపఁబడినది.

భక్తి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సేవ; (ఇది అష్టవిధము.—భాగవతజనాభ్యర్చనము, భగవత్పూజయందనుమోదము, భగవదర్చన, భగవద్విషయమునందదంభము, భగవత్కథాశ్రవణేచ్ఛ, స్వరనేత్రాంగవికారము, సదాభగవదనుస్మరణము, అమాంసభక్షణము, భక్తిలక్షణమునవవిధము.—శ్రవణము, కీర్తనము, స్మరణము పాదసేవ, అర్చనము, వందనము, దాస్యము, సఖ్యము, ఆత్మనివేదనము.) 2. భయముతోఁగూడిన స్నేహము; 3. భాగము.

భక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భక్తిగలవాఁడు; డింగరీఁడు.

భక్షకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తిండిపోతు.

భక్షణము. సం. వి. అ. న. భక్షించుట, తిండి.

భక్షణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భక్ష్యము.

భక్షించు. సం. స. క్రి. భక్షణముచేయు, తిను.

భక్షితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భక్షింపఁబడినది.

భక్ష్యకారుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) పిండివంటవాఁడు. (చూ. భక్ష్యంకారుఁడు.)

భక్ష్యము. సం వి. అ. న. తినుబండము. (పంచభక్ష్యములు.— భక్ష్యము, భోజ్యము, లేహ్యము, చోష్యము, పానీయము.) విణ. తినఁదగినది.

భగందరము. సం. వి. అ. పుం. మర్మస్థానమునందలి వ్రణము.

భగము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రీ; 2. వీర్యము; 3. ఇచ్ఛ; 4. జ్ఞానము; 5. వైరాగ్యము; 6. కీర్తి; 7. మాహాత్మ్యము; 8. ఐశ్వర్యము; 9. యత్నము, 10. ధర్మము; 11. మోక్షము; 12. యోని. పుం. డు. ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు. (చూ. ఆదిత్యుఁడు.)

భగవంతుఁడు. సం. వి. త. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు; 3. బుద్ధదేవుఁడు. విణ. పూజ్యుఁడు. (చూ. భగవానుఁడు.)

భగవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి; 2. పార్వతి; 3. గంగ. విణ. పూజ్యురాలు.

భగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది.

భగ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భంగముపొందినది.

భజనము. సం. వి. అ. న. 1. సేవించుట; 2. భాగించుట.

భజమానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సేవించునది; 2. భాగించునది; 3. న్యాయముతోఁగూడినది.

భజించు. సం. స. క్రి. 1. సేవించు; 2. భాగించు. (సంభజించు అనియు.)

భజిష్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సేవింపఁదగినది; 2. భాగింపఁదగినది.

భటము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క పదునేనవభాగము. (చూ. దినము.)

భటిత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇనుపశలాకను గ్రుచ్చి కాల్చినది. (కఱుకట్లు.)

భటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలిబంటు; 2. పనివాఁడు.

భట్టారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజు; 2. ముని; 3. సూర్యుఁడు.

భట్టిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజుపెండ్లాము; 2. బ్రాహ్మణునిపెండ్లాము.

భట్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు. "విద్వాంసశ్చ భట్టాః." అభినయదర్పణము.

భద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తిథివిశేషము; (చూ. తిథి.) 2. కృష్ణుని అష్టమహిషులలో నొకతె; 3. గంగానది. అ. న. ము. 1. శుభము; 2. బంగారు; 3. నాగముస్తె⚘. స్త్రీ, న. ఒక కరణము. (చూ. కరణము.) పుం. 1. గజజాతివిశేషము; (చూ. గజము.) (ఈజాతిగజము శుభకార్యములయందు పురస్కారయోగ్యమైనది.) 2. ఎద్దు; 3. కాటుకపిట్ట. డు. 1. బలభద్రుఁడు; 2. పురుషజాతివిశేషము. (చూ. పురుషుఁడు.) విణ. 1. శుభకరము; 2. శ్రేష్ఠము.

భద్రకుంభము. సం. వి. అ. పుం. రాజద్వారమునందుంచిన జలపూర్ణమైన స్వర్ణకలశము.

భద్రదారువు. సం. వి. ఉ. న. దేవదారువృ⚘.

భద్రపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గుమ్ముడు⚘.

భద్రబల. సం వి. ఆ. స్త్రీ. గొంతెమగోరు⚘.

భద్రముస్తకము. సం. వి. అ. పుం. నాగముస్తె⚘.

భద్రయవము. సం. వి. అ. న. గొడిసెపాయ.

భద్రశ్రీ. సం. వి. ఈ. పుం. చందనము, గంధము.

భద్రాకరణము. సం వి. అ. న. క్షౌరము, వపనము.

భద్రాసనము. సం. వి. అ. న. రాజుకూర్చుండుపీఠము.

భయంకరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) భయమునుపుట్టించునది.

భయము. సం. వి. అ. న. వెఱపు. విణ వెఱపుపుట్టించునది.

భయానకము. సం వి. అ. పుం. 1. నవరసములలో నొకటి; (చూ రసము.) 2. పులి; 3. రాహువు. విణ. భయానకరసము గలది.

భరంతు. హిం. వి. ఇంటిమట్టము.

భరటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కూలివాఁడు; 2. కుమ్మరవాఁడు.

భరణము. సం వి అ. న. 1. ధరించుట; 2. కూలి; 3 జీతము; 4. ఇరువదితూముల మానము.

భరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక నక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. భూమి.

భరణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. కూలి; 2. జీతము.

భరద్వాజము. సం. వి. అ. పుం. ఏట్రింత. డు. 1. ఒకముని; 2. ద్రోణుఁడు.

భరము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము; 2. బరువు; 3. భారము.

భరించు. సం. స. క్రి. 1. మోచు; 2. ప్రోచు. (సంభరించు అనియు.)

భర్గుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

భర్జనము. సం. వి. అ. న. వేఁచుట, భృష్టి.

భర్జించు. సం. స. క్రి. భర్జనముచేయు, వేఁచు.

భర్త. సం. వి ఋ. పుం. మగఁడు. విణ. 1. మోచువాఁడు; 2. ప్రోచువాఁడు.

భర్తి. హిం. వి. సంపూర్తి.

భర్తృదారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యపరిభాషయందు) యువరాజు.

భర్తృదారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (నాట్యపరిభాషయందు) రాజకూఁతురు.

భర్త్సనము. సం. వి. అ. న. బెదరింపుమాట.

భర్మము. సం. వి. న. న. బంగారు. న. న. జీతము.

భల్లము. సం. వి. అ. న. బల్లెము. పుం. ఎలుఁగుబంటు.

భల్లాతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జీడిచెట్టు.

భల్లారే. దే. అవ్య. ఆశ్చర్యార్థకము. (చూ. బళిరే.)

భల్లుంగము. సం. వి. అ. పుం. గట్టివెదురుచెట్టు.

భల్లుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుఁగుబంటు; 2. కోఁతి.

భల్లూకము. సం. వి. అ. పుం. ఎలుఁగు, భల్లుకము.

భవదీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నీది.

భవనము. సం. వి. అ. న. 1. అగుట; 2. ఇల్లు.

భవనాసి. గ్రా. వి. అక్షయపాత్ర.

భవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. సంసారము; 3. ప్రాప్తి, 4. శుభము; 5. సత్త.

భవాదృశుఁడు. సం. విశే. (శ) నీవంటివాఁడు.

భవాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాచూలి.

భవికము. సం. వి. అ. న. శుభము, మేలు.

భవిత. సం. విశే. (బు. ఈ. బు.) కాఁగల స్వభావముగలవాఁడు.

భవితవ్యము. సం. వి. అ. న. 1. భాగ్యము; 2. శుభము. విశే. కాఁదగినది.

భవిష్ణువు. సం. విశే. (ఉ) కాఁగల స్వభావముగలవాఁడు.

భవిష్యత్తు. సం. విశే. (త. ఈ. త.) కాఁగలది.

భవిష్యము. సం. వి. అ. న. 1. భాగ్యము; 2. శుభము. విశే. కాఁగలది.

భవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

భవ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. గజపిప్పలిచెట్టు. అ. న. ము. 1. శుభము; 2. ఎముక. విశే. 1. శుభమైనది; 2. సత్యమైనది; 3. యోగ్యమైనది; 4. కాఁగలది.

భషకము. సం. వి. అ. పుం. శునకము కుక్క.

భషణము. సం. వి. అ. న. కుక్కయొక్క మొఱుగు.

భసలము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద భృంగము.

భస్త్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (కమ్మరవాని) కొలిమితిత్తి.

భస్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ——పై——

భస్మగంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రేణుకయను, గంధద్రవ్యము.

భస్మగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కంపుటిరుగుడుచెట్టు; 2. ఇరుగుడుచెట్టు.

భస్మము. సం. వి. న. న. ఏదయినను కాలి తెల్లగానైనపొడి, బూది.

భస్మీకరించు. సం. స. క్రి. భస్మముచేయు.

భా.

భా. సం. వి. ఆ. స. స్త్రీ. సూర్యునివెలుఁగు, కిరణము.

భాంగీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భంగలుపండినది. (పొలము.)

భాండము. సం. వి. అ. న. 1. తొరవు; 2. గుఱ్ఱపుఁదొరవు; 3. కుండలోనగు మట్టిపాత్రము; 4. వస్తువు; 5. మొదలిసొమ్ము; 6. సంచిమొదలు.

భాండాగారము. సం. వి. అ. న. ధనముంచుచోటు, బొక్కసము.

భాండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజుటిక.

భాగధేయము. సం. వి. అ. న. భాగ్యము. పుం. కప్పము.

భాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు; 2. భాగ్యము.

భాగించు. సం. స. క్రి. భాగముచేయు, పంచు.

భాగినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడఁబుట్టినదానికొడుకు, మేనల్లుఁడు.

భాగీరథి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గంగ, మిన్నేఱు.

భాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. అదృష్టము, 2. సుకృతము. విశే. భాగింపఁదగినది.

భాజనము. సం. వి. అ. న. 1. పాత్రము, 2. యోగ్యము.

భాటకము. సం. వి. అ. పుం. బాడిగ, అవక్రయము.

భాణము. సం. వి. అ. పుం. నాటకభేదము. (చూ. నాటకము.)

భాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కాంతి, 2. విధము. (రెండవ అర్థమునకు తెనుగు గ్రంథములయందు ప్రయోగము.)

భాద్రపద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తరభద్రపదానక్షత్రము. అ. పుం. ము. భాద్రపదమాసము.

భానుమతుఁడు. సం. వి. త. పుం. సూర్యుఁడు. విశే. కిరణములుగలవాఁడు.

భానువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. సూర్యకిరణము, 2. సూర్యుఁడు.

భామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆఁడుది. అ. పుం. ము. 1. కోపము; 2. సూర్యకిరణము. డు. సూర్యుఁడు.

భామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. క్రీడావిషయమునందు కోపము చూపెడు ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది.

భారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోపెడు కూలివాఁడు.

భారతము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాసప్రోక్తమైన అయిదవ వేదము; 2. హిమవత్పర్వతమునకును, దక్షిణసముద్రమునకును నడుమనైన ఒక వర్షము. (చూ. వర్షము.) పుం. డు. నటువుఁడు.

భారతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి. 2. వాక్కు; 3. ఒక కావ్యవృత్తి; (చూ. వృత్తి), 4. పక్షివిశేషము.

భారద్వాజము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము. చిత్రంత.

భారద్వాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిప్రత్తిచెట్టు.

భారము. సం. వి. అ. పుం. 1. బరువు; 2. బారువ.

భారయష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కావడిబద్ద.

భారవాహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బరువుమోపెడువాఁడు, భారకుఁడు.

భారి. హిం. విశే. గొప్ప, ఘనమైన, బలిసిన.

భార్గవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. పార్వతి; 3. గఱికె.

భార్గవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శుక్రుఁడు; 2. పరశురాముఁడు.

భార్గి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బారంగిచెట్టు.

భార్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిసాక్షిగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము, పత్ని.

భార్యాటికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లామునూట జరవాఁడని వాఁడు.

భాలూకము. సం. వి. అ. పుం. భల్లూకము, ఎలుఁగు.

భావ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. సత్త, 2. మనోవికారము; 3. అభిప్రాయము; 4. ఆత్మ; 5. పుట్టుక; 6. ధాత్వర్థరూపక్రియ, 7. స్వభావము; 8. పదార్థము; 9. విభూతి; 10. రత్యాది. డు. (నాట్యపరిభాష యందు) విద్వాంసుఁడు.

భావజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, తలఁపుచూలి.

భావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆ. స. 1. తలఁపు; 2. వాసనకట్టుట,

భావి. సం. విశే. (న. ఈ. న.) కాఁగలది, భవిష్యత్తు.

భావించు. సం. అ. క్రి. ఎంచు, తలంచు.

భావికము. సం. వి. అ. స. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము)

భావితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది, 2. కర్పూరాదులచేత వాసనకట్టినది.

భావిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. భావముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

భావుకము. సం. వి. అ. స. శుభము, భవికము.

భావుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడఁబుట్టినదానిమగఁడు, భావమఱఁది.

భావ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అవశ్యముకాఁదగినది.

భాష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సంస్కృతాది; 2. మాట; 3. ప్రతిజ్ఞ, 4. ప్రమాణము.

భాషణము. సం. వి. అ. న. మాటాడుట.

భాషించు. సం. అ. క్రి. మాటాడు.

భాషితము. సం. వి. అ. న. మాట, విశే. మాటాడఁబడినది.

భాష్యము. సం. వి. అ. న. సూత్రవ్యాఖ్యానగ్రంథము. విశే. మాటాడఁదగినది.

భాసంతము. సం. వి. అ. పుం. గండభేరుండము. విశే. రేకైనది.

భాసమానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశించుచున్నది.

భాసిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు. (ఉద్భాసిల్లు, సముద్భాసిల్లు అనియు.)

భాసురము. సం. వి. అ. పుం. స్ఫటికపుఱాయి. విశే. ప్రకాశించునది.

భాస్కరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. అగ్ని.

భాస్వంతుఁడు. సం. వి. త. పుం. సూర్యుఁడు. విశే. ప్రకాశించువాఁడు.

భాస్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

భి.

భిండిపాలము. సం. వి. అ. పుం. విడిచివాటుగుదియ. (వాడుక యందు భిండివాలమందురు. చూ. భిందిపాలము.)

భిందిపాలము. సం. వి. అ. పుం. విడిచివాటుగుదియ. రెండు మూడు చక్రములుగల మూదిగకత్తి. (అనికొందరు.) (చూ. భిండిపాలము.)

భిక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. బిచ్చము; 2. బిచ్చమెత్తిన వస్తువు; 3. కడిగొలఁది అన్నము; 4. కూలి; 5. సేవ. (రూ. భిక్షము.)

భిక్షించు. సం. స. క్రి. భిక్షమెత్తు.

భిక్షుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భిక్షమెత్తుకొని జీవించెడు సన్యాసి.

భిక్షువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి, 2. సన్యాసి.

భిత్తము. సం. వి. అ. న. ఖండము, తునుక.

భిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భేదనము; 2. గోడ, 3. తత్తిలి.

భిత్తిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పిడుగు, 2. గోడ; 3. బల్లిగద్ద.

భిద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. భేదము; 2. భేదనము; 3. భేదోపాయము.

భిదురము. సం. వి. అ. న. వజ్రాయుధము, జాతివాలు.

భిన్నము. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్ధవోవమున లెక్క నాటి, 2. నీలరత్నదోషము. విశే. 1. పగిలినది; 2. చీలినది, 3. విరిగినది; 4. వేఱుపడినది, 5. కూడినది.

భిల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోయవాఁడు.

భిషక్కు. సం. వి. జ. పుం. చికిత్సకుఁడు, వైద్యుఁడు.

భిస్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అన్నము, వంటకము.

భిస్సట. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మాఁడన్నము.

భీ.

భీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భయము, వెఱపు.

భీకరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెఱపుపుట్టించునది, భయంకరము.

భీతము. సం. వి. అ. న. వెఱపు. విశే. వెఱచినది.

భీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వెఱపు; 2. వడఁకు.

భీతిల్లు. సం. అ. క్రి. భయపడు, వెఱచు.

భీమము. సం. వి. అ. పుం. భయానకరసము. విశే. భయానకరసముకలది.

భీముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ధర్మరాజుతమ్ముఁడు, 2. ఒకరాజు; 3. శివుఁడు. విశే. భయంకరుఁడు

భీరుకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెఱపరి.

భీరువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1. వెఱపరియగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. ఉ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచెరకు. విశే. వెఱపరి.

భీలుకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భీరుకుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

భీషణము. సం. వి. అ. పుం. భయానకరసము. విశే. భయానకరసముగలది.

భీష్మము. సం. వి. అ. పుం. విశే.——పై.——

భీష్మసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. గంగానది.

భీష్ముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శాంతనవుఁడు; 2. శివుఁడు. విశే. భయంకరుఁడు.

భు.

భుక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. భుజింపఁబడినది, 2. అనుభవింపఁబడినది.

భుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భోజనము; 2. అనుభవము.

భుగ్నము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వంగినది; 2. విరిగినది; 3. వంకరైనది.

భుజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. చేయి.

భుజంగభుక్కు. సం. వి. క్. పుం. నెమిలి, పాముమేకరి.

భుజంగమము. సం. వి. అ. పుం. పాము.

భుజంగము. సం. వి. అ. పుం. పాము. డు. విటుఁడు.

భుజంగాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సర్పాక్షిచెట్టు.

భుజకీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బాహుపురి.

భుజగము. సం. వి. అ. పుం. పాము.

భుజపత్రము. సం. వి. అ. పుం. బుజపత్తిరిచెట్టు.

భుజశిరస్సు. సం. వి. స్. న. మూఁపు, అంసము.

భుజాంతరము. సం. వి. అ. న. ఱొమ్ము, క్రోడము.

భుజించు. సం. స. క్రి. 1. తిను; 2. అనుభవించు.

భుజిష్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పరిచారిక; 2. వేశ్య. అ. పుం. ము. చేతికట్టుకొనెడు తోరము. డు. పరిచారకుఁడు. విణ. స్వతంత్రుఁడు.

భువనము. సం. వి. అ. న. 1. జగము; 2. ఉదకము; 3. ఆకాశము.

భువనేశ్వరము. సం. వి. అ. న. గృహవిశేషము, చేట్టుబలంతి.

భువి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. స్థానము.

భూ.

భూకదంబము. సం. విణ. అ. పుం. నేలకడిమిచెట్టు.

భూకము. సం. వి. అ. న. 1. బొక్క; 2. కాలము.

భూగృహము. సం. వి. అ. న. నేలమాళిగ.

భూజము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షము, పుడమిపుట్టు.

భూజాని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. రాజు.

భూతకేశము. సం. వి. అ. పుం. మరులుదేదిచెట్టు.

భూతధాత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, నేల.

భూతము. సం. వి. అ. న. 1. పృథివ్యాది; (ఇవి అయిదు.— పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము.) 2. పిశాచాది, 3. ప్రాణి. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2. కృష్ణచతుర్దశి. డు. కొడుకు. విణ. 1. తగినది; 2. కడచినది; 3. నిక్కమయినది; 4. పొందఁబడినది; 5. వెలసినది; 6. (ఉత్తరపద మైనచో) సమానమైనది.

భూతయజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. భూతబలి.

భూతవేశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లవావిలిచెట్టు.

భూతాత్మము. సం. వి. న్. పుం. దేహము. డు. బ్రహ్మ.

భూతావాసము. సం. వి. అ. పుం. విభీతకము, తాండ్రచెట్టు.

భూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఐశ్వర్యము; 2. సంపద; 3. భస్మము; 4. వృద్ధి; 5. పుట్టుక; 6. ఏనుఁగు శృంగారము.

భూతికము. సం. వి. అ. న. 1. ఓమము; 2. కర్పూరము; 3. గామంచిగడ్డి; 4. చిఁపురుగడ్డి; 5. నేలవేముచెట్టు. (చూ. భూతీకము.)

భూతులసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలతులసిచెట్టు.

భూతేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. భూతములఱేఁడు.

భూదారము. సం. వి. అ. పుం. వరాహము, కిటి, పంది.

భూదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు, నేలవేలుపు.

భూధరము. సం. వి. అ. పుం. పర్వతము, నేలతాలుపు.

భూనింబము. సం. వి. అ. పుం. నేలవేముచెట్టు.

భూపతి. సం. వి. ఇ. పుం. రాజు, నేలఱేఁడు.

భూపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మల్లియచెట్టు.

భూపాటలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలకలిగొట్టుచెట్టు.

భూపుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, ఱేఁడు.

భూపూగము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) కోఁటపోఁకచెట్టు.

భూబదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలరేనుచెట్టు.

భూభుజుఁడు. సం. వి. క్. పుం. రాజు, ఱేఁడు.

భూభృత్తు. సం. వి. త్. పుం. 1. కొండ; 2. రాజు. (దీనికి సరియైన తెనుఁగుమాట నేలతాలుపు.)

భూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. చోటు.

భూమిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాఱువేషము, 2. రచన.

భూమికర్కారువు. సం. వి. ఉ. పుం. నేలగుమ్మడిచెట్టు.

భూమిచంపకము. సం. వి. అ. పుం. నేలసంపెఁగచెట్టు.

భూమిజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సీత. అ. పుం. డు. 1. అంగారకుఁడు; 2. నరకాసురుఁడు.

భూమిజంబుక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గాకినేరేడుచెట్టు, 2. నేలనేరేడుచెట్టు.

భూమిస్పృశుఁడు. సం. వి. శ్. పుం. 1. కోమటి; 2. మనుష్యుఁడు.

భూమ్యామలకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నేలయుసిరికచెట్టు.

భూయస్సు. సం. విణ. (స్) అధికము, మిక్కుటము.

భూయిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై——

భూరి. సం. వి. ఇ. న. బంగారు. విణ. అధికము.

భూరిఫేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంబరేనుచెట్టు.

భూరిమాయము. సం. వి. అ. పుం. జంబుకము, నక్క.

భూరిమాయువు. సం. వి. ఉ. పుం.——పై.——

భూరుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సురుసుచెట్టు.

భూరుహము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షము, పుడమిపుట్టు.

భూర్జము. సం. వి. అ. పుం. బుజపత్తిరిచెట్టు.

భూవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, పుడమిఱేఁడు.

భూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూషణము, తొడవు.

భూషణము. సం. వి. అ. న. 1. అలంకరణము; 2. తొడవు.

భూషించు. సం. స. క్రి. నుతించు (నలంకృతముచేయుట.)

భూషితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అలంకరింపఁబడిన వాఁడు.

భూష్ణువు. సం. విశే. (ఉ.) కాఁగల స్వభావముగలవాఁడు.

భూసురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు, నేలవేలుపు.

భూస్తృణము. సం. వి. అ. న. చిప్పకసవు.

భృ.

భృంగము. సం. వి. అ. న. లవంగపుఁబట్ట. పుం. 1. తుమ్మెద; 2. కాఁకటిమూఁగ; 3. గుంటగలిజేరు. డు. విటుఁడు.

భృంగరాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంటగలిజేరు, 2. గండుతుమ్మెద; 3. కాఁకటిమూఁగ.

భృంగారము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుంటగలిజేరు; 2. బంగారుగిండి.

భృంగారి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిమ్మటపురుగు, ఝిల్లిక.

భృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అలివన. ఇ. పుం. భృంగీశ్వరుఁడు.

భృగువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కొండచఱియ; 2. ఒకముని; 3. శుక్రుఁడు; 4. శివుఁడు.

భృతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూలివాఁడు.

భృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. భరింపఁబడినది; 2. నింపఁబడినది.

భృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మోచుట; 2 కూలి; 3. వెల.

భృతిభుజుఁడు. సం. వి. క. పుం. కూలివాఁడు.

భృత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కూలి. అ పుం. డు. పనివాఁడు, బంటు.

భృశము. సం. క్రి. విశే. అ. న. పెల్లు. విశే. అధికము.

భృష్టము. సం. విశే. (అ. అ. అ) వేఁచఁబడినది.

భృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేఁపుడు; 2. పాడువని.

భే.

భేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. మేఘము.

భేకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుకప్ప. వరాభివ.

భేదకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భేదించువాఁడు.

భేదనము. సం. వి. అ. న. భేదించుట. పుం. పుల్లబద్వేలికి.

భేదము. సం. వి. అ పుం. 1. భేదనము; 2. తెఱపి; 3. విశేషము; 4. ఒక ఉపాయము. (చూ. ఉపాయము.) ఇది త్రివిధము.—ఒండొరులన్నేహము చెఱుచుట, ఒండొరులకు రాయిడి పుట్టించుట, బెదరుచూపుట.)

భేదించు. సం. ప్రే. భేదిల్లఁజేయు. (నిర్భేదించు అనియు.)

భేదితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భేదింపఁబడినది.

భేద్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భేదింపఁదగినది.

భేదిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. వేఱగు; 2. చీలు.

భేరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము, దుందుభి.

భేరుండము. సం. వి. అ. పుం. పక్షివిశేషము. విశే. భయంకరము.

భేలుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. మూర్ఖుఁడు; 2. పిఱికి; 3. చలించువాఁడు.

భేషజము. సం. వి. అ. న. ఔషధము, మందు.

భై.

భైక్షము. సం. వి. అ. న. భిక్షాసమూహము.

భైరవము. సం. వి. అ. పుం. భయానకరసము.

భైరవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. రాగవిశేషము.

భైరవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. విశే. భయానకరసము కలవాఁడు.

భైషజ్యము. సం. వి. అ. న. ఔషధము, మందు.

భో.

భోక్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) 1. భుజించువాఁడు; 2. అనుభవించువాఁడు

భోక్తవ్యము. సం. విశే. (అ అ. అ.) 1. భుజింపఁదగినది, 2. అనుభవింపఁదగినది.

భోగగృహము. సం. వి. అ. న. పడకిల్లు

భోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుఖము; 2. భోజనము; 3. పాముయొక్క-పడగ; 4. పాముయొక్క-శరీరము; 5. ధనము; 6. వేశ్యాదులకిచ్చెడువెల, 7. పాలనము. (అష్టభోగములు.— గృహము, శయ్య, వస్త్రము, ఆభరణము, స్త్రీ, పుష్పము, గంధము, తాంబూలము.)

భోగవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పాతాళము; 2. పాతాళము నందలియేఱు. విశే. భోగముగలది.

భోగి. సం. వి. న. పుం. 1. పాము; 2. రాజు; 3. మంగలి విశే. సుఖవాసి.

భోగించు. సం. అ. క్రి. సుఖించు, అనుభవించు. (ఉపభోగించు అనియు.)

భోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుపాము; 2. భోగముది; 3. పట్టాభిషిక్తురాలుకాని రాజభార్య.

భోగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ధనము; 2. ధాన్యము. విశే. భోగింపఁదగినది.

భోజనము. సం. వి. అ. న. ఆహారము, కుడుపు.

భోజ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భుజింపఁదగినది.

భోషాణము. దే. వి. పెద్దపెట్టె.

భౌ

భౌతికము. సం. వి. అ. న. ముత్తెము. విశే. భూతసంబంధమైనది.

భౌముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. నరకాసురుఁడు. విశే. భూమియందుఁబుట్టినవాఁడు.

భౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బంగారుసాలెపు బండారమున కధికారి.

భ్రం.

భ్రంశము. సం. వి. అ. పుం. 1. చలించుట; 2. జాఱుట.

భ్రకుంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భ్రుకుంసుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

భ్రకుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భ్రుకుటియొక్క రూపాంతరము.

భ్రక్షము. సం. వి. అ. పుం. తనతెప్పను మఱుఁగుపుచ్చుట

భ్రమణము. సం. వి. అ. న. తిరుగుట. పుం. తుమ్మెద.

భ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1 భ్రాంతి, 2. తిరుగుడు, 3. బండికంటితిరుగుడు, 4. నీళ్లు వెలికిఁబోవుటకేర్పఱచిన తూములోవనుసది.

భ్రమరకము. సం. వి. అ. పుం 1. తుమ్మెద, 2. బొంగరము; 3. ముంగురులు.

భ్రమరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుమ్మెద, 2. ముంగురులు. 3. అభినయహస్తవిశేషము.

భ్రమరించే. సం. అ. క్రి. భ్రమణముచేయు, తిరుగు "వ, ట్పదములుపువ్వుగుచ్ఛములపై భ్రమరించును." పారిజా ౧, అ

భ్రమి. సం. వి ఇ. ఈ. స్త్రీ భ్రమణము, తిరుగుడు

భ్రమించే. సం. అ. క్రి. భ్రమరించే, తిరుగు.

భ్రష్టము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) జారినది

భ్రష్టుఁడు. సం విశ. (అ. ఆ. అ.) వెలివేయఁబడ్డవాఁడు. (చూ. భ్రష్ట.)

భ్రా.

భ్రాంతము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) భ్రాంతిపొందినది.

భ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మిథ్యామతి, (ఉన్నదిలేనట్టులేనిది ఉన్నట్టునుతలఁచుట.) 2. భ్రమణము; 3. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

భ్రాజితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశముపొందినది.

భ్రాజిష్ణువు. సం. విశ. (ఉ) ప్రకాశించువాఁడు.

భ్రాత. సం వి. ఋ. పుం. తోడఁబుట్టినవాఁడు.

భ్రాతృవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. తోడఁబుట్టినవాని కొడుకు; 2. పగవాఁడు

భ్రాత్రీయుఁడు. సం. వి అ. పుం. తోడఁబుట్టినవానికొడుకు.

భ్రామరము. సం. వి. అ. న. భ్రమరములుగూర్చిన తేనె. పుం. ఒకదినుసురాయి. విశ. భ్రమరసంబంధమైనది.

భ్రాష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. వేఁపుడుచేట్టి, మంగలము.

భ్రు.

భ్రుకుంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీవేషమువేసికొని ఆడెడు పురుషుఁడు.

భ్రుకుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బొమముడి. (రూ.) భృకుటి.

భ్రూ.

భ్రూకుంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భ్రుకుంసుఁడుయొక్క రూపాంతరము.

భ్రూకుటి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భ్రుకుటియొక్క రూపాంతరము.

భ్రూణ. సం. వి. అ స్త్రీ చూలాలు. అ. పుం ము. 1. గర్భము; 2. బిడ్డ

భ్రూభంగము సం. వి అ. పుం. బొమముడి.

భ్రూలత. సం. వి ఆ. స్త్రీ. తీగబోమ.

భ్రే.

భ్రేషము. సం వి అ పుం. తనకుచిగమైన ధర్మమునుండి దలిం చుట.

మ.

మ. ఒక అక్షరము

మంకు దే వి 1 మొండి, 2 మూర్ఖుఁడు.

మంకెన. దే. వి 1 ఒకపూలచెట్టు, 2. ఎద్దు మీద నీళ్లబిందెలు తెచ్చునప్పుడు అవి దొల్లిపోకుండ సరిగా కాతచేసియుండు నట్టు వెత్తపుబుట్ట

మంక్షుణము. సం వి అ న. పిక్కలకుఁదొడిగికొను కవచము.

మంగ. దే వి పిచ్చిపిట్ట

మంగల దే వి. క్షౌరకజాతి (మంగలవాఁడు, మంగలది.)

మంగలకత్తి. దే. వి మంగలవానికత్తి, క్షురము

మంగలకత్తిరూపు. దే. వి కృత్తికానక్షత్రము

మంగలపక్కి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మంగలపిట్ట. దే. వి పత్త్రిరంజ, భారద్వాజము.

మంగలము. దే. వి. వేఁపుడుచేట్టి, భ్రాష్ట్రము

మంగలి. దే. వి. మంగలవాఁడు, క్షౌరకుఁడు.

మంగలికోళ్లు. దే వి ఉ నల్లాయి. నాగసరము. "క. మంగళ సూత్రముగట్టఁగు,రంగాపితనంతరంగరాజిం మసఁగుపు, నాల్గంగ నలపెండ్లిపాటలు, మంగలికోళ్లును గతిమధురిమనెనయఁగ." కళా. 2, అ.

మంగలిపని. దే. వి. క్షౌరము "తే. వలయుఁబ్రాహ్మణభేదములు కన్యములనొకటి, దారకంబులుఁదినుభునవారములును, తోయ్య లికేఁ గించినదిమేలుసుమ్రతై, తలమంగలిపనికిసిద్ధమగుననఁగ." భార. అను. ర, అ.

మంగళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. పార్వతి, 2. తెల్లగఱికె. అ. న. ము. 1. శుభము; 2. క్షేమము.

మంగళదేవత. సం. వి. ఆ స్త్రీ. లక్ష్మి.

మంగళవారము. సం. వి. అ. పుం. ఒక వారము. (చూ. వారము)

మంగళసూత్రము. సం. వి. అ. న. బొట్టుదారము.

మంగళహారతి. వై. వి. మంగళారతియొక్క రూపాంతరము

మంగళారతి. వై. వి. మంగళకరమైన ఆరతి. "ద్వి. అంగన లిలిధపుష్పాంజలులిచ్చి,మంగళారతులెత్తిమహిమ్రొక్కువారు." బస. ౧, అ. (ఇది అందేయానవంటిది.)

మంగళాశాసనము. సం. వి. అ. న. (వైష్ణవపరిభాషయందు) ఆశీర్వాదము.

మంగళుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగారకుఁడు.

మంగళ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గోరోచనము; 2. లక్ష్మి; 3. తెల్లవస; 4. వదాసి. అ. న. ము. 1. మల్లెపూవాసనగల

అగలు; మల్లెపూవువంటి నల్ల అగలు. (అనిగొండలు.) 2. పిం గడపెరుగు. పుం. 1. కుజగ్రహము; 2. మారేడు; 3. రావి; 4. చిలువసగలు. విశే. శుభకరము.

మంగి. దే. వి. మంగలవాడు, క్షౌరకుడు.

మంగు. దే. వి. మాగుయొక్క రూపాంతరము.

మంగుడు. దే. వి. ముఖమునందలి నల్లనిపొడ.

మంచము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచెము; 2. మంచె.

మంచి. దే. వి. మేలు (మంచిచెబ్బరలు.) విశే. యోగ్యము. "ఉ. మంచిగభూరిభూసురసమాజమునెల్లసుభక్తితో దయజేంచి." భార. సభా. ౧, అ. [మఱియు దీనికి సందర్భానుసారముగా అనేకార్థములు కలవు. "సీ. మంచిమగండుడామ గ్రంధియనునంగ్రామకేళిగాథకాతుడుండు." (ఇక్కడ మంచికి మిక్కిలియని అర్థము.) రామ. విరా. 3, అ.]

మంచిగందము. ద్వ. వి. శ్రీచందనము.

మంచినీళ్లు. ద్వ. వి. బ. పానయోగ్యమగు జలము.

మంచినూనె. ద్వ. వి. తిలంటుకొనుతైలము.

మంచిపాము. దే. వి. నాగుబాము, త్రాచు.

మంచిబెల్లము. దే. వి. చెఱకురసముతో చేసినబెల్లము.

మంచిముత్తెము. ద్వ. వి. అకృత్రిమమైన మౌక్తికము.

మంచియ. నై. వి. మంచెకు మొదటిరూపము.

మంచె. నై. వి. చేన్లచేనుమొదలగుచోట్ల కూర్చుండుటకై యెత్తుగా వేసెడు చప్పరమువంటిపందిరి.

మంచేము. నై. వి. మంచము, పర్యంకము.

మంచు. దే. స్త్రీ. మనుచుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. మంచిత నీకయాగములమూన గదకుఁగలిచ్చివిప్రులకు." భార. ఆది. ౨, అ.—వి. హిమము.

మంచుకొండ. ద్వ. వి. హిమవత్పర్వతము. (ఇట్లే మంచు గుబ్బలి మొ.)

మంచుపటిజి. దే. వి. పేఁమంచయుతులు.

మంజరి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. చిగిరించినలేఁతకొమ్మ; పూచిన లేఁతకొమ్మ. (అనిగొండలు.) 2 బొట్టుగుత్తి; 3. పెద్దముత్తెము. (దీనికర్థము పూగుత్తియని తఱచుగా వాడుదురు. "స్యాద్గుచ్ఛకస్తు స్తబకః" అని పూగుత్తిపర్యాయములు మఱియొకచోఁ జెప్పఁబడియున్నవికదా.)

మంజటి. నై. వి. మంజిష్ఠ.

మంజిడి. నై. వి. 1. చిత్రవర్ణవస్త్రము*; "సీ. బలుమంచుగం బాలబలసి రాఁజొట్టిన క్రొత్తమంజిడి బాగుగా మఁతసిది." (ఈ పద్యమునందు ఎత్తుగీతముదాహరించవలసినది.) ఉ. పారి. ౨, అ.— 2. నీలవస్త్రము*. "సీ. వృష్టిగాముద్ధాంబువేణిమజనమూర్ఛితిఖరిమెఱుపుగ మంజిడిఘటించి." పాండు. ౨, అ. ["సీ. మక్కళించినకాశ్మీరమంజిళ్లమెండెతలుంగరంబులఁబట్టియొత్తువారు." (అను నీ యుదాహరణమునుబట్టి ఇది రూపభేదము సరియని తోఁచుచున్నది.) నై. ౬, అ.]

మంజిమ. సం. వి. న్. పుం. మనోజ్ఞత. (రూ. మంజిమము.)

మంజిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకచెట్టు; 2. మిక్కిలి త్రాగించెడి యుయిరవు.

మంజిష్ఠారాగము. సం. వి. అ. పుం. బయటికిని విశేషముగా కనఁబడుమ లోపలను ఎప్పటికి వీడకుండెడు గాఢానురాగము. (రూ. పూర్వరాగము.)

మంజీరము. సం. వి. అ. పుం. అందె, నూపురము.

మంజులము. సం. వి. అ. న. 1. పొంచి; 2. పొదరిల్లు. పుం. ఒకదినము కాకుముగుండెంగపక్షి. విశే. ఒప్పిదమైనది.

మంజువు. సం. విశే. (ఉ.) మనోజ్ఞము.

మంజూరు. హిం. వి. అంగీకారము.

మంజూష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెట్టె, మందసము.

మంజెస. నై. వి.———పై.———"ఆ. ఘనఘుణాండురాధయును దానిపతియొక్క, సూతుఁడరుగుదెంచిచూచిరన్న, పుంజభరితమైన మంజసలోనన్న, కొడుకుదానితోఁగానుచువచ్చి." భార. ఆది, ౫, ఆ

మంజోడి. దే. వి. వస్త్రములకూసిక. (రూ. మంజోళి.)

మంట. దే. వి. 1. జ్వాల; 2 కోపము; "శే. పావకుండుసంగ వటంపు భూవరుండుఁ, దమ్ముఁగదుఁజేరిమందమేలమ్ముతోడ, నన్న వారికిఁ గీడుచేయుదురువాని, కంచితస్నేహముసమంటలధికమగును." వి, పు. 2, అ.—3. చుఱుకుమనెడునొప్పి. (గాయము తగిలినచోట మంటయెత్తుచున్నది.)

మంటకము. సం. వి. అ. పుం. భక్ష్యవిశేషము, మండెగ.

మంటచేమురు. దే. వి. ఎఱ్ఱగాఁగాలిన గరిటెలోపోయఁగా మండెడుచేమురు. (ఇట్లే మంటనేయి మొ.)

మంటమారి. దే. విశే. 1. జ్వలనశీలుఁడు; (చూ. నేలా.) 2. కోపశీలుఁడు. "శే. మఱియునమ్మంటమారిఁ గలయనెక్కించుకొనివచ్చు మలయనగము, జంగవిపద్గిద్ధవనుపైఁ జలమువాడము." వసు. ౪, ఆ.

మంటినూనె. ద్వ. వి. (మన్ను+నూనె.) (చూ.) మట్టితైలము.

మండ. ఉభ. దే. వి. 1. శాఖ; 2. ఉపశాఖ; "వ. మండగల కంపమండలు" పాం. ౪, అ.—3. వేఁపుడుమప్పె; 4. పీలమండ. సం. అ. స్త్రీ. ఉసిరిక.

మండకంచెము. ద్వ. వి. అంచుకట్టినకంచెము.

మండనము. సం. వి. అ. న. 1. భూషణము; 2. అలంకరించుట విశే. అలంకరించునది.

మండపము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చుట్టును నడుమను మఱుఁగులేక స్తంభములునిలిపికట్టిన కట్టడము, చవిక; 2. లోవడి.

మండపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిన్నమండపము.

మండము. ఉభ. దే. వి. చేఁపలఁబొడుచు చిల్లకోల. సం. అ. న. పిండగడ. పుం, న. 1. గంజి; 2. నూనెలోనగువానిరేట, పుం. 1. ఆముదపుఁజెట్టు; 2. భూషణము; 3. ఒకదినము కూరాకు.

మండలము. సం. వి. అ న. 1. పరివేషము; 2. దేశము; 3. బింబము; 4. విలుకాఁడురెండుకాళ్లతో మండలాకారముగా నిలుచుట; (చూ. స్థానము.) 5. పన్నిద్దఱురాజులు. పుం. 1. సమూహము; 2. వలయాకారముగాదిర్చిన యొకవ్యాఘ్రము; 3. కుక్క. త్రి. సూర్యచంద్రాదులబింబము.

మండలాగ్రము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గము, కత్తి.

మండలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సమూహము. న్. పుం. 1. పాము; 2. మండలేశ్వరుఁడు; 3. సూర్యుఁడు; 4. పిల్లి; 5. కుక్క.

మండలేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అధీశ్వరుని సార్వభౌముల కంటె ఇతరుఁడైనరాజు.

మండవాయి. దే. వి. సుళ్ళువాయువు.

మండహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కల్లువిలెవాఁడు.

మండాటము. దే. వి. దైన్యముతో యాచించుట.

మండాడు. దే. స. క్రి. దైన్యముతో యాచించు. "ద్వి. అవే భయకంపితాత్ముఁడైవాఁడు, దండికి నీలేశ్వరునకు నెరఁగి, మం డాడఁబోయిన." పండి. ప్ర. ౧.

మండాము. దే. వి. మండమునకు రూపాంతరము.

మండి. దే. వి. ఒకగాలు నేలమోఁకరించుట.

మండిగండ్రలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము.

మండిగము. దే. వి. వాకిటిక్రింద అడ్డుగానమర్చినకొయ్య, శిల.

మండితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) అలంకరింపఁబడిన వాఁడు.

మండిలాటి. దే. వి. బయటపాటమరింపక లోపలనణఁగియుండు ప్రణము.

మండీ. దే. వి. మండికి మొదటిరూపము

మండు. దే. అ. క్రి. 1. జ్వలించు; "క. క్రోధం; బేమియు మానకమండెడు, వాయునిమునియే." పా. ౪, ఆ.—2. చుఱుకు మనిపొమ్ము; (గాయముమండుచున్నది.) 3. ఈర్ష్యాదులచేఁ దపించు. (ఒళ్లుమండుచున్నది మొ.)

మండుసెల. దే. వి. వసంతఋతువు. "ఎ, గీ. పలపుఁదూపులు కరపొసవాఁడిసేసి, మండు సెలతోఁదపదేమనరూఢుయిన, నిండు సెలతోడపలరాజునిర్జరేంద్రు, నధికుసేతెంచె భుజబలోత్సాహమె సఁగ." ఉ, హరి ౨, ఆ.

మంచువా. నై. వి. 1. పాక; 2. ఒకకట్టు గోడలేని గుఱ్ఱాల పాక. "మహోగ్రద్ధర. ఎకరాలకా మండువాపాహిణముఁగలభద్రే భసందోహవాసా, ప్రకరంబుంగాంచు." పా. ౧, ఆ.

మందూకపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము.

మందూకపర్ణి. సం.వి.ఈ.స్త్రీ. 1. పొన్నగంటి; 2. చెంగ; 3. మంజిష్ఠ.

మందూకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కప్ప; 2. దుండిగము (దూ. మండుకము.) దు. ఒక ఋషి.

మందూరము. సం. వి. అ. న. 1. ఇనుపచిట్టెము; 2. ఇనుప చిట్టెముతోచేసిన సిందూరము.

మండె. దే. వి. కొన్నకంకులు పొలములోనసునవి మ్రగ్గుటకై ప్రోగుచేసిమీఁదకప్పిపెట్టుట. (మొదటిరూపము మండియ.)

మండెఁగ. నై. వి. వండేదారలేయని గోదుమపూరి, "సీ. చింటి వలపుఱొతెమిదేసెడిచసంబాపురొటిలైనకంటదమండెఁగలుగాని." నై. ౭, ఆ. "క. మండెం, గలుదీరలుగభుజక్రియ, పంపించెం బెండ్లివారికనితయుఁబోలెక." నై. ౭, ఆ.

మండెము. నై. వి. మాఁడెమునకు రూపాంతరము.

మండ్ర. దే. వి ఒకానొక ముండ్లచెట్టు. "ఎ, గీ. మాడ్పుచిటి కొక్కిలీరాయ మండ్రలొట్టు." పాంచ. ౪, ఆ.

మండ్రగబ్బ. దే వి నల్లని పెద్దతేలు, మద్దెందులు.

మంద్రాటము. దే. వి. సంతాపము. "కా. చంద్రాంశుఁడుల నీరజింజనఁగ జంధిద్వేషిము భాష్పమరుల్, మంద్రాటం బిదియేల చెప్పదము కామధ్వంసికిసేమముల్, సుంద్రాయిఁకెటమఱ్ఱునింతక కటాక్షపాలరూడానుతిక, సంక్రోశానరొవారు చెప్పఁడగదా శైలాకవాతంయముల్." ఉ, హరి. ౨, ఆ.

మంద్రాడు. దే. అ. క్రి. సంతాపించు.

మంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఆలోచించువాఁడు.

మంతనము. నై. వి. 1. ఆలోచన, "మ. యదువంశంబునసంబు జోదకముసం దాత్రుప్రాయుంబోలెవీ, భూరియుంబొంది సముత్తయా దవ భయభ్యచ్ఛేదదక్షుండునై, త్రిదశేంద్రాదుల మంతనంబు లునుబుద్ధిగాంతు." హరి. ఉ. ౧, ఆ.—2. ఏకాంతము*, "తే. మంతనంబునసేమిమొదూటలాడి." అచ్చ. యు, కాం.—3. రహ స్యము*. "క. దంతిపురనాథవిరమొక, మంతనమెఱిఁగింతుకమద మంబులుసంహిపా, వంతుమభవంతుఁజేయవు, కంతునిగురుభక్తి ముక్తకలిగింపుమనరిక." భాస. ౬, స్క౦.

మంతరము. నై. వి. 1. ప్రసహాపాయము*; 2. జాలవిద్య*. (మంత్రమునకు మొదటిరూపము.)

మంతరసాని. నై. వి. మంత్రసానికి మొదటిరూపము.

మంతవ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆలోచింపఁదగినవాఁడు.

మంతిరి. నై. వి. మంత్రి. "మ. చెంగమం, తురులంలిల్పి ప్రవా పాకారణముఁ దొడ్డోవారయం బంచినక." ఉ, రా. ౩, ఆ.

మంతిరించు. నై. అ. క్రి. మంత్రముచేయు. "ఎన్నిమందులిడి తివో యేమిమంతిరించితివో." పీఠ్రయ.

మంతు. యు. దే. వి. ప్రసిద్ధి. "ద్వి. మంతుకెక్కినవాసమం తుండుఁడాము." రా. కిష్కి౦, కాం.—నై. 1. మంత్రి; "క. సంతసిలియాతఁడావాసు,మంతుసకానతియొసంగిమద్రిలోనిసుగులక, వంతయెలర్పఁగనవుడే, మంతులతోఁగూడిదనియుమొలయంబున కుక." అచ్చ. కిష్కి౦, కాం.—2. చదరంగమున మంత్రిగా నుంచుకొన్నకాయ*; 3. మంత్రము. (దూ. నాగబెత్తము.)

మంతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. తెలివి. పుం. 1. అపరాధము; 2. మనుష్యుఁడు; 3. రాజు.

మంత్రకాఁడు. దే. వి. (మంత్రము+కాఁడు.) ఇంద్రజాల విద్య సెఱిఁగినవాఁడు. "క. తెగుతలలుమొలచుతలలుగా, బిగు వంబదుకలలుమొగులుతెరువుపడుకడికా,సెగయుకలలపెద్దబ్బుర ముగుచుకాజగమంత్రకానియాటయుఁబోలెక."అచ్చ. యు, కాం.

మంత్రణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రహస్యాలోచన. (దూ. మంత్రణము. అ. న.)

మంత్రము. ఉభ నై. వి. 1. ప్రసవోపాయము*; (మంత్ర సాని.) 2. జాలవిద్య*. (దూ. మంత్రకాఁడు.)—సం. అ. పుం. 1. గాయత్రిలోనగునది, 2. రహస్యము; 3. అథర్వ వేదము.

మంత్రవాది. సం. వి న్. పుం. మాంత్రికుఁడు.

మంత్రసాని. నై. వి. (మంత్రము+సాని.) సుఖముగాప్రసవించ నుపాయముచేసెడుదిక్కవులాలు, పొలిక. (మంతరసానియొక్క రూపాంతరము.)

మంత్రాంగము. సం. వి. మంత్రిత్వము, తంత్రము.

మంత్రి. సం. వి. న్. పుం. 1. బుద్ధిసహాయుఁడు; 2. సహా యుఁడు.

మంత్రించు. సం. అ. క్రి. మంతిరించు.

మంథదండము. సం. వి. అ. పుం. కవ్వము.

మంథనము. సం. వి. అ. న. త్రచ్చుట. పుం. కవ్వము.

మంథని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ.) తరిగడవ.

మంథము. సం. వి. అ. పుం. 1. కవ్వము; 2. కంటిజొబ్బు; 3. అంబలి; 4. వధము. డు. సూర్యుఁడు.

మంథరజ్జువు సం. వి. ఉ. పుం. (చూ.) తరిత్రాడు.

మంథరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కవ్వము. విశే. 1. చొరవ లేనిది; 2. మెల్లఁగాఁబోవునది; 3. వంకరైనది; 4. విరివియైనది.

మంథాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. కవ్వపుఁగొండ. (ఇట్లు మంథాచలము, మంథశైలము మొ.)

మంథానము. సం. వి. అ. పుం. మంథదండము, కవ్వము.

మంద. దే. వి. 1. ఊరికివెలుపల పశువులుండుచోటు, గోష్ఠము. "ఆ పుణ్యదినము నందుభూసురానుజ్ఞతో, మునువసించిగోవులున్న మంద, తిరిగివరమునియతిసయ్యవిహారాత్రము, గోష్ఠమునవసించి నిష్ఠతోడ." భార. అను. ౨, ఆ.- 2. పశుసమూహము; 3. గొల్లపల్లె, వ్రజము. "వ. జనపదంబులును పురంబులును గ్రామంబులును పల్లెలును మందలును." సం. "స్ఫీతాంజనపదాంస్తత్ర పురగ్రామవ్రజాకరాన్." భాగ. ౧, స్క-౦.

మందకట్టు. దే. వి. గొల్లపల్లెలవారు తీర్పుచుకొన్న యేర్పాటు.

మందగామి. సం. విశే. (వి. ఈ. న.) మెల్లగానడచువాఁడు.

మందగించు. వై. అ. క్రి. మందమగు. "యానముల్ వేసమి మందగించె." హంస. ౨, ఆ.

మందగొను దే. అ. క్రి. మందగాఁగూడు. "క. ఇచ్చోఁబచ్చిక మేసిన, యిచ్చోఁద్రాగినవికోయమేగినయిచ్చో, నిచ్చోటమందగొన్నవి, యిచ్చోఁజాడినవి జాడయిదెయిదెయనుచున్." భాగ. ౧౦, స్క-౦. పూ.

మందట. దే. వి. 1. సమీపము; "ఉ. మునములనస్తుతించితను మందటనాసభవారుతిర్చిచె, ప్పినగరిచేరిరి." వంశ, నా. ౧, ఆ.-2. అడఁగువ. "మ. మినుమిం భాండయనేకకాలము మహీ పీరాహతప్రాభవం, పునఃక్రీడింపఁగలేకనాడుగుధుజంబుల్ మంద టంబొందిరన్." పారి. ౬, 2, ఆ.

మందటిల్లు. దే. అ. క్రి. అడఁగు. (రూ. మందటిలు. "క. క్రమ్మదీఁకటి, మందటిలగాములుగట్టుమానికములచేన్." య. ౪, ఆ.)

మందడి. వై. వి. సుజ్జపుశాల, మందుర. "ద్వి. ఊరేయిమందడి యుల్లమైమెచ్చి, తారునిద్రించుమనక్షత్తేఁజచ్చువెట్టు; మంతాళకాల నిటుచేసితని, భావనుణొనవాతలుబలుమెచ్చి, తగన్నపుండిచ్చు నర్గంబులాటీడు, నగమిత్తు." నవ. 3, భా.

మందడీఁడు. దే. వి. (మందడి+ఈఁడు.) సుజ్జపువాఁడు, మందురకాఁడు. "ఎ, గీ. లాయమునకున్న, యపుడుడొసఁగించుకయు లేనియట్లుగాఁగ, మాటిమాటికిఁబరికించిమందడీల, పెల్లమాటయు సుమతిల్లనేర్తు." భార. విరా. ౧, ఆ.

మందపిచ్చుక. దే. వి. పక్షివిశేషము, ఖంజరీటము.

మందప్రోయాలు. ద్వ. వి. గొల్లతి, స్త్రీ. "ఎ, గీ. మంద ప్రోయాంద్రమెరిమద్రానిమందు." పాండు. ౨, ఆ.

మందము. ఉభ. దే. విశే. 1. దట్టము; 2. స్థూలము. "ద్వి. ...." శో. ౨, భా.-సం. విశే. అ. పుం. గజజాతివిశేషము. (చూ. గజము.) (ఈ జాతిగజము యుద్ధకాలమునందు వాహనయోగ్యమైనది.) విశే. 1. చొరవలేనిది; 2. మెల్లనిది.

మందరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కవ్వపుఁగొండ; 2. మందారమనుకల్పవృక్షము. విశే. 1. అధికము; 2. బహుళము.

మందల. దే. వి. 1. మేర; "వ. పశుదేవుండు ప్రద్యుమ్నుమందల గంటినసుచు మందరియందాసును మందిరంబునకుంబోయి దెం దంబునసానందంబుఁబొందియుండె." భాగ. ౧౦, స్క-౦. పూ. (మేరయనఁగా నిక్కడ విధమనియర్థము.)- 2. మునుగల, తీవము; వ. ఇట్లు రాజలోకంబునెల్లనత్రమంబునసోడించి పాలవ్రాజా మందలవిడిచి." సం. "జిత్వా విశ్వగ్జయాయాన జీవంతంస్పృవసత్తముః." భార. ఆది. ౪, ఆ. "పపాదేవుఁజాలుకనమర్దించిమందల విడువఁడే." భార. కర్ణ. ౧, ఆ. (ఇది యీయర్థమునందువిడుచు ధాతువుతోఁగూడియే ప్రయోగింపఁబడియున్నది.)-3. సమీపము.

మందలించు. దే. స. క్రి. 1. చెప్పు; "తే. ఇంతయులుకకుఁ గారణంబిదియటంచు, మందలింపుమువాయానమందయాన." ఇరా. ౪, ఆ - 2. ఆజ్ఞాపించు; "తే. మందగొందలమంద సమందవృష్టిఁ, గ్రందకొనుఁడంచు నింద్రుఁడు మందలింప" భాగ. ౨, స్క-౦. (ఇక్కడ చెప్పసటకంటె ఆజ్ఞాపించుటయే యుక్తము.)-3. మనవిచేయు; "తే. ఇన్నియుపచారములుచేసి యుండుపదన, అన్నియును జారమనుపటిక్కన్నమిగుల, బాధకము లయ్యెదయులేని ప్రభువుతోడ, మందలించినమనవుల చందమునను." అని. 3, ఆ.-4. హెచ్చరించు; "ద్వి. వీరునదేవునిత్రిఁగ గాంచి, తెవచ్చినసుఁజేరి తేఁడుచున్నవ్వాడు, మందలించెదఁగాక." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.-5. తలఁచు. "సీ. ముక్తకంచుకముక్తముక్తా ఫలంబులమందలింపురుగురువిందలట్ల." కాశీ. ౨, ఆ.

మందలింపు. దే. వి. వ్యవహారము. (చూ. అరగింపు.)

మందస. వై. వి. పెట్టె. "ద్వి. తటుకునసరిగిమందసఁబట్టుఁడనుచు." నవ. 3, భా. (రూ. మందసము. "చందుగుపెట్టెలుమందసములు." నీలా. 3, ఆ.)

మందహాసము. సం. వి. అ. పుం. చిఱునవ్వు.

మందాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గంగ; 2. ఆకాశగంగ; 3. ఒకానొకవృత్తము; 4. అఱువదేండ్ల ఆఁడుది.

మందాకు. దే. వి. (మందు+ఆకు.) ఓషధి. (చూ. పసరు మొదటి యర్థము.)

మందాక్షము. సం. వి. అ. న. సిగ్గు, లజ్జ, వ్రీడ, త్రప.

మందారము. ఉభ. దే. వి. మేఘావరణము. సం. అ. పుం. 1. ఒక కల్పవృక్షము; 2. జిల్లేడుచెట్టు; 3. బాడిదచెట్టు.

మంది. దే. వి. 1. జనసమూహము; 2. పరిజనము; "ఉ. తప్పు గణించిరాదొరలు దండనసేయుదురొద్దివారివా, తప్పునఁబెట్టిమందిగల దానవటంచును మూరుమూపులం, గుప్పితిరేవు." ఉ, రా, ౬, ఆ. - 3. కాలుబలము. "ఉ. మందిగుజాలునేనుఁగులుమూఁపుల బంగారుతోరణాలుదిక్కులై, గ్రందుగఁగూర్చితో నెదురుగాఁజనిపోయాలు దీర్చె." య. ౧, ఆ.

మందిరము. సం. వి. అ. న. 1. ఇల్లు; 2. పట్టణము. పుం. సముద్రము.

మందీభవించు. సం. అ. క్రి. మందమగు.

మందు. దే. వి. 1. ఔషధము; 2. వశ్యౌషధము; 3. ప్రతిక్రియ; "క. విషముపురాతనజన్మం, బునఁజేసినయట్టికర్మములఫలములు మాత్రా, జ్ఞానినైనఁబొందువానికి, మనసేయునట్టిమంత్రశైత్యములు"

మయచుష్టి." భార. శాం. ౪, అ.—4. ఉపాయము. "చ. అని మొనదేవదానవులు నైనను గెల్వనశక్యమిత్తుహ, త్తునిశోకమందు సెప్ప దమకుఁగా హితుండయ్యెననంగవిన్నయం, తనయితఁడాయుధంబు దిగఁద్రావియచేప్పఁదఁబొందునప్పుడీ, తనిఁబరిమార్పవచ్చునిదితప్పదు పాయము గల్గదెమ్మియుఁగా." భార. ద్రో. ౫, అ.—౨౧. దుర్లభము. "కాదు దానఁగల్గనీనిఁగూరగుట మందు." ఆము. ౪, ఆ.

మందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కని విశే. 1. కౌరకలేనివాఁడు. 2. అల్పుఁడు; 3. ఇచ్చేవచ్చినట్లు తిరుగువాఁడు; 4. నిర్భాగ్యుఁడు; 5. మూర్ఖుఁడు; 6. వ్యాధిగ్రస్తుఁడు.

మందుపట్టడ. దే. వి. బాణసంచచేసెడుశాల.

మందుభాయి. గ్రా. వి. నల్లమందు తినువాఁడు.

మందుమల. ద్వి. వి. మందుచెట్లుండుపర్వతము, ద్రోణము.

మందుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. లాయము; 2. పడక.

మందురకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపువాఁడు, మందడీఁడు. "క. అతనితయునిచ్చెఁగూర్పుహయపాలునకుఁగా. క. అమ్మందురకుఁడుతన్నుహ, నమ్మార్గనిశిచ్చి." వి.క్ర. 3, ఆ.

మందులమారి. దే. విశే. మర్లుమందుపెట్టువాఁడు, మర్లుమందు పెట్టునది.

మందెమేలము. దే. వి. 1. ఉపేక్ష; "వ. సితచ్ఛత్రచామరశంఖకిరీట చిత్రశయ్యాసౌధసింహాసనంబులు కైకొనుట మనమందె మేలంబునంగాదె." సం. "కిరీటమాసనంశయ్యాం భుంజత్యస్మదుపేక్షయా." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.—2. చనవు; "క. అని వినకుమనదితనుడా, సీతమునికోపించితొనిచెడుగవెఱపురూ, లితముంగదియఁగవచ్చెదు, మునుకొని యీమందె మేలములకోర్వఁజాల." భో. ౪, ఆ.—3. స్నేహము. (చూ. మంట రెండవ అర్థము.)

మందోష్ణము. సం. వి. అ. న. ఇంచుకవేఁడి. విశే. ఇంచుకవేఁడియైనది.

మంద్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గంభీరమైనది. (స్వరము.)

మంపిల్లు. దే అ. క్రి. మత్తిల్లు. "సీ. క్రొవ్వులుల్ మంపిల్లి గొటగొటమనిరొప్పిలులుసింగములనైనఁబట్టఁజూచు." పా. ౧, ఆ. (రూ. మంపిలు. "ద్వి. పరలోకసౌఖ్యసంపదలమంపిలుము." విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.)

మంపు. దే. వి. 1. మత్తు; "ఉ. మంపెసఁగంగటాక్షలవమాత్రము చేతసెముజ్జగంబుమో, హింపఁగఁజేయుభారమిఁకనీవువహించితిగ న." విజ. ౧, ఆ.—2. మైకము. "పామినీకన్నులనిద్దురమంపు." క్షేత్రయ.

మంపుగొను. దే. అ. క్రి. (మంపు+కొను) మత్తిల్లు. "శే. మంపుగొనిమోయుఁగకములనిములని." ఉ, హరి. ౪, ఆ. (ప్రే. మంపుగొలుపు.)

మంబరము. దే. వి. దహనము. (చూ. మంబరముసేయు.)

మంబరముసేయు. దే.స. క్రి. (మంబరము+చేయు.) దహించు. "ఉ. కౌఁగిటం, జేపడఁబట్టిమంబరముసేసెదిగంబకసేవఁగన్నర్క." ఉ, హరి. 3, ఆ.

మకరందము. సం. వి. అ. పుం. పూఁదేనె.

మకరకంఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నడుమ మొసలిమూపుమీర్పఁబడిన కంఠభూషావిశేషము.

మకరకుండలము. సం. వి. అ. న. మొసలిరూపుమీర్పఁబడఁజేసిన పురుషులకర్ణభూషావిశేషము.

మకరతైము. సం. వి. అ. న. మకరతముతోయుక్క మూలపూరము. "చ. సకియకలంకతోయకణసంగతపద్మపలాశమధ్యరా, జ్లకరుచులొప్పెడుంగోగొలఁదులచ్చినినంగనిచెల్మిపొర్పఁగా, మకరతపాత్రలౌవిములయాత్రికముల్ జతగూర్చిరత్నదీ, పకలననిచ్చువారతుంభావమునఁగా గనఁగొంటియిప్పటకా." ఉ, రా, ౬, ఆ.

మకరతోరణము. సం. వి. అ. పు, న. మొసలిరూపమీర్పఁబడఁజేసిన తోరణము.

మకరధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. (ఇట్లు మకరకేతనుఁడు మొ.)

మకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దచేఁప; మొసలి. (అనికొందఱు.) 2. ఒక నిధి; (చూ. నిధి.) 3. ఒకరాశి; (చూ. రాశి.) 4. అభినయహస్తవిశేషము.

మకరాంకుండు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

మకరాలయము. సం. వి అ. పుం. సముద్రము, కడలి.

మకరిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మకరికాపత్రము. "శ్రీరుక్మిణీమకరికలుచెక్కులవ్రాసి." ఉ, రా ౧, ఆ.

మకరికాపత్రము. సం. వి. అ. న. స్త్రీలకు చెక్కిళ్లలోనగుతావులయందు లత్తుకతో వ్రాసెడు మకరరూపముగురేఖ.

మకరివల దే. వి. మృగములను బట్టెడు ఒకదినుసువల. "వ. తెరచీరలు త్రోఁగుమట్టలు దొడ్డివలలేటివల కుందేటివల పందివల సరపండవల మకరివల యుంకవల మొదలుగా వలయువలలును" కాశీ. 3, ఆ.

మకాము. హిం వి. బస. ప్రయాణమునందు నిలుచుస్థలము.

మకిల. వై. వి. 1. మురికి*, 2. నలుపు*.

మకుటము. సం. వి. అ. స. కిరీటము, బొమిడికము.

మకురము. సం. వి. అ. పుం. 1. అద్దము; 2. పొగడ; 3. మల్లెపువ్వు; 4. కుమ్మరిసారెద్రిప్పెడుకఱ్ఱ

మకురుతనము. దే. వి మూర్ఖత్వము, మొండితనము.

మకుష్టకము. సం వి. అ. పుం. అడవిపెసలు. (రూ. మకుష్ఠకము.)

మకూలకము. సం. వి. అ. పుం. దంతిచెట్టు.

మక్క. వై. వి. బిడ్డలుగన్నస్త్రీకి పొత్తికడుపునఁబుట్టెడి అపాయకరమైన నెత్తురుగడ్డ.

మక్కనగాయ. ద్వి. వి. (మక్కన+కాయ)-

మక్కల్లము. సం. వి. అ. పుం.———వై.-

మక్కళించు. దే. అ. క్రి. 1. తిరుగఁగొను; (వానికి జ్వరము మక్కళించుకొన్నది. అనఁగా జ్వరము నిలిచియుండి మరలవచ్చినదనుట.) 2. నరివడు; (చూ. మంజడి.) 3. నరిపోలు. "సీ. కిటికరకిరణములు విక్రాంతముకుటముక్తారుచిమక్కళింప." ఉ, హరి. ౬, ఆ.—౧౦, ప్రే. 1. తిరుగఁగొనఁజేయు; "సీ. బసేయమైనయుద్యానంబులకరచేమక్కళించినపాటుమక్కళించి." (ఇక్కడ తిరుగఁగొనఁజేయుట అనఁగా లోపలికి అడఁచుకొన్నకడుపును మరల నుబ్బించుట అని యర్థము.) పాండు ౧, ఆ.—2. నరిపఱచు; "సీ. సేసకొప్పునఁజొట్టుకిళుపింఛరింఛోళి మక్కళించినజిల్గుమడుఁగుమొగ." (ఇక్కడ నరిపఱచుట అనఁగా చెక్కుట.) కాశీ. 3, ఆ. "సీ. మారేడుమొగ్గలౌమక్కళించుకనందిఁగట్టినచంద్రశేఖరుఁడు వెలయు." (ఇక్కడ నరిపఱచుట అనఁగా ఇముడ్చుట.) పాండు. ౧, ఆ—3. నరిద్రోల్చు. "ఎ, సీ. కొదలునకుయోరంబు

బులుపెదలుంబోఁగ, బోదలుసెలుంగులుసులలభృష్టతతులు, మాట లకు గిరభావలుముక్కలించి, చిగురుబోఁడులులకళికినేయఁ జేయు." ఉ. హరి. ౫, అ.

మకా. సై. వి. యవనదేశమునందలి ముఖ్యపట్టణము.*

మక్తా. హిం. వి. గుత్త.

మక్కి. దే. విశే. నిస్సారము. "తే. మందగుడిపుప్పిగొరిసెలు మక్కిరొండ్లు." హంస. ౫, అ (ఇక్కడ మూంతమునేనిదని యర్థము.)

మక్కు. దే అ. స్త్రీ. 1. కాంతిహీనమగు; "పెలపెలనై నభోవీధిఁ దారలుమక్కు." కన్యకా ౭, అ.-2. నవయు, "ఉ. ఒక్కని చేతఁబోళ్ళుతుమియుక్కనిచేతునకియ్యపోళ్ళవే, లొక్కనిసొమ్ముకాక వదనోల్లపృథూలవిధాళనిర్ణయుం, దక్కటనీడనుండ్యణముపాని మనిబాగ్రవనాంతరంబులఁ, మక్కుడునీకునిట్టియదమానసు మానసముదప్పఁజేసెనే." పంచ. నా. ౩, అ.-3. చమ్ము. "వ. ఇట్లుపెక్కువరునలు రక్కసులయుక్కంబునమక్కిన." యు 3, "క. దిక్కులరాజులెల్లను, మక్కించిదనంబుగానుటమయ్యక సభను, స్నెక్కుటజన్నము నేయుట, నిక్కముహరిమనకుదండనిలి చికఁగాదే." భాగ. ౧౦, స్కం. "ద్వి. ఒక్కొక్కజనుఁడుకిన్ సొదభ్రుహమ్ముల, మక్కించుచేయుగుబ్బముఁగ్నిసొరె." భాగ. ౬, స్కం.- స. స్త్రీ. గిఱు. "క. ముక్కునఁజెఱియుగ్లఁగ, మక్కియునొప్పింపనదిమునక్కటకేదం, దక్కుకేఁదద్దుర్భద్దియు,జక్కలునుజుమాడియుఁగ సెబెంగుందించెఁ." అచ్చ. యు, కాం.- వి. మాలిన్యము. "సీ. ధూళిమక్కిక్కిముఁగలులతిప్పలురేఁగు వదుభ్రుత గాలినాకొడుపెటలు." ఆము. ౬, అ.

మక్కువ. దే. వి. కూరిమి, ప్రేమము.

మక్కెలు. దే వి. బ. ఎముకలు, అస్థులు.

మక్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఈఁగ.

మఖము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞము, జన్నము.

మగ. దే. వి. పుంస్త్వము. (మగవాఁడు.)

మగఁటిమి. దే. వి. 1. మగతనము, పౌరుషము; 2. శౌర్యము (చూ. పూరగించు.)

మగఁడు. దే. వి. 1. పురుషుఁడు; "సీ. చూచినమగలైనఁజొక్కుడునట్టిసౌందర్య సంపద సొంపుదాల్చెననియు." నిర్వ. ౧, అ.-2. భర్త; "ఆ. మగఁడులేని మగువమాడ్కినాకన్నైనా, నేఁడు భీష్ములేమిఁజేసినెడు." భార. భీష్మ. ౧, అ.-3. రాజు; "మ. అపుడష్టక్కిమగండు రక్కసుల తియ్యంగదాఁకియుబ్బంగిను, గ్రుఁగయ్యంబొనరించిమూర్ఛిల." రామా. ౫, అ.-4. శూరుఁడు. "క. పాండవులనాజినోర్చుని, కండసిమీరాజనూతకసయునిఁబొగడుఁగ, గండడఁజెబ్బిమఁడిట్టిమ, కండుఁగలఁడెవిదవ నిట్టుకయ్యమునెల్లెఁ." భార. కర్ణ. ౩, అ. (వృత్తియందంత్య వర్ణలోపము. మగపాటు, మగపాండు మొ.)

మగచెయ్వులు. ద్వి. వి. బ. గాయ్యభర్మము. (ఇట్లు మగ పనులు మొ.)

మగధము. సం. వి. అ. పుం. ఒకనొకదేశము.

మగధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వంశావళి చదివెడువాఁడు. (చూ. మాగధుఁడు.)

మగనాలు. దే. వి. (మగని+ఆలు.) మగఁడుగల ఆఁడుది, పతివ్రత.

మగపాడి. దే. వి. 1. శౌర్యము; "క. అయ్యెడనమానమునదలక దయ్యకమగపాడిగో దృఢంబుగఁబోరఁ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.-2. ఉద్దతి.

మగపోఁడుములు. దే. వి. బ. గాయ్యభర్మము.

మగమానికపువాలు. ద్వి. వి. వజ్రాయుధము. "శే. కనరమగమానికపువాలుదాల్పుబోదు, వేడుకలుమీఱనాడునల్లెడ." నీలా. 3, అ.

మగమానికము. ద్వి. వి. రవ, వజ్రము. "సీ. కసుకేల్పుదొరరాతి మగమానికపుసొమ్ము పెకతెనిదాసగొజ్జఁగలబంతి." యు. ౧, అ.

మగఱాతివాలు. ద్వి. వి వజ్రాయుధము. అచ్చ. యు, కాం.

మగఱాయి. దే. వి మగమానికము. "మ. నెలఱాచొక్కపుమేడ లొనమగఱానిద్దంపుఁగీల్బొమ్మగుటుమొక్కలలా." చంద్రా. ౩, అ.

మగలాగు. దే. వి మగపాడి, ఉద్ధతి.

మగవాఁడు. దే వి. 1. పురుషుఁడు; 2. శూరుఁడు.

మగిడి. దే. వి. పాములవాఁడు ఊఁదెడు వాద్యవిశేషము.

మగుడఁబడు. ద్వి. అ. స్త్రీ. (మగుడఁ+పడు.) మగుడు (ప్రాప్తముఁపడు.)

మగుడు. దే. అ. స్త్రీ. మరలు.

మగుడుచు. దే. ప్రే. మగుడఁజేయు. (చూ. మగుడ్చు. "అస్త్రహితుండుమద్వచుఁగ, గొడుకుగఁబంచివిరతనమగుడ్చఁగవచ్చె." భార. అను. ౪, అ.)

మగులు. దే. వి. గోడమీఁదికప్పు. (చూ.) మదురు.

మగులుగోడ. ద్వి. వి. మగులుపెట్టినగోడ. "ఆ. మగులుగోడ మీఁదఁద్రొఁకులుచిగురుకొం, చములువానిమీఁదఁద్రొచురదోవా, దములధూపములుకుదనకుమాటుగగూడ, గరిసిగాంతఁగొనుచునతఁ డుఁజనియె." కళా. 3, అ.

మగువ. దే వి. ఆఁడుది, ఇంతి, పొలఁతి, స్త్రీ.

మగ్గపుగుంత. ద్వి వి పాలెవాఁడు నేయుటకుఁగూర్చున్నపుడు కాలుదాఁచుకొనెడుపల్లము. (చూ. కుంచె అయిదవయర్థము.)

మగ్గము. దే. వి. పాలెవాఁడునేసెడు యంత్రము.

మగ్గరి. దే. వి. (మగ్గము+అరి.) పాలెవాఁడు.

మగ్గు. దే. అ. స్త్రీ. ఉక్కచే చెమ్మగిల్లిచెడు.

మగ్గుడు. దే వి. మగ్గుట.

మగ్గుపాఱు. దే. అ. స్త్రీ. మగ్గు.

మగ్దూరు. హిం. వి. అధికారము, శక్తి.

మగ్నము. సం. విశే. (అ. అ. అ) మునిఁగినది.

మఘ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మొక్కజొన్నలు; 2. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.) అ. పుం. ను. 1. యజ్ఞము; 2. ఒకానొక దీవి

మఘవంతుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుఱేఁడు. (మఘవంతుఁడు అనియు.)

మఘవుఁడు. సం. వి న్. పుం.——సై.——(మఘవుఁడు అనియు.)

మచర్చిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రశస్తవాచకము, మతల్లిక.

మచ్చిక. దే. వి. 1. మోహము; "ఉ. మచ్చికఁ బిరికిల్లఁబలుమాత్ర పుణ్యోదయము దేహిపుట్టుచుం, బెచ్చుమనుండఁ జూచెదరుచాలక మూసెదువారి భంగిపీ, చచ్చినవారికేడ్చెదరుచాల్పకొల్లకడాఁగవచ్చునే, యెచ్చటఁబు ట్టెనచ్చటికినే నుటసైజము త్రాణికోటికిన్." కం. "అహో అమీషాంతయసాధిగాసాంవిశక్య తాంలోకగతింవి మోహః, యత్రోద్భవస్తత్రగతంమనుష్యంస్వయంభర్తాఅపిశోచం త్యపార్థమ్." భాగ. 2 స్కం. "శే, మైత్రియునుజానవనూల్యంబుమచ్చికయును, గలిగియక్కాంతనిన్నెప్పుఁగదిసియుండ, మిత్రగామేష్టియొనరింతు." మార్క. ౫, అ.–2. ఆసక్తి. (చూ. మచ్చిగ)

మచ్చికపడు. దే. అ. క్రి. 1. మరులుకొను; 2. మరగు.

మచ్చిగ. దే. వి. మచ్చికయొక్క రూపాంతరము. (మోహమునకు.– "మ. తనునేమాధవయిట్టివాఁడివలుకుల్ ధర్మంబులేజూయిడక మగలుం బిడ్డలుసోదరుల్ జనకులున్ మమ్ముం నివారింపఁగ, మచ్చిగ నీయందుంపుఁబుంచరి నారమింటఁ జేకొందురే వారలా, వగిదేమొల్ల ముకుందరీజనులుగాభావించిరక్షింపవే." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.– ఆసక్తికి. "చ. తగినవరేంద్ర నూనుఁడనితన్నుఁబ్రియంబున విల్పితెచ్చిమ, చ్చిగమునినిచ్చిమన్ననలఁ జేసిన." విక్ర. ౬, అ.)

మచ్చెకంటి. దే. వి (మచ్చెము+కన్ను) 1. చేఁపలవంటి కన్నులుగల ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది. "మత్త. మచ్చెకంటిపమంద లంతుపెమానసంబున." కళా. 3, ఆ.

మచ్చెము. వై. వి. చేఁప. "క. మచ్చెముయినీశ్వరసోమకు, మ్రుచ్చిలివేదములుగొనుచుమున్నీరుసొరకా, జొచ్చివరిమార్చియుసుడఁగ, నచ్చదువులుతెచ్చినాఁడవచ్చుతలీలన్." రా. యు, కాం.

మచ్చే. దే. వి. 1. పుట్టినప్పుడే దేహమునందుఁ గలిగిన నల్లనియొత్తని చుక్క, లాంఛనము; 2. గాయము మొదలైనవి మానినపిమ్మట దేహమునందేర్పడెడు గురుతు.

మచ్చేమారు. దే. అ. క్రి. వశించు.

మచ్చేము. దే. వి. గురుతు. "సీ. అంగీకృతాంగ చైత్రాధిదేవతలాత్మమమదోరుమచ్చంబు చూపుకరణి." వసు. ౬, ఆ. "ద్వి. కోడమచ్చంబుగాఁదొడఁకలనూట, నాడిదపెట్టితానురిఁగినాడొరుఁడు." హరిశ్చ. ౨, భా.

మచ్చేరము. వై. వి. 1. దేలము; 2. ద్వేషము. (చూ. మచ్చేరించు.)

మచ్చేరి. వై. విశే. (మచ్చేరము+ఇ) 1. దలపాది; "చ. మదమునదేవదానవులుమచ్చరులైకడుఁబిచ్చలించినం, వవలనుగొతిపోరునెడ." భాగ. ౬, స్కం.–2. ద్వేషి.

మచ్చేరించు. వై. అ. క్రి. 1. దలపట్టు; 2. ద్వేషించు. "సీ. మగలతో నిల్లాండ్రుమచ్చరించెదరండ్రు సుతులుతండ్రు లఁదెగఁజూతురండ్రు." కం. "పితృమాతృసుతభ్రాతృ దంపతీనాంద కల్కనమ్." (కల్కనమ్=కలహాది.) భాగ. ౧, స్కం.

మచ్చేరికము. వై. వి. 1. దేలము; "ఉ. పటికిశోతవిష్ణుగదికి యసారెకువట్టివాదములు, మాటికిమాటికి గాచెనఁచిమచ్చరికంబున నాడనీకు." హరిశ్చ. ౧, అ.– 2. ద్వేషము; 3. పోటి. "క. చీనాంబరమణిభూషణ, నానాగంధానులేపనవమాల్యములన్, మానినులునునైదర్పియు, మానుగఁ గైసేసికొనిరిమచ్చరికములన్." విక్ర. ౫, అ.

మచ్చేరికించు. వై. అ. క్రి. 1. దలపట్టు; 2. ద్వేషించు. "ధూర్తకోటికోమచ్చరికించుచుకా." విక్ర. ౮, అ. "ఉ. ముద గజరాజమంథముల మచ్చరికించుమనోజమంథముల్, కమికలంత మేరయమగాంనియున్నవి." వై. ౮, అ.

మచ్చేరీఁడు. వై. విశే. (మచ్చేరి+ఈఁడు.) మచ్చేరముకలవాఁడు. "ఆ. చిచ్చులేకచిమ్ముదుమచ్చరీఁడీసుద్ది, వజ్రసాధుఁడోర్చువాఁడెయకట." ప్రభా. ౧, అ (స్వార్థమున ఈఁడు.)

మచ్చ్ఛ. దే. వి. 1. పిండకట్టడములేనిమిద్దెటిల్లు; "శే. మచ్చులమీఁదలనెలవులిల్లఁ, గొత్తపింగాణములఁదరుగొత్తఁజేసి." అచ్చ. అ, కాం.–2. చొక్కపాడి; "ఎనయఁగమచ్చుఁబల్లిత్రముయించి." రసి. ౪, అ.–3. మృగాదులు పలరోఁదగులుకొనుటకైపలుమనమీఁదమున నుంచఁబడునాహారము, ప్రలోభనము; "మ. గగనారణ్యచరాంధకారగజముంగాలాహ్వయవ్యాధుఁడై, చ్చుఁగట్టందమకించిమచ్చికమటక్షైమాతాంకురశ్రేణిచే, నొగిఁగల్పించికఁదు కంబుఁగ నూర్కుండంతవీక్షింపఁగాఁ, దగిమందప్రభతోడఁబట్టెమహాధాత్రీధరేంద్రంబునన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.– 4. వస్నెపరిగానున్నదని చూచుకొనుటకై యగసాలివాఁడిచ్చెడు వెండిబంగారములకణ్ని; "ద్వి. అచ్చుగావరిపి యొాగాగ్నికిలయి, మచ్చిదియనచ్చుమాణిక్యమిచ్చె." (ఇక్కడ మచ్చుగా కీతలముమాదిరియనియర్థము.) రా. సుం, కాం.–5. బ వస్నెయొకటి పరీక్షించుటకైయగసాలలోనగువారుంచుకొనియుండెడు వెండిబంగారముకమ్ములు. (చూ. కమలము.)

మచ్చెకత్తి. దే. వి. కామ్మునలకెడు మోటకత్తి.

మచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేఁప.

మజాకూరు. హిం. వి. పైన్గచెప్పిన, ఈ.

మజాబతు. హిం. విశే. గట్టి.

మజారి. హిం. వి. దినభృతాలి.

మజ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. న్. పుం. చెట్టుచేవ. న్. పుం. ఎముకలయందలినేయి.

మజ్జనము. సం. వి. అ. న. స్నానము, మునుక.

మజ్జిగ. వై. వి. చల్ల, తక్రము*.

మజె. దే. అవ్య. ప్రశంసనుతెలుపునది. "క. భుజగర్వమునఁ గట్టిన, భుజగాత్రములిట్టునట్టుఁ బొరలంబడినన్, గజిబిజిలేదుమంగంబున, మజబాపురెవీనిబోలమగలుంగలరే." ఉ, హరి. ౫, అ.

మజో. దే. అవ్య. మజెయొక్క రూపాంతరము. "మిన్నలువడిపెట్టు నూరకమజాయను." విక్ర. ౮, అ.

మజ్జె. దే. అవ్య——వై.——

మజ్జరె. దే. అవ్య. మజె. (చూ. మజ్జరే.)

మజ్జా. దే. అవ్య మజ్జెయొక్క రూపాంతరము. (చూ. బూతము.)

మజ్జారె. దే. అవ్య. మజ్జరెయొక్క రూపాంతరము. (చూ. మజ్జారే)

మటమట. దే. వి. మలమలయొక్క రూపాంతరము. "క. అఁగటమటమటమాఁడుచు." భాగ. ౯, స్కం.

మటమటలాడు. దే. అ. క్రి. (మటమటలు+ఆడు.) మండు, జ్వలించు.

మటికి. దే. వి. మట్టికయొక్క రూపాంతరము.

మటుమాయ. దే. విశే. (మాయము+మాయము.) మిక్కిలి మాయము. "ద్వి. మటుమాయతలిత్రుట్టిమగుటమునున్ను." (మటుమాయ=మటుమాయగానని యర్థము.) పల. 3, భా. (చూ. మటు

మాయము. "ఎన్నఁడుసేర్చునాఁడక్రతయాముటుమాయపుమాట లిట్లు." పా. ౨, ఆ.)

మటుమాయలాఁడు. దే. విశే. (మటుమాయలు+ఆఁడు.) మిక్కిలి మాయలుగలవాఁడు (చూ. దేశ్య.)

మట్ట. దే. వి. 1. తాటిచెట్టులోనగువానికొమ్మ; "మట్టగీసెడుకత్తిఁ బట్టుదిబ్బలిచేత." సుర.—2. ఆవులులోనగువానితోఁక. "వ. ఒండొండమట్టలెత్తుకొని నేలమట్టవిడియ ద్రువఁబడులువెనుదిరిగి మున్నువివ్యమ్ముండువచ్చినజాడఁగాని దక్షిణదిశకుదట్టులుపోదు చు మందరలం బాఱిన," సం. "ఊర్ధ్వపుచ్ఛా స్వగృహాన్ప్రాధావ మానా స్సమంతతః." భార. విరా. ౪, ఆ.

మట్టగించు. వై. స. క్రి. తగ్గించు "మరుఁడేఁటలోలిమిమట్టగించె." చంద్ర.

మట్టగిడుసు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మట్టపలక. వై. వి. (మట్టము+పలక.) మట్టము చూచెడుపలక.

మట్టమధ్యాహ్నము. మి. వి. పట్టపగలు. "ఎ, గీ. మట్టమ ధ్యాహ్నమిది సుధామధురవాణి, యర్హమిచ్చోఁబథశ్రమంబవన యించు." పాండు. ౧, ఆ.

మట్టము. వై. వి కొలఁది. విశే. 1. తక్కువ*, "క. హితముగఁ మనుపుమతిరు, గ్వతముఁబొదమంగనీవివిధమునవలిన, ద్రవ్యతుఁ దైనవాఁడునిర్మల, మతిచేనమరాశినెల్లమట్టముసేయుఁగా." భాగ. ౬, స్కం.—2. పొట్టి*; "క. మఱుమట్టపుఁబడుచువడుగుఁగాం తనటించెన్." భాగ. ౮, స్కం.—3. సమము*; "ఏ, గీ. మి. ట్టుఁబల్లంబుగట్టుసుపెట్టునొక్క, మట్టమైయదినుసుపారు." భార. అను. ౧, ఆ. "ధర్మమట్టమేఁడాదికురణమొందు." కవిక. ౧, ఆ. (వృత్తియందు పొల్లుపరముగుచో మువర్ణకము లోపించును. మట్టప లక, మట్టపాటి మొ.)

మట్టసము. వై. విశే. 1. ఉచితమైనది*; 2. పరిమితము*. "పని మినుపొంగుమట్టసపుసొమ్ములతోడ." య. ౨, ఆ.

మట్టసీ. వై. విశే. పొట్టివాఁడు*.

మట్టాడు. దే. అ. క్రి. (మట్టి+ఆఁడు.) 1. నడచు; "సీ. ఖుర ములశక్తసాగరములు రొంపిగానుంచిమట్టాడునొక్కమాటు." భాగ. 3, స్కం.—2. సంచరించు; "మ. క్ర, మ్మతిదూచుంకొని దార్చినిల్పుములఁగుఁగా మట్టాడుఁగోరాడునే, మతినట్లుండుఁదృణం బుమేయుమలయుఁగా మాయామృగంబిట్టులన్." భాగ. అర. ౬, ఆ.—3. వ్యాపించు*. "ద్వి. మహనీయతరమైనమతిమండల ముల, మహిమదిక్కులనెల్లమట్టాడుచుండ." రా. యు, కాం.

మట్టి. వై. వి. మన్ను, మృత్తిక.

మట్టిక. దే. వి. గోరుచిక్కుడు. (చూ. మటిక.)

మట్టితైలము. మి. వి. మట్టివలనఁదీసెడు తైలి.

మట్టియ. యు. దే. వి. 1. మగవానికాలి రెండవవ్రేలిమించు; "సీ. మట్టియలాండొంటిబిట్టుతాఁకఁగనేలనంతందమునికాల్గనట్లుపిం చు." భార. విరా. ౨, ఆ. (చూ. మట్టె.) 2. బ. ఆఁడుదాని కాలి రెండవవ్రేలిమెట్టెలు. (చూ. బిచ్చులిగాయ.)—వై. మట్టి "సీ. కల్పించనేర్చిరిగంగమట్టియమీఁదఁగస్తూరికావత్రకమునునొన లు." శృ. ౧, ఆ.

మట్టు. యు. దే. స. క్రి. త్రొక్కు. "ఉ. గాడుపులపాటుసూచి కడుఁగోపమెలర్పఁగఁడబ్లులొక్కయు, ష్మదితనజాయతేక్షణుని మట్టఁగఁజంచె." హరి. పూ. ౬, ఆ.—వి. 1. త్రొక్కుడు; "ఎ, గీ. బలినిగాయముగాలిమట్టులనడంచుఁ, గటకముసునింకనముచ సుత్కీలముహూతుఁ, దమదినమ్మునువెలుచమెచ్చనీకనతఁడు, రాజ మాత్రుఁడెక్రిష్ణరాయవిభుఁడు." పా. ౧, ఆ.—2. కుదురు; "నేలమట్టువిడి." (చూ. మట్ట.) 3. ప్రదేశము. (అడుగుమట్టు పైమట్టు.)—వై. 1. మితి; "ఉ. మైవడఁలంచిభూరత్నము మట్టునగడ్డపులుపాఁగనిచ్చె." పాండు. ౨, ఆ.—2. పర్యంతము*. విశే 1. తక్కువ*; 2. మితము*.

మట్టుకాఁకర. దవ్య. వి. ఒకదినుసు కాఁకర, కర్కోటకము.

మట్టుకొను. దే. అ క్రి. కుదురుకొను. "ఎ, గీ. చిత్తజాతుండు కనుమాయచేసెనొ, మనసునంబులవిభ్రాంతిమట్టుకొనెనొ." విక్ర. ౧, ఆ. (ప్రే. మట్టుకొలుపు. "సీ. సలలితసత్కీర్తిచం ద్రికఁబగతురమనములతాపంబు మట్టుకొల్పి." విక్ర. ౨, ఆ.)

మట్టుచేయు. వై. స. క్రి. తగ్గించు.

మట్టుపడు. యు. దవ్య. అ. క్రి. కుదురుపడు. (ప్రే. మట్టు పఱుచు. "ఎ, గీ. సుందరీయుగసవిరహోత్పన్నచర్యఁ, దెట్టకొలుఁ ధైర్యంబు మట్టుపఱిచి." జై. ౬, ఆ.) -వై. అడఁగు. "ఎ, గీ. మతియుదయభానుకాంబరిమంత్రమహిమఁ, బరవశారణ్యశికా నపుఁగాపుథయద, మృగపరిసృపతతి నిర్మించరుఁడు, మట్టుపడనేవ నాయామురార్గణములు." జై. ౫, ఆ.

మట్టుపెట్టు. దవ్య స. క్రి. అడఁచు, చంపు. "ఉ. గట్టుతమట్టు పెట్టుబలులైదుపఁబట్టినయట్టిదిట్టఁడుఁగా, దిట్టతనంబువారి పొలదిం డిలోఁబడి గాసిఁజెందఁగా, నెట్టుసహింపవచ్చు." ఉ, రా. ౫, ఆ. "సీ. ప్రళయాబ్ధిమోఁకాలి బంటిగాఁజరియించుమధుకైటభులఁబట్టి మట్టుపెట్టె." ఉ, రా. ౨, ఆ.

మట్టుబచ్చలి. దవ్య. వి. దుంపబచ్చలి, ఉపోదకి.

మట్టుబీఱ. దవ్య. వి. ఒకదినుసుబీర.

మట్టుమిగులు. దవ్య. అ. క్రి. అతిక్రమించు.

మట్టుమీఱు. దవ్య. అ. క్రి.——వై.——

మట్టె. దే. వి. 1. మగవానికాలి రెండవవ్రేలిమించు; "ఉ. జడ చూల్గింబుసుబట్టుదట్టియును రత్నహాటకాంఘ్రికుల్, మెడపోఁరంబు లుమట్టెరన్నెయగుచుఁగా లీలావిలాసంబుపెం, వదరఁజెలఁగ." కాశీ. ౪, ఆ.—2. బ. ఆఁడుదానికాలి రెండవవ్రేలిమెట్టెలు. "ఉ. అందెలుఁగా, మట్టెలుదిట్టమైచెలఁగ మందగతింజనియుచుపవ్వ సంబునన్." భో. 3 ఆ —విశే. బట్టదాటలుగలది. (మట్టెయాల మొ.)

మట్ర. దవ్య. వి. దున్నునప్పుడు కొంత్రతిరుగక నడుమునిలిచెడు కొంచెముతోఁట. "వ. తప్పిదాఁటిమడిమట్రచేనుచెట్లున్నపట్లరవి తనప్పట్టులంగాపుపెట్టుచు." పాండు. 3, ఆ.

మఠము. సం. వి. అ. పుం. సన్యాసులులోనగువారు ఉండెడు చోటు.

మత్యము. సం. వి. అ. పుం. తాళభేదము. (వది అక్షరముల కాలము.)

మడ. దే. వి. ప్రవాహమార్గము. "క. నడుకట్టులిడుతరిష్ణులు, మడ లుదరులు వాఁకలును గ్రమంబునసోకఁదుఁగా, గడవఁబడకుండఁ గృష్ణుఁడు, వడఁతులకుసుయమునయాటపట్టునఁజేసెన్." హరి. పూ. ౮, ఆ. "ద్వి. పొదలవృక్షములనీదలను, మడలతరంబుల మడుగులమేటి, వడియల." పల. ౩, భా.

మడఁక. దే. వి. 1. మడుపు; 2. (చూ.) అరక.

మడఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వంగు; 2. మరలు. "సీ. త్రాసునె రటిదేవుడఁగుసో మడఁగడోమడఁగుఁజేరెటినత్రాసమూలము."

ఉ, హరి. ౨, అ. "వ. కంఠప్రాలితయుగుండెలుగూలియు, రూపులదంగియునేపులుమడంగియు" మార్క. ౬,

మడఁచే. దే. ప్రే. మడఁగఁజేయు. (చూ. అంగగొను.)

మడఁతి. దే. వి. ఆఁడుది, పడఁతి, ఇంతి, స్త్రీ.

మడఁతుక. దే. వి.——పై.——(స్వార్థమున ఉక.)

మడకత్తి. దే. వి. లావుకత్తి.

మడచెట్టు. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

మడత. దే. వి. 1. (వస్త్రపు) మడుపు; 2. (కడుపుమీఁది) ముడుపు; 3. భక్ష్యవిశేషము

మడత్రొక్కు. దే. స. క్రి. (మడఁగన్ + త్రొక్కు.) కాలాకుల చొంతిగా అడిచి అణఁగఁద్రొక్కు.

మడమ. దే. వి. గుదికాలు. "వ. మడమలమెడమలంటియునలంచియు." ఉ, హరి. ౬, అ.

మడవ. దే. వి. (మడ + వా.) మళ్లకు పాదులకు నీళ్లుపాఱెడు కాలువవంటిది "సీ. అనుమఁదుంపురుచెక్కుటద్దంబులనుబర్వ మళ్లమడవలుమార్చిమార్చి." కళా. ౪, అ.

మడవచేఁప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మడవు. దే. అ. క్రి. 1. విముఖమగు; "క. కడవలములుగోలలుగ, ప్పడములుభీరలధనంబువరికిఁబఁగని, కడిదిలకలవివగవగ, మడవకతను మధ్యనిండు మనమునసుండెన్." భార. అది. 2, అ.—2. నివ్వెఱగు. "క. చెడఁగఱపువారుచెడుగులుఁ, గడుకానిపియటివారికరంబులుచె, ప్పెడువారుగాకనిల, మడవకమాయటివారిమాటలుకొఁదయే." భార. సభా. ౨, అ.

మడి. దే. వి. 1. మడుఁగువస్త్రము; 2. వరిపొలము, కేదారము. విశే. 1 పరిశుద్ధము; 2. వృత్తియందు ఉత్తరపదమైన మడుఁగు శబ్దమునకు అదేశముగావచ్చెడిరూపము. (ఇనుమడి, మున్మడి, పలుమడి.)

మడికాసు. దే. వి. వెండి, రజతము. "ఒంటిగామడికాసుగుంటి పైఁగూర్చుండి." కా. ౨, అ.

మడిచేలు. రవ. వి. (మడిచిన+చేలు.) వైష్ణవస్త్రీలుము౦దుండి యెత్తిపెనుకకుచెక్కుకొను కోకచేలు.

మడిపెసలు. దే. వి. మడియందుపైరగునల్లపెసలు.

మడిమంచే దే. విశే. బలహీనము. "చ. చెట్లుపట్టిమనుప్రాఁత దళంబులతోడఁ దోలెనా, మనిదొరముంచురాజా మడిమంతగఁ గోయలగంట మ్రోయఁగన్." సా. ౬, అ. (చూ. మడిమంచేము. "ద్వి. బలదేవుఁడుద్ధతిఁబరిఘంబుఁబూని, మలయురుక్మిని మడిమంచంబుచేసె." భాగ. ౧౦, స్క౦.)

మడియఁడు. దే. విశే. మూఢుఁడు. "శే త్రిమూర్తిగదానదాగతి తెలిపిచూడ, మెటియఁడుగదాయనంగుఁజేతలిమటిమడి, యఁడుగ దాయలకైవాత్ర్యుఁడుతలంప, నిట్టిచెడుగులచేబాధయిట్లులోర్తు." సా. ౨, అ.

మడియు. దే. అ. క్రి. 1. చేద్పే; 2. కుఱుఁగు. "క. తోమరము శక్తియుచె, ట్టిదముగనతఁడదరించిన, మదముపనయొయ్యధనరుఁడు మడియించెనెడన్." భార. ద్రో. ౪, అ.

మడిసంచి. దే. వి. మడుఁగువస్త్రములుంచుకొనెడుసంచి. హంస. ౨, అ.

మడిసంది. దే. వి. దేంట, కక్షము. "ఉ. రావణయుత్పాదైనరఘు రాముని నుండవలయనన్నుఁబెట్టినా, బాలినయంతెదాలమడిసంది...

గలిడి నిలుపేగాచుని, స్నానమునకై మాలిదయారసాతలముల్కటాక్షముల్." రాము. ౬, అ.

మడుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "మున్వాసభ్రుతియందుఁ జరాచరంబుదోఁచుమడఁగు." ఉ, హరి. ౨, అ. "ఉడిగిమడింగి మైమఱచియున్నతఱిన్." ఉ, హరి. ౫, అ.—2. వంగు.—ఇ. 1. గుణము; (దీనికిది యొన్నిమడుఁగులు హెచ్చు.)—2. పాదము; 3. కొలను; "చ. హాలియఁగఁజేసెనమ్మడుఁగుఁబొల్చనఁగన్ జలపాదశేవమై." పంచ. నా. 3, అ.—4 పరిశుద్ధి; 5. పరిశుద్ధ వస్త్రము; "మ. అలకంబాదిమడుఁగుఁగట్టిమతిభూషాదివ్య మాసాంగియై" పా. ౨, అ.—6. ఎనిమిదిసెలకొలఁది; 7. అడఁగుడ, ఉపశాంతి. (చూ. మడుపు.) 8. బ. అకుమడుపు "చ. మురఁటికామిఁకర్పూరవనోక మ౦టరియాకు మడుంగులియ్య." రుక్మి. ౫, అ.—విశే. పరిశుద్ధము. "ఉ. ఒత్తుగమాంసముల్ మడుఁగుటోగిరముల్ ఘృతశర్కరాదులున్." హరిశ్చ. ౧, అ.

మడుఁచు. దే ప్రే. మడుఁగఁజేయు.

మడుపు. దే. వి. 1. మడత; 2. మడుఁగువస్త్రము, "క. కడియు తైనాకతెవలిపవు, మడుపులుగట్టంగనిచ్చెమటితముక్కతె." అని. ౫, అ.—3. బ. అకుచుట్టలు "క. వచ్చికపురంపురాగా, లిచ్చి పిదపమడుపులొసఁగి." ఉ, రా. ౬, అ.

మడువు. దే. అ. క్రి. వి. మడుఁగుయొక్కరూపాంతరము (ఉపశాంతి.—"అ. అవులించుతలయునడరెడుసట్టయుఁ, జాదిక్రిందుడుగుమనురవిరోధి, యదటడింభతతికినాఁకలిమడువ్రగా, నిచ్చియాగ్రహమునన్నిటలనిడు." నిర్వ. ౪, అ.)

మడ్గు. దే. అ. క్రి. మడుఁగుయొక్కరూపాంతరము. (గుణము వక.—"సీ. మున్మడుపువ్వక్కరంబువకునన్మడుఁగుపంపకు నిడియన. దగిప్రకటమహిమ." పాండు. 3, అ)

మడ్డి. దే. వి. మానెలోనగువానియందు అడుగున నిలిచెడుమలినము. విశే. మూఢుఁడు.

మడ్డు. దే. వి. ఇనుపగుండు. "ఉ. వేఁగలలోనకొండెలుఁగవీవ విధుండవృనందియంబునా, పైఁగలదేనిచూడుమని ప్రార్థనగాత మదాంజారునిన్, జాఁగడునమ్మఁజేయుటకుఁ దక్కక యెత్తెదునట్టి యెత్తుగాఁ, గాఁగినమడ్డుదండమెసఁగంగనువట్టెనిసుండుసుద్దతన్." ప్రభా. ౫, అ.

మడ్డుకత్తి. రవ. వి. మచ్చుకత్తి.

మడ్డువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుమ్మెట, డుడుము.

మణఁగు. దే. అ. క్రి. మడఁగుయొక్కరూపాంతరము.

మణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. వత్సజాయఁలోనగునది: (ఇది అక్షజాతి.) 2. సువర్ణములోనగునది; (ఇది అనక్షజాతి) 3. ముంత; 4. మణికట్టు; 5. గొత్తెమెడతన్ను; 6. మగవాని కాముచివర. పుం. సర్పవిశేషము.

మణికము. సం వి. అ. పుం. కాడు, ముంత (అనికొందఱు.)

మణికారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రత్నములను సానఁబట్టువాఁడు.

మణిగ. దే. వి. మళిగ. (అప్ర.)

మణిగము. దే. వి. మణివములకు మొనటిరూపము.

మణిగాసనము. దే. వి. సన్నమన్నపుత్రాఁత. "సీ. మణిగాసనములు ప్రేమసొంపొప్పి గోడలఁజెలఁగారవిమ్మలిలులిఖించి." రుక్మాం. ౧, అ.

మణితము. సం. వి. అ. న. 1. రతికాలమునందలికంఠరవము; 2. కోలధ్వని.

మణిప్రవాళము. సం. వి. అ. పుం, న. రెండుభాషలుకలిసిన కవిత్వము.

మణిబంధము. సం. వి. అ. పుం. చేతిమణికట్టు.

మణిరంజనము. సం. వి. అ. న. వర్ణపుతేకు.

మణివకాఁడు. దే. విణ. (మణివము+కాఁడు.) అధికారి.

మణివము. దే. వి. అధికారము. (మణిగముయొక్క రూపాంతరము.)

మణిసిల. వై. వి. కొండమీఁదియొకదినుసు ఎఱ్ఱమన్ను.

మణుఁగు. దే. అ. క్రి. వి. మడుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

మణుఁగుఁబూలు. ద్వి. వి. బ. భక్ష్యవిశేషము.

మణుఁచు. దే. ప్రే. మణుఁగఁజేయు.

మణువు. దే. అ. క్రి. వి. మణుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

మణేదారు. హిం. వి. గ్రా. మధ్యవహారి.

మతంగజము. సం. వి. అ. పుం ఏనుఁగు, గజము.

మతంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకఋషి; 2. మాదిగవాఁడు.

మతకము. దే. వి. మాయ. "వ. వారుమయశంబరాదిరాక్షసుల మాయలుగడిచినమతకంబులుగలిగినిరూపింపరాకయుండుదురు." భార. అను. ౨, ఆ

మతకరి. దే. విణ. (మతకము+అరి.) మాయావి. "చ. మతకరి దాఁగురాలునిఁక మాదెసరాదుమఱంచునల్కతో, నతివతొడల్ ముడించె." కా. 3, ఆ.

మతము. సం. వి. అ. న. 1. అభిప్రాయము; 2. సమ్మతి; 3. శాస్త్రము. విణ. 1. సమ్మతము; 2. తెలియఁబడినది; 3. పూజింపఁబడినది. (త్రిమతములు.—వైష్ణవము, మాధ్వము, స్మార్తము. షణ్మతములు—వైష్ణవము, శైవము, శాక్తము, గాణపత్యము, సౌరము, కాపాలికము.)

మతలబు. హిం. వి. విషయము, తాత్పర్యము.

మతల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప్రశస్తవాచకము, మచర్చిక.

మతాబు. దే. వి. మహతాబుయొక్క రూపాంతరము.

మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శాస్త్రచింతనాదులచేఁగలుగు నర్థనిర్ణయజ్ఞానము; 2. ఇచ్ఛ; 3. తలఁపు.

మత్కుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లి; 2. కొమ్ములులేని యేనుఁగు; 3. నారికేళము. డు. గడ్డము మీసములేనిమగవాఁడు.

మత్తకాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మదముచేత ప్రకాశించునట్టి ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (రూ. మత్తకాసిని)

మత్తము. సం. వి. అ. పుం. మదముపట్టినయేనుఁగు. విణ. మదముపట్టినది.

మత్తల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మతల్లికయొక్క రూపాంతరము.

మత్తవారణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒఱగుదిండు; 2. మదించినయేనుఁగు.

మత్తా. వై. వి. మత్తు.

మత్తాబు. దే. వి. (రూ.) చంద్రజ్యోతి.

మత్తి. వై. వి. కాముకుఁడు. (రూ. మత్తికాఁడు.)

మత్తికాఁడు. ద్వి. విణ. కాముకుఁడు. "శే. మనముమ్రుచ్చిలి చొచ్చినమత్తికాఁడు, వీఁడుపొత్తునిచేపాఁచివెంబడియుతుఁడు, కాముఁ డటమీఁదననిరుద్ధుగాఁ గ్రమునను, జగురుఁబట్టెంబుఁదీర్పుటచెప్పనట్లు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

మత్తిల్లు. వై. అ. క్రి. మత్తుగొను, మదించు.

మత్తు. వై. వి. మంపు, మదము.

మత్తుఁడు. సం విణ. (అ. అ. అ.) మదించినవాఁడు.

మత్సరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈర్ష్య; 2. క్రోధము. విణ. 1. ఈర్ష్యకలది, 2. క్రోధముకలది

మత్స్యండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ కండచెక్కెర. (రూ. మత్స్యండి.)

మత్స్యదాని. సం. వి. ఈ స్త్రీ మీలబుట్ట, కువేణి.

మత్స్యపిత్త. సం. వి ఆ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి.

మత్స్యబంధనము. సం. వి. అ. న. గాలము, బడిశము.

మత్స్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేఁప; 2. ఒకానొకదేశము.

మత్స్యాక్షి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. పొన్నగంటికూర; 2. సోమిదకూర.

మథనము. సం. వి. అ. న. త్రచ్చుట, మంథనము.

మథించు. సం. స. క్రి. మథనముచేయు, త్రచ్చు.

మథితము. సం. వి. అ. న. నీళ్లుకలియనిమజ్జిగ. విణ. 1. త్రచ్చఁబడినది; 2. ఒరయఁబడినది.

మదకలము. సం. వి. అ. పుం. మదపుటేనుఁగు. విణ. మత్తుచేత వ్యక్తముగానిమాటలుకలది.

మదట. వై. విణ. మత్తుఁడు, మత్తురాలు.

మదనచేతులు. దే. వి. బ. దంతెలు. "సీ. తనువిల్లంబల్లగాఁ దన యునివక్కఁబోదుదనిచేతులుమదనచేతులు." చంద్రా. ౧, ఆ.

మదనము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆమని; 2. ఉమ్మెత్త; 3. మంగ; 4. మయినము.

మదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ కేవాదిపిల్లి.

మదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మారుఁడు.

మదమడఁచు. మి. స. క్రి. (మదము+అడఁచు.) దండించు. (రూ. ఒదుఁగుపడు.)

మదము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రొవ్వు; 2. ఏనుఁగుక్రొవ్వు; 3. రేతస్సు; 4. ఏనుఁగురేతస్సు; 5. కస్తూరి; 6. గర్వము; 7. సంతోషము. (ఏనుఁగునకు మదము ఎనిమిదిచోట్లఁబుట్టును. వానికిపేర్లునువేర్వేఱు. చెక్కిళ్లఁబుట్టునది దానము, కన్నులఁబుట్టునది సీధువు, చెవులఁబుట్టునది సాగరము, తొండముచివరఁబుట్టునది శీకరము, చనుమొనలఁబుట్టునది శీక్యము, మేహనమునఁబుట్టునది మదము, హృదయమునఁబుట్టునది ఘర్మము, చరణములఁబుట్టునది మేఘము. త్రిమదములు—విద్యామదము, ధనమదము, కులమదము. అష్టమదములు.—అన్నమదము, అర్థమదము, స్త్రీమదము, విద్యామదము, కులమదము, రూపమదము, ఉద్యోగమదము, యౌవనమదము.)

మదస్థానము. సం. వి. అ. న. కల్లుత్రాగెడియిల్లు.

మదహస్తి. వై. వి. మదపుటేనుఁగు మదకలము. "ఏ, గీ. అటవి యొకపాటిదోరమదహస్తులకును, నెత్తుగున్నలుదిక్కులమత్తకరులు." పాంచా. ౧, ఆ.

ఉ, హరి. ౨, ఆ. "వ. కంఠ ప్రాలియుగుంజెలుగాలియు, రూపులదంగియు నేపులు మడంగియు." మార్క. ౬, ఆ.

మడఁచే. దే. ప్రే. మడఁగఁజేయు (చూ. అంగగొను.)

మడఁతి. దే. వి. ఆఁడుది, పడఁతి, ఇంతి, స్త్రీ.

మడఁతుక. దే. వి.——పై.——(స్వార్థమున ఉక.)

మడకత్తి. దే. వి. లావుకత్తి.

మడచెట్టు. దే. వి. వృక్షవిశేషము.

మడత. దే. వి. 1. (వస్త్రపు) మడుపు; 2. (కడుపుమీఁది) మడుపు; 3. భక్ష్యవిశేషము

మడత్రొక్కు. దే. స. క్రి. (మడఁగఁగ + త్రొక్కు.) కాలూకులు దొంతిగా అడిచి అణఁగఁద్రొక్కు.

మడమ. దే. వి. గుదికాలు. "వ. మడమలమెడమలంచియుసలం చియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

మడవ. దే. వి. (మడ + వా.) మళ్లకు పాఱుటకు నీళ్లుపాఱెడు కాలువచుట్టు "సీ అనుమఁదుంపుపుచెక్కుటద్దంబులకుబర్వ మళ్లమడవలుమార్చిమార్చి." కళా. ౪, ఆ.

మడవచేఁప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మడవు. దే. అ. క్రి. 1. విముఖమగు; "క కడవకములుగోల లుఁగ, వ్రడములువిరఅధనంబుపరికింపఁగనె, క్రిడిదేశికులనివగ వక, మడవకకను మధ్యనిందు మనములనుండక." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. నివ్వలమగు "క. చెడఁగలపువారుచెడుఁగులుఁ, గడకానిరియటివారికరంబులుచె, ప్పెడువారుగాకనిటిక, మడవకమాయటివారిమాటలుకొలయే." భార. సభా. ౨, ఆ.

మడి దే. వి. 1. మడుఁగువస్త్రము; 2. వరిపొలము, కేదారము. విశే. 1. పరిశుద్ధము; 2. వృత్తియందు ఉత్తరపదమైన మడుఁగు శబ్దమునకు ఆదేశము గావచ్చెడిరూపము. (ఇనుమడి, ముమ్మడి, పలు మడి.)

మడికాసు. దే. వి. వెండి, రజతము. "ఒంటిగామడికాసుగుంటి పైఁగూర్చుండి." కా. ౨, ఆ.

మడిచేలు. దే. వి. (మడిచిన + చేలు.) వైష్ణవస్త్రీలుమడుందండి యెత్తికనుకుచెక్కుకొను కోకచేలు.

మడిపెసలు. దే. వి. మడియందుపైరగుపల్లపెసలు.

మడిమంచే దే. విశే. బలహీనము. "ద. చెట్టపట్టిమనుప్రాంత దళంబులతోడఁ దోలెనా, మనిదోరమంచురాజ మడిమంచఁ గోయిలగంట మ్రోయఁగన్." పాఞ్చా. ౬, ఆ. (రూ. మడిమంచే ము. "ద్వి. బలదేవుఁడుద్ధతిఁబరిఘంబుఁబూని, మలయురుక్మిని మడిమంచంబుచేసె." భాగ. ౧౦, స్కం.)

మడియఁడు. దే. విశే. మూర్ఖుఁడు. "శే త్రిమ్మరిగదాపదాగతి తెలిసిచూడ, కెంటియఁడుగదాయపంగుఁజేకటిమటిమడి, యఁడుగ దాయలకైనాశృకుఁడుకలంత, నిట్టిచెడుగులచేబాధయిట్టులొర్తు." పా. ౨, ఆ

మడియు. దే అ క్రి. 1. చెడ్పు; 2. చచ్చు. "క. కోపరకు శక్తియుచె, టిదముగనడఁదదరించిన, మనమునవయోధనరుఁడు మడియించెనెడక." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

మడిసంచి. దే. వి. మడుఁగువస్త్రములుంచుకొనెడుసంచి. హంస. ౨, ఆ.

మడిసంది. దే. వి. కేంక, కక్షము. "ఉ. రాజలయుత్సవమైనరఘు రాముబిముందలనన్నఁజెట్టినా, చాలినయంకెదాలముడిసందులఁ గలిడి నిలువ్వగాచుని, న్నారమధకమాకిదయారవకతలముల్కటా క్షముల్." గామా. ౬, ఆ.

మడుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు; "మత్పకృతియందఁజరా చరంబుదోఁచుమడుఁగు." ఉ, హరి. ౨, ఆ. "ఉడిగిమడింగి మైమఱచియున్నతఱిన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—2. వంగు.—౬. 1. గుణము; (దీనికది యొక్కమడుఁగులుహెచ్చు.)—2. ప్రాదము; 3. కొలను; "ద. పాలియఁగఁజేసినమ్మడుఁగుఁబొల్పుఁగఁగాజల పాతకవమై." వంచ. నా. 3, ఆ.—4 పరిశుద్ధి; 5. పరిశుద్ధ వస్త్రము; "మ. జలకంబాడిమడుఁగుఁగట్టిమణిభూషాదివ్య మానాం గియై" పా. ౨, ఆ.—6. ఎనిమిదిపెలకొలఁది; 7. అడఁచున, ఉపశాంతి. (చూ. మడుపు.) 8. బ. అకుమడుపు "ద. సురఁ టితమకుర్తునవనోక సుందరియాకు మడుపులిచ్చెన్." రుక్మి. ౫, ఆ.—విశే. పరిశుద్ధము. "ఉ. ఒత్తుగమాంసముల్ మడుఁగు టోగిరముల్ ఘృతశర్కరాదులున్." హరిశ్చ. ౧, ఆ.

మడుఁచు. దే ప్రే. మడుఁగఁజేయు.

మడుపు. దే. వి 1 మడత; 2. మడుఁగువస్త్రము, "క. కడియు తైనాకతెవలిపపు, మడుపులుగట్టంగనిచ్చెమణియొక్కతె." అని. ౫, ఆ.—3. బ. అకుచెట్లలు "క. వచ్చికపురంపుబాగా, లిచ్చి విడపమడుపులొసఁగి." ఉ, రా. ౬, ఆ.

మడువు. దే. అ. క్రి. వి. మడుఁగుయొక్కరూపాంతరము (ఉప శాంతి.—"అ. అణులించుకలయునదరెడునట్టయుఁ, జూచిస్త్రీ కుఁడుగుచుమరవిరోధి, యరటిడింభకతికినాఁకలిమడుపఁగా, నిచ్చి యాగ్రహమునవిష్టులనియె." విరా ౪, ఆ.)

మడ్గు. దే. అ. క్రి. మడుఁగుయొక్కరూపాంతరము. (గుణము వక.—"సీ. ముమ్మడుపుమ్మరంబునకుమడ్గుడుఁగుఖంపకు నిడియన. దగిత్రికటముహిము." పాండు. 3, ఆ)

మడ్డి. దే. వి. మానెలోనగువానియందు అడుగున నిలిచెడుమట్టి. విశే. మూర్ఖుఁడు.

మడ్డు. దే. వి. ఇనుపగుండు. "ఉ. వేఁగలలోనసొంపెలుఁగవేనె విధుందవృసందియంబునా, పైఁగలదేవిమాడుమని ప్రాద్ధినగాత మదారజారునిన్, దాఁగడునష్టుఁజేయుటకుఁ దక్కక యొత్తెదునట్టి యిట్టగాఁ, గాఁగినమడ్డుచందమెసఁగంగనుబట్టెనిసుండుముష్టకన్." ప్రభా. ౫, ఆ.

మడ్డుకత్తి. దే. వి. మచ్చుకత్తి.

మడ్డువు. సం. వి. ఉ. పుం. గుబ్బెట, తుడుము.

మఱఁగు. దే. అ. క్రి. మడఁగుయొక్కరూపాంతరము.

మణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. రత్నజాతియందగునది: (ఇది అశ్మజాతి.) 2. ముత్యములోనగునది; (ఇది అనశ్మజాతి) 3. ఘంట; 4. మనికట్టు; 5. గొఱ్ఱెమెడచన్ను; 6. మగవాని కామచివర. పుం. సర్పవిశేషము.

మణికము. సం వి. అ. పుం. గాఁగు, ముంత (అలికొందలు.)

మణికారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రత్నములను సానఁబట్టు వాఁడు.

మణిగ. దే. వి. మలిగ. (అత్ర.)

మణిగము. దే. వి. మణిపఱ్ఱుకు హెచ్చటిరూపము.

మణిగాసనము. దే. వి. సన్నసన్నపుకొఁగ. "సీ. మణిగా సనములు ప్రేమనొసర్చి గోదలఁజెలువాకవిష్ణులిలబిధించి." రుక్మాం. ౧, ఆ.

మణితము. సం. వి. అ. న. 1. రతికాలమునందలికంఠరవము; 2. కోకిలధ్వని.

మణిప్రవాళము. సం. వి. అ. పుం, న. రెండుభాషలుకలిసిన కవిత్వము.

మణిబంధము. సం. వి. అ. పుం. చేతిమణికట్టు.

మణిరంజనము. సం. వి. అ. న. కర్ణపుతేకు.

మణివకాఁడు. దే. విణ. (మణివము+కాఁడు.) అధికారి.

మణివము. దే. వి. అధికారము. (మణిగముయొక్క రూపాంతరము.)

మణిసిల. వై. వి. కొండమీఁదియొకచిన్నఎఱ్ఱమన్ను.

మణుఁగు. దే అ. క్రి. వి. మడుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

మణుఁగుఁబూలు. దన్వ. వి. బ. భక్ష్యవిశేషము.

మణుఁచు. దే. ప్రే. మణుఁగఁజేయు.

మణువు. దే. అ. క్రి. వి. మణుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

మణేదారు. హిం వి. గ్రామకరణము.

మతంగజము. సం వి. అ. పుం ఏనుఁగు, గజము.

మతంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకముని; 2. మాదిగవాఁడు.

మతకము. దే. వి. మాయ. "క. వారుమయకంబరాదిరాక్షసుల మాయలుగడిచినమతకంబులుగలిగినిరూపింపరాకయుండుదురు." భార. అను. ౨, అ.

మతకరి. దే. విణ. (మతకము+అరి.) మాయావి. "క. మతకరి చాణూరాలనిఁ దూదేకరాజకులంబునుతనల్ల్లో, సతిమతమల్ తుడించె." గా. 3, అ.

మతము. సం. వి. అ. న. 1. అభిప్రాయము; 2. సమ్మతి; 3. శాస్త్రము. విణ. 1. సమ్మతము, 2. తెలియఁబడినది; 3. పూజింపఁబడినది. (త్రిమతములు.—వైష్ణవము, మాధ్వము, స్మార్తము. షణ్మతములు —వైష్ణవము, శైవము, శాక్తము, గాణపత్యము, సౌరము, కాపాలికము.)

మతలబు. హిం. వి. విషయము, తాత్పర్యము.

మతల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రశస్తవాచకము, మచర్చిక.

మతాబు. దే. వి. మహతాబుయొక్క రూపాంతరము.

మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శాస్త్రచింతనాదులచేఁగలుగు నర్థనిర్ణయజ్ఞానము; 2. బుద్ధి; 3. తలఁపు.

మత్కుణము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లి; 2. కొమ్ములులేని యేనుఁగు; 3. నారికేళము. డు. గడ్డము మీసములేనిమగవాఁడు.

మత్తకాశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మదముచేత ప్రకాశించునట్టి ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (రూ. మత్తకాసిని.)

మత్తము. సం. వి. అ. పుం. మదముపట్టినయేనుఁగు. విణ. మదము పట్టినది.

మత్తల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మతల్లికయొక్క రూపాంతరము.

మత్తవారణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒలుగుదిండు; 2. మదించినయేనుఁగు.

మత్తా. వై. వి. మత్తు.

మత్తాబు. దే. వి. (రూ.) చంద్రజ్యోతి.

మత్తి. వై. వి. కాముకుఁడు. (రూ. మత్తికాఁడు.)

మత్తికాఁడు. దన్వ. విణ. కాముకుఁడు. "శో. మనమున్మచ్చిలి దొచ్చినమత్తికాఁడు, ఏఁడుపొమ్మనిచేపాఁచెనెలదియపుడు, కాముఁడటమీఁదననిరుద్ధుగాత్రమునను, జిగురుఁబట్టెంబుఁజేర్పుటచెప్పినట్లు." ఉ. హరి. ౫, అ.

మత్తిల్లు. వై. అ. క్రి. మత్తుగొను, మదించు.

మత్తు. వై. వి. మంపు, మదము.

మత్తుఁడు. సం విణ. (అ. అ. అ.) మదించినవాఁడు.

మత్సరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈర్ష్య; 2. క్రోధము. విణ. 1. ఈర్ష్యకలది, 2. క్రోధముకలది.

మత్స్యండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కండచెక్కెర. (రూ. మత్స్యండి.)

మత్స్యదాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మీలబుట్ట, కుణితి.

మత్స్యపిత్త. సం. వి అ. స్త్రీ. కటుకరోహిణికి.

మత్స్యబంధనము. సం. వి. అ. న. గాలము, బడిశము.

మత్స్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. చేఁప; 2. ఒకానొకదేశము.

మత్స్యాక్షి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. పొన్నగంటికూర; 2. సోమిదకూర.

మథనము. సం. వి. అ. న. త్రచ్చుట, మంథనము.

మథించు. సం. స. క్రి. మథనముచేయు, త్రచ్చు.

మథితము. సం. వి. అ. న. నీళ్లుకలియనిమజ్జిగ. విణ. 1. త్రచ్చఁబడినది; 2. ఒరయఁబడినది.

మదకలము. సం. వి. అ. పుం. మదపుటేనుఁగు. విణ. మత్తుచేత వ్యక్తములుగానిమాటలుకలది.

మదట. వై. విణ. మత్తుఁడు, మత్తురాలు.

మదనచేతులు. దే. వి. బ. దంతెలు. "సీ. తనువిల్లుంజల్లగాఁదన యునినక్కుఁజూడఁదని చేతులుమదనచేతులు" చంద్రా. ౧, అ.

మదనము. సం. వి. అ. పుం 1. ఆమని; 2. ఉమ్మెత్తకి; 3. మంగకి; 4. మయినము.

మదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ కేవాదిపిల్లి.

మదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మారుఁడు.

మదమడఁచు. మి. స. క్రి. (మదము+అడఁచు.) దేంపు. (రూ. ఒదుఁగుపడు.)

మదము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రొవ్వు; 2. ఏనుఁగుగ్రొవ్వు; 3. రేతస్సు; 4. ఏనుఁగురేతస్సు; 5. కస్తూరి; 6. గర్వము; 7. సంతోషము. (ఏనుఁగునకు మదము ఎనిమిదిచోట్లఁబుట్టును. వానికిపేళ్లువేర్వేఱు. చెక్కిళ్లఁబుట్టునది దానము, కన్నులఁబుట్టునది సీధువు, చెవులఁబుట్టునది సాగరము, తొండముచివరఁబుట్టునది శీకరము, దనుమొనలఁబుట్టునది శిక్యము, మేహనమునఁబుట్టునది మదము, హృదయమునఁబుట్టునది ఘర్మము, చరణములఁబుట్టునది మేఘము. త్రిమదములు.—విద్యామదము, ధనమదము, కులమదము. అష్టమదములు.—అన్నమదము, అర్థమదము, స్త్రీమదము, విద్యామదము, బలమదము, రూపమదము, ఉద్యోగమదము, యౌవనమదము.)

మదస్థానము. సం. వి. అ. న. కల్లుత్రాగెడియిల్లు.

మదహత్తి. వై. వి. మదపుటేనుఁగు మదకలము. "సీ, గీ. అడవియొకపాటిదొరమదహత్తులకును, నెత్తుగున్నలుదిక్కులమత్తరులు." పాంచా. ౧, అ.

మదావళము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, గజము.

మది. వై. వి. 1. బుద్ధి; "అక్కర. అదియునుంగాక పరత్రయోగ మాయలుగలవెతేఁగి, మదినుంచునది." భార. అర. ౧, ఆ.—2. మనస్సు*. "క. ఇది నీకోరినఫలమని, మదతికనిరుద్ధుఁడెలువ నూహియిటులనుచ, మదిఁజొచ్చినీటుఁగూరిమి, యదికనవలరాద చుట్టమానోకాఁడో." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

మదించు. ఉభ. వై. అ. క్రి. కలఁచు. (చూ. జోటాడు.) స. క్రి. మదింపువేయు*. (ఈ యర్థమునందు కొన్నిచోట్ల మతించు అనివాడెదరు.) సం అ. క్రి. క్రొవ్వు. (మదియించు అనియు.)

మదింపు. వై. వి. ఇంతయని వెలమొదలగువాని నూహించుట. (చూ. మదించు, అరగింపు.)

మదిమది. వై. వి. నెమ్మది, నిశ్చింత. "చ. త్రిదశవరిష్ఠజయించి జగతీతలమంతయునేలుచాణుఁడే, మదిమదినుండిదానవసమాజము చేటునకై త్రిలోచనుచ, గదనమువేఁడె." ఉ, హరి. ౫, ఆ (చాణుఁడే అనునప్పుడు ఇక్కడి ఏకారము ఆధిక్యమును తెలుపుచున్నది. చూ. ఏ.)

మదిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. సుర, మద్యము, కల్లు.

మదిరాక్షి. సం వి. ఈ. స్త్రీ 1. మదముకప్పిన కన్నులుగల ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది.

మదీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) నాది.

మదుగు. దే. వి. అనుకు. "వ. శీకరపరంపరలచొదుగులుమదుగులు గొనినఁలిదపిదనగుచు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

మదుపు. దే. వి. అడుపచ్చ. కవిక. 3, ఆ.

మదుము. దే వి. మదుగుయొక్కరూపాంతరము.

మదురు. దే. అ. క్రి కమియు. (మదురఁబండినపండు.) వి. గోఁడమీఁదికప్పు. (దీనిని మదులు అని వాడెదరు.)

మదురుగోడ. దే. వి. మదురుపెట్టినగోడ. "ద్వి. జాలినాకోడ నొజ్జలుచెప్పియున్న, మాటనీకెఱిఁగించిమదురుగోడైన, దాఁటి పోయెదనింక దాఁపురమేల." హరిశ్చ ౨, భా.

మదురువు. వై. వి. 1. మద్యము; "క. మదురువుగొనియుండ లెఱుఁగక, మదాంధులమనసుకైనమానవులకునిం, పొదవియుఁబిడికిల్లంగొని, చదియఁబొడుచుననియదియుసౌఖ్యంబగునే." లక్ష్మి. ౪, ఆ.—2. మత్తు*. "సీ. మదురువుగొనిమాయుమలయుకారెనుఁబోతు నొడిసికొమ్ములుపట్టిముడుఁగఁద్రోచి." లక్ష్మి. ౨, ఆ.

మదువు. దే. వి. మడుగుయొక్కరూపాంతరము.

మదోత్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. మదపుటేనుఁగు; 2. కపోతము.

మద్దతు. హిం. వి. సహాయము.

మద్గురము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) బొమ్మిడాయ.

మద్గువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. నీరుకాకి; 2. మత్స్యవిశేషము.

మద్ది. దే. వి. అర్జునము*. (దీనిభేదములు ఇసుమద్ది, ఏటిమద్ది.)

మద్దికాయలు. దే. వి. బ. బాలురచెవికప్పులనుంచెడుభూషణవిశేషము. "ఐడిగలమద్దికాయలవనీనులపొంపుఘటింప." ("మద్దికాయల." ఇక్కడ వృత్తియందేకవచనము.) చం. ౨, ఆ.

మద్దెల. వై. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. (చూ. దిమిదిమి.)

మద్దెలరూపురిక్క. వై. వి. ధనిష్ఠానక్షత్రము.

మద్యము. సం. వి. అ. న. కల్లు, సుర, కాదంబరి.

మధుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిప్పతీఁగ. అ. న. ము. అతిమధురము. పుం. 1. ఇప్ప*; 2. సెదిలి. డు. వంశావళిఁజదువు వాఁడు.

మధుకరము. సం. వి. అ. న. భిక్షాన్నము. పుం. 1. తుమ్మెద; 2 జీవకము*.

మధుక్రమము. సం. వి. అ. పుం. మద్యపానక్రమము.

మధుద్రుమము. సం. వి. అ పుం. ఇప్ప*.

మధుపము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, తేనెటీఁగ. విశే. మద్యపానముచేయునది.

మధుపర్కము. సం. వి. అ. న. 1. పెరుఁగుతోకలిపినతేనె; 2. పెండ్లిలోవధూవరులకిచ్చెడువస్త్రము.

మధుపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుమ్ముడు*; 2. తిప్పతీఁగ; 3. నీలిచెట్టు.

మధుమేహము. సం. వి. అ. పుం మూత్రరోగవిశేషము.

మధుయష్టిక. సం వి అ. స్త్రీ. అతిమధురము.

మధుర. సం. వి అ స్త్రీ. 1. ఒకపట్టణము; 2. సదాప*; 3. అడవిసదాప*. అ న. ము. విషము. పుం. తియ్యన. విశే. 1. తియ్యనిది; 2. ఇంపైనది.

మధురస. సం. వి అ. స్త్రీ 1 చేఁగ*, 2 ద్రాక్ష*, 3. పిన్నపాల*.

మధురిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అడవిసదాప*.

మధురిపుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. విష్ణువు, శౌరి, వెన్నుఁడు.

మధురిమ. సం. వి. న్. పుం. తియ్యన. (రూ. మధురిమము.)

మధులిహము. సం. వి. హ్ పుం. తుమ్మెద, తేనెటీఁగ.

మధువారము. సం. వి. అ పుం. మద్యపానక్రమము.

మధువు. సం. వి. ఉ స్త్రీ. పాలకూర. న. 1. నీరు, 2. పాలు. పుం, న 1. కల్లు, 2. తేనె; (ఇది త్రివిధము.—మాక్షికము, భ్రామరము, పౌత్తికమని కొందఱు.) 3. పూఁదేనె. పుం. 1. చైత్రమాసము, 2. వసంతఋతువు; 3. ఇప్ప*, 4. కోరఁట*.

మధువ్రతము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, భృంగము.

మధుశిగ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఎఱ్ఱపువ్వులమునగ*.

మధుశ్రవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లగురిజ*.

మధుశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చేఁగ*.

మధుష్ఠీలము. సం. వి. అ. పుం ఇప్ప. (రూ. మధుష్ఠీవము*.)

మధుసూదనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు. ము. తుమ్మెద.

మధుస్రవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాలకూర.

మధూకము. సం. వి. అ. పుం. ఇప్ప. (రూ. మధూకము*.)

మధూలకము. సం. వి. అ. పుం నీరిప్ప*. కొండయిప్ప. (అనికొందఱు.)

మధూలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పుప్పొడి; 2. చేఁగ*.

మధూళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కల్లు; 2. పూఁదేనె.

మధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 2. నీవ్వడుంతర్భేదవిశిష్టనాయికావిశేషము. (ఉదయించినయౌవనములుగలది, పదునాలేండ్లుమొదలు పదునెనిమిదేండ్లవరకునైన

వయసుగలది.) అ. న. ను. అవకాశము. పుం, న. నడుము. పుం. మానవుని అరత్నిప్రమాణముహీనమైనయేనుఁగు విశే. 1. నడి తరముది; 2 నడిమిది.

మధ్యదేశము. సం. వి. అ. పుం. భారతవర్షమునడిమిదేశము.

మధ్యమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. దుద్దు; 2. వాగ్భేదము; 3. నడిమివ్రేలు; 4. ఋతుగనవుర్తాడినది. అ. పుం, న. ను. నడుము. పుం. 1. కురుక్షేత్రప్రయాగహిమాద్రివింధ్యములకు నడుమనున్నదేశము, 2. ఒక స్వరము; (చూ. స్వరము.) విశే. నడిమిది.

మధ్యరాత్రము. సం. వి. అ. పుం నడురేయి.

మర్త్యలోకము. సం. వి. అ. పుం. భూలోకము.

మధ్యస్థుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నడుమనుండి పక్షపాతములేక యిరుతెగలవారికి సరిగా న్యాయమునుచెప్పువాఁడు.

మధ్యాహ్నము. సం వి. అ. పుం. పట్టపగలు.

మాధ్వాసవము. సం. వి. అ. పుం. ఇప్పపువ్వుకల్లు.

మన. దే. స. మనము అనుదానికి ప్రాతిపదికము.

మనఃప్రభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, తలఁపుచూలి.

మననము. సం. వి. అ. న. చింతన, గమనము.

మనము. ఉభ. దే. స నీవునునేనును. సం. వి. స్. న. 1. మనస్సు; 2. బుద్ధి.

మనవి. దే. వి. విజ్ఞాపనము. "మనవియొత్తితెలంగుమీకనినది." రాఘ. ౧, అ.

మనశ్శిల. సం. వి అ. స్త్రీ. మణిసిల.

మనసరి. మి. విశే. (మనసు+అరి) బుద్ధిమంతుఁడు. "క. అనయము నిజప్రచారం, బనయముగా నుండనడచునరికార్యమునన్, మనసరి యీకనరియని, మనసరిరాకొమరుమూఁక మన మనరీతిన్." రాఘ. ౧, అ.

మనసిజుఁడు. సం. వి అ. పుం. మన్మథుఁడు, తలఁపుచూలి.

మనసు. సం. వి. స్. న. మానసము. (మొదటిరూపము మనస్సు.) విశే. ఇష్టము. "మనసయ్యెవెల్లిడియు" రాము. 3, అ. (ఈ యర్థము సంస్కృతమునలేదు.)

మనస్కరించు. సం. అ. క్రి. మననుంచు. (వాఁడు మనస్కరించి అనుచితచేసినాఁడు.)

మనస్కారము. సం. వి అ. పుం. మనఃప్రయత్నము. మనఃపూర్తి. (అనిగొందఱు.)

మనస్వి. సం. విశే (న్. ఈ. న్.) మంచిమనస్సుగలవాఁడు.

మనాయించు. గ్రా. స క్రి. లక్ష్యపెట్టు, విను, లోఁబడు.

మనికట్టు. దే. వి. మణిబంధము. "క. మనికట్లనికట్టులతటిచియుంతటిచియు." ఉ, హరి. ౬, అ.

మనికి. దే. వి. 1. జీవించుట; 2. వసించుట; "క. క్షీరోదకలితఁబాండవ, గౌరవులొడఁగూడిమనికిగార్యంబు."భార. ఉద్యో. 3, అ.—3. జీవనము; "సీ. వినతి దీనతనే కాకనైనమనికియుఁ దానొక్కమనికియగునె, యిట్టిజీవనముదిగాల్పనే." మార్క. 2, అ —4. వాసస్థానము; "చ. ఎనయఁగనీ నివాసమునకేనరుదెంచి దనంచు నాపనుర్, గనుఁగొనకిక్కపుంత్రియముగల్గినవాఁడును జొకిఁబల్కియూ, మనికికిరాకకిక్కనునూనెడుఁగాకపుదియదృష్టికిన్, బనుపడితెర్రలనున్నగతిమాయలునేయఁగనేలఘర్తకున్." కా. ౨, అ.—5. స్థానము. "అక్షునికిమహీజములే." వసు. ౨, అ.

మనికితపడు. దే. అ. క్రి. (మనికితము+పడు.) దుఃఖపడు. "క. తనపతిఁగానకయుంతయు, మనికితపడివచ్చిగామమంజరిచోరఁగా." విక్ర. ౬, అ.

మనికితపాటు. దే. వి. మనికితపడుట. "దే. మనికితపాటుతో మతిచెడుచునుండి." విష్ణు. పూ. ౨, అ.

మనికితము. దే. వి. దుఃఖము. "క. తనయాగముచిప్పనుచే, దిన కిదునవత్రయింతచేసెనుమిన్, ధనములమిక్కుముగాచెడ, మనికితములుమానుఁడనుచుమదిఁగృపమెఱయన్." వి, పూ. 2, అ.

మనితము. సం. విశే (అ. అ. అ.) తెలియఁబడినది.

మనీష. సం. వి. అ. స్త్రీ బుద్ధి, ప్రజ్ఞ, మతి.

మనీషి. సం. వి. న్ పుం. విద్వాంసుఁడు. విశే. బుద్ధిమంతుఁడు.

మను. యు. దే. అ. క్రి. 1. జీవించు; (చూ. మనికి రెండవ యర్థము.) 2 వర్తించు "క కలిమికినొప్పగుఠీవియు, బలిమికిఁ దొడవైనయట్టిబలఁగము నైరో, కలచిత్తములకువ్రేఁగగు, కొలఁదిమనగుంతిపెద్దకొడుకునకమరున్." భార. విరా. ౨, అ —వి. బువ్యవాచకమైనమన్నుశబ్దమునకువృత్తియందు ద్విత్వముతోవించినరూపము. (ఉదా. మనుఁబిడి, మనుఁబెంటి, మనుఁబోతుము.)—నై. 1. మట్టి; "క. తనమనములోననెంతట, ననుమానము తీతీకుద్ధియుసనందాఁకన్, మనకొదమునేయుటదగు, నెనికయుఁ గొలఁదియునువెదకరెన్నఁడుఁబెద్దల్." విజ్ఞా. ఆచా, ౫౦.—2. నేల. "సీ. అదనుకోఁజేఁచిచన్నవనియోవమధులమన్నొదవు కొండలకెల్లఁబిడుకనెటిఁగి." (ఇక్కడ ఉకారమునకు లోపము.) పాన్. ౨, అ.

మనుఁగు. దే. అ. క్రి. చేప్పు. "అతనిఘోరశరాళినసురాక్షసుల్ మనిఁగిరి." అధ్యా. యు, ౫౦.

మనుకువ. దే. వి. వాసస్థానము. (చూ. ఒరివు.)

మనుగడ. దే. వి. 1. జీవనము; 2. జీవనోపాయము. "అ. భువుల యెడమేలుగాంచిన, మనుగడయగ్గలముచేసిమన్నింపుము." భార. ఆశ్ర. ౧, అ.

మనుగడుపు. దే. వి. (మనువు+కడుపు.) (చూ.) అల్లెము.

మనుచే. దే. ప్ర. మనఁజేయు. (రూ. మంచే.)

మనుజాశనుఁడు. సం వి. అ. పుం. రాక్షసుఁడు, మానిసిదిండి.

మనుజుఁడు సం. వి. అ పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

మనుజేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు, మానిసితేఁడు.

మనుదిండి. దే. వి. (మను+తిండి.) ఒకదినుసుపాము, మాలుధానము.

మనుపరి. దే. విశే. (మనువు+అరి.) కాపరి, రక్షకుఁడు.

మనుపాల. దే. వి. పాలతార, జీవంతి.

మనుపీనుఁగు. దే. వి. జీవచ్ఛవము.

మనుపు. దే. ప్ర. మనుచుయొక్కరూపాంతరము. వి. రక్షణము.

మనుమఁడు. దే. వి పౌత్రుఁడు. "క. కనకనికరమొతవఁగఁజ, క్కనికరముఁగొఁగిలించికాంతాయుతుఁడో, మనుమనిమూన్వితుఁడై, మనుమనిదీవించెనలవాలుమానముగాఁగన్." అని. ౫, అ.

మనుమరాలు. దే. వి. (మనుమ+ఆలు.) పౌత్రి.

మనువర్తి. గ్రా. వి. జీవనమునకై యిచ్చుసొమ్ము. (చూ. మనోవర్తి.)

మనువు. ఉభ. దే. అ. క్రి. మనుగుయొక్కరూపాంతరము. వి. 1. జీవనము; "ఎ, గీ. అలుపోరినమనవచ్చునయ్యదుఃఖ, మునకొ మఖమునకొఁనరులమనవుచెపుదు." మార్క. ౫, అ.–2. వర్తనము; "వీమనువుదుష్ప్రారంబు." భాగ. ౨, స్కం.–3. మగనివరించుట; "ఈ మనువిదియేలలక్ష్మణకుమారునివిర్ణిశమూరుఁడొం దు." రా. అర, కాం. ౧, అ.–4 మగఁడు. సం. ఉ. పుం. 1. వైవస్వతాది; (వీరు పదునలుగురు.–స్వాయంభువుఁడు, స్వారోచిషుఁడు, ఉత్తముఁడు, తామసుఁడు, రైవతుఁడు, చాక్షుషుఁడు, వైవస్వతుఁడు, సూర్యసావర్ణి, దక్షసావర్ణి, బ్రహ్మసావర్ణి, ధర్మసావర్ణి, రుద్రసావర్ణి, రౌచ్యుఁడు, భౌచ్యుఁడు.) (ఇవి కొన్నిచోట్ల వేఱువిధముగా వ్రాయఁబడియున్నవి.) 2. మంత్రము.

మనుష్యధర్ముఁడు. సం. వి. వ. పుం. కుబేరుఁడు.

మనుష్యయజ్ఞము. సం. వి. ౯. పుం. అతిథిపూజ.

మనుష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మనుజుఁడు, మానిసి.

మనోగుప్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. మణిసిల.

మనోజవసుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. ౨.) తండ్రినిబోలిన వాఁడు. (కొడుకు.) (చూ. మనోజవ్రుఁడు.)

మనోజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, తలఁపుచూలి.

మనోజ్ఞము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సుందరము.

మనోభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, తలఁపుచూలి.

మనోరథము. సం. వి. అ. పుం. ఇచ్ఛ, కోరిక.

మనోరమము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మనోజ్ఞము.

మనోహతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) మనసుచెడినవాఁడు.

మనోహరము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. భక్ష్యవిశేషము. "ద్వి. అతిరసంబులుమనోహరము లనైన, యతిరసంబులు మనోహరములుమఱియు." రా. బాల, కాం.–విశే. మనోజ్ఞము, ఇంపైనది.

మనోహ్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మణిసిల.

మన్కి. దే. వి. మనికియొక్కరూపాంతరము.

మన్దిండి. ద్వ. వి. మనుదిండియొక్కరూపాంతరము, "ఎఱ్ఱకోఁకటి బండకట్టిమన్దిండి." అను. 3, అ.

మన్న. దే. వి. అడ్డగింపు, నిరోధము.

మన్నన. వై. వి. 1. సన్మానము "క. మన్ననకుబ్బకయుఖమతి, తన్నొందినప్రక్కఁబడకధరణీశుకడ, మున్నున్నయట్లమెలఁగిన, వన్నరుఁడుశుభములొందఁగనాపదలఁడఁగుడు." భార. విరా. ౧, అ.–2. గౌరవము.

మన్ని. యు. దే. వి. జీవము. "ఎ. గీ. మనఁగనాబుద్ధివికసనామన్నిగొంటివి." రా. కిష్కిం, కాం. "సీ. కడఁదిమృత్యువుపువ్వ గంధియైదనుదెంచినీమన్నిగొనియుసేసృవెతనూజ." భోజ. ౬, అ.–వై. పెడతలయందుండువరము.

మన్నించు. వై. స. క్రి. 1. సన్మానించు; 2. గౌరవించు. "క. అన్నయిదిధర్మవనిము, యన్నమునన్నుమనతిప్రియంబునవెడలో, మన్నించియెమితనిచెనఁ, గ్రన్ననవానమునుసేయఁగడఁగుదు బుద్ధిక." భార. ఆది. ౬, అ.

మన్నింపు. వై. వి. 1. మన్నించుట; 2. అపరాధక్షమము. (చూ. అరగింపు.)

మన్నిక. వై. వి. మన్నన, సన్మానము.

మన్నిగొను. దే. స. క్రి. (మన్ని+కొను.) రెంపు. "క. కన్నుం డఁగంటిపాతం, గొన్నట్లుమెలంగిరాలుఁగొనిపోవుటకై, యన్నీచబంధుయుతముగ, మన్నిగొనకయున్నవెటిమాటలుమదకిక." ఉ. హరి. ౫, అ.

మన్నియ. వై. వి. ప్రభుత్వ*. "అమన్నియకేరియక్కలవరు ముత్తులఁగూర్చి." అచ్చ. అర, కాం.

మన్నియఁడు. వై. వి.——వై.——"మన్నియరగండఁడు." కా. ౧, అ. (చూ. మన్నెఁడు.)

మన్నీఁడు. ద్వ. వి. (మన్ను+ఈఁడు)——వై.——"శే. అంతఁదనపట్టియగువాలిసదఁగఁజేసి, సేకొమరుఁడంచువేల్పుమన్నీఁడుప్రోద్దు, వలమిమట్టడివేయించెనఁగమబ్బు, తెగలువడిపలర్వఁజిక్కంలతెరువుసంధు." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

మన్ను. యు. దే. వి. 1. బుశ్యమృగము, "శే. వంకమగోరిజ దిగఁబడివఱవరేళు, మన్నులివ్వేకకేఁగటిమన్నులందు." స్వా. ౪, అ.–2. యుద్ధసాధనవిశేషము. "వ కొంకిమన్నుదగరమొదలు గాఁగలసాధనంబులచేఁదాకుపఱచియు." ఉ. హరి. 3, అ.–వై. 1. మట్టి; 2. నేల*. (చూ. దే. మొదటియర్థము.)

మన్నుఱేఁడు. ద్వ. వి. రాజు, భూపతి, శశి. ౬, అ.

మన్నెకాఁడు. ద్వ. వి. (మన్నెము+కాఁడు.)——వై.——"దక్కిమన్నెగాఁడు." అచ్చ. యుం, కాం.

మన్నెము. వై. వి. సన్మానించియిచ్చిన కొంతభూభాగము*.

మన్నెముల్లు. ద్వ. వి. మేఁకలకాలిగిట్టలలోని ముల్లువలెనుండుపెద్ద సూది

మన్మఁడు. దే. వి. మనుమఁడుయొక్కరూపాంతరము.

మన్మథ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) ము. 1. కామచింతకీ; 2. వెలఁగకీ

మన్మథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మరుఁడు, మారుఁడు.

మన్మనము. సం. వి. అ. పుం. ఆలుమగలు సురతకాలమునందు దేశభావకౌఁ జెవిలో మెల్లఁగా చెప్పుకొనుమాట

మన్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెడతలయందుండునరము.

మన్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. క్రోధము; 2. శోకము; 3. దైన్యము; 4. యజ్ఞము.

మన్వంతరము. సం. వి. అ. న 1. డెబ్బదియొక్కదివ్యయుగములు; 2. మనుకాలమధ్యచరిత్రము.

మపుష్టకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) మకుష్టకము.

మప్పితము. దే. విశే. మితము, పరిమితము.

మప్పు. దే. స. క్రి. మరపుయొక్కరూపాంతరము.

మబ్బు. దే. వి. 1. మేఘము; 2. చీఁకటి; "ఉ. ఘనాఘనముల్ సొగసెక్కఁజేవలాం, ఘకరణంబులైవరువిధంబులమబ్బులుగొల్పఁగంటివె." రామా. ౬, అ.–3. అజ్ఞానము. "అహోతెలివ్వరేదయ్యెమబ్బునకుఁ లోనయినాఁడు సిఁడుపడరుంతోకిళ్ళు." చంద్ర.

మబ్బుకొను. దే. అ. క్రి. మంపుకొను. పా. ౨, అ.

మబ్బుత్రోవ. దే. వి. ఆకాశము, మేఘద్వారము. (చూ. అంగద అలుకయర్థము.) (ఇటు మొగలుబారి.)

మబ్బుమేపరి. దే. వి. వాయువు, ప్రభంజనుఁడు. "సీ. మబ్బుమేపరితనగొబ్బునవానిపింగాణిమొత్తునియలుగానడంప." అర్హ. మం, కాం.

మబ్బురవుతు. దృ. వి. ఇంద్రుఁడు, మేఘవాహనుఁడు.

మభ్యపెట్టుట. గ్రా. స. క్రి. మోసముచేయుట, ఉపాయముగా దాఁటవేయుట.

మమత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మమకారము, అభిమానము.

మమ్మ. దే. అవ్య. ప్రసంగమునెలువుగది. (చూ. మమ్మారె.)

మమ్మరె. దే. అవ్య.——గ్రా.——(రూ. మమ్మరే.)

మమ్మా. దే. అవ్య. మమ్మయొక్కరూపాంతరము. (చూ. రాయు. స. క్రి.)

మమ్మాయి. దే. వి. లేఁతబిళీవము

మమ్మారె. దే. అవ్య. మమ్మరెయొక్కరూపాంతరము. "క. అమ్మదనాంగేంద్రంబును, గుమ్మరిపారెగలిఁజిట్టి కొనివడిఁదిరుగఁగ, మమ్మారె యనుచుఁజూడఁగ, మమ్మాయిందొంగడిరొక్కమొగిదవేర్వఁగ." శకాం. ౫, ఆ. (రూ. మమ్మారే.)

మమ్ము. దే. వి. సముద్రముమీఁద ఓడలకు విఘాతముగా వచ్చెడు మది గాలివిశేషము.

మయము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒంటె; 2. కంచరగాడిద.

మయష్టకము. సం. వి. అ. పుం. అడవిపెసలు. (రూ. మయష్టకము.)

మయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అసురశిల్పి.

మయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కిన్నరుఁడు; 2. మృగవిశేషము.

మయూఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. కిరణము; 2. కాంతి; 3. జ్వాల.

మయూరకము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము. పుం. ఉత్తరేణి.

మయూరతుత్థము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము.

మయూరము సం. వి. అ. పుం. 1. నెమిలి; 2. నెమిలిజొట్టు, 3. ఓమము; 4. ఉత్తరేణి.

మయూరవిదళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లతెగడ.

మర. దే. వి. 1. కీలు; (మరగాలు, మరచట్టు ఇ.) 2. తిరుగుడుచీల; 3. తిరుగుడునొక్కు. (చూ. మరగొమ్ము.) (ఆధునికులు కొందఱు దీనిని కలలేఖముగా ప్రయోగించియున్నారు.)

మరందము. సం. వి. అ. పుం. పూఁదేనె. (మకరందముయొక్క రూపాంతరము.)

మరకము. అర. ఒ. ఎనిమిదివట్లు, తూము.

మరకతము. సం. వి. అ. న. పచ్చరాయి, గారుత్మతము.

మరకాఁడు. దే వి. (చూ.) నావికుఁడు. "మరరాజనఁబొండు కరిఁజేర్చుమరకాఁడు." పాం. ౫, ఆ.

మరగాలు. దే వి. కృత్రిమపాదము.

మరగు. దే. అ. క్రి. 1. పరిచితమగు; "క. మరగిన సింహము మృగములఁ, జొరిగొనుచునుండుఁగాచుపోలికనంతః, పరిచితవనుండునమునులఁ, జొరిగొనుచును నరులఁదేహముఖరక్షించుచుఁ." పూర్వ. 3, ఆ. (చూ. తరవు.)—2. ఆశపడు. "క. నినుఁజూచి మరగివచ్చిన, ననుఁజేకొనకునికివిధినాయమెచ్చుగా." భో. ౪, ఆ.—స. క్రి. ఆశించు. "క. తలిదండ్రులుగడియించిన, ములుగులలో విత్తమెల్ల ముందఱకొఱకై, వలపునను పరిడిపెట్టుచు, నెలమిమెయిఁ మరగనొక్కయాడిగదానిఁ." భల్లా. ౧, ఆ.

మరగొమ్ము. దే. వి. (మర + కొమ్ము.) గుబ్బముమీఁది పల్లముకు ముందువెనుకలవానికై యుత్తగానేర్పఱచియుండుభాగము. "శా. తరుణీ వెలవడుపల్లవు, మరగొమ్మెమఱునాకుమర్యాదావి, స్మరణం బైనదిమాటల, వరాకుచేనము చుఁదనదుపారింద్రంబుఁ." కళా. 3, ఆ

మరచట్టు. దే వి. తిరుగడ, అను. ౫, ఆ.

మరణము. సం. వి. అ. న. చావు, మృతి.

మరణించు. సం. అ. క్రి. మరణముచేయు, చచ్చు.

మరతకము. సం. వి. అ. న. మరకతముయొక్కరూపాంతరము.

మరపు. దే. ప్రే. మరగఁజేయు. (చూ. తరవు)

మరమేకు. దే. వి. తిరుగుఁడుచీల.

మరమ్మతు. హిం. వి. బాగుచేయుట.

మరలఁబడు. దృ. అ క్రి. (మరలఁ + పడు.) మరలు. "క. ధృతరాష్ట్రుండిటమీఁదన, సుతులు శకునియునునూతనూనుండును, గతిఁదపించిరి వారల, మతమయనుష్ఠించుఁగాక మరలంబడున్." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)

మరలఁబాటు. దృ. వి. మరలఁబడుట.

మరలు. దే. అ. క్రి. 1 తిరుగు, నివర్తిలు; "అంతతో మరలుమదీయకోపశిఖ." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—2. వెనుకతిరుగు. "సీ. రామభద్రుండుగరంబుదూరంబుగానరిగియంతటనుదానురలుదృష్టి, కానరుగైకొని." రామ. 3, ఆ.

మరలుచు. దే. ప్రే. మరలఁజేయు. (రూ. మరల్చు. చూ. బరువడి.)

మరవలి. దే. వి. మఱఁగుముప్పు.

మరసాన. దృ. వి. జాళ్లపనివాని సాధనవిశేషము.

మరాటము. దే. వి. ఒకచెట్టు, లాంగలి.

మరాటి. గ్రా. వి ఒకానొకదేశస్థుఁడు.

మరాటీమొగ్గ. గ్రా. వి. ఒకానొక అంగడిదినుసు.

మరాళము. సం. వి. అ. పుం. హంస, అంచే.

మరి. దే. వి. ఏ. తడవ, వారము. "క. ధరణింగాశ్యపనైకావ్య, నరమాఁటంకేయులోలినజగద్ధితవా, క్రూరులైరొక్కడవారొక, మరిగోష్ఠినితతిమండిమనుజాధిప." భార. అను. ౨, ఆ. (ఇది టీకాదికల్పితరూపకముగా ప్రయోగింపఁబడునుగాని ప్రత్యేకముగాఁ ప్రయోగింపఁబడదు.) "అగ్నికినిమ్మరిపోయిచెప్పుము." భార. ఆశ్వ. ౧, ఆ.—అవ్య. మఱియు. "ఆ. మరియునొక్కపాలమిరుగేలఁబఱిక యు." రా. అర, కాం. ౧, ఆ. (ఇది ఈ యర్థమందు అధునాతనముగా నీ గ్రంథమునందుమాత్రము కనఁబడుచున్నది.)

మరించు. సం. అ. క్రి. మరణించుయొక్కరూపాంతరము.

మరిగొమ్ము. దే. వి. (చూ.) కలుఁజే.

మరిచము. సం. వి. అ. న. మిరియము.

మరిడిమహాలక్ష్మి. దే. వి. ఒక దేవత.

మరిడివ్యాధి. దే. వి. కలరాజాడ్యము, వాంతిభ్రాంతి.

మరియాద. వై. వి. క్రమము, మేర. "క. వరనాథుఁగొలిచియల వడఁ, దిరిగితినాకమియనుచుఁదేఁకువరేక, మ్మరియాదదప్పమెలఁగ వఁ, బురుషార్థంబుఁకుహానిపుట్టకయున్నే." భార. విరా. ౧, ఆ.

మరీచము. సం. వి. అ. న. మరిచముయొక్క రూపాంతరము.

మరీచి. సం. వి. ఇ పుం, స్త్రీ కిరణము. పుం. ఒక ఋషి. (చూ. ఋషి.)

మరీచిక. సం. వి. అ స్త్రీ. ఎండమావులు, మృగతృష్ణ.

మరు. దే. వి. వృత్తియందు మారుశబ్దమునకాదేశరూపము. (వేమరు.)

మరుఁడు. వై. వి. మన్మథుఁడు, మారుఁడు.

మరుతేజి. దన్య. వి. చిలుక, కీరము.

మరుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. పిక్క చెట్టు. పుం 1. గాలి; 2. వేలుపు.

మరుత్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

మరునిల్లు. దన్య. వి (మరుని + ఇల్లు.) మదనగృహము.

మరున్మాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్క తీగ.

మరుపని. దన్య. వి. సురతము. "రగడ పనుపడ్డదిమరుపని లేక వదిమును." య. ౪, ఆ.

మరులు. దే. వి. 1. మోహము, "ద్వి. మహనీయమగువిష్ణుమాయావిలాస, మహిమమిందిరఁజెద్దమరులునముంచె, హరిమాయచేమోహితాత్మయైలక్ష్మి, పరమవిద్యయువిద్యభావంబుమఱది." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—2. పిశాచము. (చూ. మరులుతేఁడు.)

మరులుఁదీఁగ. దన్య. వి. మరులుతీఁగ. "ఆ. మరులుఁదీఁగమెట్టి యిరులన్నసోయని, యిడుమఁబొందఁగాదుమది." ఆము. ౬, ఆ.

మరులుకొను. దే. అ. క్రి. మోహించు (ప్ర. మరులుకొలుపు.)

మరులుతీఁగ. దన్య. వి. మట్టినతోడనే మరులు పుట్టించెడియొషధి, భూతకేశము.

మరులుమాతంగి. దే. వి.———వై.———

మరులుతేఁడు. దే. వి. పిశాచపల్లభుఁడు. ఉ, హరి. ౨, ఆ.

మరువకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మరువముతీగ; 2. మంగతీగ.

మరువము. వై. వి. వాసనగల ఒకానొకచిన్నచెట్టు. (చూ. పట్టి వేరు.)

మరువు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిర్జలప్రదేశము; 2. పర్వతము.

మర్కటము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోఁతి; 2. సాలెపురుగు (చూ. మర్కటకము.)

మర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడకోఁతి; 2. దూలగొండితీగ.

మర్కారి. గ్రా. వి. ఎకసక్కెమాడువాఁడు.

మర్తబు. హిం. విశే. పరిష్కారమైన, మెరిగిన.

మర్త్యము. సం. వి. అ. పుం. భూలోకము.

మర్త్యుఁడు. సం వి. అ పుం. మనుష్యుఁడు.

మర్దనము. సం. వి. అ న. 1. పిసుకుట, సంవాహనము, 2. నలుగుట, చూర్ణనము.

మర్దలము. సం. వి. అ. పుం. మద్దెల. (దీని శబ్దనిరుక్తము.)

మర్దించు. సం. స. క్రి. మర్దనముచేయు, నలుచు.

మర్దితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నలుఁగఁబడినది.

మర్నాడు. దే. వి. మఱునాఁడుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. తప్పు, తంబుతీర్పరిఁదనదుమర్నాటివరుస, మనసుఁదోఁడడిగె." వర. ౫, ఆ (మరునాఁడు అని యొకచోఁ గానఁబడుచున్నది. అది ప్రక్షిప్తమనితోఁచెడి.)

మర్మము. సం. వి. న్ న. 1. జీవస్థానము; 2. కిటుకు.

మర్మరము. సం. వి. అ. పుం. చొక్కటములయొక్కయు, వస్త్రములయొక్కయు, మ్రోఁత, పెళపెళ.

మర్మస్పృక్కు. సం. విశే. (శ. ఈ. శ.) మర్మమును దాఁకునది.

మర్యాద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పొలిమేర; 2. తీరము; 3. కట్టుపాటు; 4. సన్మానము.

మర్లుఁబాము. దే. వి (మర్లు + పాము.) (చూ.) మనుబండి.

మర్షము. సం. వి అ. పుం ఓరుపు, క్షమ.

మఱఁదలు. దే. వి. (మఱఁది + ఆలు) 1. తమ్ముని భార్య; 2. భార్య చెల్లెలు; 3. తనకంటెచిన్నదగు మేనత్తమేనమామలకూఁతురు.

మఱఁది. దే. వి. 1. చెల్లెలిమగఁడు; "సీ. వినిపమదేవుండు మన, మునహర్షించి యనుజాను మఱఁదినిఘనుఁడుచూడఁ, దనపురోహితు గర్గుపుఁడనుమహాత్ముఁ, బ్రీతిఁబుత్తెంచె." భార. ఆది. ౫, ఆ.—2. భార్యతోఁబుట్టువు; "ఉ. కంతునిమేనమామ ఋభగణ్యతనవిష్ణుఁ గంటిపావభా, నన్వంతునియుద్దిగాఁడుమురసంతతిలోనము వెండిగిన్నెయా, సంతమసంబుక తృప్తునికాసతికింబ్రియవల్లభుండు శ్రీకాంతుమఱంది కూలికడకన్నుకువేలుపుదోఁచె దూర్పునన్." భల్లా. ౫, ఆ.—3. మేనమామకొడుకు, "సీ. శ్రీమన్మహోగుణస్తోమాభిరాముఁడైశేఖరిల్లెడు ధర్మరాజనకుకు, దమమఱందిగిరీంద్రధరుఁడు దండంబుగావించి సేయంగల విన్నపములు." భాను. ౪, ఆ. (చూ. అన్నన్న.)—4. మగనితమ్ముఁడు. "ఈపైఁడిదాయల చేమించునతండునామఱఁది." దశా. ౭, ఆ

మఱక. దే. వి 1. కల; 2. మేఁకపడ్డ. "చ. నూత్నమటగర్భమునంగలతత్త్వసంతయుఁనన్,దఱుఁగఁకయున్మేఁకఁగొనదానికిఁబిల్లలురెండుగల్గున, మ్మఱకలురెంటికింబోదమువూనగదూడలువాల్గు." పంచ. నా. ౫, ఆ.

మఱకువ. దే. వి. అజ్ఞానము (చూ. ఎఱుకు)

మఱచు. దే. స. క్రి మఱపుఁజెందు. "రగడ. అంజదిదియుండేటిననేముఱచెముఱచెదమే మనంబున." పా. ౪, ఆ.

మఱపు. దే. వి. 1. విస్మృతి; 2. అజ్ఞానము; "ఉ. నీమహిమార్ణవంబుమదినిక్కముగా నెఱుఁగంగలేకసీ, ప్రేమకువచ్చుదానుసకుఁ బిచ్చతనంబునసెగ్గుచేసితిన్, నామఱపుఁగనహింపుమటనారకుఁడైనమనంబులోభవ, న్నామమునుచింతసేసిననంతముక్తిఁజెందదుం దుసే." భాగ. ౯, స్కం.—3 పారవశ్యము; "సీ. మఱపుమున్నీటిలోమానసంబులుదేలిఁగియారుగాఁగిటచెరయుణారు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—4. ప్రమాదము. "క. తఱచుగనెఱకముల బారిగొను, మఱపునవచ్చితిమిదత్ప్రమునహాఁదిమటకి, త్తఱిసనునిమిత్తములున్నవి, కొలగానిదియునకుఁదెద్దగొడవగునునిసన్." పాన్చ. ౪, ఆ.

మఱలు. దే. అ. క్రి. మర్లు. "క. ఎఱిఁగియుహాహామతియై, మఱలింపఁగఁదగునెరథము." రా. యు, కాం. (కవిత్రయముకాని ప్రయోగములందిదియలఘురేఫముగా కనఁబడలేదు.)

మఱి. దే. అవ్య. 1. వెండియు; "క. ఉఱుముచువెఱిచుచుఁ బిడుగులు, వడఁగళ్లడలఁ బడసకారితనృష్టుల్, సుడిగొనిమరియఁగఁబంచెను, మఱియును నయ్యవనమునందు మధుప్రాజలుగన్." భార. ఆది. ౭, ఆ.—2. ఇంకను; 3. అనంతరము.

"వ. నీకు వివాహంబయిన పదంపడి భీమసేనుండు వివాహంబయిన మఱి యర్జునుండు వివాహంబగుఁగాక." భార. ఆది. 2, అ.

మఱిగ. దే. వి. జొన్నవెన్నెలవలె బలపపుమాతికతోఁ జేయఁబడిన పాత్రము.

మఱిమఱి. దే. అవ్య. 1 మఱియుమఱియు; 2. అత్యంతము. "క. మానము ప్రాణముకన్నను, మానంబధికంబటంచు మఱిమఱి సభ్యుల్, భూనాథపల్కినవే, సానితసంతోషబానినగమ్ముమునన్." భల్లా. ౫, అ.

మఱియొకటి. దే. వి. (మఱి + ఒకటి.) అన్యము. (ఇట్లు మఱియొకఁడు.)

మఱు. దే. వి. వృత్తియందు మఱురు వఱున మారుశబ్దము యొక్క దేశరూపము. (మఱుపడు, మఱునాఁడు, మఱుమాట మొ.)

మఱుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దాఁగు; 2. సంతాపించు. "క. అఱువదివేలజ్ఞంబులు, నెఱయఁగ మసిమసులఁగనని నెవ్వగచేతన్, మఱుఁగుచు మఱరమేసం గ్రిక్కుఱియఁగఁ గఱిదప్పియుతుల నిట్లుఁగంటిన్." రా. బాల, కాం. "వ. మలమలమఱుఁగుచు." భార. ఆది. 3, అ.–వి. చాటు. "క. విడిపించుకొని మఱుంగున, నిడిన సదుభావణంబులెల్లను బ్రేమం, దొడిగిగ్రహంబు సల్లన, సడచెఁ బతిచరిత్రభావనలమునమలరన్." శకు. ౪, అ. (చూ. మఱువు.)

మఱుఁగుదొడ్డి. దే. వి. మఱుఁగుపెరడు.

మఱుఁగుపడు. దే. అ. క్రి. మఱుఁగు.

మఱుఁగుపెరడు. దే. వి. విష్ఠావిసర్జనస్థానము.

మఱుకువ. దే. వి. సంతాపము. "తే. అనిసధర్మజాఁడిట్లను సద్దురాత్ముఁ, బొలియఁజేయుటదగదుడుగ్ఫలఁదలంచి, వానిశోకవహ్నికునైఁవ వలదయాంబి, శయము హీనతఁ మఱుకువఁజేయఁజనునె." భార. అర. ౬, అ

మఱుగుజ్జు. దే. విణ. (మాఱు+గుజ్జు.) గూనివాఁడు, గూనిది.

మఱునాఁడు. దే. వి. (మఱున+నాఁడు) మఱుసటిదినము.

మఱుపడు. దే. అ. క్రి. (మఱుఁగు+పడు.) మఱుఁగగు "ఆ. మనుజులంటకుండ మఱుపడఁజేసిన, యస్త్రశస్త్రచయంబు గాని, శవముగాదు." భార. విరా. ౪, అ.

మఱుమాట. దే. వి. (మాఱు+మాట.) ప్రతివచనము.

మఱుమ్రోఁత. దే. వి. (మాఱు+మ్రోఁత.) ప్రతిధ్వని.

మఱువ. దే. వి. (మఱుఁగు+వా.) కుంచ. (చూ. మఱువకందు.) విణ. మూఁగ.

మఱువకందు. దే. వి. అగస్త్యుఁడు, కుంభసంభవుఁడు. "ఆ. మఱువకందు బోగిశేఖరాయి మొకముస్న, చెంతకరిగి." అచ్చ. అర. కాం.

మఱువు. దే. వి. 1. కవచము; "ఆ. మఱువుఁగొండతెచిపెంకిఁ బుడు." మార్క. ౯, అ.–2. చాటు. "సీ. అక్షరంధ్రము లించుకైననుఁ దోరుతఁకు నెఱుఁగరాకుండను మఱువుసేయుము." భార. అశ్వ. ౧, అ.

మఱుస. దే. విణ. అవరము. "మఱుసటినాటివేకువనమాత్యుఁడు పెక్కని." హై. ౯, అ. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణమునకు వికల్పముగా లోపంబగు. మఱునాఁడు, మఱుపుట్టువు, మఱుమేను మొ.)

మఱుసంజె. దే. వి. (మఱున+సంజె.) సాయంసంధ్య.

మఱ్ఱి. దే. వి. వటవృక్షము.

మల. సం. వి. కొండ, తిప్ప, మెట్టు, పర్వతము.

మలఁక. దే. వి. 1. చిక్కు; "ద్వి. మటుమాయవిధిపట్టి మలఁకలఁబెట్టు." పారిజ. ౧, భా.–2. చుట్టు; "పాఁపసరి త్రాటి మలంకల." కాశీ. ౫, అ.–3. మెలిక. "క. తామరసనేత్ర నీనుల, తో మొనసి జయించరేక త్రొక్కటమునసెం, తో మలఁకలఁబడి ప్రుక్కుచు, వేమఱుకమ్మలుఁ గ్రాఁగివేఁగుచునుండెన్." వసి. ౨, అ.–విణ. వంకర. "చ. మలఁకలు మాప్రచారములు మా ముఖములు విదవప్నిలకుల్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

మలఁకతిరాము. దే. వి. పదికుంచెములకొలఁదిగల మానవిశేషము.

మలఁకపుట్టి. దే. వి. ఇరువదికుంచెములకొలఁదిగల మానవిశేషము.

మలఁకమెఱుపు. దే. వి. ధనురాకారముగు మెఱుపు

మలఁగ. దే. వి. ఎద్దుపైగంతకోడినరకుగోనె.

మలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. తిరుగు; "మలఁగుచు మెల్లనిగాలికిన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.–2. మరలు; "సీ. తనయొప్పిదము గన్నఁదగిలియున్నవారికైన మలఁగి క్రమ్మఱఁజూడవలయువాఁడు." భార. విరా. ౨, అ.–3. వంకరగు. "మలఁగిమలంగి...పాతె." ధీ. ౪, అ.

మలఁచు. దే. ప్రే. మలఁగఁజేయు. స. క్రి. తొలుచు. "చ. కరుగునఁ దోయుమాధ్వికొడికంబుగళాకమలంచుకైవడిన్." చంద్రా. ౨, అ.

మలఁపు. దే. ప్రే. మలఁగఁజేయు. "క. మదిమలఁపునఁ బొరకు దన, కొదవుటయునులిదవనగచియొకసగమునసే, నిదిసేయనింకనని యెడు, మదిఁబెలసగమఁగనరుండుమలఁపునముంబుల్." భార అర. ౫, అ.–వి. వర్తనము. (చూ. మలఁపుగొను.)

మలఁపుగొను. దే. అ. క్రి. (మలఁపు+కొను.) వర్తించు. "వ. ఎదనెదం బడంతుకలు మలంపుగొన." ఆము. ౪, అ.

మలక. దే. వి. 1. తురక; 2. మూర్ఖుఁడు.

మలకడము. దే. వి. పాదరక్ష. "వెలివాడపని క్రొత్తమలకడాలు." ఆము. ౬, అ.

మలగొంగ. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, నగవైరి. "సీ. మలగొంగ యలరుటెత్తుబుగట్టియిడుచుండుదంటమోములపామితంటసేయు." అచ్చ. సుం, కాం. (ఇట్లు మలదాయ, మలసూడు.)

మలగొను. దే. అ. క్రి. (మలఁక+కొను.) మెలిగొను. "సీ. మలఁగొన్నకేరివాలాలఁబెగ్గములచేలిగించిపాతత్యమంగీకరింప." హై. ౫, అ. (చూ. నాగవెత్తము.)

మలచేము. దే. విణ. 1. అధికము; 2. గొప్ప. (చూ. నట్టనడుము.)

మలప. దే. వి. దూడచచ్చిపాలిచ్చెడుధేనువిశేషము.

మలపు. దే. ప్రే. (మలయఁజేయు.) 1. త్రిప్పు; "మేపుగలుగు నెడలమెలఁగమలప." భార. విరా. ౧, అ.–2. మరలించు. "క. వలదనియున్నితెలుంగుల, మలపిన." అచ్చ. అర, కాం.–వి. ఆధిక్యము. "సీ. కమలభవాండంబుఁగదలించినలిలంబుమున కేఁదనించినమలపులేదు." హరి. ౬, అ.

మలపువు. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మల్లెమొగ్గ.

మలమునికి. దే. వి. కోఁతి, వగారకము. (చూ. మలముచ్చి. "ఇత్తెలుంగుసమాలముచ్చిమొత్తములు." అచ్చ. యు, కాం.)

మలమల. దే. వి. మాడుటయందును ఉడుకుటయందును ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. మలుగు రెండవ యర్థము, టీక.)

మలమాసము. సం. వి. అ. పుం. అధికమాసము.

మలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. పిప్పి; (ద్వాదశమలములు.- వస, శుక్లము, రక్తము, మజ్జము, మూత్రము, విష్ఠ, సింఘాణము, నఖము, శ్లేష్మము, అశ్రువు, దూషిక, స్వేదము.) (ఇవే ద్వాదశమలములని కొందరు చెప్పిరి.) 2. కిట్టము; 3. దోషము.

మలయు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ. అ. పుం. ము. 1. ఒక కొండ; 2. ఆరామము; 3. ఒకదేశము.

మలయజము. సం. వి. అ. పుం. 1. చందనవృక్షము; 2. చందనము.

మలయమ్మ. గ్రా. వి. (మల+అమ్మ.) పార్వతి. "సీ. మలయమ్మ చేటాడమూపాలఁగల్గుమీసింగపుఁగోదమదెచ్చెదమువీను." య. ౨, అ.

మలయిక. దే. వి. విహారము. (సందర్భమునుబట్టి తక్కిన యర్థముల నూహించునది.)

మలయు. దే. అ. క్రి. 1. తిరుగు; "వ. వీరభద్రుండు మాటిమాటికి మలయుచుండె." కాశీ. 2, అ.-2. పెనఁగు; "వాస్త్రీకర కాండితతుల్ మనకంప్రఁబాముల్మైమలసినచోట." పా. ౧, అ.- 3. వ్యాపించు, "అ. అకటకటితీనంగరంగమైయుండియు, మలయకయన్యవీక్షమలయపవన." కవిక. 3, అ. 4. ఉద్యమించు. "శే. మలసియంకములైచమచమాటుకొనిన, వృషభములభంగినక్కరు వృషభులి, సమదగతిఁదీరునెడఁజూచి రమరులర్థి, ననిమిష త్వంబునకు మాకునబ్బెననుచు." భార. విరా. ౫, అ.-5. ఉద్రేకించు, "తే. కన్యలావణ్యరసవుధాగాహనమున, విభునిసయనముల నెప్పుపుప్పిఁజెంద, మనమునెదురోలహేమాద్రిమునికిమరగి, మహితమునకౌను భూతికైమలయుచుండు." వసు. 3, అ.-6. తపించు. "తే. మనుని వేఁడిమినెంతయుమలసెనమ్మ." య. ౫, అ.

మలయువు. సం. ఈ. స్త్రీ. కుక్కమెడికి.

మలాక. దే. వి. శ్రీఖండము.

మలాము. (చూ. ములాము.)

మలారము. దే. వి. 1. మట్టిగాజులగుడి, 2. నిడుపుకాయ్య కొనను గెల్లలుకట్టి వీధిలోనగునది ఉత్సవసాధనము.

మలికితము. దే. వి. సందివాము. "క. చదువులకునొజ్జయైకడుఁ, బొదలినమాయయ్యపాత్రపుంగూర్పరిచే, నిదితగవనిపించెదనే, మదిలోవలనీకునింతమలికితమున్నన్." య. ౪, అ.

మలిగండ్లు. దే. వి. బ. (మలి+కండ్లు.) మలిచితియందగినజాలు "ద్వి. మలిగండ్లుదీసినమంచిబియ్యంబు, నిలుచువిధంబుననిప్పార దుప్ప, తానునెంతయుచదికదకొత్త, భామరజ్ఞానసంపదవృద్ధిఁబొందు." ప్రభు. ౨౪, అ.

మలినము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మాసినది; 2. నల్లనిది, 3. దూషితమైనది.

మలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముట్టుది, ఋతుమతి.

మలిమ్లుచము. సం. వి. అ. పుం. 1. దోము, 2. మలమాసము. డు. 1. దొంగ; 2. అగ్ని.

మలీమసము. సం. వి. అ. పుం. ఇనుము. విశే. మాసినది.

మలు. దే. విశే. మలుసకు ఆదేశరూపమైన మలుశబ్దమునకు రూపాంతరము. (ఉదా. మలుకారు, మలుసంజ మొ.)

మలుఁగు. దే. వి. మత్స్యవిశేషము, పాఁవమీను.

మలుకారు. దన్య. వి. 1. మకార్తెరునంటలో రెండవకారు; 2. శీతకాలము.

మలుకు. దే. వి. దారములోనగువాని నెదురెదురుగా తగిలించి మరల పెడమర్లత్రిప్పినది (రూ. మల్క "మల్కతోడా పెలి పెట్టికట్టిన కదానికాగాతగిపొగమీఁద." శకు. ౫, అ.)

మలుకువ. దే. వి. మరిక, మాలిన్యము

మలుగు. దే. అ. క్రి. 1. అణఁగు; "క. ఆకృష్ణుఁడునిజసౌహార్ద, లోకనమున నాతనిని మలుగఁజేసెంబూ, ర్వాకారంతనవ్వసముని, రాకులతంబొలిచెనదియు ద్భుతమయ్యెన్." భార. అను. ౪, అ.-2. నశించు, (చూ. నీయు.) వి. తుంటి.

మలుచు. దే. స. క్రి. 1. వియ్యములోనగునవిజార్లుపోవచెరుగు, 2. తటిమెనఁబెట్టు; 3. జాతినిలోలుచు. (రూ. మల్చు. తటిమెనఁబెట్టుటకు.-"ఊరులుమల్చివేసినటులున్నవి." విజ.౧,అ.)

మలుపక్కము. దన్య. వి. కృష్ణపక్షము. (శుక్లపక్షము తొలుపక్కము.)

మలుపు. దే. ప్రే. (మలుగఁజేయు.) 1. అర్చు; 2. నశింపఁజేయు. "ఎ, గీ. వీఁడుమకరాక్షుఁడిపుడువీవాఁడియొల్ల, మలిపిపొలుపఱఁజేయువాల్మగఁడు మమ్ము." అద్భ. యు, కాం.

మలుసంజె. దన్య వి. సాయంసంధ్య (చూ. తొలుసంజె.)

మల్ల. గ్రా. వి. మంటికంచము, సానిక.

మల్లకము. సం వి. అ పుం ఆ. స్త్రీ. దీపపుప్రమిద.

మల్లకుఁడు. దే. విశే. కఠినుఁడు, గడుసరి "క. తల్లికిఁదండ్రికి మ్రొకులకు, నెల్లవిధంబులను వలయుహితములు సెప్పన్, మల్లకుఁడు గాకకర్ణము, నల్లాపముగాఁగఁజూపిసౌజన్యమునన్." భార. అను. ౪, అ.

మల్లగుల్లము. దే వి. వాదులాట.

మల్లచేయు. దన్య అ. క్రి. (మల్లట+చఱచు.) భుజాస్ఫాలనము చేయు. "మల్లచఱచుచునార్చుచు." పారి. భూ. ౬, అ.

మల్లచేయువు. దన్య. వి. మల్లచఱచుట, భుజాస్ఫాలనము.

మల్లట. దన్య. వి మల్లాటయొక్కరూపాంతరము.

మల్లడి. దే. వి. 1. పరితాపము; 2. పెనఁకువ.

మల్లడించు. దే. అ. క్రి. 1. పెనఁగుడు; "శే. మనములోదుఃఖతాపముల్ మల్లడింప." భాగ. ౪, స్కం.-2. అతిశయించు. "మనములోవలరోపంబు మల్లడింప." భాగ. ౪, స్కం.

మల్లడిగొను. దే. అ. క్రి. (మల్లడి+కొను.) 1. పెనఁగొను; "క. తనభూజత్రోపువడుటకు, మనమునఁగోపమునఁబిగ్గుమల్లడిగొనఁగా." పారి; భూ. 2, అ.-2. పరితపించు. "క. చిడిముడి పడుచునెదురుకునఁ, గడఁగుచుహారములుదక్కఁగాఁద్రోచుచును, మల్లడిగొనుచు." భార. విరా. ౨, అ. (ప్రే. మల్లడిగొలుపు. "మానని కోపమిట్లు మదిమల్లడిగొల్పఁగ " పాండు. ౪, అ.)

మల్లము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) మల్ల.

మల్లరము. దే. విశే. మదించినది. "మల్లరంపుటాఁబోతులు." పర. ౩, అ. "వ. మల్లరపుఁగల్లరితేఁటిదండంబులు." కళా. ౬, అ.

మల్లసాల. గ్రా. వి. భోజనశాల. "క. ఎల్లెడఁబరదేశులకును, నుల్లంబుంతటయునకత్తుకొట్టంబులును, గల్లనకాతలంపఁగఁ, బల్లవిమున్నుం

పుమల్లపాలలుఁగంటే." పారిజా. ౪, ఆ. (ఇది మల్లెపాలయని వ్రాఁతప్రతులయందుఁగానంబడియెడి.)

మల్లాట. ద్వి. వి. మల్లాడుట.

మల్లాడు. ద్వి. అ. క్రి. (మల్లు+ఆడు.) పెనఁగాడు. "వ. అతండొక్కతరుల్లురయుఁగవినిత్తియంబట్టిపెల్లగింపమల్లాడునాలోనన." పా. ౪, ఆ.

మల్లామడి. దే. విణ. పీడితము, పీడితుఁడు. "క. లొల్లియగువఁగల గ్రొక్కత్తులింగులుగానవచ్చుహృదయము లోనన్, మల్లామడియగు మదనుఁడు, మెల్లనఁగూర్చుండెఁదాల్మి మినుమినుకనఁగన్." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

మల్లారము. దే. వి. మలారమునకు మొదటిరూపము.

మల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మల్లెపూఁగ; 2 మృణ్మయపాత్రవిశేషము. అ. పుం. ము. మూసినముక్కుకాళ్లుగల తెల్లహంస.

మల్లికాక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. మూసినముక్కుకాళ్లుగల తెల్లహంస; 2. నల్లనికన్నులుగలగుఱ్ఱము.

మల్లియ. వై. వి. మల్లెపూఁగ. (చూ. నల్లన.)

మల్లు. వై. వి. 1 కోఁతి; 2. జెట్టిపెనఁకువ*

మల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జెట్టి. విణ శ్రేష్ఠుఁడు.

మల్లుకట్టు. ద్వి. స. క్రి. అడ్డగించు.

మల్లుపెనఁగు. ద్వి. అ. క్రి. జెట్టిపెనఁకువగా పెనఁగు. "ఉ. బల్లిదులైనయుక్కయదుభర్తలుదగ్రవరాక్రమంబునన్, మల్లుపెనంగనంత." వి. పు. ౬, ఆ.

మల్లె. యు. వై. వి. 1. మల్లికకు; (దీనిభేదములు బొండుమల్లె, సూదిమల్లె మొ.) 2. మల్ల. దే. వి. పొక్కులపు బొబ్బలయందుఁ గలుగు పుసుకులు.

మల్లెజేగులు. ద్వి. వి. రాపులుఁగు, రోమహర్షము.

మల్లెలగుది. ద్వి. వి. మల్లెపూగుత్తివలె మనోజ్ఞమగుటచే కుక్కకియ్యఁబడినపేరు (చూ. కల్పి.)

మవ్వము. దే. వి కోమలత. "ఉ. మవ్వమెక్కియు, ముక్కమ్మడి నంకురించుమలత లొప్పదొలంగవె నీరుగానమిన్." విర్వ. ౫, ఆ.—విణ. కోమలము. "క. ఇవ్విధమునవొందొరుఁబయి, మవ్వంబునఁద్రెబలుమ్రైమహిమంబులతో, జవ్వనపుఁబోఁడుములు గడు, నవ్వధుండున్ నతియుఁగడవనంటిరొకన్." కళా. ౭, ఆ.

మశకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దోమ; 2. దేహముమీఁదియు రోగము.

మశహారి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. దోమతెర, దడుప్కి.

మషాతు. హిం. వి. నేల కొలుచుట.

మషాఖతు. హిం వి. భూమిని బాగుచేయుట.

మషాల్చి. హిం. వి. దివిటీలుపట్టువాఁడు, దీపములు వెలిఁగించువాఁడు.

మషి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కాగితము వ్రాసెడుమసి.

మషిమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మసిబుడ్డి.

మస. దే. వి. విలాసము. "వలరాచమస." విక్ర. ౭, ఆ. "క. అగిలిగిలగిచిన్నెలమస," హంస. ౨, ఆ.

మసఁగు. దే. అ. క్రి. రేఁగు, విజృంభించు. (చూ. మసగరగొను.)

మసక. వై. వి. 1. ఇంచుకవెలుఁగు*; 2. మునిచీఁకటి*. "ప్రొద్దుమసకంబడె." వై. ౭, ఆ. (అప్రతీతముందు మసమసక. ఇంచుకవెలుఁగునను.—"వ. పారదస్ఫటికవటికపాండురుచి పుండరీకంబులవసక మసమసకతెలకొల్పుమిసిమిగలభోగభోగభాగంబునకు పరభాగంబుమిగుల." ఆము. ౬, ఆ. -మునిచీఁకటి.—"వ. ఒండొంటికిం బేరెంబులువాఱి మిన్నంచిత్రప్పించుకొనుచు వ్యోమభ్రమరజట్టులలనెనకొనఁగు మసమసకలు మిణుంగురది." హ్వా. ౪, ఆ.)

మసకన. వై. వి. 1. ఇంచుకవెలుఁగు*; 2. మునిచీఁకటి*. [అప్రతీతముందు మసమసకన. "క. మసమసకనయ్యెదిక్కులు." (చూ. ఎగయు.) (మసమసకనయ్యెననఁగా మసమసకనకలిగియె ననుట.) (విశేషణమగుచో. "క. పరిపాపయొందరొకలును, మసమసకనయిరులుకలిసిమసమరిలంచెన్." వై. ౭, ఆ.) (ఇక్కడ మసమసకనకు ఇంచుకమాత్ర మర్థము.) చూ. అలికన.]

మసకము. దే. వి. 1. సంభోగేచ్ఛ; "వ. మసకంబునంబెనంగు పాములవగిది ..కలయఁబెరయ" ఉ, హరి. 3, ఆ.—2. సంభోగము. "వ మసకంబునకుఁ బెనఁగకొండమనాగులబాగునమేనులు ముట్టవెట్టుకొనిపెనఁగుచు." భో. ౫, ఆ "వ. మసకపుఁద్రిమలమేల్కట్లును" (ఇక్కడ శయనగృహవర్ణనము. చూ. మసకొను.) కళా. 3, ఆ.

మసకొను. దే. అ. క్రి. (మసకము+కొను) సంభోగేచ్ఛగొను. "సీ. ప్రాణనాయకకోడఁబాగ్యంకమీమఁమసకొనిపెనఁగుసంభ్రమముఁడిచి." కాశీ. ౨, ఆ. (క్రి. మసకొల్పు. "ఉ. చల్లనివల్లిమాటలపసన్ మసకొల్పుచువెల్లవారలన్." అచ్చ ౫, కాం.)

మసటు. దే. వి. మఱిక, మాలిన్యము. "మ. అసిధారాదళితాప్తబంధుభుజమధ్యస్వైరనిర్యద్ధ్వనిన్, మనసైపుట్టినయమ్మహాదురితముల్ మసట్టియున్ వాఁడను, ధనమిద్ధానలభూతిచేసినిమియుం దప్పింపలేనైతినీ, కనలెప్పాఁటదొలంగనెట్లుఁలగుదుఁన్ గళ్యాణకళ్యాత్ముఁడన్." పాండు. ౫, ఆ.

మసడు. దే. వి. మసటుయొక్కరూపాంతరము. ఆం. భా. త్రి, కాల.

మసనము. వై. వి. శ్మశానము. "అగణ్యపుణ్యజనపాళికామసనంబు." (నలకథయందు పుణ్యజనపాళి అన అని భేదము.) హంస. ౫, ఆ.

మసర. దే. వి. ధూసరవర్ణము. విణ ధూసరవర్ణము గలది.

మసరు. దే. వి. ఆవేశము. "తే. బలోదారుఁడైన, మహీషుఁడెవ్వఁడు మదముసమసరుకవిసి, కలఁచు మన్నాఁడుత్రిభువనకమలవనము." కూర్మ. ౬, ఆ.

మసలిక. దే. వి. మాంద్యము. విణ. మందము. "అరుంగు మెఱుంగుమెట్టికల్ మసలికయెక్కుఁడు." (మసలిక=మసలికగా.) పాంచా. ౪, ఆ.

మసలు. దే. అ క్రి. 1. కదయు; "క. ఈయున్న పొమ్మరప్రోలిఁ, బోయిఁకడుండెద్దదల్ప పోయినయట్ల, త్యాయతవిమలతలో మహి, మాయిన్నిదినంబులేలమసలితిచెప్పుమా." భార. ఆది. ౯, ఆ.—2. నీళ్లమలమలకాఁగు; 3. విహరించు; "క. వీలావనకమ్యములను, వేలావనములకుఁబవనవిచలద్వీచీ, లాలితవముద్రవిద్రుమ, మూలాపులినస్థలములమసలుచులీలన్." భార. ఆది. ౭, ఆ.—4 వెనుకకుతిరుగు. "క. వసుమతిమసమింతమనుచు, వసుధాధిపకంటిమేముపర్ణమ్ముగను రా, ఓ సత్యశ్యమ్మిదివలదు, మీరలుఁడు మసలుటులచవలమతులదలంపన్." రా. అర. కాం. ౨, ఆ.

మసలుకొను. దే. అ. క్రి. మసలు. "వ. వానటిమ్ముగమునప్పులను నములుకొనితుంపెనలాడుచురులు." భాగ. ౩, స్కం. (పా మున కొను.)

మసారము. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రనీలము. "తరళమసార సారనిధితారకముల్." పాండు. ౨, అ.

మసాల. హిం. వి. సంభారము, కూరలకుపయోగించు ద్రవ్యములు.

మసి. ఉభ. వై. వి. 1. నలుపు*; 2. బొగ్గు*; 3. మురికి*. సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. కాగితము వ్రాయు సిరా. ఈ పెద్దసదారికి.

మసికట్టు. దృ. వి. బంగారుతోనగు పానిచిలుము.

మసికోఁతి. దృ. వి. నల్లకోఁతి.

మసిబుడ్డి. వి. వి. మసిపోయుబుడ్డి.

మసీదు. దే. వి. తురకలగుడి. యా. ౧, అ.

మసుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. వేశ్య. పుం, స్త్రీ. చిఱుసెనగలు.

మసూర. సం. వి. అ. స్త్రీ. వేశ్య. పుం, స్త్రీ. చిఱుసెనగలు. పుం. ము. విల్లతలగడ.

మసూరవిదళ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లతెగడ.

మసూరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక దినుసుగజ్జి. (రూ. మసూరిక.) (అ. స్త్రీ.)

మసృణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లగిసె. విశే. 1. చిక్కనిది, 2. నున్ననిది.

మసెల. దే. వి. అటుక.

మస్కరము. సం. వి. అ. పుం. వెదురు, వేణువు.

మస్కరి. సం. వి. న్. పుం. సన్యాసి, భిక్షుకుఁడు.

మష్టు. దే. వి. మసటుయొక్క మారురూపము.

మస్తకి. హిం. వి. ఒక మందుదినుసు.

మస్తము. సం. వి. అ. న. తల. (రూ. మస్తకము.) (పుం, న.)

మస్తరించే. దే. స. క్రి. లోపఱచే. "ఉ. ఎంతయుఘోరమైనవి పినేధము మెల్లసమస్తరించిమా, వంతుఁడుతండ్రికిఁగుదైచి ముఖం బుగనెక్కినటులు." కాశీ. ౫, అ.

మస్తరు. దే. వి. లోఁకువ, అధీనత. (రూ. మస్తరించు.)

మస్తిష్కము. సం. వి. అ. న. తలమెదడు.

మస్తీ. వై. వి. మదించినయేనుఁగు. "మ. తెలివొందద్దియుగానుపుం గాదమమస్తీనెక్కలేఁదేఁటిగం, బలసంధిల్లుగొదాశముల్ వరవమిం టకావెంటఁజంద్రాదుల, గ్గలికామునుంగలదానుదీరిసదువకాగలా ర్చుచుకానూతిలం, దలిరుంబిద్దహజారపుష్పడిమిచెఁతకాడిగ్గితాన చ్చుటకా." చం. ౩, అ.

మస్తు. యు. దే. వి. సమృద్ధి. వై. మదము.

మస్తువు. సం. వి. ఉ. న. పెరుగుమీఁదిమీఁగడ.

మహంతు. దే. వి. దేవస్థానములకు ధర్మకర్తృత్వము వహించు బైరాగి.

మహజరునామా. హిం. వి. బహుజనుల వ్రాతపూర్వకమయిన విన్నపము.

మహతి. సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. నూఱుతంతులుగల నారదునివీణ; 2. తెనుఁగువ్యాకరణమున తిర్యగితరస్త్రీవాచకశబ్దములకు సంజ్ఞ; విశే. గొప్పది.

మహత్తు. సం. వి. త్. న. దొరతనము. పుం. 1. బుద్ధితత్వము. (రూ. తత్వము.) 2. తెనుఁగువ్యాకరణమున పురుషవాచకశబ్దములకు సంజ్ఞ. విశే. గొప్పది.

మహనీయుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గొప్పవాఁడు.

మహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉత్సవము; 2. తేజము.

మహలు. హిం. వి. దేశములోనివిభాగము, రాజమందిరము.

మహస్సు. సం. వి. స్. న. 1. తేజము; 2. ఉత్సవము.

మహసూలు. హిం. వి. పంట.

మహాంగము. సం. వి. అ. పుం. ఒంటె, క్రమేలకము.

మహాకందము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెల్లుల్లి; 2. ముల్లంగి కంద.

మహాకాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. ఒక శివభటుఁడు.

మహాకులుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గొప్పకులమునఁబుట్టిన వాఁడు, కులీనుఁడు.

మహాగణులు. సం. వి. బ. పింగాలగారుడ్రలబిరుదు.

మహాజాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చనిపుష్పములుగల అవరికి.

మహాదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

మహాధనము. సం. వి. అ. న. 1. చిల్లముష్టి, 2. బంగారు; 3. కృషి; 4. గొప్పవెలగలవస్త్రము, 5. గొప్పవెలగలవస్తువు. విశే. గొప్పవెలగలది.

మహానటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

మహానసము. సం. వి. అ. న. పాకస్థానము, వంటయిల్లు.

మహానీలము. సం. వి. అ. పుం. 1. సింహళద్వీపమునందుఁ గలిగిన యింద్రనీలమణి, 2. గుంటగలిగెర. డు. దేవయోని సర్పవిశేషము.

మహాపథము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రాణాంతము, 2. రాజమార్గము.

మహాపద్మము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకనిధి. (రూ. నిధి.) 2. సంఖ్యావిశేషము, 3. దేవయోనిసర్పవిశేషము.

మహాప్రళయము. సం. వి. అ. పుం. లోకనాశనము, బ్రహ్మ ప్రళయము.

మహాబల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముత్తవపులగము. ఆ. ము. సీసము. పుం. డు. వాయువు. విశే. మిక్కిలి బలిమిగలవాఁడు.

మహామాత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కార్యసహాయుఁడు; 2. మావటీఁడు; 3. సంపన్నుఁడు.

మహామృగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, ఎక్కుడుమృగము.

మహారంభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పచ్చయరంటి.

మహారజతము. సం. వి. అ. న. సువర్ణము, బంగారు.

మహారజనము. సం. వి. అ. న. 1. కుసుమపుష్పము; 2. బంగారు.

మహారణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గొప్పయడవి; 2. పెరడవి.

మహారథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పదునొకండువేలమంది విలుకాండ్రతో పోరెడు యోధుఁడు. తన్నును, సారథిని, గుఱ్ఱములను కాపాడుకొనుచు పోరెడు యోధుఁడు. (అతిరథుఁడు.) విశే. గొప్పరథముగలవాఁడు.

మహారాజికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతావిశేషము.

మహారాత్రము. సం. వి. అ. పుం. అర్ధరాత్రము.

మహారౌరవము. సం. వి. అ. పుం. నరకభేదము.

మహాశంఖము. సం. వి. అ. న. 1. శంఖాన్యవిశేషము; 2. నొసలు; 3. మనుష్యనియమము.

మహాశయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సముద్రుఁడు. విణ. గొప్ప యభిప్రాయముగలవాఁడు.

మహాశూద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గొల్లది; 2. గొల్లవాని పెండ్లాము.

మహాశూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గొల్లవాఁడు.

మహాశ్వేత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లనేలగుమ్మడుచెట్టు.

మహాసహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కారుమినుముచెట్టు; 2. గోరింటచెట్టు.

మహాసేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి. విణ. గొప్ప సేనగలవాఁడు.

మహి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. భూమి, 2 ఆవు.

మహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మంచు, హిమము.

మహితము. సం. వి. అ. న. శివునిశూలము. విణ. గొప్పది.

మహిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. గొప్పతనము; 2. ఒక ఐశ్వర్యము. (చూ. ఐశ్వర్యము.) (రూ. మహిమము.)

మహిషము. సం. వి. అ. పుం. ఎనుబోతు, దున్న.

మహిషివాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు, పోతరాజు.

మహిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పట్టపుదేవి, 2. ఎనుము, (దీని దూడకయారాము.) 3. ఒకానొకచెట్టు.

మహిళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది; 2. ప్రేంకణపుచెట్టు.

మహీక్షితుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. రాజు; 2. ఱేఁడు.

మహీధ్రము. సం. వి. అ. పుం. కొండ, పుడమితాలుపు.

మహీరుహము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షము, పుడమిపుట్టు.

మహీలత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱ, గండూపదము.

మహీసుత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సీత. అ. పుం. డు. 1. అంగారకుఁడు, 2. నరకాసురుఁడు.

మహేంద్రము. సం. వి. అ. పుం. ఒకకొండ,ఁడు, ఇంద్రుఁడు.

మహేంద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బొంతరటిచెట్టు.

మహేచ్ఛుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గొప్ప అభిప్రాయముగలవాఁడు.

మహేరణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అందుగు, సల్లకిచెట్టు.

మహేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శివుఁడు; 2. గొప్ప ప్రభువు.

మహోక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁబోతు.

మహోత్పలము. సం. వి. అ. న. తామర, పద్మము.

మహోత్సాహుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అద్భుతకార్యారంభముగలవాఁడు.

మహోదయము. సం. వి. అ. న. కన్యాకుబ్జము. పుం. 1. అధిపత్యము; 2 అభివృద్ధి; 3. మోక్షము.

మహోదరము. సం. వి. అ. పుం. వ్యాధివిశేషము.

మహోద్యముఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మహోత్సాహుఁడు.

మహౌషధము. సం. వి. అ. న. 1. అతివస; 2. వెల్లుల్లి; 3. శొంఠి.

మళయాళము. వై. వి. మలయపర్వతముచుట్టుపట్టుదేశము*.

మళిగ. వై. వి చింతపండు మిరెపకాయలోనగు వలుసరకులు విశేషముగానుంచుకొని అమ్మకముచేసెడి యిల్లు*.

మళ్లు. దే. అ. క్రి. మరలుయొక్క మారురూపము.

మా.

మా. ఉత్త. యు. దే. అవ్య. బహు. "శో. వీరమా హేళ్వరాబాహారగునకుఁ, దనకుశశిమౌళియిచ్చినశరధము, కామగమనంబు నైనదాన్తాకరుసకు, మామయిచ్చెనమాయనిమహిమతింప." వై. ౬, ఆ.–వై. విణ మిక్కిలి. "మూబాగాయె." క్షేత్రయ.– సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మి.

మాంగల్యము. సం. వి. అ. న. 1. మంగళత్వము; 2. తాలిబొట్టు.

మాంజిష్ఠము. సం. వి. అ. న. ఎఱుపుమించినపసుపువన్నెగల చీర. "శో. చీనిచీనాంబరములుమాంజిష్ఠములును." శివ. 3, ఆ.–పుం. ఎఱుపుమించినపసుపువన్నె. విణ. ఎఱుపుమించిన పసుపువన్నెగలది.

మాంత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రవిద్యతెలిసినవాఁడు.

మాందాళి. దే. వి. 1 కృత్రిమమరకతము; (మాందాళిపచ్చ.) 2 పచ్చపట్టుచీర, "సీ. ఱలుఁగు తొవదమెఁదఁజుఱరధిక్కృతమిళిందాళియొక్కలితమాందాళిగట్టి" పంచ. వేం. ౪, ఆ.

మాంద్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలస్యము; 2. జాడ్యము.

మాంసము. సం. వి. అ. న. నంజుడు, పలలము.

మాంసలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. బలిసినవాఁడు; 2. బలిమిగలవాఁడు.

మాంసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జటామాంసిచెట్టు; 2. కారుకాల్లిచెట్టు.

మాంసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులమాంసము విక్రయించి జీవించువాఁడు, కొటికుఁడు.

మాఁకు. దే. వి. మ్రాను, వృక్షము. "రగడ. మాకులేదుసమాకులతరమ్మాకులుచవిరిమాఁకుడాయఁగ." చంద్ర. (మ్రానుయొక్క రూపాంతరము)

మాఁగాయ. దే. వి. (మావి+కాయ.) మామిడికాయ. (ఇదియొక నిఘంటువునవ్రాయఁబడియున్నది.)

మాఁగు. దే. అ. క్రి. కమియఁబండు. వి. 1. మాలిన్యము; "సీ. తొడిసకంకటములఁదొడవులవిలసిల్లు మణులమ్ముయులదెనల్ మాఁగుదరియ." రా. యు, కాం–2. సుఖమునందలినల్లనిదాడ. "చ. కలయఁగ మాఁగునులేకపుట్టిన సుధాంగంబద్భుతాపాదిత్తై, నెలయఁగా." హరి. పూ. ౫, ఆ.

మాఁగుడు. దే. వి. నలుపు, మాలిన్యము. "ద్వి. వలుదనిమొగిలులోపలఁదోఁచుచంద్ర, కళఁదంగిమాఁగుడుగనిపి." పారిజా. ౨, గా.

మాఁగుడుపాఱు. దే. అ. క్రి. (మాఁగుడు+పాఱు) మాయు, మలినపడు. "క. మిఱుఁగడంగియుడురాజమండలంబుమాఁగుడుపాఱినాచినంత." ప్రభా. ౫, ఆ.

మాఁగువడు. ద్వి. అ. క్రి. (మాఁగు+పడు.)——వై.— "సీ. మరుచికిరణవిస్ఫురణంబుడిందిన యింతయు మాఁగువడిన మార్తాండుభంగి." మార్క. ౧, ఆ.

మూఁగువాఱు. దే. అ. క్రి. (మూఁగు+వాఱు.) మూయు, ముసురు కొను. "సీ. దనుజాళికెల్లను గనిదైన్యమొందినమాడ్కి మార్తాండుఁ డెంతయుమూఁగువాఱె." లక్ష్మీ. ౨, ఆ. "శి. శోఁచెనల్లదఘనాయకేతు వ్రజంబు, పదెనగాంబుఁజిడుకులుకురిసిమీఁద, మూఁగువాఱెను మార్తాండమండలంబు, వరఁగెఁజుక్కలుదివమునబయలు మెఱసి." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

మూఁటినంగ. దే. వి. (మూఁటిన+నంగ.) కాముకి. "సీ. మాటాడ నేరనిమూఁటినంగకు నీవ్రసకులకాలంబునోసరిపిడాకి." "ఎ, గీ. భోగదానవ్రతంబులు పూనియుపుడు, మకరకేతునర్చించుమూఁటినంగ." కాశీ. 3, అ.

మూఁటు. దే. అ. క్రి. తగులముగొను. (చూ. రోఁత.) వి. 1 తగులము; (చూ. మూఁటువడు.) 2. మూఁట.

మూఁటుమణఁగు. దే అ. క్రి. తెంపోటముడిగినిశ్చలమగు "తే. అంతనక్కశబృందారియులబలంబు, మట్టువడఁజాచియిదెమూఁటుమణఁగెననుచు" మర. ౨, అ. (రూ. మూఁటుమణుఁగు, మూఁటుమడఁగు, మూఁటుమసఁగు)

మూఁటువడు. దృ. అ. క్రి. (మూఁటు+వడు.) తగులువడు.

మూఁడు. దే అ. క్రి. దగ్ధమగు, "క. నేఁడుండియల్లిపోదిటఁ, బోఁడిగవారకబోటఁదప్పిపోనుండఁదగుణ, నేఁడైనకోకవహ్నిన్. మూఁడకయుండెదకహించిమారుతపుత్రా." రా. సుం, కాం.—వి. 1. అడుగంటిమాఁడిన అన్నములోనగునది, దగ్ధిక; 2. ఇంటియొక్కభాగపుకవ్వ.

మూఁడుచే. దే. ప్రే మాడఁజేయు, మాఁడించు. "క. ఏఁడావెలకయుండెను, వాఁడిక్కడరామఁడున్నవాఁడనిబినియుణ, నేఁడీరక్కసుపోఁడిమి,మాఁడుకునవియాడుగలచి మద్భరమెద్భణ." రామా. 2, అ

మూఁడెము. వై. వి మండలాధిపతులభూమండలము*. "ఎ, గీ. మాఁడెములు వ్రత్యేనోద్ధాది మనియొనర్చి." పాండు. ౧, అ.

మూఁతు. దే. వి చేదరంగపు ఆటయందు బంటుతోఁగాక తక్కినవానితో రాజునుగట్టుట.

మాకందము. సం. వి. అ. పుం. మామిడిచెట్టు. (దీనికి దోహదక్రియ కరకృర్యము.)

మాకరి. వై. వి. మాలకరియొక్కమాఱురూపము. (ఇదియొకకథుంటుపునందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

మాకొను. దే. స. క్రి. కాదను. "తే. తొలుతఁబుత్రునిసెటికో తొలఁగఁబెట్టి,యదవిలోఁబాముమాకొన్నదనుచుమొఱఁగి,కల్లయేడుపులేడ్చుచుఁగవలపృత్తి, పెడకినందునకుఱుకఁజాచెదపఖ్రీళ్ళు." హరిశ్చ. ౫, అ.

మాక్షికము. సం. వి. అ. న. తైలవర్ణముగలతేనె.

మాగధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్లచెట్టు; 2. పిప్పలిచెట్టు; 3. పదివ్వత ప్రాకృతభాషలలో నొకటి. (చూ. ప్రాకృతము.)

మాగధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వంశపిర్యాదులనుపొగడియువతింపించువాఁడు. (రూ. మగధుఁడు.)

మాగాణి. దే. వి. వరి పంటపెట్టుడునేల.

మాగాని. దే. వి. దేశము, విలాతి.

మాగిలి. దే. వి. మాగాణి.

మాఘము. సం. వి. అ. పుం. ఒక మాసము. (చూ. మాసము.) కావ్య. ఒకకావ్య.

మాఘ్యము. సం. వి. అ. న. మొల్ల, కుందచెట్టు.

మాచి. ఉభ. దే. వి. ఒకచెట్టు. "ఎ, గీ. దళములందునుమారేడుతోకపిజమ్మి, మాచిసేరేడువావిలిమంచివెలఁగ, దవనములుకుతేఁపత్రిచూతంబునారె, శస్త్రములుమున్నుపత్రిశాసకరేణ్య." భల్లా. 3, అ.—సం. ఈ. స్త్రీ గాఁదిచెట్టు.

మాచిపత్రి. దృ. వి. షాసేయుచెట్టు.

మాచెనపక్కి. దే. వి. మత్స్యభక్షకము.

మాచేకమ్మ. దృ వి. (మాచే+అక+అమ్మ) మగబొమ్మయి మీసములుగలిగిన ఆఁడుది, పోటు.

మాజూం. హిం. వి గంజాయి, బెల్లము మొదలగునవిచేర్చి సిద్ధముచేసిన మత్తుపదార్థము

మాట. దే. వి. 1. వచనము; 2. వదము, 3. నింద, 4. వృత్తాంతము; "సీ. అప్పపాలైనతుద్రాబ్దంబురుచియెంత మాటమోచిన యంతచేటయెంత." (ఇది నిందకును నుదాహరణము.) కా. ౧, అ.—5. ప్రతిజ్ఞావచనము (నేను వానికి మాటయిచ్చితిని.)

మాటకాఁడు. దే. విశే. సభయందు భయములేక మాటాడువాఁడు, వక్త.

మాటకారి. దే. విశే. యుక్తిగామాటాడువాఁడు, వాగ్మి. పాండు. ౫, అ

మాటలమారి. దే విశే. మిక్కిలి మాటలాడువాఁడు, వాచాలుఁడు.

మాటాడు. దే. అ. క్రి. స. క్రి. వచించు. (వాఁడు నాతోమాటాడఁడు. చూచువాఁడెన్నిమాటలుమాటాడెను.)

మాటికి. దే. క్రి. విశే. మఱుమాఱరకము, అడుగడుగునకు, "క. ఓటిపటు ఘోటకసిరా, ఘూటధ్వకోడిభూరిగజము హాసినముల్, మాటికి నిండా రోహకుఁ, డొటంబటమూడుఁడోడుటబుర్రమునుక్." కవి. ౧, అ. (ఆమ్రేడితమందు మాటిమాటికి.)

మాటు. దే. స. క్రి. మఱుఁగుపఱచు. "సీ. గొనబుఁగెంజిగురాకులనిమాటిచెల్లరేతలుకుఁగ్రొవ్వాఁడిశస్త్రులుఘటించి." చంద్ర.—వి. 1. మఱుఁగు; 2. కదవ; "కథంగదంగివర్మాటు తరాధవించితి." భార. భీష్మ. 3, అ.—3. వేఁటకానిదాగుడుపల్లము, ఉపకేయము.

మాటువడు. దృ. అ. క్రి. (మాటు+పడు.) మఱుఁగుపడు.

మాఠరుఁడు సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యునిప్రక్కనుండువారలలో నొకఁడు; (చూ. దండుఁడు.) 2. వ్యాసుఁడు.

మాడ దే. వి. అరవరా, మువర్ణము.

మాడపట్టు. దే. వి. బ్రహ్మరంధ్రము, పాడు.

మాడి. దే. వి. అడవియులవ, వనకులత్థము.

మాడికి. దే. క్రి. విధము. (ఇది దానితోనైనఁజేరి ప్రయోగింపఁబడునుగాని వేఱుగా ప్రయోగింపఁబడదు. అట్టాడికి, ఇట్టాడికి, చెప్పినమాడికి మొ.)

మాడు. దే. అ. క్రి. మెలయు, "క. అద్యతికరగ్రహంబును, నాశ్యగణగ్రహముకృతినిజాధిపరాశి, ప్రోద్యద్గ్రహమునుమైత్రుల, హృద్యంబుగఁగూడిమాడియునయఁగవలయుణ." కవిస. ౧, అధి. (ఇది మాడు క్రియకోఁజేరియుండవచ్చును.)

మాడుగు. వై. వి మాడుపుమొదలగువానిరూపము. "క. కెందియును గగనతక్షకుఁ, గుంతంబులుపెంటమాడుగులుమూలలవాఁ, తొం

తొంటఁబట్టనబెడు, చుంటఁదదాగానమనియునోయనియెద్భుగా." కా. ౫, ఆ.

మాడుపు. దై. వి. పార్శ్వము. "శే, కదురయంబునఁజనుకొం కొంతఁగాంచి, తరుణియుటఁబోయెదెవ్వరి దానవనిన, మాటుపలు కక యటఁజనిమాడుపెక్కు, టయును గ్రక్కునవొక్కెడవాయనుఁ గట్టి. క. మనముగ౧౦౦వ న, య్యవదానను దానివజనాపార్శ్వం బెక్కె." మార్క. ౨, ఆ.

మాడ్కి. దే. క్రి. విధము. (మాడ్కియొక్క మాఱురూపము.)

మాడ్పు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. హం. ౪, ఆ.

మాణవకము. సం. వి. అ. పుం. ఇరువదిపేటల మణిహారము.

మాణవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బాలకుఁడు.

మాణవ్యము. సం. వి. అ. న. మాణవకులసమూహము.

మాణిక్యము. సం. వి. అ. న. కెంపు. (దీనికి సింహళము, కాలపురము, ఆంధ్రము, తుంబురము ఇవి నాలుగు జన్మదేశములు. సింహళమునందుపుట్టినకెంపు రక్తవర్ణముగలది, దానికి పద్మరాగమని పేరు, అది యుత్తమము; కాలపురమునందుపుట్టినది పసుపుదాళుకలది, దానికి కురువిందమనిపేరు, అది మధ్యమము; ఆంధ్రమునందుపుట్టినది అశోకపుచిగురుడాళుగలది, దానికి సౌగంధికమని పేరు, అదియు మధ్యమము; తుంబురమునఁబుట్టినది నీలపుడాళుగలది, దానికి నీలగంధియనిపేరు, అది అధమము.)

మాణిబంధము. సం. వి. అ. న. సైంధవలవణము. (రూ. మణిబంధము.)

మాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. బ్రాహ్మ్యాది, 3. లక్ష్మి. 4. పార్వతి; 5. నేల; 6. ఆవు. (పంచమాతలు.—రాజభార్య, అగ్రజునిభార్య, గురుభార్య, భార్యాజనని, స్వజనని) పుం. ధాన్యాదులుకొలిచెడువాఁడు.

మాతంగము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, మతంగజము.

మాతంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. వసిష్ఠునిభార్య.

మాతంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాదిగవాఁడు. (రూ. మతంగుఁడు.)

మాతగోరక. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మాతరపితలు. సం. వి. ఋ. పుం. ద్వి. తలిదండ్రులు.

మాతరిశ్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. వాయువు, గాలి.

మాతలి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రునిసారథి

మాతాపితలు. సం. వి. ఋ. పుం. ద్వి. తలిదండ్రులు.

మాతాబి. దే. వి. కేలతారు.

మాతామహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తల్లితండ్రి; 2. బ. తల్లివంశమువారు.

మాతుల. సం. వి. అ. స్త్రీ. మేనమామభార్య. అ. పుం. ము. 1. ఉమ్మెత్త; 2. ముల్లుఁగాము; 3. ఒడ్లుములు. డు. మేనమామ.

మాతులపుత్రకము. సం. వి. అ. పుం. ఉమ్మెత్తకాయ. డు. మేనమామకొడుకు.

మాతులాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. శనగ, ఒడ్లుములు; (అని కొందఱు.) 2. మేనమామభార్య; 3. జనుము.

మాతులాహి. సం. వి. ఇ. పుం. ఉమ్మెత్తలోనిముల్లుఁబాము.

మాతులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మేనమామభార్య; 2. శనగ.

మాతులుంగము. సం. వి. అ. పుం. మాదీఫలపుచెట్టు.

మాతులేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనమామకొడుకు.

మాతృక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తల్లి; 2. దాది; 3. పార్వతి; 4. వర్ణమాల; 5. అసలుగ్రంథము. అ. పుం. ము. ఎడమప్రక్కకొమ్ముచెవిలోనగువానిచే కొలవదగినయెద్దు. (దీనిచే ఒడయనికి దారిద్ర్యము కలుగును.) (సప్తమాతృకలు.—బ్రాహ్మి, మాహేశ్వరి, కౌమారి, వైష్ణవి, వారాహి, ఇంద్రాణి, చాముండ.)

మాతృష్వసేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తల్లితోఁబుట్టినదానికూఁతురు.

మాతృష్వసేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లితోఁబుట్టినదాని కొడుకు.

మాతృష్వస్త్రీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తల్లితోఁబుట్టినదాని కూఁతురు.

మాతృష్వస్త్రీయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తల్లితోఁబుట్టినదానికొడుకు.

మాత్ర. ఉభ. దే. వి. 1. చిన్నమందుండ; 2. అడిమినంచి. "ఎ, గీ. బ్రహ్మదారిధుజంబుమాత్రకుసడించు, బ్రాలు." ఆము. ౬, ఆ.—సం. అ. స్త్రీ. 1. అక్షరావయవము, 2. వృత్తాంశము, 3. కొంచెము; 4. కొలఁది; 5. త్రుటి; 6. పరివారము; 7. భూషణము; 8. ధనము. అ. న. 1. అవధారణము; 2. సర్వము.

మాత్సర్యము. సం. వి. అ. న. మత్సరము, రేలము.

మాద. దే. వి. ఒకరోగము.

మాదము. సం. వి. అ. పుం. మదముయొక్క రూపాంతరము.

మాదవళము. దే. వి. మాదావళముయొక్క రూపాంతరము.

మాదళము. దే. వి. 1. కపిలవర్ణము. "మానికపుమేలిజలుఁగు పావడ" ఉ, రా. ౪, ఆ.—1. కపిలవర్ణముగలచీర. "మాదళముల్ బవంతులు...తాల్చె." ప్రభా, ౪, ఆ. (మాదావళముయొక్క రూపాంతరము. చూ. మాదావళము.)

మాదావళము. దే. వి. 1. కపిలవర్ణము; "అయవిధాళి. జలుఁగు రవమాదా, వళ పుఁడడియొత్తుకచములఁదెరఁచిచుట్టుకొనికెఁనికడి కెంజడల మెలివగిడదోఁచగా." కళా. ౮, ఆ.—2. కపిలవర్ణముగలచీర. (చూ. మాదళము.)

మాదావళి. దే. వి. మాదావళముయొక్క రూపాంతరము. కవి. 3, ఆ.

మాదిగ. దై. వి. చెప్పులుకుట్టువాఁడు, మాదిగవాఁడు.

మాదిగకత్తి. దై. వి. భిందిపాలము.

మాదిఫలము. ద్వి. వి. మాతులుంగముకీ. "రగడ. మాదిమునకేరిలిమిముగుపమాదిఫలంబు, కావలపెనేఁగొనుకావక్క మాదిఫలంబు." ఉ, రా. ౬, ఆ. "కోటకము. మావులు జిన్నలు మాదిఫలంబులు, క్రొత్తలునిమ్మలుగోఁగులుఁబొన్నల్." య. ౨, ఆ.

మాదిరి. దే. వి. ఏ. సామ్యము. (చూ. మాద్రి.) విశే. సమానము. "తే. దంపకంబుకరివ ప్రసవమృదుత్వ, గౌరవములేమిమాదిరి గాకపోయె." కవి. ౧, ఆ.

మాదృశుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నావంటివాఁడు.

మాదెన. దే. వి. స్థూలపువ్వుకీ.

మాద్రి. ఉభ. దే. విశే. మాదిరియొక్క మాఱురూపము. (సామ్యమునకు. చూ. పెరుఁగుదెంతవయర్థమునకుదాహరణము.) సం. ఈ. స్త్రీ. పాండురాజుభార్య.

మాధవకము. సం. వి. అ. పుం. ఇప్పపువ్వుకల్లు.

మాధనము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశాఖమాసము; 2. వసంత ఋతువు.

మాధవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పుష్పములుగలతీగె; 2. మాదీఫలము; 3. పదాతి; 4. కల్లు; 5. తేనె; 6. చెక్కెర, 7. లక్ష్మి; 8. గోమహిష్యాదిసమృద్ధి, 9. కుంటెనకత్తె.

మాధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, అచ్చుమగఁడు.

మాధుకరము. సం. వి. అ. న. మధుకరవృత్తి. (అనఁగాతుమ్మెదలు పుష్పములయందు పూఁదేనెను గ్రహించునట్లు భిక్షుకులు గృహస్థుల యిండ్లకుఁబోయి భిక్ష గ్రహించి జీవించుట) "సీ. నయమునఁ బప్పమేమియుఁగండకుండంగమధుసంగ్రహముసేయుమధుకరంబు, కరణిగృహస్థులెవ్వరునునేనరకుండనినమున్ననవరాష్ట్రమందుఁజేయు, భిక్షమాధుకరంబను పేరఁబరఁగు." భో. 3, అ (గ్రామ్యమున మాధకరము)

మాధురి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. మాధుర్యము; 2. కల్లు.

మాధుర్యము. సం వి. అ న 1. తీపు; 2. కావ్యగుణములలో నొకటి, (చూ గుణము) 3 వక్షులురోనగునవిచ్ఛులకు బోయ వేపెడు కల

మాధ్యస్థ్యము. సం. వి అ. న. మధ్యస్థుఁడు చేయుతీర్పు.

మాధ్వి. సం వి ఈ. స్త్రీ. 1 మద్యము; 2. మకరందము.

మాధ్వీకము. సం. వి. అ న (చూ. మాధవకము)

మాన. వై. వి. నాలుగుసోలలకొలఁది, కుదవము.

మానన. సం. వి ఆ. స్త్రీ. మన్నన.

మాననీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మన్నింపఁదగినది.

మానము. సం. వి. అ న. 1. త్రాసు, మూర, తూములోనగునవి; (ఇది త్రివిధము.-తులామానము, అంగుళీమానము, ప్రస్థమానము.) 2. కొలఁది; 3. మానిక. పుం. 1. చిత్తౌన్నత్యము 2. గర్వము; 3. స్త్రీలకుపురుషులయెడఁగలుగు కోపవిశేషము.

మానవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

మానవుఁడు. సం. వి అ. పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

మానసము. సం. వి. అ. న. 1. మనస్సు; 2. ఒకసరస్సు. "సీ. మహానీయలీలలమానసంబలరింపనంచలోతలనఁగనసుతుపడెద." కవి. ౧, అ.

మానసించు. సం. అ. క్రి. తలంచు "సీ. ముద్దుగుమ్మలమొగంబులుచూడనేకాని మానసింపరుదండమాముఁజూడ." ఉ, రా. ౫, అ.

మానసౌకసము. సం. వి ప. పుం. హంస, మరాళము.

మాని. సం విశే (వ. ఈ. వ) మానముగలవాఁడు.

మానిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాన, కుదవము.

మానికదారి. వై. వి. (మానికము+దారి.) బోగముది "ఎ, గీ. ధనములార్జించుమానికదారులిండ్లఁ, జేరునరులకునిడుములు చెప్పఁదరమె."

మానికము. వై. వి. 1. కెంపు; "సీ. బహుదివ్యఫలపరిపాకసౌభాగ్యంబునెంపుకెక్కెనని మానికములోన." వసు. ౧, అ.— 2. రత్నము. "శే. కాంచనంబునుమానికంబునొసఁగు." రామా. ౫, అ.

మానితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మన్నింపఁబడినది.

మానిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మానముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

మానిసి. వై. వి. 1. మనుష్యుఁడు; 2. మనుష్యస్త్రీ; "క. మనయింటనిచ్చెటలోప్పు, టనకిత్తొనైనసీబ్బరామ్మలమెలఁగన్, జనియిమమానిసి." భార. విరా. ౧, అ.—3. భటుఁడు. "రణవిధుఁడుంబరగాలుఁదిల్వఁదామానిసిఁబంచె." పర. ౫, అ.

మానిసిదిండి. దే. వి. (మానిసి+తిండి.) రాక్షసుఁడు, మనుజాశనుఁడు. "చ. మదముతీవాతిరానృపులుమానిసిదిండికిఁగాకభీతితోన్." ఉ, హరి. ౪, అ.

మానిసిరాతు. వై. వి కుబేరుఁడు, నరవాహనుఁడు.

మానిసిఱేఁడు. దే. వి. రాజు, మనుజేంద్రుఁడు. "అత్మమానిసిఱేఁడు" కవి 3, అ.

మానిసిసింగము. వై. వి. నృసింహుఁడు. "సీ. మానిసిసింగమై పూనికత్తునివెకల్దలఁగఁ ద్రోచినవాఁడితఁడుగాఁడె." అచ్చ. యు, కాం.

మాను. దే. స. క్రి. విడుచు. వి. 1. మ్రానుయొక్కరూపాంతరము, "మ. హరికొరుక్యందకురామభూవిభునితాత్రోపవదావ్హినీ, శరవేగంబునవాత్తమూలములముల్ జాఱన్దకోదంబరం, బరుగన్ గొమ్మలువోవ లావతి నిజామూదల్వతీరుల్భయం, కరుసమ్రాన్వముగానలోమునలిమానుల్ గానితర్కింపఁగన్." వసు. ౧, అ —2. మనోజ్ఞత. "క మామాయనవిరహులఁజల, మామాటికినేఁడఁజందమామాగామా, మామానినీకుమారుని, మామామాటనేయమామానెనయన్." రసి. ౬, అ.—విశే. మనోజ్ఞము. "అర్థాంతప్రకాశంబులోమానై." భార. ఆది. 3, అ.

మానుచు. దే. ప్రే.మానఁజేయు, మానించు. (రూ. మాన్పు.)

మానుపు. దే. ప్రే మానుచుయొక్కరూపాంతరము.

మానుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మనుష్యస్త్రీ, మానిసి.

మానుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మనుష్యుఁడు, మానిసి.

మానుష్యకము. సం. వి. అ. న. మనుష్యులసమూహము.

మానెరు. దే వి. మానేరుయొక్కరూపాంతరము.

మానేజరు. ఆం. వి. కార్యనిర్వాహకుఁడు. (రూ. మేనేజరు.)

మానేరు. దే. వి. ఎక్కుడుఁదీఁగ, జ్యోతిష్మతి.

మానోజ్ఞకము. సం. వి. అ. న. మనోజ్ఞత, మనోజ్ఞత్వము.

మాన్యము. సం. వి. అ. న. పన్నుకట్టక అనుభవించునట్లు నర్వానించియియ్యఁబడిన భూమి విశే మన్నింపఁదగినది.

మాపు. దే. ప్రే. మాయఁజేయు, పోఁగొట్టు. "క. మాపెదఁ గురురాజాదులభిమానముఁజలమున్." భార. కర్ణ. 3, అ.—వి. 1. సాయంకాలము; "సీ. అరుణోదయమునకొదాదుఅన్నియుఁదీర్చి పరుసకేపటిసంధ్యవారవ్వలయు, నాదిత్యుఁడగ్రుంకినప్పుడు మాపటిసంధ్యావిధానంబు నలుపవలయు, రేపుమాపుఁడును మాపుచుక్కలుఁదోఁచునంతదాఁకన జపమాచరించి, యటమీఁద నాత్మగృహ్యోక్తము రూపంబుగా విధివంతముగనగ్ని వేల్వవలయు." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.—2. రాత్రి; "ఉ. మాపటివేళనీత్రవనమధ్యము వెల్వడివచ్చిగోష్పద, ప్రాపితధూళిధూసరితభాసితకుంతలమైనరోరుహాహా, స్థపితమైనరిమొగముభీరజనోత్తమమాటపక్కతోఁ, జూపి మనంబులన్ మరునిఁజూపుదుగాదె ప్రమక్రమంబునన్." భాగ. ౧౦, పూ. పూ. — 3. మైల. "మడితమాచ్చుటాప్పుడుగడు మాపునైన."

మాపుడు. దే. వి. మైల. "కుఱుచమాపుడుపుట్టంబు." భార. విరా. ౧, ఆ.

మాఫు. హిం. వి. మన్నింపు, క్షమింపు. (క్రి. మాఫుచేయు.)

మామ. వై. వి. 1. మాతులుఁడు, 2 శ్వశురుఁడు.

మామకీనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) నాయది, నాది.

మామకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేనమామ. విణ. నావాఁడు.

మామమామ. వై. వి. విష్ణువు. (లక్ష్మీదేవి పెండ్లాము అగుటచే తనకు మామయైన సముద్రుని పెండ్లాము గంగాదేవి తనకు కూఁతురు వరుసయగుటచే విష్ణువు సముద్రునకు మామ అయ్యెనని యిట్లుండు నది.)

మామా. దే. అవ్య. మానమాన. "క. వనమాలాపైఁగోపము, [illegible] మామావృత్తము, గామోపభోగవాంఛలు, ప్రేమను [illegible]." భాగ. ౯, స్కం. (సా. నాను. వి. రెండవయర్థము.)

మామిడి. దే. వి. మావి, ఆమ్రము.

మామిడిగుత్తులు. దృ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము (చూ. కుసుమ.)

మామిలీయతు. హిం. వి. విరాస్తవాకిస్త్వము.

మామూలు. హిం. వి. వాడుక.

మామెన. దే. వి. దూడపాలు, జొరిగెకీ.

మాయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అవిద్య. 2. ఇంద్రజాలాదివిద్య. 3. ఒక పట్టణము. 4. బుద్ధి అ. పుం. ను. 1. విష్ణువు, 2. అసురుఁడు.

మాయకాఁడు. దే. విణ. (మాయము + కాఁడు.) మాయావి. "ఎ, గీ. [illegible] మాయవంబులు నడపంగమాయకానిఁ, గాలుఁజేతులుగాంచుట." భార. ఆను. ౪, ఆ.

మాయదారి. దృ. విణ. (మాయము + దారి.)——వై.—— "ఆ. లోకవినుతమైన వైకుంఠనగరిలో, మనియెడివిహారి మాయదారి, [illegible]." [illegible] ౧, ఆ.

మాయపోతు. దే. విణ. (మాయము + పోతు.) మాయలమారి.

మాయము. దే. వి. మాయ. "క. ఏమియుపాయంబుననే, నీ మాయ ప్రపురుష్వెనుయించి లోలఁగుదురా." హరి. పూ. 2, ఆ.—విణ. అదృశ్యము. "ఇతఁడెవ్వఁడొక్కొనే త్రోవ్వరంబైడాయం [illegible] మాయంబయ్యె." నై. 3, ఆ.

మాయలమారి. మి. విణ. మాయలాఁడు, మాయలాఁడి.

మాయలాఁడి. మి. విణ. (మాయలు + ఆఁడి.) మాయాశీలురాలు.

మాయలాఁడు. మి. విణ. (మాయలు + ఆఁడు.) మాయాశీలుఁడు. మాయావి. "క. అనుడుదనపోవకవనమునఁ, దనవదనజరదిన్ఘుఁడు దారుణ్యమునై, కొనమందాందోళనమే, [illegible] లాఁడిట్లనియెన్." పాండు ౫. ఆ.

మాయాకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాయకాఁడు.

మాయాదేవిసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు, (చూ. మాయాసుతుఁడు)

మాయావి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మాయచేయువాఁడు మాయకాఁడు.

మాయి. ఉభ. దే. వి. 1. మఱుఁగు, 2. వలువ. (చూ. మరుమాయు.) సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) మాయగలవాఁడు.

మాయికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాయావి.

మాయు. దే. అ. క్రి. 1 మరుఁగుపడు, 2. నశించు. అవ్య. మాయురే.

మాయుకము. సం. వి. అ. పుం. గజవిశేషము. (నల్లనిశరీరమును, నల్లనివాలుకయు, [illegible], అల్పములైన కర్ణవాలమేహనము [illegible], దీర్ఘమగు తొండమును, కృశమగు గ్రీవయును, దుర్గంధమును [illegible]. ఇది సేనాపతికిని, రాష్ట్రమునకును నాశము కలుగఁజేయును.)

మాయురె. దే. అవ్య. [illegible] (చూ. బాపురే)

మాయువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పైత్యము.

మాయూరము. సం. వి. అ. న. మయూరములకు సమూహము, విణ. మయూరి సంబంధమైనది.

మాయ్యము. సం. వి. అ. న. త్రాసు, కూర, తూములోపలి [illegible].

మారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ) మరణింపఁజేయువాఁడు.

మారజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

మారణము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట, 2. ఒకవిద్య.

మారాటము. దే. వి. మాఱాటముయొక్క రూపాంతరము.

మారాము. వై. వి. మర్మము, కీలు. "క. ఓనామచిలుకమాకే, మారాములు తెలియుటకును మగవారమె." కుక. ౨, ఆ.

మారి. ఉభ. దే. అవ. తాచ్ఛీల్యమునందు వచ్చెడు ఒకానొక ప్రత్యయము. (ఉదా. కొట్లమారి, మొట్లమారి మొ.) సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మారణము, 2. మసూరికారోగము, 3 వర్షము. ఈ. 1. జనక్షయము; 2 పావ్వతి.

మారిష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ దక్షునితల్లి. అ. పుం. ను. తోఁటకూర.

మారిషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (నాట్యోక్తియందు.) ఆర్యుఁడు.

మారీఫత్తు. హిం. వి. వశము.

మారు. దే. వి. ప్రతి. "ఆ. అమరసైన్యములకు దమయంతివర్తింప, నేరకునికి నాకుమారుమొగము, గానోనర్పవలవెఁగాదె." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.

మారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు. మరుఁడు.

మారుతము. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.

మారుతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. స్వాతినక్షత్రము ఇ. పుం. 1. భీముసేనుఁడు; 2. హనుమంతుఁడు.

మారెడు. వై. వి. మారేడుయొక్క రూపాంతరము.

మారేడు. వై. వి. బిల్వము. "రగడ మారేటికిఁబలుమారేటికిఁ జన." ౪, ఆ.

మార్జవము. సం. వి. అ. పుం. గుంటగలగరికె.

మార్కు. ఆం. వి. గుర్తు, పాఠములు చదివినందుకిచ్చు సంఖ్య.

మారొ్కను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. మాఱుకొనుయొక్క రూపాంతరము. (అ. క్రి. "ఎ, గీ. పోరవశియించినట్టిసమరకాసక, భూరిబలునకుమారొ్కనువారుగలరె." భార. అర. ౧, ఆ. "వ. ఆటచానితోఁ, బోదుక నెయ్యంచుమారొ్కన పోయెడొంగియ నంచు భూవరా." భార. భీష్మ. ౨, ఆ.—స. క్రి.—"మ. కని సుగ్రీవుఁడు చిట్టడల్పుచును వేగంబారయైకేంద్రుమారొ్కని." భార. అర. 2, ఆ.)

మార్గణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. 1. వెదకుట; 2. యాచించుట. అ. పుం. బాణము.

మార్గణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యాచించువాఁడు, యాచకుఁడు.

మార్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్రోవ; 2. మృగశీర్షనక్షత్రము, 3. మార్గశీర్షమాసము; 4. అన్వేషణము; 5. సంగీతవిశేషము; (చూ. సంగీతము.) 6. కస్తూరి.

మార్గశీర్షము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్షమాసము.

మార్గితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెదకఁబడినది

మార్గ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వెదకఁదగినది; 2. యాచింపఁదగినది.

మార్చు. దే. స. క్రి. వర్తింపఁజేయు. "సీ. ఆడిసేయక యిట్టులమరుల బంతి, వర్తింపఁజేయువచ్చివచ్చియప్పలువ, తనమహాకీర్తి ప్రతాప సంపదల, యనుభవనవెలుఁగుచు నక్కడబంతిఁ, గూర్చున్నశీతధరాధ్యులకమృతంబు, మార్చి." విష్ణు. ౪. ౪, ఆ – ప్రే. (మాఱఁజేయు.) 1. నాశముచేయు; "ఉ. తూర్పరుగాంబుగాఁ దొడఁగె దుష్టనిశాచరశేఖయయ్యెడుఁగా, మార్చుము." భార. ఆది. ౬, అ.–2. మారుపఱచు, "చొప్పుమార్చు." పాం. 3, అ.

మార్జన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మురజధ్వని. ఆ. స్త్రీ. అ. న. ము. తుడుపు, శోధనము పుం. చాకలి.

మార్జని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చీఁపురుకట్ట, (రూ. సమ్మార్జని.)

మార్జనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తుడువందగినది.

మార్జాలము. సం. వి. అ. పుం. పిల్లి. (రూ. మార్జాలము.)

మార్జించు. సం. స. క్రి. కడుగు, తుడుచు.

మార్జిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొన్ని సంబారములుచేర్చి పాకముచేసిన పెరుఁగు.

మార్తాండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. (రూ. మార్తండుఁడు.)

మార్తుఁడు. దే. వి. మాఱుతుఁడుయొక్క రూపాంతరము. "క. మార్తుఁడని విన్నవించితి." కవి. 3, అ "మార్తుమనము." భార. శాం. ౨, అ. (చూ. మేవడి, మాఱుతుఁడు.)

మార్దంగికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృదంగమువాయించువాఁడు.

మార్దవము. సం. వి. అ. న. మృదుత్వము, మెత్తన.

మార్ద్వీకము. సం. వి. అ. న. ద్రాక్షకల్లు విశే. ద్రాక్షసంబంధమైనది.

మార్పడు. ద్వి. అ. క్రి. మాఱుపడుయొక్క రూపాంతరము. "తే. వానిఁగఱలోవఁగానవివనజముఖియు, వానిమార్పడఁజేరోక్కఁడి మాన వతియు, వానిఁగాసాక్షభావించివనుఁగవయు, నప్పళింపనిసతి యు లేదయ్యెనెచట." నై. ౧, అ. ["చ. మదనుఁడురెండుచేతులన మార్పడసేయఁగఁదూపులైడునుం, బదియయివేఱువేఱుపరిపాటిన వక్షముసంఘటించఁగా." (ఇక్కడ మార్పడనఁగా తడవకైనని యర్థము) నై. ౨, అ]

మార్పు. దే. వి. మాఱుపుయొక్క రూపాంతరము.

మార్కొట్టు. దే. అ. క్రి. మాఱుపెట్టుయొక్క రూపాంతరము. "క. మహాబలు, పట్టికురభుదరదనుజవన్నగులనుమా, ర్కొట్టు." భార. ద్రో. ౪, అ. (చూ. మార్కొను.)

మార్మాట. దే. వి. మాఱుమాటయొక్క రూపాంతరము.

మార్ష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మార్జనము. (రూ. మార్ష్టి.)

మాఱకము. దే వి. (చూ.) మాఱుపు.

మాఱట. దే. విశే. ప్రతికూలము, ప్రతి. "ఎ, గీ. ధర్మజీవనమా ఱటనుత్తమావె, యాయుధిష్ఠిరుఁడుజ్జ్వలకాయము." భార. ఆశ్ర. ౨, అ. "ఉ. మనన్వుఁగొ ప్పెలుంగులకు మాఱటలైనకటాక్ష రోచులన్." ఉ, హరి. ౫, అ. (చూ. గాఱు.)

మాఱాకు. దే. వి. ప్రాఁకుడుఁగొయ్య, ఉపఘ్నము. "బద్ధి లతకుఁగా మాఱాకు పాతించి." భాగ. ౮, స్కం.

మాఱాట. దే. వి మాఱాడుట. "తే. అధిపునకు మాఱాటనాడె యెగ్గు." భార అశ్ర. ౧, అ

మాఱాటము. దే. వి. కలహము. "కీ మనకువేల్పులకును మాఱా టములుగాకుంచిపెట్టెదనని వసిఁటిరూనె." భాగ. ౮, స్కం. (మాఱాటమునొక్క రూపాంతరము.) (చూ అంకెద.)

మాఱాడు. దే. అ క్రి. (మాఱు+ఆడు) మాఱుపలుకు "క. వేలోకతెలుఁగునసరులకు, మాఱాడకయునికిలెస్స." భార విరా ౧, అ

మాఱు. దే. అ క్రి 1. వహించు, 2. మాఱుపడు; (అవగమారినది.) 3. వేఱువూవమగు. (వానిపూవము బొత్తిగామాఱెను)– వి. 1. ఎదురు, (నాకుమాఱేవరు) 2. తడవ; (చూ. పలుమాఱు.) 3. రెండవమారిపెట్టఁదగినభోజ్యపదార్థము. "చ. ఒక పరిజాణఁడొక్కఁ డొకయుక్తిలిచేరువ మాఱువెట్టఁగా." నై. ౭, అ –విశే. ఏ. 1. ప్రతి; "అమేయపరాక్రమనీకుఁబాండవులో మాఱె." భార. కర్ణ. 3, అ - 2. అన్యము. "మాఱుదెస." (చూ. పలుమాఱు.) (హల్లుపరమగుచో ఉకారమునకు వికల్పముగ లోపంబగు. "మామకు సత్తకు మార్పలక్క." భార. అను. ౪, అ.)

మాఱుఁదల్లి. దే. వి (మాఱు+తల్లి.) సవతితల్లి.

మాఱుకొను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. ఎదిరించు.(చూ.మార్కొను.)

మాఱుచే. దే. ప్రే. మాఱఁజేయు.

మాఱుతుఁడు. దే. వి. మాఱుచువాఁడు, శత్రువు. (చూ. మార్తుఁడు.)

మాఱుదల. దే. వి. మాఱుట, మాఱుపాటు.

మాఱునీళ్లు. ద్వి. వి. వి. మట్టునీళ్లకు మరునటినాటిస్నానము. (చూ. ముట్టునీళ్లు.)

మాఱుపడు ద్వి. అ. క్రి. భేదపడు. "ఎ, గీ. మహాత్ముఁడు, మాఱుపడియుగ్గుచేసిఠమఅవలయు." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

మాఱుపాటు. ద్వి. వి. మాఱుపడుట, వ్యత్యాసము.

మాఱుపు. దే. వి. ఒకటిచ్చి మఱియొకటి పుచ్చుకొనుట, వినిమయము.

మాఱుపెట్టు. దే అ. క్రి. ఎదిరించు. (చూ. మార్పెట్టు.)

మాఱుమగఁడు. దే. వి. ఉపపతి విక్ర. ౮, అ.

మాఱుమనువు. దే. వి. (ఆఁడుదాని) ద్వితీయవివాహము.

మాఱుమనువుది. దే. వి. (మాఱుమనువు+అది.) విధవ.

మాఱుమాట. దే వి. ప్రతివచనము.

మాఱుమూల. దే. వి. ఎదురుమూల.

మాఱువెంగము. ద్వి. వి. పెదవెంగము, పరాభవము.

మాఱుమొగము వడు. వ్య. అ. క్రి. (మాఱుమొగము+పడు.) పరాఙ్ముఖుడగు. (చూ. ఱిఱువోవు.)

మాఱుమ్రోఁత. దే. వి. ప్రతిధ్వని.

మాఱొడ్డు. దే. అ. క్రి. (మాఱు+ఒడ్డు.) ప్రతిఘటించు. వి. ప్రతిఘటనము. "బిరుదుర్భూమిమాఱొడ్డుఁగా." భార. శాం. ౨, ఆ.

మాల. ఉభ. వై. వి. చండాలుఁడు*. సం. అ. స్త్రీ. 1. పూదండ; 2. పంక్తి. అ. పుం. ము. చండాలజాతివిశేషము. పుం, న. దివ్య.

మాలఁడు. వై. వి. మాలవాఁడు, చండాలుఁడు*. "మాలనిరా." భార. శాం. 3, ఆ.

మాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేముచెట్టు; 2. నగ్గరి, 3. దివ్య

మాలకరి. వై. వి. 1. మాలాకారుఁడు; "సీ. మాలకరిపువ్వులు గోయ మాకొక్కఁడేటి, పూవుఁదేనియుఁ గ్రోలదు పోల్కి నెదురు, గండుఁ గోయఁగఁ గాను దిశాదర్శ ఫలము, బొగ్గులకుఁ బోలె మొదలంటఁ బొడుపఁ డనఁడు." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. వనపాలకుఁడు*. "పోవఁగఁ జూచి మాలకరి భూపతిమాధవుఁ జేరి." (చూ. ముందు భాగ .) భో. ౫, ఆ.

మాలకాకి. వై. వి. ద్రోణకాకము, కాకోలము.

మాలతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జాజిచెట్టు; 2. ఒకానొకస్త్రీ.

మాలాకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూమాలలుకట్టి అమ్ము వాఁడు.

మాలాతృణకము. సం. వి. అ. న. చిప్పకసవు.

మాలి. సం. వి. న్. పుం. 1. మాలాకారుఁడు; 2. సుకేశుఁడను రాక్షసుని కొడుకు. విశే. మాలగలవాఁడు. వై. వి. తోఁటమాలి వాఁడు.

మాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పూమాల; 2. మెడఁబెట్టుకొనెడు సొగ, 3. బరజాజిచెట్టు, 4. మేడుగు; 5. నదివిశేషము, 6. కాఁకురు.

మాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాలకారుఁడు.

మాలిన్యము. సం. వి. అ. న. మలినత, మలినత్వము.

మాలిమి. దే. వి. 1. వాత్సల్యము, 2. ఓడనడపు శాస్త్రము; 3. ఓడ నడపు శాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు.

మాలిమికాఁడు. దే వి మాలిమిశాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు.

మాలీషు. హిం. వి. గుఱ్ఱము నతోముట.

మాలు. దే. అ. క్రి. చెడు; నశించు. (చూ. బ్రుంగుడువాటు.)

మాలుగు. దే. అ. క్రి. సోమరితనముఁబొందు. (రూ. మాల్గు. "తనుమహిమ మాపోమాల్గి చంపించెనా ప్రాకృతాకృల దయోదకాంతి కరమై భావిల్లుదీమును." శివ. ౪, ఆ.)—వి. 1. సోమరితనము; 2. రెక్కలపురుగుమీఁది తడిమడతపాత్తులు.

మాలుగుఁబోతు. దే విశే (మాలుగు+పోతు.) సోమరి. "ఉ. మాలికచ్చియాడదరిగోయు చెఁగూరుకుఁజెందఁజొచ్చెనే, మాలుగుఁబోతు." చెన్న. 3, ఆ.

మాలుచే. దే. ప్ర. మాలఁజేయు. (రూ. మాల్చు. చూ. దివా ణము.)

మాలుధానము. సం. వి. అ. పుం. ముట్టుఁబాము.

మాలూరము. సం. వి. అ. పుం. 1. మారేడుచెట్టు; 2. వెలఁగచెట్టు.

మాలె. వై. వి. 1. పుష్పమాలిక; 2. మాదుగు. "తెలుగుమెఱిఁగిన మాలెకుఁగంబంబుగాదు." ఉ. హరి. 3, ఆ. (రూ. మొదటిమాదను మాలియ.)

మాలెత. దస్. వి. (మాల+ఎత.) మాలది, చండాలస్త్రీ. విజ్ఞా. ప్రా, కాం.

మాల్యము. సం. వి. అ. న. 1. పుష్పమాలిక; 2. పుష్పము.

మాల్యవంతము. సం. వి. త్. పుం. ఒకానొకకొండ.

మావఁతుఁడు. వై. వి. మావటివాఁడు. "లయగ్రాహి. రాత్రులు తుఁదము మావంతులనగు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ. "సీ. మదవు టేనుఁగుల బలమావంతులఁ దనర్చి తమ్మిపైఁ జిరిఁ జొక్కఁ దరములందగి." భాస. ౧, ఆ.

మావటము. దే వి. కమలపాకులకట్ట. (చూ. దటవు.)

మావటి. వై. వి. మావటివాఁడు, అధోరణుఁడు. "చ. తనకుఁ బ్రసంధకారపుమదంబులమిన్నను భద్రదంతికా, మొనసిఁ జిందరేఁగి కవచుఁడనమావటిఁగ్రుంకుమెట్టు లో, యమరులపైఁ బెనఁగాని యచ్చటనెత్తురు క్రక్కనోయనఁగా, గనుఁగవకోరగింపఁ బొడకట్టె నముగ్వలం పాంథ్యరాగముల్." పా. ౨, ఆ. "ఉ. మావటులొంటిడి కాలుపమత్తగజంబులుపోవ్ర క్రోవలగా, ద్రోత్రులుగట్టుచుఁ గాగపులు." రా. యు, కాం

మావటీఁడు. దస్. వి. (మావటి+ఈఁడు.) మావటివాఁడు. (చూ. ఓజె.) (పాపార్థమున ఈఁడు)

మావలి. దే వి సుగంధిమూలిక.

మావి. దే వి 1. మనుష్యాదిగర్భస్థపిండమునకు రక్షకముగా మీఁద క్రమ్ముకొనియుండు తోలుసంచి, జరాయువు; 2. మామిడిచెట్టు.

మావిడి. దే. వి. మామిడియొక్క రూపాంతరము.

మావు. దే. వి. 1. అశ్వము; 2. అశ్వసంగమము; 3. మల్లశాస్త్ర ప్రహరణ సాధనవిశేషము. (క్రిందు సన్నముగా మీఁదు వాలపురిరి విగా అడుగుమీఁది చివరలు చేరఁ దోనఁ బొప్పించి యాఁకవర చుక్కలతో నేర్పఱచఁబడినది.)

మావుమోమువాఁడు. దస్. వి. కింపురుషుఁడు, తురంగవదనుఁడు.

మావెలఁగ. దస్. వి. ఉలిమిరి, వరుణచెట్టు.

మాషపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుమినుముచెట్టు.

మాషము. సం. వి. అ. పుం. 1. మినుములు; 2. అయిదు గురిగింజలయెత్తు; 3. త్వగ్దోషభేదము; 4. మూర్ఖుఁడు.

మాషీణము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) మాషములు పండునది. (పొలము.)

మాష్యము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.)———వై.———

మాసటి. దే. వి. 1. జారుఁడు, (రూ. మాస్టీఁడు.) 2 మల్లుఁడు. విశే. శ్రేష్ఠుఁడు. (చూ. మాసటీఁడు.)

మాసటీఁడు. దే వి. (మాసటి+ఈఁడు.) 1. జారుఁడు; (రూ. మాస్టీఁడు.) 2. మల్లుఁడు. "మైనాకునోరచిననూసటీఁడు." పాండు. ౫, ఆ.—విశే. శ్రేష్ఠుఁడు. "చదురులమాసటీని పురుషకస్పైరగాఁజేసి." భల్లా. ౪, ఆ. (పాపార్థమున ఈఁడు.)

మాసము. ఉభ. వై. వి. రెండున్నర చిన్నమెత్త*. సం. వి. అ. పుం. 1. నెల; (ఇవి పండ్రెండు.–చైత్రము, వైశాఖము, జ్యేష్ఠము, ఆషాఢము, శ్రావణము, భాద్రపదము, ఆశ్వయుజము,

కార్తీకము, మార్గశిరము, పుష్యము, మాఘము, ఫాల్గునము.) 2. మాసపరిమాణము.

మాసరము. సం. వి. అ. పుం వార్పుగంజి, గంజిమీఁదిమీఁగడ. (అనిఘంటుకము.)- విణ. 1. వ్యాప్తము; "క. పాంత్రసలిలా పారమాసరంబులగువార్షికవాసరంబులు." ఆము. ౪, అ.- 2 దీర్ఘము. "శే. మహిమహిమవేళలందు నక్షూనవతికి, మాసరము లయ్యెఁదలఁచుఁగవానరములు, పొదుపుగఁలిగితపర్తుసంక్రాంతి యందు, సంచితాయామకతులయ్యెనయామవతులు." నై. ౧, అ.

మాసి. నై. వి 1. మైల*; "శే. మాసికట్టుపుట్ట నాత్మరోసిరోసి." కాశీ. ౫, అ.- 2. మాసినియొక్కరూపాంతరము. (ఇది వాడుకలోనిది.)

మాసిక. దే వి. 1. అతుకు. 2. చిక్కు.

మాసికము. సం వి. అ న 1. అబ్దికము వఱకు నెలనెలకు చేసెడు శ్రాద్ధము; 2. ప్రతి అమావాస్యయందును చేసెడు శ్రాద్ధము. విణ మాససంబంధమైనది.

మాస్టీఁడు. దే. వి. మాసటీఁడుయొక్కరూపాంతరము. (మూరు నకు.) "ఉ. పైఁడిరథంబుతోఁ బ్రకయపావకవట్టమునేఁడుగట్టుకొ, న్నాఁడొయిగండసంగనలుసంగనుగుడ్లుగదల్చి కాయిక్రొ, వ్వెఁడిమిచేదిగంతములు వెచ్చిపడగ బలభేదిమీటిమా, స్టీఁడకఁడొక్కఁడుంగదువడింగవియంబిగాజదగుఁడై" రామా ౭, అ

మాహ. సం వి. అ. స్త్రీ ఆవు, మాహేయి.

మాహాత్మ్యము. సం. వి. అ న మహాత్మత్వము, గొప్పతనము.

మాహిష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురము కావలికి తగిన వాఁడు.

మాహేంద్రము. సం వి. అ పుం. దిక్కు యొక్క వదుమూడవ భాగము. (హే. దిక్కు.)

మాహేయి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఆవు, గోవు.

మాహేశ్వరి. సం. వి ఈ స్త్రీ. ఒక మాతృక. (చూ. మాతృక.)

మాళిగ. నై. వి మాడుగు "మేలిమాళిగల్ మేడలు." ప్రభు. ౧, అ.

మి.

మింగడ. దే. వి. మీఁగడయొక్కరూపాంతరము.

మించిలి. దే. వి. (చూ.) ఆవిలి, నిశాంబిక?.

మించే. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. అతిక్రమించు. వి. 1 పురుషపాదకర్ణవాద్యాభరణము; 2. మెఱపు; 3. ప్రకాశము; "సీ. బాలవల్లకము లలిలలుపాలివోవమించారుకొంగలివేలి మయున." హరి. ఉ. 2, అ.- 4. ఆధిక్యము. "శే. యిలయు దివియు, మించుకపిఁడిరసేవలమించుఁగాంచి." రామా. 2, అ.

మించేఁగాలు. దే. క (మించు+కాలు.) దక్షిణపాదము. "ఉ. క్రొన్నెలతాల్పుసింగిసిగము గముగందనిభ్రూలతండయా, వెన్నునిమించుఁగాలిబొటవ్రేలికఁగూఁతురుసేల్పాటకుచ, మిన్ను కాలంకువంటచెలినిద్దపుఁబయ్యదపాలవెల్లిక, మన్ననయన్నునై తనపి మంతనపుందెరయైనతోయ్యలిక." రామా. ౫, అ.

మించుఁబోఁడి. దే వి. (మించు+బోఁడి.) 1. మెఱపువలె మనోజ్ఞరాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (రూ. మించుఁబోణి. "ఎ, గీ. మేటిరతులకుదురతాతిమించుఁబోడి." శశాం. ౪, అ.)

మించుదల. దే. వి. 1. అతిక్రమణము; 2. ఆధిక్యము.

మింజామలే. హిం. అవ్య. దానిలోనొకపాలు.

మింటితెరువరి. దే. వి. (మిన్ను+తెరువరి.) 1. సూర్యుఁడు; 2 అమరుఁడు. "ఎ, గీ. ముదముద్దైవాలమువ్వభిమూఁడుకోట్ల, మింటితెరువరిమూఁకలునంటికొలువ." చంద్రా ౧, అ.

మింఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మిండగాఁడు, విటుఁడు.

మిండ. యు. దే. వి. రక్తవృద్ధిక. నై. విణ. వృత్తియందు మిండఁడు నకుమీఁదివర్ణములోవింపఁగామిగిలినరూపము. [ఉదా. మిండత వసి; (విటతపస్వి.) "ఎ, గీ. కపటభుజంగవేషంబువదలినప్పు, డుండుఁబోఁగండుమెఱసియిమ్మిండసవసి" రామా. ౨, అ.- మిండమొప్పెద; (మగముప్పెద.) "ఎ, గీ. పుండరీకాక్షుముందుశిఖండి బర్హి, మ్మొడిశిఖండకుఁడవతొఖండలుంగొ, పుండరీకునిమూఁపాంభోజవీథి, మిండతుమ్మెదయైయుండవిండుఁగొలువ" పాండు ౨, అ.- మిండవడి (అధికముగవడి.) "సీ. మిండ వడ్డికినోర్చుమృత్యురూపము లైనపాపులచేబుణగ్రహీఁగుము." పాండు 3, అ. (మిండప్రాయము అని ప్రయోగమున్నది దానికి యౌవనమనియర్థము.) చూ. మిండఁడు] (ఉత్తరహరివంశము అయిదవ ఆశ్వాసమునందు "మిండమేఘము" అనియున్నది. అది మింటిమేఘమైయుండునని తోఁచెడి)

మిండఁడు. నై. వి. 1. విటుఁడు; 2. పురుషుఁడు*. విణ. అధికుఁడు*. (వృత్తియందు అంత్యవర్ణలోపము. చూ. మిండ.)

మిండగాఁడు. దృ. వి (మిండ+కాఁడు.) మిండఁడు (స్వార్థమున కాఁడు.)

మిండగీఁడు. దృ. వి. మిండగాఁడుయొక్కరూపాంతరము.

మిండత. దృ. వి. (మిండఁడు+త.) జారిణి. "ద్వి. ధనమంత యునుమిండతలకిచ్చె." హరిశ్చ. ౨, భా.

మిండతీకము. దృ. వి. (మిండఁడు+తీకము.) జారత్వము. "ఎ, గీ. ఈవి, ధిండవడియాలుకేలాంద్రపిందునిందు, మిండ తీకముసంగడిమెట్టకుండుమనము, వాఁడు." పాంచా. ౨, అ.

మిండలకోరి. దృ. వి. మిండత, జారిణి. (ఇది తగత్రగోరివంటిది.)

మిక్కటము. దే. విణ. మిక్కిలి, అధికము. "సీ. కరతాళగతుల మిక్కటముగాసాడుచు నావేశమూర్ఛలనలఁతఁగనుచు." పాండు ౫, అ.

మిక్కిలి. దే. విణ 1. అధికము; "మిక్కిలియైనకీర్తి" భార. అర. ౬, అ. "క. మిక్కిలి చేతులునువాని మిక్కిలికన్నుక." భార సభా. ౨, అ -2. శ్రేష్ఠము. "సీ. అఖిలదతువ్వదము లకు ధేనుప్ర మిక్కిలిమాగఫులకు, బ్రాహ్మణుండు వరిష్ఠుండు వష్ఠులందు, శ్వాసమధికంబు." భార. అశ్వ. ౨, అ.

ఉక్కిలివాఁడు. దే. విణ అధికుఁడు. "పాండవులే మిక్కిలి వారు" భార. ద్రో. ౫, అ.

మిక్కిలికంటివేల్పు. దే. క (మిక్కిలికన్ను + వేల్పు.) శివుఁడు, ముక్కంటి.

మిక్కిలికన్ను. దే. వి. త్రిపురాంతకుని ఫాలనేత్రము. (రూ. మిక్కిలికను.) (చూ. మొన. మూఁడవ యర్థము సుదాహరణము.)

మిక్కిలు. దే. అ. క్రి. మీఱు, అతిశయించు. "క. తలఁదలతోఁ దాటించినఁ, దలమీఱు గాలుగాలఁదాటించిన మిక్కిలుఁగాలు గెలుసేతులఁ, గులికఁదనదేయిమీఁ దగుగ త్రేటుగొనగ." ఉ, హరి, ౬, అ.

మిక్కుటము. దే. విశే. మిక్కుటముయొక్కరూపాంతరము. (అధికమునకు —"క. మి, క్కుటమైన గంటికెంపులకాంతు రారంగన్." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.)

మిగత. దే. వి. మిగులు, శేషము.

మిగులు. దే. అ. క్రి. 1. శేషించు; 2. అతిశయించు; "సీ. అద్యుతులై పేరుగలుగ నధరార్యుతవని, వరులయాగంబులం దరిపచ్చు మిగులుఁ, గానియది వత్రపదదవనఁగా వెలుంగు, ధర్మతనయుని యశ్వమేధము నరేంద్ర." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.—3. మట్టుమీఱు "క. ఇఁక వెన్నెల, మిటమిటఁ గాయంగ మేను మిగుల నెరియదె" కళా. ౬, ఆ. వి. శేషము. "సీ. మలయానిలంబు వెలిఁజొలిచెక్కుచులిచిమేపలభిద్దమిగులె ధూమములమిడిగ్గు." ఆము. ౨, ఆ.

మిగులుచే. దే. ప్రే. మిగులఁజేయు (చూ. మిగుల్చు. శేషింపఁజేయుటకు —"ఉ. నేయఁబాలును, ద్రాక్షచనొక్కవాఁడు శశురత్నమొకొంత మిగిల్చియిచ్చినన్." పర. ౧, ఆ.)

మిటమిట. దే. వి. 1. కాయు టయందగు ధ్వన్యనుకరణము; (చూ. మిగులుమూడవయర్థము.) 2. మంచు టయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "మిటమిట మండువేసవియుండ." భాగ. ౪, స్కం.

మిటమిటన. దే. వి. మిటమిటయను. (విశేషణముగుచో మిటమిటని. "క. మిటమిటనికాటికయుండెన్." చంద్ర.) (చూ. అలుకన.)

మిటాయి. హిం. వి. పిండివంట. (చూ. మిఠాయి.)

మిటారము. దే. వి. 1. నిక్కు; "మిటారపుగుబ్బదోయి." వీలా. ౨, ఆ.—2. అతిశయము. "వెలిగొమ్ములకిమిటారపుంజానోకయింతయుంగలుగఁజాలునె." అచ్చ. బాల, కాం.

మిటారి. దే. వి. 1. మదముగలయాఁడుది; 2. ఆఁడుది. (ప్రయుక్త.) విశే. 1. మదముగలది; "మిటారితొత్తు." "మిటారి చూపు."—2. నిక్కుగలది; "మిటారిగుబ్బ."—3. ఉన్నతిగలది. "మిటారిబల్పిఱుఁదు."

మిటారించు. దే. అ. క్రి. 1. నిక్కు; "సీ. ఘనతరంబగుగుబ్బచనుదోయిహీఁది కంతయుమిటారింపవాస్తంబులెత్తి." (మిటారించు క్రియకు చనుదోయికర్త) కళా. ౭, ఆ.—2. విజృంభించు; "క. విడిచెఁ, టలపులుఁగులుపదనుతో మిటారింపంగన్." య. ౧, ఆ.—3. అతిశయించు. "ను. పాండుశ్రీమిటారించె." ఉ, రా. ౧, ఆ.

మిట్ట. దే. వి. ఉన్నతభూమి. విశే. 1. ఉన్నతము; (మిట్టపండ్లు.) 2. తీక్ష్ణము. "మిట్టకోల."

మిట్టమిట్టు. దే. వి. (మిట్టుమిట్టు) అత్యున్నతభూమి. "ద్వి. మేటికాల్వలుమిట్టమిట్టుగాఁ ద్రవ్వి." పారిజ. ౧, భా.—విశే. అత్యున్నతము.

మిట్టాడు. దే. అ. క్రి. (మిట్టి+ఆడు.) సంచరించు. "అంగళ్లయందు మిట్టాడమానిరిలే." కాశీ. ౫, ఆ. "శా. మిట్టాడంగ నరుఁడులేనియడవిన్ మీనాక్షిదిక్కెవ్వరిన్." పాండు. ౪, ఆ.

మిట్టించు. దే. అ. క్రి. ఎగురు, మిట్టు. (చూ. ఉలికిపాటు.)

మిట్టిపడు. దే. అ. క్రి. ఎగిరిపడు. (చూ. మిట్టిపాటు.)

మిట్టిపాటు. దే. వి. మిట్టిపడుట. "ద్వి. నీమిట్టిపాటునుమీరాజసంబు, నీమదంబునుమున్ను నేలతోఁగలయ." పారిజ. ౧, భా.

మిట్టు. దే. అ. క్రి. ఎగురు, మిట్టించు. "క. ఫణిభూషణుండు వాకి, ప్రణుతిల్లాఘూర్ణపరల నొనరింపన్, త్రిణయనునిచటీశ శ్రుతి, మణిద్యుతిమిట్టినరసిజభవ్యమునమలదరిన్." కాశీ. ౧, ఆ.

మిడి. దే. వి. మిడిసిపాటు, గర్వము. "తే. మణియుఁగొండఱు నీచేతమడిసిరందు, మిడియదఁగఁజొచ్చితమనూడుదవలేరు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.—విశే. 1. మిడిసిపాటుగలది; "మిడికోప." "మిడివిల్లు." 2. ఉన్నతము; "మిడిపండ్లు."—3. తీక్ష్ణము. "మిడిమధ్యాహ్నము."

మిడిగ్రుడ్లవాఁడు. దే. విశే. ఉన్నేత్రుఁడు.

మిడిగ్రుడ్లు. దే. వి. బ. ముందఱికుబికినకనుగ్రుడ్లులు. "సీ. మిడుఁగుఱుగములు గ్రమ్మినయట్లునిగిడదురోచులుగలమిడిగ్రుడ్లుదవర." భార. సౌ. ౧, ఆ.

మిడినాగు. దే. వి. ఎగిరియెగిరిపడు సర్పవిశేషము.

మిడిపండ్లవాఁడు. దే. విశే. మిట్టపండ్లవాఁడు; దంతురుఁడు.

మిడిపండ్లు. దే వి బ. మిట్టపండ్లు (చూ. తెల్లు.)

మిడిమేలము. దే. వి. మిడిసిపాటు. "సీ. మతిలేనియీమిడిమేలంపుమొగములు నగియలబలుఁగమేలనిదిశ." ఉ, రా. ౬, ఆ.

మిడియ. దే. వి. వేదవాక్యము "క. తలఁచియపుడందొకింతయుఁ దొలుతటితరవారిమిడియదోఁచకమునియు, వ్వలనరసిన శ్రుతిశబ్దము, పలుకుసకుఁగారాదనఁదగ వెలిచినఁగలఁకన్." పర. ౨, ఆ.

మిడియు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగురు, మిట్టు; (చూ. తొలఁకు. వి. మొదటియర్థము.)—2. వెలికుఱుకు. "క. కొంకం. డిఁగదు వెడిదముగఁబొడిచెన్, బగతుఁడు కనుమిడిసి నేలఁబడితన్నుకొనన్." భార. విరా. ౨, ఆ.

మిడివోవు. దే. అ. క్రి. (మిడిసి+పోవు.) 1. తక్కు; "ఒకఁడు మిడివోకయనిలో మడియుట యూహించి." రాము. ౪, ఆ.—2. తొలఁగు. "ద్వి. మిడివోనికడిమి" పారిజ. ౧, భా.

మిడిసిపడు. దే. అ. క్రి. మిట్టిపడు. (చూ. మిడిసిపాటు.)

మిడిసిపాటు. దే. వి. మిట్టిపాటు. "మీసధ్వజానికింతమిడిసిపాటె."

మిడుఁగు. దే వి మిడుఁగుఱు. "మింటమిడుఁగుల్ చట్టంబుగాఁబర్వ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కానఁబడదు.)

మిడుఁగుఱు. దే. వి. 1. అగ్నికణము, విస్ఫులింగము; "క. మిడుఁగుఱునీరలఁచుబాలుఁడు, మిడుఁగుఱుఁబురువ్వఁగని." లక్ష్మి. ౪, ఆ. "పాదుక్కలన్ మిడుఁగుఱులెసఁగంగ." మార్క. ౬, ఆ.—2. మిణుఁగుఱుఁబురుగు. "తే మిన్నమిడుఁగుఱులట్టులై మెఱసి రెండుఁ మెఱుఁగులొకచుట్టపైనున్న నెఱుఁగకేను." సం "ఖద్యోతవదభిజ్ఞాతం తన్నయా విద్ధమంతికాత్" భార. అర. 3, ఆ.

మిడుకు. దే. అ. క్రి. 1. బ్రదుకు; "వ. మెఱుపెగలమిడుకం జాలక నీతైనదేవతలును." భాగ. ౮, స్కం.—2. త్రుళ్లు; "తే. మిడుకమిడుకనిత్తెలఁగుడుఁ గొడుకుఁదనము." భార. ద్రో. ౨, ఆ.—3. కదలు; "ఆ. అమ్మహీరుహంబునదరంటదాఁకిన, శాద్విపక్షిరథనమాథవుండు, మూర్ఛవచ్చియంగములు శిథిలంబులై, మిడుకలేకపుడమిమీఁదఁబడియె." నిరం. ౧౦, ఆ. "మిడికెడి పెదవులు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—4. సంచరించు; "మిడుకమాని చిఁగానక." మార్క. ౨, ఆ.—5. పరితపించు; "క. నడుచుచు నవశబ్దంబులు, తొడుకుమఁబురుదునకుఁగవితతు ట్టెలుకట్టన్, వడుకుచుమందఁడొఁదక, మిడుకుచుగర్వించుకవి మొత్తురెయుకృల్." కవిక. ౧, అధి.—6. ఎండు. "ద్వి. మునివాకవేతోయమునమొప్పుజలముఁ, గొనిదవ్వ నీకొసఁగుత్తుమిడికి." పారిజ. ౧, భా.—వి. జీవము. "మిడుకుమాలఁగనేసి." ఉ, హరి. 3, ఆ.

మిడుగు. దే.వి. కవిశిల. ఆం, భా. ద్వి. ౨.

మిడుచు. దే. స. క్రి. 1. ప్రత్రప్యములు పొట్టిపొట్టిగా విడుచు; 2. నటింపజేయు. "దూమమునకు త్రొక్కిడుచుచుచ." భార. విరా. ౨, ఆ.

మిడుత. దే. వి. ఒకవిధము తెక్కపురుగు, శలభము.

మిడుమిడుకను. దే. అ. క్రి. (మిడుకు+మిడుకు+అను.) మిడుకు, పరితపించు. "క. పాలేటిరాచకన్నియ, మేలారెడు చూపులేక మిడుమిడుకంచుచ." భాగ. ౧, స్కం.

మిణకరము. దే. వి. వినియులోపల భ్రమించేట.

మిణకరించే. దే. అ. క్రి. వినియులోపల భ్రమించే.

మిణుఁగు. దే. వి. మిడుఁగురుయొక్క రూపాంతరము.

మిణుఁగురు. దే. వి. మిడుఁగురుయొక్క రూపాంతరము. (అగ్ని కణమునకు. "మిణుఁగురులెల్ల దండెదర." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.)

మితంపచుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) లోభి.

మితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కొలఁదియిడఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది.

మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కొలఁది; 2. కదుపు.

మిత్త. వై. వి. స్నేహితుఁడు. "క. అత్తెలుఁగునసైదోడని, సత్తమిలినఁ జాచినామఁడలుకనిగుడఁగా, నత్తోలుపేలుపుఁగలునల, మిత్తజ దాకొనిదంకమిలంబలికెఁ." అచ్చ. యు, కాం.

మిత్తి. వై. వి. 1. మృత్యుదేవత; (చూ. శేమదాడి.) 2. చావు. "క. రిత్తయుపచారములనే, నుత్తముఁడగుధర్మతనయునుడికించితిదు, ర్వృత్తులగుమత్పుతులకుఁ, మిత్తియగుఁ బోరతగలుమిగులనే యున్నే." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.

మిత్తిక. వై. వి. మన్ను, మృత్తిక.

మిత్తిగొంగ. దు. వి. శివుఁడు, మృత్యుంజయుఁడు.

మిత్తిచోలు. దు. వి. శత్రుగ్రహము.

మిత్తివేఁటకాఁడు. దు. వి. శివుఁడు, మృత్యుంజయుఁడు. "ఆ. మిత్తివేఁటకానికత్తడియూరనిం, పెనఁగనిలిచి." అచ్చ. అ, కాం.

మిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. స్నేహితుఁడు; 2. దండెత్తిపోవు వాని శత్రుదేశమున కావలిదేశపురాజు. (చూ. మిత్రుఁడు.) పుం. డు. సూర్యుఁడు.

మిథము. సం. అవ్య. వ. పరస్పరము. అను. ౪, ఆ. (ఇది యీయాధునిక గ్రంథమందొకచోటనే ప్రయోగింపఁబడియున్నది.)

మిథునము. సం. వి. అ. న. 1. ఆలుమగలజత; 2. ద్వయము; 3. ఒక రాశి. (చూ. రాశి.)

మిథ్య. సం. అవ్య. అ. అసత్యము. (మిథ్యాదృష్టి=నాస్తికత్వము, మిథ్యామతి=భ్రాంతి.)

మిద్దియ. దే. వి. మిద్దె. "సీ. గద్దియలయ్యెలల్ మిద్దియల్ మేడలు దప్పరంబులు మొగసాలలిడ్డు." అచ్చ. యు, కాం.

మిద్దె. దే. వి. 1. మాడుపుమీఁదరదునుగావలకలుకట్టిగచ్చుపూసిన కప్పు; (మిద్దెటిల్లు.) (చూ. మిద్దియ.) 2. కొమకప్పుల్లోనగు వానిలోపలిదిమ్మె; "తప్ప భుగేవాములమిద్దెగాఁగ." శకాం. ౨, ఆ.—3. ఉంగరముమీఁద దిమ్మెవలెనేర్పఱచెడి తదవయవవిశేషము. (మిద్దెటుంగరము.)

మినమిన. దే. వి. తళతళయనుకాంతివిశేషము. "క. మినమినలిరిడు మనుమేం, మన." పాంచ. ౪, ఆ.

మినమినలాడు. దే. అ. క్రి. (మినమినలు+ఆడు.) మినమిన మని మెఱయు.

మినహాయింపు. హిం. వి. తగ్గింపు, తీసివేత

మిను. దే. వి. మిన్నుయొక్క రూపాంతరము.

మినుకు. దే. అ. క్రి. మినుకుమినుక్కుమను. (అది తారకమినుకు చున్నదిచూడుము.) వి. 1. మినుకుమినుక్కుమనుకాంతి; (చూ. రూ. మినుక్కు.) (ఆమ్రేడితమునందు మినుమినుకు.) 2. కిరణము; "చుఱుకుమినుకుతేనికాడుకు" రామా. ౬, ఆ.- 3. కాలిబొట్టు; "మెఱఁగమంగళసూత్రంబు మినుకు." భాగ. ౯, స్కం.—4. చిన్నబంగారునాణెము, "సీ. మినుకొక్కటిచ్చిపొమ్మనిచెలోపల నెలోవఁదథవ్యప్రయాసహృల్పులుఁదెతండు." పాండు. ౪, ఆ.—5. ల. వేదము; (చూ రూ. మినుక్కు) (రూ. మినుక్కు. మినుకుమినుక్కుమనుకాంతికిని, వేదమునకును.—"మెఱఁగముఁ దివ్యకంద్రుకదమినుక్కులునేరఁగవచ్చి." పాం. ౪, ఆ.) 6. వాక్కు.

మినుకుఁజేడియ. దు. వి. సరస్వతి. "సీ. శశిరేఖఁగైకొన్న సౌవర్ణగిరివోలె మినుకుఁజేడియఁగూడి మెఱయువాని." పాండు. ౫, ఆ.

మినుకుమినుకుమను. దే. అ. క్రి. (మినుకుమినుకు+అను) మినుకుమినుక్కుమని మెఱయు. "క. మినుకుమినుకుమని మెఱచుచుండిరుగుభద్రోత్కరంబులును." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (రూ. మినుకుమినుక్కుమను మొ.)

మినుకులబరణి. దు. వి. సూర్యుఁడు, త్రయీతనువు. "క. మినుమినుకుమినుకుమనియెం, చినుమినుకులబరణి." పాండు. ౫, ఆ.

మినుకులయిక్క. దే. వి. (మినుకులు+ఇక్క,) సూర్యుఁడు, త్రయీతనువు. "అమ్మినుకులయిక్కకుఱ్ఱఁడు." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.

మినుక్కురను. దే. అ. క్రి. (మినుక్కురు+అను.) మినుక్కుమనిమెఱయు. "మినుక్కురనువేగుంజుక్క." వసు. ౪, ఆ.

మినుచోలు. దే. వి. వాయువు, నభస్వంతుఁడు.

మినుపపోఁక. దు. వి. (మినుము+పోఁక.) భక్ష్యవిశేషము. పాంచ. ౧, ఆ.

మినుమినుకను. దే. అ. క్రి. (మినుమినుకు+అను.) మినుకు మినుకుమను. (చూ. మిల్లామిడి.)

మినుము. దే. వి. 1. సస్యవిశేషము; "ద్వి. మినుములుమున్నగు నింగ." ద్విప్ల పూ. 3, ఆ.—2. ల. ధాన్యవిశేషము, మాషము.

మినుసిగవేల్పు. దు. వి. శివుఁడు, వ్యోమకేశుఁడు.

మిన్న. వై. వి. రత్నము. "ఎ, గీ. కడలిఁగలమిన్నలులునన్నిగన్నవాఁడు." సభ. 2, ఆ.=విశే. శ్రేష్ఠము. "తే. ధరణినిన్నిట గన్నతీర్థములకెల్ల, మిన్నయైగొతమగంగవన్నెకెక్క." రసి. ౬, ఆ.

మిన్నక. దే. అవ్య. (చూ.) ఊరక.

మిన్ను. దే. వి. ఆకాశము. "ఉ. కా, మిన్నునునుండిగోవులమీఁదకిలల్ గురియించుచున్నవాఁడు." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

మిన్నుకొలఁకు. దు. వి. ఆకాశగంగ, మందాకిని. (చూ. మింటిగాలు.)

మిన్నుమన్ను. దు. వి. ఆకాశమును భూమియు, రోదసి.

మిన్నువాఁక. దు. వి. ఆకాశగంగ, స్వర్ణది.

మిన్నువాఁకతాలుపు. దు. వి. శివుఁడు, గంగాధరుఁడు,

మిన్నేఱు. దే. వి. (మిన్ను+ఏఱు.) ఆకాశగంగ, స్వర్ణది. "ఉ. అనిలంబప్పురిఁ బొరచిత్రములకాశ్యనందమొందంగన, గ్రిదిమిన్నేటి తరంగలంబొదసఁగుచుఁ." భార. ఆది ౭, అ.

మిన్వాఁక. దేశ్య. వి. మిన్నువాఁకయొక్క రూపాంతరము. "సీ. దట్టంపుమిన్వాఁక తరఁగదాల్పునఁ దేలు తెలిపుల్గు బురదగోఁటుంటకుఁ జనుదె." నీలా. ౨, అ.

మిమ్మటము. దే. విశే. మిక్కుటము. "ఉ. మిమ్మటమైనవాఁడిఁ బవిమిత్రములై వెలుఁగొందునీసభా, గ్రక్ష్ములకున్ మృదుప్రకృతి గల్గుటగ్రొత్తరమాకు బాద్రిపా, కృష్ణములయందు నందుఁగలపారగతుల్ నఖరాధిపాళపా, ధ్యక్షులు కామఁగావలయునట్లగుటల్ దితిపుత్రగాత్రపా." పాండు. ౫, అ.

మిర. సం. ?. అ. స్త్రీ. మేర, మర్యాద.

మిరాసి. హిం. వి. పారంపర్యముగా వచ్చు సొత్తు, హక్కు.

మిరియము. వై. వి. ఒకదినుసు సంబారము, మరీచము.

మిరపకాండ్ర. దేశ్య. వి. (మిరెము+కాండ్ర) ఒకానొక ముండ్ల చెట్టు.

మిరపకాయ. దేశ్య. వి. (మిరెము+కాయ.) బృహన్మరీచము.

మిరెము వై. వి మిరియముయొక్క రూపాంతరము.

మిర్రిట్లు. దే వి బ. మిఱుమిట్లుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. కఱకుటడిదంపు బెడిదంపు మెఱుఁగుగములు, మిగులఁ జూపఱ కదృక్కు మిర్రిట్లుగొలుప." అచ్చ. యు, కాం.

మిఱు. దే. విశే. మిఱుమిట్లుగలది. "క. ఉఱుగఱులు వలుదమేఁకలుఁ, జెఱుదోఁకయు లబిఁడియొడలు బిరిగలపాదలుఁ, నెఱిమొగముసొక్కుకొమ్మును, మిఱుచూపులుగలిగి విధుఁడు మీసం బయ్యెన్." భాగ. ౭, స్కం. (ఆమ్రేడితమునందు మిఱుమిఱు. "క. దట్టపుఁ దుఱుమునమీఁదికి, మిట్టించిన చన్నుఁగవయు మిఱుమిఱుచూడ్కుల్, నట్టాడునడుముఁదేనియ, లుట్టెడుమోవియును మనము సూఱింపంగన్." భాగ. ౯, స్కం.)

మిఱుమిట్లు. దే. వి బ. (మిట్లు+మిట్లు.) (కన్నులు) మిక్కిలి మిట్టుటలు (మొదటిరూపము. మిఱుమిట్టులు.)

మిఱుమిట్లుగొను. దే. అ. క్రి. (మిఱుమిట్లు+కొను.) (కన్నులు.) మిక్కిలి చెదరు. "సీ. శాతహేతిచ్ఛటాచ్ఛచ్ఛవిస్ఫూర్తిచే మిగులఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుగొనఁగ." ఉ. ౧, అ.

మిఱ్ఱు. దే. వి. ఉన్నతభూమి. "శా. ఏమీపార్థుఁడు ధీవృతండి మగలై యాపచ్చుకారవ్యసం, గ్రామస్థోభము రావులదర్పమునఁ దీర్పంబె ద్దమి మిక్కిమి, మ్మిమెల్లఁ బెలఁగంది చూచెదముగాక." భార. ఉద్యో. ౩, అ. – విశే. ఉన్నతము. "సీ. మిఱ్ఱుపల్లంబులై మెలఁగంగఁ దనరథ భ్రమ ... పానములఁ బలపనసుల, గాఁ ... మేదినిఁ గని." భార, ద్రో. ౨, అ.

మిలమిల. దే. వి. 1. మినమిన; "శ. మీమొగంబులు మిలమిలలు గిఱుబాడవచ్చెఁజా మీవెన్నెలబచ్చుత్రుచ్చు." వసు. ౪, అ. (చూ. మిలమిలలాడు.)—2. మెదలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము, "పురుపులు కలఁగొన మిలమిల మెదలు." భార, శా. ౧, అ.—3. మెలఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "వ. చాఁపకట్టు వదిపనూటకంబులు క్రిందమిలమిల మెలంగురాపులును." ఉ, హరి. ౩, అ.

మిలమిలన. దే. వి. మినమినలాడుట. (విశేషణముగా "మిలమిలని ప్రొద్దుపొడుపున." "మిలమిలనియుంచుకో." భాగ. ౧౦, స్కం, ఉ.) (చూ. అలకన.)

మిలమిలలాడు. దే. అ. క్రి. (మిలమిలలు+అడు,) మినమినలాడు. "చ. మిలమిలలాడుచుం దవిలి మింట వెలింగెడు రిక్కలన్నియుం, జలజలరాలఁ దన్నుదుశా." అచ్చ. యు, కాం.

మిలాయించు. హిం. స. క్రి. కలుపు.

మివులు. దే. అ. క్రి. మిగులుయొక్క రూపాంతరము. (మట్టుమీఱుట.—"చ. మివులఁగ నూత్నమైమినుకు మిక్కుటముంచుఁ ద్రికాళ మొందెదుఁగా, ధృవుఁగనుఁగొంటె." కళా. ౭, అ.)

మిశ్రణము. సం. వి. అ. న. మిశ్రీకరించుట, కలుపుట.

మిశ్రము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కలిసినది, మిశ్రితము.

మిశ్రితము. సం. విశే. (అ. అ అ.)——పై.——

మిశ్రీకరించు. సం. స. క్రి. మిశ్రముచేయు, కలుపు.

మిశ్రేయ. సం. వి. ఆ స్త్రీ. అ. పుం. ము. అడవిసదాపకు.

మిష. సం. వి. అ. న. కపటము, నెపము.

మిషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. జటామాంసి.

మిస. దే. వి. కాంతివిశేషము. "మేల్ క్రొన్నలమిస." హంస. ౨. అ. (ఆమ్రేడితమునందు మిసమిస. "ఎ, గీ. మిసమిసలు దేఱునును పైనమేని సొబగు." శశాం. ౨, అ.)

మిసమిస. దే. వి మెఱచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "మిసమిస మెఱయఁగ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

మిసమిసమను. దే. అ. క్రి (మిసమిస+అను.) మిసమిసయను. "ద్వి. మిసమిసమను నెదుతుమ్మెదలపైకప్పు." పర. ౩, భా. (రూ. మిసమిసను. "వ. మొకరితుమ్మెదలఁ రొదలుగల మిడుంగుఱుం బురుపుల ట్లుమిసమిసని మెఱవ." హ్వా. ౩, అ.)

మిసి. ఉభ. దే వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కల్లరుక.) — సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. జటామాంసి; 2. ఓమము; 3. సదాపకు. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇ. పుం. అడవిసదాపకు.

మిసిమి. దే. వి. 1. నూతనకాంతి; 2. నవనీతము. "సీ. మిసుకు టూప్పులవాని మిసిమిమేఁతలవాని మెఱుఁగుఁజూపులవాని యమునివాని." పాండు. ౧, అ.

మిసిమింతుఁడు. దే. విశే. అలసినవాఁడు, శ్రాంతుఁడు. "ఉ. అంతంతఁ బగతురంగతి, సంతసమునసొక్కుయనియుఁ జర్మముఁగొనిదు, ర్దాంతగతివడిచెఁదామిసి, మింతుఁడుగా కతఁడు ప్రియకు మెచ్చు దలిర్పన్." పారి, ఉ. ౭, అ.

మిసిమింతురాలు. దే. విశే (మిసిమింతుఁడు+అలు.) అలసినది, శ్రాంతురాలు. "శే. లోలలోచనమిసిమింతురాలుగాక, వహ్నికీలలలో నిట్టునన్నె చెతక, యుండుటెదిరాలఁ జత్రమాహా తలంప." హరిశ్చ. ౩, అ.

మిసుకు. దే. అ. క్రి. కదలు. "ఒకరొకటియుఁ గనఁగొనఁగుసా మిసుకరాదు." హంసా. ౫, అ.

మిహి. దే. విశే. శ్రేష్ఠము. "మిహిపవిందివరుంజు." హ్వా. ౪, అ. "ద్వి. ఇదిసకలామిహి." భాగ. ౭. స్కం.

మిహిక. సం వి. అ. స్త్రీ. మంచు, హిమము.

మిహిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

మిళిందము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, భ్రమరము.

మిళితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కలిసినది, మిశ్రము.

మిల్లి. దే. వి. మిక్కిలి చిన్నగరిటె, ఖజము.

మీా.

మీ. దే. విణ. వృత్తియందు మీఁదుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికి పరుషములు పరములగునపుడు నుగాగమంబగు ఉ. మీఁగడ, మీఁజెయి మొ.)

మీాఁగండ్లమేకము. ద్వ. వి. గ్రా. (మీఁదు+కన్నులు+మేకము.) శరభము, ఊర్ధ్వలోచనము.

మీాఁగడ. ద్వ. వి. (మీఁదు+కడ.) కాఁగినపాలమీఁదితెట్టె, పెరుఁగు మీఁదితెట్టె, మస్తువు.

మీాఁగడపెరుఁగు. ద్వ. వి. మీఁగడతోడిపెరుఁగు, శ్రీఘనము.

మీాఁగాలు. దే వి. (మీఁదు+కాలు.) పాదోపరిభాగము.

మీాఁజెయి ద్వ. వి. (మీఁదు+చెయి.) కరోపరిభాగము.

మీాఁదిసాకిరి. ద్వ. వి. (మీఁదు+సాకిరి.) ఉత్తరసాక్షి.

మీాఁదు. దే. వి. 1. పరము; "వ. మీఁదటివృత్తాంతము." స్వా. ౪, ఆ. — 2. ఉపరిభాగము; (మీఁదనున్నాఁడు.) — 3. భవిష్యత్కాలము; "ఉ. ఎవ్వఁడుమీఁదెఱుంగక యథేచ్ఛముఖికరతింజరింపఁగా, నవ్వలవంశహాని ప్రతహాని యశోధనహానిపుట్టు." స్వా. 3, ఆ. — 4. దేవతకనివియమించినమడుపు. "ఇలువేలుపులకు మీఁదెత్తియు." పర. ౧, ఆ.

మీాఁదుమిక్కిలి. దే విణ. కనుమిక్కిలి. "ఉ. అంతులుమీఁదుమిక్కిలిగఁగాఁగనవంబున దొమ్మిచేసి." భీ. ౪, ఆ. "క. అలుఁగులపోకడలునపై, యలయికలనుమీఁదుమిక్కిలై." విజ. 3, ఆ.

మీాట. దే. వి. వీణపుత్రాని క్రిందియరభాగము. (వీణపుత్రాని మీఁది అరభాగము మునక.)

మీాటింగు. ఆం వి. సమావేశము, సభకూటమి.

మీాటు. దే. స. క్రి 1. ఎగఁజిమ్ము; 2. పొడుచు; "చెక్కుమీటిన నసగాఱుశిశువు." వి, పు. ౨, ఆ.—3. (కేలు) కట్టు. "క. కేలనుచుబిగియఁబట్టిన, మేలెఱుఁగునెమీటుగాక"—వి. 1. ఉద్రేకము; (చూ. నాఁడు.) 2. పెంపు. "వ. ఇట్లుగూడికందుపొందెఱుఁగనిఁదియచందురుని యందంబునసానాటికిమీటుగలిగి పెరుఁగుచు." య. ౨, ఆ.—విణ. అధికము. "ద్వి. వేపథ్యగతులకంటెనుమీటుగాఁగ, నల్లనయ్యకుఁబూజనములాదరించి." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

మీాఢము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) విడువఁబడినది. (కాల్పడి.)

మీానకేతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

మీానము. సం. వి. అ. పుం. 1. మత్స్యము; 2. ఒక రాశి; (చూ. రాశి.)

మీానవల్లంకి. వై. వి. మీటికటికిమత్స్యములనుపట్టెడుపక్షివిశేషము.

మీానవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మీనవల్లంకి.

మీాను. వై. వి. మత్స్యము, చేప, ఝషము. (హల్లు పరమగుచో ఇందలి యుత్వమునకు వికల్పముగలోపంబగు. "తమత్రమీనొప్ప ఒనర్చు." భార. ఆది. 3, ఆ.)

మీానురూపురిక్క. వై. వి. రేవతినక్షత్రము.

మీామాంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కర్మబ్రహ్మప్రతిపాదకశాస్త్రము.

మీామాంసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మీమాంసాశాస్త్రముతెలిసిన వాఁడు.

మీాఱు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; 2. కడచు. స. క్రి. అతిక్రమించు. (చూ. బానకీఁడు.) (దీనిని గొందఱు లఘురేఫముగా వాడియున్నారు)

మీాలనము. సం. వి. అ. న. 1. కనుమూయుట; 2. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

మీాలముచ్చు. ద్వ. వి. మీనవల్లంకి.

మీాలితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) మూయఁబడినది.

మీావడ. ద్వ. వి. మీఁగడయొక్క రూపాంతరము. "వేఁడికాచానకు నేర్పుతోడఁదైమీవడఁబుచ్చి." పంచ. వేం. ౧, ఆ.

మీాసకట్టు. దే. వి. (మీసము+కట్టు.) మీసముయొక్క యేర్పాటు

మీాసము. దే. వి. మగవాని పైపెదవిమీఁది వెండ్రుకలవరుస, శ్మశ్రువు.

మీాసరము. దే విణ శ్రేష్ఠము. "మీసరములౌనీలంపుసరములు." కాం. ౪, ఆ

ము.

ము. దే. అవ్య. అమహత్తులకున్ను, మహన్నపుంసకములకును ప్రథమైకవచనమునందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (వనము, అవత్యము, కళత్రము మొ.) విణ. 1. వృత్తియందు మూఁడుశబ్దమునకు ఆదేశముగావచ్చెడు రూపము; (ఉ. ముక్కాఁక, ముక్కోటిక, ముచ్చేళ్లకము, ముచ్చేట్టు, ముజ్జగము, ముత్తరము, ముత్తఱులు, ముత్తునియ, ముత్త్రోవ, ముప్పూఁట, ముప్పేట, ముప్ప్రద్దు, ముమ్మాటు, ముమ్మాఱు, ముమ్మూడు, ముమ్మూల, ముల్లోకములు, మువ్వంక, మువ్వన్నె, ముక్సరుస, మువ్వెట్టి, మువ్వెత్త, మువ్వేసములు.) 2. ముందుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ముంగడ, ముంగురులు, ముంజెయి మొ.)

ముంగ. యు. దే. వి. ఎన్నులమోపు. వై. విణ. మూఁగయొక్క రూపాంతరము.

ముంగడ. ద్వ. వి. (ముందు+కడ.) 1. ముందుచోటు, ఎదురు; "చ. చిలువకుఁబాలునోసిముం, గడపసియుంపఁజేసి చిరకాలము పెంచినమేలెఱుంగునే." పంచ. వేం ౧, ఆ.—2. ముందు.

ముంగమురము. దే. వి. (ముందు+కయి+మురము.) ముంజేత ధరించెడుకటకవిశేషము. "పచ్చలముంగమురంబులింపలర." భాను. ౧. ఆ.

ముంగమురాము. దే వి. ముంగమురముయొక్క రూపాంతరము.

ముంగమురారి. దే. వి. (ముందు+కయి+మురారి.) (చూ.) ముంగమురము. (చూ. ముంగయిమురారి.)

ముంగయిమురారి. దే. వి. (ముందు+కయిమురారి.) ———వై. ———(రూ. ముంగైమురారి. "సీ. కాలుమోఁదాత్మఘనద్భాచాలు బలికయుక్తి, సెద్దిగిరిపోలెఁగడుపులోవృద్ధిఁబొందఁ. బగిలిరాజుదేహంబుమెఱుగుపుమత్స్య,మయ్యముంగైమురారిరంగైమురారి." స్వా, ౬, ఆ.)

ముంగర. దే. వి. ముక్కరయొక్క రూపాంతరము. "సీ. అధరమాధుర్యధిషణాగతంబగుమధాఘుటికనామునం గరఁగుదురుపఱచి." వసు. ౫, ఆ.

ముంగల. ద్వ. వి. (ముందు+కలను.) 1. ముందుచోటు, ముందు, ముంగటయొక్క రూపాంతరము.

ముంగలి. దే. విశే. 1. ముందునడచునది, ముందునడచువాఁడు. "ఉ. మోదమునందమాధవునిముంగలిగానడపించితానుదు, ర్భేద బలాన్వితుండగుచుఁ బెంగలియైన." నిర్వ. ౬, ఆ.—2. మీఁదటి. "ఎ, గీ. కానవచ్చెదమిట్టి ముంగలిభవమున." కాశి. ౫, ఆ.

ముంగలు. దే. అ. క్రి. ముందునడచు. "ద్వి. నడపుముముంగలి." రా. యు, కాం.

ముంగాము. దే. వి. 1. పొట్లముగామడిచిన తాటాకుముట్ట; 2. చెల్లముమొదలగువానినించినబరువులో నగము.

ముంగాముచీర. దన్య. వి. ఆఁడువారుకట్టుకొనెడు ఒకదినుసు నారకోక.

ముంగామురము. దే. వి. ముంగమురముయొక్క రూపాంతరము. "తే. మేలిమిబంగారులముంగామురాలతోడ, సిరుగుపారుగులచిన్న వాండ్రిలకువచ్చి, మురియఁగాఁజూచితనకునీముద్దుచాలుఁ, దడుగ కినులుచూఁడినట్లయ్యెనాకు." శేష. ౧, ఆ.

ముంగామురారి. దే. వి. ముంగమురారియొక్క రూపాంతరము. (ఇట్లు ఒక పాఠము. చూ. ముంగయిమురారి.)

ముంగామురుగు. దే. వి. (ముందు+కయి+మురుగు.) (చూ.) ముంగమురము. (రూ. ముంగామురువు.)

ముంగాలు. దే. వి. (ముందు+కాలు.) పాదాగ్రము, ప్రపదము.

ముంగి. దే. వి. ముంగిస. "క. ముంగికిగూబకుసగవడి, యంగంబులు వడకుచున్నయది." భార. శాం. ౪, ఆ.

ముంగిముకాతనము. గ్రా. వి. మూనముగానుండు మూర్ఖుని స్వభావము.

ముంగిలి. దే. వి. (ముంగల+ఇల్లు.) 1. అంకణముయొక్క మధ్య ప్రదేశము, "ముంగిటిరంగన్నిధిరంగభర్త." పాంచా. ౧, ఆ. "ముంగిటఁబ్రభూరుహము" అని. ౧, ఆ.—2. అంకణము 3. మధ్య ప్రదేశము. "ద్వి. పాలిండ్ల, ముంగిటిమణిహారములు తూలియాడ." భాగ. ౫, స్కం. (సంధినిరోపవికారములు.)

ముంగిస. దే. వి. ముంగి, నకులము.

ముంగిసమ్రాను. దే. వి. ముంగిసరూపుగల మునసచిదర. (చూ. మునస.) "ముంగిసమ్రానుదోనానియుండఁగుండనిండారఁగా ముంచి." పాంచ. ౧, ఆ.

ముంగురులు. దన్య. వి. (ముందు+కురులు.) నొసటిమీఁదనిడి యాడెడు ఉంగరపుకెంద్రుకలు, భ్రమరకము. "ముంగురు లింద్రనీలముల ముఁగురులు." విజ. ౧, ఆ.

ముంగేలు. దే. వి. (ముందు+కేలు.) ముంజేయి, ప్రకోష్ఠము.

ముంగొంగు. దే. వి. (ముందు+కొంగు.) చెఱఁగుకొన. "ముంగొంగుపట్టిండిభక్తులకు." అని. ౧, ఆ.

ముంగొన. దన్య. వి. (ముందు+కొన.) ముందటికొన. "మ. త్రిపురారిపయ్యంటచెఱఁగుముంగొనలతోఁగెంగేలుదోయొత్తు చుకా." రామా. ౬, ఆ.

ముంగోపము. మి. వి. (ముందు+కోపము.) ఓర్పులేక కటా లునవచ్చుకోపము. "ఆ. మొగముఁజూడువలేనిముంగోపమిఁక నెప్పుడు." ఉ, రా. 3, ఆ.

ముంగోపి. మి. విశే. ఓర్పులేక కటాలున కోపముచేసికొనువాఁడు. "శ్రోత్రియోత్తములు ముంగోపుల్." పాండు. ౬, ఆ.

ముంగోలు. దే. విశే. (ముందు+కోలు.) మొదటిది, ప్రాథమికము. "క. ముంగోలుమొలకవెన్నెలలు." కవిక. ౪, ఆ.

ముంచు. దే. ప్ర. ముంచుయొక్క రూపాంతరము.

ముంచుకొను. దే. స. క్రి. ఆక్రమించుకొను. (వానిని వ్యాధి ముంచుకొన్నది.)

ముంజకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుఁడు.

ముంజము. సం. వి. అ. పుం. ముంజగడ్డి, పానిక.

ముంజి. వై. వి. బ్రహ్మచారికట్టుకొనెడు ముంజదర్భమొలత్రాడు.

ముంజికాఁడు. దన్య. వి. బ్రహ్మచారి. "ద్వి. ఈముంజికానిచే నిట్లు దొరఁగులఁబడి" హరిశ్చ. ౬, భా.

ముంజె. దే. వి. లేఁతతాటికాయలోనిగిజరు.

ముంజేయి. దన్య. వి. (ముందు+చెయి.) మణికట్టువఱకుఁగలమోచేతిక్రిందిచేయి, ప్రకోష్ఠము. (రూ. ముంజే.)

ముంజెరము. దన్య. వి. (ముకు+చెరము.) నాసాపుటము.

ముంజూరు. దే. వి. (ముందు+చూరు.) చూరుముందటిభాగము, వాచూరు.

ముండ. ఉభ. దే. వి. 1. విధవ, 2. బ. వేశ్య. (చూ. మరగు. స. క్రి.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బోడతిరముకే. అ. పుం, న. ము. తల.

ముండనము. సం. వి. అ. న. 1. క్షౌరము; 2. రక్షణము.

ముండమోపి. దే. వి. ముండమోపినది, విధవ.

ముండమోయు. దే. అ. క్రి. 1. వైధవ్యమునొందు; 2. వర్ధిల్లు.

ముండరి. దే. విశే. (ముండలు+అరి.) ముండలమారి. (చూ. చుట్టము మూడవ అర్థము.)

ముండలమారి. దే. విశే. వేశ్యాసంగమశీలుఁడు, వైశికుఁడు.

ముండి. సం. వి. న. పుం. 1. మంగలవాఁడు; 2. బోడతరముకే.

ముండితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. తలబోడియైన వాఁడు; 2. తలగొఱుగఁబడినవాఁడు.

ముండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రాహువు; 2. ఒక అసురుఁడు. విశే. 1. బోడితలవాఁడు; 2. తెగినచేతులుకాళ్లులోనగునవి కలవాఁడు.

ముండ్లకంచె. దే. వి. ముండ్లకంపవెలుగు, ఆవేష్టకము.

ముండ్లపంది. దే. వి. ఏఁదుపంది, శల్యము. (రూ. ములుపంది.)

ముంత. దే. వి. చెంబువంటి మానిపాత్రము; 2. మానిక.

ముంతపొగ. దే. వి. మూతికిగట్టుటకు కాల్చి ముంతలోవేసిన మిరపకాయలపొగ.

ముంతమామిడి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు, అగ్రబీజము.

ముందర. దే. క. 1. మునుపు; "క. ధరణిఁగడుఁజేదవారును, బురిటికిమృతతైల ధాన్యములఁ బెచ్చెరమును, దరసంగ్రహింపరవిముస, కరుదుగనలిదుర్లభంబులర్థములేమిటా." భార. అర. 3, ఆ.—2. మొదలు; 3. ఎదురు. (చూ. ముందలు.)

ముందలు. దే. వి. 1. ఎదురు; "సీ. తర్జనీదటమునందలగాదె యంచునప్పుడఁతిచేతులుసల్పి పాలద్రోల్చి." కాశీ. 3, ఆ.—1. మునుపు; "చ. చిఱుతతనంబునఁగదవ్వుచిత్తముకందలపోయలేకముం, తలనటుపోవనిచ్చితి." భాగ. ఉద్యో. 3, ఆ.—3. మొదలు. "క. ముందలరథముడిగుము." భాగ. కల్క. ౬, ఆ.

ముందటిమ్రాను. దే. వి. అరిగనిలువులకై అడ్డముగాఁగట్టఁబడిన మ్రాను.

ముందల. దే. వి. (ముందు + తల.) శిరోగ్రభాగము. "దేవకీ ముందలపట్టివంచి తెగమొత్తఁగడంగిన." వి. పు. ౭, ఆ.

ముందు. దే. వి. 1. ఎదురు; 2. పూర్వకాలము.

ముందుపడు. వ్య. అ. క్రి. మునుకొను, ముందగు, (ఏపనికిని వాఁడు ముందుపడును.)

ముంపు. దే. వి. 1. ముంచుట; "తత్పురణంబు నిర్ఘోదకముల ముంపునకాదడియ." రామా. ౬, ఆ. 2. గుంపు. "సీ. వివిధ కింపాకకోరవిన్యాసవిభ్రమలీలఁ బైకొనుబహువిరథటులముంపు." కవి. ౨, ఆ.

ముంపుగొను. దే. అ. క్రి. (ముంపు + కొను.) గుంపుగూడు. "క. ముంపుగొనివిరులవానల, కొంపంబులు కురియుమరలు." భాగ. ౧౦, స్కం.

ముకద్దం. హిం. వి. గ్రామపుపెద్ద. (రూ. ముఖద్దం.)

ముకద్దమా. హిం. వి. వ్యవహారము, పని. (రూ. మొకద్దమా)

ముకాబిలా. హిం. వు. సంప్రతింపు. (రూ. ముఖాబిలా.)

ముకాసా. గ్రా. వి. పన్నులేకుండ నియ్యఁబడిన గ్రామము. (రూ. మొఖాసా.)

ముకు. వై. వి. ముక్కుయొక్క రూపాంతరము.

ముకుందము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱదామర. పుం. 1. ఒక నిధి; (చూ. నిధి.) 2. కుందురుష్కమనెడు గంధద్రవ్యముకీ; 3. పాదరసము; 4. మణివిశేషము.

ముకుందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, వెన్నుఁడు.

ముకుఁగ్రోళ్లు. వ్య. వి. బ. (ముకు + గ్రోళ్లు.) నాసారంధ్రములు. "వ. అప్పాదప్పూపుషకుసుమముకుఁగ్రోళ్లనెక్కి చరమధాతుద్రవంబు కదంబకుసుమకేసరపరాగగంధపానంబమంబై ప్రవహించె." కాశీ. ౪, ఆ. (రూ. ముక్కుఁగ్రోళ్లు.)

ముకుఁజెఱమ. వ్య. వి. (ముకు + చెఱమ.) నాసాపుటము. (రూ. ముక్కుఁజెఱమ.)

ముకుఁద్రాడు. వ్య. వి. (ముకు + త్రాడు.) ఎద్దులకును ముక్కున గుచ్చెడుదారము, నాథము. (రూ. ముక్కుఁద్రాడు.)

ముకుటము. ఉభ. దే. వి. ముక్కుటముయొక్క రూపాంతరము. సం. అ. న. మకుటముయొక్క రూపాంతరము.

ముకుదూలము. వై. వి. ముక్కునడిమి యెముక. (రూ. ముక్కుదూలము.)

ముకుదొమ్మ. వ్య. వి. పశువ్యాధివిశేషము. హంస. ౪, ఆ

ముకుబంతి. వై. వి. పశువులకు శైత్యముచే నాసారంధ్రముల యందుఁ గలిగెడు కేశావృతపిండరూపవ్యాధివిశేషము. (దీనిని గోరించియుంచుకొని మరియొకదానికి ఆ వ్యాధి కలిగినప్పుడు తన్నివారణార్థము దీనిఁగొని బడిసివేయుదురు.) "వ. యాదవుఁ గొడువులవాడోట్లు ముకుబంతులు మొదలుగాఁగల సాధనంబులు గొనివచ్చి తెవులుగొంటులఁ జికిత్సించువారును." పారి. పూ. ౫, ఆ.

ముకురము. సం. వి. అ. పుం. 1. అద్దము, 2. పోగడచెట్టు; 3. మల్లెచెట్టు; 4. కుమ్మరిసారెకము.

ముకుష్టకము. సం. వి. అ. పుం. మకుష్టకముయొక్క రూపాంతరము.

ముకుళము. సం. వి. అ. పుం, న. అరవిరిమొగ్గ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (అయిదువ్రేళ్లను కొనలుగూర్చిపట్టినది.)

ముకుళించు. సం. అ. క్రి. మొగుడు. అం, ప్రే. మొగుడ్చు.

ముకుళితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ముకుళించినది.

ముకుళీభవించు. సం. అ. క్రి. ముకుళించు, మొగుడు.

ముకూలకము. సం. వి. అ. పుం. దంతిచెట్టు.

ముక్క. దే. వి. తునుక, ఖండము.

ముక్కంటి. దే. వి. (మూడు + కన్ను.) శివుఁడు త్రిలోచనుఁడు.

ముక్కంటిచెలి. దే. వి. కుబేరుఁడు, త్ర్యంబకసఖుఁడు.

ముక్కంటిచుక్క. వ్య. వి. ఉత్తరభద్రనక్షత్రము.

ముక్కఁడి. దే. వి. (మూఁడు + కాఁడి.) 1. దుక్కిదాలించి అవారమునకుపోవునప్పుడు అరకలన్నిటిని ఒక్కచో ప్రోగుచేసి యొక్కటిగాఁజేర్చి నిలిపినట్టి యా అరకలకాండ్లమొత్తము, 2. అనేకులకు ఒకపెట్టున తగిలెడు వ్యాధి.

ముక్కద్దము. వై. వి. (ముక్కు + అద్దము.) ముకోదనము.

ముక్కన్ను. దే. వి. (మూడు + కన్ను.) మూడవకన్ను. "సీ. ఎవ్వనివక్షాంధించి యెలమింటలెసగుంగముక్కన్ను తెలచెనో ముదుకలవని." వీర ౨, ఆ.

ముక్కపురుగు. వ్య. వి. తవుటిపురుగు.

ముక్కరమాను. దే. వి. పుల్లిరమతిరుగుపట్టము

ముక్కరము. వ్య. వి. (ముక్కు + కారము.) నాసారంధ్రము, ముకుఁగ్రోళ్లు. (సంధినిపర్ణవికారము.)

ముక్కలి. వ్య. వి. (ముక్కు + జాయి.) నాసికాధరణవిశేషము, నాసామణి. "క. అక్కలికుజంతకొక్కసి, ముక్కలికున్నోఁర కుందముక్కలిఁజేసెఁగా." రామా. ౫, ఆ. (చూ. ముక్కర సంధిని పర్ణవికారాదికము.)

ముక్కలిపీఁట. వ్య. వి. ముక్కాలిపీఁటయొక్క రూపాంతరము. "సీ. బంధురప్రేమానుబంధలక్ష్మీఁజెట్టుపడిఁడి ముక్కలిపీఁటపట్టి మాట." చంద్రా. ౧, ఆ.

ముక్కాని. వ్య. వి. (మూడు + కాని.) మూడుకానులు.

ముక్కారు. వ్య. వి. (మూడు + కారు.) మూడుకారులు. (చూ. కారు.)

ముక్కాలిపీఁట. వ్య. వి. (మూడు + కాలు + పీఁట.) మూడు కాళ్లమర్చిన యెత్తుబల్ల. రవి. ౧, ఆ.

ముక్కాలు. దే. వి. (మూడు + కాలు.) మూడుకాళ్లు.

ముక్కిఁడి. వ్య. విణ. (ముక్కు + ఇఁడి.) ముక్కుపోయినవాఁడు, విగ్రుఁడు.

ముక్కిడి. దే. వి. ఒకచెట్టు.

ముక్కు. యు. దే. అ. క్రి. చెడు. వై. (పీడైనశబ్దమైనపని చేయునప్పుడు.) శ్వాసనమునుబిగఁబట్టు*. వి. 1. చంచువు*; 2. చూచుకము*; 3. నాసిక*. పాంచా. ౧, ఆ.

ముక్కుఁగమ్మి. వై. వి. (ముక్కు + కమ్మి.) ముక్కుపోఁగు. "ముక్కుఁగమ్ముఁదమ్మైయుం." భాగ. ౧, ఆ.

ముక్కుటము. దే. వి. నాశముడి, శ్లేష్మము.
ముక్కుదాడిమ. వై. వి. ఒకచెట్టు.
ముక్కుపూరెడు. దర్వ. వి. ఒకదిశముఖ్యారేడుపిట్ట.
ముక్కుపోఁగు. దర్వ. వి. ముక్కుఁగమ్మి, నత్తు.
ముక్కుముంగర. దర్వ. వి. ఒకానొక అడవిచెట్టు.
ముక్కులు. దే. వి. బ. 1. ముక్కలిచిన్నముక్కలు; 2. భక్ష్యవిశే షము కాశీ. 2, అ.
ముక్కుస. దర్వ. వి. (మూడు+కుంచెము) మూడుకుంచెములు
ముక్కూరు. దే. అ. క్రి. అజ్ఞానముఁబొందు "వ గఁమెక్కువ నక్కుపలు విదారింపఁకవలవని వెలుపుగట్టుకొని ముక్కూరియూరక వగచుచున్నవాఁడవు." భార. ఉద్యో. ౨, అ. (ఇది యూరుయొక్క చేటనేయున్నది.)
ముకోటిక. దర్వ. వి. (మూడు+కోటి.) త్రిపురములు
ముకొను. దే. అ. క్రి. (ముడు+కొన.) ముందుకొన. "ముక్కొనివచ్చి యూయలరుములుక్కలవాఁడడిదంబుఁద్రిప్ప." భాగ. ౯, స్కం.
ముక్కొమ్ముమేకము. దర్వ. వి. (ముందు+కొమ్ముమేకము.) మన బోతు, ఋశ్యమృగము.
ముకోణము. మి. వి. (మూడు+కోణము) త్రికోణము.
ముకోపము. గ్రా. వి. ముంగోపము
ముకోల. దే. వి. (మూడు+కోల.) త్రిదండము "నీ కావి గోఁచియుఁగుశగ్రంథులుఁదెసఁచిన ముకోలవలపలిముష్టినమర." రా. అర. ౨, అ.
ముక్త. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ముత్తెము, 2. అంకుటాలు. విశే. 1. ముక్తినొందినది; 2. విడువఁబడినది.
ముక్తసరు. హిం. వి. సంగ్రహమైన.
ముక్తాయింపు. దే. వి. ముగింపు.
ముక్తావళి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ముక్తాహారము.
ముక్తాస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం ముత్తెపుఁజిప్ప.
ముక్త్యార్. హిం. వి. స్వతంత్రుఁడు
ముక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 మోక్షము; 2. విడుపు.
ముఖము. సం. వి. అ. న. 1. మొగము; 2. నోరు; 3. మాట 4. ఒకనాటకసంధి. (చూ. సంధి.) 5. ఇల్లులోనగువానిముందటి భాగము; 6. ఉపాయము; 7. ప్రయత్నము.
ముఖరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మ్రోఁగునది, 2. అసం బద్ధవచనము లాడునది.
ముఖవాసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం, న. కర్పూరాదివాసన.
ముఖవీణ. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మొగవీణె
ముఖశాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తలవాకిటిదావడి, మొగసాల.
ముఖ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రధానము, గామిడి.
ముగింపు. దే. వి. సమాప్తి. (చూ. అరగింపు.)
ముగిలి. వై. వి. మోక్షము. "నగరులేగిననాటిముగిలిత్రోవ." య. ౨, అ.
ముగియిక. దే. వి. ముగింపు, సమాప్తి.
ముగియు. దే. అ. క్రి. సమాప్తము. (ప్రే. ముగించు.)
ముగుద. వై. వి. 1. ముగ్ధ; "ఎ, గీ. తెగడు టెఱుఁగదయది యెంతముగుదయనచు." చంద్రా. 3, అ.–2. ఆఁడుట? "క. ముగుదయిఱుంగొవంచిఁ, దగునేయిట్లుగుదేరఁదమ్ముఁడ." రాఘ. ౨, అ.
ముగ్గురు. దే. స. ముగ్గురుయొక్కరూపాంతరము.
ముగ్గ. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. (అప్ర.)
ముగ్గు. దే. వి. మ్రుగ్గుయొక్కరూపాంతరము.
ముగ్గురు. దే. స. బ. (మూడు+గురు.) మూడుసకు మహన్మహత్త్వ ర్థక బహువచనాంతాదేశము.
ముగ్గొయ్య. దే. వి. (ముందు+గొయ్య) అగ్రదండము. విశే. అసాధ్యము.
ముగ్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నీవయాంతర్భేదవిశిష్టనాయికావిశేషము. (ఉదయించుచున్నయౌవనము గలది, పంద్రెండేండ్లపర్యంతమైన వయసుగలది.) విశే. 1. చక్కనిది; 2. తెలివిలేనిది; 3. క్రొత్తది.
ముచుండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎఱ్ఱమల్లెకి
ముచ్చి. దే. వి. ముచ్చివాఁడు, చిత్రకారుఁడు.
ముచ్చిక. దర్వ. వి. (ముందు+చిక.) టెంకాయతాటికాయలోనగు వానిలోడిముక్రిందిబిల్ల. (సంధిని వర్ణవికారము.)
ముచ్చిచ్చు. దర్వ. వి. (మూడు+చిచ్చు) త్రేతాగ్ని.
ముచ్చిరి. దే. విశే. 1. శోకమునొందినవాఁడు; 2. దుఃఖము నొందినవాఁడు. ("ముచ్చిరితనము." ద్వి. భాగ. ౧౦, స్కం.)
ముచ్చిరు. దే. అ. క్రి. 1. శోకించు, "ముచ్చిరినేలసేఁగలుగ ముద్దియ." సం.. 'ఏష్టైరాష్ప్రనిగృహ్యతామ్.' భార. ఉద్యో. 3, అ.–2. దుఃఖించు. "క. మనమునచేసిభంగపడి ముచ్చిరి యుండుటఁజేసిపాండునం, దనులునస్తేవత్తురు." భార. ఉద్యో. ౪, అ.
ముచ్చిలి. దే. వి. పెడతలయందలిగుంత, అవటువు. (రూ. ముచ్చిలిగుంట.)
ముచ్చిలించే. దే. స. క్రి. దొంగిలించు. (చూ. ముచ్చు.)
ముచ్చిలిక. దే. వి. 1. వాదిప్రతివాదులు మధ్యస్థులకు మీరు తీర్పుచేసినప్రకారము ఒప్పుకొనియెదమని వ్రాసియిచ్చెడు ఒడం బడిక; 2. సేద్యముచేయుకాఁపులు నేలకలవారికి వ్రాసియిచ్చెడు ఒడంబడిక.
ముచ్చిలిపాటు. దర్వ. వి. కునికిపాటు.
ముచ్చిలు. దే. స. క్రి. ముచ్చిలించు, దొంగిలించు.
ముచ్చివుక. దే. వి. (మూడు+చివుక.) ముద్దుగులిము.
ముచ్చె. వై. వి. మీఁగాలుగుదికాలు పైతము కప్పుకొనియుండెడు పాపోసు, పాదత్రాణ.
ముచ్చెబంగారు. వై. వి. (చూ.) కాకిబంగారు.
ముచ్చెలక. దే. వి. (మూడు+చెలక.) దుగులముచేడ. (ఇది విచార్యము.)
ముచ్చెవాఁడు. దర్వ. వి. చర్మకారుఁడు, మాదిగవాఁడు.
ముచ్చే. దే. వి. (ముద్ది+ఖాక.) ముద్దియందలిభాగ త్రికము (సంధియందు వర్ణవికారము.)

ముచ్చెంగి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (చూ. కొరద.)

ముచ్చట. దే. వి. 1. సల్లాపము; (మీముచ్చట అయినదా.) 2. వృత్తాంతము; "మ. మునికివ్యప్రకరంబుతోడగమనోత్సుఖ్యం బునన్ ముచ్చటల్, తనియం జెప్పుచు" భీ. ౨, అ.—3. కోరిక "సీ. కీలాలనదులలోఁ గేళిసల్పఁదలంచు నాకినీసమితిముచ్చటలు దీఱె." ఉ, రా. ౭, అ—4. ప్రేమము. "చ మొగముమొగంబుగూర్చి బలుముచ్చటఁబక్షపుటాంతరంబునన్, డిగియఁగఁ గ్రుంగిలించి." వసు. ౪, అ

ముచ్చటకాఁడు. దే. పుం కోరికగలవాఁడు. పంచ. వేం. ౪, అ.

ముచ్చటపడు. దృ. అ. క్రి. కోరు. "తే. ఇంతపాట్లనుబడికన్న యావిచిత్ర, మహిమకునదగరాజ్యసంపదలుగనిన, నెంతయింపు నోయనియేనువిశంగఁ బలుమఱునువిఁడుముచ్చటపనుచునుండు." "క. అకోరికకైకలదోకా, లోకోత్తరగానయుతయలోకోత్తరర, మున్ కృతియునోకతెవార, స్త్రీకులము సనను దూరదృష్టిన్ వెదకున్." కళా. 3, అ.

ముచ్చటించు. దే. అ. క్రి. ముచ్చటలాడు. "ఉ. తాయిచ్చి తెకంచెతెంకిజనలీవలనావలముచ్చటించ.గన్." భల్లా. ౨, అ.

ముచ్చట్లు. దే. వి. బ. (మూఁడు + చోట్లు.) మూఁడుప్రదేశములు. "తే. చరణములుకెళ్లుగడిగిముచ్చట్లుచఱచి, దీరమునసుండికాళ్లుదాఁ బృథివిమోపి, యర్థినాపోశనముసు బ్రాణాహుతులును, గొనిగృహస్థుండుమానిర్ధుఁడుపవలయు." (ఇచట చఱచుటకు తుడుచుట యర్థము.) విజ్ఞా. అదా, ౫౦.

ముచ్చెముడుఁగు. జై. అ. క్రి. (ముడుఁగు + ముడుఁగు.) మిక్కిలిముడుఁగు. "ఎ, గీ అనుమగంగసీటఁవగాహనముచేసి, వెడలివచ్చిముచ్చుముడిఁగియుండె" భో. ౪, అ. "ఉ. ముచ్చుముడింగి వ్రాలెడమూర్ఛతనుండొదుపన్ రథంబుపై." జై. 3, అ. (ఇక్కడముడుఁగుటకు చేష్టలుడుగుట యర్థము.)

ముచ్చెవలము. దే. వి. (మూఁడు + చేవలము.) మూఁడుచవలములు.

ముచ్చే. దే. వి. ముచ్చేయొక్కరూపాంతరము "ద్వి. నీముచ్చవిద్యలునెఱయంగనెపుడు, మామూఁకయెఱుఁగుఁగాములయంక రాదు." భాగ. ౭, సర్గ.

ముజెరా. హిం. వి. తిరిఁగిరావలసినబాకీ.

ముజాముదారు. హిం. వి. లెక్కలకు పరీక్షించు నొక యుద్యోగస్థుడు.

ముటము. దే వి. ముద్దపిడుక.

ముటాలు. గ్రా. వి. బ. వంటచెఱకు, కట్టెలు.

ముట్టఁబడు. దృ. అ. క్రి. (ముట్టన్ + పడు.) దయ్యక. "ఎందుఁజరియింతునతివనేటిప్రయాణమున మహాతపముచేముట్టఁబడితి." భో. ౬, అ. (చూ. తూఱఁబడు.)

ముట్టడము. దే. వి. 1. నిర్బంధము; "తే. అనిసనాచార్యుఁడద సంభూలాదరించి, యింద్రుఁడనుపఁగధాత్రికి సేగియగ్ని, మొదలఁ గాశిపురముపకుముట్టడముగ, సకలగృహములఁదనమూర్తిసంగ్రహించె." కాశీ. ౫, అ.—2. ముట్టడించుట. 'ఉ. పీనులేపుకక పాల్పుగఁగాంచియఁతండుసేనయుం, దానునుగోటముట్టడము దక్కి వెసం జనుదెంచుమూబడిన్." హరి. ఉ. ౧, అ.

ముట్టడి. దే. వి. 1. నిర్బంధము; "ద్వి అట్టిముట్టడిఁదనయత్తయు మామ, పుట్టినకూఁతురుఁజోదకడంగినను." విష్ణు. పూ. 3, అ.—2. ముట్టడించుట "క. కట్టల్కనమ్మహీశులు, ముట్టడిగావించి మొక్కమొగిన నైయిరీ, పట్టణము సకనిసేనల, దిట్టముగాఁబనిచిరపుడు ధీరోద్ధతులై." బ్ర. 3, అ.

ముట్టడించు. దే. స. క్రి. కోటలోనగు దానిచుట్టుకొని నిర్బంధించు.

ముట్టణము. దే. వి ముట్టడముయొక్కరూపాంతరము. (ముట్టడించుటకు.—"వ పట్టణంబునకు ముట్టణంబుచేసిచుట్టును విడిసిన." భాగ ౧౦, సర్గ. పూ.)

ముట్టించు. దే. ప్రే. 1. ముట్టఁజేయు, 2. కాల్చు; 2. రగుల్చు.

ముట్టికాళ్లవాఁడు. దే పుం ముట్టుమోకాళ్లుగలవాఁడు, సంజ్ఞుకు.

ముట్టియ. దే. వి. ముట్టె. "కాంతిమత్తకున్ ముట్టియతోడిజీవములు." కవి. ౫, అ.

ముట్టు. దే. స. క్రి. 1. తాఁకు, 2. శత్రువునుదాఁకు; "ఉ. కాంతానిచయంబుఁగంచుకిడితానముజెగ్గిలబిట్టుముట్టినన్." నిర్వ. 2, అ.—3. మర్దముదాఁకు, "ఎ. జలందరోకీకీరకుఁజింపుట కత్తియుముట్టఁబల్కఁగా, పలయునె.' భార విరా. ౨, అ.—4. ముట్టడించు, 'క దనిమఘురాపుర్ముట్టిన, వినికుంభీసకథయంబువినయంబుజనిం, పసరుగుదెంచిధరాకిం, గసను సఁగృప కృట సన్నకాళ్లంబజెయున్." నిర్వ. ౬ అ.—5. కదముట్టు. "మ మనమీచేవినరాజదాడుఁకథల్ ముట్టం బ్రశంసింపుఁడు." నిర్వ. 3, అ—వి. 1. తాఁకుడు, (చూ. కొల్లలమొదటియర్థము.)—2. (అఁడుదాని) రజస్సు, 3. కొఱముట్టు, పరికరము. "అ. వాహనములుఁ నివాసిముట్టులునొక్క, పలనగానొసర్చి." భార. మా. ౧, అ.—విగ. రజస్వల

ముట్టుకొను. దే స. క్రి. 1. ముట్టడించు, "త్రిదివంబుముట్టుకొన." నిర్వ. 3, అ.—2. అక్రమించు. "ఇదిగంధరుప్వలువచ్చి ముట్టుకొనిరింకెట్లొక్కయంచున్." భార. విరా. 3, అ. (ప్రే. ముట్టుకొలుపు. రామా. ౬, అ.)

ముట్టుకోలు. దే. వి. ముట్టడి.

ముట్టుకోలుగొను. దే. స. క్రి. (ముట్టుకోలు + కొను.) ముట్టడించు. (రూ ముట్టుకోల్గొను.) "శద్భవనము ముట్టుకోల్గొని." పా. 3, అ.

ముట్టుకోలుపట్టు. దే. స క్రి.——పై.——"వ. పట్టంబులుముట్టుకోలుపట్టి." రామా. ౬, అ. (రూ. ముట్టుకోల్పట్టు. "తిన్నెలయంబు ముట్టుకోల్పట్టిరి." పా. 3, అ.)

ముట్టుకోలుపఱుచు. దృ. స. క్రి.——పై.——"సీ. గారాజానొక్కరునిఁబొందు, తనయులుతమవారుఁదారునుదొక్కం డ్రుగూడిఁజుట్టుముట్టుకోలుపఱిచిరి." భార, సౌ. ౧, అ.

ముట్టుత. దే. వి. ముట్టుది, రజస్వల

ముట్టునీళ్లు. దృ. వి. బ. బహిష్టయైన యాఁడుది నాలవనాఁడు చేయుస్నానము. (ముట్టునీళ్లుమునిఁగెననుసవ్వాడుమునిఁగియస్నానము చేసి యనియర్థము)

ముట్టుపడు. దృ. అ. క్రి. సంకటపడు.

ముట్టుపాటు. దృ. వి. సంకటము. "వెన్ బాటుదోఁచెముట్టుపాటుదొడరె." భార. విరా. ౨, అ.

ముట్టె. దే. వి. పందిముక్కు, పోత్రము.

ముట్టెచేప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ముట్టెమెకము. దృ. వి. పంది, పోత్రి.

ముట్టెమోపు. దే. వి. కార్యనిర్వాహకసమయము. (వాఁడు ఇన్ని దినములు కానిచ్చుని ముట్టెమోపున నాచేత కాదన్నాఁడు.)

ముతా. హిం. వి. కొన్ని గ్రామములు, జనపదసమూహము.

ముడి. దే. వి. 1. దారములోనగువానిముడి, గ్రంథి; 2. కొంగ్రు కొలముడి; "పిడికిట వచ్చు బిల్లలముడిగా వెడదోయుచు." పా. ౧, అ.—3. చెట్టులోనగువాని బుడిపి; "ద్వి. ముడుపుముడి." (చూ. ముమ్మోటు) పారిజ. ౨, భా,—4. ఎద్దుమూపురము, (చూ. ముడిగిబ్బ.) 5. కలహము; (చూ. ముళ్లయతి.) 6. ముడి వలె వ్రాసెడి కొన్నిహల్లులరూపాంతరము, (తాముడి, నాముడి, మూముడి.) 7. సంధి, (చూ. ముడికాడు.) 8. ముడ్డియొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. వెదవులురైనయాది పుల్లజూడ, వడిముడి గాచొచ్చివారవెళ్లుదురు." పారిజ. ౨, భా —విశే. 1. ఖండము కానిది, (ముడిపోక, ముడిబియ్యము.)—2. వికసింపనిది. (ముడి పూలు.) (ముడిజొన్నలు అనుచో పొట్టుతోడి జొన్నలనియర్థము.)

ముడికాడు. దే. విశే. సంధానముచేయువాడు, సంధాయకుడు. "వినరోరిచెట్టునట్టు మెకపుముడికాడ" అచ్చ యు, కాం.

ముడికాళ్లవాడు. దే. విశే. ముట్టికాళ్లవాడు, సంజ్ఞుడు.

ముడికొక్కు. దే వి. ఒకానొక పురుగు.

ముడిగిబ్బ. దే వి. ఆబోతు. (చూ. కకుదము.)

ముడిగొను. దే స. క్రి. (ముడి+కొను) ముడుచు. "క. మెడ మన్ననలబియలకలు, ముడిగొని నిజపాణిపద్మములుగరగరగా, గడిగికొనిరిసఖుమఅదలు, విడి మొసగుచులఖనిపనీడి విపనీ వడి." పాండు. 3, అ (ప్రే. ముడిగొలుపు)

ముడిచె. దే. వి. పాంకామికరోగము.

ముడిబట్ట. దృ. వి. అంచులుములులేనివస్త్రము.

ముడిబొమ. దే. వి. ముడివడ్డబొమ.

ముడియ. దే. వి. 1. మూట; "తే. వెండియు నమ్మేఘునాథుండు బండిమోపు, మెడకుగాళ్లకుడగిలించిముడియగట్టి, ధవిచక్షణు నర్యురుదేరిమీదదట, దెట్టుకొనివచ్చిరన మ్రోలబెట్టుటయును." రామా. ౬, అ —2. బంధము. "సీ. వరాసముద్రయోగాని మాటా డువేడుక కడుపనిముఖకాంతి ముడియవేయ." కవిక. 3, అ.

ముడియవిడుపు. దే. వి. ముడివిడుచుదొంగ. (రూ. ముడియ విడ్పు. "వెలయగసొమ్ముతోముడియవిడ్పులబట్టిన." విజ్ఞా. ప్రా, కాం.)

ముడివడు. దృ. అ క్రి. (ముడి+పడు.) 1. ముడిగలదియగు, 2. సంధించు, "ముడివడుకంతుసేనలకుముయ్యలకట్టు." సావి. 3, అ.- 3 పెనగొను; "గొడుగులబడగలుముడివడ." భార. అను. ౪, అ.—4 అతిశయించు, "ఎ, గీ. గోవతికుజామ కోర్కులుముడివడ, గాంతలోకతేకతెకడవబాతి." విక. 3, అ. — 5 కలుగు "వ. మొగంబులగోపంబుముడివడ." గా ముం; కాం.

ముడివాటు దృ. వి. ముడివడుట. "ద్వి. ముఅముఅమని బొమల్ముడివాటుగదుర." (బొమల్ముడివాటు — బొమల యొక్క ముడివాటు.) పారిజ. ౧, భా.

ముడివెట్టు. దృ. స. క్రి. (ముడి+పెట్టు.) ముడివేయు. "క కడునవ్వించుచు జెలగులు, ముడివెట్టంజేరటాంద్రుముడికొన బొమల్, ముడివెట్టినారిసిగ్గున, ముడివెట్టినారి చెఱకుమోను నకురుడుగా." సావి. ౫, అ.

ముడుగబాటు. దృ. అ. క్రి. (ముడుగక+పాటు.) ముడుగు. "సీ. విభురుబాహురపాటు బిన్వంచుజనుదోయిబెనల క్రొవ్విడినెముడుగబాటె." వై. ౨, అ (పావర్థమునపాటు. చూ. పాటు)

ముడుగు. వై. అ. క్రి. 1. ముకుళించు, "వనరుహముల్ముడింగె." పా. ౨, అ — 2. తగ్గు*, "ముడింగగౌరవంబు." చంద్ర,—3. సంకోచించు*, "చ. విలసితమౌక్తికంబులునవిభ్రము రేఖలునన్నిపాటిరా, దలచిమహోద్ధతిబెమెరసితన్నదునాద విలాసకోశలం, బలవడమికాముడింగిదరమైసరోవివరంబెటెం గియూ, వలమురిదాబ్రదక్షిణమువచ్చెనోయాసతికంఠలక్ష్మికిన్." వసు. ౨, అ.—4. చేష్టలుడుగు. (చూ. ముర్చముడుగు.)

ముడుగుదామర. దృ. వి. (ముడుగు+తామర) పొత్తి దామర, సమస్కారికి.

ముడుచు. వై క్రి. 1. ముడుగజేయు; "ఉ. పాకవిలాక చంద్రికల కట్టినిమోముముడుంచు." వసు 3, అ. — 2. ముడి వెట్టు "అల్కతోనతివబోమల్ముడించె." కా. 3, అ (ఈ యర్థమాపచారికము.)

ముడుచు. దే. స. క్రి. ముడివేయు.

ముడుత. దే. వి. 1. వస్త్రపునెరి, 2. కడుపుమీదివళి.

ముడుపరి. దే. వి (ముడుపు+అరి.) ముడుపుకట్టినవాడు.

ముడుపు. దే. వి 1. ధనముముడిచినమూట, 2. ధనము.

ముడుము. దే. వి. మోకాలు, జానువు.

ముడుసు. దే. వి. 1. ముడ్డిపూస, "వ. జేతాకమ్ములఖండదిం డొడింబడ మామిడిపండ్లవడువుల దత్తడిముడుసునెముకమూల గలంబీల్చుకుశ్మాండంబులును." చంద్ర.—2. ఎముక. "ద్వి. ముడుసుల పేర్లుమెడవ్రేల." పారిజ. ౧, భా.

ముడేకము. దే వి. వీణాని.

ముడ్డి. దే. వి. మూడియొక్క రూపాంతరము, గుదము.

ముడ్డిపూస. దే. వి వెన్నెముకక్రింది చివరపూస, త్రికము.

ముణుగుదామర. దృ వి. ముడుగుదామరయొక్క రూపాంతరము.

ముతెంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లగిసెకి.

ముతరాచే. దృ. వి. ముత్తరాచయొక్క రూపాంతరము.

ముతుక. దే. విశే. ముదుకయొక్క రూపాంతరము.

ముత్త. దే. విశే. వృద్ధ, వృద్ధుడు. "సీ. శోకించువృద్ధభూసురుం డాత్మ పితృదత్తదర్భముద్రికకుజత్తంబుగలగి, యత్తగారిచ్చినవారి సువర్ణకపుబేరుసకుముత్తయిడువవనటబొంద." పాండు. 3, అ.

ముత్తరాచే. దృ వి. ఒకశూద్రజాతి. (ముత్తరాచేవాడు, ముత్త రాచెది)

ముత్తవపులగము. దృ. వి. చిట్టాముదపుచెట్టు, బల.

ముత్తవ్వ. దృ. వి. (ముత్త+అవ్వ.) వృద్ధపితామహి. (చూ. ముత్తత.)

ముత్తాత. దే. వి. (ముత్త+తాత.) వృద్ధపితామహుడు.

ముత్తి. వై వి. మోక్షము. (చూ. ముక్తి.)

ముత్తిగ. దృ. వి. (మూడు+తిగ) తొమ్మిది.

ముత్తియము. వై. వి. ముత్తెము.

ముత్తుము. దృ. వి (మూడు+తూము.) మూడు తూములు.

ముత్తెపుజిప్ప. దృ. వి. (ముత్తెము+చిప్ప.) 1. శుక్తి; 2. ధవళకము. పాంక. ౧, అ.

ముత్తెపుఁబంట. ద్వి. వి. (ముత్తెము+పంట.) చెలువ. "వనితా ముత్తెపుఁబంటవంటి మగఁడీవ క్రేఁడు." సత్య. 3, ఆ.

ముత్తెపురిక్క—నెల. ద్వి. వి. (ముత్తెము+రిక్క—నెల.) చైత్రమాసము.

ముత్తెప్రసవతు. వై. వి. (ముత్తెము+సవతు.) చిత్రానక్షత్రము

ముత్తెము. వై. వి. మౌక్తికము. (ముత్తియముయొక్క—రూపాంతరము.)

ముత్తెసరి. వై. వి. ముక్తాహారము; "ఎ, గీ. తనదుసౌందర్యమిల దృష్టితాఁకకుండ, దండిమైనెత్తుమున్నంపుకుండలనఁగ, ముత్తెసరి మిన్నదగ్గకమురుభ్రఁజూవ." చంద్రా. 3, ఆ.– 2. సస్యవిశేషము; 3. వి. ధాన్యవిశేషము. (చూ. బంగారుతీఁగెలు.)

ముత్తో. దే. వి. (ముత్త+తోయలి.) ముత్తయిదువ. "పొత్తము ముత్తో."

ముత్యము. వై. వి. ముత్తియముయొక్క—రూపాంతరము. "ముత్యాలసరాగ్రధారలకు సాధరణాచరణంబొనర్ప." పాండు. ౨, ఆ

ముత్యాలమ్మ. వై. వి. (ముత్యాలు+అమ్మ.) ఒక గ్రామదేవత.

ముత్త్రోవద్రిమ్మరి. దే. వి. (మూడు+త్రోవ+ద్రిమ్మరి.) ఆకాశగంగ, త్రిపథగ.

ముదము సం. వి. ద. స్త్రీ. సంతోషము, హర్షము.

ముదముద. దే. వి. కౌతుకు, సంకోచము.

ముదల. దే. వి. 1. ఆజ్ఞ; "నాముదలయించుకలేకచొరంగరాదు పిడెపవ్వరికైన." ప్రభా. ౫, ఆ.– 2. లక్ష్యము; "నీడుముదలా మనకు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.– 3. గనిముచేరికనేల.

ముదలకించు. దే. స. క్రి. మూర్కొను. "క. డించుంజరణాంచలములు, కించుఁదనంబెచ్చ ముదలకించుచు ముంచుచు, సొంచుచు విదళనముంచూ, దంతచ్ఛందాభ్రపుటమృగటాఘ తములన్." రామా ౫, ఆ.

ముదలవెట్టు. దే. స. క్రి. (ముదల+పెట్టు.) ఆజ్ఞాపించు. "ఎ, గీ. కరుణసంతమాత్రపుటూడిగంబునాకు ముదలవెట్టుఁడు." కళా. ౧, ఆ.

ముదలించు. దే స. క్రి. 1. అడుగు; "క. బొంకులొంకక యదలించియుఁబంతంబులుముదలించియు." ఉ. హరి, 3, ఆ.– 2. మూర్కొను. "క. ఎదురెదురవ ముదలింపఁగ, ముది గొంకి." నిర్వ. ౭, ఆ.

ముది. దే. వి. వార్ధకము, "సీ. అదటిపుత్రులు మెచ్చరఖిలవిద్యాప్రౌఢిముదిముదినప్పుడమొదటివేల్పు." సావి. ౧, ఆ. – విణ వృద్ధ, వృద్ధుఁడు. "ముదిముద్దియతో." హంస. ౨, ఆ. "ముది పొలదిండిచేటు." ఉ. రా. ౪, ఆ.

ముదిగారము. దే. వి. మూర్ఖత్వము.

ముదిత. ఉభ. దే. వి. ఆఁడుది. "క. ఇదిమొదలుగాఁగబలిమిన్, ముదితలఁబాఁటిస్తునేనిముదితలు వడిన్, బదివగిలిపాలియుఁగాకని, యదరుచురాతనునిఁగూర్చియలుకంబలికెన్." య. ౨, ఆ. (ఇది దేశ్యముగా ఆంధ్రభాషాభూషణమందును చెప్పఁబడియున్నది.) సం. వి. అ. స్త్రీ. పరకీయాభేదము, విణ. సంతోషము నొందినది.

ముదిమి. దే. వి. వార్ధకము.

ముదియ. వై. వి. ముద్దియయొక్క—రూపాంతరము.

ముదియు. దే. అ. క్రి. ముదిమిపొందు.

ముదిరము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము. ది. విటుఁడు.

ముదుక. దే. విణ. 1. ముదుకు; "వ. ముదుకవెన్నెలంటికొనుట మెదుకగొని మొదుకనయిపిశిచినంబోలకలచుచుండుతలలును." హరి. పూ. ౫, ఆ. – 2. వృద్ధ. వృద్ధుఁడు. "ఎట్టుగాఁగడఁగిరి మూడుకాళ్లముదుకన్ వరియించ." జై. ౪, ఆ.

ముదుకఁడు. దే విణ. వృద్ధుఁడు. "క ముదుకండయ్యునుగుమారిమూర్తింబొలిచెన్." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

ముదుగు. దే. విణ. లావు. (మూలిపోఁగు మొ.)

ముదుటుంగరము. ద్వి. వి. ముద్దుటుంగరముయొక్క—రూపాంతరము. "ఉ. అమ్మహీనేతతలారులంబిలిచినేడుముతుంగొనిపోయి కాల్లనుం, జేతులునాజ్ఞసేయుఁడనిచేముదుటుంగరమిచ్చె." సా. 3, ఆ.

ముదురు. దే. అ. క్రి. (కాయలోనగునది.) 1. పరిణమించు; 2. వర్ధిల్లు. "తే. మనమువలుకుతుకేఁతయునసఁగనిట్టి, మూడు దిఱుఁగులపాపంబుముదిరెనేని, నదియసంసారవారిధినదిమియుండు, మనుజుఁడెన్నఁడుఁదలయెత్తికొనఁగలేఁడు." లక్ష్మీ. ౪, ఆ. "సీ. అనఘమహోదరవ్యాధినాతన భ్రసనొదవియంతంతకు ముదురఁ జొచ్చె" వంశ. నా. ౪, ఆ.–విణ. వృద్ధము. "సీ. కలదొక్క—యూరుగుకడుఁబెద్దగాలంబు ముదురుశాఖాశోభిమూలదృఢము." భార. శాం. 3, ఆ. "వ. ఇవికాకంబునముదురుఁదనంబునొందిన బృందారకసుందరి గావలయు." భార. అను. ౨, ఆ.

ముదుసలి. దే. విణ. వృద్ధ, వృద్ధుఁడు.

ముద్గపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపెసరకీ.

ముద్గము. సం. వి. అ. పుం. పెసలు.

ముద్గరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇరుఁపుగుదియ, (కొయ్యగుదియమునుండి.) 2. సమ్మెట.

ముద్ద. యు. దే. వి. 1. కబళము; 2. పిండము. వై. ముగ్ధ. (ముద్దరాలు.)

ముద్దకమ్మర. ద్వి వి. కాయికరఁగియినుముచేపెడికమ్మరజాతి (ముద్దకమ్మరవాఁడు.)

ముద్దకవ్వము. దే వి. త్రానిబిల్లతగిలించినకవ్వము.

ముద్దకొలిమి. దే. వి. కాయి యినుముగాకరఁగెడు కొలిమి.

ముద్దతు. హిం. వి. కాలపరిమితి. (ముద్దతుకొలు, కరారునామా ముద్దతు క్రయము, అవధిక్రయము.)

ముద్దయ్య. వై. వి. (ముద్దు+అయ్య.) కుమారస్వామి.

ముద్దరాలు. ద్వి. విణ. (ముగ్ధ+అలు) ముగ్ధస్త్రీ.

ముద్దాడు. దే. స. క్రి. (ముద్దు+ఆడు) 1. చుంబనాదిభూర్వకముగా లాలనముచేయు; "నముల్లవిత్రీలియుతునిముద్దాడుచు." హరిశ్చ. 3, ఆ –2. ఆదరించు. "సీ. బలితమూఁజంకైనబాణాసురుఁడుఁతొల్లి కార్తికేయునికూలిగారవించి, ముద్దాడు నెడఁబాడి మోదంబుభేదంబుఁబొదమనెమ్మనమునఁ గొడుకునిల్లు, పాటింపఁజేఁడంద్రివనియము." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

ముద్దాయి. హిం. వి. ప్రతివాది, నేరము మోపఁబడినవాఁడు.

ముద్ది. దే. వి ఇడుము, ఆపద.

ముద్దిడు. దే. స. క్రి. (ముద్దు+ఇడు.) చుంబనముచేయు. "ముద్దిడవలదియామోహనాంగునిమోము." విజ. ౧, ఆ.

ముద్దియ. వై. వి. ఆఁడుది, ఇంతి, వనిత.

ముద్దీఁటె. దే. వి. (ముద్దు+ఈఁటె.) (చూ.) బిల్లు.

ముద్దు. వై. వి. 1. ముద్ర; (ముద్దుటుంగరము.) 2. చుంబనము*, (నాకొకముద్దిమ్ము.) 3. ఆదరము*; "ఎ, గీ. అతనిదేవురిద్దఱును గర్భాధిరామ, మూర్తులయిరన్న రేంద్రుండుముద్దుసేయ." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—4. మనోజ్ఞత*. "పలుకులముద్దు." భార. ఆది. 3, ఆ —విశే. మనోజ్ఞము. (ఆ చిలుక మిగుల ముద్దుగా నున్నది.)

ముద్దుఁడు. వై. విశే. వివేకములేనివాఁడు. "ఎ, గీ. ముద్దుఁడును జోలెఁ గన్నులుమూసికొనియె." ఉ, హరి. 3, ఆ.

ముద్దుగుమ్మ. దప. వి. 1. మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. (చూ. ముద్దులగుమ్మ.)

ముద్దుటుంగరము. దప. వి. (ముద్దు+ఉంగరము.) అక్షరములు చెక్కిన ఉంగరము, ముద్రాంగుళీయకము. "తే. హారమం జీరవలయకేయూరకుండల, ఆదులవియుండఁగానేమి యడప్రలకును, గరమనుకరించి వచ్చిరీతఁ జెవిభునికి, యొద్దనుండెనె యీముద్దుటుంగరంబు." రామా. ౬, ఆ.

ముద్దుపెట్టుకొను. దప స. క్రి. చుంబనముచేయు.

ముద్దురాలు. దప. వి. (ముద్దులు+ఆలు) 1. మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది. "ఆ బాలముద్దురాలు జవరాలుకొమరాలు, వీనుభాత్ము గాలికెపవ్వఁచొక్కు, మగఁడు." భాగ. ౯, స్కం.

ముద్దులాఁడి. దప. వి (ముద్దులు+ఆఁడి.) మనోజ్ఞురాలగు ఆఁడుది; "ద్వి. ననుఁబాసిపోయెదెరా ముద్దులాఁడి." నల. ౨, భా.—విశే. మనోజ్ఞురాలు.

ముద్దులాఁడు. దప విశే. (ముద్దులు+ఆఁడు.) మనోజ్ఞుఁడు "సీ. ఏఁడ చేసందుని వెలఁదికిఁ గమెల్లముమంథుదుఁజూపిన ముద్దులాఁడు" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

ముద్ర. సం వి ఆ. స్త్రీ 1. సంజ్ఞాక్షరములుచెక్కిన ఉంగరము లోనగునది; 2. ఉంగరములోనగువానియందుఁగల సంజ్ఞాక్షరములు.

ముద్రణము. సం. వి అ. న. ముద్రించుట. "నగాద్రిముద్రణ గ్రంథకర్త." ఆము. ౨, ఆ.

ముద్రపలక. మి. వి. ముద్రవేసెడుపలక.

ముద్రించు. సం. స. క్రి. ముద్రాంకితముచేయు.

ముద్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముద్దుటుంగరము, అంగుళీముద్ర.

ముద్రితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 ముద్రింపఁబడినది; 2. ముకుళితమైనది.

మునగ. వై. వి శిగ్రువు*పై.

మునప. దే. వి. పీతపు త్రాసిమీఁదియరభాగము (పీతపుత్రాసి క్రిందియరభాగము మీఁట.)

మునసబు. హిం. వి. న్యాయమునిచ్చు నధికారి.

ముని. ఉభ దే. విశే. వృత్తియందు మునుశబ్దముయొక్క అంత్యాకారమునకు ఇకారమువచ్చిన రూపము. (మునివ్రేళ్లు, మునిముచ్చు మొ.)—సం. వి. ఇ. పుం. 1. వసిష్ఠాది; 2. బుద్ధదేవుఁడు; 3. అగిసెచెట్టు.

మునికోల. దే. వి 1. (చూ) ప్రాజనము; "క. ఎద్దొక్కటదుఁ బీకిన, గద్దరియునుబోతు దొక్కక దక్కి దుష్టుఁగమ్యఁగా, ఁ దిద్దమునికోల చేఁజే, గొద్దిగాఁ బడియదరబాదుఁగాను మందున్నన్." పీమ. ౪, ఆ.—2. గర. "సీ. పెండికట్టుజుకోడె వేత్రంబుమాఱిగా బంగారు మునికోలబట్టువాఁడు." కాశీ. 3, ఆ. (మునుకోలయొక్క రూపాంతరము.)

మునిచీఁకటి. దే. వి. (మును+చీఁకటి.) ప్రొద్దుగ్రుంకినతోడనే పర్వెడుపలుచనిచీఁకటి. (ఒకానొకఁడు మునిమునిచీఁకటియని ప్రయోగించినాఁడు అప్పుడు ప్రొద్దుగ్రుంకీ గ్రుంకకమునుపు పర్వెడు పట్టి పలుచనిచీఁకటియని యర్థము.)

మునిమనుమఁడు. దే. వి. (మును+మనుమఁడు.) ప్రపౌత్రుఁడు.

మునిమనుమరాలు. దే. వి. (మునిమనుమ+ఆలు) ప్రపౌత్రి.

మునిమాపు. దే వి. (మును+మాపు.) ప్రదోషము. (చూ. జంటు రెండవయర్థము)

మునిముంగల. దప వి. (ముంగల+ముంగల.) మొట్టమొదట.

మునిముచ్చు. దే. వి (మును+ముచ్చు) పశ్యతోహరుఁడు, పశ్యతోహరురాలు. "క. కన్నందం. గనపాపం దివియనేర్పుగల మునిముచ్చు, వనిత" కళా. 3, ఆ

మునియేఁడు. దే. వి. (మును+ఏఁడు.) నిరుటికితొలిసంవత్సరము.

మునిషీ. హిం. వి. చదువుచెప్పువాఁడు, లేఖకుఁడు

మునీంద్రుఁడు. సం. వి అ. పుం 1 బుద్ధదేవుఁడు; 2. ఋషిశ్రేష్ఠుఁడు.

మును. దే. వి. 1. మున్నుయొక్కరూపాంతరము; (ముందుపటు.) —"క. మునుపదివేవురఁ బంపుదు, పనియిచ్చినదానవచ్చె." భార. భీష్మ. 3, ఆ.—మొదలుపటు —"త అవ్యక్తహరక్రవిక్రమకరప్రం బునఁగాఁ బనేమి మునుగాఁగా లాంతముం బొందిరి." హరి. పూ. ౪. ఆ. (పాల్లువరమగుచో దీనికదపటియుగప్రమునకు వికల్పముగాలోపం బగు. "అతఁడుమునుఁగాలోకహితార్థంబుగా బ్రహ్మ బుఁజను సృజించి." భార. అను ౫, ఆ.)—2. తుది. "సీ. వామ్యఁడ వనియును వాత్సరంబగుచో దమువకాన్తయనిమును మున్నెపెటిఁగి." హరి. పూ. ౭, ఆ. (ఇది అగ్రమువంటిది.)

మునుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. మునుకవేయు; 2. అడఁగు; "క. ముక్కినయంగుళములుదళ, మెక్కినదేహముతుగాంతి యొడలిన మోమున్, మొక్కినచెవులునుమునిఁగిన, ముకుక్కునసైవచ్చి మమలఁ డుముద్దియఁగనియెన్." భో. ౧. ఆ —3. నశించు; "ద్వి. మునుశంకరునిచేత మునిఁగినమరుఁడు, జనియించె." భాగ ౧౦, స్కం — 4. మునుఁగుపడు, "పెరిఁగవక్త్రీకంబుతన వృము మునుంగన స్నాట వేణువునుబట్టె." భార. అను. ౪, ఆ.

మునుక. దే. వి. 1. మునుఁగుట; 2. మునుకవేయుట. "క. మును కలుగంగానదిలో, నొనరించుటకన్నభాగ్యమున్నదెయనుచున్, మునుకలుగంగాదిగిపరి, జనములుకైలాగొసంగస్నానోన్ముఖుఁడై." విజ. ౧, ఆ.

మునుకు. దే. అ. క్రి. 1. సంతోషించు; "క. విన్నపయిధర్మజా మృతు, బున్నదికరుఁడెందియదుకులోత్తంసుసకున్, విన్నపముచేసి మురుకుచుఁ, గన్నులఁగ్రొవెన్నెఁడిరావప్పకనములు రాలన్." వై 2, ఆ.—2. మాఱుపలుకు. "క. పి. ల్పినఁబదియెలుఁగుల గ్రాకమరి, మినుకుచు." భో. ౫, ఆ —3 పలుకు. "మ. ఇతఁ డెన్నైషధుఁడంచు నొండొరులతో నేకాంతమొయ్యొయ్యనా, శతమన్యుప్రముఖామరుల్ మునుకుచుం జర్చించిరుత్కంఠతోన్." వై. 3, ఆ.

మునుకువ. దే. వి. గ్రామ్య. (చూ. మొండాడు.) (ఇది యిక్కడి ఒకచోటనేకనబడియుండె. దీనికి సందర్భానుసారముగా నీయర్థము తోఁచుచున్నది.)

మునుకొను. దే. అ. క్రి. ముందుకొను, ముందుపడు. "క. ఎదురేగి పాదపద్మములర్థిన్, మునుకొని యర్చన సేయుద, ము." భల్లా ౪, ఆ.

మునుకోలు. దే. వి. మునుకొనుట.

మునుగట్టు. ద్వి. వి తొలుగట్టు, పూర్వపర్వతము. "సీ. మునుగట్టు మలుతొను మ్రోలఁబట్టిన యింద్రగోపంపు పెల్లికంగు చ్చుఁ జగ." వాస. ౪, ఆ.

మునుచే. దే. అ. క్రి మునుకొను "సీ. మునుపలేఁడాయెనేమో హా కగ్రాహ సంగ్రస్తపాముజపరిత్రాణమునకు." వసు. ౪, ఆ.—ప్రే. మునుఁగఁజేయు.

మునుపడు. ద్వి అ క్రి మునుకొను. "అ. వచ్చుచున్న వాఁడు వనజాక్షిమాధ, మునుపడంగనన్నుఁబనిచెనిటకు." రసి. 3, ఆ.

మునుపు. దే. వి. ముందు, పూర్వము.

మునుము. దే. వి 1. పైరుకోఁతకోర్పఱుచుకొన్నమిరి, 2 వరుస "ద్వి మూడులోకంబులమునుమిడి వెదకి." (మున్నమిడి =వరుసయిడి అనఁగా వరుసవెంబడిసనియర్థము.) రా. బాల, కాం.— 3 ఎదురు; 'క. వినుఁడన్యులెవ్వరునునా, మునుముఁ బడిత్రిదుశరాలమున" భార. భీష్మ ౧, ఆ.—4 ఎదుటిచోటు. "మునుముదయశైన." భాం శల్య. ౧, ఆ.—5. సేనాముఖము, 6. తలచుఁదనము (చూ. ముత్తు.) విణ తలచు. 'క. అడిగెను వారలమునుమయి, పుడికిసివాఁడొకఁడులేక." హరి. ఉ. ౯, ఆ.

మునుముకొను. దే. అ క్రి. వరుసపెట్టు. "తే. వారుఁడు చిట్టుగసవ్వపెల్లార్పులయును, వినిముద్ధతరయమున సదమజకోటి, మునుగఁలతెలంచితాఁకసముమముకొనివ, ధించియిలయెల్ల నెత్తుట ముంచినతఁడు." భార. శాం. 3, ఆ.

మునొ్కను. దే అ. క్రి. మునుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "ఈ మహాగిరినిమునొ్కని పాతెమురక్తధార." భో. ౫, ఆ.

మున్గు. దే. అ. క్రి. మునుఁగుయొక్క రూపాంతరము. (మునుక వేయుటకు. "ఎ, గీ. గ్రహణకాలంబునందు మున్గఁడుజలముల." పాండు. ౪, ఆ.)

మున్నడి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. (మున్ను+అడుగు.) ముందుగా. "ద్వి. నగరివాకిలమున్నడితేసుడిగ్గి." రా. అ, కాం. (ముమ్మడి వంటిది.)

మున్నరక. దే. వి (మున్ను+అరక.) ధైర్యము. "తే. నావదిన తత్యభామమున్నతకమైన, నిలిచిమున్నరకామురుగలిచెఁజామ్మి." విజ. 3, ఆ.

మున్నాడి. దే. అవ్య. క్రి. విణ. మున్నడియొక్క రూపాంతరము. "మ. మునివాకిచ్చినపూర్వపుదందమునునేమున్నాడియాభోజనం, దన కర్పించినజాడయుణ." సా. ౧, ఆ.

మున్నీటిచూలి. ద్వి. వి. (మున్నీరు+చూలి.) లక్ష్మి, క్షీరసాగర కన్యక.

మున్నీరు. ద్వి వి. (మును+నీరు.) సముద్రము. ("యానృష్టిస్స్రష్టురాద్యా." అని కాళిదాసమహాకవి ప్రయోగము.)

మున్ను. దే. వి. 1. ముందు; 2. మొదలు.

మున్నూఱు. దే. స. (మూడు+నూఱు.) మూడునూఱులు.

మున్నెరిక. దే. వి. (మున్ను+ఎరిక.) పూర్వరాగముకలఁగలిగిన విరహావస్థ. "క. కన్నవారెల్లనగఁదమఁగన్నవారి, మున్నెరింత యుఁబోనాడియున్నరాని, మున్నెరికలమెలంగుటఁదన్నెయెందుఁ, జిన్నిపాయంపుముద్దుఁరాకన్నియలకు." రసి. 3, ఆ

మున్పు. దే. వి మునుపుయొక్క రూపాంతరము.

మున్ము. దే. వి మునుముయొక్క రూపాంతరము. (వరుసకు.— "సీ. ఎవ్వరియంఘ్రిమున్నిడిపాదములఁదాపుగంగపుట్టినపుణ్యతలఁబోఱు." రా. యు, కాం.—తలచుఁదనమునకు.—"ద్వి. మిను మున్ముమునింగ." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.)

ముప్పంద్రు. ద్వి. వి. బ. ముప్పదిమహాక్షవాకర్థబహువచనాంతాదేశము, ముప్పదుమంది "ప్రత్యేకంబుముప్పంద్రుదానుల నొప్పనిచ్చి." భార. సభా. ౨, ఆ.

ముప్పటిలు. దే. అ క్రి. చెల్లారు "ముప్పటిలిఁకేలకము." దాన్. 3, ఆ.

ముప్పది. ద్వి. స. (మూడు+పది.) మూడుపదులు.

ముప్పదిరెంటిగుంపు. ద్వి. వి (ముప్పదిరెండు+గుంపు.) రేవతీనక్షత్రము.

ముప్పాతిక. ద్వి వి (మూడు+పాతిక.) మూడుపాతికలు

ముప్పావు. ద్వి. వి (మూడు+పావు) మూడుపావులు.

ముప్పావులా. ద్వి. వి. (మూడు+పావులా.) మూడుపావులాలు.

ముప్పిడి. దే. వి. (మూడు+పిడి.) బాఁకు. "మొగలిరేకు ముప్పిడిమొలద్రిండునవరించి" భల్లా. ౪, ఆ. "మొలముప్పిడియును." కళా ౨, ఆ.

ముప్పిర. దే. వి. (మూడు+పిర.) మూడుపిరలు.

ముప్పిరి. దే. వి (మూడు+పిరి.) మూడుపిరులు. విణ. మూడుపిరులుగలది. "అద్భుతంబుతో ముప్పిరిగొనిన కౌతుకమంమోదము నెక్కొన." భార. అను. ౧, ఆ.

ముప్పిరిగొను. దే. అ. క్రి. (ముప్పిరి+కొను.) 1. మూడుపిరులుగా పెనఁగొను; "వ. అరాజనందన తనమునంబున నద్భుతశోకవార్ధంబులు ముప్పిరిగొన నిట్లనితలంచు." భో. ౫, ఆ.—2. పెనఁగొను. "క. అనలుడుజనపతినిమ్మన. మునకచ్చెరుపాటు ముదము ముప్పిరిగొనఁగా" నిరవ. ౧౦, ఆ.

ముప్పు. దే. వి. 1. వార్ధకము; "ద్వి ముప్పునలేనిచేముసుముట్ట నొల్ప." రా. అ కాం.- 2. విపత్తు. "ఆ. తప్పఁజూడఁదగునె ముప్పునకయ్యెడ, తనుచువాదికాలమునవెసమ్మి, నిన్నునింటనిల్పి నీకునాబిడ్డను, దెండ్లిచేసినాఁడఁబెద్దవాఁడ." రామా. ౭, ఆ.

ముప్పూఁట. దే వి. (మూడు+పూట.) మూడుపూఁటలు. "ద్వి. ముప్పూఁట లిష్టార్థమునఁజరయింప;" భాగ. ౬, స్కం.

ముప్పొంగు. దే. అ. క్రి. (మూడు+పొంగు) మూడు పొంగులుపొంగు, ఉప్పొంగు, ప్రే. త్రయ.

ముప్పొత్తులు. దే. వి. బ. (మూడు+పొత్తులు.) అక్రర్థ.

ముప్పోకలాడు. దే. వి. (మూడు+పోకలు+ఆఁడు.) త్రిగుణాత్మకుఁడు, భగవంతుఁడు.

ముబ్బడి. దే. విణ. ముమ్మడియొక్క రూపాంతరము.

ముబ్బడించు. దే. అ. క్రి. ముమ్మడించుయొక్క రూపాంతరము.

ముబ్బె. దే. వి. నితంబపార్శ్వము.

ముముక్షువు. సం. విణ. (ఉ.) విడువనిచ్ఛగలవాఁడు.

ముమూర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. చావనిచ్ఛ.

ముమూర్షువు. సం. విశే. (ఉ.) చావనిచ్ఛగలవాఁడు.

ముమ్మడి. దే. విశే. ముమ్మడుఁగుయొక్క రూపాంతరము.

ముమ్మడించు. దే. అ. క్రి. ముమ్మడియగు.

ముమ్మడుఁగు. దే. విశే. (మూఁడు + మడుఁగు.) మూఁడుమడుఁగులుగలది. త్రిగుణము.

ముమ్మనుమఁడు. దే. వి. మునిమనుమఁడుయొక్క రూపాంతరము.

ముమ్మనుమరాలు. దే. వి. మునిమనుమరాలుయొక్క రూపాంతరము.

ముమ్మరము. దే. విశే. అధికము, అగలము. "తే. జలను మున్మగ మహద్వర్తనమితి యనిలి, యల్లనుల్ శీతకంబులునవతి మిన్నము, అధిక మునగా మంచిచోటబ్బకేఁగ, వేగనిచ్చే ముమునిసఁ దధ్వరద రఘుఁడు" పంచ. నా. ౩, ఆ.

ముమ్మరించు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు, అక్కలించు.

ముమ్మాఁడు. దే. క్రి. (మూఁడు + మూఁడు) మూఁడుమూఁళ్లు, తొమ్మిది. "ముమ్మాఁడు గన్నులు." హరి. ఉ. ౮, ఆ.

ముమ్మొనవాలు. ద్వి. వి. (మూఁడు + మొనవాలు.) త్రిశూలము. అచ్చ. యు. కాం.

ముమ్మొనవాలువాలుపు. ద్వి. వి. (ముమ్మొనవాలు + వాలుపు.) శివుఁడు, శూలి.

ముమ్మోటు. దే. విశే. (మును + మోటు.) మూఁడుకోమలె. "ద్వి. మునుడు, ముడిచిన్నసక్క ముమ్మోటుపిసాళి." హరిశ్చ. ౨, భా.

ముయ్యంచు. ద్వి. వి. (మూఁడు + అంచు.) మూఁడుమూలలు. విశే. మూఁడుమూలలుగలది.

ముయ్యంచుతుంగ. ద్వి. వి. మూఁడంచులతుంగ.

ముయ్యడ. ద్వి. వి. (మూఁడు + అడ్డ) అడుగుదిశలు.

ముయ్యెల్లగుట్ట. ద్వి. వి. (మూఁడు + ఎల్ల + గట్టు) 1 మూఁడు ఎల్లలుకలియుచోటు, 2. మూఁడుదారులుకలియుచోటు, త్రికము (చూ. ముడివడు.) ఇక్కడి యెల్లశబ్దమునకు స్థానమాత్ర మర్థము)

ముయ్యాకుఁబోన్న. ద్వి. వి. (మూఁడు + ఆకు + పొన్న.) పాల పర్ణికి.

ముయ్యాల. దే. స. (మూఁడు + ఆఱు.) మూఁడు ఆఱులు, పదునెనిమిది. "పురాణములుముయ్యాఱయ్యె." వి. పు. ౪, ఆ.

ముయ్యేఁడు. దే. స. (మూఁడు + ఏఁడు.) మూఁడేళ్లు, ఇరువదియొకటి. "ముయ్యేడుపాఁయులు." భార. ఆది. ౧, ఆ.

ముయ్యేఱు. దే. వి. (మూఁడు + ఏఱు.) గంగ, త్రిపథగ, "ద్వి. మ్ముందఱనున్నది ముయ్యేటినీళ్లు" హరిశ్చ. ౨, భా.

మురి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గంధద్రవ్యవిశేషము. అ. పుం. డు. ఒక అసురుఁడు.

మురంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొడుగునగరి.

మురజము. సం. వి. అ. పుం. మృదంగము. (దీని మొదల నూరన.)

మురమురి. దే. వి. 1. మూల్గుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "మున కొని మురమురమూల్గువారు." గా. యు, కాం. - 2. అఁగుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము "క. దురదురఁబరువిడి బిరుసుగ, వారి వారినిలునిలువ్రుసును చుసుమురయుఁగ బిసెఁ, మురమురబిబిదాలభ్రాదయు, మెఱమెఱయిడియఁగునసుచు మెలపెడువారియుఁ." భాగ. ద. ఉ.

మురళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లనగ్రోవి; 2. అశ్వధారావిశేషము "చ. వనగరిఘుండుమింటిపయిభంజిళికామురళీసుదామకల్గి తమలరా." పా. ౨, ఆ.

మురళించు. దే. స. క్రి. తిరస్కరించు. "ద్వి. ముత్తెపుఁజిప్పల మురళించుమోము" పరిశ్చ. ౧, ఆ.

మురారి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 కృష్ణుఁడు, 2 ఒకానొకకవి.

మురాళము. దే. వి. మురాళించుట.

మురాళించు. దే. స. క్రి. దిగఁదుడుచు.

మురి. దే. వి. 1. గర్వము; "క. వినుదేవనమునుడుందుభి యను దనుజుఁడొకఁడుండెనైపేలుపురా, యనికొమురునిఁదనకోడుర. మునకొంచిబిబిసఁగడించిదిమురిసోవనఁడుఁడ" అచ్చ. కిష్కిం. కాం.—2 వడకయందలికులుకు "క. ఉనఁబుత్తసీగమున, చిత్తరిగా వక కరఁబుఁజేరినమంగవ కత్తియలందఱునొకచో, మొత్తము లైతకశిలుమ మురిసదలంగఁ" రసి. ౪, ఆ.

మురించు. దే. ప్ర. త్రిప్ప (ఇది ఒక అభినిక గ్రంథమందొక్కచోఁ గనఁబడుచున్నది.)

మురికాఁడు. దే. విశే. గర్విష్ఠుఁడు. "ఓరిమురికాడఁపొఁత బిల్లొకటి త్రుంచి, యుబ్బెదు" అచ్చ. బాల, కాం.

మురికొను. దే. స. క్రి. (మురియ + కొన.) ఖండించు. "క. గరుడునిశలఁపురు పగతుని, మురికొనిర్రియును విజయము గొను మనుమఁడు." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

మురిడీగోలుసు. దే. వి. ముంజేతవేసికొనెడు బంగారుమెలికగొలుసు. "సీ. మురుగులుచిరంజిమురిడీగోలుసుల్గొక్కిడిమలాంగి హస్తపద్మములనిడియె." రసి. ౧, ఆ.

మురిపము. దే. వి. 1 నడకయందలికులుకు; "సీ. నునుఁదీవఁజేరికఁగొనని మైదీఁగెను రివంబు డెందంబుమురుపుకొనిపె." భార. అను. ౧, ఆ. (చూ. పెడము)—2. గర్వము.

మురిపెము. దే. వి. మురిపెముయొక్క రూపాంతరము. (కులుకు నకు.—"ఉ. భీతిలియుండడిగ్గుమురిపెంబున మోహాముదెలుచూపులఁ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ)

మురియ. దే. వి. ఖండము. "ఇంతింతలుమురియలుగా." హరి. ఉ. ౪, ఆ.

మురియఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (మురియఁగ + పడు) అతిశయించు, "మోహమంతంతకుమురియఁబడఁగ." పంచ. నా. ౧, ఆ. (పాశ్చిమస వడు.)

మురియు. దే. అ. క్రి. 1. నడచునప్పుడుకులుకు; 2. గర్వించు; 3. తిరుగు; "సీ. కరముగ్రముగుమొగిమురుదెనముతియించి యామిషంబులవల నరసికొనుచు." భార, సా. ౧, ఆ.—4. తెగు; "వరబంధముల్మరియఁగ." హరి. ఉ. ౨, ఆ.—5. విఱుగు. "క. మురకుంజరముఅకొమ్ములు, మురిసెఁ" లక్ష్మీ. ౪, ఆ.

మురుగు. దే. వి. 1. కట్టెలుతీర కడ్డిగాకొట్టించి ముంజేతధరించెడు స్వర్ణాభరణము, (చూ. మురిడీగోలుసు.)—2. అల్లికవేసినబంగారు కమ్మి.

మురువు. దే. వి. 1. సౌందర్యము, "సీ. అభిరామమైనహస్తాబ్జ ములుకాళ్లు ముష్టిఘాతంబులమురువుడించు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. గర్వము; "తే. అతనిమేని, పోయగంబున బిరంబుచొప్పమురువు, కదవుగాఁజూచి." యు. ౨, ఆ. - 3. మురుగు

యొక్క రూపాంతరము. విశే. మందకము. "క. నరనాథకుటుంబినియై, తెరువునఁ జనికొంతవశీకృతమతినానా, వరనారీకోటిఁ గని, మురువను కొక్కవైశ్యపురముఁ దలఁగాంచెన్." ప్ర. ౫, ఆ.

ముర్మురము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊమ్ము; 2. సూర్యునిగుఱ్ఱము. డు. మన్మథుఁడు.

ముఱకటము. దే. వి. ముఱకటించుట.

ముఱకటించు. దే. స. క్రి. త్రిప్పు. "వ. అనిన విని మొగంబు ముఱకటించుకొని చనఁ ద్రువ గరుత్మంతుని కిట్లనియె." భార. ఆను. ౧ ఆ.

ముఱిసెము. దే. వి. నిక్కు, ఉద్ధతి. "వ. చెలఁగు ముఱిసెంబును." భీ. 3, ఆ.

ముఱముఱమను. దే. అ. క్రి. (ముఱముఱ+అను.) ముఱముఱలాడు. "ద్వి. ముఱముఱమని బొమల్ముడివాటుగదురఁ, జాఱు చుఱుసిర్పులఁ దెఱచక్కు దిల్ల." పారిజ. ౧, భా.

ముఱముఱలాడు. దే. అ. క్రి. (ముఱముఱలు+ఆడు.) కోపవికారము చూపు.

ముఱి. దే. విశే. 1 అల్పము; (ముఱిప్రొద్దు) 2. కుత్సితము (ముఱిమొండెము.) (ఆమ్రేడితమునందు ముఱిముఱి. "క ముఱిముఱి చీఁకటియప్పుడు, నఱిముఱిభటులుం జనుగఁ కదరి." భార. విరా. 3, ఆ.)

ముఱికి. దే. వి. కల్మషము, మాలిన్యము.

ముఱికినాడు. దే. వి. ఒకానొకదేశము. "శే. ముఱికినాటివారు మొఱకులు పెనవరు, లజ్జవారు ద్విజులు కావ పెద్ద, యనుచు దేశభావలను సుపంబు సుదిత్తు, సతఁడు సుదందువచ్చు కిరవలయులు." విజ్ఞా. ప్రా, కాం. (రూ. ముఱికినాడు.)

ముఱియు. దే. అ. క్రి. గర్వించు "క. అతిముఱిసపొట్ట ముదన గిఱికొనికాలువంగసరికిఁ కొఱలెసుబత్తిన్, ముఱియుచు నదుగుల కోరఁగిన, నఱకరఁ బెట్టుకొనిరా ముఁదాగనికనియున్." అర్హ. కిష్కిం. కాం (ఈయొకచోటనే యిది యలఘురేఫముగాఁ గనఁబడు చున్నది.)

ముఱు. దే. వి. ముఱ్ఱుయొక్క రూపాంతరము.

ముఱుగు. దే. అ. క్రి. 1. క్రుళ్లు; 2. చదియు. "అంబరంగ నొడలెల్ల ముఱుగమోఁది." మార్క. ౨, ఆ.

ముఱుగుడు. దే. విశే. ముఱిగినది. "వ. కొండగొఱియ ముఱుగుడు బొందులకు సందడించు కంకగృధ్రకులములొల్లంబులకు ముంగువసు వల్లంబులును." హవి. ౪, ఆ.

ముఱుత్రోవ. దే. వి. (ముఱుగు+త్రోవ.) దుర్గంధపుమార్గము

ముఱ్ఱు. దే. వి. ముఱ్ఱుఁబాలు.

ముఱ్ఱుఁబాము. దే. వి. (ముఱ్ఱు+పాము.) (రూ.) మాతులాహి.

ముఱ్ఱుఁబాలు. దవ్. వి. (ముఱ్ఱు+పాలు.) ఆవులు లోనగునవి యీనినతరువాతి మూఁడుదినములలోనిపాలు.

ములక. దే. వి. వార్తాకీ. (ఇది త్రివిధము. కప్రములక, తెల్లములక, పెద్దములక)

ములికి. దే. వి. 1. బాణము; (రూ. ముల్కి.) 2. బాణపు ములుకు; (రూ. పాలముల్కిటియల్లుఁడు.) 3. బొంగరము మొదలగు వస్తువునందు గ్రుచ్చఁబడియుండు ఇనుపముక్క.

ములు. దే. వి. 1. ముల్లు; 2. త్రాసుముల్లు; 3. కరిముల్లు. (వెనుకటి రెండర్థములకు. రూ. కనుమురెండవయర్థము.) (ముల్లు యొక్క రూపాంతరము.)

ములుకత్తి. దవ్. వి. ముల్లుతీసెడు ఒక విధమగు చిన్నకత్తి. హంస. వేం. ౧, ఆ.

ములుకోల. దే. వి. ఎద్దులఁ బొడిచెడు మునికోల, ప్రాజనము.

ములుగు. యు. దే. అ. క్రి. మూలుగు "క. బలదేవుఁడనుపోఁకిన, పెలిమిడిచే వేఁకినఁ జిరిఁటలాడుచుగా, నిలుగుటతో ములుగుటతో, నలమటతో నాపులింకలంతంతకుఁగాన్." ఉ. హరి. ౬, ఆ.—వి. మూలుగుట, శై. బొక్కుడము*. (రూ. మరగు. స. క్రి.)

ములుగొలిముడి. దే. వి. ఇక్షురము*.

ములుగోరఁట. దవ్ వి. ఝింటీ*.

ములుచిఁత దే వి. ముల్లుచిఁతయొక్క రూపాంతరము "ఆ. పది నేఁడుసంవరాములు చిఁతకూర." చర. ౫, ఆ.

ములుచే. దే. విశే. 1. మూఢుఁడు; "క. చిఱుత చదువనుట చదివిన, ములుచలప్పుపాంతమట్టి మూఢపుదుర్గా, కుఱఁజలుకలఁ దెలిచిన దయ, గలదే మది దెదరవదరుఁగా కనిజేచ్చన్" కళా. ౬, ఆ.— 2. తక్కువ.

ములుజెముడు. దవ్ వి. త్రికంటకము*.

ములుతౌరు. దే. వి మృగములను పట్టెడు యొకదినుసువల. "వ. మృగంబులు మెలఁగు పల్లవసీములు తౌరు వేయించి." హరిశ్చ. ౨, ఆ.

ములుదోస. దే. వి. రోమశీ*.

ములుబంతి. దవ్ వి. చోరపాదవిశేషము. (రూ. గద్దగోరు.)

ములుము. దే. వి. రాళ్లునీళ్లుపాఱించి పండించెడుపొలము.

ములుమోదుగు దే. వి. రోహితకము*.

ములువాలుగ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

ములువెంపలి. దే. వి. కంటకపుంఖ*.

ములువెలఁగ. దే. వి. చతురశ్రకము*.

ములువెలమ. దే. వి. వికంకతము*.

ములుసూపు. దే. అ. క్రి. (ములు+చూపు.) పీడు, అతిశయించు. "సీ. నెలఁతలలో నెల్లను ములుసూపఁగాఁ జాలు నిలుకీఁతని పద్మినీలతామ." చంద్ర.

ముల్కి. దే. వి. ములికియొక్క రూపాంతరము. (బాణమునకు.)— "సీ. ఒకముల్కి యిందఱిలోనున్న దలఁత, సేయునె శస్త్రయుగళరూపాయ కలితమాసంగంబునందు నొచ్చుగసేల." భార. శాం. ౨, ఆ.

ముల్చు. దే. విశే. ములుచేయొక్క రూపాంతరము. "చెలియాపెను ముల్చుబాపఁడే యొక్క అపాటుదాసెఱుఁగు." చర. 3, ఆ.

ముల్లంగి. వై. వి. ఒకదినుసుగడ్డ. (దీనిభేదము పెద్దముల్లంగి.)

ముల్లాకుటాయి. దే. వి. (ముల్లు+ఆకుటాయి.) వస్త్రవిశేషభేదము.

ముల్లు. దే. వి. 1. కంటకము; 2. నీవారాదిశూకము; 3. త్రాసుముల్లు.

ముల్లుచింత. దే. వి. (ముల్లు+చింత.) అంకుశము*. (దీని కొండ్లమువైయందురు.)

ముల్లె. వై. వి. 1. ధనముముడి*, "సీ. వంతలోపలఁజేరి తన్ను మున్నసే వేవేగముల్లెలువిడుచుఁజెలఁగి." భల్లా. 3, ఆ.–2. ముడుపు, మూట*. "ద్వి. పొమ్ములుదీసిముల్లెగాఁగట్టి." పా. 3, భా. (మొదటి రూపము ముల్లియ.)

ముప్పురు. దే. స. బ. ముగురుయొక్క రూపాంతరము.

ముప్వ. ద్వి. వి. (మూఁడు+వా.) 1. మొనలో మూఁడుసందులు గలపెద్దగజ్జె; 2. ఒక పట్టణము. "ముప్వపురి." క్షేత్రయ.

ముప్వంచాకు. ద్వి. వి. (మూఁడు+పంచె+ఆకు) ముయ్యాకు పొన్నకి.

ముప్వంచె. ద్వి. వి. (మూఁడు+పంచె.) మూఁడుపంచలు. "సీ. పాముపశైముప్వంచపాలు మనట్లుగసేఁకులకుగుత్తములకుఁగొట్టము లును." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.–విశే. మూఁడుపంచలుగలది (సంధియందు వర్ణాగమవర్ణలోపవర్ణవికారములని యెఱుంగునది.)

ముప్వంటు. దే. వి. (మూఁడు+అంటు.) నెలకురోపలి మూఁడు దినములు. "ఉ. చంటవిమంబు మెత్తుకొని చంపుదుఃకృషునంచు వచ్చితు, ముప్వంటులవాడుభూతనయ వారణనెత్తుకొనంగఁజన్నుఁ బాల్గుంటయుఁబ్రాణముల్దిగిచికోలునవొక్కటిగాఁగఁజీఁదఁదా, గొంటునికాచరికెవసుధఁగూల్చుటవింటిమిగాదెయేర్పడన్." (ము ప్వంటులవాడు అనఁగా నెలపురిటిలోపలనని యర్థము.) హరి. ఉ. ౪, ఆ.

ముప్వకోడె. దే. వి. కాఁడికిని, గంటెకను క్రొత్తగా అలవటిచెడి యెద్దు. (ఇట్లు ముప్వపదరము.)

ముప్వదోనె. ద్వి. వి అడుగున ఒంటివలెగలకోనె.

ముప్వన్నెమెకము. ద్వి. వి. పెద్దపులి, చిత్రకాయము.

ముప్వన్నెవిల్లు. ద్వి. వి. ఇంద్రధనుస్సు. పాండు. ౪, ఆ

ముప్వీసము. దే. వి. (మూఁడు+వీసము.) మూఁడువీసములు.

ముప్వురు. దే. స. బ. ముగ్గురుయొక్కరూపాంతరము.

ముషితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. దొంగిలఁబడినది; 2. వంచకఁబడినది

ముష్కకము. సం. వి. అ. పుం. మొక్కపుచెట్టు.

ముష్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృషణము; 2. మొక్కపు చెట్టు, 3. మొత్తము.

ముష్కరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కుటిలుఁడు.

ముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. కత్తిపిడి; 2. పిడికిలి; 3. సమృద్ధి; 4. ముష్టిడికి. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

ముష్టింపచుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) దరిద్రుఁడు.

ముసద్దీ. హిం. వి. లెక్కవాఁడు, లేఖకుఁడు.

ముసనాబు. దే. వి. అందలము మ్రక్కతెర. (చూ. గాడియ.)

ముసముస. దే. వి. 1. ముసురుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యను కరణము; 2. కోపముననఁగలుగు చిఱుచిఱు; "సీ. ముసముసజంకించు మొకరితుస్మితదారు భూఁబోఁడిపాలుపునేర్పునహరించె." భాను 3, ఆ.–3. వండుమూర్కొనుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "ఎ, గీ. ముసముసమూరుకొనుచు, నదరునంరభీతిపోయెజ్ఞహారిణి." భాగ. 3, స్కం.

ముసముసమను. దే. అ. క్రి. (ముసముస+అను.) 1. ముస ముసయనిశబ్దించు. "సీ. ముసముసమునఁజొట్టికొనమెంద్రుకలువట్టి దాలష్టునియందియలులియఁడాఁచి." కవిక. ౪, ఆ.–2. చిఱుచిఱు లాడు. "ద్వి. ముసలిరోషంబునముసముసనుచు, ముసలలాంగల మలముసుకొనివిసరె." అభిమన్యుచరిత్ర. (చూ. ముసముసయను. భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.)

ముసరు. దే. అ. క్రి. కవియు, క్రమ్ము. "మోహాంబువలనఁజైముసరులోభంబు." భార. అర. ౪, ఆ. (చూ. పసి. దే. కదపట.)

ముసలము. సం. వి అ. పుం, న. రోఁకలి, అయోగ్రము.

ముసలి. ఉభ. దే. విశే. వృద్ధు. సం. వి ఈ స్త్రీ. 1. ఉడుము; 2. ఎలుకచిడికి; 3. నేలతాడుకి; 4. బల్లి. ఇ. పుం. బలరాముఁడు.

ముసల్యుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ముసలముచేత చంపఁదగినవాఁడు.

ముసాంబ్రము. దే. వి. ఒక మందుదినుసు.

ముసాపు, ముసాబు. అర. వి. ముసురువాన.

ముసి. దే. విశే. బొంకు, అసత్యము. (చూ. బరిమాలుచు.)

ముసించే. దే. అ క్రి. చెడు. (నాకు ఆవేళకు బుద్ధిముసించి పోయెను.)

ముసిఁడి. వై. వి. ముష్టిచెట్టు. "వ. చెఱకునఁబండులుద్భవము సేయఁబుద్ధిహీనుఁడైభరో, క్కరముముసిండిచెట్టునకుఁగల్గఁగఁ జేయుచునున్నకైవడిన్." రుక్మి. ౨, ఆ.

ముసిముసినవ్వు. దే. వి. చిఱునగవు, దరహాసము. "క. ముసి ముసి నవ్వునవెన్నదిమోమొకయించుకయోరసేయుచున్." వై. ౬, ఆ. (చూ. ముసిముసినగవు.)

ముసుండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కొయ్యగదియ. (ఇనుపగుదియ ముద్గరము.)

ముసుఁగు. దే. వి. ముసుఁగుడు. "క. గొంగళిముసుంగుతోనయ, వంగతివిలువెడలిపోరజనవర్తనలె, ల్లంగనుఁగొనుచుమువీధులు, సం గర్లిన గలయఁదిరిగియంతటనొకచోన్." పర. ౪, ఆ.

ముసుఁగుడు. దే. వి. కప్పుట, అవకుంఠనము.

ముసుఁగుడువడు. ద్వి. అ. క్రి. (ముసుఁగుడు+పడు.) కప్పు డువడు. "క. తెచ్చపడియుభయబలములు, నచ్చెరువుగఁజిత్ర రూపులట్లుండఁగర, ప్రోచ్చలితచండదీప్తిన, ముచ్చయములుపెలు చఁబరఁగముసుఁగుడువడఁగన్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

ముసుఁగుబొంద. దే వి. మట్టలు తుదనిలాడులోనగు చిన్న చెట్టు.

ముసుఁగువడు. ద్వి అ. క్రి. (ముసుఁగు+పడు.) ముసుఁగుడు పడు. "క. కసదోయిసస్మదాస్త్రుల, ముసఁగఁగఁజలకములు మీద ముసుఁగుపడంగన్." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

ముసుఁగువాఱు. దే. అ. క్రి. (ముసుఁగు+పాఱు.) ముసుఁగు పడు. "సీ. చరణాబ్జకాంతిచంద్రికల్ నతభూపముకుటాగ్రము ణులపై ముసుఁగువాఱ." పు. ౧, ఆ.

ముసురు. దే. వి. నిరంతరవర్షము.

ముసురుకవియు. దే. అ. క్రి. ముసురుకొను. "తే. నరుని పాటువరాదిబాణములపెంపు, భీముగదపొంపునస్మియుద్ధాపలిఁ, జెలఁగి వెలిపేదియక్కడిబలములుముసురు, కవిసియుపుడుఁగయ్యము నకుఁ గాలుద్రవ్వ." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ. (ఇక్కడ కవియు ధాతువు ఇంచుకపర్యాయము)

ముసురుకొను. దే. అ. క్రి. కవియు, క్రమ్ము. (చూ. అసురుసురు.)

ముసురుమూతి. దే. వి. కోపవికారముగలముఖము. (ముసురు మూతివాఁడు, ముసురుమూతితనము.)

ముసువు. దే. వి. ముసుఁగుయొక్క-రూపాంతరము.

ముస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నిడుముస్తె.

ముస్తకము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కయివడిముస్తె; 2. నిడుముస్తె.

ముస్తాము. హిం. విశే. సిద్ధమైన, తగియున్న. (రూ. ముస్తాబు.)

ముస్తియ. వై. వి. ముస్తె. (రూ. ఈఁజెటి.)

ముస్తీదు. దే. విశే. అయిత్తము, సిద్ధము. "సీ. కలలోనిదికముక్తకముకేదెముక్తియాదిగాఁగలవిముస్తీదొనర్చ." ఉ, రా. ౪, ఆ.

ముస్తె. వై. వి. 1. తుంగ. 2. తుంగగడ్డ. "సీ. వెలయేటియిసుకలంకలవరాహంబులుమొత్తంబులై త్రవ్వుముస్తె." హ్వా. ౨, ఆ. (ఇది త్రివిధము.- నిడుముస్తె, నాగముస్తె, భద్రముస్తె ఇదే నిడుముస్తె)

ముహూర్తము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రెండ్రెండు క్షణములకాలము; 2. రెండుగడియలకాలము.

ముళ్లియతి. ని. వి. ఒకరొకరికి కలహము ముడిపెట్టెడుముని, నారదుఁడు. "ఎ, గీ ముళ్లియతివలమూసవాస్తుభకవృత్తి." హస. ౨, ఆ.

మూ.

మూ. దే. విశే. వృత్తియందు మూఁడుశబ్దమునకుఁబిదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. "మువ్వాళ్లు." హ్వా ౪, ఆ.

మూఁక. దే. వి. 1 సమూహము, "మొకరిపిపాళ్లుమ్మెదలమూఁకలు." రు ం.3, ఆ.–2. సేన. "సీ. మూఁకలబరియించిరిఁక నాదార్యాదిమోఘులనెల్లనుదొక్క-డెనకు, వెలిచి." భార ద్రో. ౨, ఆ

మూఁకవిప్పు. దే. వా. చెదరఁగొట్టుటది. "మొనయుదింత్రిత్రిణీమూఁకవిప్పు." హ్వా. ౪, ఆ.

మూఁకుడు. దే. వి. (మూఁత+కుడు.) 1. కుండమీఁదమూసెడు కట్టవంటిమట్టిపాత్రము, "సీ. అధరసుధాపూరితాస్యకూపమకలశిమూఁసిన నీలంపుమూఁకుడనఁగ." హంసు. 3, ఆ–2. మూఁత; "ద్వి. ఉరగంబుఁబెట్టి-దానురిన్ పైఁబెట్టి, వరుస మూఁకుడు నోరపాకిలిచేసి." భర్గా. ౨, భా–3. కట్టవంటి మట్టిపాత్రము, శరావము (సంధిని వర్ణలోపము)

మూఁగ. యు. దే. వి 1. రోము; (రూ. బొడబొడ.) 2. పక్షిభేదము హంస. 3, ఆ.–వై. విశే. మూఁగవాఁడు.

మూఁగంబాఱు. దే. అ. క్రి. (మూఁగన్+పాఱు.) మూఁగ. "దిక్పాలకులమూఁగంబాఱి." ఉ. హరి. ౪, ఆ (రూ. పాఱు.)

మూఁగతీఁట. దే. వి. దట్టముగా తీరినతీఁట.

మూఁగు. దే. అ. క్రి. కవియు. "ఒక్క-తెకోయుగుత్తికిన్ మూఁగుచు." కవ. ౨, ఆ.

మూఁడు. దే. అ. క్రి. 1. కలుగు; "క. కాలవశంబునఁగీడున్ మేలునుజనులకునమూఁడు." భార. శాం. 3, ఆ.–2. ముగియు "ఉ. సంతతకాలకూటవిధదండవిపోల్బణపూర్వక్రూరతుల్ జగం, బంతయుమూఁడఁజేయఁగ." వి, పు. 2, ఆ.–న. రెండునొకటి. "ఉ. మూఁడుగుణంబులన్ వరుసమూర్తులుమూఁడుధరించిలోకముల్, మూఁడురచింపఁ జెంపఁ బ్రళయంబొరయింపఁగఁజాలుదేవుఁడన్, వాఁడటక్రమేణకవసురవర్గము బ్రోవఁగనందరుండనై, వాఁడె, కృపీశధర్మఁడనకఁదొలిచ్చవర్గముసేలువాఁడెనున్." రా. యు, శాం.

(ఈ యర్థమునందిది యీ గ్రంథమునందుమాత్రము పాఠ్యలిందుకముగాఁ గానఁబడుచున్నది.)

మూఁడుచే. దే. ప్రే. మూఁడఁజేయు, కలిగించు. (రూ. మూడ్చు. "మోహముదాహముల్ వాదికిమూడ్చుచున్నది." వై ౨, ఆ.)

మూఁతి. దే. వి. 1. మూతముట: 2 మూయుటకుఁదగిన మూఁకుడులోనగునవి.

మూఁతిబల్ల. దే. వి. వాహేకుఫలె.

మూఁపు. దే. వి. భుజశిరము, అసము.

మూఁపురము. దే వి ఎద్దుయొక్క-మూఁపుశిరము, కకుదము.

మూకుఁడు సం. వి అ. పుం ఒక అసురుఁడు. 2. మూఁగవాఁడు. (రూ మూకు.)

మూగురు. దే. స. ముగురను మొత్తమునకు.

మూచెలు. దే. వి. సంపమూలిక, చో చే

మూచూచే. దే. స క్రి. (మూతి+చూచు) మూర్కొను ఆఘ్రాణించు. "క వినుమొదవాడి మూఁచూ, చినఘోషాన్యము నిరధ్యము." భార అను. ౪, ఆ.

మూటి. వై వి బట్టలయందుగువానియుఁడియ*

మూటము. దే. వి. మఠముయొక్క-రూపాంతరము.

మూడమంచే. దే. వి దలనైనమంచు, హిమాని. "తే. అరునఁదెంగవియించినయంతమూఁడి, మంచుదరిమఁగవ్విన మూరగాంపు, జాలములవెనవిరియించెకాంతినవవ, తంగుఁడుదోయ్యిక మూనపుతాలవీల." భార విరా. ౫, ఆ.

మూఁడి దే. వి ముప్పిది మొదటివాదము "ఎ గీ. లేఁదుకగతి. యెందునమూఁడిఁజొచ్చి, వాకవైర్చుఁగాదియు వృథలనునుచు." కవి ౨, ఆ.

మూడు దే. వ. రెండునొకటి (ఇది పార్థివంచుకమునఁటేఁ గవిత్రయము వారి ప్రయోగములయందుఁదగిన యుదాహరణములు దొరకమిగాక యిది యనాదరము మూఁడని వాడఁబడుచున్నది.)

మూఢుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ అ) 1. తెలివిలేనివాఁడు, 2. బాలుఁడు.

మూతము. సం. వి. అ. న. రాజ్యమునేసినపత్రి ...అల కడ. విశే. కట్టఁబడిన.

మూతి. దే. వి. 1. నోటిపైభాగము, 2 ముఖము.

మూత్రకృచ్ఛ్రము. సం. వి. అ. న. నీరుడిరోగము.

మూత్రము. సం. వి. అ. న. నీరు, కాలుమడి.

మూత్రించే. సం. అ. క్రి. -నీరువిడుచు, కాలుమడుచే.

మూత్రితుఁడు. సం. విశే. (అ ఆ. అ) నీరువిడిచినవాఁడు.

మూదల. దే. వి. (మూల+ఆ) నిరూపణము, తార్కాణ. "క. వేదములకుఁజులక్ష్మతి, వేదములకుఁదలపుగానకర్గంబులకున్, వాద్యనబోటులమదా, మూదలధర్మార్థములమౌక్షకిటిలిన్." భార. విరా. ౧, ఆ.

మూదలించే. దే. స. క్రి. 1. నిరూపించు, తార్కాణించు. "తే, పమిరావాడుదేవ్రఁడనేఁయయుచుఁ, జెప్పకొసవచ్చుసేయుంకఁ జెప్పవువాఁడ, నిస్సుఁగన్నఘ్నతగ్రిగ్గిఁటయుసేయ,, నచ్చుమూదలించుటకింతపలెపెఁజేయ." హరి. ఉ. ౬, ఆ. "సీ. క్రమ్మిబ్బలఁ దలఁచెవెఁడిచ్చులోనని మూదలించి దండించుమలిక్షుయుఁలను." కవి. ౯, ఆ.–2. ఎచ్చరించు. "ఉ. పాండునృపాగ్రనంద

నుఁడుఁ బావనియుంగవలుంజలంబుమై, కొందొరుమూదలించు కాని యొక్కటఁదాఁకన." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.

మూదలిక. దే. వి. మూదల, తొర్క్కణ.

మూన. దే. వి. వస్త్రగాలితముచేయఁగారాలకసిలిచినది; 2. రాగులు, ఆముదాలు, మేలురాసిగాఁ మిగిలినపొల్లు.

మూను. దే. స. క్రి. వస్త్రగాలితముచేయు.

మూయు. దే. స. క్రి. 1. మూఁతపెట్టు, (కన్నుమూసెను, పెట్టె మూయుము, తలుపుమూసితిని మొ.) 2. కప్పు. (చేసినతప్పు మూసిపెట్టినదాఁగునా?)

మూర. దే. వి. రెండుచేఁతులకొలఁది, హస్తము. విశ. విసుపైనది. (గూ. మూరకో.)

మూరకోక. దే. వి. బారచేఁప.

మూరకోల. దే. వి. గజపుకోల.

మూరిఁబోవు. దే. అ. క్రి. (మూరి+పోవు.) 1. అతిశయించు. "శా. శ్రీకంతుండు సదాశ్రయుండునియతిశ్రీశృంగారలోలుండుగా, రీగాంతానహితంబునమ్మదమునూరింబోవవేంచేసె." వీర. 3, ఆ.— 2. వర్ధిల్లు; "ఎ, గీ. అట్లుగాఁ బ్రావృట్పురదాగమములు, సతి భక్తిమహాభూజయాచరించి, సన్నుసేవించిమనుజాండువాత్రపాద, మునధనముధాన్యమునుగల్గిమూరిఁబోవు." మూర్కు. ౬, ఆ.— 3 విజృంభించు, "సీ. వేఁటయొకస, దిశ్యకర్షునిఁబొఁడుచిదలా వణ్యనమున్లైలఁదేకొనిమూరిఁబోయి." హరి. ఉ. ౪, ఆ.- 4. సఫలమగు; "మ. ఈ, వడఁతింబుత్రువిఁజేసిమీఁదగున్నపా ప్రాపిణ్యముందెంతునే, రృదనాకోరిక మూరిఁబోఁదగఁగ్వతార్థ తవంబునొందింపరే." మూర్కు. ౭, ఆ.—5. నశించు. "ఎ, గీ దపువుపట్టువడియుశాస్త్రంబుమన్నయిన్య, బుద్ధిపురుషుమేపెఁబుణ్య మడఁగ, నీతిమట్టువడియునిర్మలజ్ఞానంబు, మొదలిఁకుడిగబోధ మూరిఁబోయి." భాగ. ౬, స్కం.

మూరు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. (చూ. ఎంత రెండవయర్థము.)

మూరుకొండ. దవ్వ వి. రూపకంధి.

మూరుకొను. దే. స. క్రి. అఘ్రాణించు. "క. కనుఁగనైనవినుఁ తెలియు, కానుఁబిలిచవ్వయయిమూరుకొనునాసికయై, తనువైస్పర్శ మునఁగనుఁగొను, సవవద్యబుద్ధియాత్మయందనిలుచుచుఁ." భార. శాం. ౫, ఆ.

మూరుతము. వై. వి. 1. చంద్రసంచున్నదములకాలము, 2. రెండుగడియలకాలము. "మూరుతముపాసె." అర్చ. ఆ, కాం.

మూర్కొను. దే. స. క్రి. మూరుకొనుయొక్కరూపాంతరము. "సీ. అంటిచూడనిమించుటద్దంపుపలకలు కొదమరాయంచమూర్కొనకతూండ్లు." రామా. ౪, ఆ

మూర్ఖుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) తెలిసితెలియనివాఁడు. (రూ. మూర్ఖు)

మూర్ఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. రోగాదులచేత స్మృతిదప్పుట, సొమ్ము.

మూర్ఛన. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంగీతమునందు క్రమముగాసప్తస్వరములయొక్క ఆరోహణావరోహణములు.

మూర్ఛాలుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) మూర్ఛరోగముగలవాఁడు.

మూర్ఛితుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1 మూర్ఛిల్లినవాఁడు; 2. మూర్ఛారోగముగలవాఁడు; 3. మూఢుఁడు; 4. పొడుమైనవాఁడు.

మూర్ఛిల్లు. సం. అ. క్రి. మూర్ఛపోవు, సొమ్మసిల్లు.

మూర్తము. ఉభ, వై. వి. మూరుతముయొక్కరూపాంతరము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) 1. కఠినమైనది; 2. మూర్ఛరోగముగలది; 3. స్వరూపముగలది.

మూర్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ 1. శరీరము; 2. కాఠిన్యము; 3. ప్రతిమ. (త్రిమూర్తులు - బ్రహ్మ, విష్ణువు, మహేశ్వరుఁడు.)

మూర్ధము. సం. వి. న. పుం. శిరము, తల.

మూర్ధాభిషిక్తుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. రాచవాఁడు; 2. రాజు, 3. మంత్రి.

మూర్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చాఁగ.

మూల. ఉభ. దే. వి. 1. ఒదిక్కు, కోణము; 2. గొంది; 3. కొవ్వు. "సీ. మంచుసంగసేర్తుమూలఁగట్టునితొవిగలుగు క్రొవ్వరుబులోఁగందకుండ." భీ. ౧, ఆ.—సం. అ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము)

మూలకము సం. వి. అ. పుం. న ముల్లంగి.

మూలగ. దే. వి. (చూ.) నెసడు, మజ్జ.

మూలదుంప. మి. గ్రా. వి. (మూలము+దుంప.) మొదటిగడ్డ, మూలకారణము.

మూలఫల. సం. వి అ. స్త్రీ. కొమ్ముకొలిమిడి.

మూలబంధము. సం వి. అ. పుం. (చూ.) పునాది.

మూలము. సం. వి. అ. న 1. వేరు; 2. పెట్టదామరదుంప; 3. ఊడ, 4. మొదలు, 5. నంచిమొదలు; 6. సమీపము; 7. ఒక నక్షత్రము.

మూలమట్టము. దే. వి. గోడలమూలలను సరిచూచెడు మూడుమూలల మట్టపలక.

మూలముట్టు. మి. గ్రా. అవ్య క్రి. విశ. అమూలము. "శే. మూలముట్టుగఁదెలిపెదమ్మనిపలుకుంతు, ప్రాప్తిఁకుండయినాకుచప్పరమ విద్య." పాండు. 3, ఆ.

మూలతాయి. దే. వి. వజ్రమణి. (రూ మూలతా. "సీ. అమూలకునమూలతామొక్తములబతులామూలముగఁదీవలంటవలయు." వసు. ౨, ఆ.)

మూలవేఁడు. దే. వి నిరృతి, కోణపుఁడు. "వాలుమోముకయుండుమూలవేఁడు." అర్చ. ము, కాం.

మూలాధారము. సం. వి. అ. న. గుదస్థానమునందుండెడు నాడులకాధారమైనచక్రము.

మూలిక. సం. వి. అ స్త్రీ మందాకు. అ. పుం. దు. వృక్షమూలమునఁగూర్చుండి తపముచేయుటయే వ్రతముగాఁగలవాఁడు. (చూ. వ్రతి.)

మూలుగు దే అ. క్రి. 1. నొప్పివలనిబాధచే ఒక విధముగా ధ్వనించు; 2. కూయు. (చూ. పాశము.) (ధనమొక్కచోట నుంచి పెక్కుదినములయినయెడ అద్బుటధనపిశాచముచేరిమూలుగును నని చెప్పుదురు.)—వి 1. మూలుగుట, కుంథనము; 2. వ్రపాణి. (రూ. మూల్గు.)

మూల్యము. సం. వి. అ. న. 1. వెల; 2. జీతము.

మూవ. యా. దే. వి. ముద్దుమొదటిరూపము. "మూవగో పాల." క్షేత్రయ.—వై. విశ. మూఁగయొక్కరూపాంతరము.

"తే. మూవలకుమూఁలెదినిచేఁజూవనేల, యూమునకునెవ్వదమునుదన మెఱిఁగినంత." హా. ౨, అ.

మూావురు. దే. వ. మువురుయొక్క రూపాంతరము

మూాష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) మూస.

మూాషకపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవి.

మూాషికము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎలుక; 2. పందికొక్కు.

మూాషితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) దొంగిలింపఁబడినది. (ముషితముయొక్క రూపాంతరము)

మూాస. వై. వి. బంగారులోనగువానిఁగరఁగెడుకుండ.

మూాసెక. దే. వి. మంగళసూత్రమునందు తాళిబొట్టుకు ఇరుప్రక్కల గ్రుచ్చికట్టుగానెను నాను క్రో. వి. "ఎ, గీ. తాళి బొట్టుమూసి కోఁగూర్చిపానఁగఁగఁటుకఁ, ద్రాడుగట్ట." కళా. ౧,

మృ.

మృగణా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెదకుట, అన్వేషణము.

మృగతృష్ణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎండమావులు, మరీచిక.

మృగదంశకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్క; 2 ఎలుగు

మృగధూర్తకము. సం. వి. అ. పుం. నక్క, జంబుకము.

మృగనాభి. సం. వి. ఇ. పుం జింకపొక్కిలి, కస్తూరి.

మృగమదము. సం. వి. అ. పుం. కస్తూరి, మోకపుటాము.

మృగము. సం. వి. అ పుం. 1. పశువు; 2. జింక; 3. అడవియందు తిరిగెడి యేనుఁగు, 4. మృగశీర్షము; 5. అన్వేషణము, 6. వేఁట; 7 వేఁడుట.

మృగయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వేఁట, 2. వెదకుట.

మృగయుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1 బోయ; 2. బ్రహ్మ

మృగరిపువు. సం. వి. ఉ. పుం. సింహము, శార్దూలము.

మృగవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, జింకరౌతు.

మృగవ్యము. సం. వి. అ. న. వేఁట, అఖేటము.

మృగశిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ప. న. ము. మృగశీర్షము.

మృగశీర్షకము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తభేదము.

మృగశీర్షము. సం. వి. అ. న. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

మృగాంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, జింకతాలుపరి.

మృగాజీవము. సం. వి. అ. పుం. సివంగి, కరత్తుకు. దు. బోయవాఁడు.

మృగాదనము. సం. వి. అ. పుం. సివంగి, మొకములతిండిదు. బోయవాఁడు.

మృగితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకఁబడినది.

మృగేంద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సింహము, మొకముల ఱేఁడు

మృగోర్వారువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఱుడుకు.

మృగ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెదకఁదగినది.

మృజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూనెమొదలైనవానిపూఁత.

మృడాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గౌరీదేవి.

మృడుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

మృణాళము. సం. వి. అ. న. వట్టివేరు. పుం. న. బిసము, తూఁడు.

మృతము. సం. వి. అ. న. 1. మృతి, 2. యాచితవృత్తి. విణ. మృతిఁబొందినది

మృతాలకము. సం. వి. అ. న. గోపిమన్ను.

మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ మరణము, చావు.

మృత్తాలకము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోపిచీ; 2. గోపి మన్ను; 3. అడవిగోరింటిగింజ.

మృత్తిక. సం. వి. ఆ స్త్రీ. 1 మన్ను, 2 గోపిమన్ను.

మృత్తు సం. వి. ద స్త్రీ. 1. మన్ను; 2 గోపిమన్ను.

మృత్యుంజయుఁడు. సం. వి. అ పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

మృత్యువు సం వి ఉ. పుం, న మరణము. పుం. మరణాధి దేవత.

మృత్స. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. మంచిమన్ను; 2. గోపిమన్ను.

మృత్స్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంచిమన్ను, 2. గోపి. మన్ను; 3. అడవిగోరింటిగింజ.

మృధము. సం. వి. అ న. యుద్ధము, ప్రధనము, పోరు.

మృదంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. మద్దెల; 2. తప్పెట, 3. దద్దు; 4. వెదురుకోల.

మృదుత్వక్కు. సం. వి. చ. పుం భూర్జపత్త్రికి.

మృదులము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) మెత్తనిది

మృదువు. సం. విణ. (ఉ. ఊ. ఉ.) 1. మెత్తనిది, 2. సొమరి.

మృద్వీక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ద్రాక్షతీగె. (రూ. మృదీక.)

మృషము. సం. వి. అ. న. మృషయొక్క రూపాంతరము.

మృష. సం అవ్య అసత్యము.

మృష్టము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) కడుగుటలోనగువానిచేత కర గరిగినది.

మె.

మెంచే. వై వి. తురక, మ్లేచ్ఛుఁడు.

మెండియము. దే వి. మెండెము (చూ. పారుగు రెండవ యర్థము.)

మెండీఁడు. దే. వి. (మెండెము + ఈఁడు.) మాపుమున్రుబు. (చూ. పారుగు రెండవయర్థము.)

మెండు. దే. వి. 1. ఆధిక్యము; "తమమెండుగనుతెల్పెందంద ములతన్నులకుఁ బండువ్రులు గ." సై. ౨, అ -2. అతిశయము; "వ. మిటమిటంగాయుదట్టంపుఁ బండువెన్నెల మెండునంచెండు వది" పాన్డు. 3, అ.—8. మిక్కిలి. విణ. అధికము.

మెండుకొను. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "క. తన, తండ్రి యతిదండియాఁకటిచిపుటకల్, మెండుకొనమండ." కళా. ౨, అ.—2. విజృంభించు; "ఎ, గీ. నికుంభు దంతఁ, జండమైనగాల దండింపుఁదాల్చిన, దండధరుఁడపోలెమెండుకొనుచు." రా. యు, కాం.—8. విరుగుకొను. (చూ. విరిగికడు.) (ప్ర. మెండు కొంబు.)

మెండెము. దే. వి. చూపుడు వ్రేలికిఁ దొడిగికొను నొకయుంగరము. (మెండియము యొక్క రూపాంతరము.)

మెండొడ్డు. దే. అ. క్రి. (మెండు+ఒడ్డు.) ఎదిరించు. "సీ. మాటిమాటికి మగనితో మెండొడ్డి తలపాదితనము ననలిగియుండు." కళా. ౪, ఆ.

మెంతులు. వై. వి. బ. ఒకజాతి దినుసు. (వృత్తియందు ఏకవచనాంతము. మెంతికూర, మెంతిమజ్జిగ మొ.)

మెంబరు. ఆం. వి. సభికుఁడు.

మెకపుటాము. వై. వి. (మెకము+ఆము.) కస్తూరి, మృగమదము. "ఎ, గీ. మేదిగొజ్జంగిపూవులమెకపుటాము, కలిపి." అర్హ. ౬, కాం.

మెకము. వై. వి. 1. నాలుగుకాళ్లజంతువు; (చూ. మృగము.) 2. జింక. "కాళ్ళకలీవు బంగరుమెకంబు కెలంకుల వేగనేగి." అర్హ. అర. కాం.

మెకములతిండి. దన్వ. వి. పిడుఁగి, మృగాదనము.

మెకములఱేఁడు. దన్వ. వి. సింహము, మృగేంద్రుఁడు.

మెకమెకపడు. దన్వ. అ. క్రి. ఉద్ధతిఁబొందు. "క. ఒకనాఁడ రాంచుకిపి, దకువర్యాటకుగుదెంచుటయునస్మేలా, శకువ్రగ్గ మున్నించిన, మెకమెకపడి తిల్లవలయుకుమీతగరేఁడు." భార. శాం. 3, ఆ.

మెకమెకపాటు. దన్వ. వి. మెకమెకపడుట, ఉద్ధతి. "చ. ఒక పెనుఁబాఁపతేఁడు తలమొప్పఁ బాతల పీమునంజలో, రకములు భూతధాత్రిమునలే చిరికి బగిలిమునట్లుగా, మెకమెకపాటుతోఁ గినుద్రుంగక పోరి ప్రదుంద్రిరాకకం, టకుఁడవుగావనీయుడలు నజఁగంటికురంగలాంఛనా" పాన్వ. 3, ఆ.

మెక్కు. దే. స. క్రి. తిను, భక్షించు.

మెగము. వై. వి. మెకమునకు మొదటిరూపము.

మెచ్చు. దే. స. క్రి. 1. శ్లాఘించు; 2. లక్ష్యపెట్టు. "సీ. వాఁడు నాయువగ్గరవ్వమున మునీంద్రులనెవ్వరి మెచ్చకయుఁగ యుక్క, ధవళోత్తముఁడునతపోధనునొద్దగర్వించివలికె." భార. అర. 3, ఆ. (ప్రే. మెచ్చించు, మెప్పించు.)—వి. 1. శ్లాఘ, (చూ. అచ్చు. వి. రెండవయర్థము.) 2. బహుమానము; "నా తలఁపువేగ మెచ్చిచ్చి మెచ్చు వెట్టెదన్." విర. ౨, ఆ.—3. ప్రీతి "నీకు మెచ్చుగ నిదె ప్రాణ మిచ్చెదను." భార. అర. ౪, ఆ.—విశే. శ్లాఘ్యము. "లాఁతిరాజులకు మెచ్చయిన విధంబు." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

మెచ్చులచెట్టు. దే. వి. కల్పవృక్షము. "ఇచ్చునెచ్చినకోర్కు లిచ్చుమెచ్చులచెట్టు." హరి. ౬, ఆ.

మెచ్చులాఁడి. దే. వి. (మెచ్చులు+ఆఁడి.) మెచ్చుకొనఁదగిన ఆఁడుది. "క. నిలింపనతికోలుకులచెలువల చెలువంబులు మెచ్చనిమెచ్చులాఁడులు." ఉ, రా. ౫, ఆ.—విశే. మెచ్చుకొనఁదగినది.

మెచ్చులాఁడు. దే విశే. (మెచ్చులు+ఆఁడు.) మెచ్చుకొనఁదగినవాఁడు.

మెటిక. దే. వి. మెట్టికయొక్క రూపాంతరము.

మెట్ట. దే. వి. 1. నీరాధారములేనిచేను; 2. మెరకనేల; 3. పాదము. "సీ. చుట్టువాలునునెవ్వఁడో గట్టునాలు, చిట్టు ప్రాలునుదిండి ప్రాలట్టుపాలు, మెట్టుకాలు మెరుగులనెట్టుకాలు, కట్టిడాలునుగఱుగగట్టెదఱుడు." అర్హ. బాల, కాం.

మెట్టజీలుగు. దే. వి. పశ్వదిరోమము. "ద్వి. మెట్టజీలుగుమేల మెట్టపాలతుమ్మ." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

మెట్టతమ్మి. దన్వ. వి. స్థలపద్మినీ.

మెట్టపంట. దే. వి. మిట్టచేనిపంట.

మెట్టవాలుపిట్ట. దన్వ. వి. కోడి, చరణాయుధము. (చూ. మెట్ట వాల్పిట్ట. "ఎ, గీ. మెట్టవాల్పిట్టలరామీనిదిట్టవేల్పు." అర్హ. బాల, కాం.)

మెట్టిక. దే. వి. మెట్టు, సోపానము. (చూ. చేతగట్టు.)

మెట్టినిల్లు. దే వి (మెట్టిన+ఇల్లు.) (ఆఁడుదాని) అత్తగారిల్లు.

మెట్టు. దే. స. క్రి. త్రొక్కు "మెట్టినకొండ క్రుంగఁబడి మేదిని దీఁటలువాఱ." రా. యు, కాం. వి. 1. త్రొక్కుడు; "క. రక్కసులవేడబంబులు, మిక్కిలి నాముకోనికొట్టుమెట్టాడంగా." య. ౨, ఆ.—2. సోపానము, 3. తిన్నె, (చూ. మట్టమునూడవయర్థము.)—4. కొండ; "ఏమెట్టియ్యదిమెట్టుగాని దివసంబు." రా. అర, కాం.—5. మంకమువ్రుచ్చుకొనెడుమట్టము; 6. పులిమడగ; 7. బ. చెప్పులు; "సీ. పదునెత్తి పిగలుగిర్నామంబురెగువాలు మెట్టులు క్రొవ్వాఁడి మెఱుఁగ మురెలు." రసి. ౧, ఆ.—8. పాదకోశు; "తే పింపాగతిమీఱు వసురాజు చెంతనొక్క, తోయధరవేణిపాదముల్ తుడిచి మెట్లు, పెట్టె." కవు. ౫, ఆ.—9. పిరి కరకట్లు. "దంతపుమెట్లవెంబడిం జీవడిఁ జెనమీటుటయు." ఆము. ౧, ఆ.

మెట్టుఁబ్రాలు. దే. వి. బ. (మెట్టు+ప్రాలు.) తలఁబ్రాలు. "క. తదనంతరంబహర్షము, పొదలుమదిన్ మెట్టుఁబ్రాలపుట్టికలయిడన్, గదియంబట్టినపెందెర, గదియించిరిబంధుజనులు కన్యావరులన్." పాన్వ. ౫, ఆ.

మెట్టుకు. దే. వ్య. 1. కడకు; 2. మొత్తమునకు. (మెట్టుకువాఁడిచ్చువాఁడుకాఁడు.)

మెట్టె. దే. వి. మట్టెయొక్కరూపాంతరము. (మొదటిరూపము మెట్టియ.)

మెట్లగుంటక. దే. వి. గుంటకభేదము.

మెడ. దే. వి. కంఠము, గళము

మెడకాయ. దే. వి.———వై.———

మెడనూలు. దే. వి. బంగారుతీఁగెహారము.

మెడవాలు. దే. వి. చోకలవాఁడు, చోకలది. "ద్వి. వరజంగముకు మెడవాలుమాచయ్య, వారగణంబులకెల్లనడిగల్లుననిన." ప్రభు. ౧౬, ఆ.

మెడిదము. దే. వి. ధ్వని. "ఎ, గీ. గొరగొరంజనతురులఘుర్ఘురంపు, మెడిదములఁబుడమియుగడగదివడంక, నెవ్వడునెదయాని చీఁకట్లనివముకొనుచు, నొంటిఁగోరరానియట్లుగానుండమఱియు." య. ౧, ఆ.

మెడుద. దే. వి. పులిమజ్జిగ.

మెణకరి. దే. వి. బ్రహ్మచారి. "సీ. మంత్రిచేగుజ్జుమెణకరిగొన్న భూగగనంబులేలంగఁగలిగినాక్క." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

మెణత. దే. వి. పెండ్లి. "ద్వి. మెండుగాఁబసుల మెణతల్లించి." పలనాటిచరిత్రము.

మెతుక. వై. విశే. 1. మృదువైనది; (మెతుకనేల.) 2. మందము. (మెతుకయెద్దు.)

మెతుకు. దే. వి. అన్నముయొక్క కణము.

మెత్త. వై. వి. 1. పఱుపు*; 2. పొగరుమోపెడియెద్దుగంతబొంత పఱుపు*; 3. గుజ్జుపువల్లము*. "పరిచిరి పక్కఱతఱరరారా మెత్తయు." రసి. ౧, ఆ. విశే. మృదువైనది.

మెత్తఁబడు. వై. అ. క్రి. (మెత్తన+పడు.) 1. మృదువగు. "వ. అని మెత్తంబడనిచిత్తంబున." భార. 2, స్కం-2. అణఁగు* (చూ. పెలుచ రెండవయర్థము, గుసగుసలుపోవు.)

మెత్తఁబాటు. వై వి 1. మృదుత్వము; "ఉ. యాగవిముక్తమై తను పాయంబునకద్దము వచ్చిపట్టెగా. కీగతిమెత్తఁబాటుతగుని." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.—2. ఆలస్యము. "సీ. పితికింపసమునేమఱు టయుఁదెలవతనము, మెత్తఁబాటునఁగార్యంబు సత్తెలంగు, సేమియు విషయంబులఁగూరుటయును, కలుగుపరిక్రొందరుసిఁ తొలఁగిపోవు." సం. "అతిథిరు మతిక్లిం దీర్ఘసూత్రంత్రకు దినమ్, వ్యసనాద్విషయా క్రాంతం సధిణంతి నృపంత్రుణాః." భార. అర. ౬, ఆ.

మెత్తఁబాటు. ద్వ. అ క్రి. (మెత్తని+పాటు.) మెత్తఁబడు తంత్రా ౧, ఆ. (చూ. పాటు.)

మెత్తిగిల్లు. వై. అ. క్రి. మెత్తనగు

మెత్తడము. దే. వి. మెత్తుట. "మంటిమెత్తడము." ౯, పు. 2, అ

మెత్తడి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము

మెత్తన. వై. వి. 1. మృదుత్వము; 2. కాంతి*. "క. అమూర్తియట్టి లేజం, బామహిమసిణాంతరంగమద్భుతధీరి, వ్యామోహితంబు సేయం, గామెత్తనఁగొంతసేపుకనఁగొనియులుకా." పారి. భా ౫, ఆ.—విశే. మృదువు. "తనయుల్లము మెత్తన." భార. విరా ౧, ఆ.—క్రి. విశే, తిన్నగా*. "క. అమ్మునిశదకుఁ, మెత్తన చనినారదముని, యత్తెఱఁగెఱిఁగింప." భార. అను. ౫, ఆ.

మెత్తినగోడ. ద్వ వి. రాపల ఎముకలుంచిపెట్టినగోడ, ఏదూకము.

మెత్తు. దే. స. క్రి మన్నురాసగువాని దళముగాపూయు. ఉ. మన్నురాసగువాని దళముగా పూసినపూఁత, "సీ. మూలిముల్లడిచి గుజ్జులకొల్పుపై మెత్తు లూడ్వఁడుపశ్నైనమండుఁగాని." పాండు ౪, ఆ

మెదడు వై. వి. తలయందుండు క్రొవ్వు, మస్తిష్కము*.

మెదలిక. దే. వి. మెదలుట

మెదలు. దే. అ. క్రి. 1. కొంచెము చలించు, (వాఁడుకదల మెదలలేకయున్నాఁడు,) 2 సంచరించు. "రు. అదెనక్తంచరు లిందునందును మహోగ్రాకారులై క్రందుగా, మెదలంజొచ్చిరి." సం. "నక్తంచరాశ్చరంత్యేతే." భార, అర. 2, ఆ.

మెదలుచు. దే. ప్రే. మెదలఁజేయు. "కాలుచెయ్యిమెదలుప కున్నట." వై. ౯, ఆ.) (చూ. మెదల్పు.)

మెదించు. వై. స. క్రి. మెదుచుయొక్క రూపాంతరము "మృగీ మదంబుఁగపురంబుసుపాంకముగా మెదిచి." రుక్మి. ౨, ఆ. (ఇది సులించుటంటిది.)

మెదుక. వై. వి. పిసి*. "ద్వి. మెదుకపట్టినతల." పారిజా. ౨, భా.—విశే. మందము, మలినుఁడు*. "క. అదియుఁదుపోవు మునితన, ధ్యానయంబునఁదొందరిక మెప్పుడెయుఁగఁడా, మెదుక దనువిదియుమ్కి, ప్రదమునిపెఱితీర్థములకు బహువిగతునిధి." పాండు. ౫, ఆ

మెదుకగొను. ద్వ. అ. క్రి. (మెదుక+కొను.) పిసికట్టు. (చూ. కుదుక.)

మెదుకు. దే. వి మెతుకుయొక్క రూపాంతరము.

మెదుగు. దే. అ. క్రి. 1. ధాన్యము. పొట్టుపోవఁగలఁగు, 2. నలఁగు "క. కన్యలు, మెదృగువార్థకముచేత మెదిగినవారిన." వి, పు ౪, ఆ.

మెదుగుడు. దే వి. పొఁతవస్త్రము "సీ. జలకమూర్పునకుఁబత నవ్వృజలములఁదడియుత్తుఁగదు మెదుగుడు లఁటోదివి." పాండు. ౨, ఆ.

మెదుచు. వై. స క్రి. పిదించు. "సీ. ఫాలభాగమ్మునఁబస్నట మెదిచినకమ్మకస్తురితిలకమ్ముదిర్చి." కాశీ. 2, ఆ. (చూ. పాయగొమ్ము.)

మెదుపు. దే. ప్రే. మెదుఁగఁజేయు. "మ. దేవకీ, తనయుండా కిలగ్రొచ్చివైచిమెదిపెను దర్దైత్యుఁజార్దంబుగన." పాండు. ౫, ఆ.

మెదువు. వై. విశే. 1. మృదువు; పాండు. ౪, ఆ. 2. మందము*.

మెనుపు. దే స. క్రి (కవ్యములో) ఎనుచు.

మెనుసురేషన్. అం. వి. భూమికొలఁతసంబంధమైన శాస్త్రము.

మెప్పు. దే. వి. 1 శ్లాఘ, 2. ప్రీతి, (చూ. మెచ్చు.) 3. వరము. "సీ. నాకుముందెలమితోడ, నీవొసంగెదనన్నని ఱ మెప్పులిప్పుడు మఱచివాఁడవుగోసనెయుకమాలి." అప్ప. అ కాం.

మెయి. దే. అవ. కొన్నియెడల తృతీయావిభక్తియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా. అలుకమెయి, తలఁపుమెయి మొ.)— వి. 1. దేహము, "క. మయూరమ్ములు మురవర్ధి, మెయిఁగాఁడి." పారి. ఉ. ౧౦, ఆ - 2. విధము; "క. మిగిలెపవమానసుతుపై, భగదత్తుఁడుమత్తగజముఁబఱపియతనిసారథుగముఁబొదివినమెయి, మొగులుచలింపొదుకుదర్పముండలఁపించెన్-" భార. భీష్మ. ౨, ఆ.- 3. పార్శ్వము, "ఉ. ఏదరా, రోపాటుమక్కుఁబోలెమిక్కిలి పాధిగ నమ్మియి తన్నయాజగ, స్తోపానమూర్తియగ్నిపతిముద్దమిమూరుండెపాకుఁ" కళా. ౧, ఆ. "ఇరుమెయి." భార. విరా. 3, ఆ "రెండుమెయిల" భార. ద్రో, ౫, ఆ — 4. వెంబడి. "క. పేరవమయక్షేత్రము, నేరమతిరసముయంబయినయట్లుమును, యేకవిధమైనబుద్ధియు, నీకుమతిగునిర్ధముతమెయింతొకన్న పా." భార. శాం. ౪, ఆ. (మయియొక్క రూపాంతరము.) (చూ. మేను.)

మెయికొను. దే అ. క్రి. 1 సమ్మతించు, "క. ఓ, దరుదుస్సర వదనువిమ్ముటకుమెయికొంటెన్." భార. అను. ౪, ఆ. — 2. కలుగు; "క. ఉత్తములాశ్రితులఁగృపా, యత్తఁజేపట్టిప్రోచుటుంగాఁమిస్నర్, రిత్తదనఁజేయ రొందుని, మిత్తంబుకనైనప్రతుకు మెయికొనఁజాతుర్." భో. ౧, ఆ.—3. అనుసరించు. (చూ. మెరమెర మూఁడవయర్థము.) స. క్రి. అంగీకరించు. (చూ. కొను. వి. మొదటియర్థము.) (మెయిఁకొనుయొక్క రూపాంతరము.)

మెయికోలు. దే. వి. మెయికోలుయొక్క రూపాంతరము.

మెయితాలుపు. దే. వి. ప్రాణి, శరీరి. "మెయితాలుపులెందు కలను." అప్ప యు, కాం.

మెయిపాలు. దే. వి. సమభాగము. "క. పెక్కింద్రుపూఁట వారలు, తక్కనిమెయిపాళ్లనరువఁదగునాకబాయన్, పెక్కింద్రు పూఁటయుగుల్, నొక్కనిదైనసర్గముదయందుగొనన్." సం. "బహవద్భుర్యద్విపాంతైర్దుర్గః ప్రతిభువోభవత్, పీతభ్యాయా శ్రీకేమ్వేన భనిశన్యయుభారుచి." విజ్ఞా. వ్య కాం.

మెయిమఱపు. దే. వి. మయిమఱపుయొక్క రూపాంతరము.

మెయిమెయి. దే. వి. విశే. మయిమయియొక్క రూపాంతరము

మెయివడి దే. వి. విశే. మయివడియొక్క రూపాంతరము.

మెయిమఱువు. దే. వి. మయిమఱువుయొక్క రూపాంతరము.

మెరిక. గ్రా. వి. పిట్టకేల

మెరమెర. దే. వి. 1. మనోవ్యథ; (చూ. మిరమిరరెండవ యర్థము.) 2. సంశయము; "క. అరిపదము పాపమనిమది మెరమెరగలదేనిఁ దగిన మెయియొకటియొండు, వెర ప్రాయశ్చిత్తము." భార. శాం. ౧, ఆ. 3. భేదము. "క. పురుషుఁ డనవేలోకంబే పురుషోత్తముఁ డైనయీ పురుషోత్తమతా, స్ఫురణకుఁ బురుషత్వంబను, మెరమెరగల దదియుకాదె మాయికొనఁ గ్రియకున్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

మెరమెరపడు. దృ. అ. క్రి. సంశయపడు. "వ. ఆనవిని మాకాంబుఁ దిరస్కరించుమనిజాత్రమంబుఁ దుపక్కి గనముఁబు మెరమెరపడుచుండె." నా. ర, ఆ.

మెరమెరపాటు. దృ. వి. మెరమెరపడుట. "ద్వి. వరుసనేయు డునె యూపాత్రాజ్యపదిని, మెరమెరపాటులు మిక్కుటములు" పారిజ్. ౧, భా.

మెరమెరలాడు. దే. అ. క్రి. (మెరమెరలు + ఆడు) బాధ పడు. (కన్ను మెరమెరలాడుచున్నది, మనసు మెరమెరలాడు చున్నది.)

మెఱచు. దే. అ. క్రి. నిరుక్కుగ ప్రకాశించు. "వ నీలకంఠనటన తలనయు శిఖిశిఖానపాయంబైన నెఱంగునమెఱచిన ఱచినంబురంబు దారకప్రాగ్భారంబు లేకమంటిపఱవ నిఱచ్చిన." ఉ, హరి 3, ఆ.

మెఱపు. దే. వి. 1. తటిత్తు; (చూ. ఒఱపు. వి. అఱవయర్థము, తఱపి, వి. రెండవయర్థము) 2 ప్రకాశము. "ఎ, గీ. మదురు గోడలమెఱపువ్రాల్లగలయొఱపు." దసి. ౧, ఆ.

మెఱపుఁదీఁగె. దృ వి (మెఱపు + తీఁగె.) 1. సౌదామినీలత 2. తీఁగవంటిమెఱపు.

మెఱము. దే. స క్రి వాటికళల్యాదికము ఇటునటు మెదల్చు "వ. నెఱఁకులమఱుంగులమ్ములు మెఱమిడతెఱంగునకనిదరిత్రస రణంబులు చిత్రోత్కర్షంబులు కాకరింప." ఉత్త. ర. ఆ.—వి పిల్లి మెఱము. "ఎ. మెఱములుతైచుచుకొనెగిసి మేనుముఱంటుచు." రా. యు, కాం "క మిట్టుకవడెనఁడ, వృషకామునియెదుర మెఱములైచినభంగిన్." కై. 3, ఆ.

మెఱమెచ్చు దే. వి. (మెచ్చు · మెచ్చు) మిక్కిలిమెచ్చు "ఉ. మరమూలమాటలం గ్రియలమన్ననలిన్నొనాఁడునెట్టిన, మిః ఆమి గారవంబు మెఱమెచ్చులతైపచరింతుఁగాని." పా. ౧, ఆ.

మెఱయు. దే. అ. క్రి 1. ప్రకాశించు, 2. బయలుపడు. "మెఱసియునుబదారముకెద్ధసేయఁగానెన్నఁడు మెచ్చునో." భాగ 3, ఆ.—ఆం, ప్రే. బయలుపఱచు. "క. కఱచునెడ నేయునెడపడిఁ, బఱచునెడం బెనఁగునెడన పారబలంబుల్, మెఱయునెడభీమునం ఱకం, దొఱఁగిద్దఁదొడఁగిరుద్ధతులురాజనుతుల్." భార. ఆది ౫, ఆ.

మెఱవడి. దే. వి. 1. అతిశయము; (చూ చేగ) 2. ఉద్రేకము; "క. అనఘుఁడయుఁదెఱపిలుకుని మెఱవడి నెఱసినెఱిరుదునెఱఁగుకరతి." భాగ. ౮, స్కం.- 3. ఊరేగింపు; (వాడుక యందుమెఱవడి) 4. ధైర్యము; "ద్వి. మెఱవడి మైసురెమెఱసి." భాగ. ౫, స్కం. —5. నేర్పు; "క. వివిధాయుధంబులలాఘ వంబు మఱవక్షులంగం మెక్కంచరులును." ఉ, రా. ర, ఆ.—6, గౌరవము. "క. తెఱవకునీశ్రుమరేశ్వర, యిఱుఁగుడునే నా దురాత్ము నిప్పుడవానిన్, మెఱవడియొసర్చి బుద్ధుల, గరపివరం బిచ్చికాంతుఁగావింతురహీన్," (మెఱవడియొసర్చి — గౌరవించి యనుట.) శివ. ర, ఆ. — విశే. ప్రకాశితము. "క. నెఱవగలిం పఁజక్కులు, తఱచైపొదములయుగగనతలమొప్పారెన్, మెఱుఁ గారుమతర్కములచే, మెఱవడియగునల్లపట్టుమేల్కట్టుగతిన్." విక్రం. ౬, ఆ.

మెఱికలు. దే. వి. బ. పాట్రకడీఁదనిబియ్యము.

మెఱియ. దే. వి. సుంద్రాయి

మెఱియుఁడు. దే విశే. చలింపనివాఁడు. (చూ. మడియఁడు.)

మెఱియుటె. దే. విశే. చలింపనిది "క తీఁచొప్పెమెఱియతవయి కావరమునకలసిన ప్పుగయ్యాళింపు, గామెఱచిపెద్దమొఱఁగా, నేఁటిని వారిఁదగిలియేలపచిఁతున్." కళా. 3, ఆ.

మెఱుఁగు. దే. వి. 1 నగలోనయనెనుకాంతి; (చూ. మిసమిసమెఱుఁ రెండవయర్థము.) 2. మెఱపు, "వ వడలామెఱమా, మెఱుఁగు ములకంబున మెఱుఁగులమొత్తము మోసపుంగివా, జనకకంబు." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.—3. నెయ్యిమొదలైనవానిజిడ్డు.

మెఱుఁగుఁబోఁడి. దే. వి (మెఱుఁగు + పోఁడి.) 1. మెఱపు వలెమనోజ్ఞాంగముగలది, 2 ఆఁడుది "క. మెఱుఁగుంబోఁ డీమరాళ మృదుమధురోక్తిన్. వ ఇట్లనియె." ప్రభా. 3, ఆ.

మెఱుఁగుఁబురువు. దృ వి. (మెఱుఁగుడు + పురువు.) మిసుఁగుఱుఁబురుగు (చూ. పెంటి.) [రూ. మెఱుఁగుడుఁ బురువు. "చ పురవరవర్తినీమణులుశోభిలుమింలకటించువేళఁద, త్పురవాటనీలపార్శ్వరుచిఁబొల్చునబోటులఁద్రొవగాసమిన్, గర మరుదందిగత్తటిలిగాఢతమఃపటలప్రచారులై, యురుతరదీప్తులన్ మలఁగుచుండ్రు మెఱుంగుడుఁబురువుల నాయనన్." (ఇచ్చట మిసుఁగుఱుఁబురువు అనియున్నను బాధలేదు. అయినను ప్రతుల యందిట్లుపాఠము కానబడుచున్నది) భిల్హ. ౧, ఆ.]

మెఱుఁగుజెట్టి. దే. వి. ఒంటరిమజెట్టి, కులరాజము.

మెఱుఁగుదునూనె దృ. వి. మెఱుఁగునకై పెట్టెలులోనగువాని మీఁదపూసెడు పూఁతనూనె.

మెఱుఁగుసల్లలు. దృ. వి. బ. (చూ) కల్లడంబ.

మెఱుఁగురిక్క. దృ. వి. 1. నగరము, 2. కాంతిగలనక్షత్రము.

మెఱుకు. దే. స. క్రి. పెఱుకు, ఉత్పాటించు. "సీ. మెదపట్టి గోరాండి మెఱికిపుచ్చుఁడుఁటని గుస్తుచెక్కులనెత్తురులు ద్రవింప" నం. "ఉత్పాటయాన్యనేత్రత్వంనిధాయచరణౌ నగే." కాశి. 3, ఆ.

మెఱుము. దే. అ. క్రి. మెఱచు. "క. ఉఱుముచు మెఱుముచుఁ బిడుగులు, కఱలఁగనల్లడలఁబడనవారితవృష్టుల్, గుఱుకొనికురి యఁగఁబంచెను, దుఱియునుసయ్యనలుమీఁదముఖ్యుండలుకన్." భార. అది. ౭, ఆ.- స. క్రి. పొదుచు. "వ. లాఠియుత్రిది యుఁదఱిమియు మెఱిమియు." ఉ, హరి. 3, ఆ.—వి. మెఱపు.

మెలఁకువ. దే. వి. 1. మేలుకొనుట; (ఎంతలేపినను వానికి నిద్ర ముగ మెలఁకువరాదు.) 2. వర్తనము; "వ. పిరెల్లనిట్టిట్టి మెలఁకువల మెలంగుదురనితత్కృత్యంబులు నేరయఁజుఁగుడు." భార. అర, ౫, ఆ — 3. జాగరూకవర్తనము. "క. అలతైలబిందువయినా, మెలఁకువ వెల్లివిరియఁగమెలఁగునె." ఉ, హరి. ౫, అవ.—4. తెలివి; "ఆ. తలముదప్పినమెలం, బుధులకున్నలియున్గొనుటదగు నె." భార. విరా. ౧, ఆ—5. సంచారము. "క. మెలఁకువలు చాలి తరుతను, నిలయంబులకగఁడినచ్చునామునులు." కవి. ౪, ఆ.

మెలఁకువకాఁడు. దే. విశే. జాగరూకతగలవాఁడు, జాగరూకుఁడు.

మెలఁగు. దే. అ. క్రి. 1. వర్తించు; (చూ. కలవసఁబింది.) 2. జాగరూకతతో వర్తించు; 3. సంచరించు; "ఉ. నిదిచినప్పుడు నిద్ర గూరినయప్పుడు, మేలుకొనినయప్పుడు మెలఁగినపుడు విష్ణుకీర్తనంబు విష్ణుచింతయుఁగాని, పలుకఁడొండుబుద్ధిఁదలఁపఁడొండు." భాగ. 7, స్కం.—4. జరగు. "సీ. పాలుపారఁగాబోరగిలి పాన్పునాల్గుమూలలకునుదిర్పుచు మెలఁగి మెలఁగి." పారి, ఫూ. ౫, అ.

మెలఁచు. దే. ప్రే. మెలఁగఁజేయు. "క. దర్పకుఁ జేరుకలఁకి ర్గార్యం బులుగా మెలంగఁజేశాశ్వంబు మెలంచుచు." పాన్డ. ౪, ఆ.

మెలఁత. దే. వి. వెలఁత, ఆఁడుది. "ఉ. అపురిమించుటోవరుల వాడు మెలంతలగాన తూఘరిణి." హంస ౧, ఆ.

మెలఁతుక. దే. వి. (మెలఁత+ఉక.)—వై.—(పాన్డ్రము న ఉక.)

మెలకు. దే. అ. క్రి. జ్వలించు. (చూ. మిడుకు మొదటియర్థము.)

మెలపు. దే. ప్రే. మెలయఁజేయు. "క. వగవాసిదక్షుమునివాఁ, డగపడిసంగాపెనేసివాసమ్మసిఁగాఁ, దగమెలపఁదగదు మెలపినఁ, దిగునవమ్ముఁనఁమొఁదోల్తిరపిహితుండై." పంచ. నా. 3, ఆ.—వి. 1. జాగరూకత; "ఉ. అరఁదుపెక్కఁజేరియధిపుతోనియ్యెడ, నిద్ర వోదునేను నృపశరేణ్య, మీరునిదురదక్క మెలపునవాదర, గంబు లొత్తుమనికివాకుఁ బ్రియము." భార. అను. ౨, ఆ.—2 మెత్తఁదాటు, (చూ. చూ. మెల్పు.) 3. భ్రమణము; "సీ. మృగమదంబున మదమృగకుసుపాసియించుఁగాయంపుఁ జలపుక్కోయి మెలపు." ఆని ౧, ఆ.—4. చలించుమి. "సీ. ఘూఁదిగజోఁడి చూపులు పంచలములని మెలపునెన్నడుపుదమెకవించె." (ఇక్కడ చలించుమియఁగామందము. చూ. ముందు వెనుకటిదరగనములు.) విక్రి. ౪, ఆ.—(చూ. మెల్పు మెత్తఁదాటునకు.- "చ. విదురాది సజ్జనులబుద్ధికిరానుచితంబుకోడిమె, అప్పనఁబరుపంతసంబువను భూతకులెల్లవిసంగవాదుకు." సం. "తత్తక్క తవభాషాభాషాంత్యం వాయదవేతతః." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.)

మెలయు. యు. దే. అ. క్రి. 1. వర్తించు, 2. జాగరూకతతో వర్తించు. వై. పెనఁగు. (కలసిమెలసి.) (చూ మెలుచు,)

మెలి. వై. వి. మెలిక, మెలుపు, పెన.

మెలిక. వై. వి. మెలి, మెలుపు, పెన.

మెలిగొను. తద్భ. అ. క్రి. (మెలి+కొను.) పెనఁగొను. "పార ములోమెలిగొన." కవి 3, ఆ.

మెలిదారము. దే వి. జాల్లపనివారు దిండు ప్రక్కకొయ్యలకుఁ గట్టెడు పిరిదారము.

మెలియు. వై. అ. క్రి. పెనఁగు (చూ. మెలుచే, మెలుపు.) (మెలయుయొక్క రూపాంతరము)

మెలివడు. వై. అ. క్రి. (మెలి+పడు.) మెలిగొను.

మెలివెట్టు. దే స. క్రి. మెలిచేయు.

మెలుచు. వై. ప్రే. మెలియఁజేయు, పెనఁచు. "చ. కెంగేల్, మెలిదిననెక్కచేదిసలమిన్నలచిన్నెలవెన్నుదన్నులర్, పాలపుల చూపులత్తకలక్తలీఁజాచెలకాంగినాథునికా." రస. 3, సుర్పణు.

మెలుపు. వై. వి. మెలిక. "వ. ఇనుపగొలుసులమెలుపులబడిన." భాగ. ౧౦. స్కం. పూ.

మెల్ల. దే. వి. మెలంతయొక్క రూపాంతరము. ప్రై. ౧, ఆ.

మెల్తుక. దే. వి. మెలఁతుకయొక్క రూపాంతరము. కూర్మ. ౫, ఆ.

మెల్ల. దే. విశే. 1. కంటికడగా ఆగినది; (చూ. ప్ర.) (మెల్లకన్ను.) 2. మెల్లనైనది. (వాసినవియుష్వాదు మెల్ల)—క్రి. విశే. తిన్నగా (మెల్లగా మాటాడుము; మెల్లగా రమ్ము)

మెల్లకంటి దే. విశే. (మెల్ల+కన్ను.) కేకరాక్షుఁడు, కేకరాక్షి.

మెల్లన. దే. వి. 1. తిన్నన, 2 అల్లన. (విశేషణమై చో మెల్లనినగవు మెల్లనిమాట మొ. (చూ. అలక).

మెల్లా. దే. వి. దేవిక. (ఇది వాడుకలోనిది.)

మెల్లె దే. వి. (చూ.) చినక. "తుఁతమెల్లె" మొ.

మెసఁగు. దే స. క్రి. తిను, భుజించు. "చ తనకొనర్తునబాలకులఁ దాన్పుకమెల్లన గొల్లలిండ్లకుఁ, జనిపెనువెన్నముద్దలు మెసంగుచు." రుక్మి. ౨, ఆ.

మెసవు. దే. స. క్రి. మెసఁగుయొక్క రూపాంతరము.

మెహనతు. హిం. వి. పాటు, కష్టము, బహుమతి.

మే.

మే. దే వి 1. శరీరము, "విభినామే. ప్రాణములేనిల్ప" భార. శల్య. ౨, ఆ — 2. విధము; "శీతలఁపుమేగలుగదాపకమే." భార. ద్రో. ౫, ఆ.—3. పాన్పదము. "దివ్యఇరుమేల." భాగ. ౧, స్కం. (మెయియొక్క రూపాంతరము చూ. మేను.)

మేండము. సం. వి. అ. పుం. మేషము, పొట్టేలు.

మేండ్రించు. దే. స. క్రి. భేదించు (చూ. తుంటించు.)

మేంథి. సం. వి. అ. స్త్రీ. మెంతికూర.

మేఁక. వై. వి. 1. ఛాగి, 2 ఛాగము.

మేఁకతిండి. దే. వి. కోఁదేలు, దృకము.

మేఁకపోతు. దే. వి ఛాగము.

మేఁకరాసి. వై. వి. మేషరాశి.

మేఁకసారము. వై. వి. స్వరవిశేషము, గాంధారము.

మేఁగు. దే. స. క్రి. 1. త్రాగు; "సీ. లోకపాలోన్నతప్రాకారములయందుపృగమదపంకంబు మేఁగిరొక్క." భో. ౨, ఆ.—2. అపకరించు. (చూ. మ్రేఁగు.) (మ్రేఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

మేఁడి. వై. వి. నాఁగటిదుంపవెనుకవిలికిఁగొయ్య. (చూ. వగ్గము) (దీనిని మేఁడికఱ్ఱయనియు వాడుదురు.)

మేఁడికోరు. వై. వి. మేఁడిపాలు.

మేఁడిచీల. దే. వి. మేఁడిజాతిగాఁబెందకీలకచీల.

మేఁడితోఁక. దే. వి. దున్నెడువాఁడు పట్టుకొనుటకు మేఁడి చివరను అడ్డముగా చెక్కిన చిన్నకొయ్య.

మేఁడిపాలు. దే, వి. సేద్యగాఁడుపుచ్చుకొను ధాన్యభాగము. (సేయుటయందు వచ్చు ధాన్యభాగముకోరు.)

మేఁడిపోగ. దే. వి. మేఁడితోఁక.

మేఁతి. దే. కళ్ళపుకొయ్య.

మేఁతరి. దే. వి. (మేఁత+అరి.) గొండలిత్యులలో ముఖ్యుఁడు. విశే. తిండిపోతు.

మేఁతాడు. దే. అ. క్రి. (మేఁత+ఆడు.) మేఁతమేయు. "పాల మునమేఁతాడి." పంచ. పం. 3, అ. (చూ. మేఁతలాడు. "సీ. మిన్నేటిదరులందు మేఁతలాడుచు నున్నయుదుటురాయంచలేఁగొద మునఁగ." హ. ౧, అ.)

మేకము. సం. వి. అ. పుం. మేఁక, ఛాగము.

మేకు. దే. వి. గూటము.

మేకొను. దే. అ. క్రి. 1. సమ్మతించు; "ఇంద్రుఁ డార్కురుఁడైనఁ గోర్కులిచ్చి మేకొనఁడయ్య." భార. ఉద్యో. ౪, అ.—2. కలుగు; (చూ. చెందు, చెట్టిదము.) 3 బూను. "ఉ. మేలువనంబు బిల్లునెడ మేకొని యాపద పొందునాపదం, దూలఁగఁజూని సౌఖ్యముబడోఁచు." భార. అర. ౫, అ.—స. క్రి. పొందు "వృత్రునిఁజంపినవ్వాడుదు రేంద్రుని మేకొనె బ్రహ్మహత్య." ఉ, రా. 2, అ (ప్ర. మేకొలుపు.) (మెయికొనయొక్కరూపాంతరము.)

మేకోలు. దే. వి. మేకొనుట. (ప్రాసికము —"క. కమగమదేశంబులకై, మిముఁగొనిపాండవులగెలుచు మేకోలునఁ బూ, రమణులుకొం దఱువచ్చిరి." భార. భీష్మ. ౧, అ.)

మేఖల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుదానియొక్క యెనిమిదిపేటల మొలనూలు; 2. కొండనడుము; 3. చిలుకతాడు.

మేఖలకన్యక. సం. వి. అ. స్త్రీ నర్మదానది.

మేగలి. దే. వి. ప్రాసిక. "క. అటోపదుడఁగియచ్చట, మేటిమగలు తీవ్రపడితి మేగలిఁగర్జుం, దేలలవిఁగలినిధను, గ్రామ్యలంకృతిపలఁ గఁదాంచవాగ్బాఁచెలువఁగ." భార శల్య. ౨, అ. (ఈ పదము ఇక్కడ నొకచోటనే కానఁబడుచున్నదిగాన ఇట్టి పదము కలదని దృఢముగా చెప్పుటకు ధైర్యము చాలదు. పదమిట్లుండునేని సందర్భమునుబట్టి దీనికియర్థము ఉండవచ్చునని నిర్ణయించి వ్రాయఁబడినది.)

మేఘద్వారము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము, మొగులుదారి.

మేఘనాదము. సం వి. అ. పుం. 1. ఉరుము; 2. చిట్టెలుక. —ర. డు. 1. రావణుని కొడుకు; 2. వరుణుఁడు.

మేఘనాదానులాసి. సం వి. న్. పుం. నెమిలి.

మేఘనామము. సం. వి. న్. పుం. నిడుముస్తె

మేఘపుష్పము. సం. వి. అ. న. 1. ఉదకము; 2. రూఢ. పుం. కృష్ణుని రథికుఱ్ఱములలోనొకటి. (చూ. రథ్యము.)

మేఘము. సం. వి. అ. పుం. 1. మబ్బు; 2. పీనుఁగులకాలియందలి మదము; 3. ముస్తె.

మేఘవాహనుఁడు. సం వి అ. పుం. ఇంద్రుఁడు, మబ్బురౌతు.

మేచకము. సం. వి. అ. న. పిఁటి. పుం. 1. నెమిలిపురికన్ను. 2. నలుపు. విశ. నల్లనిది.

మేజా. హిం. వి. బల్ల

మేజోవాని. హిం. వి. విందు.

మేజోడు. గ్రా వి. పాదరక్షలకులోపలఁ గాలికివేయు జోడు.

మేట. దే. వి. (చూ.) ఎక్కలి.

మేటరి. దే. విశ. (మేటి+అరి.) మేటి, శ్రేష్ఠుఁడు. "జ్యోత్స్నాత్రయంబులమేటరిం." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (పూర్వరూపము అరి.)

మేటి. దే వి. 1. అధిపుఁడు. "శ. అంబురాశివలయలక్షణు లను, హిమాద్రిసమోన్నతుఁగళ్యాణమయుండు, మేటిజ్ఞానియు క్రియ పురకోటికిల్లఁ, బ్రథమదలపాక్కరుఁడగాని పట్టాభి." పారి. పూ. ౭, అ.- 2. శ్రేష్ఠవాచి. విశ. శ్రేష్ఠము. "భయుకృతుల మేటియనము." భార. అశ్వ. ౨, అ.

మేటి. అం. వి. చల్లఅపరు ఐచేయు సేవకుఁడు.

మేటిల్లు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు. "క. నభా, భూమికిఁజని యెమువారికి, శ్రీమేటిల్లంగమంచిచీరలు పలయుఁగా." పారి. పూ. ౯, అ.

మేడ. దే. వి. (చూ.) సౌధము. "క. అముగువయటుబలుకుచు, నా మేడకు వారినిలిపియరుగుతెలుఁగఁగ, త్వావిమినియగుగడికామణి, తామలుఁగుననుండిచూచినఁ గదమదిలోఁ." "క. ఎవ్వరోదివ్య స్త్రీ, లిన్వరసౌధంబునాక్రమించిరి" శశి. ౬, అ.

మేడము. వై. వి. 1. పాడికి, "సీ రథికాస్తిమతొరంగిక లేదల గాని మేడమైన చూపు మేరనడునఁ." ఉ రా. 3, అ.- 2. యుద్ధము*. (కోడిమేడెము.) (చూ. మేడముపాడుచు.)

మేడముపాడుచే. దవ్. అ. క్రి. యుద్ధముచేయు. "క. ఓడిరి వన్నఁగా, వారిమేడముపాడుతురె." ఐన. ౬, అ. (చూ. పాడుచే.)

మేడి. దే వి. అత్తి. ఉడుంబరము.

మేడుపడు. దవ్. అ. క్రి. (చూ మేద్పడు.)

మేడెము. దే. వి. చెక్కడపుకొమ్మికియంచువనితరము. (మొదటి రూపము మేడియము.)

మేద్పడు దవ్. అ. క్రి. అహ్లాదంబొందు. (చూ. మిడుఁగుట.) (మేదుపడుయొక్కరూపాంతరము.)

మేఢ్రము. సం. వి. అ. పుం మేహనము.

మేతాలుపు. దే. వి మెయితాలుపుయొక్కరూపాంతరము.

మేదకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) వెల్లము.

మేదకుఁడు. వై. విశ. కపటములేనివాఁడు. "దవ్. ముకవాకిపని పందచూపుగుబ్బంబు, మామిడి క్రిందిపొమరి మేదకుండు." పారిత్ర. ౨, భా.

మేదర. దే. వి. వెదురుదోఁపలులోనగునవియల్లి జీవించెడి యొకానొకజాతి. (మేదరవాఁడు, మేదరది.)

మేదరసాని. దవ్. వి. మేదరివానిభార్య

మేదరి. దే. వి (మేదర+ఇ.) మేదరవాఁడు, కటకారుఁడు (చూ. ప్రాక.)

మేదస్సు. సం. వి. స్ న మెదడు.

మేదావి. దే. వి. కొపానవాగ్మిముని "సీ. నరుక జన్నిదముమేదావి బొట్టుకుజన్నిదబొట్టిదను పు." శశి. ౪, అ.

మేదించు. వై స. క్రి. మర్దించు. (చూ కలుకు. క్రి. రెండవ యర్థము.) (మెదించుయొక్కరూపాంతరము.)

మేదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భూమి, వసుధ, నేల.

మేదురము సం విశ. (అ అ. అ) చిక్కనై మనుపైనది.

మేధ. సం. వి అ. స్త్రీ. ధారణాశక్తిగలబుద్ధి. అ. పుం. యజ్ఞము.

మేధావి. సం. వి. న్. పుం. చిలుక. విశ మేధగలవాఁడు,

మేధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పసులఁగట్టుటకు కళ్లమునఁబాఁతినగుంజ, కట్టుగొయ్యి.

మేధ్యము. సం. వి. అ. పుం. ముంజకపు. విశ. పవిత్రము.

మేన. ఉభ. దే. వి. తోడఁబుట్టినదానియొక్కయు, తండ్రితోడఁబుట్టినదానియొక్కయు, తల్లితోడఁబుట్టినవానియొక్కయు దేహసంబంధము. ఉదా. మేనకోడలు, (తోడఁబుట్టినదానికూఁతురు.) మేనత్త, (తండ్రితోడఁబుట్టినది.) మేనబావ, (తనకంటెపెద్దవాఁడైన మేనత్తమేనమామలకొడుకు.) మేనమఱఁదలు, (తనకంటెచిన్నదైన మేనత్తమేనమామలకూఁతురు.) మేనమఱఁది, (తనకంటెచిన్నవాఁడైనమేనత్తమేనమామలకొడుకు.) మేనమామ, (తల్లితోడఁబుట్టినవాఁడు.) మేనల్లుఁడు, (తోడఁబుట్టినదానికొడుకు.) మేనవదిన, (తనకంటెపెద్దదైన మేనత్తమేనమామలకూఁతురు.)–సం. వి. అ. స్త్రీ. మేనక.

మేనకాత్మజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మేనకకూఁతురు, పార్వతి.

మేనటికము. దే. వి. తోడఁబుట్టినదానియొక్కయు, తండ్రితోడఁబుట్టినదానియొక్కయు, తల్లితోడఁబుట్టినవానియొక్కయు దేహసంబంధభావము.

మేని. దే. వి. కాంతి.

మేను. దే. వి. 1. శరీరము, 2. జన్మము; "క. ఈమేననెవ్వనికిని సేమముగ నప్రియముఁజేయనెంతయు నాతో, బ్రాఁబుననొనరించిన యది, యుపైనఁగలిగెనేని యెఱిఁగింపుతగన్." శివ. ౨, అ.–3. పార్శ్వము. "క. బంటోతద్దానరియ, పుంబదహతులంగపోఁడి పోటులనిరుమే, వంబోవుచుమఁదెసఁగుచుఁబో, వంబట్టివటంబు చేర్చివాఁడిల్లనియెన్." ఆము. ౬, అ. (మెయి, మై, మే, మేను శబ్దములే గ్రంథములయందు పర్యాయశబ్దములుగా కనఁబడుచున్నవి గాని మేల అని యొకశబ్దము ఆయర్థము కలదిగా కనఁబడలేదు అట్లుండ నీతిచంద్రికయందు "ఒకమేల" అని ప్రయోగింపఁబడి యున్నది. దానికి ఆకరమేమో తెలిసినదికాదు.)

మేనుతాలుపు. దే. వి. మేతాలుపు, శరీరి. "ఎ. గీ. మేనుతాలుపుగమికెల్ల మేల్గవర్పు." అచ్చ. బాల. కాం.

మేనేజరు. ఆం. వి. పైయధికారి, కార్యనిర్వాహకుఁడు.

మేపరి. దే. విణ. (మేపు+అరి.) తినువాఁడు, భక్షకుఁడు. "పాలమేపరి." అచ్చ. అర. కాం.

మేపు. దే. ప్రే. మేయఁజేయు. వి. 1. పశుపక్ష్యాద్యాహారము; (చూ. మలపు మొదటియర్థము.) "వనయుగ్ వెన్నయుమేపు మేపునోఁగుగ్." పాండు. ౪, అ. "ధాన్యక్రయవిలసితవృత్తుల గోపురవిలసమాఁచిరమూఁపుల్ ఘోరహలాహలమెసపిన మేపుల్." సభా. ౪, అ.–2. దోసపిండిమొదలైనదానికి నూనె కూడఁజేర్చెడు మసవువర్వారోసగునది.

మేపుట్టువు. దే. వి. 1 కూఁతురు, తనూజ; 2 కొడుకు, తనూజుఁడు. "పోఁకుతేనియనుఁగుమేపుట్టువు." అచ్చ. యు. కాం.

మేమఱువు. దే. వి. కపటము. (మెయిమఱువుయొక్కరూపాంతరము.)

మేముడు. దే. వి. మేకోలు, కస్తురి.

మేమెయి. దే. వి. అనాయాసము. (చూ. మైమై.) క్రి. విణ. అనాయాసముగా. "మేమెయియాకనిఁ దాఁకెసత్త్రవిద్యాలసితుండు పాక్షికి." భార. శల్య. ౧, అ.

మేయు. దే. స. క్రి. పశ్వాదులుమేఁతఁదిను. "పచ్చికమచ్చికమేయు." (ఇక్కడ కంకర.) పంచ. నా. ౨, అ. "అడవులమేఁతమేసి." (ఇక్కడ పక్షికర్త.) భాగ. ౬, స్కం. "పలికినవానినేమేయుటకు." (ఇక్కడ ఎలుకకర్త.) కాశీ. ౬, అ. (చూ. ఒత్తు. విణ.)

మేర. వై. వి. 1. ఎల్ల; 2. మర్యాద; "క. మేరయునిత్తంబుల, మేరలునెఱుకలునుగలవె." లక్ష్మి. ౫ అ.–3. ప్రమాణము; "ధరిత్రి దాశరథిమేరల్ దాల్చివారా." భాను. ౧, అ.–4. తీర్పాటు. "క. ఈహారఁదప్పకుండఁగ, మేరలుచేయింతునిపుడుమేటిమృగ్యములకున్, వారంబులోనఁగునట్లును, దారితవర్గాశనములుతగనొసఁగింతున్." రాజ. 3, అ.

మేరు. దే. వి. (చూ.) మేరువు.

మేరువు. ఉభ. దే. వి. 1. (చూ.) పారుప, "ఎ, గీ. ఎందుఁ బగడపుమేరువులెత్తువారు" య. ౪, అ.–2. శిఖరమునందుం చెదుమణి. "సీ. పైఘాఁకరుచిగా ప్రతియుక్కన్నరగాయలరిది మేరువు తలయంటినిడిన." వసు. ౨, అ.–3. హారమధ్యమునందుప్రేలెడుమణి –సం. ఉ. పుం. హేమాద్రి.

మేలమాడు. దే. స. క్రి. (మేలము+ఆడు.) పరిహాసముచేయు. "తోడికోడండ్రు వదినెలుమేలమాడుచుండ." వి. పు. ౭, ఆ.

మేలము. దే. వి. పరిహాసము. "మేలములఁగుమారులకుఁదగన్, వ. ఇంపుపుట్టించుచు." సం. "కృతాతిథ్యుష్టుగోవిందప్రార్థన్ పరిహాసకాయగా." భార. ఉద్యో. 3, అ.

మేలిమి. దే. వి. 1. ఆధిక్యము, సౌత్కృష్ట్యము, గౌరవము. (వృత్తియందంత్యవర్ణలోపము. ఉదా. "మేలికూడుగూరలు." "మేలిపటికంపుగోడలు' మొ.) (ఇటమేలియనఁగా మేలిమిగల యని యర్థము)–2. అపరంజి.

మేలిల్లు. దే. వి. (మేలు+ఇల్లు) మేడ, సౌధము.

మేలు. దే. వి. ఏ. 1. శుభము; "క. కర్ణములమేలువిచ్చును. గర్ణంబులకీడునిచ్చు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.–2. ఉపకారము; "పొందియుఁగనుమేలొనరించు." –3. పుణ్యము; "తే. మేలు రెండులోకంబులమేలతెచ్చుఁ, గీడుచేసినఁదప్పదు కీడయగును." భార. అను. ౧, అ.–4. మ్యాకము; "ఎ, గీ. ఇంతియు, కానిలేద తొంటిమేలుఁజేసి, పట్టిమేలు." భార. స్త్రీ. ౨, అ.–5. లాభము; "ద్వి. మేలమూడుచుమంచిమేలాయెననుచు." పా. ౨, అ.–6. ఏకమము; "ఈకేవ్వఁబునఁగలుమేలెదియపో." కవి. ౨, అ.–7. వలపు; "క. మెలఁతకుఁబలిపైనైనన, మెలఁతుకపైఁబతికి నైనమేలగుటెందున్, గలయదిమెలఁతకుఁబతికిన్, వలపునయం బగుటజన్మ ఫలచేలియా." పాన్. ౬, అ.–8. ముదము. (చూ. జోగ.)–విణ. 1. శుభమైనది; 2. అధికము; "మ. ఈ, తనితో పాటియనంగమేలననుండ శ్రీవిలాసంబుచే, కాని యారోగము లెల్లనేలుదును." నిర్వ. 3, అ.–8. శ్రేష్ఠము; "యుగంబులఁ గృతంబుమేలు." భార. అర. ౨, అ.–4 ఉపరి. (మేలిల్లు, మేలుకట్టు మొ.) అవ్య. ప్రశంసార్థకము, కర. "తెలివి మేలు." (చూ. బాపురే.) ఆమ్రేడితమునందు మేలుమేలు. "శా. అమందానిని నాలీఁబూనినను నర్థాంగీకృతంబైనతో, సామేల్ మేలు." వసు. ౧, అ. (మేలురా, మేల్రా అనియు ప్రయోగములు కలవు "మేల్రాయన." చంద్రా. ౨, అ.)

మేలుకట్టు. దే. వి. 1. ఉల్లెడ; 2. మెట్టు. "ద్వి. ఘటికంపు మేల్కట్లపైనెక్కలేని, కుటిలకుంతలయట్లుగుట్టలెక్కదవు." పల. ౨, భా. (ఈయర్థమునకుఁబ్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

మేలుకను. దే. అ. క్రి. మేలుకొను. "క. నానాయుంజాలములగత గానధ్వనులెసఁగమేలుకని." వి. క్రి. ౪, అ. (రూ. మేల్కను. "క. అనిలసుతుఁడంతటనమేల్కనినిల్లుఁడు." భార. ఆది. ౫, అ.)

మేలుకనుపు. దే. ప్రే. మేలుకనఁజేయు, మేలుకొలుపు. "సీ. దుగ్ధాబ్ధిలోపలిలోయు నాయమునిమేలుకనిపితిరంబున నాసమున్న."

భో. ౧, అ. (రూ. మేల్కొను. "క. అనిశమునోలిమునిమే, ల్కనుమంగారేచి." రా. బాల, కాం.)

మేలుకమ్మిచీర. దే. వి. ఓరమూడంచులముల వెడల్పుగాయమూలి కొనసిన అంచులుగలచీర.

మేలుకాంచు. దే. అ. క్రి. మేలుకొను. "మోగనిద్రారతి నొంది మేలుకాంచి లోకంబులుగావింపఁదలఁచె." భార. శాం. ౬, అ.

మేలుకొను. దే. అ. క్రి. నిద్రఁదెలియు. స. క్రి. మోహించు. ఉ, రా. ౪, అ. (రూ. మేల్కొను.)

మేలుకొలుపు. దే. ప్రే. మేలుకొనఁజేయు.

మేలుకోలు. దే. వి. మేలుకొనుట, అవబోధము.

మేలుచేయి. దే. వి. హెచ్చు. "వ. అనితలనీక్షపాండుతనయా వలికిపృథుమేలుచేయి నా, తనయులకుంబరాక్రమము తక్కు వయుం బ్రకటింప విందు." భార. భీష్మ. ౨, అ.—విశే. 1. హెచ్చినది హెచ్చినవాఁడు; "భుజంగముహ్యదికిమేలు చేయినటువాగ్విభవంబున." నై. ౨, అ.—2. గెలుపుగలది, గెలుపుగలవాఁడు. "శే. భండనంబునఁజాళ్ళుడేంబడిననేడు, మేలు చేయైతినేనియుమృత్యుకల్పుడు, నెన్నఁడగపడు." భార. కర్ణ. ౨, అ.

మేలుపడు. దే. అ. క్రి. వలపుగొను. "ఎవ్వనిఁజూచిమేలుపడి తీయరబిందరలొకో." విజ. 3, అ. (రూ. మేల్పడు. "ఇక్ష్వాకు ముఖ్యనిపై మేల్పడియేగుచున్నలాలపుంగొల్చెంచె." ఉ, రా. ౪, అ.)

మేలుబంతి. దే. వి. 1. విద్యార్థులుచూచి ఒరవడిగావ్రాయుటకై తొలిమీఁదమొదటవ్రాసిన అక్షరములపఙ్క్తి; 2. చూచియేదేనియొక పని నేర్చుకొనుటకుగాని, చేయుటకుగాని మొదటనేర్పడినయాదిరి. "పైడిపగోటికిల్లడికొక్రమయమేలుబంతి." వి. పు. ౨, అ. "అ. హీనజన్మముజుటయునన్వఁజేజోకప్రాతిశంతనిలుటమ్మిపొంత యగుట, మేలుబంతియుమేల్మంతిగాఁబెను, శ్వరపుబహుమిసివర ముగొనుట." ఆము. ౬, అ.—విశే. శ్రేష్ఠము. "శే. మేదినీనాథు అనెల్లమేలుబంతి." వి. పు. ౨, అ.

మేలుముచ్చు. దే. వి. 1. చంద్రకాంతి; "వ. అద్భుతంబద్భుల గమ్మమేదలమేలుముచ్చుల." (చూ. మీఁదిది, రేఁచు మూడవ యర్థము.) నై. ౨, అ.—2. వి. వారికీ క్రీడావిశేషము. (చూ. దాఁగిలిమ్రుచ్చులు.)

మేలురాసి. దే. వి. కూర్పుత్తినధాన్యపుప్రోగు.

మేలువాఁడు. దే. విశే. వలపుగాఁడు. "శే. అంతరాళములమేలు వాడైమురారి." ఆము. ౫, అ.

మేవ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మేవడి. దే. వి. 1. నమ్రత; "అ. అరిస్మపాలుపెంపుశాస్త్రీయ శక్తియు, నెపేఁగినుపూర్వవృత్తినెదురువడక, యుచితవృత్తినతనియుద్ధతి మేవడిఁ, గడపిహీనబలుఁడుచెడకనిలుచు." భార. శాం. 3, అ.—2. ఉపాయము. "అ. కయ్యమునకుపదురుకాళ్లపైన ధీపతా, మునుక భేదమును నను మార్తుమనము, మెత్తచేసిచేతిచినమేవడిఁ దప్పించు, కొనుతెలంగులింగిలొనుటమేలు." భార. శాం. ౨, అ.—విశే. ఉచితము. "శ. క్రియ పెంపఁగజాదకాడిలిచి పెద్దైదు కూడదిశిల్పకూడుట, కృ-యనయమీనకందమని నాపదయానెద నిట్టుసట్టునే, విడయుమినలేనిరూడిబియు మేవడిత్తుడను." భార. ఉద్యో. 3, అ.

మేవడికాఁడు. దే. విశే. 1. నమ్రతగలవాఁడు; 2. ఉపాయము గలవాఁడు.

మేవు. దే. క. క్రి. మేయుటయొక్కరూపాంతరము.

మేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. పొట్టేలు; 2. ఒక రాశి; (చూ. రాశి.) 3. ఔషధవిశేషము.

మేషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గొఱ్ఱె.

మేస్టరు. ఆం. వి. ఉపాధ్యాయుఁడు, యజమాని.

మేస్త్రి. అన్య. వి. పనివారలమీఁద పెద్ద.

మేహనము. సం. వి. అ. న. 1. మగగుఱి; 2. మూత్రము.

మేహము. సం. వి. అ. పుం. రోగవిశేషము. (ఇది యిరువది విధములుగలది.)

మేళకము. సం. వి. అ. పుం. సంగమము, కూడిక.

మేళగాఁడు. ఉభ. దే. విశే. (మేళము+కాఁడు.) మేళము వాయించువాఁడు మి. గ్రా. వేశ్యాదిజనసమూహములోనివాఁడు "వ. తలంగిపోకయుటుసట్టునమిటుమిట్టాడుచిట్టివడుగులవాసట్టు తనగళ్లుసంగోపంబుగఁడుర వదలించుచుఁ దనమేళగాండ్రకాలో కించి." ప్ర. భా. ౧, అ.

మేళగించు. నై. అ. క్రి. 1. కేరగూడు*, 2. కలియు*. అం, ప్రే. 1. జతగూర్చు*, "ప్రభాతాయాతవాతాహతాలక్తం తులమేళగింపఁగదవే." పాన్. 3, అ.—2. కలుపు*. (చూ. మేళవించు.)

మేళనము. సం వి. అ. న. కూడిక, మేళకము.

మేళము. ఉభ దే వి. వాగనరములోనగువాద్యములకేత.—సం. అ. పుం. 1. కూడిక; 2. రాగానుగుణముగ స్వరస్థానముల యందు మెట్లుకుదుర్చుట; "సీ. పాలుపొందనలుగుణంబులఁకై త్రుటుల్యార్థిపారెడస్థిరాకారమతి." పాన. ౨, అ. "సీ. లలితాంగుళీదళంబులు నమేళములైనసారెలపై రాగకంపనవిత." వసు. ౨, అ.—3. వేశ్యాది జనసమూహము.

మేళవించు. నై. అ. క్రి. మేళగించుయొక్కరూపాంతరము. [జత గూడుటకు.—"శే. పరస్పరంగారదులు మేళవించినట్టి, చెలువమున." నై. ౫, అ.—కలియుటకు—"సీ. లండితందెరితోడఁద్రితవచ్చు మైదాయనీలిపర్వడముతోమేళవింప." నై. 2, అ.—కలుపుటకు — "వాజిరిఁగమ్మమేరుమ్ముగజాధిరథంబులమేళవించి." నై. 3, అ. ("ఏనెమేళవించి." అనుచో లక్షణచే ఏనెయందలి మెట్లను మేళవించియని యర్థము [కళా. ౨, అ.]

మై.

మై. దే. అవ. గొన్నిచుడల తృతీయావిభక్తియందువచ్చెడిప్రత్య యము. (ఉదా. ఓర్పుమై భక్తిమై మొ.)—వి. 1. దేహము; "వేమరునడుకెత్తిమూర్కొనుచుమైపులకింప." ఉ, రా. ౪, అ.—2. విధము; "ము. కవలేతెంచిరిపద్మనాంభోరుముమంగయ్యం బుమైఁజెప్పచుజా." భార. భీష్మ. ౧, అ.—3. పార్శ్వము; "రెండుమైల నడుమము." భార. విరా. 3, అ. "ఇరుమై." ఆము. ౬, అ.—4. తరవ. "అలిందివాకిలోరములోక్కమైముడో ప్తక్షగజాపలింబాదుపుమూడ్కి." భార. ఉద్యో. ౨, అ. (మొదటిరూపము మయి. చూ. మేను.)

మైకము. దే. వి. మత్తు, భ్రమ, (మొదటిరూపము మయికము.)

మైకొను. దే. అ. క్రి. సమ్మతించు, ఇయ్యకొను. (మొదటిరూపము మయికొను.)

మైకోలు. దే. వి. నమ్రత, ఇయ్యకోలు. వై. 3, అ. (మొదటి రూపము మయికోలు.)

మైచోటు. దే. వి. కొంతయెడమెడముగా అడ్డకమ్ములు వాతించిన ఆడుదానిచీరకొంగు. (మొదటిరూపము మయిచోటు.)

మైతాలుపు. దే. వి. ప్రాణి, శరీరి. (మొదటిరూపము మయితాలుపు.)

మైత్రము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క మూడవభాగము. (చూ. దినము.)

మైత్రావరుణి. సం. వి. ఇ. పుం. అగస్త్యుడు.

మైత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మిత్రభావము; 2. మిత్రకర్మము, 3. అనూరాధానక్షత్రము.

మైత్ర్యము. సం. వి. అ. న. 1. మిత్రభావము; 2. మిత్రకర్మము.

మైథునము. సం. వి. అ. న. 1. గ్రామ్యధర్మము, 2. కూడిక.

మైద. యు. దే. వి. గోరంటాకు. వై. మైనము*. "నిద్రమైదను బడిలేతమేల్కొనుపుదారమధువ్రతనాథుడంగి." పారి ఫు. ౪, అ (మొదటిరూపము మయిద)

మైదానము. హిం. వి. బయలుభూమి.

మైదు. వై. వి. 1. మాయ*; 2. మైనము*; 3. చొక్కపాడి*. (మొదటిరూపము మయిదు.)

మైనపుజిడ్డి. దృ. వి. మైనపుగడ్డ.

మైనపువత్తి. వై. వి. దీపము వెలిగించుట మైనముతో చేసినవత్తి

మైనము. వై. వి. సిక్థకము (మొదటిరూపము మయినము.)

మైనరు. ఆం. వి. ప్రాప్తవయస్కత్వమునకుండగిన యీడురానివాడు

మైనికుడు. సం. వి. అ. పుం. జాలరి, కైవర్తుడు.

మైపూత. దే. వి. (చూ.) అంగరాగము

మైపోక. దే. విం. కేళిక. గాత ౬, అ.

మైమై. దే. వి. అనాయాసము, అనపత్రపము. "వ. సింహబలుండునిన్ను బరిభవించిమైమైపోవడు. నీకుంజేసియుల్లియుంజేసెకవచ్చు." భార. విరా. ౨, అ.—క్రి. విం. అనాయాసముగా "మైమైపోరికి." భార. విరా. ౨, అ. (చూ. మైమయి. అనాయాసముగాననుటకు. "తొల్లియేమగలుగా మైమయిపోరొనర్చిరె" పారి. ఉ ౬, అ.) (మొదటిరూపము మయిమయి.)

మైమఱపు. దే. వి. పారవశ్యము. (మొదటిరూపము మయిమఱపు.)

మైమఱువు. దే. వి. కవచము. (చూ. దట్టము. విం. రెండవయర్థము.) (చూ. మయిమఱువు.)

మైరేయము. సం. వి. అ. న. చెఱకురసము చేసినకల్లు. అరె పుశ్చవెల్లముకడుకుచిన్ల పేరకొవేసినకల్లు. (అనిశాండతు.)

మైల. వై. వి. 1. మాలిన్యము*; 2. అశుచిత్వము*; 3. మలినవస్త్రము*; ఉదా. "మూనగనంటరానిగా అనూలినమైలమోపువీరు పునకా, బూనిధరించి." పండ. పా. ౪, అ.—4. చీకటి*. "ఆలిలిలిమైలవర్ణకులంజేకానియుకా." పాన. ౪, అ.—విం. 1. మలినము; 2. అశుచి*. (మొదటిరూపము మయిల.)

మైత్రోవి. దృ. వి. మూరవి.

మైలపోయతొండ. దృ. వి. ఒకదినుసుతొండ, దుష్పధ.

మైలపడు. వై. అ. క్రి. (మైల+పడు.) 1. మలినమగు; "నిజకంకణముమైలపడంగజేసితి." వై. ౬, అ.—2. అశుచియగు*. "అ. అగ్నిరల్లనెసట్టమిత్రుడుమైల, వఱ్ఱి." భార. అశ్వ. ౧, అ

మైలారు. దే. వి. ఒక క్షుద్రదేవత. (చూ. గొరగ) (మొదటి రూపము మయిలారు.)

మైలావు. దృ. వి. (మైల+ఆవు.) పొగబాయకల ఆవు.

మైలుతుత్థము. వై. వి. మయూరతుత్థము. (మొదటిరూపము మయిలుతుత్థము.)

మైసడి. దే. వి. 1. నమ్రత, "కే బహువిధంబులఁ జెయిబలుకుకటని, పలుకులేర్పడదిని మెత్తపడినయట్లు, మదిగెస్టైపడి రూపుగాంచి తనమ, హృదయమెంటిగించుతెలుగుసనిటులనయ" భార. విరా. ౨, అ. – 2. అనుకూల్యము; (చూ. అనుకూలమునుపర్తము.) 3. విధము; "ఉ లాలనగ్రొత్తచిబ్బులికొనము పెట్టిరియానవంబుగా, గోలయుమాషునైన యొకొమటిక నమేథేంద్రు బచ్చుకకా, మేలపుమైనడించమనమిపమ్ముభార్యలు" నై. ౬, అ. 4. సౌమ్యత. "వ అదియల్లనిసత్ర్వికందనండికినయుద్ధతింబుయిరాడిమైనడికలనదవడింప పర్కిల్లు మండియుజాదంబువెంటమోసపోయిరొదరిచిక్కునంబడియ." భార. ఉద్యో. ౧, అ. "వ మైసడితోడనతెల్పితెల్పియా, యవినయబుద్ధిమాన్పగలయంతయు నింకనువాడిదూతమే." లక్ష్మీ. ౫, అ.—విం. అనుకూలము "వ నెఱసంగడీలకైనడినెల్లనడనడికిమైసడిత్రు మెఱయుచిఱుదొడలున." లక్ష్మీ. 3, అ. (మొదటిరూపము మయిసడి.)

మొ.

మొంకె. దే. వి. మొటిటయొక్క రూపాంతరము.

మొండరి. దృ. విం. (మొండి+అరి.) మొండితనముగలవాడు. (చూ. గోడచేర్పు) (ప్రార్థము అరి.)

మొండాడు. దృ. అ. క్రి. (మొండి+ఆడు.) మొండాటాడు. "క. అది, మొండాడగమిక్కిలిపెద్దలుసునుసుకువ మాన్పక" య. 3, అ. (చూ. దండమొదటియర్థము.)

మొండి. వై. విం. 1. చేతులుకాళ్లుతెగినవాడు, "ద్వి. మొండితనమునందగియున్నాడె, దండించిబేతాళదల్చుంచి పొమ్ము." పా. ౬, ఫా "పిడాఅమూలినమొండివాని కవెవ్వరుకర్ప్యనోతరుణి." భో. ౫, అ - 2. మూర్ఖుడు*; 3. కొంతతెగినది*; (దేయూరాలుదానగునది.) "ద్వి. ముక్కకరచూరు వాండుమూర్పులు, ముక్కునకెవులునుమొండిసేయుటయు." రా. బాల, ౯౦—4. మొక్కపోయినది*; (మొండికంటము చూ.) 5. పట్టిది*. (మొండిమెడ చూ.)

మొండికట్టె. వై. విం. మొండితనముగలవాడు.

మొండు. వై. విం. మొండియొక్కరూపాంతరము.

మొండెపుగాము. వై. వి (మొండెము+గాము.) రాహువు.

మొండెపురక్కసుడు. వై. వి. (మొండెము+రక్కసుడు.) కబంధుడు అర్ణ్య.అర, గాం.

మొండెము. వై. వి. తలతెగినశరీరము, కబంధము. (మొదటి రూపము మొండియము.)

మొకమాలు. దే. వి. ఒకగొలుసుమేలు దినుసుపట్టు. "సీ. చిలిక కట్టిము క్షత్రమొకమాలువాగిర్దొరంగారుజలతారుటంగువాలు." కవి. ౧,

మొకము. వై. వి. మొగముమొక్క-రూపాంతరము. (చూ. పెక్క-గము, మొగము.)

మొకరము. దే. వి. మొక్క-రముయొక్క రూపాంతరము. "మొఱంగు చేతులో గమట్టపులా మొకరంబునూటంగాసద్బవలాశీనిల్వ." వసు. ౬, అ.

మొకరరు. హిం. విశే. నిర్ణయింపఁబడిన.

మొకరి. వై. విశే. 1. మ్రోఁగునది; (చూ. ఈఁక మొదటియర్థము.) 2. అసంబద్ధ గరసములాడునది. "ద్వి. మొకమునఁదగబోవు ముడివి కొనము, మొకరిపైనితిరిగేపునమల్లవంబి," రా. ముం, కాం.

మొక్క-. వై. వి. 1. మొలక; 2. చిగురుమొలక*, "సీ. ముందటనెలమావిమొక్క- లసలరింపఁగర్దదానగుచెలిగాఁడునదిన." హరి. ఉ. ౬, అ.-3 గు. ఒకదినముకొన్నలు. విశే. 1 వక్రము, 2. మొనమురఁగినది*.

మొక్కఁడు. దే. విశే. బలిసినవాఁడు.

మొక్క-చెడు. దన్వ. అ క్రి. అవమానపడు.

మొక్క-ట్టు. దన్వ. వి. (మొగము + కట్టు.) ముఖమైత్రి.

మొక్కడి. దే. వి. విన్నకొమ్ములుగలయెనుఁగు.

మొక్కడీఁడు. దే. వి. మొక్క-డియొక్క-రూపాంతరము (పార్థము ఈఁడు.)

మొక్క-పడు. వై. అ. క్రి. భంగపడు. (ప్ర. మొక్క-పడుట. "గీ. దక్క-పిలుకుపలయాలుళు, మొక్క-పడిచెదిన" పా. ౧, అ.)

మొక్క-పోవు. దన్వ. అ. క్రి. 1. మొనమురఁగిపడు, "తత్పరంబివ్వమొక్క-పోదు.' రా. కిష్కి-ం, కాం.-2. భంగపడు. (ప్ర. మొక్క-వృప్పు. వంగపడుటుటకు.-"అవాఁడిమిమొక్క-పుట్టునని." (అక్క-డవాఁడిమిలేకయర్థము.) రా. యుం, కాం.) (చూ. మొక్క-లుపోవు.)

మొక్క-మామిడి. దన్వ. వి. లేదిమామిడికాయ.

మొక్క-ము. వై. వి. ఒకానొకచెట్టు, ముక్క-ళము.

మొక్క-రము. దే. వి. 1. స్కంధము; 2. గర్వము. "తలుపు మూరిమొక్క-రమిడియేగా." కు. ౨, అ.

మొక్క-లము. వై. వి. 1. ముక్క-లత్వము*, "దండకము తక్రతీమొక్క-లంబులేర్వినంబద్ధతేజా." కాశీ. 2, అ.-2. కొరత్వము*; "ఉ. కదనకసివ్వయుక్తరుంతనంబు మెరింపదనయుక్తిరియుయుగా, లవ్వుదుఁడుదగిల్చి మొక్క-లమునంగదేతరుకండుఁ గటిపేయు." వై. ౬, అ.-3 ధైర్యము* "ఉ. సలిపెదపొలీపిన్పలపిందరుగూఁడుదనిట్టిపిన్న మొ, క్క-లమునకొక్క-డుండుదనగాఁ గిలుకుంచునె యట్లుకన్నులీ, రొలుకఁగనెత్తిన పెంటకొదిగ కాంచనదానికొంతటల్, గలర్తుదినారహీనతయుంగనము నొందదుపేతలో దరి." ఉ. హరి. ౫, అ.-4. ఉత్సాహము*; "ఉ. మొ, క్క-లమునబాహుబాపగరుగాయము పొచ్చెయజయాభిలాషియై." భో. ౫, అ.-5. బ. ముష్క-రతనము*. "ము. బలియుండు గుఁడుఁ మాతనాక్షిరితేపాలుండు తదైన్యక్కలా, జాలుముక్క-రేలనాటి రేతినమునహూరులఁ దలంచెద్దిమొ, క్క-లముల్ పట్క-లి." వై ౧, అ.-విశే. 1. ముష్క-రము; (చూ. (పిరువాము.) 2. అప్రతిహతము* "ఉ. సమఁగని యుండునత్వ్రముమనం బునజెచ్చిలిదాయ సత్పడి, మునిదరుఁడిట్లువోకిగ్నుద మొక్క-లమైతేరథంబుగాఁగఁ జేయుఁగా." భార. శాం. ., అ.

మొక్క-లి. వై. విశే. (మొక్క-లము + ఇ.) 1. ముష్క-రుఁడు; ఉ, రా. ౪, అ.-2. శూరుఁడు*. "సీ, మొక్క-లి దొరచేత మ్రొక్కించుకొనువాఁడ ముగుదరో నీకునే మ్రొక్క- నెంతు." నళ్య. 3, అ.

మొక్క-లించు. వై. అ క్రి. 1. ముష్క-రముచేయు; 2. ఉత్సహించు*. "సీ. అంమునలాఘవోల్లసనంబుపై మొక్క-లించి వాద్ధుఁ (ప్రాకేంపక ండు." కవి. ౧, అ. (ప్రయోగముఉన్న యెడల మొక్క-లము కులిగిన తక్క-నయర్థములను దీనికి చెప్పకొనవచ్చును.)

మొక్క-లింపు. వై. వి. ముష్క-రముచేయుట. క్రియ. (చూ. అరగింపు.)

మొక్క-లికాఁడు. దన్వ. విశే. ముష్క-రుఁడు. (పార్థమునకాఁడు.)

మొక్క-లీఁడు. దన్వ. విశే. (మొక్క-లి + ఈఁడు) 1. ముష్క-రుఁడు; "సీ. మంత్రిభక్తవంబు మానపరాభవంబును బ్రజాపీడనంబులునకీకి, మొక్క-లీఁడగులయు." భార. ఆశ్వ. ౧, అ.-2. శూరుఁడు*. "ఉ. ఒంటి నరంబునోవిడిచి యుక్క-నఁజక్కరిమొక్క-లీఁడఁగా, రిపురకొమ్ముతొండమున సేర్చిన మాటీ." పాంచా. ౧, అ. (పార్థమున ఈఁడు.)

మొక్క-లుఁడు. వై. విశే. శూరుఁడు*. "ఉ. ఎక్క-డివారొకో కరుడుఁ దక్క-డునాఁగలవారు పేరపో, యుక్క-డువారులోకుల కసేకవిధాశిధరాశ్యతుల్, ముక్కు-లమూర్తు లెక్క-డకు మొక్క-లులై యగుడించిరయ." (ముక్కు-లమూర్తురు అనఁగా హరిగా ముర్తులు అని యర్థము.) ఉ. హరి ౬, అ.

మొక్కు-. దే. అ. క్రి. 1. దండముపెట్టు, 2. మునుఁగు. (చూ. మునుఁగురెండవయర్థము) వి. దండము. (మ్రొక్కు-యొక్క-రూపాంతరము.)

మొక్కు-బడి. దే. వి. దేవతాప్రార్థన. (మ్రొక్కు-బడియొక్క-రూపాంతరము.)

మొగ. వై. వి. 1. అ ప్రాంతవస్తుముఖము; "మొగయుక్క-లి."-2. మొదలు* "వారిలోమొగఁదగువాని." వై. ౨, అ. "మొగజోడు." (ఇక్క-డ మొగజోడనఁగా మొదటిజోడు.-యొకటిముఖ్యఁడు అనుట.) ఉ. హరి. ౪ అ.-3. ద్వారము*; "అక్కు-లుఁగుమొగంబుననొక్క-టితోఁచి," అన్న. కిష్కి-ం, కాం.-4 మొగ్గయొక్క-రూపాంతరము. "నసర. మొగలిరుతిపూమొగలిడినెచ్చెలి." య. ౪, అ.

మొగకట్టు. దన్వ అ. క్రి. మ్రోఁగు. "కంకణనిక్వణంబమొగకట్టఁగ." వై. ౬, అ.

మొగికొను. దన్వ. అ. క్రి. అభిముఖుఁడగు. "గీ. వినుమింక నెవ్వఁడును మొగ, కొనరీయొడి దనువారుసురుకోట్లకుగా." భార, ద్రో. ౧, అ. (ప్ర. మొగకొలుపు. "ఉచితక్రియకుగా మొగకొల్పి." భార. మా. ౧, అ.)

మొగచాటు. దన్వ. విశే. మొగముకొట్టునది, వెనుక "గీ. వదునాల్లుమపోయునగుటు, ముదుఃకమునేక్వ్వరుపకుమొగచాటైయుండు, దరుపానిపెండ్లియప్పుడు, సదివా సౌరాముమహిమ మతుసోకాదో." ధి. ౧, అ.

మొగడ. వై. వి. మొగ. "ఉ. తుపెందకంటుఖ్రూ మొగడనే వెలవచ్చు లకొంగముక్క-." రాజా. ౪, అ.

మొగడించు. వై. అ. క్రి. మొగుచు, ముకుళించు. "ఉత్పలము మొగడించిన." య. ౨, అ.

మొగడు. దే. వి. ఇంటిపడికొయ్య. "సీ. కురువత్తరాగంబు మొగడులు [illegible]." భాగ. 3, స్క.

మొగతప్పు. దన్. అ. క్రి. పెడమొగము, విముఖుడగు. "సీ. దంతులు ద్రోచివడదాలపాలాదుల మొగతప్పబలువిడిపోదువారు." రా. యు, కాం.

మొగతిరుగు. దన్. అ. క్రి.——పై.——"శ. అస్త్రుల నేనుగు[illegible], [illegible] [illegible] [illegible] యస్తునమొగతిరిగి [illegible] [illegible]." భార, భీష్మ. ౨, అ.

మొగదల. దన్. వి. (మొగ+తల.) 1. ఎదురు; 2. ముందటి భాగము.

మొగపడు. పై. స. క్రి చూచు. "వ. తన్ను మొగపడక [illegible] [illegible]." హరి పూ. ౯, అ.

మొగపాళెము. దన్. వి. ఇల్లు రోవగువానిముందటిభాగము, విశ్వ రణము. (దూ. మొగవాకిలి.)

మొగపిటికి. దన్ వి (మొగము+పిటికి.) తాంబేలు. "ఎ, గీ. మొగపిటికిగాంత వ్రపదముల్ [illegible]." హవ. ౪. అ.

మొగపు. దన్. వి. (మొగ+పూవు.) పోరాదులముఖభాగము "సీ. [illegible] [illegible] మొగపు నంగ." వ్రభా. ౧, అ.

మొగమిచ్చు. దన్. అ. క్రి. (మొగము+ఇచ్చు.) ముఖముఖీ దగు.

మొగము. పై. వి. 1. ముఖము; 2. ఎదురు*; "ర. [illegible] [illegible], మొగమునంబెట్టి [illegible] [illegible] [illegible]." ఉ, రా. ౪, అ.—3. ద్వారము*. "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నీమొగం బుగాం [illegible]." భార. విరా. ౨, అ.—విని. ముఖ్యము*. "ఉ. [illegible] మొగమైనరు [illegible], [illegible]." భార. అర. ౭, అ. (మొగ రాను.)

మొగముట్టు. దన్. వి. (మొగము+ముట్టు.) [illegible] రము. (దూ. విగరము.)

మొగమున. పై. క్రి. [illegible]*. "క. [illegible] మొగమున [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]." భార. ఉద్యో. ౧, అ.

మొగమాట. దన్. వి. (మొగమోడుట.) 1. దాక్షిణ్యము; (దూ. మొగమోడు) 2. సంకోచము. "శ. [illegible] మొగమాటలేక, [illegible] [illegible], ౭." వి, పు. ౪, అ. (దూ. మొగమోటము.—సంకోచముగలుగు.—"చ. మొగమో [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]." ఉ, హరి. ౪, అ.)

మొగమోడు. దన్ అ. క్రి. (మొగము+ఓడు.) 1. దాక్షిణ్య పడు; "క. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] మొగమోడుబాదుర, [illegible] [illegible]." భార. ద్రో. ౨, అ—2. సంకోచించు. "క. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], మొగమోడి [illegible], [illegible] [illegible]." విక్ర. [illegible], కాం.

మొగరంబము. దే. వి. కుసుమ, భ్రమరము. "సీ. [illegible] కోటి [illegible] భ్రమరంబులు మొగరంబము లుగు." చంద్రా. ౧, అ.

మొగరము. దే. వి. ముగ్గరమునొక్క రూపాంతరము.

మొగరించు. దే. స. క్రి. అక్రమించు. "పాంసుదిభములు సర్వ్వగా మొగరించిన." ఉ, హరి. ౪, అ.

మొగలి. దే. వి. కేతకి. (దూ. మొగ వాలుగవయర్థము.)

మొగలింగ. దే. వి. ఉలిమిరి, వరుణముకి.

మొగలిపనస. దన్. వి ఒకానొకపండ్లచెట్టు. (దీనిని అనాస అని యందరు.)

మొగలిరేకు. దే. వి. 1. స్త్రీశిరోభూషణవిశేషము; 2. కంఠ సభూషణము.

మొగలివాకిలి. దన్. వి 1. తలవాకిలి; "సీ. మురియంగనేర్చురు మోహనాస్పదమైన మొగలివాకిటిదాయసగరవీధి." ధీ. ౧, అ.—2. పాశోరము. "క. అ, [illegible] [illegible] మొగలివాకిటికిడిచి తెచ్చిచోరదం, [illegible]." భల్లా. ౫. అ.

మొగలేఱు. దే. వి. (మొగలి+ఏఱు) నదీవిశేషము, మునర్లు ము. "శే. [illegible] మొగలేఱు [illegible]." [illegible]. ౨. అ.

మొగవడము. పై. వి. (మొగ+వడము) [illegible] [illegible] [illegible]. "క. జలధారలుమదధారలు, [illegible] మొగ వడములు [illegible], [illegible], [illegible]." హరి. పూ. ౬, అ.

మొగవీణె. పై. వి. వాద్యవిశేషము, ముఖవీణ.

మొగసరి. పై. వి. (మొగము+సరి.) మొగముట్టు. "మ. వలు [illegible] మొగసరి [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]." (వలు [illegible] అనుచో వలుకశబ్దమునకు ముక్కు అర్థము.) చంద్రా 3, అ.

మొగసల. పై. వి. మొగసాలయొక్క రూపాంతరము.

మొగసాల. పై. వి. 1. నగరితలవాకిటిచావడి, "నీమొగసాల [illegible] [illegible]." రా. కిష్కిం, కాం.—2. తల వాకిటిపంచ. "అర్జునిమొగసాలనుండుడు." పాండు. ౪, అ.

మొగి. పై. వి. 1. పూని; "సీ. ద్వాదశవార్షికోత్తమసత్రయా గంబు మొగిఁజేయుచున్న యమ్మునులకడకు." భార. ఆది. ౧, అ.—2. మొత్తము*; "క. భీముండును...అతిబలుండునునువారొక్క మొగియును, నకులుండును...[illegible] [illegible] మొగి యును, [illegible]...[illegible] [illegible] మొగియును గానిట్లు [illegible] మొత్తంబులై." భార. అర. ౫, అ.—3. విధము*. "శా. [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] మొగిగా [illegible]." ఉ, హరి. ౬, అ.

మొగిడు. పై. అ. క్రి. 1. పూను; "శే. [illegible] మొగిడు, ఖ." రా. అర, కాం.—2. [illegible]*. "మొగిడిన [illegible] [illegible]." రా. బాల, కాం.

మొగుచు. పై. క్రి. [illegible] రూపాంతరము. "క. [illegible] [illegible]." పై. ౨, అ.

మొగుడు. పై. అ. క్రి. [illegible].

మొగుడుతే. వై. స్త్రీ. మొగుడుతేయు. (చూ. మొగుడప్పు.)

మొగుడుదామర. వై. వి. (మొగుడు+తామర.) ముడుగు తామర, వకుపుష్పరిక.

మొగులు. దే. వి. మేఘము. "ఉ. సారపురోగ్రమ్మైతగు సంపెంగపూవులదండపిందుచే, కూరినదోరపుంజగిమొగుల్ దుబు ముంబనులల్ల పిల్లు." రామా. ౬, అ. (మొగిలు, మొయిలు, మొయుబు అనుపదములు దీనికి పర్యాయములుగా కొన్నిచోట్ల వ్రాయఁబడియున్నవికానివానికిఁదగినప్రయోగములు కనఁబడవు.)

మొగులుకడిమి. దవ్ వి. నీరుకడిమి, ధారాకదంబము.

మొగులుదారి. దవ్. వి. ఆకాశము, మేఘద్వారము.

మొగ్గ. వై. వి 1. ముకుళము; 2. గడికాడులు శిరముపాదము లతోఁజేర విల్లువలె వెలికిల వంగుట*. (మొగడయొక్క రూపాంతరము.)

మొగ్గరము. దే. వి. వ్యూహము. (చూ. వగ్గము మొదటియర్థము.)

మొగ్గలము. దే. విశే. మొక్కలము యొక్క రూపాంతరము. (అత్ర తిహాసమునకు.—"మొగలమైనకోర్కి కుదిమట్టఁగ." పరవ్. ౫, అ.)

మొగ్గవాలు. దవ్. అ. క్రి గడికాడులు శిరముపాదములతోఁజేర విల్లువలె వెలికిలవంగు.

మొగ్గవిచ్చు. దవ్ అ. క్రి. 1. వికసించు, 2. యథాయథలగు.

మొటిక. దే. వి. 1. మొలక, 2. కురుక. (మొటకయొక్క రూపాంతరము.)

మొటిమ. దే. వి. ప్రాయమునందు మొగమునలేచెడు చిన్నగుల్ల, అవగండము. విశే. పొట్టి.

మొట్టమొదలు. దే. వి. (మొదలు+మొదలు.) అన్నిటికి మొదలు.

మొట్టిక. దే. వి. మొటికకు మొదటిరూపము.

మొట్టికాయ. దే. వి తలమీఁద పిడికిటితో పొడిచెడు పోటు

మొట్టు. దే. అ. క్రి తలమీఁద పిడికిటఁబొడుచు. వి. తలమీఁద పిడికిటఁబొడుచుట.

మొట్టె. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. (దీనిభేదములు బడిమొట్టె, వాన మొట్టె.)

మొట్లమారి. దే. విశే. మొట్టికాయలు తినువాఁడు. "సీ. తను దక్రోలకముల్ దక్రవర్తులటంచు మొట్లమారులనరి మొనపఁ దగునె." చంద్ర.

మొత్త. దే వి. 1. వాకిటిలోపలి ప్రక్కగోడ; 2. నూతలోనగు వానిలోపల్లు నీళ్లుపొంగెడు కాలువమొనట వచ్చికపెల్లలుమొదలగు వానిచే నేర్పఱుపఁబడిన మిట్ట.

మొత్తపిరి. దే. వి. పతపుఁదవక్రింద మెత్తగానుండుటకై అరిది మొనటనుంచెడు అల్లికపిరి.

మొత్తము. వై. వి. 1. సమూహము*; "తూరుల మొత్తము." "కోఁతి మొత్తము." "వింటిమొత్తము."—2. కలపు*; "మంటమొత్తము."—3. అంకము*. (లెక్కమొత్తమెంత.)—విశే. కలసినది*. "మొత్తపుదీప్తులు."

మొత్తు. దే. స. క్రి. 1. కొట్టు; "మొత్తుదురుగదల" భాగ. ౨, స్కం.—2. నలుచు. "ఉ. క్రొమ్మెఱుంగులం, దండఁజెలంగుధీర కరాసికజూ ఖలిపించిదివికిఁ, ముందలపట్టివంచి తెగమొత్తఁగదం కినఁగంచు." వి, పు. 2, అ.—వి దెబ్బ. "ముచ్చుకాళ్లకుఁ దోలుమొత్తులబడి."

మొత్తులాడు. దే. అ. క్రి. (మొత్తులు+ఆడు.) కొట్లాడు.

మొత్తుపడు. దవ్. అ. క్రి. (మొత్తు+పడు.) కొట్టుపడు. "వ. దేశరమాలుగాఁ బాదప్రణామంబునేయంతోయిలిలాకములంబున మొత్తుపడిరి." వై. ౫, అ.

మొదటివేల్పు. దే. వి. (మొదలు+వేల్పు.) బ్రహ్మ, పరమేశ్వరుఁడు (చూ. ము.ది. వి.)

మొదలారి. దే వి. అరవయూద్రులలో నొక తెగవాఁడు.

మొదలు. దే. వి. 1. ఆది, "క ఆడిగినవదార్థమెల్లను, దడయక నీకిత్తునని మొదలనాడితిని." వై. ౫, అ.—2. పూర్వము; "మా మొదలిటివారు." భార. విరా. ౧, అ.—3. మూలము; "అది దరితక్రియానుబంధంబులకు మొదలు." భార. అర. ౧, అ.—4. వృక్షమూలము, (చూ మూలకిమొదటియర్థము)—5. మూలధనము, "క. జనకుఁడుగొన్నఋణముఁద, త్తనయుఁడువడ్డియును మొదలుఁదాసరువఁదగు." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—6. ప్రభృతి. "చిన్నమొదలు." పావ్. 3, అ.

మొదలుకొను. దే. అ క్రి ప్రారంభించు "క. ధర్మము, ఖండితముగ మొదలుకొని తగార్యంబులకు." భార. శాం. ౨, అ. ("మొదలొక్కనియదిపెర్వవలయు." ఇక్కడ ప్రారంభించి యనఁగా మొదటినుండియనియర్థము. శా. ౨, అ.)—స. క్రి. మొదలుచేయు, తొటు. (అమాటవిన్నదిమొదలుకొని నాకు నిదుర పట్టలేదు.)

మొదలుపెట్టు. దే అ. క్రి. ప్రారంభించు.(వాఁడుసంపాదింప మొదలుపెట్టెను.)

మొదవ. దే. వి. తృణవిశేషము, బల్బజము.

మొదవు. దే. వి. పాఁడియావు.

మొదుక. దే. విశే. 1. కఱకు, 2. దట్టము.

మొదుకన. దే. వి. 1. కఱకుఁదనము; (చూ. ముదుకమొదటి యర్థము.) 2. బరువు "వ. కరవాలంబునుండాలబంధకలం బులువగులవ్రేసిన మెదడంటిమొదుకనైనఁ గేతుదంతంబులుకలకి మలుకంటేయుచు." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (విశేషణమైనచో "సీ. పాదివిసవందందమొదుకనియలచేతివేఁకతో మోఁకలవ్రేసి వ్రేసి." హరి. పూ. ౬, అ) (చూ. అలకన.)

మొద్దఁడు. వై విశే. 1. మూఢుఁడు; "ఎద్దుమొద్దుకి." మరా.—2. లావైనవాఁడు*.

మొద్దు. వై. వి. కొమ్మలులేనిమ్రాను*. విశే. 1. మూఢుఁడు, మూఢురాలు; 2. వాఁడిలేనిది*; 3. లావు*. "ద్వి. మొద్దు పాదంబులుముడిఁగినత్రేళ్లు." పారిజ. ౨, భా.

మొద్దుపోవు. దవ్. అ. క్రి. (మొద్దు+పోవు.) వాఁడిలేనిదగు. "శా. బుద్ధినీగట్టిపాదయసంపుటముదాఁకి, పంటిమలయ్యాయురు సంపరోలలెల్ల, మొద్దునోయికదాయిత్తమురవిరోధి, యలరుడిరు లెల్లవర్తులాస్యంబులయ్యె." వై. ౫, అ.

మొన. దే. వి. 1. అగ్రము; 2. వ్యూహము; "శ. అనివనియయుక్త రుండ, మొనవలనటఁబెట్టియరదమునుబోవఁగవిచ్చిన" భార. విరా. ౪, అ.—3. సైన్యము; "క. విమమలుకనోడమిమిక్కిలి, కనుదెలిచినత్రిపురవైరికైవడియాయ, త్తనునందుఁదోఁచుచున్నది, మనమొనలకు వకముగాదుమరలుదమింకన్." భార. భీష్మ. ౨, అ.—4. ముందు. "ద్వి. ముందలవద్దిలిమొనకునొచుకుచు." పా. ౫, భా.

మొనకట్టు. దే. అ. క్రి. ఉత్సహించు. "క. వనరుహాగర్భుక కైనను, వనరుహలోచనునకైన వనరుహారిభుజా, ఘనునకైనదరముగాద, మునివరుకోపాగ్నికెదిరి మొనకట్టంగన్." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—వి. 1. ఉత్సాహము; 2. ఒకానొక గంధద్రవ్యము. విణ. ఉత్సాహకరము. "మొనకట్టునెత్తమ్మిమొత్తమ్మునకు." చంద్ర.

మొనకాఁడు. దే. వి. సేనాధిపతి. విణ 1. ముఖ్యుఁడు, 2. శూరుఁడు.

మొనకొను. దే. అ. క్రి. మొనయు. ["క. మునివరుచిత్తమునఁ దలిరియ మొనకొనుననియెన్." (ఇక్కడ మొనయునఁగా తోఁచుట యర్థము.) అధ్యా. ఉ, కాం.]

మొనగాలు. దే. వి. (మొన+కాలు) అడ్డుండితిదితివము.

మొనదప్పు. దే. అ. క్రి. (మొన+తప్పు.) విముఖమగు. "మొనదప్పి తిమిరంబు మునుమునుకు ముఖ్యస్థము" భార. శా. ౧, ఆ.

మొనపు. దే. ప్రే. (మొనయ చేయు.) 1. పూనఁజేయు; (చూ. మొల్లను తి.) 2 కలుగఁజేయు. (చూ. పన)—వి. పూనిక (చూ. ప్రాణికి.)

మొనయు. దే. అ. క్రి. 1. పూను; "క. అనవారి నందుఁగోఁ దఱు ఘనుఁడీతఁడు శిరంబు చేఁగొర్చుకొనఁడగున్, దనరిఁ వాఁడైదీనికి మొనసెంగాకన్యఁడిట్టి మొనయంగలఁడే." భార. ఆది. 2, ఆ.—2. కలుగు. "జనలుపల్లవముపై మొనసెన్." పా. 3, ఆ. "దరహాసాంకురముల్ మోనిపై మొనయుగన్." పా. ౪, ఆ

మొనరు. దే. అ. క్రి ఒప్పు. "సీ. ఉతిమీఁదలేఁతకెంగేలిడితడదళ్ళ చో మొనరెడి యుండొకముద్దుఁజెలువు." కళా. ౬, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము కనఁబడదు. ఇదియు గ్రంథాంతరమునందు మొనరితియని చూపబడె. ఇది అశ్రుతపూర్వముగానున్నది.)

మొన్న. దే. వి. (మొదలు+నాడు.) కడచినదినమునకు ముందుదినము.

మొప్పాలు. దే. వి. బ. చేఁపమెడకిరుప్రక్కలనుండు ద్వారములు.

మొప్పె. దే. విణ. 1. మూర్ఖుఁడు; 2. కఠిన. "మొప్పెకేరంబు" భల్లా. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము మొప్పియు.)

మొర. దే. వి. మొరయొక్కరూపాంతరము. (ఇది నైఘంటికము.)

మొరడు. దే. వి. మ్రోడు, స్థాణువు.

మొరపము. దే. వి. మ్రోఁత, ధ్వని "అందియలమొరపంబు పటు." భార విరా. ౪, ఆ.

మొరము. దే వి గులకఱాయి, శర్కర. "మొరపువానపెల్లుగురిసె." భార. ద్రో. 3. ఆ. (చూ. మొర్సు.)

మొరయిక. దే. వి. మొరపము, మ్రోఁత, ధ్వని.

మొరయు. దే. అ. క్రి. మ్రోయు, "క. మురలార్భిరితూర్యంబులు, మొరసెనశేషంబులు." భార. శాం. ౫, ఆ.

మొరలి. దే. వి మోరటి, ప్రియాళువృక్షము.

మొరసు. దే. వి. 1. మొరము; (మొరసునేల.) 2. మోటు.

మొరిఁటె. దే. వి. బాలికలాడుకొనెడు చిన్నరేట.

మొర్సు. దే. వి. మొరముయొక్కరూపాంతరము. "సీ. తతలుమొర్సు గఁజెప్పుకొత్తి కూలాడులఁబలిపిలువఁగులురిప్పెనలపినెలపి." హరి. ఉ. 2, ఆ.

మొల. దే. వి. ఆర్తధ్వని. "ద్వి. వలతెంచిపగరులపాలిపాపములు, మొలపెట్టుచున్న విధముకంటెనఁగ" రా. బాల, కాం. "క. అప్పు దెప్పరునవారు గలఁగంబాటి మొలయనుచుం గూఁతలునఁ బెట్టెరి." కాశీ. ౪, ఆ.

మొలఁగు. దే. అ. క్రి. పొంచు. "క. ఒక్కతరుమండంబు మఱుఁగునమొలఁగియేపునందూపు సంధించె." రామా. ౫, ఆ.—స. క్రి. పంచించు. "సీ. పొన్నపూదెనిపార్చునెసంధ్యయగ్ని, హోత్రమూరతించెనియుంతి పుత్త్రుఁడనిన, పొన్నపూదెనుపార్చు నుసంధ్యయగ్ని, హోత్రముఁదగించెనుచునువిదమొలఁగు." సం. "ప్రతారయతిదీక్షితమ్." కాశీ. ౪, ఆ.—వి. వంచన. "క. ఇది విరించి మొలంగనియుఁజేఁగిరిరిగిపోకుచు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ —విణ. వంచకుఁడు. "సీ. చీలకోనామొలాలించఁజేమొలఁగులమొల లెఱుంగుచుఁదన్నుమొలఁగువాఁడు." భాగ. ౮, స్కం.

మొలక. దే. వి. సూక్ష్మత. విణ సూక్ష్మము.

మొలకడము. దే. వి దౌష్ట్యము. "కఁమునిమొలకడములుదలఁప వచ్చినఁజఁచకొలఁగనెవ్వఁడు" హరి. పూ. ౯, ఆ.

మొలకు. వై విణ. 1. మూర్ఖుఁడు; 2. చదువని. "ద్వి. మొలకువెంద్రుకలు కనుమురుమీసములుఁ, గలవిన్నవిమేనుఁగల చోరుకొని." హరిశ్చ. ౨, భా.

మొలకుఁడు. వై. విణ. మూర్ఖుఁడు. "క. అనువారుఁదల్లిదండ్రులు, మనుకొని చెప్పంగవినియు మొలకుండైన, చ్పినవిదపనిట్లు కనెనం, గనకమూరసినఁజనియెఁగాకనువారున్." భో. ౬, ఆ

మొలమొల. వై. వి. వక్తముతోఁపగువాని మ్రోఁత.

మొలమొలలాడు. ధ్వ. అ. క్రి. (మొలమొలలు+ఆడు.) (వక్తములోఁపగునది) మొలమొలయని మ్రోయు.

మొలవ. దే. విణ. మొనమడఁగినది, మొక్క.

మొలవవోవు. దే. అ. క్రి. (మొలవ+పోవు.) మొక్కవోవు "మదిమినింద్రియశక్తి మొలవవోకుండంగ." (ఇక్కడ మొక్కపోవుటయనఁగా ఉడుగుటయని యర్థము.) కాశీ. ౬, ఆ.

మొలసడము. దే. వి. (చూ.) ఉడుపకుక్క.

మొలి. దే. వి. విణ. మొల్లియొక్కరూపాంతరము.

మొలికి. దే. వి. విణ. మొలి, మొల్లి.

మొలుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉక్కడాయు; "సీ. అంబకంబేదిన హాహాకోక్తి యబంచుమనుపాథంగిమొలుంగవిధయుమున.' శ్రీ. ఆ. కాం.—2. కాయు. (వాఁడేమీమొలుఁగుచున్నాఁడు.)—వి. 1. ఉక్కడుఁగు; 2. కాఁత. "తే. అనుమనేరసిమొలుగు విల్లాడులయున." వి. పు. ౬, ఆ.

మొలుగుఁడు. దే. వి. ఉక్కడాఁత, ధనువు.

మొలువు. దే. అ క్రి. మొలుఁగుయొక్కరూపాంతరము.

మొల్లి. దే. వి. మొలకు మొదటిరూపము. "రాజగొల్లమొగసాలమొల్లి." భర. ౪, ఆ.

మొల్లీ. దే. వి. అంగసూక్ష్మత. విణ. అంగసూక్ష్మము.

మొల్లీవోవు. దే. అ. క్రి. (మొల్లీ+పోవు.) అంగసూక్ష్మమగు. (బండ మొల్లీవోయినది.)

మొల. దే. వి. 1. కటిప్రదేశము; 2. చీల; (చూ. సైకము మొదటి యర్థము) 3. త్రాసుముల్లు. (చూ. మొలత్రాసు.)

మొలక. వై. వి. 1. అంకురము; 2. అంకతికరీజము; "క. వనుర పాలికుండుదల్లు నరుసంత మొలకలచెలువున." భార. విరా. ౫, ఆ.—3. అనసముసందలి మర్మాంకతీవము; 4. ప్రాణిమసంతతి.

దుర్గాంగవిశేషము. విశే. (మొలకనవ్వు, మొలకదంచుదుడు, మొలకపాయము మొ.)

మొలకకట్టు. ద్వ. స. క్రి. రాంపియందు దల్లుటకుఁగాను చిత్తనము మొలకలెత్త నదిచి ముడియుట్టు. "సీ. అలరుఁదేనియవానిచే మొలకట్టి, శర్కరాబీజములఁ దాళాదభూమి, భావజుఁడు చిత్తమొలచినపైరునిలిపె, రదవిలాసంబు ఘూర్ణిల్లఁ దిపెదవిపదవి." పాండు. 3, ఆ.

మొలకట్టు. దే. వి. 1. మొలనూలు "చ. మెఱుఁగులిడారు ఫాలమునమేలిమిపర్బలకాంచి ..., కదిమొలకట్టుకొనఁ బదంబులఁ గంపులగిలుక్కుటందియల్, బిడిగలమధ్యకాయకవచంబుల సొంపు ఘటింపఁదివ్య, తవ్వనుంగులు పెట్టురాకొమరుఁడాదలదాడులాలు నట్టుకోఁగా." చంద్రా. ౨, ఆ.—2. కట్టుకోక. "సీ. మొలకట్టు పాటుటాకులజాలకకండంగదిటికట్టినంలు శివకట్టు." చంద్రా. ౨ ఆ.

మొలకత్తి. ద్వ. వి. బాఁకు. "సీ. కలయాధామేశము ప్రదాల్ ఉప్పటికాపెనార్షకుమొలకత్తియమర." శరా. ౫, ఆ.

మొలకబంగారు. వై. వి. పుట్టలో పురుషులవల్లకలిగెడు బంగారు.

మొలకెత్తు. ద్వ. అ. క్రి. (మొలక + ఎత్తు.) మొలచు.

మొలగులికి. దే. వి. (మొల + కులికి.) 1. సస్యవిశేషము, 2. ధాన్యవిశేషము. (వాడుకలో మొలగొలికి.)

మొలచు. వై. అ. క్రి. మొలకెత్తు, అంకురించు.

మొలతెంచు. ద్వ. అ. క్రి. (మొలచు + తెంచు.) కలుగు, పుట్టు. "క. ... మొలతేరంగా." గౌ. 2, ఆ.

మొలత్రాడు. దే. వి. పురుషుని కటిసూత్రము.

మొలత్రాసు. దే. వి. మొలగలత్రాడు. (చూ. కమటము.)

మొలనూలు. దే. వి. ఆఁడువారు అలంకారార్థము ధరించెడు కటిసూత్రము. (చూ. నేవళము.)

మొలవ. వై. వి. మొలక, అంకురము. ఆం, భా. ద్వి. క.

మొలవేయు. ద్వ. స. క్రి. (మొలక + వేయు.) నాటు. (కాకర విత్తులు మొలవేసెను.)

మొలాము. దే. వి. 1. బంగారులోవసుపానిపూఁత, 2. పుంటికి పూసెడుమందు. (హి. మలాము.)

మొలుగు. దే. వి. మోలుగుయొక్క రూపాంతరము. ఆము. ౪, ఆ.

మొల్క. వై. వి. మొలకయొక్క రూపాంతరము. "మగమొల్క." కళా. ౪, ఆ.

మొల్చు. వై. అ. క్రి. మొలచుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కద్దు రెండవయర్థము.)

మొల్ల. దే. వి. కుందము.

మొల్లమి. దే. వి. సాంద్రత. "వ. జల్లులమొల్లమిఁ జల్లిల్లుచు." కళా. ౬, ఆ.—విశే. సాంద్రము. "వ. తెల్లతెల్లనై మొల్లమిగ నంతకంతకు దిగంతంబులు దంతంబులందిరిచిన యిడుపులంతోరంబు దీండ్రింప." పా. 3, ఆ.

మొల్లము. యు. దే. వి. కలుచు. (చూ. ముఱుగుడు.) విశే. 1. కలవైనది, "సీ. మొల్లమైయుండు ... మొత్తంబు ..." వర. ౨, ఆ.—2. అధికము. "ఎ, గీ. ... మొల్ల ..." రుక్మి. ౪, ఆ.—వై. ఎ.

ధనము*. "ఉ. ఎల్లజనంబులోటుపడి తిండుకులేక్కవ ... నొడ్డఁగా, మొల్లము నాకుఁజూత్రము." భార. సభా. ౨, ఆ.

మొల్లాము. దే. వి. మొలామునకు మొదటిరూపము.

మొవ్వు. దే. వి. మోవియొక్క రూపాంతరము. "మొవ్వులాగు." కవిక. ౬, ఆ.

మొవుడు. వై. అ. క్రి. మొగుడుయొక్క రూపాంతరము. "క. ... మొవిడించి ..." కవిక. ౧, అధి.

మొవ్వ. దే. వి. మోవయొక్క రూపాంతరము.

మొసలి. దే. వి. జలజంతువిశేషము, నక్రము.

మొసలికాటు. దే. వి. మకరాకృతిగల ... గ్రహము.

మొసలిదోరము. ద్వ. వి. మకరతోరణము. "మొసలిదోరణమెక్కి." అచ్చ. సుం. కాం.

మొసలిరాసి. ద్వ. వి. మకరరాశి.

మొసలివాపోఁగులు. ద్వ. వి. బ. (చూ.) మకరకుండలములు. "మొసలివాపోఁగులింపెసఁగుచుండఁగవాఁడు." అచ్చ. బాల, కాం.

మొసలివాయి. ద్వ. వి. (చూ.) మొసలికాటు. (చూ. మొసలివా. "మ. ..." ఆము. ౧, ఆ.)

మొహతాదు. హిం. వి. గ్రామపుబంట్రౌతు.

మొహదా. దే. వి. అడ్డకత్తి, పట్టిసము. "... మొహదా." పా. ౪, ఆ.

మొహమల్. హిం. వి. ఒకమేలుచినుదుపట్టు. (చూ. ముఖమల్.)

మొహరము. హిం. వి. తురకల పీర్లపండుగ.

మొహరీ. దే. వి. ముద్రచిన్నముగల బంగారునాణెము.

మొహరు. హిం. వి. ముద్ర.

మొహాళీము. దే. వి. ఒకదినుసు కూరాకుచెట్టు.

మో.

మోఁకరించు. దే. అ. క్రి. మోఁకాళ్లనేలకానుండఁగానగు. "వ. వాఁడు ... మోఁకరించి కరంబులు నేలమోఁదినమస్కరించి." వి. పు. 2, ఆ. (చూ. మోఁకరిల్లఁబడు.)

మోఁకజిల్లఁబడు. ద్వ. అ. క్రి. (మోఁకజిల్లను + పడు.) మోఁకజిల్లు. "తే. తక్క, తిండిపోండ్రుఁడు దామోఁకజిల్లఁబడఁగ." ఉ. హరి. 3, ఆ. (చూ. మోఁకజెల్లఁబడు "వ. అమ్మెదిమి నతిపార్శ్వభాగంబు చెట్టచివిన మోఁకజెల్లంబడియును ... యుగని." హం. "సరిహాస్యలక్ప్రకారేణజాన ధ్యానసగమ్మహీమ్." భాగ. ఏక. ౨, ఆ. "క. ... దోఁకయుఁ గదలింపలేకుదున్నపోతడఁగ, మోఁకజెల్లఁబడియుంటలు, ... దిగ్గజంబు మదిమునిగొంచుఁగ." భాగ. ౮, స్క. ౦.) (పార్శ్వము నబడు.)

మోఁకజిల్లు. దే. అ. క్రి. మోఁకరించు. (చూ. మోఁకాలు.)

మోఁకారించు. దే. అ. క్రి. మోఁకరించుయొక్క రూపాంతరము. "క. భూవరునకు మోఁకరించిన." పాండా. ౧, ఆ.

మోఁకాలు. దే. వి. (మోఁక+కాలు.) జానువు. "శా. కాఁకం జిర్రున మీఁదుకచ్చి రిపుచేసం జూడఁ డంచుఁ దివల్, పోఁకం దిద్ద యిలుంగుకఁ దరుకరస్తోమంబొగింబలుకఁగాఁ దోఁకంజాట్టినయుంట యుల్కఁబగిదిఁ దోఁకంగఁ జెన్నోఁకలో, మోఁకాలూఁదుచు నేల మోపఁబడియెఁ మూర్ఛాదశామగ్నుఁడై." రా. యు, కాం.

మోఁచేతిమడ్పుటిల్లు. దన్య. వి. రెండిండ్లు కలిపికట్టినకట్టడము.

మోఁచేయి. దన్య. వి. (మోఁక+చేయి.) కూర్పరము. (రూ. మోఁచెయి.)

మోఁత. దే. వి. బరువు, భారము.

మోఁద. దే. వి. మోఁదుచేతకట్టిన నెత్తురుగడ్డ.

మోఁదకట్టు. దే. అ. క్రి. మోఁదుచేతనెత్తురుగడ్డకట్టు.

మోఁదు. దే. స. క్రి. కొట్టు, ప్రహరించు. "క. రాఁదిగుచు నెగుచునగుచుఁ, బోఁదట్టుఁ దిట్టుదిట్టుఁ బోరిఁ బోరిఁ రోఁజుఁ, మోఁదు మెడఁ ద్రొక్కు నెక్కును, మీఁదికి నెగయించు నంచు మెయి పారించుఁ." ఉ, హరి. ౬, అ.—వి. దెబ్బ.

మోక. వై. వి. మొలకయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. వలపుఁ గ్రంపుటసఁటి, మోకలారచొకారంపు దాకలార." రసి. ౬, అ.

మోకు. దే. వి. లావు త్రాడు, వరాటము.

మోక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. కైవల్యము; 2. విడుపు; 3. మొక్కము*.

మోఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కలిగొట్టు*.

మోఘము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యర్థము; 2. దీనము.

మోచ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అరఁటి*; 2. బూరుగు*. అ. పుం. శో. మునగ*.

మోచక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (రూ.) ముచ్చె. అ. పుం. శో. 1. అరఁటి*; 2. మునగ*; విశే. 1. విడుచునది; 2. విడుగునది

మోచనము. సం. వి. అ. న. మోక్షము, విడుపు.

మోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రూ.) ముచ్చె.

మోచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విడిపింపఁబడినది. (పరిమోచితమునియు.)

మోచు. దే. అ. క్రి. అను. (రూ. ఎంత రెండవయర్థము.)— స. క్రి. 1. వహించు; "భూలోకేశ్వరునియాజ్ఞఁ దలమోచి." కాశీ. ౧, అ.—2. మొదలుకొను. "ఎ, గీ. శంకరాద్రి, కానసము మోచియుండరాగంబుదాఁకఁ, దోఁజపెట్టిరి." పాన్చ. ౫, అ.

మోజా. హిం. వి. అభిలాష, ఆశ.

మోట. యు. దే. వి. కపిలె. వై. విశే. మొద్దు*.

మోటకత్తి. దే. వి. మచ్చుకత్తి. పాన్చ. ౪, అ.

మోటనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆక్షేపించుట; 2. పొడిచేయుట.

మోటపాటిరెడ్లు. దన్య. వి. బ. రెడ్లలోనొకతెగవారు.

మోటబరి. దన్య. వి. బరువుమోపెడియెద్దు.

మోటించు. దే. స. క్రి. పోటిగానిలుపు. (దూలమునదబుండ స్తంభమును మోటించినాఁడు.)

మోటిక. దే. వి. మొటికల మొదటిపావము.

మోటు. వై. వి. 1. మ్రోడు*; 2. కట్టునగుబ్బము*; "నడక గుబ్బపుమోటులు." వై. ౨, అ.—3. తాదికొడుట మనుష్యాకారముగానిలిపిన కపటలక్ష్యము*. "జారకిరీటప్రక్కలకుమోటుం." హంస. ౨, అ. "సీ. కలలెత్తుకొనియుత్త కటిసైనమోటానబడి యేయఁబోదుకునీపాదమూన." పాన్చ. ౪, అ.—విశే. మూర్ఖము, మూర్ఖుఁడు. (మోటుపట్టు.)

మోట్టాయితము. సం. వి. అ. న. ప్రియునికథాదులయందు మనసుతగిలియుండుటను తెలియఁజేసెడు స్త్రీలయొక్క కర్ణకండూయనాదిశృంగారచేష్టావిశేషము.

మోడము. దే. వి. మేఘావరణము, మందారము.

మోడి. దే. వి. 1. గతికాదుల మొగ్గవాలికాలికనుమపనుండుంచిన వస్తువునెత్తుట, 2. బింకము; "చ. ఎనఁగినసెయ్యపుంగినుక నెంతయుమోడిమమంగపెట్టి." కళా. ౪, అ.—3. వ్రాఁతయొక్క వైఖరి.

మోడు. దే. వి. 1. స్థాణువు; 2. (రూ.) పలాశము. విశే. మొక్క. (రూ. శేంధి.) మ్రోడుయొక్క రూపాంతరము.

మోడుచే. వై. ప్రే. మొగుడుచేయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. కోడిబమారులు కానఖులు దూరమునందకరారవిందముల్, మోడిచి ఫాలభాగమునమోపినమక్కృతులాదరింపఁగా." కాశీ. ౬, అ.

మోడుపడు. దన్య. అ. క్రి. 1. మోడగు; 2. మొక్కయగు; (రూ. మోడ్పడు.) 3. కుదురు; "క. మోడుపడినచేతులతోఁ, గీడగుదకఁబొందిరా." హరి. ఉ. ౯, అ.—4. ఖండితమగు. (ప్రే. మోడుపఱచు. ఖండితముచేయుటకు.—"ఎ, గీ. మొనసి నీమునపెహాదరిముక్కసెవులు, మోడుపఱిచినఖడ్గంబు మ్రోలఁ గ్రాల." రా. యు, కాం.)

మోడుపు దే. వి. మొగుడుట. "చంద్రపరివన్నిరుద్ధనీరరుహాము కరభారిమోడుపుఁగేలు ఫాలాగ్రవీధి బలపిల్లియలర." పాండు. ౧, అ. (రూ. మోడ్పు. "ముదితనేత్రాంబుజములరమోడ్పుగాంచె." కవి. ౨, అ.)

మోడ్చు. వై. ప్రే. మోడుచుయొక్క రూపాంతరము.

మోడ్పడు. దన్య. అ. క్రి. మోడుపడుయొక్క రూపాంతరము. (మోడగుటకు.—"కామ్మలుడుస్నమోడ్పడుభూరుహంబునుబోలె." భార. స్త్రీ. ౧, అ.—మొక్కయగుటకు—"నెమ్మనంబులఁ జొనయు కుతూహలాంకురమ్ము మోడ్పడ" లక్ష్మి ౧, అ.)

మోతర్భా. హిం. వి. పన్ను.

మోతాదు. హిం. వి. ఒకసారి యిచ్చుమందు.

మోతుబరు. హిం. విశే. ఘనతగల, గొప్ప, నమ్మఁదగిన.

మోద. దే. వి. కసులపాపలకట్టు.

మోదకము. సం. వి. అ. పుం. కుడుము. లడ్డు. (అనికొందఱు.)

మోదమానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంతోషించుచున్నది.

మోదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, ముదము.

మోదయము. దే. వి. తృణవిశేషము, బల్బజము.

మోదించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, ముదమందు.

మోదిల్లు. సం. అ. క్రి. మోదించు. (రూ. మోదిలు.) భా. ౫, అ.

మోదుగు. దే. వి. కింశుకము*. "సే. ఎలమిమైబూరలయాకంపు చేమంతులను, తొంచునాయునియనుతెలనోరిమోకము, గోష్ఠంగన

తగుమోదుగులనుమొగ్గ, ఆరురేఁదురురంగులమిన్నెల్లసలముకొనఁగ." య. ४, ఆ.

మోదుగుతొడిమలు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము. (చూ. మొదుగరులు.)

మోదుగుమాడలు. దే. వి. బ. 1. శాలిధాన్యవిశేషము; 2. మోదుగువిత్తులు.

మోదువు. దే. వి. మోదుగుయొక్కరూపాంతరము.

మోదెన. దే. వి. శివమల్లికి. (రూ. మోదినము.)

మోపరి. దే. విశే. (మోపు+అరి.) మోపుమోయువాఁడు. "ద్వి. మోపరికగుతగ్గుమొగ్గలధరము, మోపించుకొనునట్టిముగ్ధునిగను." భాగ. ౨, స్కం.

మోపాది. దే. వి. (మోపు+అది.) అపాయము. (ఇది యేఁడాది లోనగువానివంటిది.)

మోపి. దే. వి. ముండమోపినది, విధవ.

మోపిక. దే. వి. భారము. (ఇది ఓపికవంటిది.)

మోపిడు. దే. స. క్రి. (మోపు+ఇడు.) విల్లు ఎక్కిడు. (చూ. ఎక్కిడు.) "కొందరుమోపిడలేకకక్కఁగాఁగొందఱొకింతయెక్కిడుచు." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

మోపు. దే. ప్ర. 1. మోయఁజేయు, మోపించు; 2. అనించు; "మునికోలనెత్తురొలుకమోపుచున." భార. అను. ౨, ఆ. — 3. ఆరోపించు." "ద్వి. వారిచేసినతప్పునామీఁదమోపి." పా. ४, భా.—వి. 1. గడ్డిలోనగువానిపెద్దకట్ట; 2. భారము; "ఎ, కి. మానితంబవృత్తములనసముద్ధరించుమోపువీయదియక,దన్న." భార. అర. ४, ఆ.—3. వింటినారి. "క. దనుజకులత్రాసకరం, బును రిపుభంజనమురత్నభూషితరూపం, బునుగురుదేశాహ్లాదక, మునసగుదిజకార్ముకంబుమోపెడలించెఁ." సం. "అముంచద్ధనుష్తస్యజ్యామక్షయ్యాంయుధిష్ఠిరః." భార. విరా. ౧, ఆ. — విశే. అధికము. (ఉత్తరమున వాన మోపుగాకురిసినది.)

మోపుకాఁడు. దే. విశే. మోచువాఁడు. "క. నీవటిమోపుకాఁడవు." భార. ఉద్యో. 3. ఆ.

మోపుదల. దే. వి. 1. ఆరోపణము; 2. భారము.

మోపెట్టు. దే. స. క్రి. (మోపు+పెట్టు.) (చూ.) ఎక్కిడు. "ఎవ్వరికిమున్నవిల్లుమోపెట్టఁరాదు." భార. ఆది. ౭, ఆ.

మోము. వై. వి. మొగముయొక్కరూపాంతరము. (ద్వారమునకు.—"క. దానుగ్రంథియనంగా, మోమిడుకొని." భార. ఉద్యో. ४, ఆ.)

మోముముట్టు. దే. వి. మొగముట్టుయొక్కరూపాంతరము. "దక్కనిమోముముట్టు." రామా. ౨, ఆ.

మోమోట. దే. వి. మొగమోటయొక్కరూపాంతరము. (దాక్షిణ్యమునకు. — "గురుఁడిట్లుపలికఁజూచితేయకటామోమోటలేక." కాం. ४, ఆ.) (రూ. మోమోటము. సంకోచించుటకు.—"శా. మో, మోటంబించుకలేక తక్కినభుజాయుగ్మంబునకాశ్రయముగా." ఉ, హరి. ౬, ఆ.)

మోమోడు. దే. అ. క్రి. మొగమోడుయొక్కరూపాంతరము. (దాక్షిణ్యపడుటకు. — "క. అడిరిత్రమోదనృత్తము, పాడిరి మంత్రముకొత్రబంధంబులమో, మోడిరిచైర్యిబులఁగా, ల్లాడిరి వైకల్యలక్ష్మీసమరులుకుమనుకా." కాశి. ౨, ఆ.)

మోయిను. హిం. వి. 1. శిలి; 2. లక్షణము.

మోయు. దే. స. క్రి. (భారము.) వహించు.

మోర. దే. వి. 1. పశ్వాదులదీర్ఘముఖము; "ఆ. మోరమోరమోపి మూరుకొనియె." (ఇక్కడ అశ్వముఖము) కాశి. ४, ఆ. — "ఎ, కి. పురుషులురుండెడఁదసోల్లోదురమోర, లెతుకొనుచు." (ఇక్కడ ఉష్ట్రముఖము.) రా. యు, కాం. "వ. ముంగినమోరలం బోనిమోరలు పారిపారికునెత్తి." (ఇక్కడ పశులకునగముఖము లు.) పాన్వ. ४, ఆ. (ఇట్లు ప్రయోగములచేత ఇతరములైన వానికిని తెలియునది.) ౨. (నిందయందు) మనుష్యముఖము. (చేసినాళ్ళలే, నీమోర.)

మోరట. సం. వి. ఆ. క్రి. దోఱి. ఆ. న. ము. 1. ఊడుగుఁబువ్వు; 2. చెఱకువేరు; 3. ఈనిన మూడుదినములకు పైఁబడ్డ పాలు; 4. మజ్జిగ.

మోరట. దే. వి. క్రియాలము.

మోరటిల్లు. దే. అ. క్రి. మోముమీఁదికెత్తు. (రూ. మోరటిలు. చూ. గర్వించు.)

మోరత్రోపు. దే. వి. పరాఙ్ముఖత్వము.

మోరపక్కి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

మోరపాక. దే. వి. (ఓరపాకకు మొదటిరూపము.)

మోరా. హిం. వి. కాలిచీఁట.

మోరు. యు. దే. వి. పర్వతశిఖరము. "వ. ఇవ్విధంబునసమ్మేరు నగంబునందొక్కమోరుపీఁటగుటయు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. — వై. మజ్జిగ. "గారెలుబూరెలు చారులుమోరులు." ఉ, రా. ౬, ఆ.

మోరుండ. దే. వి. (మోరు+ఉండ.) భక్ష్యవిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

మోర్సింగు. హిం. వి. ఒకవిధమైన వాద్యము, చిన్న ముఖవీణ.

మోఱకము. వై. విశే. మూర్ఖత్వము*. "సీ. అఖిలలోకేశ్వరుం డగురమాధిపుతోడ విదువనివైరంబుదొడరుసట్టి, లాఁతుమోటికో మొఱచెదైత్యునిబుద్ధి." లక్ష్మీ. ౧, ఆ. — విశే. మూర్ఖము. "ఆ. చర్మభాండమొందినంస్పర్శసుఖము ల, కాసచేసిచేరియనుదినంబు, గజముపెద్దకొండగిరి గజములోఁబడుభంగిఁ, గట్టుపడకుమోఱకంపుమనసు." వా. ४, ఆ.

మోఱకకత్తె. వై. విశే. (మోఱకము+కత్తె.) మూర్ఖురాలు. కృష్ణా. 3, ఆ.

మోఱకు. వై. వి. మూర్ఖుఁడు. "పెఱమోఱకుభంగిమాంసము లు మిక్కుచలంటిగ మ్రింగుచుండె." భో. ౧, ఆ. (చూ. మొఱకు.)

మోఱకుఁడు. వై. విశే.———వై.———"వ. అప్పుడమ్మోఱకుండు పురోహితులంబిలిపించి." లక్ష్మీ, ४, ఆ.

మోలము. దే. వి. మొలాముయొక్కరూపాంతరము. (చూ. ఎక్కసక్కెము మొదటియర్థము.) (రూ. మోళము.)

మోలుగు. దే. వి. నల్లరేయచెక్క.

మోవి. దే. వి. 1. పెదవి; 2. ఒకానొకచెట్టు. "ఎ, కి. తిలక రుచిఁబొల్చిమోవికాంతినిఁజెలంగి, పొపటఁబొసంగియామోదభరము నించెఁ, బొవలబునెల్లవనలక్ష్మిసొంపెలర్ప, నధికవంతైనయావనం బాగమమున." కవి. ౨, ఆ.

మోవు. దే. వి. కొటిచెట్టులోనగువానియందు పుట్టెడుముడుత పిడువిలేత అనుమొలక. "సీ. రంభోరురసుకీయరసురంబెలుకు పైఁబలిరాబ మోవులఁదిమిసెంబి." హ్. ౫, ఆ.

మోష. సం. వి. అ. స్త్రీ. దొంగతనము.

మోషకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ, కన్నకాఁడు.

మోస. వై. వి. 1. దొంగతనము; "తే. మోసఁదర్కించియవ్వైశ్యక ముఖ్యుఁడేడ్చె." కాశీ ౫, అ.—2. ప్రమాదము*, "మదికల నమ్మియుమయుల మోసముం." కాశీ ౬, అ.—3. వంచన*.

మోసగాఁడు. దే. వి. (మోస + కాఁడు.) వంచకుఁడు.

మోసపోవు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రమాదపడు; "అ. మొదలఁ బాడిఁదీర్చిమోసపోయితిమని, దానిఁ ద్రిప్పిచెప్పఁబూనిరేని, అయముగొన్నవాఁడునధ్యలువేల్పుల, చందమరుద కలయుఁ దెప్పుకొలఁది" విజ్ఞా. వ్య. కాం.—2. వంచింపఁబడు. "ఉ. వాయుప్రంజో... మనంబునమోసపోయితి" భార. అర. ౬, అ. (ప్రే. మోసపుచ్చు)

మోసము. వై. వి. 1. దొంగతనము; (చూ. మోస.) 2. ప్రమాదము*, "క. పిరుదునికామధేనువు, నీగనయంబనితలంచి యేసితిఁ గరుణా, సాగరకరుణింపుము మది, నేగతిమోసంబులేదె యెవ్వరికైనన్" మార్క. 2, అ.—3. వంచన*. "ఉ. ... మోసప్రమాణము విశ్వనాయకుం, ... బొమ్మను ... నెల్లెడి పూవులఁజూచెనక్కట్టే." భీ. 3, అ.

మోసల. వై. వి. మొసలయొక్క రూపాంతరము. (సకరితల వాకిటిదాకరికి — "మ. మో, తలఁగొల్చినలవంచి ... చాందల్యంబుతో నుండఁగన్." పా 3, అ)

మోసాల. వై. వి. మొగసాలయొక్క రూపాంతరము, (సకరితల వాకిటిచావడికి. — "సీ. మోసాలముందు ... దేవుకొంచి లోలారుక్కనగరి మోసాలనెవరికి." కాశీ. ౨, అ.)

మోసు. దే. వి. 1. మోవు, "సీ. పాలసముద్రదళేంధాదఁ దివ్య ... మోసనఁగఁ గ్రుంగ." ఆము. ౪, అ.—2. మొలక. "మోముసఁజెన్నిలేనగవు మోములు భావిల" వర. 3, అ.

మోస్తరు. గ్రా. వి. మాదిరి.

మోహన. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాగవిశేషము. అ. న. ము. 1. మూర్ఛ, 2. అఱువదినాల్గు విద్యలలో నొకటి. (చూ. విద్య.) పుం. మన్మథబాణవిశేషము. (చూ. మన్మథుఁడు.)

మోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. అజ్ఞానము, 2. మూర్ఛ; 3. వలపు.

మోహరము. దే. వి. మొగ్గరము, వ్యూహము. (చూ. దావలించు.)

మోహరీ. దే. వి. మొహరీయొక్క రూపాంతరము.

మోహరించు. దే. అ. క్రి. 1. ఎదుర్కొను; "తే. మూఁడు కన్నులవేల్పుతో మోహరించి, నేఁడుదేహంబులేకయున్నాఁడు దాన." వై. ౪, అ.—2. వ్యూహముపన్ను. "క. ఎదనెడఁగలయ నిలుచునట్లుగా మోహరించి." భార. విరా. ౪, అ. స. క్రి. ఎదిరించు. "మోహరింపకుముపురారిన్." ఉ, హరి. ౬, అ. (చూ. కరక.)

మోహించు. సం. అ. క్రి. 1. అజ్ఞానముపొందు; 2. మూర్ఛిల్లు.—స. క్రి. వలచు.

మోహితుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) మోహము నొందినవాఁడు.

మోహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్త్రీదేవతావిశేషము; 2. వికారస్త్రీవిశేషము.

మోళంగి. దే. వి. ముఱికి.

మోళా. హిం. వి. రీతి. తరగతి.

మౌ.

మౌంజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముంజదర్భమొలత్రాడు, ముంజి.

మౌంజె. హిం. వి. గ్రామము క్రిందచేరినపల్లె

మౌంటు. అం. వి. మొత్తము.

మౌండము. సం. వి. అ. న. గొబ్బరయుండలనెడు భక్ష్యవిశేషము.

మౌకలి. సం. వి. ఇ. పుం. కాకి, వాయసము

మౌక్తికఫల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లయుప్పిలి.

మౌక్తికము. సం. వి. అ. న. ముత్యము. (ముత్తెములు ఏనుఁగు కుంభస్థలము, మేఘము, పందికోఱ, శంఖము, మత్స్యశిరము, పాఁపపడగ, ముత్తెపుచిప్ప, చెఱకు, బొంగువెదురు వీనియందు పుట్టును. ముత్తెపుచిప్పయందు పుట్టినవే గణముగా వాడఁబడును.)

మౌఖరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముఖరభావము, ముఖరత్వము

మౌఖర్యము. సం. వి. అ. న.——పై.——

మౌగ్ధ్యము. సం. వి. అ. న. ముగ్ధభావము, ముగ్ధత్వము

మౌద్గీనము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) పెసలుపండునది (పొలము.)

మౌనము. సం. వి. అ. న. మాటాడకుండుట

మౌని. సం. వి. న్. పుం. మౌనముగలవాఁడు, ముని.

మౌరజికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మద్దెలకాఁడు, మార్దంగికుఁడు.

మౌర. దే. వి. నాగరము. "వ. మౌంజెరిగారుమున్నుటంబు." ఆము. ౪, అ. (మొదటిరూపము మవ్వరి.)

మౌర్ఖ్యము. సం. వి. అ. న. మూర్ఖభావము, మూర్ఖత్వము.

మౌర్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అల్లెత్రాడు; 2. చన్నీ.

మౌల్యము. సం. వి. అ. న. మూలబలము.

మౌష్కర్యము. సం. వి. అ. న. ముష్కరభావము, ముష్కరత్వము.

మౌహూర్తికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జోస్యుఁడు. (చూ. మౌహూర్తుఁడు.)

మౌళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేల. పుం, స్త్రీ. 1. శిగ; 2. కొప్పు; 3. కిరీటము. పుం. అశోకము.

మ్రు.

మ్రుంగ. దే. వి. మంగలి మొదటిరూపము.

మ్రుంగఁబడు. దే. అ. క్రి. (మ్రుంగన్ + పడు.) మ్రుంగు. "దు, కృతభారాతుర భోగిరాట్ఫణతతుల్ మ్రుంగంబడన్." హరి. ఉ. ౨, అ. "ఉ. అంగనయంగదీప్తియమృతాంశు మయూఖ తరంగరేఖను, ... మ్రుంగఁబడంగఁ జేసినధిరాముగుణంబిఁకఁ జెప్పనేలయ, ... ప్రస్తావనముగన్." ఎల్లన. 3, అ.

మ్రుంగు. దే. అ. క్రి. క్రుంగు, క్రాఁగు. (చూ. మ్రుంగఁబడు.)

మ్రుందిలి. దే. విగ. నొచ్చినది. (చూ. మ్రుందు, చిందిలి.)

మ్రుందు. దే అ. క్రి. 1. దెబ్బ; "రథములుగదంగవానరులుమ్రుందియు." రా. యు, కాం "కవ్వులగుబ్బలుగా వధించుచో, నలుగుల మ్రుందుభేదనివహంబులనుంగొనిభేదిజాయకుండు." భార. అర. ౪, అ.—2. చదియు; "దీనిచేదల మ్రుందంగమోదెద." భార. అను. ౧, అ.—3. నొచ్చు; "చ. అలుగుల మ్రుందియుందుల మృగావలియుఁ విహంగంబులుఁ భయా, కులగతిఁబొందె." భార. అర. ౧, అ.— 4. పోలు. "సీ. కార్చిచ్చుసోఁకునఁగంది మ్రుందిన తీఁగయునలోలెనెడరూపు నొందియున్న, వనితను." మార్క. ౧, అ.

మ్రుక్కు. దే. అ. క్రి. ముక్కునకు మొదటిరూపము. (ప్రతుల యందిట్లు రేఫయుక్తముగాఁ గానఁబడుచున్నది.)

మ్రుక్షము. సం. వి. అ. పుం. తనతప్పును మఱుఁగుపుచ్చుట.

మ్రుగ్గు. పై. అ క్రి. 1. దెబ్బ; "కులముఁదన్నుఁదలంచియుదిర్చియుంటిమై మ్రుగ్గెదువారు." భార. కర్ణ. ౨, అ.—2. నవ మగు*; (చూ. వగముమొదటియర్థము.)— 3. నిర్వహించు*. "సీ. పాదఘట్టనములభారముగ్రమైన మ్రుగ్గిదిగ్గజములు మొగ్గిపడఁగ." పంచ. నా. 3, అ.

మ్రుదిమము. సం. . వ. పుం. మృదుత్వము, మెత్తన.

మ్రుబ్బు. దే. వి ముబ్బునకు మొదటిరూపము. "శా. మ్రుబ్బుం జాయల నీలిగంట్లు చెదియూ రంజాలుగాఁ బ్రోఁగులు." రా. వి. ౨, అ.

మ్రా.

మ్రాఁకు. దే. వి. మ్రాను, వృక్షము.

మ్రాఁగన్ను. దే. వి. (మ్రాఁకు+కన్ను.) పోలినకన్ను. "క. అనిశనధాతృకళింతయు, మనమున వాత్సర్యవదుమ మ్రాఁగన్నినుచుం, దనకఖులా క్రందింపఁగఁడనుజాంగనధర్మదేవతాపురికేగెన్." భో. ౫, అ.

మ్రాఁగన్నువడు. దవ్. అ క్రి. (మ్రాఁగన్ను + పడు.) మ్రాఁగన్నగు. "సీ. మ్రాఁగన్నువడివెడకూఁకుమేనున మింట నొఱగుచుఁబడఁదలఁతి యులికిపడుచు." కవి. ౪, అ.

మ్రాఁగు. దే. అ. క్రి. పోలు. "ద్వి. తపనకాండపునేమములను, గ్రాఁగియుఁదీర్ఘయాత్ర ప్రవాసముల, మ్రాఁగియుజనుఁ డనేరరు నిష్కళంక, వరమునైష్ఠపదివ్యధివనంబు." విష్ణు. పూ 3, అ.

మ్రానిపసుపు. దే. వి మానిపసుపు, దారుహరిద్ర.

మ్రానిపోటుపులుఁగు. దే. వి. వడ్రంగిపిట్ట, దార్వాఘాటము.

మ్రాను. దే. వి. చెట్టు, వృక్షము. రా. అర, కాం. ౨, అ.

మ్రానుగోయిల. దే. వి. (మ్రాను+కోయిల) వడ్రంగిపిట్ట, దార్వాఘాటము.

మ్రానుదేఱు. దే. అ. క్రి. (మ్రాను+తేఱు.) మ్రానువడు. "ఎ, గీ. మందిరాభ్యంతరముఁ జొచ్చి మ్రానుదేఱి." వి క్ర. ౪, అ.

మ్రానుద్రిమ్మరి. దే. వి. (మ్రాను+ద్రిమ్మరి.) కోఁతి. (రూ. మ్రాద్రిమ్మరి. అచ్చ. యు, కాం.)

మ్రానువడు. దవ్. అ. క్రి. స్తంభించు "మేను మ్రానువడఁగా దొఱఁగెన్." భార. ద్రో. ౨, అ.

మ్రానుపాటు. దవ్. వి మ్రానువడుట. స్తంభనము. "మెఱుఁగు మ్రానుపాటుతో నెలుఁగునరాలుపాటాడవె." ఉ, హరి. ౫, అ.

మ్రానుపిల్లు. దే. అ. క్రి. స్తంభించు.(రూ. మ్రానుపిలు. చూ. పెద్దారి.)

మ్రానుపెట్టు. దే. స. క్రి. మ్రానుపడఁజేయు. "క. అంగీకృతరంగస్థా, తంగీమదగంధముకుచుఁదద్దయువేడ్కన్, సంగీతవిశేషంబుల, భృంగీగణమొప్పె మ్రానుపెట్టెడుమాడ్కిన్." భాగ. ద, స్కం.

మ్రానుమనికి. దే. వి. కోఁతి. (రూ. మ్రాన్మనికి. "ఓరివెడంగు మ్రాన్మనికి." అచ్చ. యు, కాం.)

మ్రానుపొందు. దే. అ. క్రి. (మ్రాను + పొందు.) మ్రానువడు. "క. నిడుదశరము మ్రానుపొందిదిక్కృతరహితమై, నిడుదమెయినొఱగియున్నవ, గిరినుండిన్." భార. అశ్వ. ౨, అ.

మ్రాన్పడు. దవ్. అ. క్రి. మ్రానుపడుయొక్క రూపాంతరము. "మురళి మ్రాన్పడన్." భాగ. ద, స్కం.

మ్రాలు. దే. అ క్రి. పోలు. "తే. మనము లలరఁజూమున్కలుగడు మ్రాలఁజెవ్వులు, వ్రాలవారిణాంగనలు రాగలోలగుచుఁ, దేరిహరిణేంద్రు నెమ్మోము మూరుకొనుచు, నట్టునాకుచునున్న నాహారిణ విధుఁడు." మార్క. ౫, అ.

మ్రాలుదెంచు. దే. అ. క్రి. (మ్రాలు + తెంచు.) మ్రాలు. "సీ. తావిగ్రైవ్రాలిఁ తమ్మితేటులభంగివాలారుఁజూపులు మ్రాలుదేఁ." వి క్ర. ౭, అ. (పావ్యర్థమున తెంచు.)

మ్రాలుచే. దే. ప్రే. మ్రాలఁజేయు. (రూ. మ్రాల్చు చూ. దీవ.)

మ్రి.

మ్రింగు. దే. స. క్రి. కబళించు. "త్రివిక్రమహారతత్నతతి మ్రింగుచు." కవి. ౪, అ.

మ్రింగుడు. దే. వి. కబళనము.

మ్రింగుడువడు. దవ్. అ. క్రి (మ్రింగుడు+పడు.) కబళితము. (చూ. వేడుకొఁడు అణవయర్థము)

మ్రు.

మ్రుక్క. దే. విగ. చెడిపోయినది. (ధాన్యము.) "ఉ. అన్నరినాశిభర్తయిడి సన్నియశైకొను మ్రుక్కధాన్యముల్." పాండు. ౪, అ.

మ్రుక్కిడి. దే. విగ. అల్పము, క్షుద్రము "వ. ఎఱుకపడ్డవారుత్తమ జనంబులుదెబ్బదియాఱుగోట్లు నిరువదివేలును మ్రుక్కిడి మూఁకయిరువదినాలుగువేలు మున్నూటయిరువండ్రుఁ దెగిరి." భార. స్త్రీ. ౨, అ.

మ్రుగ్గు. దే. వి. ఇల్లు అలికినపిమ్మట ముత్యములతోనగువానితో లతాద్యాకారముగాచేయుఅలంకరణము. "క్రొత్తగుఁ ద్రపుంటికి మ్రుగ్గులు." భద్రా. ౧, అ.

మ్రుచ్చిమి. దే. వి. దొంగతనము. "సీ. జనులొక్కటఁబోల్లి నడుయుంబుదనులోనఁ జేసి మ్రాతయు మ్రుచ్చిమియును, నైచక." భార. శాం ౨. అ.

మ్రుచ్చిలి. దే. వి. చౌర్యము, దొంగతనము.

మ్రుచ్చిలించు. దే. స. క్రి. దొంగిలించు.

మ్రుచ్చిలిపోటు. దే. వి. విశ్రవిశ్రమముండఁగా పైఁబడిచేయు యుద్ధము.

మ్రుచ్చిలు. దే. స. క్రి. 1. దొంగిలించు; "శే. కల్లుద్రావుట గురుపత్నిఁ గవయుటయును, విప్రు(ఁజంపుట బ్రహ్మస్వమును పైన, మ్రుచ్చిలుటయునునివిగల క్రూరజనులఁ, బ్రీతిఁగూడుట యును మహాపాతకములు." భార. శాం, ౧, అ.—2. వంచించు. "ఉ. మ్రుచ్చిలివచ్చి దుర్వచనముల్పలికించినఁజెల్లనిత్తునే." భార. అర. 2, అ.

మ్రుచ్చు. దే. వి. 1. దొంగ; 2. అరఁటిపువ్వులోనుండెడు వస్తువిశేషము. (చూ. గోరు మూఁడవయర్థము.)

మ్రుచ్చుగోర. దే. వి. (మ్రుచ్చు+గోర.) పెద్దదొంగ. "అ. ఈ యశ్వరాజనిట్టులపహరించి, మ్రుచ్చుగోరణా సముద్రదేశంబున, పోటమింత లేకయున్నవాఁడు." భార. అర. 3, అ.

మ్రుచ్చుప్రొద్దు. దే. వి. అర్ధరాత్రము.

మ్రే.

మ్రేఁగు. దే. స. క్రి. 1. మ్రాయు; (చూ. మేఁగు, మ్రేవు) 2. ఆవరించుకొను. "శే. మందహాసంబుచేసియమందనము, మిగిలిరిపుకూర్యరవముల మ్రేఁగికొనఁగఁ, బాంచజన్యంబుఁ బిలు చఁబూరించిశార్ఙ్గ గుణముపూరించిదానవ గణముఁజూచి." నిర్వ. 3, అ.

మ్రేవు. దే. స. క్రి. మ్రేఁగుయొక్కరూపాంతరము. (ప్రాయు టకు.—"ఎ, గీ. అమలకవ్రమాణ, మృదులవృత్తిపింఛఖండంబు మ్రేవిమ్రేవి, గంధలేశక్షయావధిగానొనర్చు, వలయుకొం దంబు." కాశీ. ౫, అ)

మ్రొ.

మ్రొక్కు. దే. స. క్రి. నమస్కరించు. "మ్రొక్కనవాదరిం పఁదగరుఁడు." జై. ౫, అ.—వి. నమస్కారము.

మ్రొక్కుఁడు. దే. వి. నమస్కారము. "మ్రొక్కుఁడుఁగేలు." పాండు. ౧, అ.

మ్రొక్కుబడి. దే. వి. మొక్కుబడిలేమొదటిరూపము.

మ్రొగ్గబడు. దే. అ. క్రి. (మ్రొగ్గ+పడు) మ్రొగు. (చూ. వొగ్గు.) (స్వార్థమున పడు.)

మ్రొగ్గతిల్లఁబడు. దే. అ. క్రి. (మ్రొగ్గతిల్ల+పడు.) 1. మోఁకతిల్లఁబడు; "ఉ. నీవునరెండుచేతులనవిముగఁబట్టి యమర్చియుత్తఁగా, నోరు మ్రొగ్గతిల్లఁబడి." భార. అర. 3, అ. (రూ. మ్రొగ్గతిలఁబడు. "శే. అపుడువిశ్లిష్టితంబులైన యముల వనిఁ, జాఱపెట్టఁగఁబడియు మత్స్యమీతిఁ, నందనుండునుకొంగలపై మ్రుంగిరట్లు, మ్రొగ్గతిలఁబడిబలితంపు మూర్ఛనొంది" భార. విరా. ౪, అ. స్వార్థమున పడు.)

మ్రొగ్గతిల్లు. దే. అ. క్రి. మోఁకతిల్లు. "దిక్కటాంగవారణములు మ్రొగ్గతిల్లఁగ." రా. యు, కాం. (రూ. మ్రొగతిలు. "అది మ్రొగ తిలక మున్నకరిడిగ్గనుటీ." జై. ౬, అ.)

మ్రొగ్గు. దే. అ. క్రి. మ్రొగ్గతిల్లు, "శే. మూర్ఛనొందియు రథంబుపై మ్రొగ్గవడఁడు." పారి. ఉ. ౬, అ. "వ. యుతుబర్హుండారథం బెక్కనప్పుడు హయంబులు మ్రొగ్గనంజూచి." సం. "అధవర్య శశవధూలాజానుధిక్షరాయిలాక్షరాః." భార. అర. ౫, అ.—వి. ఎక్కుడు. "కం. విద్యుల్లతలగ్గలికలంతగు మ్రొగ్గులేక." కళా. 3, అ.

మ్రో.

మ్రోఁగు. దే. అ. క్రి. మొరయు, ధ్వనించు. "క. మ్రోఁగుచుఁ దూఁపులఁదూఁపులఁ, బాఁగుచుదుష్కరశరక్షతారుణవారిన్, దోఁగుచు మూర్ఛాదశలన్, దూఁగుచుమేఁగుచుఁజెనంగ దొరఁకొనిరాజుల్." రామా. ౧, అ. "క. మేదురతరాట్టహాసము, దోదశిపగులంగనట్లు మ్రోఁగుచు." రా. యు, కాం.

మ్రోఁగుడు. దే. వి. మ్రోఁత, ధ్వని.

మ్రోఁత. దే. వి. ధ్వని. "ఎ, గీ. కాముకరమువాఁడిశైరవాప్తుని వేఁడి, బిరముకూఁతలేఁటిపిండు మ్రోఁత, యతరంతరదరి యంత గావించునో, యెమినేయుదాన నెద్దితెలఁగు." భో. ౪. అ.

మ్రోడు. దే వి. 1. స్థాణువు; "వ. అడిపాడగానరాకెగటా తేయుఁ గాలినయట్టి మ్రోడుకైవడి." పాఞ్చ. 3, అ.—2. మొండి; "మూరకకంటమునిఁగుంధినొల్లి మ్రోడునకేల గూర్చుటిది మోసము గాదె." భో. ౫, అ.—3. మొక్క. "అ. దశముఖానుజాండు దన కర్ణనాసలను, మ్రోక్లఁగున్మరించు ముదురునెత్తు, రెల్లయెడలఁ దడుప నెఱసంజఁబడమటి, మిన్నువెలిఁగినట్లు మేనువెలుఁగ." రామా. ౧, అ. (మొరడుయొక్కరూపాంతరము.)

మ్రోడుపడు. దే. అ. క్రి. మొక్కపోవు "అజ్ఞనపరిపేదక మ్రోడుపడురందముగాంచి." భార. విరా. 2, అ.

మ్రోయు. దే. అ. క్రి. ధ్వనించు, మ్రోఁగు. "రోదసినిండ వాద్యములు మ్రోసె." భల్లా. ౪, అ. (మొరయుయొక్కరూపాంతరము.)

మ్రోల. దే. వి. ఎదురు. "శే. రుక్మిణీదేవి తమయత్త మ్రోలఁదికఁ, బనిఁడిగిన్నియఁగస్తూరికొఱఁగ." విజ. 3, అ. "మ దీర్ఘరాజ్యం బులపాసదీనులములఁగ నొక్కవడి నీదు మ్రో, లఁదెల్లుబ్బిరగా గతుండయిన యాజంకీతుపైఁ దొట్టఁగన్." భాగ. ౧, స్కం. (దీని కడపటి అకారమునకు వికల్పముగా లోపము చూ. చేరువ. వి. మూఁడవయర్థము.)

మ్రోవు. దే. అ. క్రి. మ్రోఁగుయొక్కరూపాంతరము. య. ౫, అ.

మ్లా.

మ్లానము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వాడినది.

మ్లాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వాడుట.

మ్లి.

మ్లిష్టము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. స్పష్టముకానిది; (మాట.) 2. వాడినది.

మ్లే.

మ్లేచ్ఛదేశము. సం. వి. అ. పుం. భారతవర్షమునకుమనుం డెను కామరూపాది ప్రత్యంతదేశము.

మ్లేచ్ఛముఖము. సం. వి. అ. న. రాగి, తామ్రము.

మ్లేచ్ఛుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గోమాంసభక్షకుఁడై సమస్తా చారములనువదలి యవ్యక్తముగా మాటలాడుచు వర్తించువాఁడు; 2. పాపకరుఁడు.

య.

య. ఒక యక్షరము.

యంత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. రేకుగడపువాఁడు; 2. సూవటి వాఁడు.

యంత్రణము. సం. వి. అ. న. ఆ. స్త్రీ. 1. బంధనము; 2. రక్షణము; 3. నియమనము.

యంత్రపాతితము. సం. వి. అ. పుం. భక్ష్యవిశేషము. జంతికలు.

యంత్రము. సం. వి. అ. న. 1. కష్టపడిచేయవలసినపనిని కష్టపడక చేయునట్లు ఏర్పఱిచిన సాధనవిశేషము, 2. బీజాక్షరచక్రము, 3. జంతికలుచేయు సాధనవిశేషము; 4. తిరుగలి. పుం. ఎంత్రి.

యంత్రించు. సం. స. క్రి. యంత్రణముచేయు. పారి. ౩. ౫,అ.

యంత్రితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కట్టఁబడినది, బద్ధము.

యకాయకీ. హిం. విశే. ఆకస్మికముగా, వేగముగా.

యకృత్తు. సం. వి. త. న. (చూ.) కాఁరిజేము.

యక్షకర్దమము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము, అగరు చందనము, కస్తూరి, కక్కోలము, కుంకుమపువ్వు వీనితో చేయఁబడిన కలపము.

యక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం. సర్జరసము.

యక్షరాట్టు. సం. వి. జ. పుం. కుబేరుఁడు, శిక్కెంత వేఁడు.

యక్షిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గతించినవృత్తాంతములు చదివి చెప్పు ఒకదెవ్య; 2. యక్షునిభార్య; 3. కుబేరునిభార్య.

యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2. కుబేరుఁడు.

యక్ష్మము. సం. వి. అ. న్. పుం. క్షయరోగము.

యజనము. సం. వి. అ. న. యజించుట.

యజమానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞకర్త, 2. గృహస్థుఁడు.

యజించు. సం. అ. క్రి. యజ్ఞముచేయు. స. క్రి. అర్పించు. (చూ. యజయించు. అర్పించుటకు. —"సీ. యజయింపలేనైతి నమరసంఘాతంబుఁబూజింపలేనైతి భూదివిజుల." కాశీ. 3, అ.)

యజుస్సు. సం. వి. స్. న. ఒక వేదము (చూ. వేదము.)

యజ్ఞము. సం. వి. అ. పుం. యాగము, వేలిమి. (పంచమహాయజ్ఞములు.—బ్రహ్మయజ్ఞము, పితృయజ్ఞము, దేవయజ్ఞము, భూతయజ్ఞము, మనుష్యయజ్ఞము.)

యజ్ఞసూత్రము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞోపవీతము.

యజ్ఞాంగము. సం. వి. అ. పుం. మేడి.

యజ్ఞీయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఋంబదర్పు; 2. ద్వాపరయుగము. విశే. 1. యజ్ఞకర్మమునకుఁదగినది; 2. యజ్ఞమునకు హితమైనది.

యజ్ఞోపవీతము. సం. వి. అ. న. జందెము.

యజ్వ. సం. వి. న్. పుం. విధ్యుక్తముగా యజ్ఞముచేసినవాఁడు.

యతనము. సం. వి. అ. న. యత్నము, శ్రమము.

యతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పద్యవిశ్రమస్థానము; 2. నియతి. పుం. తాళ ప్రాణకాలవిశేషము. ఇ. న్. పుం. సన్యాసి (వైష్ణవయతికి బ్రహ్మసూత్రము, త్రిదండము, కాషాయవస్త్రము, శిక్యము, బృసి, కౌపీనము, కటివేష్టనములను గలవు.)

యత్నము. సం. వి. అ. పుం. ఉద్యోగము, కడఁక.

యత్నించు. సం. అ. క్రి. ఉద్యోగించు, కడఁగు.

యథాక్రమము. సం. అవ్య. క్రి. విశే. క్రమము నతిక్రమింపక. ఇట్లు (యథాశబ్దపూర్వకముగా మఱియుఁ గొన్నిగలవు.)

యథాజాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ఎఱుకలేనివాఁడు. మూర్ఖుఁడు.

యథాయథలు. సం. అవ్య. బ. చెల్లాచెదరు "దళములు వీసఁగనొని యథాయథలయ్యె" జై. 2, అ.

యథార్థము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సత్యము.

యథార్హవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేగువాఁడు. చారుఁడు, (చూ. యథార్హవర్ణుఁడు.)

యథేచ్ఛము. సం. క్రి. విశే. అ. న. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు. (ఇట్లు యథేష్టము మొ.)

యదృచ్ఛ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛచొప్పు.

యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) దబ్బాటు పాటి.

యద్భవిష్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్వప్రయత్నములేక అగునది యగునని యుండువాఁడు.

యమకము. సం. వి. అ. న. 1. పదవర్ణయుగాధికముగా నమర్చి చెప్పిన యొకశబ్దాలంకారము; "క. ఘోరాయోబన్నపాలకు, మారామనుమదననమరమాధుర్యుఁడనై, ధీరాన్నసింహాకూడితి, మారామనుమదననమరమాధుర్యుఁడనై." కా. ౪, అ.—2. యమకము. పుం. సంయమము.

యమకీటము. సం. వి. అ. పుం. కుమ్మరపురుగు.

యమధాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆయుధవిశేషము, కేముదాడి.

యమధారము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుప్రక్కల వాదరగల కత్తి.

యమము. సం. వి. అ. న. యమళము. పుం. 1. హింసాదులవలననడుగుట; 2. శరీరమునే సాధనముగాఁగలిగిన యొక యోగాంగము. (ఇది దశవిధము.—సత్యము, దయ, క్షమ, ధృతి, మితాహారము, ఆర్జవము, బ్రహ్మచర్యము, అస్తేయము, అహింస, శౌచము.) (చూ అంగము.)

యమరాట్టు. సం. వి. జ. పుం. యముఁడు, కాలుఁడు.

యమళము. సం. వి. అ. న. యుగళము, జవ, జంట.

యమళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చర్మవాద్యవిశేషము, జేగురిగ.

యమి. సం. వి. న్. పుం. 1. ముని; 2. దాంతు. "యమిత్రాణులు." ఆము. ౪, అ.

యమించు. సం. స. క్రి. అణఁచు. నిర్వ. ౪, అ.

యముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కాలుఁడు; (ఇతని పట్టణము సంయమని. భార్యధూమవర్ణ. కరణము చిత్రగుప్తుఁడు.) 2. శని.

యమున. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఒకానొకనది; 2. పార్వతి.

యమునాభ్రాత. సం. వి. ఋ. పుం. యముఁడు, యమునతోడఁబుట్టినవాఁడు.

యయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. అశ్వమేధయాగదీక్షితునిచే విడువఁబడిన గుఱ్ఱము; 2. గుఱ్ఱము.

యవకము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలసందలు; 2. కారుమినుములు.

యవక్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యవలుపండునది. (పొలము.)

యవక్షారము. సం. వి. అ. పుం. యవలవల్లఁగలిగిన ఉప్పు.

యవనము. సం. వి. అ. పుం ఒకానొకదేశము. డు. 1. యవనదేశీయుఁడు; 2. తురుష్కుఁడు.

యవనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1 తెర, 2 తెరచీర.

యవఫలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాడిసెకి; 2. వెదురుకి.

యవలు. సం. వి. అ. పుం. ఒ ధాన్యవిశేషము.

యవసము. సం. వి. అ. పుం. తృణము, గడ్డి.

యవాగువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. జావ.

యవాగ్రజము. సం. వి. అ. పుం. యవక్షారము.

యవాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ఓమము. (రూ. యవానిక.) విశే. వడిగలది.

యవాసము. సం. వి. అ. పుం. ఒంటకిందకి.

యవీయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చెల్లెలు, 2. కొత్తపాలకి.

యవీయసుఁడు. సం. వి. స. పుం. తమ్ముఁడు. విశే. 1. చిన్నవాఁడు; 2. యువ.

యవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యవలుపండునది. (పొలము.)

యశఃపటహము. సం. వి. అ. పుం. వాద్యవిశేషము, ఢంకా.

యశస్కరము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) కీర్తినిగలుగఁజేయునది.

యశస్వి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) కీర్తిగలవాఁడు.

యశస్సు. సం. వి. స్. న. కీర్తి (రూ. యశము.)

యష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. యజ్ఞకర్త.

యష్టి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. హారముపేట; 2. ఆయుధవిశేషము; 3. అతిమధురము. పుం. 1. చేతికఱ్ఱ; 2. టెక్కెపుకాడు.

యష్టిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నూఱుపేటలహారము.

యష్టిమధుకము. సం. వి. అ. న. అతిమధురము.

యా.

యాగము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞము, వేలిమి.

యాచకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) అడిగెడువాఁడు.

యాచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడుగుట.

యాచనకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యాచకుఁడు.

యాచించు. సం. స. క్రి. అడుగు.

యాచితకము. సం. వి. అ. న. (దూ.) ఎరవు.

యాచ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. యాచన; 2. భిక్ష.

యాజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యాజ్ఞికుఁడు; 2. ఋత్విక్కు.

యాజనము. సం. వి. అ. న. యజింపఁజేయుట.

యాజుషము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) యజుర్వేదసంబంధమైనది.

యాజ్ఞికుఁడు. సం. వి. అ. పుం, యజ్ఞముచేయువాఁడు.

యాజ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యజింపఁదగినది.

యాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోడికోడలు. విశే. పోవువాఁడు.

యాతన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీవ్రవేదన, కాటియ.

యాతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పోయినది, గతము.

యాతయామము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. జీర్ణించినది; 2 విడువఁబడినది; 3. అనుభవించి విడువఁబడినది.

యాతుధానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిరృతి; 2. రాక్షసుఁడు.

యాతువు. సం. వి. ఉ. న. రాక్షసుఁడు. పుం. 1. అధ్వగుఁడు; 2 యముఁడు, 3. వాయువు. విశే. పోవువాఁడు.

యాత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోవుట; 2. పుణ్యక్షేత్రములను జూచిపోవుట, 3. కాలముపుచ్చుట, 4. జాతర.

యాదఃపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రుఁడు, 2. వరుణుఁడు.

యాదసాంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ——పై——

యాదస్సు. సం. వి. స్. న. క్రూరజలజంతువు.

యాదాస్తు. హిం. వి. జ్ఞాపకార్థకమైన యుత్తరము.

యాదృచ్ఛికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) యదృచ్ఛగాఁగలిగినది.

యాదృశము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ఎటువంటిది.

యాదోనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రుఁడు; 2. వరుణుఁడు.

యానపాత్రము. సం. వి. అ. న. జలమెక్కిపోయెడియోడ, తోఁగు.

యానము. సం. వి. అ. న. 1, పోవుట, 2. (శత్రువృద్ధిగలిగినప్పుడైనను, తనకు క్షయముగలిగినప్పుడైనను.) దండెత్తిపోవుట; [షడ్గుణములలోనొకటి. ఇది పంచవిధము.—సంధాయయానము, (తనవెంటనుండు నెవరిని దుర్గాదులను గ్రహింపవలయునని కదలిపోవుట.) ప్రసంగయానము, (ఒకదిక్కునకుఁ గదలిపోయి యొకనికుండునదిరాఁ మఱియొకదిక్కునకు గదలిపోవుట.) విగృహ్యయానము, (శత్రువులను సంహరింపవలయునని యేగి కదలిపోవుట.) సంభూయయానము, (శత్రువులగెలువశక్యముగానిచో సరిగాడ నను గూర్చుకొని కదలిపోవుట.) ఉపేక్ష్యయానము. (సేనాశత్రువులను సంహరింపఁగలవనుకలంపుతో దేశాటాదులను పరిరక్షింపక కదలిపోవుట.) అని] 3. గజాదివాహనము.

యాపనము. సం. వి. అ. న. 1. కాలక్షేపము; 2. తిరస్కారము; 3. వర్తనము.

యాప్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. యాపనముచేయఁదగినది; 2. నికృష్టమైనది.

యాప్యయానము. సం. వి. అ. న. పల్లకి.

యామము. సం. వి. అ. పుం. 1. జాము; 2. శరీరమునకు బాధనముగాఁగలిగిన యోగాంగము; (యమనియమముఖ్యోగాంగము.) 3. సంయమనము.

యామవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యామిని, రాత్రి.

యామళము. సం. వి. అ. న. యమళముయొక్క రూపాంతరము.

యామి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కులస్త్రీ; 2. తోఁబుట్టినది.

యామికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తలారి, అరక్షుఁడు.

యామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. పసుపు.

యామునము. సం. వి. అ. న. నీలాంజనము.

యామ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. దక్షిణపుదిక్కు; 2. భరణీనక్షత్రము; 3 రాత్రి. పుం. చందనవృక్షము. డు. అగస్త్యుఁడు. విశే. యమసంబంధమైనది.

యాయజూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పలుమారు యజ్ఞము చేయు స్వభావముగలవాఁడు

యాయావరము. సం. వి. అ. పుం. 1. (రూ.) ఆయవారము, 2. అశ్వమేధపుగుఱ్ఱము.

యాయి. సం. విశే. (స్. ఈ. న్) పోవువాఁడు

యావకము. సం. వి. అ. పుం. యవకముయొక్క రూపాంతరము.

యావనము. సం. వి. అ. పుం. చిల్లమద్ది. విశే. యవనసంబంధమైనది.

యావనాళము. సం. వి. అ. పుం. సజ్జధాన్యము, జొన్న.

యావము. సం. వి. అ. పుం. 1. లత్తుక; 2 లక్క.

యావసము. సం. వి. అ. పుం. గడ్డివామి.

యాశోదేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యశోదకొడుకు, కృష్ణుఁడు

యాష్టీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం దుడ్డుగఱ్ఱ ఆయుధముగాఁగల వాఁడు.

యాసము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగిలిందకీ.

యి.

యియక్షువు. సం. విశే. (ఉ.) యజింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

యియాసువు. సం. విశే. (ఉ.) పోవనిచ్ఛగలవాఁడు.

యు.

యు. దే. అవ్య. 1. ఉకారేతరశబ్దములమీఁదనుండు ప్రయాద్యర్థములయందు వచ్చెడు యువర్ణము నకు ముందువచ్చునది; (చూ. ను.) 2. నవర్ణవరకమైభావార్థకముమీఁద వచ్చునపుడు అనంతరార్థమును దెలుపునది. "క. అనుటయు మహేంద్రుండిట్లనియె." భార. శాం. ౪, ఆ.

యుక్తము. సం. వి. అ. న. భార. విశే. 1. కూడుకొన్నది. 2. న్యాయముతోఁగూడుకొన్నది; 3. తిక్కకలియకూడినది; 4. తగినది.

యుక్తరస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సన్నరాష్ట్రముకీ.

యుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూడిక; 2, న్యాయము; 3. ఉపాయము; 4. అలంకారవిశేషము.

యుక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యోగి. విశే. తగినవాఁడు.

యుగంధరము. సం. వి. అ. పుం. బండిలోనగువాని నొగ, కూబరము.

యుగపత్రకము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱకాంచనముకీ. కాంచనముకీ. (అవికాంచనము.)

యుగపార్శ్వకము. సం. వి. అ. పుం. మరపులకు కాఁడి మోపెడియెద్దులదాపునకట్టెడి యెద్దు.

యుగము. సం. వి. అ. న. 1. కృతాది; (ఇవి నాలుగు.—కృతము, త్రేత, ద్వాపరము, కలి.) 2. జత; 3. బార; 4. ఋద్ధియనుగంధద్రవ్యము పుం. బండిలోనగువానికాఁడి.

యుగళము. సం. వి. అ. న జత, యుగ్మము.

యుగళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ యుగళముయొక్క రూపాంతరము.

యుగాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. మహాప్రళయము; 2. ప్రళయము.

యుగ్మము. సం. వి. అ. న. జత, యుగళము.

యుగ్యము. సం. వి. అ. న. గజాదివాహనము. పుం. కాఁడి మోపెడియెద్దు.

యుతకము. సం. వి. అ. న. 1. అరణము, 2. జత; 3. కూడిక; 4. ఆఁడుదానికోకచెఱఁగు, 5. చేల్లదపుచివర; 6. సంశయము.

యుతము. సం. వి. అ. న భార. విశే 1. కూడుకొన్నది; 2. తిక్కకలియకూడినది; 3, వేఱుపడ్డది.

యుద్ధము. సం. వి. అ న. సమరము, కయ్యము. (ఇది త్రివిధము.—ప్రకాశయుద్ధము, కూటయుద్ధము, పార్ష్ణియుద్ధము.)

యువ. సం వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విశే. 1. ప్రాయపువాఁడు, (పదియాఱేండ్లుమొదలు ముప్పదియేండ్లకులుఁగల వయసుగలవాఁడు.) 2. సహజమైనబలముగల వాఁడు: 3. శ్రేష్ఠుఁడు.

యువతి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ప్రాయముగల ఆఁడుది;(పదియాఱేండ్లుమొదలు ముప్పదియేండ్లకులుఁగల వయసుగలది.) 2. ఆఁడుది, 3. పసుపుకీ.

యువరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1. చిన్నరాజు; 2. కర్ణుఁడు.

యూ.

యూకము. సం. వి. అ. పుం. ఆ. స్త్రీ. పేను.

యూథనాథము. సం. వి అ పుం. (చూ.) వరికాఁడు.

యూథపము. సం వి. అ. పుం. ——పై.——

యూథము. సం. వి. అ న. 1. సజాతీయ పశుసమూహము; 2 పశుపక్షిసమూహము.

యూథిక. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. అడవిమొల్లకీ; 2. పెద్ద గోరంటకీ.

యూపము సం వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞమునందు పశుబంధనమునకై పాతిన పైవట్టలేనికొయ్య, పాలకొయ్య, 2. గంగరావికీ.

యూషము. సం వి అ. పుం. పప్పుకట్టు.

యె.

యొక్క. దే. అవ్య. షష్ఠియందువచ్చెడు ప్రత్యయము. (రాజుయొక్క, వనముయొక్క ము.)

యో.

యోక్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) యోగకర్త.

యోక్త్రము. సం. వి. అ. న. పశువుల మెడత్రాడు.

యోగపట్టము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) యోగపట్టె.

యోగపట్టె. వై. వి. యోగులు కెందొడలకు చుట్టుకొనెడు పట్టె. వేసికొనెడు వస్త్ర రోజనుధారిలో చేసిన పట్టె. "ఎ, గీ. మిట్టయురము వనిమయోగ పట్టెమెఱయ." పాన్. ౧, ఆ.

యోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. అప్రాప్తవస్తుప్రాప్తి. 2. ధ్యానము, (ఇది అష్టవిధము. చూ. అంగము) 3. విష్కంభాది; (ఇవి యిరువదియేడు —విష్కంభము, ప్రీతి, ఆయుష్మతు, సౌభాగ్యము, శోభనము, అతిగండము, సుకర్మము, ధృతి, శూలము, గండము, వృద్ధి, ధ్రువము, వ్యాఘాతము, హర్షణము, వజ్రము, సిద్ధి, వ్యతీపాతము, వరీయస్సు, పరిఘ, శివము, సిద్ధము, సాధ్యము, శుభము, శుక్రము, బ్రహ్మము, ఐంద్రము వైధృతి.) 4. ఉపాయము; 5. కూడిక; 6. కూర్పు; 7. కవచము; 8 ప్రయత్నము; 9. ద్రవ్యము; 10. వ్యాకరణాది సూత్రము; 11. ఔషధము, 12. మూలికచేతచేసెడి యుచ్చాటనాదిక్రియ.

యోగవాగలు. వై. వి. బ. అంతరిక్షమార్గమునపోయెడు యోగసిద్ధులుమెట్టెడు పావకోళ్లు. "ద్వి. ఉజ్వలరత్నఖచితంబులైన యోగవాగలుమెట్టి." హరిశ్చ. ౨, ఆ. (రూ. యోగవాగలు బ. "ద్వి. యోగవాగములెక్కి యొగివారిదుండు." పర. ౨, ఆ.)

యోగి. సం. వి. న్. పుం. యోగాభ్యాసముచేయుపురుషుఁడు.

యోగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్త్రీదేవతావిశేషము; 2. యోగాభ్యాసముచేయు ఆఁడుది.

యోగేష్టము. సం. వి. అ. న. సీసము.

యోగ్యము. సం. వి. అ. న. బుద్ధియనెడు గంధద్రవ్యము. విణ. 1. తగినది, 2. ఉపాయముగలది; 3. నేర్పుగలది; 4. శక్తిగలది.

యోచన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆలోచన.

యోచించు. సం. స. క్రి. ఆలోచించు.

యోజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. కూర్పు అ. న. ము. ఆమడ. పుం. నూఱుగొంటువక్క.

యోజనవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మంజిష్ఠ.

యోజించు. సం. స. క్రి. యోజనముచేయు, కూర్చు.

యోత్రము. సం. వి. అ. న. యోక్త్రముయొక్క రూపాంతరము.

యోధ. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధముచేయువాఁడు, బంటు. (రూ. యోధుఁడు.)

యోద్ధృ. సం. వి. ఋ. పుం.——వై.——

యోని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱి; 2. కారణము; 3. గని.

యోష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆఁడుది, ఇంతి, వనిత.

యోషిత. సం. వి. అ. స్త్రీ.——వై.——

యోషిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ.——వై.——

యౌ.

యౌకము. సం. వి. అ. పుం. శ్వాసనిరోధకరోగము, ఊపిరికట్టు.

యౌగపద్యము. సం. వి. అ. న. యుగపద్భావము.

యౌగికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) యోగముచేతఁ గలిగినది.

యౌతకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) అరణము.

యౌతనము. సం. వి. అ. న. త్రాసు, తూకము, కూతురోలను తూఁచుట.

యౌవతము. సం. వి. అ. న. యువతీసమూహము.

యౌవనము. సం. వి. అ. న. మంచిప్రాయము. (పదియాఱేండ్లు మొదలు ఏఁబదియేండ్లవఱకుఁగలది.)

యౌవరాజ్యము. సం. వి. అ. న. యువరాజు దొరతనము

ర.

ర. ఒక యక్షరము. దే. అవ్య. 1. నీచమిత్రోద్దేశములయందు ఉద్దేశ్యవాచకమునకు పరత్వంబున అంతాగమంబగును, (నీచోద్దేశమునకు.— "ఉ. వందనరాముచేతఁగొనిపచ్చిన యుప్పులుగాదురోరిపక్తంచర." రా. యు, కాం. — మిత్రోద్దేశమునకు. — "ఏలరయీచలంబుడిగి యేలర." పాన్. 3, అ)—అవ్య. పదాంతస్థార్థశబ్దములకు అనుప్రయుక్తమగును. (ఓర, బరర మొ.)

రంకువు. సం వి. ఉ. తెల్లనివెండ్రుకలును మెత్తనితోలునుగల యిఱ్ఱి.

రంగఁడు. వై. వి. శ్రీరంగనాథుఁడు.

రంగము. ఉభ దే. వి. పొదె. సం. వి. అ. పుం, స. తగఁడము పుం. 1 యుద్ధభూమి, 2. నాట్యస్థానము; 3. రంగు, 4. శ్రీరంగము. "అప్పిన్నది రంగమందయిన పెంస్త్రీయుచెప్పను." ఆము. ౧, ఆ.

రంగరి. దేశ్య. వి. (రంగు+అరి.) రంగువేయువాఁడు. (దీనిని రంగారియని వాడుదురు.)

రంగరించు. దే. స. క్రి. రంగలించుటకు మొదటిరూపము.

రంగలించు. దే. స. క్రి. ద్రవములేనివస్తువుతో ద్రవవస్తువును చేర్చి చూపుమునౌరిగానతో మర్దించు.

రంగవల్లి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. (చూ.) ముగ్గు.

రంగాజీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్తరువు వ్రాయువాఁడు. 2. నట్టువుఁడు.

రంగాయించు. దే. స. క్రి. రంగుచేయు.

రంగు. వై. వి 1. వర్ణము, 2. కాంతి*.

రంగుగా. వై. క్రి. విణ. సొంపుగా.

రంగుపాణి. వై. విణ ఎఱుపురంగువేసిన

రంజకము. సం. వి అ. న. ఇంగిలీకము.

రంజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రంజించువాఁడు, 2. రంగువేయువాఁడు.

రంజనము. సం. వి అ. న. 1. ఇంగిలీకము; 2. ఎఱ్ఱగంధము పుం. రంజించునది.

రంజని. సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నీలిచెట్టు.

రంజించు. సం. ప్ర. రంజిల్లఁజేయు.

రంజిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. ఎఱ్ఱనగు; 2. అనురాగముపొందు

రంజేకము. దే. వి. తుపాకిచెవినిగాల్పుటకుపెట్టెడుమందు.

రంజేగ. దే. వి. గాదెవంటికాఁగు.

రంజేణి. దే. వి.——వై——

రండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. విధవ; 2. ఎలుకతెడికి.

రంత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) క్రీడించువాఁడు.

రంతు. వై. వి. 1. రతి; "ఎ, గీ. దారువనవీధిశాంతుధరునిరంతు, శౌరిగోపాలకామినీ సేవ్యకేళి, కామరసభావములుమించి కానఁబడఁగ, దీర్చియిరువురులయందుఁ జెలఁగించినారు." వై. ౭, ఆ. – 2. క్రీడ*. (చూ. రంతుకాఁడు.)

రంతుకాఁడు. దే. విశే. క్రీడావరుఁడు. "వ. అరంతుకాం డ్రకాముకు లవిని," (ఇక్కడ క్రీడాపరుఁడనఁగా ద్యూతక్రీడాపరుఁడని అర్థము) పారి. ఉ 3, ఆ.

రంధ్రము. సం. వి. అ న. 1. బిలము; 2. సందు, 3. దూషణము.

రంపె. దే. వి. 1. మాదిగవాఁడు తోలుకోసెడు పాదరక్షవిశేషము, (2 తాళ్ళుకులు మట్టిగ చికొంచు పాదరక్షవిశేషము. మొదటి రూపము రంపియ.)

రంపెలాఁడి. దే. విశే. (రంపెలు + ఆఁడి.) రాకసస్త్రీవిశేషము అనుమది. "సీ. చించినైనకోకనిచ్చిరవిచ్చికటి రమ సఁగ్గసేన దాంరంపెలాఁడి" పంచ. వే. 3, ఆ.

రంభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకానొక అప్సరస్త్రీ, 2 అరఁటిచెట్టు. అ. పుం. ము. త్రిస్థానధారిఫలించెడు వెదురుకోల.

రంహస్సు సం. వి. స్. న. వడి. విశే. వడిగలది.

రకము. దే. వి. విధము. (ఇది మంచిరకము) విశే. 1 శ్రేష్ఠము. "ద్వి. రకమైనశంఖంబురమ్యకరమున." విష్ణు. పు. ౫, ఆ – 2 సుందరము. "రకమైనజంఘులవారికిలాయోగము." కళా. 3, ఆ.

రక్కసి. వై. వి. 1 రాక్షసి, 2. రాక్షసుఁడు. "కల్లరిబంకరక్కసియుకుఖలగొంగ." అర్వ యు, కాం.

రక్కసీఁడు. దే. వి. (రక్కసి + ఈఁడు.) రాక్షసుఁడు. "సీ. కదలకపెన్నిధిఁగాచుదయ్యంబులురచ్చరాళుల బొమ్మరక్కసీలు." కాశీ. ౪, ఆ. (పార్థమున ఈఁడు.)

రక్కసుఁడు. వై. వి. 1 రాక్షసుఁడు; 2. నైరృతి. "మ. మహా దక్షిణమందు రక్కసుఁడు దీర్ఘమైతాల్పుగా గామ్ప కక్కులతో మణివివరాళిశోలుపున బల్కింబోటిగేహ్మంను పు, గ్గులలాపాల్ దొరయుక మొదలలుకు వేల్పుల్ గొల్వ." విల. ౨, ఆ.

రక్కసులగొంగ. దే. వి. విష్ణువు, దైత్యారి.

రక్కెస. వై. వి రాక్షసస్త్రీ. "క. పతెంచుపాండుపుత్రుని, కీవన మునసుండిపోరికామలపెదున, వాత్తూలముకునిఁగనిసం, జాగ్రుగమలరక్కెసలుతమలోనక." వై. ౫, ఆ.—విశే. అయుక్తము*. "క. అలంబులోనరక్కెస, మేలంబులుగలవె." ఉ, హరి. ౬, ఆ. "రక్కెసమాటలు." "రక్కెసతాల్మి." భార. ఉద్యో. 3, ఆ దే. వి. వృక్షవిశేషము.

రక్కొను. దే.అ.క్రి 1. వర్ధిల్లు, 2. కలుగొను, "ఉ. రక్కొర వంటిరాజునగరాపురితో నదిరించివచ్చెనాఁ, దక్కొదరుండికృతమ్ముఁ దక్కొదనుండెనుమందమారుతం, దక్కొదనుండెసిగ్గువదరేమిపుడుఁ దఁడదృప్తరేఖచే, రక్కొని క్రమ్మఱం బ్రదికిరాఁజనవర్లయినారుగా శశి." విజ. 3, ఆ.–8. కలుగు. "క. మొక్కొనఁజేతులుగోయుః, రక్కొనుసేమమ్ముఖంటిరాజాలయందుక" సము. 3, ఆ. (రక్కొను యొక్కరూపాంతరము.)

రక్తకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దగోరంటచెట్టు; 2. తోఁపుచీర; 3. మంకెనచెట్టు. డు. అనురాగము గలవాఁడు.

రక్తప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. జెలగ; 2. డాకిని. పుం. డు. నైరృతుఁడు.

రక్తపుచ్ఛిక. సం వి. అ. స్త్రీ. నలికండ్లపాము.

రక్తఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. దొండతీగె.

రక్తము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు, 2. కుంకుమము; 3. కుంకుమపుష్పము. 4. రాగి పుం. ఎఱుపు. విశే 1. ఎఱ్ఱనిది; 2. అనురాగముగలది, 3. రంగువేయఁబడినది.

రక్తసంధ్యకము. సం. వి. అ న. చెంగలువ.

రక్తసరోరుహము. సం. వి. అ. న 1 ఎఱ్ఱదామర, 2. కుంకుమపుష్పము.

రక్తాంగము. సం. వి అ. న 1. కుంకుమము, 2. పగడము. పుం 1 కంపిల్లముచెట్టు, 2. నల్లి డు. అంగారకుఁడు.

రక్తాక్షి. సం వి. న్ పుం ఒకసంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము.)

రక్తాశ్మము. సం. వి న్. పుం కావిరాయి

రక్తి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. రాగము, అనురాగము.

రక్తిమ. సం వి. న్. పుం. రక్తవర్ణము (చూ రక్తిమము.)

రక్తైరండము. సం. వి అ. పుం. ఎఱ్ఱాముదపుచెట్టు.

రక్తోత్పలము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱదామర, కెందమ్మి.

రక్ష. సం వి. అ స్త్రీ. 1 రక్షణము 2. రక్షణముకొఱకై బిడ్డలు మొదలైనవారికి కట్టెడు మూలికలోనగునది; 3. రక్షణముకొఱకై నొసలఁబెట్టుకొనుపలామభస్మము, 4. లక్క.

రక్షకుఁడు. సం విశే. (అ. అ అ) రక్షించువాఁడు.

రక్షణము. సం వి అ న. రక్షించుట, కాపు.

రక్షస్సు. సం. వి. స్ న. రాక్షసుఁడు.

రక్షి. సం. విశే (న్. ఈ. న్.) రక్షించువాఁడు.

రక్షించు. సం. స క్రి. రక్షణముచేయు, కాపాడు.

రక్షితము. సం విశే. (అ. అ. అ.) రక్షింపఁబడినది.

రక్షితవ్యము. సం. విశే (అ. అ. అ.) రక్షింపఁదగినది.

రక్షిప్రము. సం వి. అ. పుం అంగరక్షకసమూహము.

రక్షము సం. వి అ పుం న. రక్షించుట.

రక్ష్యము. సం విశే. (అ. అ అ.) రక్షింపఁదగినది.

రగులు. దే. అ. క్రి. మంటయెత్తు.

రగులుచు. దే. ప్రే. రగులఁజేయు.

రచన. సం. వి. అ. స్త్రీ. మాల్యాదినిర్మాణము. అ. న. ము. నిర్మాణము.

రచించు. సం స. క్రి. నిర్మించు, వన్ను. (చూ. రచియించు.)

రచితము. సం. విశే. (అ. అ. అ) రచియింపఁబడినది.

రచ్చ. వై వి. 1. రాజమార్గము, "ఉ. అయిదరోవాహార్తయగు నాతనిసూనుఁడురచ్చవాడఁగా." వంచ. నా. ౧, ఆ.–2 మండపము*, "సీ. రచ్చలు క్రంగలు రాజమార్గంబులు విపణిదేశంబులు వికదముబుగఁ, జేసిరి" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.– 3. సభ*; "వ. రచ్చలోకివచ్చి బానయిచ్చిపొమ్మనిపుడమి యోేసుపాడినమాటదాఁటఁగూడునే." ఉ, రా. ౫, ఆ. – 4 గోష్ఠి*; 5 కలకలము*, "ఉ. వనరుహాకందమూలఫలవారిల వంబులె యాత్మవృత్తిగా, ధనముకొనర్చుచుక్ శ్రుతిహితస్వర వైఖరులుచ్చరించుచుక్, మునుపదీక్షదీక్షితులనద్వితరాజులరచ్చ

అచ్చులతో, నవఁగొని పాంచ్రవిష్ణయ విగానవిభావితమానపొత్తుఁ జై." వాన. ౨, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)—6. కలహము. "క. అలఁదరుమచెంచిగురునితో, కంబీరుఁ గాంచియిట్టి రచ్చలుగలతే, కలిచితవదనితొరా, కలయానంతిరఁ లోయి గ్రక్కునఁ బలికెగా." కళా. ౫, ఆ.

రచ్చకొట్టము. వై. వి. రచ్చ, మందిరము "సీ. బ్రాహ్మణక్షత్రియాదివర్ణములు ధర్మములు నిల్వఁదగు రచ్చకొట్టములును." శు. రా. ౧, ఆ.

రచ్చగొను. దే. అ. క్రి. (రచ్చ+గొను.) సుంభుకాడు. "వ. అచ్చెరువుపడిపయచ్చరులు బచ్చిగ్రచ్చగొనినాడ" రామా. ౫, ఆ.

రచ్చపట్టు. దే. వి. రచ్చకొట్టము "ఎ, సీ. కళారనకలిముఁగల్ప వృక్షములనీడఁ బచ్చలజాపట్టుగమరరచ్చపట్టులును." పాం. ౨, ఆ.

రచ్చబండ. దే. వి. రచ్చచేయుటకొఱకుండు పదిమంది కూర్చుండ దగుబండ. (ఇట్లు రచ్చఱల్ల.)

రచ్చమ్రాను. దే. వి. రచ్చసేయుచోట నీడకైపెట్టినమ్రాను.

రజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చాకలివాఁడు, నిర్ణేజకుఁడు.

రజతము. సం. వి. అ. న. 1. వెండి; 2. హారము; 3. ఏనుఁగు కొమ్ము. విణ. తెల్లనిది.

రజతాద్రి. సం. వి. ఇ. పుం. వెండికొండ, కైలాసము.

రజని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. పసుపు; 3. కొండిండిగ; 4. నీలిచెట్టు.

రజనీముఖము. సం. వి. అ. న. ప్రదోషము, మునిమాపు.

రజస్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ముట్టుది. ఆ. పుం. ము. దున్నపోతు.

రజస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ఒక గుణము; (చూ. గుణము.) 2. దుమ్ము; 3. ముట్టునెత్తురు; 4. పుప్పొడి. (రూ. రజము.)

రజా. హిం. వి. సెలవు.

రజ్జువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. త్రాడు; 2. అఁడువానిజెడ.

రజన. దే. వి. గడన, సంపాదనము.

రజాయి. దే. వి. వేలికిక్కుకొనెడు దుప్పటి.

రజ్జన. దే. వి. అత్తస్తుతి, వికత్థనము. "రిత్తరజనఁబనిదీరునెవడఁ" పారి. ప్ర. ౯, ఆ.

రజ్జా. దే. అ. క్రి. ప్రలు. (చూ. గొజ్జఁగ.) వి. 1. శృంగారభావ గమనము; (చూ. ఇలువడి మొదటియర్థము.) 2. (చూ.) రజన. "క. సమరవమునగల్పియొరురా, ఇక్కముగొనియును మజ్జనఁబెట్టు లాడఁడునిరిజా, దమునఁగొని రజ్జలేటికి, నమయుంబిరునెంచెఁ దొంటిరందమునగలదే." 'వ. తథాధికమ్మునిక్తానికెఁ రజ్జ దివ్యరజ్జ ను." భార. విరా. ౪, ఆ.

రజ్జాలాఁడి. దే. విణ. (రజ్జ+ఆఁడి.) 1. శృంగారభావయురాలు; 2. అత్తస్తుతిపరురాలు

రజ్జాలాఁడు. దే. విణ. (రజ్జా+ఆఁడు.) 1. శృంగారభావయుఁడు; 2. ఆత్తస్తుతిపరుఁడు. "ఉ. వారిధారిరో, రాజ్యముదైపుగ శ్రీ యుఁలయందుఁబడాటవపొఁటుబోఁడీ, వాయుపురజాలాఁడు." భార. అర. ౬, ఆ.

రటనము. సం. వి. అ. న. ధ్వని, మ్రోఁత.

రటితము. సం. వి. అ. న. నిశ్వమంట మ్రోఁత, రొదరొద.

రట్టడి. దే. విణ. నింద్యము. "క. బిట్టిరిక్రీతలోగిడన, రట్టడితం ... గూడాకె జెట్ట" పీఠా. ౧, ఆ.

రట్టు. యు. దే. వి. దూఱు, నింద. "తే. పారిపురాధ్యోగజార్తపెం పద్గుడు వారి, మదిఁబొడిదుఁ దలపోసి రట్టిడియటంచు" రాధా. ౨, ఆ.—2. ఉపద్రవము "ఉ. రట్టనరింతుముమాద్రుపురంగు పుంటొగరందమంద గా" చంద్ర.

రడి. దే. వి. రచ్చిడుట్కూరూపాంతరము.

రడ్డి. దే. వి. రెడ్డియొక్కరూపాంతరము. (చూ. కుడిము.)

రణనము. సం. వి. అ. న. ధ్వని, మ్రోఁత.

రణము. సం. వి. అ. పుం. న. యుద్ధము. పుం. మ్రోఁత. పు. కొమము.

రణితము. సం. వి. అ. న. మ్రోఁత. విణ. మ్రోసినది.

రతనపుగని. వై. వి. (రతనము+గని.) సముద్రము, రత్నాకరము. "క. నీరుకలొందుకలం, పుడమంది నీరితకపు, గనిరందెఁడనా రుండుదాఁలఁగలఁడేచెప్పుమా." ఆర్చి. ౪౯౦, కా౦.

రతనపువిల్లు. దే. వి. (రతనము+విల్లు) ఇంద్రధనుస్సు.

రతనము. వై. వి. మణి. "అచ్చిరతనంబునుమధ్యముదండలింకంఠలైడువాని." రామా. ౩, ఆ.

రతము. సం. వి. అ. న. 1. మురతము; 2. అఁదుగుటే. విణ. అనక్తము.

రతి. ఉభ. దే. వి. 1. వచ్చలటూనికయందొడయుత్తు. "సీ. అతి వినోదముగాఁగ రతులఁదేలించుచి చర్చలఁడియాలపద్గంధి." విజ ౧, ఆ.—2. మణాఁగుపందు ఇరుకద్దిదవరొగము—సం. అ. స్త్రీ. 1. మురతము; 2. మన్మథునిభార్య; 3. అనురాగము; 4. అఁదు గుటే.

రతిపతి. సం. వి. ఇ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

రత్నగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, పుడమి, నేల.

రత్నగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సముద్రుఁడు; 2. కుబేరుఁడు.

రత్నము. సం. వి. అ. న. 1. మణి; (మరకతాద్యశ్మజాతి మౌక్తికాద్యశ్మజాతియు.) (నవరత్నములు —మౌక్తికము, పద్మరాగము, వజ్రము, ప్రవాళము, మరకతము, నీలము, గోమేధికము, పుష్యరాగము, వైదూర్యము.) 2. స్వజాతియందు శ్రేష్ఠమయినది.

రత్నసానువు. సం. వి. ఉ. పుం. మేరుపర్వతము, బంగరుకొండ

రత్నాకరము. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము, రతనపుగని.

రత్ని. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. పిడికెలితోమూర. (చిటికెనవ్రేలిన పిడికిమూర అరత్ని.)

రథకడ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రథములసమూహము.

రథకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరుచేయువాఁడు; 2. వడ్లవాఁడు.

రథగుప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. చక్రరంధ్రములఁదోఁపించెడు ... ములు పులితో ఆలోనక వానిచేనేర్పఱచిన రథముమీఁదిబల్ల. (అని కొందఱు)

రథద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. తినాసము.

రథము. సం. వి. అ. పుం. 1. తేరు; (బ్రహ్మ్యతిరథము నీరిపురమము, అర్జునునిరథము నందిఘోషము, విష్ణురథము శతాంగము.) 2. శరీరము; 3. తినిసము; 4. వేతసము.

రథాంగము. సం. వి. అ. న. రథచక్రము. పుం. చక్రవాకము.

రథాంగాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవాకము.

రథి. సం. వి. న్. పుం. 1. రథముసెక్కువాఁడు; 2. రథముసెక్కి యుద్ధముచేయువాఁడు.

రథికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రథముసెక్కి యుద్ధము చేయువాఁడు.

రథిరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

రథ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రథసమూహము, 2. రాజమార్గము; 3. మార్గము. అ. పుం. ను రథమునీడ్చుదు గుఱ్ఱము.

(కృష్ణునిరథ్యములు.—సైన్యము, సుగ్రీవము, మేఘపుష్పము, బలాహకము.)

రదనచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. పెదవి, పలుకప్పు

రదనము. సం. వి. అ. పుం. పల్లు, దశనము.

రదము. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

రద్ది. దే. వి. 1. అల్లరి, "క. ముద్దులగోమరుని వ్రేతన, రద్దుల్ సేసెదవె యీ రజ్జ నఁగట్టఁగ." భాగ. ౧, స్కం.—2. గొప్పధ్వని. "సీ. గళరవంబులరద్దిగాఁజెలంగింపఁగాఁబలుమాఱుమెల్లనఁబలుకఁ మను చు." అని. 3, అ.

రద్దు. దే. వి. అల్లరి. (రద్దియొక్క రూపాంతరము.) రొట్టెవేఁత తిరివేఁత.

రపణము. దే. విశే. గొప్ప. "రపణంపు పెద్దముత్తైదువంటనరి కోఁడ." పాండు. 3, అ.

రపము. దే. వి. చెల్లుబడి. "ఎ, క. ఒకటికొక్కటికడ్డసేయక మెలఁగు, వాపోఁ అంబునఁ దమరపంబొ మెకములు." శా. ౧, అ. (చూ. పాళెగాఁడు.)

రప్పించు. దే. ప్రే. రాఁజేయు. (ధాతువు వచ్చు.)

రప్పు. హిం. వి. పోగుచేయుట.

రభసము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగము; 2. సంతోషము.

రమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. లక్ష్మి. అ. పుం. ను. రక్తాశోకము.

రమణ. ఉభ. వై. వి. 1. ఒప్పిదము*; "క. అసురపతిభాండవ మునకు, రమణనుసైత్రరథముచైత్ర రథమునకుసమా, నముగాదీనిని భూభా, గమునకురచియించెనొక్కోకమలజుఁడుదయక." భార. ఆది. ౪, అ.—2. ప్రీతి*, "సీ. కేదు, రాకుండనారదిరమింతు నాళీరప్రాణముఁయల్లరమణఁబోద." వి. పు. 2, అ.—3. విధము*. "అ. ఎలమిబోదలేమికలిమివాటింపని, రమణనునీయెడఁజగర ప్రశంసలు." భార. శాం. ౪, అ.—సం. విశే. (అ. అ. అ.) మనోజ్ఞ.

రమణి. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. క్రీడించునట్టి ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

రమణించు. వై. అ. క్రి. ఒప్పిదమగు. "ఎ, క. అప్పురంబునర మణించెవార్ష్ణదయము." నిరో. ౧, అ.

రమణీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఒప్పిదమైనది.

రమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మగఁడు; 2. మన్మథుఁడు. విశే. మనోజ్ఞుఁడు.

రమరమి. దే. అవ్య. క్రి. విశే. రమారమియొక్క రూపాంతరము.

రమారమి. దే. అవ్య. క్రి. విశే. ఇంచుమించు.

రమించు. సం. అ. క్రి. 1. క్రీడించు; 2. సంభోగించు. (రమి అనియు.)

రమ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. రాత్రి. అ. న. ను. పొట్లకాయ. పుం. సంపెఁగచెట్టు. విశే. ఒప్పితమైనది.

రమ్యకము. సం. వి. అ. న. భారతాదివర్షములలో నొకటి. (చూ. వర్షము.)

రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగము; 2. ప్రవాహము.

రల్లకము. సం. వి. అ. పుం. కంబళి.

రవ. వై. వి. 1. కణము, "పుప్పొడిరవ." య. ౫, అ.—2. ఖండము*; "శే. తరుకుపక్రంపురకలఁముఁడంబుకులు." అని. 3, అ.—3. వజ్రము*; "క. కవిలేవిరాజకీర్తియు, కవిలేవినదంబు రూపరవభావములం, జవిలేవిగ్రామపొందుకు, రవలేవివిభూషణం బురహీనరతించు." గా. ౫, అ.—4. రవగాలు*, "సీ. పిం గంపుఁగోదములేతరురవల్కొండఁబొగరెక్కి త్రిశిరుండు దశిరి పెడలె." రామా. ౭, అ.—విశే. సన్నము*. "రవదుక్క." "రవగాడ్పు." తంత్ర.

రవకారము. దే. వి. వలుదయైన గచ్చుపూఁత.

రవగాలు. ద్వి. వి. అశ్వగతివిశేషము. (చూ. అశ్వగతులు.) "సీ. రవగాలునలువాటిరాగాడ్పుపటానిపాదలుసికునఁబోయిపోద లుపొమ్ము." ఉ. రా. ౧, అ.

రవజ. దే. వి. అప్పు. ఋణము.

రవణ. వై. వి. రమణయొక్క రూపాంతరము. (ఒప్పిదము.— "రగడ. రవణరంజిలుమదమురాగముఅరాగము అ." భాస. ౨, అ.)

రవణము. ఉభ, వై. వి. భూషణము*. రవణముల్ దిగివిడిరచెలం గుకోఁగట్టినైచిన." అర్థ సుం, కాం.—సం. విశే. (అ. అ. అ.) మ్రోఁగుసది.

రవణించు. వై. అ. క్రి. రమణించుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. అమరేంద్ర. ముత్తమేఘములఁదివ్యక్రమంబురవణించిమించివా యువ్రలుపడరె." దశా. ౭, అ.

రవపాళెము. ద్వి. విశే. మిక్కిలి సన్నపాటిది (వస్త్రము.)

రవరుంచము. సం. వి. అ. పుం. జిగురుమంచేము.

రవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధ్వని; 2. కంఠధ్వని.

రవరవ. దే. వి. 1. మెరయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "క. మెరసెగా, రవరవఁగజరవంబులు." పాన్. ౪, అ.—2. కాంతి విశేషము, "క. రమణునివిరహానలమునో, రమణుఁడామ్రనసుధిర్పి రవరవకరదిం, భుమునకుఁగాలాగరుఘూ, పముఁపెట్టివాదినంటు వాచినిపుణులు." పాన్. ౬. అ.—3. స్పర్ధ. "క. రవరవలు నెఱపుచిలపు, రవరవదముతోఁడెలియరాశకదంబుల్." (చిలుకల విశేషమునుచేసిక్కడరవశబ్దము దక్షపాచూన్యముగుచున్నది.) విజ. ౧, అ.

రవళి. వై. వి. ధ్వని. "సీ. ముసిఁకోర్కులొసంగనిదిశేకయుసురిధి రతినంపుటందియల్ రవళియునఁగ." తంత్రా. 3, అ. (చూ. రవలి.)

రవళించు. వై. అ. క్రి. ధ్వనించు. "ద్వి. రవళించిదాఁటుపా త్రుతిరేఖలు." (ఇక్కడ ధ్వనించుటయనఁగా కలిగించుట.) పారిజా. ౧, భా.

రవణా. హిం. వి. పంపుట.

రవాయి. దే. వి. కృత్రిమమునద్దాగమణి.

రవాలు. ద్వి. వి. రవగాలుయొక్క రూపాంతరము.

రవాళి. వై. వి. రవళియొక్క రూపాంతరము. "సీ. కరలినెమ్ములు నేయుకోరావమ్ములు లాభ్రకలెత్తువీలలరవాళి." చంద్రా. ౨, అ.

రవాళించు. వై. అ క్రి. రవళించుయొక్క రూపాంతరము.

రవి. సం. వి. ఇ పుం. సూర్యుఁడు. న్. జిల్లేడు.

రవేసు. హిం. వి. రుసుము.

రశన. సం వి. అ. స్త్రీ పదియాఱుపేటలుగల ఆఁడుదాని మొల నూలు.

రశ్మి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 వెలుఁగు, 2. పగ్గము, 3. ఱెప్ప.

రస. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. భూమి; 2. రసాతలము, 3. నాలుక; 4 అందుగు ; 5. చిఱుబొద్ది ; 6. కొణుఁగు.

రసంగి దే వి. ధాన్యవిశేషము.

రసకర్పూరము. సం వి అ. పుం, న. కర్పూరరసము.

రసగర్భము. సం వి. అ న 1. రసాంజనము, 2. ఇంగిలీకము.

రసగుండు. మి. గ్రా. వి. రసముతోఁజేసిన గోళాకారవస్తువు.

రసజ్ఞ సం వి అ స్త్రీ. నాలుక.

రసజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ పుం. పండితుఁడు. విశ రసికుఁడు.

రసదాడి. వై. వి 1. ఒకదినుసు చెఱకు. (చూ) పుండ్రము . "సీ. రసదాడిచెఱకుకోఁద్రిగివెట్టిచెఱకుసఁజాననిచెఱప్రతివక్క రగును." చంద్ర. – 2. ఒకదినుసు అరఁటి *. "సీ. రసదాడి సరిపదరచనగానరపోల్చి యనువైనకలఁపులు గనఁగవిల్చి." చంద్రా. ౧, అ.

రసదాళిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెఱకుదినుసు. (చూ.) పుండ్రము

రసన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నాలుక; 2. (చూ.) రశన

రసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాదరసము; 2. బోళము, 3 జలము; 4. శృంగారాది; (ఇది తొమ్మిది. శృంగారము, హాస్యము, కరుణము, వీరము, రౌద్రము, భయానకము, బీభత్సము, అద్భుతము, శాంతము. మతాంతరములఁబట్టి యీసంఖ్య యెచ్చు తక్కువలగును.) 5. కషాయాది; (ఇవి ఆఱు. – కషాయము, మధురము, లవణము, కటువు, తిక్తము, ఆమ్లము.) 6. రుచి, 7 పసరు; 8. అనురాగము; 9. వీర్యము; 10. దేహధాతు విశేషము, 11. ద్రవము, 12. విషము.

రసవతి సం వి. ఈ. స్త్రీ. వంటయిల్లు, మహానసము.

రసవాదము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసమునుకట్టి బంగారు చేయువిద్య.

రసాంజనము. సం. వి. అ న. అంజనవిశేషము.

రసాతలము. సం. వి అ న. పాతాళలోకము

రసాయనము. సం. వి. అ. న. 1. జరావ్యాధులనుపోఁగొట్టెడి యౌషధవిశేషము; 2 మజ్జిగ; 3. విషము. పుం. విడంగము . వి., గరుత్మంతుఁడు.

రసాల సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. శిఖరి 2. దేకుకర; 3. నాలుక; 4. గరిక , 5. తెల్లనేలగుమ్ముడు . అ. న. పు. 1. చిల్లమద్ది; 2. బోళము. పుం. 1. చెఱకు ; 2. మామిడి .

రసి. దే వి. పుంటిచీము.

రసిక. ఉభ. దే. వి. రసియొక్క రూపాంతరము. సం. అ. స్త్రీ. 1. చెఱకుపాలు; 2. శిఖరి. విశ. రసికురాలు.

రసికుఁడు. సం. విశ. (అ. అ, ఈ. అ.) రసమునెఱిఁగినవాఁడు.

రసితము. సం వి అ. న. 1. మేఘగర్జనము; 2. ధ్వని. విశ. 1. మొలామచేయఁబడినది, 2. ధ్వనించినది.

రసీదు అం. వి. చెల్లుపత్రము.

రసోనకము. సం. వి అ. పుం. వెల్లుల్లి .

రస్తు. దే వి. వస్తుసంభారము. "ఉ. వారలుఘనంబుగమార్గము లడ్డగించినన్, నన్నుతలోర్యరస్తుమునపైన్యముఁజేరుటదుస్తరంబగున్." కృష్ణ. 3, అ. "చ. వరఁగదురస్తుకొట్టడులుభద్రముగా నాగలిగముద్రలన్, గరిమనానర్చి." హంస. ౧, అ.

రహాటము. సం. వి. అ. పుం. రాట్నము.

రహాటు. వై. వి. రట్టు, రాటు, ఉపద్రవము.

రహదారి. హిం. వి సామాన్యముగా నందఱు పోఁదగినది.

రహస్య సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకయేఱు. అ. న. ము. ఏకాంతము. విశ దాఁచఁదగినది.

రహస్సు. సం. వి. స్. న. 1 ఏకాంతము; 2. మరతము.

రహి. దే వి. 1 ఆనందము, "క. ఆగంధర్వకుమారుఁడు, నాగజగమనయుఁ బ్రఫుల్లహల్లకకల్పా; భోగంబునరహిమిగులఁగ, భోగింపందొడఁగి రాత్మఁబొంగెడికాంక్షన్." పాన్. 3, అ – 2 ఆసక్తి, "ఇం, చిరరహిఁ జేతిఁజేయకుఁ జెక్కులుసోఁటుచు నెన్నుచున్నదో" హ. ౧, అ. – 3. తెలివి, "చ లలితరసోపభోగదశలన్ రహిఁజెప్పని జాగ్రత్తిన్, దలతెలవైనదంతకల దీపమపాశ్యతరళ్మిబంధమున్, గనేళిభాప్రకాండమును గాఁగని తత్తపనీయకాంతియున్ దలరిదిగాగయనంత్కృదామముసేఁగడంగ నయ్యెడిన్." హంస. ౪, అ.–4. బాగు "ఎ, సీ కటకోయారరరనాదికనకముసకు, పలరుదైజిగివన్నియలతిశయింపఁ, దొడవు లనినిల్లఁదనమేన తొడవుగాఁగ, రహివహించుచునుండె వారాననదన." అని ౫, అ.–5. రత్తి; "సీ రహిరృట్టణంత్రగాత్రముఁ జాలఁగరఁగిఁ చుఁ మలగాంధర్వంబువిద్యమాక." పాన్. ౨, అ – 6. ఓపు. "క. ఆయ్యసవద్యగుణావని యయత్యనమంత్రి మణి పరసమూంబ వివాహం, బయ్యనవాఁక్యకుమారిని, నెయ్యంబునఁబెండ్లియైనసెలగొల్పురహిన్." ఉ, రా. ౧, అ.

రహించు. దే. అ. క్రి. 1. ఒప్పు, "ద. ఇహపరసాధకంబన రహించు ప్రబంధమొనర్ప శ్రీరఘు, ద్వహునిచరిత్రమం దొరకె." ఉ, రా. ౧, అ.–2. వర్ధిల్లు. "ద్వి. విష్ణుమాయా, యందిట్లు రహించునదఁగులోకములు." విష్ణు పు. ౧, అ. (రహియించు అనియు.)

రహితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) విడువఁబడినది.

రా.

రా. యు. దే. అవ. ర అనుదానియొక్క రూపాంతరము. (వీచో ద్దేశము నకు. – "కాదిరా" అను ఓ, అ. – మిత్రో ద్దేశమునకు.– "రారాసందడిసుూరక " – ప్రశంసార్థకశబ్దములకు అనుప్రయుక్తమగుటకు –"కొరావలరాదవేగిరము." ఉ, హరి. ౫, అ.) విశ. గాయుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణములోపింపఁగా మిగిలినరూపము వై. గాదశబ్దమునకు మీదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. "క. రాచందముగలరాముఁడు, రాచందము హాన్పెఁదవపిరాధానసా, రాదనురాహోస్యహాస్య, శ్రీదనుర పదాంబుజాణుకేయువ్యాత్తిన్." రామా. ౪, అ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

రాంకవము. సం. విశ. (అ. ఆ, ఈ. అ.) మృగరోమములవలన నేయఁబడినది. (శాలువలోనగునది.)

రాంభము. సం. వి. అ. పుం. వ్రతి చేతఁబట్టెడు వెదురుకోల.

రాఁజో. దే. అ. క్రి. నిప్పు అంటుకొను. "సీ. ఇల్లిల్లుదిరుగ నొక్కింతబ్బుకిఖ యడ్చునే నింటిలోఁబూరినిడివినరక, రాఁజదు రాఁజినరవ్వులుకోలాప్వపాలఁగానిక్కల్గదు." అము. ౪, ఆ.

రాఁబట్టు. దే. వి. క్రి. (రాగా। పట్టు.) 1. ఇచ్చినదాని మరలఁ దీయు, 2. నేకరించు.

రాక. ఉభ. దే. వి. ఆగమనము. సం. ఆ. స్త్రీ. 1. సంపూర్ణ కళలుగల చంద్రునితోఁగూడినపున్నము; 2 ఒకయేఱు, 3 తీఁట; 4. పరుర్తాడినది.

రాకడ. దే. వి. రాక, ఆగమనము (చూ. పోకడ)

రాకాసి. వై. వి. 1. రాక్షసి; 2. రాక్షసుఁడు "క. ఈకరణిం బదిమొగములు, రాకాసియొనర్చిపట్టిరాయిడిచేతఁన్, జేకొకఁచును వేలుపు, లాకటిదేవరకునాడువపరుగు చనెదుటఁన్." య. ౨ "(రక్కసియొక్కరూపాంతరము.)

రాకించు. దే. స క్రి. మోఁదు. (చూ. నదగొట్టు.)

రాకిడి. దే వి. తేదబిల్ల.

రాకొట్టు. దే. అ. క్రి. రాగాపోరాయని యేకవచనాంతముగా నత్కరించు. "ద్వి. దట్టించురాకొట్టిశతిమిహైకానచు." భాగ. ౬, స్కం. "సీ. రాకొటిపిలువనిరమణిపైనలిగితే కూనముద్ర యిదేమిమూనిచంద్ర." చంద్రా. 3, ఆ—స క్రి. తిరస్క రించు. "క. రాకామరునెఱులుధీలపు, రాకామరునిరాకరించు రాకారం ద్రుఁన్, రాకొట్టుమొగముకెంజకు, రాకుఁగనితరాకుసేయు సారపదంబుల్." విజ. ౧, ఆ.

రాక్షస. సం. వి. అ పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్స రము.) మఱి. బలాత్కారమున కన్యనపహరించుకొనివచ్చిచేసి కొనెడు వివాహము. (చూ. వివాహము.)

రాక్షసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రక్కసి; 2. బలురక్కసికీ: 3. వల్లకచోరముకీ.

రాక్షసుఁడు. సం. వి. అ పుం, 1. రక్కసుఁడు; 2. నైర్ఋతుఁడు.

రాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాటలోనగునది, 2. అనురాగము; 3. రంగు; 4 మాత్సర్యము; 5. క్లేశము లోనగునది

రాగసూత్రము. సం. వి అ. న. 1. త్రాసుత్రాడు, 2. పట్టుపుఁద్రాడు.

రాగి. ఉభ. దే వి. 1. తవిఁదపైరు. 2. బ. తవిఁదలు. వై. వి. తామ్రము. సం. విశ. (న. ఈ. న.) 1. అనురాగముగలది: 2. ఎఱుపుగలది.

రాగించు. సం. అ. క్రి. రాగిల్లు. "క. చంచుటకాంతులువెన్నెలఁ, బెంచియుత్సుకము ట్టనోనఁగుచెన్నునకునురా, గించుచుఁజలనొక్క చేఁగబ, రించుఁజకోరికలుకముదలీలాలనలై." నిర్వ. ౬, ఆ.

రాగిల్లు. సం. అ. క్రి. రంజిల్లు.

రాచ. వై. విశ. రాజసంబంధి. (రాచవాఁడు, రాచది. రాచ కార్యము.) "ఉ. రాచకుఁగంబుపోఁడిచిదిరాజ్యముఁగోల్పడిపీడు వెల్వడన్, ద్రోచిన." రా. యు, కాం.

రాచపుండు. ద్వ. వి. ప్రాణాంతకముగా పిఁపునలేచెడు మహ వ్రణము. (ఇట్లు రాచకురుపు.)

రాచపుట్టువు. ద్వ. వి. క్షత్రియుఁడు. "క. రంగుగఁజూపఱ కోర్కులొ, సంగాదోసంఘుసఁఁబుఁజుదెంచినయా, గంగంగని మైయల్లసఁ, బొంగందగమ్రొక్కె-రాచపుట్టువుమదిలోఁన్." య. ౨, ఆ.

రాచమామిడి. ద్వ. వి గుజ్జుమామిడి, రాజామ్రముకీ.

రాచయుసిరిక ద్వ. వి. ఆమలకవిశేషముకీ.

రాచవాఁడు. ద్వ. వి. క్షత్రియుఁడు.

రాచవీడు. ద్వ. వి. (చూ.) రాజధాని.

రాచు. దే. అ క్రి. ఒరసికొను. "సీ. భూరిదిగ్భిత్తులతోరాచికొన సన్నకములెక్కకప్పారుకంఠమొప్ప." హరి. ఉ ౭. అ.—స. క్రి. 1. ఒరయు; "ద్రవిడకుటుంబిన.ల్పసువురాచినరత్నపుతొఁడు క్రింద." అము. ౧, అ —2. చెఱచు; "ఉ. తపంబొనరించి పాపముల్, రాచుటయుండఁగాశిహా పరంబులకూరక దూరమైనయు, శ్రీచపరెంటికింజెడిన రేవణసాదునె." పాన్వ. 3, ఆ.—3. రుద్దు.

రాజకము. సం. వి అ. న రాజులసమూహము.

రాజకర్కటి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పెద్దదోసకీ.

రాజకోశాతకి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. పెద్దబీరకీ.

రాజదంతము సం. వి. అ. పుం. ముందటిపల్లు.

రాజధాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాజువసించునట్టి ప్రధాననగరము, గాదిసీమ.

రాజన్యకము. సం. వి. అ. న. రాజన్యులసమూహము.

రాజన్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) రాచవాఁడు.

రాజన్వంతము. సం. విశ. (న. ఈ. న.) మంచిరాజుగలది. (దేశము.)

రాజబల. సం. వి. అ. స్త్రీ. గొంతెమగోరుకీ.

రాజబీజి. సం. వి. న. పుం. రాచకులమునందుఁబుట్టినవాఁడు.

రాజభూయము. సం. వి. అ. న. రాజత్వము.

రాజమార్గము. సం. వి. అ. పుం. రథములు మొదలగునవి పోఁదగిన పెద్దత్రోవ, బాట.

రాజమాషము. సం. వి. అ. పుం. అలసందెలు.

రాజయక్ష్మము. సం. వి. న. పుం. క్షయరోగము.

రాజరాజు. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్రవర్తి; 2. కుబేరుఁడు; 3. దుర్యోధనుఁడు; 4. చంద్రుఁడు.

రాజవంతము. సం. విశ. (న. ఈ. న.) రాజుగలది. (దేశము.)

రాజవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. రేలకీ.

రాజవ్రణము. సం. వి. అ. న. (చూ.) రాచపుండు.

రాజసము. సం. విశ. (అ. ఈ. అ) రజోగుణమువలనఁ గలిగినది.

రాజసూయము. సం. వి. అ. న. ఒకరాజు తక్కినరాజులను జయించిచేసెడి యజ్ఞము.

రాజహంస. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱ్ఱనిముక్కు కాళ్లుగలహంస; 2. ధూమ్రవర్ణములగుముక్కుకాళ్లురెక్కలుగల హంస; 3. రాజశ్రేష్ఠుఁడు.

రాజాదనము. సం. వి. అ. న. 1. పాలకీ; 2. మోదుగుకీ; 3. మోరటికీ.

రాజాన్నము. సం. వి. అ. న. 1. (చూ.) రాజనము 2. రాజులుభుజింపఁదగిన అన్నము.

రాజామ్రము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) రాచమామిడిచెట్టు.

రాజార్కము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లజిల్లేడుచెట్టు.

రాజార్హము. సం. వి. అ. న. అగరు. విణ. రాజునకుఁదగినది.

రాజి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వర్జిక, 2. రేఖ.

రాజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నల్లావలు; 2. వరిమడి, 3. వరుస.

రాజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశితము.

రాజిలము. సం. వి. అ. పుం. ఇరుదలపాము.

రాజిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు.

రాజీ. హిం. వి. ఇష్టము, సమాధానము.

రాజీనామా. హిం. వి. 1. వాదిప్రతివాదులు సమాధానపడి చేసికొను ఏర్పాటు; 2. ఉద్యోగమును మానుకొనుట.

రాజీవము. సం. వి. అ. న తామర. పుం. 1. మత్స్యవిశేషము; 2. మృగవిశేషము. విణ. రాజును అనుసరించి జీవించునది.

రాజ్ఞి. సం వి. ఈ. స్త్రీ 1. రాజభార్య; 2. సూర్యునిభార్య.

రాజ్యము. సం. వి. అ. న. 1. దొరతనము; 2. దొరతనమునకు లోఁబడినదేశము.

రాజొనము. వై. వి. సస్యవిశేషము. "ద్వి. జనములగలంగొరా జనములులంగొ." విష్ణు. పూ. 3, అ.—వి. ధాన్యవిశేషము.

రాజ్. సం. వి. జ్. పుం. 1. రేఁడు; 2. పుడమిరేఁడు, 3. రాచవాఁడు; 4. యక్షుఁడు; 5. ఇంద్రుఁడు; 6. చంద్రుఁడు. (దీనిఁగొందఱు వైకృతపదముగా వాడియున్నారు. అది చింత్యము.)

రాటనము. వై. వి. రాట్నము. "శే. అప్రతిష్ఠాఖ్యనరకంబు నందుదుష్ట, నరునిఁద్రిప్పుదురొగిరాటనములఁగట్టి." మార్క. ౨, అ.

రాటము. వై. వి. జనసమ్మర్దము*. (చూ. అటు మొదటియర్థము.)

రాటు. వై. వి. 1. ఉపద్రవము; 2. జనసమ్మర్దము*.

రాటుపడు. వై. అ. క్రి. ఉపద్రవపడు. (చూ. రాల్పడు.)

రాట్టు. సం. వి. ట్. పుం. రాజు, రేఁడు.

రాట్నపాకు. ద్వ. వి. (రాట్నము+ఆకు) రాట్నమునకమర్చెడు వలల.

రాట్నము. వై. వి. నూలువడికెడుయంత్రములోనగునది.

రాట్పడు. వై. అ. క్రి. రాటుపడుయొక్కరూపాంతరము. "నను న్నతనితంబవయోధరభార గర్భభారంబులఁ గోమలాంగకములా ల్పడ." కాశీ. ౪, అ.

రాడు. దే వి. కుంకె, స్తంభము.

రాణ. వై. వి. రమణయొక్కరూపాంతరము (ఒప్పిదమునకు)— "రాణనొప్పారుపైతాణంబు వింగిత." పాన్డ. ౪, అ.—క్రితి.— "సీ. తనరుచొక్కపురాణ మునిదంపతులఅదమూంబులు దీర నెయ్యంబుమీఱ, వనిచిన." (రామాయణార్థమునతనరుచొక్క+ఒక్కపురాణమునిదంపతులు అనియు, భారతార్థమునతనరుచొక్కపురాణ+మునిదంపతులు అనియుభేదము.) రాఘ ౧, అ.

రాణి. వై. వి. 1. రాజభార్య; 2. భార్య.

రాణించు. వై. అ. క్రి. ఒప్పు.

రాణివాసము. వై. వి 1. అంతఃపురము; "ఉ. వజ్రిరా ధుఁడిం పలరఁగరాణివాసమునవాడిడి పాడడిపుత్రప్పుడింగఁటిల్లసె, వలుగొనుచుండ." ప్ర భా. ౪, అ.—2. అంతఃపుర స్త్రీ*, "వ వారునారాణివాసంబులంటిత్రపటలిచొళికాండొళిలనునిచి." జై. 3, అ.—3. భార్య*. "శే. గౌరియొక్కతెయాకాశగంగ యొకతె, కాళియొక్కతెదక్షిణకాళియొకతె, పలుగురునుశంభునకు లోకనాయకునకు, రాణివాసంబులనురాగరసముపేర్మి" భీ. 3, అ. (ఒకానొక అర్థమునకు అంతఃపురస్త్రీ అనునర్థమునందు రాణివాసి యని ప్రయోగించియున్నాఁడు. అప్పుడు దానికి రాణివాసము కలది అనియర్థము చేసికొనవలెను.)

రాణువ. దే. వి. 1. సేన; "క. ఓపాపాత్ములారానికి, రాపాడ్మని చనవొంటగి రాణువయిల్లగా, నీపార్శ్వంబునఁజేసిరు, పోవరమా పృనిఁగనడవ." పా. 3, అ.—2. పరివారము. "ఆకోప్పటమాట గరిష్టార్భటిరాణువెల్లవిఁజూటంబంచి." ఉ, రా. 2, అ.

రాతిగొరక. ద్వ. వి. (రాయి + గొరక.) మత్స్యవిశేషము. హంస. ౪, అ.

రాతియుప్పు. దే. వి. (రాయి+ఉప్పు.) సముద్రమునందుఁ బుట్టినయుప్పు, అక్షిలము.

రాతిరి. వై వి. రేయి, రాత్రి, రజని, యామిని.

రాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రాతిరి, నిశ, యామిని.

రాత్రించరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. నిరృతి; 2. రాక్షసుఁడు.

రాత్రిచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.———వై.———

రాధ. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. ఒకగొల్లది; 2. కర్ణునిపెంపుడుతల్లి; 3. విశాఖానక్షత్రము, 4. మెఱుపు; 5. విష్ణుక్రాంతచెట్టు; 6. ఉసిరిచెట్టు. అ. పుం. ము. వైశాఖమాసము.

రాద్ధాంతము. సం వి అ. పుం. సిద్ధాంతము.

రాపడు. ద్వ. అ క్రి. (రాచు+పడు.) 1. స్తంభించు, (రాయి+పడు) 2. రాయియగు, "శమిమూర్తసస్యవిరాజిరా పడినమైజాడ్యంబు." చంద్రా. ౧, అ.—3. దృఢపడు. "కట్టరాపడకామట్టుచు." రా. యు, కాం.

రాపాడు. దే. స. క్రి. (రాపు+ఆడు.) రాయు. "సీ. పుత్తడి కొండమూఁపురమునుకొరయంగనుతేరిరాపాడుసొమ్ములక్కమూటు." భాగ, 3, స్కం.

రాపిడి. దే. వి ఒరయిక. (ఆమ్రేడితమునందు రారాపిడి. "రారాపిళ్లభుజాంగదంబులమణుల్రాలఁగ." పాన్డ. ౪, అ.)

రాపు. దే వి. ఒరయిక, రాయిడి. "సీ. రాపుజక్కవలఁజేరని చంద్రికలునోరెఁ జన్నులముత్యాలసరులుపెనఁగ." ఉ, హరి. ౫, అ (ఆమ్రేడితమునందు రారాపు "సీ. ఘనమైనరారాపు చనుదోయిరాయిడిఁ దుంబిఫలంబుకుందుడుకుఁజెంద." పాన్డ. ౧, అ.)

రాపుడు. దే. వి. రాచేట.

రాపుడురాయి. దే. వి. గోడలులోనగునవి నునుపుగుటకైరాచెడు రాయి.

రాపులుఁగు. ద్వ. వి (రాచే+పులుఁగు.) పక్షివిశేషము. కంకము.

రాపున్నె. ద్వ. వి. (రాయి+పున్నె.) అశ్మపుష్పముచెట్టు.

రాపాడి. దే. వి. (రాపు+పాడి.) అటుతాయితోరాచినపాడి. "నీరజాపుసానఁబట్టినరాపాడిచల్లి." పాన్. ౨, ఆ.

రాబందు. దన్. వి. రాపులుఁగు.

రాబడి. దే. వి. వచ్చేబడి, ఆయము.

రామ. ఉభ. దే. వి. మత్స్యవిశేషము. సం. అ. స్త్రీ. 1. రమించు నట్టి ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది. అ. న. పు. 1. ఇంగువ, 2. వాస్తుకముక్. పుం. పెద్ద దుప్పి. విశే. 1. ఒప్పిదమైనది; 2. తెల్లనిది, 3. నల్లనిది.

రామఠము. సం. వి. అ. న. ఇంగువ.

రామతమ్మి. దే. వి. చిలుక, శుకము.

రామతాఁడు. దే. వి. పెద్దతాటిచెట్టు.

రామదాసు. దే. వి. పక్షివిశేషము.

రామపూగము. సం. వి. అ. పుం. నిడుపుతోడిమగలపోఁక.

రామబాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాటాకుపుస్తకములను తొలిచెడు క్రిమివిశేషము, 2. పుష్పవిశేషము.

రామసాగరములు. దే. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

రామానుజకూటము. సం. వి. వైష్ణవులు రాకపోకలకేర్పడిన యిల్లు.

రాముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. రఘురాముఁడు, 2. బలరాముఁడు, 3. పరశురాముఁడు.

రామునిదాడి. మి. వి. అసంఖ్యము, (వీధిలో జనులు రామునిదాడిగా తిరుగుతున్నారు.) (దీనిని సాధారణజనులు రామందాడి యని వాడుచున్నారు.)

రాయంచే. వై. వి. (రాజే+అంచే.) (చూ.) రాజహంస.

రాయండు. వై. వి. రాజు. (బహువచనము రాయలు.)

రాయబారము. వై. వి. దౌత్యము*. "ఉ. అవరమోపకారనిధి యప్పుడు వేల్పులరాయబారముగా, మోపువహించి." వై. 3. ఆ.

రాయబారి. దన్. వి. (రాయబారము+ఇ.) రాయబారము చేయువాఁడు, దూత. "ఆ. రాత్రిఁగానిశాచరాదులులూకములకుఁ, బగలుగానిశాచబడదుమనకు, రాయబారిసంధిసేయుటకైపోవఁ, గాలమెద్దిపొందుగాదుకలఁప." పంచ. నా. 3, ఆ.

రాయసము. దే. వి. కార్యదర్శిపని.

రాయి. దే. వి. శిల. "క. చేతఁగొనియుపవసములుల, రాతిపయి నిసువ్వుగొనుటరాత్రి దధిమధూ, పేతంబుగఁగుడుచుటధ, శ్వేతరములురేయితప్పిగ్గునరేంద్రా." భార. అను. ర, ఆ.

రాయిడి. దే. వి. 1. ఒరయిక; 2. ఉపద్రవము. "ఆ. చూచి చూచియేమురాచకొమరుని, నాడనెలతుమైననాడకుండ, రాదు కృష్ణుచేతిరాయిడియింతంత, యసఁగరాదుమాకుమనఁగరాదు." వి, పు, 2, ఆ.

రాయిడించే. దే. అ. క్రి. అల్లరిచేయు. "ఎ, గీ. రతలిమట్టెల మ్రోఁతలురాయిడింప." వి, పు. ౫, ఆ.

రాయిడికత్తె. దన్. విశే. ఉపద్రవముచేయునది. (చూ. ప్రాయిడి. విశే.)

రాయిడికాఁడు. దే. విశే. ఉపద్రవముచేయువాఁడు. "నిత్యలునకల్పలరాయిడికాఁడు." రుక్మి. 3, ఆ.

రాయిడిగిడిగిడి. దే. వి. వాద్యవిశేషము, డిండిమము.

రాయితీ. హిం. వి. తగ్గింపు.

రాయు. దే అ. క్రి. 1. (గొంతు.) తన్ను; "ఉ. గొంతులు రాయఁగోయనుచుఁగూఁతలుపెట్టిరిగ్రామ్యభామరుల్." పాంచా. ౨, ఆ.–2. ఒరయు; "సీ. ఇలధూళియొగసినఁబలుచనాకుండంగ రాసికతోడతులరజముదొరుఁగు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.–3. ఎదిరించు, "క. తారకతగగనచక్రము, తోరాసెననంగరేలుతోగపుత్రుప్ అనా, ప్పారెవిపులవిశ్రుతా, పారంబులుపారతంత్రవరసేవ్యములై." హరి. పూ. 2, ఆ–4. కలహించు. "క. భారత వర్షమునకుఁగాఁ, గౌరవులుపాండవులునుగాంక్షలఁగడుచే, లైరాసియుండొరులతోఁ, బోరఁదొడఁగిరిట్టిలుబ్ధబుద్ధులుగలరే." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

రారాజు. వై. వి 1. చక్రవర్తి; 2. కుబేరుఁడు; 3. దుర్యోధనుఁడు.

రాఱేఁడు. దన్. వి.——వై——

రాలఁగొట్టు. దే. ప్రే (రాలఁ+కొట్టు.) రాలుచు.

రాలు. దే. అ. క్రి. గళితమగు, పడు.

రాలుగాయు. దే. విశే. (రాలు+కాయు.) తుంట. "తే. రాలుగాయతనానదెరజపుదారి, దాటిదేటియులులుగుంటమూరియయ్యె" హంస, ౫, ఆ.

రాలుచే. దే. ప్రే. రాలఁజేయు, రాలఁగొట్టు.

రాలుపడు. దన్. అ. క్రి. (ఎలుఁగు)కంపించు. (చూ. రాల్పాడు. "వ. అతండెలుంగురాల్పడవారలంగనుంగొనియిట్లనియె." భార. ఆర ర, ఆ.)

రాలుపాటు. దన్. వి. రాలుపడుట, కంపనము. "మెయిత్రాసుపాటుతోనెలుఁగునరాలు పాటాడవె." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

రాలుపు. దే. వి. రాలుట. "సీ. పొనదేటిపాటమరించినెతెవాడిన యట్టి యాకురాలుపు గండయుండఁదోఁగి." పాన్. ౬. ఆ.

రావడి. దే. వి. ఉపద్రవము, హావడి.

రావడు. దన్. అ. క్రి. (రాయి+పడు.) రాయియగు, జడుఁడగు. "రావడి పోయెఁగాకృపుతిరావుడు గన్నదియేమి." భార. కర్ణ. 3, ఆ. (ఇది ప్రాచీనప్రతులయందలిపాఠము. అచ్చుపుస్తకములయందు ప్రావడు అనియున్నది. అది సాధువుకాదు.)

రావము. సం. వి. అ. పుం. రవము, ధ్వని.

రావి. దే. వి. అశ్వత్థముక్. (రాయియొక్క రూపాంతరము.)

రావించే. దే. ప్రే. రప్పించుయొక్క రూపాంతరము.

రావిరేక. దన్. వి. బిడ్డలకుకొండెయందుఁగట్టెడు రావాకువంటి భూషణము. "మందటికూఁతటిరావిరేకతో." హరి. పూ. ౫, ఆ. (చూ. మొలకట్టు మొదటియర్థము.)

రావు. వై. వి. రాజు. "కేశిరావు." (చూ. రవ.)

రావుతు. వై. వి. గుఱ్ఱమునెక్కు-వాఁడు, సాది. "రావుతులకుండములు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

రావుత్తు. వై. వి. రావుతునకు మొదటిరూపము. "ఎ, గీ. కొలుకారుకలుకుపులుఁగు; మూవురావుత్తునిలిచె బ్రాహ్మణుని మ్రోల." పాండు. ర, ఆ.

రాత్రేక. దన్. వి. రావిరేకయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ధారించు.)

రాశి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. ప్రోగు; 2. మేషాది. (ఇది పం డ్రెండు.-మేషము, వృషభము, మిథునము, కర్కాటకము, సింహము, కన్య, తుల, వృశ్చికము, ధనుస్సు, మకరము, కుంభము, మీనము)

రాష్ట్రము. సం. వి. అ న. దేశము. పుం, న ఉపద్రవము.

రాష్ట్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాకుడిచెట్టు.

రాష్ట్రియుఁడు. సం. వి అ పుం. (నాట్యపరిభాషయందు.) రాజుపెండ్లాముతోడఁబుట్టినవాఁడు

రాసభము. సం. వి. అ. పుం. ఖరము, గాడిద.

రాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. గోపకులక్రీడావిశేషము; 2. శబ్దము. 3. పరిహాసము; 4. శల్లాపము; 5. కలకలధ్వని; 6 ధ్వని.

రాసి. వై వి. మేషాది. (చూ. రాశి.)

రాస్తా. హిం. వి. బాట, రాజమార్గము.

రాస్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సన్నరాష్ట్రము చెట్టు, 2. రాశేలచెట్టు. 3. సర్పాక్షిచెట్టు

రాహిత్యము. సం. వి. అ. న రహితభావము, లేమి.

రాహుతు. వై. వి. గుఱ్ఱపురౌతు. "ద్వి. రాహుతులైనయారాక్షసాధిపుల, సాహసంబునవేలఁజమిరిరికడిమి." రా యు, కాం.

రాహుత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపురౌతు, సాది.

రాహువు. సం. వి. ఉ పుం. గ్రహవిశేషము, తలగాము. (చూ గ్రహము.)

రాళము. సం వి అ. పుం. సర్జరసము.

రి.

రింఖ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అశ్వఖురము; 2. అశ్వగతివిశేషము. 3. నృత్యము; 4. దురదగొండిచెట్టు.

రింఖణము. సం. వి. అ. న. జాఱుట, స్ఖలనము. (చూ. రింగణము.)

రింగు. దే. వి. 1. తొక్కులగాలిదవ్వుడు; "రింగునవారిఁగోలన మరించి." దశ. - 2. బ. వస్త్రపుఁగుచ్చె. "రింగులవల్లెవాటు నవరించి " పా. ౨, ఆ.

రింఛోళి. సం వి ఈ. స్త్రీ. సమూహము.

రింజె. దే. వి. కాలుపట్టుకొనుటకుఁజొచ్చినచో కాలుతప్పించినం దిటమెడఁబోదివిపట్టెడిపట్టు. ఉ. హరి. 3, ఆ.

రింబ. దే. వి. రిమ్మయొక్కరూపాంతరము. ఆం, భా. ప్ర. నా.

రికము. దే. అవ. ఱికముయొక్కరూపాంతరము. "వ. అరయఁగఁదల్లికక్క-పెలియంద్రుఁడుక్కు-నుగల్గినట్టిచు, టరికమువారికిన్." ప్ర. భా. 3, ఆ.

రిక్క. వై. వి. నక్షత్రము. (ఇది యిరువదేడు.-గుఱ్ఱపుఁజొక్క, (అశ్వని,) బరణిచొక్క, (భరణి,) ముంగలత్తిరాపురిక్క, (కృత్తిక,) బండిరిక్క, (రోహిణి,) జింకతలచుక్క, (మృగశీర్షము,) వగడపురిక్క, (ఆర్ద్ర,) పొదరిండ్లచొక్క, (పునర్వసు,) తొండ యూపురిక్క, (పుష్యమి,) అనిలేరురిక్క, (ఆశ్లేష, జెన్నపురిక్క, (మఖ) పుబ్బరిక్క, (పూర్వఫల్గుని,) ప్రొద్దురిక్క, (ఉత్తర,) కైపాటిచొక్క, (హస్త,) ముత్తెపుసవకురిక్క, (చిత్ర,) కరువలిరిక్క, (స్వాతి,) చేటరిక్క, (విశాఖ,) చెలిమిచొక్క, (అనురాధ) తాటిరిక్క. (జ్యేష్ఠ,) అంటుసంబుమాద్రిరిక్క, (మూల,) నీటిరిక్క, (పూర్వాషాఢ,) పిరేకంటిచుక్క, (ఉత్తరాషాఢ,) కఱివేల్పురిక్క, (శ్రవణము,) మద్దెలరూపురిక్క, (ధనిష్ఠ,) నీటిజేనిరిక్క, (శతభిషము,) ఎనిమిదికాళ్లచొక్క, (పూర్వభద్రపద,)ముక్కంటిచొక్క, (ఉత్తరభద్రపద,)మీనురూపురిక్క, (రేవతి,) బొమ్మచొక్క, (అభిజిత్తు) అని యిరువదెనిమిదవ నక్షత్రమొకటి కలదు.)

రిక్కు. దే. వి. తోఁకత్రిప్పుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. రిక్కురిక్కునఁదోఁకద్రిప్పిజాడించుచుఖురపుటంబులఁదలగోఁకి కొనుచు." హరిశ్చ. ౨, ఆ

రిక్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిథివిశేషము. (చూ తిథి) అ. న. ము. అడవి. విణ. వట్టి.

రిక్థము. సం. వి. అ. న. ధనము, విడిముడి.

రిక్షము. సం. వి. అ. పుం. ఋక్షముయొక్కరూపాంతరము.

రిత్త. వై. విణ. 1. వట్టి; "రిత్తతల." రామా. ౭, ఆ. "రిత్తదొనలు." భార. ద్రో. ౧, ఆ - 2. కల్ల*, "క. రిత్తయుపచారములనే, సుత్తముఁడగుధర్మ తనయునుడికించితి." సం. "గనురుద్ధశీఘ్రగాజా మిథ్యోపచరితోమయా" భార ఉద్యో. ౨, ఆ.- 3. ఊరక*. "క. దోషరహితకన్యకపై, దోషంబులుగట్టి రిత్త దూషించినయా, దూషకునినూఱుమాడలు, దోషానుగుణముగ భూపతులుగొనవలయున్." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

రిత్తకత్తె. వై. విణ. పేదకత్తె. (చూ. రిత్తగాఁడు.)

రిత్తగాఁడు. దే విణ పేదవాఁడు. "క ఈ, కిన్నరుఁడురిత్తగాఁడిటు, గొన్నపురముమన్నమగుడఁగొనఁగావలయున్." నిర్వ. 3, ఆ.

రిత్తపోవు. ద్వ. అ. క్రి. (రిత్త+పోవు.) వ్యర్థమగు. (ప్ర. రిత్తపుచ్చు. "క. నరుఁడుగామధ్రయున్, దనయునిఁగాంచి సంతసముదాల్చుటయంతయు రిత్తవృత్తునే." భార ద్రో. ౨, ఆ.)

రిపువు. సం. వి. ఉ. పుం అరి, శత్రువు, పగతుఁడు.

రిప్ప. దే. వి. పెలితి. "సీ. తమకొప్పులకులొంగిరెలఁగిపోయినసంగఁ గప్పురిప్పగునాఁచుకరకుఁబోవ." య. 3, ఆ.

రిమిషన్. ఆం. వి. పన్నుతగ్గింపు

రిమ్మ. దే. వి ఉన్మాదము. "ఆ. తొమ్ముద్రొక్కిమోమురిమ్మపట్టఁగ మోఁది." భాగ. ౫, స్కం ౨. ఆ.

రిరంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రమింపనిచ్ఛ.

రిరంసువు. సం. విణ. (ఉ.) రమింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

రిరక్ష. సం వి. ఆ. స్త్రీ. రక్షింపనిచ్ఛ.

రిరక్షువు. సం. విణ. (ఉ) రక్షింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

రివటు. దే. వి. ఉపశాఖ, రెమ్మ. "క. ఒకగృధ్రమెంకప్రియమున, నొకచర్మముఁగఱచికొనుచునుడుపథమునరా, నొకభంగిద్రిదిరివడియది, యొకయెండినరివటమీఁదనుండఁగనెలమిన్." భో. ౪, ఆ.

రివాజు. హిం. వి. వాడుక.

రివిన్యూ. ఆం. వి ప్రభుత్వమువారికి చేకమమీఁదవచ్చు ద్రవ్యము; విణ. ఈ. ద్రవ్యసంబంధమైన.

రివ్వ. దే. వి. ఉపశాఖ, రెమ్మ.

రిష్టము. సం. వి అ. న. 1. క్షేమము; 2. అశుభము; 3. అభావము. పుం. 1. ఖడ్గము; 2. ఫేనిలముచెట్టు.

రిష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అశుభము. పుం. ఖడ్గము.

రీ.

రీఢ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తిరస్కారము, వెగటు.
రీజకె. ఆం. వి. పేసుకు, న్యాయము.
రీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఱినది.
రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తెఱఁగు; 2. మేర; 3. ఇత్తడి 4. ఇనుపచిట్టెము; 5. కాలుట, 6. వైదర్భ్యాది. (ఇవి మూడు- వైదర్భి, గౌడి, పాంచాలి.)
రీతిపుష్పము. సం. వి. అ. న. కుసుమాంజనము.

రు.

రు. దే. అవ. వాఁడు, నీవు మొదలగువాని బహువచనమునందును వర్తమానాద్యర్థకక్రియాపురుషాదిబహువచనములందును వచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా. వారు, మీరుకొట్టుచున్నారు, కొట్టఁగలరు, కొట్టుదురు, కొట్టరు మొ.)
రుంజె. దే. వి. వర్ణవాద్యవిశేషము.
రుంపెము. సం. వి. అ. పుం. తెగినతల "వ. అప్పరమేశ్వరుండు సురఘనాశిరంబుకుండమాలికామధ్యంబున నాయకరత్నంబుగానవధరించి" వై. ౫, అ.
రుంద్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విరివియైనది.
రుక్కా. హిం. వి. చిన్నచీటి.
రుక్కు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. సూర్యకిరణము, 2. కాంతి; 3. ఇచ్ఛ. 4. రోగము.
రుక్మకారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగసాలివాఁడు.
రుక్మము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. లోహము.
రుగ్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విఱిగినది; 2. రోగముఁ జెందినది.
రుచకము. సం. వి. అ. న. 1. సౌవర్చలవణము; 2. సర్జికాక్షారము, 3. ఆశ్వాభరణవిశేషము; 4. మాల్యము; 5. మంగళద్రవ్యము, 6. దంతము; 7. లవంగపుఁబట్ట. పుం. 1. రాజగృహవిశేషము; 2. ఆముదపుఁజెట్టు; 3. మాదీఫలఁజెట్టు.
రుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేవి; 2. ఇచ్ఛ; 3. సూర్యకిరణము, 4. కాంతి
రుచించు. సం. అ. క్రి. ఇష్టమగు.
రుచిరము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఒప్పిదమయినది.
రుచ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)———పై.—
రుజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. రోగము; 2. చెఱుపు.
రుజావు. హిం. వి. సాక్ష్యము, దృష్టాంతము.
రుటము. వై. విణ. 1. రూఢము; "ఈ వానిరుటంపుఁజెండోడలు వాని రువారపు సిబ్బెపుంబోడల్." శకాం. ౹౨, అ.—2. దృఢము. "క అటుగానసేవనియ్యెడఁ,గుటిలాఁకనిన్నునిత్తు గురువర్యునకుఁ, రుటముగనింతకుమిక్కిలి, ఘటితోపాయంబులేదుకలరాపైనన్" భలా. ౫, అ.
రుట్టు. సం. వి. ష్. స్త్రీ. కోపము కినుక.
రుతము. సం. వి. అ. న. రుతి, ధ్వని.
రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ.———పై.———
రుత్తి. దే. వి. నాశము (వానిరూపు రుత్తాయెనుపో.)
రుత్తు. దే. స. క్రి. కొట్టు.
రుదితము. సం. వి. అ. న. రోదనము, ఏడ్పు.
రుదురక్క. వై. వి. రుద్రాక్షము. "శే. జడలురుదురక్కపేరులుఁజాలుఁబూవి." అచ్చ. యు, కాం.
రుదురాక. వై. వి. రుదురక్కయొక్కరూపాంతరము. "రుదురాకకేడ్డసంది సూతసంహిత లిఖించి." ఆము. ౪, అ.
రుద్దు. దే. స. క్రి. తోము.
రుద్దుడు. దే. వి. తోమకము.
రుద్రజట. సం. వి. అ. స్త్రీ. రుద్రజెడకీ
రుద్రజెడ. వై. వి. రుద్రజటకీ.
రుద్రభూమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శ్మశానము, వలుకలమిట్ట.
రుద్రాక్షము. సం. వి. అ. న. రుద్రాక్షపుపూస. పుం. ఒకానొకచెట్టు.
రుద్రాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నందిమల్లియ.
రుద్రాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రుద్రునిభార్య, పార్వతి.
రుద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి. (ఏకాదశరుద్రులు.—అజుఁడు, ఏకపాదుఁడు, అహిర్బుధ్న్యుఁడు, త్వష్టఁ రుద్రుఁడు, హరుఁడు, శంభుఁడు, త్ర్యంబకుఁడు, అపరాజితుఁడు, ఈశానుఁడు, త్రిభువనుఁడు.)
రుధిరము. సం. వి. అ. న. 1. నెత్తురు; 2. చెందిరము. పుం. డు. అంగారకుఁడు.
రుధిరోద్గారి. సం. వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
రుద్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అడ్డగింపఁబడినది; 2. చుట్టఁబడినది.
రుబ్బు. దే. స. క్రి. నానవేసినబియ్యములోనగువానిని ఱోటిలోఁ బోసి రుబ్బుగుండుతో మెదుపు.
రుబ్బుగుండు. దే. వి. రుబ్బెడుగుండ్రాయి. (ఇట్లు రుబ్బుపాత్రము.)
రుబ్బుఱోలు. దే. వి. రుబ్బెడుజాతిఱోలు.
రుమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉప్పరము, 2. సుగ్రీవునిపెండ్లాము.
రుమాలు. దే. వి. చేతిగుడ్డ, తలగుడ్డ. (చూ. రుమాలువు. "సీ. పాగగాదనుచలంపాకపాలుఁడుగట్టెఁజెంగావిసరిగంచుజిగిరుమాలు, మఱిరుమాలుపగావనిమత్స్యనేత, చెంపసిగఁగొంపుతాయెతు చేరుఁజేర్చె." పాంచా. ౧, అ.)
రురువు. సం. వి. ఉ. పుం 1. నల్లచాఱలదుప్పి; 2. ఒక రాక్షసుఁడు.
రువాణము. దే. వి. కాంతి. "౹౧, గీ. తెలిరువాణంపుబెదురుముత్తియపుపేరు." చంద్రా. ౨, అ.
రువారము. దే. వి. విలాసవిశేషము. "౹౹. ఇరుగడలబెడరిమడిగాని, తరళములైవెలికిబెళికి తళతళమనుచున్, బరఁగురువారపుఁజూపుల, హరిణాక్షీనృసింహావిభునిఁగాంచెనపుడు." కా. 3, అ.
రువ్వ. దే. వి. దమ్మిడి.

రువ్వము. వై. వి. తడవ, ఆవృత్తి*. "క. పదిరువ్వంబులుత్తిం బదిలుండైవినఁగవలయుభారతముజగ,దివ్వదిశగుణవానికన్నిటి,కొదవ ఫలములేర్పరింతు నోలిననీకుఁ." హరి. ఉ. ౧౦, అ.

రువ్వు. యు. దే. స. క్రి. సరిసైయు వి. విసిసైయుట, "ఉ.ఎవ్వ నికివలచెనోకాయీ, ఇవ్వియనిఅవ్వమీరునరళోక్తులలే, నవ్వులు ముడిచినపువ్వుల, రువ్వులుఁదనయందెసమధి రూఢములగుటఁ." పాండు. 3, అ.-వై. 1. వల్లె; "సీ. వనవర్ణసౌష్ఠవప్రకటనం బెంతయు వింపుమీఅంగరువ్వుచ్చియిచ్చి." కా. ౪, అ.- 2. తడవ*. "వినుముకెండవరువ్వనిని." హరి. ఉ. ౧౦, అ.

రుశతి. సం. విశే. (వి. ఈ. వి.) అశుభమైనది. (వాక్కు.)

రుష. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కోపము, కినుక.

రుసి. వై. వి. ఋషి. "సీ. శాపాన్నిఁగదుఁబరితాపంబునొందదు రుసిలోభనభయంబునోఁకఁగఁగాన." భీ. ౨, అ.

రుసుము. హిం. వి లంచము, లాభము.

రుహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గణికి; 2. మహామంజిష్ఠ.

రూ.

రూక. వై. వి. 1. ధనము, 2. చిన్నమెత్తువెండిబంగారముల నాణెము*.

రూక్షము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. కఠినమైనది; 2. ప్రేమ లేనిది.

రూడి. వై. వి. రూఢి. "సీ. రూడినెన్నికగన్న నాఁడెంపుఁదెలఁగంటి చిగురాకుఁబోఁడులఁజెలులుదెచ్చి." అచ్చ. యుం, కాం.

రూఢము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1 మొలకయెత్తినది; 2. ప్రసిద్ధి కెక్కినది; 3. నిశ్చయింపఁబడినది.

రూఢి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మొలకయెత్తుట; 2 ప్రసిద్ధి; 3. నిశ్చయము.

రూణించు. దే. స. క్రి. మల్లులు ఒకవిధముగా బంధించు.

రూణింపు. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. (చూ. ఆరగింపు.)

రూపకము. సం. వి. అ. న. 1. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము) 2. నాటకము; 3. రూపము; 4. తాళభేదము. (ఆఱక్షరములకాలముగలది.)

రూపగంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మూరుకొండి.

రూపగు. దృ. అ. క్రి. (రూపు+అగు.) వర్ధిల్లు. "క. ఏమిట రూపగుఁబురుషుం, డేమెయిరూపుసెడు." భార. శాం. ౪, అ

రూపడఁగు. దృ. అ. క్రి. (రూపు+అడఁగు.) చచ్చు, నశించు "కాలుష్యరమొత్తంబులు రూపడంగ." భార. కర్ణ. ౨, అ. (ప్రే. రూపడఁచు. "రూపడంచెనాజానంధు" ఉ, హరి. ౨, అ.)

రూపము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకారము; 2. శుక్లనీలాదివర్ణము, 3. సౌందర్యము; 4. అగ్నిగుణము; 5. చక్షురింద్రియగోచరము; 6. నాటకము; 7. రువ్వము; 8. స్వభావము.

రూపరి. దృ. విశే. (రూపు+అరి.) సౌందర్యవంతుఁడు, సౌందర్యవతి.

రూపఱు. దృ. అ. క్రి. (రూపు+అఱు.) 1. అంగహీనమగు, "ఎ, గీ. రెండుదొడలునువిఱిగిరథిత్రిదెలుదఁ, గూలిరూపఱి ధారాతలూళి బ్రుంగె." భార. శల్య. ౧, అ. – 2. నశించు, చచ్చు. "వైరులకఁరూపఱఁజేసినాహృదయరోగముమాన్పెఁడు." వి, పు. 2, అ.

రూపసి. వై. విశే. రూపరి. "క. నీతమ్ముగుల్లరూపసి." భార. ద్రో, ౪, అ.

రూపాజీవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వారస్త్రీ, వేశ్య.

రూపాయ. వై. వి. ఒక వెండినాణెము.

రూపించు. సం. స. క్రి. నిరూపించు.

రూపు. వై. వి. 1. ఆకృతి; 2. చక్కఁదనము, 3. విధము*. "వ కృష్ణయునయ్యశ్వత్థామంచినరూపుననందఅకుంగుడువంబెట్టి." భార. ఆది. 2, అ

రూపుమాపు. దృ. ప్రే రూపుమాయఁజేయు. (నాశముచేయుటకు.—"అప్పరిఘంబురూపుమాసి." భార. కర్ణ. ౧, అ.—చంపుటకు.—"తే. బంధుమిత్రయుతంబుగఁబారురూపు, మాపియేనిత్తు నీకుసామ్రాజ్యలక్ష్మి." భార కర్ణ. ౧, అ.)

రూపుమాయు. దృ. అ. క్రి. నశించు, చచ్చు. "కురుధరావరు సైన్యమురూపుమాయఁగఁ." భార. కర్ణ. ౨, అ (చూ. రూపుమాపు.)

రూపురూపున. వై. క్రి. సమ్ముఖమున (అ సంగతి రూపురూపున మాటాడఁగా తెలియును.)

రూపుసెడు. దృ అ. క్రి. (రూపు+చెడు.) నశించు. (చూ. రూపగు.)

రూప్యము. సం. వి అ. న. 1. బంగారువెండిలోనగువాని నాణెము; 2. రూపాయ, 3. వెండి. విశే. సుందరము.

రూలు. ఆం. వి. బ. సమముగుగీఁతలు.

రూలుకఱ్ఱ. మి. వి. గీఁతలుగీయుకఱ్ఱ.

రూషితము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ధూళిమొదలగువానిచేఁ గప్పఁబడినది, గుంఠితము.

రె.

రె. దే. అవ్య. ప్రశంసార్థకశబ్దములకనుప్రయుక్తమగునది. (బళిరె, బాపురె మొ.)

రెంచె. దే వి. (జాదముఁందు) రెండు.

రెంట. దే వి. రెండగుట, ద్వైధము. విజ్ఞా. వ్య, కాం.

రెంటత్రాగుడుతిండి. దే. వి. సింహము. "క. కైదువువెలిగాఁ, దలద్రుంతుంజెండి రెంటత్రాగుడుతిండిఁ." పంచ. వేం. ౧, అ.

రెంటత్రాగుడుమెకము. దృ. వి. ఏనుఁగు, ద్విపము. "తే కొదమసింగముల్ రెంటత్రాగుడుమెకములు." రామా. ౫, అ.

రెంటము. దే. వి. మడుపు. "సీ. మృతమర్త్యరెంటానవిద్దఁజాలక నెత్తురంటిల్లుపెనుపొట్టమలుంజివాని." ఆము. ౬, అ.

రెంటెము. దే. వి. కొంటనేఁతవస్త్రము, గంటెము "సీ. పులితోలు రెంటెంబువెలివట్టుగెంటెంబుఁగటిమండలంబునగరిమఁదనర." రుక్మాం ౧, అ.

రెండు. దే. వి. భేదము. "చ. పతియెడరెండులేకకులభామలు తారతఁ డెట్టిఁడైనన, స్థతిఁజరియించుటొప్పు." రా. అ, కాం —న. ద్వయము. (దీనికి సంధివివర్ణవికారము. రెన్నాళ్లు, రెన్నెళ్లు.)

రెంబ. దే వి. రెమ్మయొక్కరూపాంతరము.

రెక్క. దే. వి. తెక్కయొక్క రూపాంతరము. "క. గ్రక్కునఁజని వ్రాలుదునో, రెక్కలు గట్టుకొనిదివిజరిపుమీఁదలపై." ప్రభా. ౪, ఆ.

రెక్కొను. దే. అ. క్రి. (రేకు+కొను.) 1. వర్ధిల్లు; 2. రేకు కొను. (ప్రే. రెక్కొలుపు.)

రెక్కోలు. దే. వి. రెక్కొనుట.

రెచ్చెల. దే. విగా. తేగడాలకూరి.

రెచ్చే. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "సీ. వచ్చియచ్చెరువుగా రెచ్చిపాతెడుగిబ్బపిండునొక్కక్షుడిఁజెండివైచు." నీలా. ఆ.

రెట్ట. దే. వి. 1. భుజము; 2. పక్షిమలము. "వ. తదీయశాఖాగతందైన కొక్కెరయతనిపై రెట్టవైచిన." భార. అర ౫, ఆ.

రెట్టి. దే. వి. 1. ద్విగుణము; 2 మణుఁగు, గుణము.

రెట్టించు. దే. స. క్రి. రెట్టిచేయు, ద్విగుణించు.

రెట్టు. దే. వి. మందుకట్ట.

రెడి. దే. వి. రెడ్డియొక్క రూపాంతరము.

రెడ్డి. దే వి. కాఁపువారిపట్టపుఁబేరు

రెడ్డగము. దే. వి. ముడుచుకొన్నయొకకాలితొడమీఁదమోఁకాలు మీఁదుగా మడుచుకొన్న మఱియొక కాలిపాదముమోపి ఆకాలిని మీఁపున అంగవస్త్రముతోనడ్డికట్టుకొని కూర్చుండుట.

రెడ్డిపాలపెంకలు. దవ్. వి. బ ధాన్యవిశేషము.

రెడ్డివారినానఁబ్రాలు. దే. వి. పటువర్ణికీ.

రెపరెప. దే. వి. 1. నిప్పుమంటమ్రోఁత, రటితము; 2. గాలి వీచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (గాలిరెపరెపవీచుచున్నది.)

రెపరెపమను. దే. అ. క్రి. (రెపరెప+అను.) ఆఁకలెత్తు.

రెప్ప. దే. వి. తెప్పయొక్క రూపాంతరము. "సీ. రేఖలైమీఁదటి రెప్పలయొప్పువన్నాగంబుకడపల్లబాగునెఱపు." కళా. ౭, ఆ.

రెప్పము. దే. విగా. పూర్ణము. "శా. ఆలోకించెదుశార్ఙ్గముక్తపటుబాణౌఘంబుచేనీమొనల్, సేలంగూలఁగపాలపాలికలలోనిండారు రక్తంబులన్, గ్రోలంగేలిఁ పిశాచజాలికలు గ్రైనకాముణిశ్రేణితోఁ, గ్రాలంబట్టినవెండికోరలగరిన్ గర్వంబురెప్పంబుగాన్." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

రెబ్బ. దే. వి. రెమ్మయొక్క రూపాంతరము.

రెమ్మ. దే. వి. ఉపశాఖ.

రెమ్ము. దే స. క్రి. 1. ఒడిపితిగుచు; "రేలమ్మృతాంతులోకము రెమ్ముదమంచుఁదలంచి." విజ. ౧, ఆ. 2. ఒడియు. "కాక వెంద్రుకయొక్కటిరెమ్మికిసినన్ జిల్లునవెల్లఁబోదమురు." సా. ౧, ఆ.

రెయి. వై. వి. రేయియొక్క రూపాంతరము. "ఈరెయి." అధ్యా. సుం, కాం.

రెల్ల. దే. వి. 1. కణిశైకదేశము; 2. మెతుకు.

రే.

రే. వై. వి. రేయియొక్క రూపాంతరము. "క. రేనిద్రించుఁబ్రభాతం, బైనను మేల్కనిప్పటించు." భార. అను. ౧, ఆ. "క. పవలున్, రేలునునేమంబ పరిచరించుచునుండన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.—దే. అవ్య. రే అనుదానియొక్క రూపాంతరము. (బళిరే, బాపురే మొ.)

రేఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఎగయు; "సీ. నవపతాకాలతాకావనమ్ము రక్ష, రాగమునిజాంగరాగంబురధచయూన, మత్స్రపైవాలములు రామభద్రనికట, ధూపధూమంబునైనట్టి దుమ్ము రేఁగి." రామా. ౭, ఆ. — 2. విజృంభించు; "క. రేఁగెడుదర్పముబాసట, గాఁగూల్చెను." హరి. ఉ. ౬, ఆ.—3. ఉద్రేకించు. "రేఁగిమధ్యపానంబొనరించి." భార. మా. ౧, ఆ.—వి. బదరికీ. "సీ. మహితకమలమధురమధురపాపాద్వదన, వరవకాశ్తమైన భ్రమరకాంత, గిత్తబుద్ధినకటరేఁగుఁబుఱ్ఱలరన, మానునెట్లుచేలపైలిగాక." భార. అర. ౬, ఆ.

రేఁగుడు. దే. వి. లింగపొట్లకీ.

రేఁచు. దే. ప్రే. రేఁగఁజేయు. "రేఁచినఁదనచూ పుదప్పు." భార. కాం, 3, ఆ.

రేఁటెము. దే. వి. రెంటెమునకు మొదటిరూపము. య. ౪, ఆ.

రేఁపు. దే. ప్రే. రేఁచుయొక్క రూపాంతరము.

రేక. యు. దే వి. తాటాకుమట్టతోకట్టినదొప్ప. వై. 1. గీఱ; "ఎ, గీ. రేకయైనగమైబింబమైకరంభి, తారుణచ్ఛాయఁబొల్పెనేణాంకమూర్తి." హన. ౪, ఆ.—2. జాబు; "క. కన్నెనగుమోము తోడం, బున్నమచందురునివాటిపోలువవచ్చున్, నెన్నుదుటితోడ మార్కొని, మున్నందఱుఁ జూడరేకమోపకయున్నన్." విజ. ౧, ఆ.—3. పక్క.

రేకంటు. దవ్. వి సూర్యుఁడు.

రేకచీరణము. దవ్. వి. రేఖలుతీర్చెడుచిన్నయులి.

రేకు. దే. వి. తేకుయొక్క రూపాంతరము. (పుష్పదళమునకు.—"సీ. రేకులన్నియువిచ్చిరే యిందఱిగినిండికరముప్పతెల్లదామరల కంటె." రా. అర, కాం. ౧, ఆ.)

రేకుమడఁచు. దే. స. క్రి. తేకుమడఁచుయొక్క రూపాంతరము. "అంతవానితంత్రేదురమందెదిర్చినను రేకుమడంతును." విజ. 3, ఆ

రేకెత్తు. దే. అ. క్రి (రేకు+ఎత్తు.) వర్ధిల్లు.

రేఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎడములేక మిక్కిలి చేరికయగు వృక్షాదులపఙ్క్తి; 2. పాణిపాద తలములయందలిగీఱ; 3. గీఱ.

రేగడ. దే. వి. (చూ.) రేగడి. (చూ. రేవడ.)

రేగడి. దే. వి. బంకమన్ను. (చూ. మన్ను. వై. రెండవయర్థము.)

రేగడిదూల. దే వి కచ్ఛురకీ.

రేచకము. సం వి. అ. పుం. 1. ఊపిరివిడుచుట; 2. ఏనుఁగు చెవివంటి పాదకంపకము.

రేచకి. సం వి ఈ. స్త్రీ. కరకకీ.

రేచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లతెగడకీ; 2. దంతిచెట్టు.

రేచితము. సం. వి. అ. న. వంకరలేక వేగముగాఁబోయెడి యశ్వధారావిశేషము. చూ. ధార.

రేచీఁకటి. దవ్. వి. రాత్రికన్నుతెలియమి, నిశాంధ్యము.

రేణము. దే. వి. దూడపేఁడ. "వ. పెయ్యలరేణంబులు." హరి. పూ. ౫, ఆ.

రేణుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గంధద్రవ్యవిశేషము; 2. జమదగ్ని పెండ్లాము. (దేశ్యమునందు రేణుకలు అనఁగా నూఁగుదోస యని ఒకానొక నిఘంటువునందు వ్రాయఁబడియున్నది.)

రేణువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. దుమ్ము. పుం. రేణుకీ.

రేతస్సు. సం. వి. స. న. 1. ఇంద్రియము; 2. పాదరసము (రూ. రేతము.)

రేదొర. దే. వి. చంద్రుఁడు, నిశాపతి. "కళానిరూఢినూహించఁగ వినిఁబోలఁగలఁడేయలరేదొర." ఉ, రా ౨, అ.

రేద్రిమ్మరి. దే.వి. (రే + త్రిమ్మరి) రాక్షసుఁడు, రాత్రించరుఁడు. "వనుంజయింపరేద్రిమ్మరిగుంపుతోడఁ సరుదెంచితి" ఉ, రా 3, అ.

రేద్రిమ్మరీఁడు. దే. వి (రేద్రిమ్మరి + ఈఁడు.) —— పై.——(సావర్థమున ఈఁడు)

రేనాఁడు. దే. వి. దేశవిశేషము.

రేను. దే. వి రేఁగు, బదరికీ.

రేపకడ. దే. వి. (రేపు + కడ.) ప్రాతఃకాలము, ప్రభాతము. "సీ. కాలోచితములగుకరణీయములుదీర్చి కమలనాభుఁడురేపకడ యకదలి." సం. "ప్రాతరుత్థాయ కృష్ణస్తు కృతవాన్ సర్వకు హ్నికమ్." భార. ఉద్యో. 3, అ (సంధియందు వర్ణవికారము.)

రేపాడి. దే. వి. (రేపు + ఆడి.)——పై ——"సీ. రేపాడి మణికర్ణి కావమోవేణిక మజ్జనంబాడునేమంబు మెఱయ." కాశీ. 2, అ. (రేపాడియనుచో అడియనునది అదివంటిదని యూహింపనగు నది. చూ. ఏఁడాది.)

రేపు. దే. వి. 1. ప్రాతఃకాలము; "రేయివచ్చెదనని రేపువచ్చు." భార. అర. 2, అ.—2. వెనుకటిదినము.

రేఫము. సం. వి. అ. పుం. రవర్ణము. విణ. అధమము.

రేయి. వై. వి. రే, రెయి, రాత్రి.

రేయు. పదే. అ. క్రి. విజృంభించు. "హేషితశబ్దమునవక్షముఁ రబూర్వఖురాగ్రమున వ్రేయరేపియదికందముపట్టివిదల్ప." జై. 2, అ.—స. క్రి. ఖండించు. "తదుగ్రశరంబులరేపిరేపి." రాఘ. ర, అ.

రేయెండ. దే. వి. (రే + ఎండ.) వెన్నెల "సీ. సమరవికాసంబుచెమటనొప్పఁగుండ హేతిదీధితులు రేయెండగాయు." భార. భీష్మ. ౧, అ.

రేఱేఁడు. దే. వి. చంద్రుఁడు, నిశాపతి. (చూ. తేటుమూఁడవ యర్థము.) ఇట్లు (రేరాయఁడు.)

రేవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒకయేఱు, 2 నీలిచెట్టు.

రేవఁడు. దే. వి. (రేవు + అఁడు) చాకలవాఁడు. "ఇహపరంబుల కూరకదూరమైనయశ్రీచెడరెంటికిం జెడినరేవఁడనౌదునె." పాం. 3, అ.

రేవంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అశ్వికుఁడు.

రేవగలు. దే. వి. (రే + పగలు) అహోరాత్రము

రేవడ. దే. వి. రేగడయొక్క రూపాంతరము. 'ఇచట నల్లరేవడ యదూరముపోయినఁ బాండుమృత్తికాకరములుగానము." పర. ౨, అ.

రేవడి. దే. వి. రేగడియొక్క రూపాంతరము.

రేవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక నక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. బలరామునిభార్య.

రేవతీరమణుఁడు. సం. వి అ. పుం. బలరాముఁడు

రేవలచిన్ని. దే. వి. ఓషధివిశేషము

రేవు. దే. వి 1. నదాదులయందుమనుష్యులుదిగుటకనువుగా నేర్పఱచినదారి, 2. సముద్రమునందు సరకులు ఎగుమతి దిగుమతిచేయుచోటు; "తే వసధినావంపుబయ్యెదవలయువశీక, రేవులనకానిహొరరానిరీతిసధిప, విశ్వరూపకుఁడయ్యుశ్రీవిభుఁడు, నుక్త, రూపములసేల్యుఁడగునారురుక్షులకు." కవిక. ౫, అ.— 3. కరవాకపట్టణము, "శా రేవుల్మాన్చు మతంగజంబును మణిశ్రీఖండముక్తాదియుక్, రావాణిజ్యము చెంచి." ఆము. ర, అ — 4. రేఁగుచెట్టు. "మోపులు రేవులుమోదుగులు." య ౨, అ.

రేవుబోయ. దే. వి. ఓడనడపువాఁడు. "ఉ అయ్యెడరేవుబోయలఁబ్రియంబుమెయిన్ బిలిపించిదేవికిన్, జయ్యననోడఁ బెట్టుమని." నిర్వ. ౯, అ.

రేవెలుఁగు. దే వి. చంద్రుఁడు. "మ తొలుదిదిమొనకాఁడు సిమ్ముమొనవాల్దూపుల్వడిన్ రాదగే, వెలుఁగున్ త్రచ్చు." అచ్చ. యు, కాం.

రేసు. వె. వి. చేలుకన. (చూ. పోనరము.) విణ చులుకనిది.

రేసుగుడ్డ. దే వి. చేతిగుడ్డ.

రై.

రై. సం. వి. ఐ పుం. ధనము, విశిముడి.

రైటరు. ఆం వి వ్రాయువాఁడు, ఒక యుద్యోగస్థుఁడు

రైతు. దే. వి పంటకాఁపు. (మొదటిరూపమురయితు.)

రైలు. ఆం. వి. ఇనుపపట్ట ఈ మాట సాధారణముగా పొగబండికి వాడెదరు

రొ.

రొ. దే. అవ్య. 1. సంబుద్ధియందు స్త్రీవాచకంబులకనుప్రయుక్తంబగునది; (ఉదా. అక్కరొ, ఇంతిరొ, రమణిరొ మొ.) 2. ప్రశంసార్థకమునందు తద్వాచకశబ్దంబుల కనుప్రయుక్తంబగునది. (చూ. అమ్మరొ.) (వ్యాకరణవేత్తలు ఇది సంబుద్ధియందు స్త్రీవాచకశబ్దములకే అనుప్రయుక్తమగునని వ్రాసియుండఁగా ప్రయోగములందును వాలాగే కనఁబడుచుండఁగా ఒకానొక అధునికకవి అన్నరొ, ఏనుంగురొ అని ప్రయోగించియున్నాఁడు. అది చింత్యము)

రొంజాడు. దే. వి. ప్రలాపము, రొండుడు.

రొండి. దే వి. నడుమునొక్క పార్శ్వభాగము.

రొండిప్రేటు. దే వి. మల్లబంధవిశేషము.

రొండు. దే. వి. శ్వాసరోగము, రొఁజ.

రొండుడు. దే. వి. రొంజాడు, ప్రలాపము.

రొంప దే. వి. 1. పీనసరోగము; 2. పడిసెము.

రొంపి. దే. వి. అడుసు, బురద, పంకము, వంకము.

రొంపిదొక్కు. దే. వి. నీళ్లుగట్టి అడుసుగాదున్నుట. (మఱియొకటి వెలిదుక్కి.)

రొంపిమాను. దే. వి. రొంపిదున్నినపిమ్మట మిట్టపల్లములు సరిపఱచుటకు ఉపయోగించెడుమాను.

రొక్కపుదొర. దే. వి. (రొక్కము+దొర.) కుబేరుడు, ధనాధిపుడు. "బుక్కలకొలముతో(డెకొక్కరొక్కపుదొర." అర్వ. బాల, కాం.

రొక్కము. వై. వి. 1. చేతివెల; (అ యుంగరము రొక్కమిచ్చి తెచ్చినావా అప్పుగా తెచ్చినావా?) 2. ధనము*; "సీ. కాలుచు రొక్కంబు(గలుములు వెల(గనుండు(, గడిదికోమటి రతనంపు గనులుగట." అర్వ. బాల, కాం. — 3. జమూహాము*. "క. పక్కిదొరకొలరుపునవలా, రొక్కము నందైననట్టిరూపవిగలదే." అర్వ. అర, కాం.

రొక్కారొక్కములు. వై. విం. బ. బహువిధములుగలవి, ఉచ్చావచము "రొక్కారొక్కముల్ దిట్టి." కాశీ. 3, అ.

రొక్కించు. వై. స. క్రి. రొక్కపఱచు. "ద్వి. భవద్గురుండు(, నస్తుగానీకునిచ్చలునరొక్కించి, బత్తెమిమ్మనినన్న(బలుకడొం దేవి." పారిజా. ౨, భా.

రొట్టియ. దే. వి. రొట్టె. కాశీ. ౭, అ.

రొట్టె. దే వి. భక్ష్యవిశేషము. (రొట్టెయొక్క రూపాంతరము.)

రొడ్డు. దే వి. రొండుయొక్క రూపాంతరము

రొడ్డుడు. దే. వి. రొండుడుయొక్క రూపాంతరము

రొద. వై. వి 1. ధ్వని, 2. కలకలధ్వని. "ఎ, గీ. అంతటను హల్లకల్లోలమయ్యెనపుడు, అరొదవిని" చంద్రా. 3, అ.

రొదాళము. వై వి. ధ్వని "లేదేటిగంటలసందిల్లురొదాళముల్ పరపమింటగా." చంద్రా. 3, అ.

రొదాళించు. వై. అ. క్రి. ధ్వనించు. పంచ. వేం. ౧, అ.

రొప్పు. దే. అ. క్రి. 1. కూయు; 2. (పులి) కూయు. (చూ. కాంద్రు, మంపిల్లు.)-స. క్రి. 1. కోపించు; "సీ. నెలనెప్పు కొనిరొప్పుపులినైన(బిడించి పదవైతు(జొచ్చినీపాదమాన." పాండు. ౪, అ.—2. తఱుము. "వారుల(బగ్గములుచేనందిరొప్పు(దొడంగె." భాగ. ౧౦, స్కం.

రొమ్ము. వై. వి. ఱొమ్ముయొక్క రూపాంతరము. "ద్వి. నీరొమ్ము కొనికాడ నేర్తునెచూడ, నీరాజ్యగతిచూడనేర్తు(గాకేను." రామ, కాం. (ఈ గ్రంథమునందు ప్రతీపవాక్యములనేకములుం డుటంజేసి లఘురేఫమునుటకు ఇతర ప్రయోగమును విచారింప వలెను.)

రొయి. దే. వి. రొయ్యయొక్క రూపాంతరము.

రొయ్య. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

రొయ్యి. దే. వి. కట్టెనిప్పుమీదినిగుఱు.

రొల్లు. దే. అ. క్రి. ప్రలాపించు.

రొల్లుడు. దే. వి. ప్రలాపము, రొండుడు, రొంజుడు.

రో.

రో. ఉభ. వై. వి. రోయియొక్క రూపాంతరము. (వేశ్యలిచ్చెడు పుల్కమునకు.)- "క. రోయిడియొల్లనిభుజగుడు,రోయిచిడువ వలయులంజెలొగొనిమరలక,రోయిడ(డల(చినవినుమడి, పాయక యిచ్చుటయతగిన పాడియరయ(గక." సం. "శుల్కంగృహీ త్వాపణ్యస్త్రీ నేచ్ఛంతిద్విగుణంతహేత్, అనిచ్ఛన్దత్తశుల్కో పిశుల్కహానిమవాప్నుయాత్." విజ్ఞా. ప్రా, కాం —కుడుకకు.— "క. ఇన్నాళ్లంతపెట్టక, యున్నదురొదక్కనసుచునాడంబడు నేడా, వన్నాళ్లదక్కసతనికి, నెన్నడుభోగ్యంబుదక్కడేర్చ ములక." సం. "ఆధిఃప్రణశ్యేద్ద్విగుణే ధనేయదిననోద్యతే, కాలేకాలకృతోనశ్యేత్ఫలభోగ్యోననశ్యతి." విజ్ఞా. వ్య. కాం. (చూ. వడిదియ.)—అవ్య. రో అనుదానియొక్క రూపాంతరము. (అక్కరో, చెలియరో, రమణిరో.) (చూ. రొ.)—సం. వి. ఐ. పుం. ధనము. (ఉదా. రోయివి.)

రో(కటిబండ. దే. వి. 1. ఒక పురుగు, కలపది; 2. పాన్ను లేనిచిన్నరో(కలి; 3. క్రోష్టుపుచ్ఛిక.

రో(కలి. వై. వి. దంచెడుసాధనము, ముసలము. "ఉ. కాంక సెదిర్చి సంగరముఖంబున హెచ్చినరాజవంశముల, గూలకటి వేళ్లతో(బెకిలికోత్రవధంబు నుజేసినట్టియా, వ్రేక(పు(గడుగాక ప్రజవే(చ(దలంచిపగోరుచుట్టుపై, రో(కటిపోటు చందముగరోసి జనుల్ననుఁజూచితిట్టరే." జై. ౧, అ. (బలరామునిరో(కలి సౌనందము.)

రో(జు. దే. అ. క్రి. నిట్టూర్చు, నిశ్వసించు. "ఉగ్రసన్నగము చాప్పునరో(జుచు." సం. "వినిశ్వసన్సర్ప ఇవోగ్రతేజాః." భార. అర. ౫, అ. వి. నిశ్వసము.

రో(జుడు. దే వి. రొంజుడు, ప్రలాపము.

రో(త. దే. వి. 1. పేవము, జుగుప్స, "ఉ. కూ(తురనీవుపట్టిచెడు(గూ(తలు(గ(తలునేర్చి౬పులక, మూతులునాక(గా నిధనమూలవిటా లినిజేరవైతివి, రో(తయనిన్ను నెల్లరునురోయ(గ నీకరివారునవ్వ నీ, కో(తివిటుండుకల్సు పెదకోడిగముల్ గనిమా(టివత్తురే." భల్లా. ౫, అ.—2. వి. తిట్టు.

రో(తగించే. దే. అ. క్రి. రో(తపడు.

రోక. దే. వి. మూల, కోణము.

రోకము. సం. వి. అ. న. 1. ఓడ; 2. చెట్టము; 3. కదలిక పుం. 1. వెలుగు, రొక్కపమ్మకము.

రోకు. దే. వి. వికాసము. "సీ. ప్రవిమలకుసుమకంపదలకుదూరమై రోకువాదినమహీరుహమురీతి." మార్క. ౧, అ.

రోగము. సం వి. అ. పుం. 1. వ్యాధి, తెవులు; 2. కుష్ఠామ ధము.

రోగహారి. సం. వి. న్. పుం. 1. జేమకీ; 2. యీడిదగుమ్మడికీ. విం. వైద్యుడు.

రోగి. సం. విం. (న్. ఈ. న్.) వ్యాధిగ్రస్తుడు, తెవులుగొంటు.

రోచన. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గోరోజనము, 2. ఉత్తమస్త్రీ, 3. ఎఱ్ఱగలువ. అ. పుం. ము. కొండబూరుగుకీ. విం. ప్రకాశిం చునది.

రోచని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లతెగడకీ; 2. కంపిల్లముకీ.

రోచమానము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపుమెడసుడి.

రోచిష్ణువు. సం విం. (ఉ.) ప్రకాశించువాడు.

రోచిస్సు. సం. వి. స్. న. సూర్యకిరణము, వెలుగు.

రోజు. హిం. వి. దినము.

రోటు. దే. వి. (చూ.) ఱు(చే.

రోటుపోవు. దే. అ. క్రి. (రోటు+పోవు.)ఱు(చేపోవు.ద్వి. రోటుపోయినచెయ్యిరొమ్ముకంటరము, వాటు(గాలును తోటివ ల నున్నదదుము." పారిజా. ౨, భా.

రోడ్డు. ఆం. వి. మార్గము, రస్తా.

రోదనము. సం. వి. అ. న. 1. ఏడ్పు; 2. కన్నీరు.

రోదని. సం. వి. స్త్రీ. తీఁటకపింఛ, కచ్ఛురకీ.

రోదసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మన్ను; 2. మిన్ను; 3. మన్ను మిన్ను.

రోదస్సు. సం. వి. స్. న. ——పై.——

రోదించు. సం అ. క్రి. రోదనముచేయు, ఏడ్చు.

రోధస్సు. సం. వి స్ న. తీరము, దరి, గట్టు.

రోధించు. సం. స క్రి అడ్డగించు. (అనురోధించు, నిరోధించు, సంరోధించు అనియు.)

రోపణము. సం. వి. అ. న 1. మోపుట, 2. పైరుచేయుట.

రోపము సం. వి. అ పుం. 1. బాణము; 2. రోపణము.

రోమంథము. సం. వి. అ. పుం. పశువులచర్వితచర్వణము, నెమరు.

రోమము. సం. వి. న్. న. ముఖము శిరముతక్కఁదక్కిన దేహము నందుఁగల వెండ్రుక.

రోమవిక్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రోమాంచము.

రోమశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పంది; 2. గొఱ్ఱె. విశే. వెంట్రుకలు గలది.

రోమశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములుదోసకీ.

రోమశుఁడు. సం. వి. అ పుం. శరీరమునందు ఎలుఁగుబంటివలె నిడువెండ్రుకలుగలవాఁడు.

రోమహర్షణము. సం. వి అ. న. రోమాంచము పుం. శాం ద్రకీ డు. ఒకసూతుఁడు.

రోమాంచము. సం. వి. అ. పుం. గగుర్పాటు.

రోమావళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నూఁగారు. (రోమరాజి అనియు.)

రోయి. పై. వి. 1. వేశ్యకిచ్చెడుశుల్కము*, (చూ. రో.) 2. వం దిము*, "క. దమయంతిరోయిగాఁజూ, దమునీతో నాడఁగడఁగెదను." భార. అర. ౨, అ.—3. కుదువ*; "క. రోయిగొనివడ్డికిచ్చిన, బాయక నెలనెలనటిభాగముగొనినఁ, న్యాయముగుఋణుగులఁగొనుట, న్యాయంబోడఁబడనిచోటనధికవడండి" సం. "అతిభాగో వృద్ధి ప్పాన్యథ్యాదిమాసికబంధకే." విజ్ఞా. వ్య, కాం.—4. ఎరవు, చేబ దులు*. (చూ. ప్రాయిఁడిమొదటియర్థము.)

రోయు. దే. అ. క్రి. రోఁతపడు. "క్రూరతకోర్చియింపుకయు రోయక." భార. భీష్మ. 3, అ. — స. క్రి. 1. వెదుకు; "ఉ జాయనుజాడవేమియనుజాయను వవిన్ధియించచేసెనో, రాయను నాడుగుండెబలురాయను నాత్మ పరాక్రమోన్నతుల్, రోయనుగాన నాంతరమురోయనుదుష్టతురంగచేష్టము, ఛాయనుజానకీతను జమా యలఁ గ్రుంకితొఱుక్కుమాయనుక." రామా. ౫, అ.—2. నిం దించు; (చూ. రోఁత.) 3. విడుచు. (ఇది వాడుకలోనిది.) ఒకా నొక అధునికకవి దీనిని వెదకు అనునర్థమునందు శకటరేఫముగా ప్రయోగించియున్నాఁడు. (అది యాదరణీయముకాదు.)

రోలంబము. సం. వి. అ. పుం. భృంగము, తుమ్మెద.

రోవెలఁది. దన్. వి. వారస్త్రీ, వేశ్య. (చూ. రో.)

రోషము. సం. వి. అ. పుం. కోపము, కినుక.

రోషించు. సం. అ. క్రి. రోషపడు, కినియు.

రోసము. పై, వి. రోషము, కినుక.

రోసించు. పై. అ. క్రి. రోషపడు, రోషించు. "క. అకమర. ప్రౌఢికిమది, రోసించి." విక్ర. ౪, అ.

రోసుబడి. దే. విశే. గ్రా. రోఁతగొట్టు. (ఏమి వీళ్ళ పట్టిరోసు బడిగా నున్నాళ్ళు)

రోహణము. సం. వి. అ. న. ఎక్కుట. పుం. ఒకకొండ.

రోహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎక్కుట; 2. మొలక.

రోహి. సం. వి. ఇ. న్. పుం. 1. మఱ్ఱికీ; 2. ములుమోదుగుకీ; 3. రావికీ.

రోహిణము. సం. వి. అ. పుం. చాడిదముకీ.

రోహిణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక నక్షత్రము; (చూ. నక్ష త్రము.) 2. అంగిటిముల్లు; 3. ఆవు, 4. తొమ్మిదేండ్లకన్యక, 5. బలరామునితల్లి; 6. కటుకరోహిణికీ; 7. తెల్లచంద్రకీ.

రోహితకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ములుమోదుగుకీ; 2. కెంపు.

రోహితము. సం. వి. అ న. (చూ.) 1. కొరదు, 2. కుంకుమ పువ్వు; 3. నెత్తురు. పుం. 1 ఎఱుపు; 2. ఎఱ్ఱచేఁప, 3. కేసరి మృగము; 4. ములుమోదుగుకీ. విశే. ఎఱ్ఱనిది.

రోహితాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్ని; 2. హరిశ్చం ద్రునికొడుకు.

రోహిషము. సం. వి అ. పుం. కొండగొఱ్ఱె.

రౌ.

రౌతు. పై. వి. గుఱ్ఱమునెక్కువాఁడు, పాది. (మొదటిరూపము రవుతు)

రౌద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. నవరసములలో నొకటి; (చూ. రసము) 2. ఎండ; 3. దినముయొక్క మొదటిభాగము. (చూ. దినము.) విశే. 1. భయంకరము; 2. తీక్ష్ణము.

రౌద్రి. సం వి. ఇ. పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

రౌను. ఆం. వి. ప్రయాణము.

రౌప్యము. సం. వి. అ. న. రూప్యముయొక్కరూపాంతరము.

రౌమకము సం. వి. అ. న. సంభరిదేశమున రుమయనెడు గని యందుఁబుట్టిన ఉప్పు.

రౌరవము. సం. వి. అ. పుం. నరకవిశేషము. విశే. భయంకరము.

రౌలు. దే అ. క్రి. రగులుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటి రూపము రవులు.)

రౌలుకోలు. దే. వి. రౌలుకొనుట. (మొదటిరూపమురవులుకోలు.)

రౌలుచు. దే ప్రే. రగులుచుయొక్కరూపాంతరము. (మొదటి రూపము రవులుచు.)

రౌహిణేయము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క తొమ్మిదవ భాగము (చూ. దినము.) విశే. ఆవునకుఁబుట్టినది. (దూడ.)

రౌహిణేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు; 2. బుధుఁడు.

రౌహిషము. సం. వి. అ. న. కామంచికీ. పుం. కొండగొఱ్ఱె.

ఱ.

ఱ. ఒక యక్షరము.

ఱంకాట. ద్వ. వి. (ఱంకాడుట.) జారత్వము చేయుట. "శౌర్యంబు ఱంకాటసాహసంబు." కళా. శ్వ, కాం.

ఱంకాడు. ద్వ. అ. క్రి (ఱంకు+ఆడు) జారత్వముచేయు.

ఱంకు. వై. వి. జారత్వము. "సీ. జకలోక్కటజేదొల్లినమయంబు దమలోనఁజేసి క్రూరతయుఁ బ్రచ్ఛిమియుఱంకు, సైఁచక" భార. కాం. ౨, ఆ.

ఱంకుఁబోతు. ద్వ. వి. (ఱంకు+పోతు.) జారుఁడు, జారిణి.

ఱంకుటాలు. ద్వ వి (ఱంకు+ఆలు.) జారిణి.

ఱంకుతెవులు. ద్వ. వి. మేహరోగము.

ఱంకుమగఁడు. ద్వ వి. జారుఁడు. (చూ. గోలెము.)

ఱంకులరాట్నము. వై. వి. ఉత్సవకాలమునందు వేడుకకు బాలకులు ఎక్కి త్రిప్పించెడు చుట్టుతొట్లలేర్పఱచిన వలయాకారపు యంత్రవిశేషము.

ఱంకులాఁడి ద్వ వి. (ఱంకులు+ఆఁడి) జారిణి.

ఱంకువోవు. ద్వ. అ. క్రి. (ఱంకు+పోవు.) జారత్వముచేయు.

ఱంకె. దే. వి. 1. వృషభధ్వని, "ఉ. ఱంకెలుగర్జలైయడరఱాపుఁ దనంబుననెండుఁబరువ్వని, శృంగవిలోకనైద్యుతికృశానుశిఖల్దిశల్లఁగప్పఁగ" హరి. పూ. ౮, ఆ.–2. ధ్వని; "అనేకంబులు తూర్యములు దిశలు ఱంకెల్వేయఁజేయఁగ." రామా ౮, ఆ–3. కేక. "ఉ మాటిమాటికిఁ, ఱంకెలువేయుదుష్కవిగణంబుల నెల్లఁద్రుంకరించెదఁగ." రుక్మి. ౧, ఆ.

ఱంకెత. ద్వ. విశే. (ఱంకు+ఎత.) జారిణి. (చూ. బంకెత.)

ఱంతిల్లు. దే. అ. క్రి. కలకలధ్వనిచేయు. (రూ. ఱంతిలు.)

ఱంతు. దే. వి. కలకలధ్వని. "ఉ. ఱంతులుమీఁదుమిక్కిలిగఱాఁగ తనంబునదొమ్మిచేసి." భీ. ౪, ఆ "మ వినియాఱంతుదురంతశైలమథనావిర్భూతసింధూద్ధత, ధ్వనియోకాకమదపుబాదకప్రళయసంత్రాసంబులోకాళిదై, కొనకారించెనొయాయదునృప మహాకోలాహలోద్వృత్తికి, మనిమిత్తంబని భర్తలోకభరణో న్నేమంబు వాటింపఁగాఁగ." వసు. ౨, ఆ.

ఱంపకాఁడు. దే. వి. (ఱంపము+కాఁడు.) ఱంపముతో పలకలు లోసగువాని కోయువాఁడు.

ఱంపము. దే. వి. పలకలులోసగునవికోసెడు సాధనము, క్రకచము.

ఱంపిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "క. అంతటఁగడలం దల్లఁగొ, ఱంపయొుకంతయును లేకఱంపిల్లనిరుల్." అచ్చ. సుం, కాం.–2. వర్ధిల్లు; "సీ. తెగినపోఁకుడుమూఁకమగిడివాబలు విద్దెంపునప్రతికిఱంపిల్లుచుండ." య. 3, ఆ.–3. విజృంభించు; 4. అతిశయించు (రూ. ఱంపిలు.–విజృంభించుటకు.–"చ. దశముగరుండుకోటలకుదందవిలించినమించుపైఁడిప్రాల్, గలకటికెక్కుముల్గనిపగల్మెఱుఁగుల్గలకుబ్బులంచుఱం, పిలిశగనాడ నన్నమిలిపిండుఁగనంగొని చిక్కఁగూటియ, ప్పలుఁగులు వంతపిల్లుఁగడుపుల్గడునిండఁగనాకుకోర్కులక." య. ౧,–. అతిశయించుటకు.–'ఱంపిలుసొంపు." య. ఆ.)

ఱంపు. దే. వి. 1. అల్లే; 2. కలకలము.

ఱంపె. దే. వి. 1. కూదిగవాఁడుతోలుకోసెడు సాధనవిశేషము, 2. తాటాకులుమట్టగించికోసెడుసాధనవిశేషము. (మొదటిరూపము ఱంపియ.)

ఱక్కు. దే స. క్రి. గీఱు. వి. గీఱ. "ఉ. చెక్కులఱక్కులుఁ మిగులఁజెల్వగుమోవినిబంటి నొక్కులుఁ." రాజ. ౨, ఆ.

ఱట్టు. దే. వి దూఱు, నింద "సీ. గతిమాలిబిగియారుఁ కాఁగిలిలేనియాఁడికూర్మికినేల ఱట్టువడితి." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

ఱప్ప. దే. వి. చిన్నఱాయి. (చూ. పేటఁబెట్టు.)

ఱవఱవ. దే. వి. కోపవికారము. "క. తివిరికరవాలుసేకొని, ఱవఱవలెసఁగంగనత్తెఱవపైఁజనుచో." అచ్చ. సుం కాం.

ఱవిక. దే వి. కంచెల. "చ. ఱవికయుఁబట్టుపుట్టము చెఱంగుమఱుంగయియుండఁజేసి" నై. ౭, ఆ. "కలయఁగఁజెంద్రకాంతిఱవికంబలఁగుంకుమపూసి." విజ. ౨, ఆ. (ఆధునికులు కొందఱు దీనిని లఘురేఫముగఁ బ్రయోగించియున్నారు)

ఱవ్వ. దే వి. దూఱు, నింద. "క. ఇవ్విధమునఁ బ్రతిదినమున, నవ్వులఁదిరుగంపఁగొందఱతిదూషకులై, ఱవ్వలుసేయుచునోరుల, క్రొవ్వునఁబాపంబుఁగొందురు పరుషఁగ." భో. 3, ఆ.

ఱవ్వాడు. దే. స. క్రి. (ఱవ్వ+ఆడు.) నిందించు.

ఱా.

ఱా. దే. వి. ఱాయిశబ్దమునకు వృత్తియందు మీఁదివర్ణముతో పింపఁగా మిగిలినరూపము (ఱాపువ్వు మొ)

ఱాఁగ. వై. వి. జారిణి. "తే. పూనమీమయభోగంబుభూషణంబు, వెఱగనీవనియాఱాఁగయొునఁగరాఁగ." పా. ౨, ఆ.–విశే. 1. ఉద్ధతుఁడు*, "గోడదొల్పుడుఱాఁగ గుఱ్ఱంబు నెఱతోఁదు." అచ్చ. బాల, కాం.–2. ధూర్తుఁడు*. (చూ. ఱంతు.)

ఱాఁగతుంగ. ద్వ. వి. భద్రముస్తకము. (సంస్కృతమునందు భద్రముస్తపర్యాయమైనగుంద్రాశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తిని విచారించి ఱాఁగతుంగ అని చెప్పుట యుక్తమనితోఁచుచున్నది ఈపదము ఒక నిఘంటువునందు వ్రాయఁబడి యున్నది. భద్రముస్తకమునకు తెనుఁగున నాగముస్తెయని వాడుచున్నారుగాని దాని వ్యుత్పత్తిని విచారింప సంస్కృతపర్యాయముల అర్థమునను సరించినదిగా కనఁబడలేదు.)

ఱాచు. దే. స. క్రి 1. రాపుడుచేయు; "ద్వి. పచినఁగరు భక్తి నెల్లలోకముల, ఱాచినకొడుకనాఱడిఁజంపుకొంటి." రా. అ, కాం.–2 రుద్దు.

ఱాతిగుండె. దే వి. (ఱాయి+గుండె.) కఠినహృదయము.

ఱాతినార. దే. వి. (ఱాయి+నార.) ఓషధివిశేషము.

ఱాతిపాఁచి. ద్వ వి. (ఱాయి+పాఁచి) ఔషధవిశేషము.

ఱాతియులి. ద్వ వి. (ఱాయి+ఉలి.) కాసెయులి.

ఱాతివాలు. ద్వ. వి. (ఱాయి+వాలు.) వజ్రాయుధము. "కే. నెఱురునఁదోఁగిలవరం ప్రసేలఁ ద్రెళ్లి, సోఁకుదొరయుప్పెగట్టులఱాడు ఱాతి, వాలుచేఁబడ్డదేఁకుఱువాఁగుగముల, తోదొరయుమేటిసుబ్బలి దొరదొరయుచు." అచ్చ. యు, కాం.

ఱాపు. దే. వి. రాయిడి. (చూ. ఱంకెమొదటియర్థము.)

ఱాపువ్వు. ద్వ. వి. (ఱాయి+పువ్వు.) అశ్మపుష్పము. (మొదటిరూపము ఱాతిపూవు)

ఱాయి. దే. వి. శిల. "క. నాయుల్లమురయనినుమో, ఱాయో కాక్లుఱురూపఱకఱినవోర్చెఁగ." భార. భీష్మ. 3, అ.

ఱి.

ఱింగు. దే. వి. ఱెక్కలగాలిచప్పుడు. "ఉ. ఱింగను మ్రోఁత మ్రోఁగుచును ఱెక్కలపాములవోలెఁ గ్రాలిచే, సింగిణివింటవెల్లి గొనుచిత్రశరంబులనూఁకుచోఁచి." పా. ౫, అ.

ఱికము. దే. అవ. భావమునందువచ్చెడు ఒకానొక ప్రత్యయము. "క. తెఱవకుఁగుచమండలమును, మఱిపిఱుఁదును ఘనము చేసి మధ్యము సన్నఁజేసి, దఱికము నగనియదానం, దఱుదూఱుట మానెఁ ఱాలు దాల్చుటవలనన్." భో. 3, అ.

ఱిక్క. దే. వి. పశువులఁదోలునప్పటిధ్వని. "ద్వి. కఱ్ఱలఁబిల్చుచు ఱిక్కపెట్టుచును, నెక్కొనవోరగాలనిల్చుచుఁ బనుచు." భాగ. 3, స్కం.

ఱిక్కించు. దే. స. క్రి. నిక్కించు. "సీ. ఱిక్కించుకొనియున్న ఱెక్క మొత్తముతోడి యొడలుజాడించి నెవ్వడిఁబెదుర్చు." నై. ౨, అ.

ఱిచ్చ. దే. వి. నిశ్చేష్టత (చూ. ఱేఁడు.)

ఱిచ్చవడు. ద్వి. అ. క్రి. (ఱిచ్చ+పడు.) చేష్టలుదక్కు. "క. ఱిచ్చవడియుభయబలములు, నచ్చెరువొగఁ జిత్రరూపులట్లుండ." భార. భీష్మ. ౧, అ. "ఉ. చూపఱులెల్, ఱిచ్చవడన్ వడింబఱచె ఱెప్పలువైచినయంతమాత్రలో, నెచ్చటికేగెనోయనఁగ." పర. 3, అ. "క. కవిసిబలముఁజెందండాం, దవయోధులునివ్వఱించుట కుఁజాలకఱి, చ్చవడినఁగనిపెల్లుగఁగా, రవసైన్యములదరెనుద్ధురస్ఫురణమెయిన్." భార. భీష్మ. ౨, అ.

ఱిచ్చవాటు. ద్వి. వి. ఱిచ్చవడుట. "చ. అనవిని ఱిచ్చవాటు సకలాంగములం గడలేని దైన్యమూ, నవమునమున్ను వేగమును సంబునఁ గ్రమ్మఁగ." వాన. 3, అ.

ఱిప్పు. దే. వి. ఱివ్వుయొక్క రూపాంతరము. "క. అప్పుడమికాన్పనెత్తుక, ఱిప్పనఁజదలునకునెగసి తేపినకడఁకన్, గుప్పనఁజనఁ దఱితొడయఁడు, తప్పకయొక కోల వానితలఁదెగనేసెన్." అచ్చ. అర. కాం.

ఱిమ్ము. దే. స. క్రి. చిమ్ముఁ గ్రోవిలో జలాదికముఁ జిమ్ము.

ఱివ్వు. దే. వి. ఎగయుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. బడివాయ కిలసగ ప్రకటితోఱివ్వున నెగసిపట్లయితోఁచుముగుపలార." వసు. ౪, అ.

ఱు.

ఱు. దే. అవ. ఒకానొక బహువచన ప్రత్యయము. (ఉదా. విలుకాఱు, వేఁటకాఱు మొ.)

ఱుప్పు. దే. స. క్రి. ఱువ్వుయొక్క రూపాంతరము, భాస. ౨, అ.

ఱువ్వు. దే. స. క్రి. విసరివైచు. "సీ. డిండిమంబున కుబ్బిగండాళ్ళదానమేఱులుగఁ దద్వ్వహలాలఱువ్వుఱువ్వు." అను. ౨, అ.—వి. 1. ఱెక్కలగాలిచప్పుడు; "ఉ. ఱువ్వనుమ్రోఁతతో, నెదురెఱుంగనిరేఁకఁబరాక్రమించుచో." భో. 3, అ.—2. కాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. ఈలీలను మిత్రామఁ, డాలిగొనఁగనెత్తురోడల సంతటఁగాలన్, దూలు చుపోలుచుఁ ద్రాలుచు, తోలుమబారి పఱచును ఱువ్వనఁగూలెన్." రా. అర. కాం. ౨, అ.

ఱువ్వఁబులుఁగు. దే. వి. పక్షివిశేషము, ఖంజరీటము

ఱూ.

ఱూవు. దే. స. క్రి. ఱువ్వునకు మొదటిరూపము "సీ. ధనలేదు, నిలురోరి పాతకులారని దీవ యుధంబులు ఱూవువారు." అను. ౬, అ.

ఱె.

ఱెక్క. దే. వి. పక్షము. "ఉ. ఱెక్కలు చించి కంఠమున తేకులు వాపి శిరంబు ద్రచ్చి." భార. భీష్మ. ౨, అ.

ఱెక్కచెఱపు. దే. వి. కొన్నిమూఁటలుగలతెర. (చూ. చాఱదోఁపు.)

ఱెక్కపాయలు. దే. వి. బ. ధాన్యవిశేషము

ఱెప్ప. దే. వి. కనుఱెప్ప. "ఉ. కంటికిన్, ఱెప్పయుఁబోలె మాటయినెఱిం బనులారసి యొజ్జబాడ్పడన్, దెప్పుచు." భార. ఉద్యో. ౪, అ.

ఱెప్పపాటు. ద్వి. వి. నిమిషము.

ఱెల్లు. దే. వి. తృణవిశేషము, శరము.

ఱెల్లుచూలి. దే. వి. కుమారస్వామి, శరజన్ముఁడు.

ఱెల్లుదీవి. ద్వి. వి. కుశద్వీపము.

ఱే.

ఱేఁచే. దే. వి. కుక్కవిశేషము. (ఱేఁచుకుక్క.)

ఱేఁడు. దే. వి. 1. దొర; "క. ఱేనికి సంతసముచేసి ఱేసిరి కడఁకన్." య. ౨, అ.—2. మగఁడు. "క. ఱేనియమరణమునఁదన, మేనువిడిచినట్టికాంత మేలిపదవికిం, దానునతండును సరిగియు, నూనస్థిరసుఖములందుచుండుటవిందు.." భార. శాం. 3, అ.

ఱేకు. దే. వి. 1. పుష్పదళము; "సీ. కలరికాభరము పైఁ గన్నె గెదఁగిపువ్వు ఱేకుతోఁగూడరే తేనెఁబోడివి." నై. ౬, అ.—2. తగడు; 3. ఈఁక; (చూ. ఱెక్క.) 4. అంచుకములులేని వస్త్రము; 5. దుప్పటిలో సగము.

ఱేకుమడఁచు. దే. స. క్రి. అణఁగఁద్రొక్కు. పాంచా. 3, అ. (చూ. లంగగొను.)

ఱేపు. దే. వి. 1. ప్రాతఃకాలము; "ఉ. ఱేపులుభీకులింగము గుఱించి జపంబొనరించి నిచ్చలున్." భీ. ౨, అ.—2. మరుసటిదినము. (ఈ పదమునకు రాజమహేంద్రమునందు కడచిన దినము అర్థముగా వాడుచున్నారఁట.) (రేపుయొక్క రూపాంతరము)

ఱేయు. దే. అ. క్రి. 1. అతిశయించు; (చూ. ఱిప్పు.) 2. విజృంభించు. (చూ. ఱేఁడు మొదటియర్థము.)

ఱేల. దే. వి. ఆరగ్వధముకే. "పంచచామరము. చాలుఁజాలు నెంతకైనఁజాలునున్న గన్నెరుల్, ఱేలపూలకేలఁగోలఱేయ." య. ౪, అ.

ఱై.

ఱైక. దే. వి. అవిక. "కలఁగినకొప్పుతోఁజిటిలుగందముతో విడివడ్డ ఱైకతో." శృం. ౪, అ. (మొదటిరూపము అయిక.) (చూ. అవిక.)

ఱొ.

ఱొచ్చు. దే. వి. 1. తిరస్కారము; "వ. రఘువరులనచ్చరి తోచ్చయంబుల నుద్ధరించుచుఁ దొచ్చెంబులఱొచ్చుసేయుచు." రామా. ౫, ఆ.—2. ఖరద; 3 అపవాదము, "ఆ. ఇట్టులగుట యెఱిఁగి యెఱిఁగియేనియును నె, ఱుంగకేనిబలిమిఱొచ్చుగడిగి, చేయుపరిభవంబు సిద్ధింపకుండుట, కొలఁదిఁబోకదుఃఖములును గలుగు." భార. అశ్వ. ౨, ఆ.—4. నందడి. "ఱొచ్చొరవ కిటులాంగ ఱొచ్చెమేను." ఆము. ౫, ఆ.

ఱొడ్డ. దే. విశే. ఎడమ. (ఱొడ్డచేయి.)

ఱొడ్డు. దే. విశే. అధికము. (ఱొడ్డుపులుసు.)

ఱొమ్ము. వై. వి. వక్షము. "శే. ఱొమ్మునఱిచేసియేయ మెఱుంగు లెల్ల, కదలనింపుచునదినని గాఁడుటయును." అచ్చ. కిష్కి౦, గా౦.

ఱో.

ఱోలు. దే. అ. క్రి. బాధచేసటచు, విలపించు. "ఉ. నమ యించెను గ్రుక్కై, ఱోలఁగరోఁజఁగాఁబలుమఱుంబొరలంబెకి లాలగ్రక్కున, వ్రాలుమగండువాణ్పరిభవంబుదలంచుచు కొర్వ నుర్వుగ్రై" భార. సౌ. ౧, ఆ. (ఒకానొకఁడు ఈ యర్థము నందుదీనిలఘురేఫముగాఁ బ్రయోగించినాఁడు. అది సాధువుకాదు.) వి. దంచుటకుఱ్ఱుటలోనగు వానికి ఉపయోగించెడుసాధనము., ఉలూఖలము.

ఱోలుమ్రాను. దే. వి. ఉత్తరాసిరిగడు ఉరక.

ల.

ల. ఒక యక్షరము. దే. అవ్య. 1. ద్వితీయా బహువచనమునందు వచ్చెడు ప్రత్యయము; (ఉదా. రాములను, వనితలను, వన ములను మొ.)-2. తృతీయాదిబహువచనము పరమగుచుండఁగా వచ్చెడు ఆగమము. (ఉదా. రాములచేతను, వనితలకొఱకు, వనములకును మొ.)

లంక. ఉభ. దే. వి. 1. దీవి; "సీ. సెలయేటియునుకలంకలవరా పాంబులుమొత్తంబులై త్రవిష్యముస్సెలెత." స్వా. ౨, ఆ.—2. కలవాకిటిప్రక్కగడి. సం. అ. స్త్రీ. 1. రావణునిపట్టణము, 2. ఒకానొకరాక్షసి; 3. అంకుటాలు; 4. కలాయము.

లంకణము. వై. వి. జ్వరాదులచేతనుండెడి యుపవాసము.

లంకించు. వై. అ. క్రి. తగులు*. "క. లంకించియరుంధతిపతి, మంకణునకుఁజెప్పె." భీ, 3, ఆ.—స. క్రి. 1. పెనవేయు*; (చూ. లంకెయనూడవయర్థము.) 2. అవమానించు*. "క. జననియనకయుల్లంఘయు, ననులంకించితి." పారి. పూ. ౧, ఆ.

లంకిణి. అన్య. వి. ఒకవిధమైన బట్ట.

లంకియ. వై. వి. 1. సంగము*; 2. గసులుపాటు*, (చూ. లంకె.) 3. పెన*. "సీ. శిక్షింపవలయునట్టి, నుజ్జాకొఱలజట్టి గొనిబ్రతిలంకించి యుండలంకియకొనగండుమీఱి, పాటెనక్కడి యలిపడియున్నదనువలొట్టెముంగునై" భార. శాం. ౪, ఆ.

లంకె. వై. వి. లంకియయొక్కరూపాంతరము. (సంగమునకు.—"ఉ. ఇంకొకయేఁడుపోయినపరేశ్వరయాతలిరేయినీవునా, లంకెకు వచ్చియార్తజాలలక్ష్మివంతుఁజఁగాంచెదు." భాగ. ౯, స్కం.—తగులుపాటునకు.—"చాల్పుకమునింకలంకెగాఁజనదు." వై. ౭, ఆ.—పెనకు.—"శే. శ్రీపుకాపోవఁబట్టిలంకియకుఁదార్చి." పాండు. ౫, ఆ.)

లంకెపలుపు. దృ. వి. లంకెవేసెడుపలుపు. "బల్లిదపులంకె పలుపులు." నీలా. ౨, ఆ.

లంకెపాటు. వై. వి. తగులుపాటు, తగులము. "సీ. తనపాద ములకును దమతలలకులంకెపాటలవిదుర్గాధిపతులవల్ల." సా. ౧, ఆ. "సీ. అలకపాదంబులలంకెపాటైయుండిరాఁజనునేనూపురం బులార." రామా. ౫, ఆ.

లంకెపీఁట. వై. వి. పెనవేసెడి మ్రానిపలక.

లంకెపెట్టు. దృ. స. క్రి. (లంకె+పెట్టు.) 1. తగుల్పులుపఱుచు, "ఎ, గీ. విష్ణుభక్తులందువిష్ణువందుఁగన, లంకమెడలమనములంకె వెట్టి, విహితరాజ్యవృత్తిఁబవనివాఁడునై, యతఁడురావతపసి యనఁగనొప్పె." భాగ. ౯, స్కం.—2. పెనవేయు "శే. వరస తమువంటియొకకొమ్ముపందిమీఁద, నుఱికియొకజాగిలము చెవియు డిసిపట్టి, యదియుఁదనబాయఁదిరుగఁదానట్లతిరిగె, లంకెవెట్టిన కైవడికంకరేక." పు. ౨, ఆ.

లంకోయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పిక్క-కీ. (చూ. లంకాపిక.)

లంగ. వై. వి. లంఘనము. (చూ. లంగగొను.)

లంగగొను. దృ. స. క్రి. (లంగ+గొను.) లంఘించు, దాఁటు. "ఉ. నురుకుదుగుబృచన్నుఁగవ గోర్పిరులాడురుఋట్టచెండ్ల బోఁ, గరకుల నొక్కలంగగొనుఁ గైరవపుంబలుకంగడంబులన్, దర లకయుత్తివట్టు జితకొకపుఁజప్పలనొత్తియాడుఁ దా, మరవిరిమొగ్గ గుత్తిఁ బలుమాఱునుతేకు మడంచునెంతయున్." చంద్రా. ౨, ఆ.

లంగము. సం. వి. అ. పుం. సంగము. డు. విటుఁడు.

లంగరు. వై. వి. ఓడలునిలుచుటకై అడుగునదిగవేసెడునాగేలువంటి యినుపసాధనము*, జీను.

లంగోటి. హిం. వి. గోచి.

లంఘ. సం. వి. అ. స్త్రీ. దాఁటు; లంగ.

లంఘనము. సం. వి. అ. న. 1. దాఁటు; 2. దూఁకుడు; 3. గుఱ్ఱపుదూఁకుడు; 4. లంకణము.

లంఘించు. సం. అ. క్రి. దూఁకు. స. క్రి. దాఁటు. (పరిలం ఘించు, పరివిలంఘించు, విలంఘించు అనియు.)

లంచము. సం. వి. అ. పుం. లంచెము, ఉత్కోచము.

లంచెగొండి. దృ. విశే. (లంచెము+గొండి.) లంచెముతీయు వాఁడు.

లంచెము. వై. వి. తనపని చక్కఁబెట్టుకొనుటకై యొకనికి రహస్య ముగానిచ్చు ధనము.

లంజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వేశ్య.

లంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ.——వై——

లంజియ. వై వి. లంజె*. "క. మునినాథయేనునిరతము, వనిమీఁద వతికొలువులంజియను." వి, పు. ౨, ఆ.

లంజె. వై. వి. వేశ్య*. (లంజియయొక్కరూపాంతరము.)

లంజెకాఁడు. దృ. వి. విటకాఁడు, విటుఁడు.

లంజెత. దృ. వి. లంజియ, వేశ్య. 'ద్వి. అంకెగాయులంపొమ్ము లంజెతలంది" ద్విపా. (స్వార్థమున తప్రత్యయము.)

లంజెదేడిస. దృ వి. మన్మథవిశేషము.

లంజెతికము. దృ. వి. వేశ్యాసంభోగము. ద్విపా. ౫, ఆ.

లంజెసవరము. వై. వి. గొంతెమగోరు, ప్రసారణి*.

లండి. దే. విశే. కుత్సితురాలు, కుత్సితుఁడు. "లండీఁడేకడెంబు." హంస. ౫, ఆ.

లండు. దే. విశే.——వై.——(చూ. కుఱుఁడు మొదటి యర్థము.)

లండుఁబోతు. దే. విశే. (లండు+పోతు.)——వై—— పారిభా. ద్వి. ౨, భా. (పాపోర్థమున పోతు)

లంద. దే. విశే. పొట్టవాఁడు, తుందిలుఁడు.

లంపట. దే. వి. 1. శ్రమము; (చూ. లంపటపడు)—2. ఆపద (చూ. లంపటము.—ఆపదకు.—"క. లంపటము నివారింపను, సంపదకృపనేయ జయము సంపాదింపన్, జంపెడివారిపధింపరు, సొంపారంగనీకచెల్లుసోమార్ధధరా." భాగ. ౮, స్కం.)

లంపటపడు. దృ. అ. క్రి. (లంపట+పడు.) శ్రమపడు. "క మునుపాకనికినుండఁగఁజా, లనియచ్చోవిరుశ్రరోదిఁగి లంపట పడుటే, మునిచెప్పనైనవాయసఁ, గనిచోటిచ్చిరిక్మపాధికతనమ్ము నులుకా." పర, ఆ.

లంపటుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) అత్యాసక్తిగలవాఁడు.

లంపతొ. దే. వి దాసీపుత్రుఁడు. (లంపతొవాఁడు అనియు.)

లంపాకము. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేశము. విశే. ఆనగలది.

లంప్ర. దే. వి. దొంగమేఁత. "వ. గఱికజొంపంబులగుంపుల కుఱికిలంపులుమేయుచు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

లంపులమారి. దే. విశే దొంగమేఁతమేయునది. "లంపులమారి దానవినులాఁచుక మూదిగవాఁడుగోయ." హంస. ౫, ఆ.

లంబనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్రేలుడు; 2. మెడనువ్రేలాడుహారము లోనగునది.

లంబమానము. సం. వి అ. న. మెడనువ్రేలాడుహారము లోనగునది. విశే. వ్రేలాడునది.

లంబము. సం. వి. అ. పుం. వ్రేలుడు. విశే. దీర్ఘము.

లంబాడి. హిం. వి. ఒకజాతిజనము.

లంబి. దే. వి కుటుంబము.

లంబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొండనాలుక.

లంబితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్రేలుడు.

లంబీ. దే. వి. లంభియొక్క-రూపాంతరము.

లంబు. వై. వి. 1. స్థౌల్యము*; 2. గొప్పతనము*. "నీలంబు జగిగాంచినీలంబువలదన." శశాం, 3, ఆ.

లంబుషము. సం. వి. అ. పుం. ఏడుపేటలముత్యాలహారము.

లంబోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు.

లంభనము. సం. వి. అ. న. 1. తిట్టుట, 2. దూషించుట.

లంభించు. సం. స. క్రి. 1. తిట్టు; 2. దూషించు.

లకుచము. సం. వి అ. పుం గజనిమ్మ*.

లకుముకి. దే. వి. ఆకసమునందుండితెక్కలార్చుచుపొంచునేసి నీటిలోపలనుండు మత్స్యమునుపట్టుకొనిపోయితినెడు పక్షివిశేషము, టిట్టిభము.

లకోటా. హిం. వి ఉత్తరము లోనగుంచు కాగితపుసంచి.

లకోరి. దే. వి. క్రూరబాణము. "ఉ. పెంచ్చినలొమ్మువిండ్లఁగది యించినచూపులకోరికోలలన్, ముచ్చముముంగనీయుచు." చంద్రా. ౧, ఆ.

లకోరీ. దే. వి. 1. లకోరియొక్క-రూపాంతరము; "క. కురితిం గెందలిరుల, కోరీమఁరతొణి కాఁకఁసొర్పుదకోరి, కారికిరిమత్తమ, యూరీరవములకుచలికియుగ్గలిమదిరాజా." చంద్ర.—2. పాగ వతవిశేషము. "మేలైన లకోరీలు." పా. ౧, ఆ

లక్క. వై. వి. ఒకానొకచెట్టుబంక, జతుక.

లక్కతెవులు. దృ. వి. ఒకదినుసుపీడ.

లక్కనము. వై. వి 1. వ్యాకరణాదిశాస్త్రము, "ఉ. లక్కన మెంచికైతమొదలన్ సుగుణాక్షరములోఘటింపలేఁ, దక్క-అనలు నేల గలయంతయునూరలగాచవేసికం, లక్క-లఁగొల్వఁగామెఱసి యొజయునిన్నుఁబిచ్చలించురా, పెక్క-కకల్పముల్వలయునెయ్యడ నెల్లరుమెచ్చనచ్చుగన్." కవిక ౧, ఆ.—2. గుఱుతు.

లక్కపెట్టె. వై. వి. చిత్రపేటిక.

లక్కబియ్యము. దృ. వి. లక్కపొడి.

లక్కాకు దృ. వి. (లక్క+ఆకు.) ఆఁడువారుమట్టికమ్మచెవి నంచుకొనెడు లక్కపూసిన తాటాకు (చూ. అకింతలు)

లక్కిమి. వై. వి. లక్ష్మి.

లక్కుమనుఁడు. వై. వి. లక్ష్మణుఁడు. అచ్చ. ఆ, కాం.

లక్ష. సం. స. అ. స్త్రీ. ఆ పుం. నూఱువేలు. వి. అ. న. ము. 1. గుఱి; 2. నెపము.

లక్షకము. సం. వి. అ. పుం. లక్ష్యార్థమునుతెలిపెడుశబ్దము.

లక్షణ. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. ఒక శబ్దవృత్తి, (చూ. వృత్తి) 2. ఆఁడుబెగురు. అ. న. ము. 1 గుఱి, 2. గుఱుతు. 3. చూపు. 4. వ్యాకరణాదిశాస్త్రము, 5. పేరు. పుం. బెగ్గురు, (పురాణమునకుఁగల పంచలక్షణములు—సర్గము, ప్రతిసర్గము, వంశము, మన్వంతరము, వంశానుచరితము.)

లక్షించు. సం. స. క్రి. 1. గుఱిచేయు, 2. చూచు. (అలక్షించు అనియు.)

లక్ష్మణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆఁడుబెగ్గురు. అ. న. ము. 1. గుఱుతు, 2. పేరు.

లక్ష్మణుఁడు. సం వి. అ. పుం. రామునితమ్ముఁడు. విశే. శ్రీమంతుఁడు.

లక్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1. గుఱుతు; 2. ముఖ్యము.

లక్ష్మి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రమ, 2. సంపద; 3. వస్త్రభూషణాదులవలనఁగలిగినశోభ; 4. మెట్టదామర*; 5. బుద్ధియనెడు, గంధద్రవ్యము; 6. గొల్లజడ్డు*; 7. ప్రేంకణము*.

లక్ష్మీపతి. సం వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు, లచ్చిమగఁడు; 2. ప్రభువు.

లక్ష్మీవంతుఁడు. సం. విశే. (త్. ఈ. త్.) 1. సంపదగలవాఁడు; 2. ఒప్పిదముగలవాఁడు.

లక్ష్యము. సం వి. అ. న. గుఱి. పుం. లక్షణచేఁదెలియఁదగిన యర్థము.

లగడి. దే. వి. చిమిడినయన్నము, చిమిడిక.

లగనము. వై. వి. లగ్నము. "క. తొగనూడుద్రుంకెదట్టం, బుగఁ జేఁకటులొడపెరిక్క-మొత్తముఁవోదమెఱ, లగనమునుడాపెనయ్యొడఁ, దగఁబెద్దలునైదుకలునుదత్తయునెలమిన్." నీలా. 3, ఆ.

లగాము. హిం. వి. కళ్లెము.

లగాయతు. హిం. వి. ఆరంభము, మొదలు.

లగుడము. సం. వి. అ. పుం. దండము.

లగుడు. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. (చూ. నింగి.)

లగువు. వై. వి. 1. చులుకన; 2. లాఘవము; "ఓరిలావులకు తురంగలపోఁతినోలెఁ ద్రెళ్లెదిమి." భాగ. ౧౦, స్కం ఉ - 3. గంతు.—విశే. చులుక.

లగ్గ. వై. వి. (ముట్టడించి) కోటను బ్రాఁకుట*. "వ. తత్వదాత్మం డకుకలాపూర్ణుని ప్రగ్గడతమ మెగరంబున నగ్గలికమొఱయ లగ్గకుదగ్గఱం చిన." కళా. ౭, ఆ.

లగ్గదింపు. దృ. వి కోటమీఁదనుండి శత్రువులపయి దొర్లించెడు జాతిబండలోనగునది.

లగ్గపట్టు. దృ. స క్రి. (ముట్టడివేసి) కోటనెక్కు. "ద్వి. వైరులకు లగ్గపట్టఁగరాదు లంక." రా. యు, కాం.

లగ్గము. వై. వి. లగనము యొక్క రూపాంతరము.

లగ్గు. దే వి. 1. మేలు, శుభము; "వ. అనంతరంబ తనదక్షిణభుజాస్పందనంబు వలకించి మీఁద లగ్గగుననుచు" భార. అర. ౪, ఆ—2. ఉత్తరక్రియ. "వ. దుర్యోధనాదులకు సంతకం బెవిభవం బెనంగనాంబికి యుండొద్ధిపదైహికక్రియ లాచరించు నట్లు గానొనర్చితానిజింగినవారలకెల్ల లగులు సేయుటకుఁ దగుబంధులు లేరని జనుం ధరావల్లభులకెల్లన ద్దేశించియుంచి తదానంబులఁ జేయధౌమ్యుంబనిచె." భార శాం. ౧, ఆ.

లగ్నకుఁడు. సం. వి అ. పుం. పూఁటకాఁపు, ప్రతిభువు.

లగ్నము. సం. వి అ న. రాశ్యుదయము. పుం. మదవృతుఁడు. విశే. 1 తగులుకొన్నది; 2. సిగ్గుఁబొందినది.

లఘిమ. సం. వి. న్. పుం. 1. లఘుత్వము, చులుకన; 2. ఒక విభూతి (చూ ఐశ్వర్యము.) (రూ. లఘిమము)

లఘిష్ఠము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. మిక్కిలి చులుకనైనది; 2. మిక్కిలి తక్కువైనది.

లఘుకము. సం. వి అ. పుం లోఁటపిడుకి.

లఘులయము. సం. వి అ. న. నీటివట్టివేరు.

లఘువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పిక్కటి. న. నల్లగలుపు క్రి. విశే శీఘ్రము. విశే. 1. వడిగలది, 2 చులుకనిది; 3. చేవలేనిది 4. ఒప్పిదమైనది.

లఘ్వి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బండి. విశే. 1. చులుకనైనది; 2. కుఱుచయైనది.

లచ్చి. వై. వి. 1. లక్ష్మీదేవి; 2. సంపద. "క. కడులచ్చిగలిగినేనియుఁ, గుడుగుడుకుటుదురుగాక." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

లచ్చిమగఁడు. దృ. వి. విష్ణువు, లక్ష్మీపతి. "ఎ. గీ. అమృతక్రీడనర్హలి నాచరించె, లంఘునాక్రీడనముతొల్లి లచ్చిమగఁడు." పాండు ౫, ఆ.

లచ్చివారము. మి. వి. గురువాసరము. (ఇది నైఘంటికము)

లచ్చెనము. వై. వి. 1. గుఱుతు; 2. వ్యాకరణాదిశాస్త్రము.

లజ్జ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సిగ్గు, త్రప, వ్రీడ.

లజ్జాళువు. సం. విశే. (ఉ.) లజ్జాశీలుఁడు, సిగ్గరి.

లజ్జించు. సం. అ. క్రి. సిగ్గుపడు.

లజ్జితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సిగ్గుపడినది.

లటకుక్క. దే. మ్రింగుటలోనగువానియందగు ధ్వన్యనుకరణము. (వాఁడు దాని నోటవేసికొని లటుక్కున మ్రింగెను.)

లట్టము. సం. వి. అ. పుం. కప్పెర.

లట్టు. దే. వి. 1. వడియ; 2. గాఁడి.

లట్టువ. వై. వి. చిటితాళము*. "త. కరమునద్భూనిలట్టువయుఁ గంబళమంసమునందుఁ జంకిటం, దిరిపవ్రుగూడయుంగొని తదీయనివాసమునిర్గమించి." వై. 3, ఆ (ఇది విచార్యము.)

లట్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వాద్యవిశేషము. అ. పుం. ము. లడ్డు.

లడాయి. హిం. వి. యుద్ధము, జగడము.

లడి. దే. వి. విడువుగా చుట్టిన తరిగలోనగువానిచుట్ట.

లడ్డిగ. వై. వి ప్రయాణము పోవునప్పుడు నెయ్యినూనె మొదలగునవి పోసికొనిపోయెడు చిన్నమూతిగలపాత్రవిశేషము*. "నేతిలడ్డిగ." (రూ. లడ్డిగము. "నేతిలడ్డిగము." మొ.)

లడ్డు. వై. వి. చక్కెరపాఁకుతోఁ జేసెడు భక్ష్యవిశేషము.

లడ్డుకము. సం. వి. అ. పుం, న. లడ్డు, లట్వము.

లడ్డువము. వై. వి (చూ.) లడ్డు (చూ. బూరియ.)

లడ్వము. వై. వి లడ్డువము యొక్క రూపాంతరము. (చూ. వొఁగు.)

లత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తీఁగ, 2. ఎక్కుడుఁదీఁగ; 3 గరికె; 4. పూలగురివెంద; 5. ముత్యాలహారవుపేట; 6. కొమ్మ; 7. పిక్కటి; 8. ప్రేంకణము; 9. చీమ; 10. పొరెవురుగు; 11. కస్తూరి.

లతకూన. మి. వి. లేఁతతీఁగవంటి ఆఁడుది. "సీ. లతకూనవినవత్తు లతకూనగాదిది తరుణలతాతన్వితనువుగాని." భాను. 3, ఆ.

లతాంతము. సం. వి. అ. న. పుష్పము, పూవు.

లతాప్రతానని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకటితోనొకటి పెనఁగొన్న తీఁగలోనగునది.

లతార్కము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చనీరుల్లి.

లతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తీఁగ; 2. నూఱుపేటలహారము.

లత్త. దే. వి. 1. దెబ్బ; 2. ఆపద.

లత్తిక. దే. వి. బలుపును చప్పుడునుగల ఒకదినుసుగచ్చకాయ.

లత్తిచేఁప. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

లత్తుక. వై. వి. లాక్షారసము, అలక్తకము.

లత్తుకబొత్తులు. దృ. వి. బ. ధాన్యవిశేషము. హంస. ౪, ఆ.

లద్ది. దే. వి. గుఱ్ఱములోనగువాని మలము.

లద్దిపిప్పి. దే. వి. ఒకదినుసు చీడపురుగు.

లద్దిపురుగు. దృ. వి. మగ్గినధాన్యములోనగువానియందుకలిగెడు తెల్లనిక్రిమివిశేషము.

లద్దె. దే. వి. (నేయువాఁడు వస్త్రపుచివరను విడిచెడి) కచ్చు. (మొదటి రూపము లద్దియ.)

లపక. దే వి. ధనము, విత్తము.

లపనము. సం. వి. అ. న. 1. ముఖము; 2. నోరు; 3. మాట.

లపితము. సం. వి. అ. న. మాట. విశే. మాటలాడఁబడినది.

లప్ప. దే. విశే. రాశి. "కస్తురిలప్ప." "చక్కెరలప్ప." "సీ. మంచులప్పలమించుమండెంగముడుపులుపొరలితెట్టువగట్టునరుల లయ్య." వై. ౬, అ.

లప్పము. వై. వి. త్రాసిపెట్టెలోనగువానియందు గొందులకుమెత్తెడు ఒకదినుసుమన్న పుముద్ద*.

లబ్బీలు. హిం. వి. తురకలలో నొకజాతివారు.

లబ్ధము. సం. వి. అ. న. భాగహారము చేయగావచ్చెడుసంఖ్య. విశే. పొందఁబడినది.

లబ్ధవర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విద్వాంసుఁడు, నేర్పరి.

లబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. లాభము, ప్రాప్తి, కలిమి.

లభించు. సం. అ. క్రి. ప్రాప్తించు, కలుగు.

లభ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) 1. లభింపఁదగినది; 2. యుక్తము.

లమిడీ. హిం. వి. బాందిస్త్రీ. ఒక తిట్టుమాట.

లయ. ఉభ. దే. వి. మోసము. సం. అ. పుం. తౌర్యత్రికసామ్యము.

లయము. సం. వి. అ. న. నీటివట్టివేరు. పుం. 1. నాశము; 2. ఆలింగనము.

లయకారి. దే. విశే. మోసకాఁడు. "తే. అతనిఁ, గప్పిపెట్టెదీల యకారిదొంగ." వై. ౪, అ.

లయించు. సం. అ. క్రి. 1. నశించు; 2. సక్తమగు.

లయ్య. వై. వి. వేశ్య*. (ఇది లక్షణగ్రంథములయందు వ్రాయఁబడియున్నదిగాని దీనికి ప్రయోగము మృగ్యము.)

లలంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మెడనువ్రేలాడుహారములోనగునది.

లలన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. విలాసవతియైన ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. నాలుక.

లలాటము. సం. వి. అ. న. నొసలు, నుదురు, అలికము.

లలాటిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాపటబొట్టు.

లలామకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) బాసికము.

లలామము. సం. వి. న. న. 1. గుఱుతు; 2. టెక్కెము; 3. తొడవు; 4. నొసటనుంచుకొనెడుబొట్టు; 5. గుఱ్ఱము నొసట చుక్క; 6. తోఁక, 7. కొమ్ము; 8. ప్రభావము; 9. గుఱ్ఱము; 10. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము.

లలి. దే. వి. 1. క్రమము; (చూ. తలరు అయిదవయర్థము.) 2. ప్రేమ; "ద్వి. పారిఁబోరిఁదమతంచుపుటములుపాఁచి, నిరతంబుగాఁగవెన్నెలఁబుక్కిలించి, లలికోఁదమప్రియులకు నిచ్చియిచ్చి." రా. యు, కాం — 3. వికాసము; "ద్వి. దశముసవిగు వెల్లఁ దప్పియుండంగ, లలిదక్కుచున్న గనులంబులుమొగిడె." రా. యు, కాం — 4. ఉత్సాహము. "లలిమీఱఁగ పారికంపుమందముగుకుఁ లంఘించి." వి, పు. ౭, అ.

లలితము. సం. వి. అ. న. సుకుమారత్వముచేతనగు అంగవిన్యాసరూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము. విశే 1. ఈప్సితము; 2. మనోజ్ఞము.

లవంగము. సం. వి. అ. న. కరాంపువు.

లవణము. సం. వి. అ. న. ఉప్పు. (త్రిలవణము—సైంధవము, బిడము, రుచకము.) పుం. 1. ఉప్పురస; 2. ఉప్పుసముద్రము. (దు. ఒక అసురుఁడు.) విశే 1. ఉప్పనిది; 2. లావణ్యము గలది.

లవణాకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉప్పుసముద్రము; 2. ఉప్పళము.

లవణి. దే. వి. బిగువు. "సీ. ఐశేయమైనయుద్దానంబులవణిచే సక్కెలించినపట్టుపుక్కిలించి." పా. ౧, అ.

లవణోదము. సం. వి. అ. పుం. ఉప్పుసముద్రము.

లవనము. సం. వి. అ. న. పైరులోనగువాని కోఁత.

లవనను. అం. వి. జీవనార్థమయిచ్చు ద్రవ్యము.

లవము. సం. వి. అ. పుం. 1 లేశము; 2. చేటు; 3. కోఁత. దు. రామునికొడుకు.

లవలవ దే. విశే. భేదిల్లినది. "ద్వి. పటువజ్రనిష్ఠురపాదఘట్టనల, లవలవలైకులలంబు గ్రక్కదల" పారిజా. ౧, ఆ.

లవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొకతీఁగ.

లవాజిమా. దే. గ్రామసేవకుల జీతములకై నిలిపికొనఁబడు కొద్ది పన్ను.

లవించు. సం. స. క్రి. కోయు.

లవిటి. దే. వి. టెక్కెమొదలు, పక్షతి.

లవిత్రము. సం. వి. అ. న. కొడవలి, దాత్రము.

లశునము. సం. వి. అ. న. 1 వెల్లుల్లి, 2. కెంపు రంగలిదోష విశేషము. (అనఁగా పాలుపైఁబూసినట్లుండెడు తెల్లడాలు.)

లష్కరు. హిం. వి. దండు.

లసుకు. దే. స. క్రి. నాశముచేయు. "చ. లసికిరిజోదులగ్గలిక లగ్గలకెక్కఁగుంతపంక్తులన్, వసుమతిఁగూల్చియుఁగడలవైచి యుఁగత్తులద్రక్కలించియున్, వసులవధించియున్ముసలవర్గములన్ బదమోఁదివాలుకల్, మసలఁగవేఁచివంచియును మందులతిత్తులఁగాల్చివైచియున్." రా, వి. ౫, అ.

లస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ధనుర్మధ్యము, పిడికట్టు.

లహరి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. పెద్ద అల, కడలు.

లా.

లాంగలము. సం. వి. అ. న. 1. నాఁగలి; 2. తాడుచెట్టు; 3. ఒక పువ్వు; 4. గృహదారువిశేషము, 5. మగగుఱి.

లాంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కలిగొట్టుచెట్టు; (చూ. లాంగలీ) 2. నీరుపిప్పిలిచెట్టు. న. పుం. 1. నాఁగటిజోదు; 2. నారికడముచెట్టు; 3. పాము.

లాంగూలము. సం. వి. అ. న 1. తోఁక; 2. మగగుఱి. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (ఉంగరపువ్రేలినివంచి చిటికెనవ్రేలిని పైకెత్తి కడమ మూఁడువ్రేళ్లనూర్ధ్వాకారముగా త్రేతాగ్నులవలెపట్టినది.)

లాంఛనము. సం. వి. అ. న. 1. గుఱుతు; 2. పేరు.

లాంతరు. అం. వి. దీపముపెట్టుటకై అద్దములతోచేసినది.

లాంపట్యము. సం. వి. అ. న. లంపటభావము. (చూ. లంపటుఁడు)

లాఁకి. దే. వి. పకీయాఁగి.

లాఁకకట్టు. దే. వి. వెనుదిరిగిన పెడచేతులకట్టు.

లాఁగ. దే. వి. బొటియ, బిలము. "సీ. లాఁగలఁజుట్టల లోఁగిన శిఖలభుజంగముకులముల బ్రుంగికొనుచు." భార. అశ్వ. ౨, అ.

లాఁగడాఁగుడు. దే. వి. సర్పము; విశేషము. "లాఁగడాఁగుడు ముట్టుక ప్రోఁగులిడు ప్రోడ." అచ్చ. బాల, కాం.

లాఁగరి. దే. వి. (లాఁగ+అరి.) చెవి, శ్రోత్రము.

లాఁగించు. వై. అ. క్రి. లంఘించు. "వ. నదుములాఁగించివైచి యు." ఉ, హరి. 3, అ. (ఇది విచార్యము.)

లాఁగు. వై. వి. 1 లంఘనము, "ఎ, గీ. లాఁగువేగంబు మెఱసి చలంబు నెఱపి, మల్లుతనమున మెప్పించు తమన బిభుని." భార. విరా. ౧, అ.–2. ఈఁదుట*. "కాళిలాఁగులు నీలికాసెలు." రసి. ౧, అ.

లాఁచు దే అ. క్రి. 1. కబళించు, "సీ. తనబిడ్డఁజెఱనిడ్డదనుజు మ్రింగఁగనరిది లాఁచెనో యనితోఁచెలంకమీఁద." రామా. 2, అ.–2. పొంచు. "ద్వి. గోఁచికాఁడైదానిఁగొని చుసేఁతెంచి, లాఁచియున్నాఁడు నీలాగొత్తిచూడ." పరిక్ష. ౨, అ.

లాఁత. దే. వి. లాయుట. (చూ. లాయు.)

లాఁతసేయు. దవ్ అ. క్రి. (లాఁత + చేయు.) లాయు. "వ. కరాళింపక లాఁతసేయుక." ఉ, హరి. ౪, అ.

లాఁతి. దే. వ. పెఱ, అన్యము. "ఉ. మర్త్యునిమ్మెయిఁజా, లాఁతులఁ గాఁదలంపక నలంచక చాలనలంగియుండఁగఁజా." ఉ, హరి. ౪, అ.

లాఁతు. దే. విశే. అధికము. "తే. అనిన లాఁతుగఁ గోల్పోకనతఁడు రాజా, రడ్డిఁగనుననికొదయుఁదీర్పంగమగుడి, యంతఁబరియునఁబ్రై ప్రబలికిపాటి, పోవవాఁడున వెడపోట్లు పొడిచిచనియె." ఆము. ౬, అ

లాఁపరా. దే వి. (లాఁపు+రాయి.) జలద్వారముఖమున నతృణాదికము చొరకుండ నమర్చియుండెడు గండ్లఱాయి. "వ. గుడిలాఁపరాతూభరాణికడనిలిచి." ఆము. ౬, అ. (సంధిని వర్ణవికారము.)

లాఁపు. దే. వి. లాఁచుట. (చూ. లాఁచు.)

లాకకట్టు. దే. వి. లాకలతోడ చుట్టియుంచిన పనిముగియనిపసుపు.

లాకలు. దే. వి. బ పడుగునందక్కడక్కడ చొప్పించెడు వెదురు ముద్దలు. హంస. ౨, అ. (వృత్తియందేకవచనాంతము. ఉదా. లాకచేతులు)

లాకు. ఆం వి కాలువలో నేర్పఱచఁబడుబంధనము.

లాక్ష. సం. వి అ. స్త్రీ. లక్క, జతువు. (చూ. రాక్ష.)

లాక్షణికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) లక్షణజ్ఞుఁడు.

లాక్షాప్రసాదనము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱలొద్దుగు.

లాగము. వై వి. లాఘవము. "అతండు వానిఁగడువేగము లాగము సొప్పుమీఁదికి జ్వైచె" హరి. పూ. 2, అ.

లాగి. దవ్. విశే. (లాగము+ఇ.) లఘువు, సులభము. "చ. నరవనయాన భావమునఁజక్కనిదక్కరబొమ్మలాగిగా, దొరకెనటంచు నమ్మితిని" శశాం. ౪, అ.

లాగించు. దే. స. క్రి. కొనిపోవు. "క. అనివనదియెంతగలవ, ట్లనసేపెదనంచుఁజనియటనోకానోకనాఁ, డొంపబెట్టుకొనిమెలంగఁగ, నను జైనరుమంతు పావలదిలాగించెజా." (చూ. ముందువెనుకలు.) హా. 3, అ.

లాగు. దే. స. క్రి. ఆకర్షించు వి. 1. ఆకర్షణము; (లాగులాడు.)– 2. విధము; (చూ. నీరుమూసిసి.) 3. సమ్మతి. (చూ. సెత్తము రెండవ యర్థము.)

లాగుకొను. దే. స. క్రి. అపహరించుకొను. (ఆ సొమ్మంతయు వాఁడు లాగుకొన్నాఁడు.)

లాగులాడు. దే అ. క్రి. (లాగులు + ఆడు) పెనఁగులాడు "పైఁటకులాగులాడి." హంసా. ౫, అ.

లాఘవము. సం. వి. అ. న. 1 లఘుత్వము; 2. ఆరోగ్యము.

లాచారు. హిం. విశే. నిరాధారముగానుండు.

లాచి. దే. వి. 1. గుఱ్ఱముమీఁదను గాడిదమీఁద నువేసెడు గోనె; 2. చిన్నబండిమీఁదవెచ్చుభారము.

లాచీ. దే. వి. లాచియొక్క రూపాంతరము.

లాజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ పుం. బ పేలాలు అ న. ము వట్టివేరు. పుం. నానబియ్యము.

లాటరీ. ఆం. వి చీట్లువేసి వస్తువులనమ్ముట.

లాటి. దే. వి. పక్షివిశేషము.

లాటీ. వై.వి. దుడ్డుకఱ్ఱ, లౌడియొక్క రూపాంతరము. (ఇది వాడుకలోనిది)

లాటు. ఆం వి. పేలములో నొకపద్దు.

లాడము. దే. వి. గుఱ్ఱపుగొరిజకు కొట్టెడి యినుపనగటిబిల్ల.

లాడి. దే. వి. 1. పెద్దపుండు, "ఉ లాడికిమూఁగుకాకులఁ బలాయనమొందఁగఁజేయఁబోపుపైఁ, ద్రాడునద్రేలుబీఁగుడి." హంస. ౫, అ.–2. బలి. "ఎ, గీ. దివి, వస్త్రయుతముగనివ్వనీవాట మునకు, లాడిఁ గావింతుసంతఁ దొలంగుమాఱు." పాండు ౫, అ. (ఈయర్థమింకను విచార్యము.)

లాడె. దే. వి. బరువుమోపెడియెద్దుమీఁపున బరువెక్కించుట. (మొదటిరూపము లాడియ.)

లాతము. దే. వి. సన్యాసులు చేతఁబట్టెడుదండము. "లాతపుఁగోల" (చూ నాగబెత్తము.) "ఈలాతంబునవ్రాయఁబట్టినము లౌ." (దీనికి ముందుపద్యము (చూ.) ఉరుబడి.) విక్ర. ౨, అ.

లాతాము. దే వి. లాతముయొక్క రూపాంతరము. (చూ. కపాల.)

లాదు. హిం. వి. కట్టడములలో వంపులుకట్టునపుడు వానికాధారముగా కట్టుకట్టడము.

లాభము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రయవిక్రయములవలన వచ్చిన విశేషధనము, 2. వద్ది; 3. ప్రాప్తి.

లామజ్జకము. సం. వి. అ న. నీటివట్టివేరు.

లాయఖు. హిం విశే. తగిన.

లాయము. వై. వి. అశ్వశాల (చూ. మందడీసు.)

లాయరు. ఆం. వి న్యాయవాది.

లాయిలాసా. హిం వి. శ్రమ

లాయు. దే అ. క్రి. ఉద్రేకించు, విజృంభించు. "మ. లయకాలోత్థ వతంగబింబముక్రియఁజా లాయుఁజా యదియొగ్రని, ర్దయనిరుద్రముదర్శనాఖ్య వటుచక్రంబిద్దదైరేయ సం, క్షయసంక్రీడ బొట్టిదేక్రుఁడు కృపాకల్యాణుఁడబ్జాక్షుఁడ, క్షయుఁడాశ్రితపరాధ పంచెటునునిచ్చుఁజా పైఁబఁగానేర్చునే." హరి. ఉ. 2, అ. (చూ. మెఱయు స. క్రి.)

లాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. చొంగ, స్యందిని.

లాలనము. సం. వి అ. న. లాలించుట, బుజ్జగము.

లాలమూ. దే. వి. ఉల్లారు క్రిందిజాలరు. (చూ. లాలసరి.)

లాలస. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. 1. అధికేచ్ఛ; 2. కోరిక, 3. యాచన. విశే. విషయాసక్తురాలు.

లాలసరి. దే. వి. (లాలము+సరి) సుఖాశ్రుపల్లముమీఁదియుల్లా రుక్రింద వ్రేలు నుల్లులదండ. "వ. పార్శ్వంబులం గట్టుకొంబట్టు లాలసరిసముకట్టుటొక్క-లుగా." పా. ౪, ఆ.

లాలాటికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. ప్రభువుయొక్క అభిప్రాయమును తెలిసికొనువాఁడు; 2. కార్యమునందు నేర్పు చాలనివాఁడు.

లాలి. దే. వి. ఉయ్యల. "శే. లాలిఁగట్టిరి కంధోళ్ళలాలితాభ, లాలిమనుచంద్రకాంతోజ్వలాలిసౌధ, లాలితపలిదాహునియిల్లాలిఁ బాడి, మేలివరాలిగములు రావూలికప్పుడు." పా. ౧, ఆ.

లాలించు. స. స. క్రి. లాలనముచేయు, బుజ్జగించు.

లాలిత్యము సం వి అ న. లలితభావము.

లాలు. దే విశే ఎఱుపు. "సీ. మధుపావ పైనికముందలి లాలు కెం డాలంపదలిరాకుడాలునిగిడి." కవి ౨, ఆ.

లాలూచి. హిం వి. 1. ఆశ్వాస, 2. నైచ్యము.

లావకము. సం. వి అ. పుం. లాభుకపిట్ట. (గౌరకము, పాండు లము, పౌండ్రము, కర్బురము అని ఇది చతుర్విధము.)

లావణము. దే. వి కొలుపునకు క్రొత్తగావచ్చినకొలుపుడుకానిని పట్టికయందు వ్రాసికొనుట (కొలుపుడుకానిని కొలువునందుండి తొలఁగుటనలికము)

లావణి. దే వి. పనులుమేసెడు చీటినేలకైముందు కానిచ్చెడుధనము.

లావణ్యము. సం వి. అ న 1. ముఖకాంతివిశేషము; 2. ఉప్పన.

లావనము. సం వి. అ. న. లవనముయొక్క రూపాంతరము.

లావరి. దే. విశే. (లావు+అరి.) బలవంతుఁడు. (చూ. అలరి)

లావాదేవి. హిం. వి. ఇచ్చిపుచ్చుకొను సంబంధము.

లావు వి. దే 1. బలము; "ఆ. ఇది విధమున నేచియిను పురుఁ బెద్ద యట, బ్రొద్దుపోరవాయుపుత్త్రు బలము, తోడుతోడఁ జెరుఁగఁ దొడఁగెనాకీచకా, ధములిలఁపుసివఁదఁ బుఁగఁజొచ్చె" భార. విరా. ౨, ఆ.—2. సామర్థ్యము; "ఆ. పిన్నవాఁడవనియుఁ జెక్కునం స్కృతములు, వినని వాఁడ ననియు వెఱపు మాను, మప్పపాదదిష్ట మహిమచేనెంతైనఁ, గవితఁజెప్పలావుగలదు నీకు." వీర. ౧, ఆ.-3. ఆధిక్యము, అతిశయము, "కొలువులావునదేవతలైన మెచ్చరే." ఉ, హరి. 3, ఆ—4. పక్షి (చూ. కపిమునఁగుమొదటి యర్థము.) విశే. 1. స్థూలము, 2 అధికము. "ఉ. వారలకా, లావు రణంబులోమనకలంఘ్యు బలాఢ్యులనింక నోర్వఁగాకా." భార. సభా. ౨, ఆ

లావుక. వై. వి. ఒకానొకపక్షి. (చూ రవాళి.)

లాసకము. సం. వి. అ. పుం. నెమిలి. డు. లాస్యము చేయు వాఁడు, ఆటకాఁడు.

లాసము. సం. వి. అ. పుం. ఆట, లాస్యము, నృత్యము.

లాసిక. సం. వి అ స్త్రీ. లాస్యము చేయునది, ఆటకత్తె.

లాస్ఫోటని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆస్ఫోటనియొక్క రూపాంతరము.

లాస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నృత్యము; 2. తౌర్యత్రికము.

లాహిరి. దే. వి మైకము. "లాహిరిపట్టినభాతి." కాశీ. ౨, ఆ. (చూ. లాహిరి. "వ. గడుసరిలాహిరీమునక గ్రమ్మినమత్తులుగారే భూపతుల్." రా. 3, ఆ.)

లాహిరిమోదము. దే. న. గంజాయిపాకపుసెడుపాత్రవిశేషము. (ఇది విచార్యము)

లాళిము. దే వి. లాదముయొక్క రూపాంతరము.

లి.

లింగఁడు. వై. వి. జంగముయర్య. "క. బాలునిఁ బాలకుఁ బిలిచెదు, లింగరయుగము పాఁచిలేమ యొకతెయి, ట్లాలింగనిఁ గని శీఘ్రం, బాలింగనమొనఁగవచ్చునటు లుమదించెకా." రాజ. ౨, ఆ

లింగకట్టుమాత్ర. మి. గ్రా. వి. (లింగము+కట్టుమాత్ర) లింగాకారముగా చేసిన రసవస్తువులగుళిక.

లింగకాయ. మి. గ్రా. వి. (లింగము+కాయ.) లింగధారులు లింగమునుంచి కట్టుకొనెడు వెండిబంగారములతో చేసిన నక్షీకాయ.

లింగదొండ మి. గ్రా. వి. (లింగము+దొండ) లింగాకారపు ఒకదినుసు దొండకాయ.

లింగపొట్ల. మి గ్రా వి. (లింగము+పొట్ల) లింగాకారపు విత్తులుగల ఒకదినుసుపొట్ల, లింగబీజము.

లింగబలిజెలు. మి గ్రా. వి. (లింగము+బలిజెలు.) లింగధారు లయినబలిజెవారు.

లింగబీజ. సం. వి. అ స్త్రీ. లింగపొట్లకాయ. ఓషధి.

లింగము. సం. వి. అ. న 1. పానవట్టముమీఁది శివమూర్తి; 2. గుఱుతు; 3. మగగుఱి; 4 అనుమానము, 5. పంచవింశతి తత్త్వములయందు ఆదియగు ప్రకృతి.

లింగరాజా. మి గ్రా. వి (లింగము+రాజా) కూఁకటిమూఁగ

లింగవృత్తి. సం. వి ఇ. పుం. (దూ.) వేషధర్ముఁడు.

లింగి. సం. వి. న్. పుం.——పై——

లింగిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. దూతికావిశేషము.

లికుచము. సం. వి అ. పుం. లకుచముయొక్క రూపాంతరము.

లిక్కి. దే. వి. గడ్డిలోఁ గుడువానికోసెడి చిన్నకొడవలి.

లిక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెమటచే తలవెండ్రుకలయందు పుట్టెడి ఈరు.

లిఖించు. స. స. క్రి వ్రాయు. (లిఖియించు అనియు.)

లిఖితము. సం వి. అ. న. 1. వ్రాత; 2. వ్రాయి. విశే. వ్రాయఁబడినది.

లిఖితవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ అ.) వ్రాయఁదగినది, లేఖ్యము.

లిఖింతుఁడు. సం. వి అ. పుం. 1. పత్రము వ్రాసికొనువానిచే రప్పింపఁబడి పత్రమునందు సంతకము చేసినసాక్షి, వ్రాఁతసాక్షి; 2. ఒకముని

లిద్ది. దే. వి. 1. దంచినమిక్కిలిలోఁతుపడిన రాతినితోటికిఁ గొట్టెడుకూటము; "ద్వి. పెద్దగాఁదనమేను పెంచినవిండ, లిద్ద గొట్టినయట్టిలిత్తై." భాగ. ౧౦, స్కం.—2. పదిపెనుచేత తూపినరాతముక్క దఁచుకొనుట.

లిపి. సం. వి. ఇ ఈ. స్త్రీ. రేఖారూపమైనయక్షరవిన్యాసము, వ్రాయి.

లిపికరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వ్రాయసకాఁడు, లేఖరి.

లిపికారుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

లిపీకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

లిప్తకము. సం. వి. అ. పుం. విషముపూసినబాణము. విణ. పూయఁబడినది.

లిప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. పూయఁబడినది, 2. భుజింపఁబడినది.

లిప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

లిబ్బి. దే. వి. 1. ధనము, 2. రాశి, 3. నిధి.

లిబ్బిపడఁతి. దే. వి. లక్ష్మి.

లిబ్బిరాయఁడు. దే. వి. కుబేరుఁడు, ధనాధిపతి.

లిఖి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. లిపియొక్క రూపాంతరము.

లిమ్మ. దే. వి. మూంపాదులమీఁద ముసురుకొను ఈఁగలను దోలెడు రెమ్మ చెన్న. ౪, అ.

లియ్యము. వై. విణ. లయించినది (మనసు అందులియ్యమైనది.) "లియ్యములియ్యమూనో." పాంచా. 3, అ.

లివ. దే. వి. లాఘవము. "ఉ. అ, య్యారెబలంబుధాటిబళియా లివమించువజీరులెంచఁగన్" (చూ. లివ. అ. క్రి.) చంద్రా. ౨, అ. "సీ. కదుదాకమీఱంగ మడమలుదాఁటించు చునునుంద్రతేకిలివచూపిచూపి." కళా. 3, అ.

లివలివ. దే. వి. దంతములుకదలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "వ. కుదురుచెడ్డెడలివెడలిలివలివంగదలురదనపఙ్క్తులును." కవి. ౫, అ.

లీ.

లీఢము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తినఁబడినది.

లీనము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. లయించినది; 2. కరఁగినది.

లీల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. క్రీడ; 2. శృంగారచేష్ట; 3. ప్రేమాధిక్యమునవేషభాషణాదులచేత ప్రియుని అనుకరించునట్టి స్త్రీశృంగారచేష్టావిశేషము, 4. క్రీడ, 5. (తెనుఁగున.) విధము. "ఈలీలన్" మొ.

లీస్టు. ఆం. వి. పట్టీ, జాబితా.

లు.

లు. దే. అవ. ప్రథమాబహువచనప్రత్యయము. (ఉదా. రాములు, వనితలు, వనములు మొ.)

లుంగ. దే. వి. వస్త్రభారము.

లుంగము. సం. వి. అ. పుం. పుల్లమాదీఫలముకే. "ఉత్సాహ. అంగనాలలామఁగానవాలతోకదుంగమూ, గంగమూభుజంగమూ పతంగమూకురంగమూ, లుంగమూలవంగమూతులుంగమూధవీవట, ద్భృంగమూనవీరమూశిరమూశమీరమూ." రామా. ౫, అ.

లుంగి. దే. వి. కుల్లాయకుప్పనములుచేర్చికుట్టినపావడ.

లుంటాకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ. విణ. దోఁచుకొనువాఁడు "శీఘ్రసతమోలుంటాకకీర్తి" వర. 3, అ.

లుంఠనము. సం. వి. అ. న. భూమిమీఁదిపొర్లిక.

లుకలుక. దే. వి. పరుగెత్తుటయందును పురుగులుకొలుచుటయందునను ధ్వన్యనుకరణము. "క. ఒక మొగముగాకదిలిబలు, లికమకొనినైరులెల్లదీకొనితమ్ముం, బకపకనగవకవకలై, లుకలుకలుగు వెత్తిరోడిలోఁగొనఁ భీరిన్." భాగ. ౬, స్కం. "లుకలుకమస్తకంబు చెవులుంగ్రమితోళ్ళఁగ." భల్లా. ౨, అ.

లుకలుకలాడు. దే. అ. క్రి. (లుకలుకలు+ఆడు.) తడఁబడు.

లుప్క. సం. వి. చ్. పుం. 1. లోపము, 2. కోఁత.

లుఁగిచెడు. దే. అ. క్రి. బాగుసెప్పు.

లుగ్గాను. హిం. వి. నష్టము.

లుచ్ఛా. హిం. వి. నీచుఁడు, తుచ్ఛుఁడు.

లుడుగు. దే. వి. ఎద్దుమెడనుకట్టు నొకవిధమైన గంట.

లుఠనము. సం. వి. అ. న. 1. భూమిమీఁదిపొర్లిక; 2. భూమిమీఁది గుఱ్ఱపుపొర్లిక.

లుఠితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) భూమిమీఁద పొర్లాడినది. (గుఱ్ఱము.)

లుప్తము. సం. వి. అ. న. దొంగిలించినసొత్తు, దొంగసొమ్ము. విణ. 1. లోపించినది, 2. కోయఁబడినది.

లుబ్ధకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు; 2. పిసినివాఁడు.

లుబ్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోయవాఁడు. విణ. 1. ఆసగలవాఁడు; 2. పిసినివాఁడు.

లులాయము. సం. వి. అ. పుం. కారెనుపోతు.

లులి. దే. వి. తక్కున. "లులిగన్నఁబడకున్న." ఉ. హరి 3, అ.

లులితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చలించినది.

లులిపడు. దే. అ. క్రి. (లులి+పడు) హీనమగు. "రగడ. పాలఁతిసైఁపక్రమూకు నీయపోలుఁబోలులిపడినకల్లలు." పా. ౪, అ.

లుల్లిగాఁడు. దే. విణ. కీడ్పడినవాఁడు, అధముఁడు.

లూ.

లూటి. దే. వి. 1. ఉపద్రవము; "ఉ. లూటిచేసిరి, క్రొంచుకొనంగవేశియనికేరుచుఁమూఁకుచుఁదిట్టికొట్టిదం, డించిరిమించిసన్నుతవవీథిపాలకులడ్డగించినన్." రామా. 2, అ.—2. దాడియందలి వ్రణము; 3. వ్రణరంధ్రము.

లూటీ. దే. వి.——పై——

లూడుపులు. దే. వి. బ. చెప్పులు, పాదరక్షలు. (అప్ర)

లూత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సాలెపురుగు; 2. చీమ, 3. రోగవిశేషము.

లూనము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోయఁబడినది.

లూమము. సం. వి. అ. న్. న. తోఁక, లాంగూలము.

లూలామాలము. దే. వి. మోసము, వంచన. "క. లూలామాలపుమాటలు, చాలునసినలిగితననిఙఁబగురూపం, చాలోనఁదెలుపవలెనని, నీలగ్రీవుండునిటలనేత్రముఁజూపన్." కాశీ. 3, అ.

లె.

లెంక. దే. వి. భటుఁడు, సేవకుఁడు. "క. అవసరముక్కులలెంకై, దువకర్జములందువేఁటతోఁటలయందున్, దక్షులైనపాశలెంకలు, మక్షుటమునుఁజాడమోపినపురెవురైనన్." రామా. ౨, అ.

లెంట. దే. వి. వటీకము. (అప్ర.)

లెంప. దే. వి. 1. చెంప; 2. ప్రక్క.

లెంపకాయ. దే వి. (చూ.) చెంపకాయ.

లెంబి. దే వి. లంబియొక్కరూపాంతరము.

లెక్క. వై వి. 1. లక్ష్యము* "నాకునరుఁడేమిలెక్క." రాఘ. ౪, అ.-2. సంఖ్య*

లెక్కగొను. దవ్. స క్రి. (లెక్క+కొను) లక్ష్యముచేయు. "చక్రధరులెక్కగొనఁడు." భార. ఉద్యో ౧, అ.

లెక్కపెట్టు. దవ్. స. క్రి. 1. లక్ష్యముచేయు; 2. ఎన్నిక చేయు.

లెక్కసేయు. వై స. క్రి ——పై.——(లక్ష్యముచేయుటకు —"వ. అయ్యుగ్గంబులెక్కసేయకయున్న." కాశీ. ౬, అ.)

లెక్కించు. వై. స. క్రి ——పై.——

లెప్ప. దే. వి. గురి, లక్ష్యము. [రూ లెప్పను. "ద్వి. లెప్ప మూదప్రాణలింగంబు." సండి. ౧, ప్ర. 'క. మీపువ్వుగంధి నెయ్యపుఁ, జూపులకునులెప్పమైనమిమారవపు, శ్రీపెంపునఁదనరినఁసు, ధావతిమకుసఖుఁడనింద్రదత్తావ్వయుఁడన్."(గ్రంథములయందు కొన్నిచోట్ల దెప్పమనికఁబడుచున్నది. అది సరియని చెప్పుటకుఁ దగినప్రయోగము దొరికినదికాదు.) భో. 3, అ.]

లెస్స. దే. వి. క్షేమము. "ద్వి. నీలెస్సనాలెస్స." రా. అ, కాం.— విశ 1. క్షేమయుక్తము, "లెస్సలారాచవారు." పావ్. ౫, అ.-2. యోగ్యము; "తల్లికృవసేఁత పెద్దయునులెస్స." భార. అను. ౧, అ.—3. శ్రేష్ఠము. "అల్లవెలెస్సపువ్వులు." నిరవ్. ౭, అ

లెస్సవాఁడు. దే. విశ యోగ్యుఁడు. హరి. భూ ౯, అ.

లే.

లే. దే విశ. వృత్తియందులేఁతశబ్దమునకుమీఁదివర్ణములులోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (దీనికిఁబరుపదములు పరమగుచో సమాసము బగు. ఉదా. లేఁగప్పు, లేఁగరుకలి, లేఁగొడుకు, లేఁగొన, లేఁగొమ్మ, లేఁగాను, లేఁజెందురుఁడు, లేఁజెవ్వము, లేఁజోన, లేఁజిగురు, లేఁజీఁకటి, లేఁజొపు, లేఁజూలు, లేఁజెక్కు, లేఁజెమట, లేఁదగిరిన, లేఁదడి, లేఁదరఁగ, లేఁదాఁకు, లేఁదూఁడు, లేఁదర, లేఁదేఁటి, లేఁబట్టి, లేఁబావఁడు, లేఁబాయము, లేఁబోద, లేఁబొమ్మ, లేఁబోర, లేగాడ్పు, లేజవరాలు, లేతోటి, లేనగవు, లేనడుము, లేనీల, లేబిత్తరి, లేబుడుత, లేమావి, లేమోక, లేయనఁటి మొ.)-అవ్య. నిశ్చయార్థకము (ఔలే, వానికంటె ఇది విశేషములే.)

లేఁక. దే. వి. లెంక, భటుఁడు. "లేకయుండిన ఒసివియాలేఁకలు." (లేక=లేవక.) అచ్చ. యు, కాం. (గ్రంథములయందీపాఠము కొన్నిచోట్లఁ గనఁబడియెడి.)

లేఁగ. దే వి. (లేఁత+కానుపు.) 1. క్రొత్తగాఁగలిగినదూడ, తర్ణకము; (లేఁగటియావు.) ("అ. లేఁగదూడనొక్క లేమచిక్కనుతోడఁ,గుడువవిడిచెనొక్కకోమలాంగి,కాంగిపొంగుచున్నకాఁగులపాలలో, నీకుదల్లమంచి నిలిచియుండ." వి, పు. 2, అ ఇక్కడ లేఁగశబ్దమునకు క్రొత్తగాఁగలిగినదనిమాత్రమర్థము.)— 2. దూడ, వత్సము. "చ. ఇదిమొకమంచిలేఁగవినుఁడెంతయు నొప్పెడుసంచుదానత, త్పదములుఁదోఁకయుంబిగియఁబట్టిచెలంగి వెలంగమ్రానితోఁ, బదియఁగనొక్కపెట్టుగొని దంపెఁగుమారుఁడు లేఁగరక్కసుం, గుదులుగొనంగబాలకులుగోయనియార్వనఘార్వలిలతోన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

లేఁగటియావు. దే. వి. లేఁతదూడగల ఆవు. ధేనువు.

లేఁగసపు. దవ్ వి. (లేఁత+కసవు) బాలతృణము.

లేఁత. దే. విశ. 1 తరుణము; "లేంతప్రాయము." 2. మేలుకని "ఉ. పూఁతపసిండివంటివలపుంబచరించుకులంబునీలికన్, లేఁతగదమ్మ." పావ్ 3, అ.—3. సుకుమారము. "మేనులేఁత." (మఱియు దీనికి వృత్తియందు కొంచెము, చిన్న, తిన్న, తేలిక, పలుచ, మెత్త, తన్న మొదలగు అనేకార్థములుగలవు. చూ. లే)

లేఁబగలు. దే. వి. (లేఁత+పగలు.) ప్రాహ్ణము. "సీ. వినుసైకతనివర్ణ మునివేదనిసదంబుఁ దగుకోటనుండిలేఁబగటిదాఁక" పాండు. ౫, అ.

లేఁబోక. దే. వి. (లేఁత+పోక) మందగమనము (చూ పూఁబోఁడి.)

లేఁబ్రొద్దు. దవ్ వి. (లేఁత+ప్రొద్దు) అపరాహ్ణము.

లేక. వై. వి. 1. జాబు, "క. నీపతిసేకలినందుచు, నాపేరనులేఖయనిపి నాఁడనియిదినే, నాపులుఁగువలనఁదలిచిను, దాపూర్ణతనుబ్బిరిడిచి యనిపితిదానిన్." ప్రభా ౪, అ—2. ఎడములేక మిక్కిలిచేరికయగువృక్షాదులవరుస, 3. సమూహము. "లేనియతిండిలేఁకలు." (చూ. లేనియతిండి.)

లేకరి. దవ్. వి (లేక+అరి) లేఖకుఁడు.

లేకి. దే. వి. రాలినధాన్యపుగింజలు. "లేకిసిధివ్రజంబు" కవిక; ౧, అ.—విశ. అప్రయోజకుఁడు.

లేకిబ్రతుకు. దే వి లేకిగింజలేఱికొని బ్రతికెడుబ్రతుకు, ఉంఛవృత్తి.

లేకివాఁడు. దే. విశ. 1. లేకిగింజలేఱికొని బ్రతికెడువాఁడు. "ద్వి. వక్కసేయనిలేకివాఁడవునీవు." హరిశ్చ. ౨, భా 2. అప్రయోజకుఁడు.

లేఖ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎడములేక మిక్కిలిచేరికయగువృక్షాదులపజ్క్తి; 2. లిపి. ఆ. స్త్రీ. అ పుం. జాబు. అ పుం. ఇచ్చిపుచ్చుకోలుపత్రము. దు. వేలుపు.

లేఖకుఁడు. సం. వి. అ పుం. వ్రాఁతకాఁడు, లేకరి

లేఖనము. సం. వి అ. న. 1. వ్రాఁత; 2 వాంతి, 3. బుజపత్తిరిక.

లేఖని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వ్రాసెడుకలము. (రూ. లేఖిని.)

లేఖనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 జాబుకొనిపోవువాఁడు, 2. తనకుఁబరిడి యొకరిచే వ్రాయించువాఁడు.

లేఖనీయము. సం. విశ. (అ ఆ. అ.) వ్రాయఁదగినది; లేఖ్యము.

లేఖర్షభుఁడు. సం. వి అ. పుం. వేల్పుఱేఁడు.

లేఖహారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జాబుకొనిపోయి యిచ్చువాఁడు.

లేఖితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) లిఖితము.

లేఖ్యము. సం. వి. అ. న. వ్యవహారవిషయమైనవ్రాఁత. విశ. వ్రాయఁదగినది.

లేచు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్థితమగు; 2. మేలుకొను; 3. పొటమరించు.

లేట. దే. వి. కొమ్మ, శాఖ. "సీ. మానికమ్ములమూటమరునిగెల్పుల కోట పండువెన్నెలతేట పసిఁడిలేట." అచ్చ. బాల, కాం.

లేటమొగము పడు. ద్వి. అ. క్రి. (లేటమొగము+పడు.) విముఖమగు. "క. పేటునపాటునవ్రేటునఁ, బోటుపడకమునుఁదుడు గౌద్రముగనయుమఁటయుకా, లేటమొగము పడియక్షులు, కోట పారంబాటిరయరకో టెగఁబంగకా." నిర్వ. ౪, అ.

లేటి. దే. వి. 1. జింక; "తే. లేటిపిల్లలును మఱియుఁగుందేటి పిల్లలు." య. ౧, అ.—2. ఆఁడుజింక, "తే. పెంపుడిఱ్ఱులఁ గినుకను బెనఁచిపోయి, కొమ్మునుచ్చులు దగిలించుకొన్నసరిగి, రాజ దూడంగఁజెప్పంగ రాకఁడిమి, నీటియలఁగ్రుమ్మినాంచిరిలేటి మగల." య. ౨, అ.—3. మగజింక. "క. లేటిందాఁచుకొన వోము, స్నీటకాసడయాడలేదొనినదివ్యజరాజం, చేటికఁబలుకం గోకా, భీటకపాటవకిరాతకేసరివిశకి." పాంచా. 3, అ

లేటు. అం విశ. అలస్యము, వెనుకటి.

లేడి. దే. వి లేటియొక్క రూపాంతరము. (బ. లేళ్లు.)

లేడికంటి. దే వి. లేడికన్నులవంటి కన్నులుగల ఆఁడుది, మృగాక్షి.

లేదు. దే. వి. ఎలుఁగుబంటి "చ. విచారవిమూఢునకైనదీవ్రప, ల్క్రసపలుకియ్యకోలగనె లేదువసంబునజన్ను లేఁచితి, య్యని మధుపానమొల్లకరయంబునఁనొండలవాటుసేయునే." భో. ౪, అ. (ఇది అపూర్వపదముగానున్నది.)

లేదుబంతి. ద్వి. వి. బొంతు. "చ. తెలియఁగఁజూచినట్లనెమదికా బుధులారసితవ్వనీవయికా, గలదనివక్కుచోఁగుచయుగంబటు బట్టబయల్గఁ జేసితో, యలికచలేదుబంతియనసందటిడెందమునిళ్ళ యంబుపెం, పొలయఁగఁగల్లతోదనిజమోవదుగాఁదలపోసిచూచి నకా." పా. 3, అ. (ఒకానొకచో లేదుబంతీయని దీర్ఘాంతముగా ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది.)

లేపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సున్నముఁరోనగువాని పూయు వాఁడు.

లేపనము. సం. వి. అ. న. 1. అలుకుట, 2 పూఁత; 3. భోజనము.

లేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. పూఁత, 2. భోజనము, 3. సున్నముఁరోనగునది.

లేపు. దే ప్రే. లేవఁజేయు. వి. 1. పసకమీఁదపలుచెడుపలుపు; "చ. అకలువదివ్యరత్నమయమానాకకేళిగృహంబులోపలకా, జకలికిరీటిపచ్చఁరచించినచిల్కలకోళ్లనందమా, నకనెలపట్టుమంచమునచాయనగానుతివాఁనుపైఁదురం, గికమొకమాలులేపువనొగికా కయనించి మనోభవవ్యథకా." హంస. ౧, అ.—2. జూలు.

లేప్యము. సం. వి. అ. న. పూఁత. విశ. పూయఁదగినది.

లేబరము. దే. విశ కూస్యము. "సీ. ప్రాణితోపర్ణంబుపమకూరకుండుటఁబంటలేబరమయ్యెఁబాఁడితోడ." కాశి. ౧, అ.

లేమ. వై. వి. ఆఁడుది, మగువ, వనిత. విశ. లేఁత*.

లేమి. దే వి. 1. కలుగమి; 2. ఉండమి; 3. దారిద్రము. "వ. తొలంగం ద్రోయరాని లేమికి మదినొండుపాయంబులేమికిం గొంకొకచింతించి." విక్ర. ౨, అ.

లేమిడి. దే. వి. (లేమి+ఇడి.) దారిద్ర్యము. (స్వార్థమున ఇడి.)

లేలిహానము. సం. వి. అ. పుం. పాము. (రూ. లేలిహానము.) విశ. మాటిమాటికిలేహనముచేయునది.

లేవ. దే. వి. గుజ్జుపుతలాటము. "సీ. బలితంపుఁబులుతిండిపుల దాయగాచెక్కడపుగోపపనిచొక్కటంపులేవ." చంద్రా. ౨, అ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

లేవడి. దే. వి 1. లేమి; "సీ. నిదురలేవడిఁగెంపునెరయుకన్గవ తోడఁ బొడిపాడియైనమేపూతతోడ." రసి. ౫, అ.—2. దారిద్ర్యము. "మ. లేవడిం, బడియుండఁదగదంచునర్వకరిమకా మన్యంబుగస్పట్టఁగా." చంద్రా. ౧, అ.—విశ. 1. దరిద్రము; "లేవడియంతేనిజీవనంబు." నై. ౧, అ.—2. "లేవడియైనభుక్తి గొనిలేవడిగంబడదాఁకలింతయుకా." పాండు. ౪, అ.

లేవుడి. హిం. వి. దొంగనుకట్టి విధివిధికి త్రిప్పుట, అవమాన పఱచుట.

లేశము. సం. వి. అ. పుం. కొంచెపుఁదనము. విశ. కొంచెము.

లేసు. వై. విశ. 1. మేలుకన*, 2. సులభము*.

లేహనము. సం. వి. అ. న. నాకుట.

లేహము. సం. వి. అ పుం. భోజనము, కుడుపు.

లేహ్యము. సం వి. అ న. 1. నాకిభుజింపఁదగినమందు; 2. నాకి భుజింపఁదగిన పక్వాంజనవిశేషము, 3. అమృతము. విశ. నాకఁదగినది

లై.

లైను. అం. వి. వరుస

లైసెన్సు. అం. వి. సెలవుచీటి.

లొా.

లొాంక. దే. వి. కోన. "ఆ. ధరణిపాలుఁడంతదురగంబునఁచ్చోటఁ, గట్టివాలుచేతఁబట్టుకొనుచు, లొాంకఁజొచ్చెనాత్మఁగొంకకాలుఁడు, కదిసిదివియపట్టివెదకుమాడ్కి." దాశ. ౮, అ.

లొాంగు. దే అ. క్రి. 1. లొాఁగువడు; 2. వెనుదీయు. (లొాఁగు యొక్క రూపాంతరము.)

లొాండు. దే వి. జలాశయవిశేషము. (చూ. డిగియ.)

లొాంప. దే. వి. అల్పగృహము, కొంప.

లొాంపు. దే. వి. ఒకతెగ

లొాగ్గడి. దే. వి. కలగుండు, క్షోభము.

లొాగ్గడిల్లు. దే అ. క్రి కలగుండుపడు, క్షోభించు.

లొాచ్చు. దే. వి తక్కువ (చూ. లొా.) విశ. న్యూనము. "మ. ఇ, చ్చెలు తెల్లకా మనలక్ష్మణానతికిలొాచ్చెమ్ముర మ్యాకృతికా." చమ. ౨, అ.

లొాజ్జె. దే. వి. విశ. లొాచ్చెయొక్క రూపాంతరము. (తక్కువకు.— "ఆజ్జంచుకయుం బూనని నెయ్యంబున." అచ్చ. బాల, కాం.)

లొాటు. దే. విశ. అణఁగినది. "ద్వి. లొాకంబులొాలేనిలొాటకొాట కత్తె." (ఇక్కడ అణఁగినదనఁగా బయటికిముంచిదానివలె అణఁగుప కలిగియుండునదియని అర్థము.) హరిశ్చ. ౨, ఆ. (లొాట్టయొక్క రూపాంతరము.)

లొాటకజెట్టు. దే వి. (చూ.) లొాట్టకన్నుజెట్టు.

లొాటలొాట. "దే. వి. పొక్కుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "లొాట లొాటఁజని."

లోటలోటమను. దే. అ. క్రి. (లోటలోట+అను.) లోటలోట యని ధ్వనించు. "క. లొటలొట పురుగులుదొరఁగఁగ, లొటలొట మనుకొంచునిండ్లలోనికిఁజన." భల్లా. ౨, ఆ.

లోటారము. దే. వి. బొక్క, బిలము.

లోటిపిట. దే. వి. ఒంటె, ఉష్ట్రము (లొట్టిపిట్టయొక్క రూపాంతరము.)

లోటిపిట్ట. దే. వి.——పై——

లొట్ట. దే. వి. 1. మగువటి; 2. రుచిగలపదార్థములను భుజించునపుడు నాలుకను అంగిటఁజేర్చిపుట్టించెడుధ్వని, 3. పల్లము (ఆముదపులొట్టయనచో ఎండినయాముదపుకాయ.) విణ. అణఁగినది (లొట్టకన్ను.)

లొట్టకన్నుజిట్ట. దే. వి. పక్షివిశేషము.

లొట్టకాయ. దే. వి. మగువటి, కాయ.

లొట్టపోవు. దే. అ. క్రి. అణఁగు. (వానికన్నులొట్టపోయినది.)

లొట్టవేయు. దే. అ. క్రి. రుచిగలపదార్థములను భుజించునపుడు నాలుకను అంగిటఁజేర్చిధ్వని పుట్టించు.

లొట్టి. దే. వి. కల్లుదీసెడుముంత. "కలులొట్టి."

లొట్టిపిట. దే. వి. లొట్టిపిట్టయొక్క రూపాంతరము.

లొట్టిపిట్ట. దే. వి. (లొట్టియు+పిట్ట.) లొటిపిటకు మొదటిరూపము. "క. అనుటయును లొట్టిపిట్టయుఁ, దనమదిమదముంది." పంచ. నా. ౧, ఆ.

లొట్టిముచ్చె. దే. విణ. తాగుఁబోతు

లొట్టియ. దే. వి. ఒంటె, ఉష్ట్రము. "ఎ, గీ. రత్నములుఁబోసి పత్రశరంబులకట, ప్రేలుచున్నవిలొట్టియవెంటఁదగిలి." భార. శాం. ౪, ఆ. (చూ. లొట్టె.)

లొట్టెనుఁగు. దే. వి. (లొట్టె+ఏనుఁగు.) ఒంటె, ఉష్ట్రము. (చూ. లంకియ మూడవయర్థము.)

లోడపెట్టు. దే. స. క్రి. ద్రవద్రవ్యమునుచేతకలపెట్టు.

లోడలోడ. దే. వి. కాఱుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. (కత్తితాఁకి నెత్తురు లొడలొడకాఱుచున్నది.) విణ. వదలు.

లోడిత. దే. వి. (చూ.) ప్రాదేశము.

లోడితిలి. దే. వి.——పై.——

లోడుగు. దే. వి. అవుమెడనుకట్టెడుఘంటావిశేషము.

లొడ్డ. దే. వి. ఒడ్డుయొక్క రూపాంతరము.

లొడ్డు. దే. విణ. ఒడ్డుయొక్క రూపాంతరము.

లొత్త. దే. వి. పల్లము. (లొట్టయొక్క రూపాంతరము.)

లొద్ద. దే. వి. ప్రోవు, రాశి. "దివ్య అమృతంపుముద్దలియ్యంబుల లొద్ద." నవ

లొద్ది. దే. వి. (చూ.) లొదయ.

లొద్దుగు. వై. వి. లోధ్రము. (దీనిభేదములు ఎఱ్ఱలొద్దుగు, తెల్లలొద్దుగు.)

లొబ్బెస. దే. వి. లలంతికావిశేషము. (చూ. అలంతిక.)

లొల్ల. దే. వి. ఉన్ననసేల మిట్టపల్లములుగల నరుడుసట్టి బల్ల.

లొల్లి. దే. విణ. తఱచు, ఘనము. (చూ. ఇల్లిగ్గులు.)

లో.

లో[8]. దే. అవ్య. నిర్ధారణషష్ఠియందు వచ్చెడులోపలయర్థకమునకును ఆగావచ్చునది. (దేవతలలోనింద్రుఁడుముఖ్యుఁడు.) వి. 1. లోనశబ్దముయొక్క సప్తమీవిభక్తియందు నాక్షరము లోపింపఁగా మిగిలిన రూపము; (నాలో నేమియుఁ గపటములేదు.) (ఇది చోటుశబ్దము వంటిది.) 2. వృత్తియందులోన లోపలశబ్దములకు మీఁదివర్ణములు లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (లోఁబడు, లోచూపు మొ.)

లోఁకువ. దే. విణ. 1. అధీనము, 2. తక్కువ.

లోఁగడ. దే. (లోన+కడ.) 1. అంతరాళము, "క. చెదరిచెదరి యడవిఁబడియెడ, నెడగట్టులనుదలఁగోటియిడిలోఁగడకుం, దడుకు పొడివింబియాకుల, గుడిసెలవనియించెమంత్రి గురుభటయుతుఁడై." ఆము. 3, ఆ.—2. గతకాలము.

లోఁగిలి. దే. వి. (లోను+కిలను.) 1. గృహాంతర్భాగము; "చ. నలువటకాంద్రపాలిటనజారులచెంతను వేశ్యలిండ్లలోఁ, గటను మిటారితోత్తులతెగన్ననఘాఁటులకిడుపట్టులన్, బటువగుజూదకాండ్రకడఁబ్రల్లదకాండ్రడగంచుమీఁటిలి, మృగముగఁజేతికాను లవి పోకడవెట్టుకొనెన్మదంబునన్." భల్లా 3 ఆ.—2. గృహము. (సంధివర్ణలోపవర్ణవికారములు.)

లోఁగిలి. దే. వి. లోఁగలియొక్క రూపాంతరము. (వాడుకయందిట్లు కనఁబడుచున్నదికాని దీనికిఁదగినప్రయోగము చిక్కినది కాదు.)

లోఁగు. దే. అ. క్రి. 1. లోఁబడు, 2. అడఁగు; (చూ. లాఁగ) 3. చొచ్చు. "ఉ. వారువచ్చునాలోవివరాంతరంబు నకులోఁగినమక్కణనాథుఁగానక." పంచ. నా. ౧. ఆ.—4. వెనుదీయు. "క. లేఁగాఁడిఁగనితంబము, ప్రేఁగునఁద్రివళులయుఁగని విరించిలిగింపన్, లోఁగిముడియిడియిడుగ, నాఁగొకనినిగభీర నాభిచెలంగున్." ఆము. ౫, ఆ.

లోఁగొను. దే. స. క్రి. (లోను+కొను.) లోపలనడఁచుకొను. "శా. కేళీగేహనకోమరాళమిథునక్రీంకారము గస్సకా, డోలాకాంచనకింకిణీగణ రవాటోపంబు నృత్యన్నటీ, హేలానూపురశింజితంబుఁబురి నింపేపారఁగాలోఁగొనున్, గాలోద్యత్పురుహాయమాణ గణికా కాంచీకలస్వానముల్." కవి. ౧, ఆ.

లోఁచే. దే. ప్ర. ఒంగఁజేయు. (చూ. అఁచు.)

లోఁడు. దే. స. క్రి. ప్రేలులోనగువానితోకెల్లగించు.

లోఁతిడి. దే. విణ. (లోఁతు+ఇడి.) లోఁతులేనిది, ఉత్తానము.

లోఁతు. దే. వి. మిక్కిలిపల్లము. (ఉ. బావిలోఁతెంత.) విణ. మిక్కిలిపల్లమైనది. "లోఁతుపాకిలి." రామా. 3, ఆ.

లోఁబడు. దే. అ. క్రి. అధీనమగు. "సే. కినిసిపాణినాశకంబు పానుపుటయును, నంతలోఁబడకదియు." (అంతలోన్+పడక, అంతన్+లోఁబడక అని ఛేదము.) హంస. ౨, ఆ.

లోకజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. బుద్ధదేవుఁడు, జినుఁడు.

లోకనము. సం. వి. అ. న. అలోకనము. "ఇంద్రలోకలోకనార్థినై." భార. అర. ౨, ఆ.

లోకబాంధవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు, జగము చేట్టము.

లోకమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి, జగముతల్లి; 2. గంగ.

లోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జగము; 2. జనము. [లోకములుమూడు.—స్వర్గము, మర్త్యము, పాతాళము. పక్షాంతరమున

పదునాలుగు–భూలోకము, భువర్లోకము, సువర్లోకము, మహర్లోకము, జనలోకము, తపోలోకము, సత్యలోకము. (ఈ యేడును ఊర్ధ్వలోకములు.) అతలము, వితలము, సుతలము, రసాతలము, మహాతలము, తలాతలము, పాతాళము. (ఈ యేడును అధోలోకములు.) ఇవి. ౧౪.]

లోకాయతము. సం. వి. అ. న. స్వభావమునకు కర్తృత్వము చెప్పునట్టిమతము.

లోకాయతికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లోకాయతమతస్థుఁడు.

లోకాలోకము. సం. వి. అ. పుం. భూమినిచుట్టుకొనియుండు కొండ, చక్రవాళము.

లోకేశుఁడు సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

లోగ్రుక్కు. దే. వి. (లోను+గ్రుక్కు.) మణితము.

లోచకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షీరాహారవ్రతుఁడు. (చూ. వ్రతి.)

లోచనము. సం. వి. అ. న. నేత్రము, కన్ను.

లోచమస్తకము. సం. వి. అ. పుం. ఓమము.

లోచెయి. ద్వి. వి. (లోపల + చెయి.) 1. అఱచెయ్యి; 2. మర్మము. విణ. మర్మముతెలిపెడివాఁడు. (వాఁడు వీనికిలోచెయిగానుండి యీకార్యమును నెరపెను.) (చూ. లోచెయ్యి మర్మమునకు.—"సీ. పతి పొమ్మనిన యన్యపతికిలో చెయ్యిచ్చు కష్టచిత్తవిమున్నె కడవ లేదు." రుక్మాం. ౨, ఆ.)

లోచూపు. ద్వి. వి. (లోపల+చూపు.) జ్ఞానదృష్టి. "లోచూపు చూచి." య. 3, ఆ.

లోట. దే. వి. జలాశయవిశేషము, చిన్నపాత్ర. (చూ. శిగియ.)

లోటు. దే. వి. 1. నష్టి; 2. లోపము.

లోటుపోవు. దే. అ. క్రి. 1. నష్టియగు; 2. లోపమగు.

లోడి. వై. వి. మల్లులుపాదనకుత్రిప్పెడుసాధనవిశేషము. "సమీర మల్లుఁడన నొందఁగా మంవిభూలోడిఁ ద్రిప్పె మెయిఁగా." కాం. ౨, ఆ.

లోడీ. వై. లోడియొక్కరూపాంతరము.

లోడు. దే. వి. ఒఱగుదిండు, మత్తవారణము.

లోతక్కువ. దే. విణ. (లోపల+తక్కువ.) శేషము.

లోధ్రము సం. వి. అ. పుం. లొద్దుగ.

లోను. దే. వి. 1. లోపల; "సురభివేశంబైనయాలోనునిశ్చింతుండై నలికోలువట్టుకొనిచొచ్చెఁ." భార. ౨, ఆ.—2. మొదలు. "దేవగణముసురులుఁగాలోనుగ." భార. శాం. ౬, ఆ.—విణ. లోఁబడ. "ధర్మకోటులన్నియు లోనగు నిర్గుణయుహింస కు." భార. అను. ౪, ఆ.

లోపము. సం. వి. అ. పుం. 1. మఱుఁగుపాటు; 2. తక్కువ.

లోపల. దే. అవ్య. నిర్ధారణషష్ఠియందువచ్చెడుప్రత్యయము. వి. లోను, అంతరము. "క. లోపలవెలుపలవెలుపల, లోపలగానుండుసకలలోకంబులకుఁ, దీపరతత్త్వము, నిత్యము, రూపమునై నీవు లేనిరూపములగలరే." ఉ, హరి. ౪, ఆ. "పాంచాలిఁగొలువు లోపలికిఁదెర." భార. అర. 2, ఆ.

లోపాయకారి దే. విణ. రహస్యముగా స్వీకరింపఁబడునున్న.

లోపాముద్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. అగస్త్యమునిభార్య.

లోపించు. సం. అ. క్రి. 1. మఱుఁగుపడు; 2. తక్కువపడు

లోప్త్రము. సం. వి. అ. న. దొంగిలించినసొమ్ము.

లోబిత్తరి. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

లోభము. సం. వి. అ. పుం. పిసినితనము, ఆకాంక్ష.

లోభి. సం. విణ. (న. ఈ. న.) పిసినివాఁడు.

లోమము. సం. వి. న. న. రోమముయొక్కరూపాంతరము.

లోమశ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. జటామాంసి; 2. దూలగొండి; 3. వస; 4. వెలమగంది. అ. పుం. ము. 1. గొఱ్ఱె; 2. భూతిమార్జాలము.

లోమశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రోమశుఁడుయొక్కరూపాంతరము.

లోమెన. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

లోయ. దే. వి. కొండపగులు. "లోయకుఁదల క్రిందుగామలఁ తైదిగుకాలువవెంట." సా. ౨, ఆ.

లోల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నాలుక; 2. లక్ష్మి. విణ. 1. మిక్కిలి యిచ్ఛగలది; 2. కదలునది

లోలాయపడుట. దే. క్రి. శ్రమపడుట.

లోలితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఊఁచఁబడినది.

లోలుపుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి ఇచ్ఛగలవాఁడు, లోలుఁడు.

లోలుభుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.)——పై.——

లోలొంక. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము.

లోవ. దే. వి. 1. లోయ; "ద్వి. లోవలువెడలకలోఁగినవాని, లోవకుచొచ్చిలోలోనఁ గ్రుమ్మియును." హరిశ్చ. ౧, భా.—2. రథపీఠముమీఁదిచట్టుపుఅంచు; "సీ. బగదాలకంబాలజగిమించు పువ్వ్ రాగపులోవనైడూర్యఘంటికలును." వసు. ౧, ఆ.—3. చూరు. (చూ. చీరుకుబండ.)

లోవరి. దే. వి. (లోవ+అరి.) తొట్టికట్టు, కక్ష్య.

లోవి. దే. వి. వంటకుండ, స్థాలి. "లోవిలోనిశిష్టశాకన్నలవము ప్రాశించి." భాగ. ౧, స్కం.

లోవు. దే. అ. క్రి. లోఁగుయొక్కరూపాంతరము. (వెనుదీయుటకు.—చూ. లోవ.)

లోవైనము. ద్వి. విణ. కడచినది. (లోవైనములెక్క, లోవైనము కాఁక మొ.) (మొదటిరూపము లోవయినము.)

లోష్టము. సం. వి. అ. న. మంటిగడ్డ.

లోష్టువు. సం. వి. ఉ. పుం.——పై.——

లోసబురు. గ్రా. వి. ఒడ్డునకుదూరమున సముద్రయానము చేయుట, వెలిసబురుగానిది.

లోహండి. దే. వి. లోవి. (చూ. నత్రాళ్ళయి.)

లోహకారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కమ్మరి.

లోహపృష్ఠము. సం. వి. అ. పుం. రాపులుఁగు.

లోహము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. ఇనుము; 2. బంగారు లోనగునది; 3. అగరు. (పంచలోహములు.—బంగారు, వెండి, ఇత్తడి, కంచు, ఇనుము. సత్తు, తగరము, సీసము ఇవి మూఁడుచేరి అష్టలోహములనఁబడును. నవలోహములని యొకవాడుక కలదు.)

లోహలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్ఫుటముగానిమాటలు గలవాఁడు.

లోహాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధములు ధరించిన రాజులకు నివాళియిచ్చుట.

లోహిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లోహపాత్రము.

లోహితకము. సం. వి. అ. పుం. కెంపు, పద్మరాగము.

లోహితచందనము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు.

లోహితము. సం. వి. అ. న. 1. రక్తచందనము; 2. పరిమళచందనము; 3. చెందిరము; 4. నెత్తురు. పుం. 1. ఎఱుపు, 2. నదవిశేషము. విణ. ఎఱ్ఱనిది.

లోహితాంగుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంగారకుఁడు.

లోహితుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

లౌ.

లౌకికము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోకవ్యవహారసిద్ధమైనది.

లౌడి. వై. వి. పరిఘము*. (మొదటిరూపము. లవుడి. "క. అరచక్రము పాతమైనని, లాచక్రముమీఁదికిఁజెకిలవుఁడులవుడిబా, హాచటులవిభ్రమభ్రమ, రిచండిమరేఖసంచరించుచువివరఁగ. క. అశనిసదృక్పరిఘాతన, విశసనములఁ గూలిరొక్కత్రిల్లిడిలోసఁగ, దశరథమంత్రితనూజులు, దశరథులశ్యాంతశౌర్యదశరథులాజిఁగ." జై. ౬, ఆ.) (చూ. లౌణి.)

లౌణి. వై. వి. లౌడియొక్కరూపాంతరము. "ద్వి. వాలముల్ జళిపించివడిలౌణులెత్తి." రా. యు, కాం. (మొదటిరూపము లవణి.)

లౌనుసు. అం. వి. జీవనార్థమైయిచ్చుద్రవ్యము.

లౌల్యము. సం. వి. అ. న. లోలభావము, లోలత్వము.

లౌహము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లోహవికారమైనది.

లౌహిత్యము. సం. వి. అ. న. ఎఱ్ఱన. పుం. నదవిశేషము

వ.

వ. ఒక యక్షరము.

వంక. యు. దే. వి. 1. దిక్కు; "ఏవంకలఁజీఁకటుల్ గవియ." హరి. పూ. ౮, ఆ.—2. పక్షము. "గెల్పుకిరీటికీఁదలంచియా వంకకువాలి." భార. ద్రో. 3, ఆ.—వై. 1. వంకర*; "ఆ. ఇంకనెన్నఁడునీకు, వంకగలదొటుఁడింకతొల్ప." హీలా. 3, ఆ.—2. వంపు*; (చూ. గడరెండవయర్థము.)—3. వాఁగు*. "సీ. తలఁపమీఁగకులుతమ్ములవేరువిత్తులువర్ణింపమీరొకవంకవారు."

వంకదార. వై. వి. కోటవాకిటిముందటి వంకరదారి. "ఉ. గవనుల్ వడిపెల్వడిహాత్తియుత్తరద్వారమువంకదారయిరువంకలఁజొఁజొచ్చిరయ్యెడన్." రామా. ౮, ఆ. "చ. అటుజయంబు గాంచినధరాధిపయోధులు వంకదారమి, కుక్కటముగఁజొచ్చిరాకవిని గొబ్బునసైచిరిపటికోట." రా, వి. ౫, ఆ.

వంకము. ఉభ. వై. వి. నఱుచునపుడుకనకను క్రిందుమీఁదుగా త్రిప్పివేసెడువంకరకాయ్య*. సం. అ. పుం. 1. ఏటిరెండు దరులనడుము; 2. గుఱ్ఱమునకుపల్లము పెట్టుచోటు, గుఱ్ఱము ముందటిసైపు. (అనిఘంటు.)

వంకర. వై. వి. వక్రత్వము. (ఇంకను వానివంకరతీసెనదిగాదు.) విణ. వక్రము. (వంకరమాట.)

వంకరటింకర. ద్వ. విణ. నానావిధవక్రము. (వాని అక్షరములు వంకరటింకరగా ఉన్నవి.)

వంకరవోవు. ద్వ. అ. క్రి. (వంకర+పోవు.) వంకరయగు. (ఆ చేయి వంకరవోయినది.)

వంకసన్నములు. ద్వ. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

వంకాము. వై. వి. వంకముయొక్కరూపాంతరము.

వంకాయ. ద్వ. వి. (వంగ+కాయ.) వార్తాకము.

వంకి. వై. వి. బాఁకు*. "ప, గీ. జిలుఁగుచెంగావిదట్టిపైఁజెక్కుకొన్న, వంకిమలకింప" ఉ, గా. ౭, ఆ. (చూ. కాసె, తాపిత.)

వంకిణి. వై. వి ——పై.——"చ. వెడవిలుకాఁడునెమ్మనము వేమఱుగేదఁగిఱేకువంకిణిం, బొడువఁగ." రామా. ౬, ఆ. (చూ. కుమిలి.)

వంకీ. వై. వి. స్త్రీలు నందిలధరించెడు భూషావిశేషము*.

వంకె. దే. వి సస్యవిశేషము. (చూ కాంబోది.) (మొదటి రూపము వంకియ.)

వంక్యము. సం. వి. అ. న. (చూ.) ఒంకె.

వంక్షణము. సం. వి. అ. పుం. పొత్తికడుపునకును తొడకును నడిమిసందు, గజ్జ.

వంగ. వై. వి. వంగచెట్టు. (దీనికి కుండపసనకల్లములవలన స్త్రీసమరూపమాత్రముచేతనే వైకృతత్వసిద్ధియని యెఱుంగునది. చూ. వంకాయ.)

వంగఁదీయు. దే. స. క్రి. వంచు.

వంగడము. వై. వి. వంగనముయొక్కరూపాంతరము. "ఓరిమం వంగడమాటబొంకు." జై. ౫, ఆ.

వంగపండు. ద్వ. వి. పక్షివిశేషము. "సీ. కైదాపెగ్గురుపీరుకాకి కంకణమునుగొంగవాజముగువ్వవంగపండు." య. ౨, ఆ.

వంగము. సం. వి. అ. న. 1. తగరము; 2. వంగకీ; 3. సత్తు; 4. సూలిచీర. పుం. ఒకదేశము.

వంగసము. వై. వి వంశము, వంగడము.

వంగు. వై. అ. క్రి. ముందటికివాలు, నమ్రమగు.

వంగుడు. దే. వి. 1. చీఁటిక, 2. స్ఫోటము.

వంగుళ్లు. దే వి. బ. (వంగుడు+లు.) (చూ.) నట్టోట్లు. (చూ. ఎలగోలు మూఁడవయర్థము.)

వంచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. నక్క; 2. ఊరముంగిస. విణ. మోసముచేయునది.

వంచకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. మోసకాఁడు; 2. చెడ్డవాఁడు.

వంచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ. న. మోసము.

వంచి. దే. స. ఒకటి. వంచేయొక్క రూపాంతరము.

వంచించు. సం. స. క్రి. వంచనచేయు, మోసపుచ్చు.

వంచితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వంచింపఁబడినవాఁడు.

వంచె. దే. వి కసవులోనగునవికోయువారు వానినుంచుకొనుటకై వెనుకవిఱుఁదులమీఁదజాఱఁగట్టుకొనెడియుండి, తూమెడు గింజలు పట్టెడుగోనె. (అనిఘంటు.) (దీనికి మొదటిరూపము వంచియ.)

వంచే. దే. విశే. ముఖ్యము. (చోటివంచేపోలము, గరువువంచేపోలము మొ.) (రూ. వంచేము.)

వంచేన. వై. వి. వంచన. "రగడ. అలనగమునముఁజూచిచెలిశి వంచవంచననేసిపట్టితి." పా. ౮, ఆ.

వంచాడించు. దే. అ. క్రి. చెదరు. "క. వంచాడించకతొలిమి, డించకలిగుపెదలి తల్లడించకమదిలో, నించుకత్తుఁనదూఁజలి, యించకయాగట్టువాయియుట్లనిపలికెన్." పా. 3, ఆ. (రూ. వంచా ళించు.) (ఇది వివాదార్హము.)

వంచే. వై. ప్ర. వంగఁజేయు, వంగఁదీయు.

వంజులము. సం. వి. అ. పుం. 1. అశోకము; 2. తినాసము; 3. ప్రబ్బ.

వంజెఱఁగు. దే. వి. (వంక+చెఱఁగు.) స్త్రీపార్శ్వచేలాంచలము.

వంజె. యు. దే. వి. గొడుగులోపలి కలాకలాకరాగానేర్పఱచిన కమ్ములు. (చూ. కామ రెండవయర్థము.) వై. 1. గొద్రాలు 2. గొడ్డుటావు. "సీ. వంజలనైనను వల నేర్పడఁగనొకభంగిఁజేఁపఁ గఁజేసిపాలుకొనఁగ" భార. విరా. ౧, ఆ.

వంజెరము. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వంజో. దే. వి.——వై.——

వంట. దే. వి. 1. పాకము, 2. బ. పిఱుసిడక (వృత్తియందు వంటమోపు, పిడుకవంట. చూ. అఱువుట్లు.)

వంటకట్టియలు. దృ. వి. బ. వంటకై పొయ్యిమంటవేసెడు కట్టెలు, ఇంధనము. (చూ. కాగు.) (రూ. వంటకట్టెలు.)

వంటకత్తె. దృ. వి. వంటచేయునది, పాచకురాలు. (మొదటిరూపము వంటకత్తియ.)

వంటకము. ఉభ దే వి. అన్నము సం. అ. పుం భాగము.

వంటచెఱకు. దే. వి. 1. వంటకట్టియలు; 2. గుడపాకయోగ్యమైన యిక్షువు. (చూ. చెఱకు.)

వంటచమురు. దే. వి. పిండివంటలుతేల్చిమిగిలినసూనె.

వంటయిల్లు. దే. వి (వంట+ఇల్లు.) వంటచేసెడిచోటు, మహానసము.

వంటయుప్పు. దే. వి. (వంట+ఉప్పు.) వండినయుప్పు, విడంగము.

వంటరాయి. దే. వి. మన్నువండిచేసినమణివిశేషము, పచ్చ.

వంటరి. దే. వి. (వంట+అరి.) వంటవాఁడు, వంటకత్తె.

వంటలక్క. దృ. వి. (వంటలు+అక్క.) వంటకత్తె. "ఆ. ఉప్పుఁబులుసుఁబట్టియొక్కింతమిరియంబు, ముట్టితిరుఁగఁబోఁక చుట్టికట్టి, నేఁతఁదేల్చినట్టినిడువుగాఁకరకాయ, వరుసనిడియొక్క వంటలక్క." పాంచా. ౪, ఆ.

వంటవాఁడు. దే. వి. వంటచేయువాఁడు, పాచకుఁడు.

వంటసరకు. దే. వి. ఇంధనసమూహము.

వంటసాల. దృ. వి. వంటయిల్లు. "ఎ, గీ. అహితకాఱుఁ, డోలి గోపురమును వంటసాలయుఁగడు, బలుఁగట్టించుటకునానసము నదలఁచె." వర. ౫, ఆ.

వంటి. దే. విశే. పోఁటి. "క. నాథువుమునియిట్లనువ, త్పాదిను మావంటికైతేకాచలికెల్లన్, మీవంటిగృహస్థులకుఖ, జీవనమునఁ గాదెతగ్గనేవయుఁదలఁపన్." పాన్. ౧, ఆ.

వంటు. దే. వి. అనుకూల్యము. "వంటుఁదప్పనేరవంటకము నిమంబు."

వంటెము. దే. వి. ఒకనిక్రిందిరాజ్యమునందు కొంతభాగము (దీనిని తాలూకా అందురు.) (మొదటిరూపము వంటియము.)

వంతరుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. ద్వారపాలకుఁడు; 2. సేవకుఁడు. విశే. పొట్టివాఁడు.

వండ. ఉభ. దే. వి. 1. అపద; 2. చెఱువులోనఁగువానియడుగున నుండెడి యుండినబురద. "వ. మధుటులుపొచ్చి చెండినవండం దజిగినట్లుండు వేడఁదహయవయంబులును." భార. భీష్మ. ౧, ౧-సం. అ. స్త్రీ అఁకుటాలు. విశే. మొండి.

వండలి. దే. వి. చెఱువులోనఁగువానియడుగుననుండెడి యుండిన బురద, వండ.

వండు. దే. స. క్రి. వంటచేయు. వి. (చూ.) వండలి. "తే. అఖల, వారినిమునఁబిండలివండునేని." పారి. ఉ. ౨, ఆ.

వంత. దే. వి. 1. వంతాపము; "చ. అనఘచరి త్రు సర్జునకుపాధుజనొక్కనిఁబాసివంతఁబొం, దినయెడనిట్టిచోట సహదేవుఁడు నేమనగృష్ణయుకాఁజన, జనునతనిన్నుఁబాసినవకన్యకరంబుగుత్రితాపవే, దనయను." భార. అర. 3, ఆ.- 2. బాధ, 3. ఏడ్పు. "తే. వంతఁబొందుచుఁదనదుఃవృత్తాంతమెల్ల, నెఱుఁగఁజెప్పుట యును మృపాకృపదలిర్పు, నానహాదరిశీర్షకాంతాలలామ, యేదన్గఁగానేమిటికినీకునివ్వధమున." పారిజ్. ౫, ఆ. (ఈయర్థ మితరగ్రంథములయందు కనఁబడలేదు.) — 4. పఱు. "తే. కఱుఁజూపకవంతలుగనకనైత్త, ముసఁబొరలు పెనఁచాముఱ మొగి నలఁగక, వెల్వుదొరకైన పెఱవకవెలయునవటి, పుడమితాలువృగమి హెచ్చుఁబొగడనరిది." అచ్చ. బాల, కాం.

వంతు. దే. వి. 1. భాగము; (వారు చెఱియొకపనిగా వంతువేసి కొనిచేసిరి.) 2. వరుస; "ఇఁకనేలఁగనీకుఁబాలివంతునన్." ఉ, రా. ౨, ఆ.—3. సామ్యము; "సి. కోటిచేడియలునాకోడి వంతులకురానయిరింపఁజాలఁడొనన్నతొంగి." పా. ౧, ఆ.— 4. పోటి. "ఎ, గీ. పూజార్హవస్తువులపుడుదెచ్చి, వంతులకుఁ గొఁడపాడువృగానైచుటయును" ఉ, రా. 3, ఆ.

వంతెన. దే. వి. ఱిఱులోనగువానికి నీళ్లుపోవుటకు కన్నులువిడిచి మీఁదనడిచిపోవునట్లు కట్టినకట్ట, అట్టెడ, పిండిలము.

వంద. ఉభ. దే. వి. వంది. స. నూఱు, శతము సం వి. అ. స్త్రీ. బదనిక.

వందకము. సం. వి. అ. పుం. చిఱుతేఁకు.

వందనము. సం వి. అ. న. (చూ) 1. అభివాదనము; 2. స్తుతి.

వందఱి. దే. వి. ఖండము. (దీనికి చిందఱశబ్దముతోచేరిన ప్రయోగమేకాని ప్రత్యేకప్రయోగము కనఁబడదు.)

వందఱలాడు. దే. స. క్రి. (వందఱలు+ఆడు.) ఖండించు. "క. యక్షులఁగులిశనికాశనఖా, వలిఁబిటీంద్రుండు వచ్చివందఱలాడెన్." భార. ఆది. ౨, ఆ.

వందారువు. సం. విశే. (ఉ.) గోత్రనామములుచెప్పి పాదములు పొఁకమ్రొక్కువాఁడు, అభివాదకుఁడు.

వంది. సం. వి. ఇ. పుం. స్తుతిచేసిజీవించువాఁడు, బట్టువాఁడు.

వందించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు. "ద్వి. పౌలస్త్యపతికేలఁబరఁగుపూబంతి, వందింపఁదగదె." విష్ణు. ఉ. ౪, ఆ.

వందితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. నమస్కరింపఁబడినవాఁడు; 2. స్తుతింపఁబడినవాఁడు.

వందు. దే. అ. క్రి. సంతాపించు. "క. కందుగలవనిఁడిఁగాఁచినఁ, గందిబివర్ణమయినట్లు కొరవ్రకాయం, బొందఁగ వివర్ణమయి కడు, వందెమనస్తాపహవ్యవహదాహముసన్." భార. సభా. ౨, ఆ.

వందురు. దే. అ. క్రి. 1. క్లేశపడు; "చ. వనమువకేగివందురివ వారనివారలమీరవశ్యముఙ్, జెనకఁదలంతురు." భార. అర. ౫, ఆ.—2. దుఃఖపడు. "క కిందముశాపముడెందము, వందలఁ బకశావథయమునను మూర్ఛిలడుఙ్, వందురివారింపఁగబలి, మిం దత్సంభోగము సమీహితుఁడయ్యెన్." భార. ఆది. ౫, ఆ.

వందె. దే. వి. తృణకలివిశేషము. (మొదటిరూపము వందియ.)

వందొందు. దే. వి మత్స్యవిశేషము.

వంద్యుఁడు సం. విణ. (అ ఆ అ) 1. నమస్కరింపఁదగినవాఁడు, 2. స్తుతింపఁదగినవాఁడు.

వంధ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొడ్రాలు, 2. గొడ్డుటావు. విణ. ఫలింపనిది (చెట్టులోనగునది.)

వంపు. వై. వి. 1. వంగుట; "నెలవంపు." భార. ద్రో. ౪, ఆ.—2. వంకర. "మెకగుంభులవంపులు." ఆము ౧, ఆ —విణ. 1. వంగినది; 2. వంకరైనది.

వంశకము. సం. వి అ న. అగరువు, అగలు.

వంశము. సం. వి. అ. స. ఒక పురాణలక్షణము. (చూ లక్షణము.) పుం. 1. కులము, 2. వెదురుకోల; 3. పిల్లంగ్రోవి; 4. వెన్నెముక; 5. వెన్నుగాఁడి, 6. సమూహము

వంశరోచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. త్వక్షీరి.

వంశానుచరితము. సం. వి. అ. స. ఒక పురాణలక్షణము. (చూ. లక్షణము.)

వంశి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పిల్లంగ్రోవి, వాసెగ్రోలు

వంశికము. సం. వి. అ. స. అగలు, దాశార్హము.

వకవకలు. దే. వి. బ. 1. చెదరుటలు; (చూ. లుకలుక) 2. బ్రద్దలు. "దిక్కు నోరుకిరము వకవకలై పోవవాపోయి." ధర్మా. ౧, భా.

వకావకలు. దే. వి. బ. వకవకలుయొక్క రూపాంతరము. (చెదరుటలకు.—(చూ. చిమ్ము. వి. మొదటియర్థము.) బ్రద్దలకు.—"సీ. తనశతకోటిశరవ్రతాంతమహిమయం తికవగంబులవకావకలు సేయ." వసు. ౬, ఆ.)

వకీలు. హిం. వి పక్షవాది, న్యాయవాది.

వకుళము. సం. వి. అ. పుం. పొగడచెట్టు. (దీనికి దోహదక్రియ ముఖసీధువు.)

వక్క. వై. వి. ఉడుకఁబెట్టిన పోఁకచెక్క*.

వక్కణ. వై. వి. 1. వ్యాఖ్యానము; 2. జాబునందు మొదటవ్రాయుపద్ధతి*.

వక్కణించు. వై. స. క్రి. వచించు*. "సీ. మ్రొక్కెదునీపాదములకు జిహ్వాగ్రవీధినీనామములువక్కణింతునెపుడు." పాండు. ౪, ఆ.

వక్కరము. వై వి. వంకర*. విణ వంకరైనది.

వక్కరాలు. వై. విణ (వక్కరము+ఆలు.) కుటిలస్త్రీ. "అప్పెన వరివక్కరాలుమెయిపెట్టుచుపీడిగిలంగ." వై. ౨, ఆ.

వక్కరించు. వై. అ. క్రి. తిరుగఁబడు, మూఁకుమడియు. "వక్కవకవకోడవక్కరించు." విక్ర. ౮, ఆ.

వక్కళించు. వై. అ. క్రి. వక్కరించుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. కరులతొండములకంగడివిక్కతాలాంటువలుఁదనాఁగటికోడ వక్కళింప." ఉ, హరి ౬, ఆ.

వక్కాకు. ద్వ వి (వక్క+ఆకు) తాంబూలము.

వక్కాణ. వై. వి వక్కణయొక్క రూపాంతరము

వక్కాణము. వై. వి. సమాచారము*. "క. దేవరయానతిఁదప్పక, యావివరంబేదియని నన్నుత్తరలిఖితలే, భావాచికంబుఁజూపిన, నావక్కాణంబుఁజూచియచ్చెరుపడఁగన్." వై. ౮, ఆ.

వక్కాణించు. వై. స. క్రి 1. వ్యాఖ్యానము చేయు; "గంధర్వవిమద్రవాక్యములు వక్కాణింతురు." భీ ౧, ఆ.—2. వాక్రుచ్చు* "మ. ఓ, కలకంఠీవాకంబుకంఠికృవక్కాణింపనీకేటికిన్." పిర. ౨, ఆ.

వక్కి. దే. విణ ఒక్క, కృశము.

వక్కికట్టె. ద్వ. విణ. ఒక్కటిల్లినవాఁడు, కృశుఁడు (మొదటిరూపము వక్కికట్టియ)

వక్కు. యు దే. అ. క్రి. బక్కటిల్లు, కృశించు. "వసరివరి వక్కివక్కితిరిగి."—వై. వి. వక్కుకొంగ, బకము.

వక్కుపులుఁగు. ద్వ. వి వక్కుకొంగ, బకము.

వక్త. సం. విణ. (ఋ ఈ ఋ.) 1. మాటలాడువాఁడు, 2. పండితుఁడు.

వక్తవ్యము. సం వి. అ. న. మాట; విణ 1. మాటాడఁదగినది, 2. నిందింపఁదగినది.

వక్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. నోరు, 2. ముఖము; 3. వస్త్రవిశేషము.

వక్రము. సం వి. అ. న నీటివంకర. విణ. 1. వంకరైనది, 2. క్రూరమైనది.

వక్రాంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కటుకరోహిణి. విణ. వంకరైన దేహముగలది

వక్రించు. సం. అ. క్రి. మరలు, మరలఁబడు.

వక్రిమ. సం వి న్. పుం వంకర. (చూ. వక్రిమము.) విణ. (అ. ఆ. అ.) వంగినది.

వక్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగారకుఁడు; 2. శనైశ్చరుఁడు.

వక్షము. సం. వి. స్. న. ఱొమ్ము. (రూ. వక్షస్సు)

వగ. దే వి. 1. సంతాపము; "వగబలముదఱుఁగు", భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. దుఃఖము, "క. వగలయ్యెనుసుఖములెల్ల వనితామణికిన్." అని. ౨, ఆ.—3. శోకము; "క. ఇదివాకయ్యెంగాఁగల, యదియానసుగాధనిశ్చయంబెవ్వనికి, మ్మువిఁగలుగునుబ్బునగనం, బదయావదగలుగరట్టిభవ్యసకింద్రా." భార. శాం. ౪, ఆ.—4. ఆలోచన; (చూ. తుడుచు రెండవయర్థము.)–5. విధము; "క. శ్రీరాముఁడునీయులకుట, లారసిపలువగలఁబలుకుసర్థగభీరో, దారోక్తివింటెజనకు, మారి" రామా. ౫, ఆ —6. గతి; (చూ. కడుగాను మొదటియర్థము.)—7. విలాసము. "అవగఁజూచి" హంస. ౨, ఆ 8. విచారము. (చూ. వగచు.)

వగకత్తె. ద్వ. విణ. విలాసవతి.

వగకాఁడు. దే విణ. విలాసవంతుఁడు.

వగచు. దే. అ. క్రి. 1. శోకించు; "ఆ. నీకొఱకు తెరువరు, శోకువారు గాఁగఁ బూనియున్న, వారికెల్ల నేను వగచెద." సం. "సర్వాన్ వస్త్రాన్ శోచామి." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.—2. పశ్చాత్తాపపడు; "క. మదిమఱపునఁ బాపము దన, కొదవుటయును బిదప వగచి యొకనగమునఁ నే, నిదినేయనింకనని యెదు, మదఁ బెఱనగము నుగసరుఁడు మలఁపునఘంబుల్." సం. "విక్రమాణో తప్యమానః పాపాద్విపరిముచ్యతే, నతత్కుర్యాం పునరితి ద్వితీయాత్పరిముచ్యతే." భార. అర. ౫, ఆ.—3. ఏడ్చు; "ఆ. అన్నరేంద్రు ప్రాణియల్లఁ దనకఁగా, బమునఁ గీలుకొల్పి బహుళబాష్ప, కలితవదనుఁ డగుచు గళమున నెలుఁగురి, యాడవగచి యన్నరాంతకుండు." సం. "పాణిమాలం స్యగాజేంద్ర మశ్వరం ప్రరురోదహ, వను హార్తాదివోత్సృజ్య వాక్యం శోకసముద్భవమ్." భార. శల్య. ౨ ఆ.—4. దుఃఖించు. (చూ. వగ.)—స. క్రి. 1. విచారించు; "క. తమ్మునెదిరిని, వగవక తొడరుటలఁ గీడు వర్తిల్లుఁ దుదిన్." భార. విరా. ౪, ఆ.—2. ఆలోచించు; "క. తగునిదికగదని యెదలో, వగవక సాధులకుఁ జేదవారికి నెగ్గుల్, మొగిఁ జేయు దుర్వినీతుల, కగునవనిమిత్తాగమంబు లైనభయంబుల్." భార. ఆది ౧, ఆ.—3 తలఁచు "క నీవగచిన యీయర్థము, చూవెమసంబునఁ దలంతు శాలవకనేనుల్" భార. అది. ౫, ఆ.

వగడించు. దే. ప్రే. వగదెగఁ జేయు, పరిష్కరించు, "చ వరుఁ డిపుడేవధూటిఁ జెఱపట్టినవాని వధించి సాధ్వియౌ, తరుణియటంచుఁ జేకొనుట ధర్మువుగా వగడించె రాఘవేశ్వరుఁడు" ఉ. రా. ౬, ఆ

వగదెగు. దే. అ. క్రి. (వగ+తెగు.) పరిష్కృతమగు.

వగపు. దే. వి. శోకము. "వగపునుబ్బు వాకుఁ గలుగదు." భార శాం. ౫, ఆ (చూ. ఉమ్మలించు రెండవయర్థము.) (సందర్భానుసారముగ వగచు ధాతువునకుఁ గల యితరార్థములును దీనికి చెప్పవచ్చును.)

వగరము. దే. వి. వగరుయొక్క రూపాంతరము "వ. పలుకనిమా ముఁదొట్రుపడు పాదములున్ వగరంపుటూర్పులున్, వలవలనైన దంతములు వంగినమేను వడంకు మస్తమున్, నిలువఁగరాని యుక్కడయు నెమ్మెయి దక్కఁగ డప్పి పెంపుఁ జే, వెలుఁగునఁ జూచు చూపునయి వృద్ధమహీసురుఁ డమ్మహీశ్వరున్. వ. కాంచి." విక్ర. ౨, ఆ.

వగరు. దే. వి. శ్వాసరోగము, ఉబ్బసము. (చూ. తలకొనుడించు)

వగరుచు. దే. అ. క్రి. నిట్టూర్చు (రూ. వగర్చు "వెంజియు నతఁడు వగర్చుచు నున్నఁ జూచి." (చూ. ముందుభాగము.) రా. యా, కాం)

వగరుపు. దే. వి. శ్వాసరోగము. (రూ. వగర్పు.)

వగలాఁడి. దే. విశే. (వగలు+ఆఁడి.) (చూ.) వగకత్తె. "ఏవగఁద్రోసి నన్విడువదీవగలాడి బలారె" శకాం. 3, ఆ.

వగలాఁడు. దే. విశే. (వగలు+ఆఁడు.) వగకాఁడు

వగ్గు. యు. వక్కుయొక్క రూపాంతరము. (బక్కకు.—"వగ్గుతపసి." "ముసలివగ్గు.")

వగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. కలహ, అవగ్రహము

వగైరా. హిం. వి. మొదలయినవి.

వచ సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వస; 2. గోరువంక. అ. పుం. ము. చిలుక.

వచనము. సం. వి. అ. న. మాట, వదరు.

వచస్సు. సం వి. స్. న.——సై.——

వచించు. సం. స. క్రి. మాటాడు, భాషించు.

వచ్చ. యు. దే. వి. చెట్టుకుఁబట్టి బొత్తిగా నాశముచేసెడి యొక దినుసుపీడ. సై. ఇచ్ఛ.

వచ్చు. దే. అ. క్రి. 1. దూరమునుండి సమీపమునకునడచు; 2. కూడు. "తే. కురుపాండవులకు నేమియిచ్చితేని, సద్దుపడ నెవ్వరికి వచ్చునది పచెపుము" భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వచ్చుబడి. దే. వి ధనాగమము, ఆయతి

వచ్చురాములు. దే. వి బ. (వచ్చుట+రామి.) రాకయుఁ రామియు "తే. నాఁడు నాఁడు నాడునదివ్రవందనుండు, ధాతమూటల చందంబుఁ దలఁచివారి, నసకడకు వచ్చురాములు దలఁచితలఁచి, ముచ్చటలయేటితరఁగలకు నీఁగి మునిఁగి." (వారి అని ప్రతియందున్నది.) పాండు. ౪, ఆ.

వజీరు. హిం. వి. మంత్రి.

వజీరుఁడు దే వి జోదు, శూరుఁడు (చూ. లివ.) (బహువచనరూపాంతరము వజీర్లు. "సీ. త్రేటాయితునియలు త్రేయమేలైన వజీర్లు వచ్చి సలాముచేసినిలువ." పా. ౧, ఆ.)

వజ్జిరము. దే. వి. సముద్రపుమత్స్యవిశేషము (ఒకానొక నిఘంటువునందు దీనికి వజ్రమని అర్థము వ్రాయఁబడియున్నది)

వజ్జీరుఁడు దే. వి. వజీరుఁడుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. మిసిమిబంగారు మేడలమీఁదియెడల, నిడినముత్యాలుఁ జొక్కలుఁదడఁబడంగఁ, దెలియకల్లరు వెఱఁగంద సవరునెపుడు, మేలు వజ్జీర్లగమికొండ గోలకొండ." యు. ౧, ఆ.

వజ్రకీటము. సం వి. అ. పుం. పాలగ్రామములోపలనుండి తొలిచెడుపురుగు.

వజ్రగారె. మి. గ్రా. వి. (వజ్రము+గారె.) వజ్రములు నాటి చేసినగారె.

వజ్రతుండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు.

వజ్రద్రువు. సం. వి ఉ. పుం. ఆకుజెముడు చెట్టు.

వజ్రనిష్పేషము. సం వి. అ. పుం. వజ్రనిర్ఘోషము.

వజ్రపుష్పము. సం. వి. అ న. నువ్వుపువ్వు.

వజ్రము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రవ; 2. కులిశము; 3. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 4. కన్నులసతికించు బంక, సరేసు.

వజ్రవల్లి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లేరు చెట్టు.

వజ్రాంగి. సం. వి. న్. పుం. వజ్రమయకవచము. (చూ. కాణాచి.) ["వజ్రాంగిజోడు." (ఇక్కడ వజ్రాంగికి వజ్రమయమని అర్థము.) జై. ౨, ఆ.]

వజ్రి. సం. వి. న్. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు; 2. అనుఁడు 3. ఆకుజెముడు చెట్టు.

వజ్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ములుజెముడు చెట్టు.

వజ్రీఁడు. దే. వి. వజీరుఁడుయొక్క రూపాంతరము (చూ. ముత్తుఁబంట.)

వజె. సై. వి. (చూ.) వస చెట్టు.

వజ్జె. దే. వి. ఉపాయము, వెరవు, ఉపమ.

వటకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) వడియము.

వటగ. దే విశే. నేర్పరి, సమర్థుఁడు.

వటము. సం. వి. అ. పుం, న. 1 త్రాడు; 2. దంత. పుం. 1. మఱ్ఱి; 2. గవ్వ.

వటారము. దే. వి. నగరు. "ద్వి. దరహాసమిగురొత్తఁదనవటార మున, కరిగిమంత్రులుమొదలకువారిననిపి." నవ (చూ. వటారు.)

వటారి. దే. విశే. సమర్థము. "వ. వటారితనంబునంగటారులువెఱికికొని." ఉ, హరి. ౬, అ. (వఠారియొక్క రూపాంతరము.)

వటారు. దే. వి నగరు "సీ. అవారణాశిపురాధీశ్వరువటారుభీకరంబుగఁగన్నపెట్టిచొచ్చి, భిత్తిహర్మ్యాంతరనిర్గిగమణిమయడోలా గ్రముసముఖలీలదాది, తృక్కనిద్రితుఁడైనరాకొమరునిఁజేరి." హరిశ్చ. ౫, అ.

వటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. త్రాడు, వటము.

వటించు సం అ క్రి పస్తుతను, ఉపవసించు (నేఁడు వాఁడు మాటిశిలేక వటించినాఁడు.)

వటివేరు. దే వి వట్టివేరుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. అటి.)

వటుకుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మచారి, 2. బాలకుఁడు

వటువు. సం వి ఉ. పుం ——పై.——

వట్ట. దే. వి. 1. చెఱకుగానుగకువేసెడి అడ్డమ్రాను, 2. బ. వృషణము.

వట్టము. దే. వి తరుగు, చిల్లరమార్చునప్పుడు పెట్టునష్టము.

వట్టి. దే. విశే. 1. తేమియులేనిది, రిక్తము, "వట్టిమ్రాఁకులు." 2. ప్రయోజనములేనిది. "వట్టిప్రయాసము." మొ.

వట్టికాలు. దే. వి. పిక్కవెలుపటికాలు.

వట్టిమాట. దే. వి. లేనిమాట, అపవాదము.

వట్టివరి. దే. వి. సస్యవిశేషము. బ. ధాన్యవిశేషము, గవేధుక.

వట్టివేరు. దే. వి. అపురుగంటవేరు, ఉశీరము. "సీ. మరువమ్ము గొందింపుమానన్నుఁజీవట్టి వట్టివేరేటికివనరుహాక్షి." (ఇక్కడ శ్లేష.) రామా ౧. అ.

వట్టు. దే. అ. క్రి. 1. ఇంకు, 2. కృశించు. "క. అతులనిరాహారతపో, వ్రతదారుణనియతినొడలువట్టి." మార్క. ౮, అ.–వి 1. వరుగు, 2. ఎండినపక్క, 3. దూలములోనగువానికి బలముకయివేసెడుకట్టు.

వట్నము దే. వి. ధాన్యాదులునించినగోనె. (దీనిని మోసికొనిపోయెడుకట్టుపట్నాలకట్టు అందురు.)

వట్ర. వై. విశే. గుండ్రము, వర్తులము.

వట్రన. వై. వి. గుండ్రన, వర్తులత్వము.

వట్రపడు. వై. అ. క్రి. (వట్రము+పడు.) తగ్గు. "ఎ, గీ. అద్యశైలపేరుగలుగువదారువ్రతవని, వరులమాగంబులకుసరివచ్చుమిగులఁ, గానియిదివట్రపడదనఁగావెలుంగు, ధర్మతనయనియతవ్రతమునరేంద్ర." భార. అశ్వ. ౪, అ. "శే. విష్ణుబలము. వ్యాపకముగొందెఁదమలోన వట్రపడక." హరి. ఉ. ౧౦.

వట్రపెట్టు. దత్. స క్రి. 1. తక్కువపఱచు, తగ్గించు; 2. లక్ష్యపెట్టు.

వట్రము. యు. దే. వి వక్కతిత్తి. హంస. ౧, అ.–వై. విశే. ప్రాకృతము.

వట్రించు. వై. అ. క్రి. తిరుగు, పరాఙ్ముఖమగు*. "శే. వాహనములెక్కియిదురు వలనుమిగులఁ, బట్టిమొనకలనెంతయు భయకరంబు, గదిరివట్రించమస్పృహలకుఁ గలుగుభ్రాంత, హాస్యఁబోలుపానంబనిరాదిమునఁ." హరి. ఉ. ౧ అ.

వట్రిల్లు. వై. అ క్రి. 1. ప్రవర్తిల్లు; 2. తిరుగు*; 3. కలుగు*. "ద్వి. నగుఁబాటువట్రిల్లెనాతులలోన." భాగ. ౫, స్కం. (రూ. వట్రిలు.- ప్రవర్తిల్లుటకు.–"ఎవ్వనియనముఁ దమిచిపయియునువట్రిలునెవ్వనిదవాప్సాగు." హరి ఉ. ౬, అ.–తిరుగుటకు.–"వెడందపోగలైవట్రిలుకన్నుదోయి." విజ. ౨, అ.)

వట్రువ. వై. వి గుండ్రము, వర్తులము.

వట్రువముస్తె. వై. వి. చక్రలక్ష్మి.

వట్రువసుడి. దత్. వి. ఋకారముయొక్క రూపాంతరనామము.

వఠర. దే విశే. సమర్థుఁడు, "ద్వి. వఠరపైకొంచెప్పువారిపైఁజూపు, నలపమాముందఱ నడివదల్లపుడు" భాగ. ౮, స్కం. (వఠరత మూఁడురూపము.)

వఠారి. దే. విశే వఠరయొక్క రూపాంతరము. "సీ. జలజకేసరరాజి జల్లెడమూఁకగా దాఁటువఠారితత్వము అతోడ." ఉ, హరి ౨, అ

వడ. దే వి. 1. గారె, "సీ. వేంకటాచలమున వేసటనొందకవడలు భుజింపఁగాఁబోడమదప్పి." అని ౧, అ. 2. మిరెపకాయలులోనగు సంబారుకృలుచేర్చి చేసినగారె, "మ. కలమాన్నంబులు పప్పులప్పడములున్ గారెల్ వడల్ బూరెలున్." సమీ ౫, అ.- 3. తాపము, "క. మదుళ్లలనీరింకించుచు, నెడపడఁజేయుచుఁ బ్రవాహ మెట్టిదిద్దియనన్, వడయియ్యఁదినుచుమును, గ్గడువయ్యనిదాఘబలము క్రమయోగమునన్" హరి. పూ. ౬, అ.– 4. క్రమము, 5. సెగ, వేఁడిమి. "వడదల్లనిచల్లనిగాడ్పు." రామా. ౧, అ.

వడకాఁడు. దే. అ. క్రి. (వడఁక+ఆడు.) వడఁకు. "ఏఁకగాను దీఁగలువడఁకాడ." రా. బాల, ౯౦.

వడఁకు. దే. అ. క్రి. కంపించు. "తాటంకవిభూషణంబులువడంక." నై. ౬, అ. వి. కంపము. "అంకురమల్ సూపెరదంబులంఘ్రులవడంకుల్దీతె." పా. ౫, అ.

వడఁకుఁగొండ. దత్. ఇ. (వడఁకు+కొండ.) హిమవత్పర్వతము. "వడంకుఁగొండపేరుబ్బడఁగించి" రామా. ౧, అ. (ఇట్లు వడఁకుగుబ్బలి.)

వడఁబోయు. దే. స. క్రి. (వడియన్+పోయు.) వడిఁగట్టు. "ఎ, గీ. మంచిలేనియజనులువేమఱుఁగడించి, యరసివడఁబోసియనిచిన సందులోన, నలుములోకొన్నియంతందకలుగకున్న." కవి. ౧, అ. (సంధిని వర్ణలోపాదికము.)

వడగల్లు. దే. వి. (వడఁకు+కల్లు.) వానకురియునప్పుడు పడువాయి, కరక.

వడగవ్వ దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వడగాలి. దే. వి. వేసంగికాలమందలినిప్పుగాలి, బారవాయువు. "వడగాలిక్రమయిగంది" చంద్రా. ౨, అ. (ఇట్లు వడగాడ్పు.)

వడగొను. దే. అ. క్రి. (వడ+కొను) తాపముఁబొందు. "అతఁడన్వయిదివడగొనియె." భార. విరా. ౧, అ.

వడచు. దే. స. క్రి. పోయు, కార్చు (రూ వడుచు.)

వడదోలు. దే. వి. (వడము+తోలు.) 1. వేఁటకాఁడు శరీరమున మఁగవ్వాగానెడు విడుపుతోలు; (చూ. గడ. మూడవయర్థము.) 2. గర్భరక్షవాఁడు మొలకట్టుగానెడువిడుపుతోలు. "మొలకట్టుగావడదోలు." కన్న. ౫, అ.

వడపప్పు. దే. వి. శ్రీరామనవమినాఁడు పానకము తో పంచి పెట్టుటకై నానఁబెట్టిన పెసరపప్పు. "కప్పురేటిలోని వడపప్పుతోఁడ." ఆము. ౨, ఆ.

వడపిందెలు. దే. వి. బ. తాపమునుపోఁగొట్టునట్టి ఊరవేసినమామిడిపిందెలు "చ. అరుణగభస్తిబింబము దయాద్రిపయింబొడచూప గిన్నెలోఁ బెరుఁగున వంటకంబు వడపిందెలునుం గుడువంగఁబెట్టు" కాశీ, ౪, ఆ.

వడము. వై. వి. 1. మోకు*; (తేరివడము.) 2. దండ*. (తిరుమణి వడము)

వడముడి. దే వి. (శత్రువులకు తాపమును గలుగఁజేయువాఁడు.) భీముఁడు "క కడువడినీవరుగఁగ వడ ముడియునునీవెనుక శత్రుమునఁగనెయుదుఁగా." భార. ద్రో. 3, ఆ

వడలు. దే. అ. క్రి. పుష్పాదులువాడు.

వడవడ. దే. వి. వడఁకుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "క. అశ్వరూధినిందాఁకిధరణివడవడవడఁకగా." భార. శల్య ౧, ఆ.

వడారము. దే. ద్ర క్రి. వి. బొత్తిగా.

వడి. యు. దే. వి. 1. వేగము; 2. శౌర్యము; "చ. వడిగలవాఁడ నంచుఁబికవాణుల నొంటరియిల్లుమూరుకా." (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.) భాను. 3, ఆ –3 కాలము; (ఈయర్థము నందిది ఇంచుకాదిశబ్దపూర్వకముగానే ప్రయోగింపఁబడు. ఉదా. ఇంచుకవడి, పెద్దవడికి మొ.) 4. దారము పిరి; 5. పురిబిగువు 6. పురిబిగువునఁబడుచిక్కు.-వై. పద్యయతి. "వడియును బ్రాసముగాగణము." రుక్మాం. ౧, ఆ.

వడిఁగట్టు. దే. స. క్రి పాత్రమునోటికిగుడ్డకట్టి నీళ్లలోనగువాని వడియఁబోయు (సంధిని వర్ణలోపము.)

వడిఁబెట్టు. దే స. క్రి. (వడియన్+పెట్టు.) 1. వడిఁగట్టు; "క. మడుఁగులు దావులుగాఁచిలు, వడిఁబెట్టినయమృతరసము వడువునవిండా, రెడునిర్మలజలములచేఁ, గడురమ్యంబయిజగతి నెగడుపొగడొందన్," భో. 3, ఆ.–2. శోధించు. (చూ. చెలికడము.)

వడికాఁడు. దే. విశే. 1. వేగవంతుఁడు; 2. శౌర్యవంతుఁడు.

వడిగలతనము. దన్. వి. వడిగవానితనము, శౌర్యము. "క పుడమింబొతియలుదూతెడు, పిడుగులునడపులనెడాఁగుబెబ్బులిగుమాలం, దడఁగెడుసింహము సరియే, వడిగలతనమునసురారవారికిపేటన్." కవి. ౧, ఆ.

వడిగొను. దే. అ. క్రి. (వడి+కొను.) 1. మెలిపడు; "వడిగొన్నసరులతో." క్షేత్రయ.–2. వేగముగలుగు. "క. వడిగొని శౌరవులందఱు, గడవఁగమునుదనిరివారిగర్వముచూడన్." భార. ఆది. ౬, ఆ. (ప్రే. వడిగొల్పు. "ఎ, గీ. మొలకమీసాలువడిగొల్పుమురుపునేర్పు." శకాం. ౨, ఆ.)

వడిపెట్టు. దే. స. క్రి. 1. మెలిపెట్టు; (చూ. మరో.) 2 నులుము. "ఎ, గీ. తొడలు వడిపెట్టి కోదండ మదరఁగట్టి." హంస. 3, ఆ.

వడియఁగట్టు. దే స. క్రి. (వడియన్+కట్టు.) వడిఁగట్టునకు మొదటిరూపము. (చూ.) వడిఁగట్టు.

వడియఁబోఁత. దే వి. వడియఁబోయుట.

వడియఁబోయు. దే. స. క్రి. (వడియన్+పోయు) బియ్యమురోనగువానిఁగడిగినీళ్లువడియనుంచు.

వడియము. వై. వి. భోజనమప్పుడు నంజుకొనువ్యంజనవిశేషము, వటకము.

వడియు. దే. అ. క్రి. 1. కారు; 2. ఇంకు; (ఆ చెఱువులో నీళ్లంతయు వడిసిపోయినవి.) 3. కృశించు. (వాని ఒళ్లు మునుపటికంటె నిప్పుడు మిక్కిలి వడిసియున్నది.)

వడివేయు. దే. స. క్రి. వడిపెట్టు. (వాఁడూరకమీసలు వడివేయుచున్నాడు.)

వడుకు. దే. స. క్రి. కదురులోనగువానిత్రిప్పి దూదినినూలుగా దీయు.

వడుకుడు. దే. వి. వడుకుట (చూ. వడుకు.)

వడుగఁడు. వై వి. (చూ.) బ్రహ్మచారి.

వడుగు. యు. దే. వి. విధము (చూ. బుడుగు) వై. 1. బ్రహ్మచారి. "క. వడుగునకు శ్రాద్ధభోజన, మొదవఁబడఁదగునడిగికొనిన." విజ్ఞా. ఆచా, కాం –2. ఉపనయనము*.

వడుచు దే ప్రే (వడియఁజేయు) 1. కార్చు. "వలవలకన్నీరు, వడవకమ్ము" అని. ౨, ఆ.–2. నూనెలోనగువానిదించు. "సీ. వడువుఁడీ పూఁదేనెవరగునీధూతమల్పదునకు మధురసభావలార." చంద్ర.

వడుపు. దే. వి. వడియుట. "వడుపుగానినొరుకులు." పాండు. 3, ఆ. (వాని ఒళ్లు ఒక్కవడుపు వడిసినది.)

వడువు. యు. దే వి. విధము. "సీ. ఒక యింటనుండి వేఱొక యింటికిరిగినవిధమును వస్త్రంబు విడిచియుండు, వస్త్రంబుగట్టినవడువునునైయుండు నొడలుదొలంగియుండొక్కయొడలు, గైకొంట." భార స్త్రీ. ౧, ఆ.–వై. 1. బ్రహ్మచారి, "తే వారలచేతికందియిచ్చు, వడువునధుణించెవడువిప్రవర్గంబు." పాండు. ౪, ఆ –2 ఉపనయనము*. (వడుగుయొక్కరూపాంతరము.)

వడుసు. దే వి. మోటుతనముగా చలువచేయుటచే వస్త్రమునందు వడుగుపేకలుకందిచ్చి వంకరగా తొలఁగుట.

వడుసుడి. దే. వి. (వడుసు+సుడి.) (రాజులకిచ్చు) దండువు.

వడుసుపోవు. దే. అ. క్రి. వస్త్రము వడుసుకలదియగు. (చూ. వడుసు.)

వడె. దే. వి. చిలుకకొయ్య, నాగదంతకము. (మొదటిరూపము వడియ.)

వడ్డన. దే. వి. వడ్డనయొక్కరూపాంతరము.

వడ్డి. వై వి. అప్పిచ్చినవానికి అప్పుపుచ్చుకొన్నవానివలన నెలకు నూటికింతయని పెచ్చుగా వచ్చుధనము.

వడ్డించు. దే స. క్రి. భోజ్యపదార్థము పళ్లెమునందుంచు.

వడ్డిబ్రతుకు. దన్. వి. వడ్డికిచ్చిబ్రదికెడుబ్రదుకు, వృద్ధిజీవిక.

వడ్డెన. దే వి వడ్డించుట. (చూ. వడ్డించు.)

వడ్రంగము. వై. వి. వడ్రంగిపని*.

వడ్రంగి. వై. వి వడ్లవాఁడు, వర్ధకి.

వడ్రంగిపిట్ట. వై. వి. పక్షివిశేషము, దార్వాఘాటము.

వడ్రము. వై. వి వడ్రంగముయొక్కరూపాంతరము.

వడ్ల. వై. వి. వడ్రంగిపని, వడ్రము, వడ్రంగము*. (వడ్లవాఁడు వడ్లది.)

వడ్లంగి. వై. వి. వడ్రంగియొక్కరూపాంతరము.

వడ్లంగిపిట్ట. వై. వి. వడ్రంగిపిట్టయొక్కరూపాంతరము.

వడ్లకంకణము. వై. వి. ఒకదినుసుకొంగ.

వడ్లచిలుక. వై. వి. క్రిమివిశేషము.

వడ్లత. దవ్య వి వడ్లది.

వడ్లు. వై. వి బ. శాలిధాన్యము*. దీనియేకవచనరూపము వరి.

వణఁకు. .దే. అ క్రి. వి. వడఁకుయొక్క-రూపాంతరము. (కంప మునకు. -"క గణపాదవిపాతిచేతను, వణఁకె గిరులు తరులతోడ వసుధంబడియెఁగా." విర. ౪, అ.)

వణిక్కు. సం వి క. క్రి. వర్తకము పుం. 1 ఒక కరణము; (చూ. కరణము.) 2. వర్తకుఁడు (రూ. వణిజుఁడు,)

వణిజ్య. సం వి ఆ స్త్రీ. వాణిజ్యము, వ్యాపారము

వణితము. దే వి (చూ) వంటెము.

వతంసము సం. వి. అ పుం. 1. సిగబంతి, 2. పూఁగమ్మ. (అవతంసముయొక్క-రూపాంతరము.)

వత్తి దే వి. వరుగు. "ఇక్షుకరాళవపాయకవ్యథాభిన్నతవాడి వత్త లయి." సావి. ౨ అ.-"తే. కమల, నాళములువాడివత్తలై డీలు వడియె" రసిక అ. "దివి వాడివత్తయికుమిపాంథచేసితివి" విష్ణు. ౬, ౫, అ

వత్తి. వై. వి దీపపువర్తి, దశ.

వత్సకము. సం. వి అ. పుం. కొడిసెకీ.

వత్సతరము. సం. వి. అ. పుం. మోయుటకును, దున్నుటకును పలువఁదగిన వయసుగలకోడె, దమ్మము

వత్సదంతము. సం. వి అ. పుం. బాణము, అమ్ము, కోల

వత్సనాభము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

వత్సనాభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వసనాభి, "సీ. వత్సనాభీగం ధవహుఁడయ్యె వియ్యాళ్ళపైగాలినీవారపాకములకు." పాండు. ౫. ఆ.-2. మృగములకు వత్సనాభివంటిదగుటచేత కుక్క-యిఁ బడినపేరు (చూ. గబ్బి.)

వత్సము సం. అ. వి. స. లోమ్ము. పుం. 1. ఏడాది, 2. ఏఁడా దిలోనిదూడ. డు. బాలుఁడు.

వత్సరము. సం. వి అ. పుం. (చూ.) సంవత్సరము.

వత్సలము. సం. వి అ పుం. తృణాగ్ని.

వత్సలుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) వాత్సల్యముగలవాఁడు.

వత్సాదని. పుం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీఁగకీ.

వదనము. సం వి. అ. న. 1. నోరు; 2. మొగము.

వదనిక. వై. వి బదనికయొక్క-రూపాంతరము.

వదర. వై. వి. వదరుఁబోతు*. "అ. పేర్చినోరుమూయఁడెడతల వాపోయి, దిట్టవదరగలఁడెయొరులసైన." లక్ష్మీ. ౪, అ. (చూ. పాదశు.)

వదరు. యు. దే. అ. క్రి. అడరు. "సీ. వదరుచీఁకట్లలో వ్రాలు చుక్క-లువోలె వేణీభరములతోవిరులువ్రాల."ఉ, హరి. ౫, ఆ.- వి. 1. చేఁతిపారకీ; 2. పారకాయ. "అ. వరదుఁడైనయాకు వరమునవిదిమొక్క-, వదరుపుట్టినట్టివరమొయును." (చూ. ముందు.) భార. అర. 3, అ.-వై. అ. క్రి. ఉపయోగములేని మాటలు ఊరకమాటాడు, ప్రేలు*.

వదరుఁబోతు. దవ్య. వి. ఊరకవదరువాఁడు, ప్రేలరి. (చూ. ముబ్బు మూడవయర్థము.)

వదలు. దే. అ. క్రి. ఊడు. విడు. (వానిచేతిసొమ్మువదలెను.) స. క్రి విడుచు. (వాఁడుపట్టినపట్టు వదలఁడు.) వి. విడుపు. "ఉ. అతనిఫాలమునొంచెమూర్ఛకిఁ, లోనయిబావముప్పివదలుం గనుమూఁతయుఁ గలుగట్లుగన్." రా యు, కాం. (చూ. వదులు)

వదాన్యుఁడు సం వి. (అ అ అ) 1. మిక్కిలి యిచ్చు వాఁడు; 2. మనోజ్ఞముగా మాటలాడువాఁడు.

వదావదుఁడు. సం. వి (అ. అ. అ.) మాటలాడువాఁడు, వక్త.

వదావళి. దవ్య. వి. (వదర+అవళి.) వదరుఁబోతుతనము.

వది దే. వి. ఏనుఁగులోనగువానిఁబట్టుటకై త్రవ్వఁబడి మూసి లోనగువానిచే కప్పఁబడినపల్లము. "సీ. వదులనోదాలఁద్రోవక దేవకరిఁబట్టి యొరిజనైవకయిక్కు-నుచుటుఁడనము." రా, వి. 3, ఆ. (ఈ ప్రయోగముచేత వదికిని, ఓదమునకును భేదమేర్పడుచు న్నది.) (ఇది యొకానొకచో మాటునకుపర్యాయముగాఁ బ్రయో గింపఁబడియున్నది. అది విచార్యము.)

వదినె. వై. వి. 1. అన్నభార్య; 2. భార్యక్కకు*, 3. తన కంటె పెద్దదియగు మేనత్తమేనమామలకూఁతురు*. (మొదటి రూపము వదినియ.)

వదుఁడు సం. వి. (అ అ అ.) మాటలాడువాఁడు, వక్త.

వదులు. దే. అ. క్రి. బిగువుతప్పు, వడలు. "అంగములువదిలె." భార. ఆది. 3, అ.-వి. బిగుతులేనిది. (చొక్కా-యి వదులుగా నున్నది.)

వదులుడి. దే. వి. (వదులు+లూటి.) బీఁటిక, సోఫటము. (సంధిని వర్ణవికారము.)

వదె. దే. వి. తృణవిశేషము. వంది. (మొదటిరూపము వదియ.)

వద్ద. దే. వి. ఒద్దయొక్క-రూపాంతరము. ది. రా. (ఇది యితర పురాతనగ్రంథములయందు మృగ్యము.)

వధము. సం. వి అ. పుం. చంపుట, మారణము.

వధించు. స. సం. క్రి. మారణముచేయు, చంపు.

వధువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. 1 ఆఁడుది; 2. పెండ్లాము; 3. పెండ్లి కూఁతురు, 4. కోడలు, 5. గంట్లచోరముకీ, 6. ఓక్కకీ; 7. ప్రేంకణముకీ; 8. మామెనకీ.

వధూటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది, 2. కన్యక; 3. కోడలు.

వధూనిక. సం వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) వదినె.

వధ్యుఁడు. సం. వి. (అ. అ అ.) చంపఁదగినవాఁడు.

వనచరము. సం. వి. అ. పుం. వానరము, అడవితిరుగుడు. (రూ. వనేచరము.)

వనజము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. 1 మృగమునెడి యేనుఁగు, 2. ముస్తెకీ. (అ. స్త్రీ. పిల్లపెసర.)

వనట. వి. దే. వనరుట, శోకము; వగవు. "క. ఇదియేమిశోకము నకం, దెదుపుట్టినవారికెల్లఁదెరువాతయఁగా, నిదియుభవత్పుతుఁ డొకనికి, వదలువనటమూర్ధునట్లువనరందగునే." భార. శాం. 3, అ.

వనతిక్తక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగలుపొంటి, చిటుబొడ్డికీ.

వనధి. సం. వి. ఇ పుం. సముద్రము, కడలి.

వనపు. దే. వి. వనరుట, పరితపనము, సాభోరపము.

వనప్రియము. సం. వి. అ. పుం. 1. కోయిల; 2. దాలిచెక్క.

వనమాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకులుపువ్వులుచేర్చికట్టినతోమాల.

వనమాలి. సం. వి. న్. పుం. వనమాలగలవాఁడు, విష్ణువు.

వనము. సం. వి. అ. న. 1. అడవి, 2. తోఁపు; 3. జలము, 4. సెలయూట; 5. పరదేశమునందలి యునికి; 6. ఇల్లు, 7. సమూహము. "నరసీవనము." భార. ఆది. ౧, అ.

వనరు. దే. అ. క్రి. 1. శోకించు, "అ. నీకునికరులట్లశోకింపఁదగునెయి, వప్రిఁదలంచి యింకవనరువాఁడ, నీవుశోకమునకునెయ్యదికుదయిది, వలవదుసుగుడినముపనుమతిక." భార. స్త్రీ. ౧, అ.—2. దీనాలాపములాడు; "అ. ధన్యులాఁరయేనుదాసినీ విధి, నెఱుఁగఁజెప్పినపుఁడెల్లవారలనుచువనరుచున్న." భార. సభా. ౨, అ. "ఎ, గీ. వనగుశోకయలవగాయవాయటంచు." పాండు. ౪, అ.—3. విలపించు. "వ. వనతరువల్లి కాకునుమవాసనలొల్లకశైలకన్యకా, ఘనఘనవేశికాధరముకమ్మనితావికిఁ జిక్కిమ్రోయుచుఁ, వెనుచనియెఁదివ్యరేఖలుల వేమఱుభావివియోగచింతచే, వనరుచువెంటఁబోభ్రమహీవల్లభుచూపులప్రోవులోయనఁ." వసు. 3, అ.

వనశృంగాటము. సం వి. అ. పుం. పల్లేరుకాయ.

వనస్పతి. సం. వి. ఇ పుం. 1. పూవకకాచెడుచెట్టు. (పూచికాచెడుచెటువానస్పత్యము.) 2. చెట్టు.

వనాటము. సం. వి. అ పుం. వనమునందుచరించునట్టి జంతువు. (చూ. పోరాట)

వనాయుజము. సం. వి. అ. పుం. వనాయుదేశమునందుఁబుట్టిన గుఱ్ఱము.

వని. సం. వి ఈ. స్త్రీ. అడవి, వనము. న్. పుం. వానప్రస్థుఁడు.

వనిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. 1. అడవి, 2. తోఁపు.

వనిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుది; 2. మిక్కిలి యనురాగము గలయాఁడుది, 3. నల్లదింటెనకాయ విశే. 1. యాచింపఁబడినది, 2. సేవింపఁబడినది.

వనీపకుఁడు. సం. విశే. (అ ఈ. అ.) యాచకుఁడు.

వనౌకసము. సం వి. స. పుం. వానరము; అడవిపట్టు.

వన్నియ. వై. వి. 1. తెలుపులోనగువర్ణము; "వన్నియలపచ్చడముల్." య. ౧, అ.—2. వర్ణన; "ఉ. వన్నియకెక్కువే యవగుణంబులు మిక్కిలి కల్గియున్నదఁ." కవి ౧,అ.—3. బంగారుయొక్క మేలిమి; 4. వర్ణపుపూఁత; 5. ప్రశస్యము; 6. అలంకారము*, (చూ. వన్నె) 7. అందము*; "క. కలిగినవాఁడు గామరుని కన్నకవన్నియగన్నవాఁడుగా" శుక. ౨, అ—8. కాంతి*; "సీ. ఎలమిఁబైకొనిచుట్టు నెనయుకొమ్మలతోడ నెఱిగెంపువండ్లవన్నియలతోడ." భాను. ౨, అ—9. వర్ణపుచీర*, 10. ప్రసిద్ధి*; 11. విధము*, 12. అంకవన్నె*. (చూ. వన్నె.)

వన్నె. వై. వి. వన్నియయొక్కరూపాంతరము. (అలంకారమునకు—"సీ. మత్తకాంబరములకమాలిన్యభావంబు నందకవన్నెదెటయ్యెననీ." జై. 3, అ.—బంగారుయొక్కమేలిమికి—"చ. ఒరసిరినిన్నుఁదరక్కనికషోపలధారల వన్నెగానరు." ఉ, హరి. ౫, అ.—వర్ణపుచీరకు.—"సీ. తనవ్రంగివలిపంబుదాల్చివచ్చినతీవ వన్నెగట్టినవాటిగన్నుదన్ను." విజ. 3, అ.—"ప్రసిద్ధికి—తనకులంబువాసియువన్నెయుఁదలఁచుకొనుచు." పాండు, ౪, అ—విధమునకు. "ఉ. క్రొన్నెలతాల్పునుద్దియనుగూర్చి యొనర్చిననోములివ్విధే, వన్నెనుబండునో." నీలా. ౧, అ.—అంకవన్నెకు.—"ఉ. ఉక్కడఁజైనమంచిహనునొప్పెడు సాహయరత్నమెక్కినఁ, గక్కనమేమిఁరేకఁ చవగాలునుబోదనయడ్డవేడముల్, తొక్కుడువాలికల్లుకడలుకఁ గనిపించునుఁ బోయివోయిరా, జక్కడవన్నెపోతసటుపోయనిపంగదరెఁ జరిచునఁ" పా. ౧, అ.)

వన్నెకత్తె. వై. విశే. 1. సౌందర్యవతి, 2. విలాసవతి (మొదటి రూపము వన్నెకత్తియ.)

వన్నెకాఁడు. దర్వ. విశే. 1. సౌందర్యవంతుఁడు. 2. విలాసవంతుఁడు. (చూ. చెనకు వి మూఁడవయర్థము.)

వన్నెచీర. వై. వి. చిత్రవర్ణపువస్త్రము

వన్నెచెట్టు. దర్వ. వి. వర్ణపువ్వుముక్క

వన్నెపులుఁగు. దర్వ. వి. జీవంజీవము

వన్నెపూలు. వై. వి. బ. కాఁచిపాన్యవిశేషము.

వన్నెలాఁడి. దర్వ. విశే. (వన్నెలు+ఆఁడి) విలాసవతి.

వన్నెలాఁడు. దర్వ. విశే. (వన్నెలు+ఆఁడు.) విలాసవంతుఁడు. "సీ కలికిరోయుతఁడే కులుకుఁబాయపుగొల్ల కన్నెలవలపించు వన్నెలాఁడు." రుక్మి. ౫, అ.

వన్నెవెదురు. వై. వి. ఒకదినుసుకురాకుచెట్టు, వృత్తపత్రము.

వన్య. సం వి. అ స్త్రీ. వనసమూహము. (వనము=అడవి, నీళ్లు.) విశే. అడవియందుఁబుట్టినది.

వప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కడుపులో బొడ్డుక్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవంటిక్రొవ్వు; మెదడు (అనికొందఱు. 2. చెఱము.

వపనము. సం. వి. అ. న. 1. గొఱుగుట; 2. విత్తుట.

వపువు. సం. వి. స్. న. 1. శరీరము, 2. చక్కనిరూపము.

వప్త. సం. వి. ఋ. పుం. తండ్రి. విశే. విత్తెడువాఁడు.

వప్రక్రీడ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏనుఁగులోనగునవి దంతములు లోనగువానితో భూమినికోరాడెడియాట.

వప్రము. సం. వి. అ న తీవము. పుం, న. 1. కోట, 2. కోటకొఱడు, 3 వరిమడి, 4. తీరము; 5. కొండనెత్తము.

వమథువు. సం. వి. ఉ పుం. 1 ఏనుఁగుతొండపు తుంపురు. 2. వమనము.

వమనము. సం వి అ. న. 1 వాంతి; 2. పీడనము.

వమి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. వమనము ఇ. పుం. అగ్ని.

వమ్ము. వై వి. నాశము. "సామునిప్రయోజనమునఁగ వమ్మునేఁత." భార. ఉద్యో. ౨, అ. "అకటయాఁడివమయిపోయెదుర్దయంబైనబలంబు." భార. విరా. 3, అ.—విశే. వ్యర్థము. "అడితిఁ బెక్కుమాటలవియన్నియు వమ్మయిపోయె." భార. అర. ౪, అ.

వమ్ముపోవు. దర్వ. అ. క్రి. (వమ్ము+పోవు.) 1. వ్యర్థమగు, 2. నష్టమగు. "సీ. మాతంత్రికొలువులో మానినీతిలకమ్మురమ్మునాపేరువమ్ముపోయె." ఉ, హరి. ౫, అ.

వమ్రి. దే. వి. ఈ. స్త్రీ. వమ్రిక, చెదలు. (చూ. వమ్రము. అ. పుం.)

వయనము. సం. వి అ. న. నేయుట, నేఁత.

వయసు. సం. వి. స్. న. 1. ప్రాయము; 2. యౌవనము. (వయసుది, వయసువాఁడు.) (వయస్సుయొక్కరూపాంతరము.)

వయస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఉసిరిక; 2. సరకి; 3. గారుగొల్లిక; 4 చిట్టేలక; 5. తిప్పతీఁగ; 6. బూరుగు; 7. పొమెదక. విణ. ప్రాయపుది.

వయస్య. సం. వి. అ స్త్రీ. చెలికత్తె, సఖి.

వయస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చెలికాఁడు, సఖుఁడు.

వయస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ప్రాయము; 2. యౌవనము. (వయశ్శబ్దమునకు పక్షియనర్థమేయైనను పక్షిపర్యాయముగాఁ దెనుఁగున వయస్సని ప్రయోగము కనఁబడదు.)

వయాళి. వై. వి. విహారము "చ. అలికులవేణియిట్లువలయాంకలి పాంకురపన్నగాళికిన్, జలమురిచల్లగాలికిని జక్కెరఖాణపుఁదేజిదోలుపూ, విలుతువయాళికిన్ బెగురుబిందులసిలికయాళికిన్ హాలా, హలుళికాభదుర్దమఘనాళికి నాళికి లోఁగియాత్తలోన్." వసు. 3, అ.

వయ్యంది. దే. వి. అంగారధానిక, కుంపటి.

వయ్యము. దే. విణ. వ్యర్థము "క. ఎయ్యదికర్తవ్యమొకో, యియ్యదనాలోచనమును కిచ్చుండొకొకో, డయ్యెదనువాఁడికార్యము, వయ్యముగాకుండఁజేయవలయువెరవృతోన్." భో. ౪. అ. (వాయమయొక్క-రూపాంతరము)

వయ్యాళి. వై. వి. వయాళికి మొదటిరూపము. "సీ. లేఁదీఁగఁబురికిఁగళ్లెముపెట్టివయ్యాళిఁదోలుఁగాఁడదీఁడుండగీఁడు" ఉ, రా. ౭, అ.

వర. దే. వి. 1. సస్యవిశేషము; "ద్వి. కట్టెండగావరగావరంబడఁగ." విష్ణు. పూ. 3, అ.–2. బ. ధాన్యవిశేషము. "ద్వి. వరలుపెంధూళియైవనమతిఁగలచె." విష్ణు. పూ. 3, అ.

వరండము. సం. వి. అ పుం. 1. (ముఖమునందలి.) బొటిమ, 2. గోడలిదిన్నె; 3. గడ్డివామి; 4. సమూహము.

వరఁకు. దే. వి. చిక్కు. "చ. సరసనరోత్తినేరిమునిసత్తముచిత్తము వచ్చునట్లుగా, వరఁకులఁబెట్టితెచ్చెదరువారవిలాసినులెన్నిభంగులన్." రా. బాల, కాం. (వరమయొక్క-రూపాంతరము.)

వరఁగలించే. దే. అ క్రి. ప్రకాశించు, వలయు.

వరఁత. క. వి. వ్రంతకు మొదటిరూపము. (చూ. వ్రంత.)

వరకము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) వరగలు. గ్రా వి. కటినము గా పనిచేయించు శిక్ష.

వరకు. దే. వి బంగారులోనగువానితేకు. మొలాము. (అనేకార్థము.)

వరగ. వై. వి. 1. పెద్దారుగపైరు, "ద్వి. వెలువడుచుండివోయి వెరఁగమ్యొవరగ." విష్ణు. పూ. 3, అ –2. బ. అధాన్యము.

వరట. ఉభ దే. వి. పేఁడయుండినచెక్క. సం. అ. స్త్రీ. ఆఁడుహంస. పుం. స్త్రీ. కదుఁదురీఁగ పుం. ము. హంసము.

వరణ. సం. వి అ. స్త్రీ. కాశీనగరముచెల్లయైన యేఱుయొకటి. అ. న. ము. 1 వరించుట; 2. వేష్టనము. పుం. 1. ప్రాకారి; 2. వంతెన; 3 ఉలిమిరిక.

వరత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఏంగువారు; 2. ఏనుఁగు నడిమి తోలుమోకు.

వరదుఁడు. సం. విణ. (అ. అ అ) వరములనిచ్చువాఁడు, ప్రసన్నుఁడు.

వరను. దే. వి. వరఁకునకు మొదటిరూపము. (చూ వరఁకు.)

వరబడి. దే. వి. కలహ.

వరము. సం. వి. అ. న. 1. కుంకుమపూవు; 2. ఇంచుకప్రియమైనది. (ఈయర్థమందిది అవ్యయమనికొందఱు.) పుం. 1. దేవతాదులవలన పొందఁబడుకోరిక; 2. వరించుట; 3. ఒక విధి. (చూ. విధి.)

వరప. దే. వి నీళ్లువచ్చుటకేర్పఱచిన కాలువ. (చూ దోని మూడవ యర్థము.)

వరవర్ణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉష్ణకాలమున సుఖశీతలమును శీతకాలమున సుఖోష్ణమునైన యంగములుకలిగి భర్తయందనురాగముగల ఉత్తమస్త్రీ; 2. పసుపు; 3. గోరోజనము, 4. లక్క, 5. ప్రేంకణముక.

వరవు. వై. వి. వరవుడుయొక్క-రూపాంతరము. "ద్వి. ఉరువైభవంబులనుంచు నిన్నిట్లు, వరవుగనమ్ముక వలపెనేమందు." పారి ౧, ౨, భా.

వరవుడము. వై. వి ధాన్యము*. (చూ. కోటము.)

వరవుడు. వై. వి. దాటి*. (చూ. కుసుమ రెండవయర్థము)

వరహా. వై. వి. వరాహముద్రగల ఒక బంగారునాణెము*. "ఉ. వట్టంచులవర్పడాలు వరహాలు నరాలు గజాలు పల్లకీల్." య. ౧, అ

వరా. వై. వి. వరాహాయొక్క-రూపాంతరము. ౧, వి ౫, అ.

వరాంగకము. సం. వి. అ. న. లవంగపువట. విణ. శ్రేష్ఠమయిన అంగములుగలది.

వరాంగము. సం. వి. అ. న. 1. తల, 2 ఆఁడుమగలకుఱి, 3 లవంగపువట్ట; 4. శ్రేష్ఠమైన అంగము. పుం ఏనుఁగు.

వరాటకము. సం. వి. అ. పుం. 1 గవ్వ; (రూ. వరాటిః. అ. స్త్రీ.) 2. తామరపూవు; 3. మోకు.

వరారోహ. సం. వి. అ స్త్రీ. 1. ఉత్తమస్త్రీ; 2. గొప్పపిఱుఁదుగల ఆఁడుది అ. పుం. డు. మావటివాఁడు

వరాసి. సం. వి. ఇ పుం. 1 ముడుగకోక; (రూ. వరాశి) 2. శ్రేష్ఠమైనకత్తి.

వరాహము. సం వి. అ. పుం. 1. పంది; 2. వరహా; 3. ముస్తె; 4. కొండ. డు. విష్ణువు.

వరి. ఉభ. వై. వి సస్యవిశేషము, శాలి*. ["సీ. దామునకొందునీ వరసరిగలదెటయ్యకలియుక వరియించునిలిచిదూడు." (ఇక్కడి ధాన్యవాచకమైనను వృత్తిని పకవదనాంతమైనది.) కవి ౧, అ.]– సం. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁదరక.

వరించే. సం. స. క్రి వరణముచేయు, కోరు (వరియించు అనియు.)

వరిబీజము. దే వి. వృషణవ్యాధి.

వరివసితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ అ.) ఉపాసింపఁబడినవాఁడు. (అచార్యుఁడు మొ.)

వరివస్య. సం. వి. అ స్త్రీ. సేవ, ఉపాసనము.

వరివస్యితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) (చూ.) వరివసితుఁడు.

వరిష్ఠము. సం. వి. అ. న. 1. మిరియము; 2. రాగి. పుం. తీతువు. విణ. 1. మిక్కిలి యురువైనది; 2. మిక్కిలి వరమైనది.

వరీయస్సు. సం. వి. స్ పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.)

వరీయుఁడు. సం. విశే. (స. అ. స.) 1. శ్రేష్ఠుఁడు; 2. మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు. 3 మిక్కిలి ప్రాయపువాఁడు.

వరుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. పెండ్లికొడుకు, 2. మగఁడు. 3. తేఁడు విశే. శ్రేష్ఠుఁడు

వరుగు. దే. వి. 1. ఎండవేసిన కాయదినుసు, (చూ. తాలింపు రెండవ యర్థము) 2. కృశించినది. "ఎ, గీ. శాఖవదంబులపదహతి ప్రస్ఫీవలను, వరుగుదఱదగు ముఱ్ఱోవ నరిగియుదుల." అను. ౬, ౫

వరుగుఁజేఁప. దే వి ఉప్పుఁజేప, ఉప్పుజేపు.

వరుజా. దే. వి. మడిగనిను "క. వరుజాబడిగొంచిద్రొక్కుచు, నరణంబులఁజుట్టివసిఁడిదాయిడుచుఁ గ, లొరిసిరుకట్టెలవురె, బిరుదులు హరికులుదున్నఁదిట్టిరో యనఁగన్" అను ౪, ౫.

వరుణము సం. వి అ. పుం. 1. ఉలిమిరికి, 2. జలము. 3. దినముయొక్క పదునాలవ భాగము (చూ. దినము.)

వరుణాత్మజ. సం. వి. అ స్త్రీ. వారుణి, కల్లు

వరుణుఁడు. సం వి అ. పుం. 1 నీటితేఁడు, (ఇతఁడే పడమటిదిక్కునకు అధిపతి) 2 ద్వాదశాదిత్యులలో నొకఁడు.(చూ. ఆదిత్యుఁడు.)

వరుమానము. అర వి రాఁబడి, వచ్చుఁబడి.

వరుస. దే. వి. 1. పఙ్క్తి (సిపాయులు వరుసదీరినిలిచియున్నారు.) 2. పరంపర, "వరుసనేమంగులు గురిసినదానధారావలి." భార. విరా. 3, అ–3. వంతు; (చూ. కోలుకాఁడు మొదటియర్థము.) 4. క్రమము; "క. అనవరతమునీకృష్ణా, ర్జునయుతసంజీవితవరుసనాకర్ణిం, చిన ప్రాచీనఁబాతముచే, నినధర సభ్యుత్యుభయము లెందరుమర్త్యుల్." జై. 2, అ–5 బంధుత్వక్రమము, "ఎ, గీ. వావివరుసలుగణియింపవచ్చితేని, వనితమాతోడ మాటాడవలెమెనీకు." ఉ, రా. ౪, అ–6. సామ్యము, "అరుంధతీమవానిని వరుసన్నసుల్." రాఘ ౧, అ. 7 విధము. "క. ఎవ్వరునఁజనితగనా, డినకఁదుత్రోవుసేయక, ననుఁగైకొన." భార అశ్వ. ౧, అ.

వరుసమొగ్గరము. దే. వి. దండవ్యూహము.

వరూథము. సం. వి. అ. న. 1 కవచము; 2. గృహము. పుం చక్రరంధ్రముఁజొప్పించెడుసెమ్మలు. పులితోలులోనగువానిచే నేర్పఱచినరథముమీఁదికప్పు. (అనిగొందఱు.)

వరూథిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ సేన, దండు.

వరేణ్యుఁడు. సం. విశే. (అ అ. అ) ముఖ్యుఁడు.

వర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము; 2. సజాతీయసమూహము, తెగ (అరిషడ్వర్గము–కామము, క్రోధము, లోభము, మోహము, మదము, మాత్సర్యము.)

వర్గించు. సం. స. క్రి. వర్గుచేయు.

వర్గు. సం. వి. అ. పుం. పేరువరుసగావ్రాసినలెక్క. (రూ. వర్గులు.)

వర్చస్కము. సం. వి. అ. పుం, న. విష్ఠ, ఉచ్చారము.

వర్చస్సు. సం. వి. స న. 1. తేజము; 2. రూపము; 3 విష్ఠ. పుం. చంద్రునికొడుకు.

వర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. విడుపు; 2. ఈవి; 3. హింస 4, వధము.

వర్జనీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వర్జింపఁదగినది.

వర్జించు. సం. స. క్రి. వరసముచేయు, విడుచు. (పరివర్జించు అనియు.)

వర్జితము. సం. విశే (అ అ అ.) వర్జింపఁబడినది.

వర్జ్యము. సం. వి. అ. న విడువఁదగిన దోషయుక్తకాలము. విశే. విడువఁదగినది.

వర్ణకము. సం వి. అ పుం, న 1. చందనము, 2. చందనము లోనగువానిపూఁత పుం 1 తెలుపులోనగువన్నె; 2 (ఆంధ్రవ్యాకరణమందు) ప్రత్యయము డు. బట్టువాఁడు.

వర్ణనము. సం. వి. అ న. స్తోత్రము, పొగడ్త.

వర్ణపుష్పము. సం వి అ. పుం. వన్నెచెట్టు.

వర్ణము. సం వి. అ పుం, న. 1 అక్షరము; 2. బంగారు; 3. రూపము; 4. చందనములోనగువాని పూఁత; 5. భేదము. పుం. 1. శుక్లాది, (ఇవి అయిదు.–శుక్లము, కృష్ణము, పీతము, హరితము, రక్తము.) 2. బ్రాహ్మణాది. (బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులు అని ఇవి నాలుగు) 3. స్తుతి; 4 యశము; 5. గుణము, 6 ఏనుఁగుమీఁదవఱచెడు కంబళము.

వర్ణాటుఁడు. సం వి. అ. పుం. 1. గాయకుఁడు; 2. చిత్తరువ్రాయువాఁడు. 3 ఆఁడుదానివలన బ్రదుకువాఁడు.

వర్ణి. సం. వి. న్. పుం. 1. బ్రహ్మచారి; 2. చిత్తరువ్రాయువాఁడు. 3. వ్రాఁతకాఁడు.

వర్ణించు. సం. స క్రి. స్తుతించు, పొగడు.

వర్ణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తెలుపులోనగువన్నె; 2. బంగారువన్నె.

వర్ణితము. సం. విశే (అ. అ. అ.) స్తుతింపఁబడినది.

వర్ణిలింగి. సం. వి న్. పుం. (చూ.) తొఁటదమ్ముఁడు.

వర్తకము. సం వి. అ. పుం. 1 వణిగ్వ్యాపారము. "అ. వైరువలనమనము బ్రదికెడువారము, గాముబికణివర్తకంబుచేత, జీవనంబునడపమాత్రలేదైవంబు, అనుచుకుండువాలమగుటఁజేసి." వి, పు, ౪, అ.- 2. పెలిచెపిట్ట; 3. గుఱ్ఱపుగొరిసె.

వర్తకుఁడు సం వి. అ. పుం వణిగ్వ్యాపారముచేయువాఁడు, వణిజుఁడు.

వర్తనము. సం వి. అ న. 1 నడవడి; 2. జీవనము.

వర్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. త్రోవ, 2. కాలిజాడ, 3. కదురుబిల్ల; 4. కదుతిప్ప

వర్తనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ) 1. పొట్టివాఁడు, 2. వర్తించువాఁడు.

వర్తమానము. సం. వి అ. పుం. వృత్తాంతము. విశే. జరగుచున్నది. (కాలము.)

వర్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. 1. దీపపువత్తి. 2. దీపము; 3. అత్తరుబిల్ల; పూసెడుపాగర. (అనిగొందఱు.) 4. కంటికాటుక; 5. కుంచుచేయుట; 6. వరుస. విశే (న్. ఈ. న్.) వర్తించువాఁడు.

వర్తించు. సం అ. క్రి. ఉండు. (రూ. వర్తిల్లు.)

వర్తిక. సం క. అ. స్త్రీ. పిచుకలంకి.

వర్తిధూపము. సం. వి. అ పుం. ఊదువత్తి.

వర్తిష్ణువు. సం విశే. (ఉ.) వర్తించువాఁడు.

వర్తులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వట్రువైనది.

వర్తులాభరణము. సం. వి. అ. న. బవిర, వసు. ౫, అ.

వర్త్మము. సం. వి. న్. న. 1. త్రోవ, 2. కనుఱెప్ప.

వర్ది. కన్న. వి. అవ్య. వర్తమానము.

వర్ధకి. సం. వి. ఇ. పుం. రథకారుఁడు, వడ్లంగి.

వర్ధనము. సం. వి. అ. న. 1. పెరుఁగుట; 2. నఱకుడు. విణ. పెరుఁగునది.

వర్ధమానకము. సం. వి. అ. పుం. మూఁకుడు.

వర్ధమానము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆముదపుఁజెట్టు; 2. మూఁకుడు; 3. రాజగృహాదిరచనావిశేషము, 4. అభినయహస్తవిశేషము. డు. విష్ణువు.

వర్ధించు. సం. క్రి. వర్ధిల్లఁజేయు, పెంచు. భార. ఆర. ౧, అ. (సంవర్ధించు అనియు)

వర్ధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. పెంచఁబడినది, 2. నఱకఁబడినది, 3. నిండినది.

వర్ధిల్లు. సం. అ. క్రి. వృద్ధిఁబొందు, పెరుఁగు. (ప్ర. వర్ధిల్లుఅనియు.)

వర్ధిష్ణువు. సం. విణ. (ఉ.) వృద్ధిఁబొందువాఁడు.

వర్ధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. టంగువాఱు. (రూ. వధ్రి.)

వర్మము. సం. వి. న్. న. కవచము, బొందలము. (రూ. వర్మువు.)

వర్మితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కవచముతొడిగినవాఁడు. బొందలీఁడు.

వర్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. తనంతట మగనిని వరించునట్టి ఆఁడుది. విణ. ముఖ్యురాలు.

వర్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. బ. వానకాలము. అ. న. ము. పేడితనము. పుం, న. 1. వాన, 2. సంవత్సరము, 3. జంబూద్వీపము; 4. భారతాది. (ఇవి తొమ్మిది.-భారతము, రమ్యకము, కింపురుషము, హరి, భద్రాశ్వము, కురువు, హిరణ్మయము, ఇలావృతము, కేతుమాలము.) పుం. మేఘము.

వర్షణము. సం. వి. అ. న. వానకురియుట.

వర్షవరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురమునకావలివాఁడు. పెగ్గడి. (రూ. వర్షధరుఁడు.)

వర్షాభువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుకప్ప; 2. గలిజేరు. పుం, స్త్రీ. కప్ప. పుం. 1. ఎఱ్ఱ, 2. పట్టుపురుగు. విణ. వర్షాకాలమునందుఁబుట్టునది.

వర్షాభ్వి. సం. వి. ఈ. ఆఁడుకప్ప, భేకి.

వర్షాశనము. సం. వి. అ. న. రాజులులోనగువారు విద్వాంసులు లోనగు వారికి సంవత్సరమున కొకతూరియిచ్చెడు సంవత్సరగ్రాసద్రవ్యము.

వర్షించు. సం. అ. క్రి. వానకురియు. (ప్రవర్షించు అనియు.)

వర్షీయుఁడు. సం. విణ. (స్. ఈ. స్.) మిక్కిలి యేండ్లుచెల్లిన వాఁడు.

వర్షోపలము. సం. వి. అ. పుం. వడగల్లు, కరకము.

వర్ష్మము. సం. వి. న్. న. 1. శరీరము; 2. మిక్కిలి చక్కనిరూపము; 3. కొలత.

వఱ. దే. వి. పేర. (ఇది కొన్ని యాధునికగ్రంథములయందు పర్యంతార్థమున దనుక దాఁక శబ్దములలోఁ జేరియుఁ బ్రయోగింపఁబడియున్నది. "క. కావరమునఁగాఁక నీ, కావరము దాఁడిచ్చెదను మదిచెల్లెను నీ, కీవఱదనుకనుబిడుమిం, కీవరదర్పము కడంక నీడమ్ము గాంగా." శశాం. ౫, అ. మొ.)

వఱగొడ్డము. దే. వి. (వఱ+గొడ్డము.) వంకరమాట. "సీ. ఎరుపుతోనే ప్రొద్దువఱగొడ్డమాడుట ధరమర్మంబు లేర్పఱచు మంల" భల్లా. ४, అ (ఇందు వకారము యతియందుండుటవల్లను ఇది వ్రాతప్రతికి కొంచెము జరిగివచ్చుటవల్లను ఈపదమిట్లుండుటయే సరియని తోఁచుచున్నది. ఇప్పుడు ఒఱగొడ్డము దగ్గఱనుండు నదాహరణమునందు 'భీముఁడు వఱగొడ్డము లాడంగ" అని పద్యము ను దిద్దుకొని యాపదము నెత్తివేయవలెను)

వఱడు దే. వి. 1. పెద్దజాతికుక్క, తుడికుక్క. (అనిగొందఱు.) 2. నక్క "క. ధృతరాష్ట్రుజన్మినెలవుంత్రా, యంబులుసఱచెవఱుఁలు." సం. 'తతో రాజ్ఞో ధృతరాష్ట్రస్య గేహే గోమాయురుచ్చైర్వ్యాహరత్." భార. సభా. ౨, అ.

వఱద. దే. వి. వెల్లువ, ప్రవాహము. 'ఇమ్మెయిఁ గవఱదం ద్రోవఁ గఁజేసెనె యుటదైవంబు" భార. ఆర. 2, అ. "క. మెఱుపులు గుఱుచగఁ జేకపె, ఉఱుములు చవడఁగఁడకోఁబయోధారలుపెక్, వఱదలుగానెల్లెడఁజ, చ్చఱపిడుగులతోడ వానజడిగొనకురియుక్." వై ౫, అ.

వఱదగుడి. దే. వి. సూర్యాదిపరివేషము, పరిధి

వఱదవాఱు. దే అ. క్రి. (వఱద + వాఱు) ప్రవహించు. "ఆ. రక్తంబు, వదనగహ్వరమునవఱదవాఱ." భాగ. ౧౦, స్కం పూ.

వఱపు. దే. వి. వానలేమి, అవగ్రహము. "చ. వఱపునమేను లెండఁదమవారితొడంబెడఁబాసి జీవముల్, దొఱఁగిధరిత్రిఁ డిందియతిదుర్దశఁగాఱమువేచియుండఁగా, కుఱవగువానఁ బ్రాణములు నొయ్యనమూల్కొనమన్నుదొల్లిన్, కైఱఁగనపట్టు దద్దురతతిక్ గని యుద్యమమొప్పఁజేయఁగన్." ప. ర. నా. ౨, అ. "మన్నుదొల్లి" ప్రతియందిట్లు కనఁబడుచున్నది.)

వఱల దే. వి. వృద్ధతపస్వి. (అప్ర.)

వఱలు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు. "క. అతిమఃజేనిరుపుర శరములు, తఱుచుగనొంజొరులబిట్టు దాఁకినసయ్య, ద్దఱునెత్తుటఁ దోఁగికడుక్, వఱలిరి కల్పాంగనవదివాకరులక్రియక్." భార. ద్రో. ४, అ 2. ప్రవర్తిల్లు; "సీ నిందుమునంబులో నుండు వారాయుణుంజెఱఁగించెనో యిట వఱలుసునికి." పాండు. 3, అ.—3. వ్యాపించు. "క. ఉఱుములతో మెఱుపులతో, వఱలెడు పెనుగాలితోడ వడగండులతోఁ దఱచగుపిడుగులతోడను, వఱదల పైవఱదలెగయ వర్షము గురిసెన్." హర. ౧, అ.

వఱుపట్లు. దే. వి. బ. (వఱుఱు+ పట్లు) మిక్కిలి పట్లు.

వఱుపట్లుగొను. దే అ. క్రి. (వఱుపట్లు + కొను.) మిక్కిలి యెండు. "క. విరులుఁ జిగుళ్లును జొరుఁగక, సిరిగందపుటనలో కింతచిలచిలమునివే, గిరమువఱుపట్లుగొనఁగడుఁ, బొరలెడితరలాక్షి తాపముఁగనికలంకన్." కళా. ౬, అ

వఱువాత. సై. ద్ర. ప్రాతఃకాలమున. (చూ. అఱజాతి.) "సీ. నైవశేయిప్పుహో వాతూలవరుపాతవఱువాతనిమఁబ్రతివాసరంబు." రామా. ౮, అ.

వఱ్ఱు. దే. వి. ప్రవాహము. "నెత్తురువఱ్ఱులువాఱఁజంపుదురు." భార. అను. ౫, అ.—"ద. వనచరులాఁడఁబీనుఁగులవఱ్ఱుగఁజంపిరి తద్బలంబులన్." రామా. ౮, అ.

వ్రెక్ట్రి. దే. వి. వీటిక. (మొదటిరూపము వఱ్ఱియ.)

వఱ్ఱొడ్డు. దే. అ. క్రి. (వఱు+ఒడ్డు.) ప్రవహించు. "సీ. కన్నీరువఱ్ఱొడ్డికాంతియుంతయుఁగుంది వెలఁదిశోకనదో యిచిన్న వయ్యె." భార. విరా. ౨, ఆ.

వల యు. దే. వి. 1. మత్స్యములను పట్టెడుజాలము, (చూ. ఉరి) (దీనిభేదములు —అనుకువల, ఎడవల, దొంగవల, త్రోపుడువల, దాటుడువల, మెడవల, సన్నవల మొ.) 2. మృగములు పక్షులు మొదలగువానిఁబట్టెడువాగుర. "క. వలలోన నున్నపులుం గుల, వెలువడఁగాచిడిచి." భార. శాం. 3, ఆ. (దీనిభేదములు.— ఎలుకవల, పేడువల, కుందేటివల, దొడ్డివల, పంచవల, లేటివల, నవదండవల మొ.) విశే. వృత్తియందువలను శబ్దమునకు మీఁదివర్ణ ములోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (వలకన్నె, వలలూ, వలచెం, వలమూఁపు, వలమూల, వలవంక మొ)—వై. వి. కామము. "క. కాదంబినిఁద్రొబింతున, జూదంబాడింతువలలఁజిక్కులఁబెట్టం, బైదలులనియోగింతును.వైదర్భిసూతమీఁదివలపుడిగింతుక." నై. 2, ఆ.

వలఁకు. దే. వి. దిక్కు. "క. బలమెల్లఁజెదరిపాలుగ, వలఁకులఁ జెడిపోయె." హరి. ఉ 3, ఆ. (వలనుయొక్కరూపాంతరము)

వలఁకువు. దే వి వలఁకు, దిక్కు. (ఇది కొలఁకువువంటిది.)

వలఁతి. దే వి ఆఁడుది. ఆం, శే.—విశే. 1. నేర్పరి; "పనుపీమతి బోధింపవలంతిని." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. అధీనము, "సీ. వీరలక్ష్మీవాటికానిలయంబునందుండుజనులకుభోగమోక్షములువలం తి." భీమ. 3, ఆ.—3. అనుకూలము "ఎ, గీ. వరుణుసకుడాఁగి కొనఁజోటు వలఁతియగుట, నుదధివాయకభావంబునుపకరించె" పా. ౫, ఆ

వలకట్టు. దే. స క్రి. (వలను+కట్టు.) అనుకూలపఱుచు. "వ. అతండువిద్యాధికుండుకాకుండుటంజేసినిజగౌరవశైథిల్య భయం బునవితరులగువిద్యాధికులకురాజగృహంబునఁ బ్రవేశంబులేకయుం డదౌవారికాదికులపరిజనవర్గంబునువలకట్టుకొనియుండుటయు." కళా. ౬, ఆ.

వలకడ. దృ. వి. (వలను+కడ.) దక్షిణపుదిక్కు.

వలకాఁక. దృ. వి. మన్మథతాపము, మోత్రయ.

వలకాఁడు. దృ వి కాముకుడు. వసు ౪, ఆ

వలకారి. దృ. విశే. వలపించువాఁడు, వలపించునది. "సీ. వక్రభావంబులువలకారిబాగులుకలకియొల్లములునువట్టిపనలు."పాం డు. 3, ఆ.

వలగొను. దే స. క్రి. (వలను+కొను.) ప్రదక్షిణించు. "వ. యథోచితప్రకారంబునవీడుకొనివలగొనియరిగిరి." సం "కృత్వా ప్రదక్షిణమ్." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. దేహముయొక్కమధ్యము, నడుము.

వలచు. యు. దే. అ. క్రి. వాసనగొట్టు. "సీ. కవటువాలిచెండఁ గరఁగిజల్లులనంటి గమగమ వలచుచొక్కపుజవాజి." పాన్. ౨, ఆ.—వై. స. క్రి. 1. కోరు; "దానివెనఁగవలతు." భార. ఆది. 3, ఆ.—వి. కామించు.

వలచుట్టు. దే స. క్రి (వలను+చుట్టు.) (చూ.) వలగొను. "ఉ. నావలచుట్టిపార్థులజావలమూనవనుశోంబుజంబులో, నావల వైరిబలుక్కనదలాగ్రచిమడుకోకవార్ధిక, నావలతొంగినర్థిరక నావలయేశ్వరుకోలఁగూర్చెదే, నావలవంతదీర్చెదయనంశ్వపార సవానవానవా." (వలవైరి=బలవైరి.) వసు. ౫, ఆ.—విశే. వల గొనుట.

వలయ. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. చేతులయొక్కవిభూషణముల ఆడుది; 2. భూమి. అ. న. ము. 1. పరిమడి; 2 పైరు; 3. ధాన్యరాశి; 4. పుర ద్వారము; 5. యుద్ధము.

వలతి. దే. వి. స్థానము. "ఎ, గీ. వచ్చెవలకూబరుండున్న వలతి కతివ." య. ౨, ఆ.

వలదు. దే. వి అధిక్యము. (వినికేమివలదువచ్చినది.) విశే. అధి కము. "ఉ రక్కలికింతవెట్టినసపారేఁగికాకినదృష్టుచుంబయుం, బక్కలఁడంగజక్కనికుమారునిముక్కవ మీఁజనేర్పురా, తక్కలి మీటియొత్తియెడఁజేరిచిముఖ్యలదీఱునట్లుగా, నక్కటముద్దులాడవలదా వలదా యిటువంటి భాగ్యముల్." పా. ౧, ఆ.

వలదొర. దృ. వి. మన్మథుఁడు, రతిపతి. అని. ౨, ఆ. (ఇట్లు వల రాయఁడు మొ.)

వలన. దే. అవ. పంచమీవిభక్తియందువచ్చెడి యొకానొక ప్రత్య యము.

వలనము. సం. వి. అ. న. 1. కంటిపాపతిరుగుడు, 2. తిరు గుడు. పుం. ఇత్థి.

వలను. దే. వి. 1. దిక్కు, "వ. అతనిపోయినవలనెఱుంగుడురేని యానతిండు." భార. అర. ౨, ఆ.- 2. పార్శ్వము, "క. ఉరగ పతితలలవలనురు, తరజవమునసమరులూఁది." భార. ఆది. ౨, ఆ.—3. ఉపాయము; "ద్వి. ఈనాగపాశంబు విప్పుడు నాయు టకు, వానరేశ్వరులూరవలనుచెప్పెదన." రా. యు, కాం.— 4. నేర్పు, "వ. ఇంతనవలనుగలవారలంబంచి యాతనినిమ్ముగా నెఱుంగవలయు." భార. అర. ౨, ఆ.—5. ప్రదక్షిణము; "ద్వి. అమరేంద్రు దెస విహాపాశంబుగాంచి, ప్రమదంబుమీ ఱంగ వలనుగావచ్చి." రా. బాల, కాం.—6. శకునము, "ఎ, గీ. వలనులెప్పెనమిక్కిలివలరుకొనుచు." య. ౨, ఆ.—7. విధ ము; "సత్రమెవ్వలనఁజేసిరి." శాం. ౪, స్కం.—8. ఒప్పి దము; "నూతిక్యస్యపుణకవలనుఁబూని." భార. ద్రో. ౪, ఆ.— 9. శుచిత్వము, "సే. వార్విహాన్తానీయతితోవలనుగలిగి, యుత్త రంబొంటెడఁదూర్పుదిక్కొండఁజూచి, జానుమధ్యంబులందుహస్తం బులుండఁ, గుడుచునదివవిత్రస్నంబుగఁజివచేన్న." మార్క. 3, ఆ.—10. అనుకూల్యము; "ద్వి. వలనుశెప్పెనవిందవచ్చేవీత విశ." పా. ౪, ఆ.—వి. 1. కుడి, దక్షిణము, "వలనౌహాస్తం బునక." ధర్మా. ౧, ఆ.- 2. యుక్తము. "మఱియుండు మార్గంబు వలనుగాదు." రా. కిష్కిం, కాం.

వలపల. దే. వి. (వలను+వల.) దక్షిణభాగము. "ఎ, గీ. వల పలాదిగాఁగజలములఁదడియఁగ, మట్టివార్వవలయు." విజ్ఞా. ఆచా, కాం.

వలపలగిలుక. దే. వి. రేఫముయొక్కరూపాంతరనామము.

వలపలించు. దే. స. క్రి. వలగొను, వలచుట్టు. "వ. గాంధారి నందనుండు వలపలించిచుట్టుకొనిరానదినరకుసేయకబకవైరి దావ లించితిరిగిన." సం. "దక్షిణంమండలంరాజక ధార్తరాష్ట్రోభ్య వర్తత, సవ్యంతు మండలంతత్ర భీమసేనోభ్య వర్తత". భార. శల్య. ౨, ఆ.

వలపు. యు. దే. వి. వాసన. "అటతోఁటవలపుల్." రామా. 3, ఆం.—వై. 1. కోరిక, (చూ. బాపిరపోతు మొదటియర్థము.) 2. కామము.

వలపుకత్తె. వై. విశే. కామముగలది, కాముకి. (మొదటిరూపము వలపుకత్తియ.)

వలపుకాఁడు. దే. విశే. కామముగలవాఁడు, కాముకుఁడు.

వలపుకీలు. వై. వి. పోఁకముడి, నీవి. "ఎ, గీ. అనుచుఁదగఁబుజ్జగించి హస్తాంబుజములఁ, బలపుకీలుదీమల్పుభూవల్లభుండు." నై. ౭, ఆ.

వలపుమోపరి. దే. వి. వాయువు, గంధవహుఁడు. "సీ. వలపుమోపరితయ్యావలమూలదయ్యంబుగుండులకలకట్టువందుదండి." అచ్చ. బాల, కాం.

వలపురాయఁడు. వై. వి. మన్మథుఁడు, రతిపతి. (చూ. నీరాల రెండవయర్థము.)

వలభి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 కాశిక, 2. చంద్రశాల.

వలమానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరుగుచున్నది; 2. చలించుచున్నది.

వలము. దే. వి. 1. విస్తారము, "ఎ, గీ. ముప్పదియోజనముల, పొడుపుపదియోజనమ్ములవడిమివలము, గలుగునగ్గిరి." సం. "దశయోజనవిస్తారస్త్రింశద్యోజనముచ్ఛ్రితః." రా. సుం, కాం.- 2. పొల్లపు విశే. స్థూలము. (చూ. బ్రదిమి)

వలమురి. దే. వి. (వలను+మురి.) దక్షిణావర్తశంఖము. (చూ. ఉత్తిది మొదటియర్థము, ముడుఁగుమూడవయర్థము.)

వలమురితాలుపు. దే. వి. విష్ణువు, శంఖపాణి. "చ. వలమురితాలుపింకనిలవమ్పులమాననుమచ్చెకంటినా." పాండు. ౫, ఆ.

వలయము. సం. వి. అ. పుం, న. కడియము. పుం. 1. కుండలాకారము; 2. కంఠమాల

వలయితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చుట్టఁబడినది.

వలయు. యు. దే. అ. క్రి. 1. ఇష్టమగు; "వలయునాహారములు." భార. అశ్వ. ౪, ఆ. "వలచిననేలుము." భార. విరా. ౧, ఆ. 'ఇది వలయునా? వలవదు.'—2. ఆవశ్యకమగు, "మాకురక్షకుఁడొకమహీపనుఁడువలయు." భార. శాం. ౨, ఆ. "దేవహితమునీనిఁదీర్పవలయు." భార. అర. ౨, ఆ. "వచపవలెనెదూతభావముపేక్షించి." భార. అర. ౨, ఆ. "వలదుకుక్కలవిసువంగ." పాన్. ౪, ఆ.—3. యుక్తమగు; "క. దానికి నోర్వఁగవలయుం, గానికవలవలదు." భార. కర్ణ. ౧, ఆ.—4. ఒహితమగు (ఈయర్థమందిది విధ్యాదన్యర్థకమయి విధినిషేధములను దెలుపును.) "తే. కదఁగినేఁడురథమ్ముపృగడవ వలయు." భార. విరా. ౪, ఆ. "ఇదుమకుడువవలెను." భార. విరా. ౨, ఆ. "అనుగవలదు." భార. ఉద్యో 3, ఆ. (అది. శబ్దముచేత ప్రార్థనమునకు.- "వ తరువాతి వృత్తాంతంబుకృపాయత్తచిత్తంబున నానతీవలయు." పాన్ 3, ఆ.- శాపమునకు.— "అరదంబు చక్రంబుపుడమిఁగ్రుంగవలయు." భార. కర్ణ. ౨, ఆ.) (దీనికి మొదటియర్థమునందు సాధారణముగఁ బ్రథమాంతనామపదంబకర్తయగు. రెండవయర్థమునందుఁ బ్రథమాంతనామపదంబుగాని అన్నంతక్రియాపదంబుగాని కర్తయగు. మూడవయర్థమందును నాలుగవయర్థమందును తఱచుగ అన్నంతక్రియాపదంబులె కర్తలగు. "చ. వలదని యింతచెప్పినను వారిరి నైకడుపేగపాటుపై, బలుమటుచల్లెదందొడరఁపాతెదు." (ఇత్యాదిస్థలములయందువలదనుక్రియకుఁగర్తయధ్యాహార్యము.) భార. విరా. ౨ ఆ. కొన్నియెడల కర్తృభూతక్రియావృత్తియగుధాతువుపనిమాలుగాభావ ప్రత్యయాంతశబ్దంబును నయ్యెడి. "వ. ఎవ్వరిం దాటించుటవిధునకువలయును." భార. అను. ౧, ఆ. మతియును మొదటి రెండవ నాలుగవ యర్థములయందు కర్తృర్థభూత వ్యతిరేకార్థములయందును, మూడవయర్థమందు, కర్తృర్థ వ్యతిరేకార్థములయందును, దీనికి ప్రయోగములుకానఁబడుచున్నవి.)—వై. వలయితముగు. "క. విడివడిజలమధ్యమునకుఁ గడువేగముకముకమేగ గ్రక్కునలోకృం, బడనెలుక వానిఁబొదగని, వడిఁగాకము నెగసెమ్పగమువలయంబాతెక." పంచ. నా. ౨, ఆ.

వలరాచేపని. దే. వి. గ్రామ్యధర్మము. నీలా. ౧, ఆ

వలరాజు. వై. వి. మన్మథుఁడు, రతిపతి. "సీ. వలరాజువేమించు వహిఁగాంచితులకించు నలయాంచఁగిటినొంచియలఁచిఁటులు." ఉ, రా. ౪, ఆ. (ఇట్లు వలఱేఁడు మొ.)

వలవంత. దే. వి. మన్మథవ్యథ. "సీ. వలవంతనంతాపమొలసియుఁ జెల్లాకచలిదిఁరిఁ దోడ్తోన శమునమొంద." పారి. ౫, ౭, ఆ.

వలవల. దే. వి. 1. ఏడ్పులయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. తలుకునిద్దంపుటద్దపుమోముకళతప్పె వలవలకన్నీరుఁ బడుచుకప్పె" అని. ౨, ఆ.—2. వ్రాలుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "చ. నేలపై, వలవలవ్రాలఁ గెరె దలివ్రాలిన పుత్తడి బొమ్మకైవడిఁ." భాగ. ౧౦, స్కం. ఉ.

వలవలన. దే. విశే. వదలినది. "వలవలనైనదంతములు" (చూ. వగరము.)

వలస. వై. వి. రాజోపద్రవాదులచే దేశమువిడిచి పరదేశమునకుఁ బోవుట. "ముక్కలవలస త్రోవ." పాన్. 3, ఆ

వలసతీయు. దే. అ. క్రి. (చూ.) వలసపోవు.

వలసపోవు. దే. అ. క్రి. రాజోపద్రవాదులచే దేశమువిడిచి పరదేశమునకుఁబోవు.

వలాహకము. సం. వి. అ. పుం. 1. మేఘము, 2. కృష్ణుని రథ్యములలోనొకటి; (చూ. రథ్యము.) 3. పర్వతము. డు. రాక్షసుఁడు.

వలి. ఉభ. దే. వి. 1. శైత్యము, "ఎ, గీ. వానలకు నెండలకుఁ గరువలివలికి, నైఁచి." అచ్చ. సుం, కాం.—2. కంపము. విశే. శీతము. "వలిగాడ్పు." వసు. 3, ఆ.—సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కడుపుముడుత; 2. ముడుత.

వలికి. దే. వి. పారపక్షి, బెగ్గురు.

వలిగొను. దే. అ. క్రి. (వలి+కొను.) 1. చలిగొను; "ద్వి. వలిగొన్నమెయి." పా. ౬, భా. 2. వణఁకు.

వలితము. సం. వి. అ. న (చూ) వల్గితము. విశే. 1. చుట్టఁబడినది, 2. చలనమునొందినది.

వలినుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వళులుగలవాఁడు.

వలిపని. దే. వి. శైత్యోపచారము. నీలా. 3, ఆ.

వలిపము. దే. వి. 1. మడుఁగువస్త్రము; "వలువలిసన్నగావివలిపంబులుగట్టఁగనిచ్చి." విక్ర. ౧, ఆ—2. సన్నని తెల్లవస్త్రము. "చ. వలిపముగట్టిహారములు వైచిపటీరముపైనలందినా, దులుపటికొప్పునందుతేమ క్రొవ్వనెపోయితిమేనిఁ దాఁకియుం, దలఁచెదువారులేరని మనంబుకలంకలుదీర్చితారకాం, తలనమయుష్కలంబులకుఁ దార్చిరిదూతికలట్టిపెన్నెలన్." పా. ౨, ఆ.- విశే. 1. పరిశుద్ధమైనది, "వలిపపుసన్నకోకలను." ఉత్త. 3, ఆ.—2. తెల్లనైనది. "శే తారాధిపుకిరణకదంబకంబు, చిలికఁ బలుచనివలిపంపు జలుఁకుమంచు." పా. ౨, ఆ.—(వృత్తియందు అంత్యవర్ణము వికల్పముగా లోపించును. "సీ. కలువచుప్పాళ్లచేఁగనమైనవెన్నెల వలిపవెన్నెలలోనవడిచిలేర్చి." పా. ౨, ఆ. "వలిపచెంగావిపావడ." శకం. 3, ఆ.)

వలిపిరి. దే. వి. 1. చలి; 2. వడఁకు.

వలిపిరిగొట్టు. దే. విశే. వడఁకువాఁడు.

వలిఘము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుదాని రొమ్ముచెక్కిళ్లు.

వలిభుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వళులుగలవాఁడు.

వలిమల. దే. వి. మంచుకొండ, హిమనగము. "వలిమలయల్లువాని తలవాడనిపువ్వయి." యా. ౪, ఆ. (ఇట్లు వలిగట్టు, వలిగుబ్బలి, వలికొండ.)

వలిమిడి. దే. వి. పశువులకు కాలిమునిమలయందుఁ గలిగెడు రోగ విశేషము.

వలిమొలక. దే. వి. భీముఁడు, వాయుపుత్త్రుఁడు. ఆం, భా. ద్రో, ౫.

వలియు. దే. అ. క్రి. 1. సన్నగిలు, "వాఁకలబడినీరువలియఁ బాఱఁగ." హరి. పూ. ౭, ఆ.–2. దయ్యు. "సీ ఎదిరిన పోటులనెల్లనెఱిఁగి నెనసవారణనోడించివలియఁబోలు." హరి. పూ. ౬, ఆ.

వలివెలుఁగు. దే. వి. చంద్రుఁడు, హిమాంశువు. "క. మంద యానలచెక్కులవెలుఁగువలివెలుఁగుంజూపి." వసు. ౪, ఆ. (రూ. వలివెల్గు. "సి. వలివెల్గుతావెల్గువలఁ వారిమదనవహ్ని జ్వాలికలవేఁడినిగురఁబోలు" వసు. ౪, ఆ)

వలీకము. సం. వి. అ. న. ఇంటిచూరు, నీవ్రము.

వలిముఖము సం. వి. అ. పుం. వానరము, ముడుతలమోరమొకము.

వలుఁద. దే. విశే. స్థూలము, వలను. "చాలవలుందమెలఁగ్గైకాని." చెన్న. ౪, ఆ.

వలుకు. దే. వి. వరుకుయొక్క రూపాంతరము.

వలువ. దే. వి. 1. సన్నవస్త్రము; (చూ. వల్వ.) 2. వస్త్రము. (రూ. వలువము. చూ. వల్వ.)

వలువు. దే. వి. వలువయొక్క రూపాంతరము. "రగడ. పదియాఱ్వన్నియ బంగరువలువును, మెదలడితళుకులమేలిమిచెలువును." కళా. ౮, ఆ.

వలె. దే. క్రి. 1. వలయుకు అనుదానికాదేశము; 2. ఉపమావాచకము. "క. లలనామరుచిరతరలీ, లలనాన్పృపుఁడెత్తువేయు లాగులఁదెలుపక, వలనామదిఁదలఁచఁగనీ, వలెనాకిఁకనాప్తులైనవారుం గలరే." రుక్మి. ౨, ఆ.

వలెవాటు. దే. వి. వల్లెవాటుయొక్క రూపాంతరము. (వల్లెవాటుగా మెలిపెట్టినైచుకొన్న యుత్తరీయమునకు.–"సీ. ఉదరిబంగరుచ్రాఁత పొంబట్టువలెవాటు సడలించివెసఁ గట్టి శలివిజాట్టి." పాండు. ౧, ఆ)

వల్కము. సం. వి. అ. న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్ట, నార; 2. లవంగపుఁబట్ట; 3. తునియ.

వల్కలము. సం. వి. అ. పుం, న. చెట్టుమీఁదిపట్ట, నార.

వల్గ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) వాగె, వాగ.

వల్గనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) వల్గితము.

వల్గితము. సం. వి. అ. న. వేగముగానిముకఁబడి ముందటఁగాళ్లకదలించుచుపాఱెడి అశ్వధారావిశేషము. (చూ. ధార.)

వల్గువు. సం. వి. ఉ. న. కొరివెంద్రుక. పుం. మేఁకపోతు. విశే. చక్కనిది.

వల్చు. యు. అ. క్రి. స. క్రి. వలచుయొక్క రూపాంతరము. (వాసనగొట్టుటకు.–"తనువుమీఁదిపొలతల్చుబాలరిదాస." భార. అది. ౩, ఆ.)

వల్ద. దే. విశే. వలుఁదయొక్క రూపాంతరము. "భార. అది. ౪, ఆ.

వల్పము. దే. వి. విశే. వలిపముయొక్క రూపాంతరము. (అంతస్థ వర్ణలోపమునకు –"వల్పపయ్యెదవల్పుపావడ." మొ.)

వల్పు. యు. వి. వలపుయొక్క రూపాంతరము (వాసనకు.–"చెంగలువలవల్పు." పాన్వ ౬, ఆ.)

వల్మీకపాదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పుట్టకాలివాఁడు.

వల్మీకము. సం. వి. అ. పుం, న. పుట్ట. (రూ. వల్మికము.)

వల్మీకశీంబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ పుట్టతిమ్మకీ.

వల్ల. దే. అవ. పంచమీవిభక్తియందు వచ్చెడు వలనయొక్క రూపాంతరము. "చలిమలవల్లనుల్లసిలు చల్లఁదనంబున." పాన్వ. ౨, ఆ.–విశే. అనుకూలము. దక్షిణాంత చూచుక నయన త్రికంబు గుణసూచనలేమియువల్లగాక." పా. ౧, ఆ.

వల్లకాడు. దే. వి (వల్లడి + కాడు) శ్మశానము. "తే. అట్టినేఁడుమీకు మధ్యాహ్నభిక్ష, బ్రహ్మపురివాడఁగాశికాపట్టణమున, నబ్బదో నాకుఁబోలెమహర్షులార, వాడవాడలనీపెద్దవల్లకాట." కాశీ, ౭, ఆ.

వల్లకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణ, విపంచి.

వల్లడి. దే వి. 1. అకారణమైనయాపద, 2. కొల్ల.

వల్లడికాఁడు. దే. విశే. 1 అకారణము అపదచేయువాఁడు; 2. కొల్లపెట్టువాఁడు.

వల్లభము. సం. వి. అ. పుం. మేలిజాతిగుఱ్ఱము. విశే. ప్రియము.

వల్లభుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రియుఁడు; 2. అధిపతి.

వల్లము. దే. వి. వరహాలజోలె. "సీ. వల్లంబుపోవాదునైక్యుని శేవకుగాలుకాలినపిల్లి క్రమముతోఁప" హంస. ౧, ఆ.

వల్లరసి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

వల్లరి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. చిగిరించినలేఁతకొమ్మ, పూచినలేఁతకొమ్మ. (అనికొందఱు.) పూగుత్తి. (అనికొందఱు.) (చూ. మంజరి.) 2. తీఁగ.

వల్లవుఁడు. సం వి అ. పుం. 1 గొల్లవాఁడు, 2. వంటవాఁడు; 3. భీముఁడు.

వల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తీఁగ, లత, వ్రతతి

వల్లించు. దే. స. క్రి. వల్లెవేయు. అం, ప్రే. వల్లెవేయించు. "వల్లించు శ్రీరామనామ మధామాధురిపాధురీతి." పాండు. ౪, ఆ (చూ. వల్లె.)

వల్లిగము. దే. వి. బొక్కెనమీఁదియినుపవలయము.

వల్లియ. దే. వి. వల్లెత్రాడు. "వ వల్లియలునైచికోడెలంబట్టి." హరి. పూ. ౫, ఆ. (చూ. వల్లె.)

వల్లినూరణము. సం. వి. అ పుం. పుల్లబచ్చలికీ.

వల్లువము. దే. వి. వరహాలజాలె, వల్లము. "పెనంగవల్లువము దించి." ఆము ౬, ఆ.

వల్లూరము. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం, న. 1. కటజాడు; 2. వందినంజాడు.

వల్లె. దే. వి. 1. పశుబంధనరజ్జువు; "ఎ, గీ. వల్లెనైచుపారెవ్వరు మల్లురాల." ఉ, హరి. ౪, ఆ.–2. వరుణునిపాశము; 3. చెప్పి

నది మరలమరలఁజెప్పుట అవశ్య. అంగీకారార్థకము. "క. వల్లెయని రాజనందను, లల్లనవనమెక్కి." భార. ఆది ౬, ఆ

వల్లెతాళ్ళు. దే. వి. [illegible], పాశి (చూ. వల్లెగాళ్ళు.)

వల్లెవాటు. దే. వి 1. వల్లెయొక్కవాటు [illegible] వల్లెవాటు [illegible] తెంచేతనీవిఁగప్పంచుకొనుచు" కళా. 3, ఆ.—2. వల్లెవాటుగా వెలిపెట్టిన మరొక్క యుత్తరీయము. (చూ. వలెవాటు.)

వల్వ. దే. వి. వలువ యొక్కరూపాంతరము [నన్నవర్ణమునకు.—"సీ. మొనసినతమిఁబోలు [illegible] వల్వ నేల తోడ." (ఇక్కడ వం[illegible] నన్నమురూపమగును) య. ౨. ఆ] (చూ వల్వము "[illegible] వల్వంబు [illegible] మెరసిగ." అను. ౬, ఆ)

వశ. సం. వి అ స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు, 2. గొడ్డుటావు, 3 అప్స 4. కూఁతురు, 5. పెండ్లాము; 6 [illegible]. వి౦ లోఁబడినది.

వశంవదుఁడు నం. విం (అ ఆ. అ) లోఁబడి చెప్పినట్లు మాటలాడువాఁడు.

వశక్రియ. సం. వి. అ స్త్రీ వశముచేసికొనుట మంత్రతంత్రాది కర్మము.

వశము. సం వి అ పుం. 1 లోఁబడుట 2. [illegible], 4. ప్రభుత్వము. విం. లోఁబడినది.

వశవర్తి. సం వి౦ [illegible]

వశి సం. విం (న్. ఈ. న్) 1. లోఁబడినవాఁడు, 2 ఇంద్రియనిగ్రహముగలవాఁడు.

వశికము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) శూన్యము.

వశికము. సం. వి. అ. న ఇంగువ. పుం. 1. [illegible], 2. [illegible]. (చూ. వసిరము.)

వశీకరణము. సం. వి అ న. మందుమాఁకులచేత లోఁబడునట్లు చేయుట

వశీకరించు. సం. స క్రి. మందుమాఁకులచేత లోఁబడునట్లు చేయు

వశ్యము సం. విం (అ. ఆ. అ.) మందుమాఁకులచేత లోఁబడినది.

వశ్యౌషధము. సం. వి అ. న. [illegible]

వషట్కృతము. సం. విం. (అ. ఆ. అ) అగ్నియందు వేల్వఁబడినది. (హవిస్సు)

వస. ఉభ. వై. వి. ఒకమందుదినుసు. సం. ఆ. స్త్రీ. [illegible] క్రిందనుండెడి యుల్లిపొరవంటి క్రొవ్వు, వప.

వసంతద్రుమము సం వి. అ. పుం. మామిడి, ఆమ్రము.

వసంతము. ఉభ. దే. వి. పసుపునసున్నముకలిపినయొల్లనీళ్లు సం. అ. పుం 1. ఒక ఋతువు; (చూ. ఋతువు.) 2. ఒకానొక రాగము.

వసతి. ఉభ దే. వి. సౌఖ్యము. (అక్కడ నీళ్లవసతిలేదు.) విం. సౌఖ్యకరము (ఆచోటు నాకు వసతిగానున్నది.) సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. ఇల్లు, 2. ఉనికి; 3. రేయి, 4. బుద్ధాలయము

వసనము. సం. వి. అ న. 1 ఉనికి, 2. వస్త్రము.

వసనాభి. వై. వి. గ్రా. విషవిశేషము, వత్సనాభి.

వసపడు. వై. అ. క్రి. (వసము+పడు.) "క. వసుధరుపుత్రాదికులు, రవ్వకసము [illegible] వారించుటకుకా, వసపడఁదట మతిరాజ్య, వశ్యసము వారింపనెంగవాఁడెవ్వఁడుకా" అను. ౪, ఆ

వసపోవు దే అ. క్రి. (వసము+పోవు.) [illegible]. "సీ. [illegible] వసపోనిదిలువెట్టిరనిలెటి [illegible]" పాంచా. ౨, ఆ.

వసము. వై. వి స్వాధీనత, [illegible] "క. అనఁ గనఁదాఁకమీన. దఱచైవారి నెత్తురు గ్రక్కుపోటులకా, వసమటేతూలుమండియు ను." భార. కర్ణ 3, ఆ. "క అసన్నకళక్తిచేఁజడుఁడనైవరిరక్షణ మెప్పుగాంచితీ, వసమునఁజిక్కినిక." హరి. ఉ ౯, ఆ.—విం 1 అధీనము, (చూ. [illegible]) 2. శక్యము*. "హరికి [illegible] వసమేయెంతటివారికి." హరి. పూ 3, ఆ.

వసల దే. వి కొయ్యకు [illegible] కొయ్య. (చూ. వసలా.)

వసార. దే. వి [illegible] పడిమ, పంచోది (చూ వసారా)

వసి ఉభ. దే. ఉప. మిక్కిలి. (క్రియకుముందు వసిమాలు, వసివాడు, వసివాటు. విశేష్యమునకుముందు వసితోఁకు) వై. వి. 1. కొనచెక్కినకొయ్య, 2 మీఁదుమొనగానాటిన మేకు 3 ముల్లు* సం ఇ పుం. ఉనికి

వసించు. సం. అ క్రి. వాసముచేయు, ఉండు

వసిగొను దే. " క్రి. (వసి+కొను) [illegible], ఉత్సాహించు. "ద్విప వసిగొనివారిముకేవసలునన్నింగ [illegible] సృగము." భాగ ౬, స్కం.

వసివాళ్లు. దే. వి బ (వసివాడు+లు) మిక్కిలి వాడుటలు. "ఎ, గీ. కందకుండఁగవసివాళ్లు పొందకుండ" చంద్ర.

వసుంధర. సం. వి. అ స్త్రీ. భూమి, వసుధ, నేల.

వసుకము సం. వి. అ స. [illegible]. పుం. 1 జిల్లేడుకీ; 2. బకపుష్పముకీ.

వసుగర్భ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, [illegible].

వసుదేవుఁడు. సం. వి. అ పుం కృష్ణునితండ్రి.

వసుధ. సం వి ఆ. స్త్రీ భూమి, మహి, మేదిని, నేల

వసుమతి. సం. వి ఈ. స్త్రీ.——పై.——

వసులపాఁతఱ. దే. వి (వసులు+పాఁతఱ.) ఒకదినుసుపందెపుపంటా "ఎ, గీ. వసులపాఁతఱలేరెండ [illegible]" (ఇక్కడ వసులపాఁతఱలనఁగా వసులపాఁతఱలవంటివాటనుట.) పా. ౨, ఆ

వసులు. దే. అ క్రి తొలఁగు, అరువరిల్లు.

వసువు. సం. వి. ఉ న. 1. బంగారు, 2 రత్నము; 3. ధనము. పుం 1. బకపుష్పముకీ; 2 వలువు, 3. కిరణము; 4. అగ్ని; 5. [illegible], 6. గణదేవతావిశేషము. (అష్టవసువులు.- ఆపుఁడు, ధ్రువుఁడు, సోముఁడు, అధ్వరుఁడు, అనిలుఁడు, ప్రత్యూషుఁడు, అనలుఁడు, ప్రభాసుఁడు.) (ఇవి మఱియొక్కచో వేఱొకక్రమముగా చెప్పఁబడియున్నవి.) విం. మధురము.

వసూలు. హిం వి. కిస్తు, పోగుచేయుట.

వస్తము సం. వి. అ. న. ఇల్లు, గృహము, గేహము.

వస్తాదు. హిం. వి ఉపాధ్యాయుఁడు, యజమానుఁడు.

వస్తి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. బద్ది, 2. పొత్తికడుపు.

వస్తువు. సం. వి. ఉ. న. పదార్థము, ద్రవ్యము.

వస్త్యము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు, గృహము, సద్మము.

వస్త్రము. సం. వి. అ. న. వలువ, వసనము.

వస్నస. సం. వి. అ. స్త్రీ. వస్న ప్రసరము.

వస్నము. సం. వి. అ. న. 1 వస్త్రము; 2. ధనము; 3. కూలి, 4. వెల.

వహనము. సం వి అ. న. 1. వహించుట, 2. ఓడ.

వహము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దుమూఁపురము; 2. వాహనము.

వహి. ఉర్ధ. దే. వి. 1. లెక్కపుస్తకము, 2. పుస్తకము, 3. విధము. "సీ. ఒకకొన్ని శిగరలునొక కొన్నియంబరు లొకకొన్ని వహుల పూపోత్కరములు." పాండు. ౪, ఆ. సం. విశే. (న. ఈ. న.) వహించువాఁడు.

వహించే. సం స. క్రి. తాల్చు. (వహించు అనియు.)

వహేలనము. సం. వి. అ న తిరస్కారము. తెగడిక.

వహ్ని. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగ్ని, 2 చిత్రమూలము.

వహ్నిశిఖము. సం. వి అ. న. 1. కుంకుమపువ్వు; 2. కుసుమపువ్వు.

వహ్నిసంజ్ఞికము. సం. వి. అ. పుం చిత్రమూలము.

వళక్షము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. విశే. తెల్లనిది

వళాగ్రము. దే. వి. క్రముకభేదము (అప్ర.)

వళావళి. దే. వి. 1. కుసూహలము, "ఉ. అంబురుహాక్షినాసికనిజాన్వయశత్రుప్రజాభ్రమూ, సంబుఁగరంబుగల్చుట మనంబునఁబెట్టి తదీయ పార్శ్వయు, గ్గంబుననిన్నసేవకఁగ్రాలదు నీక్షణతారకాఖ్యరో, లంబకదంభకుల్ పెనువళావళినెంతయుఁబంధిమించుచుణ్." ప్రభా. ౨, ఆ.—2 విజృంభితము. "విపులవైరమరాటులు సేయునివ్వళావళి, వకులకుదాఁగుటో." భాను. 3, ఆ. "సీ. అలితావసేందుమండలపాండురచ్ఛాయవసరుహావళివళావళి యడంప." వసు. 3, ఆ.

వళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 కడుపుమీఁదిముడత. 2. ముడుత. 3. యత్యక్షరము.

వళిరుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ) మెల్లకంటివాఁడు. (రూ. వలిరుఁడు.)

వళుకు. దే. వి. తగవు. "బంగరుంగొంచెముకానిమేనికళుకుల్ వళుకుల్ వదరించు" రా, వి ౪, ఆ.

వా.

వా. వై. వి. 1. నోరు; "త. ఇ, స్వదునరుఁగాంచిమీరతనిపోటు నుతించుచుభీతినిట్లువా, విడిచియనేకధంగిఁబృథివిపతివేఱిఁడిఁడియుటొప్పునే." భార. విరా. ౪, ఆ.—౨ ఖడ్గధార. "ఉ. వా, తప్పుకత్రెపినొక్కమొగిఁ దార్కొనిభీమువికరంబువక్షముణ్." వై. ౨, ఆ.

వాంచే. వై. ప్ర. వంచుయొక్కరూపాంతరము

వాంఛ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కాంక్ష, కోరిక.

వాంఛించే. సం. స. క్రి. ఇచ్ఛించు, కాంక్షించు, కోరు.

వాంఛితము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) కోరఁబడినది.

వాంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వాంతిచేయఁబడినది, 2. వెడలఁగ్రక్కఁబడినది.

వాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వమనము, 2. వెడలఁగ్రక్కుట.

వాంశికుఁడు. సం. వి అ. పుం. పిల్లఁగ్రోవి యూఁదువాఁడు.

వాఁక. యు. దే. వి. వైపు (రూ. కరువాఁక మొ.) వై. ఏఱు. వరదవాఁక దొరకమూఁక.) విశే. వంకర. "తే. కడునదవిఁదీర్చునొకవాఁకకనుమలోన." పర. ౪, ఆ.

వాఁకతాలుపు దప్. వి. శివుఁడు, గంగాధరుఁడు. "వలిగుబ్బలిపట్టియు వాఁకతాలుపుణ్." పాండు. ౧, ఆ.

వాఁకుడు వై. వి. కంటగారిక.

వాఁగరత. వై. వి. (వాఁగులు + అరత.) సముద్రతీరము. (రూ. వాఁగర్త.) (వ్యుత్పత్తియందేకపదవాంఛ:ము.)

వాఁగడుపు దే వి. (వాఁపు + కడుపు.) వాఁపుగలకడుపు "సీ. చిదవరాలతోఁబెరుఁగువాఁగడుపులొబల్లసల్లడిలండుఁడ్రుళ్లపడిఁగ." కు. 3, ఆ.

వాఁగు వై. అ. క్రి. 1. వదరు, (వానినోరూరకవాఁగుచున్నది చూడు.) 2. మ్రోఁగు "క్రుంగునవాఁగు." విజ. ౧, ఆ.—వి. 1. సెలయేఱు*, "చ. వనములయందుఁగ్రమ్మరుచువాఁగుల వ్రంతలనీరుద్రావి." రా. యు, కాం—2. ప్రైన్యము*, "క. వెలుఁగుగవికడఁగియురువాఁ, గులుఁబోరికిఁజొచ్చె" భార. విరా. 3, ఆ.—3. బ అలలు.

వాఁగుడు. వై. వి మ్రోఁగుడు, మ్రోఁత, ధ్వని.

వాఁచే వై. అ. క్రి. 1. ఏఁకరు*. "ఉ ఏముపైతముణ్, వాఁచినవారియట్ల గరుడంబునఁగనోన చుంటిమవిధుణ్." వి, పు. ౬. ఆ —2. ఉబ్బు*.

వాఁడి దే. వి. 1. పదను, నైశిత్యము. "క వాఁడుమొదలుగాఁ బగతుర, వాఁడిగలుగు తూపుగములవలన మెఱసియు, నేఁడువఛిం తుదు నెరవ్వగ, వేఁడిమిఁబడఁజాలకొక్క వెరపుదలఁచితిణ్." భార. సౌ. ౧, ఆ. "తే. మారుతమ్ములవాఁడికి మలయకూల, మారుతమ్ములవేఁడికి మటుమీఱు, చంద్రకిరణములకు మకరాకరాళి, చంద్రకిరణములకుఁ జాలజలదరించు." విజ. 3, ఆ.—2. శౌర్యము. "క. నేఁడింకనెత్తిఁగియురవుల, వాఁడఁగదాయనుచునేనువారిఁడొలంగం, బోఁడిమిచెడిదేమదిఁగడు, వాఁడిగలదినాకునకలవారిజనాభా." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.—విశే. పదనైనది, నిశితము; "వాఁడితూపులు."—2. తీక్ష్ణము, "వాఁడిమయూఖముల్ గలుగువాఁడపరాంబుధిఁగ్రుంక." భాగ. ఆది. 3, ఆ.—3. క్రూరము. "క. వాఁడగ్నిరోనఁద్రోచిన, వాఁడవకటయంతఁబోకవల్లభదిమ్మై, నేఁడడవిఁద్రోచితెదగడు, వాఁడిగదేనికురాఘవకులప్రవరా." నిర్వ. ౧౦, ఆ.

వాఁడిమగఁడు. దే విశే. శూరుఁడు. "క. నీవొకతవేలయిలఁబది, వేల్పురనేవలచిపట్టివెదకినసద్దిం, జైవచ్చివలదునానిం, దేవాఁడిమగండులేమియయుఁగల్పకంటే." భార. విరా. ౨, ఆ.

వాఁడిమి. దే వి. 1. తేజము, ప్రతాపము, క. రాజపుత్రులు దయమై, వాఁడిమిదప్పినవిప్పుల, వేఁడిమిచెడినట్లుజనులువినియలుకుదురే." (దీనికిముందుభాగము. చూ. పోఁడిమి.) భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—2. శౌర్యము. "ఉ. విఁడొకరుండెయింకబల విక్రమసంపదగల్గిపోరిలో, వాఁడిమిపొంపుచూపఁగలవాఁడు సుయోధనుపాలఁజేర్చు." భార కర్ణ. ౧, ఆ.

వాఁడు. దే. స. (అకర్మమునకు మహదర్థక ప్రథమైనవచనరూపము.) ఆపురుషుఁడు.

వాఁత. వై. వి. తెప్పలుగొంటులైనవశాద్వదులకు వేసెడుచూఁడు. (గొల్లవాఁడు ఆకోడెకు వాఁతవేసినాఁడు.)

వాఁపి. వై. విణ. (వాఁపు+ఇ.) వాఁపురోగముగలవాఁడు. అం, భా. దస.

వాఁపిరి. దే. వి. (వాఁపు+ఇరి) వేఁకులు, వేఁకట.

వాఁపిరిగొట్టు. దే. విణ. (వాఁపిరి+కొట్టు.) వాఁపిరివాఁడు, వేఁకరువాఁడు

వాఁపు. వై. వి. 1. ఉబ్బు, శోఫ, 2. వేఁకట.

వాకట్టు. దే. వి. (మూలికామంత్రములచేతచేసెడు.) వాగ్బంధన క్రియ. "ద్వి. కాలాహిజవశక్తిఁగట్టువాకట్టు." విష్ణు. పూ. ౨, ఆ.—విణ. వాగ్బంధనముచేయునది. "సీ. మొగముపార్శ్వములకు మగిడింపకుండవాకట్టుమూలికవాగెఁబట్టినట్టి" కళా. 3, ఆ. "సీ. తేనెలుట్టెడుమాటతేటలవసలువాకట్టుమంత్రంబులకరణిన మర." కళా. ౨, ఆ. (చూ. చేకట్టు.)

వాకబుచేయుట. హిం. క్రి. తెలిసికొనుట, విచారించుట

వాకము. దే. విణ. వాటము. "ద్వి. ఈకొండపదమట నీకొండ క్రేవ, వాకమౌనొకపెద్దవటమూలమున." రా. అ, కాం.

వాకాటు. దే. వి. వాగ్వాదము. "క. ఆకాశదివ్యమునులును, నాకౌకః ప్రత్నివీక నాయకమునులున్, వాకాటులఁబెంపొంచ్చిరి, పాకంబులుదప్పినట్టిపటురోషములన్." భీ. ర, ఆ

వాకిలి. దే. వి (వా+ఇల్లు) గృహద్వారము. "కృష్ణుఁడుఁబార్థి వ్యుఁడుఁ వాకిటనిలిచి." భార. సౌ. ౨, ఆ (సంధిని వర్ణవికారములు.) (వాకు, ఇల్లు అనువాని మూలపదములనుగాఁజూచి మిశ్ర పదముగాఁజేసినయెడ సర్వతెనుఁగు ప్రయోగములకు విరోధముగు చున్నది)

వాకు. సం. వి. చ్. స్త్రీ. 1. పలుకు, 2. పలుకుఁజెలి.

వాకొను. దే. అ. క్రి. 1. మాటాడు; "ద్వి. ప్రాకృతులట్ల సర్వజ్ఞుఁడవయ్యు, వాకొండురేయిర్వవచ్చినయట్లు." రా. కిష్కిం, కాం.—2. అఱచు. "క. కనుఁగొనివిలుబడిఁజుంబవా, కొనిలేవఁగ." ఆర్ష. యు, కాం. (ప్ర. వాకొలుపు, వాకొల్పు. "పరుఁజాపులు వాకొల్ప" వై. 2, ఆ.)

వాక్కు—. సం. వి. చ్. స్త్రీ. వాకునకు మొదటిరూపము

వాక్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ, 2. బృహస్పతి, 3. కవీశ్వరుఁడు. విణ. మిక్కిలి చతురముగ మాటలాడువాఁడు.

వాక్యము. సం. వి. అ. న. 1. పదపదార్థములయొక్క పరస్పర సంబంధము చెడక యోగ్యత్వము కలిగి క్రియతోఁడఁగాని కర్తృకరములతోఁడఁగాని ముగిసెడి పదసముదాయము; (ఉదా. వివేకముగలవారు తమకుఁగలకొలందిఁ నుడిచిట్టినెమ్మదినుందురు, ఒకరు చెప్పినను వినక తాము తెలిసికొనకయుండుట మూర్ఖులకు సహజము.) 2. మాట.

వాక్రుచ్చు. దే. స. క్రి. (వా+కూర్చు.) 1. పేరుచెప్పు; "ఉ. మెచ్చియొకింతగారవము మెచ్చకయుండిలఘుత్వరేకమున్, దెచ్చుటకున్ సమర్థులెక్కృతిక్రియకున్ గుకవిత్వకర్త్వతుల్, తచ్చరి తంబుపేక్షచితంబగుఁగాకసగంగనైనవా, క్రుచ్చియజాగళస్తనస గోత్రులవారల నెన్నసేటికిన్." కళా. ౧, ఆ.—2. చెప్పు. "సీ. నృపులచేఁబట్టికొనికొలుదెచ్చిన పొమ్ముకొంటె యువతికి వాక్రుచ్చఁ గాదు." విక్ర. ౫, ఆ. (సంధిని వికారము.)

వాగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) వాగె, కళ్లె.

వాగల. దే వి. (వ్రాయు+కలు.) ముచ్చివాఁడు చిత్తరువ్రాసెడుమూలిక. (సంధిని వర్ణలోపము.)

వాగళము. వై. వి. వాగళ్లముయొక్కరూపాంతరము.

వాగళ్లము. వై. వి. (వా+కళ్లెము.) కళ్లెమువిడుచుండుభాగము, ఖలముఖము.

వాగాయిత్తము. వై. వి. వాగ్వాదము. (ఇది వాడుకలోనిది)

వాగీశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 బ్రహ్మ; 2. బృహస్పతి; 3. కవీశ్వరుఁడు. విణ మిక్కిలి చతురముగ మాటలాడువాఁడు

వాగుజి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. కారుగచ్చేకి.

వాగుర. సం. వి. అ. స్త్రీ. (మృగములను పక్షులను పట్టెడి.) ఉరి, వల.

వాగురికుఁడు. సం వి అ. పుం. ఉరులు వలలుపన్ని మృగము లను పక్షులనుపట్టెడు వేఁటకాఁడు.

వాగె. వై. వి. గుఱ్ఱమునోటికళ్లెమునకుతగిలించెడు పగ్గము. "ఘోటకంబునకువాగెయుదంతికంకుశంబునేకరణివారకంబులు." సం. "యథాహిరశ్మయోశ్వస్యద్విరదస్యాంకుశోయథా." భార. శాం. ౨, ఆ. (చూ. ఒత్తిడి రెండవయర్థము) (మొదటిరూపము వాగియ)

వాగ్గులికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అడపకాఁడు.

వాగ్మి. సం. వి. న్. పుం. 1 చిలుక; 2 బృహస్పతి విణ యుక్తి యుక్తముగా మాటలాడు వాఁడు

వాఙ్ముఖము సం. వి. అ. న. (చూ.) ఉపన్యాసము

వాచ. సం. వి. అ. స్త్రీ. వాకుయొక్క రూపాంతరము

వాచంయముఁడు. సం. వి. అ. పుం మౌనవ్రతముగలవాఁడు, మౌని.

వాచకము. సం. వి. అ. పుం. వాచ్యార్థమును తెలిపెడు శబ్దము.

వాచస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పుటొజ్జ.

వాచాటుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వలవని పెక్కుమాట లాడువాఁడు, వదరుఁబోతు.

వాచాలుఁడు. సం విణ. (అ ఆ. అ.)——పై.——

వాచించు. సం స. క్రి 1. చెప్పు; "సీ. ఇల్లుమందముతేఁ వెల్లిపైఁదేలాడ శ్రీనాథుఁడొలవాచించుచేల." చంద్రా. ౧, ఆ — 2 చదువు. చంద్రా 3, ఆ.

వాచికము. సం. వి. అ. న. సమాచారము. (చూ) వర్తమానము.

వాచ్యము. సం. వి. అ. పుం. అభిధచేఁదెలియఁదగినయర్థము. విణ. 1. చెప్పఁదగినది, 2. నిందింపఁదగినది.

వాచేరము. దే. వి. వాచోరముయొక్కరూపాంతరము.

వాచేఱచు. దే. అ. క్రి. మొఱపెట్టు. "ర. వెఱచినవాని దైన్యమునవేఁడుచుఁగొందినవాని నిద్రమై, మఱచినవాని సౌఖ్యముగ మద్యముద్రావినవాని భగ్నుదై, పఱచినవాని, సాధుజనభావము వానివిగాకుమంచుచో, చఱచినవానిఁగామినుల చంపుటధర్మముగాదు ఫల్గునా." భాగ. ౧, స్కం.

వాచోరము. దే. వి. వాచోరుట పరిదేవనము. అం, భా. ప్ర.

వాచోరు. దే. అ. క్రి. పరిదేవనముచేయు. "ద్వి. తనునెమ్మాట లెఁబ్రొద్దుజరపుచునిల్వ, మునితనూజుఁడుజమ్ములకువాచోర." హరిశ్చ. ౧, భా. "సీ. నీకాకనెఱుఁగమానెలఁతలబలిమూలి నెన్నకు వాచోరుచున్నవాఁడు." ఉషానిరుద్ధసంవాదము.

వాచోరు. దే. వి. ఇంటిముంగారు. పాండు. ౫, ఆ.

వాజపేయము. సం. వి. అ. పుం, న. యాగవిశేషము.

వాజము. సం. వి. అ. న. 1. నెయ్యి; 2. నీళ్లు; 3. హవిస్సు. పుం. 1. బాణము తెక్క; 2. తెక్క; 3. వేగము, 4. ధ్వని.

వాజి. సం. వి. న్. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. పక్షి; 3. బాణము.

వాజిదంతకము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డసరము.

వాజిబీ. హిం. విశే. సరియైన, న్యాయమైన.

వాజె. దే. వి. రోఁత. "సీ. దేశ్రరించుచువాజదితెడుమొగముగు బడఁబాఱుచుండెడుబడుగుటాదలు" హరిశ్చ. ౪, ఆ. విశే. రోఁతగలది.

వాజెము. దే. వి. పక్షివిశేషము (చూ. వంగపండు.)

వాటపడు. దృ. అ. క్రి. అనుకూలమగు. "సీ. శశిమోముకవ పోలఁజాలమిశశిరేఖవంటిదియనివల్క-వాటపడునె" శశి. ౨, ఆ.

వాటపద్యములు. గ్రా. వి. అటవిడుపుపద్యములు.

వాటము. ఉభ. దే. విశే. 1. జాఱుపుగానుండునది; "వాటపుఁ బోక్కిలి." పదు ౨, ఆ.–2. అనుకూలమైనది, "వ. ఇట్టేటు వేఁటకువాటంబనివేఁటకాం(డ్రు) విన్నవించు మాటలాలించి." యు. ౧, ఆ.–3. నక్తమయినది; "నెయ్యంబుముసమునవాటమయినది." మార్క. ౬, ఆ–4. పొందికయినది; "పదలివ(ద్రి)ండుదోంటి గతివాటముగా విగియించి." శై. ౨, ఆ.–5. ఓర. "వ. నిజకు టీరద్వారంబులకవాటంబువాటంబుచేసి." వి, పు ౭, ఆ.–సం. వి. అ. పుం, స కూరలానగువానితోఁట. అ. పుం. 1. త్రోవ, 2. చుట్టువెలుగువేసినచోటు; 3. వెలుగు, 4. ఇండ్లవరుస, 5. భాగము.

వాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. కూరలానగువానితోఁట; 2. ముండ్ల కంచె.

వాటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తోఁట, 2. ఇండ్లవరుస.

వాటు. దే. వి. 1. నైచుట; "ద్వి. వడినైచు తమతమవాటుల చేత." రా. యు, కాం.–2. దెబ్బ, హతి. "ఉ. ఎత్తినతి(వ్ర)కోప మున నింటిలయింబడఁగలినైచినజా. అ. వాటుదాఁకిముక్క-(వ్ర)య్య లైపడెనని, మురికతోకకొంగుమూసికొంచు, వాడవారలెల్లవడివెంటఁ దిరుగంగఁ, బోయిరాజనగరఁగూయుచుండె." పంచ నా. ౧, ఆ.

వాటుఁగాలు. దే. వి (వాటు+కాలు) నడచునపుడు ప్రక్క-వాటుగాపోయెడుకాలు. (చూ. రోటుకోళ్ళు.)

వాటురాయి. దే వి. దొంగలునైచుటకు అనువుగా పట్టి తిరిగొని పోయెడుఱాయి. "ద్వి. ఒలుకులఱాశిదయుగువాటురాలు." భాగ. ౫, స్కం.

వాటులాడు. దే. అ క్రి. (వాటులు+అడు.) కొట్లాడు. "చ. ఇరువురు వీరవీరజనిభేక్షణ లించినవేడ్క-తోఁబర, స్పరమెదిరించి కొంచవపుబంతులఁదర్పన వాటులాడఁగా." శై. 3, ఆ.

వాట్యాలకము. సం వి. అ. పుం ముత్తవపులగము.

వాట్లీఁడు. దే. విశే. (వాట్లు+ఈఁడు.) కొట్లాడువాఁడు. "ఆ. వాదులాడితోడ వాట్లీనితోడను, జూకతోడఁదిండి పోతుతోడ, నట మటీనితోడ నడియరితోడను, వెలకునెత్తరాదవెరవ్రగాదు." ఉ, హరి. 3, ఆ.

వాడ. యు. దే. వి. తావి. (వాడగాలి.) పసుపుతావి. (అనిగొండము.) నై. 1. వీథి; "శా. అట్టేపద్మ్యతంబంధన, వాసితంబౌర జనంబులెల్ల నిరఁడెవ్వఁడొక్క-నే(త్రో)త్సవం, బైడాయంబను దెంచెనంతటనుమాయంబయ్యె నంచెంతయుణా." (చూ. వెసుక.) నై. 3, ఆ.–2. ఇండ్లవరుస.

వాడఁబోఱు. దే. అ. క్రి. (వాడగా+పాఱు.) వాడు. "వాడఁ బోఱఁదొడఁగెఁగెంగల్వలుగల్వలుగా." భాను. 3, ఆ. (చూ. పాఱు.)

వాడకట్టు. దృ. వి. వాడ, వాటిక, వీథి.

వాడగన్నెరు. దే. వి. ఒకదినముగన్నెరు. (పద్మగన్నెరు అని తోఁచెడి)

వాడగాలి. దే. వి మలయమారుతము.

వాడఁదినె. నై. వి. వేశ్య. కులట (అనిగొండము.)

వాడిక. దే. వి. చెప్పకపూహకయుంచినయిల్లడ, ఉపనిధి.

వాడు. దే. స క్రి ఘ్లానమగు. స క్రి. ఉపయోగపఱుచు. వి. వాడుట, ఘ్లాని. "అతనిమైవాడుసుహాయచయంబుదప్పియు." భాగ. ద్రో. 3, ఆ. "క. అరుదెంచియలిగియుండెడి, యరు దెంచిరితొలుతొఁలునైఱవాతపాతోఁ, దజియంగనరిగితాత, దరియం గమువాడు గాంచి దయదయివాఱుచు" పా. ౨, ఆ.

వాడుక. దే. వి. 1 ఉపయోగము 2. అభ్యాసము; 3. వ్యవహారము.

వాడుకపడు. దృ అ. క్రి. పనుపడు, అలవడు.

వాడుకొను. దే. స. క్రి. 1. జనులు ప్రవాదముగా చెప్పుకొను, 2 ఉపయోగపఱచుకొను.

వాడుచే. దే. ప్ర వాడఁజేయు, వాడించు.

వాడుదల. దే. వి. వాడుక, అభ్యాసము.

వాడుదెంచే. దే. అ. క్రి. (వాడు+తెంచు.) వాడుపాఱు. "సీ. పగలింటిపగలచేపొగటాందుఘూఁదీఁగవడుపునెమ్మేనువాడు దెంచె." అని. 3, ఆ. (స్వార్థమున తెంచు.)

వాడుపడు. దృ. అ. క్రి.——నై.——(క్రి. వాడు పఱుచు. "సీ. వెలలేనికళలతోవెలయునీనెమ్మోమువనితయేవిధ ముండువాడుపఱిచె." ఉ, రా. ౪, ఆ.)

వాడుపాఱు. దే. అ. క్రి.——నై.——"సీ. అవలీదళము లట్లనవరైనచెక్కులువాడుపాఱఁగముద్దులాడియాడి." ఉ, రా. ౪, ఆ

వాడెదస. దే. వి. చెఱకుదివర, ఇక్షుగ్రము.

వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకు; 2. పలుకుఁజెలి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. నేఁత.

వాణిజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుఁడు, వణిజుఁడు.

వాణిజ్యము. సం. వి. అ. న. వణిగ్వ్యాపారము.

వాణిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆటకత్తె, 2. జంటెకత్తె; 3. ముగ్ధ; 4. విదగ్ధ.

వాతకము. సం వి. అ. పుం. పొమిదము.

వాతకి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. పొమిదము. విశే. (న్. ఈ. న్.) వాతరోగముగలవాఁడు.

వాతకుంభము. సం వి. అ. పుం. ఏనుఁగునొసటియడిపి, పిన్న నుదురు.

వాతగానివాఁడు. దే. వి. బట్టలకురంగువేయువాఁడు.

వాతఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుణుసుడు.

వాతపోథము. సం. వి. అ. పుం. మోదుగు, కింశుకము.

వాతప్రమి. సం. వి. ఈ. పుం. బాతమృగము.

వాతము. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, గాలి.

వాతమృగము. సం. వి. అ. పుం. గాలికెదురుపడిచెడి యుఱ్ఱు వంటిమృగము.

వాతరట్టు. దే. విణ. (వాతన్ + రట్టు) వదరుపోతు. "క. అది యటులుండనీ పావనభూగలికంబలెవాతరట్టవై, వదరితికొన్ని." చంద్ర.

వాతవాఁడి. దే. విణ. (వాతన్ + వాఁడి.) అప్రియంపదుఁడు. (చూ. పెదఁబాయు.)

వాతాయనము. సం. వి. అ. న. కిటికీ, గవాక్షము.

వాతాయువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. జింక; 2. వాతమృగము.

వాతారి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒకానొకచెట్టు, వాయిడు.

వాతికాసు. వై. వి. (వాయి + కాసు.) లంచము. (ఇది పామరులు వాడుకొనుమాట.)

వాతిబియ్యము. దే. వి. (వాయి + బియ్యము.) దహనము చేయునపుడు బంధువులు పీనుఁగునోటవేసెడు బియ్యము

వాతూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. గాలి, 2. సుడిగాలి. విణ. 1. గాలిసయించనిది, 2. వెఱ్ఱెత్తినది.

వాతెఱ. దే. వి. (వా + తెఱపి) పెదవి. "క. నెఱికురులుం బిఱాలసితనేత్రయుగంబును నొవ్వలోవ్వవా, తెఱయును." భార. ఆది. 2, ఆ. (కొందఱు వాతెరయని లఘురేఫముగా ప్రయోగించియున్నారు. అప్పుడు వాయికెరయని వ్యుత్పత్తి.)

వాత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సుడియుగాలి, సుడిగాలి.

వాత్సకము. సం. వి. అ. న. వత్సములసమూహము. (వత్సము = దూడ.)

వాత్సల్యము. సం. వి. అ. న. వత్సలభావము, పుత్రాదులయందుఁగల స్నేహము.

వాదడుచు. దే. అ. క్రి. (వాదు + అడుచు.) వాదాడు, వాదించు. "వ. ఇట్లిద్దఱుఁబరస్పరజయార్థులగుచు వాదడిచియడిచితమతాంతరముల్యంబాన్నాయంబులనడిగిరి." కాశీ. ౫, ఆ.

వాదనము. సం. వి. అ. న. వీణాదిరతురివిధవాద్యధ్వని.

వాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. వాగ్వివాదము, 2. తర్కవాదము; 3. తగవు.

వాదర. వై. వి. (వాఁడి + దార.) (ఖడ్గాది.) తీక్ష్ణధార.

వాదాడు. దే. అ. క్రి. (వాదు + ఆడు.) వాదించు.

వాది. సం. వి. న్. పుం. తగవునకు పోయినవాఁడు. విణ. వాదించువాఁడు.

వాదించు. సం. అ. క్రి. 1. వాదాడు; 2. తగవాడు.

వాదిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. తతము, అవనద్ధము, సుషిరము, ఘనము అనెడు వాద్యచతుష్టయము, ఆతోద్యము; 2. వాద్యధ్వని.

వాదు. వై. వి. వాదము. (చూ. మూదల.)

వాదులాఁడు. దే. విణ. (వాదులు + ఆఁడు.) వాదాడువాఁడు. (చూ. వాట్లీఁడు.)

వాదోడు. దే. విణ. (వా + తోడు.) 1. మాటకుసహాయుడు; "శా. శింగారంబనుమద్దుఁజల్లకనమాటడోడువాదోడుగన్." విజ. ౨, ఆ.—2. పసులకు నాలిచేయుటలోనుగాఁగల తెల్లక్షణపరిశీలింప నోటఁజొప్పించి నోరుతెఱపించుటకై యేర్పఱచిన దారువయసవాభయంత్రవిశేషము. (చూ. ముకుబంతి.)

వాద్యము. సం. వి. అ. న. వీణలోనగునది.

వాన. దే. వి. 1. వర్షము; 2. వర్షాకాలము. "సీ. వానయు సీతుసువర్తించియుండు వేసవిగాకయున్నసస్యములప్రాలు, లోదవెను తఱినెత్తువదికతుప్రయు" భార. శాం. ౨, ఆ.

వానకాల్లు దే వి. బ వర్షధారలు. "సీ. ఘనమేఘమునవానకాల్లు ప్రేలిసమాడ్కి ముత్తెకంబులుమఁగువదఁగ." భో. ౪, ఆ

వానకోయిల దే. వి. 1. చాతకపక్షి, 2. సర్పవిశేషము.

వానజోలిపులుఁగు. దే. వి. హంస "చ ఆనసలవానజాలిపులుఁగావనజాక్షినిజేరివేఁడిసన్" హంస ౪, ఆ.

వానతఱి. దే. వి. వర్షాకాలము, వర్షఋతువు.

వాననెచ్చెలి. దే. వి. వానకోయిల, వర్షప్రియము.

వానపాము. దే. వి. ఎఱ్ఱ, మహీలత.

వానపేగు. దే వి.——వై.——

వానప్రస్థము. సం వి అ. పుం. 1 ఒక ఆశ్రమము; (చూ. ఆశ్రమము.) 2 ఇప్పచెట్టు, 3. మోదుగుచెట్టు.

వానము. సం. వి. అ. న. 1. ఎండినవస్తువు, 2. తోఁప; 3 గతి; 4. వాసన; 5. సొరంగము. విణ. 1. ఎండినది, (కాయలోనగునది.) 2. ఆడవిది.

వానరము. సం. వి అ. పుం కోఁతి, మర్కటము, కపి.

వానరాయి. దే. వి. వడగల్లు, వర్షోపలము.

వానస్పత్యము. సం. వి. అ. పుం. పూచికాచెడుచెట్టు. (పూవక కాచెడుచెట్టు వనస్పతి.)

వానాయుజము. సం. వి. అ పుం. వనాయుదేశమునందుఁ బుట్టినగుఱ్ఱము. (చూ. వనాయుజము)

వాని. దే. వి. విణ వాఁడియొక్కరూపాంతరము (నైశిత్యమునకు. "క. అనిసవిసివానిముదిఁదోఁప" వై. ౪, ఆ.)

వానీఁడు. దే వి. (వానె + ఈఁడు.) 1. వానెకులమువాఁడు, 2 కుబేరుఁడు అం, సం.

వానీరము. సం. వి అ. పుం. ప్రబ్బ, పేతసముచెట్టు

వాను. దే. స క్రి (కుండలు.) చేయు. "అజాండభాండములొ వానను." ఆము. ౧, ఆ

వానె. వై. వి. వైశ్యకుల విశేషము. "క. ఆనందవనమునందొక, వానెవణిజానింటనుండివైశ్యుండుపదా, గ్రాసయనార్థము పోయినఁ, దానొక్కఁడు హాటకముగఱఁదదవకరమునన్." కాశీ. ౫, ఆ.

వానెత. వై వి వానెకులము నాఁడుది.

వానేయము. సం. వి. అ. న. కైవడిముసై, వరిపేలవముచెట్టు.

వాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. గొఱుగుట; 2. విత్తుట, 3 సేయుట.

వాపసుచేయు. హిం క్రి. మార్చు, మఱిమొకటియిచ్చుట.

వాపి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నడబావి, దీర్ఘిక.

వాపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గొఱుగఁబడినది, 2. విత్తఁబడినది.

వాపు. వై. వి. వాయింపుయొక్కరూపాంతరము. అం. భా. ప్ర.

వాపుచ్చు. దే. స. క్రి. 1. నోరుతెఱచు; "క. చూపుల శ్రీపతిరూపము, నాపోవక తీవ్రతీవ్రవిపారోద్ధతయై, వాపుచ్చి మందమధురా, లాపంబులఁబొగడెనదితిలక్ష్మీనాథున్." రంగ రా, సర్గం.—2. చెప్పు "వాపుచ్చిననెవ్వరున్." (వాపుచ్చునని—అనఁగా చెప్పఁగూడనియనియర్థము.) కవిక. ౬, ఆ

వాపోక. దే. వి. 1. అఱచుట, 2. ఏడ్చుట.

వాపోవు. దే అ. క్రి. 1. అఱచు, "సీ. అతిరూక్షుఁడుదయింప నధిముఖంబైనక్క వాపోయి మంటలువాతఁగలుగ." భాగ. ౧, స్కం.—2. ఏడ్చు "క. అనియమ్మకుమందిశాలిక, కనుసులు మునుఁజెదవిరిచి చిక్కులవాపో, యిన మొగవాలుతండం, బున నడుమొగనెత్తికొనుచుఁబొత్తులమీఁదన్." (చూ. వెనకటిభాగము.) కళా. ౬, ఆ.

వాప్యము. సం. వి. అ. న. చెంగల్వకోష్టుకు.

వామ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఉత్తమస్త్రీ. అ. న ము. ధనము. పుం. అప్రపాదుఁగు డు 1. శివుఁడు, 2. మన్మథుఁడు. విశే 1. సవ్యము, 2. సుందరము; 3. వక్రము; 4. ప్రాతికూలము. 5. ప్రతికూలము.

వామదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి

వామనగాయ. దే వి (వామనము + కాయ.) ఊరుఁగాయకు ఉపయుక్తమైన ఒకదినుసుకాయ.

వామనగొమ్ము. దే. వి (వామనము + కొమ్ము) ఊరవేసిన వామన గాయఖండము.

వామనపాతుకాఁడు. దే వి. పక్షివిశేషము. ఆం. భా. దిన.

వామనము. సం వి. అ పుం. 1. దక్షిణపుదిక్కునందలి యేనుఁగు, 2 మానమునకు రెండరత్నులకంటె మిఱఁగొఱవడిన యేనుఁగు; (ఇది నింద్యము) 3. పొడుగుకు.

వామనములు. దే వి బ. వామనగాయలు. "ర. వామనములు నవామలకములు వ మగతినిగవామయలుకకు" చంద్ర

వామనుఁడు. సం వి. అ. పుం. విష్ణువు. విశే. పొట్టివాఁడు.

వామలూరువు. సం. వి. ఉ. పుం. పుట్ట. (రూ. వామలూరము.)

వామలోచన. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. చక్కనికన్నులుగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

వామి. ఉభ. దే. వి. ప్రోగు, రాశి. "ఎ, గీ. వంటకట్టెలకని తెచ్చివామిలిడిన, యగఱుత్రాఁటులపై" య. ౧, ఆ.—సం. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుగుఱ్ఱము; 2. ఆఁడుగాడిద, 3. ఆఁడు లొట్టియ; 4. ఆఁడునక్క.

వాము. దే. స. క్రి. (చూ) వేరు.

వాయ. వై. వి. 1. దంచుటకై తోటిలోనొకతూరిపోసెడు ధాన్యము; 2. కొండనందిచ్చినసేల.

వాయదండము. సం. వి. అ. పుం. సాలెవాఁడునేఁతనరిత బెడు వలక.

వాయనము. సం. వి. అ. న. వ్రతోద్యాపనకాలమునందు ఉపాయనముగానిచ్చెడుమోదకము.

వాయము. దే. విశే. వక్రము. "వాయపురజాలేల" మార్క. ర, ఆ. (చూ. రజ్జులాఁడు.)

వాయవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వాయుసంబంధమైనది. (దిక్కులోనగునది.)

వాయసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాకి; 2. అగరుత్రావ్యము; 3. సరళద్రవమును ధూపద్రవ్యము.

వాయసారాతి. సం. వి. ఇ పుం. గుడ్లగూబ.

వాయసి సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. కాఁకి, 2. బహుమేడి.

వాయసోలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుకాల్లి, కాకోలి.

వాయి. వై. వి. 1. నోరు, "ఉ. వానిముక్కునన్, వాతను గర్ణరంధ్రముల వాతక శోణిత ధార లొల్కఁగా." భార. సభా. ౧, ఆ.—2 ముఖము*, "మినుకులుచిత్ర్వావాతఁబడి." రా. యు, కాం —3. ఖడధార*, 4. వాయువు. (కొరవాయి, ముండవాయి, వాయివిళంగము.)

వాయించు. వై స. క్రి. (వీణాదివాద్యములను) వాదనము చేయు. "సీ. నేలయునింగియుఁదాళముల్గావించియేపునరేఁగి వాయించియాడ" భార, విరా ౨, ఆ.

వాయింట దే. వి. ఒకదినుసుకూరాకు, బర్బర. (దీని భేదము కుక్కవాయింట) అ. పా. దిన.

వాయింపు వై వి వీణాదివాదనము, వాయించుట. (చూ అరగింపు)

వాయిదము. వై. వి. వాద్యము. "ఉ. పొత్తికలుపేరఁటముల్ దగఁజెప్పవిటీగా, నెల్లెడఁద్రిమ్మరందొడఁగిరింపుగవాయిదముల్ వెలంగఁగన్." య ర, ఆ.

వాయిదా. హిం. వి. గడువు.

వాయిదార. వై. వి. వంకలుగలకత్తి*. ఆం, భా. దిన.

వాయివిళంగము. వై వి. విడంగము, క్రిమిఘ్నము.

వాయువు. సం. వి. అ. పుం. గాలి. (దీనిభేదములు —గంధవహము, పావమానము, చారము, కించులుకము, ఇరింగణము, ఝంఝు, చూషకము, వాళ్హ (అయాచిత్యము నాయాయివదములకిఁజూచునది) పంచవాయువులు.—ప్రాణము, అపానము, సమానము, ఉదానము, వ్యానము పంచోపవాయువులు.—నాగము, కూర్మము, కృకరము, దేవదత్తము, ధనంజయము.)

వాయువేగి. సం వి న్. పుం. వాయువుయొక్క వేగము వంటి వేగము కలిగినదగుటచేత కుక్కకియ్యఁబడిన పేరు. (చూ. గబ్బి.)

వాయుసఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, గాలినెచ్చెలి.

వాయోడు. దే. అ. క్రి. (వా+ఓడు.) మాటపెకలియకు. "క మాయయ్య పెద్దకొలువున, వాయోడకయుల్లసంగవలయుం జామీ." భార. ఉద్యో ౧, ఆ.

వార. దే. వి. 1. ఎనిమిదిపుంజములనూలు, 2. (లెక్కలయందలి) ఎచ్చుతక్కువలు.

వారంటు. ఆం. వి. (ఒకని పట్టుకొనుటకు) అధికారపత్రిక.

వారఁబట్టు. దే. స. క్రి. (వా+రాన్+పట్టు.) ఆపోశించు. "ఉ. అగస్త్యమూర్తియై, యీవృషకేతనుండరిమహీశబలాంబుధి వారఁబట్టెడున్." జై. ౧, ఆ. "సీ. రథచక్రనేమివిర్గతధూళిజో గాడివార్ధులొక్కమ్మడివారఁబట్ట." (ఇక్కడ వారఁబట్టుటనఁగా ఇంకింపఁగాననియర్థము.) జై. ౫, ఆ.

వారకము. ఉభ. దే. వి లేనికాలమునందు వృద్ధ్యాదులు లేక యుభయోగార్థమొకరికిచ్చి కలిగినకాలమునందు మరలఁబుచ్చుకొనెడు ధనాధికము. "క. వారణ ఘోటకభాంఛా, గారంబులుమొదలుగాఁగఁగలధనములతో, నూరినతయందలమునీ, వారకముగాఁగ మమ్ము వగళ్లనుబుద్ధిన్." భార. ఆది. 3, ఆ. "సీ. పలుకుల

చెలువంబుకలికీరములకు వారకమిచ్చి శేవపజగంధి." వి. క్రా. 2, అ.—సం. అ. పుం. గజ్జపువరు విం. వారించునది.

వారడ. దే. వి. తొటాకువారించిపడ్డ.

వారడి. దే. వి. నష్టి, లోపము (అవారడియిందుగలనివచ్చెను.)

వారడు. గ్రై. స. క్రి. రోలించు. (అప్ర)

వారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చెట్టియుటిట్టి. అ. స. ము. వారించుట. పుం. ఏనుగు.

వారణబుస. సం. వి. అ. స్త్రీ. అరటి (చూ. వారణవృషకీ.)

వారధి. దే. వి. వంతెన.

వారిము. ఉభ. దే. వి. వారువముయొక్కరూపాంతరము. "క. శేరుజు చెయిగల మెకములు, వారిముకాలరులుదన్ను వారిరికొలువక, శేరులుబూరలుగాలిలు, బోయిలుగనపుడెరలిపోరికిజనియుక" అచ్చ. యు. కాం.—సం. అ. స. మద్యపాత్రము. పుం. 1. సూర్యాదివాసరము, (ఇవి యేడు.—ఆదిత్యవారము, సోమవారము, మంగళవారము, బుధవారము, బృహస్పతివారము, శుక్రవారము, శనివారము.) 2. గడవ, 3. సమూహము; 4 వాకిలి, 5. పినము ౧ కుబ్జవృక్షము; డు శివుడు.

వారముఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యోగ్యతచేబట్టి జనులచేత సత్కరింపబడిన వేశ్య

వారయాత్రికుడు. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లిచుట్టము "తే. అరగించిరసాధారణానరక్తి, వారయాత్రికులును బిడ్డవరుసవారు." నై. ౬, అ.

వారవాణము. సం. వి. అ. పుం, స. కవచము.

వారసు. హిం. వి. అర్థికర్త.

వారస్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వేశ్య. (ఇట్లు వారకాంత, వారాంగన మొ.)

వారాన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సముద్రము. "ఉ. పున్నమవన్నెకంధుతలపూన్ప ముకుందునిచూపు దట్టపుక్, వెన్నెలదుంపజక్కవలవేసరిచెట్టుటిమూకరిప్పుడా, రాన్నిధియుబ్బుతొమరలరాయిడివేల్పులకుపటమింటిపై, దిన్నసిధూప్రచంద్రికలుదిక్కులకుక్ వెదచల్లుచుండగక్." వి. పు. 2, అ.

వారాశి. సం. వి. ఇ. పుం. సంద్రము, నీటిబువ్వు. "వారాశిగర్వంబుమేరమీఱె." సాప. 3, అ. (చూ. వారిరాశి)

వారాహి. సం వి. ఈ. స్త్రీ 1. ఒక మాతృక; (చూ. మాతృక.) 2. అడవిపందుబంది, 3. పాదిరిగ, 4 నేలతాడుకీ.

వారి. స. వి. ఇ. స 1. నీళ్లు, 2 కురువేరు. "సీ. సరస్వతి. ఈ. కుండ. ఇ. ఈ 1. ఏనుగుబట్టుముచోటు; 2. ఏనుగుంబట్టుముత్రాడు. (చూ.) ఆవపాశము.

వారించు. సం. స. క్రి. అడ్డగించు, నివారించు.

వారిజము. సం. వి. అ. స. 1. తామర; 2. ఉప్పు. పుం. 1. శంఖము, 2. శంబూకము, 3. చాడిదముకీ.

వారిజేము. గ్రై వి. పారిభద్రముకీ. అం, ఛా. దీవ్. కొండబూరుగుకీ. (అనికొందఱు.)

వారిం. దే. వి. చిన్నచేపలనుబట్టెడు సాధనవిశేషము.

వారిదము. ఉభ. గ్రై. వి. పారిభద్రముకీ. "క. మదిగోలకొలనిగుడిగగన, వృదిమొగములఁజోడతేనిపైసూర్యులుకుల్, రదలద్రువసేవిదరివా, రిదము తెలంగొందఁజేసి ప్రేల్చిడిసొంచెక్." అచ్చ. యు, కాం.—సం. అ. పుం. 1. మేఘము; 2. ముస్తకీ

వారిధి. సం. వి. ఇ. పుం. వారినిధి, సముద్రము.

వారిపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ) నాచుకీ.

వారివాహము. సం. వి. అ. పుం. మబ్బు, నీరుతొల్పు.

వారు. యు. దే. స. క్రి. రెండుచేతులతో తొటాకు ఓరచిప్ప – గ్రై అ. క్రి. 1. ఉడుగు*; "క. భూరిభుజాం దర్జునుఁడటి, సూరుడుదన యస్త్రవిద్యఁజూపఁగరంగ, ప్రారంభుఁడైననగిక్, వారికవర్ణించుచునవంబిదియధిపా." భార. ఆది ౬, అ. "క దారాపేక్షంగన, ప్రారంభముఁబూనియుహామునందుఁబరమునక్, వారనినంత్లికంబులఁ, గూరునరుఁడుదానిఁజేరగొనకొంద్రెఖుఫల్." భార. శాం. ౬, అ (దీనికి వ్యతిరేకార్థమందును, వ్యతిరేకార్థకశేవణముపందునుమాత్రము ప్రయోగము ఐ కానఁబడెడి) 2. వడియు*. (గంజివారెను)

వారుచే యు. దే. అ క్రి స క్రి. గ్రై. ప్రే. వార్పునకు మొదటిరూపము.

వారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పడమటిదిక్కు 2. సారాయి. 3. శతభిష నక్షత్రము. 4. ఒకదినముగడ్డి*.

వారుపు. యు. దే. గ్రై వి వార్పునకు మొదటిరూపము.

వారుణప్రజెన్నము. దే వి. అశ్వమేధయాగము. "వారుపంపుజన్నము." అచ్చ. బాల, కాం.

వారునము. దే వి. గుఱ్ఱము, అశ్వము "త్రుతులునాలుగువారువములయ్యె." ద్వి. ర, అ.

వార్చు. యు. దే. అ. క్రి ఆచమించు. "ఒడలుకడిగికొనివార్చి." సాప. ౨, అ.—స. క్రి. ప్రక్షేపించు. "వ. భవదాగమనంబువార్చినియతవృత్తినున్నవాఁడ." భార. శాం. ౬, స.—గ్రై. ప్రే. వారఁజేయు. (వంటలక్కగంజివార్చెను)

వార్దరు. ఆం. వి. చెరసాలలోనుండు బంట్రౌతు.

వార్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వృత్తాంతము, 2. వర్తనము, 3. జీవనోపాయము, 4. అర్థావహమైనవేదవిద్య; (చూ. విద్య.) 5. వార్తాకముకీ. అ స. ము. 1. పాల్లు, 2. ఆరోగ్యము. విం. 1. రోగము లేనిది. 2. జీవనోపాయముగలది.

వార్తాకము. సం. వి. అ. పుం. వంగకీ.

వార్తాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములకకీ.

వార్తావహుడు. సం. వి. అ. పుం 1. కావడిమోసెడువాఁడు; 2. వృత్తాంతమును తెలిసికొనిపోయి చెప్పువాఁడు.

వార్తికము. సం వి. అ. స. ఉక్తానుక్తదురుక్తార్థములను వ్యక్తము చేసెడు గ్రంథము. పుం. పక్షివిశేషము.

వార్తికుడు. సం. వి. అ. పు. సందేశహరుఁడు, దూత.

వార్ధకము. సం. వి. అ. స. 1. వృద్ధత్వము, 2. వృద్ధసమూహము.

వార్ధక్యము. సం. వి అ. స. ముసలితనము, వృద్ధత్వము.

వార్ధి. సం. వి. ఇ పుం. వారిధియొక్కరూపాంతరము.

వార్ధుషికుడు. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) వడ్డికిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు, కుసీదుఁడు.

వార్పు. యు. దే వి. ఆచమనము. గ్రై. గంజి.

వార్ష్ణము. సం. వి. అ. స. వర్షములకసమూహము. (వర్షము=కవచము.)

వార్వపుటగ్గి. ద్వ. వి. (వార్వము+అగ్గి.) బడబాగ్ని. "సీ. ఎఱుఁగఁడుతనలోన నే ప్రొద్దుఁబాయక యేర్చువార్వపుటగ్గియగుమ దిని." య. ౧, ఆ.

వార్వము. దే. వి. వారువముయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. వఱలు నేనికలిండి వార్వములు దొలుత, గాఁగఁ దానిక్క." కళా. 3, ఆ.

వార్షికము. సం. వి. అ. న. కాలుక్రాంతకీ. విశే. 1. వానకాలము నఁబుటినది, 2. సంవత్సరకాలపరిమితిగలది.

వాఱంటువిల్లు. దే వి. (వాఱు+అంటువిల్లు.) జాగ్రవనివారి వాఱుగట్టిన పెద్దవింటికోల.

వాఱు. దే. వి సన్నగాఁ గోసినతోలు.

వాఱెన. దే. వి. (వాఱు+ఎన.) 1. నాగతో కాఁడిని చేర్చికట్టెడు వాఱులోనగునది, "ఎ, గీ. గుఱ్ఱముల నాల్గుగమ్ములఁగూలసేసి, వాఱెనయుఁజ కరకుకద్వ నముఁద్రుంచి." ఉ, హరి. 3, ఆ 2 పఁడికోలతోఁ గాఁడిని చేర్చి కట్టెడువాఱులోనగునది. (చూ. ఇగ్గము మొదటియర్థము) 3. ముంగిసమ్రానితో గడను చేర్చికట్టెడు వాఱులోనగునది)

వాఱెనపీఁట. ద్వ. వి. పఁడికోలకును కాఁడికిని నడుమ చేరికగా నుండెడుకొయ్య.

వాలకము. ఉభ. దే. వి 1. మోసము "వాకివాకమొకటి వాసరలలామముగన్గొని" రామా. 2, ఆ-2. వేషము (చూ. అఖ్ఖాడు.)-సం. అ పుం, న. 1. ఉంగరము; 2. నూడిగము.

వాలధి. సం. వి ఇ. పుం. పసఁగుగుఱ్ఱములోనగువానితోఁక.

వాలపాశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కేడదిల్ల, పాపిటచేర్య.

వాలము. ఉభ. వై. వి. బొబ్బిలి. "క వాలమ్ములదఁప్రాకర, వాలమ్ములనెత్తి కుసివాలమ్ములవే, జాలమ్ములఁదగిలికటి, జాలమ్ములఁబుఁ టుసింద్ర జాలమ్మవఁగఁ" సా. ౧, ఆ-సం. అ. పుం. 1. తోఁక; 2. తలవెండ్రుక, 3. కత్తి.

వాలయించు. దే. అం, క్రి. నిర్బంధించు "క. ఏమిటికి నిన్ను వాలయింపఁగనేలా" భో. ౫, ఆ (వాలాయించుయొక్క రూపాంతరము.)

వాలఱుగుడు. ద్వ. వి. (వాలు+అఱుగుడు) వాలిఁడికోఁక.

వాలహస్తము. సం. వి. అ. పుం 1. వెండ్రుకలుగలతోఁక, 2. వెండ్రుకలసమూహము.

వాలాయము. దే. వి. నిర్బంధము. "దవిగానియింద్రలకుపిలాగా పిలారిగఁబోరియులావాలాయముసేయఁగా." పాన్వ. 3, ఆ-విశే. 1. అనివార్యము "సీ. మకుటప్రటిరిచుసినుకులటుమ్రుచ్చుకొ వాలాయమైవెంటవచ్చెనేని." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ "క. వాలాయమువలరాయని, వాలాయముపోఁకధైర్యశప్రంబగలఁ." (వాలాయము-వాలాయముగ.) విద్యా. ౨, ఆ.-2. నిరంతరము. "సీ. ఆవేలుపుఁబేటికఁబట్టిరానినుచేతు, అవెదల్పునేలవాలాయంబుగాఁ గసవుద్వియల్కధరించుచున్నజనుల, చేతఁబూజలుగొనుఁబూతనాభూతనారివార్త." పాండు ౫, ఆ-క్రి. విశే. అవశ్యము. "క మాయాభదఁబొవుమువా, లాయము." రామా 3, ఆ. "ద్వి. ఈదేవునిపదుగు, వాలాయమిదివినవలచితివేని." విష్ణు. పూ. ౧, ఆ. (వాలాయము-వాలాయముగ.)

వాలాయించు. దే. అ. క్రి. నిర్బంధపడు. "క. వాలాయించి దనంబున, నేలమ్మతరంబునేయ." హర. ౨, ఆ.-అం, క్రి. నిర్బంధపఱుచు. "వ. మీకువాచెప్పినట్లకుఁగదాయని వాలాయించి యడిగినప్పుడు." భో. 2, ఆ.

వాలారు. ద్వ. విశే. (వాలు+ఆరు.) వాఁడియైనది. "వాలారుకైకరజంబులఁ జిగిరించె" పా. ౫, ఆ. ("వాలారుతూపు." చూ. నారి.)

వాలిఁడి. ద్వ. వి. (వాలు+ఇఁడి.) తోఁకలేనికోఁతి. విశే. తోఁకలేనిది.

వాలిక. ఉభ.దే. విశే. 1. దీర్ఘము "క్రొవ్వాడివాలికచూపుల్." రామా ౧, ఆ-2. వాఁడియైనది. "క వా, లికకైదువులాడి వనే, లకొలఁగి మొప్పిగ్రిమనస్సేమిడఁగ్రియఁగ" (చూ. దీని ముందుభాగము కొండొక మూఁడవయర్థమునకు.) భార. స్త్రీ. ౨, ఆ "వాలికయమ్ములు" భార. భీష్మ. ౧, ఆ.-సం వి. ఆ. స్త్రీ. అంకెటికుంట.

వాలు. ము. దే అ. క్రి. 1. అతిశయించు; "వాలిఁపేర్చి" హరి. ఉ. ౪, ఆ.-2 క్రిందికిదిగు, 3. ఒఱగు, 4. వంగు. (వ్రాలుయొక్క రూపాంతరము) (చూ. వాలు 3.)-స. క్రి. అతిక్రమించు. "క తీఁగవాకిఁ, వాలియవచేయవమ్మని" (చూ దీనిముందుభాగము మూఁడు అ క్రి మొదటియర్థమునకు.) భార శాం 3, ఆ.-వై. వి 1. కత్తి, "క వాలుపయిఁబడమనల్ల, బ్బాలికపడపడఁడంక." భార ఆది ౨, ఆ.-2 దైర్ఘ్యము*; "2. లోలాక్షిచూపువాలుగల వాలుగమీలనజక్కమద్యమునఁగూర్పంగమంచె" భాస. ౪, ఆ.-3. వాఁడిమి*. (చూ. వాలారు)-విశే. 1 దీర్ఘము*, "సీ. వాలుగాన్రాలువేలుపుతూబంతిదాలుమేలైనవానసలుగట." రామా ౧, ఆ.-2 వాఁడి*, "తే నూనునొక్క వాలమ్మనమ్రుక్కనిసి." భార. భీష్మ. ౨, ఆ. (చూ వాలురమ్ము హరి. పూ. ౯, ఆ) (ఇది గొడ్డురాలువంటిది)-3. క్రూరము*. "ఎ, గీ. వాలుమృగములున్నవనమునితలఁపక." భార, ఆది. ౬, ఆ.

వాలుఁగంటి. దే. వి (వాలు+కన్ను) 1. దీర్ఘములయినకన్నులుగలయాఁడుది, 2 ఆఁడుది. (విశాలాక్షి.) "శా. వాలుఁగంటికి వింటియాతఁడుమనోవాంఛాప్రదానక్రియా, హేలాలోలుఁడు." పారిజా. 3, ఆ

వాలుక. సం వి. ఆ. స్త్రీ ఇసుక. అ. న. ము. నూఁగుదోసకీ.

వాలుకొంగ. ద్వ. వి తెల్లకొంగ, బకము.

వాలుగ. దే. వి 1. మత్స్యవిశేషము. "సీ తెలివాలుగలదాలుగల పోకనుదోయి సొంపుగులుక్కమునద్రమంపుఁజూచి." శుక. ౧, ఆ. (చూ వాలుదైర్ఘ్యమనునర్థము.)-2. మత్స్యము. "ఉ వాలముతోఁకుననగిరులువజ్రనిపాతము సంస్మరింపఁబెడ, వాలుగలై" పా. 3, ఆ.

వాలుగకంటి. దే. వి. 1. వాలుగవంటికన్నులుగలయాఁడుది; 2. ఆఁడుది. (చూ. నులుము రెండవయర్థము.)

వాలుగటెంకి. దే వి. మత్స్యవిశేషము.

వాలుగడాలు. దే. వి మన్మథుఁడు, మీనకేతనుఁడు.

వాలుగిడుపు. ద్వ. వి. (వాలు+కిడుపు) బొక్కె. (చూ. వాల్గిడుపు.)

వాలుగపాము. దే వి. మత్స్యవిశేషము.

వాలుచు. దే. క్రి. వాలఁజేయు. (చూ. వాల్చు. వంచుటకు.- "అన్నదీసుతుఁడుకత్తైనమెయివాల్చియదిపట్టెనై చె." భార. భీష్మ 3, ఆ.)

వాలుచుక్క. ద్వ. వి. శుక్రుఁడు.

వాలుడు. దే. వి. వాతెరికీ. "ఎ, గీ. కోరివాలుడుతైలంబుఁ గ్రో లువారు." పంచ. వేం. ౧, అ.

వాలుపు. దే. వి. వాల్పుట. "అరవాలుపుచూపులు." (చూ. వాల్పు.)

వాలుప్రొద్దు. దే. వి. లేఁబ్రొద్దు, అపరాహ్ణము.

వాలుమగఁడు. దే. విశే. శూరుఁడు. "క. తాలిమియును ప్రతియుఁ బ్రజ్ఞా, శీలతయుఁ బరాక్రమవిశేషనిపుణతయుం, గారో చితకార్యముఁగల, వాలుమగం డేలుఁ దలఁచి వలయునధరణిన్." పంచ. వేం. 3, అ.

వాలుమేకము. జై. వి. అడవిపంది. ఆం. భా. ద్వి, కాం.

వాలువ. దే. వి. (వాలుగయొక్క రూపాంతరము.) "ఉ. పడిఁబుట మెత్తిదాఁటు నిడువాలువ చాలువయింతనంతఁ బై, నిడువెలుంచె లన్ దెలుప." పంచ వేం. ౪, అ

వాలూరు. దే. అ. క్రి. అలస్యముగు. "ద్వి. ఎలసపతి కార్యమెడ యైనయెడను వాలూరనటు సేయువాఁడు మధ్యముఁడు." గా. యు, కాం.

వాలెము. దే వి. విశే. క్రి. గా. వాలాయమునయొక్క రూపాంతరము (నిరంతరమునకు.—"క. నీ వారమును చునమ్మిక, తోవారము గొలుచువారికిదొసఁగులపాలం, బోవిడిచినిరాబారులు, గావించుచె నంటిని వెతఁదపరికింపక." అచ్చ. యు, కాం.—అవశ్యమునకు.— "చ. నేలతొల్పయి, పృథివిలఁబూనిచక్కనిపాలెము వాలెముఁ దెచ్చి చేసియుం, గనుఁగొని." అచ్చ. కిష్కిం, కాం.) (ఈరూపమెరిమ్మన కవిత్వమునందు మాత్రమే కన బడుచున్నది.)

వాల్కము సం విశే (అ ఈ. అ) నారది. (పర.)

వాల్గంటి. దే. వి. వాలుఁగంటియొక్క రూపాంతరము. "అవా ల్గంటిం జేకొంటిమి" భాగ. ౧, స్కం.

వాల్మీకి సం. వి. ఇ. పుం. సంస్కృతరామాయణమును రచించిన మహర్షి.

వాల్లభ్యము సం. వి. అ. న. అధిపత్యము, దొరతనము.

వావదూకుఁడు సం. విశే. (అ ఆ. అ.) యుక్తియుక్తముగా మాట లాడువాఁడు, వాగ్మి

వావాదు జై. వి. (దూ) ఉపవాక్షతము, వాఙ్ముఖము*.

వావి. దే. వి. బంధుత్వము. "వావిఁజెల్లెలుగానిమాఁటురు వంటిది." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

వావింట దే. వి. వావింటయొక్క మారురూపము.

వావిక. దే. వి. కుత్తుక మీదటఁగలగుంట.

వావిరి. దే. వి. 1. క్రమము; "క. రూపకమట్టం, ధావరాముగు లక్షణంబు లలక్ష్యంబుల్, వావిరినొనర్చుఁ గనిన్." గా. ౫, అ. "ఈవావిరి" గా. 3, అ.—2. అనుగతి; "క. పోవఁగనయ్యగ పాలెయు, వావిరిఁదొడరుగ." భో. ౫, అ.—3. ఉత్కర్షము. "వావిరిదక్కన చామరంబులున్." రా. యు, కాం.—విశే. 1. అధికము, "ఒదవెవావిరియైజలతృష్ణవాకు." గా యు, కాం.— 2. అనుగతము; "చ వలదనియుంగచెప్పినను వావిరినైతడు వేగ పాటుమై, బలుముఋనెల్లెడందొడరఁజాతెదు." భార. విరా. ౨, అ.- 3. ఉత్కృష్టము. "వారిజసంభవుండొనఁగవావిరియైన వరంబులు" నిరవ. ౪, అ.

వావిలి. దే. వి. శేఫాలిక. (అది ద్వివిధము; నల వావిలి, తెల్ల వావిలి. ఇదియు నల్లవావిలి.)

వావురిము. దే వి. వారుకముసకు మారురూపము. "సీ. నెలతా ల్పునేవదిమ్ములకు నవేల్పుభోగమ్ముఁదెచ్చినపావురిమువాఁడు." రా, వి. ౧, అ. (దీనికి సరియైన ప్రయోగము చిక్కనదికాదు.)

వావృత్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వరింపఁబడినది.

వాశకము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డసరముకీ.

వాశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (దూ.) బాడిస

వాశిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 ఆఁడేనుఁగు, 2. ఆఁడుది అ. న. ము మృగపక్షిధ్వని విశే. వాసనకట్టఁబడినది.

వాస. దే. వి. ఇంటిమీఁదవలపెడువాసము. "వివేకసంబులో బంగరువాస." ఆని. ౧, అ.

వాసంతము. సం. వి అ. పుం. 1. ఒంటె; 2. కోయిల, 3. తెమ్మెర. విశే. 1. ఉంచఁబడినది. 2. వసంతసంబంధమైనది.

వాసంతి. సం వి. ఈ స్త్రీ. 1 అడవిమొల్లకీ; 2. పురువేలుగు వెందకీ, 3 బట్టకషిమికీ.

వాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు, 2. అడ్డసరముకీ.

వాసకసజ్జిక. సం. వి అ. స్త్రీ. ప్రియుఁడు వడకువచ్చెను నని తెలిసి పడకిల్లు సింగరించి తాను సింగారించుకొనియుండెడు నాయిక. (చూ నాయిక)

వాసగృహము. సం. వి. అ. న. పడకిల్లు, భోగగృహము.

వాసన. సం. వి అ. స్త్రీ. 1. గంధము, 2 అనుభూతార్థస్మృతి, 3. ప్రత్యాశ. అ. న. ము. 1 వాసనకటుంట; 2. వస్త్రము, 3. ఏరానవము విశే. వసనసంబంధమైనది

వాసనకొడుపు. మి. వి పెద్దయూఁదువత్తి. ఆము. ౪, అ.

వాసపోయు. దే. అ. క్రి. వాసాలుపఱచు "సీ. వాసపోవ డుకోల వాసనగలవానమేపెవాసమున క్కడించితెమహిప." గా, వి 3, అ (చూ. వాస)

వాసము. ఉభ దే. వి. ఇంటిమీఁదవలపెడుపెట్టు (చూ. వాస పోయు.)—సం. వి. న. వస్త్రము. (చూ దాలుమొదటియర్థము) (మొదటిరూపము వాసస్సు) అ. పుం. 1 ఇల్లు; 2. అడ్డసరముకీ.

వాసరోగము. సం. వి. అ. పుం. గందపొడి, చూర్ణము

వాసరము. సం వి. అ. పుం, న దినము, దివసము, ప్రొద్దు

వాసవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుతేఁడు.

వాసి. ఉభ. దే. వి. 1. తారతమ్యము, "క. అసేకవిధసేవకు, వాసియడిగరీపు." భార. ఉద్యో. ౨, అ.—2 భేదము; "సీ ఇందుఁదక్క తక్కం టెభేదంబువరికింపనొనరించెఁబడనెనిలిపె, సనునివి మొదలైనయట్టి భూతార్థంపుఁ గ్రియలపట్టుననొనరించుఁబడియు, నిలుపునసునివియాదిగాఁగలభవిష్య, దర్థవచనంబులైన క్రియాప దంబు, అనుచుకొనుటయువాసియిందునుదలంప." కళా. ౫, అ. 3. అధిక్యము; "వ. కేజంబు వాసికినాకవడియుడిమాయిరు వురకునఖ్యంబు నమకూరనేర్పు సేయనుటయు." భార. ఉద్యో. ౧, అ—4. లాభము, (వాఁడువడ్డీకి వాసికిచ్చి జీవనముచేయుచు న్నాఁడు.)—5. ప్రసిద్ధి, "ఇందునందున వాసికెక్కిరి." భాగ. ౨, స్కం—6. పరిమితి. (ఇంత మప్పాతికవాసి గ్రంథ ము వ్రాసినది.)—విశే. 1. ఉత్కృష్టము, (దానికంటె నిదివాసి.) 2. స్వస్థము; (ఇప్పుడు వానికి ఒళ్లువాసిగానున్నది.) 3. బాగు. "క. కాలిమహిమమునుచే, వాసిగనినసంశయములువాసితిమి." కూర్మపురాణము ౪, అ.—సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాశియొక్క రూపాంతరము.

వాసించు. సం. అ. క్రి. వసించు. స. క్రి. వాసనకట్టు. (చూ. వెలవత్తి.)

వాసిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఆఁడేనుఁగు, 2. ఆఁడుది. అ. స. ము. మృగపక్షులధ్వని విశే. 1. వాసనకట్టినది, 2. వాసెనకట్టినది.

వాసుకి. సం. వి. ఇ. పుం. ఒక సర్పరాజు.

వాసుదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వసుదేవునికొడుకు, కృష్ణుఁడు.

వాసువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. వాసుదేవపరిభావకుఁడు శాలిక.

వాసె. వై. వి. వాసెగ్రోలు. "మ. ఎలమిండ మ్మెదమ్రోఁతవాపరవలై యాపోందమత్తిల్లుగో వెలపేశాడులకూఁకపాటలమరఁగ వేసడర్చనోవాగా, ద్రుమల పేరంగలవట్టపుల్ గఱువఁగోపుల్ సాఫురేదివాపా, త్రిలకయ్యామవిభ్రూఫుఁ శ్రీప్రవరుల్ వాల్పంగనిచ్చెఁగ మఁగా." యా. ౪, అ (మొదటిరూపము వాసిగా)

వాసెగ్రోలు. దన్య. వి. (వాసె+గ్రోలు) పిల్లంగ్రోవి. అము ౪, అ.

వాసెన. వై. వి. అఁరిపోకయుసటికై దినుటిమూసికట్టెడు గుడ్డ*.

వాసెనకట్టు. దన్య. వి. వాసెనగుడ్డకట్టు వంటికట్టు "ఉ. మాసిన చీరగట్టుకొని మాసముశోదినిఁ దక్షభూవసు, వాసెనకట్టుకట్టినిసువాలికస్తురివట్టువెట్టిలో, గాలిగా చీఁకటింటికడకంటపై జలదాంక చంద్రరేఖ, భానభృశాంగియపారలెగాధ మనోజవిషాదవేదనన్." పా ౧, అ

వాసెనకుడుము. దన్య. వి. ఇడ్డెనయను పిండివంట.

వాస్తనము. సం. వి. అ. న. యథార్థము.

వాస్తవికము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యథార్థమైనది.

వాస్తవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వసింపఁదగినది.

వాస్తవ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గృహస్థుఁడు. "పండినపెరటి కల్పకముపాత్తవ్యుఁడు." పా ౧, అ.

వాస్తుకము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసుకూరాకు, చక్రవర్తము. (రూ. వాస్తూకము.)

వాస్తువు. సం. వి. ఉ. పుం. న. 1. ఇండ్లుమొదలగువాని యేర్పఱుపఁదగినభూమి, 2. ఇల్లు.

వాస్తోష్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుతేఁడు.

వాస్త్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వస్త్రముచేఁ గప్పఁబడినది, (రథము.) 2. వస్త్రసంబంధమైనది.

వాహద్విషము. సం. వి. ష. పుం. ఎనుపోతు.

వాహనము. సం. వి. అ. న. ఎక్కఁదగినయేనుఁగులోనగునది.

వాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱము; 2. ఎద్దు; 3. భుజము, 4. వాయువు; 5. ఇరుస.

వాహసము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెనుఁబాము; 2. కూఁకుకాలువ; 3. నీరుచెంచేలిక.

వాహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వహింపఁబడినది.

వాహిత్థము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగుయొక్క వాగకుంభము క్రిందిచోటు

వాహిని. ఉభ. వై. వి. వాగ్ధోరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నది, 2. సేన, 3. సేనావిశేషము. (ఎనుబదియొక్క రథము అన్నియేనుఁగులు ఇన్నూట నలుబదియూడు గుఱ్ఱములు నన్నూటయేఁబదురు కాలుబ్బరుకుగలది.)

వాహినీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 సేనానాయకుఁడు; 2. సముద్రుఁడు.

వాహ్యము. సం. వి. అ. న. వాహనము. విశే. వహింపఁదగినది.

వాహ్యాళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్వారి. (చూ. ప్రోయాలు.)

వాళి. దే వి. 1. పసులపోవుదారి, 2 వాడుక.

వి.

వి. దే. అవ. ది అనుదానికి బహువచనము. (చూ. ది)

వింగడము. వై విశే. 1. విశీర్ణము: వింగడమైనయొక్క వనవీథిఁ గనుంగొన." అము. ౫, అ. 2. సుందరము, "సీ. వింగడంబై పట్టి మంగిలినిడికొన్నబృందావనీక్రుగ్గు పెట్టుఁదాన." అము. ౪, అ 3. విపరీతము*. "క. అంగజహారుని ప్రసాదము, సంగలుగుమచ్చెపుటుఁడునాఁడాదిగమా, వంగడముసదయొవ్వడు, వింగడమైకూఁతురు ద్భవించెన్నాకున్." విజ. ౨, అ - 4. వేఱు*. (చూ వింగడించు.)

వింగడించు. వై. స. క్రి. వేఱుపఱచు, విభజించు. "అమరవరక్షమామరవరాంచితవృత్తులఁ వింగడించి." వాస ౨, అ.

వింజామర. మి. వి. (వెల్ల+చామర.) తెల్లనిచామరము. "ఎ, గీ. ధార్తరాష్ట్రులఁ వింజామరిడనొప్ప పాండుసూనుఁగనియె." అము ౪, అ. (రూ. వింజామరము. "ఎ, గీ. రమణశ్రీదేవివింజామరంబువీవ." శేష. ౫, అ.) (సంధిని వర్ణకారము) (అజకమున వెల్ చామరమందురు.) (ఇది ముంగోపమువంటిది.)

వింజిలి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

వింతేము. వై. వి. వింధ్యపర్వతము. కళా. ౫, అ.

వింట. దే వి. వినట, శ్రవణము. కా. ౨, అ.

వింటాలము. దే. వి. మల్లబంధవిశేషము. హంస. ౧ అ

వింటికోల. దే. వి. (విల్లు+కోల) తాళ్లకనివానియొక్క ధనురాకారమైన సాధనవిశేషము.

వింటిపట్టు. దే. వి. (విల్లు+పట్టు.) (చూ.) అమ్ముపేటునేల, ధనస్సంతరము.

వింటిరాసి. దన్య. వి (విల్లు+రాసి.) ధనురాశి.

వింటివాఁడు. దే. విశే. (విల్లు+వాడు.) విలుకాఁడు వింత. దే. వి. ఆశ్చర్యము. విశే. 1. అపూర్వము; (చూ. ఒయ్యి మొదటియర్థము) 2. అన్యము

వింతరాలు. దే విశే (వింత+ఆలు.) అన్యగాలు. "సీ. మంగొంగుఁబడిఁడిరై మూల్గుపుగ్యంబులవిభ్రుఁగుదురెట్టివింతరాంద్రు." భాగ. ౬, స్క౦. (ఇది ముద్దరాలువంటిది.)

వింతవాఁడు. దే. విశే. అన్యుఁడు "సీ. వింతవానిఁగటాక్షవీక్షణంబునఁజూచు కినలయోష్ఠివహించుగిల్లకన్న." సం. "కటాక్షయతివాస్యంబైకేరాక్షిఁ తుపాధవేశ." కాశి. ౨, అ.

విందు. దే. వి. 1 చుట్టములులోనగువారికిపెట్టెడుభోజనము; "క. అప్పుడు, యఖిలనృపాలకోటికిమహార్హంబుగా దనపాకదాతురి, ముఖమెఱిఁగింపగంధవహసూనుఁడు విందని చెప్పి నేర్పునన్." భా. ౨, అ - 2. అతిథ్యము; "ద్వి. కరమర్థియాయింటికడవిందు గుడిచి, యరుగుము." రా. బాల, కాం. - 3. చుట్టము; "విందుల

కల్లనేఁడిదలబిందు." పాండు. 8, ఆ.-4. అతిథి. "క. భూమహేశ్వర శ్రీతిం, బొందిత విరుఁగనితగియును, విందవయితినాఁకు" భార. శాం 3, అ

విందుపురుగు. దే. వి. ఒకవిధము పాలెపురుగు.

విందువు. సం. విణ (అ. అ. అ.) తెలియువాఁడు

వింధ్య. సం. వి అ స్త్రీ. అదవి*. అ. పుం. ము. పర్వతవిశేష ము. ము బోయువాఁడు.

వింశతి సం. న ఇ. స్త్రీ ఇరువది విణ. ఇరువదిసంఖ్యగలది.

వింశము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) ఇరువదవది

వికంకతము. సం వి. అ పుం. ములువెలమికి పుల్లవెలఁగకి. (అనిగొందఱు.)

వికచము. సం. వి. అ. పుం కేతుగ్రహము. విణ. 1. వికసించినది. 2 వెండ్రుకలులేనిది.

వికట. సం వి. అ. స్త్రీ. వజ్రవారాహియను దేవత. విణ 1. మిక్కిలి సంకటైనది 2 భయంకరమైనది 3 చక్కనైనది.

వికటకవి సం. వి ఇ పుం. వికటముగా మాటలాడువాఁడు, పోసగాఁడు.

వికటించు. సం అ క్రి. వంకరయగు, ఎదురుతిరుగు (వాఁడు నాతో వికటించియున్నాఁడు)

వికత్థనము. సం. వి. అ న స్తోత్రము, పొగడిక.

వికర్తనుఁడు. సం వి. అ పుం. సూర్యుఁడు.

వికర్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం అంగడిపారుపత్తెగాఁడు.

వికలము. సం విణ (అ ఆ అ) విచ్ఛేదమునొందినది.

వికల్పము. సం వి. అ. పుం 1. భ్రాంతి, 2 మాఱుదల; 3 అవాంతరకల్పము, 4 ఒక యర్థాలంకారము. (చూ అలంకారము.)

వికవిక. దే వి నవ్వునందగు ధ్వన్యనుకరణము. (చూ. కిరుగిలి రెండవ నవ్వు.)

వికస సం. వి అ స్త్రీ మండెడికి. అ. పు. సం. చంద్రుఁడు

వికసనము. సం. వి. అ న. వికాసము, తెలివి.

వికసించు సం. అ క్రి వికాసముపొందు, వికసిల్లు.

వికసితము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వికసించినది.

వికస్వరము. సం విణ. (అ ఆ అ.) వికసించునది.

వికారము. సం వి అ. పుం. 1. మనసు యొక్కగాని రూపము యొక్కగాని మాఱుపాటు; 2. తెవులు. (షోడశవికారములు.— ఏకాదశేంద్రియములు పంచభూతములును.)

వికారి సం వి. న్ పుం. ఒక సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము.) విణ వికారముగలది.

వికాపిక. దే వి 1 నవ్వులయందగు ధ్వన్యనుకరణము; "వికావికనవ్వు." ఇలా. 3, అ -2. కిరులయందగు ధ్వన్యనుకరణము, "అటఁదోఁచె గగనంబుఁ బసిగావికాఁగెరుసనదుఁగొను." చంద్రా. 3, అ.—విణ. బ. చెల్లాచెదరు.

వికాసము. సం. వి. అ. పుం. వికసనము, తెలివి.

వికాసి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) వికాసముకలది.

వికిరము. సం వి అ న. గజకుంభస్థలమధ్యము. పుం. 1. పక్షి; 2. భండము. 3 శ్రాద్ధకాలమునందు నిమంత్రితులు భుజించిన పిమ్మట విస్తరికి ముందరవేసెడు అన్నము, 4. నూయి.

వికిరీటము. సం. వి. అ న వెదచల్లుట. పుం జిల్లేడుకి.

వికీర్ణము. సం విణ (అ. ఆ అ) 1. వెదచల్లఁబడినది, 2. చెదరినది.

వికుర్వాణుఁడు. సం విణ (అ. ఆ అ.) సంతోషమునొందిన మనుష్యుఁడు

వికృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వికారమునొందినది, 2. తెవులునొందినది 3. రోఁతయయినది

వికృతి. సం వి ఇ స్త్రీ 1. వికారము, 2. వండవ్పు. (చూ వండవ్పు) పుం ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

విక్కము సం. వి అ. పుం. ఇరువదియేండ్లవయస్సుగలయేనుఁగు.

విక్కిపిరియు. దే. అ. క్రి (విరియు+పిరియు) మిక్కిలి విరియు "పమోపమబునవిక్కివిరిసి" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

విక్కు. దే అ. క్రి 1. విజృంభించు; "క అక్కునమోక్కు డుబు, విక్కుచునక్కొండెయుక్కు వికసేనయలం, జొక్కులడియ్యకుండు, నక్కరతెలికిల్లనేపు నడకించిరిగా" ఆన్వ శీకృం, కాం -2 గద్యము. "క. చిక్కుచలోఁ బడు వాడు చేకుండయుడెగా, విక్కుచుఁ దప్పికదు జని." చంద్రరేఖా విలాసము. ౨, అ.

విక్రమము. సం వి అ పుం. ఒక సంవత్సరము (చూ. సంవత్సరము) ము. 1. అతిబలము. 2 అక్రమణము; 3. శౌర్యము, 4. చరణము.

విక్రమించు. సం అ. క్రి 1. విర్యముచూపు, 2. శౌర్యము చూపు

విక్రముఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 విష్ణువు, 2. విక్రమార్కరాజు.

విక్రయము. సం. వి అ. పుం అమ్మకము, విపణము.

విక్రయి సం. వి న్ పుం. (చూ.) విక్రయికుఁడు.

విక్రయించు. స స క్రి. విక్రయము చేయు, అమ్ము.

విక్రయికుఁడు. సం. వి అ. పుం. అమ్మెడువాఁడు.

విక్రాంతి స . వి ఇ స్త్రీ. 1. విక్రమము; 2. అశ్వగతి.

విక్రాంతుఁడు. సం. విణ (అ ఆ. అ) విక్రమించినవాఁడు.

విక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ (చూ) వికారము.

విక్రీడితము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి ఆడఁబడినది.

విక్రీతము. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) విక్రయింపఁబడ్డది.

విక్రేత. సం. వి ఋ. పుం విక్రయించువాఁడు.

విక్రేయము సం. విణ (అ ఆ. అ) విక్రయింపఁదగినది.

విక్లబుఁడు. సం విణ. (అ. ఆ అ.) భయశోకాదులచేత చేతులు కాళ్లుబలబిలపోవువాఁడు.

విక్షావము. సం వి. అ. పుం. 1. దగ్గు; 2. తుమ్ము.

విక్షిప్తము సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1 ఎగురవేయఁబడినది; 2. విసరివేయఁబడినది.

విక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎగురవేయుట; 2. విసరివేయుట, 3 కదలిక.

విక్షేపించు. సం. స. క్రి. 1. ఎగురవేయు; 2. విసరివేయు.

విఖ్యాతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విఖ్యాతిఁజెందినది.

విఖ్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి.

విఖ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ముక్కుపోయినవాఁడు, ముక్కిఁడి. (చూ. విగ్రుఁడు)

విగడియ. వై. వి. గడియలో అఱువదవభాగము "ఒక్కవిగడియలోనన్" గామా. ౭, అ.

విగతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. పోత్తిగాఁబోయినది 2. వెలుఁగులేనిది.

విగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. నాశము; 2. విధజనము.

విగళనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి జాఱుట, ద్రవలనము.

విగళితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి జాఱినది.

విగాఢము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) (చూ.) విగాహితము.

విగాహము. సం. వి. అ. పుం. మునుఁగుట. (చూ. విగాహనము.)

విగాహించు. సం. అ. క్రి. మునుఁగు క్రుంకు.

విగాహితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మునిఁగినది.

విగుణము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విభిన్నగుణముగలది.

విగుర్వించు. దే. స. క్రి. (విఱుచు+విఱుచు.) చక్కగావిఱుచు "క. గరివించివసిగీతిలిలిన, గర్వముధురీణత్వము ప్రకాశించుగనీ, పర్వశశిఖరంబెత్తి, గుర్వింపుముదూరమసినగోత్రమిదుండున్." భార. ఆది. ౬, అ.

విగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. శరీరము, 2. విభాగము, 3. విస్తారము. పుం, న. 1. యుద్ధము, 2. వద్గుణములలో నొకటి. (చూ. గుణము)

విగ్రహించు. సం. అ. క్రి. కలహించు, పోరు.

విగ్రుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) (చూ.) విఖ్యుఁడు.

విఘటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) విగడియ.

విఘసము. సం. వి. అ. పుం. దేవతాతిథులభుక్తశేషము.

విఘాతము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. అడ్డంకి, 2. పెద్దదెబ్బ, 3. చెఱుపు.

విఘాతించు. సం. స. క్రి. 1. చెఱుచు; 2. చంపు.

విఘ్నపడు. మి. అ. క్రి. (విఘ్నము+పడు.) అడ్డిపడు. (చూ. జోలి మూడవయర్థము.)

విఘ్నము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డి, అంతరాయము.

విఘ్నరాజు. సం. వి. అ. పుం. వినాయకుఁడు.

విచక్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చమవరి. విశే. నేర్పరి.

విచయనము. సం. వి. అ. న. వెదకుట, అన్వేషణము.

విచర్చిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గజ్జి, పామ.

విచారణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రమాణములచేత విషయమును పరిశీలించుట, చర్చ.

విచారణీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విచారణచేయఁదగినది.

విచారపడు. మి. అ. క్రి. (విచారము+పడు.) సంతాపించు.

విచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలోచనము, 2. సంతాపము.

విచారించు. సం. అ. క్రి. 1. ఆలోచించు; 2. సంతాపించు. "వ. సహజంబైనభరముపాతివ్రత్యంబునసకలధర్మంబులును సాధించెనుతానిగవయ్యడ విచారింపకుము." కళా. ౫, అ.

విచారితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విచారింపఁబడినది.

విచార్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విచారింపఁదగినది.

విచికిత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంశయము సందియము

విచికిలము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకదిరుసుమల్లె, 2. మల్లె, 3. దవనము.

విచిత్రము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. పుం. చిత్రవర్ణము. విశే. 1. ఆశ్చర్యకరము; 2. చిత్రవర్ణముగలది

విచల్లిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) పావలి.

విచేష్టించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలిచేష్టించు భార. ఉద్యో. ౨, అ. (చూ. చేష్టించు)

విచ్చేయు. మి. గ. అ. క్రి. 1. వచ్చు; "ఉ. ఈయెడకుంబ్రసన్నమతివిందఱుఁగ్గొని దేవదేవ విచ్చేయుటఁ జేసియానియమశీలత యుక్తముసిద్ధిఁ బొందె." పారి. ౪, అ.—2. పోవు. "క. చెచ్చెరఁగరిఁగరికి సి, విచ్చేసిన నిమిషమైన వేయేండ్లగు నీ, వెచ్చోటికివిచ్చేయకు, మచ్చికతోనుండుమయ్యమావగరమునన్" భాగ. ౧, స్కం. [" క. నిచ్చలురోపలికాంతలు, మచ్చికఁదనతోఁడనాడు మాటలునాకున్, ముచ్చటలుచెప్పమెల్లన, విచ్చలవిడిఁదొడలమీఁదవిచ్చేసిరిపా." (ఇక్కడ విచ్చేయుటయనఁగా కూర్చుండుట) భాగ. ౧, స్కం.] (విజయంచేయుమనుమాటరూపము) (చూ. విజయముచేయు.)

విచ్చ. దే. వి. నాలుగువేళ్లు చుట్టికిలినమూరిచుట.

విచ్చలవిడి. దే. వి. (విచ్చలు+విడి.) స్వాతంత్ర్యము. "క. విచ్చేయుమదిలిగర్భము, చెచ్చెరవెలువడుమహా చిరకాలంబున్ విచ్చలవిడిలేకమరులు, ముచ్చట పడియున్న రురుముదమందింపన్" భాగ. ౭, స్కం.—విశే. స్వతంత్రము. "విచ్చలవిడిచేఁతకరమె." భార. విరా. ౨, అ.—క్రి. విశే. యథేచ్ఛము. "సీ. చదలెల్లనల్లవిచ్చలవిడి మొరయుచు బాయిదములుబెడిదంబురొదలుగాఁగ." అచ్చ. బాల, కాం.

విచ్చవిచ్చలు. దే. అవ్య. యథాయథలు.

విచ్చాయ. వై. వి. రత్నదోషవిశేషము.

విచ్చు. దే. అ. క్రి. 1. విరియు, "వనితవక్త్రనవిష్వనిమొల్లమొగడలు" చంద్ర.—2. చీలు. అం, ప్రే. విరియఁజేయు (కనువిచ్చిచూచెను) ప్రే. విసుచుమొక్కరూపాంతరము. "దనువిచ్చిమేడలన్." అము. ౨, అ.

విచ్చుకత్తి. ద్వి. వి. ఒఱదూసినకత్తి.

విచ్చుటాకు. దే. వి. (విచ్చు+ఆకు.) చివాళ్లు.

విచ్చుమొగ్గ. ద్వి. వి. 1. విరియుమొగ్గ; 2. చెల్లాచెదరగుట. "సీ. ఎలమిఁబొల్పగుయోధికలకునంతలకూటములకును మఱివిచ్చుమొగ్గలాదవె." అము. ౪, అ (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)—విశే. 1. చెల్లాచెదరైనది; "ప్రజాజాతిన్ విచ్చుమొగ్గైనదిన్." పాంచా. ౨, అ—2. చెల్లాచెదరుచేయునది. "ప్రుచ్చుచేరుదలకువిచ్చుమొగ్గ." ఐది 3, అ.

విచ్ఛాయము. సం. వి. అ. పుం. రత్నదోషవిశేషము. విశే. కాంతిపోయినది.

విచ్ఛిత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఎడఁబాటు, 2. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము కొంచెముగా నుండినను మిక్కిలి యొప్పిదమును గలుగఁజేసెడు స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము, 3. భ్రాంతి, 4. సంకుచు.

విచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడఁబడినది, 2. భేదింపఁబడినది, 3. నఱకఁబడినది, 4. వంకరైనది.

విచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎడఁబాటు, 2. నఱుకుడు.

విజనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జనులులేనిది, ఏకాంతము.

విజయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జయతిథి, 2. పార్వతి, 3. పార్వతియొక్క చెలికత్తె. అ. పుం. 1. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) 2. దినముయొక్క అవసభాగము (చూ. దినము.)

విజయంచేయు. క్రి. అ. క్రి. (విజయము + చేయు.) 1. వచ్చు. "వ. దిక్కులోఁదమహావీయుండైన యమ్మహాత్ముండు విజయం చేయుటయు" భార. ఆ. అ.–2. పోవు "క. మకరిగిరిగతి త్రికథా, రవవృత్తిందరవెలుంగరాకయనస్తా, సనయముయొక్కను భోము, ధ్వనమీఁదంబునకుఁదరణియరదముచన్నెన్, విజయంచేయుఁడు" విర్వ. 2, ఆ. (విజయముచేయుయొక్కరూపాంతరము. చూ. విజయముచేయు.)

విజయచ్ఛందము. సం. వి. అ. పుం. ఏనూఱుపేటలుగల హారము.

విజయదశమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆయుధములు పూజించెడు ఆశ్వయుజమాసము శుక్లపక్షమునందలి పదవతిథి.

విజయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలిగెలుపు; 2. దినముయొక్క అవసభాగము (చూ. దినము.)

విజయముచేయు. క్రి. అ. క్రి. 1. వచ్చు; "ఉగ్రసేనవిజయముచేయుమనుఁడు." హరి. ౫, అ.–2. పోవు "వ. ఇవ్వార్తవిని బలుగడి పిరస్సమయంబునఁబడ్డ విస్మయంబునకు విజయముచేయుమనుటయు" అను. ౪, అ. (ఇది పూజ్యుల యొక్క గాకపోకలయందే ప్రయోగింపఁబడెడి.)

విజయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) విజయముగలవాఁడు.

విజయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు; 2. విష్ణుద్వారపాలకులలో నొకఁడు.

విజాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. భిన్నజాతి, 2. విశేషజాతి.

విజాతీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విజాతిసంబంధమైనది.

విజిగీష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలి జయింపనిచ్ఛ.

విజిగీషువు. సం. విశే. (ఉ.) మిక్కిలి జయింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

విజితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) జయింపఁబడినవాఁడు.

విజిలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తోఁకఁజగట్టినది, (పెరుఁగు లోనగునది) పిచ్ఛిలము.

విజృంభణము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి జృంభణము. (చూ. జృంభణము.)

విజృంభించు. సం. అ. క్రి. 1. చెలరేఁగు, 2. వికసించు.

విజృంభితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వికసించినది, 2. అతిశయించినది.

విజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విజ్ఞాపనము, విన్నపము.

విజ్ఞాతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రసిద్ధుఁడు.

విజ్ఞానము. సం. వి. అ. న. 1. శాస్త్రాదులయందలి జ్ఞానము, 2. విశేషజ్ఞానము, 3. కర్మము.

విజ్ఞాపనము. సం. వి. అ. న. విజ్ఞప్తి (చూ.) విన్నపము.

విజ్ఞాపించు. సం. స. క్రి. విజ్ఞాపనముచేయు, విన్నవించు.

విజ్ఞుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిపుణుఁడు, నేర్పరి.

విజ్జె. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు "విరులపైఁదకుపాంతవిజ్జెగాల్పి." ఉ. హరి. ౫, అ.–వి. శస్త్రకౌశలమునందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. వల్గ్వాహముల క్రిందఁబడినగాహలుఁ గూలి విజయదన్న కానెడిహయులు." జై. ౫, అ. (ఆమ్రేడితమునందు విజావిజ్జె. "విజావిజానఁదన్నంగ." పాండ. ౪, అ.)

విజ్జోడు. దే. విశే. (రెండు+జోడు) జోడుగానిది, సరిగానిది, "ప్ర. త్రుకులువిజోడైనచోఁదంత్రి విరిగిరాఁదీసింపి కెలికిలి విరదఁ బ్రదివప్ప" వై. ౧, అ.

విజ్జోడుపడు. దే. అ. క్రి. భేదపడు. "సీ. కల్పాంతకృప్రకారమాత్రమునైనయస్థదాభ్యాస క్రియాదికములు, జోడనందునొక్కింక, విజ్జోడుపడక, నమమగుటయెట్లొయ విచారము గలిగియు." కవి. ౫, అ.

విటంకము. సం. వి. అ. పుం. న. కొటగయందలి గువ్వగూఁడు.

విటకత్తె. క్రి. గ్రా. వి. విటుకులాఁడి, విటి.

విటకాఁడు. క్రి. గ్రా. వి. విటుఁడు (చూ. బోఁగలి.) (పావ్యము కాదు)

విటతటము. దే. విశే. విటతాటముయొక్క రూపాంతరము. "క. పుటమెగసితోకవృక్షుఁడు, జటులార్భటిఁ బూనిపెటిలి పార్థివసింగ్, విటతటముగఁ బడవైచెను, విటుభుజసత్వంబు మెఱయఁ బవనజుఁ డల్కన్." మె. 3, అ.

విటలాటనము. దే. విశే. తాఱుమాఱు. "సీ. మంచినవ్వధందమండలంబులుగిట్టి విటలాటనంబుగ విఱిచివిఱిచి." భార. విరా. ౫, అ.

విటతాటము. దే. విశే.——పై——"సీ. శరుకృలెల్లిడ విటతాటంబులైహారగ్రహతారకావళి కాంతిమాసె." భాగ. 3, స్కం.

విటపము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. చిగిరించినకొమ్మ; 2. కొమ, 3. చిగురు, 4. బోదలేనిచెట్టు. దు. విటరాయఁడు.

విటపి. సం. వి. న్. పుం. 1. చెట్టు, 2. మఱ్ఱిచెట్టు.

విటరాయఁడు. వై. వి. విటశ్రేష్ఠుఁడు. "క. విటునిరమునుమదీవ్యగా, పుష్పమమధురరవంబు చెవులపోలకరూత్రన్, విటరాయదైనఁగాక తులగాముఁడు గాఁడెరింపుకడియలలోనన్." రుక్మాం. ౨. అ.

విటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విటకత్తె, విటుకులాఁడి.

విటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విటకాఁడు, వల్లభుఁడు.

విటుకులాఁడి. దే. వి. (విటుకుడు + ఆఁడి.) విటురాలు.

విట్ఖదిరము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మి. నెలితుమ్మి (అని కొందఱు)

విట్చరము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) ఊరఁబంది.

విట్ఛారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తీతిగోరువంక.

విట్టు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. విష్ఠ, మలము.

విడంగము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. వాయువిడంగముకీ. 2. వంటయుప్పు విశే. నేర్పరి.

విడంబన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అ న. ము. 1. అనుకరించుట; 2. మోసపుచ్చుట.

విడంభించే. సం. స క్రి. 1. అనుకరించు, 2. మోసపుచ్చు.

విడద్రొక్కు. దే. స. క్రి. (విడన్ + త్రొక్కు.) విడుచు.

విడనాడు దే. స క్రి. (విడన్ + ఆడు.)———పై.——— "ద్వి. అంతటస్వపతిభార్యనువిడనాడి, చింతించుచును గద్దచే కూర్చుండి." పా.

విడపలే. దే వి. ఇంద్లకుకప్పెడు తృణవిశేషము.

విడి. దే వి. 1. అరుణకాంతి, "వ. విడిగలకెంపుతోరణాలకు వన్నెలలతో" శుక. ౧, ఆ.–2 ప్రతాపము, "క. వెడలికసల దలవారిధ, వడుపున నెరవుగ మ్రోయువాసరసేనం, బొడగని సడిపడగనలవు, విడిగనగొని రఘువరుండు విస్మితుడగుచున్" గా యు, కాం - 3. క్రోధము, "క. బాలకులారథరిత్రి, పాలకుకి యింతుకను బలువిడిసినిలో, లాలకుడగుమునికుంజర, బాలకు నరికెన్ త్రిలోకపాలకులదరన్. వ. ఇట్లు కోపించి" భాగ ౧, స్కం.–4 పరాక్రమము, "అ. ఉద్దవిడిసమయుల నూచ ము గదిత్తు." సం "అవవాగోనర ప్రాణి శుభానిచబహు నిచ. వివిధానిహారిష్యాము ప్రతిపిద్య పురంబలాన్." భార. విరా 3, ఆ. "ఒంటొరులిల్వట్లు." గా. యు, కాం. "బలువిడి తోడవచ్చి" గా. కిష్కిం, కాం. "వ ఇట్లువార్థిక్యబలు విడికోపాటించి." భార. ద్రో ౪, ఆ.–5. ప్రత్తికాయలోని కేపు "తే. నింగియనియెడు ప్రత్తిచేనికిని రక్త. బలియుడిరసంగనెల నంతతో లుకసమరి దళముగ దానవిగిసిన మెఱుగు బ్రత్తి, విఖ్యాతిలెంతయునల్లపిల్ల." కళా. ౫, ఆ –విశే. 1. అరుణము. "చిగురులవిడిసంజనిగుడుచోట." (విడిసంజ=ఎఱసంజ.) పావ 3, ఆ.–2 ప్రత్యేకమైనది, (విడాకు, విడిపూస, ఒకయెద్దు విడిగా మీయుచున్నది) 3. కొఱదగనిది. (కడికధ.) 4 పని నుంచివిడిచినది (విడికోడె, ఇప్పుడు కిడు విడుగానున్నాడు.) - క్రి. విశే. ఒంటరి. "క. అనుమునుంబున భీష్ముని, వేగముకధా సనంపు విడివనదేరన్, భూమునిభూజయొనగ్గిను, భూనసమిడి మధురఫలములర్పించిరిగన్." (విడి = విడిగ.) అధ్యా. అర, కాం.

విడిగోలు. దే. వి. (విడి + కోలు.) మొఱుపు, విశే. పనిలేనిది.

విడిచివాటుగుదియ. దృ. వి భిండిపాలము, పొఱు.

విడిదల. దృ. వి. (విడిచి + తల.) విడియుచోటు, విడిచినచోటు. "వ. హిరణ్వతియనుపుణ్యనదిపొంతవిడిదలగానిరూపించి." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.— "ధర్మసుతునివిడిదలకరిగెను." భార ద్రో. ౨, ఆ. (దండువిడియుచోటు స్కంధావారము, దండునందొక్కొక్కడు విడిసినచోటు శిబిరము.)

విడిది. దే. వి. 1. విడియుట, "అ. కృష్ణుకొంగుగేలగీలించి నేడుమా, యింటవిడిదిచేసియగుమెల్లి, యనిన." వి, పు. ౭, ఆ.- 2. విడిసినచోటు. (నీవు నావిడిదికిపోయెదవు.)

విడిపట్టు. దే. వి. (విడిది + పట్టు.) విడిదిచోటు. "తే. భామరా వాసములువిడిపట్టులొసగి." రుక్మి. 3, ఆ.

విడిమట్టు. దే. వి 1. వాసస్థానము; "ఎ, గీ. అన్నములతిండి విడిమట్టుచలువగట్టు." యు. ౨, ఆ.–2. గోపురము; "సీ. విప్రాలయములనందు విడిమట్టుగానుండువానియుంటలలోనవైన లేదు." రుక్మా. ౨, ఆ.–3. విడిది. "వ. తుహినాచలేంద్రుం డునకునియమించినవిడిమట్టు ప్రవేశించియుండె." హర. 3, ఆ.

విడిముడి. దే. వి ధనము. "క. కొడుకులుపుట్టనిమానిసి, కొడుకులుబల్మియును విండ్లుగొడవులుమాత్రల్, పుడమియునెక్కుడు మకములు, విడిముడియుంటగ్గమువును విగణింపలేకున్." అర్వ. బాల, కాం.

విడియము వై. వి. విడెము. "కప్పురపువిడియమ్ము." కృం 3, ఆ. (రూపాంతరము విడియ. "ద్వి. ఎక్కడికివిడియలిందరిప్పరు వచ్చి, తిక్కడికిసినయింతిసినపుగ." భాగ. ౫, స్కం.) (ముద్రితములేనిరూపము గ్రంథములయందు గలదు. వాడుకలోనిదికాదు.)

విడియు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రయాణమైపోవువారు దారిలోనొకచోటదిగు; 2. విడు, "విడియుంబునుకొనగ." భార. విరా. ౨, ఆ.–3 జాఱు. "తే అర్థినన్నంబుగనుచుచోనందుగలిపి, విసముపెట్టిపెట్టినని చిపివదు, గరముగ్గూడవగరుండు ఘనుడు పుటి, వరగుణస్ఫూర్తి నొప్పెను క్రవర్తియయ్యె." భాగ, ౯, స్కం.

విడిపడు. దృ అ. క్రి. (విడి + పడు.) 1. విడు; "విడిపడ్డ జైతో." శకు. ౪, ఆ –2. జాఱు, "క. ఆయెక్కువిడిపడి యమహీపునిచేతియగ్నిగోళంబులయందుబడిన." పంచ నా. 3, ఆ –3. తెగనుండివేఱుపడు, (ఆయాపు విడిపడినది) 4. నిర్బంధమునుండితొలగు. (బ్రదుకు విడిపడి యధేచ్ఛముగా తిరుగుచున్నాను.)

విడివాటుబడియ. దే. వి. విడిచివాటుగుదియ. "ఎ, గీ. భావ చిత్తుచేతివిడివాటుబడియవద్దు." సభా ౪, ఆ.

విడివేట. దే. వి. దేగవేట. "తే. అపుడు విడివేటవిడుమని యానతిచ్చి, రాజముంగలికడకుదేరంగవచ్చి, లగుడుపాళ్వంబు డేగలోనుగనుకలు, వేటపులుగులవిడిచినవింటికెగని." యు. ౨, ఆ. (చూ. విడి, వేట.)

విడువోవు. దే. అ క్రి. (విడి - పోవు.) వదలు, విడిపడు.

విడు. దే. అ. క్రి. విడు. "విడచాటుకొవ్వ." కళా. 3, ఆ – అం. ప్రే. విడుచు "ధైర్యంబువిడదట్టితత్తఱముల" పాండు. ౨, ఆ.

విడుగడ. దే. వి. విడుపు, విడుదల, విమోచనము. "జనకాను మతంబునవాలులారికిన్ విడుగడచేసి" నిర్వ. ౭, ఆ.

విడుగర. దే. వి ———పై.——— భార కాం. 3, ఆ.

విడుగు. దే. అ క్రి. విడిచు. "విడిగొలయోజనములు."

విడుచే. దే. ప్రే విడజేయు, విమోచనముచేయు.

విడుత. దే. వి. విడవ. (నీవొకవిడుతవానితోజెప్పుము.)

విడుదల. దే వి. విడుగడ, విడుగర, విమోచనము.

విడుపరి. దే. విశే. (విడుపు + అరి.) 1. పరిత్యాగశీలుడు; (చూ. విడుపు.) 2. త్యాగశీలుడు. "విడుపరితనపుబలి." యు. ౫, ఆ.

విడుపు. దే. వి. 1. విమోచనము, పరిత్యాగము; "అ. విడుపు వలయునశలవిషయవాంఛలయందు, విడుపుబోలుగణముపెదల యందు, గానరైరిబుధులు కలదివటిత్యాగ, శీలునకునసాధ్య సిద్ధి యందు." భార. అర. ౫, ఆ –2. త్యాగము, దానము. "ఎ, గీ. పుడమి, వేల్పులకుచ్చైడియునగడు విడుపుబిలు, వింటికొద వేమియును లేకయుండెగడలి." యు ౧, ఆ.

విడుపుర. దే. వి. విడుదల, విమోచనము. "క. మనమునఁగృపవఱ్ఱ ట్టినుఁ, బ్లనయనుఁగడైనయునికిలాగెండబెట్టిఁ, గనియెన విడుపుర." స. "కథంవాశవిముచ్యేనదృష్టాత్సాధియాత్." భార. స్త్రీ. ౧, అ.

విడువడు. ద్వ. అ. క్రి. (విడుపు పడు.) విడివడు. (నా. దుడుకుడు.)

విడూరము. సం. వి. అ. పుం. విదూరముయొక్క రూపాంతరము

విడెము. వై. వి. తాంబూలము. (విడియముయొక్క రూపాంతరము.)

విడ్చు దే. ప్ర. విడుచుయొక్క రూపాంతరము "బాలవదము దీపునకముపిడ్వ" భార మహా ౧, అ.

విడ్డూరము. వై. వి. మాశ్చర్యము*. విశ. మూర్ఖము*.

విడ్పు. దే వి విడుపుయొక్క రూపాంతరము (విమోచనమునకు — "ఉ. దాక్షకృతినాజనయిత్రికివిడ్పుధంబునన్, రాకముద్రివళ్ళనిర్ణ మమనంబునఁబొంగుదువిడ్పుగలిగన్" భార. ఆను ౧, అ.)

విడ్యము. వై. వి విడియముయొక్క రూపాంతరము ... తరుణాభావనధగధగద్దళనమణుల, హస్తకొల్పిరిలేఁతవిడ్యములదా ను." పాండు 3, అ

విడ్వరము. సం. వి. అ. న ఉపద్రవము ౭, పు ౨, అ

వితె. వై. వి విత్తయొక్క రూపాంతరము. శకాం. 3, అ

వితండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్వపక్షపాతముగ వాదించెడువాదము. అ. పుం. మ. తెలుపురకుపెసెడు రోగము.

వితంతువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ముండమోపి, విధవ.

వితంసము. సం. వి అ పుం. మృగములను పక్షులనుఁబట్టెడు ఉరిత్రాడు.

వితతము. సం. విశే. (అ. అ. అ) విరివిచేయఁబడినది.

వితతి. సం వి ఇ స్త్రీ. 1. విరివి; 2. సమూహము.

వితథము. సం. విశే (అ అ. అ.) అసత్యమయినది (మాట.)

వితమరి. ద్వ. విశే (వితము+అరి.) కార్యదక్షుఁడు.

వితము. వై. వి. విధము. "ద్వి. ప్రతిబింబసంకల్పభవకల్పలతిక, వితమునసకులిగవి భ్రమోన్నతియు." విష్ణు. ఉ ర, అ.

వితరణము. సం. వి అ. న. విడుపు, దానము, ఈవి.

వితరణి. సం. వి ఇ. పుం. దాత, ఈఁగాఁడు. "క. ఇచ్చినవస్తు మెల్లను, విచ్చలవిడిసప్రదాత వితరణిగాఁడే." వి క్ర. ౨, అ.

వితర్కము. సం. వి. అ. పుం 1. ఊహ, 2. సంశయము

వితర్కించు. దే. అ. క్రి. 1. ఊహించు, 2 సంశయించు.

వితర్ది. సం. వి. ఇ స్త్రీ. అరుఁగు. (చూ. వితర్దిక. అ స్త్రీ.)

వితస్తి. సం. వి. ఇ పుం, స్త్రీ. (చూ) జేన.

వితా. వై. విశే. వ్యర్థము. "వితాతాలువేల్పుకూఁకదేఁజనికమం దలంబుమడిబాలఁగరంగదే." య. 3, అ.

వితాకు. దే. వి. 1. విశ్చేష్టత, 2. పారవశ్యము; "ద. గడెతడ వాతఁడొక్కపనిగాఁ జనియింటికి రాకయుండినన్, దడఁబడుమీఁదఁబుంగదువితాకుననుండుమదన్నవోళ్ళ." శకాం. ౨. అ — 3. పరాకు; "సీ. ఉబితాకునమేఁతయెడనైతిఁ గాత్రోదిగోరసంక కనుచుఁదాశరిగనౌకతె" య. ౫, అ.-విశే. 1. విశ్చేష్టితుఁడు విశ్చేష్టితురాలు; "పారుకుమపాప్మసిల్లు మదిఁజొక్కువితాకళ్ళ." ఇలా. 3, అ.—2 పరవశుఁడు. "క కనుఁద్రామివొక్కఁజెల్లిన, యనుభునసందఱుబితాకులైయుండంగన్" విజ ౧, అ.

వితాకుఁడు. దే. విశే విశ్చేష్టితుఁడు. "వ. కదలింపలేకఁబో కుండై." గామా. ౭, అ. "క. సలుదికుల్, కనుఁగొనుచు వితాకుఁడని, దసనేసయుండి" ఖంచ. వెం 3, అ

వితాకుపడు. ద్వ. అ. క్రి విశ్చేష్టితుఁడగు. "మారము దప్పికంప లన్ చిక్కువడిన్ వితాకుపడి చింతమునంగుచు." ద్వి. 3, అ.

వితానము. సం వి. అ. న. వృత్తవిశేషము. పుం, న. 1. మేలు కట్టు, 2. యజ్ఞము, 3 విరివి. పుం, 1. సమూహము, 2. అవ సరము విశే 1. మందము 2. శూన్యము.

వితావితి. వై. విశే మిక్కిలి వ్యర్థము. "ఉ. పేరోకటబ్బెరాముననుఁ నెన్నుపొసంగన, చంద్రముఖలో, ధారికిరొక్కయొద్దదివితావిత సీర ము.లేమిఁగాభ్రసన్, పిరికిఁజంటిపోఁగునువిశేషములేశిఖాదిభిక్షు వం, చేసుఁబునెమ్ముగజ్జమనమ్ముద్ధగఁ బాదజాలుందురవ్వరిన్." శకాం ౪, ౯.

వితీర్ణము సం. విశే. (అ. అ. అ) 1 దాటఁబడినది; 2. ఇయ్యఁ బడినది.

వితీర్తి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఈవి, వితరణము.

వితున్నకము సం వి. అ. న 1 కొతిమిరి. 2. మయిలుతుత్త ము. పుం నేలఉసిరికె.

వితున్నము. సం. వి. అ న. 1. నీరుచెంచలికె; 2. పాఁచికె.

విత్త దే. వి. మిక్కిలి చిన్నగోన

విత్తనము. దే. వి. విత్తు, బీజము.

విత్తము సం వి. అ. న. ధనము. విశే. 1. తెలియఁబడినది, 2. పొందబడినది. 3 ప్రసిద్ధినొందినది; 4. విచారింపఁబడినది.

విత్తు దే. స. క్రి. (విత్తనములు.) చల్లు. వి. విత్తనము.

విదగ్ధుఁడు సం. విశే (అ అ. అ) 1. నేర్పరి; 2. జారపు రుషుడు.

విదరము సం వి అ. న చీల్చుట, వ్రచ్చుట.

విదర్భ. సం. వి అ స్త్రీ. ఒక పట్టణము. అ పుం. ము. ఒకదేశము.

విదళనము. సం వి. అ న. 1 మిక్కిలి ఖండించుట; 2. మి క్కిలి భేదించుట.

విదళము. సం వి. అ న. కందులు మొదలగువానిపప్పు.

విదళించు సం. స క్రి 1. మిక్కిలి ఖండించు. 2. మిక్కిలి భేదించు.

విదళితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1 మిక్కిలి ఖండింపఁబడి నది, 2. మిక్కిలి భేదింపఁబడినది

విదారకము. సం. వి అ. పుం 1. చెలమ; 2. పిల్లకూయి. విశే. చీల్చునది.

విదారణము. సం. వి. అ. న. 1. చీల్చుట; 2. చంపుట. 3. యుద్ధము (ప్రవిదారణము అనియు.)

విదారి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెల్లనేలగుమ్మడికె; 2. ముయ్యాకు పొన్నకె; 3. వ్యాధివిశేషము.

విదారించు. సం. స క్రి. చీల్చు, వ్రచ్చు.

విదారిగంధ. సం. వి ఆ. స్త్రీ. ముయ్యాకుపొన్నకె.

విదిక్కు. సం. వి. క్. స్త్రీ. రెండుదిక్కులనడుమ, మూల.

విదితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. తెలియఁబడినది; అ అంగీకరింపఁబడినది

విదియ. వై. వి. (పక్షమందు) రెండవతిథి

విదీర్ణము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చీల్పఁబడినది.

విదురు. దే. అ. క్రి. విదులుటకు మొదటిరూపము. (చూ. విదురుచే)

విదురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ధృతరాష్ట్రునితమ్ముఁడు విశే. 1. తెలియఁజేయువాఁడు, 2. తెలిసినవాఁడు.

విదురుచే. దే. ప్ర. విదురఁజేయు; విదిలించు. (రూ. విదుర్చు. "బిట్టుదూఁకి నల్లిక్కులఁగూల గాత్రము విదిర్చె." రా. యు, కాం)

విదురుపు. దే. వి. విదురుచుట (రూ. విదుర్పు. "తెక్కలవిదుర్పు." అను. ర, అ.)

విదులము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రబ్బలి, 2. నీరుప్రబ్బలి; (చూ. విధులము.)

విదులు. దే. అ. క్రి. రాలు. (చూ. విదులుచు.)

విదులుచే. దే. ప్ర. విదులఁజేయు (రూ. విదుల్చు. "దవ్వోదవతి ధూళి విదర్చుచు లేచి." పారిజా ౨, ఆ.)

విదులుపు. దే. వి. విదులుచుట. (రూ. విదుల్పు. "వ. రేలుపట్టి తివంబోయి యాలబ్జాతతి దేతివిదుల్పులంబడి." ప్రభా ౫, ఆ)

విదువు సం. వి. ఉ. పుం. ఏనుఁగుకుంభస్థలమధ్యము.

విదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ విద్వాంసురాలు.

విదూరము. సం. వి. అ. పుం. వైడూర్యమణిపుట్టెడు దేశవిశేషము.

విదూషకుఁడు. సం. వి. అ. పుం శృంగారనాయక సచివులలో నొకఁడు. (చూ. సచివుఁడు) విశే. పరులన దూఱువాఁడు.

విదేశము. సం. వి. అ. పుం. అన్యదేశము.

విదేశీయుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అన్యదేశస్థుఁడు

విదేహము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము. విశే. దేహములేనిది.

విద్దె. వై. వి. విద్య. చేదువు. "క. అద్దినమునందువిద్యు, ప్రాద్దునమేల్కాంచిబుధుఁడు భవహారాధ్యక్ష, విద్దెలతల్లిఁ బితామహుల, ముద్దియఁబూజించుననినముస్నద్ధక్తి." శివ. ౫, ఆ (మొదటిరూపము విద్దియ.)

విద్దెము. వై. వి. బాలక్రీడావిశేషము. "సీ. వ్రేలుచేతికిచ్చి విద్దెంబులాడంగ నిలిపినఁగొఁకుచునిలువనేర్చె." వి, పు, 2, ఆ. (మొదటిరూపము విద్దియము.)

విద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చేదువు. 2. జ్ఞానము. (చతుర్విద్యలు.—ఆన్వీక్షికి, (ఇందు విజ్ఞానము తెలుపఁబడును.) త్రయి, (ఇందు ధర్మాధర్మములు తెలుపఁబడును) వార్త, (ఇందు అర్థానర్థములు తెలుపఁబడును.) దండనీతి. (ఇందు నయానయములు తెలుపఁబడును.)—షడ్విద్యలు.- ఆకర్షణము, స్తంభనము, మారణము, విద్వేషణము, ఉచ్చాటనము, మోహనము. — చతుర్దశవిద్యలు.— చతుర్వేదములు, షడంగములు, మీమాంస, న్యాయశాస్త్రము, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రము.- అష్టాదశవిద్యలు —చతుర్దశవిద్యలు, ఆయుర్వేదము, ధనుర్వేదము, నీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము.)

విద్యమానము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వర్తమానము.

విద్యాధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవయోనివిశేషము.

విద్యార్థి. సం. వి. ఇ. పుం. చదువుకోరువాఁడు, చదువువాఁడు.

విద్యావంతుఁడు. సం. విశే. (త్. ఈ. త్) విద్యగలవాఁడు, చదువరి.

విద్యుత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. 1. మెఱపు, 2. సంధ్య విశే. మెఱుఁగులేనిది.

విద్యోతించే. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు, వెలుఁగు.

విద్రధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ కడుపులోనిబల్ల.

విద్రవము. సం వి. అ పుం 1. యుద్ధమువలనఁబాఱిపోవుట; 2. బుద్ధి; 3 నింద, 4 కాఱుట.

విద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁబాఱుట.

విద్రావితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యుద్ధమువలనఁబాఱిపోయినవాఁడు.

విద్రుచే. దే ప్ర. విదురుచేయుటకు రూపాంతరము. "సీ మొగి విప్పువడి డిగేదఁగితేఁకగదిమించువికదచ్ఛదమ్ములవిద్రిచి విద్రిచి." పాండు. ర, ఆ.

విద్రుతము. సం. విశే. (అ అ. అ.) కరఁగఁబడినది.

విద్రుమము. సం వి. అ. పుం. 1. పగడము, 2. పగడపుఁ జెట్టు, 3 చిగురు.

విద్రుమలత. సం వి. అ. స్త్రీ. సువ్వగుత్తిక.

విద్వాంసుఁడు. సం. వి. స్. పుం, చేదువరి. విశే. ఎఱుకగలవాఁడు.

విద్విషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాఁడు, శత్రువు.

విద్వేషణము. సం. వి. అ. న. 1. విరోధము; 2. షడ్విద్యలలో నొకటి. (చూ. విద్య.)

విద్వేషము. సం. వి. అ. పుం. పగ, విరోధము

విద్వేషి. సం విశే. (న్. ఈ. న్.) పగవాఁడు, విరోధి.

విద్వేషించే. సం. అ. క్రి. పగగొను, విరోధించు.

విధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమృద్ధి అ. స్త్రీ. అ. పుం ము. 1. ప్రకారము; 2. విధి, 3. వేతనము, 4. గజకబళము. (విధాశబ్దము ప్రకారార్థమునందు పుంలింగముగాను నిఘంటువులయందు చెప్పఁబడియున్నది.)

విధవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పెనిమిటిలేనిది, ముండమోపి.

విధాతృఁడు సం. వి. ఋ పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. మన్మథుఁడు. (చూ. విధాత.)

విధానము. సం. వి అ. న. 1. చేయుట; 2. ఆజ్ఞ; 3 పూజ, 4. గజకబళము, 5. ఉపాయము, 6. ధనము.

విధాయకము. సం వి. విధి, ఆజ్ఞ.

విధాయకుఁడు. సం విశే. (అ అ. అ.) విధించువాఁడు.

విధాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్)———వై.———

విధి. సం వి. ఇ. పుం 1. బ్రహ్మ; 3. చేయుట; 3. కాలము; 4. భాగ్యము; 5. అలంకార విశేషము, 6. ఏర్పాటు. (ఇది త్రివిధము.—అపూర్వవిధి, నియమవిధి, పరిసంఖ్యావిధి.)

విధించే. సం. స. క్రి. కట్టడచేయు, ఏర్పాటుచేయు.

విధుంతుదుఁడు. సం. వి. అ పుం. రాహుగ్రహము.

విధుతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విడువఁబడినది; 2. కదలింపఁబడినది.

విధురము. సం. వి. అ. న. 1. ఎడఁబాటు; 2. వైకల్యము. విశే. 1. ఎడఁబాటునొందినది, 2. వైకల్యమునొందినది.

విధువనము. సం. వి. అ. న. కదలించుట, విధూననము.

విధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. చంద్రుఁడు. 2. విష్ణువు 3. కర్పూరము.

విధూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కదలింపఁబడినది 2. విడువఁబడినది.

విధూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కదలించుట. విధువనము.

విధూననము. సం. వి. అ. న ———వై.———

విధేయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వినయముగలవాఁడు.

విద్ధకర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిఱుబొద్దికూర.

విద్ధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తొలువఁబడినది, 2. త్రోయఁబడినది, 3 బాధింపఁబడినది, 4 సమానమైనది.

విధ్వంసము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ధ్వంసము

వినత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గరుత్మంతునితల్లి, 2. బంపుపెట్టె. విశే. 1. వంకరైనది, 2. వంగినది, 3. సురుశిక్షితమైనది.

వినతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వినయము, 2. నమస్కారము.

విననివాఁడు. దే. విశే. చెవుటివాఁడు, బధిరుఁడు.

వినమితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి వంగినది

వినమ్రము. సం. వి. అ. న. తగరము, విశే. మిక్కిలి వంగినది.

వినయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వినమ్రత, 2. గురుశిక్ష.

వినాయకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విఘ్నేశ్వరుఁడు, 2. బుద్ధదేవుఁడు; 3. గురుత్మంతుఁడు, 4. గురువు.

వినాశము. సం. వి. అ. పుం, మిక్కిలి నాశము. (చూ. నాశము)

వినినిందించు. సం స. క్రి. మిక్కిలి నిందించు.

వినికి. దే వి. వినుట, వినుకలి, ఆకర్ణము.

వినికిడి. దే. వి. (వినికి + ఇడి.) వినికి. (స్వార్థమున ఇడి.)

వినిమయము. సం. వి. అ పుం. 1. వస్తువులమారుపు. 2 ...

వినియుక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వినియోగింపఁబడినది.

వినియోగము. సం. వి. అ పుం. 1. ఉపయోగము. 2 నియమనము.

వినియోగించు. సం. స. క్రి. ఉపయోగపఱచు.

వినిర్గతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బయలువెడలినది.

వినీతము. సం. వి. అ పుం. చక్కగా మోపెడిగుఱ్ఱము.

వినీతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వర్తకుఁడు. విశే. 1. జితేంద్రియుండు, 2. గురువుచేత శిక్షింపఁబడినవాఁడు, 3 గురువుచేత శిక్షింపఁబడినవాఁడు, 4 వినయముగలవాఁడు

విను. దే స. క్రి. ఆకర్ణించు. వి. ఆకాశము. "వినువువ్వ వృష్టి గురిసెన్." మార్క. ౨, అ. (హల్లుపరమగుచో దీనియుకారము నకు వికల్పముగా లోపంబగు. "విన్వీధి." భార. ఆది. ౨, అ.)

వినుకలి. దే వి. వినికి, ఆకర్ణనము. "దీని విన్నయవిన్వకలియట్టి లైననోకపెంటనహించితి." హరి. ఉ. 3, అ.

వినుకలికంటి. దే. వి. (వినుకలి + కన్ను.) పాము, చక్షుశ్శ్రవము

వినుకెంపు. దే. వి. సూర్యుఁడు, ద్యుమణి "సీ. వినుకెంపుఁగఁ జాలు నునుకెంపుతెగడాలుమొనయింపుకుందలంబులువెలుఁగ." ఉ, రా ౧, అ. (ఇట్లు వినుమానికము, వినురతనము)

వినుచు. దే. అ. క్రి. వినవచ్చు. "మ. కనుఁ జిత్రంబుతోఁదల్వ లన్, వినిచెద మానవభావగంబులుగడుఁ జ్ఞిన్నన్నమైనలన్." భో ౫, అ.- ప్రే. వినఁజేయు, వినిపించు "నరస్వతివినిచెన్ మునులెల్లవినఁగ." భార. ఆది ౪, అ.

వినుచూలి. దే. వి. వాయువు, నభస్వంతుఁడు (చూ. విన్నచూలి. "ఆవిన్నచూలికొమరుఁడు." అచ్చ. సుం, కాం)

వినుత్రిమ్మరి. దే. వి. (విను + త్రిమ్మరి.) ఖచరుఁడు. "సీ. విను త్రిమ్మరులు కఱివేల్పువాకిన బూజసేసిన క్రొత్తచెంగలువల నఁగ." అచ్చ అ, కాం.

వినుప్రోలు. దే. వి. స్వర్గము.

వినుమ్రాను. దే. వి. కల్పవృక్షము. "సీ విను మ్రానివిరులనంపు కరిదండమైను చికలయనె మెయిఁగమ్మకలపములది." అచ్చ సుం, కాం.

వినువలను దే. వి స్వర్గము. (చూ. విన్వలను. "విన్వలనిలోన మృతంబునఁ గిన్నర్లిలన్, ఉండుననీ." భార. అన. ౧, అ.)

వినువాఁక. దే. వి. గంగ, స్వర్ణది. "సి. కరికర్ణులమరుదతి కఁకవినవాఁకపుప్పువృప్పాదిధూళిఁబోవఁద్రోవ." రామా. ౧, అ.

వినుసిగదేవర. దే. వి. శివుఁడు, వ్యోమకేశుఁడు. "వ. విను సిగదేవరకలువ వేల్పులమువ్వదిమూఁడుకోట్లఁగన్, బనిగొని." రామా ౧, అ.

వినోదము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్రీడాదులచేత ప్రొద్దుపుచ్చుట, వేడుక, 2 క్రీడ.

వినోదించు. సం. అ. క్రి. 1. క్రీడాదులచేత ప్రొద్దుపుచ్చు; 2 క్రీడించు.

విన్కలి. దే వి. వినుకలియొక్క రూపాంతరము. "క. వారినిద్దఱన్, బలసి మరుండు తుల్యరసపాకము నెపులు క్రొత్తవిన్కలిన్." హరి ఉ. ౨, అ.

విన్కి. దే వి. వినికియొక్క రూపాంతరము

విన్న. వై. విశే. వివర్ణమైనది.

విన్నఁబడు. వై. అ. క్రి. (విన్న + పడు.) వివర్ణమగు "విను మోయల్లాన్య టీకింతమాత్రన విన్నఁబడనేల." పా. ౪, అ.

విన్నఁబాటు. వై. వి. విన్నఁబడుట, వైవర్ణ్యము. "క. మురరి పుఁడుగినుకవారుణ, శరముప్రయోగింపఁదడవకాంతంబయ్యెన్, హరుబాణముబాణాసురు, పరివారంబునకువిన్నఁబాటుదలిర్పన్." హరి ఉ. ౮, అ.

విన్నఁబోవు. దే. అ. క్రి. (విన్న + పోవు) వివర్ణమగు. "ఆమంత్రినందనువాక్యంబులు నిక్కముయ్యెనని విన్నఁబోయి." పా. ౨, అ.

విన్నన. వై. వి. 1. వైవర్ణ్యము; "క. కన్నీరొలుకఁగవగచిన వన్నరపతులెల్లనేడ్చి రార్తరవంబుల్, గున్నందనత్రుజలములు, విన్న నివర్తనములయందువెల్లిగొనంగన్." భార. ద్రో. ౧, అ (చూ. అలిగిన)—2. న్యూనత. "తే. తొమ్మనూఱునదొంబదితొమ్మిదియును, జలజములు పూజసేసెను శార్ఙ్గపాణి, వేయిటికినొక్క పత్త్రంబువిన్ననైన, నహానియమంబుభంగమయ్యెననుచు." భీ. ౬, అ.

విన్నువు. వై. వి. 1. నేర్పు*; "క. అనిమిషనిమిషుమయుండగు తనయుండిల్లనియనర్ఘగుణిబ్రతికిం, చినమేలకాదివి వి, న్నునుభ నేతింగిదమగాకనరభపదిరక్." భార. సా. ౩, ఆ—2. విధ ము*. "వ. జ్వలనజ్వాలాకలాపంబులురూపంబులు గైకొన్న విన్నునువున." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

విన్నపత్రిక. మి. గ్రా. వి. (విన్నపము+పత్రిక.) విజ్ఞాపన పత్రిక. "వ. సింధురాధీశ్వరుండగుసింధురాజునకు దక్షమం బంతయుఁ దేటతెల్లంబుగావిన్నపత్రిక వ్రాసిపుత్తెంచిన" భల్లా. ౪, ఆ.

విన్నపము. వై వి మనవి, విజ్ఞాపనము.

విన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పొందఁబడినది; 2. తెలియఁబడినది; 3. విచారింపఁబడినది

విన్నవించు. వై. స క్రి. మనవిచేయు, విజ్ఞాపించు.

విన్నాణము. వై వి 1. నేర్పు*, "ఉ. ప్రాణముపంటివాకు విజభావముదాఁపఁగఁజెల్లునమ్మిదీ, ప్రాణవిధుల్ ప్రభూతగుణబంధు రుఁడేల్పఁగదమ్మ యంచు వి, న్నాణముగాతభేజునులునల్లడల్ గది యంగ." కా. ౫, ఆ.—2. మల్లబంధము*. "కి చేరికఁజట్టిరి ముని నన్నఫువిన్నాణములు దొరఁకొన్నను మట్టిరొకఁడు." భార. విరా. ౨, ఆ 3. ఒప్పిదము*. 'లాలితభరివిలితకటాక్షకాంతి వి, న్నాణముచూప" వసు ౨, ఆ. విశే. ఒప్పిదమైనది*. శకా౦. ౧, ఆ.

విన్నాణి వై. వి. (విన్నాణము+ఇ.) నవ్యాపి. "ఆ. వేదవిదుని చేత విన్నాణచేతను, దయనిచేరఁబిన్నదానిచేం, రాయబారిచేత రాయునుంగరులచే, గూలిపుచ్చుకొనుట చాలఁదవ్వు." సం. "సస్త్రీస్త్రియే ప్రవ్రజితేనయజ్ఞా." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—విశే. నేర్పరి. "మ. బహువర్ణంబులు బ్రహ్మతొల్లిజగముత్పాదింపవిన్నాణి గాక." భాగ. ౨, స్కం.

విన్ను. దే. వి ఆకాశము. (చూ. కేలాతము.) (వినుతెల్లము సరి మొదటిరూపము.)

విన్యసించు. సం స. క్రి. ఉంచు. "వ. దక్షిణజానూరుమధ్యంబున వామపాదంబును వామజానూరుమధ్యంబున దక్షిణపాద తలంబునువిన్యసించి." కాశీ. 3, ఆ.

విన్యస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉంచఁబడినది. (మొదటి రూపము న్యస్తము.)

విన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉనుచుట; (మొదటి రూపము న్యాసము.) 2. రచన.

విపంచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వీణ, 2. క్రీడ. (రూ. విపంచిక. ఆ. స్త్రీ.)

విపక్షుఁడు. సం. వి అ. పుం. శత్రువు. విశే. పక్షములేని వాఁడు.

విపణము. సం. వి. అ. పుం. అమ్మకము, విక్రయము.

విపణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. ఇ. పుం. 1. అంగడి; 2. అంగడి వీథి; 3.అంగడియందుండు అమ్ముదునరకు. వ్. పుం. వరకుఁడు.

విపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విపత్తు; 2. యాతన.

విపత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. ఆపద, ఇడుమ. (దీనికి విరుద్ధార్థ పదము సంపత్తు.)

విపథము. సం. వి. అ. పుం. చెడుత్రోవ, దురధ్వము.

విపన్నము. సం. వి. అ. పుం. పాము. విశే. విపత్తునొందినది.

విపరీతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యత్యస్తము.

విపర్యయము. సం. వి. అ. పుం. వ్యత్యాసము.

విపర్యస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విపర్యాసమునొందినది.

విపర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) విపర్యయము.

విపశ్చితుఁడు. సం. వి. త్. పుం. చదువరి, పండితుఁడు.

విపాకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దుస్స్వాదము; 2. పరిపాకము; 3. పరిణామము; 4. పాకము. విశే. పాకముచెడినది.

విపాదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ) పాదస్ఫోటము.

విపాశ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. నదీవిశేషము. విశే. విడిచిపోయిన పాశముగలది

విపినము. సం. వి. అ న అడవి, వనము, అరణ్యము.

విపుల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల. విశే. దీర్ఘమైనది.

విప్పు. దే. స్త్రీ. విడుమయొక్క రూపాంతరము. వి. 1. విరియుట; "సీ. ధీరోద్ధతానికలత్క దూర్జమునజాటుతోవిప్పుతోదరిం దొండమాడ" ఆము ౪, ఆ.—2. విరిసిపాఱుట; "సీ తనయ భిజాతనూతన మువర్ణస్ఫూర్తివిమధరంబులుకెల్లవిప్పునరిప్ప." వసు ౬, ఆ.—3. వైశాల్యము; "కో శముదిప్పు." పారి. కూ.౪,ఆ.— 4. బాహుళ్యము. "ఈజనులఖిప్పుగనంగొని వచ్చినం బుదం బునకుదటిమ్ముదాలదనుబుద్ధినెంచె." పారి. ఉ. ౨, ఆ

విప్రకారము. సం. వి. అ. పుం. 1 తిరస్కారము; 2. అప కారము; 3. దంతనిష్పీడనముపలన గలిగిన ముఖవికారము లోన గునది.

విప్రకృతుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తిరస్కరింపఁ బడినవాఁడు; 2. అపకారముచేయఁబడినవాఁడు.

విప్రకృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దవ్వు, దూరము.

విప్రతిపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కలఁత; 2. విరోధము.

విప్రతీపము. సం విశే. (అ. ఆ. అ) మిక్కిలి ప్రతికూలము. (చూ. ప్రతీపము.)

విప్రతీసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశ్చాత్తాపము, 2.కోప ము, 3. అకృత్యము.

విప్రయాణము. సం. వి. అ. న. యుద్ధమునఁబాఱిపోవుట, పలాయనము

విప్రయోగము. సం వి అ. పుం స్త్రీపురుషులయెడఁబాటు, విప్రలంభము.

విప్రలంభము. సం. వి అ. పుం. 1 (చూ.) విప్రయోగము; 2. (చూ.) విసంవాదము; 3 మిక్కిలి వంచనము.

విప్రలబ్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంకేతస్థలమునందు ప్రియునిగానక మోసపోయి వ్యాకులతఁబొందినట్టినాయిక. (చూ. నాయిక.) విశే. వంచింపఁబడినది.

విప్రలాపము. సం. వి. అ పుం. 1. పరస్పరవిరుద్ధమైనమాట; 2. అపార్థమైనమాట.

విప్రశ్నిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సోదిచెప్పునది, వేల్పుపొని.

విప్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణుఁడు, హాఱుఁడు.

విప్రుషము. సం. వి. ష్. స్త్రీ. నీటిబొట్టు.

విప్లవము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొల్లమొదలగు దేశోపద్రవము 2. తుట్టిప్రకారాది.

విబంధము. సం. వి. అ. పుం. మలమూత్రబంధనరోగము.

విబుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విద్వాంసుఁడు; 2. వేలుపు; 3. చంద్రుఁడు.

విబూది. వై. వి. బూది, భస్మము.

విభక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభాగింపఁబడినది.

విభక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. విభాగము, 2. ప్రథమాది. (ఇవి యేడు.—ప్రథమ, ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థి, పంచమి, షష్ఠి, సప్తమి.)

విభజనము. సం. వి. అ. న. విభజించుట, విభాగము.

విభజించు. సం. స. క్రి. పంచు, విభాగించు.

విభవ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (దూ. సంవత్సరము.)

విభవము. 1. సంపద, 2. ధనము.

విభాకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. అగ్ని.

విభాగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాలు, 2. పంపకము.

విభాగించు. సం. స. క్రి. భాగించు, పంచు. (సంవిభాగించు అనియు.)

విభాజకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభజించునది. (భాగహారమునందు విభజించుసంఖ్య.)

విభాజితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభజింపఁబడినది. (భాగహారమునందు భాగింపఁగా వచ్చిన మొత్తము.)

విభాజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విభజింపఁదగినది. (భాగహారమునందు భాగింపఁదగిన సంఖ్య.)

విభాతము. సం. వి. అ. న. వేకువ. (దూ.) ప్రభాతము.

విభావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒక యర్థాలంకారము. (దూ. అలంకారము.)

విభావము. సం. వి. అ. పుం. 1. రసోత్పాదకకారణము, (ఇది ద్వివిధము.—ఆలంబనవిభావము, ఉద్దీపనవిభావము.) 2. పరిచయము.

విభావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రేయి; 2. పసుపు; 3. కుంటెనకత్తె.

విభావసుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. అగ్ని.

విభీతకము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్రకాయ.

విభీషణము. సం. వి. అ. పుం. కీక్కురుసకసవు. విణ. మిక్కిలి భయంకరమైనది. వి. డు. రావణునితమ్ముఁడు.

విభుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. ప్రభువు; 2. శివుఁడు; 3. బ్రహ్మ. 4. సర్వవ్యాపకుఁడు.

విభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శివభక్తులు ధరించెడు భస్మము, 2. ఒక ఐశ్వర్యము. (దూ. ఐశ్వర్యము.)

విభూషణము. సం. వి. అ. న. తొడవు, ఆభరణము.

విభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. భ్రాంతి; 2. వస్త్రభూషణాదిప్రయుక్తమైనకాంతివిశేషము; 3. వచనభూషణవిపర్యాసరూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

విభ్రాట్టు. సం. విణ. (ట.) (భూషణాదులచేత) ప్రకాశించువాఁడు.

విమతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు. విణ. విరుద్ధమైన మతముగలవాఁడు.

విమనుఁడు. సం. విణ. (స) (దూ.) అంతర్మనుఁడు.

విమర్దనము. సం. వి. అ. న. 1. చందనము లోనగువానిపూయుట, 2. కస్తూరిలోనగువాని నూఁకుట.

విమర్శనము. సం. వి. అ. న. (దూ.) పరామర్శము.

విమర్శము. సం. వి. అ. పుం. ఒక నాటకసంధి (దూ. సంధి.)

విమర్శించు. సం. స. క్రి. పరామర్శముచేయు.

విమల. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంస్కృతి. విణ. 1. నిర్మలమైనది; 2. ఒప్పిదమైనది.

విమాత. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. సవతితల్లి.

విమానము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. ఆకాశమునందు దేవతలు ఎక్కి సంచరించెడు రథము, 2. చక్రవర్తియొక్క సౌధము, 3. గుఱ్ఱము. 4. ఏడంతస్తులుగల మేడ.

విముక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి విడువఁబడినది.

విముఖుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పరాఙ్ముఖుఁడు.

విమోచనము. సం. వి. అ. న. మిక్కిలి విడుపు.

విమోహము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి మోహము.

విమోహించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి మోహించు.

విమోహితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి మోహించినవాఁడు.

వియచ్చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేవయోనివిశేషము, ఖచరుఁడు, మింటితెరువరి.

వియత్తు. సం. వి. త. న. ఆకాశము, మిన్ను.

వియద్గంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, మిన్నేఱు.

వియమము. సం. వి. అ. పుం. 1. హింసాదులవలన మరలుట, 2. బాధ.

వియాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) దిట్టతనముగలవాఁడు.

వియామము. సం. వి. అ. పుం. వియమముయొక్క రూపాంతరము.

వియుక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వియోగముగలది.

వియోగము. సం. వి. అ. పుం. ఎడఁబాటు, విరహము. (దీనికి విరుద్ధార్థకపదము సంయోగము.)

వియ్యంకుఁడు. దే. వి. (వియ్యము + అంకుఁడు.) వియ్యమందినవాఁడు (పెండ్లికొమార్తెతండ్రికి పెండ్లికొమారునితండ్రియు, పెండ్లికొమారునితండ్రికి పెండ్లికొమార్తెతండ్రియు పరస్పరము వియ్యంకులని యనఁబడుదురు.)

వియ్యంకురాలు. దే. వి. (వియ్యంకుఁడు + ఆలు.) వియ్యమందినది (పెండ్లికొమార్తెతల్లికి పెండ్లికొమారునితల్లియు, పెండ్లికొమారునితల్లికి పెండ్లికొమార్తెతల్లియు పరస్పరము వియ్యంకురాండ్రని యనఁబడుదురు.)

వియ్యపురాలు. దే. వి. (వియ్యము + ఆలు.) వియ్యంకురాలు.

వియ్యపుసాని. దే. వి. (వియ్యము + సాని.) వియ్యపురాలు.

వియ్యమందు. దే. అ. క్రి. (వియ్యము + అందు.) సంబంధము చేయు. భార. అర ౭, ఆ. "...వియ్యమందఁగలిగినఁ ధన్యుండనైతిఁ." రామా. ౭, ఆ.

వియ్యము. దే. వి. 1. వైవాహికసంబంధము; 2. వియ్యపువాఁడు. "...వియ్యము..." ...

విరక్తి. సం. ఇ. ఈ. స్త్రీ. రాగములేమి, విరాగము.

విరక్తుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) 1. విరక్తిగలవాఁడు, 2. అనురాగము లేనివాఁడు.

విరచించు. స. క్రి. చక్కఁగా రచించు.

విరచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా రచింపఁబడినది.

విరజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వైకుంఠమునందుండు నొకనది.

విరజస్తమస్కుఁడు. సం. వి. స. పుం. రజస్తమోగుణములులేనివాఁడు, సాత్త్వికుఁడు.

విరబోజి. దే. ...జోడగ, ... "...విరబోజి... యీవరుల... లొప్పెఁగొనియె." భాగ. ౨, ఆ.

విరబోది. దే. వి. విరబోజియొక్క రూపాంతరము.

విరటుఁడు. వై. వి. విరాటరాజు.

విరతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి విరతిపొందినది.

విరతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విశ్రాంతి, విరామము, ఉపరమము.

విరమించు. సం. అ. క్రి. విశ్రాంతిపొందు, ఉడుగు.

విరవాజి. దే. వి. విరవాదియొక్క రూపాంతరము. (చూ. విరవాది)

విరవాది. దే. వి. విరవాదియొక్క రూపాంతరము. "...విరవాది..." పారి. 3, ఆ.

విరవిరి. యు. దే. వి. 1. విరియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "...విరవిరిపో..." పా. 3, ఆ.–2. త్రెళ్లుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "...విరవిరి..." ...

విరవిరివాటు. దే. అ. క్రి. (విరవిర + పాటు.) విరవిరవోవు. "...విరవిరవా..." రా. యు, కాం.

విరవిరవోవు. దే. అ. క్రి. (విరవిర + పోవు.) విరవిరవోవు యొక్క రూపాంతరము. (చూ. విడువెం... పెట్టు.)

విరసము. సం. వి. అ. పుం. అర్థదోషములలో నొకటి. విశే. 1. రసములేనిది, 2. విరుద్ధరసము గలది.

విరసించు. సం. అ. క్రి. 1. విరసత్వమునొందు. 2. ద్వేషించు. "...విరసించి..." వై. ౬, ఆ.

విరహము. సం. వి. అ. పుం. ఎడఁబాటు, వియోగము.

విరహి. సం. వి. న. పుం. విరహముగలవాఁడు.

విరహిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. విరహముగలది.

విరహితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. విడువఁబడినది, 2. లేనిది.

విరహోత్కంఠిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ...విరహముచేత ... (చూ. ...)

విరాగ్. సం. వి. అ. స్త్రీ. ...

విరాజము. ...దే. వి. ... (...) సం. ... వి. ...

విరాటి. వై. వి. విరాటుడు.

విరాజమానుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) ...

విరాజమానము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రకాశించు...

విరాజితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రకాశితము.

విరాట్టు. సం. వి. పుం. 1. ...2. క్షత్రియుఁడు. 3. ...

విరామము. సం. వి. అ. పుం. విశ్రాంతి, ఉడుగుట.

విరాళము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తలపుపుట్టించునది. "...విరాళము..." భాగ. ౨, ఆ. (...విరాళము వైశ్యకము.)

విరావము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత, ధ్వని.

విరాళిము. యు. దే. వి. ... వై. తలపు. "...విరాళి..." ...

విరాళి. వై. వి. 1. తలపు; "...తలపులు..." విజ 3, ఆ.–2. వ్యాకులత. "...విరాళి..." వి. పు. ౨, ఆ.

విరి. దే. వి. పుష్పము. విశే. 1. వికసించినది, "...విరి..." భో. ౧, ఆ.–2. చెదిరినది. "విరిదల." రా. బాల, కాం.–3. తొలఁగినది. "...విరియుండె." రామా. ౬, ఆ.

విరించనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, నలువ.

విరించము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క పదునైదవభాగము. (చూ. దినము.)

విరించి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ, 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు.

విరించుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, విరించనుఁడు.

విరిగి. దే. వి. శ్లేష్మాతకము.

విరిఁబోఁడి. దే. వి. 1. పుష్పమువలె మనోజ్ఞరాలైన ఆఁడుది, 2. ఆఁడుది. (చూ. అలరుఁబోఁడి.)

విరిపట్టు. దే. విశే. (విరి + పట్టు.) ఎడఁబాటునొందినది, వియోగము "...విరిపట్టు..." ...

విరిపోటు. దే. వి. భేదము. "...విరిపోటు..." కవి. ౨, ఆ.

విరిపోటుసేయు. దే. స. క్రి. (విరిపోటు + చేయు.) భేదించు. "...విరిపోటుసేయ..." ౧, ఆ.

విరియఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. (విరియన్+పడు) విరియు, విడు. "విరియఁబడివేఁగలిగినాకెబ్రుంగ." మార్క. ౧, ఆ. (పూర్వపదమున పడు.)

విరియఁబాఱు. దే అ క్రి. (విరియన్+పాఱు) 1. వికసించు, (చూ. కమ్మతీరు.) 2. విడు, "సీ. తిరముగాముసుమి విరయఁబాఱను కొప్పుఁ దోస్తోడనాకోలఁదుఱుముకొనుచు." కళా. 3, ఆ.—3 వ్యాపించు, "ఎ, గీ కాంతికబరీభరంబును గారుమొగులు, వితతముగఁదంతకంతకు విరియఁబాఱె." కళా. 2, ఆ.—4. పగులు. "వ. అలకుసురంటిబాండ్లకును వంతలఁబెట్టిన బొండు మల్లెమొ, గలగమిగాలిగ్రుస్సుతటీగాఢ్రసవే విరియంగఁ బాఱఁగా." చంద్రా. ౨, ఆ. (చూ. పాఱు.)

విరియఁబోయు. దే స. క్రి. (విరియన్+పోయు.) (గిలవెంద్రుకలను ముడిదినీ) వ్రేలాడవిడుచు.

విరియు. దే. అ క్రి. 1. వికసించు, "మ. నా, వనిలోవృక్షము కానవేయునకపుష్పంబయ్యెగోఁగంతలో, నతఁడుందోఁచినవృక్షదున్ విరిపెంబ్రాంతాంతచన్నమేకు ద్రుపున్." ఆము. ౫, ఆ.— 2. పగులు, "మస్తముఘలిటోక్కలాహాలానీవ్రతమైవిరిసెన్ దిక్కులు." భీ. ౬, ఆ.—3 విడు, "క తరిత్రాకుఁజీలికవ్వముఁ, దిరుగకయుండంగబిట్టుగెత్తువిలిగుచున్, బోరిఁబోరిగవయింబున ముడి, విరియవలువచెఱఁగుపట్టివ్రేలిలవీడ్చున్." హరి భూ ౫, ఆ.—4. చెదరు "తే. అంతఁబరమేష్ఠిచోదితమైనయొక్క, మారుతమువలిరేఁగదుగ్ధారభంగి, విలయకాలవిశృంఖలవిపులవారి, ధరచయంబులనెల్లనవిరియనడుచు." భార ఆర ౪, ఆ.— 5. తొలఁగు; "చ. దురితముచేసితాపమునఁదూలిననింకటుసేయ నగ్నమతిన్, బొరసినదత్తసంచరణబుద్ధియమేలనియూఁదినంగ్రపా, పరుఁడయిమేలుచేసినను బాదముపాదముగాఁగ్రమంబునన్, విరియునమస్తముం దదభిదిష్టకలంకమునిర్భయంబుగన్." భార. శాం. 3, ఆ.—6. ఉప్పొంగు. "ధరణిబెట్టూటాడన్ వననిధులు విరిసె." పాండు. ౫, ఆ. (చూ. దీనికి ముందువైనుకటిభాగములను విచ్చుకొనుచరణి, నివ్వక.)

విరివాయు. దే. అ. క్రి. (విరి+పాయు.) పాయుపడు, చీలు. "మెఱుఁగుందోడవై విరివాసివచ్చుసూతసకిరణామృతౌఘముల దండ." వసు, ౨, ఆ.

విరివి. దే. వి. విస్తృతి. విణ. విస్తృతము.

విరివిడి. దే. వి. (విరివి+ఇడి.) విస్తృతి. విణ. విస్తృతము. (పూర్వపదమున ఇడి.)

విరివిలుకాఁడు. దే వి మన్మథుఁడు, పుష్పధన్వుఁడు. య. ౫, ఆ. (ఇట్లు విరివిలుతుఁడు.)

విరుద్ధము. సం. వి. అ. పుం. అర్థదోషములలోనొకటి. విణ. విరోధముగలది.

రూపము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. విరుద్ధరూపముగలది; 2. వంకరైనది; 3. చెడి.

విరూపాక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, చేసికంటి.

విరేచనము. సం. వి. అ. న. పాసనము, పుం. గొలుగుకే.

విరోచనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. చంద్రుఁడు; 3. అగ్ని; 4. ప్రహ్లాదునికొడుకు.

విరోధనము. సం. వి. అ. న. విరోధించుట, పగగొనుట.

విరోధము. సం. వి. అ. పుం. 1. పగ; 2. మాఱు; 3. అడ్డంకి, 4. ఎదిరింపు.

విరోధి. సం వి న్ పుం. 1. పగవాఁడు, 2. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము)

విరోధించు. సం. అ. క్రి. ద్వేషించు, పగగొను.

విరోధికృత్తు. సం. వి త్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము)

విఱిగి. దే. వి. పగల్లువాసినసేల

విఱిచికట్టు. దే. స. క్రి. (చేతులను) వెనుకకు మరలించికట్టుట, వి. బ. (చేతులను) వెనుకకు మరలించికట్టుట. "ద్వి. మటుమాయచిత్రాంగి మాటలేటికు, విఱిచికట్టాయు." పా. ౪, భా.

విఱివి. దే. వి. విస్తృతి. "వ. తెఱచయినీలకరదవితానముపైవయిఁ గప్పి యుంతయున్, విఱివిగనేలయుండిశిలునింగియు నిండఁగఁ బరిష్వ." మార్క. ౨, ఆ.- విణ, విస్తృతము (చూ. విరివి.)

విఱుగఁబడు. ద్వి. అ. క్రి. 1. గర్వించు, 2. ఓడు. "వ. ఇట్లుచెట్లువెడలివింజ్లువంచుకొని ముంచుకొనువన్నల్లప్రజంజూచి వాల్లుకల్లోలంబై విఱుగంబడునెడ." ఆము. ౬, ఆ.

విఱుగఁబాటు. ద్వి వి. (విఱుగఁబడుట) 1. గర్వించుట; 2. ఓడుట. "ఎ, గీ. విఱుగఁబాటులకుఁ బ్రసవెడలుగొరక, లు." కవిక. ౨, ఆ.

విఱుగడ. దే. వి. విరామము, ఉపశమ "క రాగాదిదోషదూషిత. మైగర్హితమైనచిత్తమది సంసారం, బాగటిఁబరిత్యజించిన, వేగమెభవబంధములకు విఱుగడగాంచున్." వా ౨, ఆ

విఱుగు. దే. అ. క్రి. 1. తునియు; "విఱిగెంబెకుర్కరథంబు, లొక్కమొగ." భార. ద్రో. ౪, ఆ—2. ఓడు, "ఎ, గీ. తత్సైన్యములుపెడ, విఱిగిపాఱెభీష్ముమఱుప్రహొచ్చు." భార విరా ౫, ఆ.—3. పాకముచెడు. (నెత్తురువిఱిగెను, పాలువిఱిగెన, మందువిఱిగెను, మనసువిఱిగెను మొ.) వి. తునియుట "క. నతవంతవేఁడుకొనిదిన, నెఱుఁగనినాసిష్ఠురతకునెడువిఱుగున్, విఱుగనోకాప్రియునిచిత్తము, విఱుగకయున్నందర్యజించివెననేలదనన్" ప్రభా, ౫, ఆ. (రూ విరు తునియుటకు.—"ద్వి. పీనువినోదమైయెక్కడితివియుఁ, బూనిసఁజాపమువ్వడువిర్గఁగాక." రా. బాల, కాం.)

విఱుగుడు. దే. వి. విఱిగినవస్తువు (పాలవిఱుగుడు మొ) విణ. విఱుగైనది. (అని దానికి విఱుగుడు.)

విఱుచు. దే. ప్రే విఱుగఁజేయు.

విఱుపు. దే. వి. విఱుచుట విణ. విఱుగుడు.

విఱ్ఱవీఁగు. దే. అ. క్రి. (వీఁగు+వీఁగు.) మిక్కిలినిక్కు. "యౌవనదర్పంబునవిఱ్ఱవీఁగ" భల్లా. 3, ఆ.

విలంఘించు. సం స. క్రి లంఘించుయొక్కరూపాంతరము.

విలంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. జాగు; 2. వ్రేలుట. (రూ విలంబనము. అ న.)

విలంబితము. సం. వి. అ. న. నృత్తగీతవాద్యములయందు చౌకపుకాలము. విణ. (అ. అ. అ.) 1. జాగుగలది; 2. వ్రేలునది.

విలంభము. సం. వి. అ. పుం. ఉవి త్యాగము.

విలక్షణము. సం. వి. అ. న. కారణములేనియునికి. విణ. 1. వదిలైనది; 2. విశేషమైన లక్షణముగలది.

విలక్షుఁడు. సం. విణ. (అ. అ అ.) 1. వెఱఁగుపడ్డవాఁడు; 2. సిగ్గుపడ్డవాఁడు.

విలగ్నము. సం. వి. అ. పుం, న. నడుము. విశ. చక్కగా తగిలి నది.

విలపనము. సం. వి. అ. న. విలాపము, వాపోవుట.

విలపించు. సం. అ. క్రి. దుఃఖముతోవనరు, వాపోవు.

విలయము. సం. వి. అ. పుం. ప్రళయము

విలవిల. యు. దే. శ. తన్నుకొనుటయందగుధ్వన్యనుకరణము. "ద్వి. విలవిలఁదన్నుకవిడిచెఁబ్రాణములు." నర. ౪, భా.–వై. విహ్వలత*. (రూ. విలవిలపోవు)

విలవిలపోవు. ద్వ. అ. క్రి. విహ్వలతఁజెందు. (చేతులుకాళ్లు విలవిలపోవుచున్నవి)

విలసనము. సం. వి. అ. న. 1 క్రీడ; 2. ప్రకాశము.

విలసితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. క్రీడితము, 2. ప్రకాశితము.

విలసిల్లు. సం. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; 2. ఒప్పు.

విలాతి దే. వి. దేశము. "వ. గారవంబుతోఁ బనుపునిచ్చెనంత వృషపర్వుఁడు కొన్నివిలాతులకత్తెక్." య. ౪, అ. (రూ. విలాయతి.)

విలాపము. సం. వి. అ. పుం దుఃఖముతోడిమాట, వాపోవుట,

విలాపించు. సం. అ. క్రి. విలపించు, వాపోవు.

విలాసము. ఉభ. దే. వి. జాబుమీఁదవ్రాసెడుచిరునామ. (ఇది యన్యదేశ్యము.) సం. అ. పుం 1. క్రీడ, 2. ప్రియసందర్శనాదులచేతనగు యానావలోకనాది క్రియావిశేషరూపమైన స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

విలాసి. సం. వి. న్. పుం. 1. మన్మథుఁడు; 2. చంద్రుఁడు; 3. విష్ణువు; 4. శివుఁడు; 5. అగ్ని. విశ విలాసవంతుఁడు.

విలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. విలాసవతియైన ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది; 3. వేశ్య.

విలియవేయు. దే. క్రి. నరిచేయు, పేర్చుచు.

విలీనము. సం. విశ. (అ అ. అ.) కరఁగినది, విద్రుతము.

విలు. దే. వి. విల్లుయొక్కరూపాంతరము. (రూ. కాశియ.) (హల్లు పరమగుచో దీనియుకారమునకు వికల్పముగాలోపంబగు. "విల్ గుదు పైయుండుటయుక్." రా. అర, కాం. ౧, అ.)

విలుకాఁడు. దే. విశ. విల్లుధరించినవాఁడు, ధానుష్కుఁడు. "రఘు, శేఖరబలిష్ఠులుకాఁడవౌదు." రామా. ౫, అ. (రూ. విల్కాఁడు.)

విలుచు. దే స. క్రి. వెలయిచ్చి కొను. "సీ. విలుచుటనమ్ముట నాలయదువంచన యర్థలాభంబులేయనుభవింతు." భార. శాం. ౫, అ. (రూ. విల్చు. రూ. పోఁడపెట్టు రెండవయర్థము.)

విలుదాలుపు. దే. విశ. (విలు+తాలుపు.) విల్లుతాల్చినవాఁడు. ధనుర్ధరుఁడు. "విలుదాలుపుఁ బ్రోడలు." రామా. ౫, అ. (రూ. విలుదాల్పు)

విలువ. దే. వి. వెల, క్రయము. (రూ. వేలువ మొదటియర్థము.)

విలువకాఁడు. దే. వి. వెలయిచ్చి కొనువాఁడు, క్రయికుఁడు. (రూ. విల్వకాఁడు. "ఉ. విల్వకా, లొత్తిడిపువ్వుముల్ గొనర కూరకయున్కికనల్లనల్వచుక్." విక్ర. ౧, అ.)

విలేపనము. సం. వి. అ. న. 1. పూఁతపూసికొనెడు చందనాది; 2. చందనాదులపూఁత.

విలేపి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గాఁచుడుగంజి, పెలవ.

విలోకించు. సం. స. క్రి. చూచు, అవలోకించు.

విలోమము. సం వి. అ. పుం. 1. కుక్క; 2. పాము. (దు, వరుణుఁడు.) విశ అవరోహణక్రమముగలది.

విల్లు. దే. వి. ధనువు (దీనిభేదములు.–కడవిల్లు, వెదురువిల్లు, పెలమువిల్లు మొ.) "శే. విల్లుపట్టెనవ్వదియనువాళ్లలోన, ఓఁకగలిగినకడవిల్లువెదురువిల్లు, పెలమువిల్లనుమొదలైనచేవిండ్లు, మలుక గాఁదీసికలరేంద్రిసూనుఁడేయ." కాశి. 3, అ.

వివక్ష. సం వి. అ. స్త్రీ. చెప్పనిచ్ఛ.

వివక్షించు. సం. అ. క్రి. చెప్పనిచ్ఛించు.

వివక్షితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) చెప్పనిచ్ఛించినది.

వివక్షువు సం. విశ (ఉ.) చెప్పనిచ్ఛించువాఁడు.

వివధము. సం. వి అ. పుం. 1. కావడి; 2 త్రోవ; 3. బరువు.

వివరణము. సం. వి అ. న. వ్యాఖ్యానము.

వివరము. ఉభ వై. వి వివరణము. సం అ. న. 1. రంధ్రము; 2. దూషణము.

వివరించు. వై అ. క్రి. 1. వక్కాణించు; "ఉ. మా, దేవకి గన్నబిడ్డ నను దిట్టుమునన్న నిజంపనేర్చఁడో, దేవుఁడురాలుఁడై వసుమతిన్ జనియించినవాఁడటంచునా, తో వివరించిపోయె." వి. పు. ౭, అ.–2. విచారించు*; (రూ. ఒనుమానము. వి.) 3. అలక్ష్యముచేయు*. "వివరింపనెడములేదిక." య. ౪, అ.

విగర్భుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. వెల్లఁబాఱినవాఁడు, 2. అధముండు, 3 మూర్ఖుఁడు.

వివర్తనము. సం వి. అ. న. చుట్టితిర్చుట, తిరిగివచ్చుట.

వివర్తము. సం. వి అ. పుం. 1. తిరిగివచ్చుట; 2. నృత్యము. 3. సమూహము.

వివర్ధనము. సం. వి. అ న విశేషవర్ధనము.

వివశుఁడు. సం. విశ. (అ. అ అ) 1 మరణకాలము సమీపించుటచేత కలఁతనొందిఁనబుద్ధిగలవాఁడు, 2. స్వవశముగాని బుద్ధిగలవాఁడు.

వివస్వంతుఁడు సం. వి. త్. పుం. 1 సూర్యుఁడు; (ఇతని పట్టణము వివస్వతి. ఈ. స్త్రీ.) 2. వేలుపు.

వివాదము. సం. వి. అ. పుం. తగవు. (ఇది పదునెనిమిది విధములుగలది.–అప్పుపుచ్చుకొనుట, సొమ్ముదాఁచుట, ఒకరిసొమ్మును తాను అమ్ముట, మస్తుడిచేరము, ఇచ్చినదాని మరలించుట, జీతమియ్యమి, ఒప్పుకొని నరలఁబడుట, క్రయవిక్రయములుచేసి తిరుగఁబడుట, స్వామిభృత్యన్యాయము, సీమానిర్ణయము, దండవాక్పారుష్యములు, దొంగతనము, బందిపోటులోనగు సాహసము, స్త్రీసంగ్రహణము, భార్యాభర్తృక్రమము, దాయభాగము, ద్యూతము, ప్రాణిద్యూతము.)

వివాహమగు. సం. స. క్రి. (వివాహము+అగు.) పెండ్లాడు. "ఖక్రతువుండునమ్ముదితవేడుకతోడవివాహమై." నిర్వ. ౨, అ.

వివాహము. సం. వి అ. పుం. పరిణయము, పెండ్లి. (అష్టవిధవివాహములు.–బ్రాహ్మము, దైవము, ఆర్షము, ప్రాజాపత్యము, ఆసురము, గాంధర్వము, రాక్షసము, పైశాచము.)

వివిక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఏకాంతము; 2. విభిన్నము; 3. పవిత్రము; 4. వివేకముగలది.

వివిధము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అనేకవిధములుగలది.

వివీతము. సం. వి. అ. పుం. పసులుమేయు కంచె.

వివృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తెఱవఁబడినది, 2. వికసించినది

వివేకము. సం. వి. అ. పుం. 1 దేహాత్మాది విభేదజ్ఞానము; 2. విభేదము, 3. విచారము

వివేకి. సం. వి న్. పుం. విచారణచేయువాఁడు. విశే. వివేకము గలవాఁడు.

వివేకించు. సం. స. క్రి. విచారించు. "క. తరుణీశుభధాతు రాజం, సరుచిర్ణ వకాలమనుచునరులాడుటలో, నరసివివేకింపం దగుఁ, దొరువరులకుఁబాయకంబు తిరిసినఁగలదే." పాండు. ౪, అ.

వివేచనము. సం. వి. అ న. వివేకించుట.

వివేచనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వివేకింపఁదగినది.

వివేచించు. సం. అ క్రి. వివేచనచేయు, వివేకించు.

వివ్వచ్ఛేము. వై. వి. బీభత్సరసము.

వివ్వచ్చుఁడు వై వి. అర్జునుఁడు. "ఉ. ఈ, వచ్చుచున్న వాఁడు బలవద్రిపుభీషణబాహుఁడైనవి, వవ్వచ్చుఁడ." భార. విరా. ౪, అ.

విశంకటము. సం. విశే. (అ. ఆ. ఈ అ.) విరివిగలది.

విశదము. సం. వి. అ. పుం. విశే. 1 తెల్లనిది; 2. స్పష్టమయినది.

విశదీకరించు. సం. స క్రి. స్పష్టముచేయు.

విశయము. సం. వి. అ. పుం 1. వాసస్థానము; 2. సంశయము.

విశరఘాతము. సం. వి. అ. పుం. చంపుట, వధము.

విశల్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1 లటిగొల్లి; 2. తిప్పతీఁగ, 3. తెల్లతెగడ; 4. దంతిచెట్టు. విశే. శల్యములేనిది.

విశల్యకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము (దీనితోచేరిన తక్కినమూఁడు – సంధానకరణి, సౌవర్ణకరణి, సంజీవకరణి.)

విశసనము. సం. వి. అ. న. వధము, చంపుట పుం. కత్తి.

విశసించు. సం. స. క్రి విశసనముచేయు, చంపు.

విశాఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఒక నక్షత్రము; (చూ. నక్షత్రము.) 2. కాఁకర. అ. న. ము. విలుకాఁడు రెండుకాళ్లనడుమ జేనెఁడెడము గలుగనిలుచుట. (చూ. స్థానము.) పుం సూలువడికెడు కదురు. విశే. శాఖలులేనిది.

విశాఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

విశాయము. సం. వి అ. పుం 1. కావలివారు పర్యాయక్రమమున పరుండుట; 2. పర్యాయము.

విశారదుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. విద్వాంసుఁడు; 2. నేర్పరి.

విశాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పెద్దపాఁపర; 2. ఉజ్జయిని. విశే. విరివిగలది.

విశాలత్వక్కు. సం. వి. చ్. పుం. ఏడాకులఅరటి.

విశాలాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి, 2. విశాలము కన్నులుగల ఆఁడుది

విశిఖ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాజమార్గము; 2. పాఱ. అ. పుం. ము. 1. బాణము, 2. చిల్లకోల. విశే. శిఖలేనిది.

విశిష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 కూడుకొన్నది, 2. మిక్కిలి శిష్టమైనది.

విశీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 పడలినది, 2. కుళ్ళించినది.

విశుఁడు. సం. వి. శ్. పుం. 1. కోమటి, 2. మనుష్యుఁడు.

విశృంఖలము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) అడ్డులేనిది.

విశేషకము. సం వి అ. పుం, న నొసటిబొట్టు. విశే. విశేషింపఁజేయునది.

విశేషణము. సం. వి. అ. న గుణవాచకశబ్దము.

విశేషము. సం. వి. అ. పుం. 1. అతిశయము; 2. భేదము; 3. అవయవము, 4. విలక్షణము; 5. నొసటిబొట్టు; 6. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

విశేషించు. సం అ క్రి అతిశయించు.

విశేష్యము. సం. వి అ. న. వస్తువాచకశబ్దము.

విశ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. పద్యవిరామము; 2. ఊఱట.

విశ్రమించు. సం. అ. క్రి. ఊఱడిల్లు.

విశ్రాంతము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) ఊఱడిల్లినది.

విశ్రాంతి సం. వి ఇ. స్త్రీ. 1. పద్యవిరామము; 2. ఊఱట.

విశ్రాణనము. సం. వి. అ. న. ఈవి, త్యాగము.

విశ్రామము. సం. వి. అ. పుం. విశ్రమముయొక్క రూపాంతరము.

విశ్రావము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ప్రసిద్ధి, ప్రఖ్యాతి.

విశ్రుతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినది; 2 ప్రవహించినది.

విశ్రుతి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రసిద్ధి; 2 ప్రవాహము

విశ్రుతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడు; 2. తెలియఁబడినవాఁడు.

విశ్లేషము. సం వి. అ. పుం. 1 ఎడఁబాటు; 2. ఒడఁగూడమి.

విశ్వ. సం వి. అ స్త్రీ. 1. భూమి; 2. అతివస. అ. స్త్రీ. అ. న. ము. శొంఠి. న. లోకము. విశే. సమస్తము.

విశ్వంభర. సం వి. అ స్త్రీ. ధరిత్రి, భూమి, నేల.

విశ్వంభరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2 ఇంద్రుఁడు.

విశ్వకద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వేఁటకుక్క; 2. ధ్వని. విశే. దుర్జనుఁడు.

విశ్వకర్మ. సం. వి. న్. పుం. 1. దేవశిల్పి; (రూ. విశ్వకర్ముఁడు చూ. మూరిఁబోవు మూడవయర్థము) 2. సూర్యుఁడు; 3. ఒకానొక ముని.

విశ్వకేతువు. సం. వి. ఉ పుం. అనిరుద్ధుఁడు.

విశ్వజనీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సర్వజనులకు హితమైనది.

విశ్వతోముఖము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మము. విణ. అంతట వ్యాపించినది.

విశ్వనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాశీక్షేత్రమునందు నివసించియుండు శివుఁడు.

విశ్వభేషజము. సం. వి. అ. న. శొంఠి.

విశ్వరూపుఁడు. సం. వి. ఋ. పుం. విష్ణువు.

విశ్వసనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశ్వసింపఁబడినది.

విశ్వసించు. సం. స. క్రి. నమ్ము.

విశ్వసితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విశ్వసింపఁబడినది.

విశ్వసృజుఁడు. సం. వి. జ. పుం. బ్రహ్మ. నలువ. "ఎ, గీ. ఇంద్రుఁ గోపాటిగాఁగఁబుచ్చీంద్రుఁదొల్లి, సృజనసేయఁడె యావిశ్వసృజుఁడుగడఁగి." భో. ౪, అ.

విశ్వస్త. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. విధవ. విణ. విశ్వసింపఁబడినది.

విశ్వామిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక ఋషి.

విశ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. నమ్మకము, ప్రత్యయము.

విశ్వాసి. సం. విణ. (న్ ఈ. న్) విశ్వాసముగలవాఁడు.

విశ్వేదేవులు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతావిశేషము. (వీరు పదుగురు.)

విష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అతివసకి. అ. న. ము. జలము. పుం. న. గరళము.

విషణ్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషాదముపొందినవాఁడు.

విషధరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పాము, 2. మబ్బు.

విషధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. విణ. విషముధరించినవాఁడు.

విషధి. సం. వి. ఇ. పుం. జలధి, సముద్రము.

విషపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. తేలు, వృశ్చికము.

విషమచ్ఛదము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులరంటి.

విషమము. సం. వి. అ. న. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.) విణ. సమముకానిది. బేసి.

విషమశరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, బేసికయిదుమ్ములవాఁడు. (ఇట్లు విషమాయుధుఁడు మొ.)

విషమించు. సం. అ. క్రి. విరోధించు.

విషయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గ్రంథాదులయొక్క తెలియఁబడిన యంశము; 2. లౌకికార్థము; 3. ఇంద్రియార్థము, 4. గోచరము, 5. దేశము; 6. ఒక ముఖ్యగ్రామముతో చేరిన ఉపగ్రామముల సమూహము, పాయకట్టు.

విషయి. సం. వి. న్. న. ఇంద్రియము. పుం. 1. రాజు; 2. మన్మథుఁడు; 3. విషయాసక్తుఁడు; 4. ఆరోపింపఁబడినది.

విషయీకరించు. సం. స. క్రి. ఉద్దేశించు.

విషవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. ముష్టిచెట్టు.

విషవైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గారడీఁడు.

విషాణము. సం. వి. అ. పుం. న. 1. కొమ్ము; 2. ఏనుఁగుకొమ్ము.

విషాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కొట్టుపుల్లి; 2. పిన్నపాలకి. న్. పుం. 1. ఎద్దు; 2. ఏనుఁగు.

విషాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. అపరాధభయహేత్వాదులచే ఉపాయములేక మనమునఁగలిగెడు ఖేదము; 2. భేదము.

విషాదించు. సం. అ. క్రి. 1 అపరాధభయహేత్వాదులచే ఉపాయములేక మనమున ఖేదపడు; 2. భేదపడు.

విషు సం. వి. ఉ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

విషువత్తు. సం. వి. త్. న. రేయిపగలుసమమైనకాలము.

విషువము. సం. వి. అ. న.——పై——

విషూచిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వమనవిరేచనవ్యాధి. (రూ. విషూచి; ఈ. స్త్రీ)

విష్కంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.) 2. గడెమ్రాను; 3. అడ్డంకి; 4. నాటకాంగవిశేషము, 5. యోగులబంధవిశేషము; 6. విరివి.

విష్కిరము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి, 2. కుక్కుటి, 3. కోడి. 4. నెమలి.

విష్టపము. సం. వి. అ. న. లోకము, భువనము.

విష్టరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆసనము; 2. దర్భపిడికిలి, 3. మ్రాను.

విష్టరశ్రవుఁడు. సం. వి. స్. పుం. విష్ణువు, వెన్నుఁడు.

విష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కూలి; 2. కూలిలేనిపని; 3. పని. విణ. పనిచేయువాఁడు.

విష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మలము, పురీషము.

విష్టించు. సం. అ. క్రి. విష్ఠచేయు, ఏరుగు.

విష్ణుక్రాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకానొకమందుచెట్టు.

విష్ణుపదము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. పాలసముద్రము, 3. అవులమంద.

విష్ణుపది సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 గంగ; 2. ద్వారక; 3. రవిసంక్రమణవిశేషము.

విష్ణురథము. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, గరుడుఁడు.

విష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వెన్నుఁడు; (ఇతని సారథిదారుకుఁడు, శేషుశతానందము, గుఱ్ఱములు సైన్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకములు.); 2. ఒక ఆదిత్యుఁడు (చూ. ఆదిత్యుఁడు)

విష్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విషముచేత చంపఁదగినఁడు.

విష్వక్సేన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ప్రేంకణము.

విష్వక్సేనప్రియ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పాఁచితీఁగ; 2. లక్ష్మి.

విష్వక్సేనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 విష్ణువు, 1. విష్ణుసేనాధిపతి.

విసంవాదము. సం. వి. అ. పుం. ముందు ఒప్పుకొని వెనుకలేదని వాదించుట.

విసదారి. వై. వి. పాము విషధరము. "విసదారిగములవిచ్చెగా." అశ్వే. యు, కాం

విసనకఱ్ఱ. దన్. వి. విసరుకొను విసన, తాలవృంతము.

విసపాల. దన్. వి. (విసము+పాల.) ఒకానొకమందుచెట్టు.

విసపాలవిత్తు. దన్. విణ. నాశకుఁడు, "విసపాలవిత్తగుమధుకరు." రస. ౩, సుర్ఘము.

విసపుమేతరి. దన్. వి. (విసము + మేఁతరి.) శివుఁడు.

విసబొద్ది. దన్. వి. (విసము + బొద్ది.) ఒకానొకమందుచెట్టు, పాఠీ.

విసము. వై. వి. 1. విషము, 2. జలము. "సీ. మించుదూపు మనెనమించినిలుకఁడయేది విసమొసంగడిమబ్బుఁగొనరనేల." య ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

విసరణము. సం. వి. అ. న. ప్రసరణము.

విసరము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రసరణము, 2. సమూహము.

విసరియాడు. దన్. స. క్రి. (విసరి + ఆడు) విసరు. "ద్వి. వి. నుదిడిదోఁకలువిసరియాడుచున, గురుభృలుఁబాలు ముగునిసియాడుచును." రా. యు, కాం. (చూ. ఈఁగాడు.)

విసరు. వై. అ. క్రి. 1. బయలుపడు*; "క. వెలవెలఁబాఱెక మొగ మూ, ర్పులుమిక్కిలిసందడించెఁబొక్కిలివిసరెన్." య. ౫, ఆ.-2. వీచు* "క. కనదిసవవసుచుసుగవమున, విసరిన." రాజ ౧, ఆ.-స. క్రి. 1. ఆడించు*, (పక్షులెక్కలు విసరుచున్నది.) 2. వేయు*. (పిరంగివిసరెను. చూ. వేయుట అను నర్థమునుదాహరణము) వి. 1. ఆడించుట; (చూ. దూది) 2. వీచుట*; (చూ. కసరు. వి రెండవయర్థము.) 3. వేయుట*. "క. తలిరాకుపిరంగివిసరుతాఁకెసంగన్." అని. 3, ఆ. (చూ. వెలివిసరు)

విసరుమేలు. దన్. వి. మల్లవిద్యావిశేషము.

విసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. త్యాగము; 2. విసర్జనము; 3. మలవిసర్జనము; 4. విసర్జనీయము; 5. దక్షిణాయనము.

విసర్జనము. సం. వి. అ. న. 1. ఈవి; 2. విడుపు; 3. పుచ్చుట.

విసర్జనీయము. సం. వి. అ. పుం. రెండుచుక్కలు. విశే. విడువఁదగినది.

విసర్జించు. సం. స. క్రి. విసర్జనముచేయు, విడుచు.

విసర్పణము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రసరణము; 2. కండూరోగాదిప్రసరణము.

విసవిస. యు. దే. వి. త్రిప్పుట, నప్పుట, ముసరుట, విసరుటల యందగు ధన్యనుకరణము. "వ. కరవిసహరంబులు విసవిసం ద్రిప్పి" అని ౪, ఆ. "వ. విసవిసంగుచు" రామా ౧, ఆ. "విసవిసమునరిమునరి." దశ ౪, ఆ. "విసవిసవిసరు." (చూ. విసరు స. క్రి. రెండవయర్థము.)-వై. విశే. ప్రసరించునది. "ఉ. వసుమతి వేయుపాదములవానికిఁబుట్టినబాయపట్టిక, విస విసగాడుకాలోకటి" వై. 3, ఆ.

విసారము. సం. వి. అ. న. కాయ్యం. పుం చేప.

విసారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) ప్రసరించునది.

విసిపలక. దన్. వి. పరుండెడు పెద్దపలక, ఆం. భా.

విసిమాలు. దే. అ. క్రి. మిక్కిలి విసుగు. "మానకవేఁడివేఁడి విసిమాలుదు." పా. ౪, ఆ. (చూ. జోకించు.)

విసుగు. దే. అ. క్రి. నిర్వేదించు వి. నిర్వేదము. (చూ. నిర్వేదము.)

విసుమానము. వై. వి. ఆశ్చర్యము. "క. అనమానదీప్తికోన, వర్య సుధాధరముపుడుజాఱు వాకిందనపుం, బసిఁడిపెనురాకయగు చుక్, విసుమానమొసర్చెసిద్ధవిధుసమయములన్." (చూ. వైవర్ణ్యము.) వర. ౧, ఆ. "సీ. విశరించిదూడంగవిసుమానములుగాక; గోత్రారివెలయనే కుధరములకు," సం. "కోయంతోపాన్యవులాహైవా ఆహాలాదావాగ్నినాదియే." కాశీ. ౨, ఆ.-విశే. ఆశ్చర్యకరమైనది. "క. విసుమానమనరిలేటో, రసపూరమునెగిపెబ్రహ్మాండ ద్రముమోవన్" కాశీ ౪, ఆ.

విసువాసము. వై. వి. నమ్మకము. (చూ. కసువాసి.)

విసువాసి. వై. విశే. నమ్మకముగలవాఁడు. ఆం, భా.

విసువు. దే. అ. క్రి. వి. విసుగుయొక్కరూపాంతరము. (నిర్వేదించుటకు.-"ద్వి. పనితెవెంబడిఁ విసువకమతియెక్కి, తనయు నిడిచితెచ్చితిత్పుత్రు మీఁద, వైచి." విష్ణు. ఉ. ౫, ఆ.-నిర్వేదమునకు.-"సీ. ఇంతియొక్కతెపూవు పెత్తులెత్తిన బూవి విసువు తోనొక కొన్ని విరులుడుఁటిమి" పాన్. 3, ఆ.)

విస్తృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విస్తృతము.

విస్తృత్వరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రసరించునట్టి స్వభావముగలవాఁడు.

విస్తృమరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)——వై.——

విస్తృష్టము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. విసరివేయఁబడినది, 2. విడువఁబడినది.

విస్తర. వై. వి. భోజనముచేసెడియాకు*.

విస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. శబ్దవిస్తృతి, 2. విరివి, 3. స్నేహము, 4. పీఠము.

విస్తరి. వై. వి. విస్తరాకు*.

విస్తరించు. సం. ప్రే. విస్తరిల్లఁజేయు.

విస్తరిల్లు. సం. అ. క్రి. విరివియగు.

విస్తారము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి, 2. బోదలనిచెట్టు.

విస్తీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరివియైనది.

విస్తు. దే. వి. దేహము ండుఁగలిగెడు దుర్గంధము. "ద్వి. కోల, వేమాఱువిసరుపు విస్తుకంపెసఁగఁ, బససలుచెప్పుచు." సవ. 3, భా.

విస్తృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విరివియైనది.

విస్ఫారము. సం. వి. అ. పుం. వింటిమ్రోఁత. (చూ. విస్ఫారము.) విశే. మిక్కిలి యధికమైనది.

విస్ఫారితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రకాశమొందినది, 2. కదలింపఁబడినది.

విస్ఫూర్జితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ప్రకాశమొందినది.

విస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. పొక్కు, బొబ్బ.

విస్మయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆశ్చర్యము; 2. గర్వము. విశే. ఆశ్చర్యకరమైనది.

విస్మరణము. సం. వి. అ. న. స్మరణముతప్పుట, మఱపు.

విస్మితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విస్మయము, ఆశ్చర్యము.

విస్మితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విస్మయమునొందినవాఁడు, ఆశ్చర్యమునొందినవాఁడు.

విస్మృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) విస్మృతినొందినది.

విస్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విస్మరణము, మఱపు.

విస్రంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. నమ్మకము; 2. వధము, 3. స్నేహము; 4. అన్యోన్యజగడము.

విస్రబ్ధము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. నమ్మఁబడినది, 2. అణఁగినది, 3. గా. తినొందినది. క్రి. విశే. అ. న. అత్యంతము.

విస్రము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అపక్వమైన గంధముగలది.

విస్రస. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముసలితనము. జర.

విస్వరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భేదపడిన కంఠస్వరము కలవాఁడు.

విహంగమ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కావడిబద్ద. అ.పుం.ము. పక్షి, పులుఁగు.

విహంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. పక్షి; 2. బాణము. విశే. ఎరుగునది.

విహంగిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కావడిబద్ద.

విహగము. సం. వి. అ. పుం. పక్షి, పులుఁగు.

విహరణము. సం. వి. అ. న. విహారము.

విహరించు. సం. అ. క్రి. విహారముచేయు.

విహర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) విహరించువాఁడు.

విహసితము. సం. వి. అ. న. మృదుధ్వనిగలనవ్వు. (ఇది మధ్యమము.) చూ. హాసము.

విహస్తుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. చెయ్యిదిలేనిమనుష్యుగల వాఁడు; 2. చదువుకొన్నవాఁడు.

విహాపితము. సం. వి. అ. న. దానము, ఈవి.

విహాయసము. సం. వి. స్. అ. పుం, న. ఆకాశము. అ. పుం. పక్షి.

విహాయితము. సం. వి. అ. న. ఈవి, దానము.

విహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేడుకగాఁదిరుగుట; 2. త్రిప్పుట; 3. కోట; 4. బౌద్ధాలయము.

విహారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) విహరించువాఁడు.

విహితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విధింపఁబడినది.

విహ్వతము. సం. వి. అ. న. మాటాడఁదగినకాలమందు సిగ్గుచే మాటాడకుండుపట్టి స్త్రీలయొక్క శృంగారచేష్టావిశేషము.

విహ్వతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విహరణము, విహారము.

విహ్వలించు. సం. అ. క్రి. భయాదులచేత అవయవములపాటవము తప్పినవాఁడగు.

విహ్వలుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భయాదులచేత అవయవములు పాటవీనత తప్పినవాఁడు.

విళంగీలు. దే. వి. బ. లిట్లు. (అప్ర.)

విళంబి. సం. వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విశే. విలంబముచేయువాఁడు.

వీ.

వీఁక. దే. వి. 1. ఉత్సాహము; "ఉ. అఁటుదీరుచట్టు క్రమమున విపాటన మూర్తిజాతీర్తి, పోఁకయుండదివ్యలోగిపొంపుగవీక నీకముచెఁదగా. దేవతవారిపూరమునదిగ్గజతుల్తియొనర్చిరమ్మునన్, వీఁకరపూరద్వయుండును బవిత్రజలంబుల వార్చివచ్చినన్." రా. బాల, కాం.—2. పరాక్రమము; "వీరగణమువలమువీక యుఁగలఁడు." భార. ఉద్యో. ౪, అ. (చూ. తాఁకు. న. క్రి. రెండవయర్థము.) 3. విజృంభణము; (చూ. ఉఁక మొదటి యర్థము.) 4 గర్వము, "ఉ. అంతవ్విమోఁతతోనెడచెఱంగవిఁకఁబరాక్రమించుచో" భో. 3, అ-5. ఉన్నతి, "సీ. తెలిక్రింద భామలబలుచింతయును బోరవిస్తీర్ణమైతొమ్మవీఁకఁదనర." కాం. ౨, అ.—6. యుద్ధమునకుఁ బాఱుట; "క తెలివిం బడమిందగుకలు, వలరాయామైదనర్పువఁకరాయకడుం, గలనైన వీకతెలుంగక, కలనైనన్ మెఱయపెంపుగలమక్కటీ" య ౧, అ.—7. ధైర్యము, "మ. అనయంబున్ శమదముల్ దైవిమతశిష్టాచారమార్గంబులన్, జనుపుణ్యుఁడు దుర్గతుల్ గడచి ప్రజ్ఞాపార్శ్వకంరాధుఁడై, తనుచుంచున్ బటుమోహపంకజల మగ్నం బైనలోకంబుకుఁ, కంధోభాగమునందుడిందికడుడుకుభుంబొందఁగా నవ్వేచున్" భార ఆర. ౫, అ.-8. సామర్థ్యము; 'చ. పరు వీఁకనుండియు మిత్రభావము, బొరయుటయున్ మహాత్ములపోలికగల్గియుకత్తుతోగుణ, మ్మరణమున్ ప్రభూపుటయుఁ జూతును గాని ధరిత్రినెల్లెడన్." భార. కాం. 3, అ.—9. విధము, "సీ. స్వాహాదిభావముమాఁదనేనని సూచించువీఁకఁబ్రహ్లాదాది వృద్ధి నలరు" (చూ. ముండువెనుకలు) రామా. 3, అ.

వీఁగియాడు. దే. అ. క్రి. (వీఁగి+ఆడు.) చలించు. "సీ. కుంభికుంభములఁబోనికుచకుం భధరమునవెడ వెడనడుముఅవీఁగియాడ" విర. 3, అ (చూ. ఊఁగాడు.)

వీఁగు. దే. అ. క్రి. 1. ఉత్సహించు; "ఎ, గీ. వీఁగిశవతల్లిదానన్వంబువీఁగఁటూని, తడయకమృతంబుగొనిపోవఁగడఁగివచ్చె." భార. ఆది. 3, అ.—2. విఱ్ఱు, "అతివ్వీఁగుచునున్నగవ" భార. విరా. ౧, అ.- 3. యుద్ధమువలనఁబాఱు; "ఉ. తమ్ములువీఁగినం బలియుదగ్రతభీమునెదిర్చియార్చుచున్" భార. భీష్మ ౨, అ.— 4 చలించు. "కుతలంబట్టిట్టువీఁగెన్." రా యు, కాం.

వీఁడు. దే. స (ఈశబ్దమునకు మహదర్థకప్రథమైకవచనరూపము) ఈపురుషుఁడు.

వీఁడు. దే. బ. వెనుకమేను, చరమాంగము, పృష్ఠము.

వీకాశము. సం. వి. అ. పుం. 1 ప్రకాశము; 2. ఏకాంతస్థలము.

వీకు. దే. వి. 1. ఉన్నతి; "కుమనకవ్వీమేధములువేయునరించిన పుణ్యశీలుఁడు." భార. ఆర. 3, అ.—2. ఉద్ధతి, "వ నాటి నాటికింబాటించివేఁటకాఁడదనిఱింగిమేపుమేపులదమతొర్రంబుల నిరాకరించివీకునందిరిగిరిగియాఁదీర్పుకొనుచనియును." పాప. ౪, అ—3 పరాక్రమము. "ఉ అద్భుతమున్నయంత్రముగన్. వీకునవిట్టులేనీనమువిక్రమునాతఁడు మాడఁగొరెడున్." భార ఆది ౭, అ.

వీక్షు. సం. వి అ స్త్రీ. చూపు, దృష్టి.

వీక్షణము. సం వి. అ. న. చూచుట, చూపు, దృష్టి.

వీక్షించు. సం. స. క్రి. చూచు. (అధివీక్షించు, ఉద్వీక్షించు, ప్రవీక్షించు, సంవీక్షించు, సముద్వీక్షించు అనియు.)

వీక్షితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చూడఁబడినది.

వీక్ష్యము. సం. వి. అ. న. ఆశ్చర్యము. విశే. 1. చూడఁదగినది; 2. ఆశ్చర్యకరమైనది.

వీచి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అల; 2 అవకాశము; 3. కాంచము; 4. సుఖము (అలయనునర్థమునందిది ఉకారాంతస్త్రీలింగమునగును)

వీచే. దే. అ. క్రి. (గాలి విసరు. "గాలివిసవెంచు." భాగ. ౯, స్కం —స క్రి. విసరు. "వ. దగ్గాధిపసులేమీమయనివీచువీచో ష్ణులచ్ఛమ్ములకు గొందిగుచ్ఛమ్ములనంతరిం వి." ప్రా. ౫, ఆ.

వీచోపులు. దే. వి. (వీచు+చోపులు.) వింజామరలు. (చూ. వీచు. స క్రి.)

వీజనము. సం. వి. అ. న. విసనకఱ్ఱ, తాళవృంతము.

వీటతెటము. దే. విశే. వీటతాటనముయొక్క రూపాంతరము.

వీటతాటనము. దే. విశే. విటతాటనము యొక్క రూపాంతరము.

వీటతాటము దే. విశే. విటతాటముయొక్క రూపాంతరము "కేత నంబులవీటతాటంబుచేసి" భాగ. కర్ణ ౧, ఆ.

వీటి. ఉభ. దే. వి. కొల్ల. న. ఇ. ఈ. స్త్రీ. తాంబూలము.

వీటిఁబుచ్చు. దే ప్ర. వీటిఁబోవఁజేయు "ఉ. దారుకులాధి మానము ను నత్యుగ్రదర్పము వీటిఁబుత్తురే." రా అర, కాం. ౨, ఆ.

వీటిఁబోవు. దే అ. క్రి. (వీటి+పోవు) 1. దూషితమగు, "చ కలయనగాదురామలకుఁగాముకులాటములెన్నిచందముల్, గల వనియున్నియుఁ బెలపెఁగన్నెఱుకఁబిటు వీటిఁబోయె." పారి. ౩ 2, ఆ (చూ. మూడివయగ్గము)—2. నశించు; "క. సాధుప లగుజంతువులకు, బాధలుగావించుఖలులధరించవనిగా, జాడము నాయువువ్వర్గ, శ్రీవనములువీటిఁబోవసిద్ధములే" భాగ. ౧, స్కం.—3. వ్యర్థమగు. "క. అనువవ్వడుసంధ్యావళి, వనితఁ గదియంగసరిగివమదాధికుం, బనుసేయాక్రియఁబలుకఁగ, వినయం బును భయముభక్తివీటింబోవక." రుక్మాం. ౪, ఆ. (సంధినిద్రుతము.)

వీటిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తాంబూలము, వీఁటి.

వీడియము. వై. వి. తాంబూలము "వీడియములుక్రొత్తలైతగ." కవిక. ౪, ఆ.

వీడు దే. అ. క్రి. 1. వదలు, "ఘోరభుజంగమబంధనంబులెల్లను వెసవీడ" వి, పు. 2, ఆ. 2 విచ్చిపోవు; "అని వీడఁగఁ బల్కిన" భార. విరా. ౨, ఆ.—3 కొనసాగు, వర్ధిల్లు; "సీ. దేవకీసుతుకోర్కితీఁగెలువీడంగ వెల్లఁదిక మైదీఁగవీడఁదొడఁగె." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—అం, ప్ర. వీడఁజేయు. "కర్పుర ధముల్వీడుదము." లక్ష్మీ. 3, ఆ —న 1. పట్టణము; 2. శిబిరము "క. వీడుపదిలించెఁయెవ్వడు, వీడువిడుకపలారివిభుఖులతోనే, వీడుమయిలనఁగఁదగుతన, వీడునఁగలమానికములువివిధాంబర ముల్." పసు. ౬, ఆ (ఇది రెండర్థములకును దాహరణము.)— 3. దండు; "ఉ. వీళ్లంరెంటవచ్చెడుదివింగలవాలిసకూడదా డుక్కలు, కవ్వళ్లగొనంగఁజొచ్చినలవెల్వఁలడంతుఁ నెమ్మనంబుపిం, పిల్లిగిరూయించొచ్చెఁదమిపెక్కువమ్ముత్యళుద్రుంగఁజొచ్చె గ్రు క్కల్లవియంగఁజొచ్చెరఁ కిఁ హృదయంబభిలంబునయ్యెడిన్." కవిక. ౨, ఆ.—4 శిబిరము; "తే రాజవీడెత్తివనిఁ దాంకిథ టాలి, యంబరాభోగనిఃశిబిరాంగణమున, గాలుకొల్పినపావక జ్వాలయనఁగఁ, బ్రాఁబిఁగనువెలపసా ధ్యాగరుములు." పా.

[illegible]

ఓడియించెనుఁదు." భార. మా ౧, ఆ.—6. దొమ్మరవాండ్ర సమూహము. "దొమ్మరివీటితోడ" చెన్న ౨, ఆ.

వీడుకొను. దే స. క్రి. 1. పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొనివదలు, "శా. చేదోయిం ముకుళించివీడుకొనినన్ సీతా ప్రమోదంబునన్, వేద వ్యాసు." శై ౧, ఆ. (చూ. వీడ్కొలుపు.)—2. వదలు. (చూ. వీడ్కొను.)

వీడుకొలుపు. దే. ప్ర. (వీడుకొనఁజేయు.) పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొనఁగా పంచిదిపోయిరమ్మని పుచ్చు. (చూ. వీడ్కొలుపు.)

వీడుకోలు. దే. వి. 1. పోవననుజ్ఞ; "తే. వీరులు స్నేహమని యతనికివిభూష, ణాంబరంబులతోఁదమ్ములంబుఁబెట్టి, వీడుకోలిచ్చి పుచ్చిన విచిత్రకరుఁడు, పాండురాజతనూజాలపాలికరిగె." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.—2 వీడుపు; "సీ. ద్రైలేయ కుచవతిభర్మిల్లకుల తోడ విరులసెత్తావికివీడుకోలు." ఉ, హరి. 3, ఆ.-3. మర ణము. "క. వాఁడల్లవాఁడెపోయెడు, నేఁడిగనికి వీడుకోలునిడ ముగిసివా, పోఁడిమిచూచెదవేనో క, వాఁడొనిటునిల్చిచూడుసరవర తిలకా." భో. ౪, ఆ.

వీడుచే. దే. ప్ర వీడఁజేయు, విడుచు. "పంచాంగము పుస్తకముసు విడిచి" కళా. 2, ఆ.

వీడుజోడాడు దే. అ. క్రి. మాఱుపాటునొందు. "వ. జలనిధిలోనఁదయామచుండిసయోడలతో వీడుజోడాడు రథంబు లును." (ఇక్కడ మాఱుపాటునొందుటయనఁగా సరిపోల్చుట.) ఉ, హరి. ౪, ఆ

వీడుజోడు. దే. విశే. ఒజోడునకు మొదటిరూపము.

వీడుపట్టు. దే. వి. 1. దండువిడియుచోటు; 2. విడిది, 3. వాస స్థానము. (చూ. లాఁగలి.)

వీడుపడు దే. అ. క్రి. 1. మాఱుపడు, 2 భేదపడు; 3 తడఁబడు "ద్వి పాదముల్వీడుపడ." పారిజా ౨, భా. (చూ. వీడ్వడు)

వీడుపాటు. దే. వి మాఱుపాటు, వ్యత్యాసము "మ. తనము న్నాడినమాటయుఁ నిజముగాఁదన్నాని కొండ్రితిగా, మన చెంద్రుం డునెలన్ నెలన్ బురుషుఁడైమాపాంతరంబైనఁగా, మినిష్టియోగతి వీడుపాటమర భూమిందాఁ నరకించుఁబో, మునివిన్ వచ్చె పనిష్ఠు. డామనునుతుం డారీతిరాజ్యస్థుడై" భాగ. ౯, స్కం. (చూ. వీడ్పాటు.)

వీడుపడు. దే. అ. క్రి. (వీడు+పడు) 1. మాఱుపడు; 2. భేదపడు, 3. తడఁబడు. "సీ లోటికి దోఁచినఁబోలియుఁ దేఁకువయనువెగడుపఁజేయువ్వలు వీడువడఁగ." భార. విరా. ౨. ఆ. (చూ వీడ్వడు)

వీడెము. వై. వి. వీడియముయొక్క రూపాంతరము.

వీడ్కొను. దే. స. క్రి. వీడుకొనుయొక్క రూపాంతరముఁ (పోయివచ్చెదనని చెప్పుకొని వదలుటకు.—"ఉ. వేడ్కఁబ్రణామ పూర్వముగవిశ్వజగజ్జనకున్ జనార్దనున్, వీడ్కొని" ఉ, హరి. ౪, ఆ.—వదలుటకు —"ఇవ్విపినమునందునొంటినిను వీడ్కొనరాదని పల్కె." రామా. ౫, ఆ.)

వీడ్కొలుపు. దే. ప్ర. వీడుకొలుపుయొక్క రూపాంతరము, "తాపసవ్వరమర్థివీడ్కొలుపు నంతకురమ్మనఁగాంచి." కళా. ౨. ఆ (చూ. వీడ్కొల్పు.)

వీడ్కోలు. దే. వి. వీడుకోలుయొక్క రూపాంతరము. (పోవనను జ్ఞకు-"మ వీడ్కోలంతం, దొనరింపన్ జనియెన్ బురంబునకు నిత్యోద్యాపితైశ్వర్యుఁడై." లక్ష్మీ. ౨, ఆ)

వీడ్పాటు. దే. వి. వీడుపాటుయొక్క రూపాంతరము. "ఓ యుదా కీశ మంచువిభ్రాంతింబలెక్కడు కల్లయున్ నిజము వీడ్పాటొం దఁగా." కళా. 3, ఆ.

వీడ్యము వై. వి. విద్యముయొక్క రూపాంతరము.

వీడ్వడు. దే. అ క్రి. వీడుపడుయొక్క రూపాంతరము. (మాఱు పడుటకు. "సీ. పొందులుఁదలలును బొంతింపుదఁనినవాతకులు వీడ్వడఁజూపనతనినతని, నంతిదిఁకుఁజేసిదనియునవ్విపరీతభర్మంబుఁ

జాచిపెద్దలకుఁజెప్పె." భో. ౫, ఆ.—థేతవదుకుట.—"ఎ, గీ. పాడకవీణయుంబోలెదెవ్వడకమెలఁగి." వి.క్ర. ౪, ఆ.)

వీణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. తంత్రీవాద్యవిశేషము; (కరకవ్వీరిణ కచ్ఛపి, శారదనిరీణమహతి) 2. మెఱుపు.

వీణము. దే. వి. సన్నవస్త్రము, వలిపము, అంశుకము.

వీణాము. దే. వి. వీణముయొక్క-రూపాంతరము. "శా. పన్నీట జలకమాడెను, సన్నవిరీణాముగట్టెన విరులుడుఁబెమెళా, వన్నము గనలందెగస్తురిఁ, జన్నులకుత్తాన్గిలబన్న నరములుదాల్చెళా." జై. 3, ఆ.

వీణావాదుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. వీణవాయించువాఁడు.

వీణియ. యు. దే. వి. కస్తూరిమృగముయొక్క- కస్తూరియుంబెడు. బొడ్డుకాయ "వ. కస్తూరివీణియలునపిల్లిగడ్డలును." భల్లా. 3, ఆ.—వై. వీణావాద్యము. (చూ. అప్రమాణము)

వీణె. యు. వి. వీణెయొక్క-రూపాంతరము.

వీతంసము. సం. వి. ఆ. పుం. మృగపక్షులనుబట్టుటవల, ఉరి లోనగుసాధనము.

వీతము. సం. వి. ఆ. న. 1. అంకుశముపోటు, 2. సత్తువలేని యేనుఁగు; 3. సత్తువలేనిగుఱ్ఱము. విణ. పోయినది.

వీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పొలుపుకుట; 2. జరి; 3. తిండి; 4. పరుగు, 5. పోక. పుం. గుఱ్ఱము.

వీతిహోత్రుఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. 1. అగ్ని; 2. సూర్యుఁడు.

వీతెంచు. దే. అ. క్రి. (వీచు+తెంచు.) వీచు, విసరు. "క. చల్లని దక్షిణమారుత, మల్లనవీతెంచెదగిలియాలలనాధ, మెల్లకమునుఁగరాగన, ముల్లసనముగంధియగుచుమునివరుమిఁదకా." భాం. ఆది. ౪, ఆ. (సాన్వర్థమునకెంచు.)

వీది. వై. వి. ఇండ్లవరుసలు రెంటికినడిమిత్రోవ. "దిక్క్. వేసుక మదిబాదవింపుకఁదులును, వీదలుదోఁచుమూతిక్కవేదులును." హరిశ్చ. ౧, భా.

వీధి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. ఇండ్లవరుస, 2. వరుస; 3. ఇండ్లవరుసలు రెంటికినడిమిత్రోవ, 4. నాటకవిశేషము.

వీధ్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) గరగరికైనది, నిర్మలము.

వీనియ. వై. వి. వీణియయొక్క-రూపాంతరము. "వ. కన్నియలన్న చూతంబూదేనియ లానివీనియలయందుంబాడుచేన్పులకుమెచ్చి." య. ౪, ఆ.

వీను. దే. వి. 1. చెవి; 2. ప్రసిద్ధి. (చూ. వీనుమిగులు.)

వీనుమిగులు. దే. అ. క్రి. ప్రసిద్ధికెక్కు. "ఎ, గీ. కానవరియ శరణ్యమైనమిగులు, నైహికాముష్మికాంక్షలగునరులకు." పాండు. 3, ఆ.

వీనులకంటి. దే. వి. సర్పము, చక్షుశ్రవము. "వీనులకంటి చెల్వలు" వీరా. ౨, ఆ.

వీనె. వై. వి. వీనియయొక్క-రూపాంతరము.

వీప్స. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒకటివెనుకనొకటి వ్యాపించుటిచ్ఛ.

వీయము. దే. వి. వియ్యమునకు మొదటిరూపము.

వీర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగఁడుఁ గొడుకులుఁగల ఆఁడది. అ. న. ము. కుంకుమపుష్పు. పుం. రసవిశేషము. (చూ. రసము.)

వీరకత్తియ. వై. వి. (వీరము+కత్తియ.) వియ్యంకురాలు. "శే. కూరిమివీరకానివీరకత్తి, యుకుసుదొలుచేల్పు గొంగయన్నకుకు మహియు." విలా. 3, ఆ. (చూ. వీరకత్తె)

వీరకాఁడు. దక్క. వి. వియ్యంకుఁడు. (చూ. వీరకత్తియ.)

వీరజయంతిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. యుద్ధమునందలి వీరులనృత్తము.

వీరణము. ఉర. దే. వి. చర్మవాద్యవిశేషము. సం. అ. న. అవురుగడ్డి.

వీరతరము. సం. వి. అ. న. అవురుగడ్డి. పుం. బాణము.

వీరతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఏఱుమద్దికి.

వీరతాయెతు. మి. గ్రా. వి. వీరులు బిరుదుగా కట్టుకొనెడు తాయెత్తు "శ. మగబాతివీరతాయెతు." చంద్ర.

వీరపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీరునిఁ బెండ్లాడిన పెండ్లాము.

వీరపాణము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము కడపటఁగాని, మొదటఁ గాని వీరులుచేసెడు గోష్ఠీపానము.

వీరభద్రపళ్లెరము. మి. గ్రా. వి. మిక్కిలి పెద్ద పళ్లెరము.

వీరమద్దియలు. వై. వి. బ. 1. (చూ.) వీరమద్దెలులు, 2. స్త్రీలు కాలిపెద్దవ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషము*. "సీ. మ కెంపు పిల్లాండ్లుమట్టెవీరమద్దియలెలమిఁదొడిగెఁదొయ్యలియొకర్తు." యు. ౪, ఆ.

వీరమద్దెలు. వై. వి. బ. వీరమద్దియలుయొక్క-రూపాంతరము.

వీరమధ్యములు. సం. వి. అ. న. బ. శత్రువీరులపీఠ్లనడుమఁ జెక్కి- కూరులు బిరుదుగా కాలిపెద్దవ్రేలిధరించెడుముద్రికలు. "సీ. మణికిరీటకరోటి మంజీరములుగాయవీరమధ్యంబులు వేయ లేదు." ఉ. హరి. ౫, ఆ.

వీరము. వై. వి. వీరముయొక్క-రూపాంతరము. (చూ. వీరకత్తియ, వీరకాఁడు.)

వీరముద్దియలు. వై. వి. బ. (చూ.) 1. వీరముద్రికలు; 2. స్త్రీలు కాలిపెద్దవ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషములు*. "వ. మట్టియలువీరముద్దియలు పాయపట్టంబులు." నై. ౬, ఆ.

వీరముద్దెలు. వై. వి. వీరముద్దియలుయొక్క-రూపాంతరము.

వీరముద్రికలు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బ. శూరులు బిరుదుగా కాలి పెద్దవ్రేలిని ధరించెడు ముద్రికావిశేషము.

వీరముష్టి. సం. వి. ఇ. పుం. కోమట్లను యాచించికొని జీవించెడు ఒకతెగ భిక్షుకుఁడు.

వీరవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏఱుమద్దికి; 2. జీడికి.

వీరవైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైష్ణవమతమునందు మిక్కిలి పట్టుగల విష్ణుభక్తుఁడు.

వీరశైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శైవమతమునందు మిక్కిలి పట్టుగల శివభక్తుఁడు.

వీరసువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. వీరునిగన్నతల్లి.

వీరహుఁడు. సం. వి. న్. పుం. ఉత్సర్గేష్టివిఁజేసిగార్హపత్యాగ్నిని విడిచినవాఁడు.

వీరాణము. దే. వి. వీరణముయొక్క-రూపాంతరము.

వీరాయితము. సం. వి. అ. న. పురుషాయితము.

వీరాశంసనము. సం. వి. అ. న. భయంకరమైన యుద్ధభూమి.

వీరాసనము. సం. వి. అ. న. 1. దేనిమీఁదను ఆసనమూర్చుండుట, 2. రాత్రియందు కత్తిచేతఁబట్టుకొని హెచ్చరికతోఁ గావలియుండుట.

వీరుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శూరుఁడు; 2. శ్రేష్ఠుఁడు.

వీరుధము. సం. వి. ధ్ స్త్రీ. 1 ఒకటితోనొకటిపెనఁగొన్న ప్రాతఁ తీఁగలోనగువానిపొద, 2. చిగురుఁగొమ్మ.

వీర్యము. సం. వి. అ. న. 1. పరాక్రమము; 2. రేతస్సు; 3. తేజము, 4. ప్రభావము.

వీలేఁడి. దే. విణ. వేలేఁడియొక్క మారురూపము.

వీలు. దే. అ. క్రి. ఉపయోగించు. "ఉ. వీలకకాలజిహ్వముఖవీరులు మున్నకికాకుగాహరిణ, గూలిరి" జై. ౬, అ.—విణ. అనకూలము. వి అనుకూల్యము

వీలుపడు. దే. అ. క్రి. సరిపడు, అనకూలపడు.

వీవధము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడి, 2. త్రోవ, 3. బరువు.

వీవన. దే. వి. విసనకఱ్ఱ. "సీ. ధ్వజము వాహనము వీవనయు నాదిగఁ జిక్కురూపులైగరుడుఁడారూఢిఁగొల్వ." కాశీ. ౭, ఆ.

వీవలి. దే. వి. గాలి, వాయువు. "సీ. వలయగానములయుక్తులకార్కశ్యముఁ జేరెమలయుంపుఁగమ్మవీవలులవలుల." ఆము. ౫, అ. (ఇది కావలివంటిది.)

వీసబడి. దే. వి. (వీసము+బడి.) గ్రామమునందు భాగప్రకారము గలిగిన భూస్వాతంత్ర్యము.

వీసము. దే వి. 1. రూకలో పదునాఱవభాగము; 2. ఒకట పదునాఱవభాగము.

వీసర. దే. వి. (వీసము+అర.) కొఱఁత, వెలితి. (చూ. వీసరపోవు.) (రూ. వీసరము.)

వీసరపడు. దే. అ. క్రి. వెలితిపడు, వీసరపోవు.

వీసరపోవు. దే. అ. క్రి. వెలితిపడు. "అ. ఈఁగకాలియంత యేనియు వీసర, పోవకుండధర్మమునను డించి, రయ్య." భార. శాం. ౨, ఆ. "ఉ. వీసరపోవకయుండవారిఁదా, నేఁకటదీఱ దోఁచుకొని యంగలవస్తువు లెల్లనొక్కటన్." పర. ౪, అ "వీసరిపోనిమోహము." పా. ౨, ఆ

వీసె. వై. వి. నలువదిపలములు* (మొదటిరూపము వీసియ.)

వు.

వు. దే. అవ. నామపదములమీఁదను, క్రియాపదములమీఁదను వచ్చెడు ప్రత్యయము. (ఉదా. విష్ణువు, మ్రొక్కుదవు మొ.)

వృ.

వృంతము. సం. వి. అ. న. 1. తొడిమ; 2. చూచుకము, 3. ఘటోదకధార.

వృంతాకము. సం. వి. అ. పుం. వార్తాకవిశేషము, వీఁకవంకాయ.

వృకధూపము. సం. వి. అ. పుం. అనేకపరిమళవస్తువులుకూర్చి చేసినధూపము, కృత్రిమధూపము.

వృకధూమకము. సం వి అ. పుం పావటచెట్టు.

వృకము. సం. వి. అ. పుం. తోఁడేలు, ఈహామృగము.

వృకోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భీమసేనుఁడు, తోఁడేటికడుపువాఁడు.

వృక్క. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం న. ము. రొమ్మునందు ప్రసిద్ధమైన శ్రేష్ఠమాంసము. (రూ. వృక్య.)

వృక్ణము. సం. విణ (అ ఆ అ.) 1. విఱిగినది; 2. కోయఁబడినది.

వృక్షధూపము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారుబంకతోఁజేసిన ధూపద్రవ్యము.

వృక్షము. సం వి. అ పుం చెట్టు, తరువు, పాదపము.

వృక్షరుహ. సం వి. ఆ స్త్రీ. (చూ.) బదనిక.

వృక్షవాటిక సం. వి. ఆ. స్త్రీ అమాత్యులులోనగు ధనికులయొక్కగృహములయందలి ఉపవనము.

వృక్షాదనము. సం. వి అ. పుం 1. ఉలి, 2. రావి.

వృక్షాదని. సం వి ఈ స్త్రీ. బదనిక, వృక్షరుహ.

వృక్షామ్లము. సం వి అ. న. చింతపండు, తింత్రిణీకము.

వృజినము సం వి. అ. న. పాపము. పుం. కేశము. విణ. వక్రము.

వృతి. సం వి ఇ. స్త్రీ 1. వరించుట, 2. చుట్టువేసినవెలుగు, 3. చుట్టుట.

వృతుఁడు సం. విణ (అ. ఆ. అ.) వరింపఁబడినవాఁడు.

వృత్తపత్త్రము. సం. వి. అ. న. పన్నెవెదురు.

వృత్తపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లజిలుగు.

వృత్తము సం. వి. అ. న. 1. పద్యభేదము; 2. నడత; 3. జీవనము. పుం. తాఁబేలు. విణ. 1. వరింపఁబడినది; 2. చుట్టఁబడినది, 3. గడచినది, 4. చచ్చినది; 5. వర్తులమైనది, 6. గట్టియైనది.

వృత్తముస్తకము. సం. వి. అ న. వర్తులముస్తె.

వృత్తాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమాచారము, 2. కథ, 3. అంతయు; 4. ఏకాంతము; 5. ప్రక్రియ, 6. ప్రస్తావము.

వృత్తి సం. వి. ఇ స్త్రీ. 1. నడవడిక; 2. జీవనోపాయము; (ఇది చతుర్విధము.—కృషి, పాశుపాల్యము, వాణిజ్యము, సేవ.) 3. వివరణగ్రంథము; 4. అభిధాది, (ఇవి మూడు.—అభిధ, లక్షణ, వ్యంజన.), 5. కైశిక్యాది. (ఇవి నాలుగు.—కైశికి, ఆరభటి, సాత్వతి, భారతి.)

వృత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. చీఁకటి, 2. కొండ.

వృత్రహుఁడు. సం వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

వృత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శత్రువు; 2. ఒక అసురుఁడు.

వృథ. సం. అవ్య. వృథాశబ్దమునకు తెనుఁగున ప్రాప్తమువచ్చిన రూపము.

వృథా. సం. అవ్య వ్యర్థముగా. "వృథాశపింతురే." సాం. ౪, అ

వృద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఎనుబదియేండ్లకుపైఁబడిన ముసలిది.

వృద్ధకాకము. సం. వి. అ. పుం. మాలకాకి.

వృద్ధదారకము. సం. వి. అ. పుం. బొడ్డి.

వృద్ధము. సం. వి. అ. న. శాపుత్రవు. విణ. వృద్ధిఁబొందినది.

వృద్ధశ్రవుఁడు. సం వి. స్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

వృద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అభివృద్ధి; 2. సమృద్ధి; 3. అభ్యుదయము, 4 వడ్డీ; (ఇది చతుర్విధము.—కాయికవృద్ధి, కాలికవృద్ధి; కారితవృద్ధి, చక్రవృద్ధి) 5. సుణకారము; 6. కంతి; 7. ఒక గ్రహయోగము, (చూ. యోగము.) 8. గంధద్రవ్య విశేషము.

వృద్ధిజీవిక. సం. వి. అ స్త్రీ వడ్డీకిచ్చి జీవించెడు జీవనము.

వృద్ధుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) 1. ఎనుబదియేండ్లకుపైఁబడిన ముసలివాఁడు, 2. తెలిసినవాఁడు. (చూ. వృద్ధు.)

వృద్ధ్యాజీవుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ) వడ్డీకిచ్చి జీవనము చేయువాఁడు, వార్ధుషికుఁడు.

వృశ్చికము. సం వి అ. పుం. 1. తేలు, 2. తేలుకొండికీ; 3. ఒకరాశి. (చూ. రాశి) 4 కందురీఁగ, 5. గొంగళిపురుగు 6. తెల్లగలిజేరుకీ.

వృష. సం. వి. అ స్త్రీ 1. ఎలుకచెవికీ; 2. దురదగొండికీ. పుం. ము. 1. ఎద్దు, 2 ధర్మము, 3 ఎలుక; 4. అడసరముకీ; 5 ఓషధివిశేషము, 6. వాస్తుస్థానవిశేషము.

వృషగంధిక. సం వి. ఆ. స్త్రీ. గాడిదగడపకీ.

వృషణము. సం. వి. అ. పుం. ముష్కము

వృషధ్వజుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు, ముక్కంటి

వృషభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎద్దు, 2. ఒక రాశి; (చూ. రాశి.) 3. ఓషధివిశేషము; 4. తిరుమల. విశే. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము. (కవివృషభుఁడు.)

వృషభి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. విధవ, 2 స్వైరిణి.

వృషలి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. శూద్రజాతి స్త్రీ; 2. కన్యక; 3. గొడ్రాలు; 4. చేస్పుడు బిడ్డలుగలది.

వృషలుఁడు. సం. వి. అ పుం. 1. శూద్రుఁడు; 2. చంద్రగుప్తుఁడు; 3. పాపాత్ముఁడు.

వృషస్యంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కాముకి.

వృషాకపాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి, 2. పార్వతి; 3. శచి; 4. స్వాహా, 5. తివ్వఁగ, 6. పిల్లపీఁదరకీ.

వృషాకపి. సం. వి ఇ. పుం. 1. కృష్ణుడు, 2. శివుఁడు, 3 అగ్ని.

వృష్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం వీర్యవృద్ధిగలవాఁడు. విశే. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠుఁడు. వి. న్. పుం. 1. ఇంద్రుఁడు, 2. కర్ణుఁడు.

వృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వర్షము, వాన.

వృష్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. పొట్టేలు; 2. ఒక యాదవుఁడు; 3. కృష్ణుఁడు; 4. ఇంద్రుఁడు; 5. అగ్ని; 6. పాషండుఁడు

వె.

వెంగలి. వై. విశే. 1. మూఢుఁడు; అవివేకి; "క. అనుజాఁడొకఁడు వెంగలియై, సనుదప్పుదుగానిపెద్దనకుఁగార్యజ్ఞా, సనియాధిలేకతక్కనసనుజన్ములుపిక్కువడుదురవనీనాథా." భార. అను. ౪, అ "క. విలసిల్లుచునుం డఁగన్ముఁ, చ్చిలిపట్టికుమారునొరఁజేరఁడువిమిపెం, గలుఁ లకుక్రూరులుగొండఱు,వెలువడఁగొనిపోయిమొక్క విపినమురోసక." భార. ద్రో. ౨, అ. "క. మధుమథనక్రోధానల, మధికముగానుండునాడునవెంగలికిన్, విధియుటుగకమును మృతుస్య, షుధార్తివివృతాస్యవదవికోఅయలుగదే." ఉ, హరి. ౫, అ.—2. అమఁడు*. "క. రంగన్నిజభుజకేళిన్, వెంగలులైరిపులు సమరవిభింబఅవన్." శాం ౧, అ (చూ. వెంగి. ఉదా. వెంగళప్ప) (వెకలియొక్కరూపాంతరము.)

వెంగలివిత్తు. ద్వి. విశే మూఢాగ్రసరుఁడు. "క. వెంగలివిత్తయి తిరుగక, యంగజకేలలనుమక్తివాళించునతం, డంగనలతోడవిడువని, సంగతములువదలవలయుజలజాతముఖీ"|(అంగజకేలలను వెంగలివిత్తయితిరుగక అని యన్వయము.) భాగ. ౯, స్కం.

వెంచె. దే వి. మడుఁగు, ప్రదము. "రేగడవెంచ." ద్వి. ౧౦, అ.

వెంట దే. వి. 1. కార్యము. "వ. కుటుంబభారంబుసర్వంబు నాయందనుర్పించితారునిర్భరులైయిష్టవిహారంబులనుండుదురు, పనెల్లవంటనప్రవృత్తినైవర్తింతు." భార అర. ౫, అ.—2 విషయము, "ఉద్ధతిఁజనువెంటవింటనడిదంబున సింటటివారులేరు." ఉ, హరి. ౪, అ.—3 మార్గము; "క. కనుబ్రమసినతెరువరితన, కనపాయంబైనమార్గమరసిరగనెఱం, గినవారుచెప్పఁగాఁగ్రై, కొనని కరణిఁదగినవెంట. కంజొరవకటా." భార. ఉద్యో ౨, అ.—4. విధము, "ఎగి శరణచొచ్చినాకుజానకినొప్పింపు, మొందు వెంటబ్రతికి యుండఁదీరదు." భార. అర. 2, అ.—5. వేఁట. "శా. ఘంటాకర్ణుఁడనేనునాయనుజుఁడీకాలాంతకుండేము ము, క్కంటింగొల్తుముకిన్నరేశుపనికైలాసశైలంబునన్, జంటన్ వచ్చిన పారమేయములు నీ సైన్యంబులున్ మాయనే, వెంటంబోయితి మేమికాఅడవిలోవేఁటాడరేయెవ్వరున్." ఉ, హరి. ౨, అ — క్రి వెంబడి. "తనవెంటన్ సిరిలచ్చివెంట నవరోధవ్రాతముల్." భాగ. ౮, స్కం.

వెంటము. దే. వి. వేడుక, కుతూహలము.

వెంటి. దే. వి. కసవుపిరి. "కోళలువెంట్లుగాఁబెనఁచి." శివ. ౧, అ.

వెంటిగొను. దే అ. క్రి. (వెంటి+కొను.) పిరిగొను. "వెంటిగొనఁగానలిచి." రా యు, కాం.

వెంట్రువ. దే. వి. ఒకదినుసుముంగిన, బభ్రువు.

వెండి. దే. వి. రజతము. అవ్య. 1. మఱి, "వెండికేవలాహితులు దశావశార్పితసమృద్ధరమాచఁణెచ్ఛలు." ఆము. ౪, అ.—2. పిమ్మట. "క. వాయాఁకలికోర్వనెపుడు, వేయ్మినుఁనేఁగొనంగ వెండి యనుభవింతు." భార. శాం. 3, అ (ఇది యునవర్ణకాంతము నగును చూ. ను.)

వెండికొండ. ద్వి. వి. రజతాద్రి. (ఇట్లు వెండిమల మొ.)

వెండిగుండు. ద్వి వి. 1. వెండికొండ; 2. వెండిగుండువలె నుండుటచే ముక్కుకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

వెండ్రుక. దే. వి. 1. కేశము; 2. రోమము. "ఉ. నేనులేనిచో, వెండ్రుకయంతమోసమును వేచిదురంబునకెత్తివచ్చునా, పాండ్రుఁడు." ఉ, హరి ౨, అ.

వెంపర. దే. వి. 1. పీడనము; 2. భేదనము; 3. హింస. (చూ. వెంపరలాడు.)

వెంపరలాడు. దే. స. క్రి. (వెంపరలు+ఆడు,) 1. పీడించు, 2. భేదించు, "సీ. చెవిఁదార్చివిచిమచిటుకన్నఁటఁ దాఁటిపెలవి వెంపరలాడఁజెట్టులెల్ల" స్వా. ౪. అ —3. హింసించు. "వ. సముద్భటవీరభటపరంపరల వెంపరలాడియు." జై. 3, అ.

వెంపలి. దే. వి. దాణపుంఖకీ. (దీనిభేదము ములువెంపలి.)

వెంబడి. దే. క్రి. పశ్చాదర్థకము, వెంట.

వెంబడించే. దే. స. క్రి. వెనుకొను. (వన్ను వెంబడించి వచ్చు చున్నాడు.)

వెంబర. దే. విణ. 1. దుష్టుడు, దుష్టురాలు; "వికృతమైన యాగడ వెంబరకొత్తలయుండ్లుదూటి" రసి. ౫, అ.- 2. అది వేళ "ద్వి. అమృతాంబునకుక్క లకదిచ్చి పుక్కిసి, సంబలిత్రా వను నాతిం చేయుట్టి, వెంబరిగానిబిపెకీగాడెంద." ప్రభు. ౧౩, అ.

వెంబరవిత్తు. దే. విణ. 1. దుష్టాత్మరుడు, "క. నమ్మియుం గవి దుపాత్తులనుమా గూర్చుండుటయు, అవెన్నంబరవిత్తులఱచు వేపివేమి యపులకి వంకలార్తి మా అు పెప్పు లయునొప్పు." భార. ఉద్యో. 3, అ.—2 మూఢాత్మరుడు. (చూ. వెంబర.)

వెకలి. వై. విణ. 1. మూఢుడు, "సీ. శిథిలాంబోడగన్నవృద్ధుల నరికటి వెవిదియిపులుమాలువెక్కిరించు." ఉ, రా. 2, అ.- 2. అవస్తుడు*. "ఎ, గీ. వనితవివ్వారిపాన్నారివయమువాని, విప్రనందను గన్నంతి వెకలియడుచు." పాండు. 3, అ.

వెక్క. దే. వి. వేడిమి. "సీ. నరుణరంభాగర్భదళితాళవృంతంబు పైగాలివెక్కనవలుకు చూటి." నై. ౨, అ.

వెక్కలి. వై విణ వెలియిక్కమాపాంతరము. "ద్వి. అవిప్రు, కదుగూడిచెపుల వెక్కలి బ్రస్తారులు." నవ. 3, ఆ.

వెక్కసపడు. దస్. అ. క్రి. (వెక్కసము + పడు.) దుస్సహత్వము నొందు "క. అక్కాంతచెప్పగవిని, వెక్కసపడివలుకునవ్వ విరకులవులుకుల్." పారి. ౫, అ.

వెక్కసపాటు. దస్ వి. వెక్కసపడుట. "ఉ. వెక్కసపాటు దైన్యమును విహ్వలభావము నొందియిల్లను." భార. విరా. ౫, అ.

వెక్కసము. దే. వి 1. దుస్సహత్వము, "వ. ఉబ్బునెక్కి వెక్కసంబున వెల్లడాటుకుండెరి." భార. ద్రో. ౨, అ.— 2. బ. దుస్సహవచనములు. "ద్వి. కానకీవు వెక్కసములాడ దవు." పా. 3, ఆ.—విణ. 1. దుస్సహము; "ఉ. ఇంకిసి, చీటికిమాటికీని వెక్కసముయ్యదుకయ్యమొప్పగున్." భార. భీష్మ. 3, అ.—2. దుర్లభము; "అ దేవకాదులైనదానవులైతాళ, వనము లోనమన్న వారుదీనికొ చ్చినావవాదిమురగణంబులైన, వెక్కసంబు ద్రిదికెవెదలిపనుల." వి, పు. 2, అ —3. అధికము. "క. మురు వెక్కసముగ గ్రోలి, వసిలొవార్తాసుధా ద్రవముచిప్పిలెలా గనుగవనుం బ్రసుదాత్ములు, మొనతెప్పలుగురియ బ్రణయ మూర్ఛంబొరపక." రామా. ౭, అ.

వెక్కసి. దే విణ. (వెక్కసము + ఇ.) దుస్సహుడు, దుస్సహురాలు. "ము గోగోపకగోపికానికరముల్ విభ్రాంతిపైబిట్టుమేల్, కవిచూడంజనుదెంచిరక్కటులకెల్లక వెక్కసికురక్కసిక." వి, పు. 2, అ.

వెక్కసించే. దే. అ. క్రి. దుస్సహమగు. "ఎ, గీ. నాకవెక్కసించు నాయీమహైశ్వర్యము." కవి. ౫, అ.

వెక్కిరించే. వై. అ. క్రి. 1. వికారచేష్టలుచేయు; "మతి వెక్కిరించుచుగికురించుచుదాదురించుచుబొరిక." భో. ౫, అ.— 2. ఒకరియొక్కవేషభాషాచేష్టలనను కరించి అపహాస్యముచేయు. "వ. మక్షులనూత్నులందు నరుల్ నెరుల్ వెడవింగబోరుము, ఓకవిలుల్ ప్రణంబులరికించుగరిక గొడిపల్ కణింపుటల్ కుజనులపైజబుద్ధితెరలాగధపొత్తునబొమ్మలాడగా, నొకతిడపోషక్క పుంబ్రతిమలుడవ పెక్కులు వెక్కిరించుచుక." అని ౧, అ.— స క్రి. అపహాస్యముచేయు. (వన్ను వాడు వెక్కిరించుచున్నాడు) (చూ. వెక్కిరింతలాడు.)

వెక్కిరింత. వై. వి. వెక్కిరించుట. (చూ. వెక్కిరింతలాడు.)

వెక్కిరింతలాడు. దస్. స. క్రి. (వెక్కిరింతలు + ఆడు.) వికార చేష్టలుచేయు. "సీ. అందరయొక్కిరింతల వెక్కిరింతలాడదు రీతినాలుకల్ వెదలుకాడు." పు ౨, అ.

వెక్కిలి. వై. వి. దప్పిమొదలైనవానిచేన గలిగెడి వ్యాధి విశేషము (బ. వెక్కిళ్లు.) (ఎక్కిలి కూ మూలరూపము.)

వెక్కు. వై. అ. క్రి. 1. వెక్కిలిపడు. 2 ఏడ్చునపుడు వెక్కిలివంటిధ్వనించు*. "వెక్కుచుమాటతొట్రుపడవెవ్వలు బాయుచు." నిర్వ. ౨, అ.—వి. వెక్కిలి "విరళగతినొందివేసు విడువెంద్రు కవట్టగవెక్కుమీటి." పారి ఉ. ౮, అ.

వెక్కురు. వై. విణ. వికారముపట్టినవాడు "క. చొక్కపు రక్కసి కిఅముల, వెక్కురుకన్నిచి నాడె." భాగ. 2, స్కం.

వెగచే. దే. అ. క్రి. వెక్క. "ఎ, గీ. చెక్కటద్దంబుగదియం గపెయ్యశోభ, వెగచు" (ఇక్కడ వెగచుటగా వెక్కయైద్చు నవియర్థము.) వి, క్రి. ౬, అ.

వెగటు. వై. వి. వైరస్యము*. "నసకసిసు వెగటున బొడమ." వ ౨, అ.—విణ. విరసము "శే అయ్యలార మీకెల్లనేమనిన మాట, వెగటుకాదుగదా." విర. 3, అ.

వెగడు. దే. వి. 1. తల్లడము, "సీ. విబుధరిపులకువెగడొందు తెలగున వనరాశిరము ఘూర్ణనమునొందె." లక్ష్మీ. ౨, అ.- 2. తడబాటు "శే. కట్టకన్నా గ అలుసొంగునడుపెదవ, లెందుగుత్తుకజెడియానలెదగుడింద, నూర్పు లెదలెనుగన్నుల నొందుకొత్తి, వెక్కుపుక్కనువాలుకవెగడు గదుర." మార్క. ౨, అ. "వెగడుకు లు." నిర్వ. ౮, అ.

వెగడుపడు. దస్. అ. క్రి. తల్లడపడు. (చూ. ఒళ్లె మూడర యర్థము.)

వెగ్గలము. దే. విణ. మిక్కుటము, అధికము. "వెగ్గలపుందాపము." ఆము. ౧, అ.

వెగ్గలీడు. దే. విణ. (వెగ్గలము + ఈడు) అధికుడు. "ఎ, గీ. అబ్ధినందనయగుడుపోపాలవాలప్పు, విపము బుక్కిటదాల్చినవెగ్గ లీడు." కాశి. ౫, అ.

వెచ్చించే. వై. స. క్రి వెచ్చముచేయు. "రత్నాకృపణమున్నాడిల గంతియుం గావకగపోవీమిక్కితమక వెచ్చించితి." వై. 2, అ.

వెచ్చ. దే. వి. 1. వేడిమి; "సీ. ఉష్ణకర్షమండల పరివార ముల్ వేడినిట్టూర్పులవెచ్చగంద." భాగ. ౮, స్కం.—2. కాక. "విరహాధరంబుసంబొడమువెచ్చకుశాంతియొనర్చు." ఆము. ౨, అ—విణ. వేడి. "వెచ్చనిట్టూర్పు" రామా. ౬, అ.

వెచ్చకాడు. దస్. వి. (వెచ్చము + కాడు.) ఓటుడు. "ఎ, గీ. మురలయాంకటికాడు మ్రుచ్చుంటకీడు, రిక్కలకతేడువెలుం గులయిక్కపోడు, లచ్చిపైబోడు రేపోటివెచ్చకాడు, చంద్రుం డలరాకిక్కలో పొందుడగుచు." కవి. 3, అ.—విణ. మిక్కిలి వెచ్చముచేయువాడు.

వెచ్చన దే. వి. వేడిమి. (విశేషణముగాో "వెచ్చనికన్నీర దర" భార. అను. ౧, అ) (చూ. అలకన.) విణ. వేడి. (చూ. చల్లన విణ.)

వెచ్చపడు. వై. అ. క్రి. (వెచ్చము + పడు.) వెచ్చమగు. (చూ. ఈగడ) (ప్ర. వెచ్చపడును.)

వెచ్చపెట్టు. దస్. స. క్రి. (వెచ్చము + పెట్టు.) వెచ్చించు. (చూ. కూడబెట్టు మొదటియర్థము.)

వెచ్చేపోవు ద్వి. అ. క్రి. (వెచ్చేము+పోవు) వెచ్చపడు "చ. తనధనమెంచుకొంతయు వ్యర్థమగు యావదిలేదు పైన్దవా, ర్భక లకు వెచ్చపోయిన దినాన్నము." పర. ౪, ఆ.

వెచ్చేము. వై. వి. 1. వ్యయము, "క. ఎచ్చోగనఘాటక్రియ, తచ్చరవ్గముభలతివాదివ్జమురభ్యా,భోచ్యనిజభోగము లనకు,వెచ్చ ముచెచ్చ బుగాదు విత్తంబునకున్." అ. ౪, ఆ.–2. ఇంటి వానికొనులకు కావలసిన చిల్లరసరకులయవ్వ. "క. అంగడి వెచ్చము లాడకు."

వెచ్చే. దే. అ. క్రి. కాగు. "కోకవహ్నివెచ్చుచునిండున్నదాన." మార్క. ౫, ఆ.–వి. వేడిమి. "అంటిచిచ్చువెచ్చునన్." భీ. ౩, ఆ.

వెజ్జే. వై. వి వైద్యుడు "సీ. ఒజ్జలిష్యులదర్శనోక్తులవెజ్జరోగా ర్తులవానానౌషధముల, సలములబొందింతురు." భార. అను. ౫, ఆ.

వెజ్జేరాలు. ద్వి. వి. (వెజ్జు+ఆలు.) వైద్యురాలు. "మ. తమి మూర్ఛిల్లనివాటిగా పడిన సైజాద్యంబు ముక్కంటిరా, ఘమునం గల్గుకు సెంగ్యమామరవరాభర్యంబునందివవా, ర్ధిమహిహార్య దివ్యవ దోషము గ్రదితవక్త్రిభృగ్భుగోశారమున్, తమమొందింపగ వెజ్జరాల యనగాంతిన్ భ్రూరావించెదన్." చంద్రా. ౧, ఆ

వెట్ట దే వి. 1. వెట్టకారు, "నరియగునట్టివెట్టవిని నవ్వమునంచు." అను. ౩, ఆ.–2. వేడిమి. "తే. తరతిపెనువెట్టవేగినదకీ గాత." అను. ౫, ఆ–విణ. వేడి. "చ పరిసరచంపక ప్రసవ వర్ణములుబుటినవెట్టవానసల్." ఉ, రా. ౬, ఆ.

వెట్టకారు. ద్వి వి. గ్రీష్మర్తువు, వేసవి.

వెట్టచెవులతపసి. ద్వి. వి. ఉగ్రశ్రవుడు. నీలా. ౩, ఆ.

వెట్టము. దే వి. తక్రువు. "సీ. కలువలచుట్టంబుకలువలవెట్టంబు తన రెండుకన్నులై తనరువాని." దాన్. ౩, ఆ.

వెట్టి. వై. వి కూలిలేక చేయుపని. "వెట్టికిబట్టినవాడుధూర్జ టిన్." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

వెట్టిగొను ద్వి. స క్రి. (వెట్టి+కొను.) వెట్టిచేయించు. "చ. మదమున నింద్రుడాదిగ సమస్తదిలింపులవెట్టిగొన్నను, యుదుర మృగాక్షికి వకల హీనపరాక్రమురాముగిముచెప్పెదను." రా. అర, కాం. ౩, ఆ.

వెట్టివాడు. ద్వి. వి. గ్రామమునందు దినభత్తెములేక వెట్టిపని చేయువాడు

వెట్టీడు. ద్వి. విణ. (వెట్టి+ఈడు.) వెట్టిచేయువాడు.

వెడ. దే విణ. 1. అల్పము; "క. వెతపనికివాలిచెంతం, గొడు కంబునికి వచ్చినాడ గూరతన్ముచే" భార. కాం. ౫, ఆ.–2. తుచ్ఛము; "క. కొన్నివెడమాటలాడుచు, నన్నుసతడుచెట్ట బట్టినన్" భార విరా ౩, ఆ–3 వికృతము, "క. వెడ రూపుదాల్చి బొంకు, లడలగనిగ్యానముసకుసభిముఖు డై." భాగ. 3, స్కం.–4 వ్యర్థము. "సమయముపుల్కరాక వెడతాకులు బట్టితి." రామా ౬, ఆ.–క్రి విణ. ఇంచుక. "వెడవికసిల్లి దునా, సనవద్యముగొడ." భార. విరా ౩, ఆ

వెడగు. దే వి. 1. అవివేకము; "చ. కడునరుగన్నతల్లికినగా నలరామునిం దండ్రిమాటుగా, నడుగనిబత్తితోగొలుచుచుండెడు తన్న వెడంగుభూనికా, అడవులలోపలంగ అకలాడినదోసపుబంట యంతయున్, గుడిచితినంచు రామునడిగుబల్కుకునిక్కమెఱుంగ బల్కుమా." అచ్చ. సుం, కాం–2. వికారము. "క. అనిపలుకు పార్థుపలుకులు, వినిపలుకకయున్నమునుజవిభుదెనగోపిం, చిన తనమదివెడగుడుపుచు, ననిలసుతుండిట్టులనియె నాతనితోడన్." భార. కాం. ౧, ఆ.–విణ. అవివేకి. "ఆ. భ్రమవిమోహలోభ ఫయపరిభూతనై, కొడుకుపడునంత వెడగనయ్య." శాం. ఆది. –, ఆ.

వెడగుపడు. ద్వి. అ. క్రి 1. అవివేకమునొందు, "మీదుర మోహాంధకారమున వెడగుపడడు" భార ఆశ్వ. ౪, ఆ–2. జడత్వమునొందు; "క. వెడగుపడియెదం బెద్దయు, వడి సిలిచి." సిరప. ౧౦, ఆ–3 వికారమునొందు. "వ. ఎండతాం కునకోయింటిగులబడినయు సప్పయాకలియు నోడల్లశిల్లపడం జేసిన మొగంబులు పెడంగుపడఁటిపన బొలివోసిపొమ్మసంబుల నయ్యగ్గరువాగుననడంగికలయంబెరసిపెన.గిరి." (ఇచ్చట వాగు శబ్దమునకు సైపికల్గము చూ వాగు) భార ద్రో. ౫, ఆ.

వెడగుపాటు. ద్వి వి. వెడగుపడుట. (జడత్వమునొందుటకు చూ. కుక్కమిక్కమున.)

వెడగువడు ద్వి. అ. క్రి జడత్వమునొందు. "ద్వి. ఎడ పకనాజ్ఞాపింపవుదున్న, విడిపించకాననీక వెడగువడిరి" భాగ. ౮, స్కం.

వెడద. దే. విణ విశాలము. "వెడదయురము వాడు." భాగ. ౩, స్కం "వెడ దకన్నులు"

వెడదమోముమెకము ద్వి. వి. సింహము, పంచాస్యము.

వెడదవాతియమ్ము ద్వి. వి. (వెడదవాయి+అమ్ము) బాణ విశేషము. "ఆ అన్ని వెడదవాతియమ్ములద్భుతముగ, నొక్క ముష్టిదొడిగి యుక్కుమెఱయ, నతడుతీలదునిమెనంతతల లును, ఘూరధింగిరక్తధారలెగయ." భార. విరా. ౫, ఆ

వెడలబడు. ద్వి. అ. క్రి. (వెడలన్+పడు.) వెడలు. "శే. హానరోజాక్షిగోత్రవర్ధనవమున, మునిగియున్నాడదేయార్చు కొనగలేక, నిృపాదృష్టిపేరోడగాకయున్న, వెడలబడు టెట్లు ముఖముగావించుటెట్టు." జై ౧, ఆ. (పాపకర్మమునపడు.)

వెడలబాటు. ద్వి. వి. వెడలుడుట. "వ. భువనభయంకరం బులగు పోరులందమ్ములకెడగూడితివీ, వ్రవెడలబాటులన్న" భార కాం. ౧, ఆ.

వెడలబాఱు. దే అ క్రి. (వెడలన్+పాఱు.) వెడలు (చూ. పోలు. వి. చూ. పాఱు)

వెడలు. దే అ క్రి బయలువెళ్లు.

వెడలుచే. దే. ప్రే. వెడలజేయు. "కొమ్మకేలుచెలువంబునగ బట్టి యయాతిమాతిలో వెడలిచి." య 3, ఆ. (రూ. వెడల్చు.)

వెడలుపు దే వి. వైశాల్యము. (రూ. వెడల్పు.)

వెడవింటి. దే. వి. (వెడ+విల్లు.) మన్మథుడు, ఇక్షుధన్వుడు. (చూ. తొగ రెండవయర్థము.)

వెడవిలుకాడు. దే. వి. ——వై.—— (చూ. వంకిణి.) (ఇట్లు వెడవిలుతుడు.)

వెడవెడ. దే. విణ. ఆకొంచెము, సూక్ష్మము. "వెడవెడనడుములు." (చూ వీగియాడు.) "వెడవెడపరులు." శకాం. ౪, ఆ.–క్రి. విణ. 1. సూక్ష్మముగ; "వెడవెడనేడదొల్లియుదివింటి." భార. ఉద్యో ౪, ఆ–2. మందముగ; "వ. వెడవెడనవ్వుచు." భార ఉద్యో 3, ఆ. "వెడవెడపోవు" అను. ౪, ఆ.–3. మృదువుగ. "వెడవెడదడియొత్తి" అను. ౫, ఆ. "వెడ వెడయాకొని." భార. ఉద్యో. ౩, ఆ.

వెడ్డరి. దే. విణ. (వెడ్డు+అరి.) కపటి, వంచకుడు.

వెడ్డు. దే. వి. 1 కపటము; "సీ. వెట్టులుతోలుమేనవెడ్డునబాధ జనము మోసపుచ్చియధనంబుగొన్న, జనులు" భార. అను. ౫, ఆ.—2. వంచన. "ఎ. గీ. ఇట్టిగతిఁజెలఁగుచు వెడ్డువెట్టనొక్క." ప్రభా. 3, ఆ

వెడ్డువెట్టు. దే. స. క్రి. (వెడ్డు+పెట్టు.) వంచించు. "ద్వి. దారుణక్రియల, వెలసింతురలఁదుర వెడ్డువెట్టుదరు." రా. యు, కాం "వ. అనివెడ్డువెట్టినగఁడుకేల్పడియట్లచేసి." భో. ౫, ఆ

వెణఁద. దే. విణ. వెడఁదయొక్క రూపాంతరము "ఉ. నందన తుంగనుంగొని వెణఁదకనుంగవసించెరాప్పరుల్." శృం. ౨, ఆ. (దీనికి ప్రయోగాంతరము మృగ్యము.)

వెణుతురు. వై. వి. శరీరముకీ. (వెలుతురుయొక్క రూపాంతరము.)

వెత. వై. వి. దుఃఖము. "తే. ఆనియానతిఁగైకొనివెతలుముంచి." నీలా. ౨, ఆ

వెతకు. దే. స. క్రి. అన్వేషించు "వ. అతఁడుమహాప్రసాదమని యత్తొలివాకిలివొచ్చియచ్చటఁ, వెతకి." ఉ. రా. ౮, ఆ.

వెతారము. దే. వి. వెత, దుఃఖము, వ్యథ.

వెద. దే. వి. 1. విత్తుట, "వ. వెదజల్లనికిరోంపిగలంచి." భార. విరా. ౫, ఆ.—2. పశుగర్భాధానము, "వ వెదలోనరుప జక్కవ పెంటికూటువలున." నీలా. 3, ఆ "సీ. పాలజీవిసందోహము లబలాలకావివరంబులకుమంచివెదలుదొరకె." ఆము. ౮, ఆ.—3. పశుఋతువు; "ఎ. గీ. వెదవివేకించుక్రీడించువిక్రమించు." భాగ. ౮, స్కం.—4. కొవ్వు. (చూ. విరుత్రాస.)

వెదకు. దే. స. క్రి. వెతకుయొక్క రూపాంతరము "క. బంధుల గురులన్, వెదకెదధియింమసౌఖ్యం, బడియేటికి" భార ఉద్యో. ౧, ఆ

వెదకుడు. దే. వి. వెదకుట అన్వేషణము.

వెదగొట్టు. దే. వి. విత్తులువెదవేయుసంగొట్టు.

వెదచల్లు. దే. స. క్రి. 1. పాఱఁజల్లు, (వాఁడు నాలుగుకట్టుల రూకలు వెదచల్లినాఁడు.) 2. వ్యాపింపఁజేయు "వ. తన్మకరందువ, స్ఫులకముగారవంబువెదచల్లెనుమాటలనాదరింపఁగన్." ప్రభా. ౮, ఆ.

వెదచిందు. దే. అ. క్రి. వ్యాపించు "సీ. అలచెందొవలవిందు చెలువెందువెదచిందు మొగమున కొకవింతజిగిదొలంక." పా ౧, ఆ.

వెదపెట్టు. దే. స. క్రి. ఒత్తు (చూ. విట్టు రెండవయర్థము.)

వెదావు. దే. వి. (వెద+అవు.) వెదవచ్చి యాఁబోతుచేవెదకొనఁబడు ఆవు, సంధిని. (ఇట్లు వెదమొదళ్లు మొ.)

వెదురు. వై. వి. వేణువు. (ఇది ద్వివిధము. గట్టివెదురు, బొంగు వెదురు.)

వెదురుకంపజిట్ట. దవ్. వి. పక్షివిశేషము.

వెదురుపాలు. వై. వి. త్వక్షీరము.

వెదురుపిచ్చుక. దవ్. వి. పక్షివిశేషము.

వెదురుప్పు. దవ్. వి. (వెదురు+ఉప్పు.) వెదురుపాలు.

వెదురుమిడుత. దవ్. వి. క్రిమివిశేషము.

వెదురువిల్లు. దవ్. వి. వెదురుబద్దలతోఁజేసిన విల్లు (చూ. విల్లు.)

వెనకయ్య. వై. వి. వినాయకుఁడు, విఘ్నేశ్వరుఁడు.

వెనకు. దే. స. క్రి. వెదకుయొక్క రూపాంతరము "తే. కనకుఁ నగయుకుప్రొద్దువవెదకినను, కనలుచీఁకటిరెక్కవిచ్చిన్నలందుఁ, దొరుఁగుకనమునవిచ్చఁదనుకలనఁగఁ, బొడిచెవిదవెదమిడుఁగు ఱుఁబురుస్వలంత." య ౨, ఆ.

వెనకుడు. దే. వి. వెదకుటయొక్క రూపాంతరము.

వెను. దే. వి. వెన్నుయొక్క రూపాంతరము. అవ్య. వెనక. (దీనికి పాల్పడరముగుచొ ఉత్వముసకు విశల్పముగా లోపంబగు "నవ రత్నప్రోతసౌధాగ్రకనకులన్ వెస్పఁదవచ్చునిక్కల గనద్భాయన్ నిరీక్షించి." కా 3 ఆ)

వెనుఁబడు. దవ్. అ. క్రి. 1. (మా.) విషాదించు, "క. దని మదనాగ్నిజ్వాలలు, దనకుఁగనిట్టూర్పుగాన్పదంఁదడినిగుడన్, దనుమూరార్పఁగవిదొర, కొనమికి వెనుఁబడుచుఁ గీచకుఁడానతి తోన్." భార. విరా. ౨, ఆ. "వ. నన్నుఁగే, వలముకుముట్ట నవ్వరికవచ్చునకుఁగలఁగన్ వెనుంబడన్." భార. విరా ౨, ఆ.-2. వెదవడ. "క. వనుఁబాయఁజాలకందఱు, వెనుఁబడుట యొతింగి" నిరవ్. 2, ఆ.

వెనుఁబాటు. దవ్. వి. వెనుఁబడుట. (విషాదమునకు.—"క. అనిన వనని చిత్తంబున, వెనుఁబాటంతయును బాయువెఁపఁబిరియు, లనదెలియునట్లుగాని, ట్లనియొంబాంచాలియుచిగ ముగుచంద మునన్." భార. విరా ౧, ఆ.—భేదమునకు —"క. అనవలుకుల కివిపాదము, దనుకఁగద్భుగరాష్ట్రవిభుఁడుధనంరదనునే, మనియుం బలుకఁగఁజాలక, వెనుఁబాటునట్టలనియు విదురునితోడన్" భార. ఉద్యో ౨, ఆ.)

వెనుక. దవ్. వి. 1. పశ్చాద్భాగము, "వెనుకకుఁబడఁద్రోసె." వి, పు. ౨, ఆ. 2. ముందు; "సీ. అయ్యవీనామధేయంబెవ్వ యెవ్వడు వెనుకకు మీరుండుటవయమెద్ది." రామ. ౬, ఆ—3. పదమర, (చూ. చుట్టలుఁగు.) 4. ఉపేక్ష "ఎ, గీ. అనినవారలిట్టులనిరితండ్రిరావు, నినియువెనుకచేసిదనఁగనగున." భో. ౬, ఆ.—విణ. 1. పశ్చాద్భాగమునవున్నది. "ఎ, గీ పరుఁడుపీఁతుగాలివెనుకగామొనవడి, పించినడుపసంభవించుజయము" భార. శాం 3, ఆ.-2. ముందటిది "ఎ, గీ అంత సద్దాలకింపుడు నవ్వసియయ్యెఁ, గానిగార్హస్థ్యధర్మంబుఁబూనఁడయ్యెఁ, దరుణిచేసిన వెనకకోఁగనుడలంచి" వై ౮, ఆ—క్రి. 1. వెంబడి, (నావెనుకరమ్ము) 2 పిమ్మట, (నేను వెనుక వచ్చెదను) (దీని మొదటిరూపము వెనుకల.)

వెనుకచిక్కు. దే. అ. క్రి. వెనుకపడు.

వెనుకచూపులమెకము. దవ్. వి. ఎలుఁగు, భల్లూకము.

వెనుకటిపని. దే. వి. అపరకర్మము. అద్ప యు, కాం.

వెనుకటివాఁడు. దే. వి. (వెనుక+వాఁడు.) అనుజుఁడు. విణ. వెనుకనున్నవాఁడు.

వెనుకదీయు. దే. అ. క్రి. (వెనుక+తీయు.) 1. వెనుకకుమరలు; 2. సంకోచించు.

వెనుకద్రొక్కు. దే. అ. క్రి. (వెనుక+త్రొక్కు.) వెనుదీయు.

వెనుకపడు. దవ్. అ. క్రి. 1. వెనుకచిక్కు; 2. (ధనము వెచ్చముగాక) కూడఁబడు.

వెనుకపాటు. దవ్. వి. వెనుకపడుట. "వ. సత్పవ్వటాలకు వెనుక పాటునంగడిని." పావ్. 3, ఆ.

వెనుకమేను. దే. వి. వీఁపు, పరభాగము.

వెనుకమ్రాను. దే. వి. తీరపుబాసకు నీళ్లెత్తువాఁడు కూర్చుండుటకై నిలుపుగాళ్లమీఁద అడ్డముగానుంచిన మ్రాను.

వెనుకల. ద్వి. వి. (వెను+కలను.) (చూ.) వెనుక. (ఇది ముంగలవంటిది. ఈపదము సాధువేకాని దీనికి ప్రయోగము మృగ్యము. వెనుకాలయనుట గ్రామ్యము.)

వెనుకవేయు. దే. స. క్రి. (ధనము వెచ్చముచేయక) కూడఁబెట్టు.

వెనుకొను. దే. స. క్రి. వెంబడించు. "ఆ. వాయుమార్గంబు గానిరయంబునవెను, కొనఁగనిట్లుపలికి క్రోడమొక్క, బొటికయఁ జొచ్చి యనలముసకిఁ జిగురుటయును, తొలఁచొచ్చిదానిఁగానకచట." మార్క. ౨, ఆ.

వెనుచేయుచే. దే. స. క్రి.——పై.——"క. పరసేనలువెనఁ చలుచేచుఁ, బలుతేరఁగఁబాటిపోవఁబాడియెమీకుఁ." ఉ, రా. 3, ఆ.

వెనుతవ్వులు. దే. స. క్రి.——పై.——(చూ. వెత్తవులు)

వెనుదన్ను. దే. అ. క్రి. స. క్రి. వెన్నుదన్నుయొక్క రూపాంతరము. (వెనుకనిల్చుటకు.—"పార్థివుఁడుఁ వెనుదన్నిచూడ." భార విరా. ౫, ఆ.)

వెనుదీయు. దే. అ. క్రి. (వెను+తీయు.) వెనుకకుమరలు. "కురిపెడువృష్టివర్షమునకుఁ వెనుదీయక." ఉ, రా. 2, ఆ.

వెనువెంట. దే. క్రి. వి. మిక్కిలి వెంబడి.

వెన్క. దే. వి. విశే. క్రి. వి. వెనుకయొక్క రూపాంతరము. [పశ్చాద్భాగము నకు - (చూ. వెగిరకాఁడు.) వెంబడికి—"దానివెన్కఁ బడుఁ చంద్రుఁడు" భాగ. ౯, స్కం.]

వెన్కొను. దే. స. క్రి. వెనుకొనుయొక్క రూపాంతరము. "క. త్రిపురపెట్టఁగలయతండునకుఁబాయకవెన్కొనిపట్టెను గ్రహణ." కళా. 3, ఆ.

వెన్తవులు. దే. స. క్రి. వెనుతవ్వులుయొక్క రూపాంతరము. అము. ౬, ఆ.

వెన్న. వై. వి. (వెల్ల+నయి) పెరుఁగుచిలికియెత్తినది, నవనీతము.

వెన్నంటు. దే. స. క్రి. (వెన్ను+అంటు.) వెంబడించు.

వెన్నడాయి. ద్వి. వి. పక్షివిశేషము.

వెన్నడి. దే. వి. వెంబడి. "శౌరియునవాగ్రఁడైంతమెక్కయయ్యెక్రాంతుని వెన్నడింతగుఁ." హరి. పూ. 3, ఆ.

వెన్నడించు. దే. స. క్రి. వెంబడించు. "తే. విటిగిపాటిపఁబోనివెన్నడించు, హలధరునిఁజూచి." ఉ, హరి. 3, ఆ.

వెన్నడికొను. దే. స. క్రి.——పై.——"వీరివెన్నడికొని యిట్లుచేసిన యుధాఘుఁడబోలదిధార్యుఁడు." భార. అర. 2, ఆ.

వెన్నదొంగ. ద్వి. వి. కృష్ణుఁడు, నవనీతచోరుఁడు. (ఇట్లు వెన్నముచ్చు.)

వెన్నపడిదము. ద్వి. వి. ఒకదినుసుపిండివంట. "ఎ, గీ. గోవజవాదిఁగస్తూరిఁగొఁలఁతరయుచు, వెన్నపడిదంబుఁబొబ్బిలవిడ్రిచి విడ్రిచి." వై.

వెన్నపాలకాయ. ద్వి. వి. భక్ష్యవిశేషము.

వెన్నపూస. ద్వి. వి. వెన్నముద్ద.

వెన్నప్పము. వై. వి. (వెన్న+అప్పము) మధురభక్ష్యవిశేషము. (చూ. కడియపుటట్టు.)

వెన్నముడుఁగు. ద్వి. వి. వస్త్రవిశేషము. హంస ౫, ఆ.

వెన్నముద్దకోడి. ద్వి. వి. పక్షివిశేషము.

వెన్నముద్దలు. ద్వి. వి. బ. శాలిధాన్యవిశేషము. హంస ౪, ఆ.

వెన్నమెఱుఁగు. ద్వి. వి. భక్ష్యవిశేషము. హంస ౧, ఆ.

వెన్నయుండ. ద్వి. వి. (వెన్న+ఉండ.) మధురభక్ష్యవిశేషము.

వెన్నవెదురు. వై. వి. ఒకదినుసుకూరాకుచెట్టు, విశల్య.

వెన్నాడు. దే. స. క్రి. (వెన్ను+ఆడు) వెన్నడించు. "సీ. ఒకకానలోపలనొక్కకిరాతుండేటు వడిపాఱుమృగమువెన్నాడిపఱచి, కాన" ప. ౫, ఆ.

వెన్నిచ్చు. ద్వి. అ. క్రి. (వెన్ను+ఇచ్చు.) వెనుదీయు. "ద్వి. పగఱకువెన్నియ్యఁబాటిగాదయ్య"

వెన్ను. దే. వి. 1 వీఁపు, 2 వరిమొదలగువాని వెన్ను; "తే. కలమగర్భంబులింతిఁజఘలకనోడి, వేగఁద్రుణమూ నితలవంచె వన్నుఁజూపి." రుక్మి. ౪, ఆ.-3. ఇంటి నడికొప్పు. "వ. పాడిల్లునుంబోలవెన్నాఁగ." కవి. ౪, ఆ. (ఈ రెండు ఉదాహరణము లందును శ్లేష.)

వెన్నుఁడు. వై. వి. విష్ణువు, కృష్ణుఁడు.

వెన్నుకట్టె. ద్వి. వి. వృషభబంధము.

వెన్నుగాఁడి. దే. వి. (వెన్ను+కాఁడి.) ఇంటి నడికొప్పుమ్రాను.

వెన్నుదన్ను. దే. అ. క్రి. (వెన్ను+తన్ను.) వెనుకనిల్చు. "వెన్నుదన్నిచూచునవసరంబున." ఉ, హరి. 3, ఆ.—స. క్రి. వెంబడించు. "వెన్నుదన్నినిలిచె నాసవేశ్వరుఁడు." నిర్వ. 3, ఆ.

వెన్నుపట్టె. ద్వి. వి. 1. ఇంటివెన్నుగాఁడి; 2. వీఁపునడిమియెముక.

వెన్నుపాము. దే. వి. వెన్నెముకయందుండుపురుగు, కుండలి.

వెన్నుపూస. దే. వి. వీఁపునడిమియెముక.

వెన్నుబ్రద్ద. దే. వి. వెన్నుగాఁడి.

వెన్నుమ్రాను. దే. వి.——పై.——

వెన్నెముక. దే. వి. (వెన్ను+ఎముక.) వీఁపు నడిమియెముక, కశేరుక.

వెన్నెల. ద్వి. వి. (వెల్ల+నెల.) 1. చంద్రునియొక్క తెల్లని కాంతి, చంద్రిక; 2 అంజలివిశేషము.

వెన్నెలకారు. ద్వి. వి. శరదృతువు.

వెన్నెలకుప్పలు. ద్వి. వి. బ. బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. దాఁగిలిముచ్చులు) (ఇట్లు వెన్నెలప్రోవులు.)

వెన్నెలకోలు. ద్వి. వి. నమస్కారము "మంజులగతిరగడ. విష్ణుపురంబున విలసిల్లుమహా, విష్ణుస్వామికి వెన్నెలకోలని." హంస. ౪, ఆ.

వెన్నెలగుత్తి. ద్వి. వి. చంద్రుఁడు; కుక్రాంతువు.

వెన్నెలపులుఁగు. ద్వి. వి. వెన్నెలను భుజించెడు పక్షివిశేషము, చకోరము. (ఇట్లు వెన్నెలపిట్ట.)

వెన్నెలఱేఁడు. రూ. వి. చంద్రుఁడు, కళానిధి. (ఇట్లు వెన్నెలరాయఁడు.)

వెన్నుడు. రూ. అ. క్రి. వెనుదీయుటయొక్క రూపాంతరము. (విషా దించుటకు — "ఉ. ఏక్రియ నోర్తు ద్రోణుని సహాయముగా దానికిఁ గన్న విద్దియా, ధారుణి దానికిద్దియని తద్దయువెన్నడి యున్న." భార. ఆది. ౨, ఆ.)

వెన్నాటు రూ. వి. వెనుదాటుయొక్క రూపాంతరము. (విషాద మునకు — "ఎ. సీ. తలఁకుపుట్టెఁ గొంకుఁ గొంచెకమ్మె వెన్నాటు దోఁచెముట్టుపాటుదోఁచె." భార. విరా. ౨, ఆ.)

వెప్ప. దే. వి. వేఁడిమి "వ. ఉష్ణవెప్పనుంగలయప్పితఖండం బులు." పాఞ్చా. ౪, ఆ.

వెమ్ము. దే. అ. క్రి. తప్తముకు, తాపమునొందు. "ద్వి. క్రమ్మెడు శోకాగ్నికణములందంద, వెమ్ముచు రఘురాము వీఁపునరాల" రా. అ, కాం. "తే. ఉమ్మలికమునఁ దద్దయు వెమ్మునంత, రంగములు శోడతిరిగెఁ గంగదేనకు." భార. స్త్రీ. ౨, ఆ.

వెయి. దే. స. వేయియొక్క రూపాంతరము.

వెరఁగు. దే. వి. 1. ఆశ్చర్యము; "క. వెరఁగయ్యెడుసేవపుడి తరుణి గుణంబులు తలఁపఁ దానవికిఁగ, స్థిరుఁడల్లయుండి కోడనె, విరహార్తుఁడనైతినని పరివరింపఁజెలీ." ప్రభా. ౪. ఆ.—2. నిశ్చే ష్టత. (చూ. వెఱఁగు.)

వెరఁబోవు. దే. స. క్రి. (వెరఁజ+అడు) జోరుకొను. "అ ఉఱవీటుఁదెలియదో కానిమియింట, నైనఁ జొచ్చియుష్ట్రాడైనవచ్చి, వెదకివెదకి వెన్నవెర జాడుచున్నాఁడు, వీనుతుండుకుమ్మనిలువ నీక." ద్వి, ఫు. 2, ఆ. (చూ. ఊఁగాడు.)

వెరఁజో. దే. స. క్రి. జోరుకొను. "మ. అమరేంద్రాశయకుండి కాచ్ఛరుధిరవ్యాప్తపత్రచ్ఛాయగాం, చినమ దిక్ప్రతిబింబ మధ్యర మిళ చ్ఛేవ్వంబదుద్దాముదీ, ర్ఘతటాభ్రూటముఁ దెల్లగించుగతిరాం త్రఁజైతిఁగింకవెరం, జాదితుంభవన్నభాకరులు ప్రొంచుక మర్త్యపంచాననా." అము. ౪, ఆ. (చూ. కదుకొను మొదటి యర్థము.)

వెరవరి. దే. విణ. (వెరవు+అరి.) ఉపాయశాలి. "జరాసంధుని వెరవరిగా మెచ్చరు." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

వెరవిఁడి. దే. విణ. (వెరవు+ఇఁడి.) ఉపాయహీనుఁడు. దానిని వెరవిఁడిగానరేఁడు." భార. ద్రో. ౨, ఆ.

వెరవు. దే. వి 1. ఉపాయము; (చూ. చెట్టిదము. విణ. రెండవ యర్థము) 2. జీవనోపాయము, "క. కరిజననము చేహారము, వరసిరములఁగూర్చుటయును ననఁగావృత్తుల్, వరులకునిందెవ్వనికి, వెరవుదితంబదియవానివేర్లై వెయుండుఁగ." హరి. పూ. 2, ఆ — 3 విధము. "క. సిరిరామోకాలొడ్డిన, కరటికిఁబైకొనుచునేని దియఁ గనమునీ, వెరవునవిడనాడుచుతోక, తిరివపుఁజెలిపట్టిఁదిఁడవిరెద నేమి" య. ౨, ఆ —విణ. 1. యుక్తము; "క. వరవుగుమోహార మూర్పుత, వెరవగుచో వెల్లిసెడుబడిసెద." ఉ, హరి. ౪, ఆ.— 2. అధీనము. "క. గరుడునిపైశారథను, ర్గరుఁడగుటిమ్ముండుమేరు కటకఁబోల్చుకటి, తృరితృతజలదముఁబోలుట, వెరవదనుజరాజ హాంకటితతి యిఱనిక." నిర్వ. 3, ఆ.

వెరవేఁకి. రూ. వి. విరహతాపము. "ఉ. పంచిసంబులోరణనుకె యద్విరయోవిరు విద్రయట్టిదో, నేర్పులయిప్పడోయకట వెక్కుముసం బునకిద్దిరుండోయే, క్రోవలఁబోయినోతలఁపుకోదనచెయవ్వ తియుంగనేనునా, కెరవేఁకిమూర్ఛఁగనులేతఁయప్పితీర్పుకెక్కై."

హరి. ఉ. ౭, ఆ. (ఇందలి వెరకర్థము విరహోర్థకముయి ప్రత్యేక ముగా ప్రయోగములందు గానఁబడదు.)

వెరసి. దే. వి లెక్కమొత్తము. విణ కలిపటిది "వ. ఇన్నియుఁ జెప్పనేలవెరసికూడయుఁ కటిపనుము సేయిల్లనేయు." కాశీ. ౫, ఆ.

వెరసు. దే. వి. అంకెలులోనగువానికట్టు. "చ. ఒక్కటొకవానిఁ గొల్చుచె, న్వెరయులకంఖ్యలంగలయనేర్చు ననేర్పడిఁజూడిరం డొగిఁ." గా, యు, కాం.

వెరువు. దే. వి. వెరవుయొక్క రూపాంతరము (చూ. గొరువంక.) (ఇట్లు ఉకారమధ్యముగా వాడుకలేకయున్నను ఇది యిట్లే యుండవలయునని పలుకఁ బ్రయోగముకానఁబడుచున్నదిగాని, అకార మధ్యముగా వాడుక విశేషించియుండినను అది యిట్లే యుండ వలెననుటకుఁదగిన ప్రయోగము గానఁబడదు.)

వెఱ. దే. వి. 1. భయము, "క. చెఱుపునడుమువిడివనెదు. వెఱమోకములు చెదరినను వికేశనిధియు, కక్కటిఁపాఱెఱైనన్న మఱి ముఱిఁ, బఱదినవారఁగంగరాదు బలియుఁకైనఁగ." భార. శాం. 3, ఆ —2 ఆశ్చర్యము. "తే వానిఁదానదిహాస్యవిడారవరస, నుండివెఱతోడి భయమునఁదిలకొనుచు." కవిక. ౬, ఆ.

వెఱఁగు. దే. వి. 1. అశ్చర్యము, "వ. అరవిందనాభురాకకు విస్మయంబందుచున్నయన్నరవగా గణంగనుంగొనియుల్లసియు." "తే. అర్ధగాత్రంబువచ్చినిహారియులంను, మనమునందేల వెఱఁ గంద." వై. ౧, ఆ.—2 నిశ్చేష్టత. "మన బుగ్గావలఁ వెఱ పునభీదముఁ వెఱఁగువిస్మయముంబొడముంగ" ఉ, హరి. ౫ ఆ (చూ. వెఱఁగుపాటు.)

వెఱఁగుపడు రూ. అ. క్రి 1. అశ్చర్యమునొందు; (చూ తబ్బిఁబ్బు.) 2. నిశ్చేష్టఁబొందు. (చూ. వెఱఁగుపాటు.)

వెఱఁగుపాటు. రూ. వి. వెఱఁగుపడుట. (అశ్చర్యమునకు — "చ కౌరవసేనలోనిధూ, ళతిమతకోటికి వెఱఁగుపాటొసరించెరి దాన జాలనం, వృతగగనాంగణంబగుచుదిఁకుహాహాదివిభ్రమంబుగ." భార. విరా. ౫, ఆ.—నిశ్చేష్టతకు.— "తే దానికమ్మన లిల్లఁజేతమున భయము, విస్మయంబును దెరఁగొనవెఱఁగుపాటు, గదిరిచిత్రరూపం బుల కరణినుండ." భార. అను. ౪, ఆ.) (చూ. వెన్నాటు.)

వెఱఁగొందు. దే. అ. క్రి. (వెఱఁగు+ఒందు.) అశ్చర్యపడు

వెఱక. దే. వి. వెంద్రుక. "సీ. మత్స్యాదరక్షయుమంత్రపెక వెఱఁగుట్టిసమీటిరిపిరి దండెయును మెఱయ." అము. ౬, ఆ.

వెఱచేఱచు. దే. అ. క్రి. భయపడు. (చూ. ఒక్కట. విణ.)

వెఱచు. దే. అ క్రి.——పై.—— "వ. చిన్నదంబులరో, అక్కటయుఁబొక్కటయు దెరువునఁబో వెఱచియుంబఱచియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. (చూ. అఱచు మొదటియర్థము.)

వెఱపరి. దే. విణ. (వెఱపు+అరి) భయముగలవాఁడు, భయము గలది.

వెఱపిఁడి. దే. విణ. (వెఱపు+ఇఁడి.) భయములేనివాఁడు, భయములేనిది.

వెఱపు. దే. విణ. భయము. (చూ. వెఱచు.)

వెఱబొమ్మ. దే. వి పక్ష్యాదులకు వెఱపుపుట్టుటకై ధీరాకారముగఁ బ్రతిష్ఠించెడు ప్రతిమ "క. వెఱపుగనంపదగలిగిన, వెతిదానం గుడువఁగట్టితీరనిమునుజాం, దతిమతిఁజేసిఁగట్టిన, వెఱబొమ్మయు కాదెయున్నిధములఁజూడిగ." విక్ర. ౨, ఆ. "ద్వి. మతిమన్ధుని మాత్రమహీముచేఁదిరుగు, వెఱబొమ్మమాయనవెనవడియాన, విరసవర్తనములవెఱచియాధంగి, నిరుపుఁరి నన్నిధికిదితారితారి." రా. అర; కాం.

వెఱవెఱపాటు. దస్. వి. నిశ్చేష్టత. "ద్వి. కరముఁలుమొగిడించి కడునిక్షయంబు, వెఱవెఱపాటునుబిహ్వలత్వంబు, వెఱపునుమఱి పును బిలతాలమున." రా. అ, కాం. (దీనికి గ్రంథమునందు తప్పు మఱియొక్కడను ప్రయోగము కనఁబడలేదు.)

వెఱ్ఱి. దే. వి. 1. పిచ్చి, ఉన్మాదము; (చూ. ఒఱపు. విశ. మొదటి యర్థము) 2. అవివేకము. "క. జడలుధరియించియడవుల, నిడుమలఁబడియుండగన్నపరలేమిటఁగడుపెఱ, బడుగునినుఁగవయఁ దగువా, విడుముచునీకెలపకొట్టెవెఱ్ఱులతోంగి." రామా. ౬, అ.- విశ. 1. పిచ్చివాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు; (చూ. వెఱ్ఱు మొదటి యర్థము) 2. వివేకములేనివాఁడు, వివేకములేనిది. "క. తెగి పోయెఁవారేడ్చిన, మగుడుదురేవెఱ్ఱులార." భార. శాం. 3, అ. "వెఱ్ఱికార్యము." భార. ద్రో. ౪, అ. [వెఱ్ఱిశబ్దము ముందు గల సజాతీయశబ్దములు.—వెఱ్ఱిచెఱకు. (చెఱకువంటిదైనది మను), వెఱ్ఱిజల్లెడ (రాజాన్నము కీ.), వెఱ్ఱితుమ్మ (తుమ్మ దినుసు కీ), వెఱ్ఱినిమ్మ (నిమ్మదినుసు కీ.), వెఱ్ఱిపుచ్చ (పుచ్చ దినుసు కీ), వెఱ్ఱిబచ్చలి (బచ్చలిదినుసు కీ), వెఱ్ఱిబీర (బీర దినుసు కీ.) వెఱ్ఱిమెంతి (కాకిమెంతి కీ.), వెఱ్ఱియావ (తెల్లావ.) ఇట్టివి.]

వెఱ్ఱినెల్లి. దస్. వి. ౧. మదనము. "శే. వెగ్గలపుఁబచ్చివంజుల్లు వెఱ్ఱినెల్లు, దోరపాత్తుగనిడఁగడుసారమిడఁగి." అచ్చ. యు, కాం.

వెఱ్ఱిబాగులు. దే. వి. వివేకములేనిది, వివేకములేనివాఁడు.

వెఱ్ఱివాఁడు. దే. విశ. వెఱ్ఱిపట్టినవాఁడు, ఉన్మత్తుఁడు.

వెల. దే. వి. 1. కొనువస్తువులు అమ్మువానికిచ్చెడు విలువ, మౌల్యము; "క. వెలఁగొనితిమువేశ్యాదుల, బలిమిఁగలిసినాతఁ డమ్మఁబడిపనములోగికా." విష్ణు. ప్ర, కాం. (చూ. కడు కొను) 2. పందెము. (చూ. పాట్టీడు.)

వెలఁగ. దే. వి. కపిత్థము. "చ. ఇదియొకకుంచిరేఁగవిన్నఁదెంతయు నొప్పెడునంచుఁదానతె, స్ఫదముఁబెదరఁగయుంలిగియఁబట్టిచెలఁగి వెలంగతూనిత్రోఁ, జదియుగనోక్క పెట్టుగొనిదంపెఁగుమారుఁడు లేఁగరక్కసున్." భాగ. ౧౦, పూ. ఘూ.

వెలఁది. దే. వి. 1. సంగతియైన ఆఁడుది; 2 ఆఁడుది; 3. ధావళ్యము. "శే. ఈవెలఁదియొడల్పైఁడితోవెలంది." విజ. ౧, అ.—విశ. 1. నిర్మలము; "సీ. ఓలినన్నింటికడోక్కమృతంబులనించి వెలఁదిపట్టునవర్తులలనరించి." భో. ౨, అ. "వెలఁదిముత్తెము." పర. 3, అ. "వెలఁదివెన్నెల." పార్వ. 3, అ.—2. ప్రసన్నము. "వర్క్కనంగువెలంది పల్కులట." హ. న. ౨, అ.

వెలఁదుక. దే. వి. (వెలఁది+ఉక.) వెలఁది. "క. వే, వేరింటఁ జేశినవ, లాలుండఁగనీకునివ్వలందుకొఁదయే." అచ్చ. యు, కాం. (పార్వర్థమున ఉక.)

వెలచు. వై. స. క్రి. శుద్ధిచేయు, తోము. "సీ. అయింటిగృహిణి వాయకుఁడు భుజించిన పసిఁడిపళ్ళెరము వెల్పలికిఁదచ్చి, వెలచు టోఁడకకరకరుకులుచిమ్మతత్పాత్రికఁజూచితప్పరకనోడిస్కయతఁడు భుమ్మకొనియె." పర. ౪, అ. (చూ. ఎచ్చిన.)

వెలనాడు. దే. వి. దేశవిశేషము. (చూ. వెల్నాడు.)

వెలమ. దే. వి. శూద్రజాతివిశేషము. (వెలమవాఁడు, వెలమది.) బ. అజాతివారు.

వెలమసంధి. దే. వి. సంధిభేదములలో అవాంతరభేదము, కా ఆధుకీ.

వెలయాలు. దే. వి. (వెల+ఆలు.) వేశ్య. (ఇట్లు విలువెలఁది ము.)

వెలయు. వై. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు; 2. ప్రసన్నతనొందు, (చూ. చెలయు రెండవయర్థము.) 3. ప్రసిద్ధికెక్కు. "ఎ, సీ. తానెవెలయుదునుమ్మఁదనుత్తముఁడుపిలిచెపి, తామువాలుచేతవెలయు నరందునుగతి, మధ్యముఁడుమాతచేతనుమాతృబంధు, గనుముచే వెలయునధముఁడునగ్వతరుఁడు." మార్క. ౨, అ.—4. బయలు పడు. "శే. బిళ్ళితవిపాకృతఁబయిపెలయఁడితఁడు, నిర్జలుకని వినమెఱయనినివ్వఁబోర." "సం. కవమవిపనంచనోన్న భిన్నస్థి వహుతొకసః" భాం. కరా. ౪, అ.

వెలరారు. దస్. అ. క్రి. (వెలరు+అరు.) తెల్లనగు "సీ. జల ధరప్రకరంబువెలవెలనైతోఁచెవెలరారిదిక్కులువిశదమయ్యె." పద్మ. ౯, అ.

వెలరు. వై. వి. తెల్లన. "శే. వెఱయుకీర్తి ప్రతాపాభ్యుదయిన్నఁ దలచు, యశముశోభ్యంబుగలిగినట్లెరువెలరుఁ, గాలియును." కా. ౨, అ.

వెలరువాఱు. దస్. అ. క్రి. (వెలరు+పాఱు.) 1. తెల్లనగు, "సీ. ఉదరముఁడుగులాలుకుప్పలఁకాంతిదావెట్టి బేర్చేసనమేను వెలరు వాఱె." లక్ష్మి. 3, అ.- 2. వెలవెలఁబోవు. "వ. అట్లుదూతీన వెలరువాఱిచేయునదిలేక." వై. ౨, అ.

వెలలు. దే. అ. క్రి. వెదలుయొక్క రూపాంతరము. "క. వెలలి బలిరిపుఁడుకలమునఁ, గలహామునకుఁబొచ్చి." భార. ఉద్యో. ౧, అ.

వెలలుచు. దే. ప్ర. వెదలుచుయొక్క రూపాంతరము.

వెలవ. వై. వి. కాఁపుడుగంట. "సీ. యపలుపగ్గుగధేనువివహానఁ దొక్కించి వెలవయత్తెఁగునూకలనకాఁచి." భార. అను. 3, అ.

వెలవడెము. దే. వి. ఒకవిధమైన వరిధాన్యము.

వెలవెలఁబాఱు. దస్. అ. క్రి. (వెలవెల+పాఱు.) వివర్ణ మగు. "చ. వెలవెలఁబాఱెఁదన్ముఖము వెల్వెలఁబాఱెవిలాసవాక్సు మున్." పార్వ. ౫, అ. (చూ. పాఱు.)

వెలవెలఁబోవు. దస్. అ. క్రి. (వెలవెల+పోవు.)——— వై.———"మోమువెలవెలఁబోవుచు."

వెలవెలన. వై. వి. వెలవెలపాటు. (విశేషణముగరో "వెలవెలని మొగమున." పంచ. వేం. ౧, అ.) (చూ. అలకన.)

వెలవెలనగు. దస్. అ. క్రి. (వెలవెలన+అగు.) వెలవెలఁబోవు. "క. తలయుంచేరయునోడలును, తెలతెలగానెట్టిపండి దిక్కులఁ గక్కున్, బలవలనివేడ్కతోడుత, వెలవెలనై ప్రాణముందునిష్టితుఁడ య్యెన్." పంచ. నా. ౫, అ.

వెలవెలనవోవు. దస్. అ. క్రి. (వెలవెలన+పోవు.)——— వై.———"శే. మచ్చువేడుకతత్తెలమోముతెల్లి, వెలవెలనవోవఁదూర్చునఁ దెలుపుదోఁచె." శకాం. ౪, అ.

వెలవెలపాటు. వై. వి. వైవర్ణ్యము. "వ. అమ్మగువమొగము వెలవెలపాటులేనట్లుండనదంచి." అను. ౫, అ.

వెలవెల్లనగు. దస్. అ. క్రి. (వెలవెల్లన+అగు.) వెలవెలఁబోవు. "సీ. బంధులయ్యాదవుల తలఁగించి నవలఁదురి వెలవెల్లనగుచుఁ గొంత, ప్రొద్దునివ్వఁగంది." భార. మా. ౧, అ.

వెలారించు. దే. స. క్రి. వెలారుచుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. తొల్లి శివశివపాటు రెల్ల వెలారించు" హం. "అదృశ్య క్రోధం విమోక్ష్యామి నిగూఢం హృదయేచిరమ్" భార. శల్య ౨, ఆ.

వెలారుచు. దే. స. క్రి. (వెలి+అరుచు.) 1. వెడలించు. 2. బయలుపఱుచు. (చూ. వెలార్చు. వెడలించుటకు —"క. పేర్చు దలోపమునను వెం, లార్చుకొంచుకొనుచుండొలంగకడయై నీర్చుం ముంకపవనములు, సూర్యకయోగిశ్వరుండు సేయుబ్బంగన్." శివ ౧, ఆ.- బయలుపఱుచుటకు.—"తే అతండాత్మీయగాన నైపుణి వెలార్చు మనుజగన్నాథుంగొలిచె." కళా. ౨, ఆ)

వెలి. యు. దే. వి. 1. బయలు, 2. బహిష్కారము, 3. దేహముయొక్క బహిః ప్రదేశము, "క. వెలికుచియైమతిస్థగం, బులు పొమ్ముటమేలు" భార. అను. ౫, ఆ.- 4. బయలుపాటు. "క తంరోపలవాటికలూ, నలగుచ్చినమాలుపాలం జల్లినసీరుం, బలెవెలిమెఱుంగుమనములు, గలదియభేదముగంగాంపుకడపతండుం డుగా." పాండు 3, ఆ.- విశే వాచ్యము. "ఈ క్షత్రియుం డందునాడెవెలిగానిజరాజ్యము వైరికిచ్చునే." మార్క 3, ఆ వై. వి తెలుపు. విశే. తెల్లనిది.

వెలికత్తెనేల ద్వి. వి కంకరమన్నుకలిగినభూమి.

వెలికి. దే వి ఒకానొకచెట్టు గంధపుచెట్టువంటివిశేషము.

వెలికిలు దే. అ. క్రి. 1 వీంపుక్రిందగు, (వెలికిలంబడెను.) 2. వీంపుక్రింద గావకుండు "చ. వెలికిలి స్కంధమీందంగడువిప్పుగ కన్నులదాయగొప్పంజె, కిలకిలకించి వ్రేతలునగింపంగనుండుట యాడిగాంగంజె, న్నలరెడునిమ్మహోత్సవమంచిత శైశవముంగ్రమంబుతో, విలసితదృష్టి నందనుడు విందని యాజనులెట్టిధన్యులో." హరి. పూ. ౫, ఆ

వెలిగడ ద్వి. వి (వెలి+గడ) మెట్టనేల.

వెలిగారము. వై. వి (వెలి+కారము.) బంగారమునకు కాంతిగలుగంజేయునది యొకదినుసు తెల్లనియుప్పు, టంకణము.

వెలిగిడ్డి. వై. వి కామధేనువు.

వెలిగుల్ల. వై. వి శంఖము. "క. వెలిగుల్లయునవసమూలయుం, గలిమియు మానికముమీనం గలిగినవేల్పుగా." దాశ. ౪, ఆ.

వెలిగొండ. ద్వి వి. (వెలి+కొండ.) దూరమునందున్న పర్వతము.

వెలిగారు. ద్వి. వి. (ఇంద్రుని) తెల్లయేనుంగు, ఐరావతము.

వెలిగ్రుక్క. దే. వి. రతికూజితము, మణితము.

వెలిచంద్ర. ద్వి. వి. తెల్లచేంద్ర, ఖదరవిశేషము.

వెలిచేవి. దే. వి. జారస్త్రీ.

వెలిచె. దే. వి. పక్షివిశేషము, వర్తకము. (మొదటిరూపము వెలిచియ.)

వెలితి. దే. వి. 1. తక్కువ; 2. తలచుదనములేమి. విశే. 1 తక్కువైనది, 2. తలచుకానిది.

వెలితిప్ప. వై. వి. వెండికొండ, కైలాసము.

వెలితుమ్మ. ద్వి. వి. తెల్లతుమ్మ, విట్ఖదిరవిశేషము.

వెలిదుక్కి. దే. వి. నీళ్లుకట్టక వానతడిచే దున్నుట. (మఱియొకటి రొంపిదుక్కి)

వెలిపము. దే. వి. వలిపముయొక్క రూపాంతరము. (సన్నని తెల్లవస్త్రమునకు—"సీ. వెన్నెలపోరవంటివెలిపంబుచెంగావి జలుగుపావడమీంఁదనలవరించి." య. ౨, ఆ)

వెలిపుచ్చు. దే. స. క్రి. బయలుపఱుచు.

వెలిపెట్టు. దే. స. క్రి. వెలివేయు. "సీ. వెలిపెట్టిరేబాదలుబలు వరాగరుంబట్టిదాశరథ్యాగోళిరవ్వం జేసి." పాండ ౨, ఆ.

వెలిబిత్తరి. దే వి. మల్లబంధవిశేషము.

వెలిమాడు. దే. వి విదేశములకంపంబడు ధాన్యాదులు (లోమాడు, విదేశములనుండి తేంబడు ధాన్యాదులు.)

వెలిమావు. ద్వి. వి. (ఇంద్రుని) తెల్లగుఱ్ఱము, ఉచ్చైశ్శ్రవము.

వెలిమిడి. ద్వి. వి. (వెలి+మిడుంగు) 1. భస్మము, "సీ. తగ సంధిక సద్దంబుంజూపినయట్లు వెలిమిడిగానెయ్యకవేల్చినట్లు" పంచ నా. ౧, ఆ. (చూ మిలుగ.) 2. బూడిద. (చూ. వెల్మిడి.)

వెలిమొట్ట. ద్వి వి మత్స్యవిశేషము.

వెలిమ్రాను. ద్వి. వి దేవతరువు, కల్పవృక్షము

వెలియు. దే. అ. క్రి. 1 వానవెలిసినిలుచు, 2. చాయయెత్తిపోవు

వెలియునికి. దే వి. (వెలి+ఉనికి.) పరదేశమునందలి యునికి, ప్రవాసము.

వెలివాడు. దే వి. చండాలుడు. "వెలివాండ్రు గ్రామపల్లెకుంజేరి." హం. "తస్మిఞ్చాండాలపక్కణే." భార శాం. 3, ఆ.

వెలివాడ. ద్వి. వి. చండాలవాటిక.

వెలివాడవాడు. ద్వి. వి. చండాలుడు "సీ. ప్రార్థింప నున్నాండుపాదాగ్రముల వ్రాలివెలివాడవాండునద్విప్రకులుని." కాశీ. ౭, ఆ.

వెలివాలు దే. వి. వేటాడునప్పుడు బయటకుపారిపోవు జంతువు... పోవు. (చూ. అరదము.)

వెలివిరియు. దే. అ. క్రి. వెల్లివిరియుయొక్క రూపాంతరము. (ఉప్పొంగుటకు.—"అంతరంగమున నిండిన హాస్యరసంబు మోముపై వెలి విరియంగనీక." భార. విరా. 3, ఆ.) (చూ. పాలుపొరిందిన యర్థము.)

వెలివిసరు. వి అ. క్రి. బయలుపడు. "క. విరసము నెఱపాపసముం, బురికొన నిర్లజ్జభయస్పష్టములుపోక ర, క్రరసతరముల గదురవ, శరనిధిసత్వము లు వెలివిసరిరాంబోడంగా." పంచ. వేం. ౪, ఆ.

వెలివేయు. దే. స క్రి. బహిష్కరించు. "ద్వి. వంగలిగామిమ్ము వెలివేసెనొకండు." భల్లా. ౨, భా.

వెలిసె. దే. వి. ఇంటిచూరు.

వెలు. దే. వి. వృత్తియందు వెలికివచ్చెడు ఆదేశము. (ఉదా. వెలువల, వెలువడు మొ.)

వెలుంగు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు, 2. జ్వలించు. "ఆ. పావకవాహాళింటియట్ల వెలుంగంగ, వలయుగురుండు చూచియెలమినొంద" మార్క. ౭, ఆ —వి. 1. ప్రకాశము; 2. కిరణము; "ము. తరుకుంబ్రొద్దువెలుంగు క్రొంబసిండినిద్దాపోవుచుంగట్టియగా." చంద్రా ౧, ఆ.-3. ఎండ (చూ. కాచు. అ. క్రి. రెండవయర్థము.)

వెలుంగుఱేడు. దే. వి. సూర్యుడు, లిఫ్పుంపతి.

వెలుంగొందు. దే. అ. క్రి. (వెలుంగు+ఒందు.) ప్రకాశించు.

వెలుక. ద్వి. వి. (వెలి+ఉక.) తెల్లన. (స్వార్థమున ఉక.)

వెలుకఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (వెలుక+పాఱు.) వెల్లఁబాఱు "క. తనదువర్ణము, బాధితముగునేనివెలుకఁబాఱు ఘనుండున్." పాండు. ౪, ఆ. (చూ. పాఱు.)

వెలుఁగు. దే. వి. లోపల వస్తువులు లోనగునవి చొరకపోఁటు మొదలగువానిచుట్టు కుండ్లబెట్టిపెట్టి యదిగించిన ఆవరణము. "ఆ వేయిచేతులిచ్చివెట్టిఁజేసినకూలి, బాణుఁజెఱుపఁదలఁచి ధరణిఁ గలుగంగఁజేసెనింక వెలుఁగుచేస్తేసిన, గామవారలెందుఁగలరు జగతి." ఉ, హరి. ౫, ఆ. (చూ. వెల్గు)

వెలుచే. దే. వి. సర్పము. (చూ. వెల్చ)

వెలుచు. దే. స. క్రి. తోలు. "క. శరములవేగంబునఁగద, పరువడిసంబునకుఁగలఁగఁబడిచేడ్పుకొనా, కులందరోలెను భీముఁడు వెరవ్రగోపముఁడుడుగు వెలిచినమాద్రికిన్." భార. భీష్మ. ౨ ఆ (ప్రే. వెలిపించు) ప్రే. 1 వెదలించు; "క. వెలిదిఁ గన్నీరుబడి." ఉ, హరి. ౫, ఆ - 2 (నూలు) తోఁడు (వెలుచుమయొక్క-రూపాంతరము. చూ వెల్చు.)

వెలుతురు. యు. దే. వి. ప్రకాశము, ఎండ. "క. వెలుతురన లంటి యుండియు" అను. ౪. ఆ. (చూ. వెల్తురు) వై. వెలుతురుయొక్క-రూపాంతరము.

వెలుపల. దే. వి. (వెలి+పల.) బహిఃప్రదేశము. "వ తలుపులు వెలుపలఁగదిసియు." ఉ, హరి. ౬, ఆ. (చూ. లోపల వి.) విశే. వెలియైనది. "క. ఈతఁడుదావెలుపలయై, యేతెఱఁగునకైన హరియేవడఁచిరా, ధాతులఁజేయుదుననిప్రభాగ్యగణవవాయాధి రాధుఁడయిపురిపెడలెన్." కళా. ౮, ఆ. (చూ. వెలు.)

వెలుపలించు. దే. స. క్రి. వెలిపఱచు. (చూ. వెల్పలించు.)

వెలుపించు. దే. స. క్రి. వెలుపుచేయు. "పెట్టుమట్టితెక్కు-వెలుపించి." పా. ౧, ఆ.

వెలుపు. దే. వి. వెదలుపుయొక్క-రూపాంతరము.

వెలుపుడు. దే. వి. నూలువెలుచూలు. అం, భా. (చూ. వెలుచు)

వెలువడము. దే. వి. సస్యవిశేషము. (చూ. వరగ.) వి. ధాన్య విశేషము. (చూ. వెల్వడము)

వెలువడు. దే. అ. క్రి. (వెలి+పడు.) 1. బయలుపడు; "మాతితో వెలువడఁగోమలిందిగిచె." భార. ఆది. 3, ఆ.— 2. బయలుదేఱు "క. వెలువడియునశేషరాజ్యవిభవమ్ము తుఁడై." భార. అర. ౮, ఆ. (చూ. వెలు.)

వెలువరించు. దే. ప్రే. వెలువఱచుయొక్క-రూపాంతరము. (చూ. వెల్వరించు. "శే. మృగయులందఱుఁదనివెల్వరించి." పాద్మ. ౪, ఆ)

వెలువఱచు. దే. ప్రే. వెలువడఁజేయు.

వెల్కఁబాఱు. దే. అ. క్రి. వెలుకఁబాఱుయొక్క-రూపాంతరము. "ద్వి. దేరాకవెల్కఁబాఱి." రా. బాల, కాం.

వెల్చ. దే. వి. వెలుచేయొక్క-రూపాంతరము. "వెల్చఅక్రియఁ గానరానిగతులన్ మయిమైఁబెనఁచుచున్." పాద్మ. 3, ఆ.

వెల్చె. దే. వి. వెలిచెయొక్క-రూపాంతరము. "ప్రల్లదంబునను వెల్చెలబండగముద్దుపెట్టి యొక్కడమతోటలాడనిడు." భల్లా. 3, ఆ.

వెల్తి. దే. వి. విశే. వెలితియొక్క-రూపాంతరము.

వెల్పల. దే. వి. విశే. వెలుపలయొక్క-రూపాంతరము. (చూ. వెలుచు.)

వెల్లిడి. దే. వి. వెలిమిడియొక్క-రూపాంతరము. (యాదవకు.— "మునసయ్యవెల్లిడియు." రామా. 3, ఆ.)

వెల్ల. వై. విశే. తెల్లనిది, ధవళము. "కుంభధవళ్యపాదార్యులయుష్ణి షములువెల్లలు" భార. విరా. ౫, ఆ.

వెల్లఁకి దే వి. గడ్డ "త మూకుఁగాయలుం, గమురులువెళ్లు వెల్లఁకులుఁగాక సముజ్జ్వలభూషణంబులన్, బసిఁడియునేల" నిర్వ ౧౦ ఆ. "వెదకితేరపోయివేరువెల్లంకి." కే. త్రయ

వెల్లఁబాటు. వై వి. (వెల్ల+పాటు) వెల్లనగుట. కవి. ౪. ఆ.

వెల్లఁబాఱు. దే. అ. క్రి. (వెల్ల+పాఱు.) వెల్లనగు, వైవర్ణ్య ముఁబొందు "క. ఒకఁగుపెదఁగకఁగర్దిలు, నొకఁగియొకఁగి వెల్లఁబాఱు నొగలీరతిన్, విమువర యొకఁగఁగేర్పునె, యుత దృశగతిపంబు వాపామూలకనసా," కా. ౨, ఆ.

వెల్లచేరువు. దే. వి. మన్నపుకూఁత.

వెల్లడి. వై. వి. 1. బయలు*. 2. ప్రసిద్ధి*.

వెల్లన. వై వి తెల్లన. (విశేషణముగూడ, "వెల్లనికన్నులు.")(చూ. అలకన)

వెల్లనగు. దే అ క్రి. (వెల్లన+అగు.) వెల్లఁబాఱు. "క. కల్లన వడియరదము డిగి, విల్లును నమ్ములునుఁ డిడిచి వెల్లనగుచుమే, నల్లఁజె మర్పఁగమూర్పులు, పెల్లుగనమ్మునివదములు పెలుచంబలచెన్." భార. అర. ౬, ఆ.

వెల్లాటకత్తె. దే. వి. (వెల్లాటకము+కత్తె) జారిణి. "తే. సీ జననిపుణ్య జనవర్ణనీయపాదివి, నీజనకఁడెవ్వనభిమానియతిధనుఁడు, నీవగరుపోతుటిఁగలనిలువరాని, దయ్యు వెల్లాటకత్తెవౌలయరిది" కుక ౧, ఆ - శేష్య. (అసికొందఱు.) (మొదటిరూపము వెల్లాటకత్తియ.)

వెల్లాటకము. దే వి (వెల్ల+ఆటకము.) ప్రసిద్ధి. "ఎ, గీ. నాధుచిందిరిగంధర్వజాతినవిన, గలితనంబేలవెల్లాటకంబుసేయ." భీ. ౧, ఆ.

వెల్లి. యు. దే. వి. 1. ప్రవాహము; 2. పరంపర. "భారవాసల రంపవెల్లిపాల్పడితి" మార్క. ౪, ఆ.—వై. తెలుపు. "ఉ. వెల్లులుగూఁటఁబోవిశాను వేడుకఁజొక్కఁటఁబట్టిపేఁకటుల్, జల్లనఁ బొఁగానుమిదయుఁజాఁగినకోరికలంజకోరికల్." కవి. ౪, ఆ.

వెల్లిక. దే. వి. వెల్లియొక్క-రూపాంతరము. (ప్రవాహమునకు.— "అజాదిల్లివెలుంగువెల్లికలదాయన్లేక." వసు. ౪, ఆ.)

వెల్లిగొను. దే. అ. క్రి. (వెల్లి+కొను.) 1. ప్రవహించు; "శా. ఇంకేభంగిందదియింతువెల్లగొనిపెల్లేతెంచుశోకాంబుధిన్." హరి. ఉ. ౫, ఆ.—2. పరంపరగావెడలు. (చూ. ఱింగు.)(ప్రే. వెల్లిగొలుపు.)

వెల్లివిరి. దే. విశే. ప్రకటితము. "ఎ, గీ. కంమభయమునదేవకీ ములజుభీఁ, గడుపుదిగఁబడిపోయినక్క-టయటంచు, వెల్లివిరిగాఁ గనాడుదురెల్లవారు." వి. పు, 2, ఆ.

వెల్లివిరియు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రవహించు; "శే. పెరిఁగిపొంద వాంబుధివెల్లివిరిసినపుడు." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.- 2. ఉబుకు; "ఎ,గీ ఉల్లమునసుండిఖేదంబువెల్లివిరిసె." భార. విరా. ౨, ఆ. (చూ. వెలివిరియు.)—3. వ్యాపించు; "ద. అచ్చెరువుప్రఁగబోయి వెల్లివిరిసెన్గవివాహినిలంకచుట్టునన్." రా. యు, కాం.— 4. ప్రకటితము; "ఆ. మీఁదిందిలాభ్రునేవిభుంగనెఖాలి, తోఁకఁ జిట్టికలిఁద్రోయులయును, తెలుసుచెట్టినేయిచేతులయిబోఁడు,

విరుచుటయుఁజగమునవెల్లడిరిపె." అచ్చ. యు, కాం.—౬. చెదరు. (చూ. చెన్న రెండవయర్థము.)

వెల్లివోడుచు. దే. అ. క్రి. (వెల్లి+పొడుచు.) ప్రవహించు. "గంగయాతనిముఖాగారంబుపై వెల్లివొడిచిన." పారి. భూ. 3, అ.

వెల్లుల్లి. ద్వి. వి. (వెల్ల+ఉల్లి.) తెల్లగడ్డ, లశునము.

వెల్లువ. దే. వి. 1 ప్రవాహము; 2. సేన; "తే. వెదకిమట్టిగల్లు మలలెల్లఁగదియఁజేర్చి, కట్టినఁగొనల్యపట్టిమున్నఁ, వెల్లువలనెల్ల నడిపించివెరుకఁదగిలి, యమ్మఁమునుదాన మున్నీరుదాఁటియవల." య. 3, అ. (ఈయర్థముల రెంటియందు సిదివాహినీశబ్దసమానార్థకము.)—3. ఇటికగోడలయింటిదూరు.

వెల్లువగట్టు. దే. అ. క్రి. (వెల్లువ+కట్టు) 1. ప్రవహించు; 2. మడుఁగుకట్టు. "చ. ఒకరతనరోజమధ్యమునవెల్లువగట్టుమరందబృందము." భాను. ౨, అ.

వెల్లెలుక. ద్వి. వి. (వెల్ల+ఎలుక.) తెల్లయెలుక. (మొదటిరూపము వెల్లయెలుక.) (చూ. కల్లెలుక.)

వెల్వడము. దే. వి. వెలువడముయొక్క రూపాంతరము. "సీ. వడఁ తినన్నింటివెంవ్వడముకొరిక్క ఫలించెనసరాజభోగమేయతిశయిల్లు." (ఇక్కడఁజ్లైవ) రసి. ౧, అ.

వెల్వడు. ద్వి. అ. క్రి. వెలువడుయొక్క రూపాంతరము. "ఉ. తమిస్త్రపుం, జంబులువోలెవెల్వడియొకైలదిశాలకుపోలనుండినా, గంబులయూథముల్." భార. ఆది. ౬, అ.

వెల్వెలఁబాఱు. ద్వి. అ. క్రి. వెలవెలఁబాఱుయొక్క రూపాంతరము. (చూ వెలవెలఁబాఱు)

వెల్వెలుకఁబాఱు. ద్వి. అ. క్రి. (వెల్వెలుక+పాఱు) మిక్కిలి వెలుకఁబాఱు "సీ. విమతుల మోములువెలవెలఁబాఱంగ విను తాశ్యమోము వెల్వెలుకఁబాఱె" భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (వెలువెలుకఁబాఱుయొక్క రూపాంతరము.)

వెల్వెల్ల. వై. వి. (వెల్ల+వెల్ల.) మిక్కిలి వైవర్ణ్యము. "అసిప్ధ ధూఁకు గర్వంబేది వెల్వెల్లగఁ." భార. శల్య. ౧, అ.

వెస. వై. వి. వేగము. "వదంబులకాకమునకా. వెసగదియక" భార. విరా. 3, అ. "పాయములకుఁదెర్లు గదుపెసమైఁజనవిచ్చుట." (కదువెసమైఁజనవిచ్చుట పాయము లకుఁదెరువు అనియర్థము.) పారి. భూ. 3, అ.—క్రి. విశే. శీఘ్రముగ*. "క. గౌతమికిం, జనియట్టులపైక్కఁదివెసఁదెరువిచ్చెఁ." భో. 3, అ.

వెసనము వై. వి వ్యసనము. (ఇది కొన్నినిఘంటువులందు వైకృతముగా వ్రాయఁబడియున్నది.)

వెసల. దే వి. వంటకుండ "క. వెసలలనామలిబంగరు, వెసలల దొంతరలుడించి విరయుమునుదిరిం, పొసఁగఁగఁగఁగంకణరవములు, పొసఁగఁగఁగాంచిరపొన్నములుపద్దించుక." విజ. ౨, అ.

వెళ్లు. దే. అ. క్రి. 1. వెడలుయొక్క రూపాంతరము, (ఆ ఇవి వెళ్లఁగొట్టెను, వాఁడు ఇల్లు వెళ్లిరాఁడు.) 2. పోవు. (నేను ఊరికి వెళ్లివచ్చితిని)

వే.

వే. యు. దే. వి. వేయి. "మొగములువేగలశేషుండు." కవి. ౧, అ—విశే. అనేకము. (వేమాటలు.)—వై. క్రి. విశే 1. వేగముగ; "క. కదిసినయంటనెప్పుడు, వాదియసుబవాసవులింపు వారుణిగలుగుక, వేసరిముటటికిఁగొనిరి, [illegible] వేగంబుగ." భార. విరా. ౨, అ.—2. శీఘ్రముగ*. "క. వి, రోదనఁదాత్రియతిగ్గరుచిఁదల్లిదనూ, గోదరకాంతియఖిలమున, వెచ్చనఁజేసె." పారి. భూ. ౧, అ. (అమ్రేడితముగుచోవెవె "ఉ. నా, కీయక్రంబువాటిలుటయెగ్గడమికతఁగింపఁగోరివే, వేయిటు పాఱుచెంచితి." సరస్వ. ౨, అ.)

వేంచేయు. మి. గ్రా. అ. క్రి. 1. వచ్చు, "క. వేంచేయుము నాయింటికి." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.—2. పోవు; "ఎ, గీ. దివిజులును ఋషులును బ్రాహ్మణులును, జనిరినిజమందిరములకు నల జనయుస, ధవులువేంచేసిరివ్వకీయభవనములకు." భాగ. ౮, స్కం—3. కూర్చుండు, "ఎ, గీ. ఉరగరిపువాహనమునసొక్కి యెక్కివేళ, వేడ్కవేంచేసిమెఱయుఁదిక్కులందు." పాండు. ౮, అ.—4. నివసించు. "వ. కొద్దాలకముప్యాశ్రమంబునందు వేంచేసియున్నవాఁడు." శివ. ౪. అ. (విజయముచేయుయొక్క రూపాంతరము.) (చూ. విజయముచేయు.)

వేండ్రము. దే. వి. తాపము. (చూ. సింద్రము.)

వేఁకటి. దే. వి. గర్భము. (వ్రేఁకటియొక్క రూపాంతరము.)

వేఁకరము. దే. వి. ఉపద్రవము.

వేఁకరి. దే. వి. (వ్రేఁకము+అరి.) కిరాతభేదము

వేఁకి. దే. వి. జ్వరము. (చూ. ములుగు.)

వేఁగి. వై. వి. పులి, వ్యాఘ్రము.

వేఁగినాఁడు. దే. వి. వేఁగిదేశము.

వేఁగిస. దే. వి. వరకముకి.

వేఁగీ. దే. వి. దేశవిశేషము. "వ. అఖిలజలధివేలావలయవలయిత వసుమతీ వనితావిభూషణంబైనవేఁగీదేశంబునకు." భార. ఆది. ౧, అ.

వేఁగు. దే. అ. క్రి. గపించు. (వ్రేఁగుయొక్క రూపాంతరము.)

వేఁచు. దే. ప్ర. వేఁగఁజేయు; వేఁగించు.

వేఁట. దే. వి. 1. మృగయ; "ఉ. వేఁటకినొప్పుఁగాకరిజటీచరు ఏడెటులైననెల్లపో, దాఁటికవాటముల్ విఱుగదాఁచుచుఁజేతులకేట వాకమై, తీఁటలుకుచ్చిరక్కసులఁదీర్చుటరాముఁడొనర్పనప్పెడ, వేఁటకురావగాదిమృగబృందముఁదార్చుటలంచునార్చినక." రా. యు, కాం. (ఇది ద్వివిధము—మృగములవేఁట, పక్షులవేఁట. అందు మృగములవేఁట ఏదువేఁట, గంటవేఁట, తెరవేఁట అని త్రివిధము, పక్షులవేఁట పాదివేఁట, వివివేఁట అని ద్వివిధము.)—2. మేకపోతు; "వ వేఁటమాంసంబుపదమాసంబులు, దుప్పిమాంసంబు నవమాసంబులు, గురుపోతుమాంసంబు దశమాసంబులు, తగరుమాంసం బేకాదశమాసంబులు, గోవుపాలును పాయసంబును బంణ్రెండు మాసంబులు పితృదేవతలకుఁదృప్తిఁజేయు రించు." మార్క. 3, అ.—8. పొట్టేలు. "క ఏటికిపిరాదత్రము, పోటులమొఱవెట్టఁబట్టు పోరనియలవక, వేఁటలనిద్చుడుదొంగల, గిలదఁపట్టువెడలిపవముక్రియనుండెడిదే." భాగ. ౯, స్కం.

వేఁటకాఁడు. దే. వి. బోయ, మృగయుఁడు. భార. శల్య. ౨, అ.—విశే. శూరుఁడు. (చూ కాడే రెండవయర్థము.)

వేఁటకుక్క. ద్వి. వి. వేఁటాడుటయందు నేర్పుగల కుక్క విశేషము.

వేఁటగిరి. దే. వి. వేఁటాడిజీవించెడిబోయ. "క. వేఁటకరుల్గల యడవిన, వాటగిరుల్పాటిధిల్లవరులేవాడల్, వేఁటగిరుల్ వేఁటకరుల్, వేఁటకురుల్ [illegible]." కా, వి. 3, అ.

వేఁటపల్లె. దే. వి. బోయపల్లె, పక్కణము. "సీ. వింధ్యాద్రి నడుమ నిబిడంబైన కాననంబున నొక్క పక్కణము గలదు, పింగాక్షుఁడను పేరివాఁడా వేఁటపల్లెకు నెఱుకుఁబల్లె పరివృఢుండు" కాశీ ౪, ఆ (మొదటిరూపము వేఁటపల్లియ.)

వేఁటపిట్ట. దే. వి. దీమపుపిట్ట. (చూ దీమము)

వేఁటరి. దే. వి. (వేఁట+అరి.) వేఁటకాఁడు. "ఉ. బలిసేవ్య రేయుఁ బవల్ పురియందుఁ జరించు వేఁటరుల్." చంద్రా. ౨, ఆ.

వేఁటాడు. దే. స. క్రి. (వేఁట+ఆడు) 1. అడవియందు మృగములను పక్షులను వధించు; 2 వధించు. "క. వేఁటాడఁ బ్రతిబలంబు లరిఁబలము మెల్లన్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ. (సా. వేఁటలాడు అని వేఁటలాట.)

వేఁడి. దే. వి. 1. వేఁడిమి; "తే, గీ. కందువారల నిట్టూర్పు గాడ్పు వేఁడి, ముకురములు" సై. ౧, ఆ.—2. తాపము. "తే, గీ. వేఁడిమొల్లను పిలిచి బుధాళి పక్షి, భీతపాత్రుఁడై పెనఁగి పలాత్రు" లక్ష్మీ. ౨, ఆ.—3 మహిమ, "అ. నన్నపార్యుఁడు మూర్తిమంతుఁ బ్రధానంబు, కరము వేఁడిమి మీఱు కాలాప్పు, నదఁదీ జలములు కదపజలంబులు, చిల్పి జగము లెల్లఁ ద్రెళ్ళుఁగదా గీ." భాగ. ఆర. ౪, ఆ.—4. తేజము. "క. అపరిమితమై నిము గ్రపువేఁడిం బ్రాణులెల్లఁ గ్రాఁగకుఁడేఁ, బిబ సంహరింపు కృపకు విపరీతము పుట్టకుండ విశ్వమయాత్మా." మార్క. ౭, ఆ.—౧౧ 1. ఉష్ణము; "ఆ. వేఁడివేఁడినీరు వెనువెంటఁ బోయఁగంటి, గాలుకు అందు మాటిమాటికి చుండ" పా. 3, ఆ.—2. ఎక్కుడగవ్వాఁడు. "ఉ. పాఁడిగనెందునుం గలుఁడుపొమ్మనుడు మునిజాప్యముండియో వేఁడిరమారిధుండనెడి వేఁడి దైత్యుని దృష్టిమండియో, వాఁడిద వ్రేయునింక నవివాఁడిఁగంబము నందునుండియో, వాఁడటు లుద్భవించుట యశందగు సర్వగతాత్ముఁడల్పుఁడే." భో. ౧, ఆ. (దీని నీరుగద్దము వరముగనపుడు దీనర్థరారము చూపబడెను. "తే వేఁడి నీరులఁ గొందఱు చెలఁగొందఱు, గరువజాతి దోమినఁగొందఱు గలుగుశుద్ధి" మార్క. 3, ఆ.)

వేఁడికంటి. దే. వి. (వేఁడి+కన్ను.) శివుఁడు, ఉగ్రాక్షుఁడు. "ఉ. ముగ్, ఘృగిరయాబ్జంబువెనకఁదిఁ లిచ్చులువేఁడికంటి యాజంగముటంచు." య. ౪, ఆ.

వేఁడిమి. దే. వి. 1. వెచ్చన; 2. తాపము. "క. వేఁడిగాని కృప ణుల్లకను, పోఁడిమి యదియేల రాజపుత్త్రులు దనమై, వాఁడిమి దప్పఁగ నిప్పల, వేఁడిమిచెడినట్లు జనులు విని యాఱుదురే." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వేఁడివెలుఁగు. దే. వి. సూర్యుఁడు, ఉష్ణరశ్మి "ఉ. వేఁడిమనట్టికా కృష్ణిఁ గరరాలకుఁ బిష్టపాఖ్యముల్, పోఁడిగఁ బీరుగాంచియుఁ దొందుఁదుమ్మునదియంచుఁ జెప్పియుఁ, వేఁడివెలుంగులోఁ బడి తెలసహస్రములున్నదిం గని, వాఁడును వెలుంగుకట్టియు భవన్ఁ బెఁగసద్భోగ్యమూర్తియై." భో. ౪, ఆ.

వేఁడివేలుపు. దే. వి. 1. సూర్యుఁడు, తపనుఁడు; "చ. ఉదరి పడిందిరాయగలయుబ్బులు పుబ్బులు వేఁడివేలుపుం, గాదములు దారపావకునికుట్టం చిర్పుబంటి నెచ్చెలుల్, కుతికమువేఁడిముల్ పికుగుతుక్కులువానరదిరు లొక్కటన్, బోదిరిరింకచుట్టునను భూగగనంబులు నిండ నార్పుచున్." రామా. ౭, ఆ.—2. అగ్ని, జ్వలనుఁడు. "సీ. హరిహాహాహా హుంకారము హరించి వేఁడివేలుపుజాడ వెంటనంటి." వసు. ౪, ఆ (రూ. వేఁడి వేల్పు.)

వేఁడు. దే. స. క్రి. 1. ప్రార్థించు, "ఉ. పరమపూరుషుని వేఁడెదఁ బ్రార్థనఁ బుత్తుఁ దయ్య." మార్క. ౨, ఆ.—2. కోరు; "ఉ. నతిగా మార్గకమంబు జూచుదుఁ బంపుచుఁ దెంచిచి రెడ్ల వారము, ధిక్కరింపఁబడి పొందు నందును యున్నెడ యిష్టముఁ గాన వేఁడి." భార. విరా. ౪, ఆ.—3. యాచించు. "పెరలు శారు వేఁడఁ బోరె." సం "...నమస్యయముగ్గలంగి పరంపార్థి తియాచితుమ్." భార. ఉద్యో ౧, ఆ. (రూ. వేఁడుకోలు.)-స. ఎరుఁడు "శే. పిరికోముఖ్యులెవ్వరు వేఁడు రాముఁ, దశరథుని జన్మఁ బెట్టి వాఁ డనుచుఁ బలుక." రామా ౭, ఆ.

వేఁడుకొను. దే స. క్రి. ప్రార్థించు. (రూ వేఁడికొను.) (చూ. వేఁడిమి.) (ప్రార్థమున కొన.)

వేఁడుకోలు. దే వి. వేఁడుకొనుట "మత్త. వేఁడు కొంతయుఁ గష్టమైనను వేఁడుచేఁ మృత్యులైనన్, వేఁడుకోలు చితంబె" భార. ఆది. ౫, ఆ. (రూ వేఁడికోలు.)

వేఁతె. దే. వి. వ్రేఁతయొక్క రూపాంతరము.

వేఁదుఱు. దే వి. ఉన్మాదము. "ఉ. వేఁదుఱుగొన్నమూరుపుని వేదురుగంటియు చిట్టుగాల్చియున్, మోదియునేల వ్రేక్కయురముక్కానిశేర్చుఁ దింగువెఱ్ఱన, ల్పేఁదఁగనిచ్చి చందములఁ బీనసఁ దీర్చుల కైవెనఁగిరిన్." లక్ష్మీ ౫, ఆ.—౧౧ 1. ఉన్మత్తుఁడు; "ఆ ఏమ వేఁదు అగుఁ దుమ్మకారివే దుఱు, భటిదడ వఁగలదె." సం. "ఉన్మత్తోయ మనుస్మృత్యంకారోన్మన్నవశంవదిదమ్" భార శాం. ౪, ఆ. 2 మూఢుఁడు. "విజయుండు దచ్చునే వేఁదుఱులార." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

వేఁపి. దే. వి. కుక్క, శునకము, సారమేయము. (ఇది వేఁగుధాతు కృదంతము.)

వేఁపు. దే. వి వేఁచుట, వేఁపుడు. (వ్రేఁపుయొక్క రూపాంతరము.)

వేఁపుడు. దే. వి. 1. వేఁచుట, భర్జనము; 2. పేఁచెడుకట్టె. ౧౧. వేఁచినది. "క. ఉడికినపిమ్మట మిరియము, పొడిచల్లముఁ జల్లియుద్ధుపొడిరాలిచిన, తడిసెట్టఁగ వేఁచినవేఁ, పుడుఁగందము లెంత వేడిపొంపగనిడియున్" పాండా. ౪, ఆ.

వేఁబోక. దే. వి. వేగుఁబోకయొక్క రూపాంతరము. (చూ. ఝాఁబోఁడి)

వేకువ. దే. వి. వేగుజాము, ప్రభాతము. "వేకువకుఁ బో." పాంచ. ౨, ఆ.

వేగ. సై. వి. 1. వడి; 2. త్వర. "అధ్వగరాత్ము దవనీతిచేసినను సంధింపంగరాదంచునవ, గతెంగబాలుఱ." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.—క్రి. ౧౧ త్వరితము. "ఇప్పు వేఁగెర్తునేమము." య. ౨, ఆ. (వేవేగయని ప్రయోగము.) (ఇది కిందరానగు వానివంటిది.)

వేగంటి. దే. వి. (వే+కన్ను) ఇంద్రుఁడు, సహస్రాక్షుఁడు. "ఎ గీ. దీనిఁ గనఁగొన్న వేగంటి దేవఁబును, వెచ్చనిట్టూర్పు పుక్కిట వెడలనిన్న." రామా. ౬, ఆ.

వేగపడు. మి అ. క్రి. త్వరపడు. "వేగపడుట మేలె." భార. ఉద్యో 3, ఆ.

వేగపాటు. మి. వి. వేగిరపడుట. (చూ. కేఁటుప రెండవ యర్థము.)

వేగము. సం. వి. అ. పుం. 1. జవము; 2. ప్రవాహము; 3. త్వర; (చూ. వేగ) 4. విపత్పృష్ఠఫలము; 5. మలమూత్రాదిప్రవృత్తి; 6. త్వరితము. "మూస్పవలయుఁ వేగంబ భూభారముఁ." పారి. ఉ. ౧, ఆ.

వేగరి. దే. వి. (వేగు+అరి.) సమాచారము తెలుపువాఁడు, చారుఁడు. "అన్యత్తాంతము వేగరుల్ తెలుపఁగా." ఉ, రా. ౧, ఆ.

వేగి. సం. వి. స్త్రీ. పుం. గుఱ్ఱము. విణ. వడిగలది.

వేగించు. దే. అ. క్రి. జాగారముచేయు. "క. నిశలెల్లనతఁడు దనవు, ర్గణాలతోఁబల ముఖంబునను నిద్రింపక, శశిముఖ భటిక మాళా, వతలిక వేగించుఁ జేరువనొకగుడి పెరతెన్." వర. 3, ఆ.

వేగిలకత్తె. వై. విణ. (వేగిరము+కత్తె.) త్వరగలది. "వేగిరకత్తె పిల్ల." విజ. 3, ఆ. (మొదటిరూపము వేగిరకత్తియ.)

వేగిరకాఁడు. తద్వ. విణ. (వేగిరము+కాఁడు.) త్వరగలవాఁడు "ఉ. వేగిరకాఁడుమున్నఘుఁడు వెక్కియుముందునుజూడఁడు." విజ. 3, ఆ.

వేగిరపడు. వై. అ. క్రి. (వేగిరము+పడు.) త్వరపడు. "వేగిర పడియెదవేలయింత." భార. సౌ. ౧, ఆ.

వేగిరపాటు. వై. వి. వేగిరపడుట. "వ. అతనివేగిరపాటుచూచి శిరఃకంపంబుసేయుచు." భార. విరా. ౨, ఆ.

వేగిరపెట్టు. తద్వ. స. క్రి. (వేగిరము+పెట్టు.) త్వరపఱుచు. "వ. అరథికాపారథిలంజూచుచెక్కుమున ఁబువేగిరపెట్టెను." భార. విరా. ౫, ఆ.

వేగిరము. వై. వి. 1. వేగము; "క. పారిజాతముపారికాంతియు, పారివిభవము పారిధయంతరాకృతిహారివే, గిరముపారిదిక్కుం బును, పారియనుపేరిటికలక్ష్మీనాపాదించుకా." ఉ, హరి. ౬, ఆ.- 2. త్వర. "సీ. ఊండుదీవిఁజొచ్చియూటలునేరవెల్లిమురలకిన్ప్యమి వేగిరము వచ్చె." వై. ౪, ఆ.-క్రి. విణ. త్వరితము. "సీ. కావింతుంశకసంపార్కరంబు మీరారగింతురుగానివేగిరముయనుడు" పాండు. ౪, ఆ.

వేగిరించు. వై. అ. క్రి. త్వరపడు. "సిద్ధుఁడాత్మలోననయంబు వేగిరించుచు." కళా. 3, ఆ.

వేగు దే. అ. క్రి. 1. ఉదయమగు; "క. వేగుటయుఁగత్వరం బుగ, నాగాంగేయుండుమించియువిడిచినక." భార. భీష్మ ౬, ఆ.-2. శుభోదయమగు. "ఉ. కంసునివిధాథలందుజకం బులింతలవేగు గాక" హరి. పూ. ౯, ఆ.-వి 1. రాజ్యకమా చారము; "క. కింకరులుదేశనంతక, లంకులవేగంది" రామా. 2, ఆ.-3. చారుఁడు. "శే. ఆనులకదనిఖధూమియందనుజ తనుజ, బాంధవామాత్యమిత్రులఁజారవేవ, భరులవేగులుగాఁబెట్టి ధరణీపతులు, పలయుకొండొరునెఱుఁగనివారుగాఁగ." భార. శాం. ౨, ఆ.

వేగుఁజుక్క. తద్వ. వి. (వేగు+చుక్క.) శుక్రుఁడు. "క. ఇనరథతురంగహేషలు, వినవచ్చెఁగెరలిగగనిధిశిలంపేం, బెళా పొడుపుఁగొండఁగేసరి, యనవేగుంజుక్కతోడిచెనంతరా లా చిక." రామా. ౨, ఆ.

వేగుఁబోక. దే. వి. (వేగు+పోక.) వేకువ, ప్రభాతము. "క. వేగుంబోకలచుక్కని, భాగవకోర్కియమానభగవద్గీతా, రాగంబుల నునుమదిత, ద్వేగంబుసహించుఁజేదుఁడిన్నవిధముసకా." వై. 2, ఆ.

వేగుబోము. తద్వ. వి. తెల్లవారుజాము. "మ. అటాయాముని యూజుదాన మిమునాథా వేగుజామయ్యె." కళా. ౦, ఆ.

వేగురు. దే. న. బ. వేయువుంది. (వేయికి ముమ్మనముహక్క బహు వచనాంతరాదేశము)

వేగురుఁజుక్క. తద్వ. వి. (వేగు+చుక్క.) శుక్రుఁడు. "మ. పొడ పెం వేగురుఁజుక్కకాంతవీర్పిగొల్పగనక్షత్రమై." పా. ౨, ఆ. (సంధివిరహంధిత్వము.)

వేగువాఁడు. దే. వి. వేగులవాఁడు, చారుఁడు. (చూ. ౧౦. వై. రెండవయర్థము.)

వేచు. దే. స. క్రి. ఎదురుచూచు, ప్రతీక్షించు "క. శక్తిసగుణ ముకధి, పౌరజనేకముదిప్పుల, వేచియుఁడఁగవలయు నెప్పుడు వేవిమధికల్." భార. అను. 3, ఆ.

వేచెంగులపాగ. దే. వి. (వేచెంగులు+పాగ.) శేషుఁడు, సహస్రఫణుఁడు. (అప్ర)

వేటు. దే. వి. ప్రేటుయొక్కరూపాంతరము (అదురువేటు, కాంతి వేటు మొ.)

వేడబము. వై. వి. 1. మాయ; "వ. నలునకకర్తృజేయుడువకర్తృ బలాఢ్యనిషేకముదజ్ఞానికా, ఏబుధునోకర్తువనిబుధునికా జనుగా నొకరింతువెల్లలుం, గఁబడుఁబడవ ప్రభావముజకంతుపారాడుఁబెలుం గలేరువే, డబములుగాకయిన్నికజడవ్యములున్నవేనిటరామవా." ఉ, రా. ౫, ఆ - 2. వంచన, "మ. గఁఁపుల్ చిమ్ములుమాట లుకాళ్లముధారాల్ విధుంధైవపు, వ్వలులుకామిద్దరు అన్యలం దలఁతుకో విశ్వాసముఁగాలేదు పూ, రలుపొత్తుంబలిజైవఁబంపుదుర ధ్వరల్ నిర్ధయల్ దంచులల్, వెలయాండ్రెక్కడవారివేడబములా వేదాంతసూక్తుంబులే." భాగ. ౯, స్కం.- 3. వేషము. "వ. కిటకోటిమటికమతిమయూఖరేఖాపుంజంబు కల్లయరసంజపా దుపు వేసటంబువిడంబించ." కాశీ. ౫, ఆ.

వేడము. వై. వి. మండలాగ్రము. (చూ వేఁడివేలుపు మొదటి యర్థము.) (చూ. వేటు.)

వేడించు. వై. స. క్రి. చుట్టివచ్చు, పరివేష్టించు. "వ. నవమాలి కలంక్రీడించుచు నారంగంబులవేడించుచు." కళా. ౬, ఆ.

వేడుక. దే. వి. 1. కుతూహలము, "క. మునినాథయూకథాస్థితి, వినిపించుమునినఁగనాకవేడుకపుట్టెక." భార. ౧, స్కం.- 2. ఇచ్ఛ, అభిలాష; "క. రతుకంధతృముఖంబుల, దినవేడుక లేక" భార. శాం. ౫, ఆ. "క. వినువారినవేడివేడుక గలదే, ననుదలచిచక్కఁజూడుము" భో. ౪, ఆ.- 3. సంతోషము; "ఉ పదకగ్గమూలలుహేమ్మదాల్చిలోకమంత యుకా, వేడుకనొంది." వి, పు. 2, ఆ.- 1. వినోదము; (అది నేనువేడుకకు చెప్పితిని.) 5. వినోదకార్యము (ఆవేడుక చూచి మురిస్మి) విణ. వినోదకరము. (అది వినవిన వేడుక)

వేడుకకత్తె. తద్వ. వి. 1. వేశ్య; "క. కావ్యన మీకుదలింపుగ, వేవేగవలంతియైనవేడుకకత్తెక, రావించెద." రాజ. 3, ఆ.- 2. జారిణి. భాగ. ౯, స్కం. (మొదటిరూపము వేడుకకత్తియ.)

వేడుకకాఁడు. దే. వి. 1. జారుఁడు; "క. అనివేఁడినఁజత్తా వని, వినుమీనకనైననీవువేడుకకాని కా, గానితెచ్చెదమచ్చాతురి, గనవేసేడుచుంచులెల్లగ్రక్కునవెడలెక." శకాం. ౪, ఆ - 2. విటుఁడు. "ఉ. వేడుకకాండ్రరైరుసువేశ్యలనాదిసజాద నన్నుని, ట్లాడఁగఁజాడియాని." ఉ, రా. ౪, ఆ.-విణ. 1. కుతూహలపరుఁడు; "క. పాతెమునీరెడ తైవన్యఁగఁ, దాజ బిడిదవైనయుందరసుఁగనిపురం, బాతిమదునంతవేడుక, కాఱు లుజాలరులుపూచిక్రందుగొనంకా." భార. శాం. 3, ఆ.- 2. అపేక్షకుఁడు; "క. కయ్యంబులవేడుకగాఁ, దయ్యన్నత కలహాలోకాంక్షులై, నెయ్యమునవచ్చెవారదుఁ, దయ్యాదవి నుండివారినధిదర్శింపక." రాఘ. ౨, ఆ.- 3. శ్రీదాశకుఁడు; "ఉ ఆమునుండెఁగాననువినిఁజలిపెయఁగనేరఁడయ్యెన, నేవేడుక కాఁడుపుట్టెడొకెకవినోదముఁకొద్దవారికిక." (చూ. పూర్వార్థము మెడుచు.) కాశీ. ౬, ఆ.- 4. వినోదకరుఁడు. "క. సంగడి లోకములన్నియు, ప్రింగుచుఁ గ్రక్కుచును బయలుకెంగించు

మను, ప్రాంగణమువేడుకకాఁడటు, మ్రింగుడుపడబడునిచేతఁబోఁడ తీఁగిస్రుపా." భాగ. ౧౦, స్క-ం. పూ. (చూ. వేడ్క-కాఁడు.)

వేడుకగోఁదము. ద్వి. వి. (చూ.) కరిఖలము.

వేడుకపడు. ద్వి. అ. క్రి. 1 కుతూహలపడు; "వ. శుచిముఖి నీవు విద్యాకలశలంబు విన్నవించిన నయ్యవివకలయందుఁ వేడుకపడుచున్నవాఁడు." ప్రభా. ౪, ఆ.—2. అపేక్షించు "విష్ణుఁజూడనీవు వేడుకపడితి." భార. శాం. ౨, ఆ. (చూ. వేడ్క-పడు.)

వేడుకసేయు. ద్వి. అ. క్రి. (వేడుక+చేయు) అపేక్షపడు. "మునీశ్వరునియంతటివాఁ డఖిలావనీపాలంగనాడుఁడొక మర్త్యభామినికి వేడుకసేయుచున్నవాఁడు." వై ౪, ఆ.—స. క్రి. అపేక్షించు (చూ వేడ్క-సేయు. అపేక్షించుటకు —"ద.ఎ.క్లిద అగువారికిటేకన్ అవిహారము వేడ్క-సేయఁగన్." విర్వ ౧, ఆ.)

వేడెవెట్టు. ద్వి స. క్రి. (వేడెము+పెట్టు.) ప్రదక్షిణముఁజేయు. "ఆ. చౌకళింపకుండఁ జతురంగబలములు, శాటిదివడెవెట్టి మించు చిగియఁ, బట్టిపదివెనొళలివట్టిరమందఁగ, స్పష్టిమెఱయు చిరుఁ బద్యకుపుడు." జై. ౭, ఆ.

వేడెము. వై. వి. మండలగతి "వ. పద్మాగమునేదూడంబుసుకొదఁ బునంగొనివేడెంబునందు రంగంబు తఱి." పాండ. ౪, ఆ.

వేడ్క-. దే. వి. విణ. వేడుకయొక్క-రూపాంతరము. (కుతూహలమునకు —"చ. తమనమయంగనల్కరముతప్పరతన్ బిగియించు కాఁగిటుల్, గమనపువేడ్క-వించుకయుఁ గైకొనక." కళా. ౧, ఆ.) (ఆమ్రేడితమునుచో వేవేడ్క-. చూ. వావె.)

వేణి. సం. వి. అ స్త్రీ. అనేకప్రవాహములయొక్క-కూడిక. ఇ, ఈ స్త్రీ. సర్పాకారముగా అల్లినజడ. ఈ స్త్రీ. 1. కాలువ; 2. దావఁ దంగికి.

వేణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. సర్పాకారముగా అల్లిన జడ.

వేణుకము. సం. వి. అ. న. 1. (ఏనుఁగునుఁబొడిచెడి) బరిగోల. 2. (పసులను దోలెడు) మునికోల. (చూ. వైణుకము.)

వేణుధ్మఁడు. సం. వి అ. పుం. పిల్లంగ్రోవి యూఁదువాఁడు.

వేణులావకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మేదరవాఁడు. భర. ౨, ఆ.

వేణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. వెదురు; 2. పిల్లంగ్రోవి, 3. ఒకరాజు

వేతనము. సం. వి. అ. న. 1. జంబళము, 2. కూలి.

వేతసము. సం. వి అ. పుం. ఒకానొకతీఁగ, ప్రబ్బ.

వేతస్వంతము. సం. విణ. (త. ఈ. త.) మిక్కుటమైన ప్రబ్బలుగలది. (దేశము.)

వేత్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) తెలిసినవాఁడు.

వేత్రధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బెత్తమును చేతఁబట్టినవాఁడు, కట్టిక.

వేత్రము. సం. వి. అ. న. బెత్తము, పుం. బెత్తపుచెట్టు.

వేత్రవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదివిశేషము.

వేదండము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, గజము.

వేదన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నొప్పి; 2. తెలివి.

వేదము. సం. వి. అ. పుం. తొలుతేదువులు. (వేదములు నాలుగు.—ఋక్కు, యజుస్సు, సామము, అథర్వము.)

వేదముఖ్య. సం. వి అ. స్త్రీ. పునుఁగుఁబిల్లి.

వేదముఖ్యకము. సం వి. అ. పుం. కచోరము.

వేదాంతము. సం. వి. అ. పుం. ఉపనిషత్తు.

వేదాంతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వేదాంతము తెలిసినవాఁడు; 2. బ్రహ్మచారి.

వేది సం. వి. ఇ ఈ. స్త్రీ 1. యజ్ఞముచేయుటకువానికై చదరముగానేర్పఱచినతిన్నె; 2. తిన్నె; 3. ముద్దుటుంగరము. ఇ. పుం. విద్వాంసుఁడు న. బ్రహ్మ. విణ. తెలిసినవాఁడు.

వేదిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తిన్నె. (వేదియొక్క-రూపాంతరము.)

వేటు. దే వి. 1. వికటగంధము; 2. గంధము. "క. ఆదండ నడలదండను, వేదండఁజెలంగఁజెరివివేదండగతిన్, వేదండము చేసిచుచు, నాదండధరారిఁబోలెవాడుచువచ్చెన్." వి. పు. ౧, ఆ.—3. వెగటు, 4. బ. వెగటుమాట. (చూ అంవేద.)

వేద్యము. సం విణ. (అ. ఆ. అ) తెలియఁదగినది.

వేధ. సం. వి న. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. విద్వాంసుఁడు.

వేధము. సం. వి. అ. పుం తొలిపుచ్చుట.

వేధించు. సం స. క్రి 1. తొలిపుచ్చు; 2. బాధించు.

వేధితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. తొలిపుచ్చఁబడినది; 2. బాధింపఁబడినది.

వేధ్యము. సం. వి. అ న. గుఱి. విణ. తొలిపుచ్చఁదగినది.

వేనలి. వై. వి. 1. జడ; "శ. గరుడుఁబసిండిమిట్టుదెసదంబుగ వెన్నవసంటితోఁచుఁనే, నలికదయంచులారుజత నమ్మునఁదీడిబిగించి నట్టితం, త్రులుజమనస్వదయము తోరపుఁగాయలుకొనజాకున్, యొకళ్ళగనారితెర్వన మహారుపిఁగాంచెఁగదుంబ్రిదారన్." చంద్ర.—2. కొప్పు*, "వేనలివిరిదండఁజెరివ్." కవి. ౩, ఆ.— 2. వెంద్రుక*. (చూ నూనెముడి)

వేనవేలు. దే. విణ. బ. (వేలు+వేలు.) పెక్కు-వేలు. "ఎ, గీ. వేనవేలుపుస్తకములు వేనవేలు, కన్నులును వేనవేల్నాలుకలును గలుగు, మూర్తివి." పారి. పూ. ౭, ఆ.

వేపథువు. సం. వి ఉ. పుం. 1. కంపము; 2. స్వరకంపము.

వేపనము. సం. వి. అ. న. వణఁకుట, కంపనము.

వేపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కంపితము. "అతిభీవణకోప వేపితాధరుండగుచున్." వి, పు. ౬, ఆ.

వేమము. సం. వి. న. పుం. (చూ.) నేతపలక.

వేమరు. దే. క్రి. విణ. వేమారుయొక్క-రూపాంతరము. "వేమరునడునెత్తిమూర్కొ-నుచు." ఉ, రా. ౪, ఆ. (చూ. మారు.) (ఈ రూపము చింత్యము)

వేమఱు. దే క్రి. విణ. వేమాఱుయొక్క-రూపాంతరము.

వేమారు. దే. క్రి. విణ. మాటిమాటికి. రామా. ౧, ఆ.

వేమాఱు. దే. క్రి. విణ ——వై.——

వేము. దే. వి. వేఁపచెట్టు, నింబము. (దీనిభేదములు.—నేలవేము, కొండవేము.)

వేయంచులవాలు. ద్వి. వి (వేయి+అంచులు+వాలు.) విష్ణుచక్రము, కఠారము.

వేయి. దే. స. సహస్రము. "సీ. రాజతాంభోజకర్ణికావేంద్రమున
వింగంపువేయి మూఁకంగాయి" పాండు. ౧, ఆ.

వేయిచేతులదొకిమీఁడు. ద్వి. వి. (వేయిచేతులు+ఎకిమీఁడు.) కార్తవీర్యార్జునుఁడు, సహస్రబాహువు. (చూ. వెల్లివిరియు నాలుగవయర్థము.)

వేయు. దే. స. క్రి. 1. వైచు; 2. విగఁడుచు; (రావిలో చెఁబువేసినాఁడు.) 3. ఉంచు.

వేరమి. వై. వి. వేరముయొక్కరూపాంతరము.

వేరము. వై. వి. విరోధము. "ఉ. పీనుకలాండుపుత్రులకువేరము దక్కపానంగినున్కిఁజై, పోరినకూడియుండుటలు బుద్ధులుచెప్పిన ధంగియుఁగా." భార. ఉద్యో. 3, ఆ.

వేరు. దే. వి. చెట్టుయొక్కమూలము. స. పి. అన్యము. "తే. గార తులసేతుమెల్ల వేరేర్పడిగ." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ

వేరుపనస. ద్వి వి. వేరునందు పండ్లుపండెడుపనస

వేరువిత్తు. దే. విశే. నాశము, నాశకుఁడు. "క. విననేమికల్లవేరు విత్తనివన్నఁగా." భార. ద్రో. ౪, ఆ.

వేఱడము. దే. వి. భేదము. "క. అం. క్రమముగఅనునిట్టికిం తంబులుగలవే." భో. ౬, ఆ.

వేఱేఁడి. దే. విశే. (వేఱు+ఇఁడి.) అరవిక. "ఉ. వేఱేఁడిద్యుఁ జూనివికి పెండిఁవేము గల్గకేర్పున." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "వేఱేండితనంబుచేత." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

వేఱేఁడించు. దే. స. క్రి. అంచేలమొదఁచేయు. "మ. తెంపున, కృశతోఁబంపునవేఱేఁడింపఁజుగదార్తుఁడుదివ్యాకృతిగా."(అఁవేకమొందఁజేయులయనగా అంచేకముచే నాడఁజేయుచుటయనియర్థము.) భార. కర్ణ ౧, ఆ. (ఇది వ్రాఁతప్రతులయందలిపాఠము.)

వేఱిమి. దే. వి. భేదము. వేఱడము.

వేఱు. దే; వి. భేదము. (చూ వేఁడుగోలు.) స. పి. అన్యము. "వేఱొక్క భంగిఁబాణములు విన్నను నొప్పగనఁచుటించి." భార. విరా ౧, ఆ.

వేఱుపడు. ద్వి. అ. క్రి. భేదపడు (చూ. వేర్పడు. "క. అ, పురుషులు కూడిరక్షిక, పెదవులదిగంబుటిలఁడవేర్పడిరేవిగా." భార శాం. ౫, ఆ)

వేఱుపాటు. ద్వి. వి 1. భేదము; 2. విరోధము. (చూ వేర్పాటు. చూ. చిరము.)

వేఱుపోవు దే. అ. క్రి. వేఱగు (ప్ర వేఱుపుచ్చు.)

వేఱుబందము ద్వి వి. వేఱుపాటు, భేదము.

వేల. సం వి. ఆ స్త్రీ. 1. చెలియలికట్ట; 2. హద్దు; 3. ఉప్పు; 4. రాజభోజనము; 5 అనాయాసమరణము; 6. వ్యాధి. 7. బుద్ధిభార్య

వేలము వై. వి. 1. వేదముయొక్కరూపాంతరము, "ద. వలిమి గాన్చుచేనికఁనిన్ పుష్పములుదా సాయంం, దలవలపిల్లఁబుధా కులుదట్టమమది గృహమార్చిచే, గలిగిలావకుండతెలగ వెలంతలమీఁద జొప్పుధా, విలుకునిపై దిమటమ్ముఁ వేలముగాఁ బొంపుపి పుగా." య. ౪, ఆ.—2. వేలము "ద పలగాఁ భూఁదూపు ఘటికవేలంబువెలిఁ జని రాజునుండు ద్రిప్పిఁకటి యెను." య ౨, ఆ.

వేలిమి. దే. వి. హోమము. "వేలిమియొగానురార్పునయునిత్రప వర్యయుఁ ఆక్క." కాశ. ౨, ఆ.

వేలిమికట్టియ. ద్వి. వి. సమిధ. "సీ. మొలకాస్పటికలక్ష కొక్కలతాఁగి వెలిమికట్టియల్ దాటిడితెచ్చు." కాశీ. ౬, ఆ. (చూ. వెలిమికట్టె)

వేలిమిబొట్టు. ద్వి. వి. (చూ.) రక్ష. "సీ. నొసటివేలిమిబొట్టు మినిమీఁదమ్మృగనాభి తిలకంబులటుభ్రగాఁదీర్పనమ్ము." రామా. ౨, ఆ.

వేలు. దే. అ. క్రి. వి. వ్రేలుయొక్కరూపాంతరము.

వేలుచు. దే స క్రి. హోమాగ్నియందు నేయిమొదలగువానివదుర్పించు (చూ, వేల్చు. "తే. పండుఁకువిడ్డవిచ్చిన రండమొండ, బూదిలోనేయివేల్చిఁపోల్కియోటి, యడవలోఁజల్లు దట్టినఁ రుచియగుఁ, పాత్రజనులకుఁ బెట్టుట పొంవేంద్ర." భార. శాం. ౧, ఆ.)

వేలుపు దే. వి. 1. దేవత; 2. దేవతాస్త్రీ; 3. జ్యోతిష్కము. "ద్వి. వేలుపుచెప్పనద్దతినేర్చు." పన. 3, ఆ. (చూ. వేలుపుపాటి.) (చూ. వేల్పు. దేవతాస్త్రీకి.—"వ. మఱియునువేల్పు గాంధారిమ్రొక్కై" భార. ఆా. 3, ఆ. "ఎ, క. అప్సరోభివేల్పు పొందుగాండబు, మొగిఁవేలుమొగిచిమ్రొక్కరంత." భార. అర. ౨, ఆ.

వేలుపుఁజెట్టు. దే. వి. (వేలుపు+చెట్టు.) కల్పవృక్షము, దేవతరువు

వేలుపుఁదెరువు. దే. వి. (వేలుపు+తెరువు) ఆకాశము, సురవర్త్మము. (చూ. వేల్పుఁదెరువు. అర్వ. అర. శాం.)

వేలుపుఁబెద్ద ద్వి. వి. (అయపు+పెద్ద) బ్రహ్మ, సురజ్యేష్ఠుఁడు. "వేలుపుంబెద్దనై." నిలా. ౨, ఆ. (చూ. వేల్పుఁబెద్ద.)

వేలుపుగమికాఁడు. దే. వి. 1. కుమారస్వామి; 2. బ్రహ్మ. చూ. వేల్పుగమికాఁడు. "వ. ఎనిమిదికన్నులుగల వెల్పుగమికాఁడు." భాగ. ౧౦, ౧౭౦ పూ.)

వేలుపుగాణ. ద్వి. వి గంధర్వుఁడు (చూ. వేల్పుగాణ. "వేల్పు గాణతూపు." అర్వ. యు, శాం.)

వేలుపుగడ్డి. ద్వి. వి కామధేనువు (చూ. బూమియ) (ఇట్లు వేలుపులావు.) (చూ అల్పుగడ్డి.)

వేలుపుజెపెదారి. ద్వి వి నారదుఁడు, సురముని. "సీ. వేలుపుజెపెదారి విందారగించుకోనానందలావణ్యంబులద్దినసెను." ఉ, హరి. ౬, ఆ.

వేలుపుచేఁబు దే వి (వేలుపు+వేఱు.) గంగ, సురనిమ్నగ "వేలుపుచేటికుఁకుముఁ." భో. 3, ఆ. (చూ. వేల్పుచేఁబు)

వేలుపుటొజ్జ. ద్వి వి. (వేలుపు+ఒజ్జ.) బృహస్పతి, సురాచార్యుఁడు

వేలుపుదాయ. ద్వి. వి అసురుఁడు, సురద్విషుఁడు. (చూ. వేల్పుదాయ. "తే. దాయతోఁబుట్టువఁటవేల్పుదాయగాఁజల్పు, దిద్దఁగుఁటు." అర్వ. యు, శాం)

వేలుపుబానిస. ద్వి. వి. వేశ్య. (చూ. వేల్పుబానిస.)

వేలుపుబాస. ద్వి. వి. సంస్కృతము. దేవభాష వీలా. ౧, ఆ.

వేలుపుబోనము. ద్వి. వి. అమృతము. (చూ. వేవేల్పుబోనము, వేల్పుఁబోనము) (చూ. నాకుడయు) "సీ. సిన్నికోరానివేల్పు బోనము తడపులనిడుచుపుడుముఁనోడుము." అర్వ. యు, శాం.

వేలుపుమల. య్‌. వి. మేరుపర్వతము, సురాలయము. (చూ. వేల్పుమల. "వేల్పుమలవంటిదేవర." య. ౨, ఆ.)

వేలుపుమానికము. య్‌. వి. చింతామణి. "క. దానకళ గ్రక్క వేలుపు, మానికమును బోలునదుచుమహాశీయమణిగా, గారు యిచ్చి" వి క్ర. ౨, ఆ.

వేలుపుఱేఁడు. దే. వి. ఇంద్రుఁడు, సురపతి. (చూ. వేల్పుఱేఁడు.) (ఇట్లు వేలుపుటేకి, వేల్పుగాయఁడు)

వేలుపుసాని. య్‌. వి సోదచెప్పునది, దైవజ్ఞ (చూ. వేల్పుసాని. కళా. 3, ఆ.)

వేల్పుడు. దే వి. భూత "భక్తిగోడలఁ కుమువేల్పుడొకరించి." అధ్యా. బాల, కాం

వేల్లంతర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ వెలుతురుచెట్టు.

వేల్లజము. సం. వి. ఆ. న. మిరియము, మరిచము.

వేల్లనము. సం. వి. ఆ న. 1. వేష్టనము, 2. చలనము.

వేల్లము. సం. వి ఆ న. వాయువిడంగము.

వేల్లితము సం వి. అ. న. ప్లుతమనెడి అశ్వధారావిశేషము. విణ. 1. కదలింపఁబడినది, 2. వంకరైనది.

వేవిలి. దే వి. పాలము. (చూ. వేవిళ్లు.) విణ. దున్నినది (పొలము) "క. దేవాల్పరానిమిక్కను, దావేతొకకోఁలసేయఁదలంచి యతండా, తాపుకృషాత్ముఁడేగా, వేవిలిముడిశ్రభూమిబిలువకుఁగొనియెగా." హై ౧, ఆ (బ. వేవిళ్లు చూ. వేఁళ్లు.)

వేవిళ్లు దే. వి. బ. పక్షుగర్భవాంఛారిశయరూపఖార్యలక్షణవిశేషము. "క. భావంబునఁబుత్రాని ర్భావముఁగాంక్షించుభార్య పావనిశాలి, లావతిఁ గోర్కె బాలల, వేవిళ్లనొప్పుచుండెవేవిళ్ల మరలా." భా. ౨, ఆ (చూ. పైఁడిదూలాలు.)

వేవు. దే. అ. క్రి వి. వేఁగయొక్క రూపాంతరము (ఉదయమగుటకు.—(చూ వెరవేఁగి.) రాజ్యదరూపాంతరము.—"ద్వి. వేవుల వారిట్టిబిధమెల్లఁజెప్పఁ, గాఁని." గా. యు, కాం.)

వేవురు. దే. స. బం వేగురుయొక్క రూపాంతరము. "క. ఆవేళ సుతుల్, వేవురుసుతులయుష్కసందిబిఖలముగాదే." భార. అర. ౨, ఆ.

వేవెలుఁగు. దే. వి. సూర్యుఁడు, సహస్రాంశుఁడు.

వేశంతము. సం. వి. ఆ. పుం. చిన్నగల చిన్నపల్లము, పడియ.

వేశము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వేశ్యలవాడ, (చేటులవాడపంక్తి,) 2. ఇల్లు; 3. వేషముయొక్క రూపాంతరము.

వేశవారము. సం. వి. ఆ. పుం. కంటసంబారము. (చూ.) ఉపస్కరము. (చూ. వేసవారము.)

వేశ్మము. సం. వి. న. న. ఇల్లు, గృహము, గేహము

వేశ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భోగముది. ఆ. న. ము. వేశ్యలవాడ.

వేషము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. వస్త్రభూషణాద్యలంకారము, పైరేఁత, (మనుష్యుఁడు తేరకమూల్యవస్త్రాభరణములచేతనిరివంచనిధము.) 2. స్త్రీలుమొదలైనవారివలె వేసికొనువేషము.

వేష్టనము. సం. వి. ఆ న 1. చుట్టుకొనుట; 2. పాగ; 3. చెవివెలుపలిభాగము.

వేష్టము. సం. వి. ఆ. పుం. 1. చుట్టువెలుగు; 2. చెట్టుబంక.

వేష్టించు. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను, వేడించు, బలయు. "మయోభుసవేష్టిలంచిరి కక్షులంతయును." భార. ఆది. ౮, ఆ.

వేష్టితము. సం. వి ఆ. న. కొట్టివాట, పార్లీనము, విణ. చుట్టుకొనఁబడినది.

వేష్టువ. వై. గ్రా. వి. బోఁకటి. "సీ. పచ్చరి తాలఁగోర్కె కావికంబు విరతంభుగోర్కె విచేష్టువలును" వై. ౨, ఆ.

వేసంగి. వై. వి వేసవి, గ్రీష్మఋతువు. "క. దీపమడఁగఁజేఁటి యున, గోవకుదఁగశాంతికఁగముఁగోర్కెను క్రియనా, లోపోద్య లముగఁవేసఁగి, కైపునవేలఁటోఁచెగారుకాలముదళ్తైె." పాండు. ర, ఆ.

వేసగాఁడు. య్‌. విణ (వేసము + కాఁడు.) స్త్రీలు మొదలైనవారి వేషములు వేయువాఁడు.

వేసట దే. వి అలపు, అలసట, శ్రమము.

వేసడము. యు. దే. వి శ్యేనవిశేషము. (చూ. కఱుకు. స. క్రి. అణుకు)—పై కంఠరగాడిద. "ఎ, గీ కనకవర్ణముల్ధరియించి ఘనపిశాచ, ముఖములుగల వేసడముబధరిత్రిఁ, బడిపవెనూడు" సం. "కాంచనోరశ్చదా శ్చమే పిశాచవదనాఖరాః." రా. ఆ, కాం. ౨, ఆ. (చూ. గార్దభబండి.)

వేసము. వై. వి. (చూ.) వేషము.

వేసరము. ఉభ. దే వి. శ్రమము. (చూ. వేసరించు.) సం. ఆ. పుం. కంచరగాడిద, వేసరము.

వేసరి. దే. విణ. బాధకుఁడు. "అక్కవలవేసరి." (చూ. వారాన్నిధి.)

వేసరించు. దే. ప్రే. శ్రమపఱుచు. "దీవనలిచ్చుచువేసరింపఁగారాము." భాగ ౧, స్కం.

వేసరు దే. అ క్రి. 1. శ్రమపడు; "క అన్నపానములు మోచి వేసరియున్నరు మఱి" సం. "శ్రమార్తాశ్చవహంతకమ్." భార. ఉద్యో ౧, ఆ. "క. కరినదివిచ్చివిదూపక, పరిపోషకగాయకాది పరిజనములువే, సరుటపయిమేలుదూఁకెదు, తురగముసదిదూఁకఁ గాంచిదొలుకాఁడింకగా" సర్వ. 2, ఆ - 2. నొచ్చు. "సీ. విరిదీఁగబోఁకవేసరుబాలయొట్టులీగాలు పూఁబొదరిండ్లుదూఱనోప." రసి. ర, ఆ.—3 విసుగు; "ఉ. ఒక్కొకవేఁళదమ్ముఖరోల్లమిసేయుదు రొక్కవేళఁదె, క్షుక్కవనాదరింతురుప్షణకణముల్ జనవాంఛ్రచిత్తముల్, పక్కవవేసరఁజనదు." పాఁ.3,ఆ.-4 విరామముఁబొందు. "వ. కన్నవారెల్లఁదన్నువిందింపవిఁబివిబిబివేసరియొక్కవాడిర్రరాత్రసమయంబున" కాశీ. 2, ఆ.

వేసవి. వై. వి వేసఁగియొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. మండువేసవివానవిమసుపుగాఫు" పాండు. ౨, ఆ.

వేసారు. దే.అ క్రి. వేసరుయొక్క రూపాంతరము (విసుగుటకు — "శా. మూరుండోర్కెనిదూఱగంధవహుఁబల్వారుండుటాలించిదే, సారుఁగా." కుక. ౧, ఆ)

వేస్రము. దే వి. వేసడమునకు మాఱుపేరు. అం, భా.

వేహత్తు. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూలువడినవెనుక అంబోతుపైకొనుటచే) కుమురిపోయిన ఆవు.

వేళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సమయము, కాలము, తటి.

వేళము. వై. క్రి. విణ. ఉన్ధరితముగ. "వేఁడుమిమ్ముగోళకరంబులిత్తు నిదివేళము" పాండు. ౨, ఆ.

వేళాకోళము. దే. వి. చిక్కు. (ఉపదుకు వీఁడు మిక్కిలి వేళాకోళముకొందినవాఁడు.) విణ. చిక్కయినది. "క, వేళాకోళపుఁదీఁగలుఁ, వేలికఁబెగలొనములునువిందబడుదోఁ, బాలుమొట్లాగాముంటగా, లీలాహారిప్రోలవింకనేర్పరియయ్యెగా." కళా. 3, ఆ.

వై.

వైకక్షకము. సం. వి. అ. న. పైఁడియుత్తరీయముగా వేసికొను పూదండ. (చూ. వైకక్ష్యకము.)

వైకల్పికము. సం. వి. (అ.) వికల్పముచేఁ గలిగినది.

వైకల్యము. సం. వి. అ. న. వికల, వికలత్వము.

వైకుంఠము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువుయొక్క స్థానము.

వైకుంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు, 2. ఇంద్రుఁడు.

వైకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వికృతిఁ బొందినది. (వికృతి వికారము.)

వైఖరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాక్యరూపమైన వాక్కు.

వైఖానసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వానప్రస్థుఁడు.

వైగుణ్యము. సం. వి. అ. న. విగుణత్వము. "మృదిత్వగుణ్యము ... బోలె" వై. ౬, ఆ.

వైఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మధురనరుపమునందుండెడి యొక నది.

వైచక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విచక్షణత, విచక్షణత్వము.

వైచిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైచిత్ర్యము.

వైచిత్ర్యము. సం. వి. అ. న. విచిత్రత, విచిత్రత్వము.

వైచు. దే. స. క్రి. 1. విసరివేయు, విక్షేపించు; 2. పడవేయు. "ఎదనెదిథలముల్ వైచుచు నీట." పంచ. నా. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము వయించు.)

వైజననము. సం. వి. అ. పుం. ప్రసవముగునెల, ప్రసూతినెల.

వైజయంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంద్రునిగరు. 2. ఇంద్రునిటెక్కెము. ఉు. కుమారస్వామి.

వైజయంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. టెక్కెము; 2. విష్ణుమాలిక 3. విష్ణుప్రాకారము, 4. తక్కిలికీ.

వైజయంతికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) టెక్కెముపట్టువాఁడు.

వైజాత్యము. సం. వి. అ. న. విజాతిత్వము. (చూ. విజాతి.)

వైజ్ఞానికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) నేర్పరి.

వైజాతి. వై. వి. ఒకతెగ కోమటిజాతి*. (చూ. వైజాతితొండ.) "వ. అగపారెకాలిపటుపారెంనె వైజాతిపాఁతుటేతులకోములు." అను. ౪, ఆ. (మొదటిరూపము వయిజాతి.)

వైజాతితొండ. దే. వి. ఊసరవెల్లి. "సీ. చెల్లుపెల్లుము! శింపనిచ్చినదొమ్మ ముగునని నీకోమటికులాను, చేసినిక్కపింపి చినవారివెన్నకన్నములచెల్లుఱు మువైజాతితొండ." (వైజాతితొండ యనఁగా ఇక్కడ దానివలె వేసాలమారియని యర్థము.) పంచ. వేం. ౧, ఆ. (మొదటిరూపము వయిజాతితొండ.)

వైడము. దే. క్రి. విశే. వైడముగ మొదటిరూపము. "దీ. ఉడి గంబులునేయుచున్నలామ్ములకు, వైడంబవంపియున్నవితకుమండ, బంగారుమీదతప్పర ము. లోఁగూడ, శృంగారిముపరించి." ప్రభు. ౧౦, ఆ.

వైడూర్యము. సం. వి. అ. న. విదూరదేశమునందుఁ బుట్టిన రత్నము, పిల్లికన్నురత్నము. (రూ. వైదూర్యము.)

వైణవము. సం. వి. అ. న. వెదురుబియ్యము.

వైణవికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిల్లంగ్రోవియూదువాఁడు. (రూ. వైణుకుఁడు.)

వైణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వీణవాయించువాఁడు.

వైతంసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను జంపి విక్రయించి జీవించువాఁడు, మాంసికుఁడు.

వైతసికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాటి పనిచేయువాఁడు, మాంస వాఁడు.

వైతరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. నరకమునందుండెడి నదియొకటి; 2. రాక్షసులతల్లి.

వైతాళికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేకువను రాజులను మేలుకొలుపుపాటపాడువాఁడు. విశే. మేలుకొలుపువాఁడు.

వైదగ్ధి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైదగ్ధ్యము, నేర్పు. లక్ష్మీ. ౨, ఆ.

వైదగ్ధ్యము. సం. వి. అ. న. విదగ్ధత, విదగ్ధత్వము, నేర్పు.

వైదర్భి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రీతివిశేషము, (చూ. రీతి.) 2. దమయంతి, 3. రుక్మిణి.

వైదికము. సం. విశే. (అ. ఆ. ఈ. అ.) వేదమునందుఁ జెప్పఁబడినది.

వైదికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదము తెలిసిన బ్రాహ్మణుఁడు.

వైదుషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వైదుష్యము. పాండిత్యము. "దాన వైదుషి."

వైదుష్యము. సం. వి. అ. న. విద్వత్త్వాదికము, విద్వాంసుని తనము.

వైదేహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బట్టువాఁడు, 2. వర్తకుఁడు.

వైదేహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సీతాదేవి; 2. వర్తకురాలు; 3. గోరోజనము; 4. పిప్పలికీ.

వైద్యమాత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అడ్డసరముకీ.

వైద్యము. సం. వి. అ. న. రోగచికిత్సాశాస్త్రము. "సీ. కాయబాల గ్రహోర్ధ్వాంగకములుపాలు, శల్యదంష్ట్రాజరావృషసంజ్ఞవాలు, వైద్యమష్టాంగకముతాతలాయుగల్లు, వైద్యమనిచెదినెలలనర్వమును గర్చ." పాండు. ౫, ఆ.

వైద్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చికిత్సకుఁడు, వెజ్జు.

వైధనిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. రత్నముఁ దొలిచుచెచ్చిదిసూది, అభ్యావని, టిడిపాస.

వైధవ్యము. సం. వి. అ. న. విధవాత్వము, ముండమోపితనము.

వైధాత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వైద్యశాస్త్రకర్తయగు సనత్కుమారుఁడనుదేవరి.

వైధేయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) మూర్ఖుఁడు.

వైధృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.)

వైనతేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుత్మంతుఁడు; 2. అనూరుఁడు.

వైనము. వై. వి. 1. వివరము*, (అదియు అవైనము నాకు తక్కాఁజెప్పుము.) 2. ఉపాయము*, (వానికి నేనొక వైనము చెప్పెదను.) 3. కారణము*, (వాఁడు వచ్చిచెప్పకపోయిన వైనమేమి.) 4. క్రమము*, 5. విధము*. (మొదటిరూపము

వయినము. క్రమమునకు.-"ద్వి. దయనుపఠించి తగసృష్టి సేయను, వయినంబుశోధించి వాక్సిద్ధిగాంచఁగ." విష్ణు. పూ. 3, ఆ.)

వైనీతకము. సం. వి. అ. పుం, న. రథశిబికాదిపరంపరావాహనము, శేసమోఁత. (అనిగొందము.) అనికులమోయునట్టి గుందలముగొనఁగుఁబి. (అనిగొందము.)

వైపరీత్యము. సం. వి. అ. న. విపరీతత్వము, తడఁబాటు.

వైపు. దే. వి. 1. తట్టు, ప్రక్క; 2. ఒడుపు, లక్ష్యము, "సీ. వైపుదప్పిన మహాకోపంబుకడవ పోయిబైరంబాత్తఁబూనఁదాయ." (చూ. ముందు.) కాశీ. ౬, ఆ.-3. ఉపాయము. "క. ఒకింతనేఁడునరుకూతఁజెమహీ, ధారునకు వైష్ణవులపై, వైరస్యముగలుఁగఁజేయు వైపు" పర. 3, ఆ. (మొదటిరూపము వయిపు.)

వైపుకాఁడు. దే. విశే. ఉపాయశాలి. "ఎ, గీ. బుంగలయాసకంబు, వడిచిగొనితెచ్చుచున్నట్టివైపుకాఁడు." మరా. (మొదటిరూపము వయిపుకాఁడు.)

వైపుల్యము. సం. వి. అ. న. విపులత్వము, విరివి.

వైభవము. సం. వి. అ. పుం. విభవము. (ఇది సౌఖ్యమువంటిది.)

వైమనస్యము. సం. వి. అ. న. విమనోభావము, దుఃఖమునొందిన మనసుగలవానితనము.

వైమాత్రేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సవతితల్లికొడుకు.

వైమానికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) విమానమెక్కి సంచరించువాఁడు.

వైమాలము. దే. విశే. అధికము. (వైమాలపుఁగోపము.) (మొదటిరూపము వయిమాలము.)

వైముఖ్యము. సం. వి. అ. న. విముఖత్వము, పరాఙ్ముఖత్వము.

వైయర్థ్యము. సం. వి. అ. న. వ్యర్థత, వ్యర్థత్వము.

వైయాకరణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వ్యాకరణశాస్త్రము తెలిసినవాఁడు. విశే. వ్యాకరణసంబంధముగలవాఁడు.

వైయాఘ్రము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పులితోలుతో కప్పఁబడినది. (రథము.)

వైయాత్యము. సం. వి. అ. న. వియాతత్వము, దిట్టతనము.

వైరనిర్యాతనము. సం. వి. అ. న. పగతీర్చుకొనుట, వైరశుద్ధి.

వైరము. సం. వి. అ. న. విరోధము, విద్వేషము, పగ.

వైరవులు. దే. వి. కట్టెనిప్పు, అంగారము. (మొదటిరూపము వయిరవులు.)

వైరశుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పగతీర్చుకొనుట.

వైరస్యము. సం. వి. అ. న. విరసత్వము, వెగటు.

వైరాగి. సం. వి. న్. పుం. బైరాగి.

వైరాగ్యము. సం. వి. అ. న. విరాగత్వము, విషయేచ్ఛారహితత్వము.

వైరారోహము. సం. వి. అ. పుం. అంతకంతకు చేలమెచ్చెడి గొప్పయుద్ధము.

వైరాలు. దే. వి. (చూ.) వైరవులు. (మొదటిరూపము వయిరాలు.)

వైరి. సం. వి. న్. పుం. అరాతి, శత్రువు, పగవాఁడు.

వైరించు. సం. అ. క్రి. పగగొను. "సీ. వైరింపఁజాలుసంతకుఁగాని నేనియుఁబోర నదరంటఁగా త్రేయుటతనివిరుడు." భల్లా. 4. ఆ.

వైరూప్యము. సం. వి. అ. న. విరూపత, విరూపత్వము.

వైల. దే. వి. [illegible]. (మొదటిరూపము వయిల.)

వైలక్షణ్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షణత, విలక్షణత్వము.

వైలక్ష్యము. సం. వి. అ. న. విలక్షత్వము, విస్మయాన్వితత్వము.

వైవధికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కావడిమోచెడువాఁడు.

వైవర్ణ్యము సం. వి. అ. న. వివర్ణత, వెల్లఁబాటు.

వైవశ్యము. సం. వి. అ. న. వివశత, వివశత్వము.

వైవస్వతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. యముఁడు; 2. ఒక మనువు, (చూ. మనువు.) 3. శనైశ్చరుఁడు.

వైవాహికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) వివాహసంబంధమైనది.

వైశసము. సం. వి. అ. న. హింస. "శస్త్రప్రయుక్తదిదముథనావైశసంపశ్యజాతమ్." అమరుకము.

వైశాఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకనెల; 2. కవ్వము.

వైశారద్యము. సం. వి. అ. న. 1. విశారదత్వము, పాండిత్యము; 2. నేర్పు.

వైశాల్యము. సం. వి. అ. న. విశాలత్వము, వెడలుపు.

వైశికము. సం. వి. అ. న. 1. కపటము; "ఉ. ఒంటరిగన్నఁగూడఁజను నూరక యున్నలువాఁడువాఁడుఁద, త్తఱపడుబోఁటిచిత్రపువిధంబునహొత్తిలివల్కెఁజక్కఁబ, ల్మఱుఁబోరుగింద్లకీరునౌకమట్టున నిల్వదుదంటమీఁదియుం, జెంగలించువైశికపుదీక్షనటించుచుబారధారిణీ." వై. 3, ఆ.-2. భోగముతనము. "రగడ. కుందములునీరాకఁగూర్చితినిగైశికము, నిందునకువెలయుదగసేలవిడువైశికము." (ఇక్కడ కపటమును అర్థము.) పాన్వ. 3, ఆ.— విశే. 1. భోగముదానిది; "క. అదియుండతత్త్వయుతస్వతె, యుంచి క్లస్థైకభిరువృత్తిఁబ్రియాలా, థరీశమెయిదొలఁగించుక, హిత నునఃదిగాకయున్నకవివైశికముల్." ఆము. ౫, ఆ.—2. మూర్ఖము. "తే. పనుమాలిడ్డఁబోగదులయింతయువి, వైశికంబగు." హరి. ఉ. 2, ఆ.

వైశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బహువేశ్యాభోగరసికుఁడు.

వైశేషికము. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములనుచెప్పునట్టి తర్కశాస్త్రము.

వైశేషికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సప్తపదార్థములనుచెప్పునట్టి తర్కశాస్త్రము నెఱిఁగినవాఁడు.

వైశ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కోమటివాఁడు, అర్యుఁడు.

వైశ్రవణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, సైఁడితేఁడు.

వైశ్వదేవము. సం. వి. అ. న. విశ్వదేవతలనుగూర్చిచేసెడు హోమము. విశే. విశ్వదేవసంబంధమైనది.

వైశ్వానరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, వేఁడివేలుపు.

వైషమ్యము. సం. వి. అ. న. విషమత్వము, [illegible].

వైషయికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) విషయసంబంధమైనది.

వైష్ణవము. సం. వి. అ. న. విష్ణువేదేవుఁడు అను ఒక మతము. (చూ. మతము.) విశే. విష్ణుసంబంధమైనది.

వైష్ణవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒక మాతృక. (చూ. మాతృక.)

వైష్ణవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుభక్తుఁడు.

వైసారిణము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యము, చేఁప.

వైసిక. వై. వి. కపటము. "ఎ, గీ. ఉల్లమునఁ గరంగ వైసికపల్లటీలఁగ, ధైర్యమెసలంగ మంత్రతంత్రములు మఱచి" ఉ. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము వయిసిక.)

వైస్వర్యము. సం. వి. అ. న. విస్వరత్వము (ఎలుఁగుయొక్క) గాలుపాటు.

వైహాయసము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) విహాయససంబంధమైనది.

వైళము. దే. క్రి. విశే. శీఘ్రముగ. "క. ఓలేమయేతవవనీ, పాలకసంభావితార్థపరికల్పనకుఁ, జాలినవిలుమిలలేదా, వైళమచను మింకమనల వలవదలనినఁ." హరి. ౫, ఆ. (మొదటిరూపము వయిళము.)

వో.

వోఢ. సం. వి. ఋ. పుం. 1. తెరుగడపువాఁడు; 2. మోపరి.

వ్య.

వ్యంగము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప. విశే. కుంటి.

వ్యంగ్యము. సం. వి. అ. పుం. వ్యంజనచేతఁ దెలియఁదగిన యర్థము.

వ్యంజకము. సం. వి. అ. పుం. 1 అభినయము; 2. వ్యంగ్యార్థమును దెలిపెడిశబ్దము.

వ్యంజన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక శబ్దవృత్తి. (చూ. వృత్తి.) అ. న. ము. 1. కూర; 2. ఆలుమగలగుఱి, 3. గురుతు; 4. మీసము, 5. హల్లు; 6. పర్యగ్నికరణాది పశుసంస్కారము.

వ్యంజితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) బయలుపఱుపఁబడినది.

వ్యంసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మోసకాఁడు.

వ్యక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తెల్లమైనది; 2. తెలియఁబడినది. (అభివ్యక్తము అనియు.)

వ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జాతివేఱై జాతికి ఆశ్రయమైనస్వరూపము.

వ్యగ్రుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వేగిరపడువాఁడు 2. ఒకటఁదగిలినమనసుగలవాఁడు.

వ్యజనము. సం. వి. అ. న. విసనకఱ్ఱ, తాళవృంతము.

వ్యడంబకము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుచెట్టు.

వ్యతికరము. సం. వి. అ. పుం. 1. క్షోభము; 2. వ్యసనము 3. పరస్పరమేళనము.

వ్యతిక్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము, అతిక్రమము.

వ్యతిరిక్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. వేఱుపడినది; 2. మాఱుపడినది.

వ్యతిరేకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేఱు; 2. మాఱు; 3. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

వ్యతీపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 2. (యుద్ధమున) వెనుదీయుట; 3. అత్యుత్పాతము.

వ్యత్యయము. సం. వి. అ. పుం. వ్యత్యాసము, తడఁబాటు.

వ్యత్యస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యత్యాసపడినది, తడఁబడినది.

వ్యత్యాసము. సం. వి. అ. పుం. వ్యత్యయము, తడఁబాటు.

వ్యథ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాధ. అ. పుం. ము. తొలిపుచ్చుట.

వ్యథితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. బాధింపఁబడినది. 2. తొలిపుచ్చఁబడినది.

వ్యధ్వము. సం. వి. అ. పుం. చెడ్డత్రోవ, కాపథము.

వ్యపదేశము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కపటము. (చూ. అపదేశము.)

వ్యపేతము సం విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి తొలఁగినది. (చూ. అపేతము.)

వ్యభిచరించే. సం. అ. క్రి. 1. తప్పిచరించే, 2. అంకుపోవు.

వ్యభిచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తప్పిచరించుట, 2. అంకు.

వ్యభిచారి. సం. వి. ఇ. న. శృంగారభావవిశేషము. (ఇది ముప్పదిమూడు.—నిర్వేదము, గ్లాని, శంక, అసూయ, మదము, శ్రమము, ఆలస్యము, దైన్యము, చింత, మోహము, స్మృతి, ధృతి, వ్రీడ, చపలత, హర్షము, ఆవేగము, జడత, గర్వము, విషాదము, ఔత్సుక్యము, నిద్ర, అపస్మారము, సుప్తి, విబోధము, అమర్షము, అవహిత్థ, ఉగ్రత, మతి, వ్యాధి, ఉన్మాదము, మరణము, త్రాసము, వితర్కము.)

వ్యభిచారిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అంకుటాలు.

వ్యయ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

వ్యయము. సం. వి. అ. న. లగ్నమునకు పండ్రెండవ యిల్లు. పుం. వెచ్చము.

వ్యయించే. సం. స. క్రి. వ్యయముచేయు, వెచ్చించే.

వ్యయితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వెచ్చింపఁబడినది.

వ్యర్థము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రయోజనములేనిది, వమ్ము.

వ్యవకలనము. సం. వి. అ. న. ఒక సంఖ్యలో నొక సంఖ్యను దీయుట.

వ్యవకలితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యవకలనముచేయఁబడినది.

వ్యవచ్ఛిన్నము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వ్యవచ్ఛేదమునొందినది.

వ్యవచ్ఛేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఖండించుట; 2. భాగించుట, 3. భాగహారము; 4. తారతమ్యము; 5. బాణగమనము.

వ్యవధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కప్పు; 2. మఱుఁగు.

వ్యవధానము. సం. వి. అ. న. 1. అవకాశము; 2. కప్పు; 3. మఱుఁగు.

వ్యవధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మేర; 2. వ్యవధానము.

వ్యవసాయము. సం. వి. అ. పుం. 1 ప్రయత్నము; 2. కృషి.

వ్యవసాయి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) వ్యవసాయముగలవాఁడు.

వ్యవసితము. సం. వి. అ. న. 1. నిశ్చయము; 2. వ్యవసాయము. విణ. 1 అనుష్ఠింపఁబడినది; 2. నిశ్చయింపఁబడినది, 3. మోసపుచ్చఁబడినది.

వ్యవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. శాస్త్రనిరూపితనియమము.

వ్యవస్థితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వ్యవస్థచేయఁబడినది.

వ్యవహరించు. సం. అ. క్రి. వివాదముచేయు స. క్రి. వాడుకచేయు.

వ్యవహర్త. సం. వి. ఋ. పుం, న్యాయాధిపతి విణ వ్యవహరించువాఁడు.

వ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. తగవు; 2. న్యాయము; 2. వాడుక; 4. జూదము.

వ్యవహితము. సం. విణ. (అ. అ. అ) వ్యవధానముగలది.

వ్యవాయము. సం. వి. అ. న. తేజము. పుం. 1. మఱుఁగు. 2. స్త్రీసంభోగము.

వ్యష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒంటరితనము, ఒంటిపాటు.

వ్యసనము. సం. వి. అ. న. 1. ఆపద, 2. కామక్రోధములవలనఁ బుట్టెడుదోషము. [ఇవి యెడు.- పానము, స్త్రీ, మృగయ, ద్యూతము, (ఇవి కామమువలనఁబుట్టినవి.) వాక్పారుష్యము, దండపారుష్యము, అర్థదూషణము. (ఇవి కోపమువలనఁబుట్టినవి.) ఇట్లు.] 3. ఆసక్తి, 4. పాపము; 5 అపాయము; 6 నిష్ఫలమైన ప్రయత్నము; 7. దైవమువలని యనిష్టఫలము.

వ్యస్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వేఱుపడినది; 2. వ్యాకులతఁబొందినది, 3. వ్యాపించినది.

వ్యళీకము. సం. వి. అ. న. 1 అప్రియము, 2. అకార్యము, 3. అచ్చెరుపాటు; 4 అసత్యము; 5 బాధ, 6. సిగ్గు, 7. మోసపుచ్చుట, 8. మన్మథావేశముచేఁజేయఁబడిన కామినీజనాపరాధము.

వ్యా.

వ్యాకరణము. సం. వి. అ. న. శబ్దశాస్త్రము.

వ్యాకీర్ణము. సం. విణ (అ. అ అ) చెదరినది.

వ్యాకులము. సం విణ. (అ. అ. అ.) కలఁతనొందినది.

వ్యాకులితము. సం విణ. (అ. అ అ.)——పై.——

వ్యాకృతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేఱుపఱుచుట; 2 వివరపఱుచుట; 3. రూపాంతరపఱుచుట, 4. వ్యాకరణము.

వ్యాకోచము సం విణ. (అ. అ అ.) వికసించినది. (చూ. వ్యాకోచము, వ్యాకోపము.)

వ్యాఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. అర్థవివరణము.

వ్యాఖ్యాత సం. వి-. (ఋ. ఈ. ఋ.) వ్యాఖ్యానముచేసినవాఁడు. (అ. అ. అ.) మూ. 1. వ్యాఖ్యానము చేయఁబడినది, 2. చెప్పఁబడినది.

వ్యాఖ్యానము. సం. వి. అ. న. అర్థవివరణముచేయుట.

వ్యాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము, (చూ. యోగము.) 2. ఒక యర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 3. విఘ్నము; 4. దెబ్బ.

వ్యాఘూర్ణనము. సం. వి. అ. న. తిరుగుడు.

వ్యాఘూర్ణితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) తిరుగుడుపడినది.

వ్యాఘ్రనఖము. సం. వి. అ. న. 1. ధూపద్రవ్యవిశేషము, పులిగోరు; 2. పులిగోరుకీ; 3. గంధద్రవ్యవిశేషము; 4. నఖక్షతవిశేషము.

వ్యాఘ్రపాదము. సం. వి. ద. పుం. ములువెలఁగచెట్టు. పుల్లవెలఁగ. (అనికొందఱు.)

వ్యాఘ్రపుచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు.

వ్యాఘ్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులి. 2 పెద్దాముదపుఁజెట్టు, 3. ఉత్తరపదమైనచో శ్రేష్ఠము.

వ్యాఘ్రాటము. సం. వి. అ. పుం భరద్వాజపక్షి, తిత్రింత.

వ్యాఘ్రి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. వాఁకుడుకాయ.

వ్యాజము. సం. వి. అ. పుం. 1 కపటము; 3. చెద్దతనము.

వ్యాజ్యగాఁడు. దే. వి. (వ్యాజ్యము + గాఁడు.) వివాదపడెడువాఁడు.

వ్యాజ్యమాడు. దే. అ. క్రి. (వ్యాజ్యము + ఆడు.) వివాదపడు.

వ్యాజ్యము. దే. వి. వివాదము, తగవు.

వ్యాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. తెవులు; 2. చెంగల్వకోష్టుకాయ.

వ్యాధిఘాతము. సం. వి. అ. పుం. తేల, ఆరగ్వధముచెట్టు.

వ్యాధితుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వ్యాధిగలవాఁడు, తెవులుగొంటు.

వ్యాధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బోయవాఁడు, 2. దుష్టుఁడు.

వ్యానము. సం. వి. అ. పుం. శరీరమంతట వ్యాపించినవాయువు. (చూ. వాయువు.)

వ్యాపకుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వ్యాపించువాఁడు.

వ్యాపనము. సం. వి. అ. న. వ్యాపించుట.

వ్యాపనీయము. సం. విణ. అ. అ. అ. వ్యాపింపఁదగినది, వ్యాప్యము.

వ్యాపాదనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట; 2. ద్రోహము తలఁచుట.

వ్యాపాదము. సం. వి. అ. పుం. ద్రోహపుతలఁపు.

వ్యాపాదితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. చంపఁబడినది; 2. ద్రోహముతలఁపఁబడినది.

వ్యాపారము. సం. వి. అ. పుం. 1. పని; 2. ఉద్యోగము.

వ్యాపారి. సం. వి. న్. పుం. మాధ్వుఁడు. విణ. (న్. ఈ. న్.) వ్యాపారముగలవాఁడు.

వ్యాపి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) వ్యాపించువాఁడు.

వ్యాపించు. సం. అ. క్రి. అంతట ప్రసరించు, నిండు. (అధివ్యాపించు అనియు.)

వ్యాపృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వ్యాపారము.

వ్యాపృతుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వ్యాపారముపొందినవాఁడు.

వ్యాప్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. వ్యాపించినది; 2. ప్రసిద్ధికెక్కినది, 3. పొందఁబడినది.

వ్యాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వ్యాపించుట. 2. ప్రసిద్ధికెక్కుట; 3. పొందుట. (అభివ్యక్తి అనియు.)

వ్యాప్యము. సం. వి. అ. న. చెంగల్వకోష్టుకీ. విణ. వ్యాపింపఁదగినది.

వ్యామము. సం. వి. అ. పుం. 1. బార; 2. పొగ.

వ్యామోహము. సం. వి. అ. పుం. అత్యంతమోహము.

వ్యాయతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. దృఢమైనది; 2. దీర్ఘమైనది; 3. అధికమైనది; 4. వ్యాపారముగలది.

వ్యాయామము. సం. వి. అ. పుం. 1. శ్రమము; 2. సాము. 3 బార; 4. నిలుకు.

వ్యాయోగము. సం. వి. అ. పుం. నాటకవిశేషము. (చూ. నాటకము.)

వ్యాలోలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి చలించునది.

వ్యావర్తనము. సం. వి. అ. న. 1. వెనుకకు మరలుట; 2. చుట్టుట.

వ్యావహారికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంత్రి. విణ. వ్యవహారము తెలిసినవాఁడు.

వ్యావృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెనుకకు మరలినది 2. చుట్టఁబడినది.

వ్యావృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కొలదివ్యయము "సీ. దర్భాటుపైనొక్కఁడలు చూపియుదిమాయనదఁగవేతేచూపు వ్యావృతులును." అను. ౬. ఆ. (టీకకర్తలర్థము కొందఱు వ్రాసియున్నారు.)

వ్యావృత్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వెనుకకు మరలినది; 2 చుట్టఁబడినది.

వ్యాసంగము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి ఆసంగము.

వ్యాసక్తుఁడు సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి ఆసక్తిగొన్నవాఁడు.

వ్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. విరివి, 2. ఎదేనియొకవిషయమును విరివిగా వ్రాయుట. డు. పురాణకరుని పేరు.

వ్యాహతము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి కొట్టఁబడినది; 2 వ్యర్థమైనది.

వ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. వచనము, పలుకు.

వ్యాహృతము, సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పలికింపఁబడినది, పలుకఁబడినది.

వ్యాహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వ్యాహారము; 2. మంత్రవిశేషము. (ఓమ్.)

వ్యాళగ్రాహి. సం. వి. న్. పుం. పాములవాఁడు. (రూ. వ్యాళగ్రాహుఁడు. అ. పుం.)

వ్యాళము, సం. వి. అ. పుం. 1. పాము; 2. పులి; 3. కులుకయేనుఁగు. విణ. క్రూరమైనది. (రూ. వ్యాడము.)

వ్యాళాయుధము. సం. వి. అ. న. 1. పులిగోరుకీ; 2. గంధద్రవ్యవిశేషము. (రూ. వ్యాడాయుధము.)

వ్యు.

వ్యుత్క్రమము. సం. వి. అ. పుం. క్రమవిపర్యయము; వ్యతిక్రమము.

వ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. అడ్డపాటు, 2. సమాధినుండి మరలుట, 3. ప్రతికూలప్రవర్తనము; 4. స్వాతంత్ర్యము.

వ్యుత్పత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానము; 2. శబ్దసంభవప్రకారము.

వ్యుత్పన్నుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శాస్త్రాదిజన్యపరిజ్ఞానముగలవాఁడు.

వ్యుత్పాదకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వ్యుత్పత్తిని కలిగించునది.

వ్యుషితము. సం. వి. అ. న. తెలిసి, తేర్చి. (దీనికి అర్థియని వాడుదురు.)

వ్యుష్టము. సం. వి. అ. న. వెలుగు. విణ. వేగినది.

వ్యుష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ప్రయోజనము, 2. సమృద్ధి.

వ్యూ.

వ్యూఢము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వ్యూహముగా ఉంచఁబడినది; (సేన), 2 ఉంచఁబడినది, 3. దటమైనది 4. విశాలమైనది.

వ్యూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నేయుట, నేత.

వ్యూహము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలి ఊహ, 2. ముగ్గురము; 3. సమూహము, 4. రచన, (వ్యూహభేదములు.—దండము, భోగము, మండలము, అసంహతము. చక్రగోమూత్రికాదులు వీనియవాంతరభేదములు.)

వ్యో.

వ్యోమకారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇనుముచేయువాఁడు; 2. కమురవాఁడు.

వ్యోమకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, దిగంబరుఁడు.

వ్యోమము. సం. వి. న్. న. 1. ఆకాశము, 2. జలము.

వ్యోమయానము. సం. వి. అ. న. (రూ.) విమానము.

వ్యోషము. సం. వి. అ. న. (రూ.) త్రికటుకము.

వ్ర.

వ్రంత. దే. వి. 1. పుండు, "వ్రంతలుగట్టిపాఱురుధిరంబు." భో. ౫, ఆ. (చూ. కట్టు.) 2. పల్లము. "వ్రంతమిత్తేర్పడగా." రా. యు, కాం. (వరఁతమిక్కు-రూపాంతరము)

వ్రక్క. వై. వి. ఖండము. "వ్రక్కలుచేయఁగాఁ బురుధిరంబులఁదోఁగుచు" వా ౫, ఆ.

వ్రక్కలించు. వై. స. క్రి. వ్రక్కలుచేయు, భేదించు. "శా. శంఖభేరిమృదంగనిస్వానభయద. రావములుదిక్తటంబుల వ్రక్కలింప" వై. ౭, ఆ.

వ్రక్కలింత. వై. వి. భేదనము. "సీ. కత్తడిగిట్టుకుక్షులివ్రక్కలింతలనొనరించిన దుష్టమిస్సెల్లఁగప్పు." అద్భు. యు, కాం.

వ్రక్కవాయు. దే. అ. క్రి. (వ్రక్క+వాయు.) తెగు. "ఉ. త్రొక్కయున్నతిఁగ వ్రక్కవాసినజాలి, పడియు." భో. ౫, ఆ.

వ్రక్కవాటు. దే. అ. క్రి (వ్రక్క+పాటు.) వ్రక్కయగు, చీలు, భేదిల్లు. (చూ. పాటు.)

వ్రచ్చు. వై. స. క్రి. చీల్చు. భేదించు*. "సీ. నరవరాధిపవీర శరవిసరాహతియోర్చి నైరాశపొరక్కులి వ్రచ్చితలుగ." రా. యు, కాం.

వ్రజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పసులమంద; 2. పసులకొట్టము, 3. సమూహము; 4. త్రోవ.

వ్రజ్య. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. భిక్షలోనగువానికొఱకు తిరుగుట; 2. ప్రయాణము, 3. ఒకతెగ.

వ్రణము. సం. వి. అ. న. గాయము. పుం, న. పుండు. (ఇది మూలయనిమిది భేదములుగలది.) పుం. కిణము.

వ్రతతి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. తీఁగ, 2. విరివి.

వ్రతము. సం. వి. అ. పుం. న. ఉపవాసాది పుణ్యకర్మము, నోము.

వ్రతి. సం. వి. న్. పుం. 1. యజ్ఞముచేయువాఁడు, 2. వ్రతము గలవాఁడు. (వ్రతిభేదములు.—బాటు, స్నాతకుఁడు, యతి, శాండిలుఁడు, వ్యాయాతికుఁడు, మూలికుఁడు, లోచకుఁడు, కౌరుద్వఁడు, ఖపుటుఁడు.)

వ్రప్పు. వై. వి. చీలిక. "సీ. కలఁబడ్డగుదియవ్రప్పులఁబాఁతమసి యుడి యంబలిగంజంబ్లవదుగువారు." అను. ౬, అ.

వ్రయ్య. వై. వి. వ్రక్క, ఖండము. "చ. వారిఁబరమేశ్వరం ప్రధునముత్త జగత్ప్రియుఁగేదువ ఱుకుదు, రన్నరుఁడిపు డీదు జవాద పలు వ్రయ్యలువాయదు." పారి. ఉ. ౬, అ.

వ్రయ్యఁబడు. వై. అ. క్రి. (వ్రయ్యన్+పడు.) వ్రయ్య, భేదిల్లు. "శా. తదుమ్మాతధ్వనుల్ దాఁకెరా, గాలోగాద్రిగుహల్ ప్రశధ్వనలోనఁగఁ భూమి వ్రయ్యంబడన్." రామా. ౮, అ. (స్వార్థమున పడు.)

వ్రయ్యవాఱు. దృ. అ. క్రి. (వ్రయ్య+వాఱు.)——వై.——"ద్వి. మహి వ్రయ్యవారనొత్తిలియార్చుచు." రా. యు, కాం. (చూ. వాఱు.)

వ్రయ్యు. వై. అ. క్రి. బ్రద్దలగు, చీలు*. "ఎ, గీ. దేవదత్తం బురవము గుణము, రావముతుదిక్తటంబుల వ్రయ్యఁజేయ." భార. ద్రో. ౧, అ.

వ్రశ్చనము. సం. వి. అ. న. భేదనము. పుం. వత్రవరకుల్ప, ఆకుజాయి.

వ్రా.

వ్రాఁకుడు. వై. వి. వాఁకుడునకు మొదటిరూపము.

వ్రాఁత. దే. వి. వ్రాయుట, లేఖనము.

వ్రాఁతకాఁడు. దే. వి. వ్రాయువాఁడు, లేఖరి.

వ్రాఁతచాపడి. దే. వి. వ్రాసెడుచోటు, గ్రంథకుటి.

వ్రాఁతపని. దే. వి. రంగువేయువాఁడు వస్త్రములయంచులయందు రంగుతో వ్రాసెడుచిత్రము.

వ్రాఁతబల్ల. దే. వి. వ్రాఁతకాండ్రు కాగితములుంచుకొని వ్రాయుటకు కాళ్లచౌకపువాటపువలకలోనగునది.

వ్రాఁతసాకిరి. దృ. వి. (చూ.) లిఖితుఁడు.

వ్రాతము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము, గుంపు.

వ్రాత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఉపనయనాదిసంస్కారములేని బ్రాహ్మణుఁడు లోనగువాఁడు.

వ్రాయసకాఁడు. దే. వి. లేఖరి, లేఖకుఁడు. (వాడుకయందు రాయసగాఁడందురు.)

వ్రాయసము. దే. వి 1. వ్రాఁత; 2. జాబు. "ఆ. అటుగు తిందుసేను మరయుచుఁదండ్రి వ్రా, యసముఁజూచిధిక్కిసందియ తఁడు." వై. ౮, అ. (వాడుకయందు రాయసమందురు.)

వ్రాయి. దే వి. 1. అక్షరము; 2. రేఖ; "ఉత్సా. చేరి వ్రాలుచూచి యిది యశేషరాజ్యవిభవలో, గాతికయము గలిగి యలరుననియు మృదులకరణకం, జాతరేఖలరసి రాజకతులనతుల కర్షియా, నాతియనియుమపుడులక్షణజ్ఞలాడిరొసిరిఁగన్." కళా. ౬, అ.–3. పాచికమీఁది చోట్టు. "వ. తప్పుదాయంబునకు నొక వ్రాయిబిడిచెద." ఉ, హరి. 3, అ.

వ్రాయు. దే స. క్రి. లిఖించు. "సీ. కలకంఠ కంఠికపులకు క్రీకారముల్ రక్షయంత్రములుగా వ్రాయవచ్చు." అని 3, ఆ.

వ్రాలు. దే. అ. క్రి. 1. పక్షిక్రిందికి దిగు, "తే. కాంచిమెల్లన యయ్యశోకవాముమీఁద, వ్రాలియా క్రిందిపలకఁటేరంబుచూచి." రసి. ౫, అ—2. ఒఱగు, "తే. అరదంబుమీఁద వ్రాలిన, ధర ణీశ్వరుఁడేరి." వై. ౨, అ.—3. మించు; "క. ఎక్కు, వ్రాలెద నోరిపురెట్టులు కూలెదరో చూడు." భార. ద్రో. ౨, అ.— 4 తగు. "క. పొంగుచుమూకుమ్మగంబులు, రంగకఁగఁగ నేలు చుండి వ్రాలనిలుతిరఁగన్." అన్న. అర, కాం.—వి. బ. 1. అక్షరములు; 2 సంతకము. (చూ. అరు మూడవయర్థము.)

వ్రాలుచే. దే. వ్రే. వ్రాలఁజేయు. (చూ. వ్రాల్చు. "క. తీమెల్లన్, దళులువనల వ్రాల్తుమ త్రుధారలుదొరుఁగన్." హరి. పూ. ౮, అ.)

వ్రీ.

వ్రీడ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సిగ్గు, లజ్జ, త్రప.

వ్రీలు. దే. అ. క్రి. చీలు. "అడుగునఁబండి వ్రీలియనలై." అను. ౧, అ.

వ్రీలుపడు. దృ. అ. క్రి. దౌర్బల్యముఁబొందు.

వ్రీహి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వడ్లు, 2. ఎఱ్ఱవడ్లు.

వ్రే.

వ్రే. దే. వి. గొల్లకులము. (వ్రేఁడు, వ్రేత.)

వ్రేఁకటి. దే. వి. (వ్రేఁగు+కట్టు.) వేఁకటి, గర్భము. (చూ. తెవ్వులుగొంటు.) (సంధిని వర్ణలోపాది.)

వ్రేఁకన. దే. వి. భారము. "భరత్రికంటె వ్రేఁకనయగుదాన." భార. అర. ౭, అ. (విశేషణముగుచో) "వ్రేఁకనిమోపు." (చూ. తెల్లగొంటు.) (చూ. అంకన.)

వ్రేఁకము. దే. వి. వ్రేఁగు, భారము. "ఉ. కాఁకనెదిర్చినంగర ముఖంబున పొచ్చెపరాలకంకముల్, గూఁకటివ్రేళ్లతోఁ బెకలి గోత్రవనంబును దీసిపట్టియా, వ్రేఁకపుఁగేదుగా వ్రజవేఁచఁదలం చినగోరుముట్టునై, రోఁకటి పోటుచందముగరొప్పెనుల్ననుఁజూచి తిట్టరే." వై. ౧,

వ్రేఁగు. దే. అ. క్రి. వేఁగు మొదటిరూపము. "నన్నుఁబాసి యూరే మదనాస్త్రఘాతముల వ్రేఁగెదో." కా. ౨, అ.—వి. భారము. "క. నాఁగటుఁదగిలి చికిలిచి, వ్రేఁగురొఁలియుమర్చి త్రేయుచుఁ దోష్టో, రేఁగదుతర్పముబాసట, గాఁగూల్చెనుబగఱనెల్లఁగడుఁబో ద్యముగాన్." హరి. ఉ. ౬, అ. "ఆ. వ్రేఁగు పెద్దిపనోకక రథఁదరింప, లేవిభంగి." భార. శాం. ౫, అ.

వ్రేఁగుపడు. దే. అ. క్రి. భరపడు.

వ్రేఁచు. దే. ప్ర. వ్రేఁగఁజేయు. (వేఁచు మొదటిరూపము.)

వ్రేఁడు. దే వి. గొల్లవాఁడు, గోపకుఁడు. (చూ. వ్రేఁత మొదటి రూపము.)

వ్రేఁత. దే వి. 1. వ్రేయుట; "క. కొండొకసేపునకుఁ దెలిసి, తండగదావండమున సకపాల క్రోధో, ద్దండత బలు వ్రేయఁగా, కండాగడమునకుఁజేసెదనగద వ్రేఁతల్." పారి. ౧, ఆ.— 2. దెబ్బ "క. అనార్యభావుఁడీ క్రియ, వ్రేసిఁ యవ్వారిని దను జరిధుఁడపిఁకురో, ల్లానముఁబుచ్చ్యాగనిపాఁడి, చేసెనమురులార్వ నతనికిరమొ వ్రేఁతల్." నిర్వ. ౪, ఆ.

వ్రేఁపు. దే. వి. వ్రేఁపుడు. (వేఁపుడు మొదటిరూపము.)

వ్రేఁపుడు దే వి. వేఁపుడుయొక్కరూపాంతరము. (చూ. వ్రేఁగు.)

వ్రేటు. దే వి. 1. వ్రేయుట; "సీ. వ్రేటునకును నైనరీతి మైదమ వాగమ్ము వెంబడిగ నశ్వములు మెలఁగ" కళా. ౫, ఆ.— 2. దెబ్బ "అతని వ్రేయుటయు వ్రేటువడి సొచ్చి." పారి. ౩, ఆ.

వ్రేటుగొను. దే. స. క్రి. (వ్రేటు+గొను.) కొట్టు. "క. అప్పుడు బలవంతుండు గండశిలంబునందొరుఁగు నెత్తురు మదం బుగా మత్తగజంబుఁ జూచి మదుండుదంబు చందంబున నెలవొం దుఁగదయల్లార్చి పేర్చి వ్రేటుగొనిన." సం. "అతాదయవృత్రు ను మిత్రుగ్నరి." భార. శల్య. ౨, ఆ

వ్రేత. దే. వి. గొల్లది, గోపిక. "ఉ. వ్రేతలగూడియుఁ బ్లవవిధులఁ బోఁబొదరిండ్లకు తారి చయుగ" వి, పు. ౭, ఆ.

వ్రేపల్లె. దే. వి. గొల్లపల్లె, ఘోషము. "శా. గోపాలాంగసలెంత జాలిపడిరో కోపించిరో యూటిరో, వ్రేపల్లెన్ నిజభర్తగేహములలో విభ్రాంతచైతన్యలై." భాగ. ౧౦ స్కం. పూ. (మొదటి రూపము వ్రేపల్లియ)

వ్రేయు. దే. స. క్రి. 1. కొట్టు. "సీ. తలదండమున వ్రేయఁదగ దని యుంకించియు నవాగ్యమునకురు డడిచెనని." ఉత్త. పర్వ. రాం.— 2. వదలు. "క. దాసిపప్పుగములనెగిచిడు, దాసిక వ్రేసితిము." భార. ఆది. ౪, ఆ.

వ్రేలఁబడు. దే అ. క్రి. వ్రేలాడు. "సీ. కొత్తవెసిన గుమ్మ కాని వ్రేలఁబడువారు నవ్వారొంపులఁ గుక్కు రియువారు." కవిక. ౫, ఆ. (ప్రార్థము భవను.)

వ్రేలాడు. దే. అ. క్రి. (వ్రేలి+ఆడు.) వ్రేలు. (మొదటి రూపము వ్రేలియాడు. "అన్నగంబుల భావలి వ్రేలియాడెడు మహాఫలముల్ గని." నై. ౫, ఆ) (చూ. ఊఁగాడు.)

వ్రేలు. దే. అ. క్రి. 1. వ్రేలాడు; (చూ. క్రిందు.) 2. మునుఁగు. "వ. సప్తగోదావరంబునఁ లాడుదము, వృద్ధగంగా జలంబుల వ్రేలుదము, తుల్యభాగతోయంబు లనుభవింతుము." భీ. ౬, ఆ.—వి. 1. అంగుళి; "ఎ, గీ వ్రేళ్ల మడిబొటనరత్నముద్రి కలుదాల్చి." కవి. ౩, ఆ.— 2. అంగుళము. "క. ఇనుమునకేఁ బది వలములు, సెనిమిది వ్రేళ్లాయతముగ నేర్పడగుండై, నునుపైయుం డఁగఁజేసిన, మునమున కెదిరుద్ధునకు ప్రమాణంబయ్యెన్." ఉత్త. పర్వ, రాం.

వ్రేలుకాడు. దే. అ. క్రి. (వ్రేలు+అడు.) వ్రేలాడు (ఇది వాడుకలోనిది.)

వ్రేలుచు. దే. ప్ర. 1. వ్రేలఁజేయు, (చూ. వ్రేల్చు. వ్రేల వేయుటకు.—"వ. అగండు వ్రేల్చుఁజుట్టుకొనెదరా." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.) 2. కడుగు.

వ్రేలుడు. దే. విగ. వ్రేలాడెడిది, లంబితము

వ్రేలుమిడి. దే. వి. చిటిక, త్రుటి. (చూ వ్రేల్మిడి)

వ్రేల్మిడి. దే. వి. వ్రేలుమిడియొక్కరూపాంతరము. "సీ. లోక ముద్రయుఁదగుదీకతనివి వ్రేల్మిడిమాత్రమునఁబడియుఁబొంగు." భార. విరా. ౩, ఆ.

వ్రై.

వ్రైహేయము. సం. విగ. (అ. ఆ. అ.) వ్రీహిపంటపెట్టఁదగినది. (భూమి.)

శ.

శ. ఒక యక్షరము.

శంక. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. సందేహము; 2. భయము, 3. విచారము

శంకరాభరణము. సం. వి. అ. న. రాగవిశేషము.

శంకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు విగ. సుఖమును గలుగఁజేయువాఁడు.

శంకించు. సం. అ. క్రి. 1. సందేహించు; 2. భయపడు. (చూ. శంకిల్లు.)

శంకితుఁడు. సం విగ. (అ. ఆ. అ.) 1. సందేహముఁబొందిన వాఁడు, భయపడినవాఁడు.

శంకుల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పోఁకత్తు; 2. ఉలి.

శంకువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మేఁకు, 2. మేకు; 3. పీను. వంది; 4. సంఖ్యావిశేషము.

శంఖచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (చూ) చేరుమ్కు.

శంఖనఖము. సం. వి. అ. పుం. క్షుద్రశంఖము, నత్తగుల్ల.

శంఖపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, శంఖముధరించువాఁడు.

శంఖము. సం. వి అ. పుం, న. సంక. పుం. 1. నొసటి యెముక, 2. గజదంతమధ్యభాగము; 3. నిధివిశేషము, (చూ. నిధి) 4. సర్పవిశేషము; 5. నఖమనెడి గంధద్రవ్యము.

శంఖిని సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుల్లరిక, 2. పద్మపుష్పిక; 3. స్త్రీ జాతివిశేషము. (చూ. జాతి.)

శంప. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. మెఱపు; (రూ. సంప.) 2. శంఖ ధ్వని.

శంపాకము. సం. వి. అ. పుం. తేల, ఆరగ్వధము?.

శంబము. సం. వి. అ. పుం. 1. వజ్రాయుధము; (రూ. సంబము.) 2. రోఁకలిమొదలుగువానిపొన్ను. విగ. సుఖము కలది

శంబరము. సం. వి అ. న జలము. పుం. 1. చేఁప; 2 ఎఱ్ఱని చిన్నజింక. డు. ఒకరాక్షసుఁడు.

శంబరారి. సం. వి. ఇ. పుం మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

శంబరి. సం. వి. ఈ. ఎలుకచెవి, ((చూ. సంబరి.)

శంబలము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. దారిబత్తెము; (రూ. సంబలము.) 2. కూలరక్షము; 3. ఓరము.

శంబాకృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) రెండుసార్లు దున్నినది. (నేల) నిడివికొలఁదాలును అడ్డముకొలఁదాలును దున్నినది. (అనిగొండలు.) (చూ. శంబాకృతము)

శంబూకము. సం. వి. అ. పుం. ఆ. స్త్రీ. కప్పచిప్ప. (రూ. శంబుకము. అ. పుం 1. నత్త, 2. ఏనుఁగుకుంభస్థలముకడ చోటు. డు. 1. రామునిచేఁ జచ్చిన శూద్రతపస్వి; 2. ఒక రాక్షసుఁడు.

శంభలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తె. కుటని.

శంభువు. సం. వి. ఉ. పుం 1. శివుఁడు; 2. విష్ణువు, 3. బ్రహ్మ, 4 బుద్ధదేవుఁడు

శంస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మాట, 2. స్తోత్రము; 3. ఇచ్ఛ.

శంసనము. సం. వి. అ. న. 1. చెప్పుట, 2. స్తుతించుట, 3. ఇచ్ఛించుట.

శకటము. సం. వి. అ. పుం, న. బండి. పుం. 1. రెండువేల పలములపరిమాణము. 2. తినాసవృక్షము.

శకము. సం. వి. అ పుం 1. ఒకనియరిపాలనలోచేరిన సంవత్సరము; 2. ఒకదేశము, 3. ఒకజాతి. డు. ఒకరాజు.

శకలము. సం. వి. అ. న. 1. చెట్టుమీఁదిపట్ట; 2. పొర, 3. రాగద్రవ్యము. పుం, న ఖండము.

శకుంతము. సం వి. అ. పుం. 1. పక్షి, 2. భాసపక్షి; 3. ఒకదినుసుపురుగు.

శకుంతి. సం. వి ఇ. పుం పక్షి, పులుఁగు, శకుంతము.

శకుటము సం. వి అ పుం అడవిచేమ.

శకునము. సం. వి. అ. న. శుభసూచకనిమిత్తము, వలె. పుం. 1. పక్షి. 2. పక్షివిశేషము.

శకుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నల్లపిచ్చుక. ఇ. పుం. 1. పక్షి; 2. ఒక కరణము; (చూ. కరణము.) 3. దుర్యోధనునిమేనమామ.

శకులము. సం. వి. అ. పుం. మత్స్యవిశేషము, బేడిస.

శకులాక్షకము. సం. వి. అ. పుం తెల్లగరిక.

శకులాదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కటుకరోహిణి; 2. నీరు పిప్పలి.

శకులార్భకము. సం. వి. అ. పుం. జువ్వమీను.

శకులి. సం. వి. ఈ పుం. మత్స్యము, చేప. (చూ. శకలి.)

శకృత్కరి. సం. వి. ఇ. పుం. పేఁడాదిలోని దూడ, వత్సము.

శకృత్తు. సం. వి. త్. న. విష్ఠ, మలము, పురీషము.

శక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. బలిమి; 2. పార్వతి; 3. చిల్లకోల; 4 ఇచ్ఛాది; (ఇవి మూఁడు.– ఇచ్ఛాశక్తి, జ్ఞానశక్తి, క్రియాశక్తి ఇచ్ఛాశక్తి త్రయశక్తియనియుపేరు.) 5. ఉత్సాహాది; (ఇవి మూఁడు.–ఉత్సాహము, ప్రభుత్వము, మంత్రము.) 6. సత్వాది. (ఇవి మూఁడు.–సత్వము, రజస్సు, తమస్సు.) పుం. వసిష్ఠుని కొడుకు.

శక్తిధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

శక్తుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) శక్తిగలవాఁడు.

శక్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అలవి, సాధ్యము.

శక్రధనువు. సం. వి. ఉ. న. (చూ.) ఇంద్రచాపము.

శక్రపాదపము. సం. వి. అ. పుం. దేవదారువృక్షము.

శక్రపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నవెదురుకూర.

శక్రవల్లిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బుడ్డఁగాఁకరతీఁగ.

శక్రుఁడు. సం వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

శక్వరి. సం. వి. ఈ స్త్రీ 1 ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు.) 2. ఏఱు, 3. ఒడ్డాణము.

శచి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. 1. ఇంద్రునిభార్య; 2. పిల్లపీఁచరతీఁగ.

శచీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పులఱేఁడు.

శఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. చతుర్విధశృంగారనాయకులలో నొకఁడు, (చూ. నాయకుఁడు) 2. మధ్యస్థపురుషుఁడు. విశే. కపటుఁడు.

శణపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పొలిదముతీఁగ.

శణపుష్పి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పచ్చజనుము.

శణపుష్పిక. సం. వి ఆ స్త్రీ. గారుజనుము. (ఇదే గిలకచెట్టు.)

శణము. సం. వి. అ. న 1. జనుము; 2. బాణము.

శణసూత్రము. సం వి. అ న. జనపనారతో నల్లినపలత్రాడు.

శతకము. సం. వి అ. న. నూఱుపద్యములుగల గ్రంథము. విశే. నూఱుసంఖ్యగలది.

శతకోటి. సం. వి. ఇ. పుం వజ్రాయుధము.

శతఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. నాలుగుమూరలనిడివిగల యినుపముండ్లగుదియ; 2. కానుగుచెట్టు.

శతద్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ నూఱుపాయలై పాఱెడి యొకానొకనది. (రూపాంతరము. శితద్రువు.)

శతధృతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. ఇంద్రుఁడు.

శతపత్రము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. 1. నెమలి; 2 వడ్రంగిపిట్ట; 3 వడ్రంగిపిట్ట; 4. రాచిలుక.

శతపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 కల్లజెఱ్ఱి; 2. చెంచొరుపాము, 3. రోఁకటిబండ.

శతపర్వ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. శుక్రునిభార్య. న్. పుం. మూ. 1. వెదురు; 2. ఒకదినుసుచెఱకు.

శతపర్విక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ 1. గరికె, 2. వస.

శతపుష్ప. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సదాపచెట్టు.

శతప్రాసము. సం. వి. అ. పుం. గన్నేరుచెట్టు.

శతభిషము. సం. వి. క్. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

శతమన్యువు. సం. వి. ఉ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

శతమానము. సం. వి. అ. న. 1. పలము; 2. కర్షద్వయము; 3. నూటికొలఁది.

శతము. సం వి. అ. న. నూఱు, వంద.

శతమూలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిల్లపీఁచరతీఁగ.

శతవీర్య సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లగరిక.

శతవేధి. సం. వి. న్. పుం. పుల్లత్రప్పు.

శతహ్రద. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మెఱపు; 2. వజ్రాయుధము.

శతాంగము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకుపయోగించెడు రథము.

శతానందము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణురథము.

శతానందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు.

శతారము. సం. వి. అ. న. వజ్రాయుధము.

శతావరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిల్లపీఁచరకో; 2. శచీదేవి.

శతాహ్వయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెద్దసదాపకో.

శత్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. పగవాఁడు; 2. దండెత్తిపోవువాని దేశమునకు అవలిదేశపురాజు. (శత్ర్వాదిరాజమండలము— శత్రుమిత్రులు, తన్మిత్రులు, తన్మిత్రమిత్రులు, పార్ష్ణిగ్రాహుఁడు. ఆక్రందనుఁడు, ఆసారులిరువురు, మధ్యముఁడు, ఉదాసీనుఁడు. వీరు పన్నిద్దఱు.)

శని. సం. వి. ఇ. పుం. శనైశ్చరుఁడు.

శనివారము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవారము. (ఇట్లు మందవారము.) (చూ. వారము)

శనైశ్చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకగ్రహము, శని.

శపథము. సం. వి. అ. పుం. ఒట్టు, శపనము.

శపనము. సం. వి. అ. న. ——పై.——

శపించు. సం. స. క్రి. తిట్టు, శాపించు.

శఫము. సం. వి. అ. పుం. 1. గుఱ్ఱములోనగువానిగొరిసె; 2. చెట్టువేరు.

శఫరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎగిరిపడెడు మత్స్యము. (రూ. శఫరము. అ. పుం)

శబరాలయము. సం. వి. అ. పుం. బోయపల్లె, పక్కణము.

శబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శబరస్త్రీ.

శబరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆకులుకట్టుకొని యడవియందు తిరిగెడు బోయవాఁడు; 2. శివుఁడు.

శబలము. సం. వి. అ. పుం. చిత్రవర్ణము. విణ. చిత్రవర్ణము గలది.

శబలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మైలవన్నెయావు

శబ్దగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. చెవి. శ్రోత్రము.

శబ్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. ధ్వని; 2. వ్యాకరణశిక్షితమైన మాట.

శబ్దనుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శబ్దించువాఁడు.

శబ్దశాస్త్రము. సం. వి. అ. న. వ్యాకరణము.

శబ్దించు సం. అ. క్రి. శబ్దముచేయు, మ్రోయు.

శబ్దితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శబ్దముచేయఁబడినది.

శమంతకము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుహస్తమునందలిమణి.

శమథము. సం. వి. అ. పుం. శాంతి. డు. మంత్రి.

శమనము. సం. వి. అ. న. 1. శాంతి; 2. వధము.

శమనస్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. యమునానది.

శమనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కాలుఁడు, యముఁడు.

శమము. సం. వి. అ. పుం. కామక్రోధాదులలేక యడఁగియుండుట, శాంతి.

శమలము. సం. వి. అ. న. విష్ఠ, పురీషము.

శమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. జమ్మికో; 2. పెసలులోనగువానికాయ. విణ. (న. ఈ. న.) శమముగలవాఁడు.

శమించు. సం. అ. క్రి. అడఁగు.

శమితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శమించినది.

శమీధాన్యము సం. వి. అ. న. మినుములుమొదలైన కాయధాన్యము.

శమీరము. సం. వి. అ. పుం. నేలజమ్మికో.

శమ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కమిరెపిల, 2 యజ్ఞపాత్రవిశేషము.

శమ్యాకము. సం. వి. అ. పుం. రేల, ఆరగ్వధముకో.

శయనము. సం. వి. అ. న. 1 శయ్య, 2. నిద్ర, 3. సురతము.

శయనించు. సం. అ. క్రి. పరుండు, పండుకొను.

శయనీయము. సం. వి. అ. న. శయ్య. విణ. శయనింపఁదగినది.

శయము. సం. వి. అ. పుం. 1 చేయి; 2. శయ్య; 3. పాము.

శయాలువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కుక్క, 2. నక్క; 3. పెనుఁబాము విణ. నిదురపోతు.

శయించు. సం. అ. క్రి. శయనించు "మనోజ్ఞమరాళతూలతల్పములశయించి" భార. అర. ౫, అ.

శయితుఁడు. సం. విణ (అ. అ. అ.) నిదురపోతు.

శయువు. సం. వి. ఉ. పుం. పెనుఁబాము, వాహసము.

శయ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. పడక, 2 పదగుంఫనము; 3. [illegible]ము. "ఈశయ్యనలంగరేల." వాస. ౪, అ.

శరండము సం. వి. అ. పుం 1. (చూ.) సరటు, 2. తొండడు. జోదరి.

శరజన్ముఁడు. సం. వి. న. పుం. కుమారస్వామి, తెల్లుదాలి.

శరణము. సం. వి. అ. న. 1. రక్షకము; 2. రక్షణము; 3. గృహము; 4. వధము.

శరణీయుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) శరణుచొరఁదగినవాఁడు, శరణ్యుఁడు

శరణు. సం. వి. 1. రక్షకము; "శివశరణుకాని సన్యథాశరణంబులేదు," ధీ. ౪, అ.—2. శరణాగతి, "శరణన్నఁగామమ్మధితుల." భార. ఆది ౧, అ.—3. నమస్కారము. "తే. విధిగృహాక్షయవిశ్వేశశరణు, చిరకృతేకాస్వ పుణ్యరాశినిత్రగతి." ఆను. ౬, అ. (వెనుకటి రెండర్థములును సంస్కృతము. నందులేవు.) (శరణముయొక్క రూపాంతరము.)

శరణుచొచ్చు. వి. స. క్రి. శరణాగతిని పొందు. "వ. శరయ వసాంభోజ పారదపల్లవాదిదేశంబులరాజులు ప్రాణభయార్తులై తమ్ముఁగలుగుసుంకైన వసిష్ఠుశరణుచొచ్చిన." "క. ప్రాణభయార్తులై శరణుచొచ్చినవారిని రక్షింపుటంకెఁ బరమధర్మంబులేదు." వి, పు. ౫, అ.

శరణ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు. విణ. శరణుచొరఁదగినవాఁడు.

శరత్తు. సం. వి. త. స్త్రీ. 1. ఒక ఋతువు, (చూ. ఋతువు) 2. సంవత్సరము. (రూ. శరద. అ. స్త్రీ.)

శరధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సముద్రము; 2. అమ్ములపొది.

శరనిధి. సం. వి. ఇ. పుం ——పై.——

శరభము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎనిమిదికాళ్లమెకము; 2. ఒంటెపిల్ల. డు. ఒక వానరుఁడు.

శరము. సం. వి. అ. న. 1. బాణము; 2. రెల్లుకీ; 3. జలము; 4. మీఁదిపెరుగు. (అడుగుపెరుఁగు ద్రప్సము, నడిమిపెరుఁగు ఘనము.)

శరవ్యము. సం. వి. అ. న. గురి, లక్ష్యము.

శరారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. జలపక్షివిశేషము, ఆడేలు.

శరారువు. సం. విణ. (ఉ.) చంపునది, ఘాతుకము.

శరావతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నదీవిశేషము.

శరావము. సం. వి. అ. పుం, న. మూఁకుడు.

శరాసనము. సం. వి. అ. న. విల్లు, ధనుస్సు, చాపము.

శరీరము. సం. వి. అ. న. దేహము, గాత్రము, మేను.

శరీరి. సం. వి. న్. పుం. జంతువు, మేతాలువు. విణ. శరీరము కలవాఁడు.

శర్కర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చెక్కెర; 2. మొరము; 3. మొరపనేల; 4. పెంకు; 5. వ్రయ్య; 6. తెవులువగ.

శర్కరాంకము. సం. వి. అ. పుం. తియ్యనిమ్మ

శర్కరిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మొరపరాళ్లుగలది. (నేల.)

శర్ధనము. సం. వి. అ. న. అపానవాయువు విడుచుట.

శర్ధించు. సం. అ. క్రి. అపానవాయువు విడుచు.

శర్మము. సం. వి. న్. న. సంతోషము. పుం. బ్రాహ్మణులపట్టుపేరు. విణ. సంతోషముగలది.

శర్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. రాత్రి; 2. పసుపు; 3. ఆఁడుది.

శర్వాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పార్వతి, గట్రాదేవి.

శర్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

శలకము. సం. వి. అ. పుం. సాలెపురుగు, సాలగము.

శలభము. సం. వి. అ. పుం. పచ్చికయందు సంచరించెడు ఒక పురుగు, మిడుత.

శలము. సం. వి. అ. పుం, న. ఏదుపందిముల్లు. పుం. ఏదుపంది.

శలలము. సం. వి. అ. న. ఏదుపందిముల్లు. పుం. ఏదుపంది.

శలలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏదుపందిముల్లు. న్. పుం. ఏదుపంది.

శలాక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. గొడుగులోనగువానికమ్మి; 2. వీణలోనగువానివాయించెడుకొడుపు; 3. వాగల; 4. బాణము; 5. ఎముక; 6. ఏదుపంది; 7. మంగకీ.

శలాటువు. సం. వి. అ. పుం. ఒకదినుసువేరు. విణ. పండనిది. (కాయ.)

శల్కము. సం. వి. అ. న. 1. ఖండము; 2. నార; 3. చేప మీఁదిపొలుసు.

శల్యకము. సం. వి. అ. పుం. వరాహవిశేషము, అలుగు. (చూ. అలుగు.)

శల్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఎముక; 2. బాణము; 3. సలాక; 4. విషము. పుం, న. 1. మేకు; 2. చిల్లకోల. పుం. 1. ఏదుపంది; 2. మంగకీ. డు. ఒకరాజు.

శల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఏదుపంది; 2. సల్లకియొక్క రూపాంతరము.

శవము. సం. వి. అ. న. జలము. పుం, న. పీనుఁగు.

శశకము. సం. వి. అ. పుం. (శశముయొక్క రూపాంతరము.)

శశధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, శశి.

శశము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుందేలు; 2. (చూ.) లోకము; 3. లొద్దుగుకీ.

శశాంకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, శశి.

శశాదనము. సం. వి. అ. పుం. డేగ, శ్యేనము.

శశి. సం. వి. న్. పుం. చంద్రుఁడు, శశధరుఁడు.

శశోర్ణము. సం. వి. అ. న. కుందేటిత్రుప్పటితో సేయఁబడిన కంబళి.

శష్కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చెక్కిలము, 2. బయటిచెవి.

శష్పము. సం. వి. అ. న. 1. లేఁతపచ్చిక; 2. నల్లగలికి. పుం. ప్రతిభాహాని.

శసనము. సం. వి. అ. న. యజ్ఞమునందలి పశువధము; ప్రోక్షణము.

శస్తము. సం. వి. అ. న. శుభము. విణ. 1. శుభకరమైనది; 2. స్తుతింపఁబడినది; 3. శ్రేష్ఠమైనది.

శస్త్రమార్జుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సానపెట్టువాఁడు, ఆయుధములను కడుగువాఁడు. (అసిధావకుఁడు.)

శస్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. ఆయుధము; 2 ఇనుము.

శస్త్రాజీవుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆయుధములచేత బ్రదుకువాఁడు, ఆయుధీయుఁడు.

శస్త్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చురకత్తి; 2. సూదికత్తి. విణ. శస్త్రమును ధరించువాఁడు.

శా.

శాంఖికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. శంఖపుగాజులులోనగువాని చేసి యమ్మెడువాఁడు, 2. శంఖమునూఁదువాఁడు.

శాండిల్యము. సం. వి. అ. పుం. మారేడుకీ. డు. ఒకముని.

శాంతము. సం. వి. అ. పుం. ఒక రసము. (చూ. రసము.) విణ. శాంతిబొందినది.

శాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కామక్రోధాదిరాహిత్యము, శమము.

శాంతించు. సం. అ. క్రి. శాంతిఁబొందు "మదిశాంతింపక." పారి. ప్ర. 3, ఆ.

శాంబరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మాయ; 2. రతిదేవి.

శాంభవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. నల్లగలికీ.

శాకటము. సం. వి. అ. పుం. బండియొద్దు. విణ. బండిది.

శాకము. సం. వి. అ. న. కూర. (ఇది ఆకు, పువ్వు, కాయ లోనగు భేదములచే పది విధములుగలది.) పుం. 1. టేకుకీ; 2. ఒక ద్వీపము; (చూ. ద్వీపము.) 3. శక్తి.

శాకిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పిశాచస్త్రీభేదము; 2. పెరుఁగు తోఁటకూర.

శాకునము. సం. వి. అ. పుం. శకునశాస్త్రము. విణ. శకున సంబంధమైనది.

శాకునికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పక్షులవేఁటకాఁడు, [illegible]ఁడు.

శాక్కరిము. సం. వి. అ. పుం. ఎద్దు. "శాక్కరసంఘంబులఁ జక్కటింతొడిచి." హరి. పూ. ౬, అ. (సంస్కృతనిఘంటు వులయందు ఈ పాఠమే కనఁబడుచున్నది)

శాక్తీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శక్త్యాయుధమును ధరించినవాఁడు

శాక్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శక్తిమతప్రవర్తకుఁడు

శాక్యముని. సం. వి. ఇ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు.

శాక్యసింహుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై——

శాఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చెట్టుకొమ్మ, 2. వేదభాగము, 3. చేయి.

శాఖాదండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అన్యశాఖాపాఠకుఁడు.

శాఖానగరము. సం. వి. అ. న. ఉపనగరము, పేట.

శాఖామృగము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతి, వానరము.

శాఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. వృక్షము, 2. వేదము, 3. తురక. విశే. అంతర్భాగములుగలది.

శాటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. యతులులోనగువారి వస్త్రము, 2. దుప్పటి. (రూ. శాటీ. అ. స్త్రీ)

శాఠ్యము. సం. వి. అ. న. శఠత్వము, కపటము.

శాణము. సం. వి. అ. పుం. 1. సానరాయి, (రూ. శాణి. ఈ. స్త్రీ.) 2. నాలుగుమాషములయెత్తు.

శాణాతనము. గ్రా. (జాణతనము.) దే. వి. చమత్కారము, గట్టితనము.

శాణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సానపెట్టువాఁడు.

శాణితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సానపెట్టఁబడినది.

శాతకుంభము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు, 2. ఉమ్మెత్త.

శాతము. సం. వి. అ. న. సుఖము. (రూ. సాతము.) విశే. 1. వాఁడిచేయఁబడినది; 2. కృశించినది.

శాతోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కృశించినకడుపుగల ఆఁడుది. (కడుపుకృశించియుండుట భాగ్యవతిలక్షణము.) 2. ఆఁడుది.

శాత్రవము. సం. వి. అ. న. 1. శత్రుత్వము, 2. శత్రుసమూహము.

శాత్రవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శత్రువు, పగవాఁడు.

శాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. లేఁతపచ్చిక; 2. బురద.

శాద్వలము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) లేఁతపచ్చికగలది, పచ్చికబీడు (దేశము) (రూ. శాడ్వలము.)

శానము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్ణచ్ఛేదనసాధనవిశేషము.

శాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. తిట్టు; 2. ఒట్టు.

శాపించు. సం. స. క్రి. శపించుయొక్క రూపాంతరము. "క. కోపంబున జలములుగొని, శాపంబిదఁ బెట్టఁదలఁచినమునియంబున నా, భూపాలుఁడు వారించెను, శాపించక యుండఁదగదని శాంతమతిన్." భా. ౫, అ.

శాబకము. సం. వి. అ. పుం. శిశువు, పిల్ల, కూన. (మొదటి రూపము శావము.)

శాబరము సం. వి. అ. పుం. 1. లొద్దుగచెట్టు; 2. శివకృత తంత్రవిశేషము. విశే. శబరసంబంధమైనది.

శాబ్దము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) శబ్దసంబంధమైనది.

శాబ్దికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శబ్దశాస్త్రము తెలిసినవాఁడు.

శామనము. సం. వి. అ. న. 1. శాంతి. 2. వధము.

శామాకము. సం. వి. అ. పుం. చామలు.

శామిత్రము. సం. వి. అ. న. 1. యజ్ఞము; 2. పశుబంధనము; 3. యజ్ఞపాత్రము.

శారద. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి, 2. పార్వతి. అ. న. ము. పచ్చపెసర. పుం. 1. సంవత్సరము; 2. పదాఱువలఁదిచెట్టు. విశే. 1. శరత్కాలమందుఁబుట్టినది; 2. క్రొత్తది, 3. ప్రతిభ లేనిది.

శారదగాఁడు. దే. వి. హాస్యగాఁడు.

శారిది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పదాఱువలఁదిచెట్టు; 2. నీరు పిప్పలి.

శారభిటము. సం. వి. అ. పుం. దినముయొక్క నాలుగవభాగము. (చూ దినము.)

శారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిత్రవర్ణము, 2. జూదపుపావ, 3. వాయువు. విశే. చిత్రవర్ణము గలది

శారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. గోరువంకపిట్ట, 2. యుద్ధార్థము పనుపఁబడిన ఏనుగు మీఁదికి వేయఁబడిన పల్లము, 3. వ్యవహారవిశేషము. పుం. జూదపుపావ.

శారిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గోరువంకపిట్ట, 2. నఖక్షతము; 3. ఫిడేలోనగువానివాయించుకోడువు.

శారిఫలము. సం. వి. అ. పుం, న. జూదముఆడుపీట, నెత్తపలక.

శారిబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సుగంధిపాల.

శారీరము. సం. వి. అ. పుం. కంఠస్వరము. విశే. శరీరసంబంధమైనది.

శార్కరము. సం. వి. అ. పుం. పాలమీఁగడ. విశే. మొరము గలది. (నేల.)

శార్ఙ్గము. సం. వి. అ. న. 1. విష్ణువుయొక్క విల్లు; 2. విల్లు. విశే. శృంగసంబంధమైనది.

శార్ఙ్గి. సం. వి. న్. పుం. శార్ఙ్గమను ధనుస్సుగలవాఁడు, విష్ణువు.

శార్దూలము. సం. వి. అ. పుం. 1. పులి; 2. చిత్రకము. డు. 1. ఒక అసురుఁడు; 2. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠుఁడు.

శార్వరము. సం. వి. అ. న. కటికచీకటి. విశే. చంపునది.

శార్వరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాత్రి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

శాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఇల్లు, 2. ఇంటియందు కొంతభాగము; 3. పెనుఁగొమ్మ. అ. పుం. ము. వేగముగాఁబోయెడు మత్స్యము.

శాలి. సం. అవ. న్. ఒక ప్రత్యయము. (బుద్ధిశాలి మొ) వి. ఇ. పుం. 1. వరి; 2. గంధమార్జాలము.

శాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సాలెవాఁడు

శాలిహోత్రము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము. డు. ఒక సిద్ధుఁడు.

శాలీనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) దిట్టతనములేనివాఁడు, అధృష్టుఁడు.

శాలూకము. సం. వి. అ. న. 1. తామరతూడులగువానిదుంప; 2. జాజికాయ.

శాలూరము. సం. వి. అ. పుం. కప్ప. (రూ. సాలూరము.)

శాలేయము. సం. వి. అ. పుం. సదాపకి. విణ. వరిపండునది. (పాలము.)

శాల్మలి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. బూరుగుచెట్టు; 2. ఒక ద్వీపము. (చూ. ద్వీపము.) (రూ. శల్మలి.)

శాశ్వతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) నాశములేనిది, స్థిరమైనది.

శాష్కులికము. సం. వి. అ. న. చెక్కిలములసమూహము.

శాష్కులుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) మాంసముతినువాఁడు.

శాసకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) శాసించువాఁడు.

శాసనము. సం. వి. అ. న. 1. రాజు తాను దానముచేసినభూమికై వ్రాసియిచ్చినపత్రాలు, 2. ఆజ్ఞ; 3. శిక్షించుట, 4. శాస్త్రము.

శాసించు. సం. స. క్రి. 1. ఆజ్ఞాపించు, 2. శిక్షించు.

శాస్త. సం. వి. ఋ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు. విణ. శాసించువాఁడు.

శాస్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శాసనము, శిక్ష.

శాస్త్రము. సం. వి. అ. న. నియమగ్రంథము. (ఇవి యారు.— తర్కము, వ్యాకరణము, ధర్మము, మీమాంస, వైద్యము, జ్యోతిషము.) విణ. శస్త్రములఁగలిగినది.

శాస్త్రవిదుఁడు. సం. విణ. (ద.) శాస్త్రము తెలిసినవాఁడు.

శాస్త్రి. సం. వి. న్. పుం.———పై.———

శాస్త్రీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శాస్త్రసంబంధమైనది.

శాస్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శాసింపఁదగినది.

శి.

శింఘాణము. సం. వి. అ. న. 1. ఇనపచిట్టెలు, 2. చీమిడి, 3. గాజుపాత్రము. (రూ. సింఘాణము.)

శింజ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వింటినారిమ్రోఁత; 2. అందెమ్రోఁత.

శింజానము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శింజయనుధ్వనిగలది.

శింజితము. సం. వి. అ. న. భూషణములమ్రోఁత.

శింజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వింటినారి; 2. కాలియందె.

శింబ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పెసలులోనగువానిపైపొట్టు. (రూ. సింబ.)

శింబి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తంబటీగ.

శింబికము. సం. వి. అ. పుం. నల్లపెసలు.

శింశుప. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇరుగుడుచెట్టు. (రూ. శింశప)

శింశుమారము. సం. వి. అ. పుం. 1. మొసలి; 2. నీరుకోఁతి.

శిక్యము. సం. వి. అ. పుం. 1. కావడియుట్టి; 2. ఉట్టి.

శిక్యితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఉట్టియందుంచఁబడినది.

శిక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వేదాంగములలోనొకటి; (చూ. అంగము.) 2. శిక్షించుట; 3. విద్యాభ్యాసము.

శిక్షించు. సం. స. క్రి. శిక్షచేయు.

శిక్షితుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. శిక్షింపఁబడినవాఁడు; 2. నేర్పరి.

శిఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సిగ; 2. నెమలిసిగ; 3. జెగ; 4. కొన; 5. జడ; 6. కొమ్మ; 7. జటిగొల్లచెట్టు; 8. కిరణము.

శిఖండకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పిల్లజుట్టు; 2. నెమలిపురి.

శిఖండము. సం. వి. న్. పుం. నెమలిపురి, శిఖండకము.

శిఖండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అడవిమొల్లచెట్టు. న్. పుం. 1. ధృష్టద్యుమ్నునియన్న; 2. నెమలి; 3. నెమలిపురి; 4. కోడి; 5. బాణము.

శిఖరము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. కొండకొన; 2. చెట్టుకొన; 3. మంచపుకోడుకొన; 4. కొన; 5. కక్ష్య, 6. పండినదానిమ్మ విత్తువంటికెంపుటూస; 7. శిలావిశేషము, 8. అభినయహస్తవిశేషము.

శిఖరి. సం. వి. న్. పుం. 1. కొండ; 2. చెట్టు, 3. ఉత్తరేణిచెట్టు.

శిఖరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రూ.) 1. శిఖరి, 2. వృత్తవిశేషము; 3. ఉత్తమస్త్రీ, 4. రోమావళి; 5. మల్లెచెట్టు.

శిఖాతరువు. సం. వి. ఉ. పుం. దీపస్తంభము.

శిఖావంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. అగ్ని, వైశ్వానరుఁడు.

శిఖావళము. సం. వి. అ. పుం. నెమలి, మయూరము.

శిఖి. సం. వి. న్. పుం. 1. అగ్ని; 2. నెమలి; 3. కోడి; 4. చెట్టు; 5. కేతుగ్రహము, 6. బాణము; 7. ఎద్దు. విణ. సిగగలవాఁడు.

శిఖిముఖి. సం. వి. న్. పుం. చెకుముకిరాయి.

శిఖిగ్రీవము. సం. వి. అ. న. మయిలుతుత్తము.

శిఖివాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

శిగ్రుజము. సం. వి. అ. న. మునగవిత్తు.

శిగ్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మునగచెట్టు; 2. కూర.

శితద్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. శతద్రువుయొక్కరూపాంతరము.

శితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. వాఁడియైనది, 2. బక్కయైనది.

శితశూకము. సం. వి. అ. పుం. యవధాన్యము.

శితసారకము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మిచెట్టు.

శితి. సం. విణ. (ఇ.) 1. తెల్లనిది; 2. నల్లనిది.

శితికంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, నీలకంఠుఁడు. (శితికంఠము = కూకురుగడ్డంగి.)

శిథిలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంధులువదలినది, శ్లథము.

శిథిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రూ.) చేరాటిక.

శిపివిష్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు; 3. బట్టతలవాఁడు; 4. కుష్ఠరోగముగలవాఁడు.

శిఫ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఊడ; 2. పడుగొమ్మ; 3. తామరదుంప; 4. మాంసిచెట్టు; 5. ఏఱు.

శిబి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హింసించెడిపశువు; 2. ఒక చక్రవర్తి.

శిబిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. యాప్యయానము, పల్లకి.

శిబిరము. సం. వి. అ. న. దండువిడిసినచోటు, పేటము.

శిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నరము; 2. తునె. అ. పుం. మూ. 1. తల; 2. పిప్పలివేరు.

శిరము. సం. వి. స. న. 1. తల; 2. శిఖరము; 3. సేనాగ్రము; 4. ప్రధానము. (రూపాంతరము. శిరస్సు, శిరసు.)

శిరసావహించు. సం. స. క్రి. తలయందుధరించు. "ఉ. వీర మొ, య్యనఘుఁడనాథుఁడియ్యకొనఁగ్రుత్తాంజలియై బలభాషీ వేగమై, కొనిశిరసావహించి" చంద్రా. ౧, అ.

శిరస్కము. సం. వి. అ. న. శిరస్త్రాణము, బొమిడికము.

శిరస్త్రము. సం. వి. అ. న.——పై.——(రూ. శిరస్త్రాణము.)

శిరస్యము. సం. వి అ. పుం. స్నానాదిసంస్కారముచేత గరగరికయైన తలవెండ్రుక.

శిరాలుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ) లావునరములుగలవాఁడు.

శిరీషము. సం. వి. అ. పుం. దిరిసెనచెట్టు.

శిరోగృహము. సం. వి. అ. న. చంద్రశాల, సజ్జ

శిరోజము. సం. వి. అ. పుం. తలవెండ్రుక, శిరోరుహము.

శిరోధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెడ, కంధర.

శిరోరుహము. సం. వి. అ. పుం. తలవెండ్రుక, శిరోజము.

శిల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. రాయి; 2. కడపక్రిందిత్రొక్కుడుఁగమ్మి; 3. సెలయుట. అ. న. ము. కోతకోసినచేలయందు జారిపడిన వెన్నులేరుకొని బ్రదుకుట. (రూ. శిలము.)

శిలాజతువు. సం. వి. ఉ. న. శిలాజిత్తు.

శిలాపాకి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. గరిగింజ.

శిలాపుత్రము. సం. వి. అ. పుం. (రూ.) పొత్రము.

శిలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుఎఱ్ఱ, గండూపది.

శిలీంధము. సం. వి. అ. న. అరఁటిపువ్వు. పుం. పుట్టగొడుగు.

శిలీముఖము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. తుమ్మెద.

శిలోచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. కొండ, పర్వతము.

శిల్పము. సం. వి. అ. న. 1. చిత్తరువువ్రాయుటలోనగు శిల్పుల పని; 2. నృత్తగీతవాద్యాదిచతుష్షష్టిబాహ్యక్రియలు; 3. ఆలింగనాదిచతుష్షష్ట్యాభ్యంతరక్రియలు.

శిల్పి. సం. వి. న్. పుం. వడ్లంగిలోనగువాఁడు. (వీరేవురు.— వడ్లంగి, సాలె, కంసాలి, చాకలి, మచ్చి.) విశే. శిల్పకారుఁడు.

శివ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. నక్క; 3. ఉసిరికచెట్టు; 4. నేలయుసిరికచెట్టు; 5. కరక్కాయచెట్టు; 6. జమ్మిచెట్టు; అ. న. ము. 1. శుభము; 2. సుఖము; 3. జలము. పుం. 1. వేదము; 2. మోక్షము; 3. ఒక గ్రహయోగము; (రూ. యోగము.) 4. తియ్యమామిడిచెట్టు; 5. మూఁగుదొండచెట్టు; 6. గుగ్గిలపుఁజెట్టు; 7. మేకు. విశే. శుభకరము.

శివంకరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శుభకరుఁడు.

శివకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పసులఁగట్టుగూటము; 2. మేకు.

శివతాతి. సం. విశే. (ఇ.) (రూ.) శివంకరుఁడు.

శివమల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒక పువ్వుచెట్టు; 2. మోదుగచెట్టు.

శివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఈశ్వరుఁడు ముక్కంటి.

శిశిరము. సం. వి. అ. పుం, న. ఒక ఋతువు. (రూ. ఋతువు.) పుం. చల్లన. విశే. చల్లనిది.

శిశుకము. సం. వి. అ. పుం. 1. శిశువు, 2. ఉలుచేపము. 3. మొసలి.

శిశువు. సం. వి. ఉ. పుం. బిడ్డ, పిల్ల.

శిశ్నము. సం. వి. అ. పుం. మగగుఱి.

శిశ్విదానుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. సదాచారుఁడు; 2. దురాచారుఁడు.

శిష్టి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఆజ్ఞ, ఆనతి, శాసనము.

శిష్టుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. సదాచారసంపన్నుఁడు; 2. విధేయుఁడు, 3. ఆజ్ఞాపింపఁబడినవాఁడు.

శిష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విద్యకొఱకు దగ్గఱఁజేరిసేవచేయుచు శిక్షింపఁబడువాఁడు, చట్టు.

శీ.

శీకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. తుంపర; 2. ఏనుఁగుతొండము చివరయందుపుట్టెడు మదము. (రూ. మదము.)

శీఘ్రము. సం. వి. అ. న. 1. వీటివట్టివేరు; 2. బండికంటియాకు. క్రి. విశే. త్వరితముగ. విశే. వడిగలది.

శీత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నాఁగటిచాలు. అ. న ము. చల్లన. పుం. 1. ప్రబ్బచెట్టు; 2 విరిగిచెట్టు. విశే. 1. చల్లనిది; 2. అలసమైనది.

శీతకము. సం. వి. అ. పుం. చలికాలము.

శీతకరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు, చలివెలుఁగు. (ఇట్లు శీతధాముఁడు, శీతమయూఖుఁడు, శీతాంశుఁడు మొ.)

శీతకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సోమరి.

శీతనగము. సం. వి. అ. పుం. హిమవత్పర్వతము, చలిమల.

శీతభీరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. మల్లెచెట్టు.

శీతలము. సం. వి. అ. న. 1 పర్వతధాతువిశేషము, 2. చందనము పుం. సొమిదముచెట్టు. (ఇది యీ యర్థమునందు అకారాంత స్త్రీలింగమునగు.) విశే. చల్లనిది.

శీతశివము. సం. వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు; 2. రాతిపువ్వు. పుం, 1. జమ్మిచెట్టు, 2. అడవికదాపచెట్టు. (ఈ యర్థమునందిది అకారాంత స్త్రీలింగమునగు.)

శీధువు. సం వి. ఉ. పుం. 1. చక్కెరమైనచెఱకురసమునఁజేసినకల్లు. 2. ఏనుఁగుకన్నులయందుపుట్టెడుమదము. (రూ. మదము.)

శీర్ణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పడిపోయినది; 2. సన్నగిల్లినది;

శీర్షకము. సం వి. అ. న. శిరస్త్రాణము, కిరీటము.

శీర్షచ్ఛేద్యుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తలగొట్టఁదగినవాఁడు.

శీర్షణ్యము. సం. వి. అ. న. శిరస్త్రాణము. పుం. స్నానాదిసంస్కారముచేత గరగరికైనతలవెండ్రుక.

శీర్షము. సం. వి. అ. న. తల, శిరము, మూర్ధము.

శీలనము. సం. వి. అ. న. దివ్యప్రబంధములపరీక్ష.

శీలము. సం. వి. అ. న. 1. స్వభావము; 2. మంచినడత.

శీలించు. సం. అ. క్రి. 1. సాధుచేయుట; పారి. హా. ౧, అ.— 2. పరిశీలించు. జై. ౭, అ.

శు.

శుంఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహౌషధము, శొంఠి.

శుంఠుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మూఢుఁడు. (రూ. శుంఠ.)

శుండ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. తొండము; 2. కల్లు; 3. కల్లుత్రాగెడియిల్లు; 4. నీరేనుఁగు; 5. ఉప్పెన; 6. వేశ్య.

శుండాలము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, గజము.

శుంభము. సం. వి. అ. న. త్రాసు. డు. ఒక అసురుఁడు.

శుకతుండము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము. (చూ. పురుషవ్రేలిని కనుబొమ్మవలెవంచి బొటనవ్రేలఁగూర్చి యుంగరపువ్రేలునల్లవంచి నడిమివ్రేలును జిటికెనవ్రేలు నున్నతోన్నతములుగాఁబట్టినది.)

శుకనాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగిసె; 2. దుండిగము.

శుకము. సం. వి. అ. న. మూచి. పుం. 1. చిలుక; (పెంపుడుచిలుకపాంత్రము.) 2 దిరిసెనము. డు 1. వ్యాసునికొడుకు; 2 రావణునిమంత్రి.

శుకవాహుఁడు. సం వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, పచ్చవారిప్పజోదు.

శుక్. సం. వి. చ. స్త్రీ. శోకము, వగపు.

శుక్తము. సం. వి. అ. న 1. (చూ) పులికడుగు, 2. మాంసము. పుం. పులుసు. విశే. 1. పుల్లనిది, 2. పరుషమైనది; 3. పవిత్రమైనది.

శుక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1 ముత్తెపుచిప్ప, 2. శంఖము; 3. నత్తగుల్ల; 4. పుతెపెంచి, 5. ఏనుఁగుకెలకు, 6. గుఱ్ఱపుసుడి; 7 నేత్రరోగవి., 8. నఖమనుగంధద్రవ్యము.

శుక్తిమంతము. సం. వి. త్ పుం ఒక కులపర్వతము. (చూ. కులపర్వతము.)

శుక్రము. సం. వి. అ. న. 1. రేతస్సు, 2. కంటిపువ్వు. పుం. జ్యేష్ఠమాసము.

శుక్రలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వీర్యవృద్ధిగలవాఁడు.

శుక్రవారము. సం. వి. అ. పుం ఒక వారము. (ఇదే భృగువారము. చూ. వారము.)

శుక్రశిష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అసురుఁడు, దైత్యుఁడు.

శుక్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. భార్గవుఁడు, 2. అగ్ని.

శుక్ల. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) న. ము. వెండి. పుం. 1 తెలుపు, 2 (మాసమునందు) పూర్వపక్షము. విశే. తెల్లనిది.

శుచి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. అగ్ని; 2. ఉపధాశుద్ధుఁడయిన మంత్రి; 3. శృంగారరసము; 4. గ్రీష్మఋతువు; 5. జ్యేష్ఠమాసము; 6. ఆషాఢమాసము; 7. తెలుపు. విశే. 1. తెల్లనిది, 2. పరిశుద్ధమైనది, 3 అనుపహతమైనది.

శుద్ధము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. విశే. 1. తెల్లనిది; 2. పరిశుద్ధమైనది; 3. దోషములేనిది; 4. కేవలము.

శుద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంతఃపురము; 2. అంతఃపురస్త్రీ; 3. రాజుయొక్క యేకాంతస్థలము; 4. వెనుకటికొట్టికట్టు

శుద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. శోధనము; 2. మార్జనము.

శునకము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క. డు. ఒకానొకముని.

శుని. సం. వి. ఇ. పుం. కుక్క. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుకుక్క.

శునీరము. సం. వి. అ. పుం. ఆఁడుకుక్కలసమూహము.

శుభంయువు. సం. విశే. (ఉ.) శుభములతోఁగూడుకొన్నవాఁడు.

శుభకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

శుభదంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వాయువ్యదిక్కునందలి ఆఁడేనుఁగు. విశే. చక్కనిపండ్లుగలది.

శుభము. సం వి. అ. న. మంగళము. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 2. ఏడరత్నులపొడుగును తొమ్మిదియరత్నుల నిడుపును పదియరత్నుల వెడలుపునుగలయేనుఁగు. (ఇది మేరుకరము) విశే. మంగళకరమైనది.

శుభ్రము. సం. వి. అ. న. అభ్రకము. పుం. 1. తెలుపు, 2. ఒక గ్రహయోగము. (చూ యోగము.) విశే. 1. తెల్లనిది; 2. ప్రకాశించునది.

శుభ్రాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. చంద్రుఁడు.

శుల్కము. సం. వి అ. పుం, న. 1. సుంకము; 2. ఉంకువ; 3. వేశ్యకిచ్చెడురోయి.

శుల్బము. సం. వి అ. న. 1. రాగి; 2. త్రాడు.

శుశ్రూష. సం. వి అ స్త్రీ. 1. వినవిచ్ఛ; 2. సేవ, 3. చెప్పుట.

శుశ్రూషకుఁడు. సం. వి. అ పుం. శుశ్రూషచేయువాఁడు.

శుష్కము. సం. వి అ. న. వంటచెఱకు. విశే. 1. ఎండినది; 2. కేవలము, (శుష్కవచనము) 3. వట్టి. (శుష్కవ్యవహారము.)

శుష్కించు. సం. అ. క్రి. 1. ఇంకు, 2. ఎండు.

శుష్కీభవించు. సం. అ. క్రి.——పై.——"పారిదివంభోనిధుల్ శుష్కీభవించిన." పారిజ. ౧, అ.

శుష్మము. సం వి. అ న్. న. 1. బలిమి; 2. తేజస్సు. న్. పుం. నిప్పు.

శూ.

శూకకీటము. సం. వి. అ. పుం. గొంగళిపురుగు, కండురీఁగ. (అనికొందఱు.) పల్లెలు. (అనికొందఱు.)

శూకధాన్యము. సం. వి. అ. న. యవలులోనగునవి.

శూకము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. రేలుకొండి; 2. వరిముల్లు, 3. కనికరము.

శూకలము. సం. వి అ. పుం. శిక్షింపఁబడని దుష్టాశ్వము.

శూకశింబి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. దూలగొండి, కండూరకి.

శూద్ర. సం. వి అ. స్త్రీ. శూద్రజాతిస్త్రీ.

శూద్రి. సం వి ఈ. స్త్రీ. శూద్రునిభార్య.

శూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నాలవజాతివాఁడు.

శూనారము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్కయొక్కపాలు; 2. పాముయొక్కగ్రుడ్డు.

శూన్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముల్లెకి. అ. న. ము. సున్న. విశే. పాడు.

శూరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. ఒక యాదవుఁడు. విశే. 1. యుద్ధమునకు భయపడనివాఁడు; 2. ప్రౌఢుఁడు.

శూర్పణఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకరాక్షసి, చుప్పనాతి.

శూర్పము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. చేట; 2. రెండుద్రోణములకొలది.

శూల. సం. వి. స్త్రీ. 1. గొఱ్ఱు; 2. వేశ్య. అ. న. ము అమ్మకము. పుం, న. 1. ముమ్మొనవాలు; 2. ఇనుపకలాక, 3. రోగవిశేషము; 4. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము.) 5. రొప్పు; 6. పొక్కుడు.

శూలపాణి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు, ముమ్మొనవాలుదాలుపు

శూలాకృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఇనుపకలాకయందు గ్రుచ్చి పక్వముచేసినది. (కబాబు వంటిది.)

శూలి. సం. వి. న్. పుం. శివుఁడు, ముమ్మొనవాలుదాలుపు. విణ. 1. శూలాయుధము ధరించినవాఁడు; 2. శూలరోగముగలవాఁడు.

శూల్యము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) శూలాకృతము.

శృ

శృంఖల. సం వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం, న. ము. 1. మగవాని మొలనూలు; 2 ఏనుఁగుకాలిసంకెల, 3. సంకెల.

శృంఖలకము. సం. వి. అ. పుం. కాళ్లకు బొందకొయ్యవేసిన ఒంటెపిల్ల.

శృంఖలితము. సం. విణ. (అ. ఆ అ) సంకెలవేయఁబడినది.

శృంగబేరము. సం. వి. అ. న. అల్లము, ఆర్ద్రకము.

శృంగము. సం. వి. అ. న. 1 కొమ్ము; 2. కొండకొమ్ము; 3. బుఱ్ఱకొమ్ము; 4. గురుతు, 5 దొరతనము; 6. ప్రాధాన్యము. పుం. జీవకమను గంధద్రవ్యము.

శృంగాటకము. సం. వి. అ. న. (చూ.) చదుకము. పుం. పరికగడ్డ.

శృంగారము. సం. వి. అ. న. 1. గండదూడి; 2. లవంగపుఁ బువ్వు; 3. సిందూరము. పుం. 1. నవరసములలో మొదటిది; (చూ. రసము.) 2. ఏనుఁగు అలంకారము, 3 అలంకారము, 4. సురతము.

శృంగారయోని. సం. వి. ఇ. పుం. మన్మథుఁడు.

శృంగారవనము. సం వి. అ న ఉద్యానవనము, తోఁట.

శృంగారి. సం. వి. న్. పుం. 1. విటుఁడు, 2. ఏనుఁగు, 3. పోఁకపూవు. విణ. శృంగారముగలవాఁడు.

శృంగారించు. సం. స. క్రి. అలంకరించు, సొగసుచేయు.

శృంగి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అతివస, 2. పాఁపసుస, 3. కడియములోనగు భూషణరూపమైన బంగారు. న్ పుం. 1 ఏనుఁగు; 2. కొండ; 3. వృక్షము; 4 వృషభమనెడియోషధి. విణ. కొమ్ముగలది.

శృంగిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు, గోవు పొరభేదము.

శృంగీకనకము. సం. వి. అ. న. కడియములోనగు భూషణరూపమైన బంగారు. (రూ శృంగికనకము.)

శృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఁచఁబడినది. (పాలు నెయ్యిలోనగునది.)

శే.

శేఖరము. సం. వి. అ. పుం. సిగదండ, బాసికదండ, (అవి కొండము.)

శేఖరించు. సం. అ. క్రి. గొప్పవడు. "ఉ. గి. తిరిపెముఁగాని మతిశేఖరింపలేఁడు." పంచ. నా. ౧, అ.

శేఫము. సం. వి. అ. పుం. ప. న. మగగుఱి.

శేఫాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. నల్లవావిలిచెట్టు.

శేముషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బుద్ధి, మతి, మనీష.

శేలువు. సం. వి. ఉ. పుం. శ్లేష్మాతకము, విరిగిచెట్టు.

శేవధి. సం వి. ఇ. పుం. నిధి. (రూ. సేవధి.)

శేష. సం వి అ. స్త్రీ. 1. అనుగ్రహించి యిచ్చిన అక్షతలు లోనగునది, 2 అనుగ్రహించి అక్షతలులోనగువానినిచ్చుట. అ పుం, న. మిగులు. పుం. వధము.

శేషశయనుఁడు సం. వి. అ. పుం. శేషుఁడేశయ్యగాఁగలవాఁడు. విష్ణువు.

శేషాచలము. సం. వి. అ. పుం. తిరుమల. (ఇట్లు శేషశైలము, శేషాద్రి, మొ.)

శేషి. సం. వి. న్ పుం. అంశి, సర్వజనసంరక్షకుఁడైన శ్రీమన్నారాయణుఁడు.

శేషించు. సం అ క్రి మిగతయగు, మిగులు.

శేషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సహస్రఫణములుగల సర్పరాజు; 2. బలరాముఁడు.

శై.

శైక్షుఁడు. సం వి. అ. పుం. క్రొత్తగా చదువనారంభించిన శిష్యుఁడు.

శైఖకరికము. సం. వి. అ. పుం. ఉత్తరేణిచెట్టు.

శైత్యము. సం. వి. అ. న. 1. చలువ, 2 శీతలము

శైథిల్యము. సం. వి. అ. న. శిథిలత, శిథిలత్వము. (చూ. శిథిలము.)

శైనేయుఁడు. సం వి. అ పుం సాత్యకి.

శైబికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బోయి, భిక్షు.

శైలధన్వుఁడు. సం. వి న్. పుం. శివుఁడు, గట్టువిలుకాఁడు.

శైలము. సం. వి అ. న. 1 రసాంజనము, 2. వాపుల్లవు. పుం. కొండ.

శైలాలి. సం. వి. న్. పుం. నట్టువుఁడు, శైలూషుఁడు.

శైలూషము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు, బిల్వము చెట్టు.

శైలూషి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆటకత్తె, నట్టువురాలు.

శైలూషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆటకాఁడు, నట్టువుఁడు.

శైలేయము. సం వి. అ. న. 1. ఇందుప్పు; 2. మురయనెడు గంధద్రవ్యము; 3. వాపుల్లవుచెట్టు. పుం. సింహము. విణ. కొండతో సరిపోయినది.

శైవము. సం. వి. అ. న. శివుఁడే దేవుండను ఒక మతము. (చూ. మతము.) విణ. శివసంబంధమైనది.

శైవలము. సం. వి. అ. న. 1. నీటిపాఁచి; (రూ. శేవలము.) 2. పద్మకాష్ఠముచెట్టు.

శైవలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏఱు, నది, తటిని, ధుని.

శైవాలము. సం. వి. అ. న. నీటిపాచి. (శైవలముయొక్క రూపాంతరము.)

శైవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివభక్తుఁడు.

శైశవము. సం. వి. అ. న. 1. శిశుత్వము; 2. బాల్యము.

శైష్యోపాధ్యాయిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. శిష్యోపాధ్యాయుల నడవడి.

శొ.

శొంఠి. గ్రా. వి. శుంఠి గ్రామ్యరూపము. (చూ. శొంటి.)

శో.

శోకము. సం. వి. అ. పుం. పుత్రమరణాదిదుఃఖముచేత తపించుట, వగపు.

శోకించు. సం. అ. క్రి. పుత్రమరణాదిదుఃఖముచేత తపించు, వగచు.

శోచనము. సం. వి. అ. న. శోకించుట, వగచుట.

శోచనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) శోచ్యము

శోచితవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

శోచిష్కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, జ్వలనుఁడు.

శోచిస్సు. సం. వి. స్. న. సూర్యకిరణము, వెలుఁగు.

శోచ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శోకింపఁదగినది.

శోణకము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగము, శుకనాసము చెట్టు.

శోణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎఱుపు; 2. ఎఱ్ఱనిగుఱ్ఱము 3. నదవిశేషము; 4. నిప్పు; 5. దుండిగముచెట్టు. విశే. ఎఱ్ఱనిది.

శోణరత్నము. సం. వి. అ. న. కెంపు, పద్మరాగము.

శోణితము. సం. వి. అ. న. రక్తము, రుధిరము, నెత్తురు.

శోణిమ. సం. వి. న్. పుం. ఎఱుపు. (రూ. శోణిమము.)

శోథము. సం. వి. అ. పుం. వాఁపురోగము, శోఫ.

శోధకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శోధించువాఁడు.

శోధనము. సం. వి. అ. న. 1. శుద్ధిచేయుట. 2. పరిష్కరించుట, 3. వెదకుట; 4. విచ్చ.

శోధని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చీఁపురుకట్ట, సమ్మార్జని.

శోధించు. సం. స. క్రి. 1. (కడుగుటలోనగువానిచే) శుద్ధిచేయు; 2. పరిష్కరించు; 3. వెదకు.

శోధితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శోధింపఁబడినది.

శోధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శోధింపఁదగినది.

శోఫ. సం. వి. అ. పుం. వాఁపురోగము, శోథము.

శోఫఘ్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. గలిజేరుచెట్టు.

శోభ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. వస్త్రభూషణాది ప్రయుక్తమైనకాంతి; 2. కాంతి; 3. ఇచ్ఛ.

శోభకృత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఒక సంవత్సరం. (చూ. సంవత్సరము.)

శోభనము. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.) విశే. సుందరము.

శోభాంజనము. సం. వి. అ. పుం. మునగ, శిగ్రుచెట్టు.

శోభించు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు. (రూ. శోభిల్లు.)

శోభితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ప్రకాశమొందినది.

శోషణము. సం. వి. అ. న. శోషిల్లుట. పుం. మన్మథునిబాణములలోనొకటి (చూ. బాణము.)

శోషము. సం. వి. అ. పుం. 1. శోషరోగము; 2. క్షయరోగము, 3. శోషిల్లుట

శోషించు. సం. అ. క్రి. 1. ఇంకు; 2. ఎండు. (చూ. శోషిల్లు.)

శౌ.

శౌంత్యము. సం. వి. అ. న. శుంఠత్వము, మూఢత్వము.

శౌండి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పిప్పలిచెట్టు.

శౌండికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) కల్లుపిల్లివాఁడు.

శౌండుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) కల్లుత్రాగుటలోనగువానిచేత మత్తిల్లినవాఁడు.

శౌకము. సం. వి. అ. న. శుకసమూహము.

శౌక్తికేయము. సం. వి. అ. న. ముత్యము.

శౌక్లికేయము. సం. వి. అ. పుం. విషభేదము.

శౌక్ల్యము. సం. వి. అ. న. 1. శుక్లభావము; 2. శుక్లవర్ణము.

శౌచము. సం. వి. అ. న. శుచిత, శుచిత్వము, నైర్మల్యము.

శౌద్ధోదని. సం. వి. ఇ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు.

శౌరి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు, కృష్ణుఁడు, వెన్నుఁడు.

శౌర్యము. సం. వి. అ. న. 1. శూరత్వము; (చూ. శూరుఁడు.) 2. ప్రౌఢిమము.

శౌల్కికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుల్కాధ్యక్షుఁడు.

శౌల్బికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాగిపనివాఁడు.

శౌష్కలము. సం. వి. అ. పుం. ఎండినమాంసముయొక్క వెల.

శౌష్కలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ఎండినమాంసము తినువాఁడు.

శ్చ్యో.

శ్చ్యోతము. సం. వి. అ. పు. జలాదిధార, కాఱుట. (అవికొందము.)

శ్మ.

శ్మశానము. సం. వి. అ. న. వల్లకాడు, పితృవనము.

శ్మశ్రువు. సం. వి. ఉ. న. గడ్డము, మీసమును.

శ్యా.

శ్యామ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. యౌవనమధ్యస్థురాలు; 2. యమున; 3. నల్లపిచ్చుక; 4. రేయి; 5. నల్లతెగడచెట్టు; 6. నీలిచెట్టు; 7. ప్రేంకణముచెట్టు; 8. వావంచెట్టు; 9. సోమలతచెట్టు. అ. న. ము. 1. ఇందుప్పు; 2. మిరియము. పుం. 1. ఆకుపచ్చ; 2. నలుపు; 3. మబ్బు; 4. కోయిల; 5. బొడ్డుమామిడి; 6. ప్రయాగయందలి మఱ్ఱిచెట్టు. విశే. 1. ఆకుపచ్చనిది; 2. నల్లనిది.

శ్యామలము. సం. వి. అ. పుం. 1. నలుపు; 2. రావిచెట్టు. విశే. నల్లనిది.

శ్యామాకము. సం. వి. అ. పుం. తృణధాన్యవిశేషము, చామలు.

శ్యామిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చీకటి; 2 కందు.

శ్యావము. సం. వి. అ. పుం. కోఁతివన్నె. విశే. కోఁతివన్నె గలది.

శ్యే.

శ్యేతము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. విశే. తెల్లనిది.

శ్యేనము. సం. వి. అ. పుం. 1. డేగ; 2. తెలుపు

శ్యో.

శ్యోనాకము. సం. వి. అ. పుం. దుండిగముచెట్టు. (చూ. శోణకము.)

శ్ర.

శ్రద్దధానుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శ్రద్ధగలవాఁడు.

శ్రథనము. సం. వి. అ. న. 1. కట్టు, 2. కూర్పు; 3. విడుపు.

శ్రద్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఆకాంక్ష; 2. ఆస్థ.

శ్రద్ధాళువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. వేవిళ్లుగల ఆఁడుది; విశే. శ్రద్ధగలది.

శ్రమణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యతివిశేషము. విశే. నింద్యజీవనముగలవాఁడు.

శ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. అలసట; 2. అలవాటు; "శ్రమమునకైయేను శస్త్రాలంబనంబు సెక్కుడు వెనసేయ." భార. కర్ణ. ౨. అ.-3. (దేహదార్ఢ్యమునకై చేసెడు) సాము.

శ్రయణము. సం. వి. అ. న. ఆశ్రయించుట.

శ్రవణము. సం. వి. అ. న. 1. చెవి, 2. వినికిడి. అ. పుం. ఆ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము. (చూ. నక్షత్రము.)

శ్రవణీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వినఁదగినది. (సం. శ్రవణీయమనియు.)

శ్రవము. సం. వి. అ. పుం. వి. న. చెవి, శ్రోత్రము.

శ్రవిష్ఠ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధనిష్ఠానక్షత్రము.

శ్రా.

శ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అలసట, విశ్రాంతి.

శ్రాంతుఁడు సం. వి. అ. పుం. యతి. విశే. శ్రాంతిఁబొందినవాఁడు.

శ్రాణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కాఁచుడుగంజి. విశే. 1. కాఁచఁబడినది; 2. పక్వమైనది.

శ్రాద్ధదేవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు.

శ్రాద్ధము. సం. వి. అ. న. కాలపాత్రనియమములచేఁజేసెడు శాస్త్రచోదితపితృకర్మము. (దీని విశేషములు.—ఆగ్నేయము, పాక్షికము, సంప్రేషణము, మాసికము.) విశే. శ్రద్ధతోఁగూడినది.

శ్రాయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయించుట. విశే. శ్రీసంబంధమైనది.

శ్రావణము. సం. వి. అ. పుం. వినిపించుట. పుం. ఒక మాసము. (చూ. మాసము.)

శ్రావణికము. సం. వి. అ. పుం. శ్రావణమాసము.

శ్రావ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వినఁదగినది.

శ్రి.

శ్రితుఁడు. సం. విశే. 1. ఆశ్రితుఁడు; 2. సేవితుఁడు.

శ్రీ.

శ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి; 2. సంపద; 3. ఐశ్వర్యము; 4. త్రివర్గము; 5. వృద్ధి; 6. శోభ; 7. అలంకరణము; 8. కీర్తి; 9. బుద్ధి, 10. సరస్వతి; 11. విషము; 12. ఉపకరణము; 13. మారేడుచెట్టు. పుం. ఒకరాగము.

శ్రీకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, కాలకంఠుఁడు.

శ్రీకరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) 1. సంపత్కరుఁడు 2. శ్రీరాగముపాడువాఁడు.

శ్రీకార్యము. సం. వి. అ. న. గుడిపారుపత్తెము. "సీ. శ్రీకార్యపరులఁగాంచినఁ లేచి మ్రొక్కనం బలికింద్రుఁడైన సత్కారలక్ష్మి గోర." ఆము. ౧, అ.

శ్రీఖండము. సం. వి. అ. పుం., న. చందనము.

శ్రీఘనము. సం. వి. అ. న. మీఁగడపెరుఁగు.

శ్రీఘనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

శ్రీచూర్ణము. సం. వి. అ. న. (చూ.) తిరుచూర్ణము.

శ్రీతాళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకవిధమగుతాటిచెట్టు.

శ్రీదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు, పైఁడిఱేఁడు.

శ్రీధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. బుద్ధదేవుఁడు.

శ్రీనివాసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. వేంకటేశ్వరుఁడు.

శ్రీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. రాజు.

శ్రీపర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. నెల్లిచెట్టు. 2. తామరచెట్టు. పుం. మారేడుచెట్టు.

శ్రీపర్ణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. గుమ్ముడుచెట్టు; 2. టేఁకుచెట్టు.

శ్రీపర్ణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుమ్ముడు, కుముదికచెట్టు.

శ్రీపుత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, సిరిచూలి.

శ్రీఫలము. సం. వి. అ. పుం. మారేడు, మాదీఫలముచెట్టు.

శ్రీఫలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఉసిరికచెట్టు; 2. నీలిచెట్టు.

శ్రీమంతము. సం. వి. త. పుం. బొట్టుగుచెట్టు. విశే. 1. సంపద గలది; 2. ఒప్పిదముగలది.

శ్రీమంతుఁడు. సం. వి. త. పుం. 1. విష్ణువు; 2. కుబేరుఁడు; 3. ఇంద్రుఁడు. విశే. 1. సంపదగలవాఁడు; 2. ఒప్పిదముగలవాఁడు.

శ్రీముఖ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

శ్రీముఖము. సం. వి. అ. న. గురువులెవరికైనను పెద్దలు వ్రాసి పంపెడుపత్రిక.

శ్రీరంగము. సం. వి. అ. పుం. ఉభయకావేరీ మధ్యమునందుండు ఒక దివ్యక్షేత్రము.

శ్రీలుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంపదగలవాఁడు, 2. ఒప్పిదముగలవాఁడు.

శ్రీవత్సము. సం. వి. అ. పుం 1. విష్ణువుయొక్క ఱొమ్మునందలి మచ్చ; 2. తురంగభేదము.

శ్రీవత్సలాంఛనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు.

శ్రీవాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. (చూ.) వృక్షధూపము, 2. తామర.

శ్రీవృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱపుఱొమ్మునందుఁగల సుడి.

శ్రీవృక్షకి. సం. వి. న్. పుం. శ్రీవృక్షకమను సుడిగలగుఱ్ఱము.

శ్రీవృక్షము. సం. వి. అ. పుం. 1. మారేడు, 2. రావి.

శ్రీవేష్టము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) వృక్షధూపము.

శ్రీశైలము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొక శ్రీపర్వతము.

శ్రీసంజ్ఞము. సం. వి. అ. న. లవంగము, దేవకుసుమము.

శ్రీహస్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కురుగు, భూగుండి.

శ్రు.

శ్రుతము. సం. వి. అ. న. 1. వినికి, 2. శాస్త్రము. విణ. వినఁబడినది.

శ్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. వేదము, 2. చెవి, 3. వినికి, 4. మతి, 5. వృద్ధి.

శ్రే.

శ్రేణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. 1. వరుస, 2. సమానమైన శిల్పులవరుస; 3. బొక్కెన.

శ్రేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుడారము. అ. పుం. డు. మగధదేశీయరాజవిశేషము.

శ్రేయము. సం. వి. స్. న. 1. శుభము; 2. ధర్మము; 3. మోక్షము. విణ. శ్రేష్ఠమయినది. (మొదటిరూపము శ్రేయస్సు.)

శ్రేయసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కరక; 2. గజపిప్పలి. 3 చిఱుబొద్ది.

శ్రేష్ఠి. సం. వి. న్. పుం 1. కులమునందు శ్రేష్ఠుఁడయిన శిల్పి, 2. కులశ్రేష్ఠుఁడైనవాఁడు.

శ్రేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు. విణ. మేలిమిఁబొందినవాఁడు.

శ్రై.

శ్రైష్ఠ్యము. సం. వి. అ. న. శ్రేష్ఠత్వము, మేలిమి.

శ్రో.

శ్రోణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. పిఱుఁదు; 2. మొల.

శ్రోణిఫలకము. సం. వి. అ. న. మొల, కటకము.

శ్రోణుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) పిచ్చికుంటు.

శ్రోత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) వినువాఁడు.

శ్రోతవ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వినఁదగినది.

శ్రోత్రము. సం. వి. అ. న. చెవి, కర్ణము, శ్రవణము.

శ్రోత్రియము. సం. విణ. అల్పముగా పన్ను ఇచ్చుపొలము.

శ్రోత్రియుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదముఁజదివిన బ్రాహ్మణుఁడు, ఛాందసుఁడు.

శ్రౌ.

శ్రౌతము. సం. వి. అ. న. గార్హపత్యాహవనీయదక్షిణాగ్నులు; విణ. వేదమునందు విధింపఁబడినది.

శ్రౌతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇవాదిశబ్దప్రయోగముగల ఘూర్జరూభేదము.

శ్ల.

శ్లక్ష్ణుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. అల్పుఁడు; 2. ప్రియము పలుకువాఁడు (రూ. శక్లుఁడు.)

శ్లథము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) శిథిలము.

శ్లా.

శ్లాఘ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రశంస; 2. పరిచర్య; 3. ఇచ్ఛ.

శ్లాఘనీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్లాఘ్యము.

శ్లాఘించు. సం. స. క్రి. ప్రశంసించు, పొగడు.

[illegible]

శ్లి.

శ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) శ్లేషతోఁగూడినది.

శ్లీ.

శ్లీలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంపదగలది.

శ్లే.

శ్లేష. సం. వి. ఆ. పుం. 1. కలయిక; 2. ఒక అర్థాలంకారము, (చూ. అలంకారము.) 3. కావ్యగుణములలో నొకటి. (చూ. గుణము.)

శ్లేష్మనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) (చూ.) శ్లేష్మలుఁడు.

శ్లేష్మము. సం. వి. న్. పుం. కఫము, తెమడ.

శ్లేష్మలుండు. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) శ్లేష్మరోగముగలవాఁడు. శ్లేష్మణుఁడు.

శ్లేష్మాతకము. సం. వి. అ. పుం. ఇరిగి, [illegible].

శ్లో.

శ్లోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంస్కృతపద్యము; 2. కీర్తి.

శ్వ.

శ్వదంష్ట్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పల్లేరు, గోక్షురకము.

శ్వపచుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మాల, చండాలుఁడు.

శ్వభ్రము. సం. వి. అ. న. రంధ్రము; బిలము.

శ్వయథువు. సం. వి. ఉ. పుం. వాఁపురోగము, శోథ.

శ్వవృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సేవ, కొలువు.

శ్వశురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అలుమగలతండ్రి, మామ. బ. అత్తమామలు.

శ్వశుర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మగనితోఁడబుట్టువు 2. ఆలితోఁడబుట్టువు.

శ్వశ్రువు. సం. వి. ఊ. స్త్రీ. అలుమగలతల్లి, అత్త.

శ్వశ్శ్రేయసము. సం. వి. అ. న. 1. శుభము; 2. సుఖము 3. మోక్షము. విణ. శుభకరము.

శ్వసనము. సం. వి. అ. న. శ్వాసము. పుం. 1. వాయువు. 2. మంగి.

శ్వసితము. సం. వి. అ. న. 1. శ్వాసము; 2. బాహ్యరతియందు హస్తతాడనమువలనఁగలిగిన ధ్వనివిశేషము.

శ్వా.

శ్వానబర్బర. సం. వి. అ. స్త్రీ. కుక్కవాయింటి.

శ్వానము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క, శునకము

శ్వాపదము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్యాఘ్రము; 2. హింసించెడిపశువు.

శ్వావిధము. సం. వి. ధ. పుం. ఏదుపంది, శల్యము.

శ్వాసకాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఉబ్బసముతోడిదగ్గు 2. ఉబ్బసమును పుట్టించెడిదగ్గు.

శ్వాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఊపిరి; 2. ఉబ్బసము; 3. వాయువు.

శ్వి.

శ్విత్రము. సం. వి. అ. న. తెల్లపులుము, కుష్ఠము.

శ్విత్రి. సం. విణ. (స. ఈ. స.) శ్విత్రరోగముగలవాఁడు.

శ్వే.

శ్వేత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గవ్వ; 2. కట్టెదీఁగ; 3. తెల్లకలిగొట్టి. అ. న. ము. వెండి. పుం. 1. తెలుపు; 2. ఒకద్వీపము; 3. కైలాసపర్వతము; 4. తెల్లపులుము; 5. జీలకము; 6. శంఖము; 7. తెల్లమబ్బు; 8. దినముయొక్క రెండవభాగము (చూ. దినము.) డు. శుక్రుఁడు. విణ. తెల్లనిది.

శ్వేతకుటజము. సం. వి. అ. పుం. పాలకొడిశ.

శ్వేతగరుత్తు. సం. వి. త. పుం. హంస, తెలిపిట్ట.

శ్వేతపత్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. హంస; 2. తెల్లయిరుసుకు.

శ్వేతపాకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లగురిగింజ.

శ్వేతబృహతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తెల్లములక.

శ్వేతమరిచము. సం. వి. అ. న. 1. మునగవిత్తు; 2. తెల్లమిరియము.

శ్వేతవాహనుఁడు, సం. వి. అ. పుం. 1. అర్జునుఁడు; 2. చంద్రుఁడు.

శ్వేతసురస. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెల్లవావిలి.

ష.

ష. ఒక యక్షరము.

షండము. సం. వి. అ. పుం, న. తామరలోనగువానిసమూహము. పుం. 1. ఆఁబోతు, 2. కొజ్జ, 3. పేడి.

షటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కంట్లకచోరము.

షట్కము. సం. వి. అ. న. షట్సంఖ్య, ఆఱు.

షట్కర్ముఁడు. సం. వి. న. పుం. యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహములనెడు షట్కర్మములుగల స్మార్తబ్రాహ్మణుఁడు.

షట్పదము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద, నమలిముక్కాలి.

షడభిజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

షడాననుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి. (ఇట్లు షణ్ముఖుఁడు మొ.)

షడ్గ్రంథ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కంట్లకచోరము, 2. వస. అ. పుం. ము కంట్లగానుగు.

షడ్జము. సం. వి. అ. పుం. ఒక స్వరము. (చూ. స్వరము.)

షడ్ఢకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడియల్లుఁడు. (ఇది కొన్ని చాటుశ్లోకములందు సంస్కృతముగా కనబడుచున్నది గాని సంస్కృతకావ్యములందుగాని నిఘంటువులయందుఁగాని కనఁబడినదికాదు.)

షడ్బిందువు. సం. వి. ఉ. పుం మంత్రగబ్బ.

షడ్భాగము. సం. వి. అ. పుం 1. కప్పము, 2. పిడుఁగులు.

షరతు. హిం. వి. ఒడంబడిక.

షరా. హిం. వి. అనుబంధము.

షరాఖత్తు. హిం. వి. పాలికాపుకనము.

షరాపు. హిం. వి. చిల్లరమార్పువాఁడు, కోటీదారుఁడు.

షరాయి. హిం. వి. లాగు.

షర్టు. ఆం. వి. లోపలధరించు చొక్కాయ.

షష్టి. సం. న. ఇ. స్త్రీ. అఱువది.

షష్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. అఱువది దినములలో పండెడు ధాన్యము.

షష్టిక్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) షష్టికలుపండునది. (పొలము.)

షష్ఠము. సం. విణ (అ. ఈ. అ) ఆఱవది.

షష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పక్షమునందు ఆఱవతిథి; 2. పార్వతి. విణ. ఆఱవది.

షహరు. హిం. వి. పట్టణము.

షా.

షాడబము. సం. వి. అ. పుం. మధురాదిరసము.

షాడవము. సం. వి. అ. పుం. ఆఱుస్వరములుగలరాగము.

షాడ్గుణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఐశ్వర్యవీర్యాదిభగవంతుని షడ్గుణములు; 2. సంధివిగ్రహాదిరాజషడ్గుణములు. (చూ. గుణము.)

షాణ్మాతురుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

షాణ్మాసికము. సం. వి. అ. న. ఆఱవనెలయందుచేసెడు మాసికము.

షి.

షికారీ. హిం. వి. వేఁటకాఁడు.

షికారు. హిం. వి. వేఁట, సంచారము.

షిద్గుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విటుఁడు.

షు.

షురువు. హిం. వి. ఆరంభము.

షో.

షోడశము. సం. స. న్. త్రి. పదునాఱు. విణ. పదునాఱవది.

స.

స. ఒక యక్షరము.

సం. ఇది సంస్కృతమునందలి సమ్ అను ఉపసర్గమునకు హల్లుపరముగుచో మకారమునకు అనుస్వారము వచ్చిన రూపము. ఇది సంస్కృత విశేష్యవిశేషణములకు ముందున్నప్పుడు చక్కని, చక్కనిది అనియు, క్రియలకుముందున్నప్పుడు చక్కగా ననియు అర్థముగలదియగుచున్నది. (ఉదా. సంక్షయము, సంక్షోభము, సంక్షోభించు, సంగుప్తము, సంగూఢము, సంగోపనము, సంఘటన, సంఘటిల్లు, సంఘట్టనము, సంచరించు, సంచలనము, సంచలించు, సంఛన్నము, సంతుష్టి, సంతుష్టుఁడు, సందర్శనము, సందర్శించు, సంపూర్ణము, సంపూర్తి, సంప్రాప్తి, సంప్రాశించు, సంప్రీతి, సంప్రేరణము, సంభ్రాంతము, సంయుక్తము, సంయుతము, సంయోగము, సంరక్షకుఁడు, సంరక్షణము, సంరక్షించు, సంరక్ష్యము, సంరోధము, సంరోధి, సంరోధించు, సంవర్ధించు, సంవిభాగము, సంవిభాగించు, సంవేది, సంశుద్ధి, సంశోధనము, సంశోధించు, సంశోధ్యము, సంస్తంభనము, సంస్తంభయిత, సంస్తుతము, సంస్తుతి, సంస్తుత్యము, సంస్థాపనము, సంస్థాపించు, సంస్థాపితము, సంస్మరణము, సంస్మృతి మొ.)

సంకటపడు. మి. అ. క్రి. (సంకటము+పడు) ఇఱుకుపడు.

సంకటపాటు. మి. వి. సంకటపడుట, ఇఱుకుపాటు.

సంకటము. సం. వి. అ. న. ఇఱుకు. విణ. ఇఱుకయినది.

సంకటి. దే. వి. వండినరాగిపిండిలోనగునది.

సంకరము. సం. వి. అ. పుం. 1. భేదముతెలియని కూడిక. 2. పాకలోఁ జిమ్మిచేర్చిన కసవుకుప్ప; 3. పాలునీరునుగలసిన విధమునసైన అర్థాలంకారముయొక్క పరస్పరసంబంధము.

సంకర్షణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బలరాముఁడు.

సంకలనము. సం. వి. అ. న. (సంఖ్యలను) కూర్చుట.

సంకలితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. కూర్పఁబడినది, (సంఖ్య) 2. భూమియందు పాఁతినది.

సంకలియ. వై. వి. సంకెల. "కదంగివచ్చి సంకలియఁబోచ్చి వానిఁబలుకంబనిలేదు." నిర్వ. 2, ఆ.

సంకల్పము. సం. వి. అ. పుం. మనోవ్యాపారము, ఎన్నిక.

సంకల్పించు. సం. స. క్రి. (భగవంతుఁడు.) ఎంచు.

సంకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అగ్నిచటాత్కారము, 2. పాకలోఁ జిమ్మిచేర్చిన కసవుకుప్ప.

సంకాశము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమానమైనది; 2. సమీపమైనది.

సంకీర్ణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. ఒకటితోనొకటి కలిసినది; 2. వ్యాపించినది.

సంకు. వై. వి. 1. శంఖము. "అ. పాండవులువారిబలము నుబ్బ, యార్చిసంకులొత్తిరి." భార. భీష్మ. 3, ఆ.–2. వి. శంఖవలయము. "సీ. కాళ్లయందిడ్డమూఁడుకట్టనుజగ్గెలమునేయంగ సంకులదాపులందమెడల." (చూ. కాంతమండు.) భార. విరా. ౧, ఆ.

సంకుచించు. సం. అ. క్రి. సంకోచమునొందు. "ఎ, గీ. మంద రత్వమున నఱఁజోటిచ్చి తా సంకు, చించెననఁగఁగనుఁగ్రాంచె నదుము." కవి. ౧, ఆ.

సంకుచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంకోచమునొందినది.

సంకుమదము. సం. వి. అ. పుం. కస్తూరి.

సంకులము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) 1. పూర్వోత్తరవిరుద్ధమైనది; (మాట.) 2. ఒకనితోనొకటి కలిసినది; 3. వ్యాపించినది.

సంకువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. కస్తూరిపిల్లి.

సంకుసుకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఎందును నిలుకడలేనివాఁడు.

సంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఒక ఛందస్సు; (చూ. ఛందస్సు) 2. అగ్నిసంకారము.

సంకెల. వై. వి. కాలికట్టగు ఇనుపగొలుసు. "క. తెరువరులకాలి సంకెల, యరుదెంచెఁ వానకాలమూర్ధిలంగె." రామా. ౬, ఆ.

సంకేతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పేరు; 2. ఏర్పాటు. 3. ఒడఁబాటు.

సంకేతించు. సం. స. క్రి. 1. పేరుపెట్టు; 2. ఏర్పాటుచేయు.

సంకోచపిశునము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు.

సంకోచము. సం. వి. అ. న. కుంకుమపువ్వు. పుం. 1. ముడుకుభావము, 2. సంక్షేపము; 3. మత్స్యవిశేషము.

సంకోచించు. సం. అ. క్రి. సంకోచమునొందు.

సంక్రందనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

సంక్రమణము. సం. వి. అ. న. 1. సూర్యుఁడు ఒకరాశి నుండి మఱియొకరాశిని ప్రవేశించుట, 2. చక్కగానడచుట.

సంక్రమము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. నీటికట్టలోనగునది; 2. సంకరము. పుం. సంక్రమణము.

సంక్రమించు. సం. అ. క్రి. ప్రవేశించు, చొచ్చు.

సంక్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సూర్యాదిసంక్రమణము; 2. మకరసంక్రమణము.

సంక్రామము. సం. వి. అ. పుం. సంక్రమముయొక్క రూపాంతరము.

సంక్షిప్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ) సంక్షేపింపఁబడినది.

సంక్షేపణము. సం. వి. అ. న. సంక్షేపపఱచుట.

సంక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. సంగ్రహము.

సంక్షేపించు. సం. స. క్రి. సంక్షేపముచేయు.

సంఖ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లెక్క; (సంఖ్యాభేదములు.- ఏకము, దశము, శతము, సహస్రము, దశసహస్రము, లక్ష, దశలక్ష, కోటి, దశకోటి, శతకోటి, అర్బుదము, న్యర్బుదము, ఖర్వము, మహాఖర్వము, పద్మము, మహాపద్మము, క్షోణి, మహాక్షోణి, శంఖము, మహాశంఖము, క్షితి, మహాక్షితి, క్షోభము, మహాక్షోభము, నిధి, మహానిధి, పర్వతము, అత్యంతము, పరార్థము, అనంతము, సాగరము, అవ్యయము, అచింత్యము, అమేయము, భూరి, మహాభూరి.) 2. విచారణ; 3. దేహాదివిలక్షణమైన ఆత్మజ్ఞానము. అ. స. ము. యుద్ధము.

సంఖ్యాతము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) లెక్కపెట్టఁబడినది, గణితము.

సంఖ్యానము. సం. వి. అ. న. లెక్కపెట్టుట, గణనము.

సంఖ్యావంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. చదువరి. విణ. లెక్కపెట్టఁబడినవాఁడు.

సంఖ్యేయము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) లెక్కపెట్టఁదగినది, గణనీయము.

సంగడము. యు. దే. వి. కట్టిపాదనకుపయోగమైన యినుపగుండు. "మ. ఉరుసంధ్యాకపిశోరు మృత్కలితమైయుప్పారు బ్రహ్మాండము, గరిడింగాలపుసాలాంతకాఁడు చరమాగన్కంధమంటెర్చుని, బ్బరమున సంగడమోయనా శీడిగిఁ బ్రాగ్వామి భృత్యైకవే, శరచాహోగ్రపుసంగడంబనఁగ మార్తాండుండుదో చెనడిచెన్." పాన్. 3, పాఠ.-వై. 1. స్నేహము; 2. చేరిక; "జన్మమునసయ్యెడుచుట్టఱికంబుకంటెను, స్థిరతరమైనసంగడముచేసకు బాంధవమెక్కుడందురు." భార. ద్రో. ౧, ఆ. (చూ. సెంగలి విత్తు.)-3. పరివారము*; "ఉ. అంచెలుగట్టికాలికొదుపై చనకీర్ణగదమ్ము ప్రోదిరా, యంతలివేటి సంగడములయ్యెను." పాన్. ౫, ఆ.-4. సమూహము*; "వ. బుగ్గలసంగడంబునంచారిజాతకుసుమస్తబకంబులచెలువంబునుందిగడువెలినురుత్రులును." భాగ. ౯, స్కం.-5. జత*, "వ. అందఱువారిని ద్రిదసంబను వాటకుందొడంగిరెండుసంగడంబులై." హరి. పూ. ౭, ఆ.-6. సేన*. "క. కొడుకులుఁదమ్ములుగుఱ్ఱపు, దడములుఁ దెక్కైనబలనికొనముఁదగుమై, నడపించుచుమెలఁపుననం, గడములతోనరుగ శకునికముశాప్పారెన్." భార. భీష్మ. ౧, ఆ.

సంగడి. వై వి. 1. స్నేహము; (చూ. పేడుకాఁడు నాలుగవయర్థము.) 2. జత*; "ద్వి. సంగడిబావులు." భల్లా. ౧, భా.-3. రెండుకొటిపొంకులుజతగాకట్టినతెప్ప*; 4. సమీపము*; "వ. విశ్వతీర్థంబునకుసంగడిమోక్షతీర్థంబు, మోక్షేశ్వరునకుసమీపంబున పవిముక్తేశ్వరుండు." కాశీ. ౯, ఆ.-5. పార్శ్వము*; "క. సంగడిఁబిఱుందముంతల. వింగియునేలయునునిండి నిష్ఠురభంగిన్, బుంగవశీతనుమభటుల, భంగురవీరప్రతాపభయదస్ఫురణన్." కాశీ. ౭, ఆ.-6 వెనుక*, "వ. దానిసంగడిసయన ద్రహస్యకథవెలయుటకునియుక్తుం బేయుమటయు నశంచిదిమనుపుసునదిపెనుకయుంగావలయునవిపలుక." కళా. ౫, ఆ.-7. సమూహము*; (చూ. చక్కలించు.) 8. విధము*. వ. బింకంబులసంగడినాజ్ఞసునీరభటులును." ఉ, హరి ౪, ఆ.

సంగడికాఁడు. దత్త. వి. స్నేహితుఁడు. "పాలుఁడు సంగడికాఁడయియ్యెడన్." భార. ఆది. ౫, ఆ.

సంగడీఁడు. దన్. వి. (సంగడి+ఈఁడు) స్నేహితుఁడు. "శీ. నరుని జక్కలయుచిమిఁదుసంగడీఁడు, వెరిఁదినులనిల్లువెన్నుఁడు. పాపగనమ్ము, కదలిదొనపాఁపసారియుఁ బదుబిరేరు, గలిగిచెలువొందు మిక్కిలిగొలుపుచుమిని." రాఘ ౨, ఆ.

సంగతము. సం. వి. అ. న. 1. స్నేహము; 2. చేరిక. విణ. 1. యుక్తము, 2. యుక్తియుక్తము (వాక్యము.)

సంగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చేరిక, 2. జ్ఞానము.

సంగమడుఁగు. దన్. వి. (సంగడి + మడుఁగు) ఊరికి సమీపము నందుండు మడుగు.

సంగమము. సం. వి. అ. పుం. కలయిక, సంయోగము.

సంగము. సం. వి. అ. పుం కూడిక, చేరిక, సంసర్గము.

సంగరము. సం వి. అ. న విషమము. పుం. 1. యుద్ధము, 2. ప్రతిజ్ఞ, 3. అంగీకారము 4. ఆపద, 5. విషము.

సంగాతకత్తె. వై. వి. (సంగాతము + కత్తె.) స్నేహితురాలు. (మొదటిరూపము సంగాతకత్తియ.)

సంగాతకాఁడు. దన్. వి. (సంగాతము + కాఁడు.) స్నేహితుఁడు. చెలికాఁడు.

సంగాతము. వై. వి. స్నేహము, చెలిమి.

సంగాతి వై వి. (సంగాతము + ఇ.) సంగాతకాఁడు.

సంగి. సం. విణ (న్. ఈ. న్.) సంగముకలవాఁడు.

సంగీతము. సం వి. అ. న 1. ప్రేక్షణార్థముగరిగడు నృత్తత్రికము, (ఇది మార్గమని దేశియని ద్వివిధము మార్గము బ్రహ్మాదులచేత మహేశ్వరునియెద్దనుండివెదకఁబడి భరతాదులచే ప్రయోగింపఁబడినది. దేశిదేశదేశములందలి జనులకు హృదయరంజకమైన విధముగా నేర్పడినది.) 2 గానము.

సంగీర్ణము. సం విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది, ఇయ్యకొనఁబడినది.

సంగోరు. దన్. వి. (సగము+కోరు.) పంటయందు సగముకోరు.

సంగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమ్యగ్గ్రహణము; 2. సంక్షేపము; 3. సంక్షిప్తగ్రంథము.

సంగ్రహించు. సం. స. క్రి 1. చక్కఁగాగ్రహించు, 2. సంక్షేపించు.

సంగ్రామము. సం. వి. అ. పుం. కలహము, పోరు

సంగ్రాహము. సం. వి అ పుం. 1. అరిగపిడి 2. పిడికిలించుట; 3. పిడికిలి.

సంఘము. సం. వి. అ. పుం ప్రాణిసమూహము, గుమి.

సంఘర్షము. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒరయిక; 2. పోటీ, 3. గాలి.

సంఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2 గట్టిదెబ్బ; 3. నరకవిశేషము.

సంఘీభవించు. సం. అ క్రి. గుంపుగూడు, పిండుగట్టు.

సంచము. సం. వి. అ. పుం. పుస్తకపుసంచిక.

సంచయనము. సం. వి. అ. న. 1. దహింప రెండవదినము ఎముకలు ప్రోగుచేయుట; 2. ప్రోగుచేయుట.

సంచయము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రోగు, 2. కూడఁబెట్టుట; 3. సమూహము.

సంచరణము. సం. వి. అ. న. సంచారము.

సంచారము. సం. వి. అ. పుం. తిరుగుట.

సంచారి. సం. వి. న్. పుం. శృంగారభావవిశేషము. (చూ. వ్యభిచారి.) విణ. సంచరించువాఁడు.

సంచారిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కుంటెనకత్తె; 2. తేనె; 3. మూర్కొనుట.

సంచి. దే. వి. ధనము మొదలైనవి యుంచెడు గుడ్డలు మొదలైనవానితోఁ గుట్టినతిత్తి.

సంచిక. వై. వి. చేర్చి కట్టిన కుట్టిన కొన్ని తాటాకులు, కాగితములు.

సంచికట్టు. దే.విశే. సంచికట్టుకాని యదేపనిగా ప్రవర్తించువాఁడు. (వైద్యుఁడు)

సంచితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ప్రోగుచేయఁబడినది; 2. కూడఁబెట్టఁబడినది.

సంచిమొదలు. దే. వి. మూలధనము, పరిపూర్ణము.

సంచీ. దే. వి. సంచియొక్క రూపాంతరము.

సంచేయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంచయముచేయఁదగినది.

సంచేకరము. వై. వి. క్రయవిక్రయములు మొదలైనవానికట్టి కుదుర్చుటకై ముందిచ్చెడుధనము*. "మ. దురాప్రముచే, మొదలఁ గొంచేకరంబు బొంగసిరికోస్తూల క్రియాకేళికిన్, కుదురైయున్నది." ఉ, హరి. ౪, ఆ.

సంచేకరువు. వై. వి.———పై.——— "సీ. ఇరువదిపాం మలకదిరించునాఁకచూపు కనుఁబడువకుసంచేకరువుగాఁగ." కవి. ౪, ఆ

సంచేకారము. వై. వి ———పై.——— "ఎ, గీ. కుబుకుఁబాయంపుసిలసీటుకోడెకాం ద్రగమికఁదసజగుడగిసంచేకారమైన గి" పాంథ ౧, ఆ.

సంచేము. దే. వి. బంగారు. "ఉ. సంచపుతేకుతేకుముడఁ దంగన వంగనవక్కుఁజెక్కులన్." రా, వి. ౪, ఆ.

సంచు. దే. వి. 1. పొర, "సీ. త్రాడులఁబట్టంగఁదతీర్థునకొర మలకంమలతెంగికేడించుమేర్పు." భార. విరా. ౧, ఆ.—2. అందము; "ఆ. నలినలీలకం ముసలినలిగానించు." విజ. ౧, ఆ.—3. విధము.

సంజనము. సం. వి. అ. నాలుగిండ్లబంతి.

సంజాయిషీ. హిం. వి. సమాధానము.

సంజీవకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. (దీనితోఁ జేరిన తక్కిన మూఁడు.- విశల్యకరణి, సంధానకరణి, సావర్ణ్యకరణి.)

సంజీవి. సం. విశే. (వ్. ఈ. వ్.) జీవమును కలుగఁజేయునది.

సంజ్ఞ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేయిలోనగువానితోఁ జేసైఁగ; 2. పేరు; 3. తెలివి; 4. పరిభాష, 5. గాయత్రి; 6. సూర్యునిభార్య.

సంజ్ఞపనము. సం. వి. అ. న. 1. చంపుట; 2. విన్నవించుట.

సంజ్ఞపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చంపఁబడినది.

సంజ్ఞప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చంపుట; 2. విన్నవించుట.

సంజ్ఞువు. సం.విశే. (ఉ.) ముట్టికాళ్లవాఁడు.

సంజ్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. కాక; 2. వేఁడిమి.

సంజె. వై. వి. సంధ్య. "తే. అబ్జబాంధవవిరహార్త్రాతురైన, జలధివల్లభుఁడికయనుదం ద్రముఖి, నపుడొనర్చునికనకయ్యయుముతోతెఁ, గుంకుముంజారుగ్రీలసంజదనర." పర. 3, ఆ.

సంజెపడు. వై. అ. క్రి. (సంజె+పడు.) సంధ్యాకాలమగు. "క. పడమరేయి సంజెపడున, ప్పుడుసెగడుపేరఁ జొచ్చిపోటునకు రిపుల్, గడఁగుదురు." రా. యు, ౯౦.

సంజోక. దప్. వి. (సగము+జోక.) ఉభయముఖములయందు తాఁకదిగానముడిగల డుబుక్కనడిమిత్రాడు. (చూ. డుబుక్క.)

సండీనము. సం. వి. అ. న. చెట్టు మొదలైనవానిమీఁదికెగురుట.

సంత. యు. దే. వి. చెంత. "తే. సంతసగవియోగిసంతతిపైనలు, సంతదయుయులేకసంతనమున సంతసింపఁజేయుసంతత క్రూరమా, సంతరాకుమిఁకవసంతవీప్." రవి. ౬, ఆ.—వై. 1. నిర్ణయింపఁబడినదినమున నందుంచెడి యంగళ్లవరుస*; 2. వేదపాఠము*.

సంతకము. దే. వి. వ్రాఁతయొక్క చేవ్రాలు.

సంతతము. సం. క్రి. విశే. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విశే. ఎడతెగనిది.

సంతతి. సం. వి. ఇ. త్రి. 1. కులము, 2. సంతానము; 3. పుత్రపౌత్రపారంపర్యము; 4. వరుస; 5. విరివి.

సంతన. వై. వి. చేరిక. (చూ. సంత. దే.)

సంతనకట్టు. దప్. అ. క్రి. 1. చేరు, సంఘటించు; "సీ. అమర్త్యులతోడఁ బొందింతియచాలునింకేలయనుచు, సంతనకట్టియుత్సాహనమేతులై యంతంబులేనిరథాశ్వములను, దంతులనమితపదాతులనొదఁగూర్చి." భార. ఆది. ౨, ఆ.—2. అయిత్తపడు. "మత్త కో. వానరుల్, కాలుకల్పులుపేర్చిసంతనకట్టిరావనకేళికిన్." సం. "తతస్తరాప్తిపారేణహరీణాంవాతరంహసామ్." భాక. అర. ౭, ఆ.

సంతనచేయు. వై. స. క్రి. పోగుచేయు.

సంతపడు. వై. అ. క్రి. (సంతన+పడు.) ఒద్దికపడు. (ప్రే. సంతపఱుచు. "సీ. త్రుంచ్చుటెక్కటిఁబట్టిముకుఁద్రాడుకట్టించి గంతగోనెకుదానిసంతపఱిచి" పంచ. నా. ౧, ఆ.)

సంతపెట్టు. దప్. స. క్రి. (సంతన+పెట్టు.) ఒద్దికపఱచు. "చ. అనిపలుకంగనాసభికులప్పుడతెంగియుఠందుపెట్టిరి, యినుమొనఁగుంగుమూరకునినిమ్మనివారలసంతపెట్టిరన్." పంచ. నా. ౧, ఆ.

సంతప్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి తాపమునొందినది.

సంతమసము. సం. వి. అ. న. అంతటనిండినచీఁకటి.

సంతరించు. దే. స. క్రి. 1. సవరించు; "వ. తదనంతరంబ యంతరంగంబు కొంగసంతరించుకొని యతఁడు నారాయణునకిట్లనియె." ఉ. హరి. ౪, ఆ.—2. సేకరించు, "క. వివిధములగు వత్తనములు, కువలయపతి సంతరించి కోరిన ప్రజకున్, వ్యవసాయులపాలికతుఁడై, యవిరళముగ నొసఁగవలయునర్థ్యవేళన్." రుక్మాం. 3, ఆ.—3. కలిగించు; "ద్వి. సమస్తలోక, ములమీఁదఁ దనకొక్కపురిసంతరించి." కష్ట. పూ. 3, ఆ.—4. రచించు; "సీ. సంతరించితినిందుజన్మసంబునయందు పార్శ్వనైషధకావ్యమాంధ్రభాష." కాశీ. ౧, ఆ.—5. ధరించు. "సీ. లీలరుద్రాక్షమాలికదక్షిణ ప్రకోష్ఠవీథియందుసంతరించి." కాశీ. ౨, ఆ.

సంతర్పణము. సం. వి. అ. న. తృప్తిపఱచుట.

సంతసపడు. వై. అ. క్రి. (సంతసము+పడు.) సంతోషపడు, సంతసించు. "క. మతిఁబాండుకుమారులుపం, చతవినిదుర్యోధనుండుసంతసపడియెన్." భార. ఆది. ౬, ఆ.

సంతసము. వై. వి. సంతోషము. "ఉ. అంతిపురంబులోపలగల యంగనలెల్లనునెమ్మనంబులన్, సంతసమందఁగాఁబలుకఁ జయ్యనఁ దెచ్చెదనంచుఁబూని." భార. విరా. ౪, ఆ.

సంతసించు. వై. అ. క్రి. సంతోషపడు. (రూ. సంతసిల్లు.)

సంతానము. సం. వి. అ. పుం. 1. బిడ్డ; 2. పుత్రపౌత్ర పారంపర్యము; 3. కులము; 4. ఒక కల్పవృక్షము. (చూ కల్పవృక్షము.) (సప్తసంతానములు — తటాకము, నిధి, అగ్రహారము, దేవాలయము, వనము, ప్రబంధము, పుత్రుఁడు.)

సంతాపనము. సం. వి. అ. పుం. మన్మథ బాణవిశేషము. (చూ బాణము.)

సంతాపము. సం వి. అ. పుం. కాఁక, వేడిమి.

సంతాపించు. సం. అ. క్రి. మిక్కిలి తపించు.

సంతాపితము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి తాపమునొందినది.

సంతు. వై. వి. 1. సంతానము; 2. కులము.

సంతోసము. వై. వి. సంతోషమునకు రూపాంతరము.

సంతోషము సం వి. అ. పుం. సంతసము, హర్షము.

సంతోషించు. సం. అ. క్రి సంతోషపడు, సంతసించు.

సంతోసము వై. వి. సంతోషము. "క. అనయముఁ బుత్రులు, గోపిస్పృష్టజుఁడు దండ గొలుపొత్తులుగా, వేసరక ట్టెకడునం, తోసమునిక్కటిలఁబొదివిలోలఁగఁగఁబెట్టెఁ." భో ౫, ఆ.

సంతోసిల్లు. వై. అ. క్రి. సంతసిల్లు, సంతోషించు. "క. వీఁపైనికులెంతయునం, తోసిల్లుచు నార్పిరపుడుడు కభదులైకుం, ఠేను కులవారువీఁద, కానంగకులైరి బావ్వజలములుదొరుఁగఁగ." భార. ద్రో. ౨. ఆ.

సందంశము. సం. వి అ. పుం. 1. పటుకారు; 2. అభినయ హస్తవిశేషము.

సందడి. దే. వి. 1. రాపిడిగొనుజనసమూహము; "శే. ముందటఁ గదియుసందడిఁగడంగి, కర్ణదుర్యోధనులతోలఁగంగజడియ." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. "శే తిలలుపైనెత్తితల్లినదితువఁబడని, యంతసందడిపెంద్రోశలందుఁగలిగె." వై. ౪, ఆ.—2. జన సమూహధ్వని; (చూ. సందడించు) 3. అతిశయము. "చిట్టు ములసందడిమించె." పంచ. వేం. ౫, అ — విశే. సంకులము. "సందడికయ్యము." భార. భీష్మ. 3, ఆ.

సందడించు. దే. అ. క్రి. 1. సందడిచేయు; "ఎ, గీ. సందడించుచుఁ బుష్పవరయములలిపి." కళా. ౧, అ.—2. అతిశయించు. "ఊర్పులందందసందడింప." భార. శా. ౧, ఆ. (చూ. సందడిల్లు.)

సందడికాఁడు. దే. విశే. సామాన్యుఁడు. ఆం. భా. కృ.

సందడిగొను. దే. అ. క్రి. (సందడి+కొను.) సందడించు. ప్రే. సందడిగొలుపు. (చూ. గీఁటురెండవయర్థము.)

సందడిపడు. ద్వి. అ. క్రి. సందడించు. "క. క్రందటిపాతాళ మునను క్రీడించుచుఁ బా, సందమునొందుచునుండును, సందడిపడి నాగకులము చతురతతోడఁ." భాగ. ౫, స్కం. ౨, ఆ.

సందరము. వై. వి. సముద్రము. "క. సందరమునసురులలరెము, కుందునిఁ బెండ్లికి నిలిచుచు కొఱకొగడుఘా, బృందారకుఁ గర్గొని యా, సందంబున సప్పయోధిసెవ్వసనంగఁ." రుక్మి. ౪, ఆ.

సందర్భము. సం. వి. అ. పుం. 1. ప్రబంధమునొక్కకూర్పు; 2. పుష్పములలోనగువాని గుచ్ఛము; 3. ప్రబంధము; "క. ఈ సందర్భముపేరలు, చేసినయది." నిర్వ. ౧౦, ఆ.–4. సమయము.

సందర్భించు. సం. అ. క్రి. సమయమగు.

సందానము. సం. వి. అ. న పశులనుగట్టెడుదామెన.

సందానితము. సం విశే (అ. ఆ. అ) 1 కట్టఁబడినది; 2. కూర్పఁబడినది

సందావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునలనఁ బాఱిపోవుట, పలాయనము.

సంది. వై. వి. సందు. "ద్వి చెలిసందిఁ జేరిపసదివ్వారినల్ల, తొవ తేటతాలిక" విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

సందికడియము. ద్వి వి. (సందిలి+కడియము) సందిటవేసి కొను కడియము. "సీ. కావడియుట్లుబిక్కముసందికడియంబు మూకలతోఁబ పాగాకులిత్తి." హంస. ౨, ఆ.

సందిగ్ధము. సం. వి. అ. పుం. శబ్దదోషములలోనొకటి. (చూ దోషము.) విశే. సందేహమైనది.

సందితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) (చూ) సందానితము.

సందిదండ. ద్వి. వి. (సందిలి+దండ.) సందిటఁగట్టుకొనెడు భూషణము, కేయూరము "సందిదండలఘలఘలల్." పార్వ. ౫, ఆ. (చూ. గాడసరము.)

సందియపడు. వై. అ. క్రి. (సందియము+పడు.) సందేహపడు, సందేహించు. "సందియపడకీవరుగుము." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

సందియము. వై. వి సందేహము "సందియమేల." భార. అర. ౨, ఆ.

సందిలి. దే. వి. దండచేయి, ప్రగండము.

సందు. వై. వి. 1. ఇరుకుసంధి, 2. సారంగము, 3. ఆఁడుగుబి; 4. ఎడము*; 5. సందుకట్టు*; "క. ముందుమహాటవియైనంతా, సందున సమరావటివికటంబు హిమగ, గ్రందుకొనినది." వై. ౮, ఆ. "ఒంటుబిల్లుగొకొనియుకుసందునఁ వినిచెఁగ్రూరశరం బులురంబునందు." భార. విరా. ౫, ఆ.—6. సందర్భము*; "శే. అరటనపుడట్లువినుఁగూడియలరినదియు, నట్లునీవేగుదోవచ్చి నదియుఁదాన, యుగుచుఁబోఁవసందడికయిట్లాడనేర్పు, మగువగాదు రయిదిపెనుదగరగాని." కళా 3, ఆ.

సందుకట్టు. ద్వి. వి. మధ్యకాలము. "ఉ. రాజాదయాద్రిపీఠము దిరంబుగనెక్కెడు సందుకట్టునఁ." లక్ష్మీ. 3, ఆ.

సందుకా. హిం. వి. చిన్నపెట్టె.

సందుకొను. ద్వి. అ. క్రి. 1. వ్యాపించు; "ఎ, గీ. శంఖ ధుంధుంనినాదముల్ సందుకొనియె." ఉ, రా. ౯, ఆ.—స. క్రి. 1. కూడు; "ఎక్కెయిసందుకొంటివాయసఖుని సట్లుగూడఁగఁ జరాధిమకంబిదినీకు," కళా ౪, ఆ.—2. పరిగ్రహించు. "ఆ. అయారి, పానియుకతెవానిసందుకొనియె," (చూ. వెనుకటి భాగము.) భల్లా. 3, ఆ.

సందుగొట్టు ద్వి. అ. క్రి. (సందు+కొట్టు.) (చూ.) సందు తప్పు.

సందుదప్పులు. ద్వి. అ. క్రి. (సందు+తప్పులు.) (బిడ్డలకు) సందుదోషములగుట.

సందుదోషము. మి. అ. వి. బిడ్డలకు మూసంధియందుఁగలుగు బాలగ్రహదోషము.

సందుసీసము. ద్వి. వి. పద్యబంధవిశేషము.

సందె. వై. వి. సంధ్య. "సందెజపంబు." విజ. ౨, అ. "సంది ప్రొద్దు." పాండు. ౫, ఆ.

సందెజాము. వై. వి. సంధ్యాకాలము.

సందెమల్లియ. వై. వి. ఒకతీగె, రుద్రాక్షి.

సందేశము. సం. వి. అ. పుం. సమాచారము.

సందేశహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సమాచారమును గొంపుఁ బోవువాఁడు, దూత.

సందేహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంశయము; 2. ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

సందేహించు. సం. అ. క్రి. సందేహపడు, సంశయించు.

సందోహము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము, గుమి.

సంద్రము. వై. వి. సంద్రముయొక్క రూపాంతరము. "శా. రాలంతక్కలు గుబ్బలుల్ వగిలెసంద్రంబుల్ గలంగెన్ బడిన్." య. ౨, ఆ.

సంద్రావము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమువలనఁ బాఱుట, అపక్రమము.

సంద్రుఁడు. వై. వి. సముద్రుఁడు "క. మనవాఁడైసంద్రుఁడుచె, ప్పినమాటలువింటిరింకఁబిఱుతివకములన్, గొనివచ్చికట్టఁ గట్టుఁడు, దనవలయున్ గడలిదాఁటినకగునమనకున్." య. ౨, ఆ.

సంధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ప్రతిజ్ఞ, 2. మేర, 3. సంధ్య.

సంధాత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) సంధాయకుఁడు.

సంధానము. సం. వి. అ. న. 1. కూర్పుట; 2. బాణమువింటి నారియందుకూర్పుట, 3. కల్లుకేట. కల్లుసేయుట. (అనేకాంతము.)

సంధానకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. (దీనితో చేరినతక్కినమూఁడు.—విశల్యకరణి, సంజీవకరణి, సావర్ణ్యకరణి.)

సంధాయకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) సంధానముచేయువాఁడు, కూర్పువాఁడు.

సంధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. కూడిక, 2. శత్రువులతోడిపొందు; (ఇది కోశప్రధానహేతుకము, దండప్రధానహేతుకము, భూమిప్రధానహేతుకముఅని త్రివిధము.) 3. ముఖాది; (ముఖము, ప్రతిముఖము, గర్భము, విమర్శము, నిర్వహణ అని యివి నాటకమునందలి పంచ సంధులు.) 4. సందు; 5. సొరంగము; 6. అఁడుగుటి, 7. ఒకజాడ్యము.

సంధించు. సం. అ. క్రి. కూడు. స. క్రి. కూర్పు.

సంధితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సంధింపఁబడినది.

సంధిత్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంధింపనిచ్ఛ.

సంధిత్సువు. సం. విశే. (ఉ.) సంధింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

సంధిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పెదాపు; 2. అకాలమునఁ బిడుక నిచ్చెడియావు.

సంధిల్లు. సం. అ. క్రి. కూడు, చేరు.

సంధుక్షణము. సం. వి. అ. న. రాఁజఁబెట్టుట.

సంధుక్షితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) రాఁజఁబెట్టఁబడినది.

సంధ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ప్రొద్దుపొడుచుటకుమందుగడియలవఱకును ప్రొద్దుగ్రుంకినవెనుకమూఁడుగడియలవఱకునుగల కాలము; 2. సంధి; 3. ప్రతిజ్ఞ; 4. మేర; 5. నదీవిశేషము, 6. పుష్పవిశేషము, 7. చింత.

సంపంగియ. వై. వి. సంపెఁగ. "క. సింగారపుఁదోఁటకుఁజని; చెంగల్వలకొలనిపొంత జిన్నలకడసంపంగియలవడిమియనఁటుల, చెంగటిలేమావిదండచేమంతులలోన్." య. ౫, ఆ.

సంపఁగె. వై. వి. చంపకము. "ఎ, గీ. పసిఁడికిన్నియలోని సంపంగెనూనె, వఁజముఖియోర్తు దలయంటెమన జతికి." రసి. ౧, ఆ.—2. బ.ధాన్యవిశేషము (సంపఁగియయొక్కరూపాంతరము)

సంపతిల్లు. వై. అ. క్రి. సమృద్ధమగు. "సీ. విమలకమృతఁబు సొనలైవర్తిల్లు కారికామ ఖస్తూరిసంపతిల్లు." విజ. ౧, ఆ.

సంపత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సంపద, 2 సమృద్ధి.

సంపత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ. 1. ఐశ్వర్యము, 2. గుణోత్కర్షము; 3. హారభేదము. (రూ. సంపద.)

సంపన్నము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. సంపదతోఁగూడినది, 2. సమృద్ధమైనది; 3. సాధింపఁబడినది.

సంపర్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. కలయిక, 2. చేరిక.

సంపాకము. సం. వి. అ. పుం. రేల, ఆరగ్వధము.

సంపాటము. ఉభ. దే. వి. చెక్కడపుపనియందు ఒమ్మపును అందు చెక్కెడురత్నములును లక్కయుఁగూడఁజేర్చితూఁచెడి తూనిక. సం. అ. పుం. సూలువడికెడికదురు.

సంపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కనిపాటు; 2. పక్షి గతివిశేషము.

సంపాదకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంపాదించువాఁడు.

సంపాదనము. సం. వి. అ. న. సంపాదించుట, గడించుట.

సంపాదించు. సం. స. క్రి. సంపాదనముచేయు, గడించు.

సంపాదితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) సంపాదింపఁబడినది, గడింపఁబడినది.

సంపాద్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) సంపాదింపఁదగినది. గడింపఁదగినది.

సంపాసారి. వె. వి. కోమటి, వైశ్యుఁడు. "ద్వి. కోటికిఁబడగెత్తి కోరువర్తకులు, పాటించి యిసఁగు సంపాసారులార." (చూ. ముందువెనుకలు.) పారిజా. ౨, ఆ.

సంపు. యు. దే. క్రి. చంపుయొక్కరూపాంతరము. "క. పారం హితగాముణ్ సంపెఁగనదార్ణమేపుఁబొదలన్." (సంపెన్, సంపెఁగన్ అని భేదములు.) హంస. ౨. అ.—వె. వి. సమృద్ధి. "క. సొంపునవిప్పాయిఁబెండిలి, సంపలరినసత్ప్వధర్మ జనపతిచంద్రుం. డింపఁగనావంచకపురి, సింపలరఁగుమారుఁ దరిగనింతియుఁదానున్." వి క్రే. ౭, ఆ.

సంపుటము. సం. వి. అ. పుం. 1 బరణి; 2. ముకుళనము.

సంపుటించు. సం స. క్రి. ముకుళించు. "సీ. జయజయధ్వని దేవ సంయమీశ్వరకోటి సంపుటించెఁగరాంబుజంబులోనల." భీ. ౪, అ.

సంపృక్తము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) సంయుక్తము.

సంపెఁగ. వై. వి. 1. సంపఁగెయొక్కరూపాంతరము; "తే. పెలుచఁడిమదాయత్తైనసంపెంగవిరిని, గలిచెననిముక్కువిరుగడఁగొలిచియుండి, త్రుళ్లియాడెడుకుమ్మెదపిల్లలనఁగఁ, దోలుచునెఱఁకుకాపులుచెలువమునుు." య. ౪, అ. "ద్వి. పొదగనిపొచ్చి

మేల్పొన్నలతావి, 'గడియించిరాని సంపెఁగలపైకినిగవి.'' విష్ణు. పు. ౨, ఆ.-2. ల. ధాన్యవిశేషము.

సంపెట. వై. వి. 1. కక; ''గొనగానిమొత్తెసంపెటలఁగొంకక నిర్దయవృత్తిఁజేసి.'' (చూ. వెనుకటిభాగము.) పారిజా. ౨, ఆ.-2. ఇనుము పొగఁగొట్టెడిసమ్మెట*. (చూ. చాలి.)

సంప్రతి. దే. వి. లెక్కసరిచూచు పెద్దకరణమువాఁడు.

సంప్రతించు. దే స. క్రి. లెక్కమొదలైనవాని సరిచూచు.

సంప్రదానము. సం. వి. అ. న. 1. షట్కారకములలో నొకటి. 2. చక్కనియీవి.

సంప్రదాయము. సం. వి. అ. పుం. గురుపారంపర్యము.

సంప్రధారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (ఏదిసేని యిది యుక్తమని) సమర్థించుట అ. న. ము. వ్యవహారమునందు నిశ్చయమును బుట్టించు నట్టిలిఖితసాక్ష్యాదులు.

సంప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కనిప్రయోగము. 2. మూలికలోఁజేసెడి యుచ్చాటనాదిక్రియ.

సంప్రసారణము. సం. వి. అ. న. ఇ, ఉ, ఋ, ౡవర్ణములు య, వ, ర, ల వర్ణములకుమాఱుగావచ్చుట.

సంప్రహారము సం వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. గమనము.

సంప్రేషణము. సం. వి అ న. ద్వాదశాహశ్రాద్ధము. (చూ. మాసికము)

సంప్రేషము. సం. వి. అ. పుం. నియోగము, పనుపు

సంప్రోక్షణము. సం వి. అ. న. 2. చిలుకరించుట; 2. పరిశుద్ధిచేయుట.

సంప్రోక్షించు. సం. స. క్రి. సంప్రోక్షణముచేయు.

సంఫుల్లము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చక్కగా వికసించినది.

సంబంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. చుట్టరికము; 2. కూడిక. (నవవిధసంబంధములు.- పితృపుత్ర సంబంధము, రక్ష్యరక్షకసంబంధము, శేషిశేష సంబంధము, భర్తృభార్యా సంబంధము, జ్ఞాతృజ్ఞేయ సంబంధము, స్వస్వామిసంబంధము, శరీరశరీరిసంబంధము, ఆధారాధేయ సంబంధము, భోక్తృభోగ్య సంబంధము.)

సంబంధి. సం. వి. న్. పుం. సంబంధముచేసినవాఁడు, చుట్టము విశే. సంబంధముగలవాఁడు.

సంబంధించు. సం. అ క్రి. సంబంధపడు.

సంబడము. వై. వి. 1. దారిబత్తెము; ''శే పోయివచ్చెదనీవదాం జురుపాడింత; సాకుఁదగు సంబడంబుగాఁజలినవాథ.'' జై. ౧, ఆ.-2. బత్తెము; ''శే. అదవిదుంపలేరాని సంబడములొసఁగఁ, గాముకసంబుచేత నొక్కఁడునులేక.'' అశ్వ. మం, కాం.-3. జీతము*. (సంబళమునకు మొదటిరూపము.)

సంబడించు. దే. అ. క్రి. సంబళించుటకు మొదటిరూపము. (చూ. గాతము.)

సంబరము. ఉభ. వై. వి. 1. వేగిరపాటు; 2. సంతోషము*; క. గోవిందసంబరమునం, భావింపుము.'' భార. ఉద్యో. 3, ఆ.-3. పండుగ*. (చూ. సంభ్రమము.)-సం. అ. న. శంబరము యొక్క రూపాంతరము.

సంబరి. ఉభ. దే. అవ్య. సంబళికి మొదటిరూపము. ''పనియింతం బఱి సంబరియనుచు.'' పారిజా. ౪, ఆ.-సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవికీ.

సంబరేను. దృ. వి. చర్మమకీ. (వాడుకలో దీనిని సంబరేణియందురు.)

సంబలము. సం. వి. అ. పుం, న శంబలము యొక్క రూపాంతరము.

సంబవ్రులు. వై వి. బ 1. పావకోళ్లు; ''వ. అనంతరంబుకుంభిపుటిసంభవ్రులు సంబవ్రులు దొడిగిగొనికదలి.'' ఛీ. 3, ఆ.-2. పాదరక్షలు*. ' ఉ. గాయకవైరిభక్తులకుఁ గాయము చర్మము నొల్చిసంబవ్రల్, సేయఁగఁజాలు.'' చెన్న ౪, ఆ.

సంబళకాఁడు. దృ. వి (సంబళము+కాఁడు.) జీతగాఁడు.

సంబళము. వై. వి. 1 దారిబత్తెము; ''శే. భూసురుండొక్క వయసంబు పొమ్మటన్న, మంచిదని వచ్చితిని సమ్మతించితేన, సంబళము కంబళము కత్తిచల్ది చల్ల, దంబు కొడంబు పట్టి తెమ్మంటిజాకీ.'' పాండ ౧, ఆ.-2. బత్తెము*; ''ఎ, గీ. అడుగడుగుకొంచకురుటాకుగడుపుఁగూటి, బంటుగముటకు తవశిసంబళములొసఁగ'' చంద్రా. 3, ఆ.-3. జీతము*.

సంబళి. దే. అవ్య. తొలఁగుము. ''ఎ, గీ. సంబళిసంబళియను జనములఁ, గదియకావలఁదొలఁగుమనొదుఁగుచుండ.'' రా. బాల, కాం.

సంబళించు. దే. అ. క్రి 1. పల్లవము; ''వ. బిష్ణుమాయపలన సెందుకుగాల్కని నిలువసంబళింపక'' పారి. ఉ ౯, ఆ.-2. తెప్పిలు. (చూ. సంబడించు.)

సంబళిక. దే. వి. సంబెళ. ''ఉ. పాదసమలు చెంపపయిజగ్గునత్రులురుమాలు పీఁసముల్, మీఁదనుజేసుకొలు జగిమించఁగఁగప్పినపాలు వైరులకా, వాడులగెల్పువాలు చెలువంబుగఁదాల్చినభూలు నొప్పఁగా, నాదొరయొద్ద సంబళిక నందుచునుండునతండుధీరతకా.'' పాండ ౧, ఆ.

సంబాకృతము. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) శంబాకృతము యొక్క రూపాంతరము.

సంబాగువు. దే. వి పొటుదాఁటెడు సాధనము.

సంబాధము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇఱుకు; 2. అఁడుగుటి.

సంబారము. వై. వి. (ఉప్పుచింతపండులోనగు) వెచ్చాలు*.

సంబారు. వై. వి. సంబారముయొక్క రూపాంతరము.

సంబావు. దే. వి. 1. సస్యవిశేషము; 2. బ. ధాన్యవిశేషము. (చూ. దిననరి.)

సంబాళించు. వై. స. క్రి. 1. అదరించు*. ''బింబము అసంబాళించుఁగన్నోడిదాలు.'' పాంచా. ౨, ఆ. (దీనిక ప్రయోగాంతరము. వ్యాగ్యము.) 2. నెరవేర్చు, కలిగించు.

సంబాళిగలు. వై. వి. బ. 1. పావకోళ్లు, (చూ. సమ్మాళిగలు.) 2. పాపోసులు*. ''సీ. పట్టుంగనిఁడుసంబాళిగలకాలనిరొఁజేరవచ్చిన హూరుకేకఁగాని.'' య. ౧, ఆ.

సంబుద్ధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంబోధనము.

సంబెళ. దే. వి. వక్కలాకుతిత్తి, అడపము. ''సీ. ఒద్దధాత్రివాఘుఁ దుపద పుత్తెంచిన బింబారుగొష్ఠి సంబెళపహించు.'' కాశీ. ౧, ఆ.

సంబోధనము. సం. వి. అ. న. పిలుపు, అహ్వానము.

సంబ్రము. వై. వి. సంబరముయొక్క రూపాంతరము. (వేగిరపాటు నకు.-''ము. అనయంబుజారుకిసంబ్రమునకాగకపుణాకంతంతమజా క్రమ్మఁగజా.'' ఉ. 3, ఆ.)

సంభరువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. పాదలు.(రూ. సంభరుః. ఉ.స్త్రీ.)

సంభలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. శంభలియొక్కరూపాంతరము.

సంభవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పుట్టుక; 2. హేతువు; 3. కూడిక; 4. ఆధేయమాధారమును మీఱకుండుట.

సంభవించే. సం. అ. క్రి. పుట్టు. (రూ. సంభవిల్లు.)

సంభారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కగా ధరించుట, 2, చక్కగా ధరించుట, 3. సమూహము, 4. పదార్థసంచయము, 5. సర్వస్వార్థగర్వము.

సంభావన. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సన్మానము, 2. తలఁపు, 3. ప్రసిద్ధి.

సంభావనీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సంభావింపఁదగినది.

సంభావించే. సం. అ. క్రి. చక్కగా తలఁచు స. క్రి. సన్మానించు.

సంభావితము. సం. విశే. (అ. అ అ.) 1. చక్కగా తలఁపఁబడినది; 2. సన్మానింపఁబడినది.

సంభావ్యము. సం. విశే (అ అ. అ.) సంభవింపఁదగినది.

సంభాషణము. సం. వి. అ న. చక్కగా మాటాడుట.

సంభాషించే. సం. అ. క్రి. చక్కగా మాటాడు.

సంభూతము. సం. విశే (అ. అ అ.) పుట్టినది.

సంభృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. చక్కగా ధరింపఁబడినది; 2. చక్కగా ధరింపఁబడినది

సంభృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చక్కగా ధరించుట; 2. చక్కగా ధరించుట.

సంభేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. నదీసంగమము; 2. బాసించుట; 3. కూడిక.

సంభోగము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుంచిసుఖము, 2. మరతము.

సంభోగించే. సం. అ. క్రి. కలయు, రమించు.

సంభ్రమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వేగిరపాటు; 2. భయము, 3. ఆదరము.

సంభ్రమించే. సం. అ. క్రి. వేగిరపడు, తొందరపడు.

సమ్మృష్టము. సం విశే. (అ. అ. అ.) వస్త్రాదులచేత శోధింపఁబడినది.

సంయతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కట్టఁబడినది.

సంయత్తు. సం. వి. ద్. పుం, స్త్రీ. యుద్ధము, పోరు.

సంయమనము. సం. వి. అ. న. 1. బంధనము; 2. వ్రతము.

సంయమని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. యమునిపట్టణము.

సంయమము. సం. వి. అ పుం. 1. హింసాదులవలన విరమించుట; 2. వ్రతాదులకంగమై తొలిదినముచేయఁదగిన యాచారము.

సంయమి. సం. వి. న్. పుం. ముని. విశే. సంయమముగలవాఁడు.

సంయామము. సం. వి. అ. పుం. సంయమముయొక్కరూపాం

సంయావము. సం. వి. అ. పుం. భక్ష్యవిశేషము, పారిజిత్తులు.

సంయుక్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కూడుకొన్నది.

సంయుగము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

సంయోగము. సం. వి. అ పుం. కూడిక.

సంయోజితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మఱియొకదానితో కూర్పఁబడినది.

సంరంభము. సం. వి. అ. పుం. వేగిరపాటు, ఆటోపము.

సంరంభి. సం. విశే (న్. ఈ. న్) సంరంభముగలవాఁడు.

సంరంభించే. సం. అ. క్రి. వేగిరపడు, ఆటోపించు.

సంరబ్ధము. సం. విశే (అ అ అ.) సంరంభమునొందినది.

సంరావము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత, ధ్వని.

సంరూఢము. సం. విశే. (అ అ. అ.) పెరిఁగినది.

సంలాపము. సం. వి. అ పుం. స్త్రీతోడి పరస్పరసంభాషణము.

సంవత్సరము. సం. వి. అ పుం. ఏఁడాది. (ఇవి యఱువది.— ప్రభవ, విభవ, శుక్ల, ప్రమోదూత, ప్రజోత్పత్తి, అంగీరస, శ్రీముఖ, భావ, యువ, ధాతు, ఈశ్వర, బహుధాన్య, ప్రమాది, విక్రమ, విషు, చిత్రభాను, స్వభాను, తారణ, పార్థివ, వ్యయ, సర్వజిత్తు, సర్వధారి, విరోధి, వికృతి, ఖర, నందన, విజయ, జయ, మన్మథ, దుర్ముఖ, హేవిళంబి, విళంబి, వికారి, శార్వరి, ప్లవ, శుభకృత్తు, శోభకృత్తు, క్రోధి, విశ్వావసు, పరాభవ, ప్లవంగ, కీలక, సౌమ్య, సాధారణ, విరోధికృత్తు, పరీధావి, ప్రమాదీచ, ఆనంద, రాక్షస, నళ, పింగళ, కాళయుక్తి, సిద్ధార్థి, రౌద్రి, దుర్మతి, దుందుభి, రుధిరోద్గారి, రక్తాక్షి, క్రోధన, అక్షయ.)

సంవననము. సం. వి. అ. న. (కూ.) వశక్రియ. (రూ. సంవదనము)

సంవరము. సం. వి అ. న. శంబరముయొక్కరూపాంతరము.

సంవర్తకము. సం. వి. అ. న. బలరామునినాఁగలి.

సంవర్తము. సం. వి అ. పుం. 1. ప్రళయము; 2. మేఘవిశేషము; 3 తాంత్రికీ. డు. ఒకానొకముని.

సంవర్తిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. క్రొత్తతామరపూతీఁగ.

సంవసథము. సం. వి. అ. పుం. ఊరు, గ్రామము.

సంవాదము. సం. వి. అ. పుం. సమాచారము.

సంవాహకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒడ్లుపిసుకువాఁడు.

సంవాహనము. సం. వి. అ. న. 1. ఒడ్లుపిసుకుట; 2. తేఁకగా మోసికొనిపోవుట.

సంవిత్తి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తెలివి, 2. సమాచారము.

సంవిత్తు. సం. వి. ద్. స్త్రీ. 1. జ్ఞానము; 2. సంకేతము; 3. ప్రతిజ్ఞ, 4. అంగీకారము; 5. ఆచారము; 6. యుద్ధము; 7. సంభాషణము; 8. నామధేయము; 9. సంతోషపెట్టుట.

సంవీతము. సం. వి. అ. న. పోరమునవలెవేసికొన్న అందెము. విశే. చుట్టుకొనఁబడినది.

సంవృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చుట్టుకొనఁబడినది, ఆవృతము.

సంవేగము. సం. వి. అ. పుం. వేగిరపాటు, సంభ్రమము.

సంవేదము. సం. వి. అ. పుం. 1. సుఖదుఃఖాదులను తెలిసి కొనుట; 2. వాదిప్రతివాదుల పరస్పరప్రాగల్భ్యము.

సంవేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. పీఠము; 2. నిద్ర; 3. సురత పాటు.

సంవేశిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (సా.) ముగసాల.

సంవ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; 2. వస్త్రము.

సంశప్తకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తిరుగనని ఒట్టుపెట్టుకొని యుద్ధము చేయువాఁడు.

సంశయము. సం. వి. అ. పుం. సందేహము.

సంశయాళువు. సం. విణ. (ఉ.) సంశయించు స్వభావముగల వాఁడు.

సంశయించు. సం. అ. క్రి. సందేహించు.

సంశయిత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) సంశయించువాఁడు.

సంశ్రయము. సం. వి. అ. పుం. ఆశ్రయము, అండ.

సంశ్రయించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు, అండగొను.

సంశ్రవము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము.

సంశ్రితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఆశ్రయింపఁబడినది.

సంశ్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది.

సంశ్లిష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కౌఁగిలింపఁబడినది, సంశ్లేషింపఁబడినది.

సంశ్లేషము. సం. వి. అ. పుం. కౌఁగిలింత, ఆలింగనము.

సంశ్లేషించు. సం. స. క్రి. కౌఁగిలించు.

సంసక్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కదిసినది, చేరినది.

సంసక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కదియుట, చేరిక.

సంసత్తు. సం. వి. ద. స్త్రీ. కొలువుకూటము, సభ.

సంసరణము. సం. వి. అ. న. 1. సంసారము; 2. దారి, 3. పట్టణమునుండి వెడలుట; 4. గమనము; 5. ఇబ్బందులేక దండునడచుట, 6. యుద్ధప్రారంభము.

సంసరించు. సం. అ. క్రి. పుట్టు. అను. 3, అ.

సంసర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంబంధము, 2. చేరిక.

సంసారము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆలుబిడ్డలతోడి యునికి, 2. పుట్టుక.

సంసారి. సం. వి. న. పుం. సంసారముగల గృహస్థు.

సంసిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. స్వభావము, 2. చక్కనిసిద్ధి, 3. మత్తురాలు.

సంసృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంసారము.

సంసృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సంసర్గముపొందినది, 2. వస్త్రములోనగువానిచేత శోధింపఁబడినది.

సంసృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తిలతండులములు కలసినవిధమున నైన అర్థాలంకారములయొక్క పరస్పరసంబంధము; 2. సంసర్గము.

సంస్కరించు. సం. స. క్రి. 1. చక్కఁజేయు, 2. శుద్ధము చేయు; 3. (శవమును) దహనముచేయు.

సంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కఁజేయుట; 2. (శవమును) దహనముచేయుట 3. అనుభూతార్థస్మృతి; 4. సంకల్పము; 5. పాకము.

సంస్కృతము. సం. వి. అ. న. దేవభాష. విణ. 1. చక్కఁగాఁ జేయఁబడినది; 2. చక్కఁజేయఁబడినది; 3. అలంకరింపఁబడినది; 4. వ్యాకరణశిక్షితమైనది, 5. పక్వముచేయఁబడినది, 6. శ్రేష్ఠమైనది.

సంస్క్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. చక్కఁజేయుట, 2. (శవమును) దహనముచేయుట.

సంస్తరము. సం. వి. అ. పుం. 1. చిగుళ్లలోనగువానిచేత నేర్పఱుపఁబడినపడక, 2. యజ్ఞము.

సంస్తవము. సం. వి. అ. పుం. 1. పరిచయము, 2. చక్కనిస్తుతి

సంస్తావము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదములు చెప్పెడుచోటు. యజ్ఞములయందు బ్రాహ్మణులు వేదములను చెప్పుట (ఒకకొందఱు.)

సంస్త్యాయము సం. వి. అ. పుం. 1. ఇల్లు 2. సన్నివేశము. 3. విరివి, 4. సమూహము.

సంస్థ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఉనికి, 2. మేర, 3. నాశము, 4. సామ్యము.

సంస్థాత. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) చక్కఁగానిలుచుండువాఁడు.

సంస్థానము. సం. వి. అ. న. 1. సన్నివేశము, 2. చతుష్పథము; 3. మృత్యువు; 4. ఆకృతి.

సంస్థితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చచ్చినది, 2. చక్కఁగా ఉండినది.

సంస్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. చావు, 2. చక్కనియునికి.

సంస్పర్శ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కొరిందకి. అ. పుం. ము. చక్కని స్పర్శము.

సంస్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

సంహతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కఁగాఁ జేరినది, 2. దృఢసంయోగముగలది

సంహతలము. సం. వి. అ. పుం. మ్రొక్కుటకు త్రిప్పుడాఁచి, కూర్చిన చేదోయి.

సంహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమూహము

సంహననము. సం. వి. అ. న. శరీరము, మేను.

సంహరణము సం. వి. అ. న. సంహరించుట, చంపుట.

సంహరించు. సం. స. క్రి. సంహరణముచేయు, చంపు.

సంహర్త. సం. విణ. (ఋ. ఈ. ఋ.) సంహరించువాఁడు.

సంహారకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై.——

సంహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంహరణము; 2. నరకభేదము.

సంహిత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. వర్ణసంయోగము; 2. వేదమునందు కొంతభాగము; 3. శాస్త్రము. విణ. సంధింపఁబడినది.

సంహూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనేకులుచేరి పిలిచిన పిలుపు.

సంహృతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సంహరింపఁబడినది.

సంహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంహరణము, సంహారము.

సకలము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. సర్వము; 2. కళతోఁ గూడినది.

సకలాతు. దే. వి. మేలైన కంబళివస్త్రము. "సీ. [illegible] పైఁబాదిఁ [illegible]." దశ. ౪, ఆ. (చూ. సకలాతు.)

సకి. వై. వి. 1. చెలికత్తె; (చూ. చెలికత్తెం.) 2. అందుడి*. (చూ. కోడం త్రికము.)

సకిన. వై. వి. 1. శృత్రియపక్షి*, "చ. [illegible]." వసు. ౬, ఆ.-2. కోయకోయపుపక్షి*, "ఎ, గీ. [illegible]." పాం. ౬, ఆ.-3. కోమలిర్ల, వి. క్రు. ౭, ఆ.-4. బొమ్మ*. "తే. [illegible]." భాను. ౪, ఆ.

సకినంపుఁబులుఁగు. శబ్ద వి. (సకినము + పులుఁగు) సకినము చెప్పెడు పక్షివిశేషము. (చూ) పైఁడికంటి.

సకినము. వై. వి 1 శుభసూచకనిమిత్తము; 2 శుభాశుభసూచక వాక్యము*.

సకినలమంచేము. దవ్య. వి. కోమకోమముని మ్రోఁగెడుమంచేము, రవముంతము. (చూ సకిన రెండవయర్థము)

సకియ. వై వి. 1 చెలికత్తె, "క. [illegible]." వసు 3, ఆ.-2. అందుడి* "క. [illegible]." అచ్చ యు, కాం.

సకలించే. దవ్య. అ క్రి. కుత్తుకయూయు, కేఁకించు.

సకిలింత. దే. వి. గుఱ్ఱపుకూఁత, హేష.

సకుఁడు. వై. వి. చెలికాఁడు, స్నేహితుఁడు.

సకృత్ప్రజము. సం వి. అ. పుం. కాకి, వాయసము.

సక్తము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) ఒకటఁతగిలినది. (మనసు.)

సక్తుఫల. సం. వి. అ. స్త్రీ. జమ్మి.

సక్తువు. సం. వి. ఉ. పుం. పేలపిండి.

సక్థి. సం. వి. ఇ. న. తొడ, ఊరువు.

సఖి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చెలికత్తె. ఇ. పుం. 1. స్నేహితుఁడు; 2. సహాయుఁడు.

సఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. స్నేహితుఁడు; 2. సహాయుఁడు,

సఖ్యము. సం. వి. అ. న. స్నేహము, చెలిమి.

సగంధుఁడు. సం వి. అ. పుం స్నేహితుఁడు. విణ. గంధముతోఁ గూడినవాఁడు.

సగటు. వై. వి. వేదరంగమునందు కొటము.

సగటుసుమారు. గ్రా. అవ్య. సరాసరి, రమారమి.

సగరు. దే. వి. గుఱ్ఱపుకళ్లెముమీఁద కెంపులు చిగుళ్లును, వర్ణ్పులు ఆకులును, రతులు పూవులునుగా సంతరించి యొప్పఁజేసిన బంగారు తీఁగపోఁడిమి. (చూ ఉల్లారు.) "సీ. [illegible]." చంద్రా. ౨, ఆ.

సగము. వై. వి. అర్ధము. (దీనికి వ్యుత్పత్తియందు పాల్గొనునుగుణ వికల్పముగ సంస్కృతవర్ణలోపము. "[illegible]." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.)

సగర్భ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకతల్లికడుపునఁబుట్టిన తోఁబుట్టువు.

సగిన. వై. వి. సకినయొక్క రూపాంతరము. (చూ.) వి. క్రు. ౮, ఆ.

సగిలించే. దే. అ. క్రి. సకిలించుయొక్క రూపాంతరము.

సగిలింత. దే. వి. సకిలింతయొక్క రూపాంతరము.

సగుటు. దే వి. సరాసరి. (వానికి సగుటుమోఁకాలిబంటి.)

సగోత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జ్ఞాతి, దాయ.

సగ్గారి. వై. వి. సక్క. "అనగ్గారియు. [illegible]." వి, పు ౪, ఆ.

సగ్గిసముగ్గిసలు. దే. వి. బ. ఉద్దుగుడుపు. "ఉ. [illegible]." కవి. ౪, ఆ.

సగ్గు. దే. అ. క్రి. 1. అడఁగు, 2. తగు.

సగ్గుబియ్యము. దే. వి. ఒకవిధమైన కృత్రిమధాన్యము.

సగ్గడ. దే. వి. చెంబు. "ద్వి [illegible]." నవ.

సగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బంతిభుక్తి. (చూ.) సజగ్ధి.

సచివుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. మంత్రి; 2. స్నేహితుఁడు; 3. సహాయుఁడు. (శృంగారనాయకునకు సచివులు నలుగురు.- పీఠమర్దుఁడు, విటుఁడు, చేటుఁడు, విదూషకుఁడు.)

సచ్చేము. దే. వి. చిల్లరరొక్కముదువ్వు. (చూ. వైజాతితొండ.)

సచ్చే. దే. అ. క్రి. చచ్చేయొక్కరూపాంతరము. (చూ. సంచు.)

సచ్ఛూద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తగిన మంచియాచారము గల శూద్రుఁడు.

సజగ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పదిమందికలిసి యొకటిగా భుజించుట, బంతిభుక్తి.

సజావు. హిం. విణ. స్పష్టమైన, క్రమమైన.

సజ్జ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కవచము; 2. అలంకరణము.

సజ్జక. సం. వి. అ. స్త్రీ. పడకిల్లు, వాసగృహము.

సజ్జన. సం. వి. అ. స్త్రీ. అయితమునేయుటకై యేనుఁగు మెడను గట్టెడు నిచ్చెన్ను. అ. న. ము. 1. చిత్తములవారు సందడి లేక తొలఁగించుట; కిచిరతక్షణముకొఱకు [illegible] వెలుగులో నగునది. (అనికొండము.) 2. రేవు.

సజ్జనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మంచి కులమునందుఁబుట్టిన వాఁడు.

సజ్జితము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) 1. కవచము తొడిగినది; 2. అలంకరింపఁబడినది.

సజ్జుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. కవచము తొడిగినవాఁడు; 2. అలంకరింపఁబడినవాఁడు.

సజ్జె. యు. దే. వి. బుట్ట. (చూ. ఎఱుక. మూడవయర్థము.) వై. 1. సస్యవిశేషము, గంటె; "సజ్జఁగోయుచుమూలించుచు." రా. వి. ౨, ఆ. (లి. ధాన్యవిశేషము) 2 శిరోగృహము; "ఉప్పరిగల్ సజ్జలుదప్పగాలు చరికల్ మైఁజూడలేదిక్క." రామా. ౬, ఆ.—3. మాళిగగృహము*. "ఆ. పుట్టినపుడసజ్జ మట్టుకుచెంగవారి, జననియాదిగాఁగఁగలజనులు, తొలఁగియుండినన్నఁదొలఁకఁజూడగనిచ్చి, మహిఁబిదపమీరుచూచుఁడనుము." భో. ౬, ఆ.— విశే. ఆయితము. "క. ఈనెలఁగఁగన్న మున్నఘుఁ, డైనఁగురుఁ గొడుకుత్రుష్పటమ్ములపాదులుగా, రోసుగజలుసేయుగా, దానియమించుండవిరహా తొపముపేర్చిగా." భార. విరా. ౨, ఆ.

సజ్జెకము. దే. విశే. మనోజ్ఞము. "కొలఁకులసజ్జెసజ్జెకపుగొజ్జఁగ పూఁబొదరిండ్ల." వసు. ౨, ఆ.

సజ్జెకట్టు. దృ. విశే. ఆయితము. అం, భా.

సజ్జెనకోల. దృ. వి. (సజ్జె + కోల.) చిత్తము. "ఎ, గీ. వేయి సజ్జెనకోలలు విఱిచివైచె." హంస. 3, ఆ. (సంధిని వర్ణాధిక్యము)

సజ్జెరసము. వై. వి. పాదరద్రవ్యవిశేషము.

సజ్జాకారము. వై. వి. సర్జకవృక్షమునకెత్తెడియుప్పు.

సజ్జారము. వై. వి. పసుఁగుసకటుచోటు.

సటా. ఉభ. వై. వి. కపటము, మోసము*. "సటలిటమానురోరి." పా. 3, ఆ.—సం. ఆ. స్త్రీ. 1 సన్యాసులజడ; 2. జూలు. (చూ. జాలు మొదటియర్థము)

సడ. దే. వి. దట్టముగు వాలుతరుక, తపి

సడపు. దే. స. క్రి. అపహరించు. "ఎ, గీ. సామాజికులతమ సొమ్ములెల్ల, నొనఁగులుగనైవసడపుచునొప్పమీతె, రుక్మిణిసుతుఁడు మాయానిరాధిమెలఁసి." ప్ర, భా. ౪, ఆ.

సడలు. వై అ క్రి. 1. ఊడు; 2. జాఱు, 3. వదలు. వి. 1. ఊడుట; 2. జాఱుట; 3. వదలుట. (ఇది సడిలు అని ఇకారమధ్యముగా వ్రాఁతపుస్తకములయందు కొన్నిచోట్ల కానంబడుచున్నది.)

సడలుచే. వై. ప్రే. సడలఁజేయు. (చూ. సడల్చు.)

సడలువడు. వై. అ. క్రి. (సడలు + పడు.) సడలు. "సడలు పడినిఁడింది." అచ్చ, బాల, కాం. (ప్రే. సడలువఱచు. "ఎ, గీ. అనేకపదక, పదసంచారభేదంబు సడలువఱిచి, భారతిదేవినిదాన్చఁబాడుకొనియె" కా. ౧, ఆ.)

సడవ. దే. వి. త్రోవ, మార్గము. అం, భా.

సడి. దే. వి. 1. అపకీర్తి; (చూ. అడికోలు) 2. నింద; "క. వారలకోరిపుపరుఁడను, కారుల వాక్యములుచెప్పనసిఁబొందెనుసీ, కొరవమతిలోకమునదు, పూర్వరుషుచే నిందఁబొందు ప్రకృతి యుండలోరిగా." జై. ౬, ఆ. (సడిసన్న అనఁగా సడి చనినయని భావకప్రయోగములవలన నేర్పడుచున్నది. దానంజేసి యిది వేఱుపదముగా ఎత్తఁబడలేదు. "సడిసన్నవాఁడు." భార. విరా. 3, ఆ. "సడిసన్నయడైల." విరా ౪, ఆ. "సడిసన్నయోధ్ధయోళుల." కాం. ౨, ఆ)—3. జోడు.

సడించే. దే. స. క్రి దండే.

సడింపులు. దే. వి. బ. ఎసటిపోఁకలుగాదంచినవియన్నము "సడింపుఁబ్రాలు." ఆము. ౬, ఆ. (వృత్తియందేకపదనాంతము. (చూ.) అటుకులు.)

సడికియ. దే వి. సడికళ మొదటిరూపము. అం, భా.

సడికుడక. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. హంస. ౧, ఆ.

సడికె దే వి. ముక్కుమెడత్రాడు. (సడికియయొక్కరూపాంతరము.) ద్వి. భాగ. ౫, స్కం.

సడుగులు. దే. వి. బ. 1. వంకరమాటలు, 2. కటిప్రదేశము నందలి కీళ్లు.

సడ్డ. వై. వి. 1. అక్కఱ; 2. లక్ష్యము*. (చూ. ఎడ్డము.)

సడ్డకుఁడు. వై. వి. తోడియల్లుఁడు.

సడ్డసేయు. వై. స. క్రి (సడ్డ + చేయు.) లక్ష్యపెట్టు. "తే. సడ్డసేయకుమమ్ముముజ్జగములవారి." హంస. 2, ఆ.

సణుగు. దే. వి. బాధ. "తే దనుజకులవైరికొరివందనలుసట్ల, రక్కసులుమసవారువారలకు మనకుఁ; బొసఁగుసనవత్తుఁబెట్టినపూరిగాలు, నేలచిత్రరేఖామదినింతసణుగు." ఉ, హరి. ౫, ఆ.

సత. వై. స. ఏడు, సప్తకము. "సతగిల్పర్." వీలా. ౨, ఆ.

సతతము. సం. క్రి. విశే. అ. న. ఎల్లప్పుడు. విశే. ఎడతెగనిది.

సతనాల్కలజేజే. దృ. వి అగ్ని అచ్చ. బాల, కాం. (చూ. సప్తజిహ్వుఁడు.)

సతము. వై వి. శాశ్వతము*. "కలిమియులేమియుగా సతము గాళ్ళు." భార. అర. 2, ఆ.

సతాయించు. హిం. క్రి. హింసించు, బాధించు

సతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పతివ్రత; 2. పార్వతి.

సతీనకము. సం. వి. అ. పుం. ధాన్యవిశేషము, లంకలు.

సతీర్థ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కూడచదువువాఁడు, సహపాఠి.

సత్కరించే. సం. స క్రి. సన్మానించు.

సత్కారము. సం. వి. అ పుం సన్మానము.

సత్కృతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ.——వై.——

సత్కృతుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ.) సత్కరింపఁబడిన వాఁడు

సత్క్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. సత్కారము

సత్తి. ఉభ. వై. వి. సత్తువ. అం, భా.—సం అ. స్త్రీ. 1. శక్తి; 2. మంచితనము.

సత్తముఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. అందఱికంటె మంచి వాఁడు; 2 అందఱికంటె పూజ్యుఁడు; 3. శ్రేష్ఠుఁడు.

సత్తరువు. వై. వి. అన్నప్రధానగృహము, సత్రము. "క. దలివం దిరులుక సత్తరు,వులుమాతులు బావులుంబువులుంబొలుచెరువ్వలు నల్లిండ్లును మొదలుగ, నిగిలియమీనాఁడి సమునించెంబడమిగా." య. ౧, ఆ.

సత్తా. వై. స. ఏడు. "క. అత్తవం చిత్తగ దుగ, సత్తాదచ్చోకపంత చెవం చీరె, దత్తిగయద్దుగ బత్రలు, చిత్తంబునఁదలఁచినట్లు చెరిఁదమ్ముగా." ఉ, హరి. 3, ఆ. (బత్రకదనుండు పద్యము నిట్లు దిద్దుకొని యక్కడ బందలికరణములోపల వ్రాసియుండు దానిఁ బరిహరింపవలయును.)

సత్తి. వై. వి. 1. ఆయుధవిశేషము; "శే. మున్ను నెత్తమ్ము చూలిచేఁ గొన్నయట్టి, సత్తియను తూపునిగిడింప." అర్జు. యు. కాం. 2. శాలి; 3. బలిమి, "ఎ, గీ. హత్తి మిత్తితండంబు నహత్తి వెదఁద, కత్తిఁ గుత్తికలుదిఱాఁగఁ గత్తిరించి, సత్తిమిత్తిల్లఁ బలిచేసి సత్తిఁ గొల్చెఁ, దనవిపతియిచ్చ మేలుమేలనుచు మెచ్చ." చంద్రా. ౨, ఆ. (ఇది వెనుకటి రెండర్థములకు నుదాహరణము.)— 4. పార్వతి; "ఆ. మత్తగిల్లు నత్తుగిత్తతత్తజనెక్కి, మిత్తిమొత్తి సత్తి పత్తిబత్తిఁ, బత్తిరిచిన ముత్తిబత్తులు రెండును, నొత్తిగుత్తగట్టు మందు లేఁడె" హీలా. ౧, ఆ.—5. పడిమ్ము నిశొదుము "ఆ. అప్పుడ దనుచెయువ్వలరించినత్తియ, బ్బయు." అర్జు. ౫, కాం. (ఇక్కడ శక్తియని యుండవచ్చును గాని కవి దనభంగిఁ జూడ వైకృతముగానే యుంచుమని తోఁచెడి.)

సత్తితాలుపు. రూ. వి. కుమారస్వామి, శక్తిధరుఁడు.

సత్తు. ఊధ దే. వి. సీసము. వై 1. సత్త్వము, (చూ. సత్తి వాలు గవయర్థము.)—2. సత్యము. "ఉ. ఒత్తుగమూఁకమూకఁ గదుముఁగు టశ్శిరముల్ మృతకళ్కరాదులున్, కుత్తలంటి కేకినుఁ గ్రొఁవ్వ పహారతిసంత్రిలంబుల్, మత్తిలిదేహముల్ మలంచిమాటికిలోంకు నృపాలకోటికిన్, సత్తుదలంపనెక్కడిదిసంయమి నీటుకుఁ గ్రుంగ డిచే." హరిశ్చ. ౧, ఆ.—సం. త్. స. సత్త్రము. విశే. 1. ఉన్నది; 2 చదునది; 3. యోగ్యము. 4. శ్రేష్ఠము. 5 సత్యము; 6 పూజ్యము.

సత్తువ. వై. వి. దేహముందలిబలము, శక్తి.

సత్తెనంగ. దే. వి. సన్నబిశేషము. "ద్వి. సత్తెనంగ దెదంగ సత్తయ్య" విష్ణు. పూ. 3, ఆ.

సత్పథము. సం. వి. అ. పుం. 1. మంచిత్రోవ, 2. సదాచారము.

సత్యంకారము. సం. వి. అ. పుం. క్రయవిక్రయములకటి మాట.

సత్యము. సం. వి. అ. న. 1. నిజము, 2. ఒట్టు; 3. కృతయుగము. పుం. ఒక లోకము. (చూ. లోకము.) విశే. నిజమయినది.

సత్యవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వ్యాసునితల్లి; 2. నారదుని పెండ్లాము; 3. సోమవల్లిచెట్టు, విశే. సత్యముగలది.

సత్యాకృతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. (చూ.) సత్యంకారము.

సత్యానృతము. సం. వి. అ. న. వర్తకము, వాణిజ్యము.

సత్యాపనము. సం. వి. అ. న. (చూ.) సత్యంకారము.

సత్త్రము. సం. వి. అ. న. 1. అన్నప్రదానగృహము; 2. యజ్ఞవిశేషము; 3. ఎడతెగనియీవి; 4. అడవి; 5. కపటము. విశే. మంచివారిని కాపాడునది.

సత్త్రి. సం. వి. న్ పుం. ఎడతెగక దానముచేయువాఁడు.

సత్త్వము. సం. వి. అ న. 1. సత్తు; 2 దేహబలము; 3. ఒక గుణము; (చూ. గుణము.) 4. స్వభావము; 5. మనస్సు; 6 ద్రవ్యము; 7. ప్రాణము; 8. పృథివ్యాదిద్రవ్యము; (చూ. ద్రవ్యము.) 9. పిశాచాది. పుం, న. జంతువు.

సత్వరము. సం. క్రి. విశే. అ. న. త్వరితము. విశే. వడిగలది.

సద. వై. వి. అడుగుదిఁగూడు*. అం, ధా.

సదనము. సం. వి. అ. న. 1. గృహము; 2. జలము.

సదమదమగు. దే. అ. క్రి. (సదమదము+అగు.) నలఁగు. "క. ఇదిరేయిఁ దివ్యగంధములు మెచ్చుచున్, మదిపెంపుఁగడచాలఁబొదలుమురువుల్, సదమదమగుచుండిరియా, మృదితయరాతేఁడుఁగూర్చి మంచు మొత్తంగన్." య ౫, ఆ.

సదమదము. దే. విశే. నలఁగినది. "వ. మదనకదనంబున సదమదంబులగుసంగంబులు." వసు ౪, ఆ.

సదమదముసేయు. రూ. స. క్రి. (సదమదము+చేయు.) 1. నలఁచు, 2 చంపు. (ఇట్లు సదమదమొనరించు.)

సదము. సం. వి. స్ స్త్రీ. సదస్సుయొక్క రూపాంతరము.

సదరహీ. హిం. విశే. పైనచెప్పిన, అ. (రూ. సదరు.)

సదరుబోయలు. దే. వి. బోయలలో నొకజాతి

సదసద. దే. విశే. సదమదము. (చూ. ౘక్కనము. వి. మొదటి యర్థము.)

సదస్సు. సం. వి. స్ స్త్రీ. 1. సభ; 2. రాజసభ. (రూ. సదము)

సదస్యుఁడు సం వి అ. పుం 1. యజ్ఞాధివరిష్ఠాధికారి. 2. సభికుఁడు.

సదా. సం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు. "సదాశివ"

సదాగతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. వాయువు; 2. మోక్షము; 3. సూర్యుఁడు, 4. సర్వేశ్వరుఁడు.

సదాటు. దే విశే. దృఢము. "సీ. గాటంపుబిఁగిసదాటైనకీలుల వెలకుట్టిపిగిసిగల్ వారుతురిమిలి." శకాం. ౧, ఆ.

సదాతనుఁడు. సం వి అ. పుం. విష్ణువు. విశే. శాశ్వతుఁడు.

సదానీర. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) కరతోయ.

సదాప. వై. వి. ఒకనాకుచెట్టు.

సదాముస్తె. వై. వి. ఒకనాకుచెట్టు. హంస. ౪, ఆ.

సదావృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బైరాగులలోనగువారికిచ్చెడు తంటపాయ్రగి.

సదాశివుఁడు. సం వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

సదృక్షము. సం. విశే. (అ ఆ. అ) సరి, సమానము.

సదృశము. సం. విశే. (అ ఈ. అ) 1. సమానము, 2. తగినది.

సదేశము. సం. వి. అ. న. సమీపము. విశే. సమీపమైనది.

సద్దు. వై. వి. చప్పుడు, మ్రోఁత, రవళి, ధ్వని.

సద్మము. సం. వి. న్. న. 1 గృహము; 2. జలము.

సద్యము. సం. వ్. అవ్య. అప్పుడు. "క. అద్యంతంబునువీయక, సద్యకథవినంగఁగనినవ రికిఁ బాయున్, సద్యంబ బ్రహ్మహత్య, సద్యము మొదలైనపాపవర్గంబెల్లన్." భార స్వ. ౧, ఆ.

సధర్మము. సం. విశే. (న్.) 1. సమానము; 2 ధర్మముతోఁగూడినది.

సధ్ర్యంచుఁడు. సం. విశే. (చ్. ఈ. చ్.) కూడఁబోవువాఁడు.

సనగ. వై. వి. 1 సస్యవిశేషము; "ద్వి. సనగలాంఛులంచిగసను పెబొబ్బరలు." విష్ణు. పూ. 3, ఆ. (సెనగలు మొదటిరూపము.) 2. ల. ధాన్యవిశేషము. (రూ. అదరు.)

సనత్కుమారుఁడు. సం. న. అ. పుం. బ్రహ్మపుత్త్రులలో నొక ఋషి.

సనాతనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రహ్మ, 2. విష్ణువు 3. శివుఁడు. విణ. శాశ్వతుఁడు.

సనాథము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) నాథుఁ గలది.

సనాభి. సం. వి. ఇ. పుం. జ్ఞాతి. విణ. సమానుఁడు.

సని. ఉభ. వై. వి. శని. సం. ఇ. స్త్రీ. (చూ.) అర్పణ.

సనీడము. సం. వి. అ. న. సమీపము. విణ. 1. సమీపమైనది; 2. నీడముతోఁ గూడినది.

సను. దే. అ. క్రి. చనుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. చలుపు.)

సనె. దే. వి. సన్నెయొక్క రూపాంతరము.

సనెకలు. దే. వి. సన్నెకల్లుయొక్క రూపాంతరము (అంతోక్తులో పనికి వికల్పముగ లోపించును. "సనెకల్ దాఁచిన చెంద్లిమానిక లు." శాకుం. ౫, అ.)

సన్న. వై. వి. హస్తాదులచేత తెలిపెడు సంజ్ఞ. (కనుసన్న మొ.) (సన్నకు సన్నయను శబ్దానుకారమగు జాదిజాడగా ననియర్థము. అర్థానుకూలముగా సన్నకును, అ, సన్నయను పదములకును భాగించుకొనవలెను)

సన్నకద్రువు సం. వి. ఉ. పుం. మోదుగ.

సన్నగాఁడు దే. వి. (సన్నము+కాఁడు) పేద. విణ. అల్పుఁడు. "ఎ, గీ సన్నగాండ్రకు బోరి నోలిన నగవారి, నెల్ల పెల్లమగట్టనెంచి, యెల్లనరుగొంటు కులువలనదారి రాకుంటుపురులకు నెందుఁ, దటుల నొక్కింత యుమంచిననముగలదె." అహ. బాల, కాం. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)

సన్నగాలి. దే. వి. (సన్నము గాలి.) మందమారుతము. "తే. పెలప్రొలెడు తేటియింతిచెలుగ, నంత్రితల సన్నగాలియొసన్నగాలి." రామా. ౬, అ.

సన్నగాలె. దే. వి. (సన్నము+కాలె.) వాద్యవిశేషము, తిరుచిన్నము.

సన్నగిల్లు. దే. అ. క్రి. సన్నమగు (చూ. సన్నగిలు.)

సన్నదు. హిం. వి. యోగ్యతాపత్త్రిక, అజ్ఞాపత్త్రిక.

సన్నన. దే. వి. సన్నఁదనము (ఒకానొకచో "సన్ననిగాలి" వై. 3, అ.) (చూ. అలకన)

సన్నపిల్లి. దే. వి. పాలపురుగు.

సన్నపువాఁడు. దే. విణ. (సన్నము+వాఁడు.) అల్పుఁడు. "సన్నంపువారితో జగడమేల" రా యు, కాం

సన్నమండెఁగలు. దే. వి. బ. (సన్నము+మండెఁగలు.) శాలిధాన్యవిశేషము. హంస ౪, అ.

సన్నము. ఉభ. దే. వి. సూక్ష్మత్వము "కాకా సన్నము మోము గోము మెయిబాగును బూని." అహ. అర, కాం.—విణ. సూక్ష్మము. (స్వస్తియం దంత్యసర్గము వికల్పముగ లోపించును సన్నగాలి మొ.)—సం. అ. న అల్పము. విణ. కృశించినది.

సన్నయము. సం. వి. పుం. 1. వెనుకనున్న దండు; 2 సమవాయము; 3. సమూహము.

సన్నయేలకి. దే. వి. (సన్నము+ఏలకి) చిట్టేలకి.

సన్నరాష్ట్రము. దే. వి. గాన్నకి.

సన్నవాలు. దే. అ. క్రి. (సన్నము+వాలు.) సన్నగిల్లు. "క. కృష్ణుండును బలరాముం గరుణాంబుధులు నరిక్షింప దీనాకృత్యం బడయుల్పడ కొనమొగ్గయుద్యుక్ర్తసంగంబులంగోర్కి సన్నవాలం బలుకుమంత" హరి. పూ. 3, అ.

సన్నసన. వై. విణ. (సన్న+సన్న.) సూక్ష్మము. (చూ. విట్టు రెండింటియర్థము.)

సన్నహనము. సం. వి. అ. న. 1. కవచము; 2. ప్రయత్నము.

సన్నిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ప్రయత్నింపఁబడినది.

సన్నాయి. దే. వి. నాగసరము.

సన్నాసి. వై. వి. సన్యాసి.

సన్నాహము. సం. వి. అ. పుం. 1. కవచము; 2. ప్రయత్నము.

సన్నాహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకుఁ దగిన యేనుఁగు.

సన్ని. దే. వి. సన్నెయొక్క రూపాంతరము.

సన్నికర్షణము. సం. వి. అ. న. సమీపించుట.

సన్నికర్షము. సం. వి. అ. పుం. సమీపము, చేరువ.

సన్నికృష్టము. సం. వి. అ. న. సమీపము, విణ. సమీపించినది.

సన్నద్ధుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కవచముదొడిగిన వాఁడు, 2. ప్రయత్నముచేసినవాఁడు.

సన్నిధానము. సం. వి. అ. న. 1. సమీపము; 2. ఆశ్రయము.

సన్నిధి. సం. వి. ఇ. పుం. సమీపము, చేరువ.

సన్నిపాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. కొన్న, 2. కలయిక.

సన్నిభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమానము.

సన్నిపిష్టుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సమీపించినవాఁడు; 2. కూర్చున్నవాఁడు.

సన్నివేశము. సం. వి. అ. పుం. పట్టణమునకు వెలిచుట్టు వాటికలయందు, గృహోద్యానభాగము (అవకాశము.)

సన్నిహితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సమీపించినది.

సన్నె. దే. వి. కుమ్మరివాని చక్రము యుండెడు రాయికంటకత్తి.

సన్నుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) లెస్సగా స్తోత్రముచేయఁబడినది.

సన్నుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. లెస్సైనస్తోత్రము.

సన్నుతించు. సం. స. క్రి. లెస్సగా స్తోత్రము చేయు.

సన్నె. దే. వి. సన్నెకల్లు (చూ. చిలుపంతికముప్పు.)

సన్నెకల్లు. దే. వి. నూరెడురాయి, పట్టము.

సన్మాననము. సం. వి. అ. న. గౌరవించుట. "క. దానోపచారముల, జ్ఞానికగతిలేదు శూద్రునకు యతిదినకు, జ్ఞానకతుమునఁడతత్పాదా, ధీరతింగాని యున్నదెరుక్షణజాడక." భార. అను. 3, అ.

సన్మానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము. (చూ. సన్మాననము.)

సన్మానించు. సం. స. క్రి. గౌరవించు, సన్మానించు.

సన్మానితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. గౌరవింపఁబడినది; 2. సమర్పింపఁబడినది.

సన్యసించు. సం. స. క్రి. కామ్యకర్మములను విడుచు.

సన్యస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సన్యసింపఁబడినది; 2. సమర్పింపఁబడినది.

సన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. కామ్యకర్మములవిడుపు; 2. ౪వ ఆశ్రమము. (రూ. ఆశ్రమము.)

సన్యాసి. సం. వి. న్. పుం. సన్యాసాశ్రమముకలవాఁడు.

సపత్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. (రూ.) సవతి.

సపత్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పగవాఁడు, శత్రువు.

సపర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పూజ, పరిచర్య.

సపాటు. దే. విణ. మట్టము. "క. వడిఁదిరిగెడిడోలిగాఁ, బ్రిడిగాం కసపాటుగానుక్కృలియపుడా, పిడికిటిగొరకఁజేయఁగ, బిడికిటి బిట్టుకబిబిల్లబిఁబుకుఁబడియెఁ." పా. ౧, ఆ. (రూ. సపాటము. "వ. కుంభినాభిత్రదత్వద్వంగాంచి కాంచనశిరస్త్రంగస్త్రంగా టకంబులంగమఠవాండకటాహంబులుద్ఘాటించుతిసమేనిపాదుక నేలసపాటంబుగాఁ వంచిబింద్యాద్యచలంబుమహాసభాత్రసైద గోరియు." కాశి. ౨, ఆ.)

సపిండీకరణము. సం. వి. అ. న. చచ్చినవాని పండ్రెండవదినము నందుచేసెడు సంవత్సరాంతశ్రాద్ధము.

సపిండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఏడుతరములలోపలిజ్ఞాతి.

సపీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పదిమందిచేరి యొకటిగా త్రాగుట, సహపానము.

సప్తా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఏడుకంతులుగల వీణ, పరివాదిని.

సప్తకము. సం. వి. అ. న. ఏడు. విణ. ఏడవది.

సప్తకీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఏడుపేటలుగల ఆఁడుదానిమొలనూలు.

సప్తజిహ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, సప్తజ్వాలలుకలవాఁడు. (సప్తజిహ్వలు —కాళి, కరాళి, విస్ఫులింగిని, ధూమ్రవర్ణ, విశ్వరుచి, లోహిత, మనోజవ)

సప్తతంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. యజ్ఞము, జన్నము.

సప్తతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. డెబ్బది.

సప్తపది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సప్తపదములసమాహారము.

సప్తపర్ణము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏడాకులఅరఁటి*, 2. ఏడాకులపొన్న*.

సప్తమము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఏడవది.

సప్తమి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పక్షమునందు ఏడవతిథి. విణ. ఏడవది.

సప్తల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. విరజాజి*; 2. గురిగింజ*; 3. [illegible]*, 4. నంబరేకు*.

సప్తహస్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని, ఏడుచేతులవేల్పు.

సప్తార్చి. సం. వి. స్. పుం. అగ్ని. విణ. క్రూరదృష్టిగలవాఁడు.

సప్తాశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

సప్తి. సం. వి. ఇ. పుం. గుఱ్ఱము, అశ్వము, హయము.

సప్పుఁజొక్కు. వై. వి. ఆశ్లేషానక్షత్రము.

సప్పము. వై. వి. పాము. "సప్పంబు[illegible]"

సఫలము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) ఫలముతోఁగూడినది, సార్థకము.

సఫేదు. హిం. విణ. తెల్లని. వి. తెల్లవర్ణము.

సబబు. హిం. వి. కారణము.

సబము. వై. వి. శవము. "ఆ. అంటరానిదాని సంతర్పణఁ బలికిన, బంటుఁ జేడి సన్నుఁబరవభూప, రాయఁడుని సర్వకరము మృత దారకుఁ, జూచిసేయఁ వలయునాదమనము." సూర్య. 3, ఆ.

సబళము. దే. వి. ఆయుధవిశేషము, అర్గలము, ప్రాసము. "సబళములుదాల్చి..." సం. "ప్రాసేసబిధాన్ద్రాఁతింతుత్రసాము వ్రతౌవవాఁ." భార. సా. ౧, ఆ.

సబాము. వై. వి. స్వభావము. "తే. పాలుకడుఁబెట్టుదానిసబాము తెల్ప." భార. అను. ౨, ఆ.

సబిడీ. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "సబిడీలకుంతములఖడ్గములు దాఁకులను." అహ్ని. యు, కాం.

సబురు. హిం. వి. దూరప్రయాణము.

సబ్బండు. దే. విణ. అనేకభేదములుగలది, సర్వవర్ణము.

సబ్బు. దే. వి. మట్టినిపోఁగొట్టెడు ఒకవిధమైన క్షారము.

సబ్రహ్మచారి. సం. వి. న్. పుం. 1. వేదాధ్యయనమునందు సహపాఠి; 2. సహపాఠి.

సభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కొలువుకూటము, 2. గృహము, 3. సమూహము; 4. జూదము.

సభర్తృక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మగనాలు, పతివత్ని.

సభాజనము. సం. వి. అ. న. చుట్టములుతోడనగువారిని ఆలింగనాదులచేత సంతోషపెట్టుట. యాత్రాదులయందు బంధువులతో నగువారి యనుజ్ఞవడయుట. (అనిగొందఱు.)

సభాసదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. సభయందుండు ధర్మజ్ఞుఁడు.

సభాస్తారుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

సభికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సభయందుండు ధర్మజ్ఞుఁడు; 2. జూదమాడించువాఁడు, 3. న్యాయవాది.

సభ్యము. సం. వి. అ. పుం. హోమరహితాగ్ని.

సభ్యుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సభయందుండువాఁడు; 2. మంచివాఁడు.

సమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సంవత్సరము. విణ. 1. సమానము; 2. సమస్తము; 3. సాధువు.

సమంగ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. మంజిష్ఠ*; 2. ముడుఁగుదామర*.

సమంజసము. సం. వి. అ. న. న్యాయము. విణ. న్యాయముతోఁ గూడినది.

సమంతదుగ్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. జెముడు*.

సమంతభద్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

సమకట్టు. క్రి. అ. క్రి. యత్నించు. "క. అసురామరవీరులు బలము, న్నమలనయోరాశి ద్రచ్చియమృతముఁబడయఁగా, సమకట్టి." భార. ఆది. ౨, ఆ.—స. క్రి. 1. సిద్ధపఱచు; "కడఁకతో సంతుష్టిగదుగంగసమకట్టిలలుపేక్షించుడు." భార. అర. ౨, ఆ.- 2. నేరించు; "సంభారనము దయముసమకట్టుము." భార. అర. 3, ఆ.—3. నిర్ణయించు; "పరోజనుదాత్తయజ్ఞగృహయోగ్యతకల్ సమకట్టఁబడు." భార. అర. ౭, ఆ.—4 చేయు. "ఆ. తండ్రి దీర్ఘవాలుదయతోడనిచ్చిన, వరము చిత్తగించివలయుతెఱఁగు,నముయ సముచితముగ సమకట్టుమయ్య." భార. విరా. ౧, ఆ.—వి. కవ

వము. "క. అల్లనకిచ్చెంబచ్చుల, వల్లకియును దమ్మికింపుఁబెత కపుజోడుముఁ, జల్లులసముకట్టులఁ, బల్లించినవారువమునుబంగరు గొడుగున్." య. ౪, ఆ.

సమకుట్టు. దే. అ. క్రి. సమకూరుయొక్క రూపాంతరము. "మేలుసమకుట్టుచుఁ." భాగ. ౪, స్కం. (చూ. చేకుట్టు.)

సమకూడు. దే. అ. క్రి. 1. లభించు, 2. సిద్ధించు.

సమకూరు. దే అ. క్రి. సమకూడుయొక్క రూపాంతరము.

సమకూరుచు. దే. ప్రే. క్రి. సమకూరఁజేయు. (చూ. సమకూర్చు.)

సమకొను. దే. అ. క్రి. 1. లభించు; "క. సమకొలమునసకీర్తిత, యము:ద్భవమ్ముక్తిఫలదమగు నొకటొకటే, సమకొనిసంకల్పితముం, త్రముల్గుసత్స్వచ్ఛసిద్ధిదములగుదలఁపన్." వా. ౪, ఆ.—2. సిద్ధించు. "ద్వి. అమరంగసిద్ధించునఖిలకార్యములు, సమకొనసంచితసర్వభోగములు." రా. బాల, కాం. (ప్రే. సమకొల్పు.) 1. లభింపఁజేయు; 2. సిద్ధింపఁజేయు; 3. సిద్ధపఱచు; "వ. మణిమయకురుజభ్రురుఁగండెలు మారమ్ములుమొదలగు మృగయాసాధనమ్ములు సమకొల్పుముదలయిచ్చియు." చంద్రా. ౨, ఆ.—4. వహించు. "సమకొల్పునృతిన్." రా. అ, కాం.

సమకోలు దే. వి. (సమకొనట.) 1. లభించుట; 2. సిద్ధించుట.

సమక్షము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సమనేంద్రియగోచరమైనది.

సమగ్రము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సమస్తము.

సమగ్రిమ. సం. వి. న్. పుం సమగ్రత. (చూ సమగ్రిమము.)

సమజము. సం. వి అ. న. అడవి. పుం. పశుసమూహము.

సమజ్ఞ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యశము. (చూ. సమాజ్ఞ.)

సమజ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. సభ, 2 కీర్తి.

సమత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. కావ్యగుణములలో నొకటి; 2 సమత్వము.

సమదర్శి. సం విశే. (న్. ఈ. న్.) సర్వభూతములను సమముగా జూచువాఁడు.

సమదృష్టి. సం. ఇ. స్త్రీ. సర్వభూతములను సమముగఁజూచు చూపు.

సమధికము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి యధికమైనది. (ఇది సమ్ అను ఉపసర్గముతో కూడినరూపము. ఇట్లు ఉపసర్గముతో కూడిన పదములుకొన్నిమాత్రము వ్రాయఁబడునుగాని అన్ని వ్రాయఁబడవు. వ్రాయఁబడనివి కొన్ని యీదిగువ వ్రాయఁబడుచున్నవి.—సమవాధము, సమాలోకించు, సమావృతము, సమాశ్రయము, సమాశ్రితము, సమాపాదనము, సమాపాదితము, సమాపాద్యము, సముచితము, సముత్థితము, సముత్పన్నము, సముత్సుకము, సముదితము, సముదయము, సముద్గీర్ణము, సముద్ధతము, సముద్ధరణము, సముద్ధృతము, సముద్భవించు, సముద్భూతము, సముద్యతము, సముదావృత్తము, సమున్నతము. ఇత్యాదులు.) (తక్కిన వాని నిట్లూహించుకొనవలయును)

సమధిగమము. సం. వి. పుం. పొందుట.

సమను. ఆం. వి. విచారణకై న్యాయాధికారులవలనఁ బిలువఁబడుట.

సమన్వితము. సం. విశే. (అ అ అ.) కూడుకొన్నది.

సమపదము. సం. వి. అ. న. విలుకాఁడు రెండుకాళ్లతో సమముగా నిలుచుట. (చూ. స్థానము.)

సమభిహారము. సం. వి అ పుం. 1. చెప్పినది తిప్పిచెప్పుట; 2. ఆధిక్యము.

సమయపడు. మి. అ. క్రి. సంకేతితమగు. "సమయపడినవచనంబు చేయవచ్చితిమి." భార. అర. ౧, ఆ.

సమయము. సం. వి. అ. పుం. 1. శపథము, 2. ఆచారము; 3. కాలము, 4. సిద్ధాంతము, 5. బుద్ధి, 6. సంకేతము; 7. ప్రతిజ్ఞ; 8. ఆజ్ఞ; 9. ఆన.

సమయు. వై. అ. క్రి. 1. చచ్చు; 2. నశించు. "సమయువారుకారవేశ్వరుసంపద." భార. ద్రో. ౧, ఆ.

సమరతి వై. వి. సమర్త. "క. ఆ, వ్వాత్స్యంబోఁడికిలావణ్యము, జవ్వాడితోలంగనంత సమరతపొడమెన్." కు. ౧,ఆ. (సమర్తకు మొదటిరూపము)

సమరతి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. ఉపరతివ్యతిరిక్తమైనది.

సమరఘుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక విలుకానితో సరిగానిలిచి పోరెడి యోధుఁడు

సమరము. సం. వి. అ. పుం, న. యుద్ధము పోరు.

సమరసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమానరాగము; 2. అభేదము.

సమర్త. వై. వి. స్త్రీ ప్రథమఋతువు, సమరత.

సమర్తాడు. దే. అ క్రి. (సమర్త+ఆడు.) ఋతుమతియగు.

సమర్థనము. సం. వి. అ. న. పట్టినదితగినట్టు నెఱవేర్చుట.

సమర్థము. సం విశే. (అ. అ. అ.) 1. అన్వయయోగ్యమైన యర్థముగలది; 2. హితముయినది.

సమర్థించు. సం. స క్రి. పట్టినదితగినట్లునెఱవేర్చు.

సమర్థుఁడు. సం. విశే. గట్టివాఁడు, నేర్పరి.

సమర్ధకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వరమునిచ్చువాఁడు.

సమర్యాదము. సం. వి. అ. న. సమీపము. విశే. 1. సమీపమైనది; 2. మర్యాదతోఁగూడినది.

సమవర్తి. సం. వి. న్ పుం. యముఁడు విశే. అంతట సమముగా వర్తించువాఁడు.

సమవాకారము. సం వి. అ. పుం. నాటకభేదము. (చూ. నాటకము.)

సమవాయము. సం వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. కూడిన సంబంధము.

సమవేతము. సం. విశే. (అ అ అ) కూడినసంబంధముపొందినది.

సమష్టి. సం. వి. ఇ స్త్రీ సమస్తము, మొత్తము. విశే. కలిసియుండు.

సమష్ఠిల. సం. వి. అ స్త్రీ. 1. ఏఁటుబంగళి, 2. కురుకేళి.

సమసకము. వై. వి. (చూ.) సమాసకము.

సమసనము. సం. వి. అ. న. సంక్షేపము.

సమసీసము. దే. మి. మల్లబంధవిశేషము.

సమస్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సర్వము, అంతయు.

సమస్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. (చూ.) సైవదము.

సమాంసమీన. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఏఁటేఁటఁగనెడియావు.

సమాకర్షి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) దూరము వ్యాపించుగంధము. (పరిమళము.)

సమాఖ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. యశము; 2. బందుకట్టు.

సమాగతము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. లెస్సగా వచ్చినది; 2. పొందినది.

సమాగమము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కనిరాక; 2. పొందిక.

సమాఘాతము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. వధము.

సమాచారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కగా నడపుట, 2. వృత్తాంతము.

సమాజము. సం. వి. అ. పుం. 1. పశువులకంటె నితరమైన మనుష్యాదిసమూహము; 2. సభ.

సమాధానపడు. ది. అ. క్రి. (సమాధానము + పడు.) సమ్మతిపడు. (ప్రే. సమాధానపఱుచు.)

సమాధానము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగా ఉంచుట; 2 అంగీకారము; 3. యూపస్తంభముయొక్క మధ్యభాగము.

సమాధి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. మనోలయము; (ఇది యోగాష్టాంగములలో నొకటి.) (చూ. అంగము.) 2. ఒక యర్థాలంకారము, (చూ. అలంకారము.) 3. కావ్యగుణములలో నొకటి, (చూ. గుణము.) 4. సమర్థనము; 5. నియమము, 6. అర్థోత్కర్షహేతుజవాదరము.

సమానము. అర. నై. వి. సమ్మతి. "క. మనమునఁజింతనొందక సమానముగాఁ జనుతెంచిరేని; వనితలును." రా. కిష్కిం, కాం.— సం. అ. పుం. నాభియందలివాయువు. (చూ. వాయువు.) విశ. 1. తుల్యము; 2. ఒకటి; 3 సాధువు.

సమానోదర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకతల్లికడుపునఁబుట్టిన తోఁబుట్టువు.

సమాపకము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. ముగించునది, 2. చంపునది.

సమాపనము. సం. వి. అ. న. 1. ముగించుట; 2 చంపుట.

సమాప్తము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. ముగిసినది; 2. వచ్చినది.

సమాప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ముగియుట, 2. లాభము.

సమాప్తించు. సం. స. క్రి. 1. ముగించు, 2. చంపు.

సమాప్యము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. ముగియఁదగినది, 2. చావఁదగినది.

సమాలంభము. సం. వి. అ. పుం. చందనములోనగువానిపూఁత. పలుఁగుపెట్టుట. (అనిశాందము.)

సమావృత్తుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదాధ్యయనానంతరము ఇంటికి గృహస్థుఁడగుటకు మునిగురువుచే ననుజ్ఞబొందినవాఁడు.

సమావేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఒకచోటఁగూడియుండుట 2. ప్రవేశము.

సమావేశితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. ఒకచోటఁగూడనుండినది; 2. ప్రవేశించినది.

సమాసంజనము. సం. వి. అ. న. కలుగుట.

సమాసంజితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) తగిలినది. "శ. ... వర్తి శాఖాసమాసంజిత నమంజసరత్నకంకణంబనుస్నసన్నం బాది." కా. ౫, అ.

సమాసకము. సం. వి. అ. పుం. శుక్లాంబరవరములసమాసము.

సమాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమర్థములగు పదములయొక్క భావము; 2. సంక్షేపము.

సమాసార్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. (రూ.) సమస్య.

సమాహారము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరినవి ఒకటిగా ప్రోగుచేయుట; 2. సంక్షేపము. (రూ. సమాహరణము.)

సమాహితుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. చక్కగా ఉంచఁబడినవాఁడు, 2. అంగీకరింపఁబడినవాఁడు; 3. సమాధియందున్నవాఁడు.

సమాహృతము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) సంక్షేపింపఁబడినది.

సమాహృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1 సంక్షిప్తగ్రంథము, 2. సంక్షేపము.

సమాహ్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. నామధేయము, 2 ప్రాణిద్యూతము, 3. యుద్ధము.

సమితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సమూహము, 2. యుద్ధము, 3. సంగమము.

సమిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. యుద్ధము, పోరు.

సమిధ. సం. వి. ధ్. స్త్రీ. 1. చిదుగు, 2. వంటచెఱకు.

సమీకము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము, పోరు.

సమీకరణము. సం. వి. అ. న. ఒకటిగాఁజేయుట.

సమీకృతము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) ఒకటిగాఁజేయఁబడినది.

సమీక్షణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగా చూచుట; 2. వెదకుట.

సమీక్ష్యకారి. సం. విశ. (న్. అ. న్.) పనిచేయునపుడు చక్కగా యోచించి చేయువాఁడు.

సమీచీనము. సం. వి. అ. న. సత్యము. విశ. 1. సత్యమైనది, 2 పరిశుద్ధమైనది; 3. తగినది.

సమీపము. సం. వి. అ. న. చేరువ. విశ. చేరువైనది.

సమీపించు. సం. అ. క్రి. చేరువయగు.

సమీరణము. సం. వి. అ. న. 1. చక్కగా పోవుట; 2. పాఱవేయుట. పుం. మరువముకి. డు. 1. వాయువు; 2. బాటసారి.

సమీరితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) 1. చక్కగా పోయినది, 2. పాఱవేయఁబడినది.

సమీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయువు, అనిలుఁడు.

సమీహితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) కోరఁబడినది.

సముందనము. సం. వి. అ. న. తడియుట, తేమము.

సముఖము. సం. వి. అ. న. ఎదురు. "కనికానిపోయితం త్రి సముఖంబునఁబెట్టిన." జై. ౭, అ.—విశ. మాటలమారి.

సముచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెదరినవాని నొకటిగా ప్రోగుచేయుట; 2. ఒక అర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

సముచ్ఛ్రయము. సం. వి. అ. పుం. 1. మిక్కిలి పొడుగు, 2. విరోధము. (రూ. సముచ్ఛ్రాయము.)

సముచ్ఛ్రితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి పొడుగైనది.

సముజ్ఝితము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) విడువఁబడినది. (చ ఉజ్ఝితము.)

సముతు. దే. వి. 1. కట్టుపాటు, వై. ౨, అ.-2. తాలూకాలో నొకభాగము.

సముతుపడు. దే. అ. క్రి. పట్టుబడు. (ప్ర. పట్టుబడుచు "తే. మస్తకముదుర్వ్ర పలుమారు గుత్తరించి, సమరకముచూపి మెల్ల నేనముతుపఱిచి, వాగలిగియించికబ్బిమూలాన్గొనవలె, తన్నె పోఁకనముందఱఁబెట్టవదయ్యె." చంద్రా. 3, అ.)

సముత్థానము. సం. వి. అ. న. 1. ప్రయత్నము; 2. వ్యాధి నిర్ణయము.

సముత్పింజము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి కలఁతపాటైన సేన యగునది, పింజలము.

సముదయము. సం. వి. అ. పుం. 1. చక్కనియుదయము. 2. సమూహము; 3. యుద్ధము.

సముదాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము 2. యుద్ధము.

సముదాయించు. దే. క్రి. ఓదార్చు.

సముద్గకము. సం. వి. అ. పుం. బరణి, సంపుటము

సముద్దారు. హిం. వి. సముతుకు అధికారి.

సముద్ధతుఁడు. సం. విగ. (అ. అ. అ.) గురువుచే శిక్షింపఁబడనివాఁడు.

సముద్ధూళించు. సం. స. క్రి. (విబూది) పూసికొను. "క. భూతి సర్వాంగీణముగ సముద్ధూళించు ధరియించు రుద్రాక్షదామకములు." కాశీ. 2, అ.

సముద్భాషించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు. "మ. కలశాంబుధులందు సిద్ధకింపురుషులున్ గీర్వాణులున్ నాగులున్, ఖచరులు విద్యాధరకిన్నరేంద్రులు సముద్భాషింప." భీ. ౫, అ

సముద్రనవనీతము. సం. వి. అ. న. చంద్రుఁడు, పాలకడలి వెన్న.

సముద్రము. సం. వి. అ. పుం. సాగరము, కడలి. (సప్తసముద్రములు.- లవణసముద్రము, ఇక్షుసముద్రము, సురాసముద్రము, సర్పిస్సముద్రము, దధిసముద్రము, క్షీరసముద్రము, జలసముద్రము.)

సముద్రాంత. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. కటుకపిందె, 2. పిక్కి; 3. ప్రత్తిచెట్టు.

సముద్రియము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) సముద్రమునది.

సమున్నద్ధుఁడు. సం. విగ. (అ. అ. అ.) 1. గర్వించినవాఁడు; 2 చదువని తన్ను చదువరిగా నెంచుకొనువాఁడు; 3 పుట్టినవాఁడు.

సమున్నము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) తడిసినది, ఆర్ద్రము.

సమున్వయము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెనుకనున్నదంతా, 2. సమవాయము.

సమూఢము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) 1. ప్రోగుచేయఁబడినది; 2. అప్పుడుపుట్టినది; 3. వంగినది.

సమూరువు. సం. వి. ఉ. పుం. తెల్లనిజాలును, లావుమెడయును మెడుఁగక్కిన నున్నని కొమ్ములును గలిగి గోధూమవర్ణముగా నైనను కృష్ణవర్ణముగా నైనను ఉండెడు మృగవిశేషము. (దీని తోలును జనులుపయోగపఱచుకొందురు.)

సమూహము. సం. వి. అ. పుం. గుంపు, గుమి,

సమూహ్యము. సం. వి. అ. పుం. యాగాగ్నియందుపయోగింపఁదగిన పేరు, ఉపచాయ్యము.

సమృద్ధి సం. వి. ఇ. స్త్రీ మిక్కిలి సంపద, నిండు.

సమృద్ధుఁడు. సం. విగ. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి సంపదగలవాఁడు, నిండుగలవాఁడు.

సమేతము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) కూడుకొన్నది.

సమేలము. వై. వి. 1. ఒద్దిక, "సీ. అవోకజాగాధవ్రియవ్వలవ్వ లతి సమేలంపుమాటల మేలమాడు." వి, పు. ౫, అ.- 2. చేరిక.

సమ్మతము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) సమ్మతియైనది.

సమ్మతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ 1. అంగీకారము. 2. అనుజ్ఞ. 3. ఇచ్ఛ.

సమ్మతించు. సం. అ. క్రి. అంగీకరించు. (రూ. సమ్మతిల్లు.)

సమ్మదము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, సంతసము.

సమ్మర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాయిడి; 2. యుద్ధము.

సమ్మాననము. సం. వి. అ. న. గౌరవించుట.

సమ్మానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము.

సమ్మానించు. సం. స. క్రి. గౌరవించు.

సమ్మానితము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) గౌరవింపఁబడినది.

సమ్మార్జనము. సం. వి. అ. న. శోధనము.

సమ్మార్జని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చీఁపురుకట్ట, శోధని.

సమ్మాళిగలు. వై. వి. బ. సంబాళిగలు యొక్క రూపాంతరము. (పాఠము —"సీ. అట్టిటుదాఁటి నయంత్రపురరత్నంపు సమ్మాళిగలు పారిజాతముచుండ." (సంబాళిగలు అని పాఠాంతరము.) శశి. ౨, అ.)

సమ్మితము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) 1 సమానమైన పరిమితి గలది, 2. సమానము.

సమ్మియ. వై. వి. (రూ.) సమ్మి.

సమ్ముదము. సం. వి. ద. స్త్రీ. మిక్కిలి సంతోషము. "సన్ముతము మసంముసంచరయ ముత్పులకలితమువల్లినింది." వి, పు. ౬, అ.

సమ్మూర్ఛనము. సం. వి. అ. న. 1. మిక్కిలి మూర్ఛనొందుట; 2 అంతట వ్యాపించుట.

సమ్మృష్టము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) శోధింపఁబడినది.

సమ్మె. వై. వి. కట్టుపాటు (సమ్మెజేఁబు.) (సమ్మియయొక్క రూపాంతరము.)

సమ్మెట. యు. దే. వి. పెద్దసుత్తె, ముద్గరము. (రూ. దాయి.) వై. కళ. (రూ. చేఁజోల.)

సమ్రాట్టు. సం. వి. ట. పుం. తనయాజ్ఞచే రాజులనుశిక్షించి రాజసూయయాగముచేసిన మండలేశ్వరుఁడు.

సయ్యాట. దే. వి. (సయ్యి+ఆట.) 1. సరసక్రీడ; "సీ. అమునితోడి సయ్యాటక్షియచ్చోటి కరుగుదెంచితిగాదసిరియనంగ." య. 3, అ.-2. లీల; 3. స్త్రీపురుషులసరసోక్తులు. (రూ. సయ్యాటము.) సరసక్రీడకు.—"క. శయ్యకుఁ దార్చియునంగుని, సయ్యాటలపుఁజట్టుగం పుఁజిదురులకపుడా, యయ్యదొరఁగొని." రామా. ౪, అ.-లీలకు.—"క. అయ్యావనపేటికను నియ్యెడనిద యున్నదాన నివిష్ఠుఁడునసుర్, సెయ్యముసఁదెచ్చినిప్పా,

సయ్యాటలపుఁబూయ నెదురుదనుదించివెనఁగ." పర. ౪, అ.- స్త్రీ పురుషుల పరిహాసమునకు.-(చూ. కేలు మొదటియర్థము.)

సయ్యాటించు. దే. స. క్రి. పరిహాసించు "శా అముండ నృపభీతమందనుచిసయ్యాటించుచుఁ గామకేళిఁ, శ్యామంబాళకముల గుప్పుకుచుఁ దోర్వేగ" పాండు. ౪, అ.

సయ్యోద్ధ. దే. వి (సయి + ఒద్ద.) చేరిక. (వారు మిక్కిలి సయ్యోద్ధగా నున్నారు.) (ఇది సయ్యోద్దిఅని వాడఁబడుచున్నది.)

సరంగు. దే వి. ఓడనూమిడికాఁడు, వాడకుఁడు.

సరంజాం. హిం. వి. సరకులు, సామాను.

సరంబీ. అన్య వి. బల్లకూర్పు.

సరకట్టు. దే. క. (సరము + కట్టు) ఒకమెట్టు. "శీ సరుగాం కురిద్వారు దంగపుసరకట్టులింగిరికపుచింగరంగ ఓసి." పాం. ౧, అ.

సరకము. సం. వి. అ. పుం, న 1 కల్లు. 2. కల్లుత్రాగుట, 3. కల్లుత్రాగుడుగిన్నె, 4. కల్లునమ్ముకొనుట.

సరకు. దే. వి 1. అమ్మఁదగినవస్తువు. 2. వస్తువు; "క. సరకులు భారవహులకును, దిరియంబఁగఁగొలఁదిమీఁదధంగిని మోపుల్, నెరవుపడంగ నిండుచు, చెప్పరికలములాయనములుసేయుఁడు మిరల్." భార. శా ౧, అ.-3. లక్ష్యము. "మానవులో సరకేనాకు." భార. ఉద్యో ౨, అ "ఉ. అమరవరుఁ దుమెచ్చ రముగాదిపుటలగణింపకేమియుఁ, గములధివరత్వముఁ సరకుగాఁ గొనరాకులకొర్థధర్మమో, తమముతెంలుపోకివిగ్గొన రమ్యతదానవ్య పృత్తిపై, నమితముగానుభూతిఁ మృతాఁబుధిఁదేలు మనుండు పాలివ కుల్." లక్ష్మి. ౫, అ

సరకుగొను. దే. స. క్రి. (సరకు + కొను.) లక్ష్యపెట్టు. "సరకు గొండునద్రోణునిఁ దోడియోధులఁ." భార. ద్రో. ౨, అ.

సరకుసేయు. దే. స. క్రి. (సరకు + చేయు.)——పై.—— "ని వాదురూపంబు మనంబునఁ జిక్కనఁ దరుణికాకృతులేల సరకుసేయు." భార సౌ. ౨, అ.

సరగ. పై. క్రి. విశ తీవ్రముగ "సరగనేవ్రమరలిరప్పు." భార. అను. ౨, అ.

సరగు. పై. వి. వేగము (చూ. సంద్రుఁడు.)

సరఘ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. మధుమక్షిక, తేనెటీఁగ.

సరటము. సం. వి. అ. పుం. తొండ, కృకలాసము.

సరడు. పై. వి. స్త్రీలు మెడకుధరించెడు బంగారుల్లి కటీఁగ.

సరణి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. 1. త్రోవ, 2. వరుస.

సరదారు. పై. వి. 1. దొరుఁడు; 2. రౌతు. "సీ. వారులు త్రుగ్గినఢిగ్గియవిఁగునరదార్లునరదార్లుపడినసోనరిలువారులు." చంద్ర.

సరదు. దే. స. క్రి. సముభాగముగాపంచు. "శే. చలిదియొకఁడం డుఁబసిప్పిల్లసరదిపెట్ట, నదికలాయొకయొకముద్దఁజారగించి." పర. ౪, అ. (చూ. సరదు.)

సరఫరా. హిం. వి. కావలయువాటిని సంపాదించుట.

సరబడి. దే. వి. ద్వారము. "సీ. కోటలుకొమ్ములు త్రొక్కడంబులు పెద్దగవఁకులు సరబల్లుగట్టినబిచి." అర్చ. యు, కాం. "ఇనవంశ మహిమయొద్దనివాద్వరిసరబడిఁగొలుపుపట్టితిని." రామా. ౬, అ. "ఎ, గీ. తలఁచినసరబడి నెల్లదరముఁ గూర్చు." పంచ. నా ౧, అ.

సరమ. ఉభ. పై. వి. శ్రమము. (చూ. సరముగొను.) సం. ఆ. స్త్రీ. 1. విభీషణునిపెండ్లాము, 2. ఆఁడుకుక్క; 3. దేవతల కుక్క.

సరముగొను. దే. అ. క్రి. (సరమ + కొను.) శ్రమపడు. "వ. పరమపుణ్యసరమసరముగొనకజనకజంగూడిథయనివారణంబు సేయుచు." రామా. ౭, అ.

సరము. ఉభ. పై. వి. 1. ముక్కుగాలి; (చూ. కొనరు. స. క్రి.) 2. వడ్డాది. (చూ. సరకట్టు.) సం. అ. పుం. 1. హారము, 2. మీఁదిపెరుఁగు, 3. గమనము.

సరపడి. దే. వి. (చూ.) ఉడిక.

సరవి. దే వి. క్రమము. "వానలు సరవితో వర్షించె" పాం. ౬, అ.

సరవెంద. దే వి. సెరవెంద, తీక్ష్ణగంధి.

సరస. ఉభ. దే. వి. సమీపము. "శా. నాచిత్తంబుననిత్తలంగు వొడమిఁ నాగారిముని సరసన్, ప్రాచీదిక్పుఖుడైన నాకు సరసన్ ప్రద్యుమ్నుఁడు సేసిపై, లాచాతుర్యముదాపలన్ వలపులన్ లాశైవరారింపధా, శ్రీరాజంబునమోహరింతము పురారింజేరలేఁ దత్తోయిగ." ఉ, హరి. ౬, అ-సం. ఆ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ. విశ. రసముతోఁగూడినది.

సరసరి. పై. క్రి. విశ. (సరగ + సరగ.) మిక్కిలి శీఘ్రముగ. "ద్వి. సరసరాసవచ్చి." భాగ. ౪, స్కం.

సరసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సరస్సు, కొలను, కుంట.

సరసిజనాభుఁడు. సం. వి. అ. పుం విష్ణువు, పద్మనాభుడు.

సరసిజభవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, తమ్మిచూలి.

సరసిజము. సం. వి. అ. న. కమలము, పద్మము, తామర.

సరసీరుహము. సం. వి. అ. న.——పై.——

సరిసు. దే. స. క్రి. (చూ.) సరదు. "శే. జంతయిటులగ్గియుండ రాజంతినవట, సరిసిచెంతలిపా గ్రంబు సరసికొంత, మగనికందిచ్చు కొక ప్రియుగనికదు, దుండియెడఁదగులెంచియుండుండియుపుడు." పా. ౨, అ.

సరస్వంతము. సం. వి. త్. పుం. 1. సముద్రము; 2. ఒకానొకనదము

సరస్వంతుఁడు. సం. వి. త్. పుం. 1. కుబేరుఁడు; 2. రసికుఁడు; 3. తెలివిగలవాఁడు.

సరస్వతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పలుకుఁజెలి; 2. పలుకు; 3. నది; 4. నదివిశేషము; 5. ఆవు; 6. స్త్రీలలో శ్రేష్ఠురాలు; 7. మనువుపెండ్లాము.

సరస్సు. సం. వి. స్. న. 1. కొలను, 2. జలము.

సరళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తెల్లతెగడ. అ. పుం. సం. 1. గకారాది వర్గతృతీయవర్ణము; 2. ఒకానొకచెట్టు. విశ. 1. ఔదార్యము గలది; 2. వంకరకానిది.

సరళద్రవము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) వృక్షధూపము.

సరాగము. ఉభ. దే. వి. ఒద్దిక. "అన్నదమ్ములకరాగముచాలదె మహి." విజ. ౧, అ. "క. రాగముచిగురాకునకును, రాగము లొడఁగులకుఘునపరాగమునకు నిక్కి, రాగముమధుకరములకును, రాగముగ్రహములకునుగల్గెరమోజనవ్వేళన్." రఘు. ౨, అ.-సం. విశ. (అ. అ. అ.) రాగముతోఁగూడినది.

సరాతి. దే. వి. గోడపతి సుదారకముచుట్టు నేర్పఱచినతెర. "సీ. పాథోధిమథనవిధుపట్టుచొక్కపుసుదారంపు రోంటుబు సరాతియ వఁగ." ఉ, రా. ౧, అ.

సరాసరి. ద్వ. వి. (సరవిన + సరి.) సరవిచూడఁగానైన సమత్వము. (ఈ కెంపులన్ని సరాసరికి ఏమిరెను.)

సరాశము. సం. విగ. (అ. అ. అ.) సరకముయొక్కరూపాంతరము. "సీ కల్లోలడోలాసముల్లోలలీలాసరాశమరాళవారాంధురము." రామా. ౫, అ.

సరి. యు దే వి. సరియ. "సీ. మనభోగభాగ్యసంపతులైనమంత్రికి సరులేదనరులేదఁ బంత్రవదవ." గా. ౫, అ.-దై. హారము. "విరి సరిగొప్పసందుఱిమి." కవ 3, కుచ్ఛము.-విగ. ఏ. 1. సమము, "అది దీనికి సరిగావు." భార. సభా. ౧, అ (ఇది ఒకానొకచో బహువచనాంతముగాఁగానఁబడుచున్నది "శే. ఇరుల గెలిచిన యంతఃపురేందుముఖుల, కురులుమగుఁడినవేఁటకాఁడురులువేసి, మరులుగొలుపంగలేఁడయ్యెమనుజతిథివి, సరులులేనిద్విక్షంబులకా బికముల." నై. 3, అ.)-2. యుక్తము*; (అది సరిగానిపని.) 3. సమాప్తము*; (ఈ యుగ్మవము నేటితో సరి.) 4 యుగాళు* "పనుదెంచెనమోధ్యనుండి సరియిందుఁడుకుఁడు." భార అర. ౨, అ.-క్రి, విగ. తూర్ణముగా*. "ప్రధుఁడురివ్వుమల్లసరిపడుఁజొక్కం దుపనేఁడులేలిదవియు" భార. అర 3, అ.-అవ్య. అంగీకారార్థకము*.

సరించు. సం. అ. క్రి. పోవు. "సరించెవెంబడిగా." నై. 3, అ.

సరిక. సం వి ఆ. స్త్రీ. నూటుపేటహారము.

సరికట్టు. ద్వ అ. క్రి. సరిదాఁటు, సరిపడు.

సరికడచు. ద్వ అ. క్రి. 1 ముందుమించు, "వ. త్రిభువనానంద మూలందనాటికావసంతంబైన యావృత్తాంతంబు సరికడచె." నై. 2, అ -2. మించు. "శే. మోసముసవృత్తిర్పకముస్నెయొక్క గడియకదనైసమితిసరికడచెనేఁ, పితకరేఖ్యవనిష్నబొంకింపఁ బూసి, కంకణముగట్టుకొన్నాఁడ గాఢిబట్టి." పారిశ్ప ౪, అ.

సరిగ. దై. వి. 1. హారము, "జడలఁగ్రొన్నెలమెడఁబాఁపసరిగ." ఉ, హరి. ౨, అ.-2 జలతారు*. "సరిగంచుకోక"

సరిగస్తు. (షహర్ గస్తు.) హిం వి ఊరేగింపు.

సరిగొను. ద్వ స క్రి. (సరి + కొను.) చంపు, రూపుమాపు. "క. భూరిశ్రవుండు వచ్చుల, సైరింపకసూతసుతుండు పాశ్యకీకోడకా, బోరంబోడఁగెనుసమవి, ఛారింపకయొయిదవలయుసరిగొనకుండక." భార. ద్రో. ౪, అ. "సీ. సరియన్నవిరిపొన్నసరిగొన్నసరిమచే గంభీరముగునాభి గాంచుదాని." కళా. ౪, అ

సరిచేయు. దై. స క్రి. నాశముచేయు "చేరుచచెట్టుతెల్లసరిచేసి." ఉ, రా. 2, అ

సరిచూచు. దై. స క్రి. సంప్రతించు

సరిపరము. దే. వి. భూమిని పారముకట్టి తరగములుగా నేర్పఱచుట.

సరితూఁగు. ద్వ. అ క్రి సమానముగు. "నాతోసరితూఁగరమ్మ." రా, వి. 3, అ.

సరిత్తు. సం వి. క. స్త్రీ. నది, తటిని, ధుని, ఏఱు.

సరిత్పతి. సం వి ఇ. పుం. సముద్రుఁడు, పటితేఁడు.

సరిదాఁటు. ద్వ అ. క్రి. (సరి + దాఁటు.) సరిక్కట్టు. దృష్టాంతము. "ముందుచెప్పినట్టికలుగాదలబోయయథార్థముల్ మునంటునసరిదాఁటినాట." శశా. ౨, అ.

సరిపడు. దై. అ. క్రి. 1. అనుకూలమగు; 2. యుక్తమగు, 3. సమానమగు. (ఒకానొకచోట సరిఁబడు అని ప్రయోగము కానఁబడుచున్నది "ఉ. చేవడిరిణిమీటులయుఁ జెక్కడిలించుటయుఁగాసరింబడిగా." అను. ౧, అ.)

సరిపణి. ద్వ. వి. సరిపెనయొక్కమూఁడురూపము. "ఎ, గీ. వచ్చుల కడెంబులునుసరిపణులుఘ్నాని." కవి. 3, అ. "ఎ, గీ. భ్రమర పత్తులపై సరిపణులుగాఁగ." రాఘ. ౨, అ. (చూ. సరిపణీ. "వాలుమంజముత్తెంపుసరిపణీలు." చంద్రా. ౨, అ)

సరిపెట్టు. ద్వ. స. క్రి. 1. సరిచేయు; 2. చంపు.

సరిపెన. ద్వ. వి. (సరి + పెన.) బంగారుతోఁగనువానిగొలుసు. "సీ. అవిలపట్టోకనాటక్క కీడఁదగులతొలింటోష్ణులకుసరిపెనలోకంగ." అని. ౨, అ. (సంధిని వర్ణవికారము)

సరిపోవు. ద్వ అ క్రి. 1. సమానమగు, "వ. పెద్దలంజెవకి యొడిసరిత్తైలితవనియు, సరిపోయిఱయించితివనియునబద్ధంబులాడి." అను. ౬, అ.-2 సరూధానమగు; "వ. మునమున గొండురెండుమతిమంత్రులకా సరిపోవఁజెప్పినకా." అను. ౪, అ.-3. అయిపోవు; "ము తెరవట్టించినకేశ చేలిబిలసద్దివ్యప్రసూనాక్షతల్, సరిపోనెపెరటికుఁడు" కవి. 3, అ.-4. సరించు. "ఉ. ఈఁడుపట్తెగర్భమునకేగియొకానొకనాఁడుకల్పయో, ధోకనిబాంధుఁడా చనుకతంబున విప్రవధాదిపాతక, వ్రాతముఁ దొంటిపు లఁబ్రాప్తములైన యఘంబులుగాదురు, ద్ధూగమువాము గులతోఁసరియైసరిపోయెనన్నియుకా." పాండు ౫, అ. (ప్రా. సరిపుచ్చు.)

సరిప్రొద్దు. దై. వి. సగమురాతిరి. "వ. నృత్తగీతవాద్యంబులు ప్రవర్తిల్లసరిప్రొద్దుపోవుసంధాఁకజాగరంబుచేసి." కాశి. ౪, అ

సరిబిత్తరము. ద్వ. వి మల్లబంధవిశేషము.

సరిబేసులు. ద్వ వి. బ బాలక్రీడావిశేషము. (చూ. ఊటూఁకలు.)

సరియ. దే. వి 1. పసుర్లువాతిపసంద, "గొందసరియ." భల్లా. 3, అ "క. పారపదటీకకలిఁగల, సరియసుఁడటైలుకడాఁగ." పాండు. ౪, అ.-2. సందు "సందిసరియ" పాన్వ ౪, అ.

సరియగు. ద్వ అ. క్రి. (సరి + అగు.) సరించు. (చూ. దిససరి.)

సరియించు. దే. స. క్రి. అధ్యదముపకు సూనెదిద్దుచేయు.

సరిహద్దు. దే. వి. పొలిమేర

సరీసృపము. సం. వి. అ పుం. పాము, సర్పము.

సరుగు. దే. అ. క్రి. పెరుఁగు, వర్ధిల్లు. రగడ "సరిగినానాలతాలములుపాలములు" రాఘ. ౨, అ.

సరుడు. దై. వి. 1. బాణము, "ఎ, గీ. పురుడువాత్రవస్వఁగా రానిసగుడువాని." చంద్రా. ౧, అ -2 గతిలేనిబాణము*. సరుఁగు. (అనిగొందము.)

సరుదు. దే. వి. 1. ఎల్ల, పొర, సీమము; (దీనికే సరిహద్దు అని వాడెదరు) 2 సరవ

సరువు. హిం. వి. ఒక విదేశపుచెట్టు.

సరేసు. దే. వి ఒకదిసురుబంక. (దీనిని వజ్రమందురు.)

సరోజము. సం. వి. అ. న. తామర, కమలము, పద్మము.

సరోజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తామర; 2. తామరకొలను.

సరోరుహము. సం. వి. అ. న. తామర, అరవిందము.

సర్కారు. హిం. వి. ప్రభుత్వమువారు.

సర్ క్యూటు. అం. వి. దేశసంచారము.

సర్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. అధ్యాయము; 2. విసర్జనము; 3. నిశ్చయము, 4. ఉత్సాహము; 5. మోహము; 6. స్వభావము, 7. సృష్టి. [ఇది నవవిధము.- మహత్సర్గము, అహంకారసర్గము, భూతసర్గము, ఇంద్రియసర్గము, దేవసర్గము, (ఇది యష్టవిధము.) తమస్సర్గము, (ఇది యాఱు ప్రాకృతములు.) వనస్పత్యాదిసర్గము, (ఇది షడ్విధము.) తిర్యక్సర్గము, (ఇది యష్టావింశతివిధము.) మనుష్యసర్గము. (ఇవి మూడు వైకృతములు.) కుమారసర్గంబని యొకటిగలదు. అది తదంతర్భూతంబు. భిన్నంబిగాఁ గైకొన్నయెడ దశవిధసర్గంబగు.] (ఇది పురాణలక్షణములలోనొకటి.) (లక్షణము.)

సర్జకము. సం. వి. అ. పుం. 1. జీవకమను గంధద్రవ్యము; 2. వేఁగిచెట్టు.

సర్జము సం. వి. అ. పుం. మద్దిచెట్టు.

సర్జరసము. సం. వి. అ. పుం. 1. యక్షధూపము; 2. వాద్యభాండవిశేషము.

సర్జికాక్షారము. సం. వి. అ. పుం. సజ్జీకారము.

సర్పము. సం. వి. అ. పుం. పాము, అహి, భుజంగము.

సర్పరాజు. సం. వి. అ. పుం. సర్పములలో ముఖ్యమయినది, వాసుకి.

సర్పశిరము. సం. వి. న. పు. అభినయహస్తవిశేషము.

సర్పి. సం. వి. స. న. 1. నేయి; 2. జలము.

సర్ష్యై. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. బాలింతకిచ్చెడుమందు, కాయము.

సర్వంసహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. భూమి, పుడమి.

సర్వజనీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. సమస్తజనులకు సంబంధమైనది; 2. సమస్తజనులకు హితమైనది.

సర్వజిత్తు. సం. వి. త్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

సర్వజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బుద్ధదేవుఁడు; 2. శివుఁడు. విశే. సమస్తమునెఱిఁగినవాఁడు

సర్వతోభద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గుమ్ముడుచెట్టు. అ. పుం. న. 1. శబ్దాలంకారవిశేషము; 2. నాలుగుదిక్కులవాకిండ్లుగల రాజగృహము; 3. వేముచెట్టు.

సర్వతోముఖము. సం. వి. అ. న. 1. ఆకాశము; 2. జలము. పుం. డు. 1. ఆత్మ; 2. బ్రహ్మ; 3. శివుఁడు.

సర్వత్ర. సం. అవ్య. అంతట. "క. ధాత్రీశులకర్హునకు, సర్వత్ర జయముఁబుత్రుచేఁబరాభవముఁగనం, ధాత్రను.." భా. 2, ఆ.

సర్వదా. సం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు. "క. ఒకవర్షశతంబునసాం, కోకతీర్థమునందుఁగల ప్రయోజనలాభం, బొకదివసంబుననానం, దకాననమునందు సర్వదాసిద్ధించుఁగా." కాశీ. 2, ఆ.

సర్వదుంబాలా. హిం. వి. తన్నులేనిమాన్యము.

సర్వధారి. సం. వి. న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

సర్వధురీణము. సం. వి. అ. పుం. అన్నిబరువులను మోసెడి యెద్దు.

సర్వభక్షకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని. విశే. అన్నిటిని భక్షించువాఁడు.

సర్వమంగళ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పార్వతి, గౌరి, గన్బ్రాదాలి.

సర్వము. సం. స. (అ. ఆ. అ.) సమస్తము, అంతము.

సర్వరసము. సం. వి. అ. పుం. సర్జరసముయొక్క రూపాంతరము.

సర్వల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిల్లకోల, తోమరము (రూ. శర్వల.)

సర్వలింగి. సం. వి. న్. పుం. వేదబాహ్యుఁడు, పాషండుఁడు.

సర్వవేదుఁడు. సం. వి. స్. పుం. సమస్తధనమును దక్షిణగానిచ్చి విశ్వజిదాదియజ్ఞమును చేసినవాఁడు.

సర్వాంగీణము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎల్లయవయవములసంబంధముతోఁగూడినది, 2. ఎల్లయవయవములయందు వ్యాపించినది.

సర్వానుభూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తెల్లతెగడచెట్టు.

సర్వాన్నీనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. అందఱియన్నము భుజించువాఁడు; 2. అన్నివిధములైన యన్నమును భుజించువాఁడు.

సర్వాభిసారము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమునకు సమస్తబలము సాయత్తపడుట

సర్వార్థసిద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు.

సర్వే. అం. వి. పొలములను కొలచుట మొదలగుపనులు.

సర్వేశ్వరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. ఈశ్వరుఁడు; 2. సార్వభౌముఁడు.

సర్వౌఘము. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) సర్వాభిసారము.

సర్షపము. సం. వి. అ. పుం. ఆవాలు.

సల్లు. దే. వి. ముక్కుటయందను ధ్వన్యనుకరణము. "వెలుఁగుల తేనిలేవెలుఁగుచేఁడిమినల్లునముక్కు." చంద్రా. ౨, ఆ.

సల. దే. వి. పటికాలువ లోనగువాని నీళ్లు అవలికిఁబోవుటకు నడుమ నడ్డముగానిలిపెడు జల్లికడి.

సలక. దే. వి. 1. చిన్నగోనె, (చూ. అడిగము.) 2. రెండుస్సరతూము.

సలగ. దే. వి. సలగపాల, పాలచిప్ప.

సలగము. వై. వి. విష్ఠ, మలము.

సలవ. దే. వి. సలగయొక్క రూపాంతరము.

సలసల, దే. వి. క్రాఁగుటయందును తెర్లుటయందును నగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. పన్నీరనుచునన్నఁద్రవయించి యక్కటా సలసలఁగ్రాఁగుక్రొంజమురుచల్లి." చంద్ర. "సరసిపైనీరు సలసలదెరలె." పాండు. ౧, ఆ.

సలహా. హిం. వి. ఆలోచన, సమ్మతి.

సలాక. వై. వి. బంగారులోనగువానికడ్డి. "ఆ. కెంపుజాలనడుమ సొంపారుపడిడిన, లాకవోలెనీలలిఁదనర్చె." అచ్చ. యు, కాం.

సలాపము. దే. వి. సముద్రములో ముత్యాలచిప్పలేయుట.

సలాము, హిం. వి. నమస్కారము. "సలామునీకు సకలదండజ రాజరాజమాననేదండ." రా, వి. ౪, ఆ.

సలి. దే. వి. సందడి. "క. సలిచప్పుడులేకప్పుడు, దొలఁగినపైన్యంబు." హరి. 3, ఆ.

సలించు. వై. అ. క్రి. చలించు "క. చలచిపోవఁ జాలింతుర సలింపక." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

సలికము. దే. విశే. అల్పము. (చూ. నేలతొలుపు రెండవయర్థము.)

సలిగ. దే. వి. ప్రాపు, ఆశ్రయము. (నీకు వాని సలిగయుండఁగా భయమేమి.)

సలితము. దే. వి. కొలుపుదునాని కొలుపునుండి త్రోయుట. (కొలుపునందుఁజేర్చుకొనుట లావణము.)

సలిలము. సం. వి. అ. న. ఉదకము, జలము, నీరు.

సలీసు. హిం. విశే. సులభమయిన

సలుగ. దే. వి. 1. ధాన్యముకొలుచునపుడు నిర్ణీతసంఖ్యముగిసిన తోడనే సుంకముకైదోసిటితోనెత్తిపోసెడు ధాన్యపుకుప్ప; 2. కొలుచువానికి పుట్టికింతయనియిచ్చెడు పెచ్చుధాన్యము, 3. పెచ్చు, 4. రూపాయలులెక్కించునపుడు యొంచునపుడు నిర్ణీతసంఖ్య ముగిసిన తోడనే సుంకముకైయెత్తియుంచెడు రూపాయలొకటి. (చూ. సలువ.) (దీనినే సలగయని వాడెదరు.)

సలుగు. వై. వి. పీడుపంది.

సలుపు. దే. ప్రే. చలుపుయొక్కరూపాంతరము.

సలువ. దే. వి. సలుగయొక్కరూపాంతరము. (పెచ్చుసకు—"వ బుణముద్ధిగావలసినవాఁడునుంబోలెమునసిలువసలువమునకుం బ్రవేశించినట్లతఁ డుండమాయవన్నెంచెంగావలయు." పర ౪, ఆ.)

సలువు. వై. వి. సలుగుయొక్కరూపాంతరము.

సల్లకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అందుగు.

సల్లపనము. సం. వి. అ. న. సల్లాపము. "వాక్యవిస్తరచతురత్వమేర్పడఁగ సల్లపనంబొనరించు." భార. విరా. ౧, ఆ.

సల్లాపము. సం వి. అ. పుం. పరస్పరసంభాషణము.

సల్లాపించు. సం. వి. అ. పుం. పరస్పరము సంభాషించు.

సవ. దే. వి. జోడు. "వ. అప్పురిమళంబు సవపట్టుకానిపోయి." కాశీ. ౪, ఆ. (ఆమ్రేడితమునందు సవసవ. "క. అదొష్టంబు సవసవగాఁదెలిసి." హంస. ౫, ఆ.)

సవడి. దే. వి. సవ్వడియొక్కరూపాంతరము.

సవతాలు. దవ్. వి. (సవతి + ఆలు.) సవతి. "తే. దాసియైనసవతాలిఁదల్లిపనులు, చేసి మెలఁగంగ." భార. అను. ౧, ఆ.

సవతి. వై. వి. తోడిపెండ్లాము, సపత్ని.

సవతితల్లి. దవ్ వి. మారుతల్లి, విమాత.

సవతు. వై. వి. ఏ. సాదృశ్యము*. "సవతులేనియభినవాకారంబు తోడ." భో. 3, ఆ.—విశే. సమానము*. "క. సురదైత్యయక్షరాక్షస, నరఖేచరసిద్ధమునిగణప్రవరులభా, మరతపములుసాదగుదు స్తరఘోరతపంబుసవతుగావమరేంద్రా." భార. ఆది. 3, ఆ.

సవదండవల. దవ్ వి. ఒకదినుసువల. (చూ. వల)

సవదరించు. వై. స. క్రి. సహించు, ఓర్చు. "సీ. సవదరించుట యొట్లుజలరకోకముసందునవసుమూర్ఛవసానంబుదాఁక." కాశీ. ౪, ఆ.

సవనము. సం. వి. అ. న 1. యజ్ఞము; 2. స్నానము, 3. సోమపానము.

సవము. ఉభ. వై. వి. సగముయొక్కరూపాంతరము. (వ్యుత్పత్తియందు బాల్యపదముగుచో వికల్పముగ సంస్కృతవర్ణలోపము. "సీ. సందిప్రా ద్దునసుండినవలేయిగడదవసమ్ముఖమ్మునఁగొల్చిసంతసించు." పాండు. ౫, ఆ.)–సం. అ. పుం. 1. యజ్ఞము; 2. కల్లుకేట.

సవయస్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్నేహితుఁడు. విశే. సమానవయస్సుగలవాఁడు.

సవరి. దే. విశే. 1. చక్కనైనది, "శా. శిల్పనికేతనంబులును, విచరింపఁగనితరమైనవేల్పులకెల్లన్, గడగొనుసరణీయంబులు, సవరగ నిర్మింపఁబ్రతియోగాస్త్రములందున్." భిల్లా. ౨, ఆ.–2. చదునైనది.

సవరిచేయు. దవ్. స. క్రి. 1. చక్కఁజేయు, "సీ. చేదోయి యెత్తుచుఁజేసినెత్తురులైనయతయవంబులు నోరసవరచేయు." వై. ౨, ఆ.–2. చదునుచేయు. "ఆ. విషమకఠినిమ్నదీర్ఘిలంకంబు, వంతరాంతరములఁజరనీయరని, యుక్కమముపయోషిశ్రాదులు, సెవరచేసిరథకసంభ్రమమున." భీమ. ౫, ఆ.

సవరణ. దే. వి. 1. వాహనాద్యలంకరణము; "సీ. రథగజవాయుంబులసవరణలుసపూర్వభంగి, నొప్పియరిధివగఁబులైయుండవలయు." భార. శాం. ౨, ఆ.–2. పరికరము; "వ. ఉత్తరాదిదేవతలుసమకట్టిన సరవణగయజ్ఞునుచేత నిర్మింపంబడిన యుత్కృష్టజాతులకెలుకలుగుట యెఱుఁగుదురుగాదె." భార. ఉద్యో. ౨, ఆ.–3. సేవ; "క. అపుడేహొరముఁగ్రుచియున్, సవరణయును బహుల సొంపునని." భార. శాం. ౨, ఆ.–4. సౌష్ఠవము. (ఎత్తుపోతు రెండవయర్థము.) (రూ. సవరణము.)

సవరణచేయు. దవ్ స. క్రి. (సవరణ + చేయు.) వాహనాదుల నలంకరించు. "క. ఇభములాదిగవా, హనములసవరణసేయుణ్." భార. మా. ౧, ఆ.

సవరణించు. దే. స. క్రి ——వై ——"సీ. విభూళ్యతిశక్తిన వెలిమావుపాటిగా సైంధవంబులనెల్ల సవరణించు." శా. ౪, ఆ.

సవరన. దే. వి. 1. చక్కన; 2. చదున. "ద్వి. అవయవంబుల గంటులన్నియుమాని, సవరనైతొల్లిటిజాడనయుండె." పర. 3. భా. (లోపణమైనచో "సవరనికెసె." వై. ౧, ఆ.) (చూ. అలక.)

సవరపుమెకము. వై. వి. జల్లిమెకము, చమరమృగము.

సవరము. వై. వి. చమరమృగముతోఁక*.

సవరలు. దే. వి. చెంచు, భీవాదిజాతులఁబోలిన యడవిజనులు.

సవరించు. దే. ప్రే. (సవరిల్లఁజేయు.) 1. అలంకరించు; "ప్రియాగమవేళగృహముఁదనుపు సవరించునింతివాసకసజ్జ." శా. ౨, ఆ.–2. చక్కంబఱచు; "ద. ప్రిదిలినవేణిగేలసవరించుతలోదరిసోర్తుఁగాంచి." వై. 3, ఆ.–3. కూర్చు; "దానికి బహుసాధనంబులు సవరించుకొని." భార. శాం. 3, ఆ. "అహహారితమురిసొంటువారిసవరించి." వై. ౫, ఆ.–4. ఓర్చు; "వ. నీయాయుధంబునీసంబరితయంబైయుండునదిసవరించుకొని నాతోడందలపడుదుగానిరమ్మనియు." భో. ౫, ఆ.–5. చేయు. "సీ. సవరించునాకవేళ జలవిహారములాఁ క్రముదీకు రథగతిర వారి." పాండు. ౪, ఆ.

సవరింత. దే. వి. సవరించుట. (చూ. సవరింతసేయు.)

సవరింతసేయు. దవ్. స. క్రి. (సవరింత + చేయు.), సవరించు, చక్కఁబఱచు. "ద. హారుపుగఁగాంచికాగుబమేయాసముగా సవరింతసేయునా, పెరపునఁగేలఁబోఁకముడిచిసెచె." రస. 3, సుర్పము.

సవరిల్లు. దే. అ. క్రి. అందము, ఒప్పు. "సీ. సవరిల్లునేచోటఁజర దగ్గఱఁగదీకంతఠయాతనసౌష్ఠవంబు." కాశీ. ౨, ఆ.

సవరుచు. దే. ప్రే. క్రి. (సవరించుధాతువుయొక్క రూపాంతరము.) చిత్రించు. "క. జనకుఁడు భువిఁగల ప్రాయపు, జనపతులం బటములందు సవరిచియచ్చుఁగుం, దనయాకుఁ జూపనితరముఁ, గనవొల్లదు శివదంచెకానిమురారీ" భద్రా. ౨, ఆ. (ఈ రూపము గ్రంథములందొకచోటనే కనఁబడుచున్నది.)

సవాయి. దే. వి. 1. మహాగౌరవము; 2. ఒకటిపెద్దమోటు.

సవారి. హిం. వి. పల్లకి, గుఱ్ఱమునెక్కిపోవుట.

సవాలు. హిం. వి. ప్రశ్న, విచారణ.

సవి. దే. అవ్య. అని. "ఎ, గీ. నాకునిచ్చియున్న నామెదటో రంబు, నిజసభాంతరములనిగిడికొనుచు, సరభసముగఁజనియెసవి గాత్రిసేఁగల, కంటినపుడమేలుకంటినమ్మ." లక్ష్మి 3, ఆ.

సవిత. సం. వి. ఋ. పుం. 1. సూర్యుఁడు, 2. తండ్రి. (రూ. సవితృఁడు.)

సవిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తల్లి, 2. ఆవు.

సవిధము. సం. వి. అ. న. సమీపము. విశే. సమీపమైనది.

సవేశము. సం. వి. అ. న. విశే.——పై——

సవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఎడమ; 2. కుడి, 3. ప్రతికూలము.

సవ్యేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. న్. పుం. సారథి. (రూ. సవ్యేష్ఠ. ఋ. పుం.)

సవ్వడి. దే. వి. (సవ + వడి.) జాడ. (శాబ్దికమున వడి.)

ససి. యు. దే. వి. 1. బాగు; (ససిగలరూపము.) 2. ఆరోగ్యము; (ఒళ్లు ససితప్పినది.) 3. పసు. విశే. 1 బాగైనది, 2. ఆరోగ్యముగలది, (ఒళ్లుససిగాలేదు.) 3. పస్తుగలది "ప. ససిమెఱుఁగుముత్తెంబులు." పాండు. 3, ఆ.—పై. వి పైరు. "ససిపెల్లమేయుచు." వీర. ౨, ఆ. (పైకృతార్థమున సస్యముయొక్కరూపాంతరము.)

ససువు. దే. విశే. పాతది. (రూ. కసిమసఁగు. స. క్రి. రెండవ యర్థము.)

సస్పాని. దే. వి. రెండుదబ్బులనాణెము

సస్యము. సం. వి. అ. న. 1. పైరు; 2. వృక్షాదిఫలము. (రూ. శస్యము.)

సస్యసంవరము. సం. వి. అ. పుం. మద్దికి.

సస్సెము. వై. వి పైరు, సస్యము.

సహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చేమంతికి, పిన్నగోరంటకి. (అని కొందఱు.) 2. కిల్లపెసరకి; 3. భూమి. అ. పుం. న. స్. న. ము. బలిమి. స్. న. 1. వెలుఁగు, 2. వేగము. అ. పుం. ఓర్పు. స్. పుం. 1. మార్గశీర్షమాసము; 2. హేమంతఋతువు.

సహకారము. సం వి. అ. పుం. తియ్యమామిడిచెట్టు.

సహకారి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) సహాయుఁడు.

సహగమనము. సం. వి. అ. న. 1. కూడఁబోవుట, 2. భార్య భర్తతోఁగూడ చితిఁజొచ్చుట. (దీనిని సాగుమానమందురు.)

సహచరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. స్నేహితురాలు; 2. భార్య. ఈ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. పచ్చపూలుపూయుగోరంటకి విశే. కూడఁదిరుగునది.

సహచరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్నేహితుఁడు. విశే. కూడఁదిరుగువాఁడు.

సహజ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. తోడఁబుట్టినది. అ. పుం. డు. తోడఁబుట్టినవాఁడు.

సహజము. సం. విశే. అ. పుం. స్వభావము విశే కూడఁబుట్టినది.

సహధర్మిణి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. అగ్నిసాక్షికముగా పెండ్లాడిన పెండ్లాము.

సహనము. సం. వి అ. న. ఓర్పు. విశే. ఓర్చునది.

సహపాఠి. సం వి. న్ పుం. కూడఁజదువువాఁడు.

సహవాసము. సం. వి. అ పుం. 1. కూడియుండుట; 2. స్నేహము.

సహస్యము. సం. వి. అ పుం. పుష్యమాసము.

సహస్రదంష్ట్రము. సం. వి. అ. పుం. వేయికోఱలుగలచేఁప, పాఠీనము.

సహస్రపత్రము. సం. వి. అ. న. తామర, కమలము.

సహస్రపాదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణువు, 2. సూర్యుఁడు.

సహస్రము. సం. స. అ. న. పదినూఱులు, వేయి.

సహస్రవీర్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గఱికె.

సహస్రవేధి. సం. వి. ఇ. న్. న. ఇంగువ. న్. పుం. పుల్లప్రబ్బకి. విశే. వేయిటినివేధించునది.

సహస్రాంశువు. సం. వి. ఉ. పుం. సూర్యుఁడు, వేవెలుఁగు.

సహస్రాక్షుఁడు. సం వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేకంటి

సహాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (చూ.) సహపాఠి.

సహాయత. సం. వి ఆ. స్త్రీ. సహాయులసమూహము.

సహాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. తోడైనవాఁడు 2. స్నేహితుఁడు.

సహారువు. దే. వి. జూదమునందలి పరిభాష. (చూ.) ఉ, హరి; 3, ఆ.

సహించు. సం. స. క్రి. ఓర్చు, సైచు.

సహితము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) కూడుకొన్నది. అవ్య. (తెనుఁగున) సహార్థకము. (ఈశ్వరుఁడుసహితము నిర్దోషుఁడు గాఁడు.) (రూ. సైతము.)

సహిష్ణువు. సం. విశే. (ఉ.) ఓర్చువాఁడు, సహనుఁడు.

సహృదయుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మంచిమనసుగలవాఁడు.

సహోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడఁబుట్టినవాఁడు.

సహ్యము. సం. వి. అ. న. 1. ఆరోగ్యము; 2. సౌఖ్యము. పుం. ఒకకొండ విశే. సహింపఁదగినది.

సళించు. దే. అ. క్రి. దుఃఖించు. "క. లేమావీనెతమానువు, లేమామోమోటమునసళింపఁగనిపుడే, లేమాయిమాట యెఱుఁగుము." వీర. ౨, ఆ.

సళుపరించు. దే అ. క్రి. ప్రాణములోనగునదిపోబెట్టు

సళుపరింత. దే. వి. సళుపరించుట, సళుపు.

సళుపు. దే. అ. క్రి. వ్రణములోనఁగుసళుపోసెత్తు. వి. వ్రణము లోనఁగుదానిపోటు.

సళువు. దే. విశే. ధారమైనది.

సళ్లు. గ్రై. అ. క్రి. సడలుయొక్కరూపాంతరము.

సా.

సా. గ్రై. విశే. వృత్తియందు సాముశబ్దమునకు అంత్యవర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (సాఁబాలు, సామేను మొ)

సాంకవము. సం. వి. అ. పుం సంకుమదము, జవాది.

సాంకాలిక. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రతిదినమునిచ్చెడువడ్డి.

సాంకేతికము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) సంకేతమువలననేర్పడినది.

సాంఖ్యము. సం. వి. అ. న. యోగవిశేషము.

సాంగత్యము. సం. వి. అ. న. కూడిక, చేరిక

సాంతపనము. సం. వి అ. న. మూఁడుదినములు పగళ్లును మూఁడుదినములు రాత్రులును భోజనముచేసి మూఁడుదినములు అయాచితపదార్థముఅనుభవించి పిమ్మట మూఁడుదినములు నిట్రుపాతముండెడు వ్రతము. పంచగవ్యమును కుశోదకమునుపుచ్చుకొని ఒకరాత్రియుపవాసముండుట. (అనికొందఱు.)

సాంత్వనము. సం. వి. అ. న. ఓదార్చుట, అనునయము

సాంత్వము. సం. వి. అ. న. 1. సామోపాయము; 2. దాక్షిణ్యము. విశే. మిక్కిలి మధురమైనది. (వాక్కు.)

సాందృష్టికము. సం వి. అ. న. అప్పుడుకలిగెడుఫలము

సాంద్రము. సం. వి అ. న. అడవి. విశే. 1. దట్టమైనది; 2. మెత్తనైనది.

సాంధ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంధ్యాసంబంధమైనది.

సాంపరాయము. సం. వి. అ. పుం. 1. యుద్ధము; 2. ఆపద; 3. రాఁగలకాలము. (రూ. సంపరాయము.)

సాంపరాయికము సం. వి. అ. న. యుద్ధము. (రూ. సంపరాయికము.)

సాంప్రతము. సం. అవ్య 1. యుక్తము; 2. ఇప్పుడు.

సాంబ్రాణి. యు. దే. వి. సంబరేణుచెట్టువలనఁగలిగెడు ధూపద్రవ్యవిశేషము. గ్రై. ఉత్తమాశ్వము. "సీ. పడిఁడివక్కెరలేజ సాంబ్రాణిపొక్కు." రామా. ౪, అ.

సాంబ్రాణివత్తి. దే. వి. ఊఁదువత్తి.

సాంయాత్రికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఓడవర్తకుఁడు.

సాంయుగీనుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) యుద్ధమునందు నేర్పుగలవాఁడు.

సాంవత్సరికము. సం. . అ. న. అబ్దికము. విశే. సంవత్సరాంతమున జరుగునది.

సాంవత్సరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జౌస్యుఁడు.

సాంశయికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) సంశయముపొందిన మనసుగలవాఁడు.

సాఁకు. దే. స. క్రి. 1. కాపాడు; 2. పెంచు.

సాఁగఁదీయు. దే. స. క్రి. (సాఁగగా+తీయు.) ప్రార్థించు. (ఎంతసాఁగఁదీసినను వాఁడువచ్చువాఁడుకాఁడు.)

సాఁగు. దే. అ. క్రి. 1. దీర్ఘమగు; 2. దండాకారముగ నేలఁబ్రాలు. (దాఁగుయొక్కరూపాంతరము.) ౬ అడుగునఁ బ్రాముగట్టినకటారియుఁ ఈటెవంటియాయుధవిశేషము, విసిదివాటుగుదియ, భిండివాలము.

సాఁడు. దే. వి రేతస్సు.

సాఁతు. దే. వి. గోనెలునేయువారిజాతి.

సాకతము. దే వి. 1 ఊఱడింపు, "క. కైకొనుమర్పకమునకును, వాకొమలితెలిసియర్థ్యసమ్ముండుకొనియెను, శ్లోకుఁడగునమ్మునీశ్వరుఁ సాకతమునకొకవహ్నికాంతతఁబొందక" నిరవ ౯, అ.— 2. అనుగ్రహము. "సఁడిదటికిందనదివ్యరథంబుతో దపా, కతమునఁ బంపజెంతపనికర్లెనొగాక" వి.క్రి. ౨, అ.

సాకము. దే. వి. 1. ఉత్సవము, 2. వ్యాజము అం, ధా.

సాకల్యము. సం. వి. అ. న. సకలత్వము.

సాకిరి. గ్రై. వి. ఏ సాక్షి "ఈనిమిత్తములెసాకిరిగ నే." ఉ, గా. ౬, అ.

సాకు. దే వి. వ్యాజము "అందలించినను సాకుదిఁదీయుమానోయని." షీ.ర్రయ.

సాక్షాత్కరించే. సం వి అ. క్రి. ప్రత్యక్షమగును.

సాక్షాత్కారము. సం. వి. అ పుం. సాక్షాత్కరించుట.

సాక్షాత్కృతుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) సాక్షాత్కరించినవాఁడు.

సాక్షి. సం. విశే. (న. ఈ. న) ఒకదానియొకకార్యమునుకనిగాని వినిగాని తెలిసినవాఁడు. (సాక్షులు పదునొకండ్రు. అందు కృతసాక్షులేవురు, అకృతసాక్షులారుగురు. కృతసాక్షులు. — లిఖితుఁడు, స్మారితుఁడు యదృచ్ఛాభిజ్ఞుఁడు, గూఢుఁడు, ఉత్తరుఁడు, అకృతసాక్షులు. — గ్రామస్థులు, ప్రాడ్వివాకలేఖకసభ్యులు, రాజు, కార్యాధికారి, వాదిచేఁబంపఁబడినవాఁడు, (కులవివాదములయందు) కులమువారు, కృతసాక్షులు. అనఁగా నిర్ణయించుకొనఁబడిన సాక్షులు, అకృతసాక్షులనఁగా నిర్ణయించుకొనఁబడని సాక్షులు.)

సాక్ష్యము. సం. వి. అ న. 1. సాక్షియైనది తెలిసిచెప్పినమాట; 2. వివాదకాపాత్రార్థము (రూ. ప్రార్థము.)

సాగనంపు. దే స. క్రి. (సాగగా+అంపు.) (ప్రయాణమైపోవువారిని) కొంతదూరముతోడకొనిపోయివిడుచు. (వానిని సాగనంపివచ్చితిని.)

సాగరము. ఉభ. దే. వి. నెయ్యి నూనె మొదలగునవి నింపినసిద్దెలబోడు. సం. అ. పుం. 1. సముద్రము; 2. పినుఁగుదివియందలి మదము.

సాగవేయు. దే. స. క్రి. పుచ్చు, పంపు (ఆ పొద్దుంతయు నింటికి సాగవేసినాఁడు.)

సాగు. దే. అ. క్రి. 1. పోవు; 2. ప్రవర్తిల్లు; 3. యత్నించు; 4. జరుగు. (దాగుయొక్కరూపాంతరము.) వి. కృషి. వ్యవసాయము.

సాగుపాటు. దే. వి. జరగుపాటు.

సాగుబడి. దే. వి. 1. పైరుపెట్టుట, కృషి; 2. సాగుపాటు.

సాచివ్యము. సం. వి. అ. న. సచివత్వము.

సాజాత్యము. సం వి. అ. న. సజాతిత్వము.

సాజేము. గ్రై. వి. సహాయము. (రూ. దొన రెండవయర్థము.)

సాట. దే. వి. వర్తకులు ఒక వస్తువులనిచ్చి మఱియొకవస్తువులను మార్చుకొనుట, పరివర్తనము.

సాటా. దే వి. సాటయొక్క రూపాంతరము.

సాటాకోటి. దే. వి సాటాకోరము.

సాటి. దే విశే. వి. సమానము. "ఎ, గీ. అభ్రమార్గముఁజూడ ద్రుగాజయంతుఁ, డాభుజమ్మున నుమడియధిపుతోడ, సాటి యగుడర." నై. ౬, అ.

సాటిక. దే. విశే. వి. సాటియొక్క రూపాంతరము (సాదృశ్యమున కప్రత్యయము.) అం, భా.

సాతల. సం. వి. అ. స్త్రీ. సంబరేను?.

సాతాను. అన్య వి. సైతానుకు రూపాంతరము.

సాతి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. 1. అవసానము, 2. దానము; 3. దుఃఖము.

సాతు. సై వి 1. వర్తకజనసమూహము; "అ. సాతుగానిమతికి జనములనుస్తద, లీలనేలఁదెట్టిగాలఁజమరఁ, గొమ్మలయును." భార. శాం. 3, అ.–2 పథికజనసమూహము*. (చూ. బిడు బిడు.)

సాత్వతి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కావ్యవృత్తులలోనొకటి; (చూ. వృత్తి) 2. శిశుపాలునితల్లి.

సాత్వికము. సం. వి. అ పుం. రోమాంచాదికము. విశే. సత్వ గుణమువలనఁ గలిగినది.

సాదన. సై. వి. 1. అభ్యాసము; (చూ. గరిడి మొదటియర్థము.) 2. శరాభ్యాసము*. (చూ. సోదన.)

సాదనకాఁడు. దే. వి. మల్లుఁడు. కళా. ౫, అ.

సాదనజోదు. సై. వి.——సై——(చూ. టోకు.)

సాదనము. సం. వి. అ. న. ఇల్లు. "మృత్యుసాదనమునకున్." భార. అర. ౧, అ (సదనముయొక్క రూపాంతరము.)

సాదము. ఉభ. దే వి. అన్నము. సం. అ. పుం. 1. శైథిల్యము; 2. విషాదము; 3. శరణము; 4. గతి.

సాదా. హిం. విశే. కుట్టులేని, అలంకారములేని.

సాది. సం. వి. ఇ. పుం. 1. గుఱ్ఱపురౌతు; 2. మావటీఁడు; 3. సారథి.

సాదు. సై వి. సాధువైన గోమహిష్యాదికము. (చూ. కలపాలము.) విశే. మంచిది, మంచివాఁడు. "ఎ, గీ. దుర్గములఁగూడి వేద సాదులనుగొట్టి" భల్లా. 3, అ. (చూ. కందము. సై.)

సాదృశ్యము. సం. వి. అ. న. సామ్యము, పోలిక.

సాధకము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సాధించునది.

సాధనము. సం. వి. అ. న. 1. సాధించుట; 2. ఉపకరణము; 3. ఉపాయము; 4. ధనము; 5. వధము; 6. మృతసంస్కారము; 7. గమనము; 8. అనుగమనము; 9. యాగదానము; 10. నివర్తనము; 11. సైన్యము; 12. మగసిరి.

సాధనీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సాధింపఁదగినది.

సాధర్మ్యము. సం. వి. అ. న. సామ్యము, పోలిక.

సాధారణ. సం. వి. అ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.) విశే. 1. సామాన్యము; 2. సమానము.

సాధారణ్యము. సం. వి. అ. న. సాధారణత్వము.

సాధించు. సం. స. క్రి. నెఱవేర్చు, సమకూర్చు.

సాధితుఁడు. సం. విశే (అ ఆ. అ.) 1. దండుగపుచ్చుకొనఁబడినవాఁడు; 2. సాధింపఁబడినవాఁడు.

సాధిష్ఠము. సం. విశే. (అ ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి పదిలము; 2 మిక్కిలి మంచిది.

సాధీయసుఁడు. సం విశే (ప. ఈ. స.) 1. మిక్కిలి దిటవు గలవాఁడు, 2. మిక్కిలి మంచివాఁడు.

సాధువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బుద్ధిశాలుఁడు, 2 మునీశ్వరుఁడు విశే 1. మంచివాఁడు; 2. రేకానివాఁడు; 3. వడ్డికిచ్చి బ్రదుకువాఁడు.

సాధ్యము. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.) విశే. సాధింపఁదగినది.

సాధ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గణదేవతావిశేషము. (వీరు పన్నిద్దఱు.–మనస్సు, హనుమంతుఁడు, విష్ణువు, ధర్ముఁడు, నారాయణుఁడు మొదలగువారు) విశే సాధింపఁదగినవాఁడు.

సాధ్వసము. సం వి. అ న. భయము, భీతి, వెఱపు.

సాధ్వి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. పతివ్రత, గ్రుడడి.

సాన సై. వి. 1 మణులమొక్కలు పోఁగొట్టెడుఱాయి, 2. కత్తులు లోనగునవి నూఱెడుఱాయి, 3 గంధముతీసెడుఱాయి*.

సానకత్తి. సై. వి. (సాన+కత్తి) సానచేయుకత్తి. అం, భా.

సాని. సై. వి. 1. అధిపురాలు, "సీ. అయ్యర్ధముకుఁగృష్ణునట్లొప్పఁ దోడ్కొనిరాఁ యొక్క ముదుసలిసానిఁ కపుడు, మ్రొక్కియుక్కణ్ణను మ్రొక్కించి." భా. ఆది 2, అ–2 వేశ్య*, (చూ. సందుగొను. స. క్రి. రెండవయర్థము) 3. (ఉత్తంబుడియగువో) భార్య*. (మేదరసాని, దొరసాని. మొ)

సానిక. దే. వి. మట్టికంచము, మల్ల.

సానుమంతము. సం. వి న్. పుం. కొండ, పర్వతము.

సానువు. సం. వి ఉ. పుం, న. 1 కొండచఱియ; 2. కొన; 3. అడవి; 4. సుడిగాలి, 5. త్రోవ.

సాన్నాయ్యము. సం. వి అ. న. హవిస్సు, దధిపయోరూపమైన హవిస్సు. (అనికొండము.)

సాన్నిధ్యము. సం. వి. అ. న సామీప్యము.

సాపడు. దే. స క్రి. సాపాటుచేయు, భుజించు.

సాపత్న్యము. సం. అ. న. సవతితనము.

సాపాటు. దే. వి. సాపడుట, భోజనము.

సాప్తపదీనము. సం. వి. అ. న స్నేహము, చెలిమి.

సాఫల్యము. సం. వి. అ. న. సఫలత, సఫలత్వము.

సాఫు. హిం. విశే. తేట, శుభ్రమైన, వంకరలేని.

సామంజస్యము. సం. వి. అ. న. సమంజసత్వము.

సామంతరాగోల. దే. వి. అమావిశేషము. "ద్వి. సామంత రాగోలఁజెవడివిఁసు."

సామంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒకదేశముపెల్లుట చేరియున్న రాజు.

సామగ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సమగ్రత; 2. ఉపకరణము.

సామజము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు. విణ. సామవేదమువలనఁ బుట్టినది

సామము. సం. వి. న్. న. 1. ఒక వేదము; (చూ. వేదము.) 2. మంచిమాట. 3. అనుకూలప్రవర్తనరూపమైన యొక యుపాయము. (ఇది పంచవిధము. పరస్పరోపకారము కనిపింపఁజేయుట, మంచితనము చేయుట, గుణము లను కొనియాడుట, చుట్టఱికము తెలుపుట, నేను నీవాఁడనని మంచిమాటలాడుట.) (చూ. ఉపాయము.)

సామరస్యము. సం. వి. న. సమరసత్వము.

సామరి. దే. విణ. (సాము + అరి.) సామునేర్చినవాఁడు. "సం. పెనఁగముగ్గులుక్కడఁగడిసామరి." విజ. ౧, అ.

సామర్థ్యము. సం. వి. అ. న. 1. నేర్పు, 2. యోగ్యత.

సామాజికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సభయందుండువాఁడు.

సామాను. హిం. వి. సామగ్రి, వస్తువులు

సామాన్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సర్వసాధారణనాయిక. అ. న. ము. 1. ఒక అర్థాలంకారము; (చూ. అలంకారము.) 2. సామ్యము. విణ. సాధారణము.

సామి. వై. వి. 1. రాజు, "ఓసామియిపుడేమిసేయుదుము." ఉ. రా. ౧, అ.—2. పెనిమిటి, "ఎ, గీ. సామిసనుఁగూర్చిదేవోఁడ నేమివలికె" అన్న. మం, కాం.—3. కుమారస్వామి.

సామిధేని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (యా.) ధాయ్య; 2. సమిధ

సామిమల. వై. వి. కుమారస్వామి వసియించియుండు నొకానొక పర్వతము. "సామిమలకుంజని." కాశీ. ౪, అ.

సామిప్యము. సం. వి. అ. న. సమీపత్వము.

సామీరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. హనుమంతుఁడు, 2 భీముఁడు. (సమీరునికొడుకు. చూ. సమీరుఁడు)

సాము. వై. వి. 1. సగము. 2. వ్యాయామము*. "ఉ. చదువు సాముగలిగిన క్షత్రియుల్ సంగ్రామ, విద్యలఁ గఱపంగవలసె తిక్క, సాములను బఠియించుగౌనులఁ జేయుంగా, జాలింపుడెఱ్ఱవనము సియ." కవి. ౧, అ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)

సాముకంటిచేక్క. దే. వి. (సామకన్ను చుక్క.) పూర్వఫల్గునీనక్షత్రము.

సాముద్రము. సం. వి. అ. న. భాగ్యసూచకదేహచిహ్నములు. విణ. సముద్రమునఁబుట్టినది

సాముద్రికము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) 1. భాగ్యసూచకదేహలక్షణములఁ దెలుపునది; (శాస్త్రము) 2. సముద్రసంబంధమైనది.

సామెత. వై. వి. లోకోక్తి*.

సామ్యము. సం. వి. అ. న. సమత్వము, పోలిక.

సామ్రాజ్యము. సం. వి. అ. న. సమ్రాట్టుతనము

సామ్రాణి. వై. వి. ఉత్తమధూపము. "క. తామ్రధ్వజధూపరుఁడై, తామ్రనయనుఁ డగుచుఁ గపిలశంబ్రాధిపుఁడీ, సామ్రాణివర్తిరిపుఁ డని, సమ్రాడగుమేలుఁగదలి సమరప్రౌఢుఁడై." వై. 2, ఆ. (సాంబ్రాణికిఁ రూపాంతరము.)

సాయంకాలము. సం. వి. అ. పుం. మునిమాపు.

సాయంతనము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సాయంకాలసంబంధమైనది.

సాయకము. సం. వి. అ. పుం. 1. బాణము; 2. కత్తి.

సాయము ఉది వై. వి. సహాయము. సం. అ. పుం. 1 సాయంకాలము, 2. బాణము.

సాయీసు. హిం. వి. సుఁకీసు.

సాయిల. దే. వి. దుబుడుక్కువాఁడు.

సాయుజ్యము. సం. వి. అ. న. సహాయోగము.

సారంగము. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక, 2. పసుగు. 3. తుమ్మెద. 4. వానకోయిల విణ. చిత్రవర్ణముగలది.

సారంగి. దే. వి. వాద్యవిశేషము.

సారఘము. సం. వి. అ. న. నేయివంటివర్ణముగలతేనె.

సారటు. ఆం. వి. రథము, గుఱ్ఱపుబండి.

సారణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గొంతెమగోరుకీ.

సారణము. ఉది. దే. వి. శ్యాసవిశేషము. "అద్వ సాధువంబుల మీటెలుకట్టియులర, బిద్దసారణములచే బెగ్గిలిచి." హరివ. ౧, ఆ.-సం. అ. పుం. అతిసారరోగము. డు. ఒక రాక్షసుఁడు.

సారణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాలువ, 2 గొంతెమగోరుకీ, 3. పద్దసప్రసాములోపలికేకంతి.

సారథి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. తేరునడుపువాఁడు, నియంత.

సారము. సం. వి. ఇ. న. 1. జలము, 2 ధనము; 3. న్యాయ్యము. పుం. 1. బలిమి, 2. చేవ; 3. మూలగ. విణ. శ్రేష్ఠము.

సారమేయము. సం. వి. అ. పుం. కుక్క, శునకము.

సారవము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సరయూనదిసంబంధమైనది.

సారసనము. సం. వి. అ. న. 1. మూడుపేటలుగల ఆఁడుదాని మొలనూలు; 2. కవచము తొడిగినవానినడికట్టు.

సారసము. సం. వి. అ. న. తామర. పుం. బెగురుపక్షి.

సారస్యము. సం. వి. అ. న. సరసత్వము.

సారస్వతము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) సరస్వతీసంబంధమైనది

సారాయి. వై. వి. మద్యము, మదిర, మధువు, కల్లు

సారి. యు దే. వి. నడక. వై. యుద్ధయాత్ర*. ఆం, భా.

సారించు. సం. స. క్రి. 1. బాఁచు, "గదసారించి."—2. తెఱచు, "వాకిలిసారించి."—3 చాచు; "కుంచెసారించి."—4. పరిచియు. "పాఱిసారించి."

సారు. దే. వి. నాట్యగతిభేదము. ఆం, భా.

సారువ. దే. వి. 1. ఎక్కుటకును బరువెక్కించుటకును సాధువుగా కట్టవలసియుంచెడి యుయకలోనగువాని తివ్వి; "ఎ, గీ. అదిలతోంగ, రజముసారువయదిక్కువ్వరంపులనంటి, చక్కరంబు." వసు ౩, ఆ. "వ. తేరులగములచేరువలసారువలుగట్టుకొను వంబులపక్కరలపై." ఉ, హరి. ౪, ఆ.—2. కట్టు. "క. అరిరి సేనపోరఁగ, పేరాగపుర్తవదములేదఁగరామిగా, సారువగట్టిగా వినిపాశ, వైరిమహీభృత్కబంధవారముకేతన్." చంద్రి.

సారువా. దే. వి. వర్షాకాలమునందు నీరాసరాగుచుండెడుపల్లపుపంట.

సారూప్యము. సం. వి. అ. న. సమానరూపత్వము.

సారె. యు. దే. వి. 1. కూఁతునత్తగారింటికిఁబంపునపుడు పంపెడు సరుకు, 2. కుమ్మరవానిచక్రము; "కుదకఁసారెపైనమరమృత్తిక యిడునపుడు." భార. స్త్రీ. ౧, అ.- 8. బ. వీణెమెట్టు. "శ్రుతి కెక్కానసారెలుచక్కనొత్తి." పాండు. 3, అ.- ద్ర. మాటి మాటికి. "మ. త్రిపురస్త్రీలఁబతివ్రతామయుఁ సారెంబుంత్పలీవ్రతం, బుచ బేరంబొనరించి చెల్వఁతిచి." పా. 3. అ. వై. 1. పగడసాలెకాయ; 2. గోరుకంట, "క. సారెయువెసాకుపురుసి యుంక, సారెయుకనెయక్ష్కలివశుయంబునని, ప్యారతినొకకెఁ జెప్పిన, సారెకకబంజరమునసాధ్వసమందెన్." (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.) వై. 3, అ.- 3. సాచీకా*. "క. బిరుమీముకల్లసారెలు, గొనికవలపునెత్తమాడుకుతలఁగాదు." భార. శల్య. ౨, అ.

సారెకు. దే. క్రి. మాటిమాటికి. "సారెకుమడిజాలివాండియుక రీతిఁదలంకెను." పా. ౧, అ. (ఆమ్రేడితముగ బోసారెసారెక.)

సారసత్తు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము, జంతిక, సంయావము.

సార్జంటు. అం. వి. భటులమీఁద ఒకకారి.

సార్ద్రము. సం. విశే. (అ. అ. అ) తడిసినది, ఆర్ద్రము.

సార్థకము. సం. విశే. (అ. అ అ) సఫలము.

సార్థము. సం. వి అ. పుం. 1. జంతుసమూహము, 2. వర్తక జనసమూహము. విశే. అర్థముతోఁగూడినది.

సార్థవాహుఁడు సం. వి అ పుం వర్తకుఁడు. విశే. ముఖ్యుఁడు. "శ్లో. కుమారుంబకృతార్థసార్థవాహమ్." (మేదినీకోశము లోనను నిఘంటువులయందు సార్థశబ్దమట్లు థకారాంతపదముగ నందుఁ బఠింపఁబడియున్నది.)

సార్లా. దే. విశే. అనుకూలము, సఫలము.

సార్వభౌమము. సం. వి అ. పుం. ఉత్తరపుదిక్కునందుండెడి యేనుఁగు.

సార్వభౌముఁడు. సం. వి అ. పుం. సమస్తభూమిని యేలురాజు, చక్రవర్తి.

సాల. వై. వి. 1. ఇల్లు; "నాటకసాల," "పురిటిసాల."- 2. చావడి. "గొలువుసాల."

సాలగ్రామము. సం. వి. అ. పుం. విష్ణుమూర్తి చిహ్నితశిలా విశేషము.

సాలపర్ణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ముయ్యాకుపొన్న (చూ. శాలపర్ణి)

సాలభంజిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. వస్త్రదంతకాష్ఠాములచేత చేయఁబడినబొమ్మ, పుత్తళిక.

సాలము. సం. వి. అ. పుం. 1. వృక్షము; 2. ప్రాకారము; 3. మద్దికి.

సాలామిశ్రి. దే. వి. ఒక మందుదినుసు.

సాలావృకము. సం. వి. అ. పుం. 1. కుక్క; 2. కోఁతి; 3. తోఁడేలు; 4. నక్క.

సాలీఁడు. దృ. వి. (సాలె + ఈఁడు.) 1. సాలెవాఁడు; "తే. తొడరిసాలీనిసతిచేతద్మూరికయును." పంచ. నా. ౧, అ.- 2. సాలెపురుగు. "సీ. పైనిండుసాలీనిమగ్గంపుఁ జాలరీల్ బూది తూఁటకు రెట్టిచుట్టునేయు." చంద్రా. 3, అ.

సాలీయానా. హిం. విశే. సంవత్సరపు. (చూ. సాల్యానా.)

సాలు. దే. వి. 1. (చూ.) చాంకవము; 2. సన్నవస్త్రము. (చూ. మెట్టు మూడవయర్థము.)

సాలు. హిం. వి. సంవత్సరము.

సాలువు. దే. వి. సాలుయొక్కరూపాంతరము. (సన్నవస్త్రమునకు.)- "ఎ, గీ. సొమ్ముగఁగట్టెవన్నెసాలువుమడుఁగువెట్టి." శశా. ౪, అ. (చూ. సీవ సాలుగవయర్థము.)

సాలె. వై. వి. సాలెవానికులము*.

సాలెపట్టు. దృ. వి. సాలెపురుగునేసిననేఁత, ఆశాల తంతు.

సాలెపురుగు వై. వి. బొట్టుసందలి నూలువిడిచి నేఁతనేసెడి యొకపురుగు, తంతువాయము.

సాలెవాఁడు. దృ. వి. నేఁతనేయువాఁడు, తంతువాయుఁడు.

సాలోక్యము. సం. వి. అ న. సమానలోకత్వము.

సాల్వడు. దృ. అ. క్రి. (సాలు + పడు.) 1. విస్తారమగు, "మ. విక్షేపక్షీణపద, తివాతోపాతిఁదూలికూలకులాగ్రాంబుల్లై వారిద, ప్రగల్భసాల్వశిఖలదిందెంటరఁగాఁచాటితా మనోవేగుఁడై, వతిగంద్రుండు." భార. ఆది. ౨, అ. (చూ. ప్రే.)- 2. ఒలు గు. "ఉ. మహామారుతముప్పున దెస ...ధరి, క్రిందిశాఖలుదా ఐతిగత్రెళ్లఁగుడులఁదోలి సాల్వడెన్." భార. అర. 3, అ.- (ప్రే. సాల్వఁజుచు. "వ. ప్రతిబలవార్ధిబాడబము దంగివహించునరాము పోలికన్, తెరఁగడసాల్వఁజుచు." వి. క్రీ. ౬, అ.)

సావలి దే. వి. దుబుడిక్కవాడు.

సావలీఁడు. దే. వి.———వై ———(సాల్వడము నఁడు.)

సావాసము వై. వి. సహవాసము, పొత్తు.

సావాసి. వై. వి. (సావాసము + ఇ.) సావిదల్లుఁడు. "తే. పాత్ర కయుధీరపాణియుకంత్రధ మించి, తమకుఁ జెప్పిన వారునుదామఁ గూడి, పెద్దలైనసావాసులఁబిలిచిపంచి, రంతిపురమునోవారిసైత మాడునెడను." (చూ. ముందువెనుకలు.) ఉ, హరి. 3, అ.

సావి. దే. వి. కాలము. "సీ. వానకాలమువచ్చెవర్షంబుతందందు జడిపట్టికురిసెనాసావియందు." కాశి. 2, అ.- అన్య. సవియొక్క రూపాంతరము. "ఉ. నిక్కపుదూరిసావిధరణీపతిముందటనేమి యంటినో, పెక్కుబమాటలేననుచు భీమతమూధనెమ్మనంబునన్, ద్రుక్కుమనుండె." వై. ౪, అ.

సావిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. మంత్రసాని.

సావిత్రము. సం. వి అ. పుం. దినముయొక్క ఐదవభాగము. (చూ. దినము.)

సావిత్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. సరస్వతి, 2. పార్వతి; 3. సత్యవంతునిభార్య.

సావిత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 ఒక వసువు; (చూ. వసు వు.) 2. శివుఁడు.

సావు. దే. వి. చావుయొక్కరూపాంతరము.

సాసువులు. దే. వి. బ. ఆవాలు. హంస. ౨, అ.

సాస్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. (చూ.) గంగడోలు.

సాహసము. సం. వి. అ. న. 1. తెగువ; 2. దండోపాయము.

సాహసించు. సం. అ. క్రి. సాహసముచేయు, తెగించు.

సాహసికుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సాహసముకలవాఁడు.

సాహస్రము. సం. వి. అ. న. 1. సహస్రముల సమూహము.

సాహస్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సహస్రబలమునకధికారి.

సాహాయ్యము. సం. వి. అ. న. సహాయత్వము, తోడుపాటు.

సాహిణము. దే. వి. గుఱ్ఱపుశాల. (చూ. ఎకా.)

సాహిణి. దే. వి. (సాహిణము+ఇ.) గుఱ్ఱపువాఁడు. (చూ. తలాటము.) (రూ. సాహిణి.- "సాహిణీలుమావుల(బట్టవంగ." అము. 3, ఆ.)(దీనికి గ్రంథాంతరములయందు ప్రయోగము మృగ్యము.)

సాహితి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సాహిత్యముయొక్క రూపాంతరము

సాహిత్యము. సం. వి. అ. న. 1 అర్థజ్ఞానము, 2. కూడిక.

సాహు. హిం. వి. షావుకారి, వర్తకుఁడు, కోటీదారుఁడు (చూ. మొండికమిండివర్తి.)

సాహేబు. హిం. వి. ప్రభువు. "సాహేబుసగరు." రా, వి. ౫, ఆ. (రూ. సాయిబు.)

సాహో. హిం. అవ్య. కటికవారుచేసెడుహెచ్చరిక. "ఎ, గీ. సాహొయనిసాహసారాకుహెచ్చరికయనుచు, వేత్రహస్తులుబలు మారుబన్నవింప." ఆశ్వ. ౪, ఆ.

సాళగము. సం. వి. అ. న. తిలకందులవ్యాయముగనైన గానభేదము. "ఎ, గీ. శుద్ధసాళగసంకీర్ణశోభితముల, శ్రుతులు చెదకుండ." వి, పు. 2, ఆ.

సాళగించు. సం. అ. క్రి. మేళవించు. "ఉ. పాడితంగసల్, దేశవిధంబుమార్గమున తేటయుటొక్కటసాళగింపఁగాన్." వై. ౬, ఆ. "వ. పలుకులచొరధంబులలో సాళగించుకాలాకురుకు తంగనాభిరద్వారగంధసారదీపావళిఘాశారంబులవలపున." కాశీ, 2, ఆ.

సాళగింపు. సం. వి. మేళనము. "రదదంబులసాళగింపులు." పాండు. 3, ఆ. (సాళగశబ్దము సంస్కృతముగానుండుటవలన దీనిని తత్సమమనియే చెప్పవలెను. తత్సమక్రియ అంతవ్యంతముగా నుండుటయపూర్వము.)

సాళువము. దే. వి. శ్యేనవిశేషము. (చూ. ఆడుజ.)

సాళ్వుఁడు. దే. వి. సాళ్వమనుడేగవలెపాలి వేఁటాడుటచేకల్పింపఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.)

సాళ్వము. దే. వి. సాళువముయొక్క రూపాంతరము

సి.

సింగఁడు. వై. వి. 1. నృసింహుఁడు, 2. ఎఱుకవాఁడు*. "క. మాసింగఁడెల్లతరిగొండతటిన్, దలపోఁచితెద్దివసవియుంవి." కు. ౧, ఆ.- విశే. కోపించినవాఁడు*. (చూ. బూరఁడు.)

సింగంపుఁబీఁట. వై. వి. (సింగము+పీఁట.) సింహాసనము. "తద్విభూసింగపుఁబీఁట" పాండా. ౧, ఆ.

సింగము. వై. వి. సింహము. (చూ. పురుడించు. స. క్రి.)

సింగళము. వై. వి. సింహళద్వీపము.

సింగాణి. వై. వి. 1. ఒక విధమువిల్లు; 2. విల్లు; 3. ఒక్క పేరు*. (చూ. జగురు రెండవయర్థము)

సింగారపుఁదోఁట. దృ. వి. (సింగారము+తోఁట.) ఉద్యానవనము. య. 3, ఆ.

సింగారము. వై. వి. అలంకారము, శృంగారము.

సింగారి. వై. వి. శృంగారవతియగు ఆఁడుది.

సింగారించు. వై. స. క్రి. అలంకరించు.

సింగి. వై. వి. ఎఱుకది*.

సింగిణి. వై. వి. సింగాణియొక్క రూపాంతరము. "సురుమూర్తిసింగిణివిండ్లు." రుక్మి. ౪, ఆ. (రూ. సింగిని.- "తే. వింతయగుసింగిణివిండ్లువిరిబోణులు." రాజ. ౨, ఆ.)

సింగినాదము. వై. వి. దూదుప్పిగొమ్ముతో చేయఁబడిన యాకుల ముఖరవాద్యవిశేషము. (చూ. నాగబెత్తము.) (వస్త్రఝంపావగలిగూడ వాడుదురు.)

సింగిలీకము. దే. వి. పెద్దవల్లకి. "ద్వి. శిరములుదిగివడుసింగిలీకములు." శ. 3, భా.

సింగోటు. దే. వి. (చూ.) దివిటికొమ్ము అం, భా.

సిందుకము. సం. వి. అ. పుం. వావిలి, సిందువారము?.

సిందురము. వై. వి. 1. సిందూరము, "క. పగడముమంచివరియున, జగురాకునదొండపండు సిందురమునుపాం, పగుతమ్మికింపుగుంపును, మిగుదవిగారింపుఁదొగరు మోవికిదొరయున్." శిలా. ౨, ఆ.-2. సిందువారవృక్షము. "నగర. చెలువచెలువకుఁ దాచియూపుఁ సిందుసిందురము పూపుఁ." వసు. 3, ఆ.

సిందువారము. సం. వి. అ. పుం. వావిలి?.(దీనికి దోషహరక్రియ ముఖ్యావిలము.)

సిందూరము. సం. వి. అ. న. చెందిరము. పుం. సిందువారము?.

సింధురము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, గజము.

సింధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. ఒకానొకయేఱు. పుం. 1. సముద్రము, 2. ఏనుఁగు; 3. వదనముఁగారుమదజలము; 4. ఒకదేశము.

సింహద్వారము. సం. వి. అ. న. తలవాకిలి.

సింహనాదము. సం. వి. అ. పుం. వీరులు మొదలైనవారు భయపెట్టుటకై చేసెడుశబ్దము, బొబ్బ.

సింహపుచ్ఛి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నక్కతోఁకపొన్న?.

సింహము. సం. వి. అ. పుం. 1. సింగము, 2. ఒక రాశి. (చూ. రాశి.) 3. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము.

సింహసంహననుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సర్వాంగసుందరుఁడు.

సింహావలోకనము. సం. వి. అ. న. శబ్దాలంకారవిశేషము. "క. మనవేటకిసూతసమా, తనమా యుదఁక్రమ తనకుఁదక్కటిననుమా, వనుమానకదయవనతం, దనరంతులుమానినరసధర్మరక్షునకే." గ. ౪, ఆ.

సింహాసనము. సం. వి. అ. న. సింహములు మోపుగలిగిన స్వర్ణమయమైన యున్నతపీఠము.

సింహాస్యము. సం. వి. అ. పుం. అడ్డసరము?.

సింహి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. అడ్డసరము?; 2. ములక?.

సింహుండము. సం. వి. అ. పుం. కడుదు?.

సిక. వై. వి. సిగ, జుట్టు. "సీ. నక్కలకొలములోఁజొక్కరొక్కపు దొరలికరముతోఁగూడిన సికలంతి." అల్ప. ౫, ౧౦.

సికత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. ఇసుకనేల; 2. మొరపనేల; 3. ఒక వ్యాధి; బ. 4. ఇసుక, 5. మొరము.

సికతిలము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఇసుకగలది. (నేల.)

సికస్తు. హిం. విశే. శిథిలమైనది.

సికా. వై. వి. ముద్ర*. (చూ. సికామొహరు.)

సికాయుంగరము. వ్య. వి. (సికా + ఉంగరము.) ముద్దుటుంగరము, ముహరుగల ఉంగరము.

సిక్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తడిసినది.

సిక్థము. సం. వి. అ. న. మైనము. పుం. మెతుకు.

సికథ్యము. సం. వి. అ. న. మీగడయొక్క- స్తవా గ్రాసమునందలి మయము

సిగ. వై. వి. శిఖయొక్క రూపాంతరము.

సిగబంతి. వ్య. వి. సిగదండ, శేఖరము. "ఎ, గీ. అమ్మగారితల యలగవయమ్ములకును ఖడ్గముంతెంతగాసేల ఖడ్గములకు, ధిల్లమది యేలవాయిధిధిల్లములకు, నయ్యయాబంతిసిగబంతియయ్యెనేని." తం ద్రా. ౨, ౧.

సిగము. దే. వి. సిగముగకు మొదటిరూపము.

సిగర. వై. వి. సిగరియొక్క రూపాంతరము (చూ. వహి. మూరిడ మర్థము.)

సిగరము. వై. వి. శిఖరము. ఆం, శా.

సిగరి వై. వి. గాన్నికంబారువులుచేర్చి తాక్షముచేసిన దుర్గ. (చూ దుంబారి.)

సిగ్గరి. దే. విశే. (సిగ్గు + అరి.) లజగలవాడు, లజ్జగలది.

సిగ్గరికత్తియ. వ్య. విశే. లజ్జగలది. "క. ఎట్టకేలకుండట్టగాలకుం జెవియొగ్గనసిగరికత్తియలు" వసు ౪, ౧ (రూ. సిగ్గరికత్తె) (పాష్ఠముగ కత్తియ)

సిగ్గలు. దే. అ. క్రి. (సిగ్గు + అలు.) సిగ్గుచెడి. "సీ. సిగ్గలిమది విట్లుపాయుటిదిశక్యము." శార. ద్రో ౪, ౧.

సిగ్గిడి. దే. విశే. (సిగ్గు + ఇడి.) లజ్జచెడినవాడు, లజచెడినది.

సిగ్గు దే. వి. స్తుత్యాదులచేఁ గలిగెడు మనస్సంకోచము, లజ్జ.

సిగ్గుపడు. వ్య. అ. క్రి. సిగ్గుచెందు, లజ్జించు.

సిగ్గుపాటు వ్య. వి. సిగ్గువడుట. "సీ. వంతనమైదాఁగివర్తించు టిదియుచుప్రాభవంబునసిగ్గుపాటువొందు" వై. 3, ౧.

సిగ్గువోవు. దే. అ. క్రి. (సిగ్గు + పోవు.) సిగ్గుచెడు, లజించు. "ఎ, గీ. అమరచిత్తంబు నాఁగఁగలలేగాక, సిగ్గువోయురియుద్వరచెలువలెల్ల." ఉత్త. ౨, ౧.

సిచయము. సం. వి. అ పుం. 1. వస్త్రము, 2 జీర్ణవస్త్రము.

సిడము దే. వి. 1. ధ్వజము, "సిడముగామనూనుపడఁగెడి" భార. శల్య. ౨, ౧. "సీ. పట్టెగూఁడులుచిత్రవర్ణట్టుచేయుసఖుం డుభువనాంతర క్రీడలాడను సిడము." రుక్మ. 3, ౧.—2 ధ్వజ స్తంభము. (చూ. పడగ. మొదటియర్థము.)

సడి. దే. వి. 1. పిత్తపుత్రాడు. "క. పిత్తవుసిడిదావంగిన, దాశ కపుసీకుడమ్మ."—2 సికులజాతరకువాటినవంధముమీఁది యస్త్రపు త్రాడు "సీ. అంభోధరము క్రిందనసియాడునైరావతియుఁలోలె సిడి త్రిప్పిదిలవయొత్తు" పాండు. 3, ౧. (ఇది గంపసిడి, గాలపుసిడి అని ద్వివిధము.) వి. (చూ.) సిడ్ల.

సిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. చక్కెర. అ. న. ము. తెల్లపులుము. పుం. తెలుపు. విశే 1. తెల్లనిది; 2. కట్టబడినది, 3. ముగిసినది.

సితచ్ఛత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. సదాపకి.

సితదూర్వ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెలుగుకి.

సితశివము. సం. వి. అ. న. ఇందుప్పు, శిలేశము.

సితాభము. సం. వి. అ. పుం. కర్పూరము, ఘనసారము.

సితాభ్రము. సం. వి అ. పుం.——వై.——

సితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శుక్రుఁడు. విశే. తెల్లనివాఁడు.

సిద్దాయము. వై వి పెద్దపుభూమ్యందు కూడఁబెట్టినధనము*.

సిద్ది. హిం. వి. సీ. నీగ్రోజాతివాఁడు.

సిద్దె. దే. వి. అంగవలె కోలుకోకుట్టినపాత్రము. (మొదటిరూపము సిద్దియ.)

సిద్ధము. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.) విశే. 1. అయత్తమైనది, 2. ఈడేరినది, 3. ఎడతెగనిది; 4. వండఁబడినది.

సిద్ధాంతము. సం. వి. అ. పుం 1. స్థిరమైనపక్షము; 2. నవవిధజ్యోతిషగ్రంథములు.

సిద్ధాంతి. సం. వి. న్. పుం. 1. నవవిధజ్యోతిషగ్రంథములను తెలిసినవాఁడు, 2. తత్వశాస్త్రమును తెలిసినవాఁడు.

సిద్ధాంతీకరించు. సం. స. క్రి. సిద్ధాంతముచేయు.

సిద్ధాయము. సం. వి అ. పుం. అరి, కప్పము.

సిద్ధార్థము. సం. వి. అ పుం. తెల్లావలు

సిద్ధార్థి. సం. వి న్. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

సిద్ధార్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శాక్యబుద్ధదేవుఁడు.

సిద్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఈడేరుట, 2. బుద్ధియనుగఁద్రవ్యము; ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము)

సిద్ధించు. సం. అ క్రి. ఈడేరు, సమకూడు.

సిద్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దేవయోనివిశేషము; 2. వ్యాసాది.

సిధ్మము. సం వి. న్. న. సిబ్బెము. విశే. సిబ్బెముగలది.

సిధ్మల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉప్పుచేప. విశే. సిబ్బెము గలది.

సిధ్యము. సం. వి. అ. పుం. పుష్యనక్షత్రము.

సినీవాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చంద్రకళకానవచ్చెడి అమావాస్య; 2 పార్వతి.

సిపాయి. హిం. వి. కాలిబంటు.

సిఫారసు. హిం. వి. యోగ్యతాపత్రిక, యోగ్యతావచనము.

సిబ్బంది. హిం. వి బంట్రోతులు.

సిబ్బి. దే. వి ఇత్తడిమూఁకుడు.

సిబ్బితి. దే. వి. సిగ్గు. "ఉ. సిబ్బితిపేరువోఁడుడిగి పీఠముతంపురసన్నకొల్పుచుక, త్రిబ్బఁగ." కళా. ౫, ౧

సిబ్బితికత్తె. వ్య. విశే సిగ్గుగల ఆఁడుది.

సిబ్బితికాఁడు. దే. విశే. సిగ్గుగలవాఁడు. "క. కాంతుఁడుచిత్తజుఁడైనను, గాంతకుసిగువడఁజెల్లుఁగాకటకటా, కాంతుఁడుసిబ్బితికాఁడయి, కాంతయునట్లయిన నెట్లుకాఁపురమింకన్." కళా. ౪,౧.

సిబ్బెము. వై. వి దేహమునందుఁగలిగెడి యొకవిధమగుపొడ. (మొదటిరూపము సిధ్మము.)

సిర. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. నాడి; 2. నరము.

సిరంగఁడు. వై. వి. శ్రీరంగనాథుఁడు. "ఉ. సింగఁడు కల్కితోరణ మనుసింగసిరంగనిసేవచేసియా, పొంగలిముద్దతింగి విభూతిపుష్ప-

రినీజలమానియానితో, తుంగతరంగమోవదనిమూటెపి రంగములో నమున్నవాఁ, డుంగకుంటాటిబంతు లాటాంతుపురంబులకుఁ ద్రుంబు నన్." పాండు. ౧, ఆ.

సిరంగము. వై. వి. శ్రీరంగక్షేత్రము. (చూ. సిరంగఁడు.)

సిరము. ఉభ. వై. వి. తల. "రగడ. గాదిగాసిరమంటెనలవకత్వ కవ్వాడమేలరంకులు." వసు. 3, ఆ.—విశే. చల్లనిది. "సీ. సిర మైనదర్పకవ్వరముగందముతోడఁ గలసిపాలిండ్లపైనలఁదియలఁది." వి. ౪, ఆ - సం. వి. అ. పుం. పిప్పలికట్టె

సిరిస్తాదారు. హిం. వి. లెక్కలుచూచువారిపైయుద్యోగస్థుఁడు

సిరా. హిం. వి. వ్రాయుటకు వినియోగించు ద్రవము.

సిరాజ్. దే. వి. దేశవిశేషము. (చూ. సారాజ.) (చూ. సిరాజ. "డాకలంటుసిరాజీరామరక్త." పా. ౪, ఆ.)

సిరాణము. దే. వి. ఆయుధవిశేషము. "క. పట్టెంబుసిరాణంబు చక్రంబు మొదలుగఁగైదువులు." ఉ. హరి. ౪, ఆ.

సిరి. వై. వి. 1. లక్ష్మి; 2. సంపద; 3. శోభ. "అక్షులుసిరు లురానరగంటఁగనుఁగొని." అము. ౫, ఆ.

సిరిగందము. వై. వి. 1. శ్రీచందనము*, (చూ. చిలచిల.) 2. శ్రీచందనవృక్షము*. "రగడ. అలసియలసిరిగందముదరిదు వాడవాడధుజంగివసుదువె" వసు. 3, ఆ.

సిరిగట్టు. వై. వి. ఒక పర్వతము, శ్రీశైలము.

సిరిచూలి. రూ. వి. మన్మథుఁడు, శ్రీపుత్రుఁడు.

సిరిమంతుఁడు. వై. విశే. శ్రీమంతుఁడు, శివ. ౧, ఆ.

సిరిసింగణావత్తి. రూ. వి. బాలక్రీడావిశేషము (చూ. కంటిన కుడి.) (చూ. సిరిసింగణాఁవత్తి)

సిలాజిత్తు. వై. వి. అంగడిమందుదినుసు.

సిలుగు. దే. వి. ఉపద్రవము. "క. మ్రుమ్మలబాగులఁబోరిఁ బోరిఁ, బమ్మలఁగఱ్ఱలనురాచ సిలుగులఁజెడిమూఁక, జిచ్చియుఁ బ్రజకొంచెముగా, నెట్టటులుఁ బాదుకుకుమహీతలమెల్లన్." హరి. ఉ. ౯, ఆ. "ఏసిలుగువచ్చెకతోలఁగుమీవు" హరి. ఉ. ౯, ఆ.

సిలువ. దే. వి. క్రీస్తును బంధించి వధించినకొయ్య

సిల్హము. సం. వి. అ. పుం. ధూపద్రవ్యవిశేషము, చిల్లమడ్డి.

సివఁగి. దే. వి. 1. సివ్వఁగియొక్క రూపాంతరము, "వలలజాలక్క సివంగులలుండ్లును." రుక్మాం. 3, ఆ.—2. సివఁగివలెనుండుటచే కుక్కకియ్యఁబడినపేరు. (చూ. గబ్బి.) (చూ. సివ్వఁగి.) (చూ. చివఁగి.)

సివము. దే. వి. దేవతావేశము. "క. ఉతెలుఁగుననాగాదిని, చేతో జాతవ్రయుక్తచేష్టలు వెలయన్, భూతముసోఁకనరీతిని, గోఁతికిసివ మెత్తినట్లుకొంతనటించెన్." బ్ర. 3, ఆ.

సివాయి. హిం. అవ్య. తప్ప, కాక.

సివారు. హిం. విశే. గ్రామమునకుచేరియుండు.

సివిలు. అం. విశే. ఆస్తివిషయమైన.

సివ్వఁగి. దే. వి. ఒకానొకమృగము, తరక్షువు. "గాటపుతోడులుం జకురుఁగండెలుసివ్వఁగిబండ్లు." ఉ, రా. 2, ఆ.

సిసల్. హిం. విశే. నిర్ధారణమైన.

సిసువు. వై. వి. పసిబిడ్డ, శిశువు.

సిస్పృక్షు. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్పృశింపనిచ్ఛ.

సిస్పృక్షువు. సం. విశే. (ఉ.) స్పృశింపనిచ్ఛగలవాఁడు.

సిస్పృప్స. సం. వి. అ. స్త్రీ. పొందనిచ్ఛ.

సిస్పృప్సువు. సం. విశే. (ఉ.) పొందనిచ్ఛగలవాఁడు.

సిస్తు. దే. విశే. 1. అందము, "సీ. కస్తూరికాదర్పసిస్తుగాదని పీటుగాదాపిటంటిమ గందములఁది." ఉ, రా. ౪, ఆ—2. వి. పన్ను

సిల్లు. దే. వి. బ. (పనుఁగును పొడిచెదు.) బరిగోల. "మ. హిమవత్పాదపనాంత కెలింతిమైసేపారికోపాఱిన, క్రమసేత్రాం చలమైత్రభూరిమదకే, లదైవగందద్విపేం, ద్రముడాయంజనిసిల్లు చూపులమధుధర్మాత్మునత్యుగ్రవి, క్రముఁగాంచేయవరిష్ఠుసేళ్ళదోడ రింగాఁ బూచుటూహింపఁగన్." సం. "వంచీవయూధాసవసేధ సేవ్యమ్." భా. అర. ౬, ఆ. (మొదటిపూవము పిడులు.)

సీ.

సీ. వై. వి. శ్రీ. "శ్రీరామునేవవాలు మోకంబుల్." పా. ౪, ఆ

సీకాయ. దే. వి. నూనెజిడ్డుకుపోఁగొట్టెడి యొకానొకకాయ.

సీకారి. వై. వి. పాటపాడువాఁడు, గాయకుఁడు*. (చూ. వాని.)

సీకు. అం. విశే. ఆరోగ్యములేని

సీత. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. శ్రీరామునిభార్య, 2. నాఁగటిచాలు, 3. గంగ.

సీతభేది. జే. వి. ఆముదిరేదనము.

సీతాకోకచిలుక. దే. వి. చిత్రవర్ణముగలిగి చేటలవలెనుండు పెద్దరెక్కలుగల యొకపురుగు.

సీతాఫలము. వై. వి. అ. న. ఒకానొకపండు.

సీతాభోగములు. సం. వి. అ. పుం. బ. శాలిధాన్యవిశేషము.

సీతు. వై. వి. 1. చలి, "సీతుకతలాంగకంబులుఁ బ్రతుస్నము లయ్యెను" భార. శాం 3, ఆ.—2. చలికాలము. (చూ. వాన రెండవయర్థము.)

సీతువు. వై. వి. సీతుయొక్క రూపాంతరము

సీత్కారము. సం. వి. అ. న. చలిరానగువానివలని బాధచేఁగలి గెడు ధ్వనివిశేషము.

సీత్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఒకపారిదున్నినది. (సేల.)

సీదరము. యు. దే. వి. దారిద్ర్యము. వై. 1. సర్పము; (చూ. సీద్రము.) 2. సర్పకంచుకము*. "సీ. అనయంబునదికతప్పని గోత్రపతులిచ్చుదును. సీదరములేనియభుభోగులు" వసు. ౧, ఆ. (ఇది దారిద్ర్యమునకును, సర్పకంచుకమునకును నుదాహర ణము.

సీద్రము. యు. వి. సీదరముయొక్క రూపాంతరము. (సర్పమునకు.— "సీ. నరిగ్రమునిశ్రంబుపారలంటిగాలిచె జడియుదంతమున పంచటుధ్రమింప." పాండు. ౨, ఆ.)

సీమ. ఉభ. దే. వి. 1. దేశము; "సీమలుగానిసీమలకు." కాశీ. ౨, ఆ.—2. ప్రదేశము; "సీ. ఒకచెంతనిగమాంతయుక్తిసంతత చింత లోక సీమురథాము యోగ్యకాలబు." హంస. 3. ఆ—3. రాజ్యము. "ఉ. ఉమందిమర్కటంబునకు నేటికి సీమసిరాజ్య మంచుమను, ద్రామకటుప్రతాపబలదర్పమునన్ వెడలంగఁదోలినన్,

సీమకుఁబాసియొక్కరుఁడుసిగన గాఁబలికర్దుఁడేగ." శంర. వా. ౪, ఆ.—సం. ఆ. న. స్త్రీ. 1. ఎల్ల; [దేశసీమ, గ్రామసీమ, క్షేత్రసీమ, గృహసీమ అని సీమచతుర్విధము, అది అయిదు విధములైన చిహ్నములుగలది అవి ౧, ధ్వజిని, (వృక్షములుగా గలదని చిహ్నముగాఁగలది.) ౨ మత్స్యని, (తటాకాదిజలస్థానము చిహ్నముగాఁగలది,) 3, నైధాని, (తుషాంగారాదివినాశములుచిహ్నముగాఁగది,) ౪. భయవర్జిత, (అభిజ్ఞానములుగాఁ ఉన్న ప్రసిద్ధి లేర్పఱచిన చిహ్నముగలది,) ౫ రాజశాసనసీత. (రాజస్వేచ్ఛచే నిర్ణయించినచిహ్నముగలది) అని] 2. పొదరు, 3. పరిమితి.

సీమంతము. సం. వి. అ. పుం 1 పాపట, 2 సీమంతోన్నయనము.

సీమంతిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది, ఇంతి, వనిత

సీమాటి నై. వి. భాగ్యశాలియైనయాఁడుది. "ఉ. చెలులం దిట్టుమనంతఁజేరెఁబలుకాసీమాటి సీమాటికిన్ వలదన్న గాదనకిల ప్రేలదరు" పం రా 3, ఆ.

సీరపాణి. సం. వి. ఇ పుం బలరాముఁడు, నాఁగటిజోదు.

సీరము. సం. వి. అ. పుం. నాఁగలి, హలము.

సీరి సం. వి. న్ పుం. బలరాముఁడు, నాఁగటిజోదు.

సీల దే వి. చీలయొక్క రూపాంతరము.

సీలమండ. దే వి. చీలమండయొక్క రూపాంతరము.

సీవనము. సం. వి. అ. న (బట్ట) కుట్టుట.

సీవిరి దే. వి 1. వింజామరము. "సీవిరుల్ కవలిరుగా." (ఇది వాద్రప్రతులయందలి పాఠము) భార. శాం. ౧, ఆ—2 ఆలవట్టము "దే. కదలుగొనఁచాటుపడుటను గొడుగులేదన్, యున్మిషమెఱుఁగఁగనీరుచేలవట్టు." సం. "శ్వేతదములం ధత్రంవర్ణ్యమానంశ్చచపార్థివ" (ఇక్కడ వ్యజనశబ్దముచేత ఆలవట్టము.) భార శల్య. ౨, ఆ.

సీసకము ఉభ దే. వి 1. శిరీషము, "సీ, సకమెడలించినెత్తి బొబ్బగా గదత్రిప్పుచు దాఁటె." గా. యు, కాం.—2 మల్లబంధవిశేషము. (చూ. సీదకలు.) సం. అ న సీసము.

సీసము. ఉభ. దే వి. మల్లబంధవిశేషము. "సీసాన్బట్టియునప్పళించిపోవనిచ్చు" భా విరా. ౨, ఆ సం. అ న. తగరము.

సీసా హిం వి బుడ్డి

సు.

సు. సం. (ఉపసర్గము) మంచి, మిక్కిలి అను నర్థములను తెలుపునది (ఉదా. సుగుణము, సునాయాసము మొ.)

సుంకము. నై. వి. 1. కొన్ని అమ్ముడుసరకులమీఁగాను దొరతనమువారికిచ్చుకుచుర్ను, (వ్యక్తియొందకక్కల్పముగ అంతర్వచనరూపము. ఉదా. సుంకసరకు.)—2. ప్రతిబంధము. "ఉ అనఁదుగొదల్ప పాపఫలమందుటసుంకముచీటిపోయిన, చ్ఛినవోళత్రినేత్రుడక్క జాఁగలి మ్రొక్కె." అను. ౬, ఆ.

సుంకరి. దే. వి. (సుంకము + అరి.) సుంకము నిచ్చువాఁడు.

సుంకరీఁడు. దే వి (సుంకరి + ఈఁడు.)——నై——"క అడిగినఁబతిశోధిల్లకుఁ, దడవాయుకుసుంకరీఁడుకమసొక్కలలై, పడితుపాఁడెదొకుడు. వశతియుతనకుఁ జాపఁజాచిభయము వ్రాంగగా." పాండు. ౪, ఆ (పాడ్తబడిన ఈ డు)

సుంకీఁడు. దే వి (సుంకము + ఈఁడు)——నై.——

సుంకు. యు దే 1 జొన్నలోనగువానికంకిమీఁదిగూళ; 2. పెండ్లియందు వధూవరులపై చల్లెడు బియ్యము "ఎ, గీ. అన్నగల సుచంద్ర రాష్ట్రాదిని, వరిరయముగలదంపతులమీఁద, గాలయుక్తిల బలగాలి సుంకుచెరుకు, సుగంధ తగ లియూవాటముంటి నిండెచె." గాథా ౬, ఆ.—నై. ప్రతిబింబము. "2. మీలన బుట్టించి మెఱుఁగులఁబుట్టించి తుకలఁబుట్టించి సుంకడఁగి." కవి ౨, ఆ.

సుంకేసలము. దే వి. వృక్షవిశేషము.

సుంటి. దే వి. ఇ. చుక్క "సుంత పెపుదానిఁ జాడకుండఁగలేక" ? త్రి య. (ఇసుమంతయొక్క మాఱురూపము.)

సుందరి. సం వి. ఈ స్త్రీ. 1 చక్కనియాఁడుది, 2. ఆఁడుది.

సుందరుఁడు సం విశే (అ అ, అ. న.) చక్కనివాఁడు.

సుకందకము. సం వి అ పుం. 1. ఉల్లి, 2. ముల్లంగి.

సుకత. సం. వి. అ. స్త్రీ సౌఖ్యకారిణియాత్ర, ఒడ్డియ.

సుకము నై వి. సౌఖ్యము, భోగము.

సుకరి. సం వి ఈ. స్త్రీ. సాధువైనయావు. విశే. సులభము.

సుకర్మము సం వి న్ న మంచిపని పుం. ఒక గ్రహయోగము (చూ యోగము.)

సుకలుఁడు. సం. విశే (అ. అ అ) దానముభోక్తయునైనవాఁడు

సుకవాసి. నై. విశే. కష్టపడక సుఖముగ నుండువాఁడు.

సుకారి దే. వి. ఎద్దులమీఁద సరకు తెచ్చుకొని యూరూరు తిరిగి వర్తకముచేసెడి యొక జాతి. "సీ. ఉడుదిద్దె సుకారి యల్లుఁడు పింజారి మఱఁదలుగోడలు మాలవాడి." శతకము.

సుకని నై. వి. సుఖవతి. ఆం. భా.

సుకయు. దే. వి. వృక్షవిశేషము. (చూ. సొఁకు.)

సుకుమారము. సం వి అ. పుం. పుండ్రేక్షువు. విశే. కోమలము.

సుకృతము సం. వి. అ. న 1. పుణ్యము, 2. శుభము. విశే. చక్కగాఁజేయఁబడినది.

సుకృతి. సం. విశే. (న్. ఈ న్) 1. పుణ్యవంతుఁడు; 2. భాగ్యవంతుఁడు.

సుక్కురుఁడు. నై. వి శుక్రుఁడు అచ్చ యు, కాం.

సుఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ వరుణునిపట్టణము. అ. న. సు. 1. సౌఖ్యము, 2. స్వర్గము. విశే. సౌఖ్యముగలది.

సుఖవర్చకము. సం. వి అ. పుం. సర్జక్షారము.

సుఖవాసి. సం. వి. న్. పుం. కాయబుడమకాయ. విశే. సుఖవాసి.

సుఖి. సం. వి న్. పుం. యతి. విశే సుఖముగలవాఁడు.

సుఖించు. సం. అ. క్రి. సుఖపడు.

సుగంధి. సం. వి. ఇ. పుం. మాఁగుడోశ విశే. ఇంపైనవాసనఁగలది.

సుగంధిమూల. సం వి ఆ స్త్రీ. మావలిక.

సుగతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బుద్ధదేవుఁడు.

సుగము. నై. వి. సుకముయొక్క రూపాంతరము.

సుగుడి. దే. విశే. శూరుఁడు. "క. మునుకొని పెనుబిరుదుల పెంపుఁ జెందినయట్టి, యక్కలిత శౌర్యభూషణుఁడైన, వీరుఁడు సుగుడిగా మిక్కిలి యొప్పెను." పాం. ౬, ఆ. "సీ. త్రిజగతీ భూతి వాగ్ధినిధి యందాఱంబు చూడంగఁ గొనఁబడియె సుగుడిత నము." కా. ౫, ఆ. "శే. వలచి పట్టినఁ దాఁటి మిన్నందఁ జిక్కు, చెన్ను చెప్పెదు శకల్పు వెలయనము, మొనసి యారయంతరంగమున బరాని. మన్నెలవి మలదాలింపు సుగుడివాఁడు." పా. ౨, ఆ.

సుగ్గడితెము. దే. విశే. తేలుమనేఁ గలది. (వర్ణము) "సుగ్గడితళు కుజునత్త్రము." వసు. ౫, ఆ. "సుగ్గడితెంపుఁబయ్యెద." హంస. ౫, ఆ.

సుగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం ఒక వానరుఁడు. విశే. మంచి మెడగలవాఁడు.

సుచకము. సం. వి. అ. పుం. మొయిలుగడియారము.

సుచరిత్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతివ్రత, సాధ్వి.

సుచేలకము. సం. వి. అ. పుం. సన్నకోక, వలిపము విశే. మంచివస్త్రము గలది.

సుజనుండు. సం. వి అ పుం. 1 ఇంద్రుని సారథి, 2. మంచి మనుష్యుఁడు.

సుడాలము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వరారాలు నేసము. (దూ. మూరలి రెండవ మర్ధము.)

సుడి. దే. వి. 1. జలావర్తము; 2. రోమావర్తము; 3. అనిలా వర్తము. "అనుపనుమ ర్లనెవ్వనుజయా నిలజావామునిక్కి." పాం. ౬, ఆ.

సుడిఁబడు. దృ. అ. క్రి. (సుడిన్+పడు.) సుడివడుయొక్క రూపాంతరము. "గర్వాంతము డైసు సుడిఁబడఁకు." దా. ౧౧, ఆ.

సుడిగట్టు. దృ. వి. చక్రవాతదోషము. "క. తనతేజము సుడిగట్టె తెరువుచీఁకటినెల్ల చరియించుతమ్ములవిడఁగాఁక" య. ౧, ఆ.

సుడిగాలి. దే. వి. సుడియుగాలి, వాత్య.

సుడిగొట్టు. దే. వి గాలి, వాయువు.

సుడిగొను. దే. అ. క్రి. (సుడి+కొను) చుట్టుకొను. "ద్వి. చూచెడువారిని సుడిగొనఁగలదు." పా. ౭, ఆ (ప్ర. సుడి గొలుపు.) (ఆ మ్రెడితముగుచో సుడిసుడిగొను = మిక్కిలి సుడి గొను.) (దూ. కో.క.)

సుడిగోరు. దృ. వి. తంతియుటులకు బంగారుపనివానికి చేతి వ్రేలికవలెనాఁకునగోరు. "క్రుతి శ్రుతులు సుడిగోళ్లమీట చు." పారిజ. ౨, ఆ.

సుడియ. దే. వి. తమలపాకులబరువునందు భాగము. విశే. కులుక.

సుడియు. దే. అ. క్రి. 1. చుట్టిముట్టిరిచు; "వ. వాయువులు గంధబంధురంబులై సుడిసి." కూర్మ. ౬, ఆ.–2. చుట్టు కొను. "క. వీరోదయుఁగాఁడమకై, కొంటుఁడిగింపరేక సుడిసి యది." పారి ౪. ౮, ఆ.

సుడివడు. దృ. అ. క్రి. (సుడి+పడు) 1. చుట్టుకొను; "వ. వలియించుగ్రమ్మి మరొయులిఁడియాఁదినడిసదలిసుడిపడుచుఁ గాడిలోను పోమరిగాలి నులవోలుపోవులకు." పాం 3, అ–2 కలఁ వడు; "మీసుమైన్యముల సుడివడ భీమ్మఁడాఁడుటయు." భార. భీష్మ. ౨, అ–3. చలించు. "క. వెడీధరణిదకుంభ, క్రోధం ముంటుగొను సుడివడఁగ." రామా. 3, అ.

సుడివాలు. దృ. వి. చక్రాయుధము. "సీ. సుడివాలు వెందింబు సరిరఁ బూనిసవానిఁ జెలుఁగుఁబరిందిడు నవ్వులవవాని." అభ్య. కాల, కాం. (ఇట్లు సుడియిదును మొ.)

సుడివోవు. దే. అ. క్రి. (సుడి+పోవు.) వ్యర్థముగు.

సుడుము. దే. వి. మాటుగొట్టెలగుంపు. ఆంటకాదిభారము. (అని కొందరు.)

సుత. ఉప. దే. అవ్య. ప్రత్యేకార్థకము, మొదలుకొని. (అదియుత, పాటియుత మొ.)—సం. వి. ఆ. స్త్రీ కూఁతురు.

సుతనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. కోమలమైన దేహముగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

సుతరాం. గ్రా. అవ్య. పొత్తుగా, ఎంతమాత్రము. (రూ. సుత రాం)

సుతశ్రేణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఎలుకచెవి, మూషకపర్ణి.

సుతి. వై. వి. 1 షడ్జాదిస్వరారంభకావయవ మైన ప్రాథమిక స్వరశ్రుతి శ్లేషము, 2 అంతస్వరాదులకు సహాయముగు తంత్రిలోనగు వానిధ్వని.

సుతికాఁడు దృ. వి సుతివోయువాఁడు.

సుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. కొడుకు; 2. రాజు.

సుత్తె. దే. వి. దాగలిమీఁద బంగారులోనగువానినంచి పాఁగ గొట్టెడు కారుబులసాధనవిశేషము, తొడము. "శి. సుత్తెవాటుల గారుఁడ త్తిని సొమ్ము సాంపలరించెనెవ్వఁడా కొంటరుసకు." రా, వి. ౧, ఆ. (మొదటిరూపము సుత్తియ)

సుత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సోమలతను గొట్టిపిండుచుట; సోమపానము. (అనికొందఱు.) 2. స్నానము.

సుత్రాముఁడు. సం వి. న్. పుం. ఇంద్రుఁడు.

సుత్వుఁడు. సం. వి న్. పుం. యజ్ఞమునందు సోమలతను గొట్టి పిడిచినవాఁడు.

సుద. దే. వి. కుద, కాస, కథ. "క. సుదసుని చెలుగొనక మ్మరా, సుదతిమణి కన్న లోమలసుదతిరెంరా." వి. ౧, ఆ.

సుదతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. చక్కని పలువరుసగల ఆఁడుది; 2. ఆఁడుది.

సుదర్శనము. సం. వి. అ. న. అమరావతీపట్టణము. పుం. 1. విష్ణుచక్రము; 2 మేరుపర్వతమునందలి నేరేడుచెట్టు.

సుదాయము. సం. వి. అ. పుం. పెండ్లియందలి అల్లునికి అఁడు బిడ్డకునిచ్చెడి అరణము.

సుమారము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) మిక్కిలి చల్లని, ఎడ చల్లని.

సుద్ద. వై. వి. తెల్లమన్ను, శ్వేతమృత్తిక.

సుద్దగించు. వై. స. క్రి. బంగారుపనివాని సుత్తెతో మిట్టవల్లి సులుతీర సుద్దపఱచు. "చ. కరఁగనతోఁ బోయఁగను గ్రాఁచి దిండము గట్టియుఁగా, నోరయఁగ సన్నియలమినులు నుండఁగఁజూ జకఁ బూదెల్లతో, కరయుఁగఁదీర్చఁ జిక్కఁ బడియుచ్చున నేయఁగ సుద్దగింపఁగా, భాతిని చిత్రముగ సొమ్ములు నేయుటయందు నేను చుగా." హంస. ౨, ఆ.

సుద్దము. వై. విశే. నిర్దోషము. "సుద్దంపుటద్దంపునద్దంపు జిక్కిలి." కాం. ౧, ఆ.

సుద్ది. వై. వి. 1. వృత్తాంతము; "ద్వి. పాంపేదిరాజునిసుద్దిచెప్ప మను." రా. అ, కాం.- 2. పరిశుద్ధి; 3. మాట*. "ద్వి. మధురోక్తులను కియ్యని సుద్దులజాని." రా. అ, కాం.

సుద్దిగాఁడు. ద్వ. వి (సుద్ధి+కాఁడు.) పరిశుద్ధుఁడు. "అటు వంటిసుద్దిగాఁడుకాఁడటందురు." కుక. ౧, అ.

సుద్దిచేయు. వై స. క్రి. శుద్ధిపఱుచు.

సుధ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1, అమృతము; 2. పాలు; 3. సున్నము; 4. కెముడుకీ, 5. దాఁగకీ, 6. ఇటిక.

సుధర్మ. సం. వి. అ. స్త్రీ. న్. పుం. దేవసభ

సుధాంశువు. సం. వి ఉ పుం. చంద్రుఁడు

సుధాకిరుఁడు. సం వి. అ. పుం.——పై.——

సుధి. సం. వి. ఇ. పుం. విద్వాంసుఁడు, చదువరి

సునాభము. సం. వి అ పుం. తెల్లగినియకీ.

సునాయాసము. సం. విశే. (అ ఆ అ.) మిక్కిలి సులభము.

సునాసీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

సునామణి. హిం. వి తడిని ఐనిపించుట.

సునిషణ్ణకము. సం. వి. అ. న. తీరుచెంచేలికీ.

సున్న. వై వి. 1. అనుస్వారము; 2. అభావము; 3. సుతి రోపనిశేషము*.

సున్నగిల్లు. వై. అ. క్రి. సుంద్రిగుగు. (రూ. సున్నగిలు.) రను. ౧, అ.

సున్నతి. హిం. వి. శిశ్నము కొనతోలును ఛేదించుట. ఇది మహమ్మ దీయుల, యిహూదీయుల యాచారము.

సున్నపుఁగాయ. ద్వ. వి. (సున్నము+కాయ) సున్నముంచు కొనెడు కరండము.

సున్నము. వై. వి. తెల్లనిదియై కదియు కారపువస్తువు. (ఒకదిసును రాతినిగాని, శంఖములనుగాని, నీటిగుల్లలనుగాని, ముత్యపుచిప్పలనుగాని, మత్స్యములనుగాని కాల్చి దీనిని చేయుదురు.)

సున్ని. వై. వి. నలుఁగునకై పచ్చిపెసలురోసగువాని పిసరిచేసిన పొడి.

సున్నితము. వై. విశే. కచ్చితము*.

సునథము. సం వి న్. పుం. సత్పథము, మంచిత్రోవ.

సుపర్ణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. 1. గరుత్మంతునితల్లి, 2. తామరతీఁగ. అ. పుం. ము. 1. పాలపిట్ట; 2. తేలుకీ.

సుపర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుత్మంతుఁడు, గరుడుఁడు.

సుపర్వుఁడు. సం. వి. న్. పుం. వేలుపు, దేవత.

సుపాణి. వై. వి. 1. (మృదంగమునందలి) శుద్ధమైనధ్వని*, "సుతత్యమైన సుపాణి" పాండు 3, అ.–2. శుద్ధమైన తీరు గలమృత్యము*. "క. ఉరుపాణిరద క్రీడయు సుపాణి." విజ. ౧, అ. (సుప్పాణియనుసరూపాంతరము.)

సుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. నిద్ర; 2. నిద్రయందలికలను, 3. తిమ్మిరి.

సుప్తుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిద్రించినవాఁడు.

సుప్పాణి. వై. వి. (సుద్ధు+పాణి.) (రూ.) సుపాణి.

సుప్రతిష్ఠ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒక ఛందస్సు. (రూ. ఛందస్సు.)

సుప్రతీకము. సం. వి. అం. పుం. ఈశాన్యపుదిక్కునందలి యేనుఁగు. విశే. మంచి యవయవములుగలది.

సుప్రలాపము. సం. వి అ. పుం. మంచిమాట.

సుబా. హిం. వి. రాజ్యమునందొక గొప్పభాగము.

సుబాణము. దే. వి ఒకదినుసు పిరంగి. ఆం, భా.

సుబ్బు. దే. అ. క్రి. బయలుపడు. "క. అదిత్రభలకమెవ్వరు, చూచిన చెలిసఁయపుడసుబ్బెడుసదిగ్, వేడూచు టేసజూచుట, యోదంచలసయసయింతయుసెఱుంగుదువే." ప్రభా. ౧, అ.

సుబేదారు. హిం. వి. 1. సుబాకు ప్రభువు; 2. సేనలో నొక యధికారి.

సుబ్రహ్మణ్యుఁడు. సం వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

సుభగ. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. మనోహరురాలు; 2. భాగ్యవంతురాలు

సుభద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అర్జునునిభార్య; 2. సుమ్మడికీ. అ. పుం. ము. స్వరగ్రామనామవిశేషము.

సుభిక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. అరిపుల్ప. విశే. ము. సులభభిక్షము కలది. (దుర్భిక్షములేనిదియనుట.)

సుమంగలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ముత్తయిదువ, సువాసిని.

సుమనము. సం. వి. అ. పుం. గోదుమలు.

సుమనస్సు. సం. వి. స్. స్త్రీ. 1. పుష్పము; 2. జాజికీ. పుం. 1. వేలుపు; 2. విద్వాంసుఁడు.

సుమనోరజము. సం. వి. స్. న. పుప్పొడి.

సుమము సం. వి. అ. న. కుసుమము, పుష్పము.

సుమారు. హిం. వి. కొంచెమెచ్చుతక్కు.

సుమాళము. దే. వి. సంతోషముఁ గలుగజేయఁగలిగెడు పారవశ్యము, ఆవేశము. "పుష్పాసనంబు గ్రోలినసుమాళము." రామా, ౨, అ.

సుమాళి. దే విశే. (సుమాళము+ఇ.) సుమాళముగలవాఁడు. (రూ. తనకలి. విశే. రెండర్థములు.)

సుమాళించు. దే అ. క్రి. సుమాళమునొందు. "ఎ, గీ. తన్నుఁ గనిసుమాళించుచుధన్యసిప్పొదయ, నవమయూరముచెలరేఁగినాట్య మాడె" కళా. ౭, అ.

సుముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. గరుత్మంతునికొడుకు; 2 ఒక నాగకుమారుఁడు; 3. విఘ్నేశ్వరుఁడు 4. విద్వాంసుఁడు. విశే. చక్కని ముఖముగలవాఁడు.

సుమేరువు. సం. వి. ఉ. పుం. మేరుపర్వతము.

సుర. ఉభ. దే. వి. 1. గాలిసుడి, (రూ. సురగాలి, అవదాటము.) 2. గాలి. (రూ. సురఁటి, సురిమాలి.) విశే. పెద్ద. (రూ. సుర మాయి)-సం. ఆ. స్త్రీ. 1. మద్యము, 2. మద్యపానము చేసెడు గిన్నె. అ. పుం. బ. వేలుపులు.

సురంగ. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. సొరంగము. అ. పుం. ఒకదినుసునారింజచెట్టు.

సురఁటి. దే. వి. (సుర+అంటు.) వస్త్రపువిసనకఱ్ఱ. "ద్వి. సురుసంపుఁగొనలను సుర్విసయట్టి, సురఁటివస్త్రపుగాలినుడిసుంగఁద్రిప్పు, తసమంత్రి వరుసమొనక్షుకుసూచి." పారిజా. ౧, భా. "క. అనవినియానతియింతయు, వినిపించెననుచుఁదలంచు విధుసవలిలన్, దనచేతిసురఁటివిసరుచు, వినయముతనరభటితినట్లు.

బిసిపించెదగన్." కళా. ౫, అ. "వ. అలసురంటికూండ్ల ముకుపంతలఁబెట్టినటాండుమల్లము, గలగములాలిగ్రుద్దు." చంద్రా. ౨, అ. (శాంటఅ చామరఅ అని వ్రాసియున్నారు అదికాదు "సీ. సురఁటిచేఁగాసిధ్రమపూవగాంపవిరిటాము రలుమిత్రిండయిపె." ప్రభా. ౨, అ. శాంటఅ కంచె అని వ్రాసియున్నారు అదికాదు "సీ. కప్రంపుఁలరిగయొక్క విలాసినివహింప. తకుగాకుగొనుగొక్కమనువహూన, నకరకుం చియయొక్కయలికేశిని యాపఁలబ్బపావడయొక్క చెలువనైవఁ, తమ్మిరా విస్తరించిఁగొమ్మయొక్కనెతాల్పఁగలువకాంజయొక్కచేర, మొకలితేకదపయొక్క కురుల్ననిధరింపఁ గా కేసుమురఁటియొక్క రితయా." చంద్ర.) (చూ. సురఁటీ. "ఘవ్వసురఁటీనివిస రుచు." శశాం. 3, అ. "కప్రంపుఁలేఁబోఁసురఁటిగావ్వది సుంటు." చంద్ర.)

సురకాని. దృ. వి. కాసిలా నాలవభాగము. "క. పారియుత్తర భాగంబునఁ, బురుమఁదుదాఁబాపమైనఁటాణ్ణంబైనన్, సురకాని యొత్తుచేసినఁ, బరినాలిమైమేనుకధరభారముఁజూపున్." పాండు. ౪, అ. (ఇక్కడ సురశబ్దమునకు వర్తితోఁకలక్షణచే చిన్నయని యర్థము.)

సురకోలి. దే. వి. ఒకదినము పిరంగి. అ, భా.

సురగవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కామధేనువు, వేల్పుటావు.

సురగాలి. దే. వి. సుడిగాలి. (చూ. చౌరుగు) (ఇట్లు సుర కరువలి.)

సురజ్యేష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, వేలుపుఁబెద్ద.

సురటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాగవిశేషము.

సురతము. సం. వి. అ. న. స్త్రీపురుషులకలయిక.

సురతాణి. వై. వి. 1. ఇంద్రుఁడు, "క. ఈకీతిఁగెందలికుల, కోరిసురతాణిరాఁకఁగూర్పుకకోరి, శాకీకిరిమత్తము, యూరీరవము లకు వలికియుగలిమదిరాన్." చంద్ర. 2. సంద్రాఁను. "ఎ, సీ. మేటిసుతులకసురతాణిమించుచఁబోఁతి." శశాం. ౪, అ.

సురతుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దయగలవాఁడు.

సురదీర్ఘిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, వేల్పుటేఱు.

సురద్విషుఁడు. సం. వి. ష. పుం. అసురుఁడు, వేల్పుదాయ. (ఇట్లు సురారి మొ.)

సురనిమ్నగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ, వేల్పుటేఱు.

సురపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు, వేల్పుఱేఁడు.

సురపాది. దే. వి. ఒకానొక చెట్టు, కాంగము.

సురపున్నాగము. సం. వి. అ. పుం. సురపొన్న.

సురపొన్న. వై. వి. ఒకదినుసుపొన్న.

సురభి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. కామధేనువు; 2. ఆవు, 3. అం డుగు; 4. సురయనెడు గంధద్రవ్యము. న. 1. బంగారు; 2. వాసనగలకలువ పుం. 1. వసంతఋతువు; 2. చైత్ర మాసము; 3. సంపెఁగ; 4. జాజికాయ. విశే. 1. మంచి వాసనగలది; 2 మనోజ్ఞమయినది.

సురభిళము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మంచివాసనగలది. "సీ. నిశ్వాసముసురభిళానిలములసంపదవరకట సంతర్పణకరటఁజేయ." కవి. 3, అ.

సురభీకరించు. సం. స. క్రి. వాసనకలదానిఁగాఁజేయు. "మిక్కు టంబైనగంధమునిక్కులసురభీకరింప." న. రి. కూ. 2, అ.

సురమాయి. దే. విశే. మిక్కిలి నల్లనిది. "సీ. ఘడగలుగడఁబడిఁ దొడరుభోగులఁగల్పి సురమాయిజల్లులఁటొలకఁగాంచె." భాను. ౪, అ. (దీనికి కృతియందు వికల్పముగా అంత్యపర్ణలోపము) "వ. పటులగఁబాంసులం గెలువఁ జాలినశంబర దైత్యభేదికిన్, బటువనుతెక్కుటోడుసురమాయజల్లులమేటిగొలుసుం, ల్లలికలకం వముల్ మదమువాఁనినచ్చువిడాలువాఫ్తరా, లటువనవాటిలో నలదానయొగలిడాఁగవచ్చిరే." భాను. 3, అ.

సురమాగి. దే. విశే. గాలినించినది. (చూ. బాటిసు.)

సురర్షి. సం. వి. ఇ. పుం. నారదాదిదేవఋషి.

సురలోకము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గము, వేల్పుఁబ్రోలు.

సురవర్త్మము. సం. వి. న్. న. ఆకాశము, వేల్పుఁదెరువు.

సురస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నాగమాత, 2. తులసి. అ. న. ము. వర్ణగ్రంథి విశే. రసముగలది.

సురాచార్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బృహస్పతి, వేల్పుఁగ్గజ్జె.

సురామండము. సం. వి. అ. న. కలుతేట, కల్లుమీఁగడ (అని కొందఱు.)

సురాలయము. సం. వి. అ. పుం. మేరుపర్వతము.

సురాష్ట్రజము. సం. వి. అ. పుం. 1. తొగరి; 2. తొగరిమన్ను; 3. అడవితొగరిచెట్టు.

సురాళము. దే. వి. 1. భూతాద్యావేశజనితశిరోభ్రమణము, 2. కోపావేశము.

సురాళించు. దే. స. క్రి. (దృష్టిదోషపరిహారార్థము) దిగఁదు డుచు. "ఎ, సీ. కడమపూడండలెల్లకొనక్కటిగ బట్టి, బాలకృష్ణుడు సురాళించి పాలనైచె." కవి. 2, అ.

సురిగ. దే. వి. చిన్నకొమ్మ, ఉపశాఖ.

సురిగి. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు.

సురియ. వై. వి. చురకత్తి "ఎ, సీ. పారసీగత్రాసిమాఁగి, యా సురియచేతఁబూనఁగొనికొనియు." కవి. 3, అ.

సురియాఁడు. దృ. వి. (సురియ+ఆఁడు.) చూలవాఁడు. "ఎ, సీ. కచ్చుసేయించు సురియాఁడు కైసేసినాఁడు." ఆము. ౬, అ. (ఇందు ఉత్తరపదము అరిలము.)

సురుఁగు. దే. అ. క్రి. 1. అధృశ్యమగు, "వరాహముకడంక దర్పితమయ్యెనయ్యెదన్, సురిసురిఁగిపోయిచ్చపాలకనాఁడు చిన్నపోయి." విక్ర. 3, అ.–2. పాఱు; "వ. నాదిలఘోరవ యాత్రలోఁ, గుసుపఱచింది క్రీడినృపకుం దగుపాటి మురసి యొక్కరిన్, సురిఁగిరి." భార. కర్ణ. ౨, అ.– 3. జోడఁగాఁ బోవు, "సీ. అదియువర్ణాపిలిచెదనుదస్మెయికో యురవినచ్చెద నంచు సురిఁగనాశని." కవి. 2, అ. 4. చలించు. "మడిగాలి త్రిప్పఁదుసుఁగదియాకస్" (చూ. ఉగ్రగార్థము.) హర 3, అ. (చూ. ప్రబ్బు.)

సురుగుడు. దే. వి. ఒకానొక యిల్లుదాయచెక్కముట్టు.

సురుదు. దే. వి. దివటీకూలుగా కాల్చిపట్టుకొనెడు వెలుతురు కట్టెకట్టు. అం, భా.

సురుమా. హిం. వి. ఒకవిధమైన కాటుక, అంజనము.

సురుము. దే. వి. పొడి, చూర్ణము. అం, భా.

సురూపుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. చక్కనివాఁడు; 2. విద్వాంసుఁడు

సురె. వై. వి. సురియయొక్క రూపాంతరము. "సీ. అందమైయురు సురెదండమై శోభిల్లవారికలాముసూఁగాగుబాలకు." పర 3, ఆ.
సురెయాకు. ద్వి. వి. సురియాకుయొక్క రూపాంతరము.
సురేకారము. ద్వి. వి. ఒకదినుసు ఉప్పు.
సురోదము. సం. వి. అ. పుం. కల్లుసముద్రము.
సులసుల. దే. వి. ముక్కుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము "వాని మైసులసుల ముక్కునొక్క." ని. 2, ఆ.
సులభము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సుఖముగా లభించునది. (సులభముగానిది దుర్లభము.)
సులువు. వై. విణ. చౌకనైన.
సులోచనము. సం. వి. అ. న. ముక్కద్దము.
సుల్తాను. హిం. వి. తురుష్కప్రభువు.
సువర్చల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సింగిమిరికి.
సువర్ణికము. సం. వి. అ. పుం. తేలు, కృతమూలము.
సువర్ణము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. మాడ, 3. ధనము. 4. ఒకతులపు, 5. నల్ల అగరు. విణ. మంచి వర్ణముగలది
సువల్లి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గారుగచెట్టు.
సువహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందుగుచెట్టు, 2. గాలేలిచెట్టు, 3. చెవ్వెకలిచెట్టు; 4. నల్లవావిలిచెట్టు, 5. నర్పాకిచెట్టు, 6 వీణ. విణ. సుఖముగ మోవఁదగినది.
సువారము. వై. వి. వంట. "ఉ. పాడిమిరియంబుగావెడలిపోయెదుగొందలుదుగుచేసియు, కుక్కుటాలకంతులంబొలుపుమీరలువండివెడందదివ్వెలం, దుమకఁగఁబెట్టిముత్తియపుటొగిరముల్ గడుఁగుమ్మరించెఁ, యవ్వదిరఘురామాయకముగంక్కడనెర్చె సువారవృంబముల్." రామా. 2, ఆ.
సువాల. ద్వి. క. సువ్వాలయొక్కరూపాంతరము (చూ. అర్థానేకము కూడివయర్థము)
సువాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పేరంటాలు
సువ్రతి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సులభముగా పిదుకఁదగినయావు విణ. మంచివ్రతముగలది.
సువ్వాలాల. ద్వి. వి. (సువి + అలతి ; అంతి.) సువ్వాల
సువ్వాల ద్వి. వి. (సువి + అలతి.) ఆఁడువారు పెండ్లియందు సువియను పదముతో అలాపముచేసి పాడెడుపాట. "క. అలలనామదిరాగ, యొయ్యారియొకావొక్కవేరినక్కఅతోమువ్వాలలుసాలానలుభవ, కొలుకామొదలైనపాటలాడటనేర్చున్." కు. ౧, ఆ.
సువ్వి. దే. వి. దంచుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము.
సుషమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. మిక్కిలి శోభ. విణ. 1. మనోజ్ఞమైనది; 2 సరిసమానమైనది.
సుషవి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కాకరచెట్టు, 2. జీలకఱ్ఱ, 3. నల్లజీలకఱ్ఱ. (రూ. సుకవి)
సుషి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బెజ్జము, రంధ్రము.
సుషిమము. సం. వి. అ. న. చల్లన. విణ. చల్లనిది. (రూ. సుశీమము.)
సుషిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నుదవ్గుత్తికి. అ. న. ము. 1. బెజ్జము; 2. పిల్లంగ్రోవిలోనగువాద్యము. పుం. కిక్కసకి. విణ. బెజ్జముగలది.
సుషుప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఒళ్లెఱుఁగనినిద్ర. (ఇది త్ర్యవస్థలలో నొకటి. చూ. అవస్థ.)
సుషుమ్న. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఒక నాడి. (చూ. నాడి.)
సుషేణము. సం. వి. అ. పుం. కలివి.
సుషేణిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లతెగడ.
సుస్తి. హిం. వి. సామర్థ్యము.
సుహృదుఁడు. సం. వి. ద పుం చెలికాఁడు.
సుళువు. వై. విణ. సులభము (రూ. సులువు.)
సుళ్లమారి. దే. విణ. 1. సుడులుగలవాఁడు, 2. దుష్టుఁడు. "క. అనిలుఁడు సుళ్లమారికములారినిశాచరుఁడు." శృం ౧, ఆ. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము)

సూ.

సూకరము. సం. వి. అ. పుం. పంది, వరాహము
సూక్ష్మము. సం. వి. అ. న. 1. అధ్యాత్మము; 2. కపటము. పుం. అణువు. విణ. సన్నము
సూచకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సూది; 2. నక్క; 3. కుక్క; 4. కాకి; 5. పిల్లి.
సూచకుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కొండెముచెప్పువాఁడు, 2. బోధచేయువాఁడు.
సూచన. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. జాడ, 2. గుఱుతు; 3. తెలుపుట, 4. చూపు.
సూచి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. సూది, 2. అభినయహస్తవిశేషము. (చూ. సూచీముఖము.)
సూచించు. సం. స. క్రి. 1. జాడగా తెలియఁజేయు, 2. తెలియఁజేయు.
సూచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సూది. విణ. తెలియఁజేయునది.
సూచితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. జాడగా తెలుపఁబడినది; 2. తెలుపఁబడినది.
సూచిముఖము. సం. వి. అ. పుం. 1 అభినయహస్తవిశేషము; (తక్కిన వ్రేళ్లు ముడువఁబడి ముక్కుమోవ నిలువుగా చాఁచఁబడిన చూపుడువ్రేలుగలది.) 2. బాణము, 3. పక్షివిశేషము.
సూటి. దే. వి. 1. గుఱి, "తే. చెలఁగుమాటిటినేర్పునఁజేరిసూటి, వీక్షచూపఁజాలు" రామా. ౨, ఆ.–2 విధము. "ఎ, గీ. ముఖముసొంపునొక్కసూటినదిచంగ." విప్ర ౮, ఆ.
సూటికాఁడు. దే. విణ. 1. గుఱికాఁడు; 2. అందగాఁడు.
సూటిపడు. ద్వి. అ. క్రి. సరిరాఁగు "అవంచనాయతియాడ్చు చ్చిననూత్నసూటిపడ." వసు ౨ ఆ.
సూడించు. దే అ క్రి వగగొను "క. రేడియదూపులుదమలో, సూడించె."
సూడిగములు. దే. వి. బ. 1. ఆఁడుదాని చేతిగాజులు; "కే. కంకణంబులతోసూడిగములురాయ." కాశీ. ౫, ఆ –2. చేతి కడియములు. "క. కనుకసులరాదసూడిగంబులతోఁడా." అన్న. ము, కాం.
సూడిద. దే వి కానుక. "సీ. తరుణియొక్కతె పూవుబంతిసూడిద వెట్టి హేలాభరీరంభయుద్ధరించె." జై. 3, ఆ.

సూదు. దే. వి. 1. వగ; "క. సూదొక్కటియును బుట్టదా, గీదొక్కటియును గంబు దీర్చెం జుట్టై." ఉ, హరిశ్చ. ౪, ఆ.- 2. వగవాఁడు. "జక్కవగలదిసూదు చక్కని వగకాఁడు." శకుం ౧, ఆ.

సూదుకాఁడు. దే. వి. వగవాఁడు, శత్రువు అం, ధా.

సూదుకొను. దే. అ. క్రి. వగగొను. "ఎ, గీ ఇరుగుపొరుగుల వారి నింటింటివారి, సూదుగొనఁబట్టి యతిగానికూడు గుడుచదు." భో. ౩, ఆ.

సూదుపట్టు. దే. స. క్రి. విరోధించు. "శే. తొడవేటికిడు వాలుపొగడం బెల, సూదుపట్టఁగఁజాలెనుచూపుఁగొనల." వై. ౮, ఆ.

సూతికము. సం. వి. అ. న. 1. జాతాశౌచము; 2. మృతాశౌచము. పుం స. పాదరసము.

సూతము. సం. వి. అ. పుం. పాదరసము, సూతకము

సూతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. పుట్టు; 2. ప్రసవము.

సూతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. బాలెంతరాలు.

సూతిని. దే వి. దేశవిశేషము. (చూ. దాలిమ.)

సూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. తేరుగడపువాఁడు, 2. బట్టువాఁడు; 3. వడ్లంగి.

సూత్థానుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ) నేర్పరి.

సూత్రధారుఁడు సం. వి అ పుం. 1. ఆటాడించువాఁడు 2. నడిపించువాఁడు, 3 వడ్లంగి; వేల్పుతేఁడు

సూత్రపదు. వి అ క్రి నేరపదు. "క. క్షేత్రంబుపురుషకారము, దాత్రికవ్వంబిజముగయ దైవమురెండుగా, సూత్రపడఁ గూడనేరం, బాత్రముగుంగర్తకరుఁడు ఫలమునకెందుగా."

సూత్రము. సం. వి. అ. న 1 నూలిపోఁగు; 2. శాస్త్రాది సూచనాగ్రంథము; 3. జన్నిదము; 4. ఏర్పాటు.

సూత్రించు. సం. స. క్రి. సూత్రరూపము. "శ్లోకంబులేకకోటి కాండములుగాసూత్రించి." భీమ. ౧, ఆ.

సూదంటుఱాయి. దే. వి. (సూది+అంటుఱాయి.) అయస్కాంతము.

సూదనము. సం. వి. అ న చంపుట. విశే. చంపునది

సూదము. సం వి. అ పుం. వండినపప్పు.

సూది. వై. వి సూదులుకుట్టుసాధనము.

సూదిగొంటు. వై. వి. ఒకదినుసుపోఁక, లతాభాగము.

సూదితము. సం. విశే. (అ అ అ.) చంపఁబడినది.

సూదిమల్లె. వై. వి. ఒకదినుసుమల్లె.

సూదిఱాయి. దే వి సూదంటుఱాయి

సూదుఁడు. సం. విశే (అ. అ. అ.) వంటవాఁడు.

సూన. సం వి. అ స్త్రీ. 1. కూఁతురు; 2. కొండనాలుక; 3. వధస్థానము. [ఇవి అయిదు –కండని, (ఱోలు,) పేవటి, (సన్నెకల్లు,) చుల్లి. (పొయ్యి,) ఉదకుంభి, (నీళ్లకడవ,) మార్జని, (చీపుర) అట్లు.] అ. న. ను. 1. ప్రసవము; 2. పుష్పము. విశే. కూనసము.

సూనగాఁడు. వి. గ్రా. విశే. (సూన+గాఁడు.) చెంపువాఁడు. (చూ. గాతకరి.)

సూనరి. వి. గ్రా. విశే. (సూన+అరి.) 1. చెంపువాఁడు; "బాలయువతిరక్తమెుగ్గుగాసూనరివారెవధించి." భార నథా. ౧, ఆ.– 2. క్రౌర్యము చూపువాఁడు. "సూనరియన్నంబులజాదరియన్నంబు."

సూనుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. కొడుకు; 2. తమ్ముఁడు; 3 సూర్యుఁడు. (స్త్రీలింగమైనచో. వ్ర. కూఁతురు.)

సూనృతము సం. వి అ. న. శుభము. విశే. ప్రియము సత్యమునైనది. (మాట)

సూపకారుఁడు. సం. వి అ. పుం. వంటవాఁడు.

సూపము. సం వి. అ. పుం. వండినపప్పు. డు. వంటవాఁడు.

సూయాణము. వై. వి. శత్రుధియంకరమైనదండయాత్ర. "శ్రీకసునాక్షసూయాణముగనొనరించెమందిగనేలనాలుకుపెటఁగులకును." భార విరా ౫, ఆ.

సూరణము. సం. వి. అ. పుం. కందగడ్డ.

సూరసూతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అనూరుఁడు.

సూరి. సం వి. ఇ. పుం సూర్యుఁడు ఇ. న్. పుం. పండితుఁడు.

సూరుఁడు. సం. వి. అ పుం. సూర్యుఁడు.

సూరెగిల్లు. దే. అ క్రి. ప్రకాశించు. "మ. అమరాధీశసహారకోల్లులకుఁగాకసన్నంతభీతిగాగలం, గిమరాధీశముసూరెగిల్లెన." విర౫ ౬, ఆ. (చూ. సూరెగిలు. "సీ కమనీయబహుచిత్రగతుల నేహారుచోమరవమూఁడంబులుసూరెగిలఁగ." భో. ౨ ఆ.)

సూరెపాను. దే. వి అలకట్టడము. "రగడ. చిలిపుత్తడి ద్రాక్షపాన పులఁజెండుసికగో సూరెపానలు, ఒకటఁగద్దుకిమొకుఁలుఁడులకావ్య నీడంతంపులోనలు" కు. ౧, ఆ.

సూరెపుటము. వై. వి (చూ.) సూర్యపటము. "రగడ మొకసాలుఱన సూరెపుటము లురవాతులన." పాండు. ౫, ఆ.

సూరెలు. దే. వి. బ. పార్శ్వము. "క. సూరెలన వందిజనులం పొరఁగనతియుఁడ." భార. స్త్రీ ౨, ఆ. "అలనిఁగొనిపోయి వారికలిపెం ద్రుఁడు సూరెలనిల్పి." రామా. ౨, ఆ

సూర్మి. సం. వి. ఇ ఈ స్త్రీ. లోహపుప్రతిమ. (చూ. ఘూర్మి.)

సూర్యకాంతము. సం వి అ పుం. సూర్యకిరణములచే నిప్పుపుట్టెడు ఒకదినుసుఱాయి

సూర్యతనయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యమునానది, కాళింది

సూర్యపటము. సం. వి అ. పుం. మేలుకరపుమొకరాలు. "ఎ, గీ. ధాయసూర్యపటంపుఁగుల్లాయపాగ." చంద్రా. ౨, ఆ.

సూర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వెలుఁగుతేఁడు.

సూర్యానువర్తిని. సం. వి. ఈ స్త్రీ ప్రొద్దుతిరుగుడుకే.

సూలి. వై. వి. రోగవిశేషము. "చ. కమ్మపువసూఁయర్తివడిగానిని ప్రాణములేకుకట్లయు." పాండు ౧, ఆ.

సూలచేకట్లు. దే. వి. రోగవిశేషము. "సూలచేకటులొక్కమూలనైచి"

సూసకము. దే. వి. స్త్రీలు తలపుధరించెడు తిరుగుడుబిల్ల. "సీ. చెంగల్వపూదండఁజేర్చి పెందుఱుముపై తుమపొరమున సూసకముఘటించి." చంద్రా. ౬, ఆ.

సూసరి. దే. వి. మన్నుకుప్పాయువాఁడు, లేపకుఁడు.

స్పృ.

స్పృక్వము. సం. వి. న్. న. పెదవిమూల, సెలవి.

స్పృక్వి. సం. వి. ఇ. న.——పై.——

స్పృగము. సం. వి. అ. పుం. పాఁగు, భిండివాలము.

స్పృగాలము. సం. వి. అ. పుం. నక్క. జంబుకము.

స్పృజన. సం. వి. అ. స్త్రీ. సృష్టి (చూ. విశ్వసృజుఁడు.)

స్పృజించు. సం. స. క్రి. సృష్టిచేయు.

స్పృజ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సృజింపఁదగినది.

స్పృణి. సం. వి. ఇ. పుం, స్త్రీ. అంకుశము.

స్పృణిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చొంగ. (చూ. సృణీక.)

స్పృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. త్రోవ, 2. పోక.

స్పృమరము. సం. వి. అ. పుం. పెద్దదమురమృగము.

స్పృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. సృజింపఁబడినది 2. విడువఁబడినది; 3. నిశ్చయింపఁబడినది, 4. అధికమైనది.

స్పృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. సృజించుట, 2. స్వభావము.

సె.

సెంటెన్సు. అం. వి. శిక్షావిధి

సెక. వై. వి. 1. కావిలి, 2. తాపము*. "మత్తకో. సెల దల్లనిలేఁత యెండలచేత వేడుకసేయఁగా, నకలసాటియగాలములే కరదాగముంబునకయ్యెడిన్." రుక్మాం. ౪, ఆ.

సెకకంటి. దే. వి. (సెక+కన్ను.) శివుఁడు. (చూ. పొండు. వి.)

సెకవెలుఁగు. దే. వి. సూర్యుఁడు, ఉష్ణరశ్మి. "క. అదరుం గ్రుక్కనవెడుకన్నసెకవెలుఁ, గుసకున్." య. ౧, ఆ.

సెగ. వై. వి. సెకయొక్క రూపాంతరము.

సెగకోఁడు. దే. వి. అగ్ని. శిఖావంతుఁడు. "సెగతేనిరాస గొజ్జఁగలబంతి." య. ౧, ఆ.

సెగ్గము. దే. వి. రోఁత. "క. సెగ్గంబులరసఁబోవక, సిగ్గులుగైకొనక మూఁకకుఁ జనకవే, దగలకరెండుమనములు, దగ్గఱి చూపులడి మక్కటంబుగఁగలసెన్." పారి. ౪. ౭, ఆ.–(చూ. సెగ్గించు.) విణ. నిందద్యము. "కలసెవ్వఁడుదగ్గఱినవిసెగ్గమె." ౪, పారి. ౫, ఆ. (చూ. అరి.)

సెగ్గించు. దే. స. క్రి. రోయు "సీ. కడుశక్తుఁడు ప్రోవఁగాఁ గాంచితఁడవిసెగ్గింపకర్థిఁగృపచలుందు, బడుగుకుమకరెద్దురోసిన వగిది" భాగ. 3, స్కం.

సెగ్గింపు. దే. వి. రోఁత. (చూ అరగింపు.)

సెగ్గు. దే. వి. సెగ్గముయొక్క రూపాంతరము.

సెజ్జ. వై. వి. శయ్య. "సీ. ఈమట్టియాకకోయుగార్లభమునాడు శేషాహిశాయిక సెజ్జయయ్యె." భో. ౨, ఆ.

సెట్టి. వై. వి. 1. కోమట్లలోనగువారి పట్టపుఁబేరు; 2. వర్తకుఁడు*. "చ. వారింగొన్నట్టిసెట్టి." కళా. ౬, ఆ.

సెపియించు. వై. స. క్రి. శపియించు. "క. స్మరసీత్రుమదీయం బను, బరుషాలంబడిగిలను చక్షుతినీఁగా, విపరీతవశితమూఁడిన సెపియింతుఁజామియముంగఁజెప్పితినీటన్." భార. శాం. (చూ. సెపించు.)

సెబాసు. హిం. అవ్య. బళి. "సెబాసురయోరిజయంత." ఉ, రా. ౪, ఆ. (చూ. సేబాసు.)

సెబ్బర. దే. వి. చెడుగు. (మంచిసెబ్బరలు.) విణ. చెడ్డది. (చూ. సెబ్రి.)

సెబ్రు. దే. వి. సెబ్బరయొక్క రూపాంతరము (చెడ్డది అనుటకు.– "గుణమూసెబ్రు" పాంచ. ౫, ఆ. "ఎ, గీ. సెబ్రుచెంతదమా గ్రాహ్యాణబ్రహ్మలందు." పాండు. ౪, ఆ.)

సెమ్మె. వై. వి. దీపస్తంభము*.

సెర. దే. వి. నేత్రముసందలిరేఖ "తే. లేచికూర్చుండికలయంగఁ జూచియుల్ల, సెరలకాంతియుదంతరుచియుఁ జిరయు, అలిమహో హరముగఁదసమతునికోడె, మనుజనాయకుకలమీయనుమునకఁడు." భార. అశ్వ. ౪, ఆ.

సెరగు. దే. వి. అపర. "క ధరసురవరునకుఁగను, సెరగైయుండు నెడనెడయుఁ జేయుదురేమహా, పురుషులవిసరుఁడు విలుగొని, యరిగెను బ్రహ్మలపిఱుఁదనవిప్రుపరిన్." భార. ఆది. ౮, ఆ.

సెల. వై. వి. 1. సెలయేఱు, (చూ. కెలకెలకర ప్రవహించుట యందు అనుకరణము.) 2. బాణపుములికి; "ద్రోణునఁపసెలలవియులయున్." భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.–3. పిడుపంద్రిముల్లు; 4. ముని కోల మొద లగు వాని చివరయందలి యినపముల్లు; 5. బాణము*; "సీ. సెలవాలసెలబొమ్మసిలబైచికరభంబుఁబరి మూర్చకున్నదిలంటఁగాన" పంచ. వేం. 3, ఆ.–6. వ్రణము సందు చీముచ్యాపించెడిరంధ్రము*. "వ. ఎఱుకలునికనులనయుడలసెలలకునిడినజలగలపాలుపువ." పా. ౨, ఆ.

సెలకట్టె. వై. వి. 1. బాణము; 2. బాణమువలెవేగముగాఁబాఱు నట్టికొయ్యనిశేషము. "క. మొలకట్టిచెలుఁగుఁజెక్కుచు, విలుదిట్ట కొరతుఁడొకఁడునటువగుముష్టిన్, సెలకట్టెఁట్టినటో, సెల కట్టెంగొట్టికచిఁపైపునింగాన్." పాండు. ౪, ఆ. (కొందఱు అధునికకవులు కట్టెయని ప్రయోగించినారు. అవశ్యము నది యల్పకల్పన్న పదమునటమాత్రముగాక యీ యుదాహరణమునం దలి పెట్టెయను విశేషణమునకు ప్రయోజనమును లేకపోవు చున్నది.) (మొదటిరూపము సెలకట్టియ.)

సెలగ. దే. వి. 1. ఉపశాఖ; అం, భా. 2. దోసెఁడుగింజలు.

సెలగత్తి. దే. వి. (సెలగు+కత్తి.) కల్లుగీఁచువానికత్తి. "సీ. అడిదములబల్లెములమీఁటియలసెలగత్తులగుదియలఁదూపులగొడ్డకులను." అప్ప. యు, కాం.

సెలగు. దే. స. క్రి. ఖండించు. "చెండాడిగొండగొర్లగాసెలగసెలుఁగునన్." య. ౨, ఆ. (చెలగుయొక్క రూపాంతరము.) (చూ. చెలపు.)

సెలగొమ్మ. దే. వి. (సెలగ+కొమ్మ.) ఉపశాఖ. "వ. చెలంగ సెలగొమ్మలెక్కి త్రెంచు." భో. ౪, ఆ.

సెలగోల. దే. వి. (సెల+కోల.) గొల్లవాఁడుపసులనుతోలెడి కోల. "తే. చిఱుతకూఁకట్లుదూఁగాడఁజేతిపల్లి, చిక్కములు సెలగోలలుఁ జెలువమిగుల." పారి. ౪. ౫, ఆ.

సెలపంది. దే. వి. పిడుపంది, ముండ్లపంది.

సెలపుండు. దే. వి. నారికుఱుపు, నాడీవ్రణము.

సెలయు. దే. అ. క్రి. విజృంభించు. "అమేటిదొరసెలసితొనల మన్నతి." (హరిశ్చంద్రకథయందు అమేటిదొరసెలసి అనియు, నలకథయందు అమేటిదొరసెలసితొనలమన్నతి అనియు భేదములు.) హర ౨, ఆ.—స. క్రి. చిమ్ము. "సీ. అలపౌకయకాద్రి సెలయుచోవిరిసినహరివరాహముదంష్ట్రవలెనరించె." పాండు. ౧, ఆ. (చెలయుయొక్క రూపాంతరము.)

సెలయూట. ద్వ. వి. (సెల+ఊట.) కొండయూట, ప్రస్రవణము.

సెలయేఱు. ద్వ. వి. (సెల+ఏఱు.) పర్వతమునుండిపాఱెడునది, నిర్ఝరము.

సెలవడు. వై. అ. క్రి. (సెల+వడు.) సెలవాఱు. (చూ. పులిసీయు.)

సెలవాఱు. ద్వ. అ. క్రి. (సెల+పాఱు.) సెలవేయు. "శే. త్రిపురసంహారమొనరించునప్పుడుహరునకు, బండికన్నుగవీమేరుగంకిచేసి, నదియుసెలవాఱెనెగటాలనైరిచంద్ర, యకలరోహిణివలనివక్ష్యమునఁజేసి." పాన్డు. 3, ఆ.

సెలవి. వై. వి. సెలవిమూల. "సీ. సెలవులవనదంతములుమూఁగ సెలవెట్టఁగ్రొవ్వుబల్ పాదసంధ్లకుఁజలిదఁగ." పాన్డు ౨, ఆ.

సెలవిచ్చు. దే. స. క్రి. (సెలవు+ఇచ్చు.) ఆజ్ఞాపించు. "క. కనవరి, వారము సెలవిచ్చెవారు వంటులఁబట్టఁగ" జై. ౮. ఆ.

సెలవిల్లు. దే. వి. సెలవువిల్లుయొక్క రూపాంతరము "క. సెలవిందులెక్కపెట్టుచు, సెలవిందున్నపాలయనుచుఁజేరికిరాతుల్, వలకేల మ్రొక్కఁదూయుచు, వలకేలమొగలఁదోఁచవరిమేచుదనిగ." పా. ౧, ఆ.

సెలవు. దే. స. క్రి. సెలగుయొక్క రూపాంతరము. "సీ. ఈసగాగ్రంబునవీనగాఁడినయంతరిలనైనమిన్నెుఱు సెలవన్నె" ఉ. హరి ౨, ఆ.—వి. 1. ఆజ్ఞ; 2. ఉపయోగము. (చూ. ప్రయోగము మొదటియర్థము నుదాహరణము.)

సెలసు. దే. వి. ఒకానొకచెట్టు. "సీ. కలంగొట్టుమోదుగుకానుగు వావిలిచలిమిమేడిసెలవు సెలసుబలుచు." పంచ. వేం ౪, ఆ. (చలిమేడి ఇది సందిగ్ధము.)

సెలసువిల్లు. దే. వి సెలసుబద్దలతోఁజేసినవిల్లు. (చూ. విల్లు.) "సీ. తుదినెమ్మిపురికించెతూర్పుకట్టినగంటగలిగినవిదుదలల్ సెలసు విల్లు." చంద్రా. ౨, ఆ.

సెల్లా. వై. వి. అంచుకమ్ములులేని తెల్లవస్త్రము*. "ఉ. పూనికతోనెల్ బురుసుపూలగిపావడగేలుగొల్పియుం, సైనబటూరి బల్పి ఱుఁదునందుముడించినసల్లు దల్చెను, ల్లానెఱిమించెకెంగలువలం గల పుప్పొడిగప్పగొన్నదాం, బూవడసైకతంబుపయిఁ బున్నరు పెన్నెలగాయుకైవడిన్." భాను. ౪, ఆ.

సెల్లఁడు. వై. వి. శల్యుఁడు. "అ. సెల్లుఁడట్లునేలఁద్రెళ్ళి చచ్చిరలేచి, యుంచలుదుడిచిపోసుచు నొయ్యనరిగె." (అచ్చు పుస్తకమునందు "శల్యుఁడట్లు" అని యున్నది. అప్పుడు యతి లక్షణమునకు దోషము.) భార అది. ౭, ఆ.

సెవ. వై. వి. సెగయొక్క రూపాంతరము.

సే.

సేకము. ఉభ. వై. వి. సెగ.*. "వ, గీ. కుముదముకుంభటిసేకముల్ గోరువారు." పంచ. వేం. ౧, ఆ. (ఇది విచార్యము.)-సం. అ. పుం. 1. చల్లుట; 2. తడుపుట.

సేకరము. వై. వి. సంగ్రహము.

సేకరించు. యు. దే. అ. క్రి. తెప్పిటిల్లు. "వ. మదములం దాటించినపూటలకుంబుతెగ్గలంబునఁ మ్రొగియు నగ్గలిచెదమోఁగరించుచుగొని కొన్నియదుకులుతనిసేకరించుకొనియుంచుచుగాఁబటుతల గరవరుల వెలుఁగుచున్నది" పాన్డు. ౪, ఆ.—వై. సం. క్రి. సంగ్రహించు

సేగి. దే. వి. 1. నష్టి. "క. మీసేకులల్లవచ్చిర, వేదఱుకుఁడు" హరి పూ. ౫, ఆ. "క. వెలగొనియమ్మినబందమును, విలిచినపిలిచి వాఁడువేగమెదానం, గలలాభముఁదారిఁదకుఁ, గలవేగియునేయిఁగయుబుడఁగాఁదగుఁబిదపన్." విజ్ఞా. ప్రా. కాం.—2 ఆపద, కీడు "తే. అల్పపాలకరాలకుఁడల్లనల్ల, నడుకువెట్టంగదంగిన నదుకుబట్టి, గాలఁడైన్యములాఁటనయొగ్గదిదీప్త, నడుకువట్టిఁగలదనేఁడకులసేగి." గామా. 3, ఆ.

సేచకము. సం వి. ప. పుం. మేఘము. విశే. 1. చల్లునది. 2 తడుపునది

సేచనము. సం. వి అ న. 1. చల్లుట. 2. తడుపుట; 3. ఓడలోఁజొచ్చిన నీర్లువెలికిఁ బోఁజల్లెడు బొక్కెన.

సేదుకట్టు. దే. వి పాలెవాని పాదవవికేషము.

సేతువు సం వి. ఉ. పుం 1. కట్టకట్టు, 2. ఉలిమిరికి.

సేద. వై. వి శ్రమము, బడలిక* "క. వలదీఁఫలమూలాదులు, నలువునఁదెచ్చెదవీయనసుదుఁడుముద్దుగా, మటవలనులు ద్రావుడుసే, దలుచాయఁగనుఁడుఁబవనతనయుఁడుకలిగెన్." రా. కిష్కిం, కాం.

సేదగొను. ద్వ. అ. క్రి. (సేద+కొను.) బడలు, శ్రమము నొందు "క. చిక్కువిడువకాని చెయ్యువలసేద గొన్న, యన్ను మిన్నుల." అచ్చ. అ, కాం.

సేద్యము. వై. వి. పయిరుపెట్టుట, కృషి*.

సేద్యకాఁడు. ద్వ వి. సేద్యముచేయువాఁడు, కృషీవలుఁడు.

సేన. ఉభ దే. బహుళ. (వాఁడువచ్చి సేనసేపైనది) సం. వి. అ. స్త్రీ. దండు, సైన్యము.

సేనము. దే. వి. చిన్నయులి, బంగారునకొడియులి. (అవి గొందఱు.) (ఇది పానము అని కొన్నిచోట్ల వ్రాయఁబడి యున్నది.

సేనాంగము. సం. వి. అ. న. రథగజతురగపదాతి చతుష్టయము.

సేనాని. సం. వి. ఈ. పుం 1. కుమారస్వామి; 2. సేనాధిపతి

సేనాముఖము. సం. వి. అ. న. 1. సేనయొక్క అగ్రభాగము; 2. మూడు రథములు, మూడేనుగులు, తొమ్మిది గుఱ్ఱములు, పదునేను కాల్బలముగల సేన.

సేపు. దే. వి. కాలము. ("ఇంచుకసేపు" మొ.)

సేబాసు. దే. అవ్య. సెబాసుయొక్క రూపాంతరము. (చూ. బలి.)

సేమంతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. చేమంతిపూ. "శ. సేమంతిగాన్తకంచిత, హేమంగమలికుచోన్నతత శిఖయ, శ్రీమంతంబైగొబ్బున, హేమంతము దోఁచెమఱచుఁదేచెలిరవులన్." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ. (మొదటిరూపము సేమంతి. ఈ. స్త్రీ.)

సేమము. వై. వి. 1. ఉన్నదిచెడకుండుట; 2. శుభము.

సేరి. దే. విశే. ఉనాయముగానిదొంతము.

సేరు. దే. వి. 1. అఱువదినాలుగుడబ్బులయెత్తువట్టెడు కూఁకటిపరిమాణము; 2. ఇరువదిడబ్బులయెత్తు; 3. ఇరువదినాలుగు తులములయెత్తు.

సేల. వై. వి. వస్త్రము. "సీ. మొనసినతమిఁబోఁకముడిదివ్వఁదెసఁగఁగాఁజనిఁజనునువల్వ సేలకోఁడ." య. ౨, ఆ.

సేలు. దే. వి. పాలుయొక్కరూపాంతరము. (అప్ర.)

సేవ. సం. వి. అ. స్త్రీ. శుశ్రూష, కొలువు.

సేవకము. సం. వి. అ. పుం. సింకరిపె, ప్రసేవకము.

సేవకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కొలువుసేయువాఁడు. విశే. కొలుచువాఁడు.

సేవనము. సం. వి. అ. న. 1. కొలువు; 2. కుట్టు.

సేవి. సం. వి. న్. పుం. సేవకుఁడు, కొలువుసేయువాఁడు.

సేవించే. సం. స. క్రి. కొలుచే. (సంసేవించే అనియు.)

సేవిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. సేవియ. "సీ. గోధూమసేవికాగుచ్ఛంబులుబ్బార్చి ఖండశర్కరలతోఁగలపికలపి." శై. ౬, ఆ.

సేవితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సేవింపఁబడినవాఁడు.

సేవియ. వై. వి. గోదుమసూకతో సన్నగాతాలికలుచేసిపాలుపోసి వండెడు భక్ష్యవిశేషము. "సీ. తెగినజందెములేలతెచ్చెదరనఁగాళ్ళరినుఁ దివిసన్నసేవియలుగాని." శై. ౮, ఆ.

సేవె. వై. వి. సేవియయొక్కరూపాంతరము. "సీ. అనకువెన్నెఁదార్చితునిచిసీవెలుచేసివెన్నెలపాలనుదాన్నెసర్చి." య. ౨, ఆ.

సేవ్యము. ఉభ. దే. వి. దున్నిసిద్ధము చేసినది. పొలము సం. వి. అ. న. 1. వట్టివేరు, 2. నీటివట్టివేరు, విశే. సేవింపఁదగినది.

సేస. వై. వి. 1. అక్షత, "సీ. మందారమకరందమానముల్ పవమానసిర్గళకరముల సేసచల్ల." వసు. ౬, ఆ.—2. సేసఁబ్రాలు, "అతివయతికరోన్నమితాయితభుసౌఁదలసేసచల్లె." వసు. ౬, ఆ.—3. పాపట*.

సేసఁబ్రాలు. ద్వి వి. బ. తలఁబ్రాలు. "లీలఁబార్వతిసేసఁబ్రాలుకిదృశాంకబోసె." హర. ౫, ఆ.

సేఁకొప్పు. ద్వి వి. కొండసిగ. (చూ. ముక్కలించు.)

సేళము. దే. వి. ఒకనాకుచెట్టు, కారింది.

సై.

సై. వై. ఉప. సహాసర్థార్థకము. (సైదోఁడు మొ.) (మొదటిరూపము సయి.)

సైంధవము. సం. వి. అ. పుం, న. ఇందుప్పు. పుం. గుఱ్ఱము విశే. సింధుదేశముపుట్టినది.

సైంహికేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహుగ్రహము.

సైఁచే. వై. అ. క్రి. 1. ఓర్చుకొను; 2. రుచించు*. (నాకదిసైఁచదు.) స. క్రి. ఓర్చు. (మొదటిరూపము సయిఁచే. ఓర్చుకొనుటకు.—"ద్వి. ఇంచుకసైపు సయించుమీవింక." భాగ. 3, స్కం.)

సైఁదము. దే. వి. గోదుమపిండి. "సీ. పాయసంబులుగారెలపూపములు సైఁదపుఁబిండివంటలు పప్పుసు పలయునటి, ఫలశాకములుకందఁబంపుఁడు." భాగ. ౧౦, స్కం. పూ.

సైఁపు. వై. వి. ఓర్పు. "ప్రబుద్ధాత్మజనాశనమట్లుచేసినఁ దాఁకిసైఁపఁజన్నయని." భార. ఉద్యో. 3, ఆ. (మొదటిరూపము సయిఁపు.)

సైఁపుడు. వై. వి. ఓర్పు. (మొదటిరూపము సయిఁపుడు.)

సైకతము. సం. వి. అ. న. 1. ఇసుకదిబ్బ; 2. ఇసుకనేల.

సైకము. దే. వి. సూక్ష్మత్వము. "ఉ. కి. కలహాశీలరాక్షసిసయికంబులేదు." భార. అను. ౫, ఆ.—విశే. సూక్ష్మము. "క. సడుమెంతసైకమోహలా, సిడికిటిలోఁజడఁగు" విజ. ౨, ఆ. (మొదటిరూపము సయికము.)

సైగ. వై. వి. హస్తాదులసంజ్ఞ. (మొదటిరూపము సయిగ.)

సైజు. ఆం. వి. ప్రక్క, పుట.

సైతము. వై. అవ్య. కూడ. "ఉ. మేముసైతముగా, వాఁచినవారియట్లగరువంబునఁ గన్గొనచుంటిమీవ్రభుఁడా." క. పు ౬, ఆ. (మొదటిరూపము సయితము)

సైతవాహిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బాహుదయనెడునది.

సైతాను. హిం వి పిశాచములయధిపతి.

సైదోఁడు. ద్వి. వి. (సై+తోఁడు.) తోడఁబుట్టువు. (చూ. పొందు. విశే.)

సైద్ధాంతికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) సిద్ధాంతము తెలిసినవాఁడు.

సైనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సేనాధిపతి. విశే. సేనతోఁజేరినవాఁడు.

సైన్యము. సం. వి. అ. న. సేన పుం. కృష్ణునిచేరిగుఱ్ఱములలో నొకటి. (చూ. రథ్యము.) విశే. సేనతోఁగూడినది.

సైరంధ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. (చూ) గట్టువాలు; 2. అంతఃపురముకావలికత్తె, 3. సంకరజాతిస్త్రీ.

సైరణ. వై. వి. సహనము. (మొదటిరూపము సయిరణ.)

సైరించే. వై. అ. క్రి. సైరణచేయు. "ఎ, గీ. వేదియాహారముసనివేదనక్రియను, సఫలజీవులనిష్టనిత్యంబుసమయఁ జేయునీవరమునవిభుసిద్ధుఁడైన, నిగుడుసైరించునేలోకహితవిచార." నిరు. 3, ఆ. (మొదటిరూపము సయిరించు.)

సైరికము. సం. వి. అ. పుం. దున్నెడియెద్దు. విశే. సీరసంబంధమయినది. (సీరము=నాఁగలి.)

సైరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దున్నెడువాఁడు, హాలికుఁడు.

సైరిభము. సం. వి. అ. పుం. 1. కారుపోతు; 2. స్వర్గము.

సైరేయకము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లగోరంట, ములుగోరంట. (అనికొందఱు.)

సైలరు. ఆం. వి. ఓడలమీఁద పనిచేయువాఁడు

సొ.

సొంటి. వై. వి. శుష్కము చేసియెండఁబెట్టిన అల్లము.

సొంటు. వై. వి. తప్పు, దోషము*. "శే. వెంటనరుదెంచుతనమచ్చికంటిశిరు, సొంట్లుసాధింపఁగడకంటఁజూచుకొనుచు." కుక. ౨, ఆ.

సొంతము. వై. విశే. స్వకీయము. (ఈ యిల్లు నాకుసొంతము.) (వృత్తియందు వికల్పముగ అంత్యవర్ణలోపము. సొంతపని.)

సొంపిల్లు. దే. అ. క్రి. సొంపగు. (చూ. సొంపిలు.)

సొంపు. తె. వి. 1. సమృద్ధి; "క. భూసురవరులకురత్నవి, వాహాలంకారభేదసముదాన, శ్రీసొంపుసంపన్నులై, శేషాంగరంథములందు శ్రీకదితుండగుచుఁ." మార్క. ౮, ఆ. "శోకముం డలము సొంపులాత్మమెచ్చుచు" పర. ౨, ఆ.–2. సంతోషము; "ఉ. తాపసాగ్రసర పేరు పెంపువెలుఁగింపుచు సొంపుజనింపవాఘ్రుడుఁ." రామా. ౪, ఆ.–3 ప్రసన్నత; "సొంపుపడు పందురుఁడు." య. ౧, ఆ.–4. సుఖము, "ఉ. అ, చ్చోవనియుచ్చు విర్పులను సొంపులమించుద పెంపువెలుఁగఁ." రామా. ౫, ఆ.–5, సౌందర్యము. "సీ. కాలుకసేయఁగసమ్పుగాదమపాయపు వారముందముల్ కృపతో సొంపుచూచితాచి" వ. ౧, ఆ.

సొగటాలు. తద్వ. వి. బ. (సొగపు+ఆటలు) పగడసాలాట. "క. జగిగలకెమ్మోవులఁజాలు, పగవ్రుల నిగనిగలు దేలునవ్వులతోఁ, దగసందటొక్కమొగిస్తు, సొగటాలాడుదమటం చుమదతులు పల్కన్," దమ. ౧, ఆ. (సంధివిషయంగొదవర్ణలకారములు) (వృత్తియందేకవచనాంతము.) "సొగటాపారెలు." కవి. 3, ఆ.

సొగటు. దే. వి. వాదు. "శీ భగలింటిపగలచే సొగటాండు భూఁదీఁగెపదుత్రుపనెత్తురువాడుదెత్తె." అని. 3, ఆ.

సొగపు. వై. వి. చొక్కు, పారవశ్యము. "ద. సొగపునరాజనందనిచూపులునిచ్చఁదరంతరంబులన్." నై. 3, ఆ. "క. పిడుపకమిగానము సొగ, పిడుపయుముఖె పాడుఁదపులయుగే పాటం, బడిగివవారలుబిదలె, కాడిమెలుగట్టకుఁడమతనిఁగోఁటఁబనియేలా." అము. ౫, ఆ.

సొగయిక. వై. వి. సొగపు, చొక్కు, పారవశ్యము.

సొగయు. వై. అ. క్రి. 1. చొక్కు, పరవశత్వమునొందు*, "క. నెత్తురుపడిసిపసుర్భా, యత్తుండై సొగయుటయును" భార. ఉద్యో. ౪, ఆ.–2 మూర్ఛిల్లు*. "శే నైమలయుక్కుముఁడు నేలవ్రాలి సొగపె." (చూ. వెలకటిభాగము.) మార్క. ౬, ఆ.

సొగసు. వై. వి. 1. అందము*. (దీనిఁ జామువారు సొగయుడు రని వ్యుత్పత్తి.)

సొగసుకత్తె. వై. వి. విటకత్తె. (చూ. సొగసుకాఁడు.) విం అందకత్తె.

సొగసుకాఁడు. తద్వ. వి. విటకాఁడు. "ద. వన్నెకాఁడనై, కలయమెలంగుచల్ సొగసుకానికినెత్తులుపెట్టలేమునా, దలకదకు దంచునిటునప్పుడురవ్వరిఁబన్పలాడికల్." చంద్రా. ౧, ఆ.–విం. అందగాఁడు.

సొగియించు. వై. అ. క్రి. ముఖించు. "ఉ వందనచారునత్రకము పంక్తికొ్తుర్ధకీర్తికంబున, బృందికలాంఛనభ్రమరసంగమనోజ్ఞముసైవయట్లగా, బిందుసరస్సులంబ యరవిందములగా సొగియించియున్న యు, య్యిందిరచూచుఁగారఁబ్బనవింపఁజూపులత్తి బింతరిన్." ఆశ్వ. ౧, ఆ.

సొగియు. వై. అ. క్రి. ఇంకు*. (చూ. సొరదోఁకి.)

సొచ్చెము. వై. వి. పెద్ద, అధికము*. "ఉ. ధనేశునిధుల్ తమ యప్పుపడ్డికిన్, వచ్చిన సొచ్చెమంతసు మనల్పుడురవ్వరిలోని కోమటుల్." శశాం. ౨, ఆ.

సొజ్జ. తె. వి. విద్యామువేఁచి పండినయన్నము.

సొజ్జబూరె. తద్వ. వి. భక్ష్యవిశేషము. "సీ. సొంగరంబులు సొజ్జబూరెలొఁగుఁజ నేతిలుక్కరలతో పెలుచక్కలములు." శశా. 2, ఆ.

సొటసొట. తె. వి. కార్పణ్యము.

సొటసొటవోవు. తె. అ. క్రి. (సొటసొట+పోవు.) గ్రుంకుచు. "క. దిటచెడి కదిసులుగొని సొట, సొటవోక వెతలకుందుచూడక." సాంబ. ౫, ఆ. (చూ. సొటొసొటవోవు. "సీ. ఉత్తాందముఘుఁడయించుజాతియందలు సొటసొటలు పోవన్న వాకొథరాంగి." విజ. 3, ఆ.) (ఈ యర్థమునందు సొటసొటలాడు అను రూపము మిక్కిలి వాడుకలో నున్నది.)

సొట్ట. తె. వి. చొట్టయొక్క రూపాంతరము.

సొడ్డు. దే. వి. న్యూనత, కొఱఁత*. "చ. వం, గడయునకెల్ల సొడ్డు నిసఁగాదటంచునేనలపిన్నవాదవే, ర్పడితిపలన్నఁబోక్రన." పా. ౨, ఆ.

సొత్తు. వై. వి. సొమ్ము*.

సొద. వై. క. పీనుఁగునుగాల్చుటకుఁబేర్చిన కట్టెలు లోనగువాని ప్రోగు.

సొన తె. వి. 1. స్రుక్కులోనిజిగ; 2. దండలోనగువానిమీఁది నూఁగు, "సీ. సొనదేటిసొలమరించినతెవాలియట్ల యూటరాలు పుగఁడ్డయండుఁదొరిఁగి.' పాన్చ. ౬, ఆ.–3. ఊటకాలువ;

సొనచిక్కుఁడు. దే. వి. ఉపకాయవంటికాయలుగల ఒకానొక చెట్టు.

సొన్నము. వై. వి. 1 బంగారు, "సొన్నపుసన్నసేలకటిఁజుట్టి." విజ. ౨, ఆ.–2 మాడ "శే. కోటిసొన్నాలుదక్షిణనొసఁగి నారు." నై. ౮, ఆ. (వృత్తియందు మువర్ణలోపమును అంత్య వర్ణమునకు దీర్ఘంబునగు. "సొన్నాలంకయు.")

సొన్నారి. తద్వ వి. (సొన్నము+అరి.) అగసాలివాఁడు. (చూ. కమ్మటము)

సొబగు. వై. వి. చక్కఁదనము, సౌందర్యము*.

సొబగుండు. వై. విం. చక్కనివాఁడు. "క. తాహూడిపీకుఁ గుశలమె, పీయునపెద్దోరియందు నిత్యప్రేమం, బైమెలఁయుట్టి సొబగులు, పీయుగరేతంకఁసిపుడు నెమ్మదియుమదిన్" భార. ఆర. ౫, ఆ.–విం. విటుఁడు*. "బలియుండాసొబగుండు భావభవదర్ప భ్రాంతుడైవచ్చి." భార. విరా. ౨, ఆ.

సొబను. తె. వి. బడబదూలు. అం, భా.

సొమ్మ. వై. వి. మూర్ఛ*. "సొమ్మదలిసి," అర్వ. యు, కాం.

సొమ్మగొను. తద్వ. అ. క్రి. (సొమ్మ+కొను.) సొమ్మసిల్లు. "క. నొచ్చఁబడివాఁడుసర్దయు, సుప్పరమద్రుపంగనార్చియుకవాలుందూ, పర్వాలము ద్రిమ్మరిపయిం, గుత్సనదరించపసొమ్మగొనియుండుసెదన్." అర్వ. యు, కాం.

సొమ్మవోవు. తద్వ. అ. క్రి. (సొమ్మ+పోవు.) సొమ్మసిల్లు "శే. సొమ్మవోయి, పడియునాతఁడుచూడుముభయముఁనొంద." హరి. పూ. ౬, ఆ. (చూ. సొమ్మలువోవు "ద సొలసియుకందుకితి పయిసొమ్ములువోయునచేతఁబ్లిరిన్." ఉ. హరి. ౪, ఆ)

సొమ్మసిల్లు. వై. అ. క్రి. మూర్ఛిల్లు. (యూ. సొమ్మసిల్లు. "క. అని యూకగునాకుంజనితె, చ్చినసొమ్ములుగాంచి సొమ్మసిలితెలిసి" రామా. ౫, ఆ.)

సొమ్ము. వై. వి 1. ధనము; "ఎక్కుడుసొమ్ముగలవాఁడనెంతయుర్థం బైనయఁచ్చినిమ్ము బలిచెద." మార్క. ౧, ఆ.–2. ఆభరణము*; 3. గోధనము*; "సీ. దొడ్డిపట్టుంగొమ్ముదొరపాసులయొద్ద సొమ్ములసొమ్ములసొంపుసెలఁగ." అర్వ. బాల, కాం. (ఇది రెండర్థములకు నుదాహరణము.)–4. అధీనవస్తువు*. "ఉ. చక్రముతో

ఘనుఁ గదయుఁ శార్ఙ్గముఖడ్గముఁ జక్రరత్నమో, విక్రముఁడైన దేవుఁడు త్రివిక్రముఁ డొప్పులు." పారి. ౩. ౬, అ.

సారంగము. వై. వి. సుపావళిశోలిచినరంధ్రము.

సారగు. దే. అ. క్రి. చిలుకు. "సీ. వెలయు నీవెన్నెల తెలుపున జాములమాపు చీఁకటి హెచ్చి సారగుచున్న" లక్ష్మీ. ౨, అ.

సారదోఁకి. దే. వి. దురాచారుఁడు. "సీ. వర్గశకరము సుజాత్యులకబ్బు బ్బసారదోఁకితనము సాగియుండు." భల్లా. ౧, అ.

సారపు. దే. విశే. కృశము. (చూ. సారపు. విశే.)

సారము. వై. వి. 1. కంఠధ్వని, 2. షడ్జాది.

సారిది. దే. వి. 1. వరుస; 2. క్రమము.

సారుగు. దే. అ. క్రి. మూర్ఛిల్లు. "క. అల్లల నయనవిపదనము, తెల్లఁగ విని మొదలు వాఁడు నిం మోకవడిలోఁ, దెల్లెడి కదలికవలెనో, నెల్లయునిట్టు సారి శిఖరమ్మైఁబడియుఁ." ఉ. రా. ౬, అ.—వి. మూర్ఛ. "వ. స్రైఁద్రైఁ దిరుఁగుసారుకుఁ డరంబడిపారలి." పా. 3, అ.

సాఁఱి. దే. వి. తుంబికి (దీనిభేదము చేతిసాఱి.) (చూ. సాఱు.)

సాఱు. దే. వి. సాఱుకు మొదటి రూపము. "చివికింవలఁగాదిన సెట్టి సాఱుసిపలు." పంచ. వేం. ౧, అ.

సాలపు. దే. వి. 1. పారవశ్యము, "జిలిబిలిముద్దుఁబల్కుల సాలపలగారి" రసి. ౫, అ.—2. వైముఖ్యము "ఎ, గీ. వారి రాయంచగుమిగూడి పదిమమునపు, చెలువగలుఁ దంగఁజనువాటి సాలపుడలఁపు." విజ. 3, అ.

సాలయిక. దే. వి. వైముఖ్యము "వ. అలయిక సాలయిక లనోక వింతయు యొక్కరంబుఁజూపు దూపులవకుం జూపోవక." కళా. ౬, అ.

సాలయు. దే. అ. క్రి. 1. మూర్ఛపోవు; "శే. అక్కుఁగరవతియు, సాలసీవేగయూనోఁ తెలిసినిలిచి." పారి. ౩. ౧, అ.—2. పెనుదీయు; "క. రానా, మరునకుఁదోఁడుపడివచ్చిసాలయుటనిపరే." పాంటో పాఖ్యానము.—3. వైముఖ్యమునొందు; "సీ. సూనుఁడు నత్తకు మూర్ఛలకు దేవపిత్రతిథిపూజనములయందు సాలయు." భార. అను. ౪, అ.—4. వైరస్యమునొందు. "సీ. రాముఁడన్నియుఁబడి నాఁడు దసాలయక యున్న వేల్పులంతొల్లియున్నఁ బొగడ." లక్ష్మీ. ౫, అ.

సాలిమిడి. దే. వి. పాము, మూర్ఛ. ఆం. భా.

సావ. దే. వి. నవయుత్కృష్టరూపాంతరము (అమ్రేడితముగునో సావసావ. "శే. ఇరుగుపొరుగులడంతకులేపురేఁగి, సంగమున బటనో లాడి కరకదూడు, సావసావలు విన్నమాత్రన నవ్వుచునుంచు, మున్నధునిదారిగొఱియ మునుపకలఁడు." హంస. ౫, అ.)

సాసాయించు. దే. క్రి. కుందలించు, హెచ్చరించు.

సో.

సోఁకు. దే. అ. క్రి. 1. తగులు; 2 గ్రహావేశించు. వి. 1. స్పర్శము, "క. సోఁకునెఱుఁగు శక్తి వర్తనకటం బ్రధరింపను." భార. అర. ౨, అ.—2. రాక్షసుఁడు. "క. అసోఁకు జోదుఁడైకాని, రోషంబున నింటివారి ప్రాయం దిరుగక, వాని కోరుల బడిబడి, నేరి కలంచుటయు వాఁడు హెచ్చనికక." అచ్చ. యు. కాం.

సోఁకుఁజొక్కు. వ్య. వి. (సోఁకు + చొక్కు.) మూలానక్షత్రము.

సోఁకుటొజ్జ. వ్య. వి. (సోఁకు+ఒజ్జ.) శుక్రుఁడు, దైత్యగురువు.

సోఁకుడు. దే. వి. 1. స్పర్శము, "దయ్యమువేసుపెరికి చిత్తంబగు సోఁకుడు." చంద్ర.—2. గ్రహావేశము; "శే. కాఁగియున్నదిమిగులసంగంబుచూడఁ, గలవరించుచునున్నది కలదోయేమొ, సోఁకుదల్లనవ్వానికేదావవలయు, భామవనిపల్కెనాతక్వభామసకుచు." విజ 3, అ.—3. పిశాచము, "సీ. ఈపికంబులఁ జూచియుండీవరేత్తణ చెదుగుసోఁకుఁడులంచుఁ జడిసెనేమొ." రసి. ౪, అ.—4. రాక్షసుఁడు. "ఉ. బల్లిదులై జగంబున నవార జెఱుపంగల యట్టిమిరయు, ట్టల్లమునందు సోఁకుడులకొంపొకకొండఁగఁజూచి కెల్లఁకో, యల్లోకపట్టసం గదచియేఁగఁగ నేరవిమించుఁగుల్లిక, మొల్లపుఁగాఱు గానలకుమున్నరకంగొనిపోవఁజాతురే." అచ్చ, బాల, కాం.

సోఁకుడుముడుఁగు. దే. వి. ఓషధివిశేషము.

సోఁకుదయ్యము. వ్య. వి. వాయువు, స్పర్శనము. రుక్మి. 3, అ.

సోఁకులఱేఁడు. దే. వి. నైరృతి, మూలఱేఁడు.

సోఁగు. వై. వి. సరము. "సీ. ఒకసోఁగునరసముఁ బ్రాఁగెవృక్షముఁ గొమ్మునుశివద్దను త్యాల సోఁగుఁబోలె." కాశి ౧, అ.

సోఁపు. దే. వి. ఒకానొక సంబారప్రభేదము.

సోఁపుఁబిండి. వ్య. వి. దంచిన పిష్టము, దముడి.

సోగ. దే. వి. దైర్ఘ్యము. "సీ. కలికమైనొక టలిలఁగ్రొల్లుణిగకు వాలుగసోగలుపేలుడించి." భార. విరా. ౨, అ.—విశే. దీర్ఘము. "సోగమెడ." భల్లా. ౪, అ.

సోజరు. అం. వి. సైనికుఁడు.

సోడు. దే. వి. మూడబట్టు, బ్రహ్మరంధ్రము. "క. నీరగుతనువున దివాన్ని, మోదముపాంద్రమయిసోడుమవైడు." భార. అను. ౨, అ.

సోఢ. సం. విశే. (బు. ఈ. ఋ.) 1. ఓపువాఁడు; 2. ఓర్చువాఁడు.

సోఢము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఓర్వఁబడినది. (అపరాధములో నగునది.)

సోణము. దే. వి. నాసామూలము. "శా. ముక్కు, నాల్కకొనదనమై యునర్చపడి సోణాలంట మూర్ఛాదడు." ఆము. ౫, అ.

సోద. దే. వి. గద్దె, గార.

సోదన. వై. వి. 1. శోధనము; 2. శకునార్థము రామాయణము మొదలైన గ్రంథములయందు దారము వేసి శోధించుట. "సీ. పతి వచ్చుఁజనవలెనె చాలించునాయని దైర్యంబు వదలి సోదనలు చూచి." రుక్మాం. 3, అ.

సోదరి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. తోఁబుట్టినది.

సోదరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోఁబుట్టినవాఁడు.

సోదర్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం ——వై.——

సోదించు. వై. స. క్రి. శోధనచేయు (చూ. సాంటు.)

సోది. వై. వి. రాఁగల కులు కేమనుట చూర్పిచేయు ప్రశ్నము. "శే. వనితయిటువచ్చినీశ్వరనీవలయుసోది, గొనుము." ప్రభా. ౫, అ. (మొదటిరూపము సోదియ.)

సోదికత్తె. వై. వి. సోదిచెప్పునది, దైవజ్ఞ. (మొదటిరూపము సోది కత్తియ.)

సోదెము. వై. వి. సోద్దెముయొక్క రూపాంతరము. "ఎ, గీ. సోదె మాపాడికేటాడి యాడరాదె." శు, రా. ౭, అ.

సోద్దెము. వై. వి. ఆశ్చర్యము. విశే. ఆశ్చర్యకరమైనది.

సోధ్రకము. సం. వి. అ. పుం. బిల్లి.

సోన. దే. వి. 1. అల్పవర్షము; "క. కురిసెనిరిసోనవానలు." రామా. ౪, అ.—2. వర్షము. "చ. మెఱుఁగులుఁగరితంబులున మిక్కిలి సోనయుఁగలుమేఘముల్, గిరికోనసొవ్వనారవములీల రణకేళిడాడినొవ్వుకుఁ, దఱుమగభూవఁదుర్గతిబిత్తానమువర్వ గళవ్రజంబుపె, గ్లాఁలుచునెత్తురుల్దొరుఁగుచుండనాగింబడి యున్కినత్తఱి." భార. ద్రో. ౧, అ.

సోనంగి. దే. వి. శునకజాతి. (చూ. సోనంగి.)

సోపనము. వై. వి. మెట్టు. "ఆ. నేతికుండమోచియేతెంచుఁ సోవ, నాను వ్రాఁకునైపుణంబుగలుగు." భార. శాం. ౫, అ.

సోపప్లవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహుగ్రహపట్టఁబడినవాఁడు. (చంద్రుఁడు, లేక సూర్యుఁడు.)

సోపానము. సం. వి. అ. న. మెట్టు, ఆరోహణము. (చూ. సోపానము.)

సోబ. వై. వి. వ్యాధివిశేషము, శోఫ.

సోబతు. హిం. వి. తోడు, సహవాసము.

సోబనము. వై. వి. మంగళము. "క. వివరింపనెవ్వరులేదిఁక, నవిదకు సోబనపుఁజాలికమొనరింపంగా, జవరాండ్రుఁబనుపుడు." య. ౪, అ.

సోబాన. వై. వి. ఒకవిధము పెండ్లిపాట. (చూ. సువ్వాల.)

సోబె. వై. వి. ఓర్పు. (మొదటిరూపము సోలియ)

సోమ. వై. వి. 1 శ్రమము, "ద్వి. ఇతఁడు, సోమగోల్వఁగ లేఁడుసుకుమారమూర్తి." పారి. ౧, భా.—2. పరాక్రమము. "ద్వి. ఉరుమవేధంబులుచుత్తమాశ్వములు, సరిదిరథంబులు సలరుకాల్బలము, సోమమైసవరంబుచుట్టునుగాచి." గా. యు, కాం. (చూ. సోమము.)

సోమకర్కటి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరపుదోసె.

సోమధార. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఆకాశగంగ.

సోమపీథి. సం. వి. న్. పుం. యజ్ఞమునందు సోమపానము చేయువాఁడు. (చూ. సోమపీతి.)

సోమప్రఁడు. సం. వి. అ. పుం. ——వై.——

సోమము. ఉభ. వై. వి. పరాక్రమము. "క. అమితముని దానింగొనఁ, గాముదివిజులట్టియొక్కభుగమాభగముగ్, సోమ మునఁదాఁకిదివిజం, గ్రామంబారెంటఁ యొక్కఁడురథసముఁడ్." భార. ఆది 3, అ. (సోమమియొక్క రూపాంతరము)—సం. అ. పుం. 1. తిప్పతీఁగ; 2. జలము, 3. కర్పూరము; 4. దినమునొయొక్క పదునారవభాగము. (చూ. దినము.)

సోమయాజి. సం. వి. న్. పుం. యజ్ఞముచేసినవాఁడు.

సోమరాజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కారుగర్వేలి.

సోమరి. దృ. విశే. (సోమ+అరి.) అలసుఁడు, మందుఁడు. "సోమరిగాలి." పాం. 3, అ.

సోమవల్కము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెలితంత్రి; 2. ఈఁదు.

సోమవల్కలము. సం. వి. అ. పుం. వెలితంత్రి.

సోమవల్లరి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సోమదతార.

సోమవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తిప్పతీఁగ.

సోమవారము. సం. వి. అ. పుం. ఒక వారము. (ఇట్లు ఇందువారము మొ.) (చూ. వారము.)

సోమసూత్రము. సం. వి. అ. న. 1. పానవట్టమునుండి నీళ్లుపోవుదారి; 2. సోమసూత్రమువంటి ముఖభాగముగలిగిన రోపాపాత్రవిశేషము.

సోమాసి. వై. వి. సోమయాజి.

సోమించు. వై. అ. క్రి. 1. కరిపోలు "క. ఒరునిమొదుగుకో, సోమించి మురాంతకాసుఁడుఁడు." ఉ, పారి ౪, అ.—2. పరాక్రమించు; "ద్వి. సోమించి విజయల స్ఫురింపుఁచూచి, రాముఁడాభార్గవరాముధంగించె." గా. యు, కాం.—3 విజృంభించు; "ద్వి రాముంసుముఁడునిరముతి వివెవుడు, సోమించి యాడదు మ్రక్కించైక' రా మం, కాం—4. వ్యాపించు. "క. నేమమునసభలచివచి, త్రోపముంబుఁవాతవగుచుసోమించుటలే, నెమయిపరుఅయినర్వము, నైమిఅపెడకొండవంబుల వాధా." కవి ౬, అ.

సోమిద. వై. వి. తిప్పతీఁగ

సోమిదము. దే. వి. కలబంద.

సోమిదమ్మ. వై. వి. (సోమిద+అమ్మ.) సోమయాజిభార్య.

సోమిసాని. వై. వి. (సోమిద+సాని.)——వై——

సోము. వై. వి. సుఖము. విశే. అప్పము "చూపులువిషమూర్తు లకుసోముగ" భో. ౨, అ.

సోముఁడు. సం. వి. అ. పుం 1. చంద్రుఁడు; 2. శివుఁడు, 3. కుబేరుఁడు, 4. వాయువు, 5. పితృదేవత, 6. ఒక వసువు; (చూ. వసువు) 7. ఒకవానరుఁడు.

సోమెద. వై. వి. ఒకవిధము కూరాకు, సోమవల్లరి

సోమోద్భవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నర్మదానది.

సోయగము దే. వి. అందము, చక్కఁదనము. "సీ. అతిమునిత్యము సోయగముమించినవ్రాలువరుసతోనిరుగలవ్రాయునేర్పు." వి క్రే. ౧, అ.

సోరంగి. దే. వి. మత్స్యవిశేషము.

సోరణగండ్లు. దే. వి. బ. (సోరణము+గండులు.) గవాక్షము. "ఎ. గీ. మలయమారుతమేతెంచ నలిరుటాకు, గములనందులు సోరణగండ్లఁజొఁగ." భాను ౨, అ. (వృత్తియందేకవచనాంతము. "వ. మొఱుంగు కుంపుజా సోరణగండి చిఱుతవెన్నెలసోఁకున." ఉ, రా. ౬, అ. చూ. అలుపుల్లు)

సోరణము. దే. వి. గవాక్షము. (చూ. పట్టియ మూడవయర్థము.)

సోరు. దే. వి. సోరువు, పెట్టువు.

సోరువా. హిం. వి. మాంసపుచారు.

సోర్ణగండ్లు. దే. వి. బ. సోరణగండ్లుయొక్క రూపాంతరము. "ఎ. గీ. తెల్లవాఱుచున్నదియఅల్లార్చుచు, సోర్ణగండ్లయందుఁ జొచ్చియుదిని, తిరిగితేనుఁడొలతెత్తొరలెఁడేఁగ. గొనలువంకలొత్తు నవలఁద్రోచు." భార. ఉద్యో. ౨, అ.

సోల. దే. వి. పదునాఱుదమ్మెలయెత్తు వస్తువులకొట్టెడు కొలతవిశేషము, చిఱుందకము.

సోలము. దే. వి. 1. మత్తు; "ఎ, గీ. ఒండొరులచిత్తములువాటి యొలయుచున్న, చొక్కటెక్కుడుసేయంగసోలమదరి." విరా. ౨, అ. "సీ. అలరుతేనియఁగ్రోలియొలయుసోలంబునమురియు తేఁటులనును మ్రోఁతయింపు." భార. అను. ౧, అ.—2. తెక్కు. "సీ. సొలఁతులనుసుదీర్ఘుఁబలుకులయింపునఁ దూలంబు నొందఁ నుల." లక్ష్మి. ౨, అ. "సీ చూపులనిగురొత్తు సోలంబు తోడనసోలంబుతనువమేళవింప." విక్ర. ౧, అ.

సోలింత. దే. వి. వివశత్వమునొందిత్రాలుట. (చూ. సోలవు. విణ.)

సోలు. దే. అ. క్రి. వివశత్వమునొందిత్రాలు.

సోళాదొప్పి. దే. వి. దూష్యవిశేషము. "శా. సోళాదొప్పియు సెత్తముల్ మొదలుగాఁజాతంబులీవాఁడు సర్వేశ్వరా." జై. 3, అ. (కొన్నిచోట్ల సోళాండొప్పి అని కనఁబడుచున్నది.)

సౌ.

సౌండీర్యము. సం. వి. అ న. దిట్టఁదనము.

సౌకర్యము. సం. వి. అ. న. 1. అనాయాసము; 2. సూకర భావము

సౌకుమార్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుకుమారత్వము, 2. కావ్య గుణములలో నొకటి (చూ. గుణము)

సౌఖశాయనికుఁడు. సం. వి. అ పుం. రాజులను నిద్రమేలు కొలుపువాఁడు. విణ. సుఖనిద్రయాయని ప్రశ్నముచేయువాఁడు.

సౌఖ్యము. సం. వి. అ. న. సుఖము.

సౌగంధికము సం వి. అ. న. 1. చెంగలువ, 2. కామంచికి. పుం. 1. మాణిక్యవిశేషము; (ఇది ఆంధ్రమునందు పుట్టినది, అశోకపుచిగురు చాయగలది, మధ్యమజాతిరత్నము. చూ. మాణిక్యము) 2 గంధకము. డు. సుగంధవస్తువుల వ్యాపారము చేయువాఁడు.

సౌగంధ్యము. సం. వి. అ. న వాసన.

సౌచికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సుత్రపువాఁడు.

సౌజన్యము. సం. వి. అ. న. సుజనత్వము, మంచితనము.

సౌదాగరు. హిం. వి. వర్తకుఁడు, గుఱ్ఱములబేరగాఁడు.

సౌదామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. మెఱుపు; 2. ఒకదినుసు మెఱుపు, 5. ఒక అప్సరస్త్రీ (చూ. సౌదామిని.)

సౌదాయికము. సం. వి. అ. న. తల్లితండ్రులచేతనేనియు అన్నదమ్ములచేతనేనియు నియ్యఁబడు స్త్రీధనము.

సౌధము. సం. వి. అ. పుం, న. రాజగృహము, నగరు.

సౌనికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మృగపక్ష్యాదులను జంపి విక్రయించి జీవించువాఁడు.

సౌప్తికము. సం. వి. అ. న. 1. నిద్రించుటలోనగు సమయము నందు శత్రువులపైఁబడి చంపుట; 2. మహాభారతమునందలి యొకపర్వము.

సౌభాగినేయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. భాగ్యవతికూఁతురు.

సౌభాగినేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భాగ్యవతికొడుకు.

సౌభాగ్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుభగత్వము; 2. ఒక గ్రహయోగము. (చూ. యోగము.)

సౌభ్రాత్రము. సం. వి. అ. న. మంచితోఁబుట్టువుతనము.

సౌమనస్యము. సం. వి. అ. న. 1. సుమనోభావము; 2. శ్రాద్ధమునందు పిండదానానంతరము బ్రాహ్మణహస్తమునందిచ్చెడు పుష్పదానమంత్రము.

సౌమ్య. సం వి. అ పుం. ఒకసంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)

సౌమ్యుఁడు. సం. వి. అ పుం. బుధగ్రహము. విణ. 1. తిన్ననివాఁడు, 2. ఒప్పైనవాఁడు; 3. సోముఁడు దేవతగాఁగలవాఁడు.

సౌరభము. సం. వి. అ న. 1. వాసన; 2. కుంకుమము; 3. లోకము. పుం ఎద్దు.

సౌరభేయము. సం వి అ. పుం. ఎద్దు, బలీవర్దము.

సౌరభేయి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. ఆవు, గోవు.

సౌరభ్యము. సం. వి. అ. న. 1. వాసన; 2. ఒప్పిదము; 3. గుణగౌరవము.

సౌరము. సం. వి. అ. న. ఒక మతము. (చూ. మతము.)

సౌరాష్ట్రము. సం. వి. అ. న. కంచు. పుం. 1. ఒకదేశము; 2. రాగవిశేషము.

సౌరాష్ట్రికము. సం వి. అ. పుం. విషభేదము. విణ. సౌరాష్ట్రదేశ సంబంధమైనది.

సౌరి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. శనైశ్చరుఁడు; 2. యముఁడు.

సౌరికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కల్లమ్మువాఁడు, శబ్బలి.

సౌరు. దే వి. 1. అందము, 2. విధము. (చూ. సగులకాఁడు.) విణ. మనోజ్ఞము. (మొదటిరూపము సవరు. అందమునకు.—"చ. చలువలతోఁడవీనవరుసన్నముగా నిఁక సిందురాకుమీ." పీఠా. 3, అ.)

సౌవర్చలము. సం. వి. అ. న. ఒకదినుసు ఉప్పు.

సౌవర్ణకరణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఓషధివిశేషము. (దీనితోచేరిన తక్కినమూఁడు.—విశల్యకరణి, సంధానకరణి, సంజీవకరణి.)

సౌవిదల్లుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురపు కావలివాఁడు.

సౌవిదుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——

సౌవీరము. సం. వి. అ. న. 1. పులియఁబెట్టిన కడుగునీళ్లు; 2. నీలాంజనము; 3. రేఁగుఁబండు. పుం. ఒకానొకదేశము.

సౌశీల్యము. సం. వి. అ. న. సుశీలత్వము.

సౌష్ఠవము. సం. వి. అ. న 1. సుష్ఠుభావము; 2. నాట్యాంగ విశేషము.

సౌహార్దము. సం. వి. అ. న. సుహృద్భావము, స్నేహము.

సౌహిత్యము. సం. వి. అ, న. తృప్తి, తనివి.

సౌహృదము. సం. వి. అ. న. (చూ.) సౌహార్దము.

సౌహృద్యము. సం వి. అ. న.——పై——

స్కం.

స్కందుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి.

స్కంధము. సం. వి. అ. పుం. 1. మూపు; 2. చెట్టుబోదె; 3. యుద్ధము; 4. సమూహము; 5. శరీరము. డు. ధర్మార్థదేశపు రాజు. (స్కంధత్రయము—ఆదానము, నిదానము, చికిత్స.) (ఇవి వైద్యశాస్త్రమునందలివి) స్కంధపంచకము,—రూప, వేదనా, విజ్ఞాన, సంజ్ఞా, సంస్కారములు. (ఇవి బౌద్ధశాస్త్రోక్తములు.)

స్కంధపట్టిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. కలుపునకుకట్టెడు గంధపట్టె.
స్కంధశాఖ. సం. వి. అ. స్త్రీ. చెట్టునిమొదటికొమ్మ.
స్కంధావారము. సం వి. అ పుం. 1. దండువిడిసినచోటు; 2. దండు.
స్కన్నము. సం. విశే. (అ. అ అ.) జారినది.

స్ఖ.

స్ఖలనము. సం. వి. అ. న. 1. జారుపాటు; 2. తొట్రుపాటు.
స్ఖలించు. సం. అ. క్రి. 1. జారు. 2. తొట్రుపడు
స్ఖలితము. సం. విశే. (అ. అ అ.) 1. జారినది; 2 తొట్రుపడినది.

స్ఖా.

స్ఖాలిత్యము. సం. వి. అ. న స్ఖలితభావము, పొరపాటు.

స్టా.

స్టాంపు. ఆం. వి. బిల్ల, ముద్ర, ముద్రవేసినకాగితము.

స్టీ.

స్టీమరు. ఆం. వి. పొగయోడ.

స్టే.

స్టేషన్. ఆం.వి. ఉండుతావు. (పోలీసుస్టేషన్, రైలుస్టేషను మొ.)

స్త.

స్తంబకరి. సం. వి. ఇ. పుం ధాన్యము.
స్తంబఘనము. సం. వి అ. పుం. వరిపైరుమొదలగువానిపోవుడు కాడపలిలోనగునది.
స్తంబఘ్నము. సం. వి. అ. పుం.——పై ——
స్తంబము. సం. వి. అ పుం. 1. వరిలోనగువానిగంట; 2. బోదలేని చిన్నచెట్టు.
స్తంబేరమము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగు, గజము.
స్తంభనము. సం. వి. అ. న. 1. స్తంభింపఁజేయుట; 2. మంత్రశక్తిచేత అగ్నిలోనగువానిశక్తి పనిగాఁజేయుట. (ఇది షడ్విద్యలలో నొకటి. చూ. విద్య.)
స్తంభబలి. సం. వి. ఇ. పుం. (చూ.) కంబవల్లి.
స్తంభము. సం. వి. అ. పుం. 1. కంబము; (గృహముత్తభస్తంభము కపోతము.) 2. స్తంభనపాటు.
స్తంభయిత. సం. విశే. (ఋ. ఋ. ఋ.) స్తంభించువాఁడు.
స్తంభించు. సం. అ. క్రి. స్తంభనపడు. అం, ప్రే. స్తంభనపడఁజేయు. "భుజస్తంభమ్ముల స్తంభించి." భార. అర. 3, ఆ. (సంస్తంభించు అనియు)
స్తనంధయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పాలుత్రాగెడు ఆఁడుబిడ్డ, చంటిపాప.
స్తనంధయుఁడు. సం వి. అ. పుం. పాలుత్రాగెడు మగబిడ్డ, చంటిపాప.
స్తనము. సం. వి. అ. పుం. కుచము, చన్ను.
స్తనయిత్నువు. సం. వి. ఉ పుం. 1. మబ్బు; 2. ఉరుము.
స్తనితము. సం. వి. అ. న. ఉరుము, గర్జనము.
స్తన్యము. సం. వి అ. న. చనుపాలు.
స్తబకము. సం వి. అ. పుం. పూగుత్తి, గుచ్ఛకము.
స్తబ్ధము. సం. విశే (అ. అ. అ) 1. బిగిసినది. 2. ముడిఁగినది
స్తబ్ధరోమము. సం. వి. న్. పుం. పంది, వరాహము.
స్తిమితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తడిసినది.
స్తవము. సం. వి. అ. పుం. స్తోత్రము, పొగడిక.

స్తి.

స్తిమితము. సం విశే. (అ. అ. అ.) 1. కదలనిది, 2. తడిసినది.

స్తు.

స్తుతము. సం. విశే. (అ. అ. అ) స్తోత్రముచేయఁబడినది.
స్తుతి. సం వి ఇ. స్త్రీ. స్తోత్రము, పొగడిక.
స్తుతించు. సం స క్రి. స్తోత్రముచేయు, పొగడు.
స్తుతిపాఠకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టువాఁడు.
స్తుత్యము. సం విశే. (అ. అ. అ) స్తోత్రముచేయఁదగినది.

స్తూ.

స్తూపము. సం. వి. అ. పుం. మట్టిమొదలగువానిదిబ్బ.

స్తే.

స్తేనుఁడు. సం. వి అ. పుం. దొంగ, దొరుఁడు.
స్తేమము. సం. వి అ. పుం. తడియుట, సముంతనము.
స్తేయము. సం. వి అ. న. దొంగతనము, చౌర్యము.
స్తేయి. సం. వి న్. పుం. దొంగ, చోరుఁడు.

స్తై.

స్తైన్యము. సం వి అ. న. దొంగతనము, చౌర్యము.

స్తో.

స్తోకకము సం వి. అ. పుం. చాతకపక్షి, వానకోయిల.
స్తోకము. సం. వి అ. న. నీటిబొట్టు. పుం. వానకోయిల. విశే. అల్పము.
స్తోత్రము. సం. వి. అ. న. స్తుతి, పొగడిక.
స్తోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము; 2. స్తోత్రము; 3. యజ్ఞము.

స్త్రీ.

స్త్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆఁడుది. (స్త్రీజాతులు నాలుగు.—పద్మిని, చిత్రిణి, హస్తిని, శంఖిని.)

స్త్రీ...వము. సం. వి. అ. పుం. శిశ్నము, ప్రకాశము.

స్త్రీధనము. సం. వి. అ. న. అధ్యగ్న్యాదికృతాది స్త్రీస్వత్వధనము. (ఇవి పదివిధములు. అధ్యగ్నికము, అధ్యావాహనికము, ప్రీతిదత్తము, భ్రాతృప్రాదాయికము, మాతృప్రాదాయికము, పితృప్రాదాయికము)

స్త్రీధర్మిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఋతుమతి, ముట్టుది.

స్త్రీభూషణము. సం. వి. అ. న. మొగలి.

స్త్రై.

స్త్రైణము. సం. వి. అ. న. స్త్రీస్వభావము. విశే. స్త్రీసంబంధమయినది.

స్థ.

స్థండిలము. సం. వి. అ. న. వ్రతము పూనినవాఁడు పండుకొనుటకు దర్భాదులచే సంస్కరింపఁబడినభూమి. అగ్నిహోత్రము నుంచుటకై సంస్కరించిన స్థానము, (అవిగొండలు)

స్థగనము. సం. వి. అ. న. కప్పు, ఆచ్ఛాదనము.

స్థగితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) కప్పఁబడినది, ఆచ్ఛాదితము.

స్థపతి. సం. వి. ఇ. పుం. 1 శిల్పివిశేషము, 2. బృహస్పతిసవమనుదేశ యజించినవాఁడు, 3. అంతఃపురపుకావలివాఁడు. విశే. శ్రేష్ఠుఁడు.

స్థపుటము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మధ్యోన్నతము పార్శ్వనిమ్నము నైనది

స్థలపద్మిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెట్టతామర.

స్థలము. సం. వి. అ. న. మెట్టనేల.

స్థలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ——పై——

స్థవిరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ముసలివాఁడు.

స్థవిష్ఠము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి స్థూలము.

స్థవీయము. సం. విశే. (స్. ఈ. స్.) రెంటికంటె మిక్కిలి స్థూలము.

స్థా.

స్థాండిలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్థండిలభూమియందుశయనించెడు వ్రతి, స్థండిలశాయి.

స్థాణువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. మేకు; 2. శివుఁడు. పుం, న. కొమ్మలులేనిచెట్టు, మోడు. విశే. స్థిరమయినది.

స్థాత. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) ఉండువాఁడు.

స్థాతవ్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఉండఁదగినది.

స్థానము. సం. వి. అ. న. 1. చోటు, 2. ఉనికి; 3. త్రివర్గమునందొకటి, (అనఁగా క్షయస్థానవృద్ధివర్గమునందు శత్రువులకు సమముగానుండుట. చూ. వర్గము.) 4. విలుకానియుద్ధమప్పటినిలుపు; (ఇది పంచవిధము.— ప్రత్యాలీఢము, ఆలీఢము, సమపదము, విశాఖము, మండలము.) 5. పోలిక.

స్థానాపతి. సం. వి. అ. పుం. మఠవర్తి.

స్థాని. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) స్థానముగలది.

స్థానికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. స్థానమునకధ్యక్షుఁడు; 2. గుడిపారుపత్తెగాఁడు

స్థానీయము. సం. వి. అ. న. పట్టణము, ప్రోలు.

స్థాపకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్థాపించువాఁడు.

స్థాపత్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అంతఃపురపు కావలివాఁడు. పెగ్గడి.

స్థాపనము. సం. వి. అ. న. 1. స్థాపించుట; 2. సమాధి; 3. పుంసవనము.

స్థాపని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. చిరుబొద్ది.

స్థాపించు. సం. స. క్రి. స్థాపనముచేయు, నిలుపు.

స్థాపితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. నిలుపఁబడినది; 2. నిర్ణయింపఁబడినది.

స్థామము. సం. వి. న్. న. శరీరబలము.

స్థాయి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) ఉండునది.

స్థాయిభావము. సం. వి. అ. పుం. రసస్థిరపాదుక.

స్థాయుకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రామమున కధికారి.

స్థాలము. సం. వి. అ. న. భోజనపాత్రము, కంచము.

స్థాలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1 వంటకుండ, రావి, 2. కలిగొట్టు.

స్థాలీపులాకన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. కుండెఁడు అన్నమునకు ఒక మెతుకుపట్టిచూచుట అనెడు న్యాయము.

స్థావరము. సం. వి. అ. న. వింటినారి. పుం. కొండ. విశే. కదలనిది.

స్థావిరము. సం. వి. అ. న. వృద్ధత్వము, ముదిమి.

స్థాసకము. సం. వి. అ. పుం. 1. దేహమునందినకుంకుమలోనగునది; కుంకుమలోనగువానిపూఁత. (అనిగొందలు) 2. నీటిలోనగువానియందలిబుగ్గ.

స్థాస్నువు. సం. విశే. (ఉ.) బహుకాలము ఉండునది.

స్థి.

స్థితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. ఉన్నది. 2. నిలుచున్నది; 3. నిర్ణయింపఁబడినది; 4. ప్రతిజ్ఞ చేయఁబడినది.

స్థితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. ఉనికి; 2. కూర్చుండుట; 3. నిలుకడ; 4. మేర.

స్థిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. ముయ్యాకుపొన్న. అ. పుం. ము. 1. కొండ; 2. చెట్టు; 3. మోక్షము. డు. శని. విశే. నిలుకడైనది.

స్థిరవారము. సం. వి. అ. పుం. శనివారము. (ఇట్లు మందవారము.) (చూ. వారము.)

స్థిరాయువు. సం. వి. స్. పుం. బూరుగు.

స్థూ.

స్థూణ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. స్తంభము; 2. ఇనుపప్రతిమ.

స్థూరి. సం. వి. న్. పుం. బరువుమోసెడుపశువు.

స్థూలనాసము. సం. వి. అ. పుం. పంది, సూకరము

స్థూలపుష్పకము. సం. వి. అ. పుం. మూదనకీ.

స్థూలము. సం. వి. అ. న. గుడారము. విణ. 1. బలిసినది; 2. బుద్ధిలేనిది.

స్థూలలక్షుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. మిక్కిలి యీవి కాఁడు; 2. మిక్కిలి నెర్పుకాఁడు.

స్థూలోచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. 1. పెద్దఱాయి; 2. బొటిమ; 3. ఏనుఁగు నడిశరవునడ, 4. అసాకల్యము.

స్థే.

స్థేమము. సం. వి. న్. న. శరీరబలము.

స్థేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. పురోహితుఁడు; 2. తీర్పరి. విణ. మిక్కిలి స్థిరుఁడు.

స్థై.

స్థైర్యము. సం. వి. అ. న. స్థిరత్వము, పుం. జోత్రి.

స్థౌ.

స్థౌణేయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గండివనముకీ; 2. మూచికీ.

స్థౌరము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱమువీఁపునమోపెడుబరువు.

స్థౌరి. సం. వి. న్. పుం. బరువుమోపెడుగుఱ్ఱము.

స్థౌల్యము. సం. వి. అ. న. స్థూలభావము.

స్న.

స్నపనము. సం. వి. అ. న. స్నానము, మునుక.

స్నపితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్నానముచేసినది.

స్నవము. సం. వి. అ. పుం. స్రవణము, కాఱుట.

స్నస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నన్నపునరము.

స్నా.

స్నాతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్నానశీలవ్రతుఁడు (చూ. వ్రతి.)

స్నాతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్నానముచేసినవాఁడు.

స్నానము. సం. వి. అ. న. నలుఁగుపిండి.

స్నానీయము. సం. వి. అ. న. 1. మునుక; 2. నలుఁగుపిండి.

స్నాయువు. సం. వి. ఉ. పుం, స్త్రీ. నన్నపునరము.

స్ని.

స్నిగ్ధము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. స్నేహముగలది; 2. నునుపుగలది; 3. చిక్కనగలది

స్నిగ్ధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్నేహితుఁడు.

స్ను.

స్నుక్కు. సం. వి. క్. స్త్రీ. జెముడుకీ.

స్నుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఱినది, ఱిఱుకు.

స్నువు. సం. వి. ఉ. పుం. కొండనెత్తము.

స్నుష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కోడలు.

స్నుహి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. జెముడుకీ.

స్నే.

స్నేహము. సం. వి. అ. పుం. 1. చెలిమి; 2. చేమురు.

స్నేహించు. సం. అ. క్రి. స్నేహముచేయు.

స్నేహితుఁడు సం. వి. అ. పుం. చెలికాఁడు విణ. చెలిమిగలవాఁడు.

స్నై.

స్నైగ్ధ్యము సం. వి. అ. న. స్నిగ్ధభావము, స్నేహము.

స్ప.

స్పందము. సం. వి. అ. పుం. ఇంచుకకంపము.

స్పర్ధ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. పోటి, 2. పోరి; 3. క్రమక మున్నతి.

స్పర్ధాళువు. సం. విణ. (ఉ.) స్పర్ధగలవాఁడు.

స్పర్శము. సం. వి. అ. న. 1. తాఁకుడు, 2. ఈవి. పుం. వాయువు.

స్పర్శము. సం. వి. అ. పుం. 1. తాకుడు; 2. తాఁకునది, 3. ఈవి; 4. వ్యాధి.

స్పర్శవేధి. సం. వి. న్. పుం. (చూ.) పరుసవేది.

స్పశము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము, పోరు.

స్పశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 వేగులవాఁడు; 2. పులితోడను ఏనుఁగుతోడను పోట్లాడెడువాఁడు.

స్పష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) వెల్లడియైనది.

స్పృ.

స్పృక్క. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పిక్కకీ.

స్పృక్కు. సం. వి. క్. స్త్రీ. స్పర్శము.

స్పృశి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వాఁకుడుకీ.

స్పృశించు. సం. స. క్రి. తాఁకు. (సంస్పృశించు అనియు.)

స్పృశ్యము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్పృశింపఁదగినది.

స్పృష్టకాండుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆయుధమునుధరించి జీవించువాఁడు.

స్పృష్టము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్పృశింపఁబడినది. (ఊర స్పృష్టము అనియు.)

స్పృష్టి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తాఁకుడు.

స్పృహ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ఇచ్ఛ, కోరిక.

స్పృహణీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కోరఁదగినది.

స్పృహ్యము. సం. వి. అ. పుం. మాదిఫలము. విణ. కోరఁదగినది.

స్పృ.

స్పృష్ట. సం. విశే. ఋ. పుం. తపింపఁజేయురోగము.

స్ఫ.

స్ఫట. సం వి. ఆ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. పాముయొక్కపడగ.

స్ఫటీ. సం. వి. న్. పుం. పాము. "స్ఫటిరాడాదివరాహాక్రిక బలుఁడా." బ్ర. ౧, ౮

స్ఫటికము. సం. వి. అ. పుం. పటికపురాయి.

స్ఫా.

స్ఫాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వృద్ధి.

స్ఫారము. సం. వి. అ పుం. 1. తలకము; 2. బంగారుతో నగువానిపిలిక విశే. అధికముయినది.

స్ఫి.

స్ఫిక్కు. సం. వి. చ. శ. స్త్రీ. పిఱుఁదులయున్నతి.

స్ఫిరము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అధికమైనది.

స్ఫీ.

స్ఫీతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అధికమైనది

స్ఫు.

స్ఫుటనము. సం. వి. అ. న. భేదించుట.

స్ఫుటము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. స్పష్టమైనది, 2. వికసించినది.

స్ఫురణము. సం. వి. అ. న. 1. అదురుట, 2. తోఁచుట.

స్ఫురించే. సం. అ. క్రి. 1. అదురు. 2. తోఁచే.

స్ఫురితము. సం. వి. అ. న. 1. చంచలవికారము; 2. రతిబంధవిశేషము. విశే. 1. అదిరినది; 2. తోఁచినది.

స్ఫులింగము. సం. వి. అ. పుం. అగ్నికణము, మిడుఁగురు.

స్ఫూ.

స్ఫూర్జకము. సం. వి అ. పుం. తుమ్మికి.

స్ఫూర్జథువు. సం. వి. ఉ. పుం. వజ్రధ్వని.

స్ఫూర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. అదురుట; 2. తోఁచుట.

స్ఫే.

స్ఫేష్ఠము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి అధికముయినది.

స్ఫో.

స్ఫోటకము. సం. వి. అ. పుం. బొబ్బలుపొక్కెడు రోగవిశేషము.

స్ఫోటము. సం. వి. అ. పుం. భేదించుట.

స్మ.

స్మయము. సం. వి. అ. పుం. 1. గర్వము; 2. ఆశ్చర్యము.

స్మరణము. సం. వి అ న. 1. తలఁపు; 2. జ్ఞప్తి.

స్మరహరుఁడు. సం. వి అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

స్మరాంకుశము. సం. వి. అ. పుం. పెంచిదిద్దినగోరు.

స్మరించే. సం. స క్రి. స్మరణముచేయు, తలఁచే.

స్మరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మన్మథుఁడు, మరుఁడు.

స్మర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) స్మరించువాఁడు.

స్మా.

స్మారితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తలంపుపాకిరి. (చూ. పాకి.)

స్మార్తము. సం. వి. అ. న. స్మృత్యుక్తకర్మము. విశే. స్మృతిసంబంధమైనది.

స్మి.

స్మితము. సం. వి. అ. న. అధరమునందు మాత్రము ప్రకాశించెడు చిఱునవ్వు (ఇది యుత్తమము. చూ. హాసము.)

స్మితి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. స్మితము, చిఱునగవు.

స్మృ.

స్మృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ) తలఁపఁబడినది.

స్మృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తలఁపు; 2. ధర్మశాస్త్రము, 3. బుద్ధి; 4 ఒక యర్థాలంకారము. (చూ. అలంకారము.)

స్మే.

స్మేరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కొంచెము నవ్వినది, 2. వికసించినది.

స్య.

స్యందనము. సం. వి. అ. న. 1. కాఱుట; 2. జలము. పుం. తినాసముకి. పుం న. రథము.

స్యందము. సం. వి. అ. పుం. స్రవణము, కాఱుట.

స్యంది. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) స్రవించునది.

స్యందని. సం వి. ఈ. స్త్రీ. చొంగ, లాల.

స్యదము. సం. వి. అ. పుం. వేగము, వడి.

స్యన్నము. సం విశే. (అ. అ. అ.) కాఱినది, ద్రుతము.

స్యా.

స్యాలిక. సం వి. అ. స్త్రీ. భార్యతోడఁబుట్టినది. (రూ. శ్యాలిక.)

స్యాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార్యతోడఁబుట్టినవాఁడు. (రూ. శ్యాలుఁడు.)

స్యూ.

స్యూతము. సం. వి. అ. పుం. తట్టిక, దాఁగర. విశే. కట్టఁబడినది.

స్త్యాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. మొత్తు; 2. సంహతి.
స్త్యానము. సం. వి. అ. పుం. ఘనము, స్త్యానము.

స్ర.

స్రంసనము. సం. వి. అ. న. క్రిందపడుట.
స్రంసి. సం. వి. న్. న. పోఁ. పుం. గోముగుబ్బి. విణ. క్రిందపడునది.
స్రగ్గు. దే. అ. క్రి. సగ్గునకు మొదటిరూపము.
స్రగ్వి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) పూలదండగలవాఁడు.
స్రజము. సం. వి. జ్. స్త్రీ. పూలదండ, హారము.
స్రవ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చోఁగి. అ. పుం. ము. కాఱుట.
స్రవంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, తరంగిణి, ఏఱు.
స్రవణము. సం. వి. అ. న. స్రవము, కాఱుట.
స్రవించు. సం. అ. క్రి. కాఱు. (స్రవియించు అనియు.)
స్రష్ట. సం. వి. ఋ. పుం. బ్రహ్మ, దాత, వలువ.
స్రస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) జారినది, చ్యుతము.

స్రా.

స్రావకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఱునది.
స్రాణము. దే. వి. అగసాలవానికొ అమ్మట్టు.
స్రావము. సం. వి. అ. పుం. స్రవము, కాఱుట.
స్రావి. దే. వి. నరకయొక్క మాఱురూపము.

స్రు.

స్రుక్కఁబడు. దే. అ. క్రి. (స్రుక్కన్ + పడు.) స్రుక్కి దుఃఖించు. "అవమతి నొందిన స్రుక్కఁబడక" భార. విరా. ౧, ఆ. (స్వార్థమున పడు.)
స్రుక్కు. ఉభ. దే. అ. క్రి. 1. వెనుదీయు; "ఉ. పాపవృత్తికిన్, స్రుక్కకనైరమిత్తికను గ్రూరుఁడనై యటుసేఁతదూఁగఁగా, దిక్కులుగల్గఁగాదనను దిక్కుఁబోయితిగాని యిట్టిమూఁక." నిర్వ. ౫, ఆ.—2. భయపడు; "స్రుక్కుమువాఁడనకాతనిమియుఁగా." భార. అర. ౪, ఆ. "శే. రక్కముతేఁడనేడిటు స్రుక్కనేల, దురములోపల మూర్తురఁదొడరిగెలుచు, జాదలిన్నెనఁగలవెదజంకుమాని, చెఱుపుదొడరిని ద్రిలిమిచేయుమిఁటి." అధ్య. యు, కాం.—3. ముడుఁగు; "క. జిక్కవలలరఁజకోరము, లుక్కఱఁగ మలములు విరియకొగిఁగైరవములో, స్రుక్కి కముద్వానఁబులు, మ్రుక్కదిశలువెలుఁగభాస్కరుఁడు పొడతెంచెన్." భో. ౧, ఆ.—4. ముడుతపడు; "శే. కలయసరసివెం డ్రుకలు స్రుక్కఁజర్మంబు, లేఁ పువంగిబొమలు వ్రేలఁబడియు, గన్ను లనుభ్రదప్పఁగదలెవంతంబులు, కంగకలపిఁగెకిరముకదలఁదొడఁగె" భో. ౬, ఆ.—5. తగ్గు, (చూ. ముడుఁగువెండవయర్థము.) 6. దుఃఖించు; "ఉ. సత్యయుంతకన్, స్రుక్కియున్నదిమహిమసూచితకోటులు విన్నవింపఁగన్." పా. ౧, ఆ.—7. చింతించు; "భీమసమాధవసైన్యసంబునన్ స్రుక్కుచు సంరెవైపరుఁడుమంగడుఁ చింతతహించె." సై ౪, ఆ.—8. మూర్ఛిల్లు; "శే. కంకటము ధూళియంగంబుగాఁడిబోకఁ, గ్రూరనారాచమేసిన స్రుక్కవక్రఁడు." భార. ద్రో, ౨, ఆ.—9. సంకోచించు; "తానికితజ్ఞు స్రుక్కమతీతభామినులరోత్సవ బల్కెడు." భార. విరా. ౧, ఆ.—10. వాడు, "శే. కంటుటెండకాఁకకోగగాముథంగిఁ, బాయతేనియ నెంతయుఁబలముడఁగి, స్రుక్కి." పారి. ఛా. ౬, ఆ.—11. చేటుగాను, అము. ౫, ఆ.—౨. 1. చిక్కు; "సీ. మార్గాలకంబుల స్రుక్కుడక్కఁగఁదీర్చి కలక్కనిమ్ముకము రోమముత్రఁవెట్టు." సై ౬, ఆ.—2. దుఃఖము; "భోగంబులన్ మిచ్చన్ స్రుక్కును గయుండు." భార. శాం. ౨, ఆ.—3. కోరము; "సీ. సౌఖ్యంబుదుఃఖంబు సంప్రాప్తమైనరోమున్ స్రుక్కులు లేకయుండనేని" పు ౧, ఆ.—4. ఐ. కదుపుడిఁడుముడుతలు. "సీ. నగవులునరుక్కులు వదిలుగాయుంతలు స్రుక్కులుకరఁగలు పొక్కిరిమడి" విలా. ౨, ఆ.— సం. చ్. స్త్రీ. మిగ్గసంటియజ్ఞోపకరణవిశేషము.

స్రుతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) కాఱినది.
స్రుతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కాఱుట.
స్రువ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అందగొడ్డి; 2. చోఁగి. అ. పుం. ము. స్రుగ్భేదము.
స్రువావృక్షము. సం. వి. అ. పుం. ముఱువెంగలి. (చూ. స్రువావృక్షము)

స్రో.

స్రోతస్విని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నది, నిమ్నగ, ఏఱు.
స్రోతస్సు. సం. వి. స్. న. 1. ప్రవాహము, 2. ఏఱు, 3. నీరు వచ్చెడితూము; 4. ఇంద్రియము, 5. తొండము చివర.
స్రోతోంజనము. సం. వి. అ. న. నీలాంజనము.

స్లే.

స్లేటు. ఆం. వి. రాతిపలక.

స్వ.

స్వకము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వకీయము.
స్వకీయము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) తనది.
స్వచ్ఛందము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వతంత్రము.
స్వచ్ఛము. సం. వి. అ. పుం. తెలుపు. విణ. తెల్లనిది.
స్వజనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సగోత్రుఁడు, జ్ఞాతి.
స్వతంత్రము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) స్వాంగము.
స్వతంత్రించు. సం. అ. క్రి. ఒకరియనుమతిలేకతానుగానేర్పడు.
స్వధితి. సం. వి. ఇ. పుం. గండగొడ్డలి, వరకుల్ర.
స్వనము. సం. వి. అ. పుం. మ్రోఁత, శబ్దము, ధ్వని.
స్వనితము. సం. వి. అ. న. ఉఱుము. విణ. మ్రోసినది.
స్వప్నక్కు. సం. విణ. (జ.) నిదురపోతు.
స్వప్నము. సం. వి. అ. పుం. 1. కల; 2. నిదుర; 3. ఉంపు.
స్వభాను. సం. వి. ఉ. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
స్వభావము. సం. వి. అ. పుం. స్వధర్మము.
స్వభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. విష్ణువు; 2. శివుఁడు.
స్వము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. ధనము; 2. తాను. విణ. తనది.

స్వయంభువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1. బ్రహ్మ; 2. విష్ణువు; 3. శివుఁడు; 4. మన్మథుఁడు.

స్వయంవర. సం. వి. అ. స్త్రీ. తనంతట మగనివరించుకట్టి యాఁడుది.

స్వరము. సం. వి. అ. పుం. 1. అకారాది, 2. ఉదాత్తాది, (ఉదాత్తము, అనుదాత్తము, స్వరితము) 3 షడ్జాది; (స, రి, గ, మ, ప, ధ, ని) 4. ముక్కుగాలి, 5. కంఠధ్వని.

స్వరాట్టు. సం. వి. ట్. పుం. 1. బ్రహ్మము; 2. ఇంద్రుఁడు. (చూ. స్వరాటు)

స్వరితము. సం. వి. అ పుం స్వరవిశేషము. (చూ. స్వరము.)

స్వరువు. సం. వి. ఉ. పుం. 1 వజ్రాయుధము, 2. యూపస్తంభముయొక్క తునుక; 3. బాణము, 4 యజ్ఞము. విణ స్వతంత్రము.

స్వరూపము. సం. వి. అ. న. స్వభావము.

స్వర్గము. సం. వి. అ. పుం. దేవలోకము, వేల్పుఁబ్రోలు.

స్వర్ణకారుఁడు సం. వి. అ. పుం. అగసాలెవాఁడు.

స్వర్ణక్షీరి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. రెడ్డివారినాఁబ్రాలు.

స్వర్ణది. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ఆకాశగంగ, వేల్పుటేఱు.

స్వర్ణపారేవతము. సం వి. అ. న. పెద్దయీఁడి.

స్వర్ణము. సం వి. అ. న. బంగారు. పుం ఎఱ్ఱవుంకాయచెట్టు

స్వర్భానువు. సం. వి. ఉ. పుం. రాహువు

స్వల్పము. సం. విణ. (అ. అ అ) మిక్కిలి అల్పమయినది.

స్వవాసిని. సం. వి ఈ. స్త్రీ. 1. పేరంటాలు, 2. పుట్టినింట నుండెడి యాఁడుది.

స్వస. సం. వి. ఋ. స్త్రీ. తోఁడబుట్టినది.

స్వస్తి. సం. ఇ. అవ్య. శుభము. "స్వస్తియగుఁగాక." పారి. ఆ 3, అ.

స్వస్తికము. సం. వి. అ. పుం. 1 తూర్పువాకిలిగల రాజగృహము, 2. వేడుకము, 3. భుజబంధవిశేషము; 4. మంగళవస్తువు 5. ముగ్గుత్రిహస్తవిన్యాసవిశేషము, 6. అభినయహస్తవిశేషము, (వ్రేళ్లుదాఁపబడిన చేతులను మణికట్లయందుఁగూర్చి విలోమముగా నెదుటవక్క పట్టినది.) 7. పాముయొక్క పడగమీఁదనుండు మొదలుగల యర్ధచంద్రాకారపు నల్లనిరేఖ.

స్వస్తిముఖము. సం. వి. అ. పుం. జాబు.

స్వస్తిముఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బ్రాహ్మణుఁడు, 2. బట్టువాఁడు.

స్వస్థము. సం. విణ (అ. ఆ. అ) నెమ్మదిగానుండునది.

స్వస్రీయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మేనకోడలు. అ. పుం. డు మేనల్లుఁడు.

స్వా.

స్వాంతము. సం. వి. అ. న. 1. మనస్సు; 2. గుహ.

స్వాగతము. సం. వి. అ. న. 1. కుశలప్రశ్నము; 2. సుఖముగ రాక, 3. వృత్తవిశేషము.

స్వాచ్ఛము. సం. వి. అ. న. స్వచ్ఛత.

స్వాతంత్ర్యము. సం. వి. అ. న. స్వతంత్రభావము, స్వతంత్రత.

స్వాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. స్వంజ్ఞాదేవి. ఇ. పుం, స్త్రీ. ఈ. స్త్రీ. నక్షత్రవిశేషము. (చూ. నక్షత్రము.)

స్వాదనము. సం. వి. అ. న. పానము.

స్వాదము. సం. వి. అ. పుం. 1. రుచి, 2. రుచిచూచుట.

స్వాదితము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) పానముచేయఁబడినది.

స్వాదుకంటకము. సం. వి. అ. పుం. 1. పల్లేరు; 2. ములువెలఁగ.

స్వాదుగన్ధుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. తియ్యవిలుకాఁడు; మన్మథుఁడు.

స్వాదురస. సం వి. ఆ. స్త్రీ 1 గొరుగొలిమిడి, 2. ద్రాక్ష.

స్వాదువు. సం విణ (ఉ.) 1. ఇంపయినది; 2. సరసమైనది; 3. తియ్యనిది.

స్వాదూదము. సం వి అ. పుం. మంచినీళ్లసముద్రము.

స్వాద్వి. సం. వి. ఈ స్త్రీ. ద్రాక్ష.

స్వాధీనపతిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్వాధీనుఁడైన పెనిమిటిగల నాయిక. (చూ నాయిక.)

స్వాధీనుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) తనకు లోఁబడినవాఁడు.

స్వాధ్యాయము. సం వి. అ. పుం. 1. వేదాధ్యయనము; 2. వేదము; 3. జపము.

స్వాధ్యాయి. సం వి. న్. పుం. 1. వేదాధ్యయనముచేయువాఁడు; 2 పట్టణమునందలి వర్తకుఁడు.

స్వానము. సం. వి. అ. పుం. స్వనము, ధ్వని, మ్రోఁత.

స్వాపతేయము. సం. వి అ. న. ధనము, విడిముడి.

స్వాపము. సం. వి. అ. పుం. 1. నిద్ర; 2. శయనము; 3. అజ్ఞానము; 4. తిమ్మిరి.

స్వాభావికము. సం. విణ. (అ. ఈ అ.) స్వభావముచేతఁగలిగినది

స్వామి. సం. వి. న్ పుం 1 ఒడయఁడు; 2. కుమారస్వామి. విణ. అధికారి.

స్వామిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒడయరాలు.

స్వామ్యము. సం. వి. అ. న. ప్రాంతము. (అష్టస్వామ్యములు — విక్రయ, దాన, వినిమయ, జల, తరు, పాషాణ, నిధి, నిక్షేపములు.)

స్వారాజ్యము. సం. వి. అ. న. స్వర్గలోకపు దొరతనము.

స్వారాట్టు. సం. వి. ట్. పుం. స్వర్గలోకాధిపతి, ఇంద్రుఁడు.

స్వారి. దే. వి. వాహ్యాళి, విహారము. "ఎ, గీ. శివుఁడు మంధానగిరిశుంగశృంగవీథిఁ, జెలువుమీఱంగస్వారిపంచేయునప్పుడు." ఉ, రా. ౧, అ.

స్వాస్థ్యము. సం. వి. అ. న. స్వస్థత, నెమ్మది.

స్వాహా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. అగ్నిభార్య.

స్వి.

స్విన్నము సం విణ. (అ. అ. అ.) స్వేదముతోఁగూడినది.

స్వీ.

స్వీకరించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు.

స్వీకర్త. సం. విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) స్వీకరించువాఁడు.

స్వీకారము. సం. వి. అ. పుం. అంగీకారము.

స్వీకృతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) అంగీకరింపఁబడినది.

స్వీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పతియందుమాత్రము అనురాగముగల నాయిక. (చూ. నాయిక.) విశే. తనది.

స్వే.

స్వేదజము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెమటవలనఁబుట్టినది. (పురుగులోనగునది)

స్వేదని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పెనము, కందువు.

స్వేదము. సం. వి. అ. పుం. 1 చెమట. 2. చెమట పోయుట.

స్వై.

స్వైరి. సం. విశే. (న్ ఈ. న్) స్వతంత్రుఁడు.

స్వైరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రంకులాఁడి, జారిణి.

స్వైరిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. యథేచ్ఛత.

స్వైరుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1 స్వతంత్రుఁడు, 2. పామరి.

హ.

హ. ఒకయక్షరము.

హుంకరించు వై. అ. క్రి. అహంకరించు.

హుంకారము. వై. వి. అభిమానము, అహంకారము "తనకుఁ గూలము దుఃఖములకు దేహముకర్తమనుచుబుట్టు హుంకారముమగల్గు నష్టైన." అధ్యా. కిష్కిం. కాం. "సీ. నరుకొందునెంతనఁ బలుపుట్టుపుట్టిల్లు హుంకారములకెల్ల నాటపట్టు." చంద్రా. ౨, ౧.

హుంగామా. హిం. విశే. కొంతకాలము ఉండు.

హుండ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. వెడల్పునోరుగల పెద్దమృత్పాత్రము (వాడుకయందు వెడల్పు నోరుగల లోహపాత్రముగానున్నది మఱియు నది దీర్ఘాంతముగానే వాడుకలోఁ గనఁబడుచున్నది) (రూ. హుండి. ఈ. స్త్రీ.)

హంత సం. విశే. (ఋ. స్త్రీ. ఋ.) హింసించువాఁడు.

హంభ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. గోధ్వని.

హంవీరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. క్షత్రియుఁడు. విశే. శూరుఁడు. "సమరహంవీరుఁడు" శకాం. ౫, ౧.

హంస. సం. వి. అ. పుం. 1. అంచె; 2. యోగివిశేషము 3. పరమాత్మ; 4. తెల్లగుఱ్ఱము, 5 మంత్రవిశేషము; 6. శరీర వాయువిశేషము, 7. సూర్యరథ్యము; 8. (ఉత్తరపదమైనచో) శ్రేష్ఠము. (రాజహంస.) (రూ. హంసము.)

హంసకము. సం. వి. అ. పుం. కాలియందె.

హంసపక్షము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

హంసపాదము. సం. వి. అ. పుం. (రూ.) అంచపదము.

హంసవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ, అంచరౌతు.

హంసాయి హిం. వి ఇరుగుపొరుగువాఁడు.

హంసాస్యము. సం. వి. అ. పుం. అభినయహస్తవిశేషము.

హంసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ ఆఁడుహంస. (రూ. హంసిక. ఆ స్త్రీ.)

హంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. జీవుఁడు, 3. విష్ణువు; 4. శివుఁడు; 5. లోభగుణములేనిరాజు.

హక్రుస్సు. హిం. వి. పగ.

హక్కు. హిం. వి. బాధ్యత

హక్కుదారు హిం. వి బాధ్యతగలవాఁడు, ఆస్తిక.

హజరతు. హిం. వి గౌరవార్థపదము.

హజారము. దే. వి. అజారమునకు మొదటిరూపము. (అస్థాన మండపమునకు "కొలువుహజారమై." గామ. ౧, ౧)

హజారు. దే. వి అస్థానము "క. వచ్చినమంతిరిస్వరతిని యచ్చర నాయకుననుజ్ఞనవశరితచిక్కల్, చెచ్చెరహజారునకుఁబిలువ, వచ్చిక దిగ్గునవరుంగువడిడిగ్గెరగా." గా. ౨, ౫, ౧. (హజారము యొక్క రూపాంతరము.)

హజ్జ. దే. వి. పాదము (అజ్జకు మొదటిరూపము.)

హట్టము. సం. వి. అ. పుం అంగడివీధి.

హట్టవిలాసిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ నఖమనెడు గంధద్రవ్యము

హఠము. సం. వి అ. పుం. 1. పట్టు; 2 బలాత్కారము, 3. యోగవిశేషము.

హఠవాది సం. విశే. (న్ ఈ న్.) పట్టుబట్టి సాధించువాఁడు.

హడపము. దే. వి అడపమునకు మొదటిరూపము.

హతి సం వి ఇ స్త్రీ కొట్టు, దెబ్బ. (ఉపహతి లోనియు.)

హతుఁడు. సం విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. కొట్టఁబడినవాఁడు 2 మనస్సుచెడినవాఁడు.

హత్తి వై. వి ఏనుఁగు, గజము. (చూ. కత్తిరించు)

హత్తు. దే. అ. క్రి. అత్తునకు మొదటిరూపము. (కలుగుటకు.— "అదంద్రాసనపొందునాకెట్టుకలెగాహత్తించెదో" రవి. 3, ౧.)

హత్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చంపుట, హననము.

హదను. దే. వి అదనునకు మొదటిరూపము. "అహాదనంబెలంగు జనము." అను. ౪, ౧.

హదు. దే. వి మేర, అద్దు.

హననము. సం. వి అ. న. హత్య, చంపుట.

హనుమ. వై. వి. హనుమంతుఁడు. "హనుమకునిలుచాఁడనియుగా." భార. అర. 3, ౧.

హనుమంతుఁడు. సం. వి. త్ పుం. అంజనేయుఁడు.

హనుమఁడు. వై వి. అనుమఁడునకు మొదటిరూపము.

హనుమానుఁడు. సం. వి త్. పుం. హనుమంతుఁడు.

హనువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. 1. నఖమనెడు గంధద్రవ్యము; 2. రోగము; 3. ఆయుధము; 4. వ్యాధి. పుం, స్త్రీ. చెక్కిలి క్రిందిభాగము.

హన్నుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వధింపఁబడినవాఁడు. (హన్నుఁడు అని చెప్పి వధింపఁబడినది. అనిరోధము.)

హమాంబాపతు. హిం. వి. మొత్తము.

హమేషా. హిం. అవ్య. ఎల్లప్పుడు అవశ్యముగా.

హయగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విష్ణ్వవతారవిశేషము; 2. దైత్యవిశేషము

హయపుచ్ఛి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. కారుమినుముతీఁగె.

హయమారకము. సం. వి.అ. పుం. గన్నేరుచెట్టు.

హయము సం. వి. అ. పుం. అశ్వము, గుఱ్ఱము.

హయాము హిం వి కాలము, ఏలుబడి.

హరకత్తు. హిం. వి అటంకము.

హరణము. సం. వి. అ. న. 1. హరించుట 2. (చూ.) అరణము, 3. భాగహారము.

హరబ్బి. దే. వి. 1 దేశవిశేషము, 2. ఆదేశపుగుఱ్ఱము.

హరి. సం. వి. ఇ. న. ఒక వర్ణము. (చూ. వర్ణము.) పుం. 1 విష్ణువు, 2. ఇంద్రుఁడు, 3. సూర్యుఁడు, 4. చంద్రుఁడు 5. యముఁడు, 6. సింహము, 7. గుఱ్ఱము, 8. కోఁతి 9. పాము, 10. గాలి; 11 కిరణము; 12. కప్ప 13. చిలుక. విశే. 1. పచ్చనిది, 2. బంగారువర్ణముగలది.

హరించు. స. అ. క్రి. అడఁగు. "క. ఎకిమములనేకములు, నర్థలాభనములనేకతువులకున్, జ్ఞాతివధంబొనరించిన, పాతకము హరించునఁటపడిన్యముతివిలోన్." కై. ౧, అ-౫౦, ప్ర అడఁచు.

హరిగ. దే. న. డాలు. "చ దురిమునలక్షణుండు నిహతుండయిసంగుకుఁ దిచ్చలంబునన్, హరిగయుహాలు గైకొని," కై.౬, ౯ (అరిగకు మొదటిరూపము)

హరిగోలు. దే వి. అరిగోలునకు మొదటిరూపము.

హరిచందనము. సం వి. అ. న. 1. చెందిరము, 2. వెన్నెల. పుం, న. 1 పసుపువన్నెగల చందనము; 2. ఒక కల్పవృక్షము. (చూ కల్పవృక్షము.)

హరిణము. సం. వి. అ. పుం. 1. జింక, 2. తెలుపు విశే. తెల్లనిది.

హరిణక్రీడనము. సం వి. అ. న. బాలక్రీడావిశేషము. "వ. అందఱుహరిణక్రీడనంబనునాటయుండొడంగి." హరి. ఉ. ౭. అ.

హరిణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఆఁడుజింక, 2. ఒక యువ్వరస్త్రీ; 3. బంగారుప్రతిమ, 4. వృత్తవిశేషము; 5. అడవిమొల్లతీఁగె. విశే. ఆకుపచ్చవర్ణముగలది

హరిత. సం. వి. అ. స్త్రీ. గఱికతీఁగె అ. పుం. న. 1. ఆకుపచ్చవర్ణము; 2. పచ్చగుఱ్ఱము; 3. పచ్చపిట్ట; (ఇదే గిజిగాఁడు.) 4. పచ్చపెసరచెట్టు; 5. సింహము. విశే. ఆకుపచ్చనిది.

హరితకము. సం. వి. అ. న. కూర, శాకము.

హరితపత్రిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పచ్చాకుచెట్టు.

హరితాళము. సం. వి. అ. న. హరిదళము.

హరిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. దిక్కు. పుం. 1. ఆకుపచ్చవర్ణము, 2. పచ్చగుఱ్ఱము; 3. సింహము. పుం, న. గఱికతీఁగె. విశే. ఆకుపచ్చనిది.

హరిదళము. వై. వి. అరిదళమునకు మొదటిరూపము. "సీ. చిత్రమేళాకృంచినతెత్తమ్మిమొగడలపరువంపు పుప్పొళ్లహరిదళముగ." కాశి ౧, అ.

హరిదశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు.

హరిద్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పసుపు, నిశాహ్వ.

హరిద్రాభము. సం. వి. అ. పుం. పసుపువర్ణము. విశే. పసుపువర్ణముగలది.

హరిద్రువు. సం. వి. ఉ. పుం. మ్రానిపసుపు.

హరిన్మణి. సం. వి ఇ. పుం. పచ్చ, మరకతము.

హరిప్రియ సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి, 2. భూమి; 3. తులసి; 4. ఏకాదశి.

హరిఖర్వ్యము. దే వి వివాహమునందు నాలవనాటిరాత్రి బంధువులైన మగవారు ఆఁడువారు అందఱును ఒకటిగాకూడి వేడుకగా భుజించుట

హరిమంథకము. సం. వి. అ. పుం. సెనగలు.

హరివాణము. సం. వి. అ. పుం. తట్ట.

హరివాలుకము సం. వి. అ న. సూఁగుడోస, కూఁతురుబుడమతీఁగె.

హరివాసరము. సం. వి. అ. పుం. ఏకాదశి.

హరిహయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు.

హరీతకి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కరక్కాయ.

హరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు, ముక్కంటి.

హరువు. దే. వి. 1. మనోజ్ఞత, "అ. పాండురంగమునవద్యంబుహరువున." పాంచా. ౧, అ —2. నాణెమైనపని. "క. వెరవరులీహరువులకు, గురుకులతలనితలఁచి." రామా. ౫, అ.—విశే. 1. మనోజ్ఞము, "ఎ, గీ. మెఱుఁగుబంగరపుహరువుఁ, బసులనలరొందుగొనబుటుప్పరిగయందు." అచ్చ. అ, కాం.—2. నాణెము. "క. హరువగునొనమ్ముఁలనట్లా. అచ్చ." కిష్కిం, కాం.

హరుసము. వై. వి. అరుసమునకు మొదటిరూపము. "చ. వరహితుఁడైనవానికుధంబులంభించిన నెల్లవార్లకున్, హరుసమెంద్రు." ఉ, రా. ౫, అ.

హరుసించు. వై. అ. క్రి సంతోషించు. "ద్వి. హరుసించిదరి కుక్కిపించుచాలకు." విల్లా. ౧, భా.

హరేణువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. రేణుకయను గంధద్రవ్యము. పుం. బఠాణి.

హర్కారా. హిం. వి. వార్తాహరుఁడు.

హర్త. సం విశే. (ఋ. ఈ. ఋ.) హరించువాఁడు.

హర్మ్యము. సం. వి అ. న. మిద్దెయిల్లు.

హర్యక్షము. సం వి. అ పుం సింహము, పచ్చకన్నులుగలకోఁతి.

హర్యక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుబేరుఁడు.

హర్షకుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంతోషింపఁజేయువాఁడు.

హర్షణము. సం. వి. అ. న. సంతోషించుట. పుం. 1. ఒక గ్రహయోగము; (చూ. యోగము) 2. నేత్రరోగవిశేషము. విశే. సంతోషించువాఁడు.

హర్షమాణుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సంతోషముపొందిన మనసుగలవాఁడు.

హర్షము. సం. వి. అ. పుం. సంతోషము, హరుసము.

హర్షి. సం. విశే. (వ్. ఈ. న్.) సంతోషముగలవాఁడు.

హర్షించు. సం. అ. క్రి. సంతోషించు, హరుసించు.

హలము. సం. వి. అ. న. నాఁగలి. (బలరాముని హలము నందర్థ కము.)

హలహలము. సం. వి. అ. పుం. హాలాహలమను విషము.

హలాయుధుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. బలరాముఁడు 2. మడకదున్నువాఁడు.

హలాహలము. సం. వి. అ. పుం. 1. హాలాహలమను విషము 2. బల్లి, 3. కలికించు.

హలి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నాఁగలి. న్. పుం. 1 బలరాముఁడు. 2 మడకదున్నువాఁడు.

హలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మడకదున్నువాఁడు.

హలిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ కలిగొట్టు?

హలిప్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. కల్లు అ. పుం ము. కడపు?

హల్కా. హిం. విశే. అల్పమైన, నీరమైన.

హల్య. సం. వి. అ. స్త్రీ నాఁగళ్లసమూహము. విశే. ఒకతూరి. దున్నినది. (హలము)

హల్లకము. సం. వి. అ. న. చెంగలువ

హల్లకల్లోలము. దే. వి. అల్లకల్లోలమునకు మొదటిరూపము "సీ. కలుగుంపులవిహల్లకల్లోలమై రాలఁగలఁగి వాహినులు భంగ ములతోడ." జై. ౨, అ.

హల్లీసకము. సం. వి. అ. న. స్త్రీలు పెక్కండ్రు చేరి మండలా కారముగా తిరుగుఁజేయు నృత్యము.

హల్లు. సం. వి. కారాది యక్షరములలో నొకటి.

హవణించు. దే. ప్ర. 1. అలంకరించు, "సి. అవనీవధూమణి హవణించుకాంచిత్రమయంభోధియందాఁకసలరుచుండు" కళా. ౧, అ.–2. ధరించు; "పయ్యెదఁజెంగావి హవడహవణించి." కళా. ౪, అ –3. దక్కఁబట్టు, "ఇంటిజగడమింటిలోనె హవణింపక" జై. ౬, అ.–4. ఉంచు. "పక్కరాపవళించి పద ముపైహవణించి" నళ. 3, అ

హవణింపు. దే. వి. అలంకరణము "ఆహవణింపు సొంపులుగ." కళా. ౨, అ. (చూ. అరగింపు.)

హవణిక. దే. వి. అలంకారము. "అరుదాహరిమదులున్న హవ ణికహాలువు." విజ. 3, అ.

హవణిల్లు. దే. అ. క్రి. 1. ప్రకాశించు, "సీ. తనమునుంగుర దురంత ప్రతాపస్ఫూర్తి హవణిల్లు నినుఁడు నుదరిగియుండ." వంద నం. ౧, అ.–2. విజృంభించు. "దివ్య చెక్కులఁదొలుదిరెక్క శ్రీలను ద్రొక్క. హవణిల్లు నలరక్కసయ్యెదదక్క." విష్ణు. ఉ. ౪, అ.

హవణు. దే. వి. ఒప్పిదము "సీ. భవకొంబువిరిచి చొక్కహవణు దప్పుమురిల పోలిఁ గోయిలలక్క లాలించి" విజ. ౧, అ

హవనము. సం. వి. అ. న. హోమము.

హవనీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) హోమముచేయఁ దగినది.

హవము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆజ్ఞ; 2. పిలుపు; 3. యజ్ఞము

హవాలా. హిం. వి. అధీనము, భరము.

హవిష్యము. సం. వి. అ. న. 1. హవిస్సు; 2. నెయ్యి.

హవిస్సు సం. వి. స్. న. 1. అగ్నిహోత్రమునందు వేల్చుటకు ఉద్దేశించిపెట్టినయన్నము; 2 నెయ్యి. (చూ హవి.)

హవేలి. హిం. వి. నగరు, రాజునకుచెందినది

హవ్యము. సం. వి. అ. న. దేవతలకిఁదగినయన్నము.

హవ్యవాహనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్నిహోత్రుఁడు. (చూ. హవ్యవహుఁడు)

హసంతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. కుంపటి, 2. మల్లె; 3 శాకినీ భేదము.

హసడు. దే. విశే. దొడ్డవాఁడు. (అత్రి.)

హసనము. సం. వి. అ. న. 1. హాస్యము, 2. హాస్యరసము.

హసని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంపటి (హసంతియొక్కరూపాం తరము.)

హసము. సం. వి. అ. పుం. 1. హాస్యము; 2. హాస్యరసము.

హసాదు. దే. అవ్య. గొప్పవారియాజ్ఞను విధేయులు వుంచిరని యంగీకరించుటయందువచ్చునది. "అతఁడుహసాదటంచతిరయం బునలంకకుఁబోయి" ఉ, రా. ౨, అ (ఇది అహాదునకు మొదటి రూపము. దీనికాయర్థమునను చెప్పవచ్చును.)

హసించు. సం. అ. క్రి. హాసముచేయు, నవ్వు.

హసితము. సం. వి. అ. న. పండ్లుతెలియనవ్వునవ్వు. (ఇది యుస్మితమువలె సూక్ష్మము. చూ. హాసము.) విశే. 1. వికసించి నది, 2. నవ్వినది.

హస్త. సం. వి అ. స్త్రీ. ఒక నక్షత్రము (చూ నక్షత్రము.) అ. పుం. ము. 1. చేయి, 2. తొండము, 3. మూర, 4 (కర్త్రాదియామములకు వెనుక వచ్చినప్పుడు) వానిసమూహము. (కేశహస్త ము. మొ.)

హస్తవారణము. సం. వి. అ. న. 1 చేతితో అడ్డగించుట, 2. చంపవచ్చినవాని నడ్డగించుట.

హస్తి. సం. వి. న్. పుం. ఏనుఁగు, గజము, దంతావళము.

హస్తినఖము. సం. వి. అ. పుం. నగరివాకిటవాటముగానేర్పఱచిన మట్టిదిబ్బ.

హస్తిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ 1. ఆఁడు ఏనుఁగు; 2. హస్తినా పురము; 3. స్త్రీజాతివిశేషము. (చూ. జాతి.)

హస్తిపకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మావటివాఁడు

హాళఁది. జై. వి. అళఁదికి మొదటిరూపము. (చూ. కలఁత.)

హాళహాళి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. తహతహ. "ద. హాళహాళిప్పులిచ్చిన క్రియ నివిశేనియలానకేటులుగ." ఉ, రా. ౬, అం. (చూ. హాళహాళి. అ. స్త్రీ. "నమునిత వాళహాళులతో రాయంచలు మ్రో యగ." కళా. ౬, అ.)

హాళాహాళి. ఉభ. దే. వి. కలకలధ్వని. "సీ. తులువరాచిలుక మూఁకలహాళాహాళులకుఁ జాఁగు మేపుడుఁబులు చారురొదకు." నీలా. 3, అ.–సం ఈ స్త్రీ. 1. తహతహ; "ఉ. చెప్పెడిదేమి నాతలపు చేసినచేఁతలు గాలువ్రాసని, న్నెప్పుడుగంటినప్పడిపయిం బడవిడిచినిల్వఁబడ్డహా, టప్పటిదెంతయైనఁగలదట్టి హాళాహాళికింత సేపుసీ, వొప్పదు దాఁకఁదాకుటకయో మదిమెచ్చుదుగాన్పహాలగా."

విశ. ౧, అ.- 2. గౌరవము. "ఉ. విరహార్తునిమీఁదనేనీమగౌరవ ములఁ, భావజయాహారి హాఁగహాటకముందఱఁజూపలేక్రుగా." పా. ౨, అ.

హా.

హా. సం. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమునుదెలుపునది; 2. దుఃఖమును దెలుపునది.

హాకీము. హిం. వి. యునానీ, వైద్యుఁడు.

హాజరు. హిం. విశ. వచ్చియున్న.

హాజోరము. దే. వి. హాజారమునొక్క రూపాంతరము. (గొలుసు కొలుసులు.—"క. యోజింపుముమదుముఁబనిచిన, హాజారంబునకు వచ్చి యున్నంత్రివరుండు." రామా. ౨, అ.)

హాటకగర్భుఁడు. సం. వి. అ. పుం. (రూ.) హిరణ్యగర్భుఁడు.

హాటకము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. ఉమ్మెత్త.

హాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. 1. తక్కువగుట; 2. కీడు.

హామికి. వ్యా. వి. అమికకు మొదటిరూపము. "ద్వి. పాదాంబు హామిక." విష్ణు. ఉ. ర, అ.

హాయనము. సం. వి. అ. పుం, న. 1. సంవత్సరము; 2. కిరణము. పుం. ధాన్యవిశేషము.

హాయి. దే. వి. సుఖము, సౌఖ్యము.

హారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. దొంగ, 2. జూదరి. విశ. దోచుకొనువాఁడు.

హారతి. వ్యా. వి. ఆరతికి మొదటిరూపము. "నక్షత్రపుహారతి." బ్ర. 3, అ.

హారము. సం. వి. అ. పుం. 1. నూటయెనిమిది పేటలముత్యాల పేరు, 2. యుద్ధము. విశ. హరసంబంధమయినది.

హారి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పథికజనసమూహము. విశ. మనోజ్ఞమైనది. (స్. ఉ. 5.) 1. హరించువాఁడు, 2. హరణముగలవాఁడు.

హారిద్రము. సం. వి. అ. పుం. 1. కడపి; 2. పసుపువర్ణము. విశ. పసుపువర్ణముగలది.

హారీతము. సం. వి. అ. పుం. 1. పచ్చపిట్ట, 2. కపటము. పుం. మునివిశేషము.

హారువు. దే. వి. జూదమునందలిపరిభాష ఉ, హరి. 3, అ.

హార్దము. సం. వి. అ. న. స్నేహము.

హార్యము. సం. వి. అ. పుం. తాండ్రి. విశ. హరింపఁదగినది.

హాల. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సారాయి. అ. పుం. ము. నాఁగేలు.

హాలహలము. సం. వి. అ. పుం, న. హాలాహలమునొక్క రూపాంతరము.

హాలాహలము. సం. వి. అ. పుం. 1. నల్లిండ్లపాము; 2. బల్లి. పుం, న. విషభేదము.

హాలికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హలికుఁడునొక్క రూపాంతరము.

హాలుసాలు. హిం. వి. నడచుసంవత్సరము.

హాసడి. దే. వి. ఉపద్రవము. "శా. వర్గంపునెవ్వేవారుణిక, హాసల్గాదికునన్యధూర్త్రజరాజాయామిబాహ్యచితిక, ద్రోసం గాఁడను." ఆము. ౪, అ. (ఆసడికి మొదటిరూపము.)

హాసము. సం. వి. అ. పుం. ధూర్తీనాటిదివికారములచేత గాంచెను తెలియఁదగిన మనోవికారము.

హావళి. దే. వి. హావడియొక్క రూపాంతరము. "కమలదళకములఁ హావళిఁబోవకుండ," భా, పు. ౨, అ. "లోకావళిహావళింగను." ఉ, రా. ౫, అ.

హాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. హాస్యము, (ఇది స్మితము, హసితము, విహసితము, ఉపహసితము, అపహసితము, అతిహసితము అని యాఱువిధములుగలది.) 2. హాస్యరసము.

హాసించు. సం. ౬. క్రి. నవ్వు. 'కువలయహాసించు." చంద్రా. ౧, అ.

హాస్తికము. సం. వి. అ. న. హస్తిసమూహము.

హాస్యము. సం. వి. అ. న. 1. నవ్వు; 2. ఒక రసము. (హాసము.)

హాస్యాలు. హిం. వి. పన్ను.

హాహా. సం. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యమును తెలుపునది, 2. దుఃఖమును తెలుపునది.

హాహాంఁడు. సం. వి. ఆ. పుం. ఒకానొక దేవగాయకుఁడు.

హాళి. దే. వి. అనక్తి. "ఎందుమీఁదిహాళియునులేక." ఉ, రా. ౪, అ. "క. హాళింగొనియాడదండను, హాళిత్రినన్నోదయుక్త్రయామఘహాళిక, గేహంకేళికరం, కళికుడునృతునరావసృతిరింహాళిక." రామా. ౧, అ.

హి.

హింగుది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఇంగుదియొక్క రూపాంతరము.

హింగునిర్యాసము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఇంగువరసము, 2. వేపచెట్టు.

హింగువు. సం. వి. ఉ. న. ఇంగువ.

హింగుళము. సం. వి. అ. పుం, న. రాగద్రవ్యవిశేషము, ఇంగిలీకము.

హింగుళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ములక.

హిండనము. సం. వి. అ. న. 1. వ్యాప్తి; 2. భ్రమణము; 3. మరణము.

హిండితము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ.) వ్యాపించినది.

హింతాలము. సం. వి. అ. పుం. గిలకతాడు.

హిందోళము. సం. వి. అ. పుం. ఒకానొకరాగము. (దీనిని శిశిరవసంతఋతువులతంధినిపాడుదురు.)

హింస. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. చంపుట; 2. దొంగతనము; 3. బాధించుట

హింసకుఁడు. సం. విశ. (అ. అ. అ.) హింసించువాఁడు.

హింసనము. సం. వి. అ. న. హింసించుట.

హింసించు. సం న క్రి. 1. చంపు; 2. బాధించు.

హింస్ర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నల్లయుప్పి. విశ. చంపునది.

హిక్క. సం వి. ఆ. స్త్రీ. 1. ఎక్కిలి; 2. పైడికంటియను పక్షి.

హిజారు. దే. వి. గాలికొడిగెనునట్ల. 'వడిఁజెట్టుహిజారు." కుక. ౧, అ. (ఇజారునకు మొదటిరూపము.)

హిజిరి. హిం. వి. మహమ్మదీయశకము.

హిజ్జలము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱగన్నేరుచెట్టు.

హితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. పరులకు మేలుచేయునది; 2. ధరింపఁబడినది, 3. పోయినది.

హితవరి. వై. విశే. (హితవు+అరి.) ఇతవరికి మొదటిరూపము. (పాల్కురికి ప్రయోగము.)

హితవు వై. విశే. ఇతవునకు మొదటిరూపము.

హితుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) హితముచెప్పువాడు.

హిమ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పాలకూర, అ న. ము. 1. మంచు. 2. చందనము. విశే. చల్లనిది.

హిమకరుఁడు. సం. వి అ పుం చంద్రుఁడు, చలివెలుఁగు.

హిమధాముఁడు సం. వి. న. పుం.——పై.——

హిమవంతము. సం. వి. త. పుం. హిమవత్పర్వతము, మంచుకొండ.

హిమవాలుక. సం వి ఆ. స్త్రీ కర్పూరము.

హిమాంబువు. సం వి ఉ. న. పన్నీరు.

హిమాంశువు సం. వి అ. పుం. చంద్రుఁడు, చలివెలుఁగు.

హిమాచలము. సం. వి అ. పుం. మంచుకొండ. (ఇట్లే హిమాద్రి మొ.)

హిమాని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. హిమసమూహము.

హిమాలయము సం వి. అ. పుం మంచుకొండ.

హిమావతి. సం ఇ. ఈ. స్త్రీ రెడ్డివారినానఁబ్రాలుచెట్టు.

హిమిక. సం. వి ఆ. స్త్రీ. హిమము, మంచు.

హిరణ్మయము. సం. వి. అ న. ఒక వర్షము. (చూ. వర్షము.) విశే బంగారుమయము.

హిరణ్యగర్భుఁడు సం వి. అ. పుం. బ్రహ్మ

హిరణ్యము. సం. వి. అ. న. 1. బంగారు, 2. మాడ, 3. ధనము; 4 గవ్వ, 5. రేతస్సు.

హిరణ్యరేతసుఁడు. సం. వి. స. పుం. 1. అగ్ని; 2. సూర్యుఁడు. (చూ. హిరణ్యరేతుఁడు)

హిరణ్యవాహము. సం. వి. అ. పుం. శోణనదము.

హిలమోచిక. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిలుకకూర.

హిహాకము. సం. వి. అ. పుం. దేహము ముడుచుకొను పిల్లి.

హిహీ. దే. అవ్య. ఇతి. "హిహీయిటులంచు." ఉ, రా. 3, అ. (ఇహిహీయొక్క మారురూపము.)

హీ.

హీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) 1. తక్కువైనది; 2. దూరఁదగినది; 3. విడువఁబడినది.

హీ[illegible]. దే. వి. అ. స్త్రీ. 1. చీమ; 2. లక్ష్మి. అ. పుం. ము. [illegible]మణి.

హు.

హుంకరించు. సం. అ. క్రి. హుమ్మని ధ్వనించు.

హుంకారము. సం. వి. అ. పుం. హుమ్మని ధ్వనించుట.

హుంకారించు. సం. అ. క్రి. హుంకారముచేయు. "ధరాచక్రంబు ఘూర్ణిల్లఁగా హుంకారించిన." వీర. ర, అ.

హుంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. హుంకారము.

హుండీ. హిం. వి. సొమ్ముచ్చుల ఆజ్ఞాపత్రిక.

హుకుం. హిం. వి. ఆజ్ఞ.

హుంజూరు. హిం. వి సముఖము, సమక్షము.

హుటాహుటి. దే. వి. గమనవేగము. "క. వరమునహుటాహుటిఁ బూడిచి, విడిచెమహాబలములనొక్కవిగడియలోపల." రామా. ర, అ.—విశే. వేగవంతము. "హుటాహుటివడిలన." పాండు. ౧, అ.

హుడుక్కు. సం. వి. అ. స్త్రీ. అ. పుం. ము. ఉడుక.

హుతభుక్కు. సం వి. జ. పుం. అగ్నిహోత్రుఁడు.

హుతవహుఁడు. సం వి. అ. పుం ——పై.——

హుతాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం.——పై.——(చూ. హుతాశుఁడు.)

హుమా దే. ఇ. హుమాయియొక్క రూపాంతరము. "క. గిత్త హుమానెక్కినా యలుగేరెకు తేఁడా" లీలా. 3, అ.

హుమాయి. దే. వి గుబ్బము. (చూ. జోకచేయు రెండవయర్థము.)

హురుమత్తు. దే. విశే, గొప్ప, పెద్ద. "సీ. ఒక్కవిల్పరముగా హురుమత్తు వరువెత్తు నల్లంచుకొల్లమలేగల్లనంగ." కృష్ణ. ౧, అ. (చూ. హుర్మత్తు)

హురుముంజి. దే. వి దేశవిశేషము. "వరహురుముంజిమసీశనుతుంసి" భాస. ర, అ. "ఈ ముక్కుఁబెట్టినట్టి హురుముంజి పొగరప్పు ముత్తియంబుచే, ర్పుక్కయమర్చి." పాంచా. ౨, అ. (చూ. హురుముంజి. "ము. చెలువంబైనకలిఁగ వెలుంగు హురుముంజిదేశపుణముత్తియం, బులతోఁగూర్చినచేయిచుక్క." అని. ౫, అ.)

హుర్మత్తు. దే. విశే. హురుమత్తుయొక్కరూపాంతరము. "హుర్మత్తుగఁదోఁచెమింటనిమరల ద్విజరాజొకఁడు ధ్గతిన్" చంద్రా. 3, అ.

హుర్ముంజి. దే. వి. హురుముంజియొక్కరూపాంతరము. "సీ. తోతెంచెనొక్కమహాప్రవ్వను లనునాపహుర్ముంజ ముత్యములవలన." పాండు ర, అ.

హుసార హిం. వి. జాగ్రత్త (చూ. హైజా.) (చూ. హుషారు.)

హుళిక్కి. దే. వి హుళిక్కియొక్కరూపాంతరము, "అప్పాది లోవ దరూ దబ్బుల నగ్గమూ హుళిక్కి" హంస. ౫, అ.

హుళిక్కు. దే వి. అభావము. "లేదరదంబు తత్తడిహుళిక్కు." పాండు. ర, అ

హూ.

హూ. దే. వి. అవ్రులించుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. ఒదిఁగిలికనుబచ్చి హూయని బిట్టావులించికొంకోకదబిరేఁచిరిల్లి, కలయఁజూచు యను." భార. అర. 2, అ.

హూణము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము. (అదేశస్థులు హూణులు.)

హూతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పిలువఁబడినది (ఆహూతము అనియు.)

హులాతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పిలుపు. (అహులాతి అనియు.)
హూహూవు. సం. వి. ఉ. పుం. ఒకానొకదేవగాయకుఁడు
హూహూ. దే. వి. చలియందగు ధ్వన్యనుకరణము. "సీ. జనులుహుహూహూయను చలిచేఁ గుత్తుకబంటిలో యములలో వలవసించి." భాగ. ౪, స్క-౦.

హృ.

హృతము. సం. విం. (అ. ఆ. అ) హరింపఁబడినది. (ఆహృతము అనియు.)
హృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. హరణము. (ఆహృతి అనియు.)
హృదయంగమము. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) మనసుకింపైనది. (శూల.)
హృదయము. సం. వి. అ. న. 1. మనస్సు, 2. గుండెకాయ, 3. రొమ్ము.
హృదయాళువు. సం. విం. (ఉ.) మంచిమనసుగలవాఁడు.
హృది. సం. వి. ఇ. న. 1. మనస్సు, 2. గుండెకాయ, 3. రొమ్ము.
హృద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. బుద్ధియనెడి యోషధి. అ. పుం. ము. వశీకరణవేదమంత్రము. విం. 1. మనసుకింపైనది, 2. మనసుకు హితమైనది, 3. మనసునందుఁబుట్టినది.
హృషీకము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రియము.
హృషీకేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విష్ణువు, కృష్ణుఁడు.
హృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సంతోషము.
హృష్టుఁడు. సం. విం. (అ. ఆ. అ.) సంతోషించినవాఁడు.

హె.

హెగ్గడి. వై. వి. 1. అంతఃపురపు కావలివాఁడు; "సీ. అది మున్న తాఁబెట్టినట్టిదో యరయించిరానకవచ్చి హెగ్గళ్లుచెప్ప" పర. 3, ఆ.-2. అంతఃపురపు కావలికత్తె.
హెగ్గడికత్తె. వై. వి. అంతఃపురపు కావలికత్తె. 'ఉ. కళ, వారముతోరమూరముగతెచ్చెను హెగ్గడికత్తెలందఱేఁ, గోరిభజింప." కళా. ౨, ఆ. (సాధ్వర్థమున కత్తె.)
హెగ్గడికాఁడు. దృ. వి. అంతఃపురపుకావలివాఁడు. (సాధ్వర్థమున కాఁడు.)
హెగ్గడీఁడు. దృ. వి. (హెగ్గడి + ఈఁడు.) హెగ్గడికాఁడు. "క అతఁడుతెచ్చినరత్నభూషణంబరాదు, అందుకొనహెగ్గడితో నానతిమ్ము." సత్య. ౪, ఆ. (సాధ్వర్థమున ఈఁడు.)
హెచ్చరించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరించుటకు మొదటిరూపము.
హెచ్చరిక. దే. వి. ఎచ్చరికకు మొదటిరూపము. (చూ. సాహెూ.)
హెచ్చరికించు. దే. స. క్రి. ఎచ్చరికించుటకు మొదటిరూపము.
హెచ్చిరిల్లు. దే అ. క్రి. ఎచ్చిరిల్లుటకు మొదటిరూపము. (చూ. హెచ్చిరిలు.)
హెచ్చిల్లు. దే. అ. క్రి. వర్ధిల్లు. (చూ. హెచ్చిలు.) "ఐతేతి హెచ్చిలనెదురేగె." ఉ, రా. ౫, ఆ.
హెచ్చు. దే. అ. క్రి. వి. ఎచ్చునకు మొదటిరూపము.
హెడ్డు. ఆం. విం. వయసుండు. (హెడ్డుగుమాస్తా, హెడ్డు మేస్తరు మొ.)

హే.

హేజీబు. దే. వి. మంత్రి. రా, ౬ ౫, ఆ.
హేడుఁడు. సం. వి. అ. పుం అంతఃపురపుకావలివాఁడు. ౨. మూర్ఖుఁడు.
హేతి. ఇ. స్త్రీ. 1. అగ్నిశిఖ; 2 మంట; 3. సూర్యకిరణము; 4. ఆయుధము.
హేతువు. సం. వి. ఉ. పుం. కారణము, తర్కము.
హేమంతము. సం. వి. అ. పుం. మంచుకాలము. (చూ. ఋతువు.)
హేమకారుఁడు. సం వి. అ పుం. అగసాలవాఁడు.
హేమదుగ్ధకము. సం. వి. అ పుం. మేడి.
హేమపుష్పకము. సం. వి. అ. పుం. 1. సంపెంగ, 2 లొద్దుగు.
హేమపుష్పిక. సం వి. అ. స్త్రీ. పచ్చపూమొల్ల.
హేమము. సం వి. అ. న. 1. బంగారు; 2. ఉమ్మెత్త.
హేమాద్రి. సం. వి. అ. పుం. బంగరుకొండ
హేమాహేమీలు. దే విం. బ. అధికులు.
హేమించు. సం అ. క్రి. బంగారగు
హేయము. సం. విం. (అ. ఆ. అ) విడువఁదగినది.
హేరంబుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 పిల్లారి, 2. శౌర్యముచే గర్వించినవాఁడు.
హేరవలి. దే. వి. పొడవన్నెగో.
హేరాళి. దే. వి. హింసించుట, ఉపద్రవపెట్టుట. "ఉ. రాముఁడనంగఁజెప్పుము ధరాసురు ... ఁడౌనుదగ్నిపుత్రుఁడై, పొదు కిరీటికోరకుచొచ్చిగుహాంతమునుదానఁగూడిపో, రాములకోడ ... రాముఁడనఁగ విలువిద్యనేర్పె, రాములఁదండ్రి నాటి రిపులందునుమూడిన యట్టిరాముఁడో." ధిల్లా. ౨, ఆ.
హేరావళి. దే. వి. హేరవళియొక్క రూపాంతరము
హేరాళము. సం విం. (అ. ఆ. అ.) అధికము. "క. పారమతి దక్షవాటిక, కూరుపుగవనిఁ బ్రసిద్ధిలో వసియించుఁగఁ, హేరాళ క్రోధంబు, ధారిణిసూనాంబత్యజనరక్షణయై" ధీ. ౧, ఆ.
హేల. సం. వి. అ. స్త్రీ 1. భ్రూనేత్రాదివికారములచేత చక్కగా తెలియఁదగినమనోవికారము; 2 వదివిలేనము, 3. తిరస్కారము.
హేవాకము. సం. వి అ. పుం. ప్రౌఢిమ; 2. తెలివి.
హేవిళంబి. సం వి. న. పుం. ఒక సంవత్సరము. (చూ. సంవత్సరము.)
హేష. సం. వి. అ. స్త్రీ. గుఱ్ఱముయొక్క సకిలింత.
హేషించు. సం. అ. క్రి. గుఱ్ఱముసకిలించు.
హేషితము. సం. వి. అ. న. గుఱ్ఱముయొక్క సకిలింత.
హేళనము. సం. వి. అ. న తిరస్కరించుట.
హేళి. సం. వి. ఇ. పుం. 1. సూర్యుఁడు; 2. ఆలింగనము.

హై.

హైన్యము. సం. వి. అ. న. హీనత్వము, హీనత.

హైమనము. సం. వి. అ. పుం. మార్గశీర్షమాసము. విణ. 1. మంచుచేతఁ గలిగినది, 2. బంగారుచేతఁ గలిగినది.

హైమము. సం. వి. అ. న. హేమంతమునందు మంచువలనఁ గలిగిన జలము. విణ. 1. మంచుచేతఁ గలిగినది; 2. బంగారుచేతఁ గలిగినది.

హైమవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. పార్వతి; 2. ఆకాశగంగ, 3. కరక్కీ; 4. తెల్లవసకీ, 5. రక్తివారినాఁబ్రాలుకీ.

హైయంగవీనము. సం. వి. అ. న. 1. తొలినాఁడు పిదికియుత్తిన అప్పువెన్న; 2. తొలినాఁడు పిదికియుత్తిన అప్పువెన్న కాఁచిననెయ్యి.

హైరాను. హిం. విణ. ఎటుఁదోఁచని, తొందరపడిన.

హొం.

హొం. దే. విణ. వ్యుత్పత్తియందు హొన్నుశబ్దమునకు మీఁదివర్ణము లోపింపఁగా మిగిలినరూపము. (ఇవి తరువాతి శబ్దములు పరములగు నప్పుడు సమాగమంబగు. ఉదా. హొంగాళె, హొంబట్టు మొ.)

హొంత. దే. వి. పరిశ్రమము. "తే హొంతఁబాడుల తపసివా రోత్సవంబు, తలుపులయు." ఆని. ౨, ఆ.

హొంతకాఁడు. దే. వి. జెట్టివాఁడు. (చూ. సంగడము. దే)

హొంతకారి. దే. వి.——పై——భార. విరా. ౧, ఆ.

హొన్నిత్తడి. దే. వి. (హొన్ను+ఇత్తడి.) ఇత్తడిలోభేదము.

హొన్ను. దే. వి. పొన్ను, బంగారు, సువర్ణము. (ఇది యన్యదేశ్యము.) (వ్యుత్పత్తియం దంత్యవర్ణలోపము. చూ. హొం.)

హొమ్ము. దే. విణ. ఒమ్మునకు మొదటిరూపము.

హొయలు. దే. వి. విలాసము. "అవ్వారిలోనబోఁ జింగుమిన్న తెల్లపుమేఁదిసాంతవేళలహొయల్ మెఱయఁగా విహరింతురు." రసి. ౧, ఆ.

హొయలుబండి. దే. వి. గాడీ.

హొరంగు. దే. వి. విలాసము. "పోయగపుమేనిహొరంగుతురంగ లింపఁగా." రసి. ౫, ఆ.

హో.

హో. యు. దే. వి. పిలుపుటయందగు శబ్దానుకరణము. "హోవిలుపు." భో. ౪, ఆ.—పై. అవ్య. ఆశ్చర్యమునందు వచ్చును. "హో యని పుష్పవృష్టిఁ గురియించిరి." భార. అర. ౭, ఆ.

హోడము. సం. వి. అ. పుం. ఓడ, నావ, తరణి.

హోత. సం. వి. ఋ. పుం. ఋగ్వేదము తెలిసిన ఋత్విక్కు.

హోత్రి. సం. వి. ఙ. పుం.——పై.——

హోదా. హిం. వి. ఉద్యోగము.

హోమము. సం. వి. అ. పుం. 1. వైశ్వదేవము; 2. దేవయజ్ఞము.

హోమ్యము. సం. వి. అ. న. నెయ్యి. విణ. హోమము చేయఁదగినది.

హోర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. అహోరాత్రము; 2. రాశ్యర్ధము; 3. లగ్నభేదము; 4. శాస్త్రవిశేషము; 5. రేఖాభేదము.

హోరాట. దే. వి. ఆటోపము. "హోరాటమైనబలయుక్తిగానంగా బవరంబులం గెలువఁగా." భార. ఉద్యో. ౧, ఆ.

హోరహోరి. దే. క్రి. విణ. "అతిరాభసము." "పట్టిగాని యిందులకు హోరాహోరిగాఁ బోరియులావాలాయమునేయఁగా." కాశీ. 3, ఆ.

హోరు. గ్రా. వి. ధ్వన్యనుకరణము (హోరుగాలి.)

హోళి. దే. వి. కామునిపండుగ కడపటినాఁడు కసులఁబెట్టుటకై పోగుచేసెడు కట్టెకుంప. (ఇది యన్యదేశ్యము.)

హోళిగ. కన్న. వి. భక్ష్యవిశేషము.

హోళిపండుగ. దే. వి. కామునిపండుగ.

హౌ.

హౌదా. హిం. వి. ఏనుఁగమీఁది అంబారి.

హౌసు. దే. వి. 1. సొగసు, 2. ఒయ్యారము. (మొదటి రూపము. హావుసు.)

హౌసుకాఁడు. దే. విణ. 1. సొగసుకాఁడు. 2. ఒయ్యారకాఁడు. (మొదటిరూపము హావుసుకాఁడు)

హ్ర.

హ్రదము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఏటిసడుగు లోఁతుగల చోటు; 2. లోఁతుగల నడుపాటి నీటిపల్లము.

హ్రసిష్ఠము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) మిక్కిలి హ్రస్వమైనది

హ్రస్వగవేధుక సం. వి. ఆ. స్త్రీ. చిఱికీ.

హ్రస్వము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) 1. కుఱుచ, 2. పొట్టి.

హ్రస్వాంగము. సం. వి. అ. పుం. జీవకమను గంధద్రవ్యము.

హ్రా.

హ్రాదిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. వజ్రాయుధము; 2. పిడుగు, (రూ. హ్రాదిని.) 3. మెఱపు, 4. అందుగుకీ.

హ్రి.

హ్రిణీయ. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. సిగ్గు, 2. రోఁత.

హ్రీ.

హ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సిగ్గు, లజ్జ, వ్రీడ, త్రప.

హ్రీణము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సిగ్గుపొందినది.

హ్రీతము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)——పై——

హ్రీబేరము. సం. వి. అ. న. కురువేరు.

హ్రే.

హ్రేష. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. హేషయొక్కరూపాంతరము.

హ్లా.

హ్లాదనము. సం. వి. అ. న. 1. సంతోషించుట; 2. సంతోషము.

శబ్దరత్నాకరము సంపూర్ణము.

సవరణలు: వివరణలు

అ. వర్ణసమామ్నాయమునందలి మొదటి వర్ణము. ఈ క్రిందివానియం దాదేశముగా వచ్చును.

పుట 1.	ఉదా:
౧. అవధారణార్థకము.	ఆ తృణంబతనకు, పర్వంబకడున్ మేలనఁగ
౨. ఆక్షేపగర్భిత ప్రశ్నము.	అంతట మూర్ఖఁడేటి పులియా, యెలుఁగా
3. ఆనంతార్యార్థకము.	తలంప సన్నిధి సేసె
౪. ఉద్దేశార్థకము.	కులము నిలుపఁగా
౫. ఔపవిభక్తికముల తృతీయా సప్తములకు.	కాలన్, ఊరన్, మింటన్
౬. ఔపవిభక్తికమగు 'టి' వర్ణము పరమగు నపుడు.	క్రిందటికి, మీఁదటికి
౭. ప్రశ్నార్థకము.	తగవా, మగవాఁడవుకావ
౮. భావార్థకము.	తమతఁ దాల్చియుండఁగా డెల్లప్రొద్దుల
౯. మధ్యమపురుష "ము, ఁడు"లకు ప్రాగ్వార్థకరూపము.	కనఁగొండ యితని ధైర్యము
౧౦. యుష్మదస్మద్విశేషణంబుల తుది ఉకారము నకు, వు, రు, ను, ము, వర్ణంబులు పరమగునప్పుడు వచ్చెడి యాదేశము.	భరతకుల ప్రసూతులరు
౧౧. విశేష్యరూపములు సిద్ధించుటకై కొన్ని ధాతువులపై వచ్చునది.	గీఅ, తునియ
౧౨. శాపార్థకము.	పాము తినన్
౧3. సంబోధన ప్రథమావిభక్త్యేకవచన ప్రత్యయమున కాదేశము.	ఓ రాముఁడ, ఓ గురుఁడ (పాండవులకు)
౧౪. హేత్వర్థకము.	అలయ చేయఁగడఁగె

అ. సం. వి. అ పుం. ౧. బ్రహ్మ; ౨. శివుఁడు; 3. విష్ణువు; ౪. వాయువు; (తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు) అని (సూ. వి.)

కాని 'అ' అను వర్ణమున కీ యర్థము నచ్చునట్లుగా తంజావూరి రఘునాథ నాయకుఁడు వాల్మీకి చరిత్రలో నిట్లు వ్రాసి యున్నాఁడు.

"సీ. అఖిల దైవత సంసదతిశాయి యగణిత
బ్రహ్మాండశాయి శ్రీరంగశాయి."

"గీ. నిఖిల జగదింద్రజాలంబు నెఱపుమాయి
అచ్చులకునెల్ల మొదలి యచ్చైనవ్రాయి
కొలుచువారల పాలిటి తలఁపురాయి
రావణానుజదాయి శ్రీరంగశాయి." ౨.౨౪.

అచ్చులకునెల్ల మొదలియచ్చు అయినట్రాయి అకారము. ఇచట ప్రస్తుతుఁడైనవాఁడు శ్రీరంగశాయియగు విష్ణువే కావున, అ. విష్ణువు అని యర్థము చెప్పవచ్చును.

[1]తమిళవేదమగు తిరుక్కురళ్ నందు మొదల అకారముగూర్చియే చెప్పఁబడినది.

"అగరముదలవెళు (ళు) త్తెల్లా మాది
బగవన్ ముదత్రే యులగు."
"అద్యక్షర మకారమన్ని వర్ణముల
కాద్యఁడై జగమున కజుఁడొప్పినటుల"

పుట 4.

అంజలిగుంజలి. దే. విణ. గాసినొందినది. తొండంబుచేపట్టి త్రోచిరాఁదిగిచి

"ద్వి. అంజలిగుంజలి యార్చిమైవెంచి భంజింపుచును."

(అంజలిగుంజలి యార్చి - అంజలిగుంజలిగా నాడించి యని యర్థము.) భాగ. ౪ స్కం.

పై పంక్తులు పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ పురాణములోనివి.

౪ ఆ. పుట ౯౦. మడివాలు మాచయ్య ఏనుఁగును జంపు ఘట్టములో నున్నవి. ద్విపద భాగవతములోనివి కావు.

4. అంటిసిల్లు. దే. అ. క్రి. చేరు.

"సమరజయ శ్రీలోపము దెలియనంటసిలఁబడియె నృపా." భార. ద్రోణ. ౫.౩౦౭.

పై క్రియకు, 'చేరు' అను నర్థము వ్రాయఁబడినది కాని మూలము చూచినచో "నేలను గూలినది" అని యర్థము వచ్చుచున్నది.

"శ్లో. తస్యపూర్వం రథఃపృథ్వ్యాశ్చతురంగుల ముచ్ఛ్రితః
బభూవైవంచతే నూక్తే తస్యవాహాః స్పృశన్మహీమ్
సంస్కృతభారతము ద్రోణపర్వము." ౧౯౧. అ. ౫౫ శ్లో.

పై దానికి సరియగు తెలుఁగు పద్యమిది:

"క. నేలకునల్లెఁడు పొడవునఁ
గ్రాలుచు మును మెఱయు గురుని రథచక్రముల
క్కాలంబున సమరజయ
శ్రీలోపముఁ దెలియ నంటసిలఁబడియె నృపా."

నాచన సోముని హరివంశమున (౪.౨౬౧).

"వ. అరదంబుల నరదంబులతో నంటసిల నడయుచుఁ
దురగంబులఁ దురగంబులతోఁ దుత్తుమురుగాఁ దూఁటుచు."

అను ప్రయోగమును 'నంటసిల' శబ్దమునకు "నేలఁగూలుట" అను నర్థము నిచ్చుచున్నవి.

పుట 6.

అంతర్భవించు. సం. అ. క్రి. లోన చొచ్చు

"వ. పినాకి......వారు చూడంజూడనంతర్హితుండై
దివ్యభవనాభ్యంతరస్థంబైన జ్యోతిర్లింగంబువందంతర్భవించె." కాశీ. ౯.౧౫౮.

పుట 10.

అక్షిగతుఁడు. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.)

---

[1] శ్రీ తల్లా రాధాకృష్ణ శర్మగారి తమిళవేదము పుట 42.

"గీ. ......అస్తగతుఁడైన యినునిఁ జూచి
పద్మినిముడించె నెమ్మోము." వసు. 3.

అక్షౌహిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. = అక్షోహిణి.

"సీ. సందడింపుచు దశాక్షౌహిణీ సైన్యంబు
లనిశంబుఁ గొలగొలమనుచునుండ." జై.భా. ౧.౭౬.

అక్షోహిణి = అక్షౌహిణి.

"సీ. కూరిమి వెలయ నక్షోహిణిపైకొంత." భార. ద్రోణ. ౪.౧౩౯.

పుట 5.

అడి. తద్ధిత ప్రత్యయము.

ఆఱడి (ఆఱు+అడి) వ్యర్థము. ఆఱడియాస. అడి ప్రత్యేక తద్ధిత ప్రత్యయముగా ప్రౌఢ వ్యాకరణము తద్ధిత పరిచ్ఛేదమున గలదు. (7–వ సూత్రము 72 పుట.) 'వెల్లకడివర్ణంబు స్వార్థంబు నందగు' ధాతువుల కడివర్ణము చేర్చుటచే నర్థవిశేషము గలుగుచుండుటచే నిది నిఘంటువులఁ జేర్పఁదగినది. అది అధికార్థము నిచ్చుచున్నది. ఇట్లే

అడలు + అడి = అడలడి
మడలు + అడి = మడలడి, మల్లడి.
కడలు + అడి = కడలడి, కల్లడి.
ఈ రెండింటికిఁ గుమారసంభవమున ప్రయోగములు గలవు.
కడలడి. కల్లడి 7-71 8-81.
కట్టు + అడి = కట్టడి.
ముట్టు + అడి = ముట్టడి.
వెల్లడి = వెలలు + అడి. లేక, వెడలు + అడి కాదగును.

బాలవ్యాకరణమున కృదంత పరిచ్ఛేదమున 'వడి ప్రభృతు లిట్లెయుంగునది' అను 22–వ సూత్రమున వడి, కొలువడి, గెలువడి, నడవడి అని కలదు. కాని యిచ్చట వర్ణము 'వడి' కాజాలదు. ఇదియును 'అడి' యే యగును. 'వు' కారాంతములగు కొలువు, గెలువు, నడవు మొదలగువానికి అడి చేర్చుటచే కొలువడి, గెలువడి, నడవడి యని యేర్పడినవి. చిన్నయసూరి 'వు' వర్ణకంబు మన్వాదులకగు అని 17–వ సూత్రమున సూత్రించి కొలుచు–కొలువును నందు జూపియున్నాఁడు. అతని అభిప్రాయము ప్రకారము కొలువు+వడికాగా 'వు' లోపింపజేయుటకు 2–వ సూత్రమునందే.

ఇటఁ "గృత్యగతపశేములు పరంబులగు నపుడు కగచ యవలకు లోపంబగు" అని సూత్రము చేసియున్నాఁడు. ఇందువలన 'వు' అంతమందు గలుగు శబ్దములకు లోపము గలిగి కొలుచు+వడి–లో (వు) లోపించి కొలువడిరైనది. సూత్రప్రక్రియలో నిది సరియే కాని తెనుగుభాషా సంప్రదాయము ననుసరించి యిది సరికాదు. నేడు 'పు' అంతమందుగల ధాతువులు ప్రాచీన కాలమున 'వు'గా నుండెడివి. ఊద్చునేల ఊద్పు–నేల–ఊద్వు నేల–తాల్చు–తాల్పు తాల్వు 'బిల్వపత్త్రిని సెలదాల్వు బూజించి' బసవు. 2–వ సూత్రమున 'వ' లోపింపజేయుటకన్న 17–వ సూత్రప్రకారముగ 'వు' విధించి సూత్రించినచో లాఘవము కదా; ఇట్లే చిన్నయసూరి 'వు' అంతమందు గల రూపములస్థితి కనిపెట్టక వి–తనివి, తెలివి, విరివి అని మూఁడు రూపములకు 'వి' విధించినాడు. కాని దీనిలో తనివు, తెలివు అనునవి మొదటివాని తొలిరూపములు.

తనివొందు, తెలివొందు మొదలగునవి తెలివు + ఒందు అనునపుడు ఇత్వసంధి యప్రశస్తము గదా!

'అడి' అను ప్రత్యయము. సంస్కృతమున, 'అతి' అను ఉపసర్గమనియు సంస్కృతమున, ఉపసర్గములు తద్భవములై దేశ్యధాతువులతో గలిసి దేశ్యముగఁ బరిగణింపఁబడినవనియు నాంధ్ర భాషా చరిత్రమున (I సం. పుట 126) వ్రాయఁబడి యున్నది.

అతి - అడిసిగ్గు - అధికమైన సిగ్గు.

అడిత్రాగుడు. శ.ర. 16 పుటలో నీ పదము "అడిగి + త్రాగుడు" అని వ్రాయబడియున్నది. పై సూత్రముచే నాంధ్రభాషా చరిత్రకారులు దీనికి మూలము "అతితృష్ణా = అడి త్రాగుడు; నీరు లేమి; కఱువు" అను నర్థము వ్రాసి యున్నారు

పుట 18.

అతివర్తించు. సం. స. క్రి. దాఁటు అతిక్రమించు. భార.శాం. ౫.౧౨౩.

అతీవ. సం. అవ్య. (అతి + ఇవ.) మిక్కిలి; మిగుల. తెనుఁగున సమాసపూర్వపదముగా నే యుండును.

"చ. ఇనకులతేజ వింటివె యతీవ భుజక్రమ విక్రమక్రియా
ఘనుల" ఉ హరి. ౫ ౨౭.

అత్యనఘ చరిత్రుఁడు; ఉపసర్గపై నుపసర్గ. భార. ఆది. ౫ ౫౪.

అత్యనఘిజ్ఞుఁడు, ఉ.హరి. ౪.౧౨; అహ. 3 ౧౪.

అత్యాచారము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) విహితాచారములను విడచిపెట్టుట; అనుచితము; మతవిరుద్ధము.

అత్యాచారంబున మెలఁగు కులట చరితము. కేయూర. 3.౨౪ ౧, 3.౨౪౭.

పుట 50.

అ. ౧. కొన్ని పదాంతములకు సంబోధనమందు, విభాషను ఆదేశముగా వచ్చునది.

ఉదా: రాముఁడ, రాముఁడా, వనమ, వనమా.

౨. విభక్తి వివక్షించునపుడు 'ఉన్న', కల, న, వర్ణకములపై మహత్తునకు రెండు వచనము లందును మహతికి బహువచనమునందును వచ్చును.

(ఉదా: వండుచున్నాఁడు, వండఁగలాఁడు, వండినాఁడు, వండుచున్నారు)

3. కొన్ని బహువచనాంత శబ్దములపై పుంస్త్వమున మతుబర్థమందు వచ్చును.

ఉదా: పగలాఁడు, చిన్నలాఁడు.

౪. ప్రశ్నార్థకము.

సోమదత్తనందను తలఁద్రుంపవే మఱచితా.

అజ్ఞపడు. సం. అ. క్రి. చిక్కు; తగులపడు.

"సీ తరళాక్షి చూడ్కులఁ దానాజ్ఞపడి యున్కి
ధరనాజ్ఞ చెల్లింప తగవుమఱచె." కేయూర ౧ ౨౦.

అజ్ఞవాఁడు. మి. వి. గు. అజ్ఞావర్తి; అదుపాజ్ఞలలో నున్నవాఁడు.

"గీ. అఖిల దిక్పాలకులును నీయాజ్ఞవారు." భీమ. ౪.౭౨.

అజ్ఞపెట్టు. సం. స. క్రి. అజ్ఞాపించు, శాసించు.

"గీ. అజ్ఞవెట్టించు ప్రమథనాయకుల చేత." భీమ. 3.౭౭.

అజ్ఞాపత్రము. సం. వి. అ న. అజ్ఞనుఁ దెలిపెడి పత్రము.

"ద్వి. సంగతంబుగ శివాజ్ఞాపత్రసరణి
శివగణప్రార్థనఁ జిక్కి—న." పండి. ౨.౫౪౯.

పుట 54.

ఆటతోఁట. దే. వి. 1. ఉద్యానవనము.

"సీ. నీవును వాలియు నేఁడును నాఁడును
నయముతోఁ బాటించు నాటతోఁట." భార. అర. ౭.

కాని యిచట వ్రాఁత ప్రతులలో:

"సీ. నీవును వాలియునేండును నాండును
బ్రియమునం బాలించు పెద్దతోంట." అని కలదు.

ఇది మూలానుసరణము.

"రక్షితం వాలినాయత్తత్ స్ఫీతమ్ మధువనం మహత్."

(సూ. ని) ప్రథమ సంపుటము (పుట 32౨) లో

ఆటతోఁటకు బదులుగా "ఆఁకతోఁట" యని గ్రహింపఁబడినది.

"సీ. నీవును వాలియునేఁడును నాఁడుఁబ్రియం
బునఁ బాటించు నాఁకతోఁట." భార. అర. ౭.౯.

ఇందు శ రలో నుదాహరింపఁబడిన పాఠముగల యఖండ యతిదోషము లేదు. కాని వ్రాఁత ప్రతులలో లేదు. వ్రాఁత ప్రతిపాఠము ననుసరించి, శ ర; సూ ని. పాఠములకు అచ్చులలో చోటులేదు పవర్గమున పకారాది పదములో 'పెద్దతోఁట' యని యుండవలెను.

పుట 60.

ఆరగింపు. వై. వి. ఆహారము.

(ఇంప్వంతము ప్రాచీన కవిసమ్మతము గాదు) అని కలదు. కాని తిక్కన శ్రీనాథుఁడు దీనిఁ వాడి యున్నారు. "అగ్గలింపు సందడినూష్మ జనింప." భార. అశ్వ. ४.3.

"అందంద వక్షోరుహాంబు వేధింపుల." కాశీ ४.౧౫. (వ్రాఁతప్రతి)

(అందంద వక్షోరుహాంబుదింపులువోవ) అని ముద్రిత ప్రతి పాఠము.

"క. కోపింపుట, కోపించుట." కావ్యా. ౮. ఉ.
"పాలగింపు." పాండు. 3.४3.
"సుగ్గడింపు." ఆం. భా. ౧.౧3౦.
"తెల్లడింపు." ,, ౧.౧33.
"ఆరగింపు." ,, ౨౧౨౦.

పుట 67.

ఇ. మూఁడవ యక్షరము.

ఈ క్రిందివానియం దాదేశముగా వచ్చును ఉదా:

౧. అలుక్సమాసమున చేత, తోడవన ల, అంత్యమున వచ్చునది.	దొంగవలని భయము, వానిచేతి ప్రాపు
౨. ఊష్మరేఫ భిన్నమును, అసంయుక్తమును, అగు హల్లు పరంబగునప్పుడు, 'ఈ' కి ఆదేశముగా వచ్చునది.	ఇక్కడ, ఇచ్చోట

౩. ఔప విభక్తికముల కాదేశము.	అట్టి, అటిరికి, నాలుగు నాల్గిటికి
౪. కృత్ప్రత్యయము.	చేయు + ఇ = చేయి, వ్రాయు + ఇ, వాయి త్రిమ్మరు + ఇ = త్రిమ్మరి
౫. క్త్వార్థమున వచ్చు ప్రత్యయము.	చేసి; కొట్టి
౬. మతుబర్థము.	ఓయూరి, కడలి

ఇట్టిక నూడినవాఁడు. దే. విశే. ఇటిక యావమునకు నిప్పంటించి తిరిగి చూడకుండ వెళ్లువాఁడు. ఇటిక అవమునకు నిప్పంటించిన వెనుక తిరిగి చూడకూడదు.

"క. ఇట్టిక నూడినవాఁడో
యొట్టిడు కొన్నాఁడో." ఉ. హరి. ౧౩౬.

పుట 75.

ఈ. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము.

ఇచ్చు ధాతువున కీ క్రింది క్రియారూపములలో వచ్చు నాదేశము.

	ఉదా:
౧. భవిష్యదర్థకము.	ఈఁగలఁడు
౨. వ్యతిరేకార్థకము.	ఈఁడు; ఈమి
౩. ప్రార్థనార్థ్యర్థకము.	ఈ
౪. తుమున్నర్థక ప్రత్యయము.	ఈన్
౫. ఇకారాంత పదములను సంబుద్ధియందు విభాషను ఆదేశముగా వచ్చునది.	హరి; హరీ; మతి; మతీ
౬. మతుబర్థమునందు వచ్చునది.	అటమటీఁడు, కమ్మతీఁడు
౭. స్వార్థమున వచ్చునది.	కల్లరీఁడు; మొక్కలీఁడు
౮. కాక్వర్థమునగూడ నొకొ్కక్క ప్పుడు ప్రయుక్తము.	వారేరీ సిరిమూటఁ గట్టుకొని
౯. కి మర్థమున 'ఏ' శబ్దమున కనుప్రయుక్తమై అర్థవిశేషమునుఁ దెలుపును.	ఏఁడీ = ఎక్కడ నున్నాఁడు వేఁడీ ఏరీ, వేరీ, మొదలగునవి

ఇచ్చు ధాతువునకు వ్యతిరేకార్థమునఁ బ్రాచీనకాలమున 'ఈయని' అను రూపము కన్పట్టదు. 'ఈను' అనియే కన్పట్టును.

"క. ఈననియు తలంచుఁ జాగియు
నీననియు తలంచు లోభి." కు. సం. ౧౧.౪౮.

నన్నయ 'బలిమినీయని భూమివలయు పతుల' అని వ్యతిరేకార్థక రూపము ప్రయోగించెనని చిన్నయసూరి బాల వ్యాకరణమున 'ఇచ్చునకు ఇయాదేశంబగు' అని సూత్రించినాఁడు. కాని కొన్ని వ్రాఁత ప్రతులలో 'ఈనను' 'సెయ్యమున' అను పాఠములు గానవచ్చుచున్నది. 'ఈయని' మఱియొక ప్రయోగముకూడ లభింపలేదు.

పుట 78.

ఉ. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము.

	ఉదా:
౧. హలంత సంస్కృత శబ్దములు తత్సమము లగునపు డంతాగమముగా వచ్చును.	వాక్ + ఉ. వాకు: వాక్కు దిక్ + ఉ. దిక్కు

౨. ఆలుశబ్ద ముత్తరపదమైనపుడు తత్సమ శబ్దముల తుది అకారమున కాదేశముగా వచ్చును. } ధీరురాలు, గుణవంతురాలు

3. నామముల తుది ఇకారమునకు బహువచనము పరమగునపు డాదేశముగా వచ్చునది. } హరులు; సిరులు

౪. ఇకారాంతములగు కొన్ని తెలుఁగు శబ్దముల యుపోత్తమేత్వమునకు బహువచనమున ఆదేశముగా వచ్చునది. } కలికి, కలుకులు, ములికి, ములుకులు

౫. సముచ్చయార్థమును దెలుపును. ఇవి యేనున్ సతతంబు

౬. ఆనంతర్యమును దెలుపును. అనుటయు చిన్నవవ్వనగి

౭. సయితము, అయినప్పటికి అను నర్థముల నిచ్చును. } ఎట్టి విశిష్టకులంబునఁ బుట్టియు

ఉత్కంపించు. సం. స. క్రి. కంపించు, వడఁకు.

"ఉదగ్రులై నడిచిరుత్కంపింపఁ ద్రైలోక్యముల్." హరి. ఉ. ౯.౧౨3.

ఉత్కర్షించు. సం. అ. క్రి. అధికమగు.

"ఉపచితమగు నిత్యదపము నుత్కర్షించున్." భార. అను. ౪.3౫౧.

ఉత్తరస్ఫుటితము. సం. వి. అ. న. చుంబన విశేషము.

"సీ. చిత్తజాగ్రహమున నుత్తరస్ఫుటితంబు." హంస. ౫.౧౪౮.

ఉత్తరియించు = ఉత్తరించు.

"సీ. చదవేలు ప్రవహించు చాయ యుత్తరియించి." నైష. ౭.3౭.

పుట 94.

ఉరక. దే. అవ్య. ఊరక. అచ్చరా. యు.

"ఇట్టి ప్రయోగ మీ గ్రంథకర్త (కూచి మంచి తిమ్మకవి) కృతులయందు మాత్రము గానబడుచున్నది." కాని దీనికి ప్రయోగములు గలవు.

"చ. అని యురకున్న రంగ! రమణా!" శ్రీ.రం.మా. ౫.౮౭.

"గీ. ఉటికియం దెవ్వరునిఁగాన కురకనీటఁబడి" ఉ.రా. ౫.౧౫3.

పుట 95.

ఊఱు. స. క్రి. లక్ష్యపెట్టు. ఊఱడు. "దీనికి వ్యతిరేకమునందే ప్రయోగము గానబడుచున్నది." కాని పండితారాధ్య చరిత్రలో.

"నుఱుఁద్రిపుండ్రావళి యాక్షాయనంగ
సెటఁగమండలుగ రాన్వీతాయనంగ." ౧.౪3. పా. అని కలదు.

పుట 98.

ఊ. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము.

ఊ. ఉకారాంత తత్సమపదములమీద సంబుద్ధి డుజ్జునకు వికల్పముగా ఆదేశమై వచ్చునది.

ఉదా: శంభూ; విష్ణూ.

ఊఁ. అవ్య. ౧. కథాదులు వినునప్పుడు, శ్రోత వానిని వినుచున్నట్లు సూచించుటకు ఉపయోగింపఁబడును.

ఉదా: కథ వినుచున్నావా? ఊఁ. వింటున్నాను.

౨. సమ్మతిని తెలుపును.

ఉదా: నేను వెళ్లుదునా. ఊఁ వెళ్లు.

౩. క్రోధాదులను దెలుపును.

ఉదా: ఊఁ. వాఁడిట్లు చెప్పెనా?

ఊఁకొట్టు, ఊఁకొను అను క్రియలీ "ఊఁ" ధాతువునుండి పుట్టినవి.

పుట 99.

ఊఁత. దే. వి. ఆలంబనము.

ఇది సార్థబిందుకము.

"ఉ. మూంతులు చాఁచి కన్నుఁగవమోడ్చి చెవుల్ వెస ఱేలవైచియు
శ్రాంతిఁదొలంగి ఱూంతలు నొండొకంటిఁబడ నొత్తుచు......
మేంతలు మాని గోవులు రమించె ముకుందుఁడు వేణువొత్తఁగన్."

పద్మ. ౯.౨౨౪.

పుట 100.

ఊరు. దే. అ. క్రి. లోపలి నుండి జలాదికము వెలికిఁదోచు; నాను.

ఈ శబ్దము సాధురేఫముగా నున్నది. కాని కవిప్రయోగములు శకటరేఫ నిర్ధారించుచున్నవి.

"ఉ. మంచిగ మేనయత్తలు సమాదరణంబున
... ...
... చిన్నకరాంగుళివంచి వంచి యూ
ఱించుచు నాడెమిన్నగమి ఱేని కుమారకుఁడింటి ముంగలన్."

ఊఱు. ఈ ధాతువు అరవమున ఊఱు - కన్నడమున ఊఱు అని యుండుటచే తెనుఁగున ఊఱు శకటరేఫమే. మఱియు దీని కృదంతరూపము 'ఊఱట.' తమిళమున 'ఱ' కారము 'ఊట్రు' అను నుచ్చారణ గలది. కావున తెలుఁగు ఊటఱైనది. 'ఊఱు' సరియగు రూపమని సారాంశము.

పుట 102.

ఎ. ఒకానొక యక్షరము. ఇది తెనుఁగుననే కలదు. సంస్కృతమున లేదు.

౧. అవధారణార్థకము.	వెంటనె తపోగ్ని విఘ్నమైనది
౨. నిర్దేశమును (చూపుటను బలపఱచును.)	హరుఁడదిచిక్కె; అల్లదె శింశుమారము
౩. అల్పత్వమును తెలుపును.	పూని ముకుందునాజ్ఞఁగను బొమ్మనె
౪. ఆధిక్యమును తెలుపును.	అతనిని శేషుఁడె వర్ణింపలేదు
౫. ప్రశ్నార్థకము.	భాతృవరులఁ జూచితె
౬. ప్రార్థనార్థకముల మధ్యమ ము, ఁడు లకు ప్రయుక్తము.	రావె తేనియకంచు
౭. స్త్రీత్వమును (ఆడుదగుటను) తెలుపును.	రావె సుందరి

ఎగతాళి. దే. వి. పరిహాసము. గేలి అని యీ పదము నిఘంటువులు గ్రహించినవి. ఈ పదము పుట్టుపూర్వోత్తరము లివి. 'ఎగతాళి' అనునది ఒక దేశిగేయ రచనా భేదము. ఎగతాళి, ఎకతాళి,

ఏకతాళీ అని యీ శబ్దరూపావతారము. "ఏకతాళాఖ్యతాళేన గేయాస్యాదేక తాళికా" అని సంగీత చూడామణి. యక్షగానములయందీ ఏకతాళి, లేక ఎకతాళి గేయరచనలచే, సింగి, సింగఁడు, హాస్య రసము స్ఫురింపఁజేయుచుండుటచేత, ఎకతాళి, ఎగతాళి పరిహసించుట అను నర్థములో వాడుకలోనికి వచ్చినది.

పరిశోధన పుట 36. (సంచిక 3) (ఆగస్టు 1954).

దేశి సాహితి సొంపు-శ్రీ తిరుమల రామచంద్ర.

ఎరఁగి, ఎఱఁగి.

"లాక్షణికులందఱును 'ఎఱఁగు'లో శకటరేఫము కలదని చెప్పఁగా, నన్నయ్య 'ఎరఁగు' సాధురేఫమున ప్రయోగించుట వింత. ఇందుఁ దమిళ కన్నడములలో శకటమె యుండుట నన్నయ దీనిలో రేఫము ప్రయోగించియుండగా నెల్లరును దీనిలో శకటమే గలదనుటయు వింతయే" యని వైయాకరణ పారిజాతమున వ్రాయఁబడినది. (చూ. పుట ౪౯-౭) సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువున సాధురేఫముగనే యీశబ్ద మీయఁబడి యున్నది. (చూ. పుట ౫౧౫) కాని ముద్రితప్రతిలో నీపద్యమునకు 'తెరలి' యనుపాఠ మీయఁబడినది. నన్నయభారతమునకు సరియగుపాఠ పరిష్కరణము లేకపోవుటచే, ముద్రితమూలపాఠమునే సరియైనదని సిద్ధాంతములు చేయుటచే నిది 'వింతయై' పరిణమించినది. నన్నయ అచ్చట 'ఎరఁగు'ను ప్రయోగింపలేదు. 'తెరలి' అనియే ప్రయోగించినాఁడు. 'ఎరఁగు' అనగా నమస్కరించు అని యర్థముగదా. మూలమును చూడుఁడు:—

"అపగచ్ఛపథోఽస్మాకమిత్యేవం పార్థివోఽబ్రవీత్
తదా 'ఋషి' రువాచైనం సాంత్వయన్ శ్లక్ష్ణయాగిరా
మమపంథామహారాజధర్మ ఏషసనాతనః
రాజ్ఞా సర్వేషు ధర్మేషు దేయం పంథాద్విజాతయే."

ఆదిపర్వము. ౧౭౭ అధ్యాయము. ౬, ౭ శ్లోకములు.

మూలము ననుసరించి నన్నయ 'తెరలి' తెరు విత్తురని సరిగా చెప్పియున్నాఁడు.

మఱియు నిచట 'ఎరఁగి' అను పాఠమున్నయెడల నది నన్నయ కవితానియమములకే విరుద్ధముగా నున్నది. నన్నయ సీసములయందువలె గీతములయందును యతిప్రాసనియమములను పాటించియున్నాడు. ప్రస్తుత మీ ఆటవెలఁది సర్వయతి కలది. అనగా నాలుగుపాదములయందు యతులే యుండును. కాని ముద్రితమున మూఁడుపాదములలో యతులును నొక పాదమున ప్రాసయతియు కన్నట్టుచున్నది.

చూడుఁడు:—

1. యతి.— "ఆ. వె. ఎట్టిరాజులును మ-హీసురోత్తము లేదు"
2. యతి.— రరుగుదెంచునప్పు-డధికభక్తి
3. ప్రాసయతి.— (నెరఁగి) ప్రియము పలికి-తెరు విత్తు రిట్టిద (యతి) తెరలి
4. యతి.— ధీర్ము నీవు దీనిఁ-దలఁప వెట్లు

నన్నయ గీతి, ఆటవెలఁదులలో నేదే నొక నియమము పాటించును. రెండింటికి యతులు, రెండింటికి ప్రాసలు ఇట్లే యుండును. కాబట్టి మూఁడవ పాదమున నియమవిరుద్ధముగ నిట్లుండదు. ఇచట తెరలి యని యున్న నాలుగు పాదములయందు యతియే యుండి నన్నయ నియమమునకు సరిపోవును. విప్రునకు తెరువిచ్చువిషయమునుగూర్చి తిక్కన మారన లిట్లు చెప్పియున్నారు.

తిక్కన—విప్రగో క్షత్రియవృద్ధ దుర్బలభారవహాగర్భిణులకు నీవలయు తెరవు. అను. ౪.౧౦3.

"మారన-క. తెరువిచ్చి తొలఁగవలయును బురుషుఁడు విప్రునకు మార్క. 3.౨33.

కావున నన్నయ భట్టారక ప్రయుక్తమైనది, 'తెరలి' అను పాఠమే గాని, 'ఎరఁగు' కాదని గ్రహించునది.

ఎసగు. దే. అ. క్రి. అతిశయించు; ఒప్పు.

శ.ర. (౧౧౮ పు.) సూ.ని. (౮౩౫ పు.) రెండును పై శబ్దమును 'ఎసఁగు' అని సార్ధబిందుకముగా గ్రహించినవి. కాని నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు. 'ఎసగు'నకు 'ఎసవు' అను రూపాంతరము గలదు. కావున నిం దర సున్న లేదు.

"ద్వి. భువిశివ నిర్మాల్యభూత" యనఁగ, నె
సవి 'సుధాకర కరాసారప్రసార.' పండిత. దీక్షా. ౭౫.

పై ప్రయోగము 'ఎసవి' అనుటకు నిర్ధారకము.

తిక్కన భారతమున, శాంతిపర్వమున 'ఎసఁగు' ప్రాసలోఁ బ్రయోగించెనని విమర్శకులు చూపిరి.

"క. బిగువెడలక నిలిచి పడున్
నగములు వేతసచయంబు నమ్రంబై పె
ల్లగు మావేగము గడపి యె
సఁగు పూర్వస్థితిన బ్రదుకు సమకూరంగన్.' (శాంతి. ౩.౮౮.)

కాని ముద్రితప్రతులలోనే చివర నాల్గవ పాదమునకు నీ క్రింది పాఠాంతర మీయఁబడియున్నది.

'పె। ల్లగు మావేగము గడిపి యె
సగొనుఁ బురాస్థితిన బ్రదుకు సమకూరంగన్.' (ఆనంద ముద్రణము పుట. ౯౯).

పై పాఠమువలన నచ్చట 'ఎసగు' శబ్దము లేదు. అందుచే తిక్కన ఖండాఖండ ప్రాసము చేయలేదు.

మఱియు రాఘవ పాండవీయమునఁగల యీ క్రింది ప్రయోగమును, 'ఎసగు' శబ్దము నిర్బిందుకమని ధ్రువ పఱచుచున్నది.

"ఒప్పెసగరూఢాసక్తి." రాఘవ. ౧.

ఎసగు, పొసగు శబ్దములనుగూర్చి చూడుఁడు.

శ్రీ తి. రామచంద్రగారి వ్యాసము. (యువ సంవత్సర మార్గశీర్ష భారతి.)

పుట 114.

ఏ. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము	ఉదా:
౧. అన్యప్రేరణము లేక అనుభావమును దెలుపును.	నేను పిలువకుండ వాఁడే వచ్చెను
౨. అవధారణార్థకమున వచ్చును.	ఏ తెరువై నందన యిచ్చలో జనిరో
౩. ఆధిక్యమును దెలుపును.	కంకుల కొజ్జ లే కాలంబు గడపంగ
౪. ఆశ్చర్యమును దెలుపును.	చూచితిరే శ్రీహరి మాయా చాతురి
౫. కాత్స్న్యార్థము.	మామిడన్న సుతుఁ డేతన్మాత్రుఁడే
౬. కిమర్థకము.	ఏయే దేశము నన్వేషించితిరి
౭. దుఃఖమును దెలుపును.	శోకము లఱవ మేల్కొను చుండిరే
౮. నిర్దేశమును బలపఱచును.	ఏతన్మాత్రుఁడే చూడగన్
౯. ప్రశంస.	ఇంత యొప్పునే
౧౦. ప్రార్థనార్థకము.	రావే యీశ్వర కావవే వరద

౧౧. యచ్ఛబ్దార్థకము (ఇది తచ్ఛబ్దార్థకము నపేక్షించును.)	ఏ కథలయందుఁ బుణ్యశ్లోకుఁడు హరి చెప్పఁబడును ఆ కథలు పుణ్యకథలు

౧౨. తమిళమున 'యా' ఆదియందు పదములు కొన్ని తెనుఁగులోనికి వచ్చినప్పుడు 'ఏ'గా మాఱును.

యాన్ – ఏను.
యాట్ – ఏటు.
యానై – ఏనుఁగు.
యాణ్డు – ఏఁడు.
యారు – ఏరు.
యావదు – ఏయది మొదలగునవి.

పుట 119.

ఐ. ఊథ. ఒకానొక యక్షరము.

ఇది సంధ్యక్షరములలో చేరినది. ఏ ఓ ఐ ఔ అను నాల్గును సంధ్యక్షరములు. ఐకారము అ–ఇ అను అచ్చుల యుచ్చారణ సంధివశమున నేర్పడినది. కాబట్టి 'యే' దేశ్యపదము.

౧. దేశ్యపదములలో ఐకారము 'అయి' అని రూపము నొందుచున్నది. ఐదు = అయిదు. కైదువు = కయిదువు. దేశ్యపదముల ననుసరించి కొన్ని తత్సమపదములకు నీ మార్పు గలుగుచున్నది. ఐశ్వర్యము = అయిసరియము.

౨. 'అగు' ధాతువు క్త్వార్థక రూపము. ఉదా: అది మనోహరమై యున్నది.

3. చతుర్థీ విభక్త్యర్థకములగు 'కి' 'కు'లకు చివరగల పదముల కనుప్రయుక్తము. 'నరునకునై.'

పుట 120.

ఓ. ఒకానొక యక్షరము. ఇది తెనుఁగుననే కలదు.

	ఉదా:
౧. అప్రాచుర్యమును దెలుపును.	భసిత మెన్నఁడో కాని ప్రతి దినంబునలందు మలయజంబు
౨. ఏమో (సకభావన) ఊహ దెలుపును.	నీకే చెప్పుదునో
3. కాక్వర్థము.	నిను మన్నింపదో
౪. ప్రశ్నార్థకము.	బాంధవము కలదో
౫. ప్రార్థనార్థకము.	భూతము లేఁగరో
౬. సందేహము.	మహికిఁ జనుదెంచిన హిమకరుఁడో

ఒసగు. స. క్రి. ఇచ్చు; అర్పించు

ఈ శబ్దమును సార్ధబిందుంము 'ఒసఁగు' అను రూపముతో శ.ర. (పుట 129) సూ.ని. (మొదటి సంపుటము ౬౫3 పుట) గ్రహించినవి. కాని పూర్ణబిందు సహితమైన నిర్ధారక ప్రయోగ మెక్కడియుఁ జూపలేదు.

'ఒసగు'నకు 'ఒసవు' అను రూపాంతర ముండుటయు నిది నిర్బిందుకమని తెలియఁజేయుచున్నది.

"ఉ. పిన్నబిడ్డలన్ • • •
మన్నఁడుమెచ్చి యొన్నఁడొసవెన్
వరముల్ నిసువంటివారికిన్." వి.పు. ౨.౫౦.

పుట 129.

ఓ

ఇది సంబోధనమును దెలుపును. సంబోధ్యవాచకమునకు ముందే యుండును

ఓ జనులార.

౧. ఆశ్చర్యమును దెలుపును	"సీ. న్యాకరంకరుండనూలిక లెన్నడో కాని ధరయింను కల్హారదామమెపుడు" భీమ ౧౧౭౫
౨. ఆక్షేపము.	ఓ సరిపోయె నిర్వ్యాడలకుండ
3. ఆజ్ఞ.	పాతాళమునకుఁ జనరో
౪. ఆర్తి.	ఒక్క దనుజాధముండు మొత్తో యనంగ
౫. ఊహ.	ఏమి ప్రియము సేయ సమకూరునో యని చింతించు.
౬. కాక్వర్థము.	గృహ సమ్మార్జనమో జలాహరణమో
౭. కిమర్థము.	ఓయన నేమి నానొప్పఁ గిమర్థంబు
౮. తు శబ్దార్థకము.	తానోమానము దప్పఁజేసినది (తానో = తానన్ననో)
౯. పరిణామాతిశయము.	ప్రత్యూహమానంచునో
౧౦. ప్రార్థనార్థకము.	రాము భార్యజూండో జనులార యడ్డపడరో
౧౧. సందేహము.	అవనిగలంబు వ్రస్సెనో

తెలుఁగు వ్యాకరణములందు సంబోధనమున 'ఓ' వచ్చునని చిన్నయసూరి 'ఓయామంత్రణంబునందగు' అని ఆంధ్రశబ్ద చింతామణినిబట్టి సూత్రించినాఁడు. కాని నన్నయ భారత భాగమునం దెచ్చట సంబోధనమున 'ఓ' ప్రయుక్తము కాలేదు.

'అవ'తో ప్రారంభమగు తత్సమ పదములు. తెలుఁగున 'ఓ' గా మారును.

అవఘటించు - ఓహటించు - ప్రతిఘటించు.

అవలోకనము - ఓలగము.

అపసరిల్లు - అవసరిల్లు - ఓసరిల్లు.

అవపరక - ఓవరి.

అవఘట్టన - ఓహరి.

సంఘట్టన - సాహరి.

అహో - ఓహో.

అహోరము - ఓయిరము, ఓవిరము, ఓగిరము.

అవమానము - ఔమానము.

ఓబలుఁడు;

ఓబఁడు = అహోబలుఁడు.

అహోబలము - సం. వి. అ. న.

అహోబలనారసింహక్షేత్రము. అహో అనునది యాశ్చర్య సూచకమైన ప్రత్యయము. బలము అనగా నృసింహస్వామి బలము. అహోబలమునకు, అహోబిలము అను రూపము కలదు. ఇచ్చట బిలము అనగా ఆ క్షేత్రమున కొండయందు దేబిలములో స్వామియుండునో ఆ బిలము అని యర్థము.

(ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము. సం. 3.౧౫౦౦. పా.)

తెనుఁగు దేశమున నవనారసింహ క్షేత్రములలో అహోబిలము ప్రసిద్ధమైనది. అహోబిలశబ్దమే పరిణమించినదని కొందఱి యభిప్రాయము. తెనుగున నహోబల(శ)బ్దమే ప్రచారమున నున్నట్లుగా దాని తద్భవరూపములు తెలుపుడు చేయుచున్నవి. అహోబలము - ఓబళుఁడు. ఓబయ్య.

కవులును నీ తద్భవ రూపమునే వాడిరి. రామాభ్యుదయము - అయ్యలరాజు రామభద్రకవి.

"తే. అతని తనయుండు సత్యపాలితనయుండు
వైభవము గాంచె సకలగుణాభిరాముఁ
డౌబళాయని తమ రాజులభినుతింప
నౌబళాధిపుఁడలరె విఖ్యాత మహిమ"
కుందుర్తి వేంకటాచలకవి మిత్రవిందా పరిణయము.

"గీ. అందుఁ బ్రఖ్యాతిఁ జెంది విద్యలను బుధుల
హోబళయనంగ జగతి నహోబలక్ష్మితి"
అహోబలపతి - అహోబలపండితీయ
కర్త - తానహోబలుఁడనియే వ్యవహరించుకొనెను

అహోబిలశబ్ద తద్భవము - ఓపిలి - ఓపిలి సిద్ధియను తెలుఁగు చోడరాజొక పద్యమయశాసనమును వెలయించినాఁడు.

అహోబల శబ్దమునకు నింక మఱియొక ప్రయోగము.

"ది. భక్తవత్సలు నహోబలనారసింహు
భక్తి పెంపునఁ జూచి" ద్విపద భారతము ఆది పర్వము. ౪౫౦. పా.

రామయామాత్యుని గయోపాఖ్యానమున రెండింటికిఁ బ్రయోగములు గలవు.

"అహోబళగిరి పరమందిరేశ పావనచరితా. ౨.౨౩.
అహోబిలగిరి పరమందిరరేశ భీమస్తుత్యా. ౧.౩౦౪.

ఔ. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము.

ఇది ఏ, ఓ, ఐ, ఔ. అను సంధ్యచ్చుల లోనిది. అ—ఉ. అను అచ్చుల యుచ్చారణసంధి వశమున నేర్పడినది. కాఁబట్టియే కొన్ని దేశ్యశబ్దములలో 'ఔ' 'అవు'గా మారుచున్నది.

కౌఁగిలి - కవుగిలి.
ఔట - అవుట - అగుట.
ఔ - అవు.

పుట 134.

క. ఉభ. ఒకానొక యక్షరము.

౧. వ్యతిరేకక్త్వార్థకమున వచ్చు ప్రత్యయము.
ఉదా:—కొట్టక, తిట్టక.

౨. కొన్ని ధాతువులకు వచ్చు కృత్ప్రత్యయము.
ఉదా:—అలుక, కినుక, పోక.

3. కొను ధాతువుయొక్క క్త్వార్థక రూపమగు కొనికి వికల్పముగావచ్చు నాదేశము.
ఉదా:—గరళంబెత్తుక క్రోలఁగాఁ దలఁచితే.
కరాసి - చేతికత్తి

పుట 153.

శాసనములలోనే కరాసిశబ్దము శివకవుల ప్రయోగించిరి. నన్నెచోడ కవిరాజు కుమారసంభవములో—

౧. "క. కరములు ద్రెవ్విన బండుల,
కరాసి గఱచుకొని రౌద్రగతి ననిమేషో
త్కరము దెగఁ బఱచె నొక్కఁడు
సురవాహిని దరియగొమ్మచో ఱయుబోలెన్."

(౨ వ భాగము, ౭౨౬. పద్యము)

అను దీనిని ప్రయోగించినాఁడు. కాని నన్నెచోడునికి ముందు కన్నడమున నాగవర్మ ఛందోంబుధిలో నిది ప్రయుక్తమైనది. నాగవర్మ క్రీ. శ. ౯౯౦ ప్రాంతమువాడు.

౨. చ. జడగళ బంబలొప్పవల కావలి......శక్తివిరాజితశక్తిశూలమా ల్పిడివ కరాసి గౌరి నిజవల్లభయోగిరమిక్క. (పీఠిక ౨ వ పద్యము.)

౩. నాచన సోముఁడు హరివంశములో 'కరాసిధారలన్' అని ౪.౧౯౬ లోను, ౪.౨౩౯ లోను రెండు తడవలు దీనిని వాడినాఁడు.

౪. జక్కన విక్రమార్క చరిత్రలో—
ఘోరకరాసిపత్త్రమునకున్ బలిసేయుదు. (౨.౨౩౨)
అని ప్రయోగించినాఁడు. ఇది సమాసగతమగుటచే తత్సమపదమేకదా.

౫. కదంబహారధీరతాకర కరాసి కృత్తశత్రుల వసుచరిత్ర ౧.౧౨౪.

౬. సవరము చిననారాయణకవి కువలయాశ్వచరిత్రలో

"క. అలుగువగ జూపు వేళం, దలతలమను నింత సోఁకిన న్మగవానిన్
కళదాకఁ బెనఁగు నొక మొక్కలపు దొర కరాసి నీటుకత్తియవోలెన్." (౨.౧౩౯)

అని శ్లేషలో, నీటుకత్తియ = విలాసముగల స్త్రీ, నీటుకత్తియ = నీటగు ఖడ్గము అని మనోహరముగ నీ శబ్దప్రయోగము గావించినాడు.

*   *   *   *   *   *

పుట 160.

కలుహారము – కలహారము – సల్హారము.

నన్నిచోడమహాకవి కుమారసంభవమున సంస్కృత కహ్లార శబ్దమునకు బదులుగ
"జలజాతకైరవోత్పలకలహారాది
గంధంబు లోని సద్గంధములంగ" (౯.౩౨)
అనియు, నందే ౮౦ వ పద్యమున (సీసపద్యము) తేటగీతిలో—
"కమలమృదుబిసములు కల్హారకుముదోత్ప
లములఁ బెఱికికొని రయమున"
అనియు రెండుచోట్ల నైశబ్దమున ప్రయోగించియున్నాఁడు.

ముద్రణమునం దిట్లున్నను, వ్రాఁతప్రతియందు రెండుచోట్లను 'కలుహార' అనియే కలదు. (చూ: కుమారసంభవము వ్రాఁతప్రతి—మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ పుస్తక భండారము) మొదటి యుదాహరణమున 'కలహార' పదము మార్చిన ఛందోభంగ మగును. రెండవచోట ఆటవెలఁది గావున మార్చినను

సరిపోవునని యభిప్రాయముతో సంస్కర్త లిట్లు మార్చియుందురు. మొదటిదానినిబట్టి రెండవచోట కూడ నన్నిచోడమహాకవి 'కలుహార' శబ్దమే యుపయోగించెనని యెన్నవచ్చును. ప్రాచీన ప్రయోగము లీరూపముననే వెలయుచున్నవి.

క్రీ. శ. ౧౧౩౯ (శ. క. ౧౦౬౧) నాఁటి నాదిండ్లశాసనములో
"మేరుగుణావతారుండగు, మేడనికిం గలుహారగన్ధి అం
భోరుహనేత్రి అన్వయవి, భూషణినాందగు మేడమాంబకును."
(శాసనపద్యమంజరి, ౧౫ పుట నెం ౧౯ రు. శాసనము 3 వ పద్యము)
ఇచట వృత్తములో నీ శబ్దము మాఱురూపుచెందిన ఛందోభంగ మగును.

మడికిసింగన పద్మపురాణములో (౧౧.౮౩) 'మురవైరిన్ గలుహార పంచకమునన్ బూజించి' అని కలుహారశబ్దమునే నాడియున్నాఁడు.

శాసనపద్యమంజరి పీఠికలో శబ్దలక్షణమునకు సంబంధించిన ప్రయోగ విశేషములలో (క) 'కల్హార గంధి' యనుటకు బదులుగా కలుహారగంధి (౫3) అని వ్రాయఁబడియున్నది. కలుహారశబ్ద మపశబ్దమను భ్రాంతితో పీఠికాకారులు 'కలుహారగన్ధిని' కలహారగన్ధిగా నుండవలెనని వ్రాసిరి. పైప్రయోగములు ఛందోనిబద్ధములై మహాకవిప్రయుక్తములై యున్నపుడీ మార్పున కావశ్యకతలేదు.

ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తువారు క్రొత్తగ వెలయించిన ద్విపదభారతమున—

"కలహార దళనేత్ర కడకంటి చూడ్కి
యొలసిముట్టినచిత్త ముత్తలపడఁగ." (పుట ౨౬3.)

అని కలహారము ప్రయోగింపఁబడినది. ఈ శబ్దమునుగూర్చి పీఠిక (33 పుట) లో నిట్లు వ్రాయఁబడినది:

"కల్హారము, అర్హము వీనిలో సంయుక్తవర్ణములు విడదీసి 'కలుహారము, అరహము' అనురీతి నీతఁడు ప్రయోగించినాఁడు." అని పై ప్రయోగములఁజూపుచు "ఇట్టి సంయోగ శిథిలత, మర్యాద, మరియాద మున్నగు పెక్కు తావుల గలదు. వీనిలో కలహారశబ్దము సిద్ధ సమాస మధ్యగత మగుటవలనను, ఇట్టి ప్రాసములు మరికొన్ని యీతని రచనమునఁ జూపట్టుటవలనను 'కల్హార' అను సంయుక్త రూపమే ముద్రణమునఁ జేర్పఁబడినది. రూపుమాయకుండ మూలపాఠ మా పుట యడుగునఁ జూపఁబడినది."

పై ప్రయోగములఁ జూచిన తిమ్మకవి యొకఁడే కలుహార, లేక కలహార రూపమును ప్రయోగించె నని చెప్పుటకు వీలులేదు కదా! మఱియును తిమ్మకవి రచనావిధానమున శైవకవిమతానుసారియే గావున నీ శబ్దమును ప్రయోగించుట సలక్షణమే.

ద్రావిడభాషాతత్త్వము ననుసరించి పదమధ్యమున సంయుక్తాక్షరము లుండవుగాన సంయోగ శిథిలత తెలుఁగున సహజమే. సంస్కృత పదములు శిథిలోచ్చారణమువలన రూపాంతరముఁ జెందినవానిని శివకవులును, వారి ననుసరించి మఱికొందఱు కవులును గ్రంథములోఁ బ్రయోగించియే యున్నారు. అట్టివానినిఁగూర్చి ప్రత్యేకముగ వ్రాయుదును. శిథిలరూపము కవి ప్రయోగించినంతమాత్రమున నది లక్షణవిరుద్ధము కానేరదు. అపై నది శబ్దముయొక్క చరిత్రను తెలిసికొనుటకు భాషాతత్త్వశాస్త్రజ్ఞులకుఁ దోడ్పడును కావున కలహారశబ్దప్రయోగము సలక్షణమే.

తెలుఁగున ప్రాస కేవలము శబ్దాలంకారపరము గావున నిట్టి శిథిలరూపములు మార్చిన ప్రాస భంగదోషము వాటిల్లును. నన్నిచోడ మహాకవి, పోతన, పాల్కురికి సోమనాథుఁడు, కస్తూరి రంగకవి మున్నగు వా రిట్టి ప్రయోగములఁ గావించియే యున్నారు. తిమ్మకవియు ప్రాచీనుల ననుసరించి యిట్టి ప్రాసములను వేసియున్నాఁడు. మచ్చునకు తిమ్మకవి—

"హరుపాద్భుతాక్రాంతులై కుమారకులు
శరగురు దోడ్కొని సరవినా చెందు." (౨౬౦. పుట.)

ఇచట 'హస్తాద్భుత' అని సంయుక్తమైన ప్రాసభంగము గుచున్నది.

ఇక తిమ్మకవి ప్రయోగమునందువలెనే ముందు చూపినవానియందు అనఁగా నన్నెచోడ, మడికి సింగనకవుల ప్రయోగములందును, శాసనోదాహరణమునందును నీ కలహారశబ్దము సమాసగతమైయున్నది. కాని వ్యస్తముగ లేదు. కావున సంస్కృతమున కలుహారము, కలహారము అను రూపము లేకపోయినను నాంధ్రకవి ప్రయోగముల ననుసరించి వీనిని తత్సమములుగ నెన్నవగును.

ఇక కల్హారము అను పదమునకుఁ బ్రయోగములు చూపెదను.

తాళ్లపాక పెదతిరుమలయ్యగారు తమ చక్రవాళమంజరియందును, సుదర్శనరగడయందును దీనిని 'కల్హార' మనియే ప్రయోగించియున్నారు. చక్రవాళమంజరి:

"మిసిమి కొందలు తమమీద కల్హార
హారముల్ ధరియించి యంబువుల్ చల్ల."

చక్రవాళమంజరియందలి నియమము ననుసరించి యీశబ్దము 'కల్హార' అని యుండవలెను. ముక్తపదగ్రస్తముగ చక్రవాళమంజరిద్విపదయందు చివరపద మధ్యమున సంయుక్తాక్షరములలో గ్రింద నేహల్లుండిన దానితోడనే తరువాతి పాదము మొదలిడవలెను. ఈ నియమమున కాచక్రవాళమంజరి యందే యొక యుదాహరణము చూపెదను

"గంధహిమాంబు పంకరుహ కర్పూర
పూరశైత్యముతోడఁ బొసఁగ నుప్పొదులు."

కావున తిరుమలయ్యగా రుపయోగించినది 'కల్హార' మేగాని 'కహ్లారము' కాదు[1]
ఇట్లే సుదర్శనరగడయందు

"కల్హారమాలికాధరచక్రము
సిల్హధూమసంశ్లిష్టము చక్రము."

ఇచ్చటకూడ కల్హారశబ్దమే ప్రయుక్తమైనది. రెండింటికి రచయిత తిరుమలయ్యగారే; సిల్హమునకు కల్హారమునకువలె 'సిహ్ల' రూపము గలదు. కాని పైని చక్రవాళమంజరి యుదాహృతినిబట్టి కల్హార రూపము నాతఁడు వాడెనని చెప్పవగును. మఱియు నివి తాటియాకులపైనిగాక రాగిరేకులపై శాసనములవలె చెక్కఁబడియున్నవి. అరీతిగనే ముద్రింపఁబడియున్నవి. కావున నిదియు కల్హారమే.

చెళ్లపిళ్ల నరసకవి తన యామినీపూర్ణతిలకా విలాసములో ప్రాసస్థానమునే ఈ పదము వాడియున్నాఁడు.

"బిల్హణకవీంద్రుఁ డెసెరా
ట్కల్హారప్రియసుధానికరములు నీభా
షల్హర్ష మొదవఁజేసెను
బల్హితముగ నీ కభీష్టఫల మొనరింతున్."

(ద్వితీయాశ్వాసము, ౩౪. పుట. ౧౯౧౪ ముద్రణము.)

"క. బల్హాయితోచునట్టిరు
డల్హాయలైనట్టి నిల్కడల్ గనుగొన్నన్
మేల్హాదంతినిఖాబుర
కల్హారమరందమట్టు కల్కికి బల్కుల్."

కవిజనోజ్జీవని ౭౦ పద్యము - కోటి రఘునాథ భూపాలుఁడు.

---

[1] Minor works of Tallapakam poets, Annamacharya and his sons. T. T. Devastanam series, Vol. I, page 17, l. 10. Ibid., page 67.

అడిదము, సూరకవి కవిసంశయవిచ్ఛేదమున కల్హార శబ్దమునకు 'కలువ' తద్భవరూపమని తద్భవ తరంగమునఁ జెప్పియున్నాఁడు (3.౧౦). వైయాకరణ పారిజాతమున నీశబ్దముగూర్చి యిట్లు వ్రాయఁబడినది:

"బ్రహ్మ, చిహ్నము, పూర్వాహ్ణము, జిహ్వయున్నగు పదములందలి సంయోగములోని హకారము మొదటిదేయైనను నుచ్చారణమున రెండవదిగా వినఁబడుచున్నది. ఇట్టి యుచ్చారణ వికృతి గలిగినను వీనిని తత్సమములని వ్యవహరించుటయే యాంధ్రవైయాకరణ సంప్రదాయమై యున్నది.

ప్రాకృతభాషలో నిట్టి వికృతి సూత్రింపబడుటయు, నిట్టివానిని తద్భవములుగా నెన్నుటయుఁ బ్రసిద్ధమై యున్నది. 'హ్న, హ్ల, హ్మాషు నలమాంస్థితి రూర్ధ్వమ్' (ప్రాకృతప్రకాశము 3.౨) ఆంధ్రమున 'హ్ల' అనుచోట 'ల్హ' అనురీతి గల యుచ్చారణము లేదు. కల్హారము అపశబ్దము కహ్లారము, సుశబ్దము." పుట. (౨౫.)

పైన వివరించిన కలుహార, కలహార, కల్హార శబ్దతత్త్వము పరీక్షించిన నాంధ్రమున 'ల్హ' అనురీతి గల యుచ్చారణము లేదనుట పొసఁగదు. మఱియు నింతమంది కవులచేఁ బ్రయుక్తమైనపు డది యప శబ్దమనుట యెట్లు? కల్హారము అను సంయుక్త 'ల్హ' కారోచ్చారణమే లేనిచో 'కలుహార' అను శిథిల రూప మెట్లేర్పడును? కలుహార అను శిథిలరూపము ౧౧-వ శతాబ్దమునసె వాడుకలో నుండుటచే కల్హార మంతకుఁ బూర్వము నుండియు వాడుకలో నుండి యుండవలెను గదా. ప్రాకృతమంజరిలో

"వహ్నిర్వస్నీతి కహ్లారం కల్హార మభిధీయతే
బ్రహ్మ బమ్హ మతసేషాం స్థితిరూర్ధ్వ మితీదృశీ."

అని యీ యుచ్చారణముఁగూర్చి వివరింపఁబడినది. ప్రాకృతమునను పాలీ భాషలో నిట్టి వర్ణక్రమమె కలదు. ఇది ప్రాకృతసమ మనియు, తత్సమముగా తెలుఁగున ప్రవేశించె ననియు, నాంధ్ర భాషా శాసనమున వ్రాయఁబడినది. (సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదము పుట. ౧౧.)

కావున ప్రాచీనాంధ్రభాషా సంప్రదాయము ననుసరించి కల్హార, కలుహార, కలహార శబ్దములు సలక్షణములే యనియు, నడిదము 'సూరకవి కలువ' శబ్దము కల్హార శబ్దమునకుఁ దద్భవమని చెప్పుటచే నిది తత్సమ మనియుఁ దెలియుచున్నది. కల్హారము, కలుహారము, కలుహారం, కలుహ, కలువ అని రూపనిష్పత్తి యేర్పడవచ్చును. కాని 'కలువ' దేశ్యమని తెలుఁగు నైఘంటికుల యభిప్రాయము.

1. మచ్చునకు—బర్హి అనుటకు బరుహి అని నన్నిచోడ మహాకవి ఆకర్షణము అనుటకు ఆకరషణము అని పోతన మహాకవి.

ఐశ్వర్యము అనుటకు అయిసరియము అని కస్తూరిరంగకవి.

పుట 189.

కూఁతు = కూఁతురు. వి. ఈ శబ్దము 'తొలుత యాడ శిశువు', అను నర్థమును నుండి యా వెనుక పుత్రిక అను నర్థమున వాడుకలోనికి వచ్చినది. ఈ శబ్దమున నర్థబిందువున్నదనుటకు నీ క్రింది ప్రయోగము ప్రమాణము:

"ఆ. వె. నిజభుజప్రధాని బెజయితదేవని
కూంతుసరియె పోల్పంగాంతలెందు."

(దాక్షారామ శాసనము సోమలదేవి శాసనము. క్రీ. శ. ౧౦౭౫. తె. క. చ. పుట. ౧౭౪.
పై పద్యము దాక్షారామ దేవాలయమున శిలాశాసనమున నున్నది.

పుట 192.

కెడ్బెరసు

ఇది కెడు+బెరసు అను రెండు పదముల కూడిక కెడు - చెడిపోయి, బెరసు కలయిక కలిగినట్టిది. స్వరూపనాశనము నొందకున్నను వేఱుపరచుటకు వీలులేనంతగా కలిసిపోయినది అని యర్థము. సంకీర్ణమైనది అను నర్థమున నిది వాడుక కెక్కినది.

నన్నెచోడకవిరాజు యుద్ధవర్ణనమున రెండుతడవ లీ శబ్దప్రయోగము కావించినాడు.

"క. సురబలము నసురబలమున్,
బోరిబోరి పడి దళిమి పెనరి పొడువ రయమునన్
నొరసి యెడలొట్టుకొని క,
డ్బెరసై పినుగులు పదువు పేకయి బడియెన్." (౧౧.౧౨౮)

"క. దురమున మెడ తోడ తల మొల
బరి శిర ముర మక్కు ప్రక్క పదలుపడం గ
డ్బెరసై యేర్పడ కతిథి
కరమయ్యెన్ జముడు కుడిచి క్రక్కిన భంగిన్." (౧౧.౧౨...)

పై పద్యములలో రెండవదానియందు శబ్దార్థము విశదీకరింపబడినది. ఆహారము నమలగా నెవడు క్రక్కిన యెడల, తిన్న పదార్థములు ఖండఖండములై వేఱుగ కానవచ్చినను విడదీయుటకు వీలులేకుండ నుండును గదా. అట్టివిధముగ చెడి కలిసిపోయిన వని యిందు కలదు.

ఆవెనుక తిక్కన ఈ పదమును ప్రయోగించినను, నది పాఠభేదములోనుండుటచే, మన దృష్టి కెక్కలేదు. తిక్కన దీనిని సంకీర్ణమగు, కలిసియుండు, పెనగొనియుండు అను నర్థములలో ప్రయోగించినాడు.

* ద్రోణపర్వములో.—(౪.౨౯౪.)

...చతురంగబలంబుల యవయవంబులు చామరచ్ఛత్ర కేతుశకలంబులు కోదండగదా దండాది హేతి ఖండంబులున్ బెఱసిపోయి నెత్తురుటేఱులు తెట్టువలుగట్టె.

అని అచ్చులో గలదు. దీని క్రిందిపాఠములలో స్పష్టముగా కెడసి - గిడ్బెరసి - గిడ్బరసి అనునవి కానవచ్చుచున్నవి. కాని యీ పదము నిఘంటువులో లేకపోవుటచే, సరియగు పాఠ మడుగున జూపబడినది. నన్నెచోడుని ప్రయోగము ననుసరించి క్రిందిపాఠ మే సాధువుగదా.

ద్రోణపర్వములోనే వేఱొకచోట (౫.౧౯౩) నీ పద మిట్లే గ్రంథములో చూపబడక పుట యడుగున సూచింపబడినది.

"మ. తలలుం జేతులు......ఘోటక్రమములున్ వారణా
వలులుం జేద్పడ బైపయిం దళిమి."

అను పద్యము క్రింద ఆనందముద్రణములో గెడ్బెరసై - గిడ్బెరసై - గిడ్బఱచెన్ - గిడ్వరసై పడం దళిమి అను పాఠము లీయబడినవి. వావిళ్ల ముద్రణములో 'గిడర్బరసై పడందళిమి' అను సరియగుపాఠము గలదు. ఇచట మూలమున 'గెడ్బెరసై పడందళిమి' యనియే యుండదగును. పైన చూపిన తిక్కన ప్రయోగము ననుసరించి యిచ్చట 'చేద్పడ బైపయిన' అను పాఠము నుండ నేరదుగదా!

శల్యపర్వములో నిట్లే (౧౧.౪.) 'కెడ్బెరసి' ప్రయుక్తమైనది. ఆక్కనపదము నూతగ గొని నైషధమున శ్రీనాథుడు—

* ఇది యానందముద్రణ పాఠము. వావిళ్ల ముద్రణమున నన్నిచోట్ల 'గిడర్బెరసి' అని సరియగు పాఠములున్నవి.

"రాజనందనుల యందియల మొరపంబుతోడ గెడ్బెరసి దేవదుందుభి ధ్వానంబు రోదసీకుహరంబు దీటుకట్టె." (౬-౨౯.)

సర్వాంకషవ్యాఖ్యలో మూలమున 'గెడబెరసి, (౪౭౫ పుట. అని ముద్రితమైనను 'గెడ్బెరసి' అను పాఠమును పాఠభేదములలో చూపబడినది. (చూ. పాఠభేదములు, అనుబంధము ౨౨ పుట.) ఈ పదము శబ్దరత్నాకరములో లేనందున దీనికి గెడబెరసి=జతకూడి అని యర్థము వ్రాయబడియున్నది.

కాశీఖండములో—

"వ. నిష్ఠురారావనిష్ఠాసౌష్ఠవంబునుంగూడి మృగంబుల యెలుంగులతోడ గెడ్బెరసి." (౧.౯౩.)

అనుచోట నీపదము ప్రయుక్తమైనది. ముద్రిత కాశీఖండములో 'గీడ్వఱచి' అని పాఠము కలదు. సరియగు పాఠము 'గెడ్బెరసి' యే కదా!

కెడ్బెరసు అను పదము 'గీడ్వరించి' అను రూపములో నన్నయభారతమున నిట్లున్నది.

> "క. శరనిధినినాదనిభమగు, పురఘోషము గీడ్వరించిన పొలుపగు గర మ
> ప్పురి బ్రహ్మపురి మహీ సుర, వరవేదాధ్యయనరవ మవారిత మగుచున్."

ఇచ్చట 'పురఘోషము గెడ్బెరసయి పొలుపగు గరము' అనియే యుండదగును.

మన భాషకు పరమప్రామాణికములైన భారతము మొదలగు ప్రాచీనకావ్యముల పాఠము లెట్లున్నదియు పైదానినిబట్టి తెలియఁగలదు. ఒక్క నన్నెచోడుఁడే గాక నన్నయ, తిక్కన, శ్రీనాథుఁడు ప్రయోగించిన ఈ పదమునకు నిఘంటువుల నన్నెచోడుని ప్రయోగములే కలవు. కారణము పైగ్రంథము లన్నియు సరియగు పాఠములతో, సరిగా నావిష్కృతములు కాకపోవుటయే యని ప్రాజ్ఞులు గ్రహింపఁగల్గుదురు.

పుట 204.

కోఁత. దే. వి కోయుట.

ఇది సార్థబిందుకమే.

> "క. కాంతకు మదిఁ ముట్టెడు తల
> పోంతలతో వేఁడి యూరుపులతో మరుబల్
> కోంతలతో మయిపూంతల
> రోంతలతో రేలు హ్రస్వలుప్తములయ్యెన్." (కాళిందీ. ౨.౩౫.)

పుట 224.

గజస్నానము

ఏనుగు నీటిలో నెంత మునిగినను పైకి రాగానే దుమ్ము చల్లుకొనును. కాబట్టి అది యెంతసేపు స్నానము చేసినను దానివలన స్నానముచేసిన ఫలము లభింపదు. వ్యర్థము, నిష్ఫలము అను నర్థముల నిది ప్రయుక్తము. ౧. పండి. తారాధ్య చరిత్ర—

> "ద్వి. . . . పలు తీర్థములను
> మునుఁగు జలస్నానములు వేనవేలు
> మొనయు భూతిస్నానమున కెనగామి
> పూని భూతిస్నాన హీనుండు నేయు
> స్నానంబు లవి గజస్నానంబులగుట." (దీక్షా ప్రకరణము. ౧౬౪. పుట.)

౨. నీతిసారముక్తావళిలో బద్దెన—

"క. తాను దయ బెద్ద మనిచిన,
మానసిపతి తగినయెడల మన్నింపమి యా
జ్ఞానము తన మనువు గజ
స్నానంబగు మీఁదఁ గీర్తి నారాయణుఁడా." (౮. పద్యము.)

౩. భాస్కర రామాయణము - యుద్ధకాండ - విభీషణ శరణాగతి—

"క. ఉదకము నళినీపత్త్రము,
గదిసిన నెరవయినయట్లు కలయవు నీ మా
హృదయములు గజస్నానము,
తుది మఱి నిరోడి పొందు దుష్టచరిత్రా! (౧౩౮ ప.)

౪. నారాయణశతకము—

స్నానంబుల్ నదులందు జేయుట గజస్నానంబు చందంబగున్.

౫. తెలుఁగుననేకాక సంస్కృతమునను నిది ప్రయుక్తము.

"ఆమ్నాయాభ్యసనా న్యరణ్యరుదితం, వేదవ్రతా న్యన్వహం
మేదశ్ఛేదఫలాని, పూర్తవిధయః సర్వే హుతం భస్మని,
తీర్థానా మవగాహనాని చ, గజస్నానం వినా యత్పద
ద్వంద్వాంభోరుహసంస్మృతీ, ర్విజయతే దేవస్స నారాయణః."
(కులశేఖరాళ్వారు ముకుందమాల.)

౬. కువలయానందమున—

"రవితప్తో గజః పద్మా స్తత్పక్ష్యాన్ బాధితుం క్షణాత్
నరో విశతి న స్నాతుం గజస్నానంతు నిష్ఫలమ్.

పుట 234.

గాసట బీసట. దే. వి. సలక్షణముగాని చదువు.
గాసట బీసటే చదివి గాథలు త్రవ్వ తెనుంగు వారికిన్. లక్ష్మి. ౧. ఆ.
పై పదమునకు. శ. ర. లో నిచ్చిన యర్థము సరికాదు.
గాసట - అనఁగా గాథాసప్తశతి.
బీసట - అనఁగా బేతాళ పంచవింశతి.

ఇవి రెండును ప్రాకృత కావ్యములు - కేవలము కథలు, జాతీయ జీవితము ప్రధానముగాఁ గలవి. ఆధ్యాత్మిక దృష్టిలేనివి. కావున గాసట బీసట యనఁగా, ఆధ్యాత్మిక దృష్టిలేని చదువు అని యర్థము.

ఈ పదము ఎఱ్ఱాప్రెగ్గడయే గాక, విన్నకోట పెద్దన కావ్యాలంకార చూడామణిలోఁ బ్రయోగించి యున్నాఁడు.

"క. ఈ సదములు గోరడములు
గాసట బీసటలునైన కట్టిఁడి పలుకుల్
భాసిల్లు గ్రామ్యములు నా
హాస్యోక్తులఁ దగడుచోట నదియును నొప్పున్." కా. ౨౦.

"గాసర భీసరలు" అను ముద్రితము.

'గాపట బీసట' అను పదము వ్యుత్పత్తి మఱుఁగుపడుటచేత కవులు, ఈ పదమును నర్థముగాని మాట క్రింద జేర్చిరి.

పై యెత్తిన ప్రయోగములోని - గాథలు త్రవ్వ - అను పదములో

'గాథలు' అనగా కథలు గాథలు కావు. గాథా అనునది ప్రాకృతములో చంధోభేదము. గాథా సప్తశతి, ఆ ఛందస్సులో వ్రాయ బడినది. ప్రాకృత భాష మాటలాడు ప్రాచీనాంధ్రులకు పై రెండు గ్రంథములే వాఙ్మయము.

పుట 248.

గోడారి. దే. వి. గోడగరి యొక్క రూపాంతరము.

"ద్వి. మాలకు మాంసంబు మఱి
గోడారికిని తోలు నున్నట్లు." భాగ. ౪. ౯౯౦.

పై ద్విపదలు ద్విపద భాగవతములోనివిగా నుదాహృతమైనవి కాని యివి, పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ పురాణములోనివి చూ. నాల్గవ యాశ్వాసము. ౧౦౦ పంక్తి.

మడివాలు మాచయ్య ఏను గును జంపు ఘట్టములోనివి.

వాని ప్రస్తుత పాఠము.

"ద్వి. మాలకు మాంసంబు మఱి
గోడారికిని తోలును గాకుండ."

పుట 256.

గ్లా - గ్లో

ఇగ్లారాయగరంబుల ప్రథమైకవచనంబునకు లోపంబగు బా. తత్స. ౪౪.

రైగ్లాశబ్దంబుల కౌత్వంబు విభాషనగు బా. తత్స. ౭౪.

ఉగాగమాంతంబుల కిగ్లా సూత్రముచే. బ్రథమైనవచనలోపంబగు బా. తత్స. ౭౫.

పై సూత్రములలో గ్లాశబ్దమునకు గ్లోవికల్పముగ నాదేశమగునని కలదు. కాని ప్రయోగములు గ్లాశబ్దమునకే కానవచ్చుచున్నవి. చిన్నయసూరి పై సూత్రము ననుసరించియే కాబోలు సూర్యరాయ నిఘంటువున "గ్లాః - గ్లౌః" 2-వ సంపుటము 892 పుటలో

అని క్రిందినిచ్చి మీద గ్లౌ. సం వి. ఔ. పుం. ౧ కృష్ణపక్షమందు క్షీణించువాడు - చంద్రుఁడు ౨ కర్పూరము అని కలదు. ఇట్లు శబ్దస్వరూపమందు ప్రదర్శితమైనది గాని ప్రయోగములు లేవు. ఇవిగో కొన్ని ప్రయోగములు. ఇవి గ్లాశబ్దమును నిర్ధారకము చేయును.

౧. కాశీఖండము—
కంఠేకాలకిరీటవిటంక - గ్లారుచిచుళుకితజలమణికర్ణిక. కాశీ. ౭.౧౨౪.

౨. పాండురంగమాహాత్మ్యము.—
ఘనసారపుండ్రక. గ్లాబింబ. ౪.౨౩౫.

3. విజయవిలాసము.—గ్లావోడమెన్. ౧.౧౪౧. (బ్రౌను)

౪. కవిజనోజ్జీవనిలో యతిఖంచన కిచ్చిన సమస్య.—
గ్లావిమలాక్షు వేంకటనగాధ్యక్షు.

ఇచటను గ్లారూపమునకే యతి. కవి సీసపద్యపాదభేదమును కందపద్యములో నిట్లిమిడ్చి యున్నాఁడు.

"క. దిగ్గలలసాకబరీధర, ప్రక్షాలిత కీర్తిజాల సద్గుణశీలా
విగ్లపిత రక్షమార్తాం, డ గ్లావిమలాత్మ వేంకటవగాధ్యక్షా."

పుట 261.

చారు. వై. వి. మిరియములోనగు సంభారములను చేర్చి కాచిన చింతపండి రసము. అని సాధు రేఫతో నున్నది.

చాఱు - తమిళ కన్నడ భాషలలో శకటరేఫమే కలదు.

హరవిలాసమున కీ. శే. ప్రభాకర శాస్త్రులవా రుదాహరించిన పాఠమున శకటరేఫమే కలదు.

చాఱులు పిండివంటలును...(హర. ౨౩౦.)

కావున నిది దేశ్యమనియే చెప్పవలెను. శకటరేఫతోనున్న రూపము గ్రామ్యమనియే చెప్ప వలెను.

చాఱు శబ్దములో శకటరేఫయే కలదని కూచి మంచి తిమ్మకవి సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము (క్రీ. శ. ౧౭౪౦) లో తృతీయాశ్వాసమున నిట్లు వ్రాసియున్నాడు. పుట ౧౧౫. ప ౧౭౬

(మంజువాణి ముద్రణము. ౧౯-౨౭.)

"జోఱున వర్షముల్ గురియ సువ్రతుడా చిఱుతొండ నంబిదై
వాఱెడు భక్తిఁబెట్టు శివభక్తుల కర్థి చతుర్విధాన్నముల్
తాఱని యొల్పు బప్పు నఘృతంబును తియని పానకంబులున్
జాఱులు పిండివంటలును శర్కరయున్ యథేచ్ఛగన్."

పై దానినిబట్టి చారు శబ్దమున శకటరేఫమే మొదలనున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నవి.

సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు. తృతీయ సంపుటమున ౯౭ పుటలో పై పద్యము నుదాహరించుచు

దైవారెడు...తారని...చారులు. అని సాధురేఫముతో ముద్రించి యున్నారు. (చూ. చారు. పదము క్రింద.) ఇక చారు పదమునకు చేరు. రూపాంతరముగా చూపియున్నారు. చేరు గూడ గ్రహించినారు. (చూ. పుట. ౩౧౯.)

కాని శకటరేఫముగ చాఱు పదమును చూపనే లేదు.

మఱియొక చిత్రము—

ఈ పద్యమునే సూ. ని. మఱికొన్నిచోట్ల యుదాహరించినది.

తాఱు - అను క్రియ క్రింద (పుట. ౩౯౫.)

"తాఱని = చెడిపోని ప్రశస్తమైన అని భావము."

అని శకటరేఫముతో గ్రహింపఁబడినది. చారు శబ్దమునొద్ద సాధురేఫముతో నున్నది. యిచ్చట శకటరేఫముగా మాఱినది. ముందుదాహరించిన తిమ్మకవి పాఠము. నియ్యని పానకంబులున్.

సూ. ని. పాఠము. తియ్యని పాయసంబులున్ అని యున్నది.

అది యట్లుండ నిండు.

నాల్గవ సంపుటములో - పుట. ౪౩౦. దైవాఱు శబ్దము క్రింద.

"దైవాఱు = దయివాఱు; దైలువాఱు." అ. క్రి. ౧.

అతిశయించు - అధికమగు.

"ఉ. జోఱునవర్షముల్ గురయ సువ్రతుఁడా చిఱుతొండనంబిదై
వాఱెడుభక్తిఁబెట్టు శివభక్తులకర్థి చతుర్విధాన్నముల్." హర. ౨.౩౧.

అని దైవాలు శబ్దమును శకటరేఫగా చూప బడినది. కాని పై పద్యమున గల 'జోలు' శబ్దము మాత్రము సూ. ని. లో జోరు శబ్దము కద్దు, సాధురేఫముతో నైన చూపలేదు. చూ. 3-వ సంపుటము. ౨౦౪. పుట.

“జోరు” వి వానమున్నగునవి కురియుటయందగు ధ్వన్యనుకరణము. అని వసుచరిత్ర సుదక్షిణాపరిణయ. హంసవింశతులనుండి ప్రయోగము లీయఁబడినవి.

'జోలు' శబ్దమునకు శ్రీనాథునిది ప్రాచీన ప్రయోగము. నిఘంటువున నర్థవిషయమున నుదాహరణముల నిచ్చునప్పుడీ ప్రాచీనతర ప్రయోగములను చూపుట యత్యంతావశ్యకము. మూఁడవ సంపుటమున 'తాలిని' శకటరేఫగా చూపియు ఆ సంపుటమందే 'జోరు' శబ్దములు “జోలు”గా గ్రహింపక పోవుట యాశ్చర్యము.

జోలు, దైవాలు, తాలు, చాలు. అను శబ్దములలో శకటరేఫమే యని గ్రహింపనగును.

పుట 271

చీకటి వి. అంధకారము; తమస్సు.

శ. ర. (పుట. ౨౭౧) లో ఈ పదము సబిందుకముగా 'చీఁకటి' యని గ్రహింపఁబడినది. కాని యీ క్రింది ప్రయోగములనుబట్టి యా పదము నిర్బిందుకమని చెప్పవలెను చీకటిలో నరసున్న లేదు.

౧ “క. లోకాలోకములో గల
చీకటియెల్ల నొకపాడవుచేకొని యొనొనా
నాకాశమడరి వచ్చె మ
హాకాళి మహోగ్రయుంక రాకారముతోన్.” కు. సం ౨.౬౪

౨ “ఉ. మీకృప గోరి భూరుహసమీపమునం
జేకొని కావు . . . యొంటిమై
జీకటిరాత్రి, నాగహరి సింధుర సూకర పుండరీక భ
ల్లూక పరీతకాననములోపల నూఱడి నిద్రవోయితిన్.” దశ. ౯-౪.

పై ప్రయోగములలో చీకటి యను తెలుఁగు శబ్దము. అర్థబిందు ప్రసక్తిలేని సంస్కృతపదములతో ప్రాసలో నున్నదిగాన నది నిర్బిందువని నిర్ధారణ సేయవచ్చును. కావున ఈ క్రింద నీయఁబడిన తిక్కన మహాకవి ప్రయోగములలో 'చీకటి' లో నరసున్న లేదనియు నాతఁడు సార్థబిందుక నిర్బిందుక ప్రయోగసాంకర్యము చేయలేదనియు గ్రహింపనగును.

“క. లోకము నించింపను దగు
చీకటికేయొదవె యేమిచేసెదొ చెపుమా.” భార. విరా. ౨.౨౮౧.

“క. చీకటి గవిసినవి బుధా
నీకంబోడిచననైన నేరదు.” నిర్వ. ౬.౧౨౭.

పుట 276.

చెమటనెత్తురు

చెమరునెత్తురు, లేక చెమటనెత్తురు. అనగా నొడలినుండి చెమటకారినప్పుడు నెత్తురుగా భావించుట. అతిగారాబము, ప్రేమతో చూచుట అని యర్థము. సోమనాథుఁడు బసవపురాణమున కెజ్జమహాదేవి కథలో నుపయోగించినాఁడు.

౧. "నీచెమటయు జూచి సెత్తురు నాదు
నోచెల్ల! యిటు మూడనోపుదు నన్న—" (పుట. ౯౭.)

పండితారాధ్యచరిత్రమున నంబెన్నకథలో నిది ప్రయుక్తము.

౨. "నెట్టన చెమటయే నెత్తురగ దల్లి
పట్టి! ని న్నాసియు బ్రదుకంగగలదె!" (పుట. ౨౪౭.)

(ఆంధ్రగ్రంథమాల ముద్రణమున జాతీయముల నిది చూపఁబడినది.)

3. తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణములో

"గీ. చెమరునెత్తురునా బంధుసమితి గరము
ప్రీతి నఱకాళులకు నఱచేతులొత్త." (౫.౧౦౪.)

అను నీ పలుకుబడిగలదు. నేటి ముద్రితప్రతిలో—

"చమురునెత్తురునా బంధుసమితి గరము,"

అని యపపాఠము గలదు. తాళపత్రప్రతులలో చెమరునెత్తు ననియే కలదు. ఇట్టి యపపాఠము లందు పెక్కులు గలవు. ఇచ్చటనేగాక తిక్కన భారతము శాంతిపర్వమున నీ పలుకుబడి వాడినాడు.

౪. "సీ. మంత్రి . . . భక్త్యనురాగసంభ్రమములెసగ
సమసుఖదుఃఖుఁడై చెమరునెత్తురుగాఁగ దలచుచు." (౨.3౭౯.)

ఇది కాలకవృక్షీయక్షేమదర్శి సంవాదమైనవెనుక భీష్మధర్మరాజ సంభాషణమున గలదు. దీనికి సంస్కృతమూలములేదు.

౫. మడికిసింగన పద్మపురాణములో—

"సీ. అలిగి నొచ్చియు నోర బలుకని పెనిమిటి.
. . . .
నెతి నాదుచెమట నెత్తురుఁగాఁగఁ దలకొడు
మఱది కానల గాడుపఱచె నెట్టొ!" (౯.౧3.)

౬. జక్కన విక్రమార్కచరిత్రలో నీ పలుకుబడి నందుకొన్నాడు:

"సీ. చెమటనెత్తురుఁగాఁగఁ జిత్తమున దలంచి
యర్థిలి బెంచు మదంబనెంచి."

౭. చెమటనెత్తురుగాగ సేవించుమిత్రులను.

పినవీరభద్రుని శాకుంతలము. 3.౨౨౬.

౮. పిడుపర్తి సోమయ పద్యబసవపురాణమున—

"చెమటనెత్తురు ననఁగనా చిన్నవమగ" (౧.౬౮) అని ప్రయోగము కలదు.

* * * * *

పుట 292.

చూతాము

బాలవ్యాకరణమున ఉభయ ప్రార్థనంబున దుగాగమంబున కత్వంబగు (క్రియా. 30 సూత్రము) చువర్ణంబుతో దుగ్గకారంబు తకారంబగు (క్రియా. ౧౦౮ సూత్రము) అనువానిచేత 'చూతము' అను రూపము లాక్షణికమై 'చూతాము' అను రూపమలాక్షణికమైనది. అయితే 'చూతాము' అను రూపము, కవిత్రయ భారతములో లేకపోయినను క్రీ. శ. ౧౪౬౦, ౭౦. ప్రాంతములనుండి కవివ్యవహార ములో నున్నట్లుగా నీ క్రింది ప్రయోగములవలన తెలిసికోవచ్చును:

'చూతము' అనే లాక్షణిక రూపమునకు భారతము విరాటపర్వము (౨.౮౬ లో 'రమ్మాచూతము గాని గమనవేగంబుల' అనునది గ్రహింపవచ్చును. ఇంకను చూతమెడాని. మనుచరిత్ర (౩.౫౦.) మొదలగు ప్రయోగములనుబట్టి చిన్నయసూరి యిట్లు సూత్రించి యుండును. కాని పెద్దన్నకన్న ముందు క్రీ. శ ౧౫౪౦. ప్రాంతములలో కర్ణాటరాజాస్థానమున నున్నవాడును, అయ్యలరాజు రామభద్రకవి తాతయునగు అయ్యలరాజు తిప్పరాజు తన 'ఒంటిమిట్ట' రఘువీరశతకములో 'స్తంభంబులోఁ జూపరా' 'చూతామంచు' (౧౦౪ పద్యము) అని ప్రయోగించినాఁడు.

ఈ శతకము చాలా ప్రఖ్యాతిచెందినదని, అయ్యలరాజు రామభద్రకవి, తన గద్యలో 'శ్రీమ దొంటిమిట్ట రఘువీర శతక నిర్మాణకర్త జగదేకఖ్యాతి దుర్యాయ్యలరాజు తిప్పయామాత్యపౌత్ర' అని చెప్పుకొనుటవలన తెలిసికొనవచ్చును.

ఇక మనుచరిత్రకాలమున, శ్రీకృష్ణరాయలసభలో, రాధామాధవ నామాంకితుడై, శ్రీరాధా మాధవము, శ్రీవిష్ణుమాయా నాటకము, శ్రీతారకబ్రహ్మ మాహాత్మ్యము అను గ్రంథముల రచించిన, ప్రసిద్ధుఁడు చింతలపూడి యెల్లకవి తన విష్ణుమాయా నాటకములో రెండుచోట్ల "చూతాము" అను రూపమును వాడియున్నాడు.

౧. "శా. ఆ తేజంబును . . . వేత్త్వాలు ని ట్లనుచున్
చూతామంచుఁదలంప . . .' (౧. ఆ. ౮౪ పద్యము.)

(మదరాసు విశ్వ విద్యాలయ ముద్రణము (౧౯౪౩) లో ఈ పట్టున 'చూతంబంచు' అని ముద్రిత మైనది.)

*౨. "శా. . . . రుక్మిణీ ముఖావరా రోహల్
తదుద్యోగముల్ చూతామంచు . . ." (౧. ఆ. ౧౫౪ పద్యము.)

"కర్పూరతాం బూలంబర్థి నొసంగు మీ
రతుల నేర్పుల్ నూపి, చూతాముగా
ఏలీలం గఱిగించెదో విదుషివై
యేరీతి భాషించెదో." (నలరాజు కథ, షట్చక్రవర్తి చరిత్ర. ౫. ఆ. ౧౦౭ పద్యము.)

పై ముద్రణమున పుటయడుగున 'చూతంబంచు' అను పాఠ మీయబడి యున్నది. కాని చూతము అను క్రియారూపమునకు 'చూతంబు' అను రూపము కలుగదుగదా?

ఆవత్సరముననే ముద్రితమైన శ్రీపీఠికా పురాధీశ్వరుల ముద్రిత ప్రతిలో స్పష్టముగా 'చూతాము' అను రూపము చూపుటయేగాక, పరిష్కర్తలారూపము లాక్షణికముగాదని చూపుటకు విరామచిహ్నము లుంచియున్నారు.

కాని యంతకుముందున్న కవి ప్రయోగమునుబట్టి యీ రూపము సాధువే యనుట కభ్యంతరము లేదు. పై ప్రయోగములేగాక అధునాతన కాలమునందుగూడ నవగా నూరేండ్లక్రిందటను నీ ప్రయోగములు కానవచ్చుచున్నవి.

జగన్నాథ మాహాత్మ్యము - ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు పుస్తకభాండాగారము అముద్రితము. పద్య కావ్యము. (౪.౩౯౭.) చూతామనుచున్.

చారు లీలావిలాసము మారు పెద్ది చెంగల్వరాయకవిది. శోభా వైభవముల్ ప్రవృద్ధ మడరన్ - జూతామురమ్మంచు. పై ప్రయోగమునుబట్టి 'చూతాము' లాక్షణికమే గదా!

పుట 311.

జాజర

"జాదురజాదురంబు మృదుచర్చరిగీతులు వారుణీరసా
స్వాదమదాతిరేకములఁ జంద్రికకాయఁగ, దక్షవాటికా

వేదులమీఁదటన్ గనకవీణలు మీటుచుఁ బాడిరచ్చరల్
మోదమెలర్పఁగా భువనమోహనవిగ్రహు భీమనాథునిన్." (౫ ౧౦౨౨)
"జాదురజాదురంచు మృదుచర్చరి గీతులు, వారుణీరసా
స్వాదమదాతిరేకమునఁ జంద్రికగాయగ దక్షవాటిలో
వీదులవీదులం గనకవీణలు మీటుచు పాడిరచ్చరల్
మోదమెలర్పఁగా భువనమోహనవిగ్రహు భీమనాథునిన్." (తిమ్మకవి పాఠము.)

తొలిపాదమునఁగల 'జాదురజాదురంచు' అను పదమును శబ్దరత్నాకరకారులు గ్రహించి, జాగరము+జాగరము అని పదచ్ఛేదముచేసి అధికమను నర్థము వ్రాసియున్నారు. తిమ్మకవి పాఠమున 'జాదుర, జాదురంచు, అని కలదు. జాదుర జాదుర అనునది 'జాదర' 'జాదర' (రూ. జాజర, జజ్జర, జాజర, జజ్జర) అను నొకవిధమగు పల్లవి. 'ఇవి పల్లవిగాఁగల పాటలు పాడుచు' అని యర్థము. కావున 'జాదుర జాదురంచు, అను పాఠమే సరియైనది. దక్షవాటిలో 'వీదుల వీదులన్' అని తిమ్మకవి పాఠము 'వీథి' శబ్దములోని చతుర్థవర్ణము 'వీది' అను తృతీయవర్ణముగా మారుట కుదాహరణముగా తిమ్మకవి యిచ్చినాఁడు. కావున 'వీదుల వీదులన్' అనుటయే కొప్ప. మఱియు 'వీదుల వీదులన్' అనునదియే మూలానుసరణముగ నున్నది మూలశ్లోకమిది

"శ్లో. అప్సరోలలనాస్తత్ర స్వర్ణవీణానువాదనైః
నూనమైరేయపానైశ్చమదోద్రేకవిజృంభితాః
వీథ్యాం వీథ్యాం చంద్రికాయాం సాంద్రాయాం భీమనాయకమ్
జగురీ తెర శ్లేష్మసం జగన్మోహన విగ్రహమ్."

౨౫ అధ్యాయము

'జాజర, జాజర' అను పల్లవితో పాటలు వసంతకాలమునఁ బాడుట సంప్రదాయసిద్ధమే శ్రీ తిరుపతి క్షేత్రమున సంకీర్తనాచార్యులలో ప్రథములగు తాళ్ళపాక అన్నమయ్యగారు తమ శృంగార సంకీర్తనలలో ఁ జాజర పల్లవిగాఁగల పాటను రచియించియున్నారు. చూడుఁడు తాళ్ళపాక కవుల కృతులు—శృంగార సంకీర్తనలు—దేవస్థానమువారిచే ప్రకటితము పుట. ౨౨౯. ఈ పాటకు రాగము హిందోళవసంతము. భీమఖండమున హిందోళంబుల బాడిరచ్చరలు ౫ ౯౭. అని హిందోళరాగమును జేర్చొని వసంతర్తువర్ణనమునసే యీ సంప్రదాయమును బోధించుచు పై పద్యమును శ్రీనాథ మహాకవి రచియించినాఁడు. అన్నమాచార్యకృతినుండి పై జాజర పాటస్వరూపమునుఁ దెలియుటకు రెండు చరణముల నుదాహరించుచున్నాఁడను.

హిందోళము—పల్లవి,
జగడపు జనవుల జాజర
సగినల మంచపు జాజర.

చరణము.

మొల్లలుదురుముల ముడిచినబరవున
మొల్లపు సరసపు మురిపెము నా
జల్లనపుప్పొడి జారఁగఁ బతిపై
చల్లిరతివలు జాజర.

తెలుఁగున జాదము, జాజము - విరవాది, విరవాజి - జాది, జాజి మొదలగు పదములవలె జాదర జాజర అయినది—జాదర శబ్దమునకు నిర్ధారకముగా నీ శ్రీనాథ మహాకవి ప్రయోగమును మనము గ్రహింపవచ్చును. అప్పుడు పద్యమిట్లుండఁదగును.

"ఉ. బాదరబాదరంచు మృదుచర్చరిగీతులు వారుణీరసా
స్వాదమదాతిరేకములఁ జంద్రికగాయఁగ దక్షవాటిలో
వీదులవీదులం గనకవీణల మీటుచుఁ బాడిరచ్చరల్
మోద మెలర్పఁగా భువనమోహనవిగ్రహు భీమనాథునిన్."

జాదురజాదురంబు - ముద్రితపాఠము
అంచు తిమ్మకవి - వ్రాఁత. ప్ర.

మదాతిరేకమున ,,
వీణలమీటుచున్.
దక్షవాటికావేదుల మీఁదటన్ - ముద్రితపాఠము.
దక్షవాటిలో వీదుల వీదులన్ - తిమ్మకవి, వ్రాఁతి.

తిమ్మకవి సర్వలక్షణసారసంగ్రహమునఁ జతుర్థవర్ణము తెనుఁగునఁ దృతీయవర్ణముగా మాఱుటకు నుదాహరణముగా "వీథ్యాం వీథ్యాం" అను సంస్కృతమునకు "వీఁదుల వీఁదులన్" ను శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణము నొసగియున్నాఁడు. కాని, "వీథి" యందలి ద్వితీయవర్ణము వర్గద్వితీయవర్ణమే గాని చతుర్థవర్ణము కాదు—

పుట 320.

డంభము దంభము. సంస్కృతమున 'దంభ' అను పదమే కాని 'డంభ' అను పదము కానరాదు. నిఘంటువులయందును లేదు కాని ప్రథమముగా పాల్కురికి సోమనాథుఁడు వృషాధిప శతకమున నీ పదములు వాడియున్నాఁడు.

౧. "ఉ. డంభమయాన్య దర్శనవిడంబను డష్టమదాపహారి యా
శుంభదుదారకీర్తి" వృషాధిప శతకము. ౫౮. ప.

౨. సోమనాథుని ప్రయోగమననుసరించి కావ్యాలంకార చూడామణిలో విన్నకోట పెద్దన యీ శబ్దమును వాడియున్నాడు.

"శా. డంభాచారము లుజ్జగించి రిపుగాఢక్రీడ నిర్జించిలో
శుంభద్విద్యల . . . యా
రంభం బొప్ప . . .
శంభు శ్రీచరణార్చ." (౨.౧౩౨.)

మఱియు సప్తమోల్లాసమున (ఛందః ప్రకరణము) వర్గవళి నిరూపణమున డంభశబ్దము నిచ్చియున్నాఁడు.

"సీ. కమనీయ రాజశిఖామణి కరిరాజి
గర్వమహీంద్ర నిర్ఘాతమునకు
చతురయ శస్సితచ్ఛత్రికా రోధన
జయదాశ్వ భంజరీఝుంపునకును
టంకితరాయ కఠారిసాళువునకు
డంభలాంఛన కోలధాలునకును." (౭.౩౭.)

3. తిరుపతి క్షేత్రమున సంకీర్తనాచార్యులు తాళ్లపాక అన్నమయ్యగారు తమ అధ్యాత్మ సంకీర్తనలలో నీ పదము వాడియున్నారు. ఇది సంస్కృత భాషలో నుండు సంకీర్తనమునం దుండుట విశేషము.

«కింభాషసి
ధాంభికతయా.»

౪. పై ప్రయోగములను పరిశీలించియే యప్పకవి దీనికిట్లు లక్షణము గల్పించినాడు.

«సీ. డిండీర దీప్తిపాడిమిమీఱు సత్కీర్తి
డిండీరపాండిమం దెగడునవ్వు
డంభమిప్పటను గూడదు కృష్ణ నివేగి
డంభంబు మిత్రవిందకడఁజేయు.»

«తే. అనుచు న పద్యమునఁ జరణాదులందు
నిలుపుపదముల మొదలను గలుగు ప్రాసు
డత్వదత్వంబులందు రెంటను బొసంగు
శాబ్దికమతంబునను ఏనజాతనయున.» (౨, ౪౭.)

«తే. డంభడిండీర డోలికాడాడిమాది
శబ్దముల కాదివర్ణంబు సంస్కృతమున
నుపరివర్గ తృతీయమై యొప్పునట్ల
తెనుగునఁ దకారము డవర్ణ మొనరుచుండు.» (౨.౧౪౦)

డిండీర శబ్దమునకు నిర్ధారకముగా నప్పకవి ప్రయోగముల నీయలేదు. కాని యవి యాతని ముందటి కృతులలో గలవు.

«శా. డిండీరాయితకీర్తి విభ్రమధరిత్రీ మండలాఖండలా.» (జైమిని భారతము. ౪.౧౨౭.)

సుప్రసిద్ధమగు సూర్యారాయ నిఘంటువున 'డిండీర' శబ్దమే చూప బడలేదు. అది «ఫేనము నురుగువంటిది. అప్పుడే నశించునది» అని విడిచిరి కాబోలు!

పుట 334.

తరుణి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. యౌవనముగల ఆడుది; ఆడుది.
తెనుగున ప్రాచీన కాలమున 'తరుణి'కి
'తరుణియ' అను రూపము కానవచ్చుచున్నది.
«చ. తరుణియ లొప్పనాడిరి ముదంబునఁ దమ్మజనాలి మెచ్చఁగన్.» భార. ఆది. ౮.౧౭౫.
«క. తరుణియ యొక్కర్తు వికటతాపసివోలెన్.» కు. సం. ౭.౬౭.
«చ. తరుణియ గంటసాలపురి దారమ.» క్రీ. శ. ౧౨౧ నాటి పద్యమయశాసనము.

«పై ప్రయోగముల ననుసరించి 'తరుణియ' రూపము సరియైనదియే. 'తరుణియ' శబ్దము నన్నయయే కాక తక్కిన కవులు వాడినట్లు ప్రమాణములున్నను [1]«ఇతరులు దీనిని వాడినట్లు కనబడకున్నను ఇది ప్రయోగార్హము గాకపోదు' అని యొకరు వ్రాసిరి.

భారతములో నేటి ముద్రణములలో «తరుణులు నొప్పనాడిరి» అను నిరర్థకమగు సముచ్చయముతో నొక పాఠము గన్పట్టుచున్నది. ఇందలి 'య' యతిప్రాసాది స్థలములో లేకపోయినను యన్ని వ్రాతప్రతులలోను తరుణి య అను పాఠమే యుండుటయు, వ్రాత మార్పరాని శిలాశాసనమున క్రీ. శ. ౧౨౦౦ నాటికే యీ రూప ముండుటచేతను నిది ప్రామాణికముగా గ్రహింపనగును. తరుణిక – తరుణియ – అని యిక ప్రత్యయమునకు 'ఇయ' తద్భవము వచ్చును. 'ఇయ' ప్రత్యయము తత్సమములో సమసించుటయే పై దానియందలి విశేషము.

1 నిరుక్తశాసనయు 3 వర్ధంతిపూర్తి సంచిక ౩౧౪ పుట.

పుట 338.

తలపోఁత. దే. వి. చింత.

ఇందు పోఁత శబ్దము సార్ధబిందుకము.

"క. కాంతకు మదిఁబుట్టిన తల
పోంతలతోఁ వేఁడి యూరుపులతో మరుబల్
కోంతలతో మయిపూంతల
రోంతలతోఁ రేఁబు హ్రస్వలుప్తము లయ్యెన్." కాళిందీ. ౨.౩౫.

పుట 340.

తాఁకు. దే. అ. క్రి. మార్కొను

తాఁకు = తాంకు.

"క. అంకఁగొనకు భయబలములు
పాంకంబటి తరలి పెలర భువి గ్రక్కదలన్
వీంకమదకరుల్ రెండుం
దాంకెనడిం గొండఁ గొండ దాఁకిన భంగన్." కు సం. ౧౨.౮౯.

తీగ. దే. లత; (క. తీగె.)

శ.ర. (పుట. ౩౪౮) లోను సూ. ని. (౩-వ సంపుటము - పుట. ౭౫౨) లోను, ఈ పదము సార్ధబిందుకముగా 'తీఁగ' అని గ్రహింపఁబడినది. కాని యీ క్రింది ప్రయోగములనుబట్టి యది నిర్బిందుకమని నిర్ధారణ చేయనగును.

"సీ. రాగిల్లు కవలమేదీగలఁబులకంబు
లంకురింపఁగఁదరులంకురించె." కు. సం. ౪.౭౯.

"తే.గీ. రాగమంజరి యనియెడి తీగబోఁడి." దశ. కు. ౮.౨౭.

"క. చేగానుగాడి చెఱకుం
దీగె రసంబునఁబురారిఁ దల్పక." హర. ౧.౧౭.

సూ. ని. లో (పుట ౭౫౨.) ఈ శబ్దమునొద్ద యిట్లు వ్రాయఁబడియున్నది. (దీనిని సబిందుకముగా శర సబిందుక నిర్బిందుకములుగా చి. ని. గ్రహించినవి. హర. ౧.౧౭. లో నిర్బిందుక ప్రాసమున నున్నది ఆదికర్ణాటకసమము కావచ్చును. కాని యీ క్రింది భారత దశకుమార చరిత్ర ప్రయోగములనుబట్టి సబిందుకముగా గ్రహింపఁబడినది). కాని యం దీయఁబడిన భారత ప్రయోగము ("సోలెడు సెని దీఁగలీలఁగ్రాలుచు" భారా. విరా. ౨౮౪.) నిర్ధారకము కాదు. ఇఁక తక్కిన నిర్వచనోత్తరరామాయణ ప్రయోగము. సీ. తీఁగ యుయ్యెలలెక్కి తూఁగియాడుచుఁగూడి (నిర్వ. ౭౩౦) అనునది నిర్ధారకముగాదు. తూగులో నరసున్న లేదు. దశకుమార చరిత్రలో నిర్ధారకముగానున్న పై ప్రయోగము. (రాగమంజరి యనియెడి తీగబోడి) అనునది సూ. ని. చూపలేదు. తీఁగలు కప్పారమూఁగి యూలఁతిజేయు (దశకు. ౯.౩౭) అను ప్రయోగమున, మూఁగు శబ్దములో నరసున్న లేకపోవుటచే సార్ధబిందుకత్వము సమర్థింపదు. తీగలో నరసున్న లేదు.

తూగు. దే. అ. క్రి. ఊగు.

శ.ర. (పు. ౩౫౫.) లో నీ పదము సార్ధబిందుకముగా "తూఁగు" అని యున్నది. సూ. ని. (పు. ౯౦౭.) లో నట్లే గ్రహించినది. ఈ క్రింది ప్రయోగమునుబట్టి యిది నిర్బిందుకముగాఁ గన్పట్టుచున్నది:

"క. తూగాడు నూతునిసము
ద్వేగంబుగ వడఁకు రథ్యవితతింగనిగో
పాగమ కలితుండై ఫణి
భోగనిభంబైన చాపమున నొక శరమున్" హరి. ఉ. భా. ౧౬౮.

పై ప్రయోగము ననుసరించి, తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున తూగు శబ్దము నిర్బిందుకము గానే గ్రహించినాఁడు.

"సీ. తీగయుయ్యెల నెక్కి తూగియాడెడు నట్టి" (నిర్వ. ౮.౩౦.)

మూగు దే. అ. క్రి. కవియు

శ. ర. (పు. ౬.౩౮.) లో నీ శబ్దము 'మూఁగు' అని సార్ధబిందుకముగా నున్నది.

కాని 'మూగు' శబ్దమునకు, మూవు అని రూపాంతరముండుటచే నిందనుస్వారములేదు.

తీగలు కప్పార మూగియాలతిసేయు దశకు ౯-౩౮.

రాగమంజరి యనియెడి తీగఁబోఁడి. దశకు ౬-౨౮.

మూవు = మూగు. దే. అ. క్రి.

అలులు . . . పువ్వు గుత్తులపయి మూవు ఫుప్పొడుల ద్రోవు నడిందన నోవుకుసం ౮.౧౦౪.
(అనుప్రాస).

పుట 365.

తొంగిళ్లు. దే. వి. బ సిల్లులోనగువాని బొట్లు.
"ద్వి. తొంగిళ్లుగార్నీరితో నొత్తివిడుచు." భల్లా. 3, భా.
"ద్వి. . . . తొంగిళ్లపై నిడిలింగమూర్తికిని
అంగనగావించు నభ్యాజనంబు."
(తొంగిళ్లు పైని ఇక్కడ తొంగిళ్లు అనగా నూనె బొట్లు.)
(ఇక్కడ ప్రాసయతిగా నున్నది. భ. 3. భా. ఇది సంప్రదాయముగాదు).

పై ద్విపద పంక్తులు - ప్రాసయతి వాడిన పాల్కురికి సోమనాథునిద్విపద బసవ పురాణములోనివి. 3 అ. 330-338 పంక్తులు.

ఇచట తొంగిళ్లనఁగా - తలంటునపుడు పసిబిడ్డలఁ బండుకొనఁబెట్టుటకై చాఁచిన యూరుద్వయము (తొడలు) దీనికి కన్నడ పరివర్తనమున,

"ఎరడు తొడగళమేలె పరమున
నిరిసిసలె యభ్యంగ నవనాచరిసు." (కన్నడ బసవ పురాణము.)

అని పై యర్థమున నున్నది.

శ. ర. లో నుదాహరింపఁబడిన భల్లాణ చరిత్ర మల్లవరపు వాలేశ్వరుని కృతి పద్యకృతిగాని ద్విపదకృతికాదు. ఇది నేఁటిపఱకముద్రితము.

పుట. 385.

దవనపున్నమ

పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్ర పురాతన ప్రకరణమున మల్లణుని కథయందు వేశ్యమాత మల్లణునితోఁ జెప్పు మాటలలో

"తరళాక్షి ముందటి దవనపున్నమను
సరిపిణిరోయిడి గురుకట్న మిచ్చె."

అని కలదు. [1] ఈ పట్టున పుటయడుగున తమస, దవన యని పాఠాంతరములు చూపఁబడి మూలమున 'దవన' యను పాఠము చూపఁబడినది. కాని పాఠాంతరములలో నిచ్చి 'దవన' యనునది సరియగు పాఠము. దవనపున్నమ యనఁగా చైత్రమాస పూర్ణిమ. కన్నడమున నీపున్నమికి 'దవదహుణ్ణివె' యని పేరు కర్ణాట దేశమున మనగోలిశాసనశవములఁ బ్రకటించుచు ఫ్లీటు దొరవారీ దవనపున్నముఁగూర్చి యిట్లు వ్రాసియున్నారు.

కర్ణాట దేశవ్యవహారము ననుసరించి ఫ్లీటు దొరవారట్లు వ్రాసినను నాంధ్రదేశమునఁగూడ దవనపున్నమి యను వ్యవహార మున్నటు లీ క్రింది దాక్షారామ శాసనములవలనఁ దెలియనగుచున్నది.[1]

"శకవత్సర ౧౧౯౭ గు నేంటి శ్రీమ (త్త్రి) భువనచక్రవర్తి శ్రీ రాజాధిరాజదేవరవిజ (య) రాజ్యసంవత్సరంబులు ౫౯ గు శ్రాహి (శ్రే) ష్ఠ మాసమున అమావాస్య మంగళవారము నాంటి సూర్య గ్రహణము నాండు దాక్షారామ శ్రీభీమేశ్వర శ్రీమహాదేవరకు దవనపున్నమ నాంటి డోలోత్సవము నాంటి అవిబలి అర్చనలకు ఒడ్డాది అర్జునదేవరాజు దేవి కొండిక మన్నూం (టి) అ (డప) గడియనపెట్టి వీరపనేని కూంతురు అక్కసాని సోముగా అర్జున దేవండుధారాపూర్వ (కము)గా జేసి ఆచంద్రార్కముగం బెట్టిన మడువాడ(ను) యూరు ఒక్కండు"

పైశాసనము క్రీ. శ. ౧౨౭౫ నాఁటిది. దవనపున్నమినాఁటి యుత్సవమునకు నిచ్చిన దానగ్రామమును దెలుపుచున్నది.

మఱియొక శాసనము క్రీ. శ. ౧౨౨౩ నాఁటిది అం దీవిషయ మింకను స్పష్టముగ నున్నది.[2]

మార్చి, ఏప్రియలు - చైత్రమాసము - ఇందు వచ్చు పూర్ణిమకు 'దవనదహుణ్ణివె' యని పేరు. ఈ దినము శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామికి దవనము సమర్పించు దినము గాన దీని కీపేరు గలిగినదని నాకు తెలియ వచ్చినది. (భాషాంతరము.)

"స్వస్తిశకవరుషంబులు ౧౨౧౯ అగు నేంటి చైత్రశుద్ధదశమియు రవివారమునాండు ఒడ్డ (వా)ది మత్స్యకులతిలక అర్జునదేవరాజుల దేవిదాక్షారామ కొండిక మున్నూంటి ఆట్యకడియపపెట్టి వీరపనేని కూంతురు అక్కమదేవి శ్రీమద్దాక్షారామభీమేశ్వర మహాదేవరకు చైత్రదవనపర్వమిడో ల్లోత్సవము నాంటి హవిబల్యాది అర్చకు ఒడ్డాదలో పరిమఱు వాడి ఊరు ఆచంద్రార్కస్థాయిగా బెట్టెను."

పై యుదాహృతులనుబట్టి యిది దవనపున్నమి మనియు, నది చైత్రశుద్ధ పౌర్ణమి యనియుఁ దెలియుచున్నది.

కాకుళపుఁ దిర్నాళ్ల వర్ణనమునఁ గ్రీడాభిరామములో (పుట. ౭౫).
"దవనపున్నమ కాకుళాధ్యక్షుఁడైన
తెలుఁగురాయఁడు దేవతాధీశ్వరుండు
భువనహితముగ నుత్సవం బవధరింప
నందు పోయితి మీపోయినట్టి యేఁడు"
అని దవనపున్నమ ప్రయోగము కలదు.

కాని క్రీడాభిరామపీఠికలో (పుట ౧౦౭) 'కథాపాత్రమగు మంచెనశర్మ శ్రీకాకుళాంధ్రనాయకస్వామిక వైశాఖ పూర్ణమనాఁడు జరుగు దవనోత్సవము నాఁటి శృంగారవిహారవిశేషములఁ జెప్పినాఁడు' అని కలదు. దీనికి ప్రమాణ మింకను కావలసియున్నది.

1. పండితారాధ్యచరిత్రము - ఆంధ్రగ్రంథమాల ప్రకటితము ప్రథమభాగము. పుట ౩౭౦-౩౭౧.

---

[1] *The Month Chaitra-March-April The full moon is called Davanada hunnuve, because I am told on this day the people place the fragrant leaves of the davana plant on the images of God Mallikharjuna of Sri Saila.*[2]

[2] **Epigraphia Indica, Vol. V. No. I. Inscriptions at Mangoli. Edited by J. F. Fleet, pages 11 and 12.**

పుట 407.

ద్వైతీయీకము.

ఈ శబ్దమునకు 'ద్వైతీయీక' అను రూపము గన్పట్టుచున్నది.

"సీ. ఏకుండు వాగ్ద్వైతీయీకఫణావదధ్యక్షుఁడాకృతిఁద్వితీయాశ్వినేయుఁడు." రా. వి. ౨౩౧.

కాని సంస్కృత వ్యాకరణములననుసరించిన యీ రూపము సరికాదు.

పుట 419.

నవల. దే. వి. ఆఁడుది; ఇంతి. రూ. నవలా 'నవలా' శబ్దము సూ. ని. లో లేదు. (చూ. నాల్గవ సంపుటము.) తెలుఁగు వ్యాకరణములలో నీ శబ్దము 'దేశ్యము'గా పరిగణితము.

కాని యిది దేశ్యము కాదు. ప్రాకృతభవము. "ణవలయా" ఒక వ్రతము అని దేశినామమాల తత్స్వరూపము.—

"జత్థ పలాశలదాఏ । జణేహి పఇణామ పుచ్ఛిదా జువఈ
అకహంతీ ణిహణిజ్జఇ । ణియమవిసేసో ణవలయా సా
యదాహ । నియమవిశేష శ్చణవలయా జ్ఞేయా ।
ఆదాయ పలాశలతాం । భ్రామ్యతి లోకోఽఖిలో యస్యామ్
పృష్టా పతినామ స్త్రీ । నిహన్యతే చా ప్యకథయన్తీ;
దోలావిలాససమఏ । పుచ్ఛంతీహిం సహీహి పఇణామం
లట్ఠీహి హనిజ్జంతీ । ఎహుఆ ణవలయవయం భరఇ." దేశీనా.

ఏ వ్రతమందు జనులు జవరాలిని పతిపేరడిగి చెప్పనంతట మోదుగురెమ్మతోఁ గొట్టుదురో ఆ వ్రతము "ణవలయా" అనఁబడును. ఎందు లోకులెల్ల మోదుగురెమ్మను చేతఁగొని తిరుగుచుందురో, 'నీ పతిపే రేమి?' అని అని అడిగినవారికై చెప్పని స్త్రీని దెబ్బలు కొట్టుదురో, ఆ నియమ విశేషము 'ణవలయా' అనఁబడును. ఊయెల యూఁగు సమయమున చెలికత్తెలు 'ణవలయ'మను నియమమును ధరించిన వధువును పెనిమిటిపేరడిగి లాటీలతో కొట్టుదురు. వ్రతవిశేషవాచకమైన 'ణవలయా' శబ్దము ఆ వ్రతముననున్న యువతి ద్వారాముగా తెనుఁగున స్త్రీసామాన్యమునకు వాచకమయినది. (లయం = నవదమ్పత్యోః పరస్పరం నామ హణోత్సవ; దేశీనా.)

'ణవలయా' అనునది సంస్కృతమున 'నవలతా' శబ్దభవము. 'నవలతా' వ్రతవిశేషమును భోజుఁడు శృంగార ప్రకాశమున నుదాహరించి యున్నాఁడు.
తెనుఁగున ప్రయోగములు.

"క. . . . . .నవలా
కులుఁబోడి ముందరత్నము." క్రీడా. ౬౩. పా.

"మ. నతనాభిన్నవలా నొకానొకమరు
న్నారీశిరోరత్నమున్." మనుచ. ౨.౨౫.

దీనికి బహువచనము కానరాలేదని నారాయణీయ వ్యాకరణము. బహువచనము వసుచరిత్రయం దున్నది.

"మ. అరిగాఁ బంచమమేపగించి నవలాలవ్వేళహిందోళవై
ఖరిఁబాడన్." వసు. ౧.౧౩౦.

పుట 420.

నాఁడెమువెనుక

ఈ పదము చేర్చవలెను.

అనఁదగు = నాఁదగు = నాందగు.

"చ. చందన కర్దమంబు...
గందలిరుల్......అబ్జత
కందమృణాలపత్ర ఘనధాతు తుషార ఘనోపలాంబువుల్
నాందగు శీతలోపకరణంబుల." కు. సం. ౫.౧౪౧.

పుట 443.

నూలిపున్నమ

పై నుదవారించిన మల్హణ చరిత్రయం దా సందర్భముననే వేశ్యమాత పలుకులు

"నూలిపున్నమనాఁడు నూపురం బమ్మి
బాలభక్తుల కొప్పఁ బందువుసేసె."

ఇచట నూలిపున్నమ యనఁగా శ్రావణపౌర్ణమి. ఇది కర్ణాటదేశమున వ్యవహారమున నున్నట్లు కిట్టెలు దొరవారి కన్నడ నిఘంటువునఁ గలదు.

(పుట ౮౯. కర్ణాట శాసనములలోను ప్రయుక్తము.) ఫ్లీటుదొరవా రిట్లు వ్రాసియున్నారు:

కర్ణాటదేశమున నూలుపున్నవ యని వ్యవహార మున్నను తెలుఁగుదేశమున 'జంధ్యాలపౌర్ణమి' యని దీనికి వ్యవహారము కలదు. జన్నిదమునకు (యజ్ఞోపవీతమునకు) నూలిపోచ అను వానుడి కలదు. భద్రకవి లింగకవి దేవాంగపురాణములో దీని నుపయోగించినాఁడు. గ్రంథావతారికలో

"పట్టణంబైనట్టి పడవీటియందుఁ
గొమరైన దేవాంగకులము రక్షింప
రమణతో నెలకొన్న రామేశ్వరునకు
ప్రారంభమున నూలిపౌర్ణమినాఁడు
చారువైభవములు సకలోపచార
యుక్తంబు."[1]

ఇచట నూలిపౌర్ణమి యనునది మిశ్రసమాసము. భద్రకవి లింగకవి శైవుఁడు. శివకవుల మతమున నిట్టి సమాసములు సలక్షణములే. పై ప్రయోగమున 'పౌర్ణమి' యను శబ్దము యతిస్థానమునం దుండుటచే నిది వ్రాసితిని.

పుట 463.

పథక్రమ.

శ. ర. లో పథి శబ్దము మాత్రము ప్రయుక్తమైనది. తెనుఁగున, పథిక్రమ అనుటకు బదులు, పథక్రమ యని నిర్ధారకముగా గనుపట్టుచున్నది.

Sravana-July, August. The full moon is called Nulu Hunnuve because on this day the ceremony is annually performed of renewing the sacred thread Janlvar and in Sanskrit YajnoPavita.

1 ఈ ద్విపదకావ్య మముద్రితము. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండారము, ద్విపదకావ్యగ్రంథ వివరణపట్టిక, సం. ౯౪౯ రు. నాల్గవ సంపుటము పుట. ౧౨౫౧.

౧. "చ. మామకసత్త్వము మెనరింప ముందట పథశ్రమమార్చుచు
నన్నె చోడఁడు కుమారసంభవము." ౧౧-౭౭.

౨. "ఉ. తానును నేను నిర్యోడ పథశ్రమ ఖేదమునొంద."
కేతన దశకుమార చరిత్ర. ౧౧.౭౫.

3. "సీ. సమితి యుద్ధములు పుష్పములు భారతతి ప
థశ్రమ ఘర్మాంబుతతి మహీరుహాంబులెప్పుడు."
భాస్కర రామాయణము అరణ్యకాండము ౨.౪౧౭ పుట యడుగున పాఠాంతరము.

పుట 469.

పరిఘూణించు. దే. అ. శ్రీ. ఎదురాడు.

"ద్వి. గగనంబులో పరిఘూణించునడుము." హరిశ్చ. ౨. భా.

దీనికి యితర ప్రయోగము కనఁబడలేదు. ఈ శబ్దమునకు సరియగు రూపము ఘరిఘూణించు

"క. నావుడు పరిఘూళించెద
నీవుండుట యెఱిఁగి కాదె యిది కేటుగనే
గావించితి చేరికిఁదగ
లావించుకఁ గలిగనేని లటువటలేలా." ద్వా. ౭.౨౯

అని సింహాసన ద్వాత్రింశికలో ప్రయోగము గలదు.

పుట 515.

పెరుగును, వడ్లును కలుపుట

పచనమై యన్నమును, పెరుగును కలిసినయెడల నది యాస్వాదనీయమై యనుభవయోగ్య మగును గాని కేవలము వడ్లును, పెరుగును కలిపిన నొకదానితో నొకటి యతుకుకొనక పొందిక లేకపోవును మరియు నది తినుట కర్హము గాకపోవుటచే ప్రయత్నము వ్యర్థమే యగును. అట్లే పదపదార్థసంబంధ తత్త్వము గుర్తెఱిఁగి, రసౌచిత్యమును పాటించి చెప్పిన కవిత రసానుభవయోగ్యమై యుండును గాని, శిథిల బంధమై పొందిక లేనిదయ్యె, ఏవేని కొన్ని పలుకుబళ్లతో దోషయుక్తముగా నుండు కవిత సన్నె కెక్కదు.

౧ పాల్కురికి సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రలో—

"జాతుల రచనా ప్రణీతల కావ్య
నీతుల రీతుల నేతుల ట్టంగ
వరకవుల్ గొనియాడ వర్ణన కెక్క
ధర చెప్పు కృతియ యుద్వృత్త్యౌటగాక
జల్లి పూరక మపశబ్ద మక్రమము
తలవిరు పసమగ్రతి శిథిలబంధ......
మొలుపు... ప్రలాపోక్తిలాఘవంబనక
పసిగూర్చు కృతులువా వడ్లును పెరుగు
బిసుకుచందపు బిలిబిలికృతుల్ కృతులె!" (అవతారిక)

౨. మడికిసింగన సకలనీతిసమ్మతములో (ప్రాచీనకవిత్వములనుండి యేర్చికూర్చిన పద్యములు)—

"గీ. పెనచి వడ్లును పెరుగును బిసికినట్లు
కలను నవ్వంగ బిలిబిలికృతులు చెప్పి." (౨౭. ప.)

అను నీ పలుకుబడి గలదు. ఈ పద్యము మడికి సింగనకృతమే యనుటకు సింగనకృతమగు వాసిష్ఠరామాయణమున నీ పలుకుబడి యుండుటయే ప్రమాణము.

"గీ. కణగి వడ్లును బెరుగును గలుపుభంగి
అకటవికటంబులగు ప్రశ్న లడిగె నదియు." (౨.౧౩౨.)

పై వానిలో తొలుత పద్యపాదములు సోమనాథకవి ద్విపద యనుకరణమే

3. పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి జైమినీ భారతములో—

"క. సారిది ననాచారంబుల
మురువగుచుం బ్రథమపాదమున కలిమహిమన్
పెరుగును వడ్లును కలిపిన
కరణిని వర్ణాశ్రమములు కత్తిరి గలియన్." (౫.౧౨౦.)

దీని ననుసరించిన సమత్తము వేంకటకృష్ణప్పనాయని వచన జైమిని భారతమున నిట్లే ప్రయుక్తమై యున్నది.

౪. తాళ్లపాక చిన్నన్న ద్విపద పరమయోగి విలాసమున—

"సారకు విగ్రహస్థానంబు విడుచు
నేరీతి నిశ్చయం బెందును లేక
పెరుగు వడ్లును కలిపిన రీతి నుండ
నరనాథుఁ డెంతో చింతాక్రాంతు డయ్యె."

(౩౫౯ పుట. యామునాచార్య చరిత్ర.)

౫. "వడ్లు పెరుగును గలిపిన వడువు దోచు." (పద్య బసవ పురాణము, ౧.౯.)

౬. అద్యతనకాలమునకూడ నీ పలుకుబడి ప్రయుక్తమైనది.

"కాని ఆ రాగముల పేళ్లు ఎన్నోచోట్ల రాగమును భావమును పరస్పరమిత్రములుగా నుండ వీలులేక 'పెరుగును వడ్లును గలిపినట్లుండుట' తటస్థించినది."

(శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు, నాటకోపన్యాసములు, ౨.)

కాని యీ పలుకుబడి పాల్కురికి సోమనాథునికన్న ప్రాచీనమైనది. క్రీ. శ. ౮౧౪ నుండి ౮౭౭ వఱకు విలసిల్లిన నృపతుంగుడు కవిరాజమార్గములో పై పలుకుబడి నిట్లు వాడియున్నాఁడు:

"క. ఇల్లిగిదు తక్కుడిల్లిగె, పాల్గెది దెందరిదు సమరిబల్లం తెల్లం
నెల్లుం మొసరుం* గుడిదం, తల్లిదె తల్లణిసదలసదిదుమృదుపదమం." (౨.౨౭.)

* * * * * * *

పుట 531.

పోక. దే. వి. గమనము.

ఇది సార్థబిందుకము - పోఁక.

"క. పోఁకనలి నీ రజస్వల
పోఁకిన దోసంబువాయు సూర్యుఁడు గళితా
శంక నపరాంబునిధిలో
గ్రుంకెనొకో యనఁగఁ బ్రొద్దు గ్రుంకుడునంతన్." కు. సం. ౫.౫౯.

పుట 532.

పోణి. దే. విం. పోఁడియొక్క రూపాంతరము.

పోఁడి = పోండి.

---

*నెలు = వడ్లు; మొసరు = పెరుగు.

"క. పోండిగినగజ టిపళ్ళికి
మూఁడుజగంబులను దీద్రముగఁ బర్వఁగ బ్ర
హ్మాండము కాచిన కాంచన
భాండము క్రియఁ గ్రాఁగె తత్ప్ర భాభానితమై" కు. సం. ౭. ౧౫౪.

"ద్వి. పాండురాంగంబైన పటఁతిగిర్భమునఁ
బోండిగా వెలుఁగుచుఁ బుత్రుఁడీ క్రియను." బస. ౧౪. పా.

పుట 563.

బహురూపమాడు = వేషములువేయు

సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమున:—

"బహురూపమాడుచోఁ బాటి వెండిఁడు
సహజంబుఁ జూపకే జాడవచ్చినను
నరయ నేరంగి మధ్యంబున నున్న
తరుణి రెుఱుంగదే తన మగఁడగుట." (దీక్షాప్రకరణము ౧౪౪ పుట.)

బసవపురాణమున:—

"దైవంబనఁగ లేదు తాబహురూపు." (పుట ౨౦.)

నాటకములాడు:—

"మ. అమరంగా స్ఫుటభక్తినాటకము భాషాంగక్రియాంగాభిర
మ్యముగాఁ జూపిన మెచ్చి నీవిలబలే యన్నంతకున్ రెూనికే
హములన్ రూపున్నకొంచును న టుండై వచ్చి సంసార రం
గములోనం "బహురూపమాడు" వెలయం గా జీవి పర్వేశ్వరా!"
(సర్వేశ్వరశతకము ప. ౨౦.)

పుట 566.

బాలకి. శ. ర. లో 'బాలిక' శబ్దమున్నది గాని బాలకి లేదు బాలకి శబ్దమునకు క్రింది ప్రయోగములు గలవు.

౧ "క ఆలోల దృష్టిసంజ్ఞల
బాలకి దగిలించి." కుమారసంభవము (౫.౧౦౩.)

ఇచ్చట 'బాలిక' యున్నను సరిపోవునని వాదింపవచ్చును.

౨. కాని క్రీ. శ. ౧౧౦౭ నాఁటి అమరావతి శాసనమున (పద్యమయము.)

"దీపం బమరేశ్వరార్థముగ బాలకిలోల విశాలనేత్రి కొమ్మాంబిక" అని యీ రూపము ప్రయోగింపఁబడినది. ఇది శిలాశాసనము.

3. 'బాలకి' యను రూపము నిర్ధారకముగా అనంతుని 'భోజరాజీయమున' నిట్లు గలదు.

"చ. ఒకటి రయంబునం గదియనుల్కి పడంకుచుఁ బాలె నొక్క బా
లకి తనతోడిబోడి యబలా యిది కాటుకతీగ పామ్మనన్." (3.౧౭౫.)

౪. నంది తిమ్మన పారిజాతాపహరణములో

ఏలఏలకి.

బాలబాలకి. అని (౪.౧౭.) లో ననుప్రాసలో గలదు.

కావున నిది నిఘంటువులోఁ జేర్పఁదగినది.

---

1. శ్రీ. వావిలికొలను సుబ్బారావు పంతులుగారి సులభ వ్యాకరణమున తప్పుడు పరిచ్ఛేదమున ౧౧౦ పుటలో పై అనంతామాత్య ప్రయోగము 'సాధుత్వ' గాదని కలదు. గాని తక్కిన కవిప్రయోగములనుబట్టి సాధువే యని నిర్ధారింపవచ్చును.

పుట 585.

బ్రాతి. దే. వి. ప్రేమ. విశే. ౧ అధికము. ౨. దుర్లభము. ౩. ప్రియము.

శ. ర. (పుట ౫౯౫) లో నిది 'బ్రాతి' అని సార్థకింపకముగా నున్నది. కాని నిర్ధారక ప్రయోగములు లేవు.

ఈ శబ్దము, రాయి - రాతి, చేయి - చేతి, గోయి - గోతి శబ్దములవలె 'ప్రాయి' అను శబ్దము యొక్క ఔపవిభక్తిక రూపము కావున నింపరసున్న యుండదు. ప్రాయి శబ్ద రూపాంతరము బ్రాతి - అధికము.

"తే. జాతిర సముగాములయు, సర్వజనంబులు నంబరాశికిన్
బ్రాతిగ భక్తితోడడనని, బంధులకెల్లను జెప్పి" భార. వరా. ౧ ౨౪.

ఇచట బ్రాతి భక్తితోడ - అనగా అధికమైన భక్తితోడ యని యర్థము. (వావిళ్ల ముద్రణము ౧౯౫౫.)

బ్రాతి వై. వి. (సం భ్రాంతి) ఉన్నది లేనట్టు లేనిది యున్నట్టు తలచుట భ్రమణము.

"క. కూతురుపదము రుకారము
బ్రాతిం దాఁజెడు విభక్తిపైఁబెట్టినచోఁ
గూఁతురు కూతుఁగనియెను
గూతులచే గూతువలనఁ గూతులధనముల్." ఆం. భా. ౯౯.

"చ. పలుకుల పొందులేక రసభంగము సేయుచు బ్రాంతిపడ్డ మా
టల నుమసేన్ప నూపియొకటన్ హృదయంబలరింపలేక."
నిర్వ. ౧.౧౦. (వ్రాఁత ప్రతి పాఠము.)

పుట 606.

మఱచు

నేటి వ్యాకరణములు ననుసరించి, మఱచు వెఱచు ధాతువులకు, వ్యతిరేక ప్రార్థనార్థకమున మఱవకుము, వెఱవకుము అను రూపము లేర్పడుచున్నవి. కాని ప్రాచీన కాలమునుండి ప్రయోగముల ననుసరించిచూడగా, 'వ' కారము లోపించిన రూపములే యగపడుచున్నవి.

౧. పాల్కురికి సోమనాథుని బసవపురాణములో (౭౦ పుట.) గొడగూచి కథలో
"నమ్మిపోదము సుమ్మమ్మ, మఱాకుమమ్మ రాయమ్మ."

౨. భారతము - ఉద్యోగపర్వము (౪ ౭౦) లో అనుపమ సత్యవిస్ఫురణ నాడినమాట మఱాకుమన్న.

౩. భాస్కర రామాయణము యుద్ధకాండ. ప. ౧౭౭౭ లో
"బాంధవమెల్ల ప్రొద్దుదలపం దగున్నాత్మ మఱాకుమింక."

౪. శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసములో (౨.౮౩౧.)
"చిత్తవృత్తిన్ మఱామది."

పై ప్రయోగములో మధ్యమోత్తమ పురుషుల వ్యతిరేక క్రియా రూపముల ప్రయోగము లున్నవి. ప్రథమ పురుష క్రియా రూపములపై నిట్లే 'వ' కారము లోపించునని, ఆంధ్రభాషా భూషణములో కేతన.

"క. అవడవలపై వకారము, కవియనుమతిఁబోవు నడలుకడునిడుపులగున్
శివుమఱవండు మఱాఁడు గ, డవఁబలికెనువాఁడు శివుఁగడా బలికెననన్."
(౧౧౭ పద్యము.)

(ముద్రితాంధ్రభాషా భూషణమున 'ర' సాధురేఫము కలదు. ప్రయోగములనుబట్టిచూడ, కేతన నిర్దేశించినది 'ఱ' శకటరేఫముగాని సాధురేఫకాదు.)

అని యిట్టి రూపములను సాధించినాడు. మఱు ధాతువునకు ముత్తు పరమగునపుడు 'మఱుము' అనియే ప్రాచీన ప్రయోగము.

"ఎక్కటియేలుటకాదె రాము కథమఱు మింకన్."

(భాస్కర రామాయణము యుద్ధకాండ ౭.౮౪.)

మఱుధాతు రూపమే విశేష్యముగా ప్రయోగము.

"మదిమఱునొనయట్టియెడ - మానిని." (భారతము ఉద్యోగ. ౧.3.౪౭.)

కర్మధారయమున మహచ్ఛబ్దము

మహత్తు.

నన్నెచోడుని కుమారసంభవమున నిట్టి రూపములు గలవు. "సుమహాత్మ శాసనాఘంబు." (౭. ఆ.)

సోమనాథుఁడు బసవపురాణమున:—

ఇది సుమహత్తత్త్వము. (పుట ౧౨.)

ప్రాగ్గితసూత్రముహద్గురుపుత్ర. (౨౨౫.)

ప్రమథమండలిలో భవన్మహాదాజ్ఞఁజేసి (పండితారాధ్య చరిత్రము, పర్వతప్రకరణము.) (౫౪౪ పుట.)

సుమహత్ప్రద్ధభాండపంక్తులు (సర్వేశ్వర. ౧౭.)

భక్తమహదాజ్ఞాపంబు (ప. ౧౧౦.)

పుట 633.

ముష్టాముష్టి

౧. రాజనరేంద్రుని కలిదిండి తామ్రశాసనములో:—

"శ్లో. ముష్టాముష్టి క్వచిద్ద్వష్టమ్ కేశాకేశ భవత్ క్షణం
దండాదండి క్వచత్తోఽప్యక్తమ్ కుంతాకున్తి నిరంతరమ్."

33 శ్లోకము. (భారతి ౧౯౪3 మే. పుట ౪౪౯.

౨. నన్నయభారతము:—

"క. భీమాసురవీరులము, ష్టాముష్టిరణచ్ఛటచ్చటాశబ్దంబు." (3.3౯౫.)

3. హుళక్కిభాస్కరుడు భాస్కరరామాయణము:—

"సరిఁబోరాడిరి కైదువుల్ సమయముష్టాముష్టికిం బొచ్చియున్."

యుద్ధకాండము. ౫౨౫ పద్యము (పుట ౪౨౭.)

౪. కాచిరాజు బసవప్రయోగసారమున స్వరయతికుదాహరణము:—

"శా. నీబం టెవ్వఁడు వానిబంటనుమి! సర్వాద్రిశౌర్యాధిక
ప్రాబల్యోజ్జ్వలకింకిణీకరణ సౌభాగ్యంబు లెవ్వానికా
శాబాసత్కుమారసంహరణ ముష్టాముష్టిసంగ్రామబా
హాబాహిక్రియ రామదాసతివదా సోహమ్మురన్నందనా!"

కాచిరాజు బసవన కవిసర్పగారుడము అను లక్షణగ్రంథము రచించిన కవి. ఇతనిదే 'ప్రయోగసారము' అను మఱియొక లక్షణగ్రంథము. రెండును అచ్చుపడలేదు. అప్పకవి మొదటిదానిని పేర్కొన్నాడు. ప్రయోగసారము ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తులో నున్నది.

మరున్నందన శతకమునుండి యొకపద్యము నప్పకవి యుదాహరించినాడు. (చూ. కోపాటోపము.)

ఇందుదహరింపబడినది శతకకవుల చరిత్రకు క్రొత్తది. ఈ శతకరచయిత పట్టాభిరామకవి శతక కవుల చరిత్రలో గలఁడు. ఈ కవి క్రీ. శ. ౧౫౩౦ కి పూర్వుడు. క్రీ. శ. ౧౫౪౮. ప్రాంతము వాడగు చిత్రకవి పెద్దన బసవని స్తుతించినాఁడు.

పుట 634.

మూఁడు దే. స రెండునొకటి (త. మూన్ఱు. క. మూఱు; మూరు.) శ. ర. (పుట 634) లో పై పదము నిర్బిందుకముగా 'మూఁడు' అని గ్రహింపఁబడినది. కాని యీ క్రింది ప్రయోగములనుబట్టి యీ పదము సార్థబిందుకమని నిశ్చయముగఁ జెప్పవచ్చును.

"క. పొండిగ నగజతపశ్శిఖి
మూండుజగంబులను దీవ్రముగఁ బర్విన బ్ర
హ్మాండము కాచిన కాంచల
ఖాండము క్రియ గ్రాఁగె దత్ప్రభాభాసితమై." కు. సం. ౬-౧౫౭.

"ఉ. వాండిమి నల్లసిద్ధిజనవల్లభుఁ డోర్చిన రాజభీరుఁడై
యాంద్రను గావకుండ వృషభాంకము వెట్టికొనంగఁజూచిలో
నేండిదరేమి నీవంచు నెచ్చెలులెల్ల హసింపనంతలో
మూండవకంటితోడి దొరమూర్తి వహించిన క్షొక్కరంగనల్."
(భీమన - నృసింహ పురాణము.)

ప్రగీతి. "మూఁడుచేసిన గణములు రెండునలములు
మూండిన గణములును మొగినహంబు
పొండిగాఁగ నర్థమునకగు మీఁదని
ట్లుండఁ జెప్పవలయు నొగి ప్రగీతి." కవి. జనాశ్రయము. ౫౧. పుట.

పై పద్యము ముద్రణమున, మూఁడు - మూఁడిన - పోఁడి - అని యర్థానుస్వారములతో ముద్రిత మైనది. కాని చివరపాదమట్లే పూర్ణబిందువుతో నున్నది. అందుచే, మూంతులో నిందునున్న యున్నది. కావున యరసున్న యున్నది

"క. వాఁడి మయూఖములనఁగా
వేఁడి పయోధారలనఁగ వింజామరనా
మూఁడ్రస్త్రంబులనంగాఁ
బోఁడిమి కలకంఠనామముం బొరితగున్." ఆం. భూ. ౧౩౩.

మూతి. దే. వి. నోటిపైభాగము; ముఖము. ఈ శబ్దము సార్థబిందుకమని యీ క్రింది ప్రయోగము నిర్ధారణ సేయుచున్నది.

"ఉ. మూంతులు చాఁచి కన్నుఁగవమోడ్చి చెవుల్ వెసత్రేలవైచియు
ట్టూంతల నొండొకంటిఁ బడనొత్తుచుఁ గ్రేపులఁగూడనిచ్చు నా
భ్రాంతిఁ దొలంగి కైమఱచి వ్రాసిన చిత్రపురూపులట్టివై
వేంతలుమాని గోవులు రమించె ముకుందుఁడు వేణువొత్తఁగన్." పద్మ. ౫-౨-౪౮.

పుట 640.

మేఁత. దే. వి. పశ్వాద్యాహారము. ఇది సార్ధబిందుకమే.

"ఉ. మూఁతులుచాఁచి కన్నుఁగవమోడ్చి . . .
ఱ్ఱాంతల నొండొకంటి . . .
భ్రాంతిఁ దొలంగి . . . చిత్రపుమూపులట్టివై
మేఁతలుమాని గోవులు రమించె ముకుందుఁడు వేణువొత్తఁగన్." పద్మ. ౯.౨౨౪.

పుట 642.

మేలిల్లు. దే. వి. మేడ; సౌధము. ప్రాచీనకాలము 'మేలిల్లు' అనునది క్రియ. ఒప్పు; శ్రేష్ఠమగు; మనోహరమగు అని దీని యర్థము. దీని కీ క్రింది ప్రయోగములు గన్పట్టుచున్నవి.

మేలిల్లు. "క. మృడుఁడను నామమ్ము నీకు మేలిల్లు శివా." శివత. ౭౨.
"సీ. మేలిల్లు భావమ్ము." కు సం. ౧౩౬. [illegible].
మేలిల్ల. "ద్వి. మృదుకీర్తి మేలిల్ల మిన్నుగ్రిల్ల" పండి ౨.౧౨౦ పా.
మేలిల్లుచు. "వ. వర్ణనలకుంజాల మేలిల్లుచు." కు. సం. ౧౦.౨౭.
మేలిల్లెడు. "మేలిల్లెడు నిక్కాలను" ౧౦.౨౬.
మేలిల్లెడు. "ఈ లోకంబున గావక మేలిల్లెడు వరుఁడు." నిర్వ. ౧.
"మేలెల్లడవరు." అని ముద్రితము. వ్రాఁత ప్రతిపా.

పుట 654.

మ్రోఁగు. దే. అ. క్రి. మొరయు; శబ్దించు. ఇది సార్ధబిందుకమనుటకు నీ క్రింది ప్రయోగము గలదు.

"క. లాంగూలంబల్లార్చిక
నుంగవఁద్రిప్పుచును నోరనురువులు గ్రమ్మన్
మ్రోంగుచునుండిన నెఱుఁగుము
సింగము జగడంబునకును జేరదటంచున్." భానుకవి. పంచతంత్రము. ౧.౨౧౧.

పుట 655.

యవ్వనము = యౌవనము. నన్నెచోడ మహాకవి కుమారసంభవమున 'యౌవనము' అను పదమును సమాసమున 'యవ్వనము' అని ప్రయోగించి యున్నాఁడు.

౧. "ఉ. క్రొవ్విరి తమ్మితావి . . . కొం
డెవ్వరి పువ్వుకంపు . . . మహేశుఁడయ్యు మా
యవ్వనవార్ధిపూర్ణ సురతాభి వివర్ధితుఁడై . . . హై
ద్రివ్వఁడలోక వర్తనకు."

౨. దీని ననుసరించి మడికి సింగన పద్మపురాణములో నిట్లు ప్రయోగించి యున్నాఁడు.

"క. అవ్వనములఁ దమ మయమై
యవ్వనమున నొకటి కొకటి యఱుచుచు మిగులన్
గ్రొవ్వికడుమగురి కవిసిన
వవ్విపినంబున మృగంబులవనీనాథా." (౧.౯౧.)

3. అనంతుఁడు [1]భోజరాజీయమున:

"ఉ. నవ్వుచుఁ దెక్కు-మీఁటి నలినస్ఫుటలోచనమాటలేల నీ
యవ్వనలక్ష్మికిన్ భటుఁడ నైతి . . . వాఁ
డువ్విళులూరుచుం . . . నీ
కివ్విధమెట్లు చొప్పడియె నే. . ." (౭.౧౦౯.)

౪. తాళ్లపాక అన్నమాచార్యుల కొమారుఁడు పెద తిరుమలాచార్యులు వ్రాసిన శృంగారవృత్త పద్యశతకమున:

"ఉ. యవ్వని కోమలాంగి మఱి యవ్వనితామణి నిన్నుఁజూడ రా
దవ్వని పోదు . . . వా
క్రువ్వని కాంత . . .
ద్రవ్వని బాంధవంబు." పద్యము. ౩౭.

దీనిని తిరుపతి దేవస్థానమువారు ప్రకటించిరి.

౫. తక్కెళ్లపాటి లింగన (క్రీ. శ. ౧౬౫౦ ప్రాంతమువాఁడు) తన ఉత్తర హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమున, నన్నెచోడ మహాకవి కుమార సంభవమునందువలె యవ్వన శబ్దమును సమాసగతముగా నిట్లు ప్రయోగించి యున్నాఁడు :

"ఉ. ఎవ్వరి సేవరించు మన సింగమనేని కుమారికామణీ
యవ్వన సర్వసుందర శుభాకృతికిన్దగు మోహనాంగుఁడే
డివ్వనరాశి వేష్టిత మహీతల నామములంచు లేకఁ దా
నెవ్వగఁ జిత్రభానుఁడెద నిత్యము చింతిలుచుండు నెప్పుడున్." (౨.౪౯౧.)

పై ప్రయోగములను చూచియే యప్పకవి యౌవ్వనశబ్దము వక్రతమమని, అందుచే లేఖనక్రమమట్లే యుండవలయునని యీ క్రిందిరీతిని వ్రాసియున్నాఁడు :

"క. యౌవన యౌవతకౌస్తుభ
సౌవర్ణిక యౌవరాజ్య సౌవీరమహీ
దౌవారిక శబ్దంబులఁ
దావుకొను ద్వితీయ వక్రతమములు మొదలన్." (౨.౧౦౬.)

కాని కవి ప్రయోగములున్నప్పు డప్పకవి యను శాసించినను, చిన్నయసూరి చెప్పినను లాభమేమి? భాషాపరిణామము ననుసరించి, యౌవనము, తెలుఁగున యవ్వనముగా రూపొందినది. తెనుగు పదాది యందు యకారముండదు కావున, 'య, జ'గా మాఱి జవ్వనము అని రూపొందినది. అదియే తద్భవ యకార జకారముల పరస్పరముల మార్పు సహజమే కదా! యజ్ఞము; జన్నము. యముఁడు; జముఁడు.

శ. ర. పుట. ౬౬౪.

రాట్పడు. వై. అ. క్రి. రాటుపడుయొక్క రూపాంతరము. సమున్నత నితంబ పయోధర భారగర్భ భారంబులఁ గోమలాంగములు రాట్పడ. కాశీ. ౪ ఆ.

---

[1] భోజరాజీయము నూతన ముద్రణము (1952) న పై పద్యము.

"ఉ. నాథుఁడుఁ దెక్కు-మీఁటి
యౌవనలక్ష్మి . . .
దూవిళులూరుచు
నీ విధము." అని 'యవ్వన' శబ్దము సంస్కరింపఁ బడినది.

పీఠికలో "౭.౧౦౯ లో 'నవ్వుచు, యవ్వనలక్ష్మి' అను ప్రాసము కలదు. యవ్వనము వ్యాకరణ విరుద్ధము కావున చిన్నయసూరి పాఠములలో, నాథుఁడు యౌవనలక్ష్మి దువిళులూరు; నీ విధము అని యున్నది. కావున దానినే గ్రహించితిని" అని XXXIV పుటలో వ్రాయఁబడి యున్నది. చిన్నయసూరి తన వ్యాకరణానుసారముగ ప్రాచీన పాఠము లనేకములు మార్చియున్నాఁడు. (చూడుఁడు. భరుతీయ ఛాప్పునాడిరి.) అను చిన్నయభట్టు ప్రయుక్త పాఠములను తరుణులు నొప్పునాడిరి అని మార్చినాడు. అదియు నట్లే. చిన్నయసూరి పాఠమెట్లున్నను పీఠికాకర్త కీనాడు పై ప్రాచీన ప్రయోగము లున్నవన్నమాట యెఱుఁగలేక పోవుట శోచనీయము.

ఇచట వ్రాఁత ప్రతుల పాఠము రాట్పడకాదు. త్రాడ్వడ - త్రాఁడుపడు - త్రాడ్వడు అని రూపాంతరము రజ్జుత్వమును బొందు; నిస్సత్వమగు అని దీని యర్థము. 'త్రాఁడుఁపడు' అను క్రియను శ్రీనాథుఁడు భీమఖండమున (౪.౧౦౭)

"సీ. పాథోధివల్లభు పాళవల్లిమతల్లి
దర్పంబు దిగఁద్రావి త్రాఁడువడియె."

అని నిర్ధారకముగాఁ బ్రయోగించి యున్నాఁడు.

పుట 671.

కోఁత. దే వి. ఏవము. ఇది సార్ధబిందుకమే.

"క. కాంతను మదిఁబుట్టెడుతల
పోఁతలతో వేఁడియూఁపుపులతో మరుబల్
కోంతలతో మయిపూంతల
కోంతలతో రేఁల ప్రస్వలుప్తములయ్యెన్" కాళిందీ. ౨.౩౫

పుట 684.

లోఁగొను. దే. అ. క్రి. (లోను+కొను) లోపలనడచుకొను. ఇది సార్ధబిందుకము.

"ఉ. వీంగు నసారసత్త్వగుణ . . . వా
మాంగము
లోంగొను శ్రీతో నఖిలలోకములన్ వగఁగాచుచున్న వే
దాంగు. . . . ." కు. సం ౧౪

పుట 701.

వాఁడిమి. దే. వి. ప్రతాపము ఇది సార్ధబిందుకమే.

"ఉ. వాండిమినల్లసిద్ధి జనవల్లభుఁ డోర్చినరాజు నుగ్రుఁడై
యాండురఁగాపకుండ వృషభాంకముపెట్టి కొనంగఁ జూచి."

(భీమన నృసింహ పురాణము)

పుట 711.

విగుర్వించు—విగుర్వణము

"సుమహత్పద్మభవాండ పంక్తుల లయ, క్రోధప్రతాపంబుతో
నిమిషార్ధంబున గాఁచి పెంపెసగు నీ నేత్రానలజ్యోతి య
య్యమ మీనాంక పురందర త్రిపురహా, త్యాళిన్ విజృంభించి భ
స్మముగాఁ జేయుట నిశ్చయింప నిది దా, శౌర్యంబె సర్వేశ్వరా!"

సర్వేశ్వరశతకమున ముద్రిత మూలపాఠములలో 'విగుర్వించు' నకు బదులుగా 'విజృంభించి' అను పాఠమీయఁబడి 'విగుర్వించి' అని పాఠాంతరముగా నీ క్రిందిపద్యమున నీయఁబడినది. శివకవిప్రయోగ సరళిచే నిదియే సరియగు పాఠము. శాసనములఁగూడ నీపదము ప్రయుక్తము.

ఈ పదమునకుఁ బ్రయోగములు:- నన్నెచోడుని కుమారసంభవమున వచనము: గణముఖ్యులు తలతలమని వెడలి విగుర్వించి (౨ ౯౯), పటుదోర్బల గర్వ విగుర్వణంబులన్ (౧౦ ౭౨౭), పద్యమయ మగునాదిండ్ల శాసనములో[1] (క్రీ. శ. ౧౧౩౯) "గోరి శశాంకమాళికి విగుర్వణలోఁగుడి నిల్పె భక్తునన్." అని విగుర్వణ ప్రయోగము కలదు బసవపురాణము (పుట ౭౫) కన్నప్ప కథలో 'సర్వాంగసుందర

[1] "విగురిస్వంచు" తత్సమమా? అచ్ఛికమా? శ్రీ. శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారు పుట ౨౯౨ ౩౦౧. ఆం. సా. ప. ప. సం. ౧౩. సం. ౫౦౬.

శంకర యీవిగూ (1) ర్వణం చెటుదొరకొ సెనయ్యా నీకు.' భారతము ఆదిపర్వమున (౭.౨౭౮) "నీ పర్వత వివరం బెత్తి విగుర్వింపుము చూత మనిన గోత్రభిదుండున్", అనియు, ద్విపద భారతము సభా పర్వములో ప్రథమాశ్వాసమున "కుటులస ద్భ్రు కుటీ విగుర్వణఘటిత - నిటలుండై పటుకార్య నిర్భరత్వమున" అనియు నీ పదమునకు సమాపక క్రియకు, నసమాపక క్రియకును సమాసగతమై యుండుటకుఁ బ్రయోగ ములు చూపఁబడినవి.

విగుర్వణ మనుపదము సంస్కృతీయమా లేక యాచ్ఛికమా యను విషయమై పలువురు పెద్దలు తమతమ యభిప్రాయములు వెల్లడించియున్నారు. ఆ విషయ మింకను సందేహాస్పదముగ నుండుటచే నాకుఁ దోచినసంగతులఁ గొన్నింటి నిందు బొందుపఱచుచున్నాఁడను.

ప్రాచీనాంధ్ర వాఙ్మయమున నీపదము పెక్కుచోట్లఁ బ్రయుక్తమై యున్నది.

౧. నన్నయభట్టారకుని భారతభాగమున

"నీపర్వతవివరంబెత్తి "విగుర్వింపుము" చూతమనిన గోత్రభిదుండున్."

(ఆ. ప. ౭ ఆ. ౨౭౮ పద్యము.)

౨. నన్నెచోడుని కుమారసంభవమున

"గణముఖ్యులు తలతలమని వెడలి" "విగుర్వించి."

(ప్ర. భా. ద్వి. ఆ. ౧౮౯ వచనము.)

"పటుసోర్బల గర్వవిదుర్వణంబులన్." (ద. ఆ. ౮౨౮ పద్యము.)

3. "యథావాక్కుల అన్నమయ్యగారి సర్వేశ్వర శతకమున

అయ్యమమినాంకపురందర త్రిపురదైత్యాలి న్విగుర్వించి." (౧౬ పద్యము.)

పై సర్వేశ్వర శతకపు వ్రాతప్రతులయందు "విగుర్వించి" అనుపాఠముగలదు. 'కాని యిది పఱుకుగల' ప్రాత ముద్రణప్రతులయందేమి, ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు ప్రకటించిన ప్రతియందేమి యీ పాఠము కానరాదు. అందు "విగుర్వించి" అను పదమునకు మాఱుగా "విజృంభించు" అను పదము కానబడుచున్నది. పరిష త్ప్రకటిత గ్రంథమునందు మాత్రము పుట యడుగున "విగుర్వించి" అను పాఠము సూచింపఁబడి యున్నది. పరిషత్తువారు శైవకవులువాడిన ప్రాచీనాంధ్రపదమును వీడి, యీ పదము నేల ప్రామాణికముగఁ గొనిరో తెలియకున్నది.

ఈ పదము తెలుఁగు నిఘంటువులలో శబ్దరత్నాకరమునందును ఆంధ్రపద పారిజాతమునందు మాత్రమే కానఁబడుచున్నది. శబ్దరత్నాకరమున ౭౧౧ పుటలో "విగుర్వించు"—దే. స. క్రి. (విఱుము+విఱుచు) చక్కగా విఱుచు అని "గర్వించి" యను పూర్వోదాహృత భారతభాగములోని పద్యమే వ్రాయఁబడినది. అం దీపద్య మాదిపర్వ మాఱవ యాశ్వాసమున నున్నట్లు వ్రాయబడినది. నేటి ముద్రిత భారతప్రతులయం దీపద్యము సప్తమాశ్వాసము ౨౭౮ పద్యముగా గానవచ్చుచున్నది. కారణము తెలియరాదు. ఆంధ్రపదపారిజాతమున 'విఱుచు'అను నర్థము మాత్రముఁ వ్రాయఁబడి యున్నది. పై ప్రయోగములలో నీపదము నొకచోట సమాపకక్రియగాను, మఱియొకచోట నసమాపక క్రియగాను వేఱొకచోఁ గృదంత రూపమునను వెలయుచున్నది. వెండియు 'పటుదోర్బలగర్వవిగుర్వ ణంబులన్' అనుచో సమాసతమై యున్నది—కిట్టెలు దొరవారి కన్నడభాషా నిఘంటువునం దీపదముఁ గూర్చి యిట్లున్నది.—

Kittel's Canarese Dictionary, page 1399 ವಿಗುರ್ಬಣೆ That which is formidable, a fearful object, a thing which causes amazement etc. Abh p. 10 after 147. B. P. 18, 67, of ಅಗುರ್ಬು, ಗುರ್ಬು, ಬಿಗುರ್ವು ವಿಗುರ್ಬಿಸು 1. To become or be formidable (Abh p. 9. 186 of after 186, 2 make terrible.) To make something an object of amazement 90 after 147 & 149, 14 after 207.

మఱియు నీ పదమున కన్నడభాషా సంబంధియగు పదమే యని తెలియఁజేయుటకు వారు పై పదమును పెద్దయక్షరములో ముద్రించి తమ పీఠికలో నిట్లు వ్రాసియున్నారు. **"In order to bring Kannada leading words prominently before the eyes bold type has been used, whereas, all Sanskrit tadbhava and other alien words are printed in small type."** పై వ్రాతనుఁబట్టి వారి యుద్దేశమున నిది కన్నడపదమనుట స్పష్టమగుచున్నది.

ఇట్లుండ నీ పదము "కన్నడ నిఘంటువులయందు సంస్కృతీయముగా నిర్దేశింపఁబడినది" అని విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రులవారేల వ్రాసిరో తెలియకున్నది. ("చూడుఁడు సారస్వతసర్వస్వము రక్తాక్షి భాద్రపదము సద్విమర్శనము") వారు నిఘంటువులయం దిట్లున్నదని చెప్పిరేకాని, యే నిఘంటువునం దట్లు సంస్కృతీయముగా నిర్దేశింపఁబడినదో వ్రాసినారుకారు.

ఈ పదము హలాదిగా గాక యజాదిగ కూడ కన్పట్టుచున్నది. అహోబల పండితుఁడు తన వ్యాఖ్యలో సంవృతి క్రింద నిట్లు వ్రాసియున్నాఁడు. "తత్రిః యాస్వరూపం ి కించిత్ప్ర దర్శ్యతే" ఒనరు అతెడు ఒనరించెన్ "వీఁకఁదపంబొనరింపుమన్న ఇత్యాద్యాచార్య వచనస్య పాఠనన్, అమరెన్, అమరించెన్, పొదలెన్, పొదలించెన్, విదలెన్, విదలించెన్, ఇగిర్చెన్, ఇగిర్పించెన్, ఇగుర్పింపుము మాతమచిన గోత్రభిదుండున్" ఇత్యాద్యాచార్య (౮౧౭ పుట.)

పై విషయములఁ బరిశీలించిన నీ పదము కన్నడదేశ్య పదముగా గన్పించుచున్నది. శబ్దముల కజాదిగాను హలాదిగాను ద్వైరూప్యములు సంఘటిల్లుట యాచ్ఛికదేశ్య పదములకేగాని సంస్కృత పదములకు లేకుండుటచే నిది దేశ్యమని యెన్నవచ్చును. అయ్యది నిత్య వ్యవహారములో గూడ గానవగును—

అట్లయిన "విగుర్వించు" అను క్రియకు "విగుర్వణము" అను సంస్కృతీయమగు అన ప్రత్యయ కృదంతరూపమెట్లు గలిగెనని శంకింపవలదు. తెలుగున సైరించు సైరణ, సవరించు సవరణ మొదలగు రూపములు గలవు.

పైని వివరించిన సీతారామాచార్యులవారి వ్యుత్పత్తి ప్రమాదజనితమని తోచుచున్నది. ఇయ్యది శైవాంధ్రకవులు వాడిన పదమగుటచేతను శైవాంధ్రకవుల కన్నడపదముగఁ గూడఁ బెక్కు వాడి యుండుటచేతను నిది కన్నడపదమని తోచుచున్నది. ఇది యాచ్ఛికమని శ్రీ లక్ష్మిపతి శాస్త్రులవారి యభిప్రాయము.

౧ శాసన పద్యమంజరి ౧౯ పుట.

౨. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ ప్రకటితము, ౫౨౧ పుట.

పుట 725.

వీ.క. దే. వి. ఉత్సాహము. ఇది సార్థబింబకము.

"క. ఆంకగొనకు భయబలములు
పొంకంబతి.........
వీంకను.........
దాంకిన........." కు. సం. ౧౨ ౭౯.

వీ.గు దే. అ. క్రి. ఉత్సహించు. ఇది సార్థబింబకము.

"ఉ. వీంగు నపార......వా
మాంగము.........
లోంగిన... .....వే
దాంగు............." కు. సం. ౧.౮.

వీఁడు. దే. స. ఈ పురుషుఁడు.

"క. వీండేవి......
వాండుండగ.........నా
ఖండలుఁడు
వాండు..........." కుం. సం. ౧౦ ౧౫౫.

వీఁడు - దే. వి. వెనుక మేను చరమాంగము: పృష్ఠము అని కలదు కాని యిచట 'డు' అనునది ముద్రణదోషము. 'పు' అనియే యుండఁదగును అప్పుడది 'వీఁపు' శబ్దమగును అర్థమును సరిపోవును.

వీపు. దే. ఈ శబ్దమున నర్ధానుస్వారము లేదు.

"క. అపన్నగ......
వీపున.........
ద్వీపము.......ది
కాపాలపురములు." భార. ఆది. ౨.౪౨.

"క. వీపెక్కి రమ్ము లంకా
ద్వీపమునకు." భాస్కర. రా. సుం. ౩౦౫.

"క. వీపున నబ్ధినొక్క...
లక్ష్మీపతి రూపున చేపగిది." నృసింహ. ౪ ౧౮౧.

పుట 734.

వెఱచు. దే. అ. క్రి భయపడు.

వెఱచుధాతువున కిట్లే 'వెఱ' యను ప్రయోగములు కన్పట్టుచున్నవి

వెఱసఱచి. నన్నయ. భార. ఆది. ౫.౨౫౬.

భాస్కర రామాయణము అరణ్యకాండ; వెఱకుము (౨.౧౫౧) (ఇది మంత్రి భాస్కరుని భాగము లోనిది.)

కాశీఖండము; వెఱకుమని (౫ ౭౧.)

"సమీరకుమార విజయము; ద్రోహమొర్చినయన్ వెఱక త్రుళ్లెడు." (౩ ౧౧౮.)

"తనదాహతిని వెఱనిమునికిధనపతి దయచేసె" (౨.౧౮౦.)

అను ప్రయోగములు కన్పట్టున్నవి. తిక్కనయు నుత్తర రామాయణము (౨. ఆ. ౧ లో.) "వెఱనిట్లంబుధి నాథనందనుఁడు" అని. వెఱ శబ్దము నుపయోగించి యుండెను. క్త్వార్థంసంధిని సాధించుటకు, కవిసంశయ విచ్ఛేదకారుడు, దీనిని "వెఱచిట్లంబుధినాథనందను" డని యుదాహరించినాఁడు కాని పై 'మఱ' ప్రయోగముబట్టి తిక్కన యిచ్చటను 'వెఱ' యనియే ప్రయోగించియుండును.

'కడచు' ధాతువునకు 'కడవ' రూపములకు 'కడా' యను రూపమగునని కేతన తెల్పినాడు.

భాస్కర రామాయణములో యుద్ధకాండ ౧౭౬౭ లో 'కడాక' అను ప్రయోగము కలదు.

క్రి. శ. ౧౨౫౧ ప్రాంతమువాడగు కేతన పైరూపములను తన వ్యాకరణమున నుదాహరించుటచేత నప్పటి కింతో కాలమునకు ముందవి గ్రాంథికతావస్థ నందియుండవలెను. మఱియు, నేఁడు ధాతువులకు చేర్చు 'చు' అనునది ప్రత్యయమైనను తరువాతి నవీన వైయాకరణులు నదియును ధాతుగతముగా భావించి, దానిపై వ్యాకరణ కార్యములు సాధించుటచేత, పై ప్రయోగములు బాలవ్యాకరణము మూలమున సాధ్యములుగాక యున్నవి.

పుట 740.

వేగిరపడు. వై. అ. క్రి. (వేగిరము + పడు.) త్వరపడు.

"వేగిరపడిరొద కేలయింత." భార. సా. ౧ ఆ.

కొన్ని ముద్రిత ప్రతులలో (తేవప్పెరుమాళ్లయ్యగారి ప్రతిలో.)

"సీ. డస్సి

యున్నవాఁడవు నిద్రయును లేకయున్న నీ

వెడగరపడిరొదీయడవిలోన."

పై ముద్రిత పాఠములో శ. ర. లో గ్రహింపఁబడిన పాఠమునగల యఖండ యతిదోషములేదు. కొంతవఱకు వ్రాఁతప్రతిపాఠముల కనుగుణ్యముగ నున్నది. అందు

"సీ. డస్సి

యున్నవాఁడవు నిద్రయుమలేకయున్నని

వెడగురుపడిరొదీయడవిలోన" అను పాఠములే కలవు.

ఇచట "వెడఁగురుపడు" అని కలదు. ఇదియే సరియగు పాఠము. వెడఁగురుపడు అనుదానికి అస్వస్థ చిత్తుఁడగు, మాంద్యము వహించు అని యర్థము.

"వెడగురుపడు." ద్వ. అ. క్రి. జడత్వమునొందు అని యీ క్రియారూపము శ. ర. లో ౭౩౧ పుటలో నున్నది. ప్రయోగము ద్విపద భాగవతమునుండి కలదు.

కాని 'వెడగురుపడు' అను ప్రయోగము తిక్కనకన్నను, ముందు పాల్కురికి సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమునఁ బ్రయోగించి యున్నాఁడు.

"ద్వి. అక్కలివఱపకయఱగన్నుగొనక

వెక్కకవీఁగక వెడఁగురువడక." పండి. దీక్షా. ౧౭౮ పుట.

కావున తిక్కన ప్రయోగించిన శబ్దము. 'వేగిరపాటు' అనుట మనవేగిరపాటుగాని, వేఱొండు కాదు. తిక్కన శివకవుల పదజాలము చాలవఱకు గ్రహించినాఁడు.

పుట 778.

సమూహి

'సమూహము' అను రూపమును 'సమూహి' గా శివకవులు వాడిరి. ఆ ప్రయోగము లిందు చూపెదను.

నన్నెచోడమహాకవి[1] కుమారసంభవమునందలివి: సురసమూహిసదస్యులు (౨.౨౨౫), పసు సమూహి (౮.౯౯౧), శారద నీరద సమూహి చాడ్పున. (౧౦.౩౮౫), సితచ్ఛద సమూహి (౧౦.౩౮౭.).

కేతన బకసమూహి (౧౦.౮౦).

పాల్కురికి సోమనాథుఁడు[2] బసవపురాణమునందు భక్తసమూహి (పుటలు ౫౨, ౧౧౪, ౧౨౯); చతుర్వేదసారమున[3] ప్రమథగణ సమూహి రుద్రగణ సమూహి, భక్తగణ సమూహి, వ్రతగణసమూహి యనియును నీ శబ్దమును వాడియున్నాఁడు.

అన్నమయ్య సర్వేశ్వర శతకమున[4] 'సురలక్ష్మ్యర్థ్య సమూహిగా మనుజాలన్ శోభిల్ల బృందార కోత్కరమౌంగా...' అని యీ పదమును ప్రయోగించి యున్నాఁడు (౧౨ పద్యము).

---

1 కుమారసంభవము – ప్రథమ భాగము ముద్రణము ౧౯౦౯. ద్వితీయ భాగము ౧౯౦౪.

2 బసవపురాణము – ఆంధ్ర గ్రంథమాల, ౧౯౨౬.

3 చతుర్వేదము – శైవ ముద్రాక్షరశాల, బందరు. ౧౯౨౪.

4 సర్వేశ్వర శతకము – ఆంధ్ర గ్రంథమాల శతకమంజరి, ౧౯౨౫.

సర్వేశ్వర శతకపు ముద్రితప్రతులలో[1] పెక్కింట నీ 'సమూహి' కి బదులుగా 'సమంబుగా' అని కలదు. శతకమంజరియం దిట్టి పాఠమే కలదు. పుట యడుగున వ్రాతప్రతి పాఠము 'సమూహి' యని, చూపఁబడినది. కాని పై ప్రయోగముల ననుసరించి శివకవి యగు యథావాక్కుల యన్నమయ్య 'సమూహి' యనియే యుపయోగించెనని గ్రహింపనగును. మఱియును 'సురలన్మర్త్యసమంబుగా' నని యనుటకంటె 'సమూహి' యనుటయే లెస్స. ఇచట దేవతలను మర్త్యసమూహముగను, మర్త్యులను బృందారకోత్కరము (దేవతా సమూహము) గాను నని ఉత్కరశబ్దమే తెలుపుచున్నది. పద్యమిది:

"సురల న్మర్త్యసమూహిగా మనుజులన్, శోభిల్ల బృందారకో
త్కరముంగా, ఘను నల్పు, నల్పుని ఘనుం,గాఁ బుణ్యపాపాలిచేఁ
దిరుగన్వైచుచు నీ మహామహిమ ప్రీతిం బ్రహ్మాండంబునం
దరయన్ జీవుల నింద్రజాలములుగా, నాడింతు సర్వేశ్వరా."

కావున 'సమూహి' యనునది సరియగు పాఠము.

ప్రాచీన పద్యమయ శాసనములలో నొక చోట నీపదము కానవచ్చుచున్నది.

"శ్రీమంతులైన యుద్దామభుజోద్దర్పు, లన్వయవార్ధినీహారకరులు
రమణీయ మగుచున్న రాంకిపురాధీశు, లుగ్రనిగ్రహులు భూపాగ్రగణ్యు
లంగజాకారు లుత్తుంగగభీరులు మిత్రపంకజశతపత్రహితులు
గొండపశ్చిమము భూమండలాధీశులు
పాదసరోజషట్పద (స) మూహి (సమూహి)."

పుట 779.

సరస్సు. సరము - సరంబు

సాంతంబులతుది సకారమునకు లోపంబు బహుళముగా నగు. తత్స. ౮౦.

బహుళ గ్రహణంబునంజేసి పయఃప్రభృతుల సకారమునకు లోపంబులేదు. పయస్సు - వయస్సు - సరస్సు - వీనికి పయసు, వయసు, సరసు అను రూపములు గలుగునుగాని పయము వయము, సరము అను రూపములు గలుగవు. సరమునకు "రసఝురభరంబు మానసరంబు" అని ఘటికాచల మాహాత్మ్యమున ప్రయోగము నొక్కదానిని చూపి యీ ప్రయోగంబునకు సహాయమైన ప్రయోగాంతరంబు గానిపింపదు. అని సుప్తార్థ ప్రకాశికాకారులు (పుట. ౧౮౫) సరము అనియు నొక్కచోగలదు అని నారాయణీయము ౧౭౨ పుట. కాని యీ క్రింది ప్రయోగంబులు గలవు:

౧. పంచతంత్రము - బైచరాజు వేంకటనాథకవి—

ఇచ్చోట సరము శరముల్ విచ్చలుగొన నివిరి ౭.౭౨ (బ్రౌను ౧౬౫౨ పాఠము) వేంకటేశాంధ్రము అను నిఘంటువులో

౨. గణపవరపు వేంకటకవి.

"పచ్చవిడికిని రతికిని ప్రబలు రతియన, సరమన
వెలయు సరసికి దండకు వేంకటేశ."

3. కూర్మక్షేత్రమాహాత్మ్యము.—

"సరము." (అ. గ్ర. చింతామణి.)

౪. సమీరకుమారవిజయము పుష్పగిరి తిమ్మన.— (౧౮౯౭.)

"వెనకేని సిరులీను నీతటాక.........
మిది తపోధనపరితోష మిది విశేషమీసరంబు సరంబు లమీసంబు." ౪.౧౫౫.

---

1 జాక్సన్ వారు ముద్రించిన ప్రతిలో 'సమూహి' యని పాఠమే మూలమునఁ గలదు.

౫. విష్ణుమాయావిలాసము. చింతలపూఁడి యెల్లనార్యుఁడు.—

"నారదుఁడు అయ్యాశ్రమంబు ప్రవేశించి
మ. స. కనియెందీరావనీజోత్కటకు సుమరజఃకాండ
... ...
సామ్యతక్షీశ్వరవరసుమసౌరసంబున్ సరంబున్." (౫.౪౪.)
(మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ ప్రచురణము) ౧౯-౩౪.

పుట 788.

సింహబృహస్పతి

పండితారాధ్యచరిత్ర పర్వత ప్రకరణమున (౪౧౪ పుటలో) పరుసలనుగూర్చి చెప్పునప్పుడు—

"అదట సింహబృహస్పతిపరుస
గోదావరినిఁ గూడు కొలఁది చూచితిమి"

అని చెప్పఁబడినది. ఇచట గోదావరినిఁ గూడినది పుష్కరసమయమున బృహస్పతి సింహరాశి యందు ప్రవేశించునపుడు పండ్రెండేండ్ల కొకతూరి గోదావరికి పుష్కరము వచ్చును. బృహస్పతి యితర రాసులందిట్లే ప్రవేశించునపుడు మఱికొన్ని నదులకు పుష్కరము గలుగును.[1]

ఈ గోదావరీ పుష్కరములకు వేలకొలఁది ప్రజలు దేహధనవ్యయములను లెక్కింపక వచ్చుట మన కనుభవసిద్ధమైన విషయమే. ఈ గోదావరీ పుష్కరమునకు సోమనాథుని కాలమునుండి ప్రజలు పలుతావులనుండి వెళ్లుచున్నట్టు మనకుఁ బైదానివలన చారిత్రకముగ తెలియుచున్నది.

మఱియు నీ పుష్కరసమయము మహాపవిత్రమైన దగుటచే దానములు మొదలైనవి చేయఁబడును. ఒక దాక్షారామశాసనమున[2] నీసింహబృహస్పతి గోదావరి పేర్కొనఁబడినది. ఆ శాసనము కులోత్తుంగ రాజేంద్రుని విజయరాజ్య వత్సరంబులు ౧౨-వ సంవత్సరము నాఁటిది.

"శ్రీ భీమేశ్వర మహాదేవర కిచ్చిన భూమి ఖ ౧౪ ఇంద్ద సింహబృహస్పతి గోదావరిలోన ధారా పూర్వకముగా నేసి వానసమాధవభట్లకొడుకు మైలారభట్లకు."

ఇట్లే క్రీ. శ. ౧౧౫౦ నాఁటి దాక్షారామ శాసనమునందు "సింహబృహస్పతియు విష్ణువుసంక్రాంతి గోదావరీతీరమున ధారాపూర్వకము చేసి" అని కలదు.

పుట 793.

సురంగము

ఈ పదమును 'మనోహరము, ఒప్పిదము' అను నర్థములలో శివకవులేకాక వారి కనుసరించిన భవికవులును వాడిరి. లోలుత నాయా ప్రయోగములఁ జూపి యా వెనుక పదముఁగూర్చి తెలిపెదను

---

[1] బృహస్పతి మేషరాశియందు ప్రవేశించునపుడు గంగానది.

,,	కర్కాటక	,,	యమున
,,	సింహ	,,	గోదావరి
,,	కన్య	,,	కృష్ణ
,,	తుల	,,	కావేరి
,,	వృశ్చిక	,,	భీమరథి
,,	ధనుర	,,	తుంగభద్ర

నదులకు పుష్కరములు గలుగును. కాబట్టే కావేరీనది మాహాత్మ్యమును 'తులాకావేరీ మాహాత్మ్య' మని చెప్పఁబడుచున్నది.

[2] S. I. Inscriptions, Vol. IV. దాక్షారామ శాసనములు, No. 1101, 1104 పుట 368.

నన్నెచోడకవి కుమారసంభవమునఁ బ్రయోగములు:—

“చ. ఒండొకభంగి సురంగమయ్యెఁ జూపులు” (౩.౩౧౯.)

“వ. అపాంగావలోకనంబులు సురంగంబై పొలయ.” (౫.౫౯౯.)

“గీ. చిత్రవర్ణాతిశయరత్న చిత్రితాంగ
రంగవల్లీ బహుసురంగాంగణముల.” (౭౯౮౭.)

(“చిత్రవర్ణాతిశయ నూత్న రత్నచిత్రితాంగవల్లి సురంగాంగణముల” అని వ్రాతప్రతి[1])

వ. పసిండియాయగమున సుటియు సురంగంబుగాఁ దొంగలిపట్టియంగట్టి చెన్నుమిగులంగాసేసిన (౯.౨౨౪.)

వ. ఆస్థానంబు సురంగంబుగా (౯.౨౩౬.)

“గీ. కామసుఖములలో బూర్వకామకేళి
కామచిహ్నలు మెయిసురంగంబుగాఁగ” (౯.౨౪౯.)
“సురంగంబగు సంగరరంగంబు” (౧౧ ౭౬౪.)

పై ప్రయోగములలో మూఁడవదానియం దిది సమాసగతమై యున్నది. పాల్కురికి సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమునఁ[2]:—

“స్ర. ఉరుతరగంగాతరంగోత్తమాంగ
విమలకీర్తిసురంగ! వేదాంతశృంగ![3]
ప్రమథాంతరంగ! యభంగ! యోగీంగ!” (పుట ౨౧౯.)
అని యీ పదము ప్రయోగించెను. ఇదియు సమాసగతమే.

యథావాక్కుల అన్నమయ్య సర్వేశ్వరశతకమున—మ. కడువిచిత్రంబుగఁ జేయఁగా నెఱ సురంగం బయ్యె నే ఖడ్గమందిడకున్నన్ (౭౦ పద్యము) అని ప్రయోగము కలదు.

ఇవి శివకవి ప్రయోగములు. ఇక తిక్కన ప్రయోగములు:

తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తర రామాయణములో:—

“చ. రవియుదయంబుకంటె మునిరాజశిఖామణి మేలుకాంచి దా
నవకుల మర్దనాంకసునినాదములైన సురంగ గీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన నవీనములై సాగయింప...” (౭.౧౩౯.)

పోతన భాగవత దశమస్కంధోత్తర భాగమున (౩౦౭ పద్యము.):—

“ఉ. ....చని కాంచి రంత నా
రంగలవంగలుంగవిచరన్మదభృంగ సురంగ వాదసం
సంగతరంగిణీ కలితసంతత నిర్మలనాకుళస్థలిన్.”

జక్కన విక్రమార్క చరిత్రమున:—

“ఉ. ముందటఁ గాంచె నాశుభసముజ్జ్వలమూర్తిపురందరుండు ని
ష్యందకృపాతరంగముఁ బికాంగ కపర్దసురంగము న్విని
ష్యందితభక్తలోకహృద పాంగము సుందరరత్నకందరా
మందిరమల్లికార్జునసమాహ్వయ జృంభితసిద్ధలింగమున్.” (౨ ౨౦౦.)

పైపదమును సమాసమున వాడఁబడియుండుటచే నిది సంస్కృతపదమని యెన్ననగును. కన్నడమున సురంగ, సురంగిత, సుతరంగిసు అను రూపములున్నట్లు కన్నడ నిఘంటువున కలదు.

1 మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ పుస్తకభాండార ప్రతి.

2 ఆంధ్ర గ్రంథమాలా ప్రచురణము—మూడవ ప్రకరణము.

3 ‘వేదతురంగ’ యని పాఠము.

సురంగ A good colour, bright colour, brilliance Bp 473, 2. Great love. Fine stage or arena. సురంగిత- Well coloured or tinted bright. సురంగిసు-to shine.

(Kittel's Canarese Dictionary Page 1674.)

పై నిఘంటువున కన్నడదేశ్యముగ ని పదము భిన్నముగాఁ బరిగణింపఁబడుటచే నిది సంస్కృత పదమని చెప్పనొప్పను. సంస్కృతాంధ్రనిఘంటువుల నీశబ్ద మీ యర్థమునఁ గానరాకున్నది. పైయర్థములలో సురంగము అనఁగా మంచిరంగము (Fine stage or arena.) అనునది పొసగుటలేదు. కాని తక్కినవి లాక్షణికముగా సరిపోవుచున్నవి

సౌదామని-సౌదామిని

పుట 803.

సంస్కృత శబ్దము ఈకారాంత స్త్రీలింగము సౌదామని యనగా మెఱుపు దీనికి వ్యుత్పత్తులమరమున మూఁడు విధములుగా నీయఁబడినవి. 1 సుదామ్నా ఐరావతేన సహచరిత ఇతి సౌదామనీ. సుదా అనగా నైరావతము దానితోఁ గూడి యుండునది. 2. సుదామ్నా అద్రిణా ఏకదిక్ సౌదామ సుదామ మనెడు పర్వతముతోఁగూడ నొక దిక్కునుండునది 3 సుదామనత్ దీర్ఘాకారోఽప్యస్తీతి వా దండవలె దీర్ఘాకారముగలది పైమూఁడు విధములగు వ్యుత్పత్తులఁ ననుసరించి యీ శబ్దము సౌదామని యనియే యుండదగును. నన్నయభట్టు భారతమున నిట్లీ యీశబ్దమున యతిస్థానమునఁ, మకారమున నిలిపినవాఁడు

"క. అని పలుకుచున్న . . . . . . తామరసనిభా

ననమేఘ మధ్యసౌదా, మనివోలెనడంగె దృష్టిమార్గముగడచెన్." (అఃఽ 2.౧౫౮)

ఈ సంస్కృతశబ్దము తత్సమమై తెలుఁగు కాగానే 'సౌదామిని' యని ఏక వ్యవహారములో కుదురుకొనినది పదము చివరగల 'ఇ' కార సాహచర్యముచే దానిముందటి 'అ' ధ్వనిగూడ 'ఇ' కారముగ మాఱినది

కొఱవి గోపరాజు సింహాసన ద్వాత్రింశికలో

"క. అని చక్రముచే వెలుఁగఁగఁ, వినతాసుతు నెక్కివచ్చు ఘనుఁడొప్పసువ

ర్ణనగంబుమీఁద సౌదా, మినితోఁ జెలువొందు నీలఘనముపోలెన్." (౨ ౧౪౬)

అని 'సౌదామిని' శబ్దమును మార్పరాని యతిస్థానమున ప్రయోగించినవాఁడు. మఱియు నీశబ్దము 'ఈ' కారాంతమే యనుటకు నిదర్శకముగా.

"నీమోము సౌదామినీ లతగేరు." (రం. రా. అరణ్యకాండ)

అని కలదు. సంస్కృతమున 'ఈ' కారాంత, 'అ' కారాంత శబ్దములు, తెలుఁగున హ్రస్వములైనను, సిపి హల్లులే కనుక వీనికి నచ్చులతో యతి యతుకదు. శబ్దగతమైన స్వరము, సంధివశమున నేర్పడిన స్వరమువలె భాసించి, శ్రుతిహితము కాదు కావున, తెలుఁగు కవులు, తెలుఁగు భాషామాధుర్యమును గమనించి యిట్టి యతు లుపయోగింపరైరి. కాబట్టియే, ఉపసర్గయతులు శకంధ్వాదియతులు మున్నగునవి, ప్రాచీన కవుల కావ్యములలో ముఖ్యముగ నన్నయ భారత భాగములో కన్పట్టవు. నన్నయ వ్యుత్పత్తుల నెఱిగినవాఁడయ్యు, దేశభాషాతత్త్వమును మనసునం దిడికొని యిట్టి సంస్కారము గావించెనని చెప్పనొప్పను. తరువాతి కవులు సంస్కృతభాషా వ్యామోహమున నిట్టివాని నుపయోగించిరి.

పుట 801.

సోఁకు. దే. అ. క్రి. తగులు. ఈ శబ్దము సార్థబిందుకము.

"క. పోంక వలినీరజస్వల
సోంకిన......గళితా
శంక
గ్రుంకి......" కు. సం. ౧.౧౧.

హల్లోహలము

మనుచరిత్రలో,

"క. ఉల్లలదలకాజలకణ, పల్లవితకదంబ ముకుళపరిమళలహరీ
హల్లోహల మదబంభర, పల్లధ్వను లెసఁగ విసరె మరుదంకురముల్." (౨ ౬.)

అను పద్యమున టీకలో 'పరిమళలహరీ - సౌరభ ప్రవాహమున ఈహత్ - అభిలాష గలఁగు చున్నట్టియు లోహల - అవ్యక్తధ్వనులుగల, మదబంభర - మదించిన గండుతుమ్మెదలయొక్క ధ్వనులు అని కలదు.

కాన పై విధముగ 'పరిమళలహరి + ఈహత్ + లోహల' అని పదచ్ఛేదము చేయుట సరికాదనియు, 'హల్లోహలము' అనునది యేకపదమే యనియు నీ క్రింది ప్రయోగములు తెలుపుచున్నవి:

౧. భాగవతము దశమస్కంధము - పూర్వభాగమునఁ బోతన.—

"క. ఉల్లసితకుచ భరంబుల, నల్లాడెడి నడుముతోడ నలరులదండన్
ఖిల్లియొకతె హరికిచ్చెను, హల్లోహలకలిత యగుచు నంగనకంటే." (౬౯౩ పద్యము.)

'హల్లోహల'పదము నుపయోగించినాఁడు - (ఇచట 'ఈహత్ + లోహల' అని పదచ్ఛేదము చేయ వీలులేదు కదా.)

౨. తెనాలి రామకృష్ణకవి పాండురంగ మాహాత్మ్యమున.—

"శా. సాహిత్యాపరకాళిదాస! హరిపూజా గౌరవవ్యాస! గం
గా హల్లోహల వాగ్విలాస! రిపువర్ణత్రాసకృత్త్రాస! కాం
తాహర్షావహదృగ్విలాస! శ్రుతిపద్యాయోజితాచిభ్యాస! హే
మాహార్యోపమ ధైర్యధుర్యపదవిన్యాసా! విధేయారసా."

అని చతుర్థాశ్వాసాంతమునఁ గృతిపతిని సంబోధించియున్నాఁడు.

3. ధరణిదేవుల రామమంత్రి దశావతార చరిత్రమున.—

"మ. ఛలనిద్రాననచుంబనావసర దృష్టిశ్రీకపోలస్ఫుర
త్పులకవ్రీడితముగ్ధ శోకకుచ సభ్రూభంగమధ్యాధర
స్థలదంతక్షతకేళికాపరమనోజాత ప్రగల్భాంగనా
కలనాదోదిత పాహిపాహిముఖవాక్కల్లోల హల్లోహలా"

అని నవమాశ్వాసాంతమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

౪. శ్లేషయమక చక్రవర్తి వేంకటాచార్యకవి అచలాత్మజాపరిణయమునఁ బ్రథమాశ్వాసమున.

"శా. మల్లీవల్లిమతల్లివల్లరులలో మల్లోప మల్లోపమో
ద్యల్లీ లోల్లుఠనంబునం జెనఁగుచున్ హల్లోహ లో లోలమై
యల్లింబిల్లిగనల్లనిల్లెడి యళుల్ హల్లీ సకోల్లాసకృ
ద్ఝిల్లీ ఖిల్లకగీతి కొల్లడ నుతుల్ చెల్లీనవప్పట్టునన్." (౪౧ పద్యము.)

అని యుపయోగించినాఁడు.

౫. ఓగిరాల రంగనాథకవి ద్విరేఫవర్ణ దర్పణమున.

"క. అక్షుద్ర భావనాశా, లిక్షేత్ర కృపార్ఘుఝర్ఝరీ కల్లోలా
నుత్షుణ హల్లోహల నిజ, వీక్షణ గుణసత్పథప్రవృత్తో ద్ధర్తా."

అని చతుర్థాశ్వాసాంతమున వాడియున్నాఁడు.

పై ప్రయోగములవలన హల్లోహలమనునది యేక పదమని నిశ్చయమైనది. ఈ పదము సమాసగతమైయుండుటచే నిది సంస్కృతపదమని గ్రహింపఁదగును. అయినను సుప్రసిద్ధసంస్కృత నిఘంటువులలో నీయఁబడలేదు.

తెలుఁగు కావ్యములలోఁ బ్రయుక్తములైన సంస్కృతపదములను బెక్కింటిని చూపిన 'సర్వశబ్దసంబోధిని'యం దీ పదము కానరాలేదు. తెలుఁగు నిఘంటువులలో బ్రౌనుదొరగారి నిఘంటువునమాత్ర మీపదము కానవచ్చుచున్నది. వారి యింగ్లీషు-తెలుఁగు నిఘంటువులో (౧౩౬౧ పుట.) నీ పదము హల్లోహలముగా గ్రహింపఁబడి దానికి తొట్రుపడ్డ, చీకాకుపడ్డ (Bewildered, stumbled.) అను నర్థములతో నుండి, మనుచరిత్రలోని పద్యమే యుదాహరణముగా నీయఁబడినది. అందే సభాపతారచరిత్రమునఁగల ప్రయోగము హల్లోహలుఁడుగా గ్రహింపబడి యిట్లర్థము వ్రాయ బడినది.

"వాక్కల్లోల-వాక్కులనే మహత్తైన అలలయందు హల్లోహల తొట్రుపడుతూ ఉండేవాఁడా అనఁగా మునుగుతూ ఉండేవాఁడని భావము."

బ్రౌనుదొరవా రీ పదమును మనుచరిత్రమున నేకపదముగా గ్రహించి తమ నిఘంటువునం దిచ్చిను, వారికాలముననే యనఁగా క్రీ. శ. ౧౮౫౨ లో ముద్రితమై, వారి యాజ్ఞానుసారముగ శ్రీ జూలూరి యప్పయ్యపండితులు వ్రాసిన టీకలో 'ఈహత్+లోహల' అని పదచ్ఛేదము చేయుటయు నర్థము వ్రాయుటయు పరస్పర విరుద్ధముగ నగపట్టుచున్నది. దీనికి గారణము జూలూరివారి టీకారచినమునకుఁ దర్వాత యిరువదేండ్లకు దొరవారి నిఘంటు ప్రకటనము జరుగుటయే యని యూహింపఁదగియున్నది.

పాండురంగ మాహాత్మ్యమున 'హల్లోహల-ప్రవాహము 'వంటి' అని కలదు.

'అచలాత్మజా పరిణయమున' టీకలో-హల్లోహల-మత్తతచేతన, 'కల్లోలము-మిక్కిలి చంచలించుచున్నది' అని కలదు.

ద్విరేఫవర్ణ దర్పణమున 'హల్లోహలై ర్నగోన్మగ్నై' అని కలదు.

పై విషయములఁ బరిశీలింప నిది హల్లోహలమను ప్రత్యేకపదమనియు దీనికి, మునిగి తేలుట. తొట్రుపడుట, చీకాకుపడుట ప్రవాహము, మత్తత-మగ్నోన్మగ్నము అను నర్థములతో గావ్యముల వ్యవహరింపఁబడిన దనియుఁ దెలియవచ్చుచున్నది.

యతిప్రాసములలో హల్లోహల పదస్వరూపము వ్యక్తమగుచునే యున్నది. ఉదాహృతపద్యములలో 'అల్లిబిల్లి' ఝుఝర్ఝు లీ పదములు గమనింపఁదగినవి.

హల్లోహలమును ఏక పదముగ చిన్నయసూరి తన నిఘంటువున గ్రహించియున్నాఁడు.

—నిడుదవోలు వేంకటరావు.

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనుబంధము

తత్సమపదములు

అ.

అంకకారము. సం. వి. (అ. ఈ. ర. అ.) ప్రతిఘటించునది. గోవర్ధనారకము. "వ. త్రికల నిరంకకంక రూపుగ కోరంక కోరంక కారముల్." నైష. ౫.౧౦౩

అంకచండాలము. సం. వి. అ. పుం. రోగ. "ఉ. అంకచండాలము గాని యట్లున్నది." శేం. వం. ౪.౪౫౦.

అంకన. సం. వి. అ. స్త్రీ. (ము) అ. న. స్తోత్రము. "ద్వి. భక్తాంకముంకనల్ సేయ." పండి. ౨.౨౬౪, పా. "ద్వి. శిక్ష సంకనములు వ్రాసిన పుస్తకములు." పండి. ౧.౬౭, పా.

అంకపాళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. ఒడిపై భాగము. "అంకపాళిన బద్ధులాలాంధలములు." కుమ. వి. ౧౨, 2. కౌగిలి జరుగక ద్రుఘాంకపాళికోరిన దానిన్. విగ. వి. ౧.౯౦.

అంకపీఠము. సం. వి. అ. పుం. పీఠముగ లెదుంకు తొడపైభాగము. "గీ. ఏటికేమోము గాడుకు, అంకపీఠంబునందుంచి యాదరింప." గాలి ౪.౫.

అంకనాళికలు సం. వి. అ. స్త్రీ. బ. స్తోత్రము. "సీ. కేల వీణ్వరు నంకనాళికల్ పాడుచో గీతభేదంబులరీతు తెలిసి." వి. నం. ౩౩౯, ౯.౧౩౫.

అంకము. సం. వి. అ. న. యుద్ధము. "ద్వి. మహేశ్వరా శిక్షణకు మారుసంకంబు" లక్ష. ౪ ౧౩౪, పా. "అంకముచేరొచ్చియు." అను. ౧౦౦. "ద్వి. అంకంబు దర్పించునన్న లోపలయు." పండి. ౧,౫౦౯, పా.

అంకురము. సం. వి. అ. పుం. మొగ. "ఉ. చూతాంకురాళిక కుల్పుల." ఖి. నం. ౪ ౧౧౭.

అంకురార్పణము. సం. వి. అ. న. 1. మొలకలెత్తుటకై విత్తులు చల్లుట. శుభకార్యము లందంకురోత్పత్తికాలకు పాలికలందు నవధాన్యములు చల్లుట. 2. ప్రారంభము. "ఉ. రంభకున్ నవతి పోరు గణించుట కంకురార్పణంబిది." కౌ. పు. ౨.౩

అంకూరము. సం. వి. అ. పుం. అంకురము కాన అను నర్థమున "ఉ. దంష్ట్రాంకూర విధారితవక్షంబులు." వరాహ. ౧ ౫౭.

అంకూరించు. సం. అంకురించు. "సీ. మొలకలలెత్తెడు తొగల సంకూరించు క్రొత్త నిత్తావులూరోల్కుచున్నయిలుల .... చక్రవాక యుగము." కవి. ౪.౭౧.

అంగనాజనము. సం. వి. అ. పుం. స్త్రీ జనము. స్త్రీ సమూదాయము అంగనాజనముల. భార. ఆది ౩.౧౫౫. రమ్య హార్మ్యంబులపై నిలిచిచూచిచి కనంగొన నంగనాజనంబులు. భార. ఉద్యో. ౩.౧౭౪.

అంగన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. విహితమగు మంత్ర భాగములను హృదయాది స్థానములయందు ఉంచునట్లు సూచించుటకై ఆయా స్థానములు స్పృశించుట. "ద్వి. కలశదంగన్యాసములు కరన్యాసములు భక్తి విన్యాస కలితచిత్తులకు." పండి. ౧.౧౭౯, పా.

అంగరంగభోగములు. సం. వి. అ. బ. అంగమునకును = దేవతల విగ్రహములకును, రంగమునకును = ఆలయములకును చేయు భోగములు. ఆధ్యాత్మరామాయణము. ౧, అ. (కందర్ప కరభావ.)

అంగరిత్స. సం. విగ. (అ. అ. అ) అంగరక్షపెట్టు. "కా. ఇవ్వేళము కంగరక్షలిడి." వసు. ౩.౪.

అంగవస్త్రము. సం. వి. అ. న. చిన్నబట్ట. గొల్లాయిగుడ్డ. దీనిని గావంచాయని వాడుదురు. కటిసెందకటిని కడియంగవస్త్రంబు. కుడికరంబున చేరి కడియంగవస్త్రంబు బిగుచు. ౧.౩౨ ౨.౨౦.

అంగహారము. సం. వి. అ. పుం. అంగ విక్షేపము. "ద్వి. అరుదగు వింశతి యంగహారములు ధర నిరువదిరెండు తానకంబులును." పండి. ౨.౩౭, పా.

అంగారసింధువు. సం. విగ. (అ. అ.) నిప్పుటేరు. "క. ... కనగనగ్రాగమునంగార సింధు కల్లోలముల్." పాండు. ౧. ౧౫౦.

అంగీకరించు. సం. స. క్రి. ఒప్పుకొను. సమ్మతించు. "క. ధర్మవర్తి నంగీకరించె." మార్క. ౧.౪౫.

అంగీకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అంగీకరించుట. "క. అట్టి కవు దన విరచితాంగీకృతిగా." ప్రభా. ౧.౧౨౩.

అంగుళి(ల)ము. సం. వి. అ. పుం. 1. వ్రేలు. "ద్వి. కర తలాంగుళము లగను తెప్పు రెత్తి నెరపున్నదని పాటిస్తించియూదు." లక్ష. ౩ ౯౭౩ "ద్వి. కాలుకులు రెండు నంగుళము లవదుకు." ౩.౯౭౮. "చ. మిక్కుటయి నంగుళమునగది యుంచి." భార. విరా. ౨.౩౫౭.

అంగుళి(ల)ము. సం. వి. పుం. న. అంగుళ ప్రమాణము: ఎనిమిది యవల ప్రమాణము. "క. చతురంబుగ నిర్ఘోష్టే త్రాడు

గట్టిన వదిలెంతంగుళులును గడచుచదివెను." భాగ. ౧౦. పూ. ౩౭౪.

అంగుళిస్ఫోటనము. సం. వి. అ. న. రెండువేళ్లతో చప్పుడు చేయుట; చిటిక. "వ. పాణితలంబులుకుంజేయు వాళ్ళల్యంబు నకు వర్తుతింపది యంగుళిస్ఫోటనంబులనేః అచ్చిట్టుబడెను." హర. ౧౩.

అంచల్. సం. శ(స్త్ర). ఒక్కవమన్న (దీనికి తెనుఁగున నహానపూర్వ పదముగానే ప్రయోగము). "శా...మకర దీర్ఘత్కృండలాం చన్మళా." అను. ౧.౭౬.

అంచితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు "ఉ. సంచిత పుణ్యుడంబురుహసంభవు సంకముఁదాల్చి పుట్టిరా గాంచితుడైనవాఁడు" భార. ఆది. ౩.౪౬.

అంజనము. సం. వి. అ. న. మాలిన్యము. అంజనమున మాట లాడు స్పష్టముగఁ దెలియుచున్నను వేఱువిధముగా మాటలాడు. ద్వి. అంజనంబున మాటలాడ నేమిటికి ముంకెతి కంకణంబుక కర్థమేల?" పారం. ౧ ౭౪౪. వం.

అండజశయ్య. సం. వి. అ స్త్రీ. "హంసతూలికాతల్పము సౌవర్ణ కీలితవట్టుజాండజశయ్యలను." భార సభా. ౨ ౧౧౩.

అంతఃకరణము. సం. వి. అ. న. లోపలి యింద్రియము: మనస్సు "౹. ఒరుల మనుష్యుల యంతఃకరణంబులఁ దలఁపు లొందఁగా నోపుదుమే" భార. ఆది. ౫.౭౬.

అంతర్నిఖాతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మనస్సులో నాటఁబడినది. "సీ. అంతర్నిఖాతమైన విధాన." రాధా. ౨.౭౭.

అంతస్సన్నిధి. సం వి. ఇ. పుం. మనస్సునందు కలిగించుకొను దేవతాసాన్నిధ్యము. "వ. ఏమనిన్నవమునేయు తెలుంగుగా నంత స్సన్నిధిం గలిగించుకొని." భార. విరా. ౧.౩౨.

అంతకక్షయము. సం. వి. అ. న. యముగృహము. "అంతకక్షయ గతులైన." భార. సభా. ౧.౧౨౦. "వ. పాండుకుమారాదిధరుండు నంతకక్షయగతులైన." హరి. పూ. ౯.౨౧౦.

అంతరిక్షము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము. "సీ. అంతరిక్షము మీఁది చంద్రముఁడు." శివ. ౨.౬౨.

అంత్యజాఁడు. సం. వి. అ. పుం. చండాలుఁడు. కడజాతి వాఁడు. "ద్వి. అంత్యజాఁడత్యంజాఁడనుచుఁ గుయ్యడిద రంత్య జానకుచోరపద యెట్టులవచ్చు." పండి. ౧.౧౨౪, పా.

అంతేవాసి. సం. విశే. (క. నీ. క.) శిష్యుఁడు. "శా. అంతే వాసుల వీర్యకూడుగాని మధ్యాహ్నభిషేకక్రియల్." భీమ. ౨.౧౨౬.

అంధంకరణము. సం. విశే. (అ. ఈ. టీ. అ.) గ్రుడ్డివానిగఁ జేయునది. "స్త్రీ. సౌవర్ణలేపనమదంధంకరణం." నైష. ౫.౧౫౫. "క. జగదంధకరణ ప్రసారమైతమ మొదవెన్" రామా. ౬.౧౦౭, పా. ద్వి. ౫.౫౭.

అంధంభావుకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గ్రుడ్డిగఁ జేయువాఁడు. "శా. వినుకుద్ధార్వ్యరి పాలప్రసూదాంధంభావుకల్." విరం. ౧.౯౭.

అంబరరత్నము. సం. వి. అ. న సూర్యుఁడు. "ఉ. అంబర రత్నవంశకలశాంబుధి చంద్రుఁడు రామచంద్రుఁడు." మొ. రా. బాల. ౫౭.

అంభోభృత్పథము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మేఘమార్గము. ఆకాశము. "శా. అభ్రూర్ధ్వంబయ్యెఁదదీయబాణహతిసంభోభృ త్పథంబెల్ల." భార. ఆది. ౭.౧౯౮.

అంహసు. సం. వి. స. న. న. పాపము దోషము. "శా. అంహసు మర్దకుఁడా జనార్దనుఁడు." భార. భీష్మ. ౨.౧౫౬.

అకాలకౌముది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉత్పాతవిశేషము "క. అకాలకౌముది యను నుత్పాతమొప్పఁజేసి రగణితబలులై." భార. ఆది. ౭.౯౯.

అక్షజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. "క. దక్షుఁడ వనవిందుమునిన్నుఁ ద్రిదశక్షజ్ఞులచేన్." భార సభా. ౨ ౧౯౪.

అక్షతము. సం. విశే (అ. అ. అ.) వి. అ. పుం. బియ్యము. "ద్వి. పుణ్యవతులు పుణ్యపుష్పాక్షతంబులు చల్లుచుండ." రం. రా. యుద్ధ ౬౭౫, పుట.

అక్షత. సం. విశే. (అ. అ. అ) బియ్యము. "ద్వి కత్తెలయును మునక్షతలును" బస ౫.౩౩౫, పం.

అక్షయపాపిష్ఠుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మిక్కిలి పాపి: బ్రహ్మఘ్నులు. అక్షయపాపిష్ఠులుగదా. నాసి. ౩.౬౧

అక్షసూత్రము. సం. వి అ. న జపమాల. "సీ. అ సూత్రముఁ ద్రిప్పసంగులితటి." కాశీ. ౪, అ.

అక్షికాక్షేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. కన్ను ఆయుధముగాఁ గలవాఁడు. "గీ. చేయునీక్షణుకుకాక్షేయుచేత పాండు. ౧ ౧౫౬.

అక్షోభ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కలఁతలేనివాఁడు. "క. ఒక్కింతగదిళ్ళింత వృత్తినక్షోభ్యుఁడగున్." భార. శాం. ౫ ౩౩౭. అక్షోభ్యుండజరుండనాదినిధనుండు భార. అర. ౬.౨౭౦. పాండు. ౧ ౧౩౪.

అఖండదీపము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఎల్లప్పుడు వెలిగెడు దీపము. "సీ. వైరిమదాంధకారమునకఖండ దీపముగఁజేసి." నిర్వ. ౧.౩౦.

అఖిలర్తు. సం. వి. ఉ. పుం. అన్ని ఋతువులు: సర్వకాలము. "క. వర్తిల్లు సంతతమును ఋతు ప్రతిపాద్యమగుచు లాలింపఁ బడున్." ధను. ౨.౨౨౯.

అగస్తి = అగస్త్యుఁడు. సం. వి. ఇ. పుం. దీనినగస్తివాఁడనఁగు దిరస్తు ముని౦ద్రుఁడు. భార. ఆది. ౬.౬౭.

అగస్తి. సం. వి. ఇ. పుం. అవిసెయను జనము.

అగస్త్యమంత్రము. సం. వి. అ. న. జీర్ణం జీర్ణం వాతాపి జీర్ణం అనునది. "గీ. కడుపునిమిరికొంచు నగస్త్య మంత్రము లుసాదిరి." చా ౨ ౬౩౦.

అగస్త్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగస్త్యముని. అగ । అసు + తి = అగ-అసు—త్రీచ్ శకంధ్వాది గ్రాఠి—అఘు శబ్దార్థ సర్వస్వము— (పరవస్తు రంగాచార్య).

అగ్రయాయి. సం. విశే. (క. ఈ. క.) నీ. ముందు నడచు వాఁడు. "మాలిని. అనన్యదకమధాటీవ్యక్తిర్వృప్తాగ్రయాయీ". హరి. పూ. ౭.౨౪౪.

అగ్రహారము. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణులు నివసించు గ్రామము "గీ. చారుతరమగ్రహారంబు లిచ్చుచు. శిష్టాగ్ర హార భూయిష్ఠమై." భార. ఆది. ౧.౭.

అగ్రాహ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గ్రహింపరానిది. "మ. కదునగ్రాహ్యములైన యొండు మతముల్ ఖండించి" ఉత్పల, ౨.౨౮౪.

అగ్నిభట్టారకుఁడు సం. వి. అ. పుం. అగ్నిదేవుఁడు. "అగ్నిభట్టారకుండు విభలోక యాత్రసేయంగ." భార. ఆది. ౧.౧౪౦.

అగ్నిసాక్షికము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అగ్నిసాక్షిగాఁ గలది. అగ్నిసాక్షిగఁ జేసినది (వివాహాది క్రియ.) "వ. అవిసంభ్రమిపుఁడిట్లు మెరంబరుపోనన యగ్నిసాక్షికంబుగఁ బరిణీతయైనది" భార. ఆది. ౪.౧౩౮.

అగ్రోదకము సం. విశే. (అ. అ. అ.) మొదటనిచ్చు జలము. "ఆ దేవపూజా గ్రోదక మాచరించుచుండుము" అ. ౩.౦౪.

అఘటమానము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1 ఘటిల్లనిది, 2. అసంభవము, 3 అసాధ్యము. "క మానవులకు నెఱుఁగుట యఘటమానముగాదే" భార. అర. ౧ ౩౩౦. "వ మనోజ్ఞభావంబు సేయుట యఘటమానంబుగంబోలె నమటమానంబు." భార. అర. ౧.౨౬౬.

అచిరాంశువు సం. విశే. (ఉ.) మెఱుపు. "చ. చికదంతయుగ యచిరాంశుల." కు. సం. ౧.౭.

అచ్ఛుఁడు సం. వి. అ. పుం. కలంకము లేనివాఁడు. స్వచ్ఛమైనవాఁడు. "ప్రకృతిసచ్ఛుఁడైన సవార్గి" మను. ౩.౨౪.

అజిరము. సం. వి. అ. న. ఇంటిముంగిలి: ముంగిలి. "ర. ముల్లులాడె నాపాదాజిరము ధూళిగోటి మరలింపుగిరూప దయాంబ్వంబునన్." కు. సం. ౧౭.౨౦౦

అణుకము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అల్పము. చిన్నది "ద్వి. గంటలయాట లణుకంబులైన మేలైయుండునన ము." మంది ౧.౧౪౭ పా

అతీయుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అయింద లక్ష్యముగాని వాఁడు. "క. విభులలీయులు కరలు." భార ఉద్యో. ౨.౨౧౦

అతలకుతలము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తారుమారైనది వ్యస్తవ్యస్తమైనది "భూలోక మతలకుతలముగాఁజేయున్." వరాహ. ౬౭౬.

అతిశయితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అతిక్రమింపఁబడినది; మించినది. "ఉ. అతిశయితామరోత్తముఁడి వాప్వతిరేకుఁడు జాతశత్రుఁడూర్జితుఁడతుండు." భార. అశ. ౧.౫౧.

అదనీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తిని (నా) సంబంధమైనది. "మ. అదనీయంబైన చింబోష్ఠమును." శివరా. ౨.౪౭. "శా దైత్యప్రేయసిఁగాంచి పుత్రుని దతీయున్." బాలభా ౩.౩౭౧.

అదితి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కశ్యపునిభార్య. "ఉ. స్త్రీ. అదితిగర్భమునం జనించె." దశా. ౫.౯౫.

అథవా. సం. అవ్య. అట్లుగాకున్న; పక్షాంతరమున. "క. లేకుండురు గోవింబథవా కలిగిన పొరిచిచ్చువడుల్పన నారున్." అను. ౧.౨౫. "సీ. వసుమతిఁనథవా నన్నుఁబుట్టించి. వరాహ. ౨.౧౫౬. "క. తిథియునిదేసిన నథవా విధవాసందనుల ఖులు." శ్రీ. భా. ౪ ౯౪.

అధ్వనీనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ప్రయాణము చేయుటకు సమర్థుఁడు. "సీ. కవిసులా దృష్టాధ్వగముసాధ్వనీనుండు."

నైష. ౧.౧౬. అ. "సీ. అఖిలలోకాధ్వనీనులు." పాండు. ౨.౯౩.

అధఃకరణము = అధఃకారము. సం. వి. అ. పుం. తక్కువపఱచుట. క్రిందుపఱచుట. "క. గాఢాధఃకరణనిపుణ." పారి. ౧.౨౬.

అధఃపాతి సం. విశే. (న. ఉ. సీ. న.) అధోలోకమును బొందువాఁడు. పతనమొందువాఁడు. "వ. ఐతత్కారుండనయిందరిగునే మధఃపాతులమగుచు సంతంపనత్యంబు వడసెనని యార్యవిరతుల మగుదుము." భార. ఆది. ౨.౧౪౩.

అద్ధా. సం. అవ్య. సత్యముగా తెలుగున వసకరణము నసే యుక్తము "శా. అద్ధావాగ్వ్యబుధమ్ము పౌరాణదర కర్ణాస్యహారము." అము. ౪ ౬.

అధరోపహారము. సం. వి. అ. న. ఎక్కుట. "క. గజశాస్త్రమెఱిఁగినగాని గజాధిరోహణము సేయఁగావచ్చునె." శివత ౨౪౪

అధివాసము సం. వి. అ. పుం ఉనికి. నివాసము. "సీ. అధివాసము వీడు పాపాత్ముండును కన్యాక్రయాన్వంబు సంఘటిల్లు." పార్వ. ౨, అ.

అధిజ్యధన్వుఁడు. సం. విశే. న. ఎక్కుపెట్టఁబడిన విల్లుగలవాఁడు వింటిని యెక్కుపెట్టినవాఁడు. "ఉ. అనహా అత్యమానుష యయాతి రాసింహనన్నపాయుఁడై." భా. ఆది ౩ ౧౩౯.

అధిష్ఠాత. సం. విశే. (ఋ. ఉ. స్త్రీ. ఋ.) అధికారి. "యుధిష్ఠిరుని గోష్ఠంబున కధిష్ఠాతనైయుండుదు" భార. విరా. ౧.౧౦౯.

అధీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అధ్యయనము; చదువుట. "వ. అఁయ కధీతి బోధమును సాధనంబు ప్రచారణంబు" నైష ౧.౪౩.

అధోభువనము. సం. వి. అ. న. క్రిందిలోకము పాతాళలోకము. "గీ. భువనములెల్ల నయ్యధోభువనములు భుజగరాజాస్యయంబునఁబుట్టిలేని." నైష. ౪ ౧౦.

అధ్యక్షించు. సం. స. క్రి. పాలించు, ఏలు. "అధ్యక్షించుంగఁపాంపఃభౌమభవనియ ప్రౌఢపాహిత్యముల్." కాశీ. ౧ ౧౪. "వ. ఏడవదిక్కున... ...నక్షత్రవిధుండధ్యక్షించు." వరాహ. ౧౦ ౧౧౪.

అధ్యధోభువనము. సం. వి. అ. న. పాతాళలోకము. "బహువర్షసహస్రంబును ద్రుహిణుండును హరియునధ్యధోభువనములన్ బహులక్రియ శోధించిరి." శివరా ౧ ౧౦౧.

అధ్యయనించు. సం. స. క్రి. అధ్యయనముచేయు: చదువు. "సీ. భ్రమరవాదము పేరఁగొమరు నధ్యయనించు తడిరాలి నెఱిసిత్రప్పులనఁగ." చంద్రా. ౪.౩౬.

అధ్యాత్మవిదుఁడు. సం. విశే. (ద.) బ్రహ్మసాక్షాత్కారముఁ బడసినవాఁడు "సీ. భరతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని యధ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు." భార. ఆది. ౧.౩౧.

అధ్యాసి. సం. విశే. (న. ఉ. సీ. న.) కూర్చుండువాఁడు "మ. చిటిపెట్టప్రభుఁడొప్పువిక్రమపురి సింహాసనాధ్యాసియై." నైష. ౧ ౨౨.

అధ్యాహారము. సం. వి. అ. పుం. బదులు; ప్రతినిధి. "సీ. రజనివల్లభున కధ్యాహారమౌగాని." కాశీ. ౪.౧౯౧. నైష. ౫.౧౪౪.

అధ్వర్యువేదశాఖ. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యజుర్వేద శాఖ "సీ. అధ్వర్యువేదశాఖాధీతి నిష్ఠాతు." భార. శాం ౭.

అధ్వానము. సం. వి. న్. పుం. రూ. అధ్వము. శబ్ద్—శ్వానము వలె దిక్కులేని ప్రకృతి ఎటుకు కానిచోటు. "మ. అతి దుఃఖాంచితడెంది పోవఁదగవా అధ్వాన్నముంబట్టునన్." భార. ౩.౭౬.

అనుపస్థలము. సం. వి. అ. న. నీరులేని ప్రదేశము. "అ. వలుఁగురాలవిద్యముల రుచుల్ గప్పిన జలములున్నయవిల వెలయఁజూచి యనుపస్థలంబులని జనువెఱఁగయుండునట్లు నామయుండుసేసె" భార. సభా. ౧.౧౩.

అననురూపము. సం విశే (అ. అ అ.) అను రూపముగానిది తగనిది "క. అనుపలుకులకును భీష్ముండును ద్రోణుఁడు.. . మేలని యియ్యకొనరి వ్యాదయానురూపములైన తెలుపులానక్క మెఁతొండన్." భార. విరా. ౪.౧౦౩.

అనన్యధనము. సం. వి. అ. న. ఇతరులుపయోగి నపహాయ్యు. ఇతరు అనుభవించుటకు వీలులేనిది "వ అనన్యవిద్యానంలిది యనన్యధనఁబగు నొక్క .. ..పతిలాభము లేమిఁజేసి." భార. ఆది. ౩ ౧౭౦.

అనన్యప్రకాశనీయము. సం. విశే. (అ అ. అ.) ఇతరులకుఁ దెలుపఁదగనిది "సీ. అటమీఁదఁదలిరు వాయమూగాడు మఁగొన నన్యప్రకాశనీయంబులైన" ప్రభా. ౪.౪౫.

అనన్యమనస్కుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఏకాగ్రమనస్కుఁడు ఒకే దృష్టిగలవాఁడు. "ఎఱిఁగింపవలయును నన్యమనస్కుండవై." భార. ఆది. ౭.౧౪౧.

అనన్యవ్యాపారుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఇతరు వ్యాపారములు లేనివాఁడు. "వ. నాలుగువత్సరంబులనన్యవ్యాపారుండవై యుండి." భార. ఆది. ౪.౧౭౦.

అనన్యశరణ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఇతరుఁడు రక్షకుఁడుగా లేనివాఁడు. ఇతరుని శరణుఁగోరనివాఁడు. "వ. ముమ్ముననన్యశరణ్యుల విడుచుట ధర్మంబుగాదు." భార. అర. ౧.౧౫.

అనన్యసామాన్యము. సం. విశే. (అ అ. అ) ఇతరులకు సామాన్యముకానిది. ఇతరులకు దుర్లభము. "అ. అర్జునాంబుదంబ నన్య సామాన్య సముదగ్రమమున." భార. విరా. ౫ ౧౦౫

అనన్యవిషయము. సం. విశే. (అ. అ. అ) ఇతరుల విషయముకానిది; ఇతరులచే యశక్యముకానిది "వ. నాకుం బరమ విశ్వాస విషయుండ నీవొక్కరుండవ ఇది యనన్య విషయంబైన కార్యంబు." భార. ఆది. ౬ ౧౪౦.

అనపహార్యము. సం. విశే. (అ అ. అ.) అపహరింప నశక్యము "తే. అనపహార్యంబు లెవ్వని కదితిదేవ మందిరంబులు" హరి. ఉ. ౪, ౧౦౭.

అనపాయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అపాయములేనిది. "వ....ఇందు ..జాలీఁదవ్వరమతి నాశ్రయించి యనపాయబరోద్యల శౌర్య సంపదన్." భార. శా. ౨.౧౦౫.

అనపాశ్రయుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ) రక్షకలేనివాఁడు; ఆధారములేనివాఁడు. లేనిది; పాండవపక్షపర్తి నీ కింతవమానము సేయసేమి యనపాశ్రయమే. భార. సభా. ౨ ౨౦౩.

అనలద్రావితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అగ్నిచే నీటుగా చేయబడినది. "అనల ద్రావితమై" ఉ. హా. ౧.౯౭.

అనవగాధము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) దురవగాహము. అంతెంపులేనిది. "క రవిశశిగములుడుగుడునిది దివమిది రాత్రియని నమమతి జనులకున ద్విజజమునివరుల కెఱుఁగన నవగాధం బయ్యె నంధమయ్యె జగంబుల్." భార. అర. ౩.౨౫.

అనవద్యము. సం. విశే (అ. అ. అ.) దోషములేనిది; నింద్యము కానిది. "సీ. అనవద్య వేదవేదాంగ విశారదు." భార. ఆది. ౭.౬౧. "క. .. ..అతని కేవ్యద్యము దివ్యజననము నవద్యంబిది గర్భుకిరవము గుమారా." భార. విరా. ౪ ౧౨౧.

అనవద్యశీలుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ.) మంచి స్వభావము గలవాఁడు "వ. అకటిలుఁ డార్యసమ్మతుఁడు ..నీతి విర్మలాత్ముఁడనవద్యశీలుఁడు." భార. విరా ౧౯౭.

అనసూయుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అసూయలేనివాఁడు "మ అనసూయున్ జితకామరోషు." హరి. ఉ. భా. ౧౦.౨౭౯

అనాకులము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) వ్యాకులము సంకీర్ణము కానిది. కానిది; "క. సీ. గారణమున వంశమునాకులమై నిలువబడయు." భార. ఆది. ౪.౨౪౬.

అనాదినిధనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) జననమరణములు లేనివాఁడు. "అనాదినిధనుఁడు." భార. సభా. ౧.౯౭.

అనాథుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ.) దిక్కులేనివాఁడు, రక్షలేనివాఁడు. "అ. కష్ట! కష్ట! వచ్చెగాళ్ళ మనాథులమైతిమి." భార. ద్రోణ ౧ ౧౭.

అనార్తవము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఋతుసంబంధములేనిది, ఎల్లప్పుడు బుట్టియుండునది. (పుష్ప ఫలము. మొ.) "సీ. అనలాక్షుమున జలావవనాటికొవ్వఁడు వన్నెవెట్టున నార్తవంబుఁ బుష్ప." మను. చరి. ౭౭.

అనిమిత్తాగమము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నిమిత్తములేక వచ్చునది; కారణములేక సంభవించునది. "క. దుర్నిరీతులిగున నిమిత్తాగమంబులైన భయంబుల్" భార. ఆది. ౧.౭౯.

అనిమీలత్. సం. (శత్రం.) వర్తమానార్థకపదముగానే ప్రయోగము; మూసికొనియుండనిది; వికసించుచున్నది. "మాకంద తరు మండపములయందు వనిమీలదరవిందవరిణ వనములందు." భార. ఆది ౫.౧౩౬.

అనీహమానుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కోరికలేనివాఁడు, ఉపేక్షించువాఁడు. "అనీహమానుండయి దైవవరుండైనవాఁడు నీరిలోఁబ యానపాత్రంబునుబోలె ననరున్నుండెను." భార. అర. ౧.౨౩౬.

అనుకంపనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దయాళువు. "ద. ధర్మపరుల్ శరణాగతావనపరులఁగా ప్రసిద్ధులగు భారతవీరులు." భార. ఆది. ౩ ౧౦.

అనుగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అనుసరించుట, వెంబడించుట. "క. మీయనుగతి మాకు నభిప్రాయము." భార. అర. ౧.౭.

అనుజ్ఞానము. సం వి. అ. న. అనుజ్ఞ. "క. ధృతరాష్ట్రు ననుజ్ఞానము వడయుదురు." సభా. ౨.౧౦౦.

అనుధావ్యమానుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తఱుముఁబడినవాఁడు "వ. రాజవర్గంబు ప్రుచ్చిలికొని ప్రుచ్చులారెకుల ననుధావ్యమానులై యుండిల్వనమునబంబులంబాడి." భార. ఆది. ౪.౨౬౨.

అనుమానము (సం. వి. అ. న.) వ్యాప్తిజ్ఞానముచేత బుద్ధికిను నిశ్చయించుట; తెలియని సంశయము. "క. అనుమానము లేదు తోడరసనుకొవాడిన్." భార. ఉద్యో. ౨.౧౬౬. "వ. వలదన మానమొంద నిటువంటి యుపాకధ." ఉ. రా. ౭.౩౩.

అనుష్ఠించు. సం. స. క్రి. 1. ఆచరించు; చేయు. "క. మదన కనుష్ఠించుకది నమంజసబుద్ధిన్." భార. ఆది. ౩.౨౦౩ 2. పఠించు, చదువు. "ద్వి. పవిత్రమంత్రమైన యుక్తియందొక్కట నమష్ఠించుచును." బస. ౭.౨౧౨ పం.

అనేకాగ్రత. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఏకనిశ్చయము లేక పోవుట. "క. సీవినేకాగ్రత బొందకేల." భార. సభా. ౨.౯౩.

అన్యథా. సం. అవ్య. మఱియొకవిధముగా "అర్థము మొక్క నన్యథాలేదు" బస. ౫.౧౬౧. పం. "నా కన్యథాకరణం బొంటులేదు." భాది. ౧.౧౦౨. "దైవబలంబున నన్యథాభావమొందక" నాసి. ౧.౨౨౨. దీనికి తెనుగున వ్యస్తప్రయోగములు కనఁబడవు. ఆని. సూ. ని.

అన్యథాకరించు. సం స. క్రి. మీఱు, అతిక్రమించు. "ఆ వె. విధి నృశ్యగను అన్యథాకరింపనలవియేమనిన." భార ఆర. ౭.౨౫౨.

అన్యథాత్వము. సం. వి. అ. న. వేఱొకరీతి, భిన్నప్రకారము. "కాలపాకమున నన్యథాత్వంబునగలిగి." భార. అను. ౫.౪౦౭.

అన్వాదేశము. సం. వి. అ. పుం. అనకథనము. ఇది ప్రశంసింబను మొదలుగువానికి పర్యాయపదముగా వాడబడును. ' విను నన్వాదేశమో." కాశి. ౮.౧౯౧.

అన్వితము. సం. వి. (అ. అ. అ.) సహితము, కూడుకొనినది. "సీ. కోధితమదముయారుల నవిన్వితంబున నొవ్వానికెదంబున ములుఁ దత్తక్షణముల" వాంక. ౫ ౧౮౯.

అన్వితము. అన్వితము. శా. అరుదుక్రియన్వయించి నీ యుఱు కన్వితార్థముల్‌గాని వాలి. ఉ. ౩.౧౯. (సర్వత్ర) వస్త్రాదియందు మ. నిలువఁబెట్టినఁజాదియానతిమయన్వితార్థము రాఁ. భా. ౧.౮౦.

అన్వేషించు. సం. స. క్రి. వెదకు. "వనిత దానినొగి నన్వేషి చ మకూరాలమున." మార్క ౫.౧౫౧.

అపమానము. సం. వి. అ. న. అవమానము. "ము అపమానాంధూకధూమరిత ష్ఠుంగు బు." ఉ. హం ౧.౨౧౬౫

అపయశము. సం వి. (వి.) కీర్తిలేనిది. వి. వి. న. అపకీర్తి. "మ. గంధిరపవిత్రపక్షాదవయుకు గాలిండియున్న దోస్తంభో ద్ధూతయశో త్రిగంగము." నైష. ౫ ౧౧౨.

అపరము. సం. వి. (అ. అ. అ.) దేశాలయుండు కడపటిది. భాత్రపదాపరపక్షమున త్రయోదశి. మార్క. ౩.౨౧౮.

అపరరాత్రి. సం. వి. అర్ధరాత్రి. "అతిగ మదిభూరమునకు నియ్యకరరాత్రి." (అపరరాత్రమని యుండఁదగును) శై. భా. ౭.౧౧౯.

అపరావతారము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మాఱులేని రూపము పొందినది. "ద్వి. అఖిలగురునరరావతారంబు." బస. ౮.౫౮, పా.

అపర్ణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. తపస్సు చేయునపుడు ఆకులుకూడ తినకుండినది; పార్వతి. "తనఋషులు దురుద్ధారుల జననియపర్ణాఖ్య, దానిలాఖుండదనఁగా తనరియు." కు. సం. ౧.౯.

అపలితంకరణము. సం వి. (అ. అ. అ.) యౌవనోదయము గలుగఁజేయునది. సీ. "వృద్ధిదాగ విలాసిని కనదముసకు నపలితంకరణ మధువునఁగ." పారి. ౨.౩౮

అపశదుడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) తలచు నమాపాంత మందేయుండువాడు; నీచుఁడు. పీ నుఁడు. "కరుకులాపశదుండు." భార. సభా. ౨.౨౧౬.

అపహాస్యము. సం వి. అ. పుం. పరియాచకము. "వ. అల యూక యుగ్గులాడి కపహాస్యము సేయుక." అను. ౨౦౯.

అపాకృతము. సం. వి. (అ. అ. అ.) తొలఁగింపఁబడినది. "క. ఆభ్యార్ణరోజదవిగతపాపుఁ డపాకృత ధనానుబంధుఁడు." భార. ఆది. ౨ ౧౬౨.

అపాటవము. సం. వి. పటుత్వములేనిది, అసమర్థము. "క. మాతలిచేన్వడి రణరోదనమునందపాటవ్రుఁదైనన్" భార ఆర ౮.౬౩

అపాయము సం. వి. అ. పుం. కీడు, చెడుపు. (సర్వత్ర.) "గీ. అకటధీవనింకేమి యుపాయమగునొ." భార. ఉరా ౨.౮౧.

అపునర్భవము. సం. వి అ. పుం. తిరిగి పుట్టుపోవుట, అమృతత్వము "క. దుర్భావకులకుఁదాపపునర్భవముఖరాలిగలద." అను. ౧౭౭.

అపేక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. కాంక్ష; కోరిక. "ఉ. ప్రేమలబంధు మిత్రుల యపేక్షలు దవ్వవరేలఁబాయు" కర. క. ౬౯.

అప్రస్తుతవాది. సం వి. న. పుం. ప్రకృతమునకు సంబంధింపని విషయము చెప్పువాఁడు. "క. అప్రస్తుతవాదికి గోష్ఠి యు." అన. ౯౬.

అప్సరస్సులు. సం. వి. న. స్త్రీ. బ. అప్సరస్త్రీలు. "గీ. వారి కన్నఁ జక్కనివారి యప్సరస్సులారయ." దశా. ౨.౩౨౨.

అప్సరోజనము. సం. వి. అ పుం. స్వర్గవేశ్యలు. "గీ. మాపవిత్రిమముల నప్సరోజనంబు." భార. శాంతి. ౬.౨౯౯.

అబ్జజుడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రహ్మ. "అబ్జజయానముతో నమూనమై." భా. అర. ౮.౧౩౧. "అబ్జజుఁడు గ్రమ్మఱనంబురుహంబుసొచ్చె." కు. సం. ౬ ౧౩౯.

అబ్రహ్మణ్యము. సం. వి. అ న. (బ్రహ్మకర్మ విరుద్ధము) చంపకలదని పెట్టుమొఱ, మొఱ్ఱ. ' వ. వినుమనిమవిలాపద్రవమునకుఁ బ్రకాంతిఁగోరి యబ్రహ్మణ్యంబుసేయుచు బ్రహ్మకరము పొచ్చితిమి." కాశి. ౨ ౭౯. "ము. బలభిన్ముఖ్యులు పాహిపాహి యని యబ్రహ్మణ్యముం బెట్టఁగన్." దశా. ౨.౮౧౧.

అభినంద్యము. సం. వి. (అ. అ. అ) అభినందింపఁదగినది. "క. ఇందివరలోచన నీయందేనభినందితాశనైనట్టుఅనీ నందనుల యందుఁ బౌత్రులయందును నభినంద్యవగుమయని దీవించెన్." భార. ఆది. ౯ ౬.

అభినయించు. సం. స. క్రి. నాట్యముసేయు. "వ. అభినయించెన సంబులు పొంగిరంబుగాన్." కు. సం. ౯.౩౯

అభిమంత్రించు. సం. స. క్రి. మంత్రముచే సంస్కరించు. "వ. ద్రోణుఁడొక్క బాణంబభిమంత్రించి దృష్టిమష్టిపొట్ట సంబులొవ్వ." భార. ఆది. ౫.౨౧౧.

అభిమతము. సం. వి. (అ. అ. అ) కోరఁబడినది; సమ్మతమైనది. "ఉ. ... సముత్తరసులు నిఖిలదేవాసురాదులిత్తురభిమతములు." భార. ఆది. ౩.౯౮.

అభిరక్షితి. సం. వి. అ. స్త్రీ. అంతటను రక్షింపఁబడినది. "చ. ధవదభిరక్షితక్షితికి బాధయొకర్వుఁగఁజాలునటే శత్రువివహంబు లేదు" భార. ఆది ౪.౧౬౯.

అభిరామము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సుందరమైనది, చక్కనిది. "ఉ. రాజగృహాంబుకంటె నభిరామముగా నిలుకట్టకాదటే." యోగ భార. విరా. ౧.౧౨౩.

అభిరూక్షము. సం. విశే (అ. అ. అ.) చక్కని. "క. త్రిభువనపావనమూర్తి శ్రీప్రభుఁడగుపరమాత్ముఁడందు ప్రాకృతజనుపల్లి మాక్షితలంబున నిల్లభిరూపు డగుచు" భార. ఆది ౬.౧౭౭.

అభిలాష. సం. వి. అ. పుం. కోరిక. "వ. శ్రీమహాభారతంబునందుల యభిప్రాయంబు వినునభిలాష పెరఁగుచుండు." భార. ఆది. ౧.౧౧.

అభివర్ణించు. సం. స. క్రి. స్తుతించు, మిక్కిలి పొగడు. "క. ...అపిరుచు తెలుఁగున నభివర్ణించెన్." భార. శాం. ౪.౨౨౨. ౬.౫౭. "వ. అభివర్ణింతురు యోగిపుంగవులు విశ్వాధారునిన్." ధర్మ. ౧౦.

అభివర్షించు. స. క్రి. వానకురియు "మ. పాన్పుదాపురి... తెల్లజోనభివర్షింపఁగ." మల్ల. సీత. ౯౦.

అభివినుతించు. సం. స. క్రి. పొగడు. "క. యోగి త్రిన... అభివినుతించెన్." మార్క. ౬.౩౭

అభివీక్షించు. సం. స. క్రి. చూచు. "వ. అవస్థపొందు... నభివీక్షించె." మార్క. ౭.౨౦౫.

అభివీక్ష్యమాణుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చూడఁబడుచున్నవాఁడు. "సీ. గరుడగంధర్వ కిన్నరకామినులచేత మానసభివీక్ష్యమాణుఁడగుచు." భార. అర. ౩ ౩౧౨.

అభిశంకి. సం. విశే. (న్. ఈ. ఈ. న్.) శంకయించునది; సద్దు లేనిది. "వ. నాస్తికులయట్లు ధర్మాభిశంకిస్ప దైవదూషణంబు సేపకు." భార. అర. ౧.౨౨౭.

అభివేష్టించు. సం. స. క్రి. చుట్టుకొను "వ. నరావధంబున సవ్యమండలభ్రమణంబు నభివేష్టించిన." హరి. ఉ ౨ ౬౧.

అభివ్యక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చక్కఁగా వ్యక్తమైనది, ప్రతిబింబము. "లీలాభివ్యక్తి." వసు. ౧ ౧.

అభివ్యాపించు సం. స. క్రి. వ్యాపించు, ఆక్రమించు "చ. ఇంద్రానుజాండమై, త్రివిక్రమంబులఁ ద్రివిక్రముఁ డభివ్యాపించి విశ్వరూపధరుండయ్యె." భార. అర. ౧ ౧౨౭

అభిషేకించు సం. స. క్రి. స్నానముచేయించు. "క. వర్షి... దజలముల నన్నయకల్ల ప్రధానుఁ డభిషేకింపన్... నన్నయకోటిగము వాయుఁగఁ గాంచుననున్." భీమ. ౫

అభిషేచనము సం. వి. అ. న. అభిషేకము, స్నానము. (దృఢముగు). "అగ్నిహోత్రంబున నగ్ను లవిహరింపుచునిట్టి యభిషేచనార్హుఁ డురుగ." భార. అర. ౧ ౧౨౯.

అభిష్టుత్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) స్తుతింపఁబడినది "అభిష్టుత్యుఁడగున్." భార. శాం. ౬.౭౪.

అభిసంరక్షితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చక్కఁగ రక్షింపఁబడినది. "ధర్మాభిసంరక్షితంబైన భూప్రజ." భార. ఆది. ౫.౩.

అభిహితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చెప్పఁబడినది. "వ. విగతకల్మషులైనవారు వేదమూర్తి యగునిచేత సంకల్పితంబైనవిం దములుమంత్రియుక్తులచేత నభిహితంబగు కల్పంబులనల్ల పోలె" భార. ఆది ౩.౧౨౭.

అభీష్టము. సం. వి. అ. న. కోరిక. "ఉ. కుతెలుఁగైన బొమ్మను నభివమున్ చేకొనునెల్లభంగు న్." "గీ. ఇష్టభుముతోల్లిసిని గుభిపమిదియ." (సర్వరచగి). భార. అర. ౫.౩౫౭, ౬.౩౭. (నన్నెచోడయతి.) "వ. విస్పభుమైన రాజ్యమునభీష్టమున్గా." భార. అర. ౬.౩౭.

అభ్యర్చితుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పూజింపఁబడినవాఁడు. "క. అనవరతము భక్తిమునభ్యర్చితుఁడు." భార. సభా ౨.౨౭౧

అభ్యర్ణము. సం. వి. అ. న. సమీపప్రదేశము = సమీపకాలము "క. కర్ణపాయనమై యభ్యర్ణంబున వెడలు కరభావనము" దశకు. ౬ ౧౯౧. "అభ్యర్ణగతుండగుచు" భార. కర్ణ. ౩ ౩౦౩

అభ్యవహారము. సం. వి. అ. పుం. భోజనపదార్థము "మ. గరకంబభ్యవహారము." కు. సం. ౪ ౭౭

అభ్యవహరించు. సం. స. క్రి. ఆహరించు, ఆరగించు. "మ. ...నభ్యవహరించెఁగపాలి." ౯ ౯౯.

అభ్యామర్దము. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధము. "శా. రామంబు వరమేశ్వరపరరూపాసంజన్నితైకన్యా ప్రార్థనలక్ష్మి ... మధాసిక్తకరాలాప యభ్యామర్దార్హుఁ! రక్తైవమయవ్యాపార పారంగా "అభ్యామర్దా..." (అని మంత్రిగణము). హర ౧.౨౭

అభ్యాసి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) అభ్యసించువాఁడు; అభ్యాసముకలవాఁడు "క. దాక్షలోకపరుఁడగునభ్యాసిపొందఁ బరగన్." హరి ౧ ౧౬౦ "సీ. పట్టాభిషేక్తు... అభ్యాసి." పరం. ౧ ౨

అభ్యాసించు అభ్యసించు సం. స. క్రి. "గీ. ...అభ్యాసింపవలయు." శృంగా ౩ ౧౧౧

అభ్యుత్థానము. సం. వి. అ. న. లేచుట ... "...అభ్యుత్థానంబు..." కు. సం. ౯.౭౪.

అభ్యుదయించు. సం. అ. క్రి. ఉదయించుట. "సీ. అధరానుగద్యుతి నభ్యుదయించు..." కు. సం. ౫.౩౫.

అభ్యుద్గతుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గౌరవముచేత లేచి యెదురువచ్చినవాఁడు. "అ. అదరిపతింటఁ గురులెల్ల నభ్యుద్గతులైరి" భార. అర. ౨ ౩౬.

అభ్యుద్ధరించు. సం. స. క్రి. వృద్ధిపొందించు "గీ. పుట్టలో వలిపాము నభ్యుద్ధరింపవలయుం గాచుపాములవాఁడుపోలె ధర్మనభ్యుద్ధరించుఁ బాముబాఁ పల నన్నినతీసయట్టి సద్గుణులు." కాశీ. ౨.౨౭.

అభ్యుపగమించు. సం. స. క్రి. అంగీకరించు, వరించు. "సీ. ... సంశోధించు ... నభ్యుపగమించు." కాశీ. ౨ ౧౫౧.

అభ్రంకషము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఆకాశమునంటునది "సీ. అభ్రంకషంబైన యాలయంబునందు పెంచినాఁడు ... డుంచినాఁడు." ఉ. హరి. ౨.౧౭౦.

అభ్రంలిహము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఆకాశము నొరయునది. "సీ. అంగుళంబులనభ్రంలిహములు... బంధురములు." కు. సం. ౧౦.౧౫౯.

అమిథ్యావచనుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సత్యమైన వాక్యములుగలవాఁడు. "క. మీకుం బ్రియశిష్యుఁడ టే యమిథ్యావచనా." భార. ఆది ౫.౨౪౦.

అమృతాశి. సం. విశే. (స. ఈ. పీ. వ్.) అమృతము తిను వాఁడు. "ఆ అదితిం ద్రుఁగాంచి యమృతాశిసకుటసీభిరుపార్థ సిద్ధియయ్యెనయ్య." భార. ఆది ౧.౧౧౯.

అమావాస్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. సూర్యచంద్రులు కలిసియుండు తిథి "ఱేపటి యమావాస్య ప్రహిదేవభోజనకార్యంబు." ... వంచ. ౨.౭౯.

అయోముఖి సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాక్షసి. ఇనుపముఖముగలది "ఉప్పనువిబియ్యనుమయోముఖిఁ గప్పెరఁగఁగొట్టి" (చిక్క వి.వి.)

అరణ్యాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వానరుఁడు. "మ. పాదఁ గంచె ముంతరసరణ్యాటుంకు రావణున్" భాస్క. యు. ౧౭౫

అరరిము. సం. వి. అ. న. కవాటము, తలుపు. "సీ. తే హా. లోహారరము పూత్రవైరిబద్ధబుద్ధిఁజొఁ బొంచియున్నదంభో కర్థి" (శ్రేష్ఠమైన లోహముచే చేయఁబడిన తలుపు) పాండు. ౩ ౧౪౨

అరాళము. సం. వి. అ. పుం. వంకరైనది "విక్రమారాళరుచుల్ వెలుఁగఁగ నరాళరసూనుఁడు నల్లియుండెటన్." భార. ఆది. ౬ ౧౨౦

అరి. సం. వి. ఇ. న. అరములుగలది చక్రము. "క. అరిఁగరము సేఁబూన్చి పరిగరము నగేంద్ర ధీరుఁడైనవ్ కెదఁకే" ఉ. హరి. ౪ ౧౬౨. అరి చక్రము కరమున చేతియందుఁబూన్చిన అని యర్థము. రెండవ 'అరి'కి వన్నె అని అర్థము. అది దేశ్యము.

అరీణుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అధికమైనది. వి. అ. పుం. అధికుఁడు. "తానాసరించెదనం బరీణుఁడై. గోరి సరీణము తమితినాసముల్" ఉ. నా. ౧.౮౨ ౩.౧౧౩.

అరుంధతి సం. వి. ఇ. స్త్రీ. వసిష్ఠుని భార్య, ప్రవరుండలము సరుంధతి. భార. శాంతి. ౬.౧౨౬

అరుణము. సం. వి. అ. పుం. నెత్తురు. "మ. మహానిర్గతహాంద్రారుణపూరము. గొప్ప దేహములనుండి వెడలిన చిక్కని నెత్తురు ప్రవాహము." అరుణపూరము, నెత్తురు ప్రవాహము భార. ఆది. ౨.౨౫

అరుణవారి. సం. వి. ఇ. పుం. నెత్తురు మాంసపంకారుణవారి భార. ఆది. ౬ ౩౦౨. పత్రనిశితారుణవారి సభా. ౨ ౧౯౬ కరక్షతారుణవారి రామా. ౮.౧౧౭.

అర్ఘువు = అర్ఘ్యము. "మ. పద్మనాయకసమాఖ్యంబయిన యిట్లుఁ దనర్ఘువె" రంగా. ౩.౧౯౨.

అరోచకము. విశే. (అ. అ. అ.) రోఁత. కలిగించునది. "క. కృపకుల్కిటిపిటం గన్న యరోచికముదాయుఁ గలఁకంటుఁగన్." ధిరు. టీకే. ౫౨.

అర్కోపలము. సం. వి. అ. పుం. సూ. సూర్యకాంతశిల "శాప్రాలేయాదల సంప్రదీప్తకిరణప్రక్రీడదర్కోపల జ్వాలాజాలజలాల." పార. ౭ ౧౦౯, క్రీడా. ౧౫౩.

అర్ఘ్యపాత్ర. సం. వి. అ. న. అర్ఘ్యమునిచ్చు పాత్ర. "...ముఖ సర్ఘ్యపాత్రఁగొని." భార. శాంతి ౬.౨౬౬. "దివ్. పోసి భోజనపూజార్ఘ్యపాత్ర యూనలు వొడిపించియాదృతి." పండి. ౨.౫౨౫. పా.

అర్ఘువు. సం. వి. ఉ. పుం. వెల. "ద. మణియర్ఘుత్రుల్ దణుగుసందురు." భార. ఆది. ౪ ౨౪౯ "అ అర్ఘులోలిఁచెరిగ." భార. సభా. ౧.౨౭౨.

అర్ఘ్యము. సం. వి. అ. న. పూజకుఁదగినది. శివభక్తులపాదోదకము. "దివ్ శరిచిరేవభవింద్లైడి యర్ఘ్యములు." పండి. ౧.౧౭౨ పా.

అర్చిష్మంతుఁడు. సం. విశే. (త్. మతి. త్.) కాంతిగలవాఁడు వి. త్. పుం. సూర్యుఁడు, అగ్ని, విష్ణువు—"సూర్యుఁడు- అను నర్థమున "మతునర్చిష్మంతుసంశంబునన్." కాశీ. ౪.౯.

అర్జునము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) మద్దిచెట్టు. "అర్జునద్వేద మొసరించి గర్ధచక్ర నన్నుఁదంచైన శికవరశ్వేతముచేత." నైష. ౮.౧౪౪.

అర్జుని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆవు. "అటుఁజూచెం బ్రుఁడోకయర్జుని." పాండు. ౫.౨౩౨.

అర్జునుఁడు. సం. వి. అ పుం. కార్తవీర్యార్జునుఁడు. "అర్జునద్వేద మొసరించి గర్ధచక్ర నన్నుదంచైనశికవరశ్వేతముచేత." నైష. ౮.౧౪౪. (పరశురామావతార వర్ణన.)

అర్థకాంక్షి. సం. వి. న్. పుం. ధనమును కోరువాఁడు. "ద. అర్థకాంక్షినై మనమునకుంలేక." భార. అర. ౪.౧౯౭.

అర్ధరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. నడిరేయి. "తన మధ్యయర్ధరాత్రంబునవుడు" భార. సభా. ౨.౧౧౬.

అర్ధరాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అర్ధరాత్రము. "మునయాజ్ఞఁ దాపెక్కుఁగొన కర్ధరాత్రి జనవెంచె." పండి. ౧ ౩౮౧ పా.

అర్ధోదయము. సం. వి. అ. పుం. మహా పుణ్యకాలము, పౌష మాసము, కృష్ణపక్షము, పంచదశితిథి, (అమావాస్య) శ్రవణ నక్షత్రము, వ్యతిపాతయోగము, ఈ యైదును ఆదివారముతో కూడిన అర్ధోదయము, సోమవారముతో కూడిన మహోదయము, పగటియందు ప్రశస్తము, రాత్రికాదది, ఉభయములు కొందఱు అంగీకరింతురు. "దివ్. కరతోత్తి గురులింగ సన్నిహితంబునరయ నర్ధోదయంబైనట్టు వలయు." బస. ౭.౧౦౬ పా.

అర్బుదము. సం. వి. అ. పుం. కోటి; దశకోటి. "క. అర్బుదములు న్యర్బుదములు దోర్బల సంపన్నమన్నదోర యొఱకాన్న." (సూరకవి చాటువు.)

అర్భకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారుఁడు. "క. అర్భకులు లేక కూరిన దర్భలపావన్న కిచ్చెఁదనయాలిని." చాటు.మ.౧౫౧ పా.

అర్ధాంగీకృతము సం. వి. అ. పుం. సగము అంగీకరించుట, సంపూర్ణాంగీకారము లేకపోవుట. "శా. అమందాకిని జూచిఁబూని నమర్ధాంగీకృతంబేసి." వసు. ౧ ౧౧.

అలంఘ్యవర్ణలేఖనకరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) దాటరాని వర్ణములు లిఖించువాఁడు; బ్రహ్మ. "ద. అనియమనిశ్రావ్రపని కానతి యిచ్చి యలంఘ్యవర్ణలేఖకరుఁ డేగునంత." శం. రా. ౧.౮౪.

అలంభూష్ణువు. సం. వి. ఉ. పుం. సమర్థుఁడు. "ఉ. వైష్ణవదానపావకనివారణ ధంగికొండుమై నలంభూష్ణుత సంభవించుమిఁ బ్రభుండు." హరి. ఉ. ౮.౧౪౮.

అలక్ష్యము. సం. వి. అ. న. అనాదరము; నిరసనము. "ఉ. గాఁడలిర్పఁజెప్పి రఘురాముని కంకణమిచ్చివాఁడటు ఝూణ చరిత్ర

దండకములఙ్గ్యముసేయఁగఁ బోకుఁడాంధ్రగీర్వాణ కవిత్వశక్తిన్ కవి వల్లభులార! పరీక్షసేయుండు క్షీణవదార్థతత్త్వరససిద్ధమదీయకవిత్వ తత్త్వమున్." (వడిమింటి రామయోగి భల్లాణదండకము.)

అవకరము. సం. వి. అ. న. చెత్త. "మూఁకయునవ్యుతనావకర రజశ్శోధని." నైష. ౮.౧౪౬.

అవకర్ణించు. సం. స. క్రి. చెవిబెట్టు, నిర్లక్ష్యముసేయు "వ. అనినవాని వచనంబులవకర్ణించి రాజనియుక్తులై." భార. ఆది. ౨.౨౧౧

అవధూత సం. వి. అ. పుం. సకలము త్రోసివైచిన సన్న్యాసి. "క. భిక్షుకవేషధారి యవధూత ... దినగానసభకువచ్చెఁ దత్పురముకడన్." ద్వి. ౫ ౭,౬౬.

అవనిశ్రవోధిపుఁడు. సం. వి. (అ అ. అ.) పుట్టమంచి పుట్టినవాఁడు; వాల్మీకి. "మహీశ్రవణాగ్యశుభావ ... "అవని శ్రవోధిపుఁడ కానతియిచ్చె." రం. రా. ౧ ౭౪.

అవమానించు సం స. క్రి. అవమానపఱచు "వ అగ్రజ నవమానించువాఁడు క్రూరచమూనిజాగ్రఁడగు." మార్క. ౨.౧౧౫.

అవమానింపమి. సం. స క్రి. అవమానము చేయకుండుట, భర్తల నవమానింపమి. అను. ౧౦౭

అవరోధించు. సం. స. క్రి. 1 నిరోధించు, 2. అడ్డగించు "ధార్తరాష్ట్రులనేకనృపకుమారసహితులై పాంచాలపురంబవరోధించిన." భార. ఆది. ౬.౬౯. "అవరోధించెను వింధ్యభూధరము బ్రద్మాసనంబు." కాశీ. ౧ ౧౧౦.

అవశ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తప్పనిది; మానఁగూడనిది. "ధర్మువవశ్యము సల్లకాత్మజన్." భార. ఆది. ౭.౨౫౦.

అవశ్యభావ్యము. సం. విశే. (అ అ. అ.) అనివార్యముగా కాఁదగినది. "క. యీ పాలియుడవశ్యభావ్యమని బుద్ధిఁదలంచుట గానయ్యెడిన్." భార. శా. ౧౧౨.

అవసరము. సం. వి అ. పుం. సమయము. "క. సకమాసం బులువిండిన యవసరమున." వాసి. ౧.౨౨౯.

అవస్థ. సం. వి. అ. స్త్రీ. స్థితి; దశ "వ. విద్యదూపియున్ వలిపెన్నపహారము డియుచు వానికవస్థలఁబడ్డగాని." అను. ౧౦౦. "క. పిడుగడచిన వానిఁగాంచి వడిఁజూచిన గతివశపడిపోవన్ నెఱ నదరి" దశమ. ౨.౧౧౧. "ద్వి. అంతకాంగమంబుకజనసేవియు యవస్థ దానేర భక్తికి. పండి ౧ ౨౭ ౧, పా."

అవహస్తము. సం వి. అ. పుం. అపహస్తము; చేతివెనుకభాగము. "భీముఁడును పారథంబులచేఁ దావవహస్తమునన్." భార. ఆది. ౫.౧౭౭

అవామనుఁడు. సం. వి. (అ అ. అ) పొట్టికానివాఁడు. పొడుగైనవాఁడు. "అవామనమైయు వామనుం డయ్యె." పారి. ఉ. భా ౧౦ ౨౬౪.

అశరీరిణి. సం. వి ఇ. స్త్రీ. ఆకాశవాణి. "ఇటువిశరీరి కశరీరిణి పలికెన్." భాస్క. యు. ౧౭౪౯.

అష్టాధ్యాయి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పాణిని రచించిన సంస్కృత వ్యాకరణము. (ఇందెనిమిది యధ్యాయములుగలవు.) "శా. ము ... గ్రావ్యబహూపదేశము ... అష్టాధ్యాయి సమస్త ... వ్యాకరణమ్ము." పాండు. ౧౭౦.

అసంబద్ధము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పరస్పర సంబంధము లేనిది; కూడనిది. "క. అసంబద్ధములెగానియడఁడు వల్కిన పలుకుల్." భార. అర. ౧ ౩౮౮

అసంభవము. సం. వి. అ. పుం. సంభవముకానిది; అభింవమి. "క. వనఫలంబు భిక్షగాని యసంభవంబైన నాఁడుపవాసంబు చేసి." భార. ఆది. ౫ ౫౬

అసకృత్. సం. అవ్య తెనుఁగున నమూర్తపూర్వపదముగాని దీనికి ప్రయోగము "మాలిని. అసకృదసముదాటి వ్యాప్తి దృష్టిప్రయాయి." పారి. పూ. ౭.౨౪౪.

అసత్. సం విశే. (స. అ = సంస్కృ. స.) లేనిది. "ము. సదసత్స్వరూపయగోచరోదరి." నైష. ౩.౨౦

అసహ్యము సం వి. అ. న. సహింప శక్యముకానిది "శిల్ప ... భార అను. ౨.౨౩౦. పక్షిరసహ్యము." భాస్క. కిష్కి. ౬౩౧.

అసహ్యము. సం. వి. (అ అ అ.) రోఁతగలిగించునది ... "ద్వి. ప్రముదిత భక్తిదీపములు ... సేయుగనిం డుమన్ బోయుచున్న." పండి. ౧ ౨౦౩, పా.

అసిధేనువు. సం. వి. ఉ స్త్రీ. అసిపుత్రి, లే. అసిధేనుకలు, చూరకత్తి, "సంబద్ధాసిధేనుల్" పారి. ౨ ౧౧౭.

అసిపత్త్రవ్రతము. సం. విశే. అసిధారావ్రతము. "గీ. ధార్మ. తోమతసరి వత్త్రవ్రతము బూని బ్రహ్మచర్యంబునల్పంగవలయు." ... భా. ౧౭౭

అసుహృత్. సం శత్రు ప్రాణములు హరించునది. "ము. ...అసుహృత్కాలాగ్నిపుంజంబో." కు. సం. ౧.౧౪౭.

అస్తవ్యస్తము. సం విశే. తాఱుమాఱైనది, చెల్లాచెదరు. "క. అస్తవ్యస్తంబుగ సనుసేంద్రియమగ్నునకు విమలబుద్ధియు." అను. ౭౯. "క. దుస్తరమునకు నస్తవ్యస్తంబులుసేసినాడు వగపుగదిరెకున్." భార. ద్రో ౨.౩౦౩.

అస్తినాస్తి. సం. వి అ. స్త్రీ. అస్తినాస్తిత్వము. ఉండుట; లేకుండుట. సందిగ్ధమైనయునికి. "అస్తినాస్తి విచిత్రోపహతిగా దరిని." నైష ౨ ౨౧.

అసూర్యంపశ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. సూర్యుని చూడనిది; రాణివాసపుస్త్రీ. "మ నాతివల్లభ అసూర్యంపశ్య ... గదా." పారి. ౨.౬౯. "శా. ఇంపుసొంపున చెంపు ... సూర్యంపశ్యల్ ... " చెన్న. వి. ౬౩, పా.

అహమిక. సం విశే. (అ. అ. అ.) అహంకారము దేహముల యందు నహమిక. వాసి. ౫.౩.

అహోరాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పగలును రేయియు, ఎప్పుడు. "క ఎడఁబడక యహోరాత్రులు నడిగాని." భార. అర. ౩.౨౩౭.

ఆ.

ఆంధ్యము. సం. వి. అ. న. 1. గ్రుడ్డితనము, మదముచే కన్నులు కానరాకుండుట. "క. ...మదాంధ్యమ్మున విప్రోత్తములక్షణులు దానవహరించె ధనలోభమునన్." భార. ఆది. ౩.౯౦.

ఆంధ్రభాష. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తెలుఁగుబాస ఆంధ్రభాష—(తరుకోశపాఠము.) "గ్రాహ్యతఁగ నాంధ్రభాషకు ... లక్షణమిట్లు చెప్పెనే యుక్తియుక్తి." ఆం. భూ. ౧౦.

భాషాశబ్దము చేర్చిన—ఆంధ్రము అనుదానికి వ్యక్త ప్రయోగములు లేవు.

ఆంధ్రించు. సం. స. క్రి. ఆంధ్రీకరించు, తెనుఁగుసేయు. "మ. కథనాశేషము రామభక్తవరు సర్వేశ్వరుండు నేనివ్వడా కథ విస్తారముసేయ పూర్వకవులే భావించి రిల్లొఁదక్కథయుం దత్త్వమునెట్లు సంస్కృతవచోక్తంబట్టులాంధ్రింపఁగాఁగక నూత్నంబ సమర్థుఁడీతఁడని సత్కావ్యజ్ఞ లెగ్గింతురే." అధ్యాత్మ రామాయణము—వరకురామ పంతుల—లింగమూర్తి.

ఆంధ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆంధ్రజాతి స్త్రీ. ఆంధ్ర నరావరోజులు. కు. సం. ౩.౫౪.

ఆకర్ణాంతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చెవులవఱకును వ్యాపించినది, చెవిచివరనుపొందినది "శా. చాపంబు . నాకర్ణాంతంబులుగా వడిందిగిచి." భార. ఆది. ౭ ౧౯౯.

ఆక్రమించు. సం. స. క్రి. 1. మీఱ్కొను "చ. ఎవ్వరికిన్ జన్నె నిరివసవద్య పరాక్రము నాక్రమింపఁగన్." భార. ఆది. ౭ ౨౦౫. 2. ఆవేశించు. "క. నలుదొల్లి యాక్రమించిరి." భార. అర. ౨ ౧౭౯.

ఆకాశపురాణము. సం. వి. అ. న. ఏ యాధారములేని మాటలు ప్రోగు. "సీ. ఆకాశపుఁ బురాణముల్లుటాయానంద జనపాలు దర్శనంబనెడివారు" శాస. ౯౭.

ఆకాశవాణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. అశరీరవాక్కు, ఆకాశమునుండి వినఁబడునది. "తే. ..ఇందఱుఁ విన్వఁడెఱుఁగఁజెప్ప నాకాశవాణ యచ్చెరువుగాఁగ." భార. ఆది. ౪.౧౦౭.

ఆకుల్యము. సం. వి. అ. న. ఆకులత్వము. క్షోభము. "క. నీ కఖిల విశ్వరుకుల మాకుల్యముఁ బొందుచేమి యాశ్చర్యము." భార. ఆది. ౯ ౪౧.

ఆక్షేపించు. సం. స. క్రి. తిరస్కారముచేయు. "సీ. కేలిమూతంబులిల నాక్షేపించి నల్లనైతోఁతంబు నల్లగృహము." భార. ఆది. ౬ ౨౧౪.

ఆఘోషించు. సం. స. క్రి. చాటు, ప్రకటించు. "శా. కాయంబొచ్చె మనోజదిగ్విజయ మాఘోషించుచున్. వాస ౭.౧౨. "శా. అఁ ఘటించుఁడదుర్య శంఖరవబహుళా దశ్యద్ధ్వనముల్." జై. భా. ౬.౨౦౯.

ఆఘోషము. సం. వి. అ. న. ప్రకటించుట; చాటుట. "శా. కొండాటంబుగ దానసంపదకు నాఘోషంబుగా." కు సం. ౧.౯౬.

ఆఘోష్యమాణము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చాటబడుచున్నది. "సీ. గీ. ...ప్రకట ముఖరితమేఖలారణిత కుణిత మణిత ఘంటారవాఘోష్యమాణ మన్మథ కుసుమసాయకార్థకములై కొన్నినాళ్లు." ప్రభా. ౫.౧౦౭.

ఆఘ్రాణించు. సం. స. క్రి. వాసనచూచు "క. నవ ఘ్రాణానిల సౌరభమాఘ్రాణింపంగ." పాండు. ౩.౯౫.

ఆచమించు. సం. స. క్రి. చూపుడువ్రేలు మైకిందిచి, నడిమివ్రేలి మొదటికి బొటనవ్రేలి చివరచేర్చివట్టి పుడిసిటితో జలము గ్రహించి మూఁడుసార్లు లోపలికిపుచ్చుకొను; ఆచమనము చేయు. "వ. కాళ్లు మొగంబు కడిగికొని యాచమించి యాసీనంబుపయింగూడు గుడుచుచుండె." భార. ఆది. ౬.౨౯.

ఆచార్యకము. సం. వి. అ. న. గురుస్థానము; ఉపాధ్యాయత్వము. "సీ. చారిత్రశిక్ష కాచార్యకంబు స్వయస్థితికి మూలంబు." భార. ఆది ౪.౯౫. "క. ఆచార్యక మొనరించె మాకుశైశవము నరిన." భార. విరా. ౫౭.

ఆజ్ఞాపము. ఆజ్ఞాపనము; ఆజ్ఞచేయుట. "మ. ...నీ యాజ్ఞాప్రభావం బలంఘ్యము నీకున్ భవదీయ భక్తమహా దాజ్ఞాపంబు." స కి. ౧౧౦.

ఆజ్ఞాపితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఆజ్ఞాపింపఁబడినది. "ఆ. వె. అతనివాఁడుచేత నాజ్ఞాపితుండయి ..... ప్రాకులేమి." భార. సభా. ౨.౨౦౬.

ఆచ్ఛాదించు. సం. స. క్రి. ఆచ్ఛాదనముచేయు, మఱుఁగుపఱచు. "వ. సాంద్ర చంద్రికానికరంబు నటేశ్వరజటా చ్ఛటా నవచ్ఛత విభాగుణచ్ఛాయఁ బులనాచ్ఛాదించె." ఉ. రా. ౪.౧౬౩

ఆజవంజవము. సం. వి అ పుం సంసారము "సీ. బ్రహ్మలోక స్థితి ప్రాపానరి శ్రీకి యాజవంజవభీతి కథయపాటి" కాశీ ౩.౭౦

ఆజ్ఞాశక్తి. సం వి. ఇ. స్త్రీ శైవసంప్రదాయమున. ఇచ్ఛా, జ్ఞాన క్రియాశక్తులుగాక. నాల్గవశక్తి ౯. "రిక్షింప రక్షింప విశ్వంబెల్ల ప్రభవించుకోఁజ భవదాజ్ఞాశక్తి." స. కి ౧౦. "రక్షింప రంజనకో చెప్పడు వేచియుండు భవదాజ్ఞాశక్తి." ౧౩.

ఆటోపి. సం. విశే (న. నీ. న) ఆటోపముగలవాఁడు "మ. రుద్రప్రతాపుండు కొండలరాయ ప్రభుసార్వభౌముఁడు ప్రచండాటోపి." రంగా. ఓకి. ౩౦.

ఆఢ్యంకరణము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) అఢ్యుఁడుగాని వానిని ఆఢ్యునిగాఁజేయునది. "ఉ....మనుతైనృము అల్ల కదంబమూకతాఢ్యంకరణంబులై." రామా. ౬.౧౦౭ పుట.

ఆఢ్యుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సంపన్నుఁడు; గొప్పవాఁడు. "ఆఢ్యుఁడొక్కఁడున్న నందఱు పూజ్యులే తెక్కమీఁద మున్న లెక్కనట్లు." (చాటువు)

ఆణీయస్తరము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) చిన్నదికానిది; పెద్దది. "అణీయస్తరతారహారులు." పారి. ౫.౩.

ఆతంకించు. సం. స. క్రి ఆటంకములుకలుగఁజేయు. "సీ. ..వేలుపులకు నాతంకించి వలనపచ్చి." వరాహ. ౩ ౧౩౧.

ఆతిథేయము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) అతిథికి యోగ్యమైనది. "గీ. అతిథేయమైన యర్ఘ్యపూజ." నైష. ర. పారి. ౨.౫౭.

ఆతోద్యము. సం వి. అ. న. వాదిత్రము. తతము, అవనద్ధము. సుషిరము, ఘనము అనెడి వాద్యచతుష్టయము. "శా. అక్రూరనరాజుమ్రోల విజయాపానంతగేయాత్ర నా తైకాతోద్యముఁ గార్పి మ్రోయ." కు సం. ౬.౧౦౩.

ఆత్మనీనము. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) తన సంబంధమైనది. స్వకీయమైనది. "సీ. యదువృష్టికుకుర భోజాంధకాదికముగా నాత్మనీనంబైన యాప్తగణము." పారి. ౫.౬౪.

ఆదికవి. సం. ఇ. ఇ. పుం. మొదటికవి. బ. మొదటికవులు. "వ. వారివారవద్య గర్భులను నాదికవీంద్రుల నూత్నకవీశ్వరులను గొల్చి." నిరో. ౧ ౨.

ఆదిభిక్షువు సం. వి. ఉ. పుం. శివుఁడు. వి. క. శు. ౨.౨.౨౦ "అది భిక్షుండతఁడనిరోసి. అడిదము రామకవి (చెఱువుతోటి పద్యములు.)

ఆదిమతములు సం. వి. అ. న. బ. పూర్వమతములు. "ఉ. ఆదిలోకలంబవిలి యాది మతంబులు నూకిన్వేష్యమై." అను. ౯౩.

ఆదిమవేదము. సం. వి. అ. న. ఋగ్వేదము—ద. "సను పారి గాంగకూలిశకుణానరుపాస్త్ర దనత్రపాద వర్ధనకర సంస్కృ తాంధ్ర కవితాదను, వాదిమవేది వంశవర్ణను" ఆదిమవేద వంశ ఋగ్వేదియైన వెంకటాచలుని. చం రా ౧౩౦.

ఆదిశబరుఁడు. సం. వి అ పుం. శివుఁడు. వి క్రి. ౨.౧౨౭.

ఆధానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉంచుట. 2. సంస్కార పూర్వకముగా నగ్ని మొదలైనవి యుంచుట. 3. కలిగించుట "వ. ఇక్ష్వాకుకూరునకు గుణాధానంబు సేయను గాకాలందిగాడ." భార. ఆది. ౬ ౨౫౯.

ఆధ్మానము. సం. వి. అ. న. ఉదుట. "క. అట్లని నీయశ్వోగ్ర దంష్ట్రాధ్మానంబుసేయుచుసిన వల్లియని." భార. ఆది ౧.౧౧౧

ఆనందించు. సం అ. క్రి. సంతోషించు స. క్రి. ఆనందింపఁ జేయు. "సీ. అమృతమందొడ విమ్మంద చంద్రికఁజేసి కాంతు. డానందించునట్టు." భార. సభా. ౨.౬.

ఆపాదమస్తకము. సం అవ్య. పాదము మొదలు తలదనుక. "క. అపాదమస్తకము తద్రూపము నీక్షించుచుఁగుమారా మదిరన్." భార. విరా. ౧౩౧౧.

ఆపాది. సం విశే. (న్. ఈ. న్.) (సమాసోత్తరపదముగా ప్రయుక్తము) కలిగించునది, చేయునది. "ము ప్రమాదాపాది పయః ప్రపూర్ణమిది యే పదార్థరంబంచు." భార ఆది. ౬.౧౨౩.

ఆప్లుతుఁడు సం. విశే (అ అ అ.) తడిసినవాఁడు. జలా ... ములలో నింపఁబడినవాఁడు. "క . అకాశగంగాజలంబుల నాప్లుతదేహుండయి." భార. ఆది. ౭.౨౫౯

ఆపూర్ణము. సం.విశే (అ.అ.అ.) నిండినది. "శా అదావంబు వడిందిగిచి యడిరా పూర్ణంబయ్యె దడియరాగ శరీరం బోర్పుకప్పకంబల్ల." భార. ఆది. ౭.౧౯౮.

ఆపేక్ష. అపేక్ష. కోరిక, ఇచ్ఛ. "వాసిఁజూచు నాపేక్షమనంబునం గలిగి." నాసి. ౩.౪౯

ఆర్త్విజ్యము. సం. వి. అ పుం. ఋత్విక్కుఁడుగానుండుట. "అ. అవనినాథ నీకునార్త్విజ్య మొనరించి యూనె యుట్టి నరకపాపకుమునఁ బడినవాఁడ." భార. అర. ౩ ౨౧౮.

ఆబాలగోపాలము. సం. వి అ. న. చిన్నలు పెద్దలు అందఱు "కి. దీని నాబాలగోపాలమైన జనము." నిరవ. ౨ ౬.౭.

ఆబ్దికము. సం. వి. అ. న. ప్రతి సంవత్సరమునను మృతతిథినాఁడు పితృదేవతల నుద్దేశించిచేయు శ్రాద్ధము తద్దినము అని వాడుక. "ఉ. ఐదు వివాహముల్ తుదకు నాబ్దిక మాత్రఫలంబుగాఁగ." వ. చా. త్రి.

ఆభానుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తెలివిలేనివాఁడు. "అ.భానుడుల చొప్పను." వి క్రి. ౪.౩.

ఆభిజితము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ) అభిజిన్నక్షత్ర సంబంధమైనది. "ఉ. . అష్టమిన్. . మిత్రముఖగ్రహాత్రతతి మేలు గనాభి జితోదయంబునన్ పుత్త్రుఁడు ధర్మసంతమునఁ బుట్టె." భార. ఆది. ౫.౯౪.

ఆభాసు. ఆభాసము. వాస్తవము కాకపోయినను, పయికి వాస్తవమైనదానివలెఁ గనబడునది "శా. శ్రీ విశ్వేశ్వర దేవదేవువిశ్వహా శ్రీదేవిలో బాయుడు హా విక్రాంత బలంబుచేత ధనధాన్యాయ త్రయాకృష్టి నొకైప విక్రమముగల్గి మస్థిరతరంబైయుండి నాభాసమే." ఉపాదానలోన ధిక్కరతయుస్యంబాడు తుంటంధగా!

ప్రాఁగి ప్రతిపాదము. "మస్థిరతరంబైయుండి భాతిల్లఁగా" అని ముద్రితపాఠము. అన్నియు సంపూర్ణముగా అర్థవమగు మున్నను అన్న పూర్ణసత్రమును గాలిలో అన్నము దొరకబోకుల "ఆభాసు."

ఆమండము. సం. వి. అ. పుం. ఆముదపుఁజెట్టు. "శా. అమండోద్భవ బీజమందరుచి నయ్యాటించుచున." పాండు. ౪.౨౫౪

ఆముష్యాయణుఁడు. సం విశే. (అ. ఈ అ.) ప్రసిద్ధవంశమునఁ బుట్టినవాఁడు. "క. అముష్యాయణమధి గృహాంగణ నిధిక్." పారి ౧ ౨౮.

ఆమ్నాయము. సం. వి. అ. పుం. వంశము, సముదాయము. భరతామ్నాయులకు పాండవేయులు, ధారుణీమరామ్నాయ... భార సభా. ౨.౧౮౫. భా. ఆది. ౧౮౯.

ఆమ్రేడితము సం. వి. అ. న పలుమాఱు చెప్పఁబడినది, స్మరింపఁబడినది. "ఉ. ఓ జనసంఘములార సజ్జనామ్రేడిత కీర్తి నిమ్మని సమిత్రతిపూరిసు నాశ్రయించెన్." భార. అర. ౪.౩౫౮.

ఆమోదమానము. సం విశే. (అ అ. అ) పరిమళించుచున్నది "తే. . దివ్యగంధ ముంతగంధ సమామోదమానకుసుమవృష్టి యును" భార. ఆది ౭ ౨౮౭.

ఆయతనము. సం. వి. అ న ఇల్లు, గృహము "ఉ అయతి గాని కీలను రాజాగుతనంబుచేగు" అను. ౪

ఆరజము. సం. వి. అ. పుం వాద్యవిశేషము. "ఉ కాలదిక్ కుఁగా . గాంసమ్యమర్దళముర జారజాది బహు ధ్వనివేపువ ధూనంబోతరములఁ జెలఁగన" గా. ౧౦.౧౦౦౦.

ఆరఘట్టి. సం వి ఈ స్త్రీ. ఏతాము, ఆశీర్వాదము "క. అటో పారఘటిన్ ముఃకృష్ణుఁడు దవ్వందంద దక్షింపఁద బ్బటు బ్రాధికఁజేసి ధూరటి మహాగ్లామూర్తరణంబమున్." గా. ౪.౨౫౩.

ఆరము. సం. వి. అ. పుం. అంగారకగ్రహము. "క. మందారా ర్కాలయములు మందారార్కా వనీ జముయమయ్యన." మంద—శని, అర - అంగారక, అర్క—సూర్య ఋసం ౪.౨౭.

ఆర్జవము. సం. వి. అ. న. పాతిత్య. "ద. జరుడుగ సర్వశైలములయందు తసర్పున నార్జవంబు మన్థిరతయు." భార. ఆది. ౨.౧౦.

ఆర్కి. సం. వి. ఇ. పుం. అర్కపుత్త్రుఁడు. 1. యముఁడు. "సీ. తనయొద్ద ఉన్న పాతాపితాత్మునిచే నిను నార్కి-తరముగాఁ గానకనెట్లు." 2. సుగ్రీవుఁడు. "తే అమరపతి సూనుఁడిర్జించి తార్కి-గూడి దైత్యమర్దన రామావతారవేళ" ఆర్కి—సుగ్రీవుఁడు. నైష. ౮.౧౩౪. 3. కర్ణుఁడు. "గీ. నాదుని శ్లేశముదుఁగుని యార్కి-నదాఁచి అమరపతిసూనుఁగూడి సృష్టికరోర." ఆర్కి.—కర్ణుఁడు. నైష. ౮.౧౩౪.

ఆర్య. సం వి. అ. స్త్రీ. 1. పార్వతి. "శా. అమందానికలు, బూనిదను సర్వాంగీకృతత్వంజేసితో నామంలోయలని యార్యసల్ల." వసు. ౧.౫. 2. సంస్కృత ఛందోభేదము. "క. ఇలనినులది రెండార్యలు." అప్ప. ౧.

ఆర్యానాథుఁడు. పార్వతి భర్త; శివుఁడు "శి. అర్యానాథం బ్రముఁ బూనన్న ప్రశ్నమ సహాప్రాంతంబులు." అను. ౧౫౮.

ఆరుషము. సం. అశ్లేయము. ఋషులు చెప్పినది. "సీ. తోటితెలుగా గనోటితార్థంబులు నారుక తారుషేయార్థములను" అప్ప. ౭.

ఆరూఢము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పరిణతిజెందినది; వీనులు మొదలగువానిపై నెక్కుట. "క. పూర్వాస్త్రశస్త్రవిద్యల నారూఢము లందు నిపుణులైరి కుమారుల్." భార. ఆది. ౭.౩.

ఆలవాలము సం. వి. అ. న. పాదుపదము. చేద నీటిలోపోళ్ళ మున్నపుడు మూర్ఖమేర్పడి వెంటనే మూసిపోవుట. "ఆలవాలంబు నీటిలో నాడురీతి." ఉ. హరి. ౫.౧౧౦. ఆలవాలము వోల నన్నిటఁ దేలినవాఁడు (అన్నమయ సంకీర్తన.)

ఆలానదండము. సం. వి. అ. న. ఏనుగును కట్టు స్తంభము. "సీ ఆలానదండంబు హేలాకరాళాకరిపు రాజధరణీశ్రేయుత్సవము." పి శకుం. ౧.౯౨.

ఆలాబువు. సం. వి. ఉ. ఈ. స్త్రీ. సొరకాయ, అనఁగుకాయ. "క. అలాబుంగాయరోని." పార. ౨.

ఆలింగ్యము. సం వి. అ. పుం. అలింగి, గోపుచ్ఛమువంటి యాకారముగల మృదంగము. విక్ర. ౨.౭౭.

ఆవహము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) (దీనికి సమాసోత్తరపదముగానే ప్రయోగముండును. కలిగించునది.) "క. అవేకాన్యాశ్ర అఖిల పాపపాథక్ష్యములు గొనుచునరిగెను." భార. అర. ౪.౯౫. పాపావహుఁడు. పాపావహుఁడీశ్వరట్టి సభా. ౨

ఆవాహించు. సం. స. క్రి. ఆహ్వానముచేయు "శీ. దేవత నిలిపిన. నీవునేనావాహించితి." కు. సం. ౧.౭౨.

ఆవిర్భవత్. సం. (కర్తృ) అవిర్భవించుచున్నది "ఉ. బ్రో యావిర్భవదార్తియై చనియె." విరవ. ౨ ౨౨

ఆవృతము. సం విశే. (అ. అ. అ.) కప్పబడినది, మరుగుపడినది "మత్త. అదిగోలను కృష్ణుచే మదినావృతుడయి రథమ్మతో వేమంగరయుతంబుగాఁ జనియెన్." భార. ఆది ౧.౨౨౮

ఆవేదించు. సం. స. క్రి. తెలుపు; చెప్పు. "వ. సత్యవతీనందనుండాగామి శుభంబులావేదించి చనిన." భార. ఆది. ౭.౧౬౫.

ఆశాపాశలు. ఆశాపాశములు, ఆశానుబంధములు. "సీ. సమ్ముఖమునసుండి చనువెంచి నలవ్రాయనము నారి కాశపాశలు మటించి." కు. స. ౪.౬౧.

ఆశుకవిత్వము. సం. వి. అ. న. అశుధారగాఁజెప్పెడు కవిత చతుర్విధకవితలలో నొక భేదము. "సీ. అష్టభాషల మధురాశు విస్తరచిత్ర కవితలుమెచ్చు నశేషులుమెచ్చు. అశుకవిత్వంబు అల్లికిని సరా ఉంచుగా బిగవాయింపవలదు." రాధికా. ౧. అ.

ఆశ్వినులు. సం. వి. ఉ. అశ్వినేయులు. అశ్వినీపుత్రులు. "శీ కవలవారు సూర్యుండు ప్రాకశిజాలాశ్వినుల యంశములఁబుట్టి రమరగుణులు." భార. అర. ౫.౧౩౩.

ఆషాఢము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఆషాఢమాసము. 2. బ్రహ్మచారి యున్నగువారు పట్టుకొనెడు మోదుగుదండము: పాలాశదండము. ఆదినాషాఢధరుండు. పార. వి. ౩౦.

ఆసన్నించు. సం. అ. క్రి. ఆసన్నమగు; సమీపించు. "మ. సత్వకులంబెల్ల నశించఁగాలమిపుడాసన్నించె." అధ్యా. యుద్ధ ౧౭౬. (గోపరాజారామాయణ.)

ఆస్పదము. సం. వి. అ. న. స్థానము; చోటు. కొన్నిచోట్ల మహాదివ్య పదముగాన వచ్చుచున్నది. "ఉ. అవివేకాస్పదులైన పాండవులు." భార. సభా. ౨.౬౩.

ఆస్కారము. అధారము. "శా. మహాంభోరాశులందాఁటి యస్కారంబింతయులేని యాకాశమునన్." విష్ణు. ౨.౧౯౨. (ఇది సంస్కృతనిఘంటువుల గాన్పింపదు.)

ఆస్వాదించు. సం. స. క్రి. అస్వదించు, త్రాగు. "మ. ...దుర్యోధనున్ వధియించి తద్వక్షముల వక్షస్స్థల రక్తామునిర్ఘరము న్వపతి సూచుచుండఁగ నాస్వాదింతును ప్రాకృతిన్" భార. సభా. ౨.౨౩౩.

ఆసురము. సం. విశే. (అ ఈ. ఉ.) అసురసంబంధమైనది భయంకరత్వము. "సీ. ..వారలకు బలవంతుండు బకహిడింబాసురులనువారి నాసురమునఁ జంపె." భార. అర. ౧.౧౦౨, ౩.౨౨౧.

ఆహా. వి. ఆశ్చర్యము. "శా. హాహా పుట్టెములాఁతి యూవఁజక హాహా పుట్టుమువారికిన్." భార. శల్య ౨.౨౪౭

ఆహ్లాదించు. సం అ. క్రి సంతోషించు "శా. చంద్రాకల్పుం బ్రణుతింతునిన్నుమది నాహ్లాదింతు సర్వేశ్వరా" క. శ ౧.

ఇ.

ఇ. సం. వి. ఇ. పుం. మన్మథుఁడు. తెనుఁగున దీనికి స్వతంత్రప్రయోగములేదు. "మా. అశనిధరవిలాసాయత్తుఁడఖ్యాతచిత్తుం డికశరమరీచిభ్రాస్తండు.దానందుఁడెండుకో." ఇ=మన్మథుని, శర=బాణము లనెడి, కమరీచి-పద్మములకు చంద్రునివంటివాఁడు. కు. సం ౨.౧౦౮

ఇంగాలము. సం. వి. అ పుం. అంగారము, బొగ్గు. "అంగారోష్ట్రప్రకాంతాద్వితరిఁగాలః కారికాగ్నిఁటట్ దవాబయింగాలాదా." (అప్పయదీక్షితుని=సిద్ధాంత లేశసంగ్రహము నైజయంతి.) "సీ. ఆకుకు సిరికేజమింగాలతేజమై యుంకిపోయె." భీమ. ౪.౧౦౮

ఇంగితజ్ఞుఁడు. సం. వి. గ. (అ. ఆ. అ.) ఇంగితమెఱిఁగినవాఁడు, ఎదుటివాని ముఖవికారాదులవలన వాని భావమును గ్రహించినవాఁడు. "క. పతికరిత యుగుసు త్రిజన్పతిగరిత్యుకూడ పతులు భావించినయా కృతిగూడనేర్పగాదే యతికయముగ నింగితజ్ఞులకు గలమెండన్" కు. సం. ౧.౧౦౩.

ఇందిర. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. లక్ష్మి. "ఉ. అపుడ దల్పునర్పపెదురింప్రయుగాంతావిధిమూది ..యుంటిబిధు నింద్రనీలనిధిదేవులఁగనుంగొని." పాండు. ౨ ౫౧.

ఇంద్రజాలము. సం. వి. అ. న. కనికట్టు విద్య, మాయవిద్య ఒక విధమగు పదార్థమును మఱియొక విధముగాఁజూపుట. "మ. .పద్మజాండమ్ములందరయన్ జీవుల నింద్రజాలములుగా నాడింతు సర్వేశ్వరా." క. శ. ౧౨.

ఇంద్రపదవి. సం. వి ఇ. న. స్వర్గసౌఖ్యము "తెలుపమి యింద్రపదవియన." పాంక. ౧.౬౬

ఇచ్ఛాప్రవృత్తి. (సం. వి. ఇ. స.) ఇచ్ఛవచ్చినట్లు సంచరించుట. "శా ఇచ్ఛాప్రవృత్తుల్ పటుకార్త." విష్ణు. ౪.౨౭౯.

ఇతఃపరము. సం క్రి. విశే. అ. న. ఇకమీఁద, ఇంతకంటెవేఱు. "శా. నీవెతప్పనితఃపరంబెఱుఁగ సన్నింపందగున దీనునిన్." భార. ౭.౯౦.

ఇతఃపురము. సం. క్రి. విశే. ఇంతకుముందు "శా. స్వామి నన్ను నితఃపురాకృతి శాస్త్రగ్రంథజాత్యంధు." అము. ౪.

ఇతర. సం. వి. అ. స్త్రీ. అన్యమైనది. ఇతరయని పేరుసేయుదుఁడు. నాసి. ౧.౨౨౭.

ఇతిహాసకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పూర్వచరిత్ర తెలిసినవాఁడు. అరయునెడు మ్రానితిహాసకుఁడొకఁడు గోష్ఠిసేయుచున్. నాసి. ౨.౧౭౪.

ఇతిహాసపరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చరిత్ర తెలిసినవాఁడు. "క. సకలభూమిరాజులచరిత్ర ప్రకటము నితిహాసపరులు. పౌరాణికులుం." వాసి. ౨.౫౬.

ఇత్వము. సం. వి. అ. న. ఇకారము. "గీ. పొంఘజనదాహమైన రింతఁబడని నీరుఁజెల్లునవలాభిహానుంబు చెల్లదనిత కట్టడచ్చట విత్వసంకరములఁ మహిజనంబులకెల్లఁ బ్రామాణికంబు." కాఁ౦. ౩.౯౯.

ఇదమ్. సం. న. (మ్) ఈ. దీనికి తెనుఁగున వ్యస్తప్రయోగము లేదు. "క. ఇందునసేఁడిట నిలిచియిదంపురభూవరకుమారదర్శనముఁగా వింటిమి" చంద్రా. ౫.౯. ఇదంపురము = ఈపురము.

ఇదమిత్థము సం వాక్య (ఇదమ్. స + ఇత్థమ్ అవ్య.) ఇది యిట్టిది. 'ద్వి. అంకలవేదవేదాంతేతిహాసపురాణ విహిత సూక్తులు ఇదమిత్థమనఁబోలని విభవప్రామాణ్యపదములుగాఁగ దివ్యపదములరచింతు." పండి. ౧౦౨. "క ఇదమిత్థమని యేమును మదిమిరిసేయంగనేరమాహేశ్వర." దశా. ౨.౧౪౨ పాండు. ౩.౧౦౫.

ఇదానీంతము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) ఇప్పటిది 'ద్వి. ధువనిదానింతనంబులో? సమాప్తేయునితరో? ప్రత్యక్షానితవాక్యములో?" పండి. ౨.౧౫౨ పా.

ఇద్ధపదము. సం. విశే. (అ. అ. అ) దీప్తిమంతమైన స్థితి, ఉన్నస్థితి. "క.నీవాయిద్ధపదముమూర్ఖంబేయఁగను నన్నుగాఁబట్టెనపు డివన్." పారి. ఉ. ౯.౧౩౨.

ఇష్టగోష్ఠి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియముతో విద్యాప్రసంగము. "సీ. తొడరియిష్టగోష్ఠి యాదమునంబలరించి ఇష్టగోష్టి." భార. అను ౨.౧౭. గౌ. ౭ అ.

ఇష్టదేవత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ప్రియదైవంబు మదిష్టదేవత విహాకుండు. (బాలసరస్వతీయ టీక)

ఇష్టదైవము. సం. వి అ. న. ఇష్టదేవత, ప్రియదైవము. "చ. గురుప్రసాదిష్టదైవములకుం" కు. సం. ౧.౧౦.

ఇష్టపూర్తము = ఇష్టాపూర్తము. సం. వి. అ న. ఇష్టమనఁగా అగ్నిహోత్రాదికర్మము పూర్తమనఁగా వాపీకూపతటాకాదు దేవాలయ నిర్మాణము అన్నదానము. ఇష్ట పూర్తమని ప్రయోగము కలదు. "అ. వె. ...మహిమఁదనరు నిష్టపూర్తమిచ్చు నెల్లరకును." తె. క. చ. ౧౬౭ పా. "శ్లో. అగ్నిహోత్రంతపస్సత్యం. వేదానాంచానుపాలనమ్ ఆతిథ్యం వైశ్వదేవంచ ఇష్టమిత్యభిధీయతే వాపీకూపతటాకాదిదేవాయతనానిచ అన్నప్రదానమారామః పూర్తమిత్యభిధీయతే."

ఇష్టభోగము. సం. వి. అ న. కోరిన సౌఖ్యములనుభవించుట. "గీ ఇష్టభోగంబులొనగూర్చుఁదుబిల." శశాం. ఓఠ. ౪౭.

ఇష్టము. సం. వి. అ న. ప్రియము. "మ. ఇవిచూచుచున్ సతతంబు నాయెడఁగరంబిష్టంబులై యుండు." భార. ఆది. ౧ ౧౨

ఇష్టలింగము. సం. విశే (అ. అ. అ.) పుం. ఆరాధ్యులర్పించు త్రివిధలింగములలో నొకటి (ఇష్టలింగ, భావలింగ, ప్రాణలింగములు) "సీ. సద్గురుకృపనిష్టలింగంబు ప్రాణతంబున ధరియించి." చెన్నమల్లుసీసములు. ౨౨.

ఇష్టసఖుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ప్రియస్నేహితుఁడు; నాయిష్టసఖు. భార. అర. ౧.౧౧౬. "క. తన యిష్టసఖుని విద్వజ్జన మాన్యుని." కేయూ. ౧౭.

ఇష్టాగోష్ఠి. సం వి. ఈ. స్త్రీ. ప్రియముగా స్నేహితులచేయు విద్యాప్రసంగము. "మూర్తి నిష్టాగోష్ఠి గూడియుండఁగరాదు." ఒరయ సంబిదిలానము. ౨ అ.

ఇష్టుఁడు. సం. వి అ. పుం. ఇష్టుఁడు; చెలికాఁడు. "క. విదురుఁడు...పెద్ద యిష్టుఁడు మాకున్." భార. అ. వి. ౭ ౧౯. "ఉ. భూవిభుఁడిష్టుఁడు-వెన్నెలపుల్గులాత్రికుల్ అక్కట దోయితామరలు శత్రులుగా విహరించెరాజా." కేయూ. ౪.౧౫౨.

ఇష్వాసము. సం. వి. అ. పుం. ఇషువులు అనఁగా బాణములు వేయునది. విల్లు=ధనుస్సు. "ఇష్వాసమున సంగరమ్మలిడి." ధను. ౩.౪.

ఇహము. సం. అవ్య. ఈ లోకమునందలి సుఖము. "చ. వారలకిచ్చు సేవిసం, ఇదు నిహముంబరంబు." భార. ౧.౧౩౯.

ఇహాలలాటాక్షుఁడు. సం. వి. అ పుం. ఈ లోకమందలి శివుఁడు "క. శ్రీవాసివరు, కఫలకోశఁదుస ఘనహిమ విహాలలాటాక్షు." కు. సం. ౬.౧.

ఇహాముత్రఫలము. సం. వి. అ. న. ఇహపరలోకములందలి కర్మఫలము. "క. .నీవు నన్నుఁబాటింప నిహాముత్ర ఫలములను నీకి పుత్రుఁడనవచ్చుటింక లొకనఁగున." భార. ఉద్యో. ౪.౬౨.

ఇహాముత్రలు. సం అవ్య. ఇహపరములు "క. .గృహస్థుండి నమయిహాముత్రలయందనవరతాభీష్ట సిద్ధియభిరమ్యఁగను." మార్క. ౩.౨౨౪.

ఈ.

ఈక్షణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. దృష్టి "సీ. ఎవ్వనిపదము సూక్ష్మేక్షణులు పునరావృత్తిరూపుపనియుండ్రు తెలిసి." పార. ౪ ౬౩.

ఈక్షించు సం. న క్రి. 1. చూచు. "క. ఆ వరమునృపుం స్త్రీలుగాంచే పుణ్యాంగనయు భిక్షుయిడదయ్యెఁగటా రేపాటి మేలుకాని సేనెపాపాత్మునిముఖంబు నీక్షించితినో." కాశి. ౭.౧౪౨. ౭. భావించు. "మ. భవపాశత్రుటన క్షమంబులకు బాధాలాతు గాథకులేక్ చెలులాంక్ విను మంతు నెత్తఁదలఁదీక్షింపన్ మహాభాగుఁడు." ఉద్భట. ౧.౨౭.

ఈక్షిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. దృష్టి. "ఉ. ...సూక్ష్మేక్షికఁజూడఁ గారణగతి యిట్టిదిక." పార. ౩.౩౯.

ఈదృక్కు. సం. విశే. (శ) ఇట్టిది. "చ. ఈ దృగ్విధగణాలంకారుండైన యమ్మహాప్రధానశేఖరునకు." నైష. ౧.౩౯.

ఈశ్వరప్రియములు. సం. వి. అ పుం. బ ధాన్యవిశేషము. "సీ. వరిరాజనాలీశ్వరప్రియములు." హంస. ౪.౧౨౭.

ఈడితము. సం. విశే. (అ. అ. అ) స్తుతింపఁబడినది. "ద్వి. ఈడితకీర్తి మహితుండు తఁడదూడ సత్యంబెని మూతురుగా." పండి. ౧ ౧౨౯ పా.

ఈషణము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పెండ్లాము; బిడ్డలు; ధనము వీనియందాశ. "భావాపుభునిభుక్తుడని యీషణమునుండీటోని." పాండు. ౨ ౨౭.

ఈశ్వరాగమములు. సం. వి. అ. పుం. బ. శివాగమములు. "త. విమలమతిన్ బురాణములు వింటి...జగద్వారిపూజ్యము లైన యాశ్వరాగమములయందు నిర్వృతి బ్రకాశముగా హృదయంబు దక్కెన్." భార. ఆది. ౧.౧౦.

ఈహమానుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కోరుచున్నవాఁడు. "క. అనీహమానుండై దైవపరుండైనవాఁడు నీటిలోని యాన పాత్రంబునుఁబోలె నవసన్నుండగు. భార." అర. ౧-౨౩౬.

ఉ.

ఉగ్రము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఉత్కటమైనది. దీనికి స్త్రీ ధారయందున ఉగ్ర అనియు వచ్చును "చ. తపమొనరించి... బాలను గ్రవు తప మాచరించి." దశ. కు. ౨.౫౭.

ఉచ్చరించు. సం. స. క్రి. చెప్పు; పలుకు. "సీ. ఉచ్చరించి తివిరి విద్వత్ప్రియంబు నటింపఁజాలు ప్రబంధముల్ శతకములును" చంద్ర. వి. ౧.౧౪.

ఉచ్చరియించు. సం. స. క్రి. చేయు; ఒనరించు "క. అద్భుత మూర్ఖాళ్లీలవ్వగు వచ్చి కృతఘ్నులగుచు వనమాలి అవుబుచ్చరియించువారు వియచ్చరులరుతందఁ గనుదు రమ్యతనందున్." శ్రీరం. మా. ౨.౧౦

ఉచ్చాటించు. సం. స. క్రి. వెళ్లఁగొట్టు; వెల్లగించు. "శా. ఖండా పాతములందల ద్రుమములుచ్చాటించి." హరి. పూ. ౬. ౧౧౬.

ఉచ్చారణము. సం. వి. అ. న. ఉచ్చరించుట, పలుకుట. "గీ. విగతజీవుడై పడియున్న వేదమూర్తి యగ్నిచేత సంజీవితుఁడై వెలింగెదనుత్తమంత్రి యుచ్చారణదక్షుచేత నభిహితంబగు శబ్దంబు నట్లపోలె." భార. ఆది. ౩.౧౨౭.

ఉచితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ధనములేకుండ నిచ్చునది. తగినది "సీ. ఉచిత నిర్బంధ నిర్యోగ్యబల్ధియటన్న కోర్కెతో దినశీఁగ గొనకుండు." (స్వారాజ్యసమస్య.)

ఉచితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యుక్తము, న్యాయము. "క. అకమంఁచిన్యంత విపాదామయుఁడై లోకనింద్యమగునర్థము నీ వాకనఁ దెచ్చుట యుచితమె నాకు సహోదరివి నీవు నా చిత్తమునన్." భార. ఆది. ౩.౧౩౦.

ఉచితజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తగినవాఁడు. "ఉచితజ్ఞుఁడై దానము సంగుచు." విష్ణుపు. ౪.౧౩౯.

ఉచ్ఛిష్టము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భుజింపఁగా మిగిలినది, ఎంగిలి. "ద్వి. శిశువు గన్నప్ప యుచ్ఛిష్టంబుఁగుడిచి." బస. ౩.౯౭౨. పం.

ఉజ్జీవిషువు. సం. వి. ఉ. పుం. జీవింప నిచ్ఛగలవాఁడు. "ఇంత తెంపు సేయుదురే, యెదిరి వచ్చుచున్నవారమని బుజ్జగించిన నుజ్జీవిషువగునట్లోటి." ద్వి. ౫.౧౬౯.

ఉడుమండలము. సం. వి. అ. పుం నక్షత్రమండలము. "ఉదయాద్రశైలంబు లౌనరగంబములైన యుడు మండలములమోచెను యాత్రలా." అ. అ. సం. అన్నమయ్య అధ్యాత్మసంకీర్తనలు.

ఉత్తముఁడు. సం. వి. అ. పుం. యోగ్యుఁడు. "ఉ. బాచివరాంగనల్ వరవిలాసములోపల విభ్రమంబులన్ జూచిన చూడఁడుత్తముఁడు." (అంచిలాలసము). ఉ. నా. పుట. ౯౬.

ఉత్తరక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. మృతుల నుద్దేశించి చేయఁబడు కర్మ, అపరకర్మ. "ద్వి. ...నీ బాలుఁడుడుగు మీ కతన నుత్తర క్రియలు." పల. ౩.౧౩౦ పా.

ఉత్తరమించు. సం. అ. క్రి. (ఉత్తరము+ఇంచు) (ఉత్తరమిచ్చు-జాటుట.) "బృష్టావతీతుడై ఉత్తరమించి యరిగిన." భార. అర. ౧ ౨; "లోకగనుత్తరమించి ధర్మనిత్యుఁడు ధర్మజుఁడు." అర. ౪.౩.

ఉత్పిబము. సం. వి. అ. న. దాహకము. "ఉత్పిబంబుల భక్తిగా సప్తశైలశృంగుడమిత్రనూప పరమాన్నరాములౌఁగను." పాండు. ౨.౧౧౦.

ఉత్పాదము. సం. వి. అ. పుం నాశము. "శా. ప్రాక్పుంధానమ్ములు గప్పలోకముల నుత్పాదంబు సంధిల్లఁగన్." భాస్కరయ. ౧౯౦౭.

ఉత్సాహించు. సం. అ. క్రి. కుతూహలపడు. "మ. ...మది నుత్సాహించి నీ భక్తియత్పురుషశ్రేష్ఠులఁ బూజసేయుట మహా పుణ్యంబు." న. శ. ౨౬.

ఉత్సేధము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పొడవు. "యోజనత్ర యోత్సేధంబుగలిగి దశయోజన వృత్తంబైన కూర్మంబును." భార. ఆది ౨.౭౦.

ఉదక్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. రజస్వల; ముట్టుత. "రజకీకోడను దక్యతో శ్రమణికోడ." కాశీ. ౨.౪౭.

ఉదవేల. సం. వి. అ. పుం. సముద్రము. "సీ. పుల్లకొండలఁబోఁ గొండ పాడిచేసి దల్లిన యుప్పనూనెలవదోదవేల." ఉ. నా. ౪ ౧౦౯.

ఉదకక్రియ. సం. వి. అ. స్త్రీ. జలాదితర్పణము. "క. దయమాన నీ చేతుమహతులయిన మరాగాతులకు రణాంతరమున నీ దయిన రుధిరమున నుదకక్రియఁజేసెద. ఒక హిడింబ కిమ్మీరులకున్." భార. అర. ౩.౧౩౦.

ఉదరంభరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పొట్టపోవడమే తప్ప వేఱెఱుఁగనివాఁడు. "సీ. స్వకమామహ్లాదివ్ర నాకశ్రోత్రవిధమునఁ బారణాన్నోదరంభరవిరూధి." పాంచా. ౧.౨౪.

ఉదరము. సం. వి. అ. న. కడుపు; పొట్ట ఉదరార్థము = పొట్ట కూటికొఱకు. "క. మదనారిభక్తమండలి నుదరార్థము పొగడు వాని." అను. ౨౯.

ఉదాసీనత. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తటస్థత; ఉపేక్ష. "గురు వాక్యోదాసీనత." అను. ౪౯.

ఉదాసీనము. సం. వి. న. "చిడిముడిపడి యుదాసీనమ్ములాడి." చొక్క. ౩౫౪ పా.

ఉదాహరణము. సం. వి. అ. న. ఒక విధమైన ప్రబంధము. "శ్లో. ఏనకే నాపితాలేన గద్యపద్య సమన్వితమ్ జయత్యుప క్రమమ్ మాలిన్యాదిప్రాసవిచిత్రమ్ తదుదాహరణం నామ విభక్త్యష్టాంగసంయుతమ్ ప్రతాపరుద్రీయము." కావ్య. ౭౪.౯. "ఉ. అరవితారకంబుగ నుదాహరణంబు రచించె భక్తివిస్తారత." వెంకటేశ్వరోదాహరణము.

ఉదీర్ణము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గొప్పది; ఉధయుతం. (అచ్చు) ఉదీర్ణమతిన్ వెడలిన మృగేంద్రుఁడు పోలెన్. నా. ౫.౨౫౬, (హల్లు) దేవదేవరమాయనాకు నుదీర్ణమైనది. ద్వి. ౪.౧౧౯. హరి. ఉ. ౧ ౧.

ఉద్గమనీయము. సం. వి. అ. న. ఉదికిన వస్త్రము. "మ. అది నాయుద్గమనీయవస్త్రము." ఉ. హరి. ౧.౧౧౨. "సంక్రియ యుద్గమనీయంబులాని యుదుటు." పాండు. ౩.౪౬.

ఉద్దడించు. సం. అ. క్రి. అతిశయించు; విజృంభించు. "మ. అర్థరణి నాథుని కీర్తి దాఁటొకడు నుద్దండించె బ్రహ్మాండమున్." కాశీ. ౧.౫౨.

ఉద్దేశము. సం. వి. అ. పుం. 1. ఎత్తైన ప్రదేశము. "క. మహీ రుహమూలా మహితోద్దేశములు." భార. అర. ౪.౬. ఉద్దే

సం. వి. అ. న. ౨. అభిప్రాయము. “ద్వి. ఉనికియేమిటు నా యుద్దేశమయ్య.” వ. రా. అర. ౬౪౯. పం.

ఉద్దేశించు. సం. స. క్రి. గుణించు. (దక్షుఁడు)· “మ. యాగంబునల్ల శుభస్థితిగాఁ జేయుచు వంశి మిమ్మునుది నుద్దేశింప బెంకిని.” సం. ౯. ౧౨.

ఉద్భ్రమత్. సం. శత్రు. తిరుగు; వ్యాకులపడు “ఉద్భ్రమదన యము.” చం.త్రు. భా. ౨.౩౪.

ఉద్యోగిజనము· సం. వి అ. పుం. ఉద్యోగము చేయువారు. “ఒకచోటఁ దక్కు నుద్యోగిజనము.” రంగా. కిష్కి. ౧౪. “మురల్ క్రింద వర్తిలు నుద్యోగిజనంబులై.” బుద్ధచరిత్ర. ౧.౪౯.

ఉద్విగ్నము. సం. విశే. (అ అ. అ.) ఉద్వేగము, “శా. అగ్నంబెల్లి. .ఉద్విగ్నంబయ్యెడి మానసంబు.” భాగ. ౧౦.

ఉద్గీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. గట్టిగా పాడుట; చదువుట. ఉద్గీతామ్నా యుఁడు. భార. అర. ౭.౧౦౩.

ఉద్ధత. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గర్వించినది “ఉద్ధత బలు హైహయున్ నమరదర్పితు.” భార. ఆది. ౪.౨౨౫. “సంపా దకో ద్ధతబాహావిభవంబు నూపెమరల్పంకర్త్రాత్ర పాత్రోద్ధతిన్.” భార. శల్య. ౧.౩౨౭.

ఉద్ధరిణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అచమనముచేయు నప్పు డుపయో గించునది; ఉద్ధరించునది. “వారివాగముల్ గరిఁటె దబ్బార లుద్ధరిణేల్.” వ. చా. ప్ర. ౧౪౧.

ఉన్మని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. యోగుల యవస్థలలోనొకటి. “ఉత్త మాంశమూని ఉన్మనిలోఁజేరి.” వేమ. ౫౦౪.

ఉపకరణము. సం. వి. అ. న. సాధనము. “సీ. ధర్మార్థకామ సాధనోపకరణంబు గృహనీతివిద్యలు గృహము.” భార. ఆది. ౪.౯౫.

ఉపజీవికత్వము. సం. విశే (అ. అ. అ.) జీవనము; బ్రదుకు; జీవనాధారము. “క. ఉపజీవికత్వమతియును.” భార. అను ౨.౧౩.

ఉపతాపము. సం. వి. అ. పుం. పీడ; బాధ. “అ. బరుల నొప్పి గొదువఁబరతాప మొనరించునదియొకఁడు నధర్మమనిరి బుధులు.” భార ఆది. ౩.౨౧౯. “ద్వి. ఉల్లంబుఁగలఁగఁగ యుపతాపడు” పండి. ౧.౪౯౯. పా.

ఉపదర్భి. సం. విశే. (ఇ. ఈ. ఇ.) యజ్ఞపాత్రి. “కి. ఉపదర్భి పెరుకుల్పి యూపంబులోఁబట్టి.” ఉ. సం. ౨.౬౬.

ఉపదర్శనము. సం. వి. అ. న. కెత్తనముచేయు. “క. త్రిశు రాంతముఁబిలిపించు యుపదర్శనమాదరించుటుచితమె పారికిన్.” కాశి. ౭.౫౯.

ఉపదేశమగు. సం. స. క్రి. బోధనయగు. “చెప్పినయట్లుపదేశ మయ్యెనే.” అను. ౯౦.

ఉపద్రవము. సం. వి. అ. పుం. విపత్తు; అపద. “ద్వి. రుద్రుని యాశమునభద్రమా! యాయుపద్రవం బెట్టుఁదాభద్రమైతనరు.” పండి. ౧.౪౨౭. పా.

ఉపన్యసించు. సం. స. క్రి. ఉపన్యాసముచేయు. “అధ్వర్థన నియమంబున మహర్షులుపన్యసించిన.” భార. అను. ౧.౭౧. “సంశయవాదంబున నుపన్యసించితి.” భాగ. ౨.౧౯౯. పాండు. ౨.౧౭౧.

ఉపమరి. సం. విశే. (ఉపమ + అరి.) ఉపాయశాలి. “గీ. ఉభయ భావల నేర్పురుపమరులు సమర్థులీప్సతి రాజనిర్మాణమునకు.” ప్రబోధ, ౧.౨౪ “ఉపమరియగువానియునికి రాగు.” హరి.౪౫.

ఉపయోగించు. సం. అ. క్రి. ఉపయోగపడు; ఆహారముగాఁ గొను. “క. విపులఫలశాకమూలములుపయోగింపుచునునిష్ఠనుండెడి మాఘున్.” భార. అర. ౧.౧౩.

ఉపస్థము. సం. వి. పుం. న. స్త్రీ. పురుషుల గుహ్యావయవము ఉపస్థంబు. భార. శాంతి. ౫.౩౧౯.

ఉపాంతము. సం. వి. అ. పుం. ప్రాంతము, సమీపము. “వృక్షోపాంతము ... ప్రతిపలుబట్టన్.” (వ్యంజనయతి.) దశకు. ౯.౧౪.

ఉపాంశువు. సం. అవ్య. ఉపాంశువధ... భార. ఆది.౫ ౧౬౯. “గంజాపాలలుపాంశు ఘుటించుసధముల.” అము. ౪.౪౭.

ఉపాయము. సం. వి అ. పుం. సాధనము; వెరవు. “ఉ. ఇప్పాటఁజరించు పిమ్మట నుపాయము” (వ్యంజనయతి) దశకు. ౭౪౯. స్వరయతి “వ. అయినను దీని మానుపు నుపాయము.” విరా. ౯.౩౦.

ఉపాశ్రయించు. సం. స. క్రి. ఆశ్రయించు; సేవించు. “ఉ. . . .నితిప్రభుకన్యనుపాశ్రయించెదన్.” సభా. ౧.౪.

ఉపాస్తి. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఉపాసన. స్వరయతి. “అట్టి నీకాద రింతుముపాస్తియువ్వను.” శివ రా. ౧.౧౦౩. వ్యంజనయతి. “వరగుమనుస్వాఁదితనినుపాసింపు కృపా.” మార్క.౨.౧౧౫.

ఉరరీకారము. సం. వి. అ. పుం. 1. అంగీకారము, 2. విస్తృ తముచేయుట “మ. ఉరరీకారముతోడ యజ్ఞములు వేదోక్తంబుగాఁ జేయన.” విరం. ౧౯౯.

ఉష్ణాళుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. వేడి కలవాఁడు. క. శీతం బుష్ణాళునకున. రాఘా. ౨.౩౦౩.

ఉష్ణించు. సం. అ. క్రి. కాకపొందు, వేడి యెక్కు. “మ. ఉదితంబింకనలార్కమాలికదుమైయుష్ణింపఁగాఁ బెరా.” న. శ. ౯౪. “శీ పారిజుష్ణించి నీరుగ్రమ్మెనునేత్రముల.” వరాహ. ౬౧౭.

ఉష్ణీషము. సం. వి. అ. పుం. న. తలపాగ; శిరోవేష్టనము. “శా. ఉష్ణీషంబునఁగట్టినట్టి మదపూర్ణగ్రహుండాలమున్.” (అథర్వణ భారతము.)

ఊ.

ఊర్ధ్వము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తపింపఁబడినది. “అష్టకృత బోధరథము.” భాస్క. యుం. ౨౫౭.

ఋ.

ఋక్సూక్తి. సం. వి. ఇ. పుం. ఋగ్వేదమందలిసూక్తి “ద్వి. వర్షక్రతువులచెప్పు నాది ఋక్సూక్తి మీఁద ‘సహస్రశీ ర్షాపురుష’ నాఁదనరుమనుమానాధుండు.” పండి, ౧.౭౧ పా.

ఋగ్యజుషము. సం. వి. అ. న. ఋగ్వేదయజుర్వేదముల సము దాయము. “వ. ఋగ్యజుష పదక్రమంబులు గణించుచునప్పు డున్నవారి.” భార. ఆది. ౨.౧౯౫.

ఋగామ్నాయము. ఋగ్వేదము. “ద్వి. మొదలిఋగామ్నాయ మున బ్రాహ్మణంబు గురియందులందుఁబెదుపుడుపు విప్లవము.” పండి. ౧.౬౯. పా.

ఋజువు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సరళమైన ప్రవర్తనగల వాఁడు. ఋజుండనమునయజ్ఞాండు. గోపీనాథరామాయణము అయోధ్యాకాండము. ౧౯౯౯.

ఋజుత. సం వి. అ. పుం. నిష్కపటత్వము. "క. తమంబు ఋజు తయు సత్యంబునుగల్గి." పారి. ఉ. ౧౦.౨౯౩.

ఋణము. సం. వి. అ. న. అప్పు; బాకీ. "చ. మునుమిడినైరి జాహిరుల మట్టి ..కొన్నలుగొన్న ఋణంబు వీఁగుదున్." కు. సం. ౧౧. "సీ. ప్రభుత్వసత్కారఋణమందు బాయుననియు." రాధిక ౧.

ఋతజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం ఋతుధర్మము తెలిసినవాఁడు. "ఈ పెనువాన పొనలుంగూడి ఋతుజ్ఞుఁడై మనుఁడుగూడుట." వ. చా ప్ర. ౧౧౪.

ఋత్విక్కు=ఋత్విజుఁడు. "సీ. ఋత్విగ్గణంబులఁజతౌర్లముల మీద కు. సం. ౨.౬౬ ప్రత్యక్షవిధిచె ఋత్విక్కుల బాధించి." "శా అ. ఋత్విక్కులనంత నిష్టిరచే." రఘు. ౩ ౭౯ వరాహ. ౫.౧౧౫.

ఋత్విజుఁడు. సం. వి. జ్. పుం. "సీ. ఋత్విజులందని విచా రించి పూజించికై రైవపాయసుండుండ ధర్మయుక్తి." భార శభా. వివిధపామర్త్య ఋత్విజా. విష్ణుపు. ౪.౨౫౪.

ఋషి. సం. వి. ఇ. పుం. ముని "క. ఆ ఋషి పుత్రుఁడు కట్టిన చీరలు" భార. అర. ౩.౧౦౧.

ఏ.

ఏకచక్రము. సం. వి. అ. పుం. ఒకే యధికారముక్రిందకుఁ దెచ్చుట, నిరాంతకమైన రాజ్యము. "ద్వి. ఏలెదవిలాలోక మేక చక్రముగ." అష్టమ. ౧౧౯ పా.

ఏకచ్ఛత్రము. సం. వి. అ. పుం. ఏకచక్రము; ఒకే గొడుగు క్రింద పరిపాలనము; ఒకే రాజు అధికారముక్రింద నుండుట. "శా. ఏకచ్ఛత్రిగ సర్వభూతలయు. పారి. ౫.౧౦౭. ఏకచ్ఛత్ర ముగా నేలె." భీమ. ౫.౯౨.

ఏకదినము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఒక దినము. "ఉ. ఏక దినంబు గ్రామమున నీవు దినంబులు వట్టగంబునన్." విష్ణు. పు. ౪.౧౬౫.

ఏకవ్యాపకము. సం. వి. అ. న. ఒక్కటై వ్యాపించినది. "శా. ఏక వ్యాపకమై, సమస్తగతమై హేవాకమై." విష్ణు. పు. ౩.౩౩౭.

ఏకసంథా. సం. వి. అ. న. ఒకమారు వినఁగానే తిరిగి దానిని చదువుట. "ఏక సంథా ద్విసంథా." వి క్రి. ౧.౨౦.

ఏకాంగయుద్ధము. సం. వి. అ. న. ద్వంద్వయుద్ధము; ఎక్కటి కయ్యము. ఏకాంగయుద్ధంబునేయు. శివ. రా. ౧.౯౪.

ఏకాంగి. (క. ఏకాంగి) ఎక్కటి; ఒక్కనితోనే యుద్ధముచేయు వీరుఁడు; ఒక తరగతి యుద్ధవీరుఁడు. (ఎక్కటి యుద్ధమునే ద్వంద్వ యుద్ధమందురు). "క. ఓరీ యేకాంగి వీరుఁడుంట యొయ్యంగనే." దాన. ౭.౨౭. "ద్వి. అని తనయుద్ధదాయఁగఁ గొల్చియున్న యనుచరులైన యేకాంగి వీరులను రాయడొంగలఁ కాశ్యకవిశేఖరుల నా యొఁదంచిల్చి." ద్వి. పరమ. ౭. అ. ౫౧౬. ప్ర.

ఏకాంగులు. తె. వి. బ. వైష్ణవ సన్యాసులు; వీరు, బారరు ప్రులను విసర్జించి సన్యాసులై, దేవాలయముల నాశ్రయించియుండి, భగవత్సేవసేయుచు, నే దేవాలయము నాశ్రయించి యుందురో, ఆ దేవాలయము హక్కులను సంరక్షించుచు, అవసరమైనపుడు యుద్ధవీరులై తమ ప్రాణముల నర్పింతురు. "క. శ్రీతల నేకాం గులురా ఓ తధముల నవిసెలవని విధునఁకుఁగొనుచున్." అను. ౨.౬.

ఏకాంగుష్ఠము. సం. విశే (అ. అ. అ.) "ఏకాంగుష్ఠమువాఁడి." భాస్క. అర. ౧.౨౭౨.

ఏకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) "సీ. ఏకుండు వాగ్వైభ యాక. భణా." రా. వి. ౨.౩౧.

ఏకోష్ణవారణము. ఏకచ్ఛత్రము; ఏకోష్ణవారణము. ఉ. నా. ౨ ౧౬.

ఏనస్సు. సం. వి. స్. న. పాపము. "ఏనస్సమూహంబు లీనంబు గావించి" ఉ. నా. ౨ ౭.

ఏవమ్. సం. అవ్య. ఇట్టిది. (ఇది సమాసపూర్వపదముగానే తెనుఁ గున నుపయుక్తము) "క. ఏవంవిధ గుణవంతునకు." మనుచ. ౧.౪౩. "క. ఏవంభూత మహా వ్రతాచరణ." పాండు. ౩ ౧౧౪.

ఐ.

ఐతదాత్మ్యము. సం. వి. అ. న. ఈ సరూపము కలిగియుండుట. "అద్వయుండితంబై యైతదాత్మ్యంబు సర్వంబు నరసిచూడ." బాలభా. ౫.౩౫౫.

ఐదంయుగీనము. సం. వి. అ. న. ఈ యుగసంబంధమైనది. "క. సంధారఘుపతికి వృష స్కంధునకిదం యుగీనకర్ణునకు నమి త్రాం ధాతకు." పాండు. ౧.౯౧.

ఓ.

ఓఘము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము. "భారతస్వమగావగా ఘము."ఆది.౧.౭౨. "శక్తి రాశోఘము." భార. ఆది. ౨.౨౩.

ఔ.

ఔదాసీన్యము. సం. వి. అ. న. ఉదాసీనత్వము. "శా. ఔదా సీన్యము నుజ్జగించి వినువాక్యం బక్షదీయంబు." నైష. ౪.౪౨.

క.

కంకపత్రము. సం. వి. అ. పుం. రాబందులు ఈకలు కట్టి నది. "దండతాకెంతన కంకపత్రము ధనుర్జ్యావల్లి సంధించి." భాస్క. అర. ౨.౫౯.

కంజభవాండము. సం. వి. అ. న. బ్రహ్మాండము. "కంజభవాం డము నిండుకొనెన్." కు. సం. ౨.౫౬.

కంటకశయనవ్రతము. సం. వి. అ. న. 1. ముళ్లపాన్పుమీఁద పెండ్లికొరకు ప్రాయోపవేశముచేయు వ్రతభేదము "చ. దోమా దని బతయుగళసౌవనరిగమంతటం నిరభాణాన్వయాన్వయ ప్రభా కృష్ణయా కంటకశయన వ్రత లీలావిరతమంతకముబడయును భారయాతి." (కాదంబరి) "సీ. ప్రియుకొరకు కంటకశయనవ్రతము దన నటువుల చెలిసెరాఁ బుజలదరె." కు. సం. ౯.౪౯.

కంథము. సం. వి. అ. పుం. స్కంధము. "శా. కంథంబిక్రి[illegible] దాన. ౨.౭౧౬.

కకుద్మము. సం. వి. అ. పుం. వ. ఎద్దుమూపురము ఎద్దు. "మ. కనియున్ .కకుత్ప్రభున్—నిగోవల్లభ." బాను కవి వంచ సంత్రము. ౧.౧౧౧.

కకుప్పటలము. సం. వి. అ. న. దిక్సమూహము. "క...అప్పుడు వవదిలలిలయను వప్వదు...కకుప్పటలములెల్ల చాల ఘూర్ణిలఁ జేసెన్." రఘు 3 22.

కకుప్పు. సం. వి. భ్. స్త్రీ. దిక్కు. "ఉ. సన్నపోల్పవ్వముచేఁ కుప్పులు చలాచలిఁ బొందఁగ." వరాహ ౧౧.౬౦.

కకుబంతము. సం. వి. అ. న. దిగంతము. "కకుబంతాంతర ధాత్రి." వరాహ. ౨ ౧౫౦.

కటకాముఖము సం. వి. అ. పుం. 1. అభినయహస్తవిశేషము. 2. వింటియందు బాణముకూర్చి లాగునప్పుడు పట్టెడు హస్త ముద్రావిశేషము. "చ. కమలముఖీ కటాక్ష కటకాముఖపాణి నఖోవకారిని భ్రమమణి ఘుంఘురింఘ అభిరామ రుమల్ గర మొప్ప." ఉ. హరి. ౧.౧౫౯. "ద యుతిగాఁ జావమందిక. యుకోఁ గటకాము. పాణి మీఁద పెల్లాలము నఖాంకులంగదిని. అమరుశము. కానఁగొలను అన్నమయ్య."

కటాక్షము. సం. వి. అ. పుం. కడగంటి చూపు. "అనిమిషరిపు మీఁదఁబొరికటాక్షంబొలయన్." నిర్వ. ౭.౬౦.

కతిపయము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) కొంత, కొన్ని; తెనుఁగున నిది సమాపదముగనే కానవచ్చుచున్నది. "చ. కతిపయతిథివతియ కాలంబునకు గర్భిణియై." భార. ఆది. 3.౧32.

కదంబకము. సం. వి. అ. పుం. సమూహము. 'భిక్షాకదంబకము.' ఇచ్చట భిక్షయొక్కటాకి; ప్రోగు అని యర్థము. విష్ణు. ౪.౧౬౭.

కద్రువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. నాగమాత. ఈ క్రింది తిక్కన ప్రయోగమున నిది 'కద్రువ' యను రూపమునన్నది గీ. "కద్రువయును నూఁటి చేరువవడనుండు." భార. అను. ౧.౧౯౧.

కనకదండము. సం. వి. అ. న. బంగారుదుడ్డు; సామ్రాజ్య చిహ్నము. సీ. కనకదండాంధోళి చామర ప్రముఖచ్ఛత్ర సామ్రాజ్య చిహ్నము తొప్పె. విక్రమ ౧.33.

కనకము. సం. వి. అ. న. ఉమ్మెత్తచెట్టు. "కనకాదివతివినుతగా త్రకంబు." కు. సం. ౪.౨౯.

కనకస్నానము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్ణాభిషేకము. "కనకస్నా నముచేసికొని పొగడంగఁజెల్లునే." శ్రీనాథుని చాటువు "బ్రహ్మ కనకస్నానంబుఁగావించెనాన్." చంద్రభా. ౧.౬౭. రాజ్యలక్ష్మీ పీఠికాక్రమునఁ గనకాభిషేక పట్టాభిషేక క్రమము చెప్పఁబడినది. రాజ్యవిదగ్ధోష్టికా నపాయామన్యైనదుపన్యము చూపినవారిఁ గనకాభి షేక పట్టాభిషేకమఁ గావించవలయునదియుఁ గనకాభిషేకమునఁగా దినారములు లంకములు మొదలగు బంగరు నాణెములను నభా మధ్యమున నున్నత పీఠముపై కూర్చున్న విద్వాంసునిపై జలము క్రుమ్మ రించునట్లు క్రుమ్మరించుటయనియు, నట్లు క్రుమ్మరించిన నాణెముల నా పట్టానకు పరాక్రమమునకు వచ్చిన విద్వాంసులకుఁ బదికరు లకుఁబంచిపెట్టవలయునని యుండుఁగలదు శృంగార శ్రీనాథము. ౧౯౯, పా.

కనిష్ఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పిన్నఁడు. "ఉ. లాదివరాంగ నల్ నరవలాకమనోహర విభ్రమంబులన్ జూచినయూరుడుత్త నుఁడు చూచినయామును మధ్యముండుబాలాదిన జూచియున్న కూనకనిష్ఠుఁడు." ఉ. హా. ౫౬ పుట.

కన్యావాది. సం. వి. న్. పుం. కన్యలనుదిచ్చి వివాహముచేసి సొమ్ము సంపాదించువాఁడు. "సలిలాత్మ వ్యవసాయవాదులును కన్యావాదులున్, మంత్రవాదులు." కు. సం. ౧౦.౯౬.

కపటుఁడు. సం. విశే. (అ. ఇ. అ.) కపటముగలవాఁడు. "క. వంచితుఁడగుఁగపటునకున్." అను. ౧౧౫.

కఫము సం. వి అ. పుం. శ్లేష్మము. తెమడ. "స్రోతోమార్గములు కఫముచేత నిరుద్ధంబులైన" భార ఆశ్వ. ౧.౧౭౫.

కమనీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మనోహరమైనది. సంస్కృతవిశేషణము తెనుఁగువిశేష్యముగావాడుక. "ద్వి...సుధా మయములైకమనీయంబులై వినూతనము." పండి ౨.౯౯. పా.

కమలయోని. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ. "ఉ. దానినెఱిఁగి కమలయోని యానిఁగరముల్." భార ఆర 3 ౨౭౧.

కయాధుజుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) ప్రహ్లాదుఁడు. "క. శుకభిక్షు వసిష్ఠకయాధుజరుక్మాంగద ఓక దాల్భ్యగలకు ..దలంతున్." చం. రా. ౧ ౧౦. హిరణ్యకశిపుని భార్యకయాధువు ఆమె కొడుకు ప్రహ్లాదుఁడు.

కరక. సం. వి. అ స్త్రీ. వడగల్లు, కరకము. ఘనా ఘనమునగర్భముక్త కరకలీలతె. వరాహ. ౬.౧౧౨.

కరగ్రహణము. సం. వి. అ. న. పాణిగ్రహణము; పెండ్లి. "కరగ్రహణంబొనరించె." విజ వి. ౧.౭౬.

కరజము. సం. వి. అ పుం. నఖము. గోరు; గోళ్లు. "విహంగు కరజ." (తెలుపు చూపిన గోళ్లు కలది) విష్ణు. ౪.౧౯౨

కరతలమాణిక్యము. సం. వి. అ. న. అరచేతిలో మాణిక్యము; అప్పుడే లభించునిచ్చునది. సీ. ...పాణిస్థితము సామునులరము, కర తల మాణిక్యవరికరంబు." ఉ. నా ౫.౧౦౨.

కరతలామలకము. సం. వి. అ. న. అరచేతిలోని యుసిరికాయ ఒకరు తెలుపనక్కఱలేకయే తనంతటనే స్పష్టముగా నున్నదాని కుపమానముగఁ జెప్పఁబడును. "అప్పుడందొరకుఁగరతలామలకము గాన్." భీమ. ౨.౧౯.

కరస్థలామలకము. కరతలామలకము. "కరస్థలామలక సన్ని కాశము." భార. శాంతి. ౧ ౧32.

కర్కంధు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. రేఁగు. "సీ. అర్కవరములు కర్కంధుఫలమూర్తంబునందూని నది తౌనమాడువారు." ఇచ్చట యతి కంధాదిగణములోనిది. వ. రా. ప్ర. ౫౬.

కర్కటీగర్భము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఎండ్రి గర్భము దాచ్చుట ఎండ్రికాయ గర్భముదాల్చుట ఆత్మనాశనమునకుఁగారణ మగును. ఏలనన, దానికి గర్భముభివృద్ధియైనపిమ్మట గర్భస్థ సంతా నము ఎండ్రి కడుపుబ్రద్దలు చేసికొని యీవలకు వచ్చును. ఇది యొక న్యాయము ఇట్టి, వృశ్చికగర్భ, అశ్వతరీగర్భ న్యాయములు. "ద్వి. దుర్భరంబైన యీ యర్భకువలన గర్భంబు కర్కటీగర్భం బగాతె." బస. ౧ 3౬౦. పం. "క. దుర్భర యగునిమ్కర్కటి గర్భంబు ధరించినట్లు గ్లాని." భార. విరా. ౧.3౨౨. భీష్మ. 3.౪౦౪.

కరాసి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చేతికత్తి. "కరములు దృఢవ్వకలందుట కరాసికలు మెరయ రౌద్రగతివని మేదోక్కటముచేసెఁబలుచె." కు. సం. ౧౯.౧౬౦.

కరిమకరము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగంతటి మొసలి. "కరిమకర నికరకర రాజుకటాక్షవాహోద్ధాత. భాస." అతి.

కర్ణాకర్ణి. సం. అవ్య. తెలుఁగున విశేష్యముగా, శ్రవణ పరంపర; ఒక చెవినుండి మఱియొక చెవికి అనునర్థమున నిది ప్రయుక్తము. కర్ణోపకర్ణి. (కర్ణ+ఉపకర్ణి.) కర్ణాపకర్ణి కర్ణాకర్ణి. అని రూపాంతరము. "కర్ణాకర్ణింగథలందుమున్న వినమే నానాప్రకారంబులన్." ఉ. హరి. ౫ ౨౯౬.

కర్ణీరథము. సం. వి. అ. పుం అఁ. యేనుఁగుమీఁద కట్టిన రథము. "కర్ణీరథమెక్కి కదలె కాఱుకమెనగన్." భాస్క. యు. ౨.౧౩౨

కర్మచండాలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. జన్మముచేఁగాక కార్యముచేత చండాలుఁడైనవాఁడు. "ఒంటిమికరువ్వంద యున్నాఁడు కర్మచండాలుఁడార వరించె మీ కొలుఁగ." పండి. ౧ ౧౨౯ పా

కర్మి. సం. వి. ఇ. పుం. కర్మములుగలవాఁడు. "క. కోపంబు పెరిగి కాంగన మూవగఁ మంగర్మి." అను. ౧౨౮.

కర్మువు సం. వి. న్. పుం. న. కర్మము; పని. "సర్వకర్ముకృలు దాలంగ దేవముని ముఖ్యులు." భార. ఆది. ౪.౨౪౯.

కలకేతివిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఇంద్ర జాలవిద్య. "ద్వి. కాయకంబులరంగఁ గలకేతవిద్య యాయయ్య మహిమ దాపతి విశ్వయించె." బస. ౫.౧౩౧ పా

కలకేతవేషము. సం. వి. అ న. ఇంద్ర జాలికునివేషము "ద్వి కలకేతవేషముం దలరంగఁ దాల్చి నలుపొక్క ధ్వాళగలకఁ." బస ౧.౧౩౦ పా.

కల్హారము = కహ్లారము. "క. విల్హాకిందు్రుఁ దనెరా లక్హ్లార ప్రియమధానికరములు." (యామినీ పూర్ణతిలకావిలాసము)

కళాప్రపూర్ణుఁడు. సం. వి. అ. పుం కళలయందుఁ బరిపూర్ణుఁడు "చ. .కార్యనిధిఁ జారుశరీరుఁ గళాప్రపూర్ణుఁ డ[illegible]నిధికన్యచేరి." (రాయలపై చాటువు) చా. వ. ౧౫౯ పా.

కళావంతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కళలయందారితేరినవాఁడు. "నరుమలు బకురులుఁ బరిహాసకులు కళావంతులుఁ గడునొక్క వంకఁజేరి." మొ. రా. బాల. ౪౫.

కవి. వి. ఇ. పుం. జలపక్షి. "మ. భవబంధంబులనగ్గలించి బుధ శబ్దప్రాభవ్యమై సద్గుణా స్ఫురమై దుష్కవి ప్రాత్సరోజవనముల్ ధరించుచున్ సత్కృతి. ...మదనాగంబుకుఁగోలె ప్రాలవలదా." ఉ. సం. ౧.౪౦. దుష్కవి = కొంగ. దుష్కవి = దుష్టమైన జలపక్షి.

కష్టపఱచు. సం. స. క్రి బాధించు; బాధపెట్టు. "మ. నిరతకోటి కష్టపఱుపన్ ధర్మంబునష్టంబుగాన్." నిర్వ. ౨.౭౬.

కా.

కాంతిముక్. సం. వి. చ్. ఇ. కాంతివిహరించునది. "మురారుడంచిత కాంతిమకరములు కరములు." భాస్క. యు. ౧౭౬.

కాంభోజి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. రాగవిశేషము. "కా. కాంభోజి మేరవించి కారవముధాపూరంబు తోరంబుగాన్." వసు. ౪.౫౨. "క. ..రాగంబులలో గాంభీర్యము గల రాగము కాంభోజియనుకంత వరపు కవిచౌడప్ప." కవిచౌ. క. ౨౩.

కాకతాలీయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) వి. అ. న. అకస్మాత్ సంభవము. ఒక న్యాయము. కాకి వ్రాలుట; పండు పడుట రెండు నొక్కమారు జరుగుట. "నట్టన సంగతి నక్కార్థసంతతంబునఁ గాకతాలీయముగ జనించు." పారి. ౫.౨౭౨.

కాకోలగ్రీవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విషముకంఠమందు గలవాఁడు; శివుఁడు. "కాకోలగ్రీవు కంఠకాళిమ యనఁగా." పాండు. ౪.౨౦.

కాననేక్షువులు. సం. వి. ఉ. పుం. బ. అడవి చెఱకులు. "సీ. కాననేక్షువుల మక్కమలైన మఱాక్కలు." హ. కథం. ౧.౯౮.

కామగృహము. సం. వి. అ. పుం. అడుగుజె. భార. అను. ౨ ౧౭౬.

కామదుఘ(ము). సం. వి. అ. స్త్రీ. కామధేనువు; "ఒరమొప్ప గురుభక్తి కామధుఘంబు." పండి. ౧.౩౧౫ పా.

కార్తికపూర్ణిమ = కార్తికశుద్ధ పౌర్ణిమ. "దీనినే జ్వాలాపూర్ణిమ యని యందురు. కార్తికవేళ ధీమతంకరుని నగర బంధస్తంభయుత దూపతి విమలబుద్ధి తొయ్యలియుఁ దానుచిత్తులతోరణంబు గలుప సంపాతి సంహారకారణంబు." కాశ. ౩.౨౪.

కార్యధార. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) కార్యముచేయు విధానము. "కార్యధార నాలుకాలివి." ఉ. సం. ౧౦.౧౭౦.

కార్ష్ణి. సం. వి. ఇ. పుం. కృష్ణుని యపత్యము. 1. మన్మథుఁడు. ప్రద్యుమ్నుఁడు. 2. శుకుఁడు. ఈ. స్త్రీ. శతావరి పిల్లిపీచర. "కార్ష్ణి బందుర కంఠ మన్మథ దిరహౌదక్షనహా." విరం. ౧.౯౭.

కాలగోచరుఁడు. సం. వి. అ పుం. మరణించినవాఁడు. "వ. జటాసురు కళేబరంబెత్తి ..ఊర్ధ్వరిశంబుగాసైచి వానింగాలగోచరుఁ జేసిన." భార. అర ౩.౩౯౭.

కాలక్షేపము. సం. వి. అ. పుం. కాలమును వెళ్లఁబుచ్చుట ప్రతి వాక్యంబులఁ గొంత కాలక్షేపంబు సేయుటకై. భార. అర. ౬.౧౬౭. "కాలక్షేపముంజేయుచున్." పార. ౨.౩.

కాలయాపన. సం. వి. అ. పుం. కాలవిలంబనము; జాగు. "కాలయాపన సేయఁగాఁ గాదు." నైష. ౪.౬౪.

కాల్యకరణీయము. సం. వి. అ. న. ప్రాతఃకాలమున చేయఁదగినపని. "మ. కాల్యకరణీయంబుల్ నిర్వర్తించి." రంగా. ౧.౫౮.

కావ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కవి "శ్రీపతి పండితుల్ శివుఁడె మీ కావ్యుఁ డా పండితయ్యగారనఁగ పండితులు." బస. ౨. "అది కావ్యుల కనాని గుంభనము." ఉద్భట ౧. అ. "కావ్యుఁడు శిశుపక్షమునను గావించిన." అప్ప. ౩. అ.

కావ్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కవి; కావ్యకర్త. కావ్యుండున్ మహిమాత్మహితయి. (లక్షణసారసంగ్రహము. ౧, అ.) గాథలు పెక్కడువారి కావ్యుఁడు మరుతి. (మరుతికరము.)

కాశి. సం. వి. ఇ. ఈ. వారాణసీక్షేత్రము. కాశిఅను ఇకారాంతపదమున్నది. (చూ. ఉణాది. ౪.౧౧౯.) "కాశివెడలించుచున్నాఁడు కాశగుఁడు." కాశి. ౨.౧౪౪.

కానూధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కుమారస్వామి. కానూ అనగా ఆయుధము. శక్తి. శక్తిధరుఁడు. "మ. కనియెకారణ మేము చెందిరొకొ యా కానూధరుండీమనుల్." పాండు. ౨ ౧౭౦.

కి.

కింకిరాతము. సం. వి. అ. పుం. అశోక వృక్షము. "ఇట్టి రుక్మము ధటాలికఁగుంకుమ కింకిరాత కోష్ఠంల శిఖబంధురాశనము వర్ణమువర్ణములక్ష్మి కోటికిన్" రక్తాశోకము రీతి నెఱ్ఱగానున్న బంగారు నాణెముల నిచ్చిరి అని యర్థము. ఉ. సం. ౧౧.౬౦.

కించిద్విలగ్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొంచెము నడుముగలది; సన్నని నడుము గలది, స్త్రీ. "క. కించిద్విలగ్నమిక్కిలి మంచిది నీ వ్రత్న." పాండు. ౧.౧౯౫. "ఉ. కించి దుపక్షపాతముఁ బరికించి" ధను. ౧.౬౫.

కింపచుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ.) లోభి; పిసినిగొట్టు. "కత్పురిఁగింపచగేహవాటికల్." పారి. ౫.౪౫.

కీ.

కీనాశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యముఁడు. "ఉ. కీర్తిపై శ్వేత మునీంద్రు... ..కీనాశుఁడు." హ. ౪. ౧౭.

కీర్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పొగడు; యశము. "సీ. ప్రతిపక్షభూత సంగతుఁడని హితుఁజూచె నరేశనను కీర్తిధరము దులిచె." పాండు. ౫.౬౯.

కు.

కుంచితుఁడు. సం. విణ. (అ. త్రి. బ.) వంగువాఁడు. "క. వంచితునకుఁ గపటునకుం గుంచితునకు." అను. ౧౧౫.

కుండలించు. సం. స. క్రి. 1. చుట్టు చుట్టు, పరివేషమువలెను సర్పమార్గమండలముల విధాన్యందు కుండలించు. నైష. ౧.౫౬. 2. వలయాకారముగునట్లు వంచు. "గీ. కోదండముఁ జాపముగాని కుండలించె." ఉ. రా. ౯.౧౨౪.

కుండలీంద్రుఁడు. సం. విణ. (అ. అ. అ) ఆదిశేషుఁడు. "మహిభరమున్ వాగమునానమందు వృలయింపం గుండలీంద్రుండు దక్షరాశీయక్షితి మూలమైనను, శ్రీనాథుండు ప్రోచెన్." వసు. ౧౯.

కుంజరాశనము. సం. వి. అ. పుం అశ్వత్థము; రావి. "కుంజ రాశనతరుకుంజరాంతరమున రమియించునో [illegible] వృక్షారాక్షుండు." హ. శ. వి. ౨ ౨౭౯.

కుంతీసుతమధ్యముఁడు. సం. విణ. అ. పుం. అర్జునుఁడు. "వచ్చెంగుంతీసుతమధ్యముఁడు సమరస్థ మాధిరామాకృతిన్." భార. విరా. ౪. "నకులసహదేవులు మాద్రిపుత్రులైనను, కుంతి చిన్నతనమునుండి పెంచుటచే కుంతిపుత్రులైరి."

కుంభవర్షము. సం. వి. అ. న. కుండలతో గుమ్మరించినట్లు వర్షము. "కుంభవర్షములయ్యె కుంభినియందు." పల్నా. ౧ ౯౯. సం. (గ్రా.)

కుక్కుటాండము. సం. వి. అ. న. కోడిగ్రుడ్డు. "కుక్కుటాండ సమమైన [illegible] అంతరిక్షమంటారులు పట్టుకొందురు చెవన్ [illegible] నేర్పునన్." రత్న. ౩౬.

కుక్షింభరుఁడు సం. విణ. అ. పుం. కుక్షింభరి. పొట్టదనమాత్రపూరకుఁడు; [illegible] గలవాఁడు. గాని కుంచి యర్థమునకు నిది ప్రయుక్తమైనది. "త్రైలోక్య కుక్షింభరున్ భజియింపరాదె." భీమ ౪.౧౦౦. మూఁడులోకములు కుక్షిలో ధరించువాని అని యర్థము.

కుచేలము. సం. వి. అ. న. [illegible] వస్త్రమైనది; [illegible]. "శ్లో. [illegible] దరిద్ర [illegible] చేలే, [illegible] చేలే [illegible] చేలే." (తెనాలిరామలింగము.)

కుట్టాకము. సం. విణ. (అ. ఈ. అ.) ఛేదించునది. "కుటిలా రాతి [illegible] కుట్టాకధాటి [illegible]." నైష ౧.౨౨.

కుటిల. సం. వి. అ. స్త్రీ. [illegible]; వంకరదైనది; వక్ర స్వభావముగలది. "కుటిలవు నీవు [illegible]." పారి. ప్ర. ౫.౨౧౩.

కుడుంగము. సం. వి. అ. పుం. న. కుడుంగము; పొదరిల్లు. "క. ... ధాటీవటపాధాంవి [illegible] కుడుంగ క్రీడా." కాశీ. ౨.౧౬౬.

కుత్సించు. సం. అ. క్రి. రోఁతపడు. "క. అంతకుఁ గుత్సించుచు." నారి. ౧.౧౭౦. "సీ. కుత్సించుకొండ [illegible]." కాశీ. ౪.౧౯. నైష. ౭.౧౩౩.

కుదరము. సం. వి. అ. పుం. [illegible]. "సీ. శత్రురాజాధి రాజ [illegible] కుదరంబులు [illegible]." ధను. ౧.౨౫.

కుప్యత్. సం. క్రి. కోపగించుచున్న. "శా. కుప్యద్రా [illegible]." భాస్క. యు. ౨ ౧౬౧.

కుమార్గము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) అపమార్గము; చెడు మార్గము. "క. మార్గకుమార్గము; [illegible]." కు. సం. ౧.౨౯. "కుమార్గవిధులం గ్రీడింపఁబోకుండు." హ. శ. ౫౬.

కుముదము. సం. వి. అ. పుం. తెల్లకలువ; కలువ. కుముదము = కు. కుత్సితముదము; సంతోషము లేకపోవుట; దుఃఖము. "తే. తెరలివరచక్రములు పొదివిరిసి వలన దనుజవాహినిలోఁ గుముదములు పెరుఁగఁ [illegible] మురరాతిశోకుడరి." కు. సం ౧.౨ ౭౫. దనుజవాహినిలో కుముదములు, నదిలో ఉత్పలములు. [illegible] దుఃఖములు పెరిగినవి.

కులదీపకుఁడు సం. విణ. (అ. వి. అ.) కులమును ప్రకాశింపఁజేయువాఁడు; "ధృతియుతుఁడై దిలీపకులదీపుఁడు." భార. అర. ౩.౭౯. "కులదీపకుఁడు సింహాస్యుఁడు" దశకు. ౯.౯౫.

కులనగము. సం. వి. అ. పుం. కులపర్వతము. "క్రమముగ [illegible] కులనగంబులు దిక్కులవోలెనుండె." కు. సం. ౯ ౧౫౫. కులాద్రులు; ౨.౩. కులగిరులు. ౭ ౧౧౦.

కులము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) వంశము. కులములరాజు; గోత్రములయందలి; హిమవంతుఁడు. కు. సం. ౭.౧౩౯. పర్వత వంశములకు రాజు.

కులపతి. సం. వి. ఇ. పుం. మునికులమునకు ప్రధానమైనవాఁడు. పదివేల శిష్యులకన్న వస్త్రములిచ్చి వేదధ్యయనము చేయించు వాఁడు. "సీ. నైమిశారణ్య పుణ్యక్షేత్రమున కులపతి శౌనకుం డను పరమమౌని." భార. ఆది. ౧.౨౭.

కులపాలిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. తల్లిదండ్రులచే నిచ్చి పెండ్లిచేయఁబడిన స్త్రీ. "నిజకులపాలికా [illegible]." కు. సం. ౨.౯ ౫.౯౪.

కులబ్రాహ్మణుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వంశక్రమముగా వచ్చిన పురోహితుఁడు. "సీ. [illegible] కులబ్రాహ్మణు [illegible]." భార. ఆది. ౧.౯.

కులభ్రష్టులు. సం. వి. అ. పుం. కులము చెడినవారు. "ద్వి. ఇలకులభ్రష్టులయిండ్ల యుంగిళ్లు కులహీనులింగిళ్లుఁ గూడంగఁ దిని." పర. ౭.౧౭౨, సం.

కులవిద్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. వంశక్రమాగతమగు విద్య "క. వెలవిద్య లెన్నియైనను కులవిద్యకు సాటిరావు కువ్వలచెన్నా." (కువ్వలచెన్న శతకము.)

కులవిప్రుఁడు. సం. వి. అ. క. వంశక్రమముగా వచ్చిన పురోహితుఁడు. "క. పతిహితుఁగుల విప్రోత్తముఁ డతురుపధాముద్ధుఁ గార్యసంపద . . . రాయబారిగాఁ బంపఁదగున్." కు. సం. ౧౦ ౧౨౩.

కులహీనులు. సం. వి అ. పుం. బ. కులము తక్కువవారు. "ద్వి. కన్నులఁగానరుగా కంటిలోన నెన్నంగఁ గులహీనులెట్లున్న వారు." పండి. ౧.౧౨౬, పా.

కులిశమంత్రము. సం. వి. అ. న. వజ్రాయుధమంత్రము. "వ. కులిశమంత్రము తన్నగొంతింగి వాఁడనో" కు. ౫.౧౩.

కుశలుఁడు. సం. విశే. (వ. లి. వ.) కుశలి. కుశలముగలవాఁడు. "మ. కుశలున్ శ్రీకృష్ణు సేవించెదన్." చారు చంద్రోదయము. ౧ అ.

కుశాగ్రీయము. సం. విశే. (అ అ. అ.) కుశాగ్రమువంటిది వాఁడియైనది (బుద్ధిము.) "వయోవృద్ధుల్ కుశాగ్రీయబుద్ధులు." భార. ఆది ౭.౩౫.

కుసుమాపచయము. సం. వి అ న. పువ్వులు కోయుటఁ సంగ్రహించుట. "క. శ్రీతిలకుసుమాపచయకేళిశ్వరుఁడై." విక్ర. ౪.౭౩.

కూ.

కూటపాలకము. సం. వి. అ. పుం. ఏనుఁగులకు వచ్చెడి యొక విధమగు జ్వరము. "వ. కరటిదనుజకుంభకూట "కూటపాలక" జ్వరకేసరపోతంబును." పార. ౭ ౧౮౭.

కూర్చ. సం. విశే. (అ. అ. అ) పెరిగిన గడ్డము మీసము. "కూర్చ గాతిగింపఁగానివచ్చి." అము. ౬.౭౧.

కూలంకష. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఏరు. అ. పుం. ము. సముద్రము. "లంకేశారి పదాంకితంబులు ఝురాలంకారకూలంకషల్." ద్వా. ౨ ౧౯. ఇచట ఏరు అని అర్థము.

కూలముద్రుజము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఒడ్డును భేదించునది. "మ. నాముది కూలముద్రుజంబై అలినిల్చె." పాండు. ౨.౭౦. "క. పాముర్దదళితబరధల పామజహాయకూలముద్రుజవ్రత." పారి. ౧.౨౭.

కృ.

కృకవాకువు. సం. వి. ఉ. పుం. కోడి. "కృకవాకుల్ మొలచెన్ గృహహాపతీద్రిభంగిన్ ధుగ్నకంఠధ్వనిన్." మను. ౩.౫౫.

కృతలక్షణుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గుణములచేత ప్రసిద్ధిఁ జెందినవాఁడు. "ఉ. ...... ఇటుల్ కృతలక్షణుఁడై చెలంగఁగా దాక్షిణలక్షణుండనఁగ వచ్చునొకో యల ధర్మనందనున్." విజ. వి. ౩.౨౩.

కృత్తము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఛేదింపఁబడినది. "ఉ. ... రిత్త తొండములన్ కృత్తములైయుసెం." వాసి. ౨ ౧౭౫.

కృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ప్రబంధము; కావ్యము; గ్రంథము. "పద్దులు చెరుకుఁ బిసుకు చందముబిలిబిలి కృతుల్ కృతుల." పండి. ౧.౫ పా.

కృష్ణవర్త్మ. సం. వి. న. పుం. అగ్ని. "కృష్ణవర్త్మాభిముఖతఁ దక్కించిరేని కృష్ణవర్త్మాభిముఖతఁ దప్పించగలరె." రాధా. ౩, అ.

క్లృ.

క్లృప్తము. సం విశే. (అ. అ. అ.) రచితమైనది; నిర్మితమైనది; కూర్పఁబడినది "చెలువొందంగను తూర్పుచెన్నఁగఁగా బిందూరి క్లృప్తవృత్తులలాటుంబు." భాస్క. యు. ౧౬౬. "భాషాక్లృప్త ప్రశమవిశ్వేశియవద." రాఘ. ౧.౭.

క్లృప్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. కల్పనము, ఏర్పాటు "కృతవిద్య ధన మెల్ల క్లృప్తిచేసి." భార. సభా. ౧.౧౨.

కే.

కేతనము. సం వి. అ. న. భూమి; స్థానము. "నగరకేతనాలంకృత కేతన." కు. సం. ౧౨ ౫౪.

కేతు(వు). సం. వి. ఉ. పుం. జెండా. ప్రథమావిధ్ధి ప్రత్యయ లోపము. "గురుభక్తి దుఃఖదవరఘామకేతు గురుభక్తి కర్మపాగరబడ బాగ్ని." పండి ౧ ౩౧౯ పా.

కేదారకంకణము—**కేదారకటుకముద్రితపాణి.** "కేదార కంకణముతోడ."

కేదారకటుక. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒక జాతికటుకరోహిణి. (ముద్రితపాణి), ఇది యోగులుధరించునది; దీనిధరించుటవలన చాల మహత్తు గలుగును. "సీ. కరపాల కేదారకటుక ముద్రిత పాణి." మను. చ. ౧.౫౯.

కో.

కోవిదత. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నైపుణ్యము; పాండిత్యము. ఖడ్గకోవిదత. శశాం. ౨.౪౦.

కోష్ఠసీమ. సం. వి. అ. పుం. సిద్ధుల నివాసస్థానము "సీ. సిద్ధా దులకు కోష్ఠసీమలు వరించి." విక్ర. ౨.౩౬.

కౌ.

కౌళికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కులాచార తంత్రము ననుస రించినవాఁడు; శ్రీ విద్యాతంత్రజాయజ్ఞుఁడు. "వ. చక్ర యాగము నెరవర్తువందురిది కౌళిక లీలుత పేర్మివింతయే." కు. సం. ౯.౧౩౦.

కౌశికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1. విశ్వామిత్రుఁడు: ప్రసిద్ధము. 2. ఇంద్రుఁడు. "నాటి సగ్గలమొరులెందులేరు. విమకౌశిక; నిర్భువ విక్రముంబుగన్. మన్నపుఁ డింద్రునితోఁ జెప్పకూట." కు. సం. ౪.౪౪; ౧౧.౯౨. కౌశికుండై రావణారూఢుఁడై. ప్రద్యు. ౩.౬౭.

క్రు.

క్రుధ్యత్. సం. శత్రు. కోపపడుచున్న "శా. క్రుధ్యత్స్థానక ముక్తకాండము." భాస్క. యు. ౧౨౫౨.

క్రో.

క్రోధి. సం. వి. ఇ. పుం. కోపము గలవాఁడు. "క. ...గర్వి ధర్గార్వుడ క్రోధి నిందవాతలము." అను. ౭౭.

క్ష.

క్షణభంగురము. సం. విణ. (అ. అ. అ.) క్షుటిలో నశించు నది. "క. క్షణభంగురములు కాంతలకొల్లల్." కళా. 3.౬౦.

క్షణించుచు. సం. స. క్రి. (భోజనమునకు రమ్మని ప్రార్థించు) "వ. అయ్యా! నీ వతిథివి. మాయింటం గృత భోజనుఁడవై పొమ్మని క్షణియించిన." భార. ఆది. ౧.౯౯. చూ. క్షణం బిచ్చిన.

క్షమించు=క్షమియించు. సం. స. క్రి మన్నించు, క్రిటి వాదములు క్షమింపు. ఉ. రా. ౨ ౨౫.

క్షమియించు. సం స క్రి. 1. మన్నించు. "క. కరుణం క్షమియింపుము నెఱినెవ్వరి కాఁగఁగకుని నీ చరితంబుల్." భా. అర ౧3౨౭. 2. సహించుచేయు, అరయ "క. అం యానిమిత్తజంబను సలుగను క్షమియించి శాంతుఁడగు పురుషుఁడు." భార. ఆది ౭ ౧౪3.

క్షయించు. సం. అ. క్రి. క్షీణించు. "భిన్నభాండగతంబైన క్షీరంబు చందంబున క్షయించు." భాగ. ౪.౪3౨.

క్షరియించు. సం. అ. క్రి. నశించు. స్రవించు; కాఱు, పుట్టుక. క్షరమంత్రు దానివలనను క్షరియించిన తత్త్వములను. భార. శాం. ౬ ౬.

క్ష్మా.

క్ష్మా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. 1. నేల; 2. (గణిత) ఒకటియను సంఖ్య. నారికేదంపుబొండలము లిష్టాఁబ్రిక్ష్మ." చంద్రి. ౨.౧౦3.

క్ష్మాపాత్రుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాజు. "క. ఓపికనో వాక్యాయవ్యాపారములందు గురుదయాక్షరసధారాపాత్రుఁడు గాఁడేనీ క్ష్మాపాత్రుఁడు భక్తుఁడేఁగుమార్గ సమారా." అను. ౫౧

క్షి.

క్షిప్రము. సం క్రి విణ. అ. స శీఘ్రము; విణ వడిగలది "ద్వి. క్షిప్రంబ తానును శివ్యవర్గంబు సుప్రభాతమున సుత్పుక మేలుకాంచి" వంచి. ౧ ౨౬ ౧ పా.

క్షీ.

క్షీబల్. సం. శత్రు. మదించిన; మత్తిల్లిన. "అగ్నేయ కా క్షీబదయా మయమ్మైన యరాదా." రంగా. ౨ ౨౭. ఇచట భూర్తిగా నిండిన అను నర్థములో ప్రయుక్తమైనది.

క్షీబము. సం విణ. (అ. అ. అ.) మత్తిల్లినవాఁడు. "మధుపాన క్షీబకాయాతమా జాత వరజన యుతంబై" పాండు 3.౯౦.

క్షీరకంఠము. సం. వి. అ. పుం. పాలిక. "క్షీరకంఠంబులని బ్రహ్మవారుడము." పాండు. 3.౧౯3.

క్షీరగ్రాహి. సం వి. న. పుం. ఇంత్ర నీలమణి భేదము "క్షీరగ్రాహియనంబడు నారత్నో త్తమము." రత్న. ౬౭.

క్షీరోదకంబుపట్టు. వి. వస్త్ర విశేషము. ద్వి కాదిగడయ మును రోమంబు పట్టును. బస. 3.౪౫; ౫౪ పం

క్షీరోదన్యాయము. సం. వి. అ. పుం. పాలలోను నీరు కలిసి నట్లుండుట. "క అరాజర్షి వదంపడి క్షీరోదన్యాయమున విచిత్ర గతిన్ గలసి." పాండు ౫.౯౯.

క్షు.

క్షుత్తు. 1. సం. వి. ద. స్త్రీ. రాదిచేయు. 2. ధ. స్త్రీ. బుభుక్ష, ఆఁకలి. 3. శ. స్త్రీ. తమ్ము. ౨.వ యర్థము. "ఆఁకలి. ఇంచుక యైన క్షుత్తుకలుయింతక." పాలూక్య మాహాత్మ్యము. ౧.౧౭౪. (మల్లంపల్లి. ఇచ్చిన ది).

క్షే.

క్షేమకారి. సం. విణ (న. ౦. న.) క్షేమము కలిగించు వాఁడు. వి. న. పుం. గరుత్మంతుఁడు. భా. అని. ౪.3౬ అ క్షేమకారి దీర్చె. ఈ యర్థము. సంస్కృత నిఘంటువులలో గానరాదు.

క్షేమతండులములు. క్రొత్త కట్టిన బియ్యము. "ఎవటి పోఁకలుగాగ నేర్చినంది. చింత తనపుకోఁ నీ మగండులములు." అను ౪ ౧౧౧.

క్షో.

క్షోణిజము. సం. వి అ. పుం. వృక్షము; చెట్టు. "ము. ... కుధిక తో... నము కేరిరిన్." దశకు. ౯.౧౭.

క్షోభము. సం వి. అ. పుం. కలఁత, అలజడి. "చిత్తక్షోభము." దశా. ౯ 3౫.

క్షౌ.

క్షౌమము. సం. విణ (అ. అ. అ.) పట్టు వస్త్రము, వస్త్రము బట్ట. "శా. దికల్ మక్షౌమంబులుగా ధరింపుచు." మల్లి. ౫౫.

ఖ.

ఖ. సం వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు; న. ఆకాశము; ముక్కు. (గణిత) 'ఆకాశము' అను నర్థమున నన్ను గల్గిన యర్థముల వర్ణ ప్రయోగములేదు. "ఉ. ఖంబునకడి కథన్ క్రుతి ముఖంబునకదినడి." రుక్మి. ౫ ౬౦

ఖండ. సం. వి. అ పుం. వేదములో నాకభాగము. "శా. గర్వా ధాసఖాండం బఠించిన మేఁదంగుల పారికల్ తమకు పాపంబులే పాత్రంబులోఁ దిసఁబెట్టన్." పాణిగృహీత.

ఖండించు. సం. స. క్రి. రెండు భాగములు గాజేయు; అట్టిది యని నిష్కర్షగా చెప్పు; "అప్పుపుచ్చురాదు ఖండించియాడ గాదు." పారంగ. ౨.౨౫౫. "క. పాండిత్యమున్న విబుధా ఖండలురై శిష్యులకు దగంటాశంబుల్ ఖండించి చెప్పరాదో దండుగ కవనము చెప్పెదరె పారక్షల్" (చాటుప. తి. వె)

ఖడ్గము. సం. వి. అ. పుం. 1. కత్తి; 2. ఒకానొక మృగము. "ఖడ్గవ్యాఘ్రముమిక్షంచు గాంచ." పావ.

ఖడ్గాఖడ్గి. సం. అవ్య తెలుఁగున విశేష్యము. ఒండొరులు కత్తు లతోఁ జేయు యుద్ధము. "బాకాని ఖడ్గాఖడ్గికాలా." రామా. ౫.౭౬, పా.

ఖతలము. సం. వి. అ. న. ఆకాశము. భార. స్త్రీ. ౧.3౨.

ఖరదండము. సం. వి. అ. న. జలపుష్పము; కమలము; అయు ధము; ఖరనాళము. "ధీరఖరదండి రత్నరుచి ... సరోజమును బోలె యుప్పె శిఖావాసము సంగకసంగ మున్నతిన్." వి. సం.

౧౧.౧౯౬. సంగరము పరముగా, ఆయుధములు, పరోపరము పరముగా అంతృప్తములు అని అర్థము.

ఖలీనకము. సం. వి. అ. పుం. న. ఖలీనము. కుత్తునోటి కళ్లెము. అభ్రదాబద్ధ ఖలీనికాశ్వరయాత్మ. పారి. ౪ ౭౨.

ఖల్వాటము. సం. వి. అ. న. బట్టతల "గ్రాలెడు బూదిగడ్డమున ఖల్వాటకంబున." విష్ణు. పు. ౨.౧౩౫.

ఖే.

ఖేవిహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఆకాశవిహారి. "యక్షసిద్ధ సాధ్యఖేవిహార." భీమ. ౩.౨౦౨.

గ.

గండభేరుండము. సం. వి. అ. పుం. రెండు తలలు మూఁడు కన్నులుగల పక్షివిశేషము. (ఇది సంస్కృతనిఘంటువులలో కానరాదు. తెలుగు కవులు ... సింహారివధ శార్దూలగండ భేరుండ భల్లూక. అని సమాసమున వాడిరి). "దిక్కు రెండునోళ్లను గుడ్డు కన్నులు పక్షి నిండుమీఁద గండభేరుండంబునకును." పండి. ౧.౨౦౨, పా.

గండమృగము. సం. వి. అ. పుం. ఖడ్గమృగము. ఉత. ౩, ఆ. ౨.౧౭, పం.

గంధర్వనగరము. సం. వి. అ. న. ఆకాశమున నగరాకారముగా గోచరించు మేఘచిత్రములకు గంధర్వనగరములు అని పేరు. "ఆ. ఘనపటిల్లతిలు గంధర్వనగరంబు అభ్రవంతులట్ల యస్థిరంబులై విశీర్ణశాలలగు శరీరముల విశ్వసించువారు వెరుగులనఘు." వాని. ౧ ౧౧౦. "గంధర్వపురవర్ణ ఉరితః" అనియుఁ నిఘంటు.

గగననిమ్నగ. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఆకాశనది. "రజనినాథకుల పావన గగననిమ్నగ నొప్పెన్." భార. అర. ౪.౪౨.

గజస్నానము. సం. వి. అ. న. ఏనుగు నీటిలో నెంతసేపు మునిగినను పైకిరాగానే దుమ్ముచల్లుకొనును, కావున నీటిలో మునుగుట వ్యర్థము. వ్యర్థము; నిష్ఫలము అను అర్థమున నిది వాడఁబడును. "ద్వి. భూనిభూతి స్నానహీనుండునేను స్నానంబులవి గజస్నానంబులగుట." పండి. ౧.౬౪, పా.

గర్వి. సం. విశే. (న. ఇ. న.) గర్వము గలవాఁడు. "క. దర్పితకీర్తి గర్వికి భర్గార్పణ." అను. ౯౯.

గర్వించు. సం. అ. క్రి. గర్వపడు. "గర్వించి పలికెదు నీ గర్వము." భార. ఆది. ౭.౨౨౩, పరాశ. ౧౧.౬౨.

గళగ్రాహి. సం. విశే. (న. ఈ. న.) 1. గొంతుక పట్టుకొనువాఁడు; శత్రువు. 2. ఎదుటవారి గళధ్వనిని మరల కూయునది. (కోయిల.) 3. వెంటనే గ్రహించువాఁడు. 2-వ యర్థము "ప్రాణంబులాయకాడ్పుల్ కళియంకాఁడు వీకముయ్యేగళగ్రాహి." వి. పు. ౨ ౧౨౨.

గహనము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) విపినము; దుష్ప్రవేశము, పొందరానిది; చొరరానిది. "సీ. గగనఘంటా పథక్రమణశీలుఁ కంత గగనమయ్యెలతాంగి కానుతదల." నిమ. ౩.౯౯. ఎంత పొందరానిదయ్యెను అని భావము.

గా.

గాండివి=గాండీవి. సం. వి. ఇ. పుం. అర్జునుఁడు. భార. అశ్వ. ౪.౧౫౫.

గాంగేయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గంగాపుత్రుఁడు. 1. భీష్ముఁడు 2. కుమారస్వామి. "గాంగేయుఁడు తారకాసురుఁడు కేరములేకని చేతిరీమనన్." హరి. పూ. ౭.౧౪౩, కు. సం. ౧౨.౧౪౪.

గు.

గుంఫనము. సం. వి. అ. న. కూర్పుట; తెనుఁగున 'గుంభనము' అనియు వాడుక "గుంభనములు ప్రతిసగుంభనములుఁ." కవి. ౬.౨౩. "గంధుజటాలుని వాగుంఫుల వార్తలాఁదలఁకు తల..." మల్లా ౧ ౭. "వాగ్గుంఫన మొప్పనిమ్ము మదిఁగోరి నటించెద నమ్మభారతి!" (చాటువు.)

గుణి. సం. విశే. (న. ఇ. న.) గుణము గలవాఁడు; "క. అతిశాంతతఁ గోపముఁబరిమార్చు భక్తిగుణిక." అను. ౧౨౯.

గురులు. సం. వి. అ. పుం. బ. కలిదంద్రుబు. "చ. ... మదురు లిత్తైలఁ గల్లఁగాంచి." భాస్క. అయో. ౩౧౯.

గుహ్యము. సం. వి. అ. న. రహస్యవిషయము. "చ. సమ్మతంబుగన్ అయపడి గుహ్యముల్ బయలు పఱ్చుచు." కు. సం. ౯.౧౪౬.

గూ.

గూఢపాత్తు. సం. వి. త. పుం. కాసరాసికాళ్లు గలది; పాము. "సీ. కూలితో, గూఢపాత్తులితో మాత్రపాలితో సారంగపాళితోడ." చాటు. మ. పు. ౧౦౧.

గృ.

గృహి. సం. వి. న. పుం. గృహస్థుఁడు; ఇంటివాఁడు. "కడఁగి యతియైన గృహియైన కావియైన." వాని. ౫.౨౫౧.

గో.

గో. సం. వి. కిరణము. "చ. కువలయ బాంధవుఁడు హిమగో నిరావృతుఁడై." కు. సం. ౧ ౧౨౬. హిమగో=మంచు కిరణములు నిరావృతుఁడు=సమూహముచే కూడినవాఁడు.

గోధూమఘరట్టుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బిరుదవాచకము. (తిరుగలిలో గోధుమలు విరిచినట్లు శత్రువులను నురుమాడువాఁడు.) "ద. రితవితాన గోధూమ ఘరట్టుఁ డుతుకీర్తివేడు సద్గురుమూర్తి." పండి. ౧.౪౪౫.

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు. "శశివార్జునకృతి గోపతి నూచి మెచ్చి." (గోపతి, ఇంద్రుఁడు.) భార. ఆది. ౮.౩౧౯.

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. స్వర్గాధిపతి ఇంద్రుఁడు. "క. గోపతి వీకానుగంటె గోపతివైరీ!" కు. సం. ౧౧.౯౦. గోపతి; ఇంద్రునికి. వైరి, శత్రువైనవాఁడా! అని తారకాసురుని సంబోధనము.

గోపతి. సం. వి. ఇ. పుం. శివుఁడు. "క. గోపతి కారుణ్యంబున." "క. గోపతి యెదురన్." కు. సం. ౧౧.౯౦. అను. ౧౯.

గోప్తృఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) రక్షించువాఁడు; దాఁచువాఁడు. "గోరికలర గుణ్ణా గోప్తుఁడు." శ. పీ. త్ర. అ.

గోమిని(నీ). సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లక్ష్మి; గోమిని యను పేరుగల స్త్రీ. "స్త్రీ. మేల్మిని గోమిని మెలఁగివైయమరివినఁ భామిని యకరుణ వెదరకుండ." వి. సం. ౩ ౧౨౯. "గోమిని య బరఁగిన యా భామిని యుల్లాలిఁకేని." విశ. ౧౦ ౧౨౯.

గోమేధము. సం. వి. అ. పుం. యజ్ఞ విశేషము. గోమేధ నదనంబు; గోమేధయజ్ఞము చేసిన ఫలము. కు. సం. ౨ ౯౩.

గోవిందద్వాదశి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పుష్య నక్షత్రముతోఁ గూడిన ఫాల్గునశుద్ధద్వాదశి. "క. గోవిందద్వాదశి నాఁ డావిర్భవించిన గంగలోన్ పావనముగ నారాయణ దేవ మహారాజ ... నవభోజా." (కవిరాజ చాటువులు.)

గోహరి. సం. వి. ఇ. పుం. పరాక్రమము. "సీ. హరి కోపమున గోహరికి కోటలని దుర్వార గర్వోద్ధత వీరభటులు." జై. భా. ౬ ౧౫౪.

గోస్తని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ద్రాక్ష. "ఉ. ...మనోహర దోగ్ధని గోస్తనీ ఫలము ... గోస్తనీ ఫలము; ద్రాక్షపండు." (అల్లసాని పెద్దన మూలిక) నైష. ౯ ౯౫.

గ్ర.

గ్రసించు=గ్రసియించు. సం. స. క్రి. 1 మ్రింగు. 2. కబళించు. 1. "నగుచు గ్రసించెదవ్ పరిజనంబులతో నవలీల మోహము." ప్రబోధ ౫ ౧౦౯. 2 "మనంబు గ్రసియించు మనంబు." భార శాం. ౬ ౯౯.

గ్రహచారము. సం. వి. అ. న గ్రహములయొక్క తిరుగుడు; ఒకానొక యవస్థ. "చేతకుఁ దెచ్చి చెద్దియును ... గ్రహచారము దురిద్రచారమా!" చాటు. మ. ౧ ౨౦౨.

గ్రా.

గ్రామటికా. సం. వి. అ. స్త్రీ. కుగ్రామము; గ్రామశబ్దము మీఁద అల్పార్థమున "టికచ్" ప్రత్యయము. "వరమూఁదలకూట ... గ్రామ టికాటికా శిఖరంబుల." నైష. ౯ ౧౫౩.

గ్రామము. సం. వి. అ. పుం. 1. సమూహము. "శా. ... యక్షగ్రామవాస్తవ్యులన్." గంధర్వులు.- యక్షుల సమూహముతో నివసించువారు. పారి. ౨.౯౨. గ్రామము 2. ఊరు "గ్రామోవాస్తికుకస్సియా." "క. ...గ్రామోవాస్తికుకస్సిక యనిన ... య." అను. ౧౭౪.

గ్రామసింహము. సం. ఽ. అ. పుం. కుక్క; శ్వానము. "క. దూరము వనిగలుగలిఁజను సూకరయుల్లిల్లు ... కూరడుసిగ్గుసమజనులఁ జేరదు చిత్తంబు గ్రామసింహముపోలిక్." వాసి. ౧ ౯౯. గ్రామమునకు సింహము వంటిది. "గ్రామసింహ ... గ్రామసింహాన్." భాగ. తృతీయస్కంధము వ్యాఖ్యలో గ్రామసింహాన్ శ్వానః అనికలదు. రాహ్వాః గ్రామ సింహమువాదశృత్య. చంద్ర వి. అని శ్లేషలో నీ పదముకలదు.

గ్రామదేవత. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఊరిని రక్షించుశక్తి. గ్రామదేవత పోలమ్మ కాళికమ్మ. మించు. ౧.౯.

గ్రామ్యధర్మము. సం. వి. అ. పుం. మైథునము రతి. "గ్రామ్య ధర్మ ముఖము ... నల్పము." సభర. ౩.౨౫౧.

గ్రామసూకరము. సం. వి. అ. పుం. ఊరఁబంది. "ద్వి. శరి వైరితోఁ దలక్కుటుకాల్పనలిమి ... గ్రామసూకరములు నరియు." ఐకపు. ౭.౧౯౧.

గ్రీ.

గ్రీవాదఘ్నము. సం. వి. (అ. అ. అ.) మెడ్తబంటి. వాసి. ౭.౨౩.

గ్లా.

గ్లాని. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. రోగాదులచే గలుగు అలపు; శ్రమ; బడలిక. "శా. .. ఆనందంబును జెందునప్పుడును రోగాపాయ దుఃఖాతుర గ్లానిఁబొంది తరించునప్పుడును." కవ్. ౯.

గ్లౌ.

గ్లౌ. సం. వి. ఔ. పుం. చంద్రుఁడు. "కంఠేకాల కిరీట ... గారుదిమమశిర జలధుర్లక." కాశీ ౬.౧.౨౪. 'మనహార పుండ్రక గ్లౌబింబ." క.౨౩౯. గాదిములార్త పేంకటనగాధ్యక్ష ... ర్గవిజనోక్తవని

ఘ.

ఘంటాపథము. సం. వి అ పుం 1. పదిబారలు వెడల్పుగల బాట; రాజమార్గము. "శ్లో. దశధన్వంతరో రాజమార్గో ఘంటాపథ స్మృతః-కౌటిల్యుఁడు." (వా.ద.) "గీ. తరుణి నీయానఘంటా పథంబుమాకు." నైష. ౨ ౪౯. 2. మల్లినాథకృతమగు కాళిదాసు కావ్యవ్యాఖ్య.

ఘటయోని. సం. వి. ఇ. పుం. కుండయందుపుట్టినవాఁడు, అగస్త్యుఁడు. "శా. పురికిషులుగనుఁగొన మంటరమగు ఘటయోని నమయఁద్రాగిన రత్నాకరము ... రత్నాకరములు." కు సం. ౭ ౧౧౪.

ఘటిల్లు. సం. స. క్రి. సమకూరు. "చ. భోజనమిడిమెందు ... ఘటిల్లునెలఁ ... కిరాఁటి పెట్టువానికిన్" పాండు. ౨.౯౬.

ఘట్టము సం. ఽ. అ న. స్థానము; పరిస్థితి. "ఆ. ఎట్టిఘట్టము ... నెట్టియాపదలను." భార. ఆది. ౪.౯౩.

ఘనంపఱుచు. సం. స. క్రి గొప్పచేయు, స్థిరపఱచు. "చ. ... పత్రయుధుండు ఘనంపఱచి." కు. సం. ౪ ౪౭.

ఘనీభవించు. సం. అ క్రి గడ్డకట్టు; (శైత్యమునుగూర్చి) "ద్వి. కరుడుగట్టినమహాకారంబు ... ఘనీభవించిన ... ౧.౪, పా." ౧ ౧౫౩, పా. "ఉ. ... ఘనీభవించెనో."

ఘనాత్యయము. సం. వి అ. పుం. శరత్కాలము. "ఉ. ఘనా త్యయకాలమందు ... ." అము. ౪.

ఘస్మరుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) తిండిపోతు. "సీ. ... ఘస్మరుఁడు ... ." పారి. ౫.౪౯.

ఘ్రాణము. సం. వి. అ. న. ముక్కు. "శా ... ఘ్రాణముఁ గూడుకొని ... ఘ్రాణద్వారమున ... ." వాసి. ౨.౧౦౦ "ఘ్రాణంబుఁ ... ." కాశీ. ౬.౪౧.

ఘీంకారము. సం. వి. అ. న. ఏనుఁగు చేయుధ్వని. "ఉ. ... ఘీం కారము ... ." ప్ర. ర. ౪౯౦.

ఘీంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఏనుఁగులుచేయు ఘీంకారధ్వని "క. ఘీంకృతియుతమై, ..." రామా. ౬.౨.౨౬.

ఘు.

ఘుసృణజలము. సం. వి. అ. న. కాశ్మీరనీరము; "జంబుద నీరము ఘుసృణజలములాడి." కు. సం. ౯.౪౭.

ఘోషవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వీణ; పార్వతివీణ. "ముద్దురు వృత్త సంగతిందొరగిలెఘోషవతి నీవసున్." కు. సం. ౬.౨౪.

చ.

చంద్రకితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నెమలిపురికన్నులవంటి జాడకలది. "చ. చంద్రకిగసిద్ధపరిత్తట మార్గసీమలన్." పారి. ౨౧౦౨.

చంద్రగోళి. సం. వి. అ. స్త్రీ. వెన్నెల. "సీ. ప్రకసప్రసాదంబు భక్తవరేణ్యదుర్గతి ఘోరనోదిత చంద్రగోళియవఁగ." పాండు. ౪.౨౮.

చంద్రాలోకము. సం. వి. అ. పుం. 1. వెన్నెల. "అనందం బునవర్ధరాత్రమున చంద్రాలోకముల్ ..గాయఁగా." భీమ ౨ ౬౧.2. ఒకఅలంకారగ్రంథముపేరు. (జయదేవకవికృతము).

చంపువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. గద్యపద్యమయకావ్యము. "క. కావించుచురున్న చంపుకావ్యము." విష్ణు పు. ౧.౨౬. చంపూ శబ్దము ఉదంతమనుటకు నిదర్శనము "నా రచనమునందు చంపు రచనంబుఁద్రిరంబుగఁజేయుచాల్పరన్." చం. ౮. ౧.౧౪

చంబూకావ్యము = **చంపూకావ్యము.** "శా. చంబూ కావ్యము చేసెదన్ బుధజనశ్లాఘనిరాఘాటతన్." జై భా.౧.౧౦౦.

చక్రయాగము. సం. వి. అ. న. (మధుపానగోష్ఠి) మందు లార్చుటము. "చ. ...భూసురోఘమూగము విధి సోమపానమునిగాని యానుడు. రెండుఁజక్ర యాగమునెడ వస్తువందురిది కాళికులేమర పేర్మిబంతయే." కు. సం. ౯ ౧౩౦.

చతురుపధాశుద్ధుఁడు. సం. విశే. అ. పుం. కామరహితుఁడు. "శ. పతిహితుడులవి ప్రోక్షితుఁ జతురుపధాశుద్ధుఁగార్యసంవేది." కు. సం. ౧౦.౧౨౩. "చ. చతురుపధావిధానసయపాంద్రుల చంద్రులు కాంతిసంపదన్." పాండు. ౧.౮౨.

చతుర్ధరి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శా. ధారాపాపూర కృపాణబాణపటలీ ధారాహతిం దద్పుకు ర్ధరి శోణితపాతిశ్రద్రవన వీతిప్రీతులైతన్నుఁ జెన్నారు." ఉ. హరి. ౬.౪౨. "చతుర్ధారి. నిపేత" అని ముద్రితపాఠములు.

చతుర్విధకవిత. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నాలుగు విధములైన తెలుఁగు కవిత్వము. "శ. ...ఆశుపుమధురము చిత్రము విస్తరము నా చతుర్విధకవితల్." ప్రబంధ. అవ.

చరమధాతువు. సం. వి. ఉ. పుం. వీర్యము. "ఉ. చరమ ధాతుప్రనిర్గతముయ్యగ్రప్పుడున్." నావి. ౨.౯౨. "చరమ ధాతువు జైలనిర్ఘమువోలె." వరాహ. ౧౧ ౮౧.

ఛా.

ఛాంద్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నెల. "మ. నటదీశానజటావిటంపి తలనన్నాకావగాలోయము తృటితైపర్వకనంగఁజాంద్రితనరెన్ అస్త్రాత్రకాఘుంబునన్ పటుతారావటలంబు పొల్పునఁగఁదత్పారోలవ త్రితిమిర్పటమైచిందితి ఫలంబొలంగొనసఁగాఁ గప్పుచ్ఛోక్రొంతలటల్." మహాలక్ష్మి పరిణయము. ౪.౯౩.

చి.

చించా. సం. వి. అ. స్త్రీ. చింత; చింతచెట్టు. "చించావృక్షంబు జాడుచిగ్గజరూపా." దాక్ష. 3 ౧౪3.

చిక్రోడము. సం. వి. అ. పుం. ఉడుత; (వై. వి.) "సీ. చిక్రోడదంష్ట్రలు చెక్కుమగంధియసంటివండ్లును." పాండు. ౧.౧౧౮.

చిత్రకవిత్వము. సం. వి. అ. న. చతుర్విధ కవితలలో నొకటి; బంధకవిత్వాదిరచన. "చ. చిత్ర విస్తర మధురాశులీల కవితల్ చిర యింపఁగనేర్చు." శశా. ౨.౪౮.

చే.

చేతోజాగీతములు. సం. వి. అ. న. మన్మథగేయములు; శృంగార పదములు "క. చేతోజాగీతములు పాడుక్రియన్." పాంచా. ౧ ౧౦.

చై.

చైత్యము. సం. వి. అ. పుం. ఆయతనము; యజ్ఞశాల; బౌద్ధాలయము; బౌద్ధశాల. రత్నవిచిత్రవితత చైత్యములు. భార. సభా. ౧.౯.

ఛ.

ఛందము = **చందస్సు.** (సం. వి. స్. న.) పద్యలక్షణము చెప్పెడి శాస్త్రము. "క. నెఱయంగానీ ఛందము తెలఁగలఁగిన..." కవిజ. ౧.౧౦.

ఛత్రమహీరుహము. సం. వి. అ. న. ఛత్రమువలె ఆకులు గల చెట్టు. "మ. సరసచ్ఛత్రమహీరుహావళి." కు. సం. 3 ౧౬.

ఛాందసము. సం. వి. అ. న. వేదజడత్వము; లోకజ్ఞానములేమి. "వ. అనుకంపాతిశయమునఁ దచ్ఛాందసంబునకు మంతస్థితము చేసి." ఆము. ౪ ౧౪౭. "శా. జాలెండాయిటువంటి ఛాందసము వెన్నైనసంగలాభ్రు." దశా. 3.౬౬.

ఛాందసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వేదజడుఁడు; లోకజ్ఞానములేని వాఁడు. 1. "ఛాందసులము వేదజడులము క్రతుచండాలురము." పండి. ౧.౧౪౮ పా. 2. "ఉ. పారిథిఛాందసుండు బడిపోగడు చక్రయుగంబు." పాండు. ౧.౧౧౪. 3. "అ. చదువుకొనుచుఁ దిరుగు ఛాందసుల్ మీరలు." చంద్ర. వి. 3.౪౭.

ఛాయ. సం. వి. అ. స్త్రీ. పోలిక; కాంతి. "సీ. శివభృచ్ఛాయ." నైష. ౨. "మ. నటదీశానశిరస్తటత్రుటితతచ్ఛాయ." వసు. ౪.౧౦.

జ.

జంతువు. సం. వి. ఉ. పుం. మృగపక్ష్యాది. బ. జంతువులు; జంతుపులు. "మ. మర్త్యులనేలం బరియించుచోఁబడములం ద్రొక్కించి బడుచెక్కు జంతులు. హింసావిధిగాదనంగవశమేదో వచ్చి యాటింపుము." భార. అర. ౪.౪౭.

జన్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యుద్ధము. "శా. రణత్తమత్ప యతమిప్రారూప జన్యాంగణ ప్రాగ్జ్యోతీశ యశశృంగ." పారి. ౪.౯౨ జన్యాంగణము; యుద్ధాంగణము.

జనత. సం. వి. అ. స్త్రీ. జనసమూహము. "క. వనితాజనతాభ్యుదయము." పారి. ౧.3౨.

జనాంతికపదము. సం. వి. అ. న. అంతఃపురము. "సీ. గీ. సకలవాహినులకు జనాంతికపదంబు." పాండు. 3.౧౪౨.

జలము. సం విశే. అ. న. ఉదకము. జలములోఁగలుపు=నీటఁ గలుపు; గంగలోఁగలుపు. "ద్వి. కుంభమెల్లఁగొనిపోయి జలములో గలిపె." ౧౪౩ పా. (భ్రష్టము చేయు అని భావము.)

జలలిపి. సం. వి. ఇ. న. నీటిమీఁది వ్రాఁత; అస్పష్టమైనది. "క. జలధిపతి జలపరాక్రమములు జలలిపులను నొనర్చిన చెలువు జలంబులు ద్రావించిన నీయుత్సవ విక్రమ మగ్ర తరము శక్రుధ్వంసీ." ఉ. నా. ౫.3౬.

జలసూత్రము. సం. వి. అ. న. ఒకపాత్రలోనుండి మఱియొక పాత్రలోనికి నీరుపడుటకై రెండుకొనలను గొట్టములుకట్టి ఆ పాత్రలలో ఉంచినదారము. "సింగారబుగ్గ చెంతకడకన్, జలసూత్రములున్నట్లుగా." చంద్రా. ౬.౨౯. జలసూత్రం బులు ప్రా(క్). వసు. ౧.౧3౯.

జలాక్షరము. సం. వి. అ. న. నీటిమీఁద వ్రాయు నక్షరము వంటిది; కొంచెకాలమే యుండునది. "చెలిమిశిలాక్షరమెవ్వడు నలుకజలాక్షరము మఱనులకు వారలకున్." కేయూర. 3.౨౯.

జాంపత్యము. సం. వి. అ. న. దాంపత్యము. "మ. శైవల్యార్ద్ర దానామృతాళవరత్నంబు తుషారశైలతనయా జాంపత్యసంపన్న పావనగార్హస్థ్యము." కాశీ. 3.౨౨౨.

జాగరిత. సం. విశే. (ఋ ప్రీ ఋ.) జాగరూకత. "క. ఉవచ్చు వెల్ల ముఖములు భావింపఁగ జాగరితనెపాత్రులకు." అను. ౨ ౨౭

జాతరము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) జఠరసంబంధమైనది. వి. అ. పుం. జఠరాగ్నిదోషము. "[illegible] విలిచిల్లు బుడుపులు పొసుడై విలిచిల్లు జాతరంబు." రత్న. ౪౯.

జాగ్రత్. సం. శత్రు. 1. మేలుకొనియుండునది. 2. అప్రమత్తము. 3. పరాకులేనిది. 4. ప్రకాశమానము; ప్రకాశించుచున్నది. (ఇది జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలు మున్నగుచోట్ల శబ్దాది విషయములు తెలియుచుండు నొక యవస్థ అను నర్థమున సమానపూర్వకముగాఁ గనఁబడుచున్నది. శ. ర. మున అవస్థా శబ్దము క్రింద 'జాగ్రత్తు' అని వ్యస్తముగాఁగలదు. కాని ప్రయోగము మృగ్యము.) అని సూ. ని కాని యీక్రింది ప్రయోగము కనబడుచున్నది. జాగ్రత్తు (సం. శత్రు.) "జ్ఞానమునిదియ స్వప్న జాగ్రత్తునాఁబడు. వాసి. ౨ ౨23.

జి.

జితకాశి. సం. విశే. (న. నీ. న.) జయమున విలసిల్లువాఁడు. "జితకాశులు ధరణిపతులు శిశుపాలాదుల్." భార. ఆది. 3.౫౫.

జీవంజీవ(క)ము. సం. వి. అ. పుం. చకోరము. "క. ఆ వైద్యు లట్టిజీవం జీవకమునుదెచ్చి." కళ. న. 3.౧౯౯.

జీవించు. సం. అ. క్రి. బ్రదుకు; "పరస్పర సంశ్రయమున జీవింతురు మనుజాలు." భార. ఆది. ౬.౧౯౨.

జ్ఞా.

జ్ఞాఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) తెలిసినవాఁడు. మరంగజ్ఞుఁడు. గజ్ఞుఁడు, గజ్ఝుఁడు, జ్ఞుఁడు, జ్ఞాఁడు. దాన్. ౨.

జ్యా.

జ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. నేల. "సకల జ్యాభాగ." పారి. 3౫౦. సకలజ్యా=(సమస్తభూములు.)

జ్యాచక్రము. సం. వి. అ. న. భూచక్రము; భూమి. "శా. దోర్దండద్వయసాధ సర్వజ్యాచక్ర." పారి. ౪.౯౨.

జ్యైష్ఠ్యము. సం వి. అ పుం జ్యేష్ఠమూనము. "సీ. జ్యైష్ఠ్యమూనమున నుప్పొంగుచుఁడై." పద్మ. ౧౧ ౪౭.

జ్యోత్స్నిక. సం వి. ఈ. స్త్రీ. వెన్నెల. "చంద్రజ్యోత్స్నిక." పాండు ౪ ౯౬.

జ్యోతి. సం. వి. న. న. అగ్ని. "శా జ్యోతిరూపము దివ్యలింగము" ఉద్భా. ౨.౧౫౨.

ఝ.

ఝంకరణము ఝంకారము. "ఉ. ఝంకరణంబు నల్పమరు సైన్యంబుల్ట" రామా. ౬, అ ౧౦౭ పుం.

ఝషలాంఛన. సం వి. అ. స్త్రీ. మీనలోచన; స్త్రీ. "ఉ అఝష లాంఛనల్ పలుకవచ్చును." పారిం. ౪.౨౫.

త.

తంత్రము. సం. వి. అ. న. సైన్యము. "ఉ. మంత్రసమేతమై మంత్రులభృత్యులన్ బుధసమాజము వైద్యులవారి జాతులన్ తంత్రము రాజ్యచిహ్నముల ద్రవ్యసమూహము నిచ్చెఁబెంపు తోన్." విరా. ౯.౧౦౦. "ద్వి. దండనాయకులును తంత్రంబు లేకు దండనాయకులును తంత్రంబుగాఁగ" "ద్వి. మంత్రులును దానును మహిమతి నమ్మఁదంత్రంబునకు జీవితము పెట్టు నెడను." బస. 3 ౪౭ పా.

తరణికాంతము. సం. వి. అ. న. సూర్యకాంతశిల. "చ. తరణి మకాంతభిత్తిమయ కల్పగృహాంతర వాంసమాలికా స్ఫురదయవల్లి తయమోళయ కట్టలకోమలస్థలి వరమునరిరసంగ వరభాగ్యల పాదనఖాళదేశమున్ జలముఁగలిగ్రు నీర్లు నిఱుపేదలఁ జెదరెను యోదలీ." (చాటుత్స.)

తలతంత్రము. సం. వి. అ. న. (క. తరతంత్ర.) మార్గమున నువద్రవములులేకుండ చూచుటకై యుద్ధమునకు ముందునడచెడి సైన్యము. ఎంగోలు. "ఉ. ధారలపట్టఁబంపు తలతంత్రముదానడి సంఘు." కు. సం. ౧౧.౫.

తత్త్వాద్యక్షు. సం. వి. పాటిలేనిది. "శా. తత్త్వాద్యక్షత్వభవభ్రమా వనిధి." పాండు. ౧ ౭౯. పాంతో. 3.౧౧౫.

తనుధర్మము. సం. వి. అ. పుం. దేహధర్మమైన మలమూత్ర విసర్జనము. "క. చనయుఁశివద్రోహులయెడ తనుధర్మముసెదఁ(దక్కు)." అను. ౧౨౯.

తపము. తపస్సు. తెనుగున తత్సమశబ్దము అకారాంతముగాఁ బ్రయుక్తము. "సీ. దనుజఘోరతపోగ్రతకుఁ దలఁకినమాడి." నృసి. ౨.౨౧. (తపు+ఉగ్ర.త.).

తపముపడు. సం. స. క్రి. తపస్సుచేయు. "అడవి లోన తప మువడఁతోడునుమనింత జలధిశయనుతెండుఁగఁ జెదిశ్రు." కు. సం. ౬.౧౬.

తనుయాత్ర. సం. వి. అ. స్త్రీ. శరీరయాత్ర. ఇదటయాత్ర శబ్దము భోజనగమనాదికము మొదలైన వర్తనమునకు.పేరు. "క.

తనుయాత్రకుఁగాధీశనముఁగొనుఁ బూర్ణముగా ..." భార. శాం. ౫ ౩౨౧, "గీ. పారితనుయాత్రఁదంతుల జరపుచుండు." ఆము. ౫.౧౯.

తరు(వు). సం. వి. ఉ. పు. చెట్టు. తరు - ప్రథమావిభక్తిలోపము. "అత్తరువై నొక గృధ్రము తుండమునన్." ప. వి. ౨.౨౧౦.

తా.

తార్క్ష్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. గరుడుఁడు. "గీ. ఓయదూద్వహా వేగతార్క్ష్యునిఁదలంపు." రం. ఉపా. ౪.౩.

తార్కాణముసేయు. సం. స. క్రి. నిశ్చయమునిడాపు; రుజువు చేయు. "క. జ్ఞానస్వరూపుఁడీశ్వరుఁ డేనికరిక్షణమటట్టి యుకోవి రుసకుల జ్ఞానము దొరకొనదనితార్కాణించి యొలసేయరదైవతు లహా." శివ. పా. ౪౭.

తావకీనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నీ సంబంధమైనది; నది తావకము "క. తావకీనధర్మిల్లములో." పారి. ౧.౬౭.

తామసి. సం. వి ఈ. స్త్రీ. తమోగుణము కలవాఁడు. (ఉప.) "తామసితామసిగా పోల్చునే తామసి—తామసము కలవాఁడు తా—తాను—మసి—యూడిదయుగుని." (నరుస్వలు).

తి.

తిలతండులన్యాయము. నువ్వులు బియ్యము రెండుకలిసిన నడుదు నడుమనల్లగాను, తెల్లగాను నుండును. రెండు వస్తువులు కలిసినను, స్వరూపములు వ్యక్తమగుట. "ఉ. వేసవిపాటపాట నరవెండ్రుకతోఁదిలతండు లాన్వయ ప్రకటియింతు." కాశి. ౭.౧౫౯, "గీ. పుడమితిలతండుల న్యాయమున వెలుంగ." మనుచ. ౨.౭.

తీర్థము. సం. వి. అ. పు. న. పవిత్రస్థలము. "చ. నిలుచుపథంబు నత్పథము విక్రమము త్రొక్కనచోట్లు తీర్థముల్." అను. ౨౧౯.

తీర్థమాడు=తీర్థములాడు, తీర్థములలో స్నానముచేయు. "మ. తీర్థంబాడథారలు తప్పులమున్నల్పము." నవ. ౪. ౨౩.

తీర్థములాడు=తీర్థమాడు. "శా. దుఃఖంబాలగోదావరీతాటిం దీర్థములాడిరాంచిరి జగద్వంద్యుల్...భీమనాయకుఁద్రిలోకాల్లాద సంధాయకున్." భీమ. ౪.౧౫౮.

తు.

తుండీరము. సం. వి. అ. న. బింబఫలము; దొండపండు. "క. మానితముగుడురమను నానినతుండీరఫలమొ." ప. సం. ౩.౬౨.

తుందపరిమృజుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) బొజ్జనిమురుకొనువాఁడు. "క. తుందపరిమృజశ్రపాయుసకున్." పారి. ౧.౨౯.

తుందిలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) పెద్దబొజ్జవాఁడు; పెద్దకడుపువాఁడు. "క. మందమతియు జడాత్మకుండు తుందిలుఁడును రాక్షసీతనుఁడు." జై. భా. ౧.౧౨౦.

తుల్యదృశుఁడు. సం. వి. ల్. పుం. సమదృష్టికలవాఁడు. "మురారి భాగ్యవాసనాశయము తుల్యదృశులు తమ శిష్యులి భావింతు రెండున్." పాండు. ౨.౧౭౫.

తుఖ్ఖారము. సం. వి. అ. పుం. అశ్వము; గుఱ్ఱము. ఇది తుఖ్ఖార దేశమున జనించినది; తుఖ్ఖారదేశము భారత వర్షమునకు వాయవ్యమున నున్నది. "దిశలపట్టిమోత్తర పశ్చిమాద్రిజస్థ్రాధురలో, పాంచ, మద్రా. బృహత్సంహిత. "పైపైఁదుఖ్ఖారధట్టా" నై. ౫.౧౫౫. "గీ. అల్లదాధీశవేనుత్తమాధిసాధ...పైన్యవాజిర దుఖ్ఖారతథరపుటాంధ." కాశి. ౧ ౩౪. తుఖ్ఖార ప్రతిరుద్ధవి భూభువన వరశ. ౫.౨౪౩.

తృ.

తృట్కాముఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దాహముత్రాగు కోరికగలవాఁడు. "ఉ. తృట్కాముఁడువచ్చి దప్పియడుగండగు మాత్రముగ్రోలు." వి. పు. ౬౩. ౧౪.

తృణజ్యోతి. సం. వి. ప్. న. జ్యోతిష్మతి; మానేరుతీగ. "సీ. పరమాపదిత్రాధామురంబుగాని దుస్తృణజ్యోతి విద్యుతము గాదు." ప. సం. ౭ ౧౨౭.

తృణప్రాయము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) గడ్డిపోఁచతో సమానమైనది; అల్పమైనది. "శ్రీ దేవిసందనురూపవిత్రముఁ చింతించంగనీధిక్తిన జ్ఞాతాత్ముండగు పుణ్యమూర్తికిఁ దృణప్రాయంబు." స. ౪. ౨౧.

త్యా.

త్యాగధ్వజము. సం. వి. అ. న. దానధర్మములు చేయుదురని పైకి తెలియుటకుంచువారి చిహ్నము; కేంటా. "సీ. సమున్నత త్యాగధ్వజంబులలోడను సందిల్లి వీరధ్వజములు వ్రాలె." ప. సం. ౧౧.౫౧.

త్ర.

త్రస్తము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) భీతము; భయపడినది: చెదరినది. "త్రస్తైణంబు పతద్వలీముఖము." చంద్రభా. ౨.౩౪.

త్రి.

త్రితలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మనోబుద్ధ్యహంకారములను జయించినవాఁడు. "చ. విరక్తచిత్తుఁడై త్రితలుని ..గురుఁజేరిమ్రొక్కి." వాసి. ౫.౧౧౧.

త్రిలోకతంత్రము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) మూఁడులోకముల వ్యాపారములు. "అతఁడు త్రిలోకతంత్రము నిరంతరమై తననిర్వహించుచున్." భార. అర. ౫.౧౬౯.

త్రై.

త్రైపురుషము. సం. విశే. (అ. ఇ. అ.) ముగ్గురు పురుషుల స్వరూపము. "చ. త్రైపురుషము దానమ్మైవగతి." ప. సం. ౯.౭౧.

త్రైలోక్యము. సం. వి. అ. న. త్రిలోకముల సమాహారము. "శ్రీత్రైలోక్యమునందుగల్గడు." (ఉ. హరి.) అప్ప. ౨.౩౧౯.

త్రైవర్ణికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మొదటి మూఁడు వర్ణములలోనివాఁడు. "సీ. సంధియాలస్యమునిచ్చి నతికొర్చి త్రైవర్ణికుల సరిఁ దిరుగని కోమటీఁడు." హంస. ౫.౧౨౦.

త్రైవిష్టపము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) స్వర్గసంబంధమైనది; త్రివిష్టపసంబంధమైనది. "త్రైవిష్టపస్త్రీలయూథం." ౧ ౪౫.

త్వ.

త్వంకారము. సం. వి. అ. పుం. మైత్ర్యాదివశముగా నుప యోగించు త్వమ్ శబ్దము. "త్వంకారోక్తులతోడ." శి. వెం. పద్య ములు.

త్వాదృశుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) నీవంటివాఁడు; నీతో సమానుఁడు. "ఉ. త్వాదృశులందు సందరము చాలుచు వెల్వడఁజేయు." పాండు ౪.౫౭

ద.

దంతధావనము. సం. వి. అ. న. పలుదోముట. "క. తెలసిన మేలుకొని యమునావిహారి దంతధావనవిధిజ్ఞుండై తొల్లిటిచాక్షము సదా నోచేతుండును వలచునొనరింపంగన్." చారుచర్య 3, "క ప్రియరుచ్యము కఫవైత్య క్షయకారి మనఃప్రసన్నకారణము శ్రుతి ద్వయవాడి శుద్ధికరమును నయనహితము దంతధావనము మనుజాళికిన్." చారుచర్య ౬.

దంతము. సం. వి. అ. పుం. పల్లు; పెద్దపల్లు. "గీ. తడికితోను పలయు దంతములను. చారుచర్య. ౪. శా దంతంబుల్ పడ నవ్వుచే తనువునందారూఢి యున్నవ్వులే." కాశీ. ౬. ౧౧౬.

దంధనము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) శాశ్వతముగానిది. "గీ. స్వల్ప లబ్ధపదార్థంబు చందమునను తలఁచిచూచిన నటిదంధనముధనము (నిగమాంత సమగ్రాగ్రపారాయనము)." "ఉ. దంధన్నలు . బ్రాహ్మణార్థమా తెలుగునాఁడు దాసుశ్రీరామకవి"

దంపతి. సం. వి. ఇ. పుం. దంపతులు; ఆలుమగలు. 1. గీ దంపతికి దృక్కులకులు. కాశీ. ౪.౧౬౯. 2. క. అర్ధంపతి ద్వాపరమున. దేవీ. భా. ౧.౭౫. పారి. ౨౪౨, పా.

దంష్ట్రము=దంష్ట్ర. "ఉ. వె. ధరణిమదములేని కరులనబోతె దంష్ట్రములులేని పన్నగములుపోలె." స నీ స. ౧.౫౦.

దక్షత. సం. వి. అ. న. ఇంటిలో పెద్ద దిక్కు. "ఉ. దక్షతలేని యింటికి పదార్థము వెళ్లుక రోటనుండినే లక్ష్మలువచ్చెనని." అప్ప. 3 ౧౪౯.

దక్షిణ. సం. వి. అ. స్త్రీ. యజ్ఞాదులలో ఋత్విజులు లోనగువారి కిచ్చెడు ధనము. "విప్రభోజనముల్ యథాన్యాయ దక్షిణ లున్." పారి. పూ. ౭.౧౫౨.

[illegible]

కుంభికుంభవి దారుణదారుణకృపాణ దక్షిణహస్తా." భార. అర. ౨.౧.

దక్షుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) సమర్థుఁడు. "ద. తనరఁ క్రియాతి దక్షుఁడగు దక్షుఁడు." కు. సం. ౨.౯౨ "దక్షుం డెవ్వఁడిల రామభూరత కథల్ బోధింప భాషాకృతిన్." రాఘవ. ౧౧౦.

దయాదాక్షిణ్యములు. సం. విశే. అ. పుం. కనికరము; కొదా క్షిణ్యము. "తల్లింబంపిన దుండగీని దయాదాక్షిణ్యముల్ గలుగు." దం. రా. 3.౧౪౨. (ఇది తెనుఁగునసే కలదు.)

దర్పణ(త్). సం. శత్రు. ప్రతిబింబింపఁజేయఁబడిన; "దర్ప దర్పం దవోధికనరాజుదర్పణ బిద్వజయనగర ధత్రుబింబాబింబా కరుఁడు." పారి. ౧.౧౨.

[…]ి. సం. వి. ఇ. ఈ. స్త్రీ. త్రిడ్డు. "నిర్మితదర్విగాక." భాగ.

దశమి. సం. వి. న్. పుం. తొంబదియేండ్ల వృద్ధుడు. "శే. అత్ర సంగమువన్న ర్తమూరరించి వేదనిచ్చేయతలయు నాలిభుఁడుదశమి యాఁకటికిన్నోర్వలేఁడు బ్రాహ్మణవరేణ్య." కాశీ. ౭.౧౬౮. ఒక్కదశమిదవెక్క. బంచు. ౪ ౧౦.

దా.

దాసి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. పనికత్తె. కవికృతులు పురుషులకు నీ పదము నుపయోగించిరి. "దివ్య చెన్నాకశాళిదాసియు శివుచేత గొన్నయామయ్యడు కన్నులలోన పరముడసిను దాసినని పలుకుట." కు. సం. ౭.౧౩౪.

డి.

డిండీరము=డిండీరము. ఫేనము; నురుగు. "శా. డిండీరా యిత కీర్తిబిధ్ర మధరశ్రీమండలాఖండలా." శై. భా. ౪.౧౨౭.

దిగ్వాసుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) దిక్కులు వస్త్రముగా గల వాఁడు; దిగంబరుఁడు. "శా. దిగ్వాసుండురుపింఛలాంఛిత శిఖోదీర్ణుండు" పాండు ౨.౪౭.

దిక్కూలంధరము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దిక్కులను ధరించి నది. "బంధురమదాంధ దిక్కూలంకర గళగండమండల ప్రద లితపువ్వంధయనిభనీలిమ" ద్వా. ౫.౫౯.

దినదినగండము. సం. వి. అ. న. ప్రతిదినమువచ్చెడి గండము, దినదినగండము; దీర్ఘాయుశ్శు. రాజశే. 3.౧౯.

దిశ్యకరుఁడు. సం. వి. అ పుం. సూర్యుఁడు. దిశ్యకరప్రభావ ప్రబోధ. 3.౯౪.

దు.

దురపస్తంభము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) "వు. ఇంద్రు డొసర్చినట్టి దురపస్తంభంబుగాకిమి." పారిభా. ౭.౧౭౨.

దురితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ) "క. యుతిపోఁకడు విను వారిదు రితరహితులఁజేసియిచ్చు భూర్తినిచ్చాన్." దుర్ । ఇత పారి. భా. ౯.౨౩౬, పా.

దుర్మాని. సం. విశే. న్. పుం. మరియాదలేనివాఁడు. భార. ద్రోణ. ౪.౨౪౯.

దుష్పథము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చెడుమార్గము. "ఉ. కాదు విప్రయాదుష్పథప్రవృత్తికిని మనముఖాంబ్రముల్." నైష. ౮. ౨౯.

దుర్మేధ. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) దుష్టమైన మేధస్సు. "శా. దుర్మేధందాఁటగ వచ్చునేమతనిధా మిశో గ్రాంధాబుత ద్రోధో ల్లోల." భాగ. ౭.

దుర్గుణి. సం. విశే. (ఇ.) దుష్టబుద్ధిగలవాఁడు. "క. ...దుర్గుణికిఁ గిరి." అను. ౯౯.

దుర్లోక్యము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) చూచుటకు వీలులేనిది. భాగ. ౧౦.౯.౯౭.

దుర్వ్యసని. సం. విశే. (ఇ.) చెడువ్యసనములు గలవాఁడు. "క. కుంచితునకు దుర్వ్యసనికిఁ గుటిలాత్మునకున్." అను. ౧౧౫.

దుస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కష్టములోనున్నవాఁడు; నిలుకడ లేనివాఁడు. భార. శల్య. ౨.౩౯౯.

దుఃఖపడు. సం. స. క్రి. దుఃఖించు. "క. ప్రత్యహమును చెడ దుఃఖపడవలెనన్న." అను. ౧౦౨.

దుఃఖల్లు = ద్వంభువు. "ఉ. నన్నుఁజూసి దుఃఖల్లుమనున్నదో నటటీకెన్." పాణి. ౨.౧౪౩.

దుష్పూరుషుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దుష్టుఁడగు పురుషుఁడు. జై. భా. ౬.

దృ.

దృంభువు. సం. వి. ఊ. పుం. సర్పము; పాము. "శా. నటత్ దృంభూమండలజూటకోటర ..నవేందుకందళ సుధాలంకార వాగ్వైభవన్" జై. భా. ౧.౧౦.

దృష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చూపు; బ. వ. దృష్టు. "స్నేహమ్ములు చెడిదృష్టు నిలిపిరయ్యుగ్రవతిపయిన." భార. అది. ౫.౧౦౬. ఇ. సం. బసవ.

దే.

దేహయాత్ర = తనుయాత్ర. "సీ. తత్కాల దేహయాత్రా మాత్రమునఁగాక నమకూర్చునది ధాన్యసంగ్రహంబు దేహయాత్ర." కాశీ. ౭.౧౨౦, పార. ౪.౧౫.

దై.

దైవికము. దైవికము. సం. విశ. (అ. అ. అ.) దేవతలకు సంబంధించినది. "క. అవిలఁదిమాసుమంబున దైవికపుజారతిసమదగినననన్." నర. వి. ౩.౨౫౨.

ద్వి.

ద్విజన్మకుమారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ్రాహ్మణబాలుఁడు. దశ. ౫.౭౨.

ద్విసంధా. సం. విశ. (అ. అ. అ.) రెండుమాటలు చెప్పగనె గ్రహించుశక్తి. విక్ర. ౧.౨౦.

ద్వై.

ద్వైతీయీకము. సం. విశ. (అ. ఈ. అ.) రెండవది "లక్షణ విరాజత్కాదశ్యసర్గ క్రియాద్వైతీయీకనురోజసూతి." నిరం. ౧.౫౭. (ద్వితీయ, తృతీయ, అను తియాంతములకు స్వార్థమున ఈకల్ ప్రత్యయము వికల్పముగానగును – ద్వితీయ ఏవద్వైతీయీకః తృతీయ ఏవతార్తీయీకః).

దో.

దోషాటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాత్రిచరించువాఁడు; రాక్షసుఁడు. "దోషాటుఁడు దొంగయంగున రయంబునవచ్చి." నవీర. ౪.౨౬.

ద్రవిడబాల. సం. వి. అ. స్త్రీ. అరవదేశపు బాల; స్త్రీ. విక్ర. ౭.౧౧౬.

ధ.

ధట్ట. సం. వి. అ. న. సమూహము. "పైపైఁ దుష్కారధట్టాప్రఖర." వైజ. ౫.౧౫౫.

ధరియింపు. ధరియించు; తొడుగు. "సీ. అద్భుతాం[illegible]బులను పైఁడిఁజేసిన తొడవులు ధరియిం[illegible]." వరాహ. ౧౦.౧౧౯.

ధర్మకాహాళపట్టించు = ధర్మదారపట్టించు; యుద్ధవిరామసూచకముగా కాకామాదుట. "తురంగరథంబులు రయంబునంతొడివి శేరంగైకొని ధర్మకాహాళపట్టించి." దశకు. ౧౨.౬౭.

ధర్మాపాది. సం. విశ. న్. పుం. "క. .. ఒకరూపగున దిధర్మాపాదికి." అను ౧.౧౨౫.

ధర్మాసనము. సం. వి. అ. న. ధర్మాధికారిహర్పుండు పీఠము. "శా. వాంటియాసకు ..ధర్మాసనంబుండి విద్వాంసుల్ రాజమహేంద్ర పట్టణమునన్ దర్కించురగ్రాంథికున్." (శ్రీనాథుని చాటువు.)

ధవళచామర. సం. విశ. (అ. అ. అ) వింజామర. "ద్వి. తెల్లముగాఁ దగివడ్డ ధవళచామరము." ద్వి. భా. ౧౬౧, పం.

ధా.

ధాతృవాహము. సం. విశ. (అ. ఆ. అ) హంస. "ధాతృవాహము భుక్తిదానభ్యసింప" పాండు. ౧.౧౬౧.

ధాత్రీధరము. సం. వి. అ. న. పర్వతము. ధాత్రీధరవరమూలల యంతరంబు = పర్వతవరమూఁలువుల యంతరము. "క. వర మేశ్వర! నీకునుమతీ వతమ శ్లేశాత్తులైన పతుజీవులకుం తరముదమ ధాత్రీధర వరమూలల యంతరంబు భావింతువే!" శివత. ౪౨.

ధానుష్కస్వామి. సం. వి. న్. పుం. విలుకాండ్రలోమేటి. "ధానుష్కస్వాములు." రామా. ౫.౧౦౧.

ధాయ్య. సం. వి. అ. స్త్రీ. "సామిధేని యుక్కియాగమునం దగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేయుటకు పఠించు మంత్రము సుప్తధాగ్నికి. ధాయ్యయుఁబోలె." వైజ. ౨.౩౧.

ధారనిలుపు. సం. క. క్రి. ప్రస్తుతించునట్లుసేయు. "వదమువృందగండంచును ధారనిలిపెకటకములోనన్." ఓపిలిసిద్ధికాననము. ధార అనగా కాకాలూదుట. అనగా ప్రస్తుతించునట్లుచేయుట. ధారలు పట్టఁబంపు. కు. సం. ౧౧.౫.

ధారిణి. సం. వి. అ. స్త్రీ. ధర. "క. ప్రాలేదుమానికలుందైలము మానెడుపురంబ ధారణగలుగన్." కేయూర. ౨.౪.

ధారుణి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ధారిణి; భూమి, ధరుణము; జలము "ధరుణత్వము తనరేశ్వర్లోకవరముల్[illegible]" [illegible] పుం. వి. ధరుణమనఁగా జలము. దానిసంబం[illegible] "అప్తృథ్వీ పృథక" అను శ్రుతిభూ[illegible]ము, బోధించుచున్నది. "చ. సముద్ర[illegible] "[illegible] తరోషఁదనై." భార. అది. ౭.౧౨౫. [illegible] ...అగాకాంతరాళంబు ధారుణియుంగప్ప[illegible]. సం. ౧౧.౧౫౯.

ధార్తరాష్ట్రము. నల్లనిముక్కు కా[illegible] హంస. "సీ. బలితంపు నురుపుకొంపము ధార్తరాష్ట్రంబు[illegible] [illegible]యఁదెల్లపట్టుగట్టి." పాండు. ౨.౧౦౯.

ధి

ధిష్ణ్యము. సం[illegible] అ. న[illegible]ము. "చ. వాడుమునసంగడిదా దిపు [illegible]. ఆండు. ౨.౨౩౧.

ధిష్ణ్యుఁడు. [illegible] పుం. శుక్రాచార్యుఁడు. "వసుజయం వర్ధిష్ణుంగ[illegible]స్యిందు." కు. సం. ౧౦.౧౩౦.

ధూ.

[illegible]టము. సం. వి. అ. న. ధూమరూప[illegible]. " కు. సం. తలిత్తలు తలుఁగప్పు చున్న తెమధూమము[illegible]

ధూమ్యా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. ధూమసమూహము. అమ. ౫.౧౧౮. మఱియాహిగర ధూమ్యరు "శిఖధూమ్యారోచి" పారి. ౪.౪౬. "ధూమ్యావళాయక్" శౌ. ౭.౨౬౮.

ధూర్గతుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కాఁడిమీఁదనున్నవాఁడు. "రథమధ్యగతుఁడు ధూర్గతుండునకు మహీతలగతుఁడును." భార. ఆది. ౬.౨౬.

ధృ.

ధృష్ణుత. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ధైర్యము. "ఉ. ..శిశుతీలన మాదిగఁగల్గుచావముల్ ధృష్ణుతనిర్వహించుటలు తెల్లగవింటిని" పారి ఉ. ౮.౨౨౬, పా.

ధ్వ.

ధ్వజమెత్తు. సం. స. క్రి. పోరాటముసాగించు; కత్తిఁగట్టు. "తే. మీరు త్రొక్కుళ్లపడనేల వారిమీద ధ్వజమునెత్తిరికొందఱు నైదిక లని." సందకరాజ్యము ౨౭, పు.

ధ్వజిని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. సేన; దండు. "మ. ధ్వజినీపాత ధిరంబు నందదరఁగా రాత్రించరాహీంద్ర మూర్తిత రత్నప్రక రంబులు." భార. ఆది. ౫.౩౬.

న.

న. ఒక యక్షరము. (ఉ. ధ.) లేమినితెలుపునది. "నద్వితీయుఁడు రామనాథుఁడే కర్త." బసవ. ౧౫౮, పుట. "నద్వితీయంబుగా దీనిదలుపచేయ." వరాహ. ౩.౧౨౨.

నందిదుర్గము. సం. వి. అ. న. బళ్ళారంధ్రము. వేమ వ. ౨౧౫౫.

నక్తందినము. సం. వి. అ. న. ఉపవాసదినము. "సీ. నక్తందినం బను నాడుపాడుగానంగ సాహెబుసౌఖ్య దయఁజనిచి." రంగా. ౨.౧౯౮.

నఖంపచము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) గోరుపెర్చునది. "సీ. ఆఁకమార్చునఖంపచసద్వృతజలముల." పాండు. ౨.౧౯.

నఖశిఖపర్యంత. కాలిగోరుమొదలు కురులకొనకు పర్యంతము. "క. పీయుదినఖశిఖపర్యంత సేయంగాఁగాలిపకకమె కేమఁదురాధన్‌దాయల్ పేరినెపంబై "[illegible]టేఁదలియలేక వ్రేలుచునుండెన్" రాధికా. ౨.౧౯, పు.

నగ్నంకరణ. సం. వి. [illegible] (అ. ఈ. అ. అ.) దిసమొలవాని నిఁగా చేయుట[illegible]దారుణాగ్ని. రామా. ౬. ౧౦౭, పుట.

నభవుఁడు. సం. వి. [illegible] పుం. పుట్టుకలేనివాఁడు. "ద్వి. నభవు లంఁకరు విశ్వనాథుఁడాదంచి." నవ. ౫ ఆ.

నభస్వత్. సం. వి. త్. పుం. వాయువు; గాలి. "చ. మరుఁడు నభస్వదంశముల మద్ధిరుడై." భార. ఆది. ౫.౧౦౪.

నభోగిర్జలజాయతాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఆకాశవాణి. "ఉ. నభోగిర్జలజాయతాక్షి పలికెన్ రఘునాథున[illegible]రంబుగన్:" సుభ. ౧.౬౮.

నయమార్గము. సం. వి. అ. న. నీతిమార్గము. "నయమార్గము [illegible]గంటే నారాయణుండుండు." స. నీ. స. ౧.౩౩.

[illegible] సం. వి. అ. న. నీతిశాస్త్రము. "నయశాస్త్రంబ [illegible] రత్నమెల్లప్పుడున్." స. నీ. స. ౧.౩౩.

[illegible] సం. వి. [illegible] [illegible]ము. సం. విశే. [illegible]. "[illegible] [illegible]౨౦.

భోజనాన్వయము నాదకధించుటయుమిచోద్యము." భార. అర. ౩ ౩౪౬.

నా.

నామగోప్యము. సం. వి. అ. న. పేరు గుప్తము చేయుట, కవితా చమత్కారములలో నొకటి. విక్ర. ౧ ౨౦.

నానికము. =నాసిక=నాస; ముక్కు, సంస్కృతమున నాసాశబ్దము ఆకారాంత స్త్రీలింగము. తెనుఁగున నాసిక, నాసికము అను రూపములు గలవు. "సరసదంతకము మెర్చుని నాసికంబు." ద్వి. పారిజా. ౧౩౨, పుట

నాస్తికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) పరలోకము; దేవుఁడు; వేదము లేదనువాఁడు. "క. నాస్తికునకుఁ గృపయుఁగలదె నారయ పుత్రా!" అన. ౮౬.

ని.

నికేతము. సం. వి. అ. పుం. గృహము. "ఉ . నికేతరత్నమున్." నిర్వ. ౪ ౧౯. సభానికేతము. పారి. ఉ ౩.౪౫, పా.

నిత్యవిధి. సం. వి. ఇ. న. నిత్యమునుచేయు శ్రాద్ధకర్మ. "ధూమత నిత్యవిధిలోపమున జనకుండవ్." భార. అర. ౭.౩౭౯.

నినంసా. నమింపనిచ్ఛగల. "క. నీపదాబ్జనినంసా పరిశుద్ధిబుద్ధి నైపుణి దలఁపన్" నైష. ౮.౧౪౬.

నిధువనము. సం. వి. అ. న. మైథునము. "సీ. తే. ఎట్లొకనుఁ గ్రామిణమ్మనోయింటివారి నెట్లుచీఁకటినొంటిమైనిక్కనరుగు నతి నఖగలైన మూతైనననితోడ నిర్వనోకసారికావించు నిధువనంబు." శివరా. ౩.౧౧౪.

నిరక్షరకుక్షి. పొట్టలో అక్షరములేనివాఁడు. "ఉ. పెంజబిలరు ప్రబంధతను మెచ్చుట మెచ్చుట యుద్ధతుంటిపా లతీయుటినిన్న నెన్నుట నిరక్షరకుక్షులధీశికీతుల్." వే. పం. ౨.౯౨, పా. "శే. ధరనిరక్షరకుక్షులధనులఁజేసి." నైష. ౩.౧౨౧.

నిర్ఘర్షణము. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) ఒఱపిడి; రాయుటకు సాధనమైనది. "క. నీవచనసుధానిర్ఘర్షణము నమంటిని." ద్వా. ౪.౧౫౪.

నిర్భాగ్యదామోదరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పట్టి దౌర్భాగ్యుఁడు. "మ. ...నాకెఱిద్దించునా సతిసంపర్క మునక్ర విక్రమవిరాజద్రాజదోర్దండ మండిత సామ్రాజ్యపధూటిచేరఁ జనునే నిర్భాగ్యదామోదరున." నైష. ౩.౧౧౯. "ద్వి. చాచిరా జోల్ల నడ్వంకదావానలా యాచక స్తోమమేఘజంఘారఘూనిలా నీదవారాంగనానీకనిత్యాకరా పాదకాధార నిర్భాగ్యదామోదరా." చంద్ర. ౩. "శా. భద్రేభంబొక కంటఁగూర్కెడును నక్షత్రస్వప్న యందేనియున్ కద్రూనందనతిమిత్రపోలము వినంగానొప్పు నెల్లప్పుడున్ నిద్రావస్థ్రతు లేకగచ్ఛయుం రెంటింటియుమిన్నా పురే నిద్రాదేవతనిష్కరించెగదరా నిర్భాగ్యదామోదరా." (కవిం గాటువు.)

నిర్ధూమధామము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పొగకూడరాఁ బుండనీయఁగినది; పాడైనది. "సీ. హిరావునుండుటుల నిర్ధూమ ధామంబును గావించితమువులగానట్టి." వరాహ. ౫.౧౧౫. "సీ. తే. ధార్తరాష్ట్రులఁ గ్రొక్కున స్థానమెల్లఁ జలఁదియాడంగ నిర్ధూమధామమునకు అప్పుడప్పుడు తేకేధారవిలయము." ౪.౬౯, పా. "సీ. గ్రామముల్ నిర్ధూమధామములాయను పక్షంబులెల్ల నాకనముఁజెందె." విం. నా. ౫౭.

నిర్బుద్ధి. సం. వి. ఇ. పుం. బుద్ధిలేనివాఁడు. "క. బుద్ధిగలవారి వలెని ర్బుద్ధులుపెక్కండ్రు విద్ధబుద్ధులునైనన్ బుద్ధికిఁబాసి." న. క. వి. 3.౧౬౭, 3.౧౯౫.

నిర్భయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) భయములేమి; భయములేని వాఁడు. "క. నిర్భయులకు నిష్క్రియులకు." అను. ౧౭౭.

నిర్విషయి. సం. విశే. (ఇ.) విషయవాసనలేనివాఁడు. "క. భక్తుఁడు నిర్విషయియైన." అను. ౧౧౨.

నియోగి. సం. విశే. (ఇ.) పుం. రాజకీయ నియుక్తుఁడు. "ఉ. మంత్రులు నియోగులు బంధుజనంబు." నిర్వ. ౭.౧౪౧.

నిరుద్యోగి. సం. విశే. ఇ. పుం. ఉద్యోగము లేనివాఁడు. "సీ. ధర్మాత్ముఁడగు తాత తమ్ముఁడునగు రాయబిధు నిరుద్యోగిఁగావించి నాఁడు." చంద్ర. ౨.౬౦.

నివేదించు. సం. స. క్రి. 1. ఎఱిఁగించు, 2. సమర్పించు; 3. నివేదింతురు. భార. ఆది. ౬.౨౪౦.

నిశంమన్య. "వేదండముల శమశ్చయ నిశంమన్యంబుఁ దత్తైన్య మన్." రాత్రియని తన్నుభావించుట. పారి. ౫.౧౭.

నిశ్శేషపఱచు. సం. స. క్రి. పూర్తిగాలేకుండచేయు. "గీ. చిక్కుబాకీలు తొలుతనిశ్శేషపఱచి." నిరం. ౨

నిషాది. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. నిషాదస్త్రీ; బోయిత; బ్రాహ్మణునికి శూద్రస్త్రీయందుఁబుట్టినది. "విప్రుఁడనున్నవాడ నవనిత్రనిషాది మదీయభార్య." భార. ఆది. ౨ ౬౫.

నిషిద్ధపాకము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) నిషేధింపఁబడినది, ముట్టరానిది. "క. కానునేనిషిద్ధపాకము." అను. ౧.౨౦.

నిష్క్రియము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) క్రియములేనిది; లేని వాఁడు. "క. నిర్భయులకు నిష్క్రియులకు." అను. ౧౭౭.

నిస్సత్త్వ. (సం. నిసత్త్వమ్.) ప్రా. నిస్సత్త, శక్తిలేమి. అశక్తి. "ఉ. చిత్తసమాకులీకరణశీలమనోరమ దైవశాధ్యనిస్సత్త...సంపత్తి." వాసి. ౧౯౯.

ను.

నుతియించు. నుతించు. సం. స. క్రి. స్తోత్రముచేయు; పొగ డు. "ద. ఇరవుగనొందుభంగి నుతియింపమి నాకు నిజవ్రతంబు గన్." అను. ౨౭.

నృ.

నృపుంగవుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నరపుంగవుఁడు; మానవ శ్రేష్ఠుఁడు. "రంగరాయనృపుంగవుఁడు." రంగా. ౧ ౧౨౩.

నృగవుఁడు. సం.వి.అ. పుం. నరపుంగవుఁడు. "తగవానృగవా." రంగా. ౨.౯౫.

నే.

నేత్రవారి. సం. విశే. ఇ. న. కన్నీరు. "చ. నేత్రవారి తన సంస్థితవక్త్రము ముంచియెత్తఁగా." అను. ౧౬౯.

నేదిష్ఠము. సం. విశే (అ. అ. అ.) మిక్కిలిసమీపము. "క. సమిన్నేదిష్ఠ విమలతరతరసాపాద్వన." పారి. ౧.౨౯.

నేపథ్యము. సం. వి. అ. న తెర. వసు ౪.౨౨.

నేపాళము. సం. వి. అ. పుం. వృక్షవిశేషము; నేపాళపుఁజెట్టు. నేపాళవిత్తు. చంద్ర.

నేపాళము. సం. వి. అ. పుం. దేశవిశేషము. దక్షిణదేశమున, నేఁటి 'జాఫ్నా'ను నగరములో 'యుపస్నాకము' అని యందురు. దాని సంస్కృతీకరణము నేపాళము. నేపాళభూపాల, విజ. వి. కాబట్టి ఉత్తరహిందూస్థానమునున్న నేపాళదేశము వేఱని గ్రహించునది.

నై.

నైగనిగ్యము. సం. వి. అ. న. నిగనిగలాడుట. ఉద్భట. అహ. ౧.౬౧.

నైష్ఠిక బ్రహ్మచారి. (సం. వి. న్. పుం.) యావజ్జీవ బ్రహ్మచారి. నిష్ఠ=మరణము. అధియవధిగాఁ గలవాఁడు; నైష్ఠికుఁడు=నైష్ఠికుఁడైన బ్రహ్మచారియని కర్మధారయము.) "సీ. పరమేష్ఠి నైష్ఠిక బ్రహ్మచారిగ నిన్ను వాఁడెఱుంగఁగఁ జేసినాఁడొ లేదొ?" నైష. ౭ ౧౦౦. "నైష్ఠిక బ్రహ్మచారియై నష్టిఁబొందె." నైష ౭ ౧౦3. "నైష్ఠికో బ్రహ్మచారీత వసేదాచార్యసన్నిధే, తదభావేస్య తనయోపాల్యం వకాద్వసేఋతా అనేనవిధినాదేహం సాధయేద్విజితేంద్రియః." (గరుడపురాణము.)

నైష్ఠికుఁడు. సం. విశే. (అ. ఈ. అ.) నిష్ఠగలవాఁడు. "మ.... పెద్దనై నైష్ఠికుఁడై యుండెడివాఁడు శీవగులదాఁటెత్రెంచె." న. క. ౯౯.

ప.

పంచభిక్ష. సం. వి. అ. స్త్రీ. తెలియున్నయైదిండ్లకు మాత్రమే వెళ్లి భిక్షగొనుట. (అపావృతద్వారాన్ పంచగృహాన్వా.) "అ. నేనునొక్కఁ డతిథియేకాంతవృత్తినై పర్యటించి తెత్తుపంచభిక్ష." కాశీ. ౭ ౧౭౬. పంచభిక్ష తుష్టినంచుచుండు మించు. ౨.౫.

పంచమవేదము. సం. వి. అ. న. అయిదవవేదము; భారతము. "ఉ. పంచమవేదమై పరగుభారతసంహిత." భార. ఆది. 3.౪౭.

పంచాంగము. సం. వి. అ. న. తిథివారనక్షత్ర యోగకరణము లనెడి అయిదు అంగములుగలది. 1. (జ్యోతిషము.) "సీ గీ.చంక పంచాంగమును రాగిపంచెకోయును మించు." ౨.౨౧ 2. పంచాంగములు రాజనీతి—సహాయము, సాధనోపాయము దేశకాల విభాగము వినిపాతప్రతీకారము సిద్ధి. "శా. పంచాంగస్థిరమంత్ర రక్షణకళా ప్రౌఢుండు." నైష. ౧.౧౦. 3. పురుషని వరాంగము; మగ గుఱి. "క. పంచమినాఁడొక విప్రుఁడు అంచితముగ చెట్టునెక్కి యాకులుగోయన్ ఇంచిత్తుపంచదొరగిన పంచాంగము చూచిలంజె పక్కున నవ్వెన్." (చమత్క.)

పక్షము. సం. వి. అ. పుం. పక్షపాతము. "గీ. ధర్మజుఁడెట్లుగాన నీ మీఁదఁబక్షమేను గలిగియుండుదు నెవ్వనెట్లునార్య." పారి. పూ. ౧ 3౯. "చ. చిన్నవారలకుఁబాలుగ పక్షమునేయు." ౧.౧౯3.

పచేళిమము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) తనంతట పక్వమైనది. "ఉ. చేరువచేరునై కదునచేళిమమైతనుదాయ." పాండు. 3 ౧౦౧.

పద్మయోని. సం. వి. ఇ. పుం. పద్మమందు పుట్టినవాఁడు బ్రహ్మ. "వ. గంగాధరునింగికంచెఱంగి పద్మయోని యుట్లనియె." కు. సం. ౨.౬౫.

పద్మినీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తామరపువ్వు. పద్మినులయు, అవధారణార్థకము. పాంచా. ౧ ౧౬౯.

పథక్రమ. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మార్గానుగమము. "ఉ. మావుబన్నవమొనరింపనెయ్యెడఁ బథక్రమమార్గము." కు. సం.

౧.౧౨౬. "ఉ. తానునేనునియ్యెడఁబ్రభక్రమతదముఁబొందె." దశమ. ౧౧.౭౫ "యువతులు పుష్పములు ధారమతిపత్రక్రమ మర్త్యంబు తరిమహీరుహంబు." భాస్క. రా. అర. ౨.౪౧౬, ఫుట. క్రింద పాఠాంతరము.

పనిత ప్రక్రియ. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పొగడఁబడినవిధము. "ఉ. పనితప్రక్రియ నర్తితంగుచెనఁగన్." పాండు. ౧.౧౬౦. (నర్తితంగులు.) (చతుర్విధస్వరములు.)

పరకాయప్రవేశము. సం. వి. అ. న. ఇతరశరీరములలో ప్రవేశించు నొకవిధమగు యోగవిద్య. వి.క్రి. ౫.౬౬.

పరిచ్ఛేదించు. సం. అ. క్రి. నిశ్చయించు, నిశ్చయబుద్ధితో "ఉ. గిరినందన పరిచ్ఛేదించి." కు. సం. ౬.౧౯.

పరిగ్రహము. సం. వి. అ. పుం. భార్యయనుచే పుచ్చుకొనఁబడి నది. "ద్వి. రాజశేఖరుని పరిగ్రహముగన్నాఁడ." ద్వి. భా. ౫౫. ౪౦. ౫౦.

పరిభవపడు. సం. స. క్రి. "క. సురవరులు పెక్కుమాఱులు పరిభవపడిరనిన నేల పడకుండుదురు." కు. సం. ౧౨.౧౪౦.

పరోక్షము. సం. వి. అ. న. వెనుక. "మృతునుపరోక్షంబున." భార. ఆది. ౪.౨౧౯. మృతునుపరోక్షంబున, మృతుఁడు. చని పోయిన వెనుకయని యర్థము. సంస్కృతమున నీ యర్థములేదు.

పలిక్ని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. "గీ. అంచునడయభావమణులాడియా పలిక్ని." విరం. ౨.౧౩౩.

పశ్యతోహరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. 1 తస్కరుఁడు; 2. కనుపాలివాఁడు. తస్కరుఁడు అను నర్థమున "మ. తవశ్రీ భువనశ్యతోహరుఁడు, శివం శివ శివంబు." పారి. ౨.౭౨.

పా.

పాథేయము. సం. వి. అ. న. దారిలో తినుటకుపయోగించునది. "ఉ. అచిరధేనుదధి ప్రయుక్త ప్రాథేయము లారగించి." పారి. ౨ ౯౦.

పాపిష్ఠి. సం.వి. ఇ. స్త్రీ. పాపముచేసినది. "సీ. పాపిష్ఠి యింతటి పని యేల చేసితి." భాస్క. అయో. ౨.౦౭.

పాపత్యమానము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పతింపఁబడు చున్నది. రామా. ౫.౧౦౯.

పార్వణము. సం. వి. పుం. న. శ్రాద్ధకాలమునందలి పిండము. ఈ పార్వణంబుగాని గంగాపావన జలము ౪.౧౦౦. పవిత్రం బగు పార్వణంబు నవలీలం బై. భా. ౪.౧౦౧.

పార్ష్ణి. సం. వి. పుం. న. కాలిమడమ. "పార్ష్ణి స్థాన విభాగ మున ముఖరా ప్రక్షేప బృందారకా." విరం. ౧.౯౭.

పు.

పురశ్చరణ. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మంత్రము సాధికారముగా అనేకమారులు జపముచేయుట. "ద్వి. ...శ్రీ దివ్యపంచాక్షరీ శుభమంత్ర మూదట శుద్ధాత్ముఁడై యనుష్ఠించ బహు పురశ్చరణము పాటిల్లినపుడు." పండి. ౧ ౨౯ పు.

పురస్కరించు సం. అ. క్రి. ముందు నిడుకొని. "సీ. యువక్ష్యంగుఁ బురస్కరించి వసిష్ఠ ప్రముఖ భూమి దివిజాలు ప్రోలఁజనఁగ." రఘు. 3.౫౩.

పురాణభట్టు. సం. వి. అ. పుం. పురాణము చెప్పువాఁడు. "పాటిల్లిన పురాణభట్టుని వోలె." బస. ౧౯౦.

పులస్తి=పులస్త్యుఁడు. "తాతపులస్తి నీకు గుణధాముఁడు విశ్వవసుండు తండ్రి." నిర్వ. ౧.౩౬.

పుస్తక భండాగారము = పుస్తక భండారము. "వ. ...పుస్తక భండారము నిజ ధర్మశాస్త్రాంతరమున నాకుకుక్షిని శిథిలబంధన యావత్ ప్రముఖోద్ధ గ్రంథముల వెలసంబాధి ప్రోచుచు." పాండు. 3.౨౪.

పుస్తక భాండారము=గ్రంథ భాండాగారము. "సీ. మెండైన పుస్తక భాండారమైనను దోరంపుఁజెంగావి ధోవతైన." వెంక. ౨.౧౪౧. "సీ. పోఁడుగోత్తున బొత్తు పొందిన పుస్తక భాండార మదిపెట్టి పైనఁబెట్టె." వెంక. ౨.౪.

పుష్కరాక్షి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తామరలవంటి కన్నులుగలది; స్త్రీ. "పుష్కరాక్షుల పొందఁబోని వర్ణధముండు." పాండు. ౧ ౧౦౧.

పూ.

పూజించు. సం. స క్రి. పూజచేయు, అర్చించు, పూజించిరి. భార. ఆది. 3 ౧౯౭.

పూర్వకము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మొదటిది. "క. గురు భక్తి పూర్వకంబుగ విరచింతు." అను. ౨౬.

పూలకము. సం. వి. అ. పుం. తృణబంధము, గడ్డికట్టు; బంధ నము "గీ. గాండీవము శిరిపైబెట్టి కమలభవుఁడు శార్ఙ్గమున నమ్మతుంచేయు పాయకముల కల్పితంబైన కుశ పూలకమున ప్రసి ఖండ ఖండంబులుగఁజేసి గగనవిథి." శివరా. ౧.౯౫.

పృ.

పృష్ఠోష్ఠ పర్యంతము. నుడ్డి వద్దనుండి పెదవులదాఁక. "క. ఒరుబుల్బుగఁ బృష్ఠోష్ఠము పరియంతము మిక్కి పెక్కు వలు కులు పలికె ధరణీ బృందారకులకుఁ బరమే సంగ్రామ విధము ధరణీ స్థలిలోన్." శశిరేఖాపరిణయము అప్పర్పు కవి. ౪. అ

పీ.

పీలువు. సం. వి ఉ. పుం. ఏనుఁగు. "సీ. పరిపరి పీలుకర్ణుర." పీలుకర్ణుర=గజాసురుఁడు. తిప్ప. రవి. ౧.

ప్ర.

ప్రతికారము. సం. వి. అ. పుం. మాఱుచేఁత. "క. హరి భార మునకుఁ బ్రతికారము గావించి నన్నుఁ గాతువుదనినన్." భార. ఆది. ౨.౫౩.

ప్రతిష్ఠాపించు. సం. స. క్రి. శాశ్వతముగ నిలుపు. "రాజ్య లక్ష్మిన్ సుధాకరగేహంబున శాశ్వతంబుగఁ బ్రతిష్ఠాపించె." పారి. పూ. 3, అ. ౫౪. పా.

ప్రదక్షణము=ప్రదక్షిణము. "ద్వి. స్నానముల్ గుడి ప్రద క్షణములు చేసి." చౌక్క. ౨౪౫ పుట.

ప్రదక్షిణము. సం. వి. అ. న. దేవతాదుల నర్చించి గుడిచుట్టు తిరిగివచ్చు, వలగొను. "సీ. గోవులాంగి నిరంబ భూమండల మునకు క్రమముతోడ ప్రదక్షిణము లొనర్చి" అని. ౩.౭౯.

ప్రపదనము. ప్రపత్తి; గతివేఱులేదని పాదములు పట్టుకొనుట. "సీ. జ్ఞానకర్మ ప్రపదన భక్తి గురునిష్ఠ లొనర మెలఁగు." కాం. ౧.౯౧.

ప్రసాధించు. సం. స. క్రి. అలంకరించు. "సీ. రమణీయ శారదరాత్రిఁ బ్రసాధించు రాకాసుధాకర ప్రభలవంగ." హరి. ఉ. 3 అ. ౪౭ పుట.

ప్రహరుషము. (ప్రహర్షము.) "బలవంతుఁడననుచునరిగి ప్రహరుషకేలన్." ప. క. వి. 3.౧౮3.

ప్రా.

ప్రావారము. సం. వి. అ. న. వస్త్రము, కోక. కోక ఉత్తరీయపు వస్త్రము. "ప్రావారాదవరాదఁ గంబళకలిత పట్టాంబరాళిన్, దయాప్లావస్నిగ్ధమతిన్ జలిన్ గృపణదిప్రీతిపైనిచ్చె." పాండు. ౨.౮౮.

ప్రాణవయస్య. సం. వి అ. స్త్రీ. ప్రాణసమానురాలైన చెలి. "అనుచుం బ్రాణవయస్య తెల్పఁగఁ గాయజ్ఞాక్షి." చంద్రా ౪ ౧౪౨.

ప్రార్థించు. సం. స క్రి. అడుగు; వేఁడు. ప్రార్థి చిర. అది. ౭.౧౪౮.

ఫ.

ఫణితార. సం. వి. అ స్త్రీ. ఆశ్లేష నక్షత్రము. "ప్రణుతింపఁ దగినట్టి ఫణితారయందు." ద్వి. ౪3౮, పుట.

ఫణిరాజవల్లి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. తమలపాకులు. "నిక్కిన ఫణిరాజవల్లి యొకెఁగింద తీగనోయన" అను. ౧.౭౦.

ఫలోదయము. సం. వి. అ. పుం. స్వర్గము. "న. ఐయభ్యుదయ దేవుపుకేలినవాని దరి సఫలంబుజేసి ఫలోదయంబలంకరించె." పాండు. ౪.౨౬౪.

బ.

బంధచ్యుతికము. సం. వి. అ. న. చిత్రకవితావిశేషము, వి.క్రి. ౧ ౨౦.

బంధుజీవము. సం. వి. అ. పుం. మంకెనపూవు; బంధూకము. "మదనోత్సవ మధ్రువమని మదవుల మరిబంధుజీవ సంఘంబదిరాస్పదమని యన్నిటినాకయవి వదలి అహాసక్తినిబిడ భరమునివోరెన్." వి. సం. ౮.౬౬.

బంహిష్ఠము. సం. విశే. మిక్కిలి బహుళ తనుము. "శా. బంగారౌపురగారమీకటకటద్బంహిష్ఠధాత్రీరుహు." రంగా. ౨. ౮౯.

బకవేషి. సం. విశే. (అ) కొంగవలె వేషము వేయువాఁడు, వంచకుఁడు. "మ. వరమార్గంబుగ నాకునంబున భవద్భక్తిప్రభావంబు విస్తరమైపుట్టదు, పుట్టినం బ్రబలదంతం గొంత వర్ధిల్లినే బరకంబై యటమీఁదఁ జిక్కుఁబడు భావింపంగ నెట్లున్నన స్థిరుఁడంగాన జడుండగాన బకవేషింగాన సర్వేశ్వరా." న. శ. ౯౮.

బర్హి. బర్హిరూపాంతరము సం. వి. న్. పుం. నెమలి. "కోకిలనినదంబులన్ బర్హిబర్హభరంబున." వి. సం. ౪.

బహ్వాశి. సం విశే. (న్. సీ. న్.) హెచ్చుగా నాహారము తినిగాను వాఁడు. "సీ. బహ్వాశివనుటను బ్రహ్మాండకోట్లను బూరింపలేని నీ బొజ్జసాక్షి." శై. భా. ౧.౧౨౬.

బహిః. అవ్య. "బహిష్పట్టి వనని యున్నమును అభోజ్యమంద్రు." భార. శాం. ౧, "బహిర్వర్తిద్వారజలచ్ఛురుఁ డాచితంబది." అను. ౬. "బహిని సూత్రవతి బరఁగలింగమంగట్టి." వసు. ౯౪౦.

బహురూపధారణము. సం. వి. అ. న. నాటకములో నొక భేదము వి.క్రి. ౪.౬౬.

బహురూపమాడు. క. స. క్రి. వేషములువేయు. (నాటకములు.) "సంసారరంగములోనన్ బహురూపమాడు తెలియంగా శివసర్వేశ్వరా!" న. ౪.౨౦.

బా.

బాణము. సం. వి. అ. పుం. అమ్ము; తెల్లగోరింట. "గీ. బాణభంజనమొనరింపలరుదె? నీకు నైన. ౮.౧౪౪. బాణభంజనము. ఒక యర్థము, బాణాసురుని బాహువులు నరకుట రెండవ యర్థము. బాణ భంజనము తెల్లగోరింట నరకుట."

బాహాస్ఫాలనము. సం. వి. అ. న. భుజములను చరచుట (మల్లయుద్ధమున,) "శా. బాహాస్ఫాలన మాచరించి." సమీర. 3.౪౯.

బు.

బుధప్రకాశోదయము. "బుధప్రకాశే జగత్ప్రకాశః" అని కారిక. బుధునకు మిక్కిలి ప్రకాశముగలిగిన జగము చీకటియగును; దుష్టుల కనుపడకపోవుట. "సీ. శే. అంత సంకటపురంబున కరిగి లేని నీవు గాలుపు బుధప్రకాశోదయంబు ముద్దునున్నారెయను మాటమాత్రమైన నెడగలదె నీకు నా కొలువిపుడెగాక." కళా. ౭.౧౯.

బుభుక్షుకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ) ఆకలిగొన్నవాఁడు. "క. ఆకురుణతో మీరు బుభుక్షులరై భూరాశి మతలువతలము గాఁ జేయకపోయి వసింపుఁడు." జరావా. ౬.౭౬.

బ్ర.

బ్రహ్మలిపి. (సం. వి. ఇ. న.) బ్రహ్మవ్రాఁత చదువుటకు వీలుకాని వ్రాఁత. "ద. ఏటికిందెలియకయుండు బ్రహ్మలిపి." రంగరా. కిష్కి. ౨.౧౨౦.

భ.

భంబు. సం. వి. అ. న. 1. నక్షత్రము; 2. ఆకాశము; 3. పుం. శిరము. 1. నక్షత్రము. భములతో, మరపాదపములతో గంగోదకములతో నీ హారకములతోడ. చాటు. మ. పు. ౧౦౧. 2. భంబుగదేనభంబు.

భగణము. నక్షత్రసమూహము. "గగనగమనులైనవాస్నల్ చిగురాకుల పొగడదాలు చెలికనుగొంటే భగణంబువోలుచుఁ దెలుపుగదస ముగ్గల నద్గుణాత్రిమలైతవరెన్." ద్వా. ౪.౨౭. పుట.

భట్టారకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. భార, అది. "దివ్ ప్రతిమ యుంబై యగ్ని భట్టారకుకు." ద్వి. హరిశ్చ. ౧.౨౨౪౮౦.

భవమోక్షణము. సం. విశే. జన్మ విముక్తి. ౧3 భార. కర్ణ. ౪–౪౧౦.

భా.

భా. సం. కాంతి. "శా. భానందోహము సూర్యచంద్రరుచులన్ భంగింపఁగాదిగ్గి." హర. ౪.౪౦.

భావించు. సం స. క్రి. మనసులో నూహచేయుట. "క. భావింపఁగ నద్భుతనిభావంబెట్లట్లఁ జేయఁ బరమేశుఁడు" యన్యార్థము. తద్భవతి "యనిభావితుఁడు బ్రతుకు." అను. ౧౪౪.

భాషాంగము. సం. వి. (అ. అ. అ.) నాటకములలో భేదము. "మ. అమరంగా ద్భుతర్తి నాటకము భాషాంగక్రియాంగాభిన్న ముఖ్యముగాఁ జూపిన మెచ్చి." న. ౪. ౨౦.

భి.

భిక్షాగాను. సం. వి. (వ్.) పుం. "మ. కులాధీశ్వరపట్ట భద్రుఁడగు భిక్షాగామిని," న. ౪. ౧౦౬.

భిక్షుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సన్యాసి. "మ. ఒక భిక్షుండు సమాధిశాలిగలఁడు" వాసి. ౫.౭౪.

భిదేళిమము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ఇతరమైన; ఎదుటిదైన "నృసింహాతీర్థమునకు భిదేళిమదిక్కునందు." పాండు. ౩.౧౨౧.

భు.

భుఁగజగత్తు. సం. వి. ఉ. పుం. వి.క్ర. ౬.౧౬.

భూ.

భూభవము. సం. వి. అ. న. భూమినుండి పుట్టినది; వృక్షము; చెట్టు. "ఉ. అంఘ్రులలోడన యుండకున్న భూభవమున." వి. సం. ౬.౧౩౭.

భే.

భేషజము. సం. వి. అ. న. దంభము, మోసము. "సీ. హృదయ మున నుండు దీవనిహృదయనాథ ప్రియముఁజెప్పుదు పదియల్ల భేషజంబు హృదయమునందుంట నిజమేనిమదన! యిట్లు భక్తమైరిడ నాకిట్టి బ్రతుకుగల్గె." సంస్కృతమున నీ యర్థములేదు. పార. ౩.౯౦.

భృ.

భృగుపతనము. సం. వి. అ. న. "సీ. ప్రాణనమున్నమునఁబరిం దెడఁబాసిరోసియనఘ! భృగుపతనంబుసేయంగ నిట్లు నేలఁబడ కుండ నన్ను నీవేలఁబట్టితభిమతంబున కంతరాయంబుగాగ" దశకు. ౩.౪౧.

భృత్యాచారము. సం. వి. (అ. అ. అ.) దాసభావము; సేవకభావము. "భృత్యాచారమె భక్తియు భృత్యాచారంబె ముక్తి." అను. ౧౭౧.

భై.

భైరవరత్న. సం. వి. (అ. అ. అ.) శ్రీరామరక్షవలె. వి.క్ర. ౭ ౧౫

భ్రాం.

భ్రాంక్రియ. సం. వి. (అ. అ. అ.) ముక్కు మెలిపెడుగు. చెన్న. ౭ ౧౪౭.

భ్ర.

భ్రమరకీటన్యాయము. సం. వి. (అ. అ. అ.) న్యాయము లలో నొకటి. "శా. దాలొందించుఁ బరాముల్ భ్రమరకీట న్యాయరీతింబురిన్," పాండు. ౧.౧౦౦.

భ్రమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సైన్య సంఖ్యాభేదము. "రథము పది పదుల కరికుల కరదములు కరాశ్వ మరదమరథంబులకున్ పారి కతము పారికిపారికిం బరివారము కూటిసంఖ్య భ్రమియనఁబర గున్." పీనుగులు 1000 పీనుగులకు రథములు 1000 రథము లకు గుఱ్ఱములు 1000 గుఱ్ఱములకు పరివారము 100. శై. భా. ౬.౧౬౫.

భ్రా.

భ్రాజిల్లు. సం. అ. క్రి. ప్రకాశించు. "అవ్యాజమురలోక ము ముల భ్రాజిల్లిరి రఘుయయాతి భరతాదిన్పృపుల్." భార. అర. ౬.౭౯.

భ్రామిక. సం. వి. అ. స్త్రీ. గోరిక; ఆశ. "భ్రామికలుదీర సన్యాసన్య భావయూర." పాండు. ౨.౧౨౯.

మ.

మందురా. సం. వి. అ. స్త్రీ. అశ్వశాల; గుఱ్ఱముల శాల. "సీ. గోత్రభిల్లాక దళోరదన్యగోత్రంబు మందురాస్థాన మమర్త్యహారి." అమర్త్యహారి ఉచ్చైశ్రవము; దేవతల గుఱ్ఱము. పాండు ౩ ౧౪౨

మందేహుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దేహము చెడినవాఁడు. (మంద + ఈహుఁడు.) "క. పొడమిన సందేహంబుల జడిసిన మందేహులన్ ప్రసన్నులఁజేయన్." పాండు. ౧.౧౫౭.

మణిగణనికరము. సం. వి. అ. న. ఒక వృత్తము పేరు "అరి యతియనిమణి గణనికరముగన్." 'మణిగుణనికరము' అని యీ శబ్దమునకు సంస్కారము జరుగుటచే యతి నిర్ధారకముగుటే యాహము చూపఁబడినది. కావ్య. ౭. ఉ.

మగ్నుఁడు. సం. వి. అ. పుం. మునిఁగినవాఁడు. "శివభక్తిగో దినుదాఁ గంపించుచున్ మగ్నుఁడై." అను. ౭౪.

మఘవగోపము. ఇంద్రగోపము. "సీ. మఘవగోపములుగా మతి హార మర్పించి పలు మెఱుంగులుగ దీపములెత్తి." పాండు. ౨ ౧౧౦.

మఠము. సం వి. అ. న. దేవగృహము. యోగులు, సన్యాసు లుండు చోటు. "క. అశేషయోగిగ్రామ హృదయుండు." పాండు. ౧.౩౨.

మత్కుణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) నల్లి. "ఉ. అయూన వి హారమత్కుణగణైహికయ్యకు. ఉ. హరి. ౪ ౭౫. ఖలాన్వంగ క్రముల ప్రాలుమత్కుణగణ వ్యాపారమేపారఁగన్." రంగా. రా. ౧౨౦.

మధ్యమలోకము. సం. వి. అ. న. భూలోకము. మధ్యమ లోకమునన్నిహితులై.-శైవ. ౩ ౨౫.

మధ్యముఁడు. సం. వి. అ. పుం. మధ్యతరగతి మనుజుఁడు. "ఉ. వాదివరాంగనవీవర విలాసమునోహర విభ్రమంబులన్ చూచిన చూడఁ డుత్తముఁడు చూచినఁజూచును మధ్యముండు." ఉ. వా. ప్ర. ౭౬.

మధ్యముఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) నడిమివాఁడు. "దుష్ట డుఁడు శ్రీకూలమెత్తికొని మధ్యముపై...నైచె." మధ్యముఁడు = భీముఁడు. (కుంతికి పుట్టిన పుత్రులలో మధ్యముఁడు, ధర్మ భీమార్జునులు.) భార. అర. ౪ ౧౭.

మధ్యరాత్రము. సం. వి. అ. పుం. నడురేయి. "నారలెలాం గుల మధ్యరాత్రులన్." కొం. శా. అయో. ౧౧.

మధ్యరాత్రి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. నడురేయి. "మధ్యరాత్రి వేళ మనలుట గాదను. యిట్టి పాటుపడుమనా." భార. అర. ౭.౨౬౧.

మధురకవిత్వము. సం. వి. అ. న. చతుర్విధ కవితలలో నొక భేదము. "వ. మృదుమధుర చిత్రవిస్తర...కవితా విశారదులు." భార. ఆది. ౧.౯. శ్లో. ౧.౧౧.

మనస్తాపము. సం. వి. అ. న. మనస్సులో బాధ. "సీ. మనస్తాపము తీవగ మూర్ఛగా మించి వచ్చితి—కరులాయతాక్షి." బస. ౧.౩౨౦ పం.

మనీష. సం. వి. అ. స్త్రీ. బుద్ధి, ప్రజ్ఞ, మతి. "చ. నెలయుగాఁ జేయు మన్మథమనీషిత కావ్యకళా కుమురద్విరిన్." (వర్గాంతయతి). నృసిం. ౧.౪. "క. మనీషమెయింజాలు రాము నెదిరి మనోజన్." ఇది శకంధార్వదియతులలోనిది. నిర్వ. ౧.౭౬ (స్వరయతి.)

మన్మథరసము. సం. వి. అ. పుం. వీర్యము. "క. స్వీకనవశంబున మన్మథ రసము దంబులోనఁ జొచ్చి రసవహనాది ప్రసరణ సరణింబడి యా యసితేక్షణ గర్భశయ్యయందు వసించెన్." వాసి. ౧.౧౬౪.

మరుత్తు. సం. వి. త్. పుం. గాలి. "ఉ. మరుత్తులు బిట్టెదిరించి యద్రి శృంగద్రుమ సంఘముల్." ఉ. రా. ౪ ౩౨౭.

మరుత్. సం. వి. త్. పుం. మరుత్తు అను రాజు. మరుత్తు అను అజంతవర్గ రూపమునకు సైతము మహాకవి ప్రయోగములు లభించుచున్నవి. "మ. ధరఁ బాలించెఁ బురూరవున్ సగరునిన్ శంతివంగున్ మరుత్తుర ఘూర్తం మధీగీరథున్ బృథు." రుక్మాం. ౧.౭౬.

మరుత్పద్మాకరము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఆకాశగంగ. "మ. .. మరుత్పద్మాకరాంతంబునన్ సలిలక్రీడ యొనర్చి." పారి. ౪.౩౯.

మరుద్భుక్కూటకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సర్పాభరణములు గలవాఁడు; శివుఁడు. "అమ్మరుద్భుక్కూటకున్ భజించుమతి." పాండు. ౨.౧౯౪.

మరుద్వృధా. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. కావేరీనది. "అమరుత్వ స్నాన మరుద్వృధాంబువులవాడి." అను. ౬.౯౩. "మరుద్వృధాతటస్థక్షేత్రమునందలి." పారి. ౩.౬౧. "ఇమమ్మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమం సచతా పరుష్ణియా అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్తయాऽऽర్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా." (తైత్తిరీయారణ్యకము).

మలహారుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడు. చ. మలహారు భక్తి లేక చనుమానవుఁడు. అను. ౯౦.

మస్తిష్కము. సం. వి. అ. న. తల; మెదడు "శా. మస్తిష్కంబున్ రుధిరంబు మాంసమును ధాత్రిం గూల్చి." నిర్వ. ౭.౭౨. (వర్గాంతయతి.)

మహత్. సం. వి. త్. న. గొప్పతనము. మమహద్వర్గ...భార. ఆది. ౧.౬౫. దళిత...మమహత్కాళానసాంబు ఋ. సం. శూలిబాణాది మమహదాయుధము, భార. ద్రోణ. ౫.౪౦౯.

మహత్తు. సం. వి. త్. న. గొప్పతనము. "ద్వి. నరరూపులై యుండుదురె మహాత్ములు." బస. ౬.౧౭౩ పా.

మహాకర్ణము. సం. వి. అ. న. పుట్ట. "మహాకర్ణ పుటకుక్షి మార్తి వొక్కతి ధన్య...." రం. రా. ౧ ౧౨. పుట్టనుండి పుట్టిన ముకర్యుడు—వాల్మీకి.

ము.

ముదిరము. సం. వి. అ. పుం. మేఘము. "గీ. క. పలుపలుగాఁ బొదువు ముదిర పటలము భంగిన్." పాండు. ౨.

ముష్కరి = ముష్కరుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) బలవంతుఁడు; కుటిలుఁడు. "సీ. ముష్కరి చూపైదు లుష్కరి భానుఁడు." రంగరా. కిష్. ౧౧౨.

ముష్టాముష్టి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. పిడికిలిపోటులచే నొనర్చు యుద్ధము. "శ్లో. ముష్టాముష్టి ప్రవిద్ధలమ్బమ్—కేశాకేశి భవత్ క్షణం దండాదండి ప్రవిశ్రాన్తమ్ ఖఁతాఖఁతి నిరంతరం." కలిదిండి శాసనము. "క. ముష్టాముష్టి రణర్భటర్భటా శబ్దంబుల్." భార. అర. ౩.౩౯౫. "కరి ..ముష్టాముష్టిం జొచ్చియున్." భా. రా. యు. ౫౨౫. "బాహు...ముష్టాముష్టి" మరున్నందన శతకము.

మృ.

మృగీతృష్ణాంబువు. సం. వి. ఉ. పుం. మృగతృష్ణాంబువు; ఎండమావినీరు. వసి. ౫ ౨౨౧.

మృదుకవిత. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చతుర్విధ కవితలలో అను కవితవమునకు పర్యాయముగా నుపయుక్తమైనది. "వ. మృదు మధుర చిత్రవిస్తర కవితా విశారదులు." భార. ఆది. ౧.౯. నైవ. ౧.౧౧.

మే.

మేఘడంబరము. సం. వి. అ. న. గొడుగు. మేఘములను బోలి వ్రేలాడుచుండు గొడుగులు. "క. ...పలరాజవల్లవ రచితో భయమేఘడంబరంబులు పొలెన్." కు. సం. ౩.౫౭, ౧౧.౨౭. కిట్టెలు దొరవారి కన్నడ నిఘంటువున నిది సంస్కృత శబ్దముగా నిర్దేశింపఁబడినది.

మేళనమిచ్చు. సం. అ. క్రి. కలియునట్లుచేయు. "ఉ. మనంబు క్రీతికిన్ మేళనమిచ్చి." అను. ౧౬౦.

మేహనము. సం. వి. అ. న. మగగుఱి. "సీ. కే. వాల్పు ఖట్వాంగపాణి పదల్పుమధన మోహనంబైన వీనుహోమేహనంబు." హర. ౫.౬౫. (గ్రంథాంతము.)

మో.

మోక్షితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విముక్తిఁ జెందినవాఁడు. "క. ధర్మతనూజుచేత మోక్షితుఁడయ్యెన్." భార. అర. ౪.౧౦౧.

మోష. సం. వి. అ. స్త్రీ. దొంగతనము. "యమవిత్రములు ప్రమోషాంతరంబులునను మూర్ఖవాదంబులు." వాసి. ౧.౧౭౯.

మౌళి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. శిరోభాగము. "శా. చాలింగోమౌళి సంఘటించిన క్రియం." హర. ౭.౧౦౯.

య.

యజింపు = యజించు. సం. అ. క్రి. అర్పించు. "గీ. వేద మార్గ తత్పరాత్ములు వేదమైన భూమి లింబోత్తములు యజింతురు." వరాహ. ౧౦.౭౬. ('పుదురు' రూపమునకు నిర్ధారణ.)

యజ్ఞీయము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యజ్ఞమునకు హితమైనది. "క. వాయుమేథ సుభల పావక్ష యమయ్యజ్ఞీయవిధు లెఱిఁగింపుఁడు." నై. భా ౬.౧౧౧.

యథాప్రమాణము. సం. అవ్య. (క్రి. విశే.) ప్రమాణము ననుసరించినట్లు. "మ. ...దుర్గారిత్రితయంబు తాన త్రితయంబు నిట్లై యొండె యథాప్రమాణములుగా శిక్షింప, రక్షింప." వి. పు. ౧౦.

యథాశక్తి. సం. విశే. (అ. అ. అ.) చేతనైనంత. "ఉ. భక్తుఁడై యథాశక్తిసేవ భక్తి యుక్తి సత్యవ్రతము." అను. ౭౯. "శా. జ్ఞానాతీతుఁడనైన నీ మహిమ ..యథాశక్తిం బ్రశంసించితి." వ. పు. ౩.

యథాస్థలి. సం. విశే. ఇ. పూర్వమున్న స్థలము. "చ. వదవడి మాయథాస్థలికిఁ బాత్రులఁజేయుఁడు మమ్ము." రంగా. ౨.౨౨౩.

యథేచ్ఛావృత్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు సంచరించుట. యథేచ్ఛావృత్తి. ఉ. హ. ౧౬౪.

యథేష్టగోష్ఠి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇచ్ఛవచ్చినట్లు గోష్ఠిచేయుట. "చ. ..యథేష్టగోష్ఠి వర్తనల కురువర్గ...రగల మురంబొదవం దగురీతి." రంగా. ౨.౧౪.

యమక్షయము. సం. వి. అం. న. యమగృహము. "చ. చిర మృతుఁడై యమక్షయముఁ జెందఁగ." హరి. పూ. ౯.౨౧౦.

యశము. సం. వి. అ. న. "ఉ. సమ్యగ్యశశ్శాలివై భువనమాన్య యొనర్పుము రాజసూయమున్." భార. అర. ౬.౯౨. యశశ్శబ్దము—అకారాంతము. ఇదట సాంతపదము కాదు.

యా.

యాచకుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) ఇల్లిల్లు తిరిగి భిక్షమెత్తు వాఁడు. "మ. ఖలులై, యాచకులై విరుద్ధ విటాకారాంగులై." వ. పు. ౧.౨౩.

యాజ్యము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) యజింపఁదగినది; యజింపఁ దగినవాఁడు. "ఉ. యాజ్యుఁడెవ్వఁ డీవ." భార. సభా. ౧.౨౭౯.

యాయజూకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. పలుమారు యజ్ఞము చేయు శీలము కలవాఁడు. "సీ. యాయజూకుని గాయమున నటన పాటవ్యయ్య పౌరభ్య సంభృతంబు." రఘు. రా. ౨.౧౩౪.

యాయజ్జీవము. సం. వి. అ. న. బ్రతికియున్నంతకాలము. "క. అన్యపరిపతి యావజ్జీవంబుగ నంత నంతఁజేసిన సాహసం పెహాది నరంబులు వలమునఁ గోవలు వదరాఁబి చిత్రగుప్తుఁడు దాఁచెన్." పాండు. ౫.౭౪.

యావత్తు. సం. అవ్య. అంతయు; సర్వస్వము. "ద్వి. కనయంటి యావత్తు ధనమును మున్ను." బస. ౩ ౪౯౫ పం.

యు.

యుగ్యము. సం. వి. అ. పుం. గాఁడిమోపెడి యెద్దు; వృషభము. "ఉ. యుగ్యములయుక్క నెవ్వనికిలో లదు కృత్రుకుంటి వెలుపున్." ఉద్భట. ౧.౪౩.

యో.

యోక్త్రము. సం. వి. అ. న. త్రాడు. "క. అధారంబునఁ గూర్మరాజ నియమించి, యోక్త్రంబుగా వాసుకి నమర్చి." భార. ఆది. ౨ ౧౧.

యోధాగ్రణ్యుఁడు. సం. విశే. ఉ. పుం. యోధాగ్రేసరుఁడు. "శా. యోధాగ్రణ్యుఁడు గాఢ విక్రముఁడు విశాలాక్ష ప్రభుండున్ నముచ్యపుండున్...భాస్వత్కటి పోషుండున్." భద్ర. ౧.౧౩౯.

యౌవాషిత్తు. సం. వి. త. స్త్రీ. ఇంతి; వనిత. అని. ౨.౪౦.

ర.

రంహస్సు. సం. వి. స్. న. వడి. విశే. వడిగలది. "శా. అంహోహారుఁడ్డఁడు దానవార్దనుఁడు. రంహా స్ఫూర్తియు దీప్త మూర్తియు నరుండంబుఁ జూపెన్." భార. భీష్మ. ౨.౧౫౬.

రక్షి. సం. వి. అ. స్త్రీ. రక్ష, రక్షణమునకై చేయు పనులు. "క. నతిరగ్యంబునను రక్షి సంపాదింపుం డిగరయని నేఱు నేయుఁడు." నాచి ౧.౨.౨౭.

రక్షించుకొను. సం. స. క్రి. కాపాడుకొను. ప్రాణంబురక్షించుకొని. హరి. పూ. ౭ ౧౭౧.

రచించు. సం. స. క్రి. కూర్చు, సమకూర్చు, వ్రాయు. రూ. రచియించు. వినయమున్ రచించు. భార. ఆది; ౬.౧౩౯. "రచియింతుఁ బండితారాధ్య చరిత్ర." పండి. ౧.౪ పా.

రజనీనాథుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. "రజనీనాథకులైక భూషణుఁడనై రాజర్షినై." భార. ఆది. ౨.౨౨౩.

రజనీనాథకళాహంస. సం. వి. అ. పుం. చంద్రుఁడు. "రజనీనాథకళాహంసగగన విమ్మగ జొచ్చెన్." భార. అర. ౪ ౪౨.

రజకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బట్టలుఉతుకువాఁడు; చాకలివాఁడు. "క. రజకుండు చీరల కలుగక మాలిన్యమెడల నలిగిన భంగిన్." అను. ౧౩౦.

రజకి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. చాకలిది. "రజకిత్." కాశి. ౬.౩౨౦. "రజకి యొనర్తునాథుఁడు తిరస్కృతి చేసిన." శై. ధా. ౬ ౨౯.

రజస్వల. సం. వి. అ. స్త్రీ. ముట్టుది, ముట్టైనది. "అనుమ దాయతచ్చిన నేను రజస్వలను. ముట్టుకుండు మీనపత్తు నయు యున్నదాన." భార. సభా. ౨.౨౧౫. "నలిని రజస్వల" కు. సం. ౯ ౯౯.

రణాశనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. యుద్ధమే ఆహారముగా కల వాఁడు; నారదుఁడు. ఉ హ ౧.౯౯.

రత్నభాండారము. సం. వి. అ. పుం. ద్రవ్యసమూహము. "ఉ. ధారలు పట్టఁబంపు రలగంత్రముఁ దావడిఁ బంపు రత్న భాండారముతోడ గుఱ్ఱపు దడంబులు మంగలికింపు నాతడిం తీరఁగ నీవు." కు. సం. ౧౧ ౫.

రసవతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మహానసము; వంట యిల్లు. "సీ. రాముఘుప్పంబార నీ మధ్యదేశంబు రసవతి దేవతా నికరములకు" పాండు. ౩ ౧౪౨.

రసికుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. ఇ. అ.) రసము నెఱిఁగినవాఁడు. "మ. రసికుండై ధనదంష్ట్రి వర్షయుగ మారాధించుచో." వ. పు. ౭౫. "క. రసికుఁడు పోవఁడు పల్మాఁడెనగంగా." శ్రీనాథుని చాటువు.

రవికాంతపాషాణము. సం. వి. అ. న. సూర్యకాంత శిల. "సీ. రవికాంతపాషాణ రత్నములందుదిమ్మ యగ్ని ప్రత్యక్షత మాదరింప." కాశి. ౧.౧.౨౩.

రవిపాషాణము. సం. వి. అ. న. సూర్యకాంతశిల. "రవియుక్త మంచు పదములు రవిపాషాణముల చిత్రరక్షలచంగళా." సా. వి. ౩.౨౨.

రసజ్ఞుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రసమును గ్రహించువాఁడు. "చ. ... రసజ్ఞుల హృదయంబు లేమియు గ్రొత్తగ రాక్షసు వెల్లు నీ సభాస్థలిఁ దలఁచుకొన్నఁగాఁ బలుక." స. శా. త్ర. 302.

రసాభాసము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అభాసమైనది; చెడి పోయినది. "ఉ. గాన కాసక్తి కుదురు గాదిదవారిస్తుతివలన్ రసాభాసమూలమై, వికటపద్ధతియై కీర్తిపట్లగోత్రమై." చాటువు.

రసావతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. భూమి వి. పు. ౨.౯౮.

రా.

రాక్షసాంగారము. సం. వి. అ. న. నేలబొగ్గు; రాక్షసిబొగ్గు అని వాడుక. "గీ. భూరిని మృత్స్నాంపేట మొత్తముకందుఁ గోలకర రాక్షసాంగార ఖాలకములు గొండలవలె నొప్పు." చెన్న. వి. పుట. ౬౪.

రామబాణము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీరాముని బాణము. శ్రీరాముని బాణము రెండును నిరోధములేనివి; తిరుగులేనివి, అప్రతి హతములు. "చ. వరనతులెల్ల సోదరులు పల్కినపలుకులు రామ బాణముల్ కవర. ౧.౫౧ తొలుత పుత్రకు దొలిచెడి శ్రీయు" "గీ. రామబాణంబు గనుకింపరానిదౌరా." (చాటువు.)

రామరాజ్యము. సం. వి. అ. న. శత్రుభయములేక నిష్కంటక మైన రాజ్యము; సుభిక్షమైనది. "సీ. శే. అన్నివంకల దుర్భిక్ష మడఁగిపోయి ప్రస్తుతింపఁగఁదగు రామరాజ్యమనను" శైవ. ౬.౯. "క. రాజ్యములం దున్నతి రామరాజ్యమనఁగా వెలయున్." వి.ప్ర. ౧౬౧. బసవ. ౧.౧౧౫. పారం. ౧౮.

రామానుజకూటము. సం. వి. అ. న. వైష్ణవుల నివాసస్థానము. "శా. ... అబ్బోరామానుజ కూటముల్ సకలవస్తు శ్రీనిరాఘాట ముల్." వి.ప్ర. ౨.౬.

రి.

రిరంస. సం. వి. అ. స్త్రీ. రమించు నిచ్ఛ; విముఖ్యమై యుండుట. "ఉ. కద్రిరంసనే గాదనరాదు." రంగ. 3.౧౦.

రిరంసువు. సం. విశే. ఉ. రమింప నిచ్ఛగలవాఁడు. "మ. వర్ణకవ న్యాసత్తరిరంసు." ఉ. హరి. ౪ ౧౫౪. "డిండీరమండ అల్లవరి రంసు హంస. వరాహ. ౧౦.౧౨౨. "క. ఆదివము నూర కవీంద్రుఁడ మృదువున వంకజరిరంసు మృదుమానసుఁడన్. కవి సంశయ విచ్ఛేదము."

రు.

రుక్కు. సం. వి. చే. స్త్రీ. కిరణము; కాంతి. "ఉ. గ్రక్కున గన్నులో నినుము గ్రుక్కినలి క్రూరంబు చంద్రులో రుక్కులు మేనికింగదుఁ బాయక్కలు నిక్కముగాగనక్కటా! వెక్కనమయ్యె వంతకీరువెక్క నమూనవ యుండులేక యా చిక్కనకెల్ల వా మనసు దిక్కనపో యుఁగనేమిసేయుదున్." సీమం. ౨.౬౫ పా.

రుగ్ణుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) రోగముగలవాఁడు; రోగి "మూఁడుదినములాని రుగ్ణున కౌషధంబు." సత. ౪. అ. ౧౯౦ పు.

రుద్రాక్షము. సం. వి. అ. న. రుద్రాక్షము; శైవులుధరించు చిహ్నములో నొకటి. "క. రుద్రాక్షవరములయాని మరుద్రాక్షన కీర్తనీయ రూపవిరాజ. ధృతరుముగల నరుఁడతి కుంభద్రముఁడో నందు నిండుఁ బర్వేందుముఖీ." సీమం. ౨.౪౯ పాం.

రే.

రేణువు. సం. వి. ఉ. పుం. స్త్రీ. దుమ్ము, వి. రేణువులు—రేణులు. "సర్వదురార్వరరేణుల్." ఉ. హా. ౫.౫౭.

రో.

రోగపడు. (రోగము+పడు.) సం. వ. క్రి. జబ్బుచేయు; రోగముపచ్చు. "ఉ. మున్నసోదల్లభ రోగపడ్డయది వైద్య్య లభ్యాధ్య మనంగ." నా. పంచ. ౪ ౫౨.

రోహణము. సం. వి. అ. న. ఒక పర్వతము. "క. ప్రజాకవ వానులవృతరో హణగిరి శృంగములపోల్కె యనుమతిసేయన్." భార. యుద్ధ. ౧౧౫౦.

రోహితము. సం. వి. అ. పుం. గండగొత్తి. ఉప. హరిశ్చ. 3౯.

ల.

లంఘి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. అతిక్రమించినది. "కన్నుఁగవ శ్రుతి లంఘియై కలిమికులు" రాధికా. ౧.3.

లంపటుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) 1. ఆసక్తిగలవాఁడు. వైభవాలోలలంపటుడై. హరి. ౫ ౯౨ కర్రకటింపటుఁడ. నకుడనేని భార. అను. ౧.23 (విషయలంపటుఁడు.)

లంబికాయోగము. సం. వి. అ. న. యోగములో శ్రేష్ఠమైనది. లంబికయనఁగా కొండనాలుక. దానితో బ్రహ్మ రంధ్రములోని యమృతము పొందించు సిద్ధయోగము. "సీ. శ్రేష్ఠము మూఁడు వేంకటకృష్ణభూప! నాగములరోసనైరావణంబనంగ యోగములలోన లంబికాయోగమనఁగ రాగములలోన మేఘమల్లారనంగ." నానా. ౫.

లగ్నాష్టకము. సం. వి. అ. న. వివాహకాలమునందు "సర్వేంతు వాస్తుంగకేమ్ అని చదివెడి మంగళాష్టకములు." "మ. స్వాదేవతా ముఖ్యులెల్లను మోదంబున సర్వభూవరుల మ్రోలం గూటువల్లాడి. దాశాని." "సర్వేశునయమ్మునాగ్రహాయుతో సర్వేంతువాస్తుం గకేమ్మం లగ్నాష్టకముల్ పఠించిరి." కవి. ౬ ౧౯౮.

లటహము. సం. విశే. ఒక వాద్య విశేషము. "వ. భల్లకాహుడు క్కారవణానక లటహా, పటహా, కమల, అనకనిస్సాణ." హంస. 3.3౮.

లతాంతము. సం. వి. అ. న. పువ్వు; పూవు. "అయ్యగ్రాహి కమ్మని లతాంతములకెమ్మనసివచ్చు మధుపమ్ములు." భార. ఆది. ౫.౧3౮.

లతాంతాయుధుఁడు. సం. విశే. పువ్వులవిలుకాఁడు; మన్మథుఁడు. "లతాంతాయుధుకన్న తండ్రి కిరముద్భావముపాదంబుపన్ దొల గంద్రోవ లతాంగి." పారి. ౧.౧౨౧.

లతాంతాస్త్రుడు. సం. విశే. పువ్వులవిలుకాఁడు; మన్మథుఁడు. కాశీ. ౫.3౧.

లతాడోల. సం. వి. అ. స్త్రీ. "తిగయుయ్యల, చెలులారా! నెలతాడోలఁ గ్రక్కిన యూఁచంరగిల్రాల." ఆము. ౫.౬౬.

లపనము. సం. వి. అ. న ము. ము; నోరు; భాషి. "కేఁదీలు కస్తూరి తిలకంబు పాసల్ ఒడుప గఁభములలంది మొనఁగ" హంస. ౪.౫౪. లపనముల్ చంద్రబింబములాగుంచె. "అధురో గ్రహించి లపనములను." భాస్క. యు. ౨.203.

లపనము. సం. వి. అ. న. మాట; వాక్కు. "క. కర్కశ్యక్కశా వేదులు వోకకావ్య లపనము వెగడన్." అను. ౨౯.

లబ్ధి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. లాభము; కలిమి. "ఘనతరంబుగ మోచి కట్టెలు తెచ్చి యంగట విక్రయంబార్చినలబ్ధి బంగమూరాధనల్ నల్పుచుకుండ" బస. ౫.౫౨౭ పంక్తి ౪.౧౮.౨.౨ పంక్తి.

లలాటపట్టిక. సం. వి. అ. అ. నొసలు; నుదురు. "లలాట పట్టికన్ శతధృతి వ్రాసినట్టి." నైష. ౧.౫౭.

లవలి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఒకానొక తీగ. "మ. లవలీలుంగ వంగ సంగతలతోలాస్యంబు లీక్షించుచున్." భార. ఆది. ౧.౩౧

లశునపటుత్వము. సం. విశే. మణిదోషము: రత్నదోషము. "చ. నభోమణిన్‌లశునపటుత్వమెుంద." ఆము. ౪ ౧౯౯.

లా.

లాలు. సం. వి. అ. స్త్రీ. చొంగ. "క. లాలజుదోరుగంగ నన్నలారనియెురలెన్." ఉ. హరి. ౩.౧౬.

లాలాటికము. సం. విశే. లలాట సంబంధమైనది. "శిల్పం లాలటికమై." మనుచ. ౩.౫౩

లి.

లికుచము. సం. వి. అ. పుం. లకుచముయొక్క రూపాంతరము. "క. అలికుచంబులునాగయ్యాలికుచంబులు." కళా. ౧.౩౭.

లిపి. సం. వి. ఇ స్త్రీ. రేఖారూపమైన యక్షరవిన్యాసము. "సీ. వారకత్వము లేఖనోచిత్వమును సంత్రలిపిరీతిగా సర్వజ్ఞుల యందు భణితిభారియు." కేయూర. ౧.౪౬. "సీ. అతియ లిపు లట్లు లన్యదేశంబులలిపులు." విక్ర. ౧.౫౦. ౩.౩౭. లిపి క్రియానిపుణపాణిద్వంద్వశంకరుహా "గీ. పటమునందునాగరలిపి ప్రస్ఫుటముగ." కాశీ. ౬.౭౪. హర. ౨.౩౬.

లే.

లేఖులు. సం. వి. అ. పుం. దు. వేల్పులు బ. దేవతలు. ఉ. లేఖులు...బళిబళిశబ్దముల్ మహోజ్జ్వాభరి నుచ్చరింప వరాహ. ౨ ౧౯౨.

లేలిహానము. సం. వి. అ. పుం. పాము. "లేలిహానారి దువాలించె నొక్కటి." వరాహ. ౫.౧౧౮. లేలిహానారి=పాము లకు శత్రువైన గరుడుడు.

లో.

లోకతంత్రము. సం. వి. అ. పుం. లోకవ్యాపారము. ఇది పంచవిధము. ధృతియు, దాక్ష్యంబున, దేశంబును గాలంబును. పరాక్రమంబునను పంచవిధంబులైన లోకతంత్ర విధానంబు తెలిసిగిన సత్క్షత్రియుండు. భార. అర. ౪.౩౨.

లోకజ్ఞుఁడు. సం. వి అ. పుం. లోకము తెలిసినవాఁడు; ప్రాజ్ఞుఁడు. "సీ. లోకజ్ఞ నుభయభాషాకావ్యరచనాభిశోభితు." భార. ఆది. ౧.౫ "మ. లోకజ్ఞవాగిన్ శుచిన్." హరి. ఉ ౧౦.౨౯౪.

లోకస్థుఁడు. సం. వి. అ. పుం. లోకములో నుండువాఁడు. "క. లోకంబులు లోకేశులు లోకస్థులు తెగినతుది." భాగ. ౮.౩౯.

లోకాభిరామవార్తలు = లోకాభిరామాయణము. "సీ. కే. కేలుఁదమ్మికిఁ గప్పురబాగాలు పందుటాకు మడుపులు నొసఁగి లోకాభిరామవార్తలొక కొన్ని నొడివి యప్పార్థివేంద్రుఁ బలు తెలుంగుల నలరించి పలికెనపుడు." శుక. ౧.౫ పా.

లోకాయతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. స్వభావమునకు కర్తృత్వము చెప్పునట్టి మతము ననుసరించువాఁడు; "ద్వి. వీరాత్తవాదుల హృదయశూలంబు లోకాయతుల పొట్టలోపలి యుమ్ము." పండి. ౧.౫౧౧, పా.

లోకాలోకము. సం. వి. అ. పుం. చక్రవాళము. "లోకాలోక శైలావళీ." కు. సం. ౧౨.౨౨౨.

లోకేశుఁడు. సం వి. అ. పుం. బ్రహ్మ; సముద. "లోకంబులు లోకేశుఁడు లోకస్థులు తెగినతుదిన లోకంబగుపెంజీకటి కవ్వల నెవ్వండేకాకృతి వెలుఁగునతనినె సేవింతున్." భాగ. ౮.౩౯.

లోపాలుఁడు. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) స్ఫుటముగాని మాటలు గలవాఁడు. "మ. కుహనాపాల్లొపాలుల్ లోపాలుల్." నైషధ పారిజాతీయము. పీఠి.

వ.

వంచకుఁడు. సం. విశే (అ. ఆ. అ.) మోసకాఁడు; చెడ్డవాఁడు, "క. వంచకునకుఁగపటునకున్ కుంచితునకు." అను. ౧౧౫.

వక్రము. సం. వి. అ. న. ఏటివంకర. విశే. వంకరైనది; అడ్డమైనది "కుక్రుండు వక్రంబై." కు. సం. ౧౦.౧౫౪ ౧౮౦.

వజ్రలేపము. సం. వి. అ. న. వజ్రమును కరగించి రంపుచున్నట్టు లంటించుటకుఁ బూయుట. "సీ. లదవఁ జేర్పిందులపదనైన పూతలంగమునకు వజ్రలేపములుగాఁగ." కు. సం. ౯.౧౪౯.

వతంసితము. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) సిగబంతిగాఁ జేయఁబడినది, శిరోభూషణము. "చ. కలితవతంసితేందుకలికాశిఖ చే విలసిల్లి. చిత్తభూశలభము నుగ్గుచేసి." ధర్మా. వై. ౧.

వనేచరము. సం వి. అ. పుం. మృగము. "ద్వైతవనంబులో ధర్మజుం డొకవాఁడు నిద్రింపఁగాఁ దద్వనేచరంబు లగునట్టి మృగజాతులు." భార. అర. ౬ ౯౮.

వపనము. సం. వి. అ. న. క్షవరము. "క. నిన్నుంటోరిగొని గడ్డంబు వపనముగ నొనరింతున్." కా. వి. ౩.౧౮౪.

వరాంగము. సం. వి. అ. న. అనుముగల గుఱి. 'శా. బేలం బేలముగానిధంబు కరిశిన్ ప్రేమంబుతోఁ జేరిలాలాటంబొత్తు,... వేష్టించుఁగ్రీగోటన్ మేయెురయున్ వరాంగములు పోఁకున్." కు. సం. ౧.౧౦౦.

వరిష్ణు. సం. విశే. ఉ. వర్తించువాఁడు. "గీ. కృష్ణుఁడఖలావనైక వర్తిష్ణువగుచు." పారి ౫.౧౦౫.

వర్తిష్ణువు. సం. విశే ఉ. వర్తించువాఁడు. "క. నమిగ్ఫరివర్తిష్ణు ప్రతాపదహనారతిన్." పారి. ౧.౩౩.

వర్షధరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. నపుంసకుఁడు. "పుష్కరాక్షుల పొంతఁబోని వర్షధరుఁడు." పాండు. ౧.౧౦౧.

వలభి. సం. వి. ఆ. స్త్రీ ప్రేమపాత్రురాలు. "సీ. ప్రాణేశునకు తన ప్రాణంబువల్లభి." అను. ౨౨౮. కవికృతుల ప్రయోగము లలో "వల్లభి" అనియే యుండును.

వశంవదుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) లోఁబడి వర్తించువాఁడు "చ. హరివంశదుఁడైయుండిందు." పారి. ౧.౬౫.

వశి. సం. విశే. (న్. ఈ. న్.) ఇంద్రియ నిగ్రహముగలవాఁడు; ముని. "చ. వశి. జనవర్యమీ కెఱుఁగవచ్చునె." రంగ. ౧.౭౭.

వసుంధర. సం. వి. అ. స్త్రీ. భూమి; వసుధ; నేల. "చ. సురలకుఁ బ్రీతినేసితి వసుంధరకేఁగుము." భార. అర. ౪ ౭౭.

వస్తువు. సం వి. ఉ. పుం. కాలాదారమున మండలార్చనయందు మధువు. "చ. చక్రయాగమునెడ వస్తువందురిది కాళికులీయరపేర్మి వింతయే." కు. సం. ౯.౧౩౦.

వస్తువు. సం. వి. ఉ. న. పదార్థము. బ. వస్తువులు అనుచో ప్రథమా విభక్తిలోపము. "ఇందున్నట్టి నా సర్వవస్తులు నీ కిచ్చితి ధార వోసి." రామా. ౬ ౧౩౭. కా. ౬.౧౨౬.

వా.

వాతంధయము. సం. వి. అ. పుం. గాలి యాహారముగాఁగలది; పాము. "శా. దోర్వాగంధయారూఢ సర్వజ్యాచక్ర." పారి. ౪.౯౨.

వాతపూరణము. సం. వి. (అ. అ. అ.) ధ్వజవిశేషము. వ్యజనహస్తాకృతిగల్గిన వాతపూరితచిహ్నము; శివాధిక్యమును వెలకొల్పుటకు శైవులు ప్రదర్శించు మత చిహ్నము; "సీ. వాతపూరణములు కేతనానీకంబు కలువడగలునెల్ల కడలవెలసి" కు. సం. ౭ ౪౨. "సీ. వరకాలికోపితాంకుర పాలికలు వాత పూరణ నికర విస్ఫురణదఃరి." కు. సం ౧౦.౧౦౬. "సీ. అరిపత్రధ్వజవాతపూరణములు తివరిఁబ్రవ్రాండిఁబుద దీతూల." కు. సం. ౧౧. ౧౨. "ద్వి. అతతవ్యజనహస్తాకృతినన్న వాతపూరణములు వడి గ్రాలియాడ." బసవ. ౨. "ద్వి. ఖ్యాతిగావ్యజనహస్తాంకమై పొలుచు వాతపూరణముల వడినొప్పనదియు." పండి. ౨. "ద్వి. ఉవ్వరగుఁల్లు మహిమాశివతాకములు వాతపూరణంబులు నాతపత్రములు." పండి. ౨.

వాతసుతుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాయుపుత్త్రుఁడు; భీముఁడు. "ఉ. వాతసుతుండు." భార. సభా. ౧.౨౦౯.

వాది. సం. వి. న్. పుం. రసవాదము నెఱింగినవాఁడు. (వాది భ్రష్టోవైద్య శ్రేష్ఠః) "సీ...బధిరునివలె, దరిద్రుని గతివ దివగిది, కనకకారునిబాద్పుస." వాది రసవాదివలె. వేం. పం. సీరి. ౧౫.

వారయాత్రికుడు. సం. వి. అ. పుం. వరునితో వచ్చినవారు: పెండ్లికొడుకు వంకవారు. వారయాత్రికులును పెద్దవరుసవరు. నైష. ౬.౧౨౭, ౧౨౯. మెసవిరికంరధఘ్నముగ మిక్కిలి పేదుకవారయాత్రికుల్, ౬ ౧౨౯.

వారవాణము. సం. వి. అ. పుం. కవచము. "తొడవసేర్చితి పుగ్రవారవాణము." ఉ. నా. ౧.౧౯.

వారిజభూగ్రాణసూతి. సం. వి. ఇ. పుం. బ్రహ్మ. "వడివడి యడఁగున్ వారిజభూగ్రాణసూతి!" పాండు. ౩.౧౨౭.

వారిజవైరి. సం. వి. ఇ. పుం. చంద్రుఁడు. "ఉ. వారిజవైరికి లేక నీకు సంపూర్ణ మనోరథంబులును." భార. ఆది. ౨ ౨౨౯.

వారిధి. సం. వి. ఇ. పుం. వారినిధి; సముద్రము. "గీ. వ్రేఁగు పెల్లైనసోడవారిధిఁదరింప శక్యమే." భార. శాం. ౫.౫౩౫.

వార్ధుషికుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) వడ్డిచేత జీవించువాఁడు "క. లీలావార్ధుషికాయి పికాకృత." అను. ౪.౧.

వాల్మీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వాల్మీకి; రామాయణకర్త. "క. కటకారంభంబుల సత్కవిసభినందింతు రాదికవివాల్మీకున్." కు. సం. ౧.౧౭. "ఉ. వాల్మీకుల యాక్రమంబునను." నిర్వ. ౧. "వాల్మీకాత్పునివాల్మీకో వరలావరలాకథా." (ద్విరూపకోశము.)

వావదూకుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) వాగ్మి; యుక్తియుక్తముగా మాట్లాడువాఁడు. "ద్వి. వావదూకానీకవాగ్బంధన క్రియా విశారదుఁడు లోకారాధ్యమూర్తి." పండి. ౧.౪ పా.

వాసతేయీ. సం. వి. ఈ. పుం. వాసతేయీ అనగా రాత్రి దానియందు సంచరించువాఁడు. నైఋతి. "వాసవవైవస్వత వాసతేయీవరుణవాయు వసుధిల్లభ వామదేశులు." పారి. ౩.౪౧.

వాసాగారము. సం. వి. అ. న. పడుకటిల్లు. "వాసాగారము నందు నొక్కతెయ నానాభంగి వర్తించు." నైష. ౭.౧౯౫.

వాస్తోష్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. ఇంద్రుఁడు. "వాస్తోష్పతి కర్ణముల్ మనసిజాంకు చెర్పడ్డఁజేసె." నైష. ౪.౨౭.

వి.

వికలుఁడు. సం. వి. అ. పుం. వ్యాకులత్వముగలవాఁడు. "చ. వికలుని గోష్ఠికిన్ పొగడిరిదురె." అను. ౭౩.

విగుణుఁడు. సం. వి. (అ. అ. అ.) గుణములు లేనివాఁడు, "గీ కష్టుఁబ్రభిష్టుసమ్యతువిగుణు." మార్క. ౧.౧౦౭.

విగ్రహించు. సం. స. క్రి. ఎదుర్కొను. "అ. నేచిరిఁదు విగ్రహింపఁదొడఁగె." భార. సభా. ౨.౧౭౩. "వేయికన్నుల వానితో విగ్రహించి." వనిత' యుంకెమికానున్న వాఁడొమరుఁడు? నైష. ౪ ౨౩.

విఘాతించు. సం. స. క్రి. చంపు. "క .. అక్షతాలంగాదనక విఘాతించు దయామారులుగలరె." భార. అర. ౧.౫౩.

విచారించు. సం. అ. క్రి. ఆలోచించు. "క. బహుల రథగజ వాహసభట సహితులు బలవంతులని విచారింపకు." భార. అర. ౧.౨౫౪. వ్యతిరేక ప్రార్థనార్థకమునకు సన్నయభారతమున నిది యొక్క ప్రయోగమే కలదు.

విజయంచేయు. సం. స. క్రి. విజయముచేయు, వచ్చు. నిర్వ. ౭.౧౩౫, కాశీ. ౫౧౧౩, పాండు. ౨.౧౯.

విततము. సం. వి. అ. న. చేతితో కొట్టి వాయించు వాద్యములు. (భేరి, పటహము, ఢక్క మొదలగునవి) "వ. అంతఁ దత వితత, ఘన, సుషిరాత్మకంబులై ...నందికేశ్వరాది నాద్యనికరము." కు. సం. ౯.౩౬.

వితానము. సం. వి. అ. పుం. 1. యజ్ఞవిశేషము; యజ్ఞము. "క. జానకివరుపతి నుతకవితాన మహారంభుఁడైన దక్షుఁడు." కు. సం. ౨.౧౫. 2. సమూహము. "క. సదమలరత్నవితానము పదడున్ సరిపోలునట్టి పగిదియకాదే." అను. ౨౭.

విధుంతుదుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రాహుగ్రహము "ఉ. దుర్జయ రాజవిక్రమ విధుంతుదమూర్తి." జై. భా. ౪.౭.

విప్రీతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. విభేదము. "వ. ఈ సుందరి కారణంబున మీకు విప్రీతి పుట్టకుండ." భార. ఆది. ౭.౯౪.

వియన్మణి. సం. వి. క్. పుం. సూర్యుఁడు. "ఉ. అక్కట యస్తమింపని వియన్మణి భంగి." వాసి. ౨౧.౪౪.

వివరపుట్టు. సం. అ. క్రి. వివరముగా తెలియఁజేయు. "గీ. విని వృత్తాంతమంతయూ వివరపుట్టఁ దెలుపవలయును లోకేశ జలధిశయన." మత్స్యపురాణము. ౧.౧౧౦.

వివహము. సం. వి. అ. పుం. పరిణయము; పెండ్లి. "క. పృథివీ నతగతి పోతమాంబ వివహాంబుయ్యన్." పి. శకుం. ౧ ౪౪.

విశదించు. సం. స. క్రి. విశదముగా చెప్పు. "విభవంబునఁ బుట్టితో ధననింతయున్ విశదింపవే." వాసి. ౪.౧౧౯.

విశిరస్కుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శిరము లేనివాఁడు. "ద్వి. సీఁసుఁవోదక్షునిం శిరస్కుఁజేసి వేఁడిమిఁదాల్చిన వీరభద్రుండు." పండి. ౧ ౧౬౦. పా.

విశ్వకర్మీయతంత్రము = శిల్పతంత్రము. "వ. విశ్వకర్మీయ తంత్ర చాతురీవతురా నన శిల్పులగు శిల్పులు." రఘు. ౩.౭౨.

విశ్వజనీనము. సం. విశే. (అ. అ అ.) సర్వవ్యాపకమైనది. "విశ్వజనీనచరిత." పారి. ౧.౪౯.

విశ్వామిత్త్రుఁడు. సం. ఏ. అ పుం గాధిజుఁడు; విశ్వామిత్త్ర ఋషి. "విశ్వామిత్త్రు మంచివాఁడనుచుఁబల్కె." కృష్ణ. ౧ ౪౭. విశ్వామిత్త్రశబ్దమున కప్పురోయతి.

విశ్వాసి. సం. విశే. న్. పుం. విశ్వాసము గలవాఁడు, నమ్మకము గలవాఁడు. "మ .విశ్వలసంస్తార్పిత భూతిక్రీతి సౌఖలారం బాయు విశ్వాసిలేన్ ఫలము" న. శ. ౨౨.

విషయి. సం వి. ఇ. పుం. విషయములం దిచ్ఛగలవాఁడు "క. భర్తృండు విషయిత్వమునను." అను ౧౭౨.

విషయించు. సం. స. క్రి. సంభోగించు. "సీ. విద్వజ్జనులు నిన్ను విషయింపవత్తురు కలమధురములు శీకరపములు," నైష ౬.౧౧౦. "గీ. కరమునై సాశిమల్ల వేంకటమవీపి దీని కల్లిని విషయించు దృష్టివలన" చంద్ర. వి. ౧ ౨౫.

విస్తరకవిత్వము. సం వి. అ న. చతుర్విధకవిత్వములలో నొక భేదము. "వ. మృదుమధుర చిత్ర విస్తర...కవితా విశారదులు." భార. ఆది ౧.౯. "వ. అనుమధురచిత్ర విస్తారకవితలు" కా. ౧ ౧౧

విస్ఫుమరుఁడు. సం విశే. (అ. అ. అ) ప్రసరించునట్టి స్వభావముగలవాఁడు. "క. శయధనవిలసదవిస్ఫురదమరుదక్షిత సమర విధిస్ఫురితన్." పారి ౧ ౩౦.

వీ.

వీక్షణము. సం. వి. అ. న. చూపు. ఇది యుభయయతులలోనిది (స్వరయతి) "ఉ. నీ కృపావీక్షణాలిలవంచుఁ బ్రియమింపు నలారఁగ మ్రొక్కి" పారి. ఉ ౩.౫౬. (వ్యంజనయతి) "శా వీక్షింపంగశరీరధారులు కృపావిద్యాకులే" న. శ ౫౦.

వీక్షసేయు. క వ. క్రి. వీక్షించు; చూచు. "వీక్షచేసితివి... నొక్కపురము." మత్స్యపురాణము. ౧ ౯౨.

వీతి. సం. వి. ఇ. పుం. గుఱ్ఱము. "వీతినర్పనదేశి విడిచి." జైని భా. ౬.౧౦౨ "స్వంగవద్వీతికోడ." జై. భా. ౧.౯౯. (ఇచట యొద్దు అని యర్థము.)

వీరధ్వజము. సం వి. అ. న. వీరులయొక్క ధ్వజములు; ఒక్కొక్క వీరునికి యొక్కొక్క ధ్వజముండును. (అర్జునుని ధ్వజము, కపికేతనము). "సీ. నన్నుత త్యాగ ధ్వజంబుల తోడన సంధిల్లి వీర ధ్వజములు గ్రాలె" కు. సం. ౧౧.౫౧.

వీరమధ్యములు. సం. వి. అ. న. బ. శత్రువీరుల పేర్లు నడుమఁ జెక్కఁబూరులు విరుదుగా కాలిపెద్ద వ్రేలిని ధరించెడి ముద్రికలు. "సీ. మణి కిరీట కోటి మంజీరములరాయ వీర మధ్యంబులు వేయలేదు." ఉ. పారి. ౫. అ (౧౯౨) వ. కాని యిచట వచ్చి సందర్భమునకయుఁ బాదిన యాధరణ ప్రస్తావము గానరాదు. "సీ. నభ పుంభరోమట నారితో సంధించి కర్ణావతంసము గడపలేదు. మణి కిరీట కోటి మంజీరములరాయ వీరమధ్యంబు వేయలేదు." అనుచోట వైరుల చెవి దాఁకునట్లు బాణము సంధింపలేదు. గాలి మంజీరములు వైరుల మణి కిరీటము లొరిసినడుమట్లు—వారి మధ్యములు—అనఁగా నడుములు తెగనట్లు వేయలేదు. అనియే యర్థముగాని వేఱుగాదు వీర మధ్యములు, అనఁగా వీరుల నడుములు అని యర్థము.

వీరసన్న్యాసము. సం. వి. అ. న. వీరులు యుద్ధమునకు వెడలు నప్పుడు, సన్న్యాసి, సర్వసంగపరిత్యాగము చేసినట్లుగా, భార్యతో నున్న సంసారమును విసర్జించు పద్ధతి. "సీ. మండి యుక తెలుపదు వరధటావళితోన వీర సన్న్యాసముల్ వెడలిరుగ్ర, భటులు." కు. సం ౧౧ ౫౧. "గీ పాలునేయియు కూడిన భంగివోలె నొనరి, తెయ్యంబుతోఁ గూడియున్న భటుఁడు వీర సన్న్యాస విధి దన్న విమమ టెటిఁగి వనిగ సిట్టూర్పుతోన తీరంబు విడుమ." కు. సం. ౧౧.౭౨.

వృ.

వృథా. సం. అవ్య. వ్యర్థము. ఈ శబ్దమునకు తెనుఁగున వృథ యను హ్రస్వరూపము గలదు. "క. వృథయగు సన్యయ మొక్కఁడు ప్రథితంబై చెల్లుఁగృతులఁ బ్రత్యేకము తా వృథసేయక యుపుడు మనో రథములు మాకిమ్ము నీ మురద్విషుఁడ ఘనన్." ఛందో. ౪ ౧౧౯. హ్రస్వరూపమునకుఁ బ్రయోగము. "క. అధికారి దయముఁ దత్త ద్విధముల నవ పాడిచేసి విధివసంబుల్ వృథగతి నొక్క కెరల్పన గధివరికిం జెప్ప నంగకంతకుఁ జేతె చెన్." వృథా. దీర్ఘరూపమునకుఁ బ్రయోగము వృథా శబ్దంబుగ్ మునుర ౪. ఏమన్నన్ వృథాయత్తటన్ కా. ౪.౧౯.

వృథావాది. సం. వి. న్. పుం. వ్యర్థముగా వాదించెడివాఁడు. "క. ... దొర్పాగ్గ దైత్యులకు వృథావాదులకున్" అను. ౧౭౭.

వృషభుఁడు. సం. వి. అ. పుం. కఁదృషభులు, శ్రేష్ఠుఁడు. కృష్ణద్వైపాయనముని వృషభాధిపిత. ౧.౧౬. రాజవృషభుఁడు. ౨ ౧౬౫.

వే.

వేష్టితుఁడు. సం. వి. అ. పుం. చుట్టుకొనఁ బడినవాఁడు పాములచేతనధివేష్టితుఁడై. భార. ఆర. ౪ ౧౧౭.

వై.

వైద్యుతరుచి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మెఱపుల కాంతులు. "క. జనులకు వస్తు విధారన నొక్కటమాఱఁ గలిగె వైద్యుత రుచులన్." భార. అర ౪ ౧౩౬.

వైహాళి = వాహ్యాళి. విహారార్థము; వెడలుట. "ఉ. అదిన సంబునం బ్రకట వాసిఁ బ్రియంబున నెక్కి బంధుమిత్త్రాదులు గొల్వ వైహాళికి సంచితలీలఁ బోవుచో." దశకు. ౭.౧౫౬.

వైణికమాని. సం. విశే. (ఎల్లప్పుడు వీణగలవాఁడు.) నారదుఁడు. "వారి నగళ్లలో వెంక వైణికమాని యను గ్రాంబునన్." రంగాజమ్మ ఉపా. పరిణయము (౩.౨౭.)

వో.

వోఢ. సం. వి. ఋ. పుం. కేరుగడపువాఁడు. "శా. ... ప్రము స్పృష్టా వోఢృసహిత అత్త అతిక కనుమానృత్యుల్ల నగ్గా రవా." బాల శ్రీరామకవి దేవి భాగవతము. ౪.౧౦౯.

వ్యవహారము మాడు. సం. స. క్రి. వ్యవహారము చేయు. "వ. వరి వ్యవహారము మాడియును వార శరణ్యులఁబడ్డగాని తాఁ గలుగదు ముక్తి." అను. ౧౦౦.

వ్యవహారి. సం. వి. ఇ. పుం. వ్యాపారి. బేహారి. వ్యాపారము చేయువారు; వర్తకులు. వ్యవహారు లిద్దఱాయనము నోదనువిధి. స. వి. ౩.౧౬౧.

వ్రతతి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. లత; తీగ. "ఘన వ్రతతి వితతులు." భార. ఆది. ౨.౭౨.

శ.

శంకించు. సం. స. క్రి. సందేహించు. "వ. గురుసన్నిధి శంకింపమి—గురుపాతకమం(డ్రు)." అను. ౪౭

శంకుస్థాపనము. సం. వి. అ. న. మూలస్తంభమును ప్రతిష్ఠించుట. "క. పంకరుహనాభ శంకర పంకరుహాసన శరీను భావోజ్జ్వలమై పొంకము గులుక యథావిధి శంకుస్థాపనము సేయఁ జనుమధ్యము నన్" ధన. ౨.౨౯౮.

శంఖపాలుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) పాములలో భేదము. "సీ. ...శంఖపాలకులును జాతి నాగులును." దశ ౮.౯౮.

శంఖము. సం. వి. అ. పుం. విందము; సంకు. రెండువందల కోట్ల సంఖ్య. "శా. ప్రేంఖత్ పుష్పక రంప గాటవృలదారిన్ వార్ధము మార్గంబునన రింఖద్వాయు వశంబునందగిలి యానెత్తావిం జొక్కి తన్వాంభ శ్రంబులు లేంట్లమొత్తములు లక్షల్ కోట్లు పద్మంబులున్ శంఖంబుల్ దీనండి జారిపడియెన్ జంబూఫల వ్రాతయన్." (సముద్రములు).

శంబము. సం. వి. అ. పుం. వజ్రాయుధము. "సీ. ..విభుల పాలా ఘువసింద్ర శంబ." రాజశే. ౧౪౨.

శంభళి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. కుంటెనకత్తె; అంతఃపురముసదాసి. "క. తారహారగుంభిత వ్యాపార పారగత శంభళిని గాయంబును." నైష. ౩.౯౭.

శకటరేఫ. సం. వి. అ. న. తెనుఁగున బండి ఱ అను నక్షరము. "ఆ. ఊదివలుకుచోట నొగిదల్పి వలికిన రేఫగాదు శకట రేఫగాని తిద్ధతపుఁ బదములఁ దలివయౌ రేఫ రేఫగాని శకట రేఫగాదు శిఖ సంశయ విచ్ఛేదము." ౨.౧.

శకాంతకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శకరాజును జయించినవాఁడు. విక్రమార్కుఁడు. "ఉ. అంత శకాంత కుండును దిగంత నృపాలకులున్ సమస్త సామంతులు భట్టి యాదియగు మంత్రి జనంబులు." విక్ర. ౪.౧౮౭.

శకునము. సం. వి. అ. న. "శుభసూచక నిమిత్తము. "ఆ. మంచి శకునమంచు నెంచి పెండిలియాడ." వేమన. ౧౧౧౪.

శక్రగోపము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రగోపము. "ఉ. విమల మరందపంక్తి సంపాదిత శక్రగోపముల భావము నొందుచు." పారి. ౩.౧౦౨.

శఠగోపము పెట్టు. సం. స. క్రి. మాయచేయు; మోసగించు. వైష్ణవ దేవాలయములలో దేవదర్శనమైన పిమ్మట అర్చకుఁడు తలపై నిడుదేవపద చిహ్నములుగల కిరీటమువంటి పాత్రకు శఠగోపమని పేరు. అది టోపీవలెనుండును. కాన అది టోపీవేయు అని వాడుకలోనికి వచ్చినది. "సీ. గ్రామంబులన్నియుఁ జాల్పి దీపారాధనలు జేసిరో ర యానందమునను వడి సాధుజనుల సర్వస్వమ్ముగొని శఠగోపంబు పెట్టిరి గురుతరముగ వటుభళాదులు హోయు వతిమాలువారి శిఘ్రయః గంట వాయించిరహహా." సింహా. ౨౭.

శఠమతి. సం. వి. ఇ. పుం. కుత్సితమతి, మొండిపట్టువాఁడు. "గీ. శఠమతికి నాస్తికునకుఁ దాపందునకును." పాండు. ౨౧౧.

శఠుఁడు. సం. విశే. (అ. అ. అ.) కుత్సితుఁడు; మొండివాఁడు. "ద్వి. కఠిన చిత్తుల మహంకార వృత్తులను శఠులను పాపకర్మల మర్త్యులను." పండి. ౧౩౧౩. "ద్వి. జడమతిగాఁ జూచి శఠునిగా జూచి" పండి. ౧.౨౮౩.

శఠించు. సం. స. క్రి. మూర్ఖపు పట్టు పట్టుట. "అతని భటులు శఠించి గదిమిరి." భావమదిద్వజయము (౩.౨౮.)

శణము. సం. వి. అ. న. జనుపనార. "పరిణత శణకర పాణిముల." ఆము. ౪.౧౮౦. శణకణ=జనుపనారతో అల్లిన త్రాఁడు.

శనివారము. సం. వి. అ. పుం. ఒక వారము. "వత్త రెంటతో వదలక యాతరింల శనివారముఁ దం బరదేశ వైష్ణవుల్." ఆము. ౧౮౩.

శతికము – శతము. నూటి సంఖ్య "శత్వాక శతంబుకంటె నొక సూనృత వాక్యము మేలు చూడఁగన." భార. ఆది. ౪ ౧౦౨.

శతపర్వ. సం. వి. వ్. పుం ము. ఒక దినము చెఱకు. "మహా భారతమును బోలెశత పర్వసనాథంబై." ఉ. హరి. ౩. అ. (పర్వ ములకు చెఱకుకు పర్వము)

శనైశ్చరుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఒక గ్రహము; శని. హాని కలిగించు గ్రహము. "ఉ. పామరులార నక్కఱల పాలిశనైశ్చరులార దుష్కవి గ్రామణులార! యిట్లు కొఱగాదనఁగా వినరాన రాధిపుల్." ధను. ౧.౯.

శబ్దశాసనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శబ్దమును అను శాసించు వాఁడు వ్యాకరణాచార్యుఁడు. "సీ. ...శబ్దశాసను సంహితా భ్యాసు"...భార. ఆది. ౧ ౯. ఇది నన్నయ భట్టారకునకు బిరుద వాచకముగా నీ క్రింది పద్యమున తొలుత వాడఁబడినది. "ఉ. వేయి విధంబులందుఁ బదివేల్వరు పెద్దలు నష్ప్రపాయక చెప్పిరెట్లు నీనబంధుర భావభవాధిరామధా రేయులు శబ్దశాసనపరేణ్యులు నాగబ్రశాస్త్రి శిక్కరే నేయిదనన్న పార్య్యగతి నిద్ధంబట్టి మహాత్ముఁ గొర్పడన్." విక్ర. ౧ ౧౨.

శమత్వము. సం. వి. అ. న. ఇంద్రియ నిగ్రహము గలిగి యుండుట; శాంతిఁ గలిగియుండుట. "చ. బ్రాహ్మణుల శపథ చేసిన శమత్వము." భార. ఆది. ౭.౧౨౮.

శశవిషాణము. సం. వి. అ. న. కుందేటికొమ్ము. "శశవిషాణమ్ము గగనపుష్పంబునైన." పి. శకు. ౧.౮౫.

శయ్య. సం. వి. ఆ. స్త్రీ. పదగుంభనము; పద్యములు చదువు రీతి. "సీ. బోధించు నొకవేళ భూవిద్య శాస్త్రంబు చదివించు నొకవేళ శయ్యలారి." రాధికా. ౧ ౮౫. "సి. నతతంబు వేద శాస్త్ర ప్రసంగముమాని శయ్య లొక్కెకపోరి చదువపాగ." శకాం. ౨.౭౨.

శర్కర. సం. వి. అ. స్త్రీ. మొరపనేల, "నడువనేరని కాళ్ళు యడుగుట పాల్కరై శర్కర స్థలముల క్రముకఁ జెందె." మొ. రా. అర. ౪.

శరీరయాత్ర = దేహయాత్ర. "వ. ఫలములు మూలమాత్రంబున శరీరయాత్ర నడుపుడు మునులంతోగి...ఉన్నవారము." నైష. ౧.౧౦౮. "శరీరయాత్ర గడుపుచు." శకు. ౩.౧౨౮.

శర్కరిలము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) మొఱపరాళ్లు గలది. "వం. సింధురకుంభరత్న శర్కరిలారారు దయగిరి." పారి. ౩.౬౦.

శష్కులి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. బయటి చెవి. "ఉ. కుష్కలరం ధ్రాలాతతుల నాటఁగ జారి మహాశ్రవ శష్కులి శాశిదార ణము నల్పఁగ నేర్పినఁ జాణలార." నిరం. ౧.౯.

శష్పము. సం. వి. అ. న. పల్లగడ్డి. పెండ్రుక అను నర్థమున "మ. కవితం జెప్పుట పాడ నేర్చుట వృథాకష్టంబు భోగాల యీ పుడమిలోనుల్ గద భాగ్యవంతు లిక మా పుంస్త్వంబు శష్పాలకా." (శరిగ చాటుపద్యలు.)

శా.

శాంభవదీక్ష. సం. వి. అ. న. శివదీక్ష; లింగధారణదీక్ష. "ద్వి. కుంభద్విగంత విశ్రుత కీర్తి శాంభవదీక్షాను జాతానువర్తి." పండి. ౧.౪ పా.

శాకునికుఁడు. సం. వి. అ. పుం. శకునములఁ జెప్పువాఁడు. "ఉ. శాకునిక ప్రసంగమది సాహసి కాదరణీయమౌను." రామా. ౭.౧౩౭ పా.

శార్ఙ్గము. సం. వి. అ. న. విష్ణువు; విల్లు. "శా. శార్ఙ్గం బేమరువంచు జాగ్రొవ్వన్." బహుళ.

శాసనము. సం. వి. అ. న. రాజు తాను దానముచేసిన భూమికై వ్రాయించి యిచ్చిన పట్టా. ఇది శిలా తామ్ర రూపముల నుండును. "గీ. వివిధజయ శాసనాక్షర విన్యసనము మిద్ద గుణుఁ డల్ల విభునికి మీఁద్వరుండు." శివలి ౧. "సీ. శాసనస్థ గ్రామ దయనమాగత వస్తు విస్తారమంతయు నర్పించె." ఉ. నా. ౫.౫౬.

శాస్త్రి. సం. వి. ఌ. పుం. శాస్త్రము తెలిసినవాఁడు. బ. శాస్త్రులు. "చ. జగమున రెండు తత్త్వములు శాస్త్రులు చెప్పుదు రందు రావలన్." పి. శకుం. ౧.౯౩.

శివైక్యము. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) శివునితో నొకటి యగుట. "క. తన భక్తి పారవశ్యంబున మఱవక తాశివైక్యమును గలిసె యొందును "మమ మాతాబంధ్యా" యను భావలు పోవఁగునే." అన. ౧౭౩.

శిఖండము. సం. వి. అ. స్త్రీ. కొన, చివర. "చ. ...మహీరుహ శిఖండములందు శిఖండిమారుతా కరమద మంజుల స్వనము." భార. అర. ౪.౧౩౭.

శివకవి. సం. వి. (ఇ.) శివునిఁగూర్చి కవిత్వము చెప్పు కవి; వీర శైవకవి. "ద్వి. వివరింప శేషునివేయు నాలుకలు శివకవి మల్లయ్య చిహ్నబసవియు." పండి. ౧.౬౪ పా. బ. శివ కవులు. శివుని గూర్చి, తద్భక్త చరిత్రములను గూర్చియు కవిత్వము చెప్పువారు. వీరు తమ కవితను, శైవేతరులకు, అనఁగా భవులకు వినిపింపరు. తెలుఁగు కవులలో వీరశైవ మతము వ్యాపింపఁజేసిన మహాకవులు. వీరికి నాంధ్ర వాఙ్మయ ప్రపంచమున నొక ప్రత్యేక విశిష్టస్థానముగలదు. వీరు కవులలో నన్నయాది కవుల స్తుతింపరు "ద్వి. నవరసరసికభవుఁ జేరుగొన్న శివకవి ప్రవరుల చిత్తం బలర నిప్పాట ననరులఁ జెప్పెడిదను." బస. ౧.౫. పా. "ద్వి. శివ భక్తి కలియాజ్ఞ శిరమునఁదాల్చి శివ కవుల్ వార్షింపఁ జెప్పుదు కవిత." పండి. ౧.౧౩ పా. "క. శివ కవులకు నవకవులకు." వేమ. ౧. "క. శివ కవులకు నవకవులకు శివ తత్త్వపరాయణులకుఁ జేమోడ్పులు వేదవిధంగావింతుఁగాన దృఢమతిలేకుంత విజయరామయ లింగా" (శివ కవులు.) శివకవులు=శైవకవులు. "ఉ. జాను తెనుఁగునన్ నవరస స్ఫురితమ్ముగఁ జెప్పఁదగ్గవిం పూనఁగఁజేయు నక్కవన యోగ్యతఁ గల్గినయట్టి నక్కవి శ్రీవిధులైన శైవ కవి శైవకులందొరకుండు." (తెంకణాదిత్య కవన ప్రశంస)

శిశ్నము. సం. వి. అ. పుం. మగగుఱి. "శిశ్నోదర పరాయణుఁడు" (విషయ లోలుఁడు.) భార. శాంతి. ౫.౫౩౩. "తే. నలఁగి శిశ్నోదర పరాయణాత్ముఁనకు దారమెఱుఁగక తిరుగు నా ద్రాహ్మణుండు." పాండు. ౩.౧౯

శిష్టుఁడు. సం. వి. (అ ఆ అ) సదాచార సంపన్నుఁడు; సజ్జనుఁడు. "శా. ...దుష్ట నణపంగా శిష్టు రక్షింప." స. శ. ౧౩ కవి. శ. ౬ ౪౧.

శిశువులు. సం. వి. ఇ. పుం. బ. చిన్నపిల్ల; బిడ్డ. "క. పితామహా వాహన శిశుల హంసములఁ గంటి." వాసి. ౫.౧౩. (ప్రయోగము.)

శిలాక్షరము. సం. వి. అ. పుం. రాతిపైఁ జెక్కఁబడిన యక్షరము; శాశ్వతమైనది "క. చెలిమి శిలాక్షర మెప్పుడు నలుక జలాక్షరముకు జనుఁడు వారలకున్." కేయూర. ౩.౨౯. వి.శ్రీ. ౨.౫౫. "సీ. అ విశేష! శిలాక్షరంబు." వరాహ ౧౩౯ "ఉ. ఆడినమాట లెల్లను శిలాక్షరముల్." శివ ధర్మ. ౧౬౯.

శిలోచ్చయము. సం. వి. అ. పుం. కొండ, పర్వతము. "ఉ సంచారి తపాకు నిర్ఘర నివాల శిలోచ్చయ సంచయాభమై." భార. అది. ౬ ౭౯.

శీ.

శీకుఁడు. సం. వి. అ. పుం. హింసకులవాఁడు. "క. శీకులుఁ గాందిశీకులునై కాలానగులు గుమక." పాండు. ౩.౧౦౯.

శీతాంశుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. చలిచే వడకుచున్నవాఁడు. "క శీతాలున కుష్ణంబును శీతంబుష్ణాలునకును చిన్నదు." బాల. భా. ౭ ౩౦౩.

శీలుఁడు. సం. వి. (అ. ఆ. అ.) శీలముగలవాఁడు; మంచి స్వభావము గలవాఁడు. "మ. చెర్పను న్మాగయునై చరించు మహీశీలుంను." స శ. ౫౦

శు.

శుభగోష్ఠి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. "సీ. ఒకనాఁడు శుభగోష్ఠి నరేశ్వరుఁడు, మంత్రిహిత పురోహితులును నెలమిఁజేరి." మొ. రా. బాల. ౪౫.

శుల్కము. సం. వి. అ. పుం. వివాహకాలమున కన్యకొఱకిచ్చు కట్నము. "గీ. వచ్చి కృతి కన్యకానము ద్వారాముకు శుల్కముగ నాయురారోగ్య సుప్రసిద్ధు విత్తునని యల్లుఁడగుటకు నిశ్చయించె నింతకంటెను సౌభాగ్యమెందుఁ గలదు." నిరం. ౧.౧౯.

శూ.

శూకలాశ్వము. సం. వి. అ. పుం. శిక్షలేని గుఱ్ఱము. "మ. అరయం దత్తము శూకలాశ్వము విధంబై యుండు పరేశ్వరా." స. శ. ౧౩౫.

శూలపృథువణిఙ్న్యాయము. సం. వి. అ. న. ఎంత లేచలేని బొజ్జ గోటికయు కజ్జ దాచిన దబ్బర లేచిపోవుట. "క. చాలక సారత్నములగడు సరిలేలిసి ద్రుమ్మ్య వాశ్ఛ యుదకటఁడు చెలం గోలాంతి నిదనయాకమెంతే లేవది శూలపృథువణిఙ్న్యాయమునన్." అను. ౪.౨౯.

శృ.

శృంగారయోని సం. వి. న్. పుం. శృంగారమున కిష్టస్థానమైన వాఁడు, మన్మథుఁడు. "వ. ఇట్లు శృంగారయోని శృంగారరస ప్రవాహంబు మీఱఁదప్పి కప్పునట్లప్పళంబు పొత్తెంచునప్పుడు." కు. సం. ౪.౩౫.

శృంగారిలు. సం. న. క్రి. ఒప్పు. "శ. శాంతశ్వనిరూఢియు శృంగారిలు వనయము భక్తులకు." అను. ౧.౨౯.

శృంగిబేరము. సం. వి అ న. అల్లము; ఆర్ద్రకము. "గీ. రాజనలతోడ శృంగిబేరములతోడ చిఱుగడపు చెండలను తోడచేమ తోడ." భీమ. ౨.౫౬.

శే.

శేష. సం. వి. అ. పుం. స. మిగుల ప్రసిద్ధి "అ తన్నుగన్న యాదిఘాతకంబెను దానశేషఁగాంచె వభిలశృష్టిలోన." కు. సం. ౧.౭౪.

శేషాక్షతలు. సం. బగ. (అ. ఆ. అ.) అనుగ్రహించి యిచ్చిన యక్షతలు. "మ. చెలఁగన్నిర్జరదుందుభుల్ ...మరపుష్పవృష్టి గురియన్ శేషాక్షతాఘుంబుతో." కు. సం. ౧౧.౯.

శై.

శైవము. సం. వి. అ. పుం. శివుఁడే ప్రధాన దైవము అను మతము. "ద్వి. దైవంబు రుద్రుండు దానయ్యనేని శైవంబు మోక్షైకసాధనంబేని యతనికియనమునోకారాధ్యపదవి." పండి. ౧.౫౦౫. పా.

శో.

శోకించు. సం. అ. క్రి. దుఃఖించు. "మ. ...అచ్యుత ధర్మజ మహాత్మయుక్కమనకై శోకింపకిట్లుండుదున్." భార. ఆది. ౩.౧౧౯.

శోచిష్కేశుఁడు. సం. వి. అ. పుం. అగ్ని; జ్వలనుఁడు. "శా. నిష్కంప ప్రతిభానుభావుఁడు .."మహాద్రివ్" భ్రాంతిగానేప శోచిష్కేశుండు...భాస్క. యుద్ధ. ౨౦౪౧.

శ్ర.

శ్రమణి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. "రజికోడనుదాన్యతో శ్రమణితోడ." కాశి. ౬.౩౨౦.

శ్రవంపడు. సం. అ. క్రి. పరిశ్రమచేయు. "ద్వి. ద్రప్ప యంతయును శ్రవంపడి యిట్లు." బస. ౫ ౧౨౯ పా. "ద. మమురి యుల్లవారలు శ్రవంపడ." కావ్యా. ౩.౪౪. శ్రవములు=శ్రమములు; బొర్డ దిక్కులు. "ద్వి. వచ్చె నాదాన శ్రవములార." బస. ౬ ౧౪౬ పా.

శ్రవము = శ్రమము. సం. వి. అ. పుం. అలసట; పరిశ్రమ. "ఉపి. శ్రమముకై యేమువివిధాంబకముల నెక్కుడువెననేయంగ." భార. కర్ణ. ౨.౯౦. (ప్రాఁత ప్రతిపా.) ముద్రితము. "శ్రమమునకై యేము శరజాలంబకంబుల." దీనివలన భారతమున యతి ప్రాసస్థలములను గూడ నెట్లు పరిష్కర్తలు మార్చినదియు తెలియఁగలదు.

శ్రా.

శ్రాంతులు. సం. బగ. (అ. ఆ. అ.) శ్రాంతిఁబొందినవారు. "ద. నమిరుఁడంత శ్రాంతులకు మదంబుఁదెచ్చె." రాధామా. ౨.౩౫ పు.

శ్రీ.

శ్రీ. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. 1. లక్ష్మి, ఇది సంజ్ఞావాచకముగుటచేఁ అచ్చ తెనుఁగునను ప్రయుక్తము. శ్రీవలఁ గౌఁగిటందనియ. తీర్చుచు. (శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన కుశచరిత్రము.) శ్రీవాణీగిరిజాశ్చిరాయ...భార. ఆది. ౧౧. శ్రీవాణీంద్ర... కు. సం. ౧.౧ 2. సంపద. "ఉ. శ్రీలకుఁ దానకంబగుచుఁ జెన్నలరారెడి వెండికొండపై." లీలా. ౧౧. 3. సాలెపురుగు. శ్రీకాళహస్తీశ్వరుఁడు=శ్రీకాళహస్తి క్షేత్రాధిపతి. శ్రీ-సాలె పురుగు. కాళ-పాము. హస్తి-ఏనుఁగు. ఈ మూఁడును శివ సాయుజ్యము పొఁదినస్థలము. చూ. శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యమున తొలిపద్యము. ఈ క్షేత్రనామము శ్రీకాళహస్తి యగుటచేత శ్రీ కాళహస్తీశ్వర శతకమున-శ్రీ యతి స్థానమందు నిలిచినది-తెనుఁగున శ్రీశబ్దమును విశేషముగాఁ బ్రయోగించిన కవి, ఎఱ్ఱన.

శ్రీకంఠుఁడు. సం. వి. అ. పుం. విషము కంఠమందు గలవాఁడు; శివుఁడు. "శ్రీకంఠుఁడను పుణ్యకుమ్మిదా మూఁడు లోకంబు లాయెనే తుమ్మిదా. తుమ్మెద పదము. శ్రీకంఠలోకైక లోకోద్భవ స్థానసంహారకారీ." భార. అర. ౧.౩౨౫.

శ్రీకారము. సం. వి. అ. న. శ్రీ. అను వక్షరము తెనుఁగు కావ్యములయందు ప్రారంభమున నియతముగా నుండునది. "క. శ్రీకారము శుభకరమగు శ్రీకారము సకలకార్యసిద్ధి నొసంగున్." శ్రీకారము కీర్తిదమగు శ్రీకారముఁ గృతులవాదిఁ జేకూర్పఁదగున్ (చాటువు)

శ్రీకారిము. సం. వి. అ. న. తెనుఁగు కవులు శ్రీల చెవులను శ్రీవర్ణాకారముతో పోల్చెదరు. "క పాదములా శ్రీత భాషా పాదములా సకలవస్తు సంపూర్ణాలంకారమ్ములు శ్రీవర్ణాకారమ్ములు చెవులు మకర కావ్యము పోలెన్." కు. సం. ౩.౬౭. "సీ. కల కంఠకంఠి వీనులకు శ్రీకారముల్ రక్షయంత్రములుగా వ్రాయ వచ్చు." అని. ౩.౬౯.

శ్రీఖండము. సం. వి. అ. పుం. న. చందనము. "శా. ...రేఖల్ ...శ్రీఖండముక్తాదియున్. రావాణీశ్యము." అము. ౪.౨౪౫.

శ్రీగంధము. సం.వి.అ.న. సుగంధము. చిత్తనాఁడు శ్రీగంధముఁ జెక్క. భార. అను. ౨.౩౭౯.

శ్రీగిరి. సం. వి. ఇ. పుం. శ్రీశైలము. "ద్వి. కరమొప్ప దక్షిణ శైలాన మనఁగఁబడు సర్వసర్వేశ సార్వభౌమాధ్యతఁ జేర్చు శ్రీగిరీంద్రంబు దానదియు." పండి. ౧.౯. పా.

శ్రీతులసి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. తులసిలో నొక భేదము. హంస. ౪.౧౨.

శ్రీనగము. సం. వి. అ. న. శ్రీపర్వతము; శ్రీశైలము. శ్రీనగోత్తుంగమణి శ్రీసంగత శ్రీమల్లికార్జున శివతాకంబై. కు. సం. ౧.౫౪. శ్రీనగ చక్రవర్తి కుటీశృంగము. శ్రీవా. ౧.

శ్రీపర్వతము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీశైలము. "ద్వి. అట్టి శ్రీమల్లికార్జున భక్తి భద్రులను శ్రీపర్వత క్షేత్రవాసులు." పండి. ౧.౯. పా.

శ్రీపతి. సం. వి. ఇ. పుం. విష్ణువు "క. శ్రీపతివాక్పతి ముఖ్య మహోగ్రులు నేరరో వరతి వాత్మజన వ్యాపారమైన నీ నిజరూపం బిటిదని నే నిరూపింతు నవా?" శివత. ౧.

శ్రీపీఠము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీవిద్యా చక్రపీఠము. "క. శ్రీపీఠంబున నిడుకొని శ్రీపాదుక లర్పలిచ్చి సేవించెదనే దాని పాలిఁజేసి పుణ్యం బాపాదింపంగ మల్లికార్జున దేశున్." బ. సం ౧.౧౮.

శ్రీముద్రాంకము. సం. విశే. వైష్ణవులు ధరించు శ్రీచక్ర చిహ్నము. "మ. మునుమున్ దాసమొనర్చి పుండ్రమును శ్రీముద్రాంకముల్ పూని." చంద్ర. భా. ౨ ౧౧౩

శ్రీవృక్షకము. సం. వి. అ. పుం. శ్రీవృక్షకమను సుడి గుఱ్ఱమునకుండును. "మ. చెలువంబై హలకంక కలక శ్రీవృక్షకంబెందు ...వాలలాటక్షతిమన్న బొల్లువలితిం జేరూర్చు నిష్ఠార్థముల్. హయలక్షణ విలాసము." ౩ క.

శ్రీరంగనీతులు. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. బ. తామాచరింపక యితరులకు చెప్పెడి నీతులు. "శే గ్రంథములయందుఁ దాము శ్రీరంగ నీతులెన్నియో చెప్పెదుకుగాని యెంచిచూడ వారికాంతల దరిదని వారులేరు కన్నలనంగతి నెనెఱుంగనిదికాదు." శ్రవ. ౨ ౩౭.

శ్రీరామరక్ష. సం. విశే. (అ. ఆ. అ.) నిరపాయము, వజ్ర కవచమునకు పర్యాయము. "సీ. ఖలదురాలాప మార్గణ వజ్ర కవచంబు రణమహీస్థలిక శ్రీరామరక్ష." మను. ౮.౧౦౯. శ్రీరామోహాలాడ్డిపట్లు (సామెత) లక్ష్మీ వచ్చినవలదని మొగాలాడ్డిపట్లు మేలువచ్చిన తిరస్కరించుట. "క. శ్రీరామోహాలాడ్డిన వారి విధముగాదె నీవు వలదనుటెల్లన్." భార. ఉద్యో. ౩.౩౮౩.

శ్రీశైలము సం. వి. అ. పుం. శ్రీశైలము. ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగములలో నొకటి, మహాప్రసిద్ధ శైవక్షేత్రము. "ద్వి. చెలువారునటి యా శ్రీశైల శిఖరకలిత త్రిలోక విఖ్యాతయశః ప్రపూర్తియా శ్రీపర్వయం భూలింగచక్రవర్తి యనమూర్తి వారి నుతజనార్తి శ్రీమల్లికార్జున లింగమూర్తి యొప్పారుచునున్నత మహిమ" పండి. ౧.౯. పా.

ష.

షండము. సం. వి. అ. పుం. న. తామరలోనగువాని సమూహము, సమూహము. "ఉ. కాండోకసేపువిల్చి దనుకోరిక రాకొమరుండు వద్మినీషండ సుగంధమారుత వశమ్మునఁ శీర..." వి. క్రి. ౩.౭౯. "సీ. కిరణంబు లోక కొన్ని తరుషండములయందు రుచ్యా." ౫.౮౬.

షట్తర్కములు. సం. వి. అ. న. బ. "ద్వి. నిష్ఠిత షట్తర్క విధులు, వ్యాఖ్యాకవిష్ట వార్తిక వాక్యతికారకులును." పండి. ౧.౯౫. "ద్వి. సకలతార్కికులను షట్తర్కవిధుల." పండి. ౧.౫౦౯. "సీ. షట్తర్కమర్మ చక్రవర్తి." నై. ౧.౧౬. తర్కశాస్త్రమున, ఆరు పదార్థములు. అవి ద్రవ్య, గుణ, కర్మ, సామాన్య, విశేష సమవాయములు. అనునవి.

షట్పదము. సం. వి. అ. పుం. తుమ్మెద. "ద్వి. విచ్చిషట్పదములఁ బెనఁగ్రోలిగ్రోలి యచ్చవానన పెలఁచుమ్మునో యనుచు." పండి. ౧.౨౬౬. "ఉ. షట్పదకింజలకములు పాయకపంక్తుల కింకులార్తుక." (నయన్య.) "పట్టు. దంటికోట్యక్షిన్ త్రిట

దలాంగ త్రికాలధిరాజతగ్ర జట్పద జటీతట నానారాట్పూజిత రామ మోక్ష రామాధ్యక్షా." (సమస్య)

షష్ఠ్యంతములు. సం. వి. అ. న. తెలుఁగు కావ్యకర్తారీలలో కృతి నాయకునకుఁ జెప్ప షష్ఠీవిభక్త్యంత పద్యములు. "గీ. రమ్య తరముగ భద్రాద్రిరామభూపు విమృ షష్ఠ్యంతములు చందమెట్టిదనిన." చంద్రహాస చరిత్ర. అవతారిక.

షడక్షరి. సం వి. ఇ. స్త్రీ. ఆఱు అక్షరములమంత్రము. ఓంకారముతో కూడిన పంచాక్షరి మంత్రము. "ప్రతిదినమును శివతత్త్వవిచారమె పరమార్థము మాకు. అతులిత వరము షడక్షరి మంత్రము. అదె జపము మాకు" (యాగంటివ తి పదములు.)

షడభిజ్ఞుఁడు. సం వి. అ. పుం బుద్ధుఁడు. "శే. వీక. యద్వయవాదిత్రయీ విదూర యనవ గీత చతుర్విధ ఖ్యాతిమార్గ, పంచబాణారి షడభిజ్ఞ పరమ పురుష, బుద్ధసంవత్సరంబరా వృద్ధియొసఁగు." నై. ౯ ౧౩౭.

షట్సామ్రాజ్యులు. సం. వి. అ పుం. ఆఱుగురు చక్రవర్తులు. "క. షట్సామ్రాజ్యాంబరయుత రాద్రకవర్గమ్ము తామరస్సరసీజా రే ముద్యా గారవరి త్రాద్రీవర రామమోక్ష రామాధ్యక్షా." (సమస్య.)

షణ్ముఖీముద్ర. సం. విశే. (అ. ఆ అ) ఒక విధమగు యోగ ముద్ర. "శే. కర్ణరోచన నా పాయుగంబుమూసి మఱఁది ప్రూమధ్యములకుఁ జూపులను మనము, నిలిపి వరనాదలింపఁ చిక్కకలఁగమట షణ్ముఖ ముద్రయందు సజనులు వత్స! వేంగ మాంబ వేంకటాచల మహాత్మ్యము." ౩, అ.

షష్టాష్టకము. సం. వి. అ న దెబ్బలాట. "ఉ . . ఇట్టి షష్టాష్టక మేలపుకొఁటకటా కటాలపితంబు వేటికన్, త్రపమాలి పొమ్మనుచుఁ బల్కినపల్కిన మానకంబునన్. వరాహ. ౫.౧౫.

స.

సంకేతించు. సం. స. క్రి. 1. పేరు; 2. ఏర్పాటు. "సంకేతించునట్లు చక్రంబు పాతాళంబునకు నరుగుఁ బ్రతిపత్మాపిక." ఉ. హరి. ౩ ౧౫౭.

సంచలియించు = సంచలించు. సం. స. క్రి. చలించు, కదలు. "ఉ. వచ్చినయట్లుఁ గాంచి మదిసంచలియింపకఁ గీర ధూమికన్." వాసి. ౮.౧౧౧.

సంశోధనము. సం. వి. అ. పుం కలఁతపెట్టుట. "గీ. కుదల యాటీదమల్ల సంశోధనమ్ము." పారి. ఉ. ౩.౩౧.

సందేహి. సం. వి. ఇ. పుం. సందేహము గలవాఁడు. "క. విట్టెడదు సందేహికి బట్టుని వైరాగ్యగుణము." అను. ౧౧౧.

సంధుక్షితము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) బాగుగా రగుల్కొల్పఁబడినది. "క. అయ్యాగశాల రోచల ధాయ్యసంధుక్షితాగ్నితా పసహ్యాత పావ్నాయ్యసర పారధముమర అయ్యార్తే యనఁగ దిక్కులలను దాఁడంగన్." రఘు. ౩.౬౦.

సంప్రయోగము. సం. వి. అ. పుం. "గోష్ఠులయందు వాత్సీకస్యము అరేటి యన్నదికి గోష్ఠి సంప్రయోగంబునన్." ధియ. ౧.౨౬.

సంభావించు. సం. అ. క్రి. చక్కగా తలఁచు. "శా. సంభావింపఁ బయల్పడంగ దివిజాల్ సంగ్రామరంగంబున్." పార. వి. ౭.౧౭౫.

సంభారము. సం. వి. అ. పుం. చక్కగా ధరించినది. "శా. ... పావిత్ర వర్తంబునన్ సంభిన్నోదర శాతమంధవలిని వారిక సంపా సవా, సంభారంబులు పొడుములట్ల విలత నమ్రల్లోక కల్పానికి గంధి

రాంబుతరంగ సంభ్రమములన్ గల్యాణవాహాటాలను." హరి. ౭.౧౧౪.

సంభ్రాంతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. మిక్కిలి భ్రాంతి. "సంభ్రాంతిఁ దరియాపార్థి యపాస్తరణాంతరుఁ జేసెఁ జెచ్చెరన్." భార. అర. ౧.౧౬౬.

సంవసించు. సం. స. క్రి. వసించు. "సంద ప్రాద్యునుండి సవ రేయి గడచన సమ్ముఖమునఁ గొల్చి సంవసించు." పాండు. ౫.

సంవిత్ప్రదము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) విజ్ఞానప్రదము. "క. గురులింగ జంగమస్థల శరణ పౌత్ర ప్రసాద సంవిత్ప్రదమున్" అను. ౨౬.

సంవ్యానము. సం. వి. అ. న. 1. ఉత్తరీయము; పయఁట. "భూతలీప్సిత శ్రీమనోహార సంవ్యానమొనాఁగ వీడగు ప్రవాహంబొప్పు గోదావరి" (గోదావరి శతకము.)

సంసత్. సం. వి త్. స్త్రీ. సభ. కొలువుకూటము "క సంసారి విశరమానవ సంసద్భవ పావక రజోహ్ధని" సైవ. ౯.౧౪౬.

సంసారము. సం. వి. అ. పుం. అలుబిడ్డలతోడి యునికి. "క. నలసారము సంసారము ఖలు దుఃఖావహము." భార. ఆది ౬.౨౪౯.

సంసారరజ్జు. సం. వి. ఉ. పుం. సంసారబంధము. "క. తును మును సంసారరజ్జు దురితవిదారా." భార. శాం. ౪.౨౫.

సంసారి. సం. వి. న్. పుం. సంసారము; భార్యాపుత్రులుగల గృహస్థు. బ. సంసారులు. "ద్వి. సంసారులను సదాచార ధూతులను హింసావరులను భాగ్యేతరాత్ములను." పండి. ౧.౩౧౩ పా. "శా. ... నీధ్యాన సంస్థాయీభావ చెందదేమిటి కయో సంసారి సర్వేశ్వరా." స. శ. ౯౩.

సంస్కారము. సం. వి. అ. పుం. పాకముచేసిన పదార్థమునకు నెరిగోచేయు సంస్కారము; శుద్ధిచేత. "హేమకుంభ బంధమెత్తి వర్ధింపగ నడగ గాంధవు గదిఁకొనుంచి శాంతిమంత్ర ఘోష సంస్కార పరిపూత వదనులైన యుభయ పంక్తులకును." హర. ౬.౧౧౯.

సంహారము. సం. వి. అ. పుం. సంహరించుట; నాశము చేయుట. "క. దుష్టోరగ సంహారమిష్ట దొడఁబడపలికెన్." భార. ఆది. ౨ ౧౩౬. "శా. అంహోమర్దనుఁడా జనార్దనుఁడు ..జగత్ సంహారోన్ముఖుఁడైన రుద్రుగతి..." జగత్సంహారము, జగత్ప్రళయము. భార. భీష్మ. ౨.౧౫౬.

సంస్కృతము. సం. వి. అ. న. సంస్కారము. "గీ. అల్ప సంస్కృత మానసులైన వారికైన మదివార్ధక్య మెడలించునట్టి శాస్త్రము." వాసి. ౧.౧౬౧.

సదస్యుఁడు. సం. వి. అ. పుం. బ. (స్యులు.) సర్పయాగ మున.) సభ్యుఁడు. "మ. సదస్యుల్ సంతసంబొంది కోరన గీర్తించిరి." భార. ఆది. ౨ ౨౩౫.

సదృక్షము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సరి సమానము. "శివ యోగి ... భిక్షము విప్రోత్తము కోటిభోజన సదృక్షంబన్న." స. శ. ౫౩.

సన్మార్గి. సం. విణ. ఇ. పుం. "మ. ప్రకృతి నమ్మంబైన సన్మార్గి యున్నటికిన్ గూటవి వంశవచ్చు విక్రుతిన్ ముమ్నుండుగా నేర్చునే." ముకు. ౩.౨౪, దశా. ౨.౧౫౫.

సన్యాసము. సం. వి. అ. పుం. సన్యాసము పుచ్చుకొనుట. "ఉ. .. సన్యాసమున్యాసమున్." పాండు. ౪.౯౯.

సపంక్తి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సమానమైన పంక్తిలో కూర్చుండి భోజనము చేయుట. "క. గురుని సపంక్తి నిరుడు మల గురుని సమాసనంబునందుఁ గూర్చుండుటయున్." అను. ౪౯.

సప్తపత్త్రము. సం. వి. అ. పుం. ఏడాకులపొన్న. "మ. దళితాంభోరుహసప్తపత్త్ర మకుహాశోకానసామంబు." వి. సం. ౬.౧౧౨.

సబ్రహ్మచారి. సం. వి. న్. పుం. సహపాఠి. "గీ. సమదగణయాన సబ్రహ్మచారికూటు, వేదశాస్త్రపురాణాది విద్యలెల్ల." సైవ. ౨.౪౯.

సభాస్తారులు. సం. వి అ పుం. బ సభ్యులు; సభయందుండు వారు "శా. ... సభాస్తారులేరిఁటమెచ్చ" శాస్త్రి. ౩ ౧౪౧.

సమవేతము. సం. విణ (అ ఆ. అ.) కూడిన సంబంధము పొందినది. "క. శిష్యుఁడు మత్సమవేతుఁడు." భార. శాంతి. ౬.౩౯౫. "సమవేతాయు యుత్సవః" (గీత.)

సమశయ్య. సం. విణ. (అ. ఆ అ.) సమానముగా శయనించుట. "క. గురుని సమశయ్యనొందుట గురుపాతకమంద్రు." అను. ౪౯.

సమస్తము. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) సర్వము; అంతయు. నె మనమున కెట్టులట్టుల సమస్తవిధంబులు (వ్యంజనయతి) సర్వ. ౫.౧౨౪. విచ్చుమొ గ్గయిమతిపాతిపోదరు సమస్త దిశాగతు లైన యతివ్రగుల్. (స్వరయతి) అను. ౪ ౧౩౧.

సమాకర్షించు. సం. స. క్రి. మిక్కిలి యాకర్షించు. "శా. కందర్పుండమమంత్రదేవత సమాకర్షింపఁగానయ్యెడన్." ఆని. ౩.౧౪.

సమాధి. సం వి. ఇ. పుం మనోలయము. "ఉ. అజ్ఞతనప్పుడే జనిసమాధినిమగ్న." సర్వ. ౬ ౯. "గీ అని విచారించి పరమ సమాధినొంది." వా. రా. ౪.౨౪. "గీ. అధర్మసర్పించు వేళ సమాధియుండె." కాశీ. ౪.౭౨.

సమాప్తించు. సం. స. క్రి. "వ ఇట్లుసంతతంబు విధివిశేషంబు సమాప్తింపంగోరి చకోరలోచనం గడకంట వీక్షించుచు నివర్ధ్యక్షుం దిక్సహస్రాంబునకుం జని." సై. ౯ ౩౭.

సమానము. ఉభ సై. వి. సం. విణ (అ. ఆ. అ.) తుల్యము. అన్యులు నీసమానమే. భార. ఆది ౪.

సమిత్తు. సం. వి. త్. స్త్రీ. యుద్ధము, పోరు. "సమిద్దాండీవి." సైవ. ౧.౧౧౧.

సమిన్మహి. సం. విణ. యుద్ధభూమి. ఈ సమిన్మహి మసలెలయుండ దట మాధవ! పోశ్రలలెన్న. హరి. ఉ. ౧.౧౪౨.

సమీక్షణము. సం. వి. అ. న. చక్కఁగా చూచుట; వెదకుట. "ఉ. ఇందునిభాస్యలప్పుడు సమీక్షణచేసిరి రాజహంసమున్." సైవ. ౨.౪౫.

సమీక్ష్యకారి. సం. విణ. (న్. ఈ. న్.) ఏ పనియైనను చక్కఁగా యోచించిచేయువాఁడు. "వ్య. అసమీక్ష్యకారి." అసమీక్ష్యకారిత్వము పంచతంత్రములో చిఃతితంత్రము; లేక భాగము.

సమీరణిత. సం. విణ. (అ. ఆ. అ.) చక్కఁగా ప్రసారితమైనది. "త. సమ్మితమృదుసారభావణ సమీరణితం." భార. శాంతి. ౬.౨౭౦.

సమీరణము. సం. వి. అ. పుం. వాయువు. "త. దళో మిళిత సుగంధబంధుర సమీరణుఁడతన్ సహయాచుచుండఁగా." (వ్యంజన

యతి) భార. అర. ౪.౧౩౭. వీదురుగడిచెఁపుర సమీరము లుఱుకులు. (స్వరయతి) విరా. ౬ ౧౧౬.

సముచ్ఛ్రాయము. సం. వి. అ. పుం. మిక్కిలి పొడవు; దీర్ఘము. మూర్ధ్నసముచ్ఛ్రాయమున్. నైష. ౨ ౯౯.

సముదీర్ణము. సం వి. (అ. అ. అ) ఒప్పైనది. సముచితమైనది. "సీ. ఇది రత్నమయ సముదీర్ణమకుటము" పారి. ఉ. ౧ ౨౦

సముద్ధతము. సం. విశే. (అ అ. అ.) గురుశిక్షలేనివాడు, సీ. తన కృపాణము సముద్ధతవైరిశుద్ధాంత తాటంకముల కగ్గుఁ దలఁచుచుండ. నైష. ౧ ౯

సమున్ముఖము. సం. వి. అ. న. ఎదురుగా నిలుచుట ఆతఁడు సమున్ముఖమ్మునకు నంతటవచ్చి రంగా. ౩౪.

సమూహి=సమూహము. సం. వి. అ పుం. సుర సమూహి. కు. సం. ౨. ౨౨౫; వసు సమూహి. ౭. ౧౯౧; శారద నీరద సమూహి. ౧౦ ౩౭౫. భక్త సమూహి. బస. పుట ౫౨; ౧౧౪. ౧౨౯, ప్రమథగణ సమూహి చతుర్వేదసారము, మర్త్య సమూహి. స. శ. ౧౨. వ.

సమేతము. సం. విశే. (అ. అ. అ) (ఉభయయతి) కూడు కొన్నది. చ. స్మితముఖులైరి బ్రాహ్మణ సమేతులు" భార అర ౨.౩౭౫. "సీ. సమేతంబు వితమిత్రపీఠరమున." భార. శాం. ౬. ౨౯౪.

సమ్మతించు. సం. అ. క్రి. అంగీకరించు. "గీ. సమ్మతించియు నిల్పె నా చంద్రవదన." శివరా. ౨.

సమ్మర్దము. సం. వి. అ. పుం. 1. రాయిడి. 2. యుద్ధము. సమ్మర్దమున. పారి. ౨.౧౦౪.

సమ్మానము. సం. వి. అ. పుం. గౌరవము. మననీబందుల నీగి తేజమున సమ్మానింపు. విరా. ౭. ౭౭. సమ్మానముతోడ నన్ను సదనంబున నిల్పుమినుండు. మను. ౨.

సమ్ముఖమిచ్చు. సం. స. క్రి. (సమ్ముఖము + ఇచ్చు.) దగ్గఱకుఁ జేర్చు. ద్వి. పదమున వాకు సమ్ముఖమిచ్చి చూడు. పండి. ౧.౩౩౬.

సమ్యక్కు. సం. వి. చ్. న. సత్యవాక్కు, సమంజసము. "ద్వి. మూడు ముఖంబు సమ్యక్కుగా మొదల దాఁకిన." సవ. ౩.౧౫౨. పా.

సరటము. సం. వి. అ. పుం. తొండ. "క. సరటమంత తొరదొర దూరెన్." కేయూర. ౩.

సరస్సు. సం. వి. స్. న. కొలను. దీనికి తెలుఁగున సరము అనియు ప్రయోగములు. "సరముసవెలయు సరసీదండకు వెంకటేశ." వేం. నానా.

సరస్సు = సరము. సం. వి. స్. న. 1. కొలను. 2. జలము. "మునువసావారసంబున్ సరంబున్." విష్ణుపు. ౫.౪౪. "వికేవ మిసరంబుసరంబుల మిసరంబు." సమీర. ౪.౧౫౫.

సరిత్తు. (సం. వి. త్. న.) నది. "సీ. ...దుగ్ధ సరిత్తులును గంటి." భార. అను. ౨.౪౫౭.

సరోజయోని. సం. వి. న్. పుం. పద్మమునందు పుట్టినవాఁడు బ్రహ్మ. "ఆ. ... సురేశ్వరామాత్యనక్త్రీ విని సరోజయోని నగుచు." కు. సం. ౪.౨౭.

సర్వంకషము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) సమస్తము గ్రహించినది "సర్వంకషప్రజ్ఞలు." పారి. ౨.౯౨.

సర్వతోముఖము. సం. వి. అ. న ఆకాశము. "కు. సర్వతోముఖ మహోపాత ప్రసారంబులన్." వసు. ౪.౧౧.

సర్వాంగీణము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) అన్ని యవయవములు సంపూర్ణముగా గలది. "శా. సర్వాంగీణ రసామృత స్థితిని వాదా విది వాదనృతుల్." నైష. ౬.౨౧.

సహాధ్యాయుఁడు. సం. వి. అ పుం. సహపాఠి. "సహాధ్యాయుఁడు నైనవాఁడభిమతంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగన్." భార. ఆది. ౧.౧౫.

సహాయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. తోడైనవాఁడు; స్నేహితుఁడు. "ఉ. నా కుమారి నాకుఁజెలి నాకు సహాయుఁడు" చంద్రభా. ౬వ. ౨౫.

సా.

సాక్షాత్కారము. సం వి. అ. పుం సాక్షాత్కరించు. "శా. సాక్షాత్కారము నొంది సత్వము మహీశానుండు." పార. ౪.౩౬.

సాక్షి. సం. విశే. (న్. ఈ న్) పదిని యొక కార్యమును కని గాని వినిగాని తెలిపినవాఁడు. ఈ పదము తక్కిన యర్థమును అందును ప్రయుక్తమగును. "కొలను సాక్షి." శివ. రా. ౨.

సాంత్వనము. సం వి. అ. న. ఓదార్పు, అనునయము. తెనుఁగున నోదార్పు కావ్యములకుఁజేరు సత్యభామా సాంత్వనము. "గీ. దానిపుడు సత్యభామ సాంత్వనముగోరె." ఇట్లే రాధికా సాంత్వనము

సాతత్యము. సం. వి. అ. న. సతతభావము. "శా. సాతత్యంబుగ నీవు విశ్వమున నా శబ్ద వ బోధంబుకోఁ జేతో. వృత్తులఁ గని పింతురు" మత్స్యపురాణము. ౧.౨౭.

సాత్కృతము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) "భస్మ సాత్కృత మయి." భార. ఆది. ౬.౧౬౪.

సాధారణ్యము. సం. వి. అ. న. సాధారణత్వము. "శా. పేరుల్ చెప్పెడు వేళలన్ వరుఁడు నా పెండ్లాము నేనంచు సాధారణ్యంబుగఁ బల్కసల్లసగుమన్." (పాణిగృహీత—పెండ్లము.)

సామగ్రి. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. ఉపకరణములు. "ద్వి. అంగళ్ల సకల సామగ్రివస్తువులు." రం. రా. అయో. ౧౪౫ పా. "శా. సామగ్రిం గ్రాచిన ... వాహ." బహు. ౩. అ.

సాలప్రాంశుఁడు. సం. వి. ఉ. పుం. మిక్కిలి పొడవైన వాఁడు. "శా. సాలప్రాంశు నిజోర్జితోత్కటవచు శక్తి కుండలో ద్యాపితున్." భార. ఆది. ౬.౩౧.

సాహసవంతుఁడు. సం. విశే. సాహసముగలవాఁడు. "సీ. ... ఇంత సాహసవంతు లేరిజగతి. (రం.) ఉషా. ౩.౬౨.

సి.

సింధువు. సం. వి. ఉ. స్త్రీ. సముద్రము. "ఉ. సింధులసుండి." (ప్రథమాంత్యతి లోపము.) చం. రా. ౭.౧౬౪.

సింధునేమి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. సముద్రము చక్రముగాఁగలది; భూమి నాయేలు సకలసింధు నేమికి యువరాజఁ జేయువాఁడ. సీ. శకుం. ౩.౯౨.

సింహబృహస్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. గోదావరి పుష్కర సమయము. ద్వి అదట సింహబృహస్పతి వరుస, గోదావరినిఁ గూడు కొలఁది యాచితిని. పండి. ౨.౪౦౪. పా. గోదావరి పుష్కర సమయమున బృహస్పతి సింహరాశి యందుండును.

సీ.

సీమంతము. సం. వి. అ. పుం. సీమంతోన్నయనము. "గీ. మగధ భూపతిదేవి సీమంతమునకు." దశకు. ౭.౮.

సు.

సుఖగోష్ఠి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. "సీ. సుఖగోష్ఠినుండఁగ సఖుల జనులు." మొ. రా. అయో. ౩.

సుధాంశుకాంతము. సం. వి. అ. న. చంద్రకాంతము. "చ. విమలసుధాంశుకాంతమణి వేదికపై." పార. ౭.౧౨౦.

సుభగంభావుకము. సం. విశే. (అ. అ. అ.) మనోజ్ఞమైనది. "క. సుభగంభావుకరూపిత సకల పారగమునిలెన్." పారి. ౧.౨౫.

సుభటుఁడు. సం. వి. అ. పుం. రౌతు; శ్రేష్ఠుఁడైన బంటు. "క. ...సకుప్య దప్ప్రత్తగతి వీథిలో సుభటోత్తములంగళ్ల మెఱయు చుండుదు రెదమిన్." కు. సం. ౭.౧౨౦.

సుమహత్. సం. వి. త్. పు. మిక్కిలి గొప్పది. "ము. దళితాంభోరుహ సప్తపత్ర సుమహాత్కాంతాన సౌఘంబు." కు. సం. ౬.౧౧౨.

సురంగము. సం. వి. అ. న. మనోహరము, ఒప్పునది. "సురంగ మయ్యెఁబూవులు రంగవల్లి బహు సురంగ గాంగణములు." కు. సం. ౩.౭౬, ౫.౧౨౦.

సుషుమ్న. సం. వి. అ. స్త్రీ. ఒకనాడి; సుషుమ్నము—అది నెమ్మనుల్లో పాడుక. చెదలంచాలు దళ ప్రభంజనములన్ శిక్షన్ సుషుమ్నంబునన్ సుధియంబట్టి. స. శ. ౪౮.

సుహృదుఁడు. సం. వి. ద్. పుం. చెలికాఁడు. సృంజయ కేకయయదు పాంచాల రాదిగాఁగల సుహృదుల్. భార. అర. ౧.౨౪౯.

సై.

సైంధవము. సం. వి. అ. పుం. గుఱ్ఱము; సింధుదేశమునుండి తేఁబడినది. "గీ. బాంధవంబగు నిమ్మహాసైంధవంబు." మనుచ. ౪.౨౮.

సైకతలింగము. సం. వి. అ. పుం. ఇసుక లింగము. "నస్మనుల్ సైకత లింగపూజనము సల్పుతటిన్." పాండు. ౧.౧౦౮.

సో.

సోమపీథి. సం. వి. న్. పుం. సోమపానము చేసినవాఁడు. "క. వీరెల్ల సోమయాజి సోమపీథులు సేవింతురు." నైష. ౪.౩౦.

సోమవారము. సం. వి. అ. న. వారములలో నొకవారము. "గీ. అలజనయున యమునానదీ సహితుఁడైన మదనవైరికి సోమ నామంబు వెలయు నతని పేరను విశ్రుతంబైన యట్టి సోమవారము గామిత ప్రదంబు." సీమం. ౨.౫౩. టీ.

సోముఁడు. సం. వి. అ. పుం. శివుడు. ఉగ్రశంకర భక్తవత్సల —సోమ యా ముఖసీమలో. వరాహ. ౧౦.౧౦.

సోల్లుంఠము. సం. వి. అ. న. ఎత్తిపొడుపు మాటలు. "వ. నీదు వాక్యంబులు వినరాదు. కాదుకూడదని వాదున కంకోరక వచ్చిన తడవాయు నిర్భయముని సోల్లుంఠంబులాడిన." వరాహ. ౫.౧౨.

సౌ.

సౌజ్ఞాభ్యాసములు = సంజ్ఞాభ్యాసము. "క. విజ్ఞానులు మును చెప్పిన సౌజ్ఞాభ్యాసములు." వాసి. ౧౧౨.

సౌదామని. సం. వి. ఈ. స్త్రీ. మెఱుపు. సౌదామని పోలెసీదంగ దృష్టిమార్గము గడవన్. భార. ఆది. ౭.౧౮౪. సీతాదేవి సౌదామి నీలతఁగేరు. రం. రా. అరణ్య. కాండ.

స్తై.

స్తైనుఁడు. సం. వి. అ. పుం. దొంగ, దొరుఁడు. "శా. ... ఇంద్రభూవర్మ స్తైనశరీర." పారి. ౩.౫౯. వర్మ=వర్మములకు స్తైన దొంగయైనవాఁడు.

స్ఖ.

స్ఖలియించు=స్ఖలించు. సం. అ. క్రి. తొట్రుపడు; జాఱు. "వ. అంధకారమగ్నుఁడై స్ఖలియించి కూలి ప్రతోదంబిడలి." భార. అర. ౪.౬౮. "ద్వి. స్ఖలియించు కోపాగ్ని కణములఁ జేసి నలఁగదే సచ్చిదానంద సిద్ధంబు." బస. ౩.౮. పా.

స్థ.

స్థలకరణము=స్థలకరిణీకము. నాలుగైదు పల్లెలు గ్రామకరిణీకము అటువంటి గ్రామకరిణీకములుగల ౨౦,౩౦ గ్రామాల అధికారి స్థలకరణము. స్థానిక సంపుటము. ౩౭. పుట. ౨౯౭,౨౯౮. "సీ. స్థలకరణంబైన సత్యసంధస్నుండు కందర్ల రామనగారి తనయు." అధ్యాత్మ రామాయణము కరథకవి.

స్మ.

స్మరమందిరము. సం. వి. అ. న. ఆడుగుఱి స్త్రీ. రహస్య స్థానము. "క. స్మరమందిరంబు శోభాకరముగ మెఱుఁగారు వలిఁడి కంబములనఁగా. కు. సం. స్మరమందిరములు కరపుష్కరములచే మూసికొనుచు." బాల. భా. ౫.౧౩౨.

స్ఫ్య.

స్ఫ్యంబు. సం. వి. అ. న. ఖడ్గాకారమైనకాష్ఠము. (యజ్ఞము నందలి కాష్ఠము.) "సీ. ... స్ఫ్యంబులు నల్లి." వరాహ. ౫.౧౧౫.

స్వ.

స్వయంపాకము. సం. వి. అ. న. తనచే వండుకొనబడిన ఆహారము. "గీ. ధాన్యముష్టి గులామెత్తి దాన నిత్య సేకతంబున దా స్వయంపాక మాదరించి సాపాటు చేయుదురంచు నతని మొఱఁగి తన యింటికేఁగి సుష్టుగు భుజించు." ౨.౧౨౨. నైష. కుక్కు. క. ౧౮.

స్వర్పతి. సం. వి. ఇ. పుం. స్వర్గాధిపతి; ఇంద్రుఁడు. "ఉ. స్వర్పతి చిత్తవృత్తి కలుషత్వము నొందుచె." నైష. ౩.౧౪౩.

స్వా.

స్వాంత(ము). సం. వి. అ. న. మనస్సు. అమలస్వాంత తపంతల యనస్సు పారిజాతంబున్. ది. కళా. ౨.౯౮. స్వాంతశబ్దమున కన్యలో యతి. "దుస్స్వాంతుఁడు; దుర్జనుఁడు." దశకు. ౭.౧౯. హల్లుయతి.

స్రు.

స్రుక్కు. సం. వి. చ. స్త్రీ. మిల్లిగరిటెవంటి యజ్ఞోపకరణ విశేషము. "సీ. ... స్రుక్కుల నఖిల." వరాహ. ౫.౧౧౫.

హం.

హంస. సం. వి. అ. పుం. అంచ. "క. హంస క్షీరమిహాంభసి యను గతి." అను. ౩౧.

హంసతిలకము. సం. వి. అ. పుం. రాగిడిబిళ్ల. "సీ. శృంగార రాజ్యలక్ష్మీ ముడి గలిపిన శ్రీయ హంసతిలకంబుఁ గబరిఁ బూన్చి" కు. సం. ౯.౧౩.

హంసపథము. సం. వి. అ. పుం. హంసలు నివసించు చోటు. కొలను. "గీ. వారుణాముఁడు మును హంసపథము చేసె." భాం. అర ౩ ౨౨౬.

హంసుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. "ఉ. హంసుఁడు ప్రాగ్వరప్రశిఖాగ్రవతంసతనొంది యుబ్బుచున్." హరి భూ. ౯ ౨౧౨. హం ఇందు 'వంశము' అను పదము ప్రాకరా నున్నది. ఇట్లే శ్రీనాథుఁడు హరవిలాసమున. "సంహార... వంశంబు." అని ప్రాసగా వాడియున్నాఁడు.

హంసోదకము. సం. వి. అ. పుం పగలు సూర్యకాంతి చేతప్తమై. రాత్రి చంద్రకాంతిచే చల్లనైన ఉదకములు "వ. ... అభి మత పరిమళ మిళిత హంసోదకంబుల...ఒనరి ధన్యాకంబులుగా నడిగి." కు. సం. ౭ ౭౬. "వ హంసోదకంబులఁ దర్పోదకంబులఁ దెచ్చి." ౯.౫. "సీ. ...లంగాను భృంగారుకంబున హంసోద కంబునించి." వరాహ. ౮.౧౫౬.

హా.

హాతాహతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. దెబ్బలు తినుట. "హాతాహతి మూర్ఛలఁ బాతి." కు. సం. ౧౨.౧౨౯.

హారకోపులు. సం. విం. (ఇ). ఎ. ఊర్పరనికో సమానమైన కోపముగలవారు. "క. హారకోపులు శబ్దభేదులై మథటులనిన్." కు. సం. ౧౨.౨౧౩.

హారిదశ్వుఁడు. సం. వి. అ. పుం. సూర్యుఁడు. "క. హారి దశ్వుఁడు విక్రమించె సప్తాద్రిందరిన్." భార. ఆది. ౬.౧౭౮.

హారిన్మణి. సం. వి. ఇ. పుం. పచ్చ; మరకతము. "ఉ. శ్రీమహిళా పయోధర హారిన్మణిహారము హాస్తిపూదర పాపము." హార. ౧.౧.

హారివాణము. సం. వి. అ. పుం. తట్ట. "చ. కుంకలు, స్థాలి పంచపాత్రలు, హారివాణముల్ గరిటెదబ్బర అర్ఘ్యముల్." వ. చా. ప్ర. ప్రశ్న ౩౦౭.

హారివాసరము. సం. వి. అ. పుం. ఏకాదశి. "క. అరవయికం బునఁజేయని హారివాసరమునకునై నిరాహారఁ దునుకున్." రుక్మా. ౫.౧౮౩.

హారిహయుఁడు. సం. వి. అ. పుం. ఇంద్రుఁడు. "హారి హయుఁడేనియయ్యెనో కదా! మదనానల తాపవేదనన్." నైష. ౮.౬౫. (తిమ్మకవి పాఠము. సంశయ ప్రకయతి ఉదాహరణము.) "హారిహయుఁ డేనియయ్యె నొకో" అని ముద్రితపాఠము.

హాల్లీసకము. సం. వి. అ. న. నృత్యవిశేషము. స్త్రీలు పెక్కండ్రు చేరి మండలాకారముగా తిరుగుచు చేయునృత్యము. సీ. గగన కల్లోలిని కల్లోలమాలికా హాల్లీసకములతో నవఘటించి. నైష. ౧౩౭.

హాల్లోహలము. సం. వి. అ న. అధికము; ఉప్పొంగు; తొట్రుపాటు; కలవరము; చీకాకు. "క. హాల్లోహల కలికయుగుచు సంగన కంటె." భాగ. ౧౦. పూ. ౭౯౩. "పరిమళలహరీహాల్లోహలం." ముకుం. ౨ ౬.

హావిష్యక్కు. సం. వి. క. పుం. అగ్ని. "శా. వాక్కాంతాద్రి మతాంమేపులను దర్పారుఁడ వెంచెన్ హావిర్భుక్కాంజాప్త మధా కరుల్ పమఃకుంబూఁన్" రామా. ౫.౮౯. హ.

హాస్తిమశకాంతరము. సం. వి. అ. న. ఏనుగునకు దోమకుగల వాసి "వ అతనికిగనుబుఁ గనకాచల మిష్టకరాగసంబునీ కనిక నమ్మపాపుపతిముఁటిపఁ గఁదెను భ్రాతృలును నీ కతఁడు పురాప హరి విరహతుర పాంథజనావహరి విపతిఁక నీకు పరిమళకాంతర మెమ్మియు నెన్నిచూచినన్." కు. సం ౮.౭౨ హరి ఉ. ౫.౭౫.

హా.

హాలిహాలము=హాలాహలము. "ఉ హాలహాల దస్యంబుఁ గలశాంబుధిఁ బుట్టెనిల పాండుర జ్వాలలతోడ." నైష. ౨.౧౨౧.

హాహా. సం. అవ్య. 1. ఆశ్చర్యసూచక దెలు పుపది; 2. దుఃఖమును దెలుపునది; "హాహా పుటెములాఁగ దూఱులు హాహా పుట్టు మినారికిన్." భార. శల్య. ౨.౨౮౯.

హిం.

హింసితుఁడు. సం వి. అ. పుం హింసింపఁబడినవాఁడు "శ. ఏనువేదశాస్త్రంబుల నెఱిఁగి ద్రుపదు లిల్లు కలిపి యార్జిఘ్యచే హింసితుండనైతి" భాం. అం. ౩ ౨౮౭.

హీ.

హీనము. సం. విం. (అ. ఆ. అ) తక్కువైనది, అల్పమైనది. "ఉ. హీనములేకనీ జాగు మిద్దుకు నృరివోకని." (కళింగ చాటువు)

హుం.

హుంకృతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. హుంకారము. "ఉ. ఇద్దఅహుం కృతిప్పనులు." భార. అని ౬.౨౯౭.

హూ.

హూణభాష. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. ఇంగ్లీషు భాష "హూణ భాషకు విన్నంబు నొసఁగి యాంధ్రభాష కొక్కంత ప్రాబల్య పటిమఁగూర్చి." జాత. ౩౧.

హే.

హేల. సం. వి. అ. స్త్రీ. విలాసము. హేలాగతి—విలాసము. సంతో షముగానుండు రీతి. "శా. హేమంతంబును రాజ సేవయునన్ హేలాగతిం జైత్రుఁడున్ పామంతుండెదురన్." వి. కవిం. ౨.౧౨౮.

హేలాగతి. సం. వి. ఇ. స్త్రీ. "మ. లిపిలీలాంతవియోగ్యసంజ నిత గర్భీభూతతావజ్వరోల పదార్థిం గృశీయించుచున్న యుదఁగల్య ప్రాజ్ఞవైద్యుండు నెర్పునఁగన్ దగ్గుబలోప తాపమునుబన్ హేలా గతిందెచ్చులల్ రస సిందూరపుటుండయూ యనఁగ మార్తాం డుండు దోచన్దిటన్." లసి. ౨. అ.

హేవాకము. సం. వి. అ. పుం. ప్రౌఢిమ; తెలివి. "శా. పీర జ్యాతులై, సమస్తగతులై హేవాకులై." వి. పు. ౩.౩౩౭.

శబ్దరత్నాకరము

అనుబంధము

సంస్కృతాంధ్ర మిశ్రమపదములు; తత్సమపద రూపాంతరములు.

అ.

అంకెంబువాఁడు. రాజముద్రావారి "ద్వి. శంకర దీపించు శంకరదాసి అంకెంబువాఁడు నేనాథనాథు డు లింకదాముంచెయ్య లీల మీసగరి మంకెఁడు మంకెను బంకయ్యగారు." బస. ౨.౪౦ పా.

అంకెకాఁడు. వి. క. అంకము+కాఁడు. "గరికి కొక్క యంకకాఁడును వోరి" పండి. ౧.౧౭౬. పు.

అంగదట్టము. వి. వి శరీరముకప్పు ముదుకుంట, పావడ (క. అంగదట్టి) నాగర. మను. ౨ ౨౭. 'మోహపాంతరీయము.' ఆం. భా. ౨ ౧౫౯.

అంగమచ్చము. వి. వి. అంగ+మచ్చము అనవాలు; గుఱుతు "మార్గంబున దైత్యుని యంగమచ్చములు కన్గొని." రామ ౫ ౨౬౬.

అంగరేకు. వి. వి. చొక్కాయి; అంగరఖా; అది ధరించువారు. "సీ. పాలకవర్గంబు అంగరేకులవారు." పాండు. ౨.౧౪౫.

అండజంబుపాన్పు. హంసతూలికా తల్పము. "సీ. చిగురులం దీర్చిన సెజ్జ యందులకేఁగ నీ యండజంబు పాన్పేలవచ్చె." దశకు ౯.౭.

అంచయాన. వి. వ. హంసవంటి నడకగలది. "మత్త. అంచ యానవరించువేళ." రుక్మాం. ౪.౧౪. అంచయాన. క్షేత్ర. ౧౧౯. వ.

అంతరదామర. వి. వి. జలవల్లి, ఒకవిధమగు నాఁచు. "చ. అలరుఁ బురంబునందొగల వంతరదామరఁ గ్రాంచి గత్రుత్ర విప్పలప్పులు." అము. ౧ ౭౧; ఆం. భా. ౧ ౧౬౫.

అంతరపల్లటి(టీ). వి. వి. నడుమ పల్లటులుగొట్టు పొత్తరము; అంతరపల్లటిపరుగు. ప్రబం. ౧౮౧; ఆం. భా. ౨.౮౯. పాం. వి. ౧౪౯. ౭౯.

అంతరాక్కర. వి. వి. తెనుఁగున జాతిపద్య విశేషము. ఇది యైదు విధములు; 1. అంతరాక్కర; 2 అల్పాక్కర; 3. మధ్యాక్కర; 4. మధురాక్కర; 5. మహాక్కర. చూ. కవిజనాశ్రయము.

అర్ధాయుధము. వి. వి. ఆయుధ భేదము. "ద్వి. హరమహా శ్త్రంబను నర్ధాయుధమున పరవాదులను మృగోత్కరము గీటణఁచి." బస. ౫.౧౪౭ పా.

అడిమోహము. వి. వి. అతిమోహము; అధికప్రేమ. "ద్వి. అడిమోహమున ముద్దులాడుట గాదె." పండి. ౧ ౪౫౯. పు.

అక్షింతలు=అక్షతలు. "మ. సుందరి యక్షింతల బొట్టుపుం బనుపు మోదఁబారఁ దాల్పెఁదగన్." రుక్మా. ౪ ౮౯.

అనేక బారువ్రలు. వి. వి. అనేక బారువ్రల యెత్తు. ఇరువది మణుగులొక బారువ. "ఉ. కంకుమదంబుఁగస్తురియుఁ జాదుఁ బటీరము కప్పురంబునన్ మఁకమ పుష్పనంబునఁగు గొంకెఁగ నీరు ననేక బారువ్రల్ గొఁకక కోడెఁబుట్టుపులు మరిమి చెల్లెలికిచ్చి రిద్దఱున్." నైష. ౭.౧౧ "అనేక భారముల్" అని ముద్రితము.

అద్భుతపడు. అం. క. క్రి. ఆశ్చర్యముఁజెందు. "వ. హరిణ వ్రాలులుఁజేయు వాత్సల్యంబునకు నద్భుతంపడి." హర. ౧.౩.

అధమపాటులు. వి. వి. హీనమైన ప్రాప్తులు. "ద్వి. మాయలుపన్నక మాదిగ కొయ్యఁ జాపును దాపు మెచ్చేల నున్నాఁడు దాపును దాపు మెచ్చేల దాటితి యని నంద డించున యధమ పాటులనుగని సూరిపానమ్మగారు కోపించి." పం. ౧ ౧౩౧. పా.

అన్నువబ్రహ్మచారి వి. వి. అ. మనోహరుఁడైన బ్రహ్మచారి. "ఉ అన్నువ బ్రహ్మచారి సుఖమంబురుహంబు నమింపుఁ జాడఁ గన్." భాగ అం. ౩.౧౦౭.

అపదూఱు. వి. వి. నింద. 'అపదూఱు చేసిన' క్షేత్రయ.

అపనమ్మిక. వి. వి. 1. విశ్వాసములేకుండుట. "ద్వి. వీర శైవులనిఁజూచి వినుమునిపలికి, వీరిటి నపనమ్మికల నాడుఁద." ద్వి. హరిశ్చ. ఉ. ౧౫౨౪; 2. అనుమానము. 'క. పొమ్మికచో నుండగ నపనమ్మిక యొక్క చోటనుండు నరులకు నెప్పుడున్." హరిశ్చ. ౫.౧౩౬.

అపనెపము. వి. వి. అపనింద. "ద్వి. అటుపోయినంతలో నపనెపమాను." ద్వి. శ. పా. ౧, ఆ. ౧౯. పా.

అపపాడి. వి. వి. అన్యాయము. "అ. అపనిపరులు పరుల్కరల పాడి కొక్కటఁ దన్నఁ బొడిపోనిసఁ దరలెడిరి." మార్క. ౮.౧౧౩.

అపసడి. వి. వి. అపనింద "పలుపుల పసడి రాకుండ మెలఁగు నాకు." మంచు. ౩.౩౪.

అభిమానకర్త్రి. మి. వి. "ద్వి. అభిమానకర్త్రి జానకుల నీకును నభిమాన మెడలంగనరిద నలుకఁ కుకు." బస. ర.౧౨౪. పా.

అమరలేమ. దేవతాస్త్రీ. "శే. అమృతమథ నాశనరముల నమర లేమ పాలకడలిలో నిల్చి ధంగిపోలె." కు. సం. ౮.౧౨౭.

అరదము. వై. వి. సంస్కృత సమాసగతముగ నీ క్రింది ప్రయోగములు గలవు. 1. ఆశ్వాశ్వశర...శరకారశ భారదానేక. కు. సం ౧౧; 2. అరదాశ్వభటతతి...కు. సం. ౧౧; 3. అరదకరమతముం కు. సం. ౧౧.

అరహాము=అర్హము. "క. మరలొడి ముద్రాలెను భరసెల్లడు జెల్లిసెక్క తారాకాంతలలో పరివచ్చి సరస్వమ్మకర్హరహాము గాన అయుం దద్దాఁడాడిన మాటల్." సర. క. ౧.౧౯.

అరుహాఁడు=అర్హుఁడు. "క్ర....దక్షుం డాహాదారుస్ సధావ్యవదలకరుహుం డద్బ్రహ్మాలంబున్." కు. సం. ౨.౮౦.

అలజాతి. మి. వి. భ్రష్టుఁడు. "ద్వి. కల్లరివరి కుండు ఖలుఁడు దుర్జనుఁడు వల్లడుఁ డెలజాతి భక్తిహీనుండు." బస. ౧.౨౪. పా.

అలరుసాయకవైరి. మి. వి. పుష్పబాణునకువైరి. శివుఁడు. శివ. ౨.౨౯.

అవదాయము. మి. వి. జూదమున తప్పుగా పాచికలు వేయుట. "సీ. పలుకదురోసించి పడని పాచికలతో నవదాయమైనను వాడుగాని." ఆ. హరి. 3.౧౨౪.

అవపాడి = అపపాడి. "క. అధికారిదయము తత్త దిష్ఠముల నవపాడిచేసి వివిధధనంబుల్ పృథగరి నొక్కొక వెలుగున నదిపరిశిం చెప్పనంతరంతముఁ దెలుచెన్." దశకు. ౧౧.౧౧౬.

అవమానపాటు. మ. వి. అవమానము + పాటు; అవమానము పొందుట. "సీ. భగలచే నవమానపాటును గయ్యంబుఁ గలుగు నీ శబనప్రకారమరయ." భార. అర. ౬.౧౯౪; భార. ఉద్యో. ౪.౧౨౭.

అల్పాక్కర. మి. వి. అక్కరలలో భేదము. కవి. జ. జాత్య. ౨౯.

ఆ.

ఆలరిబ్రహ్మ. మి. వి. దుష్టుఁడగు బ్రహ్మ; ఇది మంద దైవము నంటిది. "ఉ. వాలిక లొల్లియేపురమ భామినిగా సృజియించి యున్న యయ్యాలరి బ్రహ్మచెయ్యి వరమూర్ఖముగా నదియేల యిందుదుగన్." భార. ఆది. 2.౨౧3. "ఆలరి బ్రహ్మయిండు మహిమాచల కన్యక యాశ్రమంబునన్." శివరా. 3.౧౦౪.

ఆలు. స్త్రీయందు తత్పురుషపదములకుగాని తెలుఁగు పదములకుగాని ఉత్తరపదముగా నుండును. ఇందు తత్పురుషపదములకు ఆలు చేర్చి నవి అకారాదిగా కొన్ని యీయఁబడినవి.

అపహారణురాలు. వి. దొంగతనముచేయు తృష్ణాతముగల స్త్రీ. "సీ. పరధన ద్రవ్యాపహారణురాలు." కోలంక మదనగోపాల శతకము. 32.

అభిజ్ఞురాలు. వి. తెలివిగల స్త్రీ. రాధామా. పుట. ౨౬.

కపటాత్మురాలు. నవ. ౨.౫౦. పా.

కుటిలాత్మురాలు. వ. ౬౬. పా.

గాయకురాలు. కేత్రయ. ౨౧౦.౨౧3.

చండాలురాలు. పండి. ౧.౨౮౨. పా.

తాత్పర్యురాలు. బస. ౬.౬33. పం.

దాసురాలు. వైజ. ౨.౧౧౦.

దురాత్మకురాలు. భాస్క. అయో. 3.౬2.

దురాత్మురాలు. వరాహ. ౨.౧33.

దోషాత్మురాలు. నవ ౪.౧.౨౮.

నిర్దయురాలు. కేత్ర. ౨3.౨౪. వ.

నిష్క్రియురాలు. బస. 3.౫౫. పా.

నిర్భాగ్యురాలు. వై. భార. ౪.౧౦౧.

నీచాత్మురాలు. నవ. ౨.౧32. పా.

నీతిపరురాలు. భాస్క. కిష్క. 3.౨౬.

పాతకురాలు. అం. భా. ౧౬2.

బుద్ధిమంతురాలు. కేత్ర. ౧౬. వ.

భక్తురాలు. బస 3 3౦౨ పా.

మత్తురాలు. కేత్ర. ౧౫౧.

మదాంధురాలు. చంద్రభా. ౨.౧౬౬.

మహాత్మురాలు. కృష్ణరా. ౪.౨3.

శాంతురాలు. కేత్ర. 3౫.

సరసురాలు. కేత్ర. ౧22. వ.

సర్వజ్ఞురాలు. కేత్ర. ౨3౯. వ.

సాహసురాలు. కేత్ర. ౧౮౨. వ.

సుకృతాత్మురాలు. వరాహ. ౯.౨౨.

సేవకురాలు. పాండు. ౨.౨౧౦.

ఆదికుమ్మరి. మి. వి. తొలికుమ్మరి. "ద్వి. నేకుబ్రహ్మాండ వివిధ భాండములఁగూడ వానెడు నాది కుమ్మరి యటఁడ." బస. ౪.౮౯. పా.

ఇ.

ఇతరవేల్పులు. మి. వి. తక్కిన దేవతలు. "ద్వి. శ్రీమహాదేవుఁ డన్యామంబుఉన్న నేమిహి నిటుకంటి నితర వేల్పులకు." బస. ౬.౧౬౫. పా.

ఇల్లాడి. మి. వి. ఇంటిల్లపాది; ఇంటివారందఱు. "ద్వి. శాశిరిఁ గట్టింపఁ గడఁగి యిల్లాడివోవ నీళ్లై యేమవో యిడనంచుఁ బిట్టినన్." బస. ౪.౧౧౫. పా.

ఉ.

ఉత్తమురాలు. వి. ఉత్తమ స్త్రీ. "ద్వి. ...కాంతోలెస్పెద్ద ఉత్తమురాలు తర్కోపేతగాత్రి." బస. ౫. "ఉత్తమురాలు." నిరవ. ౯.౧౨. "ఉత్తమురాలు." మానిని శతకము. ౫౫. క. ఉత్తమురాలు. కేత్రయ. ౨.౧౦. పదము.

ఉత్తరజంఁదెము. మి. వి. "ద్వి. బ్రాత్తము త్రెంబులఁ గూర్చిన యట్టి యుత్తర జందెంబు లురమున త్రెలు." ప్రభు. ౧౬3. పా.

ఉత్తరజన్నిదము. మి. వి. యజ్ఞోపవీతముపై ధరించు ముత్యాల హారము. "సీ. ఇభబంధములు తెడనెడఁగూర్చు నుతిపెండ జిలిబి యుత్తర జన్నిదములుతనర." రా. వి. 3.3౪.

ఉత్తరడొక్కారము. వి. వి. మల్లబంధ విశేషము. (సం. ఉత్తర దోకారము.) "క. డొక్కార ముత్తర డొక్కారము, శక్తి, సమునీ నము." మల్ల పురాణము. ౩.౬౯.

ఉపతాయి. వి. వి. (సం. ఉపస్థాయిన్) మల్లబంధవిశేషము. "సీ. ఉపతాయిలోఁ దనకొదవిన శీఠహస్తము చూపి త్రయక." భార. విరా. ౨౧౪.

ఉదయరాగపట్టులు. వి వి. వస్త్ర భేదము. "వ. వెలిపట్టును, పొంబట్టులును, నుదయరాగపట్టులును, నేత్రపట్టులును, వజ్ర పట్టులును." దాశ. ౩.౨౦౬.

ఎ.

ఎంతకుమతులు. వి. వి. మిక్కిలి దుష్టమతిగలవారు. "వ. ...గనుల .సత్పురుషదత్తమూర్తై తను జీవితంబు లెంతకుమతులైన మూర్తురి–వదంపడి యాయుశ్రీయు నొల్లరే." భార. ఉద్యో. ౧.౨౯౬.

ఏ.

ఏకాంగిపోరు. వి వి. ద్వంద్వయుద్ధము. "ఆ. వె. పరుల కుయ్యిగాదు ప్రార్థన చెలిగాదు స్వామిహితముగాదు వ్రతము గాదు లోకహితముగాని యేకాంగి పోరునఁ జచ్చువాని కేమి స్వర్గ మగునె." దాశ. ౬.౫౧.

ఏఁడాది. వి. వి. ఏడు+అది. సంవత్సరము పొడుగున. "ఉ. ఏఁడాది భరించె నేనిగురుఁ డాతనికేఁదగుమంత్ర మిత్తులన్." పద్మ. ౫.౧౦౦.

ఏడు దినములు. వి. వి. ఏడు రోజులు. "ఉ. ఏడు దినంబు లన్నమున కెద్దము పుట్టిన యంతమాత్రనే నేడుచుచున్నవాఁడితఁ డునీశ్వర. భీమ. ౨౧౧౬.

ఒ.

ఒజ్జశిష్యన్యాయము. వి. వి. గురుశిష్యన్యాయము. "ద్వి. జడుఁడనై యొజ్జశిష్యన్యాయమునకు నోడఁబడ నింక నీయుత్తలు మాను." పం. ౨.౫౧౭.

ఓ.

ఓటపత్రము. వి వి. ఓడిపోయినటు తెలుపునది, అపజయమును దెలుపు పత్రము. "ద్వి. శివమంత్రరేఖయు జినమంత్ర రేఖ తవిలి కావరి మధ్యంబునకైన నేటఁబోయిన వ్రతమోట పత్రంబు నేటికి నెదురెక్కుడిది నిజంబనుచు." బస. ౬.౧౫౪. పా.

ఓరాత్రి. వి. వి. ఒక రాత్రి. "శా. ఓరాత్రింగను తెప్పవేయక మహాదోషగంబునన్." కాశీ. ౫.౧౯౯.

క.

కంబసూత్రము. వి. వి. బొమ్మల నాడించుటకై బొమ్మ కట్టుఁ గట్టిన దారము. "ద్వి. కడునద్భుతంబుగఁ గంబ సూత్రంబు లది తంగ బొమ్మల నాడించువారు." పండి. ౨.౪౩౫. పా.

కంభకట్టు. వి. వి. వివాహ వేదికాదులయందు స్తంభముచుట్టు కట్టెడు వస్త్రవిశేషము. "సీ....దివ్యాంబరంబులు...కంభకట్టులు మేలుకట్టులునయ్యె." వి. సం. ౯.౩. "ద్వి. కంభకట్లను మేలుకట్లను చాలుచు గంభీర పుష్ప గారంబులందు." బసవ. ౩ పం.

కచాకరషణము = కచాకర్షణము. "వ. ...కచాకరషణ ముల్." శాక. ౧౦. ఉ. ౩.౨౯.

కతపత్రము. వి. వి. కత+పత్రము; ప్రమాణపత్రము. "సీ. కత పత్రమిదెచ్చుఁగలఁ గాంచుమపుడైనఁ గోరిక పరగాంతఁ గోరఁ దినుచు." పాండు. ౧.౬౩.

కటికచీకటి తిండికరములు. వి వి. చీకటిని వారించునవి; దంత్రికరణములు. "సీ. కటిక చీకటి తిండికరముల గిలిగింత నెవ్వఁడు లోగకన్న నవ్వఁజేయు." మకుర. ౧.౨౦.

కట్టువర్గము. వి. వి. కట్టుకొను వస్త్రములు. "ద్వి. వానికిఁ దన కట్టు వర్గంబునిచ్చి." పవ. ౧.౩౫. పా. "సీ. కట్టువర్గంబులు చుట్టుఁదనర. సమభామ వేంకటకృష్ణప్ప నాయని రాధికాపాంత్వనము." ౯. పా.

కనకదండెలు. వి. వి. వస్త్ర విశేషములు. "వ. రాయశృంగారంబులును, కనకదండెలును గచ్చిలంబులును ... అను పేర్లుగల పుట్టంబులు గట్టుకొని." దాశ. ౩.౧౭౯.

కర్మారీశ్వరము=కర్మహారీశ్వరము. "ద్వి. అతిమహిత వరి కర్మారీశ్వరమున మహిమ పుణ్యులఁజూచి యొనగినుతించుచును." "ద్వి. అక్కజంబైన కర్మారీశ్వరమున." పం. ౨.౪౭౨. పా.

కలకంఠుఁడు. వి. వి. కల+కంఠుఁడు. నీలకంఠుఁడు; శివుఁడు "కలకంఠా క్షమియింపుము." భార. అర. ౨. వి. సం. ౬.౨౯; ౧౨౧౦౩. "కలకంఠపరము నాకుఁ బగలఁ బ. మూర్పంగ శక్తి." భార. శా. ౧౧౨౧. "పోఁడిమి కలకంఠ. నామములంబొలితగున్." అం. భూ. "కలకంఠుని కాలపట్టు." భీమ. ౩.౧౩౫.

కప్పురగంధి. వి. వి. కర్పూరమువలె వాసించు స్త్రీ. "ఉ. ... వేలుపుం గప్పురగంధు లెక్కిరి భగద్గిరిశోన్నత పార్శ్వరేఖలన్." పారి.

కరదివ్వె. వి. వి. చేతిదీపము. "ద్వి. కరమునఁబూనిన ఖడ్గ ప్రకాశ మురుదుగా కరదివ్వెయై త్రోవఁజూప." ద్వి. పారిజ. ౧. భా.

కరవాలు. వి. వి. చేతికత్తి. "ద్వి శృంగారముల కీలు శివ్రకర వాలు." బస. ౫.౧౨౭.

కలుహారము=కల్హారము. "జలజాత కైరవోత్పల కలుహారాది గంధంబులు." వి. సం. ౯.౨౭౧. "మురవైరిన్ గలుహార వంత కమునంబూజించి." పద్మ. ౧౧.౪౩. "కలుహార దళనేత్ర కదగంటి చూడ్కి." ద్విపద భారతము. సం. పుల. ౨౬౩.

కలుమతములు. వి. వి. రాతితో నిర్మింపఁబడిన మఠములు "సీ. కడు నివాతములైన కలుమఠంబులయందు యతులు ప్రాణాయామ మభ్యసింప." భీమ. ౨.౪౭.

కష్టపాటు. వి. వి. కష్టదశ. "గీ. ...వజ్రనాభదైత్యుఁ డపుడు చేసిన కష్టపాటు." ప్రభా. ౧.౭౩.

కి.

కిమ్మను. వి. అ. క్రి. (కిమ్+అను.) ప్రశ్నచేయు. "ఇందు లింబుమున్ గిమ్మన నీదుమోము." మనుచ. ౩.౬.

కు.

కుర్వకము = కురువకము. రూపాంతరము. సం. వి. అ. పుం. ఎఱ్ఱగోరంట. "ఆలిఁతాశోకపల్లవముల నొక్కొన్ని కమనీయమగు కుర్వకములుపెట్టి." కు. సం. ౫.౨౩.

కొ.

కొమరుసామి రథము. వి. వి. కుక్కుటము. "సీ. కొక్కొరోకొ యని కొమరుసామి రథంబు కంఠంబు పాచి క్రొంగారమిచ్చె." భీమ. ౨.౨౮.

కొలఁది ప్రాణులు. వి. వి. కొనయూపిరి గలవారు. "క. చెక్కెరి కొలఁది ప్రాణులైన ఏడుఁగలఁగన్." క. సం. ౧౧ ౧౨౮.

కొలని మేఘము. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. కొలని మేఘము గజావళి హయావళియు వలిపెంబు." బస. ౩.౪౮. పా.

కో.

కోపకత్తె. వి. వి. కోపముగలది. "సీ. మక్షత్రియ కులంబు నిక్షత్త్రముగఁ జేయు కొనుకుఁ గాంచిన యట్టి కోపకత్తె" శ్రీరా. ౧౨౮.

కై.

కైపదము. వి. వి. సమస్య. "కైపద మిచ్చువారలును గ్రక్కునఁ బద్యము చెప్పువారలున్." భోజ. ౨.౫౦.

కైవార వాక్యములు. వి. వి. స్తోత్రముచేయు వాక్యములు. "సీ. శాంతిసేవి కైవార వాక్యంబులు పఠియించుచున్నది ప్రస్ఫులముగ." కాశి ౭ ౪౭.

కోపగాఁడు. వి. వి. కోపముగలవాఁడు. "తే. అన్న మీ తండ్రి కోపగాఁడౌనొకాఁడొ." కాశి ౪.౭౮.

క్షీ.

క్షీరోదకము పట్టు. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. గౌరిగనయము క్షీరోదకంబు పట్టును గన్నంబు పట్టును సంకుపట్టు." బస. ౩.౪౮. పా.

గ.

గండదీపము. వి. వి. మ్రొక్కుబడి నిమిత్తము పెట్టు దీపము. "సీ. బాలికా జనంబుల వేఁగింపకూడుండు వెలిఁగించిన గండదీపములుగ." కాళింది ౩ ౩౦.

గండపెండేరము వి. వి. "గండపెండేర ముఖపరిష్కారకలన." శం. రా. ౧ ౧౦.

గరుటామంతుఁడు. వి. వి. గరుత్మంతుఁడు అం. భా. ప్ర ౫౩; వేంక చిన ౨౦

గరుటాలమంతుఁడు. వి. వి. గరుటాలమంతుని గాఁగ కొత్తు యశూ. ౨ ౩.

గరుడకంబము. వి. వి. = గరుడస్తంభము. గరుడుఁ గలుగు గరుడ కంబాలుగట్టి. ఉ. రా. ౨.౨౯౭.

గరుడపచ్చ. వి. వి. మరకతము. గరుడపచ్చల చాయగల పచ్చ నైష. ౬ ౧౨౪.

గరుడసరులు. వి. వి. భూషణవిశేషము. హంస. ౪.౧౨౮.

గా.

గాడిదపిల్ల కోమలము. వి. వి. మొదట మనోహరముగా నుండి తరువాత పాడైనది; గాడిదపిల్ల పిల్లయైనపుడే చూచుట కింపుగ నుండునుగాని తరువాత గాదు. "గాడిదపిల్ల కోమలము గాదె విచారణచేసి చూచినన్." శ్రవణానందము. ౩ ౭౬.

గు.

గుజరాష్ట్రము పట్టు. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. దేవాంబరంబు పొత్తియు గుజరాష్ట్రంబు పట్టు." బస. ౩.౪౮. పా.

గో.

గోవిందగంతులు. వి. వి. గోవింద గోవింద యని గంతులు వేయుట. "ద్వి గోవింద గంతులు కొన్ని వేసెదము, అనుచు దోవతి మొలకూలు బిగించి." పర. ౩.౧౫౦ పా.

గోహత్యగాఁడు. వి. క్రి. గోహత్య చేసినవాఁడు. "సీ. సన్నిట్లుగా నిట్టి గోహత్యగానిఁ జేసినను." వరాహ. ౧౦.౬౫.

గౌ.

గౌరిగనయము. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. గౌరిగనయమును క్షీరోదకంబు పట్టును." బస. ౩.౪౮. పా.

చ.

చకారగుల్ల. దే. వి. బ. వ్రీ. చకారగుడి. చీవాట్లలోని చకారము నకు గుడియిచ్చిన చీ యగును "సీ మనువల్ల దీప మెక్కువ వెలుఁగిదు తలఁచె నెన్నడు పెరుగఁబోటు." "గీ వేఁడి జావకె త్తయినాఁడు వెన్నముద్దపలుఁడు గుణవంతుఁడౌనె చకారగుల్లకేమి గాని." ([illegible])

చముపకగంధి = చంపకగంధి. "ఉ. చముపకగంధి." విర. ౧.౧౧౪

చవుపష్టి = చౌపష్టి. "తే. ఖగములగములు చవుపష్టికళలుఁ గళలు." రుక్మ. ౫.

చి.

చిన్నిరామ. వి. వి. చిన్నభార్య "చ. అనయము మ్రొంగుచేత మహోగ్రగతిందన చిన్నిరామచంద్రుని నగుమోము దామరసిరుల్." రాఘవ. ౨ ౭. "చిన్ని రామచంద్రుఁడు, రామాయణార్థమున రాముఁడు తన చిన్నిరామ = తన చిన్నభార్య – మాద్రియని భావార్థము."

చిఱుతమారుతము. వి. వి. చిన్నగాలి. "క. ప్రగమూ యిటు లేక మధు ప్రతమూ వీటుచికమూ విరాళింపద నారుత మాలింద నమోభారుత మామోదయుతమూ చిఱుతమారుతమూ." పారం. ౨.౪౦.

చిల్లతర్కంబులాడు. దే. అ. క్రి. తగవులాడు. కు. సం. ౭ ౧౭౬.

చె.

చెలువనేత్ర విలాసము. వి. వి. స్త్రీ. కన్నుల సౌందర్యము "గీ. చెలువనేత్ర విలాసంబు చెల్లబోవ." విజ. వి. ౨. ౪.

చౌ.

చౌదళాబ్జము. వి. వి. "ద్వి. అచ్యుతుఁడా సౌదళాబ్జంబుఁ గదలివచ్చి త్రికూటంబు శిఖరమై నిలిచి." బ. క. ౧౧౩ పా.

చౌపదములు. వి. వి. "సీ. దంతి దంతములాకముగఁ ద్రిప్పుచు వాఁడుఁ జౌపదములకుఁ బిరాదమోటి." శై. ౫.

చౌపుటములు. వి. వి. "సీ. వెల్లవంగిరిఁ బొరలించు చౌపుటములో..." అని ౪.

చౌషష్టికళాసంపన్నుఁడు. వి. వి. అరువదినాలుగు కళలు నేర్చినవాఁడు. కు. సం. ౬.౧౬౯.

చౌసీతి బంధములు = చతురశీతి బంధములు. ఎనుబది నాల్గు కామశాస్త్ర గ్రథిత బంధములు "ద్వి. చిత్రితాశీతిఁ జౌసీతి బంధములు." శైవ. 3.28 ద్వి. శి. పా. ౧.౨౫ పా.

జ.

జనముద్దు. వి. వి. అందరికి మనోహరముగానుండు "ఆ. వ అప్ప మంత్రి పిల్లలఁ దలిరోనకు నన్నతోడఁ బుట్టినట్టి యాక కడుముగాన పేరు పార్వతి జనముద్దుగాఁగ బిరిగపెంపుగాఁవ ముస." సింహ. 3.౧౭

జా.

జాతినాగు. వి. వి. పాములలో భేదము. జాతినాగులు. హ్వా. ౮ ౯౮.

జాతివారు. వి. వి. దొరలు, ఇంగ్లీషువారు. "ఉ. జాతివారిపుడు ...కీచిన ...డిన్." శే. వి. ౪౮.

జావంకము. వి. వి. జావ+అంకము=జావచిహ్నము. (జావ= జాఱు, కన్నెరు) "క. వేంకయుంగట నలుకరు జావంకంబు...ను లోల పెక్కుల హాహా రావములతోడఁ జూడఁగ దీవనకడ యుంగఁ దూప్పు తెలతెలు జన్." ఉ. హరి. 3 ౮౪.

జి.

జిలుఁగు సంధ్యారాగ చీనాంబరము. వి. వి. "సీ. జిలుఁగు సంధ్యారాగ చీనాంబరముఁగట్టి ...కల్పపుఁ గెలు ...దురిమి." కాశీ 2 ౧౪౮.

జీ.

జీతనాతములు. వి. వి. జీతము; బత్తెము. "ఉ. ...బుధుల్ చెప్పిన కార్యవర్తనులు చేయుట గొల్చిన పేదసాదలన్ జప్పని జీతనాతము లొసంగుట ధర్మమయ్య పుత్రకా!" రాజవా. ౨.3౪.

జొ.

జొంజురుండల కిరాతుఁడు. వి. వి. చింపిరి జుట్టుగల కిరాతుఁడు. వరాహ. ౨ ౧౬.

డ.

డంభము. సం. దంభము. "ఉ. దంభమయాన్యదర్శన విడంబన ...కుంభదుదారకీర్తి. నృపాధిప శేఖరము." ౮౪ "సీ. డంభి...మెచ్చుటను గూడదు కృష్ణశిలిఁగి డంభంబు మిత్రవిందకడఁ జేయు." అప్ప ౨.౧౪౭.

త.

తథ్య=తథ్యము. ప్రథమార్థే ప్రత్యయలోపము "ద్వి. మృడు లింగమూర్తి దోచుడు తథ్యగాద." సం. ౨.౨౪౫ పా.

తమమయము. తమమయము. "మయట్ ప్రత్యయము తెలుఁగు పదములపై వచ్చుట తమమయము." విద్వ. ౬ ౮.

తరుణియు. వి. వి. యౌవనవతి. (సంస్కృత శబ్దముపై తెలుఁగు ప్రత్యయము) "ఉ. తరుణియు లొప్పఁగాఁడిరి." భార. సభా. ౨ ౪ "క. తరుణియు యొత్తు...తాపసి వోలెన్." కు. సం. ౮ ౬౮.

తరుషండులు. వి. వి. చెట్లగుంపు. "ప్రథమావిభక్తి ప్రత్యయ లోపము." విద్వ. ౭.౧౮౧.

తల్లి ఋణము. వి. వి మాతృ ఋణము. "ఉ. కోపము చిచ్చునం బడిన కారిరి తల్లి ఋణంబుఁ దీర్పఁగా." భీమ. ౬.౫౯.

తపనిధి=తపోనిధి "ద్వి. అత్రినవిధియును నందలయించె ద్రోణాది సంపద దొరఁగె తపస్సును దాని మాన్పడిన తపనిధ యట్లు దాశయది...మడు." బస ౪.౯౭ పా.

తపరాజము. వి. వి "ద్వి. తపరాజ మమరినుండఁగఁ గ్రోఁక యుండు ...డు ...డుడని తలచిన యట్లు." బస. ౭ ౨౦౭ పా.

తపరాజు=తపోరాజు. సైజాన్య. "ద్వి. అది దేవుని మూర్తి యగు తపరాజు పాదంబులుగడిగి ప్రాకఁచి మ్రొక్కి." బస. ౬ ౧౬౪. పా.

తి.

తిరుకాళతి. "ద్వి. వెలయుదా రన్యశబ్ద ...కాండ కాళహస్తి తిరుకాళత్తిపురి నన్నప్ప రవంద." బస. 3 22 పా.

తిరుపరంధామము. "ద్వి. తిరుపరంధామమున నగేశ్వరేశుఁ ...దుర్గ్రహ్యమై ...ప్రాణదు ...పాలుఁడు ...పెక్కుపాయుఁబులంద." బస. ౪.౧౧౭. పా.

తిరువీధి. (సం.వి) "ద్వి. కరుణ సంగమునాచి దర్పహోంగము తిరు వీధి యందలిధి ప్రయుక్తముగ, బిరుదముల్ దొడితొడి చెలంగ. బసవ తండాతండములు పిలొల్లు...యేతెంచి. బం. ౨ ౧౪౧. పా.

తే.

తేరసగణములు. త్రయోదశగణములు "ద్వి. తేరసగణముల తీర నర్చ! గారవించుచు మెచ్చి కరుణించెగాద." బస. ౬.౧౭౯ పా.

త్వ.

త్వరపడు. వి. అ. క్రి. తొందరపడు. "అభిషేకదన సంధా రాహారణములకుం ద్వరపడఁగ నృపతి." తం. రా ౧ ౧౪.

త్వరితపడు. సం. అ క్రి వేగిరపడు; త్వరితపడు. హరవి. 3.౧౮౯.

ద.

దయవాఁడు. వి. వి. దయగలవాఁడు; మంచివాఁడు. కంటివి. వారికనేక్ర నీవు దయవాఁడ నటంచును. రాధామా. ౫౮.

దర్భపోటు. వి. వి. దర్భలపోటుగలది. శ్రాద్ధములయందు భోక్తలు తిను నాహారము. "గీ. దర్భపోటులు దిని లేనివరుల మైత్రికంటె పితృశేషము భుజించి." అను. ౬.౬౯.

ది.

దినబత్తెము=దినభృత్యము. "ఉ. నీకు మొదలంటిన బత్తెము నేనొసంగెదన్." పారిజా. ౪.

దినవెచ్చము. వి. వి. దినవ్యయము. "సీ. దినవెచ్చమునకై తన మేనఁగల సొమ్ము గొదుకక లచ్చించకుండునదైన." పాండు. ౩.౧౬.

దు.

దుర్జనత. దుర్జనత్వమునకు తెనుఁగున ప్రయోగము. "ద్వి. వినఁబడె మున్నెల్ల విరి దురనత—కనుగొనఁబడియె నేఁడనుచు భూసురులు." బస. ౭.౧౫౫. పా.

దీ.

దీపగంభము. వి. వి. దీపస్తంభము. "ద్వి. దేవార్చనంబు మందిరి మీఁద వరుఁగు శ్రీవల పీఠము క్రిందను దీప గంభాల యిత్తున గంటలవెనుక గంభీరముగు గొల్చుగావెలరోన." పండి. ౧.౧౩౦. పా.

దే.

దేవాంబరము పొత్తి. వి. వి. వస్త్ర విశేషము. "ద్వి. ..ఉదయరాగంబు దేవాంబరంబు పొత్తియు." బస. ౩.౪౯. పా.

దొ.

దొడ్డ చిక్కణము. వి. వి. మిక్కిలి దట్టమైనది. "సీ. కలనమై దొడ్డ చిక్కణమును గాని." చాటుపద్య. ౧౦.

దొడ్డవయసు. వి. వి. పెద్దవయసు. "గీ. దొడ్డవయసున శాంతుఁ దొడ్డగిల్లె." భీమ. ౨.౪౬.

ధ.

ధర్మకవిలె. వి. వి. ధర్మము గొనుటకు కవిలె కెక్కినవాఁడు; దాన పాత్రుఁడు. "ద్వి. మీబంట మీదూత మీడింగరీఁడ మీబిడ్డ మీవన్న మీకవాఁడ మీదత్తి మీప్రాఁత మీధర్మకవిలె మీదాసినను గావరే దయతోడ." బస. ౪.౧౭౭. పా.

న.

నకారగుణ్ణ. దే. వి. బ. నియోగి. మీఁ; నకారగుడి. నకారమునకు గుడి యిచ్చిన 'ని' "క. అలిబిలి పలుకలవెలఁది పలుగాకి నకార గుణ్ణ పాలయిరికదే ఇలలో వైదికవిద్వ త్తిలకంబుల కేదిదారిఁ దల్పితివక్కా." (కవిగ చాటువులు.)

నా.

నాగవలి నిష్ఠురము. పెండ్లిలో నాగవల్లినాడు నిష్ఠురము తప్పక వచ్చునని మనవారు నమ్ముదురు. అంత్య నిష్ఠురము. తప్పని పని యనుట. "ఉ. తలుత్రు గల్గుటెంత మెచ్చఁదింతియు యాకఁడునైన దైవమే లోలకసింక నాగవలిలోపల నిష్ఠురమేల తక్కఁగన్." విజ. ౩.౧౫౦.

ని.

నిత్యనేమము. నిత్య నియమము. "ద్వి. నిత్యనేమం బిది నేఁటి ప్రముగ్గునకు ముత్యాల పొడిమూకు ముగ్గునవలయు." బస. ౭౩౯. పా.

నిత్యపడి. వి. వి. నిత్యమువచ్చు ప్రసాదము. "ద్వి. పెండియు నొక్కయ్య వేశ్యాలయమున నుండి దానిఁ దెల్పి బండారి నగర మున నిత్యపడి వెడిగొని వేగరమ్ము ఆనక్పడ నట్లగాకనిపోయి." బస. ౩ ౪౯. పా.

నిత్యపెండ్లికొడుకు. వి. వి. ఎల్లప్పుడు పెండ్లికొడుకువలె నుండువాఁడు. రాధామా. ౩ ౪౩. పా.

నిత్యవేయుదామరలు. వి వి. ప్రతిదినము వేయితామరపూలు. "ద్వి. వెన్నుండు దానిత్య వేయుదామరలు నున్నతిఁ బూన్పనం దొఁకటిలేకున్న." బస. ౬.౧౭౭. పా.

నిరురుతి. సం. నైఋతి. "ద్వి. నిరురుతి ధరియించి నివధియించి నిరుతి పదము తిన వెలకుగాఁబడసె." పం. ౧.౫౬. "త. నిరురుతి వారి మాయల కసిం బ్రతి మాయలొనర్చి." కు. సం.

నే.

నేత్రముపట్టు. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "నెలపట్టు పెలిపట్టు నేత్రంబుపట్టు." బస. ౩.౪౯. పా.

ప.

పంచకరపాట్లు. వి. వి. అధికకష్టములు; నానా బాధలు. "శే. పంచకరపాట్లు పడి తన్ను కంచి కడికి యాపదలఁ బాపి రక్షించి పట్టి తల్లి దేవతాబుద్ధి భావించి తెలియకలయు గొడుకు పంతాధి సంవృద్ధి గొనలుపాగ." కాశీ. ౪.౧౫. "శే. పంచకరపాటు బడ్డ నేపాటియైన." కాశీ. ౪ ౧౭.

పంచవన్నియ. వి. వి. సం. పంచవర్ణి; అయిదు రంగులుగలది "ద్వి. నిగ్గారు పంచవన్నియలతోఁ గూర్చి ముగ్గులుపెట్టఁ మందిర సంక్రీతి." పం. ౧.౧౬౬. పా "సీ. పంచవన్నియతోడ ప్రసన నారాచుని." భీమ. ౧.౧౧౧.

పంచాది. వి. వి. పంచ; పంచపాళి. "సీ. పంచాది యరుఁగుపై పంచాస్త్ర దాఁపక మాటల మానమిండగు చునుండె." పర. ౩. ఆ.

పట్టెవర్ధనము. వి. వి. పట్టెలవలె ధరించు నామములు. "శే. పట్టెవర్ధనము వెల్లిబొట్టు దనర." పద్మ. ౭.౧౬౭. "సీ. ఈ పట్టె వరసం బెఁటీక నుదుటికిరుగాఁ గస్తూరి దిద్దరాదె." రఘు. ౨.౧౪౯.

పతిదండము. వి. వి. భర్త ప్రార్థనము. "సీ. గీ. మాటలాడక చేరన్న మానముద్ర యైదు నిది పంచబాణుని యైదు తూపు లయ్యెఁ బతి దండముస గాఁడుకట్టు వేయ సంగనాయుణి పరి ప్రాప్త సంగమమున." కవి. క. ౩.౨౧౧.

పరియంతము=పర్యంతము. "క. ఒకుబుట్టుఁగఁ బృథ్వోత్తము పరి యంతము పెక్కు." కవి. అప్ప. ౪. ౮.

పశువంచు. వి. స. క్రి. పశు+పంచు. యజ్ఞార్థము పశువుగా నొనర్చి దంపు. "క. తనయు పశుపంచి తద్వసు గొనిపల్చెన." భార. అర. ౩.౨౧౫. "సీ. మీ యట్లు క్రూరులై కృపతులఁ జెఁబట్టి పశువంచుచుఁ బశుపతిను మేకు." కథా. ౧. "ద్వి. ...పశుపంచుచుంగఁ బంత పశుపఁచుచు గొల్లపాలు సేయు చును." ఆ. ౫.౧౨౪, ౧౫౯. పా.

పి.

పిల్లిశీలము. ద్వి. వి. కపటవర్తనము. పిల్లి యెదియు నెఱుఁగని యటులె కనులు మూసికొని ఒకచోటఁబడియుండి యింటి వారా వలకుఁ బోయినవెనుక సద్దుచేయక యింటిలోని భాండములను జక్కఁబెట్టి తన దారినిఁబోవును. "శే. శీల మఖిలంబు నిది పిల్లి శీలమనుచు." పాండు. 3.3౬. "అ. కదిసి చూడ ఘూటక ప్రస్తారద్వయంబు పింగళి బట్టంబు పిల్లిశీల మజగరోపవాస మల బక ధ్యానద్వయంబు నక్క వినయమిట్టి నయములెల్ల." వైజ. ౨.౧౯

పు.

పుక్కిటిపురాణము. ద్వి. వి. "పుక్కిటి పురాణములఁ బ్రొద్దు పుచ్చునతఁడు దాలునె పురాణములు విప్పి చదివిచెప్ప." రామలి. పుక్కిటి పురాణ కల్పనముల నొనర్చు వారుగాక—యుల్లిద లము వాస్తవ ప్రచారము పఠించు శిష్యులు. జాత. ఉ. ౨.౫౭.

పుట్టుపూర్వములు. ద్వి. వి. పూర్వ చరిత్రము. "చ. కలు వలు పేరు పేరు గొనఁగాఁ గుఱుదమ్ములు మస్తకాంబకం బులుగఁబు లింపఁగా వినుమనుల్, కమలంబుల పుట్టుపూర్వముల్ దెలియఁగఁ బంక జాతములు." అని. ౫. "శే. పోరి కదిసించి మా పుట్టు పూర్వములను దెలియఁ బనియేమి మీకు." జై. ౬.౨౩

పుడమిపుఁడు. దే. వి. రాజ; పుడమిపుఁడున్ ధనాఢ్యుఁడును ఉ. సం. ౧౧.

పుడమిఱేఁడు. ద్వి. వి. రాజు; పుడమిక మిథునంబునకుఁ జేసాచ. బస. 3.౨౪. సం. పుడమిక. హై. ౧.౫౪.

పె.

పెద్దకాలము. ద్వి. వి. దాలకాలము. "గీ. పెద్దకాలంబునకుఁ గన్న ప్రియతయున్న." భీమ. ౫.౧౫౧.

పెద్దరోగము. ద్వి. వి. కుష్ఠరోగము. అ. వేగిరంబె పెద్దరోగమునకు వరాహ. ౯.౭౯.

పెఱపురాలి. ద్వి. వి. ఇతర పురములు. "సీ. గీ. పెఱపురాల గృహాళులఁ జెండ్లియాడ భవనరాజాలు గట్టిన బానిసము." అను. ౧.౫౩.

పొ.

పొట్టి త్రివిక్రముఁడు. ద్వి. వి. ప్రాకృ స్వరూపుఁడైన త్రివిక్రముఁడు. "ద్వి. పొట్టి త్రివిక్రము నెట్టెమ్మగారి వట్టి ఘటాస్యంకము ధాతకుఁ రుఁడు." బస. ౬.౧౭౬.

పొలిమేరసీమ. ద్వి. వి. సరిహద్దు ప్రదేశము. "శే. ద్వారకా పట్టణము పొలిమేరసీమ గాలవశమున వీల్గిన సమయమందు గైట ధారాలి పొలివన్న గరిమగల్గు." కాశి. 3.౧౧౫.

పో.

పోర్షహిషుఁడు. ద్వి. వి. యుద్ధరంగమందలి మహిషాసురుఁడు. "ఉ. పోర్షహిషున్ నిజాంఘ్రిగల బొట్టన ద్రొక్కుదమట్టివట్టిమున్ వ్రేల్మిఁ దదంగమున్ మెదిపి పెట్టిన నెత్తురు బొట్టువోలె." పాండు. ౫.౧౫౯. ఇట్లే పోర్షుధరాముఁడు. యుద్ధరంగ ముఖమున రాముఁడు ఇది ప్రాచీనులైన తెలుఁగు కోడుల విరుదములలో నొకటి.

ప్ర.

ప్రతిజోక. ద్వి. వి. నాట్యములలో నొక భేదము. "ద్వి. దేరుచ నాదెడి పేరణి విధము పొరాష్ట్ర నాయక సంప్రదాయంబు నెరుఁగ ప్రతి జోకలాడెడువారు కూడలి సంగయ్య గొలుపు నర్తకులు." బస. ౨.౨౬. పా.

ప్రా.

ప్రాణగొడ్డము. "చ. లోభనిరతి పెద్దగాకవడి పాడిఁ దొలంగినఁ బ్రాణగొడ్డపుం బనులను." భార. అను. ౪. "వ. దేవర పిలిచి యడుగ బొంకువలుకుట ప్రాణగొడ్డంబు." దశకు. ౬.౯౪. "సీ. ప్రాణగొడమ్ములైన వరమహాపానములఁ బరుల బొమ్ముల గానవడెడువారు." నైష. ౭ ౫౩.

ప్రాఁత పంచాంగము. ద్వి. వి. పూర్వపు వ్యవహారము. "శే. పేఁటి వెలియాలితనము ఏఁటేటి బిటుఁడు ప్రాఁత పంచాంగ మెక్కడి పాతకంబు వెఱఁది గొకపూట దాలదే బెరుకులేని మింద గిని వాని కౌఁగిటసుండు మఖము." ప్రబంధ. ౬.౫౯.

బ.

బత్తీసుపురములు. ద్వి. వి. ముప్పదిరెండూళ్లు. "ద్వి. దేవపాలిక ముఖస్థిర పాదవేది పోవఁడే బత్తీసు పురములుదాన."

బత్తీసాదిరాగములు. ద్వి. వి. ముప్పదిరెండు రాగములు. "ద్వి. రమణ బత్తీసాది రాగంబులమర సమర సన్నియు దండియలు నియోగించి." బస. 3.౭౫. పా.

బా.

బాలకి = బాలిక. ఈ రూపమసాధువని లాక్షణికుల యభి ప్రాయము. "క. అరోల దృష్టి సంజ్ఞల బాలకి దగిలించి జార పతి రావించెన్." శు. సం. ౫.౧౦౩. "చ. ...బాలకియని యుక్కిపోఁటి యబలాయని." భోజ. 3 ౧౭౫.

బావాత్తరినియోగము. ద్వి. వి. డెబ్బదిరెండు నియోగములు. "శ్రీసోమనుదేవ సన్నిధిని అసఘులు తపములు నాడి బావాత్తరి నియోగమున నతి ప్రియభక్తిఁ గొలువ." పండి. ౧.3౭౫. పా.

బాహాప్ఫలించు. "క. బాహాస్ఫరిని." (బాహాస్ఫాలన శబ్దభవము.) 1. "బాహాప్ఫలించి" భార. విరా. ౧. ౭. "అప్పుడు పద మట్టనముల దప్పుడు బాహాప్ఫలించునప్పుడుఁ జెల్లె." భాస్కర. యు. ౪౭౯.

బాహాప్ఫలించు. భుజాస్ఫాలనముచేయు. "బాహాప్ఫలించి యుప్పు రముపై గొప్ప రూపాప్పారఁ గనిపించు నొక్కరమాటు." శమం. ౭.౪౨.

బి.

బిల్వపత్తిరి. ద్వి. వి. బిల్వపత్రము; మారేడు. "ద్వి. బిల్వపత్రిని నెల దాలుప్పఁ బూజించి." పండి. ౧.3౭౬. పా.

బ్ర.

బ్రహ్మకాయ. ద్వి. వి. తన విషయములయందు గ్రద్ధలేకపోయి నను ఇతరుల విషయములను, వస్తువులను గ్రహించుటయందు నిపుణుఁడు. "సీ. కాసైనఁ దన సొమ్ము ఖర్చుసేయఁడు గాని పరుల సొమ్ము హరించు బ్రహ్మకాయ." రామలి. ౧3.

బ్రా.

బ్రాహ్మణ. చెలి. మి. వి. బ్రాహ్మణులను భిక్షుచేయుట. "ఆ. వె. పనుల కయ్యనగాదు బ్రాహ్మణ చెలిగాదు." దాస్. ౬.౫౧.

బో.

బొడ్డుగంటవాయము. మి. వి. బొడ్డునందు గంటగల కుటుము. "సీ. భూచక్రగొడుగును బొడ్డుగంట వాయంబు." (తొండమాన్ ప్రతాపమాలిక.)

భ.

భక్తకూటువలు. మి. వి. భక్త సమూహములు. "ద్వి. మేటిమై దరు భక్త కూటువలందు బాలులుగా గట్టి పాడెడివారు." బస. ౪.౧౦౫. పా.

భక్తబండారి. మి. వి. భక్తుల ధననిధి. "ద్వి. గాక కీర్తింతుగా వాక్కు. దాంచి ప్రాకటంబుగ భక్త భండారి యిరి." బస. ౧.౫. పా.

భరతంపుటొజ్జ. మి. వి. భరతశాస్త్రము నేర్పు ఉపాధ్యాయుడు. "సీ. భరతంపుటొజ్జకు పచ్చడం బొసగవచ్చ." పాండు. ౫.౧౫౬.

భా.

భావుకమోజా. మి. వి. భావుకముయొక్క (భావుకము+ఓజా.) ఉపాధ్యాయుడు "ద్వి. సత్యంబుభాతి యాస్థానంబు జ్యోతి ప్రస్వయంబుల రాజ భావుకమోజా." బస. ౫.౧౨౭. పా.

భూ.

భూచక్రగొడుగు. మి. వి. గొడుగు లోపలి భాగమున భూమండలము చిత్రించబడినది; ఇది రాజ చిహ్నము. "సీ. భూచక్ర గొడుగును బొడ్డుగంట వాయంబు." (తొండమాన్ ప్రతాపమాలిక)

భూరివాన. మి. వి. గొప్పవాన. నిర్వ. ౧.౬౫.

భో.

భోగరాయడు. మి. వి. భోగి. హర. ౩.౭౮.

మ.

మంగళారతి. సం. మంగళారాత్రిక. "ద్వి. అంగుళీ విధ పుష్పాంజలు లిచ్చి మంగళారతులెత్తి మహిమ్రొక్కువారు." బ. ౨౨౬. పా.

మంత్రతంత్రలాలామాలములు. మి. వి. వివిధమైన కుటిలోపాయములు. "ద్వి. ఈ మంత్రతంత్ర లాలామాలములను నోములనిమి నీకుడుగదు జొప్పి." బస. ౬.౧౫౦. పా.

మజ్జనబావి. మి. వి. స్నానముచేయు బావి. "ద్వి. కజ్జలీల మజ్జన బావులాని యజ్ఞలంబులు తోయజమురుదీపములు." బస ౬.౧౫౫. పా.

మత్తికాడు. మి. వి. "ద్వి. మలహరు కృపలేని మత్తికాండ్రకును గలుగునె లింగకోరం బిట్లనేయు." బస. ౩.౪౪. పా.

మధ్యాక్కర. మి. వి. అక్కరలలో భేదము. లని. ఱ.

మధురాక్కర. మి. వి. అక్కరలలో భేదము. లని. ఱ

మరకతపట్టు. మి. వి. వస్త్ర విశేషము. "ద్వి. ...సంకుపట్టును మరకతపట్టు పొంబట్టు" బస ౩ ౪౯. పా.

మలయజసిరి. మి. వి. వస్త్ర విశేషము. "ద్వి. పులిగోరుపట్టును భూపతి రుద్రవింతలు నరిపట్టు మలయజసిరియు." బస. ౩.౬౯. పా.

మలహరుగుడి. మి. వి. శివాలయము. "క. మలహరుగుడి గోపురముగ వలెనన వర్తుంబును పలుకునట కస్తూరీ మలయజ పంకము దివిమజ్జలజాయతలోచనా మదదస్యయాదిన." పండిత పురాణము.

మహా=మహా. "ద్వి. మునులు గడచిన మహాలింగమూర్తి." బసవ. ౬. "ద్వి. మహేశును వినుతించి మహాదేవ యనగ." బస. ౩ ౩.౧౨ ౭౦.

మహత్తత్త్వము=మహాతత్త్వము. "ద్వి. ఇది మహామహత్త్వ మిది కృతాగ్రత్వమిది యాటభవమని విహితంబుగాగ." బస. ౧ ౧౦. పా.

మహదాజ్ఞ=మహాజ్ఞ. "ద్వి. ... ప మఠ మండిలిలో భవన్మహాదాజ్ఞ చేసియుండుట" పం ౨ ౫౪౪. పా.

మహాక్కర. మి. వి. అక్కరలలో భేదము. లని. ఱ.

మహాపెద్ద. మి. వి. చాలా గొప్పవాడు. "ఉరకైన శిశుపాలు గోరిన మటకన్య పెండ్లియాడిన మహాపెద్దగాదె" క. వి. ౨౬౫.

మహామంచి. మి. వి. మిక్కిలి మంచి. "క. అందఱు నాక మూలగ సంక్రందన సముఖోగ దివ్య గాముని పట్టాబంధముగ గట్టితివను త్రుందు మహామంచి దనము గణుతింపె రొగిన." భాస్క. అయో. ౧౨.

మా.

మా=మహా. మాజనము; మహాజనము. "ద్వి. నీ మాజనము వారికే మున్ను కట్టబారులు." ఆన. ౭ ౧౫౪. పా. "దమ నము మెచ్చ వాయుమడె మాసెలజాలు" పాండు ౪ ౧౦౪ (మహాసెలజాలు.) "మాను యిచ్చెను మాయని మహిమతిరిగి." నైష. ౬ ౯౫.

మాయగాడు. మి. వి. మాయగలవాడు. "మాయగాడు మనవ్ గోపాలుడు మచ్చి కలకేళాసైన." పద. ౨౫౫.

మార్గవులు. మి. వి. మాలికలు. "క. మార్గవులం దలపవలతి మహిమ కలుగున్." కు. సం. ౧.౨౩.

మార్బలములు. మి. వి. శత్రుబలములు. "సీ. వడనెత్తివచ్చి మార్బలముల నరుకడి మున్నిరి వడిత్రోలి కొప్పిరానుమ." కు. సం. ౧౨.౨౭. "క. దుర్బోధకరులు సుఖులున్ మార్బలముల గెలుచు జాలుమాల." కు. వా. ౫.౨౪.

ము.

ముంగోపి. మి. విశే. ఓర్పులేక లటాలున కోపము చేసికొనువాడు. "శ్రోత్రియోత్తములు ముంగోపులే పాడా. ౨. అ. మల్లొకంబులు కల్లడిల్లు నివు డీ ముంగోపికి." చం. రా. ౩.౧౪౨.

ముక్కోటి. వి. వి. ముక్కోటి యేకాదశి, "ఉ. వటికిఁబోవ దీర్ఘదయకేఁ బది లక్షలతోడఁగూడి ముక్కోటికి నంచు." (వేంక టేశ్వరోదాహరణము.)

ముచ్చెలువు జలములు. వి. వి. బ. ఉ. హ. ౫.౩౬.

ముజ్జగన్మాత. వి. వి. మూఁడు లోకములకు తల్లి "ద్వి ... వాము భాగమునకున్న రుద్రాణి ముజ్జగన్మాత" చెన్నకేశవ చరిత్ర ౨.౨. పా.

ముత్యాల తాటంకములు. వి. వి. ముత్యాలతో చేసిన చెవి పోగులు. "సీ. కస్తూరితోఁగూర్చి గండపాళములందు ముత్యాల తాటంకములు ఘటించి" కళా. ౯.౧౩౫.

మున్నూట యరువదిమూర్తి భేదములు. వి. వి. మూడు వందల యేఁబది మూర్తులు "సీ. మున్నూట యఱువది మూర్తి భేదంబుల విహరింమని బిల చెప్పుచిందు" భీమ ౨.౫౨.

ముల్లోకనాథుఁడు. వి. వి. మూఁడులోకములకు నాథుఁడు "ద్వి ముల్లోకనాథుని మ్రొక్కుచుమును." బ. ౭ ౨౦౪. పా.

ముల్లోకనుతుఁడు. వి. వి మూఁడు లోకముల పొగడ్త నందినవాఁడు. "ద్వి మొన్న బల్కించిన ముల్లోకనుతుఁడు." బ. ౨౯౦ పం.

ముల్లోకపాత్రుఁడు వి. వి. మూఁడు లోకములయందును గౌరవింపఁబడువాఁడు. "ద్వి మురహరసఖి ముల్లోకపాత్ర." చెన్నకేశవచరిత్ర. ౨.౬౧ పా.

ముల్లోకవంద్యుఁడు. వి. వి. మూఁడు లోకములచే పొగడ్త గన్నవాఁడు. "ద్వి. నల్లనో బసవయ్య ముల్లోకవంద్య." బ. ౧౬౧౭ పం.

ముల్లోకవిభుండు. వి. వి. మూఁడు లోకములకు ప్రభువు, రాజు. ముల్లోకవిభుండు. వ. శ్రీ. (ఓపిలి సిద్ధి శాసనము.) తెలు. ద.

ముల్లోకార్చితుఁడు. వి వి. మూఁడు లోకములచే నర్పింప బడినవాఁడు, కపిల గోత్రంవ దము. రామానుజుల కొండుభట్టు "శా శ్రీకాంతామణికిం బ్రియుండు ..గోవిందుఁ డీ లోకాన గపిలావతారమున ముల్లోకార్చితుండిసి"

మూ.

మూఁడగ్నులు. వి. వి. త్రేతాగ్నులు. "క. అగ్నిహోత్రిఁ జేసి మూఁడు భిన్నవహ్నము మరణబాధఁ బొందింపుచు దగ్నులయిద్దను నాలవ యగ్నియున్. మూ." భార. ఆది ౯.౧౫౩. "తే అఁడు యేమి ముఖ్యమైన మూఁడగ్నులట్ల" భార. శా. ౧ ౧౨౬

మూఁడు జగములు. వి. వి. త్రిలోకములు. "క ...ఉద్దామ భుజబలోగ్ర సంపదతో మూఁడు జగములు నొప్పుదురు సాధింపన్." భార. శా ౧.౧౧౫.

మూఁడు దినములు. వి. వి. మూఁడు రోజులు. "ద్వి మూఁడు దినంబులు ముక్కంటి యచట లేఁడొ." బస. ౬.౧౪౯. పా

మూఁడు లోకములు. వి. వి త్రిజగములు. "తే. మూఁడు లోకంబులందు నెవ్వాఁడు." భార. విరా. ౨ ౫౬.

మూఁడు వర్షములు. వి. వి. మూఁడేండ్లు. "చ. కమల హితుండు నినుకయి కాచిరి మొక్కట మూఁడు వర్షముల్." భార. అర. ౨.౨౧౭

మూలబండరువు. వి. వి. మూలధన నిక్షేపము. "ద్వి. అను పమ ప్రమథ గణాధ్యాసవేది ముసుల ముముక్షుల మూల బండరువు ప్రోగైన ముక్తికంధుని యకోరాశి." పం. ౧.౭. పా.

మే.

మేఘువన్నె. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి నన్నవడంపుల కరిథియు మేఘువన్నెయు రుద్రాక్షవన్నె కాంభోజ." బస. ౩౪౯ పా.

మేటిహయంబులు. వి. వి. బ. శ్రేష్ఠమైన గుఱ్ఱములు. "మేలి మదావళంబులును మేటిహయంబులు." భార. కర్ణ. ౨.౧౫౬.

మేలిమదావళములు. వి. వి. బ. శ్రేష్ఠములైన యేనుఁగులు. "మేలి మదావళంబులును మేటి హయంబులు." భార. కర్ణ. ౨ ౧౫౬.

యో.

యోగపట్టె. వి. వి. యోగులు ధరించు. వలవేసికొనెడు పట్టురోమములుగలవాఁతో నేసినపట్టె "సీ. మిట్టమురమున నిడు యోగపట్టె మెఱయ." మను. ౧.

యోగవాగలు. వి. వి (సం. యోగపాదుకా.) ఈ పాదుకలను ధరించిన, మన మెక్కడకు కోరిన నచ్చటకు వెళ్లగలము "సీ. వర మొసంగిరి యోగవాగలు పంపు సేయంగనందుఁ జుఁ గాళియందు నెంచి." చారు చంద్రోదయము. (అ. తాళ)

ర.

రంహస్సు. సం. వి. స్. న. వడి విసు; వడిగలది. రంహస్- రూపాంతరము. "గహ్వరదవ్యాసహరంహా పాపాపహృతు." సకి. ౧౯౪.

రత్నము పట్టు. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. ...రత్నంబు పట్టు నంకు, పట్టును మడిగ పట్టు." బస ౩ ౪౯. పా.

రసదాడి "సీ. రసదాడి చెలికితో ప్రతి పెట్టి చెలికైన బావ వాతెల ప్రతి చక్కఁ రసకు." చంద్ర రా. "సీ రసదాడి నటించ రిరసగానికి పోల్చి యనువైన తలపులు గనకసిల్పి." చంద్రా. ౧.

రా.

రాజధవళాయము = రాజ ధవళాయతనము. హరి. ౧.౧౨౭

రాయభారికుఁడు. వి వి రాయభారము; నడుపువాఁడు. "సీ. ఒకచోట రాయభారికి సమాజము." రంగరా. హి. ౧౪.

రాయశృంగారములు. వి. వి. వస్త్రభేదము. "చ. రాయ శృంగారంబులును కనక దండెలును..." అను పేళ్లుగల పుట్టం బులు గట్టుకొని. దశ. ౩.౧౨౭.

రాయశేఖరము. వి. వి. వస్త్రభేదము. "ద్వి. రాయశేఖరమును రాజావల్లభము వాయుమేఘము." బస. ౩ ౪౯. పా.

రు.

రుద్రాక్షపక్కెరలు. "ద్వి. బిరుదిన యుసుబది వేలశ్వములకు బలంగగు రుద్రాక్ష పక్కెరల్ బూన్చి చేరమరాయండు శివ పురంబునకు బోరనమును దాడిపోవడె యగుచి." పండి. ౧.౪౧౦. పా.

రుద్రాక్షపన్నె. వి. వి. వస్త్రవిశేషము. "ద్వి. మేలుపన్నెయు రుద్రాక్షపన్నె కాంభోజ." బస. ౩.౪౯. పా.

ల.

లతకూన. వి. వి. బాలిక. "లతకూన కొమరు సంగతి సైగాని రోమరాజి ఖడలతల్ పొందుగతి గెలువ మీనాంకునికి యవ్వారి యప్రయోజకతగను పట్టెన్." రామా. ౧.౧౧౪.

లో.

లోకైకవేల్పు. వి. వి. "సీ. గీ. కల్పితాఖిల లోకైకవేల్పు-వేల్పు పెద్ద" ఉ. హ. ౧.౩.

వ.

వంటబ్రాహ్మణుఁడు. వంటచేయు బ్రాహ్మణుఁడు. "శా. వంటబ్రాహ్మణునకునుఁ దిర్పతికి బడిని జలియు యిర్రతమును బాధింప సాగె." జాత. భూ. ౪.౯౨.

వలుదకుచకుంభములు. వి. వి. "శా. లలిత అజ్ఞానరిద్దుర్గ లంఘనమున, రాజ హృదయంబుఁ జొచ్చిన క్రమముఁ జూడఁ దరుణి మారంభవతి కల్పితంబులైన వలుదకుచకుంభముల ప్రభావ మనఁ జూపె." నైష. ౧.౭౫.

వా.

వాఁడిమయూఖములు. వి. వి. "ఉ. వాఁడి మయూఖముల్ గలువాఁ దపరాంబుధి గ్రుంకె" భార. ఆది. "క. వాఁడి మయూఖములవఁగా వేఁడి పయోధారలవఁగ వింజామరవా." ఆంధ్ర. భూ. ౧౩౩. "సీ.... వాఁడి మయూఖముల్ వేఁడి మెఱయ పఱచి యుద్ధతిఁ జరాచర జంతువులనెల్ల పేలగింపఁజేసి పెల్లఁ జేయు." కళాపూ. ౫.౧౧౯.

వాఁడిశరములు. వి. వి. "క. వేఁడి మరీచుల వాఁడి శరంబు మరు మనుష్యంబు." కావ్యా. ౯.౧౩౯.

వాతూల = వాతూలము. సం. వి. అ. న. గాలి; పెద్దగాలి. "వాతీభలంబు వాతూలచేఁబడిన" పండి. ౨.౪౬౨. "ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయలోపము."

వాపాఠము. వి. వి పాఠము ముఖస్థముగా నుండుట. "ద్వి. భరత శాస్త్రంబు వాపాఠంబు చేసె పరిపరి విధములఁ బరికింప నేర్పు." (ప్రభులింగ లీల. ౪.౧౧౧ పం.)

వార్తకాఁడు. వి. వి "నేర్తునన్నవాఁడు వార్తకాఁడు." వేమ. ౪౫౦.

వి.

వింజామర. వి. వి. (వెల్ల+చామర.) వింజామర. ఆం. భూ. ౧.౩౩.

వింతకాంతులు. వి. వి. వింతయైన కాంతులు. "క. అన్నలు మోమున దేశ్యం దవ్వారి లేదు మధ్యమని తెల్పుటకై మన్న లిఖించిన కైవడి కన్నియమునుపాధి వింతకాంతుల నమరెన్." చమత్కార చంద్రిక. ౨.౨౧. పా.

విరిసరము. వి. వి. పుష్పహారము. "గీ. విరిసరము లిచ్చి నా యరవిందగంధి యలఁదెఁ జంపక మాల తగవాయ కాదె." పారి.

౨.౧౨. కవి సంశయ విచ్ఛేదములోని పాఠము. నేఁటి ముద్రిత ప్రతులలో "విరులసరులిచ్చి." అని కలదు. అర్థాంతర ... ధారయ సమాసమునకు అన్వయముగాదు.

వీ.

వీరభద్రపళ్లెరము. వి. వి. వీరభద్రుని కొలుచువాఁడు అతని కర్పించు ఆహారపళ్లెము. "సీ. భౌమవారపు వీరభద్ర పళ్లెరము." అము. ౪.౪౩.

వీరమద్దెల. క. వీరమద్దెల; వీరభద్రుని పూజలకు వీరులకు తగిన మద్దెల మృదంగ విశేషము. "సీ గీ. అమరసంగీత వివిధ వాద్యములలోన కలయ వీటిలో వీరమద్దెలలు మొరసె" కు. సం. ౧౧.౫౧.

వీరమద్దియలు. వి వి. స్త్రీలు కాలివ్రేళ్లకు ధరించు సాభరణము. "సీ. మట్టెలు పిల్లాండ్లు మఱి వీరమద్దియ పెలుచనిఁ దొడిగె." యయా. ౪. "కిరమద్దియలు, వీరమద్దియలు మట్టియలు వీరమద్దియలు పాయపట్టంబులు." నైష. ౬.

వే.

వేఁడిపయోధారలు. వి. వి. వేఁడిపయోధారలు. ఆం. భూ. ౧౩౩.

వేఁడిమరీచులు. వి. వి. వేఁడియగు కిరణములు. "క. మమతి వికారోకారాంతమునై సంస్కృత పదంబుఁదగుఁ గూర్పఁగ వేఁడి మరీచులు, వాడి శరంబమరు మనుష్యందు పేర్పు నశ్వం బనగన్." కావ్యా. ౯.౧౩౯.

వేయిమున్నూరు దంతావళములు. వి. వి. వేయి మూఁడు వందల యేనుఁగులు. "గీ. నవతి కొరత రథికులు గవిసి ..వాఁడి వేయి మున్నూరు దంతావళములు." భార. కర్ణ. ౨.

వ్రా.

వ్రాయసప్రవృత్తి. వి. వి. లేఖకవృత్తి. "శా. వెలయు మంగయగురుని భూవిభుని పెద్ద సంగ భూపాలమణి వ్రాయస ప్రవృత్తి జయయుతుండైన రామానుజయ్య మనుఁడు." పాండు. ౧.౧౭.

శ.

శనివారపు జడి. వి. వి. (జడి = వాన.) శనివారమునాఁడు వచ్చిన వాన తిరిగి శనివారము వచ్చుదనుక పోదని లోకములో వాడుక—అట్లే మానని-తప్పిపోని అనుట పరయుక్తము. "సీ. చెక్కులు చిందఁబోవఁ జెలఁగు కచంద్రుల పోరంటకు శనివారపు జడి." కళా. ౭.౧౯.

శి.

శివమరులు. వి. వి. శివసంబంధమైన నృత్యము. "ద్వి. జాతీ శివ మరులక సుతిలేని నేర్పు నటి మంటి మిన్నంటి యాడెడివారు." బస. ౧.౨౦. పా.

శివుకరవాలు. వి. వి. శివుని యాయుధము. "ద్వి. శృంగారములు కీలు శివుకరవాలు మంగళత్వమని మానంబుమని." బస. ౫.౧౨౭. పా.

శూ.

శూలకట్టు. వి. వి. శూలకొయ్య. "ద్వి. ఆన సమయాచార్యు దినులను నట్టినును శూలకొట్టి మూల్గుచునేల." బస. ౬.౧౫౦.

షో.

షోడశపండువు. వి. వి. పదునాఱురోజుల పండుగ. "ద్వి. షోడశపండువుల్ జాడతో దండువోడిగా దీపాలు పురహార కానుము." బస. ౩.౬౨.

స.

సమచౌకపు సెత్తము. వి. వి. పరాహ. ౧౨.౧౧౨.

సమసారము = సంసారము. పర. ౨.౧౮౪.

సమ్మంధము = సంబంధము. రూ. "అష్టంత్రితుఁడు కొష్మ చెట్టి...తత్సమ్మంధంబున నమ్మార్గంబు ఘటించె." స.ని. ౨.౩౧౭.

సరిక్రొత్త సంగమము. వి. వి. అతి నూత్న సంగమము. "గీ. ...కొందము న గాడునట్టు వేయ సంగనాముతి సరిక్రొత్త పసంగమము." కవి. క. ౩.౨౧౧.

సర్వాంగ కచ్చడము. వి. వి. స్త్రీలు శరీరమునిండ ధరించు చీర. "ద్వి. ధుని నిట్టి భక్తురాలక్రు కచ్చడంబు ధవళాకృతి మతి యుల తాల్ప పితనిన...కట్టితి సర్వాంగ కచ్చడంబనుచు కట్టిన సము కట్టు కాంత నూవుడును." బసవ. ౩.౬౦.

సంసర్గ = సంసర్గము. ప్రథమావిభక్తి లోపము. "ద్వి. ... పాపంబు విడువనో ధర్మం సంసర్గ సెగ్గులు వట్టితినే అంగమయుం." పండి. ౧.౮౨౧.

సా.

సాంఖ్య = సాంఖ్యము. "సేశ్వర సాంఖ్య నిరీశ్వర సాంఖ్య వీశ్వర్తిక ప్రమాణము దావఁగలరె." పండి. ౧.౫౬౩.

సాన్నిధ్యత=సాన్నిధ్యము. "ద్వి. నిరుపార సన్ని సాన్ని ధ్యతఁ గాక యుకమున్ప్రాతఁగ సేర్చునే యుండకము." పండి. ౧.౨౦౧.

సాహి = సాహిణి. "ద్వి. ఇలవత్తుఁడు గజ సాహిణి యశ్వ సాహి యుంట్లపుగాఁ దేర మయాగి యుండేఁయుఁడు." బస. ౨.౪౦.

సి.

సింహ్వాము = సింహము. "సీ. కనక పార్శ్వంబులై కనకట్టు పాయుదు ద్గహ్వరాంతరములు సింహ్వముధ్య." హరిశ్చ. ౪.౬౨. గహ్వర—సింహ్వ శబ్దములకు ప్రాక—ప్రాచీన లేఖన సంప్రదాయము ననుసరించి సరియైనది.

నే.

నేద్యగాఁడు. వి వి. వ్యవసాయము చేయువాఁడు. "సీ. కరవాక గోమటికట్టు కోడి బొక్కు చీటి నాకలని నేద్యగాఁడు." నించు. ౧.౩౭.

హా.

హారుషము=హర్షము. "తేల్చికడిన్ హారుషాత్రు ధారలన్." కు. సం. ౧౨.౨౧౩.

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనుబంధము

తద్భవదేశ్యపదములు

అ.

అఅలు. వి. బ. 1. అ అలను రెండక్షరములు. అ అ వైరులకు మతి ఇ అ లు. కవి. జ. సంజ్ఞా. ౬3 2 అమ్మలు. నాకు అ అ లు వచ్చెను. కాలు నీరుకావచున్నవి. (వ్య)

అంకమ్మ. ద్వి. వి. గ్రామదేవత. (మహాకాళి, మహాకాళమ్మ, సూంకాళమ్మ, అంకాళమ్మ, అంకాలమ్మ—అంకమ్మ అని నామాంతరములు) "పా. అర్ధాంగి త్రిశేర అంకమ్మ శివాలు." (అంకమ్మ సివాలు.)

అంకించు. దే. స. క్రి. 1 స్తుతించు. "ద్వి. శివభక్తి తత్పరస్ఫూర్తి ప్రకాశకుండగు దలిరుచు పురాతన భక్త మహిమ లంకించు చుండ నిజాపాంగ... కాంచుచుండగా... " పండి. ౧.3. పా. 2 తాల్చు, పూను "సీ. అ కోర వరకు ఖండ మంకించిరి... నడచుచున్న." కు. సం. ౧౧౯౭.

అంకిణి. దే. వి. మల్లబంధ విశేషము. ప్రబంధ. ౪౮౯.

అంకిలిపాటు. దే. వి. రా. అంకిలి, అడ్డపాటు. "చ. అకమ దమాడురీతికు నంకిలిపాటు ఘటిల్లకుండ." వసు. ౯. ౧౦౦. పారి. పూ. ౧ ౬౧.

అంగడ. దే. వి. త. అంగడ్య విసరుచుండునట్టి ఆహారము. 1. తిండి మీది ఆశ. "వ. ఇట్లు మదగజంబు నుదిలి... గాని పెటిల్లి... "కు. సం. ౧౨ ౧౧౬. 2. అంకిలి. "చ. అయునుని యుక్కు సుండు ... మ్రింగిన సూచి... ఎదురుగా మీది నీ భరము." భాగా. అర. ౨.౧౨౧.

అంగవి. దే. వి. తృప్తి "వ. అంగవటకలిల క్రీడనంగవింగొనక వీసుపోక లాడుచున్న యవసరంబున." కు. సం. ౯.౫౫.

అంచులుమోయు. దే. అ. క్రి. ఇసుకట్టలకు నిండుటకుండ నిండియుండు. "ఉ. అంచులుమోవ." చంద్ర. దే. ౨ ౫౬.

అంట. వి. (అను) అనట. "క. అనుటకు నంటయునగా నుదాహరణంబుల్." అం. ధూ. ౧౫౯. వ.

అంటి = అరంటి. దే. వి. అంటిపండొల్చుటకు కుక్క గోళ్లు. దా. రా. ౨.౧.౨.

అంటి కుంచి. దే. వి. లేత్రాయము; చిటుకకవసు. "తే. అంటి కుంచి యాడునట్టి ప్రాయమునందు నదిమనకలాన." శ్రీ. ౬.౬౫.

అంటుటాలు. దే. వి. బ. అంటుపాకలగు శీలలు. "ద్వి. అంటుటాలంటి యమునలొక్క... నంటుటాలకు... అంటిన... నంటుటాలను నిజాయపాలగు గిరులు" పండి. ౨ ౫౧౪. ప్రా.

అంటుసంటు. దే. వి. సంబంధము, చుట్టాలు. తొంటి పుట్టువ ... ప్రశా. ౬. ౧౧౩. పాండు ౫.3౦౫. నామాంతర—అంటుకాడు, సొంటుకాడు, కొడలు దాని నుడుము.

అంట్రాయి = అంటురాయి "క. భూపాల మెఱుంగుం బోడుల చూపుల కంట్రాయి నీదు సొంపు" వైష. ౮.౬౧. (ప్రాచీన పరిపాఠము) చూపుల కుందాయి నీదు సొలపు. (ముద్రిత పాఠము)

అంటుసేయు. దే. స. క్రి. పొందుపరచు. "కంటి నీ వంటి చక్కని సుద్దు సుద్దు అంటుసేయుదు (వంటుసేయు—పద్మ వేము టికి.)" ద్వి. పం. ౧౫౧ పూ.

అంతలవొంతల. దే. వి. అక్కడక్కడ, ఒకదానితో నొకటి సంబంధము లేదు "ఉ. అ పురవరంబు అంతలవొంతల యాడక్షిప్తు." కవి ౪.౧౭౭.

అంపాగాలము. వి. నూ. అపారకాలము "బలుపడివాన యంపాకాలమైన." ద్వి పం ౪ అ. ప్రయాణాంతరము లేదని నూని. పుల. ౨౯౧, విష్ణుపు ౭.౬౯.

అంబేద. దే. విశే. పిరికివాడు; ధిటతనము లేనివాడు. "ఉ. ...అంతయంబేదలు లేరు." వర్గ 3 ౫౭.

అక్కటాడు. విశే. అధికుడు. "జరాసంధు నెక్కటి యొగ్గిన యక్కటాండు అక్కాడా దుర్యోధనాయుత గదాయుధు భార. అర. ౧.౧౦౨, ౪.౧౨, ఎవ్వరికైనఁ బొగడ నక్కటాడు శివా." శివ. పా 3౫౯.

అక్కటకాడు. (క. అక్కటెక్కటన్.) అక్కట కతవాడు; దిక్కులేనివాడు. అక్కటకాడనై అందంద ప్రేరేపి. పే. వ.

అక్కుగొట్టు. వి. హృదయశల్యము. "ద్వి. అవలీలలకు నెల్ల నక్కుగొట్టుకుము." బస ౪ ౯౨౭. పం.

అగుర్వు. కి. అగుర్వు అతిశయము; భయంకరము. "ఉ. అగుర్వుగు గాటంబులాటుఁగా దొక్కటయట్లు." కు. సం. ౧.3౯.

అచ్చరు = అచ్చరువు. లోటకము. "అటుకంటెరి పుర్వు యచ్చరుగాఁ దలపుర్పు త్రింగిరి దానవులన్." భా. సం. ౧౨.౧౦౪.

అచ్చరుపడు. అ. క్రి. ఆశ్చర్యపడు. "క. ... తెల్పు అచ్చరు పడ పిచ్చిలింప ధుళక్తియు విద్యుత్ వు గ్రశక్తియున్." భా. స్క. ౧౦ ౧౨౪.

అచ్చసువు = అచ్చెరువు. "క ... దాల సర్పరుళు పిశాచ గాంచలు పిశాచము లందరలించి రొవ్వలన్." భా. సం. ౧౧.౨౦౨.

అచ్చెరువు. వై. వి. ఆశ్చర్యము. "క. సీ. కచ్చెరువుగ నాకల తెలుగుఁ జెప్పెదఁ బ్రిటిన్." భార. అది. ౨ ౨౧౪.

అజ్జోడించు. దే. స. క్రి. మాటుమాటాడుకుండ, అలక్ష్యము చేయు. వదచేయు "మ. అపరాధంబను మాటలేని యెడ సద్గాపేక్షచే ధీరా లపరంబుల్వ దరింతురింతి యాఁటోల్లాసంబు చేనెత్తవచ్చు పనులేపుల్లళ్లు దైక మెంతయుచ కజోడించు శర్వింప మర్త్యులాన గమకించువారలక యుక్తంబుల్ దురంపుంబనల్." రంగా. ౨.౧౯.

అఝురం = అఝూరి. అవజ్ఞ. ప్రశంసార్థకము. "ఉ. అఝు పరాదపల్ పలుకులవ్వను విష్ణులు...అఝురెయుంచుఁ బంచు గాని." పాంచా. ౪ ౨౫.

అడపం. స. క్రి. (క. అడకు; త. అడక్కు) దాచు. "ద్వి. వక గంలు క్రిందల బడివనిలున్న యడకసమూడల విడియలు గాంచి." బస. ౫.౨౯౧ పం.

అడవివిచ్చు. వి. కార్చిచ్చు. "సీ. ... అమ్మహారాజట్టి యడవి చిచ్చు." "తే. వలదఁ దిగటాలీ వింక నిమునఁగఁ గలదు." భార. అశ్వ. ౨.౧౮౧.

అడియాలము. వి. (త. అడియాలమ్) చిహ్నము; గుఱుతు. "వ. అందులకు సుద్దులు నడియాలంబులు గల్పించి." భార. భీష్మ. ౧.౧౨౨.

అడియేను. (త. అడియేన్) దాసత్వము. "ఉ. ఇంగలమించు వచ్చి యడియేనని కొత్తమసాని మ్రొక్కఁగా కొంగు విరాల్చబట్టి ..." క్రీడా టీక.

అడుగుత్రొక్కు. స. క్రి. కాలుద్రొక్కు; చరణముఁ ద్రొక్కు; పెండాను. "సీ. అడుగు ద్రొక్కెడి యంచ నమ్ము లంపు ముస్నీసు." వసు. ౧.౭౯.

అడుపరి = అటుపరి. వస్త్రము. "ద్వి. గుడిని మానిని కొమ్ము కొమ్మ దప్పకయయడు పరిపై నున్న యట్లొక్కరుండు." బస. ౩ ౫౧౯, పం.

అడ్డరి. దే. వి. అడ్డుగా వచ్చి మాటాడువాఁడు. "క. ...ఒడ్డరి యడ్డరి మాటలాడుచున్." అన. ౯౩

అతగుఁడు. వై. (సం. పాతకి; అతజ్ఞః.) అవివేకి; తెలివితక్కువ వాఁడు. బలహీనుఁడు. "క. అతగులచే ద్రుపదుఁడు బల హ్రాతుఁడైపట్టువడె." భార. అది. ౬.౭౯. "క. ఎక్కుడురయ్య శీఘ్రమితవిలయున తగుల్." శివర. ౨౧౫. "ద్వి. అతగులౌమర అరు వరటలింబు." బస. ౧.౨౪౨. పం.

అతివ. దే. వి. స్త్రీ; అంగన. "వ. అయ్యతివ తళోదరింగనియు నయ్యతుమానవి యూడ తెల్పుకన్." భార. అది. ౩.౩౬, ౪.౧౨౭.

అత్తి. దే. వి. (సం. అర్థి.) కోరిక; అపేక్ష. "ఉ. మర్త్యమం దత్తి యుపర్పుఁ దోడుగల యవ్వాడు." భాస్క. యు. ౪.

అద్దుగడ. దే. వి. పొఁదుట. "క. ధుత్తూర త్రిపురమునకరి కత్తి గడన్ హేమవాశ మలరించి." శ్రీ. రం. మా. ౯.౨౯.

అద్రుచే. దే. అదుర్చు. ఇందు మొదటిది (అకారము) లఘుళ్ళు. "ఆ. వరదుండధి ధన్విల్ పెలఁగినకల ఘవపనలయ మద్రుప." భార. అది. ౫ ౧౨౪.

అనుగలించు. అ. క్రి. ప్రియపడు, ఇష్టపడు. "నిజహృదయ మనుగలింపఁగ." పరావ. ౬.౫౧.

అన్నగరు. వి. బ. (క. అణ్ణగళ్) కంచుకి; అంతఃపురపురాపాలి, కటికవాఁడు, వేత్రహస్తుఁడు. దీనికి తెనుఁగున అన్నగార్లు అను రూపముగలదు. "అన్నగార్లు వచ్చిరట యిటవలెను నిడుద కర్లాయిలు నిండు బోగలు యూని వడికన్న యన్నగార్లు నము ఖాసకు వచ్చిరి." మన్నారుదాసవిలాసము.

అన్నగళమాట. పామువరాకు రారోయి కంచుకులారా కటిక వారల మాట. మన్నారుదాస విలాసము అన్నగళమ ట; పు. ౪.

అన్న. క. క. అణ్ణు త అణంకు. స్త్రీ; అనుది. "క. అన్నల తిన్నని నడల" భా. సం. ౧౧.౨౬.

అపోసానము. (సం. అపోశనము.) "క అపోశనంబులు వర్తించిరి" (ప్రభు. ౨ ౧౩౬)

అబ్బెసము. (సం. అభ్యాసము) "గీ మాసమును కొరమను యంత్రమంత్రము-ను గాళ్ళ కారణములు యోగ కలనమునకు నిత్యయంబును పధియోగ నిత్యలతయు కడఁకయును నభ్యసముగాని కలకెన్న." కాశీ ౫.౨౩౨.

అమపస. వై. వి. అమావాస్య. "క. అమవస గాళ్ళ పనేఁదొక్కమ ఇదఁ గొలుపంగ." భార. అది. ౫.౬౬.

అయ్య. దే. వి. (సం. ఆర్య) మానవుఁడు; మనుష్యుఁడు "క. నెయ్యంబెసల్పఁగొలచిన యయ్య కవళ్యమను భక్తియుగుఁ." అను. ౧౦౫.

అరకాని దే. వి. కాసిలో నగము. "క చేయునెడ భక్తపరులకు న్యాయార్జితమైన యట్టి యరకాసి." అన. ౧౪౬.

అరకుత్తుక. దే. వి. సగము గొంతుక. "సీ. కొమలాంగికి నర కుత్తుకయయుంచి కలకఁతమా కనికరములేద" ప్ర. మ. భా. ౭౦౯.

అరలు. దే. అ. క్రి. క. అరలు; వికసించు. "వ....నెమ్మనం రల." భా. సం ౧౦ ౯౧.

అర. క. అరె. సందేహము. సందేహము; శంక. "వ. మఱియుం గొందఱు డెందంబులందరలేని తియ్యంబుల." భా. సం. ౧౧.౧౯౭. అరలేని—శంకలేని.

అరవము. వి. అరవభాష; ద్రావిడభాష. అరవమును మొదలైన భాషాంతరములు. ఉ. రంగరాట్చందము. టీక. ౯౧.

అరవలు. దే. వి. బ. ద్రావిడ దేశములు. "అరెలుఁ గన్నడీల రవఱుందెలుఁగులు తన బిరుదందియఁ దగిలిగొలువ." హ్రస్వ. ౧౪౨.

అరసు. దే. వి. క. అరసు; రాజు. ఇది నామాంతములయందే కాన వచ్చును. "ద్వి....దేవరయు నిర్ఘనయ్య విరాళదేవయ్య." పండి. ౨.౯౨. పా.

అఱ. క. అఱ; ధర్మము. "క. అఱలేక కొన్నవృత్తులు." కు. సం. ౧౦.౧౨౬. అఱ లేక-ధర్మము లేక.

అఱగొడ్డతనము. వి. దుండగము; దౌష్ట్యము. "ద్వి. అద్దిరా భక్తుని యఱగొడ్డతనము. బిడ్డలాడెడుగాక బిందుమేతల్లి." బసవ ౫.౧౦౫. పం. "క. బిడ్డలు పెఱకుర శిరాఱ గొడ్డంబులు సేయక." భాగ. ౯.౪౬౭.

అఱప. వి. జొన్నచేలు మొదలగువానిని కాచునప్పుడు కూర్చుండుటకై యెత్తుగాఁగట్టిన మంచె. "ద్వి. మఱియును వేయును నిలయఁ బండించి యఱపడిగ్గినయట్ల యయ్యెను రీవ్వి." బస ౭.౩౧౦. పం.

అఱమపాఱుఁడు. (క. అరుహై); దుష్టత్వము. దుష్టుఁడైన-చెడ్డ బ్రాహ్మణుఁడు, బ్రాహ్మణుఁడు. "అఱమపాఱుండు బ్రుక్కలు బిఱుగనగుచు." కు. సం. ౭.౧౯.

అఱమి. వి. అజీర్ణవ్యాధి. "ద్వి. అఱమియోకొవయో అంగిటి కుల్లాయిఱుఁగను మందు. బ్రాకేమియు ననుచు." (బ్రాఁత ప్రతిపా.) బస. ౩౩౬౫. పం. (అఱమి ముద్రితము.) శ. ర. లో. 'అరిమి' అని పాఠభేదము కలదు. పై ప్రయోగమున శకటరేఫ నిర్ధారకము. అఱు+అమి. అని వ్యుత్పత్తి. ఇమి-కలిమిని; అమిలేమిని దెలుపును నేర్చు; నేరమి; నేర్చుట; నేరమి; నేర్వలేకపోవుట.

అఱిముఱితనము. వి. కలవరము; తొందర. "ద్వి. నునుపు గాకున్న వాకనఁ దేకున్న మఱికదా శివునకు మాఱునంకంబు వఱిముఱితన మిప్పుడదియేల యనుచు." బస. పు. ౪.౯౭౨

అఱంతికఁదెచ్చు. క. స. క్రి. క. అతకు; అతికె; మితి. "గీ. మెఱుఁగుఁలెల్ల వరుసనఱంతికఁ దెచ్చిరి." కు. సం. ౯.౧౦.

అలుకు. దే. స. క్రి. చల్లు; బిజవాపముచేయు. "గీ. కామబీజములలుక వేగమున మొలచు." కు. సం. ౯.౩౨. "క. నేతికి. బైపై దీరలికినయట్ల." దశ. ౩, బస. పు. ౪. భార. అను. ౨.౧౦౯. అలుకు స. క్రి. క. అలుకు; అలుంగు; చలించు. "గీ. వరుఁబుఁ దలుగుచు నోడికవాఁగుపోలె." కు సం. ౨ ౭౪.

అల్లోనేరేళ్లు. దే. వి. ఒకవిధమైన పాటలు. "క. ఎల్ల ముఖంబులఁ జేరిన కల్లోనేరేళ్లుగాక యూవలగలవే." భాస్క. ముం. ౧౯౧. ఇది శైవసంబంధమైనది; అలమ్-అనగా విషమును నేరేడువలె కంఠమందు ధరించిన శివుని గూర్చినది.

అవ్వలించు. దే. స. క్రి. మూఱుమొగము పెడమోముగ పెట్టు. "సీ. తన కోర్కి తెల్పుడు సేయఁగా నవ్వలించినఁ బాది." దశకు ౧౦.౯౯.

అవ్వలికించు. దే. స. క్రి. త్రోసివేయు; చెరుగు. "సీ. ఒయ్యనొయ్యన గ్రాసియుముక యవ్వలికించి." దశకు. ౧౦.౧౦౫.

అసిమి. దే. వి. గోసంబి. "అసిమిలోని దోటి యస్తైది దోటి." చెన్న. ౪.౩౫.

అంజలిగుంజలి. అవ్య. శోభవడునట్లు; చీకాకుపడునట్లు. "ద్వి. కుండంబుఁ జేపట్టి త్రోచిరాదిగిచి యంజలిగుంజలి యల్లారి. పేర్చి ధంజంచుచును వీరభద్రుండు దివిరి." బస. ౪౯౦. పా.

ఆ.

ఆంక = అరక. "క. అంకగొనక భయబలముల పొంకంబై కలరి ...పింకమునకరులు...దాంకవడిన." కు. సం. ౧౨ ౬౯.

ఆండారి. (వి. క. అండకర.) పలికి; ప్రభువు. కాంతులు కత భక్తుల నాయకుల చివరను ప్రయుక్తము. "ద్వి. అడుగుఁ దలప నయ్యాండారి కపుడ కన్నులు రెండు నొక్కట దేఱరిల్లె." పండి. ౧.౪౭౯. పు.

ఆకులపాటు. మి. వి. ఆకులపడుట; కలఁత నొందుట. ౧ "ఉ. ...దల్లితంపు గారాకులపాటు దెందముల గాకులపాటుఁ బెంపఁజొచ్చె." దశకు. ౩.౯౩, ౭. "క. .భవరుం దాకులపాటొనరింపఁగ నాకులపాటయ్యె విరహులకు రోకులకున్." ద్వా. ౭.౯. ౮. "ఉ. ...వరాంగనఁ గూడిన పావమంచున యాకుల పాటు చూచి యిపు డాకులపాటొనయంగ నేటికిన్." శశాం ౩.౯౨.

ఆఁకొను. దే. అ. క్రి. ఆఁకలిగొను. "ఉ. ఆఁకొని యెద్దుగ జలుక లన్నముకై తన కొంగులాగ" ధర్మ వైరా. ౧.

ఆకిడు. దే. స. క్రి. చీటినిచ్చు. అజ్ఞాపత్రమునిచ్చు. (ఆకు+ ఇడు.) ఆకు=అజ్ఞాపత్రము, ఇది యిచ్చినట్లుగా అని యర్థము "క. ఆ కొలపు వారు కరమున లాకృతి నొక వలుకలేక యందరు బింబం చాకిడినకరణి యవశము దాకారిత చిత్తవృత్తులై యుండంగన్." భార. ఉద్యో ౩.౨౫౫, రాజుగారి అజ్ఞాపత్రముగాని, చీటిగాని యీయఁగానే పుచ్చుకొనువాఁడు, శిరసావహించి, యా చీటిని మూసముగా చేకొనవలెను మూఱు మాటాడరాదు బంధ్యవరిస్థితము, అగస్త్యుఁడు కోరినప్రకార మూఁగని యాజ్ఞ ననుసరించి, మాఱుమాటాడక, యట్లే పాషాంగపడెను. అందునకే ప్రతి వచనము లేకుండ నిశ్శబ్దముగ నున్నప్పుడు బింబ మాకిడినట్లు అను నానుడి యేర్పడినది.

ఆగాయిత్యము వి. (అఘాధిక్యము.) కొంచెమును గొప్పగాచేసి కాదించెడి, అఱపు పీడ్పులోసవి, వాడుకలో అగాత్యము-అకార్యము; అగాయిత్తు అగాయిత్యము. అఘాత్యము-ఓగాత్యము. అని. బ్రా. పిరలాఘాత్యము చూవ భూపతులుగారు. చం. రా. ౨.౯౫.

ఆటంకము=అతంకము. అడ్డు. "శా. అటంకంబు ఘటించి నాకమున కీవ్వయాంతు ప్రభావాప్తి." కంకణము. ౪.

ఆదట. వి. ఆశక్తి; అపేక్ష; భక్తి. "ద్వి. పాదముల్ గడిగి యప్పాదోకంబు లాదట బ్రాకించి." పండితా. దీక్ష. ౪౧. పా.

ఆదరికము. సం. వి. అ. న. అదరణ. "క. పేద నిదానముగన్నట్లాదరికంబునఁ దమూఱ నగ్గించుచు." కు. సం. ౩.౧౪. "అదరికమున మహా తపోనియతి." పండి. ౨.౨౫౪. పా.

ఆదరువు. వి. (సం. అధారః) "చ. అదలనికేరు రేవునకు నాదరువై తగుబిల్లు." (రంగనాథుని చాటువు.)

ఆనతిచ్చు=ఆనతియిచ్చు. "చ. .....ధాతవదంతియు యాన తిచ్చె." కళా. ౪.౧౨౬.

ఆనతియిచ్చు. స. క్రి. ఆజ్ఞయిచ్చు. "క. ధరణీసురవిరహితముగ నరణ్యదేశంబునాకు నానతియిండిత్తరుశాఖ విదుపతలయు." భార. ఆది. ౨.౭౭. ఆనతియిచ్చునాయది శిలాక్షరము. బిఱ. వి. ౧.౧౬.

ఆనాలు. దే. వి. భక్ష్యవిశేషము. "మ. చాన్నుపెన్నయిడి యానా లుక్కరల్ చక్కెరల్." రాజ. "ద్వి. అనాలుదవిచూచి యాన వాల్ గొనుచు." ౯. అ. (ద్వి. పం. రఘునాథ భూపాలుఁడు.)

ఆరగింపు. దే. వి. ఆహారము; భోజనము. "క. అరుదివసముసేయుఁ దిరుమడికిని మృష్టాన్నముల నారగింపులిడక." ౩.౩౯. పరమ. ౪.౧౪౩.

ఆరె. వి. మరాటివాఁడు. "సీ. అరెలుఁగన్నదీరలకు తెలుఁగులుఁ దనబిరుదంబియుఁదగిలిగొలుత." ద్వా. ౧.౪౨. "సీ. అరె మరాటివాఁడన మహారాష్ట్రుఁడో." ఆం. భా. ౨ ౧౦.

ఆరెకులు. దే. బ. (సం. ఆరక్షః) తలారి; ఆరక్షుఁడు. "తం రాగా నర్థంబు ద్రుచ్చిలిగాని, ద్రుచ్చు, లారెకులచేత నుధావన్న మానులై మాండవ్యు నమీపంబునంగాంచి" భార. ఆది ౪.౨౭౨.

ఆరెదేశము. వి. మహారాష్ట్రదేశము. "ద్వి ..ఆరెదేశంబు పరు షయు మహారాష్ట్ర భాష పెంపార." పండితా. పర్వ. ౩౯౧. పు.

ఆరెము. వి. మహారాష్ట్ర భాష. "గీ. ఆరవి పారసి గుజరాతియారె మర్చ తెలుఁగు కర్ణాట మొదలుగాఁ బలికి వ్రాయు." యయా. ౧.౪౭.

ఆఱడి. దే. వి. వ్యర్థమైనది. "ఉ. ఆఱడిబోధలందవిలి యన్య మతంబులనూరి నవ్వఁగా." అను. ౯౩.

ఆఱు. దే. అ. క్రి. ఉపశమిల్లు. "క. గాఁడవిఁబడు మనుష్యగణముఁ గూడఁదిగిచి దప్పియున్నతని క్రమం బాఱఁగ నెదలఁబడి తావక దిఱఁగఁ దెరచె నన్నదీపవనంబుల్" భార. ఆది. ౪.౧౯.

ఆలప్రఁదిండ్లయగారు. దే. వి. నారదుఁడు; కలహము తిండిగాఁ గలవాఁడు; "ఆలప్రఁదిండ్లయగారు." రంగా. ౩.౧౭౮.

ఆలించు. దే. స. క్రి. ఆలకించు. "గీ. ఇంకనైన నన్ను నేల యాలింపవు నాకు శరణమగుము నాథ!" భార. అర. ౨.౭౭.

ఆవాలు. దే. వి. బ. సర్షపములు. "గీ. యవలువట్లు చాములా వాలు మినుములు ... శ్రాద్ధకర్మమునకు సంతరింప." విష్ణుపు. ౪.౨౭౨.

ఆస్తి. దే. వి. కూడఁబెట్టిన ధనము; స్థిరాస్తి; చరాస్తి. "ద్వి. నీతంబు గోక ఏనికి నాస్తిగాన నిజముగాలోక ఏనికి నాస్తిచేసి" వ. రా. సం ౧౭౪. పు. "ఆస్తినా సర్వస్వములరుచుండు." అం. భా. ౨౭౫.

ఆహిపెట్టు. దే. స. క్రి. కుదువబెట్టు. "గీ. ఆహిపెట్టిరి కొన్న గడ్డాక్రపాక వృత్తి యేనూరుమాడల విత్తమునకు." శ్రీరా. పా. ౭౦ "ద్వి. ఆహికంబులుపెట్టియవి దక్కమితులు పొర సంబునఁబల్కి." ద్వి. పారిజా. "ద్వి. ఆహికంబులు పెట్టి యప్పులు వారి వృద్ధిగొనంగుడు." సవ. ౧౫౩. పు. "ఆహిపెట్టిరి క్షేత్రంబులందుఁ గొన్ని లెక్కయుండుటె గృహాకర్తలేని ప్రదుకు." మను. ౩.౩౪. (అధిపెట్టిరి అని ముద్రితపాఠము, ఆహిపెట్టిరి అని వ్రాఁత ప్రతి పాఠము.)

ఇ.

ఇంటివాఁడు. వి. ఇల్లు; గృహస్థు. "సీ. గీ. పాతకాటింటివాఁ డవు బాంధవుఁడవు కమలనాథుని మనుమఁడవుమనుతిని." భీమ. ౧.౨౩.

ఇంతి. వి. (ఇల్+తి). ఇంటియందుండు స్త్రీ; యిల్లాలు. కానింతి యైయుండె. కు. సం. ఇంతిఁగాన నామె యిలు దిద్ది తీర్చెను. మించు. ౧.౧౦.

ఇందము. దే. స. క్రి. త. ఇందా (ఇటకురా దీనిని పుచ్చుకో.) క. ఇదా. ఇదిగో తీసికొనుము. ఇదలో రత్నమిందమనుచు నిచ్చిన రాజా. ౬. అ. బ. ఇందండి.

ఇందుప్పు. వి. సైంధవ లవణము. (సిందు+ఉప్పు; హిందు+ఉప్పు, ఇందు+ఉప్పు=ఇందుప్పు.) "సీ. ఇందు బింబము నూది యిం దుప్పు గలుపాది యుఱుతిత్తి నాకంగనానుపడిన." గా. శ. ౩.౧౨. ఇందుప్పునంగ నపరు సైంధవ లవణము. అం. భా. ౨.౨౪౯. ఈ పదము నూ.వి. సెందుప్పుగా గ్రహించినది కాని యది సరికాదు. ౩. పుట. ౨౩౭.

ఇక్కుముట్టి. త. ఇక్కు=నదుము. నదుమునొప్పి. "అ. ఇక్కు ముట్టి దక్కి-పెక్కు-గనుము." క. సం. ౨.23.

ఇట్టలము. (క. ఇట్టళ; ఇట్టణ.) అతిశయము; అధిక్యము "ద్వి. ఇట్టలంబుగ నతియించెనెట్లనిన." పండి. ౧.౭. పు.

ఇట్టి. వి. త. క. ఇట్టి, అయుధవిశేషము. "సీ. కవగొంకల్, విండ్లును .. కరవాలముల్ పలక లిట్టులద్దినంబులు." కు. సం. ౧౨.

ఇట్టిక. వి. త. ఇట్టిగె క. ఇట్టగె మట్టిరాయి; ఇటిక. (గోడలుకట్టుటకు వని కట్టుట కుపయోగించునది) ఇట్టికనూడినవాఁడో యెట్టిదు కొన్నాఁడో. ఉ. హరి. ౪ ౧౧౯.

ఇడి. (వి) (త. ఇడి.) భక్ష్య విశేషము. "వ. పుడుకులు నదు కులు నిడియుఁబలిమిడియు." కాశీ. ౭.౧౭౫. ఇడి భేదము లు 1. నూటిడి నూకలతో చేసిన యిడి. ఇడి—శక్కునూటిడితో... నేయింబాయసాహారము. నైష. 2.పెన్నయిడి. "మ.పిండివంటలుఁ బాల్ తేసియవాన్న పెన్నయిడి." రాజ. చ. ౨.౧౨౭.

ఇడుగడ. వి (త. ఇడుక్కు; క. ఇడుకు.) 1. అసూయ; 2. కష్టము; బాధ విచారముకలుగుట; 1. "వ. యొత్తలో నిడుగడ సేయుచుక." భార ఆది. ౨౪౨. 2. "కడలేనివిరహ వేదన నిడుగడపడుచుండు." కు. సం. ౬. 3. అవమానము. "ఇడుగడ సేయగావలయుబీలుపు మాలిన అంకులాంద్రమున్." విజ్ఞా. అహా. ౧౧.

ఇనుంపకత్తి = ఇనుపకత్తి. "త. ఇరుంబు. వినుంపకత్తితో సిర మొదలంట గోయుదును." చాటు. మ. పు. ౧౪౬.

ఇనుకు = ఇంకు. అ. క్రి. కోటిల్లు. మ. వార్థులినికన్ నక్ర్షముల్ రాలె." మై. ౩.౯౧.

ఇబ్బంది. (త ఇబ్బంది.) మూర్ఖుఁడు. "ద్వి. పొంగి చిప్పులు కొంగఁ బోవుచుఁ జిరకాంగోచరించు పెన్వెంగలియట్ల పెల్లుఁ బొమ్మన నన్యసింపఁ బోవుచును నిల్లప్పగించునయ్యిబ్బందియట్ల." బస. ౩.౧౧౪౦ పం.

ఇయ. ప్రత్యయము (సం. గా.) ఇందలి 'ఇ' లోపించి కొన్ని శబ్దముల చివర య మాత్రమే వచ్చును. తేపకద య భార. విరా. ౩.౧౭౧.

ఇఱివిరి. దే. బ. (ఇఱియు+విరియు.) సంకోచ వ్యాకోచములను చెందుట, మినుకుమినుకుమనుట. "ద్వి. ఇనుఁడు ఖద్యోతముల్లాతి విరిసోవ." బసవ ౪.౨౪౨ పం.

ఇల్లడయిడు. త. వ. త. ఇల్లెడె. న్యాసముపెట్టు అడిగినప్పుడు తిరుగ నిచ్చు పద్ధతిని ఒకరియొద్ద దాచిన ధనాదికము; వస్తువులు ముందఱఁబిరిఁ దెచ్చి యిల్లడయిడిపోయిరే కు. సం. ౧౦.౧౪౯. ఇల్లడయిడు భీమునర్జును నలంఘ్య బలాఢ్యులు. భార. సభా. ౧.౧౬౩.

ఇలుపుట్టు. దే. వి. ఇలువరుసను వచ్చినది "ద్వి. వీణాదినాదుని యిలుపుట్టుబంట." బస. ౪౯.౩౪ పం. ద్వి. బసవనయిలు పుట్టు బానిసె గాదుక." పం. ౧.౪. పు.

ఇలుపుట్టులెంక. వి. ఇంటసేవకుఁడు. "సీ. ఇంద్రియములకుం బిలుపుట్టు లెంకలు." అను. ౨.౨౭.

ఇలువడి. వి. (త. ఇల్వడి.) కులీనత, నడత; మానాభిమానము. "ద్వి. కులజతియనియెడు కూరిమిలేక యిలువడి గలుగనియెడు ప్రమలేక." పండి. ౧.౨౭౫. పు. ఈ పదము కీర్తి యొద్ద ప్రయోగము.

ఈ.

ఈఁగ. వి. (త. ఈ.) మక్షిక. "మ .. ఈఁగకు దుర్గంధముగాని సద్గ్యమునకే కస్తూరి పరీక్షకా." న. శ. ౯౧.

ఈడము. (దా.) = ఈశము. వి. (త. ఈజము) అంక; సింహళ ద్వీపము (ఇచ్చట నుంచి నీలములు దొరకును.) "గీ. ఈడము, కలంద బందర యింగిలీషు కేశము మొదలైన పేటలుగొరలెల్ల సౌరధ ద్రవ్యములు చేర పారమూడఁ బిలువనంపిరి తమతమ పేటలకును." హంస. ౧.౧౧౨. ఈడాపు నీలంపు మెడ. రా. వి. ౧౪.

ఈడము పేట. సింహళ ద్వీపవాసులుండెడి పేట ఇక్లీ; కలంద పేట = కలందులు. దచ్చిణాదిలో నొక తెగవారు నివసించు పేట. బందర ఇంగిలీషుపేట. ఇంగ్లీషువారు నివసించుపేట.

ఈడిగ = ఈం ద్ర. (త. ఈడికా. ఈడిగ.) "ఆ. పాలునీడిగింటఁ గ్రోలుచుండినా మనుజాల్లదాని మద్యమండ్రు." వేమన. ౨.౧౬౩. "గీ. చిలుక తగలాఁడి యీడిగ చిగురుఁ బోడి." ముద్రా. ౪౪.

ఈళము = ఈళాము. సింహళ ద్వీపము. "సీ. ఈళంపు నీలంపు మేలి కంబంబులు." అహ. ౧.౩౦. "ఈళాపునీలము." శుక. ౧.౧౩౩.

ఊ.

ఊంగుటము. వి. (సం. అంగుష్ఠః.) కాలివ్రేలు "గీ. ఊంగుటమున నొరయుచున్నఁ జూచి." "గీ. ఊంగుటమున నల్ల నూఁదుట." నిర్వ. ౩.౪౯, ౪.౯౦.

ఊంబలి. వి. త. ఉంబళమ్. క. ఉంబళి. పన్నులేకుండ ననుభవించు భూమి గ్రామము మొదలైనవి. (మొఘాహి) ఉంబళ్లు; ఉబ్బిళిచ్చె ఉన్నతుఁడు అకఁడే. అహ్యా. సం. సం. ౧౦. సంకీ. ౨.౩౮. పాతాళ మరపతకీతలములు సుంబళికి నిచ్చి తనుగొల్చియున్న ప్రభువు. హర. ఉ. ౩.౪౩.

ఊంబలిక. త. ఉంబళిక్కై; క. ఉంబళిక. "సీ. అలకహ్యాజారటి సగ్రహారంబులు ఐదురేఖ మింతుమంబళికయుగ." రాజగో. ౧ ౩౩. "సీ. అఖిలాబీమానములైన దుర్గమ్ములుంబళికలు గల కమ్మ, పెలమదొరలు." చంద్రా. ౪ ౯౪; రా. వి. ౫.౧౩.

ఊగము = ఊగము. వి. అయుత్త; ఉబిరి. "మునియుంగముఁ ద్రుంగించెఁ దుడన్." రాఘవ. ౧.౨౫. రామాయణార్థమున ఊగము. భారతార్థమున యుగము. "ద. ఊగమున నద్భుయంచు." వాల్మీ. ౩.౪.

ఊగ్మలి. "క. ఉగిమ భయపడు ఉత్ఫళాపము గలది." నిర్వ. ౧.౭౫ కాశీ. ౭.౧౫. "ఒరుదిఁజాదు పెలచు నుగ్మలిగాభుత." మించు. ౧.౧౦.

ఊడ్ద. వి. (క. ఉడ్డి.) 1. జాలుగు. చా, ఊడ్ద, పింత, చౌకము పలుజాలుగనగఁ జతుర్మానములగ్ పాం. వి. ౨౯. 2. జాలుగు ప్రోగులుగల రాశి; రాశి. ఉదరి యంతలమొగ్గ చిదుమై సంపులుడ్డలు కుటుములు. ప్రబంధ. ౭౮౮.

ఊడుపనేయి. దే. వి. ఉడుమునుండి గ్రాచ్చనుండి తీసిన చమురు. "ద్వి. అదట్రులకును బిల్ల కడుపుంచిపాలు నాడిపిలి పాపెంటు నడుపనేయుటకు." ద్వి. ౩.౬౫౭. సం.

ఊఙ్లగింపించు. దే. స. క్రి. నిలిపివేయు. "తే. సత్యమిచ్చన్న పాప ప్రశక్తి నుజ్లగింపించి కొంజాపకు దాత్మదర్శి." పాండు. ౨.౧౧౨.

ఊదరు. అ. క్రి. క. ఒదఱు. త. ఉదఱు. వదలించు. "ఉదరెద మోసముత్పులకాన్పది." బ. సం. ౬.౯౮.

ఊద్దెసించు. (సం. ఉద్దేశించు.) స. క్రి. సూచించు; అనగా "ద్వి. శిభునకుని యుద్దెసించిన పాలు." బసవ. ౩.౪౬౬.సం

ఊనుపరి. దే. విశే. నర్తంతుఁడు. "ద్వి. కన్నంపు మాల్లె కరమర్దిగాను సుసుపరియనుకొరి నోరకనగరు దనఁజొచ్చి." బస ౫.౩౫౩.

ఊప్పయనము. క. ఉప్పయన; యుద్ధ ప్రయాణమునకై చేయు బలి; ప్రయాణమునకు ముందు చేయు పరస్థానము. "క. కప్పాల గొడుకు ఉపెద లుప్పయనము చేసినట్టి యుంటుపు సొప్పెన." కు. సం. ౩ ౭౦.

ఊప్పరగుడి. వి. (క. ఉప్పరగుడి; ఉప్పర=యెత్తైన, గుడి=పతాక. ఎత్తయిన పతాక; జెండా. "ద్వి. మకుటతోరణములు మార్గపార్శ్వములు ఉప్పర పట్టంబులుగాగ గల్పితము లుప్పర గుళ్లు మహోత్పతాకములు." పండి. ౨ ౨౯౫. పు.

ఊప్పరవట్టము. వి. (క. ఉప్పరగుడి—ఉప్పర=ఎత్తయిన గుడి. పతాక) పురాలంకారము ఉప్పరపట్టంబులుగాగ గల్పితములు. పండి. ౨.౨౯౫. పు.

ఊప్పరమ్మ. దే. వి. ఉప్పరజాతి స్త్రీ. ఉప్పరులు మన్ను త్రవ్వియు, గోడలుపెట్టియు జీవించు జాతి. "ఉ. గొరమిఁగట్టి గాలువలు 'గాలను' త్రవ్వనగాలయందు సంభూతుఁడనైతి నాఁడు పదుమూఁడుగుసేఁడుం యీడుకల్లికిన్ మూతముఁ బాలుదేమియుట మంటిని మోపెడు నుప్పరమ్మలే శ్రీతిని నన్ను పొల్తులికి పెంచిర దేటి యుణానుబంధమో." (వమురాయని చాటువు.)

ఊప్పరిగ. వి. త. ఉప్పరిక్కై—క. ఉప్పరిగ. సౌధము; మేడ "ఉ. అప్పరి గొప్ప యుప్పరిగలందు వసించెడి ముగ్ధకాంతలు." దశా. ౧౯౪. అం. మ. శ్లో. ౩౧.

ఊప్పలము. వి. (త. ఉప్పళమ్.) ఉప్పు తయారుచేయు స్థలము; ఉప్పు పండు భూమి: "గీ. లవణాకరంబు పెలయు నుప్పలమున గను." అం. భా. ౨.౯.

ఊప్పలవాయి. వి. అంగుష్ఠమునకును తర్జనికిని మధ్యభాగము. కాలివ్రేలికిని యూపుడు వ్రేలికిని నడుమనుండు చోటు. "ద్వి. వలతెంచి యతని యుప్పలవాయిగలచి." పండి. ౧౪౩౫. పు.

ఊముక. త. ఉమిక. ఉమ్మి; ఉయు, ఊఁక. ఉమకయుఁబోలె. బ. సం. ౯ ౧౬౯.

ఊరి. త. ఎరి. క. ఉరి మంట. మనమునఁ బాయనివతివరిఁయును దాఁకి పన్నతాఁకసేయుచు సునికిన్, బ. సం. ౯.౧౪౯.

ఊరువిడి. దే. వి. ఉపాయశాలి. "క. ఉరువిడికిఁ దెలివి; భక్తిక వరిదర్య." అను. ౭౧. -

ఊర్లుఁబెంజెరలు. దే. వి. పాములలో నొక భేదము. ఉర్లుఁ బెంజెరలు. హ్వ. ౯.౯౮.

ఊలు. క. ఉలు; కలిగిన. నీయందుఉపెలలు. బ. సం. ౧౦.౧౭౬.

ఊలి. వి (త. క. ఉళి.) వడ్రంగి కఱ్ఱ తెగఁగొట్టుట కుపయోగించు పనిముట్టు. "సీ. ఒకరజారుచ్చేది యులియనంగ." అం. భా. ౨ ౩౦౦.

ఊల్ల. అవ్య. చాల తగ్గుల, చాల మూరము గాని స్థలము. ఉల్ల తెల్లని కురగోత్తము జాలంబు. భాగ. ఆది. ౨౩౪. ప్రాఁత ప్రతిపా. ఒదలు తెల్లని అని యుండొక సుద్రితపాఠము. ఉల్ల

వద్దాకరము పొంతనుండి. భార. అర. ౬.౧౫౪. భార. శాం. ౩.౪౭౬. శాకు. ౭.౨౪౪.

ఉల్లము. వి. (స. ఉల్లమ్) హృదయము. "ఉ. ఉల్లము పొక్క నెవ్వగం గోటయి." నిర్వ. ౯ ౨౪.

ఉల్లాకు. వి. ధాన్యాదుల వరిమితి హావర్ణము మొదలగువానిని తెలుపుటకై వ్రాసి యుందుంచిన వత్రము. (ఉలి+ఆకు=చీటి, ఖండవత్రము అని కర.) శ. ర. వ్యుత్పత్తి సరికాదు. ఇది 'ఉల్లేఖన' శబ్దభవము. బంగారు వస్తువులు సరిగానున్నది లేనిది వరీక్ష చేసి యిచ్చు చీటి. దీనిని "ఉల్లాకువేయుట" యందురు. ఈ వద్ధతి విశాఖమండలమున నేటికిని వాడుకలో నున్నది. సంస్కృత నైషధమున. (స. ౨.౨ ౧౩ శ్లో.) "సంధ్యాక ఘోల్లేఖ వరీక్షితోయః" అని యీ యుల్లేఖన వరీక్ష నూచితమైనది. శ్రీనాథుని యాంధ్రీకరణమున దీనికి సరియగు వదములేదు. చూడుడు. దరము-గానికషోపలాంచలములన్. ... ౭.౧౫౯. మనము బంగారపు వస్తువు కొన్నప్పుడుగాని అమ్మినప్పుడుగాని, ఉల్లాకు వేయించిన దాని సరియగు విలువ మనకు దెలియును. ఉల్లాకు వేయువారు, ఉల్లేఖన వరీక్ష చేయువారు, స్వర్ణకారులైన విశ్వబ్రాహ్మణులు. వారు వస్తువును వన్నెరాతిపై చూచి వలసిన యెడ వ్రాతకముతో వరీక్షించి విలువ కట్టుదురు

ఉవిద. వి. (సం. యువతి.) ఆడుది; స్త్రీ. "ఉవిద కన్నాగిది యుండె." భార. ఆది. ౮.౨౪౩.

ఉవ్వాయి. దే. వి. ఉత్సాహము. "క. ఉవ్వాయి గలిగెగోరిక." ఉ. హరి. ౩.౧౨౫. "ద్వి. ఉవ్వాయి మెఱుఁగు పాత్రముల దాలించి యువ్వాయిగా నూర్పులో గరింపుచు." ద్వి. వరమ. ౩.౨౦౪. టీ. ప్రాకృతమున "వసంతుస్సవ ఉవ్వాఇ" అని కలదు. వసంతోత్సవోపాయనము అని దీని యర్థము. అట్టి యుపాయనము పొందునప్పుడు కలిగిన సంతోషము క్రమముగా సంతోషము, ఉత్సాహము అను నర్థమున బ్రయుక్తమై యుండును.

ఉవ్వెత్తు. దే. వి. (ఉల్వ+ఎత్తు.) కూర్తిగా; నిశ్చయముగా "ఉ. అత్తటినిన్నుఁ ద్రొక్కటటు రొదలఁ దల్గొనినట్లు లావయు వెవ్వెత్తునఁ బ్రాగినట్లు విబుధకుఁడు." పాండు. ౫.౧౭౯; కా. ౭.౫౭.

ఉసిలిపోవు. దే. అ. క్రి. తప్పించుకొనిపోవు. "ద్వి. దిశదిక్కు చీకవ ఉసిలిపోవంగ నవకూన నీకిది యర్హమే." వండి. ౧.౪౪౧.

ఊ.

ఊఁతకఱ్ఱ = ఊఁతకోల. "సీ. జరచాంగనా నేమతతురుతై యూఁత కఱ్ఱల బట్టికుంగిరి నిలుచువారు." అభిషిక్తరాఘవము. ౧. అ.

ఊఁతకోల. దే. వి. (త. ఊనుకోల్.) ఆవలంబముగా బట్టుకొను కఱ్ఱ; అవలంబము. "ద్వి. ఊఁగంతయుని గాలి యొడలులు దూల నూఁతలుగా నిర్ధ యూఁత కోలలును." వండి. ౨.౩౧౬. టీ. ఊఁతకోల. భార. స్త్రీ. ౧ ౧౭౦. ఊఁతకోలచేత. భోజ. రా. ౪.౬౩.

ఊడిగము = ఊడిగము. దే. వి. "సీ. కన్నెరాంగన యూడిగ ముఖునేయు." చిత్రభా. ౪.౫౯.

ఊరఁగుక్క. వి. ఊరు ఊరియందు తిరుగుకుక్క; గ్రామసింహము. "క. బంకులు బల్లులు గలిగిన సింగారపు టూర కుక్క సింగంబగునా." (రామలింగని చాటువు.)

ఊరు. దే. వి. (త. ఊర్. క. ఊర్, ఊరు.) గ్రామము. "క. ఊరెయ్యది? చీపురుపలి పేరో? సూరన్న యింటి పేరడిదము వార్." (కవిలింగ చాటువులు.)

ఊఱు. దే. అ. క్రి. (క. ఊఱు. త. ఊఱు) లోపలినుండి జలాదికము వెలికి స్రవించు. ప్రే. ఊఱించు. "ఉ. మంచిగ మేక యుత్తలు సమాదరణం బదరంగఁ దెట్టి వుత్తెంచిన మంచి కజ్జములు కేరియనీకఁ దోఁచిదోఁచి భక్షించుచుఁ బల్లిదంత్రిఁ దన చిన్నికరాంగుళి సందిసందిఁ యూఱించుచు నాఁడె మిన్నకవిలేని కుమారకుఁడింటి ముంగలన్." పారి. ౨ ౧౭౪. (యూరించుచు నాఁడె మిన్నకమి రెండు) అని ముద్రితము. ఊఱు ధాతువుయొక్క కృదంతరూపము 'ఊట' యగుటచే నీ శబ్దమున శకటరేఫయే కలదు. శ. ర. లో. సాధువుగా నున్నది.

ఎ.

ఎండమావులు. దే. వి. మృగతృష్ణ; అనిత్యము. "క. మతిఁ దలఁచఁగ సంసారం బతిరంతర మెండమావులట్టుల." భార. ఆది. ౫ ౧౫౯.

ఎండఱేఁడు. వి. సూర్యుఁడు. ఎండఱేఁడు గ్రుంక కొండ వొప్ప. ద్వి. ౧.౨౫౩.

ఎగుదు. అ. క్రి. 1. వరుగిడు; దూకివచ్చు. "ద్వి. ఈక్కన గుడివెక్క దిక్కన కరిగి యెదుగుదురో యని వగవఁడి వెనుక." బ. స. ౪ ౭౭౭. వం. "ద్వి. మహిమెదురేచుచు మత్తభూతములు ఎగిదియొక్కటి చాల కేట్టారు వరటి పొగడకి." ౭ ౨౯౭. వం. ౨. నరిపోవు. "ద్వి. ఎగుదునోవత్తు లిఖ్యాటకనుచు." వండి. ౨.౩౨౭. టీ.

ఎడకాఁడు. దే. వి. విటుఁడు. "సీ. ... పురుషుఁ డయ్యెడ గాఁడు." అను. ౨౨౭.

ఎడపుచ్చు. దే. స. క్రి. రాయబారము నడుపు; మంతెన తనము సేయు. "ద్వి. వనితకు నెడపుచ్చు మన సంబిభాతి." బస. ౨.౪౭౪. వం. "ద్వి. నెడవనుల్వంబంగ వేశ్యయింటికిని నెడయును బుద్ధంగ నిల్లింపగియును." బస. ౪.౭౩౪. వం.

ఎడమడుగు. దే. వి. అభ్యంతరము; అడ్డంకి. "క. కడుఁగలసియు భర్తల యెడనెడ మడుగిడివమి భక్తి యున్నక శక్యన్ నెడ మాటల." అను ౯౯.

ఎడవోవు. దే. స. క్రి =ఎడపుచ్చు. "ద్వి. కడువు వెలితియైన యెడయ సంధిని యెడవోయి యిర్పుట గుడువలేకున్న." బస. ౩.౩౬౭. వం.

ఎడ్డబడు = ఎడమబడు. ఎడ్డబడి. పాండు. ౨.౧౦౩.

ఎడారి. వి. చెట్టుచేమలులేని విశాలపు నిర్జల భూమి; బయలు. "సీ. ... నలుచోటులలోన క్రొవ్వఁగలిని యుండుట్టి యెడారిఁ బెగ్గాట్టంబు గట్టించి బావ్లిగంజయు నేదిచ్చి." (సిద్ధి శేష భక్తమల. ౨. అ. చి. వి.)

ఎత్తు. దే. స. క్రి. ఉద్ధరించు. "సీ. ఎంత్రి విభ్రు. ప్రాణ మెత్తును." స. వి. ౩.౧౭౯.

ఎత్తుగల్లు. వి. (ఎత్తు+కల్లు.) ఎక్కుటకై ఎత్తుగా పెట్టుకొన్నరాయి. ఉత్సాహు; మలరాయెత్తు గల్లుగొనఁగనే. శు. సం. ౨.౧౯౪.

ఎత్తుగీదియ=ఎత్తుగీతి. "శ్రీనయితాధిపాన యొదయ నవిత్ర యొదితమైన నెత్తుగీదియ యొప్పారుఁ గృతుల నీ నెదముకుకుల నెత్తుగీదియ నెగడుచున్న." కవి. శాస్త్ర. ౨౦.

ఎబ్బెట్టు. [illegible] (ఎబ్బ.) [illegible] "[illegible] ఎబ్బెట్టు [illegible]." (ఎంకుడి [illegible].)

ఎరివు. [illegible] (త. ఎరివు) [illegible]. "[illegible]." [illegible]

ఎర్గు = ఎఱుఁగు. "[illegible]." [illegible]

ఎఱఁగు. [illegible] [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఎఱ్ఱపెంజరలు. దే. [illegible] [illegible]

ఎల దే. [illegible] ఎలు చిగిర్చు. (గజారణ్య క్షేత్రమాహాత్మ్యము.)

ఎలవాగ. దే. [illegible] [illegible] [illegible]

ఎల్లారు. (ఎల్ల + వారు.) [illegible] ఎల్లవారు; అందఱు. "[illegible]." [illegible] "[illegible]." [illegible] (మల్లంపల్లి [illegible].)

ఎల్లిదుఁడు. [illegible] ఎల్లియన్; అల్పుఁడు. "[illegible]." [illegible]

ఎల్లుండి. దే. [illegible] (ఎల్లి + ఉండి) [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏ.

ఏకాశి = ఏకాదశి. "[illegible]." [illegible]

ఏట. [illegible] "[illegible]." [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏటము. [illegible] "[illegible]." [illegible] "[illegible]." [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏడువారములనగలు. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏతము = ఏతాము. "[illegible]." [illegible]

ఏనుఁగు. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏరాలు. [illegible] [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏరాళము = హేరాళము. ([illegible]) అధికముగా, [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏరు. [illegible] ([illegible]) [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఏలినవారు. [illegible] ప్రభువు; రాజు. "[illegible]." [illegible]

ఐ.

ఐమువ త్రాడు. దే. [illegible] (ఐదువ + త్రాడు) [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఐదవెట్టు. దే. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఐవు = అయిపు. ([illegible]) [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఒ.

ఒర్ఘులు. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఒడంబడు. [illegible] ([illegible]) [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఒడంబాటు = ఒడఁబాటు. "[illegible]." [illegible]

ఒడమి. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఒడలు. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఒడిపిలి. దే. [illegible] "[illegible]." [illegible]

ఒడిపిలిపాసెము. వి. ఒక విధమగు బియ్యముతో చేసిన పాయసము. వండుటకు ఒక విధమగు బియ్యముతో వండిన పాయసము. "ద్వి. అటకులను విడ్లకడు మంచిపాలు నొడిపిలి పాసెంబు నుడుపనేకులుక." బస. 3. ౬౬౦. పం.

ఒడ్డనము = ఒడ్డాణము. "క. ప్రముఖాధిపకులు గొండలు గొనుచు..." శివ. పా. 380

ఒడ్డరి. విశే. అతిపట్టువాఁడు. "క. ...ఒడ్డరి యడ్డరి మాటలాడుచున్" అను. ౮3. "శా. సన్నుతించి యొడ్డరికనంబున వాఁడక..." భోజ. ౨. ౧౬౬.

ఒడ్డు = ఓడు. అపజయము. "ద్వి. రొడ్డిలో మరణేను నొడ్డుగా..." బస. 2. ౨౦2 పా.

ఒడ్డిక. ౨ (క. ఒడ్డిక. త. ఒడ్డిక.) విధము; పోలిక అనుమానిక. "క. ..." ఇందు. ౨ ౪.

ఒప్పము. వి. త. ఒప్పమ్. క. ఒప్ప అందము; మెఱుఁగు. "క. ...మెఱుఁగుఁగ." కు. సం. ౮. ౫౬.

ఒప్పగోను. అనుకూర్తి నొప్పగోనుట. భార. ఆది. ౪. ౧౬౮. 2. ౨౦౯. ... "..." పండి. ౨. ౧౯౫.

ఓ.

ఓడఁగట్టినదూలము. విరంతర సంబంధము అను జాతియము. ఓడఁగట్టిన దూలమై యుండెడఁయు. ఉత్తర. ౨. ౨౧౧. ఓడఁగట్టిన దూల మిడుమేర పథంబు. చం. ౧. ౫౭. ఓడఁగట్టిన దూలంబై ... శా. 3. ౮౦.

ఓడికవాఁడు. దే. వి. ప్రవాహము. ... కు. సం. ౨. ౭౪. ... రాఘవ. ౧. ౯౯.

ఓహటిల్లు. న. క్రి. ... "గీ. ... ఓహటిల్లి." నైష. ౮. ౧౭౯.

ఔ.

ఔట. (అసుటకు. రూ.) ... నాచి. ౧ ౨౧3.

క.

కంట = కనుట. దే. వి. కను; చూపు. "క. ...కనకంబు..." అం. భా. ౧. ౫౮.

కంటవదము. క. కంటిపట్టు; ... "క. ...

కందిడి. వి. కందులు. కూర్మ. 3. ౨౦౧. పోట్టికందులు అని తన పోడుచేసి ... పోట్టికందులుగు దన్నులున్నవి. భోజ. ౬. ౨౪౨.

కంపరము. దే. వి. కదవాదనము. "ద్వి. కంపరం బనవిన్నై దింపించి" బస. ౫ ౫౨౩. పం.

కంసాలి. దే. వి. (కంసాళ.) స్వర్ణకారుఁడు; స్వర్ణకారజాతి. "ఆ. కంసాలజాతి వాఁడు ..." భోజ. ౫. 3 ౨౨. అంథా. ద్వి. ౨ ౮౪ "... బంగారు ... కంసాలి ..." "గీ. ... కంసాలి ..." చాటు ౪ ౧౧ పా.

కచ్చడము. వి (సం. కచ్ఛట.) కాసెకట్టు; గోచి. "ద్వి. కట్టిన యది ప్రాఁత కచ్చడంబులును." పండి. ౨. 3౧౫. పు.

కట్టాయము. క. కట్టాయమ్ బలాత్కారము. "చు. ...ఇట్టు కన్నంతే ... కట్టాయము సేయుచుండెడిది మేలే." కు. సం. ౮ 22.

కట్టిగ్గు. దే అ. క్రి. కూడు; కలయు. సం. మిటియల్లు. "ద్వి. ... కట్టిల్లినింతియ ..." బస. ౪ ౧౦౯. పా.

కట్టుగ్రము. దే. విశే. మిక్కిలి భయంకరమైనది. "ద్వి. ...ప్రత్యక్షమైందుఁ ... కట్టుగ్రము..." బస. 3 ౬౩. పా.; పండి. ౧. ౪౧౫. పా.

కట్టుగుఱ్ఱఁడు. దే. వి. కడు + ఉగ్రుఁడు. "ద్వి. ... కట్టుగుఱ్ఱఁడుమ." బస. ౪. ౯౦. పా.

కట్నము. దే. వి. కట్టనము; వస్త్రము. "ద్వి. అట్టి ... కట్నంబైన ..." బస. ౪. ౮౭.

కడయింటిపాడుప. దే. వి. అతి కంసాడుఁడైన పోటు మానిసి. "ద్వి. ... కడయింటి పాడుప" బస. ౪ ౧౦౪. పా.

కడాని (సీ). వి. బంగారము. ... పండి. పురా. ౪౦౮. పుట. కడానీ ... ర. రా. 3. ౭౯.

కడికండలు. (క. కడిఖండ.) ముక్కముక్కలు. "క. ... కడికండలుగాన్." కు. సం. ౧౧ 3౬; ౧౧ 3౯; ౧౧ ౧౧౯.

కడితము. దే. వి. (సం. మట్టికమ్.) క. కడిత. సుద్దమీద ... కలిపిన ... పుస్తకము. "ఉ. ... కట్టి ..." పాండు. ౪. ౮౦.

కడితలవాఁడు. దే. విశే. కోడెను పట్టువాఁడు. "క. కడితల వారు ... కడికండముకై పడి." కు. సం. ౧౧. ౧౪౯.

కడిదల. వి. (సం. కటిఠల.) కడితము. కడిదల త్రయ్యాణు. కు. సం. ౧౧. ౧౯౦.

కడుపు. వి. కడుపులో ... "ఉ. ...కడుపులోపలి ..." చంద్ర. ౨. ౮౦.

కదురొంపి. దే. వి. [illegible] "ద్వి. కదురొంపి [illegible]" [illegible] ౨.౫౩౩. వం.

కత్తులబోను. వి. (కత్తి.) కత్తులమర్చిన ఒక విధమైన బోను "[illegible] ..కత్తుల బోనుగాది." [illegible] ౨.౪౫; [illegible] ౨.౨౦౯. కత్తుల బోనులో [illegible] ..మిం చు. తెలుగు పాటలు. ౧౭.

కదలారతి. వి ఒకవిధమగు హారతి. "వివాహాది శుభసమయము లందు వధూవరాదులు ప్రవేశించునపుడు పాత్రా [illegible] గూడిన [illegible]." చంద్రి. ౪.౬౮. [illegible] ... [illegible] కదలారతి [illegible] (తెలుగు పాటలు) ౧.

కనుంబొమ = కనుబొమ్మ. "ఉ. [illegible] గని." [illegible] ౧ ౬౧.

కనుచోటు. దే. వి. [illegible], అనుకుటి "వ. [illegible] కనుచోటు [illegible]." ఉ. హరి ౩.౪౬.

కనుకలి. దే. వి. చూపులవలని మోహము. "సీ. [illegible]." ఉ. సం. ౫.౭౪. "ద్వి. [illegible]." పండి. ౧.౬౮౩. పా, ౨.౧౭౭ పా.

కనుచేటము. దే. వి. చూపులవలని గాలు వలపు. "[illegible]." కు. సం ౧౦.౩౩. "[illegible]." దశ. ౨.౧౪౬, ౩.౧౨౩.

కనుమరి = కమ్మరి. "ద్వి. [illegible]." [illegible] ౪.౬౬. పం అం. భా. ద్వి. ౨౮౪.

కనుమారి. వి. [illegible] = [illegible]; [illegible]. [illegible] ప్రదేశము. [illegible] ప్రదేశము [illegible] (పాపములు) [illegible] క్షేత్రము [illegible]. "ద్వి. [illegible]." పండి. ౨ ౪.౧౧. "గీ. [illegible]." ఉ. హరి. ౪.౫౬.

కన్నడగించు. స. క. క్రి. ఉపేక్షించుట. "కన్నడగించు [illegible]." [illegible] ౧౯.

కన్నడగౌళ. వి. రాగములలో నొకటి. "ద్వి. [illegible] గౌళ [illegible]." పండి. ౨.౫౪౯. పా.

కన్నడభాష. వి. కర్ణాట భాష, కర్ణాట దేశము [illegible] భాష. "త. కన్నడ భాష [illegible]." [illegible] ౫౬.

కన్నడి. వి. క. కన్నాడి; [illegible] కన్నడి; అద్దము. కన్నడగించు [illegible] ౧౯.

కన్నడించు. స. క్రి. కన్నడము; "కన్నడ భాష [illegible]"

కన్నడీడు. దే. వి. కర్ణాట దేశీయుడు. "సీ. [illegible]." [illegible] ౧.౪౨.

కన్నింగలము. దే. వి. [illegible]. "ఉ. [illegible] లేరు." [illegible] ౩.౨ "క. [illegible] రుద్రుడు [illegible]." [illegible] ౩ ౧౪.

కన్నిడు దే. స. క్రి. ప్రమించు. [illegible] ౧౧౮. [illegible] "[illegible]." [illegible] సం. ౪ ౮౫.

కన్ను. దే. వి నేత్రము [illegible]. ఉ. హరి. ౫.౨౮౮.

కన్నువొందు. అ. క్రి [illegible]. "అ. [illegible]" [illegible] ౬.౨౮౯. "గీ. [illegible]" [illegible] ౧ ౨౩౭. "గీ. [illegible]" [illegible] ౩.౩౬.

కబ్బము. వై. వి (ప్రా. కబ్బమ్. సం కావ్యమ్.) క. [illegible] కావ్యము; ప్రబంధము. "గీ. [illegible] కబ్బము [illegible]" [illegible] ౧౬.

కమ్మకట్టు. దే. వి. [illegible]. "గీ. [illegible]." [illegible] ౨.౨౨.

కయి కానుక (న్కు) - కైకానుక. (ద కయి) [illegible]. "వ. [illegible]." [illegible] ౨ ౧౬౪. "ఉ. [illegible]." [illegible] ౪.౮౦.

కరణము. వి. గ్రామపు లెక్కలు వ్రాయువాడు; గణకుడు. [illegible]. "క. [illegible] కరణము [illegible]." [illegible] ౪౫.

కరణి. వై. వి. (ప్రా. కరణి. [illegible]) [illegible]. "ద్వి. [illegible]." పండి. ౨. [illegible] ప్రాకృత పదము.

కల్జి. వి. [illegible]. "సీ. [illegible]." భార. ఆది. ౮ ౧౨౮.

కలనుచెప్పు. స. క. క్రి. "[illegible]." కు. సం ౧౦.౧౫౭.

కలప. వి. ఇల్లు కట్టుటకు [illegible]. భార. [illegible] ౩.౧౫౬.

కలింగలు. దే. వి. ([illegible]) [illegible]. "వ. [illegible] కలింగలు." వ. భా. ప్ర. ౩౦౭.

కలితనము. (క. [illegible]) [illegible]. "సీ. [illegible]." కు. సం.

కలివడగలు. క. కలివడక. పిరట్టులు. "సీ. వాకిట్లూరగ ములుఁ గెరలాటలందుఁ గలివడగలనెల్ల గలఁచరాదు." కు. సం. ౫.౪౭; ౧౨.౨౦౫. కలువడగలు అని మూర్తిరాజు.

కల్లచ్చు. దే. వి. ఒరగల్లు. ఇచ్చుతో పెట్టిన కల్లచ్చుల మాటే యచ్చుల నొరగోసు నగపాలి యుట్టదు ఐశ. ౪.౧౨౭. వం.

కల్లు. దే. వి. త. క. కల్. 1. రాయి. "గీ. కొల్లిపరి ప్రొద్దు శిఖరు గల్లునాలి." నైష. ౫. అ. 8. బండి చక్రము. దారటికల్లు త్రుంగినంతరు ఘూర్ణిల్లె. భార. కర్ణ. 3, దీని బహువచనము కండ్లు. "సీ. పిపెల్లు కలఁగుంగనిన చంద్రులను బండి కండ్లుగా కండ్లుగా చూపరేచె." ఇచ్చట 'కన్నులు' అను శబ్దమునకు బహువచన రూపము 'కండ్లు' అని శ్లేషలో మార్పబడినది దీనినుండి 'కల్లు' అను వ్యావహారిక రూపమేర్పడినది.

కలుకోడి. దే. వి. రాతికోడి. "క. కలుపొన్న విరులఁ బెరుఁగన్ కలుకోడి రవంబు దశలఁగలయుఁగఁబెలఁగన్ లొలుచు నోలయూరి కధిపతి నలఘు పరాక్రమునఁబెరింగావిర్భుండవన్." కు. సం. ౧.౫౬. నడిమి దేశమున గాజరి శిరమున నొరయూరను పురిలో రాతిపొన్నలు ఐకసించుచు రాతి కోళ్లు కూయును. అని ప్రాచీన త్రవిడ గ్రంథముల గలదు.

కలుపొన్న. దే. వి. రాతిపొన్న. "క. కలుపొన్న విరులఁబెరుఁగన్ కలుకోడి రవంబు దిశలఁగలయుఁగఁ బెలఁగన్ లొలుచునొరయూరి కధిపతి నలఘు పరాక్రమునఁ బెరింగావిర్భుండవన్." కు. సం. ౧.౫౪. (చూ. కలుకోడి.)

కల్లు. నై. వి. ప్రా. కల్లు. సం. కల్యమ్ మద్యము. "ఉ. ఉర్విల గంధి నన్నుడిగి యుద్ధము బంధురము కల్లు చేత." భార. విరా. ౨.౯3.

కల్వము. వి. మందునూరు పాత్రము. నవ. ౫.౨౦౦.పా.౨౦వం.

కవణము. దే. వి. చిత్రార్థము కన్నులఁ గట్టినట్టి. "ద్వి. కన్నుల. గట్టిన కవణంబుపట్టి." ఐశ. ౬.౪౮౦. వం.

కవిల మొదవు. దే వి. కపిలగోవు. "మొదవులలోఁ గపిల మొదవు పవిత్రంబు." భార. అను. 3౧౯. ఈ ప్రయోగమును, ఇటిగా గ్రహించక చిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణమున మొదవులలోఁ గపిల పవిత్ర అని తప్పుగ పరిచ్ఛేదములోనిది త్రి ౧౦౫ వలన ఉంటుంటుఁ శ్లోకస్యం ఐధానకు అని చెప్పుట పరిగాదు.

కవిలియ = కవిలె. "క. మాకీం డబ్బులని చేరఁ గీర్తి దేశమీలే పెరపరచిన నీ లోకమున మాన్యులగుదురు, గాకున్నతుదయక్ కీర్తిని కవిలియ నతనుల్." వ. పా. ౨౧౫; భో. రా. 3 ౫౫; పాండు. ౫.౯౨.

కవిలె. 1. వి. కుట్టించిన నీలి వలపువర్ణమలిగ్గా పుస్తకము. కవిలము: తాటాకుల లెక్కపుస్తకము. ధనాగను భక్తయుండుల లెక్కలు నాటాడు వ్రాసి చేర్పిన పత్రముల కట్ట. "గీ. ...సుదురుటాటుఁ గవిలెను లిఖించి నేర్పిన కరణింబు గరిమ నొప్పారుధాత బగ విద్యాత." ఘటికా. ౧౨౨. "సీ. కవిలెలోనున్న ప్రకారంబు త్రపాతపత్యుల్ చిత్రగుప్తుండు తెలుప." ఉ. రా. 3.3౧౬. "క. చెట్లను పుండలాటుడిచేతను గంటము దాశరం బుకన్ గవిలె, ముఖ్యవృ్ష నందియుమఁగప్పుడుము." పా. బా. త్రి. ౨౯.

కా.

కాఁటాడి ప్రొద్దు. అర్ధరాత్రము. "కాఁటాడి మాఁటాడి

కారిల్లు. క. కారిము; ఉప్పుతించె. "గాయిలో నలుపారిల్లె." కు. సం. ౧.౯౯.

కానికులము. దే. వి. చండాలజాతి. "ఉ. కానికులము వా. గదియంగ వచ్చునే యనినటాటకీను సమమతించు." వాసి. ౨.౨౭.

కాయకము. వి. త కాయకమ్. క కాయక. జీవనోపాయము. వృత్తి. "ద్వి. కాయకంబులు పెక్కు గలమాటలోని వేయి విధంబుల విస్తరించింది." బస. ౫.౯. వం.

కాలిడు. అ. క్రి. (కాలు + ఇడు) చొచ్చు ప్రవేశించు. "ఉ. గాదినవారనో యురులు గాలిడకుండ నెడదంబాలెన్." మంచు. ౧. భోజరా. ౬30; "వాలిన యూరుపర్గములు వచ్చినవేళ మునర్వ నంచుముల్ గాలిడ నెండఁగాకుక రివలిలాటలాగము." (చంద్ర ధారణ లీల ౨. అ)

కాలుద్రవ్వు. అ. క్రి. గాలిలోనేయు త్రవ్వ్. గారణముచేయు కయ్యమునకు సిద్ధపడు "ఆ. గాలుద్రవ్వినట్లు గడుబలాఢ్యుల జేసెడి పిరుదు బిగ్గింపఁ దొడఁగె." భార. శల్య. ౨.౧౯3.

కాలుబలము. ఐ. వి. (గ. గాలుబల) గాలిలో నడచునట్టి; పదాతిబలము గాల్బలము రూపాంతరము. "క. ...భూతల మెల్లఁ గప్పిగాని గాల్బలములు దరజెంచె గాలుబలములఁ దోలెన్." కు. సం. ౧౧ ౭౧; దశకు.

కి.

కింక. దే. వి. కోపము. "క. కింకయుఁ గడుటు గొర్వము." అను. ౯౫.

కింకిరి. వి. కోప. "క. మీలిలో నా ప్రియుఁ జెప్పఁ కింకిరి. చనయా." వాసి. ౧.౨3౯.

కింకిరపడు. అ. క్రి. కోపించు. "మ. కలుటుంబం గతిరింటుఁ కింకిరిపడం గాదెట్టి తోళ్లైన." వ. క. 33. "క. మది కింకిరి పడక యొంటూరు గొనన్." భార. అను. ౧ ౬౯.

కు.

కుంటెలు. క. కుంత్రాలి. కఱము; చెవులపిల్లి. వంటయిల్ కుంటెలు పొచ్చె. భార. ఆది. ౬.౧౯౬. "అ. వేఁటగాని యుచ్చు పెలవిరి కుంటెలు పొచ్చినట్టు లెదరి వచ్చిరిక్కు." కు. సం. ౧౨.౯౬.

కుచోద్యములు. దే. వి. అచ్చెరువు పనులు. "మ. కొన్నిటి కోద్యంబులుచేసి." రంగరా. బిత. ౫౯.

కుట్టు. క. కత్తు; పొడుచు. "క. ...రదనాగ్రములన్ కుట్టి." కు. సం. ౧౨.౧౭౨.

కుదిరిక. దే. వి. 1. నిలుకడ; 2. పొందిక. "ర. కుదిరికలేని ఖర్చు మదిమాలు చాలని పొత్తు." (చాటువు.)

కుదురు. దే. వి. స్థానము. "క. ...భక్తిఁ గుదురుగఁజా గురుపాదాబ్జ గురుతర మహిమ." అను. 3౬.

కుదురునిండు. క. వ క్రి. వ్యాపించినట్టి కోటు అంతయు వ్యాపించు వంటాడించు. "సీ. కుదురునిండిన యుట్టి నుబ్బు వర్ణించునిలుచు భరియించిన పేరు మిట్టాపెరు." శివరా. ౨.౨౬.

కుప్పించు. నై. అ. క్రి. ముప్పిరిత్తు. "సీ. కుప్పించి యెగసిన కుండలంబులకాంతి గగన భాగంబెల్లఁ గప్పికొనఁగ." భాగ. ౧. ౫౨౦.

కుయ్యాలించు. స. క్రి. మొఱపెట్టు. "ద్వి. [illegible] కుయ్యాలించు [illegible]." [illegible] "[illegible] కుయ్యాలించుచు" [illegible]

కుఱుంగిటి = కుఱుంగిటి. దగ్గఱ; చేరువ. "[illegible]" [illegible]

కులిరు. [illegible] (కుళిర్.) [illegible] [illegible] "[illegible]" [illegible]

కుళము. [illegible] (కుళమ్ = చెఱువు.) [illegible]; చెఱువు "[illegible]" చెన్న. 3 [illegible]

కుసులు. [illegible] [illegible] "ద్వి [illegible] కుసులును, [illegible]." [illegible]

కూ.

కూఁకవేలులు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కూటమి. [illegible] కూడు. [illegible] "[illegible]" (చాటువు.)

కూటిపేద. [illegible] (కూడు+పేద.) తిండిలేనిది; తిండిలేని వాఁడు. "సీ. కూటిపేదయైన... [illegible]" [illegible]

కూలిరాయాలు. [illegible] (కూలి+అలు.) [illegible] "[illegible] కూలియాలికి." [illegible]

కూలుమూపు. [illegible] "[illegible] కూలుమూపు [illegible]" [illegible]

కూళ్. [illegible] (సం. [illegible]) [illegible] "[illegible]" [illegible]

కె.

కెలసము. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కే.

కేసము. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కేల్గలంపు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కేవలసులు. [illegible] "ద్వి. [illegible]" [illegible]

కై.

కై. [illegible] "[illegible]" (తిరుపతి శాస్త్రి చాటువు.)

కైవారము. [illegible] (కైవారము.) స్తోత్రము. పొగడ్త, [illegible] [illegible]

కొ.

కొంట = కొనుట [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొంచెగాఁడు. [illegible] (కొంచెము+గాఁడు) అల్పుఁడు, [illegible] [illegible]

కొందాకి. [illegible] (కొంత+దాక.) [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొంపోవు - కొనిపోవు. "[illegible]" [illegible]

కొడిమె. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొడుఁగురు = కొడుఁగురు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొత్తడి. [illegible] "ద్వి. [illegible]" [illegible]

కొత్తి. [illegible] క్రి. "ద్వి. [illegible]" [illegible]

కొద్దిపడు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొమ్ములుమూపు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొయ్యసగాండ్రు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొరడు. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొలకొలి. [illegible] "[illegible]" [illegible]

కొలాయి. (ఇం. [illegible]) [illegible]

[illegible] కొట్టమునందొ [illegible] [illegible] [illegible] చేరుదురు గాన, [illegible] [illegible] అని పేరు వచ్చినది. [illegible] [illegible] లేదు [illegible]. "[illegible]" [illegible]. త్రి ౧౬౮.

క్రొసగల ముత్తెము. [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] రాయని [illegible] [illegible].

క్రో.

క్రోక. [illegible] వస్త్రము; బట్ట. [illegible] గుండు. [illegible] వస్త్ర [illegible] యున్నది "[illegible]" [illegible] చాటువు.

క్రోచ. దే. వి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧ ౧౬౮

క్రోచించు. [illegible] [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧ ౨౩౩.

క్రోజా. దే. వి. [illegible] మూర్ఖులు [illegible]. "[illegible] ..." [illegible] చాటువులు

క్రోడికలు = క్రోడికలు. దే. వి. "[illegible]" [illegible] ౧ ౧౦

క్రోఅమీసములు. దే. వి. పెద్దమీసములు. [illegible] [illegible] ౨.౪౦౯. [illegible] [illegible] ౩ ౯౭.

క్రోలమెఱుగు. వి. (క్రోల + మెఱుగు.) [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౭ ౧౬౦. "[illegible]" [illegible] ౩.౨౫౯.

క్రోలాటము. వి. (క్రోల + ఆట) [illegible] [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౧౫౨౬ [illegible] ౧.౩౦.

క్రోసము. దే. [illegible] [illegible]. "[illegible] ముక్త [illegible]" [illegible] ౨.౮౫. "[illegible]" [illegible] ౪.౩౧౪ [illegible] ([illegible])

క్రోహాలి. [illegible]. "[illegible]" [illegible] ౩ ౯౬. "[illegible] ... [illegible]" [illegible] ౭.౧౦౯. "[illegible]" [illegible].

క్రై.

క్రైంచు. దే. వి. దుష్టుడు; దుర్మార్గుడు. "[illegible] ... [illegible] క్రైంచుడు." [illegible]. అక్రైంచు [illegible] ౧౧౫. [illegible] [illegible] ౩ ౩౯.

క్రైక్కిఱియు. దే. అ. క్రి. (క్రైక్క + ఇఱియు.) ([illegible]) [illegible] వ్యాపించు. [illegible] ౬౧౯౫. "[illegible]" [illegible] ౨ ౧౩౬

క్రైదము. వి. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ౭ ౯౩౭. [illegible].

క్రైయ్యాట. దే. వి. (క్రైందు + ఆట.) క్రైందియాట. ఇందుల క్రైయ్యాటల [illegible] [illegible] ౨ ౫౯౮. [illegible] క్రైయ్యాటల [illegible] ౧.౧౧౮.

క్రు.

క్రుక్కదము. విం. [illegible]. 1. [illegible], 2. [illegible]. "[illegible] క్రుక్కదమై." [illegible] ౧ ౩౯. "[illegible] క్రుక్కదంబై [illegible] [illegible]." [illegible] ౧.౧౩౪ [illegible].

క్రొ.

క్రొంజాయ. వి. (క్రొత్త + చాయ.) [illegible] [illegible]. "[illegible] క్రొంజాయ." ఇందు. ౫.౧౨౩.

క్రొంజిగురు. వి. (క్రొత్త + చిగురు.) లేఁజిగురు. "[illegible] ... క్రొంజిగురు [illegible]." [illegible] ౨.౨౯౨. (క్రొత్త + చిగురు.)

క్రొంజిగురుటవిల్తుడు. వి. మన్మథుడు. [illegible] ౧ ౪౫.

క్రొంజిలుగుజల్లు. వి. (క్రొత్త + జిలుగు + జల్లు.) క్రొత్త [illegible] [illegible] ౫.౨౪౫.

క్రొంజీకటి. వి. (క్రొత్త + చీకటి.) [illegible] చీకటి; క్రొంజీకటి. [illegible] ౪.౧౦.

క్రొందావి. వి. (క్రొత్త + తావి.) [illegible] క్రొందావి [illegible] ౫.౩౬౬.

క్రొందొడిమ. వి. (క్రొత్త + తొడిమ.) "[illegible] క్రొం [illegible]." [illegible] ౪.౩.

క్రొంబట్టు. వి. (క్రొత్త + పట్టు) క్రొత్తపట్టు [illegible] క్రొంబట్టు [illegible] ౭.౨౭.

క్రొంబని. వి. (క్రొత్త + పని.) [illegible] ఇందు. ౬ ౧౫౧.

క్రొంబిడి. దే. వి. (క్రొత్త + పిడి.) [illegible] క్రొంబిడి [illegible] [illegible] ౨.

క్రొంబూవిలుకాడు. వి. (క్రొత్త + పూ + విలుకాడు.) క్రొంబూవిలుగాని [illegible] ౧.౭౦.

క్రొంబులుగులు. వి. (క్రొత్త + పులుగులు.) [illegible]

క్రొంబెరుగు. వి. (క్రొత్త+పెరుగు) [illegible]

క్రొంబాగ. వి. (క్రొత్త+పాగ.) [illegible]

క్రొక్కారు. వి. క్రొత్తకారు. [illegible]

క్రొత్తావి = క్రొందావి. [illegible]

గ.

గండపెండరము. వి. [illegible]

గండపెండారము = గండపెండరము. [illegible]

గండపెండియరము = గండపెండారము. [illegible]

గండపెండెము = గండపెండియరము. [illegible]

గండపెండెరము = గండపెండెము. [illegible]

గండపెండేరము = గండపెండెరము. [illegible]

గండము. దే. వి. [illegible]

గజిబిజి = గజిబిజి. [illegible]

గడనములు. దే. వి. [illegible]

గడుసురాలు. దే. వి. (గడుసు+ఆలు.) [illegible]

గడీ = గడి. వి. [illegible]

గద్దము. వి. [illegible]

గదరు. [illegible]

గద్దెగరులు. దే. వి. [illegible]

గమికాడు. వి. [illegible]

గరించెు = గరిచెు. వి. [illegible]

గరిడి. వి. [illegible]

గరిదించు. [illegible]

గరిసె. వి. [illegible]

గా.

గాడి. వి. [illegible]

గాడిదగుద్దులు. దే. వి. [illegible]

గాదుపుగాడు. దే. వి. [illegible]

గాదుపట్టి. వి. [illegible]

గాబు = గాదు = గాదు. వి. [illegible]

గాలము = గాలాము. వి. (సం. గాలం.) [illegible]

గాలిపడగ. దే. వి. గాలిలో ఎగురవేసెడు పత్రము. "సీ. పటు గతిఁ జను గాలిపడగంతోఁదన [illegible] చెందగడియ తెగు" హ. వం. ౧౧.౫౧.

గి.

గి. గీ. విచారార్థమున తత్సమము. (సంస్కృతమున 'గీః' అనగా వాక్కు. [illegible] మాటలు ప్రతిమాటయగునప్పుడు ప్రారంభమున గల్లియుంగల్లియు పెట్టి పాడుదురు. తద్భవము. "గీపదము నీ [illegible]" దశకు. ౧౦.౮౯.

గిలక. వి. గి. గిలకె. నూతినుండి నీరు చేఁదుటకు త్రాడు, [illegible] మీఁది దిగుట [illegible] సాధనము (గొయ్య.) "ఉ. గిలకం నీరు తోడునని [illegible] రక్ష [illegible]" శతా. ఉ. ౧౦౦. పు.

గు.

గుండ. ద్రి. ద్రు. [illegible] ప్రత్యయము. "[illegible] గుండ నెత్తురులు మొదలుగ లేచియ్యె." వరాహ. ౧౨.౨౫ "[illegible] గుండ." ప్ర బోధ. ౫౯౮.

గుంపెంగి. వి. [illegible], [illegible]. "[illegible]" వాల్మి. ౨ ౯ ౨.

గుడారము. దే. వి. పటకుటీరము. "గీ. [illegible] గుడారంబులోన." రంగ. ౧.౧౫౦.

గుడారులు (ర్లు) = గుడారములు. ఎల్లవట్టు గుడారము లు. "సీ. [illegible] [illegible] చెంగల్వ [illegible] [illegible] గనిరుదార్లు." కృష్ణరా. ౩.౭౫. [illegible]—ఎల్లవట్టు.

గుదుసుపఱచు. దే. స. క్రి. [illegible]; [illegible]. "సీ. [illegible] ఘూరాన [illegible] గుదుసు పఱచు." ధను. ౧.౩౫.

గుజరాతి. వి. గుజరాతి భాష. అరబీ పారసీ గుజరాతి [illegible] తెలుసు తెలిసి వ్రాయు. యయా. ౧౪౭.

గునపము. దే. వి. మన్ను పెల్లగించుట [illegible] [illegible]. "సీ. గుద్దంళ్ళను [illegible] గునపంబులను [illegible] త్రవ్వు." పరి. ౬. ౨ ౧౬.

గుజ్జుపెరజాలు. దే. వి. బ. పాములలో నాగ భేదము. గుజ్జు పెరజాలు. దాస్. ౮.౯౮.

గూ.

గూడకట్టు. వి. (గూడ+కట్టు.) [illegible] లేకుండ కట్టిన [illegible] కట్టు. "ఉ. [illegible] మృదు [illegible] గల గూడ కట్టు." ఒడయనంబి విలాసము. ౫. ౬.

గొ.

గొరగ వి. గ. గొరగ, [illegible] భిక్షుకుడు. "[illegible] గొంగళ్ళు [illegible] [illegible] [illegible]" బ. పం. ౭.౩౮.

గొలుసు. దే. వి. శృంఖలము. [illegible] నీ [illegible] శృంఖలముచే [illegible] గొలుసు [illegible] భోగేచ్ఛ [illegible]. జాతి. ౫.౧౬౩.

గో.

గోడగము. దే. వి ధార్తారము; దుఃఖకరము. "గోడగముగు సంహారము; గోడగమని తెలుపఁబూని గోరతి యొదుగన్; గోడగ మూరెడి [illegible]" అను. ౧౮.

గోరుగండ్లు. దే. వి. గోళ్ళు మొదలైనవి తీయు సాధనములు. "ద్వి. [illegible] గోరుగండ్లు." పండి. ౨.౩౨౨. పుట.

గోరుముద్ద. వి. గోరు; గోటిమీఁదికి [illegible] పిల్లలకుఁ బెట్టు అన్నము ముద్ద. "సీ. [illegible] కల్గి [illegible] గల్గు [illegible] ముద్దుసేయుచు గోరు ముద్ద పెట్టు." మించు. ౨ ౧౩.

గోసాయి. దే. వి. (సం. గోస్వామి.) చైతన్యమతము నవలం బించిన సన్యాసి. "మ ...రామకృష్ణ [illegible] గోసాయిం ద్రిశం బించెదన్" విష్ణుపురాణము. ౧.౧౬. (కలిదిండి భావ నారాయణ కవి.)

గ్ర.

గ్రక్కున = గ్రక్కున. (గ్రక్కు+అన.) (ఉభయయతి.) "ఉ. ...పై చెలంగు గ్రక్కునఁ జనుదోలుఁ దీర్చుచు మొగంబు పలేఁ [illegible]." పారి ౧.౧౨౪. "మ. అని యూహించు [illegible] గ్రక్కున [illegible] దశయోజనా [illegible] వాసవ్యంబు." కపెంచినన్ భార. ము. ౪౭. (దివి. పా.)

గ్రక్కున. క్రి. విం. ద్రు. శీఘ్రముగా; శాఘంబు. "మ. గ్రక్కున [illegible] ధారణిజెదఁ దుది నీ [illegible]." దశకు. ౯.౧౭. "సీ. గ్రక్కున [illegible] పారావార [illegible]" వరాహ. ౭.౫౨.

గ్రు.

గ్రుంకుగట్టు. దే. వి. పడమటికొండ. "క. [illegible] [illegible] గ్రుంకు గట్టున [illegible]." పై. వి. ౧౭౦.

గ్రుచ్చు. గ్రుచ్చి. ...కౌఁగలించు. "గ్రుచ్చి మిత్రవిధుండు [illegible] గాఁగలించి." భార. కర్ణ. ౧.౩౦౮. గ్రుచ్చి కౌఁగిలించి [illegible] ప్రయోగము పైని చూపఁబడినది.

చే.

చేంపుడుగట్టు. దే. వి. వధ్యస్థానము. "ద్వి. . [illegible], [illegible] చంపుడుగట్టు యగత్త చుట్టునుఁ [illegible] [illegible]." ఐత. ౩.౪౯౯. పం.

చేమ్చు. దే. అ. క్రి. [illegible]; [illegible]. "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." అను. ౧౭౩.

చ.

చకచక. దే. వి. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. "ద్వి. [illegible] [illegible] [illegible]." వ. రా. [illegible].

చలికిలఁబడు. దే. అ. క్రి. [illegible]; [illegible]. "క. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible].

చత్వారము. వి. (సం చత్వారింశత్.) నలువది యేండ్లవయస్సు దృష్టి మాంద్యము; వాదుక. చెత్వారము. "క. ...కండ్లకు చత్వార మొదవెఁ గాయము ముసిసెన్." చంద్ర. వి. ౨.౨౧.

చదికిలఁబడు = చతికిలపడు. "క. ఇలఁ జదికిలఁబడు." భార. కర్ణ. ౨.౨౩౭, పాండు. ౩ ౯౨.

చన్ను. దే. వి స్తనము చన్ గుబ్బ కొండలు=చన్ను గుబ్బ కొండలు. కృష్ణరా. ౪ ౪౭.

చప్పరించు. క. చప్పరిచు–చట్టు, "వెన్నెలకోడులు చప్పరింపు మన్." పా. సం. ౯ ౧౦౧.

చక్కిలము. దే. వి. చక్కిలిక. చక్కిలములను నములుట బహుమంతము. "క. చక్కిలములు నములుచట్టి చందముఁ దోఁచెన్." ధర్మ. ౨ ౧౦.

చద్ది = చలిది. చీకటి లాన్నము; చలిది యన్నము. "ఉ. ...ఇచ్చిన యారి ఘోటకుం జద్ది! చాలదాయె నృప! మంచి చానల నిన్నఁ జేటికెన్." చాటు ర. ౩.౧౫౯. "గీ. ప్రొద్దు పొడిచిన కోడన చద్దికూడు గుడిచి యాహ్లాదమునకు చాంతుడెనిశమ్ము. జెంచు." ౧.౧౫.

చా.

చాఁప. దే. వి. క. చాయ పాయు. తమిళము చాయ అనగా జమ్ము పాయ అనగా చాఁప. చాయపాయి అనగా జమ్ము చాఁప. తెలుగువారు మైన చాయపాయి శబ్దము తెలుగున పాటుపడి వారు ముగా "చాప" యను రూపమున పరిణమించినదని గొందఱి మతము మహారాష్ట్రమున "చాంప." 1. తెరచాప. ఓడకంబము నకు గాలికి ఓడ నడచుటకై కట్టబడినట్టి గట్టి దళసరి పెద్దగుడ్డ. తెరచాప. "సీ. కంబముపైఁ గిరిని వాలి శక్తిక చాపఁ జోఁకి మిన్నంటయు బూరటిల్లె." భార. ఉ ౪. ౨ 2. ఒక విధమైన చాప. "వ. చర్మవిలుకు నెర్పరించు మచ్చెకంట్ల నిముపాటు లాపులం జాఁపులందవిలిపట్టు లిట్టలు కదలనీక చిల్కకంబుకుం దోడలు నాగకల తోకంబువు." శై. ౨.

చాఱు. వి. క. చాఱు, క. చాఱు. తు. పాఱు. "క. చాఱులను పిండి వంటలను శర్కరయున్ దధియున్ యథేచ్ఛగన్." హరి. ౨.౩౧.

చి.

చిగురాకు. వి. చిగురు+ఆకు లేతయాకు! పల్లవము. "సీ. చంచుల జిగియాకుఁ జంచి యాకుచు పలికిలుఁగిమ్ము గండుఁ గోయిలల పొంపు." భార. అను. ౧.౧౯౨.

చిగురుటంబలి. దే. వి. లేఁజిగుళ్లతో వండిన యంబలి. "సీ. నూనె గాఁతుఁదేజే జాచైన చిగురు టంబలి గాదు పెసరుల వడపు లిడ." శంగా. ౩.౨౪.

చిచ్చుతోరణము = జ్వాలాతోరణము. "సీ. కార్తీక శేక ధీమతంఁకుని నగర వింధ్య సంస్తంభ యుతమాలిపలంబట్టిఁ దొయ్యలియుఁదాపుఁ జిచ్చుతోరణంబు గాంచనంపిలి వంతోరణంబు." శాలి ౩ ౨౫.

చిచ్చుబుడ్డి. వి. (చిచ్చు+బుడ్డి.) ఒక విధమైన బాణసంచు. "సీ. చిచ్చుబుడ్లన గల్పిని క్రీంతకము." శంగా. ౩.౯౭.

చిద్రుప. వి. చిన్నముక్క. "ఉ. బగిదిరకించు భిన్నముకి చిద్రుప మూరలంబు." (ఇచట చి మరుకు.) చిద్రుపలనేరుఁ దన్నముల నేపులు, రన్న.౫౯. (ఉ. హరి. ౪.౧౦౯. ఇచట ద్రి అభుక్తు.)

చిలుసుగులియలు. దే. వి. బ. "పాములతో నోర భేకము చిల్లు గులియలు." హంస. ౯.౯౯.

చివ్వన. అవ్య. ద్రు. తటాలున. "మ. చివక్కవమిపెట్టి సుగంబు పట్టియటు బాణోచ్చతోఁ దీసెన్" ము. రా. బా. ౯౦. "ఇచట చిళ్వ ‑ అన=చివ్వన అప్పుడకు యతి."

చిఱుబంతిపసుపు. దే. వి బాయుచమువు. "క. భాస్వంతుడు తరతూర్చిమిదవారుగబ్బ్రు మంతి జలకేళిఁ చిఱుబంతి జవరుపు మద్ద సన్నపై విడుచెంగెన్." శై. భా. అ. ౨.౧౦౦.

చీ.

చీకటి క. అంధకారము; నమున్న ౯ ర. లో వీ చదముఁ నలిందుట ముగా గ్రహింపఁబడినది. (వృట. ౨౭౧ గాని యా క్రింది ప్రయోగము నిద్యందుకగ్గయుకు నిర్ధారణము. "క. లోకలో మలోఁగల చీఁటియల్ల నోర పొదల బేలవియునా వాగారిమది తచ్చి మహాగి మహాధయుంచారిగారముసన్." కు. సం ౨.౫౪

చు.

చుంగులు. దే. వి. బ. వస్త్రము; కుచ్చిళ్లకలు. "శా. పూచటంకు మెఱుంగుఁబంగులు . కచ్చుకేర్పందు బరాముగాగలుకు కేళి నెక్కి." (చాటువు)

చుట్టము. వి. చుట్టు. బంధువు; సంబంధి. "మ. నమకుందార . . చుట్టము." భార. ఆది. ౯.౪౪.

చుట్టుంగొల్లారు. వి. చతుర్వారము. "చుట్టుంగొల్లారవృటలు." పాంచా. ౧.౯.

చుట్టుఁగైదువజోదు. దే. వి. చక్రాయుధుడు; విష్ణువు "శా. చుట్టుం గైదువజోదు." రాధా. ౩ ౫౪.

చుఱపుచ్చు. దే స. క్రి. కాలపెట్టు. "క. చుఱపుచ్చు మసుగు క్రియ." హరి. ఉ. ౨. ౧౩౯. "వ. .. భూమిపురులం చాఱ పుచ్చు" ఉ నా. ౪.౧౦౭.

చూ.

చూచు. దే. స. క్రి. కనుగొను. దీని యర్థము ప్రార్థనార్థ రూపము చూతము అని యగును. కాని యీ ప్రయోగములలో 'చూతాము' అని కన్పట్టుచున్నది "శా. ... క్షంతంబుగాఁ జాదరా చూతాముంచు." ఒంటిమిట్ట రఘువీర శతకము.౧౦౪ వ.

చూపరి దృ. విశే. చూపు+అరి చూడఁదగినవాఁడు; సౌందర్య వంతుఁడు. "ఉ. అంగజాని చూపరి చూపులంయింపు." హంస. ౪.౧౧౫, వాంక. ౪ ౧౪౭.

చూపఱు. దే. విశే. చూపువారు; ద్రష్టలు. "సీ. ... చూపఱు విరిచెం పొదఁజత్రోలి." పా. సం. ౨.౨౬.

చూఱకొండు. వి కొల్లపెట్టువాఁడు; దొంగుడు. "సీ. బూరం బుఱుకుఁజొచ్చి చూఱాం ద్రంకూతి." దశకు. ౬.౯౫.

చూలునిలుచు. దే అ. క్రి. గర్భమగు. "క. గర్భమువైనం బాలునిలుచు." భార. విరా. ౧ ౨౯౬. రాజలిం. ౩౦. అం. భా. ౨.౧౦౯.

చె.

చెంచియుల = చెంచియుల. అంత దుర్గము. "క. చెంచియుల దూరాజుతత గంచిరముగాకరంగిలా పొంగుచుఁడున్." నైష. ౧.౪౨.

చెంజీ = చెంచిమల. (జింజీదుర్గము.) "క. చెంజిరుల దూఱ గాఁ ధనంజయ సముత్సవశైత్ర." పారి. ఖా. ౭. అ. ౧౭౯. పుట.

చెందలలు. వి. చెంబుకలవలె నున్ననైనది. "సీ. చందురుఁగా నున్నఁదుఁదాముదఁగింపు తన చెందలల గొండియలు వెలఁగ." విప్ర. ౧.౬౮.

చెంపలువేయు. సం. క్రి. చెంపలు + వేయు. చెంపకాయలు కొట్టు. "శా. చెంపల్వేయఁ దిన్న కావఁగలవా శ్రీ కాళహస్తీశ్వరా." కాళ. శ. ౬౦.

చెంబు. దే. వి. పాత్ర. "కుమ్మరావమునఁ జెంబుకోరి వెదకినేల." అథా. సం సం. ౧౦. సం. ౧౩౫.

చెదలు = చదలు; చదలువాడ = చెదలువాడ. "సీ. చెదలువాటి పురి శ్రీరఘుదేవా." ఉత్పలా. ౧. సం. ఖవాటము. చదలువాడ వారింటిపేరు సంస్కృతమున "ఖవాటాన్వయ." అని సంస్కృతీకరింపఁబడినది.

చెడీపు (పె). వి. (క. చెడియు.) అంకులాలు, స్పైడర్. "అ చెడిపు గట్టఁగ నయఁజఁడు." భార. అను. ౪ ౧౧౫. విధవలో నాథులొరాయు పెండ్లిలోఁ, చెడిపెలో. కాశీ. ౩.౨౦.

చెమురు (టు) నెత్తురు. దే వి. అతిగారంభము; ప్రేమ. "ద్వి. నీ చతురులయుంజాది నెత్తురుగొడ నో చల్ల." బస. ౪.౯౮. పా.

చెలువెట్టుకొను. దే. అ. క్రి. స్వాధీనము చేసికొను. "సీ. మదనరేఖ...ముద్దు నెమ్మోము లావణ్యమున జయించి చంద్రు యాస్పది చెలువెట్టుకొన్న కరణి." "క. ఈ యువిదనుఁ జెలు వెట్టక పోయిడి విధిఁబెండురేదు." దశా. చ. ౪ ౫౬.

చెలపాది = చేలపాది. కూష్మాండికుఁడు. "ఓ. చెలపాది కట్టింపు చేదుపుచ్చకటినుండు." (తెలుగోటివారి వంశావళి.)

చెలువ. వి. చెలు + వాయి. మనోహరమైన నోరుగలది. "ఉ. వారి బయోదశ చెలువా చెలువా రెడి పీరమంగళన్." నైష. ౫. ౧౦౭.

చే.

చేటుపాటు. దే. వి. - చేట్పాటు; అపాయము, ఆపద. "సీ. ఇతని. గీ. ...గుండియమునఁ జేటుపాటింక యుండదీ నయమున యున్నదు లేదు." భార. స్త్రీ. ౨.౪౭. "ద్వి. ఈ చేటుపాటు దానెఱుఁగక." పద. ౩. అ. పు. ౧౪౯.

చేడియ. వి. సం. చేటికా. తెనుఁగున స్త్రీ పర్యాయమైనది. "ఉ. శ్రీరమణీమణిప్రభుదము చేడియ దాల్చెయాదిమత్తభృంగిరనగన్." మంచ. ౧.౧.

చేతడియాఱకుండ. క్రి. వి. క్రి. వ్యవధిలేకుండ. "చెలువ కుమారునిక్వడుగుదేసిన చేతడియాఱకుండఁగా." పార. వి. ౨.౧౦౩.

చేతప్పిదను. క్రి. వి. తన యధీనమునుండి తప్పినది. చేతప్పి దనిన కార్యము లాతలిమలి విదుర 'చేయి నప్పిన సుఖముల్ శ్రీలింగాను సంపాద్యాతుర్యుఁదితగును రాదు'. సంపాదకునో వాక్యము. ౩.౭౦.

చేతరించు. దే. అ. క్రి. క. చేతరిసు. చైతన్యము కలుగును. "వ. శోకపరవశలైయుండి చేతరించుచు." ఉ. సం. ౫.౬౬.

చేయివీచు. క్రి. వై. చేయి. యుద్ధానుజ్ఞ నొసగు చిహ్నము. "వ. కుమారకౌరవులు తమతమ బలంబులకుం జేయివీచిన." ఉ. సం. ౧౨.౪; ౨.౬౫.

చేసి. అవ్య. (చేయు.) తృతీయా విభక్త్యర్థకము. (ఇది చేత విభక్త్యర్థక ప్రత్యయముతోడ వలన వర్ణకముగ తఱచుగ నను ప్రయుక్తమగు చుండును.) అరుదుగ దివ్యరత్న నికాయంబులఁ జేసి వెలుంగుచున్న. భార. ఆది. ౮.౨౮౨.

చేసాఁచు. దే. అ. క్రి. దాతలముగా చెప్పు. "సీ. చేసాఁచఁ గావచ్చు శ్రీమునిపేరియుఁ బానికోఁ బలిక బొంకఁదగదు." పాండు. ౧.౬౩.

చై.

చైవులు. దే. వి. బ.=చెయిళ్ళ. "ఉ. రక్కర లొప్పు మూర్తులయు చైవులంకన్." కుమా. ౧౨.౧౩; కాంచి. ౨.౬. "సీ. చైవుల పాలి దాయముగఁడు." అ. నా. సం. ౧౯.

చొ.

చొల్లు. వి. చొంగ; లాల. చొల్లు వాడదు మాటలు = చొల్లు కూర్లు ప్రయోజనములేని మాటలు. "ద్వి. చెల్లునే యనకుడు చిలుకల్ సద్దు చొల్లువారుదు మాటలెల్ల నేమిటికి." బస. ౬.౭౧౬. పం.

చో.

చోడి. వి. సస్యంగీవము బ. చోళ్లు; చోడ్లు, చోడ్లు. అం. ధూ. "క. అనుమూలం చోడ్లును తమిదలు మూఁడరలును." వి. పు. ౨.౪౭౩.

చోదు. దే. వి. చోదు శబ్దము ప్రథమా విభక్తిరూపము. అవధి మహా నది మొలనూలుగాఁజుట్టి "సీ. ...గిరాలచోదు దాలించెఁగరి." ఉ. సం. ౧.౫౧.

చౌ.

చౌలూరు = చవులూరు. రుచులుపుట్టు, మనోహరముగా నుండు. "మ. సంస్కృతనరులెల్ల మెచ్చగాఁ జాతుర్య సంపత్తి నిర్మి భాషాకృతులాంధ్ర కావ్యములుగాఁ జౌలూరఁ జేయంగ." అధిపు రాఘవము. ౧. అ.

జ.

జనుపనార. వి. జనుముననుండి తీసినది. "మ. మొగమెల్లన్ నకిలీ దార్ఢమైన యురుదున్ మూర్ధంబునన్ జనుపనారగతిన్ దాండిను యల్లుకొన్నపుడు." మల్ల. భూ. వై. ౮.

జమ్మియాకు. దే. వి. శమీపత్త్రము. "ద్వి. అరాంతశ్రీగిరి యందొక్క జమ్మియాకు పట్టెడునంత యన్న మొక్కని దానంబు సేయుమ దక్షవంబునకు మూనగా నరియ సమానంబులనఁగ." పండి. పంచ. ఇది "శ్లో. శమీపత్త్ర ప్రమాణేన పిండందద్యాత్ గయాశిరే ఉద్ధరేత్సప్త గోత్రాణి కులము కోటరంతతమ్." అని వైదికమా! శమీపత్త్ర ప్రమాణము = జమ్మియాకు పట్టెడునంత. (అనగా ఒక అన్నపు మెతుకు.) జమ్మియాకంత చిన్నది!

జలజలం. వి. క. నరసర తుద్యుల జాఱుట మున్నగువాని యందలి ధ్వన్యనుకరణము "ఉ. నెత్తురులుబ్బి పొంగ జలజల పీడ్చి వైచెదను." అద్భు. రా. కిష్కిం. ౮౩.

జలభుఁడు. విశే. (క. జలుజు.) పాపి. దుష్టుఁడు. "చ. ఈ జలభునిఁబట్టి చంపుఁడు." భాగ. ౯.౨౦౭.

జలారి = జలదారి. (జలకము.) సం. జలద్వారము. "ఉ. ... జలారిచెంత-[illegible]దా!" హేమ. ౫౩. పా.

జా.

జాజరపాటలు = జాదరపాటలు. జాదర; జాదర; జాజర; జాజర. అను పల్లెవారి పాటలు. జాణలు మెత్తురు జాజర పాట (వసంత విలాసము.) అలభ్యము. మనోవిలాసమునకున్ దగు జాజరపాట లుబ్బుమీఱినయంగఁ బాడి. ప్రబంధ. ౨.౮౯.

జావంకము. దే. వి. జాడు చిహ్నము. "క. వేసిన యంతను నలుగురు జావంకంబులన బోరి సైన్యము పోవో గావుమంటోడఁ జాడిఁగ దీపనవడయంగఁ దూర్పు తెలతెలవాఱెన్." ఉ. హరి. ౩.౭౪

జాదర = జాదర. జాదర; జాదర అనునవమైన పల్లెవారి పాట. "ఉ. జాదర జాదరంచు మృదుచర్చరి గీతుల." (ఇది శబ్దరత్నాకరమున జాదుర జాదురంబు అని గ్రహింపఁబడి యున్నది. భీమ. ౫.౧౦౨.

జి.

జిత్తులకత్తె. విశే. జిత్తులు + కత్తె. మాయలాడి. "ఉ. జిత్తులకత్తె విచ్చకముఁ జేయుచుఁ జైనయి." రాధామాధవ సంవాదము ౧.౩౬. పా.

జీ.

జీంద్రము. విశే. క. జీంద్రమ్. కుచ్ఛ సంభావనము; కుచ్ఛము; నీచము. ఈ జీంద్రపు [illegible] భేదామఁజాలు. అహ. ౧.౯౭.

జీనిపనిగుడార్లు. దే. వి. మన్నికమైన జరీ పని గుడారములు. "సీ. కాచ్చైన జిలుగ మేల్పర్పడాల్ పర్పడాల్. పర్పడాల్గం జీనిపనిగుడార్లు." కృష్ణరా. ౩ ౭౫.

జూ.

జూదరి. విశే. జూదగాఁడు. "క. జూదరి బొంకఁ బోయెను." అను ౯౭

జె.

జెలధి = జలధి. (క. జలుజు.) జలధి-జలధి. [illegible] "సీ. [illegible] జెలధి [illegible]." [illegible] ౨.౧౫౦

జెల్లిపోతు. దే. వి. జెల్లిపోతులు. [illegible] ౯ ౯౯.

జో.

జోగురాలు. వి. యోగిని. "గీ. జోగురాలికంటె[illegible] జోడి." హై. భా. ౩.౬౦. ప్రబోధ. ౩.౪౯. కుమా. ౨.౪౪.

త.

తంటు. (టా). వి. (క. తంట్ల; క. తంటె.) మోసము; అక్రమము. "ఉ. తంటల [illegible] దున్." చంద్రా. ౩.౧౦౭. "క. వంటినా లేదో యుత్తరా తంటా గాని తెచ్చికొంటి." చంద్ర. ౨.౯౦.

తండరి = తండ్రి. వి. జనకుఁడు. "ఆ. అనిన వార [illegible] తండరి [illegible]." భోజ. ౬.౩౭౦.

తండ్రి = తండరి. వి. జనకుఁడు; కన్నవాఁడు. ([illegible] నిర్ధారణము.) "క. తండ్రి [illegible] గాని యుల మన్." భాగ. ద్రో. ౧. అ.

తగటి (టీ). వి. (తగటి) జరిగ; జరీ. "గీ. తగటి చెఱఁగుల చెంగావి ధోవతుల్." దశా. ౧ ౭౧ "ఉ. గుజ్జరినిగ్గా తగటి బురాకుల[illegible]." చంద్రా. ౪.౭౦. "సీ. జరిదార నీరాజ బురుసా తగటి యుఁగల ధౌత వస్త్రముల్ చెఱఁగుమందు." అం. భా. ౨ ౧౫౫.

తగటు = తగడు. వి. జలతారు. బాగైన తగటంచుపాగ. చెన్న. ౧.౧౩౬. తగటు చీరలు. అచ్చ. రా. బాల. ౧౯౪.

తగడు. వి. (త. తగడు.) బంగారు మున్నగు దాని రేకు. తగటున, తగడున దనరు రోమాళిక్షము. అం. భా. ౨.౨౭౫. తగటుఁ బండు టాకులు. రతి. ౧౭౯. పసిండి తగడుంజిగడుంబుల రేకు మొత్తముల్. అహ. ౪.౯౫.

తడిక = తడక, తడుకు. వి. (త. తట్టి. క. తడికె.) ఆకులు వెదురు బద్దలు మున్నగు వానితో చాఁపవలె అల్లి దడి కలుపు మున్నగు వానివలె ఉపయోగించుకొను సాధనము. "ఆ. ఆఁడు దాని తొంటి [illegible] పురుషతనుని [illegible] తడిక క్రింద [illegible]." [illegible] వేమన ౨.౩౨౯.

తత్తళి = తత్తడి. గుఱ్ఱము. "ఉ. ..తత్తళి నిచ్చెన్నగ దారి." పాంచా. ౩.౧౫౨. తత్తళి అను దానికి నిర్ధారణము.

తద్దినము. వి. ఆబ్దికము. "గీ. తద్దినముఁ బెట్టువారల తమ్ములఁ బలె [illegible] వారు [illegible]." కల. ౫౯.

తన్నెడు. దే. అ. క్రి. తన్నుదానిచ్చు; స్వాధీనముగు. "క. తన్నెడునే భక్తుఁ డన్య దైవంబులకున్." అను ౧౧.౯.

తప్పనదారి. వి. తప్పుత్రోవ. "ఉ. తప్పనదారు[illegible]." [illegible] ౫.౫౬.

తప్పెల = తపేల. వి. త. వంటపాత్రము; వంటగిన్నె. "సీ.... బిందె తప్పెలాల [illegible]." రాజలింగ శతకము.

తబ్బిబ్బు. వి. క. 1. తడఁబాటు; త్రొట్రుపాటు. "ఉ. [illegible] తబ్బిబ్బుయి [illegible]." రాధామా, ౩౧. పా. 2. [illegible] "ఉ. ...తబ్బిబ్బులు. [illegible]." రంగా. హేమ. ౯.

తమ్ము = తమ్ముఁడు. [illegible] "ఉ. [illegible]." [illegible] "క. [illegible]." ౧౫.౧౬ ౯. వ. ము. ౫౯.

తరవాణి. వి. [illegible] (క. ర.) తరవాణి [illegible] ౯౪. [illegible] తరవాణి [illegible] ౧౨౯.

తరాసు (జా) = త్రాసు. వి. ౘ. తరాజు. "సీ. త్రాసు తరాసు నాఁడనరుసు నారాచి." అం. భా. ౨.300.

తలటు. వి. కళ. గొరడా. "రాగల గొత్తి తలటున వేయుటయు." సభ ౫.౨౯౦. పుట.

తలకొడవు. క. తలకొలగాయు; తలక్రిందైనట్లు. "క. పాలుపెసఁ గఁగఁ గ్రొవ్వుమదములు తలకొడవైనట్లు మదనదర్పోన్నతులై!" కు. సం. ౯.౭౬.

తలకొట్లమారి. వి. అవిధేయుఁడు. "ఉ. గారవిథాత! మూరివిసరా! తిగురా! తలగొట్లమారి నిష్ఫారపు రాఢి రాజులను అంటి మల్కిఢ రాము భూపరుస్ చారు యశోధరుస్ ముగుఁడ అంటితి." చాటు. ము. ౪౬. పా.

తలనిలువు. దే వి. తలపాదిళ్ళ తలయంత యెత్తుంచునో, అంత యెత్తు. "నాయాగి పాలుస్సమ తల్లి నంటినో! ఏల తలనిలువో యనే వచ్చిడి." వంది ౧.33౪.

తలమాసు. వి. తలబుద సంటుకొన్న మాది "క. తలమాసించుకయు నోవి." కు. సం. ౧౦ ౧౬౬. "క. అలఘు రఘువంశమునకుస్ తలమాసించుకయు లేదు." నిరవ్. ౯.౬౬. భో. ౫ ౧౧౯.

తలిర్చు. అ. క్రి. చిగిరించు; పల్లవించు. తలిర్చున- అను రూపము నకు నీ క్రియాప్రయోగము నిర్ధారకము. "క. ...తలిర్చున తల గారెను." భార. అను. ౪. అ.

తస్సి. వి. (క. తస్సై.) దుర్గాంగము. "సీ. పుండ్ల కైఁగలు త్రాఁగ బండ్లు అల్లుకరాఁగ కండ్లఁ దస్సులు చీల రొండ్లుత్రెం." చంద్ర. వి. 3.౧౪౭. "గీ. తస్సయనిన దుర్గాంధ నామమై యలరు." అం. భా. ౨.౧3౧.

తవుడు. వి. బియ్యమునుండి మెత్తని పొట్టు. "క. ...గరిపెస్ నండి తవుడుంచుకొని." అను. ౧3౧.

తహాతహా. వి. (స. తహ్యాత్స) క. తహాతహా; తమకము; వేగిర పాటు; తొందర. తప్పక నా మనములోని తహతహాదిలుస్. కాశీ. ౧ ౧౧౨. తహతహాలు రామచంద్రుని మహితాత్ములేళ్ళ తలంచు మంచిదిఁనైనస్ హై. ౧ ౫౯.

తా.

తాండ్ర = తాఁడి. వి. (క. తాడ్రి.) బధిరము. "సీ. తాంత్ర పాతయ్య ప్రకాశ నైపుణ్యంబు పెలరాడా తాంత్రం పెంపుడింపు." తంగా. ౨౨౬. "సీ. తాంత్ర తండమమే నిదా పానము." హంస. ౪.౧౧.

తాండ్రబెత్తు = (బెత్తువలెనుండు) తాండ్రబెత్తు. తాఁడి చిల్ల. (దీనితో పిల్లలాడుకొందురు.) "వ్య. అయనది గర్భగాయ పాకము తాంత్రబెత్తు పాకము." (విమర్శాదర్శ.)

తాఁడి=తాండ్ర. "క. శలములు బెత్తురు చీరలు కరపత్రావళులు నాఁడి పమితలు." భార. యు. ౧౦.౭౭. తాడి అని ముద్రితము.

తాడిచిల్ల = తాండ్రబెత్తు. "సీ. అయ్యగుఁ గట నెంతరఁ టాకు గల్గిరా యా తప్పు తాఁడి చిల్లైన వాగ్భ." య. యా. ౧.౧౨౦.

తానదీవియ. దే. వి. (సం. స్నానదీపిక.) "సీ. స్నానదీపంబు ప్రాభృతముంబులోఁ దాన దీవియఁగా నెత్తఁబట్టరువారు." కు. సం. ౧.౨.౨౫, ౧.౨.౧౯౪.

తాప. దే. వి. నిచ్చెన. పదపది నూతిలోఁ బడిపోయి తాప నెత నవ పెట్టెడి పిల్లడి యుల్ల. బసవ. 3.౧౧౯౯. పం.

తాపి=తాపీ. వి. క. తాప్పు; క. తాపు. సంకేతము; రహస్యము. "ఉ. రుక్మిణీకాంతుఁ దోల్లి తాపి యనఁగాఁ బనుదుర్గ న్ఫారంబుఁ జూచుచుస్." వాస్. ౯.౧౯.

తామర. వి. పద్మము. "ద. కెలుఁ దామర కెవ్రెలు పట్టుకొని మున్నత దిస్నకెం బ్రకన్పఁడై." కాశీ. 3.౧౨౦.

తామెర=తామర. "మ. తామెర తూపుందొరయంత మాత్ర మునకే మిన్నెక్కెడి చంద్రమా." కృష్ణరా. ౪ ౯౫.

తాయత=తాయెత. "గీ. ధరణి మయ్యూల, పయ్యద, తాయితు లనఁగల యకారంబులకు వక్రములు నిజంబు ముద్దరాజు రామన వాని మాఁటనిఁ బదములయ్యాలని చెప్పె నిత్యాటబెద్య." అప్ప. ౨.౧౯౫. గాని యప్పకవి మాట సరిగాదు. ముద్దరాజు రామన మాట సరియైనది.

తాయెత్తు. (కు. త.) వి. త. తాయత్తు; క. తాయిత్తు. తల్లి రక్ష గార్థము బిడ్డలకుఁ గట్టు ఎత్తు=సరి. "గీ. తల్లి గాచునకై కట్టఁ దగిన సరుల శేలఁబల్కెఁగ తాయతుల్ దేశ్యమునను." అప్ప. ౨.౧౯౬. ముందుల తాయిత్తులు. కాశీ. 3.3౨. "పులిస్ బెత్తుల దొరయఁ దాయెతులుచుట్టి." చంద్ర. ౧.౯౯. "తల నుంచుము చదిడి. తాయతలనంటి." నృసిం. కుశ. ౧.౧౦ .

తాయత=తాయెతు. "సీ. ముక్కంటిరాయని ముంజేతి వజ్రపు యంత్ర పాండరు తాయతయనంగ." ౪.౧౧.

తారము. దే. వి. (సం. తరగ.) రెండు గాముల యెత్తు నానేము. "ద్వి. తారముసంగరే ధర్మాత్ములార." వంది. ౨.౪౫౨. పా.

తి.

తింట. వి. తిను; తిను; భక్షించు. "ఆ. తినుటకు తింట యనుపును." అం. భూ. ౧౫౯. "ద్వి. ...భాదతి యనంగ నెమ్ములు తింటయు." వంది. ౧౯౫. పా. అం. భూ. ౧౫౯.

తిగుళ. త. క. ద్రవిడ దేశము; తమిళ దేశము. "సీ. తిగుళ భూములు తెంకణంగ ధరించిన దొడ్డ చెట్లలపోటుల నెల్ల చెండి నైది." హై. భా. ౧.౪౫.

తిట్టుపాటు. క. తిట్టుపడు. అపవాదము; నింద. "చ. ... కుదిర మార్గముఁ దప్పుట తిట్టుపాటు." ద. శ. బ. ౯౯.

తిప్పకాయ. వృ. పెంకి. అతాయ. "ద్వి. మలయుఁ దుమ్మెదల దిమ్మరి దిప్పగాయ." ద్విపద. 3.౨౪౭. పా.

తిప్పసత్తు. వృ. తిప్పతీగ సారము. "సీ. సరవిఁ బల్కెడి తిప్పసత్తు కానిచ్చిన మాత్ర కృత్యంబుల మూలమదిలు." గంధంబున బాలకాయ సూతంబును చీక. (చి. ని.) "సీ. పిప్పళ్లు సొంటు తిప్పసత్తు." చింతామణి. (చి. ని.)

తిరిపరి. దే. విశ. బిచ్చమెత్తుకొనువాఁడు. "క. ధనవంతులైన పురుషుల నెల్లందిరిపరులఁజేసి." దశకు. ౬.౧౦౪.

తిర్నీలు = తిరునీలు. విభూతి. "ద్వి. అంచుఁ దిర్నీరు మంత్రించి." బస. ౬.౧౪౨. పం.

తీ.

తీగ. వి. ఈ శబ్దము నలిందుకము గాభుస నర్థానుపూర్వము లేదు. "రాగిల్లు కలు మీదిలఁ బులకంబు." కు. సం. ౪.౯౯. "తీగ మున పోరియాడు వేదిగ యునగ." ౯.౧౭౯. "రాగవల్లరి యని యిడి తీగ బోఁడి." దశకు, నైత్రమోగములు. తీగ శబ్దము నిచ్చెందు వనుటకు నిర్ధారకములు. తీగలు, తీవయను దూపాంతర ములనుండుటయు నై నిద్దెందుకక్కము నిర్ద్యయించ వచ్చును.

తిగ = తీగ. చేదు తీగల కదుర్చు [illegible] ఫా. యుద్ధ. ౨.౨౯౭, తీఁగఁబుదిందాకలరాక యొంటరి కరుంగ తించుమన్ అద్దున్ యయా. ౫.౭౮.

తు.

తుంతుర్వని. (స. తంతుస్వన.) వల్లని నీటి [illegible] తుంతు రుల ఎలమిలేఁదరఁ గలవెలయు తంతుస్వని కనుల [illegible] గాత్ములు గాఁగ. ఋ. సం. ౯.౭౨. రూ. తుంతుర్వము. "ఉ. తూర్పున తీగతిందిబుఁ దోచి కదుంచిక వార్ధిభలా దర్పిత. గంధ దిగ్గజ నితాంత విఘూర్ణిత దిగ్దవార్ధికుం తుర్వముఁడోలి పాంథజన దుర్వహాధిక [illegible] దర్ప జగత్త్ర యా విజయ ధామనిత ధ్వజపట్టిగ [illegible]." ప్ర. కు. భూ ౬.౩౧.

తుకుర్ల. వి. త. [illegible] [illegible]. [illegible], త్రుర్వు. "గీ. పాలఁతిని దయుగళంబుతోఁ దొరుటకు గాని [illegible] సొవర్ణ కలశములు నొక్కలై చిక్కపడి చాలఁ దుక్కపట్టి ముత్తెపుల్లను [illegible]." శీతా ౨.౧౨౩.

తుత్తుంఋగొను. అ. క్రి. క. తుర, చిటుకు, మ. తుకుర్ల. (చిటుకుదలి కటుకిదవగు) "త. అటేటులై రుద్రునెంత చెద వాడెదు కలయ నిర్మల ధూమముఁ గర్చిగొన్నఁ దుత్తుఋగొని చ్ఛిరతో." కు. నం. ౨ ౧౩౧

తులసి (సీ). తులసి చెట్టు. ఈ శబ్దము అమరమున లేదు. అయిన సంస్కృతమంగా పరిగణితము. "ఉ. శ్రీరమణి స్వయంగరము చెన్ను వహించి సలంకరింపఁగా తోరణము త్రిదేవులకు దొరి [illegible] గూర్పి [illegible] జతియురంటుకుండఁ [illegible] తూలయుఁ గొమ్ముఁ [illegible]." దశ. ౧.౧.

తులసికోట. మి. వి. స్వరాపున క్రిందు [illegible] తులసిచెట్టు కోట. "[illegible] తులసి కొలయు గోపను లాల మండలున్." మంచు. ౧.౪.

తె.

తెంచు. దే. స. క్రి. తెంపఁజేయు. రూ. తెర్చు. [illegible] రణ చెర్చిని గుర్తింపుము. ఛార. అది. ౭.౨౭౫.

తెంవ. వి. క. తెవ్వై. తెం+వాయి [illegible] చారదేవిది. అవి. చి. వి. అఁదుడ్డి భార్య. "తెంపరింపు మల్లముకకు విం పొరిదు విరులు." భార. విరా. ౨.౩౩౫, భార. ౪ ౨౯౫. "సీ. తెంత నా బయలుకు క్రిఁ దర్పు." అం. భా. ౩.౫౪.

తెల్లపట్టుగు దారములు. "సీ. బంగారు బంగారు [illegible] తెనంగు [illegible] తెలిపట్టు [illegible]." తెలిపట్టు = తెల్లపట్టు కృష్ణరా. ౩.౭౫.

తే.

తేఁడు. దే. స. క్రి. (క. తేందు.) [illegible]. "ఉ. [illegible] [illegible] తిండి తినివాఁడు [illegible] తేఁదఁగ తోయుడిన్." క్రి.దా. ౫౩. పా. "క. [illegible] [illegible]." భోజ.

తేనియ = తేనె. మకరందము. "ఉ. [illegible] [illegible]

[illegible] కన్నులు [illegible] పల్కుదాన సరజాయుతిగ [illegible] [illegible] మంచు." తెలుగు చాటుపు. ౩౧.

[illegible]కాఁడు. దే. వి. అన్యుఁడు. "బలుత్ర సేయఁగవచ్చు వింఁ దేరగాఁడు." పండి. ౧౪.౩౨.

తై.

తైరు. వి. త. తైర్. దధి, పెరుగు. "ఉ. వర్షన [illegible] [illegible] ..[illegible] [illegible] తైరులు మీరల్ వట్టిన గట్టి తైరులివి." పాంచాలి. ౪.౪౨, ౪.౫౯. "గీ. పాలు ఫలములునెద నీళ్లు [illegible] మూరు పిండ్లూరు గాయలు తైరు చాంటి పాంకులకుంబు." మటీగా. ౨.౧౬.

తొ.

తొంగిల్లు. దే. వి. బ. [illegible] [illegible]. [illegible] యాకుదద్దయము. (తొడలు) "[illegible] తొంగిల్ల సైనిచి [illegible] తొంగిల్లఁ గాన్పరుఁ దోసెత్తి మడుచు." ఐస. ౪.౬౭.

తొండరడిప్పొడి. వి క తొండరడిప్పొడి. [illegible] [illegible] [illegible] పాదము. "గీ. [illegible] తొండ రంఘ్రిరేణ్వాయు [illegible] [illegible] తొండరడిప్పొడి యం[illegible]." [illegible]. ౧౭౫.

తొన. వి. వి. కుత్తై, కళ్ళము. "గీ. తోడతోనల్లుర పట్టుగాలు [illegible]." కై. ధా. ౧ ౧౧౫.

తొప్పఁదోగు. క. తొప్పని అధికముగా [illegible]. [illegible]. ౧౧ ౨౦౯.

తొల్లాఁడు. దే వి. తొలిదినము; [illegible]. "దిన్న. అకు [illegible] తొల్లాఁడు." ఐస ౪.౨౦౭. పం.

తొయ్యలి. వి. క తైయల్, తోయలి; స్త్రీ. "ఉ తొయ్యలిఁ [illegible] తోయజలోచన [illegible] తొయ్యలి అక [illegible]." దశకు. ౩.౨౭. "చ తొయ్యలి [illegible] [illegible] గోయ[illegible] [illegible]." అహల్యా. ౨.౯౦ రా.

తొప్పలు. వి. (క. తొప్పై. దుర్ధిరి.) సంకోచము [illegible]. "ఉ. [illegible] [illegible] తోలితొప్పులఁ [illegible] [illegible] నాటింపుమన్." విప్ర. ౫.౯౯.

తో.

తోఁడు. దే. వి. చెమట. "ఘట దుర్గంధము పేరుగా [illegible] [illegible] దుర్గంధి పేరుకే." క. శ. ౪౪.

తోచు. అ. క్రి. ఈ శబ్దము నిర్ణయించుటకు [illegible] క్రియా [illegible] [illegible]. "క. నా చెలికాఁడు [illegible] [illegible] [illegible] దొరచిన [illegible] [illegible]." నారా. పం. [illegible]. ౧౩.

తోటకూర. వి. [illegible] [illegible] "తోట కూరయు [illegible] [illegible] [illegible]." ఎఱ్ఱతోటకూర — [illegible] — [illegible] తోటకూర — [illegible] తోటకూర, [illegible] తోటకూర — అని [illegible]

యాలు విధములు. "షా. గాయ్యకోఁలుబంరక గాదశలి లేదు." వించు. ౧.౧౩.

త్రా.

త్రాఁచు. దే. వి. పాములలో నొక భేదము. త్రాఁచులు. దాక్ష ౮.౬౮

త్రాడ్వడు = **త్రాడువడు.** "ఉ. గర్భధారంబునఁ గోమ లాంగము లు త్రాడ్వడ." కాశీ. ౪.౨౧౦. ఈ. ర. లో నీ ప్రయోగము 'గాట్పడు' అను శబ్దము గ్రంథమున్నది.

త్రాకువడు. దక్ష. అ. క్రి. రక్షితుడు, విస్మితుఁడగు; కృశించు. "సీ. పాదోధిశల్లభుపాళి వల్లిమతల్లి దర్పంబుచేఁ బ్రాది త్రాకువడియు" భీమ ౪ ౧౦౭.

త్రే.

త్రేణి (క. శేండు.) వెడలు "అతివఘ్రాణ్ణంబు ధీతిఁ దదళ్గాఁ త్రేణి మునఁదెండ. విడుముడి కిం త్రదోవ" అను, ౫ ౧౬౭. "క. తిత్తియుఁలటి గాని త్రేణి ముఖోత్తరముత్తర ములంచు నొక ప్రాడుఁదెన్." అను. ౬.౬౬.

త్రొ.

త్రొండి. విగ. లోతైనది. "సీ. . బొక్క రొమ్ములు కలుఁ త్రొండి కడుపులు." వి. పు. ౬.౩౭.

ద.

దండగోల. వి ఱుఁత, అలంబము. "ఉ. వీకటుదండగోలను మద్భిఁ బాలు" జై. భా. ౧.౧౦౦.

దండాడింపు = **దండాట.** పెండ్లిలో పెండ్లివాఁడు వధూవరు లను వధూవరుల నెత్తుగాని బుట్ట, ధర్మించి జల్లుకొనుచు పాడెడి యాట "శా. దండాడించు తఱిన్ వరుండు వధువున్ గండునో యంచు ధరుండదన్ పెండ్లిఁగ బట్టి" పాణిగృహీత పెండ్లము. (వేంకటరామకృష్ణకవులు.)

దత్తి. వి. చెప్పినట్లు వడిమోగుదారు; సేవగాండు పెంచియుంచిన వాడు. "ద్వి. కుదత్తి కుపాఁత సుధర్త కవిచి." వస. ౪ ౧౦.౨.౨, పం.

దత్తు. వి. (సం. దత్తం.) దత్తస్వీకారము; పెంపుగొడుకు. "గీ. రాచిరాజ్యముకదని నేను వల్కినట్లు వట్టిదత్తుఁడు గాదంచు నంది కుండుచేసెఁ దీరుకు ధయభ్రష్టుచేసె నన్ను." కవిలెవికము (సురుజాడ శ్రీరామమూర్తి.) ౪౪౧. పా.

దప్పళము. వి. రెండుమూఁడు గాయగూరలు చేర్చి పలుచగా చేసిన వ్యంజన విశేషము; పులుసు. "ఉ. దప్పళమెత్తి వడ్డనకుఁ దప్పక వడ్డనమేల్మి భానుటో సుప్పుకరాయ్య గాలితలఁగొట్టె." పారిష. ౫.౧౭౮.

దబ్బపొన్ను. వి. దబ్బ—దబ్బకయ్య. "సీ. చెంగల్వ విరి కయ్య సంగమెత్తుట మొక్క విన్నోఁరాణిగాదబ్బ పొన్ను." పాంచా. ౩.౨౩.

దర్శనంబిచ్చు. ఈ. క. క్రి. కానుకగానిచ్చు; "సీ. దర్శనం బిచ్చినట్టాని గొదుటి." కాశీ. ౪౯౯. "సీ. దర్శనంబిచ్చు మనంగ పిరమ్మలఁగట్టుచుమొక్కలంకవూల." ఉ. హ. ౧.౧౬.

దవనపున్నము. వి చైత్రశుద్ధ పూర్ణిమ. వరలాడీయుండట దవన పున్నమను గిల్పుమిచ్చ, నరిపెనరోయిది వంది. ౨ భా. ౩౬.౦,

పులు. "దవనపున్నమ గాజుగొల్లుపోఁడైన తెలుఁగురాయఁడు దేవతాధిశ్వరుండు." శ్రీడా. ౨౦౪.

దా.

దాస్తికము. వి. (క. ధాష్టిక.) అధికారముండలి దిట్టతనము. "ఉ. వారు దివాణమూల బలవంతులరింతటి కన్నఁగా ఐమందారులు మీరలల్లుకుల దాస్తికమెల్ల నవారి సొమ్ము." రంగా. ౨ ౨౩౧.

ది.

దిడ్డి. దే. వి ఊల్లికవాకిలిపైన వలచు వరదా. "సీ. దిడ్డికైదిన యుఁక నూత్న దివ్యరత్న ఖచితమగు వల్లకిమీఁద కన్నసుమది." రాజశే. ౩.౨౧౬.

దిడ్డి (క. దిట్టి — క. దిడ్డి) చిన్నద్వారము. "నగరుఁజొచ్చిరి దిడ్డి త్రోవదన్." యయా. ౫ ౧౫౧. 'ఏనుగు నెక్కియు దిడ్డి మోగు = తన గొప్పతనమునకు తగని పనిచేయు." "ఉ. . పొంతయుఁ జెప్పనేమిటికి యేనుగు నెక్కియు దిడ్డి దూరఁగన్." వి.క్ర. ౪ ౧౪౯, రుక్మ. ౫.౧౦౫.

దిడ్డిగంతి. వి. దిడ్డి + గంత దిడ్డికన్నము "సీ. దివ్యపదకావ్యంబు మరిలంజ దిడ్డిగంత యయ్యఁ కేరవిరంబదా స్లేకరాశి." వేమ. ౫౫.

దిడ్డివైచు. ఈ. క. క్రి. పాలకులు మొదలైనవారి వాకిలి వరదా యమర్చుట. దిడ్డివైదిగాని. వరమ. ౨.౩౮. దిడ్డువైపించు హెగ్గడును. కళా. ౮.౨౯.

దిద్దిమ్. ధింధిం అను ధ్వన్యనుకరణము. "అద్దిర శ్రీధాలిలు దిద్దిమ్మని వశ్యవాయితిమ్మని యుంటన్." చాటువు.

దిబ్బె. (సం. దీప.) దీపము. "ద్వి. వరిపెనంబున దిబ్బె వట్టిం పుఁడిమము." వకా. ౩. అ.

దిబ్బెమెత్తు. అ. క్రి. దీపమెత్తి ప్రమాణముచేయు. "సీ. దిబ్బె మెత్తఁగ వచ్చు నబ్బురంబగు కల్పితమరణీన రీతి మెలఁగెదనుచు." పాండు. ౧.౬౩.

దినచరులు. వి. బ. (సం. దినచర్యా.) ప్రతిదిన కార్యక్రమము. "క. రాయలపేరిటి దినచరులా క్షత్రియులకుఁ దెలపదం గన్." కృష్ణ ౩ ౧౦౪.

దీ.

దీవనము = **దీమసము.** ఆలోచన; అభిప్రాయము. "క. ... గాదింత్రు గొలఁద కార్యము దీవనమున." దశకు. ౬.౧౨౭.

దు.

దునియు = **దున్ను.** క. క్రి. కృషిచేయు. "సీ. ...అన్నరవతి దున్నంగ, నింద్రుండు పసదెంచి యేల యిటుల దునియుట వనిన." భార. శల్య. ౨ ౨౧౫.

దున్ను. దే. క. క్రి. కృషిచేయు; దుక్కిచేయు. "చ. అలయక మా దిదున్నియును వంగముఁజొచ్చియు." అను. ౧౦౦.

దువ్వె. వి. (తుమర; తుత్రు; తువక్; దువక్.) దుమ్ము; ధూళి. "శా. ...దువక్ ప్రుంగిన గర్వభాక్తి మిరుమన్." ముళ్లపూ. కౌశి. అం. భా. ౨.౨౨౦.

దే.

దేవళము. (ప్రా. దేఉళమ్) దేవకులమ్; సం. దేవకులమ్; దేవా లయము. ఈ.శ. లోనిది దేవాలయ శబ్దభవమని ప్రాయఁబడి

యున్నది గాని, ప్రాకృతమున నిది యుండుటచేతను నందు దేవ ళం శబ్దతత్సమముగా గ్రహింపఁబడుటచేతను నిది ప్రాకృత సమము గాని తద్భవము గాదు. "ఉ. బలియుఁడగాకతాన కలహా మహాస్థలరాజ్యభారమి కృపుఁడయి దేవళంబులును సద్విదముల్ నిరతాన్నసత్రముల్." జాన్వా. వి. ౧.౬౩. "క. ...గొలేయు మిల్లవియును గాలాంబవమునడి గిరినగల దేవళమం రాలింప." ఉ. రా. ౭ ౨౧.

దేహరము. వి. (సం. దేవగృహము) "ఉ. ధీరధిమంబిపెట్టి తః దేహరమింటి విభూతిమంగళ ప్పానమొనర్చి ధౌతపరిధానము గట్టి." హర. ౨. "ఉ. విలసిత్రిశూలియను భైరవమహేశ్వరు దేహరంబు." కాశీ. ౬౪. ౫౦. (భైరవమహేశ్వరు గేహరంబు మత్రి.) "సీ. ...క్యాత్వదంతుఁడు నత్రుంగమఁడు ఋఖ." "గీ. దేహరమువాఁడు దొంగనిందితుఁడు రోగి పోషుని క్రయి, కొండీఁడు, గ్రామయాజకుండు వరత్యాగరవ్ పెనిమిటి కూలి చదువు చెప్పువాఁడును శ్రాద్ధవర్జితులు మువ్వు." వరాహ ౫.౫౫.

దో.

దోమ. వి. క. దోమె; సం. ద్విముఖః. (ద్వాముహ; దుముహ, దోమ.) "సీ. ...నేకుకటంబ...నేఖంబరటంబ నేను దోమ." భీమ. ౪.౩౩. "క. పాములును చెలులమీసిన దోములు పదివేలు చేరి తోలంగలవా." కవిగ చాటువు.

దోహరి. దే. వి. కూలివాఁడు; గొడారివాఁడు. "సీ. దీనింప మున్నాడు తెలిసిదోహరింటుఁ జెనక్తమాలికఁ జెరిదిద్వాఁడు." ఒ.౯౪౦. కాశీ. "క. అనిన గహనవానద్వయర్థోహరికి మత ద్రోహి యుల్లనియు." అను. ౬ ౩౧ వ. ప్రాఁత ప్రతిపాఠము. ముద్రిత గ్రంథములో 'దాసరి' అని కలదు. కాని యర్థప నను ప్రాస చూచిన, (దోహరి యనుత ద్రోహికి) దోహరి యనియే యుండవలెను. "ద్వి. దోహరి కక్కయ్య మాహాత్మ్యమెంచఁగి యూహింప భక్తులనొందనందగును." బస. ౭.౩౫౦ పం. "ద్వి. కలపెనంత్యజాఁడనఁగా నెట్లువచ్చు నిక్కముట్లనుగాక, కక్కయ్య గడును అటుగాన దోహరుల నెట్టువచ్చు కటుకరంబుగ భక్తిమేల తెండియును.' పండి. ౧.౧౩౩. పు.

న.

నక్కకొమ్ము. దే. వి. చిలుకమ్రులిగొట్లు. "ఎలుకతోఁకను నక్క కొమ్ము." మకుట. ౪ ౧౪.

నక్కమోరు. దే. వి. కుదురని కంతి. "సీ. చక్కఁజేయఁగలంబె నక్కమోరు." రామలిం. ౭౩.

నడిమివాఁడు. దే. వి. మధ్యవాఁడు; మ్నవదమ్ముల మధ్యవాఁడు "గీ. నారసింహాయపేరిట నడిమివాని పెనుగుచేవిరిరోలేదా తనుకుపెండ్లి విందుమగడ." పాంచా. ౧.౭౧.

నల్లనాగు. దే. వి. పాములలో భేదము. "సీ. త్రుల్లదంబున మట్టి నల్లనాగులు." హన్స. ౯.౯౯.

నల్లమంది = నల్లప్రజ. దే. వి. అటవి సంఘము; గడిబిడి నివసించువారు; నల్లకులములోయ లోయాల జాతివారు. వీరు నిక్కలి నలుపుగా నుందురు. అందుచే వీరికి పేరు వచ్చినది. అల్లకల్లలోలెంచి నల్లమంది. వైష. ౯.౯౦.

నవల = నవలా. "క. అన్నకల ముద్దుమోముల తిన్నదినెన్న దుము నగపుఁజెలిడుగన్నల్." విక్ర. ౫. వి. నవలాల.

"అతిగాఁబంతము మీవగింది నవలాలకెద్దక హింటోళ్లైభరిఁ చాకన్." శకు. ౧.౧౩౦.

నవలా. వి. సం. నవలా; ప్రాగవలయా నయమ్ముచారవున్న స్త్రీ. స్త్రీ. "క నవలా...నుఖాహోఁడి మందరత్నము శ్రీహా. ౧౬౯. ము. నరనాభిన్నమలానాగనా ముఖమ్నారీతిరోరత్నముల్." మను. ౨.౨౫.

నా.

నాగపెంజర. దే. వి. పాములలో భేదము. "నాగపెంజరలు." హన్స ౯.౯౯.

నాతి = నాతుక. (త. నాటి, క, నారి.) స్త్రీ; ఆఁడుది. "క. ఇమ్ముగఁదద్ధామ ప్రాంగణమున గగ్గములు దాల్చినాతులు." భార. అర. ౩ ౨౧౬. "నాతులకారింపఁ యు." భార. ఉద్యో. ౨.౯౬.

నాతుక = నాతి. ఉ. నాతుకతో వఁజాగఁగ వనంబునకుఁజని. భోజరా. ౫.౨౯౭, ౨.౯౩. ఆం. భా. ౨ ౧౦౪.

నాదుకొల్పు. స. క్రి. ధ్వనింపఁజేయు; ప్రేలించు. "ఉ. ఫిరంగుదారులు...ఒక్కమ్మడి నాదుకొల్పిరి." రంగా. ౩.౫౩.

నాయి. వి. (త. నాయ్, క. నాయి.) కుక్క. "గీ. దొంతులుకేర్చి నాయి దోర్పుగానేర్పుఁగాక యేమి నేర్పునేర్పు." వి. సం. ౧.౨౯.

నార. వి. (త. నార్; క. నారు; తు. నారు.) జనుము మొదలగు వాని పడిప. "క. అరయఁబుట్లన్నలమున నారలు తలకెక్కినట్లు నానావిధ సంసారులు కివర్తిమియుడ్ నారకయున్నవాడుఁ ద్రిలోక వందుమ్యల గారే." శివ. సా ౧౯౩.

ని.

నికము = నిక్కము. "త. నికమిది భక్తియుక్తి యనసేరు." అను. ౯౩.

నిచ్చెన. దే. వి. (సం. నిశ్రేణి.) త. ఎన. "సీ. నిచ్చెనఁజేసి దోర్నిలితావిలికా ఉవిలసనమునమ్రుధ్విభూజలకు." వి. కమం. ౧.౯౦.

నిమ్మపండు. దే. వి. నింబఫలము. "అమరులభర్తఁ జూడనరుదెంచు నా భక్తవరుఁడు దద్చిన నిమ్మపండనంగ." కృష్ణరా. ౪.౧౦౫. పెద్దవారిని, గొప్పవారిని చూచుటకు పెళ్లునపుడు నిమ్మపండుతో వెడలుట యాచారము.

నీ.

నీరుకట్టు. వి. నీటిపాము. "సీ. గీ. నీరుకట్టుకు భయపడు వారు గలరె" రామలిం. ౫౨. అను. ౪.౧౨౫. ఆం. భా. ౧.౧౪౭.

నీరుంగావి = నీరుకావి. ప్రాఁతనీరుంగావి పంచెలు. సూరకవి చాటువు.

నీలికానము. దే. వి (సం. నీలాశ్మ.) నల్లనేసపుఁజాలు. "సీ. మొనలిగా ముఁదెచ్చిన నీలికానపు సురిజాతి దంచిన సుద్ద రాతను." రంగా. ౨.౨౯.

ను.

నుసులు. దే. అ. క్రి. త. నొసలు; క. నసుల్; కదలు; చలించు. "త. అనవృతభక్తగోష్ఠి బహుపట్టియుడన్ పెడమాటలాడుచున్ నుసులుదుఁ గంటగింపుచు, బనోపమునేయుచు." అను. ౯౫.

నూ.

నూఁటిఁడు. వి. నుల్పవలోఁ జేరిన యుండి "సీ. ఉంద్రాక్షనూఁటిది పుంత్రేక్షుబందెను." రాధ ౬.౫౫.

నూవుంబువ్వ = నూఁబూవు. "గా. నూవుంబువ్వ నునంబు వాలినగిన్ జోఁచెన్." తం రా. ౧ ౭౬.

నె.

నెక్కిపలక. ఒవ్. వి. క. నెత్తపలిగ; నెత్తదపలిగ; జూదము ఆడు పల్ల. "క. స్వరకలహంబునఁబలిదిన గిరిజశివులఁడైన పక్షికి ముహుస్ మురుఁడుదగిలించి గెలువఁగఁ గరమురిన నెత్తపుట గలిఁపాళ్వన్." కు. సం. ౩ ౭౨. (గరముకురినపాశ గలిఁగర మింపాళ్వన్.) అని ముద్రితపాఠము. "సీ. భావజన్మని నెత్తపు లలఁ బురుడించు పాలుపారు నెన్నులు బాలదుంఠయ్యె." పద్మ. ౩.౧౯౯.

నెత్తురుకుదుము. వి. నెత్తురుముద్ద. "క. తానెత్తిగొంటి రక్కల నెనిమిఁదలకూడుపోనిసేనానిఁజేరి నెత్తురు కుడుముల్." కు. సం ౧౦.౧౬౬.

నెత్తురునీరు. (సం. అరుణవారి.) "గీ. నేడు మార్తురనెత్తురు నీటఁ దల పిండములు గల్గుగాక సంక్రీత విధుల." భార. ఉద్యో ౨.౪౦; వారి. ఉ. ౧౦.౧౨౬.

నెత్తురుపొత్తు. దే. వి. రక్త సంబంధము. "సీ పోతక నెత్తురు పొత్తెంత గలిగిన, వారెంత ప్రాణోపకారులైన." కు. సం ౧౧.౧౩౫. "సీ. విహారావరోహంబు మార్తి నెత్తురుపొత్తు చుట్టంబుల గొల్లసూరకులు ఉదయనోదయము. ర. అ. యయా." ౩.౧౧౫.

నెపమార్చు. దే. అ. క్రి. దంపు "గీ. మనల నెపమార్చుగా నెలమునఁగ నిచ్చు." గాశి. ౭.౨౫౨.

నెరపరి. దే. వి. ఉపాయశాలి. "వ. నెరపరిగాఁడు రాజునుచ విద్యుర వాక్యము లుగ్గడించుచున్." రంగా. ౨.౧౦౯.

నెలఁకులు. దే. వి. అయుత్రుపట్లు మర్మస్థానములు. "ఉ. నూతు నెలంకులంటి నృపనూను శరీరము గాచె." దశకు. ౨.౩౮.

నెలఁత = నెలతుక. వి. స్త్రీ. అఁదుది. నెలఁతల కరిమకి నిర్వాన నెలఁతలు గొంటు. కు. సం. ౪.౧౧౧; ౯.౧౩. "ఈ నెలంతపైఁడిలో నెలంత." విజ. వి. ౨.

నెవము = నెపము. "ఉ. భూవల్లభ తక్షకాఖ్యము నెవంబున." భార. ఆది. "ద్వి. నెవమునఁ గనుమూసి నిద్రఁ బొందుడును యుంచుటఁ గలవోలిమున్ వల్లభుఁడు." బస. ౧.౧౪. పా. "గీ. చిత్రరుఁ గప్పావి చీటిగాటు నెవముగాఁగ." (ప్రాఁత ప్రతి పాఠము.) నైష. ౯.౪౭. (చిత్రరుఁ గప్పావి చీటిగాటు నెత్తము గాఁగ.) ముద్రిత పాఠము. ౬౭౪. పా.

నే.

నేబు. వి. వంత్రముందు గాయుల వాసెము. "బదులిమ్మఁ దొక్కందు పాత నేబు." రామలిం. ౬౭. "పాతిక నేబులు చేరి కిచ్చెన్." చంద్ర. వి. ౨.౩౪.

నేని. దే. అవ్య. ఏని రూపాంతరము. "నేం కన్నెబంగరు నేని ముంతము." కు. సం. ౭. "కచుండు నేనియున్ రాఁడు." భార. ఆది. ౩.౧౧౧. "చిత్రుఁ బాది కట్టి కథ నేని వినంబడ." భార.

విరా. ౨.౯౫. "తుకం కర్ణుటలేదు నేఁయున్." భార. విరా. ౪.౧౯౨.

నేల. వి. నిలు భూమి. ప్రదేశము. "సీ. నేలయునింగియుఁ దాళముల్ వాయింప, నెందమూళ్ళఁబట్టు బందకలయు." కు. సం. ౯.౧౩౫.

నేలమూపెన. దే. వి. మూడిపాల వరుసలో నొక రకము. "సీ. మూపెనయును, నేలమూపెన యటకి మూడిడి." హంస. ౪.౧౪.

నేస్తకాఁడు. విశే. స్నేహితుఁడు. "గీ. నటిల యదిమిన్ నేస్తగాండ్రు నీకు" బసు. ౫.౨౦౬; కుక. ౨ ౧౯౯. ప్రబంధ. ౭౯. అం. భా. ౨ ౧౯౬.

నో.

నోరికడి. దే. వి. నోటిముద్ద నోరిఁక్కు; ఉ. హా. ౨.౬.

ప.

పంచె. దే. వి పురుషులు ధరించు వస్త్రము. "ద్వి. పొత్తి పంచెలు, కర తిత్తులు నడప తిత్తులు." పండి. ౨.౩౫౧. పా. "అ. మొలకునెడు నూళ్లు ముతుకు పంచలదాళ్ళ కలుగఁ జాలు జన్ని గట్టులకును." మించు ౧.౩౩.

పందికొక్కు. దే. వి. మూషిక. "ద్వి. నక్కల నుడుతల నమిశులఁ బంది కొక్కులఁ గోళ్లను కుక్కలూనలను." పండి. ౨ ౩౪౨. పా.

పంటించు. దే. అ. క్రి. జోగుచేయు. "పంటించిరిపో ప్రత భావలయుదల." పండి. పురా. ౪.౨౧. (కంటుఁడు.) పంటించు పంచెదురేగు దెంచుపడి నీపై నేఁడు సన్నద్ధుఁడై. భాగ. ౧౦. స్కం.

పంగనామము. పంగనామము లుపెట్టు; నమ్మించి మోసగించు అను నర్థమున నొక జాతీయముగా వాడుకైనది. "చ. గురుత్రుకు పంగనామములు గుర్తుగఁ బెట్టెడు శిష్యతంద్రు లీధరణిని వేనవేలు." (చిత్ర హారిశ్చంద్రీయము.)

పంచపాళ. దే వి. వాకిటి పంచపాళను నాగార్థ భారంబు చేర్చి. చొక్క. పుట. ౨౦౯.

పందల. క. పందలె పను + తల = పచ్చితల; కపాలమునుండి రక్తము గారుచున్న తల; అప్పుడే నఱికిన తల. "చ. దోర్బలమునఁ బాకి యక్ష తలపందల యుత్తిరి తక్షణాధిపుల్." కు. సం. ౨.౭౯. "చ. బలిఁ జెఁబట్టి రాహు తల పందల యుత్తి." కు. సం. ౧౧౯౬.

పందిరి. త. పందల్; పందిరి. "క. పరినేసిన ముత్తియముల పందిరి వోలెన్." కు. సం. ౪.౯౭. "సీ. బలిది త్రిభువనములు పందిరిగా దేవదేవ తనయు వాసుదేవ నడిచె." కు. సం. ౧౧.౧౭. ఈ రెండును. క. త. లో నిచ్చి వానికన్న ప్రాచీన ప్రయోగములు.

పకపక. దే. వి. నవ్వుటయందు గలుగు ధ్వన్యనుకరణన్. "చ. పకపక నవ్వుచున్ గెలిని భారముఁ జూఁగఁ బల్కునట్టి యుడ్ కలని గోష్టిలన్ పొగడి విందురె." అము. ౯౩.

పక్కెర = పక్కెర. గుఱ్ఱములోనగు వానిపై వేయఁబడిన అంగి. "సీ. పడిదె యా యుగము అన్ని యా యుగముగా గజవాజ తతికిఁ బక్కెరలు నెరయఁజెట్టి." కు. సం. ౧౨.౩.

పక్కుగొను. దే. స. క్రి. శరీరములో రక్తము గడ్డకట్టుకొనునట్లు చేయు; గాఢముగా నాటు. "క. అంతరంగమందు నిలుకర్ణాధి

దేవత్రస్నంబై వంతియ ఉంతోపించి, యజ్ఞంబు గారూది కారంబునని పరమేశ్వరున కెఱింగించి పక్కగొనక యుదుననితలంచి." భా. కం. ౯-౭౯.

పగలువత్తి. దే. వి. ఒక దినము రాణాంతము; మఠాటు. 'ను. పగలొత్తుల్ దివిటీలు తిర్వటుబున్." పాండ. 3 3౧.

పగిదిపోలె. ఇవార్థకముపై యుపార్థకము "అ. దీపమున నర్పులిచ్చు డీ పగిదిపోలె." భా. కం. ౧.౪౯. "గీ. మిగిలి నిగళంబు వెట్టిన పగిదిపోలె." ౯.౬౮.

పగులు. దే. అ. క్రి. భిన్నమగు; చీలు. ఈ శబ్దమునకు భూతకాలక్రియారూపము పగిల్చి, పగుల్చి, అని రెండు విధములుగ కన్పట్టుచున్నది. "సీ. మంథశిలంబు పగుల్చి." పారి. భా. ౪ ౧౫౪. "ఉ. అంకిలి గొనకెమ్మలమ్ముల పగిల్చి." భాగ. ౧౦. ఉ. ౮౪౯.

పచరించు. దే. స. క్రి. 1. చాచు. "ఉ. కుమారుండగుంగొని కరతలాబ్జములంబుతేసి చేతులు పచరించుచున్న ఆనవీనజనులం గని." భా. కం. ౧౦౭౬. 2. వర్తించు. "ద్వి. అంటిన పరపరరాజులచేత పచరించు బహుళు." పండి. ౨ ౩౨౪ పా.

పటకారు. దే. వి. కాల్చు వస్తువులను పదిలముపట్టు సాధనము. "సీ. అలికాక్ష విదురనాళపు గ్రోవికంధించి చిన్నారి పటకారి చేతఁబూని." చాటు. ను. ౯౨.

పట్టుసాలి. దే. వి పట్టునూలుతో వస్త్రములు తయారు చేయువాఁడు. "ద్వి. బలరాముకడకు గోపాల సంగతిక వలయు వస్త్రము లిచ్చి వారుకు దాము జన్నుచున్నతో పట్టుశాలి యొక్కరుఁడు తన నేర్పు మెఱసి వస్త్రము నేసి పెట్ట." సిం. ద్వి. భా. ౫. పా.

పట్టెమంచము. సై. వి. నవారు పట్టెడ అల్లిన మంచము. 'పట్టెమంచంబున...' పండి ౧ ౩ ౨౪ పుట. "ద్వి. చుట్టాలు పసులు ముఖము దిళుంబుపట్టె మంచముసేల, పటిండియుంచెంచు నదుల కావిర్భవంబ్బ శమిగ సంపార నదుధి శివమోక సౌఖ్యంబుకెన." పండి. ౨.౩౨౪. పా.

పడదల. దే. వి. నడుముకు ధరించు పట్టి. "సీ. పడదలలోన దారాకత్తి పడుటపా పోయులు గోరంటఁ దొలుచు గోళ్లు." కుమా. ౨ ౪౨౭. "సీ. పరిగకట్టి చెఱంగు లౌరవనుభట్టి కెంపుల చెక్కడపు పడదల బిగించి." సూర్యనతయా పరిణయము. ౪.23. "సీ. కటిజెన్నె ఆగినట్టు పడిఁట్టు పడదల పట్టెంబు నేలయు రాజు." దశా. ౧౦.౧౪౩. (పడదల. A belt అను.)

పడమరఁదిరుగు. దే. స. క్రి. మరలు; మరలిపోవు; మీటించు. "క. ప్రాయపుఁ బ్రొద్దంత గొంత పడమరఁ దిరిగెన్." పాండు. ౨ ౨౭.

పడవ. వి. త. పడవ యుద్ధము. "గీ. పడవకై వచ్చె." "క. పడవకయువచ్చి యుడుమల బడకకమా." సత్యభా. ౩.౪౦; ౩ ౧౧౪; ౪.౧౩౪.

పడిచేయు. దే. అ. క్రి. శిక్షము నిర్ణయించునా చేయు. ఇ. పడి ధాన్యరూపమైన నియమిత శిక్షము. "క. ధుమసంబుల వారికిండి చేసి ముందుగానుచు." భా. కం. ౧౦.౧౧౮.

పడియచ్చు. ద్వి. వి. ఒత్తి రూఢ మేర్పఱచుటకై కాలిచిన యచ్చు. "పడియచ్చు." ఉ. హా ౨.౨౭.

పత్తిరి. దే. వి. సం. (పత్రమ్.) పత్రి—పత్తిరి. "ద్వి. ... అఖండ బిల్వ పత్తిరి." పండి. ౨ ౩౫౪.

పదునకొండు = పదకొండు. "ద్వి. ఎన్న 'యహంబ్రహ్మ' యన్నఁ దన్నిరమఁ గొన్నభాతి పదునకొండిపలిల." పండి. ౧.౬౬౫. పా.

పద్నకొండు = పదకొండు. "పద్నాలుగు" తరాహా ౯.౨౪.

పద్నాల్గు. ద్వి. స పదునాలుగు రూపాంతరము. "శకయుంబట్టముగట్టి రామభద్రుని పద్నాల్గేండ్లు కాంతారమున." వర్తింపఁగవలె మొ రా. అయో. ౨౮.

పద్దినిమిది. దే. వి. పదియెనిమిది. "క. . దైతేయుల పద్దినిమిది కోటులఁ ద్రావున" హై. రా. ౨.౧౫౬.

పన్నీరు = పన్నీరు. "ఉ. చారువటీర పంకముఁ జాజఁ పన్నీరుపోసిపోసి కస్తూరిని మేళవించి." చిత్ర. భా. 3.౨౧.

పయిదలి = పైదలి. స్త్రీ. "చ. పయిదలి నేడిదిని." త్రిశా. ౫.౧౫౯.

పర = పొర. కంటిపై పొర. "స్త్రీ. పరదాటు పన్నులపై పటిండు." నిరం. ౨.౧౧౯.

పరకళ్లు = పరకలు. దే. వి. గడ్డిపోఁచలు. గొంది బంట నేయు వాఁడు కాలుపుల పరకళ్ల అంటకుండ రాదె లోని చేరి కావిని ఆర్జాకన్న సంకీర్తనలు. కం ౧౦ ౧౪౮.

పరకులు. దే. వి. క. పరకు, సుంకరాయి రాలవంటి కాయలు (శరీరముందు.) "గీ. పరకులెత్తియున్న పరువంపు లూదకులు గిలుకు నెఱుకు ముమీఁడి గదిరికములు." భా. కం. ౧ 32.

పరితాడు. దే. వి. యూథకము. "చ. ... గ్రక్కుమించిన పరితాడు పోలె." భార. అది ౪.౨౦౬.

పరికించు. స క్రి. సం. పరీక్షించు. "క. గురుంటు శిష్యులు పుత్త్రులు పరమార్థము రాఁదర్ద పరమిది దీని పరికించక యా పలుకులు తరుగి గురు పుత్త్రికమఁ తరుని పలుకన్." భాగ. ఆది. ౩ ౧౩౧.

పరుస. (సం. పరిషత్.) యాత్రికుల పరుస. ఈ పదము పండితారాధ్య చరిత్రమున విరివిగాఁ బ్రయుక్తమైనది. "ద్వి. చనుదెంచు పరుసలోఁ జనుదెంచు భక్త జనములు చనుదెంచు చాలియుల్లనిన." పండి. ౨.౩౦౬. పా. "ద్వి. ...అంధ్ర దేశంబు పరుస బంతులు గట్టి పాడుచెల్లనిన." పండి. ౨ ౩౭౫. పా.

పరుసము. సం. పరుషము. భార. అర. ౩.౨౯౯.

పలఁకించు. దే. అ. క్రి. వరుసువచ్చు. "క. పలఁకించి సుంధ సంధిల చిఱుఁదొరల." భార. అది. ౫.౨౫౬.

పలుచు. దే. అ. క్రి. ప్రాణపోవు; వరునిడు. గగన విధింబులచె వియచ్చర విమాన పంక్తులు భార. అది. ౨ ౭౦.

పలుపు. దే. వి. శయ్య. "అ. కలుకు దర్భపూరి పలుపులు." భార. అది. ౭.౨౨౬.

పలపట్రలు. క. పలపట్టరు; చిల్లరి జనము. "అ పాటలు అద గన్పదిపిరము శివాలయము, పలపట్రల యుండ్లున్నవి." వి, ౯. ౧. పుట.

పలుకుతోడు. దే. వి. మాట సహాయము. "సీ. పలుకుతోడై తాంధ్ర భాషా మహాకావ్య నైషధ గ్రంథ సంభర్తృమునకు." శ్రీనాథుని చాటువు.

పవులు = పగులు. దే. అ. క్రి. భిన్నమగు. "చ. ... మస్తకం బొగిన్ బవులని యూర్జి నంభుమున." భా. కం. ౬ ౧౩౮.

పసుబాప. దే వి. పసిపాప; చిన్నబిడ్డ. "ఆ. పసుల బ్రింగఁ గేలఁ బసురి మొగంబునఁ బాసిపోవఁగ రాదిఁ దొట్టెపెట్టఁ బట్టి పిడుకలేని పసుబాప పసలేక నలిగి చూడనైనఁ దలఁచె కలఁప." హ. వం. ౧౦ ౧౭౩.

పసదనము. వై. వి (సం. ప్రసాదనమ్.) బహుమతి. "సీ. పసదనంబు ప్రసాదనంబనగను యుక్తము నస్మిబయు దర్శయుక్తి కర్ణంబు కార్యమంత పరీక్ష వేరంబు వైరమట్టి పగిది పలుకులు తద్భవపదములయ్యె." ఆం. భా. ౨౧.

పా.

పాంకోళ్లు. ద్వ. వి. బ. కొయ్యతో చేసిన పాదరక్ష; పావ కోళ్లు. "సీ. కాళ్లను పాంకోళ్లు కదునొర చిగుళ్లు." చాటు. ప. ౧ ౧౧౬.

పాలసుఁడు. దే. విశే. (సం. బాలిశ.) మూర్ఖుఁడు. "ఉ. .. ధూర్తగల వార్తలు ద్రవ్వకట్టి పాలసు నటకుంత మీఁదన నె." అను. ౮౫.

పావంచాలు. దే. వి. బ. మెట్లు, సోపానములు. "శా. .ఇప్పుడెక్కించోదు సంపారి పావంచాలన్ డిగి దప్పి గొప్పనిర మర్యా." కళా. ౪. ౧౦౯. వృ.

పాటకుఁడు. దే. వి. స్తుతి పాఠకుఁడు; వంది భట్టువాఁడు. "మ. ...పాటక ప్రాత పుత్రకు." ఓబిలి పిట్టి శాసనము.

పాడగట్టు. క. పాడై కట్టు; శవవాహనము. కర్మరుము- సరిత్తుము, "చ. బలుకఁగ రాకురోరి పలుకూరు పిశాచపు పాడ గట్టు." తెనాలి రామలింగని చాటువు.

పాదటి. విశే. అధముఁడు. ఇది 'పాదలి' యని శ.ర.లో గ్రహింపఁ బడినది కాని యీ క్రింది ప్రయోగమునుబట్టి పాదటి-యను నది సరియగు రూపమని తెలియఁగలదు. "క. వెలవక మీ గుడి లోపల గుడుకొని యాలాపు పెట్టుకొని యుండెడి పాదటిజను దూరము పాములు గలపింతురు కూట కట్టుకట్టి మహా." శివత. ౨౨౩.

పానకము. పానకములోని మిరియపుఁ గారము. తీవ్రవచనముఁ గొంచెము మట్టుదనము. "గీ. ఇంటివారి కొంచెము తెలుఁగవీయ రాదనుచు సంచరింతను రాధనేను నా ధియము సంప్రమను సేయునవని పానకంబులోపలి మిరియంపుఁ గారమట్లు." దశా ౩౬౯. "గీ. పానకములోని మిరియము పగిదినిందుఁ బరగ నందందు పాంభ్యంబు బాగుగాదె ప్రౌఢిమయంబు జాత్రుడఁ గొలుపుశక్తి చాలిగా నూత్న సంగంబునోలిఁ జాలు." విశ్వేశ్వ రీయము అవతారి.

పాపరిండ్లు. దే. వి. బ. పాముల కిరవులు. "గీ. పాపరిండ్ల యగళ్ల యధ్యంతరములు." ఉ. హ. ౫.౧౫౨.

పాయకుఁడు. దే. వి. సం. పాదాతిక. కాల్బలము; కాలుబలము కధిపతి తెలుఁగులో నొక జమీందారువంశము పేరు. పాయకరావు వారు. "ఉ. పాయకరాయఁడున్ గిమిడి పట్టణపుం బృథివీశ్వ రుండు నారాయణ దేవ్రఁడున్." రంగా. ౧.౩౨.

పారాణి. దే. వి. "గీ. పసుపు పారాణిపాదముల్ పల్లవింప సదుములల్లాడ నొయ్యారి నడకతోడ అలముఁ దెత్తురు వంచ యుక్తముల కటికి తలిరు పాయంపు పొడిదమ్మ లకంబు." మంచు. ౧.౨౧. పసుపు పారాణి (వ్యవ.)

పారిగోడ. (సం. ప్రహరి.) ప్రహరిగోడ; అవరణము చుట్టు నుండు గోడ. "సీ. పారిగోడలు గొప్ప పటిపాల మొత్తుప్పు గా ముంగిలి పింతగాని పారును." "ఉ. తెలినున పారిగోడలును దీర్చిన మిద్దెలు రత్నపట్టు పందిళ్లును గారముగల్లా నల్పు వెంటింగుల రంగులు." మంచు. ౧.౪.

పాఱుఁడు దే. వి. బ్రాహ్మణుఁడు ఇది యచ్చ తెనుఁగు పదము. మాగాది గణములో చేరినది. కనుక ఉత్వముగాదు. పాఱఁడు అనియే యుండుఁదగును. కాని ప్రయోగము లుత్వముతోనున్నవి. "పాఱుఁడు సంగడి కాఁడయ్యెడిన్." భార. ఆది. ౫.౨౦౩. "క. పాఱుని యేమిటుడనే యుంకన్." వి. శకుం. ౨౧౨. "చ. పాఱుఁడు మరాతి యిచ్చె నదురుల్." ఉ. హ. ౫.౯౭.

పాలతో తలయంటు. "పాలతో తలయంటి బాసచేయు; మహా ప్రమాణముచేయు. పాలతో తలతడిపి ప్రమాణముచేసిన అది మహా ప్రమాణము." "ద్వి. పాలతో తలయంటి బాస చేసిను స్త్రీల నమ్మఁగరాదు చిత్తంబులోన." "ద్వి. పారం ౧.౩౪౩ పం.

పాలపాప. దే వి. 1. పాలు త్రాగును బిడ్డఁడు. "ఆ. పాల పాపనోటు బంటుగా సేనానికేకి యతని మీరు సేతఁబట్టి." హ. వం. ౧౦.౧౬౭. 2. చిన్నవయసుగల యాఁడుది. "శే. బాల మిక్కిలి గోల యీ పాలపాప చెక్కుమీటి నవనవల్పు సెలవ లందు." తపతి. ౫.౨౬.

పాలబుద్ధులు. పాలు త్రాగుబాటి బుద్ధులు, చిన్నతనపు బుద్ధి. "సీ. అంబిప్ర భార్యయు సతితి పాత్రాల బలియార వాక్వృత్తి పాడగాగయు, క్షత్రియకన్యయా కౌసల్య పాత్రావ రావణారుడుఁ ద్రుంచి ప్రబలివాళ్ళు, గొల్లయె నందుని కులసతి పాత్రావ నను లఁగా చెడిబుద్ధి పట్టునదియు. నిమమంత నిసపు తక్కిని పాలు దవిచూడఁగాఁబోలు మూపల్ల కలిన వృత్తి." "గీ. పాలగ్రతి యైన గోపాల బాలపాల బుద్ధులు గలిగి మాపాలఁ గలిగి పాలన యొనర్పవయ్య కృపాలవాల, వైరి వార రంహ! సింహాద్రి వార సింహ." సింహా ౩౫.

పాలలోఁబడిన బల్లి. పాలలోఁబడిన బల్లి యటునిటు కొట్టు లాడుకొను చుండును; "ఉ. బడుగయి పాలలోఁబడిన బల్లి విధంబున నుండకుండనే." భార. ఉద్యో. ౩.౧౪౫ "చ. లోఁబడితివి పాలలోఁబడిన బల్లివలె నైనది" పార. ౩.౧౫.

పాలవంటికులము. దే. వి. నిర్మలమైన వంశము; పవిత్రమైనది. "ద్వి. తెలిసిచూడఁగఁ బలిఁ బిగనమ్మదాటి బిలిచి పాలిచ్చిన త్రియము చింతింపవల యల్ప ముఖముకయి పాలవంటి కులము మాలఁగలిసిగాని మనుచుంట." ద్వి. హరిశ్చ. ౧ ౧౨౮౧. పం.

పాలవంటి వయసు. అచ్చమైన యౌవనముతోనున్న వయస్సు. "సీ. పాలఁబోల్ప వయసు నీ పాలు సేయుట కిది యౌవనా లన్నట్టు లానవాలు." కళాం. ౩ ౧౫.

పాలిండ్లు. ద్వ. వి. బ. (పాలు+ఇండ్లు.) రూ. పాలిండులు; స్త్రీ స్తనములు, అనంగుఁడు. "వారి పాలిండులమీఁద నల్లికను నెయుఁ ద్రిలోక భయంకరుండు." పరాహ. ౪.౧౫౩.

పి.

పిచ్చలించు. దే. అ. క్రి. ప్రకంపించు. "గీ. పెచ్చు మామును పేరుఁ బిచ్చలింతు రనుక కస్యకలకుల పిమాదములుస." "త. ...పెల్ల అచ్చురువడి పిచ్చలింప." హ. వం. కీరా; ౧౦ ౧౨౧.

పిండివించు. దే. అ. క్రి. [illegible]. "ఉ. [illegible] పిండివించుగ, [illegible] పెంపటిగస్ను [illegible]." [illegible]. సం. ౧౧.౨౦.

పిండుకొను. దే. స. క్రి. సంగ్రహించు. "క. [illegible] పిండుకొని [illegible] మయ్యె." [illegible]. సం. ౧.౯౯.

పిదుకలు. దే. వి. బ. [illegible]. "పిదుకలు గొనినవ్వు [illegible]." [illegible]. [illegible]. [illegible].

పిదువరించు. దే. అ. క్రి. పిదుకువలె [illegible]. "కే. [illegible] పిదువరించి." [illegible]. సం. ౬.౧౩౭.

పిన్నటనవ్వు. దే. వి. [illegible]. "[illegible] పిన్నల నవ్వును [illegible]... [illegible]." [illegible]. సం. ౯.౧౦౧.

పినుఁగు = పీనుఁగు. "ద్వి. [illegible] పినుఁగులు [illegible]." [illegible]. ౬.౧౭౫. [illegible].

పిప్పి. దే. వి. రసముతరము [illegible] మిగిలినది, నిస్సారమైనది. "సీ. [illegible] పిప్పి [illegible] చేరఁబట్టి." [illegible]. సం. ౪౭౫.

పిత్తరాకు. దే వి. [illegible]. "ద్వి. [illegible] నట్టిపిత్త [illegible] చిట్టించి [illegible]." [illegible]. ౧.౪౪౬. [illegible].

పిలుపును. దే. అ. క్రి. [illegible]. "సీ. ...[illegible]." [illegible]. ౯.౯.

పీ.

పీనుఁగు. దే. వి [illegible]. "ఉ. [illegible]." [illegible]. ౭ ౧౫౨.

పీలితొంగళ్లు. వ్య. వి. [illegible]. "ఉ. [illegible]." [illegible]. సం. ౧౧.౨౪.

పు.

పుదకు. [illegible]. "కే. [illegible]." "క. [illegible]." [illegible]. ౧.౫౩౨. [illegible]. She poisoned his ear with slander. ([illegible])

పుత్తడి చూపుల మగువ. దే వి. లక్ష్మి. "క. [illegible] చిత్తజజనకుఁడు [illegible]." [illegible]. [illegible]. ౫.౨౦

పులకించు. సం. అ. క్రి. [illegible]. "క. ... [illegible]." [illegible]. ౨.౨౧

పులసిలు = పుల్లసిల్లు. [illegible]. "క. [illegible]..." [illegible]. ౧.౫౭. [illegible].

పులితూడు. దే. వి. [illegible]. "సీ. [illegible] పులితూడు [illegible]." [illegible]. సం. ౭.౬౯.

పులిజాన్న. దే. వి. "పులిజాన్న [illegible]" [illegible]. ౧. [illegible]. "పులిజాన్న [illegible]." [illegible]. ౪. అ.

పులి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౬ ౧౧.

పువ్వుందీవెలు. వి. [illegible]. "పువ్వుందీవెల [illegible] ... [illegible]." [illegible]. ౩.౯౦.

పువ్వుంబోడి దే. వి. "[illegible] పువ్వుం బోడు [illegible]." [illegible]. ౨ ౪౫. [illegible].

పువ్వుదోయిళ్లు. వ్య. వి. బ. [illegible] "సీ. [illegible] పువ్వుదోయిళ్లుగాఁగ." [illegible]. [illegible] ౫౪౧.

పి.

పిక్కి. దే. వి. [illegible]. "[illegible]." [illegible]. ౧౦౩.

ప్రో.

ప్రోఁక. దే. వి. [illegible]. "క. [illegible] ప్రోఁకలు [illegible]." [illegible]. [illegible]. ౫౩౫.

పూ.

పూన్కికాఁడు. దే. వి. [illegible]. "చ. [illegible] పూన్కికాఁడవై [illegible]." [illegible]. సం. ౪ ౬.౨.

పూబోడి. వి. పూబోండ్లు = పూబోండ్లు. "ఉ. [illegible] పూబోండ్లు [illegible]." [illegible]. ౪.౭౫.

పూరి. దే. వి. [illegible]. "గీ. [illegible]." [illegible]. ౫. అ.

పె.

పెంట. దే. వి. 1. [illegible]. "క. [illegible] చెంటయు [illegible]." [illegible]. ౨౧.౨. పెంట 2. [illegible]. "క. [illegible] పెంటమిగా [illegible]." [illegible]. ౧౧౪.

పెంటిపెంజర. దే. వి. [illegible]. "పెంటిపెంజర [illegible]." [illegible] ౯ ౯౯.

పెంటిపెనపరి. వ్య. వి. [illegible]. "గీ. [illegible] పెంటిపెనపరి." [illegible]. ౧౬.౪.

పెందలము. దే. వి. [illegible]. "గీ. [illegible] పెందలంబుల [illegible]

త్రల్లి [illegible] [illegible] [illegible] ప్రత్యక్షమగు [illegible]." [illegible]. 3.౨౦3. [illegible]. ౧.౧౨.

పెందగడియ. దే. వి. తక్షణము. "సీ. [illegible] [illegible] [illegible] పెందగడియలోన [illegible]." ఇ. సం. ౧౧.౫౧.

పెట్టెలుంగుప్రూను. దే. వి. [illegible]. "గీ. పెట్టెలుంగు ప్రూను [illegible] పెరటి చెట్లు." చంద్రభా. ౨.౬౬.

పెడపట్లు. దే. వి. వి. [illegible] భాగమునందున్న స్థలము. "సీ. [illegible] పెడపట్లనుండక [illegible] [illegible] [illegible]." పండి. ౨.౨౪౧.

పెద్దరల. దే. ఏ. పెద్దగానుండి [illegible] [illegible]. "[illegible] [illegible] "పెద్దరల" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]" పండి. ౧. పుల. 3౧౦.

పెద్దటికము. దే. వి. పెద్దతనము. "[illegible] [illegible] [illegible] పెద్ద [illegible]." పండి. ౨.౪౧౯. పా.

పెనము. దే. వి. దోసెలు [illegible] [illegible] [illegible] యినుప [illegible] [illegible]. "దే. పెనముపై [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పెనము [illegible]." [illegible]. ౬.౭3౯.౫౦

పెన్నెంట. దే. వి. అధికమైనది, [illegible]; [illegible] నున్నది. "[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పెన్నెంట." త్రిపు. ౭౦. పా. "ఉ. అంటినగందుమీరు [illegible] [illegible] [illegible] పెన్నెంట [illegible] [illegible]." పారి. ఉ. ౬.

పెరండు = పెరడు. ఇంటి వెనుకభాగము దొడ్డి. "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పెరంటిలోఁ [illegible]." వ. రా. త్రి. ౨౧౦.

పెరటిచెట్టు. దే. వి. పెరటిలోనున్న చెట్టు; అందుచాటునో నున్నది; [illegible] [illegible] వస్తువు. "పెట్టెలుంగు ప్రూను [illegible] పెరటిచెట్లు." చంద్రభా. ౨.౬౬. [illegible]. ౭౦౫. [illegible].

పెరజాలు. దే. వి. [illegible] [illegible] భేదము పెరజాలు. [illegible]. ౯.౯౯.

పెరతేనె. దే. వి. తేనెలో [illegible] భేదము పెరతేనె. [illegible]. ౨.౧౭3.

పెరుగు. దే. స. క్రి. [illegible]. "చ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పెరుగు [illegible]." ఉ. హరి. ౫.౬౯. [illegible] నిండుకొన్నది. [illegible] నిండుకొన్నది అని అయా వస్తువులు [illegible] [illegible] తెలుఁగువారు వ్యవహరింతురు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] నిండుకొన్నది అని యందురు. [illegible] [illegible] [illegible] పెరిగిపోయినది. అనగా [illegible] అని యర్థము. [illegible] [illegible] [illegible] అది [illegible] పెరుగుచునే (వృద్ధినందుచునే) యుండవలయును.

పెలు. దే. స. అధికము. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] భార. [illegible]. ౨.౭౦; ౯.౧౧౫.

పెలుచు. [illegible]. [illegible]. [illegible]. ఇ. సం. ౧౨.౭౯.

పే.

పేదటికము. దే. వి. పేదతనము. "ఉ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] ప్రోత్సహించి [illegible]." భార. [illegible]. ౧ ౪౬.

పేర్చు. స. [illegible], [illegible]. పేర్చిన [illegible]. త్రిపా. ౨౧౦

పేర్బందులు. స. [illegible], [illegible] - [illegible]. స. [illegible]. ఇ. సం. ౧౧ ౫౯; ౯ ౧౨3.

పేర్మి. ... సం. ప్రకు. భార. [illegible], ౯.౭౦.

పేలిక. స. పెళ్లిక. "గీ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పేలిక [illegible] [illegible]." పారి. [illegible]. ౧౦.౨33.

పొ.

పొంగలించు. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] భాగము పొంగలింప. [illegible]. ౧౬౭.

పొంకణము. దే. వి. సంధి; [illegible]. "[illegible]. [illegible] పొంకణము [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." ([illegible] [illegible].) [illegible]. 3.౬౧. పా.

పొంగులకట్టు. దే. వి. శరీరమున పొంగు వ్యాధిని నివారించు విద్య. "[illegible]. [illegible], [illegible], [illegible], పొట్టపొంగుడు కట్టు, పొంగులకట్టు" [illegible]. ౯3. (క్రొను)

పొంతకన్ను. దే. వి. [illegible] [illegible]. "[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] పొంతకన్ను [illegible], [illegible] [illegible]." ఇ. సం. ౫.౭౯.

పొట్టపొంగుడుకట్టు. దే. వి. [illegible] [illegible] [illegible] పోగొట్టు విద్య. "[illegible], [illegible], [illegible], పొట్ట పొంగులకట్టు, పొంగులకట్టు." [illegible]. ౯3. (క్రొను)

పొట్లము. దే. వి. వస్తువులు చేర్చిపెట్టు చిన్న కాగితపు సంచి. "దే. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పొట్లాలఁ గాంచి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." [illegible]. 3.౫౯. పా.

పొడికాయ = పొడుముకాయ. దే. వి. నశ్యము నుంచు [illegible]. "[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బుద్ధి [illegible]." ([illegible] [illegible].)

పొడుపుత్రేలు. దే. వి. [illegible] త్రేలు. "[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] త్రేల [illegible] [illegible]." [illegible]. ౨.౪౪3.

పొద్దు=పొడము. [illegible]. భార. [illegible]. ౬.3౭. దే. అ. క్రి. [illegible]; [illegible]; రూ. [illegible]. "[illegible]; [illegible] [illegible] [illegible]." ౪.౪౧౦; భార [illegible]. ౬.౧౭౯. [illegible]. ౭.3౬; [illegible]. ౬.౬౨; [illegible]. [illegible]. ౬.౧౧౦.

పొగాకు. దే. వి. ధూమ పత్రము. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పొగాకు. [illegible]. [illegible]. ౧౯౨.

పొయితల. (స. [illegible].) [illegible] [illegible]; [illegible] [illegible], [illegible] '[illegible]' [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] 'పొయితల' అని పేరు. "[illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]...[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]."

పారుగూరు. దే. వి. ప్రక్కనున్న గ్రామము. "పారుగూరు నుండి ధూళరుఁ గొక్కరుండు." పండి. పురా. ౪౩౧.

పారుగునూరు. "అరయఁడేవ కార్యకునయెఁ బొరుగు నూరిఁ బోవఁగ్రొక్కట నెగడి." పండి. పురా. ౪౧౬.

పాలంతి. పాల = తలప్రాంతము; తి = గతి ప్రా. ఈ శబ్దమునకు పాల్తి పాలింతియను రూపము కానఁబడుచున్నది. "పాల్తి ధవళ్ళకులైన పాండవుల్." భార. సభా. ౨. "పింజెఁ గాతరిల్లిన పాలింతులతో నడయాడి." కు. సం. టీ ౧౧౨. పుం. ప్రథమ మధ్యమము.

పాల్లకట్టు. వి. బొత్తిగాగింజ పట్టని ధాన్యపు సమూహము. "మొల్లమిగాలి యొకటొ మంచిదూరు పెత్తుదోల పొల్లకట్టు కదఁ బడ పోఁగఁబడిగట్టి వెల్లా." అ సం; సం. ౧౦; సం. ౨౬౭ "ముట్టవలెఁ బొణు పెనుపొల్లకట్టవోలె." ఆము. ౪.౧౩.

పాలుపువోలె. ఇవార్థము పై ఇవార్థము. "క. పురినెమళులుగలయ నెంఁగు పాలుపున బోలెన్." కు. సం. ౧౧.౧౬౩. "గీ. బొందతోడని దిలికఁగు పాలుపువోలె." ౧౬౪.

పో.

పోటుముట్టు. దే. వి. యుద్ధ సాధనము, పోటుముట్టు. అం. ధూ. ౨౪. త్రికాలము. మూఁడుమోముల పోటుముట్టు బట్టెను ధీర. త్రిపు 20. పా; విక్రమ. ౨; పోటుముట్టు దే. వి. పొడుచు సాధనము; యుద్ధ సాధనము. ఇది త్రికాలమునకుఁ బర్యాయపదముగా నభయుక్తము. "రగడ. మూఁడు మోముల పోటుముట్టుఁ బట్టెదు ధీర! పేఁడి యాపులఁ దియ్య విలుతుఁ ద్రుంచిన ధీర!" త్రిపు. 20. పా. పోటుముట్టు. అం. ధూ. ౨౪. "గీ. మూఁడు మొనల పోటుముట్టు బట్టు." విక్ర. ౨.౧౯౨.

పోరుకట్టు. ద్వి. వి. కలహము. "క. ...పోరుకట్టువన్ బరఁగిన ధాములాది." మొ. రా. అయో. ౧౨.

ప్ర.

ప్రబ్బలి. (బిబ్బలి.) యాకు; ఒక విధమగు నాకు; ఇది యాహారము నకుపయోగించును. "క. ...యంప్రాణము గలిగిన బిబ్బలి యాకుల దినవచ్చుఁ జెక్కు దినంబుల్." దాశ. ౪.౧౩౪.

ప్రా.

ప్రాకన్న. వై. వి. పెండ్లియందలి మూఁడవనాఁటి ఉత్సవము. "ప్రాకన్న యొనర్చిరొప్పలరఁ గేవల వైభవ విలసిల్లన్." ఇందు. ౬.౭౫. "కు. మన ప్రాకన్న చెలంగు." పాంచా. ౪.

ప్రువ్వులు = పురువులు. "గా. ప్రువ్వులగాయుచు నీవు కంఠ కంపమున్ రోఁతైతంబారి." మల్లభూ. నీతి. ౯.

పృ.

పృవుంపోక. దే. వి. పురుగుల సమూహము. "కొద్దుఁడు పోరుపాముంబు ప్రుచ్చి యమ్మెర బిలిబిలియని బొర్గుచున్న ప్రురువులోక యయ్యుడు కాకి యనడు బాపు." పండి. ౨.౨౦ పుం.

ప్రొ.

ప్రొద్దువు = ప్రొద్దుపుచ్చు. దే. స. క్రి. కాలము వెళ్లఁ బుచ్చు. "శా. తద్రాజన్యసేనానివేశాంతస్యందనంబునస్మరుయ వర్ణంతంబు ప్రొద్దుచ్చి-నిల్పింతం జేరి." రంగా. 3.౨౫౧ ఇట్లే బొట్టు + పెట్టు బొట్టెట్టు. (వా)

ప్రో.

ప్రోడ. వై. వి. 1. ప్రగల్భుఁడు; 2. నిపుణుఁడు; 3 వనిత. "దరికుమారచరితంబుఁ జెప్పిన ప్రోడనన్ను వేంఁబోగడనేల." అం. ధూ. 4.

ప్రోవెట్టు = ప్రోవుపెట్టు. అ. క్రి. కుప్పలుగా పెట్టు. లయగ్రాహి "ఇట్టలు శిరంబులును మిట్టలుగోనం ప్రోవెట్టు నడట్టుఁ జిరమిట్టునలిగొట్టు." కు. సం. ౧౨.౧23.

ప్రోయాలు. వి. (క. పురుళొర.) సౌభాగ్యవతి; స్త్రీ; ఆఁడుది. "ఉ. వుట్టప్రోయాలిడఁగూడి ముజగము లారసిఁ ప్రోచెడి వేల్పుఁబిడ్డ" మను. ౧.౫.

బ.

బండ. దే. వి. మూర్ఖుఁడు, మొద్దు "ఆ. వె. రెండుకాళ్లు గలుగు బండలొక్కను నాలుగాళ్లు బసిడి నాదమెత్తుఁగు." మంచు. ౪.౨౪.

బండఁగి. దే. వి. లోను; దీము. "సీ. మృదు నిద్దుగొని గాడ్పు మృగము బండఁగి జేసి యులయించి వెంలోని యుట్టినేయు." కు. సం. ౪.౨౩. "క. దాటున బండంగివేఁట సలిపెను రిపున్." కవి. క. ౨.౪౪.

బండతల = బట్టతల. దే. వి. వెంట్రుకలు లేని తల. "సీ. నీలయునింగియుఁ బాలముల్ వాయింపనెంతమూర్ఖులఁ బట్ట బండ తలయు మోఁగాలు ముడివెట్ట." కు సం. ౯.3౫. (ఇచట బండ శబ్దము నిర్ధారకము.)

బంతులుగట్టు. దే. అ. క్రి. వరుసగా నేర్పడు. (సం. పంక్తి.) ప్రత్యేక పంక్తిగా కూడుకొను. "ద్వి. అరఁగలఁగొన కొట్టంబుల దేశముల వరుసయు నానందభరితమై నడుచ నరుదొందగాఁ గంధ సంద్రదేశంబు వరుస బంతులుగట్టి పాదు చెల్లనిక." పండి. ౨.32౪ పా.

బంతులుసాఁగు. దే. అ. క్రి. (సం. పంక్తి.) వరుసగానుండు. పంక్తి వలెనుండు "ద్వి. ప్రాంతంబులను ధూర్త వల్ప్తకుంబులను బాసులు సాఁగిన పర్వతాపకులు." పండి. ౨ 3౫౯ పా.

బందికాఁడు. ద్వి. వి. బందిపోటు దొంగ. "ఏకవదము పైఁగాదు నేర్పుల్లఁ దెలుపు. కాడగాఁడు, బందికాఁడనవెన్నతఁ బరగు చుండు." అం. ధూ. ౧౬౧. పా. ౨.

బగుతుఁడు. దే. వి. సం. భక్తుఁడు. "ద్వి. బగుతులచేత దామఁగ నిచ్చినట్లు" దీనికి 'బగుత' యని రూపముగలదు. "ద్వి. రారో బగుత కోరాలంబునుచు." పండి. ౨.3౧౯.

బచ్చలి. దే. వి. ఆకుకూరలలో నొకటి. "ఉ. తింత్రిణీపల్లవ యుక్తమా పడుబ బచ్చలి శాకము." (శ్రీనాథుని చాటువు) "క. గోయక పెరుగదు బచ్చలి మేయక పాడియగు దాను మేదినిలోనన్." (కలింగ చాటువు.) "గీ. కంఠ బచ్చలిపటి నంగటము చేరు పెంటలము దుంపకూర మక్కెందు మెండు." మంచు. ౧.౧౨.

బజగేగే. "బ్రహ్మమింగ బన్నెబాగెగ్గ బ్రయంతింత." శా. వ ము. ౨.౯౨ పు.

బట్టరల. దే. వి. వెండ్రుకలులేని తల. "ద్వి. బట్టబనేలుబిని ... నూత్రమ్ము మోగాళ్లను బట తలలును నుదిటెట్ట." పండి ౧.౩౪౯.

బడరుఁడు. దే. వి. త. పదాదన్; పాములవాఁడు, అశ్వరుఁడు. "క. తొడక్ష్మలు చిఁకిన యుమ్ములు విడిమాటు కపాలమిల్లు గడి మడియుద్దక్కుడు గట్టువలుకొలకు బదరుకశ్రకయనేను బ్రయము వచ్చెన్." కు. సం. ౭.౩౯.

బత్తిసు. వి. (సం. ద్వాత్రింశత్) ముప్పదిరెండు. "పాకువేడి పోవకే బత్తిసు పురను ఒదాన." పండి. ౪.౧౦.

బన్నములాడు. దే. అ. క్రి. నిందించు; అవమానకరముగ మాటలాడు. "ఉ. ఎన్నఁడు బొల్లి వర్తనులు నెమ్మలు భూతియుఁ దాల్చితావమల్ ... లౌదారములేక ముఖ్యాదులన్ బన్నములాడి ... వత్కొడుగాక." కు. సం. ౨ ౩౪.

బయలుపఱచు. దే. అ. క్రి. ప్రకాశమాన మొనర్చు "చ. ... బలుదంబుఁన్ బయబడి సుబ్బాగములే బయలుపఱచుచు ... లక్ష్మిదాతృముచున్ మెయినడి గాఁ ... చే గాలిపెన్ ... గ్రముంబు ...న్." కు. సం. ౯ ౧౪౮.

బరులు. దే. వి. వ ప్రక్కలు. (శరీరము) "ఆ. వె. బరుల రెండు త్రవ్వ పార్శ్వంబులందుఁ దీఁడ్రాజీ చూడ జొప్పడుఁ ... ప్రకులఁగూడి నీలాలలోదన యుఁగిపోవనున్న తెలఁగపోరి." కు. సం ౧౧ ౧౨౩.

బరువు. వి. సం. భారము. "గీ. బరువు మోయుంగజాలు ... ములు లేక." శాంత. ౬౫ పా.

బలిమిగాఁడు. ద్వి. విం. బలవంతుఁడు. "అక్షౌహిణీ త్రయంబు బలంబునఁ బరులనోడించిగన బలిమిగాఁడు." భార సభా. ౧. ... పరములైఁగాఁడు నీర్పెల్లఁ దెలుపు గొనబుగాఁడు. బలిమిగాఁడు, గొండెగాఁడు, అం. భూ. ౧౬౧.

బలియు. దే. అ. క్రి. మట్టుగాను. "క. ... చక్కన యారుర్వ నెటుంగ నిక్కముననపొన్నగాయం దలంచి శిరామరణై ... ముగ్ధ భావంబున బిభ్రమంబులనైయున్న భంగిన తన్ను బలిమినంగ యుఁడుండదరాగంబున." కు. సం. ౧౦.౩౩.

బల్విడి = బలువిడి. "ఉ. దాలుపుఁబట్టి యుమరలుబల్విడి నాతయునెత్తిరి." కు. సం. ౧౦.౧౪౯.

బలువిడి. దే. వి. బలవంతము, బలాత్కారము. "శీ. వారులాటాగ్ని లోపల నెరియఁజెట్టి వరుల నిజభుజభూరి విక్రమము మెఱయ వాని దలుపడి ... జాలకారుడు నెఱఁగి విరుచెల్లి." కు. సం ౧౦.౧౧౧.

బసుమము. వి. సం. భస్మము. "ద్వి. తనిగాని సన్యాసిని మక బసుమము వనటి ముంచుకమును ... ను." బస. ౭.౧౯౭ పా.

బా.

బాకు. వి. ఆయుధవిశేషము. క్రొవ్వాడి బాకులో గ్రుచ్చినలాడ పొగిడెబాన్ వింతకర్ణార్భటిన్. రంగా. ౩.౨౧౯.

బాగోసులు. దే. వి. బ. వరిగానున్నడో లేదో చూచుట. "సీ. బాగోసులను వీన పరికించుచాల్మని మరికారకక్షిత ... వ్రాళ్ళి." శాంత. ౫౭. పా.

బాడిత = బాడిస. "ద్వి. భామినివర్వడవఁగొట్టి రెండు చేతులఁగట్టి వారలఁదాఁటట్టి జాతిపైనిడి బాడితయు నెత్తిక్రాఁచి మునిశ్చ... లకు మోపికూరంబు నూచి .. తెన త్రయుపరిచేతులు." పండి. ౧.౨౭౪. పా.

బాడుదల. (క. బొడ్డరె.) ప్రాణములతో మున్నగల. అనగా చేత గా వానూగా వట్టుగా గల. "శీ. బాడుదల నొంచె బట్టము బాండు ఈయ" భార. కర్ణ. ౨. "సీ. భీరుఁబాడుదు పురవారు వెన్నాడిబాడుదలవట్టి దర్పంబుదలకుచూ." నృసి. ౨ ౧౧౬.

బాగకట్టు. దే. వి. బాగాట్టుయని కన్నడపాఠము కొంచెము తలముగా నంచి కలుపులుగలిగిన బలమును పాడుకట్టు, ఇది వల్లెయందు హెచ్చువాడుక. ఆ చె తలఁచుచుట్టగద్ద మొఁగోచి, యుంటట్ల ప్రాఁకచెప్ప, పెద్దబాగట్టు మంటెఁదనుల ముంచంబు భూరిల్లు కలిగి బాగకాడు గామపల్లెమించు. ౧.౧౯.

బాదాము - బాదము. వృక్షవిశేషము, దీని గింజలోని పప్పును దినెదురు. "క. అంతపుఁఱగాఁజట్టు సమాంతరముల నాకుఁగొమ్మలదరెడుబాదా మెంతెపుండదము." వ. రా. ప్ర. ౨౬౩.

బావనపోటు. ద్వి. వి. ఇదియొక జాతియుద్ధ; బావనపోటు; కప్పుగాటు; బ్రాహ్మణులు యుద్ధము చేయుట, కప్పుకలవుటవంటిది; అసాధ్యావికుఁ. "ద వలుకులవేయు నేటికిఁ బ్రాహ్మణునకుఁ బిల్లిచేను బోర్బలమును కమికారకము బావనపోటును కప్పుకాటునం గలవె." వి. ఉ. ౪.౬౩.

బాఁకాఁడు. దే. వి. పల్లె కావలివాఁడు. "ఆ. వె. తలపుచుట్ట గడ్డ మొఁగోచి యుంటట్ట ప్రాఁకచెప్ప పెద్దబాగట్టు ముంటెఁదన ములకుముంచంబు భూరిల్లు కలిగి బాకాఁడుగాఁమపల్లె." మించు. ౧.౧౯.

బి.

బిందము. దే. వి. సంభేదము; బిఱుకుట. "చ. వడుముకదింతి, దన్నుల తనర్పున ముందఱుగావరాదు మా కడుగిడుబోటు జాత్తి మలినంపిని కొనకబిందముమ్మెల్ల." కు. సం. ౮.౧౬.

బిందియ = బిందె. లోహపాత్రము. "సీ. మిణుఁగురులినంగఁ దోమినరాగి బిందియధుకు హేమబంతికఁబోవృణంగ." మించు. ౧ ౨౧.

బిట్టాడు. దే. అ. క్రి. హెచ్చుగా మాట్లాడు. "క. భీరుడ నమున్ బిట్టాడెడి నందేమి." అను. ౧౧౧.

బీ.

బీరగాఁడు. దే. వి. పరాక్రమవంతుఁడు; బంటాది. "క. తనరము వాఁడినేపి వెవలాలని వాఁడు బీరగాఁడుగాఁ బొగడెడు." కు. సం. ౭.౩౫.

బు.

బుగ్గి. దే. వి. మన్ను; ధూళి. బుగ్గిగలుపు = నేలపాలుచేయు. "సీ. శైముఖల్ విద్దుమ కర్తలంబులుదీర్చి బూరలుఁడుడులుల బుగ్గిగలిపి." ఆర్వరా. ము.

బుజ్జగించు. "ద్వి. బుద్ధులు సెప్పియు బుజ్జగించియును దక్షతలఁ గిన్నఁడుకగ దగచెప్పెట్టి." బస. ౩.౬౧. పా.

బుట్ట. దే. వి. (సం. పృతము.). వాకలితోగాని వెదురు బద్దలతోగాని యల్లినది. బుట్టలోఁబెట్టు = వలలోఁబడవేయు, పాన్షీయము

[illegible] "[illegible]." [illegible]

బురజలు. [illegible]

బురుకేఁడు. [illegible]

బుడ్డి. [illegible]

బూ.

బూడిద. [illegible]

బూడ్డి = బూడిద. [illegible]

బూద. [illegible]

బె.

బెండు పలుకు. [illegible]

బెట్టిదుఁడు. [illegible]

బెరగు. [illegible]

బే.

బేటము. [illegible]

బేడ. [illegible]

బేల. [illegible]

బేలతనము. [illegible]

బేలుకవి. [illegible]

బేలుదనము. [illegible]

బై.

బైసి = బయిసి. (సం. [illegible]) [illegible]

బొ.

బొంకులాఁడు. [illegible] (బొంకులు + అడు.) [illegible]

బొంతే. [illegible]

బొంది. [illegible]

బొజ్జ. [illegible]

బొట్టు. [illegible]

బొడ్డి. [illegible]

బొబ్బ. [illegible]

బొడ్డుబంటి. [illegible]

బొబ్బట్టు. దే. వి. (బచ్చు+అట్టు) బచ్చట్టు-పొప్పట్టు-బొబ్బట్టు బొబ్బట్లు అని రూపాంతరము. సుధసుధాయిత వడు మాయి స్రుద్దుతైద ఒక్క బొబ్బటు ముక్కలో తెచ్చినాడు (చాటువు.)

బొబ్బాడు. "నాకాడు బొబ్బాడు విడుచు వృపాలురిల వైద్యుల దక్షపతి." పలకు. ౬.౯౯.

బొబ్బిడు. కేకెట్టు. "ఇల ధిక్కుడు ముఖరుఃఖంబుల యిడ బొబ్బిడా-తంతుఁడౌంటా." అను. ౧.౨౪.

బో.

బోరన. "బోరన దయబెంచిరి కన్యయకరములకు శ్రీతిక్." భార. అ. 3. "బోరనఁజడిచెంచెనారద మునిమణి తట్టిరి రాజపాలి కక్" వి. సం. "బోరనఁగలయిలు తెల్పరి కృపాత్త్తజలము." ద. వి ర ౨౨.

బోరుకలువపులు. దే. వి. బ. పెద్ద తెల్ల కలువపులు. "ఉ. తిప్పలు బోరు కలువలికితుంతలు వాతెదు చూపులందియం ప్రప్పు." (శ్రీకృ. అంబిరాదరము.)

మ.

మంగలము. దే. వి. క. కలమ్ (మన్ + కలము = మంగలము) పెపుకు దటి. "గీ. మంగలములోని ప్రేలల ధంగిఁదూలి ప్రేలి దడిఁగాని కల్పండదిదుకరించి." వి. సం. ౬.౧౩౭. "గీ. మంగలములోని ప్రేలాలమాడిక." ఉ. హరి. "ద....మంగ లంబుకన్ బటిలిన పేలగింజవలె." పారం. ౨. మంగలము వంటి సంసారము = కష్టదశలో నున్న సంసారము. "క. మంది జతగాన్నిఁ దినయుటు చందన మంగలమువంటి సంసారమునిం గొంకుగతిలేదు దనిడి గందంబెరితి నడిపురఁగాఁడనుకనఘా." సాక్షి. ౨.౧౯.

మంగ్రాటకాఁడు. దే. వి. పోరాడువాఁడు. "కార్యసేయుని లోడి మంగ్రాటకాఁడు." పి. కవం. ౨.౧౧౦.

మంత్రసాని. వై. వి. మంత్రసాని తొలి రూపము. రూ. మంతరసాని. ముఖముగా ప్రసవించుటకు తోడ్పడు వైద్యురాలు. "దాలి మంత్రసానులచే అలకమాడిని." అధ్యా. సం. సం. ౧౦. సం. ౨౩౬.

మందటలాఁడు. దే. అ. క్రి. తగవులాడు; ఎదిరించు. "మందటలాడి తనుమార్కొనఁగ వచ్చిన క్రిడి గోరినవరములిచ్చిన అటరికుల పార్వభౌముఁడు." త్రి. పు. ౫౫ పొ.

మందపసరము. దే. వి. మందలో నుండెడి పశువు; పశువుల కొట్టము. "సీ. కెకెలగోరిక చేసెడి నిత్యయాతనిగిర్భియయాని మందపసరము." చంద్ర. భా. ౨.౬౬.

మందు. దే. వి. ఔషధము. మందునకునైన-బొత్తిగా. "సీ. కె... బాగడువారు గాని మిన్నకయుండెదు మానవులందు మందునకునైన వేఁడు తిన్నడమునందు." విక్ర. ౫.౧౨౪. "గీ. మందునకునైన నా వల్లియందు లేక." మంచు. ౧.౬౯.

మందెమేలము. దే. వి. ఉపేక్ష; చనవు. "ద్వి. ముఖమాట లిచ్చిలో మందెమేలమున." పండి. ౧.౪౫౪. పు.

మకిల = మయిల; మైల. దే. వి. కల్మషము. "ఉ. మకిలన్ ధావమఁడొడుఁగాఁగనిడు ఇష్టం బాంధ్రసాహిత్య పత్రిక." ఆ. భా. త్రి.

మగపంతము. దే. వి. పౌరుషము. "ఉ. మగపంతంబున మాన పాడుఁదనిలో మార్చిపైకెత్తినన్." పలకు. ౨.౬౧.

మగువ. దే. ఇ. (మగ+వాయి.) వరికుకించు పోరుగలది స్త్రీ. 1. మగువ. వి. సం. ౪.౯౨. 2. "క. మృగమదపూరిత పాత దిక్కులతిత ఘనసార పాంగ్రపటీగంధ కృగిలితకవరిమకైన మగువ పొలుపుఁదెలుపుచొక్కుమారుత మెంచెన్." మను. ౨. అ. 3. "మగువఁగాన తావెనెగడు మండు." మంచు. ౧.౧౦.

మజ్జిగ. దే వి. తక్రము అయిదు విధములైన మజ్జిగలలో కొకటి. 1. ఘోలము = నీరుచేర్చకుండ చేసినది. 2. మథితము = ఒక వంతునీరు చేర్చినది. 3. ఉదశ్విత్తు = సగము వంతునీరు చేర్చినది. 4. తక్రము = నాలుగు వంతులు నీరు చేర్చినది. 5. చచ్చిగా=పలుచనది. వీనిలో మథిత, మథివా, మథియ, మజవా, మజగ, మజగ, అను రూపము సంధినది. చేతముఁను తల్లఁగాడము మజగలపాలు మించు. ౧ ౨౭.

మడమ. దే ప్ర మడఁగఁడియు. వ్యతి. మడకల, వెనుదీయక "ఉ. మడమ దీయు మిడని సమర్పణసేపెఁ బ్రధుత్వమేర్పడన్." భార. అది ౨ ౪౪

మడఁది = మడఁతి. దే. వి. అఁడుది; స్త్రీ; మడఁగియుండునది "గీ. మడఁదిముఖముదడము.' వి. సం. ౯.౬౧. "మడఁదిగాన నోర్చిమడఁగియుండు." మంచు. ౧౦౧౦.

మనసగు. దే. అ. క్రి. కోరికపుట్టినది; కోరికపుట్టుట. "ఉ. ఇంతు లెలిగిల్గింతలు గొల్పువాఁటి తగులేమనఁగయ్యోడు నేమిసేయుడున్." పాంచా. 3 ౬౦. "ఉ. చక్కదనంబుఁజూడ మనసైనది జాణయు నందనందనా; ఈ లతకును కొదియే మకుటము."

మనికులు. దే. వి. బ. స్థలములు; వాసస్థలములు. "ద్వి. మనికులం దిలుమచు మతులఁగలయుచు వినుకలుసేయుచు వినుతుఁడాయు మను." పండి. ౨.౩౦౪.

మనుపీనుఁగు. దే. వి. జీవచ్ఛవము. "మనుపీనుఁగు నిద్రనుండు మదిఁదలిచింపన్." విక్ర. ౫. అ.

మన్నెము. వి. (స. మాన్యమ్.) రాజులు సన్మానించి యిచ్చిన కొంత భూభాగము. "ద్వి. అనయంబు రణధాత్రియట్టిదుర్గంబు మనఁగ్లగనేల మన్నెముల్." బస. 3.౬౩. పొ.

మన్నెముల్లు. దే. వి. మేకలు మొదలగు వాని కాళ్లయందు గ్రుచ్చుకొను ముల్లనుతియు పెద్దనూది. "సీ. మందులపాదిమున్ర మన్నెముల్లులోని టళ్లాయు." వాంక. ౨.౭౫.

మన్నెతికము. దే. వి. మన్నెపు దొరతనము. "వలపుల మన్నెతికము." వైజ. ౨.౬౬. (మాహాముయొక్క ప్రధుత్వము.) రూ. మన్నెరికము. "మ. మూర్తిజానగర పాత్రాజ్యంపుమన్నెరికమున్." ధను. ౧.౨౩.

మయినము = మైనము. "ఉ. శ్రీవరి మీఁదిగీతములుప్రేమ విరించిక నంటపాటి నంతొషముపోఁక మిట్టమయినంబు గరంగిన డించి. పాండు." అను. ౫.౧౫౩.

మయ్యెర. దే. వి. కుతుకు. "ఉ. పువ్వులానుమున్, మయ్యెర త్రావెఁతత్తరపృథుమాఁగిలి మాఁగిలి చిత్రకారుఁడా." శ్రీకా. ౧౯౨.

మరందలు = మరఁదలు. "ఏమరంతటికాన్ను." కాం. ౫౪౯.

మరకట్టు. దే. వి. తిరుగుడు చీలకు తిరుగబండికట్టినము విద్య. (బది స్తంభనములలోనిది.) "మం. వాకట్టు, మరకట్టు, వదిలెదు కటు పొట్టదొంగులకట్టు. దొంగులకట్టు." పల్నాటివీరచరిత్ర. ౨౯. (క్రా.)

మరచుట్టు. దే. వి. మరయుంగరము. "గ్రుచ్చుకులౌమరచుట్టు లాయకన్." అను. ౫.౧౨౪.

మరిగ. దే. వి. రాతిచిప్ప. మిక్కిలినల్పు రాతికండి తయారుచేసిన చిప్ప. "ద్వి. మరిగచిప్పలూసి మరిగంటుగాయి." పల. ౩ ౯౨. పే.

మరుచివ్వ. తద్భ. న. మన్మథయుద్ధము, రతి. పాంచా. ౨.౨౬౯.

మరుతేజి. తద్భ. న. మన్మథుని వాహనము; చిలుక. రాధి. ౧.౩౪

మరువిల్లు. తద్భ. వి. మన్మథధనుస్సు; అడుసుటి. "మరువిల్లు బయల్పడఁజేసి." కాశ. ౨. ౮.

మరులుకొను. దే. అ. క్రి. మోహించు. "గీ. మన్నెసేనాని యామెపై మరులుగొనియె" మంచు. ౨ ౧౦.

మరుపాము. తద్భ వి మన్మథ సంబంధమైన నెట్టివిల్లు, రసరత్న. (సంభోగము.) మరుపాము గరచముల. రాధి ౨ ౪.

మఱు. దే. వి. మఱచు రాతుల విశేష్యరూపము. "ఉ. మదిమఱఁ గొన్న యట్టి యుదమానిని." భార. ఉద్యో ౧.౩౪౯.

మఱచు. దే. స. క్రి. మఱపుచెందు. విస్మరించు. భార. ఆది ౩.౨౦౩.

నెఱకువ. దే. వి. అజ్ఞానము. "ఎఱుకని యుఱుఁగక నిన్నున్ మఱకువ మార్కొన్న తప్పు, మఱవఁదు." భార. అర. ౧ ౩౭౭

మఱ్ఱి. దే వి. వటవృక్షము. "ఆ. చిత్రవంబు మఱ్ఱి వృక్షంబునకు నెంత విశ్వదాభిరామ వినురవేమ" వేమ.

మఱ్ఱాకు = మఱ్ఱియాకు. "క. మఱ్ఱాకున బంటమూరె మఱ్ఱాకు రెండు గాళ్లు గోడీలవలెనే." (సమస్య) "మ. చిలి మఱ్ఱాకును బ్రాపమ్ముగమున్" "తే నాకుఁ జాలది యింతమఱ్ఱాకు లేవ." ౧౯౦. శై. భా. ౯ ౧౪౧. "తే చింది మఱ్ఱాకు చాటునఁ జలి తపముచేసి." ౯.౧౪౭.

మఱి. (మఱియు) దే అవ్య. (ఇంకేగాక). భార. ఆది. ౪ ౯౧.

మఱువు. దే. వి చాటు. భార. ఆది. ౬ ౨౦౨.

మఁక. దే. వి. మహమ్మదీయుఁడు. పాంచా. ౨.౧౦౩.

మలరు. దే. వి (త. మలర్) పూవు. "వ ..మలరుల నిచ్చి పొక్కరన మన్నులఁజేయుము." క. సం. ౯.౧౦౯.

మలుసమర్త. దే వి. రెండవసారి ముట్టైన యపుడు; మొదటిది తొలి సమర్త. "ఉత్సా. మలుసమర్త సంబరించి మాలదాస నగులచేఁ గలయవిక్షణాది కదవఁ గ్రంథ యంటుగానుటై గాలనఁ గ్రుంగి పొక్కుమంచి." శివరా. ౩.౯౪.

మల్కాఁడు = మఁక. మహమ్మదీయుఁడు; ముసల్మాను. మల్కవినోద. సమ. ౩ ౨౫౧.

మసటు. దే. వి. మాలిన్యము "మం....నెలవారునకుల మేకల మసటువో మెలపులఁ దడిచి." వల్హా. ౯౦. బ్రౌ.

మసరపప్పు. దే వి. పాంచా. ౫.౫౯. a sort of rice. అని బ్రౌ.

మసలు. దే. అ క్రి. తడయు, ఆలస్యముచేయు. "క. మాలా పురి నీ స్థలముల మసలుచు లేలన్" భార. ఆది. ౯.౧౩౭. "క. వనరత్న మూలకముఁ బెట్టియు మసలక మల్లాను మసలినమనఁ దీసెన్ వనచెలుల యధరమూలకము మధుమాత్రుయు పెట్టి చాలి చెరులయులు వేమా." వేమ. ౯ ౧౪ న

మస్తు. యా. దే వి మదము; గర్వము. "మస్తన మెంటు పొగరు నట పాలపారబడసు. మతి యరూపము న పొరిగనగోరిమస్తుమలి."

మా.

మాటేఁడు = మావటీఁడు. ఏనుఁగు నడిపించువాఁడు. "సీ....ఏను మెప్పైన మాటేఁడు కట్టె" భర్తృహరి సుభాషితము. ౧౨.

మాటుమణఁగు. దే. అ. క్రి. విశ్వసించు. "గీ. మాతల్లి మాటుమణఁగిన పోరాత్రిని మేనుఁబోయిన మద్దియ చేసెన్." మంచు.

మాడ. దే. వి. రెండు రూపాయల విలువగల నాణెము. "గీ. అన్యాయార్జితములు మాడలు వేయును నతిగాల్ప లేవు." అమ. ౧౪౬.

మాడికి = మాడ్కి. "ద్వి. ఓవ గోడకమది యొక లెదనెత్త మాడికి దావు యుద్ధముపాఁచి వదన." పల. ౨ ౫౨౩. వం.

మాడ్కిపోఁతి. అవార్థకమై యుపాగ్రము. "గీ ముద్దిగాడు మాతిర్ది మాడ్కిపోతి." ఖ సం. ౧౧ ౧౬౨.

మాదింగ = మాదిఁగ. లింగ నన్నిహితుల యుఁగలయుల వ. "ద్వి. లింగులే గా ను దింగులున్నారె?" పండి. ౧.౧౭౭. పా.

మాదిగ. దే. వి. చెప్పులు కుట్టువాఁడు. "ద్వి. దిదిదిదుల దిద మాదిగలత్తుఁ దాదల మ్రొఁగుల నమ్మువనచ్చి." పండి. ౧.౧౨౨. పా.

మాద్రి = మాదిరి. "ఉ మాద్రిని మలయ సంతరించినాత్ర వయన్." పాండు. ౧.౩.

మానిసికోఁతి. దే. వి. మనిషియంత యెత్తుగల కోతి పెద్దకోతి. "గీ. గద్దెకతులు మానిసికోతులాదియైన వన్నియు." కుమా. ౧ ౧౩౦.

మామెన. దే. వి. దూదపాలవేరు. ఇది మవాసన గలిగియుండును. "సీ. మామెనయును నేలమామెన యుటిమామిడి." వాంస. ౪.౧౪.

మారి. దే. వి. ఉపద్రవము; అంటురోగము. "ఉ. ప్రాణముమారి వచ్చెనని." దాన్. ౧.౨౭౬.

మారించు. దే. అ. క్రి. నాశనముచేయు. మారించునర్వమున్. ఉదే. ౩.౪౯.

మారిమసంగు. దే. అ. క్రి. నాశనముచేయు. "వ. ఒక యుడి మారుతు మేల్కొని మార్కొనిన మారిమసంగినటు మృత్యువుబెదరి గలిన చాడ్పున." భాగ. పా. ద్వి. ౧.౧౭౪. రుక్మాం. ౩ ౯౪. మెసవదోఁగొంటి త్రిమమారి మసఁగినట్లు. మను. ౫.౨౯.

మారుపు. దే. వి. ఒక విధమైన చేప. మారుపులను జలవారిలిచ్చి దాన్. ౧.౧౧౧.

మారుమలయు. దే అ. క్రి. మరిగా ఎదిరించు "గీ....మాన్య భానుదిలి మారుమలయుచున్న కమంతకంబు." కష్టు. ౬.౨౬౩.

మారొడ్డు. దే. అ. క్రి. ప్రతిఘటించు. "సీ. కిత్తి నంతలి మారొడ్డి భేదంబైన బల ముద్ధరించిరి వెలమవారు." (వెలుగోటి వారి వంశావళి.)

మార్బలము. వి. న. మార్బలము; శత్రుబలము. "సీ. నడిపెట్టి నచ్చి మార్బలముల మడువడి మున్పిరి నడుఁబోయి." ఉ. సం. ౧౨.౨౭. "క. దుర్యోధనులు మహాంక మార్బలములఁగెలువఁగాఁబు." ఉ. గా. ౫.౯౩.

మూర్ఛలయు = మూర్ఛిలుయు. "ఉత్ప. [illegible] మూర్ఛితయైరి." [illegible] ౧౩.౧౩౦.

మూఱంకము. దే. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible] మూఱంకమై [illegible]" [illegible]

మూఱటగడ్డి. దే. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible] మూఱటగడ్డి [illegible]" ద్వి. పారిజ. [illegible]

మూఱటసోరు. దే. వి. [illegible] "ఉ. [illegible]" (ఛా) M. V. iii. 93.

మూఱటరితి. దే. వి. [illegible] "క. [illegible] మూఱటరితులు" [illegible]

మాటాడు. దే. క. (క్రి.) [illegible] "ఉ. [illegible]" [illegible]

మాలక్కము = మాలతికము. దే. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible] మాలక్కములు [illegible]" [illegible]

మాలతికము. [illegible] "క. [illegible] మాలతికములు [illegible]" [illegible] ౪౯౧.

మాలుబోతు. దే. వి. [illegible] "పుట్టు [illegible] మాలుబోతు [illegible]" ౧.౧౭౫. పా. "మాలుగుబోతువలె [illegible]" [illegible] ౩.౪౪౭.

మాలుగుబోతు = మాలుబోతు. "ఉ. మాలుగుబోతు [illegible]" [illegible] ౩.౪౪౭.

మాలెత. దే. వి. [illegible] (స్త్రీ.) "గీ. [illegible] మాలెత [illegible]" [illegible] ౩.౩౯.

మావిడి = మామిడి. "ద్వి. మావిడి [illegible]" [illegible] ౧.౪౬౬. పా. "ఉ. మావిడి [illegible]" [illegible]

మి.

మిండగీడు = మిండగీడు. "శ. [illegible] మిండగీని [illegible]" [illegible]

మిండాటము. దే. వి. [illegible] "గీ. [illegible] మిండా [illegible]" [illegible]

మిక్కటము = మిక్కుటము. "మ. మిక్కటమై [illegible]" (మహాలక్ష్మీ చరిత్రము.) ౩. ఆ.

మిక్కిలికంటివేల్పు. దే. వి. [illegible] "సీ. ...మిక్కిలి కంటి వేల్పు [illegible]" [illegible]

మిక్కుటము = మిక్కటము. "ఉ. మిక్కుటమై [illegible]" [illegible] ౧.౨.౬.౧.

మిరియము. దే. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible] మిరియాలు." [illegible] "ఉ.... మిరియము [illegible]" [illegible] ౧౦౧. పా.

ము.

ముంగరవము. దే. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible] ముంగరవము." [illegible] ౧

ముంగాళ్లు. దే. వి. బ. ముందు + కాళ్లు. "సీ. ముంగాళ్ల [illegible]" [illegible]

ముంగొంగుల తండ్రి. [illegible] ముంగొంగుల తండ్రి [illegible] ౧.౩.

ముంజె. దే. వి. [illegible] "క. ముంజె [illegible]" [illegible]

ముంజికోళ. దే. వి. [illegible] "ఆ. [illegible]" [illegible]

ముండరి. దే. వి. [illegible] "గీ. ...[illegible] ముండరి [illegible]" [illegible]

ముండులవాన. ద్వి. వి. [illegible]

ముందడి. దే. వి. [illegible] "ఉ. [illegible] ముందడి [illegible]" [illegible]

ముక్కొండి = ముక్కోడి. ద్వి. వి. (ముక్కు + ఒడి) [illegible] "ముక్కొండి."

ముకుగొయ్య. దే. వి. [illegible] "గీ. [illegible] ముకుగొయ్య." [illegible]

ముక్కుస. దే. వి. [illegible] "ద్వి. [illegible]" [illegible]

ముక్కొంకులు. దే. వి. బ. [illegible] (త్రిశంకు) [illegible] "ద్వి. [illegible] ముక్కొంకు [illegible]" [illegible] ౩.౫౯. పా.

ముగుదుఁడు. సం. వి. (సం. ముగ్ధుఁడు.) "ముగ్ధుండు [illegible]" [illegible]

ముచ్చిరోను. దే. అ. (క్రి.) [illegible] "క. [illegible] ముచ్చిరోనుచుక్ [illegible]" [illegible]

ముచ్చుబోడుము. దే. వి. [illegible] "సీ. [illegible] ముచ్చు బోడుముల." [illegible]

ముట్టఁగొలుచు. దే. స. క్రి. కుదివలు గొలుచు. "ద్వి. ముట్టఁగొల్చిన ఫలం బిట్టుండనవలె." బస. ౫.

ముట్టు. దే. స. క్రి. తా.రు. "ముట్టి ముట్టని భక్తతుమ్మెదా, అది ముట్టంత అగమెల్ల తుమ్మెదా." (తుమ్మెద పదములు) "ద్వి. ముట్టినవాఁడవో ముణ్నొక్క-మారు." పండి.

ముడాసు. (ఇ. ముడాసు) తల చుట్టెడు నరిపోళ్ళ బట్ట టోపి నేటికిని తురకలు చుట్టెడు నరిపోళ్ళ బట్టటోపిని తగిలించుకొని దానిపై రుమాలు చుట్టుదురు. "సీ మెలిపెట్టి చుట్టిన తెలిదరంగీ ముడాసు పైఅపేటాదట్టి నడుమఁ జెఱఁగు బంగరు ప్రాతల వట్టు లిజారు." కుక. ౨.౪౨.

ముడి. త. ముడి; కిరీటము. "శృంగార రాజ్యలక్ష్మి ముడి గలిగిన శ్రియ." కు. సం ౯౧౩. "ప్రస్నంపు ముడి మోచుపాంతుఁ డట." శేయార. ౧

ముడియవైచు. దే. అ. క్రి. నిశ్చయముగా చెప్పు. ముడియవైచఁ దన తమ్ము మొనదారకించిన శూరత్వమున పెద్ద దూళదనము పాండు. ౧.౬౩.

ముణించు = ముడించు. ముడుచు. విహారితంచుమణి దినము మదిమ్మణించిన గతిన్. శు. నా, ౧.౯౬

ముద్దియ. దే. వి. సం ముగ్ధ; యౌవన స్త్రీ. "క. గర్భిగ దలించి నాతుది విద్యా వాతెలు చెంతనేజాతురరా ముద్దియవా యౌవ శియని ముద్దియవా చెలిగొనంగ ముద్దులతుంగా." (చాటువు)

మున్నిడు. దే. అ. క్రి. పూర్వకము చేయు. "క. మున్నిడునే మనము విషయములు." అను. ౧౧౯.

ముప్పిండి = ముప్పిఁడి. (ముప్పు+ఇడి.) ముప్పులేనివాఁడు. ముప్పిండియు అం. భా. ౧౬౩.

మురియు. త. మురి; ముక్కలగు. "ఉ. ...దంతముల్ మురిసి." కు. సం. ౧.౨.౧౭౫.

మురిపెము = మురిపము. "ఉ. ధీరి ... మురిపెంబున." భాగ. దశ ౧౧౭౧.

ముప్వంక. (మూఁడు+వంక.) త్రిభంగి. "సీ. ... మువ్వంక మురుపుతాని." పాండు ౧.౨౧౩.

ముప్వేరుసు. దే. వి. మూడువరుసలు. "ఉ. లోకములే మువ్వరు సంగళించి మదమెట్టిన" భాస్క. యు. ౩౯౩.

మూ.

మూరాదలించు. ౧. మూరదలిచు. తాయువట్టు ముక్తపోపుటము లాడి పిలిచి. వ. ఇట్లుపుట్టి మూరదలించి తాఁకిన కు. సం. ౧.౨.౨౧.

మూవ = మూఁగ. "గీ. మూవలములోని దీకి తావనేల." నాశి. ౨.౧౩౨.

మూవ = మువ్వ. "ద్వి. మూవలఁగంటల మ్రోఁతలు మెండి చెలి యున్నకంబు ధృతిఁదప్పఁ గలయ." బస. ౩.౬౦. పా.

మె.

మెదకోణము. దే. వి. లాథపెట్టు కొథనము; మంచ్చుల మెడ కోణము. "ఉ. మొఁదుకుల మైదకోణము దొడ్డుకుతియ మెండుల సిష్ట." నాన్స. ౪.౧౧౫; ౪.౨౫౦.

మెలంతుక = మెలఁత. స్త్రీ; ఆడుది. మెలంతుకలు మంచకుంతు. కు. సం. ౯.౧౯౩.

మే.

మేఁకయతితిచన్ను. దే. వి. సం. అజాగళస్తనము; వ్యర్థము. "ఉ. ...మేఁక మెడ చన్నులబోలెఁ రెండు గ్రామముల్." (మూర కవి చాటువు) నాన్స. ౫.౭౭. అనుని త్రుడుని మేఁక యతిరి చన్నులబోలుక్

మేదకుఁడు. దే. విశే. కదలక లేనివాఁడు. "గీ. మంది పర్తించు మతిలేని మేదకుండు" పాండు. ౧.౧౧౧

మేనుందీగ. వి. శరీరలత. "శా. కారుణ్యపు బండి కట్టకుల మేనుందీవకుంజెప్పుచ్" చం. రా. ౩.౭౨.

మేనుదీగ. దే. వి. లతవంటి శరీరము; శరీరము "సీ. గాఁటు వచ్చు బంగారు పూవల గంతి మిటీన యొరవచ్చు మేనుదీగ." వర్ణ. ౨.౧౯౧.

మేలుకట్టు. దే. వి వితానము, ఉల్లెడ "సీ. కంబట్టులు మేలు కట్టులు నయ్యెఁడా రికములు మణిబంటికము. అయ్యె. కు. సం. ౯.౩. మేలుకట్టయి మీకు మేఘ మండలమెల్ల మెఱుఁగులను మెఱుఁగాయె నయ్యెనలా." (అన్నమయ్య శృంగార సంకీర్తనలు.)

మ్రి.

మ్రింగనగొండి. దే. వి. తిండిపోతు. "ద్వి మగనిజారియును మ్రింగనగొండి యయ్యె." బస. ౪.౫౬.

మొ.

మొదలియారి = మొదలారి. దే. వి అరవ శూద్రులలో నాయక జాతి. "గీ. కార్తి రెండవ మూర్తియై జగములేలు మని మనోహారి శ్రీరేవ మొదలియారి." పాండు. ౧ ౭.

మొసరు. దే. వి. క. మొసరు, పెరుగన్నము. "గీ. మొసరు ముద్దఁగ గొనుట." కు. సం. ౧.౧౩.

మో.

మోకారించు. దే. అ. క్రి. మోకరిల్లు "క. పుడమి స్తోత్రించిన పదిలోఁ జేయూది శ్రీనివాసయగాక్ నడిరియాని ఎడిరి ..." పాండా. ౧.౨౩.

మోస. దే. వి. (సం. మోష.) దొంగతనము. "గీ. ఒరు లెఱుంగ కుండ నన్నును యునికి మోస." భాగ. అను. ౧.౨౧౪.

ర.

రంగరించు. దే. స. క్రి. ద్రవిలో ద్రవపదార్థమును పిండుచు కలుపు. "ఉ. గాఁడుగదాని పేర్మి తన కత్తిని పాలను రంగరించి త్రాఁడునియు యస్త్రబెట్టి తమదిఁడఁగ జాబిల కొట్టబెట్టి జోహో తనకన్న తంత్రియని." మించు. తెలుఁగు చాటువు. ౨.

రచ్చవాయి. దే. వి. రచ్చబండ. మరిమఱ్ఱి పెద్దలు కూర్చుండు బండరాయి. "గీ. ఇచ్చ మానికము యారి రచ్చవాయి." చం. త్రి. భా. ౨.౬౬. "గీ. రాదవెన్నాట త్రిక్క-ను రాణి నేయ గచ్చు దిద్దును నంటిన రచ్చరాయి పేరు కరఁగల్లు నత్తిన త్రిగడముగల గారితోఁగిరి కడఁటి బంగారు దిటు." మించు. ౧.౧౦.

రట్టడు. దే. వి. (సం. రాష్ట్రకూట.) దీని రట్టడి—రెడ్డి. 'రట్టడి' నుండియే రట్టి—రెడ్డి పదము లేర్పడినవి. "క. రాజులు రట్టళ్లు నటుల రాజిల్లెదిరే." శివ. త. ౨౦౦.

రడ్డి = రెడ్డి. "క. ఎక్కిరపు గ్రామం బడ్డులు కదిలి పుణ్యుల భూస్థనుగాన్." పాండు. మా. 3.౭౫. మరియును ఉర్ద గోత గాడ్ గోదావరి గోంధూలము దడిమున్న దోలుగాండు రడ్డియను నింరాగా గాడ్డి యాగా. దేవ కారంగ. ౨.౧౧౪.

రతి. అధ. దే. వి. "గీ. రతియును దక్కండిని రతిని త్రుడు." వేం. నా.

రససింధూరపుటుండ. దే. వి. రససింధూరముచే చేయబడిన యావనము. "ఉ. రససింధూరపుటుండయా యునగ మూర్తాం దుండు దొరకెన్ ఖాన్. రత్న. ౪ ఆ.

రసాపళ్లు. దే. వి. బ. రసా+పదిలు. దారుతోపరిన పదలు. "అమృతాపుతోలుకు రసాపళ్లును మించ పదలు." విమ 3 322.

రా.

రాకాసి. గ్రా. వి. రాక్షసి. "ద్వి. సరిశర్త పిశితముదము రాకాసి." పొన్న. పుట. ౬.

రాకుటి. వి. సం. రాజకుటీరము. "గీ. ఒక్కచొక్కంపు రాకుటి మక్కు బిగిలి విడుర వాటించి." రంగా. ౧.౧౭౧.

రాకొట్టు. దే. స. క్రి. రారమ్మని పిలుచుట. చిన్నప్పుడు రతికేళిని మున్నప్పుడు, కవితలోన, యుద్ధములోనన్ దన్నెదురు రాకొట్టుట చెన్నగు." చాటు. ప. పుట. ౧౬౮.

రాజనము. వి. ధాన్యవిశేషము. "చ. చెలకును రాజనంబు కృషి సేయుచు నుండెను నేర్పు బల్మియున్." వి.క్రి. ౧.౭౬. "క. రాతెల్లను రత్నంబులు చేతెల్లను రాజనములు." రుక్మ. 3.౧౦.

రాజాన్నము. దే. వి. రాజనపు బియ్యముతో వండిన యన్నము. వి.క్రి. ౪.౧౮౮.

రాతిపువ్వు. దే. వి. శిలాపుష్పము; శిలశిరము. "అ. వరుని బిందుచేత నారి గర్భము గట్టె రాతి పుష్పచేత రసము గట్టె." వేమన. ౧౫౯.

రాతిబొమ్మ. దే. వి. శిలావిగ్రహము. "క. రాతి బొమ్మమగు రగిన." చాటుప. రాధి. 3.౨౦౦.

రాపాడు. దే. అ. క్రి. ఒక దానితో నొకటి యొరయు. "కా. రాపాడంగల సుబ్బరన్నగారితో రాకెందు బింబంబుతో నేపాక్యం గనవచ్చె." చాటు.

రాతోలు. దే. వి. రాతిరోలు; "చక్కదిద్దు రాతోలు దొక్కి చేరంబు." పండి. పురా. ౪.౨౪.

రావాకు = రావియాకు. రుక్మాం. ౨.౧౧3.

రాసొబగు. ద్వ. వి. రాజసౌందర్యము; మనోహరత్వము. రాజ+సొబగు. (సం. రాట్=రా శుభగమ్=సొబగు.) "క. రాసొబగున నుద్యక్తుంబై నింకింపంగ." విరద్వి. ౬.౧౧.

రి.

రిత్తపోంది. దే. వి. వన్యశ్రమైనశరీరము; రసహీనమైన దేహము. "ఉ. పెత్తని పేరితో పెలంగపోగాన రిత్తపోందులన్ గృత్తము సేయునే." వాసి. ౨.౧౮౫.

రిత్తయొడలు. దే. వి. వన్యశ్ర శరీరము. "ఉ. ...రిత్తయొడలంబడి చేయుచు." ఉ. హరి.

రూ.

రూఢి. గ్రా. వి. త్ర. రూఢి శబ్దార్థం బగు అంతం రూఢిం గారవ సైన్యము. ధార. అని.

రె.

రెండాడు. దే. స. క్రి. అసత్యములు పలుకు. "క. ...అవ సరోచితముల రెండాడుచు." అను. ౧.౨౧. "క. రూఢిగ విజ్ఞత నను రెండాడిన ధూపములు శిరము అభిమానముగ రెండాడిన." ఓపిరి రిద్ధి శాసనము.

రెండు. స. ద్వయము; రెండవది. "ఉ. ధయదీయార్చనసేయుచో త్రిభువన పుష్పంబిన్న నక్కంబు రెండవ పుష్పంబు దయాగుణం బని విశిష్టంబు." స. శ. ౯౫. రెండు; రెంటికి చెడ్డ రేవడు; ఉభయభ్రష్టుడు. "క. ...భిన్నావయ రెంటికి చెడగా చెడ్డ రేవని భంగిన్." అన. ౧౧౪.

రెడ్డి = రడ్డి. "ఉ. త్రిప్పుచు రచ్చ సేయుదురు; రెడ్డిదొంరల్ రవి కాద్యసర్పులన్." రఘు. రా. ౨.౧3.

రెన్నెల్లు = రెండు నెలలు. దే. వి. బ. "క రెన్నెల్లలోన నాటుం జిక్కుండగ " భాక్క. సం. ౨౦౪.

రే.

రేచీకు. దే. వి. సుక్తివాడు. "ద్వి. రెండు కన్నులులేని రేచీకు రేక." ప్రభూవం. ౭.౮౫ పం. (శా.)

రొం.

రొంపి. దే. వి. బురుదు; బురద; పంకము. "కదు రొంపి గాలు జారుడు. బళవు. ఉట్టింపగా రొంపిలో గదలంజాలని పీసు." స. శ. ౯౪.

రో.

రోకలి. దే. వి. (సం. ఉలూఖలమ్.) దంపుటకుపయోగించు కర్రయుక్తమైనది. "ద్వి. గాజంగడికి రోకలి బూనినట్లు." ద్విపద అభిమన్యు చరిత్ర. ౪౨ పొ. రోకలి; రోకలి తలచుట్టుకొను; అశక్యకృత్యమైన పనిచేయు. "ద్వి ఇంటురులొక్కయ రోకలి గాని రండు తలం జుట్టుకొని యుండ నన్నయట్లు." బస. 3.౧౧౪౧ పం. కొ. ౨.౧౧౬.

రోయి. అధ. గ్రా. వి. వేశ్యకిచ్చెడు శుల్కము. "ద్వి. తన చెలి గానికే తనివికి రోయునపుడు." పండి. ౧.౬3౪ పొ.

రౌ.

రౌలు = రవులు. దే. అ. క్రి. మండుచుండుచేయు. "చ. మణుల మణుల్యనం దనుర్లు పొలపిడి వెన్నెల రౌలు గాల్చు మన్." చంద్రభా. ౪ ౧3౮.

లం.

లంకాడు. వ్య. అ. క్రి. వ్యభిచరించు. "క. లంకాడు వాని వాటుక అంగాడెడు వాని భుజము రాయుని ధాటా." (చాటుప.)

అంపము. దే. వి. తలకలు రాసగునది కోసెడు పాదకము. (సం. క్రీడకము) "ద్వి. అంపాన గోసిన జాడిన నెలయ గంపెక్కు గాదె శ్రీ గంధంబునకును." బస. ౪ ౯౬. పా.

అంకుటాలు = అంకుటాలు. ద్వి. వి. (అంకు + అలు.) జారిణి. ...ంటిన గాంద్రుడు అంకు జాంద్రుకున్. శస. శ. ౬౦. "అంకురాంద్రుకున్" అని ముద్రితము.

అంకులాడు. (అంకులు + ఆడు) ద్వి. వి. జారుడు. "గీ. అడుకరియును వధముగాశ్యములు దలచు" తగన లాడు; అంకు లాడు ... అం. ధూ. ౧౬౪.

ల.

లండి. దే. విశే. కుత్సితురాలు. (సం. రండ.) "ఆ. పొట్టుదినెడు లండి ముఖమును పెట్టునా విక్కదాధిరాదు" వేమన. ౩.౧౧౨.

లంజెకాడు. దే. వి. విటుడు. "గీ. కన్నియల మొగంబు కన్ను యలుకుకల్లు లంజకాండ్ర వెంట మంటగొనియె." అహ్న. భా. ౩. ఆ.

లంజెతనము. దే. వి. విటత్వము. "క. లంజతనమునందు గామి కేలం గలుగవటే" ఉ. హరి. ౧.

లంజెతేకము = లంజతనము. ద్వి. చేకూరి విట్టి లంజెతే [illegible]." బస. ౩.౫౪. పా.

లంజెసవరము. వై. వి. ప్రసారణి "ఆట మండాడు." హంస. ౫౫.౨.

లంపటా. దే. వి దాసీపుత్రుడు, రాజసేవకుడు. "సీ. గీ. [illegible] మాత్రమా లంపటాను లేద ఖండవారాతి ధీమ గోడండ రాదు." ఖండవారాతి ధీమ శకము.

లక్కాకు. దే. వి. లక్కతో చేయబడిన కర్ణాభరణము. "మ. [illegible] దేశంబు విధుండు దన్నుకిదవన్ బ్రాణేశురాల్నీరు కరణం గోరుచు మేనుమానీ చెవులన్లక్కాకులన్ చేతులన్ పాలింపం గాజులు." కుమా. ౪౯౮.

లగుడము. దే. వి. యుసుడ అలుకు; కజ్జపోగు. (సం లగుడ.) "క. చిక్కినలగుడంబుని తల ద్రుక్కులుగావించి." సం. నం. ౧.౬౧౪.

లగుడము = లవుడి. "క. ... ఇలాదత్రమునది [illegible] ఆశడి ... వికరన్." వై. భా.

లటపటంబులు. వై. వి. జగడములు. "ద్వి. కల్లకత్తములను [illegible] లటపటంబులును యాలామాలములును." ద్వి. ద్రధు. ౭.౨౨.

లటపటలు. దే. వి. వి. గవ్వాలుగొట్టుట. "క. వాడును పరిఘ వింటెడ పిల్లలందును యుటింగిరి యిది వేటుగనే నావించితి చేరి జగలాడించుట గలిగనేని లటపటలేలా." సిం. ద్వా. ౭.౨౯.

లద్వము. వై. వి. లద్దువము. "మ. వడలం బెక్కసం[illegible] లద్దావలక్కటల్." రామా. ౨.౧౧౪.

లద్దిగ. వై. వి. ప్రయాణము చేయునప్పుడు నేయి మూసి మూతలగుసలి పోసిగొనిపోయెడి చిన్నమూతిగల పాత్ర. "సెలింద్దిగ నీళ్ల నించిన పొరగాయ బుడ్లలు." హంస. ౧.౨౦౦. "నకులుంచిన మాత్రకంచిలో నంటగట్టిన యుట్టి నెలిండ్రిగ." కుర. ౩.౪౩౦. నెలింద్దిగ అవి. ౨.౧.౫౩.

లద్ది. దే. వి. పేడు, గుఱ్ఱములోని వాని మలము. "గీ. గోరీజర విచ్చి నుణ్ణాలాశరీ కటడు లద్దియుడుచునలిగలెచ్చె." కళ. విరి. ౧.౯.౨.

లరయిడి. దే. వి. కిన్నను? (ద్రా.) "మం. అత్తలంబు వస్తుకై రాలవదిది లరయిడిదునియుంది లజ్జలబ్బుచ్చి పెక్కుంద్రు గాకుల పెక్కుమార్గముల వెక్కరమాపులజేసె." వల్లా. ౪౪౦.

లా.

లాచు = రాచు. దే ఆ. క్రి. ఒరయు. "ఉ. లాచివరాంగనల్ వలవిలాస మనోహర విభ్రమంబులన్ జాచిన మారుడుల్లు మడు." అంచిరాకతము. త్రిపు. ౬౪ ౧౩. పా.

లాడి. దే. వి. పుండు బాగ్యమైనప్పుడు దానినుండి గారెడు చీము. "ఉ. లాడికలూగు గాజులవలాయన మొందగజేయు." హంస. ౫.

లాడి = లవుడి. "సీ గీ. కస్పయుతముగ నివ్వటిదాటమునుకు లాడిగావించునంతట అంకుడూలు." పాండు. ౫ ఆ.

లాపరి. దే. విశే. బలవంతుడు. "క. వీరుడు నవ్వయు లావరులటె." పారి. ఉ. ౧.౭ పా.

లూ.

లూలామాలము. దే వి మోసము; వంచన. "ద్వి. ఈ మంత్రతంత్ర లూలామాలములన నొందుదెలీ వీడుదుగడు నాప్పి." బస. ౬.౧౫౦. పా.

లె.

లెక్క. వై. వి గణన "గీ. అధ్యుడర్కుడున్న నంద్రులు భూజ్యులే లెక్కమీరదున్న లెక్కనట్లు అడుగుతోల్ల వెలనందఱు భూజ్యులే లెక్కలేక యున్న లేగనట్లు." రా. క.

లెప్పము. దే. వి. లక్షణము. "లెప్పంలై సెలయు లింగలింగ నాయన్." అను. ౩౫.

లెప్ప. దే వి మేము. "ద్వి గాళ్లను తవిలితోనయుగారి మీరు [illegible] గారుర్కుండు నందిశారాధ్య విభుడు లెప్పి యున్నవారి వారున మేము భూరన్ స్నేహితులము." పండి. ౨.౪౬౯. పా.

లే.

లేబెయ్య. దే. వి. లేతదూడ. "ద్వి. ఇందుల లేబెయ్యలీను [illegible] మంతయుకున్న గోమాత సంఘములు." బస. ౨.౨౫౦.

లేకుందు = లేకపోవు. దే. ఆ. క్రి. కూడకపోవు. "క. లేకుండుమ గోరంబవ వా కలిగినపూరిదియు వడుపునామున్." అను. ౧.౨౭.

లేబరము. దే. విశే. కూడము. "గీ. లేబరముగాదె, విజ్ఞులేని బ్రదుకు." ఉ. హరి. కా. ౧.

లేమ. వి. (సం. రామా.) కొనదేవిప్రాకృతమున వక్షకములేమ. అమకరలేమ. ఇ నం.

లొ.

లొగ్గడిలజేయు. దే ఆ. క్రి. కలుగుందునట్లు చేయు; లొంగునట్లుచేయు. "ద్వి. లోకాంతుకుగొప్పలో లొగ్గడిలజేసి." పల్నా. ౪౪౬. ద్రా.

లొట్ట. దే. వి. లొట్టునుండునది. "ఉ. లొట్ట యిటితపాలు. [illegible]." భా. వ.

లోటారము. దే. వి. లోష్ఠాకరము; కిందపెంకుల ధ్వని. "పై! గొబ్బ లోభంలేమి. పైకిపటారము; లోపల లోటారము. (పైన పటారము; లోన కిందపెంకుల ధ్వని.) లెక్కటధ్వని. "పై! పటారములో లోటారమా." పెదపెదసూరు శతకము. బించుపల్లె

లోటిపిటి. ద్వి. వి. తుచ్ఛము. "లోటిపిటకూరలో కళ్లంగానిపోదు." విశం. ౨.౧౧౦.

లోడితెఁడు. "క. లోడితెఁడు పొట్టకై యొసులలుబ్ధత నెవ్వఁడుఁ గొల్చి." కిరా. ౧.౧౨.

లోడుకు. దే. వి. పనికిరానిది. "ఆ. వె. బడుగుకిప్పఁజలుకూడి లోడుకుమంత్రము జదివి వడుగుచేకుమంచు వదరుఁగొండ్రు కడుగుదాగుకాకి గాళమన్నట్లయా విశ్వ." వేమ. ౯౯౬.

లో

లోంగోను = లోఁగోను. దే. అ. క్రి. స్వాధీనము చేసికొను.

లోఁగిలి. ద్వి. వి. లోఁగిలి. రూ. "క. కాఁగిలి రాని రూపము లోఁగిలిని రాని పొందు." శు. పారి. ౧౬౩.

లోచవి. ద్వి. వి (లోపల+చవి.) జ్ఞానామృతము, ఆత్మరుచి. "ఉ. వాతనిరోధనగా నొదలివాకిలులంటబిగించి కొప్పులం ద్రోచి కివాగ్నిరానియతితో వెలితూరక చూడనేర్చినన్ లోచవిఁలోలునే చతురు." త్రిపు ౬౯. పా. భా ౯. ౪.౩౧౪.

లోవి. వై. (లోహి.) వంటకుండ; బిందె. "ద్వి. కూలవన్నారులు యాలోవిలోనబోలెయున్నవి." బస. ౩.౪౨౪. పం.

లోవెలి. ద్వి. వి. (లోపల+వెలి) బాహ్యాభ్యంతరములు. "లోవెలియుఁగంబది చకురానకుఁడా." ప్ర. సం. ౪.౧౯.

వ.

వంకదార. వై. వ్రి. (శర్కర.) "ద్వి. కవాటంబులుమడుగు వంకదారలును." బస. ౩.౪౯౭. పం.

వంకరటింకర. ద్వి వి. ణ. అనేకరీతులుగా వక్రమైనది. "కింకారుణా వంకరటింకరేణ కింవానపాచీకిరి చాకిరేణ." మల్లినాథ సూరి చాటువు.

వంగకాయ. ద్వి. వి. వంకాయ. "ద్వి. వంగకాయలు ప్రాణలింగంబులయ్యె." పండి. ౨.౨౦౯. పా.

వంకాయ. ద్వి. వి. (వంగ+కాయ.) వార్తాకము. "క. వంకాయ వంటికూరయు పంకజముఖి సీతవంటి భార్యయు." (చాటువు.) పా. వంకాయ వరికూడును నేగిలేదు. (చాటువు.)

వంకపోవు. దే. అ. క్రి. (వంకర+పోవు.) వంకరయగు. "ఉ. గోయలవంక పోయినను గొక్కెఱ." ధీమ. ౩. అ.

వంట. దే. వి. (వండు.) పాకముచేయుట. 'వంటలక్కయు.' భార. అర. ౧.౧౯౬.

వంటయిల్లు. దే. వి. వంటచేయు గృహము. వంటయింట నుండెలు పొద్దు భార. అది. ౬.౧౯౯.

వంటిల్లు. దే. వి. వండుకునిల్లు. "ఉ. ...వంటిల్లు పొద్దిన వంటకే ... లోకములే." భాస్క. యు. ౨౩౪.

వక్కాణించు. వై. అ. క్రి. రూ. (వక్రాంచు.) ... "ద్వి. ... వక్కాణించెదవు." పండి. పురా. ౩౪౨.

వగకాఁడు. దే. విణ. విలాసవంతుఁడు; విటుఁడు. "మం. వగకాఁడై జనుదెంచి." పాంచ. ౩.౧౩౦. "సీ. అక్కవగకాడు ... వగకాఁడు." శశాం. ౧.౪౪.

వటారము. వై. వటాగారము. ... ద్వారము. "ద్వి. దరహాసమును ... వటారముకు జరిగి. ..." పత. ౧.౧౫౬. పా.

వట్టిమాటలు. దే. వి. బ. తుచ్ఛాలాపములు. "క. ... వట్టి మాటలందవ్పనె యుదాత్తధర్మ." అను. ౯౪.

వడలు - ఒడలు. "గీ. ...వాన గాలిచేత వడలెల్ల మ్రొక్కను తరుల ఫలములెల్ల ధరణిఁగూలె." భాస్కర. పంచతంత్రము ౧.౨౪౯.

వడువువోలె. ఇవార్థముపై ఇవార్థము. వడువు అనగా రీతి, విధము దానిపై పోలె అనునది ప్రయుక్తము. "సీ. నీలావనము నందు విలసిల్లు విద్రుమ వల్లిక యుదయించు వడువువోలె." కు. సం. ౩.౨౯.

వడ్రంగి. దే వి. కఱ్ఱ పనిచేయువాఁడు. "ద్వి వాలి యాడించు వా వడ్రంగి యనఁగ." బస. ౪౬౫. పం.

వణకిడికట్టు. దే. వి. ఒడలికంపము పుట్టించు విద్య. "వాకట్టు మకట్టు, వణకిడికట్టు, పొట్టపొంగడుకట్టు, పొంగులకట్టు." వల్హ. ౯౩. ద్రా.

వదినియ. సం. వధూటికా సోదరుని భార్య. "ద్వి. ... ఏ మంద చెల్లెలనో, మఱఁదలనో మీనవదినియనో మఱఁదలనో." పండి. ౧.౩౪౧. పా.

వయ్యాంది. దే. వి. అంగారకధాని, కుంపటి. "క. వయ్యాండిఁ గాఁచి ... వయ్యనఁ బదనిచ్చు ... తక్రము ..." ద్వా. ౪ ౯౫.

వయిచు = వైచు. దే. స. క్రి. "ద్వి. ...భయమంది... గోడయాముదిని కల వయిచు కొన్నదియు." బస. ౩.౪౯౦. పం.

వలకోట. దే. వి. ప్రేమయను దుర్గము. "సీ. వలకోటఁ జెరిగిన ... నెసఁగె." సుసం ౯ ౧౨.

వలను. దే. వి. అనుకూల్యము. "కే. వలనులేదని రూపేల? వలను గొల్పు రూపులేదని వలనేల? ... కలిపెంచి ... యుండకేని ... యదియ." ప్ర. సం. ౯.౧౬౬.

వలయు. దే అ. క్రి. ఇష్టమగు. "ఖ. అల్లుఁడ దొండపండు వలెనా యని వాతెఱయిచ్చు. (వలయునా? -అను ప్రశ్నార్థక రూపమునకు రూపాంతరము." రాధామా. ౯. పా. ఈ క్రియకు వ్యతిరేకార్థమున 'వలవని' యనుటకు 'వలాని' అని ప్రయోగము అనుపడుచున్నవి. వలాని యుక్తులు నెఱపన్. వేం. వి. ౪.

వలరాచపని. వి. గ్రామ్యధర్మము. "క. వలరాచపనిఁ గాదా ... మంత్రి." (వేంకట మంత్రి శతకము)

వలిగ్రామము. దే. వి. వలిగ్రామము; చలిగ్రామము. "క ... వలిగ్రామము పట్టినట్ల ..." ప్ర. సం ౧౦ ౧౭.

వలువు = వలువ. వస్త్రము; సన్న వస్త్రము. "చ. ...వలువెడలన్ ... వస్త్రములు." అది. ౫.౭౪. "చ. ... వలువులు ... కట్టుకొనవచ్చు." భాగ. ౯.౫౧౫.

వా.

వాకట్టు. దే. వి. నోటిమాటను కట్టువిద్య. (వాక్స్తంభనము.) "వాకట్టు మాకట్టు వశీకరకట్టు నొట్టపొంగెనుకట్టు పొంగుల కట్టు." పల్నా ౯౩. బ్రౌ.

వాచవి. దే. వి. వాయి+చవి; నోటిరుచి. "ఉ. వాచవి లేనుగా నొదలి వాకిలి వంటరిఁ జాపు కీర్తులంద్రోచి." త్రిపు. ౬. పా. ఉ. నా. ౨.౧౧.

వాజ = ఓజ (ఓజయొక్క రూపాంతరము.) "ద్వి. వాజగాదని నీవు వద్దితివని రాజుతోఁ జెప్పి వైరము సంఘటించు." ద్వి. నా. ౯౨. పా. "క. ఈ జాద మేమెఱుంగమె వాజా మూర్ఖల దారు వాకంబు అవాజ్యజారు.వైన యింద్రునికి చీవనమిట్టి వరుల కిచ్చుల కనునే." బలరామ చరిత్ర. ౧ ౨౩౪. బ్రౌ.

వాదిడు. క. వి. వాదు+ఇడు. వాదము నిడు; వాదముచేయు "క. వాదేది 'యనంతావై వేదా' యను వేదములనువేయు విధము లన్ వాదిచి వెదకెచి నన్ను మహాదేవా! నిన్నెఱుంగ నన్నుగ్ల కలమే." శివత. ౪

వార్చు. స. క్రి. ప్రక్షాళించు. "చ. రతిమతి తల్లడిల్లినతి రాకయ వార్చుచు." కు. సం. ౪.౫౫. "ఉ. ...ఎక్కడే వారుణమందుఁ బంపు సహావాదుల సంతిపురంబు వారలన్." కు. సం. ౧౧.౫. "వ. భిక్షదాగమనంబువార్చి నియత వృత్తి నున్నవారి." భార. శాం. ౬. ఆ.

వావిరి. దే. వి. ్రముము. "క. కావున భక్తాంచదము వావిరి దీప్ప తముగాఁగ వర్ణింతు." (ఈ పదమున కిది ప్రాచీన ప్రయోగము) అను. ౨౯.

వి.

వింట. వి. విను; ఆకర్ణించుట. "క. ...వినుటకు వింట యగును." అం. భూ. ౧౫౯.

విందు = విందు. అట్లుగ నీ యసన్లయ నాయధేయములు విందుం జెప్ప నా కిర్పు.దన్ నిర్వ. ౪.౭.

వింతరాలు. దే. వి. వింతయైన స్త్రీ. "సీ. మంగాంకు వలెదిత్తు మూల్గు పుణ్యంబుల విజ్జటసుదు రెట్టి వింతరాండ్రు." భాగ. ౬.

వినుకలి. దే. వి. వినుటవలన గలుగు మోహము. "సీ. శ్రీతిని వినుకలి కేలంటెఁ గొనియున్న వెలఁదుల కేలంబు వ్రతయగాఁగ." కు. సం. ౫౭౪. "ద్వి. వినుకలి సుఖము సిరిస్ఫలి వోళ్ళసంత. పండి. ౨ ౧౭౭.

వినుకులు. ధ్వనులు "ద్వి. వినుకులు వినుకులు వినుకిడి వ్రాయ ముసుకులు ముసుకులు మూసిక తగుల ముదిలీలు ముదిలీలు మర్ప రింపంగ మురకుల మురకుల ప్రతిగారవింత తోరధారులు తోరధారులు నుప్పొంగ." పండి. ౨.౩౯౫.

విసవకట్టు. దే. వి. తోకప్పంతము. "ద్వి. విధ్వోంబరములల్ విసవ కట్టులను." పండి. ౨.౩౫౧. పా. ఆ. రామచంద్రపురిని దోమలు ముసరంగ విసవకట్టు నైకి వెదలఁ దలఁపు." చ. శా. త్రి. ౨౨౪.

వీ.

వీన్‌దోయి = వీనుదోయి. "వీన్‌దోయి సుఖ." కృష్ణరా. ౪.౫౯.

వె.

వెంగలి. వై. విం. అవివేకి. "క. వెంగలిడై తమయానను శృంగారము చేసినట్టు." అను. ౨౨౩.

వెడ్డరిమాటలు. దే. వి. బ. కఠినపు మాటలు. "క. వెడ్డరి మాటలు తమలో గొడ్డావారములు తగవసుని సర్వజ్ఞా." అను. ౯౭.

వెన్నపూస. ద్వి. వి. వెన్నముద్ద "సీ. ముగమువఁజూచిన పెద్ద పులిగఁ దోతురుగాని పిరల హృదయంబు వెన్నపూస." వ. భా. పు. ౧౨౭.

వెన్నిడు = వెన్నిచ్చు. వెనుదీయు. "క. వెన్నిడుసేధవముల మిసు" అను. ౧౧౮.

వెరవిండి = వెరవిఁడి. దే. విం. వెరవు+ఇడి. ఉపాయ హీనుఁడు. "క. ఇందియముల లేదనుటయు వెరవిండి." అం. భూ. ౧౬౩.

వెలఁది. వి. ఆఁడుది; స్త్రీ. (వెలన్+తి.) తెల్లనైన స్త్రీ. "గీ. ఈ వెలంది వైఁదురా వెలఁది." విజ. వి. ౧.౧౮౫.

వెల్లుల్లి. ద్వి వి. వెల్ల+ఉల్లి. తెల్లగడ్డ, లశునము. "శా. వెల్లుల్లిం దిలపిష్టముల్ మెసవితిన్ విశ్వేశ వర్ధింపగా" శ్రీనాథుని చాటువు.

వెలిలోపు. ద్వి. వి. బాహ్యభ్యంతరములు "క వెలిలోపు గలది తతురాఁగుఁడా." కు. సం. ౪.౧౮.

వే.

వేగపడు. దే. స. క్రి. 'వేగపడ' నిర్వ. ౭.౨౯.

వేగిరపడు. దే స. క్రి. వేగిరపడు. పారి. భూ. ర. పుట. ౧౨౨.

వేగురుంజుక్క. దే. వి. (వేగురు+చుక్క.) "ఉ. వేగురుం జుక్క మరేంద్రు దిక్కునను తోధిరె." శశాం. ౪.౧౨౬.

వేమంగులపాగ. దే. వి. (వేమంగులు+పాగ.) సహస్ర ఫణుఁడు; శేషుడు. ఇది అత్ర అని శ. ర. అనగా ప్రసిద్ధము ప్రయుక్తము గాలేదని యర్థము గాని చూ. బ్రౌ. పు. ౯౭౮.

వేయిక(గ)న్నులవాఁడు. వి. సహస్రాక్షుఁడు; దేవేంద్రుఁడు. "సీ. వేయికన్నులవాఁడు విమలవర్తనుఁడైన తతముగు నైధవమ్ముగల దీమ." విక్ర. ౬.౧౧.

వేయికన్నులవేల్పు. దే. సహస్రాక్షుఁడు; దేవేంద్రుఁడు. "గీ. మూఁడు కన్నులవానితో మోహాదించి నేఁడు జేపాంబులేఁ దయాన్నాఁడు మరుఁడు వేయికన్నులవానితో విగ్రహించి వనిత యింకేమి గానున్నవాఁడొ మరుఁడు." వైజ. ౪.౨౩. "గీ. వెలయు నల వేయుఁగన్నుల వేల్పుతూరి." యయా. ౪.౫౬.

వేయిచేతులదొరవిభుఁడు. వి. సహస్రబాహుఁడు; కార్త వీర్యార్జునుఁడు. "ఆ. ... వెలుఁగెట్టి వేయిచేతులదొరవిభుఁడు విడుచుటయును బయము వెల్లివిరిసె." అచ్చరా. యు. ౫౦౦.

వేయిచేతులవాఁడు. వి. సహస్రకిరణుఁడు; 1. సూర్యుఁడు. "గీ. వేయిచేతులవాఁడు వెలుఁగుచుండువు." ఆ. సం. దేవ. ౧౬. 2. కార్తవీర్యార్జునుఁడు. "సీ. వినుగిల్చుగాని వాఁడినాఁడ వెడి వేయిచేతుల తీసికరిఁచిన బలియు గలిగె." అచ్చ. రా. సుం. ౧౫౭.

వేయిచేతులవాఁడు. వి. సహస్రబాహుఁడు; కార్తవీర్యార్జునుఁడు. "సీ. అమరగిరి త్రైలోక్య మాక్రమించుట యుక్త- వేయి చేతులవాని వేయుటొక్కొ." సిం. నార. ౧౭.

వేయిచేతులసామి. వి. సహస్రకరుఁడు, సూర్యుఁడు. "గీ. అదరిపడఁగడంబున గాడయుఁజైన వేయిచేతుల సామిని వేఁడు గాకనుమ." అర్క. రా. యు. ౫౨౮.

వేయిమోములవాఁడు. సహస్రముఖుఁడు; శేషుఁడు. "సీ. వేయిమోములవాఁడు వినుతుత్తుఁడైనను ప్రతియగు నీకు భూధరణ త్తి!" వి క్ర. ౬.౧౧.

వేయివేలు. వి. పదిలక్షలు. మిక్కిలి. "వేయివేలుఁదలిర్చ కొప్పెడి విప్రభోజనమున్." పారి. శూ. ౭.౧౫౨.

వేరు. వి. (త. వేర్. క. బేరు) వృక్షలతాదుల మూలములు. "ఉ. పాయక వేరు వెల్లఁకియుఁబండులు కొంచలు కూరగాయలుం గోయుచు." కు. సం. ౬.౩౫.

వేరుపనస. వి. వేళ్లయందుపండ్లు పండెడుపనస. "సీ పరిపాకమున వేరు పనసపండుల తొనయుందిందరములకు విందుసేయ." భీమ. ౨.౮౪ పాంచ. ౪.౧౧.

వే. వి. క. వేలై; దాస్యము. "ఉ. పనిచిన వానివేఁగొని పైలఁడఁ జేసెన." "సీ. దేవేంద్రుఁ డిత్తుమేనివేలఁబడియుండ." "ఉ దండుగులిచ్చి వేలఁగొని దానిఁయుంతెఱలిచ్చి." కు. సం. ౪.౬౧౦.

వేలుపుగిడ్డి. వి కామధేనువు."ఉ. వేలుపుగిడ్డియుం బరుసవేదియు. గల్పకజంబు తోడరా." భీమ. ౨.౧౪౩. చూ. వేల్పుఁగిడ్డి కాశి. ౬ ౬౧.

వేలుపుజడదారి. వి. మునివాని నారదుఁడు. "వేలుపుజడదారి వింధారగించుచొ నానంద బాష్పంబు లద్దుపడును." ఉ. హరి.

వేలుపుటావు. వి. కామధేనువు "ఉ. ... నందిని యక్కువాలము చిచ్చిక బంధియున్న యది భామిని వేలుపుటావుఁ జూచితే." పారి. ౨.౯౬.

వేలుపుటేఱు. వి. సురనది; ఆకాశగంగ. "ఉ. వేలుపుటేటితో నైలబతోఁటితో." పద్మ పురాణము. ౫. ఉ.

వేల్పు. దే. వి. అమరుఁడు. ఈ క్రింది గ్రంథములో నిది సంస్కృత సమాస మధ్యమునఁ గానవచ్చుచున్నది. "గీ. కల్పితాభల రాజై వేల్పు వేల్పుపెద్ద." ఉ. నా. ౧.౩.

వేల్పుటేలికలు. దే. వి. దేవతా ప్రభువులు. "వేల్పుటేలికలు గల్గు భూభృత్తోయిల్లు గల్గు." పాండు. ౨.౧౮౮.

వేల్పువెజ్జు. దే. వి. దేవతల వైద్యుఁడు; ధన్వంతరి. "వేల్పువెజ్జులు తమతమ విద్యలెల్ల వేగ." పారి. ఉ. ౨౬౯. పా.

వేల్పువెజ్జులు. ద్వి. దే. వి. అశ్వినీ దేవతలు. "ఉ. పోదిగొనన్ మధాంతర మంతరసాయులు వేల్పువెజ్జులా పోదరులు." పాండ ౮౪.

వేవుజాము = **వేగుజాము.** తెల్లవారుజాము. "ద్వి. వేళ జాముననేగి వేవొక్క తేళ్ళ గాచించి యుదురుబ చుట్టుపల్ చేసి." బస. ౪.

వేసవి = **వేసగి.** "ద. ...లోకములోన నెట్టి వేసవి గలదయ్య." కు. సం. ౬.౧౬౮.

వై.

వైనము. దే. వి. క. వైంత్ర; ఉపాయము. "క. పురవారుఁ దంటట నగ్గిరి తరతటముఁ దమము సేయవచ్చునికీర్చన్ గిరి యతనికి మత నద్వటఁ బరితర్కుచు నిలిపె మంచి వైనము దొరికెన్." పార్వ. ౨.౧౧౧.

వ్ర.

వ్రచ్చు. దే. స. క్రి. వ్రయ్యు. 1. చీల్చు. "ఉ. వచ్చిన నీవ చూడఁగ నవార్యబలోన్నతిఁజేసి వారలన్ వ్రచ్చి వధించుదుఁగాక." భార అది ౬ ౧౯౯. "గీ. వ్రత్త మొకని కదుపు వ్రయ్యంగ నందులోఁ బసిఁడి లేకయున్నఁ బరుని బ్రదికి యరుగ నిత్తుమండి నట్టివ నితరుని వ్రత్తమిదియు కార్యవృత్తమనుచు." శియా. 3 3౨౬. 2. గోళ్లతో చీల్చు; నఖక్షతముచేయు. "సీ. నలుదలై వెలయు పార్వతిగుబ్బ మద్దలవంటి చలిగుబ్బ వెన్నుఁడు వ్రచ్చి గొందు." కుమ. ౨.౪౮౧.

వ్రయము = **వ్యయము.** ఖర్చు. "ద్వి. వ్రయమాయె నుల్లము రాజద్రోహంబు." చొక్క. పుట. ౨౫౬.

వ్రా.

వ్రాయించు. స. క్రి. వ్రాయునట్లుచేయు; లిఖింపఁజేయు "క. కడివెడు దుగ్ధము లోవలఁ దొడిఁబడ గాచిదెండు కల్లతో దంటెన నట్లిడ నెడనొక్కఁ పద్యం బడరించి మదీయ కావ్య మని వ్రాయింతున్." స. స. ౧౬.

వ్రాయిండి = **వ్రాయిఁడి.** ద్వి. విణ. వ్రాఁతరానివాఁడు; వ్రాయలేనివాఁడు."క.ఇండియనట లేవనుటయు వ్రాయిండి." అం. భూ. ౧౬౩.

స.

సంకలియ = **సంకెల.** (సం. శృంఖల.) "చ. సంకలియనుఁ దొప్పితానిఁ బలుకంబనిలేదుఁ" నిర్వ. ౭.౯౫. "జారుల పెను గాలి సంకలియ." భాస్క. యు. ౨౬౫౮.

సంతకన్ను. దే. వి నిలుకడలేని చూపు; సంతలో నొకదానిపైని దృష్టి స్థిరముగా నుండదు. "ఉత్సారా. బోరిచూచి సంతకన్ను బొంతకన్ను నింగితా కారముల్ నెఱుంగుదీవు." కు. సం. ౫.౭౯. "నత్తకన్ను—బొత్తకన్ను" అని ముద్రితము. చూ. సంతబసివి.

సంతబసివి. దే. వి. సంతలో వ్యభిచరించెడు స్త్రీ; బజారు వదఁతి. "సీ. పరగృహావాసిని పరనింద కోర్వదు పతిసంతబసివి యువ్వరిఁగాదు." పీఠి. సీ. ౨౦.

సంతొసము. వి. (సం. సంతోషమ్.) ఆనందము. "సంతొసముగ నాకలోకపతి." నిర్వ. ౭.౧౪.

సంతోసము. వై. వి. సంతోషము; "ఉ. ... ఎల్లసంతోసముగ సత్యబందు నయిదోడుల కప్పురి పుణ్యభామినుల్." శృవిం. ౧.౪౯.

సందు. దే. వి. కలయిక; వీకమునుట. "క ఈ సృష్టియుక్క లెభమే భామలకుఁ గొల్లు పెట్ట ధంగులునగుతో యా సందు తెలియఁ జెప్పను భామరవరతిలో! చిత్తమున శిఖపెనుగన్." జాబి. 3.23.

సంప్రతి. దే. వి. తెక్క పరిమాణము; పెద్దరికము. "గీ. సప్త కులఁ దిర్చి యున్న లక్షణముఁ గందు." శృష్ణ. ౨.౬౭.

సంబారము. వై. వి. ఉప్పు చింతపండులోనగు వంట దినుసులు. "సీ. శాకపాకములతో సంబారములతోడ పరిపక్వములు పెక్కుప్రియ కోడ." భీమ. ౧.౬౧.

సంబేరమిచ్చు. క్రి. వ. క్రి. "సీ. ప్రస్తుతి సేసి పెక్కు విధములు బలియుచు నరుల ప్రదేశంబునందు బోరలి." "గీ. ముత్తియంబుల పేరులు మురిసిపడఁగ పాత్రములు వీఁగు చనుదోయి యదరి యదరి సంబెరంబిచ్చె రతిసేయ శంబరారి కన్యకు నకంతు నెదుట దుఃఖార్తి యగుచు." పార. 3.౯౨,౯3. శంబరము అనగా జలము; శంబర శబ్దనర్థనము సంబెరము దని పోయినవారికి జలాంజలి నిచ్చుట యాచారము. ఇచ్చట సంబెరము యిచ్చుట అనగా జలాంజలిసై జలము నిచ్చుటయని యర్థము. "చూ. సంస్కృత కుమార సంభవము" "శ్లో. ఇతి చాపి విధాయ దీయతాం సలిల స్యాంజలిరేక ఏవనౌ అవిభజ్య పరత్ర తం మయా సహితః పాస్యతి లోకబాంధవః." ౪. స 32. శ్లో.

సంబేరముచూపు. క్రి. వ. క్రి. జలముచూపు. "ఉ. అనిశము గ్రక్కు పువ్వుముల వక్త్రు జలంబుగఁగొమ్మలెక్కి బోరనఁజెలరేఁగు పక్షిరవమూర్త రవంబుగ మీదనోలి మూగినయలిమాలికల్ విస్తృతకేశధరంబుగఁ బట్టుకుండి పేర్చున రతితోడ సంబెరము చూపు విధంబునఁ బొల్చె భూజముల్." కు. సం. ౫.౯3. "నెమ్మనంబునం జేగామనితో వర్తిల్లువార్తి సంబెరంబిచ్చి"

సడగరము. క్రి. సడిగర; కొట్లుపాటు; సంభ్రమము. "ఉ. రావకు లిచ్చినన్ సడగరంబుకు." కు. సం. ౧౧.౬.

సడ్డ. దే. వి. అక్కఱ. "క. సడ్డలు బంధవదంబులు సడ్డా చారములు." అను. ౯౭.

సజ్జపట్టు. దే. వి. శయ్యాగృహము. "సీ. ప్రాణేశునకుఁ దన ప్రాణంబు వల్లభి సన్నతోభావంబు సజ్జపట్టు." అను. ౨౨౯.

సతికడములు. దే. వి. చదురులు. చదురు; చదుగు; సటుకు; చద వడము; సటుకడము; సరకడము. సరకడముల్ పురాణములు పాంచ. ౨.౪౯.

సత్తరువు. (సం. సత్రమ్.) అన్నప్రదానగృహము. "క. చలిపందిరులును సత్తరువులు మాతులు బావులుం బుర్వందోఁటలు యయా." ౧. "సీ. తెరవాట్లుగొట్టి సత్తరువుఁ బెట్టుటకంటె వ్యాస్యమార్జితాన్న మింతైన మేలు." రామలిం. ౪.

సమ్మెట. వై. సం. చర్మయష్టి. కర్ణంబులార్యమట్టి వగిదిపలు కులు తత్పథపదములయ్యె. అం. భూ. ౨౨. సమ్మెట త్రిట లంబడిన సమ్మతి శ్రీహరికిచ్చి చెప్పె నీ వమ్మెరపోక రాకొడుకు భాగ. ౧. స్కం.

సయిదోడు = సైదోడు. "ఉ. యాదుకరి విలాసిని సైదుపుత్త్రుడు...సమస్త నిర్జర స్తోమము నాడు లక్ష్మి సయిదోడు సభో మదిజోడు." పరాశ. ౪.౧3. ప్రతి.

సరిలేము. దే. వి. కోడిపెండి. "అలిక వక్షోజసరిలేము లజ్జఁ బొంద." సైవ. ౬.౧3౬.

సలాక. వి. సం. శలాక; బంగారు లోనగువానికడ్డి. "ఉ. వసిఁడి సలాకవంటి యొక వల్లె వధూటిని గంటినప్పుడున్." (శ్రీనాథుని చాటువు)

సవారువు. (సం. సమాహారము.) కూడిక; వాదములంతటి సరి భాగ. ఉ. హరి. 3.

సా.

సాగనంపు. దే. స. క్రి. ప్రయాణము. చేయువారిని కొంత దూరము తీసికొనిపోయి విడుచు "సాగనంపితిని." శబ్దా.

సాపాటు. భోజనము. "వనులెల్లఁదీర్చి సాపాటుచేసి." చాటు. మ. పు ౫౨.

సారీఁడు. దే. వి. (సార + ఈఁడు.) సారెవాఁడు. "ఈడు గునముఁ దెల్పు సారీఁడు." అం. భూ.

సారగింపు = సారగించు. "సీ. కేరడంబులు సారగింపులు కల్పిత ప్రసంగములు నటించు నగలు." పాండు. 3 ౪3

సాహు = సాధు. వైశ్యుఁడు. "సీ. . మృత్యురూపములైన సాహులచే బుణగ్రాహియగుచు." పాండు. 3.౧౬.

సి.

సిగపట్లు. దే. వి. దెబ్బలాట, జుత్తులాత్తు పట్టుకొని దెబ్బలాడుట. "ఉ. కాసరమూసరై తుదకు గాడిదవాలకమై పెనన్ రసాతలాన "ముమూల నిలబడ్డలిద్దరు సిగపట్ల గోత్రమై చేసిరి వింత గాపురము." (చాటువు.) "గీ. . సంస్కృతము న కవితనధికుండు తెలుగు కర్థమించుకయు నెఱుంగక యర్ధానఁ గలియఁబడిన గార గమ్మసిగపట్లు కలిగె నాకు." జాత. పూ. ౪౬౯.

సిరామరక్షు. వి. శ్రీరామరక్ష; సంస్కృతము. "వయుటచేతడి యుత్తి సిరామరక్షతో గాళ్ళఁ జొక్కబొట్టిడు." రాధామా. పుట. ౬.

సీ.

సీవరించు. క్రి. శీవరిడు; కోపముతో చీత్కరించు. "గీ. సీవ రించుచు మదకరుల్." కు. సం. 3,౭.

సు.

సుంకరిమాటలు. దే. వి. కలగలుపుమాటలు. "ఉ. నీళ్ళఁజూసనిఁ మురికిమాటల నింపులాడి." అను. ౨౦౯.

సుగ్గడి. దే. వి. అమాయికత్వము; తెలివిలేమి. "ఉ. పోనపోయిన ... సుగ్గడిసైరి నీ పెుగను చూడఁగ నెట్టులనేర్తుఁ సిత్తుగా." దశకు. ౯.౪౬.

సుద్ది. వి. (సం. శుద్ధి.) శుచియగు; మలినము లేనిదియగు; బాలింత వాఁడు స్త్రీలుచేయు స్నానము. 1. "సీ. పీరాది కదుశుద్ధి చీరఁ గట్టి." దశ. ౨.౧౨. 2. "సీ. శుద్ధిగానున్నాను సద్దురాసై ప్రాలు కలిపబంగారాన కంటుగలదు." అహ. 3.౧౧౧. సుద్ది. వి. (సం. సూక్తి.) మాట; వృత్తాంతము; జనశ్రుతి. "క. సుద్దుల ముద్దుల ముద్దుల బాలుఁడు ప్రోచె." విష్ణు. ౭.౧3౯. "క.... నీకిది యొంతటి తెగువో యామద్దొంత తెలిసిన బగలిన్." శకు. 3.౯౯. ఈ సుద్దియయ్యె సమాచారము. "క. ఈ యొల్లని సుద్దు లింపెసఁగి యున్న మిసంబోలకైన బాలిక." శకు. 3.౧౧౦. ఒల్లని సుద్దులు = పనికిరాలిన మాటలు.

సున్న. వి. (సం. శూన్య.) 1. ఏమియు లేకపోవుట. "గీ. మాది వికమైన సైర్యములో సున్నలగుచు." అను. ౫ ౧౬3. "ఉ నిజ కడియున్న నాదినమా నిత్తములా స్త్రి." శకు.౪.౧౭. 2. పూర్ణసంఖ్య. "అధ్యక్షుఁడొక్కఁడున్న సంతముల్లాత్యరే తెక్కసేసిన సున్నలెక్క నట్లు సరఁదుమొక్క వెనుకనందు అల్లాత్యరే తెక్కచెంత సున్నలేగ నట్లు." (చాటువు.) 3. అనుస్వారము. "గీ. వక్షస్థలం పర్తి

పొంకంబలరించు కక్షగల సున్నపోయిన కలుకచలు గలదదలబకు." కాశీ. ౯.౬౦.

సున్నపెట్టు. దే. స. క్రి. ఖండించుట. "గీ. పాదిదివించబో కనుగట్టి సున్నపెట్టి నేను విడచెద." రాధి. ౪ ౧౦౩.

సున్నము. దే. వి. చూర్ణము; సం. సుధ. సున్నములో భేదములు, నీరు సున్నము; రాతి సున్నము; గుల్లసున్నము; పాలసున్నము తాంబూలములో నుపయుక్తమగునది "గుల్లసున్నము. అటుల పోకలుంగలుగ సంతియెలాలును సున్నపుటాకిన్." (నమున్న.)

సుబ్బనచూలు. వి. బయలుపడునట్లు చేసెడి గొల్ల. (గొల్లలు; గొల్లలుగా; అధికముగా నను నర్థమున ప్రయుక్తము.) "క రాముని స్తనకుల పాలివారలయి మోక్షము సుబ్బనచూలగాఁగ." భా. రా. యు. ౧౪౫౩. "సీ. బిలబాసు౦దలనాలేను పొలసిన చూడ్కి సుబ్బన చూలగాది." శార. విరా. ౨.౯౧. "రాచిల్కగను లకు వాదవిసుబ్బనచూలుగా నొఁకరించు పొంపురాఁడు." దా. ౩ ౧౧౭. "జరయుఁ దెర్రలను తగయును బోరయునడు ములుమునెన్నుడు సుబ్బనచూలు" హంస. ౪.౧౨౭. ('పుష్కలములు' అని భావము.) "క పొంపుర సుబ్బనచూల దెం." భాగ. ౧ ౪౨.

సుబ్బనచూలలాఁడు. స. క్రి. (సుబ్బనచూలు + అఁడు.) పెద్దగొల్లగాను. "సీ. పొఁకఁపార ముఖములు సుబ్బనచూల లాఁడి." పారి. ఉ. ౯.౭౩. "ఉ. సుబ్బనచూలలాఁడులకు నొత్తురు." రామా. ౧ ౪౫ నిర్వ ౭.౨౪.

సుబ్బు. దే. అ. క్రి. బయలుపడు. "శా. రామన్ బట్టముఁగట్టఁగా దొడరు వార్తల్ సుబ్బసంగ్రై." రామా. ౫.౨ "గీ. నీవుమాట చెప్పరాకుండ యా కథయును నీవు నాతోడుడును సుబ్బనీ మనియు." కళా. ౧ ౯౬. "క. గబ్బిమరుండొరవెఱుకక గొబ్బున నైఁబడును నీవుమానిపార్తల్ సుబ్బనగాశ్యంబెక్కుడ తబ్బిబ్బొ గా భార్గవుబిబ్బొగా." విజ. ౨.౨౦౧.

సుమాళి. దే. వి. అనేకముగలవాఁడు. "జూదరివి సుమాళివి.' ఉ. హరి. ౩. ౭.

సె.

సెరవు. వి. క. పెరవు; సహాయము. "గీ. పెరవులేని నతిని దచ్చిన ధనముఁగ." కు. సం. ౧౧.౧౬౧.

సా.

సొకనాసి. దే. వి. కేవాలయ ముఖద్వారమార్గము. సుడిమండలి ప్రదేశము. "ద్వి. తొత్తుమూకాంచు సొకనాసిమండి." "ద్వి. దాతిపోనునాథు మున్నర్పించవచ్చి చొరనడియుండె నీ సుకనాసి యందు." పండి. ౨ ౩౭౯; ౪౦౩.

సొమ్ములు. దే. వి. బ. పశువులు; మాండలీయకము. "ఉ. ప్రొద్దున పాలకుండిడికి బూదల నక్కల కప్పఁజెప్పిన దద్దల పెక్కు వచ్చికల బాయలబొమ్ముల పిల్పుచుంబులుం బొద్దులు గట్టి" మంచు. ౧ ౧౬.

సో.

సోదనదివియ = సోదనదీవె. సోదనదివియలు. విక్ర. ౧.౬౭.

సోదనదీవియ. (సం. శోధనదీపిక.) "క. సోదనదీవెగ." "ఉ. గాదినవాడనో యింకుల గాలిదకుండ నెదందవాకిలిన్ జూచిన వాఁడనో యింటిక సోదనదీవియ పుట్టుగుట్టులన్." మంచు. తెలుఁగుపాలుపు. ౧.

సోదనదీవె-సోదనదివియ. రహస్య. ప్రదేశములను చూపు దివియ "ము. కొమ్మకొమ్మ నిరంతరమున్ సోదన దీవె లెత్తుడు." ఉ. హరి. ౨ ౯౪.

సోమరిపాటు = సోమరితనము. "ధాత యధోముఖుఁడై వనంబునన్ సోమరిపాటు భీతియును జూచెనెకాని సరోజమూల మిదియుక నున్నదంచు." శ్రీరం. ౩.౧౩౦.

సోవతము. క. సోతవం బలి; ఆహారము. "ఉ. వీమఁగఁబంపు వారుకములీఁదగు నిందులనేఁకవనరెన్ గానవె సోవతంబునకు." కు. సం ౧౧.౫.

హే.

హేమాహేమీలు. దే. విు. అధికులు; గొప్పవారు. "శా. తేవాభేదములేదు నిందునధరా శాక్కింత మాత్రంబు హే, మాహేమీలు ఘటాఘటిలతిరథుల్ మాంధాతృపాలములు లేలావీ నాథిక భావముల్ తరపరాదంచున్ విశాలుండనై." పరావ. ౧౦౭.

హొ.

హొయలుకాఁడు. దే. వి. అందగాఁడు. "ఉకదనీకనగల్పు హొయలుగాని." (తం.) ఉషా. ౩.౫౨.

శ్రీ

శబ్దరత్నాకరము

అనుబంధము

అన్యదేశ్యములు

అ.

అంబారీ. వి. (హిం. అంబార్.) తొట్టి. ఏనుగు వీపుమీఁదనుండెడు తొట్టికి మాత్రమే పేరు. "గా. శ్రీరంగట్లు కరాగ్రపైడి అంబారీ మావటి కొంచు నంబారినెక్కి." రంగా ౧ ౧౬౧.

అఖాతివాసు. వి. (అఖ్తివాస్; మహా.) పెద్దతివాసీ; పెద్ద రత్నకంబళి. "గీ. ఖాతురా ఆంబుఖాన మఖాతివాసులు." రాంగ ౫.౩౫౪. (బ్రౌ. ని.)

అగాడీ. దే. వి. (హిం. అగాడీ.) గుఱ్ఱము ముందుకాళ్లకు కట్టు త్రాడు. "శా. శిరై మీరు ధనాకరీకరమహోత్సై ఆరా కొంచులంబారినెక్కి నవాబి మీరుఖుసి ప్రేమున్ రాచబిరాదీ యగాడీ రావుతులయి పునరప్పడు గడిన్ డీల్లైరిపుల్ దాటి కేజారై పోదురు కృష్ణభూపతి విజోజారాజరాజాగ్రణీ." (కళింగ చాటువులు.)

అడితి. దే. వి. (హిం. అడ్తియా.) దరుగు. ఇతరుల సరకులను అమ్మి పెట్టుటకును వారికి కావలసిన కొని పెట్టుటకును ఏర్పడిన గాదికట్లాడి. "సరుకులవల్ల దీని పుచ్చుకొను వారుకు చెప్పక నడితి పుచ్చుకొనుము." నీతి చంద్రిక వి. ౧౯౬.

అత్తరు. వి. (హిం. అతర్.) (అత్తరుల.) సుగంధ ద్రవ్యము; వాసన ద్రవ్యము. "శీ. తమపదిగను మంచి గంధంపు గోరటుక చిన్నారి యరప నుత్తరుల కుప్ప." రవి. ౫ ౧౮౯. (బ్రౌ. ని.) 'అత్ర్' 'ఒత్తర్' అనునవి పారసీ భాషా రూపములు.

అమలుదారు. వి (హిం. అమల్దార్.) రివెన్యూ వసూలు చేయు అధికారి. (బ్రౌ. ని.) "గీ. విజయనగరవీంద్రుడో విజయనగర రాజరాజాధిరాజని రాజ్యమందు మనులు మెచ్చక మల్లారు వని యొకర్తి." రఘుపతిరాయచరిత్రము.

అరతాబు. వి. అరతాళ్ల కాగితము. "సీ. ఖాదిల్లుసరి రెండు బందులు అరగొణ్ల సరతాబసంగ పోటులరుమంచు" కే ర ౫౯.

అరబంద. వి. రెండు ఖరదులు; రెండు పొరలుగల కాగితములు. "సీ. ఖరతరబంద నా బందులో నగమెచ్చ." కే. వ. ౫౯.

అరబ్బీ. దే. వి. అరేబియా దేశమందలి గుఱ్ఱము. "మ. విరుదుల్ దక్షిణ నిర్దయా హా యరబ్బి నెక్కి." రంగా. ౨.౨౧౦.

అరాబా. వి. హిం. వి. ఫిరంగిబండి. "గీ. బారుదీర్చి నరసు నరాబా తెప్పించు." "శ. ...అగ్నియ కొలువుండ యూతుయ మైన యరాబా పొంపెన్న నిశ్చరా దిక్షితిన్." రంగా ౧.౧౮౪. ౨.౨౭

అర్జి. (హిం. అర్జీ) మనవి, దరఖాస్తు. "గీ. బిరలు మన కర్జీలిడి వారికి మన పెట్టుగొనక నడిచిపోయిరి." జాత. ౩౭౬.

అల్లా. వి. తురకల దైవము. "ఉ. అల్లాచరణంబులాన." రంగా. ౨.౫౪.

అవుతుఖానా. వి ఉ. వొంకఖానా. స్నానవాటిక; తొట్టి. "వ. పుష్కరిణీ వరిలవరి గొన్న సన్నజాజి అల్లుల మల్లెపొల్లు కలుగ దప్పరంబులును దప్పరంబుల యెదుట నిద్దంపు ముద్దిదిద్దు జానెడు నవుతుఖానా నిండి దండిగ పంలరంబున మిప్పలించు గొప్ప జల యంత్రంబులును." వర్ణ. ౨.౫౭.

ఆ.

ఆన. వి. ఇది క్రీస్తు శకమునకు గుఱుతు. "ద. యిలుగార వచ్చె నాన వరుసన్నిదివందల యున్నదాకులో." వ. రా త్రి ౩౦౭. ఆన A'na meant for Anno Domini : it answers to A.D. Thus ఆన ౧౮౫౨ లో న వత్సరము (A.D. 1852.) (బ్రౌ. ని.)

ఆవర్జు. వి ఆసామీలచేరి యిచ్చిపుచ్చుకోలు లెక్క. "సీ నగదు చిట్టా వ్రాయక దాని లెక్క జమఖర్చు వెత్తోల వావర్జ వేయుదాని." కే. వ. ౭౬.

ఆసామి=ఆసామీ. "సీ. తరిపీట్లతో సావ్వ పాలుకు దిహాయ యాసామి వారితో భాషింపగ." కే. వ. ౭౭.

ఆసామీ=ఆసామి. "సీ. గాము గాడాంతో గడుసరా నెల్లంగ దొడరి యాసామితో నెనంగ." కే. వ. ౫౦.

ఇ.

ఇనాము. (హిం. ఇనామ్.) బహుమానముగా నొక వ్యక్తికి రాజు ఇచ్చిన భూమి; బహుమానము. "సీ. ఇతియయాక మరాళీలు నాయూక్షరము నామిచ్చి నడచు సన్నంపు నడలు." వరాహ. ౪ ౧౫౯. (బ్రౌ. ని.)

ఇస్త్రీ. దే. వి. చిన్న యినుప పెట్టెలో నిప్పులుంచి బట్టలమీద రాచి మడతలు చేయుట. "ఉ. ...ఇస్త్రీ యిచ్చిన దోయ మెన

భరియించి భూదానమునూలున్నైది." (తెనుగునాడు. నివిధాగ్రి త్రిశంక.)

ఈ.

ఈనాము = ఇనాము. ఈతన్నరంబులు శైలర్తు సుతంత్రు లకు శ్రోత్రియాగ్రహారంబు ధారాదత్తం. ౧౨. ధారాపూర్వకమైన వింశ్రగొంత దేవరాయులకు ధన్యములు. "సీ. రంగరాయని గారలా మొనగాంచి భూముఖముగ." (1445 క్రీ. శ.) శంభుని అధ్యక్ష రామాయణము.

ఉ.

ఉత్తర సర్కారులు. వి. బ. తెలుగు దేశము న కుత్తరముగాను, ఓఢ్ర దేశమునకు దక్షిణముగానున్న అయిదు జిల్లాలు. (గంజాము, విశాఖపట్టణము, గోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు జిల్లాలు) "ఈ ఉత్తర సర్కారుల నక్కృతముపై రాజ్యహింద్రముండు." వ. రాప్ర. ౨౫.

ఉలుపా. (ఉ. ఉలుఫా, ఉల్ఫా) బహుమానము. "వ. అది మృత రండుల ప్రకారముల్లనె పీరలు భూపగారి సంపదలకే రాజాగారు ఉలుపా యొసరించిన యట్లు పింతెచేసె." శర. ౬ ౧౩౩.

ఏ.

ఏకభోగపు మిరాసి. భూమిని భరించు, ఒకనికే యుండునట్టి మిరాసి. "గీ. ..సంగురి మల్లమంత్రిచే వ్రాసి యొసఁగ గ్రామనియె వేయక్కనేక భోగపు మిరాసి." (జాగ్నశక్తి పరిణయము.) అవతారిక.

ఏకరంగి. (ఉ. ఏకరంగీ.) ఒకే రంగుగల మొకమలు. "గీ. హెమ్మ ముత్తెపు గద్దియనేకరంగి ముకుమ్మ అలకర చెయ్యాది." శశాం. ౪.౨౦౨. (వ్రా. ప్ర.)

ఏరాది. వి. గుఱ్ఱపు పిల్ల; (ఇరాను దేశపు గుఱ్ఱము.) "గీ. అరబు సున్న యుత్తమాశ్వములకు నేరాదిలే భర్తృథుని తురంగములు." రంప్రా. ౧.౪౩.

ఓ.

ఓకు. దూర్భితి; (కేరాలాపం.) "హోకువేని మరి చూస్తున్నారు బాసి దొరగారు." (ఫూకు అని ముద్రితము.) బొబ్బిలికథ. ౭౬. ౫౦. (వ్రా. ప్ర.)

క.

కంథాగాము. గుఱ్ఱము; అఫగనిస్థాన్ పైనరిహద్దుగల దేశము. ఆ దేశమునుండి వచ్చిన గుఱ్ఱము. "శా. రింఖాపాత ... ప్రేంఖ ద్వాత ... నైశ్చంఖల్య ఉపైర్వక్ర కంధాగాంబు గదల్చినాన ప్రుడు." విరం. ౪.౧౨౫.

కందాచారము. (ఉ.) (కందాహార్.) (సం. స్కంధాచారము.) సైన్యసంబంధమైన లెక్కలు వ్రాయుట. సంజయ తిమ్మరసు "కందాచార లేఖకుండై." తారా బ్రహ్మ రాజీయము. అవతారిక.

కచేరి. ఉ. (కచేహరి.) కొలువుకూటము; అధికారి. విచారణ జరిగించే యిల్లు. "త. యుపన జనాకరంపనము హైదరుబంగు కచేరి చేరి." రంగ. ౨.౬.

కచేరీ = కచేరి. అధికార వ్యవహారములు జరిగే స్థలము. "ఉ. కొత్వాలుల్ [illegible] కచేరి [illegible] భద్రధూళి బిదాతా రాజరాజాగ్రసీ." (చాటుపద్యాలు.)

కచ్చేరి(రీ) = కచేరి. "శా. ఔరంగజేబిదేగా నాకలయుంచోటి! పిల్లనుంచుమ్మ" (పాణిగృహీత.) "సీ. బొడ్డుగాంగులు చెప్పుచున్న కచ్చేరిల అందగాండ్ర సంఖ్య గొంచెమనిరి." వ. రా. ప్ర. ౨౪.

కటాయించు. స. క్రి. ఎగఁబెట్టు. ఎగవేయు; అపహరించు. "సీ. సైనికులకు రాక కటాయించి యొంగొడ్డి ముల్లె బల్కుచుండినారు." రంగా. ౨.౧౨౦.

కనాతి. హిం. కనాత్. బట్ట; కనాతిగోడ. మొ. వి. బట్టతో సేర్చబడిన గోడ ప్రాకి. అం. భా. ౯౩. ౧౫౯.

కన్నోజి. వి. కనోజి ప్రదేశపు భాష. కన్యాకుబ్జము. (ఉత్తర హిందూస్థానము.) "గీ. అశ్వతేటుగు కన్నోజి మొదలుగాఁ దెలిసి వ్రాయ." యయా. ౧ ౪౭.

కమాను. వి. ఉ కమాన్. విల్లు; ధనుస్సు. "బంగరు గట్టు కమాను పాదుపాదారి!" రం. రా ౧.౫౬. "కమానుల్ బాణల్ గట్టి." రంగా. ౧.౧౫౯.

కమ్చీ (ఉ. కమ్చి.) కొరడా; గుఱ్ఱముల కొట్టుటకు నుపయోగించు సాధనము. "శా. ..దార్థిమాధేను కమ్చీకోట్టందు జరాతు రంగలుకు కేళిసల్కు." (చాటుపద్యాలు.)

కర్తారుఁడు. వి. (అర. కర్తార్.) తురుష్కుల పెద్దఁడు; అల్లా. "సీ. అవి పాండవులకుడి యుట దక్షిణంబున గర్తారుడుండు తుర్కల మసీదు." క్రీడా. ౧౪౯. "కర్తారుండనుచున్ దురుష్కులు మొదల్లాగాఁచ్." విప్ర. ౩.౫౦. యయా. ౧.౧౬.

కలందాను. హిం. వి. (హిం. కలందాన్.) కలములుంచుకొను పెట్టె. "సీ. పదికట్టులా మొలసిడిన కలందాను పాత్రాగ్రముల ప్రలు దక్షరంబు." హంస. ౨.౨౯. "సీ. కలందాన్ని ప్టైలును." వేఁల. ౬౦. "సీ. ... తగిన పాయ్యా కలందాను చెంతనుబిల్వ." శే. వ. ౭౭.

కలము. వి. హిం. కలమ్; లేఖని; వ్రాఁత కుపయోగించు సాధనము. "సీ. ... కలమును కలము నాఁగనదర్పు." అం. భా. ౨ ౧౭౯.

కణపకలము. వి. కణపగాడ చేసిన కలము. "సీ. లేములు కది కాత్తు లెక్క పత్రము వ్రాయు మున్ను తురుష్కులు తన్నె కొక్క కణపకలంబు యోగ్యములంచు నెంచిరి వ. కణపకలంబు హస్తమున గైకొని వ్రాయమేలగన్." శే. వ. ౬౨, ౬౩.

కా.

కాగలము = కాగితము. "కాగతమునంగ." విప్ర. ౩.౨౪.

కాగితము = కాకితము. కాగజ్; పైపా భాషాపదము. సం. కాగదము. "ఉ ... పారసిభాష వ్రాసిన కన్నులపండువై తనరు కాగితమంతయి వర్ణవర్ణకుల్." ధేను. ౧.౨౩.

కాజా. వి. గుఱ్ఱమునకు పైనివేసిన జీను. "కాజాబాన్ధి ఫలితపుల కొమారురు సంబ్భాధ్ కేళిందవికొంపుచున్." రంగా. ౧.౧౫౯.

కావా. వి. (హిం. కావా.) అశ్వముండలా కారగతి. "క. అనవ మగు గిరావళి యొవలిగతిం భ్రమించు వందంబులరేన్ గావాతి గతు మారుని మాళ్ళుఆనాపథుము నికలుండలగుల్." క్రూప్రా. ౧.౪౧.

కావాకదము. వి. అశ్వమునడలాకారగతి. "శా. కేకికేక్కి గావా కదం బొలిపాలాను." (కళింగ చాటువులు.)

కి.

కిటికిటీ. వి. (ఉ. ఖిర్కీ.) గవాక్షము; దిడ్డివాకిలి "సీ. ఒకనాడు మేడపై నొంటిగా కిటికిటి తెల్లవిగిలించి తయిందువేళ." చాటు. మ పుట ౫౦. కిటికీ—అనియు వాడుక.

కితాబు. అ. కితాబ్; పుస్తకము; బిరుదు. "సీ. మెచ్చిపాద్షా కితాబిచ్చుటచే నజారత విజయానందరంగరాయ" ఆనం చరి. ౬౯.

కిముఖాబు. వి (హి. కింఖాబ్.) బంగారు పువ్వులతోగాని, వెండి పువ్వులతోగాని కుట్టిన విలువగల యొక విధమైన పట్టుబట్ట. "సీ. పులితోలు జరిగపూవుల హెచ్చు కిముఖాబు గొప్ప తనమున గొప్పుచేసి." పాండు. ౫ ౧౪౯. "వ. కంటెపూవుల కిముఖాబువంటి పారువన్ బదుగొట్టు వెడందపావడన్." మల్లు. పు. ౪.౧౯.

కు.

కుతినీ = కుత్ని. ఒక విధమగు పట్టుబట్ట. "సీ. కుతినీగుడారు... జరబాబా చందువా." లక్ష. ౩.౧౬౧ ౪.౪. "కుతినీతలాడ." ప్రబంధ. ౬౦౫.

కురిచీ(ర్చీ). వి. హిం. కుర్సీ కూర్చుండుట కుపయోగించు పీఠవిశేషము. "సీ. పట్టెవల్లె మురటీలు మేలైనట్టి కురిచీలు." లక్ష. ౧ ౬౧. "చందమామురాతి కురిచీలు." రంగా. ౨.౧౧౩.

కురిచీపీటలు. కురిచీవలె ఎత్తుగాల్ల గలపీటలు. హ్ర. వి. ౩.౭౫. "కురిచీపీటమీద కూర్చున్న బావ మామామ లొచ్చేరు మును బంపుతార." (జానపద గేయము.)

కూ.

కూచీసేయు. (హి. కూచ్.) దండయాత్ర వెడలు. "శా. ఆరాజు కూచీచేయించి నమంచిత్తాత్తబంజిత్ సేనానమేతంబుగా." రంగా. ౨.౫౯.

కూర్నిసాతు. వి. (హిం. కుర్నిశాత్.) సలాము; వందనము. "గీ. గుడిగుడీ ధూమపాన విఘూర్ణమాన లోకదృగపాంగ హైదరు జంగుగాంచి నవరుకుజరానుమించె పాన్నాదాని జాతి మూకడు కూర్నిసాతుచేసి." రంగా. ౨.౫౭.

కో.

కోజా. (హిం. ఖోజా.) షండుడు; రాణివాసపు కావలివాడు. "సీ. కొఘలు ఇరుగంగ వెనుదలారులు పట్టి ఖోజానుచేసిరో శక్ర తనము." భోజ. ౪ ౩౧౯.

కౌ.

కౌలు. (హి. కౌల్.) రాజాదులు; ప్రజలు మున్నగువారికిచ్చు నాడంబడికె; అభయపత్రము. "సీ. కౌలు సభయపత్రాలిచ్చి యులరుచుండు." అం. భా. ౨ ౧౯౯. "గీ. కౌలు గానిచె నమటయు కంటకంబె." రంగా. ౨.౧౫౫, ౧౭౧, ౨.౧౫౩.

ఖ

ఖజానా. వి. హిం. ఖజానా; ధనాగారము. "నగరాగర్భము దక్కనేయుడు ఖజానా నింపుచుండంగన్." రంగా. ౧.౧౪౧.

ఖత్తు. వి. (హి. ఖత్తు.) దస్తూరి. "వ. మదికిలేని ఖత్తు మదిఁ గూటమిరాలని పొత్తు మత్తైబన్ పెదుగని పత్తు ముక్కుడికి పెమ్మెం కిచ్చెడిసత్తు." చాటు. ౪. ౨౦౬. పా.

ఖరీదా. వి. ఖరీదా; అధికారి. "మ. ఖరదా జవాబు నెలపెన్ ఖానుండు." రంగా. ౨.౯౩.

ఖర్చు. (ఉ. ఖర్చ.) వ్యయము. "వ. అక్బర్ దఫుటకు ఖర్చు నగరి." జాన. పూ. ౪.౯౦.

ఖరాబు. విశే. (హిం. ఖరాబ్.) చెడ్డవాడు. "సీ. చలపట్టిసేయు వైరుల ఖరాబు." చాటు. మ ౧౧౩ పు. "సీ. ఖరాబు, కూళ బందెలమారి ముండటి పాపాలకుద్ది థగిడి." హంస. ౫.౧౦౩. వ్యవ. పిరావతులవలన గాలితమంతా ఖరాబైనది.

ఖా.

ఖాతిరు. (హిం. ఖాతర్.) లక్ష్యముచేయు. "శా. రాజోక్తంగా సంతోషాత్మ బిడ్డమములం ఖాతిరుకుందురో." రంగా. ౨ ౯౯.

ఖానుఁడు, ఖాను, ఖాన. వి హి. ఖాన్ తురుష్క ప్రభువు. "ఖానలు దాగఁ జీకటులు చేసె." వసు. ౧.౪౬. "అధిభూత ఖానులల్కు విస్ఫురితాయతోద్యాంత సంతతికాత్త సంతసిల్లి." నరస ౨ ౨౦. "అయిను ఖానసింగంబు సకున్." యయా. ౩ ౧. "అ మూలల్లని ఖానుఁడు." రంగ. ౨.౪౯.

ఖాన్నిఘూలు వి. ధనముగొల్లు పనులు. "త. ధయంపదఁ జెంతటిఖాన్ నిఘూలకున్." రంగా. ౨.౩౨.

ఖాన్సవాలు. ఖానుని స్వంతదిబ్బంది. "మ ఒక్కొకడే చాలున ఖాన్సహోల ధళజాల్వందించిరే." రంగా. ౨.౨౩.

ఖాణాదిను. హిం ఖానా. అశ్వదులకుఁ బెట్టెడు ఉలవలు; లోనకువాని భక్ష్యము; దాణా. 1. "తేమావిమోరాకు ఖాణాదిను పులుగుల రొదలు." రంగా. ౧.౧౫౦. 2. "దిగురు ఖాణామేటి కెన్." లాం. ౨.౧౧౪.

ఖాణము = ఖాణా. "సీ. నెత్తమ్మిమూఁడుల ఖాణంపుతురికి నడుత." ఉ. హరిశ్చ. ౩.౧౩౧. "క. దక్కొరయే ఖాణముగాఁ గలిగిన కంఖాణపుతోర." విజ. వి. ౧ ౬౨.

ఖాయము. వి. స్థిరముచేయు; ఖాయముచేయు; ఉద్యోగములో స్థిరముచేయు. "సీ. తన యీలుబడినైన తాళ్కొలికు మూర్పు లిపుడు ఖాయమొనర్చి యలయిమించె." వ. చా. ప్ర. ౧౩౩.

ఖాళీ. హి. ఖాలీ. (లి) ఉత్తది. "మల్లడీ ఖాళీచేసి యుథేచ్ఛ నేగు మని." రంగా. ౨ ౧౪౯. "కోట ఖాళీ యొనర్చుట కొటినలు." రంగా. ౨.౧౪౯.

ఖావందు. వి. హి. ఖావంద్. (ఖామందు.) "శా. మల్లడీ ఖాళీ చేసి యుథేచ్ఛనేగుమని మీ ఖావందుకున్ వ్రాయుమా." రంగా. ౨.౧౪౯, ౨.౧౭౪. "మ. అధికారంబువహించి వచ్చిన మహావాహిని ఖావందకు."

ఖాసా. అ. ఖాస్. సొంతమైనది. "సీ. సాధువిశ్వేశ్వర లక్ష్మాసయ్యంబుల నెలమిఖాసాలంకి కిచ్చినాళ్లు." చంద్ర. వి. ౧.౩౨.

ఖి.

ఖిరదాబాదా. "మ. దివాణాన గొప్పరులై ప్రత్యూరి సీమలెల్ల ఖిరదాబాదాను గావించుచున్." రంగా. ౧.౧౪౧.

ఖిరదారు. కృషి; వ్యవసాయము లెక్క. "సీ. మునవ్వంపు మునదరు మమ్ముగా ఖిరదారు నిల్పియాక్రింద బింకి యమర్చి."

ఖల్లతు. (ఖల్లత్.) "ఖాళువుర్వాడి దిన్నె తాళులెల్లను నవాగరి వేగరులకు ఖల్లతులిచ్చి." వ. ర. చుల. ౨౯౫.

ఖు.

ఖుదా. (హిం. ఖుదా.) స్వయంభువు; దేవుడు. "గీ. రాయలకో బోరి గెలువ మనకు శక్తిమిద్దిన ఖుదా యున్నవాడు." కృష్ణ. ౩.౨౬. "ఖుదా నిన్నెట్లు గాచించెడిన్." రంగా. ౨ ౨౫౨.

ఖుసి. (హి. ఖుషీ. సంతోషము.) "ఉ. ఖుసిన్ మీఱ సురధాణి యందు గొలువై కూర్చున్నచో." పార. ౧.౨౨.

ఖూ.

ఖూబు. అవ్య. (ఖూబ్.) సెబాసు; బళి. "ఉ, అప్పుగావా లెంబేల ఖూబు ఖిలుఁ దోయ్యారంబు." ప్రబంధ. ౪౯౪.

ఖే.

ఖేటించు. స. క్రి. పా. ఖేటా; విడిచిపెట్టు. "ఉ. మీరాగ ఖేటింపు దస్త్రకములఁ దప్పించవలయు." రంగా. ౨ ౧౭౪.

ఖై.

ఖైదీ = ఖైదు. వి. చెఱసాలలో నున్నవాఁడు. "ఉక్కిరిబిక్కిరి పిల్లలైల్ల మళీ ఖైదిలైరి నర్దారులున్." (సాంఘికమహ శ చాటువు.)

ఖైదు. వి. (హిం. ఖైద్.) చెఱసాల; కారాగృహము. "గీ. తాను చేసిన యట్టి నద్దమ్మునకును గర్తగా శిష్య బట్టు నొక్కనిఁ గల్ప నమ్ము చేసిరి వారికి నమ్మగారు ఖైదు శిక్షను విధియించి గలదు యును." జాత. ౫౬.౩.

గ.

గంజా = గంజాయి. (హిం. గంజా) "సీ. సారాయి గాసెం గంజా బాడుల్ దిమ్ముం చు సంగడుల్ పడి గొల్లలాడి దనము" ముకల. ౧౪౧. "గంజాకోరనము = గంజా అమ్ము అంగడి గంజా కోరనాయు." ముకల. ౩.౧౦.

గంజాయి = గంజా. గంజాయి పత్రితో చేసిన పదార్థము, బంగు. "ద్వి. గంజాయి దినెనేని కలుద్రావెనేని." ద్వి. వారిశ్చ. ౨.౧౯౯. పా. "క. గంజాయి త్రాగితురకల సంజ తులఁ గూడితల్లు దలిగొన్నావా అంతెల గడుగా! ఎక్కడి కుంజరి యూథంబు దోమకుత్తుఁ బొచ్చెన్." మనుచ. తెనాలి రామలింగని చాటువు.

గంజీఫా చీట్లు. 'గంజీఫా' అనునది; పేకాటవంటి ఒక యాట, పేక ఆటలోనుండు చీట్లకంటెను యుండు నుండును. (బ్రౌ. ని.) "పండితరాయలి అలసుగూర్చి గంజీఫా ఖేలనమ్ అను పుస్తకము వ్రాసినాఁడు."

గరీబులు. వి. (హిం. గరీబ్.) పేదవారు; వరాయివారు. "సీ. వినిట్టడల వటునల్ గరీబులు." రా. వి. ౫.౧౩. Poor; mild; humble; A stranger. (బ్రౌ. ని.)

గలబ. వి. (హిం. గలభ. గల్బా.) అల్లరి; గందరగోళము; కలత "వ. ఎల్లజనులు గూర్చుండి నిదిగల బత్తుట్టుకుండ నిదనిదంకల వరుల నిలిచి." జాన్. ౬ ౬౪, ౬.౩౦. "సీ. గలబగాకుండి చేల్పుల నొక్కనొక్కని భవరాజ నెలిసుండి యునున్నవాఁడు." ముకల. ౨.౬౧.

గలబరించు. అ. క్రి. (హిం. గలభ) = గలభరించు. "గీ. గగనయాన వేగంబున గలబరించి కదుపునించంగఁ గ్రోలిన కరుల మధుల గ్రక్కితో నాఁగ." శివరా. ౩.౯౨.

గలీబు. వి. (హిం. గలాఫ్) 1. తలగడ మొదలగువానికి తొడుగు. 2. కత్తి యొఱకు తొడుగు గాసెన గోసెన; "తేఁ బసురాకు నిద్దవు గలీబునుంచినపట్టురేకుపూండా." దశా. ౭ ౨౧౦ వెండికొండకు నీ కత్తి పెలిగలీబు గలేబు అని వ్యవ. (చాటువు) "సీ. కాశ పరూడ్యాదిక గొలుల గలీబల." అం. భా. ౨ ౨౧౫

గమ్మత్తు. వి. హిం. గమ్మత్; చమత్కారము; వేడుక. "క. గమ్మత్తు చిమ్ము నా కథఁ గ్రమ్ముఁ దెల్పెదను." సాంక. ౨.౬.

గస్తు. ఉ. నగరి శోధన; గస్తు తిరుగుట. "సీ. కదుగడిపై పలంగను చుట్టు సెల్లెడ గస్తు గ్రమ్మఱునట్లు గట్టివలచి." రంగ. ౨ ౧౯౯.

గా.

గామగానాలు = గ్రామవారి లెక్కలు. "సీ. గామ గానాలతోఁ గమకిరాజల్లంగఁ దొడరి యాసామీలతో నెనంగ." శే. వ. ౫౦.

గు.

గుడిగుడీ. వి. హుక్కా గొట్టము. "గీ. గుడిగుడీ ధూమపాన విఘూర్ణమాన చకిత దృగపాంగు హైదరు జంగు." రంగా. ౨.౯౫. "సీ. ఎలమినో పొమయాలల పెద్ద జాలిలు గుడిగుడీ లుగఁ జేసికొనెడివారు" సిం. వార ౨౦.

గుజరానుపఱచు. స. క్రి. హిం. గుజరానా; ఇచ్చు; సమర్పించు. "నజరు గుజరానుపఱచె పొన్నాకదాని జాలెము." రంగా. ౨.౯౫.

గుజరాయించు = గుజరానుపఱచు. ఇచ్చు; సమర్పించు; "అర్జుదాస్తు గుజరాయించెన్." రంగా. ౨.౧౪౬.

గుజరీ అంగడి. గుజరి, గుజరి; గుజ్రీ, బజారు. స్థలము, సాయంత్రము తెఱచు అంగడి; దొంగల బజారు. వి. శా. ౧౬౧. చుట.

గురుదా. కత్తి; ఖడ్గభేదము. "సీ. గుర్రాతి గురుదాలు గొలుపు జాన్ ముర్కాలు." ఖడ్గ. ౭౦. (బ్రౌ. ని.) శబ్దం. ౧.౯.

గులాము. వి (హిం. ఘులామ్) 1. దాసిన; దాముఁడు; దాసి గులాము సాటన్న (కాళి. శ.) "క. అత్తకు నరిచేరినను గులాము గులాము." (నూరుని చాటువు) ౨. బిచ్చము. "గీ. ధాన్యమునిప్పి గులామిత్తి దాన నిత్యమేతలంబునఁ దాన్యయంపాక మూదరించు." జైన. ౨ ౧.౨౨. "వ. అలనరో యుండు వీరు గులాములనుకున్ అనవద్దు." ౨ ౧.౨౯.

గొ.

గొంగడి = గొంగళి. (మరా. ఘొంగడ.) వి. కంబళి; ఉన్నితోనేసిన దుప్పటి. "క. గొంగడు తెరుదగ నైచము." భాగ. ౧౦. భా. ౪౩౭. "ద్వి. గొంగడి ముసుగిడికొని." ద్వి. వరద. ౫.౩౫౩. పా. "క. అంగీలు వస్త్రదంబులు...గొంగడి పరిపోలవన్న గవ్వల చెన్నా." గువ్వల చెన్నశ. ౧౦.

గౌ.

గౌరీ. వి. హిం. గౌరి; తురగల సమాధి. "శా. తీర్థక్షేత్రములను, గవిత్తొన్నరుల మా యుంటి ప్రవర్తించుఁ దిఖ్ఖాతకూని యుటంచు

ముస్నెమము సంప్రార్థించి తప్పింత రాజ తల్పించి వయోను యమ్మగని మా చిత్తంబులేకున్న గోరీకట్టించమె కాక విభ్రత కర్పిన్నేదు పేలాపురిన్.'' నాసా. ఉ. ౪.౨౦.

గోలీ. వి. తుపాకి మందు. "సీ. ఘనభేరి కాళ్వనుల్ వని గుండియలు బ్రీల బ్రాలు మంట్లకు గోలీలు చేసె." వసు. ౧.౪౭.

గోషుపేషు. (గోష్ పేష్.) పాగామీద పాగమునాటు కట్టబడిన వస్త్రము. "చ. పాగడ పేజారు చెంగలువ బొందలమేలి పుల్స్వ ఠట్టి వంపగి విరితేట మల్లెన వపాగ శిరమపు గోషుపేషుమేల్ జగిలోగడాలు." పాంచ. ౪ ౯౭.

ఘి.

ఘిరాయించు. స. క్రి. (హిం. ఘిరానా = ముట్టడించుట.) ముట్టడించు. "గీ. అపుడ రంత్ర శ్రుతి ప్రధుజాక్షి వదినికడసి కొంకక పడవాట్లు దండు వెంటగడి ఘురాయించ జైన మల్లండిటంచు సైనికులెల్ల మోహాము పొటేరపుడు." రంగా. ౩.౯.

ఘో.

ఘోషా. (హిం. గోషా.) రాణివాసము; పరులకు కానరాని కుంకుట. "శా. ఘోషాలేదట రాజరాల్ప ధరణిన్ గొంపొమ్ము సన్నంచు." నాసా. ఉ. ౧౨౦.

చ.

చందు. (హిం. చంద్.) మకరాలడైనము; చంద్రుడు. "చందు దూచి విరహాణియ కాంతుపై డగాసా యొనర్చె యుత్తరాయణము" పాంచా. ౨ ౧౦౩.

చందుగు. వి. (హిం. సందూక్.) సొమ్ములురా సగుడని దాచుకొను చిన్న పెట్టె. "కూర్పు రొక్కము సందుగుల క్రిక్కిరియం గ్రుక్కి." అం భా. ౨.౭౯౭; వీలా. ౩.౯౬; కుక్కు. ౪. ౯౧.

చ.

చబుకు. వి. (హిం. చబుక్.) కొరడా దెబ్బలు. "గీ. చబుకు పోడులు మోలకై జారొనర్చి చిత్రభా. ౪ ౬౩. వర్తన్య చబుకుల పాలు చేసి" రశా. ౪ ౧౧౭.

చా.

చాడీకోరు. వి. (హిం. చాదీఖోర్.) చాడీలు చెప్పువాడు. చాడీగొట్టు చాడీగోర్లు. (చాటువు.)

చాక్షిమా. వి. "శా ...రిగాబు చార్జిమా భేము." (కవిం గ చాటువు.)

చి.

చిల్లా. వి. రోజావారి లెక్క. "సీ. సగదు చిల్లా ప్రాయుం దసురికిజమఖర్చు." "సీ. వాడమై చెప్పేందు సగదు చిల్లా చూచి." వే. వ. ౭౬, ౭౯.

చె.

చెకుముకి తుపాకి. చెకుముకి రాయితో చేసిన తుపాకి. "చెకుముకి తుపాకి పొటను." రంగా. ౧ ౧౪౫. ఉ. చెకమక్. (బ్రా. ఇం.)

చో.

చోపుదారు. హిం. చోప్ దార్. వెండి బెత్తమువాడు. "స్ఫురదుల్ దూపుమం జోపుదారులు సకేబుల్తో చేరికే పోరు గాచికురు" శ్రీ. కృ. దా. ౨౪

జం.

జంగిలు. "మ. ...ఖానుండు దర్పించి దారుల బంచెన్... గూడంబుగా నేకి తొల్మెలిఖల్లా సలు దిక్కులారని తదాధీంతగిని స్ఫూర్తి జంగలు ఝాడీ, మయిదానులన్ దలిసి రంగా గాయనిం గాంచుమన్." రంగా. ౨ ౧౪౧.

జ.

జబరదస్తీ. బలాత్కారము. "జబరదస్తులెల్లడు ప్రాసజాలు." చాటు. మ. ౧౦౩. పుట. (బలాత్కారము చేయువారు.)

జబురుజంగు. ఒక విధము ఫిరంగి కృష్ణ. ౪ ౫౬.

జబ్బు. పె. జబున్. చే వి. రోగము; చెడిన; రోగము; బీరము; చెందిన. ఈ కార్యము జబ్బుగా ఉన్నది. రసహీనమైనదని అర్థము (బ్రా. ఇం.) "క. జబ్బుగనుండి యమునియను దెబ్బది రెండేండ్లు." వ. చా. ప్ర.

జమాఖరుచు (ర్చు). వి. (హిం. జమాఖర్చు.) "చ. కొంధవగ చంద్రసిద్ధిమల పంక్తిజమాఖరుచుల్ గణించియుంసను గాని కాలమున్ గనుం దప్పుడు తీర్చి లిఖించిన యాదిన వహి లెక్క బ్రాలకుం దెల్పగం లెక్క పరిష్కరించెన్." పాంచ. ౧.౧౪౨.

జమాబందీ. 'శా. ముందెల్లప్పటికిన్ గణింగమునకున్ మోతాదు గాంగన్ జమాబందీ చాప్డక లెక్కరూపీలు." "మ జమాబందీ విచారంబు." రంగా. ౨ ౭, ౨ ౯.

జమీదారు = జమీందారు. "మ. ..జమీదారుల్ దివాణాన కొప్పరులై." రంగా ౧ ౧౪౧.

జమీందారు = జమీదారు. "మ. .జమీన్‌దారుల్ దివాణాన కొప్పరులై ప్రభ్వర." రంగా. ౧.౧౪౧.

జముకాణము. వి. (హిం. జమ్‌ఖానా.) కూర్చుండుటకై మందమైన నూలుతో నేసి క్రింద పరచెడి ఆస్తరణ విశేషము. "సీ. ప్రథమాద్రి పథయందుం బఱచిన కెంపటు జముఖాణమునగ రాగము జనించె." మను. ౫.౪౦. జముకోళము = జముకాణము. "గీ. వీరి నీలాంబరము జముకోళముగను." ప్రబంధ. ౩౧౬.

జముదాడి. వి (హిం.) (జంధర్.) నిడుపైన పిడిగల కటారి; బాకు. "సీ. జముదాడి గల్పు నాజముదాడి యల్పమే సింగపుమెత్తి నా చేతి కత్తి." రామా. ౨ ౨౪. 'జముదాళి'—అను రూపము గలదు.

జమ్ముఖాణము = జముకాణము. "క. వినతుంటై తబ్బానన మునం జేరుత జమ్ముఖాణమునం గూర్చుండెన్." ప్రబోధ. ౪ ౧౩.

జరతారు = జలతారు. (హిం. జర్తార్.) వెండి మొదలగు వానితో మొలాము చేసిన నూలు పోగు; జరిగ. "సీ. మెఱుంగుం గుచ్చెలమీద జరతారు పనిమెఱు చెంగావి బంగారు చీరగట్టి వెడలె." పాంచ. ౧.౧౨౦

జరబాబు. (ఉ. జర్బాఫ్.) బంగారు బట్ట; నాజరా. "సీ. తక్కటి సన్నంపు జరబాబు గబ్బసంబ్ చాలం గొప్పదు జరాయాలు చారు. జరబాబు ఖండునా." ౧.౬౫. రంగ. ౧.౧[illegible]. (Gold Cloth.) ఇం. బ్రా.

జలతారు. జర్‌తార్; పె. బంగారు తీగె. జలతారి—అను రూపము గలదు. "శా. శ్రీరంజిల్ల గడానిపైఁడి జలతారి కుచ్చులి కెంపు." రంగా. ౧.౧౬౧.

జవాను. (జవాన్.) బం ట్రౌతు; (తొవరా) ఎవరి జవానులు మీరు మీ రెవరూ వంపగా వచ్చినారు; రామదాసు చరిత్ర. బ. జవాన్లు.

జవాబు. వి. (హిం. జవాబ్.) ప్రత్యుత్తరము. "ఉ. వానికచేరి ధీరత, వాని జవాబులు వాని చెద్దుముల్." రంగా ౨.౯౪. "గీ. వాడు కెదిరి కొంచింకను జవాబియఁగలఁడు." వాంక. ౧.౨౩౩. సర్కారు పారించు సరి జవాబు. చాటు. మ. ౧౦౩. పా.

జ.

జరి. పె. జర్ = బంగారము; జరీ = బంగారు సంబంధమైనది. వెండి బంగారముల తీరుతూసిన నూలిపోగు, సరిగ. "సీ. నిండు జరి చెల్ల సేటుకసైఁబ చెలంగు." కటివేల్పు శతకము. ౧౯.

జా.

జాగా. వి. (జాగహ్) స్థలము. "శా జాగాలోనుండక లేచి పొమ్మనుచు లేఖల్ వ్రాసి." రంగా. ౨.౧౫౫. (బ్రౌ. ని.

జాగీరు. వి. (జాగీర్.) "సీ. భరుసంతు దాదా బతరుల్ల ఫల లాధకారి కూరులకు జాగీరు లొసగి." వ. ర. పుట ౨౯౫. (బ్రౌ. ని.)

జానకీ త్రాడు. "జానకీ త్రాడ్ల కృశాను కీలఁ దెల్చి కలనూఁదిన తుపాకిల వారు." రంగ. ౧.౧౫౯.

జాలరు. వి. (హిం. ఝాలర్.) గొడుగు మొదలగువాని చుట్టు వ్రేలెడు జల్లిలో నగునది. "ద్వి. పైనొప్పరందుజా పటము నల్లదలఁ జానలు నవరించు జాలరుల్ మెఱయ." ద్వి. పారంగ. ౩. భా.

జి.

జినిసీ దిను. ఇం. ఒక విధమైన ఫిరంగులు. "జనిసీ దిను హా ఫిరంగులు యితమొనరించి." రంగా. ౩.౯.

జిమా = జిమ్మా. "మ. మనతోఁగూడిన కార్యమెల్ల తమ జిమ్మా యున్నదా రాత్రతం తనిధానంబును." రంగ. ౨.౭౬.

జిరాకెంప్రటంబారీ. ఎఱ్ఱని పట్టు. అంబారీ. జరాకెంపులంబారీ నెక్కి నవారి మీరు (కళింగ చాటువులు.)

జిల్లా. హిం. జిల్లా; మండలము; రాజకీయ విభాగము. "శ అనఁగ శ్రీకాకుళ రంజకమనఁగఁబరఁగు నిరువదియు రెండు జిల్లాల కరళ మీఱు రాజకార్యంబులకు నెల్ల రాజధాని." చెన్న. వి. ౧౧. పా.

జిలే. జిల్లాలు; రెండు రకాల పరిమితి. "సీ. దుగరగాలాలు పొందుగ జిలే యనసొప్ప." కే. వ. ౬౦.

జు.

జుల్మానా. అపరాధము; దండుగ. "సీ. వ్రాసి యా తరువాత వచ్చు జుల్మానాలు." "సీ. ఒదవు జుల్మానాలు మొదలుగాఁ గల వస్తు లక్షలిటిళ్లకో వారుచెవి." కే. వ. ౭౭, ౭౯.

జెం.

జెండా. (హిం. ఝండా.) ధ్వజము. "శా. జెండాపై కపిరాజు ముందు సితవాజిశ్రేణి." పాండవ విజయము.

జెజాయీలు. వి. ఒక విధమగు ఫిరంగులు. "సీ. చాల నొప్పెడు జెజాయీలవారు." రంగా. ౧.౧౫౯.

జే.

జేబు. వి. కోటు, చొక్కాయలో కుట్టియుండు సంచి. "సీ. ... ఇర్పవచ్చిన లర్చలిచ్చు జేబు." చాటు. మ. పుట. ౧౦౩.

జేరుదస్తు. (హిం. జేర్దస్త్.) దుర్బలమైన. "గీ. వారు తమ జేరు దస్తులో రారు నిజము." "సీ. జేరు థస్తునకుఁ దెచ్చినవాఁడనే గదా మరపోలకరపోల మర్పువడుల." రంగా. ౨.౩౩, ౨.౩౯.

జేర్బందు. (హిం. జేర్బంద్) నవారి గుఱ్ఱము ముఖ పట్టముననుం టంగువారుకు కట్టెడి. "శా. కట్టి జేర్బందు జరాతురా గలుగు కేతనెక్కి." (కళింగ చాటువులు.)

టా.

టాంగనా. టంగణ. వి. అశ్వములలో నొక జాతి. టాంకన్ దేశమున పుట్టిన గుఱ్ఱము. "శా. ... పిరాకి ఫారసీ దేశపున్ టాంగిస్గుఱ్ఱము నెక్కి" రంగా. ౩.౪౯

టి.

టికానా హిం. టికానా, స్థానము, ఉండేచోటు. "గీ. చదుపుల టికాన కమునలొచ్చని దుకాన మూర్త జనముల ప్రాపు." నావా. ఉ. ౪౯౪.

టో.

టోపి. (ఇం. టోపీ.) కుల్లాయి; పట్టలోనగువానితో నేర్పడిన కిరీటము. "అ. పారికదా ఐరోపపల్లంకఁ దోచిన వరము మిమ్ములగాక వలఁతి యగును పెట్టువారల పిడుగు వేసినఁ దలటోపి యాఁగునే వివేకమైన వలది." ఉ. పారి. ౪ ౧౬౬. (టోప్పి మంత్రితము.) "క. కలుఁగు మృగాశితంతు కృత చేలముతోఁ దగు రాటు టోపితో." రా. వి. ౪.౭౭. "గీ. ప్రజలు తత్తము కిటుకు, కుల్లా కుళాయి యనఁగఁ దద్భదము ..కొనఁ డోపినా పలరున థవ." అం. భా ౨.౧౫౫.

టోప్పి = టోపి. "సీ గగనంబు మీఁదికి నెగసిన భాస్కరు టోపీ మరాయి పెంద్రుకలనఁగ." (చిత్ర పరిశ్రమంద్రియము) "శా. టోపీల్వ ట్టివరాముల దొడిగ యిట్లో పొట్టకై వేసముల్." కం. గ. ౧౧ పా.

డే.

డేరా. వి ఢేరా పట మంటపము. "సీ. ... ఇర్వా పురంబులో ... నిద్దురఁబోవఁ బోరు వెలది డేరాఁ దొచ్చి బలువైన గుఱ్ఱంబు వెండి పళ్లేము పదివేలవరాల సొమ్ము దోచుకపోయిరి." చంద్ర. ర. ౧.౨౦ (బ్రౌ. ని)

డో.

డోర్యాలు. బ. (హిం. డోరియా.) చారు; కత్తిమీది చారలు. "క. తనుత్రువు గుడుమును వస్త్రము వనుత్రుగ డోర్యాలు నైదు దాయమును హేమంబును కల్పిత కలశుండను ఘనపైరుల కిరణము మిత్తి కైలాసపతి." ఖడ్గ. ౧౬.

డోలు. వి. (హిం. ఢోల్.) ఒక చర్మవాద్యము. "వ. ... ముఖ వీణె వాయి గ్రోలు డోలు ... లోనగున సంభ్యాక వాదిత్రత్రయ ప్రకంపరలు." అను. ౪. ౫. "సీ. ... కేరులు డోల్లు తప్పెటలు." అత. రా. యు. ౨౦౫. (బ్రౌ. ని.)

ఢి.

ఢిల్లి. (హిం. ఢిల్లీ.) ఢిల్లీ పట్టణము. భారతవర్ష రాజధాని. "గీ. పండువా ఢిల్లి రాదాది పట్టణములు." పాణ. ౧. "గీ. ఢిల్లి సుల్తానునకు లేదు సల్లవోష్టి." శ్రీదా.

ఢిల్లి. ఢిల్లీ ఢిల్లీ. – పల్లెకుపల్లె. "క. అల్లిటివి తోచునటి కవి తల్లజ రొవరించు గ్రంథతతి కిది పదుమా ఢిల్లీ ఢిల్లే పల్లెకు పల్లే యని చెప్పనట్టి పల్కులు వినమే." బుద్ధచరిత్ర. ౧. ౮. "సీ. ఢిల్లీ ఢిల్లియుఁ ఒల్లెయుఁ బల్లెయున్ లోకోక్తి చనుమా. తెనుంగులోను." వ. దా. త్ర. ౧౯.

త.

తక్సీరు. వి. (హిం. తక్సీర్) అపరాధము; నేరము. "గీ. మాయెడల నిట్టి తక్సీరు మాఫుచేసి" రంగా. ౨.౧౫౩.

తజవీ. (వి) జా. వి. తజ్వీజ = ఆలో చ్రా. చన మి. తజవీజ = తీర్పు, పరిష్కారము అని హిం ని తలఁపు; ఉదా. "గీ దానిఁ బట్టఁబూను తజవీజుఁగనుగాని పొవినిట్లు సేయఁజనదు నాకు." చంద్ర వి. 3.3౨. తజవీజలో మెల్ల రుజాపు చేసితిగదా నానా వగైరాల నాఁడు నాఁట రంగా. ౨ ౩౯. "ఉ రాజమాన్యహం విరులు దక్కనీలు తజవీజ కులాహిబులు." శ్రీ. కృ మూ. మాలి.

తతిమ్మా. "సీ. తను గ్రామములు వ్రాసి తరువాత నొక వింత మల్లిగైగొని తతిమ్మా లిఖించి."

తనఖా. వి. (తన్ఖా.) "సున్నరే మామిడి సుంపుల చిగురాకు గానంపు గమి తన్ఖా లొసంగి." తాలాంకనందినీ పరిణయము. వ. ర. పుట ౨౯౫.

తనాబీ. వి. తనాబి. చదరముగా ఉండు పెద్దగొయ్య దూలము "ర. తలుపులు, ద్వారబంధములుఁ బ్రాకులుఁ బెండెలు నాన మూల్ దవాబులుఁ గిటికీలు, దూలములుఁ తొంగులు" వ. దా. త్ర. 302. (బ్రా. మి.) ఇది అన్య భాషాపదముగా చూపు బడినది. పా. ౮౮.

తపాలా. వి టప్పాల్. అంచెలద్వారా జాబులంపుట. "గీ. ... ఈ తపాలాలు, పీ కిగ లిట్టి యచ్చు లిట్టి నాసేఫుఁ జీటులుఁ బుట్టఁబట్టి" వ. దా. ప్ర. ౬౫.

తబిసీళ్లు. "సీ. తబిసీళ్లతో నొవ్వ తాయాక దిహాయ యాషాది వారితో భాసిలంగ." తే. వ 22.

తమాము. హిం. తమామ్. పూర్తిగా. "ఉ. ... తమాము పెళ్లి సిర్పారొవరించి మక్కలి మరాతలందిరి చేరుమాలు" (శిష్టు కృష్ణమూర్తి మాలి.)

తలజాలు. తన్నులు. "సీ. ... తర్కారు." "సీ. తలజాలు రద్ద ఖర్చులు ధరఖ్ ఖర్చులు తొబరాతముల్ ధర్మ ఖర్చులాదిగా." తే వ. ౨౯.

తసిరీబు. తసలీపు (తస్‌లీఫ్) బహుమానము. "హైరాతములుసేయు కాలిచ్చు తసిరీబు." చాటు మ. పుట. ౧౦3. బ్రా.

తసిలీము. (హిం. తసిలీఫ్) బహుమానము. "మ. పాదుషారు తసిలీమ్మా ఇచ్చి." రంగా. ౨.౪౯. బ్రా. మి.

తా.

తాఖీదు. హిం. తాఖిద్. ఆజ్ఞాపత్రము. "ఉ. ... తగ్గతాఖీదులు వీరి పేరిట లిఖింపఁగఁ జేయుట మంచిదే గదా." రంగా. ౨.౭౯.

తాజా. (హిం. తాజా.) క్రొత్తదైనది. "మ. తాజా గులాబి బరుల్ గమి చేరత్రిత చిరి." (శలంగ చాటువులు.)

తాలీము. బహుమానము. "శా. రాజా జారుఁడు; మంత్రి విద్యయుఁడు నీ రాష్ట్రంబులో పెద్దలా కోడల్ గొండలు చేపరింప బడు సంకోచింప రివాన్ని తాలీముయరు." శలంగ చాటువులు. బ్రా.

తాపితా. (హిం. తాఫ్తా) మేలైన పట్టు. తాపిత, తాపితా, అను రెండు రూపములు గలవు. "సీ పచ్చ తాపితదట్టిఁ బిగియించు పచ్చరా చిలుక బ్రాంచిదితంక యలవరించి." చంద్రా. ౨. "ఉ. సుత్తరపు తాపితా తలక బట్టు పటుక్కునబెద నింతికిన్." (సమస్య.)

తాబందు. వి. "సీ. గాదితాబందు లాగాక నైలూటికి చెంగావి రవ కలు నింగి చెలిక." మహాలక్ష్మీ పరిణయము ౪.

తాబు. వి. తాపు గాగితము. "సీ ... తగునాల్గు బందులు తాబ సంగ. తే. వ ౫౯.

తాబేదార్లు. తాబే. ఒకరి క్రింద నుండువాఁడు. "మ. పెలుకస్ నొచ్చిన పోరఁ బల్కనని తాబేదార్లు." వ. దా. త్ర. ౨౬౨.

తాయించు = తాయించు. "సీ. ఖర్చు మొదలుగాగ గల విత తాయించి మేలైన వాని తరేలయందు"

తాళ్ళర్లు. (హిం. తావర్.) భయము. "సీ. తలపుతాళ్ళర్లలో మెలఁగఁ జేసితిగదా తకరింపు ఘూర్జరాశ్వంత పతుల." రంగా. ౨ ౩౯.

తి.

తివాసీ. రత్న కంబళము. తచ్చి విమానముల్ దీగె తివాసులు. మత్స్యశా. ౨. ౪ ౮౮ పుట. (బ్రా. మి.)

తు.

తుపాకి. క. హిం. తుఫక్కు. మందు గుండువేసి గట్టించి గాల్చు యినుప గొట్టముగల యుద్ధ సాధన విశేషము. "గీ. గుంటిక్రింది జబురు జంగి తుపాకిణా సగ్ని ప్రహారణాఖ్యలు." ఆం. భా. ౨ ౨౧౯. "వద్దు తుపాకి కిందలి రాజువంశ." విప్రనా. ౧.౯౭౯. పం. "క. కేడెము కత్తి తుపాకి పేడియ." ప్రబంధ. ౭౯౨.

తుపాకీలు = తుపాకులు. "సీ. జాతి త్రాళ్ళ కృపాణు లెలుఁ జేర్చి కేల మాఁదిన తుపాకిల వారు" రంగా. ౧.౧౫౯.

తుపాను. వి (హిం. తుఫాన్.) క. తుపాను. మహా. తుఫాన్. "ఉ. అనువుగాఁ దప్పెజయింతి పరుయూగత సక్కవి గాండముంగనుం తుపాను గంటిమంచు." (బ్రాత్తపల్లి వారి చాటువులు.)

తుపాసి. వి. సం. ద్విభాషి. హిం. దుబాసి. "బూతగొట్టుఁగల తుపాసి." ప్రబంధ. ౨.౧౬. "మన్ను తుపాసి వచ్చెరుండు." శేంక. మాన. 3౨.

తురక. తురుష్కుఁడు. "తిరుమలనున తోచ తురక దావతిగాఁడు గాచి పోవలంతి గతిరగాడు ముక్క సింహాసుగుని గోదావతికిఁబో జిక్కె." వసుమ. ౩.౨౫౨.

తురా = తురాయి. "సీ మగమానికపు తురా పాగమిగాఁ జెక్కిన తలుక రావన్నె పాగా ధరించి." రంగా. ౧.౬౫.

తురాణీలు. "పటాణులసిరాణీ తురాణీల." రంగా. ౨.౩౯.

తురాయీ = తురాయి. "శా. ఈ గోపాల విధంబు మణిస్వర్ణపు తురాయీ మేలి సర్వేశుమున్ జాగిరున్ మన పోటుజాతి సగటున్ ఝుండాన గారాకెదిన్... తా బందుమన్." ధను. ౧.౪౩.

తురికీ. టర్కీ; టర్కీ దేశపు గుఱ్ఱము. "ఉ. కిరము గాక బిల్కి తురికీ దొరకదే." ఘటికా. ౨౭౨ A Turkish Horse. (బ్రా. మి.)

తురుఫీ = తురుపు. (హి. తురఫ్.) అగ్రవర్ణము; సుభ్రపుదండు. "హాయోత్త మొక్కలెక్కిన బచ్చె దురుఫీలుగాని. రంగా.

తే.

తేజా. (హిం. తేజ్.) ఉత్తమాశ్వము; అరేబియాదేశపు గుఱ్ఱము. "ఉ. గోమటులెల్ల నర్థపులు గుఱ్ఱములెల్లను తేజాలవ్వారిన్ అల్లునికి నిచ్చె." విక్ర. ౧.౯౯. "క. తెల్లని యొక కర్తలాని తేజీ పాయమున్." నైష. ౬.౯౬. (బ్రౌ. ని.)

తై.

తైనాతి. (హిం. తయినాతి.) ఎవ్వడు కనిపెట్టుకొని యుండే బంటు. "సీ. తౌకీ బరాతముల్ తైనాతి దారానిలు నిరపాల్తాద లీన పెంచి వ్రాసి." శే. వ. ౯౧.

త్యా.

త్యాగా. వి. ...కత్తి, ఖడ్గభేదము. "సీ. ఖైదారారా త్యాగ కసుదుగలు రోగి." ఖడ్గ. ౪౯. "సీ. ఇట యరారి త్యాగకిరనైః నిదిచియు పరమూడు బాసలు సమరియుండు." ఖడ్గ. ౫౦.

త్రా.

త్రావులు. వి. (హిం. తరాయి) మిద్దె యింటికి వేసే సన్న మాలములు. "శ. కలువులు ద్వారబంధములు, త్రావులు బెండెలు వాకముల్ దవాజులు కిటికీలు మాలములు గొంకులు." శ. దా. త్రి. ౩౦౭. (బ్రౌ. ని.)

ద.

దరబారు = దర్బారు. (హిం. దర్బార్.) కొలువుకూటము; కచేరి. "సీ. పెంటబాయు గాలిచేఁ దొరపాటు పడుకూరు దరబారు పొవడ తార్ఖితార్ఖి మూరు దరబారు = మన్మథుని కొలువు కూటము." శ్రీ. కృ. మూ. (చాటువు.)

దర్బారు = దరబారు. "ఉ. దర్బారు ఘనంబు చూచి పరాక్ యని మెమ్మె సవాబుఖానుపెంపేరు బహాదరుల్." (చాటువు.)

దరివేసి. (ఉర్దూ. దర్వేష్.) ఫకీరు. "క. కందుకఁ సుండెలకుల్ గుడి నందిని శివలింగములు నొనల భూతియుఁ బెంపొందగ నాః దరివేసి మరుందిగదెదు సుకరుయ విరోధము కృష్ణా." ఛందో. ౪.౩౧. "దరివేసి పావళ్లు." చాటు. ప. ౧౧౭. పా. దారు దర్వేషు కథలు = పలుగురు ఫకీరుల కథలు.

దరీబు. (జరీబు.) రూకలు; బంగారము గలవాడు. జర్-రూకలు; బంగారము. అలకాధిపతికైన యప్పులిమ్మె దరీబు. చాటు. ప. పుట. ౧౦౩.

దవలి. వి. (హిం. దవాల్.) బిరాబుద్దీ; ముద్రిబిల్ల. "శే. రవిబిరై నట్టి కాలంపు రక్తవాను తవరు ప్రత్యేకముగ పెక్కు దవలి లోన కాయి నిండారఁటోసిన రంతములను గాజులతియరంపుగుంపు నిండారఁబెరవ్." రంగ. ౧.౧౪౧.

దవిలీ. వి. ఒక విధమైన పట్టుమాలు. "సీ. వివిధంబులగు చిత్ర విరచనలను దవిలీ మాలుపట్టె యుల్లీక పెదంగు." కళా. ౨ ౧౫; కవి. ౩.౧౯౫. (బ్రౌ. ని.)

దస్తరంబులు. (హిం. దస్తర్.) వ్రాసిన కాగితాలు కట్టలు. "బిస్తరంబుగా దస్తరంబులు వ్రాయించి." రంగరా. ౬౭. ౫౯.

దస్తా. ఇరువది నాలుగు తావుల కాగితములు. "తాలు లిక్వెలి నాల్గు దస్తా యమసంగను దసుగార్జు." శే. వ. ౫౯.

దస్తు. "మ. సరకారర్థము దస్తుచేయుఁడు." రంగా. ౧.౧౪౧. "గీ. పిస్తువడ పీడు సైకంబు దస్తుగాఁగ." ౨.౩౩.

దస్తూరి. హిం దస్తూర్; చేతి వ్రాఁత. "పారముగ వ్రాసియున్న దస్తూరిఁ జూచి." కృష్ణ ౩.౧౦౭.

దు.

దుకాణము. (హిం. దూకాన్.) అంగడి; అంగణము. "ద. తొల కరి పెట్టు తిగవలె త్రోవ దుకాణము మీఁదనున్న యా యలికుల వేణి కోనరసకూడ. శేఖ నాటకము." "గీ. చదువుల టీకాల కరుణ లొప్పని దుకాణ మూర్తి జనముల ప్రాపు." నాగా. ఉ. ౪౯౪.

దుగానా. వి. నమస్కారము. "చందు చూచి విరహాజయకాంక్షమై దుగానా యొనర్చె యుత్తరాయణమున." పాంచా. ౨.౧౦౩.

దుబాసీ = దుబాసి. "క. మూపాయిసీవారి దుబాసీ లక్ష్మణ మయూఖ్య బరగునతండు." రంగా. ౨.౬౧.

దురంగి. వి. (హిం. దోరంగి.) రెండు వన్నెలు గలిగినది. మేల్దురంగి చందువలు. శ్రీరా. ౪.౨౦౨.

దురాయి = దోహాయి; ప్రతిఘటించు శక్తి. "సీ. జగదధిష్ఠాన భాగ్యజ్యోతియగు వాఁడు ప్రత్యేకులకరు దురాయి వాఁడు." కృష్ణ. ౧.౨.

దుస్రా. దుసరా; ఇతరమైన జలరవస్తువులెల్ల దుస్రానవాలు. చాటు. ప. ౧౦౩ పుట.

దుహిలీ. వా. హస్తాభరణ విశేషము, తోరంపు వజ్రాల దుహిలీల దాలు. నవనాథ. ౧.౬౩.

దే.

దేవిడీ. వి. కోట ద్వారము. "వంతుల వంక ప్రస్తారి పార్థివ రాజులావిమ దేవిడీ చెంతకువచ్చి." చాటు. ప. పుట. ౧౦౫.

దేశాహీ. న. (దేశాయ్; మహారాష్ట్ర పదము; పెద్ద) "క. తానుం దేశాహీ పరమూవా కొరంగజేబు." ధను. ౧.౩౩.

దేశాహీ మిరాశీ. వి. దేశాయీల మిరాశీ. "క. ...తాదుల భావులవలనం గోపనల దేశాహీ మిరాశీ కను విహితంబుల్." ధను ౧.౩౮.

దేహాయ. వి. నిలకిస్తు. "సీ మురువొంది దేహాయ మొదలైన జను లెల్ల జత్త లకీళ్లతో బారుచేసి." శే. వ. ౭౭,౭౮.

దో.

దోతి. వి. (హిం. ధోతి.) దోవతి. "ఉ. ...తడి దోతులుమాపుచుఁ దాల్చి క్షాత్ర పారావళి తామ్యరై..." చంద్రభా. ౨.౧౧౪.

దోదుమ్మి. (హిం. దోదుమ్మి.) రెండంచుల కత్తి. "గీ. పెనదముక నైదు తూపుల పాదుపాపికము దోదుమ్మిగొంటి దెందమ్ము క్రుమ్మ." ఉ. రా. ౩.౪౫౬.

దోదుమ్ము (ము) = దోదుమ్మి. "సీ. కలిక పెచ్చురి గాని జలిమిఁ దాకర తేట చిలి దోదుము దారి చెదఁగఁ జూచి." చంద్రా. ౩.౧౧౭.

దౌ.

దౌలతు. దౌలత్; భాగ్యము; అధికారము. "ఉ. హీనములేకనే, జగదమిత్రలకున్ వరిపోకనే సమాధానము దూరనే, దొరకు దౌలతు యున్నఁగరాని మాటకే మానము పోనే, యొకరి మర్త్యము పెంపుల

యొార్వలేకనే చూచిన రాకుమంత సుమన్ముకుమారి జనార్దనా." (కవింగ చాటువులు.)

దౌలత్తు = దౌలతు. "క. ఐశ్వర్యము వృత్తము యగునా? శోత్రది వగ లెన్ని యుడిన దొరతా నగునా? యొత్తము బయండౌనా దౌలత్తునం దాందిరిగినను గులాము గులామే." చాటు. మ. భుల ౧౬౭.

ధ.

ధన్యాసరి. వి. తెన్నాసరి రేకమునకు సంబంధించినది. "సీ. ధన్యాసరీ వరాలాప్తాము ముంగల నోలి గన్నడు రేకలాంభారు" "శా. శిరైమించు ధన్యాసరీ వరమువాలిన్నై." (కవింగ చాటువులు) రంగ. ౧-౧౫౮.

న.

నకాసి (షీ). విశే. (హిం. నకాశీ.) నకిషీ పనిచేసినది. "చ. నకిషెం పట్టె ముంతముచు జాయ నకాషి తివాచిపై" హంస. ౧ ౬౯.

నకిషీ. వి. (హిం. నకిష్.) చెక్కడపు పని. "కంబలు నెలకేరి దంత నకిషీగల మందము." ఇందు. ౬ ౧౨౬.

నకీబు. వి. కోపుదారుడు; శస్త్రధరుడు. "ప్రాంతమునకు నంబుల పాలుశ్రుతి." వరాహ. ౧౦ ౫, ౯.౧౧౨. "పాగులవి నకీబులు ప్రాయ నెక్కడన్ యంచు." మను. ౫.౪౨. "న్పురణ దూపుమ కోపుదారుల నకీబుల్" (కవింగ చాటువులు)

నగదు. (హి. నక్వద్.) రొక్కము. "సీ. నగదుకై పనిచేసినాను యూ మద్దర తోమ్మ నాకిలని ఘాటకూలి." "గీ. కాగితము కాని రూపాయి కట్టబడదు చేయనిక వెర్పమునుచు మా నాయనమ్మ యనెడు మాటలు వినంగరాళ్ళ." మించు. ౧.౩౯. (శ్రీ. ని.)

నగారా. (హిం. నగారా.) వి. పెద్దఢంగా. "సీ. కదలిరక్ల దవ్వ దుల వాయిదినేయు గొప్ప నగారల మంజరములు." రంగ. ౧.౧౫౬

నజరు. వి. (హిం. నజర్.) కానుక. "ఉ. భానునకున్న జరుల్ నయింపుచున్" రంగ. ౨ ౯౪. "శే. నజరు గుజరానుపులచె పొన్నాకదాని జాలిత్తు." రంగ. ౨ ౯౫.

నజీబు. విశే. హిం. నజీబు; కులీనుడు ఉత్తముడు "చ. ఉక్కున్ని పెంపెక్క నజీబులైన పట్టా పట్టెలు ఝుళిపించుచు." కుల్లాపు. ౨ ౪౯.

నదరు = నజరు. వి. (హిం. నజర్) "శే. నదరులు పుటియించి బదులు గారది." శంకరా. టీక. ౧౨౯.

నత్తు. (హిం. నత్.) నాసాభరణము; ముక్కుపోగు. "ఉ. కెంపుల కెంపొంది ముక్కెంపు చేగాలపు నత్తు." ముకుంద. ౨ ౧౯. "ఉ. పిసరు ముక్కు నత్తు." (చాటువు.) (శ్రీ. ని.)

నఫరు. (హిం. నఫర్) అసామి; నఫరు గతి లెక్క; ప్రత్యేకముగా అసామివారీ లెక్క. నఫరు గతిగా—ప్రత్యేకముగా. "శే. ...అయుక్తలు దీర్చి దినదినా నఫరు గతి త్రిపేర నొసగిన నిర్ణయించి." హంస. ౪.౨౯. శ్రీ. ని.

నఫిరీ. వి. (హిం. నఫిరీ.) (బాకా ఊదువాడు.) ఒక విధమగు ఊదు వాద్యము. "క. మానవయుత నాశిమానన మానంగ్రంగార మెక్కు హంస యుంటర్ప్యు మానినులట రాజల ధగ సేవల నెటి గింత నఫిరి నెపె వసంగన్." చంద్ర. ౪.౨౯. (శ్రీ. ని.)

నబాబు. వి. (హిం. నబాబ్.) మహమ్మదీయ ప్రభువు. "చ. అపుడు శ్రీరాజగోపాల పురమందు నబించు నబాబుగారు." రంగ. ౧.౧౧౯.

నవుబత్తు = నౌబత్తు. "ఉ. ముఖ్యముగా తెల్లజెండా నవుబత్తుసుధక్కయాదిగా గలిగిన రాజ చిహ్నాలొసంగబడె." రంగ. ౧.౧౧౬.

నహీ. మాన్యము; లేకపోవుట. "క. షిచెంగ వేడుకొన్నను కేవల పాతకుల కెల యుద్ధపుట్టుకుడిన్ చెప్పుడు 'నహీ' గురువులు 'నహీ' భాషల చంద్రులకు జాతపుండదనో" త్ర. శ. ౩౬౨.

నా.

నాజూకు. వి. (హిం నాజూక్.) సున్నితమైనది, నాణ్యమైనది. "నాజూకు లేదురా నందూరి మల్చిగా." (గోపాలకృష్ణుని చాటువులు.)

ని.

నిఘా. హిం. నిఘా; దీర్ఘ దృష్టితో విచారణచేయుట. "చ. నయుకులతో నిఘా వివరణచేసి మాకు పిలిపించుడు." రంగ. ౨.౬.

నిజాం = నిజాము. "శా. ధీరశ్వేతి గుణ ప్రసంగము నిజాం ధిగోచరం బౌటుర్ తారాగంబున ప్రాయు." రంగ. ౧ ౧౧౯.

నిమేజిలే. నగములో నగము. "శే. గీ. లాకు తెన్నంగడను జరేలా నగంబు వదనిరుద నిమేజిలేయునంగనెందు బరిధబిల్లు." కే.వ.౬౦.

నిమేబింతి. బింతిలో నగము. "సీ .. బింపొందు బింతిలో వరనిమే బింతి నానందమొందు" కే వ. ౬౦.

నిమేముసదరు. ముసదరులో నగము. "సీ. ఛాదిల్లు ముసదరులో నగంబె ప్రాద్దుముద్దుగుబ్బలనుని మేము నదరనంగ." కే. వ ౬౦.

నిమేరకానా. రకానాలో నగము. "గీ. బరిధబిల్లు రకాన లోపల నగంబు నాణైన నిమేరకానా యనంగ." కే. వ. ౫౯.

నిశానీ. (ని) వి. (హిం. నిశానీ.) 1. చిహ్నము. నిద్దాలరి నిశానీలకరులు. రంగ. ౧.౧౫౬. 2. ధ్వజము; జెండా. నదిని నిశానీ జారంచేలికి నిచ్చిన ఘూరాదాదమోర్చి. ౨.౨.౨.౨ తెల్ల నిశాని చేరుతన్. ఉ. హరిశ్చ. ౧.౫౩.

నిశానిదారు. వి. (హిం. నిశానీదార్.) 1. రాజ చిహ్నము ధరించి దవ్వలు మొనలకువానిని వాయించువాడు. "సీ. నెమ్మి గోరెల నిశానీ దారుగములు కన్నెదిర మారతుల్ నాదుసేయ." అని ౨.౧౯. 2. ప్రాలు చేయలేనివాడు త్రిలిమద్ర వేయు వాడు. వాడు నిశానీదారుడైన లక్షలు గడించినాడు.

నిషా. వి. (హిం. నషా.) మత్తు. "దీని ధత్తు తమాషా ఖుషీ నిషాయు భరతర భేదమైనను తెలియనగును." శ్రీ. కృ. మా. చాటువు.

నె.

నెమ్మికలము = నెమిలికలము. నెమలియీకతో చేసికలము "ఉ. నెమ్మికలమ్ము ధానిలును నెమ్మి జవమ్ముల ప్రాయ మేలనున్." కే. వ. ౬౫.

నౌ.

నౌకరి. నౌక్రి. "క. శితలవారి స్నానము. ధూతలమున శయ్య యుంటి ఘాటకసంబున్ నాటిగల బ్రహ్మచర్యము నా తరమా రాత్రి వారి నౌకరి చాయన్." చాటువు.

నౌబత్తు = నవుబత్తు. వి. (హిం. నౌబత్.) దర్బారాళ్ళ భేరీము. "సీ. నత్యం దినంబున నాదుమాదుగానంగ హాహాలు నౌబత్తు దలుకబడిది." రంగ. ౨.౧౯౯. "గీ. అనువుమైన నౌబత్తుని నదమునంగ." ౨.౨౦౬.

ప.

పంఖా. హిం. పెద్ద విసనకఱ్ఱ; పంఖీ చిన్న విసనకఱ్ఱ దే. వి. "[illegible]" లావణ్య శతకము. ౪౯.

పకడు. (హి. పకడ్.) [illegible]. "గీ. [illegible]" చాటు.

పచ్చులహౌదా. "మ. [illegible] గొడ్డు [illegible]" ధను. ౧.౩౧.

పటాణీలు. వి. పఠానుదారు; తురుష్కులలో నొక జాతివారు "[illegible]" రా. వి. ౫.౧౩. [illegible] రంగా. ౨.౩౮.

పయిక్రము. (హిం. పైకమ్.) నగదు. "చ. [illegible]" రంగా. ౨.౬౬.

పరగణా. హిం. పరగణా; రాజ్యములో నొక భాగము. "గీ. [illegible]" చెన్న. వి. ౬. పా.

పరదా. (హిం. పర్దా.) తెర. "సీ. [illegible]" శ్రీ. కృ. సూ. చాటువు.

పల్లా. హిం. పల్లా. రాజ్యములో నొక భాగము [illegible]. "శా. [illegible]" రంగా. ౨.౯౩.

పసులగోడలు. (పె. ఫసీల్) కోటగోడ. [illegible]. "సీ. [illegible]" కు. ౧ ౧౩౯.

పా.

పాంజేవులు. పాజేబ్. కాలి గజ్జె గొలుసులు పావంజేలు. [illegible] చాటు. ప. పుట. ౪౮. [illegible] పుట ౧౦౫.

పాచ్చా = పాదుషా. "మ. [illegible]" ధను. ౧.౨౩.

పాదుషహా = పాదుషా. "శా. ఢిల్లీ పాదుషహా [illegible]" రంగా. ౧.౧౩౮.

పాదుషా = పాదుషాహు. పాదుషావారు. రంగా. ౨.౩౯. [illegible] పాదుషా. శే. వ. ౧౫.

పాదుషాహు=పాదుషాహా. "శా. ...ఢిల్లీశుఁడే పాదుషా [illegible]" ధను. ౧.౧౭.

పాపోసులు. పా. పాపోష్; పాదరక్షలు [illegible]. "సీ. [illegible]" కు. ౨.౪౨౨.

పారసీ. పారసీక దేశపు భాష; (పెర్షియా దేశపు భాష.) "ఉ. ...పారసీ భాష [illegible]" ధను. ౧. "అరబీ, పారసీ, గుజరాతీ [illegible]" యయా. ౧.౨౪.

పార్సి. పారసీ భాష. "గీ.... [illegible]" రంగ. శీతి ౮.

పాళి. వి. కలము చివరనుండు వ్రాయు సాధనము. "చ. [illegible]" శే. వ. ౨౦.

పీ.

పీర్లపంజా. వి. తురకల యుత్సవములోని చిహ్నము. "[illegible]" శతా. ఉ. ౧౦౦ పుట.

పౌ.

పౌజుదారు. (హి. ఫౌజ్దార్.) సేనానాయకుఁడు. "[illegible] పౌజుదారులు." రంగరా. శీతి. ౧౧౨.

ప్ర.

ప్రతిరోజు = ప్రతిదినము. "గీ. [illegible] ప్రతిరోజు [illegible]" శే. వ. ౨౯.

ఫ.

ఫక్తు. (హిం. ఫక్త్.) కేవలము. "గీ. ... [illegible]" చాటువు.

ఫరంగులు = ఫరంగి జాతివారు; [illegible]. [illegible] ఫరంగులు. రంగా. ౨.౪౩.

ఫరదు. [illegible]. "సీ. [illegible]" "సీ. [illegible]" శే. వ. ౮౦, ౮౧.

ఫరమానా. హిం. ఫర్మాను; ఆజ్ఞాపత్రము. "మ. [illegible]" రంగా. ౨.౮౦. "గీ. [illegible]" కా. ౩ ళా. ఇందు. ౫.౮.

ఫరుజా. హిం. ఫర్జ్. [illegible]. "సీ. [illegible]" కు. ౨.౨౫౧.

ఫసందు చేయు. గౌరవించు. "ద. [illegible]" రంగా. ౨.౯౧.

ఫా.

ఫాజీ. (హిం. ఫాజీ.) [illegible]. "శా. [illegible]" (ఆధునిక చాటువులు) [illegible].

ఫారా. (హిం. ఫారా.) [illegible]. "శా. ఫారా [illegible]" రంగా. ౧.౧౧౨.

ఫి.

ఫిరంగు = [illegible]. [illegible]. "సీ. [illegible]" [illegible]. ౨.౨.

ఫే.

ఫేషాణీ. [illegible]. "సీ. పాటించి తెల్లని ఫరదులు [illegible]" శే. వ. ౮౧.

బ.

బంకు. తలవాకిటి వసారా; (బంగా. మహారాష్ట్ర పదము.) "సీ. ఈ బంకునందున కీలుచేత." రంగరా. చరి. ౧౧౬.

బంద. రెండు ధరలు లేక రెండు పాళ్ళ కాళ్ళ కాగితములు. బందనంగను రెండు ధరలుగను. శే వ. ౪౮.

బందరు. వి. .. కత్తి; ఖడ్గభేదము. "సీ. రాందు బందరు సీటు జానులు నాలుగు వెడలుపు మూడువేళ్లదరు వెలల" ఖడ్గ. 33.

బందుబస్తు. (హిం. బందోబస్తు.) గ్రా. వి. భద్రము; జాగ్రత. బందుబస్తుగాఁ బోరు ధుబోరు కాకరం కూడి వచేరులబేయక స్వహినాదారులు. శి. కృ మూర్తి మూలిక.

బజాయించు=బాజావాయించు "శా. నా బత్తం బజాయించుచున్నాము." రంగా. ౨.౨౦౮.

బజీతు. అర. భజీత్; అవమానము. "గీ. అల దాని బజీతు సేయఁగ వలయునె." అము. ౪.౪౧. "గీ. చెనటి చుట్టాలచేత బజీతు పడుదు." కుశ. ౨.౧౨౭.

బదులు. అ. దే వి. (బదల్.) అప్పు; ఋణము. ఇచ్చిపుచ్చు కొనుట. "బదులియ్య దొక్కండు పాతనేబు." చాటు. ప. పుట ౧౭౧.

బనాతు పింజరులు. బనాతు పట్టుకుచ్చులు; జరాకూర్పు మిన్నా పన్నంపు బనాతు పింజరుల పొన్నా పాలకీలు. రంగ. ౧.౧౪౬.

బహాదరు=బహద్దరు. "క. దాదారాఁగూర్పున్నాఁదే రాలుఁదు ముద్దుగుత్తు యుక్కరి చెప్పుమా? దాదాము నీవ దిఱుఁగవె దాదాకి బుద్ధి తిత్తు బహాదరిచెలియా." చాటు. ప. ౭౦.

బహూదరు=బహాదరు. "ఉ. ... పెంపేరు బహూదరుల్ పెరవలరుల మూరుల మూరుకొన్న." శిష్ట కృష్ణమూర్తి చాటువు.

బా.

బాకా. బాంగా. ఒక ఊదు వాద్యము. (గ్రా. వి.)

బాకీ. అ. బాకీ మిగిలినది. దే. ఋణము అప్పు. "గీ. కులపి పోకులు మొదలుగాఁ గలుగుపెట్టి చిక్కు బాకీలు తొలఁగ నిశ్చ్వసరలచె." నరం. ౨.

బాజారు = బజారు. వీధి. అంగడి వీధి. "క. భూజాలివారి గోడలు మైజాలు గొంగుడతిన బాజారే తిరిగిచూచి భక్కున పట్టెన్." చాటు. ప. ౧. భా. ౧.౨౪.

బాజాగస్తు పురం యిచ్చి వేయఁబడినది. "సీ. తనరారు జాని క్రిందను గొన్ని ముకదరుల్ దొరకొని బాజాగుస్తులు కివాయ ఖర్చు శే. వ. ౭౦.

బాతు కలము. బాతు యీకతో చేసిన కలము. "సీ. ...వారి వారలు నీకు బాతుకలము చేకుంటుంచు నంగీకరించిరి." "ఉ. బాతు కలంబు పెంపెసఁగఁ బత్తరు గైగొని వ్రాయ మించుకన్." శే. వ. ౬౨, ౬౪.

బి.

బింతీ. వంక్తి "సీ...మొదటను అవక మున్నవి మూడిటనుము నుండిన కరాణాలు రెండు బింతీయనంగను చెలొంగు." శే. వ. ౬౦.

బు.

బుక్కా. వి. పెండ్లిండ్లలో జల్లు గొలుపది. "క. అక్కన దొరపై వర్షిల బుక్కా జాస్పిక్కఁజల్ల." క. శా. త్రి ౭.

బుక్కాము=బుక్కా. "శా. దండాతించు తరిన్ వరుండు తన మేఁతన్ గండునో యంచు ధర్గుండి సైల్లగఁజల్ల .. బుక్కాము అందినిమై నిండంగల్లదు పెండ్లి కూఁతురునుగున్‌నిత్యంబు కల్యాణముల్." (పాతి గృహీత-పెండ్లము)

బురుంజా = బురుజా. "శా. ... బురుంజా లెక్కన విరోధి త్రిశైలైన." రంగ. 3.౧౬౪.

బురుసా. "సీ. బురుసాగమైకన్న బురుసా పని రుమాలు కర పొరపటున నొక్క పరిచనరి." శే. కృ మూ. చాటువు.

బులాకీ. స్త్రీ అధరం పనియము. (నాసికాభరణము.) "మోవియందు బులాకీ కుత్తియంబు." చాటువు. ప పుట ౧౦౫.

బూ.

బూబు. తురక స్త్రీ. (బూబు.) "గీ. కన్నుదనిరింది చూడముంటి బూబు." చాటువు ప. పుట ౧౦3.

బో.

బోందిలి (లీ) వి. బుందేల్ ఖండమునందుండు క్షత్రియులు కరిని బోందిలీ లందరు. "గీ. వీకుఁగులువేయు బోందిలీ లొది దూడ లత." కృష్ణ. 3.౨౫.

బే.

బేజా. దివాణపు పన్నుల మొత్తము "శే. వాని కేరీజా అన్నియు వరుసఁగూడి దేని కేరీజా దానికి కేటవలిచి మొట్టు కేరీజా కలిపి సరికట్టియున్న కరలు ముందును ఖర్చు నావర్త యునగ." శే. వ.

భ.

భత్య ఖర్చులు. "క. నీయిచ్చు భత్య ఖర్చులు భూవల్లభుఁ డిచ్చు కల్నముల వరివచ్చున్." (మూరకవి చాటువు.) "సీ. దాఖలు కర్కూరు తొలివిసాములు భత్య ఖర్చులు బరాతములు రద్దు ఖర్చులు." శే. వ. 22.

భే.

భేటీ (టి). (భేట్ మహా.) కలుసుకొనుటకు వచ్చుట. "వ నదరు గైకొని భేటీకి వచ్చువెర." రం. భ. "సీ. ఉపాహారము లెంతనెంతయు భేటికై చేరి నిల్పెనిదుకు దారులు." రం. భ

భేషు. ప. దేప్. దే. వి. ఎక్కువ మంతరతరము; ప్రశంసనీయము. అది భేషుగా నున్నది. "శా. .దార్శిమా భేషు కచ్చి తిక్కందు జరామురా గలుగుకేలి నెక్కి." (కవింగ చాటువులు.)

భా.

భాయి. (హిం. భాయి.) తోడబుట్టినవాఁడు, స్నేహితుఁడు. "క. భాయీ యిది యొక మతిలో మాయనిపించెదను చూడు." ప్రబంధ. ౪౭. పా.

మ.

మక్కా = మక్కా. తురకల పుణ్యక్షేత్రము. "శా. మక్క మందున నందునా భయద దోర్దావర్ణ ధాటి మహా దుష్కర ప్రతి రుద్ధ భూధువక." నరస. ౪.౨౬౩.

మజాకూరు = అదీనము. "సీ. కట్టలు మొదలుగా కలదస్త్ర జమాల్లి." శే. వ. 22. గ్రా.

మతలబు. (హిం. మత్లబ్.) సంగతి. (తాత్పర్యము.) "గీ. మతముగల కత్తు బలుగాని మానుకుర మతలబు." చాటువు.

మద్దు = పద్దు. "సీ. [illegible] మద్దులతోఁ [illegible]" "ర. ముసదరు ముస్తాబులును మద్దుకరాబ్బుమూర్తి." శే. ప. ౫౦ ౫౧.

మయిదాను = మైదానము. "[illegible] మయిదానం [illegible]" రంగా. ౨ ౧౪౧.

మలాకా. మలాకాదేశ సంబంధమైనది. "మ. మలాకా గంధము [illegible]" ([illegible])

ముసదరు = ముసదరు. "ర. ముసదరు ముస్తాబులును మద్దుకరాబ్బుమూర్తి." శే. ప. ౫౧.

మసీదు. వి. తురకల ప్రార్థనాలయము. "[illegible] మసీదు." ప్రౌఢ

మహతాబు = మతాబా. "వాకిరెడ్డి [illegible] మహతాబు." చాటు ప. పుట ౧౦౩.

మహమ్మదీయుఁడు. వి. మహమ్మదు మతమువాఁడు. "ర. [illegible] మహమ్మదీయుఁడయి [illegible] గనుగొంచు." వాసా. ఉ. ౨౩౭.

మా.

మాహురీ. [illegible] మాహురీ [illegible] రంగ. ౧.౧౬౧.

మి.

మిరాసిదారు. మిరాసి; వంశపారంపర్యముగా వచ్చే హక్కు, అదిగలవాఁడు. "సీ. రాయవరంబు మిరాసిదారుల [illegible] గట్టినారు." చంద్ర. రే. ౧.

ము.

ముసదరు = మూఁడు రకానాలు. "సీ. మూఁడు రకానాలు [illegible]" శే. ప. ౬౦.

ముస్తాబు. ముస్తైదు; అలంకారము. "సీ. [illegible] ముస్తాబు [illegible]" రంగా. ౩.౯౦.

ముస్తైదు. అర. ముస్తైద్; సిద్ధముగానున్న. దీనినుండి 'ముస్తాబు' అలంకరించుకొని సిద్ధముగానున్న అను అర్థమేర్పడినది. "[illegible] ముస్తైదు [illegible]" [illegible] ౨.౪౨౭.

మొ.

మొకమాలు. ([illegible]) మంచి [illegible] రంగ. ౧.౧౫౦.

మొకాబిలా. ([illegible]) సంప్రతించుట; ఎదురెదురుగా పెట్టుట. "[illegible] మొకాబిల్ల చేసి." [illegible] ప. ర. పుట ౨౯౫.

మొగలాయిలు. మహమ్మదీయులలో శ్రేష్ఠ [illegible]. "సీ. మొగలాయి [illegible] వచ్చె." రంగా. ౧.౧౧౫.

మొహర్దు. సంగ్రహము. "సీ. [illegible] మొహర్దసంగ." శే. ప. ౯౦.

మొలాజామతు. "ఉ. [illegible] మొలాజామతు [illegible]" రంగా. ౨.౧౦, ౨ ౯౯. [illegible] ౨ ౧౬౭.

మొహదా. పట్టాకత్తి. [illegible] ౫ ౧౨౪.

మో.

మోతాదు. "గా. [illegible] మోతాదు [illegible]" రంగ. ౨.౭.

మోహీము = ఆజ్ఞ. "[illegible] మోహీము [illegible]" రంగా. ౩.౪, ౩.౯.

ర.

రకము. అ. [illegible] [illegible]; విధము, వర్ణము. "సీ. [illegible] రకమైన [illegible]" మించు. ౧.౨౬.

రకాన = రకానా. "ర [illegible]" శే. ప. ౫౧.

రకానా = రకాన. [illegible] "[illegible] రకానా [illegible]" శే. ప. ౫౯.

రమారమి. హిం. రమారమి; మరూరు. "[illegible]" కృష్ణరా. ౪.౯౧.

రా.

రాజీ. (హిం రాజీ.) సమాధానము. "[illegible] రాజీ [illegible]" వాసా. ఉ. ౪౨౦.

రు.

రుమాలాలు = రుమాళ్లు. చేతి గుడ్డలు. "ఉ. [illegible] రుమాలాలు [illegible]" చిన్న. వి. ౧౨. పొ.

రుసుములు = పట్టములు. ' సీ. ...[illegible] రుసుములు [illegible]" శే. ప. ౭౭.

రూ.

రూపికలు = రూపాయిలు. "ఉ. [illegible]" రంగా. ౨.౭.

రే.

రేకలాలు. వి. ఒక విధమైన [illegible]. "[illegible] రేకలాం వారు." రంగా. ౧.౧౫౯.

రో.

రోజాగుజస్తు. గడచిన దినము. "సీ. ఇరగ రోజాగుజస్తు రా వలెనంచి యున్నతో గట్టు రెండోటిచేసి." కే. క. ౬౬.

రై.

రైతు. (హిం. రయ్యత్.) కాపు; వ్యవసాయదారుఁడు. "ఉ. గోమూత చేసినదియున్ భూమూత ఫలించినదియు పుత్రిపుత్ర పుత్రికూత తంచినదియున్ ప్రియుంతుఁడు రైతు ముద్దచేసి ధుఁటంచున్." దీప.

ల.

లపేటా. ముంగు విడిచికట్టిన నెత్తి రుమాలు. "సీ. మెలిపెట్టి చుట్టిన తెలిజరంగి ముదాను పైలపేటా." కుర. ౨,౮౨౬.

లష్కరు = లష్కరు. దండు, సైన్యము. "ఉ. ధాష్కర సన్నిభంబయిన ధవళగర స్ఫురగాభి వంద్య వర్ణవర్ణిత గర్ల నీకువతి పాదాబ్జికొనకుం గనంగ నర్లష్కరు ధారమిచ్చి" రంగా ౧౧౩౯.

వ.

వకీలు. (హిం. వకీల్.) లాయరు. "గీ. అతిశయా వసాయవస వధాంతరత్న జనమనోహర భూరివర ప్రసంగకీలు కొక్క వకీలు నీకుంచి." రంగా. ౨.౪. "కు. ...మంతెన వంట్ల బుద్ధిస యనంగా కేర్చువా నివకీలు నిజాప్తుం బనిచెంగుమందురుఁ వారోకించి." ౨.౭౯.

వజీరుఁడు. హిం. వజీర్; రాజు. "చిత్తాలరేఁ కెట్టువదని వజీరు లెవర్రు." రంగరా. ౬౬, ౧౧౬.

వలందుబాజా. వలాందావారి సైన్యము. వలాందావారు = డచ్చి వారు. "సీ. ముందు ఘట్టవల వలందుబాజా సయించి దాలు దీర్చిన ఫిరంగీలజారు." రంగా. ౧౧౫౧.

వహవా = వహ్వా. ఆశ్చర్య సంతోషార్థమున సుపయుక్తము. "వహవాయని మెచ్చు నవాబుకాన షెంషేరు బహుదరుల్." కి. కృ. ము.

శ.

శమేనా. గుడ్డతో నిర్మింపఁబడిన కుటీరము. "కు. ...గోదావరీ తీర గాసవ తీరంబున నాంటిపాటున శమేనా లోనఁ గూర్చుండి." రంగా. ౨.౫౫.

శా.

శాణా = జాణ. సమర్థుఁడు. "కు. నయసంధాయక చాతురి స్త్రైలఁగు శాణాసైతినా." రంగా. ౯ ౨౪౨.

శాబాసు. వి. (హిం. షబాష్) బాగు, బాగు అను మాట. "శా. శాబాసక్తమమార సంహారణ సుప్తాసుప్తి సంగ్రామ బాహోబాహిప్రియ రాజుదాస శవదాసోత్సు రున్నండనా." మరున్నందన శర కము. త్రయోగ విశేషము. ౬౯. పా. శాబాసు; ఆశ్చర్య ప్రశంసార్థకము. "గ. శాబాసు గీలుకొంటిమి హిందోళి ముఖాంతర మేమంటుంమే." రంగా. ౨ ౧౬౨.

శి.

శికస్తు. శిథిలము; చెల్లాచెదరము. "ఫిరంగీ సుంద్లచే శకస్తు ధాళీకృతయుల్ల." రంగా. ౩.౧౨౬. (బ్రా. ము.)

శిఫారసు. (హిం. శిఫార్స్.) ఒకరిని గురించి చెప్పుట. "చ. ... పుత్రుచేకుంజ్ గనఁగఁ గమిష్నరి జఁటుగారు శిఫారసు చేయ." చెన్న. వి. ౭ పా.

స.

సహారు. హి. సహర్; పట్టణము. "కలింగ నర్లష్కరు ధరంబుఁ బూని సహారు వెడలి." రంగ. ౧౧౯౪.

షా.

షాకు. ఆదాయ వ్యయములు లిఖించు పద్ధతి కలిగినదైన కాగితము షావు లెక్కంగి. కే. చ. ౧౪.౪౭.

షి.

షికారు. (హిం. షికార్.) సవారిమీద పోవుట, వాహ్యాళి. "పారటుపై షికారుగా బోవునెడన్." నా. ఉ. ౩౨౯. పా.

స.

సకలాతిహాదాలు. ఉన్నత చేయఁబడిన పదవులుగల హోదాలు. "సావర్ణ కలకముల్ వదరించిన అలాతి సుకాతి హోదాల సామజములు." రంగ ౧౧౫౬.

సబబు. హిం. సబబ్, కారణము "కోటభాశీ యువర్చుట కేటి సబబు." రంగా. ౨.౧౪౯.

సరంబీ. బల్లకూర్పు. "ఆ. వె ఉయము లుంచనలద మెయుముతో సనియో సరంబిచేసి దద్దమంటు మూనియుంచు దివ్యం బసమేడకు సధికారి." వ. రా. త్రి. ౧౬౭. పా

సరకారు = సర్కారు. కలత్ర కళింగరుండు సరకారు అనేములు. రం. ౧ ౯౯. ఉత్తరపు సరకారులందపుడు. ౧.౧౧౬. సరకారర్గము. ౧.౧౪౧. శ్రీకాకుళంపు సరకారులా. ౧.౧౫౧.

సరదారుఁడు = సర్దారుఁడు. "సీ. సరదారుఁడు మన దేశమును బయుంపగ." రంగ. ౧.౧౧౫. "సరదారు తెదుటనిల్చి." ౧.౧౪౫.

సరదారుఁడు. అన్య. దే. అధికారి. "సరసాయురఁగ సవ్యధు సరదారుండిగుచు ముగినిజనులుకుఁగార్త స్వరమెంత నొక్కఁగి వి." కార్తిక మహాత్మ్యము వెంకటకవి.

సరిఫేషు. (సర్ పేచ్.) ముక్కలు పొగమీద కట్టుకొనే సరిగపట్టి. "వస్త్రపు సరిఫేషునని ముత్తెంబున కలితం పొదుపు కెవెలుంగ." కే. చ. ౧౯. (౧౯); కళాశ. ౩.౧౬.

సరిహద్దు. హిం. సర్‌హద్ద; పొలిమేర. "చ. మన సరిహద్దునన్ మునిగిమాముఁడు రాకమరుండు." ౨.౧౬౪.

సర్లష్కరు. (హిం. సర్లష్కర్.) సేనా నాయకుఁడు. "క. ధరంగుల దొరకళింగ సర్లష్కరు ధరంబుఁబూని." రంగ. ౧ ౧౪౯.

సలాము. (హిం. సలామ్.) వందనము. ఇది "ఇస్లామ్" అను శబ్దమునుండి యేర్పడినది. "ఉ. దాయఁగ లేక మన్నెములటూను సలాములలా మటంచు నీ పాయిబులెల్ల." (కళింగ చాటువులు.) "చ. అక్కటయని ఇందు వెంగలిని గాల్పుము నీకు సలాము చేసెదన్." పార్వ. ౩.౯౦ పా.

సా.

సామాను. వి. సామాన్లు (హిం. సామాన్.) వస్తువులు. "సామాన్లు దిద్దించు." పార. ౬౬. ౨౭.

సాయి = శాయి. (హిం.) [illegible]. "సీ. ...బ్రహ్మాండమున పెద్ద [illegible] సాయి [illegible] గాజు [illegible] రంపు గుంపు [illegible]." పాండు. ౧.౧౪౧. ఐ. క్రొ.

సి.

సిరా = మషి. ఇంకి. "ఉ. [illegible] సిరా [illegible] తెల్పియుంచి [illegible] [illegible]." కే. వ. ౬౯.

సిలువ. (అంటి. వరిస్.) క్రీస్తును వేసిన కొయ్య. "సీ. [illegible] సిలువ [illegible]." ('గురు శిష్యము' - కృష్ణశాస్త్రి.)

సీ.

సీసా. ౧ చిన్నబుడ్డి; గాజుతో చేసినది. "[illegible] సీసాలు" చాటు. ఐ. ఫు ౫౨. క్రొ. ఐ.

సు.

సుబ = సుబా. రాజ్యములో భాగము. "అర్కాటు మొదలైన యట్టి [illegible] సుబాలు [illegible]." రంగరా. ఓ౭. ౧౦౯. [illegible].

సుబాదారు. ౧. సుబా అధికారి. "రాయమన్నీలు సుబాదారులు [illegible]." రంగరా. ఓ౭. ౧౨౯.

సుబేదారులు = సుబాదారులు. "[illegible] సుబేదారుల్." రంగ. ౧ ౧౪౭.

సురధాణి. (హిం. సుల్తాన్.) "మ. [illegible] సురధాణి [illegible]." పార. ఓ౬. ౨౨.

సుర్తె. ౧ (సురీ.) కత్తి; ఖడ్గ భేదము. "సీ. [illegible] సుర్తె కత్తి [illegible]." ఖడ్గ. ౪౬.

సై.

సైఫు. (హిం. సైఫ్.) కత్తి; ఖడ్గభేదము. "సీ. [illegible] సైఫాలు [illegible]." ఖడ్గ. ౨౬.

స్వా.

స్వారి. పా. అసావర్; ఎక్కడము. స్వారి. గొప్పవారు గుఱ్ఱముపై స్వారిచేయుదురు. ఇతరులు సవారి చేయుదురు. [illegible] చేయుటకు యోగ్యమైనది గాన [illegible] సవారి అని పేరు వచ్చినది.

హా.

హాల్లాసేయు. [illegible]. "క. హాల్లాసేయుడు [illegible]." రంగా. ౨.౫౪. క్రొ. ఐ.

హాహాము. ఓ. అవస్థ. [illegible] గొప్పవారిని [illegible] నము. "సీ. [illegible] హాహాదంబు [illegible] ప్రతిష్ఠించుచుండ." చాటుక్ర.

హారకాలా - హార్కా రా. [illegible]. "క. హారకాలా [illegible] వచ్చిన [illegible]." రంగా. ౨.౧౪౪.

హా.

హాకీము - హాకీము. సేనా నాయకుడు. "శా. [illegible]." రంగా. ౨.౨౪౯.

హాజరు = ప్రత్యక్షమగు. [illegible] హాజరు [illegible]. కృష్ణభూపతి చాటువు. (౨౪)

హి.

హిందూ = హిందువు. "శా. [illegible] హిందూల [illegible]." రంగా. ౭౪౪.

హిరాణీలు. [illegible]. "[illegible] హిరాణీల్." రంగా. ౨.౯.

హు.

హుకుమతీ. (హిం.) హుకుమత్; ఆజ్ఞ. "సీ. [illegible] హుకుమతి [illegible]." కృ. చాటువు.

హుకుము. హిం. హుకుమ్; ఆజ్ఞాపత్రము. "సీ. హుకుము [illegible]." రంగా. ౨.౨౫౯. "వ. హుకు మొసంగిరి [illegible] రాజ్యమియంగా." చెన్న. ౧. ౭. పా.

హురుమంజి. అర్జుని దేశము. "సీ. గొప్ప హురుమంజి [illegible]." కృష్ణరా. ౭౫.

హౌ.

హౌదాలు. హిం. హౌదా. ఏనుగుమీద అమర్చబడు పీట. "సీ. [illegible] హౌదాల [illegible]." రంగా. ౧.౧౫౫.

అన్య దేశ్యములు

3. ఇంగ్లీషు పదములు

అ.

అచ్చాఫీసు. (ఇం. ఆఫీస్.) ముద్రణాలయము. అచ్చు+ఆఫీసు. ఇంగ్లీషు తెలుగు సమాసము. "వ. [illegible] పోర్టు [illegible] క్రొసేంటు [illegible] చెన్న. ౨. ౫౨.

అడ్వొకేటు. (ఇం.) ప్లీడరు; లాయరు. "సీ. [illegible] 'అడ్వొకేటు' [illegible]." శాస్త్ర. ౪౫.

అలమార బీరువలు. (ఇం.) [illegible]. "వ. [illegible] అలమార బీరువలు [illegible]." వ. శా. త్ర. ౩౦౭.

అ.

ఆంగ్లో (ఇం.) ఇంగ్లీషు సంబంధమైనది. "గా. .. సంస్కార మున్నెట్లుగా నాంగ్లో మున్షిలు వాకిలన్నించె." శం. ౬౪. "సీ. దను ఖండమున రాజ్యాధిపత్యమునుగాంచు నాంగ్లో ప్రభుండ దీర్ఘాయువగుత." (చాటువు)

ఆఫీసు. (ఇం.) (అఫిస్.) కచేరి; ప్రభుత్వ వ్యవహారము జరుగు స్థలము "మ. గ్రహదావాగ్ని సంహరుద్యమము విస్ఫురింటాప్ప విప్పాడు టాక్సు కదర్కోటును .. నా పొంపారు నాఫీసులిం పెరుగున్." చెన్న. ౮. ౨౭. పా.

ఆర్డరు (ఇం.) ఆర్డర్. ఒక పనిచేయుట కిచ్చు ఆజ్ఞాపత్రము, మనియార్డరు, సొమ్ము ఒకరికిచ్చుటకు వ్రాయు పత్రము. "ఉ. .. మీరలు పంపు రెండు నూజాయిలు వచ్చి చేరె మనియార్డరు మూ మూనన్." జాత. ౯౦౭.

ఆసుపత్రి. (ఇం.) చికిత్సాలయం. "ఉ. మద్యరసము 'ఆసుపత్రి' కయిచేసిన మేటి పెర్లి గూర్చి." వావా. ఉ. ౭౫౬.

ఇ.

ఇంగిలీషులు. (ఇం.) వి. బ. ఆంగ్లేయులు. ఇంగిలీషుల ముఖా ములు. కుర. ౧౧౭౫.

ఇంగ్లిజా = ఇంగ్లీషుభాష. జాతి భాషా విశేషంబులం ప్రసిద్ధిం గాంచి. శంకరా. ౪. ౫౯.

ఇంగ్లీషు. (ఇం.) ఇంగ్లీష్; ఆంగ్లభాష. "ఇండ్ల వాకిండ్ల నింగిలీష చెలంగ" (కలింగ చాటువు) (భోగరాజ వారి చాటువులు.)

ఇంగ్లీషుభాష = ఆంగ్లేయభాష. "సీ. ఇంగ్లీషు భాషలో నెక్సుపిజుల్ దాక వ్యాఖ్యచేసిన మహా పండితుండు." జాత.

ఇంజినీయరు (ఇం.) వాస్తు శాస్త్రజ్ఞుడు. "ద. ఆర్కాటందిని మించ దిక్కు ..... ఇంజనీర్లు జాతులు ముదలా ..." ఉ. రా. ప్ర. ౩౦౭.

ఎ.

ఎంప్రెసాఫిండియా. (ఇం) హిందూదేశ చక్రవర్తిని. "గా. ..... ఎంప్రెసాఫిండియా బిరుదు." (విద్వ. ౧ బింబము.) "ద. .. ఎంప్రెసఫిండియా ముఖీ." జాత. ఉ. ౧౦౧.

ఎంప్రెసు. (ఇం.) చక్రవర్తిని. "గీ. అట్టి యంప్రెసు విక్టోరి యారాణి మరణవార్త." జాత. ఉ. ౯౪.

ఏ.

ఏప్రియలు. (ఇం.) ఏప్రిల్ నెల. "ద. ..... ప్రవర్తన మొనరించు 'ఏప్రియలు' రాదని ప్రొద్దుటే విచారించుచున." వావా. ఉ. ౭౫౯.

ఒ.

ఒలాందా. (ఇం.) హాలండు దేశము. భూమి విశేషంబుల. శంక. ౫౯.

ఓ.

ఓటరు. (ఇం.) ఓటువేయు హక్కుగలవాడు; ఎన్నికలలో పాల్గొనువాడు. "సీ. ఓటర్ల భయపెట్టి చాటు ..... నవ్వుతో వదలి కానరుముందు." శం. ౩౨.

క.

కపితాను. (గాప్టెన్.) (ఇం) "కపితాన్లు ముందరును." శంకా. ౨.౭౫ "యేశంత్రి కపితాను వెళ్లగొట్టె." శంకరా. ౪౪. ౫౯.

కలేజి = కాలేజి. (ఇం.) కళాశాల. "ద ..... ప్రాయకగాంత్రి లోడు వదిగంటలకు గలేజికి జని." శబ్దరత్నాకర ౪౪. ...... వులు.

కర్నలు. (ఇం.) కర్నల్; సైనికాధికారులలో నొకడు. "సీ. బందరు పురములోపలం గలెక్టరు జడ్జి కర్నలు మొదలుగా గలుగు దొరలు." చెన్న. ౮. ౪ పా.

కలకటరు = కలెక్టరు. "సీ. .. వాసిరాట్పుపు దత్త భూవిభుని కొనుటచే విదితమగు దర్ గ్వాహాషీత్ర .... యుండుట ..... కలరు కచేరిల ..... చిత్రగించిన దాలు." క. ౭ ౪౪౧ పా.

కలెక్టరు (ఇం) కలెక్టర్; జిల్లా యధికారి. దీనికి "మండల కరగ్రాహి" యని సంస్కృత పర్యాయ పదము గొందరు కవులు వాడిరి. "సీ బందరు పురములోపలం గలెక్టరు జడ్జి కర్నలు మొదలుగాం గలుగు దొరలు." చెన్న. ౮. ౪. పా.

కా.

కాఫీ. (ఇం.) కాఫి. "గీ. ..... కాఫీ ..... కప్పుచుటలు గాల్చదు పుట్టుభోగి ..... పుణ్యజనుడు నాగరికులన్న పేరు యున్నారె విరి." (పాంజ్యా యన కర్రచాటువులు)

కాలేజి = కాలేజి. "ఉ. పురమధ్యంబునం గృష్ణ భూవిభుడు పొంపుల్ ..... కాలేజదగలం గట్టించిన వారి యంత్రము." శం. ౬౬.

కాలేజి = కాలేజి. "గా. గాలేజి గదియారము ..... కంబు గావించెదన్." (భోగరాజవారి చాటువు.)

కు.

కుంపిని వర్తకుడు. (ఇం.) కంపెని వర్తకుడు. "సీ. అమరం గుంపిని వర్తకాళి యొకచోట." శంకరా. ౩ ౧౪.

కుమందమన్ = కుమందాను. "సీ. .... కుమ్మందమున్ పటాలరాధిపత్యం గప్పట్టువటివాడు." శంక. ౧.౧౪౫. కుమందములున్ ..రులు. ౧.౧౪౭.

కుమందరులు. (ఇం.) కమాండెంట్. "..... మయూరుల్ కు మందరులున్ ధార్మిక లోక ..... ముందరుం గొలిగాంచి." ౨.౭౪. "కపితాన్లు ముందరును." ౨.౭౫. శంక. ౧.౧౪౭. "ముద్ర ..... కుమందరులు ..... ." ౨.౧౩౨.

గా.

గాంసేలు. (కళ్ళపులు. ఇంగ్లీషు.) "జాతి గాంసేలు మేజా ..... గట్టి." శంక. రా. ౪౪. ౫౯.

గో.

గోట్లు. (ఇం.) కోట్. ..... వస్త్రములో ..... "ఉ. చెప్పుం గాళ్లు .... గొప్ప ..... గోట్లు ..... దొడ్డి ..... గలుగు .... పరాయి ..... గాజు .... ప్రత్యు ..." శం. ౭౦.

కోర్టు. (ఇం.) కోర్ట్. న్యాయస్థానము. "ఉ. తప్పునకీవు నా ప్రభుని తండితమోడిం కేటు విద్యుకంపునే నిప్పురాత్పత్తి నుండి గను నిన్నటి లేఁగలలోనఁ గోర్టు వారిడిపియాల పట్టిరి." కోర్టు వారు న్యాయాధిపులు. క. శి. ౪౪౧.

క్రై.

క్రైస్తవుఁడు. (ఇం) క్రిస్టియన్; క్రీస్తు మతస్థుఁడు. "పేదర క్రైస్తవుల్ నవ వివేకము గన్పఱతుర్ మహాత్ము దుర్గాము మతస్థులింగోక విధమ్మన భోద యొనర్తురు." నానా. ఉ. ౨౩౨.

గ.

గవర్నమెంటు. (ఇం. గవర్నమెంట్) ప్రభుత్వమువారు. గౌర్నరుమెంటు=గవర్నమెంటు. "ఉ. అయ్యకవీశలాధిప నానాగతి గౌర్నరుమెంటు వారి కక్షయ్య విధూతిచే. చెన్న ౩ పా. ఆక్షపతి మాకీ గౌర్నరు మెంటువారు." ౭. పా.

గవర్నరు (ఇం.) గవర్నర్. రాష్ట్రాధిపతి; రాజధాని విభాగము అధిపతి. "మ. పలినాడు ప్రభృతుల్ త్రిమూర్తులు గవర్నర్లై". మునల్ క్రింద వర్తిలు వరోన్నతి జనములై ఘనమతి దీవ్యమునీ 'ఎంతనై' యలరందా రాక రాణియు జగములే యంతా మహాదేవ్యులుఁ బాలించుఁ గృపాబ్ధి యాజనని కృష్ణారాయు మన్నించుతన్" బుద్ధచరిత్ర ౧.౯.

గా.

గౌర్నరు = గవర్నరు. "సీ. ముదముంత కలెక్ట మదరాసు గౌర్నరుల్ చెలిమివాటిల్లఁగా పెలరుచేయ. చెన్న. ౨. ౪. పా. "వ. ముదతఁగ మిస్టరీ దొరలు గౌర్నరుగారలు పెక్రిడేసు లున్." ౭. పా.

గే.

గేమ్సు. బ. వ. గేమ్. (ఇం.) ఆటలు. "గా. ఔంచి ఆర్కాటరేడ గేమ్సు మొదలా ఫీల్డ్ బిజీరాళ్ళు." కం ౬౨.

ఛా.

ఛైయిర్మను. (ఇం.) ఛైర్మన్, అధ్యక్షుఁడు. "సీ. ...మటిడ్వైజట్ ఛైర్మను గలిగి." కం. ౩౨. పా.

జ.

జింగ్రాలు. (జనరల్. ఇంగ్లీషు) "జింగ్రాలు పట్టంబున యూని." రంగరా. ౭౭ ౫౯.

జడ్జి. (ఇం) జడ్జి; న్యాయాధిపతి. "సీ. బందరు పురములోపలఁ గలెక్టరు జడ్జి కర్నలు మొదలుగాఁ గలుగు దొరలు." చెన్న. ౨ ౪. పా.

జడ్జీ=జడ్జి. "సీ. అరుగులపై వ్యవహారముల్ దీర్చుచో పిలలు జడ్జీలని చెప్పవచ్చు." (తెనుఁగుబాదు.) "గీ. పింహాసనముఁ బిలలు జడ్జీ పదంబు." కం ౧౯. పా.

జయిల్ఖానా. (ఇం.) జయిల్; కారాగృహము; చెఱసాల జయిల్ + ఖానా. ఇంగ్లీషు+హిందీభాషా సమాసము. "చ. ... నివాస మూల పటలాంత ప్రశస్తంబయిన ఖానోరంబుట నొప్పునప్పటి జయిల్ఖానాయు మహాశ్చలవేటమ దన్ప్రజనుప." చెన్న. ౨ ౬౫, ఫుట.

జర్మనీలు. (ఇం) జర్మను; జర్మను దేశీయులు. "గీ. మహాయుద్ధమెంచ నిప్పుడా జర్మనీల దోర్బలం బడగించు." కం. ౩౨.

టీ.

టీచరు. (ఇం) టీచర్; ఉపాధ్యాయుఁడు. "ఉ. మాన్యులకెల్లా టీచరని శిష్యులు కొందఱు నన్ను పాటెన్ హేళనసేయుచుండినను." నానా. ఉ. ౩౩౯.

డా.

డాక్టరు. (ఇం.) డాక్టర్ వైద్యుఁడు, ఇంగ్లీషు వైద్యుఁడు. "శా. ...డాక్టరులచేఁ జారు ప్రభా భాసురంబై రాజిల్లెడి 'అనుపత్రి' గన నాహా శోభ్య మొప్పారెనున్." కా. ౬. పా. "ఉ. బిడ్డ ముద్దొట్టుంబడి పనికిఁ జేజూతె నీకు డాక్టరా." నానా. ౪౬౯.

త్రే.

త్రేజరు. (ఇం) ట్రెజరి, ప్రభుత్వ ధనాగారము. "మ. పరి భూషు త్రిపయ త్రివ ప్రయుతమై భాసిల్లు లోకోలలోఁ బరఁగున్ గౌర్నరుమెంటు త్రేజరు దలంప న్లిల్లరి రప్పు." చెన్న. ౨. ౨౪ పా.

ద.

దసుకు. (ఇం.) డెస్కు; వ్రాఁతబల్ల. "ర. సకల రండ గలున్ దసుకుల్ కలాల పొరుప్పలు." వ. రా. ప్ర. ౩౦౭

నో.

నోటు. (ఇం.) నోట్; నగదు కాగితము; నాణెపుఁ జీటి. "సీ. చేతి జడ్డంటిన చెల్లని రూపాయినోటు నాకేల నూనెవాఁడు." మించు ౧౨ పా. "సీ నోట్ల కట్టలకన్న నోట్లతో రాలేదు పేరుల మనమరో పేరు కలదు." దీప. ౧౦౯. పా.

నోబిలు ప్రైజా. (ఇం.) నోబెల్ ప్రైజ్; నోబిలు బహుమతి, ప్రపంచమున, శాస్త్ర పరిశోధనలోను సాహిత్యమున ప్రసిద్ధులై, ప్రసిద్ధులైన వారికిచ్చు గొప్ప బహుమతిలోను ఇది భారత వర్షమున నింతవఱకు సాహిత్యమున రవీంద్రనాథ టాగూరుగారికి, పదార్థ విజ్ఞాన శాస్త్రమున రామనుగారికి వచ్చినది. "సీ. భారతీయులు తుష్టిపడగ నోబిలుప్రైజ్ గైకొని ఘనతా కనసమందు." కం. ౧౭. పా. ఇది రవీంద్రనాథ టాగోరుఁగారిని గూర్చి చెప్పినది.

ప.

పరాసు. వి. (ఇం) 'ఫ్రాంసు' శబ్దభవము. పరాసునకు. రంగా. ౧.౧౩౯. పరాసువీఁడు. ౨.౬౭.

పి.

పిస్తోలు. (ఇం.) పిస్టల్. "శా. పేరుల్గాంచి పెడంత రొమ్ముల పయిన్ పిస్టోల్ తుపాకిలతో." రంగా. ౩.౧౨.

ప్లీ.

ప్లీడరు. (ఇం.) ప్లీడర్; న్యాయవాది. "ఉ. ప్లీడరు న్యాయవాదియని పెద్దలకెంతయుఁ దేరుగాంచుటన్ లిపికనొంటదుం." విశ్వేశ్వర శతకము. "సీ. తప్పదు సాక్ష్యము దావాను గెలిపించి ప్లీడరులోని గొప్పమిటంచు." దీప. ౩౦. పా.

పు.

పురతకీసులు. (ఇం.) పోర్చుగీస్. పోర్చుగీసు దేశము. భాష రంగరాట్ ౬౭. ౫౯.

పో.

పోలియిసు=పోలీసు. "ఉ. దొంగల దంపుదలచిన దొంగిలి, దొడ్డలు నాపదంగి త్రిశ్శింపుల మట్లు కత్తరులం జంపి పదిష్టటు మాటునేయు నా యంగడులందు పోలియిసులారని దండన సేయుమంత్రు." చెన్న వి. ౬౦.

పోలిసు = పోలీసు. "ను. క్రమదాశీశ్వర సంభవుద్యమము విక్క టాక్సికి మెంటు టాక్స పదర్కోట్టును హెడ్డు పోలిసుల నా పాంపారు నాభియులిం పెనంగున్." చెన్న వి. ౨౭ పా.

పోలీసు. (ఇం.) (పొలిస్.) రక్షకభటుఁడు. "క. పోలీసు భటుఁడు గర్తి వీలల మాణువుల నెటు గ్రహింతు." వ. రా. త్రి. ౧౯౯.

పోస్టాఫీసు. (ఇం.) పోస్టాఫిస్; తపాలాఫీసు. "గా. పోస్టాఫీసుకు పోవుచేయుఁ బో జాబున్ నేఁడు నా మూలలన్ బొప్పుంజేయఁగ వచ్చు." (పండుగ కల్నరు.)

పోస్టు. (ఇం.) పోస్ట్, తపాలు. "మ. రమ్మంచు వ్రాసితిఁ బోష్టుండదని పల్లెయాల మదియుం జేరంగలేదు." జాన. ౫౭౭.

పోస్టుపోను. (ఇం.) క్రి. (పోస్ట్ పోన్) కొంతకాలము వెనుకకు పెట్టు "సీ. గీ. విరుడు మా యుద్ధావంపు నేర్పుఁజూడ సమకూర్చియు రాజకార్య ప్రసక్తి పొసగుటంజేసి యది పోస్టు పోను జేసి కద యిప్పుడు తీర్పబడయు తప్పయవృపాల." జాన. ౪.

ప్రి.

ప్రిన్సిపాల్. (ఇం.) ప్రిన్సిపాల్; కళాశాలాధ్యక్షుఁడు. "గీ. పాఠశాలకు ప్రిన్సిపాల్ పదవిఁగాంచె." జాన. ౪.

ప్రె.

ప్రెసీడెన్సి = ప్రెసిడెన్సీ. రాజధాని రాష్ట్రము. "అ. చెన్న పట్టణపుఁ బ్రెసిడెన్సి గాతము రమ్యమొందలంబు." వ. రా. త్రి ౧౪౦.

ప్రొ.

ప్రొప్రయిటరు. (ఇం.) ప్రొప్రైటర్. యజమాని, స్వామి. అధిపతి. "గీ. ... కాటితి వాడ ప్రొప్రయిటరు బ్రాహ్మణ కులుఁడు తా నొకంగ కొంత ధనము నెలమి." జాన. పూ. ౪౫౭.

ప్రో.

ప్రోగ్రాము. (ఇం.) ప్రోగ్రామ్; కార్యక్రమము. "క. నిగ్ర హంబైన మమ్ముల ప్రోగ్రాము గాగితములోన పారిఁ జేర్చితివా ఉగ్రాముభాక." (కంఠాభరణము.) "గీ. అక్క ప్రోగ్రాము లోన మురారార్థంబుకంది పెట్టుకొని మంత్రివర్యుని పిలుచుచున్న జాబులకు నెల్ల." దీప. ౧౦౯. పా.

ఫా.

ఫాదరులు. (ఇం.) ఫాదర్; క్రైస్తవ దేవాలయములలో నుండు వారు. క్రైస్తవ మతబోధకులు. "వ. ఆ జాతి ఫాదరులకుం దెలియని గూఢార్థంబులు తెలియుచున్నది." రంగరా. టీక. ౫౯.

ఫీ.

ఫీజు. (ఇం.) ఫీజ్; ఇంత యిచ్చెదనని ఒడంబడు ద్రవ్యము. నియతముగా చదువు మొదలగువాని కిచ్చు ద్రవ్యము; న్యాయ వాదుల ఫీజు; బడిలో అటులిచ్చు ఫీజు. "సీ. రేపు ఫీజిచ్చెద మాపిచ్చెద నటన్నగాదు తెమ్మని ముండుగాని గానియు." కల. ౧౫. పా. "గా. ... బెంచీలెక్కరలేదు గేమ్సు మొదలౌ ఫీజుల్ విడన్ రాత్రు." కల. ౬౨. పా.

ఫో.

ఫోటోగ్రాఫు. (ఇం.) ఫోటోగ్రాఫ్, ఛాయా చిత్రము. "గా. కొండొకవ్వటిక యట్టి కేగుకల ముక్కంగ నిష్కం ధమత్కారం గాదను భ్రాంతి పొందిన ప్రకమ్మలార్వర కగ్గంబుల ఫోటో గ్రాఫు నబో పార్శ్వము కడ్సాక్షర్యము ప్రసవో జాటిన్ నాటి నవపత్ర చిహ్నముగ నిగ్వరార్య కళోతయా." వ. రా. త్రి. ౩౦౭.

ఫోటోగ్రాఫు = ఫోటోగ్రాఫీ. "గా. ఛాయాగ్రాహి యాంతనీయుని తవచ్ఛాయర్వడి విప్లవా దాయంబివనంగ వింటి మదిరూడ స్వంత్రపేటిక్ మన ఫ్రాయాదర్శకులందు నీకు ఫోటోగ్రాఫీ క్రియన్నిట్వగా జేయంజాలిరి యింగిలీషులు పురింటత్సాతి చిత్రంబుగ్." చెన్న. వి ౫.

ఫో.

ఫోనోగ్రాఫు. (ఇం.) శబ్దముల గ్రహించి తిరిగి యుచ్చ రించు యంత్రము. "క నానముథఁ దమపు కర్గము ఫోనోగ్రాఫున కమర్పు బూర." వ. రా. త్రి. ౨౧౬.

ఫ్రా.

ఫ్రాంసు. (ఇం.) ఫ్రాంస్; పరాసువారు; ఫ్రెంచివారు. "ఫ్రాంసు మహారాజ దత్త రాజ్యంగ విధ్యుఁడు." రంగరా. టీక ౧౩.

బ.

బంగరు జూబిలీ=గోల్డెన్ జూబిలీ. (ఇం.) "ఉ. తొమ్మిది జీవరత్నములు తోరపు బంగరు జూబిలీని వ్యాపన్నమ్ముగునట్టు తెల్లరును దాపిన యీవదురాయ వాక్తమా." వ. ర. త్రి. ౩౩౦.

బంగళా. (ఇం.) బంగ్లో; పక్షతిగృహము. "వ. పురికెలిపేట, అందమునఁ బొల్పఁగ నారికెడంపుఁ దోటలన్ తిరముగ బంగళాల." చెన్న. వి ౧౪. పుట.

బా.

బారిస్టరు. (ఇం.) బారిష్టర్. పెద్ద ప్లీడరు. "క. మృతమతి 'బారిష్టరు' విఖ్యాత ముగుదుఁడు." జాన. ౪౬.

బి.

బిల్లు. (ఇం.) బిల్; కాగితము. "వ. అనుచితమైన బిల్లోకటి యుక్తుల పొందితి కల్మియూఁథి." నానా. ఉ. ౭౩౯.

బె.

బెంచీలు. బ. వ. బెంచ్. (ఇం.) "గా. బెంచీ లెక్కరలేదు గేమ్సు మొదలౌ ఫీజుల్ విడన్‌రాత్రు" కల. ౬౨.

బ్యాం.

బ్యాంకి=బ్యాంకు. (ఇం.) బ్యాంక్; ధననిధి. "వ. ధనార్థి యైనను పడంబడి గొడగఁబోను 'బ్యాంకి'లో వెనిచిన పోలిక కేటకని నిల్వయుంచర్వఁ గలాఁడు." నానా. ఉ. ౭౯. "ఉ. దని యున్ బ్యాదకకోయ సంబులయమున్ పక్షాన కాలంబు బ్యాంకిలోన నీ దేహపు లక్ష్మీదక్షులు రెండున్ ధారగాఁబోసి జీవనముం బిచ్చితి." (నవ్వీయ చాటువు.)

బ్రై.

'బ్రైను' శక్తి. (ఇం.) బ్రెయిన్; మేధస్సు. "గీ. బ్రైను శక్తి యయినదియందుఁ బల్కు-వారు నైరి కధికున్నవారు శతావధాను లనిరి." శతా. ఉ. ౫౧ పుట.

మ.

మయూరులు. మేజరు (ఇం.) మాస్టర్. మయూరు నా కొక్క నతఁడు. ౧.౧౪౫ "నకులోక్తవంధిత కార్యదుర్యులకు సాంగ ముల్ మయూరుల్." రంగ. ౧ ౧౪౭.

మా.

మారుకట్టు. (ఇం.) మార్కెట్; అంగడి. "వ. ...చిక్కు-ను గాయలాది కూరలు మఱి మాంసముల్ వలుతెఱంగులు పొల్పగ మారుకట్టునన్." చెన్న. వి. ౬౫.

మె.

మెంబరు. (ఇం.) మెంబర్, సభ్యుఁడు. "గీ. సభ్యతావద మాసించు సమయమందుఁ దప్పఁ దరు విధిఁ జూదని ధన్యతములు నీకు 'మెంబర్లు' గాకుండఁ గాకవాద మ్యున్సిపిపల్ సంఘ మాభివృద్ధి నొందుచున్న." కల 3౨.

మే.

మేజస్ట్రీటు. (ఇం.) మేజస్ట్రేటు; దండనాధికారి. "గీ. త్రుత్తిపాదు మేజస్ట్రీటు పదవి పలరు సలజుగస్నాథరావు లింగాన్వయుండు." జాగ. ఉ. ౧3౯.

మేస్టరు. (ఇం.) మాస్టర్; పాఠశాలోపాధ్యాయుఁడు. "సీ. మేస్టర్లచేఁ జాల మెప్పించుకొన్నాడు మంచివాఁడను పేరుఁ గాంచినాఁడు." (భంమేగ కల్పము.)

మూ.

మూసా. (ఫ్రెంచి.) మాసీటియర్. "శా. మూసా శబ్దము పూర్వమందు మెలఁగన్ మేఖ్యల్." రంగ. ౧.౧3౯. ౧ ౧౪౬.

మొ.

మొటారు = మోటారు. "వ. వెంబడిగ 'మోటారు' నెక్కుము వచ్చిన క్రొవని యేఁగిరంట." కల ౨౯.

మో.

మోటరులు = మోటారులు. "ఉ. ...వేగవుం జాలుపు వింత మోటారులు పొరటులున్ విను ట్రాము కారులున్ జాఁ నపాయ కారులు సజారుల చెన్నపురీ విహారికిన్." వ. చా త్ర. ౧౭౦.

మోటరుకారు = మోటారు. "నీటుకు మోటరుకారు భువిన్ శివరామశాస్త్రి." (గుంటూరి కాలేజి శతావధానము.)

మోటారు = మోటారుకారు. "గీ. పిదప 'మోటారు' నందున్న పెండ్లికొడుకు." జాత. ఉ. ౨౫3.

మోటారుకారు = మోటారు. "గీ. పురము మోటారుకార్ల దక్షణోత్సవము." వ. చా. త్ర. ౧౬౨.

మ్యా.

మ్యానేజరు. (ఇం.) 'మేనేజర్' కార్యనిర్వాహకుఁడు; కార్య నిర్వాహకాధ్యక్షుఁడు "ఇది తెనుగున 'మ్యానేజరు' అని వ్యవహరింపఁబడును." "సీ. మంజావాణీ ప్రెస్సు మ్యానేజరౌ రోశ పాడి." (జయంతి)

యు.

యునివరిసిటి = యూనివర్సిటీ. (ఇం.) యూనివర్సిటీ; విశ్వవిద్యాలయము. "గీ. ఆంధ్ర 'యూనివరిసిటి' పరీక్షాధికార మున్న హేతువునం దేవియొక్క- కొంత ధనము లభియించె." జాత ఉ ౧౭౯.

ర.

రబ్బరు కుళ్లాయి. (ఇం.) రబ్బర్; రబ్బరుతో చేసిన కుళ్లాయి లేక టోపి. "చిన్న తలమీఁద దయ్యమును పెద్ద గడిని వదియు రబ్బరు కుళ్లాయి యమరిచక్క." వ. చ. ప్ర. 23.

రి.

రికార్డు. (ఇం.) రికార్డ్; నిశ్చితముగా వ్రాయఁబడినది. నమ్ము మనకున్నేని దక్షులకలదయ్య మాపెద "రికార్డు" గమంగొనుము. నానా. ఉ ౭౫౬.

రూ.

రూపాయి. (ఇం.) రుపీ; పదునారణాల నాణెము. నేటి నూరు రయాపైసల నాణెము. "మ. వరహాల్ కాసులభంగి, పాలు ళ్లలు కంలక్షల్ల రూపాయలు నమతి గవ్వన్వలె." చాటు. ము. పుట ౬౬. "కాగితమెగాని రూపాయి కళ్లఁబడదు చేయనేఁ కవి త్వము." మంచు. ౧ 3౯.

రూల్సు. (ఇం.) రూల్. 1. సూత్రము; పక రూలు. 2. నిబంధన; వేళ. "గీ. పగలు పది మొదలై దింటివరకు మాత్రమేను మీవది గాల మాఫీయుక్తిన రూలు దారి రూలుచి తన క్రొత్తవది." దీవ. ౧౧౨. రూల్సు. "సీ. ఉన్న పాక్కు-లగూడ మాడ గొట్టెదు 'క్లాకు బిల్సు'ను రూల్సు గావించునపుడు." (పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థుల పద్యము.) మా్కు-లున కొన్ని రూల్సులలి క్రొత్తగ పుట్టుకతోన. నానా. ఉ. 33౯. రూల్సు. ౨. పమమగు గీతలు రేఖార్థమున రూల్లు అని బహువచనము. రూల్లంచు. భారతి శతకము.

రై.

రైలు. (ఇం.) రైల్; ఇనుప పట్టా; అయో మార్గము. ఇది సాధా రణముగా ఇనుప పట్టాలమీద నడచు పొగబండి కుపయోగింతురు. "గీ. పరుగుపరుగున రైలుదా బయలుదేరు." జాత. 3౬.

రైల్ స్టేషను. (ఇం.) రైల్‌స్టేషన్; పొగబండి నిలుచు స్థానము. "ము. దామర్లకోటను రైల్‌స్టేషనునొద్దఁ జేసితి గరిష్ఠంబైన పే దర్శనంబును." జాత. ౬౦3.

లా.

లాంతరు. (ఇం.) లాన్‌టెర్న్; దీపము పెట్టుటకై అద్దములతో చేసినది. "ఉ. లాంతరులోన దీపము వెలుంగుచు నుండెను." ప్రభాకర శాస్త్రి. "గీ. వెండిలాంతరు వెలిగించి వెడలెదరని." రాయప్రోలు. "గీ. అద్దమూడిన లాంతరునందె నిల్చి." దీవ. శ. పా.

లాకులు. (ఇం.) లాక్; నీటి [illegible] యంత్రములు. "[illegible] లాకులు మొదలౌ [illegible]." ప. రా. ప్ర. ౩౦౭.

లె.

లెక్చరు. (ఇం.) లెక్చర్; ఉపన్యాసము. "సీ. [illegible] లెక్చరు [illegible] యుండదనక." [illegible] ౫౦

లే.

లేటు. (ఇం.) లేట్ [illegible] ఇంతకుముందు మరణించినవారిని గూర్చి [illegible] ఉపయోగింతురు. శ్రీ. ౹ 1866 లో [illegible] (౧౧౯-౨.) శ్రీ శ్రీ శ్రీ [illegible] లేటు [illegible] శ్రీ [illegible] మహారాజులంగారు, "ఉ. ..[illegible] చేకూరెను." [illegible] ౧౦౧!

వా.

వారంటు. (ఇం.) వారంట్; [illegible] అధికా పత్రిక. "సీ. వారంటు [illegible]." [illegible] ౩౨౬.

వి.

విల్లు. (ఇం.) విల్; [illegible] ప్రాయు పత్రము. "గీ. [illegible] విల్లు వ్రాయించి [illegible] పేరనున్న [illegible] నేర్పాటు చేసె." [illegible] ౧.౩౩.

షో.

షోడావాటరు. (ఆం.) సోడా [illegible] చెంతల మిన్నలకు [illegible] సోడావాటరులను [illegible] [illegible]. చాటు. ప. ప. పుట. ౫౨.

స.

సబ్‌కలెక్టరు. (ఇం.) సబ్‌కలెక్టర్; కలెక్టరు క్రింది యధికారి "చ. ...క్రొమత [illegible] సబ్‌కలెక్టరున్." ప. రా. ప్ర. ౧౪౧.

సబ్బు. (ఇం.) సోప్ [illegible] సాధనము. "ఉ. [illegible] సబ్బుతో రాసిది యేల?" ([illegible]) ౩౦.

సయికిలు. (ఇం.) సైకిల్; ద్విచక్ర [illegible]. "ఆ. [illegible] సయికిలు [illegible] ప్రయాణము." ౨౩౦. ప. రా. ప్ర. ౨౩౦.

సర్కసు. (ఇం.) సర్కస్; [illegible] విద్యా ప్రదర్శన [illegible] ప్రదర్శించు స్థలము; విద్యా ప్రదర్శన స్థలము; "చ. ... [illegible] సర్కసు [illegible]." [illegible] ౧౦౫ ప. "చ. ... [illegible] సర్కసు [illegible]." [illegible] ౧౦౫. ప.

సా.

సార్జంటులు. (ఇం.) సార్జంట్. "ఉ. [illegible]." [illegible] ౧.౧౪౭.

సి.

సిపాయిలు. (ఇం.) సిపాయి; దేశీయ సైనికులు. [illegible] సిపాయీలు [illegible] సిపాయి కుంపు ౧౪౪. [illegible] ౧.౧౬౮.

సె.

సెక్రటరీ. (ఇం.) సక్రటరీ, కార్యదర్శి. "ఉ. [illegible] సెక్రటేరి [illegible]." ప. రా. ప్ర. ౨౬౩.

సెక్రటేరు. (ఇం.) సెక్రటరియట్; [illegible] కార్యదర్శి [illegible] [illegible] సెక్రటేరు [illegible]." [illegible] ౨. ప.

స్టా.

స్టాల్లోఫు. (ఇం.) స్టాఫ్; [illegible] ప్రవేశము. "సీ. [illegible]." [illegible] ౧౦౦ ప.

స్టో.

స్టోలుదారులు. (ఇం.) స్టోర్; ఇంగ్లీషు సిపాయిలు. "ఉ. [illegible] స్టోలుదారులున." [illegible] ౧ ౧౪౭.

స్టీ.

స్టీమరు. (ఇం.) స్టీమర్; [illegible]. "ఉ. స్టీమరుపై [illegible]." ప. రా. ప్ర. ౧౧౧

హె.

హెడ్మాస్టరు. (ఇం.) పాఠశాలా ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు. "క. అప్పటి హెడ్మాస్టరు శ్రీ [illegible]." [illegible] ౧౦౯.

హాం.

హొంజాబిలి [illegible] + జాబిలి. (జాబిలి.) (ఇం. గోల్డెన్ జాబిలి.) [illegible] ఉత్సవము [illegible]. "గీ. [illegible] హోంజాబిలి [illegible]." ప. రా. ప్ర. ౩౨౧.

హౌ.

హౌసాఫ్ కామన్సు. ఇంగ్లండులోని రాజకీయ ప్రజా సభ; ఆంగ్ల రాజ్యాంగమున ప్రభువుల సభ ప్రజా సభ అని రెండు గలవు. "సీ. హౌసాఫ్ కామన్సు [illegible] భారతీయ [illegible] పేరు దెచ్చె." [illegible] ౩౯. ఇది దాదాభాయి నౌరోజీగారి గూర్చి చెప్పినది. [illegible] హౌసాఫ్ కామన్సులో [illegible] సభ్యుఁడు.

అనుబంధ గ్రంథ సంకేతములు

గ్రంథసంకేత	గ్రంథ నామములు.	ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల పేరు
అను.	అనుభవసారము.		పాల్కురికి సోమనాథుఁడు.
అహ.	అహల్యా సంక్రందనము.	ఆ. ౩.	సముఖము వేంకటకృష్ణప్ప నాయకుఁడు
ఆం. భా	ఆంధ్రభాషా భూషణము.		మూలఘటిక కేతన.
ఆధ్యా. సం.	ఆధ్యాత్మ సంకీర్తనలు.	సం. ౪.	తాళ్లపాక అన్నమయ్య.
ఆ. రం	ఆనందరంగరాట్ఛందము.	ఆ. ౩.	కస్తూరిరంగకవి.
ఇందు.	ఇందుమతీ పరిణయము.	ఆ. ౬.	ముదూరి కూర్మటి.
ఉద్భట	ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర.	ఆ. ౩.	తెనాలి రామలింగకవి.
ఉ. న.	ఉత్తర నారసింహ పురాణము.	ఆ. ౬.	హరిభట్టు.
ఉ. వా.	ఉదాహరణ వాఙ్మయ చరిత్రము.		నిడుదవోలు వేంకటరావు.
ఏ. కా.	కాశీయాత్రా చరిత్ర.		ఏనుగుల వీరాస్వామయ్య.
క.	కన్నడము.		
క. వి.	కృష్ణ విజయము.	ఆ. ౫.	కుట్ల అనంతభూపాలుఁడు.
కం. గ.	కలూరగంధ.		తిరుమల వేంకట కవులు
కవి. జ.	కవి జనాశ్రయము.	అధికారములు ౪.	మల్లియరేచన.
క. జీ.	కవి జీవితములు.		గురజాడ శ్రీరామమూర్తి.
కాళిం.	కాళింది కన్యాపరిణయము.	ఆ. ౬.	అహోబలపతి.
కావ్యా.	కావ్యాలంకార చూడామణి.	ఉల్లాసములు.	విన్నకోట పెద్దన.
కిరా.	కిరాతార్జునీయము.	ఆ. ౫.	గోపాలుని సింగయ.
కుక్కు. శ.	కుక్కుటేశ్వర శతకము.		కూచిమంచి తిమ్మకవి.
కువల.	కువలయాశ్వ చరిత్రము.	ఆ. ౫.	సవరము చిన నారాయణ నాయకుఁడు.
కు. సం.	కుమార సంభవము.	ఆ. ౧౨.	నన్నెచోడ కవిరాజు.
కృ. రా.	కృష్ణ కృష్ణమూర్తి.	చాటువులు.	
కేయూర.	కేయూర బాహుచరిత్రము.	ఆ. ౪.	మంచెన.
క్రీడా	క్రీడాభిరామము.	ఆ. ౧	వల్లభరాయకవి.
క్షే.	క్షేత్రయ పదములు.		క్షేత్రయ.
ఖడ్గ.	ఖడ్గ లక్షణ శిరోమణి.	ఆ. ౧.	నరసన్న.
ఘటికా.	ఘటికాచల మాహాత్మ్యము.	ఆ. ౩	తెనాలి రామకృష్ణకవి.
చంద్ర. వి.	చంద్రరేఖా విలాపము.	ఆ. ౩.	కూచిమంచి జగ్గకవి.
చం. రా.	చంపూ రామాయణము.	ఆ. ౭.	ఋగ్వేదకవి వేంకటాచలపతి.
చాటు. మ.	చాటుపద్య మణిమంజరి.	౨ భా	వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (సంపాదకుఁడు.)
చాటు. ర.	చాటుపద్య రత్నాకరము.		దీపాల పిచ్చయశాస్త్రి (సంపాదకుఁడు.)
చిత్ర. భా.	చిత్రభారతము.	ఆ. ౭.	చరిగొండ ధర్మన్న.
చి. ని.	చిన్నయసూరి నిఘంటువు		పరవస్తు చిన్నయసూరి (ముద్రితము.)
చెన్న. వి.	చెన్నపురి విలాసము.	వర్ణనలు ౪.	ముడుంబపల్లి నృసింహకవి.
చౌడ.	చౌడప్ప శతకము.		చౌడప్ప.
చొక్క.	చొక్కనాథ చరిత్ర.	ఆ. ౧౦.	దర్భాకవ్రతము తిరువెంగళకవి.
ఛందో.	ఛందోదర్పణము.	ఆ. ౪.	అనంతామాత్యుఁడు.

గ్రంథసంకేతములు.	గ్రంథ నామములు.	ఆశ్వాసాదుల సంఖ్య.	గ్రంథకర్తల నామములు.
జాత.	జాతక చర్య.		తిరుపతి వేంకట కవులు.
త.	తమిళము.		
తపతీ.	తపతీ సంవరణోపాఖ్యానము	ఆ. ౫.	అద్దంకి గంగాధరకవి
త్రిపు.	త్రిపురాంతకోదాహరణము.		రావిపాటి త్రిపురాంతకుఁడు.
తె. క. చ.	తెనుగు కవుల చరిత్ర.		నిడుదవోలు వేంకటరావు.
దశకు.	దశకుమార చరిత్రము.	ఆ. ౧౨.	మూల ఘటికకేతన.
ద్వి. నల.	ద్విపదనల చరిత్ర.	ఆ. ౯.	తంజావూరి రఘునాథుఁడు.
ద్విపర.	పరమయోగి విలాసము.	ఆ. ౯.	తాళ్లపాటి తిరువేంగళనాథుఁడు.
ద్వి. భా.	ద్విపద భాగవతము (దశమ స్కంధము.)	గా. ౩.	మడికి సింగన.
ద్వి. సారం.	ద్విపద సారంగధర.		భాగాల రఘురాముఁడు.
దీప.	దీప కళి.		బోయి భీమన్న.
ధను.	ధనుర్విద్యా విలాసము	ఆ. ౩.	అకొంకము కృష్ణమాచార్యుఁడు.
ధర్మ.	ధర్మ ఖండము.	ఆ ౯.	ఉండుకుపల్లి వినాసికవి
నరస.	నరస భూపాలీయము.	ఆ. ౫.	మూర్తికవి.
నానా.	నానారాజ సందర్శనము.		తిరుపతి వేంకట కవులు.
నాసి.	నాసికేతూపాఖ్యానము.	ఆ ౫.	దగ్గుపల్లి దుగ్గన.
నిరం.	నిరంకుశోపాఖ్యానము.	ఆ ౩.	కందుకూరి రుద్రయ్య.
నీతి. సీ.	నీతిసీసపద్య శతకము.	ఆ ౪.	తాళ్లపాక పెద తిరుమలయ్య.
పండి.	పండితారాధ్య చరిత్ర. ౧. దీక్షా, పురాతన, వాద ప్రకరణములు. ౨. మహిమపర్వత ప్రకరణములు.	ప్రకరణములు ౫.	పాల్కురికి సోమనాథుఁడు.
పద్య. బస.	పద్యబసవ పురాణము.	ఆ. ౭.	పిడుపర్తి సోమనాథుఁడు
పల్నా.	పల్నాటి వీర చరిత్ర		శ్రీనాథుఁడు.
పి. శకుం.	శకుంతలా పరిణయము.		పిల్లలమఱ్ఱి పిన వీరభద్రుఁడు.
ప్రబోధ.	ప్రబోధ చంద్రోదయము.	ఆ. ౫.	నంది మల్లయ, ఘంట సింగయ.
ప్ర. ర. ప్రబంధ.	ప్రబంధ రత్నావళి.		వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి (సంపాదకుఁడు.)
బాల. భా.	బాల భాగవతము (పద్య.)	ఆ. ౬.	దోనూరి కోనేరునాథకవి.
బిల్హ.	బిల్హణీయము.	ఆ. ౩.	చిత్రకవి సింగరార్యుఁడు.
బే. ప.	బేరీజు పద్యములు.		విశ్వాత్రిగడ కామరాజు.
బ్రౌ. ని.	మిశ్రభాషా నిఘంటువు.		బ్రౌను దొరవారు.
మల్లపు.	మల్లు పురాణము (అముద్రితము.)	ఆ. ౪.	నదురుపాటి వెంకనార్యుఁడు.
మించు.	మించువల్లి (పద్యకృతి.)		నిడుదవోలు వేంకటరావు
రఘురా.	రఘునాథ రామాయణము (అసమగ్రము.)	ఆ. ౪.	తంజావూరి రఘునాథుఁడు
రాజశే.	రాజశేఖర చరిత్ర.	ఆ. ౩.	మాదయగారి మల్లన.
రాధామా.	రాధామాధవ సంవాదము	ఆ. ౩.	వెలిదండ్ల వెంకటపతి.
రామలిం. శ.	రామలింగేశ శతకము.		అడిదము సూరకవి.
వ. చా. ప్ర.	వసురాయ చాటూక్తి ప్రబంధము.	ప్రకరణములు. ౫.	వడ్డాది సుబ్బారాయకవి.
వ. రా.	రామాయణము ద్విపద.	గాం. ౬.	కట్టా వరదరాజు.
వరాహ.	వరాహ పురాణము.	ఆ. ౧౦.	నంది మల్లయ ఘంటసింగయ.
వాల్మీ.	వాల్మీకి చరిత్ర	ఆ. ౩.	తంజావూరి రఘునాథుఁడు.
విప్ర.	విప్రనారాయణ చరిత్ర.	ఆ. ౫.	చదలువాడ మల్లన.
వేమన.	వేమన పద్యములు.		వేమన.

కాలక్రమమున, పైని వివరించిన నిఘంటువులు పూర్తిగా వెలువడకుండుటచేతను, వెలువడినను, కొన్ని సంపుటములుగా నుండుటచేతను నందఱకు నందుబాటులో నుండుట లేదు. పాఠశాలలలోను కళాశాలలలోను, ప్రాచీనాంధ్ర సాహిత్యము నిర్బంధ పఠనీయ భాగమగుటచేత, శబ్దరత్నాకరము యొక్క ప్రచారము దినదినాభివృద్ధి నొందసాగినది.

ఆంధ్రభాషకు నద్యతన కాలమున నిదియే యేకైక నిఘంటువై, శరణ్యమైనది. క్రీ. శ. 1937 నుండి పునర్ముద్రణము లేకపోవుటచేత ప్రతులు లభించుట దుర్లభమయ్యెను.

ఈ పరిస్థితిని గమనించి పై గ్రంథ స్వాతంత్ర్యముగల సంస్థవారే దీనిని తిరిగి ముద్రించుటకు నిర్ణయించిరి. శబ్దరత్నాకరము, ముద్రితమైననాటికి, నేటికి భాషా వాఙ్మయ చరిత్రలయందు, విశేషముగ పరిశ్రమ జరిగి యనేక నూతన విషయములు వ్యక్తము లగుటచేతను, మూల గ్రంథమునందును సంస్కారము చాలగా నావశ్యకమగుటచేతను గ్రంథప్రకటనాధికారులే దీనికొక "అనుబంధము" గూడ చేర్చుటకును నిర్ణయించిరి. ఆ అనుబంధ రచనమునకేకాక మూలగ్రంథమును సవరించుటకును నన్ను వారు నియమించిరి. పై సంస్థవారి యాదేశానుసారమునే నీ గ్రంథమునకు, సవరణలు వివరణలు అను నొక శీర్షికయు ననుబంధము చేర్చితిని. ఈ రచనమున నేనేర్పఱుచుకొనిన విధాన మీ క్రింద వివరించుచున్నాను.

౧. పూర్వ నిఘంటువులయం దన్నింటియందు, తెనుఁగు భాషాభేదముల తత్సమ, తద్భవ దేశ్య, అన్యదేశ్య పదములన్నియు, అకారాదిగా నొకేవర్గము క్రింద పరిగణితములైనవి.

అనుబంధమునందు, తత్సమములు తత్సమాంధ్ర మిశ్రపదములు తద్భవదేశ్య పదములు అన్యదేశ్యములు అను నాలుగు వర్గములుగా విభాగింపఁబడినవి. దీనివలన మన తెలుఁగు భాషాయొక్క వ్యుత్పత్తి, వికాసము, పరిణామక్రమము తెలియుట కవకాశము గలుగును

౨. తెనుఁగు భాషలో, సంస్కృతపదములు నాల్గింటిలో మూఁడు పాళ్లున్నవి. అందును పూర్వ కవులు విశేషముగా సంస్కృతము నుపయోగించినవారే. తెనుఁగున నధికముగాఁ గన్పట్టు నీ సంస్కృత పదములను సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటుకారులు, తెనుఁగు గ్రంథములనుండి సంగ్రహింపక, సంస్కృత నిఘంటువులనుండి యథామాతృకముగా గ్రహించిరి. గ్రహించినవానికి ప్రయోగములులేవు. ఈ పద్ధతి ననుసరించిన మన నిఘంటువులు తత్సమ నిఘంటువు లనిపించుకొనునే గాని తెనుఁగు నిఘంటువులు కాఁజాలవు.

అనుబంధమున ప్రతి తత్సమ శబ్దమునకు నాంధ్ర కవిప్రయోగ మీయఁబడియున్నది.

౩. దేశిపదములకు, సజాతీయములైన తమిళ, కన్నడ, పదములు చూపఁబడినవి.

౪. అన్య దేశ్యములలో నరబీ, పారసీ, తురుష్క భాషాపదములు వేఱుగాను ఇంగ్లీషు పదములు వేఱుగాను చూపఁబడినవి. శబ్దరత్నాకర ప్రథమ ముద్రణమున (1885) నింగ్లీషు పదములు లేవు తరువాతి ముద్రణముల నవి చేర్పఁబడినవి.

౫. ప్రతి పదముయొక్క యాకరమును దెలిపితిని.

౬. కేవల పద్యకృతులే కాక, వచన రచనలనుండియు, శాసనములనుండియు పదములను గ్రహించితిని.

---

1 ఈ నిఘంటుప్రకటనకు పోషకులు, ఆంధ్రదేశాధీశులు పిఠాపురాధీశ్వరులు. దీనికి కాకినాడయందలి యాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు ప్రకటనకర్తలు. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు కార్యస్థానమున తృతీయసంపుటము (ఛ–త) రచితమగుచున్నది. నేటి యనుబంధకర్త యచ్చట రెండేండ్లు (1940–1942) పండితుఁడుగా నియమితుఁడై పనిచేసియున్నాఁడు. ఈ విషయమును తృతీయ సంపుటమున తెలుపఁబడకపోవుటచేత నిందు ప్రత్యేకముగా తెలుపవలసిన యావశ్యకత కలిగినది.

శబ్దరత్నాకర మూలమును సంస్కరించుటలో నేను, ముద్రణాది దోషముల దిద్దుటయే గాక, కొన్నింటికి సవరణలు వివరణలు చేర్చితిని. ఈ భాగము పరిశీలించిన యుక్తాయుక్త పదమును గూర్చి మనమెంత దీర్ఘ పరిశ్రమ చేయవలెనో తెలియగలదు. ఇక సంపూర్ణ సంస్కారము చేయుట యన్న తిరిగి యా పేరితో, నొక క్రొత్త నిఘంటువు రచియించుట శ్రేయస్కరము.

తెనుఁగు నిఘంటువులయందు ప్రయుక్తమైన ప్రతి పదమునకు కవి ప్రయోగము లభింపఁగలదని నా యనుభవమునుబట్టి నిశ్చయముగాఁ జెప్పఁగలను. అనుకూల సాధన సాహాయ్య సంపత్తి లభించిన, పై పద్ధతుల ననుసరించి యొకే సంపుటమున, పమ్నైదువందలు లేక రెండువేల పుటలలో, నొక ప్రామాణికమగు సమగ్రాంధ్ర నిఘంటువును రచియించి, ఆంధ్ర మహాజనుల కందఁజేయఁగలనని విన్నవించుచున్నాను.

కాలపరిమితి, గ్రంథపుట సంఖ్యా పరిమితియను నిర్బంధములవలన, నితర కారణములవలన ప్రస్తుత మీ రీతిని యనుబంధము గూర్చితిని. కావున నిందు దోషము లుండవచ్చును. గుణగ్రహణ పారీణులగు ప్రాజ్ఞులు, మన్నింతురని భావించుచున్నాను.

ఇట్టి మహదవకాశమును నా కొసగిన, The Madras School Book and Literature Society వారికి, ఈ నిఘంటువు ననుబంధముతో నింత చక్కఁగ ముద్రించిన, Diocesan Press అధినేతలకు, నా మనఃపూర్వక కృతజ్ఞత నిందు మూలముగాఁ దెలుపుకొనుచున్నాను.

ఇట్లు
విద్వద్విధేయుఁడు
నిడుదవోలు వేంకటరావు,
విద్యారత్న.

౧౮౮౧. శక. చైత్ర. బ. ౪.
25 మార్చి 1959
మదరాసు.